BIBLIORUM SACRORUM

NOVA EDITIO

BIBLIORUM SACRORUM

NOVA EDITIO

BIBLIORUM SACRORUM

IUXTA VULGATAM CLEMENTINAM

NOVA EDITIO

BREVIARIO PERPETUO ET CONCORDANTIIS AUCTA

ADNOTATIS ETIAM LOCIS

QUI IN MONUMENTIS FIDEI SOLLEMNIORIBUS

ET IN LITURGIA ROMANA

USURPARI CONSUEVERUNT

CURAVIT

ALOISIUS GRAMATICA

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS

MCMLI

Omnia iura vindicabuntur

Nihil obstat quominus imprimatur.

Mediolani, die 31 Maii 1913.

Sac. ACHILLES RATTI
Revisor Delegatus.

IMPRIMATUR

Mediolani, die 21 Maii 1913.

† ANDREAS C. Card. FERRARI
Archiepisc. Mediolanensis

NOVAM HANC BIBLIORVM SACRORVM EDITIONEM

IN VSVM PRAESERTIM SCHOLAR · ECCLESIASTICAR · COMPARATAM

ATQVE AVXILIIS INSTRVCTAM

AD VERBVM DEI FACILIVS INTELLIGENDVM

TVTIVSQVE INTERPRETANDVM

PIO PP. XI

SACRI PRINCIPATVS AN. VIII

L VERO A SACERDOTIO SVSCEPTO CELEBRANTI

EDITOR

DEVOTISSIME

D. D. D.

LEGENTIBUS S.

Cum Brixiae adulescentulos in Ecclesiae spem succrescentes in Sacris Litteris erudirem, nullum mihi Bibliorum Sacrorum Vulgatae editionis exemplar praesto esse videbam, quod viam ad Sacras Scripturas facilius interpretandas atque intelligendas muniret. Et, quoniam eos putabam inutiliter tempus terere, qui incommodum aliquod conqueruntur neque eidem student pro viribus mederi, eo vel magis quia querelis iacturam nostram reparare non licet, statueram in novam Bibliorum editionem incumbere, quae huic tantae necessitati utcumque satisfaciens, exemplar quidem Clementinum praeberet, at nostris temporibus aptatum et iis subsidiis instructum, quae ad Sacras Litteras divulgandas earumque cognitionem adsequendam non parum utilitatis conferant.

Quod ut adipiscerer, utque simul et brevitati et voluminis tenui pretio consulerem, visum est non abs re esse, si vestigiis quorundam ingressus, qui vulgares Bibliorum Sacrorum editiones curaverunt, concordantias undique conquirerem et locos colligerem, sive qui paralleli dicuntur, sive qui in documentis fidei et in liturgia romana ab Ecclesia usurpantur, eorumque notationem textui sacro ita apponerem, ut legentium oculis simul cum sacra oratione ea interpretatio quodammodo exhiberetur quam authenticam vocant, quae scilicet vel a Deo auctore Scripturarum vel ab Ecclesia prodiit.

Nostra non multum interest difficultates enarrare quae huic rei adsequendae obfuerunt, vel summam laborum ac vigiliarum exponere, quam, ut opus perficeretur, sustinui. Siquidem Deus, qui et ' velle ' contulit, dedit et ' perficere '. Opus Dei gratia, ut ita dicam, ac beneficio concretum atque diuturni laboris haud paenitendus fructus utinam curatoribus animarum ceterisque omnibus, quibus copia commentariorum non est, et tamen verbum divinum explicare non modo solacium, sed officium et munus est, aliquid utilitatis et commodi adferre possit!

Iis omnibus itaque omissis quae ad huius editionis historiam spectant, aequum esse arbitror si, ut desiderio veri similiter indulgeam eorum qui legunt, pauca dicam de iis rebus quae aut adhibitae sunt ut exemplar maioris utilitatis ac perspicuitatis esset, aut ad exemplar ipsum sunt adiectae.

1. Quid in hac editione ad textum quod attinet factum sit. Norunt omnes textus Bibliorum Sacrorum Vulgatae editionis nullus editori catholico edendus praesto esse, praeter illum qui anno MDXCII typis Vaticanis, Clemente VIII auctore, prodiit, quique Pontifex Maximus ea cautione in posterum denuo evulgari posse statuit, ut, ' ne minima quidem particula de eo mutata, addita vel ab eo detracta, nisi aliquid occurreret quod typographicae incuriae adscribendum esset, inviolabiliter observarentur '. Eius tamen natura innixus editionis usuque fretus eorum omnium qui Biblia latine ediderant optimum factu arbitratus sum (id quod alibi multis argumentis persuadendum curavi [1]), si in eam sententiam venirem, verbis illis a Clemente VIII tecta sarctaque fuisse ea omnia quae in textu sacro vere, ut dicitur, substantialia essent, verba nempe, verborum ordinem eaque adiuncta, quae utcumque Scripturae Sacrae significationem vimque attingerent; non ea quae minimi momenti et mere accidentalia viderentur et quae sive ad rectam scribendi rationem, quam orthographiam vocant, quaeque, ut ait Quintilianus, ' apud Romanos consuetudini inservit ideoque semper mutata est ', sive ad genus interpunctionis spectarent; neque ea quae diversorum temporum usibus aptarentur, vel a legibus philologiae penderent; quaeque curanda essent, non quo clarior sensus evaderet, sed ne idem a scribendi ratione differret, quae apud omnes valet. Cui consilio eo libentius indulsi quo perspectius mihi erat hac in re usum, qui penes aetatis nostrae eruditos homines obtinet, minime differre ab ea ratione scribendi quae temporibus s. Hieronymi invalescebat [2]). Idcirco non modo studui ut unica forma exscriberem quae, in editionibus Clementinis duplici vel triplici adspectu se offerunt [3]); sed eas quoque formas verborum im-

---

[1]) Videsis *Delle edizioni della Clementina*, Monza, 1912, pag. 8 et sqq.

[2]) Cf. *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, Vindobonae. F. Tempsky, Voll. praesertim LIV et LV.

[3]) Itaque unica forma exscripsi sequentia verba: *beryllus, topazius, absinthium, secutus, persecutio*, etc., *venale, mixtus* cum suis compositis, *exsicco, femur, heres* et *hereditas, hordeum, nuntio* cum suis compositis, *levigare, proelium, sidus, sollicitus, frenum, squaleo* cum compositis, *lacryma, hiems, nummus, silva*, etc. Quia vero Clementina editio plerumque legem phoneticam non negligit, quae mutationem litterae *m* in *n* importat, cum littera gutturalis vel dentalis sequatur; pariter quandoque in derivatis ab *eo* conctractionem invehit duorum *i* si desinentia ab *s* incipiat; ei ego legi obsecutus semper exscribendum esse censui *quanquam, nunquid, eundem, veruntamen*, etc. *abisti, inisti, praeterisset*, etc.

mutavi, quae vel obsoletae vel utcumque improbandae esse videbantur [1]). Item ad trutinam revocavi usum litterarum grandiorum seu maiuscularum, quae in textu Clementino perperam sane occurunt [2]).

Ad interpunctionem vero quod pertinet, ea signa, quae sensum definiunt et adhuc in usu sunt, haud immutavi; contra sunt mutata quae iam non eandem vim prae se ferunt, vel mimine regularia, vel omnino superflua apparent. Illud enim spectavi ut signa interpunctionis non quidem monumentum antiquitatis essent, sed textui intelligendo inservirent. Huc accedit quod, quanquam editiones Clementinae continua oratione ita dispositae sunt, ut nunquam vel fere nunquam, mora interposita, iterum continuationem dicendi in sequenti linea faciant; contra qui postea fuerunt latinae Vulgatae versionis editores, cum id toties fecissent quot versiculorum initia occurrerent (id quod significationem et rerum seriem moleste infringit, nec perspicuitati neque elegantiae quidquam confert), ego quidem, exempla clarissimorum virorum secutus, in primisque Hetzenauer, Fillion, Nestle, ceterorumque qui recentissime vel integram editionem Clementinam vel eius partes singulares in lucem vulgarunt, pristinam scribendi rationem adhibendam censui, eo sane modo ut lineas interrumperem quotiescumque id dicendi ordo atque uberior ac plena rerum significatio postularet exigeretque. In quo, ne sententiae meae liberius, quam par esset, indulgerem, ea re persaepe usus sum, si fieri potuit, ubi in textu hebraico vel in vetustioribus editionibus latinis vel graecis iam ad hoc exempla reperiebantur.

Quod ad libros poëticos attinet et ad pericopas poëticas, quae hic atque illic in aliis libris insunt, eam verborum dispositionem praetuli, qua oculis simul et menti parallelismus (sic enim appellant) non quidem verborum, sed logicus seu sententiarum proponeretur [3]).

Denique nomina propria personarum aut locorum, quae iuxta eorum significationem exscribantur; item verba hebraica aut graeca absque interpretatione occurentia; interpretationem demum verborum, quae proponatur, quin sententiae pars habeatur, haec omnia, inquam, spatiis distincta, aut, si mavis, interspatiata reddidi.

2. Id quod in hac editione ad textum veluti accessorium factum est. Ad tria capita reduci id potest. Primum enim addidi breviarum totius Sacrae Scripturae oratione continua in singulis libris singulis paginis impositum; deinde concordantias locorum; tum notulas quae Sacrae Scripturae usum ecclesiasticum, dogmaticum scilicet et liturgicum, designant.

Quod si primum spectamus, animadvertendum est huiusmodi subsidium huc usque praestitum esse sive instar cuiusdam epitomae rerum quae vel in singulis capitibus, vel, prout in antiquioribus manu scriptis codicibus contingit, in qualibet pericopa insunt; sive adhibita forma notularum quae, interrupta oratione, margini adscriptae paucis complectantur verbis ea quae in textu cui adiciuntur continentur. Novam ego ingressus rationem, hoc acceptius et multo utilius in breviario componendo fore arbitratus sum, si textus in capita distributionem utpote nonnunquam parum accuratam et rerum perspicuitati nonnihil officientem negligerem; uterer autem oratione continua, idque praesertim eo consilio, ut si quis uno hausto, ut ita dicam, summam alicuius libri delibare vellet unoque intuitu perspicere, ea lectu non omnino ingrata, sed facilis evaderet.

Iam ad illud, quod laboris est maxima pars mei, accedam. In Praefatione ad Lectorem, quae prostat Clementinae editioni anni MDXCII, expressis verbis declaratur 'ab Apostolica Sede industriam eorum non damnari, qui concordantias locorum, varias lectiones, praefationes s. Hieronymi et alia id genus in aliis editionibus inseruissent'; immo in editionibus romanis, quae typis vaticanis annis MDXCIII et MDXCVIII publici factae sunt iuris, una cum s. Hieronymi praefationibus prolatae sunt concordantiae locorum, quales ab anno MCDXC [4]) in Bibliis Latinis editores apponere consueverant et quales repetitae inveniebantur in Bibliis illis Plantinianis quae Correctoribus romanis usui fuerunt. Sane hanc concordantiarum collectionem non esse opus omnibus numeris absolutum vel levissimus quisque intelligit; factum est tamen, ut, immutato ad summum ordine et ablatis innumerabilibus quibus scatebant erroribus, per sescentas editiones Vulgatae usque ad haec no-

---

[1]) Praeferendas existimavi utpote magis orthographiae legibus aptatas has formas verborum: *adulescens, alium, ancora, anulus, artor, ballistae, belua, braca, bracchium, brattea, bucina, caenum, caeremonia, caritas, cena, clamys, clipeus, comminus, conditio, conecto, contio, conubium, convicium, corrigia, cotidie, comissatio, cupressus, delenio, deversorium, epistula, elemosyna, faenum, faenus, genetrix, haedus, hariolus, haruspex, harundo, harena, heiulo, holus, ilico, inclitus, infitio, lagoena, maereo, menta, mercennarius, multa, nomisma, litus, oboedio, opportunus, paene, paenitentia, paenula, palaestra, pedisequus, percontor, robigo, saepes, sario, sepulcrum, sescenti, simulacrum, solacium, stilus, suboles, torus, tricesimus, tus, umerus, umor, vicesimus, vilicus,* aliasque eiusmodi et verba ex iis derivantia. Pariter exscripsi *repperi, rettuli;* in verbis compositis ex praepositionibus *ad* et *ex* adsimilationem, quam dicunt, non adhibui, quotiescumque *ad* praecedebat litteras *f, g, m, n, q, s; ex* vero quotiescumque ei sequebantur verba littera *s* incipientia, Item in verbis derivatis a *iacio,* sicut *abicio, deicio,* etc., contractionem duorum *i* praeferendam putavi.

[2]) Vide Hetzenauer ad *Biblia Sacra Vulgatae Editionis Epilogum Criticum,* Oeniponte, 1906, pag. 165*.

[3]) Cf. P. Dhorme, *Les Livres de Samuel,* Paris, 1910, pag. 276, et quae de hac re optime disserit Knabeubauer, *Commentarius in Psalmos,* Parisiis, 1912, pag. 5-8. Poëticas pericopas illas retinui cum quae Bickell in suo opere *Carmina veteris Testamenti metrice,* Oeniponte, 1882, retinuit, tum quae ab Ecclesia in Breviario Romano inter cantica adnumerantur. Inter libros poëticos ponitur, praeter Ecclesiasten, qui, auctore Epiphanio (*Haer.* I, 15), στιχηροῖς adscribitur, etiam Sapientia. Nulla tamen, vel potius fere nullam, rationem habere ratus sum strophicae divisionis.

[4]) Prima editio quae concordantias locorum habet censetur illa esse, quam Froben Basileae anno 1490 publici iuris fecit sub titulo « *Biblia Sacra - integra-summata-superemendata utriusque testamenti concordantiis illustrata* ». Editiones praecedentes canonibus et concordantiis Evangelorum ad summum erant ornatae.

stra tempora propagata invenirentur, tanquam si omnes illi editores, ad illas concordantias quod pertinet, suae potius commoditati quam lectorum utilitati studuerint. Contra qui Bibliorum sacrorum anglicam versionem anno MDCXI edendam curarunt, eam paulo frequentioribus concordantiis instruxerunt; easque concordantias paene ubique terrarum, ut suae de sacris Scripturis interpretandis opinioni praeiudicatae obsequeretur, vulgavit Societas illa quae Biblica vocari solet. Nostris autem hisce temporibus Scrivener prius et deinceps moderatores Universitatum Cantabrigiensis et Oxonianae concordantias illas ad trutinam revocatas in plures ordines iure meritoque disponere curarunt Etenim non omnes concordantias eandem vim eandemque auctoritatem prae se ferre evidens est. Sunt sane quaedam, quae sensum illustrant quarundam sententiarum ab ipso Christo vel ab agiographis allegatarum; sunt quae verba tantum vel locutiones adficiunt; sunt quae ad integram orationem referuntur; sunt quae verba vel sententias eiusdem prorsus significationis indicant, et praeterea quae significationem tantum similem et quandoque sibi repugnantem seu, ut aiunt, antitheticam praebent. Discernendae itaque inter se erant, prout factum est, et prout exemplo clarorum virorum, quorum operam memoravi, in hac etiam editione praestitum est [1]).

Longior essem si demonstrare vellem quantum ad legitimam rerum significationem pernoscendam, Sacrarumque Scripturarum vim et naturam adsequendam hae concordantiae conferre possint. Praeter quam quod ex ipsis, ut supra dixi, illam quam vocant, interpretationem authenticam eruere plerumque facile est, compertum quoque habemus methodum interpretandi, qua Dominum Nostrum, Apostolos et insequentis aetatis Ecclesiae Patres usos esse constat, eam fuisse quae fit concordantiiis adhibitis locisque parallelis inter se comparatis, ita ut paene dici possit eos Sacras Litteras Sacris Litteris explicare summopere studuisse.

Haec tamen interpretatio authentica, praeter quam ex ipsa Scriptura Sacra, eruitur quoque ex documentis fidei, quae dicuntur, et ex liturgico usu Scripturarum. Quodoquidem ad demonstrationem eorum, quae credere oportet, Ecclesia, quae est columna et fundamentum veritatis, Sacrae Scripturae fontem adit. A quo fonte, postquam apertus est, discedere, salva fide, nemini licet. Quod si plerumque, praesertim in liturgico usu, Scripturam adhibet Ecclesia atque interpretatur non litterali sed explicatione morali, allegorica vel demum anagogica, immo quandoque ad verba divina significationem suam accommodat, quae a significatione sententiarum sacrarum plus minusve abest; certum tamen est interpretationem, quae inde habetur, si, ut vult s. Thomas, ad vera demonstranda non proficit, ad sanctitatem fidelium alendam, et ad pietatem fovendam multum conferre, ideoque maximi omnino faciendam esse [2]).

En igitur breviter descriptum opus, quod in medium profero, quod tibi, benevole lector, commendo, quodque, si nova etiam hac revisione emendatum non omnibus numeris absolutum invenies, ne meam, quae solito tenacior fuit, voluntatem, quaeso, reprehendas: mihi enim ipse conscius sum nihil me praetermisisse, quod in editione curanda atque adornanda praestare potuissem. Profecto, nisi me doctrinae praestantia, ingenii alacritas, nisi ipsa nonnunquam oculorum acies defecisset (siquidem oculos nostros carneos esse cogitandum est) neque ullo vitio deformatum, neque mendis corruptum, apertius illud et confidentius tibi concrederem.

Rescribebam in Urbe Vaticana anno, mense et die iubilari a suscepto sacerdotio Pii PP. XI, die scilicet XX Decembris anni MCMXXIX.

ALOISIUS GRAMATICA.

---

[1]) Itaque testimonia Veteris Testamenti quae in Novo allegantur signavi praepositis litteris (*all*); quoties concordantia adficit non verbum aut sententiam sed integram orationem concordantiae notationi praeposui versiculorum numerum ad quos ipsa refertur; concordantiis autem tantum similibus vel etiam antitheticis praemisi *cf.*, scilicet *confer;* cum vero eadem concordantia repetitur, vel identitatem quodammodo praestantiorem importat signatur *v.*, id est *vide*. Cum denique concordantiae solum ad textum originales referuntur, uncis inclusae sunt.

[2]) Usus liturgicus Sacrarum Scripturarum ex quattuor libris qui vocantur Missale, Breviarium, Pontificale et Rituale Romanum desumpsi: at multum mihi contulit opus Illmi Caroli Marbach v. m. quod inscribitur: *Carmina Scripturarum, sive antiphonae et responsoria ex Sacrae Scripturae fonte in libros liturgicos sanctae Romanae Ecclesiae derivata,* Argentorati, 1907.

Ex textibus dogmaticis indicavi quos Henricus Denzinger in suo *Enchiridion Symbolorum et Definitionum* collegit. Ex *indice* igitur *documentorum* huic operi praemisso quisque non difficilius eruere poterit quonam sensu textus illi ab Ecclesia sint allegati.

His addidi notationem locorum qui usu veniunt in *Catechismo Romano*. in illo scilicet opere, quod ex mente sacri Concilii Tridentini confectum omnem doctrinam complectitur, qua fideles informari oportet et quae ab errore quam longissime abest (cf. Clementis XIII P. M. Litteras encyclicas « *In dominico agro* »). Nullum enim, quod sciam, praesto est opus, quo elegantiori forma et maiori auctoritate doctrina contineatur, quae communis est in Ecclesia et quae ab omnibus est tenenda.

PRAEFATIO AD LECTOREM

[Ex editione Vaticana anni MDXCII]

In multis magnisque beneficiis, quae per sacram Tridentinam Synodum Ecclesiae suae Deus contulit, id in primis numerandum videtur, quod inter tot latinas editiones, divinarum Scripturarum, solam veterem ac vulgatam, quae longo tot saeculorum usu in Ecclesia probata fuerat, gravissimo decreto authenticam declaravit. Nam, ut illud omittamus, quod ex recentibus editionibus non paucae ad haereses huius temporis confirmandas licenter detortae videbantur, ipsa certe tanta versionum varietas atque diversitas magnam in Ecclesia Dei confusionem parere potuisset. Iam enim hac nostra aetate illud fere evenisse constat, quod sanctus Hieronymus tempore suo accidisse testatus est (*a*), tot scilicet fuisse exemplaria, quot codices, cum unusquisque pro arbitrio suo adderet vel detraheret.

Huius autem veteris ac vulgatae editionis tanta semper fuit auctoritas tamque excellens praestantia, ut eam ceteris omnibus latinis editionibus longe anteferendam esse apud aequos iudices in dubium revocari non posset. Qui namque in ea libri continentur (ut a maioribus nostris quasi per manus traditum nobis est) partim ex sancti Hieronymi translatione vel emendatione suscepti sunt, partim retenti ex antiquissima quadam editione latina, quam sanctus Hieronymus communem et vulgatam (*b*), sanctus Augustinus Italam (*c*), sanctus Gregorius veterem translationem appellat (*d*).

Ac de veteris quidem huius, sive Italae editionis sinceritate atque praestantia, praeclarum sancti Augustini testimonium exstat in secundo libro de Doctrina Christiana (*e*), ubi latinis omnibus editionibus, quae tunc plurimae circumferebantur, Italam praeferendam censuit, quod esset, ut ipse loquitur, 'verborum tenacior cum perspicuitate sententiae'. De sancto vero Hieronymo multa exstant veterum Patrum egregia testimonia: eum enim sanctus Augustinus (*f*) hominem doctissimum ac trium linguarum peritissimum vocat, atque eius translationem ipsorum quoque hebraeorum testimonio veracem esse confirmat. Eundem sanctus Gregorius (*g*) ita praedicat, ut eius translationem, quam novam appellat, ex hebraeo eloquio cuncta verius transfudisse dicat, atque idcirco dignissimam esse, cui fides in omnibus habeatur. Sanctus autem Isidorus non uno in loco hieronymianam versionem ceteris omnibus anteponit (*h*), eam quae ab ecclesiis christianis communiter recipi ac probari adfirmat (*i*), quod sit 'in verbis clarior et veracior in sententiis'. Sophronius quoque, vir eruditissimus, sancti Hieronymi translationem non latinis modo, sed etiam graecis valde probari animadvertens, tanti eam fecit, ut psalterium et prophetas ex Hieronymi versione in graecum eleganti sermone transtulerit. Porro qui secuti sunt viri doctissimi, Remigius, Beda, Rabanus, Haymo, Anselmus, Petrus Damiani, Richardus, Hugo, Bernardus, Rupertus, Petrus Lombardus, Alexander, Albertus, Thomas, Bonaventura ceterique omnes, qui his nongentis annis in Ecclesia floruerunt, sancti Hieronymi versione ita sunt usi, ut ceterae, quae paene innumerabiles erant, quasi lapsae de manibus theologorum penitus obsoleverint. Quare non immerito catholica Ecclesia sanctum Hieronymum 'doctorem maximum, atque ad Scripturas sacras interpretandas divinitus excitatum' ita celebrat, ut iam difficile non sit illorum omnium damnare iudicium, qui vel tam eximii doctoris lucubrationibus non adquiescerunt, vel etiam meliora aut certe paria praestare se posse confidunt.

Ceterum, ne tam fidelis translatio tamque in omnes partes Ecclesiae utilis, vel iniuria temporum vel impressorum incuria vel temere emendantium audacia, ulla ex parte corrumperetur, eadem sacrosancta Synodus Tridentina illud decreto suo sapienter adiecit, ut haec ipsa vetus ac vulgata editio emendatissime, quoad fieri posset, imprimeretur; neque ulli liceret eam sine facultate et approbatione superiorum excudere. Quo decreto simul typographorum temeritati ac licentiae modum imposuit et pastorum Ecclesiae in tanto bono quam diligentissime retinendo et conservando, vigilantiam atque industriam excitavit.

Et quamvis insignium Academiarum theologi in editione vulgata pristino suo nitori restituenda magna cum laude laboraverint; quia tamen in tanta re nulla potest esse nimia diligentia, et codices manu scripti complures et vetustiores

(a) *Praef. in Iosue.*
(b) S. *Hieron. in c. 49 Isaiae.*
(c) *S. August. lib. 2. Doctr. Christian. c. 14.*
(d) *S. Gregor. epist. dedicat. ad Leandrum c. 5. in fine.*
(e) *S. August. ubi supra.*
(f) *Lib. 18. de Civitate Dei, c. 43.*
(g) *Lib 20. Moral. 24.*
(h) *Lib. 6. Etymol. c. 5.*
(i) *Lib. 1 de Divin. offic. 12.*

Summi Pontificis iussu conquisiti atque in urbem advecti erant; et demum, quoniam exsecutio generalium Conciliorum, et ipsa Scripturarum integritas ac puritas ad curam Apostolicae Sedis potissimum pertinere cognoscitur; ideo Pius IV Pontifex Maximus pro sua in omnes Ecclesiae partes incredibili vigilantia, lectissimis aliquot sanctae Romanae Ecclesiae cardinalibus aliisque tum sacrarum litterarum, tum variarum linguarum peritissimis viris, eam provinciam demandavit, ut vulgatam editionem latinam, adhibitis antiquissimis codicibus manu scriptis, inspectis quoque hebraicis, graecisque Bibliorum fontibus, consultis denique veterum Patrum commentariis, accuratissime castigarent. Quod itidem institutum Pius V prosecutus est. Verum conventum illum, ob varias gravissimasque Sedis Apostolicae occupationes iamdudum intermissum Sixtus V divina Providentia ad summum sacerdotium evocatus ardentissimo studio revocavit et opus tandem confectum typis mandari iussit. Quod, cum iam esset excusum et, ut in lucem emitteretur, idem pontifex operam daret, animadvertens non pauca in sacra Biblia preli vitio irrepsisse, quae iterata diligentia indigere viderentur, totum opus sub incudem revocandum censuit atque decrevit. Id vero cum morte praeventus praestare non potuisset, Gregorius XIV, qui post Urbani VII duodecim dierum pontificatum Sixto successerat, eius animi intentionem exsecutus, perficere adgressus est, amplissimis aliquot cardinalibus aliisque doctissimis viris ad hoc iterum deputatis. Sed, eo quoque et, qui illi successit, Innocentio IX brevissimo tempore de hac luce subtractis, tandem sub initium pontificatus Clementis VIII, qui nunc Ecclesiae universae gubernacula tenet, opus, in quod Sixtus V intenderat, Deo bene iuvante, perfectum est.

Accipe igitur, christiane lector, eodem Clemente summo pontifice adnuente, ex Vaticana typographia veterem ac vulgatam sacrae Scripturae editionem, quanta fieri potuit diligentia castigatam: quam quidem, sicut omnibus numeris absolutam pro humana imbecillitate adfirmare difficile est, ita ceteris omnibus, quae ad hanc usque diem prodierunt, emendatiorem purioremque esse, minime dubitandum. Et vero, quamvis in hac Bibliorum recognitione, in codicibus manu scriptis, hebraeis graecisque fontibus et ipsis veterum Patrum commentariis conferendis non mediocre studium adhibitum fuerit; in hac tamen pervulgata lectione, sicut nonnulla consulto mutata, ita etiam alia, quae mutanda videbantur, consulto immutata relicta sunt; tum quod ita faciendum esse ad offensionem populorum vitandam sanctus Hieronymus non semel admonuit (*a*); tum quod facile fieri posse credendum est, ut maiores nostri, qui ex hebraeis et graecis latina fecerunt, copiam meliorum et emendatiorum librorum habuerint, quam ii, qui post illorum aetatem ad nos pervenerunt, qui fortasse, tam longo tempore identidem describendo, minus puri atque integri evaserunt; tum denique, quia sacrae congregationi amplissimorum cardinalium aliisque eruditissimis viris ad hoc opus a Sede Apostolica delectis propositum non fuit novam aliquam editionem cudere vel antiquum interpretem ulla ex parte corrigere vel emendare, sed ipsam veterem ac vulgatam editionem latinam a mendis veterum librariorum, necnon pravarum emendationum erroribus repurgatam suae pristinae integritati ac puritati, quoad eius fieri potuit restituere; eaque restituta, ut quam emendatissime imprimeretur iuxta Concilii oecumenici decretum pro viribus operam dare.

Porro in hac editione nihil non canonicum, nihil adsciticium, nihil extraneum apponere visum est; atque ea causa fuit, cur liber III et IV Esdrae inscripti, quos inter canonicos libros sacra Tridentina Synodus non adnumeravit; ipsa etiam Manassae regis Oratio, quae neque hebraice, neque graece quidem exstat, neque in manu scriptis antiquioribus invenitur, neque pars est ullius canonici libri, extra canonicae scripturae seriem posita sint, et nullas ad marginem concordantiae (quae posthaec inibi apponi non prohibentur), nullae notae, nullae variae lectiones, nullae denique praefationes, nulla argumenta ad librorum initia conspiciantur. Sed, sicut Apostolica Sedes industriam eorum non damnat, qui concordantias locorum, varias lectiones, praefationes s. Hieronymi et alia id genus in aliis editionibus inseruerunt; ita quoque non prohibet, quin alio genere characteris in hac ipsa Vaticana editione eiusmodi adiumenta, pro studiosorum commoditate atque utilitate in posterum adiciantur, ita tamen ut lectiones variae ad marginem ipsius textus minime adnotentur.

(a) *Epist. ad Suniam et Fretellam; Praef. Evang. ad Damasum.*

DE CANONICIS SCRIPTURIS DECRETUM

EX CONCILIO TRIDENTINO SESSIONE QUARTA

Sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus in Spiritu Sancto legitime congregata, praesidentibus in ea eisdem tribus apostolicae Sedis legatis, hoc sibi perpetuo ante oculos proponens, ut, sublatis erroribus, puritas ipsa Evangelii in Ecclesia conservetur. — *Et infra:* Sacrorum vero librorum indicem huic decreto adscribendum censuit, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint qui ab ipsa Synodo suscipiuntur. Sunt vero infrascripti: Testamenti veteris: quinque Moysi, id est Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; Iosue, Iudicum, Ruth; quattuor Regum, duo Paralipomenon, Esdrae primus et secundus, qui dicitur Nehemias; Tobias, Iudith, Esther, Iob, Psalterium davidicum centum quinquaginta psalmorum, Parabolae, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Ieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel; duodecim Prophetae minores, id est Osea, Ioël, Amos, Abdias, Ionas, Michaeas, Nahum, Habucuc, Sophonias, Aggaeus, Zacharias, Malachias; duo Machabaeorum, primus et secundus. Testamenti novi: quattuor Evangelia, secundum Matthaeum, Marcum, Lucam et Ioannem; Actus Apostolorum a Luca evangelista conscripti; quattuordecim epistulae Pauli apostoli, ad Romanos, duae ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duae ad Thessalonicenses, duae ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonen, ad Hebraeos; Petri apostoli duae, Ioannis apostoli tres, Iacobi apostoli una, Iudae apostoli una et Apocalypsis Ioannis apostoli. - Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit, et traditiones praedictas sciens et prudens contempserit, anathema sit.

CLEMENS PAPA VIII

AD PERPETUAM REI MEMORIAM

Cum sacrorum Bibliorum vulgatae editionis textus summis laboribus ac vigiliis restitutus et quam accuratissime mendis expurgatus, benedicente Domino, ex Nostra typographia in lucem prodeat; Nos, ut in posterum idem textus incorruptus, ut decet, conservetur, opportune providere volentes, auctoritate Apostolica, tenore praesentium districtius inhibemus, ne intra decem annos a data praesentium numerandos, tam citra quam ultra montes, alibi quam in nostra vaticana typographia, a quoquam imprimatur. Elapso autem praefato decennio, eam cautionem adhiberi praecipimus, ut nemo hanc sanctarum Scripturarum editionem typis mandare praesumat nisi habito prius exemplari in typographia vaticana excuso: cuius exemplaris forma, ne minima quidem particula de textu mutata, addita vel ab eo detracta, nisi aliquid occurrat, quod typographiae incuriae manifeste adscribendum sit, inviolabiliter observetur. Si quis vero typographus in quibuscumque regnis, civitatibus, provinciis et locis, tam nostrae et S. R. E. ditioni in temporalibus subiectis, quam non subiectis, hanc eandem sacrarum Scripturarum editionem intra decennium praedictum quoquomodo, elapso autem decennio, aliter quam iuxta huiusmodi exemplar, ut praefertur, imprimere, vendere, venales habere aut alias edere vel evulgare; aut, si quis bibliopola a se vel ab aliis quibusvis, post datam praesentium, huius editionis impressos libros seu imprimendos a praefato restituto et correcto textu in aliquo discrepantes, seu ab alio quam a typographo vaticano, intra decennium excusos, pariter vendere, venales proponere vel evulgare praesumpserit, ultra amissionem omnium librorum, et alias arbitrio Nostro infligendas poenas temporales, etiam maioris excommunicationis sententiam eo ipso incurrat, a qua nisi a Romano Pontifice, praeterquam in mortis articulo constitutus, absolvi non possit. Mandamus itaque universis et singulis, Patriarchis, Archiepiscopis ceterisque Ecclesiarum et locorum etiam regularium praelatis, ut praesentes litteras in suis quisque Ecclesiis et iuridictionibus ab omnibus inviolate perpetuo observari curent ac faciant. Contradictores per censuras ecclesiasticas aliaque opportuna iuris et facti remedia, appellatione postposita, compescendo, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio bracchii saecularis, non obstantibus constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis, ac in generalibus, provincialibus, vel synodalibus Conciliis editis generalibus vel specialibus, ac quarumcumque Ecclesiarum, Ordinum, Congregationum, Collegiorum atque Universitatum, etiam studiorum generalium iuramento, confirmatione Apostolica vel quavis firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus ac privilegiis, indultis ac litteris Apostolicis in contrarium quomodocumque emanatis et emanandis: quibus omnibus ad hunc effectum latissime derogamus ac derogatum esse decernimus. Volumus autem ut praesentium transumptis etiam in ipsis voluminibus impressis eadem, in iudicio et extra, fides ubique adhibeatur quae ipsis praesentibus adhiberetur, si forent exhibitae vel ostensae.

Datum Romae, apud sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die IX Novembris MDXCII, Pontificatus Nostri anno I.

M. VESTRIUS BARBIANUS.

SIGLA EXPLICANTUR QUAE IN BIBLIORUM SACRORUM IUXTA VULGATAM CLEMENTINAM **nova editione** occurrunt

PRAENOTANDA QUAEDAM

1. Ubicunque Psalmo et Cantico, in officio alicuius diei festi vel feriae adhibito, Antiphona ei conexa contineatur, id indicatur addito uncis rotundis incluso numero versus ex quo Ant. desumpta est. Ita ex. gr. quod ad Ps 18, 1, habetur: « Ad mt. in Dd. (4), Nativ. (6) et Asc. Dñi (7) atque in cm. Ap. (5) » significat: Ad mt. Ps. praefici Antt. in Dd. ex vr. 4, in Nativ. et Asc. Dñi ex vrr. 6 et 7, in cm. vero Ap. ex vr. 5 desumptas. Item quandoque, cum in textu prolixiore alii continentur loci vel dogmatici vel liturgici, priori citationi adduntur uncis inclusi versus qui eos continent.

2. Loci quorum indicatio uncis curvis includitur in Liturgia R. ad sensum non ad litteram adhibentur.

3. Si in Liturgia R. textu biblicus breviatur, citatur praemissa numero vrr. quibus continentur particula ex.

4. Asterisco indicantur notulae quae usum dogmaticum designant.

5. Textus liturgicus, si ex pluribus locis conflatur, describitur in loco principaliori et ad hunc ceteri loci referuntur.

A) SIGLA IN CONCORDANTIIS INDICANDIS ADHIBITA

[Numeri uncis inclusi designant quot capita in singulis libris contineantur]

Ab	Abdias (1)	pag.	856
Ac	Actus Apostolorum (28)	»	1028
Ag	Aggaeus (2)	»	869
Am	Amos (9)	»	851
Ap	Apocalypsis (22)	»	1139
Bar	Baruch (6)	»	774
Cn	Canticum Canticorum (8)	»	595
Cor	ad Colossenses epistula (4)	»	1100
1 Cor	I ad Corinthios epist. (16)	»	1070
2 Cor	II ad Corinthios epist. (13)	»	1081
Dn	Daniel (14)	»	824
Dt	Deuteronomium (34)	»	137
Ec	Ecclesiastes (12)	»	585
Ecli	Ecclesiast cus (51)	»	618
Eph	ad Ephesios epist. (6)	»	1093
1 Es	I Esdrae lib. (10)	»	383
2 Es	II Esdrae, qui dicitur Nehemias (13)	»	392
Est	Esther (16)	»	426
Ex	Exodus (40)	»	43
Ez	Ezechiel (49)	»	780
Gal	ad Galatas epist. (6)	»	1089
Gn	Genesis (51)	»	1
Hab	Habacuc (3)	»	865
Heb	ad Hebraeos epist. (31)	»	1116
Is	Isaias (66)	»	675
Jb	Iob (42)	»	437
Jc	Iacobi epist. (5)	»	1125
Jd	Iudicum liber (21)	»	191
Jdt	Iudith (16)	»	414
Jl	Ioël (3)	»	849
Jn	Ionas (4)	»	857
Jo	evangelium secundum Ioannem (21)	»	1005
1 Jo	I Ioannis epist. (5)	»	1134
2 Jo	II Ioannis epist. (1)	»	1137
3 Jo	III Ioannis epist. (1)	»	1137
Jr	Ieremias (52)	»	718
Js	Iosue (24)	»	170
Ju	Iudae epist. (1)	pag.	1138
Lc	evang. sec. Lucam (24)	»	975
Lm	Lamentationes, id est Threni (5)	»	767
Lv	Leviticus (27)	»	78
1 Mc	I Machabaeorum liber (16)	»	881
2 Mc	II Machabaeorum lib. (15)	»	908
Mic	Michaeas (7)	»	859
Ml	Malachias (4)	»	878
Mr	evang. sec. Marcum (16)	»	957
Mt	evang. sec. Matthaeum (28)	»	929
Nh	Nahum (3)	»	863
Nm	Numeri (36)	»	102
Os	Osee (14)	»	843
1 Par	I Paralipomenon lib. (29)	»	327
2 Par	II Paralipomenon lib. (36)	»	352
Ph	ad Philippenses epist. (4)	»	1097
Phl	ad Philemonem epist. (1)	»	1115
Pro	Proverbia (31)	»	556
Ps	Psalmorum liber (150)	»	470
1 Pt	I Petri epist. (5)	»	1128
2 Pt	II Petri epist. (3)	»	1131
Rm	ad Romanos epist. (16)	»	1058
1 Rg	I Regum lib. (I Samuel) (31)	»	216
2 Rg	II Regum lib. (II Samuel) (24)	»	246
3 Rg	III (I) Regum lib. (22)	»	271
4 Rg	IV (II) Regum llb. (25)	»	300
Rt	liber Ruth (4)	»	213
Sap	Sapientia (19)	»	600
Sph	Sophonias (3)	»	867
Tb	Tobias (14)	»	405
1 Th	I ad Thessalonicenses epist. (5)	»	1103
2 Th	II ad Thessalonicenses epist. (3)	»	1106
1 Tm	I ad Timotheum epist. (6)	»	1108
2 Tm	II ad Timotheum epist. (4)	»	1111
Tt	ad Titum epist. (3)	»	1113
Zc	Zacharias (14)	»	871

(all)	allegatum	cp., cpp.	caput, -ita	v.	vide
cf.	confer	sq. sqq.	sequens, -tes	vr. vrr.	versus

B) SIGLA IN NOTULIS USUM ECCLESIASTICUM DESIGNANTIBUS FREQUENTIUS ADHIBITA

a.	*ante*
adv.	*adversus*
Adv.	*Adventus*
All.	*Alleluia* (*V.*)
Ant., Antt.	*Antiphona, -nae*
Ap. App.	*Apostolus, Apostoli*
Aug.	*Augustus* (*mensis*)
b.	*beatus, bene; bonus*
ben., bened.	*benedictio*
br.	*brevis* (*L., R.*)
bul.	*bulla*
c.	*contra*
can.	*canon*
Catech. R.	*Catechismus Romanus*
Cf , Cff.	*Confessor, -res*
Cin.	*Cinerum* (*fr. 4*)
cm.	*commune*
Cm.	*Communio*
cmpl.	*completorium*
Cn.	*Canticum*
comm.	*commemoratio*
Conc.	*Concilium*
cons.	*consecratio* (*ecclesiae*)
Cp., Cpp.	*Capitulum, -la*
d.	*dies*
D., Dd.	*Dominica, -cae*
ded.	*dedicatio* (*ecclesiae*)
Df.	*Defunctus, -orum*
E., Ep.	*Episcopus*
Ev.	*Evangelium*
Evang.	*Evangelista*
fr., frr.	*feria, -riae*
frl.	*ferialis*
fs., fss.	*festum, festa*
Gr.	*Graduale*
gr.	*gratia, -arum* (*actio*)
hebd.	*hebdomada*
inf.	*infra*
Int.	*Introitum*
Inv.	*Invitatorium*
l.	*liber*
L., LL.	*Lectio, -nes*
ll.	*laudes*
M., Mm.	*Martyr, -res*
mai.	*maior* (*hebd., Ant.*)
Ms., Mss.	*Missa, -sae*
mt.	*matutinum*
Nbr.	*November*
nn.	*nona*
oct.	*octava*
Oct.	*October*
Of.	*Offertorium*
off.	*officium*
ord.	*ordo* (*Ms. etc.*)
p.	*parvum* (*off.*), *post*
P.	*Pontifex, Paschale* (*T.*)
Pass.	*Passionis* (*D. vel T.*)
Pnt.	*Pentecostes*
(P. R.)	*Pontificale Romanum*
pr.	*proprium* (*off. etc.*)
prec.	*preces*
prm.	*prima*
prop.	*propositio*
Prph.	*Prophetia*
prtm.	*protomartyr*
Psch.	*Pascha*
qcq.	*quacumque*
Qdg.	*Quadragesima*
Qng.	*Quinquagesima* (*D.*)
QT.	*Quattuor Tempora*
R., RR.	*Responsorium, -ria*
(R. R.)	*Rituale Romanum*
rit.	*ritus* [*sanctum, etc.*
s. ss.	*sessio, supra, sanctus, -cti, sacro-*
Sctar.	*Sanctarum* (*cm.*)
Spbr.	*Septembris*
Sptg.	*Septuagesima* (*D.*)
SS.	*Sancti* (*fs. SS. omnium*)
Sxg.	*Sexagesima* (*D.*)
sxt.	*sexta*
T.	*Tempus, Tempora*
Tr.	*Tractus*
trt.	*tertia*
V., Vv., VV.	*Versus*
v., vot.	*votivum, -va*, (*off., Ms.*)
vg.	*vigilia*
Virg.	*Virgo, Virgines*
vsp.	*vesperae.*

PRINCIPALIUM CATECHISMI ROMANI ARGUMENTORUM INDEX

[Numeri uncis inclusi significant quot paragraphos editiones Catechismi R. recentiores in unoquoque capite admittant]

Prooemium generale (*13*)

Pars I. – De Symbolo Apostolorum

Caput 1. De symbolo in communi (*4*)
» 2. *De creatione* (*23*)
» 3. *De Filio Dei* (*12*)
» 4. *De eius incarnatione* (*11*)
» 5. *De eius passione et morte* (*16*)
» 6. *De eius descensu ad inferos* (*15*)
» 7. *De eius ascensione* (*9*)
» 8. *De eius novissimo adventu* (*11*)
» 9. *De Spiritu Sancto* (*8*)
» 10. *De Ecclesia et Communione SS.* (*27*)
» 11. *De remissione peccatorum* (*12*)
» 12. *De resurrectione carnis* (*14*)
» 13. *De vita aeterna* (*13*)

Pars II. – De Sacramentis

Caput 1. De sacramentis in genere (*31*)
» 2. *De baptismo* (*77*)
» 3. *De confirmatione* (*26*)
» 4. *De eucharistia* (*81*)
» 5. *De paenitentia* (*79*)
» 6. *De extrema unctione* (*16*)
» 7. *De ordine* (*34*)
» 8. *De matrimonio* (*34*)

Pars III. – De Praeceptis Decalogi

Caput 1. De praeceptis in communi (*14*)
» 2. *De I praecepto* (*24*)
Caput 3. De II praecepto (*30*)
» 4. *De III praecepto* (*27*)
» 5. *De IV praecepto* (*22*)
» 6. *De V praecepto* (*25*)
» 7. *De VI praecepto* (*13*)
» 8. *De VII praecepto* (*25*)
» 9. *De VIII praecepto* (*23*)
» 10. *De IX et X praecepto* (*23*)

Pars IV. – De oratione Dominica

Caput 1. De oratione et eius necessitate (*4*)
» 2. *De utilitate orationis* (*11*)
» 3. *De partibus et gradibus orat.* (*7*)
» 4. *De iis quae petenda sunt* (*5*)
» 5. *De iis pro quibus orandum est* (*8*)
» 6. *De iis ad quos oratio dirigitur* (*4*)
» 7. *De praeparatione ad orationem* (*6*)
» 8. *De modo et ordine orandi* (*9*)
» 9. *De prooemio orationis dominicae* (*20*)
» 10. *De I petitione* (*9*)
» 11. *De II petitione* (*19*)
» 12. *De III petitione* (*24*)
» 13. *De IV petitione* (*23*)
» 14. *De V petitione* (*23*)
» 15. *De VI petitione* (*20*)
» 16. *De VII petitione* (*12*)
» 17. *De « Amen » in fine orationis* (*6*)

LIBER GENESIS

HEBRAICE " BERESITH „

N [a]principio [b]creavit Deus caelum et terram. 2 Terra autem erat [c]inanis et vacua, et tenebrae erant super faciem abyssi, et [d]spiritus Dei ferebatur super aquas. 3 [e]Dixitque Deus: [f]Fiat lux. Et facta est lux. 4 Et [g]vidit Deus lucem quod esset bona et divisit lucem a tenebris. 5 Appellavitque lucem [h]diem et tenebras [i]noctem. Factumque est vespere et mane, dies unus. 6 Dixit quoque Deus: Fiat [j]firmamentum in medio aquarum et dividat aquas ab aquis. 7 Et fecit Deus firmamentum. [l]divisitque aquas, quae erant sub firmamento, ab his [m]quae erant super firmamentum. Et factum est ita. 8 Vocavitque Deus firmamentum caelum. Et factum est vespere et mane, dies secundus.

9 Dixit vero Deus: [n]Congregentur aquae, quae sub caelo sunt, in locum unum, et appareat arida. Et factum est ita. 10 Et vocavit Deus aridam terram congregationesque aquarum appellavit maria. Et vidit Deus quod esset bonum. 11 Et ait: [o]Germinet terra herbam virentem et facientem semen et lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita. 12 Et protulit terra herbam virentem et facientem semen iuxta genus suum lignumque faciens fructum et habens unumquodque sementem secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum. 13 Et factum est vespere et mane, dies tertius.

14 Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento caeli et dividant diem ac noctem et sint in [p]signa et tempora et dies et annos, 15 ut luceant in firmamento caeli et illuminent terram. Et factum est ita. 16 [q]Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare maius, ut praeesset diei, et [r]luminare minus, ut praeesset nocti, et stellas. 17 Et posuit eas in firmamento caeli, ut lucerent super terram 18 et [s]praeessent diei ac nocti et dividerent lucem ac tenebras. Et vidit Deus quod esset bonum. 19 Et factum est vespere et mane, dies quartus.

20 Dixit etiam Deus: Producant aquae reptile animae viventis, et volatile super terram sub firmamento caeli. 21 Creavitque Deus [t]cete grandia et omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquae in species suas, et omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus quod esset bonum, 22 benedixitque eis dicens: [u]Crescite et multiplicamini et replete aquas maris, avesque multiplicentur super terram. 23 Et factum est vespere et mane, dies quintus.

24 Dixit quoque Deus: [v]Producat terra animam viventem in genere suo, iumenta et reptilia et bestias terrae secundum species suas. Factumque est ita. 25 Et fecit Deus bestias terrae iuxta species suas et iumenta et omne reptile terrae in genere suo. Et vidit Deus quod esset bonum 26 et ait: [x]Faciamus hominem ad [y]imaginem et similitudinem nostram; et [z]praesit piscibus maris et volatilibus caeli et bestiis universaeque terrae omnique reptili, quod movetur in terra.

27 Et creavit Deus hominem ad imaginem suam;
ad imaginem Dei creavit illum:
[a]masculum et feminam creavit eos.

28 Benedixitque illis Deus et ait: [b]Crescite et multiplicamini et replete terram et subicite eam et dominamini piscibus maris et volatilibus caeli et universis animantibus, quae moventur super terram. 29 Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam adferentem semen super terram et universa ligna, quae habent in semetipsis sementem

*1 ss.] *Conc. Tolet. (a. 447) can. 9; * Conc. Vat. sess. 3, cp. 1, can. 1, 5.*
1, 1-2, 2] Prph. in sb. s.
1-27] LL. in Sptg.
1, 2] RR. in Sptg. — v. cp. 2. 7.
a Jb 38, 4-7; Jo 1, 1-3; Ac 14. 15; Heb 1, 10.
b Ps. 32, 6; 135, 5; Ecli 18, 1; 2 Mc 7, 28; Ac 14, 14; 17, 24; Col 1, 16, 17; Heb 11, 3; Ap. 4, 11.
c Is 45, 18; Jr 4, 23. — cf. Sap 11, 18.
d Ps 32, 6.
*2] * Catech. R. I 2, 23.*
e Ps 32, 9.
f 2 Cor 4,6; Heb 11, 3.
g vr. 10, 12, 18, 21, 25, 31. - cf. Pro 8, 30.
h Ps 73, 16.
i Ps 103, 20.
j Jb 37, 18; Jr 10, 12; 51, 15.
l Pro 8, 27-29.
m Ps 135, 6; 148, 4; Dn 3, 60.
n Jb 38, 8-11; Ps 32, 7; 34, 5; 135, 6; Jr 5, 22; 2 Pt 3, 5.
o Ps 103, 14; Is 42, 5; Heb 6, 7.

p Ps 103, 19; Jr 10, 2; Ez 32, 7, 8; Jl 2, 30, 31; 3, 15; Mt 24, 29; Lc 21, 25.
q Dt 4, 19; Ps 73, 16; 135, 7-9.
r Ps 8, 4; Jb 38, 7.

s Jr 31, 35.

t Jb 12, 7, 9; Ps 103, 25, 26.

u cp. 8, 17; 9, 1.

v cp. 2, 19.

26, 27] v. vr. 1, 2.
x cp. 3, 22; 11, 7; Sap 9, 2. - cf. Is 6, 8.
y cp. 5, 1; 9, 6; Ec 7, 30; Sap 2, 23; Ecli 17, 1; 1 Cor 11, 7; 2 Cor 3, 18; Eph 4, 24; Col 3, 10; Jc 3, 9.
z cp. 9, 2; Ps 8, 7, 8; Ecli 17, 3.
*27, 28] * Catech. R. II 8, 10.*
27-2, 10] LL. in fr. 2 p. Sptg.
a (all) Mt 19, 4; Mr 10, 6. - cp. 2, 18, 21-23; Ml 2, 15, 16.
b cp. 8, 17; 9, 1; Ps 126, 3, 127, 3; Ac 17, 26.

Proœmium (1, 1-2, 3). *Deus, caelo et terra creatis (1, 1-31), requiescit septimo die (2, 1-3).* **1 Generationes caeli et terrae** (2, 4-4, 26). *Protoparentes formati et in paradiso positi (2, 4-25) serpentis astutia praeceptum Dei transgre-*

---

c cp. 9, 3; Ps 103, 14, 15; Ac 14, 16.
d Jb 38, 41; Ps 144, 15, 16; *31] v. vr. 1, 2.* [146, 9.
e Ec 3, 11; 7, 30; Ecli 39, 21; Mr 7, 37; 1 Tm 4, 4; Jc 1, 17.

2] v. cp. 1, 1, 2.
a cf. Dt 4, 19; Ps 32, 6.
b Ex 20, 8-11; 31, 17; Dt 5, 12-14; Heb 4, 4. - cf. Jo 5, 17.
c 2 Es 9, 14. - cf. Ex 20, 8-11.
*3] * Catech. R. III 4, 9.*
d cp. 5, 1; 6, 9; 10, 1; 11, 10, 27; 25, 12, 19; 36 1; 37, 2.
e cf. cp. 1, 11, 12.
f vr. 15; cp. 3, 23.
g Jb 36, 27.
7] v. cp. 1, 1, 2. — R. in Sptg.
h cp. 3, 23; 18 27; Ps 102, 14; Ec 12, 7; 1 Cor 15, 47.
i cp. 7, 22; Jb 27, 3; 33, 4; Is
j (all) 1 Cor 15, 45. [2, 22.
8, 9] R. in Sptg.
8-10] R. in fs. appar. B. M. V. Imm.
k vr. 15; cp. 13, 10; Is 51, 3; Ez 28, 13; Jl 2, 3; Ap. 2, 7.
l vr. 15.
m cp. 3, 22; Pro 3, 18; Ap 2,
n vr. 17. [7; 22, 2, 14.
o Ecli 24, 35.
p cf. cp. 10, 7, 29; 25, 18; 1
q Ecli 24, 37. [Rg 15, 7.
r Tb 6, 1; Ecli 24, 35; Dn 10,
s v. cp. 15, 19. [4.
15-24] LL. in fr. 3 p. Sptg.
*15] * cf. Catech. R. IV 13, 4. —R. in Sptg.*
t vr. 5; cp. 3, 17, 23; Ecli 7, 16.
u cp. 3, 1-3; 11, 17; Ecli 17, 6.
*17] * Conc. Tr. sess. 5, can. 1. — Ant. in sb. a. Sptg.*
v Rm 6, 23; 1 Cor 15, 56; Jc 1, 15; 1 Jo 5, 16.
*18] * v. cp. 1, 27, 28. — R. in*
x cp. 20, 7; 26, 11. [*Sptg.*
y Ec 4, 9; Ecli 36, 26; 1 Cor 11, 9; 1 Tm 2, 13. - cf. Ecli 36, 26.
z cp. 1, 20, 24; Ps 103, 29.
a Ps 8, 7.
*20] * Catech. R. II 8, 10. - v. vr.*
b cp. 15, 12; 1 Rg 26, 12. [*18. 21-23] * R. in Sptg.*
c Pro 18, 22; Heb 13, 4.
*23] * Conc. Tr. sess. 24 de Matr.*
d cp. 29, 14; Jd 9, 2; 2 Rg 5, 1; 19, 13; Ecli 17, 5; Eph 5, 28-30. - cf. Ac 17, 26.
e 1 Cor 11, 8.
*24] * Catech. R. II 8, 24.*
f (all) Mt 19, 5; Mr 10, 7; Eph 5, 31. — cf. Ps 44, 10; 1 Cor 7, 10, 11.
g (all) 1 Cor 6, 16. — cf. Ecli
h cp. 3, 7, 10, 11. [25, 36.
i v. Ex 32, 25; Is 4, 3.

*1-2] * cf. Catech. R. IV 15, 6, 7.*
1-20] LL. in fr. 4 p. Sptg. et in fs. Imm. Conc.
a Ap 12, 9; 20, 2.
b Mt 10, 16; 2 Cor 11, 3.
c cp. 2, 16; 17.
d vr. 13; Jo 8, 44; 2 Cor 11, 3. cf. Sap. 2, 24.
*6] * cf. Catech. R. II 2, 7.*
e cf. Jc 1, 14.
f Ecli 25, 33; 1 Tm 2, 14.
g Ecli 42, 13.
h vr. 12, 17; Os 6, 7.
i vr. 5.
j cp. 2, 25.

---

generis sui, [c]ut sint vobis in escam **30** et [d]cunctis animantibus terrae omnique volucri caeli et universis, quae moventur in terra et in quibus est anima vivens, ut habeant ad vescendum. Et factum est ita. **31** [e]Viditque Deus cuncta quae fecerat, et erant valde bona. Et factum est vespere et mane, dies sextus.

2 Igitur perfecti sunt caeli et terra et omnis [a]ornatus eorum. **2** Complevitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat, et [b]requievit die septimo ab universo opere quod patrarat. **3** Et [c]benedixit diei septimo et sanctificavit illum, quia in ipso cessaverat ab omni opere suo, quod creavit Deus ut faceret.

4 [d]Istae sunt generationes caeli et terrae, quando creata sunt, in die quo fecit Dominus Deus caelum et terram **5** et [e]omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis, priusquam germinaret; non enim pluerat Dominus Deus super terram, et [f]homo non erat, qui operaretur terram; **6** sed [g]fons ascendebat e terra irrigans universam superficiem terrae. **7** Formavit igitur Dominus Deus hominem [h]de limo terrae et [i]inspiravit in faciem eius spiraculum vitae, et [j]factus est homo in animam viventem.

8 Plantaverat autem Dominus Deus [k]paradisum voluptatis a principio, in quo [l]posuit hominem quem formaverat. **9** Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu et ad vescendum suave; [m]lignum etiam vitae in medio paradisi lignumque [n]scientiae boni et mali. **10** Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quattuor capita. **11** Nomen uni [o]Phison: ipse est qui circuit omnem terram [p]Hevilath, ubi nascitur aurum; **12** et aurum terrae illius optimum est: ibi invenitur bdellium et lapis onychinus. **13** Et nomen fluvii secundi [q]Gehon: ipse est qui circumit omnem terram Aethiopiae. **14** Nomen vero fluminis tertii [r]Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Fluvius autem quartus ipse est [s]Euphrates.

15 Tulit ergo Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso voluptatis, ut [t]operaretur et custodiret illum, **16**praecepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede; **17** [u]de ligno autem scientiae boni et mali ne comedas; [v]in quocumque enim die comederis ex eo [x]morte morieris.

18 Dixit quoque Dominus Deus: Non est bonum esse hominem solum; [y]faciamus ei adiutorium simile sibi.

19 Formatis igitur, Dominus Deus, de humo cunctis animantibus terrae et universis volatilibus caeli, [a]adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea; cumque obdormisset, tulit unam de costis eius et replevit carnem pro ea **22** et aedificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem et [c]adduxit eam ad Adam. **23** Dixitque Adam: [d]Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea: haec vocabitur virago, [e]quoniam de viro sumpta est. **24** [f]Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem et adhaerebit uxori suae, et [g]erunt duo in carne una.

25 [h]Erat autem uterque nudus, Adam scilicet et uxor eius, et [i]non erubescebant.

3 Sed et [a]serpens erat [b]callidior cunctis animantibus terrae, quae fecerat Dominus Deus. Qui dixit ad mulierem: Cur praecepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradisi? **2** Cui respondit mulier: [c]De fructu lignorum, quae sunt in paradiso, vescimur; **3** de fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, praecepit nobis Deus ne comederemus et ne tangeremus illud, ne forte moriamur. **4** [d]Dixit autem serpens ad mulierem: Nequaquam morte moriemini. **5** Scit enim Deus quod in quocumque die comederitis ex eo aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii scientes bonum et malum. **6** [e]Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum et pulchrum oculis aspectuque delectabile, et tulit de fructu illius et [f]comedit [g]deditque viro suo, qui [h]comedit. **7** Et [i]aperti sunt oculi amborum. Cumque cognovissent se [j]esse nudos, consuerunt folia ficus et fecerunt sibi perizomata.

diuntur (3, 1-7), atque, post Redemptorem promissum, indicta singulis poena (8-20), a paradiso pelluntur (21-24). Generant autem Cain et Abel (4, 1, 2), quorum prior propter pii fratris necem (3-8), a Deo pu-

8 Et, cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, [k]abscondit se Adam et uxor eius a facie Domini Dei in medio ligni paradisi. 9 Vocavitque Dominus Deus Adam et dixit ei: Ubi es? 10 Qui ait: Vocem tuam audivi in paradiso et [l]timui [m]quod nudus essem et abscondi me. 11 Cui dixit: [n]Quis enim indicavit tibi quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo praeceperam tibi ne comederes, comedisti? 12 Dixitque Adam: [o]Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi. 13 Et dixit Dominus Deus ad mulierem: Quare hoc fecisti? Quae respondit: [p]Serpens decepit me, et comedi.

14 Et ait Dominus Deus ad serpentem: [q]Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia et bestias terrae: super pectus tuum gradieris et [r]terram comedes cunctis diebus vitae tuae. 15 [s]Inimicitias ponam inter te et mulierem, et [t]semen tuum et [u]semen illius; ipsa [v]conteret caput tuum, et [x]tu insidiaberis calcaneo eius. 16 Mulieri quoque dixit: Multiplicabo aerumnas tuas et conceptus tuos; [y]in dolore paries filios et sub viri potestate eris et [z]ipse dominabitur tui. 17 Adae vero dixit: Quia audisti vocem uxoris tuae et comedisti de ligno, ex quo praeceperam tibi ne comederes, [a]maledicta terra in opere tuo: [b]in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae. 18 Spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbam terrae. 19 [c]In sudore vultus tui vesceris pane, donec [d]revertaris in terram, de qua sumptus es; quia [e]pulvis es, et in pulverem reverteris. 20 Et vocavit Adam nomen uxoris suae Heva, eo quod mater esset cunctorum viventium.

21 Fecit quoque Dominus Deus Adae et uxori eius tunicas pelliceas et induit eos 22 et ait: [f]Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est sciens bonum et malum; nunc ergo, ne forte mittat manum suam et sumat etiam de [g]ligno vitae et comedat et vivat in aeternum, 23 et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut [h]operaretur terram, de qua sumptus est. 24 Eiecitque Adam et collocavit ante paradisum voluptatis [i]cherubim et flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitae.

4 Adam vero cognovit uxorem suam Hevam, quae concepit et peperit Cain dicens: [a]Possedi hominem per Deum. 2 Rursumque peperit fratrem eius Abel. Fuit autem Abel pastor ovium et Cain agricola. 3 Factum est autem post multos dies ut offerret Cain [b]de fructibus terrae munera Domino; 4 Abel quoque obtulit de [c]primogenitis gregis sui et de adipibus eorum, et [d]respexit Dominus ad Abel et ad munera eius; 5 [e]ad Cain vero et ad munera illius non respexit; iratusque est Cain vehementer, et concidit vultus eius. 6 Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es? et cur concidit facies tua? 7 Nonne [f]si bene egeris, recipies; sin autem male, [g]statim in foribus peccatum aderit? Sed [h]sub te erit appetitus eius, et tu dominaberis illius.

8 Dixitque Cain ad Abel fratrem suum: [i]Egrediamur foras. Cumque essent in agro, consurrexit Cain adversus fratrem suum Abel et [j]interfecit eum. 9 Et [k]ait Dominus ad Cain: Ubi est Abel frater tuus? Qui respondit: [l]Nescio: num custos fratris mei sum ego? 10 Dixitque ad eum: Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui [m]clamat ad me de terra. 11 Nunc igitur [n]maledictus eris super terram, quae aperuit os suum et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. 12 Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos; [o]vagus et profugus eris super terram. 13 Dixitque Cain ad Dominum: Maior est iniquitas mea, quam ut veniam merear. 14 [p]Ecce eicis me hodie a facie terrae, et a facie tua [q]abscondar et ero vagus et profugus in terra: [r]omnis igitur, qui invenerit me, occidet me. 15 Dixitque ei Dominus: [s]Nequaquam ita fiet; sed omnis qui occiderit Cain [t]septuplum punietur. Posuitque Dominus Cain signum, ut non interficeret eum omnis qui invenisset eum. 16 [u]Egressusque Cain a facie Domini habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden. 17 Cognovit autem Cain uxorem suam, quae concepit et peperit Henoch; et aedificavit civitatem, vocavitque nomen eius ex nomine [v]filii sui Henoch. 18 Porro Henoch genuit Irad, et Irad genuit Maviaël, et Maviaël genuit Mathusaël, et Mathusaël genuit Lamech. 19 Qui accepit

8-10] R. in fr. 2 p. Sptg.
k cf. Jb 31, 33; Ps 138, 1-12; Jr 23, 24.
l Sap 17, 10, 11.
m vr. 7. — v. cp. 2, 25.
n 1 Jo 3, 20.
*12] *Catech.R.II 8,26;IV 14,15.*
o cp. 2, 18; Jb 31, 33; Pro 28, 13.
p vr. 4; 2 Cor 11, 3; 1 Tm 2, 14.
q cf. Ex 21, 29.
r Is 65, 25; Mic 7, 17.
*14-15] * Catech. R. I 3, 4. — Ant in fs. Imm. Conc.*
*15] * Pii IX bulla « Ineffabilis Deus ». — * cf. prop. 18 Syn. Pist. a Pio VI damn.*
s Sap 10, 2.
t Mt 3, 7; 13, 38; Jo 8, 44.
u Is 7, 14; Mic 5, 3; Mt 1, 23. 25; Lc 1, 34, 35; Gal 4, 4; 1 Tm 2, 15.
v Rm 16, 20; Heb 2, 14; 1 Jo 3, 5; Ap. 20, 1-3, 9.
x Jo 14, 30; Ap 12 30.
y Is 26, 17; Jo 16, 21.
z 1 Cor 11, 3; 14, 34; Eph 5, 22-24; 1 Tm 2, 11, 12.
*17] * cf. Catech. R. II 5, 65; IV 9, 8; 13, 5.*
17, 18] R. in fs. ss. spin. Cor.
a cp. 5, 29; Is 24, 5, 6.
b Jb 5, 7; Ps 126, 2; Ecli 7, 16.
c 2 Th 3, 10, 12.
19, 22, 21] R. in fr. 2 p. Sptg. et in expulsione paenit. (P. R.).
19b] Ant. in imposit. ciner.
d Jb 10, 9; 34, 15; Ps 103, 29; 145, 4; Ec 12, 7; Sap 2, 3; 1 Mc 2, 63. — cf. cp.5, 5; Rm 5, 12; Heb 9, 27.
e cp. 2, 7; Ps 102, 14; Ecli 10, 9. — v. Ec 3, 20.
*21] * cf. Catech. R. IV 9, 8. 23, 24] * cf. Catech. R. IV 9.*
f vr. 5. [8; 11, 17.
g cp. 2, 9.
h cp. 4, 2; 9, 20; Ecli 7, 16. — cf. cp. 2, 5.
i Ps 17, 10; 103, 4; Ez 10, 1. ss.
1-16] LL. in fr. 5 p. Sptg.
a cf. Pro 8, 22.
b v. Lv 2, 12; Nm 18, 12.
c v. Nm 18, 17; Pro 3, 9.
d Heb 11, 4. — cf. Nm 16, 15.
e cf. Pro 21, 27.
f Ec 8, 12, 13; Is 3, 10, 11; Rm
g cf. Ecli 5, 1; Rm 6.12. [2,6-11.
h cf. Nm 32, 23; Gal 5, 17
i Ecli 8, 19.
j Sap. 10, 4; Mt 23, 32, 35; 1 Jo 3, 12, 15; Ju 11.
*8, 10] * Catech. R. I 5, 5; III 9-11] R. in Sptg.* [6, *14.*
k v. Ps 9, 13.
l Jo 8, 44.
m Heb 12, 24. — cf. Ap. 6, 10.
n Dt 27, 24. — cf. Nm 35, 33.
o Dt 28, 65.
*13] * Catech. R. II 5, 6; IV*
p Jb 15, 20-24. [*14, 4.*
q 4 Rg 24, 20; Ps 142, 7; Jr 52, 3. — cf. Ps 50, 13.
r cp. 9, 6; Nm 35, 33; Sap 17,
s Nm 35, 19; Ez 18, 23. [11.
t Ps 78, 12.
u v. vr. 14.
17-55] LL. in fr. 6 p. Sptg.

*19] * cf. Cate'. R. II 8, 19.*

nitur (9-12). Cain gignit Henoch, unde et Lamech (13-24). Adae vero nascitur Seth, a quo Enos (25-26). **2. – Generationes Adam** *(5, 1-6, 8), seu vita et progenies priorum patriarcharum ab Adam ad Noë (5, 1-31), quo*

duas uxores: nomen uni Ada et nomen alteri Sella. 20 Genuitque Ada Iabel, qui fuit pater habitantium in tentoriis atque pastorum. 21 Et nomen fratris eius Iubal: ipse fuit pater canentium cithara et organo. 22 Sella quoque genuit Tubalcain, qui fuit malleator et faber in cuncta opera aeris et ferri. Soror vero Tubalcain Noëma. 23 Dixitque Lamech uxoribus suis Adae et Sellae:

Audite vocem meam uxores Lamech;
auscultate sermonem meum;
quoniam occidi virum in vulnus meum
et adulescentulum in livorem meum:
24 [v]septuplum ultio dabitur de Cain;
de Lamech vero septuagies septies.

25 Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam, et peperit filium, [v]vocavitque nomen eius Seth dicens: Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain. 26 Sed et [z]Seth natus est filius, quem vocavit [a]Enos. Iste coepit [b]invocare nomen Domini.

5 Hic est liber generationis Adam: in die qua creavit Deus hominem ad [a]similitudinem Dei fecit illum. 2 Masculum et feminam creavit eos et benedixit illis et vocavit nomen eorum Adam, in die quo creati sunt. 3 Vixit autem Adam centum triginta annis et genuit ad [b]imaginem et similitudinem suam [c]vocavitque nomen ejus Seth. 4 Et facti sunt dies Adam, postquam genuit Seth, octingenti anni, genuitque filios et filias. 5 Et factum est omne tempus, quod vixit Adam, anni nongenti triginta, et [d]mortuus est.

8 Vixit quoque Seth centum quinque annis et genuit [e]Enos. 7 Vixitque Seth, postquam genuit Enos, octingentis septem annis genuitque filios et filias. 8 Et facti sunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum, et mortuus est.

9 Vixit vero Enos nonaginta annis, et genuit Cainan. 10 Post cuius ortum vixit octingentis quindecim annis, et genuit filios et filias. 11 Factique sunt omnes dies Enos nongenti quinque anni, et mortuus est.

12 Vixit quoque Cainan septuaginta annis et genuit Malaleel. 13 Et vixit Cainan, postquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis, genuitque filios et filias. 14 Et facti sunt omnes dies Cainan nongenti decem anni, et mortuus est.

15 Vixit autem Malaleel sexaginta quinque annis et genuit Iared. 16 Et vixit Malaleel, postquam genuit Iared, octingentis triginta annis et genuit filios et filias. 17 Et facti sunt omnes dies Malaleel octingenti nonaginta quinque anni, et mortuus est.

18 Vixitque Iared centum sexaginta duobus annis et genuit Henoch. 19 Et vixit Iared, postquam genuit [f]Henoch, octingentis annis et genuit filios et filias. 20 Et facti sunt omnes dies Iared nongenti sexaginta duo anni, et mortuus est.

21 Porro Henoch vixit sexaginta quinque annis, et genuit Mathusalam. 22 Et [g]ambulavit Henoch cum Deo, et vixit, postquam genuit Mathusalam, trecentis annis, et genuit filios et filias. 23 Et facti sunt omnes dies Henoch trecenti sexaginta quinque anni. 24 [i]Ambulavitque cum Deo, et non apparuit, quia tulit eum Deus.

25 Vixit quoque Mathusala centum octoginta septem annis et genuit Lamech. 26 Et vixit Mathusala, postquam genuit Lamech, septingentis octoginta duobus annis et genuit filios et filias. 27 Et facti sunt omnes dies Mathusala nongenti sexaginta novem anni, et mortuus est.

28 Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis, et genuit filium 29 vocavitque nomen eius Noë dicens: Iste consolabitur nos ab operibus et laboribus manuum nostrarum in terra [i]cui maledixit Dominus. 30 Vixitque Lamech, postquam genuit Noë, quingentis nonaginta quinque annis, et genuit filios et filias. 31 Et facti sunt omnes dies Lamech septingenti septuaginta septem anni, et mortuus est.

Noë vero, cum quingentorum esset annorum, [j]genuit Sem, Cham et [k]Iapheth.

6 Cumque coepissent homines multiplicari super terram et filias procreassent, 2 videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchrae [a]acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant. 3 Dixitque Deus: [b]Non permanebit spiritus meus in homine in aeternum, quia [c]caro est;

v vr. 15.
x cf. Mt 18, 22; Lc 17, 4.
y cp. 5, 3.
z 1 Par 1, 1; Lc 3, 38.
a cp. 5, 6.
b cp. 12, 8; 21, 33; 3 Rg 18, 24, Ps 104, 1; 115, 13, 17; Jl 2, 32; Sph 3, 9; Zc 13, 9; 1 Cor 1, 2.

a cp. 1, 26, 27; 9, 6; Sap 2, 23; Ecli 17, 1.

b 1 Cor 15, 49.
4-32] 1 Par 1, 1-4; Lc 3, 36-38.
c cp. 4, 25.
d cp. 3, 19; Heb 9, 27.
e cp. 4, 26.

15-31] LL. in sb. p. Sptg.

f Ju 14, 15.

g vr. 24: cp. 6, 9. — cf. Mic 6, 8; Mal 2, 6.
h Ecli 44, 16; 49, 16; Heb 11, 5. — cf. 4 Reg 2, 11; Sap 4, 10, 11; Is 57, 1, 2.

i cp. 3, 17-19; 4, 11.

ex 31-8, 2] Prph. in sb. s.

31-6, 15] LL. in Sxg.
j cp. 6, 10.
k cp. 10, 21.
a Mt 24 38.
b 1 Pt 3, 19, 20. — cf. 2 Es 9, 30; Gal 5, 16, 17.
c Ps 77, 39.

eruntque dies illius centum viginti annorum, 4 [d]Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Postquam enim ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illaeque genuerunt; isti sunt potentes a saeculo viri famosi.

5 [e]Videns autem Deus quod multa malitia hominum esset in terra, et [f]cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, 6 [g]paenituit eum quod hominem fecisset in terra. Et [h]tactus dolore cordis intrinsecus, 7 Delebo, inquit, hominem, quem creavi, a facie terrae, ab homine usque ad animantia, a reptili usque ad volucres caeli; paenitet enim me fecisse eos.

8 Noë vero [i]invenit gratiam coram Domino.

9 Hae sunt generationes Noë: [j]Noë vir iustus atque [k]perfectus fuit in generationibus suis, [l]cum Deo ambulavit 10 et genuit tres filios Sem, Cham et Iapheth. 11 [m]Corrupta est autem terra coram Deo, et [n]repleta est iniquitate. 12 Cumque [o]vidisset Deus terram esse corruptam (omnis quippe caro corruperat viam suam super terram), 13 dixit ad Noë: [p]Finis universae carnis venit coram me [q]repleta est terra iniquitate a facie eorum, et ego disperdam eos cum terra. 14 Fac tibi arcam de lignis levigatis; mansiunculas in arca facies, et bitumine linies intrinsecus et extrinsecus. 15 Et sic facies eam: trecentorum cubitorum erit longitudo arcae, quinquaginta cubitorum latitudo, et triginta cubitorum altitudo illius. 16 Fenestram in arca facies, et in cubito consummabis summitatem eius; ostium autem arcae pones ex latere; deorsum cenacula et tristega facies in ea. 17 [r]Ecce ego adducam aquas diluvii super terram, ut interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitae est subter caelum: universa, quae in terra sunt, consumentur. 18 [s]Ponamque foedus meum tecum: et [t]ingredieris arcam tu et filii tui, uxor tua et uxores filiorum tuorum tecum. 19 Et ex cunctis animantibus universae carnis bina induces in arcam, ut vivant tecum, masculini sexus et feminini. 20 De volucribus iuxta genus suum et de iumentis in genere suo et ex omni reptili terrae secundum genus suum, bina de omnibus ingredientur tecum, ut possint vivere. 21 Tolles igitur tecum ex omnibus escis, quae mandi possunt, et comportabis apud te; et erunt, tam tibi quam illis, in cibum. 22 [u]Fecit igitur Noë omnia quae praeceperat illi Deus.

7 Dixitque Dominus ad eum: [a]Ingredere tu et omnis domus tua in arcam; [b]te enim vidi iustum coram me in generatione hac. 2 Ex omnibus animantibus [c]mundis tolle septena et septena, masculum et feminam; de animantibus vero [d]immundis duo et duo, masculum et feminam. 3 Sed et de volatilibus caeli septena et septena, masculum et feminam, ut salvetur semen super faciem universae terrae. 4 Adhuc enim, et post dies septem [e]ego pluam super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus, et delebo omnem substantiam, quam feci, de superficie terrae. 5 [f]Fecit ergo Noë omnia quae mandaverat ei Dominus. 6 Eratque sescentorum annorum, quando diluvii aquae inundaverunt super terram.

Et [g]ingressus est Noë et filii eius, uxor eius et uxores filiorum eius cum eo in arcam propter aquas diluvii. 8 De animantibus quoque mundis et immundis et de volucribus et ex omni, quod movetur super terram, 9 duo et duo ingressa sunt ad Noë in arcam, masculus et femina, [h]sicut praeceperat Dominus Noë. 10 Cumque transissent septem dies, aquae diluvii inundaverunt super terram. 11 Anno sescentesimo vitae Noë, mense secundo, septimodecimo die mensis, rupti sunt omnes [i]fontes abyssi magnae, et [j]cataractae caeli apertae sunt, 12 et facta est pluvia super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus. 13 In articulo diei illius ingressus est Noë et Sem et Cham et Iapheth filii eius, uxor illius et tres uxores filiorum eius cum eis in arcam: 14 ipsi et omne animal secundum genus suum, universaque iumenta in genere suo et omne quod movetur super terram in genere suo cunctumque volatile secundum genus suum, universae aves omnesque volucres 15 [k]ingressae sunt ad Noë in arcam, bina et bina ex omni carne in qua erat spiritus vitae. 16 Et quae ingressa sunt, masculus et femina ex omni carne introierunt [l]sicut praeceperat ei Deus; et inclusit eum Dominus deforis. 17 Factumque

d Jb 26, 6; Sap 14, 6; Ecli 16, 8; Bar 3, 26. - cf. Jdt 16, 8.

e Ps. 13, 2, 3.
f cp. 8, 21; Pro 6, 16, 18; Mt 15, 19.
*6, 7]. * Catech. R. II 2, 9; 5, 3.*
g 1 Rg 15, 11, 35; Jr 18, 10; 26, 3, 13, 19; Jn 3, 10. - cf. Nm 23, 19; 1 Rg 15, 29; Ps 109, 4, 8; Jr 4, 28; 20, 16.
h Is 63, 10; Eph 4, 30. - cf. 4 Rg 10, 32.
9] v. cp. 15, 6. - R. in Sxg.
i cp. 19, 19; Ex 32, 12 ss.; Lc 1, 30; Ac 7, 46.
j cp. 7, 1; Ecli 44, 17; Ez 14, 14; Lc 1, 6.
k Lc 1, 6. 2 Pt 2, 5.
l cp. 5, 22. - cf. Heb 11, 7.
13, 14] R. in Sxg. et Ant. in sb. a. Sxg.
*14]*Bonifacii VIII bul. « Unam sanctam ». * Catech. R. I 10, 19.*
m Ps 52, 2-4.
n Jb 22, 15-17.
o Ps 13, 2.
p Ez 7, 2-7; Am 8, 2.
q Ez 8, 17; 28, 16.
r cp. 7, 4, 21; 2 Pt 2, 5.
s cp. 9, 9, 11.
t cp. 7, 1, 13; Sap 14, 6; 1 Pt 3, 20.

u Heb 11, 7. - cf. Ex 40, 16.
22] v. vr. 9. - R. in cm. Cf.

1-18] LL. in fr. 2 p. Sxg.
1] v. cp. 6, 22.
a cp. 6, 18; 2 Pt 2, 5.
b cp. 6, 9; Ps 32, 18 s.
*2] * Catech. R. I 10, 8.*
c cp. 8, 20. - cf. Lv 11, 1-9.
d Lv 11, 10 ss.
3] v. vr. 13, 14.
e vr. 12, 17. - cf. Jb 37, 11-13.
f cp. 6, 22.

g Sap 10, 4; 14, 6; Mt 24, 37-39; Lc 17, 26; Heb 11, 7; 1 Pt 3, 20; 2 Pt 2, 5.

h cp. 6, 19.
i cp. 8, 2; Pro 8, 27, 28; Ex 26, 19. - cf. Am 9, 6.
j cp. 8, 2; 4 Rg 7, 19; Ps 77, 23; Is 24, 18; Ml 3, 10.
*12, 13] * Catech. R. II 2, 9. - R. in Sxg. etc.*

15] v. vr. 12, 13.
k cp. 6, 20.
l vr. 2, 3.

ab aquis, quae inundantes terram omnem carnem consumunt (10-24), servatur. Cessato vero diluvio, et certior factus de exsiccata terra (8, 1-13) arcam relinquit, Deo sacrificat (14-22) et cum eo foedus

est diluvium [m]quadraginta diebus super terram, et multiplicatae sunt aquae et elevaverunt arcam in sublime a terra. 18 Vehementer enim inundaverunt et omnia repleverunt in superficie terrae; porro arca ferebatur super aquas. 19 Et aquae praevaluerunt nimis super terram, opertique sunt omnes montes excelsi sub universo caelo. 20 Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat. 21[n]Consumptaque est omnis caro, quae movebatur super terram, volucrum, animantium, bestiarum omniumque reptilium, quae reptant super terram: [o]universi homines 22 et cuncta, in quibus [p]spiraculum vitae est in terra, mortua sunt. 23 Et delevit omnem substantiam, quae erat super terram, ab homine usque ad pecus, tam reptile quam volucres caeli, et deleta sunt de terra; [q]remansit autem solus Noë et qui cum eo erant in arca. 24 Obtinueruntque aquae terram centum quinquaginta diebus.

8 [a]Recordatus autem Deus Noë cunctorumque animantium et omnium iumentorum, quae erant cum eo in arca, [b]adduxit spiritum super terram, et imminutae sunt aquae. 2 Et clausi sunt [c]fontes abyssi et cataractae caeli, et prohibitae sunt pluviae de caelo. 3 Reversaeque sunt aquae de terra euntes et redeuntes, et coeperunt minui post centum quinquaginta dies. 4 Requievitque arca mense septimo, vigesimo septimo die mensis super montes [d]Armeniae. 5 At vero aquae ibant et descrescebant usque ad decimum mensem; decimo enim mense, prima die mensis apparuerunt cacumina montium. 6Cumque transissent quadraginta dies, aperiens Noë [e]fenestram arcae, quam fecerat, dimisit corvum; 7 qui egrediebatur et non revertebatur, donec siccarentur aquae super terram. 8 Emisit quoque columbam post eum, ut videret si iam cessassent aquae super faciem terrae. 9 Quae, cum non invenisset ubi requiesceret pes eius, reversa est ad eum in arcam, aquae enim erant super universam terram. Extenditque manum, et apprehensam intulit in arcam. 10Exspectatis autem ultra septem diebus aliis, rursum dimisit columbam ex arca; 11 at illa venit ad eum ad vesperam portans ramum olivae virentibus foliis in ore suo. Intellexit ergo Noë quod cessassent aquae super terram, 12 exspectavitque nihilominus septem alios dies et emisit columbam, quae non est reversa ultra ad eum.

13 Igitur sescentesimo primo anno, primo mense, prima die mensis imminutae sunt aquae super terram, et aperiens Noë tectum arcae adspexit, viditque quod exsiccata esset superficies terrae. 14 Mense secundo, septimo et vicesimo die mensis arefacta est terra.

15 Locutus est autem Deus ad Noë dicens: 16 [f]Egredere de arca tu et uxor tua, filii tui et uxores filiorum tuorum tecum. 17 Cuncta animantia, quae sunt apud te ex omni carne, tam in volatilibus quam in bestiis et universis reptilibus, quae reptant super terram, educ tecum, et ingredimini super terram: [g]crescite et multiplicamini super eam. 18 Egressus est ergo Noë et filii eius, uxor illius et uxores filiorum eius cum eo; 19 sed et [h]omnia animantia, iumenta et reptilia, quae reptant super terram, secundum genus suum egressa sunt de arca.

20 Aedificavit autem Noë altare Domino, et tollens de cunctis pecoribus et volucribus mundis obtulit holocausta super altare. 21Odoratusque est Dominus [i]odorem suavitatis et ait: Nequaquam ultra [j]maledicam terrae propter homines; [k]sensus enim et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adulescentia sua; [m]non igitur ultra percutiam omnem animam viventem, sicut feci. 22 [n]Cunctis diebus terrae, sementis et messis, frigus et aestus, aestas et hiems, [o]nox et dies non requiescent.

9 Benedixitque Deus Noë et filiis eius, et dixit ad eos: [a]Crescite et multiplicamini et replete terram, 2 [b]et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terrae et super omnes volucres caeli: cum universis, quae moventur super terram, omnes pisces maris manui vestrae traditi sunt. 3 [c]Et omne, quod movetur et vivit, erit vobis in cibum: [d]quasi holera virentia tradidi vobis omnia; 4 excepto quod [e]carnem cum sanguine non comedetis. 5 [f]Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum; et [g]de manu hominis, de manu viri et fratris eius requiram animam hominis. 6 [h]Qui-

m vr. 4, 12.

n vr. 4; cp. 6, 13, 17; Sap 10, 4; Ecli 39, 28; 40, 10; 1 Pt 3, 20; 2 Pt 3, 6.
o cp. 6, 13, 17; Jb 22, 16; Mt 24, 38; Lc 17, 27.
p cp. 2, 7.
*23] * cf. Catech. R. I 10, 16. —v. vr. 13.*
q Sap 10, 4; 1 Pt 3, 20; 2 Pt 2, 5.
1-13] LL. in fr. 3 p. Sxg.
1-2] V. in prec. ad postul. seren. (R. R.).
1-3] R. in fr. 2 p. Sxg.
a cp. 19, 29; 30, 22; Ex 2, 24 1 Rg 1, 19. — cf. Ps 8, 5.
b Ex 14, 31.
c cp. 7, 11.
d 4 Rg 19, 37; (Is 37, 38; Jr 51, 27).

e cp. 6, 16.

15-9, 6] LL. in fr. 4 p, Sxg.
f cf. cp. 7, 13.

g cp. 1, 22, 28; 9, 1, 7.
h cp. 7, 2.
i Lv 1, 9; Ez 16 19; 20, 41; 2 Cor 2, 15; Eph 5, 2; Ph 4, 18.
j cp. 3, 17; 6, 17.
20 21] R. in Sxg.
*21] * Catech. R. IV 12, 3. —* cf. Conc. Tr. sess. 23, cp. 18 de R.*
l cp. 6, 5; Jb 14, 4; Ps 50, 7; 57, 4; Jr 17, 9; Rm 1, 21. — cf. Tb 4, 14; Mt 15, 19; Rm 3, 23; 7 21.
m cp. 9, 11, 15; Is 54, 9.
n cp. 1, 14; Jr 5, 24.
o Jr 33, 20, 25.
1] v. cp. 8, 20. — R. in Sxg.
a cp. 1, 22, 28; 8, 17.
b Ecli 17, 4. — cf. Ps 8, 7-9; Jc 3, 7.
*2-5] * Catech. R. III 6, 1, 3, 14, 15.*
c Dt 12, 15; 1 Tm 4, 3, 4.
d cf. cp. 1, 29; Col 2, 16.
e Lv 17, 10, 14; Dt 12, 16. 23; 1 Rg 14, 33; Ac 15, 20, 29. — cf. Jo 6, 54, 55.
f Ex 21, 28 ss.
g cp. 4, 10, 11. — cf. cp. 42, 32.
h Ex 21, 12 ss.; Lv 24, 17; Nm 35, 31, 33. — cf. Mt 26, 52; Ap 13, 10.

percutit; benedictiones autem acceptas (9, 1-17) in Sem et Iapheth transfert; Chanaan vero filio Cham, qui ei illuserat, maledicit (18-29). **4. Generationes Sem, Cham et Iapheth (10, 1-11, 9),** *seu filii Iapheth (2-5),*

cumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius; [i]ad imaginem quippe Dei factus est homo. 7 [j]Vos autem crescite et multiplicamini, et ingredimini super terram, et implete eam.

8 Haec quoque dixit Deus ad Noë et ad filios eius cum eo: 9 Ecce ego [l]statuam pactum meum vobiscum et cum semine vestro post vos, 10 et ad omnem animam viventem, quae est vobiscum, tam in volucribus quam in iumentis et pecudibus terrae cunctis, quae egressa sunt de arca, et universis bestiis terrae. 11 [m]Statuam pactum meum vobiscum, et nequaquam ultra interficietur omnis caro aquis diluvii, neque erit deinceps diluvium dissipans terram.

12 Dixitque Deus: [n]Hoc signum foederis, quod do inter me et vos et ad omnem animam viventem, quae est vobiscum in generationes sempiternas; 13 [o]arcum meum ponam in nubibus, et erit signum foederis inter me et inter terram. 14 [p]Cumque obduxero nubibus caelum, apparebit arcus meus in nubibus; 15 et [q]recordabor foederis mei vobiscum et cum omni anima vivente quae carnem vegetat; et non erunt ultra aquae diluvii ad delendum universam carnem. 16 Eritque arcus in nubibus, et videbo illum et recordabor [r]foederis sempiterni, quod pactum est inter Deum et omnem animam viventem universae carnis, quae est super terram. 17 Dixitque Deus ad Noë: Hoc erit signum foederis, quod constitui inter me et omnem carnem super terram.

18 Erant ergo filii Noë, qui egressi sunt de arca, [s]Sem, Cham et Iapheth; porro Cham ipse est pater Chanaan. 19 Tres isti filii sunt Noë, et [t]ab his disseminatum est omne genus hominum super universam terram.

20 Coepitque Noë, vir agricola, exercere terram et plantavit vineam. 21 [u]bibensque vinum inebriatus est et nudatus in tabernaculo suo. 22 Quod cum vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nudata, nuntiavit duobus fratribus suis foras. 23 [v]At vero Sem et Iapheth pallium imposuerunt umeris suis, et incedentes retrorsum operuerunt verenda patris sui; faciesque eorum aversae erant et patris virilia non viderunt. 24 Evigilans autem Noë ex vino, cum didicisset quae fecerat ei filius suus minor, 25 ait:

[x]Maledictus Chanaan:
[y]servus servorum erit fratribus suis.

26 Dixitque:

Benedictus Dominus Deus Sem!
Sit Chanaan servus eius.
27 [z]Dilatet Deus Iapheth,
et habitet in tabernaculis Sem,
sitque Chanaan servus eius.

28 Vixit autem Noë post diluvium trecentis quinquaginta annis. 29 Et impleti sunt omnes dies eius nongentorum quinquaginta annorum, et mortuus est.

10 Hae sunt generationes filiorum Noë: Sem, Cham et Iapheth; natique sunt eis filii post diluvium.

2 Filii Iapheth Gomer et [a]Magog et Madai et [b]Iavan et Thubal et Mosoch et Thiras. 3 Porro filii Gomer [c]Ascenez et Riphath et Thogorma. 4 Filii autem Iavan Elisa et [d]Tharsis, [e]Cetthim et Dodanim. 5 Ab his divisae sunt [f]insulae gentium in regionibus suis. unusquisque secundum linguam suam et familias suas in nationibus suis.

6 Filii autem Cham Chus et Mesraim et Phuth et Chanaan. 7 Filii Chus [g]Saba et Hevila et Sabatha et Regma et Sabatacha. Filii Regma Saba et Dadan. 8 Porro Chus genuit Nemrod: ipse coepit esse potens in terra 9 et erat robustus venator coram Domino. Ob hoc exivit proverbium: quasi Nemrod robustus venator coram Domino. 10 [h]Fuit autem principium regni eius [i]Babylon et Arach et Achad et Chalanne in [j]terra Sennaar. 11 De terra illa egressus est Assur. et aedificavit [k]Niniven et plateas civitatis et Chale, 12 Resen quoque inter Niniven et Chale: haec est civitas magna. 13 At vero Mesraim genuit Ludim et Anamin et Laabim. Nephthuim 14 et Phetrusim et Chasluim, de quibus egressi sunt Philisthiim et [l]Caphtorim 15 [m]Chanaan autem genuit Sidonem primogenitum suum, Hethaeum 16 et Iebusaeum et Amorrhaeum, Gergesaeum, 17 Hevaeum et Aracaeum, Sinaeum 18 et Aradium, Samaraeum, et Amathaeum; et post haec disseminati sunt

i cp. 1, 26, 27; 5, 1; Jc 3, 9.
j cp. 1, 28; 8, 17.

11] v. vr. 1. — R. in Sxg.
l cp. 6, 18. — cf. Os 2, 20.

11] v. vr. 9. R. in Sxg.
m Is 54, 9, 10. — v. cp. 8, 21, 22.

12-29] LL. in fr. 5 p. Sxg.
n cp. 17, 11.
o Ez 1, 28; Ap 4, 3; 10, 1.
13] v. vr. 9, 11; Ecli 50, 8. — R. in Sxg.
p Ecli 43, 12, 13; 50, 8.
14, 15] v. vr. 11, 13. — V. in prec. ad postul. seren. (R.R.)
q Lv. 26, 42, 45; 3 Rg 8, 23; Ez 16, 60.
r cp. 17, 7, 13, 19.

s cp. 5, 32; 10, 1.

t cp. 10, 5, 32.

u Pro 20, 1; Eph 5, 18. — cf. Lm 4, 21; Hab 2, 15.

v Ex 20, 12; Gal 6, 1.

x Dt 27, 16; Pro 30, 17; Sap. 12, 11; Ecli 3, 12 ss.
y Js 9, 23; Jd 1, 28; 3 Rg 9. 20, 21.

z cf. Zc 8, 22, 23; Eph 2, 13; 3, 6.

1-11, 8] LL. in fr. 6 p. Sxg.
1-5] 1 Par 1, 5-7.
a Ez 38, 1 ss.
b (Ez 27, 13.)
c Jr 51, 27.
d Ps 71, 10; Ez 38, 13.
e (Nm 24, 24;) Is 23, 1 (; Dn 11, 30).
f Ps 71, 10; Is 11, 11; Jr 2, 10; 25, 22; Ez 27, 6; Sph 2, 11.
6-8] 1 Par 1, 8-10.
g Jb 1, 15.

h Mic 5, 6.
i cp. 11, 9.
j cp. 11, 2.
k 4 Rg 19, 36; Tb 1, 11; Jn 1, 2; Mt 12, 41 etc.
13-18] 1 Par 1, 11-16.

l (Dt 2, 23.)
m cp. 15, 18-21.

Cham (6-20) et Sem (21-31) descripti, iidemque propter turrim Babel linguis confusi et dispersi (11, 1-9). **5. Generationes Sem (11, 10-26)** *progenies videlicet patriarcharum a Sem usque ad Thare patrem Abrahae.*

populi Chananaeorum. 19 Factique sunt termini Chanaan venientibus [n]a Sidone [o]Geraram usque [p]Gazam, donec ingrediaris Sodomam et Gomorrham et Adamam et Seboim, usque Lesa. 20 Hi sunt filii Cham in cognationibus et linguis et generationibus terrisque et gentibus suis.

21 De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Iapheth maiore. 22 Filii Sem Aelam et Assur et Arphaxad et Lud et Aram. 23 Filii Aram Us et Hul et Gether et Mes. 24 At vero Arphaxad genuit [t]Sale, de quo ortus est Heber. 25 Natique sunt Heber filii duo: nomen uni Phaleg, eo quod in diebus eius divisa sit terra, et nomen fratris eius Iectan. 26 Qui Iectan genuit Elmodad et Saleph et Asarmoth, Iare 27 et Aduram et Uzal et Decla 28 et Ebal et Abimaël Saba 29 et [u]Ophir et Hevila et Iobab; omnes isti filii Iectan. 30 Et facta est habitatio eorum de Messa pergentibus usque Sephar montem orientalem. 31 Isti filii Sem secundum cognationes et linguas et regiones in gentibus suis.

32 Hae familiae Noë iuxta populos et nationes suas. [v]Ab his divisae sunt gentes in terra post diluvium.

11 Erat autem terra labii unius et sermonum eorundem. 2 Cumque proficiscerentur de oriente, invenerunt campum in [a]terra Sennaar et habitaverunt in eo. 3 Dixitque alter ad proximum suum: Venite, faciamus lateres et coquamus eos igni. Habueruntque lateres pro saxis et [b]bitumen pro caemento 4 et dixerunt: Venite, faciamus nobis civitatem et turrim, [c]cuius culmen pertingat ad caelum, et celebremus nomen nostrum antequam dividamur in universas terras.

5 Descendit autem Dominus, ut videret civitatem et turrim, quam aedificabant filii Adam, 6 et dixit: Ecce unus est populus et unum labium omnibus: coeperuntque hoc facere, nec desistent a cogitationibus suis donec eas opere compleant. 7 [e]Venite igitur, descendamus et [f]confundamus ibi linguam eorum, ut non [g]audiat unusquisque vocem proximi sui. 8 Atque ita [h]divisit eos Dominus ex illo loco in universas terras; et cessaverunt aedificare civitatem. 9 Et idcirco vocatum est nomen eius [i]Babel, quia ibi confusum est labium universae terrae; et inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum.

10 Hae sunt generationes Sem: [j]Sem erat centum annorum quando genuit Arphaxad biennio post diluvium. 11 Vixitque Sem, postquam genuit Arphaxad, quingentis annis et genuit filios et filias. 12 Porro Arphaxad vixit triginta quinque annis et genuit Sale. 13 Vixitque Arphaxad, postquam genuit Sale, trecentis tribus annis et genuit filios et filias. 14 Sale quoque vixit triginta annis, et genuit Heber. 15 Vixitque Sale, postquam genuit Heber, quadringentis tribus annis et genuit filios et filias. 16 Vixit autem Heber triginta quattuor annis, et genuit [k]Phaleg. 17 Et vixit Heber, postquam genuit Phaleg, quadringentis triginta annis et genuit filios et filias. 18 Vixit quoque Phaleg triginta annis, et genuit Reu. 19 Vixitque Phaleg, postquam genuit Reu, ducentis novem annis et genuit filios et filias. 20 Vixit autem Reu triginta duobus annis et genuit Sarug. 21 Vixit quoque Reu, postquam genuit Sarug, ducentis septem annis et genuit filios et filias. 22 Vixit vero Sarug triginta annis et genuit Nachor. 23 Vixitque Sarug, postquam genuit Nachor, ducentis annis, et genuit filios et filias. 24 Vixit autem [l]Nachor viginti novem annis et genuit Thare. 25 Vixitque Nachor, postquam genuit Thare, centum decem et novem annis, et genuit filios et filias. 26 Vixitque Thare septuaginta annis, et genuit Abram et Nachor et Aran.

27 Hae sunt autem generationes Thare: Thare genuit Abram, Nachor et Aran. Porro Aran genuit Lot. 28 Mortuusque est Aran ante Thare patrem suum in terra nativitatis suae, in [m]Ur Chaldaeorum. 29 Duxerunt autem Abram et Nachor uxores. Nomen uxoris Abram [n]Sarai, et nomen uxoris Nachor [o]Melcha, filia Aran patris Melchae et patris Ieschae. 30 Erat autem Sarai sterilis nec habebat liberos. 31 [p]Tulit itaque Thare Abram filium suum et Lot filium Aran, filium filii sui, et Sarai nurum suam, uxorem Abram filii sui, et [q]eduxit eos de Ur Chaldaeorum, ut irent in terram Chanaan; veneruntque usque [r]Haran, et habitaverunt ibi. 32 Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, et mortuus est in Haran.

n cp. 49, 13; Js 11, 8; 10, 28; Jd 1, 31; 10, 6; 18, 28; 2 Rg 24, 6; 3 Rg 17, 9; Jr 25, 22; 1 Mc 5, 15; Mt 11, 21 etc.
o cp. 20, 1; 26, 6ss.; 2 Par 14, 13, 14.
22-29] cp. 11, 10-26; 1 Par 1, 17-25.
p Dt 2, 23; Js 10, 41; 11, 22; 15, 47; Jd 1, 18; 6, 4; 16, 1, 2; 1 Rg 6, 17; 4 Rg 18, 8; 1 Par 7, 28; Jr 25, 20; 47, 1, 5; Am 1, 6; Sph 2, 4; Zc 9, 5; 1 Mc 11, 61, 62; 13, 43; Ac 8, 26.
q cp. 11, 10; Lc 3, 36.
r cp. 11, 12; Lc 3, 35, 36.
s v. cp. 11, 8.
t 3 Rg 9, 28; 10, 11.
u vr. 1; cp. 9, 19.

a cp. 10, 10; 14, 1, 9; Sap 10, 5; Is 11, 11; Dn 1, 2; Zc 5, 11.
b cp. 14, 10; Ex 2, 3.
c Dt 1, 28.
d cf. cp. 18, 21; Ex 3, 8; Ps 17, 10.
e cp. 1, 26. — cf. Ps 2, 4.
f Ps 54, 10.
g v. cp. 42, 23; Dt 28, 49; Jr 5, 15.
h cp. 10, 25, 32; Dt 32, 8. — cf. Lc 1, 51.
i cp. 10, 10.

10-30] *LL. in sb. p. Sxg.*
-0-26] cp. 10, 22-29; 1 Par 1, 17-27.
j v. cp. 10, 12.
k cp. 10, 5.
l Js 24, 2.
m vr. 13; cp. 15, 7 (; 2 Es 9, 7).
n cp. 17, 15; 20, 12.
o cp. 22, 20.
p cp. 12, 1; Js 24, 3; 2 Es 9, 7.
q cp. 15, 7; Js 24, 2; Jdt 5, 7; Ac 7, 2. — cf. 2 Es 9, 7.
r cp. 12, 4; 27, 43; 28, 10; 29, 4; Ez 27, 23. — cf. Jdt 5, 9; Ac 7, 4.

6 Generationes Thare (11, 27-25, 12), *qui cum filiis transgressus de Ur in Haran moritur (11, 27-32); Abraham autem vocatus a Deo in Chanaan migrat (12, 1-9), deinde in Aegyptum (10-20), unde ascendens se separat*

12 Dixit autem Dominus ad Abram: [a]Egredere de terra tua et de cognatione tua et de domo patris tui et veni in terram, quam monstrabo tibi. 2 [b]Faciamque te in gentem magnam et [c]benedicam tibi et magnificabo nomen tuum, erisque benedictus. 3 [d]Benedicam benedicentibus tibi et [e]maledicam maledicentibus tibi, atque [f]in te benedicentur universae cognationes terrae.

4 Egressus est itaque Abram, sicut praeceperat ei Dominus, et ivit cum eo Lot. Septuaginta quinque annorum erat Abram cum egrederetur de [g]Haran. 5 Tulitque Sarai uxorem suam et Lot filium fratris sui universamque substantiam, quam possederant, et [h]animas quas fecerant in Haran; et egressi sunt ut irent in terram Chanaan.

Cumque venissent in eam, 6 [i]pertransivit Abram terram usque ad locum [j]Sichem, usque ad convallem illustrem. [k]Chananaeus autem tunc erat in terra.

7 Apparuit autem Dominus Abram et dixit ei: [l]Semini tuo dabo terram hanc. [m]Qui aedificavit ibi altare Domino, qui apparuerat ei. 8 Et inde transgrediens ad montem, qui erat contra orientem [n]Bethel, tetendit ibi tabernaculum suum ab occidente habens Bethel et ab oriente [o]Hai: aedificavit quoque ibi altare Domino et [p]invocavit nomen eius. 9 Perrexitque Abram vadens et ultra progrediens ad meridiem.

10 [q]Facta est autem fames in terra; descenditque Abram in Aegyptum, ut peregrinaretur ibi; praevaluerat enim fames in terra. 11 Cumque prope esset ut ingrederetur Aegyptum, dixit Sarai uxori suae: Novi quod pulchra sis, mulier, 12et quod, cum viderint te Aegyptii, dicturi sunt: Uxor ipsius est. Et interficient me, et te reservabunt. 13 Dic ergo, obsecro te, [r]quod soror mea sis, ut bene sit mihi propter te, et vivat anima mea ob gratiam tui. 14 Cum itaque ingressus esset Abram Aegyptum, viderunt Aegyptii mulierem, quod esset pulchra nimis, 15 et nuntiaverunt principes Pharaoni, et laudaverunt eam apud illum; et [s]sublata est mulier in domum Pharaonis. 16 Abram vero bene usi sunt propter illam; fueruntque ei oves et boves et asini et servi et famulae et asinae et cameli. 17 [t]Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, et domum eius propter Sarai uxorem Abram. 18 Vocavitque Pharao Abram et dixit ei: Quidnam est hoc quod fecisti mihi? quare non indicasti quod uxor tua esset? 19 Quam ob causam dixisti esse sororem tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem? Nunc igitur ecce coniux tua: accipe eam et vade. 20 Praecepitque Pharao super Abram viris: et deduxerunt eum et uxorem illius et omnia quae habebat.

13 Ascendit ergo Abram de Aegypto ipse et uxor eius et omnia, quae habebat, et Lot cum eo [a]ad australem plagam. 2[b]Erat autem dives valde in possessione auri et argenti. 3 Reversusque est per iter, quo venerat, a meridie in Bethel usque ad locum, ubi [c]prius fixerat tabernaculum inter Bethel et Hai, 4 in loco altaris, [c]quod fecerat prius, et invocavit ibi nomen Domini.

5 Sed et Lot, qui erat cum Abram, fuerunt greges ovium et armenta et tabernacula. 6 [d]Nec poterat eos capere terra, ut habitarent simul; erat quippe substantia eorum multa, et nequibant habitare communiter. 7 Unde et facta est rixa inter pastores gregum Abram et Lot. Eo autem tempore [e]Chananaeus et Pherezaeus habitabant in terra illa. 8 Dixit ergo Abram ad Lot: [f]Ne, quaeso, sit iurgium inter me et te et inter pastores meos et pastores tuos; [g]fratres enim sumus. 9 [h]Ecce universa terra coram te est: recede a me, obsecro: si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo; si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam. 10 Elevatis itaque Lot oculis, vidit [i]omnem circa regionem Iordanis, quae universa irrigabatur, antequam [j]subverteret Dominus [k]Sodomam et Gomorrham, [l]sicut paradisus Domini et sicut Aegyptus venientibus in [m]Segor. 11 Elegitque sibi Lot regionem circa Iordanem, et recessit ab oriente; divisique sunt alterutrum a fratre suo. 12 Abram habitavit in terra Chanaan; Lot vero moratus est in oppidis, quae erant circa Iordanem, et habitavit in Sodomis. 13 [n]Homines autem sodomitae pessimi erant et peccatores coram Domino nimis.

14 Dixitque Dominus ad Abram, postquam divisus est ab eo Lot: Leva oculos tuos et vide a loco, in quo nunc es, ad [o]aquilonem et

1-19] LL. in Qng.
11 Int. (Ps 44, 11, 12) in fs s.
1-2] R. in Qng. [Alexii.
a (all) Ac 7, 3. — Heb 11, 8.
b cp. 17, 6; 18, 18; Ecli 44, 20. — cf. Gal 3, 14.
c cp. 24, 1, 35.
d cp. 27, 29; Nm 24, 9; Dt 26,
e cf. Ex 23, 22. [5; 3 Rg 3, 8.
f (all) Gal 3, 8. — cp. 18, 18; 22, 18 etc.; Ecli 44, 21; Ac 3, 25; Gal 3, 16, 18.
g cp. 11, 31.
h cp. 14, 14.
i cf. Heb 11, 9.
j cp. 33, 18; 37, 12, 14; Js 20, 7; 21, 21; 24, 25, 32; Jd 8, 31; 9, 1-57; 3 Rg 12, 1, 25; Jr 41, 5; Ac 7, 16.
k cp. 13, 7.
l cp. 13, 14, 15; 15, 18; 17, 8; 26, 4; Ex 33, 1; Dt 34, 4; Ps 104, 9-12. — cf. Nm 32,
m cp. 35, 1, 7. [11.
n cp. 28, 19; 35, 6; Js 7, 2; 18, 13, 22; Jd 1, 22; 4, 5; 1 Rg 7, 16; 3 Rg 12, 29, 32, 33; 1 Mc 9, 50 etc.
o Js 8, 1 ss.; 12, 9; 1 Rg 2, 28; 2 Es 7, 32; Is 10, 28.
p cp. 4, 26; 21, 33.
q v. cp. 26, 1 ss.

r cp. 20, 12; 26, 7.

*15] * Catech. R. III 10, 20.*
s v. cp. 34, 2.

t 1 Par 16, 21; Ps 104, 14; Heb 13, 4.

1-16] LL. in fr. 2 p. Qng.
a cp. 12, 9.
b cp. 24, 35. — cf. Ps 111, 1-3; Pro 10, 22.

c cp. 12, 7, 8.

d cp. 36, 7.

e cp. 12, 6. — cf. Nm 14, 25.
f Ps 132, 1; Rm 12, 18; 1 Cor 6, 7.
g cp. 11, 27, 31; 20, 12. — cf. Ac 7, 26.
h cp. 20, 15; 34, 10.

i cp. 19, 17, 25, 28;3 Rg 7, 46. — cf. Mt 3, 5.
j cp. 19, 24, 25.
k cp. 10, 19; 14, 2 etc.
l cp. 2, 8; Ez 28, 13.
m cp. 14, 2, 8; 19, 22.

n cp. 18, 20; 19, 4-9; Ez 16, 49, 52; 2 Pt 2, 7, 8.

14, 15] v. vr. 18.
o cp. 28, 14.

a Lot (13, 1-13), novisque benedictionibus auctus (14-17) sedem figit in Hebron (18). Regibus transeuphratensibus, qui Pentapolim invaserant et Lot abduxerant, profligatis (14,1-16), a Melchisedech benedictionem (17-24),

meridiem, ad orientem et occidentem. 15 Omnem terram, quam conspicis, [p]tibi dabo et [q]semini tuo usque in sempiternum. 16 [r]Faciamque semen tuum sicut pulverem terrae: si quis potest hominum numerare pulverem terrae, semen quoque tuum numerare poterit. 17 Surge et perambula terram in longitudine et in latitudine sua; quia tibi daturus sum eam.

18 Movens igitur tabernaculum suum Abram, venit et [s]habitavit iuxta [t]convallem Mambre, quae est in [u]Hebron, aedificavitque ibi altare Domino.

14 Factum est autem in illo tempore, ut Amraphel rex [a]Sennaar et Arioch rex Ponti et Chodorlahomor rex [b]Elamitarum et Thadal rex gentium [2]inirent bellum contra [c]Bara regem Sodomorum et contra Bersa regem Gomorrhae et contra Sennaab regem [d]Adamae et contra Semeber regem [d]Seboim contraque regem Balae: [e]ipsa est Segor. 3 Omnes hi convenerunt in vallem silvestrem, [f]quae nunc est mare salis. 4 Duodecim enim annis servierant Chodorlahomor, et tertiodecimo anno recesserunt ab eo. 5 Igitur quartodecimo anno venit Chodorlahomor, et reges qui erant cum eo; percusseruntque [g]Raphaim in [h]Astaroth Carnaim et [i]Zuzim cum eis et [j]Emim in Save Cariathaim 6 et [k]Chorraeos in montibus Seir usque ad [l]campestria Pharan, quae est in solitudine. 7 Reversique sunt et venerunt ad fontem Misphat: ipsa est [m]Cades; et percusserunt omnem regionem Amalecitarum et Amorrhaeum, qui habitabat in [n]Asason Thamar. 8 Et egressi sunt rex Sodomorum et rex Gomorrhae rexque Adamae et rex Seboim necnon et rex Balae, quae est Segor; et direxerunt aciem contra eos in valle silvestri; 9 scilicet adversus Chodorlahomor regem Elamitarum et Thadal regem gentium et Amraphel regem Sennaar et Arioch regem Ponti: quattuor reges adversus quinque. 10 Vallis autem silvestris habebat puteos multos [o]bituminis. Itaque rex Sodomorum et Gomorrhae terga verterunt cecideruntque ibi; et qui remanserant fugerunt [p]ad montem. 11 Tulerunt autem omnem substantiam Sodomorum et Gomorrhae et universa, quae ad cibum pertinent, et abierunt; 12 necnon et Lot et [q]substantiam eius, [r]filium fratris Abram [s]qui habitabat in Sodomis.

13 Et ecce unus, qui evaserat, nuntiavit Abram hebraeo, [t]qui habitabat in convalle Mambre amorrhaei fratris Eschol et fratris Aner; [u]hi enim pepigerant foedus cum Abram. 14 Quod cum audisset Abram, captum videlicet Lot [v]fratrem suum, numeravit expeditos [w]vernaculos suos trecentos decem et octo, et persecutus est usque [y]Dan. 15 Et, divisis sociis, irruit super eos nocte; percussitque eos, et persecutus est eos usque Hoba, quae est ad laevam Damasci, 16 reduxitque omnem substantiam et Lot fratrem suum cum substantia illius, mulieres quoque et populum.

17 Egressus est autem rex Sodomorum in occursum eius, postquam reversus est a caede Chodorlahomor et regum, qui cum eo erant, in valle Save, quae est [z]vallis regis. 18 At vero [a]Melchisedech rex [b]Salem proferens panem et vinum (erat enim [c]sacerdos [d]Dei altissimi) 19 benedixit ei et ait: [c]Benedictus Abram Deo excelso, qui creavit caelum et terram, 20 et benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt. Et [f]dedit ei decimas ex omnibus. 21 Dixit autem rex Sodomorum ad Abram: [g]Da mihi animas, cetera tolle tibi. 22 Qui respondit ei: [h]Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum, possessorem caeli et terrae, 23 quod [i]a filo subteminis usque ad corrigiam caligae non accipiam ex omnibus quae tua sunt, ne dicas: Ego ditavi Abram, 24 exceptis his, quae comederunt iuvenes, et partibus virorum, qui venerunt mecum, [j]Aner, Eschol et Mambre: isti accipient partes suas.

15 His itaque transactis, factus est sermo Domini ad Abram per visionem dicens: [a]Noli timere, Abram, ego [b]protector tuus sum, et [c]merces tua magna nimis. 2 Dixitque Abram: Domine Deus, quid dabis mihi? Ego vadam absque liberis, et filius procuratoris domus meae iste damascus Eliezer. 3 Addiditque Abram: Mihi autem non dedisti semen; et ecce [d]vernaculus meus heres meus erit. 4 Statimque sermo Domini factus est ad eum dicens: Non erit hic heres tuus, sed [e]qui egredietur de utero tuo; ipsum habebis heredem. 5 Eduxitque

[p] cp. 17, 8; 28, 13; 35, 12; Ac 7, 5.
[q] cp. 12, 7; 15, 18; 24, 7; 26, 4; Dt 34, 4; 2 Par 20, 7.
[r] cp. 22, 17 etc.; Nm 23, 10. — cf. 3 Rg 3, 8. — v. cp. 15, 5.
[s] cp. 14, 13.
[t] cp. 35, 27.
18] *R. in Qng.*
[u] Nm 13, 22; Js 10, 3; 14, 13-15; 15, 13; 21, 11; Jd 1, 10; 1 Rg 30, 31; 2 Rg 2, 1 ss.; 1 Mc 5, 65 etc.

[a] cp. 10, 10; 11, 12.
[b] cp. 10, 22; Is 11, 11; Ac 2, 9.
[c] vr. 8.
[d] cp. 10, 19; Dt 29, 23; Os 11, 8.
[e] cp. 19, 22. [18.
[f] Nm 34, 12; Dt 3, 17; Js 15, 2.
[g] cp. 15, 20; Js 12, 4.
[h] Dt 1, 4. - cf. 1 Mc 5, 26, 43, 44.
[i] cf. Dt 2, 20.
[j] Dt 2, 10, 11.
[k] cp. 36, 20, 22; Dt 2, 12.
[l] cf. cp. 21, 21; Nm 13, 1, 4.
[m] cp. 16, 14; 20, 1; Nm 13, 27.
[n] 2 Par 20, 2.
8-20] *LL. in fr. 3 p. Qng.*

[o] cp. 11, 3; Ex 2, 3.

[p] cp. 19, 17, 30.

[q] vr. 16, 21.
[r] cp. 12, 5.
[s] cp. 13, 10-12.
[t] cp. 13, 18.

[u] vr. 24.
[v] cp. 13, 8. — cf. vr. 12.
[x] v. cp. 15, 2, 3; 17, 12, 23, 27; Lv 22, 11; Jr 2, 14.
[y] Dt 34, 1; Jd 18, 29.
16] * *cf. Catech. R. IV 16, 5.*

[z] v. 2 Rg 18, 18.
18] * *Catech. R. II 4, 75.*
[a] Heb 7, 1 ss.
[b] (Ps 75, 3.)
[c] Ps 109, 4; Heb 5, 6, 10; 7, 1, 11, 17.
[d] Ps 56, 3.
[e] Heb 7, 6, 7.
[f] cf. cp. 28, 22. — v. Heb 7, 4.
[g] cf. 2 Cor 12, 14, 30.
[h] Ex 6, 8; Nm 14, 30; Dt 32, 40; Dn 12, 7; Ap 10, 5, 6.
[i] cf. Est 9, 15, 16.

[j] vr. 13.

1] *R. in Qng. — v. Ps 17, 36.*
[a] cp. 26, 24; Dn 10, 12; Lc 1, 13.
[b] Ps 32, 20; 143, 2. [30.
[c] Ps 5, 13; 15, 5; Sap 5, 16; Mt 5, 12.

[d] cp. 14, 14.

[e] cp. 17, 16. — cf. 2 Rg 7, 12.

eum foras et ait illi: Suspice caelum et [f]numera stellas, si potes. Et dixit ei: [g]Sic erit semen tuum. 6 [h]Credidit Abram Deo, et reputatum est illi ad iustitiam.

7Dixitque ad eum: Ego Dominus, qui [i]eduxi te de Ur Chaldaeorum, ut [j]darem tibi terram istam, et possideres eam. 8 At ille ait: [l]Domine Deus, unde scire possum, quod possessurus sim eam? 9 Et respondens Dominus: Sume, inquit, mihi vaccam triennem et capram trimam et arietem annorum trium, turturem quoque et columbam. 10 [m]Qui tollens universa haec divisit ea per medium, et utriusque partes contra se altrinsecus posuit, [n]aves autem non divisit. 11 Descenderuntque volucres super cadavera, et abigebat eas Abram. 12Cumque sol occumberet, [o]sopor irruit super Abram, et horror magnus et tenebrosus invasit eum. 13 Dictumque est ad eum: Scito praenoscens quod [p]peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua; et [q]subicient eos servituti, et adfligent [r]quadringentis annis. 14 Veruntamen gentem, cui serviturі sunt, [s]ego iudicabo; et [t]post haec egredientur cum magna substantia. 15 Tu autem [u]ibis ad patres tuos in pace [v]sepultus in senectute bona. 16 [w]Generatione autem quarta revertentur huc; necdum enim [y]completae sunt [z]iniquitates Amorrhaeorum usque ad praesens tempus. 17 Cum ergo occubuisset sol, facta est caligo tenebrosa, et apparuit clibanus fumans et lampas ignis [a]transiens inter divisiones illas. 18 In illo die pepigit Dominus foedus cum Abram dicens: [b]Semini tuo dabo terram hanc a fluvio Aegypti usque ad fluvium magnum [c]Euphraten, 19 [d]Cinaeos et Cenezaeos, Cedmonaeos 20 et Hethaeos et Pherezaeos, [e]Raphaim quoque 21 et Amorrhaeos et Chananaeos et Gergesaeos et Iebusaeos.

16 Igitur [a]Sarai uxor Abram non genuerat liberos, sed habens ancillam aegyptiam nomine [b]Agar 2dixit marito suo: Ecce [c]conclusit me Dominus, ne parerem: ingredere ad ancillam meam, si forte saltem [d]ex illa suscipiam filios. Cumque ille adquiesceret deprecanti, 3 tulit Agar aegyptiam ancillam suam post annos decem quam [e]habitare coeperant in terra Chanaan, et dedit eam viro suo uxorem. 4 Qui ingressus est ad eam. At illa concepisse se videns [f]despexit dominam suam.

5 Dixitque Sarai ad Abram: Inique agis contra me: ego dedi ancillam meam in sinum tuum, quae videns quod conceperit despectui me habet. [g]Iudicet Dominus inter me et te. 6 Cui respondens Abram: Ecce, ait, ancilla tua in manu tua est, utere ea ut libet. Adfligente igitur eam Sarai, fugam iniit. 7 Cumque invenisset eam angelus Domini iuxta fontem aquae in solitudine, qui est in via [h]Sur in deserto, 8 dixit ad illam: Agar ancilla Sarai, unde venis et quo vadis? Quae respondit: A facie Sarai dominae meae ego fugio. 9 Dixitque ei angelus Domini: Revertere ad dominam tuam, et [i]humiliare sub manu illius. 10 Et rursum, [j]Multiplicans, inquit, multiplicabo semen tuum, et non numerabitur prae multitudine. 11 Ac deinceps, [l]Ecce, ait, concepisti et paries filium vocabisque nomen eius [m]Ismaël, eo quod audierit Dominus adflictionem tuam. 12 Hic erit ferus homo, manus eius contra omnes, et manus omnium contra eum; et [n]e regione universorum fratrum suorum figet tabernacula. 13 Vocavit autem nomen Domini qui loquebatur ad eam: Tu Deus qui vidisti me. Dixit enim: [o]Profecto hic vidi posteriora videntis me. 14 Propterea appellavit puteum illum [p]puteum viventis et videntis me. Ipse est inter [q]Cades et Barad.

15 Peperitque Agar Abrae filium, qui vocavit nomen eius Ismaël [r]Octoginta et sex annorum erat Abram, quando peperit ei Agar Ismaëlem.

17 Postquam vero nonaginta et novem annorum esse coeperat, apparuit ei Dominus dixitque ad eum: [a]Ego Deus omnipotens: [b]ambula coram me, et esto [c]perfectus. 2 Ponamque foedus meum inter me et te, et [d]multiplicabo te vehementer nimis. 3 [e]Cecidit Abram pronus in faciem. 4 Dixitque ei Deus: Ego sum, et pactum meum tecum, [f]erisque pater multarum gentium. 5 Nec ultra vocabitur nomen tuum Abram, sed appellaberis [g]Abraham, [h]quia patrem multarum gentium constitui te. 6 Faciamque te crescere vehementissime et po-

f Ps 146, 4.
6] R. in fr. 2 p. Qng.
g (all) Rm 4, 18. — cp. 22, 17; 26, 4; Ex 32, 13 etc.; Ecli 44, 20.
h (all) 1 Mc 2, 52; Rm 4, 3. — Rm 4, 9, 22; Gal 3, 6; Jc 2, 23. — cf. Ps 105,31.
7] v.vr.1. [
i 2 Es 9, 7, 8. — v. cp. 11, 31.
j Ps 104, 42-44.
l cf. Jd 6, 17; 4 Rg 20, 8; Ps 85, 17; Is 7, 11-13; Lc 1, 18.
m Jr 34, 18, 19.
n Lv 1, 17.

o cp. 2, 21; Jb 4, 13, 14.
p Ac 7, 6, 7.
q Ex 1, 11, 12; 3, 7.
r Jdt 5, 9; Ac 7, 6. — cf. Ex 12, 40, 41; Gal 3, 17.
s Ex 6,6.
t Ex 3, 21, 22; 12, 36; Ps 104, 37.
u cf. Ecli 44, 14.
v cp. 25, 8.
x cp. 46, 4. — cf. Ex 13, 18.
y cf. Dn 8, 23; Mt 23, 32; 1 Th 2, 16. — v. Dt 9, 3-6.
z 3 Rg 21, 26; Am 2, 9.
a Jr 34, 18, 19.
b cp. 12, 7; 13, 15; 26, 4; Nm 34, 2; Dt 34, 4; Js 21, 41; 2 Par 9, 26; Ps 104, 11.
c cp. 2, 14; Ex 23, 31; Dt 1, 7; Js 1, 4; 2 Rg 8, 3, 8; 3 Rg 4, 21, 24; Jdt 2, 14; Ecli 24, 36; Is 27, 12; 1 Mc 3, 32.
d cp. 10, 15-18.
e v. cp. 14, 5.

a cp. 15, 2, 3.
b cp. 21, 9; Gal 4, 24.
c cp. 20, 18; 1 Rg 1, 5.
d cf. cp. 30, 3, 9.
e cp. 12, 5.
f cf. 1 Rg 1, 6, 7; Pro 30, 23.

g cp. 31, 53; 1 Rg 24, 13. 16; Jdt 7, 13.

h cp. 20, 1; 25, 18; Ex 15, 22.

i Tt 2, 9; 1 Pt 2, 18.
j cp. 17, 20; 21, 13. 18. — v. cp. 25, 12-18.
l cf. Mt 1, 21; Lc 1, 13, 31. — v. cp. 17, 19.
m cf. cp. 29, 32.
n cp. 21, 20; 25, 18.

o cf. cp. 32, 30; Ex 19, 21; 33, 20; Jd 13, 22.
p cp. 24, 62; 25, 11.
q cp. 14, 7; 20, 1; Nm 13, 26.

r vr. 3, 4; cp. 12, 4.
*1] * Catech. R. I 2, 11.*
a cp. 28, 3; 35, 11; 48, 3; Ex 6, 3.
b cp. 24,40; 48,15; Ps 118,1.
c cp. 6,9; Dt 18,13; Mt 5,48.
d cp. 12, 2; 13, 16; 22, 17.
e vr. 17.
f Ecli 44, 20-23; Rm 4, 11, 12, 16, 17.
g 2 Es 9, 7. — cf. Nm 13, 17; Jo 1, 42.
h (all) Rm 4, 17.

Quem gloriosum eventum insinuat nomen Abrahae et uxoris immutatum (17, 1-22), obsignat circumcisio in cuncta progenie et familia peragenda (23-27), imminentem praedicant caelites a patriarcha hospitio

nam te in gentibus, [i]regesque ex te egredientur. 7 [j]Et statuam pactum meum inter me et te et inter semen tuum post te in generationibus suis foedere sempiterno, [k]ut sim Deus tuus et seminis tui post te. 8 [l]Daboque tibi et semini tuo terram [m]peregrinationis tuae, omnem terram Chanaan, in possessionem aeternam [n]eroque Deus eorum.

9 Dixit iterum Deus ad Abraham: [o]Et tu ergo custodies pactum meum, et semen tuum post te in generationibus suis. 10 [p]Hoc est pactum meum, quod observabitis inter me et vos et semen tuum post te: circumcidetur ex vobis omne masculinum; 11 et circumcidetis carnem praeputii vestri, ut sit in signum foederis inter me et vos. 12 [q]Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris: tam vernaculus quam emptitius circumcidetur et quicumque non fuerit de stirpe vestra. 13 [r]Eritque pactum meum in carne vestra in foedus aeternum. 14 Masculus, cuius praeputii caro circumcisa non fuerit, [s]delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.

15 Dixit quoque Deus ad Abraham: Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram. 16 Et benedicam ei et [t]ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum; eritque in nationes, et reges populorum orientur ex eo. 17 [u]Cecidit Abraham in faciem suam et [v]risit dicens in corde suo: [x]Putasne centenario nascetur filius? et Sara nonagenaria pariet? 18 Dixitque ad Deum: Utinam Ismaël vivat coram te! 19 Et ait Deus ad Abraham: [y]Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen eius [z]Isaac, et constituam pactum meum illi in foedus sempiternum, et semini eius post eum. 20 Super Ismaël quoque exaudivi te; ecce benedicam ei, et augebo et [a]multiplicabo eum valde; [b]duodecim duces generabit, et [c]faciam illum in gentem magnam. 21 [d]Pactum vero meum statuam ad Isaac, [e]quem pariet tibi Sara tempore isto in anno altero. 22 Cumque finitus esset sermo loquentis cum eo, [f]ascendit Deus ab Abraham.

23 Tulit autem Abraham Ismaël filium suum et omnes vernaculos domus suae universosque quos emerat, cunctos mares ex omnibus viris domus suae et circumcidit carnem praeputii eorum statim in ipsa die, sicut praeceperat ei Deus. 24 Abraham nonaginta et novem erat annorum quando circumcidit carnem praeputii sui. 25 Et Ismaël filius tredecim annos impleverat tempore circumcisionis suae. 26 Eadem die circumcisus est Abraham et Ismaël filius eius. 27 Et omnes viri domus illius, tam vernaculi quam emptitii, et alienigenae pariter circumcisi sunt.

18 [a]Apparuit autem ei Dominus in convalle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso fervore diei. 2 Cumque elevasset oculos. apparuerunt ei tres viri stantes prope eum; quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi, et adoravit in terram. 3 Et dixit: Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum, 4 sed adferam pauxillum aquae, et lavate pedes vestros et requiescite sub arbore; 5 ponamque buccellam panis, et [c]confortate cor vestrum; postea transibitis; [d]idcirco enim declinastis ad servum vestrum. Qui dixerunt: Fac ut locutus es. 6 Festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera: [e]tria sata similae commisce et fac subcinericios panes. 7 Ipse vero ad armentum cucurrit, et tulit inde vitulum tenerrimum et optimum, deditque puero, qui festinavit et coxit illum. 8 Tulit quoque butyrum et lac et vitulum, quem coxerat, et posuit coram eis; ipse vero stabat iuxta eos sub arbore.

9 Cumque [f]comedissent, dixerunt ad eum: Ubi est Sara uxor tua? Ille respondit: Ecce [g]in tabernaculo est. 10 Cui dixit: Revertens veniam ad te [h]tempore isto, vita comite, et habebit filium [i]Sara uxor tua. Quo audito, Sara risit post ostium tabernaculi. 11 [j]Erant autem ambo senes provectaeque aetatis, et desierant Sarae fieri muliebria. 12 Quae [k]risit occulte dicens: [l]Postquam consenui, et [m]dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo? 13 Dixit autem Dominus ad Abraham: Quare risit Sara dicens: Num vere paritura sum anus? 14 [n]Nunquid Deo quidquam est difficile? [o]Iuxta condictum revertar ad te hoc eodem tempore, vita comite, et habebit Sara filium. 15 Negavit Sara,

i vr. 16.
j Gal 3, 17.
k Heb 11, 16. — cf. cp. 26, 24; 28, 13.
l cp. 12, 7; 13, 15; Ps 104, 11.
m cp. 23, 4; 35, 27; Heb 11, 9-16.
n Ex 6, 7; Lv 26, 12; Dt 14, 2.
o Ac 7, 8.
p cf. Eccli 44, 21.
10-12] * *Catech. R. II 1, 7; 2, 32.*

q Lv 12, 3; Lc 1, 59; 2, 21; Ac 7, 8; Rm 4, 11; Ph 3, 5.
r cf. Ex 12, 44.

s Ex 31, 14. — cf. Ex 4, 24.

t cp. 18, 10.

u vr. 3.
v cp. 21, 6; Rm 4, 19. — cf. cp. 18, 12; Jo 8, 56.
x cf. Lc 1, 18.
19] *v. cp. 18, 1.*
y cp. 18, 10; 21, 2; Gal 4, 23, [28.
z cp. 21, 3.
a cp. 16, 10.
b v. cp. 25, 12-16.
c cp. 21, 13, 18.
d cp. 26, 2-5; Rm 9, 7.
e cp. 21, 2.
f cp. 35, 13; Jd 13, 20.

1, (2)] *R. in Qng.*
a cp. 13, 18; 14, 13; 19, 1. — cf. Heb 13, 2.
2] * *cf. Catech. R. II 4, 40; III 2, 8, 20.*

b cp. 19, 2; 24, 32; 43, 24. — cf. Jb 22, 7; Lc 7, 44; Jo 13, 14; 1 Tm 5, 10.
c Jd 19, 5. — cf. Ps 103, 15.
d cp. 19, 8; 33, 10.
e cf. Mt 13, 33; Lc 13, 21.

f v. Tb 12, 19.
g cp. 24, 67.
h vr. 14; 4 Rg 4, 16.
i (all) Rm 9, 9. — cp. 17, 19, 21; 21, 1, 2.
j cp. 17, 17; Rm 4, 19; Heb
k v. cp. 17, 17. [11, 11, 12.
l cf. Lc 1, 18.
m 1 Pt 3, 6.
n Jb 42, 2; Jr 32, 17; Zc 8, 6; Mt 19, 26; Lc 1, 37.
o vr. 10.

dicens: Non risi, timore perterrita. Dominus autem, Non est, inquit, ita, sed risisti.

16 Cum ergo surrexissent inde viri, direxerunt oculos contra Sodomam; et Abraham simul gradiebatur deducens eos. 17 Dixitque Dominus: [p]Num celare potero Abraham quae gesturus sum, 18 cum futurus sit in gentem magnam ac robustissimam, [q]et benedicendae sint in illo omnes nationes terrae? 19 [r]Scio enim quod [s]praecepturus sit filiis suis et domui suae post se, ut custodiant viam Domini et faciant iudicium et iustitiam, ut adducat Dominus propter Abraham omnia quae locutus est ad eum. 20 Dixit itaque Dominus: [t]Clamor Sodomorum et Gomorrhae multiplicatus est, et peccatum eorum adgravatum est nimis. 21 [u]Descendam et videbo utrum clamorem, [v]qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, [x]ut sciam. 22 [y]Converteruntque se inde, et abierunt Sodomam. Abraham vero [z]adhuc stabat coram Domino. 23 Et appropinquans ait: [a]Nunquid perdes iustum cum impio? 24 Si fuerint quinquaginta iusti in civitate, peribunt simul? et non parces loco illi propter quinquaginta iustos, si fuerint in eo? 25 Absit a te, ut rem hanc facias et occidas iustum cum impio, [b]fiatque iustus sicut impius. Non est hoc tuum: [c]qui iudicas omnem terram, nequaquam facies iudicium hoc. 26 Dixitque Dominus ad eum: [d]Si invenero Sodomis quinquaginta iustos in medio civitatis, dimittam omni loco propter eos. 27 Respondensque Abraham ait: [e]Quia semel coepi, loquar ad Dominum meum, cum sim [f]pulvis et cinis. 28 Quid, si minus quinquaginta iustis quinque fuerint? delebis propter quadraginta quinque universam urbem? Et ait: Non delebo, si invenero ibi quadraginta quinque. 29 Rursumque locutus est ad eum: Sin autem quadraginta ibi inventi fuerint, quid facies? Ait: Non percutiam propter quadraginta. 30 [g]Ne quaeso, inquit, indigneris, Domine, si loquar. Quid, si ibi inventi fuerint triginta? Respondit: Non faciam, si invenero ibi triginta. 31 Quia semel, ait, coepi, loquar ad dominum meum. Quid, si ibi inventi fuerint viginti? Ait: Non interficiam propter viginti. 32 Obsecro, inquit, ne irascaris, Domine, si loquar adhuc semel. Quid, si inventi fuerint ibi decem? Et dixit: [h]Non delebo propter decem. 33 Abiitque Dominus, postquam cessavit loqui ad Abraham; et ille reversus est in locum suum.

19 Veneruntque [a]duo angeli Sodomam vespere, et sedente Lot in foribus civitatis. Qui, cum vidisset eos, surrexit et ivit obviam eis, adoravitque pronus in terram 2 et dixit: Obsecro, domini, [b]declinate in domum pueri vestri et manete ibi: [c]lavate pedes vestros, et mane proficiscemini in viam vestram. Qui dixerunt: [d]Minime, sed in platea manebimus. 3 Compulit illos oppido ut diverterent ad eum; ingressisque domum illius fecit convivium, et coxit azyma, et comederunt. 4 Prius autem quam irent cubitum, viri civitatis vallaverunt domum a puero usque ad senem, omnis populus simul. 5 [e]Vocaveruntque Lot et dixerunt ei: Ubi sunt viri, qui introierunt ad te nocte? [f]Educ illos huc, [g]ut cognoscamus eos. 6 Egressus ad eos Lot post tergum occludens ostium ait: 7 Nolite, quaeso, fratres mei, nolite [h]malum hoc facere. 8 Habeo duas filias, quae necdum cognoverunt virum, educam eas ad vos, et abutimini eis sicut vobis placuerit, dummodo viris istis nihil mali faciatis, quia ingressi sunt sub umbra culminis mei. 9 At illi dixerunt: Recede illuc. Et rursus, [i]Ingressus es, inquiunt, ut advena; [j]nunquid ut iudices? [l]te ergo ipsum magis quam hos adfligemus. Vimque faciebant Lot vehementissime, iamque prope erat ut effringerent fores. 10 Et ecce miserunt manum viri et introduxerunt ad se Lot clauseruntque ostium 11 et eos, qui foris erant, [m]percusserunt caecitate a minimo usque ad maximum, ita ut ostium invenire non possent. 12 Dixerunt autem ad Lot: Habes hic quempiam tuorum, generum aut filios aut filias? Omnes, qui tui sunt, [n]educ de urbe hac; 13 delebimus enim locum istum, [o]eo quod increverit clamor eorum coram Domino, [p]qui misit nos ut perdamus illos. 14 Egressus itaque Lot, locutus est ad generos suos, qui accepturi erant filias eius, et dixit: Surgite, [q]egredimini de loco isto, quia delebit Dominus civitatem hanc. [r]Et visus est eis quasi ludens loqui.

15 Cumque esset mane, cogebant eum angeli dicentes: Surge, tolle

p cf. Ps 24, 14; Am 3, 7; Jo 15, 15.
q cp. 12, 3; 22, 18; 26, 4; Ac 3, 25; Gal 3, 8.
r cf. Dt 6, 7; 32, 46.
s cf. Am 3, 2.
t cp. 4, 10; 19, 13. — cf. Is 3, 9; Jc 5, 4.
u cp. 11, 5, 7; Ex 3, 8; Ps 17, [10.
v cf. Jr 31, 9; Jn 1, 2.
x cf. Js 22, 22.
y cp. 19, 1.
z vr. 1. — cf. Ps 105, 23; Jr 18, 20; 1 Tm 2, 1-4.
a cp. 20, 4; Nm 16, 22; 2 Rg 24, 17.

b cf. Jb 8, 20.
c Dt 32, 4; Jb 8, 3; 34, 10-12; Ps 93, 2; Rm 3, 5, 6.
d cf. Is 65, 8. — v. Jr 5, 1; Ez 22, 30.
e cf. Lc 18, 1.
f Jb 30, 19; 42, 6; Ecli 10, 9.

g cf. Jd 6, 39.

h Jc 5, 16.

a cp. 18, 22.
1] * *cf. Catech. R. III 2, 8.*
b Heb 13, 2. — cf. Jd 4, 18.
c v. cp. 18, 4.
d cf. Lc 24, 28.

e Is 3, 9. — cf. cp. 13, 13.
f cf. Jd 19, 22, ss.
g Rm 1, 24 27. — Ju 7.
h Lv 18, 22; 20, 13. — cf. Jd 19, 24.

i cp. 13, 12.
j Ex 2, 14.
l 2 Pt 2, 7, 8.

m Sap 19, 16. — cf. 4 Rg 6, 18; Ac 13, 11.

n 2 Pt 2, 7, 9. — cf. Ap 18, 4, 5.
o cp. 18, 20.
p 1 Par 21, 15.

q Nm 16, 21, 26, 45; Jr 51, 6; Ap 18, 4.
r Lc 17, 28. — v. Ex 9, 21.

filiabus prius in Segor, postea in spelunca salvus evadit (24-38); postque peregrinationem in Geraris, ubi Sara ab Abimelech et tollitur et incolumis redditur (20, 1-18), nascitur Isaac promissionum filius et octavo die

16, 17] * *cf. Catech. R. IV 16, 5.*
s Sap 10, 6. — cf. Ps 33, 23; Rm 9, 15, 16.
t cf. Jr 51, 6, 50.
u vr. 26.
v cf. Mt 24, 16-18.

x Lc 1, 58.

y Ps 144, 19.
z Sap 10, 6.
a Ex 32, 10; Dt 9, 14.
b cp. 14, 2.
2a] * *cf. Catech. R. III 7, 9.*
c Dt 29, 23; Ps 10, 7; Is 13, 9; Jr 20, 16; 50, 40; Lm 4, 6; Ez 16, 49; Os 11, 8; Am 4, 11; Sph 2, 9; Lc 17, 29;
d Ps 106, 34. [2 Pt 2, 6; Ju 7.
e Sap 10, 7; Lc 17, 32.
f cp. 18, 3, 22.
g Ap 18, 9.
h v. cp. 8, 1.

i vr. 17, 19.

j cf. Lv 18, **7.**

k Dt 2, 9.

l Dt 2, 19.

a cp. 16, 14.
b cp. 20, 3. — cf. cp. 12, 10.
c cp. 26, 6.
d v. cp. 12, 13-20; 26, 7-11.
e Ps 104, 14.
f Jb 33, 15, 16; Mt 1, 20; 2, 12
g cp. 18, 23. — cf. 1 Par 21, 17.

6] * *Catech. R. III 10, 20.*
h cp. 39, 9; Ps 50, 6.

i 1 Rg 7, 5; Jb 42, 8; Ps 104,
j Jc 5, 16. [15.
k cf. Nm 16, 32, 33.

l cf. Ex 32, 21; Js 7, 25.

uxorem tuam et duas filias quas habes, ne et tu pariter pereas in scelere civitatis. **16** Dissimulante illo, apprehenderunt manum eius et manum uxoris ac duarum filiarum eius, eo quod parceret Dominus illi. **17** [s]Eduxeruntque eum et posuerunt extra civitatem; ibique locuti sunt ad eum dicentes: [t]Salva animam tuam: [u]noli respicere post tergum, nec stes in omni circa regione; sed [v]in monte salvum te fac, ne et tu simul pereas. **18** Dixitque Lot ad eos: Quaeso, Domine mi, **19** quia invenit servus tuus gratiam coram te, et [x]magnificasti misericordiam tuam, quam fecisti mecum, ut salvares animam meam, nec possum in monte salvari, ne forte apprehendat me malum et moriar: **20** est civitas haec iuxta, ad quam possum fugere, parva, et salvabor in ea; nunquid non modica est, et vivet anima mea? **21** Dixitque ad eum: [y]Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, ut non subvertam urbem, pro qua locutus es. **22** [z]Festina et salvare ibi, [a]quia non potero facere quidquam donec ingrediaris illuc. Idcirco [b]vocatum est nomen urbis illius Segor. **23** Sol egressus est super terram, et Lot ingressus est Segor.

24 [c]Igitur Dominus pluit super Sodomam et Gomorrham sulphur et ignem a Domino de caelo **25** et subvertit civitates has et omnem circa regionem, universos habitatores urbium et [d]cuncta terrae virentia. **26** [e]Respiciensque uxor eius post se versa est in statuam salis.

27 Abraham autem consurgens mane, ubi steterat [f]prius cum Domino, **28** intuitus est Sodomam et Gomorrham et universam terram regionis illius; viditque ascendentem favillam de terra [g]quasi fornacis fumum. **29** Cum enim subverteret Deus civitates regionis illius, [h]recordatus Abrahae liberavit Lot de subversione urbium in quibus habitaverat.

30 Ascenditque Lot de Segor et [i]mansit in monte, duae quoque filiae eius cum eo (timuerat enim manere in Segor), et mansit in spelunca ipse et duae filiae eius cum eo. **31** Dixitque maior ad minorem: Pater noster senex est, et nullus virorum remansit in terra, qui possit ingredi ad nos iuxta morem universae terrae. **22** Veni, inebriemus eum vino [j]dormiamusque cum eo, ut servare possimus ex patre nostro semen. **33** Dederunt itaque patri suo bibere vinum nocte illa. Et ingressa est maior, dormivitque cum patre; at ille non sensit, nec quando accubuit filia, nec quando surrexit. **34** Altera quoque die dixit maior ad minorem: Ecce dormivi heri cum patre meo, demus ei bibere vinum etiam hac nocte, et dormies cum eo, ut salvemus semen de patre nostro. **35** Dederunt etiam et illa nocte patri suo bibere vinum, ingressaque minor filia dormivit cum eo, et ne tunc quidem sensit quando concubuerit, vel quando illa surrexerit. **36** Conceperunt ergo duae filiae Lot de patre suo. **37** Peperitque maior filium et vocavit nomen eius Moab: [k]ipse est pater Moabitarum usque in praesentem diem. **38** Minor quoque peperit filium, et vocavit nomen eius Ammon, id est filius populi mei: [l]ipse est pater Ammonitarum usque hodie.

20 Profectus inde Abraham in terram australem habitavit inter [a]Cades et Sur, et [b]peregrinatus est in [c]Geraris. **2** Dixitque de Sara uxore sua: [d]Soror mea est. Misit ergo Abimelech rex Gerarae, et tulit eam. **3** [e]Venit autem Deus ad Abimelech [f]per somnium nocte et ait illi: En morieris propter mulierem quam tulisti; habet enim virum. **4** Abimelech vero non tetigerat eam, et ait: Domine, [g]num gentem ignorantem et iustam interficies? **5** Nonne ipse dixit mihi: Soror mea est, et ipsa ait: Frater meus est? In simplicitate cordis mei et munditia manuum mearum feci hoc. **6** Dixitque ad eum Deus: Et ego scio quod simplici corde feceris; et ideo custodivi te, ne [h]peccares in me, et non dimisi ut tangeres eam. **7** Nunc ergo redde viro suo uxorem, [i]quia propheta est; et [j]orabit pro te, et vives: si autem nolueris reddere, scito quod morte morieris tu et [k]omnia quae tua sunt. **8** Statimque de nocte consurgens Abimelech vocavit omnes servos suos et locutus est universa verba haec in auribus eorum: timueruntque omnes viri valde. **9** Vocavit autem Abimelech etiam Abraham et dixit ei: Quid fecisti nobis? quid peccavimus in te, [l]quia induxisti super me et super regnum meum peccatum grande? Quae non debuisti facere fecisti nobis. **10** Rursumque expostulans ait: Quid vidisti, ut hoc faceres? **11** Respondit Abraham: Cogitavi mecum dicens:

circumciditur (21, 1-8). Puer ablactatus, instigante Sara nec invito Domino, segregatur ab Ismaël, qui cum matre electus in solitudine versatur (9-21). Interea Abraham et foedus constituit cum Abimelech (22-34), et

Forsitan [m]non est timor Dei in loco isto, et [n]interficient me propter uxorem meam; 12 alias autem, et vere soror mea est: filia patris mei et non filia matris meae, et [o]duxi eam in uxorem. 13 [p]Postquam autem eduxit me Deus de domo patris mei, dixi ad eam: Hanc misericordiam facies mecum: in omni loco, ad quem ingrediemur, [q]dices quod frater tuus sim. 14 [r]Tulit igitur Abimelech oves et boves et servos et ancillas et dedit Abraham, reddiditque illi Saram uxorem suam 15 et ait: [s]Terra coram vobis est, ubicumque tibi placuerit habita. 16Sarae autem dixit: Ecce mille argenteos dedi [t]fratri tuo: hoc erit tibi in [u]velamen oculorum ad omnes qui tecum sunt, et quocumque perrexeris; mementoque te deprehensam. 17 [v]Orante autem Abraham, sanavit Deus Abimelech et uxorem ancillasque eius, et pepererunt; 18 [x]concluserat enim Dominus omnem vulvam domus Abimelech propter Saram uxorem Abrahae.

21 [a]Visitavit autem Dominus Sara, sicut [b]promiserat, et implevit quae locutus est. 2 [c]Concepitque et peperit filium in senectute sua, [d]tempore quo praedixerat ei Deus. 3 Vocavitque Abraham nomen filii sui, quem genuit ei Sara, [e]Isaac; 4 et [f]circumcidit eum octavo die [g]sicut praeceperat ei Deus, 5 cum [h]centum esset annorum; hac quippe aetate patris natus est Isaac. 6 Dixitque Sara: [i]Risum fecit mihi Deus; quicumque audierit corridebit mihi. 7 Rursumque ait: Quis auditurum crederet Abraham, quod Sara lactaret filium, quem peperit ei [j]iam seni? 8 Crevit igitur puer, et ablactatus est; fecitque Abraham grande convivium in die ablactationis eius.

9 Cumque vidisset Sara filium Agar aegyptiae [k]ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham: 10 [l]Eice ancillam hanc et filium eius: [m]non enim erit heres filius ancillae cum filio meo Isaac. 11Dure accepit hoc Abraham pro filio suo. 12 Cui dixit Deus: Non tibi videatur asperum super puero et super ancilla tua; omnia quae dixerit tibi Sara, audi vocem eius; quia [n]in Isaac vocabitur tibi semen. 13 Sed et filium ancillae faciam in gentem magnam, [o]quia semen tuum est. 14 Surrexit itaque Abraham mane, et tollens panem et utrem aquae imposuit scapulae eius tradiditque puerum et [p]dimisit eam. Quae, cum abisset, errabat in solitudine [q]Bersabee. 15 Cumque consumpta esset aqua in utre, abiecit puerum subter unam arborum, quae ibi erant, 16 et abiit seditque e regione procul quantum potest arcus iacere; dixit enim: Non videbo morientem puerum; et sedens contra [r]levavit vocem suam, et flevit. 17 [s]Exaudivit autem Deus vocem pueri, vocavitque angelus Dei Agar de caelo dicens: Quid agis, Agar? Noli timere; exaudivit enim Deus vocem pueri de loco in quo est. 18 Surge, tolle puerum et tene manum illius; [t]quia in gentem magnam faciam eum. 19 [u]Aperuitque oculos eius Deus; quae videns puteum aquae abiit et implevit utrem deditque puero bibere. 20 Et fuit cum eo; [v]qui crevit, et moratus est in solitudine factusque est iuvenis sagittarius. 21Habitavitque in deserto Pharan, et accepit illi mater sua uxorem de terra Aegypti.

22 Eodem tempore dixit [x]Abimelech et Phicol [y]princeps exercitus eius ad Abraham: [z]Deus tecum est in universis quae agis. 23[a]Iura ergo per Deum, ne noceas mihi et posteris meis stirpique meae; sed iuxta misericordiam, [b]quam feci tibi, facies mihi et terrae, in qua versatus es advena. 24 Dixitque Abraham: Ego iurabo. 25 Et increpavit Abimelech propter puteum aquae, quem [c]vi abstulerant servi eius. 26 Responditque Abimelech: Nescivi quis fecerit hanc rem; sed et tu non indicasti mihi, et ego non audivi praeter hodie. 27 Tulit itaque Abraham oves et boves et dedit Abimelech, [d]percusseruntque ambo foedus. 28 Et statuit Abraham septem agnas gregis seorsum. 29 Cui dixit Abimelech: Quid sibi volunt septem agnae istae, quas stare fecisti seorsum? 30At ille, [e]Septem, inquit, agnas accipies de manu mea, ut sint mihi in testimonium, quoniam ego fodi puteum istum. 31Idcirco [f]vocatus est locus ille Bersabee, quia ibi uterque iuravit 32 et inierunt foedus pro puteo iuramenti. 33Surrexit autem Abimelech et Phicol princeps exercitus eius, reversique sunt in terram Palaestinorum; Abraham vero [g]plantavit nemus in Bersabee et [h]invocavit ibi nomen Domini Dei [i]aeterni. 34 Et fuit colonus terrae Palaestinorum diebus multis.

---

m Ps 35, 1; Pro 16, 6.
n cp. 12, 12; 26, 7.
o cp. 11, 29.
p cp. 12, 1.

q cp. 12, 13.
r cp. 12, 16; 21, 23.

s cp. 13, 9; 34, 10. — cf. Jr 40, [4.
t cf. vr. 5.
u cp. 24, 65; 32, 20.

17] * *Catech. R. III 2, 13.*
v cf. Jb 42, 9, 10; Jc 5, 16.
x cp. 12, 17.

a 1 Rg 2, 21; Ps 8, 5.
b cp. 17, 19; 18, 10, 14.
c Heb 11, 11. — cf. Gal 4, 22, [23.
d cp. 17, 21.
e cp. 17, 19.
f Ac 7, 8.
g cp. 17, 10-12.
h cp. 17, 1, 17; Rm 4, 19.
i cp. 18, 12.
j cf. Is 54, 1; Gal 4, 27.

k cp. 16, 15. — cf. Gal 4, 29.
l (all) Gal 4, 30.
m cf. Jd 11, 2.

n (all) Rm 9, 7, 8; Heb 11, 18.
o vr. 18; cp. 16, 10; 17, 20.

p cf. Jo 8, 35.
q vr. 31.

r 1 Rg 24, 18.
s cf. Ex 3, 7.

t vr. 13.
u Nm 22, 31; 4 Rg 6, 17-20. — cf. Lc 24, 16, 31.
v cp. 16, 12.

x cp. 20, 2. — cf. cp. 26, 1, 26.
y cp. 39, 1; Jd 4, 7; 2 Rg 2, 8; 24, 2; 4 Rg 25, 8 etc.
z cf. cp. 26, 28.
a 1 Rg 24, 22.
b cp. 20, 14, 15.

c cf. cp. 26, 15, 18, 20-22.

d cp. 26, 31.

e cp. 31, 48-52; 3 Rg 15, 19; Is 30, 6; 39, 1.
f cf. cp. 26, 33.

g cf. Dt 16, 21.
h cp. 4, 26; 12, 8.
i Is 40, 28; Rm 16, 26. — cf. Ps 89,2.

tentatur a Deo, qui postulat Isaac in holocaustum (22, 1-2), et pro fide et oboedientia (3, 14) promissionum renovationem iterum atque iterum consequitur (15-19). Demum, cum ex fratris sui progenie (20-24), mortua

22 Quae postquam gesta sunt, [a]tentavit Deus Abraham et dixit ad eum: Abraham, Abraham. At ille respondit: Adsum. 2 Ait illi: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, et vade in [b]terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium, quem monstravero tibi. 3 Igitur Abraham de nocte consurgens stravit asinum suum ducens secum duos iuvenes et Isaac filium suum; cumque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum, quem praeceperat ei Deus. 4 Die autem tertio, elevatis oculis, vidit locum procul, 5 dixitque ab pueros suos: Exspectate hic cum asino: ego et puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos. 6 Tulit quoque ligna holocausti et [c]imposuit super Isaac filium suum; ipse vero portabat in manibus ignem et gladium. Cumque duo pergerent simul, 7 dixit Isaac patri suo: Pater mi. At ille respondit: Quid vis, fili? Ecce, inquit, ignis et ligna; ubi est victima holocausti? 8 Dixit autem Abraham: [d]Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter: 9 et venerunt ad locum, quem ostenderat ei Deus, in quo aedificavit altare, et desuper ligna composuit. Cumque alligasset Isaac filium suum, [e]posuit eum in altare super struem lignorum 10 extenditque manum et arripuit gladium, ut immolaret filium suum. 11 Et ecce angelus Domini de caelo clamavit dicens: Abraham, Abraham. Qui respondit: Adsum. 12 Dixitque ei: [f]Non extendas manum tuam super puerum, neque facies illi quidquam: [g]nunc cognovi quod times Deum, et [h]non pepercisti unigenito filio tuo propter me. 13 Levavit Abraham oculos suos viditque post tergum arietem inter vepres haerentem cornibus, quem adsumens obtulit holocaustum pro filio. 14 Appellavitque nomen loci illius [i]Dominus videt. Unde usque hodie dicitur: In monte Dominus videbit.

15 Vocavit autem angelus Domini Abraham secundo de caelo dicens: 16 [j]Per memetipsum iuravi, dicit Dominus: quia fecisti hanc rem et non pepercisti filio tuo unigenito propter me, 17 benedicam tibi et multiplicabo semen tuum sicut [k]stellas caeli et velut [l]harenam, quae est in litore maris; possidebit semen tuum [m]portas inimicorum suorum. 18 et [n]benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae, [o]quia oboedisti voci meae. 19 Reversusque est Abraham ad pueros suos, abieruntque [p]Bersabee simul, et habitavit ibi.

20 His ita gestis, nuntiatum est Abrahae quod [q]Melcha quoque genuisset filios Nachor fratri suo: 21 [r]Hus primogenitum et [s]Buz fratrem eius et Camuel patrem Syrorum 22 et Cased et Azau, Pheldas quoque et Iedlaph 23 ac [t]Bathuel, de quo nata est Rebecca: octo istos genuit Melcha Nachor fratri Abrahae. 24 Concubina vero illius, nomine Roma, peperit Tabee et Gaham et Tahas et Maacha.

23 Vixit autem Sara centum viginti septem annis 2 et mortua est in [a]civitate Arbee, [b]quae est Hebron, in terra Chanaan; venitque Abraham ut plangeret et fleret eam. 3 Cumque surrexisset ab officio funeris, locutus est ad filios Heth dicens: 4 [c]Advena sum et peregrinus apud vos; [d]date mihi ius sepulcri vobiscum, ut sepeliam mortuum meum. 5 Responderunt filii Heth dicentes: 6 Audi nos, domine: [e]princeps Dei es apud nos: in electis sepulcris nostris sepeli mortuum tuum; nullusque te prohibere poterit, quin in monumento eius sepelias mortuum tuum. 7 Surrexit Abraham et adoravit populum terrae, filios videlicet Heth, 8 dixitque ad eos: Si placet animae vestrae ut sepeliam mortuum meum, audite me et intercedite pro me apud Ephron filium Seor, 9 ut det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui: pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulcri. 10 Habitabat autem Ephron in medio filiorum Heth. Responditque Ephron ad Abraham, cunctis audientibus [f]qui ingrediebantur portam civitatis illius, dicens: 11 [g]Nequaquam ita fiat, domine mi, sed tu magis ausculta quod loquor: agrum trado tibi et speluncam, quae in eo est, praesentibus filiis populi mei; sepeli mortuum tuum. 12 Adoravit Abraham coram populo terrae. 13 Et locutus est ad Ephron, circumstante plebe: Quaeso, ut audias me: [h]dabo pecuniam pro agro; suscipe eam, et sic sepeliam mortuum meum in eo. 14 Responditque Ephron: 15 Domine mi, audi me : terra, quam postulas, quadringentis [i]siclis argenti valet;

1] * cf. *Catech. R. IV 15, 9.*
1, 2] R. in Qng.
1-20] Prph. in sb. s. et vg. Pnt.
a Dt 13, 3; Jdt 8, 19, 22; Ecli 44, 22; 1 Mc 2, 52; 1 Cor 10, 13; Heb 11, 17. — cf. Jc 1, 12, 13; 1 Pt 1, 6, 7.
b (2 Par 3, 14).

*5-7] * Catech. R. I 5, 5.*

c cf. Jo 19, 17.

7-8] R. in Js. ss. spin. Cor.

d cf. Jo 1, 29, 36; 1 Pt 1, 19; Ap 5, 12.

e Heb 11, 17; Jc 2, 21.
10-12] R. in Qng.

f cf. 1 Rg 15, 22; Jr 7, 31; Mic 6, 7, 8.
g cf. cp. 26, 5.
h cf. Rm 8, 32.
13] v. vr. 7; Rm 4, 11, 12.

i vr. 2, 8.

15] R. in Qng.
j Ps 104, 9; Ecli 44, 22; Is 45 23; 1 Mc 2, 52; Lc 1, 73;
16] v. cp. 9, 11. [Heb 6,13.14.
16-18] * *Catech. R. I 3, 4; III 3, 15. — v. vr. 15.*
k cp. 15, 5; Jr 33, 22.
l cp. 13, 16; Ps 77, 27; Heb 11, 12.
m cp. 24, 60; Mic 1, 9; Mt 16 18; Lc 1, 74.
n (all) Ac 3, 25. - cp. 12, 3; 18, 18; 26, 4; Gal 3, 8, 16. —cf. Ecli 44, 22-25.
o vr. 3; cp. 26, 5.
p cp. 21, 31.
q cp. 11, 29; 24, 15.
r Jb 1, 1; 32, 2; Jr 25, 20; Lm
s Jb 32, 2; Jr 25, 23. [4, 21.
t cp. 24, 15.

a cp. 35, 27; Js 14, 15; Jd 1,
b vr. 19. [10.
c cp. 17, 8; 1 Par 29, 15; Ps 104, 12; Heb 11, 9, 13.
d Ac 7, 5.

e v. cp. 24, 35.

f cp. 34, 20, 24; Rt 4, 1.
g 2 Rg 24, 22.

*12] * cf. Catech. R. III 2, 9.*

h cp. 14, 23.— cf. 2 Rg 24, 24.

i Ex 30, 13; Ez 45, 12.

istud est pretium inter me et te; sed quantum est hoc? sepeli mortuum tuum. 16 Quod cum audisset Abraham, [j]appendit pecuniam, quam Ephron postulaverat, audientibus filiis Heth, quadringentos siclos argenti probatae monetae publicae. 17 Confirmatusque est [l]ager quondam Ephronis, in quo erat spelunca duplex, respiciens Mambre, tam ipse quam spelunca et omnes arbores eius in cunctis terminis eius per circuitum, 18 Abrahae in [m]possessionem, videntibus filiis Heth et cunctis qui intrabant portam civitatis illius. 19 Atque ita sepelivit Abraham Saram uxorem suam in spelunca agri duplici, quae respiciebat Mambre: haec est Hebron in terra Chanaan. 20 [n]Et confirmatus est ager et antrum, quod erat in eo, Abrahae in possessionem monumenti a filiis Heth.

24 Erat autem Abraham senex dierumque multorum, et Dominus [a]in cunctis benedixerat ei. 2 Dixitque ad servum [b]seniorem domus suae, qui praeerat omnibus quae habebat: [c]Pone manum tuam subter femur meum, 3 ut [d]adiurem te per Dominum Deum caeli et terrae, ut non [e]accipias uxorem filio meo de filiabus Chananaeorum, inter quos habito; 4 sed ad [f]terram et cognationem meam proficiscaris, et inde accipias uxorem filio meo Isaac. 5 Respondit servus: Si noluerit mulier venire mecum in terram hanc, nunquid reducere debeo filium tuum ad locum, de quo tu egressus es? 6 Dixitque Abraham: Cave nequando reducas filium meum illuc. 7 Dominus Deus caeli, [g]qui tulit me de domo patris mei et de terra nativitatis meae, qui locutus est mihi, et iuravit mihi dicens: [h]Semini tuo dabo terram hanc, ipse [i]mittet angelum suum coram te, et accipies inde uxorem filio meo. 8 Sin autem mulier noluerit sequi te, [j]non teneberis iuramento; filium meum tantum ne reducas illuc. 9 [k]Posuit ergo servus manum sub femore Abraham domini sui et iuravit illi super sermone hoc.

10 Tulitque decem camelos de grege domini sui, et abiit ex omnibus bonis eius portans secum, profectusque perrexit in [l]Mesopotamiam ad [m]urbem Nachor. 11 Cumque camelos fecisset accumbere extra oppidum iuxta puteum aquae vespere, [n]tempore quo solent mulieres egredi ad hauriendam aquam, dixit: 12 Domine Deus domini mei Abraham, occurre, obsecro, mihi hodie, et fac misericordiam cum domino meo Abraham. 13 Ecce ego sto prope fontem aquae, et [o]filiae habitatorum huius civitatis egredientur ad hauriendam aquam. 14Igitur puella cui ego dixero: Inclina hydriam tuam ut bibam, et illa responderit: Bibe, quin et camelis tuis dabo potum, ipsa est, quam [p]praeparasti servo tuo Isaac, et [q]per hoc intelligam quod feceris misericordiam cum domino meo. 16 [r]Necdum intra se verba compleverat, et ecce [s]Rebecca egrediebatur filia Bathuel filii [t]Melchae uxoris Nachor fratris Abraham habens hydriam in scapula sua: 16 puella decora nimis virgoque [u]pulcherrima et incognita viro; descenderat autem ad fontem et impleverat hydriam, ac revertebatur. 17 Occurritque ei servus et ait: [v]Pauxillum aquae mihi ad bibendum praebe de hydria tua. 18 Quae respondit: Bibe, domine mi. Celeriterque deposuit hydriam super ulnam suam, et dedit ei potum . 19 Cumque ille bibisset, adiecit: Quin et camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant. 20 Effundensque hydriam in canalibus, recurrit ad puteum, ut hauriret aquam, et haustam omnibus camelis dedit. 21 Ipse autem contemplabatur eam tacitus, scire volens utrum prosperum iter suum fecisset Dominus, an non. 22 Postquam autem biberunt cameli, protulit vir [x]inaures aureas appendentes siclos duos et armillas totidem pondo siclorum decem. 23 Dixitque ad eam: Cuius es filia? indica mihi. Est in domo patris tui locus ad manendum? 24 Quae respondit: [y]Filia sum Bathuelis filii Melchae, quem peperit ipsi Nachor. 25Et addidit dicens: Palearum quoque et faeni plurimum est apud nos, et locus spatiosus ad manendum. 26 [z]Inclinavit se homo et adoravit Dominum 27dicens: [a]Benedictus Dominus [b]Deus domini mei Abraham, qui non abstulit [c]misericordiam et veritatem suam a domino meo, et [d]recto itinere me perduxit in domum fratris domini mei. 28 Cucurrit itaque puella, et nuntiavit in domum matris suae omnia quae audierat.

29 Habebat autem Rebecca fratrem nomine [e]Laban, qui festinus

j cp. 43, 21; 1 Par 21, 25; Jr 32, 9; Zc 11, 12.

l cp. 25, 9; 49, 29-32; 50, 13.

m cf. Ac 7, 5.

n cf. Rt 4, 7-10; Jr 32, 10-14.

a vr. 35; cp. 13, 2. — cf. Ps 111, 2, 3.
b cf. cp. 15, 2.
c vr. 9; cp. 47, 29.
d Dt 6, 13. — v. vr. 37-41.
e cp. 26, 34, 35; 27, 46; Dt 7, 3. — cf. cp. 28, 1; Ex 34, 16; 2 Cor 6, 14.
*4] * Catech. R. II 8, 32.*
f cf. cp. 28, 2.

7] Ant. in fs. ss. Angel. c.

g cp. 12, 1.
h cp. 12, 7; 13, 15; 15, 18; 26, 3.
i Ex 23, 20, 23, 33, 2. — cf. Heb 1, 14.
j v. Js 2, 17-20.
k vr. 2.

l Dt 23, 4; Jd 3, 8.
m cf. cp. 11, 31; 27, 43.
n Ex 2, 16; 1 Rg 9, 11; Jo 4, 12-27] vr. 42-48.
12] v. vr. 42.

o vr. 43.

p cf. Pro 19, 14.
q v. cp. 15, 8; Jd 6, 17, 37; 1 Rg 6, 7 ss.
r cf. vr. 45.
s cp. 22, 23.
t cp. 11, 29.
u cp. 26, 7.

v cf. Jo 4, 7.

21] v. vr. 42.

x Ex 32, 2, 3; Js 3, 19 ss. Ez 16, 11 ss.

y vr. 15.

z vr. 48, 52; Ex 4, 31.
a Ex 18, 10; Rt 4, 14; 1 Rg 25, 32; Lc 1, 68.
b vr. 12, 42, 48.
c cp. 32, 10; Ps 97, 3.
d vr 48.
e cp. 25, 20; 28, 2; 29, 5.

sororem Labani, filio Isaac petisset eique probatam uxorem obtinuisset (33-67); cumque insuper plures ex Cethura filios suscepisset, in senectute bona moritur et cum Sara in Mambre sepelitur (25, 1-11).

egressus est ad hominem, ubi erat fons. 30 Cumque vidisset inaures et armillas in manibus sororis suae, et audisset cuncta verba referentis: Haec locutus est mihi homo, venit ad virum, qui stabat iuxta camelos et prope fontem aquae, 31 dixitque ad eum: Ingredere, *f*benedicte Domini; cur foris stas? praeparavi domum et locum camelis. 32 Et introduxit eum in hospitium ac destravit camelos, *g*deditque paleas et faenum, et *h*aquam ad lavandos pedes eius et virorum qui venerant cum eo. 33 Et appositus est in conspectu eius panis. Qui ait: *i*Non comedam, donec loquar sermones meos. Respondit ei: Loquere. 34 At ille, Servus, inquit, Abraham sum; 35 et Dominus *j*benedixit domino meo valde, magnificatusque est; et dedit ei oves et boves, argentum et aurum, servos et ancillas, camelos et asinos. 36 Et *k*peperit Sara uxor domini mei filium domino meo in senectute sua, *l*deditque illi omnia quae habuerat. 37 Et *m*adiuravit me dominus meus dicens: Non accipies uxorem filio meo de filiabus Chananaeorum, in quorum terra habito; 38 sed ad domum patris mei perges, et de cognatione mea accipies uxorem filio meo. 39 Ego vero respondi domino meo: Quid, si noluerit venire mecum mulier? 40 Dominus, ait, *n*in cuius conspectu ambulo, mittet angelum suum tecum, et diriget viam tuam, accipiesque uxorem filio meo de cognatione mea et de domo patris mei. 41 Innocens eris a maledictione mea, cum veneris ad propinquos meos, et non dederint tibi.

42 Veni ergo hodie ad fontem aquae et dixi: Domine Deus domini mei Abraham, si direxisti viam meam, in qua nunc ambulo, 43 ecce sto iuxta fontem aquae; et virgo, quae egredietur ad hauriendam aquam, audierit a me: Da mihi pauxillum aquae ad bibendum ex hydria tua, 44 et dixerit mihi: Et tu bibe, et camelis tuis hauriam, ipsa est mulier quam praeparavit Dominus filio domini mei. 45 *o*Dumque haec tacitus mecum volverem, apparuit Rebecca veniens cum hydria, quam portabat in scapula, descenditque ad fontem et hausit aquam, Et aio ad eam: Da mihi paululum bibere. 46 Quae festinans deposuit hydriam de umero et dixit mihi: Et tu bibe, et camelis tuis tribuam potum. Bibi, et adaquavit camelos. 47 Interrogavique eam et dixi: Cuius es filia? Quae respondit: Filia Bathuelis sum filii Nachor, quem peperit ei Melcha. Suspendi itaque *p*inaures ad ornandam faciem eius, et armillas posui in manibus eius. 48 Pronusque adoravi Dominum benedicens Domino Deo domini mei Abraham, qui perduxit me recto itinere, ut sumerem filiam fratris domini mei filio eius. 49 Quamobrem, *q*si facitis misericordiam et veritatem cum domino meo, indicate mihi; sin autem aliud placet, et hoc dicite mihi, ut vadam ad dexteram sive ad sinistram. 50 Responderuntque Laban et Bathuel: *r*A Domino egressus est sermo; non possumus extra placitum eius quidquam aliud loqui tecum. 51 En Rebecca coram te est; tolle eam, et proficiscere, et sit uxor filii domini tui, *s*sicut locutus est Dominus. 52 Quod cum audisset puer Abraham, *t*procidens adoravit in terram Dominum. 53 Prolatisque vasis argenteis et aureis ac vestibus, dedit ea Rebeccae pro munere; fratribus quoque eius et matri dona obtulit. 54 Inito convivio, vescentes pariter et bibentes manserunt ibi.

Surgens autem mane locutus est puer: *u*Dimittite me ut vadam ad dominum meum. 55 Responderuntque fratres eius et mater: *v*Maneat puella saltem decem dies apud nos, et postea proficiscetur. 56 Nolite, ait, me retinere, quia Dominus direxit viam meam; dimittite me ut pergam ad dominum meum. 57 Et dixerunt: Vocemus puellam et quaeramus ipsius voluntatem. 58 Cumque vocata venisset, sciscitati sunt: Vis ire cum homine isto? Quae ait: Vadam. 59 Dimiserunt ergo eam et *a*nutricem illius servumque Abraham et comites eius, 60 imprecantes prospera sorori suae atque dicentes: Soror nostra es, crescas in mille milia, et *b*possideat semen tuum portas inimicorum suorum. 61 Igitur Rebecca et puellae illius, ascensis camelis, secutae sunt virum, qui festinus revertebatur ad dominum suum.

62 Eo autem tempore deambulabat Isaac per viam quae ducit ad puteum, cuius nomen est *z*viventis et videntis; habitabat enim in terra australi. 63 Et egressus fuerat ad *a*meditandum in agro, inclinata iam die. Cumque elevasset oculos, vidit camelos venientes procul.

f cf. cp. 26, 29; Jd 17, 2; Rt 3, 10; Ps 113, 15.
g cp. 43, 24; Jd 19, 21.
h v. cp. 18, 4.
i Tb 7, 10. — cf. Jo 4, 34; Eph 6, 5 ss.
j vr. 1.
k cp. 21. 2.
l cp. 25, 5.
m vr. 3-8.
n cp. 17, 1.
42-44] *RR. in Qng.*
42-48] vr. 12-29.
o 1 Rg 1, 13. — cf. cr. 15.
p cf. Ez 16, 11, 12.
q cp. 47, 29; Is 2, 14.
r cf. Ps 117,23; Mt 21,42; Mr 12, 11. — cf. cp. 31, 24, 29.
s v. vr. 13-15, 42-46.
t vr.26, 48.
u vr. 56, 59.
v cf. Jd 19, 4 ss.; Tb 10, 8.
x cp. 35, 8.
y cp. 22, 17.
z cp. 16, 14; 25, 11.
a Ps 142, 5. — cf. Lc 6, 12.

7. Generationes Ismaël (12-18), *qui habitavit cum suis ab Hevila usque Sur.*
8. Generationes Isaac (25, 19-35, 29). *Genitis Esau et Iacob* (*19-26*), *quorum natu maior minori primogenita vendit* (*27-34*), *abit in Gerara* (*26, 1, 2*);

64 Rebecca quoque, conspecto Isaac, descendit de camelo 65 et ait ad puerum: Quis est ille homo qui venit per agrum in occursum nobis? Dixitque ei: Ipse est dominus meus. At illa tollens cito pallium operuit se. 66 Servus autem cuncta quae gesserat narravit Isaac. 67 Qui introduxit eam in tabernaculum Sarae matris suae et accepit eam uxorem; et in tantum dilexit eam, ut [b]dolorem, qui [c]ex morte matris eius acciderat, temperaret.

25 Abraham vero aliam duxit uxorem nomine Ceturam, 2 quae peperit ei [a]Zamran et Iecsan et Madan et Madian et Iesboc et Sue. 3 Iecsan quoque genuit Saba et Dadan. Filii Dadan fuerunt Assurim et Latusim et Loomim. 4 At vero ex Madian ortus est Epha et Opher et Henoch et Abida et Eldaa: omnes hi filii Ceturae.

5 [b]Deditque Abraham cuncta quae possederat Isaac; 6 filiis autem concubinarum largitus est munera, et [c]separavit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viveret, [d]ad plagam orientalem.

7 Fuerunt autem dies vitae Abrahae centum septuaginta quinque anni. 8 Et [e]deficiens mortuus est [f]in senectute bona provectaeque aetatis et plenus dierum congregatusque est ad populum suum. 9 Et sepelierunt eum Isaac et Ismaël [g]filii sui in spelunca duplici, quae sita est in agro Ephron filii Seor hethaei e regione Mambre, 10 [h]quem emerat a filiis Heth; ibi sepultus est ipse et Sara uxor eius. 11 Et post obitum illius benedixit Deus Isaac filio eius, qui habitabat iuxta puteum nomine [i]viventis et videntis.

12 Hae sunt generationes Ismaël filii Abrahae, [j]quem peperit ei Agar aegyptia famula Sarae; et 13 haec nomina [k]filiorum eius in vocabulis et generationibus suis: primogenitus Ismaëlis [l]Nabaioth deinde Cedar et Adbeel et Mabsam, 14 Masma quoque et [m]Duma et Massa, 15 Hadar et [n]Thema et [o]Iethur et Naphis et Cedma. 16 Isti sunt filii Ismaëlis, et haec nomina per castella et oppida eorum, duodecim [p]principes tribuum suarum.

17 Et facti sunt anni vitae Ismaëlis centum triginta septem, [q]deficiensque mortuus est, et appositus ad populum suum. 18 Habitavit autem ab [r]Hevila usque [s]Sur, quae respicit Aegyptum introëuntibus Assyrios. Coram cunctis fratribus suis obiit.

19 Hae quoque sunt generationes Isaac filii Abraham: [t]Abraham genuit [u]Isaac; 20 qui, cum quadraginta esset annorum, [v]duxit uxorem Rebeccam [x]filiam Bathuelis syri de Mesopotamia, sororem Laban. 21 Deprecatusque est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis. [y]Qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebeccae. 22 Sed collidebantur in utero eius parvuli; quae ait: Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere? [z]Perrexitque ut consuleret Dominum. 23 Qui respondens ait: [a]Duae gentes sunt in utero tuo, et duo populi ex ventre tuo dividentur, [b]populusque populum superabit, et [c]maior serviet minori. 24 Iam tempus pariendi advenerat, et ecce gemini in utero eius reperti sunt. 25 [d]Qui prior egressus est rufus erat et totus in morem pellis hispidus; vocatumque est nomen eius Esau. Protinus alter egrediens plantam fratris tenebat manu; et idcirco [e]appellavit eum Iacob. 26 Sexagenarius erat Isaac quando [f]nati sunt ei parvuli. 27 Quibus adultis, factus est Esau vir [g]gnarus venandi et homo agricola; Iacob autem vir simplex [h]habitabat in tabernaculis. 28 Isaac amabat Esau, eo quod [i]de venationibus illius vesceretur; et Rebecca diligebat Iacob.

29 Coxit autem Iacob pulmentum; ad quem, cum venisset Esau de agro lassus, 30 ait: Da mihi de coctione hac rufa, quia oppido lassus sum. Quam ob causam vocatum est nomen eius [j]Edom. 31 Cui dixit Iacob: Vende mihi [k]primogenita tua. 32 Ille respondit: En morior, quid mihi proderunt primogenita? 33 Ait Iacob: Iura ergo mihi. Iuravit ei Esau et [l]vendidit primogenita. 34 Et sic, accepto pane et lentis edulio, comedit et bibit, et abiit parvipendens quod primogenita vendidisset.

26 Orta autem fame super terram, post eam [a]sterilitatem quae acciderat in diebus Abraham, abiit Isaac ad [b]Abimelech regem [c]Palaestinorum in Gerara.

2 Apparuitque ei Dominus et ait: Ne descendas in Aegyptum, sed quiesce [d]in terra, quam dixero tibi, 3 et [e]peregrinare in ea, [f]eroque

b cp. 37, 35; 38, 12.
c cp. 23, 2.

a 1 Par 1, 32, 33.

b cp. 21, 10; 24, 36.
c cp. 21, 14.
d cf. Jd 6, 3.

e vr. 17; cp. 35, 29.
f cp. 15, 15; Jb 5, 26; 42, 16.

g cp. 35, 29.
h cp. 23, 16. — v. cp. 50. 13.

i cp. 16, 14; 24, 62.

j cp 16, 15.
k 1 Par 1, 29-31.
l Is 60, 7. — cf. 1 Mc 5, 25; 9, 35.
m Is 21, 11.
n Jb 6, 19; Jr 25, 23.
o 1 Par 5, 19.
p cp. 17, 20.
q vr. 8.

r cp. 2, 11; 1 Rg 15, 7.
s cp. 16, 7; 20, 1; Ex 15, 22.

t cf. cp. 16, 12.
u Mt 1, 2.
v cp. 24, 67.
x cp. 22, 23; 24, 29.

y cf. 1 Par 5, 20; Col 4, 2.

z 1 Rg 9, 9.
a cp. 17, 16; 24, 60.
b cf. 2 Rg 8, 14; Ab 18-21.
c (all) Rm 9, 10-12. — cp. 27, 29, 40.
d cp. 27, 11, 16, 23.

e cp. 27, 36. — cf. Os 12, 3.
f Mt 1, 2.
g cp. 27, 2, 5.
h Heb 11, 9.
i cp. 27, 4, 7, 9.

j Ab 1.
k cp. 49, 3.

l Heb 12, 16, 17. - cf. cp. 27, 36.

a cp. 12, 10.
b cp. 20, 2.
c v. cp. 21, 34.
d cp. 12, 1.
e cp. 20, 1; Heb 11, 9.
f cp. 28, 15.

unde, iteratis oraculis (3-5), uxore, quam antea dissimulaverat, regio edicto defensa (6-11) et, frustra Palaestinis obstantibus, dives factus (12-22) secedit Bersabeam, foedus cum Abimelech pangit (23-33) et post

g v. cp. 13, 15.
h cp. 12, 7; 15, 18. — cf. Mic 7, 20; Lc 1, 73. — v. cp. 22, 16-18.
4] v. cp. 32, 6. [5.
i (all) Ex 32, 13. — v. cp. 15, *j* cp .12, 3; 18, 18; 22, 18; 28, *k* cp. 22, 18. [14.

l cp. 12, 13; 20, 2, 13.
m cf. Pro 29, 25.
n v. cp. 24, 16.

o cf. Pro 5, 18.

p cp. 20, 9.

q vr. 3; cp. 24, 1, 35.
r Pro 10, 22.

s cf. Ec 4, 4.
t cp. 21, 25, 30.

u cp. 21, 31.

v v. cp. 21, 25.

x cp. 41, 52. — cf. Ps 17, 20, 37.

y cp. 17, 7; 28, 13; Ex 3, 6.
z cp. 15, 1. — v. Ps 26, 1-3; Rm 8, 31.
a cp. 28, 15. — cf. cp. 21, 22, 23.
b cp. 12, 7, 8. — v. Ps 115, 17.

c cp. 21, 22.
d cf. Jd 11, 7.
e vr. 16.

f cp. 24, 31.

g cp. 21, 31.

h cf. cp. 21, 31.
i cp. 22, 19.
j cf. cp. 28, 9; 36, 2, 3.
k cp. 27, 46; 36, 2, 3.

1-20] LL. in D. 2 Qdr.
a cp. 48, 10; 1 Rg 3, 2.
b cf. Pro 27, 1; Jc 4, 14.
c cp. 25, 27, 28.
3, 4] R. in D. 2 Qdg.

tecum, et benedicam tibi; [g]tibi enim et semini tuo dabo universas regiones has complens [h]iuramentum, quod spopondi Abraham patri tuo. 4 Et [i]multiplicabo semen tuum sicut stellas caeli daboque posteris tuis universas regiones has, et [j]benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae, 5 eo quod [k]oboedierit Abraham voci meae, et custodierit praecepta et mandata mea et caeremonias legesque servaverit.

6 Mansit itaque Isaac in Geraris. 7 Qui, cum interrogaretur a viris loci illius super uxore sua, respondit: [l]Soror mea est. [m]Timuerat enim confiteri quod sibi esset sociata coniugio reputans ne forte interficerent eum propter illius [n]pulchritudinem. 8 Cumque pertransissent dies plurimi et ibidem moraretur, prospiciens Abimelech rex Palaestinorum per fenestram vidit eum [o]iocantem cum Rebecca uxore sua. 9 Et, accersito eo, ait: Perspicuum est quod uxor tua sit: cur mentitus es eam sororem tuam esse? Respondit: Timui ne morerer propter eam. 10 Dixitque Abimelech: Quare imposuisti nobis? potuit coire quispiam de populo cum uxore tua, et [p]induxeras super nos grande peccatum. Praecepitque omni populo dicens: 11 Qui tetigerit hominis huius uxorem morte morietur.

12 Sevit autem Isaac in terra illa et invenit in ipso anno centuplum; [q]benedixitque ei Dominus. 13 Et, [r]locupletatus est homo et ibat proficiens atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est; 14 habuit quoque possessiones ovium et armentorum et familiae plurimum. [s]Ob hoc invidentes ei Palaestini 15 [t]omnes puteos, quos foderant servi patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt implentes humo, 16in tantum ut ipse Abimelech diceret ad Isaac: Recede a nobis, quoniam potentior nobis factus es valde. 17 Et ille discedens, ut veniret ad torrentem Gerarae habitaretque ibi, 18 rursum fodit alios puteos, [u]quos foderant servi patris sui Abraham, et quos, illo mortuo, olim obstruxerant Philisthiim; appellavitque eos eisdem nominibus quibus ante pater vocaverat. 19Foderuntque in torrente, et reppererunt aquam vivam. 20 Sed et ibi [v]iurgium fuit pastorum Gerarae adversus pastores Isaac dicentium: Nostra est aqua. Quam ob rem nomen putei, ex eo quod acciderat, vocavit calumniam. 21 Foderunt autem et alium,, et pro illo quoque rixati sunt, appellavitque eum inimicitias. 22Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt; itaque vocavit nomen eius latitudo dicens: Nunc [x]dilatavit nos Dominus et fecit crescere super terram.

23 Ascendit autem ex illo loco in Bersabee, 24 ubi apparuit ei Dominus in ipsa nocte dicens: [y]Ego sum Deus Abraham patris tui, [z]noli timere, quia [a]ego tecum sum; benedicam tibi et multiplicabo semen tuum propter servum meum Abraham. 25 Itaque [b]aedificavit ibi altare et, invocato nomine Domini, extendit tabernaculum, praecepitque servis suis ut foderent puteum.

26 Ad quem locum cum venissent de Geraris Abimelech et Ochozath amicus illius et [c]Phicol dux militum, 27 locutus est eis Isaac: [d]Quid venistis ad me hominem quem odistis et [e]expulistis a vobis? 28 Qui responderunt: Vidimus tecum esse Dominum, et idcirco nos diximus: Sit iuramentum inter nos, et ineamus foedus, 29 ut non facias nobis quidquam mali, sicut et nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus quod te laederet; sed cum pace [f]dimisimus auctum benedictione Domini. 30 Fecit ergo eis convivium, et post cibum et potum 31 surgentes mane [g]iuraverunt sibi mutuo; dimisitque eos Isaac pacifice in locum suum. 32 Ecce autem venerunt in ipso die servi Isaac adnuntiantes ei de puteo quem foderant atque dicentes: Invenimus aquam. 33 Unde appellavit eum abundantiam; et [h]nomen urbi impositum est [i]Bersabee usque in praesentem diem.

34 Esau vero quadragenarius duxit uxores [j]Iudith filiam Beeri hethaei et Basemath filiam Elon eiusdem loci; 35 [k]quae ambae offenderant animum Isaac et Rebeccae.

27 Senuit autem Isaac, et [a]caligaverunt oculi eius et videre non poterat; vocavitque Esau filium maiorem et dixit ei: Fili mi. Qui respondit: Adsum. 2 Cui pater: Vides, inquit, quod senuerim, et [b]ignorem diem mortis meae. 3 [c]Sume arma tua, pharetram et arcum, et egredere foras; cumque venatu aliquid apprehenderis, 4 fac mihi

inita ab Esau conubia sibi uxorique ingrata (34-35), jam senex factus Iacobo, qui matris consilio se fratrem esse finxerat (27, 1-13), benedicit, (14-29) primogenito vix secundaria servata benedictione (30-49). Quod

inde pulmentum, sicut velle me nosti, et adfer ut comedam, et [d]benedicat tibi anima mea, antequam moriar. 5 Quod cum audisset Rebecca, et ille abisset in agrum ut iussionem patris impleret, 6 dixit filio suo Iacob: Audivi patrem tuum loquentem cum Esau fratre tuo et dicentem ei: 7Adfer mihi de venatione tua, et fac cibos ut comedam, et benedicam tibi coram Domino, antequam moriar. 8 Nunc ergo, fili mi, [e]adquiesce consiliis meis 9 et pergens ad gregem adfer mihi duos haedos optimos, ut faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur; 10quas cum intuleris, et comederit, [f]benedicat tibi, priusquam moriatur. 11 Cui ille respondit: Nosti quod Esau frater meus [g]homo pilosus sit, et ego lenis: 12 si [h]attrectaverit me pater meus, et senserit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, et inducam super me [i]maledictionem pro benedictione. 13 Ad quem mater, [j]In me sit, ait, ista maledictio, fili mi; tantum audi vocem meam, et pergens adfer quae dixi. 14 Abiit, et attulit, deditque matri. Paravit illa cibos, sicut velle noverat patrem illius. 15 Et [k]vestibus Esau valde bonis, quas apud se habebat domi, induit eum; 16pelliculasque haedorum circumdedit manibus, et colli nuda protexit. 17 Deditque pulmentum et panes, quos coxerat, tradidit. 18 Quibus illatis, dixit: Pater mi? At ille respondit: Audio. Quis es tu, fili mi? 19 Dixitque Iacob: Ego sum primogenitus tuus Esau: feci sicut praecepisti mihi; surge, sede, et comede de venatione mea, ut benedicat mihi anima tua. 20 Rursumque Isaac ad filium suum, Quomodo, inquit, tam cito invenire potuisti, fili mi? Qui respondit: Voluntas Dei fuit ut cito occurreret mihi quod volebam 23 Dixitque Isaac: Accede huc, ut [l]tangam te, fili mi, et probem utrum tu sis filius meus Esau, an non. 22 Accessit ille ad patrem et palpato eo, dixit Isaac: Vox quidem, vox Iacob est; sed manus, manus sunt Esau. 23 Et non cognovit eum, quia [m]pilosae manus similitudinem maioris expresserant. [n]Benedicens ergo illi 24 ait: Tu es filius meus Esau? Respondit: Ego sum. 25 At ille, Adfer mihi, inquit, cibos de venatione tua, fili mi, ut benedicat tibi anima mea. Quos cum oblatos comedisset, obtulit ei etiam vinum; quo hausto, 26 dixit ad eum: Accede ad me, et da mihi osculum, fili mi. 27 Accessit et osculatus est eum. Statimque, ut sensit vestimentorum illius fragrantiam, [o]benedicens illi ait:

Ecce [p]odor filii mei
sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.
28 [q]Det tibi Deus de rore caeli
et de pinguedine terrae,
[r]abundantiam frumenti et vini;
29 et [s]serviant tibi populi,
et adorent te tribus:
[t]esto dominus fratrum tuorum,
et [u]incurventur ante te filii matris tuae.
[v]Qui maledixerit tibi sit ille maledictus,
et qui benedixerit tibi benedictionibus repleatur.

30 Vix Isaac sermonem impleverat, et, egresso Iacob foras, venit Esau, 31 coctosque de venatione cibos intulit patri dicens: Surge, pater mi, et comede de venatione filii tui, ut benedicat mihi anima tua. 32 Dixitque illi Isaac: Quis enim es tu? Qui respondit: Ego sum filius tuus primogenitus Esau. 33 Expavit Isaac stupore vehementi, et, ultra quam credi potest, admirans ait: Quis igitur ille est, qui dudum captam venationem attulit mihi, et comedi ex omnibus, priusquam tu venires? benedixique ei, et [x]erit benedictus. 34 Auditis Esau sermonibus patris, [y]irrugiit clamore magno, et consternatus ait: Benedic etiam et mihi, pater mi. 35 Qui ait: Venit germanus tuus fraudulenter, et accepit benedictionem tuam. 36At ille subiunxit: Iuste vocatum est nomen eius Iacob; [z]supplantavit enim me en altera vice: primogenita mea ante tulit, et nunc secundo surripuit benedictionem meam. Rursumque ad patrem, Nunquid non reservasti, ait, et mihi benedictionem? 37 Respondit Isaac: [b]Dominum tuum illum constitui, et omnes fratres eius servituti illius subiugavi: [c]frumento et vino stabilivi eum et tibi post haec, fili mi, ultra quid faciam? 38 Cui Esau: Num unam, inquit, tantum benedictionem habes, pater? mihi quoque

d vr. 10, 25; cp. 48, 9, 15; 49, 28; Dt. 33, 1.

6-40] *L. in sb. p. D. 2 Qdg.*

e vr. 13.

f vr. 4.
g cp. 25, 25.
h vr. 21, 22.
i cf. cp. 9, 25; Dt 27, 16, 18.
j cf. 1 Rg 25, 24; 2 Rg 14, 9; Mt 27, 25.

k vr. 27.

l vr. 12.

m vr. 16.
n Heb 11, 20.

(27)] *Ant. in fs. B. M. V. de Consol.*
27] *R. in D. 2 Qdg. et in con-*
o Heb. 11, 20. [*secr. Eccl.*
p Cn 4, 11; Os 14, 6, 7.

28, 29] *R. in D. 2 Qdg.*
q Dt 33, 13; Zc 8, 12. — cf. cp. 49, 25; 2 Rg 1, 21.
r Dt 7, 13; 33, 28; Jl 2, 19.
s cf. cp. 9, 25.

t vr. 40; cp. 25, 23. — cf. 2 Rg 8, 14. — v. Ab 18-21.
u cf. cp. 49, 8.
v cp . 12, 3; Nm 24, 9.

x cp. 28, 3, 4; Rm 11, 29.
y vr. 38, Heb 12, 17.

z cp. 25, 25. — cf. Jr 9, 4.
a cp. 25, 33.

b vr. 29. — cf. 2 Rg 8, 14; Ab 18-20; 1 Mc 5, 3; 2 Mc 10, 16, 17.
c vr. 28.

cum iste indigne ferret et mortem supplantatori moliretur (41), Iacob, per speciem sibi uxoris ex patrio genere comparandae (42-28, 9), et caelesti visione futurorum praesaga recreatus Haran fugit (10-22).

d vr. 34; Heb 12, 17.
e cf. cp. 36, 6, 7.
f Heb 11, 20. — cf. vr. 28.

g cf. Ez 33, 26.
h vr. 37; cp. 25, 23.
i cf. 4 Rg 8, 20-22; 2 Par 21, 8-10.
j cf. cp. 37, 4.
k cp. 50, 3, 4, 10.
l cf. Am 1, 11; Ab 10.

m cp. 11, 31. — cf. cp. 24, 10.

n cp. 26, 34, 35. — cf. cp. 28, [8.
o cp. 24, 3.

a vr. 6.
b cp. 24, 3; 27, 46.
*2] * cf. Catech. R. II 8, 32.*
c Os 12, 12.
d cp. 25, 20; 31, 18 etc.
e cp. 22, 23; 24, 29.
f v. cp. 17, 1, 6.
3] v. cp. 27, 27.
g cp. 12, 2.
h cp. 17, 8; 36, 7; 37, 1.
i Os 12, 12.
j cp. 27, 28 ss.
k cp. 24, 3.
l cp. 26, 34, 35.
m cf. cp. 36, 3.
n cp. 25, 13.
10] R. in fr. 2 p. D. 2 Qdg. 10-22] L. in Ms. pro Peregr.
o cp. 21, 31; 26, 33.
p cf. Ac 7, 2.
q cf. Nm 12, 6; Jb 33, 15, 16.
*12-14] * Catech. R. I 3, 4.*
ex 12-21] plura in off. ac Ms. ded. et in ritu consecr. Eccl.
r cf. Jo 1, 51; Heb 1, 14.
13] v. vr. 10.
s cp. 35, 1; 48, 3.
t cp. 35, 1; 48, 3.
u cf. cp. 13, 13, 16.
v Dt 12, 20; 19, 8; Is 54, 3. —
x cp. 26, 4. [v. cp. 13, 16.
a v. cp. 12, 3.
b cp. 26, 24; 31, 3.
c cp. 35, 6.
d Dt 31, 6, 8; Js 1, 5; 3 Rg 8, *e* Nm 23, 19. [57; Heb 13, 5.
16] v. cp. 31, 13.
f cf. Ex 3, 5; Js 5, 15.
17-16] R. in D. 2 Qdg.
17] Ant. et Int. (Ps 83, 2) in transl. almae Domus laur.
18] v. vr. 20-22.
g cp. 31, 13, 45; 35, 14. — cf. 1 Rg 7, 12; 2 Rg 18, 18.
h cf. Lv 8, 10,11; Nm 7, 1.
i cf. cp. 35, 14, 15.
*20] * Catech. R. IV 4, 3; 13, 9.*
j cp. 35, 6; Jd 1, 23, 26.
k cp. 31, 13.
20-22] RR. in D. 2 Qdg.
21] v. cp. 24, 42.
l v. Pro 30, 8; Tm 6, 8.
m cf. Jd 11, 31; 2 Rg 15, 7-9.
n Dt 26, 17.
o cp. 35, 7, 14.
p cp. 14, 20; Lv 27, 30-33.
a Nm 23, 7; Jd 6, 3.

obsecro ut benedicas. Cumque [d]heiulatu magno fieret, 39 motus Isaac [e]dixit ad eum:

[f]In pinguedine terrae et in rore caeli desuper
40 erit benedictio tua.
[g]Vives in gladio, et [h]fratri tuo servies;
[i]tempusque veniet, cum excutias
et solvas iugum eius de cervicibus tuis.

41 [j]Oderat ergo semper Esau Iacob pro benedictione qua benedixerat ei pater, dixitque in corde suo: Venient [k]dies luctus patris mei, et [l]occidam Iacob fratrem meum. 42 Nuntiata sunt haec Rebeccae; quae mittens et vocans Iacob filium suum dixit ad eum: Ecce Esau frater tuus minatur ut occidat te. 43 Nunc ergo, fili mi, audi vocem meam et consurgens fuge ad Laban fratrem meum in [m]Haran; 44 habitabisque cum eo dies paucos, donec requiescat furor fratris tui, 45 et cesset indignatio eius, obliviscaturque eorum quae fecisti in eum; postea mittam et adducam te inde huc. Cur utroque orbabor filio in uno die? 46 Dixitque Rebecca ad Isaac: [n]Taedet me vitae meae propter filias Heth; [o]si acceperit Iacob uxorem de stirpe huius terrae, nolo vivere.

28 Vocavit itaque Isaac Iacob, et [a]benedixit eum, praecepitque ei dicens: [b]Noli accipere coniugem de genere Chanaan; 2 sed [c]vade, et proficiscere in [d]Mesopotamiam Syriae, ad [e]domum Bathuel patris matris tuae, et accipe tibi inde uxorem de filiabus Laban avunculi tui. 3 [f]Deus autem omnipotens benedicat tibi, et crescere te faciat atque multiplicet, ut sis in turbas populorum, 4 et det tibi [g]benedictiones Abrahae et semini tuo post te, ut possideas [h]terram peregrinationis tuae, quam pollicitus est avo tuo. 5 [i]Cumque dimisisset eum Isaac, profectus venit in Mesopotamiam Syriae ad Laban filium Bathuel syri fratrem Rebeccae matris suae.

6 Videns autem Esau quod [j]benedixisset pater suus Iacob et misisset eum in Mesopotamiam Syriae, ut inde uxorem duceret, et quod post benedictionem praecepisset ei dicens: Non accipies uxorem de filiabus Chanaan, 7 quodque oboediens Iacob parentibus suis isset in Syriam; 8 probans quoque [k]quod non libenter adspiceret filias Chanaan pater suus, 9 ivit ad Ismaëlem et duxit uxorem, absque iis [l]quas prius habebat, [m]Maheleth filiam Ismaël filii Abraham sororem [n]Nabaioth.

10 Igitur egressus Iacob de [o]Bersabee pergebat [p]Haran. 11 Cumque venisset ad quendam locum, et vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui iacebant, et supponens capiti suo dormivit in eodem loco. 12 Viditque in [q]somnis scalam stantem super terram et cacumen illius tangens caelum, [r]angelos quoque Dei ascendentes et descendentes per eam, 13 et [s]Dominum innixum scalae dicentem sibi: [t]Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui et Deus Isaac: [u]terram, in qua dormis, tibi dabo et semini tuo, 14 eritque semen tuum quasi pulvis terrae, [v]dilataberis ad occidentem et orientem et septentrionem et meridiem, et [x]benedicentur in te et [a]in semine tuo cunctae tribus terrae. 15 Et ero [b]custos tuus quocumque perrexeris, et [c]reducam te in terram hanc; nec [d]dimittam [e]nisi complevero universa quae dixi. 16 Cumque evigilasset Iacob de somno, ait: Vere [f]Dominus est in loco isto, et ego nesciebam. 17 Pavensque, Quam terribilis est, inquit, locus iste: non est hic aliud [g]nisi domus Dei et porta caeli. 18 Surgens ergo Iacob mane tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo, et [g]erexit in titulum [h]fundens oleum desuper. 19 [i]Appellavitque nomen urbis Bethel, [j]quae prius Luza vocabatur. 20 [k]Vovit etiam votum dicens: Si fuerit Deus mecum et custodierit me in via, per quam ego ambulo, et dederit mihi [l]panem ad vescendum et vestimentum ad induendum, 21 [m]reversusque fuero prospere ad domum patris mei, [n]erit mihi Dominus in Deum, 22 et lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur [o]domus Dei; [p]cunctorumque, quae dederis mihi, decimas offeram tibi.

29 Profectus ergo Iacob venit in [a]terram orientalem. 2 Et vidit puteum in agro, tres quoque greges ovium accubantes iuxta eum; nam ex illo adaquabantur pecora, et os eius grandi lapide claudebatur. 3 Morisque erat ut, cunctis ovibus congregatis, devolverent la-

pidem, et, refectis gregibus, rursum super os putei ponerent. 4Dixitque ad pastores: Fratres, unde estis? Qui responderunt: De [b]Haran. 5Quos interrogans, Nunquid, ait, nostis Laban filium Nachor? Dixerunt: Novimus. 6 [c]Sanusne est? inquit. Valet, inquiunt: et ecce Rachel filia eius venit cum grege suo. 7 Dixitque Iacob: Adhuc multum diei superest, nec est tempus ut reducantur ad caulas greges; date ante potum ovibus, et sic eas ad pastum reducite. 8 Qui responderunt: Non possumus, donec omnia pecora congregentur, et amoveamus lapidem de ore putei, et adaquemus greges. 9 Adhuc loquebantur, et ecce [d]Rachel veniebat cum ovibus patris sui, nam gregem ipsa pascebat. 10Quam cum vidisset Iacob, et sciret consobrinam suam ovesque Laban avunculi sui, amovit lapidem quo puteus claudebatur, 11 et, adaquato grege, osculatus est eam, et elevata voce flevit, 12 et indicavit ei quod [e]frater esset patris sui et filius Rebeccae; [f]at illa festinans nuntiavit patri suo. 13 Qui, cum audisset venisse Iacob filium sororis suae, cucurrit obviam ei; complexusque eum, et in oscula ruens duxit in domum suam. Auditis autem causis itineris, 14 respondit: [g]Os meum es et caro mea.

Et, postquam impleti sunt dies mensis unius, 15 dixit ei: Num, quia frater meus es, gratis servies mihi? dic quid mercedis accipias. 16 Habebat vero duas filias: nomen maioris Lia, minor vero appellabatur Rachel; 17 sed Lia lippis erat oculis, Rachel decora facie et venusto adspectu. 18Quam diligens Iacob ait: [h]Serviam tibi pro Rachel filia tua minore septem annis. 19 Respondit Laban: Melius est ut tibi eam dem quam alteri viro; mane apud me. 20 Servivit ergo Iacob pro Rachel septem annis; et videbantur illi pauci dies prae amoris magnitudine. 21 Dixitque ad Laban: Da mihi uxorem meam, quia iam tempus impletum est, ut ingrediar ad illam. 22 Qui, vocatis multis amicorum turbis [i]ad convivium, fecit nuptias. 23 Et vespere Liam filiam suam introduxit ad eum 24 dans ancillam filiae [j]Zelpham nomine. Ad quam cum ex more Iacob fuisset ingressus, facto mane, vidit Liam: 25 et dixit ad socerum suum: Quid est quod facere voluisti? nonne pro Rachel servivi tibi? quare imposuisti mihi? 26 Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias. 27[k]Imple hebdomadam dierum huius copulae, et hanc quoque dabo tibi pro opere quo serviturus es mihi septem annis aliis. 28 Adquievit placito et, hebdomada transacta, [l]Rachel duxit uxorem, 29 cui pater servam [m]Balam tradiderat. 30Tandemque potitus optatis nuptiis amorem sequentis priori praetulit, [n]serviens apud eum septem annis aliis.

31 Videns autem Dominus quod [o]despiceret Liam, [p]aperuit vulvam eius, sorore sterili permanente. 32 Quae conceptum genuit filium, vocavitque nomen eius Ruben dicens: [q]Vidit Dominus humilitatem meam: nunc amabit me vir meus. 33 Rursumque concepit et peperit filium, et ait: Quoniam audivit me Dominus haberi contemptui, dedit etiam istum mihi; vocavitque nomen eius Simeon. 34 Concepitque tertio, et genuit alium filium, dixitque: Nunc quoque [r]copulabitur mihi maritus meus, eo quod pepererim ei tres filios; et idcirco appellavit nomen eius Levi. 35 Quarto concepit, et peperit filium, et ait: Modo confitebor Domino; et ob hoc vocavit eum [s]Iudam. [t]Cessavitque parere.

30 Cernens autem Rachel quod infecunda esset invidit sorori suae, et ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar. 2 Cui iratus respondit Iacob: Num pro Deo ego sum, qui [a]privavit te [b]fructu ventris tui? 3 At illa: Habeo, inquit, famulam Balam; ingredere ad illam, ut pariat [c]super genua mea, et [d]habeam ex illa filios. 4 Deditque illi Balam in coniugium. Quae, 5 ingresso ad se viro, concepit et peperit filium. 6 Dixitque Rachel: [e]Iudicavit mihi Dominus et exaudivit vocem meam dans mihi filium; et idcirco appellavit nomen eius Dan. 7 Rursumque Bala concipiens peperit alterum, 8 pro quo ait Rachel: Comparavit me Deus cum sorore mea, et invalui; vocavitque eum Nephthali.

9 Sentiens Lia quod [f]parere desisset, [g]Zelpham ancillam suam marito tradidit. 10 Qua post conceptum edente filium, 11 dixit: Feliciter. Et idcirco vocavit nomen eius [h]Gad. 12Peperit quoque Zelpha alterum.

b cp. 27, 43.

c cf. cp. 43, 27.

d cf. Ex 2, 16, 17.

e cf. cp. 13, 8; 14, 14, 16.
f cf. cp. 24, 28, 29.

g cp. 37, 27; Jd 9, 2; 2 Rg 5, 1; 19, 12, 13; 1 Par 11, 1. — cf. cp. 2, 23.

18] * *Catech. R. II 8, 14, 10.*
h cp. 30, 26; 31, 41. - cf. Os 12, 12.

i Jd 14, 10. — cf. Jo 2, 1, 2.
j v. cp. 30, 9-12.

k cf. Jd 14, 12.

l cf. Lv 18, 18.
m v. cp. 30, 3-7.
n vr. 20; cp. 31, 41.

o Dt 21, 15.
p cf. cp. 30, 22.
q cp. 31, 42; Ex 3, 7; 4, 31; Dt 26, 7.

r cf. Nm 18, 2, 4.

s Mt 1, 2. — cf. cp. 49, 8.
t cp. 30, 9. — cf. cp. 30, 17.

a cf. cp. 16, 2; 2 Rg 1, 5.
b Ps 126, 3.

c cp. 50, 22.
d cf. cp. 16, 2; Rt 4, 16.

e cf. cp. 49, 16.

f v. cp. 29, 35.
g vr. 4; cp. 29, 24.

h cf. cp. 49, 19.

undecim filios generat et filiam (31-30, 24). Acceptis vero pro mercede gregibus, eisdemque ultra modum astute multiplicatis (25-43) et ideo filiis Laban exosus factus, accedente jussu Dei et adnuentibus Lia et Rachel (31,1-16),

i cf. Pro 31, 28; Lc 1, 48.

j Jd 15, 1.
k Cn 7, 13.

l cp. 34, 1 ss.
m cf. 1Rg 1, 19. — v. cp. 8, 1.
n cf. 1 Rg 1, 6; Is 4, 1; Lc 1, 25.
o cp. 35, 17.

p cp. 29, 20-30.

q cf. cp. 39, 5.
r cp. 29, 15.
s cp. 31, 6, 38-40.

t vr. 43.
u cf. 1 Tm 5, 8.

v cp. 31, 8.

x cp. 31, 8-12.

y cf. Ex 2, 16.

z vr. 30.
a cp. 12, 16; 24, 35; 26, 13, 14.

a cf. Ps. 48, 17.
b cf. cp. 4, 5.

13 Dixitque Lia: Hoc pro beatitudine mea; [i]beatam quippe me dicent mulieres; propterea appellavit eum Aser.

14 Egressus autem Ruben [j]tempore messis triticeae, in agrum repperit [k]mandragoras, quas matri Liae detulit. Dixitque Rachel: Da mihi partem de mandragoris filii tui. 15 Illa respondit: Parumne tibi videtur, quod praeripueris maritum mihi, nisi etiam mandragoras filii mei tuleris. Ait Rachel: Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui. 16 Redeuntique ad vesperam Iacob de agro egressa est in occursum eius Lia et, Ad me, inquit, intrabis, quia mercede conduxi te pro mandragoris filii mei. Dormivitque cum ea nocte illa. 17 Et exaudivit Deus preces eius, concepitque et peperit filium quintum, 18 et ait: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo. Appellavitque nomen eius Issachar. 19 Rursum Lia concipiens peperit sextum filium 20 et ait: Dotavit me Deus dote bona: etiam hac vice mecum erit maritus meus, eo quod genuerim ei sex filios: Et idcirco appellavit nomen eius Zabulon. 21 Post quem peperit filiam nomine [l]Dinam.

22 [m]Recordatus quoque Dominus Rachelis exaudivit eam et aperuit vulvam eius. 23 Quae concepit et peperit filium dicens: [n]Abstulit Deus opprobrium meum; 24 et vocavit nomen eius Ioseph dicens: [o]Addat mihi Dominus filium alterum.

25 Nato autem Ioseph, dixit Iacob socero suo: Dimitte me ut revertar in patriam et ad terram meam. 26 Da mihi uxores et liberos meos, [p]pro quibus servivi tibi, ut abeam; tu nosti servitutem qua servivi tibi. 27 Ait illi Laban: Inveniam gratiam in conspectu tuo: experimento didici quia [q]benedixerit mihi Deus propter te. 28 [r]Constitue mercedem tuam, quam dem tibi. 29 At ille respondit: [s]Tu nosti quomodo servierim tibi et quanta in manibus meis fuerit possessio tua. 30 Modicum habuisti antequam venirem ad te, et nunc [t]dives effectus es, benedixitque tibi Dominus ad introitum meum. [u]Iustum est igitur ut aliquando provideam etiam domui meae. 31 Dixitque Laban: Quid tibi dabo? At ille ait: Nihil volo; sed, si feceris quod postulo, iterum pascam et custodiam pecora tua. 32 Gyra omnes greges tuos, et separa cunctas oves varias et sparso vellere; et quodcumque furvum et maculosum variumque fuerit, tam in ovibus quam in capris, [v]erit merces mea. 33 Respondebitque mihi cras iustitia mea quando placiti tempus advenerit coram te; et omnia quae non fuerint varia et maculosa et furva, tam in ovibus quam in capris, furti me arguent. 34 Dixitque Laban: Gratum habeo quod petis. 35 Et separavit in die illa capras et oves et hircos et arietes varios atque maculosos; cunctum autem gregem unicolorem, id est albi et nigri velleris, tradidit in manu filiorum suorum. 36 Et posuit spatium itineris trium dierum inter se et generum, qui pascebat reliquos greges eius.

37 [x]Tollens ergo Iacob virgas populeas virides et amygdalinas et ex platanis ex parte decorticavit eas; detractisque corticibus, in his quae spoliata fuerant, candor apparuit; illa vero, quae integra fuerant, viridia permanserunt; atque in hunc modum color effectus est varius. 38 Posuitque eas in [y]canalibus, ubi effundebatur aqua, ut, cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, et in adspectu earum conciperent. 39 Factumque est ut in ipso calore coitus oves intuerentur virgas, et parerent maculosa et varia et diverso colore respersa. 40 Divisitque gregem Iacob, et posuit virgas in canalibus ante oculos arietum; erant autem alba et nigra quaeque Laban, cetera vero Iacob, separatis inter se gregibus. 41 Igitur, quando primo tempore ascendebantur oves, ponebat Iacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum et ovium, ut in earum contemplatione conciperent: 42 quando vero serotina admissura erat et conceptus extremus, non ponebat eas. Factaque sunt ea quae erant serotina Laban; et quae primi temporis Iacob. 43 [z]Ditatusque est homo ultra modum, et [a]habuit greges multos, ancillas et servos, camelos et asinos.

31 Postquam autem audivit verba filiorum Laban dicentium: Tulit Iacob omnia quae fuerunt patris nostri, et de illius facultate ditatus [a]factus est inclitus; 2 animadvertit quoque [b]faciem Laban, quod non esset erga se sicut heri et nudiustertius, 3 maxime dicente sibi

cum liberis, uxoribus et opibus fugam arripit (17, 18). Eum Laban insequitur et comprehendit (19-23); at, prohibitus a Deo ne malum inferat (24), obiurgatum et, explicatione admissa, excusatum et post ini-

Domino: [c]Revertere in terram patrum tuorum et ad generationem tuam, eroque tecum; 4 misit et vocavit Rachel et Liam in agrum, ubi pascebat greges, 5 dixitque eis: Video [d]faciem patris vestri quod non sit erga me sicut heri et nudiustertius. [e]Deus autem patris mei fuit mecum, 6 et ipsae nostis quod viribus meis servierim patri vestro. 7 Sed et pater vester circumvenit me, et mutavit mercedem meam [f]decem vicibus; et tamen [g]non dimisit eum Deus ut noceret mihi. 8 Si quando dixit: [h]Variae erunt mercedes tuae, pariebant omnes oves varios fetus: quando vero e contrario ait: Alba quaeque accipies pro mercede, omnes greges alba pepererunt. 9 [i]Tulitque Deus substantiam patris vestri et dedit mihi. 10 Postquam enim conceptus ovium tempus advenerat levavi oculos meos, et vidi in somnis [j]ascendentes mares super feminas, varios et maculosos et diversorum colorum. 11 Dixitque [k]angelus Dei ad me in somnis: Iacob. Et ego respondi: Adsum. 12 Qui ait: Leva oculos tuos, et vide universos masculos ascendentes super feminas, varios, maculosos atque respersos. [l]Vidi enim omnia quae fecit tibi Laban. 13 [m]Ego sum Deus Bethel, ubi unxisti lapidem et votum vovisti mihi. Nunc ergo [n]surge, et egredere de terra hac revertens in terram nativitatis tuae. 14 Responderuntque Rachel et Lia: [o]Nunquid habemus residui quidquam in facultatibus et hereditate domus patris nostri? 15 Nonne quasi alienas reputavit nos et [p]vendidit, comeditque pretium nostrum? 16 Sed Deus tulit opes patris nostri, et eas tradidit nobis ac filiis nostris; unde omnia, quae praecepit tibi Deus, fac.

17 Surrexit itaque Iacob et, impositis liberis ac coniugibus suis super camelos, abiit. 18 Tulitque omnem substantiam suam et greges et quidquid in [q]Mesopotamia adquisierat pergens ad Isaac patrem suum in terram Chanaan. 19 Eo tempore ierat Laban ad tondendas oves, et Rachel furata est [r]idola patris sui. 20 Noluitque Iacob confiteri socero suo quod fugeret.

21 Cumque abisset tam ipse quam omnia quae iuris sui erant, et, [s]amne transmisso, pergeret contra montem Galaad, 22 nuntiatum est Laban die tertio quod fugeret Iacob. 23 Qui, adsumptis [t]fratribus suis, persecutus est eum diebus septem; et comprehendit eum in monte Galaad. 24 Viditque [u]in somnis dicentem sibi Deum: [v]Cave ne quidquam aspere loquaris contra Iacob. 25 Iamque Iacob extenderat in monte tabernaculum. Cumque ille consecutus fuisset eum cum fratribus suis, in eodem monte Galaad fixit tentorium. 26 Et dixit ad Iacob: Quare ita egisti, ut [x]clam me abigeres filias meas quasi captivas gladio? 27 Cur, ignorante me, fugere voluisti nec indicare mihi, ut [y]prosequerer te cum gaudio et canticis et tympanis et citharis? 28 Non es passus ut [z]osculari filios meos et filias: [a]stulte operatus es, et nunc quidem 29 [b]valet manus mea reddere tibi malum; sed [c]Deus patris vestri heri dixit mihi: [d]Cave ne loquaris contra Iacob quidquam durius. 30 Esto, ad tuos ire cupiebas, et desiderio erat tibi domus patris tui; cur furatus es [e]deos meos? 31 Respondit Iacob Quod, inscio te, profectus sum, timui ne violenter auferres filias tuas. 32 Quod autem furti me arguis, [f]apud quemcumque inveneris deos tuos, necetur coram fratribus nostris. Scrutare quidquid tuorum apud me inveneris, et aufer. Haec dicens ignorabat quod Rachel furata esset idola. 33 Ingressus itaque Laban tabernaculum Iacob et Liae et utriusque famulae non invenit. Cumque intrasset tentorium Rachelis, 34 illa festinans abscondit idola subter stramenta cameli et sedit desuper, scrutantique omne tentorium et nihil invenienti 35 ait: Ne irascatur dominus meus, [g]quod coram te adsurgere nequeo, quia iuxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi. Sic delusa sollicitudo quaerentis est. 36 Tumensque Iacob cum iurgio ait: [h]Quam ob culpam meam et ob quod peccatum meum sic exarsisti post me, 37 et scrutatus es omnem supellectilem meam? Quid invenisti de cuncta substantia domus tuae? Pone hic coram fratribus meis et [i]fratribus tuis, et iudicent inter me et te. 38 Idcirco viginti annis fui tecum? Oves tuae et caprae steriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi; 39 nec [j]captum a bestia ostendi tibi: ego damnum omne reddebam; quidquid furto peribat, a me exigebas. 40 Die noctuque aestu urebar

c vr. 13; cp. 28, 15; 32, 9.

d vr. 38-40; cp. 30, 29.
e cp. 28, 13; 32, 9. — cf. cp. 26, 24.

f vr. 41. — cf. Nm 14, 22; 2 Es 4, 12; Jb 19, 3; Zc 8, 23.
g Ps 104, 14.
h cp. 30, 32, 39.
i vr. 1; Pro 10, 22.

j cp. 30, 41.

k cp. 48, 16.

l cf. Ex 3, 7.
13] *R. in fr. 2 p. D. 2 Qdg.*
m cp. 28, 17-22; 35, 7.
n cp. 32, 9. — v. vr. 3.
o cf. 2 Rg 20, 1; 3 Rg 12, 16.

p cp. 30, 26. - v. cp. 29, 15-20, 27.

q cp. 25, 20; 28, 2, 6, 7.

r vr. 30, 34; cp. 35, 2-4; Js 24, 2; Jdt 5, 7, 8. — cf. Jd 17, 5; 1 Rg 15, 23; 19, 13; Ez 21, 21; Os 3, 4; Zc 10, 2.
s Ex 23, 31; Ps 71, 8; Is 27, 12 etc.
t cp. 13, 8; 24, 53.

u v. cp. 20, 3.
v vr. 29. — cf. Pro 16, 7.

x vr. 20.

y 1 Rg 16, 16.
z vr. 55; Rt 1, 9, 14; 3 Rg 19, 20; Ac 20, 37.
a 1 Rg 13, 13; 2 Par 16, 9.
b Mic 2, 1.
c vr. 42, 53; cp. 24, 50; 28, 13.
d vr. 24. — cf. cp. 48, 16.
e vr. 19. — cf. Jd 18, 24.

f cf. cp. 44, 9.

g cf. Lv 19. 32,

h cf. 1 Rg 20, 1.

i vr. 54.

j cf. Ex 22, 11, 12.

tum cum eo foedus et erectum in memoriam tumulum, dimittit (25-55). *Iacob, interea angelorum visione recreatus mittit ad Esau nuntios pacis, qui et munera ferunt* (32, 1-21). *Postea vero Iacob flumen tran-*

et gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis. **41** Sicque per viginti annos in domo tua servivi tibi, [k]quattuordecim pro filiabus, et sex [l]pro gregibus tuis; [m]immutasti quoque mercedem meam decem vicibus. **42** [n]Nisi Deus [o]patris mei Abraham et [p]timor Isaac adfuisset mihi, forsitan modo nudum me dimisisses; [q]adflictionem meam et laborem manuum mearum respexit Deus, et [r]arguit te heri. **43** Respondit ei Laban: Filiae meae et filii et greges tui et omnia quae cernis mea sunt; quid possum facere filiis et nepotibus meis? **44** Veni ergo, et [s]ineamus foedus, [t]ut sit in testimonium inter me et te. **45** [u]Tulit itaque Iacob lapidem, et erexit illum in [v]titulum, **46** dixitque fratribus suis: Adferte lapides. Qui congregantes fecerunt tumulum, comederuntque super eum. **47** Quem vocavit Laban **tumulum testis**, et Iacob, **acervum testimonii**: [x]uterque iuxta proprietatem linguae suae. **48** Dixitque Laban: [y]Tumulus iste erit testis inter me et te hodie, et idcirco appellatum est nomen eius Galaad, id est **tumulus testis**. **49** intueatur et iudicet Dominus inter nos quando recesserimus a nobis, **50** si adflixeris filias meas, et si introduxeris alias uxores super eas: nullus sermonis nostri testis est absque [z]Deo, qui praesens respicit. **51** Dixitque rursus ad Iacob: En tumulus hic et lapis, quem erexi inter me et te, **52** testis erit; [a]tumulus, inquam, iste et lapis sint in testimonium, si aut ego transiero illum pergens ad te, aut tu praeterieris malum mihi cogitans. **53** Deus Abraham et Deus Nachor [b]iudicet inter nos, Deus patris eorum. Iuravit ergo Iacob per [c]timorem patris sui Isaac; **54** immolatisque victimis in monte, vocavit [d]fratres suos ut ederent panem. Qui, cum comedissent, manserunt ibi. **55** Laban vero de nocte consurgens [e]osculatus est filios et filias suas et benedixit illis, reversusque est in locum suum.

32 Iacob quoque abiit itinere quo coeperat, fueruntque ei obviam [a]angeli Dei. **2** Quos cum vidisset, ait: [b]Castra Dei sunt haec: et appellavit nomen loci illius [c]Mahanaim, id est **castra**.

3 Misit autem et nuntios ante se ad Esau fratrem suum in terram [d]Seir in regionem Edom, **4** praecepitque eis dicens: Sic loquimini domino meo Esau: [e]Haec dicit frater tuus Iacob: Apud Laban peregrinatus sum, et fui usque in praesentem diem. **5** Habeo boves et asinos et oves et servos et ancillas; mittoque nunc legationem ad dominum meum [f]ut inveniam gratiam in conspectu tuo. **6** Reversique sunt nuntii ad Iacob dicentes: Venimus ad Esau fratrem tuum, et [g]ecce properat tibi in occursum cum quadringentis viris. **7** [h]Timuit Iacob valde, et perterritus divisit populum qui secum erat, greges quoque et oves et boves et camelos, in duas turmas **8** dicens: Si venerit Esau ad unam turmam, et percusserit eam, alia turma, quae reliqua est, salvabitur. **9** Dixitque Iacob: [i]Deus patris mei Abraham et Deus patris mei Isaac, Domine, qui [j]dixisti mihi: Revertere in terram tuam et in locum nativitatis tuae, et benefaciam tibi: **10** [k]minor sum cunctis miserationibus tuis et veritate tua, quam explevisti servo tuo. [l]In baculo meo transivi Iordanem istum, et nunc cum duabus turmis regredior. **11** [m]Erue me de manu fratris mei Esau, quia valde eum timeo; ne forte veniens percutiat matrem cum filiis. **12** [p]Tu locutus es quod benefaceres mihi, et dilatares semen meum sicut harenam maris, quae prae multitudine numerari non potest. **13** Cumque dormisset ibi nocte illa, separavit de his, quae habebat, [o]munera Esau fratri suo: **14** capras ducentas, hircos viginti, oves ducentas et arietes viginti, **15** camelos fetas cum pullis suis triginta, vaccas quadraginta et tauros viginti, asinas viginti et pullos earum decem. **16** Et misit per manus servorum suorum singulos seorsum greges, dixitque pueris suis: Antecedite me, et sit spatium inter gregem et gregem. **17** Et praecepit priori dicens: Si obvium habueris fratrem meum Esau, et interrogaverit te: Cuius es? aut: Quo vadis? aut: Cuius sunt ista quae sequeris? **18** respondebis: Servi tui Iacob, munera misit domino meo Esau; ipse quoque post nos venit. **19** Similiter dedit mandata secundo et tertio et cunctis, qui sequebantur greges, dicens: Iisdem verbis loquimini ad Esau, cum inveneritis eum. **20** Et addetis: Ipse quoque servus tuus Iacob iter nostrum insequitur. Dixit enim: [p]Placabo illum muneribus quae praecedunt, et

k cp. 29, 27-30.
l cp. 30, 31, 32.
m vr. 7.
n Ps 123, 1, 2.
o cp. 28, 13. — cf. cp. 46, 1.
p vr. 53.
q v. cp. 29, 32.
r vr. 24, 29.
s cf. cp. 26, 28; Pro 16, 7.
t Js 24, 27.
u cp. 28, 18.
v cp. 28, 22.

x cf. 4 Rg 18, 26.
y vr. 44. — cf. Js 22, 27; 24, 27.

z Jd 11, 10; 1 Rg 12, 5; Jr 42, 5; Mc 1, 2. — cf. Jr 16, 19.
a vr. 43, 44.

b cp. 16, 5; 1 Rg 24, 13, 16.
c vr. 42.
d vr. 37.

e vr. 28, 43.

a cp. 28, 12; Ps 33, 8. — cf. cp. 48, 16.
b cf. Js 5, 14; Lc 2, 13.
c Js 13, 26; 21, 37 (; 2 Rg 2, 8; 17, 24, 27; 3 Rg 2, 8).
d cp. 36, 8, 9; Dt 2, 5; Js 24, 4.
e cf. Pro 15, 1. [4.

f cp. 33, 8, 15.
(6)-8] R. in D. 2 Qdg.

g cp. 33, 1.
h cp. 35, 3.

9b] v. vr. 6. — Of. in fs. s. Alexii.
i cp. 28, 13; 31, 42, 53.
j cp. 31, 3, 13.
k cf. 2 Rg 7, 18; Mt 8,8.
l cf. Jb. 8, 7.
11, 12] v. vr. 6.
m cf. Ps 58, 1 ss.
n cp. 28, 13-15.

o cp. 43, 11. — cf. Pro 18, 16; 19, 6; 21, 14.

p cp. 43, 11-14.

postea videbo illum: forsitan propitiabitur mihi. 21 Praecesserunt itaque munera ante eum; ipse vero mansit nocte illa in castris.

22 Cumque mature surrexisset, tulit duas uxores suas et totidem famulas cum undecim filiis, et transivit vadum [q]Iaboc. 22 Traductisque omnibus, quae ad se pertinebant, 24 mansit solus.

Et ecce [r]vir luctabatur cum eo usque mane. 25 Qui, cum videret quod eum superare non posset, tetigit nervum femoris eius, et statim emarcuit. 26 Dixitque ad eum: Dimitte me, iam enim ascendit aurora. Respondit: [s]Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. 27 Ait ergo: Quod nomen est tibi? Respondit: Iacob. 28 At ille, [t]Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israël; quoniam, si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines [u]praevalebis? 29 Interrogavit eum Iacob: [v]Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cur quaeris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco. 30 Vocavitque Iacob nomen loci illius [x]Phanuel dicens: [y]Vidi Deum facie ad faciem, et salva facta est anima mea. 31 Ortusque est ei statim sol, postquam transgressus est Phanuel; ipse vero claudicabat pede. 32 Quam ob causam non comedunt nervum filii Israël, qui emarcuit in femore Iacob, usque in praesentem diem, eo quod tetigerit nervum femoris eius, et obstupuerit.

33 Elevans autem Iacob oculos suos vidit [a]venientem Esau et cum eo quadringentos viros; divisitque filios Liae et Rachel ambarumque famularum, 2 et posuit utramque ancillam et liberos earum in principio, Liam vero et filios eius in secundo loco, Rachel autem et Ioseph novissimos. 3 Et ipse progrediens [b]adoravit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater eius. 4 [c]Currens itaque Esau obviam fratri suo amplexatus est eum; [d]stringensque collum eius et osculans flevit. 5 Levatisque oculis, vidit mulieres et parvulos earum, et ait: Quid sibi volunt isti? et si ad te pertinent? Respondit: Parvuli sunt, [e]quos donavit mihi Deus servo tuo. 6 Et appropinquantes ancillae et filii earum incurvati sunt. 7 Accessit quoque Lia cum pueris suis et, cum similiter adorassent, extremi Ioseph et Rachel adoraverunt. 8 Dixitque Esau: Quaenam sunt [f]istae turmae quas obviam habui? Respondit: [g]Ut invenirem gratiam coram domino meo. 9 At ille ait: Habeo plurima, frater mi, sint tua tibi. 10 Dixitque Iacob: Noli ita, obsecro; sed, si inveni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis; sic enim vidi faciem tuam [h]quasi viderim vultum Dei; esto mihi propitius, 11 et suscipe [i]benedictionem quam attuli tibi et quam donavit mihi Deus tribuens omnia. [j]Vix fratre compellente, suscipiens 12 ait: Gradiamur simul, eroque socius itineris tui. 13 Dixitque Iacob: Nosti, domine mi, quod parvulos habeam teneros et oves et boves fetas mecum, quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur una die cuncti greges. 14 Praecedat dominus meus ante servum suum, et ego sequar paulatim vestigia eius, sicut videro parvulos meos posse, donec veniam ad dominum meum [l]in Seir. 15 Respondit Esau: Oro te, ut de populo, qui mecum est, saltem socii remaneant viae tuae. Non est, inquit, necesse; hoc uno tantum indigeo, ut [m]inveniam gratiam in conspectu tuo, domine mi.

16 Reversus est itaque illo die Esau itinere, quo venerat, in Seir. 17 Et Iacob venit in [n]Socoth, ubi, aedificata domo et fixis tentoriis, appellavit nomen loci illius Socoth, id est tabernacula. 18 Transivitque in [o] Salem urbem [p]Sichimorum, quae est in terra Chanaan, postquam reversus est de Mesopotamia Syriae, et habitavit iuxta oppidum. 19 [q]Emitque partem agri, in qua fixerat tabernacula, a filiis [r]Hemor patris Sichem [s]centum agnis. 20 Et, [t]erecto ibi altari, invocavit super illud fortissimum Deum Israël.

34 Egressa est autem [a]Dina filia Liae ut videret mulieres regionis illius. 2 Quam cum vidisset Sichem filius Hemor hevaei princeps terrae illius, adamavit eam et rapuit et dormivit cum illa vi opprimens virginem. 3 Et [b]conglutinata est anima eius cum ea, tristemque delenivit blanditiis. 4 Et pergens ad Hemor patrem suum: [c]Accipe, inquit, mihi puellam hanc coniugem. 5 Quod cum audisset Iacob, absentibus filiis et in pastu pecorum occupatis, [d]siluit donec redirent. 6 Egresso autem Hemor patre Sichem ut loqueretur ad Iacob, 7 ecce filii eius veniebant de agro; auditoque quod acciderat, [e]irati sunt

22] v. vv. 24, 25.
q Nm 21, 24; Dt 2, 37; 3, 16; Js 12, 2; Jd 11, 13-22.
24, 25] v. vv. 26.
r Os 12, 3, 4.

26] R. in D. 2 Qdg.
s cf. Lc 24, 29. — v. Mt 15, 22-28; Lc 18, 1.
t (all) 3 Rg 18, 31. — cp. 35, 10; 4 Rg 17, 34.
28] v. vv. 30.
u cf. cp. 33, 4.
v Jd 13, 17, 18.
29] v. vv. 26.
x Jd 8, 8, 17; 3 Rg 12, 25.
y cp. 16, 13; Ex 24, 11; Dt 5, 24; Jd 6, 22; 13, 22. — cf. Ex 33, 20; Is 6, 5.
30] R. in D. 2 Qdg.

a cp. 32, 6.

b cp. 18, 2; 42, 6; 43, 26; Rt 2, 10.
c cp. 32, 28. — cf. Pro 16, 7.
d cp. 45, 14, 15. — cf. Lc 15, 20.

e cp. 48, 9; Ps 126, 3; Is 8, 18.

f cp. 32, 14-21.
g vr. 15; cp. 32, 5.

h Ex 7, 1. — cf. 1 Rg 29, 9; 2 Rg 14, 17, 20.
i Jd 1, 15; 1 Rg 25, 27; 30, 26; 4 Rg 5, 15; Ps 23, 5; 2 Cor 9, 5.
j cf. 2 Rg 13, 25, 27; 4 Rg 5, 23.

l cp. 32, 3.

m vr. 8; cp. 34, 11; 47, 25; Rt 2, 13; Rg 1, 18; 20, 3.
n Js 13, 27; Jd 8, 5 (: Ps 59, 8).
o Jo 3, 23.
p cp. 37, 12; Js 24, 1; Jd 9, 1; Ps 59, 8; Ac 7, 16.
q Js 24, 32; Io 4, 5.
r cf. Ac 7, 16.
s cf. Jb 42, 11.
t cp. 12, 7, 8.
a cp. 30, 21.
*2] * cf. Catech. R. III 7, 10.*

b 1 Rg 18, 1.
c cf. cp. 21, 21; Jd 14, 2.

d cf. 2 Rg 13, 22.

e cp. 49, 7.

eo quod oppressae sororis ulciscendae causa Levi et Simeon trucidassent Sichemitas eorundemque bona diripuissent (34, 1-31), descendit in Bethel (35, 1-5) et postea, erecto ibi altari, defuncta Debora ac

valde, eo quod [f]foedam rem operatus esset in Israël, et, violata filia Iacob, [g]rem illicitam perpetrasset. 8 Locutus est itaque Hemor ad eos: Sichem filii mei adhaesit anima filiae vestrae; date eam illi uxorem, 9 et iungamus vicissim conubia: filias vestras tradite nobis et filias nostras accipite, 10 et habitate nobiscum; [h]terra in potestate vestra est: exercete, [i]negotiamini, et [j]possidete eam. 11 Sed et Sichem ad patrem et ad fratres eius ait: [l]Inveniam gratiam coram vobis, et quaecumque statueritis dabo. 12[m]Augete dotem, et [n]munera postulate, et libenter tribuam quod petieritis; tantum date mihi puellam hanc uxorem. 13 Responderunt filii Iacob Sichem et patri eius in dolo saevientes ob stuprum sororis: 14 Non possumus facere quod petitis, nec dare sororem nostram homini incircumciso; [o]quod illicitum et nefarium est apud nos. 15 Sed in hoc valebimus foederari. si volueritis esse similes nostri, et circumcidatur in vobis omne masculini sexus; 16 tunc dabimus et accipiemus mutuo filias vestras ac nostras et habitabimus vobiscum erimusque unus populus. 17 Si autem circumcidi nolueritis, tollemus filiam nostram et recedemus. 18 Placuit oblatio eorum Hemor et Sichem filio eius; 19 nec distulit adulescens quin statim quod petebatur expleret; amabat enim puellam valde et ipse erat [p]inclitus in omni domo patris sui. 20 Ingressique [q]portam urbis locuti sunt ad populum: 21 Viri isti pacifici sunt et volunt habitare nobiscum; [r]negotientur in terra et exerceant eam, quae spatiosa et lata cultoribus indiget; filias eorum accipiemus uxores, et nostras illis dabimus. 22 Unum est quo differtur tantum bonum, si circumcidamus masculos nostros ritum gentis imitantes; 23et substantia eorum et pecora et cuncta quae possident nostra erunt; tantum in hoc adquiescamus et habitantes simul unum efficiemus populum. 24 Adsensique sunt omnes, circumcisis cunctis maribus. 25Et ecce, die tertio, quando gravissimus vulnerum dolor est, arreptis duo filii Iacob [s]Simeon et Levi [t]fratres Dinae gladiis, ingressi sunt urbem confidenter; interfectisque omnibus masculis, 26 Hemor et Sichem pariter necaverunt tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam. 27 Quibus egressis, irruerunt super occisos ceteri filii Iacob, et depopulati sunt urbem in ultionem stupri. 28 Oves eorum et armenta et asinos cunctaque vastantes, quae in domibus et in agris erant, 29parvulos quoque eorum et uxores duxerunt captivas. 30 Quibus patratis audacter, Iacob dixit ad Simeon et Levi: [u]Turbastis me et [v]odiosum fecistis me [x]Chananaeis et Pherezaeis habitatoribus terrae huius. [y]Nos pauci sumus, illi congregati percutient me, et delebor ego et domus mea. 31 Responderunt: Nunquid ut scorto abuti debuere sorore nostra?

35 Interea locutus est Deus ad Iacob: Surge, et ascende [a]Bethel, et habita ibi, facque altare Deo, qui [b]apparuit tibi quando fugiebas Esau fratrem tuum. 2 Iacob vero, convocata [c]omni domo sua, ait: Abicite [d]deos alienos, qui in medio vestri sunt, et [e]mundamini ac mutate vestimenta vestra. 3 Surgite, et ascendamus in Bethel, ut faciamus ibi altare Deo, [f]qui exaudivit me in die tribulationis meae et [g]socius fuit itineris mei. 4 Dederunt ergo ei omnes deos alienos, quos habebant, et [h]inaures, quae erant in auribus eorum; at ille infodit ea subter [i]terebinthum, quae est post urbem Sichem. 5Cumque profecti essent, [j]terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, et non sunt ausi persequi recedentes.

6 Venit igitur Iacob [k]Luzam, quae est in terra Chanaan cognomento Bethel, ipse et omnis populus cum eo. 7 [l]Aedificavitque ibi altare, et appellavit nomen loci illius domus Dei; ibi enim [m]apparuit ei Deus, cum fugeret fratrem suum. 8 Eodem tempore mortua est [n]Debora nutrix Rebeccae et sepulta est ad radices Bethel [o]subter quercum; vocatumque est nomen loci illius quercus fletus.

9 Apparuit autem iterum Deus Iacob, postquam reversus est de Mesopotamia Syriae, benedixitque ei 10 dicens: [p]Non vocaberis ultra Iacob, sed [q]Israël erit nomen tuum. Et appellavit eum Israël, 11 dixitque ei: [r]Ego Deus omnipotens: [s]cresce et multiplicare: [t]gentes et populi nationum ex te erunt, [t]reges de lumbis tuis egredientur; 12 [u]terramque, quam dedi Abraham et Isaac, dabo tibi et semini tuo post te. 13 Et [v]recessit ab eo.

f Js 7, 15; Jd 20; 6.
g vr. 31; cp. 20, 9; Dt 23, 17; 2 Rg 13, 12.
k cp. 13, 9; 20, 15.
i vr. 21; cp. 42, 34.
j cp. 47, 27.
l v. cp. 33, 15.
m Ex 22, 16, 17; 1 Rg 18, 25. — cf. Dt 22, 29.
n cp. 24, 53.
o cf. Dt 7, 3 (; Js 5, 9).
p cf. 1 Par 4, 9.
q v. Rt 4, 1.
r vr. 10; cp. 42, 34.
s cp. 49, 5-7; Jdt 9, 2.
t cp. 29, 33, 34; 30, 21.
27-29] * *cf. Catech. R. III 7, 9.*
u Js 7, 25. — cf. Jdt 9, 2.
v cf. Ex 5, 21.
x cp. 13, 7; 15, 20, 21.
y 1 Par 16, 19; Ps 104, 12.
a cp. 28, 19; 31, 13.
b cp. 28, 13.
c cp. 18, 19; Js 24, 15.
d cp. 31, 19, 34; Js 24, 23; 1 *e* Ex 19, 10. [Rg 7, 3.
f cp. 32, 7, 24; — cf. Ps 106, 6.
g cp. 28, 20; 31, 3.
h Os 2, 13.
i Js 24, 26; Jd 9, 6.
5] * *cf. Catech. R. IV 16, 8.*
j cf. Ex 15, 16; 23, 27; Dt 11, 25; Js 2, 9; 2 Par 14, 14.
k cp. 28, 19.
l cp. 28, 22; 32, 20.
m cp. 28, 13.
n cp. 24, 59.
o cf. vr. 4.
p cp. 32, 38. — cf. cp. 17, 5, 15.
q (all) 3 Rg 18, 31. — cp. 32, *r* cp. 17, 1. [28.
s cp. 28, 3; 48, 4.
t cp. 17, 5, 6, 16; 26, 4.
u cp. 12, 7; 17, 8; 28, 13 etc.
v cp. 17, 22.

visione renovata (6-15), in Ephratam; unde post natum Beniamin, mortuam Rachel cognitumque Ruben primogeniti incestum (16-22), venit ad Isaac (23-29). - **9. Generationes Esau (36, 1-37), *qui a fratre secedit***

14 Ille vero [x]erexit titulum lapideum in loco, quo locutus fuerat ei Deus, libans super eum libamina et effundens oleum 15 vocansque nomen loci illius [y]Bethel.

16 Egressus autem inde venit verno tempore ad terram, quae ducit Ephratam, in qua, cum parturiret Rachel, 17 ob difficultatem partus periclitari coepit. Dixitque ei obstetrix: Noli timere quia et [z]hunc habebis filium. 18 Egrediente autem anima prae dolore et imminente iam morte, vocavit nomen filii sui Benoni, id est filius doloris mei; [a]pater vero appellavit eum Beniamin, id est filius dextrae. 19 [b]Mortua est ergo Rachel, et sepulta est in via quae ducit [c]Ephratam: haec est Bethlehem. 20 Erexitque Iacob titulum super sepulcrum eius: hic est titulus [d]monumenti Rachel usque in praesentem diem.

21 Egressus inde fixit tabernaculum trans [e]turrem gregis. 22 Cumque habitaret in illa regione, abiit Ruben et [f]dormivit cum Bala concubina patris sui; quod illum minime latuit.

Erant autem filii Iacob duodecim. 23 Filii Liae [g]primogenitus Ruben et Simeon et Levi et Iudas et Issachar et Zabulon, 24 filii Rachel Ioseph et Beniamin, 25 filii Balae ancillae Rachelis Dan et Nephtali, 26 filii Zelphae ancillae Liae Gad et Aser: hi sunt filii Iacob, qui nati sunt ei [h]in Mesopotamia Syriae.

27 Venit etiam ad Isaac patrem suum [i]in Mambre [j]civitatem Arbee, haec est Hebron; in qua peregrinatus est Abraham et Isaac. 28 Et completi sunt dies Isaac centum octoginta annorum. 29 [k]Consumptusque aetate mortuus est, et appositus est populo suo senex et plenus dierum, et [l]sepelierunt eum Esau et Iacob filii sui.

36 Hae sunt autem generationes Esau: [a]ipse est Edom: 2 [b]Esau accepit uxores de filiabus Chanaan Ada filiam Elon hethaei et [c]Oolibama filiam Anae filiae Sebeon hevaei; 3 [d]Basemath quoque filiam Ismaël sororem Nabaioth. 4 [e]Peperit autem Ada Eliphaz, Basemath genuit Rahuel, 5 Oolibama genuit Iehus et Ihelon et Core: hi filii Esau, qui nati sunt ei in terra Chanaan. 6 Tulit autem Esau uxores suas et filios et filias et omnem animam domus suae et substantiam et pecora et cuncta, quae habere poterat in terra Chanaan, et abiit in alteram regionem recessitque a fratre suo Iacob. 7 [f]Divites enim erant valde et simul habitare non poterant, nec sustinebat eos [g]terra peregrinationis eorum prae multitudine gregum. 8 [h]Habitavitque Esau in monte Seir: ipse est Edom.

9 Hae autem sunt generationes Esau patris Edom in monte Seir 10 et haec nomina filiorum eius: [i]Eliphaz filius Ada uxoris Esau, Rahuel quoque filius Basemath uxoris eius. 11 Fueruntque Eliphaz filii Theman, Omar, Sepho et Gatham et Cenez. 12 Erat autem Thamna concubina Eliphaz filii Esau, quae peperit ei [j]Amalech: hi sunt filii Ada uxoris Esau. 13 Filii autem Rahuel Nahath et Zara, Samma et Meza: hi filii Basemath uxoris Esau. 14 Isti quoque erant filii [k]Oolibama filiae Anae filiae Sebeon uxoris Esau, quos genuit ei, Iehus et Ihelon et Core.

15 Hi [l]duces filiorum Esau: filii Eliphaz primogeniti Esau dux Theman, dux Omar, dux Sepho, dux Cenez, 16 dux Core, dux Gatham, dux Amalech: hi filii Eliphaz in terra Edom et hi filii Ada. 17 Hi quoque filii [m]Rahuel filii Esau: dux Nahath, dux Zara, dux Samma, dux Meza: hi autem duces Rahuel in terra Edom: isti filii Basemath uxoris Esau. 18 Hi autem filii Oolibama uxoris Esau: dux Iehus, dux Ihelon, dux Core: hi duces [n]Oolibama filiae Anae uxoris Esau. 19 Isti sunt filii Esau et hi duces eorum: [o]ipse est Edom.

20 Isti sunt filii Seir [p]horraei habitatores terrae: Lotan et Sobal et Sebeon et Ana 21 et Dison et Eser et Disan. Hi duces horraei filii Seir in terra Edom. 22 Facti sunt autem filii Lotan Hori et Heman; erat autem soror Lotan Thamna. 23 Et isti filii Sobal: Alvan et Manahat et Ebal et Sepho et Onam. 24 Et hi filii Sebeon: Aia et Ana. Iste est Ana qui invenit aquas calidas in solitudine, cum pasceret asinos Sebeon patris sui; 25 habuitque filium Dison et filiam [q]Oolibama 26 Et isti filii Dison: Hamdan et Eseban et Iethram et Charan. 27 Hi quoque filii Eser: Balaan et Zavan et Acan. 28 Habuit autem filios Disan, [r]Hus et Aram. 29 Hi duces Horraeorum: dux [s]Lotan, dux Sobal,

x cp. 28, 18; 31, 45.

y cp. 28, 19.

z cp. 30, 24.

a cf. Lc 1, 59, 60.
b cp. 48, 7.
c Rt 1, 2; 4, 11; 1 Rg 17, 12; Ps 131, 6; Mic 5, 2; Mt 2, 6, 16-18.
d 1 Rg 10, 2. — cf. 2 Rg 18, 18.
e Mic 4, 8.
f cp. 49, 4; 1 Par 5, 1. — cf. Lv 20, 11; 2 Rg 16, 22; 20, 3; 1 Cor 5, 1.
23-26] cp. 46, 8-27; Ex 1, 2-4.
g cp. 29, 31, 32.
h cf. vr. 17, 18.

i cp. 13, 18; 23, 2, 19.
j Js 14, 15; 15, 13.
k cp. 15, 15; 25, 8.

l cf. cp. 25, 9; 49, 31.

a cp. 25, 30.
b cp. 26, 34.
c vr. 14, 18, 25.
d cf. cp. 28, 9.
e vr. 10; 1 Par 1, 35.

f cf. cp. 13, 6.

g cp. 17, 8; 28, 4; 37, 1; Heb 11, 9.
h Js 24, 4. — v. cp. 32, 3.

i vr. 4; 1 Par 1, 35.

j Nm 24, 20; 1 Rg 15, 2, 3. — v. Ex 17, 8-16 etc.
k vr. 2.

l Ex 15, 15.

m vr. 13.

n vr. 14.
o vr. 1, 8.
20-28] 1 Par 1, 38-42.
p cp. 14, 6; Dt 2, 12, 22.

q vr. 2, 14.

r Jb 1, 1; 32, 2 (?).
s vr. 20.

in montem Seir; eiusque filii (36, 1-19) cum ducibus Horrhaeorum et regibus Idumaeorum recensentur (20-37). - 10. Generationes Iacob (37, 1-50, 25). Ioseph patri dilectus, cum missus ad fratres, quibus invisus erat, venis-

t Nm 20, 14; Jd 11, 17.
31-43] 1 Par 1, 43-54.
u cf. 1 Rg 10, 1.

v cf. (cp. 26, 22;) 1 Par 1, 48.

x cf. Nm 33, 42.

y vr. 9.

1-20] *LL. in D. 3 Qdg.*
a cp. 36, 7; Heb 11, 9.

b cp. 35, 25, 26.
c cf. 1 Rg 2, 22-24.
d cp. 44, 20. — cf. cp. 30, 23.
e vr. 23, 32; Jd 5, 30; 2 Rg 13, 4] *v. vr. 18.* [18.
f cp. 49, 23.

6-22] *L. in fr. 6 p. D. 2 Qdg.*

g cp. 42, 6. 9.
h cp. 43 ,26; 44, 14.

i cf. cp. 35, 18.
j vr. 7, 9.
k Ac 7, 9.
m cf. Lc 2, 19, 51.
n cp. 33, 18; Js 24, 1; Jd 9, 1; Ps 59, 8; Ac 7, 16.

o cp. 13, 18; 35, 27.

p cf. Cn 1, 7.

q 4 Rg 6, 13. — cf. Jdt 4, 5; 7, 3.

18-20] *R. in D. 3 Qdg.*
r cf. Ps 36, 12, 32.
s vr. 5, 9.
t cp. Pro 1, 11, 16; Sap 2, 10 ss.

u cp. 42, 22.

v vr. 29, 30.

x vr. 3.
y cf. Jr 38, 6; Lm 3, 53.
z Am 6, 6. — cf. Pro 30, 20.
a vr. 27; cp. 39, 1.— cf. vr. 28,
b Jb 6, 19; Is 21, 13. [36.
c cp. 43, 11; Jr 8, 22; 46, 11.

dux Sebeon, dux Ana, 30 dux Dison, dux Eser, dux Disan: isti duces Horraeorum qui *t*imperaverunt in terra Seir.

31 Reges autem, qui regnaverunt in terra Edom, *u*antequam haberent regem filii Israël, fuerunt hi: 32 Bela filius Beor nomenque urbis eius Denaba. 33 Mortuus est autem Bela, et regnavit pro eo Iobab filius Zarae de Bosra. 34 Cumque mortuus esset Iobab, regnavit pro eo Husam de terra Themanorum. 35 Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in regione Moab, et nomen urbis eius Avith. 36 Cumque mortuus esset Adad, regnavit pro eo Semla de Masreca. 37 Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Saul de fluvio *v*Rohoboth. 38 Cumque et hic obisset, successit in regnum Balanan filius Achobor. 39 Isto quoque mortuo, regnavit pro eo Adar, nomenque urbis eius Phau, et appellabatur uxor eius Meetabel filia Matred filiae Mezaab. 40 Haec ergo nomina ducum Esau in cognationibus et locis et vocabulis suis: dux Thamna, dux Alva, dux Ietheth, 41 dux Oolibama, dux Ela, dux *x*Phinon, 42 dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar, 43 dux Magdiel, dux Hiram: hi duces Edom habitantes in terra imperii sui: ipse est Esau pater *y*Idumaeorum.

37 Habitavit autem Iacob in terra Chanaan, *a*in qua pater suus peregrinatus est, 2 et hae sunt generationes eius.

Ioseph, cum sedecim esset annorum, pascebat gregem cum fratribus suis adhuc puer; et erat cum *b*filiis Balae et Zelphae uxorum patris sui; accusavitque fratres suos apud patrem *c*crimine pessimo. 3 Israël autem diligebat Ioseph super omnes filios suos, eo quod *d*in senectute genuisset eum; fecitque ei *e*tunicam polymitam. 4 Videntes autem fratres eius quod a patre plus cunctis filiis amaretur, *f*oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui.

5 Accidit quoque ut visum somnium referret fratribus suis; quae causa maioris odii seminarium fuit. 6 Dixitque ad eos: Audite somnium meum quod vidi: 7 putabam nos ligare manipulos in agro et quasi consurgere *g*manipulum meum et stare, vestrosque manipulos circumstantes *h*adorare manipulum meum. 8 Responderunt fratres eius: Nunquid rex noster eris? aut subiciemur dicioni tuae? Haec ergo causa somniorum atque sermonum invidiae et odii fomitem ministravit.

9 Aliud quoque vidit somnium, quod narrans fratribus ait: Vidi per somnium quasi solem et lunam et stellas undecim adorare me. 10 Quod cum patri suo et fratribus rettulisset, increpavit eum pater suus, et dixit: Quid sibi vult hoc somnium quod vidisti? num ego et *i*mater tua et fratres tui *j*adorabimus te super terram? 11 *l*Invidebant ei igitur fratres sui, *m*pater vero rem tacitus considerabat.

12 Cumque fratres illius in pascendis gregibus patris morarentur in *n*Sichem, 13 dixit ad eum Israël: Fratres tui pascunt oves in Sichimis; veni, mittam te ad eos. Quo respondente: 14 Praesto sum, ait ei: Vade et vide si cuncta prospera sint erga fratres tuos et pecora, et renuntia mihi quid agatur. Missus *o*de valle Hebron venit in Sichem, 15 invenitque eum vir errantem in agro et interrogavit quid quaereret. 16 At ille respondit: Fratres meos quaero, *p*indica mihi ubi pascant greges. 17 Dixitque ei vir: Recesserunt de loco isto; audivi autem eos dicentes: Eamus in *q*Dothain.

Perrexit ergo Ioseph post fratres suos et invenit eos in Dothain. 18 Qui, cum vidissent eum procul, antequam accederet ad eos, *r*cogitaverunt illum occidere, 19 et mutuo loquebantur: Ecce *s*somniator venit: 20 *t*venite, occidamus eum, et mittamus in cisternam veterem, dicemusque: Fera pessima devoravit eum, et tunc apparebit quid illi prosint somnia sua. 21 *u*Audiens autem hoc Ruben nitebatur liberare eum de manibus eorum et dicebat: 22 Non interficiatis animam eius nec effundatis sanguinem; sed proicite eum in cisternam hanc, quae est in solitudine, manusque vestras servate innoxias. *v*Hoc autem dicebat volens eripere eum de manibus eorum et reddere patri suo. 23 Confestim igitur, ut pervenit ad fratres suos, nudaverunt eum *x*tunica talari et polymita 24 miseruntque eum *y*in cisternam veterem quae non habebat aquam.

25 Et sedentes ut comederent panem viderunt *a*ismaëlitas *b*viatores venire de Galaad et camelos eorum portantes *c*aromata et resinam

et stacten in Aegyptum. 26 Dixit ergo Iudas fratribus suis: Quid nobis prodest [d]si occiderimus fratrem nostrum, et celaverimus sanguinem ipsius? 27 Melius est ut venundetur Ismaëlitis, et [e]manus nostrae non polluantur; frater enim et [f]caro nostra est. Adquieverunt fratres sermonibus illius. 28 Et praetereuntibus [g]madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna [h]vendiderunt eum Ismaëlitis [i]viginti argenteis, qui duxerunt eum in Aegyptum. 29 Reversusque Ruben ad cisternam non invenit puerum, 30 et, [j]scissis vestibus, pergens ad fratres suos ait: [k]Puer non comparet, et ego quo ibo?

31 Tulerunt autem [m]tunicam eius, et in sanguine haedi, quem occiderant, tinxerunt, 32 mittentes qui ferrent ad patrem et dicerent: Hanc invenimus: vide utrum tunica filii tui sit an non. 33 Quam cum agnovisset pater, ait: Tunica filii mei est: [n]fera pessima comedit eum, bestia devoravit Ioseph. 34 [o]Scissisque vestibus, indutus est cilicio lugens filium suum multo tempore.

35 [p]Congregatis autem cunctis liberis eius ut lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere, sed ait: [q]Descendam ad filium meum lugens in infernum.

Et, illo perseverante in fletu, 36 [r]Madianitae vendiderunt Ioseph in Aegypto Putiphari [s]eunucho Pharaonis [t]magistro militum.

38 Eodem tempore descendens Iudas a fratribus suis [a]divertit ad virum [b]odollamitem, nomine Hiram. 2 Viditque ibi filiam hominis chananaei vocabulo [c]Sue et, accepta uxore, ingressus est ad eam. 3 Quae concepit et peperit filium et vocavit nomen eius [d]Her. 4 Rursumque concepto fetu, natum filium vocavit Onan. 5 Tertium quoque peperit, quem appellavit Sela; quo nato, parere ultra cessavit. 6 [e]Dedit autem Iudas uxorem primogenito suo Her nomine Thamar. 7 [f]Fuit quoque Her primogenitus Iudae [g]nequam in conspectu Domini et ab eo occisus est. 8 Dixit ergo Iudas ad Onan filium suum: [h]Ingredere ad uxorem fratris tui et sociare illi ut suscites semen fratri tuo. 9 Ille, sciens non sibi nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur. 10 Et idcirco percussit eum Dominus, quod rem detestabilem faceret. 11 Quamobrem dixit Iudas Thamar nurui suae: Esto vidua in domo patris tui, donec crescat Sela filius meus; timebat enim [i]ne et ipse moreretur sicut fratres eius. Quae abiit [j]et habitavit in domo patris sui.

12 Evolutis autem multis diebus, mortua est filia Sue uxor Iudae; qui, post luctum [l]consolatione suscepta, ascendebat ad tonsores ovium suarum ipse et Hiras opilio gregis odollamites in [m]Thamnas. 13 Nuntiatumque est Thamar quod socer illius ascenderet in Thamnas ad tondendas oves; 14 quae, [n]depositis viduitatis vestibus, adsumpsit [o]theristrum et, mutato habitu, [p]sedit in bivio itineris quod ducit Thamnam; eo quod crevisset Sela, et non eum accepisset maritum. 15 Quam cum vidisset Iudas, suspicatus est esse meretricem, operuerat enim vultum suum ne agnosceretur; 16 [q]ingrediensque ad eam ait: Dimitte me ut coëam tecum, [r]nesciebat enim quod nurus sua esset. Qua respondente: Quid dabis mihi ut fruaris concubitu meo? 17 Dixit: [s]Mittam tibi haedum de gregibus. Rursumque illa dicente: Patiar quod vis, si dederis mihi arrhabonem donec mittas quod polliceris. 18 Ait Iudas: Quid tibi vis pro arrhabone dari? Respondit: Anulum tuum et armillam et baculum quem manu tenes. Ad unum igitur coitum mulier concepit 19 et surgens abiit: depositoque [t]habitu, quem sumpserat, induta est viduitatis vestibus. 20 Misit autem Iudas haedum per pastorem suum odollamitem, ut reciperet pignus quod dederat mulieri. Qui, cum non invenisset eam, 21 interrogavit homines loci illius: Ubi est mulier quae sedebat in [u]bivio? Respondentibus cunctis: Non fuit in loco isto meretrix, 22 reversus est ad Iudam et dixit ei: Non inveni eam; sed et homines loci illius dixerunt mihi nunquam sedisse ibi scortum. 23 Ait Iudas: Habeat sibi; certe mendacii arguere nos non potest: ego misi haedum, quem promiseram, et tu non invenisti eam. 24 Ecce autem post tres menses nuntiaverunt Iudae dicentes: Fornicata est Thamar nurus tua, et videtur uterus illius intumescere. Dixitque Iudas: [v]Producite eam ut comburatur. 25 Quae, cum duceretur ad poenam, misit ad socerum suum dicens: De viro,

26, 27] R. in D. 3 Qdg.
d vr. 20.
e cf. 1 Rg 18, 17.
f cp. 29, 14.
g vr. 36; cp. 25, 2; Jd 8, 22, 24. — cf. vr. 25.
28-30] R. in D. 3 Qdg.
h cp. 45, 4; Ps 104, 17; Ac 7, 9. — cf. Sap. 10, 13.
i cf. Ex 21, 32; Mt 27, 9.
j cp. 44, 13; Nm 14, 6; 2 Rg 1, 11; 3, 31; Jb 1, 20; Mt 26, 65.
l cp. 42, 13; Jr 31, 15; Lm 5, 7.
31-34] RR. in D. 3 Qdg.
m vr. 23.
33, 34] R. in fs. ss. Sind. D.N.
n vr. 20; cp. 44, 28.
o cf. 2 Rg 12, 17; Jo 11, 31.
p cp. 42, 38; 44, 29.31. — cf. 2 Rg 22, 6; Jb 10, 21, 22; 30, 23; Ps 6, 6; Pro 27, 20; Eccli 51, 9 etc.
q vr. 28. — cf. vr. 25; cp. 39, 1.
r Est 1, 10.
s cp. 40, 3, 4; 41, 10, 12; 1 Rg. 12, 9; Jr 39, 9 .
t cf. cp. 39, 1.

a vr. 16; cp. 19, 3; 4 Rg 4, 8.
b 1 Rg 22, 1; 2 Rg 23, 13; 1 Par 11, 15; Mic 1, 15.
c cf. 1 Par 2, 3.
d cp. 46, 12; Nm 26, 19.
e cp. 21, 21.
f Nm 26, 19.
g 1 Par 2, 3.
h Mt 22, 24 etc. — v. Dt 25, 5-10; Rt 1, 12, 13.

i cf. Tb 7, 11.
j Lv 22, 13; Jd 19, 2.

l cp. 24, 67; 37, 35; 2 Rg 13
m Js 15, 10, 57; Jd 14, 1. [39.

n Jdt 10, 3.
o cf. vr. 19; cp. 24, 65.
p cf. Pro 7, 10 ss.; Jr 3, 2.

q cf. Lv 18, 15; 20, 12.
r cf. Ez 16, 33.

s vr. 25.

t vr. 14.

u vr. 14.

*24] * cf. Catech. R. III 7, 4.*

v Lv 21, 9. — cf. Dt 22, 21; Jo 8, 5 .

susceptos (38, 1-30), ductus in Aegyptum a Putiphare emitur, ab eoque concreditam habuit totam domum. At, calumniose criminatus, detruditur in carcerem (39, 1-20); ubi nactus custodis benevolentiam,

x vr. 18.
y cf. 1 Rg 24, 18.

z cp. 46, 12; Nm 26, 20; 1 Par 2, 4; Mt 1, 3.

1-5] *1 L. in fs. s. Joseph.*
a cp. 37, 36.
b cf. cp. 37, 36.— v. cp. 21, 22.
c cp. 37, 25.
2] * *cf. Catech. R. IV 16, 5.*
d vr. 21; Ac 7, 9.— cf. cp. 21, 22; 26, 24, 28; 28, 15; 1 Rg 16, 18; 14, 28.
e 2 Par 26, 5; Ps 1, 3.
f vr. 21; cp. 19, 19; 33, 10.
g cf. cp. 30, 27.

h cf. cp. 29, 17; 1 Rg 16, 12.
7-9] * *cf. Catech. R. III 2, 2; IV 15, 16.*

i cf. cp. 20, 6; Ex 20, 14; Pro 6, 29 ss.
j cf. Lv 6, 2; 2 Rg 12, 13; Tb 4, 6; Ps 50, 6; Eccli 23, 25-33; Dn 13, 22; Rm 8, 35.
k cf. Pro 7, 13-18.
l cf. Eccli 9, 3; 21, **2**.

m Ps 104, 18; 1 Pt 2, 19.
n cp. 40, 3, 5.— cf. cp. 40, 15; Sap 10, 14 .

21a] *Ant. in fs. Fugae D. N in Aegyp.*
21-23] *R. in fs. s. Joseph.*
o vr. 2; Ac 7, 9, 10.
p cf. Ex 11, 3, 12, 36; Ps 105, 46; Pro 16, 7; Dn 1, 9.
q cp. 40, 4.
r vr. 2, 3.

a 2 Es 1, 11.
b Pro 16, 14.
c cf. cp. 39, 20.
d cp. 37, 36; 41, 9.

e cf. 2 Es 2, 2; Lc 24, 17.
f cp. 41, 15.
g cp. 41, 16; Is 44, 7; Dn 2, 28, 47.

cuius haec sunt, concepi; cognosce cuius sit [x]anulus et armilla et baculus. **26** Qui, agnitis muneribus, ait: [y]Iustior me est, quia non tradidi eam Sela filio meo. Attamen ultra non cognovit eam. **27**Instante autem partu, apparuerunt gemini in utero; atque in ipsa effusione infantium unus protulit manum, in qua obstetrix ligavit coccinum dicens: **28**Iste egredietur prior; **29**illo vero retrahente manum, egressus est alter; dixitque mulier: Quare divisa est propter te maceria? Et ob hanc causam vocavit nomen eius [z]Phares. **30** Postea egressus est frater eius in cuius manu erat coccinum, quem appellavit Zara.

39 Igitur Ioseph ductus est in Aegyptum, emitque eum [a]Putiphar eunuchus Pharaonis, [b]princeps exercitus, vir aegyptius, de manu Ismaëlitarum a quibus perductus erat. **2** [d]Fuitque Dominus cum eo, et erat [e]vir in cunctis prospere agens, habitavitque in domo domini sui, **3** qui optime noverat Dominum esse cum eo et omnia, quae gereret, ab eo dirigi in manu illius. **4** [f]Invenitque Ioseph gratiam coram domino suo, et ministrabat ei: a quo praepositus omnibus gubernabat creditam sibi domum et universa quae ei tradita fuerant; **5** [g]benedixitque Dominus domui Aegyptii propter Ioseph et multiplicavit, tam in aedibus quam in agris, cunctam eius substantiam; **6** nec quidquam aliud noverat, nisi panem quo vescebatur.

Erat autem Ioseph [h]pulchra facie et decorus adspectu. **7**Post multos itaque dies iniecit domina sua oculos suos in Ioseph, et ait: Dormi mecum. **8** Qui nequaquam adquiescens operi nefario dixit ad eam: Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua; **9** nec quidquam est, quod non in mea sit potestate vel non tradiderit mihi, praeter te, quae uxor eius es; quomodo ergo possum [i]hoc malum facere et [j]peccare in Deum meum? **10**Huiuscemodi verbis per singulos dies, et mulier molesta erat adulescenti, et ille recusabat stuprum. **11** Accidit autem quadam die, ut intraret Ioseph domum et operis quippiam absque arbitris faceret; **12**et illa, apprehensa lacinia vestimenti eius, diceret: [k]Dormi mecum. Qui, relicto in manu eius pallio, [l]fugit et egressus est foras. **13** Cumque vidisset mulier vestem in manibus suis et se esse contemptam, **14** vocavit ad se homines domus suae, et ait ad eos: En introduxit virum hebraeum, ut illuderet nobis: ingressus est ad me, ut coiret mecum; cumque ego succlamassem **15** et audisset vocem meam, reliquit pallium, quod tenebam, et fugit foras. **16** In argumentum ergo fidei retentum pallium ostendit marito revertenti domum, **17** et ait: Ingressus est ad me servus hebraeus, quem adduxisti ut illuderet mihi; **18** cumque audisset me clamare, reliquit pallium, quod tenebam, et fugit foras. **19** His auditis, dominus et nimium credulus verbis coniugis iratus est valde, **20** [m]tradiditque Ioseph [n]in carcerem, ubi vincti regis custodiebantur. Et erat ibi clausus.

21 Fuit [o]autem Dominus cum Ioseph et misertus illius [p]dedit ei gratiam in conspectu principis carceris; **22** [q]qui tradidit in manu illius universos vinctos, qui in custodia tenebantur; et quidquid fiebat sub ipso erat. **23** Nec noverat aliquid, cunctis ei creditis; [r]Dominus enim erat cum illo, et omnia opera eius dirigebat.

40 His ita gestis, accidit ut peccarent duo eunuchi, [a]pincerna regis Aegypti et pistor, domino suo. **2** [b]Iratusque contra eos Pharao (nam alter pincernis praeerat, alter pistoribus) **3**[c]misit eos in carcerem [d]principis militum, in quo erat vinctus et Ioseph. **4** At custos carceris tradidit eos Iosepn, qui et ministrabat eis.

Aliquantulum temporis fluxerat, et illi in custodia tenebantur. **5** Videruntque ambo somnium nocte una, iuxta interpretationem congruam sibi. **6** Ad quos cum introisset Ioseph mane et vidisset eos tristes, **7** sciscitatus est eos dicens: [e]Cur tristior est hodie solito facies vestra? **8** Qui responderunt: [f]Somnium vidimus, et non est qui interpretetur nobis. Dixitque ad eos Ioseph: [g]Nunquid non Dei est interpretatio? Referte mihi quid videritis. **9** Narravit prior praepositus pincernarum somnium suum: Videbam coram me vitem, **10** in qua erant tres propagines, crescere paulatim in gemmas et post flores uvas maturescere; **11** calicemque Pharaonis in manu mea. Tuli ergo uvas et expressi in calicem, quem tenebam, et tradidi poculum Pha-

pincernam et pistorem Pharaonis custodiendos habuit, eorumque somnia scite conicit (40, 1-23). Quo, tandem post biennium, a rege arcessitus, ipsius somnia interpretatur (41, 1, 36), et eximia prudentia

raoni. 12 Respondit Ioseph: [h]Haec est interpretatio somnii: [i]Tres propagines tres adhuc dies sunt, 13 post quos recordabitur Pharao ministerii tui, et restituet te in gradum pristinum; dabisque ei calicem iuxta officium tuum, sicut ante facere consueveras. 14 Tantum [j]memento mei, cum bene tibi fuerit, et [k]facias mecum misericordiam, ut suggeras Pharaoni ut educat me de isto carcere, 15 quia [l]furto sublatus sum de terra Hebraeorum et [m]hic innocens in lacum missus sum. 16 Videns pistorum magister, quod prudenter somnium dissolvisset, ait: Et ego vidi somnium, quod tria canistra farinae haberem super caput meum; 17 et in uno canistro, quod erat excelsius, portare me omnes cibos qui fiunt arte pistoria, avesque comedere ex eo. 18 Respondit Ioseph: Haec est interpretatio somnii: [n]Tria canistra tres adhuc dies sunt, 19 post quos auferet Pharao caput tuum ac [o]suspendet te in cruce, et lacerabunt volucres carnes tuas.

20 Exinde dies tertius [p]natalitius Pharaonis erat, qui faciens grande convivium pueris suis recordatus est inter epulas magistri pincernarum et pistorum principis 21 [q]restituitque alterum in locum suum, [r]ut porrigeret ei poculum, 22 [o]alterum suspendit in patibulo, ut coniectoris veritas probaretur. 23 Et tamen, succedentibus prosperis, [s]praepositus pincernarum [t]oblitus est interpretis sui.

41 Post duos annos vidit Pharao somnium: putabat se stare super [a]fluvium, 2de quo ascendebant septem boves pulchrae et crassae nimis, et pascebantur in locis palustribus; 3 aliae quoque septem emergebant de flumine foedae confectaeque macie et pascebantur in ipsa amnis ripa in locis virentibus 4 devoraveruntque eas, quarum mira species et habitudo corporum erat. Expergefactus Pharao 5 rursum dormivit et vidit alterum somnium: septem spicae pullulabant in culmo uno plenae atque formosae; 6 aliae quoque totidem spicae tenues et percussae [b]uredine oriebantur 7 devorantes omnem priorum pulchritudinem. Evigilans Pharao post quietem 8 et, facto mane, [c]pavore perterritus misit ad omnes [d]coniectores Aegyptii cunctosque sapientes et accersitis narravit somnium, nec erat qui interpretaretur.

9 Tunc demum reminiscens pincernarum magister ait: Confiteor peccatum meum: 10 [e]iratus rex servis suis [f]me et magistrum pistorum retrudi iussit in carcerem [g]principis militum, 11 [h]ubi una nocte uterque vidimus somnium praesagum futurorum. 12 Erat ibi puer hebraeus [i]eiusdem ducis militum famulus, cui narrantes somnia 13 [j]audivimus quidquid postea rei probavit eventus; ego enim redditus sum officio meo, et ille suspensus est in cruce.

14 Protinus [k]ad regis imperium [l]eductum de carcere Ioseph [m]totonderunt ac, veste mutata, obtulerunt ei. 15 Cui ille ait: Vidi somnia, nec est qui edisserat, [n]quae audivi te sapientissime conicere. 16 Respondit Ioseph: [o]Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni. 17 Narravit ergo Pharao quod viderat: Putabam me stare super ripam fluminis 18 et septem boves de amne conscendere pulchras nimis et obesis carnibus, quae in pastu paludis virecta carpebant. 19 Et ecce has sequebantur aliae septem boves in tantum deformes et macilentae ut nunquam tales in terra Aegypti viderim; 20 quae, devoratis et consumptis prioribus, 21 nullum saturitatis dedere vestigium; sed simili macie et squalore torpebant. Evigilans, rursus sopore depressus, 22 vidi somnium: Septem spicae pullulabant in culmo uno plenae atque pulcherrimae; 23 aliae quoque septem tenues et percussae uredine oriebantur e stipula, 24 quae priorum pulchritudinem devoraverunt [p]Narravi coniectoribus somnium, et nemo est qui edisserat. 25 Respondit Ioseph: Somnium regis unum est: [q]quae facturus est Deus ostendit Pharaoni. 26 Septem boves pulchrae et septem spicae plenae septem ubertatis anni sunt; eandemque vim somnii comprehendunt. 27 Septem quoque boves tenues atque macilentae, quae ascenderunt post eas, et septem spicae tenues et vento urente percussae [r]septem anni venturae sunt famis, 28 qui hoc ordine complebuntur. 29 Ecce septem anni venient fertilitatis magnae in universa terra Aegypti, 30 [s]quos sequentur septem anni alii tantae sterilitatis ut oblivioni tradatur cuncta retro abundantia; [t]consumptura est enim fames omnem terram, 31 et ubertatis magnitudinem perditura est inopiae

h vr. 18; cp. 41, 12. - cf. Dn 2, *12 b, 13] v. vr.* 14. [36.
i cf. cp. 41, 26, 27.

14, 15] R. in D. 3 Qdg.
j cf. Lc 23, 42; 1 Cor 7, 21.
k Js 2, 12; 1 Rg 20, 14, 15; 2 Rg 9, 1; 3 Rg 2, 7.
l cp. 37, 28.
m cp. 39, 20.

n v. vr. 12.

o cf. 2 Rg 21, 9, 10; Est 8, 10.
p Mt 14, 6; Mr 6, 21.

q vr. 13, 19.
r 2 Es 2, 1.
s cf. Jb 19, 14; Ps 117, 8; Ec 9, 15, 16; Am 6, 6.
t cf. vr. 14.

a Ex 1, 22; 7, 15.

b cf. Ez 17, 10; 19, 12; Os 13, *c* Ps 76, 5; Dn 2, 1, 3. [15.
d vr. 24; Ex 7, 11, 22. — cf. Dn 1, 20; 2, 2; 4, 7; Mt 2, 1.

e cp. 40, 2, 3.
f cf. cp. 39, 20.
g cp. 37, 36; 40, 3.
h cp. 37, 36. — cf. cp. 40, 3.
j v. cp. 40, 12-19.

k Ps 104, 20; Sap 10, 13; Dn 2, 25.
l cf. 1 Rg 2, 8; Ps 112, 7, 8.
m v. 2 Rg 19, 24.
n vr. 13; Dn 5, 16 .
a cp. 40, 8; Dn 2, 22, 28; 30, 47· 17-23] vr. 1-7.

p vr. 8. — cf. Dn 4, 7.
q cf. Dn 2, 28, 29, 45; Ap. 4, 1.

r cf. 4 Rg 8, 1.

s vr. 54; cp. 45, 6.
t vr. 57; cp. 47, 13.

praeditum se ostendens, factum est ut Aegyptiis regendis praeficeretur et uxori nobili genere natae copularetur (37-46). Adventante vero fame, cum frumenta, quae collegerat, omnibus distribueret (47-57),

magnitudo. 32 Quod autem vidisti secundo ad eandem rem pertinens somnium firmitatis indicium est, eo quod [u]fiat sermo Dei et velocius impleatur. 33 Nunc ergo provideat rex virum sapientem et industrium, et praeficiat eum terrae Aegypti: 34qui constituat praepositos per cunctas regiones et [v]quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis, 35 qui iam nunc futuri sunt congreget in horrea; et omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur serveturque in urbibus 36 et praeparetur futurae septem annorum fami, quae oppressura est Aegyptum; et non consumetur terra inopia.

37 [w]Placuit Pharaoni consilium et cunctis ministris eius; 38 locutusque est ad eos: Num invenire poterimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit? 39 Dixit ergo ad Ioseph: Quia ostendit tibi Deus omnia quae locutus es, nunquid sapientiorem et consimilem tui invenire potero? 40 [x]Tu eris super domum meam, et ad tui oris imperium cunctus populus oboediet; uno tantum regni solio te praecedam. 41 Dixitque rursus Pharao ad Ioseph: [a]Ecce, constitui te super universam terram Aegypti. 42 [b]Tulitque anulum de manu sua et dedit eum in manu eius [c]vestivitque eum stola byssina, et [d]collo torquem auream circumposuit. 43 Fecitque eum ascendere super currum suum secundum, [e]clamante praecone ut omnes coram eo genu flecterent et [f]praepositum esse scirent universae terrae Aegypti. 44 Dixit quoque rex ad Ioseph: Ego sum Pharao: [g]absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Aegypti. 45 Vertitque nomen eius, et vocavit eum lingua aegyptiaca salvatorem mundi. Deditque illi uxorem Aseneth filiam Putiphare sacerdotis [h]Heliopoleos.

Egressus est itaque Ioseph ad terram Aegypti 46 (triginta autem annorum erat quando [i]stetit in conspectu regis Pharaonis) et circuivit omnes regiones Aegypti.

47 Venitque fertilitas septem annorum, et in manipulos redactae segetes congregatae sunt in horrea Aegypti. 48 Omnis etiam frugum abundantia in singulis urbibus condita est. 49Tantaque fuit abundantia tritici, ut [j]harenae maris coaequaretur, et copia mensuram excederet.

50 [k]Nati sunt autem Ioseph filii duo, antequam veniret fames, quos peperit ei Aseneth filia Putiphare sacerdotis Heliopoleos. 51Vocavitque nomen primogeniti Manasses dicens: Oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum et domus patris mei. 52 Nomen quoque secundi appellavit Ephraim dicens: [l]Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meae.

53 Igitur, transactis septem ubertatis annis, qui fuerant in Aegypto, 54 [m]coeperunt venire septem anni inopiae, [n]quos praedixerat Ioseph, et [o]in universo orbe fames praevaluit; in cuncta autem terra Aegypti panis erat. 55 Qua esuriente, clamavit populus ad Pharaonem alimenta petens. Quibus ille respondit: Ite ad Ioseph, et quidquid ipse vobis dixerit facite. 56 Crescebat autem cotidie fames [p]in omni terra, aperuitque Ioseph universa horrea, et [q]vendebat Aegyptiis; nam et illos oppresserat fames. 57 Omnesque provinciae [r]veniebant in Aegyptum, ut emerent escas et malum inopiae temperarent.

42 [a]Audiens autem Iacob quod alimenta venderentur in Aegypto dixit filiis suis: Quare negligitis? 2Audivi quod triticum venundetur in Aegypto; descendite, et emite nobis necessaria, [b]ut possimus vivere, et non consumamur inopia.

3 Descendentes igitur fratres Ioseph decem, ut emerent frumenta in Aegypto (4 Beniamin domi retento a Iacob, qui dixerat fratribus eius: [c]Ne forte in itinere quidquam patiatur mali), 5 ingressi sunt terram Aegypti cum aliis qui pergebant ad emendum. [d]Erat autem fames in terra Chanaan. 6 [e]Et Ioseph erat princeps in terra Aegypti, atque ad eius nutum frumenta populis vendebantur. [f]Cumque adorassent eum fratres sui, 7 et agnovisset eos, quasi ad alienos [g]durius loquebatur interrogans eos: Unde venistis? Qui responderunt: De terra Chanaan, ut emamus victui necessaria. 8 Et tamen fratres ipse cognoscens non est cognitus ab eis. 9 [h]Recordatusque somniorum, quae aliquando viderat, ait ad eos: Exploratores estis: ut videatis infirmiora terrae venistis. 10 Qui dixerunt: Non est ita, domine; sed servi tui venerunt ut emerent cibos. 11 Omnes filii unius viri sumus; pacifici venimus,

u Nm 23, 19; Is 14, 24; 46, 10, 11.

v cp. 47, 24-26. — cf. Pro 6, 6-8; Eccli 18, 25.

37-44] 2L. et 3 L. ut s. cp. 39, 1.
w cf. Pro 14, 35.
x Nm 27, 18; Dn 4, 8, 18; 5, 11, 14. — cf. Pro 2, 6.
*38, 39] * cf. Catech. R. IV 15,16.*
z Ps 104, 21, 22; 1 Mc 2, 53; Ac 7, 10.
a cp. 42, 6; Sap 10, 14. — cf. Ec 4, 14.
b Est 3, 10; 8, 2, 8, 10.
c cf. Est 8, 15.
d Pro 1, 9; Ez 16, 11. — cf. Dn 5, 7, 29.
e cf. Est 6, 9.
f cp. 42, 6; 45, 8, 26.
g Ps 104, 21, 22.

h cf. Is 19, 18; Jr 43, 13.

i 1 Rg 16, 21; 3 Rg 12, 6, 8; Dn 1, 19.

j cp. 22, 17; Jd 7, 12; 1 Rg 13, 5; Ps 77, 27.
k cp. 46, 20; 48, 5.

l cf. cp .49, 22; Os 13, 15.

m Ps 104, 16; Ac 7, 11.
n vr. 30.
o vr. 56.
55, 56] RR. in ps. s. Joseph.

p vr. 54.
q cp. 42, 6. — cf. 47, 14, 20, 24.
r cf. cp. 12, 10.

a Ac 7, 12.

b cp. 43, 8.

c vr. 38.
d Ac 7, 11.
e cp. 41, 41.
f cp. 37, 7, 9, 10.
g vr. 30.

h cp. 37, 5-9.

fratres suos, qui ut emerent alimenta eo advenerant, dure tractat (42, 1-17), atque hac condicione domum remittit ut postea reversuri Beniamin secum ducant (18-25), quod, licet patre reluctante

nec quidquam famuli tui machinantur mali. 12 Quibus ille respondit: Aliter est: immunita terrae huius considerare venistis. 13 At illi: Duodecim, inquiunt, servi tui fratres sumus filii viri unius in terra Chanaan; minimus cum patre nostro est, [i]alius non est super. 14 Hoc est, ait, quod locutus sum: exploratores estis. 15 Iam nunc experimentum vestri capiam: [j]per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater vester minimus. 16 Mittite ex vobis unum, et adducat eum; vos autem eritis in vinculis, donec probentur quae dixistis, utrum vera an falsa sint; alioquin, per salutem Pharaonis, exploratores estis. 17 Tradidit ergo illos custodiae tribus diebus.

18 Die autem tertio eductis de carcere ait: Facite quae dixi et vivetis, [k]Deum enim timeo. 19 Si pacifici estis, frater vester unus ligetur in carcere; vos autem abite et ferte [l]frumenta, quae emistis, in domos vestras; 20 et [m]fratrem vestrum minimum ad me adducite, ut possim vestros probare sermones, et non moriamini. Fecerunt ut dixerat 21 et locuti sunt ad invicem: [n]Merito haec patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum videntes angustiam animae illius, dum deprecaretur nos, et non audivimus; [o]idcirco venit super nos ista tribulatio. 22 E quibus unus, Ruben, ait: Nunquid non dixi vobis: [p]Nolite peccare in puerum; et non audistis me? [q]En sanguis eius exquiritur. 23 Nesciebant autem quod intelligeret Ioseph, eo quod per interpretem loqueretur ad eos. 24 Avertitque se parumper [r]et flevit, et reversus locutus est ad eos. 25 Tollensque Simeon et ligans, illis praesentibus, [s]iussit ministris ut implerent eorum saccos tritico, et reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis supra cibariis in viam. Qui fecerunt ita.

26 At illi portantes frumenta in asinis suis profecti sunt. 27 [t]Aperto que unus sacco, ut daret iumento pabulum [u]in deversorio, contemplatus pecuniam in ore sacculi 28 dixit fratribus suis: Reddita est mihi pecunia; en habetur in sacco. Et obstupefacti turbatique mutuo dixerunt: Quidnam est hoc quod fecit nobis Deus? 29 Veneruntque ad Iacob patrem suum in terram Chanaan, et narraverunt ei omnia, quae accidissent sibi dicentes: 30 [v]Locutus est nobis dominus terrae dure et putavit nos exploratores esse provinciae. 31 Cui respondimus: Pacifici sumus nec ullas molimur insidias. 32 Duodecim fratres uno patre geniti sumus; unus [x]non est super, minimus cum patre nostro est in terra Chanaan. 33 Qui ait nobis: [y]Sic probabo quod pacifici sitis: fratrem vestrum unum dimittite apud me, et cibaria domibus vestris necessaria sumite et abite 34 fratremque vestrum minimum adducite ad me, ut sciam quod non sitis exploratores, et istum, qui tenetur in vinculis, recipere possitis, ac deinceps quae vultis [z]emendi habeatis licentiam. 35 [a]His dictis, cum frumenta effunderent, singuli reppererunt in ore saccorum ligatas pecunias; exterritisque simul omnibus, 36 dixit pater Iacob: [b]Absque liberis me esse fecistis: Ioseph non est super; Simeon tenetur in vinculis, et Beniamin auferetis: in me haec omnia mala reciderunt. 37 Cui respondit Ruben: [c]Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi: trade illum in manu mea, et ego eum tibi restituam. 38 At ille, Non descendet, inquit, filius meus vobiscum: [d]frater eius mortuus est, et ipse solus remansit: si quid ei adversi acciderit in terra [e]ad quam pergitis, [f]deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

43 Interim fames omnem terram [a]vehementer premebat; 2 consumptisque cibis, quos ex Aegypto detulerant, dixit Iacob ad filios suos: Revertimini et emite nobis pauxillum escarum. 3 Respondit Iudas: Denuntiavit nobis vir ille sub attestatione iurisiurandi dicens: [b]Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis vobiscum. 4 Si ergo vis eum mittere nobiscum, pergemus pariter et ememus tibi necessaria; 5 sin autem non vis, non ibimus; vir enim, ut saepe diximus, denuntiavit nobis dicens: Non videbitis faciem meam absque fratre vestro minimo. 6 Dixit eis Israël: In meam hoc fecistis miseriam, ut [c]indicaretis ei et alium habere vos fratrem. 7 At illi responderunt: Interrogavit nos homo per ordinem nostram progeniem; si pater viveret, si haberemus fratrem, et nos respondimus ei consequenter iuxta id quod fuerat sciscitatus; nun-

i vr. 32. — v. cp. 37, 30.

j 1 Rg 17, 55.

k Lv 25, 43; 2 Es 5, 15.
l vr. 33.
m vr. 34; cp. 43, 5; 44, 23.

21, 22] RR. in D. 3 Qdg.
n cf. Jb 36, 8, 9; Sap. 17, 10. — v. cp. 37, 23-28.
o Pro 21, 13; Mt 7, 2.

p cp. 37, 22.
q cp. 9, 5; 2 Par 24, 22. — cf. 3 Rg 2, 32; Ps 9, 13; Lc 11, 50, 51.
r cp. 43, 30.

s cp. 44, 1. — cf. Mt 5, 44; Rm 12, 17, 20.

t vr. 35; cp. 43, 21.
u Ex 4, 24; Jr 9, 2.

v vr. 7, 9.

x vr. 13.
y vr. 15, 19, 20.

z cp. 34, 10, 21.
a vr. 27; cp. 43, 21.

(36)] R. in D. 3 Qdg.
b cp. 43, 14.

c cf. cp. 46, 9.

d vr. 13, 32, 36; cp. 37, 33; 44, 20.
e vr. 4; cp. 44, 29.
f cp. 37, 35; 44, 31. — cf. Tb 6, 15.

a cp. 41, 54, 57.

b cp. 42, 15, 20; 44, 23.

c cp. 42, 7-13.

(26-38), Iudae consilio et praesertim propter grassantem famem, factum est (43, 1-14). Itaque comiter eos, qui redierunt cum muneribus, Ioseph excipit (15-25) eisque convivium parat (26-34); at

quid scire poteramus quod dicturus esset: Adducite fratrem vestrum vobiscum? 8 Iudas quoque dixit patri suo: Mitte puerum mecum, ut proficiscamur et possimus [d]vivere, ne moriamur nos et parvuli nostri. 9[e]Ego suscipio puerum; de manu mea require illum. Nisi reduxero et reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore. 10 Si non intercessisset dilatio, iam vice altera venissemus.

11 Igitur Israël pater eorum dixit ad eos: Si sic necesse est, facite quod vultis: sumite de optimis terrae fructibus in vasis vestris, [f]et deferte viro munera, modicum [g]resinae et mellis et storacis, stactes et terebinthi et amygdalarum. 12 Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum, et illam, [h]quam invenistis in sacculis, reportate, ne forte errore factum sit; 13 sed et fratrem vestrum tollite et ite ad virum. 14 [i]Deus autem meus omnipotens [j]faciat vobis eum placabilem, et remittat vobiscum fratrem vestrum quem tenet et hunc Beniamin; [k]ego autem quasi orbatus absque liberis ero.

15 Tulerunt ergo viri munera et pecuniam duplicem et Beniamin, descenderuntque in Aegyptum et steterunt coram Ioseph. 16 Quos cum ille vidisset et Beniamin simul, praecepit [l]dispensatori domus suae dicens: Introduc viros domum et occide victimas et instrue convivium, quoniam mecum sunt comesturi meridie. 17 Fecit ille quod sibi fuerat imperatum et introduxit viros domum. 18 Ibique [m]exterriti dixerunt mutuo: Propter pecuniam, quam retulimus prius in saccis nostris introducti sumus, ut devolvat in nos calumniam et violenter subiciat servituti et nos et asinos nostros. 19 Quamobrem in ipsis foribus accedentes ad dispensatorem domus 20 locuti sunt: Oramus, domine, ut audias nos: [n]iam ante descendimus ut emeremus escas; 21 quibus emptis, [o]cum venissemus ad deversorium, aperuimus saccos nostros et invenimus pecuniam in ore saccorum; quam nunc eodem pondere reportavimus. 22 Sed et aliud attulimus argentum, ut emamus quae nobis necessaria sunt; non est in nostra conscientia quis posuerit eam in marsupiis nostris. 23 At ille respondit: Pax vobiscum, nolite timere. Deus vester et Deus patris vestri dedit vobis thesauros in saccis vestris; nam pecuniam, quam dedistis mihi, [p]probatam ego habeo. Eduxitque ad eos [q]Simeon, 24 et introductis domum [r]attulit aquam, et laverunt pedes suos, deditque pabulum asinis eorum. 25 Illi vero parabant [s]munera, donec ingrederetur Ioseph meridie; audierant enim quod ibi [t]comesturi essent panem.

26 Igitur ingressus est Ioseph domum suam, obtuleruntque ei munera tenentes in manibus suis et [u]adoraverunt proni in terram. 27 At ille, clementer resalutatis eis, interrogavit eos dicens: Salvusne est pater vester senex [v]de quo dixeratis mihi? adhuc vivit? 28 Qui responderunt: Sospes est servus tuus pater noster: adhuc vivit. [x]Et incurvati adoraverunt eum. 29 Attollens autem Ioseph oculos vidit Beniamin [y]fratrem suum uterinum et ait: Iste est frater vester parvulus, [z]de quo dixeratis mihi? Et rursum, Deus, inquit, misereatur tui, fili mi. 3 Festinavitque, quia [a]commota fuerant viscera eius super fratre suo, et erumpebant lacrimae, et introiens cubiculum [b]flevit. 31 Rursumque, lota facie, egressus [c]continuit se et ait: Ponite [d]panes. 32 Quibus appositis, seorsum Ioseph et seorsum fratribus, Aegyptiis quoque, qui vescebantur simul, seorsum ([e]illicitum est enim Aegyptiis comedere cum Hebraeis, et profanum putant huiuscemodi convivium), 33 sederunt coram eo, primogenitus iuxta primogenita sua et minimus iuxta aetatem suam. Et mirabantur nimis, 34 [f]sumptis partibus quas ab eo acceperant; maiorque pars venit Beniamin, ita ut [g]quinque partibus excederet. Biberuntque et [h]inebriati sunt cum eo.

44 Praecepit autem Ioseph [a]dispensatori domus suae dicens: [b]Imple saccos eorum frumento, quantum possunt capere, et pone pecuniam singulorum in summitate sacci; 2 scyphum autem meum argenteum et pretium, quod dedit tritici, pone in ore sacci iunioris. Factumque est ita. 3 Et, orto mane, dimissi sunt cum asinis suis 4 Iamque urbem exierant et processerant paululum; tunc Ioseph, accersito dispensatore domus, Surge, inquit, et persequere viros, et apprehensis dicito: Quare reddidistis malum pro bono? 5 Scyphus, quem furati estis, ipse est in quo bibit dominus meus, et in quo

d cp. 42, 2.
e cp. 42, 37; 44, 32.

11] *R. in fr. 2 p. D. 3 Qdg.*
f cf. cp. 32, 20; Pro 18, 16.
g v. cp. 37, 25.

h cp. 42, 25, 27, 35.

14] * *Catech. R. I 2, 11.* — *v. vr. 11 (; cp. 42, 30).*
i v. cp. 17, 1.
j cf. 2 Es 1, 11.
k cp. 42, 36.

l vr. 19; cp. 44, 1, 4. — cf. cp. 24, 2; 39, 4.

m cf. Lv 26, 36; Jb 15, 21; Sap 17, 10.

n cp. 42, 3, 10.
o cp. 42, 27, 28.

p cf. cp. 23, 16.
q cp. 42, 25.
r v. cp. 18, 4; 24, 32.
s vr. 11.
t Lc 14, 1.

u cp. 42, 6. — v. cp. 37, 7, 10.
27] *v. cp. 45, 4.*
v cp. 42, 11, 13.
x vr. 26. — v. cp. 37, 7-9.
y cp. 35, 17, 18.
z cp. 42, 13.
29, 30] *R. in fr. 2 p. D. 3 Qdg.*
a 3 Rg 3, 26. — cf. Jr 31, 20.
b cp. 42, 24.
c cp. 45, 1.
d vr. 25.
e cp. 46, 34; Ex 8, 26. — cf. Dn 1, 8.

f cf. 2 Rg 11, 8. — v. 1 Rg 9, [23.
g cp. 45, 22.
h Ag 1, 6; Jo 2, 10.
a vr. 4. — v. cp. 43, 16.
b cp. 42, 25.

[c]augurari solet: pessimam rem fecistis. 6 Fecit ille ut iusserat. Et apprehensis per ordinem locutus est. 7 Qui responderunt: Quare sic loquitur dominus noster, ut servi tui tantum flagitii commiserint? 8 [d]Pecuniam, quam invenimus in summitate saccorum, reportavimus ad te de terra Chanaan; et quomodo consequens est ut furati simus de domo domini tui aurum vel argentum? 9 Apud quemcumque fuerit inventum servorum tuorum quod quaeris, [e]moriatur, et nos erimus servi domini nostri. 10 Qui dixit eis: Fiat iuxta vestram sententiam: apud quemcumque fuerit inventum, ipse sit servus meus, vos autem eritis innoxii. 11 Itaque festinato deponentes in terram saccos aperuerunt singuli. 12 Quos scrutatus incipiens a maiore usque ad minimum invenit scyphum in sacco Beniamin. 13 At illi, [f]scissis vestibus, oneratisque rursum asinis, reversi sunt in oppidum.

14 Primusque Iudas cum fratribus ingressus est ad Ioseph (necdum enim de loco abierat), [g]omnesque ante eum pariter im terram corruerunt. 15 Quibus ille ait: Cur sic agere voluistis? An ignoratis quod non sit similis mei in [h]augurandi scientia? 16 Cui Iudas, Quid respondebimus, inquit, domino meo? vel quid loquemur aut iuste poterimus obtendere? Deus invenit [i]iniquitatem servorum tuorum; en omnes [j]servi sumus domini mei, et nos et apud quem inventus est scyphus. 17 Respondit Ioseph: [k]Absit a me ut sic agam: qui furatus est scyphum, ipse sit servus meus; vos autem abite liberi ad patrem vestrum.

18 Accedens autem propius Iudas confidenter ait: [l]Oro, domine mi, loquatur servus tuus verbum in auribus tuis, et ne [m]irascaris famulo tuo; [n]tu es enim post Pharaonem 19 dominus meus. Interrogasti prius servos tuos: [o]Habetis patrem aut fratrem? 20 Et nos respondimus tibi domino meo: Est nobis pater senex et [p]puer parvulus, qui in senectute illius natus est, cuius uterinus frater mortuus est; et ipsum solum [q]habet mater sua, pater vero tenere diligit eum. 21 [r]Dixistique servis tuis: Adducite eum ad me, et ponam oculos meos super illum. 22 Suggessimus domino meo: Non potest puer relinquere patrem suum; si enim illum dimiserit, [s]morietur. 23 Et dixisti servis tuis: [t]Nisi venerit frater vester minimus vobiscum, non videbitis amplius faciem meam. 24 Cum ergo ascendissemus ad famulum tuum patrem nostrum, narravimus ei omnia quae locutus est dominus meus. 25 Et dixit pater noster: [u]Revertimini et emite nobis parum tritici. 26 Cui diximus: Ire non possumus: si frater noster minimus descenderit nobiscum, proficiscemur simul; alioquin, illo absente, non audemus videre faciem viri. 27 Ad quae ille respondit: [v]Vos scitis quod duos genuerit mihi uxor mea. 28 Egressus est unus, et dixistis: [w]Bestia devoravit eum, et hucusque non comparet. 29 [y]Si tuleritis et istum, et [z]aliquid ei in via contigerit, deducetis canos meos cum maerore [a]ad inferos. 30 Igitur, si intravero ad servum tuum patrem nostrum, et puer defuerit (cum anima illius ex huius anima pendeat), 31 videritque eum non esse nobiscum, morietur; [b]et deducent famuli tui canos eius cum dolore ad inferos. 32 Ego proprie servus tuus sim, qui in meam hunc recepi fidem et spopondi dicens: [c]Nisi reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore. 33 Manebo itaque servus tuus pro puero in ministerio domini mei, et puer ascendat cum fratribus suis. 34 Non enim possum redire ad patrem meum, absente puero, ne calamitatis, quae oppressura est patrem meum, testis adsistam.

45 Non se poterat ultra [a]cohibere Ioseph multis coram adstantibus, unde praecepit ut egrederentur cuncti foras, et nullus interesset alienus agnitioni mutuae. 2 Elevavitque vocem cum fletu, quam audierunt Aegyptii omnisque domus Pharaonis. 3 Et dixit fratribus [b]suis: Ego sum Ioseph: adhuc pater meus vivit? Non poterant respondere fratres nimio terrore perterriti. 4 Ad quos ille clementer, Accedite, inquit, ad me. Et cum accessissent prope, [c]Ego sum, ait, Ioseph, frater vester, quem vendidistis in Aegyptum. 5 [d]Nolite pavere, neque vobis durum esse videatur quod vendidistis me in his regionibus; [e]pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Aegyptum. 6 Biennium est enim quod coepit fames esse in terra, [f]et adhuc quinque anni restant, quibus nec [g]arari poterit nec meti. 7 Praemisitque me Deus ut reservemini super terram et escas ad vivendum habere pos-

c vr. 15. — cf. Lv 19, 26; Dt 18, 10; 4 Rg 21, 6; 2 Par 33, 6.

d cp. 43, 21.

e cf. cp. 31, 32.

f cp. 37, 29.

g cp. 37, 7, 9, 10; 42, 6; 43, 26, 28.

h vr. 5.

i cp. 37, 18; 42, 21, 22. — Nm 32, 23; Lm 1, 14.

j vr. 9.

k cf. Pro 17, 15.

l cp. 43, 20.

m cp. 18, 30, 32; Ex 32, 22.

n cp. 41, 40.

o cp. 42, 13; 43, 7.

p cp. 37, 3.

q cf. cp. 35, 18.

r cp. 42, 15, 20; 43, 3, 5.

s cf. vr. 31.

t cp. 42, 15; 43, 3-5.

u cp. 43, 2.

v cp. 46, 19.

x cp. 37, 20, 32, 33.

y cp. 42, 36.

z cp. 42, 4, 38.

a cf. cp. 37, 35.

b cp. 42, 38.

c cp. 43, 9.

1] *v. cp. 43, 29.*

a cp. 43, 31.

b Ac 7, 13.

4, 3] *R. in Jr. 2 p. D. 2 Qdg.*

c cp. 37, 28.

5] *v. vr. 8.*

5-8] * *cf. Catech. R. III 6, 21.*

d cf. Is 40, 2; 2 Cor 2, 7.

e cp. 50, 20; Ps 104, 16, 17; 2 Rg 16, 10, 11; Ac 4, 27, 28.

6] *v. vr. 4.*

f cp. 41, 30.

g Ex 34, 21; Dt 21, 4; 1 Rg 8, 12. — cf. Is 30, 24.

loco fratris dat (18-34), voce magna sese manifestat (45, 1-3), timore perculsos fratres solatur et ad patrem mittit ut eum secum adducant (4-28). Iacob, Deo annuente, filio obsequitur et cum suis in Aegyptum

8] RR. in fs. s. Joseph.
h cf. 2 Rg 15, 10; Est 4, 14; Am 3, 6.
i cf. Est 16, 11; 1 Mc 11, 32.
j vr. 26; cp. 41, 40-43.
o] v. vr. 13.

k cp. 46, 34; 47, 1, 4, 6, 27; 50, 8; Ex 8, 22. — cf. cp. 47, 11; Js 10, 41.
l cp. 47, 12; 50, 21.

m cf. cp. 42, 23.
13] v. vr. 4.
n Ac 7, 14.

18] v. vr. 8.
o cp. 47, 6.
p cf. cp. 27, 28; Nm 18, 12, 29.
q cp. 46, 5.

r cf. 4 Rg 5, 5, 22, 23.
s cf. cp. 43, 34.

t cf. cp. 42, 22.
26-28] R. in fr. 3 p. D. 3 Qdg.

u cf. Lc 24, 41; Ac 12, 14.

v vr. 19, 21; cp. 46, 5.
x cp. 46, 30.

a cp. 21, 32 (; 26, 23; 28, 10).
b cf. cp. 26, 24, 25; 28, 13; 31, 3, 4] *R. in fs. Fugae D. N. in Aegyp.*
c cp. 15, 1; Jb 33, 14, 15. [42.
d cp. 28, 13. [*Aegyp.*
e cp. 35, 11; 47, 27. — cf. cp. 12, 2; Ex 1, 7, 12; Dt 26, 5.
f cp. 15, 16; 28, 15; 48, 21; 50, 24; Ex 3, 8.
g cf. Tb 14, 15.
h cp. 45, 19, 21, 27.
i Js 24, 3; Jdt 5, 10; Ps 104, 23; Is 52, 4; Ac 7, 15

8-11] Ex 6, 14-16.
j Ex 1, 1-5.

k Nm 26, 5; 1 Par 5, 1-3.
l Ex 6, 15; 1 Par 4, 24.
m 1 Par 6, 1.
n cp. 38, 3, 4; 29, 30; 1 Par 2, 3; *o* cp. 38, 3, 7, 10. [4, 21.
p 1 Par 2, 5.
q 1 Par 7, 1.

r v. cp. 29, 31-35; 17-21.
s Nm 26, 15-18.

sitis. 8 Non vestro consilio, sed [h]Dei voluntate huc missus sum, qui fecit me quasi [i]patrem Pharaonis et dominum universae domus eius ac [j]principem in omni terra Aegypti. 9 Festinate et ascendite ad patrem meum, et dicetis ei: Haec mandat filius tuus Ioseph: Deus fecit me dominum universae terrae Aegypti: descende ad me, ne moreris; 10 et [k]habitabis in terra Gessen erisque iuxta me tu et filii tui et filii filiorum tuorum, oves tuae et armenta tua et universa quae possides. 11 [l]Ibique te pascam (adhuc enim quinque anni residui sunt famis), ne et tu pereas et domus tua et omnia quae possides. 12 En oculi vestri et oculi fratris mei Beniamin vident quod [m]os meum loquatur ad vos. 13 Nuntiate patri meo universam gloriam meam et cuncta quae vidistis in Aegypto. Festinate et [n]adducite eum ad me.

14 Cumque amplexatus recidisset in collum Beniamin fratris sui, flevit, illo quoque similiter flente, super collum eius. 15 Osculatusque est Ioseph omnes fratres suos, et ploravit super singulos. Post quae ausi sunt loqui ad eum.

16 Auditumque est et celebri sermone vulgatum in aula regis: Venerunt fratres Ioseph. Et gavisus est Pharao atque omnis familia eius. 17 Dixitque ad Ioseph ut imperaret fratribus suis dicens: Onerantes iumenta ite in terram Chanaan 18 et tollite inde patrem vestrum et cognationem et venite ad me; et ego [o]dabo vobis omnia bona Aegypti, ut comedatis [p]medullam terrae. 19 Praecipe etiam ut tollant [q]plaustra de terra Aegypti ad subvectionem parvulorum suorum ac coniugum, et dicito: Tollite patrem vestrum et properate quantocius venientes; 20 nec dimittatis quidquam de supellectili vestra, quia omnes opes Aegypti vestrae erunt.

21 Feceruntque filii Israël ut eis mandatum fuerat. Quibus dedit Ioseph plaustra secundum Pharaonis imperium et cibaria in itinere. 22 Singulis quoque proferri iussit [r]binas stolas: Beniamin vero dedit trecentos argenteos cum [s]quinque stolis optimis 23 tantundem pecuniae et vestium mittens patri suo, addens et asinos decem, qui subveherent ex omnibus divitiis Aegypti, et totidem asinas triticum in itinere panesque portantes. 24 Dimisit ergo fratres suos et proficiscentibus ait: [t]Ne irascamini in via. 25 Qui ascendentes ex Aegypto venerunt in terram Chanaan ad patrem suum Iacob 26 et nuntiaverunt ei dicentes: Ioseph filius tuus vivit et ipse dominatur in omni terra Aegypti. Quo audito, Iacob quasi de gravi somno evigilans tamen [u]non credebat eis. 27 Illi e contra referebant omnem ordinem rei. Cumque vidisset [v]plaustra et universa quae miserat, revixit spiritus eius 28 et ait: Sufficit mihi si adhuc Ioseph filius meus vivit: vadam et [x]videbo illum antequam moriar.

46 Profectusque Israël cum omnibus quae habebat, venit ad [a]puteum iuramenti et, mactatis ibi victimis [b]Deo patris sui Isaac, 2 audivit eum [c]per visionem noctis vocantem se et dicentem sibi: Iacob, Iacob. Cui respondit: Ecce adsum. 3 Ait illi Deus: Ego sum [d]fortissimus Deus patris tui: noli timere, descende in Aegyptum, quia [e]in gentem magnam faciam te ibi. 4 Ego descendam tecum illuc, et [f]ego inde adducam te revertentem; [g]Ioseph quoque ponet manus suas super oculos tuos.

5 Surrexit autem Iacob a puteo iuramenti; tuleruntque eum filii cum parvulis et uxoribus suis in plaustris, [h]quae miserat Pharao ad portandum senem 6 et omnia quae possederat in terra Chanaan; [i]venitque in Aegyptum cum omni semine suo, 7 filii eius et nepotes, filiae et cuncta simul progenies.

8 [j]Haec sunt autem nomina filiorum Israël, qui ingressi sunt in Aegyptum, ipse cum liberis suis: [k]Primogenitus Ruben. 9 Filii Ruben, Henoch et Phallu et Hesron et Charmi; 10 filii [l]Simeon Iamuel et Iamin et Ahod et Iachin et Sohar et Saul filius Chanaanitidis; 11 filii [m]Levi Gerson et Caath et Merari; 12 filii [n]Iuda Her et Onan et Sela et Phares et Zara; mortui sunt autem [o]Her et Onan in terra Chanaan, natique sunt filii [p]Phares Hesron et Hamul; 13 [q]filii Issachar Thola et Phua et Iob et Semron; 14 filii Zabulon Sared et Elon et Iahelel: 15 [r]hi filii Liae, quos genuit in Mesopotamia Syriae cum Dina filia sua: omnes animae filiorum eius et filiarum triginta tres. 16 [s]Filii Gad

Sephion et Haggi et Suni et Esebon et Heri et Arodi et Areli; 17 [t]filii Aser Iamne et Iesua et Iessui et Beria, Sara quoque soror eorum; filii Beria Heber et Melchiel: 18 [u]hi filii Zelphae, [v]quam dedit Laban Liae filiae suae; et hos genuit Iacob: sedecim animas. 19 [x]Filii Rachel uxoris Iacob Ioseph et Beniamin; 20 [y]natique sunt Ioseph filii in terra Aegypti, quos genuit ei Aseneth filia Putiphare sacerdotis [z]Heliopoleos, Manasses et Ephraim; 21 [a]filii Beniamin Bela et Bechor et Asbel et Gera et Naaman et Echi et Ros et Mophim et Ophim et Ared: 22 hi filii Rachel, quos genuit Iacob: omnes animae quattuordecim. 23 [b]Filii Dan Husim; 24 [c]filii Nephtali Iasiel et Guni et Ieser et Sallem; 25 [d]hi filii Balae, [e]quam dedit Laban Racheli filiae suae; et hos genuit Iacob: omnes animae septem. 26 Cunctae animae, quae ingressae sunt cum Iacob in Aegyptum, et egressae sunt de femore illius, absque uxoribus filiorum eius, sexaginta sex; 27 filii autem Ioseph, qui nati sunt ei in terra Aegypti, animae duae: [f]omnes animae domus Iacob, quae ingressae sunt in Aegyptum, fuere septuaginta.

28 Misit autem Iudam ante se ad Ioseph, ut nuntiaret ei, et [g]occurreret in Gessen. 29 Quo cum pervenisset, iuncto Ioseph curru suo, ascendit obviam patri suo ad eundem locum vidensque eum [h]irruit super collum eius et inter amplexus flevit. 30 Dixitque pater ad Ioseph: [i]Iam laetus moriar, quia vidi faciem tuam, et superstitem te relinquo.

31 At ille locutus est ad fratres suos, et ad omnem domum patris sui: [j]Ascendam et nuntiabo Pharaoni, dicamque ei: Fratres mei et domus patris mei, qui erant in terra Chanaan, venerunt ad me 32 et [k]sunt viri pastores ovium curamque habent alendorum gregum; pecora sua et armenta et omnia, quae habere potuerunt, adduxerunt secum. 33 Cumque vocaverit vos et dixerit: Quod est opus vestrum? 34 respondebitis: Viri pastores sumus servi tui [m]ab infantia nostra usque in praesens, et nos et patres nostri. Haec autem dicetis, ut habitare possitis in [n]terra Gessen, quia [o]detestantur Aegyptii omnes pastores ovium.

47 Ingressus ergo Ioseph [a]nuntiavit Pharaoni dicens: Pater meus et fratres, oves eorum et armenta et cuncta quae possident venerunt de terra Chanaan; et ecce consistunt in [b]terra Gessen. 2 Extremos quoque fratrum suorum quinque viros constituit [c]coram rege, 3 quos ille interrogavit: [d]Quid habetis operis? Responderunt: [e]Pastores ovium sumus servi tui et nos et patres nostri. 4 [f]Ad peregrinandum in terra tua venimus, quoniam non est herba gregibus servorum tuorum, ingravescente fame in terra Chanaan; petimusque ut esse nos iubeas servos tuos in [g]terra Gessen.

5 Dixit itaque rex ad Ioseph: Pater tuus et fratres tui venerunt ad te. 6 [h]Terra Aegypti in conspectu tuo est; [i]in optimo loco fac eos habitare et trade eis terram Gessen. Quod si nosti in eis esse [j]viros industrios, constitue illos magistros pecorum meorum.

7 Post haec introduxit Ioseph patrem suum ad regem et statuit eum coram eo, [l]qui benedicens illi 8 et interrogatus ab eo: Quot sunt dies annorum vitae tuae? 9 Respondit: Dies [m]peregrinationis meae centum triginta annorum sunt, [n]parvi et mali et non pervenerunt usque ad [o]dies patrum meorum quibus peregrinati sunt, 10 et benedicto rege, egressus est foras. 11 Ioseph vero patri et fratribus suis dedit possessionem in Aegypto in optimo terrae loco [p]Ramesses, ut [q]praeceperat Pharao, 12 et [r]alebat eos omnemque domum patris sui praebens cibaria singulis.

13 In toto enim orbe panis deerat, et oppresserat fames terram maxime Aegypti et Chanaan. 14 E quibus omnem pecuniam congregavit pro [s]venditione frumenti, et intulit eam in aerarium regis. 15 Cumque defecisset emptoribus pretium, venit cuncta Aegyptus ad Ioseph dicens: Da nobis panes. [t]Quare morimur coram te, deficiente pecunia? 16 Quibus ille respondit: Adducite pecora vestra, et dabo vobis pro eis cibos, si pretium non habetis. 17 Quae cum adduxissent, dedit eis alimenta pro equis et ovibus et bobus et asinis sustentavitque eos illo anno pro commutatione pecorum. 18 Venerunt quoque anno secundo et dixerunt ei: Non celabimus dominum nostrum quod, deficente pecunia, pecora simul defecerunt; nec clam te est quod absque

t 1 Par 7, 30.

u v. cp. 30, 10-13.
v cp. 29, 24.
x cp. 30, 23; 35, 18.
y cp. 41, 50-52.
z cp. 41, 45.
a v. Nm 26, 38-40; 1 Par 7, 6-12; 8, 1.

b Nm 26, 42; 1 Par 7, 12.
c Nm 26, 48; 1 Par 7, 13.
d cp. 30, 5-8.
e cp. 29, 29.

f Ex 1, 5; Dt 10, 22. — cf. Ac 7, 14.
g v. cp. 45, 10.
29] * *cf. Catech. R. III 5, 10.*
h cf. cp. 45, 14.
30] *R. in fs. s. Ioseph.*
i cp. 45, 28. — cf. Lc 2, 29, 30.

j cp. 47, 1.

l cp. 47, 3.

m cp. 37, 12.

n vr. 28.
o cp. 43, 32; Ex 8, 26.
a cp. 46, 31.

b cp. 45, 10.
c Ac 7, 13.
d cp. 46, 33.
e cp. 46, 32, 34.
f cp. 15, 13; Dt 26, 5.

g cp. 46, 34.

h cf. cp. 20, 15.
i cp. 45, 18.
j Ex 18, 21, 25.

l vr. 10.
m 1 Par 29, 15; Ps 38, 13; 118, 19.54; Heb 11, 9, 13.
n Jb 14, 1. — cf. Ps 38, 6, 7; 89, 10; Sap 2, 1; Jc 4, 15.
o cp. 11, 32; 25, 7; 35, 28.
p Ex 1, 11; 12, 37. — cf. cp. [45, 10.
q vr. 6.
r cp. 45, 11; 50, 21.

s cp. 41, 56.

t vr. 19.

tribuendum curaverat (13-26), septendecim annis post ad se advocat, obtestatur de sepultura (27-31), eiusdemque filiis benedicens Ephraim natu minorem Manasse primogenito anteponit (48, 1-20),

corporibus et terra nihil habeamus. 19 Cur ergo moriemur te videnteʔ Et [u]nos et terra nostra tui erimus: eme nos in servitutem regiam, et praebe semina, ne, pereunte cultore, redigatur terra in solitudinem. 20 Emit igitur Ioseph omnem terram Aegypti, vendentibus singulis possessiones suas prae magnitudine famis. Subiecitque eam Pharaoni 21 et cunctos populos eius, a novissimis terminis Aegypti usque ad extremos fines eius, 22 [v]praeter terram sacerdotum, quae a rege tradita fuerat eis; quibus et statuta cibaria ex horreis publicis praebebantur, et idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas. 23 Dixit ergo Ioseph ad populos: En, ut cernitis, et vos et terram vestram Pharao possidet: accipite semina et serite agros, 24 ut fruges habere possitis. [x]Quintam partem regi dabitis; quattuor reliquas permitto vobis in sementem et in cibum familiis et liberis vestris. 25 Qui responderunt: Salus nostra in manu tua est; [y]respiciat nos tantum dominus noster, et laeti serviemus regi. 26 Ex eo tempore usque in praesentem diem, in universa terra Aegypti regibus quinta pars solvitur, et factum est quasi in legem absque [z]terra sacerdotali, quae libera ab hac condicione fuit.

27 [a]Habitavit ergo Israël in Aegypto, id est in terra Gessen, et possedit eam, [b]auctusque est et [c]multiplicatus nimis.

28 Et vixit in ea decem et septem annis; [d]factique sunt omnes dies vitae illius centum quadraginta septem annorum. 29 [e]Cumque appropinquare cerneret diem mortis suae, vocavit filium suum Ioseph et dixit ad eum: [f]Si inveni gratiam in conspectu tuo [g]pone manum tuam sub femore meo et facies mihi misericordiam et veritatem, ut [h]non sepelias me in Aegypto; 30 sed [i]dormiam cum patribus meis, et [j]auferas me de terra hac condasque in [k]sepulcro maiorum meorum. Cui respondit Ioseph: Ego faciam quod iussisti. 31 Et ille, Iura ergo, inquit, mihi. Quo iurante, [l]adoravit Israël Deum conversus ad lectuli caput.

48 His ita transactis, nuntiatum est Ioseph quod aegrotaret pater suus; qui, adsumptis duobus filiis Manasse et Ephraim, ire perrexit. 2 Dictumque est seni: Ecce filius tuus Ioseph venit ad te. Qui confortatus sedit in lectulo, 3 et ingresso ad se ait: [a]Deus omnipotens [b]apparuit mihi in Luza, quae est in terra Chanaan, benedixitque mihi, 4 et ait: Ego [c]te augebo et multiplicabo, et faciam te in turbas populorum; daboque tibi terram hanc et semini tuo post te in possessionem sempiternam. 5 [d]Duo ergo filii tui, qui nati sunt tibi in terra Aegypti, antequam huc venirem ad te, [e]mei erunt: Ephraim et Manasses sicut Ruben et Simeon reputabuntur mihi. 6 Reliquos autem, quos genueris post eos, tui erunt, et nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis. 7 Mihi enim, quando veniebam de Mesopotamia, [f]mortua est Rachel in terra Chanaan in ipso itinere; eratque vernum tempus, et ingrediebar Ephratam, et sepelivi eam iuxta viam Ephratae, quae alio nomine appellatur Bethlehem. 8 Videns autem filios eius dixit ad eum: Qui sunt isti? 9 Respondit: [g]Filii mei sunt, quos donavit mihi Deus in hoc loco. Adduc, inquit, eos ad me, ut [h]benedicam illis.

10 [i]Oculi enim Israël caligabant prae nimia senectute, et clare videre non poterat. Applicitosque ad se [j]deosculatus et circumplexus eos 11 dixit ad filium suum: [k]Non sum fraudatus adspectu tuo, [l]insuper ostendit mihi Deus semen tuum. 12 Cumque tulisset eos Ioseph de gremio patris, adoravit pronus in terram 13 et posuit Ephraim ad dexteram suam, id est ad sinistram Israël; Manassen vero in sinistra sua, ad dexteram scilicet patris, applicuitque ambos ad eum; 14 [m]qui extendens manum dexteram posuit super caput Ephraim minoris fratris, sinistram autem super caput Manasse, qui maior natu erat, [n]commutans manus. 15 [o]Benedixitque Iacob filiis Ioseph et ait: Deus, [p]in cuius conspectu ambulaverunt patres mei Abraham et Isaac; Deus, [q]qui pascit me ab adulescentia mea usque in praesentem diem; 16 [r]angelus, qui [s]eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis, et [t]invocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham et Isaac; et [u]crescant in multitudinem super terram. 17 Videns autem Ioseph, quod [v]posuisset pater suus dexteram manum

u cf. 2 Es 5, 2, 3.

v vr. 26. — cf. 1 Es 7, 24.

x cp. 41, 34.
25] v. cp. 41, 55.
y v. cp. 33, 15.

z vr. 22.

a v. cp. 45, 10.
b cp. 46, 3.
c cp. 46, 3; Ex 1, 7. 12.
d cf. vr. 9.
e Dt 31, 14; 3 Rg 2, 1.

f v. cp. 33, 15.
g cp. 24, 2, 9.

h cp. 24, 49.
i cf. cp. 25, 9; 2 Rg 19, 37.
j cf. cp. 50, 24.
k cp. 23, 17-19; 49, 29-32; 50, 5. 13.
l cp. 48, 2; 3 Rg 1, 47. — cf. Heb 11, 21.

a v. cp. 17, 1.
b cp. 28, 13, 19; 35, 6, 9.
3] v. cp. 13, 13.
c cp. 35, 11, 12. — cf. cp. 17, 8.

d cp. 41, 50, 51; 46, 20.
e Js 13, 7, 29; 14, 4; 17, 17.

f v. cp. 35, 16-19.

g cf. cp. 33, 5.

h cp. 49, 25, 26; Heb 11, 21. —
i cf cp. 27, 1. [cf. cp. 27, 4.

j cp. 27, 27.
11] v. cp. 46, 30.
k cf. cp. 37, 33; 45, 26.
l cf. Ps 127, 6.

m vr. 17.
n vr. 19.
o Heb 11, 21.
p cp. 17, 1; 24, 40.
*15, 16] *Catech. R. III 2, 10; IV 9, 4. — v. vr. 11, cp. 32, 6.*
q cf. ps 22, 1, 2.
r cf. cp. 31, 29; 32, 1; Mt 18, 10.
s Is 44, 22, 23; 49, 7; 63, 9. — cf. 2 Rg 4, 9; Ps 33, 23, 120, [7.
t Am 9, 12; Ac 15, 17.
u cf. Nm 26, 34, 37.
v vr. 14.

super caput Ephraim, graviter accepit et apprehensam manum patris levare conatus est de capite Ephraim et transferre super caput Manasse 18 dixitque ad patrem: Non ita convenit, pater: quia hic est primogenitus; pone dexteram tuam super caput eius. 19 Qui renuens ait: Scio, fili mi, scio; [a]et iste quidem erit in populos et multiplicabitur, sed frater eius minor maior erit illo, et semen illius crescet in gentes. 30 Benedixitque eis in tempore illo dicens: In te benedicetur Israël atque dicetur: [y]Faciat tibi Deus sicut Ephraim et sicut Manasse. Constituitque Ephraim ante Manassen. 21Et ait ad Ioseph filium suum: En ego morior, et [z]erit Deus vobiscum reducetque vos ad terram patrum vestrorum. 22Do tibi [a]partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu [b]Amorrhaei in gladio et arcu meo.

49 Vocavit autem Iacob filios suos et ait eis: [a]Congregamini, ut adnuntiem quae ventura sunt vobis [b]in diebus novissimis.

2 Congregamini et audite, filii Iacob,
audite Israël patrem vestrum.

3 Ruben [c]primogenitus meus,
tu fortitudo mea et principium doloris mei;
[d]prior in donis, maior in imperio,
4 effusus es sicut aqua, [e]non crescas,
quia [f]ascendisti cubile patris tui
et maculasti stratum eius.

5 [g]Simeon et Levi fratres,
vasa [h]iniquitatis bellantia:
6 [i]in consilium eorum non veniat anima mea,
et in [j]coetu illorum non sit [k]gloria mea;
quia [l]in furore suo occiderunt virum,
et in voluntate sua suffoderunt murum.
7 Maledictus furor eorum, quia pertinax;
et indignatio eorum, quia dura.
[m]Dividam eos in Iacob,
et dispergam eos in Israël.

8 [n]Iuda, te laudabunt fratres tui,
[o]manus tua in cervicibus inimicorum tuorum,
[p]adorabunt te filii patris tui.
9 [q]Catulus leonis Iuda.
Ad praedam, fili mi, ascendisti.
[r]requiescens accubuisti ut leo
et quasi leaena: quis suscitabit eum?
10 [s]Non auferetur sceptrum de Iuda
et dux [t]de femore eius,
donec veniat qui [u]mittendus est;
et [v]ipse erit exspectatio gentium.
11 Ligans ad vineam pullum suum
et ad vitem, o fili mi, asinam suam.
Lavabit in vino stolam suam
et in [x]sanguine uvae pallium suum.
12 Pulchriores sunt oculi eius vino
et dentes eius lacte candidiores.

13 [y]Zabulon in [z]litore maris habitabit
et in statione navium pertingens usque ad Sidonem.

14 Issachar asinus fortis accubans inter [a]terminos,
15 vidit requiem quod esset bona
et terram quod optima
et supposuit umerum suum ad portandum
[b]factusque est tributis serviens.

16 Dan [c]iudicabit populum suum
sicut et alia tribus in Israël.
17 [d]Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita,
mordens ungulas equi, ut cadat ascensor eius retro.
18 [e]Salutare tuum, exspectabo, Domine.

x Nm 1, 33-35; 2, 19, 21; Dt 33, 17.

y cf. Rt 4, 11, 12.
z cp. 46, 4; 50, 24; Ex 33, 16; Nm 14, 9; Dt 20, 1, 3, 4; 31, 6, 8; Js 1, 5; Jd 1, 22; 2 Par 13, 12; 15, 2; 20, 17; Ps 45, 8, 12 etc.
a cf. Js 16, 1. — v. Js 24, 32; *b* cf. Js 24, 8. [Jo 4, 5. 1-27] Dt 33, 6-25.
a 1 Par 28, 8; Tb 14, 5; Am 3, 7; 1 Mc 2, 49.
b Nm 24, 14; Dt 4, 30; 31, 29; Is 2, 2; Jr 23, 20; Dn 2, 28; 10, 4; Os 3, 5.
c cp. 29, 32.

d cf. Dt 21, 17.

e Dt 33, 6.

f cp. 35, 22; 1 Par 5, 1. — v. Dt 27, 20.

g cp. 29, 33, 34.
h cp. 34 ,25, 26.
i cf. Pro 1, 15, 16.
j cf. Ps 25, 4; Eph 5, 11.
k cf. Ps 29, 13; 56, 9.
l cp. 34 ,25.

m Js 19 ,1-9; 21, 1-42; 1 Par 4, 24-39. — v. Nm 3, 5-13.

n cp. 29, 35. — cf. cp. 27, 29.
o cf. Ps 17, 38-41.
p 1 Par 5, 2. — cf. Nm 10, 14; Jd 1, 1, 2.
q Ap 5, 5. — cf. Os 5, 14.

r cf. Nm 23, 24; 24, 9.

10] Cp. in frr. Adv. ad vsp. — R. in D. 4 Adv. etc. — cf. Ant. « O Emm. » (23 Dec.).
s Nm 24, 17; 1 Par 28, 4; Zc 10, 11; Mt 2, 6; Jo 1, 45.
t cf. Gn 15, 4.
u Is 11, 1; Ez 21, 27; Dn 9, 25; Mt 21, 9; Heb 7, 14.
v Is 11, 10; 42, 4; 49, 6 ss.; 55, 5; 60, 1-5; Ag 2, 7, 8; Lc 2, 30-32.
x Dt 32, 14; 4 Rg 18, 32.

12] v. vr. 10.
y Js 19, 10-16.
z cf. Dt. 1, 7; Js 9, 1; Jd 5, 17.

a Jd 5, 16 .

b Js 16, 10. — cf. Pro 12, 24.

c cp. 30, 6; Jd 13, 2, 25.

d Jd 18, 27.
e Ps 24, 5; 118, 166, 174; Is 25, 9; Mic 7, 7; Hab 2, 3. — cf. Lc 2, 25.

(49, 1-27), mortem oppetit (28-32), sollemni funere effertur et cum patribus suis sepelitur (50, 1-13). Tandem ipse Ioseph fratres hortatus ut redituri in Chanaan ipsius ossa deferant, moritur (14-25).

19 [f]Gad accinctus proeliabitur ante eum
et ipse accingetur retrorsum.
20 [g]Aser, pinguis panis eius,
et praebebit delicias regibus.
21 [h]Nephthali cervus emissus
et dans eloquia pulchritudinis.
22 [i]Filius accrescens Ioseph, filius accrescens et decorus
filiae discurrerunt super murum. [adspectu;
23 Sed [j]exasperaverunt eum, et iurgati sunt,
invideruntque illi habentes iacula.
24 [k]Sedit in forti arcus eius,
et dissoluta sunt vincula bracchiorum et manuum illius
per manus [l]potentis Iacob;
inde [m]pastor egressus est, [n]lapis Israël.
25 [o]Deus patris tui erit adiutor tuus,
et [p]Omnipotens benedicet tibi benedictionibus caeli
benedictionibus abyssi iacentis deorsum, [desuper,
benedictionibus uberum et vulvae.
26 [q]Benedictiones patris tui confortatae sunt
benedictionibus patrum eius,
donec veniret desiderium collium aeternorum:
fiant in capite Ioseph et in vertice nazaraei inter fratres
27 [r]Beniamin lupus rapax mane comedet praedam [suos.
et vespere [s]dividet spolia.

28 [t]Omnes hi in tribubus Israël duodecim. Haec locutus est eis pater suus, benedixitque singulis benedictionibus propriis.
29 Et praecepit eis dicens: Ego [u]congregor ad populum meum; [v]sepelite me cum patribus meis in [x]spelunca duplici, quae est in agro Ephron hethaei 30 contra Mambre in terra Chanaan, [y]quam emit Abraham cum agro ab Ephron hethaeo in possessionem sepulcri. 31 Ibi sepelierunt [z]eum et [a]Saram uxorem eius, ibi sepultus est [b]Isaac cum Rebecca coniuge sua, ibi et Lia condita iacet. 32 Finitisque mandatis, quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum, et obiit; [c]appositusque est ad populum suum.

50 Quod cernens Ioseph ruit super faciem patris flens et deosculans eum. 2Praecepitque servis suis medicis ut [a]aromatibus condirent patrem; 3 quibus iussa explentibus, transierunt quadraginta dies: iste quippe mos erat cadaverum conditorum. [b]Flevitque eum Aegyptus septuaginta diebus. 4 Et, expleto planctus tempore, locutus est Ioseph ad familiam Pharaonis: [c]Si inveni gratiam in conspectu vestro, loquimini in auribus Pharaonis: 5 eo quod [d]pater meus adiuraverit me dicens: En morior: in sepulcro meo, quod [e]fodi mihi in terra Chanaan, sepelies me. Ascendam igitur et sepeliam patrem meum ac revertar. 6 Dixitque ei Pharao: Ascende et sepeli patrem tuum, sicut adiuratus es. 7 Quo ascendente, ierunt cum eo omnes senes domus Pharaonis cunctique maiores natu terrae Aegypti, 8 domus Ioseph cum fratribus suis, absque parvulis et gregibus atque armentis, quae dereliquerant in [f]terra Gessen. 9 Habuit quoque in comitatu currus et equites; et facta est turba non modica. 10Veneruntque ad area m Atad, quae sita est trans Iordanem; ubi [g]celebrantes exsequias [h]planctu magno atque vehementi impleverunt septem dies. 11Quod cum vidissent habitatores terrae Chanaan, dixerunt: Planctus magnus est iste Aegyptiis. Et idcirco vocatum est nomen loci illius planctus Aegypti. 12 Fecerunt ergo filii Iacob, sicut [i]praeceperat eis; 13 et portantes eum in terram Chanaan [j]sepelierunt eum in spelunca duplici, [k]quam emerat Abraham cum agro in possessionem sepulcri ab Ephron hethaeo contra faciem Mambre.
14 Reversusque est Ioseph in Aegyptum cum fratribus suis et omni comitatu, sepulto patre. 15Quo mortuo, [l]timentes fratres eius et mutuo colloquentes: [m]Ne forte memor sit iniuriae, quae passus est et reddat nobis omne malum quod fecimus, 16 mandaverunt ei dicentes: Pater tuus praecepit nobis antequam moreretur, 17 ut haec tibi verbis illius

f cf. 1 Par 5, 18-22.

20] *Ant. in fs. Corp. Chr.* — *cf.*
g Js 19, 24-31. [*Ps 62, 6, 12.*
h Jd 4, 6-10.

22-26] *L. et Cpp. in fs. s. Joseph.*
i Js 17, 14, 18; 1 Par 5, 1; Ps 79, 9.
j cp. 37, 24, 28; 39, 20.
k cf. Jb 29, 20.
l v. Js, 24; 60, 16.
m Ps 79, 1.
n Is 28, 16; Eph 2, 20; 1 Pt 2, 4. — cf. Dt 32, 4.
o cp. 35, 3; 50, 17.
p cp. 17, 1; 35, 11.
q Hab 3, 6.
r cf. Jd 20, 21, 25; Ez 22, 27.
s Zc 14, 1. — cf. Ez 39, 10.
t Ecli 44, 26.
u vr. 33; cp. 25, 8, 17.
v cp. 47, 30.
x cp. 50, 13. — cf. cp. 23, 9.
y v. cp. 23, 16-18.
z cp. 25, 9.
a cp. 23, 19.
b cp. 35, 29.
c vr. 29.
a vr. 25. — cf. 2 Par 16, 14; Mt 26, 12; Mr 16, 1; Lc 23, 56; Jo 19, 39, 40.
b cf. vr. 10; Nm 20, 29; Dt 34, 8; Jdt 16, 29; Jb 2, 13; Ecli 22, 13.
c cf. cp. 33, 15.
d cp. 47, 29, 30.
e 2 Par 16, 14; Is 22, 16; Mt 27, 60.
f v. cp. 45, 10.
g cf. 1 Rg 31, 13; Jdt 16, 29; Ecli 22, 13; Ez 3, 15; Ac 8, 2.
h cf. 2 Rg 1, 17; Ac 8, 2.
i cp. 49, 29, 30.
j cf. Ac 7, 16.
k cp. 23, 16.
l cf. Jb 15, 21, 22. — v. cp. 45, 3.
m cf. 3 Rg 2, 5-8.

1. Filii Israël mirabiliter multiplicati opprimuntur, sed et in libertatem vindicantur (Ex 1, 1-12, 25). *Rex Aegypti cum Israël nimis roboratum adfligendo (1-7) nihil proficeret (8-14), natos Hebraeorum necari iubet (15-22);*

diceremus: [n]Obsecro ut obliviscaris sceleris fratrum tuorum et peccati atque malitiae, quam exercuerunt in te. Nos quoque oramus ut servis [o]Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc. Quibus auditis, flevit Ioseph. 18 Veneruntque ad eum fratres sui, et [p]proni adorantes in terram dixerunt: Servi tui sumus. 19 Quibus ille respondit: Nolite timere; [q]num Dei possumus resistere voluntati? 20 Vos cogitastis de me malum, sed [r]Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me sicut in praesentiarum cernitis, et salvos faceret multos populos. 21 Nolite timere: ego [s]pascam vos et parvulos vestros. Consolatusque est eos, et [t]blande ac leniter est locutus.

22 Et habitavit in Aegypto cum omni domo patris sui vixitque centum decem annis et [u]vidit Ephraim filios usque ad tertiam generationem. [v]Filii quoque Machir filii Manasse nati sunt in [x]genibus Ioseph. 23 Quibus transactis, locutus est fratribus suis: Post mortem meam Deus [y]visitabit vos, et ascendere vos faciet de terra ista ad terram [z]quam iuravit Abraham, Isaac et Iacob. 24 Cumque adiurasset eos atque dixisset: [a]Deus visitabit vos: asportate ossa mea vobiscum de loco isto, 25 mortuus est, expletis centum decem vitae suae annis. Et [b]conditus aromatibus repositus est in [c]loculo in Aegypto.

n cf. Pro 28, 13.

o cp. 49, 25.
p cf. cp. 37, 7, 10.
q cp. 30, 2; 2 Par 20, 6; Est 13, 8; Rm 9, 19. — cf. 4 Rg 5, 7.
20] v. cp. 45, 8.
r cp. 45, 5, 7. - cf. Is 28, 28, 29.

s cp. 45, 11; 47, 12. - cf. Mt 5, 44.
t cp. 34, 3.

u cf. Tb 9, 11; Jb 42, 16; Ps 127, 6.
v Nm 32, 39; 1 Par 7, 14, 15.
x cf. cp. 30, 3; Jb 3, 12.
y cp. 15, 14; 46, 4; 48, 21; Ex 3, 16, 17. — cf. Heb 11, 12.
z cp. 51 ,18; 26, 3; 35, 12 etc.
a (all) Ex 13, 19. — Js 24, 32.
b vr. 2. — cf. Eccli 49, 18.
c cf. Js 24, 32.

LIBER EXODUS

HEBRAICE " VEELLE SEMOTH „

HAEC sunt [a]nomina filiorum Israël qui ingressi sunt in Aegyptum cum Iacob: singuli cum domibus suis introierunt: 2 Ruben, Simeon, Levi, Iudas, 3 Issachar, Zabulon et Beniamin, 4 Dan et Nephthali, Gad et Aser. 5 Erant igitur omnes animae eorum, qui egressi sunt de femore Iacob, [b]septuaginta; Ioseph autem in Aegypto erat. 6 [c]Quo mortuo et universis fratribus eius omnique cognatione illa, 7[d] filii Israël creverunt et [e]quasi germinantes multiplicati sunt ac roborati nimis impleverunt terram.

8 [f]Surrexit interea rex novus super Aegyptum, qui ignorabat Ioseph; 9 et ait ad populum suum: Ecce [g]populus filiorum Israël multus et fortior nobis est: 10 [h]venite, [i]sapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur et, si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisque nobis egrediatur de terra. 11 Praeposuit itaque eis magistros operum, ut [j]adfligerent eos [k]oneribus: aedificaveruntque urbes tabernaculorum Pharaoni, Phithom et [l]Ramesses. 12 Quantoque opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur et crescebant. 13 Oderantque filios Israël Aegyptii, et adfligebant illudentes eis; 14 atque ad [m]amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti et lateris omnique famulatu, quo in terrae operibus premebantur.

15 Dixit autem rex Aegypti obstetricibus Hebraeorum, quarum una vocabatur Sephora, altera Phua, 16 praecipiens eis: Quando obstetricabitis Hebraeas, et partus tempus advenerit, si masculus fuerit, interficite eum; si femina, reservate. 17 [n]Timuerunt autem obstetrices Deum et [o]non fecerunt iuxta praeceptum regis Aegypti, sed conservabant mares. 18 Quibus ad se accersitis rex ait: Quidnam est hoc quod facere voluistis, ut pueros servaretis? 19 Quae responderunt: Non sunt hebraeae sicut aegyptiae mulieres; ipsae enim obstetricandi habent scientiam et, priusquam veniamus ad eas, pariunt. 20 [p]Bene ergo fecit Deus obstetricibus: et crevit populus confortatusque est nimis. 21 Et, quia timuerunt obstetrices Deum, [q]aedificavit eis domos.

a Gn 35, 23-26; 46, 8-26.

b Gn 46, 27; Dt 10, 22.
c Gn 50, 25.

d Gn 47, 27; Dt 26, 5; Ps 104, 24; Ac 7, 17. —cf. Gn 46, 3.
e cf. Ez 16, 7.
f (all) Ac 7, 18.
g Ps 104, 24-26; Ac 7, 19.
h Ps 82, 3-5. — cf. Sap. 2, 10-
i Pro 21,30. [20.

j cp. 3, 7; Gn 15, 13; Dt 26, 6.
k cp. 2, 11; 5, 4, 5; 6, 6, 7; Ps 80, 7.
l cp. 12, 37; Gn 47, 11.

m cp. 2, 23; 6, 9; Nm 20, 15; Ac 7, 19, 34.

n Pro 16, 6.
o cf. Dn 3, 16-18; 2 Mc 7, 30; Ac 5, 29.

p cf. Pro 11, 18; Ec 8, 12; Heb 6, 10.
*21] * cf. Catech. R. III 10, 14.*
q cf. Rt 4, 11; 1 Rg 2, 35; 2 Rg 7, 11, 27; 3 Rg 2, 24; 11, 38; Ps 126, 1.

Moyses vero e flumine a filia Pharaonis eripitur et in filium adoptatur (2, 1-10); at, post tempus, cum Aegyptium quendam occidisset, fugit et versatur in Madian (11-22). Ingemiscentes filios Israël Deus

22 Praecepit ergo Pharao omni populo suo dicens: [r]Quidquid masculini sexus natum fuerit in [s]flumen proicite, quidquid feminini reservate.
2 Egressus est post haec vir de domo Levi et [a]accepit uxorem stirpis suae; 2 quae concepit et peperit filium et [b]videns eum elegantem abscondit tribus mensibus. 3 Cumque iam celare non posset, sumpsit [c]fiscellam scirpeam, et linivit eam bitumine ac pice posuitque intus infantulum et [d]exposuit eum [e]in carecto ripae fluminis, 4 stante procul [f]sorore eius et considerante eventum rei. 5 Ecce autem descendebat filia Pharaonis ut lavaretur in flumine, et puellae eius gradiebantur per crepidinem alvei. Quae, cum vidisset fiscellam in [g]papyrione, misit unam e famulabus suis et allatam 6 aperiens cernensque in ea parvulum vagientem miserta eius ait: De infantibus Hebraeorum est hic. 7 Cui soror pueri, Vis, inquit, ut vadam, et vocem tibi mulierem hebraeam, quae nutrire possit infantulum? 8 Respondit: Vade. Perrexit puella, et vocavit matrem suam. 9 Ad quam locuta filia Pharaonis, Accipe, ait, puerum istum et nutri mihi; ego dabo tibi mercedem tuam. Suscepit mulier et nutrivit puerum adultumque tradidit filiae Pharaonis. 10 Quem [h]illa adoptavit in locum filii vocavitque nomen eius Moyses dicens: Quia [i]de aqua tuli eum.
11 In diebus illis, postquam creverat, Moyses [j]egressus est ad fratres suos viditque [k]adflictionem eorum et virum aegyptium percutientem quendam de hebraeis fratribus suis. 12 Cumque circumspexisset huc atque illuc et nullum adesse vidisset, [l]percussum Aegyptium abscondit sabulo. 13 Et [l]egressus die altero conspexit duos Hebraeos rixantes; dixitque ei qui faciebat iniuriam: Quare percutis proximum tuum? 14 Qui respondit: [m]Quis te constituit principem et iudicem super nos? [n]Num occidere me tu vis, sicut heri occidisti Aegyptium? Timuit Moyses et ait: Quomodo palam factum est verbum istud? 15 Audivitque Pharao sermonem hunc et quaerebat occidere Moysen; [o]qui fugiens de conspectu eius moratus est in terra Madian, et [p]sedit iuxta puteum. 16 Erant autem [q]sacerdoti Madian septem filiae, [r]quae venerunt ad hauriendam aquam, et impletis canalibus adaquare cupiebant greges patris sui. 17 Supervenere pastores et eiecerunt eas; surrexitque Moyses et, defensis puellis, [s]adaquavit oves earum. 18 Quae cum revertissent ad [t]Raguel patrem suum, dixit ad eas: Cur velocius venistis solito? 19 Responderunt: Vir aegyptius liberavit nos de manu pastorum; insuper et hausit aquam nobiscum potumque dedit ovibus. 20 At ille, Ubi est? inquit. Quare dimisistis hominem? Vocate eum ut [u]comedat panem.
21 Iuravit ergo Moyses quod habitaret cum eo [v]accepitque Sephoram filiam eius uxorem; 22 quae peperit ei filium, quem vocavit [w]Gersam dicens: [x]Advena fui in terra aliena. Alterum vero peperit, quem vocavit Eliezer dicens: Deus enim patris mei adiutor meus eripuit me de manu Pharaonis.
23 [z]Post multum vero temporis mortuus est rex Aegypti, et [a]ingemiscentes filii Israël propter opera vociferati sunt, [b]ascenditque clamor eorum ad Deum ab operibus. 24 Et [c]audivit gemitum eorum, ac [d]recordatus est foederis, [e]quod pepigit cum Abraham, Isaac et Iacob; 25 et [f]respexit Dominus filios Israël, et [g]cognovit eos.
3 Moyses autem pascebat oves Iethro soceri sui sacerdotis Madian; cumque minasset gregem ad interiora deserti, venit ad [a]montem Dei Horeb. 2 [b]Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi; et videbat quod rubus arderet et non combureretur. 3 Dixit ergo Moyses: Vadam et videbo visionem hanc magnam; quare non comburatur rubus. 4 Cernens autem Dominus quod pergeret ad videndum, [c]vocavit eum de medio rubi et ait: Moyses, Moyses. Qui respondit: Adsum. 5 At ille, Ne appropies, inquit, huc; [d]solve calceamentum de pedibus tuis; [e]locus enim, in quo stas, terra sancta est. 6 Et ait: [f]Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iacob. Abscondit Moyses faciem suam; [g]non enim audebat adspicere contra Deum.
7 Cui ait Dominus: [h]Vidi adflictionem populi mei in Aegypto et [i]clamorem eius audivi, propter duritiam [j]eorum qui praesunt operibus, 8 et sciens dolorem eius [k]descendi ut liberem eum de manibus Ae-

---

r Ac 7, 19.
s Gn 41, 1.
a cp. 6, 20; Nm 26, 59.
b Ac 7, 20; Heb 11, 23.

c Jb 8, 11. — cf. Is 18, 2.
d Sap 18, 5.
e vr. 5; Is 19, 6.
f cp. 15, 20; Nm 26, 59.

g cf. vr. 3.

h Ac 7, 21. — cf. Heb 11, 24.
i 2 Rg 22, 17; Ps 17, 17.
j Ac 7, 23, 24; Heb 11, 24-26.
k v. cp. 1, 11.

l Ac 7, 22-28.

m Ac 7, 35. — cf. Mt 21, 13:
n cf. Tb 3, 10. [Lc 12, 14.

o Ac 7, 29; Heb 11, 27.
p Gn 24, 11; 29, 2.
q cp. 3, 1.
r Gn 24, 11; 29, 10; 1 Rg 9, 11.

s cf. Gn 29, 10.
t Nm 10, 29. — cf. cp. 3, 1; 4, 18; 18, 1, 5; 9, 12.

u Gn 31, 54; 43, 25.

v cp. 4, 25; 18, 2, 3; 1 Par 23, 15.
x cp. 18, 3; Jd 18, 30.
y Ac 7, 29. — cf. Heb 11, 13, 14.
z cf. cp. 7, 7; Ac 7, 23, 30.
a cf. Dt 26, 7.
b cp. 3, 7, 9; Gn 18, 20; Dt 24,
c v. cp. 6, 5. [15; Jc 5, 4.
d Ps 104, 8; 105, 45; Lc 1, 72.
e Gn 15, 18; 26, 3; 28, 13, 14; 46, 4.
f cp. 3, 7; 4, 31. — cf. Lc 1, 25.
g cf. cp. 3, 16.

1-15] *LL. in D. 3 Qdg.*
2] * *Catech. R. I 4, 10.*
2, 3] *R. in fs. spir. Cor.*
a cp. 4, 27; 18, 5; 24, 13; Nm
b Dt 33, 16. [10, 33; 3 Rg 19, 8.
2-8] Ac 7, 30-35.

c cf. cp. 19, 3.
d Js 5, 16. — cf. cp. 19, 12; Ec
e cf. Gn 28, 17. [5, 1.
f (all) Mt 22, 32; Mr 12, 26. — cp. 4, 5; Gn 28, 13; 3 Rg 18, 36. — cf. Lc 20, 37.
g cf. 3 Rg 19, 13; Is 6, 2, 5.
h cp. 2, 23-25; 2 Es 9, 9; Ps
i cp. 2, 23. [105, 44.
j cp. 5, 13, 14.
8] *v. vr. cp. 32, 11 etc.*
k Gn 11, 5, 7; 18, 21.

tandem exaudiens (23-25) Moysem de rubo incombusto iubet ut eos educat (3, 1-10), quid suum nomen sit revelat (11-14), edocet de munere impiendo, suaque virtute instruit (15-4, 9). Quare, adnuente

gyptiorum, et [l]educam de terra illa in [m]terram bonam et spatiosam, in terram [n]quae fluit lacte et melle, ad [o]loca Chananaei et Hethaei et Amorrhaei et Pherezaei et Hevaei et Iebusaei. 9 Clamor ergo filiorum Israël venit ad me, vidique [p]adflictionem eorum, qua ab Aegyptiis opprimuntur. 10 Sed veni, et [q]mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum, filios Israël de Aegypto.

11 Dixitque Moyses ad Deum: [r]Quis sum ego ut vadam ad Pharaonem et educam filios Israël de Aegypto? 12 Qui dixit ei: [s]Ego ero tecum, et hoc habebis signum, quod miserim te: Cum eduxeris populum meum de Aegypto, [t]immolabis Deo super montem istum. 13 Ait Moyses ad Deum: Ecce ego vadam ad filios Israël, et dicam eis: Deus patrum vestrorum misit me ad vos. Si dixerint mihi: Quod est nomen eius? quid dicam eis? 14 Dixit Deus ad Moysen: Ego sum [u]qui sum. Ait: Sic dices filiis Israël: [v]Qui est misit me ad vos.

15 Dixitque iterum Deus ad Moysen: Haec dices filiis Israël: Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iacob misit me ad vos: [x]hoc nomen mihi est in aeternum, et hoc [y]memoriale meum in generationem et generationem. 16 Vade et [z]congrega [a]seniores Israël, et dices ad eos: Dominus Deus patrum vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iacob dicens: [b]Visitans visitavi vos, et vidi omnia quae acciderunt vobis in Aegypto; 17 et dixi ut educam vos de adflictione Aegypti in terra Chananaei et Hethaei et Amorrhaei et Pherezaei et Hevaei et Iebusaei, ad terram fluentem lacte et melle. 18 [c]Et audient vocem tuam; [d]ingredierisque tu et seniores Israël ad regem Aegypti et dices ad eum: Dominus Deus Hebraeorum vocavit nos: ibimus viam trium dierum in solitudinem, ut immolemus Domino Deo nostro. 19 Sed ego scio quod [e]non dimittet vos rex Aegypti, ut eatis, nisi per [f]manum validam. 20 [g]Extendam enim manum meam et percutiam Aegyptum in [h]cunctis mirabilibus meis, quae facturus sum in medio eorum; [i]post haec dimittet vos. 21 [j]Daboque gratiam populo huic coram Aegyptiis; et, cum egrediemini, non exibitis vacui; 22 sed [k]postulabit mulier a vicina sua et ab hospita sua [l]vasa argentea et aurea ac vestes, ponetisque eas super filios et filias vestras, et [m]spoliabitis Aegyptum.

4 Respondens Moyses ait: Non credent mihi neque audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus.

2 Dixit ergo ad eum: Quid est quod tenes in manu tua? Respondit: [a]Virga. 3 Dixitque Dominus: Proice eam in terram. [b]Proiecit, et versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses. 4 Dixitque Dominus. Extende manum tuam et apprehende caudam eius. Extendit et tenuit, versaque est in virgam. 5 [c]Ut credant, inquit, quod apparuerit tibi Dominus [d]Deus patrum suorum, Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iacob.

6 Dixitque Dominus rursum: Mitte manum tuam in sinum tuum. Quam, cum misisset in sinum, protulit [e]leprosam instar nivis. 7 Retrahe, ait, manum tuam in sinum tuum. Retraxit et protulit iterum, et [f]erat similis carni reliquae. 8 Si non crediderint, inquit, tibi neque audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis, 9 Quod si nec duobus quidem his signis crediderint neque audierint vocem tuam, sume aquam fluminis et effunde eam super aridam, et [g]quidquid hauseris de fluvio vertetur in sanguinem.

10 Ait Moyses: Obsecro, Domine, non sum eloquens ab heri et nudiustertius; et, ex quo locutus es ad servum tuum, [h]impeditioris et tardioris linguae sum. 11 Dixit Dominus ad eum: [i]Quis fecit os hominis? aut quis fabricatus est mutum et surdum, videntem et caecum? Nonne ego? 12 Perge igitur, et ego [j]ero in ore tuo, docebogue te quid loquaris. 13 At ille, Obsecro, inquit, Domine, [k]mitte quem missurus es. 14 Iratus Dominus in Moysen ait: Aaron frater tuus levites scio quod eloquens sit; ecce ipse [l]egreditur in occursum tuum, vidensque te laetabitur corde. 15 [m]Loquere ad eum et [n]pone verba mea in ore eius; et ego ero in ore tuo et in ore illius et ostendam vobis quid agere debeatis. 16 [o]Ipse loquetur pro te ad populum, et erit os tuum; [p]tu autem eris ei in his quae ad Deum pertinent. 17 [q]Virgam quoque hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa.

l cp. 6, 6; 12, 51. - cf. Gn 50, 24.
m Dt 1, 25; 8, 7-9.
n vr. 17; cp. 13, 5; 33, 3; Nm 13, 27; Dt 26, 9, 15; Jr 11, 5; 32, 22; Ez 20, 6. - cf. Nm 16, 13.
o Gn 15, 18-21. [9, 10] *v. vr. 19.*
p cp. 1, 11-14, 22.
q cf. Ps 104, 26; Mic 6, 4.
r cp. 4, 10; 6, 12. — cf. 1 Rg 18, 18; Js 6, 5, 8; Jr 1, 6.
s cp. 4, 12. 15; Dt 31, 8, 23; *t* v. cp. 24, 5-8. [Js 1, 5.

14 b] *Ant. in Pasch.*
u Sap 13, 1.
v cp. 6, 3; Jo 8, 58; 2 Cor 1, 19, 20; Heb 13, 8; Ap 1, 4, 8; 4, 8.
x Is 42, 8. — cf. Ps 134, 13.
y Ps 101, 13; Is 26, 8; Os 12, 5.
z cp. 4, 29. [
a Jd 2, 7.
b cp. 4, 31; Gn 50, 24. — cf. Lc 1, 68.

c cp. 4, 31.
d cp. 5, 1

19] *v. cp. 4, 19.*
e cp. 5, 2; 7, 4. [12.
f cp. 13, 3; Dt 26, 8; Ps 135, *g* Dt 6, 22; 2 Es 9, 10; Ac 7, *h* cp. 4, 21. [36.-v. cpp. 7-12.
i cp. 12, 31.
j cp. 11, 2, 3; 12, 36; Ps 105, 46.—cf. Gn 15; 14; 39, 21; *k* cf. Sap 10, 17. [Pro 16, 7.
l cf. cp. 33, 6.
m cf. Ez 39, 10.

a vr. 17, 20.
3, 6. 7] * *cf. Catech. R. II 1, 14.*
b cp. 7, 10.

c cp. 19, 9.
d v. cp. 3, 6.

e Nm 12, 10; 4 Rg 5, 27.

f cf. 4 Rg 5, 14; Mt 8, 3.

g cp. 7, 17, 19.

h cp. 6, 12; Jr 1, 6.
i Ps 93, 9; Pro 20, 12.

j cp. 3, 12; Is 50, 4; Jr 1, 9; Ez 33, 22; Mt 10, 20; Mr 13, 11; Lc 12, 11, 12; 21, 15.
13] *R. in D. 1 Adv.*
k Gn 49, 10. — cf. Jn 1, 1-3.
l vr. 27. — cf. 1 Rg 10, 2, 5.
m cp. 7, 2.
n Nm 22, 38; 23, 5. 12; Dt 18, 18; 2 Rg 14, 3, 19; Is 51. 16.
o vr. 30.
p cf. cp. 7, 1, 2; 18, 19.
q vr. 2; cp. 7, 15.

quoque socero, Deo morem gerit et arripit viam (10-26), atque cum Aaron, quem obvium habuit (27-31), ingreditur ad Pharaonem. Cum nedum demissionem, imo graviorem oppressionem obtinuisset (5, 1-18), et vo-

18 Abiit Moyses et reversus est ad [r]Iethro socerum suum dixitque ei: Vadam et revertar ad fratres meos in Aegyptum, ut videam si adhuc vivant. Cui ait Iethro: Vade in pace.
19 Dixit ergo Dominus ad Moysen in Madian: Vade et revertere in Aegyptum, [s]mortui sunt enim omnes qui quaerebant animam tuam.
20 Tulit ergo Moyses [t]uxorem suam et filios suos et imposuit eos super asinum reversusque est in Aegyptum portans [u]virgam Dei in manu sua. 21 Dixitque ei Dominus revertenti in Aegyptum: Vide ut omnia [v]ostenta, quae posui in manu tua, facias coram Pharaone: ego [x]indurabo cor eius, et non dimittet populum. 22 Dicesque ad eum: Haec dicit Dominus: [y]Filius meus [z]primogenitus Israël. 23 Dixi tibi: Dimitte filium meum ut serviat mihi; et noluisti dimittere eum: [a]ecce ego interficiam filium tuum primogenitum.
24 Cumque esset in itinere, in [b]deversorio, [c]occurrit ei Dominus et [d]volebat occidere eum. 25 Tulit ilico [e]Sephora [f]acutissimam petram, et circumcidit praeputium filii sui tetigitque pedes eius et ait: Sponsus sanguinum tu mihi es. 26 Et [g]dimisit eum postquam dixerat: sponsus sanguinum ob circumcisionem.
27 Dixit autem Dominus ad Aaron: [h]Vade in occursum Moysi in desertum. Qui perrexit obviam ei in montem Dei, et osculatus est eum. 28 [i]Narravitque Moyses Aaron omnia verba Domini, quibus miserat eum et [k]signa quae mandaverat. 29 Veneruntque simul, et congregaverunt cunctos seniores filiorum Israël. 30 [m]Locutusque est Aaron omnia verba quae dixerat Dominus ad Moysen et fecit signa coram populo, 31 et [n]credidit populus. Audieruntque quod [o]visitasset Dominus filios Israël et quod respexisset adflictionem illorum et [p]proni adoraverunt.

5 Post haec ingressi sunt Moyses et Aaron, et dixerunt Pharaoni: Haec dicit Dominus Deus Israël: [a]Dimitte populum meum [b]ut sacrificet mihi in deserto. 2 At ille respondit: [c]Quis est Dominus, ut audiam vocem eius et dimittam Israël? Nescio Dominum, et [d]Israël non dimittam. 3 Dixeruntque: [e]Deus Hebraeorum vocavit nos, ut eamus viam trium dierum in solitudinem, et sacrificemus Domino Deo nostro, ne forte accidat nobis pestis aut gladius. 4 Ait ad eos rex Aegypti: Quare, Moyses et Aaron, sollicitatis populum ab operibus suis? Ite ad [f]onera vestra. 5 Dixitque Pharao: [g]Multus est populus terrae: videtis quod turba succreverit; quanto magis si dederitis eis requiem ab operibus.
6 Praecepit ergo in die illo [h]praefectis operum et [i]exactoribus populi dicens: 7 Nequaquam ultra dabitis paleas populo ad conficiendos lateres, sicut prius; sed ipsi vadant et colligant stipulas. 8 Et mensuram laterum, quam prius faciebant, imponetis super eos nec minuetis quidquam; vacant enim et idcirco vociferantur dicentes: Eamus et sacrificemus Deo nostro. 9 Opprimantur operibus et expleant ea, ut non adquiescant verbis mendacibus. 10 Igitur [j]egressi praefecti operum et exactores ad populum dixerunt: Sic dicit Pharao: Non do vobis paleas: 11 ite et colligite sicubi invenire poteritis; nec minuetur quidquam de opere vestro. 12 Dispersusque est populus per omnem terram Aegypti ad colligendas paleas. 13 Praefecti quoque operum instabant dicentes: Complete opus vestrum cotidie, ut prius facere solebatis, quando dabantur vobis paleae. 14 Flagellatique sunt qui praeerant operibus filiorum Israël ab exactoribus Pharaonis dicentibus: Quare non impletis mensuram laterum, sicut prius, nec heri nec hodie? 15 Veneruntque praepositi filiorum Israël, et vociferati sunt ad Pharaonem dicentes: Cur ita agis contra servos tuos? 16 Paleae non dantur nobis, et lateres similiter imperantur, en famuli tui flagellis caedimur: et iniuste agitur contra populum tuum. 17 Qui ait: Vacatis otio et idcirco dicitis: Eamus et sacrificemus Domino. 18 Ite ergo et operamini: paleae non dabuntur vobis, et reddetis consuetum numerum laterum.
19 Videbantque se praepositi filiorum Israël in malo, eo quod diceretur eis: Non minuetur quidquam de lateribus per singulos dies. 20 Occurreruntque Moysi et Aaron, qui stabant ex adverso, egredientibus a Pharaone, 21 et [k]dixerunt ad eos: [l]Videat Diminus et iudicet,

---

r cp. 3, 1. — cf. cp. 2, 18.

19] *R. in D. 4 Qdg.*
s cp. 2, 15, 23. — cf. Mt 2, 20.
t cp. 18, 2-4.
u cp. 17, 9; Nm 20, 8, 9.
21] * *Catech. R. IV 15, 13.*
v cp. 3, 20.
x cp. 7, 13, 22; 8, 15, 32; 9, 12, 35; 10, 1; 11, 10; 14, 8; Rm 8, 17, 18. — cf. Dt 2, 30; Js 11, 20; Is 63, 17.
22, 23] *v. vr. 19.*
y Os 11, 1.
z Ecli 36, 14; Jr 31, 9.
a cp. 11, 5; 12, 29; Sap 18, 12.
b Gn 42, 27.
c cf. Nm 22, 22; 1 Par 21, 16.
d cf. Gn 17, 14.
e cp. 2, 21.
f Js 5, 2.
g cf. cp. 18, 2.
h vr. 14.
i v. cp. 3, 1.
j vr. 15, 16.
k v. vr. 3-9.
l cp. 3, 16.
m vr. 16.
n vr. 8, 9; cp. 3, 18.
o cp. 3, 16; Lc 1, 68.
p cp. 12, 27; Gn 24, 26; 1 Par 29, 20.
1] *R. in D. 4 Qdg.*
a cp. 3, 18; 7, 16, 26; 8, 16; 9, 1.
b cp. 10, 9. [3, 13.
c cf. 4 Rg 18, 35; Jb 21, 25; [Dn
d cp. 3, 19.
3] *v. vr. 1.*
e cp. 3, 18; 7, 16; 9, 1, 13.

f cp. 1, 11.
g cp. 1, 7, 9.

h cp. 3, 7.
i vr. 14, 15, 19.

j cp. 3, 7.

k cp. 6, 9.
l cf. Jdt 7, 13.

quoniam [m]fetere fecistis odorem nostrum coram Pharaone et servis eius et praebuistis ei gladium ut occideret nos. 22 Reversusque est Moyses ad Dominum et ait: Domine, cur adflixisti populum istum? Quare misisti me? 23 Ex eo enim quo ingressus sum ad Pharaonem, ut loquerer in nomine tuo, adflixit populum tuum et non liberasti eos.

6 Dixitque Dominus ad Moysen: Nunc videbis quae facturus sim Pharaoni; per [a]manum enim fortem dimittet eos, et in manu robusta [b]eiciet illos de terra sua.

2 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: [c]Ego Dominus 3 qui apparui Abraham, Isaac et Iacob in [d]Deo omnipotente, et nomen meum [e]Adonai non indicavi eis. 4 [f]Pepigique foedus cum eis, ut darem eis terram Chanaan, terram peregrinationis eorum, in qua fuerunt advenae. 5 Ego [g]audivi gemitum filiorum Israël, quo Aegyptii oppresserunt eos, et recordatus sum pacti mei. 6 Ideo dic filiis Israël: Ego Dominus, qui [h]educam vos de ergastulo Aegyptiorum, et eruam de servitute, ac [i]redimam in bracchio excelso et iudiciis magnis. 7 Et [j]adsumam vos mihi in populum, et ero [k]vester Deus; et scietis quod ego sum Dominus Deus vester, qui [k]eduxerim vos de ergastulo Aegyptiorum 8 et induxerim in [m]terram, super quam [n]levavi manum meam ut darem eam Abraham, Isaac et Iacob; daboque illam vobis possidendam: ego Dominus. 9 Narravit ergo Moyses omnia filiis Israël, qui non adquieverunt ei propter angustiam spiritus et opus durissimum. 10 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 11 Ingredere et loquere ad Pharaonem regem Aegypti, ut dimittat filios Israël de terra sua. 12 Respondit Moyses coram Domino: Ecce filii Israël [o]non audiunt me; et quomodo audiet Pharao, praesertim cum [p]incircumcisus sim labiis?

13 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron et dedit mandatum ad filios Israël et ad Pharaonem regem Aegypti, ut educerent filios Israël de terra Aegypti.

14 Isti sunt principes domorum per familias suas: [q]Filii Ruben primogeniti Israëlis Henoch et Phallu, Hesron et Charmi: 15 hae cognationes Ruben. [r]Filii Simeon Iamuel et Iamin et Ahod et Iachin et Soar et Saul filius Chanaanitidis: hae progenies Simeon. 16 [s]Et haec nomina filiorum Levi per cognationes suas: Gerson et Caath et Merari. Anni autem vitae Levi fuerunt centum triginta septem. 17 [t]Filii Gerson Lobni et Semei per cognationes suas. 18 [u]Filii Caath Amram et Isaar et Hebron et Oziel. Anni quoque vitae Caath centum triginta tres. 19 [v]Filii Merari Moholi et Musi: hae cognationes Levi per familias suas. 20 [x]Accepit autem Amram uxorem Iochabed patruelem suam, quae peperit ei Aaron et Moysen; fueruntque anni vitae Amram centum triginta septem. 21 Filii quoque Isaar [y]Core et Nepheg et Zechri. 22 [z]Filii quoque Oziel Misaël et Elisaphan et Sethri. 23 Accepit autem Aaron uxorem Elisabeth filiam [a]Aminadab sororem [b]Nahason, quae peperit ei [c]Nadab et Abiu et Eleazar et Ithamar. 24 [d]Filii quoque Core Aser et Elcana et Abiasaph: hae sunt cognationes Coritarum. 25 At vero Eleazar filius Aaron accepit uxorem de filiabus Phutiel, quae peperit ei [e]Phinees: hi sunt principes familiarum leviticarum per cognationes suas. 26 Iste est Aaron et Moyses, [f]quibus praecepit Dominus ut educerent filios Israël de terra Aegypti per [g]turmas suas: 27 hi sunt qui loquuntur ad Pharaonem regem Aegypti, ut educant filios Israël de Aegypto: iste est Moyses et Aaron, 28 in die qua locutus est Dominus ad Moysen in terra Aegypti.

29 Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: [h]Ego Dominus: [i]loquere ad Pharaonem regem Aegypti omnia quae ego loquor tibi. 30 Et ait Moyses coram Domino: En [j]incircumcisus labiis sum: quomodo audiet me Pharao?

7 Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce [a]constitui te deum Pharaonis, et Aaron frater tuus erit [b]propheta tuus. 2 Tu [c]loqueris ei omnia quae mando tibi; et ille loquetur ad Pharaonem, ut dimittat filios Israël de terra sua. 3 Sed ego [d]indurabo cor eius et multiplicabo signa et ostenta mea in terra Aegypti, 4 et non audiet vos; immittamque manum meam super Aegyptum et educam [f]exercitum et populum meum filios Israël de terra Aegypti per iudicia maxima. 5 Et [g]scient

m Gn 34, 30.

a cp. 3, 19; 13, 3.
b cp. 11, 1; 12, 33, 39.
c Ps 67, 5; 82, 19; Is 42, 8; Ml 3, 6.
d Gn 17, 1.
e (cp. 3, 14; 15, 2).
f Gn 15, 18; 17, 4-8; 26, 3-5; 28, 4.
g cp. 2, 24. [105, 30.
h cp. 7, 4; Dt 26, 8; Ps 80, 11; 135, 11, 12; Dn 9, 15. — cf. cp. 3, 17.
i cp. 15, 13; Dt 7, 8; 4 Rg 17, 36; 1 Par 17, 21; 2 Es 1, 10.
j Dt 4, 20; 7, 6; 14, 2; 26, 18; 2 Rg 7, 24. — cf. 1 Pt 2, 9.
k cp. 29, 45; Gn 17, 8; Lv 26, 12; Dt 29, 13. - cf. Ap 21, 7.
m cp. 32, 13; Gn 15, 18; 26, 3; 28, 13; 35, 12; Ez 20, 6, 42.
n cf. Gn 14, 22; Dt 32, 40; Ez 20, 5, 6; 47, 14.

o cp. 5, 21. — cf. Ac 7, 25.
p vr. 30; cp. 4, 10; Jr 1, 6. — cf. Lv 26, 41; Jr 6, 10; Ez 44, 7; Ac 7, 51 etc.

q Gn 46, 9-11; Nm 46, 5; 1 Par 5, 3.
r Gn 46, 10; 1 Par 4, 24.
s Gn 46, 11; Nm 3, 17; 1 Par 6, 1; 23, 6.
t Nm 3, 18; 1 Par 6, 17; 23, 7.
u Nm 3, 19; 26, 57; 1 Par 6, 2, 18.
v Nm 3, 20; 1 Par 6, 19; 23, 21.
x v. cp. 2, 1, 2.

y Nm 16, 1; 1 Par 6, 37, 38.
z Lv 10, 4; Nm 3, 30.
a Rt 4, 19, 20; 1 Par 2, 10; Mt 1, 4; Lc 3, 33.
b Nm 1, 7; 2, 3; 7, 12, 17; 10, 14; Mt 1, 4; Lc 3, 32.
c cp. 28, 1; Lv 10, 1; Nm 3, 2; 26, 60; 1 Par 6, 3; 24, 1.
d 1 Par 6, 22, 23, 37.
e Nm 25, 7, 11; Js 24, 33; Ps 105, 30.
f vr. 13.
g cp. 7, 4; 12, 17, 51; Nm 33, 1.

h vr. 2.
i vr. 11. — cf. cp. 7, 2.
j cf. Is 6, 5. — v. vr. 12.

1] * *cf. Catech. R. I, 2* 8.
a cp. 4, 16.
b Gn 20, 7. — cf. 1 Rg 9. 9.
c cf. cp. 4, 15; 6, 29.
3] * *Catech. R. IV 5, 13.*
d v. cp. 4, 21.
e cp. 11, 9; Ps 134, 9. — v. Ps 77, 43-51; 104, 27-35.
f cp. 6, 26. [14, 18.
g vr. 17; cp. 8, 10, 22; 9, 14, 29;

narrantur, et ad eius duritiam confringendam plagas immisisse (29-7, 13), quarum prior est de aquis in sanguinem versis (14-25), altera de ranis eductis ab aqua omniaque invadentibus (8, 1-15), tertia de scy-

Aegyptii quia ego sum Dominus, qui extenderim manum meam super Aegyptum et eduxerim filios Israël de medio eorum. 6 Fecit itaque Moyses et Aaron sicut praeceperat Dominus: ita egerunt.

7 Erat autem Moyses [h]octoginta annorum et Aaron octoginta trium quando locuti sunt ad Pharaonem.

8 Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron: 9 Cum dixerit vobis Pharao: [i]Ostendite signa, dices ad Aaron: Tolle virgam tuam et [j]proice eam coram Pharaone, ac vertetur in colubrum. 10 [k]Ingressi itaque Moyses et Aaron ad Pharaonem fecerunt sicut praeceperat Dominus, tulitque Aaron virgam coram Pharaone et servis eius, quae versa est in colubrum. 11 [l]Vocavit autem Pharao sapientes et maleficos, [m]et fecerunt etiam ipsi per incantationes aegyptiacas et arcana quaedam similiter. 12 Proieceruntque singuli virgas suas, quae versae sunt in dracones, sed devoravit virga Aaron virgas eorum. 13 [n]Induratumque est cor Pharaonis et non audivit eos, sicut praeceperat Dominus.

14 Dixit autem Dominus ad Moysen: Ingravatum est cor Pharaonis: non vult dimittere populum. 15 Vade ad eum [o]mane; ecce egredietur ad aquas, et stabis in occursum eius super ripam fluminis; et [p]virgam, quae conversa est in draconem, tolles in manu tua 16 dicesque ad eum: [q]Dominus Deus Hebraeorum misit me ad te dicens: [r]Dimitte populum meum ut [s]sacrificet mihi in deserto, et usque ad praesens audire noluisti. 17 Haec igitur dicit Dominus: [t]In hoc scies quod sim Dominus: ecce percutiam virga, quae in manu mea est, aquam fluminis, et [u]vertetur in sanguinem. 18 Pisces quoque, qui sunt in fluvio, morientur, et computrescent aquae, et [v]adfligentur Aegyptii bibentes aquam fluminis. 19 Dixit quoque Dominus ad Moysen: Dic ad Aaron: Tolle virgam tuam, et [x]extende manum tuam super aquas Aegypti, et super fluvios eorum et rivos ac paludes et omnes lacus aquarum, ut vertantur in sanguinem, et sit cruor in omni terra Aegypti, tam in ligneis vasis quam in saxeis. 20 Feceruntque Moyses et Aaron sicut praeceperat Dominus; et [y]elevans virgam percussit aquam fluminis coram Pharaone et servis eius, [z]quae versa est in sanguinem. 21 Et pisces, qui erant in flumine, mortui sunt; computruitque fluvius, et [a]non poterant Aegyptii bibere aquam fluminis, et fuit sanguis in tota terra Aegypti. 22 [b]Feceruntque similiter malefici Aegyptiorum incantationibus suis, et [c]induratum est cor Pharaonis, nec audivit eos, [d]sicut praeceperat Dominus, 23 avertitque se et ingressus est domum suam, nec apposuit cor etiam hac vice. 24 Foderunt autem omnes Aegyptii per circuitum fluminis aquam ut biberent; non enim poterant bibere de aqua fluminis. 25 Impletique sunt septem dies, postquam percussit Dominus fluvium.

8 Dixit quoque Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem, et dices ad eum: Haec dicit Dominus: [a]Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi; 2 sin autem [b]nolueris dimittere, ecce ego percutiam omnes terminos tuos [c]ranis. 3 Et ebulliet fluvius ranas, quae ascendent, et ingredientur domum tuam et [d]cubiculum lectuli tui et super stratum tuum et in domos servorum tuorum et in populum tuum et in furnos tuos et in reliquias ciborum tuorum, 4 et ad te et ad populum tuum et ad omnes servos tuos intrabunt ranae. 5 Dixitque Dominus ad Moysen: Dic ad Aaron: [e]Extende manum tuam super fluvios ac super rivos et paludes et educ ranas super terram Aegypti. 6 Et extendit Aaron manum super aquas Aegypti, et ascenderunt [e]ranae operueruntque terram Aegypti. 7 [f]Fecerunt autem et malefici per incantationes suas similiter eduxeruntque ranas super terram Aegypti. 8 Vocavit autem Pharao Moysen et Aaron et dixit eis: [g]Orate Dominum ut auferat ranas a me et a populo meo, et [h]dimittam populum ut sacrificet Domino. 9 Dixitque Moyses ad Pharaonem: Constitue mihi quando deprecer pro te et pro servis tuis et pro populo tuo, ut abigantur ranae a te et a domo tua et a servis tuis et a populo tuo, et tantum in flumine remaneant. 10 Qui respondit: Cras. At ille. [i]Iuxta, inquit, verbum tuum faciam, ut scias quoniam [j]non est sicut Dominus Deus noster. 11 Et recedent ranae a te et a domo tua et a servis tuis et a populo tuo et tantum in flumine remanebunt. 12 Egressique sunt Moyses et Aaron a Pharaone; et [k]clamavit Moyses ad Dominum pro

h cf. Dt 29, 5; 31, 2; 34, 7; Ac 7, 23, 30.

i cf. Is 7, 11; Jo 2, 18; 4, 48; *j* cp. 4, 3. [16, 30. *k* Sap 10, 16.

l Gn 41, 8; 2 Tm 3, 8. *m* vr. 12, 22; cp. 8, 7; 9, 11; Sap 17, 7; 2 Tm 3, 8.

13] v. cp. 4 19. *n* vr. 3; cp. 4, 21.

o cp. 8, 20; 9, 13. *p* vr. 20; cp. 4, 2. 17; 17, 5.

q cp. 3, 18; 5, 3; 9, 1, 13. *r* cp. 5, 1. *s* cp. 3, 12, 18, 5, 1, 3. *t* vr. 5.

u cp. 4, 9; Sap 11, 7; Ap 16, 4-6. *v* vr. 21, 24.

x cp. 8, 5, 6, 16; 9, 22; 10, 12, 21; 14, 16; 21, 26 — cf. Ap. 11, 6.

y cp. 17, 5, 9. *z* Ps 77, 44; 104, 29.

a vr. 18, 24. *b* vr. 11; Sap 17, 7. *c* vr. 13. *d* vr. 3, 4.

e vr. 20; cp. 3, 12, 18; 5, 1; 7. *b* cp. 7, 14; 9, 2. [16 *c* Ps 77, 45; 104, 30. — cf. Ap 16, 13. *d* v. Gn 43, 30.

e v. cp. 7, 19.

f cp. 7, 11, 22; Sap 17, 7.

g vr. 28; cp. 9, 28; 10, 17, 18. — cf. Nm 21, 7; 1 Rg 12, 19; 3 Rg 13, 6; Ac 8, 24. *h* vr. 25-28; cp. 10, 8, 24; 12, 31, 32.

i vr. 22; cp. 7, 17. *j* cp. 9, 14; 15, 11; Dt 33, 26; 2 Rg 7, 22; 1 Par 17, 20; Ps 85, 8; Is 46; 9; Jt 10, 6, 7. *k* cf. vr. 30; cp. 9, 33; 10, 18; 32, 11; Jc 5, 16 ss.

niphibus e pulvere procreatis, ad quod efficiendum malefici ex Aegyptiis non valent (16-19); quarta est in muscis omnia implentibus (20-24). Post vero quandam Pharaonis resipiscentiae speciem (25-32) veniunt:

sponsione ranarum, quam condixerat Pharaoni. 13 Fecitque Dominus iuxta verbum Moysi; et mortuae sunt ranae de domibus et de villis et de agris. 14 Congregaveruntque eas in immensos aggeres, et computruit terra. 15 Videns autem Pharao quod [l]data esset requies [m]ingravavit cor suum et non audivit eos, sicut praeceperat Dominus.

16 Dixitque Dominus ad Moysen: Loquere ad Aaron: [n]Extende virgam tuam et percute pulverem terrae, et sint sciniphes in universa terra Aegypti. 17 Feceruntque ita. Et extendit Aaron manum virgam tenens percussitque pulverem terrae; et [o]facti sunt sciniphes in hominibus et in iumentis; omnis pulvis terrae versus est in sciniphes per totam terram Aegypti. 18 [p]Feceruntque similiter malefici incantationibus suis, ut educerent sciniphes, et [q]non potuerunt; erantque sciniphes tam in hominibus quam in iumentis. 19 Et dixerunt malefici ad Pharaonem: [r]Digitus Dei est hic. Induratumque est cor Pharaonis et non audivit eos, sicut praeceperat Dominus.

20 Dixit quoque Dominus ad Moysen: [s]Consurge diluculo, et sta coram Pharaone; egredietur enim ad aquas, et dices ad eum: Haec dicit Dominus: [t]Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. 21 Quod si non dimiseris eum, ecce ego immitam in te et in servos tuos et in populum tuum et in domos tuas omne genus muscarum; et impleburtur domus Aegyptiorum muscis diversi generis, et universa terra in qua fuerint. 22 [u]Faciamque mirabilem in die illa terram Gessen, in qua populus meus est, ut non sint ibi muscae, et [v]scias quoniam ego Dominus in medio terrae. 23 Ponamque divisionem inter populum meum et populum tuum: cras erit signum istud. 24 Fecitque Dominus ita. [x]Et venit musca gravissima in domos Pharaonis et servorum eius et in omnem terram Aegypti; corruptaque est terra ab huiuscemodi muscis. 25 Vocavitque Pharao Moysen et Aaron, et ait eis: Ite et sacrificate Deo vestro in terra hac. 26 Et ait Moyses: Non potest ita fieri; [y]abominationes enim Aegyptiorum immolabimus Domino Deo nostro. Quod si mactaverimus ea quae colunt Aegyptii coram eis, lapidibus nos obruent. 27 [z]Viam trium dierum pergemus in solitudinem, et sacrificabimus Domino Deo nostro, [a]sicut praecepit nobis. 28 Dixitque Pharao: Ego dimittam vos ut sacrificetis Domino Deo vestro in deserto, veruntamen longius ne abeatis; [b]rogate pro me. 29 Et ait Moyses: Egressus a te orabo Dominum, et recedet musca a Pharaone et a servis suis et a populo eius cras; veruntamen noli ultra [c]fallere, ut non dimittas populum sacrificare Domino. 30 Egressusque Moyses a Pharaone oravit Dominum, 31 qui fecit iuxta verbum illius, et abstulit muscas a Pharaone et a servis suis et a populo eius: non superfuit ne una quidem. 32 Et [d]ingravatum est cor Pharaonis, ita ut nec hac quidem vice dimitteret populum.

9 Dixit autem Dominus ad Moysen: [a]Ingredere ad Pharaonem et loquere ad eum: Haec dicit [b]Dominus Deus Hebraeorum: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. 2 Quod si adhuc renuis et retines eos, 3 ecce [c]manus mea erit super agros tuos, et super equos et asinos et camelos et boves et oves pestis valde gravis; 4 et [d]faciet Dominus mirabile inter possessiones Israël et possessiones Aegyptiorum; ut nihil omnino pereat ex his quae pertinent ad filios Israël. 5 Constituitque Dominus tempus dicens: Cras faciet Dominus verbum istud in terra. 6 Fecit ergo Dominus verbum hoc altera die; [e]mortuaque sunt omnia animantia Aegyptiorum; de animalibus vero filiorum Israël nihil omnino periit. 7 Et misit Pharao ad videndum; nec erat quidquam mortuum de his quae possidebat Israël. [f]Ingravatumque est cor Pharaonis et non dimisit populum.

8 Et dixit Dominus ad Moysen et Aaron: Tollite plenas manus cineris de camino, et spargat illum Moyses in caelum coram Pharaone; 9 sitque pulvis super omnem terram Aegypti; erunt enim in hominibus et iumentis ulcera et vesicae turgentes in universa terra Aegypti. 10 Tuleruntque cinerem de camino, et steterunt coram Pharaone, et sparsit illum Moyses in caelum; factaque sunt [g]ulcera vesicarum turgentium in hominibus et iumentis; 11 [h]nec poterant malefici stare coram Moyse propter ulcera, quae in illis erant, et in omni terra [16, 2.

l cf. Ec 8, 11.
m vr. 32; cp. 4, 21.

n v. cp. 7, 19.

o Ps 104, 31.

p v. cp. 7, 11.
q 2 Tm 3, 9.

r cp. 31, 18; Ps 8, 4; Lc 11, 20. - cf. cp. 14, 25; 1 Rg 6, 9.

s cp. 7, 15; 9, 13.

t vr. 1; cp. 5. 1.

u cp. 9, 4, 6, 26; 10, 23; 11, 6, 7; 12, 13. — cf. Ml 3, 18.
v vr. 10; cp. 7, 17.

x Ps 77, 45; 104, 31; Sap 16, 9. — cf. Is 7, 18.

y cf. Gn 43, 32; 46, 34.

z cp. 3, 18.
a cp. 3, 12.

b v. vr. 8.

c vr. 15. — cf. Jr 42, 20, 21.

d vr. 15; cp. 4, 21.

a cp. 8, 1, 2.
b v. cp. 7, 16.

c cp. 3, 20; 7, 4.
d cp. 8, 22; 11, 7.

e Ps 77, 50. — cf. vr. 19.

f cp. 4, 21; 7, 14.

g Lv 13, 18; Dt 28, 27; 4 Rg 20, 7; Jb 2, 7; Is 38, 21; Ap 16, 2.
h 2 Tm 3, 9.

quinto pestis in pecora (9, 1-7), sexto ulcera in homines et iumenta (8-12), septimo grando, quae vastat hordeum et linum (13-35), octavo locustae, quidquid post grandinem superest, devorantes (10, 1-20), nona

Aegypti. 12 [i]Induravitque Dominus cor Pharaonis, et non audivit eos, sicut locutus est Dominus ad Moysen.

13 Dixitque Dominus ad Moysen: [j]Mane consurge, et sta coram Pharaone, et dices ad eum: Haec dicit Dominus Deus Hebraeorum: [k]Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi: 14quia in hac vice mittam omnes plagas meas super cor tuum et super servos tuos et super populum tuum, ut scias quod [l]non sit similis mei in omni terra. 15Nunc enim [m]extendens manum percutiam te et populum tuum peste peribisque de terra. 16 [n]Idcirco autem posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, et [o]narretur nomen meum in omni terra. 17Adhuc retines populum meum, et non vis dimittere eum? 18 En pluam cras, hac ipsa hora, grandinem multam nimis, qualis non fuit in Aegypto a die qua fundata est usque in praesens tempus. 19 Mitte ergo iam nunc, et [p]congrega iumenta tua et omnia quae habes in agro; homines enim et iumenta et universa quae inventa fuerint foris nec congregata de agris, cecideritque super ea grando, morientur. 20 Qui timuit verbum Domini de servis Pharaonis fecit confugere servos suos et iumenta in domos; 21 qui autem neglexit sermonem Domini dimisit servos suos et iumenta in agris. 22 Et dixit Dominus ad Moysen: Extende manum tuam in caelum, ut [q]fiat grando in universa terra Aegypti, super homines et super iumenta et super omnem herbam agri in terra Aegypti. 23 Extenditque Moyses virgam in caelum, et [r]Dominus dedit tonitrua et grandinem ac discurrentia fulgura super terram; pluitque Dominus grandinem super terram Aegypti. 24 Et [s]grando et ignis mixta pariter ferebantur; tantaeque fuit magnitudinis quanta ante nunquam apparuit in universa terra Aegypti, ex quo gens illa condita est. 25 Et percussit grando in omni terra Aegypti cuncta quae fuerunt in agris ab homine usque ad iumentum, [t]cunctamque herbam agri percussit grando et omne lignum regionis confregit. 26 [u]Tantum in terra Gessen, ubi erant filii Israël, grando non cecidit. 27 Misitque Pharao et vocavit Moysen et Aaron dicens ad eos: [v]Peccavi etiam nunc; [x]Dominus iustus: ego et populus meus impii. 28 [y]Orate Dominum, ut desinant [z]tonitrua Dei et grando; ut dimittam vos et nequaquam hic ultra maneatis. 29 Ait Moyses: Cum egressus fuero de urbe, [a]extendam palmas meas ad Dominum, et cessabunt tonitrua, et grando non erit, ut scias quia [b]Domini est terra. 30 Novi autem quod et [c]tu et servi tui necdum timeatis Dominum Deum. 31 Linum ergo et [d]hordeum laesum est, eo quod hordeum esset virens, et linum iam folliculos germinaret; 32 triticum autem et far non sunt laesa, quia serotina erant. 33Egressusque Moyses a Pharaone ex urbe [e]tetendit manus ad Dominum et cessaverunt tonitrua et grando, nec ultra stillavit pluvia super terram. 34 Videns autem Pharao quod cessasset pluvia et grando et tonitrua auxit peccatum, 35 et [f]ingravatum est cor eius et [g]servorum illius et induratum nimis; nec dimisit filios Israël, sicut praeceperat Dominus per manum Moysi.

10 Et dixit Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem; ego enim [a]induravi cor eius et servorum illius, ut faciam signa mea haec in eo; 2 et [b]narres in auribus filii tui et nepotum tuorum, quoties contriverim Aegyptios et signa mea fecerim in eis; et [c]sciatis quia ego Dominus. 3 Introierunt ergo Moyses et Aaron ad Pharaonem et dixerunt ei: Haec dicit Dominus Deus Hebraeorum: Usquequo non vis [d]subici mihi? Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. 4 Sin autem resistis et non vis dimittere eum, ecce ego inducam cras [e]locustam in fines tuos, 5 quae operiat superficiem terrae, ne quidquam eius appareat, sed [f]comedatur quod residuum fuerit grandini; corrodet enim omnia ligna quae germinant in agris. 6 Et [g]implebunt domos tuas et servorum tuorum et omnium Aegyptiorum, quantam non viderunt patres tui et avi, ex quo orti sunt super terram usque in praesentem diem. Avertitque se et egressus est a Pharaone. 7 Dixerunt autem servi Pharaonis ad eum: Usquequo patiemur hoc scandalum? Dimitte homines, ut sacrificent Domino Deo suo. Nonne vides quod perierit Aegyptus? 8 Revocaveruntque Moysen et Aaron ad Pharaonem, qui dixit eis: [h]Ite, sacrificate Domino Deo vestro. Quinam sunt

i v. cp. 4, 21.

j cp. 7, 15; 8, 20.

k cp. 5, 1.

l v. cp. 8, 10.
m cp. 3, 20.
n (all) Rm 9, 17. — cf. cp. 10, 1, 2; 11, 9; 14, 17; Pro 16, 4.
o cf. Ps 75, 11; 82, 19; Is 63, 12.

p cf. vr. 4.

q Ap 16, 21.

r Ps 77, 47; 104, 32. — cf. Js 10, 11; 1 Rg 12, 17; Ps 17, 14; 148, 8; Sap 16, 16; 19, 19; Is 30, 30; Ez 38, 22; Ap 8, 7.
s cf. Ez 1, 4.

t Ps 77, 47; 104, 33.

u cp. 8, 22 etc. — cf. Is 32, 18.

v cp. 10, 16.
x 2 Par 12, 6; Ps 128, 4; 144, 17; Lm 1, 18; Dn 9, 14.
y cp. 8, 8.
z cf. Gn 23, 6; Ps 35, 7 etc.
a 3 Rg 8, 22, 38; Ps 142, 6; Is 1, 15.
b cp. 19, 5; Ps 23, 1; 49, 12; 1 Cor 10, 26. — cf. Dt 10, 14.
c Is 26, 10.
d cf. Rt 1, 22; 2, 23.
e vr. 29.

f cp. 4, 21; 7, 14.
g 1 Rg 6, 6.

a cp. 4, 21; 7, 3, 14; 9, 12 etc.
b cf. cp. 13, 8, 14; Dt 4, 9; 6, 20-22; Ps 77, 4-7; Jl 1, 3.
c cp. 7, 17.

d 3 Rg 21, 29; 2 Par 7, 14; 34, 27; Jb 42, 1; Jr 13, 18; Jc 4, 10; 1 Pt 5, 6.
e Lv 11, 22; Pro 30, 27; Sap 16, 9; Jl 1, 4; Ap 9, 3.
f cp. 9, 32.
g cf. cp. 8, 3, 21; Jl 2, 9.

h vr. 24.

horridae trium dierum tenebrae (21-29). At cum, talibus plagis ingruentibus, Pharao ad meliorem frugem videretur reduci, eis vero recedentibus magis ac magis corde induraretur, novissima poena denuntiatur;

qui ituri sunt? 9 Ait Moyses: Cum parvulis nostris et senioribus pergemus, cum filiis et filiabus, cum ovibus et armentis; est enim [i]sollemnitas Domini Dei nostri. 10 Et respondit Pharao: Sic Dominus sit vobiscum, quomodo ego dimittam vos et [j]parvulos vestros. Cui dubium est quod pessime cogitetis? 11 Non fiet ita; sed ite tantum viri et sacrificate Domino; hoc enim et ipsi petistis. Statimque eiecti sunt de conspectu Pharaonis.

12 Dixit autem Dominus ad Moysen: [k]Extende manum tuam super terram Aegypti ad locustam, ut ascendat super eam, et [l]devoret omnem herbam quae residua fuerit [m]grandini. 13 Et extendit Moyses virgam super terram Aegypti; et Dominus induxit ventum urentem tota die illa et nocte. Et mane facto, ventus urens levavit locustas, 14 [n]quae ascenderunt super universam terram Aegypti et sederunt in cunctis finibus Aegyptiorum innumerabiles, [o]quales ante illud tempus non fuerant, nec postea futurae sunt. 15 Operueruntque universam superficiem terrae vastantes omnia. [p]Devorata est igitur herba terrae et quidquid pomorum in arboribus fuit, quae grando dimiserat; nihilque omnino virens relictum est in lignis et in herbis terrae in cuncta Aegypto. 16 Quamobrem festinus Pharao vocavit Moysen et Aaron et dixit eis: [q]Peccavi in Dominum Deum vestrum et in vos. 17 Sed nunc dimittite peccatum mihi etiam hac vice et [r]rogate Dominum Deum vestrum, ut auferat a me mortem istam. 18 [s]Egressusque Moyses de conspectu Pharaonis [t]oravit Dominum, 19 qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, et [u]arreptam locustam proiecit in mare Rubrum. Non remansit ne una quidem in cunctis finibus Aegypti. 20 Et [v]induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israël.

21 Dixit autem Dominus ad Moysen: [x]Extende manum tuam in caelum, et sint tenebrae super terram Aegypti tam densae ut palpari queant. 22 Extenditque Moyses manum in caelum, et [y]factae sunt tenebrae horribiles in universa terra Aegypti tribus diebus. 23 Nemo vidit fratrem suum nec movit se de loco in quo erat. [z]Ubicumque autem habitabant filii Israël lux erat: 24 Vocavitque Pharao Moysen et Aaron et dixit eis: [a]Ite, sacrificate Domino; oves tantum vestrae et armenta remaneant, [b]parvuli vestri eant vobiscum. 25 Ait Moyses: Hostias quoque et holocausta dabis nobis, quae offeramus Domino Deo nostro. 26 Cuncti greges pergent nobiscum: non remanebit ex eis ungula, quae necessaria sunt in cultum Domini Dei nostri; praesertim cum ignoremus quid debeat immolari, donec ad ipsum locum perveniamus. 27 [c]Induravit autem Dominus cor Pharaonis, et noluit dimittere eos. 28 Dixitque Pharao ad Moysen: Recede a me, et cave ne ultra videas faciem meam; quocumque die apparueris mihi, morieris. 29 Respondit Moyses: Ita fiet ut locutus es; [d]non videbo ultra faciem tuam.

11 Et dixit Dominus ad Moysen: Adhuc [a]una plaga tangam Pharaonem et Aegyptum, et post haec [b]dimittet vos et exire compellet. 2 Dices ergo omni plebi, ut postulet vir ab amico suo et mulier a vicina sua [c]vasa argentea et aurea; 3 [d]dabit autem Dominus gratiam populo suo coram Aegyptiis.

[e]Fuitque Moyses vir magnus valde in terra Aegypti coram servis Pharaonis et omni populo. 4 Et ait: Haec dicit Dominus: [f]Media nocte egrediar in Aegyptum: 5 et [g]morietur omne primogenitum in terra Aegyptiorum, a primogenito Pharaonis, qui sedet in solio eius, usque ad primogenitum ancillae [h]quae est ad molam, et omnia primogenita iumentorum. 6 [i]Eritque clamor magnus in universa terra Aegypti, qualis nec ante fuit nec postea futurus est. 7 [j]Apud omnes autem filios Israël [l]non mutiet canis ab homine usque ad pecus; ut [m]sciatis quanto miraculo dividat Dominus Aegyptios et Israël. 8 [n]Descendentque omnes servi tui isti ad me, et adorabunt me dicentes: Egredere tu et omnis populus qui subiectus est tibi. Post haec egrediemur. 9 Et exivit a Pharaone iratus nimis.

Dixit autem Dominus ad Moysen: [o]Non audiet vos Pharao, ut [p]multa signa fiant in terra Aegypti. 10 Moyses autem et Aaron fecerunt omnia ostenta, quae scripta sunt, coram Pharaone. Et [q]induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israël de terra sua.

i cp. 5, 1. — cf. cp. 3, 18.

j vr. 24.

k v. cp. 7, 19.
l vr. 4, 5.
m cp. 9, 32.

n Ps 77, 46; 104, 34.

o Jl 2, 2.

p Ps 104, 35.

q cp. 9, 27.
r v. cp. 8, 8, 28.
s cp. 8, 30; 9, 33.
t cf. Nm 11, 2.
u cf. Jl 2, 20.

v v. cp. 4, 21.
x vr. 12.

y Ps 104, 28; Sap 17, 2.

z Sap 18, 1. - cf. cp. 8, 22; 9, 4, 6.
a vr. 8.
b vr. 10.

c vr. 20; cp. 4, 21.

d cf. Heb 11, 27.

a cf. cp. 4, 23.
b cp. 12, 31, 33, 39.

c cp. 3, 22; 12, 35.
d cp. 3, 21; 12, 36; Ps 105, 46.

e Ecli 45, 1.
f cp. 12, 12, 29. — cf. Jb 34, 20; Am 4, 10.
g cp. 4, 23; Am 4, 10.
h Mt 24, 41; Lc 17, 35.
i cp. 12, 30.— cf. Am 5, 16, 17.
j cf. cp. 8, 22; 9, 4.
l cf. Js 10, 21; Jdt 11, 15.
m cp. 9, 4, 6, 26.
n cp. 12, 33.

o cp. 3, 19; 7, 4; 10, 1.
p cp. 7, 3.
q v. cp. 4, 21.

atque, vasis ab Aegyptiis commodatis (11, 1-10) comparataque victima paschali (12, 1-13) quotannis iam in perpetuum immolanda (14-20) et ipsius sanguine postibus domorum linitis (21-28), infligitur per angelum

1-7] *L. in Parasc. — Prph. in s.*

12 Dixit quoque Dominus ad Moysen et Aaron in terra Aegypti: 2 [a]Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni. 3 Loquimini ad universum coetum filiorum Israël et dicite eis: Decima dies mensis huius tollat unusquisque agnum [b]per familias et domos suas. 4 Sin autem minor est numerus ut sufficere possit ad vescendum agnum, adsumet vicinum suum, qui iunctus est domui suae, iuxta numerum animarum quae sufficere possunt ad esum agni. 5 [c]Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus; iuxta quem ritum tolletis et haedum. 6 Et servabitis eum usque ad [d]quartam decimam diem mensis huius; immolabitque eum universa multitudo filiorum Israël ad vesperam. 7 Et sument de sanguine eius ac [e]ponent super utrumque postem et in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum. 8 Et edent carnes nocte illa assas igni et [f]azymos panes cum lactucis agrestibus. 9 Non comedetis ex eo crudum quid nec coctum aqua, sed tantum [g]assum igni; caput cum pedibus eius et intestinis vorabitis. 10 [h]Nec remanebit quidquam ex eo usque mane; si quid residuum fuerit, igne comburetis. 11 Sic autem comedetis illum: [i]renes vestros accingetis et calceamenta habebitis in pedibus tenentes baculos in manibus et comedetis festinanter; [j]est enim Phase (id est transitus) Domini. 12 Et [k]transibo per terram Aegypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Aegypti ab homine usque ad pecus, et [l]in cunctis diis Aegypti faciam iudicia: [m]Ego Dominus. 13 Erit autem [n]sanguis vobis in signum in aedibus in quibus eritis; et videbo sanguinem, et transibo vos; nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Aegypti. 14 Habebitis autem hunc diem in [o]monumentum; et celebrabitis eam sollemnem Domino in generationibus vestris cultu [p]sempiterno.

15 [q]Septem diebus azyma comedetis: in die primo non erit fermentum in domibus vestris; quicumque comederit fermentatum, [r]peribit anima illa de Israël, a primo die usque ad diem septimum. 16 Dies prima erit [s]sancta atque sollemnis, et dies septima eadem festivitate venerabilis. Nihil operis facietis in eis, exceptis his quae ad vescendum pertinent. 17 Et observabitis azyma; [t]in eadem enim ipsa die educam [u]exercitum vestrum de terra Aegypti, et custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo. 18 [v]Primo mense, quartadecima die mensis ad vesperam comedetis azyma usque ad diem vicesimam primam eiusdem mensis ad vesperam. 19 [x]Septem diebus fermentum non invenietur in domibus vestris. Qui comederit fermentatum, [r]peribit anima eius de coetu Israël, [y]tam de advenis quam de indigenis terrae. 20 Omne fermentatum non comedetis: in cunctis habitaculis vestris edetis azyma.

21 Vocavit autem Moyses omnes seniores filiorum Israël, et dixit ad eos: Ite tollentes animal [z]per familias vestras, et immolate Phase. 22 [a]Fasciculumque hyssopi [b]tingite in sanguine qui est in limine, et adspergite ex eo [c]superliminare et utrumque postem. [d]Nullus vestrum egrediatur ostium domus suae usque mane; 23 [e]transibit enim Dominus percutiens Aegyptios; cumque viderit sanguinem in superliminari et in utroque poste transcendet ostium domus, et [f]non sinet [g]percussorem ingredi domos vestras et laedere. 24 Custodi verbum istud legitimum tibi et filiis tuis usque in aeternum. 25 Cumque introieritis terram, quam Dominus daturus est vobis, [h]ut pollicitus est, observabitis caeremonias istas. 26 Et, cum dixerint vobis filii vestri: Quae est ista religio? 27 dicetis eis: [i]Victima transitus Domini est quando transivit super domos filiorum Israël in Aegypto percutiens Aegyptios et domos nostras liberans. [l]Incurvatusque populus adoravit. 28 Et egressi filii Israël fecerunt sicut praeceperat Dominus Moysi et Aaron.

29 Factum est autem [m]in noctis medio, [n]percussit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti, [o]a primogenito Pharaonis, qui in solio eius sedebat usque ad primogenitum captivae, quae erat in carcere et omne primogenitum iumentorum. 30 Surrexitque Pharao nocte et omnes servi eius cunctaque Aegyptus; et [p]ortus est clamor magnus in Aegypto; neque enim erat domus in qua non iaceret mortuus.

31 Vocatisque Pharao Moyse et Aaron nocte, ait: [q]Surgite et egredimini a populo meo [r]vos et filii Israël; ite, immolate Domino, sicut

5, 7] * *Catech. R. I 5, 5. — R. in fs. Corp. Chr.*
a cp. 13, 4; 23, 15; 34, 18; Dt 16, 1.
3] * *cf. Catech. R. II 4, 70.*
b vr. 21.
c Lv 22, 19-21; Dt 17, 1; Ml 1, 8, 14; Heb 9, 14; 1 Pt 1, 19 etc.
d vr. 18; Lv 23, 5; Nm 9, 3; 28, 16; Js 5, 10; 1 Es 6, 19.
e vr. 13, 22.
f cp. 23, 18; 34, 25; Nm 9, 11; Dt 16, 3; 1 Cor 5, 8.
g Dt 16, 7; 2 Par 35, 13.
h cp. 23, 18; 29, 34; 34, 25; Dt 16, 4. — cf. Lv 7, 15.
i cf. Lc 12, 35; Eph 6, 14; 1 Pt 1, 13.
j vr. 27; Lv 23, 5; Dt 16, 5. — cf. 1 Cor 5, 7.
k vr. 23; cp. 11, 4, 5.
l Nm 33, 4.
m cp. 6, 2; Is 43, 11.
13] *Ant. et V. All. in fs. pretss.*
n cf. Heb 11, 28. [*Sang. Chr.*
14] *Ant. ut s. — Of. in fr. 6 p.*
o cp. 13, 9. [*Psch.*
p vr. 17, 24; cp. 13, 10; 4 Rg 23, 21.
15] * *Catech. R. II 1, 9.*
q cp. 13, 6, 7; 23, 15; 34, 18, 25; Lv 23, 6; Nm 28, 17; Dt 16, 3, 8. — cf. 1 Cor 5, 7, 8.
r vr. 19. — cf. Gn 17, 14; Nm 9, 13.
s Lv 23, 7, 8; Nm 28, 18, 25.
t cp. 13, 3.
u vr. 51; cp. 7, 4.
v Lv 23, 5; Nm 28, 16.
x vr. 15.
y vr. 48, 49.
z vr. 3.
a Lv 14, 6; Nm 19, 18; Ps 50, 9; Heb 11, 28. [b] Heb 9, 19.
c vr. 7.
d cf. Is 26, 20.
e cp. 12, 13.
f Heb 11, 28. — cf. Ez 9, 6; Ap 7, 3; 9, 4.
g 2 Rg 24, 16; 1 Cor 10, 10.
h cp. 3, 8, 17.
i cp. 13, 8, 14; Dt 6, 7, 20; 32, 7; Js 4, 6; Ps 77, 3-6.
27] * *Conc. Tr. sess. 22 cp. 1.*
l vr. 11, 21.
m cp. 4, 31.
n cp. 11, 4; Sap 18, 14, 15.
o Nm 8, 17; 33, 4; Ps 77, 51; 104, 36; 134, 8; 135, 10.
o cp. 4, 23; 11, 5; Sap 18, 5, 11.
p cp. 11, 6. — cf. Pro 21, 13; Am 5, 16, 17; Jc 2, 13.
q 3 Rg 6, 6; Sap 19, 3.
r cf. cp. 10, 9-11.

dicitis. 32 [s]Oves vestras et armenta adsumite, ut petieratis, et abeuntes benedicite mihi. 33 [t]Urgebantque Aegyptii populum de terra exire velociter dicentes: Omnes moriemur.

34 Tulit igitur populus conspersam farinam antequam fermentaretur; et ligans in palliis posuit super umeros suos. 35 Feceruntque filii Israël sicut praeceperat Moyses, et [u]petierunt ab Aegyptiis vasa argentea et aurea vestemque plurimam. 36 [v]Dominus autem dedit gratiam populo coram Aegyptiis ut commodarent eis; et [x]spoliaverunt Aegyptios.

37 [y]Profectique sunt filii Israël de [z]Ramesse in Socoth, [a]sescenta fere milia peditum virorum absque parvulis. 38 Sed et [b]vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis, oves et armenta et animantia diversi generis multa nimis. 39 Coxeruntque farinam, quam dudum de Aegypto conspersam tulerant, et fecerunt subcinericios panes azymos; [c]neque enim poterant fermentari, [d]cogentibus exire Aegyptiis et nullam facere sinentibus moram; nec pulmenti quidquam occurrerat praeparare.

40 Habitatio autem filiorum Israël, qua manserunt in Aegypto, fuit [e]quadringentorum triginta annorum. 41 Quibus expletis, eadem die egressus est omnis [f]exercitus Domini de terra Aegypti. 42 [g]Nox ista est observabilis Domini, quando eduxit eos de terra Aegypti; hanc observare debent omnes filii Israël in generationibus suis.

43 Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron: Haec est religio Phase: omnis alienigena non comedet ex eo. 44 Omnis autem servus [h]emptitius circumcidetur, et sic comedet. 45 [i]Advena et mercennarius non edent ex eo. 46 In una domo comedetur; nec efferetis de carnibus eius foras, [j]nec os illius confringetis. 47 [l]Omnis coetus filiorum Israël faciet illud. 48 Quod si [m]quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam et facere Phase Domini, circumcidetur prius omne masculinum eius, et tunc rite celebrabit; eritque sicut [n]indigena terrae: si quis autem circumcisus non fuerit, non vescetur ex eo. 49 [o]Eadem lex erit indigenae et colono qui peregrinatur apud vos.

50 Feceruntque omnes filii Israël sicut praeceperat Dominus Moysi et Aaron. Et eadem die [p]eduxit Dominus filios Israël de terra Aegypti per [q]turmas suas.

13 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 2 [a]Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vulvam in filiis Israël, tam de hominibus quam de iumentis; mea sunt enim omnia. 3 Et ait Moyses ad populum: [b]Mementote diei huius, in qua egressi estis de Aegypto et de [c]domo servitutis, quoniam [d]in manu forti eduxit vos Dominus de loco isto, ut [e]non comedatis fermentatum panem. 4 Hodie egredimini mense [f]novarum frugum. 5 Cumque introduxerit te Dominus in terram Chananaei et Hethaei et Amorrhaei et Hevaei et Iebusaei, [g]quam iuravit patribus tuis ut daret tibi, [h]terram fluentem lacte et melle, [i]celebrabis hunc morem sacrorum mense isto. 6 [j]Septem diebus vesceris azymis; et in die septimo erit sollemnitas Domini. 7 Azyma comedetis septem diebus; non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis. 8 [k]Narrabisque filio tuo in die illo dicens: Hoc est quod fecit mihi Dominus quando egressus sum de Aegypto. 9 Et [l]erit quasi signum in manu tua et quasi [m]monimentum ante oculos tuos et ut lex Domini semper sit in ore tuo; in manu enim forti eduxit te Dominus de Aegypto. 10 [n]Custodies huiuscemodi cultum statuto tempore a diebus in dies. 11 Cumque introduxerit te Dominus in terra Chananaei, [o]sicut iuravit tibi et patribus tuis, et dederit tibi eam, 12 [p]separabis omne quod aperit vulvam Domino et quod primitivum est in pecoribus tuis; quidquid habueris masculini sexus consecrabis Domino. 13 [q]Primogenitum asini mutabis ove; quod, si non redemeris, interficies. [r]Omne autem primogenitum hominis de filiis tuis pretio redimes. 14 [s]Cumque interrogaverit te filius tuus cras dicens: Quid est hoc? respondebis ei: [t]In manu forti eduxit nos Dominus de terra Aegypti, de [u]domo servitutis. 15 Nam, cum induratus esset Pharao et nollet nos dimittere, [v]occidit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito hominis usque ad primogenitum iumentorum; idcirco immolo Domino omne quod

s cf. cp. 10, 24-26.
t cp. 11, 1, 8; Ps 104, 38. — cf. cp. 6, 1.

u cp. 3, 22; 11, 2.
v cp. 3, 21; 11, 3.
x Gn 15, 14; Ps 104, 37. — cf. Sap 10, 17.
y Nm 33, 3, 5.
z Gn 47, 11. — cf. cp. 1, 11.
a cf. cp. 38, 26; Nm 1, 46; 2, 32; 11, 21; 26, 51.
b Lv 24, 10. 11; Nm 11, 4. — cf. 2 Es 13, 3.
c cf. Dt 16, 3.
d vr. 33; cp. 6, 1; 11, 1.

e Gal 3, 17. — cf. Gn 15, 13;
f cp. 7, 4. [Jdt 5, 9; Ac 7, 6.
g cf. Dt 16, 1-6.

h cf. Gn 17, 12, 13.
i Lv 22, 10.

j (all) Jo 19, 36. — Nm 9, 12.
l vr. 6.
m Nm 9, 14.

n vr. 19.

o Lv 24, 22; Nm 9, 14, 15; 15, 15, 16.
p vr. 41; Ac 13, 17.
q vr. 17.

ex 1-13] 1 L. in fs. Purif. B. M. V. — v. Lv 12, 1.
a (all) Lc 2, 23. — vr. 12-15; cp. 22, 29, 30; 34, 19; Lv 27, 26; Nm 3, 13; 8, 16, 17; 18, 15; Dt 15, 19; Ez 44, 30, 31.
b cp. 12, 42; Dt 16, 3.
c vr. 14; cp. 20, 2.
d cp. 3, 19; 6, 1.
e v. cp. 12, 8.
f cp. 23, 15; 34, 18; Dt 16, 1.
5] Int. (Ps 104) in fr. 2 et Of. in fr. 5 p. Psch.
g cp. 6, 8; Gn 17, 8.
h v. cp. 3, 8.
i cp. 12, 25, 26.
*] * Catech. R. II 1, 9.*
j cp. 12, 15, 16.
k v. cp. 12, 26.

9] v .vr. 5. — Int. (Ps. 104) in manif. B. M. V. Imm. a s. Num.
l Dt 6, 8; 11, 18. — cf. Nm 15, 39; Mt 23, 5.
m cp. 12, 14, 24.
n cf. cp. 12, 14, 17, 24, 43.
o vr. 5.
p cp. 22, 29; 34, 19; Ez 44, 30. — cf. vr. 2.
q cp. 34, 20; Nm 18, 15, 16.
r Nm 3, 46, 47; 18, 15, 16.
s v. cp. 12, 26; Dt 6, 20; Js 4,
t vr. 3, 16. [6, 21.
u vr. 3; cp. 20, 2.
v cp. 12, 29.

2. De iis quae in itinere ab Aegypto ad Sinai acciderunt (13,17-18,27). *Proficiscentes filios Israël et secum ferentes ossa Ioseph (13,17-22) Pharao insequitur et comprehendit; at, cum illi ad Dominum clamassent (14,1-14), et Moyses extendisset*

aperit vulvam masculini sexus, et [a]omnia primogenita filiorum meorum redimo. 16 Erit igitur [v]quasi signum in manu tua et quasi appensum quid ob recordationem inter oculos tuos; eo quod in [z]manu forti eduxit nos Dominus de Aegypto.

17 Igitur cum emisisset Pharao populum, non eos duxit Deus [a]per viam terrae Philisthiim, quae vicina est, reputans ne forte [b]paeniteret eum, si vidisset adversum se bella consurgere, et reverteretur in Aegyptum; 18 sed circumduxit [c]per viam deserti, quae est iuxta mare Rubrum.

Et armati ascenderunt filii Israël de terra Aegypti. 19 Tulit quoque Moyses ossa Ioseph secum, eo quod adiurasset filios Israël dicens: [d]'Visitabit vos Deus; efferte ossa mea hinc vobiscum'. 20 [e]Profectique de Socoth castrametati sunt in Etham, in extremis finibus solitudinis.

21 [f]Dominus autem praecedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis et per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris utroque tempore. 22 Nunquam defuit columna nubis per diem nec columna ignis per noctem coram populo.

14 Locutus est autem Dominus ad Moysen dicens: 2 Loquere filiis Israël: [a]Reversi castrametentur e regione Phihahiroth, quae est inter [b]Magdalum et mare contra Beelsephon: in conspectu eius castra ponetis super mare. 3 Dicturusque est Pharao super filiis Israël: Coartati sunt in terra, conclusit eos desertum. 4 Et [c]indurabo cor eius, ac persequetur vos; et [d]glorificabor in Pharaone et in omni exercitu eius, [e]scientque Aegyptii quia ego sum Dominus. Feceruntque ita.

5 Et nuntiatum est regi Aegyptiorum quod fugisset populus; [f]immutatumque est cor Pharaonis [g]et servorum eius super populo, et dixerunt: Quid voluimus facere, ut dimitteremus Israël, ne serviret nobis? Iunxit ergo currum, et omnem populum suum adsumpsit secum. 7 Tulitque [h]sescentos currus electos, quidquid in Aegypto curruum fuit et duces totius exercitus. 8 [i]Induravitque Dominus cor Pharaonis regis Aegypti, et [j]persecutus est filios Israël; at [l]illi egressi erant in manu excelsa. 9 [m]Cumque persequerentur Aegyptii vestigia praecedentium, reppererunt eos [n]in castris super mare: omnis equitatus et currus Pharaonis et universus exercitus erant in Phihahiroth contra Beelsephon. 10 Cumque appropinquasset Pharao, levantes filii Israël oculos viderunt Aegyptios post se et timuerunt valde, [o]clamaveruntque ad Dominum 11 et [p]dixerunt ad Moysen: Forsitan non erant sepulcra in Aegypto; ideo tulisti nos ut moreremur in solitudine. Quid hoc facere voluisti, ut educeres nos ex Aegypto? 12 [q]Nonne iste est sermo, quem loquebamur ad te in Aegypto dicentes: Recede a nobis, ut serviamus Aegyptiis? multo enim melius erat servire eis, quam mori in solitudine. 13 Et ait Moyses ad populum: [r]Nolite timere; state et videte magnalia Domini quae facturus est hodie; [s]Aegyptios enim, quos nunc videtis, nequaquam ultra videbitis usque in sempiternum. 14 [t]Dominus pugnabit pro vobis, et [u]vos tacebitis.

15 Dixitque Dominus ad Moysen: Quid clamas ad me? Loquere filiis Israël ut proficiscantur. 16 Tu autem [v]eleva virgam tuam, et extende manum tuam super mare, et divide illud, ut gradiantur filii Israël in medio mari per siccum. 17 Ego autem [x]indurabo cor Aegyptiorum ut persequantur vos; et [y]glorificabor in Pharaone et in omni exercitu eius et in curribus et in equitibus illius. 18 Et [z]scient Aegyptii quia ego sum Dominus, cum glorificatus fuero in Pharaone et in curribus atque in equitibus eius.

19 [a]Tollensque se angelus Dei, qui praecedebat castra Israël, abiit post eos; et cum eo pariter columna nubis priora dimittens post tergum 20 stetit inter castra Aegyptiorum et castra Israël; et [b]erat nubes tenebrosa et illuminans noctem, ita ut ad se invicem toto noctis tempore accedere non valerent. 21 Cumque [c]extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus, flante [d]vento vehementi et urente tota nocte, et [e]vertit in siccum; [f]divisaque est aqua. 22 [g]Et ingressi sunt filii Israël per medium sicci maris; erat enim aqua quasi [h]murus a destra eorum et laeva. 23 Persequentesque Aegyptii ingressi sunt post eos et omnis equitatus Pharaonis, currus eius et equites per medium maris.

---

x vr. 13.
y vr. 9.
z vr. 14.

*17] * cf. Catech. R. II 2, 48.*
a cf. Ps 106, 7.
b cp. 14, 11, 12. — cf. 2 Es 9, 17. — v. Nm 14, 1-4.
c cp. 14, 2. — cf. Dt 32, 10. — v. Nm 33, 6-49.

d Gn 50, 24; Js 24, 32; Ecli 49, 18; Heb 11, 22. — cf. Ac 7, 16.
e cp. 12, 37; Nm 33, 6.
f cp. 14, 19. 24; 40, 34-36; Nm 10, 34; 14, 14; Dt 1, 33; 2 Es 9, 19; Ps 67, 8; 77, 14; 98, 7; 104, 39; Sap 10, 17; 1 Cor 10, 1. — cf. Is 4, 5. — v. Nm 9, 15-23.

g cp. 13, 18, 20; Nm 33, 7. 8.
b Jr 44, 1.

c v. cp. 4, 21.
d Rm 9, 17, 22, 23. — cf. Ez 28, 22. — v. cp. 9, 16.
e cp. 7, 5.
f Ps 104, 25.
g cp. 10, 7; 12, 33, 36.

h cp. 15, 4. — cf. Is 31, 1.
i vr. 4; cp. 4, 21.
j Sap 19, 3.
l cp. 6, 1; 13, 3, 9, 16; Nm 33, 3; Dt 26, 8; Ac 13, 17. — cf. cp. 3, 19.
m cp. 15, 9; Js 24, 6; 1 Mc 4, 9.
n vr. 2.

o Js 24, 7; 2 Es 9, 9.
p Ps 105, 7. 8. — cf. cp. 13, 17.

q cp. 5, 21; 6, 9.

r 2 Par 20, 15, 17; Is 41, 10, 13, 14. — cf. 1 Mc 4, 8-9.
s cf. vr. 30, 31.
t vr. 25; Dt 1, 30; 3, 22; 20, 4; Js 10, 14, 42; 23, 3; 2 Par 20, 15, 29; 2 Es 4, 20.
u cf. Is 30, 15.
v vr. 21. 26. — v. cp. 7, 19.
x cf. vr. 4, 8.
y vr. 4.
z cp. 7, 5.
19] Ant. in Js. ss. Ang. c.
a cp. 23, 20; 32, 34; Nm 20, 16; Is 63, 9. — cf. cp. 13, 21.
b Js 24, 7; Is 8, 14; 2 Cor 4, 3.
*21-22] * Catech. R. II 2, 9.*
c vr. 16.
d cp. 15, 10.
e Js 2, 10; Ps 65, 6.
f cp. 15, 8; 2 Es 9, 11; Ps 73, 13; 76, 20; 77, 13; 135, 13. — cf. Js 3, 16; 4, 23; Is 10, 26; 11, 15, 16.
*22] * Catech. R. II 2, 9.*
g vr. 29; cp. 15, 19; Nm 33, 8; Ps 65, 6; 77, 13; 113, 3; Sap 10, 18; 19, 5-7; Is 63, 13; 1 Cor 10, 1; Heb 11, 29. — cf. Ps 76, 19.
h Ps 77, 13. — cf. Hab 3, 10.

virgam, per medium sicci maris panditur via, Israëli ad salutem, Aegyptiis vero ad interitum (15-31). Quod beneficium Moyses cum populo, praecinente Maria, celebrat; atque, glorificato Deo ob bene partam victoriam (15,1-10),

24 Iamque advenerat [i]vigilia matutina, et ecce [j]respiciens Dominus super castra Aegyptiorum per columnam ignis et nubis, interfecit exercitum eorum; 25et subvertit rotas curruum, ferebanturque in profundum. Dixerunt ergo Aegyptii: Fugiamus Israëlem; Dominus enim [l]pugnat pro eis contra nos. 26 Et ait Dominus ad Moysen: [m]Extende manum tuam super mare, ut revertantur aquae ad Aegyptios super currus et equites eorum. 27[n]Cumque extendisset Moyses manum contra mare, [o]reversum est primo diluculo ad priorem locum; fugientibusque Aegyptiis occurrerunt aquae, et [p]involvit eos Dominus in mediis fluctibus. 28 [q]Reversaeque sunt aquae et operuerunt currus et equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare; [r]nec unus quidem superfuit ex eis. 28 Filii autem Israël perrexerunt per medium sicci maris, et aquae eis erant quasi pro muro a dextris et a sinistris. 30 [t]Liberavitque Dominus in die illa Israël de manu Aegyptiorum. 31 Et [u]viderunt Aegyptios mortuos super litus maris et manum magnam, quam exercuerat Dominus contra eos; timuitque populus Dominum, et [v]crediderunt Domino et Moysi [a]servo eius.

15 Tunc [a]cecinit Moyses et filii Israël carmen hoc Domino, et dixerunt:

[b]Cantemus Domino; gloriose enim magnificatus est:
equum et ascensorem deiecit in mare.
2 [c]Fortitudo mea et [d]laus mea Dominus,
et factus est mihi in [e]salutem;
iste Deus meus, et glorificabo eum;
[f]Deus patris mei, et [g]exaltabo eum.
3 Dominus [h]quasi vir pugnator;
[i]omnipotens nomen eius,
4 [j]Currus Pharaonis et exercitum eius proiecit in mare;
[l]electi principes eius submersi sunt in mari Rubro.
5 [m]Abyssi operuerunt eos;
[n]descenderunt in profundum quasi lapis.

6 [o]Dextera tua, Domine, magnificata est in fortitudine;
dextera tua, Domine, percussit inimicum;
7 et in multitudine [p]gloriae tuae deposuisti adversarios tuos:
misisti iram tuam, [q]quae devoravit eos sicut stipulam,
8 [r]et in spiritu furoris tui congregatae sunt aquae.
[s]Stetit unda fluens, congregatae sunt abyssi in medio mari;
9 dixit inimicus: [t]Persequar et comprehendam;
[u]dividam spolia, implebitur anima mea,
evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.
10 [v]Flavit spiritus tuus, et [x]operuit eos mare;
submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.

11 [y]Quis similis tui in fortibus, Domine?
quis similis tui, [z]magnificus in sanctitate,
terribilis atque laudabilis, [a]faciens mirabilia?
12 [b]Extendisti manum tuam, et devoravit eos terra.
13 [c]Dux fuisti in misericordia tua populo, [d]quem redemisti:
et [e]portasti eum in fortitudine tua ad habitaculum sanctum tuum.
14 [f]Ascenderunt populi, et irati sunt:
dolores obtinuerunt habitatores Philisthiim.
15 Tunc [g]conturbati sunt [h]principes Edom,
[i]robustos Moab obtinuit tremor;
[j]obriguerunt omnes habitatores Chanaan.
16 [l]Irruat super eos formido et pavor,
in magnitudine bracchii tui fiant [m]immobiles quasi lapis,
donec pertranseat populus tuus, Domine,
donec pertranseat populus tuus iste, [n]quem possedisti.
17 Introduces eos, et [o]plantabis in monte hereditatis tuae,
firmissimo habitaculo tuo, quod operatus es, Domine,
[p]sanctuarium tuum, Domine, quod firmaverunt manus
18 [q]Dominus regnabit in aeternum et ultra. [tuae.

24-15, 1] Prph. in sb. s. et vg. Pnt.
i 1 Rg 11, 11; Jd 7, 19; Lm 2, 16.
j Sap 18, 15; Jdt 9, 6. — cf. Ps 33, 17.
l v. vr. 14.
m vr. 16, 21.
n vr. 21.
o cf. Js 4, 18.
p cp. 15, 1, 7; Dt 11, 4; Ps 77, 53; 135, 15; Sap 10, 19; Heb 11, 29.
q cf. Hab 3, 8-13.
r Ps 105, 11.
s v. vr. 22; Ps 76, 20.
t Ps 105, 8, 10; Sap. 10, 15.
u cf. Ps 91, 9-11. — v. vr. 13.
v Ps 105, 12. — cf. Jo 2, 11; 11, 45.
x Dt 34, 5; Ps 104, 26; Sap 10, 16 ;18, 21. — cf. Dt 33, 1; 1 Es 3, 2.

a Ps 105, 12; Sap 10, 20. — cf. Jd 5, 1; 2 Rg 22, 1; Jdt 10, 1.
b vr. 21. [1 ss.; Ap 15, 3.
1-21] Cn. in fr. 5 per ann.
1-3] R. in D. 4 Qdg. — Tr. p. Prph. ut s. — Tr. et Gr. in fss. ss. Jo. a Capistr. et Laur. a Brund. etc.
c Ps 17, 2; 58, 17; 117, 14; 140, 7; Is 12, 2.
d Dt 10, 21.
e Ps 17, 47; Hab 3, 18.
f cp. 3, 6, 15, 16.
g 2 Rg 22, 47; Ps 33, 4; 98, 5, 9; 117, 28; 144, 1; Is 25, 1.
h Ps 23, 8; Ap 19, 11. — cf. cp. 3, 14.
i cp. 6, 3; Gn 17, 1 etc.
j cp. 14, 28.
l cp. 14, 7.
m vr. 10; cp. 14, 28.
n 2 Es 9, 11.
6] R. in fs. ss. Ros. B. M. V. — v. vr. 11.
o vr. 12; Ps 117, 15, 16; Is 51, 9.
p Dt 33, 26.
q cf. Is 5, 24; 47, 14. Ml 4, 1.
r cp. 14 ,21, 22; 2 Rg 22, 16; Jb 4, 9; Ps 17, 16. — cf. 2 Th 2, 8.
s Ps 77, 13. — cf. Js 3, 16; Hab 3, 10.
t cp. 14,9.
u Gn 49, 27; Jd 5, 30; Ps 67, 13; Is 53, 12; Lc 11, 22
10] v. vr. 6.
v cp. 14, 21. — cf. Ps 147, 18; Is 11, 15; 40, 24.
x vr. 5; cp. 14, 28.
11] Gr. in cm. Mm. etc.
y Dt 3, 24; 1 Rg 2, 2; 2 Rg 7, 22 3 Rg 8, 23; Ps 70, 19; 85, 8; 88, 7, 9; Jr 10, 6. — cf. cp. 18, 11.
z cf. Is 6, 3; Ap 4, 8.
a Ps 76, 15.
b vr. 6.
c Ps 76, 21.
d Ps 76, 16.
e Ps 77, 54, 55.
f Nm 14, 14; Dt 2, 25; Js 2, 9.
g cf. Dt 2, 4.
h Gn 36, 15, 43.
i Nm 22, 3.
j Js 2 ,9, 11, 24; 5, 1.
l Dt 2, 25; 11, 25.
m 1 Rg 25, 37.
n Ps 73, 2; 1 Pt 2, 9.
o Ps 43, 3; 79, 9. — cf. Jr 32, 41.
p Ps 77, 54; 131, 13, 14.
q Ps 10, 16; 28, 10; 44, 7; 145, 10; Ap 11, 15. — v. Ps 92, 1.

de Palaestina feliciter occupanda auspicatur (11-21). Progredientibus vero filiis Israël per deserta Sur et Sin aquae amarae in dulces convertuntur (22-27), et post Elim dantur carnes (16, 1-13) et manna, quod postremum

19] * *cf. Catech. R. II 2, 48.*
r cp. 14, 23-29.

s Mic 6, 4.
t cf. Jd 4, 4; 4 Rg 22, 14; 2 Es 6, 14; Lc 2, 36.
u vr. 2, 4; Nm 26, 59.
v Jd 11, 34; 1 Rg 18, 6; Ps 67, 26 [12, 26; 150, 4.
x 1 Rg 18, 7.
y vr. 1.

a Gn 16, 7; 25, 18; 1 Rg 15, 7.
b Nm 33, 8.

c cf. Rt 1, 20.
d cp. 16, 2; 17, 3 etc.
e cp. 14, 10; 17, 4.
f Ecli 38, 5.
g cf. 4 Rg 2, 21; 4, 41.
h Jdt 5, 15; Ecli 38, 5.
i Js 24, 25.
j cp. 16, 4; Dt 8, 2, 16; Jd 2, 22; 3, 1, 4; Ps 65, 10 etc.
l Lv 26, 3-13; Dt 7, 12-15; Jr
m Dt 7, 15; 28, 27, 60. [7, 22.
n cp. 23, 25; Dt 32, 39; Ps 102, 3; 146, 3; Is 53, 5; Os 6, 2; 11, 3. — cf. Mt 9, 12.
27-16, 7] *L. in ben. Palm.*
o Nm 33, 9.
a Nm 33, 10, 11.
b Sap 11, 2.
c cp. 15, 24; 17, 2; 1 Cor 10, 10.
d cp. 14, 11. — cf. Nm 20, 3-5;
e Nm 11, 4, 5. [Lm 4, 9.

f 2 Es 9, 15; Ps 77, 24, 25; 104, 40; Sap 16, 20; Jo 6, 31, 32; 1 Cor 10, 3.
g cf. Pro 30, 8; Mt 6, 11.
h v. cp. 15, 25.
i vr. 22; Lc 25, 21.
6-7] *Inv. etc. in vg. Nativ. Dñi.*
j vr. 12, 13.
l cp. 6, 7. — cf. Nm 16, 28-30.
m cp. 40, 32; Nm 14, 10; 16, 19; 3 Rg 8, 10, 11. — cf. cp. 13, 21; 14, 24.
n Nm 16, 11.
o cf. Nm 14, 27; 1 Rg 8, 7; Lc 10, 16; Rm 13, 2.
p cf. cp. 4, 14-16.
q Nm 16, 16.

r vr. 7; cp. 13, 21; 3 Rg 8, 10, 11; Ecli 45, 3.
12] *R. in fs. Corp. Ch.*
s vr. 8.
t vr. 6; cp. 12, 6.
u vr. 8.

v Nm 11, 31; Ps 77, 27, 28; 104, 40 .
x Nm 11, 9.
y Nm 11, 7; Dt 8, 3; 2 Es 9, 15; Ps 77, 24; 104, 40; Sap 16, 20; Jo 6, 31, 49, 59.
15] * *cf. Catech. R. II 4, 60.* — *v. vr. 12.*
z vr. 31.
a Dt 8, 3.
b 1 Cor 10, 3. — v. vr. 4.
c vr. 36.

d (all) 2 Cor 8, 15.

19 Ingressus est enim [r]eques Pharao cum curribus et equitibus eius
in mare, et reduxit super eos Dominus aquas maris; filii autem Israël
ambulaverunt per siccum in medio eius.
20 Sumpsit ergo [s]Maria [t]prophetissa [u]soror Aaron tympanum in
manu sua; [v]egressaeque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis
et choris, 21 quibus [x]praecinebat dicens:

[y]Cantemus Domino; gloriose enim magnificatus est:
equum et ascensorem eius deiecit in mare.

22 Tulit autem Moyses Israël de mari Rubro, et egressi sunt in de-
sertum [a]Sur; ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, et non
inveniebant aquam. 23 Et venerunt in [b]Mara, nec poterant bibere
aquas de Mara, eo quod essent amarae; unde et congruum loco
nomen imposuit vocans illum [c]Mara, id est amaritudinem. 24 Et
[d]murmuravit populus contra Moysen dicens: Quid bibemus? 25At [e]ille
clamavit ad Dominum, qui ostendit ei [f]lignum; [g]quod cum misisset
in aquas, [h]in dulcedinem versae sunt. Ibi [i]constituit ei praecepta atque
iudicia, et ibi [j]tentavit eum 26 dicens: [l]Si audieris vocem Domini
Dei tui et quod rectum est coram eo feceris, et oboedieris mandatis
eius custodierisque omnia praecepta illius, cunctum [m]languorem,
quem posui in Aegypto, non inducam super te: [n]ego enim Dominus
sanator tuus.
27 Venerunt autem in [o]Elim filii Israël, ubi erant duodecim fontes
aquarum et septuaginta palmae; et castramentati sunt iuxta aquas.

16 [a]Profectique sunt de Elim, et venit omnis multitudo filiorum
Israël in [b]desertum Sin, quod est inter Elim et Sinai, quinto-
decimo die mensis secundi, postquam egressi sunt de terra Aegypti.
2 Et [c]murmuravit omnis congregatio filiorum Israël contra Moysen
et Aaron in solitudine; 3 dixeruntque filii Israël ad eos: [d]Utinam
mortui essemus per manum Domini in terra Aegypti, [e]quando sede-
bamus super ollas carnium, et comedebamus panem in saturitate. Cur
eduxistis nos in desertum istud, ut occideretis omnem multitudinem
fame? 4 Dixit autem Dominus ad Moysen: Ecce ego pluam vobis
[f]panes de caelo: egrediatur populus, et colligat [g]quae sufficiunt per
singulos dies, ut [h]tentem eum utrum ambulet in lege mea an non.
5 Die autem sexto parent quod inferant; et [i]sit duplum quam colligere
solebant per singulos dies. 6 Dixeruntque Moyses et Aaron ad omnes
filios Israël: [j]Vespere scietis quod [l]Dominus eduxerit vos de terra
Aegypti, 7 et mane videbitis [m]gloriam Domini; audivit enim murmur
vestrum contra Dominum; nos vero [n]quid sumus, quia mussitastis
contra nos? 8 Et ait Moyses: Dabit vobis Dominus vespere carnes
edere et mane panes in saturitate, eo quod audierit murmurationes
vestras, quibus murmurati estis contra eum; nos enim quid sumus?
nec contra nos est murmur vestrum, sed [o]contra Dominum. 9 [p]Dixit
quoque Moyses ad Aaron: Dic universae congregationi filiorum Israël:
[q]Accedite coram Domino; audivit enim murmur vestrum. 10 Cumque
loqueretur Aaron ad omnem coetum filiorum Israël, respexerunt ad
solitudinem; et ecce [r]gloria Domini apparuit in nube.
11 Locutus est autem Dominus ad Moysen dicens: 12 [s]Audivi mur-
murationes filiorum Israël; loquere ad eos: [t]Vespere comedetis carnes,
et [u]mane saturabimini panibus, scietisque quod ego sum Dominus
Deus vester.
13 Factum est ergo vespere, et [v]ascendens coturnix cooperuit castra;
mane quoque [x]ros iacuit per circuitum castrorum. 14 Cumque ope-
ruisset superficiem terrae, [y]apparuit in solitudine minutum et quasi
pilo tusum in similitudinem pruinae super terram. 15 Quod cum vi-
dissent filii Israël, dixerunt ad invicem: [z]Manhu? quod scignificat:
Quid est hoc? [a]ignorabant enim quid esset. Quibus ait Moyses: [b]Iste
est panis, quem Dominus dedit vobis ad vescendum. 16 Hic est sermo,
quem praecepit Dominus: Colligat unusquisque ex eo quantum sufficit
ad vescendum; [c]gomor per singula capita iuxta numerum animarum
vestrarum, quae habitant in tabernaculo, sic tolletis. 17 Feceruntque
filii Israël et collegerunt alius plus, alius minus. 18 Et mensi sunt ad
mensuram gomor; [d]nec qui plus collegerat habuit amplius, nec qui

minus paraverat repperit minus; sed singuli, iuxta id quod edere poterant, congregaverunt. 19 Dixitque Moyses ad eos: [e]Nullus relinquat ex eo in mane. 20 Qui non audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eis usque mane, et [f]scatere coepit vermibus, atque computruit; et iratus est contra eos Moyses. 21 Colligebant autem mane singuli quantum sufficere poterat ad vescendum; [g]cumque incaluisset sol, liquefiebat.

22 [h]In die autem sexta collegerunt cibos duplices, id est duo gomor per singulos homines. Venerunt autem omnes principes multitudinis, et narraverunt Moysi. 23 Qui ait eis: Hoc est quod locutus est Dominus: [i]Requies sabbati sanctificata est Domino cras; quodcumque operandum est facite, et quae coquenda sunt coquite; quidquid autem reliquum fuerit reponite usque in mane. 24 Feceruntque ita ut praeceperat Moyses, et non [j]computruit, neque vermis inventus est in eo. 25 Dixitque Moyses: Comedite illud hodie, quia sabbatum est Domini; non invenietur hodie in agro. 26 Sex diebus colligite; in die autem septimo sabbatum est Domini, idcirco non invenietur. 27 Venitque septima dies, et egressi de populo ut colligerent non invenerunt.

28 Dixit autem Dominus ad Moysen: [k]Usquequo non vultis custodire mandata mea et legem meam? 29 Videte quod Dominus dederit vobis sabbatum, et propter hoc die sexta tribuit vobis cibos duplices; maneat unusquisque apud semetipsum, nullus egrediatur de loco suo die septimo. 30 Et [l]sabbatizavit populus die septimo. 31 Appellavitque domus Israël nomen eius [m]man, [n]quod erat quasi semen coriandri album, gustusque eius quasi similae cum melle. 32 Dixit autem Moyses: Iste est sermo, quem praecepit Dominus: imple gomor ex eo, et custodiatur in futuras retro generationes, ut noverint panem, quo alui vos in solitudine, quando educti estis de terra Aegypti. 33 Dixitque Moyses ad Aaron: Sume [o]vas unum, et mitte ibi man quantum potest capere gomor, et repone coram Domino ad servandum in generationes vestras, 34 sicut praecepit Dominus Moysi. Posuitque illud Aaron in tabernaculo reservandum.

35 Filii autem Israël comederunt man [p]quadraginta annis, [q]donec venirent in terram habitabilem; hoc cibo aliti sunt, usquequo tangerent fines terrae Chanaan. 36 [r]Gomor autem decima pars est [s]ephi.

17 Igitur [a]profecta omnis multitudo filiorum Israël de deserto Sin per mansiones suas iuxta sermonem Domini castrametati sunt in Raphidim, ubi non erat aqua ad bibendum populo. 2 [b]Qui iurgatus contra Moysen ait: Da nobis aquam, ut bibamus. Quibus respondit Moyses: Quid iurgamini contra me? cur [c]tentatis Dominum? 3 Sitivit ergo ibi populus prae aquae penuria, et [d]murmuravit contra Moysen dicens: Cur fecisti nos exire de Aegypto, ut occideres nos et liberos nostros ac iumenta siti? 4 Clamavit autem Moyses ad Dominum dicens: Quid faciam populo huic? adhuc paululum et [e]lapidabit me. 5 Et ait Dominus ad Moysen: Antecede populum, et sume tecum de senioribus Israël, et virgam, qua [f]percussisti fluvium, tolle in manu tua et vade. 6 En ego stabo ibi coram te supra petram Horeb; percutiesque petram, et [g]exibit ex ea aqua, ut bibat populus. Fecit Moyses ita coram senioribus Israël; 7 et vocavit nomen loci illius [h]tentatio propter iurgium filiorum Israël et quia tentaverunt Dominum dicentes: [i]Estne Dominus in nobis an non?

8 [j]Venit autem Amalec, et pugnabat contra Israël in Raphidim. 9 Dixitque Moyses ad [k]Iosue: Elige viros, et egressus pugna contra Amalec; cras ego stabo in vertice collis habens [l]virgam Dei in manu mea. 10 Fecit Iosue ut locutus erat Moyses, et pugnavit contra Amalec; Moyses autem et Aaron et [m]Hur ascenderunt super verticem collis. 11 [n]Cumque levaret Moyses manus, vincebat Israël; sin autem paululum remisisset, superabat Amalec. 12 Manus autem Moysi erant graves; sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit; Aaron autem et Hur sustentabant manus eius ex utraque parte. Et factum est ut manus illius non lassarentur usque ad occasum solis. 13 Fugavitque Iosue Amalec et populum eius in ore gladii. 14 Dixit autem Dominus ad Moysen: [o]Scribe hoc ob monimentum in libro, et trade auribus Iosue; [p]delebo enim memoriam Amalec sub caelo. 15 Aedifi-

e cf. Mt 6, 34; Lc 11, 3.

f cf. vr. 24.

g Sap 16, 27, 28.

h vr. 5.

i cp. 35, 2, 3; Gn 2, 3; Lv 23, 3. — v. cp. 20, 8-11; 31, 14-17.

j cf. vr. 20.

k cf. Ps 77, 10; 105, 13; Ez 20, 13.

l Lc 23, 56.

m vr. 15.
n Nm 11, 7, 8.

o Heb 9, 4.

p Nm 33, 38; Dt 8, 2, 3; 2 Es 9, 21; Jdt 5, 15; Jo 6, 31, 49.
q Js 5, 12.
r Lv 5, 11; 6, 20.
s Ez 45, 11 (.— cf. Nm 5, 15).

a cp. 16, 1; Nm 33, 12, 14.

b Nm 20, 4.
c Dt 6, 16; Ps 77, 18, 41; 94, 8, 9; Is 7, 12; Mt 4, 7; 1 Cor 10, 9; Heb 3, 8, 9.
d cp. 15, 24; 16, 2.
e Nm 14, 10; 1 Rg 30, 6; 2 Par 24, 21; Mt 23, 37; Lc 13, 34; Jo 8, 59; 10, 31-33; 11, 8; Ac 7, 58, 14, 5, 19; 2 Cor 11, 25; Heb 11, 37. — cf. Js 9, 25; 3 Rg 21, 13.
f cp. 7, 20; Ps 77, 15; 1 Cor 10, 4.
g Nm 20, 8-11; Dt 8, 15; 2 Es 9, 15; Ps 104, 41; 113, 8; Sap 11, 4; Is 43, 20; 48, 21.
7] * *Catech. R. IV 9, 7.*
h Nm 20, 13; Ps 94, 9.
i cf. Ps 13, 1; Ec 5, 5; Is 49, 14; Ez 8, 12.
j Dt 25, 17; 1 Rg 15, 2; Jdt 4, 13. — cf. Sap 11, 3.
k cp. 24, 13; 32, 17; 33, 11; Nm 13, 8, 17.
l cp. 4, 20.
m cp. 24, 14; 31, 2.
n cf. 1 Tm 2, 8; Jc 5, 16.

o cp. 34, 27.
p Nm 24, 20; Dt 25, 19; 1 Rg 15, 3, 7; 30, 1, 17; 2 Rg 8, 15] *cf. cp. 24, 4.*

postque adventum Iethro, qui Moysi adducit uxorem et duos filios (18, 1-12) eique consilium dat de magistratibus minoribus instituendis (13-17), veniunt in solitudinem Sinai ibique castrametantur (19, 1-2).

cavitque Moyses altare; et vocavit nomen eius Dominus exaltatio mea dicens: 16 Quia manus solii Domini et [q]bellum Domini erit contra Amalec a generatione in generationem.

18 Cumque audisset [a]Iethro [b]sacerdos Madian cognatus Moysi omnia quae fecerat Deus Moysi et Israëli populo suo, et quod eduxisset Dominus Israël de Aegypto, 2 tulit Sephoram uxorem Moysi, [c]quam remiserat, 3 et [d]duos filios eius, [e]quorum unus vocabatur Gersam, dicente patre: Advena fui in terra aliena; 4 alter vero Eliezer; Deus enim, ait, patris mei adiutor meus, et eruit me de gladio Pharaonis. 5 Venit ergo Iethro cognatus Moysi et filii eius et uxor eius ad Moysen in desertum, ubi erat castrametatus [f]iuxta montem Dei 6 et mandavit Moysi dicens: Ego Iethro cognatus tuus venio ad te et uxor tua et duo filii tui cum ea. 7 [g]Qui egressus in occursum cognati sui adoravit et [h]osculatus est eum; [i]salutaveruntque se mutuo verbis pacificis. Cumque intrasset tabernaculum, 8narravit Moyses cognato suo [j]cuncta quae fecerat Dominus Pharaoni et Aegyptiis propter Israël; universumque laborem, qui accidisset eis in itinere, et quod liberaverat eos Dominus. 9 Laetatusque est Iethro super omnibus bonis, quae fecerat Dominus Israëli, eo quod eruisset eum de manu Aegyptiorum, 10 et ait: [l]Benedictus Dominus, qui liberavit vos de manu Aegyptiorum et de manu Pharaonis, qui eruit populum suum de manu Aegypti. 11Nunc cognovi, quia [m]magnus Dominus super omnes deos, eo quod [n]superbe egerint contra illos. 12 Obtulit ergo Iethro cognatus Moysi holocausta et hostias Deo; veneruntque Aaron et omnes seniores Israël, ut comederent panem cum eo [o]coram Deo.

13 Altera autem die sedit Moyses ut iudicaret populum, qui assistebat Moysi a mane usque ad vesperam. 14 Quod cum vidisset cognatus eius, omnia scilicet quae agebat in populo, ait: Quid est hoc quod facis in plebe? cur solus sedes et omnis populus praestolatur de mane usque ad vesperam? 15 Cui respondit Moyses: [p]Venit ad me populus quaerens sententiam Dei. 16 Cumque acciderit eis [q]aliqua disceptatio, veniunt ad me ut iudicem inter eos, et [r]ostendam praecepta Dei et leges eius. 17 At ille: Non bonam, inquit, rem facis; 18 stulto labore consumeris et tu et populus iste qui tecum est; ultra vires tuas est negotium, [s]solus illud non poteris sustinere. 19 Sed audi verba mea atque consilia, et erit Deus tecum. [t]Esto tu populo in his quae ad Deum pertinent, [u]ut referas quae dicuntur ad eum, 20 ostendasque populo caeremonias et ritum colendi [v]viamque, per quam ingredi debeant, et [w]opus quod facere debeant. 21 Provide autem de omni plebe [v]viros potentes et timentes Deum, in quibus sit veritas et qui oderint avaritiam; et constitue ex eis tribunos et centuriones et quinquagenarios et decanos, 22 [z]qui iudicent populum omni tempore; [a]quidquid autem maius fuerit referant ad te, et ipsi minora tantummodo iudicent; [b]leviusque sit tibi, partito in alios onere. 23 Si hoc feceris, implebis imperium Dei, et praecepta eius [c]poteris sustentare; et omnis hic populus revertetur ad loca sua cum pace. 24 Quibus auditis, Moyses fecit omnia quae ille suggesserat. 25Et, [d]electis viris strenuis de cuncto Israël, constituit eos principes populi, tribunos et centuriones et quinquagenarios et decanos. 26 [e]Qui iudicabant plebem omni tempore; quidquid autem gravius erat referebant ad eum, faciliora tantummodo iudicantes. 27 Dimisitque cognatum suum, [f]qui reversus abiit in terram suam.

19 Mense tertio egressionis Israël de terra Aegypti, in die hac [a]venerunt in solitudinem Sinai. 2 Nam profecti de [b]Raphidim et pervenientes usque in desertum Sinai castrametati sunt in eodem loco, ibique Israël fixit tentoria e regione [c]montis.

3 [d]Moyses autem ascendit ad Deum: [e]vocavitque eum Dominus de monte et ait: Haec dices domui Iacob, et adnuntiabis filiis Israël: 4 [f]Vos ipsi vidistis quae fecerim Aegyptiis, quomodo [g]portaverim vos super alas aquilarum et adsumpserim mihi. 5 Si ergo audieritis vocem meam et custodieritis pactum meum, [h]eritis mihi in peculium de cunctis populis; [i]mea est enim omnis terra. 6 Et vos eritis mihi in [j]regnum sacerdotale et [i]gens sancta. Haec sunt verba quae loqueris ad filios Israël. 7 Venit Moyses et, convocatis maioribus natu populi,

q cf Jd 6, 24.

a cp. 3, 1; 4, 18. — cf. cp. 2, *b* vr. 12; cp. 2, 16. [18.
c cf. cp. 4, 26
d cp. 4, 20; Ac 7, 29.
e cp. 2 ,22; Ps 38, 12; Heb 11, 13.

f v. cp. 3, 1, 12.

g Gn 14, 17; 18, 2; 19, 1; 3 Rg 2, 19.
h cf. Gn 29, 13; 33, 4; 2 Rg
i Gn 44, 34. [19, 39.
j v. 2 Es 9, 9-15; Ps 77, 12-28, 43-53; 105, 7-12.

l Gn 14, 20; 2 Rg 18, 28; Lc 1, 68.

m 1 Par 16, 25; 2 Par 2, 5; Ps 94, 3; 96, 9; 134, 5.
n cp. 1, 14; 5, 7, 18; 10, 10; 14, 8; 2 Es 9, 10; 16, 29. — cf. Ps 118, 21; Sap 11, 16; Dn 4, 37; Lc 1, 51.
o Dt 12, 7; 14, 26; 1 Par 29, 22. — cf. cp. 24, 21; Gn 31, 54.

p cf. Lv 24, 12; Nm 15, 34.
q cp. 24, 14; Dt 17, 8. — cf. 2 Rg 15, 3; 1 Cor 6, 1.
r Dt 4, 5; 5, 1.

s Nm 11, 14, 17; Dt 1, 9, 12.
t cp. 4, 16. — cf. cp. 20, 19; Dt 5, 5.
u Nm 27, 5.
v Ps 142, 8.
x Dt 1, 18.
y Dt 1, 15; 16, 18. — cf. Ac 6, 3. — v. 2 Par 19, 5-10.

z vr. 26.
a Lv 24, 11; Nm 15, 33; 27, 2; 36, 1; Dt 1, 17; 17, 8 ss.
b Nm 11, 17.
c vr. 18.

d Dt 1, 15,

e vr. 22.

f cf. Nm 10, 29, 30.

a Nm 33, 15.
b cp. 17, 1, 8.
c v. cp. 3, 1, 12.
d cp. 20, 21. — cf. Ac 7, 38.
e cp. 3, 4.
f Dt 29, 2.
g Dt 32, 11, 12, Is 63, 9; Ap 12, 14.
h Dt 7, 6; 14, 2; 26, 18; 32, 8, 9; Ps 134, 4; Eccli 17, 15; Ml 3, 17; 1 Pt 2, 9 etc.
i cp. 9, 29; Dt 10, 14; Jb 41, 11; Ps 23, 1; 49, 12; 1 Cor 10, 26, 28. [7, 6.
l Lv 19, 2; 20, 24, 26. — v. Dt

8. Lex promulgatur et foedus inter Deum et Israël initur et renovatur (19, 8-40-36) *Populus sanctificatus viaet maiestatem Dei in vulgure et tonitru apparentis (19,3-25) et decalogum promulgantis (20, 1-17), at nimio terrore correptus, cum*

exposuit omnes sermones quos mandaverat Dominus. 8 Responditque [m]omnis populus simul: [n]Cuncta, quae locutus est Dominus, faciemus.
Cumque rettulisset Moyses verba populi ad Dominum, 9 ait ei Dominus: Iam nunc veniam ad te [o]in caligine nubis, [p]ut audiat me populus loquentem ad te, et [q]credat tibi in perpetuum.
Nuntiavit ergo Moyses verba populi ad Dominum, 10 qui dixit ei: Vade ad populum, et [r]sanctifica illos hodie et cras, [s]laventque vestimenta sua, 11 et sint parati in diem tertium; in die enim tertia [t]descendet Dominus coram omni plebe super montem Sinai. 12 Constituesque terminos populo per circuitum et dices ad eos: Cavete ne ascendatis in montem, [u]nec tangatis fines illius; [v]omnis qui tetigerit montem morte morietur. 13 Manus non tanget eum, sed lapidibus opprimetur aut confodietur iaculis; sive iumentum fuerit sive homo non vivet. Cum coeperit [x]clangere bucina, tunc ascendant in montem. 14 [y]Descenditque Moyses de monte ad populum et sanctificavit eum. Cumque lavissent vestimenta sua, 15 ait ad eos: Estote parati [z]in diem tertium, et [a]ne appropinquetis uxoribus vestris.
16 Iamque advenerat tertius dies, et mane inclaruerat; et [b]ecce coeperunt audiri tonitrua ac micare fulgura et [c]nubes densissima operire montem, [d]clangorque bucinae vehementius perstrepebat; et [e]timuit populus qui erat in castris. 17 Cumque [f]eduxisset eos Moyses in occursum Dei de loco castrorum, steterunt ad radices montis. 18 [g]Totus autem mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus super eum in igne, et ascenderet fumus ex eo quasi de fornace; [h]eratque omnis mons terribilis. 19 Et [i]sonitus bucinae paulatim crescebat in maius et prolixius tendebatur. [l]Moyses loquebatur, et [k]Deus respondebat ei. 20 Descenditque Dominus super montem Sinai in ipso montis vertice et vocavit Moysen in cacumen eius. Quo cum ascendisset, 21 dixit ad eum: Descende, et contestare populum, ne forte velit [l]transcendere terminos ad videndum Dominum et pereat ex eis plurima multitudo. 22 Sacerdotes quoque, qui accedunt at Dominum, [m]sanctificentur, ne [n]percutiat eos. 23 Dixitque Moyses ad Dominum: Non poterit vulgus ascendere in montem Sinai; tu enim testificatus es et iussisti dicens: [o]Pone terminos circa montem et sanctifica illum.
24 Cui ait Dominus: Vade, descende; ascendesque tu et Aaron tecum: sacerdotes autem et populus ne transeant terminos, nec ascendant ad Dominum, ne forte interficiat illos. 25 Descenditque Moyses ad populum et omnia narravit eis.

20 Locutusque est [a]Dominus cunctos sermones hos:
2 [b]Ego sum Dominus Deus tuus qui eduxit te de terra Aegypti, [c]de domo servitutis. 3 [d]Non habebis deos alienos coram me. 4 [e]Non facies tibi sculptile neque omnem similitudinem, quae est in caelo desuper et quae in terra deorsum, nec eorum quae sunt in aquis sub terra. 5 [f]Non adorabis ea neque coles. Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, [g]zelotes, [h]visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, 6 et faciens misericordiam in milia his [i]qui diligunt me et custodiunt praecepta mea.
7 [j]Non adsumes nomen Domini Dei tui in vanum; nec enim habebit insontem Dominus eum qui adsumpserit nomen Domini Dei sui frustra.
8 [k]Memento ut diem sabbati sanctifices. 9 [l]Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua; 10 [m]septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est; non facies omne opus in eo tu et filius tuus et filia tua, servus tuus et ancilla tua, iumentum tuum et [n]advena qui est intra portas tuas. 11 [o]Sex enim diebus fecit Dominus caelum et terram et mare et omnia quae in eis sunt, et requievit in die septimo: idcirco benedixit Dominus diei sabbati et sanctificavit eum.
12 [p]Honora patrem tuum et matrem tuam, [q]ut sis longaevus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.
13 [r]Non occides.
14 [s]Non moechaberis.
15 [t]Non furtum facies.
16 [u]Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.
17 [v]Non concupisces [x]domum proximi tui; [y]nec desiderabis uxorem

m cp. 24, 3, 7; Dt 5, 27; 26, *n* Dt 5, 27. [17.
o cp. 20, 21; 24, 15, 16; Dt 4, 11; Ps 17,12; 96, 2.— cf. Mt 17, 5.
p Dt 4, 12, 36. — cf. Jo 12, *q* cp. 14, 31. [29, 30.
r Lv 11, 44, 45. — v. Js 3, 5.
s cf. Gn 35, 2; Lv 15, 5.
(10, 11)] R. in vg. Nat. Dñi.
t cp. 34, 5. — cf. Dt 33, 2.
u cp. 34, 3; Heb 12, 18.
v (all) Heb 12, 20.
x vr. 16, 19.
(14), 15] v. 2 Par 20, 17. - RR.
y vr. 3. *[in vg. Nat. Dñi.*
z vr. 11.
a cf. 1 Rg 21, 4; 1 Cor 7, 5.
b Ps 76, 19; Heb 12, 18, 19; Ap *c* vr. 9. [4, 5; 8, 5; 11, 19.
d vr. 13 19; Ap 1, 10; 4, 1.
e Heb 12, 21. *f* Dt 4, 10.
g cp. 24, 17; Dt 4, 11; 33, 2; Jd 5, 5. — Ps 143, 5, 6; Is 6, 4; Hab 3, 10; Ap 15, 8.
h Ps 67, 9; Heb 12, 26.
i vr. 13. *j* Ac 7, 38.
k 2 Es 9, 13 (; Ps 80, 8).
l cf. cp. 3, 5, 6; 1 Rg 6, 19.
m Lv 10, 3.
n cf. 2 Rg 6, 7, 8; 1 Par 13, 10.
o vr. 12; Is 3, 4.
2-17] Dt 5, 6-21. - cf. cp. 34,
a Dt 5,22. [10-26.
b Lv 26, 1, 13; Ps 80, 11; Dn 9, 15; Os 13, 4.
*2, 3] * Catech. R. I 2, 7; III*
c cp. 13, 3, 14. *[1, 4; 2, 1.*
d 4 Rg 17, 35; Jr 25, 6; 35, 15.
e Lv 26, 1; Dt 4, 15; 27, 15; Js 24, 14; Ps 96, 7. - cf. Is 40, 18-26; Ac 17, 29; Rm 1, 23.
f cp. 23, 24; Js 23, 7.
g cp. 34, 14; Dt 4, 24; 6, 15; Js 24, 19; Nh 1, 2.
h cp. 34, 7; Nm 14, 18, 33. — cf. Ps 78, 8; 108, 14; Is 65, 6, 7; Jr 31, 29, 30; 32, 18;
i v. Sap. 6, 19. [Lm 5, 7.
*7] * Catech. R. III 3, 30.*
j Lv 19, 12; 24, 16; Dt 5, 11; Ecli 23, 9. — cf. Mt 5, 33-35; Jc 5, 12.
k Lv 26, 2; Dt 5, 12, 13; Ez 20, 12. — cf. cp. 31, 13-17.
l cp. 23, 12; 34, 21; 35, 2; Lv 23, 3; Lc 13, 14.
m cp. 16, 26; 31, 15; Gn 2, 2, 3; Ez 20, 12. — v. Nm 15,
n v. 2 Es 13, 16-19. [32-36.
o v. Gn 1, 1-31; 2, 1-3.
p (all) Mt 15, 4; Mr 7, 10; Eph 6, 2.- Dt 5, 16; Ecli 3, 7, 14.
q Eph 6, 3. [15.- cf. Jr 35, 18, 19.
12-24] L. in fr. 4 p. D. 3 Qdg.
r (all) Mt 5, 21; Lc 18, 20. — cp. 21, 12. — cf. Gn 9, 5, 6; Jc 2, 11; 1 Jo 3, 15.
s (all) Mt 5, 27; Rm 13, 9. — Lv 18, 20; 20, 10; Dt 22, 22; Pro 6, 32; Rm 7, 7; 1 Cor 6, 9; Heb 13, 4.
t (all) Mt 19, 18; Rm 13, 9.— Lv 19, 11; Eph 4, 28.
u (all) Mt 19, 18.— cp. 23, 1; Pro 19, 5, 9; 21, 28; 24, 28; 25, 18. — v. Dt 19, 16-20.
*17] * cf. propp. 49 et 75 M. Bai a Pio V damn.; * Catech. R. III 10, 8.*
v (all) Rm 7, 7; 13, 9. - Lc 12, 15; Eph 5, 3, 5. - cf. Col 3,
x Mic 2, 2. [5; Heb 13, 5.
y Pro 6, 29; Jr 5, 8; Mt 5, 28.

a Deo postulasset Moysen interpretem praecipiendorum (18-21), per hunc accipit leges de Deo adorando et de altari faciendo (22-26), de servis et ancillis (21, 1-11), de damno immediate (12-27) vel mediate personae (28-36)

z Heb 12 ,18, 19.

a Dt 5, 25 ,27; 18, 16; Gal 3, 19, 20; Heb 12, 19.
b cf. 1 Rg 12, 20.
c cf. Gn 22, 1; Dt 13, 13.
d Dt 4, 10; 6, 2; 12 etc.
e Dt 4, 11; 18, 16; 2 Rg 22, 10; 3 Rg 8, 12; Ps 17, 10; 96, 2; Heb 12, 18.
f Dt 4, 36; 2 Es 9, 13; Heb 12, 25.
g cf. cp. 32, 31; 4 Rg 17, 33; Ez 20, 39; Sph 1, 5.
h cp. 27, 8; 38, 7.
i Dt 12, 5, 11; 14, 23; 16, 6, 11; 26, 2; 3 Rg 8, 29; 9, 3; 2 Par 6, 6; 7, 16; 12, 13; 1 Es 6, 12; 2 Es 1, 9; Ps 73, 7; Jr 7, 10, 12. — cf. cp. 29, 42, 43.
j Dt 7, 13. — cf. Dt 12, 5.
l Dt 27, 5; Js 8, 31.
m cf. 3 Rg 5, 17; 1 Par 22, 2;
n cp. 28, 42. [1 Mc 4, 47.

a cp. 24, 3; Dt 4, 14; 6, 1.
b Dt 15, 12; Jr 34, 14.—v. Lv
c cf. Lv 25, 44-46. [25, 39-41.
d Ecli 7, 23.
e Dt 15, 16, 17.
f cp. 22, 8, 9, 28. — cf. Ps 81, 6; Jo 10, 34, 35, 1 Cor 8, 5.
g cf. Ps 39, 7.
h 2 Es 5, 5.
i vr. 2, 3.

j cp. 20, 13; Gn 9, 6; Lv 24, 17; Nm 35, 30, 31.— cf. Mt 26, 52.
l Dt 19, 4, 5.—v. Nm 35, 22-25.
m cf. 1 Rg 24, 5; 11, 19.
n Nm 35, 11; Dt 4, 41-43; 19, 2. —v. Js 20, 2-9.
*14] * Conc. Tr. s. 14 cp. 7 de R.*
o v. 3 Rg 2, 28-34; 4 Rg 11, 15.
p 1 Tm 1, 9.
q Dt 24, 7.
r cf. Gn 37, 28.
s cp. 22, 4.
*17] * cf. Catech. R. III 5, 20.*
t (all) Mt 15, 4; Mr 7, 10. — Lv 20, 9; Dt 27, 16. — cf. Pro 20, 20; 30, 11.

u cf. Lv 25, 45, 46.

v Dt 22, 18, 19.
x cf. Dt 32, 31; Jb 31, 11.
y Dt 19, 21.
z (all) Mt 5, 38. — Lv 24, 20; Dt 19, 21.

a Gn 9, 5. — cf. 3, 14.

eius, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum nec omnia quae illius sunt.

18 Cunctus autem populus [z]videbat voces et lampades et sonitum bucinae montemque fumantem; et perterriti ac pavore concussi, steterunt procul 19 dicentes Moysi: [a]Loquere tu nobis, et audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. 20 Et ait Moyses ad populum: [b]Nolite timere; ut enim [c]probaret vos venit Deus, et ut [d]terror illius esset in vobis et non peccaretis. 21 Stetitque populus de longe.

[e]Moyses autem accessit ad caliginem in qua erat Deus.

22 Dixit praeterea Dominus ad Moysen: Haec dices filiis Israël: Vos vidistis quod [f]de caelo locutus sim vobis. 23 [g]Non facietis deos argenteos nec deos aureos facietis vobis. 24 [h]Altare de terra facietis mihi, et offeretis super eo holocausta et pacifica vestra, oves vestras et boves; [i]in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei, veniam ad te et [j]benedicam tibi. 25Quod [l]si altare lapideum feceris mihi, [m]non aedificabis illud de sectis lapidibus; si enim levaveris cultrum super eo, polluetur. 26 Non ascendes per gradus ad altare meum, [n]ne reveletur turpitudo tua.

21 Haec sunt [a]iudicia quae propones eis: 2 Si [b]emeris servum [c]hebraeum, sex annis serviet tibi; in septimo [d]egredietur liber gratis. 3 Cum quali veste intraverit, cum tali exeat; si habens uxorem, et uxor egredietur simul. 4 Sin autem dominus dederit illi uxorem, et pepererit filios et filias, mulier et liberi eius erunt domini sui; ipse vero exibit cum vestitu suo. 5 [e]Quod si dixerit servus: Diligo dominum meum et uxorem ac liberos, non egrediar liber, 6 offeret eum dominus [f]diis, et applicabitur ad ostium et postes, [g]perforabitque aurem eius subula, et erit ei servus in saeculum.

7 Si quis [h]vendiderit filiam suam in famulam, non egredietur sicut [i]ancillae exire consueverunt. 8 Si displicuerit oculis domini sui, cui tradita fuerat, dimittet eam; populo autem alieno vendendi non habebit potestatem, si spreverit eam. 9 Sin autem filio suo desponderit eam, iuxta morem filiarum faciet illi. 10 Quod si alteram ei acceperit providebit puellae nuptias et vestimenta, et pretium pudicitiae non negabit. 11 Si tria ista non fecerit, egredietur gratis absque pecunia.

12 [j]Qui percusserit hominem volens occidere morte moriatur. 13 [l]Qui autem non est insidiatus, sed Deus [m]illum tradidit in manus eius, [n]constituam tibi locum in quem fugere debeat.

14 Si quis per industriam occiderit proximum suum et per insidias, [o]ab altari meo evelles eum ut moriatur.

15 [p]Qui percusserit patrem suum aut matrem morte moriatur.

16 [q]Qui furatus fuerit hominem et [r]vendiderit eum [s]convictus noxae morte moriatur.

17 [t]Qui maledixerit patri suo vel matri morte moriatur.

18 Si rixati fuerint viri, et percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, et ille mortuus non fuerit, sed iacuerit in lectulo, 19 si surrexerit et ambulaverit foris super baculum suum, innocens erit qui percusserit, ita tamen ut operas eius et impensas in medicos restituat.

20 Qui percusserit servum suum vel ancillam virga, et mortui fuerint in manibus eius, criminis reus erit. 21 Sin autem uno die vel duobus supervixerit, non subiacebit poenae, [u]quia pecunia illius est.

22 Si rixati fuerint viri, et percusserit quis mulierem praegnantem, et abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subiacebit damno [v]quantum maritus mulieris expetierit et [x]arbitri iudicaverint.

23 Sin autem mors eius fuerit subsecuta, reddet [y]animam pro anima, 24 [z]oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, 25 adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore.

26 Si percusserit quispiam oculum servi sui aut ancillae et luscos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo quem eruit. 27 Dentem quoque si excusserit servo vel ancillae suae, similiter dimittet eos liberos.

28 [a]Si bos cornu percusserit virum aut mulierem et mortui fuerint, lapidibus obruetur, et non comedentur carnes eius, dominus quoque bovis innocens erit. 29 Quod si bos cornupeta fuerit ab heri et nu-

diustertius, et contestati sunt dominum eius nec recluserit eum, occideritque virum aut mulierem, et bos lapidibus obruetur et dominum eius occident. 30 Quod si [b]pretium fuerit ei impositum, dabit pro anima sua quidquid fuerit postulatus. 31 Filium quoque et filiam, si cornu percusserit, simili sententiae subiacebit. 32 Si servum ancillamque invaserit, [c]triginta siclos argenti domino dabit, [d]bos vero lapidibus opprimetur.

33 Si quis aperuerit cisternam et foderit et non operuerit eam, ceciderit bos aut asinus in eam, 34 reddet dominus cisternae pretium iumentorum; quod autem mortuum est ipsius erit.

35 Si bos alienus bovem alterius vulneraverit et ille mortuus fuerit, vendent bovem vivum et divident pretium, cadaver autem mortui inter se dispertient. 36 Sin autem sciebat quod bos cornupeta esset ab heri et nudiustertius, et non custodivit eum dominus suus, reddet bovem pro bove et cadaver integrum accipiet.

22 Si quis furatus fuerit bovem aut ovem, et occiderit vel vendiderit, quinque boves pro uno bove restituet [a]et quattuor oves pro una ove.

2 [b]Si effringens fur domum, sive suffodiens fuerit inventus, et accepto vulnere mortuus fuerit, [c]percussor non erit reus sanguinis. 3 Quod si orto sole hoc fecerit, [d]homicidium perpetravit et ipse morietur. Si non habuerit quod pro furto reddat, ipse [e]venundabitur. 4 Si [f]inventum fuerit apud eum quod furatus est vivens sive bos, sive asinus sive ovis, [g]duplum restituet.

5 Si laeserit quispiam agrum vel vineam, et dimiserit iumentum suum ut depascatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro suo vel in vinea pro damni aestimatione restituet. 6 Si egressus ignis invenerit spinas, et comprehenderit acervos frugum sive stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succenderit.

7 Si quis commendaverit amico pecuniam aut vas in custodiam, et ab eo, qui susceperat, furto ablata fuerint, si invenitur fur, duplum reddet; 8 si latet fur, dominus domus applicabitur ad [h]deos, et iurabit quod non extenderit manum in rem proximi sui 9 ad perpetrandam fraudem tam in bove quam in asino et ove ac vestimento et quidquid damnum inferre potest; ad [h]deos utriusque causa perveniet et, si illi iudicaverint, duplum restituet proximo suo.

10 Si quis commendaverit proximo suo asinum, bovem, ovem et omne iumentum ad custodiam, et mortuum fuerit aut debilitatum vel captum ab hostibus, nullusque hoc viderit; 11 [i]iusiurandum erit in medio, quod non extenderit manum ad rem proximi sui, suscipietque dominus iuramentum, et ille reddere non cogetur. 12 [j]Quod si furto ablatum fuerit, restituet damnum domino; 13 si comestum a bestia, deferat ad eum quod occisum est et non restituet.

14 Qui a proximo suo quidquam horum mutuo postulaverit, et debilitatum aut mortuum fuerit, domino non praesente, reddere compelletur. 15 Quod si impraesentiarum dominus fuerit, non restituet, maxime si conductum venerat pro mercede operis sui.

16 [l]Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam dormieritque cum ea, [m]dotabit eam et habebit eam uxorem. 17 Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis quam virgines accipere consueverunt.

18 [n]Maleficos non patieris vivere.

19 [o]Qui coierit cum iumento morte moriatur.

20 [p]Qui immolat diis occidetur, praeterquam Domino soli.

24 [q]Advenam non contristabis neque adfliges eum; advenae enim et ipsi fuistis in terra Aegypti.

22 [r]Viduae et pupillo non nocebitis. 23 Si laeseritis eos, [s]vociferabuntur ad me, et [t]ego audiam clamorem eorum, 24 et indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, et [u]erunt uxores vestrae viduae et filii vestri pupilli.

25 [v]Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor nec usuris opprimes. 26 [x]Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei, 27 ipsum enim est solum, quo operitur, indumentum carnis

b cp. 30, 12; Nm 35, 31, 32.

c cf. Zc 11, 12, 13; Mt 26, 15.
d vr. 28.

a 2 Rg 12, 6. — cf. Pro 6, 31; Lc 19, 8.
b Mt 24, 43.
c Nm 35, 27. — cf. Jr 2, 34.
d cp. 21, 12.
e cf. cp. 21, 2.
f cp. 21, 16.
g cf. vr. 1, 7.

h vr. 28. — v. cp. 21, 6.

i Heb 6, 16.

j Gn 31, 39.

*16] * Conc. Tr. s. 25 cp. 6 de R.*
l Dt 22, 28, 29.
m Gn 34, 12; 1 Rg 18, 25.
n Lv 19, 26, 31; 20, 6, 27; Dt 18, 10, 11; 1 Rg 28, 3, 9.
o Lv 18, 23; Dt 27, 21.
p Lv 19, 4; 20, 5. — cf. Nm 25, 2, 7, 8; Js 23, 16; 1 Mc 2, 23, 24. — v. Dt 13, 1-15; 17, 2-5.
q cp. 23, 9; Lv 19, 33; Dt 10, 18, 19; 24, 17. 18; 27, 19; Jr 7, 6; Zc 7, 10; Ml 3, 5.
r Dt 24, 17; 27, 19; Ps 93, 6; Is 1, 17. 23; 10, 2; Jr 5, 28; Ez 22, 7; Zc 7, 10; Jc 1, 27.
s Jb 34, 28; Eccli 4, 6; 35, 16, 19; Lc 18, 7.
t Ps 17, 7; 144, 19. — cf. Jc 5.
u Ps 108, 9; Lm 5, 3. [4.
*25, 26] * Catech. R. III 8, 13.*
v Lv 25, 35-37; Dt 23, 19, 20; 2 Es 5, 7; Ps 14, 5; Pro 28, 8; Ez 18, 8, 17; 22, 12.
x Dt 24, 10-13, 17; Jb 22, 6; 24, 3, 9; Pro 20, 16; Ez 18, 7, 16; Am 2, 8. - cf. Pro 22, 27.

dicibus non detrahendo, de decimis et primitiis solvendis (28-31). Quibus et aliis additis praeceptis, de anno sabbatico, de falsis diis et de festis (23,1-19), quasi legis servandae testis et vindex angelus domini promittitur (20-23).

y vr. 32.
z cp. 34, 6; 2 Par 30, 9; 2 Es 9, 17; Ps 85, 15; 102, 8 etc.
*28] * Catech. R. I 2, 9; II 7, 2.*
a vr. 8, 9. — v. cp. 21, 6.
b (all) Ac 23, 5. — cf. 2 Rg 19, 21; Ec 10, 20; Ju 8.
*20] * cf. Conc. Tr. s. 25 cp. 12*
c cp. 23, 19; Pro 3, 9. [*de R.*
d cp. 13, 2, 12; 34, 19; Ez 44, 30.
e Dt 15, 19. *f* Lv 22, 27.
g cp. 19, 6; Lv 11, 44, 45.
h Lv 7, 24; 17, 15; 22, 8; Ez
i cf. Mt 7, 6. [4, 14; 44, 31.
*1] * Conc. Tr. s. 13 cp. 5 de R.*
a cf. Lv 19, 11; Ps 14, 3; 100, 5; Pro 10, 18; Eph 4, 25.
b cp. 20, 16; Dt 19, 16-18; Ps 34, 11. — cf. 3 Rg 21, 10, 13 Mt 26, 59-61; Ac 6, 11, 13.
c cf. cp. 32, 1, 2; Gn 7, 1; Jb 31, 34; Mt 27, 24-26 etc.
d Lv 19, 15. — cf. Dt 1, 17.
e cf. Dt 22, 1; Pro 25, 21; Mt 5, 44; Lc 6, 27; Rm 12, 20; 1 Th 5, 15.
f Dt 27, 19; Ec 5, 7; Is 10, 1, 2;
g vr. 1. [Jr 5, 28, 29; Ml 3, 5.
h (all) Dn 13, 53. — Dt 27, 25.
i cp. 34, 7. [— cf. Pro 17, 26.
j Dt 16, 19; 27, 25. — cf. 1 Rg 8, 3; 2 Par 19, 7; Ps 25, 10; Pro 17, 23; Eccli 20, 31; Is 1, 23;
l cf. cp. 22, 21. [5, 23; 33, 15.
m Gn 46, 5.
n Lv 25, 4; Dt 15, 1-11.
o cp. 20, 8, 9.
p Dt 4, 9; Js 22, 5.
q Js 23, 7; Os 2, 17; Zc 13, 2. 14-19] cp. 34, 18-26; Lv 23;
r v. cp. 12, 15. [Dt 16.
s cp. 13, 3, 4.
t Eccli 35, 6. — cf. 1 Rg 9, 7, 8; 2 Rg 24, 24.
u v. vr. 14.
v cp. 12, 8; Lv 2, 11.
x cf. cp. 12, 10.
y cp. 22, 29; 34, 26; Lv 2, 12; Nm 18, 12, 13; Dt 26, 2-10; 2 Es 10, 35; Eccli 7, 34; Ez
z Dt 14, 21. [44, 30.
20-23] L., 1 L. et Cpp. in ss. Ang. c.; R. in D. 4 Odg.
a cp. 14, 19; 33, 2; Js 5, 13, 14; Tb 5, 21; Ps 33, 8; 90, 11; Is 63, 9, 10. — cf. Dt 7, 11-13.
21, 22] v. Dt 4, 1.
b Ps 77, 40, 56.
c cf. cp. 32, 34; 34, 7; Nm 14, 35; Js 24, 19.
d Gn 12, 3; Dt 7, 11; 30, 7; Jr
e cf. 2 Mc 10, 26. [30, 20.
f cp. 33, 2; Dt 7, 22; Js 24, 11.
g cp. 13, 5; Js 24, 8, 11.
h cp. 20, 5.
i Lv 18, 3; Dt 12, 30, 31.
j cp. 34, 13; Nm 33, 52; Dt 7, 25; 12, 3.
k Dt 6, 13; 10, 12, 20; 11, 13, 14; 13, 4; Js 22, 5; Mt 4,
l Dt 7, 13; 28, 5, 8. [10.
m cp. 15, 26; Dt 7, 15.
n Dt 7, 14.
o cf. Jb 5, 26; 42, 16; Ps 54, 23; 89, 10.
p Dt 2, 25; Js 2, 9, 11. — cf.
q Dt 7, 23. [Gn 35, 5.
r Dt 7, 20; Js 24, 12. — v. Sap.
s Dt 7, 22. [12, 3-11.
t Gn 15, 18; Nm 34, 3; Dt 11, 24; Js 1, 4. — cf. 3 Rg 4, 21, 24; Ps 71, 8.
u Js 21, 42; Jd 1, 4; 11, 21.

eius nec habet aliud in quo dormiat; si [v]clamaverit ad me, exaudiam eum, quia [z]misericors sum.

28 [a]Diis non detrahes, et [b]principi populi tui non maledices. **29** Decimas tuas et [c]primitias tuas non tardabis reddere. [d]Primogenitum filiorum tuorum dabis mihi. **30** [e]De bobus quoque et ovibus similiter facies: [f]septem diebus sit cum matre sua, die octava reddes illum mihi.

31 [g]Viri sancti eritis mihi; [h]carnem, quae a bestiis fuerit praegustata non comedetis, [i]sed proicietis canibus.

23 Non [a]suscipies vocem mendacii, nec iunges manum tuam ut pro impio dicas [b]falsum testimonium.

2 [c]Non sequeris turbam ad faciendum malum; nec in iudicio plurimorum adquiesces sententiae ut a vero devies.

3 [d]Pauperis quoque non misereberis in iudicio.

4 [e]Si occurreris bovi inimici tui aut asino erranti, reduc ad eum. **5** Si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis sed sublevabis cum eo. **6** [f]Non declinabis in iudicium pauperis.

7 [g]Mendacium fugies.

[h]Insontem et iustum non occides, quia [i]aversor impium. **8** [j]Nec accipies munera, quae etiam excaecant prudentes et subvertunt verba iustorum.

9 [l]Peregrino molestus non eris; scitis enim advenarum animas, quia et ipsi [m]peregrini fuistis in terra Aegypti.

10 [n]Sex annis seminabis terram tuam et congregabis fruges eius; **11** anno autem septimo dimittes eam et requiescere facies, ut comedant pauperes populi tui; et quidquid reliquum fuerit edant bestiae agri. Ita facies in vinea et in oliveto tuo.

12 [o]Sex diebus operaberis, septimo die cessabis, ut requiescat bos et asinus tuus, et refrigeretur filius ancillae tuae et advena.

13 Omnia quae dixi vobis [p]custodite. Et [q]per nomen externorum deorum non iurabitis, neque audietur ex ore vestro.

14 Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis. [r]Sollemnitatem azymorum custodies. **15** Septem diebus comedes azyma [s]sicut praecepi tibi tempore mensis novorum, quando egressus es de Aegypto. [t]Non apparebis in conspectu meo vacuus. **16** Et sollemnitatem messis primitivorum operis tui, quaecumque seminaveris in agro; sollemnitatem quoque in exitu anni, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro. **17** [u]Ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo.

18 [v]Non immolabis super fermento sanguinem victimae meae; [z]nec remanebit adeps sollemnitatis meae usque mane.

19 [y]Primitias frugum terrae tuae deferes in domum Domini Dei tui.

[z]Non coques haedum in lacte matris suae.

20 [a]Ecce ego mittam angelum meum, qui praecedat te et custodiat in via et introducat in locum quem paravi. **21** Observa eum et audi vocem eius, nec [b]contemnendum putes, [c]quia non dimittet cum peccaveris et est nomen meum in illo. **22** [d]Quod si audieris vocem eius, et feceris omnia quae loquor, [e]inimicus ero inimicis tuis et adfligam adfligentes te. **23** [f]Praecedetque te angelus meus, et [g]introducet te ad Amorrhaeum et Hethaeum et Pherezaeum Chananaeumque et Hevaeum et Iebusaeum, quos ego conteram.

24 [h]Non adorabis deos eorum nec coles eos. [i]Non facies opera eorum, [j]sed destrues eos et confringes statuas eorum. **25** [k]Servietisque Domino Deo vestro, ut [l]benedicam panibus tuis et aquis et [m]auferam infirmitatem de medio tui. **26** [n]Non erit infecunda nec sterilis in terra tua. Numerum dierum tuorum implebo.

27 [p]Terrorem meum mittam in praecursum tuum, et [q]occidam omnem populum ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam **28** emittens [r]crabrones prius, qui fugabunt Hevaeum et Chananaeum et Hethaeum, antequam introëas. **29** [s]Non eiciam eos a facie tua anno uno, ne terra in solitudinem redigatur et crescant contra te bestiae. **30** Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis et possideas terram. **31** [t]Ponam autem terminos tuos a mari Rubro usque ad mare Palaestinorum et a deserto usque ad fluvium; [u]tradam in manibus vestris habitatores terrae et eiciam eos de con-

Post haec Moyses iterum ascendens in montem et ad Deum accedens (24, 1-18) per quadraginta dies eruditur de materia (25, 1-9) et de forma totius sacrae supellectilis, nempe arcae foederis cum propitiatorio

spectu vestro. 32 [c]Non inibis cum eis foedus nec cum diis eorum. 33 Non habitent in terra tua, ne forte peccare te faciant in me, si servieris diis eorum, [x]quod tibi certe erit in scandalum.

24 Moysi quoque dixit: Ascende ad Dominum tu et Aaron, [a]Nadab et Abiu et [b]septuaginta senes ex Israël, et adorabitis procul. 2 [c]Solusque Moyses ascendet ad Dominum, et illi non appropinquabunt, nec populus ascendet cum eo.

3 Venit ergo Moyses et narravit plebi omnia verba Domini [d]atque iudicia; responditque omnis populus una voce: [e]Omnia verba Domini, quae locutus est, faciemus.

4 [f]Scripsit autem Moyses universos sermones Domini; et mane consurgens aedificavit altare ad radices montis et duodecim [g]titulos per duodecim tribus Israël; 5 misitque iuvenes de filiis Israël, et [h]obtulerunt holocausta [i]immolaveruntque victimas pacificas Domino vitulos. 6 [j]Tulit itaque Moyses dimidiam partem sanguinis et misit in crateras; partem autem residuam fudit super altare. 7 Adsumensque volumen foederis legit, audiente populo, qui dixerunt: Omnia quae locutus est Dominus faciemus et erimus oboedientes. 8 Ille vero sumptum sanguinem respersit in populum et ait: [k]Hic est sanguis foederis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his.

9 Ascenderuntque Moyses et Aaron, Nadab et Abiu et [l]septuaginta de senioribus Israël; 10 et [m]viderunt Deum Israël, et sub pedibus eius quasi opus lapidis [n]sapphirini et quasi caelum, cum serenum est. 11 [o]Nec super eos, qui procul recesserant de filiis Israël, misit manum suam; videruntque Deum et [p]comederunt ac biberunt.

12 Dixit autem Dominus ad Moysen: [q]Ascende ad me in montem, et esto ibi; daboque tibi [r]tabulas lapideas et legem ac mandata quae scripsi, ut doceas eos. 13 Surrexerunt Moyses et [s]Iosue minister eius; ascendensque Moyses in [t]montem Dei 14 senioribus ait: Exspectate hic donec revertamur ad vos. Habetis Aaron et [u]Hur vobiscum; si quid natum fuerit quaestionis, referetis ad eos. 15 Cumque ascendisset Moyses, [v]operuit nubes montem, 16 et habitavit [x]gloria Domini super Sinai tegens illum nube sex diebus.

Septimo autem die vocavit eum de medio caliginis. 17 Erat autem species gloriae Domini quasi [y]ignis ardens super verticem montis in conspectu filiorum Israël. 18 Ingressusque Moyses [z]medium nebulae ascendit in montem; et [a]fuit ibi quadraginta diebus et quadraginta noctibus.

25 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 2 Loquere filiis Israël, ut tollant mihi primitias: ab omni homine, qui offeret [a]ultroneus, accipietis eas.

3 Haec sunt autem quae accipere debetis: aurum et argentum et aes, 4 [b]hyacinthum et purpuram coccumque bis tinctum et [c]byssum, pilos caprarum 5 et [d]pelles arietum rubricatas pellesque ianthinas et ligna setim, 6 [e]oleum ad luminaria concinnanda, [f]aromata in unguentum et [g]thymiamata boni odoris, 7 [h]lapides onychinos et gemmas ad ornandum ephod ac [i]rationale. 8 Facientque mihi [j]sanctuarium, et [k]habitabo in medio eorum. 9 [m]Iuxta omnem similitudinem [n]tabernaculi, quod ostendam tibi, et omnium vasorum in cultum eius, sicque facietis illud.

10 [o]Arcam de lignis setim compingite, cuius longitudo habeat duos et semis cubitos, latitudo cubitum et dimidium, altitudo cubitum similiter ac semissem. 11 Et deaurabis eam auro mundissimo intus et foris; faciesque supra [p]coronam auream per circuitum 12 et quattuor circulos aureos, quos pones per quattuor arcae angulos: duo circuli sint in latere uno et duo in altero. 13 Facies quoque vectes de lignis setim, et operies eos auro; 14 inducesque per circulos, qui sunt in arcae lateribus, ut portetur in eis; 15 [q]qui semper erunt in circulis nec unquam extrahentur ab eis. 16 [r]Ponesque in arca [s]testificationem quam dabo tibi. 17 Facies et propitiatorium de auro mundissimo, duos cubitos et dimidium tenebit longitudo eius, et cubitum ac semissem latitudo. 18 Duos quoque cherubim aureos et [t]productiles facies ex utraque parte oraculi. 19 Cherub unus sit in latere uno et alter in altero. 20 [u]Utrumque latus propitiatorii tegant expandentes alas et ope-

v cp. 34, 12, 15; Dt 7 2; Jd 2, 2. — cf. Js 9, 18.
x cp. 34, 12; Dt 7, 16; 12, 30; Js 23, 13; Jd 2, 3; Ps 105, 36; Sap 14, 11.
b Nm 11, 16.
c vr. 13, 15, 18.

d cp. 21, 1.
e cp. 19, 8; Dt 5, 27.

4b] *Ant. in fs. ded. Eccl. (4, 5) Ant. in cons. Eccl.— Of. in D. 18 p. Pnt.*
f cp. 34, 27; Dt 31, 9.
g Gn 28, 18; 31, 45. — cf. 3
h cp. 3, 12. [Rg 18, 31.
i Heb 9, 18.
j (all) Heb 9, 19, 20.

8] *R. in fs. pretss. Sang.*
k Mt 26, 28 etc. — cf. Heb 13, 20; 1 Pt 1, 2.

l vr. 1.
m Gn 32, 30; Jd 13, 22; Is 6, 1, 5. — cf. cp. 33, 20, 23; Jo 1, 18; 1 Tm 6, 16; 1 Jo 4,
n Ez 1, 26; 10, 1. [12, 20.
o cf. cp. 33, 20-23.
p cp. 18, 12; Gn 31, 54.
q vr. 2, 15, 18.
r cp. 31, 18; 32, 15, 16; Dt 5. 22.
s cp. 33, 11. — cf. cp. 17, 9.
t v. cp. 3, 1. [10.
u cp. 17, 10, 12; 31, 2.

v cp. 19, 9, 16. — cf. Mt 17, 5.
x cp. 16, 10; Lv 9, 23; Nm 14, 10; 16, 43.
y cp. 3, 2; 19, 18; Dt 4, 24, 36; 9, 3; Heb 12, 18, 29.
18] *cf. cp. 34, 28.*
z Ecli 45, 5.
a cp. 34, 28; Dt 9, 9, 18, 25; 10, 10. — cf. Mt 4, 2.

1-7] cp. 35, 4-9.
a cp. 35, 21, 29; 36, 2; Jd 5. 2; 1 Par 29, 3, 5; 9, 14; Es 1, 6; 2, 68; 3, 5; 7, 16; 2 Es 11, 2. — cf. 1 Mc 2, 42; 2 Cor 8, 12; 9, 7.
b cp .26, 1, 31, 36.
c Gn 41, 42.
d cp. 26, 14.
e cp. 27, 20.
f cp. 30, 23.
g cp. 30, 7, 34; 31, 11.
h Gn 2, 12.
i cp. 28, 4, 15.
j cp. 36, 1-4.
l cp. 29, 45; 3 Rg 6, 13; 2 Cor
m vr. 40. 6, 16; Ap 21, 3.
10-22] cp. 37, 1-9.
10. 11] *R. in fs. ss. spin. Cor.*
o Dt 10, 3; Heb 9, 4.
p vr. 24, 25; cp. 30, 3, 4.

q 3 Rg 8, 8.
16] v. vr. *10, 11.*
r cf. Dt 31, 26; 3 Rg 8, 9.
s cp. 40, 18; Heb 9, 5.
18] * *Catech. R. III 2, 17.*
t vr. 31; cp. 37, 17, 22; Nm 8, 4; 10, 2; Jr 10, 5.
u 3 Rg 8, 7; 1 Par 28, 18; Heb 9, 5. — cf. Heb 4, 16.

et cherubin (10-22), mensae panum propositionis (23-30), candelabri cum lucernis et emunctoriis (31-40), tabernaculi cum tabulis, vectibus (26, 1-30), et velamine ad separandum sanctissimum a sancto, etc. (31-37),

rientes oraculum, respiciantque se mutuo versis vultibus in propitiatorium, [v]quo operienda est arca, 21 [x]in qua pones testimonium quod dabo tibi. 22 [y]Inde praecipiam et loquar ad te supra testimonium ac [z]de medio duorum cherubim, qui erunt super arcam testimonii, cuncta quae mandabo per te filiis Israël.

23 [a]Facies et mensam de lignis setim habentem duos cubitos longitudinis et in latitudine cubitum et in altitudine cubitum ac semissem. 24 Et inaurabis eam auro purissimo; faciesque illi [b]labium aureum per circuitum, 25 et ipsi labio coronam interrasilem altam quattuor digitis; et super illam alteram coronam aureolam. 26 Quattuor quoque circulos aureos praeparabis, et pones eos in quattuor angulis eiusdem mensae per singulos pedes. 27 Subter coronam erunt circuli aurei, ut mittantur [c]vectes per eos et possit mensa portari. 28 Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, et circumdabis auro ad subvehendam mensam. 29 Parabis et [d]acetabula ac phialas, thuribula et cyathos, in quibus offerenda sunt libamina, ex auro purissimo. 30 Et pones super mensam [e]panes propositionis in conspectu meo semper.

31 [f]Facies et candelabrum ductile de [g]auro mundissimo, hastile eius et calamos, scyphos et sphaerulas ac lilia ex ipso procedentia. 32 Sex calami egredientur de lateribus, tres ex uno latere et tres ex altero. 33 Tres scyphi quasi in nucis modum per calamos singulos sphaerulaque simul et lilium; et tres similiter scyphi instar nucis in calamo altero sphaerulaque simul et lilium; hoc erit opus sex calamorum, qui producendi sunt de hastili. 34 In ipso autem candelabro erunt quattuor scyphi in nucis modum sphaerulaeque per singulos et lilia. 35 Sphaerulae sub duobus calamis per tria loca, qui simul sex fiunt, procedentes de hastili uno. 36 Et sphaerulae igitur et calami ex ipso erunt, universa ductilia de auro purissimo. 37 Facies et lucernas septem, et pones eas super candelabrum, ut [h]luceant [i]ex adverso. 38 Emunctoria quoque et ubi, quae emuncta sunt, exstinguantur fiant de auro purissimo. 39 Omne pondus candelabri cum universis vasis suis habebit talentum auri purissimi. 40 [j]Inspice et fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est.

26 [a]Tabernaculum vero ita facies: decem cortinas de [b]bysso retorta et hyacintho ac purpura coccoque bis tincto variatas opere plumario facies. 2 Longitudo cortinae unius habebit viginti octo cubitos, latitudo quattuor cubitorum erit. Unius mensurae fient universa tentoria. 3 Quinque cortinae sibi iungentur mutuo, et aliae quinque nexu simili cohaerebunt. 4 Ansulas hyacinthinas in lateribus ac summitatibus facies cortinarum, ut possint invicem copulari. 5 Quinquagenas ansulas cortina habebit in utraque parte ita insertas, ut ansa contra ansam veniat, et altera alteri possit aptari. 6 Facies et quinquaginta circulos aureos, quibus cortinarum vela iungenda sunt, ut unum tabernaculum fiat. 7 Facies et [c]saga cilicina undecim ad operiendum tectum tabernaculi. 8 Longitudo sagi unius habebit triginta cubitos et latitudo quattuor: aequa erit mensura sagorum omnium. 9 E quibus quinque iunges seorsum, et sex sibi mutuo copulabis, ita ut sextum sagum in fronte tecti duplices. 10 Facies et quinquaginta ansas in ora sagi unius, ut coniungi cum altero queat; et quinquaginta ansas in ora sagi alterius, ut cum altero copuletur. 11 Facies et quinquaginta fibulas aeneas, quibus iungantur ansae, ut unum ex omnibus operimentum fiat. 12 Quod autem superfuerit in sagis, quae parantur tecto, id est unum sagum quod amplius est, ex medietate eius operies posteriora tabernaculi. 13 Et cubitus ex una parte pendebit et alter ex altera, qui plus est in sagorum longitudine, utrumque latus tabernaculi protegens. 14 Facies et operimentum aliud tecto [d]de pellibus arietum rubricatis, et super hoc rursum aliud operimentum de ianthinis pellibus.

15 Facies et tabulas stantes tabernaculi de lignis setim, 16 quae singulae denos cubitos in longitudine habeant et in latitudine singulos ac semissem. 17 In lateribus tabulae duae incastraturae fient, quibus tabula alteri tabulae connectatur; atque in hunc modum cunctae tabulae parabuntur. 18 Quarum viginti erunt in latere meridiano, quod vergit ad austrum, 19 quibus quadraginta bases argenteas fundes, ut binae bases singulis tabulis per duos angulos subiciantur. 20 In latere quoque

v cp. 26, 34; 40, 18.
x vr. 16.
y cp. 29, 42, 43; 30, 6, 36; Lv 16, 2; Nm 17, 4.
z Nm 7, 89; 1 Rg 4, 4; 2 Rg 6, 2; 4 Rg 19, 15; Ps 79, 2; Is 37, 16.
23-28] cp. 37, 10-16.
a cf. 3 Rg 7, 48; 2 Par 4, 8; Heb 9, 2.
b cf. vr. 11.
c cp. 26, 29; 30, 4; 36, 34; 37, 14, 27; 38, 5.
d cp. 37, 16; Nm 4, 7.
e Lv 24, 5, 6.
31-39] cp. 37, 17-24.
f cf. 3 Rg 7, 49; Zc 4, 2; Heb 9, 2; Ap 1, 12.
g v. cp. 31, 8; 39, 36; Lv 24, 4.
h Lv 24, 2-4; 2 Par 13, 11.
i Nm 8, 2.
j (all) Heb 8, 5; Ac 7, 44. — vr. 9; cp. 26, 30; 27, 8; Nm 8; 4. — cf. 1 Par 28, 11, 19.
a cp. 25, 9.
b vr. 31, 36; cp. 28, 6, 15; 36, 8, 35; 39, 3, 8.
c cf. cp. 36, 14.
13-71] cp. 36, 8-38.
d cp 25, 5.

secundo tabernaculi, quod vergit ad aquilonem, viginti tabulae erunt, 21 quadraginta habentes bases argenteas; binae bases singulis tabulis supponentur. 22 Ad occidentalem vero plagam tabernaculi facies sex tabulas, 23 et rursum alias duas quae in angulis erigantur post tergum tabernaculi. 24 Eruntque coniunctae a deorsum usque sursum, et una omnes compago retinebit. Duabus quoque tabulis, quae in angulis ponendae sunt, similis iunctura servabitur. 25 Et erunt simul tabulae octo, bases earum argenteae sedecim, duabus basibus per unam tabulam supputatis. 26 Facies et vectes de lignis setim quinque ad continendas tabulas in uno latere tabernaculi; 27 et quinque alios in altero, et eiusdem numeri ad occidentalem plagam; 28 qui mittentur per medias tabulas a summo usque ad summum. 29 Ipsas quinque tabulas deaurabis et fundes in eis anulos aureos, [e]per quos vectes tabulata contineant, quos operies laminis aureis. 30 Et eriges tabernaculum [f]iuxta exemplar quod tibi in monte monstratum est.

31 Facies et [g]velum de hyacintho et purpura coccoque bis tincto et [h]bysso retorta opere plumario et pulchra varietate contextum; 32 quod appendes ante quattuor columnas de lignis setim, quae ipsae quidem deauratae erunt, et habebunt capita aurea, sed bases argenteas. 33 Inseretur autem velum per circulos, intra quod pones arcam testimonii [i]quo et sanctuarium et sanctuarii sanctuaria dividentur. 34 [k]Pones et propitiatorium super arcam testimonii in sancto sanctorum 35 [l]mensamque extra velum et contra mensam [m]candelabrum in latere tabernaculi meridiano; mensa enim stabit in parte aquilonis. 36 Facies et [n]tentorium in introitu tabernaculi de [o]hyacintho et purpura coccoque bis tincto et bysso retorta opere plumarii. 37 Et quinque columnas deaurabis lignorum setim, ante quas ducetur tentorium, quarum erunt capita aurea et bases aeneae.

27 Facies et [a]altare de lignis setim, quod habebit quinque cubitos in longitudine et totidem in latitudine, id est quadrum, et tres cubitos in altitudine. 2 [b]Cornua autem per quattuor angulos ex ipso erunt; et [c]operies illud aere. 3 Faciesque in usus eius lebetes ad suscipiendos cineres et forcipes atque [d]fuscinulas et ignium receptacula: omnia vasa ex aere fabricabis. 4 Craticulamque in modum retis aeneam, per cuius quattuor angulos erunt quattuor anuli aenei, 5 quos pones subter arulam altaris; eritque craticula usque ad altaris medium. 6 Facies et vectes altaris de lignis setim duos, quos operies laminis aeneis; 7 et induces per circulos, eruntque ex utroque latere altaris ad portandum. 8 [e]Non solidum sed inane et cavum intrinsecus facies illud, [f]sicut tibi in monte monstratum est.

9 Facies et atrium tabernaculi, in cuius australi plaga contra meridiem erunt tentoria de bysso retorta. Centum cubitos unum latus tenebit in longitudine, 10 et columnas viginti cum basibus totidem aeneis, quae capita cum caelaturis suis habebunt argentea. 11 Similiter et in latere aquilonis per longum erunt tentoria centum cubitorum, columnae viginti et bases aeneae eiusdem numeri et capita earum cum caelaturis suis argentea. 12 In latitudine vero atrii, quod respicit ad occidentem, erunt tentoria per quinquaginta cubitos et columnae decem basesque totidem; 13 in ea quoque atrii latitudine, quae respicit ad orientem, quinquaginta cubiti erunt. 14 In quibus quindecim cubitorum tentoria lateri uno deputabuntur columnaeque tres et bases totidem; 15 et in latere altero erunt tentoria cubitos obtinentia quindecim, columnae tres et bases totidem. 16 In introitu vero atrii fiet [g]tentorium cubitorum viginti ex hyacintho et purpura coccoque bis tincto et bysso retorta, opere plumarii; columnas habebit quattuor cum basibus totidem. 17 Omnes columnae atrii per circuitum vestitae erunt argenteis laminis capitibus argenteis et basibus aeneis. 18 In longitudine occupabit atrium cubitos centum, in latitudine quinquaginta, altitudo quinque cubitorum erit; fietque de bysso retorta, et habebit bases aeneas. 19 Cuncta vasa tabernaculi in omnes usus et caeremonias, tam paxillos eius quam atrii, ex aere facies.

20 [h]Praecipe filiis Israël ut adferant tibi oleum de arboribus olivarum purissimum piloque contusum, ut ardeat lucerna semper 21 in [i]tabernaculo testimonii, [j]extra velum quod oppansum est testimonio. Et

e v. cp. 25, 27.

f v. cp. 25, 9, 40.

g cp. 36, 35. — cf. Lv 16, 2; 2 Par 3, 14; Mt 27, 51; Heb 9, 3.
h vr. 1.

i v. cp. 16, 34.
j cf. Heb 9, 3.
k cp. 25, 21; 40, 18.
l cp. 40, 20; Heb 9, 2.
m cp. 40, 22.

n cp. 27, 16; 36, 37.
o vr. 1, 31; cp. 25, 4.

1-8] cp. 38, 1-7.
a cf. Ez 43, 13.
b cp. 29, 12; 30, 2. — cf. Lv 4, 7; 30; 3 Rg 1, 50; Ps 117, 27.
c cf. Nm 16, 38.
d 1 Rg 2, 13.

e cf. cp. 20, 24.
f v. cp. 25, 40; 26, 30.
9-19] cp. 38, 9-20.

g cp. 26, 36.

h Lv 24, 1-4.
i cp. 25, 22; 29, 42; 30, 36.
j v. cp. 26, 31.

scilicet de superumerali seu ephod (28, 1-14), de rationali cum duodecim lapidibus pretiosis in quattuor ordines distributis (15-30), de tunica hyacinthina (31-35), de lamina aurea et thiara (36-39), deque

[l]collocabunt eam Aaron et filii eius, ut usque mane luceat coram Domino. [m]Perpetuus erit cultus per successiones eorum a filiis Israël.

28 Applica quoque ad te [a]Aaron fratrem tuum cum filiis suis de medio filiorum Israël, ut [b]sacerdotio fungantur mihi: Aaron, [c]Nadab et Abiu, Eleazar et Ithamar.

2 [d]Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam et decorem. 3 Et loqueris [e]cunctis sapientibus corde, quos replevi spiritu prudentiae, ut faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi.

4 Haec autem erunt vestimenta quae facient: [f]rationale et [g]superumerale, [h]tunicam et [i]lineam strictam, cidarim et balteum. Facient vestimenta sancta fratri tuo Aaron et filiis eius ut sacerdotio fungantur mihi. 5 Accipientque [j]aurum et hyacinthum et purpuram coccumque bis tinctum et byssum.

6 [k]Facient autem superumerale de auro et hyacintho et purpura coccoque bis tincto et bysso retorta opere polymito. 7 Duas oras iunctas habebit in utroque latere summitatum, ut in unum redeant. 8 [l]Ipsa quoque textura et cuncta operis varietas erit ex auro et hyacintho et purpura coccoque bis tincto et bysso retorta. 9 Sumesque duos lapides onychinos et sculpes in eis nomina filiorum Israël: 10 sex nomina in lapide uno et sex reliqua in altero, iuxta ordinem nativitatis eorum. 11 [m]Opere sculptoris et caelatura gemmarii sculpes eos nominibus filiorum Israël inclusos auro atque circumdatos, 12 et pones in utroque latere superumeralis memoriale filiis Israël. [n]Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino super utrumque umerum [o]ob recordationem. 13 Facies et uncinos ex auro 14 et duas catenulas ex auro purissimo sibi invicem cohaerentes, quas inseres uncinis.

15 Rationale quoque iudicii facies opere polymito iuxta texturam superumeralis ex auro, hyacintho et purpura coccoque bis tincto et bysso retorta. 16 Quadrangulum erit et duplex; mensuram palmi habebit tam in longitudine quam in latitudine.

17 [p]Ponesque in eo quattuor ordines lapidum: in primo versu erit lapis sardius et topazius et smaragdus; 18 in secundo carbunculus, sapphirus et iaspis; 19 in tertio ligurius, achates et amethystus; 20 in quarto chrysolithus, onychinus et beryllus. Inclusi auro erunt per ordines suos. 21 Habebuntque nomina filiorum Israël: duodecim nominibus caelabuntur singuli lapides nominibus singulorum per duodecim tribus. 22 Facies in rationali catenas sibi invicem cohaerentes ex auro purissimo 23 et duos anulos aureos, quos pones in utraque rationalis summitate; 24 catenasque aureas iunges anulis, qui sunt in marginibus eius; 25 et ipsarum catenarum extrema duobus copulabis uncinis in utroque latere superumeralis quod rationale respicit. 26 Facies et duos anulos aureos, quos pones in summitatibus rationalis in oris, quae e regione sunt superumeralis et posteriora eius adspiciunt. 27 Necnon et alios duos anulos aureos, qui ponendi sunt in utroque latere superumeralis deorsum, quod respicit contra faciem iuncturae inferioris, ut [q]aptari possit cum superumerali, 28 et stringatur rationale anulis suis cum anulis superumeralis vitta hyacinthina, ut maneat iunctura fabrefacta, et a se invicem rationale et superumerale nequeant separari. 29 [r]Portabitque Aaron nomina filiorum Israël in rationali iudicii super pectus suum, quando ingredietur sanctuarium, [s]memoriale coram Domino in aeternum. 30 [t]Pones autem in rationali iudicii doctrinam et veritatem, quae erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino; et gestabit iudicium filiorum Israël in pectore suo in conspectu Domini semper.

31 Facies et tunicam superumeralis totam hyacinthinam, 32 in cuius medio supra erit capitium et ora per gyrum eius textilis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facile rumpatur. 33 Deorsum vero, ad pedes eiusdem tunicae per circuitum, quasi mala punica facies ex hyacintho et purpura et cocco bis tincto, mixtis in medio tintinnabulis, 34 ita ut tintinnabulum sit aureum et malum punicum, rursumque tintinnabulum aliud aureum et malum punicum. 35 [u]Et vestietur ea Aaron in officio ministerii ut audiatur sonitus quando ingreditur et egreditur sanctuarium in conspectu Domini, et [v]non moriatur.

l cp. 30, 8; 1 Rg 3, 3; 2 Par 13, 11.
m cp. 28, 43; 29, 9, 28; Lv 3, 17 etc.
a Nm 18, 7; Heb 5, 4.
b 1 Par 23, 13.
c cf. cp. 6, 23.
d vr. 40; cp. 29, 29; 31, 30; 39, 1, 2; Lv 8, 7, 30; Nm 20, 26,28. — v. cp. 29, 5-9.
e cp. 31, 3, 6; 35, 10, 25; 36, 1.
f vr. 15.
g vr. 6.
h vr. 31.
i vr. 39. — cf. Lv 8, 7.
j cp. 25, 3.
6-12] cp. 39, 2-7.
k cf. Ecli 45, 12, 13.
l vr. 27. 28; cp. 29, 5; Lv 8, 7.
m cf. Sap 18, 24.
n vr. 29, 30.
o cf. Nm 16, 40; Js 4, 7; Zc 6, 14.
15-28] cp. 39, 8-21.
p cf. Ez 28, 13; Sap 18, 24; Ap 21, 19, 20.
q vr. 8.
r vr. 12, 30.
s v. vr. 12.
t Lv 8, 8; Dt 33, 8 etc. — cf. 1 Rg 23, 9; 30, 7, 8; Ecli 45, 12.
31-42] cp. 39, 22-31.
u Ecli 45, 9-12.
v cp. 30, 21; Lv 16, 2, 13.

36 Facies et laminam de auro purissimo, in qua sculpes opere caelatoris [a]sanctum Domino. 37 Ligabisque eam vitta hyacinthina et erit super tiaram 38 imminens fronti pontificis.

[y]Portabitque Aaron iniquitates eorum, quae obtulerunt et sanctificaverunt filii Israël in cunctis muneribus et donariis suis. Erit autem lamina semper in fronte eius, ut placatus sit eis Dominus. 39 Stringesque tunicam bysso, et tiaram byssinam facies et balteum opere plumarii.

40 Porro [z]filiis Aaron tunicas lineas parabis et balteos ac tiaras in gloriam et decorem, 41 [a]vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum et filios eius cum eo. Et cunctorum [b]consecrabis manus, [c]sanctificabisque illos, ut sacerdotio fungantur mihi. 42[d]Facies et feminalia linea ut operiant carnem turpitudinis suae a renibus usque ad femora, 43 et utentur eis Aaron et filii eius quando ingredientur tabernaculum testimonii, vel quando appropinquant ad altare ut ministrent in sanctuario, [e]ne iniquitatis rei moriantur. [f]Legitimum sempiternum erit Aaron et semini eius post eum.

29 Sed et hoc facies ut mihi in sacerdotio consecrentur: [a]Tolle vitulum de armento et arietes duos immaculatos 2[b]panesque azymos et crustulam absque fermento, quae conspersa sit oleo, lagana quoque azyma oleo lita: de simila triticea cuncta facies 3 et posita in canistro offeres; vitulum autem et duos arietes 4 et Aaron ac filios eius applicabis ad ostium tabernaculi testimonii. [c]Cumque laveris patrem cum filiis suis aqua, 5 [d]indues Aaron vestimentis suis, id est linea et tunica et superumerali et rationali, quod constringes balteo, 6 et [e]pones tiaram in capite eius et laminam sanctam super tiaram, 7 et [f]oleum unctionis fundes super caput eius; atque hoc ritu consecrabitur. 8 Filios quoque illius applicabis, et [g]indues tunicis lineis cingesque balteo. 9 Aaron scilicet et liberos eius, et impones eis mitras; [h]eruntque sacerdotes mihi religione perpetua.

Postquam [i]initiaveris manus eorum, 10[j]applicabis et vitulum coram tabernaculo testimonii; [k]imponentque Aaron et filii eius manus super caput illius, 11 et mactabis eum in conspectu Domini iuxta ostium tabernaculi testimonii. 12 Sumptumque de sanguine vituli pones super [l]cornua altaris digito tuo, reliquum autem sanguinem fundes iuxta basim eius. 13 [m]Sumes et adipem totum, qui operit intestina, et reticulum iecoris ac duos renes et adipem, qui super eos est, et offeres incensum super altare; 14 carnes vero vituli et corium et fimum combures foris [n]extra castra, eo quod [o]pro peccato sit. 15 [p]Unum quoque arietem sumes, [q]super cuius caput ponent Aaron et filii eius manus: 16 quem cum mactaveris, tolles de sanguine eius et fundes circa altare. 17 Ipsum autem arietem secabis in frusta, lotaque intestina eius ac pedes pones super concisas carnes et super caput illius. 18 Et offeres totum arietem in incensum super altare: oblatio est Domino [r]odor suavissimus victimae Domini.

19 Tolles quoque arietem [s]alterum, [t]super cuius caput Aaron et filii eius ponent manus; 20 quem cum immolaveris, sumes de sanguine eius, et pones super extremum auriculae dextrae Aaron et filiorum eius et super pollices manus eorum ac pedis dextri, fundesque sanguinem super altare per circuitum. 21 Cumque tuleris de sanguine, qui est super altare, et [u]de oleo unctionis, asperges Aaron et vestes eius, filios et vestimenta eorum; consecratisque ipsis et vestibus, 22tolles [v]adipem de ariete et caudam et [x]arvinam, quae operit vitalia, ac reticulum iecoris et duos renes atque adipem, qui super eos est, armumque dextrum, eo quod sit aries [y]consecrationis, 23 [z]tortamque panis unius, crustulam conspersam oleo, laganum de canistro azymorum, quod positum est in conspectu Domini, 24 ponesque omnia super manus Aaron et filiorum eius, et [a]sanctificabis eos elevans coram Domino. 25 [b]Suscipiesque universa de manibus eorum, et incendes super altare in holocaustum [c]odorem suavissimum in conspectu Domini, quia oblatio eius est. 26 Sumes quoque pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron, [d]sanctificabisque illud elevatum coram Domino, et cedet in partem tuam. 27 Sanctificabisque et [e]pectusculum consecratum et armum, quem de ariete separasti, 28 quo initiatus est Aaron et filii eius, cedentque in partem Aaron et filio-

---

x Lv 8, 9. — **cf.** Sap 18, 24; Ecli 45, 14.

y Lv 10, 17; Nm 18, 1. — cf. Is 53, 11; Ez 4, 4-6; Jo 1, 29; Heb 9, 28; 1 Pt 2, 24.

z cp. 39, 41. — cf. Ez 44, 17, 18.

a vr. 2.
b cp. 29, 7; 30, 30; 40, 13; Lv 10, 7.
c cp. 29, 9; Heb 7, 28. — cf. Lv 21, 10.
d Lv 6, 10; 16, 4; Ez 44, 18. — cf. cp. 20, 26.
e Lv 5, 1, 17; 20, 19.
f cp. 27, 21.

1-34] Lv 8, 1-32.
a Lv 9, 2.
b Lv 2, 4. — v. Lv 6, 20-22.

c cp. 40, 12. — cf. Heb 10, 22.
d cp. 28, 2-4.

e cp. 28, 36, 37; 39, 29; Ecli 45, 14. — cf. Nm 6, 7.
f vr. 21; cp. 28, 41; 30, 25; Lv 10, 7; 21, 10; Nm 35, 25; Ps 132, 2; Ecli 45, 18.
g cp. 28, 4, 39.
h cp. 27, 21; Nm 18, 7.
i vr. 29, 33; Lv 16, 32 (; Jd 17, 5). — v. cp. 28, 41.
j Lv 1, 3.
k vr. 15, 19; Lv 1, 4.
l v. cp. 27, 2.
m Lv 3, 3, 4.

n Lv 4, 11, 12, 21; Nm 19, 3, 5; Heb 13, 11.
o vr. 36; cp. 30, 10.
p vr. 1.
q vr. 10, 19. — cf Lv 1, 4; 4, 15.

r vr. 25, 41. — v. Gn 8, 21.
s vr. 1.
t vr. 10, 15.

u vr. 7.

v Lv 3, 3 .4.
x vr. 13.
y Lv 7, 37.
z vr. 2, 3.

a Lv 7, 30; Nm 5, 25; 6, 20.
b Lv 6, 22.
c vr. 18, 41.

d vr. 24.
e Lv 7, 31-34; 10, 14, 15; Nm 18, 11, 18. — cf. Dt 18, 3.

de iugi sacrificio (38-46), de altari thymiamatis, de incenso super eo adolendo et de eius annuali sanguinis aspersione (30, 1-10), de dimidio siclo pro tabernaculo solvendo (11-16), de labro aeneo faciendo (17-21),

f cp. 27, 21; Lv 10, 15.

29, 30] Of. in Ms. pro elig. s. Pont.
g vr. 9; Nm 18, 8. — cf. Nm 20, 26, 28.
h Lv 8, 33-35.

i Lv 8, 31; 24, 9. — cf. Mt 12, 4.
j Lv 10, 14. 15, 17.
k Lv 22, 10.

l vr. 14; cp. 30, 10.
m cp. 30, 26, 28, 29; 40, 10.
n cp. 40, 11 etc.
o cp. 30, 29. — cf. Mt 23, 19.
38-42] Nm 28, 2-8.
p 1 Par 16, 40; 2 Par 2, 4; 13, 11; 31, 3; Es 3, 3.
q cf. Dn 8, 11-13; 9, 27; 12, 11; Heb 10, 11.
r 4 Rg 16, 15; Ez 46, 13-15.
s 3 Rg 18, 29, 36; 1 Es 9, 4. 5; Ps 140, 2; Dn 9, 21.
t Lv 6, 14, 18.
u cp. 30, 9; 40, 27; Lv 2, 1 etc.
v vr. 18, 25.
x v. cp. 25, 22.
y cp. 40, 32. — cf. 3 Rg 8, 11; 2 Par 5, 14; 7, 1-3; Ez 43, 5; Ag 2, 7-9; Ml 3, 1.
z Lv 21, 15; 22, 9, 16.

a cp. 25, 8; Lv 26, 12; 3 Rg 6, 17; Zc 2, 10; 2 Cor 6, 16; Ap. 21, 3. — cf. Jo 14, 27, 23.
1-5] cp. 97, 25-28.
1] R. in fs. ss. spin. Cor.
a cp. 40, 5; Lv 4, 7; Ap 8, 3.
b v. 39, 38; 40, 5, 24; Nm 4, 11.
3] v. vr. 1.
d v. cp. 25, 27.
6] v. vr. 1.
e cp. 25, 21, 22.

f vr. 34; cp. 31, 11; 37, 29; 40, 27; 1 Rg 2, 28; 1 Par 23, 13; 2 Par 2, 4; 29, 11; Ps 140, 2; Lc 1, 9.
g v. cp. 27, 20, 21.
h Lv 10, 1.
i Lv 16, 18; 23, 27.
j cp. 29, 36.
l v. cp. 29, 37.
m Nm 1,2-5; 26,2; 2 Rg 24,2.
n cp. 21, 30; Nm 31, 50; Ps 48, 8. — cf. Mt 22, 19.
o cf. 2 Rg 24, 15.
p cp. 38, 25.
q cp. 38, 24; Lv 5, 15; 27, 3, 25.
r Lv 27, 25; Nm 3, 47; 18, 16; Ez 45, 12.
s cp. 38, 26; Mt 17, 24. — cf. Gn 24, 22.
t cf. Jb 34, 19; Pro 22, 2; Eph 6, 9.
u v. cp. 38, 25-31.
v cf. cp. 28, 12; 39, 7; Nm 16, 40.
x cp. 38, 8. — cf. 3 Rg 7, 38.
y cp. 40, 7, 28.
z cp. 40, 29, 30; Ps 25, 6. — cf. Is 52, 11; Heb 10, 22.

rum eius *f*iure perpetuo a filiis Israël; quia primitiva sunt et initia de victimis pacificis quae offerunt Domino.

29 Vestem autem sanctam, qua utetur Aaron, *g*habebunt filii eius post eum, ut ungantur in ea et *h*consecrentur manus eorum. 30 Septem diebus utetur illa qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis eius et qui ingredietur tabernaculum testimonii ut ministret in sanctuario. 31 Arietem autem consecrationis tolles et coques carnes eius in loco sancto, 32 quibus vescetur Aaron et filii eius. *i*Panes quoque, qui sunt in canistro, in vestibulo tabernaculi testimonii comedent, 33 ut *j*sit placabile sacrificium et sanctificentur offerentium manus. *k*Alienigena non vescetur ex eis, quia sancti sunt. 34 Quod si remanserit de carnibus consecratis sive de panibus usque mane, combures reliquias igni; non comedentur, quia sanctificata sunt. 35 Omnia, quae praecepi tibi, facies super Aaron et filiis eius. Septem diebus consecrabis manus eorum, 36 et *l*vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum, mundabisque altare, cum immolaverit expiationis hostiam, et *m*unges illud in sanctificationem. 37 Septem diebus expiabis altare et sanctificabis, et erit *n*sanctum sanctorum: *o*omnis qui tetigerit illud sanctificabitur.

38 Hoc est quod facies in altari: *p*Agnos anniculos duos *q*per singulos dies iugiter, 39 unum agnum *r*mane et alterum *s*vespere, 40 *t*decimam partem similae conspersae oleo tuso, quod habeat mensuram quartam partem hin et vinum ad libandum eiusdem mensurae in agno uno. 41 Alterum vero agnum offeres ad vesperam, *u*iuxta ritum matutinae oblationis et iuxta ea quae diximus: in odorem suavitatis 42 sacrificium est Domino *v*oblatione perpetua in generationes vestras ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, *x*ubi constituam ut loquar ad te. 43 Ibique praecipiam filiis Israël, et *y*sanctificabitur altare in gloria mea. 44 Sanctificabo et tabernaculum testimonii cum altari et *z*Aaron cum filiis suis, ut sacerdotio fungantur mihi. 45 Et *a*habitabo in medio filiorum Israël eroque eis Deus, 46 et scient quia ego Dominus Deus eorum, qui eduxi eos de terra Aegypti, ut manerem inter illos: ego Dominus Deus ipsorum.

30 Facies quoque *a*altare ad adolendum thymiama de lignis setim 2 habens cubitum longitudinis et alterum latitudinis, id est quadrangulum, et duos cubitos in altitudine. *b*Cornua ex ipso procedent. 3 *c*Vestiesque illud auro purissimo tam craticulam eius quam parietes per circuitum et cornua. Faciesque ei coronam aureolam per gyrum 4 et duos anulos aureos sub corona per singula latera, *d*ut mittantur in eis vectes et altare portetur. 5 Ipsos quoque vectes facies de lignis setim et inaurabis. 6 Ponesque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonii, *e*coram propitiatorio, quo tegitur testimonium ubi loquar tibi.

7 Et *f*adolebit incensum super eo Aaron suave fragrans mane. *g*Quando componet lucernas, incendet illud; 8 et quando collocabit eas ad vesperam, uret thymiama sempiternum coram Domino in generationes vestras. 9 Non offeretis super eo thymiama *h*compositionis alterius nec oblationem et victimam nec libabitis libamina. 10 Et *i*deprecabitur Aaron super cornua eius semel per annum in sanguine, *j*quod oblatum est pro peccato; et placabit super eo in generationibus vestris. *l*Sanctum sanctorum erit Domino.

11 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 12 *m*Quando tuleris summam filiorum Israël, iuxta numerum *n*dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino; et *o*non erit plaga in eis, cum fuerint recensiti. 13 Hoc autem dabit omnis qui *p*transit ad nomen dimidium sicli *q*iuxta mensuram templi. *r*Siclus viginti obolos habet. *s*Media pars sicli offeretur Domino. 14 Qui habetur in numero a viginti annis et supra dabit pretium. 15 *t*Dives non addet ad medium sicli, et pauper nihil minuet. 16 Susceptamque pecuniam, quae collata est a filiis Israël, *u*trades in usus tabernaculi testimonii, ut sit *v*monumentum eorum coram Domino et propitietur animabus eorum.

17 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 18 *x*Facies et labrum aeneum cum basi sua ad lavandum; *y*ponesque illud inter tabernaculum testimonii et altare. Et, missa aqua, 19 *z*lavabunt in ea Aaron

et filii eius manus suas ac pedes, 20 quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii, et quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo thymiama Domino, 21 ne forte moriantur. [a]Legitimum sempiternum erit ipsi et semini eius per successiones.

22 Locutusque est Dominus ad Moysen 23 dicens: Sume tibi [b]aromata [c]primae myrrhae et electae quingentos siclos et [d]cinnamomi medium, id est ducentos quinquaginta siclos, [e]calami similiter ducentos quinquaginta, 24[f]casiae autem quingentos siclos in pondere sanctuarii, olei de olivetis mensuram [g]hin; 25faciesque unctionis [h]oleum sanctum, unguentum compositum opere unguentarii, 26 et [i]unges ex eo tabernaculum testimonii et arcam testamenti 27 mensamque cum vasis suis, candelabrum et utensilia eius, altaria thymiamatis 28 et holocausti et universam supellectilem quae ad cultum eorum pertinet. 29 Sanctificabisque omnia, et erunt [j]sancta sanctorum: [k]qui tetigerit ea sanctificabitur. 30 [m]Aaron et filios eius unges sanctificabisque eos, ut sacerdotio fungantur mihi. 31 Filiis quoque Israël dices: Hoc oleum unctionis sanctum erit mihi in generationes vestras. 32 Caro hominis non ungetur ex eo, et iuxta compositionem eius non facietis aliud, quia [n]sanctificatum est et sanctum erit vobis. 33 [o]Homo quicumque tale composuerit et dederit ex eo alieno [p]exterminabitur de populo suo.

34 Dixitque Dominus ad Moysen: [q]Sume tibi aromata stacten et onycha, galbanum boni odoris et tus lucidissimum: aequalis ponderis erunt omnia; 35 faciesque [r]thymiama compositum opere unguentarii, mixtum diligenter et purum et sanctificatione dignissimum. 36Cumque in tenuissimum pulverem universa contuderis, pones ex eo coram tabernaculo testimonii, [s]in quo loco apparebo tibi. [t]Sanctum sanctorum erit vobis thymiama. 37 Talem compositionem [u]non facietis in usus vestros, quia sanctum est Domino. 38 [v]Homo quicumque fecerit simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populis suis.

31 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 2 Ecce vocavi ex nomine [a]Beseleel filium Uri filii [b]Hur de tribu Iuda 3et [c]implevi eum spiritu Dei, sapientia et intelligentia et scientia in omni opere, 4 ad excogitandum quidquid fabrefieri potest ex auro et argento et aere, 5 marmore et gemmis et diversitate lignorum, 6 dedique ei socium [d]Ooliab filium Achisamech de tribu Dan; et in corde omnis [e]eruditi posui sapientiam, ut faciant cuncta [f]quae praecepi tibi: 7 [g]tabernaculum foederis et [h]arcam testimonii et [i]propitiatorium, quod super eam est, et cuncta vasa tabernaculi 8 mensamque et vasa eius, [l]candelabrum purissimum cum vasis suis et altaria [m]thymiamatis 9et [n]holocausti et omnia vasa eorum, [o]labrum cum basi sua, 10[p]vestes sanctas in ministerio Aaron sacerdoti et filiis eius, ut fungantur officio suo in sacris; 11 [q]oleum unctionis et [r]thymiama aromatum in sanctuario, omnia, qua praecepi tibi, facient.

12Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: 13Loquere filiis Israël et dices ad eos; [s]Videte ut sabbatum meum custodiatis, quia [t]signum est inter me et vos in generationibus vestris, ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos. 14 Custodite sabbatum meum, sanctum est enim vobis. Qui polluerit illud morte morietur. [u]Qui fecerit in eo opus peribit anima illius de medio populi sui. 15 [v]Sex diebus facietis opus; [x]in die septimo sabbatum est, requies sancta Domino; omnis qui fecerit opus in hac die morietur. 16 Custodiant filii Israël sabbatum et celebrent illud in generationibus suis. [y]Pactum est sempiternum 17 inter me et filios Israël signumque perpetuum; [z]sex enim diebus fecit Dominus caelum et terram, et [a]in septimo ab opere cessavit.

18 Deditque Dominus Moysi, completis huiuscemodi sermonibus in monte Sinai, [b]duas tabulas testimonii lapideas scriptas [c]digito Dei.

32 Videns autem populus quod [a]moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus adversus Aaron dixit: [b]Surge, fac nobis deos [c]qui nos praecedant; Moysi enim huic viro, qui nos eduxit de [d]terra Aegypti, ignoramus quid acciderit. 2 Dixitque ad eos Aaron: Tollite inaures aureas de uxorum filiorumque et filiarum vestrarum auribus et adferte ad me. 3 Fecitque populus quae iusserat deferens inaures ad Aaron. 4 [e]Quas cum ille accepisset, formavit

a v. cp. 27, 21.

b Cn 4, 14; Ez 27, 22.
c Ps 44, 9; Pro 7, 17.
d Eccli 24, 20.
e Cn 4, 14; Jr 6, 20; Ez 27, 19.
f Ps 44, 9.
g cp. 29, 40.
h cp. 37, 29; Nm 35, 25; Ps 88, 21; 132, 2.
i cp. 40, 9; Lv 8, 10; Nm 7, 1.

j vr. 10.
l v. cp. 29, 37.
m v. cp. 29, 7.

n vr. 25, 37.
o vr. 38.
p cf. cp. 12, 15; 31, 14; Gn 17, 14; Lv 7, 20, 21, 25, 27; 17, 4, 9, 10 etc.
q vr. 7; cp. 25, 6; 37, 29.
r vr. 25.

s vr. 6. — v. cp. 25, 22.
t vr. 29. — cf. cp. 40, 11.
u vr. 32.
v vr. 33.

1-5] cp. 35, 30-35.
a cp. 36, 1; 1 Par 2, 20.
b cp. 17, 12; 24, 14.
c cf. 3 Rg 7, 14.

6-11] cp. 35, 10-19.
d cp. 35, 34.
e cp. 28, 3; 36, 1.
f cp. 25-30.
g cp. 36, 8-38.
h cp. 37, 1-5.
i cp. 37, 6-9.
j cp. 37, 10-16.
l cp. 37, 17-24.
m cp. 37, 25-28.
n cp. 38, 1-7.
o cp. 38, 8.
p cp. 39, 1-41; Nm 4, 5, 6 etc.
q cp. 30, 25, 31; 37, 29.
r cp. 30, 7, 34.
12-17] cp. 35, 1-3.
13] * *Catech. R. III 4, 13.*
s cp. 20, 8-11; Lv 19, 3, 30; Dt 5, 12; Jr 17, 22.
t Ez 20, 12; 44, 24 etc. — cf. Dt 5, 11.
u cf. Jr 71 ,27. — v. Nm 15, [32-36.
v v. cp. 20, 9.
x cp. 16, 23; 20, 10; Gn 2, 2.
y vr. 13.
z Gn 1, 31.
a Gn 2, 2; Heb 4, 4, 10.
18] * *cf. Catech. R. III 5, 3.*
b cp. 24, 12; 32, 15, 16; 34, 28; Dt 4, 13; 5, 22; 9, 10, 11; 10, 4. — cf. 2 Cor 3, 3.
c v. cp. 8, 19.

a cp. 24, 18; Dt 9,9.
b (all) Ac 7, 40. — vr. 23.
c cp. 13, 21.
d cf. cp. 12, 35, 36; 35, 22. — v. Jd 8, 24, 27.
4] * *Catech. R. III 2, 18.*
e Dt 9, 16; 2 Es 9, 18; Ps 105, 19; Ac 7, 41. — cf. Jd 17, 3, 4.

vitulum aureum adorandum sibi conflavisset (32,1-6) et Deum provocasset, Moyses, placato Dño (7-14), descendit confractisque tabulis et vitulum disperdit et crimen acriter detestatus (15-24) in populum animadvertit (25-29).

opere fusorio, et fecit ex eis vitulum conflatilem. Dixeruntque: [f]Hi sunt dii tui, Israël, qui te eduxerunt de terra Aegypti. **5** Quod cum vidisset Aaron, aedificavit altare coram eo, et praeconis voce [g]clamavit dicens: Cras sollemnitas Domini est. **6** Surgentesque mane obtulerunt holocausta et hostias pacificas; et [h]sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt [i]ludere.

7 Locutus est autem Dominus ad Moysen dicens: [j]Vade, descende; [k]peccavit populus tuus, quem eduxisti de terra Aegypti. **8** [l]Recesserunt cito de via, [m]quam ostendisti eis, feceruntque sibi vitulum conflatilem et adoraverunt; atque immolantes ei hostias dixerunt: [n]Isti sunt dii tui, Israël, qui te eduxerunt de terra Aegypti. **9** Rursumque ait Dominus ad Moysen: [o]Cerno quod populus iste durae cervicis sit; **10**[p]dimitte me, [q]ut irascatur furor meus contra eos et [r]deleam eos, [s]faciamque te in gentem magnam.

11 [t]Moyses autem orabat Dominum Deum suum dicens: Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Aegypti in fortitudine magna et in manu robusta? **12**[u]Ne, quaeso, dicant Aegyptii: Callide eduxit eos, ut interficeret in montibus et deleret e terra: quiescat ira tua et [v]esto placabilis super nequitia populi tui. **13** Recordare Abraham, Isaac et Israël servorum tuorum, [w]quibus iurasti per temetipsum dicens: [x]Multiplicabo semen vestrum sicut stellas caeli, et universam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, et possidebitis eam semper. **14** [z]Placatusque est Dominus ne faceret malum, quod locutus fuerat adversus populum suum.

15 Et [a]reversus est Moyses de monte [b]portans duas tabulas testimonii in manu sua scriptas ex utraque parte **16** et [c]factas opere Dei; scriptura quoque Dei erat sculpta in tabulis. **17** Audiens autem [d]Iosue tumultum populi vociferantis dixit ad Moysen: Ululatus pugnae auditur in castris. **18** Qui respondit: Non est clamor adhortantium ad pugnam neque vociferatio compellentium ad fugam, sed vocem cantantium ego audio. **19** Cumque appropinquasset ad castra, [e]vidit vitulum et choros; iratusque valde proiecit de manu tabulas et confregit eas ad radicem montis; **20** [f]arripiensque vitulum quem fecerant, combussit et contrivit usque ad pulverem, quem sparsit in aquam et dedit ex eo potum filiis Israël.

21 Dixitque ad Aaron: [g]Quid tibi fecit hic populus, ut induceres super eum peccatum maximum? **22**Cui ille respondit: Ne indignetur dominus meus: [h]tu enim nosti populum istum, quod pronus sit ad malum. **23**Dixerunt mihi: [i]Fac nobis deos, qui nos praecedant; huic enim Moysi, qui nos eduxit de terra Aegypti, nescimus quid acciderit. **24** Quibus ego dixi: [j]Quis vestrum habet aurum? Tulerunt et dederunt mihi; et proieci illud in ignem, egressusque est hic vitulus.

25 Videns ergo Moyses populum quod esset nudatus [k](spoliaverat enim eum Aaron propter ignominiam sordis, et inter hostes nudum constituerat), **26** et stans in porta castrorum ait: [l]Si quis est Domini, iungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filii Levi, **27** quibus ait: Haec dicit Dominus Deus Israël: Ponat vir gladium super femur suum. Ite et redite de porta usque ad portam per medium castrorum, et [m]occidat unusquisque fratrem et amicum et proximum suum. **28**Feceruntque filii Levi iuxta sermonem Moysi, ceciderunt in die illa quasi [n]viginti tria milia hominum. **29** Et ait Moyses: Consecrastis manus vestras hodie Domino unusquisque in filio et in fratre suo, [o]ut detur vobis benedictio.

30 Facto autem altero die, locutus est Moyses ad populum: [q]Peccastis peccatum maximum; ascendam ad Dominum, [r]si quo modo quivero eum [s]deprecari pro scelere vestro. **31** [t]Reversusque ad Dominum ait: Obsecro, peccavit populus iste peccatum maximum, [u]feceruntque sibi deos aureos; aut [v]dimitte eis hanc noxam **32** aut, si non facis, [x]dele me de [y]libro tuo quem scripsisti. **33** Cui respondit Dominus: [z]Qui peccaverit mihi delebo eum de libro meo, **34**[a]tu autem vade et duc populum istum quo locutus sum tibi: [b]angelus meus praecedet te; ego autem in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum. **35** Percussit ergo Dominus populum pro reato vituli, quem fecerat Aaron.

---

f vr. 8. — cf. 3 Rg 12, 28.

g cf. 4 Rg 10, 20.

h (all) 1 Cor 10, 7.
i cf. Jd 21, 21.
7-14] L. in fr. 3 p. D. 4 Orlg.
j Dt 9, 12.
k Dt 32, 5; Jd 2, 19.
l v. Jd 2, 19.
m cp. 20, 3, 4, 23; Dt 9, 16.
n vr. 4. — cf. 3 Rg 12, 28.
o cp. 33, 3, 5; 34, 9; Dt 9, 13; 31, 27; 2 Par 30, 8; 2 Es 9, 16; Ps 105, 23; Ac 7, 51. —
p Dt 9, 14. [cf. Is 48, 4.
*10] * Catech. R. IV 2, 11.*
q cp. 22, 24.
r cp. 33, 3.
s Nm 14, 12. — cf. Gn 17, 20 etc.
11,12] Of. in D. 12 p. Pnt. etc.
t Nm 14, 13; Dt 9, 18, 26-29; Ps 105, 23. — cf. Ps 73, 1, 2.
u cf. Dt 9, 28; 32, 27; Idt 7, 21; Ps 78, 10. — v. Nm 1,
12] v. Is 1, 4. [13-16.
v vr. 14; Ps 89, 13.
13, 14] v. 2r. 11.
x Gn 22, 16; 26, 4; 28, 14; Heb 6, 13.
y Gn 12, 7; 13, 15; 15, 7, 18; 26, 4; 28, 13; 35, 11, 12; 48, 16.
*14] * cf. Catech. R. III 5, 65.*
z Dt 32, 26; Ps 105, 45. — cf. 2 Rg 24, 16; Jr 18, 8; 26, 13, 19; Am 7, 3-6; Jn 3, 10; 4, 2.
a Dt 9, 15.
b cp. 34, 29.
c cp. 31, 18.
d cp. 17, 9, 10; 24, 13; 33, 11.
e Dt 9, 16, 17.
f Dt 9, 21.

g cf. Gn 20, 9.

h cf. cp. 14, 11; 15, 24; 16, 2, 20; 17, 2, 4; 1 Rg 15, 24.
i vr. 1.

j vr. 2-4.

k vr. 2. — cf. 2 Par 28, 19.

l cf. 1 Mc 2, 27.

m Nm 25, 5; Dt 33, 9.
*28, 29] * Catech. R. III 6, 5.*

n 1 Cor 10, 8.
o Zc 13, 3; Mt 10, 37; Lc 14, 26. — v. cp. 28, 41; Nm 25, 11-13; Dt 13, 6-10.
p cf. Nm 3, 6-10; Dt 33, 8-11.
q vr. 21; 1 Rg 12, 20.
r 2 Rg 16, 12; Am 5, 15.
s (Nm 25, 13).
*31, 32] * Catech. R. IV 14, 16.*
t Dt 9, 18.
u cp. 20, 23.
v cf. Nm 14, 19.
x Ps 68, 29. — cf. Rm 9, 3.
y Ps 138, 16; Dn 12, 1; Ph 4, 3; Ap 3, 5; 20, 12 etc. — cf.
z Ez 18, 4, 20. [Lc 10, 20.
a cp. 33, 2. — cf. Tb 5, 21; 10,
b v. cp. 14, 19. [11.
*35] * cf. vr. 14.*

Impetrata vero venia populo paenitenti (30-33, 11), et in signum renovati foederis viso Domino (12-23), redit in montem, ibique Deus, post prohibitum quodlibet commercium cum Chananaeis (34, 1-16),

33 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Vade, ascende de loco isto tu et [a]populus tuus, quem eduxisti de terra Aegypti in terram quam iuravi Abraham, Isaac et Iacob dicens: [b]Semini tuo dabo eam, 2 et [c]mittam praecursorem tui angelum, ut [d]eiciam [e]Chananaeum et Amorrhaeum et Hethaeum et Pherezaeum et Hevaeum et Iebusaeum; 3 et intres in [f]terram fluentem lacte et melle; [g]non enim ascendam tecum, quia populus [h]durae cervicis es, [i-4]ne forte disperdam te in via. 4 Audiensque populus sermonem hunc pessimum [j]luxit; et [l]nullus ex more indutus est cultu suo.

5 Dixitque Dominus ad Moysen: Loquere filiis Israël: Populus durae cervicis es; [m]semel ascendam in medio tui et [n]delebo te. Iam nunc depone ornatum tuum, [o]ut sciam quid faciam tibi. 6 Deposuerunt ergo filii Israël ornatum suum a monte Horeb.

7 Moyses quoque tollens tabernaculum tetendit extra castra procul, [p]vocavitque nomen eius tabernaculum foederis. Et omnis populus, qui habebat aliquam [q]quaestionem, egrediebatur ad tabernaculum foederis extra castra. 8 Cumque egrederetur Moyses ad tabernaculum, surgebat universa plebs, et stabat unusquisque in [r]ostio papilionis sui, adspiciebantque tergum Moysi, donec ingrederetur tentorium. 9 Ingresso autem illo tabernaculum foederis, descendebat [s]columna nubis, et stabat ad ostium, [t]loquebaturque cum Moyse, 10 cernentibus universis quod columna nubis staret ad ostium tabernaculi. Stabantque ipsi, et [u]adorabant per fores tabernaculorum suorum.

11 [v]Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum. Cumque ille reverteretur in castra, [x]minister eius Iosue filius Nun puer non recedebat de tabernaculo.

12 Dixit autem Moyses ad Dominum: [y]Praecipis ut educam populum istum, et non indicas mihi quem missurus es mecum, praesertim cum dixeris: [z]Novi te ex nomine, et invenisti gratiam coram me. 13 [a]Si ergo inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi [b]faciem tuam, ut sciam te et inveniam gratiam ante oculos tuos: respice [c]populum tuum gentem hanc. 14 Dixitque Dominus: [d]Facies mea praecedet te, et [e]requiem dabo tibi. 15 Et ait Moyses: [f]Si non tu ipse praecedas, ne educas nos de loco isto; 16 in quo enim scire poterimus ego et populus tuus invenisse nos gratiam in conspectu tuo, [g]nisi ambulaveris nobiscum, ut [h]glorificemur ab omnibus populis qui habitant super terram? 17 Dixit autem Dominus ad Moysen; Et [i]verbum istud, quod locutus es, faciam; [j]invenisti enim gratiam coram me et teipsum novi ex nomine. 18 Qui ait: [k]Ostende mihi gloriam tuam. 19 Respondit: [l]Ego ostendam omne bonum tibi, et vocabo in nomine Domini coram te; et [m]miserebor cui voluero, et clemens ero in quem mihi placuerit. 20 Rursumque ait: [n]Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo et vivet. 31 Et iterum, Ecce, inquit, est locus apud me, et stabis supra petram. 22 [o]Cumque transibit gloria mea, ponam te in [p]foramine petrae et [q]protegam dextera mea, donec transeam; 23 tollamque manum meam, et videbis posteriora mea; [n]faciem autem meam videre non poteris.

34 Ac deinceps, [a]Praecide, ait, tibi duas tabulas lapideas instar priorum, et [b]scribam super eas verba quae habuerunt tabulae [c]quas fregisti. 2 Esto paratus mane, ut ascendas statim in montem Sinai, stabisque mecum [d]super verticem montis. 3 Nullus [e]ascendat tecum, nec videatur quispiam per totum montem; boves quoque et oves non pascantur e contra. 4 Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerant; et de nocte consurgens ascendit in montem Sinai, sicut praeceperat ei Dominus, portans secum tabulas.

5 [f]Cumque descendisset Dominus per nubem, stetit Moyses cum eo [g]invocans nomen Domini. 6 Quo transeunte coram eo, ait: [h]Dominator Domine Deus, [i]misericors et clemens, [j]patiens et multae miserationis ac verax, 7 qui [l]custodis misericordiam in milia, [m]qui aufers iniquitatem et scelera atque peccata, [n]nullusque apud te per se innocens est, [o]qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus in tertiam et quartam progeniem. 8 Festinusque Moyses [p]curvatus est pronus in terram et adorans 9 ait: Si inveni gratiam in conspectu tuo, Domine, obsecro [q]ut gradiaris nobiscum ([r]populus enim durae cervicis

a cp. 32, 7.
b cp. 32, 13. — v. Gn 12, 7.
c v. cp. 14, 19; 23, 23; 32, 24.
d cp. 23, 30; 34, 11; Js 23, 5.
e Dt 7, 22; Js 24, 11.
f v. cp. 3, 8.
g cf. vr. 15-17.
h v. cp. 32, 9. Dt 9, 13.
i cp. 32, 10; Nm 16, 21. 45.
j Nm 14, 39.
l cf. Ez 24, 17, 23; 26, 16; Jn 3, 6.
m v. Nm 16, 45, 46.
n cp. 32, 12.
o Dt 8, 2; Ps 138, 23.

p cp. 29 ,42, 43.
q (Dt 4, 29; 2 Rg 21, 1; 1 Par 16, 10, 11; Ps 39, 17).
r cf Nm 16, 27.

s v. cp. 13, 21.
t cp. 25, 22.
u cp. 4, 31.
v Nm 12, 8; Dt 34, 10; Ecli 45, 6. — cf. vr. 20; 1 Cor 13, 12. — v. Gn 32, 30.
x cp. 17, 9, 10; 24, 13; 32, 17.
y cp. 32, 34.

z vr, 17. — v. 2 Tm 2, 19.
a cp. 34, 9.
b (Ps 24, 4; 26, 11; 85, 11; 102, 7; 118, 33).
c Dt 9, 26, 29. — cf. Jl 2, 17.
d Js 1, 15; Is 63, 9. — v. cp.
e cf. vr. 1-3. [40. 34-38.
f Dt 3, 20; Js 21, 44; 22, 4; 23, 1. — cf. Ps 94, 11.
g Nm 14, 14.
h (cp. 19, 5, 6; Dt 4, 6-8; 3 Rg 8, 53).
i Gn 19, 21; Jc 5, 16.
j vr. 12, 13.
k cf. vr. 20.
l Ps 30. 19; Jr 31, 14.— cf. cp.
m (all) Rm 9, 15. [34, 5-7.
20] * *Catech. R. I 2, 6.*
n Gn 32, 30; Dt 5, 24; Jd 6, 22, 23; 13, 22; Is 6, 5; Jo 1, 18; 1 Tm 6, 16; 1 Jo 4, 12; Ap 1, 16, 17. — cf. cp. 24,
o cf. 3 Rg 19, 11-13. [10, 11.
p Is 2, 21.
q Ps 90, 1, 4.

a Dt 10, 1.
b cf. vr. 28; Dt 10, 2, 4.
c cp. 32, 19.
d cp. 19, 20.
e cp. 19, 12, 13, 21.
1] *v. vr. 28.*
f Nm 11, 25. — cf. 3 Rg 8, 10.
g cp. 33, 19. [11.
h Nm 14, 18; 2 Rg 23, 3; 2 Par 30, 9; 2 Es 9, 17; Ps 85, 15; 102, 8; 144, 8; Jl 2, 13.
i cp. 22, 27.
j Ps 56, 11; 107, 5.
l cp. 20, 5, 6; Dt 5, 10; Dn 9. 4.
m Ps 102, 3; 129, 4; Dn 9, 9; 1 Jo 1, 9.
n cp.23, 21; Js 24, 19; Jb 10, 14; Ps 142, 2; Nh 1, 3.
o Dt 5, 9; Jr 32, 18.
p cp. 4, 31; 12, 27.
q cp. 33, 15, 16.
r v. cp. 32, 9.

et post iterum praecepta data de festis, de primogenitis, deque sabbatis et primitiis (18-26), novum pactum novis tabulis inscribit et Moysi tradit, qui ad populum veniens (27-35), ab eo, quem res necessarias colligi

est), et auferas iniquitates nostras atque peccata, [s]nosque possideas.
10 Respondit Dominus: Ego [t]inibo pactum: videntibus cunctis, [u]signa faciam quae nunquam visa sunt super terram nec in ullis gentibus, ut cernat populus iste, in cuius es medio, opus Domini [v]terribile quod facturus sum.
11 [w]Observa cuncta quae hodie mando tibi; ego ipse [v]eiciam ante faciem tuam Amorrhaeum et Chananaeum et Hethaeum, Pherezaeum quoque et Hevaeum et Iebusaeum. **12** [z]Cave ne unquam cum habitatoribus terrae illius iungas amicitias, [a]quae sint tibi in ruinam; **13**sed [b]aras eorum destrue, [c]confringe statuas, lucosque succide. **14** [d]Noli adorare deum alienum: Dominus zelotes nomen eius, Deus est aemulator. **15** [e]Ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum; [f]ne, cum fornicati fuerint cum diis suis et adoraverint simulacra eorum, [g]vocet te quispiam ut comedas de immolatis; **16** [h]nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis, ne, [i]postquam ipsae fuerint fornicatae, fornicari faciant et filios tuos in deos suos. **17** [j]Deos conflatiles non facies tibi.
18 Sollemnitatem azymorum custodies. Septem diebus vesceris azymis, sicut praecepi tibi, in tempore mensis novorum; mense enim [m]verni temporis egressus es de Aegypto.
19 [n]Omne quod aperit vulvam generis masculini meum erit: de cunctis animantibus tam de bobus quam de ovibus meum erit. **20**[o]Primogenitum asini redimes ove; sin autem, nec pretium pro eo dederis, occidetur. Primogenitum filiorum tuorum redimes; [p]nec apparebis in conspectu meo vacuus.
21 [q]Sex diebus operaberis, die septimo cessabis arare et metere. **22** [r]Sollemnitatem hebdomadarum facies tibi in primitiis frugum messis tuae triticae, et solemnitatem quando, redeunte anni tempore, cuncta conduntur.
23 [s]Tribus temporibus anni apparebit omne masculinum tuum in conspectu omnipotentis Domini Dei Israël. **24** [t]Cum enim tulero gentes a facie tua et [u]dilatavero terminos tuos, [v]nullus insidiabitur terrae tuae, ascendente te et apparente in conspectu Domini Dei tui ter in anno. **25** [x]Non immolabis super fermento sanguinem hostiae meae; [y]neque residebit mane de victima sollemnitatis Phase. **26** [z]Primitias frugum terrae tuae offeres in domo Domini Dei tui. [a]Non coques haedum in lacte matris suae.
27 Dixitque Dominus ad Moysen: Scribe tibi verba haec, [b]quibus et tecum et cum Israël pepigi foedus. **28** [c]Fuit ergo ibi cum Domino quadraginta dies et quadraginta noctes; panem non comedit et aquam non bibit, et [d]scripsit in tabulis verba foederis decem.
29 Cumque descenderet Moyses de monte Sinai, [e]tenebat duas tabulas testimonii, et ignorabat quod [f]cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini. **30** Videntes autem Aaron et filii Israël cornutam Moysi faciem timuerunt prope accedere. **31** Vocatique ab eo reversi sunt tam Aaron quam principes synagogae. Et postquam locutus est ad eos, **32** venerunt ad eum etiam omnes filii Israël, [g]quibus praecepit cuncta quae audierat a Domino in monte Sinai. **33**Impletisque sermonibus, [h]posuit velamen super faciem suam, **34** quod [i]ingressus ad Dominum et loquens cum eo auferebat donec exiret, et tunc loquebatur ad filios Israël omnia quae sibi fuerant imperata; **35** qui videbant faciem egredientis Moysi esse [j]cornutam; sed operiebat ille rursus faciem suam, si quando loquebatur ad eos.

35 Igitur, congregata omni turba filiorum Israël, dixit ad eos: [a]Haec sunt quae iussit Dominus fieri: **2** [b]Sex diebus facietis opus, septimus dies erit vobis sanctus, sabbatum et requies Domini: qui fecerit opus in eo occidetur. **3** [c]Non succendetis ignem in omnibus habitaculis vestris per diem sabbati.
4 Et ait Moyses ad omnem catervam filiorum Israël: Iste est sermo quem praecepit Dominus dicens: **5** Separate apud vos primitias Domino. Omnis [d]voluntarius et prono animo offerat eas Domino: aurum et argentum et aes, **6** hyacinthum et purpuram coccumque bis tinctum et byssum, pilos caprarum **7** pellesque arietum rubricatas et ianthinas, ligna setim **8** et oleum ad luminaria concinnanda et ut con-

s Dt 32, 9; Ps 27, 9; 32, 12; 77, 62; 93, 14; Jr 10, 16; Zc 2, 12.
t vr. 27; Dt 5, 2; 29, 1; Jr 32, 40.
u Dt 4, 32-35; 2 Rg 7, 23; Ps 76, 15; 77, 12.
v Dt 10, 21; Ps 144, 5, 6. — cf. *x* Dt 5, 32; 6, 3 etc. [Is 64, 3.
y v. cp. 13, 5.
z cp. 23, 32; Dt 7, 2; Js 23, 12, *a* v. cp. 23, 33. [13; Jd 2, 2.
b Dt 7, 5; 12, 3; Jd 2, 2; 6, 25; 2 Par 34, 3, 4.
c cp. 23, 24; Dt 16, 21, 22; 4 Rg 18, 4; 2 Par 31, 1.
d cp. 20, 3-5.
e Dt 7, 2. — v. vr. 12.
f Lv 17, 7; 20, 5; Dt 31, 16; Jd 2, 17; Jr 3, 9; Ez 6, 9.
g Nm 25, 2; Ps 105, 28. — cf. 1 Cor 8, 4, 7, 10; 10, 27.
h Dt 7, 3; Js 23, 12, 13; 3 Rg 11, 2. — cf. Jd 3, 6; 1 Es 9, *i* v. vr. 15. [2; 2 Es 13, 25.
j Lv 19, 4; Dt 27, 15. — cf. cp. 18-26] cp. 23, 14-19. [32, 4, 8.
l cp. 12, 15.
m cp. 13, 4.
n v. cp. 13, 2, 12; 22, 29.
o cp. 13, 13; Nm 18, 15.
p Dt 16, 16; Ecli 35, 6. — v. cp. 23, 15.
q v. cp. 20, 9. etc.
r cp. 23, 16; Dt 16, 10, 13.

s Dt 16, 16. — v. cp. 23, 14.
t cp. 33, 2; Dt 7, 1; Ps 77, 54; 79, 9. — v. cp. 23, 27-31
u Dt 12, 20; 19, 8.
v cf. Pro 16, 7.
x v. cp. 12, 8.
y v. cp. 12, 10.
z Lv 2, 12; Nm 18, 12, 13; Dt *a* Dt 14, 21. [26, 2-10.
b vr. 10.

28-30] RR. in D. 4 Qdg.
c cp. 24, 18; Dt 9, 9, 18. — cf. Mt 4, 2.
d cp. 24, 4. — cf. vr. 1; cp. 31, 18; 32, 16; Dt 4, 13; 10, 2.
e cp. 32, 15. [4
f 2 Cor 3, 7. — cf. Mt 17, 2.

g cp. 24, 3.
h (all) 2 Cor 3, 13.
i 2 Cor 3, 16.

*35] * cf. Catech. R. IV 17, 2.*
j vr. 29.

1-3] cp. 31, 2-17.
a cp. 34, 32.
b v. cp. 20, 9.

c vr. 1. — cf. cp. 16, 23.

5-9] cp. 25, 2-7.
d cf. 1 Mc 2, 42. — v. cp. 25, 2.

iusserat ad quae, Deo iubente, conficienda erant (35, 1-18), tanta alacritate exauditur ut, ipsis rogantibus opificibus, quominus plus offeratur prohibeat (36, 1-7). Tunc tabernaculi fabrica cum sagis,

ficiatur unguentum et thymiama suavissimum, 9 lapides onychinos et gemmas ad ornatum superumeralis et rationalis.

10 [f]Quisquis vestrum sapiens est veniat et faciat quod Dominus imperavit, 11 [g]tabernaculum scilicet et tectum eius atque operimentum, anulos et tabulata cum vectibus, paxillos et bases; 12 [h]arcam et vectes, propitiatorium et [i]velum, quod ante illud oppanditur, 13 [j]mensam cum vectibus et vasis et [k]propositionis panibus, 14 [m]candelabrum ad luminaria sustentanda, vasa illius et lucernas et [n]oleum ad nutrimenta ignium, 15 [o]altare thymiamatis et vectes et [p]oleum unctionis et [q]thymiama ex aromatibus, [r]tentorium ad ostium tabernaculi, 16 [s]altare holocausti et craticulam eius aeneam cum vectibus et vasis suis, [t]labrum et basim eius, 17 [u]cortinas atrii cum columnis et basibus, tentorium in foribus vestibuli, 18 [v]paxillos tabernaculi et atrii [x]cum funiculis suis, 19 vestimenta, quorum usus est in ministerio sanctuarii, vestes Aaron pontificis ac filiorum eius, ut sacerdotio fungantur mihi.

20 Egressaque omnis multitudo filiorum Israël de conspectu Moysi 21 obtulerunt [y]mente promptissima atque devota primitias Domino ad faciendum opus tabernaculi testimonii. Quidquid ad cultum et ad vestes sanctas necessarium erat 22 viri cum mulieribus praebuerunt, [z]armillas et inaures, anulos et dextralia; omne vas aureum in donaria Domini separatum est. 23 [a]Si quis habebat [b]hyacinthum et purpuram coccumque bis tinctum, byssum et pilos caprarum, pelles arietum rubricatas et ianthinas, 24 [c]argenti aerisque metalla obtulerunt Domino lignaque setim in varios usus. 25 Sed et [d]mulieres [e]doctae, quae neverant, dederunt hyacinthum, purpuram et vermiculum ac byssum 26 et pilos caprarum, sponte propria cuncta tribuentes. 27 [f]Principes vero obtulerunt [g]lapides onychinos et [h]gemmas ad superumerale et rationale 28 [i]aromataque et oleum ad luminaria concinnanda et ad praeparandum unguentum ac thymiama odoris suavissimi componendum. 29 Omnes viri et mulieres [j]mente devota obtulerunt donaria, ut fierent opera quae iusserat Dominus per manum Moysi. Cuncti filii Israël [k]voluntaria Domino dedicaverunt.

30 Dixitque Moyses ad filios Israël: Ecce vocavit Dominus ex nomine Beseleel filium Uri filii Hur de tribu Iuda 31 implevitque eum spiritu Dei, [l]sapientia et intelligentia et scientia et omni doctrina 32 ad excogitandum et faciendum opus in auro et argento et aere 33 sculpendisque lapidibus et opere carpentario: quidquid fabre adinveniri potest, 34 dedit in corde eius Ooliab quoque filium Achisamech de tribu Dan: 35 ambos [m]erudivit sapientia, ut faciant opera abietarii, polymitarii ac plumarii de hyacintho ac purpura coccoque bis tincto et bysso, et texant omnia ac nova quaeque reperiant.

36 Fecit ergo Beseleel et [a]Ooliab et omnis [b]vir sapiens, quibus dedit Dominus sapientiam et intellectum, ut scirent fabre operari quae in usus sanctuarii necessaria sunt, et quae praecepit Dominus. 2 Cumque vocasset eos Moyses et [c]omnem eruditum virum, cui dederat Dominus sapientiam et qui [d]sponte sua obtulerant se ad faciendum opus, 3 tradidit eis universa donaria filiorum Israël. Qui cum instarent operi, [e]cotidie mane vota populus offerebat. 4 Unde artifices venire compulsi 5 dixerunt Moysi: [f]Plus offert populus quam necessarium est. 6 Iussit ergo Moyses praeconis voce cantari: Nec vir nec mulier quidquam offerat ultra in opere sanctuarii. Sicque cessatum est a muneribus offerendis, 7 eo quod oblata sufficerent et suprabundarent.

8 Feceruntque omnes corde sapientes ad explendum opus tabernaculi, cortinas decem de bysso retorta et hyacintho et purpura coccoque bis tincto opere vario et arte polymita 9 quarum una habebat in longitudine viginti octo cubitos et in latitudine quattuor: una mensura erat omnium cortinarum. 10 Coniunxitque cortinas quinque alteram alteri et alias quinque sibi invicem copulavit. 11 Fecit et ansas hyacinthinas in ora cortinae unius ex utroque latere et in ora cortinae alterius similiter, 12 ut contra se invicem venirent ansae et mutuo iungerentur. 13 Unde et quinquaginta fudit circulos aureos, qui morderent cortinarum ansas, et fieret unum tabernaculum.

14 Fecit et saga undecim de pilis caprarum ad operiendum tectum

10-19] cp. 31, 6-11.
f vr. 25; cp. 28, 3; 36, 1, 2.
g v. cp. 26, 1-30.
h v. cp. 25, 10-16.
i cp. 26, 31, 33; 39, 34; 40, 2, 19.
j v. cp. 25, 23-29.
k cp. 25, 30.
m v. cp. 25, 31-39.
n cp. 27, 20.
o v. cp. 30, 1-10.
p cp. 30, 23-33.
q cp. 30, 34-38.
r cp. 26, 36.
s v. cp. 27, 1-8.
t v. cp. 30, 18-21.
u v. cp. 27, 9-17.
v cp. 27, 19.
x cp. 39, 40.

y 1 Par 29, 9; Ecli 35, 11; 2 Cor 9, 7. — v. cp. 25, 2.

z Nm 31, 50.
a cf. 1 Par 29, 8.
b vr. 6, 7; cp. 25, 4, 5.
c cp. 36, 3, 6.
d cf. cp. 28, 3; 31, 6. — v. 4 Rg 23, 7; Pro 31, 19, 22, 34.
e vr. 10.
f cf. 1 Par 29, 6-8; 1 Es 2. 68.
g cp. 28, 9.
h cp. 28,17.
i cp. 30, 23.
j cp. 36, 3. — cf. 1 Par 29, 9, 14.
k Am 4, 5.

30-35] cp. 31, 1-6.

l cf. 3 Rg 7, 14; 2 Par 2, 14; Is 28, 26.

m vr. 31.

a cp. 31, 6.
b cp. 28, 3; 35, 10, 25.

c 1 Par 21, 29.
d v. cp. 25, 2.

e v. cp. 35, 29.
f cf. 2 Par 31, 10; 2 Cor 8, 2. 3.

8-19] cp. 26, 1-14.

opertoriis, tabulatis, basibus, vectibus, velo et tentorio inchoatur (8-35), et simul conficiuntur arca cum vectibus, propitiatorium cum cherubin (37, 1-9), mensa pariter cum vectibus et vasis (10-16), candelabrum

tabernaculi; 15 unum sagum in longitudine habebat cubitos triginta et in latitudine cubitos quattuor; unius mensurae erant omnia saga; 16 quorum quinque iunxit seorsum et sex alia separatim. 17 Fecitque ansas quinquaginta in ora sagi unius et quinquaginta in ora sagi alterius, ut sibi invicem iungerentur; 18 et fibulas aeneas quinquaginta, quibus necteretur tectum, ut unum pallium ex omnibus sagis fieret. 19 Fecit et opertorium tabernaculi de pellibus arietum rubricatis, aliudque desuper velamentum de pellibus ianthinis.

20-34] cp. 26, 15-29.
g cp. 25, 5, 28; 30, 5.

20 Fecit et tabulas tabernaculi de *g*lignis setim stantes. 21 Decem cubitorum erat longitudo tabulae unius et unum ac semis cubitum latitudo retinebat. 22 Binae incastraturae erant per singulas tabulas, ut altera alteri iungeretur. Sic fecit in omnibus tabernaculi tabulis. 23 E quibus viginti ad plagam meridianam erant contra austrum 24 cum quadraginta basibus argenteis. Duae bases sub una tabula ponebantur ex utraque parte angulorum, ubi incastraturae laterum in angulis terminantur. 25 Ad plagam quoque tabernaculi, quae respicit ad aquilonem, fecit viginti tabulas 26 cum quadraginta basibus argenteis, duas bases per singulas tabulas. 27 Contra occidentem vero, id est ad eam partem tabernaculi quae mare respicit, fecit sex tabulas 28 et duas alias per singulos angulos tabernaculi retro; 29 quae iunctae erant a deorsum usque sursum, et in unam compaginem pariter ferebantur. Ita fecit ex utraque parte per angulos, 30 ut octo essent simul tabulae et haberent bases argenteas sedecim, binas scilicet bases sub singulis tabulis.

31 Fecit et vectes de lignis setim quinque ad continendas tabulas unius lateris tabernaculi 32 et quinque alios ad alterius lateris coaptandas tabulas et extra hos quinque alios vectes ad occidentalem plagam tabernaculi contra mare. 33 Fecit quoque vectem alium, qui per medias tabulas ab angulo usque ad angulum perveniret. 34 Ipsa autem tabulata deauravit, fusis basibus earum argenteis. Et circulos eorum fecit aureos, per quos vectes induci possent; quos et ipsos laminis aureis operuit.

35-38] cp. 26, 31-37.

35 Fecit et velum de hyacintho et purpura, vermiculo ac bysso retorta opere polymitario varium atque distinctum; 36 et quattuor columnas de lignis setim, quas cum capitibus deauravit fusis basibus earum argenteis. 37 Fecit et tentorium in introitu tabernaculi ex hyacintho, purpura, vermiculo byssoque retorta opere plumarii; 38 et columnas quinque cum capitibus suis, quas operuit auro, basesque earum fudit aeneas.

1-9] cp. 25, 10-20.

37 Fecit autem Beseleel et arcam de lignis setim habentem duos semis cubitos in longitudine et cubitum ac semissem in latitudine, altitudo quoque cubiti fuit et dimidii, vestivitque eam auro purissimo intus ac foris: 2 et fecit illi coronam auream per gyrum, 3 conflans quattuor anulos aureos per quattuor angulos eius: duos anulos in latere uno et duos in altero. 4 Vectes quoque fecit de lignis setim, quos vestivit auro, 5 et quos misit in anulos, qui erant in lateribus arcae ad portandum eam. 6 Fecit et propitiatorium, id est oraculum, de auro mundissimo duorum cubitorum et dimidii in longitudine et cubiti ac semis in latitudine. 7 Duos etiam cherubim ex auro ductili, quos posuit ex utraque parte propitiatorii: 8 cherub unum in summitate unius partis, et cherub alterum in summitate partis alterius: duos cherubim in singulis summitatibus propitiatorii 9 extendentes alas et tegentes propitiatorium seque mutuo et illud respicientes.

10-16] cp. 25, 23-29.

10 Fecit et mensam de lignis setim in longitudine duorum cubitorum et in latitudine unius cubiti, quae habebat in altitudine cubitum ac semissem. 11 Circumdeditque eam auro mundissimo, et fecit illi labium aureum per gyrum, 12 ipsique labio coronam auream interrasilem quattuor digitorum et super eandem alteram coronam auream. 13 Fudit et quattuor circulos aureos, quos posuit in quattuor angulis per singulos pedes mensae 14 contra coronam; misitque in eos vectes, ut possit mensa portari. 15 Ipsos quoque vectes fecit de lignis setim et circumdedit eos auro; 16 et vasa ad diversos usus mensae, acetabula, phialas et cyathos et turibula ex auro puro, in quibus offerenda sunt libamina.

17-24] cp. 25, 31-39.

17 Fecit et candelabrum ductile de auro mundissimo, de cuius vecte calami, scyphi sphaerulaeque ac lilia procedebant; 18 sex in utroque latere, tres calami ex parte una et tres ex altera, 19 tres scyphi in nucis modum per calamos singulos sphaerulaeque simul et lilia et tres scyphi instar nucis in calamo altero sphaerulaeque simul et lilia. Aequum erat opus sex calamorum, qui procedebant de stipite candelabri. 20 In ipso autem vecte erant quattuor scyphi in nucis modum sphaerulaeque per singulos simul et lilia; 21 et sphaerulae sub duobus calamis per loca tria, qui simul sex fiunt calami procedentes de vecte uno. 22 Et sphaerulae igitur et calami ex ipso erant universa ductilia ex auro purissimo. 23 Fecit et lucernas septem cum emunctoriis suis et vasa, ubi ea quae emuncta sunt exstinguantur, de auro mundissimo. 24 Talentum auri appendebat candelabrum cum omnibus vasis suis.

25-28] cp. 30, 1-5.

25 Fecit et altare thymiamatis de lignis setim, per quadrum singulos habens cubitos et in altitudine duos, e cuius angulis procedebant cornua. 26 Vestivitque illud auro purissimo cum craticula ac parietibus et cornibus. 27 Fecitque ei coronam aureolam per gyrum et duos anulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes et possit altare portari. 28 Ipsos autem vectes fecit de lignis setim et operuit laminis aureis. 29 [a]Composuit et oleum ad sanctificationis unguentum et [b]thymiama de aromatibus mundissimis, opere pigmentarii.

a cp. 30, 23-25, 34, 35.
b cp. 30, 7.

38 Fecit et [a]altare holocausti de lignis setim quinque cubitorum per quadrum et trium in altitudine, 2 cuius cornua de angulis procedebant, operuitque illud laminis aeneis. 3 Et in usus eius paravit ex aere vasa diversa, lebetes, forcipes, fuscinulas, uncinos et ignium receptacula. 4 Craticulamque eius in modum retis fecit aeneam et subter eam in altaris medio arulam, 5 fusis quattuor anulis per totidem retiaculi summitates, ad immittendos vectes ad portandum; 6 quos et ipsos fecit de lignis setim et operuit laminis aeneis 7 induxitque in circulos, qui in lateribus altaris eminebant. Ipsum autem altare [b]non erat solidum, sed cavum ex tabulis et intus vacuum.

a 2 Par 1, 5.

1-7] cp. 27, 1-8.

b cp. 27, 8.

8 [c]Fecit et labrum aeneum cum basi sua de speculis mulierum, [d]quae excubabant in ostio tabernaculi.

c cp. 30, 18-21.
d 1 Rg 2, 22. — cf. Nm 4, 23; 8, 24.

9 Fecit et atrium, in cuius australi plaga erant tentoria de bysso retorta cubitorum centum; 10 columnae aeneae viginti cum basibus suis; capita columnarum et tota operis caelatura argentea. 11 Aeque ad septentrionalem plagam tentoria, columnae basesque et capita columnarum eiusdem mensurae et operis ac metalli erant. 12 In ea vero plaga quae ad occidentem respicit fuerunt tentoria cubitorum quinquaginta, columnae decem cum basibus suis aeneae et capita columnarum et tota operis caelatura argentea. 13 Porro contra orientem quinquaginta cubitorum paravit tentoria, 14 e quibus quindecim cubitos columnarum trium cum basibus suis unum tenebat latus; 15 et in parte altera (quia inter utraque introitum tabernaculi fecit) quindecim aeque cubitorum erant tentoria columnaeque tres et bases totidem. 16 Cuncta atrii tentoria byssus retorta texuerat. 17 Bases columnarum fuere aeneae, capita autem earum cum cunctis caelaturis suis argentea, sed et ipsas columnas atrii vestivit argento. 18 Et in introitu eius opere plumario fecit tentorium ex hyacintho, purpura, vermiculo ac bysso retorta, quod habebat viginti cubitos in longitudine, altitudo vero quinque cubitorum erat, iuxta mensuram quam cuncta atrii tentoria habebant. 19 Columnae autem in ingressu fuere quattuor cum basibus aeneis capitaque earum et caelaturae argenteae. 20 Paxillos quoque tabernaculi et atrii per gyrum fecit aeneos.

9-20] cp. 27, 9-19.

21 Haec sunt instrumenta [e]tabernaculi testimonii, quae enumerata sunt iuxta praeceptum Moysi in caeremoniis levitarum [f]per manum Ithamar filii Aaron sacerdotis, 22 [g]quae Beseleel filius Uri filii Hur de tribu Iuda, Domino per Moysen iubente, compleverat, 23 iuncto sibi socio Ooliab filio Achisamech de tribu Dan; qui et ipse artifex lignorum egregius fuit et polymitarius atque plumarius ex hyacintho, purpura, vermiculo et bysso. 24 Omne aurum, quod expensum est in opere sanctuarii et quod oblatum est in donariis, viginti novem ta-

e Nm 1, 50, 53; 9, 15; 10, 11; 17, 7, 8; 18, 2; 2 Par 24, 6; Ac 7, 44. — cf. cp. 16, 34.
f cp. 6, 23; 28, 1; Nm 4, 28, 33.
g cp. 31, 2, 6.

descriptum quod in omni opere sanctuarii expensum est (21-31) narratur confectio vestium tum pontificis tum sacerdotum (39, 1-30). Quibus tandem completis et Deo oblatis Moyses benedicit (31-43); Do-

h v. cp. 30, 13.

i Nm 1, 46.

j cp. 26, 19, 21, 25, 32.

l cp. 26, 37.
m cp. 27, 2-4.
n cp. 27, 10-12, 16, 17.
o cp. 27, 19.
a cp. 35, 23, 25.
b vr. 41; cp. 31, 10; 35, 19.
c cp. 28, 2-4.
2-7] cp. 28, 6-12.

8-19] cp. 28, 15-30.

20-24] cp. 28, 31-42.

25-30] cp .28, 35-42.
d Ez 44, 18.

e cp. 29, 6; Lv 8, 9.

f vr. 42, 43; cp. 25, 40.

g cp. 35, 12.

h cp. 30, 3; 37, 26; 40, 5, 24.

lentorum fuit et septingentorum triginta siclorum [h]ad mensuram sanctuarii. 25 Oblatum est autem ab his qui transierunt ad numerum a viginti annis et supra, de [i]sescentis tribus milibus et quingentis quinquaginta armatorum. 26 Fuerunt praeterea centum talenta argenti, e quibus conflatae sunt [j]bases sanctuarii et introitus ubi velum pendet. 27 Centum bases factae sunt de talentis centum, singulis talentis per bases singulas supputatis. 28 De mille autem septingentis et septuaginta quinque fecit capita columnarum, quas et ipsas vestivit argento. 29 Aeris quoque oblata sunt talenta septuaginta, duo milia et quadringenti supra sicli, 30 ex quibus fusae sunt [l]bases in introitu tabernaculi testimonii et [m]altare aeneum cum craticula sua omniaque vasa, quae ad usum eius pertinent, 31 et [n]bases atrii, tam in circuitum quam in ingressus eius, et [o]paxilli tabernaculi atque atrii per gyrum.

39 De [a]hyacintho vero et purpura, vermiculo ac bysso fecit [b]vestes, quibus indueretur Aaron quando ministrabat in sanctis, [c]sicut praecepit Dominus Moysi. 2 Fecit igitur superumerale de auro, hyacintho et purpura coccoque bis tincto et bysso retorta 3 opere polymitario, inciditque bratteas aureas et extenuavit in fila, ut possent torqueri cum priorum colorum subtemine, 4 duasque oras sibi invicem copulatas in utroque latere summitatum 5 et balteum ex eisdem coloribus, sicut praeceperat Dominus Moysi. 6 Paravit et duos lapides onychinos adstrictos et inclusos auro et sculptos arte gemmaria nominibus filiorum Israël; 7 posuitque eos in lateribus superumeralis in monimentum filiorum Israël, sicut praeceperat Dominus Moysi.

8 Fecit et rationale opere polymito iuxta opus superumeralis ex auro, hyacintho, purpura coccoque bis tincto et bysso retorta, 9 quadrangulum, duplex, mensurae palmi. 10 Et posuit in eo gemmarum ordines quattuor: in primo versu erat sardius, topazius, smaragdus; 11 in secundo carbunculus, sapphirus et iaspis; 12 in tertio ligurius, achates et amethystus; 13 in quarto chrysolithus, onychinus et beryllus circumdati et inclusi auro per ordines suos. 14 Ipsique lapides duodecim sculpti erant nominibus duodecim tribuum Israël, singuli per nomina singulorum. 15 Fecerunt in rationali et catenulas sibi invicem cohaerentes de auro purissimo 16 et duos uncinos totidemque anulos aureos. Porro anulos posuerunt in utroque latere rationalis, 17 e quibus penderent duae catenae aureae, quas inseruerunt uncinis, qui in superumeralis angulis eminebant. 18 Haec et ante et retro ita conveniebant sibi, ut superumerale et rationale mutuo necterentur 19 stricta ad balteum et anulis fortius copulata, quos iungebat vitta hyacinthina, ne laxa fluerent et a se invicem moverentur, sicut praecepit Dominus Moysi.

20 Fecerunt quoque tunicam superumeralis totam hyacinthinam 21 et capitium in superiori parte contra medium oramque per gyrum capitii textilem, 22 deorsum autem ad pedes mala punica ex hyacintho, purpura, vermiculo ac bysso retorta 23 et tintinnabula de auro purissimo, quae posuerunt inter malogranata in extrema parte tunicae per gyrum: 24 tintinnabulum autem aureum et malum punicum, quibus ornatus incedebat pontifex quando ministerio fungebatur, sicut praeceperat Dominus Moysi.

25 Fecerunt et tunicas byssinas opere textili Aaron et filiis eius 26 et [d]mitras cum coronulis suis ex bysso, 27 feminalia quoque linea, byssina, 28 cingulum vero de bysso retorta, hyacintho, purpura ac vermiculo bis tincto arte plumaria, sicut praeceperat Dominus Moysi.

29 [e]Fecerunt et laminam sacrae venerationis de auro purissimo, scripseruntque in ea opere gemmario: sanctum Domini, 30 et strinxerunt eam cum mitra vitta hyacinthina, sicut praeceperat Dominus Moysi. 31 Perfectum est igitur omne opus tabernaculi et tecti testimonii; [f]feceruntque filii Israël cuncta quae praeceperat Dominus Moysi.

32 Et obtulerunt tabernaculum et tectum et universam supellectilem, anulos, tabulas, vectes, columnas ac bases, 33 opertorium de pellibus arietum rubricatis et aliud operimentum de ianthinis pellibus, 34 [g]velum, arcam, vectes, propitiatorium, 35 mensam cum vasis suis et propositionis panibus, 36 candelabrum, lucernas et utensilia earum cum oleo, 37 [h]altare aureum et unguentum et thymiama ex aromatibus

minus autem, qui locum et situm statuerat ubi erigendum esset tabernaculum (40, 1-31); illud erectum gloria replet (44, 32-36) ostenditque oblationem sibi acceptam esse, et a se renovatum foedus sanciri.

38 et [i]tentorium in introitu tabernaculi, 39 altare aeneum, retiaculum, vectes et vasa eius omnia, labrum cum basi sua, [j]tentoria atrii et columnas cum basibus suis; 40[k]tentorium in introitu atrii [l]funiculosque illius et paxillos. Nihil ex vasis defuit, quae in ministerium tabernaculi et in tectum foederis iussa sunt fieri. 41 Vestes quoque, quibus sacerdotes utuntur in sanctuario, Aaron scilicet et filii eius, 42 [m]obtulerunt filii Israël, sicut praeceperat Dominus. 43Quae postquam Moyses cuncta vidit completa, [n]benedixit eis.

40 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 2 [a]Mense primo, prima die mensis [b]eriges tabernaculum testimonii, 3 et pones in eo arcam, [c]demittesque ante illam velum 4 et, illata mensa, [d]pones super eam quae rite praecepta sunt. [e]Candelabrum stabit cum lucernis suis 5 et [f]altare [g]aureum, in quo adoletur incensum, coram arca testimonii. Tentorium in introitu tabernaculi pones, 6 et ante [h]illud altare holocausti, 7 [i]labrum inter altare et tabernaculum, quod implebis aqua. 8 Circumdabisque atrium tentoriis et ingressum eius. 9 Et adsumpto unctionis oleo [j]unges tabernaculum cum vasis suis, ut sanctificentur, 10altare holocausti et omnia vasa eius, 11[l]labrum cum basi sua: omnia unctionis oleo consecrabis, ut sint [m]sancta sanctorum. 12[n]Applicabisque Aaron et filios eius ad fores tabernaculi testimonii et lotos aqua 13 indues sanctis vestibus, ut ministrent mihi, et [o]unctio eorum [p]in sacerdotium sempiternum proficiat.

14 Fecitque Moyses omnia quae praeceperat Dominus.

15 Igitur mense primo anni secundi, prima die mensis [q]collocatum est tabernaculum. 16Erexitque Moyses illud et posuit tabulas ac bases et vectes statuitque columnas 17 et expandit tectum super tabernaculum, imposito desuper operimento, sicut Dominus imperaverat. 18[r]Posuit et testimonium in arca, subditis infra vectibus et oraculum desuper. 19 Cumque intulisset arcam in tabernaculum, [s]appendit ante eam velum, ut expleret Domini iussionem. 20 [t]Posuit et mensam in tabernaculo testimonii ad plagam septentrionalem extra velum, 21 ordinatis coram propositionis panibus, sicut praeceperat Dominus Moysi. 22 [u]Posuit et candelabrum in tabernaculo testimonii e regione mensae in parte australi, 23 [v]locatis per ordinem lucernis, iuxta praeceptum Domini. 24[x]Posuit et altare aureum sub tecto testimonii contra velum, 25 et adolevit super eo incensum aromatum, sicut iusserat Dominus Moysi. 26[y]Posuit et tentorium in introitu tabernaculi testimonii 27et [z]altare holocausti in vestibulo testimonii offerens in eo holocaustum et [a]sacrificia, ut Dominus imperaverat. 28 [b]Labrum quoque statuit inter tabernaculum testimonii et altare implens illud aqua; 29 [c]laveruntque Moyses et Aaron ac filii eius manus suas et pedes, 30 cum ingrederentur tectum foederis et accederent ad altare, sicut praeceperat Dominus Moysi. 31 [d]Erexit et atrium per gyrum tabernaculi et altaris, [e]ducto in introitu eius tentorio.

[f]Postquam omnia perfecta sunt, 32 [g]operuit nubes tabernaculum testimonii et [h]gloria Domini implevit illud. 33 [i]Nec poterat Moyses ingredi tectum foederis, nube operiente omnia et maiestate Domini coruscante, quia cuncta nubes operuerat. 34 [j]Si quando nubes tabernaculum deserebat, proficiscebantur filii Israël per turmas suas; 35 si [l]pendebat desuper, manebant in eodem loco. 36 [m]Nubes quippe Domini incubabat per diem tabernaculo, et ignis in nocte, videntibus cunctis populis Israël per cunctas mansiones suas.

i cp. 26, 36; 36, 37.
j v. cp. 27, 9-15; 38, 9-17.
k cp. 27, 16; 38, 18.
l cp. 35, 18.

m cp. 35, 10.
n Lv 9, 22, 23; Js 22, 6; 2 Rg 6, 18; 3 Rg 8, 14; 2 Par 6, 3; 30, 27. — v. Nm 6, 22-27.

a cf. cp. 12, 2; 13, 4.
b vr. 15; cp. 26, 1, 30.
c vr. 19. — cf. 35, 12; Nm 4, 5.
d vr. 20; cp. 26, 35.
e cr. 22, 23.
f vr. 24. — cf. cp. 39, 37.
g v. cp. 30, 3.
h vr. 27.
i vr. 28; cp. 30, 18.
j cp. 30, 26.
l cp. 30, 27, 28.
m cp. 29, 37.
n v. Lv 8, 1-13.

o cp. 28, 41; 29, 7.
p Nm 25, 13; Eccli 45, 19.
q vr. 1; Nm 7, 1.

r cp. 25, 16. — v. cp. 16, 34.

s vr. 3. — v. cp. 35, 12.
t vr. 3; cp. 26, 35.

u cp. 26, 35.
v vr. 4; cp. 25, 37.
x vr. 5; cp. 30, 6, 7.

y vr. 5; cp. 26, 36.
z vr. 6.

a cp. 29, 41; 30, 9.
b vr. 7.
c cp. 30, 20.
d vr. 8; cp. 27, 9.
e cp. 27, 16; 35, 15.
f cf. Heb 3, 2, 5.
g v. cp. 13, 21.
h cp. 29, 43; Lv 16, 2; Nm 9, 15. — cf. 3 Rg 8, 10, 11; 2 Par 5, 13, 14; 7, 2; Is 6, 4; Ez 43, 5; Ag 2, 7, 9; Ap 15, 8.
i Lv 16, 2; 3 Rg 8, 11; 2 Par 5, 14.
j Nm 9, 17; 10, 11; Ps 77, 14; Sap 18, 3. — cf. 2 Es 9, 19.
l Nm 9, 19-23; 10, 34.
m cp. 13, 21; Nm 9, 16. — cf. Is 4, 5.

LIBER LEVITICUS

HEBRAICE "VAICRA„

LIBER LEVITICI
1, 1 — 2, 12

VOCAVIT autem Moysen et locutus est ei Dominus de [b]tabernaculo testimonii dicens: 2 Loquere filiis Israël et dices ad eos: [c]Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus, id est de bobus et ovibus, offerens victimas; 3 [d]si holocaustum fuerit eius oblatio ac de armento, [e]masculum immaculatum offerret ad ostium tabernaculi testimonii ad placandum sibi Dominum; 4 [f]ponetque manum super caput hostiae, et [g]acceptabilis erit atque in [h]expiationem eius proficiens 5 immolabitque vitulum coram Domino, et offerent filii Aaron sacerdotes sanguinem eius [i]fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium tabernaculi. 6 Detractaque pelle hostiae, artus in frusta concident; 7 et subicient in altari ignem, [j]strue lignorum ante composita; 8 et membra, quae sunt caesa, desuper ordinantes, caput videlicet et cuncta quae adhaerent iecori, 9 intestinis et pedibus lotis aqua, adolebitque ea sacerdos super altare [l]in holocaustum et [m]suavem odorem Domino.

10 Quod si de pecoribus oblatio est, de ovibus sive de capris holocaustum, masculum absque macula offeret, 11 [n]immolabitque ad latus altaris quod respicit ad aquilonem coram Domino; sanguinem vero illius fundent super altare filii Aaron per circuitum, 12 dividentque membra, caput et omnia quae adhaerent iecori et ponent super ligna, quibus subiciendus est ignis; 13 intestina vero et pedes lavabunt aqua, et oblata omnia adolebit sacerdos super altare in holocaustum et odorem suavissimum Domino.

14 Si autem de avibus holocausti oblatio fuerit Domino, [o]de turturibus aut pullis columbae, 15 offeret eam sacerdos ad altare et, [p]retorto ad collum capite ac rupto vulneris loco, decurrere faciet sanguinem super crepidinem altaris; 16 vesiculam vero gutturis et plumas proiciet [q]prope altare ad orientalem plagam in loco in quo cineres effundi solent; 17 confringetque ascellas eius et [r]non secabit neque ferro divident eam et adolebit super altare, lignis igne supposito. [s]Holocaustum est et oblatio suavissimi odoris Domino.

2 Anima, cum obtulerit [a]oblationem sacrificii Domino, [b]simila erit eius oblatio, [c]fundetque super eam oleum et ponet tus 2 ac deferet ad filios Aaron sacerdotes; quorum unus tollet pugillum plenum similae et olei ac totum tus, et ponet [d]memoriale super altare in odorem suavissimum Domino. 3[e]Quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron et filiorum eius, [f]sanctum sanctorum de oblationibus Domini.

4 Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano de simila, [g]panes scilicet absque fermento conspersos oleo et lagana azyma oleo lita, 5 si oblatio tua fuerit de [h]sartagine similae conspersae oleo et absque fermento, 6 divides eam minutatim et fundes super eam oleum; 7 sin autem de craticula fuerit sacrificium aeque simila oleo conspergetur; 8 quam offerens Domino trades manibus sacerdotis, 9 qui, cum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio et [i]adolebit super altare [j]in odorem suavitatis Domino. 10 [l]Quidquid autem reliquum est erit Aaron et filiorum eius, sanctum sanctorum de oblationibus Domini.

11 Omnis oblatio quae offertur Domino [m]absque fermento fiet, nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domino. 12 [n]Primitias tantum eorum offeretis ac munera; super altare vero non

a Ex 19, 3.
b Ex 40, 32; Nm 12, 4, 5.
c cp. 22, 18, 19.

d Ex 29, 10.
e v. Ex 12, 5.

f cp. 3, 2, 8, 13; 4, 15; 8, 14, 22; 16, 21; Ex 29, 10, 15, 19.
g cp. 22, 21, 27. — cf. Is 56, 7; Rm 12, 1; Ph 4, 18.
h cp. 4, 20, 26, 31, 35; Nm 15, 25; 2 Par 29, 23, 24. — cf. cp. 9, 7; 16, 24.
i cp. 3, 8; 2 Par 35, 11; Heb 12, 24; 1 Pt 1, 2.
j cf. Gn 22, 9.
k * *cf. Catech. R. II 4, 69.*
l cp. 2, 3, 9, 11, 16; 3, 5, 9, 11, 14, 16; 4, 35; Ex 29, 18, 25, 41.
m cf. Gn 8, 21.
n vr. 5.

o cp. 5, 7; 12, 8. — cf. Lc 2,24.

p cp. 5, 8.

q cp. 6, 10.
r cf. Gn 15, 10.

s vr. 9, 13.

a cp. 6, 14; 9, 17; Nm 15, 4.
b cf. Gn 18, 6; Ex 29, 2, 40; 3 Rg 4, 22.
c vr. 15.
d vr. 9, 16; cp. 5, 12; 6, 15; 24, 7. — cf. Is 66, 3; Ac 10, 4.
e cp. 7, 9, 10, 11, 12, 13. — cf. Eccli 7, 34; 1 Cor 9, 13.
f cf. Ex 40, 11.
g cp. 1, 9. — Ex 29, 2.
h cp. 6, 21; 7, 9. — cf. 1 Par 23, 29; Ez 4, 3.

i v. cp. 1, 9.
j cp. 1, 9. — cf. Ph 4, 18.
l vr. 3.

m cp. 6, 16, 17. — cf. Mt 16, 12; Mr 8, 15; Lc 12, 1; 1 Cor 5, 8; Gal 5, 9.
n Ex 22, 29; Nm 18, 12.

1. De sacrificiis Deo debitis et de personis per quas offerri debent (I.v 1, 1-10, 20). *Describuntur tum holocausta, in quibus immolantur armenta (1,1-9), pecora (10-13), aves (14-17); tum oblationes fertorum (2, 1-16); tum hostiae paci-*

imponentur in odorem suavitatis. 13 Quidquid obtuleris sacrificii [o]sale condies, nec auferes [p]sal foederis Dei tui de sacrificio tuo: [q]in omni oblatione tua offeres sal.

14 Si autem obtuleris munus [r]primarum frugum tuarum Domino [s]de spicis adhuc virentibus, torrebis igni et confringes in morem farris, et sic offeres primitias tuas Domino 17 [t]fundens supra oleum et tus imponens, quia oblatio Domini est 16 de qua adolebit sacerdos in [u]memoriam muneris partem farris fracti et olei ac totum tus.

3 Quod si [a]hostia pacificorum fuerit eius oblatio, et de bobus voluerit offerre marem sive feminam, [b]immaculata offeret coram Domino; 2 [c]ponetque manum super caput victimae suae, quae immolabitur in introitu tabernaculi testimonii, [d]fundentque filii Aaron sacerdotes sanguinem per altaris circuitum 3 et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino [e]adipem qui operit vitalia et quidquid pinguedinis est intrinsecus; 4 duos renes cum adipe quo teguntur ilia et reticulum iecoris cum renunculis; 5 [f]adolebuntque ea super altare in holocaustum, lignis igne supposito, in oblationem suavissimi odoris Domino.

6 Si vero de ovibus fuerit eius oblatio et pacificorum hostia, sive masculum obtulerit sive feminam, [g]immaculata erunt. 7 Si agnum obtulerit coram Domino, 8 ponet manum suam super caput victimae suae, quae immolabitur in vestibulo tabernaculi testimonii, fundentque filii Aaron sanguinem eius per circuitum altaris 9 et offerent de pacificorum hostia sacrificium Domino; [h]adipem et caudam totam 10 cum renibus et pinguedinem, quae operit ventrem atque universa vitalia, et utrumque renunculum cum adipe, qui est iuxta ilia, reticulumque iecoris [i]cum renunculis; 11 et adolebit ea sacerdos super altare in pabulum ignis et oblationis Domini.

12 Si capra fuerit eius oblatio et obtulerit eam Domino, 13 ponet manum suam super caput eius, immolabitque eam in introitu tabernaculi testimonii, et fundent filii Aaron sanguinem eius per altaris circuitum, 14 tollentque ex ea in pastum ignis dominici adipem qui operit ventrem et qui tegit universa vitalia, 15 duos renunculos cum reticulo, quod est super eos iuxta ilia, et arvinam iecoris cum renunculis; 16 adolebitque ea super altare sacerdos in alimoniam ignis et suavissimi odoris.

[j]Omnis adeps Domini erit 17 [l]iure perpetuo in generationibus et cunctis habitaculis vestris; nec [m]sanguinem nec [n]adipem omnino comedetis.

4 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 2Loquere filiis Israël: [a]Anima, quae peccaverit per ignorantiam et de universis mandatis Domini [b]quae praecepit ut non fierent quippiam fecerit, 3 si sacerdos qui unctus est [c]peccaverit delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo [d]vitulum immaculatum Domino; 4 et adducet illum [e]ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ponetque manum super caput eius et immolabit eum Domino. 5 [f]Hauriet quoque de sanguine vituli inferens illum in tabernaculum testimonii; 6 cumque intinxerit digitum in sanguine, adsperget eo [g]septies coram Domino contra velum sanctuarii; 7 [h]ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in tabernaculo testimonii; [i]omnem autem reliquum sanguinem fundet in basim altaris holocausti in [j]introitu tabernaculi. 8 Et adipem vituli auferet pro peccato, tam [k]eum qui vitalia operit quam omnia quae intrinsecus sunt: 9 duos renunculos et reticulum, quod est super eos iuxta ilia, et adipem iecoris cum renunculis, 10 [l]sicut aufertur de vitulo hostiae pacificorum; et adolebit ea super altare holocausti. 11 [m]Pellem vero et omnes carnes cum capite et pedibus et intestinis et fimo 12 et reliquo corpore efferet [n]extra castra in locum mundum, ubi cineres effundi solent [o]incendetque ea super lignorum struem, quae in loco effusorum cinerum cremabuntur.

13 [p]Quod si omnis turba Israël ignoraverit, et [q]per imperitiam fecerit quod contra mandatum Domini est, 14 et postea [r]intellexerit peccatum suum, offeret [s]pro peccato suo vitulum adducetque eum ad ostium tabernaculi. 15 [t]Et ponent seniores populi manus super

o Mr 9, 49; Col 4, 6.
p Nm 18, 19. — cf. 2 Par 13, 5.
q Ez 43, 24.
r Dt 26, 2, 3.
s cp. 23, 14. — cf. Js 5, 11.
t vr. 1.
u vr. 2.

a cp. 17, 5; 22, 21; 23, 19; Am 5, 22. — v. cp. 7, 11-21, 29-34.
b v. Ex 12, 5.
c v. cp. 1, 4.
d cp. 17, 6.
e cp. 4, 8, 9; Ex 29, 13, 22. — cf. Eccli 47, 2.
f cp. 6, 12.

g vr. 1 etc.

h cp. 9, 19; Ex 29, 22.

i vr. 4.

j cp. 7, 23; 1 Rg 2, 15; Ez 44, 7, 15.
l cp. 6, 18; 7, 36; 17, 7; 23, 14.
m cp. 7, 23-26; 17, 10-14; Gn 9, 4; Dt 12, 16, 23; 15, 23; 1 Rg 14, 33; Ac 15, 20, 29.
n cf. Dt 12, 16; Ez 34, 3. — v Dt 32, 14.

a cp. 5, 15, 17, — cf. Ps 18, 12. — v. Nm 15, 22-29.
b vr. 13, 22, 27; cp. 5, 17.
31 * *cf. Catech. R. II 1, 9.*
c cf. Heb 7, 27, 28.
d cp. 9, 2.
e cp. 1, 3, 4.
f vr. 16, 17; cp. 5, 9; 16, 14; Nm 19, 4. — cf. Is 52, 15.
g cp. 8, 11; 14, 7.
h cp. 8, 15; 9, 9; 16, 18.

i cp. 5, 9; 8, 15; 9, 9; Ex 29, 12.
j Ex 40, 6.
k cp. 3, 3.

l cp. 3, 3-5.
m cp. 8, 17; 9, 11; Ex 29, 14; Nm 19, 5.

n cp. 6, 11; 10, 4, 5; 14, 3; 16, 17; 24, 14, 23; Ex 29, 14.
o Heb 13, 11.
p Nm 15, 24-26.
q cp. 5, 2-4.
r vr. 23.
s cf. Rm 8, 3.
t v. cp. 1, 4.

caput eius coram Domino, immolatoque vitulo in conspectu Domini, 16 [u]inferet sacerdos, qui unctus est, de sanguine eius in tabernaculum testimonii 17tincto digito adspergens septies contra velum, 18ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, quod est coram Domino in tabernaculo testimonii; reliquum autem sanguinem fundet iuxta basim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonii. 19Omnemque eius adipem tollet et adolebit super altare: 20 [v]sic faciens et de hoc vitulo quomodo fecit et prius, et [x]rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus. 21 Ipsum autem vitulum efferet extra castra atque comburet sicut et priorem vitulum, quia est pro peccato multitudinis.

22 Si peccaverit princeps et [y]fecerit unum e pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur, 23 et [z]postea intellexerit peccatum suum, offeret hostiam Domino hircum de capris immaculatum, 24 [a]ponetque manum suam super caput eius; cumque immolaverit eum in loco, ubi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est, 25 [b]tinget sacerdos digitum in sanguine hostiae pro peccato tangens cornua altaris holocausti et reliquum fundens ad basim eius. 26 Adipem vero adolebit supra, [c]sicut in victimis pacificorum fieri solet; [d]rogabitque pro eo sacerdos et pro peccato eius, et dimittetur ei.

27 Quod [e]si peccaverit anima per ignorantiam de populo terrae, ut faciat quidquam de his, quae Domini lege prohibentur, atque delinquat 28 et [f]cognoverit peccatum suum, offeret capram immaculatam, 29 [g]ponetque manum super caput hostiae, quae pro peccato est, et immolabit eam in loco holocausti. 30 Tolletque sacerdos de sanguine in digito suo, et tangens cornua altaris holocausti reliquum fundet ad basim eius. 31 [h]Omnem autem adipem auferens, [i]sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare [j]in odorem suavitatis Domino [k]rogabitque pro eo et dimittetur ei. 32 Sin autem de pecoribus [l]obtulerit victimam pro peccato, ovem scilicet immaculatam, 33 ponet manum super caput eius et immolabit eam in loco ubi solent caedi holocaustorum hostiae. 34 Sumetque sacerdos de sanguine eius digito suo, et tangens cornua altaris holocausti reliquum fundet ad basim eius. 35 Omnem quoque adipem auferens, [m]sicut auferri solet adeps arietis qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare in incensum Domini [n]rogabitque pro eo et pro peccato eius et dimittetur ei.

5 Si peccaverit anima et [a]audierit vocem iurantis, testisque fuerit quod aut ipse vidit aut conscius est, nisi indicaverit, [b]portabit iniquitatem suam. 2 [c]Anima, quae tetigerit aliquid [d]immundum sive quod occisum a bestia est aut per se mortuum aut quodlibet aliud reptile, et oblita fuerit immunditiae suae, rea est et deliquit; 3 et, si tetigerit quidquam de immunditia hominis iuxta omnem impuritatem qua pollui solet oblitaque cognoverit postea, subiacebit delicto. 4[e]Anima, quae iuraverit et protulerit labiis suis ut vel [f]male quid faceret vel [g]bene, et [h]idipsum iuramento et sermone firmaverit, oblitaque postea intellexerit delictum suum, 5 agat [i]paenitentiam pro peccato 6 et offerat de gregibus agnam sive capram; orabitque pro ea sacerdos et pro peccato eius. 7 [j]Sin autem non potuerit offerre pecus, offerat [k]duos turtures vel duos pullos columbarum Domino, unum pro peccato et alterum in holocaustum, 8 dabitque eos sacerdoti, qui primum offerens pro peccato [l]retorquebit caput eius ad pennulas, ita ut collo haereat et non penitus abrumpatur, 9et adsperget de sanguine eius parietem altaris. [m]Quidquid autem reliquum fuerit faciet distillare [n]ad fundamentum eius quia pro peccato est. 10 Alterum vero adolebit in holocaustum, [o]ut fieri solet, [p]rogabitque pro eo sacerdos et pro peccato eius, et dimittetur ei. 11 Quod si non quiverit manus eius duos offerre turtures aut duos pullos columbarum, offeret pro peccato suo similae [q]partem ephi decimam; [r]non mittet in eam oleum nec turis aliquid imponet, quia pro peccato est; 12 tradetque eam sacerdoti, [s]qui plenum ex ea pugillum hauriens cremabit super altare in monimentum eius qui obtulerit 13 [t]rogans pro illo et expians; [u]reliquam vero partem ipse habebit in munere.

14 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 15 [v]Anima, si prae-

u v. vr. 5-12.

v v. vr. 8-12.
x Nm 15, 25, 28.

y vr. 2, 13, 27.
z vr. 14.

a v. cp. 1, 4.

b vr. 7, 18; 30, 34.

c vr. 10, 31; cp. 3, 3-5.
d vr. 20, 31, 35. cp. 5, 10, 13, 16, 18; 6, 7; 14, 18; 15, 15.

e vr. 2; Nm 15, 27.

f vr. 14, 23.
g vr. 4, 15, 24. — v. cp. 1, 4.

h cp. 3, 14.
i vr. 10, 26; cp. 3, 3-5.
j cp. 1, 9. — v. Gn 8, 21.
k vr. 20, 26, 35.
l vr. 28.

m cp. 3, 3, 9.

n vr. 20, 26, 31.

a 3 Rg 8, 31; Pro 29, 24. — cf. 1 Rg 14, 24, 26; Mt 26, 63.
b vr. 17; cp. 7, 18; 10, 17; 17, 16; 19, 8; 20, 17, 19; Nm 5, 31. — cf. Nm 9, 13.
c cp. 11, 24, 28, 31, 39; Nm 19, 11, 13, 16.
d v. cpp. 12; 13; 15.
e cf. Jd 11, 30, 31; 1 Rg 14, 24.
f cf. 1 Rg 25, 22; Ac 23, 12.
g cf. Mr 6, 23.
h Ec 5, 1.
i cp. 16, 21; 26, 40; Nm 5, 7; 1 Es 10, 1. — cf. Js 7, 19.
j cp. 12, 8; 14, 21.
k Lc 2, 24. — v. cp. 1, 14.

l cp. 1, 15, 17.

m cp. 1, 15.
n cp. 4, 7, 18, 30, 34.
o v. cp. 1, 14.
p v. cp. 4, 20, 26, 31, 35.

q cp. 6, 20; Ex 16, 36.
r Nm 5, 11. — cf. cp. 2, 1.
s cp. 2, 2.
t cp. 4, 26, 35.
u cp. 2, 3.
v cp. 22, 14 — cf. 1 Es 10, 2.

varicans caeremonias per errorem in his, quae Domino sunt sanctificata, peccaverit, [a]offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis [v]iuxta pondus sanctuarii; 16 [z]ipsumque, quod intulit damni, restituet et [a]quintam partem ponet supra tradens sacerdoti, [b]qui rogabit pro eo offerens arietem, et dimittetur ei. 17 [c]Anima, si peccaverit per ignorantiam feceritque unum ex his quae Domini lege prohibentur et peccati rea [d]intellexerit iniquitatem suam, 18 [e]offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti iuxta mensuram aestimationemque peccati, [f]qui orabit pro eo quia nesciens fecerit, et dimittetur ei, 19quia per errorem deliquit in Dominum.

6 Locutus est Dominus ad Moysen dicens: 2 [a]Anima, quae peccaverit et, contempto Domino, [b]negaverit proximo suo [c]depositum, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit aut [d]calumniam fecerit 3 sive rem perditam [e]invenerit et infitians insuper [f]pejeraverit et quodlibet aliud ex pluribus fecerit in quibus solent peccare homines, 4 convicta delicti, [g]reddet 5 omnia quae per fraudem voluit obtinere [h]integra et [i]quintam insuper partem domino cui damnum intulerat. 6 Pro peccato autem suo offeret [j]arietem immaculatum de grege et dabit eum sacerdoti iuxta aestimationem mensuramque delicti, 7 [k]qui rogabit pro eo coram Domino, et dimittetur illi pro singulis quae faciendo peccavit.

8 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 9 Praecipe Aaron et filiis eius: Haec est lex holocausti: crematur in altari tota nocte usque mane: ignis ex eodem altari erit. 10 [l]Vestietur tunica sacerdos et feminalibus lineis, tolletque cineres, quos vorans ignis exussit, et ponens [m]iuxta altare 11 [n]spoliabitur prioribus vestimentis indutusque aliis [o]efferet eos extra castra et in loco mundissimo usque ad favillam consumi faciet. 12 Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiciens ligna mane per singulos dies et, imposito holocausto, desuper [p]adolebit adipes pacificorum. 13 [q]Ignis est iste perpetuus qui nunquam deficiet in altari.

14 [r]Haec est lex sacrificii et libamentorum, quae offerent filii Aaron coram Domino et coram altari: 15 tollet sacerdos pugillum similae, quae conspersa est oleo, et totum tus, quod super similam positum est, adolebitque illud in altari [s]in monumentum odoris suavissimi Domino; 16 [t]reliquam autem partem similae comedet Aaron cum filiis suis absque fermento et comedet in [u]loco sancto atrii tabernaculi. 17 [v]Ideo autem non fermentabitur, [x]quia pars eius in Domini offertur incensum. Sanctum sanctorum erit pro peccato atque delicto. 18 [z]Mares tantum stirpis Aaron comedent illud. [a]Legitimum ac sempiternum erit in generationibus vestris de sacrificiis Domini. [b]Omnis qui tetigerit illa sanctificabitur.

19 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 20 [c]Haec est oblatio Aaron et filiorum eius, quam offerre debent Domino in die unctionis suae: [d]decimam partem ephi offerent similae in sacrificio sempiterno medium eius mane et medium eius vespere, 21 [e]quae in sartagine oleo conspersa frigetur. Offeret autem eam calidam in odorem suavissimum Domino 22 sacerdos, qui iure patri successerit, et [f]tota crematur in altari; 23 omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur nec quisquam comedet ex eo.

24Locutus est autem Dominus ad Moysen dicens: 25Loquere Aaron et filiis eius: Ista est lex [g]hostiae pro peccato. [h]In loco ubi offertur holocaustum immolabitur coram Domino: [i]sanctum sanctorum est. 26 [j]Sacerdos qui offert comedet eam [k]in loco sancto, in atrio tabernaculi. 27 [l]Quidquid tetigerit carnes eius sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit adspersa, lavabitur in loco sancto. 28 [m]Vas autem fictile, in quo cocta est, confringetur; quod si vas aeneum fuerit, defricabitur et lavabitur aqua. 29 [n]Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus eius, [o]quia sanctum sanctorum est. 30 [p]Hostia enim, quae caeditur pro peccato, cuius sanguis infertur in tabernaculum testimonii ad expiandum in sanctuario, non comedetur sed comburetur igni.

7 [a]Haec quoque lex [b]hostiae pro delicto: [c]sancta sanctorum est, 2 idcirco [d]ubi immolabitur holocaustum mactabitur et victima pro

x cf. 1 Es 10, 19.
y v. Ex 30, 13.
z cp. 6, 5.

a cp. 22, 14; 27, 13, 15, 21, 31; Nm 5, 7.
b vr. 10.
c cp. 4, 2.
d Nm 15, 29. — cf. Lc 12, 48.
e vr. 15.
f 1 Es 10, 2.

a Nm 5, 6.
b cp. 19, 11.
c Ex 22, 7, 10.
d (v. Pro 24, 28; 26, 19).
e Ex 23, 4; Dt 22, 1-3.
f cp. 19, 12; Ex 22, 11.
g Ez 33, 15. — cf. Ex 22, 1-9.
h Nm 5, 7. — cf. cp. 5, 16; 2 Rg 12, 6; Lc 19, 8.
i cp. 5, 16.
j cp. 5, 15, 18.
k v. cp. 4, 26.

l cp. 16, 4; Ez 44, 18. — v. Ex 28, 40-43.
m cp. 1, 16.
n cp. 16, 23; Ez 42, 14; 44, 19.
o v. cp. 4, 12.

p cp. 3, 3, 9, 14.
q cf. 2 Es 10, 34.
r cp. 2, 1; Nm 15, 4.

s cp. 2, 2, 9.
t cp. 2, 4, 10; Ez 44, 29. — cf. Ecli 45, 25, 26; 1 Cor 9, 13.
u vr. 26; cp. 10, 12, 13.
v cp. 2, 11.
x Nm 18, 9.
y vr. 25, 29; cp. 2, 3; 7. 1.
z cp. 7, 2, 6; Nm 18, 10.
a v. cp. 3, 17.
b Ex 29, 37; 30, 29. — v. cp. 22, 1-7.
c Ex 29, 1, 2.

d cp. 5, 11; Ex 16, 36.
e cp. 2, 5; 7, 9.

f Ex 29, 25.

g v. cp. 4, 1-35.
h cp. 1, 3, 5, 11; 4, 24, 29, 33; [7, 2.
i vr. 17, 29.
j cp. 10, 17, 18; Nm 18, 9, 19; Ez 44, 27-29.
k vr. 16.
l vr. 18.
m cp. 11, 32, 33; 15, 12.
n cp. 7, 6; Nm 18, 10.
o vr. 25.
p cp. 4, 5, 7, 11, 12, 18, 21; 16, 27; Heb 13, 11. — cf. vr. 26, 29; cp. 10, 18.

a v. cp. 5, 1-19; 6, 1-7.
b vr. 37.
c cp. 6, 17, 25.
d cp. 6, 25.

in sacrificiis offerendis cuiuscumque generis ipsa sint (8-7, 21), et leges prohibentes comestionem adipis et sanguinis (22-27) et definientes portionem, quae in hostiis pacificis ad sacerdotes spectat (28-38),

delicto; sanguis eius per gyrum altaris fundetur. 3 Offerent ex ea caudam et [e]adipem qui operit vitalia, 4 duos renunculos et pinguedinem quae iuxta ilia est, reticulumque iecoris [f]cum renunculis. 5 Et adolebit ea sacerdos super altare: incensum est Domini pro delicto. 6 [g]Omnis masculus de sacerdotali genere in loco sancto vescetur his carnibus, [h]quia sanctum sanctorum est. 7 Sicut pro peccato offertur hostia, [i]ita et pro delicto; utriusque hostiae lex una erit. Ad sacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit. 8 Sacerdos, qui offert holocausti victimam, habebit [j]pellem eius, 9 [k]et omne sacrificium similae quod coquitur in clibano et quidquid in craticula vel in sartagine praeparatur eius erit sacerdotis a quo offertur: 10 sive oleo conspersa sive arida fuerint, cunctis filiis Aaron mensura aequa per singulos dividetur.

11 [l]Haec est lex hostiae pacificorum, quae offertur Domino: 12 si [m]pro gratiarum actione oblatio fuerit, offerent panes absque fermento [n]conspersos oleo et lagana azyma uncta oleo coctamque similam et collyridas olei admixtione conspersas 13 [o]panes quoque fermentatos cum hostia gratiarum, quae immolatur pro pacificis; 14 ex quibus unus [p]pro primitiis offeretur Domino, et [q]erit sacerdotis qui fundet hostiae sanguinem. 15 [r]Cuius carnes eadem comedentur die nec remanebit ex eis quidquam usque mane. 16 [s]Si voto vel sponte quispiam obtulerit hostiam, [t]eadem similiter edetur die; sed et si quid in crastinum remanserit, vesci licitum est; 17 quidquid autem tertius invenerit dies ignis absumet.

18 Si quis de carnibus victimae pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio nec proderit offerenti; quin potius quaecumque anima tali se edulio [u]contaminaverit praevaricationis rea erit. 19 Caro, quae aliquid tetigerit immundum, non comedetur sed comburetur igni; qui fuerit mundus vescetur ex ea. 20 [v]Anima polluta, quae ederit de carnibus hostiae pacificorum, quae oblata est Domino, peribit de populis suis; 21 et quae tetigerit immunditiam [x]hominis vel [y]iumenti sive [z]omnis rei, quae polluere potest, et comederit de huiuscemodi carnibus, interibit de populis suis.

22 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 23 Loquere filiis Israël: [a]Adipem ovis et bovis et caprae non comedetis. 24 [b]Adipem cadaveris morticini et eius animalis, quod a bestia captum est, habebitis in varios usus. 25 Si quis adipem, qui offerri debet in incensum Domini, comederit, peribit de populo suo. 26 Sanguinem quoque omnis animalis non sumetis in cibo tam de avibus quam de pecoribus. 27 [c]Omnis anima, quae ederit sanguinem, peribit de populis suis.

28 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 29 Loquere filiis Israël dicens: [d]Qui offert victimam pacificorum Domino offerat simul et sacrificium, id est libamenta eius. 30 [e]Tenebit manibus adipem hostiae et pectusculum; [f]cumque ambo oblata Domino consecraverit, tradet sacerdoti, 31 [g]qui adolebit adipem super altare; pectusculum autem erit Aaron et filiorum eius. 32 [h]Armus quoque dexter de pacificorum hostiis cedet in primitias sacerdotis. 33 Qui obtulerit sanguinem et adipem filiorum Aaron, ipse habebit et armum dextrum in portione sua; 34 [i]pectusculum enim elevationis et armum separationis tuli a filiis Israël de hostiis eorum pacificis et dedi Aaron sacerdoti et filiis eius lege perpetua ab omni populo Israël.

35 Haec est unctio Aaron et filiorum eius in caeremoniis Domini, die qua obtulit eos Moyses, ut sacerdotio fungerentur; 36 et quae praecepit eis dari Dominus a filiis Israël religione perpetua in generationibus suis.

37 Ista est [j]lex holocausti et sacrificii pro peccato atque [k]delicto et pro [l]consecratione et [m]pacificorum victimis, 38 quam constituit Dominus Moysi in monte Sinai, quando mandavit filiis Israël [n]ut offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai.

8 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 2 Tolle Aaron cum filiis suis, [a]vestes eorum et [b]unctionis oleum, vitulum pro peccato duos arietes, canistrum cum azymis, 3 et congregabis omnem coetum ad ostium tabernaculi.

4 Fecit Moyses ut Dominus imperaverat; congregataque omni turba ante fores tabernaculi, 5 ait: Iste est sermo quem iussit Dominus

e cp. 3, 4 ,9, 10, 14-16; 4, 8, 9; Ex 29, 13, 22.
f cp. 3, 4.
g cp. 6, 18, 29.
h vr. 1.
i cp. 6, 25, 26; 14, 13.
j cp. 1, 6.
k cp. 2, 3-10; Nm 18, 9; Ez 44, 29.
l cp. 3, 1; 22, 21.
m cp. 22, 29.
n cp. 2, 4; Nm 6, 15.
o Am 4, 5.
p Ex 29, 27, 28.
q Nm 18, 8, 11, 19.
r cp. 19, 6, 7; 22, 29, 30.
s cp. 22, 21.
t cp. 19, 7.
u cp. 15, 3; 22, 3.
v v. Ex 30, 33.
x v. cpp. 12; 13; 15.
y v. cp. 11, 24-28.
z Ez 4, 14. — v. cp. 11, 10-23.
a cp. 3, 17.
b cp. 17, 15; 22, 8; Ex 22, 31; Dt 14, 21; Ez 4, 14; 44, 31.
c Gn 9, 4; cp. 3, 17; 17, 10-14.
d cp. 3, 1.
e cp. 3, 3, 4, 9, 14.
f Ex 29, 24.
g cp. 3, 5, 11, 16.
h cf. cp. 9, 21; Nm 6, 20; Eccli 7, 33.
i Ex 29, 28; Nm 18, 18, 19.
j v. cp. 6, 9, 14, 25.
k vr. 1.
l cp. 6, 20; Ex 29, 1.
m vr. 11.
n cp. 1, 2.
1-32] Ex 29, 1-34.
a v. Ex 28, 2-41.
b v. Ex 30, 23, 25.

fieri. 6 Statimque obtulit Aaron et filios eius; [c]cumque lavisset eos, 7 vestivit pontificem [d]subucula linea accingens eum balteo et induens cum tunica hyacinthina et desuper umerale imposuit, 8 quod adstringens cingulo aptavit rationali, in quo erat [e]doctrina et veritas. 9 Cidari quoque texit caput et super eam contra frontem posuit [f]laminam auream consecratam in sanctificatione, [g]sicut praeceperat ei Dominus. 10 Tulit et [h]unctionis oleum, quo linivit tabernaculum cum omni supellectili sua. 11 Cumque sanctificans adspersisset altare septem vicibus, unxit illud et omnia vasa eius, labrumque cum basi sua sanctificavit oleo. 12 [i]Quod fundens super caput Aaron unxit eum et consecravit; 13 filios quoque eius oblatos vestivit tunicis lineis et cinxit balteis imposuitque mitras, ut iusserat Dominus.

14 Obtulit et vitulum [j]pro peccato; cumque super caput eius posuisset Aaron et filii eius manus suas, 15 immolavit eum [k]hauriens sanguinem, et tincto digito tetigit cornua altaris per gyrum; quo expiato et sanctificato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta eius. 16 [l]Adipem vero, qui erat super vitalia, et reticulum iecoris duosque renunculos cum arvinulis suis adolevit super altare, 17 vitulum cum pelle et carnibus et fimo cremans extra castra, [m]sicut praeceperat Dominus. 18 [n]Obtulit et arietem in [o]holocaustum, super cuius caput cum imposuissent Aaron et filii eius manus suas, 19 immolavit eum et fudit sanguinem eius per circuitum altaris. 20 Ipsumque arietem in frusta concidens [p]caput eius et artus et adipem adolevit igni, 21 lotis prius intestinis et pedibus, totumque simul arietem incendit super altare, eo quod esset holocaustum suavissimi odoris Domino, sicut praeceperat ei.

22 Obtulit et arietem secundum in [q]consecratione sacerdotum; posueruntque super caput eius Aaron et filii eius manus suas. 23 Quem cum immolasset Moyses, sumens de sanguine eius tetigit [r]extremum auriculae dextrae Aaron et pollicem manus eius dextrae similiter et pedis. 24 Obtulit et filios Aaron; cumque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculae singulorum dextrae et pollices manus ac pedis dextri, reliquum fudit super altare per circuitum; 25 adipem vero et caudam omnemque pinguedinem, quae operit intestina, reticulumque iecoris et duos renes cum adipibus suis et armo dextro separavit. 26 Tollens autem de canistro azymorum, quod erat coram Domino, panem absque fermento et collyridam conspersam oleo laganumque posuit super adipes et armum dextrum 27 tradens simul omnia Aaron et filiis eius. Qui, postquam levaverunt ea coram Domino, 28 rursum suscepta de manibus eorum adolevit super altare holocausti, eo quod consecrationis esset oblatio in odorem suavitatis sacrificii Domino. 29 Tulitque pectusculum elevans illud coram Domino de ariete consecrationis in partem suam, sicut praeceperat ei Dominus. 30 [s]Adsumensque unguentum et sanguinem qui erat in altari adspersit super Aaron et vestimenta eius et super filios illius ac vestes eorum.

31 Cumque sanctificasset eos in vestitu suo, praecepit eis dicens: Coquite carnes ante fores tabernaculi et ibi comedite eas, panes quoque consecrationis edite, qui positi sunt in canistro, sicut praecepit mihi Dominus dicens: [t]Aaron et filii eius comedent eos; 32 quidquid autem reliquum fuerit de carne et panibus, ignis absumet. 33 De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus, usque ad diem quo complebitur tempus consecrationis vestrae; [u]septem enim diebus finitur consecratio, 34 sicut et impraesentiarum factum est, ut ritus sacrificii compleretur. 35 Die ac nocte manebitis in tabernaculo [v]observantes custodias Domini, ne moriamini: sic enim mihi praeceptum est. 36 Feceruntque Aaron et filii eius cuncta quae locutus est Dominus per manum Moysi.

9 [a]Facto autem octavo die, vocavit Moyses Aaron et filios eius ac maiores natu Israël dixitque ad Aaron: 2 [b]Tolle de armento vitulum pro peccato et [c]arietem in holocaustum utrumque immaculatum, et offer illos coram Domino. 3 Et ad filios Israël loqueris: [d]Tollite hircum pro peccato et vitulum atque agnum anniculos et sine macula in holocaustum, 4 bovem et arietem pro pacificis, et immolate eos

c Ex 40, 12, 13.
7-9] Ecli 45, 9-14.
d Ex 28, 4.
e v. Ex 28, 30.
f Ex 39, 29.
g cp. 21, 12; Ex 28, 36, 37.
h v. Ex 30, 25-29.
i cp. 21, 10; Ex 30, 31; Ps 132, 2; Ecli 45, 18.
j Ez 43, 19.
k cp. 4, 7; Ez 43, 20, 26. — cf. Heb 9, 22.
l cp. 3, 4; 4, 8.
m cp. 4, 11, 12.
n vr. 2.
o cp. 1, 10-13.
p cp. 1, 8.
q cp. 7, 37.
r v. cp. 14, 14-17.
28]*v. Ex 24, 4, 5.*
s Ex 30, 30; Nm 3, 3.
t cp. 24, 9; Ex 29, 32.
u Ez 43, 25, 26.
v Nm 3, 7; 9, 19; Dt 11, 1; 3 Rg 2, 3; Zc 3, 7.
a Ez 43, 27. — cf. cp. 7, 33.
b cp. 4, 3; 8, 14; Ex 29, 1.
c cp. 8, 18.
d cp. 4, 23. — cf. 1 Es 6, 17

Aaron et filii sollemnem victimam litantes igne caelitus immisso a Deo coram universo populo honestantur (9, 1-24); interitu vero Nadab et Abiu (10, 1-7), necnon nonnullis praeceptis datis, monentur

e vr. 17; cp. 2, 4.
f vr. 6, 23; Ex 29, 43.

g cp. 4, 3; Heb 5, 1-3; 7, 27; *h* cp. 16, 6, 11, 15. [9, 7.
i cp. 4, 16, 20.

j cp. 4, 6; 8, 15.
k v. cp. 4, 6.
l cp. 8, 16.
m cp. 4, 8-12.
n cp. 4, 11; 8, 17.

o cp. 1, 11-13; 8, 19.
p cp. 8, 20.
q cp. 8, 21.
r vr. 3, 7; Heb 2, 17; 5, 3. — v. cp. 6, 26.
s vr. 4; cp. 2, 1, 2.
t Ex 29, 38, 39.
u cp. 3, 1, 12, 16.

v cp. 3, 5, 16.
x Ex 29, 24, 26. — v. cp. 7, 30-34.
y cf. Lc 24, 50.
z Dt 21, 5. — v. Nm 6, 23, 24.
a vr. 4, 6; Ex 40, 32. — cf. Nm 14, 10; 16, 19, 42; 20, 6 etc.
b cf. Nm 14, 10; 16, 19; Jd 6, 21; 13, 19, 20; 3 Rg 18, 38; 1 Par 21, 26; 2 Par 7, 1; 2 *c* cf. 1 Es 3, 11. [Mc 2, 10, 11.
d cf. 3 Rg 18, 39; 2 Par 7, 3.
a cp. 16, 1; Ex 6, 23; 28, 1; Nm 3, 4; 26, 61; 1 Par 24, 2.
b cf. Nm 16, 17.
c Ex 30, 9.
d cp. 9, 24; Nm 16, 35. — cf. 2 Rg 6, 7.
e cp. 21, 17, 21. — cf. Is 52, 11; 1 Pt 4, 17.
f Ez 28, 22.
g cf. Ps 38, 10.
h Ex 6, 18, 22; Nm 3, 19, 30.
i cf. Ac 5, 6, 9, 10.
j v. Gn 13, 8.

l cp. 13, 45; 21, 10; Ez 24, 16, 17.
m Nm 1, 53; 16, 22, 46; 18, 5; Js 7, 1; 22, 18, 20.
n cp. 21, 12.
o cp. 8, 30.

p Ez 44, 21. — cf. Nm 6, 3, 20; Lc 1, 15; 1 Tm 3, 3, 8; Tt 1, 7.

q cp. 11, 47; 20, 25; Ez 22, 26; 44, 23.
r cp. 14, 57; Dt 17, 10-12; 24, 8; 2 Es 8, 2, 8, 9; Eccli 45, 21; Ag 2, 12. — cf. Jr 18, 18; Ml 2, 7; Mt 23, 2-7; 28, 20.
11] * *cf. Catech. R. II 7, 5.*
s cp. 6, 16.

t v. cp. 6, 17.
u cp. 2, 3; 6, 16.

coram Domino; in sacrificio singulorum [e]similam conspersam oleo offerentes; [f]hodie enim Dominus apparebit vobis. 5 Tulerunt ergo cuncta quae iusserat Moyses ad ostium tabernaculi; ubi, cum omnis multitudo adstaret, 6 ait Moyses: Iste est sermo quem praecepit Dominus: facite et apparebit vobis gloria eius. 7 Et dixit ad Aaron: Accede ad altare et [g]immola pro peccato tuo, offer holocaustum et [h]deprecare pro te et pro populo; cumque [i]mactaveris hostiam populi, ora pro eo, sicut praecepit Dominus.

8 Statimque Aaron accedens ad altare immolavit vitulum pro peccato suo, 9 [j]cuius sanguinem obtulerunt ei filii sui; in quo tingens digitum [k]tetigit cornua altaris et fudit residuum ad basim eius. 10 [l]Adipemque et renunculos ac reticulum iecoris, quae sunt pro peccato, adolevit super altare, [m]sicut praeceperat Dominus Moysi; 11 [n]carnes vero et pellem eius extra castra combussit igni. 12 Immolavit et holocausti victimam, obtuleruntque ei filii sui sanguinem eius, [o]quem fudit per altaris circuitum. 13 [p]Ipsam etiam hostiam in frusta concisam cum capite et membris singulis obtulerunt; quae omnia super altare cremavit igni, 14 [q]lotis aqua prius intestinis et pedibus.

15 [r]Et pro peccato populi offerens mactavit hircum; expiatoque altari, 16[s]fecit holocaustum 17addens in [s]sacrificio libamenta, quae pariter offeruntur, et adolens ea super altare [t]absque caeremoniis holocausti matutini. 18 Immolavit et bovem atque arietem [u]hostias pacificas populi, obtuleruntque ei filii sui sanguinem, quem fudit super altare in circuitum; 19 adipem autem bovis et caudam arietis renunculosque cum adipibus suis et reticulum iecoris 20 posuerunt super pectora; cumque [v]cremati essent adipes super altare, 21 pectora eorum et armos dextros separavit Aaron [x]elevans coram Domino, sicut praeceperat Moyses. 22 Et [y]extendens manus ad populum [z]benedixit ei. Sicque, completis hostiis pro peccato et holocaustis et pacificis, descendit. 23 Ingressi autem Moyses et Aaron in tabernaculum testimonii et deinceps egressi benedixerunt populo. [a]Apparuitque gloria Domini omni multitudini; 24 et [b]ecce egressus ignis a Domino devoravit holocaustum et adipes, qui erant super altare. Quod cum vidissent turbae, [c]laudaverunt Dominum [d]ruentes in facies suas.

10 Arreptisque [a]Nadab et Abiu filii Aaron [b]turibulis, posuerunt ignem et incensum desuper offerentes coram Domino ignem [c]alienum, quod eis praeceptum non erat. 2 [d]Egressusque ignis a Domino devoravit eos et mortui sunt coram Domino. 3 Dixitque Moyses ad Aaron: Hoc est quod locutus est Dominus: Sanctificabor in iis [e]qui appropinquant mihi, et in conspectu omnis populi [f]glorificabor. Quod audiens [g]tacuit Aaron. 4 Vocatis autem Moyses [h]Misaële et Elisaphan filiis Oziel patrui Aaron, ait ad eos: Ite et [i]tollite [j]fratres vestros de conspectu sanctuarii, et asportate extra castra. 5 Confestimque pergentes tulerunt eos, sicut iacebant, vestitos lineis tunicis et eiecerunt foras, ut sibi fuerat imperatum.

6 Locutusque est Moyses ad Aaron et ad Eleazar et Ithamar filios eius: [l]Capita vestra nolite nudare et vestimenta nolite scindere, ne forte moriamini, et [m]super omnem coetum oriatur indignatio. Fratres vestri et omnis domus Israël plangant incendium quod Dominus suscitavit, 7 [n]vos autem non egrediemini fores tabernaculi, alioquin peribitis; [o]oleum quippe sanctae unctionis est super vos. Qui fecerunt omnia iuxta praeceptum Moysi.

8 Dixit quoque Dominus ad Aaron: 9 [p]Vinum et omne quod inebriare potest non bibetis tu et filii tui, quando intratis in tabernaculum testimonii, ne moriamini; quia praeceptum sempiternum est in generationes vestras. 10 Et ut [q]habeatis scientiam discernendi inter sanctum et profanum, inter pollutum et mundum, 11 [r]doceatisque filios Israël omnia legitima mea, quae locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

12 Locutusque est Moyses ad Aaron et ad Eleazar et Ithamar filios eius qui erant residui: Tollite [s]sacrificium, quod remansit de oblatione Domini, et comedite illud absque fermento iuxta altare, quia [t]sanctum sanctorum est. 13 Comedetis autem in loco sancto, quod datum est tibi et filiis tuis de oblationibus Domini, [u]sicut praeceptum

est mihi. 14 [v]Pectusculum quoque, quod oblatum est, et armum, qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu et filii tui et filiae tuae tecum; tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostiis salutaribus filiorum Israël; 15 [x]eo quod armum et pectus et adipes, qui cremantur in altari, elevaverunt coram Domino, et pertineant ad te et ad filios tuos lege perpetua, sicut praecepit Dominus.

16 [y]Inter haec hircum, qui oblatus fuerat pro peccato, cum quaereret Moyses, exustum repperit; iratusque contra Eleazar et Ithamar, filios Aaron qui remanserant, ait: 17 [z]Cur non comedistis hostiam pro peccato in loco sancto, quae sancta sanctorum est et data vobis ut portetis iniquitatem multitudinis et rogetis pro ea in conspectu Domini, 18 praesertim [a]cum de sanguine illius non sit illatum intra sancta, et comedere debueritis eam in sanctuario, [b]sicut praeceptum est mihi? 19 Respondit Aaron: [c]Oblata est hodie victima pro peccato et holocaustum coram Domino; mihi autem accidit, quod vides. Quomodo potui comedere eam aut [d]placere Domino in caeremoniis mente lugubri? 20 Quod cum audisset Moyses, recepit satisfactionem.

11 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron dicens: 2 Dicite filiis Israël: [a]Haec sunt animalia, quae comedere debetis de cunctis animantibus terrae. 3 Omne, quod habet divisam ungulam et ruminat in pecoribus, comedetis. 4 Quidquid autem ruminat quidem et habet ungulam, sed non dividit eam, sicut camelus et cetera, non comedetis illud et inter immunda reputabitis. 5 [b]Choerogryllus, qui ruminat ungulamque non dividit, immundus est; 6 lepus quoque, nam et ipse ruminat, sed ungulam non dividit, 7 et [c]sus qui, cum ungulam dividat, non ruminat: 8 horum carnibus non vescemini nec cadavera contingetis, quia immunda sunt vobis.

9 Haec sunt quae gignuntur in aquis et vesci licitum est: omne quod habet pinnulas et squamas, tam in mari quam in fluminibus et stagnis, comedetis. 10 Quidquid autem pinnulas et squamas non habet eorum, quae in aquis moventur et vivunt, [d]abominabile vobis 11 exsecrandumque erit: carnes eorum non comedetis et morticina vitabitis. 12 Cuncta, quae non habent pinnulas et squamas in aquis, polluta erunt.

13 Haec sunt quae de avibus comedere non debetis, et vitanda sunt vobis: [e]aquilam et gryphem et haliaeetum 14 et [f]milvum ac [g]vulturem iuxta genus suum 15 et omne corvini generis in similitudinem suam, 16 struthionem et noctuam et larum et [h]accipitrem iuxta genus suum, 17 [i]bubonem et mergulum et [j]ibin 18 et cygnum et [k]onocrotalum et porphyrionem, 19 [l]herodionem et charadrion iuxta genus suum, upupam quoque et [m]vespertilionem.

20 Omne de volucribus, quod graditur super quattuor pedes, abominabile erit vobis. 15 Quidquid autem ambulat quidem super quattuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quae salit super terram, 22 comedere debetis, ut est bruchus in genere suo et attacus atque ophiomachus ac [n]locusta, singula iuxta genus suum. 23 Quidquid autem ex volucribus quattuor tantum habet pedes, exsecrabile erit vobis; 24 et [o]quicumque morticina eorum tetigerit polluetur et [p]erit immundus usque ad vesperum; 25 et si necesse fuerit ut portet quidpiam horum mortuum, [q]lavabit vestimenta sua et immundus erit usque ad occasum solis.

26 Omne animal, quod habet quidem ungulam sed non dividit eam nec ruminat, immundum erit, et qui tetigerit illud contaminabitur. 27 Quod ambulat super manus ex cunctis animantibus quae incedunt quadrupedia immundum erit; qui tetigerit morticina eorum polluetur usque ad vesperum. 28 Et qui portaverit huiuscemodi cadavera lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperum; quia omnia haec immunda sunt vobis.

29 Haec quoque inter polluta reputabuntur de his quae moventur in terra: mustela et [r]mus et crocodilus, singula iuxta genus suum, 30 mygale et chamaeleon et stellio et lacerta et [s]talpa; 31 omnia haec immunda sunt. Qui tetigerit morticina eorum immundus erit usque ad vesperum; 32 et super quod ceciderit quidquam de morticinis eorum polluetur tam vas ligneum et vestimentum quam pelles et cilicia;

v cp. 7, 31. 34; Ex 29, 24, 26, 27; Nm 18, 11.

x cp. 7, 31-34.

y cp. 9, 3, 15; 2 Mc 2, 11.

z cp. 6, 26, 29.

a cf .cp. 6, 30.
b cp. 6, 26.
c cp. 9, 8, 12.

d Jr 6, 20; 14, 12; Os 9, 4; Ml 1, 10, 13; 2, 13.

1-47] Dt 14, 3-20.
a cf. Gn 7, 2; Mt 15, 11, 20; Mr 7, 2, 15, 18; Ac 10, 12-15; 11, 6-9; Rm 14, 14, 17; 1 Cor 8, 8; Col 2, 16, 21; Heb 9, 9, 10.
b (Ps 103, 18; Pro 30, 26).
c cf. Is 65, 4; 66, 3, 17; 2 Mc 6, 18-20; 7, 1.

d cp. 7, 21.

e Jb 39, 27; Pro 30, 17; Mic 1, 16; Mt 24, 28; Lc 17, 37.
f Is 34, 15.
g Jb 28, 7.
h Jb 39, 26.
i (Ps 101, 7).
j (Is 34, 11).
k Is 34, 11; Sph 2, 14 (; Ps 101, 7).
l Ps 103, 17.
m Is 2, 20.

n Ex 10, 4; Jl 1, 4. — cf. Mt 3, 4; Mr 1, 6.
o cp. 5, 2.
p vr. 40; cp. 14, 46.
q cp. 13, 6, 34; 14, 8, 9, 47; 15, 5 etc.; 16, 26, 28; 17, 15; Nm 19, 10; 31, 24.

r 1 Rg 5, 6. — cf. Is 66, 17.
s Is 2, 20.

sive volatilia, sive aquatilia, sive reptilia sint, immundis accensentur (11, 1-47); b) puerperio, cuius immundities diuturnior est post partum filiae (12, 1-8); c) lepra, de qua plura tra-

et in quocumque fit opus, [t]tingentur aqua et polluta erunt usque ad vesperum, et sic postea mundabuntur; 33 vas autem fictile, in quod horum quidquam intro ceciderit, polluetur et [u]idcirco frangendum est. 34 Omnis cibus, quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit, et omne liquens, quod bibitur de universo vase, immundum erit. 35 Et quidquid de morticinis huiuscemodi ceciderit super illud immundum erit: sive clibani sive chytropodes destruentur et immundi erunt. 36 Fontes vero et cisternae et omnis aquarum congregatio munda erit. Qui morticinum eorum tetigerit polluetur. 37Si ceciderit super sementem, non polluet eam. 38 Si autem quispiam aqua sementem perfuderit et postea morticinis tacta fuerit, ilico polluetur.

39 Si mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere, qui cadaver eius tetigerit immundus erit usque ad vesperum, 40 et [v]qui comederit ex eo quippiam sive portaverit, lavabit vestimenta sua et immundus erit usque ad vesperum.

41 [x]Omne quod reptat super terram abominabile erit, nec adsumetur in cibum. 42 Quidquid super pectus quadrupes graditur et multos habet pedes, sive per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est.

43 [y]Nolite contaminare animas vestras nec tangatis quidquam eorum ne immundi sitis. 44 Ego enim sum Dominus Deus vester: [z]sancti estote, quia ego sanctus sum. Ne polluatis animas vestras in omni reptili, quod movetur super terram. 45 [a]Ego enim sum Dominus, qui eduxi vos de terra Aegypti, ut essem vobis in Deum. [z]Sancti eritis, quia ego sanctus sum.

46Ista est lex [b]animantium ac [c]volucrum et [d]omnis animae viventis, quae movetur in aqua et [e]reptat in terra; 47 ut [f]differentias noveritis mundi et immundi, et sciatis quid comedere et quid respuere debeatis.

12 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 2Loquere filiis Israël et dices ad eos: Mulier, si, suscepto semine, pepererit masculum, [a]immunda erit septem diebus iuxta dies [b]separationis menstruae, 3 et [c]die octavo circumcidetur infantulus; 4 ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suae. [d]Omne sanctum non tanget nec ingredietur in sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suae.

5 Sin autem feminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus iuxta ritum fluxus menstrui, et sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suae.

6 [e]Cumque expleti fuerint dies purificationis suae pro filio sive pro filia, deferet [f]agnum anniculum in holocaustum et [g]pullum columbae sive turturem pro peccato ad ostium tabernaculi testimonii, et tradet sacerdoti, 7 qui offeret illa coram Domino et orabit pro ea, et sic mundabitur a profluvio sanguinis sui.

Ista est lex parientis masculum aut feminam. 8 Quod si non invenerit manus eius nec potuerit offerre agnum, sumet [h]duos turtures vel duos pullos columbarum, [i]unum in holocaustum et alterum pro peccato; [j]orabitque pro ea sacerdos, et sic mundabitur.

13 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron dicens: 2 Homo, in cuius cute et carne ortus fuerit [a]diversus color sive pustula aut quasi lucens quippiam, id est plaga leprae, [b]adducetur ad Aaron sacerdotem vel ad unum quemlibet filiorum eius. 3 Qui cum viderit lepram in cute et pilos in album mutatos colorem ipsamque speciem leprae [c]humiliorem cute et carne reliqua; plaga leprae est, et ad arbitrium eius separabitur. 4 Sin autem lucens candor fuerit in cute nec humilior carne reliqua et pili coloris pristini, recludet eum sacerdos septem diebus, 5 et considerabit die septimo et, siquidem lepra ultra non creverit nec transierit in cute priores terminos, rursum recludet eum septem diebus aliis, 6 et die septimo contemplabitur: si obscurior fuerit lepra et non creverit in cute, mundabit eum, quia scabies est: [d]lavabitque homo vestimenta sua et mundus erit. 7 Quod si, postquam a sacerdote visus est et redditus munditiae, iterum lepra creverit, adducetur ad eum 8 et immunditiae condemnabitur.

9 Plaga leprae si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem, 10 et videbit eum. [e]Cumque color albus in cute fuerit et capillorum mu-

t cp. 15, 12.

u cp. 6, 28; 15, 12.

v cp. 17, 15; 22, 8; Dt 14, 21; Ez 4, 14; 44, 31.

x cf. vr. 29.

y cp. 20, 25.

z (all) 1 Pt 1, 16. — cp. 19, 2; 20, 7, 26 etc. — cf. Mt 5, 48; 1 Th 4, 7.

a Ex 6, 7. — cf. cp. 20, 24, 26.

b vr. 2-8.

c vr. 13-20.

d vr. 9-12.

e vr. 29-45.

f cp. 10, 10.

1-8] *2 L. et 3 L. in fs. Purif. B. M. V.* — *v. Ex 13, 1.*

a Lc 2, 22.

b cp. 15, 19.

c Gn 17, 12; Lc 1, 59; 2, 21; Jo 7, 22, 23.

d cf. Bar 6, 28.

e Lc 2, 22.

f cf. 1 Rg 1, 21, 22.

g cp. 5, 7.

h cp. 1, 14; 5, 11; Lc 2, 24.

i vr. 6.

j cp. 4, 26.

a cp. 14, 56.

b Dt 24, 8. — cf. Dt 17, 8, 9.

c cf. cp. 14, 37.

d v. cp. 11, 25; 14, 8.

e cf. Nm 12, 10, 12; 4 Rg 5, 27; 15, 5; 2 Par 26, 20, 21.

taverit adspectum, ipsa quoque caro viva apparuerit, 11 lepra vetustissima iudicabitur atque inolita cuti. Contaminabit itaque eum sacerdos et [f]non recludet, quia perspicuae immunditiae est. 12 Sin autem efflоruerit discurrens lepra in cute et operuerit omnem cutem a capite usque ad pedes quidquid sub adspectum oculorum cadit, 13considerabit eum sacerdos, et teneri lepra mundissima iudicabit, eo quod omnis in candorem versa sit, et idcirco homo mundus erit. 14 Quando vero caro vivens in eo apparuerit, 15 tunc sacerdotis iudicio polluetur et inter immundos reputabitur; caro enim viva, si lepra adspergitur, immunda est. 16 Quod si rursum versa fuerit in alborem et totum hominem operuerit, 17 considerabit eum sacerdos et mundum esse decernet.

18 Caro autem et cutis, in qua [g]hulcus natum est et sanatum 19 et in loco hulceris cicatrix alba apparuerit sive [h]subrufa, adducetur homo ad sacerdotem; 20 qui, cum viderit locum leprae humiliorem carne reliqua et pilos versos in candorem, contaminabit eum; plaga enim leprae orta est in hulcere. 21Quod si pilus coloris est pristini et cicatrix subobscura et vicina carne non est humilior, recludet eum septem diebus; 22et, si quidem creverit, adiudicabit eum leprae, 23[i]sin autem steterit in loco suo, hulceris est cicatrix, et homo mundus erit.

24 Caro autem et cutis, quam ignis exusserit et sanata [j]albam sive rufam habuerit cicatricem, 25considerabit eam sacerdos, et ecce versa est in alborem et locus eius reliqua cute est humilior, contaminabit eum, quia plaga leprae in cicatrice orta est. 26 Quod si pilorum color non fuerit immutatus nec humilior plaga carne reliqua, et ipsa leprae species fuerit subobscura, recludet eum septem diebus, 27et die septimo contemplabitur; si creverit in cute lepra, contaminabit eum; 28 sin autem [k]in loco suo candor steterit non satis clarus, plaga combustionis est, et idcirco mundabitur, quia cicatrix est conbusturae.

29 Vir sive mulier, in cuius capite vel barba germinaverit lepra, videbit eos sacerdos 30 et, siquidem humilior fuerit locus carne reliqua et capillus flavus solitoque subtilior, contaminabit eos, quia lepra capitis ac barbae est. 31 Sin autem viderit locum maculae aequalem vicinae carni et capillum nigrum, recludet eum septem diebus, 32 et die septimo intuebitur; si non creverit macula et capillus sui coloris est et locus plagae carni reliquae aequalis, 33 radetur homo absque loco maculae, et includetur septem diebus aliis. 34 Si die septimo visa fuerit stetisse plaga in loco suo nec humilior carne reliqua, mundabit eum, [l]lotisque vestibus suis mundus erit; 35sin autem post emundationem rursus creverit macula in cute, 36 non quaeret amplius utrum capillus in flavum colorem sit immutatus, quia aperte immundus est. 37 Porro si steterit macula et capilli nigri fuerint, noverit hominem sanatum esse et confidenter eum pronuntiet mundum.

38 Vir sive mulier in cuius cute candor apparuerit, 39 intuebitur eos sacerdos; si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute, sciat non esse lepram sed maculam coloris candidi et hominem mundum.

40 Vir, de cuius capite capilli fluunt, calvus et mundus est 41 et, si a fronte ceciderint pili, recalvaster et mundus est. 42 Sin autem in calvitio sive in recalvatione albus vel rufus color fuerit exortus, 43 et hoc sacerdos viderit, condemnabit eum haud dubie leprae, quae orta est in calvitio.

44 Quicumque ergo maculatus fuerit lepra et separatus est ad arbitrium sacerdotis, 45 habebit vestimenta dissuta, [m]caput nudum, [n]os veste contectum, [o]contaminatum ac sordidum se clamabit. 46 Omni tempore, quo leprosus est et immundus, [p]solus habitabit extra castra.

47[q]Vestis lanea sive linea, quae lepram habuerit 48in stamine atque subtemine aut certe pellis vel quidquid ex pelle confectum est, 49 si alba vel rufa macula fuerit infecta, lepra reputabitur, ostendeturque sacerdoti, 50qui consideratam recludet septem diebus, 51et die septimo rursus adspiciens, si deprehenderit crevisse, [r]lepra perseverans est; pollutum iudicabit vestimentum et omne in quo fuerit inventa; 52 et idcirco comburetur flammis. 53 Quod si eam viderit non crevisse, 54 praecipiet, et lavabunt id in quo lepra est recludetque illud septem diebus aliis 55 et, cum viderit faciem quidem pristinam non reversam nec tamen crevisse lepram, immundum iudicabit et igne comburet,

f cf. vr. 4, 5.

g v. Ex 9, 9.
h vr. 24.

i vr. 28.

j v. vr. 19.

k v. vr. 23.

l vr. 6.

m cf. cp. 10, 6.
n Ez 24, 17, 22; Mic 3, 7.
o cf. Lm 4, 15.
p Nm 5, 2; 12, 14, 15. — cf. 4 Rg 7, 3; 15, 5; 2 Par 26, 21; Lc 17, 12.
q cf. Ju 23; Ap 3, 4.

r cp. 14, 44.

sive dives ipse est sive pauper, mundari potest (14, 1-32), et tandem, prout supra (13, 47-59) actum est de lepra vestium, iam nonnulla notantur de lepra aedium (37-57); d) *gonorrhaea masculorum*

eo quod infusa sit in superficie vestimenti vel per totum lepra. 56 Sin autem obscurior fuerit locus leprae, postquam vestis est lota, abrumpet eum et a solido dividet. 57 Quod si ultra apparuerit in his locis, quae prius immaculata erant, lepra volatilis et vaga debet igne comburi; 58si cessaverit, lavabit aqua ea quae pura sunt secundo et munda erunt. 59 *s*Ista est lex leprae vestimenti lanei et linei, staminis atque subteminis omnisque supellectilis pelliceae, quomodo mundari debeat vel contaminari.

14 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 2 Hic est ritus leprosi quando mundandus est: *a*adducetur ad sacerdotem, 3 qui *b*egressus de castris, cum invenerit lepram esse mundatam, 4praecipiet ei qui purificatur, ut offerat duos passeres vivos pro se, quibus vesci licitum est, et *c*lignum cedrinum *d*vermiculumque et *e*hysopum. 5 Et unum ex passeribus immolari iubebit in vase fictili super aquas viventes; 6 alium autem vivum cum ligno cedrino et cocco et hysopo tinget in sanguine passeris immolati, 7 quo *f*adsperget illum qui mundandus est *g*septies, ut iure purgetur; et *h*dimittet passerem vivum, ut *i*in agrum avolet. 8 Cumque *j*laverit homo vestimenta sua, *k*radet omnes pilos corporis et lavabitur aqua, purificatusque ingredietur castra, ita duntaxat ut *l*maneat extra tabernaculum suum septem diebus, 9 et *m*die septimo radet capillos capitis barbamque et supercilia ac totius corporis pilos.

Et, lotis rursum vestibus et corpore, 10 die octavo *n*adsumet duos agnos immaculatos et ovem anniculum absque macula et tres decimas similae *o*in sacrificium, quae conspersa sit oleo, et seorsum olei sextarium. 11 Cumque sacerdos purificans hominem statuerit eum et haec omnia coram Domino in ostio tabernaculi testimonii, 12 tollet agnum, et *p*offeret eum pro delicto, oleique sextarium; et, *q*oblatis ante Dominum omnibus, 13 immolabit agnum, *r*ubi solet immolari hostia pro peccato et holocaustum, id est in loco sancto. *s*Sicut enim pro peccato ita et pro delicto ad sacerdotem pertinet hostia: *t*sancta sanctorum est. 14 Adsumensque sacerdos de sanguine hostiae quae immolata est pro delicto, ponet *u*super extremum auriculae dextrae eius, qui mundatur, et super pollices manus dextrae et pedis; 15 et de olei sextario mittet in manum suam sinistram, 16tingetque digitum dextrum in eo, et *v*adsperget coram Domino septies. 17 Quod autem reliquum est olei in laeva manu, fundet super extremum auriculae dextrae eius, qui mundatur, et super pollices manus ac pedis dextri et super sanguinem, qui effusus est pro delicto, 18 et super caput eius; 19 *x*rogabitque pro eo coram Domino et faciet sacrificium pro peccato; tunc immolabit holocaustum, 20 et ponet *y*illud in altari cum libamentis suis, et homo rite mundabitur.

21 Quod *z*si pauper est, et non potest manus eius invenire quae dicta sunt, pro delicto adsumet agnum ad oblationem, ut roget pro eo sacerdos, decimamque partem similae conspersae oleo in sacrificium et olei sextarium 22 *a*duosque turtures sive duos pullos columbae, quorum unus sit pro peccato et alter in holocaustum; 23 *b*offeretque ea die octavo purificationis suae sacerdoti, ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino. 24*c*Qui suscipiens agnum pro delicto et sextarium olei levabit simul, 25 immolatoque agno, de sanguine eius ponet super extremum auriculae dextrae illius, qui mundatur, et super pollices manus eius ac pedis dextri; 26 olei vero partem mittet in manum suam sinistram, 27 in quo tingens digitum dextrae manus adsperget septies coram Domino; 28tangetque extremum dextrae auriculae illius, qui mundatur, et pollices manus ac pedis dextri in loco sanguinis qui effusus est pro delicto; 29 reliquam autem partem olei, quae est in sinistra manu, mittet super caput purificati, ut placet pro eo Dominum; 30 et *d*turturem sive pullum columbae offeret, 31 unum pro delicto et alterum in holocaustum cum libamentis suis. 32 Hoc est sacrificium leprosi, qui habere non potest *e*omnia in emundationem sui.

33 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron dicens: 34 Cum ingressi fueritis terram Chanaan, quam ego dabo vobis *f*in possessionem, si fuerit plaga leprae in aedibus 35 ibit cuius est domus nuntians *g*sacerdoti et dicet: Quasi *h*plaga leprae videtur mihi esse in domo

s v. cp. 14, 54.

a Mt 8, 4; Mr 1, 44; Lc 5, 14.
b cf. 4 Rg 7, 10; Lc 17, 12.
c, 3] * *cf. Catech. R. II 5, 16.*
c Nm 19, 6.
d Ex 35, 25; Is 1, 18; Heb 9,
e v. Ex 12, 22; Ps 50, 9. [19.

f Heb 9, 13.
g cp. 4, 6; 8, 11. — cf. 4 Rg 5, 10, 14.
h cf. cp. 16, 22.
i vr. 53. — cf. cp. 17, 5.
j vr. 47. — v. cp. 11, 25.
k Nm 8, 7.
l Nm 12, 15.
m cf. Nm 6, 9.
n cf. Mt 8, 4; Mr 1, 44; Lc 5, 14.
o Nm 15, 4. — v. cp. 2.

p cp. 5, 18; 6, 6, 7.
q v. Ex 29, 24.
r cp. 1, 5, 11; 4, 4, 24; Ex 29,
s cp. 7, 7. [11.
t cp. 2, 3; 7, 6.

u cf. cp. 8, 23; Ex 29, 20.

v cp. 4, 6, 17.

x v. cp. 4, 26.
y Nm 15, 4. — v. cp. 2.

z cp. 5, 11; 12, 8; Lc 2, 24.

a cp. 5, 7. — v. cp. 12, 8.
b vr. 10, 11.

c vr. 12.
25-29] vr. 14-18.

d vr. 22; cp. 15, 15.

e vr. 10.

f Gn 17, 8; Nm 32, 22; Dt 32, 49.
g cf. cp. 13, 2.
h cf. Ps 90, 10; Zc 5, 4.

mea; 36 at ille praecipiet, ut efferant universa de domo, priusquam ingrediatur eam, et videat utrum leprosa sit, ne immunda fiant omnia quae in domo sunt. Intrabitque postea ut consideret lepram domus; 37 et, cum viderit in parietibus illius quasi valliculas pallore sive rubore deformes et [i]humiliores superficie reliqua, 38 egredietur ostium domus et statim claudet illam septem diebus; 39 reversusque die septimo considerabit eam; si invenerit crevisse lepram, 40 iubebit erui lapides in quibus lepra est, et proici eos extra civitatem in locum immundum; 41 domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum, et spargi pulverem rasurae extra urbem in locum immundum; 42 lapidesque alios reponi pro his qui ablati fuerint, et luto alio liniri domum. 43 Sin autem, postquam eruti sunt lapides et pulvis erasus et alia terra, lita, 44 ingressus sacerdos viderit reversam lepram et parietes respersos maculis [j]lepra est perseverans et immunda domus, 45 quam statim destruent et lapides eius ac ligna atque universum pulverem proicient extra oppidum in locum immundum. 46 Qui intraverit domum, quando clausa est, [k]immundus erit usque ad vesperum, 47 et qui dormierit in ea et comederit quippiam [l]lavabit vestimenta sua. 48 Quod si introiens sacerdos viderit lepram non crevisse in domo, postquam denuo lita fuerit, purificabit eam reddita sanitate; 49 et [m]in purificationem eius sumet [n]duos passeres lignumque cedrinum et vermiculum atque hysopum 50 et, immolato uno passere in vase fictili super aquas vivas, 51 tollet lignum cedrinum et hysopum et coccum et passerem vivum et tinget omnia in sanguine passeris immolati atque in aquis viventibus et adsperget domum septies, 52 purificabitque eam tam in sanguine passeris quam in aquis viventibus et in passere vivo lignoque cedrino et hysopo atque vermiculo. 52 Cumque dimiserit passerem avolare [o]in agrum libere, [p]orabit pro domo et iure mundabitur.

54 Ista est lex omnis leprae et [q]percussurae, 55 leprae [r]vestium et [s]domorum, 56 [t]cicatricis et erumpentium papularum, lucentis maculae et in varias species. coloribus immutatis. 57 ut [u]possit sciri quo tempore mundum quid vel immundum sit.

15 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron dicens: 2Loquimini filiis Israël et dicite eis: [a]Vir qui patitur fluxum seminis immundus erit. 3Et tunc iudicabitur huic vitio subiacere. cum per singula momenta adhaeserit carni eius atque concreverit foedus umor. 4Omne stratum, in quo dormierit, immundum erit et ubicumque sederit. 5 Si quis hominum tetigerit lectum eius, [b]lavabit vestimenta sua, et ipse [c]lotus aqua immundus erit usque ad vesperum. 6 Si sederit ubi ille sederat, et ipse lavabit vestimenta sua et lotus aqua immundus erit usque ad vesperum. 7 Qui tetigerit carnem eius lavabit vestimenta sua et ipse lotus aqua immundus erit usque ad vesperum. 8 Si salivam huiuscemodi homo iecerit super eum qui mundus est, lavabit vestimenta sua, et lotus aqua immundus erit usque ad vesperum. 9 Sagma, super quo sederit, immundum erit; 10 et quidquid sub eo fuerit qui fluxum seminis patitur pollutum erit usque ad vesperum. Qui portaverit horum aliquid lavabit vestimenta sua, et ipse lotus aqua immundus erit usque ad vesperum. 11 Omnis, quem tetigerit qui talis est non lotis ante manibus, lavabit vestimenta sua, et lotus aqua immundus erit usque ad vesperum. 12 [d]Vas fictile quod tetigerit confringetur, vas autem ligneum lavabitur aqua. 13 Si sanatus fuerit qui huiuscemodi sustinet passionem, [e]numerabit septem dies post emundationem sui et, lotis vestibus et toto corpore in aquis viventibus, erit mundus. 14Die autem octavo sumet [f]duos turtures aut duos pullos columbae et veniet in conspectum Domini ad ostium tabernaculi testimonii dabitque eos sacerdoti, 15 qui faciet [g]unum pro peccato et alterum in holocaustum [h]rogabitque pro eo coram Domino, ut emundetur a fluxu seminis sui.

16 [i]Vir, de quo egreditur semen coitus, lavabit aqua omne corpus suum et immundus erit usque ad vesperum. 17 Vestem et pellem quam habuerit lavabit aqua, et immunda erit usque ad vesperum. 18 Mulier, cum qua coierit, lavabitur aqua et [j]immunda erit usque ad vesperum.

i cp. 13, 3.

j cp. 13, 51, 52. — cf. Zc 5, 4.

k cp. 11, 24.
l v. cp. 11, 25.

m vr. 52.
n cf. vr. 4-6.

o v. vr. 7.
p vr. 19, 20.
q (cp. 13, 29-37).
r cp. 13, 47-58.
s vr. 34-53.
t cp. 13, 2-46.
u cf. Dt 24, 8; Ez 44, 23. — v. cp. 10, 10, 11.

a cp. 22, 4; Nm 5, 2; 2 Rg 3, 29.

b v. cp. 11, 25.
c cp. 16, 26; 17, 15.

d cp. 6, 28; 11, 32, 33.

e vr. 28. — cf. cp. 14, 8.

f v. cp. 12, 8.

g cp. 14, 30, 31.
h vr. 30. — v. cp. 4, 26.

i cp. 22, 4; Dt 23, 10.

j cf. 1 Rg 21, 4; 2 Rg 11, 4.

vel morbida et continua (19-33). Veluti conclusio additur ritus magnae expiationis ab Aaron et in posterum a pontifice, quotannis, die decimo mensis septimi, sollemnissime faciendus (16, 1-34).

19 Mulier, quae redeunte mense patitur fluxum sanguinis, [l]septem diebus separabitur. 20 [m]Omnis qui tetigerit eam immundus erit usque ad vesperum, 21 et in quo dormierit vel sederit diebus separationis suae polluetur. 22 Qui tetigerit lectum eius lavabit vestimenta sua et ipse lotus aqua immundus erit usque ad vesperum. 23 Omne vas, super quo illa sederit, quisquis attigerit lavabit vestimenta sua et ipse lotus aqua pollutus erit usque ad vesperum. 24 [n]Si coierit cum ea vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus, et omne stratum, in quo dormierit, polluetur.

25 [o]Mulier, quae patitur multis diebus fluxum sanguinis non in tempore menstruali, vel quae post menstruum sanguinem fluere non cessat, quandiu subiacet huic passioni, immunda erit quasi sit in tempore menstruo. 26 Omne stratum, in quo dormierit, et vas, in quo sederit, pollutum erit. 27 Quicumque tetigerit ea lavabit vestimenta sua, et ipse lotus aqua immundus erit usque ad vesperum. 28 Si steterit sanguis et fluere cessaverit, numerabit septem dies purificationis suae 29 et die octavo offeret pro se sacerdoti [p]duos turtures aut duos pullos columbarum ad ostium tabernaculi testimonii; 30 qui unum faciet pro peccato et alterum in holocaustum rogabitque pro ea coram Domino et pro fluxu immunditiae eius. 31 [q]Docebitis ergo filios Israël, ut caveant immunditiam et non moriantur in sordibus suis, [r]cum polluerint tabernaculum meum quod est inter eos.

32 Ista est lex eius [s]qui patitur fluxum seminis et [t]qui polluitur coitu, 33 et [u]quae menstruis temporibus separatur vel [v]quae iugi fluit sanguine et [x]hominis qui dormierit cum ea.

16 Locutusque est Dominus ad Moysen post [a]mortem duorum filiorum Aaron, quando offerentes ignem alienum interfecti sunt, 2 et praecepit ei dicens: Loquere ad Aaron fratrem tuum, [b]ne omni tempore ingrediatur sanctuarium, [c]quod est intra velum coram propitiatorio quo tegitur arca, ut non moriatur (quia [d]in nube apparebo super oraculum), 3 nisi haec ante fecerit: [e]vitulum pro peccato offeret et [f]arietem in holocaustum; 4 [g]tunica linea vestietur, feminalibus lineis verenda celabit, accingetur zona linea, cidarim lineam imponet capiti; haec enim vestimenta sunt sancta, quibus cunctis, [h]cum lotus fuerit, induetur. 5 Suscipietque ab [i]universa multitudine filiorum Israël duos hircos pro peccato et unum arietem in holocaustum. 6 Cumque [j]obtulerit vitulum et [k]oraverit pro se et pro domo sua, 7 duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonii, 8 mittensque super utrumque [l]sortem, unam Domino et alteram [m]capro emissario; [n]cuius exierit sors Domino, offeret illum pro peccato; 10 cuius autem in caprum emissarium, statuet eum vivum coram Domino, ut [n]fundat preces super eo et emittat eum in solitudinem.

11 His rite celebratis, [o]offeret vitulum et rogans pro se et pro domo sua immolabit eum, 12 [p]adsumptoque turibulo, quod de prunis altaris impleverit, et hauriens manu compositum thymiama in incensum ultra velum intrabit in sancta, 13 ut, [q]positis super ignem aromatibus, nebula eorum et vapor operiat [r]oraculum quod est supra testimonium, et non moriatur. 14 [s]Tollet quoque de sanguine vituli et adsperget digito septies contra propitiatorium ad orientem. 15 [t]Cumque mactaverit hircum pro peccato populi, inferet sanguinem eius [u]intra velum sicut praeceptum est de sanguine vituli, ut adspergat e regione oraculi 16 et [v]expiet sanctuarium ab immunditiis filiorum Israël et a praevaricationibus eorum cunctisque peccatis. Iuxta hunc ritum faciet tabernaculo testimonii, quod fixum est inter eos in medio sordium habitationis eorum. 17 [x]Nullus hominum sit in tabernaculo, quando pontifex sanctuarium ingreditur, ut roget pro se et pro domo sua et pro universo coetu Israël donec egrediatur. 18 Cum autem exierit ad altare, quod [y]coram Domino est, [z]oret pro se et sumptum sanguinem vituli atque hirci fundat super cornua eius per gyrum 19 adspergensque digito septies expiet et sanctificet illud ab immunditiis filiorum Israël.

20 Postquam [a]emundaverit sanctuarium et tabernaculum et altare, tunc offerat hircum viventem 21 et, posita utraque manu super caput eius, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israël et universa delicta

l cp. 12, 2, 5.
m v. vr. 4-10.
n cp. 18, 19. — cf. cp. 20, 18.
o Mt 9, 20; Mr 5, 25; Lc 8, 43.
28-30] vr. 13-15
p v. cp. 12, 8.
q cp. 11, 47; Dt 24, 8; Ez 44, 23.
r Nm 5, 3; 19, 13, 20; Ez 5, 5 vr. 2-15. [11; 23, 38.
t vr. 16, 17.
u vr. 19-23.
v vr. 25-30.
x vr. 24.
a cp. 10, 1, 2.
b cf. Ex 30, 10; Heb 9, 7, 12, 24, 25; 10, 19-22.
c Ex 26, 33, 34.
d Ex 25, 22; 40, 32, 33. — cf.
e cp. 4, 3. [3 Rg 8, 10-12.
f cp. 1, 10; 8, 18.
g cp. 6, 10; 8, 7; Ez 44, 17, 18. — v. Ex 28, 39-43.
h cp. 8, 6, 7; Ex 30, 20.
i cp. 4, 14; Nm 29, 11; 2 Par 29, 21; 1 Es 6, 17.
j Ez 45, 22.
k vr. 17, 24; cp. 9, 7; Heb 7, 27, 28; 9, 7.
l cf. 1 Rg 10, 20 ss.
m vr. 20-22.
n cf. 1 Jo 2, 2.
o Ez 45, 22.
p cp. 10, 1; Nm 16, 46; Ap 8, 3-5.
q Ex 30, 1, 7, 8.
r Ex 25, 21.
s Heb 9, 13, 25; 10, 4. — v. cp. 4, 5, 6.
t Heb 2, 17; 5, 1; 9, 7.
u vr. 2; Heb 6, 19; 9, 3, 7.
v vr. 18; cp. 17, 11. — cf. Ex 29, 36; Ez 45, 18; Rm 3, 25; Heb 9, 22, 23.
x cf. Lc 1, 10, 21.
y cp. 1, 5; 4, 24.
z vr. 16; cp. 4, 7, 18; Ex 30, 10.
a vr. 16, 18; Ez 43, 20; 45, 20.

atque peccata eorum, [b]quae imprecans capiti eius [c]emittet illum per hominem paratum in desertum.

22 Cumque [d]portaverit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam et [e]dimissus fuerit in deserto, 23 revertetur Aaron in tabernaculum testimonii et, [f]depositis vestibus, quibus prius indutus erat cum intraret sanctuarium, relictisque ibi, 24 lavabit carnem suam in loco sancto indueturque vestibus suis, et postquam egressus obtulerit [g]holocaustum suum ac plebis, rogabit tam pro se quam [h]pro populo 25 et [i]adipem, qui oblatus est pro peccatis, adolebit super altare. 26 Ille vero, qui dimiserit [j]caprum emissarium, [k]lavabit vestimenta sua et corpus aqua, et sic ingredietur in castra. 27 [l]Vitulum autem et hircum, qui pro peccato fuerant immolati et [m]quorum sanguis illatus est in sanctuarium ut expiatio compleretur, asportabunt foras castra et comburent igni tam pelles quam carnes eorum ac fimum; 28 et quicumque combusserit ea lavabit vestimenta sua et carnem aqua, et sic ingredietur in castra. 29 Eritque vobis hoc legitimum sempiternum.

[n]Mense septimo, decima die mensis [o]adfligetis animas vestras, nullumque opus facietis [p]sive indigena sive advena qui peregrinatur inter vos. 30 [q]In hac die expiatio erit vestri atque [r]mundatio: ab omnibus peccatis vestris coram Domino mundabimini. 31[s]Sabbatum enim requietionis est, et [t]adfligetis animas vestras religione perpetua. 32[u]Expiabit autem sacerdos, qui unctus fuerit et [v]cuius manus initiatae sunt ut sacerdotio fungatur pro patre suo, [w]indueturque stola linea et vestibus sanctis, 33 et [y]expiabit sanctuarium et tabernaculum testimonii atque altare, sacerdotes quoque et universum populum. 34Eritque vobis hoc legitimum sempiternum, ut oretis pro filiis Israël et pro cunctis peccatis eorum [z]semel in anno. Fecit igitur sicut praeceperat Dominus Moysi.

17 Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: 2 Loquere Aaron et filiis eius et cunctis filiis Israël dicens ad eos: Iste est sermo quem mandavit Dominus dicens: 3 Homo quilibet de domo Israël, [a]si occiderit bovem aut ovem sive capram in castris vel extra castra, 4 et [b]non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit: [c]quasi si sanguinem fuderit, sic [d]peribit de medio populi sui. 5 Ideo sacerdoti offerre debent filii Israël hostias suas, quas occident [e]in agro, ut sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi testimonii, et immolent eas hostias pacificas Domino. 6 [f]Fundetque sacerdos sanguinem super altare Domini ad ostium tabernaculi testimonii et adolebit adipem [g]in odorem suavitatis Domino, 7 et nequaquam ultra immolabunt hostias suas [h]daemonibus [i]cum quibus fornicati sunt. Legitimum sempiternum erit illis et posteris eorum.

8 Et ad ipsos dices: Homo de domo Israël et de advenis qui peregrinantur apud vos, [j]qui obtulerit holocaustum sive victimam 9 et ad [k]ostium tabernaculi testimonii non adduxerit eam, ut offeratur Domino, interibit de populo suo.

10 [l]Homo quilibet de domo Israël et de advenis qui peregrinantur inter eos si comederit sanguinem, [m]obfirmabo faciem meam contra animam illius et disperdam eam de populo suo. 11 Quia [n]anima carnis in sanguine est, et ego dedi illum vobis, ut super altare in eo [o]expietis pro animabus vestris et [p]sanguis pro animae piaculo sit; 12 idcirco dixi filiis Israël: [l]Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem, nec ex advenis qui peregrinantur apud vos.

13 Homo quicumque de filiis Israël et de advenis qui peregrinantur apud vos, si venatione atque aucupio ceperit feram vel avem, [q]quibus vesci licitum est, [r]fundat sanguinem eius et [s]operiat illum terra. 14 [t]Anima enim omnis carnis in sanguine est, unde dixi filiis Israël: [u]Sanguinem universae carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est; et quicumque comederit illum interibit. 15 Anima, quae comederit morticinum vel captum a bestia, [v]tam de indigenis quam de advenis [x]lavabit vestimenta sua et [y]semetipsum aqua, et [z]contaminatus erit usque ad vesperum, et hoc ordine mundus fiet. 16 Quod si non laverit vestimenta sua et corpus, [a]portabit iniquitatem suam.

b cf. Is 53, 6; 2 Cor 5, 21.
c cf. Mt 12, 43.

d cf. Is 53, 11, 12; Jo 1, 29; Heb 9, 28; 1 Pt 2, 24.
e cf. cp. 14, 7.
f v. cp. 6, 11.

g vr. 3, 5.
h Eccli 45, 20.
i cp. 4, 8-10; Ex 29, 13.
j vr. 9, 10.
k cf. cp. 15, 5; 17, 15.
l cp. 4, 11, 12, 21; 6, 30; Ez 43, 21.
m Heb 13, 11.

n cp. 23, 27; Nm 29, 7.
o cp. 23, 32; Ps 34, 13; Is 58, 3-7. — cf. Dn 10, 2, 3, 12.
p cp. 17, 15; 18, 26; 19, 34. — cf. Ex 12, 29.
q Heb 10, 1, 3.
r Ps 50, 4; Jr 33, 8; 1 Jo 1, 7, [9.
s cp. 23, 32.
t vr. 29.
u cf. cp. 21, 10.
v Ex 29, 29, 30. — cf. Nm 20, [28.
x vr. 4.
y vr. 16-18, 24.
z Ex 30, 10; Heb 9, 7, 25.

a cf. Dt 12, 5, 6, 21.
b vr. 9.
c cf. Is 66, 3.
d cf. Ex 30, 33.
e cp. 14, 7, 53.
f cp. 3, 2.

g v. Gn 8, 21.
h 2 Par 11, 15; Ps 95, 5; 105, 37. — cf. Dt 32, 17 (; Is 34, 14); 1 Cor 10, 20.
i v. Ex 34, 15.
j cp. 1, 2, 3.
k vr. 4; Dt 12, 14.

l v. cp. 3, 17.
m cp. 20, 3, 6; 26, 17; Jr 44, 11; Ez 14, 8; 15, 7. — cf.
n v. Gn 9, 4. [Ps 33, 17.
o cf. Mt 26, 28; Mr 14, 24; Rm 3, 25; 5, 9; Eph 1, 7; Col 1, 14, 20; Heb 13, 12; 1 Jo 1, 7; Ap 1, 5.
p Heb 9, 22.

q v. cp. 11; Dt 14, 3-20.
r Dt 12, 16, 24; 15, 23.
s Ez 24, 7.
t vr. 11.
u cp. 7, 26; Gn 9, 4. — v. cp. 22, 8.
v v. cp. 16, 29.
x v. cp. 11, 25.
y cp. 15, 5.
z cp. 11, 40.

a cf. Nm 19, 20. — v. cp. 5, 1.

b) *de conubiis, ea cum certis tantum personis esse contrahenda, ideoque non imitandos mores gentilium (18, 1-18), a quorum praeterea impudicitiis maxime cavendum est (19-30).* c) *De conversatione vero*

18 Locutus est Dominus ad Moysen dicens. 2 Loquere filiis Israël et dices ad eos: [a]Ego Dominus Deus vester. 3 [b]Iuxta consuetudinem terrae Aegypti, in qua habitastis, non facietis, et [c]iuxta morem regionis Chanaan, ad quam ego introducturus sum vos, non agetis nec in legitimis eorum ambulabitis. 4 [d]Facietis iudicia mea et praecepta mea servabitis et ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus vester. 5 Custodite leges meas atque iudicia, [e]quae faciens homo vivet in eis. Ego Dominus.

6 Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem eius. Ego Dominus. 7 Turpitudinem patris tui et turpitudinem matris tuae non discooperies: mater tua est, non revelabis turpitudinem eius. 8 [f]Turpitudinem uxoris patris tui non discooperies, turpitudo enim patris tui est. 9 [g]Turpitudinem sororis tuae ex patre sive ex matre, quae domi vel foris genita est, non revelabis. 10 Turpitudinem filiae filii tui vel neptis ex filia non revelabis, quia turpitudo tua est. 11 Turpitudinem filiae uxoris patris tui, quam peperit patri tuo et est soror tua, non revelabis. 12 Turpitudinem sororis patris tui non discooperies, quia caro est patris tui. 13 Turpitudinem sororis matris tuae non revelabis, eo quod caro sit matris tuae. 14 Turpitudinem patrui tui non revelabis nec accedes ad uxorem eius, quae tibi affinitate coniungitur. 15 [h]Turpitudinem nurus tuae non revelabis, quia uxor filii tui est, nec discooperies ignominiam eius. 16 [i]Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, quia turpitudo fratris tui est. 17 Turpitudinem uxoris tuae et filiae eius non revelabis. Filiam filii eius et filiam filiae illius non sumes, ut reveles ignominiam eius, quia caro illius sunt, et talis coitus incestus est. 18 Sororem uxoris tuae [j]in paelicatum illius, non accipies nec revelabis turpitudinem eius, [l]adhuc illa vivente.

19 [m]Ad mulierem, quae patitur menstrua, non accedes nec revelabis foeditatem eius. 20 [n]Cum uxore proximi tui non coibis nec seminis commixtione maculaberis. 21 [o]De semine tuo non dabis ut consecretur idolo [p]Moloch, [q]nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus.

22 [r]Cum masculo non commiscearis coitu femineo, quia abominatio est. 23 [s]Cum omni pecore non coibis nec maculaberis cum eo. Mulier non succumbet iumento nec miscebitur ei, [t]quia scelus est.

24 [u]Nec polluamini in omnibus his [v]quibus contaminatae sunt universae gentes, quas ego eiciam ante conspectum vestrum, 25 et [x]quibus polluta est terra, cuius ego scelera visitabo ut [y]evomat habitatores suos. 26 [z]Custodite legitima mea atque iudicia et non faciatis ex omnibus abominationibus istis [a]tam indigena quam colonus qui peregrinantur apud vos. 27 Omnes enim exsecrationes istas fecerunt accolae terrae, qui fuerunt ante vos et polluerunt eam. 28 Cavete ergo ne et vos similiter [z]evomat, cum paria feceritis, sicut evomuit gentem quae fuit ante vos.

29 Omnis anima, quae fecerit de abominationibus his quippiam, peribit de medio populi sui. 30 [b]Custodite mandata mea. [c]Nolite facere quae fecerunt hi qui fuerunt ante vos et ne polluamini in eis. [d]Ego Dominus Deus vester.

19 Locutus est Dominus ad Moysen dicens: 2 Loquere ad omnem coetum filiorum Israël et dices ad eos: [a]Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. 3 [b]Unusquisque patrem suum et matrem suam timeat. [c]Sabbata mea custodite. Ego Dominus Deus vester. 4 [d]Nolite converti ad idola nec deos [e]conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus vester.

5 [f]Si immolaveritis hostiam pacificorum Domino, ut sit placabilis, 6 eo die quo fuerit immolata comedetis eam et die altero; quidquid autem residuum fuerit in diem tertium igne comburetis. 7 Si quis post biduum comederit ex ea, [g]profanus erit et impietatis reus, 8 [h]portabitque iniquitatem suam, [i]quia sanctum Domini polluit, et peribit anima illa de populo suo.

9 [j]Cum messueris segetes terrae tuae, non tondebis usque ad solum superficiem terrae nec remanentes spicas colliges. 10 Neque in vinea tua racemos et grana decidentia congregabis, sed pauperibus et peregrinis carpenda dimittes. Ego Dominus Deus vester.

---

a cp. 11, 44; 19, 4, 10, 25, 34, 36; 20, 7; Ex 6, 6, 7; Ez 20, 5, 7, 19, 20.
b Ez 20, 7, 8; 23, 8. — cf. Jr 10, 2.
c Ex 23, 24; Dt 12, 30, 31.
d vr. 26; cp. 19, 19, 37; 20, 8, 22; 25, 18; Dt 4, 1, 6; 5, 1; 6, 1; 12, 1; Ez 20, 19.
e (all) Rm 10, 5; Gal 3, 12. — 2 Es 9, 29; Eccli 45, 6; Is 33, 18; Ez 20, 11, 13, 21. — cf. Lc 10, 28; Jo 6, 40.
6 ss.] * *Conc. Tr. s. 14 prooem.*
7-16] cp. 20, 11-21. [*de R.*
f Dt 22, 30; 27, 20; 1 Cor 5, 1. — cf. Gn 35, 22; 49, 4; Am 2, 7.
g cf. Gn 20, 12; 2 Rg 13, 12; Ez 22, 11.
h cf. Gn 38, 16, 26; Ez 22, 11.
i Mt 14, 4; Mr 6, 18. — cf. (Gn 38, 8; Dt 25, 5).
j cf. 1 Rg 1, 6, 8.
l cf. Gn 31, 50.
m cf. c p.15, 24; Ez 18, 6; 22, 10.
n cp. 20, 10; 2 Rg 12, 9. — cf. 2 Rg 11, 4. — v. Ex 20, 14.
o cp. 20, 2-5; Dt 18, 10. — cf. 4 Rg 16, 3; 21, 6; 23, 10; Ps 105, 37; Sap 12, 5; Jr 7, 31; 32, 35; Ez 20, 26, 31; 23, 37 etc. ,
p cf. 3 Rg 11, 7, 33; Ac 7, 43.
q cp. 19, 12; 20, 3; 21, 6; 22, 2, 32; Ez 36, 20, 22; Ml 1, 12.
r cp. 20, 13. — cf. Gn 19, 5; Jd 19, 22; Rm 1, 27; 1 Cor 6, 9, 10; 1 Tm 1, 9, 10.
s cp. 20, 15, 16; Ex 22, 19.
t cp. 20, 12.
u vr. 30. — cf. Mt 15, 19, 20; Mr 7, 21-23.
v cp. 20, 23. — cf. Dt 18, 12.
x Nm 35, 34; 1 Es 9, 11; Jr 2, 7; Ez 36, 12.
y cp. 20, 22. — cf. Ap 3, 16.
z cf. 4 Rg 17, 13, 17. — v. vr.
a v. cp. 16, 29. [4, 5.
b cp. 19, 37; 22, 9.
c vr. 3, 26; cp. 20, 23; Dt 18.
d v. vr. 2. [9.
1-10] *L. in fr. 4 p. D. Pass.*
a cp. 11, 44; Mt 5, 48; 1 Pt 1, 16.
2] * *Conc. Tr. s. 14 prooem. de*
b v. Ex 20, 12. [*R.*
c vr. 30. — v. Ex 20, 8.
d cp. 26, 1; 1 Jo 5, 21. — v. Ex 20, 3-5; 34, 17.
e Ex 34, 17; Dt 27, 15.
f v. cp. 7, 15-18.
g cp. 7, 18.
h v. cp. 5, 1.
i cp. 22, 15.
j cp. 23, 22; Dt 24, 19-21. — cf. Rt 2, 2, 15, 16; Eccli 33, 16.

11 [k]Non facietis furtum. [l]Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum. 12 [m]Non periurabis in nomine meo [n]nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus.

13 [o]Non facies calumniam proximo tuo nec vi opprimes eum. [p]Non morabitur opus mercennarii tui apud te usque mane. 14 Non maledices surdo [q]nec coram caeco pones offendiculum, sed [r]timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus. 15 [s]Non facies quod iniquum est nec iniuste iudicabis. [t]Non consideres personam pauperis nec honores vultum potentis. Iuste iudica proximo tuo. 16 [u]Non eris criminator [v]nec susurro in populo. [x]Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ego Dominus.

17 [y]Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed [z]publice argue eum, [a]ne habeas super illo peccatum. 18 [b]Non quaeras ultionem nec memor eris iniuriae civium tuorum. [c]Diliges amicum tuum sicut teipsum. Ego Dominus. 19 [d]Leges meas custodite.

[e]Iumentum tuum non facies coire cum alterius generis animantibus. [f]Agrum tuum non seres diverso semine. Veste, quae ex duobus texta est, non indueris.

20[2]Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quae sit ancilla etiam nubilis et tamen pretio non redempta nec libertate donata, vapulabunt ambo et non morientur, quia non fuit libera. 21 [g]Pro delicto autem suo offeret Domino ad ostium tabernaculi testimonii arietem, 22 [h]orabitque pro eo sacerdos et pro peccato eius coram Domino et repropitiabitur ei dimitteturque peccatum.

23 Quando ingressi fueritis terram et plantaveritis in ea ligna pomifera, auferetis praeputia eorum: poma, quae germinant, [i]immunda erunt vobis, nec edetis ex eis. 24 Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino. 25 Quinto autem anno comedetis fructus congregantes poma quae proferunt. Ego Dominus Deus vester.

26 [j]Non comedetis cum sanguine.

Non [k]augurabimini nec observabitis somnia, 27 [l]neque in rotundum attondebitis comam nec radetis barbam 28 et super mortuo non [m]incidetis carnem vestram neque figuras aliquas aut stigmata facietis vobis. Ego Dominus.

29 [n]Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra et impleatur piaculo. 30 [o]Sabbata mea custodite et [p]sanctuarium meum metuite. Ego Dominus.

31 [q]Non declinetis ad magos nec ab hariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos. Ego Dominus Deus vester.

32 [r]Coram cano capite consurge et honora personam senis et [s]time Dominum Deum tuum. Ego sum Dominus.

33 [t]Si habitaverit advena in terra vestra et moratus fuerit inter vos, non exprobetis ei; 34sed sit inter vos quasi [u]indigena, et [v]diligetis eum quasi vosmetipsos; fuistis enim et vos advenae in terra Aegypti. Ego Dominus Deus vester.

35 [x]Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. 36 [y]Statera iusta, et aequa sint pondera, iustus [z]modius [a]aequusque sextarius. Ego Dominus Deus vester qui eduxi vos de terra Aegypti.

37 [b]Custodite omnia praecepta mea et universa iudicia et facite ea. Ego Dominus.

20 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 2 Haec loqueris filiis Israël: Homo de filiis Israël et de advenis qui habitant in Israël, [c]si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur: populus terrae lapidabit eum. 3 Et ego [b]ponam, faciem meam contra illum, succidamque eum de medio populi sui, eo quod dederit de semine suo Moloch et [c]contaminaverit sanctuarium meum ac [d]polluerit nomen sanctum meum. 4 Quod negligens populus terrae et quasi parvipendens imperium meum dimiserit hominem qui dedit de semine suo Moloch, [e]nec voluerit eum occidere, 5[b]ponam faciem meam super hominem illum et super cognationem eius succidamque et ipsum et omnes qui consenserunt ei, ut [f]fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui.

*11] * Conc. Tr. s. 13 cp. 5 de R.; * Catech. R. III 9, 7.*
k v. Ex 20, 15, 16.
l cf. cp. 6, 2, 3; Eph 4, 15, 25; Col 3, 9.
m Ex 20, 7; Mt 5, 33.
*12, 13] * cf. Catech. R. III 3,*
n v. cp. 18, 21. *[27; 8, 10.*
o cp. 6, 3; Ecli 10, 6.
p Dt 24, 14, 15; Tb 4, 15; Jr 22, 13; Ml 3, 5. — cf. Jc 5,
q Dt 21, 18. [4.
r vr. 32; cp. 25, 17; Ec 5, 7; 12, 13; 1 Pt 2, 17. — cf. Gn
s Ex 23, 2, 3. [42, 18.
t Dt 1 17; 16, 19; 27, 19; Ps 81, 2; Pro 24, 23; Ecli 42, 1; Jc 2, 2, 9.— cf. 2 Par 19, 3; Ez 22, 9.
u cf. Pro 11, 13; 20, 19; Jr 9, *16] *Catech.R.III 9,10.* [6, 7.
v cf. Mt 26, 60, 61. — v. 3 Rg 21, 10-13; Ac 6, 11-13.
x Ex 23, 7.
y Jr 9, 8; 1 Jo 2, 11; 3, 14.
z Ps 140, 5; Pro 27, 5, 6; 28, 23; Ecli 19, 13; Mt 18, 15; Lc 17, 3; Gal 6, 1; Eph 5, 11.
a cf. cp. 22, 16; Rm 1, 32; 1 Tm 5, 22; 2 Jo 11.
*18] * cf. Catech. R. III 5, 5.*
b Pro 20, 22; Ecli 18, 1; Rm 12, 17, 19; Heb 10, 30.
c (all) Mt 5, 43; 19, 19; 22, 39; Mr 12, 31; Lc 6, 27; Jo 13, 34; Rm 13, 9; Gal 5, 14; Jc
d v. cp. 18, 4, 5. [2 8.
e cf. 3 Rg 1, 44.
f Dt 22, 9-11.
g cp. 5, 15; 6, 6, 7.
h cp. 5, 10, 16, 19.
i cf. Dt 20, 6.
j v. cp. 3, 17.
k Dt 18, 10; 4 Rg 17, 17; 21, 6; 2 Par 33, 6. — cf. Gn 44, 5.
l cp. 21, 5. — cf. Dt 14, 1; Is 15, 2; Jr 9, 26; 48, 37.
m cp. 21, 1, 4, 5; Dt 14, 1; 3 Rg 18, 28; Jr 16, 6; 41, 5; 47, 5; 48, 37; Os 7, 14.
n cf. Dt 23, 17.
o vr. 3; cp. 26, 2. - v. Ex 20, 8.
p Ec 5, 1. — cf. Mt 21, 12, 13 etc.; Jo 2, 14-16.
q cp. 20, 6, 27; Dt 18, 10; Is 8, 19. — cf. Ex 22, 18; 1 Rg 28, 3, 7, 9; 1 Par 10, 13; Ac 16, 16.
*32] * cf. Catech. R. III 2, 9.*
r Pro 20, 29; Ecli 8, 7. — cf. Sap 2, 10; Lm 5, 12.
s v. vr. 14.
t Ex 22, 21; 23, 9; Jr 22, 3;
u v. cp. 16, 29. [Ml 3, 5.
v Dt 10, 19. — v. vr. 18.
*35, 36] * Catech. R. III 8, 9.*
x v. vr. 15.
y Dt 25, 13, 15; Jb 31, 6; Pro 11, 1; 16, 11; 20, 10; Ez 45, 10. — cf. Am 8, 5; Mic 6, 11.
z (Ex 16, 36).
a (Ex 30, 24).
b cp. 18, 4, 5, 30; 22, 9.
a v. cp. 18, 21.
b v. cp. 17, 10.
c Ez 5, 11; 23, 38, 39.
d v. cp. 18, 21.
e Dt 17, 2, 3, 5.
f v. Ex 34, 15.

magos et hariolos consulunt, aut maledicunt parentibus, aut demum quasdam graviores immunditias committere praesumunt, et ipsi superstitiosi (6-27). Ad munditiem autem et sanctitatem servandam

g v. cp. 19, 31.
7] * *Conc. Tr. s. 14 proœm. de R.*
h vr. 26; cp. 19, 2; 1 Pt 1, 16. — v. cp. 11, 44.
i v. cp. 18, 4; 19, 37.
l cp. 21, 8, 15, 23; 22, 32; Lz 31, 13; Ez 37, 28.
m Ex 21, 17; Pro 20, 20; Mt 15, 4; Mr 7, 10.
n vr. 11, 12, 13, 16, 27. — cf. 2 Rg 1, 16; 3 Rg 2, 32. 33. 37.
10] * *cf. Cat. R. II 8. 24; III 7, 8.*
o cp. 18, 20; Dt 22, 22; Jb 31, 11.
p cf. cp. 19, 20. — v. Jo 8, 5.
q v. cp. 18, 8.
r cp. 18, 15. — cf. Gn 38, 16.
s cp. 18, 23.
t v. cp. 18, 22.
u cp. 18, 17; Dt 27, 23.

v Ex 22, 19; Dt 27, 21.

x cp. 18, 23.

y cp. 18, 9; Dt 27, 22. — cf. 2 Rg 13, 12.

z cp. 18, 19. — cf. cp. 15, 24.

a cp. 18, 12, 13.
b cp. 18, 6.

c cp. 18, 14.
d cf. Jr 22, 30; Os 9, 12.

e cp. 18, 16.

f vr. 8. — v. cp. 18, 4.
g cp. 18, 25, 28.
h cp. 18, 3, 24, 30.
i Ex 3, 17; 6, 8.
j v. Ex 3, 8.
l 3 Rg 8, 53. — cf. Ex 19, 5; Dt 7, 6; 14, 2; 3 Rg 8, 53.
m v. cp. 11, 2-47; Dt 14, 4-20.

n Ex 19, 6; 1 Pt 1, 16.
o vr. 7. — v. cp. 11, 44.
p Ex 22, 18; Dt 18, 11; 1 Rg 28, 7. — v. cp. 19, 31.
q vr. 2.
r vr. 9.

a Ez 44, 25.
b cf. Ez 24, 16, 17.
c Ez 44, 20. — cf. cp. 19, 27, 28; Dt 14, 1.
d v. cp. 18, 21.
6] *Of. et Ant. in fs. Corp. Chr.*
e v. cp. 3, 11.
f vr. 13, 14; cp. 19, 29. — Ez 44, 22.
g v. Dt 24, 1-4.
8] *V. All. in Ms. pro elig. summo Pont.*

6 Anima, [g]quae declinaverit ad magos et hariolos, et fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, et interficiam illam de medio populi sui. 7 [h]Sanctificamini et estote sancti, quia ego sum Dominus Deus vester. 8 [i]Custodite praecepta mea et facite ea. [l]Ego Dominus qui sanctifico vos.

9 [m]Qui maledixerit patri suo aut matri morte moriatur: patri matrique maledixit, [n]sanguis eius sit super eum.

10 [o]Si moechatus quis fuerit cum uxore alterius, et adulterium perpetraverit cum coniuge proximi sui, [p]morte moriantur et moechus et adultera.

11 [q]Qui dormierit cum noverca sua et revelaverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo: sanguis eorum sit super eos. 12 [r]Si quis dormierit cum nuru sua, uterque moriatur, quia [s]scelus operati sunt: sanguis eorum sit super eos.

13 [t]Qui dormierit cum masculo coitu femineo, uterque operatus est nefas: morte moriantur: sit sanguis eorum super eos.

14 [u]Qui supra uxorem filiam duxerit matrem eius scelus operatus est: vivus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri.

15 [v]Qui cum iumento et pecore coierit morte moriatur; pecus quoque occidite.

16 [x]Mulier, quae succubuerit cuilibet iumento, simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos.

17 [y]Qui acceperit sororem suam filiam patris sui vel filiam matris suae et viderit turpitudinem eius, illaque conspexerit fratris ignominiam, nefariam rem operati sunt; occidentur in conspectu populi sui, eo quod turpitudiem suam mutuo revelaverint, et portabunt iniquitatem suam.

18 [z]Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo et revelaverit turpitudinem eius, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui.

19 [a]Turpitudinem materterae et amitae tuae non discooperies: qui hoc fecerit ignominiam [b]carnis suae nudavit, portabunt ambo iniquitatem suam.

20 [c]Qui coierit cum uxore patrui vel avunculi sui et revelaverit ignominiam cognationis suae, portabunt ambo peccatum suum: [d]absque liberis morientur.

21 [e]Qui duxerit uxorem fratris sui rem facit illicitam, turpitudinem fratris sui revelavit: absque liberis erunt.

22 [f]Custodite leges meas atque iudicia et facite ea, ne et vos [g]evomat terra, quam intraturi estis et habitaturi. 23 [h]Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos: omnia enim haec fecerunt, et abominatus sum eas. 24 [i]Vobis autem loquor: Possidete terram eorum, quam dabo vobis in hereditatem, [j]terram fluentem lacte et melle. Ego Dominus Deus vester, [l]qui separavi vos a ceteris populis.

25 [m]Separate ergo et vos iumentum mundum ab immundo et avem mundam ab immunda, ne polluatis animas vestras in pecore et avibus et cunctis, quae moventur in terra, et quae vobis ostendi esse polluta. 26 [n]Eritis mihi sancti, [o]quia sanctus sum ego Dominus et separavi vos a ceteris populis, ut essetis mei.

27 [p]Vir sive mulier, in quibus pythonicus vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur: [q]lapidibus obruent eos: [r]sanguis eorum sit super illos.

21 Dixit quoque Dominus ad Moysen: Loquere ad sacerdotes filios Aaron et dices ad eos: [a]Ne contaminetur sacerdos in mortibus civium suorum 2 nisi tantum in consanguineis ac propinquis, id est super patre et matre et filio et filia, fratre quoque 3 et sorore virgine, quae non est nupta viro; 4 sed nec [b]in principe populi sui contaminabitur. 5 [c]Non radent caput nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras. 6 Sancti erunt Deo suo et [d]non polluent nomen eius; incensum enim Domini et [e]panes Dei sui offerunt et ideo sancti erunt. 7 [f]Scortum et vile prostibulum non ducent uxorem, nec eam [g]quae repudiata est a marito; quia consecrati sunt Deo suo 8 et

panes propositionis offerunt. Sint ergo sancti, quia et ego [h]sanctus sum Dominus [i]qui sanctifico eos. 9 [j]Sacerdotis filia,, si deprehensa fuerit in stupro et violaverit nomen patris sui, [k]flammis exuretur.

10 [l]Pontifex, id est sacerdos maximus inter fratres suos, [m]super cuius caput fusum est unctionis oleum et cuius manus in sacerdotio consecratae sunt vestitusque est sanctis vestibus, [n]caput suum non discooperiet, [o]vestimenta non scindet 11 et [p]ad omnem mortuum non ingredietur omnino; super patre quoque suo et matre non contaminabitur. 12 [q]Nec egredietur de sanctis, [r]ne polluat sanctuarium Domini, quia [s]oleum sanctae unctionis Dei sui super eum est. Ego Dominus.

13 Virginem ducet uxorem; 14 viduam autem et [t]repudiatam et sordidam atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo, 15 ne commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suae: quia ego Dominus qui sanctifico eum.

16 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 17 Loquere ad Aaron: [u]Homo de semine tuo per familias qui habuerit maculam [v]non offeret panes Deo suo 18 nec accedet ad ministerium eius: [x]si caecus fuerit, si claudus, si parvo vel grandi vel torto naso, 19 si fracto pede, si manu, 20 si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore vel [y]herniosus. 21 Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis non accedet offerre hostias Domino nec panes Deo suo; 22 vescetur tamen panibus, qui offeruntur in sanctuario, 23 ita duntaxat ut intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet et [z]contaminare non debet sanctuarium meum. [a]Ego Dominus qui sanctifico eos.

24 Locutus est ergo Moyses ad Aaron et ad filios eius et ad omnem Israël cuncta, quae fuerant sibi imperata.

22 Locutus quoque est Dominus ad Moysen dicens: 2 Loquere ad Aaron et ad filios eius, [a]ut caveant ab his quae [b]consecrata sunt filiorum Israël et [c]non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quae ipsi offerunt. Ego Dominus. 3 Dic ad eos et ad posteros eorum: Omnis homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea quae consecrata sunt et quae obtulerunt filii Israël Domino, [d]in quo est immunditia, peribit coram Domino. Ego sum Dominus.

4 Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus aut [e]patiens fluxum seminis, non vescetur de his quae sanctificata sunt mihi [f]donec sanetur. [g]Qui tetigerit immundum super mortuo, et [h]ex quo egreditur semen quasi coitus 5 et [i]qui tangit reptile et quodlibet immundum cuius tractus est sordidus, 6 immundus erit usque ad vesperum et non vescetur his quae sanctificata sunt; sed, [j]cum laverit carnem suam aqua 7 et occubuerit sol, tunc mundatus vescetur de sanctificatis, [l]quia cibus illius est. 8 [m]Morticinum et captum a bestia non comedent nec polluentur in eis. Ego sum Dominus. 9 Custodiant praecepta mea, [n]ut non subiaceant peccato et moriantur in sanctuario, cum polluerint illud. [o]Ego Dominus qui sanctifico eos.

10 [p]Omnis alienigena non comedet de sanctificatis, inquilinus sacerdotis et mercenarius non vescentur ex eis; 11 quem autem sacerdos emerit, et qui vernaculus domus eius fuerit, [q]hi comedent ex eis. 12 Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his quae sanctificata sunt et de primitiis non vescetur; 13 sin autem vidua vel repudiata et absque liberis [r]reversa fuerit ad domum patris sui, [s]sicut puella consueverat, aletur cibis patris sui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem. 14 [t]Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam addet [u]quintam partem cum eo quod comedit et dabit sacerdoti in sanctuarium. 15 [v]Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israël, quae offerunt Domino, 16 [x]ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint. Ego Dominus qui sanctifico eos.

17 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 18 Loquere ad Aaron et filios eius et ad omnes filios Israël dicesque ad eos: [y]Homo de domo Israël et de advenis qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem suam vel vota solvens vel sponte offerens, quidquid illud obtulerit in holocaustum Domini, 19 ut offeratur per vos, [z]masculus

h v. cp. 11, 44.
i cp. 22, 9, 16.
j cf. 1 Tm 3, 4.
k cf. Gn 38, 24.
*l*o] *Gr. ut. s. vr. 8.*
l cp. 8, 12; 16, 32; Ex 29, 29, 30; Nm 35, 25.
m Ex 29, 7, 21; 30, 20.
n cp. 10, 6.
o cf. Mt 26, 65.
p cf. vr. 1, 2.
q cp. 10, 7.
r vr. 23.
s cf. cp. 8, 12, 30.
t Ez 44, 22. — v. vr. 7.
u cf. 1 Tm 3, 2-10; Tt 1, 7-9.
v cp. 10, 3. — cf. Nm 16, 5.
x cp. 22, 22.
y cf. Dt 23, 1.
z vr. 12.
a vr. 8.
a cf. Nm 6, 3.
b vr. 3; Ex 28, 38; Dt 15, 19.
c cf. Nm 18, 32. — v. cp. 18, 21.
d cp. 7, 20.
e cp. 15, 2, 16.
f cp. 14, 2; 15, 13.
g Nm 19, 11.
h cp. 15, 16.
i cp. 11, 24, 43.
j cf. Heb 10, 22. — v. cp. 15, 5-11.
l cp. 21, 22. — cf. Nm 18, 11, 13. — v. cp. 3, 11.
m cp. 17, 15; Ex 22, 31; Dt 14, 21; Ez 44, 31.
n cf. Ex 28, 43. — v. cp. 19, 8.
o cp. 21, 8, 15, 23. [17.
p cp. 24, 9. — cf. 1 Rg 21, 6; Mt 12, 4 etc.
q Nm 18, 11, 13.
r Gn 38, 11; Rt 1, 8.
s cp. 10, 14; Nm 18, 11, 19.
t cf. cp. 4, 2; 16, 18.
u cp. 5, 16; 27, 13, 15, 19.
v cp. 19, 8; Nm 18, 32.
x cp. 1, 2, 3, 10; Nm 15, 14.
y cp. 1, 3, 10.

et ideo arcendis vel ab omnibus sacris vel tantum ab eduliis sacrificalibus vescendis (22, 1-16); c) de natura victimarum et earum consumatione (17-33); d) de temporibus sacris, nempe de sabbato (23, 1-3), de

immaculatus erit ex bobus et ovibus et ex capris; 20 [z]si maculam habuerit, non offeretis neque erit acceptabile.

21 [a]Homo, qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel [b]vota solvens vel sponte offerens tam de bobus quam de ovibus, immaculatum offeret, ut acceptabile sit; omnis macula non erit in eo. 22 [c]Si caecum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas aut scabiem aut [d]impetiginem, non offeretis ea Domino nec [e]adolebitis ex eis super altare Domini. 23 Bovem et ovem aure et cauda amputatis voluntarie offerre potes, votum autem ex eis solvi non potest. 24Omne animal, quod vel contritis vel tusis vel sectis ablatisque testiculis est, non offeretis Domino, et in terra vestra hoc omnino ne faciatis. 25 De manu alienigenae non offeretis [f]panes Deo vestro, et quidquid aliud dare voluerit, quia [g]corrupta et maculata sunt omnia, non suscipietis ea.

26 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 27 [h]Bos, ovis et capra, cum genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suae; die autem octavo et deinceps offerri poterunt Domino. 28 Sive illa bos sive ovis [i]non immolabuntur una die cum fetibus suis.

29 Si immolaveritis [j]hostiam pro gratiarum actione Domino, ut possit esse placabilis, 30 eodem die comedetis eam; [k]non remanebit quidquam in mane alterius diei. Ego Dominus.

31 [m]Custodite mandata mea et facite ea. Ego Dominus. 32 [n]Ne polluatis nomen meum sanctum, [o]ut sanctificer in medio filiorum Israël. [p]Ego Dominus qui sanctifico vos 33 et eduxi de terra Ægypti, [q]ut essem vobis in Deum. Ego Dominus.

23 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 2 Loquere filiis Israël et dices ad eos: [a]Hae sunt feriae Domini, quas [b]vocabitis sanctas: 3 [c]sex diebus facietis opus, dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus: omne opus non facietis in eo: sabbatum Domini est in cunctis habitationibus vestris.

4 [d]Hae sunt ergo feriae Domini sanctae, quas celebrare debetis temporibus suis: 5 [e]mense primo, quartadecima die mensis ad vesperum Phase Domini est, 6 et quintadecima die mensis huius sollemnitas azymorum Domini est. Septem diebus azyma comedetis. 7 [f]Dies primus erit vobis celeberrimus sanctusque: omne opus servile non facietis in eo, 8 sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus. Dies autem septimus erit celebrior et sanctior, nullumque servile opus facietis in eo.

9Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 10Loquere filiis Israël et dices ad eos: [g]Cum ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, et messueritis segetem, feretis manipulos spicarum [h]primitias messis vestrae ad sacerdotem. 11 [i]qui elevabit fasciculum coram Domino, ut acceptabile sit pro vobis, [j]altero die sabbati et sanctificabit illum. 12 Atque in eodem die, quo [k]manipulus consecratur, caedetur [l]agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domini. 13 Et libamenta offerentur cum eo duae decimae similae conspersae oleo in incensum Domini odoremque suavissimum, liba [m]quoque vini quarta pars hin. 14 Panem et [n]polentam et pultes non comedetis ex segete, usque ad diem qua offeretis ex ea Deo vestro. Praeceptum est sempiternum in generationibus cunctisque habitaculis vestris.

15 [o]Numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, 16 usque ad alteram diem expletionis hebdomadae septimae, id est [p]quinquaginta dies; et sic offeretis [q]sacrificium novum Domino 17 ex omnibus habitaculis vestris panes primitiarum duos de duabus decimis similae fermentatae, quos coquetis in [r]primitias Domini, 18offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos anniculos et vitulum de armento unum et arietes duos, et erunt in holocaustum cum libamentis suis in odorem suavissimum Domino. 19 Facietis et [s]hircum pro peccato duosque agnos anniculos [t]hostias pacificorum; 20 cumque elevaverit eos sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, [u]cedent in usum eius. 21 Et vocabitis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum: omne opus servile non facietis in eo. Legitimum sempiternum erit in cunctis habitaculis et generationibus vestris.

22[v]Postquam autem messueritis segetem terrae vestrae, non secabitis

---

z Dt 15, 21; 17, 1; Ez 35.14; Ml 1, 8, 14. — cf. Rm 12, 1; Heb 9, 14; 1 Pt 1, 19.
a cp. 3, 1, 6.
b cp. 7, 16; Nm 15, 3, 8; Dt 23, 21, 23; Ps 60, 9; 64, 2, 115, 18; Ec 5, 4, 5.
c vr. 20; cp. 21, 18; Ml 1, 8.
d v. cp. 21, 20.
e cp. 1, 9, 13; 3, 3, 5.

f v. cp. 3, 11.
g Ml 1, 14.
h Ex 22, 30.

i cf. Dt 22, 6, 7.
j cp. 7, 12; Ps 106, 22; 115, 17; Am 4, 5.
k cp. 7, 15.

m cp. 19, 37; Nm 15, 40; Dt [4, 40.
n v. cp. 18, 21.
o cp. 10, 3.
p v. cp. 20, 8.
q v. Ex 6, 7.

1, 2] v. vr. 4-6.
a vr. 4, 37; Nm 29, 39. — v. Ex 23, 14-17.
b Ex 12, 16; Nm 10, 10; Jl 2, 15.
c cp. 19, 3; Ex 23, 12; 31, 15; 34, 21; Lc 13, 14. — v. Ex 20, 8-11; Dt 5, 12-15.
4-6] R. in D. Pass.
d Ex 23, 14-19.
e Ex 12, 18; 13, 3, 10; 23, 15; 34, 18; Nm 9, 2, 3; 28, 16; Js 5, 10; 4 Rg 23, 21; 1 Es 6, 10; Ez 45, 22. — cf. Nm 9, 10, 11; 2 Par 30, 2, 13, 15. — v. Ex 12, 2-14; Dt 16, 2-8.
f Ex 12, 16; Nm 28, 18, 25.
9-14] L. in sb. QT. Pnt.
g Ex 23, 19; 34, 26; Nm 15, 2, 18, 19; 28, 26; Dt 26, 1, 2.
h vr. 17.
i vr. 15, 20; Ex 29, 24.
j cf. Mt 28, 1.
k cp. 1, 10.
l cp. 2, 14-16.

m Ex 29, 40.
n cf. cp. 2, 14.

o Ex 34, 22; Nm 28, 26-31; Dt 16, 9-12.
p Ac 2, 1.
q Nm 28, 26.

r v. vr. 10.

s cp. 4, 23, 28; Nm 28, 30.
t v. cp. 3, 1.
u Nm 18, 12; Dt 18, 4.

v cp. 19, 9, 10; Dt 24, 19. — cf. Rt 2, 2, 3, 7, 17.

eam usque ad solum nec remanentes spicas colligetis, sed pauperibus et peregrinis dimittetis eas. Ego sum Dominus Deus vester.

23 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 24 Loquere filiis Israël: [a]Mense septimo, prima die mensis erit vobis sabbatum [b]memoriale clangentibus tubis et vocabitur sanctum: 25 omne opus servile non facietis in eo et offeretis holocaustum Domino.

26 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 27 [z]Decimo die mensis huius septimi dies expiationum erit celeberrimus et vocabitur sanctus; adfligetisque animas vestras in eo et offeretis holocaustum Domino. 28 Omne opus servile non facietis in tempore diei huius, quia dies propitiationis est, ut propitietur vobis Dominus Deus vester. 29 Omnis anima, quae adflicta non fuerit die hac, [a]peribit de populis suis; 30 et quae operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo. 31 Nihil ergo operis facietis in eo; legitimum sempiternum erit vobis in cunctis generationibus et habitationibus vestris. 32 Sabbatum requietionis est, et adfligetis animas vestras die nono mensis: a vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra.

33 Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: 34 Loquere filiis Israël: [b]A quintodecimo die mensis huius septimi erunt feriae tabernaculorum septem diebus Domino. 35 Dies primus vocabitur celeberrimus atque sanctissimus: omne opus servile non facietis in eo. 36 Et septem diebus offeretis holocausta Domino; [c]dies quoque octavus erit celeberrimus atque sanctissimus et offeretis holocaustum Domino; est enim [d]coetus atque collectae: omne opus servile non facietis in eo.

37 [e]Hae sunt feriae Domini, quas vocabitis celeberrimas atque sanctissimas; offeretisque in eis oblationes Domino holocausta et libamenta iuxta ritum uniuscuiusque diei; 38 [f]exceptis sabbatis Domini donisque vestris, et quae offeretis ex voto vel quae sponte tribuetis Domino. 39 A quintodecimo ergo die mensis septimi, quando [g]congregaveritis omnes fructus terrae vestrae, celebrabitis ferias Domini septem diebus: die primo et die octavo erit sabbatum, id est requies. 40 [h]Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimae spatulasque palmarum et ramos ligni densarum frondium et salices de torrente et [i]laetabimini coram Domino Deo vestro 41 [j]celebrabitisque sollemnitatem eius septem diebus per annum: legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Mense septimo festa celebrabitis 42 et [k]habitabitis in umbraculis septem diebus; omnis, qui de genere est Israël, manebit in tabernaculis, 43 ut [l]discant posteri vestri quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israël, cum educerem eos de terra Aegypti. Ego Dominus Deus vester.

44 Locutusque est Moysen super sollemnitatibus [m]Domini ad filios Israël.

24 Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: 2 [a]Praecipe filiis Israël, ut adferant tibi oleum de olivis purissimum ac lucidum ad concinnandas lucernas iugiter 3 extra velum testimonii in tabernaculo foederis. Ponetque eas Aaron a vespere usque ad mane coram Domino cultu rituque perpetuo in generationibus vestris. 4 Super [b]candelabrum [c]mundissimum ponentur semper in conspectu Domini.

5 Accipies quoque similam et coques ex ea duodecim [d]panes, qui singuli habebunt duas decimas, 6 quorum senos altrinsecus [e]super mensam purissimam coram Domino statues 7 et pones [s]uper eos tus lucidissimum, ut sit panis in monimentum oblationis Domini. 8 [f]Per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti a filiis Israël foedere sempiterno 9 [g]eruntque Aaron et filiorum eius, ut [h]comedant eos in loco sancto, quia sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini iure perpetuo.

10 Ecce autem egressus filius mulieris israëlitidis, quem pepererat de viro aegyptio inter filios Israël, iurgatus est in castris cum viro israëlita. 11 Cumque [i]blasphemasset [j]nomen et maledisset ei, [l]adductus est ad Moysen (vocabatur autem mater eius Salumith, filia Dabri de tribu Dan). 12 [m]Miseruntque eum in carcerem, [n]donec nossent quid iuberet Dominus. 13 Qui locutus est ad Moysen dicens: 14 [o]Educ blasphemum extra castra, et [p]ponant omnes qui audierunt manus suas super caput eius, et lapidet eum populus universus.

x Nm 10, 10; 29, 1-6.
y cp. 25, 9.

26-32] L. in sb. QT. Spbr.
z cp. 16, 29, 30; Nm 29, 7.

a v. Ex 30, 33.

b Nm 29, 12; Dt 16, 13; 1 Es 3, 4; 2 Es 8, 14; Ez 45, 25; Os 12, 9; Zc 14, 16; 2 Mc 1, 9, 18; Jo 7, 2.
c Nm 29, 35; 2 Es 8, 18; 2 Mc 10, 6; Jo 7, 37.
d Nm 29, 35; Dt 16, 8; 4 Rg 10, 20; 2 Par 7, 9; 2 Es 8, 18; Is 1, 13; Jl 1, 14; 2, 15; Am 5, 21.
e vr. 2. 4.
f Nm 29, 39.

g Ex 23, 16; Dt 16, 13.

h v. 2 Es 8, 14- 16.

i Dt 16, 14, 15.
j v. Nm 29, 12- 38.
42-43] Cm. in sb. QT. Spbr.
k v. 2 Es 8, 14-18.
l v. Dt 31, 10-13.

m vr. 2.

a Ex 27, 20. 21.

b Ex 31, 8; 39, 37.
c Ex 25, 31.
5[cf. Catech. R. II 4, 12.*
d Ex 25, 30.
e Ex 25, 23, 24; 3 Rg 7, 48; 2 Par 4, 19; 13, 11; Heb 9, 2.
f 1 Par 9, 32. — cf. Nm 4, 7; 2 Par 2, 4.
g cf. 1 Rg 21, 6; Mt 12, 4 etc.
h cf. cp. 6, 16; 8, 31; 21, 22; Ex 29, 33.

i v. vr. 16.
j cf. Ex 3, 14, 15; Ph 2, 9.
l Ex 18, 22, 26.
m cf. Nm 15, 34.
n cf. Ex 18, 15, 16; Nm 15, 34; 27, 5; 36, 5, 6.
o cf. vr. 23.
p cf. Dt 13, 9; 17, 7; Dn 13, 34.

panibus propositionis (24, 1-9), necnon post narrationem de quodam blasphemo lapidato et post promulgationem legis talionis (10-23), veniunt praecepta de annis sabbatico et iubilei, quibus quiescente

15 Et ad filios Israël loqueris: Homo, qui maledixerit Deo suo, [q]portabit peccatum suum; 16 et qui [r]blasphemaverit nomen Domini morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis sive peregrinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen Domini morte moriatur.

17 [s]Qui percusserit et occiderit hominem morte moriatur. 18 [t]Qui percusserit animal reddet vicarium, id est animam pro anima. 19 Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum, [u]sicut fecit, sic fiet ei: 20 fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet: qualem inflixerit maculam talem sustinere cogetur. 21 Qui percusserit iumentum reddet aliud. Qui percusserit hominem punietur. 22 [v]Aequum iudicium sit inter vos, sive peregrinus sive civis peccaverit; quia ego sum Dominus Deus vester.

23 Locutusque est Moyses ad filios Israël, et [x]eduxerunt eum, qui blasphemaverat, extra castra, ac lapidibus oppresserunt; feceruntque filii Israël sicut praeceperat Dominus Moysi.

25 Locutusque est Dominus ad Moysen in [a]monte Sinai dicens: 2 Loquere filiis Israël et dices ad eos: Quando ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, sabbatizes sabbatum Domino. 3 [b]Sex annis seres agrum tuum et sex annis putabis vineam tuam colligesque fructus eius, 4 septimo autem anno [c]sabbatum erit terrae requietionis Domini: agrum non seres, et vineam non putabis. 5 [d]Quae sponte gignet humus non metes et uvas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam; annus enim requietionis terrae est; 6 sed erunt vobis in cibum tibi et servo tuo, ancillae et mercennario tuo et advenae, qui peregrinantur apud te; 7 iumentis tuis et pecoribus omnia, quae nascuntur, praebebunt cibum.

8 Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est septies septem, quae simul faciunt annos quadraginta novem; 9 et [e]clanges bucina mense septimo, decima die mensis, [f]propitiationis tempore in universa terra vestra. 10 Sanctificabisque annum quinquagesimum, et [g]vocabis remissionem cunctis habitatoribus terrae tuae; ipse est enim iubileus. [h]Revertetur homo ad possessionem suam et unusquisque rediet ad familiam pristinam, 11 quia iubileus est et quinquagesimus annus. [i]Non seretis neque metetis sponte in agro nascentia, et primitias vindemiae non colligetis 12 ob sanctificationem iubilei; [j]sed statim oblata comedetis. 13 Anno iubilei redient omnes ad possessiones suas.

14 Quando vendes quippiam civi tuo vel emes ab eo, [l]ne contristes fratrem tuum, sed [m]iuxta numerum annorum iubilei emes ab eo, 15 et iuxta supputationem frugum vendet tibi. 16 Quanto plures anni remanserint post iubileum, tanto crescet et pretium; et quanto minus temporis numeraveris, tanto minoris et emptio constabit; tempus enim frugum vendet tibi.

17 Nolite adfligere contribules vestros, [n]sed timeat unusquisque Deum suum, quia ego Dominus Deus vester. 18 [o]Facite praecepta mea et iudicia custodite et implete ea, [p]ut habitare possitis in terra absque ullo pavore, 19 et [q]gignat vobis humus fructus suos, [r]quibus vescamini usque ad saturitatem nullius impetum formidantes. 20 Quod si dixeritis: [s]Quid comedemus anno septimo, [t]si non severimus neque collegerimus fruges nostras? 21 [u]dabo benedictionem meam vobis anno sexto, et faciet fructus trium annorum, 22 seretisque anno octavo et comedetis [x]veteres fruges usque ad nonum annum: donec nova nascantur, edetis vetera.

23 Terra quoque non vendetur in perpetuum, [y]quia mea est, et vos [z]advenae et coloni mei estis. 24 Unde cuncta regio possessionis vestrae sub redemptionis condicione vendetur.

25 Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam et [a]voluerit propinquus eius, potest redimere quod ille vendiderat. 26 Sin autem non habuerit proximum et ipse pretium ad redimendum potuerit invenire, 27 [b]computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit; et quod reliquum est reddet emptori, sicque recipiet possessionem suam. 28 Quod si non invenerit manus eius ut reddat pretium, habebit emptor quod emerat usque ad annum iubileum. [c]In ipso enim omnis venditio redibit ad dominum et ad possessorem pristinum.

q cp. 5, 1; 20, 17, 20; 22, 9; Nm 9, 13. — cf. Ex 20, 7; Dn 13, 34.
r vr. 11; 3 Rg 21, 10, 13; Mt 26, 65, 66 etc.; Jo 10, 33.
s Gn 9, 5, 6; Ex 21, 12; Nm 35, 31; Dt 19, 11, 12; 27, 24.
t Ex 21, 33, 34.
u Ex 21, 24; Dt 19, 21; Mt 5, 38; 7, 2. — cf. Tb 4, 16.
v cp. 19, 34; Ex 12, 49; Nm 15, 16.
x cf. vr. 14; Nm 15, 36; Ac 7, 57
a cp. 26, 45.
b Ex 23, 10, 11; Dt 15, 1-11. — cf. cp. 26, 34, 35; 2 Par 36, 21.
c 1 Mc 6, 49, 53.
d cf. 4 Rg 19, 29; Is 37, 30.
e cf. cp. 23, 24; Js 6, 6; Is 27, 13.
f cp. 23, 24, 27.
g Is 61, 1; Jr 34, 8; Ez 46, 17. — cf. Is 61, 2; 63, 4; Lc 4, 19.
h cp. 27, 24; Nm 36, 4.
i vr. 4, 5.
j vr. 6, 7.
l 1 Th 4, 6. — cf. cp. 19, 33.
m cp. 27, 18, 23.
n vr. 36, 43; cp. 19, 14, 32.
o v. cp. 18, 4, 5.
p cp. 26, 5, 6; Dt 12, 10. — cf. 3 Rg 5, 4; Pro 1, 33; Is 1, 19; Jr 23, 6; Ez 34, 25, 28.
q Ps 84, 13; Ez 34, 26, 27.
r cp. 26, 5; Dt 11, 15. — cf. Jl 2, 19, 26.
s cf. Mt 6, 25, 31; Lc 12, 22, 29.
t vr. 4, 5.
u Dt 28, 8.
v cf. 4 Rg 19, 29.
x cp. 26, 10.
y Dt 32, 43; 2 Par 7, 20; Ps 23, 1; 84, 2; Os 9, 3; Jl 2, 18; 3, 2.
z 1 Par 29, 15; Ps 38, 13; Heb 11, 13; 1 Pt 2, 11 etc.
a Rt 2, 20; 3, 9, 12; 4, 4, 6; Jr 32, 7, 8.
b v. vr. 50-52.
c vr. 13, 41; cp. 27, 24.

terra, res venditae, agri, aedes recuperantur (25, 1-35), et liberi restituuntur Israelitae, qui propter inopiam in servitutem sese redegerant (36-55). Coronidis instar totius leviticae legislationis, praeter

29 Qui vendiderit domum intra urbis muros, habebit licentiam redimendi donec unus impleatur annus. 30 Si non redemerit et anni circulus fuerit evolutus, emptor possidebit eam et posteri eius in perpetuum, et redimi non poterit etiam in iubileo. 31 Sin autem in villa fuerit domus, quae muros non habet, agrorum iure vendetur; si ante redempta non fuerit, in iubileo revertetur ad dominum. 32 [d]Aedes levitarum, quae in urbibus sunt, semper possunt redimi; 33 si redemptae non fuerint, in iubileo revertentur ad dominos, quia domus urbium levitarum pro possessionibus sunt inter filios Israël. 34 [e]Suburbana autem eorum non veneant, quia possessio sempiterna est.

35 Si attenuatus fuerit frater tuus et infirmus manu, et [f]susceperis eum quasi advenam et peregrinum et vixerit tecum, 36 [g]ne accipias usuras ab eo nec amplius quam dedisti. [h]Time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te. 37 [i]Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram et frugum superabundantiam non exiges. 38 [j]Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti, ut darem vobis terram Chanaan et essem vester Deus.

39 [l]Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes servitute famulorum, 40 sed quasi mercennarius et colonus erit: usque ad annum iubileum operabitur apud te 41 et postea egredietur [m]cum liberis suis et revertetur ad cognationem et [n]ad possessionem patrum suorum. 42 [o]Mei enim servi sunt, et ego eduxi eos de terra Aegypti: non veneant condicione servorum. 43 [p]Ne adfligas eum [q]per potentiam, sed [r]metuito Deum tuum. 44 Servus et ancilla sint vobis de nationibus, quae in circuitu vestro sunt, 45et de [s]advenis, qui peregrinantur apud vos vel qui ex his nati fuerint in terra vestra, hos habebitis famulos 46 et hereditario iure transmittetis ad posteros ac possidebitis in aeternum; fratres autem vestros filios Israël ne opprimatis per potentiam. 47 Si invaluerit apud vos manus advenae atque peregrini, et attenuatus [t]frater tuus vendiderit se ei aut cuiquam de stirpe eius, 48 post venditionem, potest redimi. Qui voluerit ex fratribus suis [u]redimet eum, 49 et patruus et patruelis et consanguineus et adfinis. Sin autem et [v]ipse potuerit, redimet se, 50 supputatis dumtaxat annis a tempore venditionis suae usque ad annum iubileum; et pecunia, qua venditus fuerat, [x]iuxta annorum numerum et rationem mercennarii supputata. 51 Si plures fuerint anni qui remanent usque ad iubileum, secundum hos reddet et pretium, 52 si pauci, ponet rationem cum eo iuxta annorum numerum et reddet emptori quod reliquum est annorum, 53 quibus ante servivit, mercedibus imputatis; [y]non adfliget eum violenter in conspectu tuo. 54 Quod si per haec redimi non potuerit, anno iubileo [z]egredietur cum liberis suis; 55 [a]mei enim sunt servi filii Israël, quos eduxi de terra Aegypti.

26 Ego Dominus Deus vester.
Non facietis vobis [a]idolum et [b]sculptile nec [c]titulos erigetis nec [d]insignem lapidem ponetis in terra vestra, ut adoretis eum. Ego enim sum Dominus Deus vester. 2 [e]Custodite sabbata mea et pavete ad sanctuarium meum. Ego Dominus.

3 [f]Si in praeceptis meis ambulaveritis et mandata mea custodieritis et feceritis ea, [g]dabo vobis pluvias temporibus suis, 4 et [h]terra gignet germen suum et pomis arbores replebuntur; 5 [i]apprehendet messium tritura vindemiam, et vindemia occupabit sementem, [j]et comedetis panem vestrum in saturitate et absque pavore habitabitis in terra vestra; 6 [l]dabo pacem in finibus vestris: [m]dormietis, et non erit qui exterreat; [n]auferam malas bestias, et [o]gladius non transibit terminos vestros; 7 persequemini inimicos vestros, et corruent coram vobis; 8 [p]persequentur quinque de vestris centum alienos et centum de vobis decem milia; cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro. 9 [q]Respiciam vos et crescere faciam: [r]multiplicabimini, et firmabo pactum meum vobiscum. 10 Comedetis [s]vetustissima veterum et vetera, novis supervenientibus, proicietis. 11 [t]Ponam tabernaculum meum in medio vestri, et non abiciet vos anima mea. 12 [u]Ambulabo inter vos et [v]ero Deus vester, vosque eritis populus meus. 13 [x]Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegyptiorum ne serviretis eis, et qui [y]confregi catenas cervicum vestrarum, ut incederetis erecti.

d cf. Nm 35, 2-5. — v. Js 21, 2-40.

e Nm 35, 3; 1 Par 13, 2. — cf. Ac 4, 36, 37. — v. Js 21, 11-42; 1 Par 6, 55-81.
f Dt 15, 7, 8. — cf. Ps 40, 2; 111, 5, 9; Pro 14, 31; Ac 11, 29; 1 Jo 3, 17.
g cf. Ex 22, 25.
h vr. 17, 43; 2 Es 5, 9. — cf. Pro 28, 8; Ml 3, 5.
i Dt 23, 19; Lc 6, 35.
j vr. 42, 55; cp. 22, 32, 33; 26, 13.
l Ex 21, 2; Dt 15, 12; 3 Rg 9, 22; 4 Rg 4, 1; 2 Es 5, 5. — cf. Jr 34, 14.
m cf. Ex 21, 3.
n vr. 13, 28.
o vr. 55. — cf. Rm 6, 22; 1 Cor 7, 23.
p vr. 53. - cf. Eph 6, 9; Col 4, 1.
q Ex 1, 13, 14; Ez 34, 4.
r vr. 17, 36.
s Is 14, 1, 2; 56, 3, 6.

t vr. 25, 35, 39.

u v. 2 Es 5, 1-5.
v vr. 26, 47.

x Jb 7, 1; Is 16, 14; 21, 16.
y vr. 43; Ex 1, 13, 14; Ez 34, 4.
z vr. 41; Ex 21, 2, 3.
a vr. 42.

1-45] Dt 28, 1-68.
a Ex 20, 4; Dt 5, 8; Ps 96, 7.
b v. cp. 19, 4.
c Nm 33, 52. — cf. Gn 28, 18.
d cf. Js 24. 26,
e cp. 19, 30. — v. Ex 20, 8.
3-12] *L. sb. QT. Pnt.*
f Dt 11, 13-15; 28, 1-14. — v. cp. 18, 4.
g Ps 67, 10; Ez 34, 26, 27; 36, 30; Jl 2, 23, 24; Zc 8, 12. — cf. vr. 19; Dt 11, 14.
h Ps 66, 7; 84, 13.
i cf. Am 9, 13.
j v. cp. 25, 18, 19.
l cf. 3 Rg 4, 25; 1 Par 22, 9; Jr 14, 13.
m Jb 11, 19; Pro 3, 24, 26; Jr 30, 10; Sph 3, 13.
n Ez 34, 25. — cf. 4 Rg 17, 25; Is 35, 9; Ez 5, 17; 14, 15.
o cf. Ez 14, 17.
p cf. Dt 32, 30; Js 23, 10; Is 30, 17.
q 4 Rg 13, 23.
r 2 Es 9, 23; Jr 23, 3.
9] *v. Hab 3, 3.*
s cp. 25, 22.
t Ez 37, 26-28. — cf. Ap 21, 3.
u (all) 2 Cor 6, 16. — Ex 29, 45.
v Jr 7, 23; 11, 4; 24, 7; 30, 22; Ez 11, 20; 14, 11; 36, 28; 37, 27. — v. Ex 6, 7.
x v. cp. 25, 38.
y Ez 34, 27. — cf. Jr 27, 2; 28, 2, 10, 13.

sanctionem, qua cunctis praecepta servantibus multa bona destinantur (26, 1-13), inoboedientibus vero intimantur poenae pro gravitate criminum ad extremam usque perniciem producendae (14-38), relicta

14 [z]Quod si non audieritis me nec feceritis omnia mandata mea, **15** si spreveritis leges meas et iudicia mea contempseritis, ut non faciatis ea quae a me constituta sunt, et ad [a]irritum perducatis pactum meum, **16** ego quoque haec faciam vobis: [b]visitabo vos velociter in [c]egestate et ardore, qui conficiat oculos vestros et consumat animas vestras: [d]frustra seretis sementem, quae ab hostibus devorabitur. **17** [e]Ponam faciem meam contra vos, et [f]corruetis coram hostibus vestris et [g]subiciemini his qui oderunt vos; [h]fugietis, nemine persequente.

18 Sin autem nec sic oboedieritis mihi, addam correptiones vestras [i]septuplum propter peccata vestra **19** et conteram [j]superbiam duritiae vestrae, [k]daboque vobis caelum desuper sicut ferrum et terram aeneam, **20** [l]consumetur incassum labor vester, [m]non proferet terra germen nec arbores poma praebebunt.

21 [n]Si ambulaveritis ex adverso mihi nec volueritis audire me, addam plagas vestras in septuplum propter peccata vestra; **22** [o]immittamque in vos bestias agri, quae consumant vos et pecora vestra et ad paucitatem cuncta redigant, desertaeque fiant viae vestrae.

23 [q]Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, [r]sed ambulaveritis ex adverso mihi, **24** [s]ego quoque contra vos adversus incedam et percutiam vos septies propter peccata vestra **25** [t]inducamque super vos gladium ultorem foederis mei; cumque confugeritis in urbes, [u]mittam pestilentiam in medio vestri, et trademini in manibus hostium, **26** postquam [v]confregero baculum panis vestri, ita ut decem mulieres in uno clibano coquant panes et reddant eos ad pondus, et [w]comedetis et non saturabimini.

27 [y]Sin autem nec per haec audieritis me, sed ambulaveritis contra me, **28** et ego incedam adversus vos in [z]furore contrario et corripiam vos septem plagis propter peccata vestra, **29** ita ut [a]comedatis carnes filiorum vestrorum et filiarum vestrarum. **30** [b]Destruam excelsa vestra et simulacra confringam. [c]Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, et abominabitur vos anima mea, **31** in tantum ut [d]urbes vestras redigam in solitudinem et deserta faciam [e]sanctuaria vestra, [f]nec recipiam ultra odorem suavissimum, **32** [g]disperdamque terram vestram, et [h]stupebunt super ea inimici vestri, cum habitatores illius fuerint. **33** [i]Vos autem dispergam in gentes et [j]evaginabo post vos gladium, eritque terra vestra deserta et civitates vestrae dirutae.

34 [l]Tunc placebunt terrae sabbata sua cunctis diebus solitudinis suae, quando fueritis **35** in terra hostili: sabbatizabit et requiescet in sabbatis solitudinis suae, eo quod non requieverit in sabbatis vestris, quando habitabatis in ea. **36** Et qui de vobis remanserint [m]dabo pavorem in cordibus eorum in regionibus hostium; terrebit eos [n]sonitus [o]folii volantis, et ita fugient quasi gladium. Cadent, nullo persequente, **37**et corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes: [p]nemo vestrum inimicis audebit resistere. **38** Peribitis inter gentes, et hostilis vos terra consumet. **39** Quod si et de iis aliqui remanserint, [q]tabescent in iniquitatibus suis in terra inimicorum suorum, et propter peccata patrum suorum et sua adfligentur, **40** [r]donec confiteantur iniquitates suas et maiorum suorum, [s]quibus praevaricati sunt in me et ambulaverunt ex adverso mihi. **41** Ambulabo igitur et ego contra eos et inducam illos in terram hostilem, donec erubescat [t]incircumcisa mens eorum; tunc orabunt pro impietatibus suis. **42** Et [v]recordabor foederis mei, quod pepigi cum Iacob et Isaac et Abraham; [x]terrae quoque memor ero, **43** quae cum relicta fuerit ab eis, complacebit sibi in sabbatis suis patiens solitudinem propter illos. Ipsi vero rogabunt pro peccatis suis, eo quod abiecerint iudicia mea et leges meas despexerint. **44** Et tamen, etiam cum essent in terra hostili, [y]non penitus abieci eos neque sic despexi ut consumerentur [z]et irritum facerem pactum meum cum eis. Ego enim sum Dominus Deus eorum **45** et recordabor foederis mei pristini, [a]quando eduxi eos de terra Aegypti [b]in conspectu gentium, ut essem Deus eorum. Ego Dominus.

[c]Haec sunt iudicia atque praecepta et leges, quas dedit Dominus inter se et filios Israël [d]in monte Sinai per manum Moysi.

---

z (all) Bar 2, 29. — cf. Lm 2, 17; Mi 2, 2. — v. Dt 28, 15-68.
a vr. 44; Dt 31, 20. — cf. Is 24, 5.
b Pro 19, 23. — cf. Jb 10, 12.
c Dt 28, 21, 22; Pro 19, 23.
d Dt 28, 33, 51; Jb 31, 8; Jr 5, e v. cp. 17 10. [17; Mic 6, 15.
f Dt 28, 25; Jd 2, 14; Jr 19, 7.
g Ps 105, 41.
h Pro 28, 1. — cf. vr. 36; Ps 52, 6; Sap 17, 10.

i vr. 21, 24, 28; Gn 4, 15; Ps 78, 12; Pro 24, 16.
j Dt 28, 23. — cf. Dt 11, 17; 3 Rg 17, 2.
k Ez 30, 6. — cf. Jr 13, 9.
l cf. Ps 126, 1; Is 49, 4.
m cf. Ag 1, 10. — v. vr. 4.
n vr. 27.
o Dt 32, 24; Sap 11, 16. — cf. vr. 6; 4 Rg 2, 24; Jr 5, 6.
p Jd 5, 6; Is 33, 8; Lm 1, 4; Zc 7, 14.
q Jr 2, 30; 5, 3. — v. Am 4, 6-12.
r v. vr. 27.
s Ps 17, 27.
t Dt 32, 25; Is 1, 20; Jr 14, 12; 24, 10; 29, 17, 18; Ez 5, 17; 6, 3; 14, 17; 20, 8; 32, 2.
u Nm 14, 12; Dt 28, 21.
v Ps 104, 16; Is 3, 1; Ez 4, 16 5, 16; 14, 13.
w Is 9, 20; Mic 6, 14; Ag 1, 6.
y vr. 21, 24.
z Js 59, 18; 63, 3; 66, 15; Jr 21, 5; Ez 5, 13, 15; 8, 18.
a Dt 28, 53; Ez 5, 10. — cf. 4 Rg 6, 29; Lm 4, 10; Bar 2, 3.
b 2 Par 14, 5; 34, 3, 4, 7. — v. Ez 6, 3-6.
c cf. 4 Rg 23, 20; 2 Par 34, 5; Ez 6, 5.
d 2 Es 2, 3; Jr 4, 7. — v. 4 Rg 25, 4-10.
e Ps 73, Lm 1, 10; Ez 9, 6; 21, 2.
f Jr 6, 20. — v. Is 1, 11-15; Am 5.
g Jr 9, 11; 25, 11, 18. [21-23.
h Dt 28, 37; 3 Rg 9, 8; Jr 18, 16; 19, 8; Ez 5, 15.
i Dt 4, 27; 28, 64; 2 Es 1, 8; Ps 43, 12; Jr 9, 16; Ez 12, 15; 20, 23; 22, 15; Zc 7, 14. —
j cf. Gn 3, 24. [cf. Lc 21, 24.
l vr. 43; 2 Par 36, 21. — v. cp. 25, 2.
m Ez 21, 7.
n vr. 17. — cf. Gn 43, 18; Jb 15, 21; Pro 28, 1; Sap 17, 4, 17
o Jb 13, 25.
p Js 7, 12; Jd 2, 14.
q Dt 28, 65; Ez 4, 17; 24, 23; 33, 10. — cf. Ez 6, 9.
r cf. Dt 4, 30; 2 Es 9, 2; Pro 28, 13; 1 Jo 1, 9. — v. 3 Rg 8, 33-36; Dn 9, 4-19.
s cp. 6, 2; Nm 5, 6.
t cf. Dt 10, 16; Jr 6, 10; 9, 26. — v. Ex 6, 12.
u cf. 3 Rg 21, 29; 2 Par 12, 6, 7; 32, 26; 33, 12, 13.
v Ex 2, 24; 6, 5; 4 Rg 13, 23; Ps 105, 45; Ez 16, 60.
x cf. Ps 84, 2.
y cf. Dt 4, 31; 4 Rg 13, 23; 2
z vr. 15. [Es 9, 31; Rm 11, 2.
a cp. 22, 33; Ex 12, 33, 51; Ez
b Ps 97, 2. [20, 9, 22.

c cp. 27, 34; Dt 6, 1; 12, 1.
d cp. 25, 1.

tamen paenitentibus spe veniae (39-45), accedunt praecepta de implendis votis libere susceptis (27, 1-25), de primogenitis Domino sistendis (26, 27), deque rebus Deo sacris (28, 29), et decimis (30-34).

27 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: **2** Loquere filiis Israël et dices ad eos: [a]Homo, qui votum fecerit et spoponderit Deo animam suam, sub aestimatione dabit pretium: **3** si fuerit masculus a vicesimo anno usque ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos argenti [b]ad mensuram sanctuarii; **4** si mulier, triginta. **5** A quinto autem anno usque ad vicesimum masculus dabit viginti siclos, femina decem. **6** Ab uno mense usque ad annum quintum pro masculo dabuntur quinque sicli, pro femina tres. **7** Sexagenarius et ultra masculus dabit quindecim siclos, femina decem. **8** Si pauper fuerit et aestimationem reddere non valebit, stabit coram sacerdote et quantum ille aestimaverit et viderit eum posse reddere tantum dabit.

9 Animal autem, quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum erit **10** et [c]mutari non poterit, id est nec melius malo, nec peius bono; quod si mutaverit, et ipsum quod mutatum est et illud pro quo mutatum est consecratum erit Domino. **11** Animal immundum, quod immolari Domino non potest, si quis voverit, adducetur ante sacerdotem, **12** qui iudicans utrum bonum an malum sit statuet pretium. **13** [d]Quod si dare voluerit is qui offert, [e]addet supra aestimationem quintam partem.

14 Homo si voverit domum suam et sanctificaverit Domino, considerabit eam sacerdos utrum bona aut mala sit et iuxta pretium, quod ab eo fuerit constitutum, [f]venundabitur. **15** [g]Sin autem ille qui voverat voluerit redimere eam, dabit quintam partem aestimationis supra et habebit domum.

16 Quod si agrum possessionis suae voverit et consecraverit Domino, iuxta mensuram sementis aestimabitur pretium: si triginta modiis hordei seritur terra, quinquaginta siclis venundetur argenti. **17** Si statim ab anno incipientis iubilei voverit agrum, quanto valere potest tanto aestimabitur. **18** Sin autem post aliquantum temporis, [h]supputabit sacerdos pecuniam iuxta annorum, qui reliqui sunt, numerum usque ad iubileum, et detrahetur ex pretio. **19** [i]Quod si voluerit redimere agrum ille qui voverat, addet quintam partem aestimatae pecuniae et possidebit eum. **20** Sin autem noluerit redimere, sed alteri cuilibet fuerit venundatus, ultra eum qui voverat redimere non poterit; **21** quia, [j]cum iubilei venerit dies, [l]sanctificatus erit Domino et [m]possessio consecrata ad ius pertinet sacerdotum. **22** Si ager emptus est et [n]non de possessione maiorum sanctificatus fuerit Domino, **23** [o]supputabit sacerdos iuxta annorum numerum usque ad iubileum pretium; et dabit ille, qui voverat eum, Domino; **24** [p]in iubileo autem revertetur ad priorem dominum, qui vendiderat eum et habuerat in sorte possessionis suae. **25** Omnis aestimatio [q]siclos sanctuarii ponderabitur. [r]Siclus viginti obolos habet.

26 [s]Primogenita, quae ad Dominum pertinent, nemo sanctificare poterit et vovere: sive bos sive ovis fuerit, Domini sunt. **27** Quod si immundum est animal, redimet qui obtulit iuxta aestimationem tuam, et [t]addet quintam partem pretii; si redimere noluerit, vendetur alteri quantocumque a te fuerit aestimatum.

28 [u]Omne quod Domino consecratur, sive homo fuerit sive animal sive ager, non vendetur nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum sanctum sanctorum erit Domino. **29** Et [v]omnis consecratio quae offertur ab homine non redimetur, sed morte morietur.

30 [x]Omnes decimae terrae sive de frugibus sive de pomis arborum Domini sunt et illi sanctificantur. **31** Si quis autem voluerit redimere decimas suas, addet quintam partem earum. **32** Omnium decimarum bovis et ovis et caprae, quae sub pastoris virga [y]transeunt, quidquid decimum venerit sanctificabitur Domino. **33** Non eligetur nec bonum nec malum [z]nec altero commutabitur; si quis mutaverit, et quod mutatum est et pro quo mutatum est sanctificabitur Domino, et non redimetur.

34 [a]Haec sunt praecepta, quae mandavit Dominus Moysi ad filios Israël [b]in monte Sinai.

a Nm 6, 2. — cf. Jd 11, 30, 31. 39; 1 Rg 1, 11, 28. — v. Nm 30, 3-16.
b vr. 25. — v. Ex 30, 13.
c vr. 33.
d vr. 15, 19.
e cp. 22, 14.
f v. cp. 25, 30.
g vr. 13.
h vr. 23; cp. 25, 15, 16.
i vr. 13.
j cp. 25, 28, 30, 31, 33, 41.
l vr. 28.
m Nm 18, 14; Ex 44, 29.
n cp. 25, 10, 25.
o vr. 18.
p cp. 25, 10, 28.
q vr. 3.
r Ex 30, 13; Nm 3, 47; Ez 45, 12.
s v. Ex 13, 2.
t vr. 11-13.
u vr. 21; Js 6, 17; 1 Rg 15, 21. — cf. Nm 18, 14.
v cf. Nm 21, 2; Jd 11, 35; 1 Rg 15, 3, 9; 3 Rg 22, 42.
30] * *cf. Conc. Tr. s. 25 cp. 12 de R.*
x Gn 14, 20; 18, 22; Nm 18, 21, 24; Dt 14, 28; 2 Par 31, 5, 6, 12; 2 Es 13, 12; Ml 3, 8, 10.
y Ez 20, 37. — cf. Jr 33, 13.
z vr. 10.
a cp. 26, 46.
b cp. 25, 1; 26, 45.

LIBER NUMERI

HEBRAICE " VAIEDABBER „

LIBER NUMERI
1, 1-34

a cp. 10, 11, 12,; Ex 19, 1.
b Lx 25, 22.
c cf. cp. 9, 1.
d Ex 30, 12; 38, 26; 2 Rg 24, 2; 1 Par 21, 2. — v. cp. 26, 2-51.
e 1 Par 12, 31; 1 Es 8, 20.
f cp. 14, 29; Ex 30, 14.
g Ex 12, 51.

5-16] cf. cp. 10, 14-28.
h cp. 7, 30.
i cp. 7, 36.
j cp. 7, 12. — v. Ex 6, 23.
k cp. 7, 18.
l cp. 7, 24.
m cp. 7, 48; 1 Par 7, 26.
n cp. 7, 54.
o cp. 7, 60.
p cp. 7, 66.
q cp. 7, 72.
r cp. 7, 42.
s cp. 7, 78.
t cp. 7, 2. — cf. Ex 18, 21, 25. — v. 1 Par 27, 16-22.
u vr. 20, 22; cp 3, 47; 1 Par 23, 24.

20-46] cp. 2, 3-32.

v cf. cp. 26, 7.

x cf. cp. 26, 14.

y cf. cp. 26, 18.

z cf. cp. 26, 22; 2 Rg 24, 9.

a cf. cp. 26, 25.

b cf. cp. 26, 27.

c cf. cp. 26, 37.

LOCUTUSQUE est Dominus ad Moysen in [a]deserto Sinai [b]in tabernaculo foederis, [c]prima die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Aegypto dicens: [2d]Tollite summam universae congregationis filiorum Israël per cognationes et domos suas et [e]nomina singulorum, quidquid sexus est masculini [3f]a vicesimo anno et supra, omnium virorum fortium ex Israël, et numerabitis eos per [g]turmas suas tu et Aaron. [4] Eruntque vobiscum principes tribuum ac domorum in cognationibus suis, [5] quorum ista sunt nomina: de Ruben [h]Elisur filius Sedeur, [6] de Simeon [i]Salamiel filius Surisaddai, [7] de Iuda [j]Nahasson filius Aminadab, [8] de Issachar [k]Nathanaël filius Suar, [9] de Zabulon [l]Eliab filius Helon, [10] filiorum autem Ioseph de Ephraim [m]Elisama filius Ammiud, de Manasse [n]Gamaliel filius Phadassur, [11]de Beniamin [o]Abidan filius Gedeonis, [12] de Dan [p]Ahiezer filius Ammisaddai, [13] de Aser [q]Phegiel filius Ochran, [14] de Gad Eliasaph filius [r]Duel, [15] de Nephthali [s]Ahira filius Enan: [16] hi nobilissimi [t]principes multitudinis per tribus et cognationes suas et capita exercitus Israël, [17] quos tulerunt Moyses et Aaron cum omni vulgi multitudine [18] et congregaverunt primo die mensis secundi recensentes eos per cognationes et domos ac familias et [u]capita et nomina singulorum a vicesimo anno et supra, [19] sicut praeceperat Dominus Moysi. Numeratique sunt in deserto Sinai.

[20] De Ruben primogenito Israëlis per generationes et familias ac domos suas et nomina capitum singulorum, omne quod sexus est masculini a vicesimo anno et supra, procedentium ad bellum [21] [v]quadraginta sex milia quingenti.

[22] De filiis Simeon per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina et capita singulorum, omne quod sexus est masculini a vicesimo anno et supra, procedentium ad bellum [23] [x]quinquaginta novem milia trecenti.

[24] De filiis Gad per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a viginti annis et supra omnes, qui ad bella procederent, [25] [y]quadraginta quinque milia sescenti quinquaginta.

[26] De filiis Iuda per generationes et familias ac domos cognationum suarum per nomina singulorum a vicesimo anno et supra omnes, qui poterant ad bella procedere, [27] [z]recensiti sunt septuaginta quattuor milia sescenti.

[28] De filiis Issachar per generationes et familias ac domos cognationum suarum per nomina singulorum a vicesimo anno et supra omnes, qui ad bella procederent, [29] recensiti sunt [a]quinquaginta quattuor milia quadringenti.

[30] De filiis Zabulon per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vicesimo anno et supra omnes, qui poterant ad bella procedere, [31] [b]quinquaginta septem milia quadringenti.

[32] De filiis Ioseph filiorum Ephraim per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vicesimo anno et supra omnes, qui poterant ad bella procedere, [33] [c]quadraginta milia quingenti.

[34] Porro filiorum Manasse per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a viginti

1. Filiorum sraël historia post discessum a Sinai usque ad eorum relectionem in Cades (Nm. 1, 1-14,45). *Moyses et Aaron dinumerant universum Israël (1, 1-46), exceptis tamen levitis (47-54), pro quibus, post constitutos situs ubi unaq .aeque tribus*

annis et supra omnes, qui poterant ad bella procedere, 35 [d]triginta duo millia ducenti.

36 De filiis Beniamin per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vicesimo anno et supra omnes, qui poterant ad bella procedere, 37 [e]triginta quinque milia quadringenti.

38 De filiis Dan per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vicesimo anno et supra omnes, qui poterant ad bella procedere, 39 [f]sexaginta duo milia septingenti.

40 De filiis Aser per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vicesimo anno et supra omnes, qui poterant ad bella procedere, 41 [g]quadraginta milia et mille quingenti.

42 De filiis Nephthali per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vicesimo anno et supra omnes, qui poterant ad bella procedere, 43 [h]quinquaginta tria milia quadringenti.

44 [i]Hi sunt quos numeraverunt Moyses et Aaron et duodecim principes Israël, singulos per domos cognationum suarum. 45 Fueruntque omnis numerus filiorum Israël per domos et familias suas a vicesimo anno et supra, qui poterant ad bella procedere, 46 sescenta tria milia virorum quingenti quinquaginta.

47 [k]Levitae autem in tribu familiarum suarum non sunt numerati cum eis. 48 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 49 Tribum Levi noli numerare neque pones summam eorum cum filiis Israël, 50 [l]sed constitue eos super tabernaculum testimonii et cuncta vasa eius et quidquid ad caeremonias pertinet: [m]ipsi portabunt tabernaculum et omnia utensilia eius, et erunt in ministerio [n]ac per gyrum tabernaculi metabuntur. 51 [o]Cum proficiscendum fuerit, deponent levitae tabernaculum: cum castrametandum, erigent; [p]quisquis externorum accesserit occidetur.

52 Metabuntur autem castra filii Israël unusquisque [q]per turmas et cuneos atque exercitum suum. 53 Porro levitae per gyrum tabernaculi figent tentoria, ne fiat [r]indignatio super multitudinem filiorum Israël, et excubabunt in [s]custodiis tabernaculi testimonii. 54 Fecerunt ergo filii Israël iuxta omnia quae praeceperat Dominus Moysi.

2 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron dicens: 2 [a]Singuli per turmas, signa atque vexilla et domos cognationum suarum castrametabuntur filii Israël [b]per gyrum tabernaculi foederis.

3 Ad orientem Iudas figet tentoria per turmas exercitus sui, eritque princeps filiorum eius [c]Nahasson filius Aminadab, 4 et omnis de stirpe eius summa pugnantium septuaginta quattuor milia sescenti. 5 Iuxta eum castrametati sunt de tribu Issachar, quorum princeps fuit [d]Nathanaël filius Suar, 6 et omnis numerus pugnatorum eius quinquaginta quattuor milia quadringenti. 7 In tribu Zabulon princeps fuit [e]Eliab filius Helon, 8 omnis de stirpe eius exercitus pugnatorum quinquaginta septem milia quadringenti. 9 Universi, qui in castris Iudae adnumerati sunt, fuerunt centum octoginta sex milia quadringenti, et per turmas suas [f]primi egredientur.

10 In castris filiorum Ruben ad meridianam plagam erit princeps [g]Elisur filius Sedeur, 11 et cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt, quadraginta sex milia quingenti. 12 Iuxta eum castrametati sunt de tribu Simeon, quorum princeps fuit [h]Salamiel filius Surisaddai, 13 et cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt, quinquaginta novem milia trecenti. 14 In tribu Gad princeps fuit [i]Eliasaph filius [j]Duel, 15 et cunctus exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt, quadraginta quinque milia sescenti quinquaginta. 16 Omnes, qui recensiti sunt in castris Ruben centum quinquaginta milia et mille quadringenti quinquaginta: per turmas suas in [k]secundo loco proficiscentur.

17 [l]Levabitur autem tabernaculum testimonii per officia levitarum et turmas eorum; quomodo erigetur, ita et deponetur: singuli per loca et ordines suos proficiscentur.

d cf. cp. 26, 34.

e cf. cp. 26, 41.

f cf. cp. 26, 43.

g cf. cp. 26, 47.

h cf. cp. 26, 50.

i cf. cp. 26, 64.
j cp. 3, 32; Ex 38, 25. — cf. cp. 11, 21; 26, 51; Ex 12, 37.

k cp. 2, 33. — cf. cp. 3, 14-39; 26, 57, 62. — v. 1 Par 6, 1-81.

l cp. 3, 7, 8; Ex 38, 21. — v. cp. 4, 15-33.

m cp. 4, 1-49.

n v. cp. 3, 23-38.

o cp. 10, 17, 21.

p cp. 3, 10, 38; 18, 7. — cf. 1 Rg 6, 19; 2 Rg 6, 6, 7; 1 Par 13, 10.

q cp. 2, 2, 34.

r cp. 8; 19; 16, 46; 18, 5. — cf. 1 Rg 6, 19; 2 Rg 6, 6, 7.

s cp. 3, 7, 8, 38; 8, 26; 9, 19. 23; 18, 3-5; 31, 30, 47; 1 Par 23, 32; 2 Par 13, 11.

a cp. 1, 52.

b cf. Js 3, 4.

c cp. 1, 7. — v. Ex 6, 23.

d cp. 1, 8.

e cp. 1, 9.

f cp. 10, 14-16.

g cp. 1, 5.

h cp. 1, 6.

i cp. 1, 14.
j cf. cp. 7, 42, 47; 10, 20.

k cp. 10, 18-20.

l cp. 10, 17, 21.

ad quattuor mundi plagas circa tabernaculum et circa levitarum tentoria castrametari debeat (52-2, 34), fit census. In eo definita peculiari filiorum Aaron comparate ad reliquos filios Levi condicione

18 Ad occidentalem plagam erunt castra filiorum Ephraim, quorum princeps fuit [m]Elisama filius Ammiud. 19 Cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt, quadraginta milia quingenti. 20 Et cum eis tribus filiorum Manasse, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadassur, 21 cunctusque exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt, triginta duo milia ducenti. 22 In tribu filiorum Beniamin princeps fuit [n]Abidan filius Gedeonis, 23 et cunctus exercitus pugnatorum eius, qui recensiti sunt, triginta quinque milia quadringenti. 24 Omnes, qui numerati sunt in castris Ephraim, centum octo milia centum: per turmas suas [o]tertii proficiscentur.

25 Ad aquilonis partem castrametati sunt filii Dan, quorum princeps fuit [p]Ahiezer filius Ammisaddai. 26 Cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt, sexaginta duo milia septingenti. 17 Iuxta eum fixere tentoria de tribu Aser, quorum princeps fuit [q]Phegiel filius Ochran. 28 Cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati sunt, quadraginta milia et mille quingenti. 29 De tribu filiorum Nephthali princeps fuit [r]Ahira filius Enan. 30 Cunctus exercitus pugnatorum eius quinquaginta tria milia quadringenti. 31 Omnes, qui numerati sunt in castris Dan, fuerunt centum quinquaginta septem milia sescenti, et [s]novissimi proficiscentur.

32 Hic numerus filiorum Israël, per domos cognationum suarum et turmas divisi exercitus, [t]sescenta tria milia quingenti quinquaginta.

33 [u]Levitae autem non sunt numerati inter filios Israël: sic enim praeceperat Dominus Moysi. 34 Feceruntque filii Israël iuxta omnia quae mandaverat Dominus. [v]Castrametati sunt per turmas suas et profecti per familias ad domos patrum suorum.

3 Hae sunt generationes Aaron et Moysi in die qua locutus est Dominus ad Moysen in monte Sinai, 2 [a]et haec nomina filiorum Aaron: primogenitus eius Nadab deinde Abiu et Eleazar et Ithamar: 3 haec nomina filiorum Aaron sacerdotum, [b]qui uncti sunt et quorum [c]repletae et consecratae manus ut sacerdotio fungerentur. 4 [d]Mortui sunt enim Nadab et Abiu, cum offerrent ignem alienum in conspectu Domini in deserto Sinai, absque liberis; functique sunt sacerdotio Eleazar et Ithamar coram Aaron patre suo.

5 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 6 [e]Applica tribum Levi et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, ut ministrent ei et excubent 7 [f]et observent quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonii 8 et custodiant vasa tabernaculi servientes in ministerio eius. 9 [g]Dabisque dono levitas 10 Aaron et filiis eius, [h]quibus traditi sunt a filiis Israël; Aaron autem et filios eius [i]constitues super cultum sacerdotii. [j]Externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur.

11 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 12 [l]Ego tuli levitas a filiis Israël pro omni primogenito qui aperit vulvam in filiis Israël, eruntque levitae mei; 13 [m]meum est enim omne primogenitum, [n]ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti sanctificavi mihi quidquid primum nascitur in Israël: ab homine usque ad pecus mei sunt. Ego Dominus.

14 Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai dicens: 15 Numera filios Levi per domos patrum suorum et familias, [o]omnem masculum ab uno mense et supra. 16 Numeravit Moyses, ut praeceperat Dominus, 17 [p]et inventi sunt filii Levi per nomina sua Gerson et Caath et Merari. 18 Filii Gerson [q]Lebni et Semei; 19 filii Caath Amram et Iesaar, Hebron et Oziel: 20 filii Merari [s]Moholi et Musi.

21 De Gerson fuere familiae duae lebnitica et semeitica, 22 quarum numeratus est populus sexus masculini ab uno mense et supra septem milia quingenti. 23 [t]Hi post tabernaculum metabuntur ad occidentem 24 sub principe Eliasaph filio Laël 25 et [u]habebunt excubias in tabernaculo foederis, 26 [v]ipsum tabernaculum et [x]operimentum eius, [y]tentorium, quod trahitur ante fores tecti foederis et [z]cortinas atrii, [a]tentorium quoque quod appenditur in introitu atrii tabernaculi et quidquid ad ritum altaris pertinet, [b]funes tabernaculi et omnia utensilia eius.

27 Cognatio Caath habebit populos [c]amramitas et iesaaritas et hebronitas et ozielitas. Hae sunt familiae Caathitarum recensitae per

m cp. 1, 10.

n cp. 1, 11.

o cp. 10, 22-24. — cf. Ps 79, 3.

p cp. 1, 12.

q cp. 1, 13.

r cp. 1, 15.

s cp. 10, 25-27.

t v. cp. 1, 46.

u v. cp. 1, 47-49.

v cf. cp. 24, 2, 5, 6.

a v. Ex 6, 23.

b v. Ex 29, 7; Lv 8, 10, 12, 30.

c Ex 28, 41. — v. Jd 17, 5, 12; 3 Rg 13, 33; Eccli 45, 18.

d cp. 26, 61; Lv 10, 1, 2; 1 Par 24, 2.

e cp. 1, 50; 8, 6; 18, 2.

f cp. 8, 11, 15, 24, 26; Dt 10, 8.

g cp. 8, 19; 18, 6.

*10] * cf. Catech. R. II 7, 24.*

h cp. 8, 16.

i cp. 18, 7. — cf. Rm 12, 7.

j vr. 38. — v. cp. 1, 51.

l vr. 41; cp. 8, 16; 18, 6.

m v. cp. 8, 16; Ex 13, 2.

n cp. 8, 17; Ex 13, 12, 15.

o vr. 39; cp. 26, 62. — cf. cp. 1, 47.

p cp. 26, 57-62; Gn 46, 11; Ex 6, 16-19; 1 Par 6, 1, 16; 23, 6.

q Ex 6, 17; 1 Par 6, 17; 23, 7

r Ex 6, 18; 1 Par 6, 2, 18; 23 12.

s Ex 6, 19; 1 Par 6, 19; 23, 21.

t v. cp. 1, 53.

u cp. 4, 24-26.

v Ex 25, 9 .

x Ex 26, 7. 14; 36, 14.

y Ex 26, 36.

z Ex 27, 9.

a Ex 27, 16.

b vr. 37; Ex 35, 18; 39, 40.

c 1 Par 26, 23.

nomina sunt: 28 omnes generis masculini ab uno mense et supra octo milia sescenti. Habebunt excubias sanctuarii 29 et castrametabuntur ad meridianam plagam, 30 princepsque eorum erit [d]Elisaphan filius Oziel. 31 Et custodient [e]arcam [f]mensamque et [g]candelabrum, [h]altaria et vasa sanctuarii, in quibus ministratur, et [i]velum cunctamque huiuscemodi supellectilem; 32 princeps autem principum levitarum Eleazar filius Aaron sacerdotis erit super [j]excubitores custodiae sanctuarii.

33 At vero de Merari erunt populi moholitae et musitae recensiti per nomina sua: 34 omnes generis masculini ab uno mense et supra sex milia ducenti. 35 Princeps eorum Suriel filius Abihaiel. [l]In plaga septentrionali castramctabuntur. 36 [m]Erunt sub custodia eorum [n]tabulae tabernaculi et [o]vectes et [p]columnae ac [q]bases earum et omnia quae ad cultum huiuscemodi pertinent; 37 [r]columnaeque atrii per circuitum cum basibus suis et [s]paxilli cum [t]funibus.

38 [u]Castrametabuntur ante tabernaculum foederis, id est ad orientalem plagam, Moysen et Aaron cum filiis suis habentes custodiam sanctuarii in medio filiorum Israël. [v]Quisquis alienus accesserit morietur. 39 Omnes levitae, quos numeraverunt Moyses et Aaron iuxta praeceptum Domini per familias suas in genere masculino a mense uno et supra, fuerunt [x]viginti duo milia.

40 Et ait Dominus ad Moysen: Numera primogenitos sexus masculini de filiis Israël ab uno mense et supra, et habebis summam eorum. 41 [y]Tollesque levitas mihi pro omni primogenito filiorum Israël. Ego sum Dominus. Et pecora eorum pro universis primogenitis pecorum filiorum Israël. 42 Recensuit Moyses, sicut praeceperat Dominus, primogenitos filiorum Israël, 43 et fuerunt masculi per nomina sua a mense uno et supra viginti duo milia ducenti septuaginta tres.

44 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 45 [z]Tolle levitas pro primogenitis filiorum Israël et pecora levitarum pro pecoribus eorum, eruntque levitae mei. Ego sum Dominus. 46 [a]In pretio autem ducentorum septuaginta trium, [b]qui excedunt numerum levitarum de primogenitis filiorum Israël, 47 accipies [c]quinque siclos per singula capita ad mensuram sanctuarii. [d]Siclus habet viginti obolos. 48 Dabisque pecuniam Aaron et filiis eius pretium eorum qui supra sunt. 49 Tulit igitur Moyses pecuniam eorum qui fuerant amplius, et quos redemerant a levitis 50 pro primogenitis filiorum Israël, [e]mille trecentorum sexaginta quinque siclorum iuxta pondus sanctuarii; 51 et [f]dedit eam Aaron et filiis eius, iuxta verbum quod praeceperat sibi Dominus.

4 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron dicens: 2 Tolle summam filiorum Caath de medio levitarum per domos et familias suas 3 [a]a tricesimo anno et supra usque ad quinquagesimum annum, omnium qui ingrediuntur ut stent et ministrent in tabernaculo foederis. 4 Hic est cultus filiorum Caath: tabernaculum foederis et [b]sanctum sanctorum 5 ingredientur Aaron et filii eius, quando movenda sunt castra, et deponent [c]velum, quod pendet ante fores, involventque eo [d]arcam testimonii 6 et operient rursum velamine ianthinarum pellium extendentque desuper pallium totum hyacinthinum et [e]inducent vectes. 7 [f]Mensam quoque propositionis involvent hyacinthino pallio et ponent cum ea turibula et mortariola, cyathos et crateras ad liba fundenda: [g]panes semper in ea erunt. 8 Extendentque desuper pallium coccineum, quod rursum operient velamento ianthinarum pellium et [h]inducent vectes; 9 sument et pallium hyacinthinum, quo operient [i]candelabrum cum lucernis et forcipibus suis et emunctoriis et cunctis vasis olei, quae ad concinnandas lucernas necessaria sunt, 10 et super omnia ponent operimentum ianthinarum pellium et inducent vectes; 11 necnon et [j]altare aureum involvent hyacinthino vestimento et extendent desuper operimentum ianthinarum pellium inducentque vectes. 12 [l]Omnia vasa, quibus ministratur in sanctuario, involvent hyacinthino pallio et extendent desuper operimentum ianthinarum pellium inducentque vectes; 13 sed et altare mundabunt cinere et involvent illud purpureo vestimento 14 ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio eius utuntur, id est ignium receptacula, fuscinulas ac tridentes, uncinos et batilla. Cuncta

d cf. Ex 6, 22; Lv 10, 4.
e Ex 25, 10. — cf. cp. 7, 9.
f Ex 25, 23.
g Ex 25, 31.
h Ex 27, 1; 30, 1.
i Ex 26, 36.
j vr. 28; cp. 1, 53; 18, 4. 5. — cf. Ex 38, 8; 1 Rg 2, 22.

l v. cp. 1, 53.
m cp. 4, 31.
n Ex 26, 15.
o Ex 26, 26.
p Ex 26, 32. 37.
q Ex 26, 19.
r Ex 27, 10.
s Ex 27, 19.
t vr. 26.
u v. cp. 1, 53.
v vr. 10. — v. cp. 1, 51.

x cf. vr. 22, 28, 34. — v. vr. 46-49.

y vr. 12, 45.

z vr. 12, 41.

a cp. 18, 15, 16; Ex 13, 13.
b vr. 39, 43.
c cp. 18, 16; Lv 27, 6.
d Ex 30, 13; Lv 27, 25; Ez 45, 12.

e vr. 46, 47.
f vr. 48.

a vr. 23. 30, 35, 39, 43, 47. — cf. cp. 8, 24; 1 Par 23, 3, 24-27.

b vr. 19.
c v. Ex 26, 31.
d Ex 25, 10, 16.

e Ex 25, 14.
f Ex 25, 23, 29, 30; 37, 16: Lv 24, 6, 8.
g 2 Par 2, 4.

h cf. Ex 25, 28.
i v. Ex 25, 31-39.

j Ex 30, 1, 3.

l cf. 1 Par 9, 28, 29.

datur (40-51). Alter levitarum admittendorum ad ministeria sacra census conficitur, continens munerum designationem cum sacerdotum, tum reliquorum, quando de loco in locum tabernaculum transferendum est (4, 1-59).

vasa altaris operient simul velamine ianthinarum pellium et inducent vectes.

15 Cumque involverint Aaron et filii eius sanctuarium et omnia vasa
eius in commotione castrorum, tunc intrabunt filii Caath [m]ut portent
involuta, et [n]non tangent vasa sanctuarii, ne moriantur. Ista sunt
opera filiorum Caath in tabernaculo foederis; 16 super quos erit
Eleazar filius Aaron sacerdotis, ad cuius curam pertinet [o]oleum ad
concinnandas lucernas et [p]compositionis incensum et [q]sacrificium,
quod semper offertur, et [r]oleum unctionis et quidquid ad cultum
tabernaculi pertinet, omniumque vasorum quae in sanctuario sunt.

17 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron dicens: 18 Nolite
perdere populum Caath de medio levitarum, 19 sed hoc facite eis ut
vivant et non moriantur, si [s]tetigerint sancta sanctorum. Aaron et
filii eius intrabunt ipsique disponent opera singulorum et dividentquid portare quis debeat. 20 [t]Alii nulla curiositate videant quae sunt
in sanctuario priusquam involvantur, alioquin morientur.

21 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 22 Tolle summam
etiam [u]filiorum Gerson per domos ac familias et cognationes suas
23 [v]a triginta annis et supra usque ad annos quinquaginta, numera
omnes qui ingrediuntur et ministrant in tabernaculo foederis. 24 Hoc
est officium familiae Gersonitarum 25 ut [x]portent [y]cortinas tabernaculi et [z]tectum foederis, operimentum aliud et super omnia velamen
ianthinum tentoriumque, quod pendet in introitu tabernaculi foederis, 26 cortinas atrii et velum in introitu, quod est ante tabernaculum.
Omnia quae ad altare pertinent, funiculos et vasa ministerii, 27 iubente Aaron et filiis eius, portabunt filii Gerson; et scient singuli
cui debeant oneri mancipari. 28 Hic est cultus familiae Gersonitarum in tabernaculo foederis, eruntque [a]sub manu Ithamar filii
Aaron sacerdotis.

29 Filios quoque Merari per familias et domos patrum suorum recensebis 30 [b]a triginta annis et supra usque ad annos quinquaginta,
omnes qui ingrediuntur ad officium ministerii sui et cultum foederis
testimonii. 31 [c]Haec sunt onera eorum: portabunt tabulas tabernaculi
et vectes eius, columnas ac bases earum, 32 columnas quoque atrii
per circuitum cum basibus et paxillis et funibus suis. Omnia vasa et
supellectilem ad [d]numerum accipient sicque portabunt. 33 Hoc est
officium familiae Meraritarum et ministerium in tabernaculo foederis,
[e]eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis.

34 Recensuerunt igitur Moyses et Aaron et principes synagogae filios
Caath per cognationes et domos patrum suorum 35 a triginta annis
et supra usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur
ad ministerium tabernaculi foederis; 36 et inventi sunt duo milia
septingenti quinquaginta. 37 [f]Hic est numerus populi Caath, qui intrant tabernaculum foederis: hos numeravit Moyses et Aaron iuxta
sermonem Domini per manum Moysi.

38 Numerati sunt et filii Gerson per cognationes et domos patrum
suorum 39 a triginta annis et supra usque ad quinquagesimum annum,
omnes qui ingrediuntur ut ministrent in tabernaculo foederis, 40 et
inventi sunt duo milia sescenti triginta. 41 [g]Hic est populus Gersonitarum, quos numeraverunt Moyses et Aaron iuxta verbum Domini.

42 Numerati sunt et filii Merari per cognationes et domus patrum
suorum 43 a triginta annis et supra usque ad annum quinquagesimum,
omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi foederis; 44 et
inventi sunt tria milia ducenti. 45 [h]Hic est numerus filiorum Merari,
quos recensuerunt Moyses et Aaron iuxta imperium Domini per manum Moysi. 46 Omnes, qui recensiti sunt de levitis et quos recenseri
fecit ad nomen Moyses et Aaron et principes Israël per cognationes
et domos patrum suorum 47 a triginta annis et supra usque ad annum
quinquagesimum, ingredientes ad ministerium tabernaculi et onera
portanda, 48 fuerunt simul octo milia quingenti octoginta. 49 Iuxta
verbum Domini recensuit eos Moyses [i]unumquemque iuxta officium et
onera sua, [j]sicut praeceperat ei Dominus.

5 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 2 Praecipe filiis Israël
ut [a]eiciant de castris omnem leprosum et [b]qui semine fluit [c]pol-

[m] cp. 7, 9; 10, 21; Dt 31, 9; 1 Par 15, 15.
[n] 2 Rg 6, 6, 7; 1 Par 13, 9, 10.
[o] Ex 25, 6; 27, 20; Lv 24, 2.
[p] Ex 25, 6; 31, 11.
[q] Ex 29, 38-41.
[r] Ex 31, 11. — v. Ex 30, 24-33.
[s] vr. 4.
[t] cf. Ex 19, 21; 1 Rg 6, 19.
[u] cp. 3, 21-26.
[v] v. vr. 3.
[x] cf. cp. 3, 25, 26.
[y] v. Ex 26, 1-6; 36, 8-13.
[z] Ex 36, 14-19.
[a] vr. 33.
[b] vr. 3. — cf. vr. 23.
[c] cp. 3, 36, 37.
[d] Ex 38, 21.
[e] vr. 28.
[f] vr. 2.
[g] vr. 22.
[h] vr. 29.
[i] vr. 15, 24, 31.
[j] vr. 1, 21, 29.
[a] cp. 12, 14; Lv 13, 46. — cf. Ap. 22, 15.
[b] Lv 15, 2.
[c] cp. 9, 6, 10; 19, 11, 13; 31, 19; Lv 21, 1; 22, 4. — cf. (Tb 2, 10); Ag 2, 14.

lutusque est super mortuo [3] tam masculum [d]quam feminam eicite de castris, ne contaminent ea [e]cum habitaverim vobiscum. [4] Feceruntque ita filii Israël et eiecerunt eos extra castra, sicut locutus erat Dominus Moysi.

[5] Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: [6] Loquere ad filios Israël: [f]Vir sive mulier, cum fecerint ex omnibus peccatis, quae solent hominibus accidere, et per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini atque deliquerint, [7][g]confitebuntur peccatum suum, et reddent ipsum caput quintamque partem desuper ei in quem peccaverint. [8] Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt Domino et erit sacerdotis, [h]excepto ariete, qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia. [9] [i]Omnes quoque primitiae, quas offerunt filii Israël, ad sacerdotem pertinent; [10] et quidquid in sanctuarium offertur a singulis et traditur manibus sacerdotis [j]ipsius erit.

[11] Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: [12] Loquere ad filios Israël et dices ad eos: Vir, cuius uxor erraverit maritumque contemnens [13] [k]dormierit cum altero viro, et hoc maritus deprehendere non quiverit, sed latet adulterium et testibus argui non potest, quia [l]non est inventa in stupro; [14] si spiritus zelotypiae concitaverit virum contra uxorem suam, quae vel polluta est vel falsa suspicione appetitur, [15] adducet eam ad sacerdotem et offeret oblationem pro illa decimam partem sati farinae hordeaceae. [m]Non fundet super eam oleum nec imponet tus, quia sacrificium zelotypiae est et oblatio investigans adulterium. [16] Offerct igitur eam sacerdos et statuet coram Domino, [17] adsumetque [n]aquam sanctam in vase fictili et pauxillum terrae de pavimento tabernaculi mittet in eam. [18] Cumque steterit mulier in conspectu Domini, [o]discooperiet caput eius et ponet super manus illius sacrificium recordationis et oblationem zelotypiae; ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum exsecratione maledicta congessit; [19] adiurabitque eam et dicet: Si non dormivit vir alienus tecum et si non polluta es, deserto mariti toro, non te nocebunt aquae istae amarissimae in quas maledicta congessi. [20] Sin autem declinasti a viro tuo atque polluta es et concubuisti cum altero viro, [21] his maledictionibus subiacebis: [p]det te Dominus in maledictionem exemplumque cunctorum in populo suo, putrescere faciat femur tuum et tumens uterus tuus disrumpatur, [22] [q]ingrediantur aquae maledictae in ventrem tuum et, utero tumescente, putrescat femur. Et respondebit mulier: [r]Amen, amen. [23] Scribetque sacerdos in libello ista maledicta et delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit, [24] et dabit ei bibere. Quas cum exhauserit, [25] tollet sacerdos de manu eius sacrificium zelotypiae et [s]elevabit illud coram Domino imponetque illud super altare, ita duntaxat ut prius [26] [t]pugillum sacrificii tollat de eo quod offertur et incendat super altare, et sic potum det mulieri aquas amarissimas. [27] Quas cum biberit, si polluta est et, contempto viro, adulterii rea, pertransibunt eam aquae maledictionis et, inflato ventre, computrescet femur; eritque mulier in [u]maledictionem et in exemplum omni populo. [28] Quod si polluta non fuerit, erit innoxia et faciet liberos.

[29] Ista est lex zelotypiae, [v]si declinaverit mulier a viro suo, et si polluta fuerit, [30]maritusque zelotypiae spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini, et fecerit ei sacerdos iuxta omnia quae scripta sunt, [31] maritus absque culpa erit, et illa [x]recipiet iniquitatem suam.

6 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: [2] Loquere ad filios Israël et dices ad eos: Vir sive mulier, cum [a]fecerint votum ut sanctificentur et se voluerint Domino consecrare, [3] [b]a vino et omni quod inebriare potest abstinebunt; acetum ex vino et ex qualibet alia potione et quidquid de uva exprimitur non bibent, uvas recentes siccasque non comedent [4] cunctis diebus, quibus ex voto Domino consecrantur; quidquid ex vinea esse potest ab uva passa usque ad acinum non comedent. [5] Omni tempore separationis suae [c]novacula non transibit per caput eius usque ad completum diem quo Domino consecratur: sanctus erit [d]crescente caesarie capitis eius. [6] Omni tempore consecrationis suae [e]super mortuum non ingredietur, [7] nec [f]super patris quidem et matris et fratris sororisque funere contaminabitur,

d cf. cp. 12, 14.
e cp. 35, 34. — v. Lv 26, 11, 12.

f v. Lv 6, 2-7.

g Lv 5, 5; 26, 40. — cf. Js 7, 19.

h cf. Lv 6, 6, 7.
i cp. 18, 8, 19; Ex 29, 28; Lv 6, 17, 18; 7, 6-10, 14; Dt 18, 3, 4; Ez 44, 30.
j Lv 10, 12, 13.

k Lv 18, 20.

l cf. Jo 8, 4.

m cf. Lv 2, 1, 15; 5, 11.

n cf. cp. 8, 7; 19, 9, 17.

o cf. 1 Cor 11, 5-7.

p cf. Jr 29, 22.

q Ps 108, 18. — cf. 1 Cor 11, 29.
r v. Dt 27, 15-26.

s Lv 8, 27.
t Lv 2, 2; 5, 12.

u Dt 28, 37; Jr 24, 9; 29, 18, 22; 42, 18; 44, 12; Zc 8, 13.
v vr. 19, 20.

x Lv 20, 17, 19, 20.

a Lv 27, 2; Jd 13, 5. — cf. Ac 21, 23; Rm 1, 1.
b Am 2, 12; Lc 1, 15.

c Jd 13, 5; 16, 17; 1 Rg 1, 11.
d Ez 44, 20. — cf. 1 Cor 11, 14.
e cp. 19, 11, 16; Lv 21, 11.
f cf. Lv 21, 2, 3, 11.

quia consecratio Dei sui super caput eius est. 8 Omnibus diebus separationis suae sanctus erit Domino.

9 Sin autem mortuus fuerit subito quispiam coram eo, polluetur caput consecrationis eius: [g]quod radet ilico [h]in eadem die purgationis suae et rursum séptima; 10 in octava autem die offeret [i]duos turtures vel duos pullos columbae sacerdoti in introitu foederis testimonii, 11 facietque sacerdos unum pro peccato et alterum in holocaustum et deprecabitur pro eo, quia peccavit super mortuo, sanctificabitque caput eius in die illo 12 et consecrabit Domino dies separationis illius offerens agnum anniculum [j]pro peccato; ita tamen ut dies priores irriti fiant, quoniam polluta est sanctificatio eius.

13 Ista est lex consecrationis.

[k]Cum dies, quos ex voto decreverat, complebuntur, adducet eum ad ostium tabernaculi foederis 14 et offeret oblationem eius Domino, agnum anniculum immaculatum in holocaustum et ovem anniculam immaculatam [l]pro peccato et arietem immaculatum [m]hostiam pacificam, 15canistrum quoque panum azymorum, [n]qui conspersi sint oleo, et lagana absque fermento uncta oleo ac [o]libamina singulorum, 16quae offeret sacerdos coram Domino et faciet tam [p]pro peccato quam in holocaustum. 17 Arietem vero immolabit hostiam pacificam Domino offerens simul canistrum azymorum et libamenta, quae ex more debentur. 18 [q]Tunc radetur nazaraeus ante ostium tabernaculi foederis caesarie consecrationis suae, tolletque capillos eius et ponet super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum, 19 [r]et armum coctum arietis tortamque absque fermento unam de canistro et laganum azymum unum, et [s]tradet in manus nazaraei, postquam rasum fuerit caput eius; 20susceptaque rursum ab eo elevabit in conspectu Domini, et [t]sanctificata sacerdotis erunt sicut pectusculum, quod separari iussum est, et femur. Post haec potest bibere nazaraeus vinum. 21 Ista est lex nazaraei, cum voverit oblationem suam Domino tempore consecrationis suae, exceptis his quae invenerit manus eius. Iuxta quod mente devoverat, ita faciet ad perfectionem sanctificationis suae.

22 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 23 Loquere Aaron et filiis eius: sic [u]benedicetis filiis Israël et dicetis eis:

24 [v]Benedicat tibi Dominus et [x]custodiat te:
25 [y]ostendat Dominus faciem suam tibi et misereatur tui.
26 Convertat Dominus vultum suum ad te et [z]det tibi pacem.
27 [a]Invocabuntque nomen meum super filios Israël, et ego benedicam eis.

7 Factum est autem in die [a]qua complevit Moyses tabernaculum et erexit illud [b]unxitque et sanctificavit cum omnibus vasis suis altare similiter et omnia vasa eius, 2 obtulerunt [c]principes Israël et capita familiarum, qui erant per singulas tribus, praefectique eorum, qui numerati fuerant, 3 munera coram Domino sex plaustra tecta cum duodecim bobus. Unum plaustrum obtulere duo duces et unum bovem singuli, obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi.

4 Ait autem Dominus ad Moysen: 5 Suscipe ab eis ut serviant in ministerio tabernaculi et trades ea levitis iuxta ordinem ministerii sui. 6 Itaque, cum suscepisset Moyses plaustra et boves, tradidit eos levitis. 7 Duo plaustra et quattuor boves [d]dedit filiis Gerson, iuxta id quod habebant necessarium; 8 quattuor alia plaustra et octo boves [e]dedit filiis Merari secundum officia et cultum suum [f]sub manu Ithamar fílii Aaron sacerdotis. 9 Filiis autem Caath non dedit plaustra et boves, quia [g]in sanctuario serviunt et onera propriis [h]portant umeris. 10 Igitur obtulerunt duces in [i]dedicationem altaris, die qua unctum est, oblationem suam ante altare.

11 Dixitque Dominus ad Moysen: Singuli [j]duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris.

12Primo die obtulit oblationem suam [k]Nahasson filius Aminadab de tribu Iuda; 13 fueruntque in ea acetabulum argenteum pondo centum triginta siclorum, phiala argentea habens septuaginta siclos [l]iuxta pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in [m]sacrificium, 14mortariolum ex decem siclis aureis plenum [n]incenso, 15[o]bovem de armento et arietem et agnum anniculum in holocaustum

[g] Ac 18, 18; 21, 24.
[h] cf. cp. 19, 11.
[i] Lv 5, 7; 14, 1, 22; 15, 14, 29.
[j] Lv 5, 6.
[k] Ac 21, 26.
[l] Lv 4, 32.
[m] Lv 3, 6.
[n] Ex 29, 2; Lv 2, 4.
[o] cp. 15, 5, 7, 10.
[p] vr. 14.
[q] Ac 18, 18; 21, 24.
[r] 1 Rg 2, 15.
[s] Ex 29, 23, 24.
[t] cf. cp. 5, 25; Ex 29, 27, 28.
[u] Lv 9, 22; Dt 21, 5; 1 Par 23, 13; Ecli 36, 19.
[v] Ps 133, 3.
[x] v. Ps 120, 3-8.
[y] Ps 4, 7; 30, 17; 66, 2; 79, 4, 8, 20; 118, 135. — cf. Dn 9, 17.
[z] Jo 14, 27; 2 Th 3, 16.
[a] Dt 28, 10; 2 Par 7, 14; Dn 9, 18, 19.
[a] Ex 40, 2, 15-17.
[b] Ex 40, 9, 10; Lv 8, 10, 11.
[c] cp. 1, 4.
[d] cp. 4, 25-28.
[e] cp. 4, 31-33.
[f] cp. 4, 28, 33; Ex 38, 21.
[g] cp. 3, 31. — v. cp. 4, 4-15.
[h] cp. 4, 15. — cf. 2 Rg 6, 13; 1 Par 15, 5, 15.
[i] vr. 84, 88; Dt 20, 5; 3 Rg 8, 63; 2 Par 7, 5, 9; 1 Es 6, 16; 2 Es 12, 27; 1 Mc 4, 54. — cf. Ps 29, 1.
[j] cp. 1, 4-16.
[k] cp. 1, 7. — v. Ex 6, 23.
[l] v. Ex 30, 13.
[m] cp. 8, 8. — v. Ex 29, 41.
[n] Ex 30, 34, 35.
[o] Lv 1, 2 ,3.

16 hircumque [p]pro peccato, 17 et [q]in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec est oblatio Nahasson filii Aminadab.

18 Secundo die obtulit [r]Nathanaël filius Suar dux de tribu Issachar 19 acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos iuxta pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, 20 mortariolum aureum habens decem siclos plenum incenso, 21 bovem de armento et arietem et agnum anniculum in holocaustum 22 hircumque pro peccato, 23 et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Nathanaël filii Suar.

24 Tertio die princeps filiorum Zabulon [s]Eliab filius Helon 25 obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, 26 mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, 27 bovem de armento et arietem et agnum anniculum in holocaustum 28 hircumque pro peccato, 29 et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec est oblatio Eliab filii Helon.

30 Die quarto princeps filiorum Ruben [t]Elisur filius Sedeur 31 obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, 32 mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, 33 bovem de armento et arietem et agnum anniculum in holocaustum 34 hircumque pro peccato, 35 et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Elisur filii Sedeur.

26 Die quinto princeps filiorum Simeon [u]Salamiel filius Surisaddai 37 obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, 38 mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, 39 bovem de armento et arietem et agnum anniculum in holocaustum 40 hircumque pro peccato, 41 et in hostias pacificorum boves duos, arietes quique, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Salamiel filii Surisaddai.

42 Die sexto princeps filiorum Gad [v]Eliasaph filius Duel 43 obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, 44 mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, 45 bovem de armento et arietem et agnum anniculum in holocaustum 46 hircumque pro peccato, 47 et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Eliasaph filii Duel.

48 Die septimo princeps filiorum Ephraim [x]Elisama filius Ammiud 49 obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, 50 mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, 51 bovem de armento et arietem et agnum anniculum in holocaustum 52 hircumque pro peccato, 53 et in hostias pacificorum, boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Elisama filii Ammiud.

54 Die octavo princeps filiorum Manasse [y]Gamaliel filius Phadassur 55 obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, 56 mortariolum aureum, appendens decem siclos plenum incenso, 57 bovem de armento et arietem et agnum anniculum in holocaustum 58 hircumque pro peccato, 59 et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Gamaliel filii Phadassur.

60 Die nono princeps filiorum Beniamin [z]Abidan filius Gedeonis

[p] Lv 4, 23. 24.
[q] Lv 3, 1.

[r] cp. 1, 8.

[s] cp. 1, 9.

[t] cp. 1, 5.

[u] cp. 1, 6.

[v] cp. 1, 14. — cf. cp. 2, 14.

[x] cp. 1, 10.

[y] cp. 1, 10.

[z] cp. 1, 11.

arietem et agnum in holocaustum, hircum pro peccato, 2 boves et 5 arietes, hircos et agnos in hostias pacificas (11-89), proponuntur leges de candelabro instruendo (8, 1-4), de levitis pro primogenitis consecrandis (5-19),

61 obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, 62 et mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, 63 bovem de armento et arietem et agnum anniculum in holocaustum 64 hircumque pro peccato, 65 et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Abidan filii Gedeonis.

a cp. 1, 12.

66 Die decimo princeps filiorum Dan [a]Ahiezer filius Ammisaddai 67 obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, 68 mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, 69 bovem de armento et arietem et agnum anniculum in holocaustum, 70 hircumque pro peccato, 71 et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Ahiezer filii Ammisaddai.

b cp. 1, 13.

72 Die undecimo princeps filiorum Aser [b]Phegiel filius Ochran, 73 obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium, 74 mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, 75 bovem de armento et arietem et agnum anniculum in holocaustum, 76 hircumque pro peccato, 77 et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Phegiel filii Ochran.

c cp. 1, 15.

78 Die duodecimo princeps filiorum Nephthali [c]Ahira filius Enan 79 obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila oleo conspersa in sacrificium, 80 mortariolum aureum appendens decem siclos plenum incenso, 81 bovem de armento et arietem et agnum anniculum in holocaustum, 82 hircumque pro peccato, 83 et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Ahira filii Enan.

d v. vr. 10.

84 Haec in [d]dedicatione altaris oblata sunt a principibus Israël, in die qua consecratum est: acetabula argentea duodecim, phialae argenteae duodecim, mortariola aurea duodecim; 85 ita ut centum triginta siclos argenti haberet unum acetabulum, et septuaginta siclos haberet una phiala, id est in commune vasorum omnium ex argento sicli duo milia quadringenti pondere sanctuarii; 86 mortariola aurea duodecim plena incenso denos siclos appendentia pondere sanctuarii, id est simul auri sicli centum viginti; 87 boves de armento in holocaustum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim et libamenta eorum; hirci duodecim pro peccato; 88 in hostias pacificorum boves viginti quattuor, arietes sexaginta, hirci sexaginta, agni anniculi sexaginta. Haec oblata sunt in dedicatione altaris, [e]quando unctum est.

e vr. 1, 10.
f cp. 12, 8. — v. Ex 33, 9-11.
g cf. 1 Rg 3, 3-18.
h v. Ex 25, 22.
i cf. 1 Rg 3, 3-14.

89 Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum foederis [f]ut consuleret oraculum, audiebat [g]vocem loquentis ad se [h]de propitiatorio, quod erat super arcam testimonii inter duos cherubim, [i]unde et loquebatur ei.

8 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 2 Loquere Aaron et dices ad eum: Cum [a]posueris septem lucernas, candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur praecipe ut lucernae contra boream e regione respiciant ad mensam panum propositionis, contra eam partem, quam candelabrum respicit, lucere debebunt. 3Fecitque Aaron: et imposuit lucernas super candelabrum, ut praeceperat Dominus Moysi. 4 [b]Haec autem erat factura candelabri: ex auro [c]ductili tam medius stipes quam cuncta quae ex utroque calamorum latere nascebantur; [d]iuxta exemplum, quod ostendit Dominus Moysi, ita operatus est candelabrum.

a Ex 25, 37; 40, 20.

b Ex 25, 31.
c cp. 10, 2; Ex 25, 18.
d Ex 25, 40.

5 Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: 6 Tolle levitas de medio filiorum Israël et [e]purificabis eos 7 iuxta hunc ritum: adspergantur [f]aqua lustrationis et [g]radant omnes pilos carnis suae. Cumque

e cf. Ml 3, 3.
f cp. 19, 9, 17-19. — cf. Lv. 8.
g cf. Lv 14, 8, 9. [6.

laverint vestimenta sua et mundati fuerint, 8 tollent bovem de armentis et [h]libamentum eius similam oleo conspersam, [i]bovem autem alterum de armento tu accipies pro peccato 9 et [j]applicabis levitas coram tabernaculo foederis, [k]convocata omni multitudine filiorum Israël. 10 Cumque levitae fuerint coram Domino, [l]ponent filii Israël manus suas super eos, 11 et offeret Aaron levitas munus in conspectu Domini a filiis Israël, ut serviant in ministerio eius. 12 [m]Levitae quoque ponent manus suas super capita boum, e quibus unum facies [n]pro peccato et alterum in holocaustum Domini, ut depreceris pro eis. 13 Statuesque levitas in conspectu Aaron et filiorum eius et [o]consecrabis oblatos Domino 14 ac separabis de medio filiorum Israël, [p]ut sint mei. 15 et postea ingredientur tabernaculum foederis, ut serviant mihi. Sicque purificabis et consecrabis eos in oblationem Domini, [q]quoniam dono donati sunt mihi a filiis Israël.

16 [r]Pro primogenitis, quae aperiunt omnem vulvam in Israël, accepi eos. 17 [s]Mea sunt enim omnia primogenita filiorum Israël, tam ex hominibus quam ex iumentis. Ex die quo percussi omne primogenitum in terra Aegypti sanctificavi eos mihi 18 et tuli levitas pro cunctis primogenitis filiorum Israël 19 [t]tradidique eos dono Aaron et filiis eius de medio populi, ut serviant mihi pro Israël in tabernaculo foederis et [u]orent pro eis, [v]ne sit in populo plaga, si ausi fuerint accedere ad sanctuarium. 20 Feceruntque Moyses et Aaron et omnis multitudo filiorum Israël super levitis quae praeceperat Dominus Moysi; 21 [x]purificatique sunt et laverunt vestimenta sua, [y]elevavitque eos Aaron in conspectu Domini et oravit pro eis, 22 ut purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculum foederis coram Aaron et filiis eius. Sicut praeceperat Dominus Moysi de levitis ita factum est.

23 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 24 Haec est lex levitarum: [z]viginti quinque annis et supra ingredientur [a]ut ministrent in tabernaculo foederis; 25 cumque quinquagesimum annum aetatis impleverint, servire cessabunt; 26 eruntque ministri fratrum suorum in tabernaculo foederis, ut [b]custodiant quae sibi fuerint commendata opera autem ipsa non faciant. Sic dispones levitis in custodiis suis.

9 Locutus est Dominus ad Moysen in deserto Sinai [a]anno secundo postquam egressi sunt de terra Aegypti, mense primo dicens: 2 [b]Faciant filii Israël Phase in tempore suo, 3 [c]quartadecima die mensis huius [d]ad vesperam iuxta omnes caeremonias et iustificationes eius. 4 Praecepitque Moyses filiis Israël ut facerent Phase. 5 Qui fecerunt tempore suo quartadecima die mensis ad vesperam in monte Sinai. Iuxta omnia, quae mandaverat Dominus Moysi, fecerunt filii Israël.

6 Ecce autem quidam [e]immundi super anima hominis, qui non poterant facere Phase in die illo, [f]accedentes ad Moyses et Aaron 7 dixerunt eis: Immundi sumus super anima hominis: quare fraudamur ut non valeamus oblationem [g]offerre Domino in tempore suo inter filios Israël? 8 Quibus respondit Moyses: State, ut [h]consulam quid praecipiat Dominus de vobis.

9 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 10 Loquere filiis Israël: Homo, qui fuerit immundus super anima, sive in via procul in gente vestra, faciat Phase Domino 11 [i]in mense secundo quartadecima die mensis ad vesperam. [j]Cum azymis et lactucis agrestibus comedent illud; 12 [k]non relinquent ex eo quippiam usque mane [l]et os eius non confringent: [m]omnem ritum Phase observabunt. 13 Si quis autem et mundus est et in itinere non fuit, et tamen non fecit Phase, [n]exterminabitur anima illa de populis suis, [o]quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo: peccatum suum ipse portabit. 14 Peregrinus quoque et advena, si fuerint apud vos, facient Phase Domino iuxta caeremonias et iustificationes eius. [p]Praeceptum idem erit apud vos tam advenae quam indigenae.

15 Igitur die [q]qua erectum est tabernaculum [r]operuit illud nubes. [s]A vespere autem super tentorium erat quasi species ignis usque mane. 16 Sic fiebat iugiter: per diem operiebat illud nubes, et per noctem quasi species ignis.

17 Cumque [t]ablata fuisset nubes, quae tabernaculum protegebat, tunc proficiscebantur filii Israël et in loco, ubi stetisset nubes, ibi castra-

h Lv 2, 1. — v.Ex 29, 40.
i vr. 12.
j cf. Ex 29, 4; 40, 12.
k cf. Lv 8, 3.
l cf. Lv 1, 4.

m cf. Ex 29, 10.
n vr. 8.

o vr. 11, 21.
p cp. 3, 45. — cf. cp. 16, 9.

q cp. 3, 9.
r cp. 3, 12, 45.
s cp. 3, 13; Lc 2, 23. — v. Ex 13, 2.

t cp. 3, 9.

u cp. 25, 11, 13.
v cf. 2 Rg 6, 6, 7. — v. cp. 1, 53.

x vr. 7.
y vr. 11-13, 15.

z cf. cp. 4, 3; 1 Par 23, 3, 24, [27.
a v. cp. 4, 23.

b v. cp. 1, 53.

a cf. cp. 1, 1.

b Ex 12, 3.
c v. Lv 23, 5.
d Ex 12, 6; Lv 23, 5.

e cp. 5, 2; 19, 11, 16. — cf. Jo 18, 28.
f cp. 27, 1; Ex 18, 15, 19, 26.

g vr. 13.
h cf. cp. 27, 4.

i v. 2 Par 30, 2-15.
j Ex 12, 8. — cf. Dt 16, 3.
k Ex 12, 10.
l (all) Jo 19, 36. — Ex 12, 46.
m Ex 12, 43, 49.
n Ex 12, 15. — cf. Gn 17, 14.
o vr. 7.

p Ex 12, 48, 49.

q cp. 7, 1; Ex 40, 15.
r Ex 40, 32.
s v. Ex 13, 21; 40, 36.

t cp. 10, 11, 34; Ex 40, 34, 35; Ps 77, 14; Sap 10, 17; 18, 3.

rum castrorum, quae sunt hinc columna nubis et ignis (15-28), inde tubae sacerdotum vario sonitu perstrepentes (10, 1-10), resumitur, ductore Hobab cognato Moysi, iter Pharan versus iuxta praestitutum ordinem 11-36).

metabantur. 18 Ad imperium Domini proficiscebantur et ad imperium illius figebant tabernaculum. [u]Cunctis diebus, quibus stabat nubes super tabernaculum, manebant in eodem loco 19 et, si evenisset ut multo tempore maneret super illud, erant filii Israël in [v]excubiis Domini, et non proficiscebantur 20 quot diebus fuisset nubes super tabernaculum. Ad imperium Domini erigebant tentoria et ad imperium illius deponebant. 21 Si fuisset nubes a vespere usque mane et statim diluculo tabernaculum reliquisset, proficiscebantur; et, si post diem et noctem recessisset, dissipabant tentoria. 22 Si vero biduo aut uno mense vel longiori tempore fuisset super tabernaculum, [w]manebant filii Israël in eodem loco et non proficiscebantur; statim autem ut recessisset movebant castra. 23 Per verbum Domini figebant tentoria, et per verbum illius proficiscebantur; erantque in excubiis Domini iuxta imperium eius per manum Moysi.

10 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 2 Fac tibi duas tubas argenteas [a]ductiles, quibus [b]convocare possis multitudinem quando movenda sunt castra. 3 [c]Cumque increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi foederis. 4 Si semel clangueris, venient ad te principes et [d]capita multitudinis Israël; 5 si autem prolixior atque concisus clangor increpuerit, [e]movebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagam. 6 In secundo autem sonitu et pari ululatu tubae [f]levabunt tentoria qui habitant ad meridiem; et iuxta hunc modum reliqui facient, ululantibus tubis in profectionem. 7 Quando autem congregandus est populus, [g]simplex tubarum clangor erit et [h]non concise ululabunt. 8 [i]Filii autem Aaron sacerdotes clangent tubis; [j]eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris. 9 [k]Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes, [m]qui dimicant adversum vos, [n]clangetis ululantibus tubis, et erit [o]recordatio vestri coram Domino Deo vestro, ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum. 10 Si [p]quando habebitis epulum et dies festos et [q]calendas, canetis tubis super holocaustis et pacificis victimis, ut sint vobis in recordationem Dei vestri. Ego Dominus Deus vester.

11 Anno secundo, mense secundo, vicesima die mensis [r]elevata est nubes de tabernaculo foederis; 12 [s]profectique sunt filii Israël per turmas suas de [t]deserto Sinai, et recubuit nubes in [u]solitudine Pharan. 13 Moveruntque castra primi, [v]iuxta imperium Domini in manu Moysi, 14 [x]filii Iuda per turmas suas, quorum princeps erat Nahasson filius Aminadab; 15 in tribu filiorum Issachar fuit princeps Nathanaël filius Suar; 16 in tribu Zabulon erat princeps Eliab filius Helon. 17 [y]Depositumque est tabernaculum, [z]quod portantes egressi sunt filii Gerson et Merari. 18 Profectique sunt et [a]filii Ruben per turmas et ordinem suum, quorum princeps erat Helisur filius Sedeur; 19 in tribu autem filiorum Simeon princeps fuit Salamiel filius Surisaddai; 20 porro in tribu Gad erat princeps Eliasaph filius [b]Duel. 21 Profectique sunt et [c]Caathitae portantes sanctuarium: tandiu tabernaculum portabatur, donec venirent ad erectionis locum. 22 Moverunt castra et [d]filii Ephraim per turmas suas, in quorum exercitu princeps erat Elisama filius Ammiud; 23 in tribu autem filiorum Manasse princeps fuit Gamaliel filius Phadassur, 24 et in tribu Beniamin erat dux Abidan filius Gedeonis. 25 [e]Novissimi castrorum omnium prefecti sunt filii Dan per turmas suas, in quorum exercitu princeps fuit Ahiezer filius Ammisaddai; 26 in tribu autem filiorum Aser erat princeps Phegiel filius Ochran, 27 et in tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Enan. 28 [f]Haec sunt castra et profectiones filiorum Israël per turmas suas quando egrediebantur.

29 Dixitque Moyses [g]Hobab filio [h]Raguel madianitae cognato suo: Proficiscimur ad locum quem Dominus [i]daturus est nobis; veni nobiscum, ut benefaciamus tibi, [k]quia Dominus bona promisit Israëli. 30 Cui ille respondit: Non vadam tecum, sed revertar in terram meam, in qua natus sum. 31 Et ille, Noli, inquit, nos relinquere, tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, et eris ductor noster. 32 Cumque nobiscum veneris, [l]quidquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi.

u cf. 1 Cor 10, 1.

v v. cp. 1, 53.

w Ex 40, 34. 35.

a cp. 8, 4; Eccli 50, 18.
b Is 1, 13; Jl 1, 14. — cf. Ps [80, 4.
c Jr 4, 5; Jl 2, 15.

d cp. 1, 16; 7, 2; Ex 18, 21.

e vr. 14. — v. cp. 2, 3-9.

f vr. 18. — v. cp. 2, 10-16.

g vr. 3.
h Jl 2, 1.
i 1 Par 15, 24; 2 Par 13, 12.
j v. Lv 3, 17.
k cp. 31, 6; 2 Par 13, 14. — cf. Js 6, 5.
m Jd 2, 18; 4, 3; 10, 8, 12; 1 Rg 10, 18; 2 Par 13, 12; 1 Mc 3, 54; 5, 33; 16, 8.
n vr. 7.
o v. Gn 8, 1.
p cp. 29, 1; Lv 23, 24; 1 Par 15, 24; 2 Par 5, 12, 13; 7, 6; 29, 26-28; 1 Es 3, 10; 2 Es 12, 35.
q Ps 80, 4. — v. cp. 28, 11.
r cp. 9, 17.
s Ex 40, 34.
t cp. 1, 1; 9, 5; Ex 19, 1, 2.
u cp. 13, 1, 4, 27; Gn 14, 16; 21, 21; Dt 1, 1.
v vr. 5, 6; cp. 2, 34. 14-28] cf. cp. 1, 5-16.
x v. cp. 2, 3-9.
y cp. 1, 51.
z v. cp. 4, 24-33; 7, 6-8.
a v. cp. 2, 10-16.
b cf. cp. 2, 14.
c cp. 7, 9. — v. cp. 4, 4-15.
d v. cp. 2, 18-24.

e v. cp. 2, 25-31. — cf. Js 6, 9.

f cp. 2, 24.

g Jd 4, 11.
h v. Ex 2, 18.
i cf. Jd 1, 16.
j Gn 12, 7.
k Gn 32, 12; Ex 3, 8; 6, 7, 8.

l vr. 20. — cf. Jd 1, 16; 4, 11

Quo in itinere, post murmurationem et subsecutam poenam (11, 1-3), cum populus ex cupiditate carnium (4-9), Moyses vero ex istius petulantia querantur (10-15) uterque exauditur: Moysi in auxilium instituitur syne-

33 Profecti sunt ergo de [m]monte Domini viam trium dierum; arcaque foederis Domini [n]praecedebat eos per dies tres [o]providens castrorum locum. 34 [p]Nubes quoque Domini super eos erat per diem cum incederent. 35 Cumque elevaretur arca, dicebat Moyses:

[q]Surge, Domine, et dissipentur inimici tui,
et fugiant qui oderunt te a facie tua.

36 Cum autem deponeretur, aiebat:

Revertere, Domine, ad multitudinem exercitus Israël.

11 Interea ortum est [a]murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum. Quod cum audisset Dominus, [b]iratus est, et [c]accensus in eos ignis Domini devoravit extremam castrorum partem. 2 [d]Cumque clamasset populus ad Moysen, [e]oravit Moyses ad Dominum, et absorptus est ignis. 3 Vocavitque nomen loci illius incensio, eo quod incensus fuisset contra eos ignis Domini.

4 [g]Vulgus quippe promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagravit desiderio sedens et [h]flens, iunctis sibi pariter filiis Israël, et ait: [i]Quis dabit nobis ad vescendum carnes? 5 [j]Recordamur piscium, quos comedebamus in Aegypto gratis; in mentem nobis veniunt cucumeres et pepones porrique et cepe et allia, 6 anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi man.

7 [k]Erat autem man quasi semen coriandri coloris bdellii. 8 [l]Circuibatque populus et colligens illud frangebat mola sive terebat in mortario coquens in olla et faciens ex eo [m]tortulas saporis quasi panis oleati. 9 [n]Cumque descenderet nocte super castra ros, descendebat pariter et man.

10 Audivit ergo Moyses [o]flentem populum per familias, singulos per ostia tentorii sui. Iratusque est furor Domini valde. Sed et Moysi intoleranda res visa est, 11 [p]et ait ad Dominum: Cur adflixisti servum tuum? quare non invenio gratiam coram te? et cur imposuisti pondus universi populi huius super me? 12 Nunquid [q]ego concepi omnem hanc multitudinem vel genui eam, ut dicas mihi: [r]Porta eos in sinu tuo, [s]sicut portare solet nutrix infantulum, et defer in terram, pro qua [t]iurasti patribus eorum? 13 [u]Unde mihi carnes ut dem tantae multitudini? Flent contra me dicentes: Da nobis carnes ut comedamus. 14 [v]Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia gravis est mihi. 15 Sin aliter tibi videtur, [w]obsecro ut interficias me, et inveniam gratiam in oculis tuis, ne tantis adficiar malis.

16 Et dixit Dominus ad Moysen: Congrega mihi [z]septuaginta viros de senibus Israël, quos tu nosti quod senes populi sint ac [a]magistri, et duces eos ad ostium tabernaculi foederis faciesque ibi stare tecum, 17 ut [b]descendam et loquar tibi et [c]auferam de spiritu tuo tradamque eis, ut [d]sustentent tecum onus populi, et non tu solus graveris. 18 Populo quoque dices: [e]Sanctificamini, cras comedetis carnes; ego enim audivi vos dicere: Quis dabit nobis escas carnium? [f]Bene nobis erat in Aegypto. Ut det vobis Dominus carnes, et comedatis 19 non uno die nec duobus vel quinque aut decem nec viginti quidem, 20 sed usque ad mensem dierum, [g]donec exeat per nares vestras et vertatur in nauseam; eo quod reppuleritis Dominum, qui in medio vestri est et fleveritis coram eo dicentes: [h]Quare egressi sumus ex Aegypto?

21 Et ait Moyses: [i]Sescenta milia peditum huius populi sunt, et tu dicis: Dabo eis esum carnium mense integro? 22 [j]nunquid ovium et boum multitudo caedetur, ut possit sufficere ad cibum? vel omnes pisces maris in unum congregabuntur ut eos satient?

23 Cui respondit Dominus: [k]Nunquid manus Domini invalida est? Iam nunc videbis utrum [l]meus sermo opere compleatur.

24 Venit igitur Moyses et narravit populo verba Domini [m]congregans septuaginta viros de senibus Israël, quos stare fecit circa tabernaculum. 25 [n]Descenditque Dominus per nubem et locutus est ad eum auferens de spiritu, qui erat in Moyse, et [o]dans septuaginta viris. Cumque requievisset in eis spiritus, prophetaverunt nec ultra cessaverunt. 26 Remanserant autem in castris duo viri, quorum unus vocabatur Eldad et alter Medad, super quos requievit spiritus; nam et ipsi descripti fuerant et [p]non exierant ad tabernaculum. 27 Cumque prophetarent in castris, cucurrit puer et nuntiavit Moysi dicens:

m v. Ex 3, 1.
n Dt 1, 33. — cf. Js 3, 3, 4, 6.
o Ps 131, 8; Jr 31, 2.
p v. Ex 13, 21.
q Ps 67, 2.

a Dt 9, 22; Ps 77, 19; 1 Cor 10, 10.
b Ps 77, 21.
c cf. cp. 16, 35; Lv 10, 2; 4 Rg 1, 12; Ps 105, 18; Ap 13, 13.
d cf. cp. 21, 7.
e cf. Jc 5, 16. — v. cp. 16, 45-48.
f Dt 9, 22.
g v. Ex 12, 38.
h cp. 14, 1.
i Ps 77, 18; 105, 14; 1 Cor 10, 6.
j cf. cp. 21, 5; Ex 16, 3; Ac 7, 39.

k Ex 16, 14; Ps 77, 24; Sap 16, 20; Jo 6, 31.
l Ex 16, 16-18.
m cf. Ex 16, 31.
n Ex 16, 13, 14.

o vr. 4. — cf. Zc 12, 12-14.

p cf. 3 Rg 19, 4; Jb 7, 15, 16. — Jn 4, 1-4, 9.
q cf. Ex 4, 22, 23.
r Is 40, 11; Ac 13, 18. — cf. Dt 1, 31.
s cf. Is 49, 23; 1 Th 2, 7.
t Gn 50, 24; Ex 13, 5.
u cf. 4 Rg 7, 2; Mt 15, 33; Mt 8, 4; Jo 6, 7, 9.
v Ex 18, 18; Dt 1, 9, 12.
x cf. Ex 32, 32.
y 3 Rg 19, 4; Tb 3, 6; Jn 4, 3.
z Ex 24, 1, 9. — cf. Ex 18, 21.
a Dt 1, 15; 16, 18.

b vr. 25; cp. 12, 5; Gn 11, 5; 18, 21; Ex 19, 20.
c cf. 4 Rg 2, 9, 15; 2 Es 9, 20.
d Ex 18, 22.
e Ex 19, 10.
f v. vr. 5.

g cf. Ps 77, 29; 105, 15

h cp. 21, 5.
i Ex 12, 37. — cf. cp. 1, 46; Ex 38, 25.
j Jo 6, 7, 9. — v. vr. 13.

23] * *Catech. R. I 2, 11.*
k Is 50, 2; 59, 1.
l cp. 23, 19; Ez 12, 25; 24, 14.
m vr. 16.

n vr. 17.
o 2 Es 9, 20.

p (cf. 1 Rg 20, 26; Jr 36, 5).

drium seniorum (16-29) populus autem recreatur carnibus, at paulo post gravi poena adficitur (30-34). Maria quoque cum Aaron fratre murmurans punitur (12, 1-15). Veniunt tandem in Pharan, unde duodecim,

Eldad et Medad prophetant in castris. 28 Statim [q]Iosue filius Nun minister Moysi et electus e pluribus ait: Domine mi Moyses, [r]prohibe eos. 29 At ille: Quid, inquit, aemularis pro me? [s]Quis tribuat ut omnis populus prophetet, et det eis Dominus spiritum suum?

30 Reversusque est Moyses et maiores natu Israël in castra. 31 [t]Ventus autem egrediens a Domino arreptas trans mare coturnices detulit, et demisit in castra itinere quantum uno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum: volabantque in aëre duobus cubitis altitudine super terram. 32 Surgens ergo populus toto die illo et nocte ac die altero congregavit coturnicum, qui parum decem [u]coros; et siccaverunt eas per gyrum castrorum. 33 [v]Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuscemodi cibus, et ecce furor Domini concitatus in populum [x]percussit eum plaga magna nimis. 34 Vocatusque est ille locus [y]**sepulcra concupiscentiae**; ibi enim sepelierunt populum [z]qui desideraverat.

[a]Egressi autem de **sepulcris concupiscentiae** venerunt in [b]Haseroth, et manserunt tibi.

12 Locutusque est Maria et Aaron contra Moysen propter uxorem eius [a]aethiopissam [2]et dixerunt: Num per solum Moysen locutus est Dominus? [b]nonne et nobis similiter est locutus? [c]Quod cum audisset Dominus 3 (erat enim Moyses vir [d]mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra), 4 statim locutus est ad eum et ad Aaron et Mariam: Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum foederis. Cumque fuissent egressi, 5 [e]descendit Dominus in columna nubis et stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron et Mariam. Qui cum issent, 6 dixit ad eos: Audite sermones meos: Si quis fuerit inter vos propheta Domini, [f]in visione apparebo ei vel [g]per somnium loquar ad illum; 7 at non talis [h]servus meus Moyses, qui in omni [i]domo mea [j]fidelissimus est; 8 [k]ore enim ad os loquor ei, et [l]palam et non [m]per aenigmata et figuras Dominum videt. [n]Quare ergo non timuistis detrahere servo meo Moysi? 9 Iratusque contra eos abiit; 10 nubes quoque recessit, quae erat super tabernaculum; et ecce [o]Maria apparuit [p]candens lepra quasi nix. Cumque respexisset eam Aaron et vidisset perfusam lepra, 11 ait ad Moysen: Obsecro, domine mi, [q]ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus, 12 ne fiat haec quasi mortua et ut abortivum, quod proicitur de vulva matris suae: ecce iam medium carnis eius devoratum est a lepra. 13 Clamavitque Moyses ad Dominum dicens: Deus, obsecro, [r]sana eam. 14 Cui respondit Dominus: Si pater eius [s]spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? [t]Separetur septem diebus extra castra et postea revocabitur. 15 [u]Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus; et populus non est motus de loco illo, donec revocata est Maria.

13 Profectusque est populus de [a]Haseroth, fixis tentoriis [b]in deserto Pharan.

2 Ibique locutus est Dominus ad Moysen dicens: 3 Mitte viros, qui considerent terram Chanaan quam daturus sum filiis Israël, singulos de singulis tribubus ex principibus. 4 Fecit Moyses quod Dominus imperaverat [c]de deserto Pharan mittens principes viros, quorum ista sunt nomina: 5 de tribu Ruben Sammua filium Zechur, 6 de tribu Simeon Saphat filium Huri, 7 [d]de tribu Iuda [e]Caleb filium Iephone, 8 de tribu Issachar Igal filium Ioseph, 9 de tribu Ephraim [f]Osee filium Nun, 10 de tribu Beniamin Phalti filium Raphu, 11 de tribu Zabulon Geddiel filium Sodi, 12 de tribu Ioseph sceptri Manasse Gaddi filium Susi, 13 de tribu Dan Ammiel filium Gemalli, 14 de tribu Aser Sthur filium Michaël, 15 de tribu Nephthali Nahabi filium Vapsi, 16 de tribu Gad Guel filium Machi: 17 haec sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad considerandam terram.

[g]Vocavitque [h]Osee filium Nun [h]Iosue.

18 [i]Misit ergo eos Moyses ad considerandam terram Chanaan et dixit ad eos: Ascendite [j]per meridianam plagam: cumque veneritis [l]ad montes, 19 considerate terram, qualis sit, et populum, qui habitator est eius, utrum fortis sit an infirmus, si pauci numero an plures; 20 ipsa terra bona an mala; urbes quales, muratae an absque muris;

---

q cp. 26, 65; Ex 24, 13. — cf. cp. 13, 9. — v. cp. 13, 17.
r cf. Mr 9, 37, 38; Lc 9, 49.
s cf. Jl 2, 28; 1 Cor 14, 5.
t Ex 16, 13; Ps 77, 26-28; 104, 40.
u (Ex 16, 36. — cf. Ez 45, 11).
v Ps 77, 30, 31.
x cf. cp. 16, 49.
y Dt 9, 22.
z 1 Cor 10, 6.
a cp. 33, 17.
b cp. 13, 1; 33, 17, 18.
a Ex 2, 21.
b Ex 4, 15; 15, 20; Mic 6, 4.
c cp. 11, 1; 4 Rg 19, 4; Is 37, 4; Ez 35, 12, 13. — cf. Ml 3, 16.
3] *v. 2 Mc 15, 14.*
d Ecli 45, 4. — cf. cp. 11, 10-14.
e cp. 11, 25; 16, 19. — cf. Ex 16, 10.
f Gn 46, 2; Ez 1, 1; Dn 8, 2; 10, 8, 16; Lc 1, 11, 22; Ac 10, 11; 22, 17, 18.
g Gn 20, 6; 31, 10, 11; 3 Rg 3, 5; Jb 33, 15; Mt 1, 20; 27, [19.
h Ps 104, 26.
i 1 Tm 3, 15; Heb 3, 2, 5.
j Ecli 45, 4.
k cp. 7, 89; Ex 33, 11; Dt 34, 10; 1 Cor 13, 12.
l cf. Ex 33, 20, 23.
m Ps 48, 5; Pro 1, 6.
n cf. 2 Pt 2, 10; Ju 8.
o Dt 24, 9.
p v. Lv 13, 10.
q cf. 2 Rg 19, 19; 24, 10; Pro 30, 32.
r v. Ex 15, 26.
*14, 15] * cf. Catech. R. II 5, 65.*
s Dt 25, 9; Jb 30, 10.
t v. Lv 13, 46.
u cf. 4 Rg 15, 5; 2 Par 26, 20, 21; Lc 17, 12.
a cp. 11, 34. — cf. cp. 33, 18.
b vr. 4, 27; 32, 8; Dt 1, 19; 19, 23. — v. cp. 10, 12.
2-34] Dt 1, 20-28.
c cp. 32, 8. — cf. Gn 42, 9-14.
d cp. 34, 19; 1 Par 4, 15.
e vr. 31; cp. 14, 6, 30; 26, 65; 32, 12; Dt 1, 36. — v. Js 14, 6-15; 15, 13-18; Jd 1, [12-15.
f vr. 17.
g cf. Gn 17, 5; Jo 1, 42.
h vr. 9; cp. 11, 28; 14, 6, 30, 38; Ex 24, 13; Dt 32, 44; 1 Par 7, 27. — cf. 2 Es 8, 17.
i cp. 32, 8.
j vr. 23, 30; cp. 21, 1; 34, 8; Jd 1, 15.
l vr. 30; Jd 1, 9, 19.
m 2 Es 9, 25, 35; Ez 34, 14.

qui Chanaan explorent, mittuntur (13, 1-21); at, cum reversi illius beatissimae regionis subigendae difficultatem nimis exaggerassent filios Israël ita terrent (22-34), ut hi de reditu in Aegyptum cogitantes Iosuem et Ca-

21 humus, [m]pinguis an sterilis, nemorosa an absque arboribus. [n]Confortamini et adferte nobis de fructibus terrae. Erat autem tempus quando iam praecoquae uvae vesci possunt.

22 Cumque ascendissent, exploraverunt terram [o]a deserto Sin usque [p]Rohob [q]intrantibus Emath. 23 Ascenderuntque [r]ad meridiem et venerunt in [s]Hebron ubi erant [t]Achiman et Sisai et Tholmai [u]filii Enac; nam Hebron septem annis ante [v]Tanim urbem Aegypti condita est; 24 pergentesque usque ad [w]torrentem botri absciderunt palmitem cum uva sua, quem portaverunt in vecte duo viri. De malis quoque granatis et de ficis loci illius tulerunt, 25 qui appellatus est Nehelescol, id est torrens botri, eo quod botrum portassent inde filii Israël. 26 Reversique exploratores terrae post quadraginta dies, omni regione circuita, 27 venerunt ad Moysen et Aaron et ad omnem coetum filiorum Israël in desertum Pharan, quod est [x]in Cades; locutique eis et omni multitudini ostenderunt fructus terrae 28 et narraverunt dicentes: Venimus in terram, ad quam misisti nos, quae revera [z]fluit lacte et melle, ut ex [a]his fructibus cognosci potest; 29 [b]sed cultores fortissimos habet et urbes grandes atque muratas. Stirpem Enac vidimus ibi, 30 [c]Amalec habitat in meridie, [d]Hethaeus et Iebusaeus et Amorrhaeus in montanis, [e]Chananaeus vero moratur iuxta mare et circa fluenta Iordanis. 31 Inter haec [f]Caleb compescens murmur populi, qui oriebatur contra Moysen, ait: Ascendamus et possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam. 32 [g]Alii vero, qui fuerant cum eo, dicebant: Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est. 33 [h]Detraxeruntque terrae, quam inspexerant, apud filios Israël dicentes: Terra, quam lustravimus, [i]devorat habitatores suos; [j]populus quem adspeximus, procerae staturae est. 34 Ibi vidimus [k]monstra quaedam filiorum Enac de genere giganteo, quibus comparati quasi [l]locustae videbamur.

14 Igitur vociferans omnis turba [a]flevit nocte illa; 2 et [b]murmurati sunt contra Moysen et Aaron cuncti filii Israël dicentes: 3 Utinam mortui essemus in Aegypto et in hac vasta solitudine! [d]utinam pereamus, et non inducat nos Dominus in terram istam, ne cadamus gladio, et [d]uxores ac liberi nostri ducantur captivi! Nonne melius est reverti in Aegyptum? *b* Dixeruntque alter ad alterum: [f]Constituamus nobis ducem et [g]revertamur in Aegyptum. 5 Quo audito, Moyses et Aaron [h]ceciderunt proni in terram coram omni multitudine filiorum Israël. 6 At vero [i]Iosue filius Nun et Caleb filius Iephone, qui et ipsi lustraverant terram, [j]sciderunt vestimenta sua 7 et ad omnem multitudinem filiorum Israël locuti sunt: [k]Terra, quam circuivimus, valde bona est. 8 [l]Si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam et tradet [m]humum lacte et melle manantem. 9 Nolite [n]rebelles esse contra Dominum; [o]neque timeatis populum terrae huius, quia, [p]sicut panem, ita eos possumus devorare. [q]Recessit ab eis omne praesidium: [r]Dominus nobiscum est, nolite metuere.

10 Cumque clamaret omnis multitudo et [s]lapidibus eos vellet opprimere, [t]apparuit gloria Domini super tectum foederis cunctis filiis Israël. 11 Et dixit Dominus ad Moysen: Usquequo [u]detrahet mihi populus iste? Quousque [v]non credent mihi in omnibus signis, quae feci coram eis? 12 Feriam igitur eos pestilentia atque consumam, [w]te autem faciam principem super gentem magnam et fortiorem quam haec est.

13 Et [y]ait Moyses ad Dominum: Ut audiant Aegyptii, de quorum medio eduxisti populum istum, 14 et habitatores terrae huius, [z]qui audierunt quod tu, Domine, in populo isto sis et facie videaris ad faciem, et [a]nubes tua protegat illos, et in columna nubis praecedas eos per diem et in columna ignis per noctem, 15 quod occideris tantam multitudinem quasi unum hominem, et dicant: 16 [b]Non poterat introducere populum in terram, pro qua iuraverat, idcirco occidit eos in solitudine. 17 [c]Magnificetur ergo fortitudo Domini, sicut iurasti dicens: 18 [d]Dominus patiens et multae misericordiae, auferens iniquitatem et scelera nullumque innoxium derelinquens, qui [e]visitas peccata patrum in filios in tertiam et quartam generationem. 19 [f]Dimitte, obsecro, peccatum populi huius secundum magnitudinem misericor-

n Dt 31, 6, 7, 23.

o cp. 20, 1; 33, 36; 34, 3; Js 15, 1.
p Js 19, 28; Jd 18, 28; 2 Rg [10, 6, 8.
q v. cp. 34, 8.
r v. vr. 18.
s v. Js 14, 15.
t Js 15, 14; Jd 1, 10.
u vr. 34; Dt 2, 10; 9, 1; Js 11, 21, 22.
v Ps 77, 12; Is 19, 11, 13; 30, 4.
x cf. cp. 32, 9; Dt 1, 24, 25.

y cp. 20, 1, 16; 32, 8; 33, 36; Dt 1, 19; Is 14, 6, 7.

z v. Ex 3, 8, 17.

a vr. 24.
b Dt 9, 1, 2. — cf. Js 6, 1.
c cp. 14, 43; Ex 17, 8; 1 Rg 15, [2 etc.
d Gn 10, 15.
e cp. 14, 25.
f vr. 7. — cf. cp. 14, 6, 24,
g cp. 32, 9; Js 14, 8.

h cp. 14, 36.

i cf. cp. 14, 9.
j Dt 9, 2. — cf. Am 2, 9.
l Is 40, 22.

a cp. 11, 4.
b vr. 27, 29, 36; cp. 16, 41; Ex 15, 24; 16, 2; 17, 3; Ps 105, 25. — cf. Js 9, 18.
c Ex 16, 3.
d cf. vr. 27-29.
e vr. 31.
f 2 Es 9, 17.
g cf. Dt 17, 16; Ac 7, 39.
h cp. 16, 4, 22; 20, 6.
i vr. 30; cp. 13, 7, 9; Ecli 46, 9; 1 Mc 2, 55, 56.
j 1 Es 9, 3. — v. Js 7, 6.
k cp. 13, 28; Dt 1, 25.
l Dt 10, 15; 2 Rg 22, 20; 3 Rg 10, 9; Ps 17, 20; 21, 9; Is 62, 4.
m cp. 13, 28, — v. Ex 3, 8.
n Dt 9, 7, 24; Js 22, 16, 18, 29.
o Dt 7, 18; 20, 3.
p cp. 24, 8. — cf. cp. 13, 33; Ps 13, 4; 78, 7.
q (Is 25, 4; 30, 2, 3; Jr 48, 45.)
r v. Gn 48, 21; 4 Rg 6, 16.
s Ex 17, 4.
t v. Lv 9, 23.
u vr. 23; cp. 16, 30.
v Dt 1, 32; 9, 23; Ps 77, 22, 32; 105, 24; Ecli 16, 7; Heb 3, 18. — cf. Jo 12, 37.
x Ex 32, 10.
y Ex 32, 12.— cf. Dt 9, 26-28; 32, 27; Ps 105, 23; Ez 20, 9, 14.
z Ex 15, 14; Js 2, 9, 10; 5, 1.
a v. Ex 13, 21.
b Ex 32, 12; Dt 9, 28.

c cf. Js 7.9; Ps 113 (bis), 2.
d Ex 34, 6, 7; Ps 102, 8; 144. 8; Jn 4, 2.
e v. Ex 20, 5.
f Ex 34, 9; Ps 50, 3.

leb, qui vera nuntiant, in eo sint ut lapident (14, 1-10). Qua propter iratus e iam inexorabilis Deus (11-25) omnes morti damnat et a terra promissionis excludit (26-38), eosque in bello contra Amalecitas suscepto deserit (39-45).

g Ps 77, 38; 105, 45.

*20-22] * Catech. R. II 5, 65.*
h Ps 105, 23. — cf. Jc 5, 16. — v. 1 Jo 5, 14-16.
i Ps 71, 19; Hab 2, 14.
j Dt 1, 35; Ps 94, 11; 105, 26; Heb 3, 17, 18.
k cf. Gn 31, 7; Jb 19, 3.
l p. 32, 11; Dt 1, 35; Ez 20, 15. — cf. cp. 26, 64.
m vr. 6; cp. 13, 7. — v. Js 14, 6; 13, 7. — v. cp. 13, 30.
n cp. 32, 12; Js 14, 8, 9. [6, 9.
o vr. 43. — cf. vr. 45; Gn 12, 6; 13, 7. — v. cp. 13, 30.
p Dt 1, 40.
q vr. 35.
r Ex 16, 7, 12.
s vr. 21, 23; cp. 26, 65.
t cf. vr. 2.
u v. Ps 105, 26; 1 Cor 10, 5; Heb 3, 17.
v cp. 1, 45; 26, 64; Dt 1, 35.
x cp. 1, 3; Ex 30, 14.
y v. Gn 14, 22.
z vr. 6, 38. — v. cp. 13, 7, 9.
a vr. 3; Dt 1, 39.
b Ps 105, 24.
c vr. 29.
d cp. 32, 13. — cf. Ps 106, 40.
e Ps 94, 10. — cf. Dt 2, 14.
f Ez 23, 35.
g cp. 13, 26.
h cf. Ez 4, 6.
i Ps 94, 10.
j Jr 2, 19.
k cf. Heb 4, 1, 3.
l cp. 23, 19.
m vr. 27.
n cp. 13, 32, 33; Jdt 8, 24; 1 Cor 10, 10; Heb 3, 17; Ju 5. — cf. Jb 20, 17.
o vr. 30; cp. 26, 65; 1 Mt 2, 55, 56. — v. cp. 13, 17.

p Ex 33, 4.
q cf. cp. 13, 18.
r Dt 1, 41.
s cf. 2 Par 24, 20.

t Dt 1, 42.
u cf. Dt 31, 17.
v vr. 25. — v. cp. 13, 30.
x Dt 1, 43.
y cf. 1 Rg 4, 3.
z vr. 43. — cf. Dt 1, 44.
a cp. 13, 30. — cf. vr. 25.
b cp. 21, 3; Jd 1, 17.

a vr. 18; Lv 23, 10; Dt 26, 1.
b Lv 1, 2, 3.
c Lv 7, 16; 22, 21, 23, 38.
d cp. 28, 19, 27; Lv 23, 8, 12, 36; Dt 16, 10.
e Ex 29, 18; Lv 4, 31. — v. *f* Lv 2, 1; 6, 14. [Gn 8, 21.
g Ex 29, 40; Lv 23, 13.
h cp. 28, 5; Lv 14, 10.
i cp. 28, 7.
j cp. 28, 12, 14.

k Lv 7, 11.
m cp. 28, 12, 14. — v. Lv 6, 14-17.

diae tuae, *g*sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto usque ad locum istum.

20 Dixitque Dominus: *h*Dimisi iuxta verbum tuum. 21 Vivo ego, et *i*implebitur gloria Domini universa terra. 22 *j*Attamen omnes homines, qui viderunt maiestatem meam et signa, quae feci in Aegypto et in solitudine, et tentaverunt me iam *k*per decem vices, nec oboedierunt voci meae, 23 *l*non videbunt terram, pro qua iuravi patribus eorum; nec quisquam ex illis, qui detraxit mihi, intuebitur eam. 24 *m*Servum meum Caleb, qui *n*plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quam circuivit; et semen eius possidebit eam. 25 Quoniam *o*Amalecites et Chananaeus habitant in vallibus, cras *p*movete castra et revertimini in solitudinem per viam maris Rubri.

26 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron dicens: 27 Usquequo *q*multitudo haec pessima murmurat contra me? Querelas filiorum Israël *r*audivi. 28 Dic ergo eis: *s*Vivo ego, ait Dominus, *t*sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis. 29 *u*In solitudine hac iacebunt cadavera vestra. *v*Omnes, qui numerati estis a *x*viginti annis et supra et murmurastis contra me, 30 non intrabitis terram, *y*super quam levavi manum meam ut habitare vos facerem, praeter *z*Caleb filium Iephone et Iosue filium Nun. 31 *a*Parvulos autem vestros, de quibus dixistis quod praedae hostibus forent, introducam ut videant terram *b*quae vobis displicuit. 32 *c*Vestra cadavera iacebunt in solitudine. 33 Filii vestri *d*erunt vagi in deserto *e*annis quadraginta, et *f*portabunt fornicationem vestram donec consumantur cadavera patrum in deserto, 34 *g*iuxta numerum quadraginta dierum, quibus considerastis terram: *h*annus pro die imputabitur. *i*Et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras et *j*scietis *k*ultionem meam: 35 *l*quoniam, sicut locutus sum, ita faciam *m*omni multitudini huic pessimae, quae consurrexit adversum me: in solitudine hac deficiet et morietur.

36 Igitur omnes *n*viri, quos miserat Moyses ad contemplandam terram, et qui reversi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem detrahentes terrae quod esset mala, 37 mortui sunt atque percussi in conspectu Domini; 38 *o*Iosue autem filius Nun et Caleb filius Iephone vixerunt ex omnibus qui perrexerant ad considerandam terram.

39 Locutusque est Moyses universa verba haec ad omnes filios Israël, et *p*luxit populus nimis. 40 Et ecce mane primo surgentes ascenderunt verticem *q*montis atque dixerunt: *r*Parati sumus ascendere ad locum, de quo Dominus locutus est; quia peccavimus. 41 *s*Quibus Moyses, Cur, inquit, transgredimini verbum Domini, quod vobis non cedet in prosperum? 42 *t*Nolite ascendere, *u*non enim est Dominus vobiscum, ne corruatis coram inimicis vestris. 43 *v*Amalecites et Chananaeus ante vos sunt, quorum gladio corruetis, eo quod nolueritis adquiescere Domino, nec erit Dominus vobiscum. 44 *x*At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis. *y*Arca autem testamenti Domini et Moyses non recesserunt de castris. 45 *z*Descenditque Amalecites et Chananaeus, *a*qui habitabat in monte, et percutiens eos atque concidens persecutus est eos usque *b*Horma.

15 Locutus est Dominus ad Moysen dicens: 2 Loquere ad filios Israël et dices ad eos: *a*Cum ingressi fueritis terram habitationis vestrae, quam ego dabo vobis, 3 et *b*feceritis oblationem Domino in holocaustum aut victimam *c*vota solventes vel sponte offerentes munera aut *d*in sollemnitatibus vestris adolentes *e*odorem suavitatis Domino de bobus sive de ovibus; 4 *f*offeret quicumque immolaverit victimam *g*sacrificium similae decimam partem ephi *h*conspersae oleo, quod mensuram habebit quartam partem hin; 5 et *i*vinum ad liba fundenda eiusdem mensurae dabit in holocaustum sive in victimam. Per agnos singulos 6 et *j*arietes, erit sacrificium similae duarum decimarum, quae conspersa sit oleo tertiae partis hin; 7 et vinum libamentum tertiae partis eiusdem mensurae offeret in odorem suavitatis Domino. 8 Quando vero de bobus feceris holocaustum aut hostiam, ut impleas votum, vel *l*pacificas victimas, 9 dabis per *m*singulos boves similae tres decimas conspersae oleo, quod habeat medium mensurae hin; 10 et vinum ad liba fundenda eiusdem mensurae in oblationem suavissimi

odoris Domino. 11 Sic facies 12 [n]per singulos boves et arietes et agnos et haedos. 13 Tam indigenae quam peregrini 14 eodem ritu offerent sacrificia. 15 [o]Unum praeceptum erit atque iudicium tam vobis quam advenis terrae.

16 Locutus est Dominus ad Moysen dicens: 17 [p]Loquere filiis Israël et dices ad eos: 18 Cum veneritis in terram, quam dabo vobis 19 et comederitis de [q]panibus regionis illius, separabitis primitias Domino 20 de cibis vestris. Sicut [r]de areis primitias separatis, 21 ita et de pulmentis dabitis primitiva Domino.

22 [s]Quod si per ignorantiam praeterieritis quidquam horum, quae locutus est Dominus ad Moysen 23 et mandavit per eum, ad vos, a die qua coepit iubere et ultra, 24 [t]oblitaque fuerit facere multitudo, offeret vitulum de armento holocaustum in odorem suavissimum Domino et [u]sacrificium eius ac liba, ut caeremoniae postulant, [v]hircumque pro peccato; 25 et [x]rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israël, et dimittetur eis, quoniam non sponte peccaverunt nihilominus offerentes incensum Domino pro se et pro peccato atque errore suo; 26 et dimittetur universae plebi filiorum Israël et advenis, qui peregrinantur inter eos, quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam.

27 [y]Quod si anima una nesciens peccaverit, offeret capram anniculam pro peccato suo, 28 [z]et deprecabitur pro ea sacerdos, quod inscia peccaverit coram Domino; impetrabitque ei veniam, et dimittetur illi. 29 [a]Tam indigenis quam advenis una lex erit omnium, qui peccaverint ignorantes.

30 [b]Anima vero, quae per superbiam aliquid commiserit, sive civis sit ille sive peregrinus (quoniam adversus Dominum rebellis fuit), peribit de populo suo; 31 verbum enim Domini [c]contempsit et praeceptum illius fecit irritum; idcirco delebitur et portabit iniquitatem suam.

32 Factum est autem, cum essent filii Israël in solitudine et invenissent hominem [d]colligentem ligna in die sabbati, 33 obtulerunt eum Moysi et Aaron et universae multitudini, 34 qui recluserunt eum in [e]carcerem nescientes quid super eo facere deberent. 35 Dixitque Dominus ad Moysen: [f]Morte moriatur homo iste, [g]obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. 36 Cumque eduxissent eum foras, obruerunt lapidibus; et mortuus est, sicut praeceperat Dominus.

37 Dixit quoque Dominus ad Moysen: 38 Loquere filiis Israël et dices ad eos [h]ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum ponentes in eis vittas hyacinthinas: 39 quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini [i]nec sequantur cogitationes suas et oculos per res varias [j]fornicantes; 40 sed magis memores praeceptorum Domini faciant ea [l]sintque sancti Deo suo. 41 [m]Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti, ut essem Deus vester.

16 Ecce autem [a]Core filius Isaar filii Caath filii Levi et [b]Dathan atque Abiron filii Eliab, Hon quoque filius Pheleth de filiis Ruben 2 surrexerunt contra Moysen, aliique filiorum Israël ducenti quinquaginta viri proceres synagogae et qui tempore concilii per nomina vocabantur. 3 [c]Cumque stetissent adversum Moysen et Aaron, dixerunt: Sufficiat vobis quia [d]omnis multitudo sanctorum est, et [e]in ipsis est Dominus. Cur elevamini super populum Domini? 4 Quod cum audisset Moyses, [f]cecidit pronus in faciem 5 locutusque ad Core et ad omnem multitudinem, Mane, inquit, notum faciet Dominus [g]qui ad se pertineant, et [h]sanctos applicabit sibi, et [i]quos elegerit [j]appropinquabunt ei. 6 Hoc igitur facite: Tollat unusquisque [l]turibula sua, tu, Core, et omne concilium tuum; 7 et, hausto cras igne, ponite desuper thymiama coram Domino; et quemcumque elegerit, ipse erit sanctus: [m]multum erigimini, filii Levi. 8 Dixitque rursum ad Core: Audite, filii Levi: 9 [n]num parum vobis est, quod [o]separavit vos Deus Israël ab omni populo et iunxit sibi, ut serviretis ei in cultu tabernaculi et staretis coram frequentia populi et ministraretis ei? 10 Idcirco ad se fecit accedere te et omnes fratres tuos filios Levi, ut vobis etiam sacerdotium vindicetis, 11 et omnis globus tuus stet contra Dominum? [p]Quid est enim Aaron ut murmuretis contra eum?

n v. cp. 28.

o vr. 29, 30; cp. 9, 14; Ex 12, 49.
p cf. Js 5, 11, 12.

q Ex 23, 19.
r Lv 2, 14; Dt 26, 2, 10; 2 Es 10, 37, Ez 44, 30. — v. Lv 23, 10-17.
s cf. Lv 4, 2, 13.

t cf. Lv 4, 13.

u vr. 8-10.
v cp. 28, 15; Lv 4, 23.
x Lv 4, 20.

y Lv 4, 27, 28.
z Lv 4, 35.

a v. vr. 15.

b cf. Dt 17, 12; Ps 18, 14; Ac 13, 38; Heb 10, 26.
c 2 Rg 12, 9; 2 Par 36, 16; Pro 13, 13.

*32] * cf. Catech. R. III 4, 28.*
d v. Ex 20, 8, 9.

e v. Lv 24, 12.
f Ex 31, 14, 15; 35, 2.
g Lv 24, 14-16; Js 7, 25; 3 Rg 21, 13; Ac 7, 58. — cf. Mt 27, 34.

h Dt 22, 12. — cf. Mt 23, 5.

i cf. Jb 31, 7; Ec 11, 9; Ez 6, 9.
j Ps 72, 27; 105, 39. — cf. Ez
l Lv 11, 44. [6, 9.
m Lv 22, 33. — v. Lv 20, 8.

a cp. 27, 3; Ex 6, 16, 18, 21.
b cp. 26, 9.

c Ps 105, 16-18; Ecli 45, 22; 1 Cor 10, 10; Ju 11.
d v. Ex 19, 6.
e cp. 14, 14; 35, 34. — v. Ex
f cp. 14, 5; 20, 6. [29, 45.
g cf. 2 Tm 2, 19.
h vr. 3.
i cp. 17, 5; 1 Rg 2, 28; Ps 104, 26. — cf. Ex 28, 1.
j cp. 3, 10; Lv 10, 3; Ps 64, 5; Ez 40, 46; 44, 15, 16.
l Lv 10, 1.
m (vr. 3.)
n vr. 13; 1 Rg 18, 23; Is 7, 13. — cf. Ez 16, 20.
o cp. 3, 12; 8, 14; Dt 10, 8.

p Ex 16, 7. — cf. 1 Cor 3, 5.

Core, Dathan et Abiron eorumque adseclarum defectio et poena (16, 1-35). in cuius memoriam rebellium turibula in laminas producta altari adfiguntur (36-40); tum murmuratio et seditio in Moysen et Aaron

12 Misit ergo Moyses ut vocaret Dathan et Abiron filios Eliab. Qui
responderunt: Non venimus. 13[q]Nunquid parum est tibi quod eduxisti
nos de terra, [r]quae lacte et melle manabat, ut occideres in deserto,
nisi et [s]dominatus fueris nostri? 14 Revera induxisti nos in terram,
quae fluit rivis lactis et mellis, et dedisti nobis possessiones agrorum
et vinearum: an et oculos nostros vis eruere? Non venimus. 15 Ira-
tusque Moyses valde ait ad Dominum: [t]Ne respicias sacrificia eorum.
Tu scis quod [u]ne asellum quidem unquam acceperim ab eis nec
adflixerim quempiam eorum. 16Dixitque ad Core: Tu et omnis congre-
gatio tua state seorsum [v]coram Domino, et Aaron die crastino sepa-
ratim. 17 [x]Tollite singuli turibula vestra et ponite super ea incensum
offerentes Domino [y]ducenta quinquaginta turibula; Aaron quoque
teneat turibulum suum.

18 Quod cum fecissent, stantibus Moyse et Aaron, 19 et coacervas-
sent adversum eos omnem multitudinem ad ostium tabernaculi, [z]ap-
paruit cunctis gloria Domini.

20 Locutusque Dominus ad Moysen et Aaron ait: 21 [a]Separamini
de medio congregationis huius, ut eos [b]repente disperdam. 22 [c]Qui
ceciderunt proni in faciem atque dixerunt: Fortissime [d]Deus spiri-
tuum universae carnis, [e]num, uno peccante, contra omnes ira tua
desaeviet? 23Et ait Dominus ad Moysen: 24Praecipe universo populo
ut separetur a tabernaculis Core et Dathan et Abiron. 25 Surrexitque
Moyses et abiit ad Dathan et Abiron et, sequentibus eum senio-
ribus Israël, 26 dixit ad turbam: [f]Recedite a tabernaculis hominum
impiorum et nolite tangere quae ad eos pertinent, ne involvamini in
peccatis eorum. 27 Cumque recessissent a tentoriis eorum per circui-
tum, Dathan et Abiron egressi stabant [g]in introitu papilionum suorum
cum uxoribus et liberis omnique frequentia. 28 Et ait Moyses: In hoc
scietis, quod Dominus miserit me ut facerem universa quae cernitis,
et non [h]ex proprio ea corde protulerim: 29 si consueta hominum
morte interierint, et visitaverit eos plaga, qua et ceteri visitari solent,
[i]non misit me Dominus; 30 sin autem, novam rem fecerit Dominus,
ut [j]aperiens terra os suum deglutiat eos et omnia quae ad illos per-
tinent, [k]descenderintque viventes in infernum, scietis quod blasphe-
maverint Dominum. 31 [m]Confestim igitur, ut cessavit loqui, dirupta
est terra sub pedibus eorum 32 et [n]aperiens os suum devoravit illos
cum tabernaculis suis et [o]universa substantia eorum; 33 descende-
runtque vivi in infernum operti humo et [p]perierunt de medio multi-
tudinis. 34 At vero omnis Israël, qui stabat per gyrum, fugit ad
clamorem pereuntium dicens: Ne forte et nos terra deglutiat. 35 Sed
et [q]ignis egressus a Domino interfecit ducentos quinquaginta viros,
qui offerebant incensum.

36Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 37Praecipe [r]Eleazaro
filio Aaron sacerdoti, ut tollat turibula, quae iacent in incendio, et
ignem huc illucque dispergat, quoniam sanctificata sunt 38 in mor-
tibus [s]peccatorum, producatque ea in laminas et adfigat altari, eo
quod oblatum sit in eis incensum Domino, et sanctificata sint, ut
cernant ea pro [t]signo et monimento filii Israël. 39 Tulit ergo Eleazar
sacerdos turibula aenea, in quibus obtulerant hi quos incendium
devoravit, et produxit ea in laminas adfigens altari, 40 ut haberent
postea filii Israël, quibus commonerentur, [u]ne quis accedat alienigena
et qui non est de semine Aaron ad offerendum incensum Domino,
ne patiatur, sicut passus est Core et omnis congregatio eius, loquente
Domino ad Moysen.

41 [v]Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israël sequenti die
contra Moysen et Aaron dicens: Vos interfecistis populum Domini.
42 Cumque oriretur seditio, et tumultus incresceret, 43 Moyses et
Aaron fugerunt ad tabernaculum foederis. Quod, postquam ingressi
sunt, [w]operuit nubes et [v]apparuit gloria Domini.

44Dixitque Dominus ad Moysen: 45 [z]Recedite de medio huius mul-
titudinis, etiam nunc delebo eos. [a]Cumque iacerent in terra, 46 dixit
Moyses ad Aaron: Tolle turibulum et, hausto igne de altari, mitte
incensum desuper pergens cito ad populum ut roges pro eis; [b]iam
enim egressa est ira a Domino, et plaga desaevit. 47 Quod cum fecisset

q vr. 9.
r cf. Ex 3, 8.
s Ex 2, 14; Ac 7, 27, 35.

t cf. Gn 4, 4, 5.
u 1 Rg 12, 3. — cf. Ac 20, 33, 2 Cor 7, 2.
v Ex 16, 9; 1 Rg 12, 3, 7.
x vr. 6, 7.
y vr. 35.

z vr. 43; cp. 14, 10. — v. Lv 9, 23.
a vr. 45. — cf. Gn 19, 17, 22; Jr 51, 6; Ap 18, 4.
b Ex 33, 5; Ps 72, 19.
c vr. 45; cp. 14, 5; 20, 6.
d cp. 27, 16; Jb 12, 10; Ec 12, 7; Is 57, 16; Jr 32, 27; Zc 12, 1; Heb 12, 9.
e cf. Gn 18, 23-25; 2 Rg 24, 17.
f cf. Gn 19, 12-14; Is 52, 11; 2 Cor 6, 17; Ap 18, 4.

g cf. Ex 33, 8.

h cf. Jr 23, 16; Ez 13, 2, 17.

i cf. 3 Rg 22, 28.
j cf. Gn 4, 11.
k vr. 33; Ps 54, 16.
m cp. 26, 10; 27, 3; Dt 11, 6; Ps 105, 17, 18.
n cf. Ps 123, 3; Pro 1, 12.
o cf. cp. 26, 11; 1 Par 6, 22,
p Ju 11. [37.

q cf. cp. 11, 1; Lv 10, 2; Ps 105, 18; Eccli 16, 7.
r cp. 3, 32; 4, 16; 19, 3 etc.

s Pro 20, 2; Hab 2, 10.

t cp. 17, 10; 26, 10.

u cp. 1, 51; 3, 10; 2 Par 26, 18.

v v. cp. 14, 2.

x Ex 40, 34.
y vr. 19. — v. Lv 9, 23.
z vr. 21, 24.
a vr. 22.
(46, 48)] *Of. in Ms. pro vit. mortal.*
b cp. 11, 33; Lv 10, 6; 1 Par 27, 24; Sap 18, 20.

Aaron et cucurrisset ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium, obtulit thymiama [48] et stans inter mortuos ac viventes pro populo deprecatus est, et [c]plaga cessavit. [49] Fuerunt autem qui percussi sunt quattuordecim milia hominum et septingenti [d]absque his qui perierant in seditione Core. [50] Reversusque est Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi foederis, postquam quievit interitus.

17 Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: [2] Loquere ad filios Israël et [a]accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas, a cunctis [b]principibus tribuum virgas duodecim, et uniuscuiusque nomen superscribes virgae suae. [3] Nomen autem Aaron erit in tribu Levi, et una virga cunctas seorsum familias continebit; [4] ponesque eas in tabernaculo foederis coram testimonio, [c]ubi loquar ad te. [5] [d]Quem ex his elegero, germinabit virga eius, et cohibebo a me [e]querimonias filiorum Israël, quibus contra vos murmurant.

[6] Locutusque est Moyses ad filios Israël, et dederunt ei omnes principes virgas per singulas tribus; fueruntque virgae duodecim absque virga Aaron. [7] Quas cum posuisset Moyses coram Domino [f]in tabernaculo testimonii, [8] sequenti die regressus invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi, et turgentibus gemmis eruperant flores, qui, foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt. [9] Protulit ergo Moyses omnes virgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israël videruntque et receperunt singuli virgas suas.

[10] Dixitque Dominus ad Moysen: [g]Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut servetur ibi in [h]signum rebellium filiorum Israël, et [i]quiescant querelae eorum a me, ne moriantur. [11] Fecitque Moyses sicut praeceperat Dominus. [12] Dixerunt autem filii Israël ad Moysen: Ecce consumpti sumus, omnes perivimus; [13] [j]quicumque accedit ad tabernaculum Domini moritur. Num usque ad internecionem cuncti delendi sumus?

18 Dixitque Dominus ad Aaron: Tu et filii tui et domus patris tui tecum [a]portabitis iniquitatem sanctuarii; et [b]tu et filii tui simul sustinebitis peccata sacerdotii vestri. [2]Sed et fratres tuos de tribu Levi et [c]sceptrum patris tui sume tecum, praestoque sint et [d]ministrent tibi; tu autem et filii tui ministrabitis in tabernaculo testimonii. [3]Excubabuntque levitae ad praecepta tua et [e]ad cuncta opera tabernaculi; ita dumtaxat [f]ut ad vasa sanctuarii et ad altare non accedant, [g]ne et illi moriantur, et vos pereatis simul. [4] Sint autem tecum et excubent in custodiis tabernaculi et in omnibus caeremoniis eius. [h]Alienigena non miscebitur vobis. [5] Excubate in [i]custodia sanctuarii et in ministerio altaris, [j]ne oriatur indignatio super filios Israël. [6] [l]Ego dedi vobis fratres vestros levitas de medio filiorum Israël, et [m]tradidi donum Domino, ut serviant in ministeriis tabernaculi eius. [7] [n]Tu autem et filii tui custodite sacerdotium vestrum; et omnia, quae ad cultum altaris pertinent et [o]intra velum sunt, per sacerdotes administrabuntur. Si [p]quis externus accesserit, occidetur.

[8] Locutusque est Dominus ad Aaron: [q]Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Omnia, quae sanctificantur a filiis Israël, tradidi tibi et filiis tuis [r]pro officio sacerdotali legitima sempiterna. [9] Haec ergo accipies de his, quae sanctificantur et oblata sunt Domino: omnis oblatio et [s]sacrificium et quidquid pro [t]peccato atque [u]delicto redditur mihi, et cedit in sancta sanctorum tuum erit et filiorum tuorum. [10] In sanctuario comedes illud; mares tantum edent ex eo, quia consecratum est tibi. [11] [v]Primitias autem, quas voverint et obtulerint filii Israël, [x]tibi dedi et filiis tuis ac filiabus tuis iure perpetuo; [y]qui mundus est in domo tua vescetur eis. [12] [z]Omnem medullam olei et vini ac frumenti quidquid offerunt [a]primitiarum Domino tibi dedi. [13] [b]Universa frugum initia, quas gignit humus et [c]Domino deportantur, cedent in usus tuos; [d]qui mundus est in domo tua vescetur eis. [14] Omne, quod ex voto reddiderint filii Israël, tuum erit. [15] [e]Quidquid primum erumpit e vulva cunctae carnis, quam offerunt Domino, sive ex hominibus sive de pecoribus fuerit, tui iuris erit; ita dumtaxat, ut [f]pro hominis primogenito pretium accipias, et [g]omne animal, quod immundum est, redimi facias; [16] cuius redemptio erit post unum mensem siclis argenti quinque pondere san-

c vr. 50; cp. 25, 8; 2 Rg 24, 25; Ps 105, 30; Sap 18, 21-24.
d cp. 27, 3.

a cf. Ez 37, 16.
b v. cp. 1, 5-16; 10, 14-28.

c v. Ex 25, 22.
d cp. 16, 5. — cf. Ecli 45, 20.
e cp. 16, 3, 13.

f cp. 18, 2; Ex 38, 21; 2 Par 24, 6; Ac 7, 44.
8] ✱ *Catech. R. I, 4, 10.*

g Heb 9, 4.
h cp. 16, 38.
i vr. 5.

j vr. 40. — v. cp. 1, 51.

a vr. 23. — cf. Lv 16, 32, 33. — v. Ex 28, 38.
b vr. 23.
c cf. cp. 17, 3.
d v. cp. 3, 6-10.
e cp. 3, 25, 31, 36.
f cp. 16, 40.
g cp. 4, 15.
h cf. cp. 1, 51.
i cp. 3, 38; Ex 27, 21; 30, 7; Lv 24, 3.
j cf. cp. 16, 46. — v. Lv 10, 6.
l cp. 3, 12, 45.
m cp. 3, 9; 8, 19.
n cp. 3, 10.
o Heb 9, 3, 6.
p cf. vr. 23. — v. cp. 1, 51.
q cp. 5, 9; Lv 7, 32.

r Ex 29, 29; 40, 13; Lv 7, 35.

s Lv 2, 2, 3; 10, 12, 13 etc.
t Lv 4, 22, 27; 6, 25, 26.
u Lv 7, 7; 14, 13.
v Ex 29, 27, 28; Lv 7, 30, 34.
x Lv 10, 14. — cf. Dt 18, 3.
y cf. Lv 22, 2, 8, 11-13.
z Dt 18, 4.
a Ex 23, 19; 34, 26; 2 Es 10, 35, 36.
b Ex 23, 19; Dt 18, 3-5.
c Ex 22, 29; Lv 2, 14; Dt 26, 2.
d Lv 27, 28.
e Ex 13, 2, 12, 13; 34, 20. — cf. Ez 44, 29.
f Ex 13, 13; 34, 20.
g Lv 27, 27.

sive ritum aquae lustralis tum parandae (19, 1-10), tum adhibendae, ut purificentur nempe homines polluti ex contactu cadaveris (11-19), aut quodlibet immundum vas et suppellex (20-22).

h cp. 3, 47; Ex 30, 13; Ez 45, *i* Dt 15, 19. [12.

j Lv 3, 2, 3.

l Ex 29, 26, 28; Lv 7, 31, 32, *m* vr. 11. [34.

n Lv 2, 13; 2 Par 13, 5; Mr 9, 49.

*20] * Catech. R. II 7, 13.*

o vr. 23, 24; Dt 10, 9; 12, 12; 14, 27; 18, 1, 2; Js 13, 33; 14, 3; 18, 7; Ez 44, 28. — cf. Ps 15, 5; Lm 3, 24 etc.

*21] * Conc. Trid. s. 25 cp. 12 de R.*

p vr. 24, 26; Lv 27, 30, 32; Dt 14, 22; 2 Es 10, 37; 12, 43; Heb 7, 5, 8, 9. —cf. Gn 14, 20; 28, 22.

q v. cp. 1, 51.

r Lv 22, 9. — cf. 2 Es 6, 10-13.

s cp. 3, 7. — cf. vr. 7.

t vr. 1.

u vr. 20; Dt 10, 9; 14, 27, 29; 18, 1.

v 2 Es 10, 38.

x vr. 30.

y vr. 27.

z cf. Mt 10, 10; Lc 10, 7; 1 Cor 9, 4-14; 1 Tm 5, 17, 18.

a Lv 19, 8; 22, 16.

b Lv 22, 2, 15.

a Heb 9, 13.

b Lv 22, 20.

c Dt 21, 3; 1 Rg 6, 7.

d Lv 4, 12. — cf. Heb 13, 11.

e Lv 4, 6, 17; 16, 14, 19; Heb 9, 13.

f Ex 29, 14; Lv 4, 11, 12.

g v. Lv 14, 4, 6, 49.

h Lv 11, 25; 16, 28.

i vr. 5.

j vr. 17. — cf. Heb 9, 13.

k Lv 4, 12; 6, 11; 10, 14.

l vr. 13, 20, 21; cp. 31, 23.

m vr. 7.

n vr. 16. — cf. Ecli 34, 30. — v. cp. 5, 2; 9, 6, 10; 31, 19.

o cp. 31, 19.

p vr. 20; Lv 15, 31.

q v. Ex 30, 33.

r cp. 31, 20; Lv 11, 32.

s vr. 11.

t cf. Mt 23, 27; Lc 11, 44.

u v. vr. 9.

ctuarii. [h]Siclus viginti obolos habet. 17 [i]Primogenitum autem bovis et ovis et caprae non facies redimi, quia sanctificata sunt Domino; [j]sanguinem tantum eorum fundes super altare, et adipes adolebis in suavissimum odorem Domino. 18 Carnes vero in usum tuum cedent, sicut [l]pectusculum consecratum et armus dexter tua erunt. 19[m]Omnes primitias sanctuarii, quas offerunt filii Israël Domino, tibi dedi et filiis ac filiabus tuis iure perpetuo. [n]Pactum salis est sempiternum coram Domino tibi ac filiis tuis.

20 Dixitque Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: [o]ego pars et hereditas tua in medio filiorum Israël. 21 Filiis autem Levi dedi omnes [p]decimas Israëlis in possessionem pro ministerio, quo serviunt mihi in tabernaculo foederis; 22 [q]ut non accedant ultra filii Israël ad tabernaculum [r]nec committant peccatum mortiferum, 23 [s]solis filiis Levi mihi in tabernaculo servientibus et [t]portantibus peccata populi. Legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. [u]Nihil aliud possidebunt 24 decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum et necessaria separavi.

25 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 26 Praecipe levitis, atque denuntia: Cum acceperitis a filiis Israël decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est [v]decimam partem decimae, 27 ut [x]reputetur vobis in oblationem primitivorum tam de areis quam de torcularibus, 28 et universis quorum accipitis, primitias offerte Domino et date Aaron sacerdoti. 29 Omnia, quae offeretis ex decimis et in donaria Domini separabitis, optima et electa erunt. 30 Dicesque ad eos: Si praeclara et meliora quaeque obtuleritis ex [v]decimis, reputabitur vobis quasi de area et torculari dederitis primitias; 31 et comedetis eas in omnibus locis vestris, tam vos quam familiae vestrae, [z]quia pretium est pro ministerio, quo servitis in tabernaculo testimonii. 32 Et [a]non peccabitis super hoc egregia vobis et pinguia reservantes, [b]ne polluatis oblationes filiorum Israël et moriamini.

19 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron dicens: 2 Ista est religio victimae quam constituit Dominus: praecipe filiis Israël, ut adducant ad te [a]vaccam rufam aetatis integrae, [b]in qua nulla sit macula, [c]nec portaverit iugum; 3 tradetisque eam Eleazaro sacerdoti, [d]qui eductam extra castra immolabit in conspectu omnium; 4 et tingens digitum in sanguine eius [e]adsperget contra fores tabernaculi septem vicibus 5 comburetque eam cunctis videntibus, tam [f]pelle et carnibus eius quam sanguine et fimo flammae traditis. 6 [g]Lignum quoque cedrinum et hysopum coccumque bis tinctum sacerdos mittet in flammam, quae vaccam vorat. 7 Et tunc demum, [h]lotis vestibus et corpore suo, ingredietur in castra commaculatusque erit usque ad vesperum. 8 Sed et [i]ille, qui combusserit eam, lavabit vestimenta sua et corpus, et immundus erit usque ad vesperum. 9 Colliget autem vir mundus [j]cineres vaccae et effundet eos extra castra in loco [k]purissimo, ut sint multitudini filiorum Israël in custodiam et in aquam [l]adspersionis, quia pro peccato vacca combusta est. 10 Cumque [m]laverit qui vaccae portaverat cineres vestimenta sua, immundus erit usque ad vesperum. Habebunt hoc filii Israël et advenae, qui habitant inter eos, sanctum iure perpetuo.

11 [n]Qui tetigerit cadaver hominis et propter hoc septem diebus fuerit immundus 12 [o]adspergetur ex hac aqua die tertio et septimo, et sic mundabitur. Si die tertio adspersus non fuerit, septimo non poterit emundari. 13 Omnis qui tetigerit humanae animae morticinum, et adspersus hac commixtione non fuerit, [p]polluet tabernaculum Domini, et [q]peribit ex Israël; quia aqua expiationis non est adspersus immundus erit, et manebit spurcitia eius super eum.

14 Ista est lex hominis qui moritur in tabernaculo: omnes qui ingrediuntur tentorium illius et universa vasa, quae ibi sunt, polluta erunt septem diebus. 15 [r]Vas, quod non habuerit operculum nec ligaturam desuper, immundum erit. 16 [s]Si quis in agro tetigerit cadaver occisi hominis aut per se mortui sive os illius vel [t]sepulcrum, immundus erit septem diebus. 17 Tollentque de [u]cineribus combustionis atque

3. Res gestae et constitutae in XL peregrinationis anno usque ad XI eius mensem (20, 1-36, 13).
Postquam Maria mortua est et Moyses populo sitienti elicuit, quanquam haesitans, aquam de petra (20, 1-13), negato transitu per fines Edom (14-21),

peccati et mittent aquas vivas super eos in vas; 18 in quibus cum homo mundus tinxerit [v]hysopum, adsperget ex eo omne tentorium et cunctam supellectilem et homines huiuscemodi contagione pollutos; 19 atque hoc modo mundus lustrabit immundum [x]tertio et septimo die; expiatusque die [y]septimo lavabit et se et [z]vestimenta sua et immundus erit usque ad vesperum. 20 Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, [a]peribit anima illius de medio ecclesiae, quia sanctuarium Domini polluit, et non est aqua lustrationis adspersus. 21 Erit hoc praeceptum legitimum sempiternum. Ipse quoque, qui adspergit aquas, lavabit vestimenta sua. Omnis, qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit usque ad vesperum. 22 [b]Quidquid tetigerit immundus immundum faciet, et anima, quae horum quippiam tetigerit, immunda erit usque ad vesperum.

20 Veneruntque filii Israël et omnis multitudo in [a]desertum Sin mense primo; et mansit populus in Cades. Mortuaque est ibi [b]Maria et sepulta in eodem loco. 2 [c]Cumque indigeret aqua populus, [d]convenerunt adversum Moysen et Aaron 3 et [e]versi in seditionem dixerunt: Utinam perissemus [f]inter fratres nostros coram Domino! 4 Cur eduxistis ecclesiam Domini in solitudinem, ut et nos et nostra iumenta moriamur? 5 [g]Quare nos fecistis ascendere de Aegypto et adduxistis in locum istum pessimum, qui seri non potest, qui nec ficum gignit nec vineas nec malogranata, insuper et aquam non habet ad bibendum?

6 Ingressusque Moyses et Aaron, dimissa multitudine, tabernaculum foederis [h]corruerunt proni in terram clamaveruntque ad Dominum atque dixerunt: Domine Deus, audi clamorem huius populi, et aperi eis [i]thesaurum tuum fontem aquae vivae, ut satiati, cesset murmuratio eorum.

[j]Et apparuit gloria Domini super eos, 7 locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 8 [k]Tolle virgam et congrega populum tu et Aaron frater tuus; et loquimini ad petram coram eis, et illa dabit aquas. Cumque eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo et iumenta eius. 9 Tulit igitur Moyses [l]virgam, [m]quae erat in conspectu Domini, sicut praeceperat ei, 10 congregata multitudine ante petram, dixitque eis: [n]Audite, rebelles et increduli: num de petra hac vobis aquam poterimus eicere? 11 Cumque elevasset Moyses manum percutiens virga bis [o]silicem, egressae sunt aquae largissimae, ita ut populus biberet et iumenta.

12 Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron: [p]Quia non credidistis mihi, [q]ut sanctificaretis me coram filiis Israël, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. 13 [r]Haec est aqua contradictionis, ubi iurgati sunt filii Israël contra Dominum, et sanctificatus est in eis.

14 [s]Misit interea nuntios Moyses de Cades ad [t]regem Edom, qui dicerent: Haec mandat [u]frater tuus Israël: nosti omnem laborem qui apprehendit nos: 15 quo modo [v]descenderint patres nostri in Aegyptum, et [x]habitaverimus ibi multo tempore, [y]afflixerintque nos Aegyptii et patres nostros; 16 et quomodo [z]clamaverimus ad Dominum, et exaudierit nos [a]miseritque angelum, qui eduxerit nos de Aegypto. Ecce in urbe Cades, [b]quae est in extremis finibus tuis, positi 17 obsecramus, ut [c]nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros nec per vineas, [d]non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica nec ad dextram nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos.

18 Cui respondit Edom: Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi. 19 Dixeruntque filii Israël: Per tritam gradiemur viam et, si [e]biberimus aquas tuas nos et pecora nostra, [f]dabimus quod iustum est: nulla erit in pretio difficultas; tantum velociter transeamus. 20 At ille respondit: [g]Non transibis. Statimque egressus est obvius cum infinita multitudine et manu forti 21 [h]nec voluit adquiescere deprecanti, ut concederet transitum per fines suos; [i]quamobrem divertit ab eo Israël.

22 Cumque castra movissent de [j]Cades, venerunt in [k]montem Hor, qui est in finibus terrae Edom; 23 ubi locutus est Dominus ad Moysen. 24 [l]Pergat, inquit, Aaron ad populos suos; non enim intrabit

v v. Ex 12, 22.

x vr. 12.
y cf. Lv 14, 9.
z v. Lv 11, 25.
a v. Ex 30, 33.

b cf. vr. 11; Ag 2, 14.

a v. cp. 13, 22.

b cp. 12, 1; 26, 59; Ex 15, 20.
c 2-13] *L. in fr. 6 p. D. 3 Qdg.*
c cf. Ex 17, 1-7.
d cp. 16, 19, 42.
e cp. 14, 2. — cf. Ex 17, 2.
f cp. 11, 1, 33; 14, 37; 16, 32, 33, 35, 49.
g cf. Ex 17, 3.

h cp. 14, 5; 16, 4, 22, 45.

i cf. Dt 28, 12.

j cp. 14, 10. — v. Lv 9, 23.
k cf. Ex 17, 5.

l Ex 17, 5, 6; Sap 11, 4.
m cp. 17, 10.
n Ps 105, 32, 33; 1 Cor 10, 4.

o cf. Dt 8, 15; Sap 11, 4.

p cp. 27, 14; Dt 1, 37; 3, 26; 4, 21; 32, 51.
q Ez 20, 41; 36, 23; 38, 16.
r cp. 27, 14; Ex 17, 7; Dt 32, 51; 33, 8; Ps 80, 8; 105, 32; Ez 47, 19.
s Jd 11, 16, 17.
t Gn 36, 21-39; Jd 11, 17.
u Dt 2, 4, 8; 23, 7; Ab 10, 12.
v Gn 46, 6; Ac 7, 15.
x v. Ex 12, 40.
y Ex 1, 12; Dt 26, 6; Ac 7, 19 etc.
z Ex 2, 23; 3, 7.
a Ex 14, 19; 23, 20; 33, 2.
b v. Js 15, 21-23.
c cf. cp. 21, 22; Dt 2, 27.
d cf. vr. 19.

e cf. vr. 17.
f Dt 2, 6, 28. — cf. Lm 5, 4.
g cf. Jd 11, 17; Am 1, 11.
h cf. Dt 2, 29.
i cf. cp. 21, 4; Dt 2, 8; Jd 11, 18.
j cp. 33, 37.
k cp. 21, 4; 33, 37.
24] * *cf. Catech. R. II 5, 6.*
l cp. 27, 13; Dt 32, 50. — cf. cp. 31, 2; Gn 25, 8.

filii Israël accedunt ad montem Hor, unde, defuncto Aaron (22-30), profligato rege Arad (21, 1-3), et impetrata contra ignitos serpentes medela (4-9), perveniunt ad Arnon in finibus Amorrhaeorum (10-20), quos

terram, quam dedi filiis Israël, [m]eo quod incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis. 25 Tolle Aaron et filium eius cum eo, et duces eos in montem Hor; 26 cumque nudaveris patrem veste sua, [n]indues ea Eleazarum filium eius: Aaron colligetur et morietur ibi. 27 Fecit Moyses ut praeceperat Dominus, et [o]ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine. 28 [p]Cumque Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium eius. 29 Illo mortuo [q]in montis supercilio, descendit cum Eleazaro. 30 Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron [r]flevit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

21 Quod cum audisset [a]Chananaeus rex Arad, qui habitabat ad [b]meridiem, venisse scilicet Israël per [c]exploratorum viam, pugnavit contra illum et victor exsistens duxit ex eo praedam. 2 [d]At Israël voto se Domino obligans ait: Si tradideris populum istum in manu mea, [e]delebo urbes eius. 3 Exaudivitque Dominus preces Israël, et tradidit Chananaeum, quem ille interfecit, subversis urbibus eius, et vocavit nomen loci illius [f]Horma, id est anathema.

4 [g]Profecti sunt autem et de monte Hor per viam quae ducit ad mare Rubrum, [h]ut circumirent terram Edom. Et [i]taedere coepit populum itineris ac laboris.

5 Locutusque [j]contra Deum et Moysen ait: [k]Cur eduxisti nos de Aegypto ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquae, [l]anima nostra iam nauseat super cibo isto levissimo. 6 [m]Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum [n]p.agas et mortes plurimorum 7 [o]venerunt ad Moysen atque dixerunt: Peccavimus, quia locuti sumus contra Dominum et te: [p]ora ut tollat a nobis serpentes. Oravitque Moyses pro populo.

8 Et locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem aeneum et pone eum pro signo: qui percussus adspexerit eum vivet. 9 [q]Fecit ergo Moyses serpentem aeneum et posuit eum pro signo, quem cum percussi adspicerent [r]sanabantur.

10 Profectique filii Israël castrametati sunt in [s]Oboth 11 unde egressi fixere tentoria in Ieabarim in solitudine, quae respicit Moab contra orientalem plagam. 12 Et inde moventes venerunt [t]ad torrentem Zared. 13 Quem relinquentes castrametati sunt contra Arnon, quae est in deserto et prominet in finibus Amorrhaei; siquidem [u]Arnon terminus est Moab dividens Moabitas et Amorrhaeos, 14 unde dicitur in [v]libro bellorum Domini:

Sicut fecit in mari Rubro,
sic faciet in torrentibus Arnon.
15 Scopuli torrentium inclinati sunt, ut requiescerent in [w]Ar,
et recumberent in finibus Moabitarum.

16 Ex eo loco apparuit [v]puteus, super quo locutus est Dominus ad Moysen: Congrega populum, et [z]dabo ei aquam. 17 Tunc cecinit Israël carmen istud:

Ascendat puteus. Concinebant:
18 Puteus, quem foderunt principes,
et paraverunt duces multitudinis
in [a]datore legis et in baculis suis.

De solitudine Matthana, 19 de Matthana in Nahaliel, de Nahaliel in Bamoth, 20 de Bamoth, vallis est in regione Moab in vertice Phasga, [b]quod respicit contra [c]desertum.

21 [d]Misit autem Israël nuntios ad Sehon regem Amorrhaeorum dicens: 22 Obsecro [e]ut transire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros et vineas, non bibemus aquas ex puteis, via regia gradiemur, donec transeamus terminos tuos. 23 [f]Qui concedere noluit ut transiret Israël per fines suos, quin potius, exercitu congregato, egressus est obviam in desertum et [g]venit in Iasa pugnavitque contra eum. 24 [h]A quo percussus est in ore gladii, et possessa est terra eius ab Arnon usque [i]Ieboc et filios Ammon; quia forti praesidio tenebantur termini Ammonitarum.

25 Tulit ergo Israël omnes civitates eius et habitavit in urbibus Amorrhaei, in [j]Hesebon scilicet et [k]viculis eius. 26 Urbs Hesebon fuit Sebon regis amorrhaei, qui pugnavit contra regem Moab et tulit

---

m vr. 12.

n cf. Lv 21, 10.
o cp. 33, 38; Dt 32, 50.
p Ex 29, 29, 30.
q cp. 33, 38; Dt 32, 50. — cf. Dt 10, 6.
r Dt 54, 8.
1-9] *LL. in fs. exal. s. Cruc.*
a cp. 33, 40. — cf. Jd 1, 16.
b cf. cp. 13, 30.
c cp. 13, 22, 23.
d cf. Gn 28, 20; Jd 11, 30.
e cf. Dt 13, 16; Js 6, 17; Jd 1, 17; 1 Rg 15, 3.
f cp. 14, 45; Dt 1, 44; Js 19, 4; Jd 1, 17.
g cp. 20, 22; 34, 41.
h Jd 11, 18.
i cp. 11, 1, 6. — cf. (Ex 6, 9.)
j Ps 77, 19.
k Ex 16, 3; 17, 3.
l cf. cp. 11, 6.
m Dt 8, 15; Jdt 8, 25; Sap 16, 5; 1 Cor 10, 9. — cf. Is 14,
n Jr 8, 17. [29; 30, 6.
o Ps 77, 34. — cf. cp. 11, 2.
p cf. Ex 8, 8, 28; 1 Rg 12, 19; 3 Rg 13, 6; Ac 8, 24.
8, 9] * *Catech. R. I 5, 5; III 2, 17.*
q Jo 3, 14, 15. — cf. 4 Rg 18, 4.
r cf. Sap 16, 7, 10.
s cp. 33, 43, 44.
t Dt 2, 13,
u cp. 22, 36; Jd 11, 18.
v cf. Js 10, 13.
x vr. 28; Dt 2, 9, 18, 29; Is 15, 1.
y (Jd 9, 21. — cf. 2 Rg 20, 14.)
z cf. cp. 20, 8; Ex 17, 6.
a (v. Gn 49, 10; Is 33, 22.)
b cf. cp. 23, 28.
c cp. 23, 28; 1 Rg 23, 19, 24; 26, 1, 3.
d Dt 2, 26; Jd 11, 19.
e cf. cp. 20, 17.
f Dt 29, 7.
g Dt 2, 32; Jd 11, 20.
h Dt 2, 33; Js 12, 1, 2; 24, 8; 2 Es 9, 22; Ps 134, 11; 135, 19; Am 1, 3.
i v. Gn 32, 22.
j cp. 32, 3; Dt 4, 46; Js 13, 10, 17; 21, 37; Jd 11, 26; 1 Par 6, 81; Jdt 5, 20; Is 15, 4; Jr 48, 2, 45.
k cf. cp. 32, 42.

omnem terram, quae ditionis illius fuerat, usque Arnon. 27 Idcirco dicitur [l]in proverbio:

Venite in Hesebon, [m]aedificetur
et construatur civitas Sehon.
28 Ignis [n]egressus est de Hesebon,
flamma de oppido Sehon;
et devoravit [o]Ar Moabitarum
et habitatores excelsorum Arnon.
29 Vae tibi, Moab: peristi, populе [p]Chamos.
Dedit filios eius in fugam
et filias in captivitatem regi Amorrhaeorum Sehon.
30 Iugum ipsorum disperiit ab Hesebon usque [q]Dibon;
lassi pervenerunt in Nophe et usque [r]Medaba.

31 Habitavit itaque Israël in terra Amorrhaei.
32 Misitque Moyses qui explorarent [s]Iazer, cuius ceperunt viculos et possederunt habitatores.
33 [t]Verteruntque se et ascenderunt per viam Basan, et occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo pugnaturus in Edrai. 34 [u]Dixitque Dominus ad Moysen: Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum et omnem populum ac terram eius, [v]faciesque illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhaeorum habitatori Hesebon. 35 Percusserunt igitur et hunc cum filiis suis universumque populum eius usque ad internecionem et possederunt terram illius.

22 Profectique castrametati sunt in [a]campestribus Moab, ubi trans Iordanem [b]Iericho sita est.
2 Videns autem [c]Balac filius Sephor omnia, quae fecerat Israël Amorrhaeo, 3 et quod [d]pertimuissent eum Moabitae et impetum eius ferre non possent, 4 dixit [e]ad maiores natu Madian: [f]Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas usque ad radices carpere. Ipse erat eo tempore rex in Moab.
5 [g]Misit ergo nuntios ad Balaam filium Beor hariolum, [h]qui habitabat super flumen terrae filiorum Ammon, ut vocarent eum et dicerent: Ecce egressus est populus ex Aegypto, qui operuit superficiem terrae sedens contra me; 6 veni igitur et maledic populo huic, quia fortior me est: si quo modo possim percutere et eicere eum de terra mea; novi enim quod benedictus sit cui benedixeris, et maledictus in quem maledicta congesseris.
7 Perrexeruntque seniores Moab et maiores natu Madian [i]habentes divinationis pretium in manibus. Cumque venissent ad Balaam et narrassent ei omnia verba Balac, 8 ille respondit: Manete hic nocte, et respondebo quidquid mihi dixerit Dominus. Manentibus illis apud Balaam, [j]venit Deus et ait ad eum: 9 Quid sibi volunt homines isti apud te? 10 Respondit: Balac filius Sephor rex Moabitarum misit ad me 11 dicens: [k]Ecce populus, qui egressus est de Aegypto, operuit superficiem terrae; veni et maledic ei, si quo modo possim pugnans abigere eum. 12 Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis neque maledicas populo, [l]quia benedictus est. 13 Qui mane consurgens dixit ad principes: Ite in terram vestram, quia prohibuit me Dominus venire vobiscum. 14 Reversi principes dixerunt ad Balac: Noluit Balaam venire nobiscum.
15 Rursum ille multo plures et nobiliores, quam ante miserat, misit. 16 Qui, cum venissent ad Balaam, dixerunt: Sic dicit Balac filius Sephor: Ne cuncteris venire ad me: 17 [m]paratus sum honorare te et quidquid volueris dabo tibi: [n]veni et maledic populo isti. 18 Respondit Balaam: [o]Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti et auri, [p]non potero immutare verbum Domini Dei mei, ut vel plus vel minus loquar. 19 Obsecro [q]ut hic maneatis etiam hac nocte, et scire queam quid mihi rursum respondeat Dominus. 20 Venit ergo Deus ad Balaam nocte et ait ei: Si vocare te venerunt homines isti, surge et vade cum eis, [r]ita dumtaxat ut quod tibi praecepero facias. 21 Surrexit Balaam mane et, strata asina sua, profectus est cum eis. 22 [s]Et iratus est Deus, [t]stetitque angelus Domini in via [u]contra Ba-

l v. cp. 23, 7.
m v. cp. 32, 37.
n (all) Jr 48, 45, 46.
o v. vr. 15.
p Jd 11, 24; 3 Rg 11, 7. — cf. 4 Rg 23, 13; Jr 48, 7.
q cp. 32, 3; Js 13, 17; Is 15, 2; Jr 48, 18. — cf. cp. 33, 45.
r Js 13, 9, 16; 1 Par 19, 7; Is 15, 2; 1 Mc 9, 36.
s cp. 32, 1; Js 13, 25; 2 Rg 24, 5; 1 Par 6, 81; Jr 48, 32; 1 Mc 5, 8.
t Dt 3, 1-31; 29, 7.
u Dt 1, 4; 3, 1, 10; Js 12, 4; 13, 12, 31.
v cf. Ps 135, 17-22. — v. vr. 24.
a cp. 26, 3, 63; 31, 12; 33, 48; 35, 1; 36, 13.
b Dt 32, 49; 34, 1, 3. — v. Js [2, 1.
c Jd 11, 25.
d Ex 15, 15.
e cf. cp. 31, 8; Js 13, 21.
f cf. Jdt 7, 4.
g Dt 23, 4; Js 24, 9; 2 Es 13, 2; Mic 6, 5; Ju 11; Ap 2, 14.
h (Dt 23, 4. — cf. cp. 28, 7.)
i 2 Pt 2, 15. — cf. 1 Rg 9, 7, 8; Mic 3, 11.
j cf. Gn 20, 3; Jb 33, 15, 16.
k vr. 5, 6.
l v. cp. 23, 20.
m vr. 37; cp. 24, 11.
n vr. 6, 11; cp. 23, 7.
o cp. 24, 13. — cf. 3 Rg 13, 8.
p vr. 38; cp. 23, 26. — cf. 3 Rg 22, 14; 2 Par 18, 13.
q vr. 8.
r vr. 35; cp. 23, 12, 26; 24, 13.
s 2 Pt 2, 15.
t cf. Ex 4, 24; 1 Par 21, 16.
u vr. 32.

et iterum divinitus correptus (20-35), nedum regi morem gerat (36-41), quater ex quattuor locis vaticinia profert celebrantia vel Israëlis excellentiam prae cunctis gentibus (23, 1-19), vel eius

laam, qui insidebat asinae et duos pueros habebat secum. 23 Cernens asina angelum stantem in via [v]evaginato gladio avertit se de itinere et ibat per agrum. Quam cum verberaret Balaam et vellet ad semitam reducere, 24 stetit angelus in angustiis duarum maceriarum, quibus vineae cingebantur. 25 Quem videns asina iunxit se parieti et attrivit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam; 26 et nihilominus angelus ad locum angustum transiens, ubi nec ad dexteram nec ad sinistram poterat deviare, obvius stetit. 27 Cumque vidisset asina stantem angelum, concidit sub pedibus sedentis, qui iratus vehementius caedebat fuste latera eius.

28 [x]Aperuitque Dominus os asinae, et locuta est: Quid feci tibi? cur percutis me ecce iam tertio? 29 Respondit Balaam: Quia commeruisti et illusisti mihi. Utinam haberem gladium, ut te percuterem. 30 Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consuevisti usque in praesentem diem? Dic quid simile unquam fecerim tibi. At ille ait: Nunquam. 31 Protinus [y]aperuit Dominus oculos Balaam, et vidit angelum stantem in via evaginato gladio adoravitque eum pronus in terram. 32 Cui angelus, Cur, inquit, tertio verberas asinam tuam? Ego veni ut [z]adversarer tibi, quia perversa est via tua mihique contraria; 33 et, nisi asina declinasset de via dans locum resistenti, te occidissem, et illa viveret. 34 Dixit Balaam: [a]Peccavi nesciens quod tu stares contra me et nunc, si displicet tibi ut vadam, revertar. 35 Ait angelus: Vade cum istis et [b]cave ne aliud, quam praecepero tibi, loquaris. Ivit igitur cum principibus.

36 Quod cum audisset Balac, egressus est in occursum eius [c]in oppido Moabitarum, quod situm est in [d]extremis finibus Arnon; 37 dixitque ad Balaam: Misi nuntios ut vocarem te: cur non statim venisti ad me? an quia [e]mercedem adventui tuo reddere nequeo? 38 Cui ille respondit: Ecce adsum: nunquid loqui potero aliud, [f]nisi quod Deus posuerit in ore meo? 39 Perrexerunt ergo simul et venerunt in urbem, quae in extremis regni eius finibus erat. 40 Cumque occidisset Balac boves et oves, misit ad Balaam et principes, qui cum eo erant, munera.

41 Mane autem facto, duxit eum ad [g]excelsa Baal et intuitus est extremam partem populi.

23 Dixitque Balaam ad Balac: [a]Aedifica mihi hic septem aras et para totidem vitulos eiusdemque numeri arietes. 2 Cumque fecisset iuxta sermonem Balaam, [b]imposuerunt simul vitulum et arietem super aram. 3 Dixitque Balaam ad Balac: [c]Sta paulisper iuxta holocaustum tuum, donec vadam, [d]si forte occurrat mihi Dominus, et quodcumque imperaverit loquar tibi. 4 Cumque abisset velociter, [e]occurrit illi Deus. Locutusque ad eum Balaam, Septem, inquit, aras erexi et imposui vitulum et arietem desuper. 5 Dominus autem [f]posuit verbum in ore eius et ait: Revertere ad Balac et haec loqueris. 6 Reversus invenit stantem Balac iuxta holocaustum suum et omnes principes Moabitarum; 7 [g]adsumptaque parabola sua, dixit:

De [h]Aram adduxit me Balac,
rex Moabitarum de montibus [i]orientis.
[j]Veni, inquit, et maledic Iacob;
propera et detestare Israël.
8 Quo modo [k]maledicam cui non maledixit Deus?
Qua ratione detester quem Dominus non detestatur?
9 [l]De summis silicibus videbo eum
et de collibus considerabo illum.
[m]Populus solus habitabit,
et [n]inter gentes non reputabitur.
10 [o]Quis dinumerare possit pulverem Iacob
et nosse numerum stirpis Israël?
[p]Moriatur anima mea [q]morte iustorum,
et fiant novissima mea horum similia.

11 Dixitque Balac ad Balaam: Quid est hoc quod agis? [r]Ut malediceres inimicis meis vocavi te, et tu e contrario benedicis eis. 12 Cui ille respondit: Num aliud possum loqui, nisi [s]quod iusserit Dominus?

---

v vr. 31. — cf. Gn 3, 24; Js 5, 13.

x 2 Pt 2, 16.

y cf. Gn 21, 19; 4 Rg 6, 17; Lc 24, 16, 31.

z vr. 22.

a cf. 1 Rg 15, 24; 26, 21; 2 Rg 12, 13; Jb 34, 31, 32.
b vr. 20.

c cp. 21, 15 (?).
d cp. 21, 13.

e vr. 17; cp. 24, 11.
f vr. 18.

g (cf. cp. 21, 20.)

a vr. 29.

b vr. 14, 30.
c vr. 15.
d cf. cp. 24, 1.

e vr. 16.
f vr. 12, 16; cp. 22, 38; Dt 18, 18; Is 51, 16; 59, 21; Jn 1, 9.

g vr. 18; cp. 24, 3, 15, 20, 21, 23; Jb 27, 1; 29, 1; Ps 48, 5; 77, 2; Is 14, 4; Mic 2, 4. — cf. cp. 21, 27.
h Dt 23, 4. — cf. cp. 22, 5.
i cf. Gn 29, 1.
j cp. 22, 6.
k vr. 20, 23.

l cf. cp. 24, 17.

m Dt 33, 28.
n 1 Es 9, 2; Est 3; Eph 2, 14. — cf. Ex 33, 16.
o v. Gn 13, 16.

p cf. cp. 31, 8.
q Ps (36, 37;) 115, 15; Sap 2, 16; Ap 14, 13.
r cp. 22, 11; 24, 10; Dt 23, 5; 2 Es 13, 2.

s v. vr. 5.

13 Dixit ergo Balac: Veni mecum in alterum locum, unde partem Israël videas et totum videre non possis: inde maledicito ei. 14 Cumque duxisset eum in locum sublimem super verticem montis Phasga, [t]aedificavit Balaam septem aras et, impositis supra vitulo atque ariete, 15 dixit ad Balac: [u]Sta hic iuxta holocaustum tuum, donec ego obvius pergam. 16 Cui cum Dominus occurrisset [v]posuissetque verbum in ore eius, ait: Revertere ad Balac et haec loqueris ei. 17 Reversus invenit eum stantem iuxta holocaustum suum et principes Moabitarum cum eo. Ad quem Balac, Quid, inquit, locutus est Dominus? 18 At ille, adsumpta parabola sua, ait:

Sta, Balac, et ausculta;
audi, fili Sephor.
19 [x]Non est Deus quasi homo ut mentiatur
nec ut filius hominis ut [y]mutetur.
Dixit ergo et non faciet?
locutus est et non implebit?
20 [z]Ad benedicendum adductus sum:
[a]benedictionem prohibere non valeo.
21 [b]Non est idolum in Iacob,
nec videtur simulacrum in Israël.
[c]Dominus Deus eius cum eo est,
et clangor victoriae regis in illo.
22 Deus [d]eduxit illum de Aegypto,
cuius fortitudo similis est [e]rhinocerotis.
23 Non est augurium in Iacob,
nec [f]divinatio in Israël.
Temporibus suis dicetur Iacob et Israëli
[g]quid operatus sit Deus.
24 Ecce populus [h]ut leaena consurget
et quasi leo erigitur;
non accubabit donec [i]devoret praedam.
et [j]occisorum sanguinem bibat.

25 Dixitque Balac ad Balaam: Nec maledicas ei nec benedicas. 26 Et ille ait: [l]Nonne dixi tibi quod quidquid mihi Deus imperaret, hoc facerem? 27 Et ait Balac ad eum: [m]Veni et ducam te ad alium locum, si forte placeat Deo ut inde maledicas eis. 28 Cumque duxisset eum super verticem montis [n]Phogor, qui respicit [o]solitudinem, 29dixit ei Balaam: [p]Aedifica mihi hic septem aras et para totidem vitulos eiusdemque numeri arietes. 30 [q]Fecit Balac ut Balaam dixerat imposuitque vitulos et arietes per singulas aras.

24 Cumque vidisset Balaam, quod placeret Domino ut benediceret Israëli, nequaquam abiit, [a]ut ante perrexerat, ut augurium quaereret; sed dirigens contra desertum vultum suum 2 et elevans oculos vidit Israël in tentoriis [b]commorantem per tribus suas et, [c]irruente in se spiritu Dei, 3 [d]adsumpta parabola, ait:

Dixit Balaam filius Beor,
dixit homo, cuius [e]obturatus est oculus;
4 dixit [f]auditor sermonum Dei,
qui visionem Omnipotentis intuitus est,
[g]qui cadit, et sic aperiuntur oculi eius:
5 Quam pulchra tabernacula tua, Iacob,
et tentoria tua, Israël!
6 Ut valles nemorosae,
ut horti iuxta fluvios irrigui,
ut tabernacula, quae fixit Dominus,
[h]quasi cedri prope aquas.
7 Fluet aqua de situla eius,
et semen illius erit in [i]aquas multas.
Tolletur propter [j]Agag rex eius,
et auferetur [k]regnum illius.
8 [l]Deus eduxit illum de Aegypto,
cuius fortitudo similis est rhinocerotis.
[m]Devorabunt gentes hostes illius
ossaque eorum [n]confringent et [o]perforabunt sagittis.

t vr. 1, 2.
u vr. 3.
v vr. 5, 12.

x Ml 3, 6; Rm 11, 29; Tt 1, 2; Heb 6, 18; Jc 1, 17. — cf. Jdt 8, 15.
y 1 Rg 15, 29.
z cf. cp. 22, 20.
a cp. 22, 12. — cf. Gn 12, 2.
b cf. Jr 50, 20.
c v. Ex 29, 45, 46.
d (all) Mt 2, 15. — cp. 24, 8.
e Dt 33, 17; Jb 39, 10 11. — cf. Ps 21, 22; 91, 11; Is 34, 7.
f cp. 22, 7.
g Ps 30, 20; 43, 2.
h cp. 24, 9; Gn 49, 9.
i Gn 49, 27.
j Zc 9, 15.
l vr. 12; cp. 22, 18.
m vr. 13.
n cp. 25, 18; 31, 16; Js 22, 17; Os 9, 10. — cf. cp. 25, 3, 5; Ps 105, 28, 29.
o v. cp. 21, 20.
p vr. 1.
q vr. 2.
a cp. 23, 3, 15.
b v. cp. 2, 2-31.
c Jd 3, 10; 1 Rg 19, 20, 23; 2 Par 15, 1; 20, 14.
d v. cp. 23, 7.
e vr. 15. — cf. (Gn 15, 12;) Is 50, 4. [1 Rg 9, 9.
f cf. 1 Rg 19, 24; Ez 1, 28; 3, 23; Ap 1, 10, 17.
g
h v. Ps 1, 3.
i cf. Jr 51, 13; Ap 17, 1.
j cf. 1 Rg 15, 8.
k cf. 2 Rg 5, 12; 1 Par 14, 2.
l v. cp. 23, 22.
m cf. cp. 14, 9; 23, 24.
n Is 38, 13; Jr 50, 17.
o Ps 44, 6; Jr 50, 9.

que terrarum diffundendam (10-25). Digresso tandem Balaam, non tamen sine ipsius, ut postea insinuatur, consilio, filii Israël idolo Beelphegor initiantur (25, 1-5); sed eorum praevaricationem Phinees com-

9 [p]Accubans dormivit ut leo,
et quasi leaena, quam suscitare nullus audebit.
[q]Qui benedixerit tibi erit et ipse benedictus,
qui maledixerit in maledictione reputabitur.

10 Iratusque Balac contra Balaam, [r]complosis manibus, ait: [s]Ad maledicendum inimicis meis vocavi te, quibus e contrario tertio benedixisti. 11 Revertere ad locum tuum. [t]Decreveram quidem magnifice honorare te, sed Dominus privavit te honore disposito. 12 Respondit Balaam ad Balac: Nonne nuntiis tuis, quos misisti ad me, dixi: 13 [u]Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti et auri, non potero praeterire sermonem Domini Dei mei, ut vel boni quid vel mali [v]proferam ex corde meo, sed quidquid Dominus dixerit hoc loquar? 14 Veruntamen pergens ad populum meum dabo [x]consilium, quid populus tuus populo huic faciat [y]extremo tempore. 15 [z]Sumpta igitur parabola, rursum ait:

Dixit Balaam filius Beor,
dixit homo, cuius [a]obturatus est oculus;
16 dixit auditor sermonum Dei,
qui novit doctrinam [b]Altissimi
et visiones Omnipotentis videt,
[c]qui cadens apertos habet oculos:
17 [d]Videbo eum, sed non modo;
intuebor illum, sed non prope.
Orietur [e]stella ex Iacob,
et consurget [f]virga de Israël;
et [g]percutiet duces Moab,
vastabitque omnes filios Seth.
18 Et erit [h]Idumaea possessio eius,
hereditas [i]Seir cedet inimicis suis;
Israël vero fortiter aget.
19 De Iacob erit [j]qui dominetur,
et perdat reliquias civitatis.

20 Cumque vidisset Amalec, [k]adsumens parabolam ait:
Principium gentium Amalec,
[l]cuius extrema perdentur.

21 Vidit quoque [m]Cinaeum et, adsumpta parabola, ait:
Robustum quidem est habitaculum tuum;
sed, [n]si in petra posueris nidum tuum
22 et fueris electus de stirpe Cin,
quandiu poteris permanere?
Assur enim capiet te.

23 Adsumptaque parabola, iterum locutus est:
Heu! quis victurus est, quando ista faciet Deus?
24 Venient [o]in trieribus de Italia,
superabunt Assyrios, vastabuntque [p]Hebraeos
et ad extremum etiam ipsi [q]peribunt.

25 Surrexitque Balaam et [r]reversus est in locum suum; Balac quoque via, qua venerat, rediit.

25 Morabatur autem eo tempore Israël in [a]Settim et [b]fornicatus est populus cum filiabus Moab, 2 [c]quae vocaverunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt et adoraverunt deos earum: 3 [d]initiatusque est Israël Beelphegor. Et iratus Dominus 4 ait ad Moysen: [e]Tolle cunctos principes populi et [f]suspende eos contra solem in patibulis, [g]ut avertatur furor meus ab Israël. 5 Dixitque Moyses ad [h]iudices Israël: Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor.

6 Et ecce unus de filiis Israël intravit coram fratribus suis ad scortum madianitidem, vidente Moyse et omni turba filiorum Israël, [i]qui flebant ante fores tabernaculi. 7 Quod cum vidisset [l]Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis et, arrepto pugione, 8 ingressus est post virum israëlitem in lupanar et perfodit ambos simul, virum scilicet et mulierem, in locis genitalibus; cessavitque plaga a filiis Israël. 9 [m]Et occisi sunt vigintiquattuor milia hominum.

---

p cp. 23, 24; Gn 49, 9.

q Gn 12, 3; 27, 29.

r cf. Jb 27, 23; Lm 2, 15; Ez 21, 14, 17; 22, 13.
s v. cp. 23, 11.
t cp. 22, 17, 37.

u cp. 22, 18.

v v. cp. 16, 28.
x cp. 25, 2; 31, 16; Ap 2, 14. — cf. Mic 6, 5.
y v. Gn 49, 1.
z cf. cp. 21, 27. —v. cp. 23, 7.

a vr. 3, 4.

b Ac 7, 48.

c v. vr. 4.
17] v. Is 11, 1.
17, 18] R. et Antt. in Adv. et Js. Purif. B. M. V.
d cf. cp. 23, 9.
e Mt 2, 2; Ap 22, 16.
f cf. Gn 49, 10.
g Jr 48, 45; Am 2, 2. — cf. 2 Rg 8, 2.
h cf. 2 Rg 8, 14; Ps 59, 10, 11; Am 9, 12.
i Gn 32, 3; 36. 8.
j cf. Mic 5, 7, 8.

k v. cp. 23, 7.

l cf.Ex 17, 14; 1 Rg 15, 3, 8.
m Gn 15, 19; 1 Rg 15, 6.

n Jr 49, 16; Ab 4.

o Ez 27, 6. — cf. Dn 11, 30.
p Gn 10, 21, 25.
q vr. 20.
r cf. cp. 31, 8.

a cp. 33, 49; Js 2, 1; 3, 1; Mic 6, 5.
b cf. cp. 31, 16.
c Ex 34, 15, 16; Ps 105. 28; Os 9, 10. — cf. 1 Cor 10, 20.
d Js 22, 17.
e v. Dt 4, 3.
f cf. Gn 40, 19, 22; Dt 21, 23; 2 Rg 21, 6, 9; Gal 3, 13.
g vr. 11; Dt 13, 17.
h cf. cp. 11, 16; Ex 18, 21, 25.
i cf. Ex 32, 27.
*4ss.] * cf. Catech. R. III 7, 9.*
j Jl 2, 17.
l Ex 6, 25; Ps 105, 30; 1 Mc 2, 26, 54; 1 Cor 10, 8.

m Dt 4, 3. — cf. 1 Cor 10, 8.

primit peccantem transfodiens et de Madianitis ultionem provocans (6-18). Quae quidem ultio, post omnium Hebraeorum ad bellandum aptorum censum, ex quo habentur cum familiarum praecipuarum

10 Dixitque Dominus ad Moysen: 11 Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis avertit iram meam a filiis Israël, quia [n]zelo meo [o]commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israël in zelo meo. 12 Idcirco loquere ad eum: Ecce [p]do ei pacem foederis mei, 13 et erit tam ipsi quam [q]semini eius pactum [r]sacerdotii sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo et expiavit scelus filiorum Israël. 14 Erat autem nomen viri israëlitae, qui occisus est cum Madianitide, Zambri filius Salu dux de cognatione et tribu Simeonis; 15 porro mulier madianitis, quae pariter interfecta est, vocabatur Cozbi filia [s]Sur principis nobilissimi Madianitarum.

16 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 17 Hostes vos sentiant Madianitae, et [t]percutite eos, 18 quia et ipsi [u]hostiliter egerunt contra vos et decepere insidiis per idolum [v]Phogor et Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quae percussa est in die plagae pro sacrilegio Phogor.

26 Postquam [a]noxiorum sanguis effusus est, dixit Dominus ad Moysen et Eleazarum filium Aaron sacerdotem: 2 [b]Numerate omnem summam filiorum Israël a viginti annis et supra per domos et cognationes suas, cunctos qui possunt ad bella procedere.

3 Locuti sunt itaque Moyses et Eleazar sacerdos [c]in campestribus Moab super Iordanem contra Iericho ad eos qui erant 4 a viginti annis et supra, [d]sicut Dominus imperaverat, quorum iste est numerus:

5 Ruben [e]primogenitus Israël. Huius filius Henoch, a quo familia Henochitarum, et Phallu, a quo familia Phalluitarum, 6 et Hesron, a quo familia Hesronitarum, et Charmi, a quo familia Charmitarum: 7 hae sunt familiae de stirpe Ruben, quarum numerus inventus est [f]quadraginta tria millia et septingenti triginta. 8 Filius Phallu Eliab. 9 Huius filii Namuel et Dathan et Abiron: isti sunt Dathan et Abiron principes populi, [g]qui surrexerunt contra Moysen et Aaron in seditione Core, quando adversus Dominum rebellaverunt, 10 et [h]aperiens terra os suum devoravit Core, morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros, et factum est [i]grande miraculum 11 ut, Core pereunte, [j]filii illius non perirent.

12 Filii [k]Simeon per cognationes suas Namuel: ab hoc familia Namuelitarum; Iamin: ab hoc familia Iaminitarum; Iachin: ab hoc familia Iachinitarum; 13 Zare: ab hoc familia Zareitarum; Saul: ab hoc familia Saulitarum: 14 hae sunt familiae de stirpe Simeon quarum omnis numerus fuit [l]vigintiduo milia ducenti.

15 Filii [m]Gad per cognationes suas Sephon: ab hoc familia Sephonitarum; Aggi: ab hoc familia Aggitarum; Suni: ab hoc familia Sunitarum; 16 Ozni: ab hoc familia Oznitarum; Her: ab hoc familia Heritarum; 17 Arod: ab hoc familia Aroditarum; Ariel; ab hoc familia Arielitarum; 18 istae sunt familiae Gad, quarum omnis numerus fuit [n]quadraginta milia quingenti.

19 Filii [o]Iuda Her et Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan. 20 Fueruntque filii Iuda per cognationes suas Sela, a quo familia Selaitarum, Phares, a quo familia Pharesitarum, Zare, a quo familia Zareitarum. 21 Porro filii [p]Phares Hesron, a quo familia Hesronitarum, et Hamul, a quo familia Hamulitarum: 22 istae sunt familiae Iuda, quarum omnis numerus fuit [q]septuagintasex milia quingenti.

23 Filii [r]Issachar per cognationes suas Thola, a quo familia Tholaitarum, Phua, a quo familia Phuaitarum, 24 Iasub, a quo familia Iasubitarum. Semran, a quo familia Semranitarum: 25 hae sunt cognationes Issachar, quarum numerus fuit [s]sexagintaquattuor milia trecenti.

26 Filii [t]Zabulon per cognationes suas Sared, a quo familia Sareditarum, Elon, a quo familia Elonitarum, Ialel, a quo familia Ialelitarum: 27 hae sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit [u]sexaginta milia quingenti.

28 Filii [v]Ioseph per cognationes suas Manasse et Ephraim. 29 De Manasse ortus est [x]Machir, a quo familia Machiritarum; Machir genuit Galaad, [y]a quo familia Galaaditarum; 30 Galaad habuit filios Iezer, a quo familia Iezeritarum, et Helec, a quo familia Helecitarum, 31 et Asriel, a quo familia Asrielitarum, et Sechem, a quo familia Sechemitarum, 32 et Semida, a quo familia Semidaitarum, et

n cf. 2 Cor 11, 2.
o Dt 22, 16, 21; 3 Rg 14, 22; Ps 77, 58; Sph 1, 18; 3, 8; 1 Cor 10, 22. — cf. Ex 20, 5.
p Ml 2, 4, 5; Eccli 45, 28, 30; 2 Mc 2, 54.
q v. 1 Par 6, 4-15.
r Ex 40, 13; Ps 105, 31.
s cp. 31, 8; Js 13, 21.
t cp. 31, 2-10.
u cp. 31, 16; Ap 2, 14.
v v. cp. 23, 28.
a cp. 25, 9.
b cp. 1, 2, 3; Ex 30, 12; 38, 25, 26.
c vr. 63. — v. cp. 22, 1.
d cp. 1, 1.
e Gn 46, 9; Ex 6, 14; 1 Par 5, 3.
f cf. cp. 1, 21.
g v. cp. 16, 1-33.
h v. cp. 16, 31-35.
i cp. 16, 38. — cf. 1 Cor 10, 6; 2 Pt 2, 6.
j Ex 6, 24; 1 Par 6, 22. — cf. cp. 16, 32.
k Gn 46, 10; Ex 6, 15; 1 Par 4, 24.
l cf. cp. 1, 23.
m Gn 46, 16.
n cf. cp. 1, 25.
o Gn 46, 12; 1 Par 2, 3-5. — v. Gn 38, 3-10.
p Rt 4, 18.
q cf. cp. 1, 27.
r Gn 46, 13; 1 Par 7, 1.
s cf. cp. 1, 29.
t Gn 46, 14.
u cf. cp. 1, 31.
v Gn 46, 20.
29-37] 1 Par 7, 14-20.
x Js 17, 1-3.
y cp. 36, 1.

nomina, tum in singulis tribubus et in populo universo virorum summa (26, 1-65); post legem de eo qui absque filio herede defunctus est (22, 1-11); post designatum et instructum Iosuam in Moysi successorem (12-23);

[z] Hepher, a quo familia Hepheritarum. 33 Fuit autem Hepher pater [a]Salphaad, qui filios non habebat sed tantum filias, quarum ista sunt nomina: [b]Maala et Noa et Hegla et Melcha et Thersa: 34 hae sunt familiae Manasse, et numerus earum [c]quinquagintaduo milia septingenti.

35 Filii autem Ephraim per cognationes suas fuerunt hi: Suthala, a quo familia Suthalaitarum, Becher, a quo familia Becheritarum, Thehen, a quo familia Thehenitarum. 36 Porro filius Suthala fuit Heran, a quo familia Heranitarum: 37 hae sunt cognationes filiorum Ephraim, quarum numerus fuit [d]trigintaduo milia quingenti. 38 Isti sunt filii Ioseph per familias suas.

Filii [e]Beniamin in cognationibus suis Bela, a quo familia Belaitarum, Asbel, a quo familia Asbelitarum, Ahiram, a quo familia Ahiramirum, 39Supham, a quo familia Suphamitarum, Hupham, a quo familia Huphamitarum. 40Filii Bela Hered et Noëman; de Hered familia Hereditarum, de Noëman familia Noëmanitarum; 41 hi sunt filii Beniamin per cognationes suas, quorum numerus fuit [f]quadragintaquinque milia sescenti.

42 Filii [g]Dan per cognationes suas Suham, a quo familia Suhamitarum: hae sunt cognationes Dan per familias suas: 43 omnes fuere Suhamitae, quorum numerus erat [h]sexagintaquattuor milia quadringenti.

44 Filii [i]Aser per cognationes suas Iemna, a quo familia Iemnaitarum, Iessui, a quo familia Iessuitarum, Brie, a quo familia Brieitarum. 45 Filii Brie Heber, a quo familia Heberitarum, et Melchiel, a quo familia Melchielitarum. 46 Nomen autem filiae Aser fuit Sara: 47 hae cognationes filiorum Aser, et numerus eorum [j]quinquagintatria milia quadringenti.

48 Filii [l]Nephthali per cognationes suas Iesiel, a quo familia Iesielitarum, Guni, a quo familia Gunitarum, 49 Ieser, a quo familia Ieseritarum, Sellem, a quo familia Sellemitarum: 50 hae sunt cognationes filiorum Nephthali per familias suas, quorum numerus [m]quadragintaquinque milia quadringenti.

51 Ista est summa filiorum Israël, qui recensiti sunt: [n]sescenta milia et mille septingenti triginta.

52 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 53 Istis [o]dividetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas. 54 [p]Pluribus maiorem partem dabis et paucioribus minorem: singulis, sicut nunc recensiti sunt, tradetur possessio; 55 ita dumtaxat ut sors terram [q]tribubus dividat et familiis. 56 Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant vel pauciores.

57 [r]Hic quoque est numerus filiorum Levi per familias suas: Gerson, a quo familia Gersonitarum, Caath, a quo familia Caathitarum, Merari, a quo familia Meraritarum. 58Hae sunt familiae Levi: familia Lobni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Musi, familia Core. At vero Caath genuit Amram, 59 qui habuit uxorem [s]Iochabed filiam Levi, quae nata est ei in Aegypto. Haec genuit Amram viro suo filios Aaron et Moysen et Mariam sororem eorum. 60 [t]De Aaron orti sunt Nadab et Abiu et Eleazar et Ithamar, 61 quorum [u]Nadab et Abiu mortui sunt, cum obtulissent ignem alienum coram Domino.

62 Fueruntque omnes, qui numerati sunt, [v]vigintitria milia generis masculini ab uno mense et supra; quia [w]non sunt recensiti inter filios Israël, [v]nec eis cum ceteris data possessio est.

63 Hic est numerus filiorum Israël, qui descripti sunt a Moyse et Eleazaro sacerdote [z]in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho, 64 inter quos nullus fuit eorum, qui [a]ante numerati sunt a Moyse et Aaron in deserto Sinai; 65 [b]praedixerat enim Dominus, quod omnes morerentur in solitudine; nullusque remansit ex eis, [c]nisi Caleb filius Iephone et Iosue filius Nun.

27 Accesserunt autem filiae[a]Salphaad filii Hepher filii Galaad filii Machir filii Manasse, qui fuit filius Ioseph, quarum sunt nomina Maala et Noa et Hegla et Melcha et Thersa. 2 Steteruntque coram Moyse et Eleazaro sacerdote et cunctis principibus populi ad ostium tabernaculi foederis atque dixerunt: 3 [b]Pater noster mortuus est in

---

z cp. 27, 1.
a cp. 36, 11; Js 17, 3.
b cp. 27, 1.
c cf. cp. 1, 35.
d cf. cp. 1, 33.
e Gn 46, 21; 1 Par 7, 6. — v. 1 Par 8, 1-5.
f cf. cp. 1, 37.
g Gn 46, 23.
h cf. cp. 1, 39.
i Gn 46, 17; 1 Par 7, 30, 31.
j cf. cp. 1, 41.
l Gn 46, 24; 1 Par 7, 13.
m cf. cp. 1, 43.
n cf. cp. 1, 46.
o Js 11, 23; 14, 1, 2; Ps 104, 44.
p cp. 33, 54; 35, 8.
q cp. 33, 54; 34, 13; Js 11, 23; 14, 2.
r Gn 46, 11. — v. Ex 6, 16-21; 1 Par 6, 1; 16-30.
s Ex 2, 1, 2; 6, 20.
t cp. 3, 2; 1 Par 24, 1.
u cp. 3, 4; Lv 10, 1, 2; 1 Par 24, 2.
v cf. cp. 3, 39.
x cp. 1, 49.
y cp. 18, 20.
z vr. 3. — v. cp. 22, 1.
a cf. cp. 1, 44; Dt 2, 14, 15; 1 Cor 10, 5.
b cf. cp. 14, 22-38.
c v. cp. 13, 7, 9.
a cp. 26, 33; 36, 11; Js 17, 3-6.
b cp. 14, 35; 26, 64, 65.

deserto nec fuit in seditione, quae [c]concitata est contra Dominum sub Core, [d]sed in peccato suo mortuus est. Hic non habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habuit filium? [e]Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri. 4 [f]Rettulitque Moyses causam earum ad iudicium Domini, 5 qui dixit ad eum: [g]Iustam rem postulant filiae Salphaad: [h]da eis possessionem inter cognatos patris sui, et ei in hereditatem succedant.

7 Ad filios autem Israël loqueris haec: 8 Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius transibit hereditas. 9 Si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos. 10 Quod si et fratres non fuerint, dabitis hereditatem fratribus patris eius. 11 Sin autem nec patruos habuerit, [i]dabitur hereditas his qui ei proximi sunt. Eritque hoc filiis Israël [j]sanctum lege perpetua, sicut praecepit Dominus Moysi.

12 Dixit quoque Dominus ad Moysen: [l]Ascende in montem istum Abarim et contemplare inde terram, quam daturus sum filiis Israël; 13 cumque videris eam, ibis et tu ad populum tuum, [m]sicut ivit frater tuus Aaron, 14 [n]quia offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis nec [o]sanctificare me voluistis coram ea super aquas: hae sunt [p]aquae contradictionis in Cades deserti Sin.

15 Cui respondit Moyses: 16 Provideat Dominus [q]Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc 17 et possit [r]exire et intrare ante eos et educere eos vel introducere, ne sit populus Domini [s]sicut oves absque pastore.

18 Dixitque Dominus ad eum: Tolle [t]Iosue filium Nun, virum [u]in quo est spiritus, et pone manum tuam super eum. 19 Qui stabit coram Eleazaro sacerdote et omni multitudine, 20 [v]et dabis ei praecepta, cunctis videntibus, et [w]partem gloriae tuae, [x]ut audiat eum omnis synagoga filiorum Israël. 21 Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum; ad verbum eius [z]egredietur et ingredietur ipse et omnes filii Israël cum eo et cetera multitudo. 22 Fecit Moyses ut praeceperat Dominus. Cumque tulisset Iosue, statuit eum coram Eleazaro sacerdote et omni frequentia populi 23 et impositis capiti eius manibus, [y]cuncta replicavit quae mandaverat Dominus.

28 Dixit quoque Dominus ad Moysen: 2 Praecipe filiis Israël et dices ad eos: [a]Oblationem meam et panes et incensum [b]odoris suavissimi offerte per tempora sua. 3 Haec sunt sacrificia, quae offerre debetis: agnos anniculos immaculatos duos cotidie in holocaustum sempiternum, 4 unum offeretis mane et alterum [c]ad vesperum; 5 [d]decimam partem ephi [e]similae, quae conspersa sit [f]oleo purissimo et habeat quartam partem hin. 6 Holocaustum [g]iuge est quod obtulistis in monte Sinai in odorem suavissimum incensi Domini; 7 et libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos in sanctuario Domini 8 Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam, iuxta omnem ritum sacrificii matutini et libamentorum eius, oblationem suavissimi odoris Domino.

9 [h]Die autem sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos et duas decimas similae oleo conspersae in sacrificio et liba, 10 [i]quae rite funduntur per singula sabbata in holocaustum sempiternum.

11 In [j]calendis autem offeretis holocaustum Domino vitulos de armento duos arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos 12 et [k]tres decimas similae oleo conspersae in sacrificio per singulos vitulos et duas decimas similae oleo conspersae per singulos arietes, 13 et decimam decimae similae ex oleo in sacrificio per agnos singulos: holocaustum suavissimi odoris atque incensi est Domino. 14 Libamenta autem vini, quae per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt: media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum: hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente succedunt. 15 [l]Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libamentis suis.

16 [m]Mense autem primo, quartadecima die mensis Phase Domini erit, 17 et quintadecima die sollemnitas. Septem diebus vescentur azymis, 18 [n]quarum dies prima [o]venerabilis et sancta erit: omne opus servile non facietis in ea. 19 Offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos [p]im-

c cp. 16, 1, 2.
d cp. 26, 65; Ez 18, 4.

e Js 17, 4.
f Ex 18, 19. — cf. Lv 24, 12.
g cp. 36, 5.
h cp. 36, 2.

i v. Rt 4, 3-6; Jr 32, 6-9.
j cp. 35, 29.
l cp. 33, 47; Dt 32, 49. — cf. Dt 3, 27; 34, 1.
m v. cp. 20, 24-28.
n cp. 20, 12, 24; Dt 32, 51.
o cp. 20, 12, 13.
p cp. 20, 13; Dt 32, 51. — cf. Ex 17, 7.
q v. cp. 16, 22; Jr 32, 27.

r Dt 31, 2; 1 Rg 8, 20; 18, 13; 3 Rg 3, 7; 2 Par 1, 10; Jo 10, 9; Ac 1, 21. — cf. Js 14, 11; Ps 120, 8.
s 3 Rg 22, 17; Ez 34, 5; Jdt 11, 15; Zc 10, 2; Mt 9, 36; Mr 6, 34.
t cp. 32, 28; Dt 3, 21.
u Dt 34, 9. — cf. Gn 41, 38. — v. Jd 3, 10.
v Dt 3, 28; 31, 7, 8.
x cf. 4 Rg 2, 9, 15.
y v. Js 1, 16-18.
z cf. vr. 17.

a v. Lv 21, 6.
b v. Gn 8, 21.
3-8] Ex 29, 38-42.
c Ex 12, 6. — cf. 3 Rg 18, 29.
d cp. 15, 4. — cf. Ex 16, 36.
e Lv 2, 1.
f Ex 29, 40.
g Ex 29, 42. — cf. Am 5, 25.

h Mt 12, 5.
i cf. Ez 46, 4, 5.

j cp. 10, 10; 1 Rg 20, 5, 24; 4 Rg 4, 23; 1 Par 23, 31; 2 Par 2, 4; 8, 13; 1 Es 3, 5; Is 1, 13, 14; Ez 45, 17; 46, 6; Os 2, 11; Am 8, 5; Col 2, 16. — cf. Ecli 43, 6, 7.
12-14] cp. 15, 4-12.
k vr. 20, 28.

l vr. 22, 30; cp. 15, 24; 29, 11, 16, 19, 25.
m Lv 23, 5; Dt 16, 1; Ez 45, 21. — v. Ex 12, 6.
n cf. Ex 12, 18.
o Ex 12, 16; Lv 23, 7. — cf. Mt 26, 17; Mr 14, 12, 17; Lc 22, 7.
p vr. 31; cp. 29, 8, 13; Lv 22, 20; Dt 15, 21; 17, 1.

sollemnibus sive intermediis (16-25), de pentecoste (26-31), de festis tubarum (29, 1-6) et magnae expiationis (7-11), necnon de venerabili festivitate tabernaculorum (12-38); secundo vero de condicionibus ad

q v. Lv 2, 1-16.

r vr. 15, 30; cp. 29, 22, 28, 31, 34, 38.

s Ex 12, 16; 13, 6; Lv 23, 8.

t Ex 23, 16; 34, 22; Lv 23, 10, 15; Dt 16, 10. — cf. Ac 2, 1.
u vr. 18.

v cf. Lv 23, 18, 19.

x vr. 15, 22.

z vr. 19.

a Lv 23, 24. — v. cp. 10, 1-10.

b v. cp. 28, 11-15.
c v. cp. 28, 3-8.

d Lv 16, 29; 23, 27-32.
e cp. 30, 14; Ps 34, 13; Is 58, 5.

f v. cp. 28, 19.

g v. cp. 28, 15.
h Lv 16, 3, 5.

i Lv 23, 34-43.

j 1 Es 3, 4.

l vr. 30, 37; cp. 15, 11, 12.

maculatos septem; 20 et [q]sacrificia singulorum ex simila, quae conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos et duas decimas per arietem 21 et decimam decimae per agnos singulos, id est per septem agnos 22 et [r]hircum pro peccato unum, ut expietur pro vobis, 23 praeter holocaustum matutinum, quod semper offeretis. 24 Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis et in odorem suavissimum Domino, qui surget de holocausto et de libationibus singulorum. 25 [s]Dies quoque septimus celeberrimus et sanctus erit vobis: omne opus servile non facietis in eo.

26 [t]Dies etiam primitivorum, quando offeretis novas fruges Domino, expletis hebdomadibus, [u]venerabilis et sancta erit: omne opus servile non facietis in ea 27 offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, [v]vitulos de armento duos, arietem unum et agnos anniculos immaculatos septem, 28 atque in sacrificiis eorum similae oleo conspersae tres decimas per singulos vitulos, per arietes duas, 29 per agnos decimam decimae, qui simul sunt agni septem, [x]hircum quoque, 30 qui mactatur pro expiatione, praeter holocaustum sempiternum et liba eius. 31 [z]Immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

29 Mensis etiam septimi prima dies venerabilis et sancta erit vobis; omne opus servile non facietis in ea, quia [a]dies clangoris est et tubarum. 2 Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino vitulum de armento unum, arietem unum et agnos anniculos immaculatos septem 3 et in sacrificiis eorum similae oleo conspersae tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, 4 unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem; 5 et hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi, 6 [b]praeter holocaustum calendarum cum sacrificiis suis et [c]holocaustum sempiternum cum libationibus solitis; eisdem caeremoniis offeretis in odorem suavissimum incensum Domino.

7 [d]Decima quoque dies mensis huius septimi erit vobis sancta atque venerabilis, et [e]adfligetis animas vestras; omne opus servile non facietis in ea. 8 Offeretisque holocaustum Domino in odorem suavissimum vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos [f]immaculatos septem 9 et in sacrificiis eorum similae oleo conspersae tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, 10 decimam decimae per agnos singulos, qui sunt simul agni septem; 11 et [g]hircum pro peccato, absque his quae offerri [h]pro delicto solent in expiationem et holocaustum sempiternum cum sacrificio et libaminibus eorum.

12 [i]Quintadecima vero die mensis septimi, quae, vobis sancta erit atque venerabilis, omne opus servile non facietis in ea, sed celebrabitis [j]sollemnitatem Domino septem diebus. 13 Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos [f]immaculatos quattuordecim 14 et in libamentis eorum similae oleo conspersae tres decimas per vitulos singulos, qui sunt simul vituli tredecim, et duas decimas arieti uno, id est simul arietibus duobus, 15 et decimam decimae agnis singulis, qui sunt simul agni quattuordecim, 16 et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno et sacrificio et libamine eius. 17 In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculos [f]immaculatos quattuordecim, 18 sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos [l]rite celebrabitis, 19 et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno sacrificioque et libamine eius. 20 Die tertio offeretis vitulos decem, arietes duos, agnos anniculos [f]immaculatos quattuordecim, 21 sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis, 22 et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno sacrificioque et libamine eius. 23 Die quarto offeretis vitulos decem, arietes duos, agnos anniculos [f]immaculatos quattuordecim, 24 sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis, 25 et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno sacrificioque eius et libamine. 26 Die quinto offeretis vitulos novem, arietes duos, agnos anniculos [f]immaculatos quattuordecim, 27 sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos [l]rite celebrabitis, 28 et hircum pro peccato absque holocausto

sempiterno sacrificioque eius et libamine. 29 Die sexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos [m]immaculatos quattuordecim, 30 sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis, 31 et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno sacrificioque eius et libamine. 32 Die septimo offeretis vitulos septem et arietes duos, agnos anniculos [m]immaculatos quattuordecim, 33 sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis, 34 et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno sacrificioque eius et libamine. 35 [n]Die octavo, [o]qui est celeberrimus, omne opus servile non facietis 36 offerentes holocaustum in odorem suavissimum Domino vitulum unum, arietem unum, agnos anniculos [m]immaculatos septem, 37 sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis, 38 et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno sacrificioque eius et libamine.

39 Haec offeretis Domino, in [p]sollemnitatibus vestris, [q]praeter vota et oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine et in hostiis pacificis.

30 Narravitque Moyses filiis Israël omnia quae ei Dominus imperarat. 2 Et locutus est [a]ad principes tribuum filiorum Israël: Iste est sermo quem praecepit Dominus: 3 [b]si quis virorum votum Domino voverit aut se [c]constrinxerit iuramento, non faciet irritum verbum suum, [d]sed omne quod promisit implebit.

4 Mulier, si quippiam voverit et se constrinxerit iuramento, quae est in domo patris sui et in aetate adhuc puellari, si cognoverit pater votum quod pollicita est et iuramentum quo obligavit animam suam, et tacuerit, voti rea erit: 5 quidquid pollicita est et iuravit opere complebit. 6 Sin autem, statim ut audierit, contradixerit pater, et vota et iuramenta eius irrita erunt nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater.

7 Si maritum habuerit et [e]voverit aliquid et semel de ore eius verbum egrediens animam eius obligaverit iuramento, 8 quo die audierit vir et non contradixerit, voti rea erit reddetque quodcumque promiserat. 9 Sin autem audiens statim contradixerit et irritas fecerit pollicitationes eius verbaque quibus obstrinxerat animam suam, [f]propitius erit ei Dominus.

10 Vidua et repudiata quidquid voverint reddent.

11 Uxor in domo viri, cum se voto constrinxerit et iuramento, 12 si audierit vir et tacuerit nec contradixerit sponsioni, reddet quodcumque promiserat. 13 Sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea, quia maritus contradixit, et [f]Dominus ei propitius erit. 14 Si voverit et iuramento se constrinxerit, ut per ieiunium vel ceterarum rerum abstinentiam adfligat animam suam, in arbitrio viri erit ut faciat sive non faciat. 15 Quod si audiens vir tacuerit et in alteram diem distulerit sententiam, quidquid voverat atque promiserat reddet, quia statim ut audivit tacuit. 16 Sin autem contradixerit postquam rescivit, [g]portabit ipse iniquitatem eius.

17 Istae sunt leges, quas constituit Dominus Moysi inter virum et uxorem, inter patrem et filiam, quae in puellari adhuc aetate est vel quae manet in parentis domo.

31 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 2 [a]Ulciscere prius filios Israël de Madianitis et [b]sic colligeris ad populum tuum. 3 Statimque Moyses, Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam qui possint [a]ultionem Domini expetere de Madianitis. 4 [c]Mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israël, qui mittantur ad bellum. 5 Deferuntque millenos de singulis tribubus, id est duodecim milia [d]expeditorum ad pugnam, 6 quos misit Moyses cum [e]Phinees filio Eleazari sacerdotis. Vasa quoque sancta et [f]tubas ad clangendum tradidit ei. 7 Cumque pugnassent contra Madianitas atque vicissent, [g]omnes mares occiderunt 8 et reges eorum [h]Evi et Recem et [i]Sur et Hur et Rebe, quinque principes gentis, [j]Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio; 9 ceperuntque mulieres eorum et parvulos omniaque pecora et cunctam supellectilem: quidquid habere potuerant depopulati sunt: 10 tam urbes quam viculos et castella flamma consumpsit: 11 [k]et tulerunt praedam et universa, quae ceperant, tam ex hominibus quam

m v. cp. 28, 19.

n cf. 2 Mc 10, 6; Jo 7, 37.
o v. Lv 23, 36.

p Lv 23, 2, 4; 1 Par 23, 31; 2 Par 31, 3; 1 Es 3, 5; 2 Es 10, 33. — cf. Is 1, 14.
q Lv 7, 11, 16; 22, 21, 23.

a cp. 1, 4, 16; 7, 2.
b Dt 23, 21; Ps 49, 14; Ec 5, 3, 4. — cf. Jd 11, 35. — v. Lv 27, 2.
c v. Lv 5, 4.
d Jb 22, 27; Ps 21, 26; 49, 14; 65, 13, 14; 115, 14, 18.

e Ps 55, 12.

f vr. 13.

g cf. cp. 5, 31. — v. Lv 5, 1.

a cp. 25, 17.
b cp. 27, 13. — v. cp. 20, 24.

c cf. Ex 18, 25.

d cp. 32, 27; Js 4, 13.
e cp. 25, 7.
f cp. 10, 2, 9; Lv 23, 24.
g cf. Dt 20, 13; Jd 21, 11; 1 Rg 27, 9; 3 Rg 11, 15, 16.
h Js 13, 21.
i cp. 25, 15.
j Js 13, 22.

k cf. Dt 20, 14; Js 8, 2.

Tandem, descriptis stationibus, in quibus filii Israël peregrinantes ab Aegypto ad Sinai (33, 1-15), a Sinai in Cades (16-37), a Cades ad ripam Iordanis Ierichunti obiectam, castrametati sunt (38-49); repe-

z Gn 50, 22; 1 Par 7, 14, 15.
a Dt 3, 13, 15; Js 13, 31; 17, 1.

b Dt 3, 14. — v. 1 Par 2, 21-23.
c Dt 3, 14; Js 13, 30; 3 Rg 4, 13.
d 1 Par 2, 23.
e cp. 21, 25.
f Jd 8, 11.

a v. cp. 9, 17-23.
b Ex 12, 37.
c Ex 12, 2; 13, 4.
d Ex 14, 8.
e Ex 12, 29.
f Ex 12, 12. — cf. Is 19, 1.
g Ex 12, 37.
h Ex 13, 20.
i Ex 14, 2, 9.

j Ex 14, 22.
l Ex 15, 22, 23.
m Ex 15, 27.

n Ex 16, 1.

o Ex 17, 1.
p Ex 19, 1, 2.

q cp. 11, 34.
r cp. 11, 34; 13, 1; Dt 1, 1.
s cf. cp. 13, 1.

t cf. Dt 10, 6.
u cf. (Gn 36, 27;) Dt 10, 6.
v Dt 10, 7.

x Dt 2, 8; 3 Rg 9, 26; 22, 48; 2 Par 8, 17.
y cp. 20, 1; 27, 14.
z cp. 20, 22.

a cp. 20, 23; 21, 4.
b cp. 20, 25-28; Dt 32, 50. — cf. Dt 10, 6.
c cf. Ex 7, 7.
d cp. 21, 1.
e cp. 21, 4.

f cp. 21, 10.
g cp. 21, 11.
h cp. 21, 30. — cf. cp. 32, 34.
i cf. Jr 48, 22; Ez 6, 14.
j Dt 32, 49.
l cp. 22, 1; Dt 32, 49.

m cf. cp. 25, 1.
n Dt 9, 1. — cf. Js 3, 17.
o cp. 32, 21; Ex 23, 24, 33; 34, 13; Dt 12, 3.
p Lv 26, 1; Dt 7, 5; Jd 2, 2.

exstruxerant. 39 [z]Porro filii Machir filii Manasse perrexerunt in Galaad et vastaverunt eam, interfecto Amorrhaeo habitatore eius. 40 [a]Dedit ergo Moyses terram Galaad Machir filio Manasse, qui habitavit in ea. 41 [b]Iair autem filius Manasse abiit et occupavit vicos eius, quos appellavit [c]Havoth Iair, id est villae Iair. 42 Nobe quoque perrexit et apprehendit [d]Chanath cum [e]viculis suis, vocavitque eam ex nomine suo [f]Nobe.

33 Hae sunt mansiones filiorum Israël, qui egressi sunt de Aegypto per turmas suas in manu Moysi et Aaron, 2 quas descripsit Moyses [a]iuxta castrorum loca quae Domini iussione mutabant:

3 [b]Profecti igitur de Ramesse [c]mense primo, quintadecima die mensis primi, altera die Phase, filii Israël [d]in manu excelsa, videntibus cunctis Aegyptiis 4 et sepelientibus primogenitos, [e]quos percusserat Dominus (nam et in [f]diis eorum exercuerat ultionem), 5 castrametati sunt in [g]Soccoth; 6 et de Soccoth venerunt in [h]Etham, quae est in extremis finibus solitudinis; 7 [i]inde egressi venerunt contra Phihahiroth, quae respicit Beelsephon, et castrametati sunt ante Magdalum; 8 profectique de Phihahiroth, [j]transierunt per medium mare in solitudinem, et [l]ambulantes tribus diebus per desertum Etham castrametati sunt in Mara; 9 [m]profectique de Mara venerunt in Elim, ubi erant duodecim fontes aquarum et palmae septuaginta, ibique castrametati sunt. 10 Sed et inde egressi fixerunt tentoria super mare Rubrum; profectique de mari Rubro 11 castrametati sunt in [n]deserto Sin; 12 unde egressi venerunt in Daphca; 13 profectique de Daphca castrametati sunt in Alus; 14 egressique de Alus in Raphidim fixere tentoria, [o]ubi populo defuit aqua ad bibendum; 15 profectique de Raphidim castrametati sunt in [p]deserto Sinai.

16 Sed et de solitudine Sinai egressi venerunt ad sepulcra concupiscentiae, 17 [q]profectique de sepulcris concupiscentiae castrametati sunt in [r]Haseroth, 18 et de Haseroth, venerunt in Rethma; 19 profectique de [s]Rethma castrametati sunt in Remmomphares; 20 unde egressi venerunt in Lebna; 21 de Lebna castrametati sunt in Ressa; 22 egressique de Ressa venerunt in Ceelatha, 23 unde profecti castrametati sunt in monte Sepher. 24 Egressi de monte Sepher venerunt in Arada; 25 inde proficiscentes castrametati sunt in Maceloth; 26 profectique de Maceloth venerunt in Thahath; 27 de Thahath castrametati sunt in Thare; 28 unde egressi fixere tentoria in Methca; 29 et de Methca castrametati sunt in Hesmona; 30 profectique de Hesmona venerunt in [t]Moseroth, 31 et de Moseroth castrametati sunt in [u]Beneiaacan; 32 [v]profectique de Beneiaacan venerunt in montem Gadgad; 33 unde profecti castrametati sunt in Ietebatha, 34 et de Ietebatha venerunt in Hebrona; 35 egressique de Hebrona castrametati sunt in [x]Asiongaber; 36 [y]inde profecti venerunt in desertum Sin, haec est Cades.

37 Egressique de [z]Cades castrametati sunt in [a]monte Hor in extremis finibus terrae Edom. 38 [b]Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor, iubente Domino, et ibi mortuus est anno quadragesimo egressionis filiorum Israël ex Aegypto, mense quinto, prima die mensis, 39 [c]cum esset annorum centum viginti trium.

40 Audivitque [d]Chananaeus rex Arad, qui habitabat ad meridiem in terra Chanaan, venisse filios Israël. 41 Et [e]profecti de monte Hor castrametati sunt in Salmona; 42 unde egressi venerunt in Phunon; 43 profectique de Phunon castrametati sunt in [f]Oboth, 44 et de Oboth venerunt in [g]Iieabarim, quae est in finibus Moabitarum, 45 profectique de Iieabarim fixere tentoria in [h]Dibongad; 46 unde egressi castrametati sunt in [i]Helmondeblathaim; 47 egressique de Helmondeblathaim [j]venerunt ad montes Abarim contra Nabo; 48 profectique de montibus Abarim transierunt [l]ad campestria Moab supra Iordanem contra Iericho, 49 ibique castrametati sunt de Bethsimoth usque ad [m]Abelsatim, in planioribus locis Moabitarum. 50 Ubi locutus est Dominus ad Moysen: 51 Praecipe filiis Israël, et dic ad eos: [n]Quando transieritis Iordanem intrantes terram Chanaan, 52 [o]disperdite cunctos habitatores terrae illius, [p]confringite titulos et statuas comminuite atque omnia excelsa vastate 53 mundantes terram et habitantes in ea;

ego enim dedi vobis illam in possessionem, 54 [q]quam dividetis vobis sorte. [r]Pluribus dabitis latiorem et paucis angustiorem. Singulis ut sors ceciderit, ita tribuetur hereditas; per tribus et familias possessio dividetur. 55 Sin autem nolueritis interficere habitatores terrae, qui remanserint, [s]erunt vobis quasi clavi in oculis et lanceae in lateribus, et adversabuntur vobis in terra habitationis vestrae; 56 et [t]quidquid illis cogitaveram facere vobis faciam.

34 Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 2 Praecipe filiis Israël et dices ad eos: Cum ingressi fueritis [a]terram Chanaan, et in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur. 3 [b]Pars meridiana incipiet a solitudine Sin, quae est iuxta Edom, et habebit terminos contra orientem [c]mare salsissimum. 4 Qui circuibunt australem plagam per [d]ascensum scorpionis, ita ut transeant in Senna et perveniant a meridie usque ad Cadesbarne, unde egredientur confinia [e]ad villam nomine Adar, et tendent usque ad Asemona. 5 Ibitque per gyrum terminus [f]ab Asemona usque ad [g]torrentem Aegypti, et maris magni litore finietur. 6 Plaga autem occidentalis a mari magno incipiet et ipso fine claudetur. 7 Porro ad septentrionalem plagam a mari magno termini incipient, pervenientes usque ad montem altissimum, 8 [h]a quo venient in Emath usque ad terminos [i]Sedada; 9 ibuntque confinia usque ad Zephrona et [j]villam Enan. Hi erunt termini in parte aquilonis. 10 Inde metabuntur fines contra orientalem plagam de villa Enan usque Sephama; 11 et de Sephama descendent termini in [k]Rebla contra fontem Daphnim; inde pervenient contra orientem ad mare [l]Cenereth, 12 et tendent usque ad Iordanem, et ad ultimum [m]salsissimo claudentur mari. Hanc habebitis terram per fines suos in circuitu.

13 Praecepitque Moyses filiis Israël dicens: [n]Haec erit terra, quam possidebitis sorte, et quam iussit Dominus dari novem tribubus et dimidiae tribui. 14 [o]Tribus enim filiorum Ruben per familias suas et tribus filiorum Gad iuxta cognationum numerum media quoque tribus Manasse, 15 id est duae semis tribus, acceperunt partem suam trans Iordanem contra Iericho ad orientalem plagam.

16 Et ait Dominus ad Moysen: 17 Haec sunt nomina virorum qui terram vobis dividentes: [p]Eleazar sacerdos et [q]Iosue filius Nun 18 et singuli [r]principes de tribubus singulis, 19 quorum ista sunt vocabula: de tribu Iuda [s]Caleb filius Iephone, 20 de tribu Simeon Samuel filius Ammiud, 21 de tribu Beniamin Elidad filius Chaselon, 22 de tribu filiorum Dan Bocci filius Iogli. 23 Filiorum Ioseph de tribu Manasse Hanniel filius Ephod, 24 de tribu Ephraim Camuel filius Sephthan, 25 de tribu Zabulon Elisaphan filius Pharnach, 26 de tribu Issachar dux Phaltiel filius Ozan, 27 de tribu Aser Ahiud filius Salomi, 28 de tribu Nephthali Phedaël filius Ammiud. 29 Hi sunt quibus praecepit Dominus, ut dividerent filiis Israël terram Chanaan.

35 Haec quoque locutus est Dominus ad Moysen [a]in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho: 2 [b]Praecipe filiis Israël ut dent levitis de possessionibus suis 3 urbes ad habitandum et [c]suburbana earum per circuitum, ut ipsi in oppidis maneant, et suburbana sint pecoribus ac iumentis; 4 quae a muris civitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatio tendentur. 5 Contra orientem duo milia erunt cubiti, et contra meridiem similiter erunt duo milia, ad mare quoque, quod respicit ad occidentem, eadem mensura erit, et septentrionalis plaga aequali termino finietur; eruntque urbes in medio et foris suburbana.

6 De ipsis autem oppidis, quae levitis dabitis, [d]sex erunt in fugitivorum auxilia separata, ut fugiat ad ea qui fuderit sanguinem; et, exceptis his, alia quadraginta duo oppida, 7 id est simul [e]quadraginta octo cum suburbanis suis. 8 Ipsaeque urbes, quae dabuntur [f]de possessionibus filiorum Israël, [g]ab his qui plus habent, plures auferentur, et qui minus pauciores. Singuli iuxta mensuram hereditatis suae dabunt oppida levitis.

9 Ait Dominus ad Moysen: 10 Loquere filiis Israël, et dices ad eos: Quando transgressi fueritis Iordanem in terram Chanaan, 11 [h]decernite quae urbes esse debeant in praesidia fugitivorum, qui nolentes

q cp. 26, 53, 55.
r cp. 26, 54; 35, 8.

s Js 23, 13; Jd 2, 3; Ps 105, 34, 36.
t cf. Dt 28, 63.

a Gn 17, 8; Ex 3, 8; Ps 104, 11.
b Js 15, 1. — v. Gn 15, 18-21; Ez 47, 13-21.
c vr. 12; Gn 14, 3; Js 15, 2.
d Js 15, 3.

e Js 15, 3; 1 Mc 7, 40, 45.
f Js 15, 4.
g Gn 15, 18; Js 15, 4, 47; 3 Rg 8, 65; 4 Rg 24, 7; 1 Par 13, 5; 2 Par 7, 8; Is 27, 12.

h cp. 13, 22; Js 13, 5; Jd 3, 3; 3 Rg 8, 65; 4 Rg 14, 25; 1 Par 13, 5; 2 Par 7, 8; Ez 48; [1; Am 6, 15.
i Ez 47, 15.
j Ez 47, 17.
k 4 Rg 23, 33; Jr 39, 5.
l Dt 3, 17; Js 11, 2; 12, 3; 19, 35; 1 Mc 11, 67; Mt 4, 18; Lc 5, 1; Jo 6, 1 etc.
m vr. 3.

n vr. 2; Js 14, 1, 2.

o cp. 32, 33; Js 14, 3.

p Js 14, 1; 19, 51; 21, 1.
q Dt 1, 38.
r cp. 1, 4, 16.
s cp. 13, 7, 31.

a v. cp. 22, 1.
b Js 14, 3, 4; 21, 2. — Ez 45, 1-5; 48, 8-14.
c v. Lv 25, 34.

d vr. 14; Dt 4, 41, 42; 19, 2, 9; Js 20, 2, 7, 8; 21, 3, 13, 21, 27, 32, 36, 37. — cf. Ex [21, 13.
e Js 21, 39.
f Js 21, 3.
g cp. 26, 54.

10-12] Dt 19, 2-4; Js 20, 1-6.
h Ex 21, 13.

et asyli, pro iis qui inviti sanguinem fuderint (6-34), constituto denique praecepto de puella herede nonnisi contribuli nubenda, ne tribuum possessiones permisceantur (36, 1-3), explicit liber Numeri.

sanguinem fuderint; 12 *i*in quibus cum fuerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, et causa illius iudicetur. 13 De ipsis autem urbibus, quae ad fugitivorum subsidia separantur, 14 *k*tres erunt trans Iordanem et tres in terra Chanaan, 15 tam filiis Israël quam *l*advenis atque peregrinis, ut confugiat ad eas qui nolens sanguinem fuderit.

16 *l*Si quis ferro percusserit, et mortuus fuerit qui percussus est, reus erit homicidii et ipse morietur. 17 Si lapidem iecerit et ictus occubuerit similiter punietur. 18 Si ligno percussus interierit, percussoris sanguine vindicabitur. 19 *m*Propinquus occisi homicidam interficiet: statim ut apprehenderit eum, interficiet.

20 *n*Si per odium quis hominem impulerit, vel iecerit quippiam in eum per insidias 21 aut, cum esset inimicus, manu percusserit, et ille mortuus fuerit, percussor homicidii reus erit: cognatus occisi statim ut invenerit eum iugulabit.

22 *o*Quod si fortuitu et *p*absque odio 23 et inimicitiis quidquam horum fecerit, 24 et hoc, *q*audiente populo, fuerit comprobatum, atque inter percussorem et propinquuum sanguinis quaestio ventilata, 25 liberabitur innocens de ultoris manu, et reducetur per sententiam in urbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, *r*donec sacerdos magnus, *s*qui oleo sancto unctus est, moriatur. 26 Si interfector extra fines urbium, quae exsulibus deputatae sunt, 27 fuerit inventus et percussus ab eo, qui ultor est sanguinis, absque noxa erit qui eum occiderit; 28 debuerat enim profugus usque ad mortem pontificis in urbe residere; postquam autem ille obierit, homicida revertetur in terram suam. 29 *t*Haec sempiterna erunt et legitima in cunctis habitationibus vestris.

30 Homicida sub testibus punietur: *u*ad unius testimonium nullus condemnabitur. 31 Non accipietis pretium ab eo qui reus est sanguinis; statim et ipse morietur. 32 Exsules et profugi ante mortem pontificis nullo modo in urbes suas reverti poterunt, 33 ne polluatis terram habitationis vestrae, quae insontium cruore *v*maculatur nec aliter expiari potest nisi *x*per eius sanguinem qui alterius sanguinem fuderit. 34 Atque *y*ita emundabitur vestra possessio, me commorante vobiscum; *z*ego enim sum Dominus, qui habito inter filios Israël.

36 *a*Accesserunt autem et *b*principes familiarum Galaad filii Machir filii Manasse de stirpe filiorum Ioseph locutique sunt Moysi coram principibus Israël atque dixerunt: 2 Tibi domino nostro *c*praecepit Dominus ut terram sorte divideres filiis Israël et ut filiabus *d*Salphaad fratris nostri dares possessionem debitam patri; 3 quas, si alterius tribus homines uxores acceperint, sequetur possessio sua et translata ad aliam tribum de nostra hereditate, minuetur. 4 Atque ita fiet, ut cum *e*iubileus, id est quinquagesimus annus remissionis, advenerit confundatur sortium distributio et aliorum possessio ad alios transeat. 5 Respondit Moyses filiis Israël et, Domino praecipiente, ait: *f*Recte tribus filiorum Ioseph locuta est, 6 et haec lex super filiabus Salphaad a Domino promulgata est: *g*nubant quibus volunt, tantum ut suae tribus hominibus, 7 *h*ne commisceatur possessio filiorum Israël de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent uxores de tribu et cognatione sua; 8 et *i*cunctae feminae de eadem tribu maritos accipient, ut hereditas permaneat in familiis, 9 nec sibi misceantur tribus. sed ita maneant 10 ut a Domino separatae sunt. Feceruntque filiae Salphaad ut fuerat imperatum 11 et nupserunt *j*Maala et Thersa et Hegla et Me'cha et Noa filiis patrui sui 12 de familia Manasse, qui fuit filius Ioseph; et possessio, quae illis fuerat attributa, mansit in tribu et familia patris earum.

13 Haec sunt mandata atque iudicia, quae mandavit Dominus per manum Moysi ad filios Israël in *k*campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho.

i Dt 4, 41; Js 20, 8.
j cp. 15, 16.

l Ex 21, 12, 14; Lv 24, 17; Dt 19, 11, 12.

m vr. 21, 24, 27; Dt 19, 12; Js 20, 3, 5; Pro 23, 11.
n Ex 21, 14; Dt 19, 11.

o Js 20, 3.
p Ex 21, 13; Dt 19, 6.
q vr. 12; Js 20, 6.
25] * *cf. Catech. R. I 5, 14.*

r Js 20, 6.

s Ex 29, 7; Lv 4, 3; 21, 10.

t cp. 27, 11.

u Mt 18, 16; Jo 8, 17; 2 Cor 13, 1; 1 Tm 5, 19. — cf. Dt 17, 6; 19. 15; Heb 10, 28.

v Ps 105, 38,; Jr 3, 1, 2, 9. — cf. Gn 4, 11; Mic 4, 11.
x v. Gn 9, 6.
y Lv 18, 25; Dt 21, 23.
z v. Ex 29, 45.

a cp. 27, 1.
b cp. 26, 29-32.
c cp. 26, 55; 33, 54.

d cp. 26, 33; 27, 1-7; Js 17, 3, 4.

e Lv 25, 10-13.

f cf. cp. 27, 5.
g vr. 12. — cf. Tb 1, 9.
h cf. 3 Rg 21, 3; Tb 7, 14.

i 1 Par 23, 22.

j cp. 26, 33; 27, 1; Js 17, 3.

k v. 6; cp. 22, 1.

LIBER DEUTERONOMII

HEBRAICE "ELLE HADDEBARIM„

HAEC sunt verba, quae locutus est Moyses ad omnem Israël trans Iordanem [a]in solitudine campestri, [b]contra mare Rubrum, inter [c]Pharan et Thophel et Laban et [d]Haseroth, ubi auri est plurimum, 2 undecim diebus de Horeb per viam montis Seir usque ad [e]Cadesbarne. 3 [f]Quadragesimo anno, undecimo mense, prima die mensis locutus est Moyses ad filios Israël omnia, quae praeceperat illi Dominus ut diceret eis, 4 [g]postquam percussit Sehon regem Amorrhaeorum, qui habitabat in Hesebon, et [h]Og regem Basan, qui mansit in [i]Astaroth et in Edrai 5 trans Iordanem [j]in terra Moab.

Coepitque Moyses explanare legem et dicere: 6 Dominus Deus noster locutus est ad nos in Horeb dicens: [l]Sufficit vobis quod in hoc monte mansistis: 7 revertimini et venite [m]ad montem Amorrhaeorum et ad cetera, quae, ei proxima sunt campestria atque [n]montana et humiliora loca contra [o]meridiem et iuxta litus maris, terram Chananaeorum et Libani usque ad flumen magnum Euphraten. 8 En, inquit, tradidi vobis:ingredimini et possidete eam, super qua iuravit Dominus patribus vestris, [p]Abraham, Isaac et Iacob ut daret illam eis et semini eorum post eos.

9 Dixitque vobis illo in tempore: 10 [q]Non possum solus sustinere vos, quia Dominus Deus vester multiplicavit vos et [r]estis hodie sicut stellae caeli plurimi. (11 [s]Dominus Deus patrum vestrorum addat ad hunc numerum multa milia, et benedicat vobis [t]sicut locutus est.) 12 [u]Non valeo solus negotia vestra sustinere et pondus ac iurgia: 13 [v]date ex vobis viros sapientes et gnaros et quorum conversatio sit probata in tribubus vestris, ut ponam eos vobis principes. 14 Tunc respondistis mihi: Bona res est, quam vis facere. 15 Tulique de tribubus vestris viros sapientes et nobiles et [x]constitui eos principes, tribunos et centuriones et quinquagenarios ac decanos, qui docerent vos singula. 16 Praecepique eis dicens: Audiet illos et [y]quod iustum est iudicate, sive civis sit ille sive peregrinus. 17 [z]Nulla erit distantia personarum: ita parvum audietis ut magnum nec accipietis cuiusquam personam, quia [a]Dei iudicium est. Quod si difficile vobis visum aliquid fuerit, [b]referte ad me et ego audiam. 18 Praecepique omnia quae facere deberetis.

19 Profecti autem de Horeb transivimus per [c]eremum terribilem et maximam quam vidistis, per viam montis Amorrhaei, sicut praeceperat Dominus Deus noster nobis. [d]Cumque venissemus in Cadesbarne, 20 dixi vobis: Venistis ad montem Amorrhaei, quem Dominus Deus noster daturus est nobis. 21 Vide terram quam Dominus Deus tuus dat tibi: [e]ascende et posside eam, sicut locutus est Dominus Deus noster patribus tuis; [f]noli timere nec quidquam paveas.

22 [g]Et accessistis ad me omnes atque dixistis: Mittamus viros qui considerent terram et renuntient per quod iter debeamus ascendere: et ad quas pergere civitates.

23 Cumque mihi sermo placuisset, misi ex vobis duodecim viros singulos de tribubus suis. 24 [h]Qui, cum perrexissent et ascendissent in montana, venerunt usque ad vallem botri; et, considerata terra, 25 sumentes de fructibus eius, ut ostenderent ubertatem, attulerunt ad nos atque dixerunt: Bona est terra, quam Dominus Deus noster daturus est nobis.

26 Et noluistis ascendere, sed increduli ad sermonem Domini Dei

a cp. 3, 17; Js 3, 16; 11, 2, 16; 12, 1, 3 etc.
b cf. Nm 21, 14.
c 1 Rg 25, 1. — v. Nm 10, 12.
d Nm 11, 35; 13, 1; 33, 17.
e cp. 2, 14.; 9, 23; Nm 13, 36; 32 8; 34, 4.
f cf. Nm 33, 38.

g v. Nm 21, 21-32.
h v. Nm 21, 33-35.
i Js 12, 4; 13, 12, 31. — cf. cp. 3, 10.
j cp. 29, 1.

l cp. 2, 3. — cf. Ex 19, 1; Nm 10, 11.
m cf. Nm 13, 30.
n Js 9, 1.
o Gn 12, 9.

p Gn 12, 7; 13, 14, 15; 15, 18; 17, 7, 8; 26, 3, 4; 28, 13, 14; 50, 24.
q Nm 11, 14. — cf. Ex 18, 18.
r cf. cp. 10, 22; 28. 62. — v. Gn 15, 5.
s cf. 2 Rg 24, 3.
t Gn 12, 2; 22, 17; 26, 3, 24.
u cf. 3 Rg 3, 8, 9.
v cf. Ex 18, 21; Nm 11, 16, 17; Ac 6, 3.

x Ex 18, 25.

*16, 17] * Catech. R. III 9, 14.*
y cp. 16, 18; Jo 7, 24.
z cp. 16, 19; Ex 23, 2, 3; Lv 19, 15; 2 Par 19, 7; Pro 24, 23; 28, 21; Eccli 42, 1; Ml 2, 9; Jc 2, 1, 9.
a 2 Par 19, 6. — cf. Ex 21, 6.
b Ex 18, 22, 26.
c cp. 8, 15; 32, 10; Jr 2, 6. — cf. Jdt 5, 14; Sap 11, 2.

d v. vr. 2.

e cp. 9, 23.
j cp. 31, 8; Js 1, 9.
g cf. Nm 13, 2, 3.

h v. Nm 13, 22-27.

Prooemium (t 1,1-5).-I. *Institutio historico-paraenetica* (5-4,40). *Praecipuis eventibus expositis qui in itinere ab Horeb in Cades acciderant* (6-21), *ex reiecta eaque rebellione post Palaestinam exploratam* (22-46), *resumitur iter usque ad*

i Ps 105, 25. — v. Nm 14, 1-4.
j cp. 9, 28.
k cf. Js 7, 7.
l Js 14, 8.
m cp. 9, 1, 2; — v. Nm 13, 29-33.
n v. Nm 13, 23, 34.

o cp. 3, 22; Ex 14, 14, 25; Js 10, 14, 42; 23, 3, 10. — cf. 2 Es 4, 20.
p cp. 32, 11, 12; Ex 19, 4; Is 46, 3, 4; 63, 9; Os 11, 3. — cf. cp. 8, 5; Ac 13, 18.
q cp. 9, 23; Ps 105, 24; Ju 5.
r v. Ex 13, 21; Nm 14, 14.
s Nm 10, 33.

t cp. 2, 15.
u Nm 14, 23, 30; Ps 94, 11.

v Nm 14, 30; Js 14, 9.

x cp. 4, 21; 32, 51; 34, 4; Nm 20, 12; 27, 13, 14. — cf. Ps 105, 32.
y cp. 31, 3, 7; Ex 24, 13. — cf.
z v. Js 1,1. [1 Rg 16, 22.
a cp. 31, 7, 23; Nm 27, 18-20.
b cf. Nm 34, 17.
c Nm 14, 3, 31.
d Is 7, 15, 16. — cf. Gn 3, 5, 22.
e cp. 2, 1; Nm 14, 25.
f Nm 14, 40.

g Nm 14, 42.
h cf. cp. 31, 17.

i Nm 14, 44.
j Nm 14, 45.
k cf. Ps 117, 12; Is 7, 18.
l v. Nm 31, 3.
m Nm 20, 1, 22; Jd 11, 17.

a cp. 1, 40; Nm 14, 25; 21, 4.

b cp. 1, 6.

c cp. 23, 7; Nm 20, 14; Am 1, 11; Ab 10, 12.
d v. Gn 32, 3; 36, 8.
e v. Nm 20, 18-21.
f Js 24, 4. — cf. Gn 36, 31-43.
g vr. 28.

h cf. Jb 23, 10.
i v. cp. 8, 2-4.

j Jd 11, 18.
k 3 Rg 9, 26. — cf. 4 Rg 14, 22; 16, 6; 2 Par 26, 2.
l v. Nm 33, 35.
m Nm 21, 11.
n vr. 5, 19, 29.
o vr. 19. — v. Gn 19, 36, 37.
p vr. 18; Nm 21, 15; Is 15, 1.
q Gn 14, 5.
r cf. vr. 21.
s cp. 1, 28. — v. Nm 13, 23.
t vr. 22; Gn 14, 6. — v. Gn 36, 20-30.
u Nm 21, 24, 31, 35.

nostri **27** *t*murmurastis in tabernaculis vestris atque dixistis: *f*Odit nos Dominus et idcirco eduxit nos de terra Aegypti, ut *k*traderet nos in manu Amorrhaei atque deleret. **28** Quo ascendemus? *l*Nuntii terruerunt cor nostrum dicentes: *m*Maxima multitudo est et nobis statura procerior; urbes magnae et ad caelum usque munitae: *n*filios Enacim vidimus ibi.

29 Et dixi vobis: Nolite metuere nec timeatis eos: **30** Dominus Deus, qui ductor est vester, *o*pro vobis ipse pugnabit, sicut fecit in Aegypto, cunctis videntibus. **31** Et in solitudine (ipse vidisti) *p*portavit te Dominus Deus tuus, ut solet homo gestare parvulum filium suum, in omni via, per quam ambulastis, donec veniretis ad locum istum. **32** Et *q*nec sic quidem credidistis Domino Deo vestro, **33** *r*qui praecessit vos in via, et *s*metatus est locum in quo tentoria figere deberetis, nocte ostendens vobis iter per ignem et die per columnam nubis.

34 Cumque audisset Dominus vocem sermonum vestrorum, iratus *t*iuravit et ait: **35** *u*Non videbit quispiam de hominibus generationis huius pessimae terram bonam, quam sub iuramento pollicitus sum patribus vestris, **36** *v*praeter Caleb filium Iephone; ipse enim videbit eam, et ipsi dabo terram quam calcavit et filiis eius, quia secutus est Dominum.

37 Nec miranda indignatio in populum, cum *x*mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit: Nec tu ingredieris illuc; **38** sed *y*Iosue filius Nun *z*minister tuus ipse intrabit pro te. Hunc *a*exhortare et robora, et *b*ipse sorte terram dividet Israëli.

39 *c*Parvuli vestri, de quibus dixistis quod captivi ducerentur, et filii, *d*qui hodie boni ac mali ignorant distantiam, ipsi ingredientur; et ipsis dabo terram, et possidebunt eam. **40** Vos autem *e*revertimini et abite in solitudinem per viam maris Rubri.

41 Et respondistis mihi: *f*Peccavimus Domino: ascendemus et pugnabimus, sicut praecepit Dominus Deus noster. Cumque instructi armis pergeretis in montem, **42** ait mihi Dominus: Dic ad eos: *g*Nolite ascendere neque pugnetis, *h*non enim sum vobiscum, ne cadatis coram inimicis vestris. **43** Locutus sum, et non audistis; sed adversantes imperio Domini et *i*tumentes superbia ascendistis in montem. **44** Itaque *j*egressus Amorrhaeus, qui habitabat in montibus, et obviam veniens persecutus est vos, *k*sicut solent apes persequi, et cecidit de Seir usque *l*Horma. **45** Cumque reversi ploraretis coram Domino, non audivit vos nec voci vestrae voluit adquiescere. **46** *m*Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore.

2 Profectique inde venimus in solitudinem, quae ducit ad mare Rubrum, *a*sicut mihi dixerat Dominus, et circuivimus montem Seir longo tempore.

2 Dixitque Dominus ad me: **3** *b*Sufficit vobis circuire montem istum: ite contra aquilonem, **4** et populo praecipe dicens: Transibitis per terminos *c*fratrum vestrorum filiorum Esau, *d*qui habitant in Seir et *e*timebunt vos. **5** Videte ergo diligenter ne moveamini contra eos; neque enim dabo vobis de terra eorum quantum potest unius pedis calcare vestigium, quia *f*in possessionem Esau dedi montem Seir. **6** *g*Cibos emetis ab eis pecunia et comedetis, aquam emptam hauretis et bibetis. **7** Dominus Deus tuus benedixit tibi in omni opere manuum tuarum; *h*novit iter tuum, quomodo transieris solitudinem hanc magnam *i*per quadraginta annos habitans tecum Dominus Deus tuus, et nihil tibi defuit.

8 Cumque *j*transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitabant in Seir, per viam campestrem de *k*Elath et de *l*Asiongaber venimus ad iter, quod ducit in *m*desertum Moab. **9** Dixitque Dominus ad me: *n*Non pugnes contra Moabitas nec ineas adversus eos proelium; non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia *o*filiis Lot tradidi *p*Ar in possessionem. **10** *q*Emim primi fuerunt habitatores eius, *r*populus magnus et validus et tam excelsus ut de *s*Enacim stirpe **11** quasi gigantes crederentur et essent similes filiorum Enacim. Denique Moabitae appellant eos Emim. **12** *t*In Seir autem prius habitaverunt Horraei, quibus expulsis atque deletis, habitaverunt filii Esau, *u*sicut fecit Israël in terra possessionis suae, quam dedit illi Dominus.

Arnon flumen, ea ratione susceptum ut filii Israël sese abstineant ab omni infestatione contra Idumaeos, Moabitas et Ammonitas (2, 1-22). Ingredientes vero Palaestinam transiordanicam, cum prius Sehon

13 Surgentes ergo ut transiremus [v]torrentem Zared venimus ad eum.

14 Tempus autem, quo ambulavimus de [x]Cadesbarne usque ad transitum torrentis Zared, triginta et octo annorum fuit, [y]donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut [z]iuraverat Dominus, 15 cuius manus fuit adversum eos, ut interirent de castrorum medio.

16 Postquam autem universi ceciderunt pugnatores, 17 locutus est Dominus ad me dicens: 18 Tu transibis hodie terminos Moab, urbem nomine Ar; 19 et accedens in vicina filiorum Ammon cave ne pugnes contra eos nec movearis ad proelium; non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia [a]filiis Lot dedi eam in possessionem. 20 Terra gigantum reputata est, et in ipsa olim habitaverunt gigantes, quos Ammonitae vocant Zomzommim, 21 [b]populus magnus et multus et procerae longitudinis sicut Enacim, quos delevit Dominus a facie eorum et fecit illos habitare pro eis, 22 sicut fecerat filiis Esau, qui habitant in Seir, delens Horraeos et terram eorum illis tradens, quam possident usque in praesens. 23 [c]Hevaeos quoque, qui habitabant in Haserim usque [d]Gazam, [e]Cappadoces expulerunt, qui egressi de Cappadocia deleverunt eos et habitaverunt pro illis.

24 Surgite et [f]transite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua Sehon regem [g]Hesebon amorrhaeum, et terram eius incipe possidere et [h]committe adversus eum proelium. 25 Hodie incipiam mittere [i]terrorem atque formidinem tuam in populos, qui habitant sub omni caelo, ut, audito nomine tuo, paveant et in morem parturientium contremiscant et dolore teneantur.

26 [j]Misi ergo nuntios de solitudine [l]Cademoth ad Sehon regem Hesebon [m]verbis pacificis dicens: 27 [n]Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via, non declinabimus neque ad dexteram neque ad sinistram, 28 [o]alimenta pretio vende nobis ut vescamur, aquam pecunia tribue et sic bibemus: tantum est ut nobis concedas transitum, 29 [p]sicut fecerunt filii Esau, qui habitant in Seir, et Moabitae, qui morantur in Ar, donec veniamus ad Iordanem et transeamus ad terram, quam Dominus Deus noster daturus est nobis.

30 [q]Noluitque Sehon rex Hesebon dare nobis transitum, quia [r]induraverat Dominus Deus tuus spiritum eius et obfirmaverat cor illius, ut traderetur in manus tuas, sicut nunc vides. 31 Dixitque Dominus ad me: [s]Ecce coepi tibi tradere Sehon et terram eius: incipe possidere eam.

32 [t]Egressusque est Sehon obviam nobis cum omni populo suo ad proelium in Iasa; 33 et [u]tradidit eum Dominus Deus noster nobis, [v]percussimusque eum cum filiis suis et omni populo suo. 34 Cunctasque urbes in tempore illo cepimus, interfectis [x]habitatoribus earum viris ac mulieribus et parvulis: non reliquimus in eis quidquam, 35 absque iumentis, quae in partem venere praedantium, et spoliis urbium quas cepimus. 36 Ab [y]Aroër, quae est super ripam torrentis Arnon, [z]oppido, quod in valle situm est, usque Galaad non fuit vicus et civitas quae nostras effugeret manus: omnes [a]tradidit Dominus Deus noster nobis, 37 absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus, et cunctis, quae adiacent torrenti [b]Ieboc, et urbibus montanis universisque locis, [c]a quibus nos prohibuit Dominus Deus noster.

3 Itaque conversi ascendimus per iter Basan. [a]Egressusque est Og rex Basan in occursum nobis cum populo suo ad bellandum in [b]Edrai.

2 Dixitque Dominus ad me: Ne timeas eum, quia in manu tua traditus est cum omni populo ac terra sua; faciesque ei, sicut fecisti [c]Sehon regi Amorrhaeorum, qui habitavit in Hesebon. 3 Tradidit ergo Dominus Deus noster in manibus nostris etiam Og regem Basan et universum populum eius, [d]percussimusque eos usque ad internecionem 4 vastantes cunctas civitates illius uno tempore. Non fuit oppidum, quod nos effugeret: sexaginta urbes, [e]omnem regionem Argob regni Og in Basan. 5 Cunctae urbes erant munitae muris altissimis portisque et vectibus, absque oppidis innumeris, quae non habebant muros. 6 Et [f]delevimus eos, sicut feceramus Sehon regi

v cf. Nm 21, 12.

x v. cp. 1, 2, 19.
y Nm 14, 29, 33, 35; 26, 64; Ps 77, 33; 94, 11; 105, 26; Ez 20, 15. — cf. 1 Cor 10, 5; Heb 3, 17. — v. cp. 1, 35.
z cp. 1, 34.

a vr. 9. — v. Gn 19, 36, 38.

b cf. vr. 10.

c Js 13, 3, 4.
d v. Gn 10, 19.
e (Gn 10, 14;) Am 9, 7.

f Nm 21, 13, 14; Jd 11, 18, 21.
g Nm 21 27, 28, 30.
h cf. cr. 9.
i cpg 11, 25; 28, 10. — v. Ex 15, 14-16; Js 2, 9-11.

j Nm 21, 21-26.
l Js 13, 18; 21, 37; 1 Par 6, 79.
m cf. cp. 20, 10.
n Nm 21, 21, 22; Jd 11, 19.
o vr. 6; Nm 20, 19.

p vr. 5, 9. — cf. cp. 23, 3, 4; Nm 20, 18; Jd 11, 17, 18.

q Nm 21, 23.
r v. Ex 4, 21.

s Am 2, 9.

t v. Nm 21, 23-30.
u Nm 21, 3. — cf. cp. 7, 2.
v cp. 29, 7.
x cp. 3, 6.

y cp. 3, 12; 4, 48: Js 12, 2; Jd 11, 26; 4 Rg 10, 33; Is 17, 2 etc.
z Js 13, 9, 16; 2 Rg 24, 5.

a Ps 43, 4.
b v. Gn 32, 22.
c vr. 5, 9, 19.
a cp. 29, 7; Nm 21, 33-35.

b v. cp. 1, 4.

c v. Nm 21, 23-26, 34.

d Nm 21, 35.

e 3 Rg 4, 13.

f v. cp. 7, 2; Ps 134, 10-12.

et deinde Og, reges Amorrhaeorum, sibi occurrerent, utrumque debellant (24-3, 11), eorumque possessiones invadunt (12-20); in locum vero Moysi, cui terra cisiordanica interdicta erat, Iosue sufficitur (21-29).

Hesebon, disperdentes omnem civitatem [g]virosque ac mulieres et parvulos; 7 [h]iumenta autem et spolia urbium diripuimus. 8 Tulimusque illo in tempore terram de manu duorum regum Amorrhaeorum, qui erant trans Iordanem a torrente Arnon usque ad montem [i]Hermon, 9 quem Sidonii [j]Sarion vocant et Amorrhaei [k]Sanir: 10 omnes civitates, quae sitae sunt in [l]planitie et universam terram Galaad et Basan usque ad [m]Selcha et Edrai civitates regni Og in Basan. 11 [n]Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe [o]gigantum. Monstratur lectus eius ferreus, qui est in [p]Rabbath filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis et quattuor latitudinis ad mensuram cubiti [q]virilis manus.

12 Terramque possedimus tempore illo [r]ab Aroër, quae est super ripam torrentis Arnon, usque ad mediam partem montis Galaad; et [s]civitates illius dedi Ruben et Gad. 13 [t]Reliquam autem partem Galaad et omnem Basan regni Og tradidi mediae tribui Manasse: [u]omnem regionem Argob, cunctaque Basan vocatur terra gigantum. 14 [v]Iair filius Manasse possedit omnem regionem Argob usque ad terminos [x]Gessuri et Machati vocavitque [y]ex nomine suo Basan Havoth Iair, id est villas Iair, usque in praesentem diem. 15 [z]Machir quoque dedi Galaad. 16 Et tribubus Ruben et [a]Gad dedi de terra Galaad usque ad torrentem Arnon medium torrentis, et confinium usque ad torrentem Ieboc, [b]qui est terminus filiorum Ammon, 17 et planitiem solitudinis atque Iordanem et terminos [c]Cenereth usque ad [d]mare deserti, [e]quod est salsissimum, [f]ad radices montis Phasga contra orientem.

18 Praecepique vobis in tempore illo dicens: Dominus Deus vester dat vobis terram hanc in hereditatem; [g]expediti praecedite fratres vestros filios Israël omnes viri robusti, 19 absque uxoribus et parvulis atque iumentis. [h]Novi enim quod plura habeatis pecora, et in urbibus remanere debebunt quas tradidi vobis, 20 [i]donec requiem tribuat Dominus fratribus vestris, sicut vobis tribuit, et possideant ipsi etiam terram, quam daturus est eis trans Iordanem: tunc revertetur unusquisque in possessionem suam, quam dedi vobis.

21 [j]Iosue quoque in tempore illo praecepi dicens: Oculi tui viderunt, quae fecit Dominus Deus vester duobus his regibus: sic faciet omnibus regnis, ad quae transiturus es. 22 Ne timeas eos; [l]Dominus enim Deus vester pugnabit pro vobis.

23 Precatusque sum Dominum in tempore illo dicens: 24 Domine Deus, tu coepisti ostendere servo tuo [m]magnitudinem tuam manumque fortissimam, [n]neque enim est alius Deus vel in caelo vel in terra, qui possit facere opera tua et comparari fortitudini tuae. 25 Transibo igitur et videbo [o]terram hanc optimam trans Iordanem et montem istum egregium et [p]Libanum. 26 [q]Iratusque est Dominus mihi propter vos nec exaudivit me, sed dixit mihi: [r]Sufficit tibi: nequaquam ultra loquaris de hac re ad me. 27 [s]Ascende cacumen Phasgae et oculos tuos circumfer ad occidentem et ad aquilonem austrumque et orientem et adspice; nec [t]enim transibis Iordanem istum. 28 [u]Praecipe Iosue et corrobora eum atque conforta, quia ipse praecedet populum istum et dividet eis terram, quam visurus es.

29 Mansimusque [v]in valle contra fanum Phogor.

4 Et nunc, Israël, audi [a]praecepta et iudicia, quae ego doceo te, ut faciens ea [b]vivas et ingrediens possideas terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis. 2 [c]Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: [d]custodite mandata Domini Dei vestri, quae ego praecipio vobis. 3 [e]Oculi vestri viderunt omnia, quae fecit Dominus contra [f]Beelphegor, quomodo contriverit omnes cultores eius de medio vestri; 4 vos autem, qui adhaeretis Domino Deo vestro, vivitis universi usque in praesentem diem. 5 Scitis quod docuerim vos praecepta atque iustitias: sicut mandavit mihi Dominus Deus meus, sic facietis ea in terra, quam possessuri estis; 6 [g]et observabitis et implebitis opere. [h]Haec est enim vestra sapientia et intellectus coram populis, ut audientes universa praecepta haec dicant: En populus sapiens et intelligens, gens magna. s [i]Nec est alia natio tam grandis, quae habeat [j]deos appropinquantes sibi, sicut

---

g cp. 2, 34.
h cp. 20, 14.

i cp. 4, 48; Js 11, 3, 17; 12, 5; Ps 41, 7; 88, 13; 132, 3.
j cf. cp. 4, 48. [5.
k 1 Par 5, 23; Cn 4, 8; Ez 27,
l cp. 4, 43; Js 13, 9, 16, 17, 21; Jr 48, 8, 21.
m Js 12, 5; 13, 11; 1 Par 5, 11.
n cp. 2, 11, 20.
o cf. Gn 14, 5.
p Js 13, 25; 2 Rg 11, 1; 12, 26; Jr 49, 2; Ez 21, 20; 25, 5; Am 1, 14.
q cf. Ap 21, 17.
r v. cp. 2, 36.
s v. Nm 32, 29, 32-38; Js 13, 8-13.
t v. Nm 32, 39-42; Js 13, 29-31.
u v. vr. 4.
v Nm 32, 41. — cf. 1 Par 2, 22, 23.
x Js 12, 5; 13, 11, 13; 2 Rg 3, 3; 10, 6; 13, 37, 38.
y Nm 32, 41.
z Nm 32, 39.

a cf. 2 Rg 24, 5.
b Nm 21, 24; Js 12, 2.
c v. Nm 34, 11.
d cp. 4, 49; Js 3, 16; 12, 3; 4
e v. Gn 14, 3. [Rg 14, 25.
f cp. 4, 49; Js 13, 30. — cf. Nm 21, 15.
g Nm 32, 20, 21; Js 1, 14; 4,
h Nm 32, 1, 4. [12.
i Js 22, 4.

j cf. Nm 27, 18.

l cp. 1, 30; 20, 4. — v. Ex 14, 14.

m cp. 5, 24; 11, 2; 32, 3; 1 Par 29, 11.
n v. Ex 15, 11; Ps 85, 8.

o cp. 4, 22; Ex 3, 8.
p cf. Js 1, 4.
q cp. 4, 21. — cf. Nm 20, 12. — v. cp. 1, 37.
r cf. 2 Cor 12, 9.
s Nm 27, 12, 13.
t cp. 31, 2; 34, 4.
u cp. 1, 38; 31, 3, 7; Nm 27, 23. — cf. Js 1, 6, 7.

v cp. 4, 46; 34, 6.

1] R. in fr. 2 p. D. 4 Qdg.
a v. Lv 18, 4.
b cp. 6, 24; 8, 1.
c cp. 12, 32. — cf. Js 1, 7; Pro 30, 6; Ap. 22, 18. 19.
d cp. 5, 32.
e Nm 25, 4-9.
f v. Nm 23, 28; 25, 3-9.

*6] * cf. Catech. R. III 1, 5, 12.*
g cp. 20, 9.
h Jb 28, 28; Ps 110, 10; Pro 1, 7; 9, 10; Eccli 25, 16.
i cp. 33, 29; 2 Rg 7, 23; Ps 7] *v. Jo 6, 55.* [147, 20.
j Ps 33, 19; 144, 18; 148, 14. — cf. Jc 4, 8.

Altera vero pars huius institutionis continet argumenta, quibus legis observantia commendatur (4,1-40); postque nonnulla de urbibus asyli (41-43), accedit designatio loci et temporis, ubi ea quae sequuntur acta sunt (44-49).

Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. 8 Quae est enim alia gens sic inclita, ut habeat caeremonias [k]iustaque iudicia et universam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros?

9 [l]Custodi igitur temetipsum et [m]animam tuam sollicite. [n]Ne obliviscaris verborum, quae viderunt oculi tui, et ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitae tuae. [o]Docebis ea filios ac nepotes tuos, 10 a [p]die in quo stetisti coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus est mihi dicens: [q]Congrega ad me populum, ut audiant sermones meos et [r]discant timere [s]me omni tempore quo vivunt in terra, [t]doceantque filios suos. 11 Et [u]accessistis ad radices montis, qui [v]ardebat usque ad caelum; erantque in eo tenebrae et nubes et caligo. 12 [x]Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis. [y]Vocem verborum eius audistis et [z]formam penitus non vidistis. 13 [a]Et ostendit vobis pactum suum, quod praecepit ut faceretis, et [b]decem verba, [c]quae scripsit in duabus tabulis lapideis. 14 [d]Mihique mandavit in illo tempore, ut docerem vos caeremonias et iudicia, quae facere deberetis in terra quam possessuri estis.

15 [e]Custodite igitur sollicite animas vestras. [f]Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis; 16 ne forte [g]decepti [h]faciatis vobis sculptam similitudinem aut [i]imaginem masculi vel feminae, 17 similitudinem omnium iumentorum, quae sunt super terram, vel avium sub caelo volantium 18 atque reptilium, quae moventur in terra, sive piscium, qui sub terra morantur in aquis; 19 ne forte, elevatis oculis ad caelum, videas [j]solem et lunam et omnia astra caeli et errore deceptus adores ea et colas quae creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quae sub caelo sunt. 20 Vos autem tulit Dominus et eduxit de [k]fornace ferrea Aegypti, ut haberet [l]populum hereditarium, sicut est in praesenti die.

21 [m]Iratusque est Dominus contra me propter sermones vestros et iuravit ut non transirem Iordanem nec ingrederer terram optimam, quam daturus est vobis. 22 Ecce morior in hac humo, [n]non transibo Iordanem: vos transibitis et possidebitis [o]terram egregiam. 23 Cave ne quando obliviscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum, et [p]facias tibi sculptam similitudinem eorum, quae fieri Dominus prohibuit: 24 [q]quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus [r]aemulator.

25 Si genueritis filios ac nepotes et morati fueritis in terra [s]deceptique feceritis vobis aliquam similitudinem [t]patrantes malum coram Domino Deo vestro, ut eum ad iracundiam provocetis, 26 [u]testes invoco hodie caelum et terram, cito perituros vos esse de terra quam, transito Iordane, possessuri estis. Non habitabitis in ea longo tempore, sed delebit vos Dominus 27 atque [v]disperget in omnes gentes, et [x]remanebitis pauci, in nationibus, ad quas vos ducturus est Dominus. 28 Ibique [y]servietis diis, qui hominum manu fabricati sunt, ligno et lapidi, [z]qui non vident nec audiunt nec comedunt nec odorantur.

29 Cumque [a]quaesieris ibi Dominum Deum tuum, invenies eum; si tamen toto corde quaesieris et tota tribulatione animae tuae.

30 Postquam te invenerint omnia quae praedicta sunt, [b]novissimo tempore reverteris ad Dominum Deum tuum et audies vocem eius; 31 quia Deus [c]misericors Dominus Deus tuus est; [d]non dimittet te nec omnino delebit neque obliviscetur pacti, in quo iuravit patribus tuis.

32 [e]Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te ex die, quo creavit Deus hominem super terram a summo caelo usque ad summum eius, si facta est aliquando huiuscemodi res, aut unquam cognitum est, 33 [f]ut audiret populus vocem Dei loquentis de medio ignis, [g]sicut tu audisti, et vixisti; 34 si fecit Deus ut ingrederetur et tolleret sibi gentem de medio nationum per [h]tentationes, [i]signa atque portenta, [j]per pugnam et [k]robustam manum [l]extentumque bracchium et horribiles visiones, iuxta omnia quae fecit pro vobis Dominus Deus vester in Aegypto, videntibus oculis tuis; 35 [m]ut scires quoniam Dominus ipse est Deus et [n]non est alius praeter eum. 36 [o]De caelo te fecit audire vocem suam, ut doceret te, et in terra ostendit tibi ignem suum maximum et audisti verba illius de medio ignis, 37 quia [p]dilexit patres tuos et elegit semen eorum post eos. [q]Eduxitque te

k Rm 7, 12.

l vr. 15.
m cf. Pro 4, 23.
n Ps 102, 2.
o cp. 6, 7; 11, 19; 32, 46; Gn 18, 19; Ex 12, 26, 27; Ps 77, 3-6; Is 38, 19.
p Ex 19, 9, 16; Heb 12, 18, 19.
q cp. 31, 12.
r cp. 14, 23; 17, 19.
s cp. 12, 1; 31, 13; 3 Rg 8, 40.
t cp. 6, 7; 11, 19.
u Ex 19, 17.
v cp. 5, 22, 23; Ex 19, 18; 20, 18, 21. — cf. Ex 24, 16, 17.
x vr. 33, 36; cp. 5, 4, 22; Ex 20, 1, 19.
y Ex 20, 22. — cf. 3 Rg 19, 12;
z vr. 15. [Jb 4, 16; Ac 9, 7.
a cp. 9, 9, 11.
b Ex 34, 28.
c v. Ex 24, 12; 31, 18.
d v. Ex 21-23.
e vr. 9; Is 23, 11; Jr 17, 6.
15] * *cf. Catech. R. III 2, 19.*
f vr. 12.
g vr. 25.
h vr. 23; cp. 5, 8; Ex 20, 4.—
i Rm 1, 23. [cf. Ac 17, 29.
j cp. 17, 3; Jb 21, 26-28.

k 3 Rg 8, 51; Jr 11, 4.
l cp. 9, 29; 32, 9; Ex 19, 5, 6.
m cp. 1, 37; 3, 26.
n cp. 3, 27.
o cp. 3, 25.
p vr. 9.
q (all) Heb 12, 29. — cp. 9, 3; Ex 24, 17. — cf. Ps 88, 47; Is 10, 17, 18; 29, 6; 30, 27, 30; Sph 1, 18; Heb 12, 29.
r cf. Is 42, 8. — v. Ex 20, 5.
s vr. 16.
t cp. 9, 18; 4 Rg 17, 17.
u cp. 30, 18, 19; 31, 28, 32, 1; Is 1, 2; Jr 2, 12; 6, 19; Mic
v Lv 26, 33. [6, 2.
x cp. 28, 62.
y cp. 28, 36, 64; Jr 16, 13.
z Ps 113, (bis) 4-6; 134, 15-17; Is 44, 9; 46, 7.
a] * *Catech. R. II 5, 27.*
a cp. 30, 2, 3; Lv 26, 40-42; 2 Par 15, 4; 2 Es 1, 9; Ps 26, 8, Is 55, 6, 7; Jr 29, 13, 14.
b cf. Lv 26, 40, 41. — v. Gn 49, 1.
c Ex 34, 6; 2 Par 30, 9; 2 Es 9, 31; Jn 4, 2.
d cp. 31, 6, 8; Js 1, 5; 1 Par
e cp. 32, 7; Jb 8, 8. [28, 20.
f vr. 12, 36; cp. 5, 24, 26; Ex 3, 6; 19, 21. — cf. Gn 32, 30; Ex 24, 11; 33, 20, 23; Jd 6, 22, 23; 13, 22.
g cf. Ex 20, 10.
h cp. 7, 19; 29, 3.
i cp. 26, 8; Ex 7, 3; Jr 32, 21.
j v. Ex 15, 3-10.
k cp. 7, 8; 11, 2; 26, 8; 34, 12.
l Ex 6, 6; Jr 32, 21.
m cf. Ex 10, 2.
n (all) Mr 12, 32.—vr. 39; cp. 32, 39; 1 Rg 2, 2; 2 Rg 22, 32; Is 45, 5, 18, 22; 46, 9.
37] * *Catech. R. III 1, 11.*
o Ex 19, 9, 19; 2 Es 9, 13.
p cp. 10, 15.
q Ex 13, 21; 33, 14. — cf. Is 63, 9.

et deinde Og, reges Amorrhaeorum, sibi occurrerent, utrumque debellant (24-3, 11), eorumque possessiones invadunt (12-20); in locum vero Moysi, cui terra cisiordanica interdicta erat, Iosue sufficitur (21-29).

Hesebon, disperdentes omnem civitatem [g]virosque ac mulieres et parvulos; 7 [h]iumenta autem et spolia urbium diripuimus. 8 Tulimusque illo in tempore terram de manu duorum regum Amorrhaeorum, qui erant trans Iordanem a torrente Arnon usque ad montem [i]Hermon, 9 quem Sidonii [j]Sarion vocant et Amorrhaei [k]Sanir: 10 omnes civitates, quae sitae sunt in [l]planitie et universam terram Galaad et Basan usque ad [m]Selcha et Edrai civitates regni Og in Basan. 11 [n]Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe [o]gigantum. Monstratur lectus eius ferreus, qui est in [p]Rabbath filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis et quattuor latitudinis ad mensuram cubiti [q]virilis manus.

12 Terramque possedimus tempore illo [r]ab Aroër, quae est super ripam torrentis Arnon, usque ad mediam partem montis Galaad; et [s]civitates illius dedi Ruben et Gad. 13 [t]Reliquam autem partem Galaad et omnem Basan regni Og tradidi mediae tribui Manasse: [u]omnem regionem Argob, cunctaque Basan vocatur terra gigantum. 14 [v]Iair filius Manasse possedit omnem regionem Argob usque ad terminos [w]Gessuri et Machati vocavitque [v]ex nomine suo Basan Havoth Iair, id est villas Iair, usque in praesentem diem. 15 [z]Machir quoque dedi Galaad. 16 Et tribubus Ruben et [a]Gad dedi de terra Galaad usque ad torrentem Arnon medium torrentis, et confinium usque ad torrentem Ieboc, [b]qui est terminus filiorum Ammon, 17 et planitiem solitudinis atque Iordanem et terminos [c]Cenereth usque ad [d]mare deserti, [e]quod est salsissimum, [f]ad radices montis Phasga contra orientem.

18 Praecepique vobis in tempore illo dicens: Dominus Deus vester dat vobis terram hanc in hereditatem; [g]expediti praecedite fratres vestros filios Israël omnes viri robusti, 19 absque uxoribus et parvulis atque iumentis. [h]Novi enim quod plura habeatis pecora, et in urbibus remanere debebunt quas tradidi vobis, 20 [i]donec requiem tribuat Dominus fratribus vestris, sicut vobis tribuit, et possideant ipsi etiam terram, quam daturus est eis trans Iordanem: tunc revertetur unusquisque in possessionem suam, quam dedi vobis.

21 [j]Iosue quoque in tempore illo praecepi dicens: Oculi tui viderunt, quae fecit Dominus Deus vester duobus his regibus: sic faciet omnibus regnis, ad quae transiturus es. 22 Ne timeas eos; [l]Dominus enim Deus vester pugnabit pro vobis.

23 Precatusque sum Dominum in tempore illo dicens: 24 Domine Deus, tu coepisti ostendere servo tuo [m]magnitudinem tuam manumque fortissimam, [n]neque enim est alius Deus vel in caelo vel in terra, qui possit facere opera tua et comparari fortitudini tuae. 25 Transibo igitur et videbo [o]terram hanc optimam trans Iordanem et montem istum egregium et [p]Libanum. 26 [q]Iratusque est Dominus mihi propter vos nec exaudivit me, sed dixit mihi: [r]Sufficit tibi: nequaquam ultra loquaris de hac re ad me. 27 [s]Ascende cacumen Phasgae et oculos tuos circumfer ad occidentem et ad aquilonem austrumque et orientem et adspice; nec [t]enim transibis Iordanem istum. 28 [u]Praecipe Iosue et corrobora eum atque conforta, quia ipse praecedet populum istum et dividet eis terram, quam visurus es.

29 Mansimusque [v]in valle contra fanum Phogor.

4 Et nunc, Israël, audi [a]praecepta et iudicia, quae ego doceo te, ut faciens ea [b]vivas et ingrediens possideas terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis. 2 [c]Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: [d]custodite mandata Domini Dei vestri, quae ego praecipio vobis. 3 [e]Oculi vestri viderunt omnia, quae fecit Dominus contra [f]Beelphegor, quomodo contriverit omnes cultores eius de medio vestri; 4 vos autem, qui adhaeretis Domino Deo vestro, vivitis universi usque in praesentem diem. 5 Scitis quod docuerim vos praecepta atque iustitias: sicut mandavit mihi Dominus Deus meus, sic facietis ea in terra, quam possessuri estis; 6 [g]et observabitis et implebitis opere. [h]Haec est enim vestra sapientia et intellectus coram populis, ut audientes universa praecepta haec dicant: En populus sapiens et intelligens, gens magna. s [i]Nec est alia natio tam grandis, quae habeat [j]deos appropinquantes sibi, sicut

---

g cp. 2, 34.
h cp. 20, 14.

i cp. 4, 48; Js 11, 3, 17; 12, 5; Ps 41, 7; 88, 13; 132, 3.
j cf. cp. 4, 48. [5.
k 1 Par 5, 23; Cn 4, 8; Ez 27,
l cp. 4, 43; Js 13, 9, 16, 17, 21; Jr 48, 8, 21.
m Js 12, 5; 13, 11; 1 Par 5, 11.
n cp. 2, 11, 20.
o cf. Gn 14, 5.
p Js 13, 25; 2 Rg 11, 1; 12, 26; Jr 49, 2; Ez 21, 20; 25, 5; Am 1, 14.
q cf. Ap 21, 17.
r v. cp. 2, 36.
s v. Nm 32, 29, 32-38; Js 13, 8-13.
t v. Nm 32, 39-42; Js 13, 29-31.
u v. vr. 4.
v Nm 32, 41. — cf. 1 Par 2, 22, 23.
x Js 12, 5; 13, 11, 13; 2 Rg 3, 3; 10, 6; 13, 37, 38.
y Nm 32, 41.
z Nm 32, 39.

a cf. 2 Rg 24, 5.
b Nm 21, 24; Js 12, 2.
c v. Nm 34, 11.
d cp. 4, 49; Js 3, 16; 12, 3; 4
e v. Gn 14, 3. [Rg 14, 25.
f cp. 4, 49; Js 13, 30. — cf. Nm 21, 15.
g Nm 32, 20, 21; Js 1, 14; 4,
h Nm 32, 1, 4. [12.
i Js 22, 4.

j cf. Nm 27, 18.

l cp. 1, 30; 20, 4. — v. Ex 14, 14.

m cp. 5, 24; 11, 2; 32, 3; 1 Par 29, 11.
n v. Ex 15, 11; Ps 85, 8.

o cp. 4, 22; Ex 3, 8.
p cf. Js 1, 4.
q cp. 4, 21. — cf. Nm 20, 12. — v. cp. 1, 37.
r cf. 2 Cor 12, 9.
s Nm 27, 12, 13.
t cp. 31, 2; 34, 4.
u cp. 1, 38; 31, 3, 7; Nm 27, 23. — cf. Js 1, 6, 7.

v cp. 4, 46; 34, 6.

1] R. in fr. 2 p. D. 4 Qdg.
a v. Lv 18, 4.
b cp. 6, 24; 8, 1.
c cp. 12, 32. — cf. Js 1, 7; Pro 30, 6; Ap. 22, 18, 19.
d cp. 5, 32.
e Nm 25, 4-9.
f v. Nm 23, 28; 25, 3-9.

*6] * cf. Catech. R. III 1, 5, 12.*
g cp. 29, 9.
h Jb 28, 28; Ps 110, 10; Pro 1, 7; 9, 10; Eccli 25, 16.
i cp. 33, 29; 2 Rg 7, 23; Ps
7] v. Jo 6, 55. [147, 20.
j Ps 33, 19; 144, 18; 148, 14. — cf. Jc 4, 8.

Altera vero pars huius institutionis continet argumenta, quibus legis observantia commendatur (4,1-40); postque nonnulla de urbibus asyli (41-43), accedit designatio loci et temporis, ubi ea quae sequuntur acta sunt (44-49).

Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. 8 Quae est enim alia gens sic inclita, ut habeat caeremonias [k]iustaque iudicia et universam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros?

9 [l]Custodi igitur temetipsum et [m]animam tuam sollicite. [n]Ne obliviscaris verborum, quae viderunt oculi tui, et ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitae tuae. [o]Docebis ea filios ac nepotes tuos, 10 a [p]die in quo stetisti coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus est mihi dicens: [q]Congrega ad me populum, ut audiant sermones meos et [r]discant timere [s]me omni tempore quo vivunt in terra, [t]doceantque filios suos. 11 Et [u]accessistis ad radices montis, qui [v]ardebat usque ad caelum; erantque in eo tenebrae et nubes et caligo. 12 [w]Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis. [y]Vocem verborum eius audistis et [z]formam penitus non vidistis. 13[a]Et ostendit vobis pactum suum, quod praecepit ut faceretis, et [b]decem verba, [c]quae scripsit in duabus tabulis lapideis. 14 [d]Mihique mandavit in illo tempore, ut docerem vos caeremonias et iudicia, quae facere deberetis in terra quam possessuri estis.

15 [e]Custodite igitur sollicite animas vestras. [f]Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis; 16 ne forte [g]decepti [h]faciatis vobis sculptam similitudinem aut [i]imaginem masculi vel feminae, 17 similitudinem omnium iumentorum, quae sunt super terram, vel avium sub caelo volantium 18 atque reptilium, quae moventur in terra, sive piscium, qui sub terra morantur in aquis; 19 ne forte, elevatis oculis ad caelum, videas [j]solem et lunam et omnia astra caeli et errore deceptus adores ea et colas quae creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quae sub caelo sunt. 20 Vos autem tulit Dominus et eduxit de [k]fornace ferrea Aegypti, ut haberet [l]populum hereditarium, sicut est in praesenti die.

21 [m]Iratusque est Dominus contra me propter sermones vestros et iuravit ut non transirem Iordanem nec ingrederer terram optimam, quam daturus est vobis. 22 Ecce morior in hac humo, [n]non transibo Iordanem: vos transibitis et possidebitis [o]terram egregiam. 23 Cave ne quando obliviscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum, et [p]facias tibi sculptam similitudinem eorum, quae fieri Dominus prohibuit: 24[q]quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus [r]aemulator.

25 Si genueritis filios ac nepotes et morati fueritis in terra [s]deceptique feceritis vobis aliquam similitudinem [t]patrantes malum coram Domino Deo vestro, ut eum ad iracundiam provocetis, 26[u]testes invoco hodie caelum et terram, cito perituros vos esse de terra quam, transito Iordane, possessuri estis. Non habitabitis in ea longo tempore, sed delebit vos Dominus 27 atque [v]disperget in omnes gentes, et [w]remanebitis pauci, in nationibus, ad quas vos ducturus est Dominus. 28 Ibique [y]servietis diis, qui hominum manu fabricati sunt, ligno et lapidi, [z]qui non vident nec audiunt nec comedunt nec odorantur.

29 Cumque [a]quaesieris ibi Dominum Deum tuum, invenies eum; si tamen toto corde quaesieris et tota tribulatione animae tuae.

30 Postquam te invenerint omnia quae praedicta sunt, [b]novissimo tempore reverteris ad Dominum Deum tuum et audies vocem eius; 31 quia Deus [c]misericors Dominus Deus tuus est; [d]non dimittet te nec omnino delebit neque obliviscetur pacti, in quo iuravit patribus tuis.

32 [e]Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te ex die, quo creavit Deus hominem super terram a summo caelo usque ad summum eius, si facta est aliquando huiuscemodi res, aut unquam cognitum est, 33 [f]ut audiret populus vocem Dei loquentis de medio ignis, [g]sicut tu audisti, et vixisti; 34 si fecit Deus ut ingrederetur et tolleret sibi gentem de medio nationum per [h]tentationes, [i]signa atque portenta, [j]per pugnam et [k]robustam manum [l]extentumque bracchium et horribiles visiones, iuxta omnia quae fecit pro vobis Dominus Deus vester in Aegypto, videntibus oculis tuis; 35 [m]ut scires quoniam Dominus ipse est Deus et [n]non est alius praeter eum. 36 [o]De caelo te fecit audire vocem suam, ut doceret te, et in terra ostendit tibi ignem suum maximum et audisti verba illius de medio ignis, 37 quia [p]dilexit patres tuos et elegit semen eorum post eos. [q]Eduxitque te

k Rm 7, 12.

l vr. 15.
m cf. Pro 4, 23.
n Ps 102, 2.
o cp. 6, 7; 11, 19; 32, 46; Gn 18, 19; Ex 12, 26, 27; Ps 77, 3-6; Is 38, 19.
p Ex 19, 9, 16; Heb 12, 18, 19.
q cp. 31, 12.
r cp. 14, 23; 17, 19.
s cp. 12, 1; 31, 13; 3 Rg 8, 40.
t cp. 6, 7; 11, 19.
u Ex 19, 17.
v cp. 5, 22, 23; Ex 19, 18; 20, 18, 21. — cf. Ex 24, 16, 17.
w vr. 33, 36; cp. 5, 4, 22; Ex 20, 1, 19.
y Ex 20, 22. — cf. 3 Rg 19, 12;
z vr. 15. [Jb 4, 16; Ac 9, 7.
a cp. 9, 9, 11.
b Ex 34, 28.
c v. Ex 24, 12; 31, 18.
d v. Ex 21-23.
e vr. 9; Is 23, 11; Jr 17, 6.
15] * *cf. Catech. R. III 2, 19.*
f vr. 12.
g vr. 25.
h vr. 23; cp. 5, 8; Ex 20, 4.—
i Rm 1, 23. [cf. Ac 17, 29.
j cp. 17, 3; Jb 21, 26-28.

k 3 Rg 8, 51; Jr 11, 4.
l cp. 9, 29; 32, 9; Ex 19, 5, 6.
m cp. 1, 37; 3, 26.
n cp. 3, 27.
o cp. 3, 25.
p vr. 9.
q (all) Heb 12, 29. — cp. 9, 3; Ex 24, 17. — cf. Ps 88, 47; Is 10, 17, 18; 29, 6; 30, 27, 30; Sph 1, 18; Heb 12, 29.
r cf. Is 42, 8. — v. Ex 20, 5.
s vr. 16.
t cp. 9, 18; 4 Rg 17, 17.
u cp. 30, 18, 19; 31, 28, 32, 1; Is 1, 2; Jr 2, 12; 6, 19; Mic 6, 2.
v Lv 26, 33.
x cp. 28, 62.
y cp. 28, 36, 64; Jr 16, 13.
z Ps 113, (bis) 4-6; 134, 15-17; Is 44, 9; 46, 7.
2] * *Catech. R. II 5, 27.*
a cp. 30, 2, 3; Lv 26, 40-42; 2 Par 15, 4; 2 Es 1, 9; Ps 26, 8, Is 55, 6, 7; Jr 29, 13, 14.
b cf. Lv 26, 40, 41. — v. Gn 49, 1.
c Ex 34, 6; 2 Par 30, 9; 2 Es 9, 31; Jn 4, 2.
d cp. 31, 6, 8; Js 1, 5; 1 Par
e cp. 32, 7; Jb 8, 8. [28, 20.
f vr. 12, 36; cp. 5, 24, 26; Ex 3, 6; 19, 21. — cf. Gn 32, 30; Ex 24, 11; 33, 20, 23; Jd 6, 22, 23; 13, 22.
g cf. Ex 20, 10.
h cp. 7, 19; 29, 3.
i cp. 26, 8; Ex 7, 3; Jr 32, 21.
j v. Ex 15, 3-10.
k cp. 7, 8; 11, 2; 26, 8; 34, 12.
l Ex 6, 6; Jr 32, 21.
m cf. Ex 10, 2.
n (all) Mr 12, 32.—vr. 39; cp. 32, 39; 1 Rg 2, 2; 2 Rg 22, 32; Is 45, 5, 18, 22; 46, 9.
37] * *Catech. R. III 1, 11.*
o Ex 19, 9, 19; 2 Es 9, 13.
p cp. 10, 15.
q Ex 13, 21; 33, 14. — cf. Is 63, 9.

2. Repetitio, explicatio et veluti amplificatio legum divinarum (5, 1-26, 29). *Praemissa decalogi promulgatione (5, 1-21), Moyses veluti Dei internuntius et interpres (22-33), primum explanans praeceptum docet quomodo*

praecedens in virtute sua magna ex Aegypto, 38 [r]ut deleret nationes maximas et fortiores te in introitu tuo, et introduceret te daretque tibi terram earum in possessionem, sicut cernis in praesenti die. 39 Scito ergo hodie et cogitato in corde tuo, quod [s]Dominus ipse sit Deus in caelo sursum et in terra deorsum et non [t]sit alius. 40 [u]Custodi praecepta eius atque mandata, quae ego praecipio tibi, [v]ut bene sit tibi et filiis tuis post te et permaneas multo tempore super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

41 [w]Tunc separavit Moyses tres civitates trans Iordanem ad orientalem plagam, 42 ut confugiat ad eas qui occiderit nolens proximum suum, nec sibi fuerit inimicus ante unum et alterum diem, et ad harum aliquam urbium possit evadere: 43 [y]Bosor in solitudine, [z]quae sita est in terra campestri de tribu Ruben, et [a]Ramoth in Galaad, quae est in tribu Gad, et [b]Golan in Basan, quae est in tribu Manasse.

44 Ista est lex, quam proposuit Moyses coram filiis Israël; 45 et haec testimonia et caeremoniae atque iudicia, quae locutus est ad filios Israël, quando egressi sunt de Aegypto, 46 trans Iordanem, [c]in valle, contra fanum Phogor, in terra Sehon regis amorrhaei, qui habitavit in Hesebon, [d]quem percussit Moyses. Filii quoque Israël egressi ex Aegypto 47 possederunt terram eius et terram [e]Og regis Basan, duorum regum amorrhaeorum, qui erant trans Iordanem ad solis ortum, 48 [f]ab Aroër, quae sita est super ripam torrentis Arnon, usque ad montem [g]Sion, qui est et [h]Hermon, 49 omnem planitiem trans Iordanem ad orientalem plagam usque [i]ad mare solitudinis et usque ad [j]radices montis Phasga.

5 Vocavitque Moyses omnem Israëlem et dixit ad eum: Audi, Israël, caeremonias atque iudicia, quae ego loquor in auribus vestris hodie: discite ea et opere complete. 2 [a]Dominus Deus noster pepigit nobiscum foedus in Horeb. 3 Non cum patribus nostris [b]iniit pactum, sed [c]nobiscum qui in praesentiarum sumus et vivimus. 4 [d]Facie ad faciem locutus est nobis in monte [e]de medio ignis. 5 [f]Ego sequester et medius fui inter Dominum et vos in tempore illo, ut adnuntiarem vobis verba eius; [g]timuistis enim ignem et non ascendistis in montem, et ait:

6 [h]Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo servitutis. 7 [i]Non habebis deos alienos in conspectu meo. 8 [i]Non facies tibi sculptile nec similitudinem omnium quae in caelo sunt desuper et quae in terra deorsum et quae versantur in aquis sub terra. 9 [k]Non adorabis ea et non coles; ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus aemulator, reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam et quartam generationem, his qui oderunt me 10 et faciens misericordiam in [l]multa milia diligentibus me et custodientibus praecepta mea.

11 [m]Non usurpabis nomen Domini Dei tui frustra, quia non erit impunitus qui super re vana nomen eius adsumpserit.

12 Observa diem sabbati ut sanctifices eum, sicut praecepit tibi Dominus Deus tuus. 13 Sex diebus operaberis et facies omnia opera tua. 14 [n]Septimus dies sabbati est, id est requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquam operis tu et filius tuus et filia, servus et ancilla et bos et asinus et omne iumentum tuum et peregrinus, qui est intra portas tuas; ut requiescat [o]servus tuus et ancilla tua sicut et tu. 15 [p]Memento quod et ipse servieris in Aegypto, et eduxerit te inde Dominus Deus tuus [q]in manu forti et bracchio extento. Idcirco praecepit tibi ut observares diem sabbati.

16 [r]Honora patrem tuum et matrem, sicut praecepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo vivas tempore, [s]et bene sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

17 [t]Non occides

18 neque moechaberis

19 furtumque non facies

20 nec loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

21 [u]Non concupisces uxorem proximi tui, non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum et universa quae illius sunt.

22 Haec verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestram

---

r cp. 7, 1; 11, 23; Ex 23, 27, 28; 34, 24. — v. cp. 9, 1-5.

s Js 2, 11; 3 Rg 8, 23; 2 Par 6 v. vr. 35. [20, 6; Ec. 5, 2.
u Lv 22, 31.
v cp. 5, 16; 6, 2, 3; 11, 9; 12, 25, 28; 22, 7. — cf. Pro 3, 2; 10, 27; Ecli 23, 38.

x cp. 19, 2-13; Nm 35, 6-29.

y Js 20, 8; 21, 36; 1 Par 6, 78.
z v. cp. 3, 10.
a Js 20, 8; 21, 38; 3 Rg 4, 13; 21, 3-24; 4 Rg 8, 28; 9, 1, 4, 14; 1 Par 6, 80 etc.
b Js 20, 8; 21, 27; 1 Par 6, 71.

c cp. 3, 29.

d cp. 1, 4; Nm 21, 14.
e cp. 3, 3, 4; Nm 21, 33, 35.

f v. cp. 2, 36.
g cf. cp. 3, 9; Ps 132, 3; Ecli [24, 17.
h v. cp. 3, 9.
i v. cp. 3, 17.
j cp. 3, 17.

2-5] cf. Catech. R. III 1, 11.
a cp. 4, 23; cp. 29, 1; Ex 19, 5.
b cf. Heb. 8, 9.
c cf. cp. 29, 15.
d cf. cp. 34, 10; Ex 33, 11; Nm 14, 14; Jd 6, 22.
e vr. 22; Ex 19, 18.
f Ex 20, 21. — cf. Gal 3, 19.
g Ex 19, 16; 20, 18; 24, 2.
6] v. cp. 20, 5.
6-21] Ex 20, 2-17.
h Lv 26, 1; Ps 80, 11.
i cp. 11, 16, 28; Ps 80, 10.
j cp. 27, 15; Lv 26, 1. — cf. Ps 96, 7.
*9] * Catech. R. III 2, 32, 33.*
k Ex 34, 14.
l cp. 7, 9; Ex 20, 6; Jr 32, 18.

m Lv 19, 12; Mt 5, 33.

*12] * Catech. R. III 4, 2, 10.*

n Gn 2, 2; Ex 16, 29, 30; Heb 4, 4. — v. Ex 20, 8.

o cf. Ex 23, 12.

*15] * Catech. R. III 4, 14.*
p cp. 15, 15; 16, 12; 24, 18, 22.
q v. cp. 4 ,34.

*16] * Catech. III 5, 16.*
r Ecli 3, 9; Mt 15, 4; Mr 7, 10; Eph 6, 2.
s v. cp. 4, 40.
t (all) Mt 5, 21, 27; Lc 18, 20; Jc 2, 11.

*21] * cf. Conc. Tr. s. 14 can. 7.*
u Mt 5, 28; Rm 7, 7.

diligendus et timendus sit Deus et quomodo ei serviendum (6, 1-13); custodiat nempe quisque divina mandata (14-25) caveat ab idololatria et a qualibet consuetudine Chananaeorum, qui, ne seductores fiant,

[v]in monte de medio ignis et nubis et caliginis voce magna nihil addens amplius et [a]scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi. 23 Vos autem, [y]postquam audistis vocem de medio tenebrarum et montem ardere vidistis, accessistis ad me omnes principes tribuum et maiores natu atque dixistis: 24 Ecce ostendit nobis Dominus Deus noster maiestatem et [z]magnitudinem suam; [a]vocem eius audivimus de medio ignis et probavimus hodie, quod, [b]loquente Deo cum homine, vixerit homo. 25 Cur ego moriemur, et devorabit nos ignis hic maximus? [c]Si enim audierimus ultra vocem Domini Dei nostri, moriemur. 26 Quid est omnis caro, ut audiat vocem [d]Dei viventis, qui de medio ignis loquitur, sicut nos audivimus, et possit vivere? 27 Tu magis accede et audi cuncta quae dixerit Dominus Deus noster tibi [e]loquerisque ad nos, et nos audientes faciemus ea.

28 Quod cum audisset Dominus, ait ad me: Audivi vocem verborum populi huius, quae locuti sunt tibi: [f]bene omnia sunt locuti. 29 [g]Quis det talem eos habere mentem, ut timeant me et custodiant universa mandata mea in omni tempore, [h]ut bene sit eis et filiis eorum in sempiternum? 30 Vade et dic eis: Revertimini in tentoria vestra; 31 tu vero hic sta mecum, et [i]loquar tibi omnia mandata mea et caeremonias atque iudicia, quae docebis eos, ut faciant ea in terra, quam dabo illis in possessionem.

32 [j]Custodite igitur et facite, quae praecepit Dominus Deus vobis; [k]non declinabitis neque ad dexteram neque ad sinistram; 33 [l]sed per viam, quam praecepit Dominus Deus vester, ambulabitis, ut vivatis, et [m]bene sit vobis et protelentur dies in terra possessionis vestrae.

6 [a]Haec sunt praecepta et caeremoniae atque iudicia, quae mandavit Dominus Deus vester, ut docerem vos, et faciatis ea in terra ad quam transgredimini possidendam; 2 [b]ut timeas Dominum Deum tuum et custodias omnia mandata et praecepta eius, quae ego praecipio tibi et filiis ac nepotibus tuis cunctis diebus vitae tuae, [c]ut prolongentur dies tui. 3 Audi, Israël, et observa, ut facias quae praecepit tibi Dominus, et bene sit tibi, et multipliceris amplius, [d]sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte et melle manantem.

4 Audi, Israël: [e]Dominus Deus noster Dominus unus est. 5 [f]Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex tota fortitudine tua. 6 [g]Eruntque verba haec, quae ego praecipio tibi hodie, in corde tuo, 7 et [h]narrabis ea filiis tuis et meditaberis in eis sedens in domo tua et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens, 8 [i]et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque et movebuntur inter oculos tuos, 9 [j]scribesque ea in limine et ostiis domus tuae.

10 Cumque introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, pro qua iuravit patribus tuis Abraham, Isaac et Iacob, et dederit tibi civitates magnas et optimas, [k]quas non aedificasti; 11 domos plenas cunctarum opum, quas non exstruxisti; cisternas, quas non fodisti, vineta et oliveta, quae non plantasti, 12 et [l]comederis et saturatus fueris; 13 [m]cave diligenter ne obliviscaris Domini, qui eduxit te de terra Aegypti, de domo servitutis.

[n]Dominum Deum tuum timebis et illi soli servies ac [o]per nomen illius iurabis.

14 [p]Non ibitis post deos alienos [q]cunctarum gentium, quae in circuitu vestro sunt; 15 quoniam [r]Deus aemulator [s]Dominus Deus tuus in medio tui, [t]nequando irascatur furor Domini Dei tui contra te et auferat te de superficie terrae.

16 [u]Non tentabis Dominum Deum tuum, [v]sicut tentasti in loco tentationis.

17 [x]Custodi praecepta Domini Dei tui ac testimonia et caeremonias, quas praecepit tibi, 18 et [y]fac quod placitum est et bonum in conspectu Domini, ut bene sit tibi, et ingressus possideas terram optimam, de qua iuravit Dominus patribus tuis, 19 ut [z]deleret omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est.

20 [a]Cumque interrogaverit te filius tuus cras dicens: Quid sibi volunt testimonia haec et caeremoniae atque iudicia, quae praecepit

v v. cp. 4, 11.
x cp. 9, 10, 11; Ex 24, 12; 31, 18.
y v. cp. 4, 12.

24] v. Ex 19, 14, 15.
z v. cp. 3, 24.
a Ex 19, 19.
b v. cp. 4, 33.
c cp. 18, 16.
d Js 3, 10; Ps 41, 3; Mt 16, 16.

e v. Ex 20, 19.

f cp. 18, 17.
g cp. 32, 29; Ps 80, 14; Is 48, 18. — cf. cp. 29, 4; Nm 11, 29; Mt 23, 37; Lc 19, 42.
h v. cp. 4, 40.
i Gal 3, 19.
j cp. 4, 2.
k cp. 17, 20; 28, 14; Js 1, 7; 23, 6; 4 Rg 22, 2; Pro 4, 27; Js 30, 21.
l cp. 10, 12; 30, 16; Ps 80, 15; Jr 7, 23; Bar 3, 13. — cf. Lc 1, 6.
m v. cp. 4, 40.

a cp. 4, 1; 5, 31; 12, 1.
b cp. 5, 29; 10, 12, 20; 13, 4; Ps 127, 1; Ec 12, 13.
c cp. 4, 40; 3 Rg 3, 14; Ps 20, 5; 90, 16.
d Gn 15, 5; 22, 17; 26, 4; 28, 14; Ex 32, 13.
e (all) Mr 12, 29. — cf. Ps 85, 10; Js 37, 16; Zc 14, 9; Jo 17, 3; 1 Cor 8, 4, 6.
*4] * Catech. R. I 2, 7.*
*5] * cf. Catech. R. II 5, 27; 7, 5; * prop. 76 M. Bai a Pio V damn.*
f (all) Mt 22, 37; Mr 12, 30; Lc 10, 27. — cp. 10, 12; 11, 13. — cf. 4 Rg 23, 25; Eccli 6, 27; 7, 31-33.
g cp. 11, 18; 32, 46; Ps 36, 31; Pro 3, 3; 7, 3; Is 51, 7; Jr 31, 33.
h Gn 18, 19. — v. cp. 4, 9.
i cp. 11, 18; Pro 7, 3. — v. Ex 13, 9.
j cp. 11, 20. — cf. Is 57, 8.
k Js 24, 13. — cf. Js 11, 13; 2 Es 9, 25; Ps 104, 44.
l cp. 8, 10.
*13] * Catech. R. III 3, 15. — v. cp. 5, 6.*
m cp. 8, 11; Ps 102, 2. — cf. Pro 30, 8, 9.
n (all) Mt 4, 10; Lc 4, 8. — cp. 10, 20; 4 Rg 17, 39.
o cp. 10, 20; Js 2, 12; Ps 62, 12; Is 45, 23; 65, 16; Jr 12, 16.
p cp. 8, 19; 11, 16, 28; 13, 2, 3; 28, 14; Jr 25, 6.
q cp. 13, 7.
r v. Ex 20, 5.
s cp. 7, 21.
t cp. 7, 4; 11, 17.
u (all) Mt 4, 7; Lc 4, 12.
v cp. 9, 22; 33, 8; Ps 94, 8. — cf. 1 Cor 10, 9. — v. Ex 17, 7.
x cp. 11, 22; Ps 118, 4.
y v. cp. 12, 25.
z Ex 23, 27-30; Nm 33, 52, 53.
a Ex 12, 26; 13, 14. — cf. Ps 43, 2.

radicitus delendi sunt (7, 1-10). Quo pacto et ubertas benedictionum et contra hostes secura tutela et victoria obtinebitur (11-26): liberalitas enim Dei, quae tanta fuit in deserto (8, 1-6), numquam deficiet

Dominus Deus noster nobis? 21 dices ei: [b]Servi eramus Pharaonis in Aegypto, et eduxit nos Dominus de Aegypto in manu forti 22 [c]iecitque signa atque prodigia magna et pessima in Aegypto contra Pharaonem et omnem domum illius in conspectu nostro 23 et eduxit nos inde, ut introductis daret terram super qua iuravit patribus nostris. 24Praecepitque nobis Dominus, ut faciamus omnia legitima haec et [d]timeamus Dominum Deum nostrum, [e]ut bene sit nobis cunctis diebus vitae nostrae, sicut est hodie. 25 [f]Eritque nostri misericors, si custodierimus et fecerimus omnia praecepta eius coram Domino Deo nostro, sicut mandavit nobis.

7 Cum introduxerit te [a]Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingrederis, et deleverit gentes multas coram te, [b]Hethaeum et Gergesaeum et Amorrhaeum, Chananaeum et Pherezaeum et Hevaeum et Iebusaeum, septem gentes [c]multo maioris numeri quam tu es et robustiores te, 2 [d]tradideritque eas Dominus Deus tuus tibi, [e]percuties eas usque ad internecionem.

[f]Non inibis cum eis foedus nec miserebris earum 3 [g]neque sociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius nec filiam illius accipies filio tuo; 4 quia seducet filium tuum, ne sequatur me et ut magis serviat diis alienis, [h]irasceturque furor Domini et delebit te [i]cito.

5 Quin potius haec facietis eis: [j]aras eorum subvertite et confringite statuas lucosque succidite et sculptilia [k]comburite; 6 [l]quia populus sanctus es Domino Deo tuo. Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super terram. 7 Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis iunctus est Dominus et elegit vos, cum omnibus sitis populis pauciores; 8 sed [m]quia dilexit vos Dominus et [n]custodivit iuramentum, quod iuravit patribus vestris, eduxitque vos in manu forti et redemit de domo servitutis, de manu Pharaonis regis Aegypti. 9 Et scies quia Dominus Deus tuus ipse est Deus fortis et [o]fidelis, [p]custodiens pactum et misericordiam diligentibus se et his qui custodiunt praecepta eius in mille generationes 10 et [q]reddens odientibus se statim, ita ut disperdat eos et ultra non differat protinus eis restituens quod merentur.

11 [r]Custodit ergo praecepta et caeremonias atque iudicia, quae ego mando tibi hodie ut facias.

12 [s]Si, postquam audieris haec iudicia, custodieris ea et feceris, custodiet et Dominus Deus tuus [t]pactum tibi et misericordiam, quam iuravit patribus tuis, 13 et [u]diliget te ac multiplicabit [v]benedicetque fructui ventris tui et fructui terrae tuae, frumento tuo atque vindemiae, oleo et armentis, gregibus ovium tuarum super terram pro qua iuravit patribus tuis ut daret eam tibi: 14 benedictus eris inter omnes populos; [x]non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus quam in gregibus tuis; 15 auferet Dominus a te omnem languorem, et [y]infirmitates Aegypti pessimas, quas novisti, non inferet tibi, sed cunctis hostibus tuis.

16 [z]Devorabis omnes populos, quos Dominus Deus tuus daturus est tibi. [a]Non parcet eis oculus tuus nec servies diis eorum, [b]ne sint in ruinam tui. 17 Si dixeris in corde tuo: [c]Plures sunt gentes istae quam ego; quomodo potero delere eas? 18 [d]Noli metuere, sed [e]recordare quae fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni et cunctis Aegyptiis, 19 plagas maximas, quas viderunt oculi tui, et [f]signa atque portenta manumque robustam et extentum bracchium, ut educeret te Dominus Deus tuus. Sic faciet cunctis populis, quos metuis. 20 Insuper et [g]crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec deleat omnes atque disperdat qui te fugerint et latere potuerint. 21 Non timebis eos, quia [h]Dominus Deus tuus in medio tui est [i]Deus magnus et terribilis; 22 [j]ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim atque per partes. Non poteris eas delere pariter, ne forte multiplicentur contra te bestiae terrae. 23 [k]Dabitque eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo, et interficiet illos donec penitus deleantur. 24 [l]Tradetque reges eorum in manus tuas; et [m]disperdes nomina eorum sub caelo: [n]nullus poterit resistere tibi, donec conteras eos. 25 Sculptilia eorum [o]igne combures; non [p]concupisces argentum et aurum, de quibus

b cf. Ex 20, 2.
c Ps 134, 9. — v. cp. 4, 34.

d vr. 2, 13.
e cp. 4, 1; 8, 1; 10, 13; Jr 32, 39. — cf. Lv 18, 5; Ps 40, 2, 3.
f cp. 24, 13.
a cp. 31, 3; Ps 43, 3, 4.
b v. Ex 13, 23; 33, 2.

c cp. 4, 38; 9, 1; 11, 23.
d vr. 23; cp. 23, 14.
e cp. 20, 17; Ex 22, 20; Lv 27, 29; Nm 21, 2, 3; Js 10, 1, 37 etc.
f Ex 23, 32; 34, 12.
g (all) 3 Rg 11, 1. — Ex 34, 15, 16.
h cp. 6, 15.
i cf. cp. 4, 26; 28, 20.
j cp. 12, 3; 16, 21; Ex 23, 24.
k vr. 25. [— v. Ex 34, 13.
l cp. 14, 2; 26, 18; 28, 9; Ex 19, 6; 22, 31; Is 62, 12; Jr 2, 3; Am 3, 2; 1 Th 5, 27; 1 Pt 2, 9.
6] * *cf. Catech. R. III 1, 12.*
m cp. 10, 15; Is 43, 4; 63, 9; Jr 31, 3; Os 11, 1; Ml 1, 2; Eph 2, 8, 9.
n Ex 32, 13; Ps 104, 9-11; Lc 1, 72, 73.
9-10] * *Catech. R. III 2, 30.*
o Is 49, 7; 1 Cor 1, 9; 10, 13; 2 Cor 1, 18; 1 Th 5, 24; 2 Th 3, 3; 2 Tm 2, 13; Heb 10, 23; 1 Jo 1, 9.
p cp. 5, 10; Ex 20, 6; 2 Par 6, 14; 2 Es 1, 5; 9, 32; Dn 9, 4.
q Jb 34, 11; Is 59, 18; Nh 1, 2, 3. — cf. 2 Pt 3, 9.
r cp. 10, 13.
12-16] cp. 28, 1-14; Lv 26, 3 Ex 23, 22-31. [3-13.
t Ps 104, 8, 9; Lc 1, 55, 72.
u cf. Jo 14, 21.
v cp. 30, 9.
x Ex 23, 26. — cf. Eccli 42, 10; Jr 22, 30.
15] *v. Ex 19, 10, 11.*
y cp. 28, 27, 60; Ex 9, 14; 15, 26.
z vr. 2. — cf. Nm 13, 33; Ps 13, 4.
a cp. 13, 8; 19, 13, 21; 25, 12.
b vr. 25; cp. 12, 30; Jd 8, 27. — v. Ex 23, 33.
c Nm 13, 32, 34.
d cp. 1, 29; 31, 6.
e Ps 76, 12; 104, 5. — cf. cp. 6, 22; 11, 3. [4, 9, 10.
f cp. 6, 22; 11, 3.
g Ex 23 28-30; 33, 2; Js 24, 12.
h cp. 6, 15; Nm 11, 20; 14, 14; Js 3, 10.
i cp. 10, 17; 2 Es 1, 5; 4, 14; 9, 32. — cf. cp. 28, 58.
j Ex 23, 29, 30.
k vr. 2.
l Js 10, 24, 42; 11, 12. — v. Js
m v. cp. 9, 14. [12, 1.
n cp. 11, 25; Js 1, 5; 10, 8; 21, 42; 23, 9; Jdt 14, 17.
25] * *Catech. R. III 10, 11.*
o vr 5; cp. 12.3.— cf. Ex 32. 20; 1 Par 14, 12.
p cf. Js 7, 1, 21; 2 Mc 12, 40.

facta sunt, neque adsumes ex eis tibi quidquam, [q]ne offendas, propterea quia abominatio est Domini Dei tui. 26 Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam [r]ne fias anathema, sicut et illud est. Quasi spurcitiam detestaberis et velut inquinamentum ac sordes abominationi habebis, [s]quia anathema est.

8 Omne mandatum, quod ego praecipio tibi hodie, [a]cave diligenter ut facias, ut possitis vivere et multiplicemini, ingressique possideatis terram, pro qua iuravit Dominus patribus vestris. 2 Et recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus [b]quadraginta annis per desertum, ut adfligeret te atque [c]tentaret, et [d]nota fierent quae in tuo animo versabantur, [e]utrum custodires mandata illius an non.

3 [f]Adflixit te penuria et [g]dedit tibi cibum manna, quod ignorabas tu et patres tui, ut ostenderet tibi quod non [h]in solo pane vivat homo sed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei.

4 [i]Vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, et pes tuus non est subtritus: en quadragesimus annus est. 5 Ut recogites in corde tuo quia, [j]sicut erudit filium suum homo, sic Dominus Deus tuus erudivit te, 6 ut custodias mandata Domini Dei tui et ambules in viis eius et timeas eum.

7 Dominus enim Deus tuus introducet te in terram bonam, [l]terram rivorum aquarumque et fontium, in cuius campis et montibus erumpunt fluviorum abyssi, 8 terram frumenti, hordei ac [m]vinearum, in qua ficus et melograna et oliveta nascuntur, terram olei ac mellis, 9 ubi absque nulla penuria comedes panem tuum et rerum omnium abundantia perfrueris, cuius lapides ferrum sunt et de montibus eius aeris metalla fodiuntur; 10 ut, cum comederis et satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi.

11 Observa et cave ne quando obliviscaris Domini Dei tui et negligas mandata eius atque iudicia et caeremonias, quas ego praecipio tibi hodie; 12 [n]ne, postquam comederis et satiatus fueris, domos pulchras aedificaveris et habitaveris in eis 13 habuerisque armenta boum et ovium greges, argenti et auri cunctarumque rerum copiam, 14[o]elevetur cor tuum, et [p]non reminiscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Aegypti, de domo servitutis, 15 et ductor tuus fuit in [q]solitudine magna atque terribili, [r]in qua erat serpens flatu adurens et scorpio ac dipsas et nullae omnino aquae, [s]qui eduxit rivos de petra durissima 16 et [t]cibavit te manna in solitudine, quod nescierunt patres tui. Et, postquam adflixit ac probavit, [u]ad extremum misertus est tui, 17 [v]ne diceres in corde tuo: Fortitudo mea et robur manus meae haec mihi omnia praestiterunt; 18 sed recorderis Domini Dei tui, [x]quod ipse vires tibi praebuerit, ut [y]impleret pactum suum, super quo iuravit patribus tuis, sicut praesens indicat dies. 19 Sin autem oblitus Domini Dei tui secutus fueris deos alienos, coluerisque illos et adoraveris, [z]ecce nunc praedico tibi quod omnino dispereas. 20 Sicut gentes, quas delevit Dominus in introitu tuo, [a]ita et vos peribitis, si inoboedientes fueritis voci Domini Dei vestri.

9 Audi, Israël: [a]Tu trangredieris hodie Iordanem, ut possideas nationes [b]maximas et fortiores te, [c]civitates ingentes et ad caelum usque muratas, 2 [d]populum magnum atque sublimem, [e]filios Enacim, [f]quos ipse vidisti et audisti, quibus nullus potest ex adverso resistere. 3 Scies ergo hodie, quod Dominus Deus tuus [g]ipse transibit ante te [h]ignis devorans atque consumens, [i]qui conterat eos et deleat atque disperdat ante faciem tuam velociter, sicut locutus est tibi.

4 [j]Ne dicas in corde tuo, cum deleverit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: Propter iustitiam meam introduxit me Dominus, ut terram hanc possiderem, cum [k]propter impietates suas istae deletae sint nationes. 5 [l]Neque enim propter iustitias tuas et aequitatem cordis tui ingredieris ut possideas terras earum, sed quia illae egerunt impie, introëunte te, deletae sunt, et ut compleret [m]verbum suum Dominus, quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis, Abraham, Isaac et Iacob. 6 Scito ergo, quod non propter iustitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum [n]durissimae cervicis sis populus.

q v. vr. 16.

r cf. Js 6, 17; 7, 11-13.
s cp. 13, 17; Lv 27, 28; Js 6, 17, 18; 7, 1. — cf. Mic 4, 13.

a cp. 4, 1; 5, 32, 33; 6, 1, 3.

b cp. 1, 3; 2, 7; 29, 5; Am 2, 10.
c vr. 16; cp. 13, 3; Ex 15, 25; Jd 2, 22. — cf. Tb 12, 13; Sap 3, 5.
d cf. 2 Par 32, 31.
e cf. Ex 16, 14; Jd 3, 4.
f Ex 16, 2, 3.
g Ex 16, 12, 14, 15, 35. — cf. Nm 11, 6-9; 21, 5.
h (all) Mt 4, 4; Lc 4, 4. — cf. Pro 9, 5; Sap 16, 26; Jr 15, 16; Am 8, 11.
i cp. 29, 5; 2 Es 9, 21.
j Jb 5, 17; Ps 93, 12; Pro 3, 12; Heb 12, 5, 6. — cf. cp. 1, 31; 2 Rg 7, 14; Pro 29, 17; Os 10, 10; Ap 3, 19.
l cp. 11, 10-12.
m cf. Nm 20, 5.

n cp. 6, 11, 12; 28, 47; 32, 15; Pro 30, 9; Os 13, 6.
o cf. 1 Cor 4, 7.
p Ps 77, 11, 105, 21.
q v. cp. 1, 19.
r Ex 16, 35; Nm 21, 6; Is 30, 6.
s Ex 17, 6; Nm 20, 9-11; Ps 77, 15; 113, 8; Sap 11, 4. — cf. cp. 32, 13.
t v. vr. 3.
u cf. Jr 24, 5-7; Heb 12, 11.
v cf. cp. 9, 4; 32, 27; Is 10, 13-15.
x cf. Pro 10, 22; Os 2, 8.
y cp. 4, 31; 7, 8, 12.

z 3 Rg 9, 7. — cf. cp. 4, 26; *a* cf. Dn 9, 11, 12. [30, 18.

a cp. 11, 31; 12, 10; Js 1, 11.
b v. cp. 4, 38.
c cp. 1, 28.
d Nm 13, 33.
e v. Nm 13, 23, 34.
f cp. 1, 28.
g cp. 31, 3. — cf. Js 3, 11.
h v. cp. 4, 24.
i cf. cp. 7, 24; Ex 23, 29-31.
j cf. cp. 8, 17; Is 10, 13-15.

k cp. 18, 12; Gn 15, 16; Lv 18, 24, 25; 20, 23. — cf. cp. 20.
l cf. Tt 3, 5. [18.

m v. Gn 50, 23.

n cp. 10, 16; Ex 32, 9 etc.

patrum in monte Horeb (11-24) et in tota peregrinatione (22-29), nec non omnium beneficiorum, quae, prout renovatum foedus, validae Moysi deprecationi debentur (10, 1-11). Tantam ergo bonitatem amore in Deum

7 Memento et ne obliviscaris quomodo ad iracundiam provocaveris Dominum Deum tuum in solitudine. [o]Ex eo die, quo egressus es ex Aegypto, usque ad locum istum semper adversum Dominum contendisti. 8 Nam [p]et in Horeb provocasti eum, et iratus delere te voluit, 9 [q]quando ascendi in montem, ut acciperem tabulas lapideas, tabulas pacti quod pepigit vobiscum Dominus; et perseveravi in monte [r]quadraginta diebus ac noctibus panem non comedens et aquam non bibens. 10 [s]Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei et continentes omnia verba, quae vobis locutus est in monte de medio ignis, [t]quando contio populi congregata est.

11 Cumque transissent quadraginta dies et totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas foederis, 12 dixitque mihi: [u]Surge et descende hinc cito, quia populus tuus, quem eduxisti de Aegypto, deseruerunt [v]velociter viam, quam demonstrasti eis, feceruntque sibi conflatile. 13 [x]Rursumque ait Dominus ad me: Cerno quod populus iste durae cervicis sit: 14 [y]dimitte me ut conteram eum et [z]deleam nomen eius de sub caelo et [a]constituam te super gentem, quae hac maior et fortior sit.

15 Cumque de monte [b]ardente [c]descenderem et duas tabulas foederis utraque tenerem manu 16 [d]vidissemque vos peccasse Domino Deo vestro et fecisse vobis vitulum conflatilem ac [e]deseruisse velociter viam eius, quam vobis ostenderat, 17 proieci tabulas de manibus meis confregique eas in conspectu vestro.

18 Et [f]procidi ante Dominum [g]sicut prius, quadraginta diebus et noctibus panem non comedens et aquam non bibens propter omnia peccata vestra, [h]quae gessistis contra Dominum et eum ad iracundiam provocastis; 19 [i]timui enim indignationem et iram illius, qua adversum vos concitatus delere vos voluit. [j]Et exaudivit me Dominus etiam hac vice.

20 Adversum Aaron quoque vehementer iratus voluit eum conterere; et pro illo similiter deprecatus sum.

21 [k]Peccatum autem vestrum quod feceratis, id est vitulum, arripiens igne combussi et in frusta comminuens omninoque in pulverem redigens proieci in torrentem, qui de monte descendit.

22 In [l]incendio quoque et in [m]tentatione et in [n]sepulcris concupiscentiae provocastis Dominum; 23 et [o]quando misit vos de Cadesbarne dicens: [p]Ascendite et possidete terram, quam dedi vobis, et contempsistis imperium Domini Dei vestri et [q]non credidistis ei neque vocem eius audire voluistis. 24 Sed [r]semper fuistis rebelles a die qua nosse vos coepi.

25 Et iacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret vos, ut fuerat comminatus; 26 et [s]orans dixi: Domine Deus, ne disperdas populum tuum et hereditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua, quos eduxisti de Aegypto in manu forti. 27 Recordare servorum tuorum Abraham, Isaac et Iacob; ne adspicias duritiam populi huius et impietatem atque peccatum, 28 [t]ne forte dicant habitatores terrae de qua eduxisti nos: Non poterat Dominus introducere eos in terram, quam pollicitus est eis, et oderat illos; idcirco eduxit, ut interficeret eos in solitudine. 29 [u]Qui sunt populus tuus et hereditas tua, quos [v]eduxisti in fortitudine tua magna et in bracchio tuo extento.

10 In [a]tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, et ascende ad me in montem [b]faciesque arcam ligneam, 2 et scribam in tabulis verba, quae fuerunt in his [c]quas ante confregisti, [d]ponesque eas in arca.

3 [e]Feci igitur arcam de lignis setim; cumque [f]dolassem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem habens eas in manibus. 4 [g]Scripsitque in tabulis, iuxta id quod prius scripserat, verba decem [h]quae locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis, [i]quando populus congregatus est, et dedit eas mihi.

5 Reversusque de monte [j]descendi et [k]posui tabulas in arcam, quam feceram, [l]quae hucusque ibi sunt, sicut mihi praecepit Dominus.

6 Filii autem Israël moverunt castra ex Beroth [m]filiorum Iacan in Mosera, ubi [n]Aaron mortuus ac sepultus est, pro quo sacerdotio functus

---

o vr. 24; cp. 31, 27. — cf. Ex 14, 11; 15, 24; 16, 2; 17, 2; Nm 11, 4; 14, 2, 11, 41; 20, 2; 21, 5; 25, 2.
p v. Ex 32, 4; Ps 105, 19.
q Ex 24, 12, 13.
r Ex 24, 18; 34, 28. — cf. 3 Rg 19, 8; Mt 4, 2; Lc 4, 2.
s Ex 31, 18.
t cp. 4, 10; 10, 4; 18, 16; Ex 19, 17.
u Ex 32, 7, 8.
v.cf. cp. 31, 29; Jd 2, 17.
x Ex 32, 9.
y Ex 32, 10.
z cp. 7, 24; 25, 19; 29, 20; Ex 17, 14.
a Nm 14, 12.
b cp. 4, 11; 5, 23; Ex 19, 18.
c Ex 32, 15.
d Ex 32, 19.
e cf. cp. 31, 29; Jd 2, 17.
f Ex 34, 28. — cf. Ps 105, 23.
g vr. 9; cp. 10, 10.
h cp. 4, 25.
i Heb 12, 21.
j cp. 10, 10; Ex 32, 14; 33, 17.
k Ex 32, 20.
l Nm 11, 1-3.
m Ex 17, 7.
n Nm 11, 34.
o Nm 13, 3, 18.
p cp. 1, 21.
q cp. 1, 32; Ps 105, 24, 25.
r vr. 7; cp. 31, 27. — v. Ps 77, 8.
s v. Ex 32, 11-13.
t Nm 14, 14-16.
u cp. 4, 20; 32, 9; 3 Rg 8, 51; 2 Es 1, 10; Ps 93, 14. — cf. Ps 94, 7.
v v. Ex 6, 6; Ps 76, 16.
a Ex 34, 1, 2.
b Ex 25, 10.
c Ex 32, 19.
d Ex 25, 16, 21.
e cf. Ex 37, 1.
f Ex 34, 4.
g Ex 34, 28.
h Ex 20, 1.
i v. cp. 9, 10.
j Ex 34, 29.
k Ex 40, 20.
l 3 Rg 8, 9.
m cf. Nm 33, 31.
n cf. Nm 20, 28; 33, 38.

est Eleazar filius eius. 7 Inde venerunt in [o]Gadgad, de quo loco profecti castrametati sunt in [o]Ietebatha, in terra aquarum atque torrentium.
8 Eo tempore [p]separavit tribum Levi, [q]ut portaret arcam foederis Domini et [r]staret coram eo in ministerio ac [s]benediceret in nomine illius usque in praesentem diem. 9 [t]Quam ob rem non habuit Levi partem neque possessionem cum fratribus suis, quia ipse Dominus possessio eius est, sicut promisit ei Dominus Deus tuus.
10 [u]Ego autem steti in monte sicut prius quadraginta diebus ac noctibus, [v]exaudivitque me Dominus etiam hac vice et te perdere noluit. 11 [x]Dixitque mihi: Vade et praecede populum, ut ingrediatur et possideat terram, quam iuravi patribus eorum ut traderem eis.
12 Et nunc, Israël, [y]quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut [z]timeas Dominum Deum tuum et [a]ambules in viis eius et [b]diligas eum ac servias Domino Deo tuo in toto corde tuo et in tota anima tua 13 [c]custodiasque mandata Domini et caeremonias eius, quas ego hodie praecipio tibi, [d]ut bene sit tibi?
14 Ēn [e]Domini Dei tui caelum est et [f]caelum caeli, [g]terra et omnia quae in ea sunt, 15 et tamen [h]patribus tuis conglutinatus est Dominus et amavit eos elegitque semen eorum post eos, id est vos de cunctis gentibus, sicut hodie comprobatur. 16 Circumcidite igitur [i]praeputium cordis vestri et [j]cervicem vestram ne induretis amplius, 17 quia Dominus Deus vester ipse est [k]Deus deorum et Dominus dominantium, [l]Deus magnus et potens et terribilis, qui [m]personam non accipit nec munera, 18 [n]facit iudicium pupillo et viduae, amat peregrinum et dat ei victum atque vestitum. 19 Et [o]vos ergo amate peregrinos, quia et ipsi fuistis advenae in terra Aegypti.
20 Dominum Deum tuum timebis et ei soli servies, [q]ipsi adhaerebis [r]iurabisque in nomine illius. 21 Ipse est [s]laus tua et Deus tuus, [t]qui fecit tibi haec magnalia et terribilia, quae viderunt oculi tui.
22 [u]In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Aegyptum; et ecce nunc multiplicavit te Dominus Deus tuus [v]sicut astra caeli.

11 [a]Ama itaque Dominum Deum tuum et [b]observa praecepta eius et caeremonias, iudicia atque mandata, omni tempore.
2 Cognoscite hodie, quia ignorant [c]filii vestri, qui non viderunt [d]disciplinam Domini Dei vestri, [e]magnalia eius et [f]robustam manum extentumque bracchium, 3[g]signa et opera, quae fecit in medio Aegypti Pharaoni regi et universae terrae eius 4omnique exercitui Aegyptiorum et equis ac curribus, [h]quomodo operuerint eos aquae maris Rubri, cum vos persequerentur, et deleverit eos Dominus usque in praesentem diem; 5 [i]vobisque quae fecerit in solitudine, donec veniretis ad hunc locum; 6 et [j]Dathan atque Abiron filiis Eliab, qui fuit filius Ruben, quos [k]aperto ore suo terra absorbuit cum domibus et tabernaculis et universa substantia eorum, quam habebant in medio Israël. 7 Oculi vestri viderunt [l]omnia opera Domini magna quae fecit, 8 ut custodiatis universa mandata illius, quae ego hodie praecipio vobis, [m]et possitis introire et possidere terram, ad quam ingredimini, 9 [n]multoque in ea vivatis tempore, [o]quam sub iuramento pollicitus est Dominus patribus vestris et semini eorum [p]lacte et melle manantem.
10 Terra enim, ad quam ingrederis possidendam, non est sicut terra Aegypti de qua existi, ubi, iacto semine, in hortorum morem aquae ducuntur irriguae; 11[q]sed montuosa est et campestris, de caelo exspectans pluvias, 12 quam Dominus Deus tuus semper [r]invisit, et [s]oculi illius in ea sunt a principio anni usque ad finem eius.
13 [t]Si ergo oboedieritis mandatis meis, quae ego hodie praecipio vobis, ut [u]diligatis Diminum Deum vestrum et serviatis ei in toto corde vestro et in tota anima vestra, 14 [v]dabit pluviam terrae vestrae temporaneam et [x]serotinam, ut colligatis frumentum et vinum et oleum 15 [y]faenumque ex agris ad pascenda iumenta, et [z]ut ipsi comedatis ac saturemini. 16 [a]Cavete ne forte decipiatur cor vestrum, et recedatis a Domino [b]serviatisque diis alienis et adoretis eos, 17 [c]iratusque Dominus [d]claudat caelum et pluviae non descendant nec terra det germen suum, [e]pereatisque velociter de terra optima, quam Dominus daturus est vobis.
18 [f]Ponite haec verba mea in cordibus et in animis vestris, et

o Nm 33, 32, 33.

p Nm 3, 6; 8, 14; 16, 9. — cf. 1 Par 23, 13.
q Nm 4, 5, 15.
r cp. 17, 12; 18, 5, 7.
s cp. 21, 5; Lv 9, 22. — v. Nm
t v. Nm 18, 20. [6 23-26.
*9] * cf. Catech. R. II 7, 13.*
u cp. 9, 9, 18, 25.
v cp. 9, 19.
x Ex 32, 34; 33, 1.
y cf. Mic 6, 8.
z v. cp. 6, 2, 13.
a v. cp. 5, 33.
b v. cp. 6, 5.
c cp. 7, 11.
d cp. 6, 24.
e 3 Rg 8, 27; 2 Par 6, 18; 2 Es 9, 6; Ps 113, 16; Is 66, 1.
f Rg 8, 27; Ecli 16, 18.
g Ex 19, 5; Ps 23, 1.
*15] * Catech. R. III 1, 12.*
h cp. 4, 37. — v. cp. 7, 6-8.
i cp. 30, 6; Jr 4, 4; Rm 2, 29. — cf. Ac 7, 51.
j Ps 94, 8. — v. cp. 9, 6.
k Js 22, 22; Ps 135, 2; Dn 2, 47; 11, 36; Ap 17, 14; 19, 16.
l 2 Es 9, 32. — v. cp. 7, 21.
m 2 Par 19, 7; Jb 34, 19; Sap 6, 8; Ecli 35, 15; Ac 10, 34; Rm 2, 11; Gal 2, 6; Eph 6, 9; Col 3, 25; 1 Pt 1, 17.
n Ps 67, 6; 145, 9. — cf. cp. 24, 17; Ex 22, 22. [33, 34.
o Ex 22, 21-23; 23, 9; Lv 19,
p cp. 6, 13; 4 Rg 17, 39; Mt 4, 10; Lc 4, 8.
q cp. 11, 22; 13, 4; 30, 20.
r v. cp. 6, 13.
s Ps 21, 3; 108, 1; Jr 17, 14.
t 2 Rg 7, 23; Ps 105, 21, 22.
u Gn 46, 27; Ex 1, 5. —cf. Ac 7, 14.
v cp. 1, 10; 28, 62; 2 Es 9, 23. v. Gn 15, 5.
a v. cp. 6, 5.
b cf. Ez 44, 16. — v. Lv 8, 35.
c cp. 31, 13.
d cp. 4, 36; 8, 5.
e cp. 3, 24; 5, 24.
f v. cp. 4, 34.
g cp. 6, 22; 7, 19.
h Ex 14, 25-28; 15, 9, 10; Ps
i v. Ps 77, 14-40. [105, 11.
j Nm 16, 1; 27, 3; Ps 105, 17.
k Nm 16, 31-34.
l Jd 2, 7.
m cp. 31, 6, 7; Js 1, 6, 7, 9,
n v. cp. 4, 40. [18.
o v. Gn 50, 24.
p v. Ex 3, 8.
q cp. 8, 7. — cf. Ps 103, 13.
r Ps 64, 10, 11.
s cf. 3 Rg 9, 3; Sap 12, 7; Jr
t cp. 10, 12. [24, 6.
u v. cp. 6, 5.
v cp. 28, 12; Lv 26, 4.
x cf. Jb 29, 23; Jr 5, 24; Os 6, 3; Jl 2, 23; Jc 5, 7.
y Ps 103, 14.
z cp. 6, 11. — cf. Jl 2, 19.
a cf. Jb 31, 27.
b vr. 28. — v. cp. 6, 14.
c cp. 6, 15.
d 3 Rg 8, 35; 2 Par 6, 26; 7, 13. — cf. cp. 28, 23, 24; Lv 26, 19, 20; Am 4, 7; Zc 14, 17; Ap 11, 6.
e cp. 4, 26; 30, 18; Js 23, 15,
f v. cp. 6, 6-8. [16.

reservatae et in posterum promulgandae (26-33). Commendantur praeterea quaedam officia in Deum, in societatem publicam et inter privatos homines. A) *Erga Deum praecipitur* a) *ut sacrificia fiant in loco*

suspendite ea pro signo in manibus et inter oculos vestros collocate. 19 Docete filios vestros, ut illa meditentur, quando sederis in domo tua et ambulaveris in via et accubueris atque surrexeris. 20 [g]Scribes ea super postes et ianuas domus tuae; 21 [h]ut multiplicentur dies tui et filiorum tuorum in terra, quam iuravit Dominus patribus tuis, ut daret eis [i]quandiu caelum imminet terrae.

22 Si [j]enim custodieritis mandata, quae ego praecipio vobis, et feceritis ea, ut diligatis Dominum Deum vestrum et ambuletis in omnibus viis eius [k]adhaerentes ei, 23 [l]disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem vestram, et [m]possidebitis eas, quae maiores et fortiores vobis sunt. 24 [n]Omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit. [o]A deserto et a Libano, a flumine magno Euphrate usque [p]ad mare occidentale erunt termini vestri. 25 [q]Nullus stabit contra vos; terrorem vestrum et formidinem dabit Dominus Deus vester [r]super omnem terram, quam calcaturi estis, [s]sicut locutus est vobis.

266 [t]En propono in conspectu vestro hodie benedictionem et maledictionem: 27 [u]benedictionem, si oboedieritis mandatis Domini Dei vestri, quae ego hodie praecipio vobis; 28 [v]maledictionem, si non oboedieritis mandatis Domini Dei vestri, sed recesseritis de via, quam ego nunc ostendo vobis, et [w]ambulaveritis post deos alienos quos ignoratis.

29 Cum vero introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, ad quam pergis habitandam, pones [v]benedictionem super montem Garizim, maledictionem super montem Hebal, 30 qui sunt trans Iordanem, post viam quae vergit ad solis occubitum in terra Chananaei, qui habitat [z]in campestribus contra [a]Galgalam, quae est iuxta [b]vallem tendentem et intrantem procul. 31 [c]Vos enim transibitis Iordanem, ut possideatis terram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, ut habeatis et possideatis illam. 32 Videte ergo ut [d]impleatis caeremonias atque iudicia, quae ego hodie ponam in conspectu vestro.

12 [a]Haec sunt praecepta atque iudicia, quae facere debetis in terra, quam Dominus Deus patrum tuorum daturus est tibi, ut possideas eam [b]cunctis diebus, quibus super humum gradieris: 2 [c]subvertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos [d]super montes excelsos et colles et subter omne lignum frondosum. 3 [e]Dissipate aras eorum et confringite statuas, [f]lucos igne comburite et idola comminuite, [g]disperdite nomina eorum de locis illis.

4 [h]Non facietis ita Domino Deo vestro.

5 [i]Sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris ut ponat nomen suum ibi et habitet in eo, venietis, 6 et offeretis in loco illo holocausta et victimas vestras, [j]decimas et primitias manuum vestrarum et vota atque donaria, [k]primogenita boum et ovium. 7 Et [l]comedetis ibi in conspectu Domini Dei vestri ac [m]laetabimini in cunctis, ad quae miseritis manum vos et domus vestrae, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus vester. 8 Non facietis ibi, quae nos hic facimus hodie, [n]singuli quod sibi rectum videtur. 9 Neque enim usque in praesens tempus venistis [o]ad requiem et possessionem, quam Dominus Deus vester daturus est vobis. 10 [p]Transibitis Iordanem et habitabitis in terra, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, [q]ut requiescatis a cunctis hostibus per circuitum et absque ullo timore habitetis 11 [r]in loco, quem elegerit Dominus Deus vester ut [s]sit nomen eius in eo. Illuc omnia quae praecipio conferetis, holocausta et hostias ac [t]decimas et primitias manuum vestrarum et quidquid praecipuum est in muneribus, quae vovebitis Domino; 12 [u]ibi epulabimini coram Domino Deo vestro vos et filii ac filiae vestrae, famuli et famulae atque levites, qui in urbibus vestris commorantur; [v]neque enim habet aliam partem et possessionem inter vos.

13 [w]Cave ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, 14 sed [v]in eo, quem elegerit Dominus in una tribuum tuarum, offeres hostias et facies quaecumque praecipio tibi.

15 Sin autem comedere volueris, et te esus carnium delectaverit, occide et comede [z]iuxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in urbibus tuis. Sive [a]immundum fuerit, hoc est maculatum et

g cp. 6, 9.
h v. cp. 4, 40.

i cf. Ps 71, 5, 17; 88, 30, 38.
j cp. 6, 17.

k v. cp. 10, 20.
l cp. 4, 38; 7, 1.
m cp. 9, 1.
n Js 1, 3. — cf. Js 14, 9.
o v. Ex 23, 31.
p cf. cp. 34, 2; Jl 2, 20; Zc 14, *q* v. cp. 7, 24. [8.
r cp. 2, 25.
s Ex 23, 27.
t cp. 30, 1, 19. — cf. cp. 30, 15; Eccli 15, 18; Jr 21, 8.
u v. cp. 28, 2-14.
v v. cp. 28, 15-45.

x v. cp. 6, 14.

y cp. 27, 12, 13; Js 8, 33.

z v. cp. 1, 1.

a Js 4, 19; 5, 9, 10 etc.; Jd 2, 1, 3, 19; 1 Rg 7, 16; 10, *b* Gn 12, 6. [8 etc.
c cp. 9, 1; 12, 10; Js 1, 11.
d cp. 5, 32; 12, 32.
a cp. 6, 1.

b cp. 4, 10.
c cp. 7, 5; Ex 34, 13.

d 3 Rg 14, 23; 4 Rg 16, 4; 17, 10; Ps 77, 58; Jr 3, 6; Os 4, 13 etc.
e Ex 23, 24. — v. cp. 7, 25; 16, 22; 2 Mc 12, 40.
f v. cp. 16, 21.
g cf. Sph 1, 4; Zc 13, 2.
h vr. 31.
i cp. 16, 2; 26, 2; 3 Rg 8, 29; 2 Par 7, 12; Ps 77, 68; 131, 13, 14 etc. — cf. Js 18, 1.
j cp. 14, 22, 23; 15, 19, 20.
k cp. 14, 23.
l cp. 14, 23, 26; 15, 20.
m cp. 14, 26; 16, 11, 14, 15; 26, 11; 27, 7; 28, 8; Lv 23, *n* Jd 17, 6; 21, 25. [40.
o 3 Rg 8, 56; Ps 94, 11. — cf. Heb 4, 8.
p v. cp. 11, 31.
q cp. 25, 19; Js 23, 1. — cf. 2 Rg 7, 1; 3 Rg 5, 4.
r v. vr. 5.
s 3 Rg 8, 29.
t cp. 14, 22, 23; 15, 19, 20.

u cp. 14, 26. — v. vr. 7.

v v. Nm 18, 20, 23.

x Lv 17, 3, 4, 8.— cf. 3 Rg 12, 28, 33.
y vr. 5; 4 Rg 18, 22.

z cp. 16, 17.
a cp. 15, 22. — cf. Lv 11, 4.

debile, sive mundum, hoc est integrum et sine macula, quod offerri licet, sicut [b]capream et cervum, comedes, 16 [c]absque esu dumtaxat sanguinis, [d]quem super terram quasi aquam effundes. 17 Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti et vini et olei tui, primogenita armentorum et pecorum et omnia, quae voveris et sponte offerre volueris, et primitias manuum tuarum; 18 sed [e]coram Domino Deo tuo comedes ea in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, tu et filius tuus et filia tua et servus et famula atque levites, qui manet in urbibus tuis, et laetaberis et reficieris coram Domino Deo tuo in cunctis ad quae extenderis manum tuam. 19 [f]Cave ne derelinquas levitem in omni tempore, quo versaris in terra.

20 [g]Quando dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut locutus est tibi, et [h]volueris vesci carnibus quas desiderat anima tua, 21 [i]locus autem, quem elegerit Dominus Deus tuus ut sit nomen eius ibi, si procul fuerit, [j]occides de armentis et pecoribus, quae habueris, sicut praecepi tibi, et comedes in oppidis tuis, ut tibi placet. 22 Sicut comeditur [k]caprea et cervus ita vesceris eis; et [l]mundus et immundus in commune vescentur. 23 Hoc solum cave ne sanguinem comedas; [m]sanguis enim eorum pro anima est, et idcirco non debes animam comedere cum carnibus; 24 sed [n]super terram fundes quasi aquam, 25 [o]ut bene sit tibi et filiis tuis post te, [p]cum feceris quod placet in conspectu Domini. 26 [q]Quae autem sanctificaveris et [r]voveris Domino tolles et venies ad locum, quem elegerit Dominus, 27 [s]et offeres oblationes tuas carnem et sanguinem super altare Domini Dei tui: sanguinem hostiarum fundes in altari, carnibus autem ipse vesceris.

28 Observa et audi omnia quae ego praecipio tibi, ut bene sit tibi et filiis tuis post te in sempiternum, cum feceris quod bonum est et placitum in conspectu Domini Dei tui.

29 [t]Quando disperdiderit Dominus Deus tuus ante faciem tuam gentes, ad quas ingredieris possidendas, et possederis eas atque habitaveris in terra earum, 30 cave ne [u]imiteris eas, postquam te fuerint introëunte subversae, et requiras caeremonias earum dicens: Sicut coluerunt gentes istae deos suos, ita et ego colam. 31 [v]Non facies similiter Domino Deo tuo; omnes enim abominationes, [x]quas aversatur Dominus, fecerunt diis suis [y]offerentes filios et filias et comburentes igni.

32 Quod praecipio tibi, hoc tantum facito Domino, [z]nec addas quidquam nec minuas.

13 Si surrexerit in medio tui prophetes aut [a]qui somnium vidisse se dicat, et [b]praedixerit signum atque portentum, 2 et [c]evenerit quod locutus est, et dixerit tibi: Eamus et sequamur deos alienos, quos ignoras, et serviamus eis; 3 non audies verba prophetae illius aut somniatoris, quia [d]tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat utrum diligatis eum an non in toto corde et in tota anima vestra.

4 [e]Dominum Deum vestrum sequimini et ipsum timete et mandata illius custodite et audite vocem eius; ipsi servietis [f]et ipsi adhaerebitis, 5 [g]propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur, [h]quia locutus est ut vos averteret a Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Aegypti et redemit vos de domo servitutis, ut errare te faceret de via, quam tibi praecepit Dominus Deus tuus; et [i]auferes malum de medio tui.

6 [j]Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuae aut filius tuus vel filia sive [l]uxor, quae est in sinu tuo, aut [m]amicus, quem diligis ut animam tuam, clam dicens: Eamus et serviamus diis alienis, [n]quos ignoras tu et patres tui, 7 [o]cunctarum in circuitu gentium, quae iuxta vel procul sunt ab initio usque ad finem terrae, 8 [p]non adquiescas ei nec audias, [q]neque parcat ei oculus tuus ut miserearis et occultes eum; 9 sed statim interficies. [r]Sit primum manus tua super eum, et postea omnis populus mittat manum. 10 [s]Lapidibus obrutus necabitur, quia voluit te abstrahere a Domino Deo tuo, qui eduxit te de terra Aegypti, de domo servitutis; 11 [t]ut omnis Israël audiens timeat, et nequaquam ultra faciat quippiam huius rei simile.

12 Si audieris in una urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: 13 Egressi sunt [u]filii Belial

b vr. 22; cp. 14, 5.
c cf. Lv 3, 17. — v. vr. 23.
d vr. 24.

e cp. 14, 23, 26; 15, 20.

f vr. 12; cp. 14, 27. — cf. 2 Par 31, 4; Eccli 7, 34.

g cp. 19, 8.
h cp. 11, 24; 19, 8, 9; Gn 28, 14; Ex 34, 24.
i v. vr. 5.
j vr. 15.

k vr. 15.
l v. vr. 15, 16.

m v. Gn 9, 4.
n vr. 16.
o cp. 4, 40. — cf. Ec 8, 12; Is 3, 10. — v. Dt 28, 1-14.
p cp. 6, 18; 13, 18; Ex 15, 26; 3 Rg 11, 38.
q cf. Nm 5, 9, 10; 18, 19.
r cf. 1 Rg 1, 21.
s Lv 1, 5, 9, 13; 17, 11.

t cp. 19, 1; Js 23, 4, 5.

u cp. 7, 16.

v vr. 4; Lv 18, 3, 26, 30. — cf. 4 Rg 17, 15.
x cp. 7, 25; 17, 1; 18, 12; 23, 18; 25, 16; 27, 15.
y 4 Rg 17, 31; Jr 7, 31; 19, 5. v. Lv 18, 21 etc.
z v. cp. 4, 2.

a Jr 23, 25, 32; 27, 9; 29, 8; Zc 10, 2.
b cf. Mt 7, 22, 23; 24, 24; 2 Th 2, 9, 11; Ap 13, 13, 14 etc.
c cf. cp. 18, 22; Jr 28, 9.
3] * *Catech. R. IV 15, 9.*
d cp. 8, 2; Gn 22, 1. — cf. Jc 1, 13.
e 4 Rg 23, 3; 2 Par 34, 31.
f v. cp. 10, 20.
g cp. 18, 20. — cf. Jr 2, 8; 14, 14, 15; 28, 16; Zc 13, 3.
h cf. cp. 19, 16.

i cp. 17, 7, 12; 21, 21; 22, 21; 24, 7. — cf. cp. 19, 19; 1 Cor 5, 9, 13.
j cp. 17, 2. — cf. 1 Mc 2, 24.
l cp. 28, 54, 56; Mic 7, 5.
m cf. 1 Rg 18, 1, 3; 20, 17.
n cp. 28, 64.
o cp. 6, 14.
p Pro 1, 10.
q v. cp. 7, 16.
r cp. 17, 7. — cf. Ac 7, 58.
s cp. 17, 5. — v. Js 7, 25.

t cp. 17, 13; 19, 20; 21, 21.
u Jd 19, 22; 20, 13; 1 Rg 2, 12; 25, 17; 2 Rg 16, 7; 20, 1; 3 Rg 21, 10, 13. — cf. cp. 15, 9; Ps 100, 3.

civitates anathemate plectendae (13, 1-18); c) ut mores gentilium vitentur (14, 1-3) et servetur distinctio inter mundum et immundum (4-21); d) ut decimae in re aut in pretium conversae tempore debito solvantur (22-29);

de medio tui et averterunt habitatores urbis suae atque dixerunt: Eamus et serviamus diis alienis, quos ignoratis; 14 [v]quaere sollicite et, diligenter rei veritate perspecta, si inveneris certum esse quod dicitur et abominationem hanc opere perpetratam, 15 statim percuties habitatores urbis illius in ore gladii et delebis eam ac omnia quae in illa sunt usque ad pecora. 16 Quidquid etiam supellectilis fuerit congregabis in medio platearum eius et [w]cum ipsa civitate succendes, ita ut universa consumas Domino Deo tuo et sit [x]tumulus sempiternus. Non aedificabitur amplius, 17 et [y]non adhaerebit de illo anathemate quidquam in manu tua, ut [a]avertatur Dominus ab ira furoris sui et misereatur tui multiplicetque te, [b]sicut iuravit patribus tuis, 18 quando audieris vocem Domini Dei tui [c]custodiens omnia praecepta eius, quae ego praecipio tibi hodie, ut facias quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

14 [a]Filii estote Domini Dei vestri: [b]non vos incidetis nec [c]facietis calvitium super mortuo, 2 [d]quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo, et te elegit ut sis ei in populum peculiarem de cunctis gentibus, quae sunt super terram.

3 [e]Ne comedatis quae immunda sunt. 4 Hoc est animal quod comedere debetis: bovem et ovem et capram, 5 [f]cervum et capream, bubalum, tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum. 6 Omne animal, quod in duas partes findit ungulam et ruminat, comedetis; 7 de his autem, quae ruminant et ungulam non findunt, comedere non debetis, ut camelum, leporem, [g]choerogryllum: haec quia ruminnant et non dividunt ungulam, immunda erunt vobis. 8 Sus quoque, quoniam dividit ungulam et non ruminat, immunda erit. Carnibus eorum non vescemini et [h]cadavera non tangetis.

9 Haec comedetis ex omnibus quae morantur in aquis: quae habent pinnulas et squamas comedite, 10 quae absque pinnulis et squamis sunt ne comedatis, quia immunda sunt.

11 Omnes aves mundas comedite, 12 immundas ne comedatis: [i]aquilam scilicet et gryphem et haliaeetum, 13 ixion et vulturem ac milvum iuxta genus suum 14 et omne corvini generis 15 et struthionem ac noctuam et larum atque accipitrem iuxta genus suum, 16 herodium ac cygnum et ibin 17 ac mergulum, porphyrionem et nycticoracem, 18 onocrotalum et charadrium, singula in genere suo, upupam quoque et vespertilionem. 19 Et omne quod reptat et pennulas habet immundum erit et non comedetur. 20 Omne quod mundum est comedite. 21 [j]Quidquid autem morticinum est ne vescamini ex eo. Peregrino, qui intra portas tuas est, da ut comedat aut vende ei, [k]quia tu populus sanctus Domini Dei tui es. [l]Non coques haedum in lacte matris suae.

22 [m]Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis, qui nascuntur in terra per annos singulos, 23 [n]et comedes in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit ut in eo nomen illius invocetur, decimam frumenti tui et vini et olei et [o]primogenita de armentis et ovibus tuis, ut [p]discas timere Dominum Deum tuum omni tempore.

24 Cum autem longior fuerit via et [q]locus, quem elegerit Dominus Deus tuus, tibique benedixerit, nec potueris ad eum haec cuncta portare, 25 vendes omnia et in pretium rediges portabisque manu tua et proficisceris ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus 26 et emes ex eadem pecunia quidquid tibi placuerit sive ex armentis sive ex ovibus, vinum quoque et siceram et omne quod desiderat anima tua, et comedes coram Domino Deo tuo et epulaberis tu et domus tua 27 et [r]levites, qui intra portas tuas est. Cave ne derelinquas eum, [s]quia non habet aliam partem in possessione tua.

28 [t]Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus, quae nascuntur tibi eo tempore, et repones intra ianuas tuas; 29 venietque levites, qui aliam non habet partem nec possessionem tecum, et peregrinus ac pupillus et vidua, qui intra portas tuas sunt, et comedent et saturabuntur, [u]ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manum tuarum quae feceris.

15 [a]Septimo anno facies remissionem, 2 quae hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico vel proximo ac fratre suo,

v cp. 17, 4; 19, 18. — cf. Jo 7, 51, 14.

w Js 6, 24.
x Js 8, 28; Jr 49, 2. — cf. Is 17, 1; 25, 2; Jr 30, 18.
y Js 6, 18.

a Js 7, 26. — cf. Ps 84, 3, 4.
b v. Gn 50, 24.
c cp. 12, 25, 28.

a cf. Is 1, 2; Os 1, 10; Jo 1, 12; Rm 9, 8, 26; Gal 3, 26.
b cf. Jr 16, 6. — v. Lv 19, 28.
c cf. Is 15, 2; 22, 12; Ez 7, 18; Am 8, 10.
d v. cp. 7, 6; 26, 18.
e Ez 4, 14. — cf. Ac 10, 13, 14. 4-20] Lv 11, 2-23.
f cp. 12, 15; 15, 22.

g (cf. Ps 103, 18; Pro 30, 26.)

h cf. Lv 11, 26.

i v. Lv 11, 13.

j cf. Ex 22, 31. — v. Lv 7, 24.
k v. cp. 7, 6.
l v. Ex 23, 19; 34, 26.

m Lv 27, 30. — v. Nm 18, 21.
n cp. 12, 7, 18; 15, 20.

o cp. 12, 6.
p cp. 4, 10; 17, 19.
q cp. 12, 21.

r v. cp. 12, 12, 19.
s v. Nm 18, 20.
t cp. 26, 12-15. — cf Tb 1, 7; Am 4, 4.

u cp. 15, 10; 24, 19; Ps 40, 2, 3; Pro 14, 21; 19, 17; 22, 9; Ml 3, 10.

a cp. 31, 10; 2 Es 10, 31. — cf. vr. 12; Ex 23, 10, 11; Lv 25, 2-4.

e) *ut tempora sacra serventur, videlicet septimus quilibet annus, qui est remissionis, liberationis et manumissionis (15, 1-18), festum primitivorum (19-23) paschalis sollemnitas (16, 1-8), pentecostes (9-12), taberna-*

repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini. 3 [b]A peregrino et advena exiges; civem et propinquum repetendi non habebis potestatem. 4 Et [c]omnino indigens et mendicus non erit inter vos, [d]ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra, quam traditurus est tibi in possessionem.

5 [e]Si tamen audieris vocem Domini Dei tui et custodieris universa quae iussit et quae ego hodie praecipio tibi, benedicet tibi [f]ut pollicitus est. 6 [g]Faenerabis gentibus multis et ipse a nullo accipies mutuum; [h]dominaberis nationibus plurimis et tui nemo dominabitur.

7 Si unus de fratribus tuis, qui morantur intra portas civitatis tuae in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem venerit, [i]non obdurabis cor tuum nec contrahes manum, 8 sed aperies eam pauperi [j]et dabis mutuum, quo eum indigere perspexeris. 9 Cave ne forte subrepat tibi impia cogitatio, et dicas in corde tuo: Appropinquat septimus annus remissionis, et [l]avertas oculos tuos a paupere fratre tuo nolens ei quod postulat mutuum commodare, ne [m]clamet contra te ad Dominum et [n]fiat tibi in peccatum. 10 Sed dabis ei [o]nec ages quippiam callide in eius necessitatibus sublevandis, [p]ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore et in cunctis ad quae manum miseris. 11 [q]Non deerunt pauperes in terra habitationis tuae; idcirco ego praecipio tibi, ut [r]aperias manum fratri tuo egeno et pauperi, qui tecum versatur in terra.

12 [s]Cum tibi venditus fuerit frater tuus hebraeus aut hebraea et sex annis servierit tibi, in septimo anno dimittes eum liberum, 13 et [t]quem libertate donaveris, nequaquam vacuum abire patieris; 14 sed dabis viaticum de gregibus et de area et torculari tuo, [u]quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi. 15 [v]Memento quod et ipse servieris in terra Aegypti, et liberaverit te Dominus Deus tuus; et idcirco ego nunc praecipio tibi. 16 [x]Sin autem dixerit: Nolo egredi, eo quod diligat te et domum tuam et bene sibi apud te esse sentiat, 17 adsumes subulam et perforabis aurem eius in ianua domus tuae, et serviet tibi usque in aeternum. Ancillae quoque similiter facies. 18 Non avertas ab eis oculos tuos quando dimiseris eos liberos, quoniam iuxta mercedem mercennarii per sex annos servivit tibi, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus quae agis.

19 [y]De primogenitis, quae nascuntur in armentis et in ovibus tuis, quidquid est sexus masculini sanctificabis Domino Deo tuo. Non operaberis in primogenito bovis et non tondebis primogenita ovium: 20 [z]in conspectu Domini Dei tui comedes ea per annos singulos in loco, quem elegerit Dominus, tu et domus tua. 21 [a]Sin autem habuerit maculam vel claudum fuerit vel caecum aut in aliqua parte deforme vel debile, non immolabitur Domino Deo tuo; 22 sed intra portas urbis tuae comedes illud, [b]tam mundus quam immundus similiter vescentur eis, [c]quasi caprea et cervo. 23 Hoc solum observabis ut [d]sanguinem eorum non comedas, sed effundes in terram quasi aquam.

16 Observa mensem novarum frugum et verni primum temporis, ut facias Phase Domino Deo tuo, quoniam [a]in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Aegypto nocte. 2 Immolabisque Phase Domino Deo tuo de ovibus et de [b]bobus in [c]loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen eius ibi. 3 Non comedes in eo panem fermentatum, [d]septem diebus comedes absque fermento adflictionis panem, quoniam [e]in pavore egressus es de Aegypto, ut memineris diei egressionis tuae de Aegypto omnibus diebus vitae tuae. 4 [f]Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus, et [g]non remanebit de carnibus eius, quod immolatum est vespere, in die primo usque mane. 5 Non poteris immolare Phase in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi, 6 sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus ut habitet nomen eius ibi: immolabis Phase vespere ad solis occasum, quando egressus es de Aegypto. 7 Et coques et comedes in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, maneque consurgens vades in tabernacula tua. 8 [h]Sex diebus comedes azyma et in die septima, quia [i]collecta est Domini Dei tui, non facies opus.

9 [j]Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die, qua falcem in

b cf. cp. 23, 20.

c cf. vr. 11.
d cp. 28, 8.

e cp. 28, 1.
f cp. 7, 13; Ex 23, 25.
g cp. 28, 12, 44. — cf. Lv 25, 36.
h cp. 28, 13; 3 Rg 4, 21, 24; 1 Es 4, 20. — cf. Pro 22, 7.
7, 8] * *cf. Catech. R. IV 14, 23.*
i cf. 1 Jo 3, 17.
j Lv 25, 35; Ecli 29, 1, 2. — cf. Mt 5, 42; Lc 6, 34, 35.
l cf. Tb 4, 7.
m cp. 24, 15.
n cf. Mt 25, 41, 42.
o cf. 2 Cor 9, 7.
p Pro 28, 27; Ecli 29, 14. — v. cp. 14, 29.
q cf. Mt 26, 11; Mr 14, 7; Jo 12, 8.
11] *Int. (Ps 40, 2) in fs. s. Jo. B. de Rossi.*
r vr. 8; Ecli 29, 12; Is 58, 7.
s Ex 21, 2; Jr 34, 14. — cf. Lv 25, 39-41.
t Ecli 7, 23.
u cp. 8, 18; 16, 17.
v cp. 5, 15.

x Ex 21, 5, 6.

y v. Ex 13, 2.

z cp. 12, 7; 14, 23, 26.
a v. Lv 22, 20, 21; Ecli 35, 14.

b cp. 12, 15. 22.
c cp. 14, 5.
d v. Lv 3, 17.
1-8] Ex 12, 2-39.
a Ex 13, 4; 34, 18.

b Nm 28, 19.
c v. cp. 12, 5.
d Ex 13, 6.
e cf. Is 52, 12.

f Ex 13, 7.
g Ex 34, 25.

h cf. Ex 13, 6.
i Lv 23, 8, 36.
j Ex 23, 16; 34, 22; Lv 23, 15; Nm 28, 26. — cf. Ac 2, 1.

culorum festivitas (13-15), et trina marium apparitio in conspectu Dñi (16-17). B) *Erga publicam societatem, praeter officium iudicis in causis certis et dubiis (18-17, 13) et officium regis, si quando rex eligendus*

segetem miseris; [10]et celebrabis [k]diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo, [l]oblationem spontaneam manus tuae, quam offeres [m]iuxta benedictionem Domini Dei tui, [11] [n]et epulaberis coram Domino Deo tuo tu, filius tuus et filia tua, servus tuus et ancilla tua et levites, qui est intra portas tuas, advena ac pupillus et vidua, qui morantur vobiscum, [o]in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus ut habitet nomen eius ibi, [12] [p]et recordaberis quoniam servus fueris in Aegypto custodiesque ac facies quae praecepta sunt.

[13q]Sollemnitatem quoque tabernaculorum celebrabis per septem dies, quando collegeris de area et torculari fruges tuas; [14] et [r]epulaberis in festivitate tua tu, filius tuus et filia, servus tuus et ancilla, levites quoque et advena, pupillus ac vidua, qui intra portas tuas sunt. [15] [s]Septem diebus Domino Deo tuo festa celebrabis in loco, quem elegerit Dominus; benedicetque tibi Dominus Deus tuus in cunctis frugibus tuis et in omni opere manuum tuarum, erisque in laetitia.

[16] [t]Tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui in loco quem elegerit: in [u]sollemnitate azymorum, in [v]sollemnitate hebdomadarum et in [x]sollemnitate tabernaculorum.

[y]Non apparebit ante Dominum vacuus, [17] sed offeret unusquisque [z]secundum quod habuerit, [a]iuxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei.

[18] [b]Iudices et magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi per singulas tribus tuas, ut iudicent populum iusto iudicio, [19] [c]nec in alteram partem declinent. [d]Non accipies personam nec munera, quia [e]munera excaecant oculos sapientum et mutant verba iustorum. [20] Iuste, quod iustum est, persequeris, ut vivas et possideas terram quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

[21] Non plantabis [f]lucum et omnem arborem iuxta altare Domini Dei tui [22] nec facies tibi neque constitues [g]statuam, quae odit Dominus Deus tuus.

17 [a]Non immolabis Domino Deo tuo ovem et bovem, in quo est macula aut quippiam vitii, quia abominatio est Domino Deo tuo.

[2] Cum reperti fuerint apud te intra unam portarum tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier, qui faciant malum in conspectu Domini Dei tui et [b]transgrediantur pactum illius, [3] ut vadant et serviant diis alienis et adorent eos, [c]solem et lunam et omnem militiam caeli, [d]quae non praecepi, [4] et hoc tibi fuerit nuntiatum, audiensque inquisieris [e]diligenter et verum esse reppereris, et abominatio facta est in Israël; [5] educes virum ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt, ad portas civitatis tuae et [f]lapidibus obruentur.

[6] [g]In ore duorum aut trium testium peribit qui interficietur; nemo occidatur uno contra se dicente testimonium. [7] [h]Manus testium prima interficiet eum, et manus reliqui populi extrema mittetur, [i]ut auferas malum de medio tui.

[8] Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram, et iudicum intra portas tuas videris verba variari, surge et ascende [j]ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, [9] [k]veniesque ad [l]sacerdotes levitici generi et ad iudicem qui fuerit illo tempore, quaeresque ab eis, [m]qui indicabunt tibi, iudicii veritatem. [10] Et [m]facies quodcumque dixerint qui praesunt loco quem elegerit Dominus, et docuerint te [11] iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum [o]nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram.

[12] Qui autem [p]superbierit nolens oboedire sacerdotis imperio, qui [q]eo tempore ministrat Domino Deo tuo, et decreto iudicis morietur homo ille, [r]et auferes malum de Israël, [13] cunctusque populus audiens [s]timebit, ut nullus deinceps intumescat superba.

[14] Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, et possederis eam habitaverisque in illa et dixeris: [t]Constituam super me regem, sicut habent omnes per circuitum nationes, [15] eum constitues [u]quem Dominus Deus tuus elegerit [v]de numero fratrum

---

k 2 Par 8, 13.
l cf. cp. 26, 1-11.
m cp. 12, 15. — cf. 1 Cor 16, 2.
n v. cp. 12, 7, 12, 18; 14, 26; 16, 11, 14. — v. 2 Es 8, 9-12.
o vr. 16. — cf. Ex 20, 24.
p v. cp. 5, 15.
q Ex 23, 16. — v. Lv 23, 34.
r v. 11; cp. 12, 7; 26, 11. — v. 2 Es 8, 10-12.
s Lv 23, 39.
t cp. 31, 11; Ex 23, 14, 17; 34, [23.
u vr. 2-8.
v vr. 9-12.
x vr. 13-15.
y Ex 23, 15; 34, 21; Ecli 35, 6.
z cf. Ez 46, 5, 11; 2 Cor 8, 12.
a v. vr. 10.
b cp. 1, 16; Nm 11, 16; Js 1, 10; 1 Par 23, 4; 26, 29; 2 Par 19, 5 etc.
c cp. 27, 19; Ex 23, 2, 6; Is 10, 2; Am 5, 12. — cf. Lv 19, 15. — v. cp. 24, 17.
d cp. 1, 17; Ex 23, 8; Lv 19, 15; Ps 81, 2; Ecli 20, 31.
e v. Ex 23, 8.
f Ex 34, 13; Jd 6, 25; 3 Rg 14, 15; 16, 33; 4 Rg 13, 6; 17, 16; 2 Par 33, 3; Is 17, 8; 27, 9 etc.
g Ex 23, 24; Lv 26, 1; Jr 43, 13; Mic 5, 12 etc.
a v. Lv 22, 20.
2-7] cp. 13, 6-14.
b Js 7, 11, 15; 23, 16; Jd 2, 20; 4 Rg 18, 12; Os 6, 7; 8.
c v. cp. 4, 19. [1.
d cf. Jr 7, 31; 19, 5; 32, 35.
e cp. 13, 14; 19, 18.
f cf. Lv 24, 14, 16; Js 7, 25.
g cp. 19, 15; Mt 18, 16; 2 Cor 13, 1. — cf. Jo 8, 17; Heb 10, 28. — v. Nm 35, 30.
h cp. 13, 9. — cf. Jo 8, 7; Ac 7, 58.
i vr. 12, — v. cp. 13, 5.
j v. cp. 12, 5.
8-10] * *cf. Catech. R. II 7, 5.*
k cp. 19, 17; 21, 5; 2 Par 19, 8, 10; Ps 121, 5; Jr 18, 18; Ag 2, 11; Ml 2, 7.
l cp. 24, 8; 27, 9.
m Ez 44, 24.
n Mt 23, 3.
o vr. 20.
p cf. cp. 18, 20, 22; 1 Es 10, 8.
q cp. 10, 8; 18, 5, 7.
12] * *cf. Catech. R. III 5, 20.*
r v. cp. 13, 5.
s v. cp. 13, 11.
t 1 Rg 8, 5, 19, 20.
u cf. 1 Rg 9, 15; 10, 24; 16, 12; 1 Par 22, 10.
v cf. Jr 30, 21.

tuorum. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus.

16 Cumque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi [x]equos [y]nec reducet populum in Aegyptum equitatus numero sublevatus, praesertim cum Dominus praeceperit vobis, ut [z]nequaquam amplius per eandem viam revertamini. 17 Non habebit [a]uxores plurimas quae alliciant animum eius, [b]neque argenti et auri immensa pondera. 18 [c]Postquam autem sederit in solio regni sui, describet sibi deuteronomium legis huius in volumine [d]accipiens exemplar a sacerdotibus leviticae tribus 19 et [e]habebit secum legetque illud omnibus diebus vitae suae, [f]ut discat timere Dominum Deum suum et [g]custodire verba et caeremonias eius, quae in lege praecepta sunt. 20 Nec elevetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque [h]declinet in partem dexteram vel sinistram, [i]ut longo tempore regnet ipse et filii eius super Israël.

18 Non [a]habebunt sacerdotes et levitae et omnes, qui de eadem tribu sunt, partem et hereditatem cum reliquo Israël, [b]quia sacrificia Domini et oblationes eius comedent, 2 et nihil aliud accipient de possessione fratrum suorum; Dominus enim ipse est hereditas eorum, sicut locutus est illis.

3 Hoc erit iudicium sacerdotum a populo et ab his qui offerunt victimas: sive bovem sive ovem immolaverint, [c]dabunt sacerdoti armum ac ventriculum, 4 [d]primitias frumenti, vini et olei et [e]lanarum partem ex ovium tonsione. 5 Ipsum enim elegit Dominus Deus tuus de cunctis tribubus tuis, ut stet et ministret nomini Domini ipse et filii eius in sempiternum.

6 Si exierit levites ex una urbium tuarum ex omni Israël, [f]in qua habitat, et voluerit venire desiderans [g]locum, quem elegerit Dominus, 7 ministrabit in nomine Domini Dei sui, [h]sicut omnes fratres eius levitae, qui stabunt eo tempore coram Domino. 8 [i]Partem ciborum eandem accipiet quam et ceteri, excepto eo, quod in urbe sua ex paterna ei successione debetur.

9 Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, [j]cave ne imitari velis abominationes illarum gentium, 10 nec inveniatur in te qui [k]lustret filium suum aut filiam ducens per ignem, [l]aut qui hariolos sciscitetur et [m]observet somnia atque auguria, nec sit [n]maleficus 11 nec incantator nec [o]qui pythones consulat nec divinos aut [p]quaerat a mortuis veritatem; 12 [q]omnia enim haec abominatur Dominus et [r]propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo 13 [s]Perfectus eris et [t]absque macula cum Domino Deo tuo. 14 Gentes istae, quarum possidebis terram, augures et divinos audiunt; tu autem a Domino Deo tuo aliter institutus es.

15 [u]Prophetam de gente tua et de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies, 16 ut petisti a Domino Deo tuo [v]in Horeb, quando contio congregata est, atque dixisti: [x]Ultra non audiam vocem Domini Dei mei et ignem hunc maximum amplius non videbo ne moriar. 17 Et ait Dominus mihi: [y]Bene omnia sunt locuti.

18 [z]Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui et [a]ponam verba mea in ore eius, [b]loqueturque ad eos omnia quae praecepero illi. 19 [c]Qui autem verba eius, quae loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor exsistam.

20 [d]Propheta autem, qui arrogantia depravatus voluerit loqui in nomine meo, quae ego non praecepi illi ut diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur.

21 Quod si tacita cogitatione responderis: Quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus non est locutus? 22 hoc habebis signum: [e]quid in nomine Domini propheta ille praedixerit et non evenerit, hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, et idcirco non timebis eum.

19 [a]Cum disperdiderit Dominus Deus tuus gentes, quarum tibi traditurus est terram, et possederis eam habitaverisque in urbibus eius et in aedibus, 2 [b]tres civitates separabis tibi in medio terrae, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in possessionem 3 sternens dili-

x cf. 3 Rg 4, 26; 10, 26, 28; 2 Par 1, 16; 9, 28; Is 2, 7; 31,
y Is 31, 1; Ez 17, 15. [1.
z cp. 28, 68; Os 11, 5. — cf. Ex 13, 17; 14, 13; Nm 14, 3, 4. — v. Jr 42, 15-19.

a cf. 3 Rg 11, 3, 4; 2 Es 13,
b cf. Is 2, 7. [26.
c cf. 4 Rg 11, 12.
d cp. 31, 9, 26; 4 Rg 22, 8; 2
e Js 1, 8. [Par 34, 14.
f cp. 4, 10; 14, 23.
g cf. 3 Rg 2, 3.
h cp. 5, 32; 3 Rg 15, 5.
i cp. 4, 40.
1] * *Catech. R. II 7, 4.*

a cp. 10, 9; Nm 18, 20, 23; 1 Cor 9, 13.
b Nm 18, 8, 9; Js 13, 14; 1 Rg 2, 28. — cf. 1 Cor 9, 13.
2] * *v. cp. 10, 9.*

c v. Lv 7, 30-34.
d Nm 18, 11, 12; 2 Par 31, 5.
e Tb 1, 6. — cf. Lv 27, 32.

f Nm 35, 2, 3; Jd 17, 7; 19, 1.
g v. cp. 12, 5.
h cf. 1 Par 23, 6; 2 Par 31, 2.
i 2 Par 31, 4; 2 Es 12, 44, 47; 13, 10.

j cp. 12, 29-31. — v. Lv 18, 26-30.
k cf. 4 Rg 21, 6. — v. Lv 18, 21.
l Lv 20, 27; 4 Rg 17, 17.
m v. Lv 19, 26.
n cf. Ex 22, 18.
o v. Lv 19, 31.
p cf. 1 Rg 28, 7.
q cp. 22, 5; 25, 16.
r v. cp. 9, 4.
s Gn 6, 9.
t Ps 14, 2.
u (all) Ac 3, 22; 7, 37. — Jo 1, 45; 6, 14. — cf. Nm 12, 6-8.
v cp. 9, 10; Ex 20, 21.
x Ex 20, 19; Heb 12, 19.

y cp. 5, 28.

z Jo 1, 45. — v. vr. 15.
a Jr 1, 9; 5, 14. — cf. Jo 17, 8.
b cf. Jo 4, 25; 8, 28; 12, 49, 50.
c Jr 11, 22; 29, 19. — cf. Ac 3, 23.
d cf. Jr 14, 14; Mt 7, 15. — v. cp. 13, 5.

e cf. cp. 13, 1-3; Jr 28, 9.

a cp. 12, 29.

b Ex 21, 13; Nm 35, 10, 14; Js 20, 2, 8. — v. cp. 4, 41.

praeterea leges de urbibus asyli (19, 1-13), de terminis propinquorum, de testibus mendacibus (14-21), deque bello et militia (20, 1-20).
C) *Erga privatos homines: leges traduntur de inquirendo occi-*

genter viam; et in tres aequaliter partes totam terrae tuae provinciam divides, ut habeat e vicino qui propter homicidium profugus est quo possit evadere.

4 Haec erit lex [c]homicidae fugientis, cuius vita servanda est: qui percusserit proximum suum nesciens et qui heri et nudiustertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur, 5 sed abisse cum eo simpliciter in silvam ad ligna caedenda, et in succisione lignorum securis fugerit manu, ferrumque lapsum de manubrio amicum eius percusserit et occiderit, hic ad unam supradictarum urbium confugiet et vivet; 6 ne forsitan [d]proximus eius, cuius effusus est sanguis dolore stimulatus persequatur et apprehendat eum, si longior via fuerit, et percutiat animam eius, qui non est reus mortis, quia nullum contra eum qui occisus est odium prius habuisse monstratur. 7 Idcirco praecipio tibi, ut tres civitates aequalis inter se spatii dividas. 8 [e]Cum autem dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, [f]sicut iuravit patribus tuis, et [g]dederit tibi cunctam terram, quam eis pollicitus est 9 (si tamen custodieris mandata eius et feceris quae hodie praecipio tibi, ut diligas Dominum Deum tuum et ambules in viis eius omni tempore), [h]addes tibi tres alias civitates et supradictarum trium urbium numerum duplicabis; 10 ut non effundatur sanguis innoxius in medio terrae, quam Dominus Deus tuus dabit tibi possidendam, ne sis sanguinis reus.

11 [i]Si quis autem odio habens proximum suum insidiatus fuerit vitae eius surgensque [j]percusserit illum, et mortuus fuerit, fugeritque ad unam de supradictis urbibus, 12 mittent seniores civitatis illius et arripient eum de loco effugii tradentque in manu proximi, cuius sanguis effusus est, et morietur. 13 [l]Non misereberis eius et [m]auferes innoxium sanguinem de Israël, ut bene sit tibi.

14 [n]Non adsumes et transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in terra, quam acceperis possidendam.

15 Non stabit testis unus contra aliquem, quidquid illud peccati et facinoris fuerit; sed [o]in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. 16 [p]Si steterit testis mendax contra hominem accusans eum praevaricationis, 17 stabunt ambo, quorum causa est, ante Dominum [q]in conspectu sacerdotum et iudicum, qui fuerint in diebus illis. 18 [r]Cumque diligentissime perscrutantes invenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium, 19 [s]reddent ei sicut fratri suo facere cogitavit, et auferes malum de medio tui, 20 ut [t]audientes ceteri timorem habeant et nequaquam talia audeant facere.

21 [u]Non misereberis eius, [v]sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges.

20 Si exieris ad bellum contra hostes tuos et videris [a]equitatus et currus et maiorem, quam tu habeas, adversarii exercitus multitudinem, non timebis eos, quia Dominus Deus tuus [b]tecum est qui eduxit te de terra Aegypti. 2 Appropinquante autem iam proelio, [c]stabit sacerdos ante aciem et sic loquetur ad populum: 3 Audi, Israël: vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis; non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere nec formidetis eos; 4 quia Dominus Deus vester in medio vestri est et [d]pro vobis contra adversarios dimicabit, ut eruat vos de periculo. 5 Duces quoque per singulas turmas, audiente exercitu, proclamabunt: [e]Quis est homo, qui aedificavit domum novam et non dedicavit eam? Vadat et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello et alius dedicet eam. 6 Quis est homo, qui plantavit vineam et [f]necdum fecit eam esse [g]communem, de qua vesci omnibus liceat? Vadat et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello et alius homo eius fungatur officio. 7 [h]Quis est homo, qui despondit uxorem et non accepit eam? Vadat et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello et alius homo accipiat eam. 8 His dictis, addent reliqua et loquentur ad populum: [i]Quis est homo formidulosus et corde pavido? Vadat et revertatur in domum suam, ne pavere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est. 9 Cumque siluerint duces exercitus et finem loquendi fecerint, unusquisque suos ad bellandum cuneos praeparabit.

4] * *Catech. R. II 6, 6.*
c cp. 4, 42; Nm 35, 15; Js 20, 3, 5.
d Nm 35, 12, 19, 21, 24, 25, 27.
e cp. 12, 20; Gn 28, 14; Ex 34, 24.
f cf. Ex 23, 31.
g v. Gn 15, 18-21.
h vr. 2. — cf. Js 20, 7.
i cp. 27, 24; Ex 21, 12, 14. — v. Nm 35, 20.
j cp. 27, 24; Ex 21, 12, 14.
l v. cp. 7, 16.
m cp. 21, 9; Nm 35, 33. — cf. 3 Rg 2, 31.
n cp. 27, 17; Jb 24, 2; Pro 22, 28; 23, 10; Os 5, 10.
15] * *cf. Catech. R. III 9, 3.*
o (all) Mt 18, 16, Jo 8, 17; 2 Cor 13, 1. — cp. 17, 6. — v. Nm 35, 30.
p cf. Ex 23, 1; Ps 34, 11.
q cp. 17, 8, 9. — cf. cp. 21, 5.
r cp. 13, 14; 7, 4. — cf. Dn 13, 62.
s Pro 19, 5, 9. — cf. Dn 6, 24. — v. cp. 13, 5.
t v. cp. 13, 11.
u v. vr. 13.
v Ex 21, 23, 24; Lv 24, 19, 20; Mt 5, 38.
a cf. Js 17, 18; Jdt 9, 6, 16; Ps 19, 8; Is 31, 1; 1 Mc 4, 8.
b cp. 31, 6, 8; 2 Par 13, 12; 32, 8.
c 1 Mc 4, 7. — cf. Nm 10, 8, 9; 31, 6.
d cp. 1, 30; 3, 22; Js 23, 10.
e 1 Mc 3, 56.
f Lv 19, 23-25. — cf. 1 Cor 9, 7.
g cf. Ac 10, 14, 15; 11, 8.
h cf. cp. 24, 5; 28, 30.
i cf. Jd 7, 3.

sore ignoto (21, 1-9), de captiva ducenda uxore (10-14), de primogenito, quem uxor genuit exosa (15-17), de filio contumaci (18-21), deque hominis suplicio appensi cadavere (22-23). Quibus, praeter

10 Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, [j]offeres ei primum pacem. 11 Si receperit et aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea est, salvabitur et serviet tibi sub tributo. 12 Sin autem foedus inire noluerit et coeperit contra te bellum, oppugnabis eam; 13 cumque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, [k]percuties omne quod in ea generis masculini est in ore gladii 14 [l]absque mulieribus et infantibus, iumentis et ceteris, quae in civitate sunt. Omnem praedam exercitui divides et [m]comedes de spoliis hostium tuorum, quae Dominus Deus tuus dederit tibi. 15 Sic facies cunctis civitatibus, quae a te [n]procul valde sunt et non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es. 16 [o]De his autem civitatibus, quae dabuntur tibi, nullum omnino permittes vivere, 17[p]sed interficies in ore gladii, Hethaeum videlicet et Amorrhaeum et Chananaeum, Pherezaeum et Hevaeum et Iebusaeum, sicut praecepit tibi Dominus Deus tuus, 18[q]ne forte doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi operati sunt diis suis, et [r]peccetis in Dominum Deum vestrum. 19 Quando obsederis civitatem multo tempore et munitionibus circumdederis ut expugnes eam, [s]non succides arbores de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem, quoniam lignum est et non homo nec potest bellantium contra te augere numerum. 20 Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia et in ceteros apta usus, succide et instrue machinas, donec capias civitatem, quae contra te dimicat.

21 Quando inventum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadaver occisi et ignorabitur caedis reus, 2 egredientur maiores natu et iudices tui et metientur a loco cadaveris singularum per circuitum spatia civitatum 3 et, quam viciniorem ceteris esse perspexerint, seniores civitatis illius tollent vitulam de armento, [a]quae non traxit iugum nec terram scidit vomere, 4 et ducent eam ad vallem asperam atque saxosam, quae nunquam arata est nec sementem recepit, et caedent in ea cervices vitulae; 5 accedentque sacerdotes filii Levi, [b]quos elegerit Dominus Deus tuus ut ministrent ei et benedicant in nomine eius, et [c]ad verbum eorum omne negotium et quidquid mundum vel immundum est iudicetur; 6 et venient maiores natu civitatis illius ad interfectum [d]lavabuntque manus suas super vitulam, quae in valle percussa est, 7 et dicent: Manus nostrae non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt. 8 Propitius esto populo tuo Israël quem redemisti, Domine, et [e]ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israël. Et auferetur ab eis reatus sanguinis; 9 [f]tu autem alienus eris ab innocentis cruore qui fusus est, cum feceris quod praecepit Dominus.

10 Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, et tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, captivosque duxeris 11 et videris in numero captivorum mulierem pulchram et adamaveris eam voluerisque habere uxorem, 12 introduces eam in domum tuam; quae radet caesariem et circumcidet ungues 13 et deponet vestem in qua capta est sedensque in domo tua [g]flebit patrem et matrem suam uno mense, et postea intrabis ad eam dormiesque cum illa, et erit uxor tua. 14 Si autem postea non sederit animo tuo, [h]dimittes eam liberam nec vendere poteris pecunia nec [i]opprimere per potentiam, quia [j]humiliasti eam.

15 [l]Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam et alteram odiosam, genuerintque ex eo liberos, et fuerit filius odiosae primogenitus. 16[m]volueritque substantiam inter filios suos dividere, non poterit filium dilectae facere primogenitum et praeferre filio odiosae; 17 [n]sed filium odiosae agnoscet primogenitum, dabitque ei de his, quae habuerit, cuncta duplicia; iste est enim principium [o]liberorum eius, et huic debentur [p]primogenita.

18 Si genuerit homo filium contumacem et protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, et coërcitus oboedire contempserit, 19 apprehendent eum et ducent ad seniores civitatis illius et ad portam iudicii 20 dicentque ad eos: Filius noster iste protervus et contumax est, monita nostra audire contemnit, comissationibus vacat et luxuriae atque conviviis; 21 [q]lapidibus eum obruet populus

j Jd 21, 13.— cf. cp. 2, 26; Nm 21, 21, 22; 2 Rg 20, 18, 20.

k Nm 31, 7.
l Nm 31, 9.

m Js 22, 8.

n cf. Js 9, 6-13.
o cp. 7, 1, 2; Nm 33, 52; Js 10, 40; 11, 14.
p v. cp. 7, 2.

q cp. 7, 4; 12, 30, 31; 18, 9.
r Ex 23, 33.

s cf. 4 Rg 3, 19, 25.

a cf. Nm 19, 2.

5] * *cf. Catech. R. II 7, 5.*
b v. cp. 10, 8.
c cp. 17, 8, 9; 19, 17.

d cf. Ps 25, 6; 72, 13; Mt 27, 24.

e cf. Jn 1, 14.

f cp. 19, 13. — cf. Nm 35, 33.

g cf. Ps 44, 10.

h cf. Jr 34 16.
i cp. 24, 7.
j cf. Gn 34, 2; Jd 19, 24.
l cf. Gn 29, 30, 33; 1 Rg 1, 4, 5.
m 1 Par 5, 1, 2. — cf. 1 Par 26, 10; 2 Par 11, 19, 20, 22.
n cf. 4 Rg 2, 9.
o Gn 49, 3; Ps 77, 51; 104, 36.
p Gn 25, 31, 33; 27, 36.

q cp. 13, 10. - v. Js 7, 25.

plura levioris momenti (22, *1-12*) *accedunt praecepta de uxore invisa et diffamata* (*13-21*), *de adulterio, de stupro et incesto* (*22-31*), *de non admittendis in ecclesia* (*23, 1-8*), *de munditia castrorum*

civitatis, et morietur, ut [r]auferatis malum de medio vestri, et universus Israël [s]audiens pertimescat.

22 Quando peccaverit homo quod morte plectendum est et adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo, 23 [t]non permanebit cadaver eius in ligno, sed in eadem die sepelietur, quia [u]maledictus a Deo est qui pendet in ligno; et [v]nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem.

22 [a]Non videbis bovem fratris tui aut ovem errantem et praeteribis, sed reduces fratri tuo; 2 etiamsi non est propinquus frater tuus nec nosti eum, duces in domum tuam et erunt apud te quamdiu quaerat ea frater tuus et recipiat. 3 Similiter facies de asino et de vestimento et de omni re fratris tui, quae perierit: si inveneris eam, ne neglegas quasi alienam.

4 [b]Si videris asinum fratris tui aut bovem cecidisse in via, non despicies, sed subleva bis cum eo.

5 Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea; [c]abominabilis enim apud Deum est qui facit haec.

6 Si ambulans per viam in arbore vel in terra nidum avis inveneris et matrem pullis vel ovis desuper incubantem, [d]non tenebis eam cum filiis; 7 sed abire patieris captos tenens filios, [e]ut bene sit tibi et longo vivas tempore.

8 Cum aedificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, et sis reus, labente alio et in praeceps ruente.

9 [f]Non seres vineam tua altero semine, ne et sementis quam sevisti et quae nascuntur ex vinea pariter sanctificentur. 10 [g]Non arabis in bove simul et asino. 11 Non indueris vestimento, quod ex lana linoque contextum est.

12 [h]Funiculos in fimbriis facies per quattuor angulos pallii tui quo operieris.

13 Si duxerit vir uxorem et postea [i]odio habuerit eam 14 quaesieritque occasiones quibus dimittat eam obiciens ei nomen pessimum et dixerit: Uxorem hanc accepi et ingressus ad eam non inveni virginem; 15 tollent eam pater et mater eius et ferent secum signa virginitatis eius ad seniores urbis, qui in porta sunt, 16 et dicet pater: Filiam meam dedi huic uxorem, quam quia odit, 17 imponit ei nomen pessimum ut dicat: Non inveni filiam tuam virginem; et ecce haec sunt signa virginitatis filiae meae. Expandent vestimentum coram senioribus civitatis, 18 apprehendentque senes urbis illius virum et verberabunt illum 19 condemnantes insuper [j]centum siclis argenti, quos dabit patri puellae, quoniam diffamavit nomen pessimum super virginem Israël; habebitque eam uxorem et [k]non poterit dimittere eam omnibus diebus vitae suae. 20 Quod si verum est quod obicit, et non est in puella inventa virginitas, 21 eicient eam extra fores domus patris sui et [l]lapidibus obruent viri civitatis illius, et morietur, [m]quoniam fecit nefas in Israël, ut fornicaretur in domo patris sui; et [n]auferes malum de medio tui.

22 [o]Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur, id est adulter et adultera; et [n]auferes malum de Israël.

23 Si puellam virginem [p]desponderit vir, et invenerit eam aliquis in civitate et concubuerit cum ea, 24 educes utrumque ad portam civitatis illius, et lapidibus obruentur: puella, quia non clamavit, cum esset in civitate; vir, quia [q]humiliavit uxorem proximi sui; et [q]auferes malum de medio tui.

25 Sin autem in agro reppererit vir puellam, quae desponsata est, et apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus; 26 puella nihil patietur, nec est rea mortis, quoniam, sicut latro consurgit contra fratrem suum et occidit animam eius, ita et puella perpessa est. 27 Sola erat in agro, clamavit et nullus adfuit qui liberaret eam.

28 [r]Si invenerit vir puellam virginem, quae non habet sponsum, et apprehendens concubuerit cum illa, et res ad iudicium venerit, 29 dabit qui dormivit cum ea patri puellae quinquaginta siclos argenti et habebit eam uxorem, quia humiliavit illam; non poterit dimittere eam cunctis diebus vitae suae.

r v. cp. 13, 5.
s cp. 13, 11; 17, 13; 19, 20.

23] * *cf. Catech. R. I 5, 4.*
t cf. Js 8, 29; 10, 26, 27; Jo 19, 31.
u (ad) Gal 3, 13.
v Nm 35, 34.

a Ex 23, 4.

b Ex 23, 5.

c cf. cp. 18, 12; 25, 16.

d Lv 22, 28.
e v. cp. 4, 40.

f cf. Lv 19, 19.
g cf. 2 Cor 6, 14.
11] * *Conc. Tr. s. 14 cp. 7 de Ref.*
h Nm 15, 38. — cf. Mt 23, 5.

i cf. 2 Rg 13, 5.

j cf. vr. 29.

k cf. Mt 19, 8, 9; Mr 10, 11; Lc 16, 18.

l cf. cp. 21, 21.
m v. Gn 34, 7.
n v. cp. 13, 5.

o Lv 20, 10. — cf. Ez 16, 38, 40; 23, 45, 47; Jo 8, 5.

p cf. Mt 1, 18, 19.
24] * *cf. Catech. R. II 8, 24.*

q v. cp. 21, 24.

r Ex 22, 16, 17.

30 [s]Non accipiet homo uxorem patris sui nec [t]revelabit operimentum eius.

23 [a]Non intrabit eunuchus, attritis vel amputatis testiculis et abscisso veretro, ecclesiam Domini. 2Non ingredietur mamzer, hoc est de scorto natus, in ecclesiam Domini usque ad decimam generationem. 3 [b]Ammonites et Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini in aeternum, 4 [c]quia noluerunt vobis occurrere cum pane et aqua in via, quando egressi estis de Aegypto; et [d]quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de [e]Mesopotamia Syriae, ut malediceret tibi; 5 et noluit Dominus Deus tuus audire Balaam vertitque [f]maledictionem eius in benedictionem tuam, eo quod diligeret te. 6 [g]Non facies cum eis pacem nec quaeras eis bona cunctis diebus vitae tuae in sempiternum. 7 Non abominaberis Idumaeum, [h]quia frater tuus est, nec Aegyptium, [i]quia advena fuisti in terra eius. 8 Qui nati fuerint ex eis tertia generatione intrabunt in ecclesiam Domini.

9 Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala.

10 Si fuerit inter vos homo, [j]qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra 11 et non revertetur prius quam ad vesperam [k]lavetur aqua, et post solis occasum regredietur in castra. 12 Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturae 13 gerens paxillum in balteo; cumque sederis, fodies per circuitum et egesta humo operies 14 quo relevatus es ([l]Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te et tradat tibi inimicos tuos); et sint castra tua sancta, et nihil in eis appareat foeditatis, ne derelinquat te.

15 [m]Non trades servum domino suo, qui ad te confugerit. 16 Habitabit tecum in loco, qui ei placuerit, et in una urbium tuarum requiescet, [n]ne contristes eum.

17 [o]Non erit meretrix de filiabus Israël nec [p]scortator de filiis Israël. 18 [q]Non offeres mercedem prostibuli nec pretium [r]canis in domo Domini Dei tui, quidquid illud est quod voveris, quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum.

19 [s]Non faenerabis fratri tuo [t]ad usuram pecuniam nec fruges nec quamlibet aliam rem, 20 [u]sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id, quo indiget, commodabis, [v]ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra, ad quam ingredieris possidendam.

21 [x]Cum votum voveris Domino Deo tuo, [y]non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus; et, si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. 22 Si nolueris polliceri, absque peccato eris; 23 quod autem semel egressum est de labiis tuis observabis et facies sicut promisisti Domino Deo tuo et propria voluntate et ore tuo locutus es.

24 Ingressus vineam proximi tui comede uvas quantum tibi placuerit, foras autem ne efferas tecum. 25 Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas et [z]manu conteres, falce autem non metes.

24 Si acceperit homo uxorem et habuerit eam et non invenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam foeditatem, [a]scribet libellum repudii et dabit in manu illius et dimittet eam de domo sua. 2 Cumque egressa alterum maritum duxerit, 3 et ille quoque oderit eam dederitque ei libellum repudii et dimiserit de domo sua vel certe mortuus fuerit, 4 [b]non poterit prior maritus recipere eam in uxorem, quia polluta est et abominabilis facta est coram Domino; ne peccare facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidendam.

5 [c]Cum acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis iniungetur publicae; sed vacabit absque culpa domi suae, ut uno anno [d]laetetur cum uxore sua.

6 Non accipies loco pignoris inferiorem et superiorem molam, quia animam suam opposuit tibi.

7 [e]Si deprehensus fuerit homo sollicitans fratrem suum de filiis Israël et [f]vendito eo acceperit pretium, interficietur, et [g]auferes malum de medio tui.

8 Observa diligenter ne incurras plagam leprae, sed facies quae-

s cf. 1 Cor 5, 1.
t cp. 27, 20. — cf. Rt 3, 9; Ez 16, 8.
a cf. Is 56, 3, 5.

b 2 Es 13, 1, 2. — cf. Lm 1, [10.
c cf. cp. 2, 29.

d Nm 22, 5, 6; Js 24, 9. — cf. 2 Pt 2, 15.
e Gn 24, 10; Jd 3, 8; Ac 7, 2.
f Nm 23, 11; 24, 10.
g cf. 1 Es 9, 12.

h Gn 25, 24-26; Nm 20, 14; Ab 10, 12.
i cp. 10, 19; Ex 22, 21; 23, 9; Lv 19, 34.

j Lv 15, 16.

k v. Lv 15, 5.

l Lv 26, 12; Ps 45, 6; Is 12, 6; Ez 43, 7, 9; Os 11, 9; Jl 2, 27; Sph 3, 15; Zc 2, 5, 10, 11; 8, 3. — cf. Mt 28, [20.
m 1 Rg 30, 15.

n Ex 22, 21.
*17] * Catech. R. III 7, 4.*
o cf. Lv 19, 29; Pro 2, 16.
p 3 Rg 14, 24; 15, 12; 22, 47; 4 Rg 23, 7; Jb 36, 14.
q cf. Pro 15, 8; Eccli 34, 21, 23.
r cf. Ap 22, 15.
s v. Ex 22, 25; Lv 25; 37; Lc [6, 34, 35.
t cf. 2 Es 5, 10.
u cf. cp. 15, 3.
v cp. 15, 10.

x Nm 30, 3. — cf. Ps 65, 13, [14.
y Ec 5, 3.

z cf. Mt 12, 1; Mr 2, 23; Lc 6, 1,

*1] * cf. Catech. R. II 8, 19.*
a (all) Mt 5, 31. — Mt 19, 7; Mr 10, 4. — cf. Is 50, 1; Jr 3, 8.

b cf. Jr 3, 1.

c cp. 20, 7. — cf. Jd 7, 3; 1 Mc 3, 56.
d cf. Pro 5, 18.

e Ex 21, 16. — cf. 1 Tm 1, 10.
f cp. 21, 14.
g v. cp. 13, 5.

h v. Lv 13; 14.
i v. Nm 12, 10-15.

j v. Ex 22, 26.
l Jb 29, 13; 31, 20.
m Ps 111, 9; Dn 4, 27. — cf. cp. 6, 25.
n Ml 3, 5. — v. Lv 25, 39-43.
*4] * cf. Catech. R. III 8, 10.*
o Lv 19, 13; Tb 4, 15; Jr 22, 13. — cf. Ecli 34, 25, 26.
p cp. 15, 9; Jc 5, 4.

q (all) 4 Rg 14, 6; 2 Par 25, 4. — cf. Jr 31, 29, 30; Lm 5, 7; Ez 18, 20.
r Ex 22, 21, 22; 23, 6; Pro 22, 22. — cf. cp. 10, 18; 27, 19; Ecli 4, 10; Is 1, 23; Jr 5, 28. — v. cp. 16, 19.
s cf. vr. 6, 13; Jb 24, 3.
t cp. 16, 12.
u Lv 19, 9, 10; 23, 22.

v cf. Ecli 33, 16; Jr 49, 9; Ab 5.

x v. vr. 18.

a cp. 19, 17.
b cf. 1 Rg 8, 32; Pro 17, 15.

c cf. 2 Cor 11, 24.

*4] * v. cp. 18, 1.*
d (all) 1 Cor 9, 9; 1 Tm 5, 18, —Os 10, 11.
e Mt 22, 24; Mr 12, 19; Lc 20, 28. — cf. Lv 18, 16.
f cf. Gn 38, 8, 9; Rt 1, 12, 13; *g* Rt 4, 10. [13, 9.
h cf. Rt 4, 1, 2.

i Rt 4, 5-7.

j cf. Rt 4, 6.
l cf. Rt 4, 7.
m cf. Nm 12, 14; Jb 30, 10; Is 50, 6.
n Rt 4, 11.

o v. cp. 7, 16.
*13] * Catech. R. III 8, 9.*
p Lv 19, 35, 36. — cf. Pro 11, 1; 16, 11; Ez 45, 10; Am 8, 5; Mic 6, 11.
q v. cp. 4, 40.
r cp. 18, 12; 22. 5.
s Pro 11, 1.
t Ex 17, 8-16.
u cp. 24, 9.
v cf. Js 10, 19.

cumque docuerint te sacerdotes levitici generis, iuxta id [h]quod praecepi eis, et imple sollicite. 9 Mementote [i]quae fecerit Dominus Deus vester Mariae in via, cum egrederemini de Aegypto.

10 Cum repetes a proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum eius ut pignus auferas, 11 sed stabis foris, et ille tibi proferet quod habuerit. 12 Sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus; 13 [j]sed statim reddes ei ante solis occasum, ut dormiens in vestimento suo [l]benedicat tibi et habeas [m]iustitiam coram Domino Deo tuo.

14 [n]Non negabis mercedem indigentis et pauperis fratris tui sive advenae, qui tecum moratur in terra et intra portas tuas est; 15 sed eadem die [o]reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est et ex eo sustentat animam suam, [p]ne clamet contra te ad Dominum, et reputetur tibi in peccatum.

16 [q]Non occidentur patres pro filiis nec filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur.

17 [r]Non pervertes iudicium advenae et pupilli nec [s]auferes pignoris loco viduae vestimentum. 18 [t]Memento quod servieris in Aegypto, et eruerit te Dominus Deus tuus inde; idcirco praecipio tibi ut facias hanc rem.

19 [u]Quando messueris segetem in agro tuo et oblitus manipulum reliqueris, non reverteris ut tollas illum; sed advenam et pupillum et viduam auferre patieris, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum. 2 Si fruges collegeris olivarum, quidquid remanserit in arboribus non reverteris ut colligas; sed relinques advenae, pupillo ac viduae. 21 [v]Si vindemiaveris vineam tuam, non colliges remanentes racemos, sed cedent in usus advenae, pupilli ac viduae. 22 [x]Memento quod et tu servieris in Aegypto, et idcirco praecipio tibi ut facias hanc rem.

25 Si fuerit [a]causa inter aliquos et interpellaverint iudices, quem iustum esse perspexerint [b]illi iustitiae palmam dabunt, quem impium condemnabunt impietatis. 2 Sin autem eum qui peccavit dignum viderint plagis, prosternent et coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit et plagarum modus; 3 ita duntaxat ut [c]quadragenarium numerum non excedant, ne foede laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus.

4 [d]Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas.

5 [e]Quando habitaverint fratres simul. et unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, [f]sed accipiet eam frater eius et suscitabit semen fratris sui; 6 et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, [g]ut non deleatur nomen eius ex Israël.

7 Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quae ei lege debetur, [h]perget mulier ad portam civitatis et interpellabit maiores natu dicetque: [i]Non vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israël nec me in coniugem sumere; 8 statimque accersiri eum facient et interrogabunt. Si responderit: [j]Nolo eam uxorem accipere, 9 accedet mulier ad eum coram senioribus et [l]tollet calceamentum de pede eius [m]spuetque in faciem illius et dicet: Sic fiet homini qui non [n]aedificat domum fratris sui; 10 et vocabitur nomen illius in Israël domus discalceati.

11 Si habuerint inter se iurgium viri duo, et unus contra alterum rixari coeperit, volensque uxor alterius eruere virum suum de manu fortioris miseritque manum et apprehenderit verenda eius, 12 abscides manum illius [o]nec flecteris super eam ulla misericordia

13 [p]Non habebis in sacculo diversa pondera maius et minus; 14 nec erit in domo tua modius maior et minor. 15 Pondus habebis iustum et verum, et modius aequalis et verus erit tibi, [q]ut multo vivas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. 16 [r]Abominatur enim Dominus Deus tuus eum [s]qui facit haec et aversatur omnem iniustitiam.

17 [t]Memento quae fecerit tibi Amalec [u]in via, quando egrediebaris ex Aegypto; 18 quomodo occurrerit tibi et [v]extremos agminis tui qui lassi residebant ceciderit, quando tu eras fame et labore confectus, et non timuerit Deum.

exterminandis (17-19), quibus denique, post legem de primitiis et decimis (26, 1-15), peroratio et conclusio sermonis sequitur (16-19).

3. Foedus populi cum Deo renovatum (27, 1-30, 20). *Moyses, qui iusserat ut post*

19 [x]Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem et subiecerit cunctas per circuitum nationes in terra, quam tibi pollicitus est, [y]delebis nomen eius sub caelo. Cave ne obliviscaris.

26 Cumque intraveris terram, quam Dominus Deus tuus tibi daturus est possidendam, et obtinueris eam atque habitaveris in ea, 2 [a]tolles de cunctis frugibus tuis primitias et pones in cartallo pergesque [b]ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi invocetur nomen eius, 3 accedesque ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, et dices ad eum: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quod ingressus sum in terram, [c]pro qua iuravit patribus nostris, ut daret eam nobis. 4 Suscipiensque sacerdos cartallum de manu tua ponet ante altare Domini Dei tui, 5 et loqueris in conspectu Domini Dei tui: [d]Syrus [e]persequebatur patrem meum, qui [f]descendit in Aegyptum et ibi peregrinatus est in [g]paucissimo numero, crevitque in gentem magnam ac robustam et infinitae multitudinis. 6 [h]Adflixeruntque nos Aegyptii et persecuti sunt imponentes onera gravissima, 7 et [i]clamavimus ad Dominum Deum patrum nostrorum, qui exaudivit nos et respexit humilitatem nostram et laborem atque angustiam 8 et [j]eduxit nos de Aegypto [k]in manu forti et bracchio extento, in ingenti pavore, in signis atque portentis, 9 et introduxit ad locum istum et tradidit nobis [l]terram lacte et melle manantem. 10 Et idcirco nunc offero primitias frugum terrae, quam Dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conspectu Domini Dei tui et adorato Domino Deo tuo. 11 [m]Et epulaberis in omnibus bonis, quae Dominus Deus tuus dederit tibi et domui tuae, tu et levites et advena qui tecum est.

12 Quando compleveris decimam cunctarum frugum tuarum, [n]anno decimarum tertio dabis levitae et advenae et pupillo et viduae, ut comedant intra portas tuas et saturentur, 13 loquerisque in conspectu Domini Dei tui: Abstuli quod sanctificatum est de domo mea et [o]dedi illud levitae et advenae et pupillo ac viduae, sicut iussisti mihi: non praeterivi mandata tua nec [p]sum oblitus imperii tui, 14 [q]non comedi ex eis in luctu meo, nec separavi ea in qualibet immunditia nec expendi ex his quidquam [r]in re funebri. Oboedivi voci Domini Dei mei et feci omnia sicut praecepisti mihi. 15 [s]Respice de sanctuario tuo et de excelso caelorum habitaculo et benedic populo tuo Israël et terrae, quam dedisti nobis, sicut iurasti patribus nostris, [l]terrae lacte et melle mananti.

16 Hodie Dominus Deus tuus praecepit tibi, ut facias mandata haec atque iudicia, et custodias et impleas ex toto corde tuo et ex tota anima tua.

17 [t]Dominum elegisti hodie ut sit tibi Deus et ambules in viis eius et custodias caeremonias illius et mandata atque iudicia, et oboedias eius imperio; 18 et [u]Dominus elegit te hodie, ut sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi, et custodias omnia praecepta illius; 19 et faciat te [v]excelsiorem cunctis gentibus [x]quas creavit in laudem et nomen et gloriam suam, [y]ut sis populus sanctus Domini Dei tui, sicut locutus est.

27 Praecepit autem Moyses et seniores Israël populo dicentes: Custodite omne mandatum, quod praecipio vobis hodie. 2 [a]Cumque transieritis Iordanem in terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, eriges ingentes lapides et calce levigabis eos, 3 [b]ut possis in eis scribere omnia verba legis huius, Iordane transmisso, ut introëas terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, terram lacte et melle manantem, sicut iuravit patribus tuis. 4 [c]Quando ergo transieritis Iordanem, erigite lapides, quos ego hodie praecipio vobis, [d]in monte Hebal, et levigabis eos calce 5 et [e]aedificabis ibi altare Domino Deo tuo de lapidibus quos ferrum non tetigit, 6 et de saxis informibus et impolitis et offeres super eo holocausta Domino Deo tuo 7 et immolabis hostias pacificas comedesque ibi et [f]epulaberis coram Domino Deo tuo, 8 et [g]scribes super lapides omnia verba legis huius plane et lucide.

9 Dixeruntque Moyses et sacerdotes levitici generis ad omnem Israëlem: Attende et audi, Israël: [h]hodie factus es populus Domini Dei tui, 10 audies vocem eius et facies mandata atque iustitias quas ego praecipio tibi.

---

x 1 Rg 15, 2, 3.

y v. Ex 17, 8-14.

1-19] L. in sb. QT. Pnt.
a cp. 16, 10; Ex 23, 19; 34, 26; Nm 15, 20; 18, 13; Pro 3. 9.
b v. cp. 12, 5.

c Ex 13, 5. — v. cp. 1, 8.

d Gn 25, 20; 28, 5. — cf. Os 12, 12.
e Gn 31, 20-24; Is 27, 13.
f Gn 46, 5.
g cf. cp. 10, 22; Gn 43, 1, 2; 46, 27; Ac 7, 14, 15.
h Ex 1, 11, 14; Nm 20, 15.
i Ex 2, 23-25; 3, 9; Nm 20, 16.
j Ex 12, 37, 51.
k v. cp. 4, 34.

l v. Ex 3, 8.

m cp. 12, 7; 16, 11, 14.

12-19] L. in sb. QT. Qdg.
n cf. Tb 1, 7. — v. Lv 27, 30.

o cp. 14, 29.
p Ps 118, 141, 153, 176.
q cf. Lv 7, 20; 21, 1, 11; Os 9, 4.
r cf. Tb 4, 18; Ecli 30, 18; Jr 16, 7.
s Is 63, 15; Bar 2, 16; Zc 2, 13.

t cf. Ex 24, 7.

u cp. 7, 6; 14, 2; Jr 13, 11. — v. Ex 19, 5.
v cp 28, 1. — cf. cp. 32, 8.
x Ps 85, 9.
y v. cp. 7, 6.

a Js 4, 1.
2, 3] R. in fr. 2 p. D. 4 Qdg.
b Js 8, 32.

c v. Ex 3, 8.
d cp. 11, 29; Js 8, 30.
e Ex 20, 25; Js 8, 31.
ex 5-7] v. vr. 2.

f v. cp. 12, 7.
g cf. Heb 2, 2.

h cp. 26, 18, 19.

Iordanis transgressum inter Hebal et Garizim certo ritu sanctio legis promulgaretur (27, 1-26), eam accuratius proponens, describit sive quoad bona, quae tam singulis quam universo populo in oboedientiae praemium

i cp. 11, 29; Js 8, 33. — cf. Jd 9, 7.

j cf. cp. 33, 10; Dn 9, 11, 13.

l Ex 20, 4, 23; 34, 17; Lv 19, 4; Sap. 14, 8.

m cf. Nm 5, 22; 2 Es 5, 13; Ps 105, 48; Jr 11, 5; 28, 6; 1 Cor 14, 16.

n Ex 20, 12; 21, 17; Lv 19, 3; 20, 9. — cf. cp. 21, 18-21; Gn 9, 25.

o cp. 19, 14. — cf. Jb 24, 2.

p Lv 19, 14.

q cp. 24, 17; Ex 22, 21, 22; Lv 19, 35.

r cp. 22, 30; Lv 18, 8; 20, 11.

s v. Lv 22, 30.

t Ex 22, 19; Lv 18, 23; 20, 15.

u Lv 18, 9; 20, 17. — cf. Ez 22, 11.

v Lv 18, 17; 20, 14.

x Ex 20, 13; 21, 12; Lv 24, 17; Nm 35, 20. — cf. Gn 4, 11.

y Ez 22, 12.

z (al) Gal 3, 10. — cp. 28, 15; Eccli 41, 11, 12; Jr 11, 3, 5.

1-68] Lv 26, 1-45.

a cf. Ex 15, 26; 23, 22; Lv 26,

b cp. 26, 19. [3; Is 55, 2.

c vr. 15; Zc 1, 6.

3] * *Catech. R. III 1, 10.*

d cf. Gn 39, 5.

e cp. 7, 13; 30, 9. — cf. Gn 49, 25; Ex 23, 26; Lc 1, 42.

f vr. 17. — cf. Ex 9, 3; 12, 34.

g Ps 120, 8.

h Ex 23, 22, 27; Lv 26, 7, 8. — cf. vr. 25. — v. 2 Rg 22, 38-41; Ps 17, 37-40.

8] * *Catech. R. IV 13, 12.*

i Lv 25, 21; Ps 132, 3.

j v. cp. 12, 7.

l cp. 15, 4.

m cp. 7, 6; 26, 18, 19; 29, 13. — v. Ex 19, 5, 6.

n cf. Is 61, 9.

o v. Nm 6, 27.

p cp. 2, 25; 11, 25.

q cp. 30, 9.

r v. vr. 4.

s cp. 11, 14; Lv 26, 4.

t cp. 14, 29.

u cp. 15, 6. — cf. vr. 44; Ps 36, 26.

v Is 9, 14, 15; 19, 15. — cf. Bar 2, 5.

x v. cp. 5, 31.

y Lv 26, 14; Tb 3, 4; Lm 2, 17; Bar 1, 20; Dn 9, 11, 13; Ml 2, 2.

z vr. 2,

a cf. vr. 3-6.

b Ml 2, 2.

c Ps 79, 17; Is 30, 17; 51, 20; 66, 15.

d Js 23, 16.

e v. Lv 26, 25.

f Lv 26, 16.

g 3 Rg 8, 37; 2 Par 6, 28; Am 4, 9; Ag 2, 18.

11 Praecepitque Moyses populo in die illo dicens: **12** *g*Hi stabunt ad benedicendum populo super montem Garizim, Iordane transmisso: Simeon, Levi, Iudas, Issachar, Ioseph et Beniamin; **13** et e regione isti stabunt ad maledicendum in monte Hebal: Ruben, Gad et Aser et Zabulon, Dan et Nephthali. **14** *h*Et pronuntiabunt levitae dicentque ad omnes viros Israël excelsa voce:

15 *i*Maledictus homo qui facit sculptile et conflatile, abominationem Domini, opus manuum artificum, ponetque illud in abscondito; et *m*respondebit omnis populus et dicet: Amen. **16** *n*Maledictus qui non honorat patrem suum et matrem, et dicet omnis populus: Amen. **17** *o*Maledictus qui transfert terminos proximi sui, et dicet omnis populus: Amen. **18** *p*Maledictus qui errare facit caecum in itinere, et dicet omnis populus: Amen. **19** *q*Maledictus qui pervertit iudicium advenae, pupilli et viduae, et dicet omnis populus: Amen. **20** *r*Maledictus qui dormit cum uxore patris sui et *s*revelat operimentum lectuli eius, et dicet omnis populus: Amen. **21** *t*Maledictus qui dormit cum omni iumento, et dicet omnis populus: Amen. **22** *u*Maledictus, qui dormit cum sorore sua filia patris sui vel matris suae, et dicet omnis populus: Amen. **23** *v*Maledictus qui dormit cum socru sua, et dicet omnis populus: Amen. **24** *x*Maledictus qui clam percusserit proximum suum, et dicet omnis populus: Amen. **25** *y*Maledictus qui accipit munera ut percutiat animam sanguinis innocentis, et dicet omnis populus: Amen. **26** *z*Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius nec eos opere perficit, et dicet omnis populus: Amen.

28 Si autem *a*audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata eius, quae ego praecipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus *b*excelsiorem cunctis gentibus, quae versantur in terra. **2** Venientque super te universae benedictiones istae et *c*apprehendent te, si tamen praecepta eius audieris. **3** Benedictus tu in civitate et *d*benedictus in agro; **4** *e*benedictus fructus ventris tui et fructus terrae tuae fructusque iumentorum tuorum, greges armentorum tuorum et caulae ovium tuarum; **5** benedicta horrea tua et benedictae *f*reliquiae tuae; **6** benedictus eris tu *g*ingrediens et egrediens. **7** Dabit Dominus inimicos tuos qui consurgunt adversum te *h*corruentes in conspectu tuo, per unam viam venient contra te et per septem fugient a facie tua. **8** *i*Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua et *j*super omnia opera manuum tuarum, *k*benedicetque tibi in terra quam acceperis. **9** *m*Suscitabit te Dominus sibi in populum sanctum, sicut iuravit tibi, si custodieris mandata Domini Dei tui et ambulaveris in viis eius. **10** *n*Videbuntque omnes terrarum populi *o*quod nomen Domini invocatum sit super te et *p*timebunt te. **11** *q*Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, *r*fructu uteri tui et fructu iumentorum tuorum, fructu terrae tuae, quam iuravit Dominus patribus tuis ut daret tibi. **12** Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, caelum, *s*ut tribuat pluviam terrae tuae in tempore suo; *t*benedicetque cunctis operibus manuum tuarum. Et *u*faenerabis gentibus multis et ipse a nullo faenus accipies. **13** Constituet te Dominus *v*in caput et non in caudam, et eris semper supra et non subter, si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quae ego praecipio tibi hodie et custodieris et feceris; **14** *x*ac non declinaveris ab eis nec ad dexteram nec ad sinistram nec secutus fueris deos alienos neque colueris eos.

15 *y*Quid si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias et facias omnia mandata eius et caeremonias, quas ego praecipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istae et *z*apprehendent te. **16** Maledictus eris *a*in civitate, maledictus in agro, **17** maledictum horreum tuum et maledictae reliquiae tuae, **18** maledictus fructus ventris tui et fructus terrae tuae, armenta boum tuorum et greges ovium tuarum; **19**maledictus eris ingrediens et maledictus egrediens. **20***b*Mittet Dominus super te famem et esuriem et *c*increpationem in omnia opera tua quae tu facies, *d*donec conterat te et perdat velociter propter adinventiones tuas pessimas, in quibus reliquisti me. **21** Adiungat tibi Dominus *e*pestilentiam, donec consumat te de terra, ad quam ingredieris possidendam.

22 *f*Percutiat te dominus egestate, febri et frigore, ardore et *g*aestu

et aëre corrupto ac robigine, et persequatur donec pereas. 23 [h]Sit caelum, quod supra te est, aeneum, et terra, quam calcas, ferrea. 24 Det Dominus imbrem terrae tuae pulverem, et de caelo descendat super te cinis, donec conteraris. 26 [i]Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos; per unam viam egrediaris contra eos, et per septem fugias et [j]dispergaris per omnia regna terrae, 26 sitque [k]cadaver tuum in escam cunctis volatilibus caeli et bestiis terrae, et [l]non sit qui abigat.

27 Percutiat te Dominus [m]ulcere Aegypti et [n]partem corporis, per quam stercora egeruntur, [o]scabie quoque et prurigine, ita ut curari nequeas. 28 Percutiat te Dominus [p]amentia et caecitate ac furore mentis. 29 et [q]palpes in meridie, sicut palpare solet caecus in tenebris, et non dirigas vias tuas. Omnique tempore calumniam sustineas et opprimaris violentia nec habeas qui liberet te. 30 [r]Uxorem accipias, et alius dormiat cum ea; [s]domum aedifices, et non habites in ea; [t]plantes vineam, et non vindemies eam, 31 bos tuus immoletur coram te, et non comedas ex eo; asinus tuus rapiatur in conspectu tuo, et non reddatur tibi; oves tuae dentur inimicis tuis, et non sit qui te adiuvet; 32 [u]filii tui et filiae tuae tradantur alteri populo, videntibus oculis tuis et deficientibus ad conspectum eorum tota die, et [v]non sit fortitudo in manu tua; 33 fructus terrae tuae et omnes labores tuos [x]comedat populus, quem ignoras; et sis semper [y]calumniam sustinens et oppressus cunctis diebus 34 et stupens [z]ad terrorem eorum quae videbunt oculi tui.

35 Percutiat te Dominus [a]ulcere pessimo in genibus et in suris, sanarique non possis [b]a planta pedis usque ad verticem tuum. 36 [c]Ducet te Dominus et regem tuum, quem constitueris super te, in gentem, quam ignoras tu et [d]patres tui, et [e]servies ibi diis alienis, ligno et lapidi, 37 et eris [f]perditus in proverbium ac fabulam omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus. 38 [g]Sementem multam iacies in terram et modicum congregabis, quia [h]locustae devorabunt omnia; 39 [i]vineam plantabis et fodies, et vinum non bibes nec colliges ex ea quippiam, quoniam vastabitur vermibus; 40 olivas habebis in omnibus terminis tuis et [j]non ungeris oleo, quia defluent et peribunt; 41 filios generabis et filias et non frueris eis, quoniam [k]ducentur in captivitatem; 42 omnes arbores tuas et fruges terrae tuae robigo consumet; 43 [l]advena, qui tecum versatur in terra, ascendet super te eritque sublimior; tu autem descendes et eris inferior; 44 [m]ipse faenerabit tibi, et tu non faenerabis ei; [n]ipse erit in caput, et tu eris in caudam.

45 Et [o]venient super te omnes maledictiones istae et persequentes apprehendent te, donec intereas, quia non audisti vocem Domini Dei tui nec servasti mandata eius et caeremonias, quas praecepit tibi, 46 et erunt in te [p]signa atque prodigia et in semine tuo usque in sempiternum.

47 [q]Eo quod non servieris Domino Deo tuo in gaudio cordisque laetitia propter rerum omnium abundantiam, 48 servies inimico tuo, quem immittet tibi Dominus, in fame et siti et nuditate et omni penuria, et [r]ponet iugum ferreum super cervicem tuam, donec te conterat. 49 [s]Adducet Dominus super te gentem de longinquo et de extremis terrae finibus [t]in similitudinem aquilae volantis cum impetu, [u]cuius linguam intelligere non possis, 50 gentem procacissimam, [v]quae non deferat seni nec misereatur parvuli, 51[x]et devoret fructum iumentorum tuorum ac fruges terrae tuae donec intereas, et non relinquat tibi triticum, vinum et oleum, armenta boum et greges ovium, donec te disperdat 52 et [y]conterat in cunctis urbibus tuis, et destruantur muri tui firmi atque sublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. Obsideberis intra portas tuas in omni terra tua, quam dabit tibi Dominus Deus tuus, 53 et [z]comedes fructum uteri tui et carnes filiorum tuorum et filiarum tuarum, quas dederit tibi Dominus Deus tuus, [a]in angustia et vastitate qua opprimet te hostis tuus. 54 Homo delicatus in te et luxuriosus valde [b]invidebit fratri suo et [c]uxori quae cubat in sinu suo, 55 ne det eis de carnibus filiorum suorum quas comedet; eo quod nihil aliud habeat in [d]obsidione et penuria, qua vastaverint te inimici tui intra omnes portas tuas.

h Lv 26, 19. — cf. cp. 11, 17.

i cp. 32, 30; Lv 26, 17, 37; Js 30, 17. — cf. vr. 7.

j 2 Par 29, 8, 9; Jr 15, 4; 24, 9; 29, 18; 34, 17; Ez 23, 46.
k cf. 1 Rg 17, 44, 46; Ps 78, 2; Jr 7, 33; 16, 4; 19, 7; 34, 20; 2 Mc 15, 33.
l Jr 7, 33. — cf. 2 Rg 21, 10.
m Ex 9, 9-11. — cf. vr. 35; Lv 13, 18-20, 23.
n cf. 1 Rg 5, 6; Ps 77, 66.
o Lv 21, 20; 22, 22.
p cf. vr. 34; Zc 12, 4.
q Jb 5, 14; Is 59, 10.
r cp. 20, 5-7; Jr 8, 10.
s Am 5, 11; Sph 1, 13. — cf. Is 65, 22.
t cp. 20, 6; Lv 19, 23-25. — — Mic 6, 15.
u cf. 2 Par 29, 9; Jl 3, 6.
v 2 Es 5, 5.
x cf. Jd 6, 3, 4; Jr 14, 18; 15, 14; 17, 4; 22, 28.
y Os 5, 11. — cf. Am 4, 1.
z vr. 67.

a cf. vr. 27.
b Jb 2, 7; Is 1, 6.
c 4 Rg 17, 4, 6; 24, 12, 14; 25, 7, 11; 2 Par 33, 11; 36, 6, 20; Tb 3, 4.
d Jr 9, 16; 16, 13.
e vr. 64; cp. 4, 28.
f 3 Rg 9, 7, 8; 2 Par 7, 20; Jr 24, 9; 25, 9. — cf. Tb 3, 4; Ps 68, 12; Ez 14, 8.
g Mic 6, 15; Ag 1, 6.
h Jl 1, 4; 2, 25.
i Sph 1, 13.
j Mic 6, 15.
k Lm 1, 5.
l cf. vr. 13.
m cf. vr. 12.
n v. vr. 13.
o vr. 15.

p cf. Is 8, 18.

q 2 Es 9, 35-37.

r Jr 28, 14.
s cf. Jr 5, 15-17; 6; 22, 23; Bar 4, 15. — v. Is 5, 26-30.
t Jr 48, 40; 49, 22; Lm 4, 19; Os 8, 1; Hab 1, 8. — cf. Ez 17, 3, 12.
u Is 28, 11; 33, 19; Jr 5, 15. — cf. 4 Rg 18, 26; Ps 80,6.
v cf. 2 Par 36, 17; Is 47, 6; Lm 4, 16; 5, 12; Bar 4, 15.
x vr. 33; Jr 5, 17. — cf. Is 62, 8, 9.
y cf. 4 Rg 17, 5; 25, 1, 2, 4.
z (all) Bar 2, 3. — vr. 57; Lv 26, 29; Jr 19, 9; Lm 2, 20; 4, 10; Ez 5, 10. — cf. 4 Rg 6, 26-30.

a vr. 55, 57.
b v. cp. 15, 9.
c cp. 13, 6.
d vr. 53.

servitus hominum, dispersio et exsilium populi et nationis (45-68). Demum post narrata beneficia in Aegypto et in deserto collata (29, 1-15) et iteratam dehortationem a foedere violando, foedus ipsum proponi-

54 [e]Tenera mulier et delicata, [f]quae super terram ingredi non valebat nec pedis vestigium figere propter mollitiem et teneritudinem nimiam, invidebit viro suo, qui cubat in sinu eius, super filii et filiae carnibus 57 et illuvie secundarum, quae egrediuntur de medio feminum eius, et super liberis, qui eadem hora nati sunt; comedent enim eos clam propter rerum omnium penuriam in obsidione et vastitate, qua opprimet te inimicus tuus intra portas tuas.

58 Nisi custodieris et feceris omnia verba legis huius, quae scripta sunt in hoc volumine, et timueris [g]nomen eius gloriosum et terribile, hoc est Dominum Deum tuum, 59 augebit Dominus [h]plagas tuas et plagas seminis tui, plagas magnas et perseverantes, infirmitates pessimas et perpetuas, 60 et convertet in te omnes [i]adflictiones Aegypti. quas timuisti, et adhaerebunt tibi. 61 Insuper et universos languores et plagas, quae non sunt scriptae in volumine legis huius, inducet Dominus super te donec te conterat; 62 et [j]remanebitis pauci numero, qui prius eratis [k]sicut astra caeli prae multitudine, quoniam non audisti vocem Domini Dei tui; 63 et sicut ante [l]laetatus est Dominus super vos bene vobis faciens vosque multiplicans, sic [m]laetabitur disperdens vos atque subvertens, ut auferamini de terra ad quam ingredieris possidendam. 64 [n]Disperget te Dominus in omnes populos a summitate terrae usque ad terminos eius, et [o]servies ibi diis alienis, [p]quos et tu ignoras et patres tui, [q]lignis et lapidibus. 65 [r]In gentibus quoque illis non quieses neque erit requies vestigio pedis tui, [s]dabit enim tibi Dominus ibi cor pavidum et deficientes oculos et [t]animam consumptam maerore.

66 Et erit vita tua quasi pendens ante te. Timebis nocte et die et non credes vitae tuae. 67 [u]Mane dices: Quis mihi det vesperum? et vespere: Quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, et propter ea [v]quae tuis videbis oculis. 68 [x]Reducet te Dominus classibus in Aegyptum per viam, de qua dixit tibi ut [y]eam amplius non videres. Ibi venderis inimicis tuis in servos et ancillas, et non erit qui emat.

29 Haec sunt verba foederis, quod praecepit Dominus Moysi ut feriret cum filiis Israël [a]in terra Moab, praeter [b]illud foedus quod cum eis pepigit in Horeb.

2 Vocavitque Moyses omnem Israël et dixit ad eos: [c]Vos vidistis universa, quae fecit Dominus coram vobis in terra Aegypti Pharaoni et omnibus servis eius universaeque terrae illius, 3 [d]tentationes magnas, quas viderunt oculi tui, signa illa portentaque ingentia, 4 et [e]non dedit vobis Dominus cor intelligens et oculos videntes et aures, quae possunt audire, usque in praesentem diem. 5 Adduxit vos [f]quadraginta annis per desertum: [g]non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt. 6 [h]Panem non comedistis, vinum et siceram non bibistis, ut sciretis quia ego sum Dominus Deus vester. 7 Et venistis ad hunc locum, [i]egressusque est Sehon rex Hesebon et Og rex Basan occurrentes nobis ad pugnam, et percussimus eos 8 et tulimus terram eorum ac [j]tradidimus possidendam Ruben et Gad et dimidiae tribui Manasse.

9 [k]Custodite ergo verba pacti huius, et implete ea, ut intelligatis universa quae facitis. 10 Vos statis hodie cuncti coram Domino Deo vestro, principes vestri et tribus ac maiores natu atque doctores, omnis populus Israël, 11 liberi et uxores vestrae et [l]advena qui tecum moratur in castris, exceptis [m]lignorum caesoribus et his qui comportant aquas, 12 ut transeas in foedere Domini Dei tui et in [n]iureiurando, quod hodie Dominus Deus tuus percutit tecum; 13 ut [o]suscitet te sibi in populum et [p]ipse sit Deus tuus, sicut locutus est tibi et [q]sicut iuravit patribus tuis Abraham, Isaac et Iacob. 14 Nec [r]vobis solis ego [s]hoc foedus ferio et haec iuramenta confirmo, 15 sed cunctis praesentibus et [t]absentibus.

16 Vos enim nostis quo modo habitaverimus in terra Aegypti et quo modo transierimus per medium nationum, quas transeuntes 17 vidistis abominationes et sordes, id est idola eorum, lignum et lapidem, argentum et aurum, quae colebant. 18 Ne forte sit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus, cuius cor aversum est hodie a Domino Deo

e Is 47, 8; Jr 6, 2. — cf. vr. 54; 4 Rg 6, 26-29.
f cf. Est 15, 4.
g Ps 98, 3; 110, 9.
h v. vr. 22, 28, 35.
i cf. vr. 27.
j cp. 4, 27. — cf. 4 Rg 24, 14; 2 Es 7, 4; Jr 42, 2; Bar 2, 29.
k v. cp. 1, 10; 10, 22.
l cp. 30, 9; Jr 32, 41; Sph 3, 17.
m cf. Pro 1, 26; Is 1, 24; Ez 5, 13.
n v. Lv 26, 33.
o vr. 36.
p cp. 13, 6; Jr 19, 4; 44, 3.
q cp. 4, 28.
r cf. Lm 1, 3; Am 9, 4.
s cf. Lv 26, 36; Jb 15, 21.
t Lv 26, 16.
u Jb 7, 3, 4.
v vr. 34.
x Os 8, 13; 9, 3. — cf. Jr 43, 7.
y v. cp. 17, 16.
a cp. 1, 5.
b cp. 5, 2, 3.
c Ex 19, 4. — cf. Js 23, 3.
d v. cp. 4, 34.
e cf. cp. 5, 29; Is 6, 9, 10; 63, 17; Bar 2, 31; Jo 8, 43; Ac 28, 26, 27; Rm 11, 8, 10.
5] *R. in fr. 3 p. D. 4 Qdg.*
f cp. 1, 3; 8, 2; Am 2, 10; Ac 13, 18.
g cp. 8, 4; 2 Es 9, 21; Ac 13, 18,
h cp. 8, 3. — v. Ex 16, 4.
i cp. 2, 24, 26, 32; 3, 1. — v. Nm 21, 21-24, 33-35.
j cp. 3, 12, 13; Nm 32, 33.
k cp. 4, 6; Js 1, 7.
l cf. cp. 31, 12; Ex 12, 38.
m cf. Js 9, 21, 23, 27.
n 2 Es 10, 29.
o cp. 28, 9.
p Ex 6, 7.
q Gn 17, 7. — cf. Gn 50, 24.
r cf. cp. 5, 3.
s cf. Jr 31, 31-33; Heb 8, 8-10.
t cf. Ac 2, 39.

nostro, ut vadat et serviat diis illarum gentium, et sit inter vos radix germinans [u]fel et amaritudinem. 19 Cumque audierit verba iuramenti huius, benedicat sibi in corde suo dicens: [v]Pax erit mihi et ambulabo in pravitate cordis mei et absumat ebria sitientem; 20 et Dominus non ignoscat ei, sed tunc quam maxime [w]furor eius fumet, et [x]zelus contra hominem illum, et sedeant super eum omnia maledicta, quae scripta sunt in hoc volumine, et [z]deleat Dominus nomen eius sub caelo 21 et consumat eum in perditionem ex omnibus tribubus Israël iuxta maledictiones, quae in libro legis huius ac foederis continentur.

22 [a]Dicetque sequens generatio et filii, qui nascentur deinceps, et peregrini, qui de longe venerint, videntes plagas terrae illius et infirmitates, quibus eam adflixerit Dominus 23 sulphure et [b]salis ardore comburens, ita ut ultra non seratur nec virens quippiam germinet in [c]exemplum subversionis Sodomae et Gomorrhae, [d]Adamae et Seboim, quas subvertit Dominus in ira et furore suo. 24 Et [e]dicent omnes gentes: [f]Quare sic fecit Dominus terrae huic? quae est haec ira furoris eius immensa? 25 Et respondebunt: Quia dereliquerunt pactum Domini, quod pepigit cum patribus eorum, quando eduxit eos de terra Aegypti, 26 et servierunt diis alienis et adoraverunt eos quos nesciebant et quibus non fuerant attributi; 27 idcirco iratus est furor Domini contra terram, istam, [g]ut induceret super eam omnia maledicta, quae in hoc volumine scripta sunt; 28 [h]et eiecit eos de terra sua in ira et in furore et in indignatione maxima [i]proiecitque in terram alienam, sicut hodie comprobatur.

29 [j]Abscondita Domino Deo nostro, [k]quae manifesta sunt nobis et filiis nostris usque in sempiternum ut faciamus universa verba legis huius.

30 [a]Cum ergo venerint super te [b]omnes sermones isti, benedictio sive maledictio, quam proposui in conspectu tuo, et [c]ductus paenitudine cordis tui in universis gentibus, in quas disperserit te Dominus Deus tuus, 2 et [d]reversus fueris ad eum et oboedieris eius imperiis, sicut ego hodie praecipio tibi, cum filiis tuis in toto corde tuo et in tota anima tua; 3 [e]reducet Dominus Deus tuus captivitatem tuam ac miserebitur tui et rursum [f]congregabit te de cunctis populis, in quos te ante dispersit. 4 Si ad cardines caeli [g]fueris dissipatus, inde te retrahet Dominus Deus tuus 5 et [h]adsumet atque introducet in terram,quam possederunt patres tui, et obtinebis eam; et [i]benedicens tibi maioris numeri te esse faciet quam fuerunt patres tui. 6 [j]Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum et cor seminis tui, [k]ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo et in tota anima tua, ut possis vivere. 8 Omnes autem maledictiones has convertet super inimicos tuos et eis qui oderunt te et persequuntur. 8 Tu autem reverteris et audies vocem Domini Dei tui faciesque universa mandata, quae ego praecipio tibi hodie; 9 et [l]abundare te faciet Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, in subole uteri tui et in fructu iumentorum tuorum, in ubertate terrae tuae et in rerum omnium largitate; revertetur enim Dominus, ut gaudeat super te in omnibus bonis, sicut gavisus est in patribus tuis. 10 Si tamen audieris vocem Domini Dei tui et custodieris praecepta eius et caeremonias, quae in hac lege conscripta sunt, et revertaris ad Dominum Deum tuum in toto corde tuo et in tota anima tua.

11 Mandatum hoc, quod ego praecipio tibi hodie, [m]non supra te est neque procul positum 12 [n]nec in caelo situm, ut possis dicere: Quis nostrum valet ad caelum ascendere, ut deferat illud ad nos et audiamus atque opere compleamus? 13 Neque trans mare positum, ut causeris et dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare et illud ad nos usque deferre, ut possimus audire et [o]facere quod praeceptum est? 14 Sed iuxta te est sermo valde in ore tuo et in corde tuo, ut facias illum.

15 Considera [p]quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam et bonum, et e contrario mortem et malum, 16 [q]ut diligas Dominum Deum tuum et ambules in viis eius et custodias mandata illius ac caeremonias atque iudicia et vivas, atque multiplicet te benedicatque tibi in terra, ad quam ingredieris possidendam. 17 [r]Si autem aversum

u Hab 2, 15; Ac 8, 23; Heb 12, 15. — cf. cp. 32, 32, 33.
v cf. Ps 72, 3.

x Ps 17, 9 (; 73, 1).
y Ps 78, 5.

z v. cp. 9, 14.

a vr. 24.

b Jd 9, 45. — cf. Jb 39, 6; Ps 106, 34; Jr 17, 6; Ez 47, 11; Sph 2, 9.
c Gn 19, 24, 25; Is 1, 9; 13, 19; Jr 20, 16; 49, 18; 50, 40; 2 Pt 2, 6.
d Gn 14, 2; Os 11, 8.
e vr. 22.
f 3 Rg 9, 8, 9; Jr 22, 8, 9.

g v. cp. 28, 15-68; Lv 26, 14-39; Dn 9, 11-14.
h 3 Rg 14, 15; 2 Par 7, 20; Jr 12, 14; 21, 5.
i Jr 22, 26.
j Ecli 16, 22; 43, 36.
k Ps 147, 19, 20.

a cp. 11, 26-28; Lv 26, 40-42.
b v. cp. 28.
c cp. 4, 29-31. — v. 3 Rg 8, 47-50.
d 2 Es 1, 9; Is 55, 7; Lm 3, 40; Jl 2, 12 13.
e Ps 125, 1, 4; Jr 29, 14; Am 9, 14.
f Tb 13, 5, 12; Jr 32, 37; Ps 105, 47; Ez 34, 13; 36, 24; 2 Mc 2, 18.
g cp. 28, 64; 2 Es 1, 9.
h 2 Mc 1, 29.
i Sph 3, 19, 20. — v. cp. 28, 63.
j cf. Jr 9, 26; 31, 33; 32, 39, 40; Col 2, 11. — v. cp. 10, [16.
k vr. 16.

l cp. 28, 11.

m cf. Is 45, 19; 48, 16. — cf. Mt 11, 30.
n cf. Bar 3, 29, 30; Rm 10, 6-8.

o cf. Ac 15, 10 .

p Ecli 15, 18; Jr 21, 8.
q vr. 6. — v. cp. 6, 5.

r cp. 29, 18.

4. Moysi postrema (31, 1-34, 12). *Edoctis Israëlitis de suo imminenti e vita discessu et Iosue in successorem denuntiato (31, 1-8), Moyses legem in tabernaculo custodiendam levitis tradit (9-13) et post praedictam futuram populi*

fuerit cor tuum et audire nolueris atque errore deceptus adoraveris deos alienos et servieris eis, 18 praedico tibi hodie quod [s]pereas et parvo tempore moreris in terra, ad quam, Iordane transmisso, ingredieris possidendam.

19 [t]Testes invoco hodie caelum et terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, [u]benedictionem et maledictionem. Elige ergo vitam, ut et tu vivas et semen tuum 20et diligas Dominum Deum tuum atque oboedias voci eius [v]et illi adhaereas [x](ipse est enim vita tua et longitudo dierum tuorum), ut habites in [y]terra, pro qua iuravit Dominus patribus tuis, Abraham, Isaac et Iacob, ut daret eam illis.

31 Abiit itaque Moyses et locutus est omnia verba haec ad universum Israël 2 et dixit ad eos: [a]Centum viginti annorum sum hodie, non possum ultra [b]egredi et ingredi, praesertim cum et Dominus dixerit mihi: [c]Non transibis Iordanem istum. 3 Dominus ergo Deus tuus [d]transibit ante te; ipse delebit omnes gentes has in conspectu tuo, et possidebis eas, et Iosue iste transibit ante te, [e]sicut locutus est Dominus. 4 Facietque Dominus eis, [f]sicut fecit Sehon et Og regibus Amorrhaeorum et terrae eorum, delebitque eos. 5 Cum ergo et hos tradiderit vobis, similiter facietis eis, [g]sicut praecepi vobis. 6 [h]Viriliter agite et confortamini; nolite timere nec paveatis ad conspectum eorum, [i]quia Dominus Deus tuus ipse est ductor tuus, [j]et non dimittet nec derelinquet te.

7 [l]Vocavitque Moyses Iosue et dixit ei coram omni Israël: Confortare et esto robustus, tu enim introduces populum istum in terram, quam daturum se patribus eorum iuravit Dominus, et tu eam sorte divides. 8 Et Dominus, [m]qui ductor est vester, ipse erit tecum; non dimittet nec derelinquet te: [n]noli timere nec paveas.

9 [o]Scripsit itaque Moyses legem hanc et tradidit eam sacerdotibus filiis Levi, qui [p]portabant arcam foederis Domini, et cunctis senioribus Israël. 10 Praecepitque eis dicens: [q]Post septem annos, anno remissionis, [r]in sollemnitate tabernaculorum 11[s]convenientibus cunctis ex Israël, ut appareant in conspectu Domini Dei tui in loco quem elegerit Dominus, [t]leges verba legis huius coram omni Israël, audientibus eis 12 et [v]in unum omni populo congregato, tam viris quam mulieribus, parvulis et advenis, qui sunt intra portas tuas; ut audientes discant et timeant Dominum Deum vestrum et custodiant impleantque omnes sermones legis huius; filii quoque eorum, 13 [v]qui nunc ignorant, [x]ut audire possint et timeant Dominum Deum suum [y]cunctis diebus, quibus versantur in terra, ad quam vos, Iordane transmisso, pergitis obtinendam.

14 Et ait Dominus ad Moysen: Ecce [z]prope sunt dies mortis tuae, voca Iosue et state in tabernaculo testimonii, [a]ut praecipiam ei. Abierunt ergo Moyses et Iosue et steterunt in tabernaculo testimonii; 15 [b]apparuitque Dominus ibi in columna nubis, quae stetit in introitu tabernaculi.

16 Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce tu dormies cum patribus tuis, et populus iste consurgens [c]fornicabitur post deos alienos in terra, ad quam ingreditur ut habitet in ea: [d]ibi derelinquet me et [e]irritum faciet foedus, quod pepigi cum eo; 17 et irascetur furor meus contra eum in die illo, et [f]derelinquam eum et [g]abscondam faciem meam ab eo, et erit in devorationem: invenient eum omnia mala et adflictiones, ita ut dicat in illo die: Vere, [h]quia non est Deus mecum, invenerunt me haec mala. 18 Ego autem abscondam et celabo faciem meam in die illo, propter omnia mala quae fecit, quia [i]secutus est deos alienos. 19 Nunc itaque scribite vobis [j]canticum istud et [l]docete filios Israël, ut memoriter teneant et ore decantent, et sit mihi carmen istud [m]pro testimonio inter filios Israël. 20 Introducam enim eum in terram, pro qua iuravi patribus eius, [n]lacte et melle manantem. Cumque comederint et saturati [o]crassique fuerint, [p]avertentur ad deos alienos et servient eis [q]detrahentque mihi et irritum facient pactum meum. 21 Postquam invenerint eum mala multa et adflictiones, respondebit ei canticum istud [r]pro testimonio, quod nulla delebit oblivio ex ore seminis sui, [s]scio enim cogitationes eius, quae facturus sit hodie, antequam introducam eum in terram, quam ei pollicitus sum.

---

s v. cp. 4, 26.

t cp. 4, 26; 1 Mc 2, 37.
u cp. 28, 2, 15. — v. cp. 11, 26.

v v. cp. 10, 20.
x Ps 65, 9; Jo 11, 25. — cf. cp. 32, 47; Ps 26, 1.
y v. cp. 1, 8.

a cp. 34, 7. — cf. Ex 7, 7.
b v. Nm 27, 17.
c cp. 3, 27; Nm 20, 12; 27, 13.
d cp. 9, 3.
e cp. 1, 38; 3, 28; Nm 27, 18, 21
f v. cp. 2, 31-35; Nm 21, 21-35.
g v. cp. 7, 2.
6] R. in fs. ss. Ang. c. etc.
h vr. 23; Js 1, 6, 7; 10, 25; 1 Par 22, 13; 28, 20; 1 Mc 2, 64.
i v. cp. 20, 4.
j Js 1, 5.
l v. cp. 7, 2.

m vr. 6; Js 1, 6; 3 Rg 2, 2.
n cp. 1, 21; 7, 18; Js 1, 9; 8, 1; 10, 25.
o cf. cp. 17, 18.
p Nm 4, 15; Js 3, 3; 8, 33; 3 Rg 2, 26; 1 Par 15, 15.
q v. cp. 15, 1.
r v. Lv 23, 34.
s cp. 16, 16; Ex 23, 14, 17; 34, 23.
t Js 8, 34, 35; 4 Rg 23, 2. — v. 2 Es 8, 1-3.
u cp. 4, 10. — cf. 29 11.

v cp. 11, 2.
x Ps 77, 5, 6.
y v. cp. 4, 10.

z cf. cp. 34, 5; Nm 27, 13.
a cf. vr. 23; Nm 27, 19.

b Ex 33, 9; Nm 12, 5.

c Ex 34, 15, 16; Lv 20, 5; Nm 15, 39; Jd 2, 17; 8, 27, 33 etc.
d cp. 32, 15; Jd 2, 12; 10, 6, 13.
e Jd 2, 20.
f 2 Par 12, 5; 15, 2; 24, 20.
g cp. 32, 20; Jb 13, 24; Ps 29, 8; 103, 29; Is 8, 17; 54, 8 (; 64, 7); Jr 33, 5; Ez 39, 23 etc. — cf. Is 59, 2.
h Nm 14, 42; Jd 6, 13.
i vr. 20.
19, 20] v. cp. 4, 1.
j v. cp. 32, 1-43.
l cf. 2 Rg 1, 18.
m vr. 21, 26. — cf. Ps 101, 19.
n v. Ex 3, 8.
o cp. 32, 15; 2 Es 9, 25, 26; Jr 5, 28; Os 13, 6.
p vr. 18.
q Nm 14, 11, 23; 16, 30.
*21] * cf. Catech. R. IV 8, 1.*
r vr. 19, 26.
s cf. Ps 138, 3; Os 5, 3; 13, 5.

defectionem (14-21) novissima monita duobus carminibus resumit (22-30); in quorum primo, proposito themate (32, 1-6), divinis celebratis beneficiis (7-14) descriptaque populi perfidia (15-18), Deum exaltat, qui licet ad

22 Scripsit ergo Moyses canticum et docuit filios Israël. 23 [t]Praecepitque Dominus Iosue filio Nun et ait: [u]Confortare et esto robustus; tu enim introduces filios Israël in terram, quam pollicitus sum, et [v]ego ero tecum.

24 Postquam ergo [w]scripsit Moyses verba legis huius in volumine atque complevit, 25 [y]praecepit levitis, qui portabant arcam foederis Domini dicens: 26 Tollite librum istum et [z]ponite eum in latere arcae foederis Domini Dei vestri, [a]ut sit ibi contra te in testimonium. 27 Ego enim scio contentionem tuam et [b]cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me et ingrediente vobiscum, semper contentiose egistis contra Dominum: quanto magis cum mortuus fuero? 28 Congregate ad me omnes maiores natu per tribus vestras atque doctores, et loquar audientibus eis [c]sermones istos et [d]invocabo contra eos caelum et terram; 29 [e]novi enim quod post mortem meam inique agetis et declinabitis cito de via, quam praecepi vobis; et [f]occurrent vobis mala [g]in extremo tempore, quando feceritis malum in conspectu Domini, ut [h]irritetis eum per opera manuum vestrarum.

30 Locutus est ergo Moyses, audiente universo coetu Israël, [i]verba carminis huius et ad finem usque complevit.

32 1 [a]Audite caeli, quae loquor,
[b]audiat terra verba oris mei.
2 Concrescat ut pluvia [c]doctrina mea,
fluat ut ros eloquium meum,
quasi imber super herbam
et quasi [d]stillae super gramina.
3 Quia nomen Domini invocabo:
date [e]magnificentiam Deo nostro.
4 Dei perfecta sunt opera,
et [f]omnes viae eius iudicia:
Deus [g]fidelis et [h]absque ulla iniquitate,
iustus et rectus.
5 [i]Peccaverunt ei, et non filii eius [j]in sordibus,
[k]generatio prava atque perversa.
6 Haecine reddis Domino, populе stulte et insipiens?
Nunquid non ipse [l]est pater tuus,
[m]qui possedit te et [n]fecit et creavit te?
7 [o]Memento dierum antiquorum,
cogita generationes singulas;
[p]interroga patrem tuum et adnuntiabit tibi,
maiores tuos et dicent tibi.
8 Quando [q]dividebat Altissimus gentes,
quando [r]separabat filios Adam,
constituit terminos populorum
iuxta numerum filiorum Israël;
9 [s]pars autem Domini populus eius,
Iacob funiculus hereditatis eius.
10 Invenit eum [t]in terra deserta,
in loco horroris et vastae solitudinis;
[u]circumduxit eum et [v]docuit
et [x]custodivit quasi pupillam oculi sui.
11 [y]Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos
et super eos volitans
[z]expandit alas suas et adsumpsit eum
atque [a]portavit in umeris suis.
12 [b]Dominus solus dux eius fuit,
et [c]non erat cum eo deus alienus.
13 [d]Constituit eum super excelsam terram
ut comederet fructus agrorum,
ut sugeret [e]mel de petra
[f]oleumque de [g]saxo durissimo;
14 butyrum de armento et lac de ovibus
cum adipe agnorum et arietum filiorum Basan,
et hircos cum [h]medulla tritici,
et [i]sanguinem uvae biberet meracissimum.

22-30] Prph. in sb. s. et vg. Pnt.
t cf. vr. 14.
u v. vr. 6.
v vr. 8; Js 1, 5; 3, 7.
x vr. 9.
y v. vr. 9.
z cf. 4 Rg 22, 8.
a vr. 19, 21.
b cf. Bar 2, 30 — v. cp. 9, 6, 7.
c v. cp. 32, 1-43.
d cp. 30, 19; 32, 1; Is 1, 2.
*29] * Catech. R. IV 15, 15.*
e cp. 32, 5; Jd 2, 11, 19; Os 9,
f cf. Jr 44, 23. [9.
g v. Gn 49, 1.
h cp. 4, 25; 9, 18; 32, 16, 21; 3 Rg 16, 7; 4 Rg 22, 17; Ps 77, 58; Jr 25, 6.
i cf. cp. 4, 25-31; 30, 1-10.

1-43] Cn. ad ll. in sb.
1-4] Tr. p. Prph. ut s. cp. 31, 22.
a v. cp. 4, 26; 30, 19; 31, 28; Ps 49, 4; Is 1, 2.
b Ps 48, 2; 77, 1; Is 34, 1; Mic 1, 2; 6, 1, 2.
(2) Ant. in sb. p. D. 3 Adv. et vg. Nativ. Dñi.
c Is 55, 10, 11. — cf. Jb 29, 22,
d Ps 71, 6; Mic 5, 7. [23.
3] Ant. in sbb. per annum.
e v. cp. 3, 24.
*4] * Catech.. R. III 2, 4.*
f cf. 2 Rg 22, 31; Ps 144, 17; Dn 4, 34; Ap 15, 3.
g Jr 10, 10.
h Jb 34, 10; Ps 91, 16. — cf. Rm 9, 14.
i cp. 31, 29; Is 1, 2-4.
j cf. 2 Pt 2, 12-15.
k Mt 17, 17; Lc 9, 41; Ph 2, 15. — v. Ps 77, 8.
*6] * Dionisii II epist. adv. Sabell.; * Catech. R. I 2, 9; III 5, 6; IV 9, 2.*
l Ex 4, 22; Is 63, 16; 64, 8; Jr 31, 9; Ml 1, 6; Jo 8, 41.
m Ex 15, 16; Ps 73, 2.
n vr. 15; Is 44, 2; 51, 13. — v. Ps 94, 6.
o cp. 4, 32; Jb 8, 8; Ps 76, 6; Ec 7, 40. — cf. Is 63, 11.
p Ps 43, 1; 77, 3, 4.
q Gn 10, 1-32; Ps 73, 17; Ac
r Gn 11, 8. [17, 26.
s Ps 32, 12; Jr 10, 16. — v. Ex 19, 5.
t cp. 8, 15; Jdt 5, 14; Sap 11, 2; Jr 2, Os 13, 5.
u Ps 31, 10.
v cp. 4, 36.
x Ps 16, 8; Pro 7, 2; Zc 2, 8.
y Ex 19, 4.
z Ps 35, 8. — cf. Rt 2, 12; Is 49, 2; 51, 16.
a cp. 1, 31.
b Ps 77, 52, 53.
c Ps 80, 10; Is 43, 12.
d Is 58, 14; Ez 36, 2, 8-12.
e Ps 80, 17.
f Jb 29, 6.
g cp. 8, 15 .
h Ps 80, 17; 147, 14.
i Gn 49, 11; Eccli 39, 31; 50, 16; 1 Mc 6, 34.

vindictam provocatus (19-21), ne religionis hostes insolescant (27-35), et ut promissiones impleantur, spatium paenitentiae concedit, hostibusque reddit poenam talionis (36-43); in altero vero postquam quae-

15 [j]Incrassatus est dilectus et [k]recalcitravit,
incrassatus, impinguatus, dilatatus
[l]dereliquit Deum [m]factorem suum
et recessit a Deo salutari suo.
16 [n]Provocaverunt eum in diis alienis
et in abominationibus ad iracundiam concitaverunt.
17 [o]Immolaverunt [p]daemoniis et non Deo,
diis quos ignorabant;
novi recentesque venerunt,
quos non coluerunt patres eorum.
18 Deum, qui te genuit, dereliquisti,
et [q]oblitus es Domini creatoris tui.
19 [r]Vidit Dominus et ad iracundiam concitatus est,
quia provocaverunt eum [s]filii sui et filiae;
20 et ait: [t]Abscondam faciem meam ab eis
et considerabo novissima eorum;
generatio enim perversa est, et infideles filii.
21 [u]Ipsi me provocaverunt in eo [v]qui non erat Deus
et irritaverunt in [w]vanitatibus suis;
et [v]ego provocabo eos in eo qui non est populus
et in gente [z]stulta irritabo illos.
22 [a]Ignis succensus est in furore meo,
et ardebit usque [b]ad inferni novissima
devorabitque terram cum germine suo
et montium fundamenta comburet.
23 Congregabo super eos mala
et [c]sagittas meas complebo in eis.
24 Consumentur fame, et devorabunt eos aves mo[r]su ama-
[d]dentes bestiarum immittam in eos, [rissimo;
cum furore [e]trahentium super terram atque [f]serpentium.
25 [g]Foris vastabit eos gladius et intus pavor:
iuvenem simul ac virginem,
lactentem cum homine sene.
26 Dixi: Ubinam sunt?
[h]Cessare faciam ex hominibus memoriam eorum:
27 sed propter iram inimicorum distuli,
ne forte superbirent hostes eorum
et dicerent: [i]Manus nostra excelsa,
et non Dominus fecit haec omnia.
28 [j]Gens absque consilio est et sine prudentia.
29 [k]Utinam saperent et intelligerent
ac [l]novissima providerent!
30 Quomodo persequatur [m]unus mille,
et duo fugent decem milia?
Nonne ideo, quia Deus suus [n]vendidit eos,
et Dominus conclusit illos?
31 [o]Non enim est Deus noster ut dii eorum,
et [p]inimici nostri sunt iudices.
32 [q]De vinea Sodomorum vinea eorum
et de suburbanis Gomorrhae;
uva eorum uva [r]fellis et botri amarissimi;
33 fel draconum vinum eorum,
et venenum [s]aspidum insanabile.
34 [t]Nonne haec condita sunt apud me
et signata in thesauris meis?
35 [u]Mea est ultio, et ego retribuam in tempore
[v]ut labatur pes eorum:
[w]iuxta est dies perditionis,
et adesse festinant tempora.
36 [y]Iudicabit Dominus populum suum
et [z]in servis suis miserebitur,
videbit quod infirmata sit manus,
et clausi quoque defecerunt
[a]residuique consumpti sunt.

15] * *cf. Catech. R. IV 15, 12.*
j cf. 1 Rg 2, 29.
k v. cp. 31, 20.
l cp. 31, 16.
m vr. 6.
n Ps 77, 58. — v. Nm 25, 11.
o cp. 28, 64; Ps 105, 37. — cf. Bar 4, 7; 1 Cor 10, 20.
p v. Lv 17, 7.
q Is 17, 10; Jr 2, 27, 32; Os 8,
r cf. Jd 2, 14. [14.
s cf. Is 1, 2.
t v. cp. 31, 17.
u vr. 16, 17.
v Jr 2, 11; 16, 20. — cf. 1 Cor 8, 7.
x 3 Rg 16, 13, 26; Ps 30, 6; Jr 8, 19 etc.; Jn 2, 8; Ac 14, 15.
y (all) Rm 10, 19. — cf. Os 1,
z cf. Ps 73, 18. [9, 10.
a Jr 15, 14; 17, 4; Lm 4, 11. — cf. Jb 20, 26; Ps 88, 47.
b Ps 85, 13.
c Jb 6, 4; Ps 7, 13, 14; 37, 3; Lm 3, 12, 13; Ez 5, 16.
d Lv 26, 22; Ez 5, 17. — cf.
e cf. Lv 11, 42. [Is 56, 9.
f Jr 8, 17; Mic 7, 17.
g Lv 26, 25; Jr 6, 11; 9, 21; Lm 1, 20; Ez 7, 15; 2 Cor 7, 5.
h Jb 18, 17; Ps 33, 17; 108, 15; Eccli 10, 20.
i cf. Nm 14, 13-16; Ps 139, 9; Is 10, 15.
j Is 27, 11; Jr 4, 22.
k cp. 5, 29; Ps 80, 14; Jr 9, 12, Bar 3, 13; Lc 19, 42.
l Js 47, 7; Lm 1, 9. — v. Eccli 7, 40.
m cf. Ps 90, 7; Is 30, 17. — v. Lv 26, 8.
n v. Jd 2, 14.
o 1 Rg 2, 2.
p cf. 1 Rg 4, 8.
q cf. Is 1, 10; Jr 23, 14; Ez 16, 46.
r r cp. 29, 18; Jr 2, 21.
s Jb 20, 14, 16; Ps 57, 5; 139, 4.
t Jb 14, 17; Os 13, 12; Rm 2, 5.
u (all) Rm 12, 19; Heb 10, 30. — Ps 93, 1; Eccli 28, 1; Is 1, 24; 59, 18; Nh 1, 2.
v cf. Ps 93, 18.
x cf. 2 Pt 2, 3.
36] R. in cm. Mm. T. P. — *v. Ps 134, 14.*
y (all) Heb 10, 30. — Ps 134, 14.
z (all) 2 Mc 7, 6. — Ex 32, 12; Jd 2, 18; Ps 89, 13.
a 3 Rg 14, 10; 21, 21.

37 Et dicet: [b]Ubi sunt dii eorum,
in quibus habebant fiduciam,
38 de quorum victimis comedebant adipes
et bibebant vinum libaminum?
[c]Surgant et opitulentur vobis,
et in necessitate vos protegant.
39 Videte quod [d]ego sim solus
et non sit alius deus praeter me:
[e]ego occidam et ego vivere faciam;
[f]percutiam et ego [g]sanabo;
[h]et non est qui de manu mea possit eruere.
40 [i]Levabo ad caelum manum meam
et dicam: Vivo ego in aeternum!
41 Si [j]acuero ut fulgur gladium meum,
et arripuerit iudicium manus mea,
reddam ultionem hostibus meis,
et his qui oderunt me retribuam.
42 Inebriabo sagittas meas sanguine,
et [k]gladius meus devorabit carnes:
de cruore occisorum et de captivitate,
nudati inimicorum [l]capitis.
43 [m]Laudate, gentes, populum eius,
[n]quia sanguinem servorum suorum ulciscetur,
et vindictam retribuet in hostes eorum
et propitius erit terrae populi sui.

44 Venit ergo Moyses et locutus est omnia verba cantici huius in auribus populi ipse et Iosue filius Nun; 45 [o]complevitque omnes sermones istos loquens ad universum Israël. 46 Et dixit ad eos: [p]Ponite corda vestra in omnia verba, quae ego testificor vobis hodie, [q]ut mandetis ea filiis vestris custodire et facere et implere universa quae scripta sunt legis huius; 47 quia non incassum praecepta sunt vobis, sed ut singuli in eis [r]viverent: quae facientes longo perseveretis tempore in terra, ad quam, Iordane transmisso, ingredimini possidendam.

48 Locutusque est Dominus ad Moysen in eadem die dicens: 49 Ascende in [s]montem istum Abarim, id est transituum, in montem Nebo, qui est in terra Moab contra Iericho, et vide terram Chanaan, quam ego tradam filiis Israël obtinendam, et morere in monte. 50 Quem conscendens iungeris populis tuis, [t]sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor et appositus populis suis. 51 [u]Quia praevaricati estis contra me in medio filiorum Israël ad aquas contradictionis in Cades deserti Sin et non sanctificastis me inter filios Israël; 52 [v]e contra videbis terram et non ingredieris in eam, quam ego dabo filiis Israël.

33 Haec est benedictio, qua benedixit Moyses [a]homo Dei filiis Israël ante mortem suam. 2 Et ait:
[b]Dominus de Sinai venit
et de Seir ortus est nobis:
apparuit de monte Pharan,
et [c]cum eo sanctorum milia:
in dextera eius ignea lex.
3 [d]Dilexit populos,
[e]omnes sancti in manu illius sunt;
[f]qui appropinquant pedibus eius
accipient de doctrina illius.
4 [g]Legem praecepit nobis Moyses,
hereditatem multitudinis Iacob.
5 Erit apud rectissimum [h]rex,
congregatis [i]principibus populi cum tribubus Israël.
6 [j]Vivat Ruben et non moriatur,
et sit parvus in numero.

7 Haec est Iudae benedictio:
Audi, Domine, vocem Iudae
et ad populum suum introduc eum.

37] * *cf. Catech. R. III 2, 18.*
b 3 Rg 18, 27; Jr 2, 28.

c Jd 10, 14; Jr 2, 28. — cf. Bar 6, 36.

39] * *cf. Catech. R. IV 9, 12.*
d cp. 4, 35; Is 41, 4; 48, 12.
e 1 Rg 2, 6; 4 Rg 5, 7. — cf. Tb 13, 2; Sap 16, 13; Ap 1, [18.
f Jb 5, 18; Os 6, 2.
g Ex 15, 26.
h Jb 10, 7.
40] *Ant. in Is. 5 Vuln. D. N.*
i Gn 14, 22 ;Ex 6, 8.
j Ps 7, 13; Is 27, 1; 34, 5; 66, 16; Ez 21, 9, 10; Hab 3, 11.

k Jr 46, 10.

l cf. Ps 67, 22.
m (all) Rm 15, 10. — Ps 57, 11; 2 Mc 7, 6.
n Ap 6, 10; 19, 2. — cf. 4 Rg 9, 7; Ps 78, 10.

o cf. cp. 1, 3.
p cp. 11, 18. — v. cp. 6, 6.
q v. cp. 4, 9; 6, 7.

r cf. Lv 18, 5. — v. cp. 30, 20.

s v. Nm 27, 12; 33, 48.

t Nm 20, 24-26, 28; 27, 13; 33, 38.
u Nm 20, 12; 27, 14.

v cp. 3, 37; 34, 4.

a Js 14, 6; 1 Es 3, 2; Ps 89, 1. — cf. Jd 13, 6, 8; 1 Rg 2, 27; 9, 6; 3 Rg 12, 22 etc.
b cf. Ex 19, 18, 20; Jd 5, 4, 5; Ps 67, 8, 9; Hab 3, 3.

c cf. Ps 67, 18; Dn 7, 10; Zc 14, 5; Ac 7, 53; Gal 3, 19; Heb 12, 22; Ju 14; Ap 5, 11.
d cp. 7, 7, 8; 10, 15; Os 11, 1.
e Sap 3, 1. — cf. Is 49, 2; 51, 16; Jo 10, 27, 28.
f cf. Lc 10, 39; Ac 22, 3.

g Jo 1, 17; 7, 19.

h Nm 23, 21. — cf. Ex 15, 18; Jd 8, 23; Is 33, 22.
i Ex 19, 7, 8.
j Gn 49, 3, 4.

(33, 1-25) glorificans tum Deum cui nullus comparari potest (26-97), tum Israël sub Dei praesidio beatum (26-29). Ultimo, ad instar appendicis, Moyses in montem Nebo iussus ascendere totam Palaestinam

[k]Manus eius pugnabunt pro eo,
et adiutor illius contra adversarios eius erit.

8 [l]Levi quoque ait:
[m]Perfectio tua et doctrina tua viro sancto tuo,
[n]quem probasti in tentatione
et iudicasti ad aquas contradictionis.
9 [o]Qui dixit patri suo et matri suae: Nescio vos;
[p]et fratribus suis: Ignoro vos;
et nescierunt filios suos.
[q]Hi custodierunt eloquium tuum,
et pactum tuum servaverunt,
10 [r]iudicia tua, o Iacob,
et legem tuam, o Israël;
[s]ponent thymiama in furore tuo,
et [t]holocaustum super altare tuum.
11 Benedic, Domine, fortitudini eius,
et [u]opera manuum illius suscipe.
[v]Percute dorsa inimicorum eius,
et qui oderunt eum non consurgant.

12 [x]Et Beniamin ait:
Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo:
quasi in thalamo tota die morabitur,
et inter umeros illius requiescet.

13 [y]Ioseph quoque ait:
De [z]benedictione Domini terra eius:
de pomis caeli et [a]rore atque abysso subiacente,
14 de pomis fructuum solis ac lunae,
15 de vertice antiquorum montium,
de pomis [b]collium aeternorum
16 et de frugibus terrae et [c]de plenitudine eius.
Benedictio illius, [d]qui apparuit in rubo,
veniat super caput Ioseph,
et super verticem [e]nazaraei inter fratres suos.
17 [f]Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius,
cornua [g]rhinocerotis cornua illius,
[h]in ipsis ventilabit gentes usque ad terminos terrae.
[i]Hae sunt multitudines Ephraim
et haec milia Manasse.

18 Et Zabulon ait:
[j]Laetare, Zabulon, in exitu tuo;
et, Issachar, in tabernaculis tuis.
19 Populos vocabunt [k]ad montem,
ibi immolabunt [l]victimas iustitiae.
Qui inundationem maris, quasi lac, sugent
et thesauros absconditos harenarum.

20 Et [m]Gad ait:
Benedictus in latitudine Gad.
[n]Quasi leo requievit
cepitque bracchium et verticem.
21 Et [o]vidit principatum suum,
quod in parte sua doctor esset repositus:
qui [p]fuit cum principibus populi
et fecit iustitias Domini
et iudicium suum cum Israël.

22 [q]Dan quoque ait:
[r]Dan catulus leonis [s]fluet largiter de Basan.

23 Et [t]Nephthali dixit:
Nephthali abundantia perfruetur,
et plenus erit benedictionibus Domini;
mare et meridiem [u]possidebit.

k cf. Gn 49, 8.

l cf. Gn 49, 5.
m v. Ex 28, 30.
n v. Ex 17, 7; Nm 20, 13.

o cf. Mt 10, 37.
p v. Ex 32, 26-29.

q Mt 2, 4-7. — cf. Mt 23, 2-4.

r cp. 17, 9-11; Ez 44, 23. — v. Lv 10, 11.
s Ex 30, 7, 8; 1 Rg 2, 28.
t Ps 50, 21; Ez 43, 27.

u Ps 19, 4; Ez 20, 40, 41; 47, 27. — cf. Am 5, 22.
v cf. Ecli 35, 22.

x cf. Gn 49, 27.

y cf. Gn 49, 22.
z Gn 49, 25.
a vr. 28; Gn 27, 28.

b Gn 49, 26; Ps 75, 5; Hab 3, 6. — cf. Ps 89, 2.
c Ps 23, 1.
d Ex 3, 2-4; Ac 7, 30-35.
e Gn 49, 26.
f cf. 1 Par 5, 1.
g v. Nm 23, 22.
h 3 Rg 22, 11; Ps 43, 6; Dn 8, 4; 1 Mc 7, 48.
i cf. Gn 48, 19; Nm 1, 33, 35.

j Gn 49, 13-15.

k Ex 15, 17; Is 2, 3.
l Ps 4, 6; 50, 21.

m Gn 49, 19.

n cf. 1 Par 12, 8.

o v. Nm 32, 1, 5, 16-19.

p Nm 32, 31, 32. — v. Js 1, 12-15; 1 Par 5, 18-22.

q cf. Gn 49, 16.
r cf. Gn 49, 9.
s cf. Js 19, 47; Jd 18, 27.
t cf. Gn 49, 21.

u v. Js 19, 32-39.

conspexisse narratur (34, 1-4), eiusque mortui et sepulti elogium scribitur, commendata praesertim eius cum Deo familiaritate et ipsius singulari miraculorum virtute (5-12).

24 [v]Aser quoque ait:
Benedictus in filiis Aser,
sit placens fratribus suis,
et [x]tingat in oleo pedem suum.
25 Ferrum et aes calceamentum eius:
sicut dies iuventutis tuae, ita et senectus tua.
26 [y]Non est Deus alius ut Deus rectissimi:
[z]ascensor caeli auxiliator tuus,
magnificentia eius discurrunt nubes.
27 [a]Habitaculum eius sursum,
et subter bracchia sempiterna.
Eiciet a facie tua inimicum
dicetque: Conterere.
28 [b]Habitabit Israël confidenter, et solus.
Oculus Iacob in terra frumenti et vini,
[c]caelique caligabunt rore.
29 [d]Beatus es tu, Israël.
Quis similis tui, popule, [e]qui salvaris in Domino?
[f]Scutum auxilii tui
et gladius gloriae tuae.
[g]negabunt te inimici tui,
et tu [h]eorum colla calcabis.

34 [a]Ascendit ergo Moyses de campestribus Moab super montem [b]Nebo in verticem Phasga contra Iericho; [a]ostenditque ei Dominus omnem terram Galaad usque Dan 2 et universum Nephthali terramque Ephraim et Manasse et omnem terram Iuda [c]usque ad mare novissimum 3 et [d]australem partem et [e]latitudinem campi Iericho [f]civitatis palmarum usque [g]Segor; 4 dixitque Dominus ad eum: [h]Haec est terra, pro qua iuravi Abraham, Isaac et Iacob dicens: Semini tuo dabo eam. [i]Vidisti eam oculis tuis et [j]non transibis ad illam.

5 Mortuusque est ibi Moyses [k]servus Domini in terra Moab, [l]iubente Domino, 6 et sepelivit eum in valle terrae Moab contra [m]Phogor, et non [n]cognovit homo sepulcrum eius usque in praesentem diem. 7 [o]Moyses centum et viginti annorum erat quando mortuus est. Non [p]caligavit oculus eius nec dentes illius moti sunt. 8 Fleveruntque eum filii Israël in campestribus Moab [q]triginta diebus; et completi sunt dies planctus lugentium Moysen.

9 Iosue vero filius Nun repletus est [r]spiritu sapientiae, quia [s]Moyses posuit super eum manus suas; et [t]oboedierunt ei filii Israël, feceruntque sicut praecepit Dominus Moysi.

10 Et [u]non surrexit ultra propheta in Israël sicut Moyses, [v]quem nosset Dominus facie ad faciem, 11 in [x]omnibus signis atque portentis, quae misit per eum, ut faceret in terra Aegypti Pharaoni et omnibus servis eius universaeque terrae illius, 12 et cunctam manum robustam magnaque mirabilia, quae fecit Moyses coram universo Israël.

v cf. Gn 49, 20.

x cf. Jb 29, 6.

y v. Ex 15, 11.
z Ps 17, 11; 67, 34, 35; 103, 3; 19, 1; Hab 3, 8.
a Ps 112, 5. — cf. Ps 10, 5.

b Nm 23, 9; 1 Rg 12, 11; Jr 23, 6; 32, 27.
c cf. Gn 27, 28.
d cp. 4, 7, 8; Ps 32, 12; 143, 15. — cf. 2 Rg 7, 23.
e Is 45, 17.
f 2 Rg 22, 3, 31.

g cf. Ps 17, 46; 65, 3; 80, 16.
h cf. Js 10, 24; 3 Rg 5, 3; Bar 4, 25.

a cp. 3, 27; 2 Mc 2, 4.
b cf. Nm 27, 12.

c v. cp. 11, 24,
d cp. 1 ,7.
e cf. Gn 13, 12; 19, 25, 28; 2 Rg 18, 23.
f Jd 1, 16; 3, 13; 2 Par 28, 15.
g Gn 14, 2; 19, 22.
h v. Gn 12, 7; 15, 18; 50, 24.
i v. cp. 1, 37.
j cp. 3, 27; 32, 52.
k Ex 14, 31; Nm 12, 7.
l cp. 32, 50.
m Nm 23, 28.
n cf. Ju 9.
o cp. 31, 2. — cf. Ex 7, 7; Nm 33, 39.
p cf. Gn 27, 1; 48, 10; Js 14, 10, 11; 1 Rg 3, 2; 4, 15.
q Nm 20, 29. — cf. Gn 50, 3.
r r Ex 28, 3; Is 11, 2. — cf. Jd
s Nm 27, 18, 23. [6, 34.
t Js 1, 17.
u cf. cp. 18, 15, 18.
v cp. 5, 4. — v. Ex 33, 11.
x v. cp. 4, 34.

LIBER IOSUE

HEBRAICE "IEHOSUA„

Et factum est post mortem Moysi [a]servi Domini ut loqueretur Dominus ad Iosue filium Nun [b]ministrum Moysi et diceret ei: 2 Moyses servus meus [c]mortuus est, surge et transi Iordanem istum tu et [d]omnis populus tecum in terram quam ego dabo filiis Israël. 3 [e]Omnem locum, quem calcaverit vestigium pedis vestri, vobis tradam, sicut locutus sum Moysi. 4 [f]A deserto et Libano usque ad fluvium magnum Euphraten, omnis terra Hethaeorum usque ad mare magnum contra solis occasum erit terminus vester. 5 [g]Nullus poterit vobis resistere cunctis diebus vitae tuae: [h]sicut fui cum Moyse [i]ita ero tecum: [j]non dimittam nec derelinquam te. 6 [k]Confortare et esto robustus; tu enim sorte divides populo huic terram, pro qua iuravi patribus suis ut traderem eam illis. 7 [k]Confortare igitur et esto robustus valde, ut custodias et facias omnem legem, [l]quam praecepit tibi Moyses servus meus. [m]Ne declines ab ea ad dexteram vel ad sinistram ,ut [n]intelligas cuncta quae agis. 8 Non recedat volumen legis huius ab ore tuo, [o]sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias et facias omnia quae scripta sunt in eo. Tunc diriges viam tuam et intelliges eam. 9 Ecce praecipio tibi: [k]confortare et esto robustus. [p]Noli metuere et noli timere, quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus, ad quaecumque perrexeris.

10 Praecepitque Iosue [q]principibus populi dicens: Transite per medium castrorum et imperate populo ac dicite: 11 Praeparate vobis [r]cibaria; quoniam [s]post diem tertium [t]transibitis Iordanem et intrabitis ad possidendam terram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis.

12 Rubenitis quoque et Gaditis et dimidiae tribui Manasse ait: 13 Mementote sermonis, [u]quem praecepit vobis Moyses famulus Domini dicens: Dominus Deus vester dedit vobis requiem et omnem terram. 14 [v]Uxores vestrae et filii ac iumenta manebunt in terra, quam tradidit vobis Moyses trans Iordanem; vos autem transite armati ante fratres vestros omnes fortes manu et pugnate pro eis, 15 [x]donec det Dominus requiem fratribus vestris, sicut et vobis dedit, et possideant ipsi quoque terram, quam Dominus Deus vester daturus est eis; et [y]sic revertemini in terram possessionis vestrae et habitabitis in ea, quam vobis dedit Moyses, famulus Domini, trans Iordanem contra solis ortum.

16 Responderuntque ad Iosue atque dixerunt: Omnia, quae praecepisti nobis, faciemus et quocumque miseris ibimus. 17 Sicut oboedivimus in cunctis Moysi, ita oboediemus et tibi; tantum sit Dominus Deus tuus [z]tecum, sicut fuit cum Moyse. 18 Qui contradixerit ori tuo et non oboedierit cunctis sermonibus, quos praeceperis ei, moriatur. [a]Tu tantum confortare et viriliter age.

2 Misit igitur Iosue filius Nun de [a]Setim duos viros exploratores in abscondito et dixit eis: Ite et considerate terram urbemque [b]Iericho. Qui pergentes ingressi sunt domum [c]mulieris meretricis nomine Rahab et quieverunt apud eam. 2 Nuntiatumque est regi Iericho et dictum: Ecce viri ingressi sunt huc per noctem de filiis Israël, ut explorarent terram. 3 Misitque rex Iericho ad Rahab dicens: Educ viros, qui venerunt ad te et ingressi sunt domum tuam; [d]exploratores quippe sunt et omnem terram considerare venerunt. 4 [e]Tollensque mulier viros abscondit et ait: Fateor, venerunt ad me, sed

---

a vr. 13, 15; Ex 14, 31; Nm 12, 7; Heb 3, 5 etc.
b Ex 24, 13; 33, 11; Nm 11, [28; Dt 1, 38.
c Dt 34, 5.
d cf. Nm 32, 26, 32.

e Dt 11, 24. — cf. cp. 14, 9.

f Gn 15, 18; Ex 23, 31; Dt 11, 24. — v. Nm 34, 3-12.
5, 6] R. in fr. 2 p. D. 4 Qdg.
g Dt 7, 24.
h vr. 17; Ex 3, 12.
i vr. 9, 17; cp. 3, 7; 6, 27; Dt 31, 8, 23.
j (all) Heb 13, 5. — Gn 28, 15; Dt 31, 6, 8; 1 Par 28, 20.
k vr. 7, 9, 18; cp. 23, 6; Dt 3, 28; 31, 6, 7, 23; 3 Rg 2, 2.
l cp. 11, 15.
m Dt 5, 32; 28, 14.
n 3 Rg 2, 3.
o cp. 23, 6; Ps 1, 2; 118, 97.
9] v. vr. 5, 6.
p Dt 1, 29; 7, 21; 20, 3; 31, 6, 8.

q Dt 16, 18.

r Dt 2, 6, 28. — cf. cp. 5, 12.
s cp. 3, 2.
t Dt 9, 1; 11, 31.

u v. Nm 32, 20-28.

v Nm 32, 26.

x Dt 3, 20.

y cp. 22, 4.

z vr. 5. — cf. cp. 3, 8.
a vr. 6.

a cp. 3, 1; Nm 25, 1; 33, 49.
b cp. 6, 1 ss.; 18, 21; Nm 22, 1 etc. Dt 34, 3; Jd 1, 16; 3 Rg 16, 34; Jdt 4, 3; 1 Mc 9, 50; Mt 22, 9 etc.
c Heb 11, 31; Jc 2, 25. — cf. Mt 1, 5.
d cf. Gn 42, 9.
e cp. 6, 17.

1. Palaestina cisiordanica occupatur (Js 1, 1-12, 24). *Iosue, Deo excitante, Israëlitas hortatur ut Iordanem transeant (1, 1-16), ideoque mittit qui Ierichum explorent (2, 1, 2) atque ab his non sine sui periculo in castra regressis ta-*

nesciebam unde essent; 5 cumque porta clauderetur in tenebris, et illi pariter exierunt, nescio quo abierunt: persequimini cito et comprehendetis eos. 6 Ipsa autem fecit ascendere viros in solarium domus suae, operuitque eos stipula lini quae ibi erat. 7 Hi autem, qui missi fuerant, secuti sunt eos per viam, quae ducit [f]ad vadum Iordanis; illisque egressis, statim porta clausa est.

8 Necdum obdormierant qui latebant, et ecce mulier ascendit ad eos et ait: 9 Novi quod Dominus tradiderit vobis terram; etenim irruit in nos [g]terror vester et [h]elanguerunt omnes habitatores terrae. 10 Audivimus quod [i]siccaverit Dominus aquas maris Rubri ad vestrum introitum, quando egressi estis ex Aegypto, [j]et quae feceritis duobus Amorrhaeorum regibus, qui erant trans Iordanem, [k]Sehon et Og quos interfecistis. 11 Et haec audientes [l]pertimuimus et [m]elanguit cor nostrum nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum; [n]Dominus enim Deus vester ipse est Deus in caelo sursum et in terra deorsum. 12 [o]Nunc ergo iurate mihi per Dominum ut, quomodo ego misericordiam feci vobiscum, ita et vos faciatis cum domo patris mei [p]detisque mihi verum signum 13 ut salvetis patrem meum et matrem, fratres ac sorores meas et omnia quae illorum sunt et eruatis animas nostras a morte. 14 Qui responderunt ei: Anima nostra sit pro vobis in mortem, si tamen non prodideris nos: cumque tradiderit nobis Dominus terram, [q]faciemus in te misericordiam et veritatem. 15 [r]Demisit ergo eos per funem de fenestra (domus enim eius haerebat muro) 16 dixitque ad eos: Ad montana conscendite, ne forte occurrant vobis revertentes, ibique latitate tribus diebus, donec redeant; et sic ibitis per viam vestram. 17 Qui dixerunt ad eam: Innoxii erimus a iuramento hoc quo adiurasti nos, 18 [s]si, ingredientibus nobis terram signum fuerit funiculus iste coccineus, et ligaveris eum in fenestra, per quam demisisti nos; et [t]patrem tuum ac matrem fratresque et omnem cognationem tuam congregaveris in domum tuam. 19 Qui ostium domus tuae egressus fuerit, [u]sanguis ipsius erit in caput eius et nos erimus alieni; cunctorum autem sanguis, qui tecum in domo fuerint, redundabit in caput nostrum, si eos aliquis tetigerit. 20 [v]Quod si nos prodere volueris et sermonem istum proferre in medium, erimus mundi ab hoc iuramento, quo adiurasti nos. 21 Et illa respondit: Sicut locuti estis, ita fiat. Dimittensque eos ut pergerent appendit funiculum coccineum in fenestra.

22 Illi vero ambulantes pervenerunt ad montana et manserunt ibi tres dies, donec reverterentur qui fuerant persecuti; quaerentes enim per omnem viam non reppererunt eos. 23 Quibus urbem ingressis, reversi sunt et descenderunt exploratores de monte et, [w]transmisso Iordane, venerunt ad Iosue filium Nun narraveruntque ei omnia quae acciderant sibi, 24 atque dixerunt: [y]Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras, et timore [z]prostrati sunt cuncti habitatores eius.

3 Igitur Iosue de nocte consurgens movit castra. Egredientesque de [a]Setim venerunt ad Iordanem ipse et omnes filii Israël et morati sunt ibi tres dies. 2 [b]Quibus evolutis, transierunt praecones per castrorum medium 3 et clamare coeperunt: Quando videritis arcam foederis Domini Dei vestri et [c]sacerdotes stirpis leviticae portantes eam, vos quoque consurgite et sequimini praecedentes; 4 [d]sitque inter vos et arcam spatium cubitorum duum milium, ut procul videre possitis et nosse per quam viam ingrediamini, quia prius non ambulastis per eam; et cavete ne appropinquetis ad arcam.

5 Dixitque Iosue ad populum: [e]Sanctificamini, cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia. 6 Et ait ad sacerdotes: [f]Tollite arcam foederis et praecedite populum. Qui iussa complentes tulerunt, et ambulaverunt ante eos.

7 Dixitque Dominus ad Iosue: Hodie incipiam [g]exaltare te coram omni Israël, ut sciant quod, [h]sicut cum Moyse fui, ita et tecum sim. 8 Tu autem praecipe [i]sacerdotibus, qui portant arcam foederis, et dic eis: Cum ingressi fueritis partem aquae Iordanis, [j]state in ea.

9 Dixitque Iosue ad filios Israël: Accedite huc et audite verbum Domini Dei vestri. 10 Et rursum, In hoc, inquit, scietis quod Dominus

f Jd 3, 28; 7, 24.

g Ex 15, 16; 23, 27.
h vr. 11, 24; Ex 15, 15.
i cp. 4, 23; Ex 14, 21.
j v. Nm 21, 23-26; 33-35.
k Ps 134, 11; 135, 19, 20.
l Ex 15, 14, 15 .
m vr. 9; cp. 5, 1; 7, 5. — cf. cp. 14, 8; 2 Rg 17, 10; Ps 21, 15; Is 13, 7; Ez 21, 7.
n Dt 4, 39.
o cf. cp. 6, 22, 23, 25.
p vr. 18.

q Jd 1, 24, 25.
r cf. 1 Rg 19, 12; Ac 9, 25; 2 Cor 11, 33.

s vr. 12.

t vr. 12; cp. 6, 23.

u cf. Mt 27, 25.

v. vr. 14.

x vr. 7.

y cp. 21, 42; Ex 23, 31.
z vr. 9.

a cp. 2, 1.
b cp. 1, 10, 11.

c vr. 8; Dt 31, 9, 25.
d cf. Ex 19, 12.

e cp. 7, 13; Ex 19, 10, 14, 15; Lv 20, 7; Nm 11, 18; 1 Rg 16, 5; Jl 2, 16.
f cp. 6, 6. — cf. Nm 4, 15.

g cp. 4, 14; 1 Par 29, 25; 2 [Par 1, 1.
h cp. 1, 5, 17.
i cf. Nm 3, 31; 4, 15; Dt 31, 25; 1 Rg 6, 15; 2 Rg 15, 24; [1 Par 15, 2.
j vr. 17.

lia audit (3-24), ut ilico hostes adgrediendos censeat. Itaque statim ad Iordanem venit eumque aquis superioribus cohibitis (3, 1-17), transgreditur; erecto deinde monumento (4, 1-25), circumcisis iis qui in deserto nati sunt

l Dt 5, 26; 1 Rg 17, 26; 4 Rg 19, 4 etc.; Ps 83, 3.
m Ex 33, 2; Dt 7, 1; Ps 43, 3; Ecli 10, 18-20. — cf. Ex 23, 29; Dt 7, 22.
n Ac 7, 44, 45.
o (Ps 96, 5;) Mic 4, 13; Zc 4, p cf. Dt 9, 3. [14; 6, 5.
q cp. 4, 2, 4.
r cf. Nm 13, 2.
s vr. 15, 16.
t Ps 113, 3. — cf. Ex 15, 8; Ps 77, 13.

Deus [l]vivens in medio vestri est, et [m]disperdet in conspectu vestro Chananaeum et Hethaeum, Hevaeum et Pherezaeum, Gergesaeum quoque et Iebusaeum et Amorrhaeum; 11 ecce [n]arca foederis [o]Domini omnis terrae [p]antecedet vos per Iordanem: 12 [q]parate duodecim viros de tribubus Israël [r]singulos per singulas tribus, 13 et, [s]cum posuerint vestigia pedum suorum sacerdotes, qui portant arcam Domini Dei universae terrae, in aquis Iordanis, aquae quae inferiores sunt decurrent atque deficient, quae autem desuper veniunt [t]in una mole consistent.

u 1 Par 12, 15; Jr 12, 5; 49, 19; 50, 40.
v Ecli 24, 36. — cf. cp. 4, 19;
x cf. Ps 76, 17. [5, 10, 12.
y 3 Rg 4, 12; 7, 46.
z Dt 4, 49; 4 Rg 14, 25. — cf. cp. 12, 3.
a cp. 4, 7; Ps 113, 3. — cf. Ex 14, 21.
b cp. 4, 22. — cf. Ex 14, 29.

14 Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, ut transiret Iordanem; et sacerdotes, qui portabant [u]arcam foederis, pergebant ante eum. 15 Ingressisque eis Iordanem et [s]pedibus eorum in parte aquae tinctis ([u]Iordanis autem ripas alvei sui [v]tempore messis impleverat), 16 [x]steterunt aquae descendentes in loco uno, et ad instar montis intumescentes apparebant procul ab urbe, quae vocatur Adom, usque ad locum [y]Sarthan; quae autem inferiores erant in [z]mare solitudinis (quod nunc vocatur Mortuum) [a]descenderunt, usquequo omnino deficerent. 17 Populus autem incedebat, contra Iericho; et sacerdotes, qui portabant arcam foederis Domini, stabant super siccam humum in medio Iordanis accincti, [b]omnisque populus per arentem alveum transibat.

a cp. 3, 12.

b cp. 3, 13, 15.
c Dt 27, 2. — cf. 3 Rg 18, 31.
d vr. 8, 19, 20.

4 Quibus transgressis, dixit Dominus ad Iosue: 2 [a]Elige duodecim viros singulos per singulas tribus 3 et praecipe eis ut tollant de medio Iordanis alveo, [b]ubi steterunt pedes sacerdotum, [c]duodecim durissimos lapides, quos ponetis in [d]loco castrorum, ubi fixeritis hac nocte tentoria.

e vr. 21. — cf. Ex 12, 26; 13, 14; Dt 6, 20. — v. Ps 77, 4.
f cp. 3, 16.
g Ex 12, 14; Nm 16, 40.

4 Vocavitque Iosue duodecim viros, quos elegerat de filiis Israël singulos de singulis tribubus, 5 et ait ad eos: Ite ante arcam Domini Dei vestri ad Iordanis medium et portate inde singuli singulos lapides in umeris vestris, iuxta numerum filiorum Israël, 6 ut sit signum inter vos. Et, [e]quando interrogaverint vos filii vestri cras dicentes: Quid sibi volunt isti lapides? 7 respondebitis eis: [f]Defecerunt aquae Iordanis ante arcam foederis Domini, cum transiret eum; idcirco positi sunt lapides isti in [g]monumentum filiorum Israël usque in aeternum. 8 Fecerunt ergo filii Israël, sicut praecepit eis Iosue portantes de medio Iordanis alveo duodecim lapides, ut Dominus ei imperarat, iuxta numerum filiorum Israël, usque ad locum in quo castrametati sunt, ibique posuerunt eos. 9 Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alveo, [b]ubi steterunt sacerdotes qui portabant arcam foederis, et sunt ibi [h]usque in praesentem diem. 10 Sacerdotes autem qui portabant arcam stabant in Iordanis medio, donec omnia complerentur quae Iosue ut loqueretur ad populum praeceperat Dominus et dixerat ei Moyses. Festinavitque populus et transiit. 11 Cumque transissent omnes, transivit et arca Domini, sacerdotesque pergebant ante populum.

h cp. 5, 9; 6, 25; 7, 26; 8, 28, 29; 9, 27; 10, 27; 13, 13; 14, 14; 15, 63; 16, 10; 22, 3, 17.

i cp. 6, 7, 9, 13. — v. Nm 32,
j Nm 32, 28. [20-27.

12 [i]Filii quoque Ruben et Gad et dimidia tribus Manasse armati praecedebant filios Israël, [j]sicut eis praeceperat Moyses; 13 et quadraginta pugnatorum milia per turmas et cuneos incedebant per plana atque campestria urbis Iericho.

k v. cp. 3, 7.

14 In [k]die illo magnificavit Dominus Iosue coram omni Israël, ut timerent eum, sicut timuerant Moysen, dum adviveret. 15 Dixitque ad eum: 16 Praecipe [l]sacerdotibus, qui portant arcam foederis, ut ascendant de Iordane. 17 Qui praecepit eis dicens: Ascendite de Iordane. 18 Cumque ascendissent portantes arcam foederis Domini et siccam humum calcare coepissent, reversae sunt aquae in alveum suum et fluebant [m]sicut ante consueverant.

l cp. 3, 6, 8.

m cp. 3, 15.

19 Populus autem ascendit de Iordane decimo die mensis primi et castrametati sunt in [n]Galgalis contra orientalem plagam urbis Iericho. 20 Duodecim quoque lapides, [o]quos de Iordanis alveo sumpserant, posuit Iosue in Galgalis, 21 et dixit ad filios Israël: [p]Quando interrogaverint filii vestri cras patres suos et dixerint eis: Quid sibi volunt lapides isti? 22 docebitis eos atque dicetis: [q]Per arentem alveum transivit Israël Iordanem istum, 23 siccante Domino Deo vestro aquas eius in conspectu vestro donec transiretis, 24 [r]sicut fecerat prius in

n cp. 5, 9; 9, 6; 10, 6 etc. Jd 2, 1; 3, 19; 1 Rg 10, 8; 11, 14; 2 Rg 19, 15, 40; Mic 6,
o vr. 3, 9. [5.
p vr. 6.
q vr. 3, 17.
r cp. 2, 10; Ex 14, 21; 2 Es 9, 11 etc.

(5, 1-9), et in celebrando paschate adhibitis, iam manna sublato, novis terrae frugibus (10-12), ad urbem accedit (13-16). Quam cum, sacerdotes arcam ferentes sex dies circumirent (6, 1-14), tandem die septimo,

mari Rubro, quod siccavit donec transiremus; 25 [s]ut discant omnes terrarum populi [t]fortissimam Domini manum, ut et vos [u]timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore.

5 Postquam ergo [a]audierunt omnes reges Amorrhaeorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam, et cuncti reges Chanaan, [b]qui propinqua possidebant magni maris loca, quod [c]siccasset Dominus fluenta Iordanis coram filiis Israël, donec transirent, [d]dissolutum est cor eorum, et [e]non remansit in eis spiritus, timentium introitum filiorum Israël.

2 Eo tempore ait Dominus ad Iosue: Fac tibi [f]cultros lapideos et circumcide secundo filios Israël.

3 Fecit quod iusserat Dominus et circumcidit filios Israël in [g]colle praeputiorum. 4 Haec autem causa est secundae circumcisionis: [h]omnis populus, qui egressus est de Aegypto generis masculini, universi bellatores viri mortui sunt in deserto per longissimos viae circuitus: 5 qui omnes circumcisi erant; populus autem, qui natus est in deserto 6 [i]per quadraginta annos itineris latissimae solitudinis incircumcisus fuit, donec consumerentur qui non audierant vocem Domini, et quibus ante [j]iuraverat, ut non ostenderet eis [k]terram lacte et melle manantem. 7 [l]Horum filii in locum successerunt patrum, et circumcisi sunt a Iosue, quia, sicut nati fuerant, in praeputio erant, nec eos in via aliquis circumciderat. 8 Postquam autem omnes circumcisi sunt, manserunt in eodem castrorum loco, [m]donec sanarentur.

9 Dixitque Dominus ad Iosue: Hodie abstuli [n]opprobrium Aegypti a vobis. Vocatumque est nomen loci illius [o]Galgala usque in praesentem diem.

10 Manseruntque filii Israël in Galgalis et fecerunt Phase [p]quartadecima die mensis ad vesperum in campestribus Iericho 11 et comederunt de frugibus terrae die altero, azymos panes et polentam ejusdem anni.

12 [q]Defecitque manna, postquam comederunt de frugibus terrae, nec usi sunt ultra cibo illo filii Israël, sed comederunt de frugibus praesentis anni terrae Chanaan.

13 Cum autem esset Iosue in agro urbis Iericho, levavit oculos et vidit [r]virum stantem contra se [s]evaginatum tenentem gladium perrexitque ad eum et ait: Noster es an adversariorum? 14 Qui respondit: Nequaquam, sed sum [t]princeps [u]exercitus Domini et nunc venio. 15 [v]Cecidit Iosue pronus in terram et adorans ait: Quid dominus meus loquitur ad servum suum? 16 [x]Solve, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis, [y]locus enim in quo stas sanctus est. Fecitque Iosue ut sibi fuerat imperatum.

6 Iericho autem clausa erat atque [a]munita timore filiorum Israël, et nullus egredi audebat aut ingredi.

2 Dixitque Dominus ad Iosue: [b]Ecce dedi in manu tua Iericho et regem ejus omnesque fortes viros. 3 Circuite urbem cuncti bellatores semel per diem. Sic facietis sex diebus, 4 septimo autem die sacerdotes tollant septem bucinas, [c]quarum usus est in iubileo, et praecedant arcam foederis, septiesque circuibitis civitatem et [d]sacerdotes clangent bucinis. 5 Cumque insonuerit vox tubae [e]longior atque concisior et in auribus vestris increpuerit, [f]conclamabit omnis populus vociferatione maxima; et muri funditus corruent civitatis ingredienturque singuli per locum contra quem steterint.

6 Vocavit ergo Iosue filius Nun sacerdotes et dixit ad eos: [g]Tollite arcam foederis, et septem alii sacerdotes tollant septem iubileorum bucinas et incedant ante arcam Domini. 7 Ad populum quoque ait: Ite et circuite civitatem [h]armati praecedentes arcam Domini. 8 Cumque Iosue verba finisset, et septem sacerdotes septem bucinis clangerent ante arcam foederis Domini, 9 omnisque praecederet armatus exercitus, reliquum vulgus [i]arcam sequebatur, ac bucinis omnia concrepabant.

10 Praeceperat autem Iosue populo dicens: Non clamabitis nec audietur vox vestra neque ullus sermo ex ore vestro egredietur, donec veniat dies in quo dicam vobis: Clamate et vociferamini. 11 Circuivit ergo arca Domini civitatem semel per diem et reversa in castra mansit ibi.

s 3 Rg 8, 42, 43.
t Dt 3, 24; Ps 88, 14.
u Ex 14, 31; Dt 6, 2.

a Ex 15, 14.

b cp. 13, 3; Nm 13, 29. — cf. Is 23, 1, 11.
c cf. cp. 3, 16.
d v. cp. 2, 9, 11, 24.
e 3 Rg 10, 5.
f Ex 4, 25.

g cf. vr. 9.

h Nm 14, 29; 26, 64, 65; Dt 2, 16; Ps 105, 26; 1 Cor 10, 5; Heb 3, 17.

i Nm 14, 33; Dt 1, 3; 2, 7, 14; 8, 4; Ps 94, 10.

j Nm 14, 23; Ps 94, 11; Heb 3, [11.
k v. Ex 3, 8.
l Nm 14, 31; Dt 1, 39.

m cf. Gn 34, 35.
n Gn 34, 14.
o cp. 4, 19.

p Ex 12, 6; Lv 23, 5; Nm 9, 5.

q Ex 16, 35; Jdt 5, 15.

r Gn 18, 2; 32, 24; Ac 1, 10. — cf. Ex 23, 20, 23.
s Nm 22, 23, 31.
t cf. Ex 14, 19.
u 3 Rg ,22 19. — cf. Gn 32, 2; Ps 102, 21.
*15] * cf. Catech. R. III 2, 8.*
v Gn 17, 3.
x Ex 3, 5; Ac 7, 33.
y cf. Gn 28, 16, 17.

a cf. Nm 13, 29.
b cp. 2, 9, 24; Dt 7, 24; 2 Es 9, 24. — cf. cp. 8, 1.

c Lv 23, 24; 25, 9.
d Nm 10, 8.
e Nm 10, 6, 7.
f cf. Jd 7 ,19, 20.

g cp. 5, 6.

h cp. 4, 12, 13.

i vr. 13; Is 52, 12; 58, 8.

concrepantibus bucinis et populo vociferante, ingenti ruina capit eiusque cives penitus interimit (15-23); ex spoliis autem alias igne comburit, alias Deo dicat (24-27). At cum Achan aliquid praedae

12 Igitur, Iosue de nocte consurgente, [j]tulerunt sacerdotes arcam Domini 13 et septem ex eis septem bucinas, quarum in iubileo usus est; praecedebantque arcam Domini ambulantes atque clangentes; et armatus populus ibat ante eos, vulgus autem reliquum sequebatur arcam et bucinis personabat. 14 Circuieruntque civitatem secundo die semel et reversi sunt in castra: sic fecerunt sex diebus. 15 Die autem septimo, diluculo consurgentes circuierunt urbem, sicut dispositum erat, septies. 16Cumque septimo circuitu clangerent bucinis sacerdotes, dixit Iosue ad omnem Israël: Vociferamini; tradidit enim vobis Dominus civitatem. 17 Sitque civitas haec [k]anathema et omnia, quae in ea sunt, Domino; sola Rahab meretrix vivat cum universis qui cum ea in domo sunt; [l]abscondit enim nuntios, quos direximus. 18 Vos autem cavete [m]ne de his, quae praecepta sunt, quippiam contingatis, et sitis praevaricationis rei et omnia castra Israël [n]sub peccato sint atque [o]turbentur. 19[p]Quidquid autem auri et argenti fuerit et vasorum aeneorum ac ferri Domino consecretur repositum in thesauris eius.

20 Igitur, omni populo vociferante et clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitusque increpuit, [q]muri ilico corruerunt; et ascendit unusquisque per locum, qui contra se erat; ceperuntque civitatem 21 et [r]interfecerunt omnia, quae erant in ea, a viro usque ad mulierem, ab infante usque ad senem. Boves quoque et oves et asinos in ore gladii percusserunt.

22 Duobus autem viris, qui [s]exploratores missi fuerant, dixit Iosue: Ingredimini domum mulieris meretricis et producite eam et omnia quae illius sunt, [t]sicut illi iuramento firmastis. 23 [u]Ingressique iuvenes eduxerunt Rahab et [v]parentes eius fratres quoque et cunctam supellectilem ac cognationem illius et [w]extra castra Israël manere fecerunt. 24 Urbem autem et omnia, quae erant in ea, succenderunt [x]absque auro et argento et vasis aeneis ac ferro, quae in aerarium Domini consecrarunt. 25 [z]Rahab vero meretricem et domum patris eius et omnia quae habebat fecit Iosue vivere, et [a]habitaverunt in medio Israël [b]usque in praesentem diem, eo quod absconderit nuntios, quos miserat ut explorarent Iericho.

In tempore illo imprecatus est Iosue dicens: 26 Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit et aedificaverit civitatem Iericho. [c]In primogenito suo fundamenta illius iaciat et in novissimo liberorum ponat portas eius.

27 [d]Fuit ergo Dominus cum Iosue, [e]et nomen eius vulgatum est in omni terra.

7 Filii autem Israël [a]praevaricati sunt mandatum et usurpaverunt de anathemate; nam [b]Achan filius Charmi filii Zabdi filii Zare de tribu Iuda tulit aliquid de anathemate. Iratusque est Dominus contra filios Israël.

2 Cumque mitteret Iosue de Iericho viros contra Hai, quae est iuxta [c]Bethaven ad orientalem plagam oppidi Bethel, dixit eis: Ascendite et explorate terram. Qui praecepta complentes exploraverunt Hai, 3 et reversi dixerunt ei: Non ascendat omnis populus; sed duo vel tria milia virorum pergant et deleant civitatem. Quare omnis populus frustra vexabitur contra hostes paucissimos?

4 Ascenderunt ergo tria milia pugnatorum, [d]qui statim terga vertentes 5 percussi sunt a viris urbis Hai, et corruerunt ex eis triginta-sex homines; persecutique sunt eos adversarii de porta usque ad Sabarim. et ceciderunt per prona fugientes; pertimuitque cor populi et [e]instar aquae liquefactum est.

6 Iosue vero [f]scidit vestimenta sua et [g]pronus cecidit in terram coram arca Domini usque ad vesperam, tam ipse quam omnes senes Israël, miseruntque [h]pulverem super capita sua, 7 et dixit Iosue: Heu, Domine Deus, [i]quid voluisti traducere populum istum Iordanem fluvium, ut traderes nos in manus Amorrhaei et perderes? Utinam, ut coepimus, mansissemus trans Iordanem. 8 Mi Domine Deus, quid dicam videns Israëlem hostibus suis terga vertentem? 9 Audient Chananaei et omnes habitatores terrae, et pariter conglobati circumdabunt nos atque [j]delebunt nomen nostrum de terra; et [k]quid facies magno nomini tuo?

---

j v. cp. 3, 6.

ñ Lv 27, 28; Dt 20, 17. — cf. Nm 21, 3.
l cp. 2, 4; Heb 11, 31.
m Dt 13, 17.
n cf. cp. 7, 12.
o cp. 7, 25; 1 Par 2, 7.
*19] * cf. Catech. R. III 9.*
p vr. 24; Lv 27, 28.

q vr. 5; 2 Mc 12, 15; Heb 11, 30.
r cf. Dt 7, 2. — v. cp. 24, 11.

s cp. 2, 1.

t cp. 2, 14.
u Heb 11, 31.
v cp. 2, 13.
x cf. Nm 31, 19.
y vr. 19; cp. 8, 2.

z cf. Jd 1, 25.
a cf. Dt 7, 2; 20, 16, 17. — v. Mt 1, 5.
b cf. cp. 9, 27; 13, 13; 14, 14.

c (all) 3 Rg 16, 34.

d v. cp. 1, 5.
e cp. 9, 9.

a cf. cp. 6, 18; 22, 20.
b 1 Par 2, 7.

c cp. 18, 12; 1 Rg 13, 5; 14, 23; Os 4, 15; 5, 8; 10, 5.

d Lv 26, 17; Dt 28, 25.

e cf. cp. 2 ,9, 11; Ps 21, 15.
f Gn 37, 29, 34; Nm 14, 6; 2 Rg 1, 11; 13, 31; Ac 14, [14 etc.
g Nm 14, 5.
h 1 Rg 4, 12; 2 Rg 1, 2; 13, 19; 15, 32; Jdt 4, 16 etc.
i cf. Ex 5, 22; 4 Rg 3, 10.

j v. Ps 82, 5.
k cf. Ex 32, 12; Nm 14, 13; Dt 9, 28.

clam sibi sumpsisset, filii Israël oppugnatione Hai prohibentur, donec detectus praevaricator mortique damnatus lapidibus obruitur (7, 1-8, 30). Interea regionis occupatio intermittitur, nec resumitur

10 Dixitque Dominus ad Iosue: Surge, cur iaces pronus in terra?
11 Peccavit Israël et [l]praevaricatus est pactum meum; tuleruntque de
[m]anathemate et furati sunt atque mentiti et absconderunt inter vasa
sua. 12 [n]Nec poterit Israël stare ante hostes suos [o]eosque fugiet,
quia [p]pollutus est anathemate. Non ero ultra vobiscum, donec conteratis eum [q]qui huius sceleris reus est. 13 Surge, sanctifica populum
et dic eis: [r]Sanctificamini in crastinum; haec enim dicit Dominus
Deus Israël: Anathema in medio tui est, Israël; non poteris stare
coram hostibus tuis, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus est
scelere. 14 Accedetisque mane singuli [s]per tribus vestras, et quamcumque tribum sors invenerit, accedet per cognationes suas et cognatio per domos domusque per viros; 15 [t]et quicumque ille in hoc
facinore fuerit deprehensus, comburetur igni cum omni substantia
sua, quoniam [u]praevaricatus est pactum Domini et fecit [v]nefas in
Israël.

16 Surgens itaque Iosue mane [x]applicuit Israël per tribus suas, et
inventa est tribus Iuda. 17 Quae cum iuxta familias suas esset oblata,
inventa est familia [y]Zare, illam quoque per domos offerens repperit
Zabdi, 18 cuius domum in singulos dividens viros invenit Achan filium
Charmi filii Zabdi filii Zare de tribu Iuda. 19 Et ait Iosue ad Achan:
Fili mi, [z]da gloriam Domino Deo Israël et [a]confitere atque [b]indica
mihi quid feceris; ne abscondas.

20 Responditque Achan Iosue et dixit ei: [c]Vere ego peccavi Domino
Deo Israël, [d]et sic et sic feci: 21 vidi enim inter spolia pallium coccineum valde bonum et ducentos siclos argenti regulamque auream
quinquaginta siclorum et concupiscens abstuli et abscondi in terra
contra medium tabernaculi mei, argentumque fossa humo operui.
22 Misit ergo Iosue ministros, qui currentes ad tabernaculum illius
reppererunt cuncta abscondita in eodem loco et argentum simul;
23 auferentesque de tentorio tulerunt ea ad Iosue et ad omnes filios
Israël proieceruntque ante Dominum.

24 Tollens itaque Iosue Achan filium Zare argentumque et pallium
et auream regulam filios quoque et filias eius, boves et asinos et oves
ipsumque tabernaculum et cunctam supellectilem, et omnis Israël
cum eo duxerunt eos ad [e]vallem Achor, 25 ubi dixit Iosue: [f]Quia
turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac. [g]Lapidavitque eum
omnis Israël, et [h]cuncta, quae illius erant, igne consumpta sunt.
26 Congregaveruntque super eum, [i]acervum magnum lapidum, qui
permanet [j]usque in praesentem diem. Et [k]aversus est furor Domini
ab eis, vocatumque est nomen loci illius vallis Achor [l]usque hodie.

8 Dixit autem Dominus ad Iosue: [a]ne timeas neque formides: tolle
tecum omnem multitudinem pugnatorum et consurgens ascende in
oppidum Hai; [b]ecce tradidi in manu tua regem eius et populum urbemque et terram. 2 Faciesque urbi Hai et regi eius [c]sicut fecisti
Iericho et regi illius; [d]praedam vero et omnia animantia diripietis
vobis. Pone insidias urbi post eam.

3 Surrexitque Iosue et omnis exercitus bellatorum cum eo, ut ascenderent in Hai; et electa triginta milia virorum fortium misit nocte,
4 praecepitque eis dicens: [e]Ponite insidias post civitatem, nec longius
recedatis et eritis omnes parati; 5 ego autem et reliqua multitudo,
quae mecum est, accedemus ex adverso contra urbem; cumque exierint
contra nos, [f]sicut ante fecimus, fugiemus et terga vertemus, 6 donec
persequentes [g]ab urbe longius protrahantur; putabunt enim nos fugere
[h]sicut prius. 7 Nobis ergo fugientibus et illis persequentibus, consurgetis de insidiis et vastabitis civitatem; tradetque eam Dominus
Deus vester in manus vestras. 8 Cumque ceperitis, succendite eam;
et sic omnia facietis [i]ut iussi. 9 Dimisitque eos et perrexerunt ad locum insidiarum sederuntque inter Bethel et Hai ad occidentalem plagam urbis Hai. Iosue autem nocte illa in medio mansit populi.

10 Surgensque diluculo recensuit socios et ascendit cum senioribus
in fronte exercitus vallatus auxilio pugnatorum. 11 Cumque venissent
et [i]ascendissent ex adverso civitatis, steterunt ad septentrionalem
urbis plagam, inter quam et eos erat vallis media. 12 Quinque autem
milia viros elegerat et posuerat in insidiis inter Bethel et Hai, ex

l vr. 15. — cf. Dt 6, 17-25.
m cp. 6, 15, 18.
n Nm 14, 45; Jd 2, 14. — cf. Dt 11, 22, 23.
o vr. 8. — cf. Dt 28, 25.
p cp. 6, 18.
q vr. 11.
r cp. 3, 5; Lv 20, 7; Nm 11, 18; 1 Rg 16, 5.
s 1 Rg 10, 19.
t 1 Rg 14, 38, 39.
u vr. 11.
v Gn 34, 7; Jd 20, 6.
x cf. 1 Rg 10, 20, 21; 14, 42.
y Nm 26, 20.
*19] * Catech. R. III 9, 15.*
z 1 Rg 6, 5; Jr 13, 16; Ml 2, 2; Jo 9, 24.
a Nm 5, 6, 7; 2 Par 30, 22; 2 Es 10, 11; Dn 9, 4.
b 1 Rg 14, 43.
c 2 Rg 12, 13.
d 4 Rg 9, 12.
e vr. 26; cp. 15, 7; Is 65, 10; Os 2, 15.
f cp. 6, 18; 1 Par 2, 7. — cf. 1 Rg 15, 33; Ac 16, 20.
g Lv 20, 2; 24, 14; Dt 13, 10; 17, 5 etc.
h cp. 22, 20. — cf. Dt 13, 15-17.
i cp. 8, 29; 2 Rg 18, 17. — cf. Lm 3, 53.
j v. cp. 6, 25.
k Dt 13, 17.
l Is 65, 10; Os 2, 15.
a cp. 1, 9; 10, 25; Dt 1, 21; 7, 18; 31, 8.
b cp. 2, 24; 6, 2.
c cp. 6, 21, 24.
d vr. 27; Dt 20, 14.
e cf. Jd 20, 29.
f cp. 7, 4, 5.
g vr. 16.
h 2 Rg 13, 28.
i vr. 5.

nisi postquam, lex eiusque sanctio sollemniter in monte Hebal promulgata est (30-35), et postquam Gabaonitae, qui callide cum Iosue foedus inierant (9, 1-27), a quinque Amorrhaerum regibus obsessi Israëlem

occidentali parte eiusdem civitatis. 13 Omnis vero reliquus exercitus ad aquilonem aciem dirigebat, ita ut novissimi illius multitudinis occidentalem plagam urbis attingerent. Abiit ergo Iosue nocte illa et stetit in vallis medio.

14 Quod cum vidisset rex Hai, festinavit mane et egressus est cum omni exercitu civitatis direxitque aciem [j]contra desertum [k]ignorans quod post tergum laterent insidiae. 15 Iosue vero et omnis Israël [l]cesserunt loco simulantes metum et fugientes per solitudinis viam, 16 At illi vociferantes pariter et se mutuo cohortantes persecuti sunt eos: 17 [m]Cumque recessissent a civitate et ne unus quidem in urbe Hai et Bethel remansisset qui non persequeretur Israël (sicut eruperant aperta oppida relinquentes), 18 dixit Dominus ad Iosue: [n]Leva clipeum qui in manu tua est, contra urbem Hai, quoniam tibi tradam eam.

19 Cumque elevasset clipeum ex adverso civitatis, insidiae, quae latebant, surrexerunt confestim et pergentes ad civitatem ceperunt et succenderunt eam. 20 Viri autem civitatis, qui persequebantur Iosue, respicientes et videntes fumum urbis ad caelum usque conscendere non potuerunt ultra huc illucque diffugere, praesertim cum hi, qui simulaverant fugam et tendebant ad solitudinem, contra persequentes fortissime restitissent. 21 Videnque Iosue et omnis Israël quod capta esset civitas et fumus urbis ascenderet reversus percussit viros Hai. 22 Siquidem et illi, qui ceperant et succenderant civitatem, egressi ex urbe contra suos medios hostium ferire coeperunt. Cum ergo ex utraque parte adversarii caederentur, ita ut [o]nullus de tanta multitudine salvaretur, 23 regem quoque urbis Hai apprehenderunt viventem et obtulerunt Iosue.

24 Igitur omnibus interfectis, qui Israëlem ad deserta tendentem fuerant persecuti, et in eodem loco gladio corruentibus, reversi filii Israël percusserunt civitatem. 25 Erant autem, qui in eodem die conciderant a viro usque ad mulierem duodecim milia hominum omnes urbis Hai. 26 Iosue vero [p]non contraxit manum, quam in sublime porrexerat [q]tenens clipeum, donec interficerentur omnes habitatores Hai. 27 Iumenta autem et praedam civitatis diviserunt sibi filii Israël, [r]sicut praeceperat Dominus Iosue. 28 Qui succendit urbem et fecit eam [s]tumulum sempiternum; 29 [t]regem quoque eius suspendit in patibulo [u]usque ad vesperam et solis occasum. Praecepitque Iosue, et [u]deposuerunt cadaver eius de cruce proieceruntque in ipso introitu civitatis, [v]congesto super eum magno acervo lapidum, qui permanet usque in praesentem diem.

30 Tunc aedificavit Iosue altare Domino Deo Israël in monte Hebal, 31 [x]sicut praeceperat Moyses famulus Domini filiis Israël, et scriptum est in [y]volumine legis Moysi: altare vero de lapidibus [z]impolitis, quos ferrum non tetigit. Et obtulit super eo holocausta Domino immolavitque pacificas victimas. 32 Et scripsit super [a]lapides deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat coram filiis Israël.

33 Omnis autem populus et maiores natu ducesque ac iudices stabant ex utraque parte arcae in conspectu sacerdotum, [b]qui portabant arcam foederis Domini, [c]ut advena ita et indigena. Media pars eorum iuxta montem Garizim et media iuxta montem Hebal, [d]sicut praeceperat Moyses famulus Domini. Et primum quidem [e]benedixit populo Israël; 34 post haec legit omnia [f]verba benedictionis et maledictionis et [g]cuncta, quae scripta erant in legis volumine. 35 Nihil ex his, quae Moyses iusserat, reliquit intactum, sed universa replicavit coram omni multitudine Israël, [h]mulieribus ac parvulis et advenis, qui inter eos morabantur.

9 Quibus auditis, cuncti reges trans Iordanem, qui versabantur in [a]montanis et campestribus, in maritimis ac litore [b]magni maris, hi quoque qui habitabant iuxta Libanum, [c]Hethaeus et Amorrhaeus, Chananaeus, Pherezaeus et Hevaeus et Iebusaeus 2 congregati sunt pariter, ut pugnarent contra Iosue et Israël uno animo eademque sententia.

3 At [d]hi, qui habitabant in [e]Gabaon, audientes cuncta quae fecerat Iosue [f]Iericho et [g]Hai 4 et callide cogitantes tulerunt sibi cibaria, saccos veteres asinis imponentes et utres vinarios scissos atque con-

j v. Dt 1, 1.
k Jd 20, 34.
l Jd 20, 36.
m vr. 6.
n vr. 26.
o Dt 7, 2.
p cf. Ex 17, 11-13.
q vr. 18.
r vr. 2.
s Dt 13, 16.
t cp. 10, 26.
u cp. 10, 27; Dt 21, 22, 23. — cf. Jo 19, 31.
v cp. 7, 26.
x Dt 27, 2-8.
y Dt 17, 18; 28, 58, 61; 29, 20, 27; 31, 34.
z Ex 20, 25.
a Dt 27, 2-4.
b cp. 3, 6, 8; Dt 31, 9. — cf. [Dt 31, 25.
c v. vr. 35.
d Dt 11, 29; 27, 12.
e v. Nm 6, 22-27.
f Dt 30, 19. — v. Dt 28, 2-68.
g Dt 31, 11; 2 Es 8, 2, 3; 13, 1.
h Dt 29, 11; 31, 12.
a Dt 1, 7.
b Nm 34, 6.
c cp. 3, 10; 12, 8; Ex 3, 8, 17; 13, 5 etc.
d cp. 11, 19; 2 Rg 21, 1, 2.
e cp. 10, 2, 10, 12; 18, 25; 2 Rg 2, 12; 21, 1, 2; 3 Rg 3, 4, 5; 9, 2; 1 Par 16, 39 etc.
f cp. 6, 21, 24.
g cp. 8, 26, 28.

sutos 5 calceamentaque perantiqua, quae ad indicium vetustatis pittaciis consuta erant, induti veteribus vestimentis, panes quoque, quos portabant ob viaticum, duri erant et in frusta comminuti, 6 perrexeruntque ad Iosue, qui tunc morabatur in [h]castris Galgalae, et dixerunt ei atque simul omni Israëli: De terra longinqua venimus pacem vobiscum facere cupientes. Responderuntque viri Israël ad eos atque dixerunt: 7 Ne forte in terra, quae nobis sorte debetur, habitetis, et non [i]possimus foedus inire vobiscum. 8 At illi ad Iosue, [j]Servi, inquiunt, tui sumus. Quibus Iosue ait: Quinam estis vos? et unde venistis? 9 Responderunt: [k]De terra longinqua valde venerunt servi tui in nomine Domini Dei tui; [l]audivimus enim famam potentiae eius, cuncta quae fecit in Aegypto 10 [m]et duobus regibus Amorrhaeorum, qui fuerunt trans Iordanem, Sehon regi Hesebon et Og regi Basan qui erat in [n]Astaroth. 11 Dixeruntque nobis seniores et omnes habitatores terrae nostrae: Tollite in manibus cibaria ob longissimam viam et occurrite eis et dicite: Servi vestri sumus, foedus inite nobiscum. 12 En panes: quando egressi sumus, de domibus nostris ut veniremus ad vos, calidos sumpsimus, nunc sicci facti sunt et vetustate nimia comminuti; 13 utres vini novos implevimus, nunc rupti sunt et soluti; vestes et calceamenta, quibus induimur et quae habemus in pedibus, ob longitudinem longioris viae trita sunt et paene consumpta.

14 Susceperunt igitur de cibariis eorum et [o]os Domini non interrogaverunt. 15[p]Fecitque Iosue cum eis pacem et, inito foedere, pollicitus est quod non occiderentur. Principes quoque multitudinis iuraverunt eis. 16 Post dies autem tres initi foederis, audierunt quod in vicino habitarent et [q]inter eos futuri essent. 17Moveruntque castra filii Israël, et venerunt in civitates eorum die tertio, quarum haec vocabula sunt: [r]Gabaon et[s]Caphira et [t]Beroth et [u]Cariathiarim; 18 et non percusserunt eos, eo quod iurassent eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Israël.

Murmuravit itaque omne vulgus contra principes, 19 qui responderunt eis: Iuravimus illis in nomine Domini Dei Israël, et idcirco non possumus eos contingere. 20 Sed hoc faciemus eis: reserventur quidem ut vivant, [v]ne contra nos ira Domini concitetur, [x]si peieraverimus; 21 sed sic vivant, ut in usus universae multitudinis [y]ligna caedant aquasque comportent.

Quibus haec loquentibus, 22 vocavit Gabaonitas Iosue et dixit eis: Cur nos decipere fraude voluistis, ut diceretis: [z]Procul valde habitamus a vobis, [a]cum in medio nostri sitis? 23 Itaque sub maledictione eritis et non deficiet de stirpe vestra ligna caedens aquasque comportans in domum Dei mei. 24Qui responderunt: Nuntiatum est nobis servis tuis, quod [b]promisisset Dominus Deus tuus Moysi servo suo, ut traderet vobis omnem terram et disperderet cunctos habitatores eius; [c]timuimus igitur valde et providimus animabus nostris vestro terrore compulsi, et hoc consilium inivimus. 25 Nunc autem in manu tua sumus: quod tibi bonum et rectum videtur fac nobis. 26 Fecit ergo Iosue, ut dixerat, et liberavit eos de manu filiorum Israël, ut non occiderentur, 27decrevitque in illo die eos esse in ministerio cuncti populi et altaris Domini caedentes ligna et aquas comportantes usque in praesens tempus, [d]in loco quem Dominus elegisset.

10 Quae cum audisset Adonisedec rex Ierusalem, quod scilicet [a]cepisset Iosue Hai et subvertisset eam ([b]sicut enim fecerat Iericho et regi eius, sic fecit Hai et regi illius) et quod [c]transfugissent Gabaonitae ad Israël et essent foederati eorum, 2 [d]timuit valde. Urbs enim magna erat Gabaon et una civitatum regalium et maior oppido Hai omnesque bellatores eius fortissimi.

3 Misit ergo Adonisedec rex [e]Ierusalem ad Oham regem [f]Hebron et ad Pharam regem [g]Ierimoth, ad Iaphia quoque regem [h]Lachis et ad Dabir regem [i]Eglon dicens: 4 Ad me ascendite et ferte praesidium, ut expugnemus Gabaon, [j]quare transfugerit ad Iosue et ad filios Israël.

5 [k]Congregati igitur ascenderunt quinque reges Amorrhaeorum, rex Ierusalem, rex Hebron, rex Ierimoth, rex Lachis, rex Eglon simul cum exercitibus suis et castrametati sunt circa Gabaon oppugnantes eam.

6 Habitatores autem Gabaon urbis obsessae miserunt ad Iosue, qui

h cp. 5, 10.

i cf. Ex 23, 32; Dt 7, 2; Jd 2, [2.
j vr. 11.
k Dt 20, 15.
l cp. 2, 10; 6, 27.
m v. Nm 21, 24-35.

n cp. 12, 4; Dt 1, 4.

o Nm 27, 21.
p cp. 11, 19; 2 Rg 21, 2. — cf. vr. 7.

q vr. 22.

r v. vr. 3.
s cp. 18, 26; 1 Es 2, 25; 2 Es 7, 29.
t cp. 18, 25; 2 Rg 4, 2; 23, 37; 1 Par 11, 29; 1 Es 2, 25; 2 Es 7, 29.
u v. cp. 15, 9, 60; 18, 14, 15.
v cf. Nm 1, 53.
x 2 Rg 21, 1, 2.
y vr. 23, 27; Dt 29, 11. — cf. 1 Par 9, 2; 1 Es 2, 43; 8, 20; 2 Es 7, 60; 11, 3.

z vr. 6, 9.
a vr. 16.

b Dt 7, 1, 2.

c Ex 15, 14.

d Dt 12, 5.
a cp. 8, 22, 26-29.
b v. cp. 6, 21, 24.
c cp. 9, 15.
d Dt 11, 25.

e cp. 12, 10; 15, 8; Jd 1, 8, 21; 2 Rg 5, 6-9 etc.
f cp. 15, 13; Jd 1, 10. — v. Gn 13, 10.
g cp. 15, 35; 2 Es 11, 25, 29.
h cp. 12, 11; 15, 39; 4 Rg 14, 19; 1 Par 11, 9; 2 Es 11, [30 etc.
i cp. 12, 12; 15, 39.
j vr. 1; cp. 9, 15.
k cf. 9, 2.

ipso de caelo dimicante (6-14), profligat, in spelunca quo confugerant comprehendit (15-23), morte multatos in patibulo suspendit (24-27) eorumque civitates una cum Maceda, Lebna, Dabir etc. expugnatas everlit (28-43).

tunc morabatur in castris [l]apud Galgalam, et dixerunt ei: Ne retrahas manus tuas ab auxilio servorum tuorum: ascende cito et libera nos ferque praesidium; convenerunt enim adversum nos omnes reges Amorrhaeorum, [m]qui habitant in montanis. 7 Ascenditque Iosue de Galgalis et [n]omnis exercitus bellatorum cum eo, viri fortissimi.

8 Dixitque Dominus ad Iosue: [o]Ne timeas eos; in manus enim tuas tradidi illos: [p]nullus ex eis tibi resistere poterit. 9 Irruit itaque Iosue super eos repente tota nocte ascendens de Galgalis; 10 [q]et conturbavit eos Dominus a facie Israël, contrivitque plaga magna in Gabaon, ac persecutus est eos per viam ascensus [r]Bethoron, et percussit usque [s]Azeca et [t]Maceda.

11 Cumque fugerent filios Israël et essent in descensu Bethoron, Dominus misit super eos [u]lapides magnos de caelo usque ad Azeca; et mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filii Israël.

12 Tunc locutus est Iosue Domino in die, qua tradidit Amorrhaeum in conspectu filiorum Israël, dixitque coram eis:

Sol, contra Gabaon ne movearis,
et, luna, contra vallem Aialon.

13 [v]Steteruntque sol et luna,
donec ulcisceretur se gens de inimicis suis.

Nonne scriptum est hoc in [x]libro iustorum? Stetit itaque sol in medio caeli et non festinavit occumbere spatio unius diei. 14 [y]Non fuit antea nec postea tam longa dies, oboediente Domino voci hominis et [z]pugnante pro Israël.

15 [a]Reversusque est Iosue cum omni Israël in castra Galgalae.

16 Fugerant enim quinque reges et se absconderant in spelunca urbis Maceda. 17 Nuntiatumque est Iosue quod inventi essent quinque reges latentes in spelunca urbis [b]Maceda. 18 Qui praecepit sociis et ait: Volvite saxa ingentia ad os speluncae et ponite viros industrios, qui clausos custodiant; 19 vos autem nolite stare, sed persequimini hostes et [c]extremos quosque fugientium caedite; nec dimittatis eos urbium suarum intrare praesidia, quos tradidit Dominus Deus in manus vestras.

20 Caesis ergo adversariis plaga magna et [d]usque ad internecionem paene consumptis, hi qui Israël effugere potuerunt ingressi sunt civitates munitas; 21 reversusque est omnis exercitus ad Iosue in Maceda, ubi tunc erant castra, sani et integro numero; nullusque contra filios Israël [e]mutire ausus est.

22 Praecepitque Iosue dicens: Aperite os speluncae et producite ad me quinque reges, qui in ea latitant. 23 Feceruntque ministri ut sibi fuerat imperatum et eduxerunt ad eum quinque reges de spelunca, [f]regem Ierusalem, regem Hebron, regem Ierimoth, regem Lachis, regem Eglon.

24 Cumque educti essent ad eum, vocavit omnes viros Israël et ait ad principes exercitus, qui secum erant: Ite et [g]ponite pedes super colla regum istorum. Qui cum perrexissent et subiectorum colla pedibus calcarent, 25 rursum ait ad eos; [h]Nolite timere nec paveatis, confortamini et estote robusti; [i]sic enim faciet Dominus cunctis hostibus vestris, adversum quos dimicatis. 26 Percussitque Iosue et interfecit eos atque [j]suspendit super quinque stipites; fueruntque suspensi usque ad vesperum. 27 [j]Cumque occumberet sol, praecepit sociis ut deponerent eos de patibulis; qui depositos proiecerunt in speluncam, in qua latuerant, et posuerunt super os eius saxa ingentia, quae permanent usque in praesens.

28 Eodem quoque die [k]Macedam cepit Iosue et percussit eam in ore gladii regemque illius interfecit et omnes habitatores eius; non dimisit in ea saltem parvas reliquias. Fecitque regi Maceda sicut fecerat [l]regi Iericho. 29 Transivit autem cum Israël de Maceda in [m]Lebna et pugnabat contra eam: 30 quam tradidit Dominus cum rege suo in manus Israël; percusseruntque urbem in ore gladii et omnes habitatores eius; non dimiserunt in ea ullas reliquias feceruntque regi Lebna, sicut fecerant [l]regi Iericho.

31 De Lebna transivit in [n]Lachis cum omni Israël et, exercitu per

l cp. 5, 10; 9, 6.

m Nm 13, 20. — cf. cp. 11, 3.

n cp. 8, 1, 3.

o vr. 25; cp. 11, 6; Jd 4, 14.

p cp. 1, 5; 21, 42; 23, 9. — cf. 11, 16.

q Jd 4, 15; 1 Rg 7, 10; Ps 17, 15; Is 28, 21.

r cp. 16, 3, 5; 18, 13, 14; 3 Rg 9, 17; 1 Par 7, 24; 2 Par 8, 5; 1 Mc 3, 16; 9, 50.

s cp 15., 35; 1 Rg 17, 1; 2 Par 11, 9; 2 Es 11, 30; Jr 34, 7.

t cp. 12, 16; 15, 41.

u v. Jb 38, 23.

v Ecli 46, 5; Hab 3, 11. — cf. Is 28, 21.

x 2 Rg 1, 18. — cf. Nm 21, 14.

y Is 38, 8. — cf, 4 Rg 20, 11.

z vr. 42; cp. 23, 3, 10; Ex 14, 14, 25; Jd 5, 20.

a vr. 43.

b vr. 11, 28, 29.

c cf. Dt 25, 18.

d cp. 8, 24.

e cf. Ex 11, 7; Jdt 11, 15.

f v. vr. 3.

g Dt 33, 29; Ps 109, 1; Is 51, 23; Bar 4, 25.

h vr. 8; cp. 1, 6, 9. — v. Dt 31, 6-8.

i Dt 3, 21; 7, 19.

j cp. 8, 29; Dt 21, 22, 23.

k vr. 11.

l cp. 6, 21.

m cp. 21, 13; 4 Rg 8, 22; 19, 8. — cf. cp. 15, 42.

n vr. 3; 4 Rg 18, 14, 17; 19, 8 etc.

gyrum disposito, oppugnabat eam. 32 Tradiditque Dominus Lachis in manus Israël et cepit eam die altero, atque percussit in ore gladii omnemque animam, quae fuerat in ea, sicut fecerat Lebna.

33 Eo tempore ascendit Horam rex [o]Gazer, ut auxiliaretur Lachis, quem percussit Iosue cum omni populo eius usque ad internecionem.

34 Transivitque de Lachis in [p]Eglon et circumdedit 35 atque expugnavit eam eadem die percussitque in ore gladii omnes animas, quae erant in ea, iuxta omnia quae fecerat Lachis.

36 Ascendit quoque cum omni Israël de Eglon in [p]Hebron et pugnavit contra eam: 37 cepit eam et percussit in ore gladii regem quoque eius et omnia oppida regionis illius universasque animas, quae in ea fuerant commoratae: non reliquit in ea ullas reliquias: sicut fecerat Eglon: sic fecit et Hebron, cuncta quae in ea repperit consumens gladio.

38 Inde reversus in [q]Dabir 39 cepit eam atque vastavit, regem quoque eius atque omnia per circuitum oppida percussit in ore gladii; non dimisit in ea ullas reliquias; sicut fecerat Hebron et Lebna et regibus earum sic fecit Dabir et regi illius.

40 Percussit itaque Iosue omnem terram montanam et meridianam atque campestrem, et Asedoth cum regibus suis; non dimisit in ea ullas reliquias, sed [r]omne, quod spirare poterat, interfecit, sicut praeceperat ei Dominus Deus Israël, 41 a [s]Cadesbarne usque [t]Gazam, omnem terram [u]Gosen usque Gabaon, 42 universosque reges et regiones eorum uno impetu cepit atque vastavit; [v]Dominus enim Deus Israël pugnavit pro eo. 43 [x]Reversusque est cum omni Israël ad locum castrorum in Galgala.

11 Quae cum audisset [a]Iabin rex [b]Asor, [c]misit ad Ioab regem Madon et ad regem [d]Semeron atque ad regem [e]Achsaph, 2 ad reges quoque aquilonis, qui habitabant in montanis et in planitie contra meridiem [f]Ceneroth, in campestribus quoque et in regionibus [g]Dor iuxta mare, 3 Chananaeum quoque ab oriente et occidente et Amorrhaeum atque Hethaeum ac Pherezaeum et [h]Iebusaeum in montanis, [i]Hevaeum quoque qui habitabat ad radices [j]Hermon in terra [k]Maspha. 4 Egressique sunt omnes cum turmis suis, populus multus nimis [l]sicut harena quae est in litore maris, equi quoque et currus immensae multitudinis. 5 Conveneruntque omnes reges isti in unum ad aquas Merom, ut pugnarent contra Israël.

6 Dixitque Dominus ad Iosue: [m]Ne timeas eos, cras enim hac eadem hora ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israël; [n]equos eorum subnervabis et [o]currus igne combures.

7 Venitque Iosue et omnis exercitus cum eo adversus illos ad aquas Merom [p]subito, et irruerunt super eos, 8 tradiditque illos Dominus in manus Israël, qui percusserunt eos et persecuti sunt usque ad [q]Sidonem magnam et aquas [r]Maserephoth campumque [s]Masphe, qui est ad orientalem illius partem. Ita percussit omnes, ut nullas dimitteret ex eis reliquias. 9 Fecitque sicut [t]praeceperat ei Dominus: equos eorum subnervavit, currusque combussit igni. 10 Reversusque statim cepit [u]Asor, et regem eius percussit gladio. Asor enim antiquitus inter omnia regna haec principatum tenebat. 11 [v]Percussitque omnes animas, quae ibidem morabantur; non dimisit in ea ullas reliquias, sed usque ad internecionem universa vastavit ipsamque urbem peremit incendio.

12 Et omnes per circuitum civitates regesque earum cepit, percussit atque delevit, [x]sicut praeceperat ei Moyses famulus Domini. 13 Absque urbibus, quae erant in [y]collibus et in tumulis sitae, ceteras succendit Israël; unam tantum Asor munitissimam flamma consumpsit. 14 Omnemque praedam istarum urbium ac iumenta diviserunt sibi filii Israël, cunctis hominibus interfectis. 15 [z]Sicut praeceperat Dominus Moysi servo suo, [a]ita praecepit Moyses Iosue et [b]ille universa complevit; non praeteriit de universis mandatis nec unum quidem verbum, quod iusserat Dominus Moysi.

16 Cepit itaque Iosue omnem [c]terram montanam et meridianam, [d]terramque Gosen et planitiem et occidentalem plagam [e]montemque Israël et campestria eius 17 et partem montis, quae ascendit Seir, usque [f]Baalgad per planitiem Libani subter montem [g]Hermon:

o cp. 16, 3, 10; 21, 21; Jd 1, 29; 2 Rg 5, 25; 3 Rg 9, 15-17. — cf. 1 Mc 7, 45.
p vr. 3.

q cp. 21, 15. — v. cp. 15, 15-17, 49; Jd 1, 11-13.

r Dt 20, 16, 17.
s Dt 9, 23.
t v. Gn 10, 19.
u cp. 11, 16; 15, 51.
v vr. 14.
x vr. 15.

a cf. Jd 4, 2; Ps 82, 10.
b cp. 19, 36; 1 Rg 12, 9; 3 Rg 9, 15; 4 Rg 15, 29; 1 Mc 11, [63-72.
c cf. cp. 10, 3.
d cp. 19, 15.
e cp. 19, 25.
f cp. 12, 3; 13, 27; 19, 35; Nm 34, 11.
g cp. 17, 11; Jd 1, 27; 1 Mc
h cp. 15, 65. [15, 11 ss.
i Jd 3, 3.
j v. Dt 3, 8.
k vr. 8.
l Gn 22, 17; 32, 12; Jd 7, 12; 1 Rg 13, 5.
m cf. cp. 10, 8. — v. Dt 31, 6. 8.
n vr. 9; 2 Rg 8, 4; 1 Par 18, 4. — cf. Gn 49, 6.
o cp. 17, 16-18; Dt 20, 1; Jd 1,
p 10, 9. [19; 4, 3.
q cp. 19, 28. — v. Gn 10, 19.
r cp. 13, 6.
s vr. 3.
t vr. 6.

u vr. 1. — cf. Jd 4, 2.
v cp. 10, 40.

x Dt 7, 1; 20, 16. 17.
y cf. cp. 8, 28; Dt 13, 16.

z Ex 34, 11, 12; Dt 7, 1.
a Dt 7, 2.
b cp. 1, 7.

c cp. 12, 8.
d cp. 10, 41; 15, 51.
e v. vr. 21.
f cp. 12, 7; 13. 5.
g v. cp. 11, 3.

elenchus regum qui trans vel citra Iordanem a Iosue devicti sunt (12, 1-24).

2. Palaestinae cisiordanicae partitio (13, 1-22, 34). *Exclusis a partitione regionis nuper occupatae praeter levitas, quibus nulla possessio adsignatur, tribu-*

[h] cp. 12, 7; Dt 7, 24.
[i] cf. cp. 14, 7, 10.
[j] cp. 9, 3, 7.
[l] v. Ex 4, 21.
[m] Dt 7, 2; 20, 16, 17.
[n] cp. 15, 13, 14; Nm 13, 23; [o] cp. 10, 38. [Dt 1, 28.
[p] cp. 15, 50.
[q] 1 Rg 11, 8; 15, 4 etc. — cf. 1 Rg 27, 6; 3 Rg 12, 19.
[r] cp. 13, 2. — cf. cp. 15, 45-47; [s] v. Gn 10, 19. [Jd 1, 18.
[t] cf. 1 Rg 17, 4.
[u] cp. 13, 3; Jd 16, 23; 1 Rg 5, 1, 2; 2 Par 26, 6; 2 Es 13, 24; Is 20, 1; Am 1, 8; 1 Mc 5, 68; 10, 83; 11, 4; Ac 8, 4.
[v] v. Nm 34, 2-12.
[x] v. cp. 14-19; Nm 26, 52-56.
[y] cp. 12, 7; 18, 10.
[z] cf. cp. 14, 15; 21, 42; 22, 4; 23, 1; Jd 3, 11 etc.
[a] Nm 21, 13, 24; Dt 3, 8, 9.
[b] v. Dt 2, 32; 3, 6, 16. — v. [c] Dt 2, 36. [Nm 21, 21-26.
[d] Gn 32, 22.
[e] cp. 11, 2.
[f] Dt 3, 17. — cf. cp. 3, 16.
[g] cp. 13, 20; Nm 33, 49; Ez 25, 9.
[h] cp. 10, 40; 13, 20; Dt 3, 17; 4, 49.
[i] Dt 3, 3, 10. — Nm 21, 33-35.
[j] cp. 13, 12; 15, 8; 18, 16; Dt [k] cp. 9, 10; Dt 1, 4. [3, 11 etc.
[l] Dt 3, 8, 9.
[m] cp. 13, 11; Dt 3, 10; 1 Par [n] Dt 3, 14. [5, 11.
[o] v. Nm 21, 23, 24, 33-35.
[p] cp. 13, 8; Nm 32, 29, 33; Dt [q] cp. 11, 17. [3, 11, 12.
[r] cp. 11, 23; 18, 10.
[s] cp. 10, 40; 11, 16.
[t] cp. 9, 1; 11, 3.
[u] cf. cp. 6, 2.
[v] cp. 8, 23, 29.
[x] cp. 10, 23.
[y] cp. 10, 33.
[z] cp. 10, 38, 39.
[a] cf. cp. 15, 36, 41; 1 Par 2, 51.
[b] cp. 15, 30; Nm 14, 45; Dt 1, 44; Jd 1, 17.
[c] (Nm 21, 1; Jd 1, 16.)
[d] cp. 10, 30.
[e] cp. 15, 35; 1 Rg 22 1.
[f] cp. 10, 28.
[g] cp. 8, 17; Jd 1, 22.
[h] cp. 15, 34; 17, 7.
[i] 3 Rg 4, 10.
[j] cp. 15, 52; 1 Rg 4, 1.
[k] cp. 11, 1, 8.
[l] cp. 11, 1, 10.
[m] cp. 17, 11.
[n] 1 Par 6, 72. — cf. cp. 21, 28.
[o] cp. 19, 11.
[p] cp. 11, 2, 8.
[q] 3 Rg 14, 17 etc.

[a] cp. 23, 1.
[b] Dt 31, 3. — cf. Jd 3, 1.
[c] 1 Rg 27, 8.
[d] Nm 34, 5. — cf. 1 Par 13, 5.
[e] Jd 3, 3.
[f] Dt 2, 23.
[g] cp. 19, 28.
[h] v. Jd 1, 34-36.
[i] cp. 11, 17; 12. 7.
[j] Nm 13, 22.
[l] cp. 11, 8.
[m] cf. cp. 23, 13; Jd 2, 21-23.
[n] cp. 23, 4; Nm 34, 2.
[o] cp. 14, 1, 2.

[p] cp. 12, 6. — v. Nm 32, 33.

[h]omnes reges eorum cepit, percussit et occidit. 18 [t]Multo tempore pugnavit Iosue contra reges istos. 19 Non fuit civitas, quae se traderet filiis Israël, [j]praeter Hevaeum qui habitabat in Gabaon; omnes enim bellando cepit.

20 Domini enim sententia fuerat, ut [l]indurarentur corda eorum, et pugnarent contra Israël et caderent et non mererentur ullam clementiam ac perirent, [m]sicut praeceperat Dominus Moysi.

21 In illo tempore venit Iosue et interfecit [n]Enacim de montanis Hebron et [o]Dabir et [p]Anab et de omni [e]monte [q]Iuda et Israël, urbesque eorum delevit. 22 Non reliquit ullum de stirpe Enacim in terra filiorum Israël, [r]absque civitatibus [s]Gaza et [t]Geth et [u]Azoto, in quibus solis relicti sunt.

23 Cepit ergo Iosue omnem terram, [v]sicut locutus est Dominus ad Moysen, et [x]tradidit eam in possessionem filiis Israël [y]secundum partes et tribus suas; [z]quievitque terra a proeliis.

12 Hi sunt reges, quos percusserunt filii Israël, et possederunt terram eorum trans Iordanem ad solis ortum [a]a torrente Arnon usque ad montem Hermon et omnem orientalem plagam, quae respicit solitudinem: 2 [b]Sehon rex Amorrhaeorum, qui habitavit in Hesebon, dominatus est ab Aroër, quae sita est super ripam torrentis Arnon, et [c]mediae partis in valle dimidiaeque Galaad [d]usque ad torrentem Iaboc, qui est terminus filiorum Ammon, 3 et a solitudine usque ad [e]mare Ceneroth contra orientem et usque ad [f]mare deserti, quod est mare salsissimum, ad orientalem plagam per viam, quae ducit [g]Bethsimoth, et ab australi parte, quae subiacet [h]Asedoth Phasga.

4 Terminus [i]Og regis Basan de reliquiis [j]Raphaim, [k]qui habitavit in Astaroth et in Edrai et dominatus est in [l]monte Hermon et in [m]Salecha atque in universa Basan [n]usque ad terminos 5 Gessuri et Machati et dimidiae partis Galaad, terminos Sehon regis Hesebon.

6 [o]Moyses famulus Domini et filii Israël percusserunt eos, [p]tradiditque terram eorum Moyses in possessionem Rubenitis et Gaditis et dimidiae tribui Manasse.

7 Hi sunt reges terrae, quos percussit Iosue et filii Israël trans Iordanem ad occidentalem plagam a Baalgad in campo Libani [q]usque ad montem, cuius pars ascendit in Seir; tradiditque eam Iosue in possessionem tribubus Israël, [r]singulis partes suas 8 tam [s]in montanis quam in planis atque campestribus; in Asedoth et in solitudine ac in meridie [t]Hethaeus fuit et Amorrhaeus, Chananaeus et Pherezaeus, Hevaeus et Iebusaeus: 9 [u]rex Iericho unus, [v]rex Hai, quae est ex latere Bethel unus, 10 rex Ierusalem unus, [x]rex Hebron unus, 11 rex Ierimoth unus, [x]rex Lachis unus, 12 [x]rex Eglon unus, [y]rex Gazer unus, 13 [z]rex Dabir unus, rex [a]Gader unus, 14 rex [b]Herma unus, rex [c]Hered unus, 15 [d]rex Lebna unus, rex [e]Odullam unus, 16 [f]rex Maceda unus, rex [g]Bethel unus, 17 rex [h]Taphua unus, rex [i]Opher unus, 18 rex [j]Aphec unus, rex Saron unus, 19 [j]rex Madon unus, [k]rex Asor unus, 20 [l]rex Semeron unus, rex Achsaph unus, 21 rex [m]Thenac unus, rex Mageddo unus, 22 rex [n]Cades unus, rex [o]Iachanan Carmeli unus, 23 [p]rex Dor et provinciae Dor unus, rex gentium Galgal unus, 24 rex Thersa unus: omnes reges triginta unus.

13 Iosue [a]senex provectaeque aetatis erat et dixit Dominus ad eum: Senuisti et longaevus es, terraque latissima [b]derelicta est, quae necdum sorte divisa est: 2 omnis videlicet Galilaea Philisthiim et universa [c]Gessuri, 3 a [d]fluvio turbido, qui irrigat Aegyptum, usque ad terminos Accaron contra aquilonem; terra Chanaan, quae in [e]quinque regulos Philisthiim dividitur, Gazaeos et Azotios, Ascalonitas, Gethaeos et Accaronitas, 4 ad meridiem vero sunt [f]Hevaei; omnis terra Chanaan et Maara Sidoniorum usque [g]Apheca et [h]terminos Amorrhaei 5 eiusque confinia; Libani quoque regio contra orientem a [i]Baalgad sub monte Hermon donec [j]ingrediaris Emath; 6 omnium qui habitant in monte a Libano usque ad aquas [j]Maserephoth universique Sidonii. [m]Ego sum, qui delebo eos a facie filiorum Israël. [n]Veniat ergo in partem hereditatis Israël, sicut praecepi tibi. 7 Et nunc [o]divide terram in possessionem novem tribubus et dimidiae tribui Manasse, 8 cum qua Ruben et Gad possederunt terram, [p]quam tradidit eis

Moyses famulus Domini, trans fluenta Iordanis ad orientalem plagam. 9 Ab [q]Aroër, quae sita est in ripa torrentis Arnon et in vallis medio, universaque [r]campestria Medaba usque Dibon 10 et [s]cunctas civitates Sehon regis amorrhaei, qui regnavit in Hesebon, usque ad terminos filiorum Ammon; 11 et Galaad ac [t]terminum Gessuri et Machati et omnem montem Hermon et universam Basan usque ad Salecha, 12 omne regnum Og in Basan, qui regnavit in [u]Astaroth et Edrai ([v]ipse fuit de reliquis Raphaim); [x]percussitque eos Moyses atque delevit. 13 Noluerunt quoque disperdere filii Israël Gessuri et Machati et habitaverunt in medio Israël usque in praesentem diem.

14 [y]Tribui autem Levi non dedit possessionem, sed sacrificia et victimae Domini Dei Israël: ipsa est eius hereditas, sicut locutus est illi. 15 Dedit ergo Moyses possessionem tribui filiorum Ruben iuxta cognationes suas. 16 Fuitque terminus eorum ab Aroër, [z]quae sita est in ripa torrentis Arnon et in valle eiusdem torrentis media, universam planitiem, quae ducit [a]Medaba, 17 et [b]Hesebon cunctosque viculos earum, qui sunt in campestribus, [c]Dibon quoque et [d]Bamothbaal et oppidum [e]Baalmaon 18 et [f]Iassa et [g]Cedimoth et [h]Mephaath 19 et [i]Cariathaim et [j]Sabama et Sarathasar in monte convallis, 20 [k]Bethphogor et [l]Asedoth Phasga et [m]Bethiesimoth 21 et omnes urbes campestres universaque regna Sehon regis amorrhaei, qui regnavit in Hesebon, [n]quem percussit Moyses cum [o]principibus Madian, [o]Hevaeum et Recem et Sur et Hur et Rebe duces Sehon habitatores terrae. 22 Et [o]Balaam filium Beor hariolum occiderunt filii Israël gladio cum ceteris interfectis. 23 Factusque est [p]terminus filiorum Ruben Iordanis fluvius: haec est possessio Rubenitarum per cognationes suas urbium et viculorum.

24 Deditque Moyses tribui Gad et filiis eius per cognationes suas possessionem, cuius haec divisio est: 25 [q]terminus [r]Iaser et [s]omnes civitates Galaad et dimidiam partem terrae filiorum Ammon usque ad [t]Aroër, quae est contra [u]Rabba, 26 et ab Hesebon usque Ramoth, Masphe et Betonim et a [v]Manaim usque ad terminos [x]Dabir. 27 In valle quoque [y]Betharan et Bethnemra et [z]Socoth et [a]Saphon, reliquam partem regni Sehon regis Hesebon; huius quoque finis Iordanis est usque ad extremam partem maris Cenereth trans Iordanem ad orientalem plagam; 28 [b]haec est possessio filiorum Gad per familias suas, civitates et villae earum.

29 Dedit et dimidiae tribui Manasse filiisque eius iuxta cognationes suas possessionem, 30 cuius hoc principium est: a [c]Manaim universam Basan et cuncta regna Og regis Basan [d]omnesque vicos [e]Iair, qui sunt in Basan sexaginta oppida, 31 et dimidiam partem Galaad et [f]Astaroth et Edrai, urbes regni Og in Basan: filiis [g]Machir filii Manasse, dimidiae parti filiorum Machir iuxta cognationes suas.

32 Hanc possessionem divisit Moyses in [h]campestribus Moab trans Iordanem contra Iericho ad orientalem plagam.

33 [i]Tribui autem Levi non dedit possessionem, quoniam Dominus Deus Israël [j]ipse est possessio eius, ut locutus est illi.

14 Hoc est quod possederunt filii Israël in terra Chanaan, quam dederunt eis [a]Eleazar sacerdos et Iosue filius Nun et principes familiarum per tribus Israël 2 [b]sorte omnia dividentes, sicut praeceperat Dominus in manu Moysi, novem tribubus et dimidiae tribui. 3 [c]Duabus enim tribubus et dimidiae dederat Moyses trans Iordanem possessionem [d]absque levitis, qui nihil terrae acceperunt inter fratres suos, 4 sed in eorum successerunt locum [e]filii Ioseph in duas divisi tribus, Manasse et Ephraim; nec acceperunt levitae aliam in terra partem nisi [f]urbes ad habitandum et suburbana earum ad alenda iumenta et pecora sua. 5 [g]Sicut praeceperat Dominus Moysi, ita fecerunt filii Israël et diviserunt terram.

6 Accesserunt itaque filii Iuda ad Iosue in Galgala, locutusque est ad eum Caleb filius Iephone [h]cenezaeus: [i]Nosti quid locutus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me et te in Cadesbarne. 7 Quadraginta annorum eram, quando [j]misit me Moyses famulus Domini de [k]Cadesbarne, ut considerarem terram; nuntiavique ei quod mihi verum videbatur. 8 [l]Fratres autem mei, qui ascenderant mecum,

q Dt 2, 36.
r vr. 16. — cf. Nm 21, 30; Jr 48, 8.
s Nm 21, 24, 25.
t Dt 3, 14.
u v. Dt 1, 4.
v Nm 21, 24, 35.
x vr. 11.
y vr. 33; cp. 14, 3, 4. — v. Nm 18, 20-32.
z vr. 9.
a v. Nm 21, 30.
b v. Nm 21, 25.
c v. Nm 21, 30.
d cf. Nm 21, 19 (: 22, 41).
e Nm 32, 38; 1 Par 5, 8; Ez 25, 9.
f Nm 21, 23.
g cp. 21, 37; 1 Par 6, 79. — cf. Dt 2, 26.
h cp. 21, 36; 1 Par 6, 79; Jr 48, 21.
i v. Nm 32, 37, 38; Ez 25, 9.
j Dt 4, 46.
k Dt 3, 29; 4, 46; 34, 6.
l cp. 12, 3.
m Dt 3, 10.
n Nm 31, 8.
o cf. Nm 31, 8.
p Dt 3, 16, 17.
q Nm 32, 34-36.
r cp. 21, 37. — v. Nm 21, 32.
s cf. vr. 31.
t Nm 32, 34.
u v. Dt 3, 11.
v cp. 21, 37; Gn 32, 2 (; 2 Rg 2, 8, 12; 17, 24).
x 2 Rg 9, 4, 5.
y Nm 32, 36.
z v. Gn 33, 17.
a Jd 12, 1.
b v. cp. 11, 2.
c v. vr. 26.
d Nm 32, 41; 3 Rg 4, 13; 1 Par 2, 23. — cf. Dt 3, 14.
e cf. Jd 10, 3, 4.
f cp. 12, 4. — v. Dt 1, 4.
g cp. 17, 1; Nm 32, 39, 40.
h Nm 22, 1, — cf. Nm 36, 13.
i vr. 14; cp. 18, 7; Nm 18, 8.
j v. Nm 18, 20.
a cp. 17, 4; 21, 1; Nm 34, 17, 18. — cf. vr. 2; cp. 13, 8 ss.
b Nm 26, 55; 33, 5; 34, 13.
c v. cp. 13, 8.
d v. cp. 13, 14, 33.
e Gn 48, 5; 1 Par 5, 1, 2.
f v. cp. 21, 3-40.
g cp. 21, 2; Nm 35, 2.
h vr. 14; Nm 32, 12. — cf. cp. 15, 17. — v. Gn 15, 19.
i Nm 14, 24, 30. — Dt 1, 36.
j Nm 13, 7, 17, 31; 14, 6-9. [38.
k Nm 32, 8. — cf. Nm 13, 1, 27.
l Dt 1, 28. — v. Nm 13, 31-33.

praemium iam ei a Deo per Moysen promissum (7-15), tribui Iuda primam sortem attribuit. Eius limitibus praefinitis (15, 1-12) et in ea Calebitarum possessione inclusa (13-19), describuntur singulae civitates, qui-

dissolverunt cor populi, et nihilominus [m]ego secutus sum Dominum Deum meum. 9 [n]Iuravitque Moyses in die illo dicens: [o]Terra, quam [p]calcavit pes tuus, erit possessio tua et filiorum tuorum in aeternum, quia secutus es Dominum Deum meum. 10 Concessit ergo Dominus vitam mihi, [q]sicut pollicitus est, usque in praesentem diem. [r]Quadraginta et quinque anni sunt, ex quo locutus est Dominus verbum istud ad Moysen, quando ambulabat Israël per solitudinem. Hodie [r]octoginta quinque annorum sum, 11 sic valens ut eo valebam tempore quando ad explorandum missus sum; [s]illius in me temporis fortitudo usque hodie perseverat tam ad bellandum quam ad gradiendum. 12 Da ergo mihi [t]montem istum, quem pollicitus est Dominus, te quoque audiente, in quo [u]Enacim sunt et urbes magnae atque munitae, si forte sit Dominus mecum et potuero delere eos, sicut promisit mihi.

13 [v]Benedixitque ei Iosue et tradidit ei [x]Hebron in possessionem; 14 atque ex eo [y]fuit Hebron Caleb filio Iephone cenezaeo usque in praesentem diem, [q]quia secutus est Dominum Deum Israël.

15 [b]Nomen Hebron ante vocabatur [c]Cariath Arbe. Adam maximus ibi inter Enacim situs est. [d]Et terra cessavit a proeliis.

15 Igitur sors filiorum Iudae per cognationes suas ista fuit: [a]a termino Edom desertum Sin contra meridiem et usque ad extremam partem australis plagae. 2 Initium eius a summitate [b]maris salsissimi et a [c]lingua eius, quae respicit meridiem. 3 Egreditur que contra [d]ascensum scorpionis et pertransit in Sina ascenditque in Cadesbarne et pervenit in Esron ascendens ad Addar et circuiens Carcaa, 4 atque inde pertransiens in Asemona et perveniens ad [e]torrentem Aegypti; eruntque termini eius mare magnum: hic erit finis meridianae plagae.

5 Ab oriente vero erit initium mare salsissimum usque ad extrema Iordanis et ea, quae respiciunt ad aquilonem, a lingua maris usque ad eundem Iordanis fluvium. 6 Ascenditque terminus in [f]Bethhagla et transit ab aquilone in [g]Betharaba ascendens ad [h]lapidem Boen filii Ruben 7 et tendens usque ad terminos Debera de [i]valle Achor, contra aquilonem respiciens [j]Galgala, quae est ex adverso [k]ascensionis Adommim ab australi parte torrentis. Transitque aquas, quae vocantur [l]fons solis, et erunt exitus eius ad [m]fontem Rogel. 8 Ascenditque per [n]convallem filii Ennom ex latere Iebusaei ad meridiem, [o]haec est Ierusalem, et inde se erigens ad verticem montis, qui est contra Geennom ad occidentem in summitate [p]vallis Raphaim contra aquilonem, 9 pertransitque a vertice montis usque ad [q]fontem aquae Nephtoa et pervenit usque ad vicos montis Ephron inclinaturque in [r]Baala, quae est Cariathiarim, id est urbs silvarum, 10 et circuit de Baala contra occidentem usque ad montem Seir. Transitque iuxta latus montis Iarim ad aquilonem in Cheslon et descendit in [s]Bethsames transitque in [t]Thamna 11 et pervenit [u]contra aquilonem partis Accaron ex latere, inclinaturque Sechrona et transit montem Baala pervenitque in [v]Iebneel et [x]magni maris contra occidentem fine concluditur: 12 hi sunt termini filiorum Iuda per circuitum in cognationibus suis.

13 Caleb vero filio Iephone dedit partem in medio filiorum Iuda, sicut praeceperat ei Dominus, [y]Cariath Arbe patris Enac, ipsa est Hebron. 14 Delevitque ex ea Caleb [z]tres filios Enac, Sesai et Ahiman et Tholmai de stirpe Enac. 15 Atque inde conscendens venit ad habitatores [a]Dabir, [b]quae prius vocabatur Cariath Sepher, id est civitas litterarum.

16 Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath Sepher et ceperit eam, dabo ei Azam filiam meam uxorem. 17 [c]Cepitque eam Othoniel filius Cenez [d]frater Caleb iunior, deditque ei Axam filiam suam uxorem. 18 Quae, cum pergerent simul, suasa est a viro suo ut peteret a patre suo agrum. Suspiravitque ut sedebat in asino, cui Caleb: Quid habes? inquit; 19 at illa respondit: Da mihi [e]benedictionem. Terram australem et arentem dedisti mihi, iunge et irriguam. Dedit itaque ei Caleb irriguum superius et inferius.

20 Haec est possessio tribus filiorum Iuda per cognationes suas: 21 erantque civitates ab extremis partibus filiorum Iuda [f]iuxta terminos

m Nm 14, 24; 32, 12; Ecli 46, 10.
n Nm 14, 21 ss.
o Nm 14, 24; Dt 1, 36.
p cp. 1, 3.
q Nm 14, 30.
r cf. vr. 7.
s Ecli 46, 11.
t cf. cp. 11, 21.
u Nm 13, 28, 33.
v cp. 22, 6.
x cp. 10, 36; Jd 1, 20; 1 Par 6, 55, 56; 1 Mc 2, 56. — v. Gn 13, 18.
y cp. 15, 13-19; 21, 12.
a vr. 8, 9; Ecli 46, 12.
b vr. 13; Gn 23, 2; 35, 27; Jd 1, 10. — v. cp. 10, 36.
c cp. 21, 11; Gn 23, 1. — cf. Gn 23, 19; 35, 27.
d v. cp. 11, 23.
a Nm 33, 36; 34, 3.
2-4] Nm 34, 3-5.
b cp. 12, 3. — v. Gn 14, 3.
c Is 11, 15.
d Jd 1, 36.
e vr. 47. — cf. cp. 13, 3.
f cp. 18, 19, 21.
g vr. 61; cp. 18, 22.
h cp. 18, 17.
i cp. 7, 26.
j cp. 4, 19.
k cp. 18, 17.
l cp. 18, 16.
m 2 Rg 17, 17; 3 Rg 1, 9.
n cp. 18, 16; 4 Rg 23, 10; 2 Par 28, 3 etc.
o vr. 63; pc. 18, 28. — cf. Jd 19, 10; 1 Par 11, 4.
p cp. 18, 16. — v. cp. 12, 4.
q cp. 18, 15.
r vr. 60; 1 Par 13, 6; Ps 131, 6. — cf. 2 Rg 6, 2.
s cp. 21, 16; 1 Rg 6, 9, 12.
t cp. 19, 41; Gn 38, 12-14; Jd 14, 1, 2.
u cp. 13, 3.
v 2 Par 26, 6; 1 Mc 4, 15; 5, 58; 2 Mc 12, 8.
x vr. 47, cp. 23, 4; Nm 34, 6, 7; Ex 47, 20.
13-19] Jd 1, 10-15.
y vr. 54. — v. cp. 14, 13-15.
z Nm 13, 23; Jd 1, 20.
a v. cp. 10, 38.
b cf. vr. 49.
c v. Jd 1, 13.
d v. cp. 14, 6, 13.
e cf. cp. 14, 13; Gn 33, 11.
f vr. 1.

bus vel a meridie (20-32), vel in campestribus (33-47), vel in montibus (48-60) vel in deserto positis, constituitur (61-63). Altera sors in possessionem filiorum loseph cedit, et traditur tum filiis Ephraim (16, 1-10),

Edom a meridie [g]Cabseel et [h]Eder et Iagur 22 et Cina et Dimona et Adada 23et [i]Cades et Asor et Iethnam, 24[j]Ziph et [k]Telem et Baloth, 25 Asor nova et [l]Carioth, Hesron, haec est Asor, 26 Amam, Sama et [m]Molada 27 et Asergadda et Hassemon et Bethphelet 28 et Hasersual et [n]Bersabee et Baziothia 29 et [o]Baala et Iim et Esem 30 et Eltholad et Cesil et [p]Harma 31 et [q]Siceleg et Medemena et Sensenna, 32 [r]Lebaoth et Selim et [s]Aën et Remmon: omnes civitates viginti novem et villae earum.

33 In campestribus vero [t]Estaol et Sarea et Asena 34 et Zanoë et Aengannim et Taphua et Enaim 35 et [u]Ierimoth et [v]Adullam, [x]Socho et Azeca 36 et Saraim et Adithaim et Gedera et Gederothaim: urbes quattuordecim et villae earum. 37 Sanan et Hadassa et Magdalgad, 38 Delean et Masepha et Iecthel, 39 [y]Lachis et [z]Bascath et [a]Eglon, 40 Chebbon et Leheman et Cethlis 41 et Gideroth et Bethdagon et Naama et [b]Maceda: civitates sedecim et villae earum. 42 [c]Labana et Ether et Asan, 43 Iephtha et Esna et Nesib 44 et [d]Ceila et [e]Achzib et [f]Maresa: civitates novem et villae earum. 45 Accaron cum vicis et villulis suis. 46 Ab Accaron usque ad mare: omnia quae vergunt ad [g]Azotum et viculos eius. 47 Azotus cum vicis et villulis suis, Gaza cum vicis et villulis suis usque ad [h]torrentem Aegypti, et [i]mare magnum terminus eius.

48 Et in monte Samir et [j]Iether et [k]Socoth 49 et Danna et Cariathsenna, [l]haec est Dabir, 50 Anab et Istemo et Anim, 51 [m]Gosen et Olon et [n]Gilo: civitates undecim et villae earum. 52 Arab et Ruma et Esaan 53 et Ianum et Beththaphua et [o]Apheca, 54 Athmatha et [p]Cariath Arbe, haec est Hebron, et Sior: civitates novem et villae earum. 55[q]Maon et [q]Carmel et [r]Ziph et [s]Iota, 56[t]Iezrahel et Iucadam et Zanoë, 57 Accain, Gabaa et [u]Thamna: civitates decem et villae earum. 58 Halhul et Bessur et Gedor, 59 Mareth et Bethanoth et Eltecon: civitates sex et villae earum. 60 [v]Cariath Baal, haec est [x]Cariathiarim urbs silvarum, et Arebba: civitates duae et villae earum.

61 In deserto [y]Betharaba, Meddin et Sachacha 62 et Nebsan et civitas salis et [z]Engaddi: civitates sex et villae earum.

63 [a]Iebusaeum autem habitatorem Ierusalem non potuerunt filii [b]Iuda delere; [c]habitavitque Iebusaeus cum filiis Iuda in Ierusalem usque in praesentem diem.

16 Cecidit quoque sors filiorum Ioseph ab Iordane contra Iericho et aquas eius ab oriente, [a]solitudo, quae ascendit de Iericho ad montem Bethel 2 et egreditur de [b]Bethel Luza transitque terminum [c]Archi Ataroth 3 et descendit ad occidentem iuxta terminum Iephleti usque ad terminos [d]Bethoron inferioris et [e]Gazer, finiunturque regiones eius mari magno; 4 [f]possederuntque filii Ioseph Manasses et Ephraim.

5 Et factus est terminus filiorum Ephraim per cognationes suas et possessio eorum contra orientem [g]Ataroth Addar usque Bethoron superiorem, 6 egrediunturque confinia in mare. [h]Machmethath vero aquilonem respicit et circuit terminos contra orientem in Thanathselo et pertransit ab oriente Ianoë 7 descenditque de Ianoë in Ataroth et [i]Naaratha et pervenit in Iericho egrediturque ad Iordanem. 8 De [j]Taphua pertransit contra mare in vallem harundineti, suntque egressus eius in mare salsissimum: haec est possessio tribus filiorum Ephraim per familias suas. 9 Urbesque separatae sunt filiis Ephraim [k]in medio possessionis filiorum Manasse et villae earum.

10 [l]Et non interfecerunt filii Ephraim Chananaeum, qui habitabat in Gazer; [m]habitavitque Chananaeus in medio Ephraim usque in diem hanc [n]tributarius.

17 Cecidit autem sors tribui Manasse ([a]ipse enim est primogenitus Ioseph) [b]Machir primogenito Manasse patri Galaad, qui fuit vir pugnator [c]habuitque possessionem Galaad et Basan, 2 [d]et reliquis filiorum Manasse iuxta familias suas, filiis [e]Abiezer et filiis Helec et filiis Esriel et filiis Sechem et filiis Hepher et filiis Semida. Isti sunt filii Manasse filii Ioseph, mares per cognationes suas.

3 Salphaad vero filio Hepher filii Galaad filii Machir filii Manasse non erant filii sed solae filiae, quarum ista sunt nomina: [f]Maala et Noa et Hegla et Melcha et Thersa.

g 2 Rg 23, 20; 1 Par 11, 22. — 2 Es 11, 25.
h Gn 35, 21. — cf. cp. 12, 14.
i cf. Nm 20, 16.
j Rg 23, 14, 15, 19, 24; 26, 1, 2.
k 1 Rg 15, 4.
l Mt 10, 4 etc. [11, 26.
m cp. 19, 2; 1 Par 4, 28; 2 Es
n cp. 19, 2; Gn 21, 31; 26, 33; 1 Par 4, 28; 2 Es 11, 27, 30.
o cp. 19, 3; 1 Par 4, 29.
p cp. 12, 14; 19, 4; Nm 14, 45; 1 Rg 30, 30. — cf. Jd 1, 17.
q 1 Rg 27, 6; 30, 1.
r cp. 19, 6.
s cp. 19, 7.
t 1 Par 2, 53, 54. — cf. cp. 19, 41; Jd 13, 25; 16, 31 etc.
u cp. 10, 3. [1, 15.
v cp. 12, 15; 1 Par 11, 15; Mic
x 1 Rg 17, 1; 2 Par 11, 7, 9.
y cp. 10, 3, 31, 32.
z 4 Rg 22, 1.

a cp. 10, 3, 36, 37.
b cp. 10, 10, 21.
c cf. cp. 10, 29, 30.
d 1 Rg 23, 1, 2.
e (Gn 38, 5; Mic 1, 14).
f cf. 1 Par 4, 21 etc.; Mic 1, 15; 2 Mc 12, 35.
g cp. 13, 3; 1 Rg 5, 1, 10.
h v. vr. 4.
i v. vr. 12.
j cp. 21, 14; 1 Rg 30, 27.
k 3 Rg 4, 10.
l cf. vr. 15.
m cf. cp. 10, 41; 11, 16.
n 2 Rg 15, 12; 23, 34.
o cp. 12, 18; 1 Rg 4, 1.
p cp. 14, 13-15.
q cf. 1 Rg 15, 12; 23, 24, 25;
r vr. 24. [25, 2.
s cp. 21, 16 (.— cf. Lc 1, 39 (?)).
t 1 Rg 25, 43.
u vr. 10.
v vr. 9; cp. 18, 14; 1 Rg 6, 21; Jr 26, 20. — cf. Ps 131, 6.
x cp. 9, 17.
y vr. 6. — cf. cp. 18, 22.
z Gn 14, 17; 1 Rg 23, 29; 24, 1; 2 Par 20, 2.

a v. Jd 1, 21.
b cf. Jd 1, 21.
c 2 Rg 5, 6. — cf. cp. 18, 28.
a cp. 8, 15; 18, 12.
b cf. cp. 18, 13; Gn 28, 19; Jd 1, 23, 26.
d v. cp. 10, 10.
e v. cp. 10, 33.
f cf. cp. 17, 15.
g cp. 18, 13.
h cp. 17, 7.
i 1 Par 7, 28.
j cp. 17, 7, 8.
k cp. 17, 9.
l v. Jd 1, 29.
m cp. 15, 63. — cf. 3 Rg 9, 16.
n cp. 17 ,13; Gn 49, 15.

a Gn 41, 51; 46, 20; 48, 18.
b Gn 50, 23; Nm 26, 29; 32, 39, 40; 1 Par 7, 14.
c Dt 3, 13, 15.
d v. Nm 26, 29-32.
e Jd 6, 34. — cf. Jd 6, 11.

f Nm 26, 33; 27, 1; 36, 11.

tum Manasse qui suas in Basan sedes non acceperant (17, 1-13). Compositis deinde filiorum Ioseph querelis (14-18) et ceterarum tribuum exprobrata desidia, viri eliguntur qui perlustratam regionem septem

4 Veneruntque in conspectu [g]Eleazari sacerdotis et Iosue filii Nun et principum dicentes: [h]Dominus praecepit per manum Moysi, ut daretur nobis possessio in medio fratrum nostrorum. Deditque eis iuxta imperium Domini possessionem in medio fratrum patris earum.

5 Et ceciderunt funiculi Manasse decem absque [i]terra Galaad et Basan trans Iordanem. 6 Filiae enim Manasse possederunt hereditatem in medio filiorum eius; terra autem Galaad cecidit in sortem filiorum Manasse, qui reliqui erant. 7 Fuitque terminus Manasse ab Aser [j]Machmethath, quae respicit Sichem et egreditur ad dextram iuxta habitatores fontis Taphuae. 8 Etenim in sorte Manasse ceciderat terra [k]Taphuae, quae est iuxta terminos Manasse filiorum Ephraim. 9 Descenditque terminus vallis harundineti in meridiem torrentis civitatum Ephraim, [l]quae in medio sunt urbium Manasse. Terminus Manasse ab aquilone torrentis et exitus eius pergit ad mare; 10 ita ut possessio Ephraim sit ab austro et ab aquilone Manasse, et utramque claudat mare et coniungantur sibi in tribu Aser ab aquilone et in tribu Issachar ab oriente. 11 [m]Fuitque hereditas Manasse in Issachar et in Aser [n]Bethsan et viculi eius et [o]Ieblaam cum viculis suis et habitatores [p]Dor cum oppidis suis, habitatores quoque [q]Endor cum viculis suis similiterque habitatores [r]Thenac cum viculis suis et habitatores [s]Mageddo cum viculis suis et tertia pars urbis Nopheth.

12 [t]Nec potuerunt filii Manasse has civitates subvertere, sed coepit Chananaeus habitare in terra sua. 13 Postquam autem convaluerunt filii Israël, subiecerunt Chananaeos et fecerunt sibi [u]tributarios, nec interfecerunt eos.

14 Locutique sunt [v]filii Ioseph ad Iosue et dixerunt: Quare dedisti mihi [x]possessionem sortis et funiculi unius, [y]cum sim tantae multitudinis et benedixerit mihi Dominus? 15 Ad quos Iosue ait: Si populus multus es, ascende in silvam et succide tibi spatia [z]in terra Pherezaei et [a]Raphaim, quia [b]angusta est tibi possessio montis Ephraim. 16 Cui responderunt filii Ioseph: Non poterimus ad montana conscendere, cum [c]ferreis curribus utantur Chananaei, qui habitant in terra campestri, in qua sitae sunt Bethsan cum viculis suis et [d]Iezrahel mediam possidens vallem. 17 Dixitque Iosue ad domum Ioseph, Ephraim et Manasse: Populus multus es et magnae fortitudinis; non habebis sortem unam, 18 sed transibis ad montem et succides tibi atque purgabis ad habitandum spatia, et poteris ultra procedere, cum subverteris Chananaeum, [e]quem dicis ferreos habere currus et esse fortissimum.

18 Congregatique sunt omnes filii Israël in [a]Silo, ibique fixerunt [b]tabernaculum testimonii, et fuit eis terra subiecta.

2 Remanserant autem filiorum Israël septem tribus, quae necdum acceperant possessiones suas. 3 Ad quos Iosue ait: [c]Usquequo marcetis ignavia et non intratis ad possidendam terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis? 4 Eligite de singulis tribubus ternos viros, ut mittam eos, et pergant atque circumeant terram et describant eam iuxta numerum uniuscuiusque multitudinis, referantque ad me quod descripserint. 5 Dividite vobis terram in septem partes: [d]Iudas sit in terminis suis ab australi plaga, et [e]domus Ioseph ab aquilone. 6 Mediam inter hos terram in septem partes describite et huc venietis ad me, ut coram Domino Deo vestro [f]mittam vobis hic sortem; 7 quia [g]non est inter vos pars levitarum, sed sacerdotium Domini est eorum hereditas. [h]Gad autem et Ruben et dimidia tribus Manasse iam acceperant possessiones suas trans Iordanem ad orientalem plagam, quas dedit eis Moyses famulus Domini.

8 Cumque surrexissent viri ut pergerent ad describendam terram, praecepit eis Iosue dicens: Circuite terram et describite eam ac revertimini ad me, ut hic coram Domino in Silo mittam vobis sortem.

9 Itaque perrexerunt et lustrantes eam in septem partes diviserunt scribentes in volumine, reversique sunt ad Iosue in castra Silo. 10 Qui [i]misit sortes coram Domino in Silo [j]divisitque terram filiis Israël in septem partes.

11 Et ascendit sors prima filiorum Beniamin per familias suas, ut possiderent terram inter filios Iuda et filios Ioseph. 12 [k]Fuitque terminus eorum contra aquilonem a Iordane [l]pergens iuxta latus Iericho

g cp. 14, 1; 21, 1; Nm 34, 17.
h Nm 27, 6, 7; 36, 2.
i vr. 1; cp. 13, 30, 31.
j cp. 16, 6.
k cp. 16, 8, 9.
l cp. 16, 9.
m 1 Par 7, 29. — cf. 3 Rg 4, 11, 12.
n Jd 1, 27; 1 Rg 10, 12; 31, 10; 2 Rg 21, 12; 3 Rg 4, 12; 1 Par 7, 29. — cf. 2 Mc 12, 29, 30.
o 4 Rg 9, 27; 1 Par 6, 70.
p v. cp. 11, 2.
q 1 Rg 28, 7; Ps 82, 11.
r cp. 12, 21; Jd 1, 27; 1 Par 7, 29.
s cp. 12, 21; Jd 5, 19; 3 Rg 9, 15; 4 Rg 9, 27; Zc 12, 11.
12, 13] Jd 1, 27, 28.
t Jd 1, 27, 28.
u cp. 16, 10; Gn 49, 15.
v cp. 16, 4.
x cf. Gn 48, 22.
y Gn 48, 19. — cf. Nm 26, 34, 37.
z cf. Gn 13, 7.
a v. cp. 12, 4.
b cp. 24, 33; Jd 3, 27.
c v. cp. 11, 6.
d Jd 6, 33; Os 1, 5.
e Dt 20, 1. — v. cp. 11, 6.
a cp. 19, 51; 22, 9; Jd 21, 19; 1 Rg 13; Jr 7, 12; 26, 6, 9 etc.
b cp. 19, 51; Ex 29, 10 etc.
c cf. Jd 18, 9.
d cf. cp. 15, 1; 19, 2 ss.
e cf. cp. 16, 1, 4.
f vr. 10; cp. 14, 2.
g v. cp. 13, 33.
h v. cp. 13, 8.
i vr. 6.
j cp. 11, 23; 12, 7.
k cf. cp. 16, 1.
l vr. 21.

septentrionalis plagae, et inde contra occidentem ad montana conscendens et perveniens ad solitudinem [m]Bethaven [13]atque pertransiens iuxta [n]Luzam ad meridiem, ipsa est Bethel. Descenditque in [o]Ataroth Addar in montem, qui est ad meridiem [p]Bethoron inferioris, [14] et inclinatur circuiens contra mare ad meridiem montis, qui respicit Bethoron contra africum; suntque exitus eius in Cariath Baal, quae vocatur et Cariathiarim, urbem filiorum Iuda. Haec est plaga contra mare ad occidentem. [15] A meridie autem ex parte Cariathiarim egreditur terminus contra mare et pervenit usque ad fontem aquarum Nephtoa. [16] Descenditque in partem montis, qui respicit [q]vallem filiorum Ennom, et est contra septentrionalem plagam in extrema parte vallis [r]Raphaim, descenditque in Geennom, id est [s]vallem Ennom, iuxta latus Iebusaei ad austrum, et pervenit ad [t]fontem Rogel, [17] transiens ad aquilonem et egrediens ad Ensemes, id est fontem solis, [18] et pertransit usque ad tumulos, qui sunt e regione ascensus Adommim, descenditque ad [u]Abenboën, idest lapidem Boën filii Ruben, et pertransit ex latere aquilonis ad campestria, descenditque in [v]planitiem [19] et praetergreditur contra aquilonem Bethagla, suntque exitus eius contra linguam [x]maris salsissimi ab aquilone in fine Iordanis ad australem plagam, [20] qui est terminus illius ab oriente: haec est possessio filiorum Beniamin per terminos suos in circuitu et familias suas.

[21] Fueruntque civitates eius [y]Iericho et [z]Bethagla et vallis Casis. [22]Beth Araba et Samaraim et [a]Bethel [23]et Avim et Aphara et [b]Ophera, [24] villa Emona et Ophni et [c]Gabee: civitates duodecim et villae earum. [25] [d]Gabaon et [e]Rama et [f]Beroth [26] et [g]Mesphe et Caphara et Amosa [27] et Recem, Iarephel et Tharela [28] et Sela, Eleph et [h]Iebus, quae est Ierusalem, [i]Gabaath et [j]Cariath: civitates quattuordecim et villae earum: haec est possessio filiorum Beniamin iuxta familias suas.

19 Et egressa est sors secunda filiorum Simeon [a]per cognationes suas, fuitque hereditas [2] eorum in medio possessionis filiorum Iuda Bersabee et Sabee et Molada [3] et Hasersual, Bala et Asem [4] et Eltholad, Bethul et [b]Harma [5] et Siceleg et Bethmarchaboth et Hasersusa [6]et Bethlebaoth et Sarohen: civitates tredecim et villae earum. [7] Ain et Remmon et [c]Athar et Asan; civitates quattuor et villae earum, [8] omnes viculi per circuitum urbium istarum usque ad [d]Baalath Beer [e]Ramath contra australem plagam.

Haec est hereditas filiorum Simeon iuxta cognationes suas [9] [f]in possessione et funiculo filiorum Iuda, quia maior erat; et idcirco filii Simeon possederunt in medio hereditatis eorum.

[10] Ceciditque sors tertia filiorum Zabulon per cognationes suas. Et factus est terminus possessionis eorum usque Sarid, [11] ascenditque de [g]mari et Merala et pervenit in Debbaseth usque ad torrentem, qui est contra [h]Ieconam, [12] et revertitur de Sared contra orientem in fines Ceseleth Thabor et egreditur ad [i]Daberath ascenditque contra Iaphie. [13] Et inde pertransit usque ad orientalem plagam [j]Geth Hepher et Thacasin, et egreditur in Remmon, Amthar et Noa. [14] Et circuit ad aquilonem Hanathon, suntque egressus eius vallis Iephtahel [15] et Cateth et Naalol et [k]Semeron et Ierala et Bethlehem: civitates duodecim et villae earum. [16] Haec est hereditas tribus filiorum Zabulon per cognationes suas, urbes et viculi earum.

[17] Issachar egressa est sors quarta per cognationes suas. [18] Fuitque eius hereditas [l]Iezrahel et Casaloth et [m]Sunem [19] et Hapharaim et Seon et Anaharath [20] et Rabboth et Cesion, Abes [21] et Rameth et [n]Engannim et Enhadda et Bethpheses. [22] Et pervenit terminus eius usque Thabor et Sehesima et Bethsames, eruntque exitus eius Iordanis: civitates sedecim et villae earum. [23] Haec est possessio filiorum Issachar per cognationes suas, urbes et viculi earum.

[24] Ceciditque sors quinta tribui filiorum Aser per cognationes suas. [25] Fuitque terminus eorum [o]Halcath et Chali et Beten et Axaph [26] et Elmelech et Amaad et [p]Messal et pervenit usque ad [q]Carmelum maris et Sihor et Labanath, [27] ac revertitur contra orientem Beth Dagon et pertransit usque Zabulon et vallem Iephthaël contra aquilonem in Bethemec et Nehiel, egrediturque ad laevam [r]Cabul [28] et

m v. cp. 7, 2.
n cp. 16, 2; Gn 28, 19.
o cp. 16, 5.
p cp. 16, 3. — v. cp. 10, 10.

q cp. 15, 8.
r cp. 12, 4.
s v. cp. 15, 8.
t v. cp. 15, 7.
u v. cp. 15, 6.
v v. cp. 11, 2; 15, 6.
x cp. 15, 2.
y vr. 12.
z cp. 15, 6.
a Gn 12, 8.
b 1 Rg 13, 17; 2 Rg 13, 23; 2 Par 13, 19.
c cp. 21, 17; 1 Rg 14, 5; 4 Rg 23, 8; 2 Es 7, 30; 12, 29; Is 10, 29; Zc 14, 10.
d v. cp. 9, 3.
e 1 Rg 22, 6; 3 Rg 15, 17; Is 10, 29; Jr 31, 15; 40, 1 etc.
f v. cp. 9, 17.
g Jd 20, 1; 1 Rg 7, 5; 3 Rg 15, 22; 4 Rg 25, 23; 2 Es 3, 7, 19; Jr 40, 6; 1 Mc 3, 46.
h cp. 15, 8, 63; Jd 1, 21; 19, 10, 11; 2 Rg 5, 6, 8. — cf. Jr 37,12.
i Jd 19, 12; 1 Rg 10, 5; 11, 4; 13, 2, 15; 2 Rg 23, 29.
j cf. Js 15, 9, 60.

a vr. 9. — cf. Gn 49, 7.
2-8] 1 Par 4, 28-33. — cf. cp. 15, 26-32.
b (Nm 14, 45; 21, 3).
c cp. 15, 42.
d cp. 15, 24.
e 1 Rg 30, 27.
f vr. 1. — cf. cp. 18, 5.

g cf. Gn 49, 13.
h cp. 12, 22; 21, 34.
i cp. 21, 28.
j 4 Rg 14, 25.

k cp. 11, 1; 12, 20.

l 1 Rg 29, 1, 11; 2 Rg 2, 9; 3 Rg 18, 45, 46; Os 1, 4 ss. — cf. Jdt 3, 9.
m 1 Rg 28, 4. — cf. 3 Rg 3, 1; 4 Rg 4, 8; Cn 7, 1.
n cp. 21, 29.

o cp. 21, 31.
p cp. 21, 30.
q 3 Rg 18, 19, 20, 42; 4 Rg 2, 25; 4, 25; Cn 7, 5; Is 33, 9; Jr 50, 19; Am 1, 2 etc. — cf. cp. 15, 55; 1 Rg 25, 2 etc.
r cf. 3 Rg 9, 11-13.

et Issachar conceditur (17-23), quinta Aser (24-32), sexta Nephthali (33-39), septima demum transit in possessionem Dan, qui praeterea occupat Lesem (40-48). Sibi quoque parte assignata (49-51), Iosue separat

Abran et [s]Rohob et Hamon et Cana usque ad [t]Sidonem magnam,
29 revertiturque in Horma usque ad civitatem munitissimam [u]Tyrum
et usque Hosa; eruntque exitus eius in mare de funiculo [v]Achziba
30 et Amma et Aphec et Rohob: civitates viginti duae et villae earum:
31 Haec est possessio filiorum Aser per cognationes suas urbesque et
viculi earum.

32 Filiorum Nephthali sexta sors cecidit per familias suas. 33 Et coepit
terminus de Heleph et [x]Elon in Saananim et Adami, quae est Neceb,
et Iebnaël usque Lecum, et egressus eorum usque ad Iordanem,
34 revertiturque terminus [y]contra occidentem in Azanot Thabor, atque
inde egreditur in Hucuca, et pertransit in Zabulon contra meridiem
et in Aser contra occidentem et in Iuda ad Iordanem contra ortum
solis. 35 Civitates munitissimae Assedim, Ser et Emath et Reccath et
[z]Cenereth 36 et Edema et Arama, [a]Asor 37 et [b]Cedes et Edrai, Enhasor
38 et Ieron et Magdalel, Horem et [c]Bethanath et Bethsames: civitates
decem et novem et villae earum. 39 Haec est possessio tribus filiorum
Nephthali per cognationes suas, urbes et viculi earum.

40 Tribui filiorum Dan per familias suas egressa est sors septima;
41 et fuit terminus possessionis eius Saraa et [d]Esthaol et [e]Hirsemes,
id est civitas solis, 42 [f]Selebin et [g]Aialon et Iethela, 43 Elon et
[h]Themna et [i]Acron, 44 Ethece, [j]Gebbethon et Balaath 45 et Iud et
Bane et Barach et [k]Gethremmon 46 et Meiarcon et Arecon cum ter-
mino, qui respicit [l]Ioppen, 47 et [m]ipso fine concluditur.

[n]Ascenderuntque filii Dan et pugnaverunt contra Lesem, ceperuntque eam et percusserunt eam in ore gladii et possederunt et habitaverunt in ea vocantes nomen eius Lesem Dan ex nomine Dan patris sui. 48 Haec est possessio tribus filiorum Dan per cognationes suas urbes et viculi earum.

49 Cumque complessent sorte dividere terram singulis per tribus suas, dederunt filii Israël possessionem Iosue filio Nun in medio sui,
50 iuxta praeceptum Domini, urbem quam postulavit [o]Thamnath Saraa in monte Ephraim; et aedificavit civitatem habitavitque in ea.

51 Hae sunt possessiones, quas [p]sorte diviserunt Eleazar sacerdos et Iosue filius Nun et principes familiarum ac tribuum filiorum Israël in [q]Silo coram Domino ad ostium tabernaculi testimonii, partitique sunt terram.

20 Et locutus est Dominus ad Iosue dicens: 2 Loquere filiis Israël et dic eis: [2]Separate urbes fugitivorum, de quibus [a]locutus sum ad vos per manum Moysi, 3 ut confugiat ad eas quicumque animam percusserit nescius et possit evadere iram proximi, qui ultor est sanguinis. 4 Cum ad unam harum confugerit civitatum, [b]stabit ante portam civitatis et loquetur senioribus urbis illius ea quae se comprobent innocentem, sicque suscipient eum et dabunt ei locum ad habitandum. 5 Cumque ultor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus eius, quia ignorans percussit proximum eius, nec ante biduum triduumve eius probatur inimicus. 6 Et habitabit in civitate illa, [c]donec stet ante iudicium causam reddens facti sui, et moriatur sacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore. Tunc revertetur homicida et ingredietur civitatem et domum suam, de qua fugerat.

7 Decreveruntque [d]Cedes in [e]Galilaea montis Nephthali et [f]Sichem in monte Ephraim et [g]Cariath Arbe, ipsa est Hebron, in [h]monte Iuda.

8 Et trans Iordanem contra orientalem plagam Iericho statuerunt [i]Bosor, quae sita est in campestri solitudine, de tribu Ruben et [j]Ramath in Galaad de tribu Gad et [k]Gaulon in Basan de tribu Manasse.
9 Hae civitates constitutae sunt cunctis filiis Israël et [l]advenis, qui habitabant inter eos, ut fugeret ad eas qui animam nescius percussisset, et non moreretur in manu proximi effusum sanguinem vindicare cupientis, donec staret ante populum expositurus causam suam.

21 Accesseruntque [a]principes familiarum Levi ad [b]Eleazarum sacerdotem et Iosue filium Nun et ad duces cognationum per singulas tribus filiorum Israël 2 locutique sunt ad eos in [c]Silo terrae Chanaan atque dixerunt: [d]Dominus praecepit per manum Moysi, ut darentur nobis urbes ad habitandum et suburbana earum ad alenda iumenta.

---

s Nm 13, 22; 2 Rg 10, 6; Jd
t v. Gn 10, 19. [18, 28.
u 2 Rg 5, 11; 24; 7 etc.
v Jd 1, 31.

x cf. Jd 4, 11.

y cf. Dt 33, 23.

z v. cp. 11, 2.

a cp. 11, 1.
b Jd 4, 6.
c Jd 1, 33.

d v. cp. 15, 33.
e cf. cp. 15, 10; Jd 1, 35.
f Jd 1, 35; 3 Rg 4, 9. — cf. 2 Rg 23, 32.
g cp. 10, 12; 21, 24; 1 Rg 14, 31; 2 Par 28, 18.
h v. cp. 15, 10.
i cp. 13, 3; Jd 1, 18; 1 Rg 5, 10. — cf. 1 Mc 10, 89.
j cp. 21, 23. — cf. 3 Rg 15, 27.
k cp. 21, 24.
l 2 Par 2, 16; 1 Es 6, 7; Jn 1, 3; 1 Mc 10, 75, 76; Ac 9, 36, 43 etc.
m Jd 1, 34, 35; 18, 1.
n v. Jd 18, 27-29.
o cp. 24, 30; Jd 2, 9.

p cp. 14, 1; Nm 34, 17.

q cp. 18, 1.

a Ex 21, 13. — v. Nm 35, 10-14; Dt 4, 41-43; 19, 2-9.

b cf. Dt 21, 19; Rt 4, 1, 2; Ps 126, 5.

c Nm 35, 12, 24, 25.

d cp. 19, 37; 21, 32; 1 Par 6, 76.
e 3 Rg 9, 11; 4 Rg 15, 29; 1 Par 6, 76; Is 9, 1.
f cp. 21, 21. — v. Gn 12, 6.
g cp. 15, 13, 49, 54; 21, 11, 13. — v. cp. 14, 13-15.
h cp. 15, 49, 54; 21, 11; Lc 1, 39.
i cp. 21, 36; Dt 4, 43; 1 Par 6, 78.
j cp. 21, 37. — cf. 3 Rg 23, 3.
k cp. 21, 27; Dt 4, 43; 1 Par
l Nm 35, 15. [6, 71.

a Ex 6, 16-19; Nm 3, 17-20.
b cp. 14, 1; Nm 34, 17, 18.
c v. cp. 18, 1.
d cp. 14, 4, 5; Nm 35, 2.

3 Dederuntque filii Israël de possessionibus suis iuxta imperium Domini civitates et suburbana earum.

4 Egressaque est sors in familiam Caath filiorum Aaron sacerdotis [e]de tribubus Iuda et Simeon et Beniamin civitates tredecim; 5 et reliquis filiorum Caath, id est levitis qui superfuerant, de tribubus Ephraim et Dan et dimidia tribu Manasse civitates decem.

6 Porro filiis Gerson egressa est sors, ut acciperent [f]de tribubus Issachar et Aser et Nephthali dimidiaque tribu Manasse in Basan civitates numero tredecim.

7 Et filiis Merari per cognationes suas [g]de tribubus Ruben et Gad et Zabulon urbes duodecim. 8 Dederuntque filii Israël levitis civitates et suburbana earum, [h]sicut praecepit Dominus per manum Moysi, singulis sorte tribuentes.

9 De tribubus filiorum Iuda et Simeon dedit Iosue civitates, quarum ista sunt nomina: 10 [i]filiis Aaron per familias Caath levitici generis (prima enim sors illis egressa est) 11 [j]Cariath Arbe patris Enac, quae vocatur Hebron, [l]in monte Iuda et suburbana eius per circuitum; 12 [m]agros vero et villas eius dederat Caleb filio Iephone ad possidendum. 13 Dedit ergo filiis Aaron sacerdotis Hebron [n]confugii civitatem ac suburbana eius et [o]Lobnam cum suburbanis suis 14 et [p]Iether et [q]Esthemo 15 et [r]Holon et [s]Dabir 16 et [t]Ain et [u]Ieta et [v]Bethsames cum suburbanis suis: civitates novem de tribubus, ut dictum est, duabus. 17 De tribu autem filiorum Beniamin [x]Gabaon et [y]Gabaë 18 et [z]Anathoth et [a]Almon cum suburbanis suis: civitates quattuor. 19 Omnes simul civitates filiorum Aaron sacerdotis tredecim cum suburbanis suis.

20 Reliquis vero per familias filiorum Caath levitici generis haec est data possessio: 21 de tribu Ephraim urbes confugii [b]Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim et [c]Gazer 22 et [d]Cibsaim et [e]Bethoron cum suburbanis suis: civitates quattuor. 23 De tribu quoque Dan [f]Eltheco et Gabathon 24 et [g]Aialon et Gethremmon cum suburbanis suis; civitates quattuor. 25 Porro de dimidia tribu Manasse [h]Thanach et [i]Gethremmon cum suburbanis suis: civitates duae. 26 Omnes civitates decem et suburbana earum datae sunt filiis Caath inferioris gradus.

27 Filiis quoque Gerson levitici generis dedit de dimidia tribu Manasse confugii civitates [j]Gaulon in Basan et [l]Bosram cum suburbanis suis civitates duas. 28 Porro de tribu Issachar [m]Cesion et [n]Dabereth 29 et [o]Iaramoth et Engannim cum suburbanis suis; civitates quattuor. 30 De tribu autem Aser [p]Masal et Abdon 31 et [q]Helcath et [r]Rohob cum suburbanis suis; civitates quattuor. 32 De tribu quoque Nephthali civitates confugii [s]Cedes in Galilaea et [t]Hammoth Dor et Carthan cum suburbanis suis: civitates tres. 33 Omnes urbes familiarum Gerson tredecim cum suburbanis suis.

34 Filiis autem Merari levitis inferioris gradus per familias suas data est de tribu Zabulon [u]Iecnam et Cartha 35 et Damna et [v]Naalol: civitates quattuor cum suburbanis suis. 36 De tribu Ruben ultra Iordanem contra Iericho civitates refugii [x]Bosor in solitudine, Misor et Iaser et Iethson et [y]Mephaath: civitates quattuor cum suburbanis suis. 37 De tribu Gad civitates confugii [z]Ramoth in Galaad et [a]Manaim et [b]Hesebon et [c]Iazer: civitates quattuor cum suburbanis suis. 38 Omnes urbes filiorum Merari per familias et cognationes suas duodecim.

39 Itaque civitates universae levitarum in medio possessionis filiorum Israël fuerunt [d]quadraginta octo 40 cum suburbanis suis singulae per familias distributae.

41 Deditque Dominus Deus Israëli omnem terram, quam traditurum se patribus eorum [e]iuraverat, et possederunt illam atque habitaverunt in ea.

42 Dataque est ab eo [f]pax in omnes per circuitum nationes, [g]nullusque eis hostium resistere ausus est, sed [h]cuncti in eorum dicionem redacti sunt. 43 [i]Ne unum quidem verbum, quod illis praestiturum se esse promiserat, irritum fuit; sed rebus expleta sunt omnia.

22 Eodem tempore vocavit Iosue Rubenitas et Gaditas et dimidiam tribum Manasse 2 dixitque ad eos: [a]Fecistis omnia quae praecepit vobis Moyses famulus Domini; [b]mihi quoque in omnibus oboedistis 3 nec reliquistis fratres vestros longo tempore, usque in praesentem diem, custodientes imperium Domini Dei vestri. 4 [c]Quia igitur

e v. vr. 9-19; Ex 6, 16-19; Nm 3, 17-20.

f v. vr. 20-26.

g v. vr. 34-40.

h Nm 35, 2. — v. cp. 14, 3-5.

9-19] 1 Par 6, 54-60
i vr. 4.
j cp. 14, 13-15.
l cp. 20, 7. — cf. Lc 1, 39.
m cp. 14, 14; 15, 13.
n cp. 20, 7.
o cp. 10, 29; 15, 42.
p cp. 15, 48.
q cp. 15, 50.
r cp. 15, 51.
s cp. 10, 38; 15, 49.
t cf. 1 Par 6, 59. — v. cp. 15, *u* (cp. 15, 55). [42; 19, 7.
v cp. 15, 10; 1 Rg 6, 12, 15.—
x cp. 9, 3. [cf. cp. 19, 41.
y cp. 18, 24.
z 2 Rg 23, 27; 3 Rg 2, 26; 1 Es 2, 23; Is 10, 30; Jr 1, 1 etc.
a cf. 1 Par 7, 8; 8, 36; 9, 42. 20-26] 1 Par 6, 66-70.
b cp. 20, 7.
c cp. 10, 33; 16, 3.
d cf. 1 Par 6, 68.
e cp. 16, 3. — v. cp. 10, 10.
f cp. 19, 44.
g cp. 19, 42. — cf. 1 Par 6, 69.
h cp. 17, 11.
i cf. 1 Par 6, 69. — v. Js 17, 27-33] 1 Par 6, 71-76. [11.
j cp. 20, 8.
l cf. 1 Par 6, 71.
m cp. 19, 20.— cf. 1 Par 6, 72.
n cp. 19, 22.
o cf. cp. 19, 21.
p cp. 19, 26.
q cp. 19, 25.
r cp. 19, 28.
s cp. 20, 7.
t cp. 19, 28, 35. 34-30] 1 Par 6, 77-81.
u cp. 12, 22. — cf. cp. 19, 11.
v cp. 19, 15.
x cp. 20, 8.
y cp. 13, 18.
z cp. 20, 8. — v. Dt 4, 43.
a cp. 13, 26; Gn 31, 2 (; 2 Rg 2, 8, 12; 17, 24); 1 Par 6, [80.
b v. Nm 21, 25.
c cp. 13, 25.
d Nm 35, 7.
e Gn 12, 7; 13, 15; 15, 18; 26, 3; 28, 4, 13.
f v. cp. 11, 23.
g cp. 10, 8; 23, 9; Dt 7, 24.
h cf. cp. 2, 24; Ex 23, 31.
i cp. 23, 14, 15.

a v. Nm 32, 20-22; Dt 3, 18-20.
b cp. 1, 16, 77.

c v. cp. 11, 23.

Hisce peractis, Transiordanici in suas sedes remittuntur (22, 1-9); qui cum ingens altare ad flumen erexissent, a gravi suspicione quam excitaverant se purgant et debitam satisfactionem praebent (10-34).

dedit Dominus Deus vester fratribus vestris quietem et pacem, sicut pollicitus est, revertimini et ite in tabernacula vestra et in terram possessionis, [d]quam tradidit vobis Moyses famulus Domini trans Iordanem; 5 ita dumtaxat ut [e]custodiatis attente et opere compleatis mandatum et legem, quam praecepit vobis Moyses famulus Domini, [f]ut diligatis Dominum Deum vestrum et ambuletis in omnibus viis eius et observetis mandata illius adhaereatisque ei ac serviatis in omni corde et in omni anima vestra. 6 [g]Benedixitque eis Iosue et dimisit eos. Qui reversi sunt in tabernacula sua.

7 Dimidiae autem tribui Manasse possessionem Moyses dederat in Basan; et [h]idcirco mediae, quae superfluit, dedit Iosue sortem inter ceteros fratres suos trans Iordanem ad occidentalem plagam.

Cumque dimitteret eos in tabernacula sua et benedixisset eis, 8 dixit ad eos: In multa substantia atque divitiis revertimini ad sedes vestras cum argento et auro, aere ac ferro et veste multiplici: [i]dividite praedam hostium cum fratribus vestris. 9 Reversique sunt et abierunt filii Ruben et filii Gad et dimidia tribus Manasse a filiis Israël de [j]Silo, quae sita est in Chanaan, ut intrarent [l]Galaad terram possessionis suae, quam obtinuerant iuxta imperium Domini in manu Moysi.

10 Cumque venissent ad tumulos Iordanis in terram Chanaan, aedificaverunt iuxta Iordanem altare infinitae magnitudinis. 11 [m]Quod cum audissent filii Israël et ad eos certi nuntii detulissent, aedificasse filios Ruben et Gad et dimidiae tribus Manasse altare in terra Chanaan super Iordanis tumulos contra filios Israël, 12 convenerunt [n]omnes in Silo, ut ascenderent et dimicarent contra eos. 13 Et interim miserunt ad illos in terram Galaad [o]Phinees filium Eleazari sacerdotis 14 et decem principes cum eo, singulos de singulis tribubus, 15 qui venerunt ad filios Ruben et Gad et dimidiae tribus Manasse in terram Galaad dixeruntque ad eos: 16 Haec mandat omnis populus Domini: Quae est ista transgressio? Cur reliquistis Dominum Deum Israël aedificantes altare sacrilegum et a [p]cultu illius recedentes? 17 [q]An parum vobis est quod peccastis in Beelphegor, et usque in praesentem diem macula huius sceleris in nobis permanet, multique de populo corruerunt? 18 Et vos hodie reliquistis Dominum, et cras in [r]universum Israël ira eius desaeviet. 19 Quod si putatis immundam esse terram possessionis vestrae, transite ad terram, [s]in qua tabernaculum Domini est, et habitate inter nos; [t]tantum ut a Domino et a nostro consortio non recedatis, aedificato altari praeter altare Domini Dei nostri. 20 Nonne [u]Achan filius Zare praeteriit mandatum Domini, et super omnem populum Israël ira eius incubuit? Et ille erat unus homo, atque utinam solus perisset in scelere suo!

21 Responderuntque filii Ruben et Gad et dimidia tribus Manasse principibus legationis Israël: 22 [v]Fortissimus Deus Dominus, fortissimus Deus Dominus [x]ipse novit, et Israël simul intelliget: si praevaricationis animo hoc altare construximus, non custodiat nos, sed puniat nos in praesenti; 23 et si ea mente fecimus, ut holocausta et sacrificium et pacificas victimas super eo imponeremus, [y]ipse quaerat et iudicet; 24 et non ea magis cogitatione atque tractatu ut diceremus: [z]Cras dicent filii vestri filiis nostris: [a]Quid vobis et Domino Deo Israël? 25 Terminum posuit Dominus inter nos et vos, o filii Ruben et filii Gad, Iordanem fluvium, et idcirco partem non habetis in Domino; et per hanc occasionem avertent filii vestri filios nostros a timore Domini. Putavimus itaque melius 26 et diximus: Exstruamus nobis altare, non in holocausta neque ad victimas offerendas, 27 sed [b]in testimonium inter nos et vos et subolem nostram vestramque progeniem, [c]ut serviamus Domino, et iuris nostri sit offerre et holocausta et victimas et pacificas hostias; et nequaquam dicant cras filii vestri filiis nostris: Non est vobis pars in Domino. 28 Quod si voluerint dicere, respondebunt eis: Ecce altare Domini, quod fecerunt patres nostri non in holocausta neque in sacrificium, sed in testimonium nostrum ac vestrum. 29 Absit a nobis hoc scelus, [d]ut recedamus a Domino et eius vestigia relinquamus exstructo altari ad [b]holocausta et sacrificia et victimas offerendas, [e]praeter altare Domini Dei nostri, quod exstructum est ante tabernaculum eius!

d cp. 1, 13, 13, 8; Nm 32, 33.
e Dt 6, 6, 17; 11, 22.

f cp. 23, 11; Dt 6, 5; 10, 12; 11, 1, 13, 22.
g cp. 14, 13.

h cp. 17, 5.

i Nm 31, 27; 1 Rg 30, 24.

j v. cp. 18, 1.
l Nm 32, 1, 26, 29.

m v. Dt 13, 12-15.

n Jd 20, 1.

o Ex 6, 25; Nm 25, 7; Jd 20, 28; Ecli 45, 28.

p vr. 18, 19; Nm 14, 9. — cf. Lv 17, 8, 9; Dt 12, 13, 14.
q Nm 25, 3; Dt 4, 3; Ps 105, 28.

r Nm 16, 22.
s cp. 18, 1.
t vr. 16, 18.

u cp. 7, 1, 5.

v Dt 10, 17.
x 3 Rg 8, 39; Ps 39, 10; 43, 22; 93, 11; Jr 17, 16 etc. — cf. Gn 18, 21.
y Dt 18, 19; 1 Rg 20, 16.

z v. cp. 4, 6, 21.
a 2 Rg 16, 10 etc.

b vr. 34; cp. 24, 27; Gn 31, 48.
c Dt 12, 5, 6, 17, 18.

d v. vr. 16.

e v. Dt 12, 14.

Epilogus (23, 1-24, 33). *Post contiones, quibus Iosue exhortatus est tam maiores natu Israël (23, 1-16) quam universum populum ad oboedientiam et praesertim ad fidelitatem in Dominum (24, 1-24), nar-*

30 Quibus auditis, [f]Phinees sacerdos et principes legationis Israël, qui erant cum eo, placati sunt; et verba filiorum Ruben et Gad et dimidiae tribus Manasse [g]libentissime susceperunt. 31 Dixitque Phinees filius Eleazari sacerdos ad eos: Nunc scimus [h]quod nobiscum sit Dominus, quoniam alieni estis a praevaricatione hac et liberastis filios Israël de manu Domini. 32 Reversusque est cum principibus a filiis Ruben et Gad de terra Galaad finium Chanaan ad filios Israël et rettulit eis. 23 [i]Placuitque sermo cunctis audientibus, et [j]laudaverunt Deum filii Israël et nequaquam ultra dixerunt ut ascenderent contra eos atque pugnarent et delerent terram possessionis eorum.

34 Vocaveruntque filii Ruben et filii Gad altare, quod exstruxerant, [k]testimonium nostrum quod Dominus ipse sit Deus.

23 Evoluto autem multo tempore postquam [a]pacem dederat Dominus Israëli, subiectis in gyro nationibus universis et Iosue iam [b]longaevo et persenilis aetatis, 2 [c]vocavit Iosue omnem Israëlem maioresque natu et principes ac duces et magistros dixitque ad eos: Ego senui et progressioris aetatis sum, 3 vosque cernitis omnia, quae fecerit Dominus Deus vester cunctis per circuitum nationibus, [d]quomodo pro vobis ipse pugnaverit, 4 et nunc, quia [e]vobis sorte divisit omnem terram ab orientali parte Iordanis usque ad mare magnum multaeque adhuc supersunt nationes; 5 Dominus Deus vester [f]disperdet eas et auferet a facie vestra, et possidebitis terram, [g]sicut vobis pollicitus est. 6 Tantum [h]confortamini et estote solliciti, ut custodiatis cuncta quae scripta sunt in volumine legis Moysi et [i]non declinetis ab eis neque ad dexteram neque ad sinistram; 7 [j]ne, postquam intraveritis ad gentes quae inter vos futurae sunt, [k]iuretis in nomine deorum earum et serviatis eis et adoretis illos; 8 sed [m]adhaereatis Domino Deo vestro, quod fecistis usque in diem hanc. 9 Et [n]tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas et robustissimas, et [o]nullus vobis resistere poterit. 10 [p]Unus e vobis persequetur hostium mille viros, quia [q]Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est. 11 [r]Hoc tantum diligentissime praecavete, ut diligatis Dominum Deum vestrum.

12 Quod si volueritis gentium harum, quae inter vos habitant, erroribus adhaerere [s]et cum eis miscere conubia atque amicitias copulare, 13 iam nunc scitote [t]quod Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem vestram, sed [u]sint vobis in foveam ac laqueum et offendiculum ex latere vestro et sudes in oculis vestris, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis.

14 [v]En ego hodie ingredior viam universae terrae, et toto animo cognoscetis, quod de omnibus verbis, quae se Dominus praestiturum vobis esse pollicitus est, [x]unum non praeterierit incassum. 15 Sicut ergo implevit opere quod promisit et prospera cuncta venerunt, sic adducet super vos [y]quidquid malorum comminatus est, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis, 16 eo quod praeterieritis pactum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, et servieritis diis alienis et adoraveritis eos. [z]Cito atque velociter consurget in vos furor Domini, et auferemini ab hac terra optima, quam tradidit vobis.

24 Congregavitque Iosue omnes tribus Israël in [a]Sichem et [b]vocavit maiores natu ac principes et iudices et magistros, [c]steteruntque in conspectu Domini, 2 et ad populum sic locutus est: Haec dicit Dominus Deus Israël: [d]Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio, [e]Thare pater Abraham et Nachor, [f]servieruntque diis alienis. 3 [g]Tuli ergo patrem vestrum Abraham de Mesopotamiae finibus et [h]adduxi eum in terram Chanaan multiplicavique semen eius. 4 [i]Et dedi ei Isaac [j]illique rursum dedi Iacob et Esau. E quibus [k]Esau dedi montem Seir ad possidendum; [l]Iacob vero et filii eius descenderunt in Aegyptum. 5 [m]Misique Moysen et Aaron et [n]percussi Aegyptum multis signis [o]atque portentis 6 eduxique vos et patres vestros de Aegypto, et venistis ad mare; [p]persecutique sunt Aegyptii patres vestros cum curribus et equitatu usque ad mare Rubrum. 7 [q]Clamaverunt autem ad Dominum filii Israël, [r]qui posuit tenebras inter vos et Aegyptios et [s]adduxit super eos mare et operuit eos. [t]Viderunt

f vr. 13, 14.

g vr. 33.
h Lv 26, 11, 12.

i vr. 30.
j 1 Par 29, 20; 2 Es 8, 6; Dn 2, 19; Lc 2, 28.

k vr. 27.

a cp. 21, 42. — v. cp. 11, 23.
b cp. 13, 1.
c cp. 24, 1. — cf. Dt 31, 28; 1 Par 28, 1.

d cp. 10, 14, 42; Ex 14, 14.
e cp. 13, 2-7; 14, 2; Ps 77, 54; Ac 13, 19.
f cp. 13, 6; Ex 23, 30; 33, 2; 34, 11; Dt 4, 28; 11, 23.
g Nm 33, 53.
h cp. 1, 6.
i cp. 1, 7; Dt 5, 32; 28, 14.
j Ex 23, 33; Dt 7, 2, 3.
l Ex 23, 13; Jr 5, 7. — cf. Ps 15, 4; Sph 1, 5.
m cp. 22, 5; Dt 10, 20; 11, 22; 13, 4.
n cp. 13, 6; Ex 23, 30; 33, 2; 34, 11; Dt 4, 28; 11, 23.
o cp. 1, 5; 10, 8; 21, 42.
p cf. Lv 26, 8; Dt 32, 30.
q vr. 3; Ex 14, 14; Dt 3, 22.
r cp. 22, 5.

s Ex 34, 16; Dt 7, 3.
t Jd 2, 3, 21.
u Ex 23, 33; Nm 33, 55; Dt 7, 16; Jd 2, 3. — v. Ps 65, 11.

v 3 Rg 2, 2.

x v. cp. 21, 43.

y v. Lv 26, 14-39; Dt 28, 15-68.

z Dt 7, 9. — v. Ps 88, 27.
a vr. 25, 32.
b v. cp. 23, 2.
c 1 Rg 10, 19.
d v. Gn 11, 27-32.
e Gn 11, 26.
f vr. 14, 15; Jdt 5, 7, 8. — cf. Gn 31, 19, 30; 35, 2.
g Gn 12, 1-5; Ac 7, 2-4.
h Gn 12, 6.
i Gn 21, 2, 3.
j Gn 25, 24-26.
k Gn 36, 8; Dt 2, 5. — cf. Gn 36, 31-43.
l Gn 46, 1, 6; Ac 7, 15.
m Ex 3, 10; 12, 37.
n v. Ex 7-12.
o Ex 12, 51; 14, 2.
p Ex 14, 9.
q Ex 14, 10.
r Ex 14, 20.
s Ex 14, 27, 28.
t Dt 4, 34; 29, 2.

ratur foedus populo propositum et cum Deo percussum (25-28), necnon sepultura quum Iosue, tum Eleazar filii et successoris Aaron, interposita mentione de ossibus Ioseph prope Sichem conditis (29-33).

oculi vestri cuncta, quae in Aegypto fecerim, et [u]habitastis in solitudine multo tempore, 8 et introduxi vos in terram Amorrhaei, qui habitabat trans Iordanem. [v]Cumque pugnarent contra vos, tradidi eos in manus vestras, et possedistis terram eorum atque interfecistis eos. 9 [x]Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab et pugnavit contra Israëlem. [y]Misitque et vocavit Balaam filium Beor ut malediceret vobis; 10 et [z]ego nolui audire eum, sed e contrario [a]per illum benedixi vobis et liberavi vos de manu eius. 11 [b]Transistisque Iordanem et venistis ad Iericho. Pugnaverunt contra vos viri civitatis eius, Amorrhaeus et Pherezaeus et Chananaeus et Hethaeus et Gergesaeus et Hevaeus et Iebusaeus; et tradidi illos in manus vestras. 12 [c]Misique ante vos crabrones et eieci eos de locis suis duos reges Amorrhaeorum, [d]non in gladio nec in arcu tuo. 13 [e]Dedique vobis terram, in qua non laborastis, et [f]urbes, quas non aedificastis, ut habitaretis in eis: vineas et oliveta, quae non plantastis.

14 [g]Nunc ergo timete Dominum, et servite ei perfecto corde atque verissimo et auferte deos, [h]quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia et in Aegypto, ac servite Domino. 15 [i]Sin autem malum vobis videtur ut Domino serviatis, [j]optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui servire potissimum debeatis, utrum diis [k]quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia, an [l]diis Amorrhaeorum, in quorum terra habitatis; [m]ego autem et domus mea serviemus Domino.

16 Responditque populus et ait: Absit a nobis ut relinquamus Dominum et serviamus diis alienis. 17 Dominus Deus noster ipse eduxit nos et patres nostros de terra Aegypti, de domo servitutis, fecitque videntibus nobis signa ingentia, et custodivit nos in omni via, per quam ambulavimus, et in cunctis populis, per quos transivimus. 18 Et eiecit universas gentes, Amorrhaeum habitatorem terrae quam nos intravimus. Serviemus igitur Domino, quia ipse est Deus noster.

19 Dixitque Iosue ad populum: [n]Non poteritis servire Domino. [o]Deus enim sanctus et fortis [p]aemulator est [q]nec ignoscet sceleribus vestris atque peccatis. 20 [r]Si dimiseritis Dominum et servieritis diis alienis, [s]convertet se et adfliget vos atque subvertet, postquam vobis praestiterit bona. 21 Dixitque populus ad Iosue: Nequaquam ita, ut loqueris, erit, sed Domino serviemus. 22 Et Iosue ad populum: Testes, inquit, vos estis, [t]quia ipsi elegeritis vobis Dominum ut serviatis ei. Responderuntque: Testes. 23 Nunc ergo, ait, [u]auferte deos alienos de medio vestri et inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israël. 24 Dixitque populus ad Iosue: Domino Deo nostro serviemus, et oboedientes erimus praeceptis eius.

25 [v]Percussit ergo Iosue in die illo foedus et proposuit populo, [w]praecepta atque iudicia in Sichem.

26 [y]Scripsit quoque omnia verba haec in volumine legis Domini et [z]tulit lapidem pergrandem [a]posuitque eum subter quercum, quae erat in sanctuario Domini, 27 et dixit ad omnem populum: [b]En lapis iste erit vobis in testimonium, [c]quod audierit omnia verba Domini, quae locutus est vobis, ne forte postea negare velitis et mentiri Domino Deo vestro. 28 [d]Dimisitque populum, singulos in possessionem suam.

29 Et post haec mortuus est Iosue filius Nun servus Domini centum et decem annorum. 30 Sepelieruntque eum in finibus possessionis suae in [e]Thamnath Sare, quae est sita in monte Ephraim a septentrionali parte montis Gaas. 31 [f]Servivitque Israël Domino cunctis diebus Iosue et seniorum, qui longo vixerunt tempore post Iosue, et [g]qui noverunt omnia opera Domini, quae fecerat in Israël.

32 [h]Ossa quoque Ioseph, quae tulerant filii Israël de Aegypto, sepelierunt in Sichem in parte agri, [i]quem emerat Iacob a filiis Hemor patris Sichem centum novellis ovibus et fuit in possessionem filiorum Ioseph.

33 Eleazar quoque filius Aaron mortuus est, et sepelierunt eum in [j]Gabaath Phinees filii eius, [k]quae data est ei in monte Ephraim.

u v. cp. 5, 6.

v Nm 21, 21-35.

x cf. Jd 11, 25.
y Nm 22, 5; Dt 23, 4.
z Nm 23, 11, 20; 24, 1, 10.
a v. Nm 23, 8, 11 etc.
b cp. 3, 14; 6, 1; 11, 3.

c cp. 11, 20; Ex 23, 28; Dt 7, 20.
d Ps 43, 4.
e cf. Jo 4, 38.
f Dt 6, 10, 11. — cf. cp. 11, 13.
g Dt 10, 12; 1 Rg 7, 3; 12, 24; Tb 14, 10.
h vr. 2, 15.
i 3 Rg 18, 21; Ez 20, 39.
j vr. 22.
k vr. 2, 14.
l Ex 23, 24, 32, 33; 34, 15; Dt 13, 7; 29, 18; Jd 6, 10.
m Gn 18, 19.

17] R. in fs. B. M. V. div. Pastoris Matris.

*19, 20] * Catech. R. III 2, 30.*
n cf. Dt 5, 26.
o Lv 19, 2; 1 Rg 6, 20; Ps 98, 5, 9; Is 5, 16.
p Nm 1, 2. — v. Ex 20, 5.
q Ex 23, 21.
r cf. 1 Par 28, 9. 2 Par 15, 2; 1 Es 8, 22; Is 1, 28; 65, 11, 12; Jr 17, 13.
s cp. 23, 15; Is 63, 10. — cf. *t* vr. 15. [Ac 7, 42.
u vr. 14; Gn 35, 2; Jd 10, 16; 1 Rg 7, 3.

v 4 Rg 11, 17; 2 Par 23, 16; 2 Es 9, 38.
x Ex 15, 25.
y Dt 31, 24.
z cf. cp. 4, 3; Gn 28, 18.
a Gn 35, 4; Jd 9, 6.
b cp. 22, 27, 28, 34; Gn 31, 48, 52; Dt 31, 19, 21, 26.
c cf. Dt 32, 1.
d Jd 2, 6.

29-31] Jd 2, 7-9.

e cf. cp. 19, 50.
f Jd 2, 7.
g Dt 11, 2; 31, 13.

h Gn 50, 24; Ex 13, 19.
i Gn 33, 19.

j cp. 22, 13.
k vr. 30; cp. 17, 15; Jd 3, 27 etc.

LIBER IUDICUM

HEBRAICE "SOPHETIM„

Post mortem Iosue [a]consuluerunt filii Israël Dominum dicentes: [b]Quis ascendet ante nos contra Chananaeum et erit dux belli? 2 Dixitque Dominus: [c]Iudas ascendet: ecce tradidi terram in manus eius. 3 Et ait Iudas Simeoni fratri suo: Ascende mecum in sortem meam et pugna contra Chananaeum, [d]ut et ego pergam tecum in sortem tuam. Et abiit cum eo Simeon. 4 Ascenditque Iudas, et tradidit Dominus Chananaeum ac Pherezaeum in manus eorum, et percusserunt in Bezec decem milia virorum. 5 Inveneruntque Adonibezec in Bezec et pugnaverunt contra eum ac percusserunt Chananaeum et Pherezaeum. 6 Fugit autem Adonibezec, quem persecuti comprehenderunt, caesis summitatibus manuum eius ac pedum. 7 Dixitque Adonibezec: Septuaginta reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus [e]colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: [f]sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxeruntque eum in Ierusalem et ibi mortuus est.

8 [g]Oppugnantes ergo filii Iuda Ierusalem ceperunt eam et percusserunt in ore gladii tradentes cunctam incendio civitatem. 9 Et postea descendentes pugnaverunt contra Chananaeum, qui habitabat [h]in montanis et ad meridiem et in campestribus. 10 Pergensque Iudas contra Chananaeum, qui habitabat in Hebron ([i]cuius nomen fuit antiquitus Cariath Arbe), [j]percussit Sesai et Ahiman et Tholmai. 11 Atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir, cuius nomen vetus erat Cariath Sepher, id est civitas litterarum.

12 Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath Sepher et vastaverit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem. 13 Cumque cepisset eam Othoniel filius [k]Cenez [l]frater Caleb minor, dedit ei Axam filiam suam coniugem. 14 Quam pergentem in itinere monuit vir suus ut peteret a patre suo agrum. Quae cum suspirasset sedens in asino, dixit ei Caleb: Quid habes? 15 At illa respondit: Da mihi benedictionem; quia terram arentem dedisti mihi, da et irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum superius et irriguum inferius.

16 Filii autem [m]Cinaei cognati Moysi ascenderunt de [n]civitate palmarum cum filiis Iuda in desertum sortis eius, quod est ad meridiem [o]Arad, et [p]habitaverunt cum eo.

17 [q]Abiit autem Iudas cum Simeone fratre suo et percusserunt simul Chananaeum, qui habitabat in Sephaath, et interfecerunt eum. Vocatumque est nomen urbis [r]Horma, id est anathema. 18 [s]Cepitque Iudas Gazam cum finibus suis et Ascalonem atque Accaron cum terminis suis.

19 [t]Fuitque Dominus cum Iuda et [u]montana possedit nec potuit delere habitatores vallis, quia [v]falcatis curribus abundabant. 20 [x]Dederuntque Caleb Hebron, [y]sicut dixerat Moyses, [z]qui delevit ex ea tres filios Enac.

21 [a]Iebusaeum autem habitatorem Ierusalem non deleverunt filii Beniamin, habitavitque Iebusaeus cum filiis Beniamin in Ierusalem usque in presentem diem.

22 Domus quoque Ioseph ascendit in Bethel, [b]fuitque Dominus cum eis; 23 nam, cum obsiderent urbem, [c]quae prius Luza vocabatur, 24 viderunt hominem egredientem de civitate dixeruntque ad eum: Ostende nobis introitum civitatis et [d]faciemus tecum misericordiam.

25 Qui cum ostendisset eis, percusserunt urbem in ore gladii; [e]hominem autem illum et omnem cognationem eius dimiserunt. 26 Qui

a Nm 27, 21; 1 Rg 22. 10; 2 Rg 2, 1.
b cp. 20, 18.
c cf. Gn 49, 10.
d vr. 17.
e cf. Mr 7, 28; Lc 16, 21.
f cf. Lv 24, 19; 1 Rg 15, 33.
g cf. vr. 21; Js 15, 63.
h Js 9, 1; 10, 40; 11, 2, 16; 12, 8.
10-15] Js 15, 13-19.
i Js 14, 15.
j Nm 13, 23. — cf. vr. 20.
k cf. Nm 32, 12; Is 14, 6, 14.
l cp. 3, 9.
m cp. 4, 11, 17; Nm 10, 29; 1 Rg 15, 6.
n cp. 3, 13; Dt 34, 3; 2 Par 28, 15.
o Nm 21, 1.
p v. Nm 10, 29-32.
q vr. 3.
r Nm 21, 3 (; Js 19, 4).
s cf. cp. 3, 3; Js 11, 22; 13, 8.
t cf. vr. 2, 4.
u v. vr. 9.
v Js 17, 16, 18.
x Js 14, 9, 13; 15, 14.
y Nm 14, 24; Dt 1, 36.
z cf. vr. 10.
a cf. vr. 8; Js 15, 63; 18, 28.
b vr. 19.
c Gn 28, 19; 35, 6; 48, 3; Js 18, 13.
d cf. Js 2, 12, 14.
e cf. Js 6, 25.

Prooemium (**Jd 1, 1-3, 6**), *seu singularum tribuum Israël condicio tam politica (1, 1-36), quam religiosa, quae, praesertim post mortuos seniores, qui viderant portenta Dei, plerumque miserrima fuit (2, 1-3, 6).*

dimissus abiit in [f]terram Hetthim et aedificavit ibi civitatem vocavitque eam Luzam, quae ita appellatur usque in praesentem diem.

27 [g]Manasses quoque non delevit Bethsan et Thanac cum viculis suis et habitatores Dor et Ieblaam et Mageddo cum viculis suis; coepitque Chananaeus habitare cum eis. 28 Postquam autem confortatus est Israël, fecit eos tributarios et delere noluit.

29 [h]Ephraim etiam non interfecit Chananaeum qui habitabat in Gazer, sed habitavit cum eo.

30 Zabulon non delevit habitatores Cetron et [i]Naalol, sed habitavit Chananaeus in medio eius factusque est ei tributarius.

31 Aser quoque non delevit habitatores Accho et Sidonis, Ahalab et Achazib et Helba et Aphec et Rohob; 32 habitavitque in medio Chananaei habitatoris illius terrae nec interfecit eum.

33 Nephthali quoque non delevit habitatores Bethsames et Bethanath et habitavit inter Chananaeum habitatorem terrae, fueruntque ei Bethsamitae et Bethanitae tributarii. 34 [j]Artavitque Amorrhaeus filios Dan in monte nec dedit eis locum ut ad planiora descenderent: 35 habitavitque in monte Hares, quod interpretatur testaceo, in [k]Aialon et Salebim. Et adgravata est manus domus Ioseph, factusque est ei tributarius. 36 Fuit autem terminus Amorrhaei ab [l]ascensu scorpionis Petra et superiora loca.

2 Ascenditque angelus Domini de [a]Galgalis ab [b]locum flentium, et ait: Eduxi vos de Aegypto et introduxi in terram, pro qua iuravi patribus vestris, et [c]pollicitus sum ut non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum, 22 [d]ita dumtaxat ut non feriretis foedus cum habitatoribus terrae huius, sed [e]aras eorum subverteretis et noluistis audire vocem meam. Cur hoc fecistis? 3 Quamobrem [f]nolui delere eos a facie vestra, ut [g]habeatis hostes, et dii eorum sint vobis in ruinam.

4 Cumque loqueretur angelus Domini haec verba ad omnes filios Israël, elevaverunt ipsi vocem suam et fleverunt. 5 Et vocatum est nomen loci illius locus flentium sive lacrimarum, immolaveruntque ibi hostias Domino.

6 Dimisit ergo Iosue populum, et abierunt filii Israël unusquisque in possessionem suam, ut obtinerent eam.

7 Servieruntque Domino cunctis diebus eius et seniorum, qui longo post eum vixerunt tempore et noverant omnia opera Domini, quae fecerat cum Israël. 8 Mortuus est autem Iosue filius Nun famulus Domini centum et decem annorum, 9 et sepelierunt eum in finibus [h]possessionis suae in Thamnath Sare [i]in monte Ephraim a septentrionali plaga montis Gaas. 10 [j]Omnisque illa generatio congregata est ad patres suos, et surrexerunt alii, qui non noverant Dominum et opera quae fecerat cum Israël.

11 [k]Feceruntque filii Israël malum in conspectu Domini et servierunt Baalim 12 ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxerat eos de terra Aegypti, et [l]secuti sunt deos alienos deosque populorum, qui habitabant in circuitu eorum, et [m]adoraverunt eos et [n]ad iracundiam concitaverunt Dominum 13 dimittentes eum et [o]servientes Baal et Astaroth. 14 [p]Iratusque Dominus contra Israël [q]tradidit eos in manus diripientium, qui ceperunt eos et [r]vendiderunt hostibus, qui habitabant per gyrum, [s]nec potuerunt resistere adversariis suis; 15 sed, quocumque pergere voluissent, manus Domini super eos erat, [t]sicut locutus est et iuravit eis, et vehementer adflicti sunt.

16 [u]Suscitavitque Dominus iudices, [v]qui liberarent eos de vastantium manibus; sed nec eos audire voluerunt 17 [x]fornicantes cum diis alienis et adorantes eos. [y]Cito deseruerunt viam, per quam ingressi fuerant patres eorum, et audientes mandata Domini omnia fecere contraria.

18 Cumque Dominus iudices suscitaret, [z]in diebus eorum flectebatur misericordia et audiebat adflictorum [a]gemitus et liberabat eos de caede vastantium. 19 [b]Postquam autem mortuus esset iudex, revertebantur et multo faciebant peiora quam fecerant patres eorum sequentes deos alienos, servientes eis et adorantes illos. Non dimiserunt adinventiones suas et viam durissimam, per quam ambulare consueverunt.

f cf. Js 1, 4.

g v. Js 17 ,11-13.

h cp. 16, 10; 3 Rg 9, 16. — v. Js 16, 10.
i cf. Js 19, 15; 21, 35.

31-33] Js 19, 24, 39.

j cf. Js 19, 47, 48.

k Js 19, 42.
l Nm 34, 4; Js 15, 3.

a v. Js 4, 19.
1-3] cp. 6, 8-10; 10, 11-14.
b vr. 5.
c Gn 17, 7; Ex 6, 4.
d Dt 7, 2.
e Ex 34, 13; Dt 7, 5; 12, 3.

f vr. 21.
g Nm 33, 55; Js 23, 13.

6-9] Js 24, 28-31.

h Js 19, 50.
i Js 24, 33.
j cf. Dt 31, 16, 17.

k cp. 3, 7; 4, 1; 6, 1; 10, 6; 13, 1. — cf. Dt 4 25; 31, 29.
l cf. Dt 6, 14.
m vr. 17, 19. — cf. Ex 20, 5.
u Dt 31, 29.
o cp. 3, 7; 10, 6; Ps 105, 36.
p vr. 20. [— v. 1 Rg 7, 4.
q cp. 3, 8; 4, 2; 1 Rg 12, 9; 4 Rg 17, 20.
r Bar 4, 6. — cf. Dt 32, 30.
s Lv 26, 37; Js 7, 12, 13.
t v. Lv 26, 14-46; Dt 28, 15-68.
u cp. 3, 9, 15; 1 Rg 12, 11; Ac 13, 20.
v cp. 3, 31; 10, 1, 12, 13; 12, 2, 3; 13, 5. — cf. cp. 3, 9; 2 Es 9, 27.
x cp. 8, 33; Ex 34, 15.
y Dt 9, 12.
z cf. Js 1, 5.
a Ex 2, 24; 6, 5.
b 2 Es 9, 28. — cf. cp. 3, 12; 4, 1; 6, 1; 8, 33.

Israëlis alternae fortunae momenta (Jd 3,7-16,31). *Prior iudex est Othoniel, qui, devicto Cusan, parat quadraginta annorum pacem (7-11); alter est Aod, qui Eglon interimit et a Moabitis populum liberat (12-30). Post Sam-*

20 [c]Iratusque est furor Domini in Israël et ait: [d]Quia irritum fecit
gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, et
vocem meam audire contempsit, 21 et [e]ego non delebo gentes, quas
dimisit Iosue et mortuus est; 22 ut in ipsis [f]experiar Israël, utrum
custodiant viam Domini et ambulent in ea, sicut custodierunt patres
eorum, an non.
23 Dimisit ergo Dominus omnes nationes has et cito subvertere
noluit, nec tradidit in manus Iosue.

3 [a]Hae sunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut eruditet in eis
Israëlem et omnes, qui non noverant bella Chananaeorum, 2 ut
postea discerent filii eorum certare cum hostibus et habere consue-
tudinem proeliandi: 3 [b]quinque satrapas Philisthinorum omnemque
Chananaeum et Sidonium atque Hevaeum, qui habitabat in monte
Libano, de monte Baal Hermon usque ad introitum Emath. 4 Dimi-
sitque eos, ut in ipsis [c]experiretur Israëlem, utrum audiret mandata
Domini, quae praeceperat patribus eorum per manum Moysi, an non.
5 Itaque filii Israël habitaverunt [d]in medio Chananaei et Hethaei
et Amorrhaei et Pherezaei et Hevaei et Iebusaei 6 et [e]duxerunt uxores
filias eorum, ipsique filias suas filiis eorum tradiderunt et servierunt
diis eorum.
7 [f]Feceruntque malum in conspectu Domini et obliti sunt Dei sui
servientes Baalim et [g]Astaroth. 8 Iratusque contra Israël Dominus
tradidit eos in manus [h]Chusan Rasathaim regis Mesopotamiae, ser-
vieruntque ei octo annis.
9 Et [i]clamaverunt ad Dominum, qui suscitavit eis [j]salvatorem et
liberavit eos, [l]Othoniel videlicet filium Cenez fratrem Caleb minorem.
10 [m]Fuitque in eo spiritus Domini et iudicavit Israël; egressusque est
ad pugnam, et tradidit Dominus in manus eius Chusan Rasathaim
regem [n]Syriae et oppressit eum. 11 [o]Quievitque terra quadraginta
annis, et mortuus est Othoniel filius Cenez.
12 [p]Addiderunt autem filii Israël facere malum in conspectu Domini,
qui [q]confortavit adversum eos [r]Eglon regem Moab, quia fecerunt
malum in conspectu eius. 13 Et copulavit ei filios Ammon et [s]Amalec
abiitque et percussit Israël atque possedit [t]urbem palmarum.
14 Servieruntque filii Israël Eglon regi Moab decem et octo annis.
15 Et postea [u]clamaverunt ad Dominum, qui suscitavit eis salvato-
rem vocabulo Aod filium Gera filii Iemini, qui [v]utraque manu pro
dextera utebatur. Miseruntque filii Israël per illum munera Eglon
regi Moab; 16 qui fecit sibi gladium ancipitem habentem in medio ca-
pulum longitudinis palmae manus et accinctus est eo subter sagum
in dextro femore 17 obtulitque munera Eglon regi Moab. Erat autem
Eglon crassus nimis. 18 Cumque obtulisset ei munera, prosecutus est
socios, qui cum eo venerant, 19 et reversus de Galgalis, [x]ubi erant
idola, dixit ad regem: Verbum secretum habeo ad te, o rex. Et ille
imperavit silentium; egressisque omnibus, qui circa eum erant, 20 in-
gressus est Aod ad eum. Sedebat autem in [y]aestivo cenaculo solus
[z]dixitque: Verbum Dei habeo ad te. Qui statim [a]surrexit de throno;
21 extenditque Aod sinistram manum et tulit sicam de dextero femore
suo infixitque eam in ventre eius 22 tam valide, ut capulus sequeretur
ferrum in vulnere ac pinguissimo adipe stringeretur. Nec eduxit
gladium, sed, ita ut percusserat, reliquit in corpore, statimque per
secreta naturae alvi stercora proruperunt. 23 Aod autem, clausis dili-
gentissime ostiis cenaculi et [b]obfirmatis sera, 24 per posticum egressus
est. Servique regis ingressi viderunt clausas fores cenaculi aqtue di-
xerunt: [c]Forsitan purgat alvum in aestivo cubiculo. 25 Exspectantes-
que diu donec erubescerent, et videntes quod nullus aperiret, tulerunt
clavem et aperientes invenerunt dominum suum in terra iacentem
mortuum. 26 Aod autem, dum illi turbarentur, effugit et pertransiit
[d]locum idolorum, unde reversus fuerat, venitque in Seirath. 17 Et
statim [e]insonuit bucina in [f]monte Ephraim, descenderuntque cum eo
filii Israël, ipso in fronte gradiente. 28 Qui dixit ad eos: Sequimini
me; [g]tradidit enim Dominus inimicos nostros Moabitas in manus no-
stras. Descenderuntque post eum et [h]occupaverunt vada Iordanis,
quae transmittunt in Moab, et non dimiserunt transire quemquam;

c vr. 14.
d Dt 17, 2; Js 23, 16.

e vr. 3; Js 23, 13.
f cp. 3, 1, 4. — cf. Dt 8, 2, 16; 13, 3. — v. Ex 15, 25.

1] * *cf. Catech. R. II 2, 48.*
a vr. 4; cp. 2, 21, 22.

b v. Js 13, 2-6.

c v. vr. 1 .

d Ex 3, 8; Ps 105, 35. — cf. Gn 15, 20. 21; Ex 13, 5; 1 Es 9, 1 etc.
e cf. Ex 34, 16; Dt 7, 3; 1 Es 9, 12.
f cp. 2, 11-13.
g cp. 10, 6; 1 Rg 7, 3, 4; 12, 10; 4 Rg 23, 13. — cf. 3 Rg 11, 5, 33.
h (Hab 3, 7.)
i vr. 15; cp. 4, 3; 6, 7; 10, 10; 1 Rg 12, 10; Jr 2, 27 etc.
j vr. 15; cp. 2, 16; 2 Es 9, 27.
l cp. 1, 13.
m cp. 6, 34; 11, 29; 13, 25; 14, 6, 19; 15, 14.
n cf. vr. 8; Nm 23, 7; Dt 23, 4.
o cf. vr. 30; cp. 5, 32; 8, 28; Js 11, 23.
p cp. 2, 19.
q cf. Ez 30, 24.
r 1 Rg 12, 9.
s cp. 5, 14; 6, 33; Ps 82, 8.
t cp. 1, 16; Dt 34,3; 1 Par 28, 15.
u v. vr. 9.
v cp. 20, 16. — cf. 1 Par 12, 2.

x vr. 26. —cf. Js 4, 20, 21.

20, 21] * *cf. Catech. R. III 3, 27.*
y Am 3, 15.
z cf. 2 Rg 20, 9, 10.
a cf. Nm 23, 18.

b cf. 2 Rg 13, 17, 18.

c 1 Rg 24, 3.

d vr. 19.
e cp. 6, 34; 1 Rg 13, 3.
f v. Js 24, 33.
g cp. 4, 7, 14; 7, 9, 15; 1 Rg 17, 47; 2 Par 16, 8. — cf. 3 Rg 22, 12.
h cp. 12, 5; Js 2, 7. — cf. cp. 7, 24.

gar (31) succedunt Debbora et Barac. Hi, militibus accitis de Zabulon et Nephthali, Chananaeos debellant (4, 1-16), victoriam partam a Iahele autem consummatam (17-24) triumphali celebrant carmine, in quo, tem-

29 sed percusserunt Moabitas in tempore illo circiter decem milia, omnes robustos et fortes viros. Nullus eorum evadere potuit. 30 Humiliatusque est Moab in die illo sub manu Israël, et [i]quievit terra octoginta annis.

31 Post hunc fuit [j]Samgar filius Anath, qui percussit de Philisthiim sescentos viros [l]vomere, et ipse quoque [m]defendit Israël.

4 [a]Addideruntque filii Israël facere malum in conspectu Domini post mortem Aod, 2 et [b]tradidit illos Dominus in manus [c]Iabin regis Chanaan, qui regnavit in Asor, habuitque [d]ducem exercitus sui nomine [e]Sisaram. Ipse autem habitabat in [f]Haroseth gentium. 3 [g]Clamaveruntque filii Israël ad Dominum; [h]nongentos enim habebat falcatos currus et per viginti annos vehementer oppresserat eos.

4 Erat autem Debbora [i]prophetis uxor Lapidoth, quae iudicabat populum in illo tempore. 5 Et sedebat sub palma, quae nomine illius vocabatur, inter Rama et Bethel [j]in monte Ephraim; ascendebantque ad eam filii Israël in omne iudicium. 6 Quae misit et vocavit [k]Barac filium Abinoëm de [l]Cedes Nephthali dixitque ad eum: Praecepit tibi Dominus Deus Israël: Vade et duc exercitum in montem [m]Thabor, tollesque tecum decem milia pugnatorum de filiis Nephthali et de filiis Zabulon. 7 Ego autem adducam ad te in loco [n]torrentis Cison Sisaram [o]principem exercitus Iabin et currus eius atque omnem multitudinem, et [p]tradam eos in manu tua. 8 Dixitque ad eam Barac: Si venis mecum, vadam; si nolueris venire mecum, non pergam. 9 Quae dixit ad eum: Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia [q]in manu mulieris [r]tradetur Sisara.

Surrexit itaque Debbora, et perrexit cum Barac in Cedes. 10 Qui, accitis [s]Zabulon et Nephthali, ascendit cum decem milibus pugnatorum habens Debboram in comitatu suo. 11 Haber autem [t]cinaeus recesserat quondam a ceteris Cinaeis fratribus suis filiis [u]Hobab cognati Moysi et tetenderat tabernacula usque ad vallem, quae vocatur [v]Sennim et erat iuxta [x]Cedes.

12 Nuntiatumque est Sisarae quod ascendisset Barac filius Abinoëm in montem Thabor, 13 et congregavit [y]nongentos falcatos currus et omnem exercitum de Haroseth gentium ad torrentem Cison. 14 Dixitque Debbora ad Barac: Surge; haec est enim dies, in qua tradidit [z]Dominus Sisaram in manus tuas; en [a]ipse ductor est tuus.

Descendit itaque Barac de monte Thabor et decem milia pugnatorum cum eo. 15 [b]Perterruitque Dominus Sisaram et omnes currus eius universamque multitudinem in ore gladii ad conspectum Barac, in tantum ut Sisara de curru desiliens pedibus fugeret, 16 et Barac persequeretur fugientes currus et exercitum usque ad Haroseth gentium, et omnis hostium multitudo usque ad internecionem caderet.

17 Sisara autem fugiens pervenit ad tentorium Iahel uxoris Haber cinaei; erat enim pax inter Iabin regem Asor et domum Haber cinaei. 18 Egressa igitur Iahel in occursum Sisarae dixit ad eum: Intra ad me, domine mi; intra, ne timeas. Qui ingressus tabernaculum eius et opertus ab ea pallio 19 dixit ad eam: Da mihi, obsecro, paululum aquae, quia sitio valde. Quae aperuit [c]utrem lactis et dedit ei bibere et operuit illum. 20 Dixitque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi et, cum venerit aliquis interrogans te et dicens: Nunquid hic est aliquis? respondebis: Nullus est. 21 Tulit itaque Iahel uxor Haber [d]clavum tabernaculi adsumens pariter et malleum; et ingressa abscondite et cum silentio posuit supra tempus capitis eius clavum, percussumque malleo defixit in cerebrum usque ad terram; qui soporem morti consocians defecit et mortuus est. 22 Et ecce Barac sequens Sisaram veniebat; egressaque Iahel in occursum eius dixit ei: Veni et ostendam tibi virum quem quaeris. Qui, cum intrasset ad eam, vidit Sisaram iacentem mortuum et clavum infixum in tempore eius.

23 [e]Humiliavit ergo Deus in die illo Iabin regem Chanaan coram filiis Israël, 24 qui crescebant cotidie et forti manu opprimebant [f]Iabin regem Chanaan donec delerent eum.

i vr. 11.

j cp. 5, 6.
l cf. cp. 5, 8; 1 Rg 13, 19, 22.
m v. cp. 2, 16.

a v. cp. 2, 19.
b cp. 2, 14; 1 Rg 12, 9.
c cf. Js 11, 1, 10.
d cf. 1 Rg 12, 9.
e Ps 82, 10.
f vr. 13, 16.
g v. cp. 3, 9.
h vr. 13. — cf. cp. 1, 19.
i cf. Ex 15, 20; 4 Rg 22, 14; Lc 2, 36.
j v. Js 24, 33.
k Heb 11, 32.
l Js 19, 37; 4 Rg 15, 29.
m cp 8, 18; Ps 88, 13; Jr 46, 18; Os 5, 1.

n vr. 13; cp. 5, 21; 3 Rg 18, 40; Ps 82, 10.
o cf. vr. 2. — v. Gn 21, 22.
p v. cp. 3, 28.

q cf. Jdt 9, 15.
r v. cp. 2, 14.

s cp. 5, 18.
t cp. 1, 16.
u Nm 10, 29.

v Js 19, 33.
x 1 Par 6, 72. — cf. Js 19, 20; 21, 28.
y vr. 3.

z vr. 7.

a Dt 9, 3; 2 Rg 5, 24; Ps 67, 8; Is 52, 12.
b vr. 23; Ps 82, 10. — cf. Js 10, 10.

c cp. 5, 25.

d cp. 5, 26.

e vr. 15.
f Ps 82, 10.

5 [a]Cecineruntque Debbora et Barac filius Abinoëm in illo die dicentes:

[2] [b]Qui sponte obtulistis de Israël animas vestras ad pebenedicite Domino. [riculum,

[3] Audite, reges, auribus percipite, principes:
Ego sum, ego sum, quae Domino canam,
psallam Domino Deo Israël.

[4] Domine, [c]cum exires de Seir,
et transires per regiones Edom,
[d]terra mota est, caelique
ac nubes distillaverunt aquis.

[5] [c]Montes fluxerunt a facie Domini,
[f]et Sinai a facie Domini Dei Israël.

[6] In diebus [g]Samgar filii Anath,
in diebus [h]Iahel quieverunt [i]semitae;
et qui ingrediebantur per eas ambulaverunt per calles [j]devios.

[7] Cessaverunt fortes in Israël et quieverunt,
donec surgeret Debbora,
surgeret mater in Israël.

[8] Nova bella elegit Dominus,
et portas hostium ipse subvertit;
[k]clipeus et hasta si apparuerint
in quadraginta milibus Israël.

[9] Cor meum diligit principes Israël.
[l]Qui propria voluntate obtulistis vos discrimini,
benedicite Domino.

[10] [m]Qui ascenditis super nitentes asinos
et sedetis in iudicio
et ambulatis in via loquimini.

[11] Ubi collisi sunt currus,
et hostium suffocatus est exercitus,
ibi narrentur iustitiae Domini
et clementia in fortes Israël.
Tunc descendit populus Domini ad portas
et obtinuit principatum.

[12] [n]Surge, surge, Debbora;
surge, surge, et loquere canticum:
surge, Barac, et [o]apprehende captivos tuos, fili Abinoëm.

[13] Salvatae sunt reliquiae populi,
Dominus in fortibus dimicavit.

[14] Ex Ephraim delevit eos in [p]Amalec,
et post eum ex Beniamin in populos tuos, o Amalec.
De [q]Machir principes descenderunt,
et de Zabulon qui exercitum ducerent ad bellandum.

[15] Duces Issachar fuere cum Debbora,
[r]et Barac vestigia sunt secuti,
qui quasi in praeceps ac barathrum se discrimini dedit.
Diviso contra se Ruben,
magnanimorum reperta est contentio.

[16] [s]Quare habitas inter duos terminos
ut audias sibilos gregum?
Diviso contra se Ruben
magnanimorum reperta est contentio.

[17] [t]Galaad trans Iordanem quiescebat,
et [u]Dan vacabat navibus;
[v]Aser habitabat in [x]litore maris
et in portubus morabatur;

[18] [y]Zabulon vero et Nephthali
obtulerunt animas suas morti in regione Merome.

[19] Venerunt reges et pugnaverunt,
pugnaverunt reges Chanaan
in [z]Thanach iuxta aquas [a]Mageddo,
et tamen [b]nihil tulere praedantes.

a cf. Ex 15, 1.

b vr. 9. — cf. 2 Par 17, 16.

3] V. All. in fs. b. Ioannae Val.

c Dt 33, 2. — cf. Ps 67, 8.

d 2 Rg 22, 8; Ps 17, 8; 67, 9; 76, 19; Nh 1, 5; Hab 3, 6, 12. — cf. Ex 19, 18.
e Ps 96, 5; Is 64, 1, 3.
f cf. Ex 19, 16-18; Dt 4, 11.

g cp. 3, 31.
h cp. 4, 17.
i Lv 26, 22; Is 33, 8; Lm 1, 4.
j Pro 12, 28.

k cf. 1 Rg 13, 19, 22.

l vr. 2.
m cf. cp. 10, 4; 12, 14; Zc 9, 9.

n cf. Ps 56, 9.

o cf. Ps 67, 19; Eph 4, 8.

p cp. 12, 15.

q Nm 32, 39, 40; Js 17, 1.

r cp. 4, 14.

s Gn 49, 14; Ps 67, 14. — cf. Nm 32, 1.

t v. Js 13, 24-28.
u cf. Js 19, 46.
v cf. Js 19, 29, 31.
x Gn 49, 13.

y cp. 4, 10.

a cp. 1, 27, Js 17, 11; 3 Rg 4, 12.
a 4 Rg 9, 27; 23, 29, 30; 2 Par 35, 22.
b vr. 30.

deinde Gedeon, qui, ut populum a Madianitis oppressum (6, 1-6) liberaret designatus ab angelo deque divino non defuturo auxilio certior factus (6-49) cum trecentis dumtaxat probatis militibus (7, 1-8) Ma-

29 [c]De caelo dimicatum est contra eos:
stellae manentes in ordine et cursu suo
adversus Sisaram pugnaverunt.
21 [d]Torrens Cison traxit cadavera eorum,
torrens Cadumim, torrens Cison.
Conculca, anima mea, robustos!
22 Ungulae equorum ceciderunt fugientibus impetu,
et per praeceps ruentibus fortissimis hostium.
23 Maledicite terrae Meroz, dixit angelus Domini,
maledicite habitatoribus eius,
[e]quia non venerunt ad auxilium Domini
in adiutorium fortissimorum eius.
24 [f]Benedicta inter mulieres [g]Iahel uxor Haber cinaei,
et benedicatur in tabernaculo suo.
25 [h]Aquam petenti lac dedit
et in phiala principum obtulit butyrum.
26 [i]Sinistram manum misit ad clavum
et dexteram ad fabrorum malleos:
percussitque Sisaram quaerens in capite vulneri locum
et tempus valide perforans.
27 Inter pedes eius ruit, defecit et mortuus est;
volvebatur ante pedes eius
et iacebat exanimis et miserabilis.
28 [j]Per fenestram respiciens ululabat mater eius
et de cenaculo loquebatur:
Cur moratur regredi currus eius?
quare tardaverunt pedes quadrigarum illius?
29 Una sapientior ceteris uxoribus eius
haec socrui verba respondit:
30 Forsitan nunc [k]dividit spolia,
et pulcherrima feminarum eligitur ei;
vestes diversorum colorum Sisarae traduntur in praedam,
et supellex varia ad ornanda colla congeritur.
31 [l]Sic pereant omnes inimici tui, Domine;
qui autem diligunt te, [m]sicut sol in [n]ortu suo splendet,
32 [o]Quievitque terra per quadraginta annos. [ita rutilent.

6 [a]Fecerunt autem filii Israël malum in conspectu Domini, qui tradidit illos in manu [b]Madian septem annis. 2Et oppressi sunt valde ab eis. Feceruntque sibi [c]antra et speluncas in montibus et munitissima ad repugnandum loca. 3 [d]Cumque sevisset Israël, ascendebat Madian et [e]Amalec ceterique [f]orientalium nationum 4et apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis, cuncta vastabant usque ad introitum Gazae, nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israël, non oves, non boves, non asinos. 5 Ipsi enim et universi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis et, [g]instar locustarum, universa complebant innumera multitudo hominum et camelorum quidquid tetigerat devastantes. 6 Humiliatusque est Israël valde in conspectu Madian.

7 Et [h]clamavit ad Dominum postulans auxilium contra Madianitas. 8 Qui misit ad eos virum prophetam et locutus est: Haec dicit Dominus Deus Israël: [i]Ego vos feci conscendere de Aegypto et eduxi vos de domo servitutis 9 et liberavi de manu Aegyptiorum et omnium inimicorum, qui adfligebant vos, eiecique eos ad introitum vestrum et tradidi vobis terram eorum. 10 Et dixi: Ego Dominus Deus vester, [j]ne timeatis deos Amorrhaeorum, in quorum terra habitatis; et noluistis audire vocem meam.

11 Venit autem angelus Domini et sedit sub quercu, quae erat in Ephra et pertinebat ad Ioas [k]patrem familiae Ezri. Cumque [l]Gedeon filius eius excuteret atque purgaret frumenta in torculari, ut fugeret Madian, 12 [m]apparuit ei angelus Domini et ait: [n]Dominus tecum, virorum fortissime. 13 Dixitque ei Gedeon: Obsecro, mi domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos haec omnia? Ubi sunt

c Js 10, 14, 42. — cf. cp. 4, 15.
d cp. 4, 7.
e cf. cp. 21, 9, 10; Jr 48, 10.
f Jdt 13, 23; Lc 1, 28, 42, 24.
g cp. 4, 17.
h cp. 4, 19.
i cp. 4, 21.
j cf. 2 Rg 6, 16; Pro 7, 6.
k Ex 15, 9.
l cf. Ps 82, 10-19.
m cf. 2 Rg 23, 4; Dn 12, 3; Mt 13, 43.
n Ps 18, 6; 36, 6.
o v. cp. 3, 11.

a v. cp. 2, 19.
b Gn 25, 2; Nm 25, 17, 18; Hab 3, 7. — cf. cp. 8, 24.
c 1 Rg 13, 6; Heb 11, 38.
d cf. Lv 26, 16; Dt 28, 30-33; Mic 6, 15.
e cp. 3, 13.
f vr. 33; cp. 7, 12; 8, 10; Gn 29, 1; 3 Rg 4, 30; Jb 1, 3; Is 11, 14; Jr 49, 28; Ez 25, 4, 10.
g cf. 7, 12.
h v. cp. 3, 9.
i 1 Rg 10, 18. — v. Ex 20, 2, 3.
j Js 24, 15. — v. 4 Rg 17, 35-38.
k cf. vr. 34; cp. 8, 2; Js 17, 2.
l Heb 11, 32.
m cp. 13, 3; Lc 1, 11. — cf. Ac 10, 3.
n Js 1, 5. — cf. Rt 2, 4.

[o]mirabilia eius, [p]quae narraverunt patres nostri atque dixerunt: [q]De Aegypto eduxit nos Dominus? Nunc autem dereliquit nos Dominus et tradidit in manu Madian.

14 Respexitque ad eum Dominus et ait: [r]Vade in hac fortitudine tua et liberabis Israël de manu Madian: scito quod miserim te. 15 Qui respondens ait: Obsecro, mi domine, [s]in quo liberabo Israël? [t]Ecce familia mea infima est in Manasse, et ego minimus in domo patris mei. 16 Dixitque ei Dominus: [u]Ego ero tecum, et percuties Madian quasi unum virum. 17 Et ille, [v]Si inveni, inquit, gratiam coram te, [w]da mihi signum, quod tu sis qui loqueris ad me, 18 [x]nec recedas hinc donec revertar ad te portans sacrificium et offerens tibi. Qui respondit: Ego praestolabor adventum tuum. 19 Ingressus est itaque Gedeon, et [z]coxit haedum et de farinae modio azymos panes; carnesque ponens in canistro et ius carnium mittens in ollam tulit omnia sub quercu et obtulit ei. 20 Cui dixit angelus Domini: Tolle carnes et azymos panes et [a]pone supra petram illam et [b]ius desuper funde. Cumque fecisset ita, 21 extendit angelus Domini summitatem virgae, quam tenebat in manu, et tetigit carnes et panes azymos; [c]ascenditque ignis de petra et carnes azymosque panes consumpsit, angelus autem Domini evanuit ex oculis eius. 22 Vidensque Gedeon quod esset angelus Domini ait: [d]Heu, mi Domine Deus, quia vidi angelum Domini facie ad faciem. 23 Dixitque ei Dominus: [e]Pax tecum, ne timeas, non morieris. 24 Aedificavit ergo ibi Gedeon altare Domino vocavitque illud [f]Dominipax usque in praesentem diem.

Cumque adhuc esset in [g]Ephra, quae est familiae Ezri, 25 nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui et alterum taurum annorum septem [h]destruesque aram Baal, quae est patris tui et [i]nemus, quod circa aram est, succide; 26 et aedificabis altare Domino Deo tuo in summitate petrae huius, [j]super quam ante sacrificium posuisti; tollesque taurum secundum et offeres holocaustum super struem lignorum, quae de nemore succideris. 27 Adsumptis ergo Gedeon decem viris de servis suis, fecit sicut praeceperat ei Dominus. Timens autem domum patris sui et homines illius civitatis per diem noluit id facere, sed omnia nocte complevit.

28 Cumque surrexissent viri oppidi eius mane, viderunt destructam aram Baal lucumque succisum et taurum alterum impositum super altare, quod tunc aedificatum erat. 29 Dixeruntque ad invicem: Quis hoc fecit? Cumque perquirerent auctorem facti, dictum est: Gedeon filius Ioas fecit haec omnia. 30 Et dixerunt ad Ioas: Produc filium tuum huc, ut moriatur, quia destruxit aram Baal et succidit nemus. 31 Quibus ille respondit: Nunquid ultores estis Baal, ut pugnetis pro eo? Qui adversarius est eius moriatur antequam lux crastina veniat: [k]si Deus est, vindicet se de eo, qui suffodit aram eius. 32 Ex illo die vocatus est Gedeon [l]Ierobaal, eo quod dixisset Ioas: Ulciscatur se de eo Baal, qui suffodit aram eius.

33 Igitur [m]omnis Madian et Amalec et orientales populi congregati sunt simul et transeuntes Iordanem castrametati sunt in [n]valle Iezrahel. 34 [o]Spiritus autem Domini [p]induit Gedeon, [q]qui clangens bucina convocavit domum Abiezer, ut sequeretur se. 35 [r]Misitque nuntios in universum Manassen, qui et ipse secutus est eum; et alios nuntios in Aser et Zabulon et Nephthali qui occurrerunt ei.

36 Dixitque Gedeon ad Deum: Si salvum facis per manum meam Israël, sicut locutus es, 37 ponam hoc vellus lanae in area: si ros in solo vellere fuerit et in omni terra siccitas, sciam quod per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israël. 38 Factumque est ita. Et de nocte consurgens expresso vellere, concham rore implevit. 39 Dixitque rursus ad Deum: [s]Ne irascatur furor tuus contra me, si adhuc semel tentavero signum quaerens in vellere. Oro ut solum vellus siccum sit et omnis terra rore madens. 40 Fecitque Deus nocte illa ut postulaverat, et fuit siccitas in solo vellere et ros in omni terra.

7 Igitur [a]Ierobaal, qui et Gedeon, de nocte consurgens et omnis populus cum eo venit ad fontem, qui vocatur [b]Harad. Erant autem castra Madian in valle ad septentrionalem plagam [c]collis excelsi. 2 Dixitque Dominus ad Gedeon: Multus tecum est populus, nec tra-

o Ps 88, 50; Is 63, 15.
p v. Ps 43, 2; 77, 3.
q Ex 13, 14.

r 1 Rg 12, 11. — cf. Js 1, 9.

s cf. Ex 3, 11.
t 1 Rg 9, 21; 18, 18. — cf. Mic 5, 2.
u Ex 3, 12; Js 1, 5.
v Ex 33, 13.
x 4 Rg 20, 8, 9; Is 7, 11. — cf. vr. 36, 37. — v. Ex 4, 1-8.
y cp. 13, 15; Gn 18, 3-5.
z Gn 18, 6-8.

a cp. 13, 19.
b cf. 3 Rg 18, 33-34.
c cf. Lv 9, 24; 3 Rg 18, 38; 2 Par 7, 1.

d cp. 13, 23. — cf. Gn 32, 30; Ex 33, 20; Dt 5, 26.
e Dn 10, 19.
f cf. Gn 22, 14; Ex 17, 15; Ez 48, 35.
g vr. 11; cp. 8, 27, 32.

h cf. 4 Rg 11, 18; 23, 12-15; 1 Mc 2, 25.
i cf. Ex 34 ,13; Dt 16, 21; 4 Rg 23, 6 etc.
j vr. 20.

k cf. 3 Rg 18, 21; Bar 6, 18.

l cp. 7, 1; 1 Rg 12, 11. — cf. 2 Rg 11, 21.

m vr. 3.
n Js 17, 16.

o cp. 3, 10; 11, 29; 13, 25.
p 1 Par 12, 18; 2 Par 24, 20.
q cp. 3, 27.
r cp. 7, 24. — cf. Jdt 4, 5.

36-40] cf. Ex 4, 1-7.
(37)] *Ant. in off. B. M. V.*

s cf. Gn 18, 30, 32.

a cp. 6, 32.
b cf. 1 Rg 29, 1.
c Gn 12, 6; Dt 11, 30.

At postea, pacatis viris Ephraim tardius in auxilium accitis (8, 1-3), castigatis habitantibus Soccoth et Phanuel (4-17), occisisque Zebee et Salmana (18-21), cum, recusata regali dignitate, domum redisset,

detur Madian in manus eius, [d]ne glorietur contra me Israël et dicat: Meis viribus liberatus sum. 3 Loquere ad populum et cunctis audientibus praedica: [e]Qui formidulosus et timidus est revertatur. Recesseruntque de monte Galaad et reversi sunt de populo viginti duo milia virorum, et tantum decem milia remanserunt.

4 Dixitque Dominus ad Gedeon: Adhuc populus multus est; duc eos ad aquas, et ibi probabo illos, et de quo dixero tibi ut tecum vadat, ipse pergat; quem ire prohibuero, revertatur. 5 Cumque descendisset populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui lingua lambuerint aquas, sicut solent canes lambere, separabis eos seorsum; qui autem curvatis genibus biberint in altera parte erunt. 6 Fuit itaque numerus eorum, qui manu ad os proiciente lambuerant aquas, trecenti viri; omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat. 7 Et ait Dominus ad Gedeon: [f]In trecentis viris, qui lambuerunt aquas, liberabo vos et tradam in manu tua Madian; omnis autem reliqua multitudo revertatur in locum suum. 8 Sumptis itaque pro numero cibariis et tubis, omnem reliquam multitudinem abire praecepit ad tabernacula sua, et ipse cum trecentis viris se certamini dedit. Castra autem Madian erant [g]subter in valle.

9 Eadem [h]nocte dixit Dominus ad eum: Surge et descende in castra, [i]quia tradidi eos in manu tua. 10 Sin autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus. 11 Et, [j]cum audieris quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuae, et securior ad hostium castra descendes.

[k]Descendit ergo ipse et Phara puer eius in partem castrorum, ubi erant armatorum vigiliae. 12 Madian autem et Amalec et [l]omnes orientales populi fusi iacebant in valle ut locustarum multitudo; cameli quoque innumerabiles erant [m]sicut harena, quae iacet in litore maris.

13 Cumque venisset Gedeon, [n]narrabat aliquis somnium proximo suo et in hunc modum referebat quod viderat: Vidi somnium et videbatur mihi quasi [o]subcinericius panis ex hordeo volvi et in castra Madian descendere; cumque pervenisset ad tabernaculum, percussit illud atque subvertit et terrae funditus coaequavit. 14 Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis filii Ioas viri israëlitae; tradidit enim Dominus in manus eius Madian et omnia castra eius.

15 Cumque audisset Gedeon somnium et interpretationem eius, adoravit et reversus est ad castra Israël et ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus nostras castra Madian. 16 [p]Divisitque trecentos viros in tres partes et dedit tubas in manibus eorum lagoenasque vacuas ac [q]lampades in medio lagoenarum. 17 Et dixit ad eos: Quod me facere videritis hoc facite: ingrediar partem castrorum, et quod fecero sectamini. 18 Quando personuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite et conclamate: [r]Domino et Gedeoni.

19 Ingressusque est Gedeon et trecenti viri, qui erant cum eo, in partem castrorum, incipientibus [s]vigiliis noctis mediae, et, custodibus suscitatis, coeperunt bucinis clangere et complodere inter se lagoenas. 20 Cumque per gyrum castrorum in tribus personarent locis et hydrias confregissent, tenuerunt sinistris manibus lampades et dextris sonantes tubas clamaveruntque: Gladius Domini et Gedeonis, 21 stantes singuli in loco suo per circuitum castrorum hostilium. [t]Omnia itaque castra turbata sunt, et vociferantes ululantesque fugerunt. 22 [u]Et nihilominus insistebant trecenti viri bucinis personantes.

[v]Immisitque Dominus [x]gladium in omnibus castris, et mutua se caede truncabant 23 fugientes usque ad Bethsetta et crepidinem [y]Abelmehula in Tebbath.

Conclamantes autem viri Israël de Nephthali et Aser et omni Manasse persequebantur Madian. 24 [z]Misitque Gedeon nuntios in omnem [a]montem Ephraim dicens: Descendite in occursum Madian et occupate aquas usque [b]Bethbera atque Iordanem. Clamavitque omnis Ephraim et [c]praeoccupavit aquas atque Iordanem usque [b]Bethbera. 25 [d]Apprehensosque duos viros Madian Oreb et Zeb interfecit

d Dt 8, 17. — cf. Is 10, 13.
e Dt 20, 8; 1 Mc 3, 56.
f cf. 1 Rg 14, 6; 2 Par 14, 11.
g vr. 1.
h Gn 46, 2, 3; 3 Rg 3, 5.
i v. cp. 3, 28.
j vr. 13-15.
k cf. 1 Rg 14, 9, 10.
l v. cp. 6, 33.
m Js 11, 4.
n cf. Gn 40, 9, 16.
o cf. Dn 2, 34, 45.
p cf. cp. 9, 43; 1 Rg 11, 11; 15, 17; 2 Rg 18, 2; Jb 1, 17.
q cp. 15, 4; Gn 15, 17.
r cf. Ex 14, 13, 14; 2 Par 20, 17.
s Ex 14, 24; 1 Rg 11, 11; Ps 89, 4; Lm 2, 19. — cf. Mt 14, 25; Mr 6, 48; Lc 12, 38.
t cf. 4 Rg 7, 7.
u cf. Js 6, 4, 16, 20.
v Ps 82, 10; Is 9, 4.
x 1 Rg 14, 20. — cf. 2 Par 20, 23.
y 3 Rg 4, 12.
z cp. 6, 35. — cf. Jdt 15, 5.
a v. Js 24, 33.
b (Jo 1, 28.)
c cf. cp. 3, 28.
d cp. 8, 3; Ps 82, 12.

inaures hostium ex bello relatas obtinet iisque conficit ephod, quod et in peccati occasionem et sibi et domui suae in perniciem evasit (22-28). *Iamvero, Gedeone mortuo, Abimelech filius eius, adiu-*

Oreb in [e]petra Oreb, Zeb vero in torculari Zeb; et persecuti sunt Madian capita Oreb et Zeb portantes ad Gedeon [f]trans fluenta Iordanis.

8 [a]Dixeruntque ad eum viri Ephraim: Quid est hoc, quod facere voluisti, ut nos non vocares, cum ad pugnam pergeres contra Madian? iurgantes fortiter et prope vim inferentes.
2 Quibus ille respondit: Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? Nonne [b]melior est racemus Ephraim vindemiis [c]Abiezer? 3 In manus vestras [d]Dominus tradidit principes Madian Oreb et Zeb. Quid tale facere potui, quale vos fecistis? Quod cum locutus esset, [e]requievit spiritus eorum, quo tumebant contra eum.
4 Cumque venisset Gedeon ad Iordanem, transivit eum cum [f]trecentis viris, qui secum erant et prae lassitudine fugientes persequi non poterant. 5 Dixitque ad viros [g]Soccoth: Date, obsecro, panes populo qui mecum est, quia valde defecerunt, ut possimus persequi Zebee et Salmana reges Madian. 6 Responderunt principes Soccoth: [h]Forsitan palmae manuum Zebee et Salmana in manu tua sunt, et [i]idcirco postulas ut demus exercitui tuo panes. 7 Quibus ille ait: Cum ergo tradiderit Dominus Zebee et Salmana in manus meas, [j]conteram carnes vestras cum spinis tribulisque deserti. 8 Et inde conscendens venit in [k]Phanuel locutusque est ad viros loci illius similia. Cui et illi responderunt sicut responderant viri Soccoth. 9 Dixit itaque et eis: Cum [l]reversus fuero victor in pace, [m]destruam turrim hanc.
10 Zebee autem et Salmana requiescebant cum omni exercitu suo. Quindecim enim milia viri remanserant ex omnibus turmis [n]orientalium populorum, caesis centum viginti milibus bellatorum [o]educentium gladium. 11 [p]Ascendensque Gedeon per viam eorum, qui in tabernaculis morabantur ad orientalem partem [q]Nobe et Iegbaa, percussit castra hostium, [r]qui securi erant et nihil adversi suspicabantur. 12 Fugeruntque Zebee et Salmana, quos persequens Gedeon [s]comprehendit, turbato omni exercitu eorum.
13 Revertensque de bello ante solis ortum 14 apprehendit puerum de viris Soccoth interrogavitque eum nomina principum et seniorum Soccoth et descripsit septuaginta septem viros. 15 Venitque ad Soccoth et dixit eis: En Zebee et Salmana, super quibus exprobrastis mihi dicentes: [t]Forsitan manus Zebee et Salmana in manibus tuis sunt, et idcirco postulas ut demus viris, qui lassi sunt et defecerunt, panes. 16 Tulit ergo seniores civitatis et spinas deserti ac tribulos et contrivit cum eis atque comminuit viros Soccoth. 17 [u]Turrim quoque Phanuel subvertit, occisis habitatoribus civitatis.
18 Dixitque ad Zebee et Salmana: Quales fuerunt viri, quos occidistis in [v]Thabor? Qui responderunt: Similes tui et unus ex eis quasi filius regis. 19 Quibus ille respondit: Fratres mei fuerunt, filii matris meae. [x]Vivit Dominus, quia, si servassetis eos, non vos occiderem. 20 Dixitque Iether primogenito suo: Surge et interfice eos. Qui non eduxit gladium; timebat enim, quia adhuc puer erat. 21 Dixeruntque Zebee et Salmana: Tu surge et irrue in nos, quia iuxta aetatem robur est hominis. Surrexit Gedeon et [y]interfecit Zebee et Salmana et tulit [z]ornamenta ac bullas, quibus colla regalium camelorum decorari solent.
22 Dixeruntque omnes viri Israël ad Gedeon: Dominare nostri tu et filius tuus et filius filii tui, quia liberasti nos de manu Madian. 23 Quibus ille ait: Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed [a]dominabitur vobis Dominus. 24 Dixitque ad eos: Unam petitionem postulo a vobis: date mihi inaures ex praeda vestra. Inaures enim aureas [b]Ismaëlitae habere consueverant. 25 Qui responderunt: Libentissime dabimus. Expandentesque super terram pallium proiecerunt in eo inaures de praeda; 26 et fuit pondus postulatarum inaurium mille septingenti auri sicli [c]absque ornamentis et [d]monilibus et veste purpurea, quibus reges Madian uti soliti erant et praeter torques aureas camelorum. 27 [e]Fecitque ex eo Gedeon ephod, et posuit illud in civitate sua [f]Ephra. [g]Fornicatusque est omnis Israël in eo, et factum est Gedeoni et omni domui eius in [h]ruinam.

e Is 10, 26.
f cp. 8, 4.

a cf. cp. 12, 1; 2 Rg 19, 41.

b Is 24, 13; Jr 49, 9; Ab 5; Mic 7, 1. — cf. vr. 15
c cp. 6, 34.
d cp. 7, 24, 25.
e cf. Pro 15, 1.
f cp. 7, 6.

g Ps 59, 8. — v. Gn 33, 17.

h cf. 3 Rg 20, 11.
i cf. 1 Rg 25, 11.

j vr. 16.
k v. Gn 32, 30, 31.

l cf. 3 Rg 22, 27, 28.
m vr. 17.

n v. cp. 6, 3.
o cp. 20, 2 ,15, 17, 25, 35, 46; 2 Rg 24, 9; 4 Rg 3, 26; 1 Par 21, 5.
p Os 10, 14.
q Nm 32, 35, 42.
r cp. 18, 27.
s Ps 82, 12.

t vr. 6.

u cf. 3 Rg 12, 25.

v v. cp. 4 ,6.

x v. Rt 3, 13.

y Ps 82, 12.
z vr. 26; Is 3, 18.

a cf. 1 Rg 8, 7; 10, 19; 12, 12, 17, 19.

b cf. cp. 6, 1; Gn 37, 25, 28. 36; 39, 1.
c vr. 21.
d Is 3, 19.
e cp. 17, 5; 18, 14, 17; Os 3. 4. — cf. Ex 28, 6-14; 1 Rg [2, 18.
f cp. 6, 24.
g vr. 33; cp. 2, 17; Ex 34, 15; Ps 105, 39.
h Ex 23, 33; Dt 7, 16.

vantibus Sichemitis, cunctos fratres, uno loatham excepto, interimit (9, 1-6) et huius contra consilium rex renuntiatur (7-21). At subditos suos perpetua vexatione et intolerabili superbia ita premit

i cf. cp. 3, 11; 5, 31.

j cp. 6, 32; 7, 1.
k cp. 9, 2, 5.

l cp. 9, 1, 2.

m Gn 15, 15; 25, 8. — cf. Ps 91, 15.
n cp. 6, 24.
o cf. cp. 2, 19.
p cp. 2, 17. — v. vr. 27.
q cf. cp. 9, 4, 16.
r Ps 77, 11, 42; 105, 13, 21.
s v. cp. 9, 5, 16-18.

a cp. 8, 31.

b cp. 8, 30.
c cf. Gn 29, 14.

d vr. 18.
e cp. 8, 33. — cf. vr. 46.
f cp. 11, 3; 2 Par 13, 7. — cf. Pro 12, 11; Ac 17, 5.
g cp. 6, 24.
h vr. 24, 56. — cf. 4 Rg 11, 1, 2.
i vr. 20. — cf. 2 Rg 5, 9.
j Js 24, 26.

k Dt 11, 29; 27, 12; Js 8, 33; Jo 4, 20.
l cf. 4 Rg 14, 9.
m cp. 8, 22, 23.

n v. Ps 103, 15.

o Dn 4, 9, 11; Os 14, 8. — cf. cf. Is 30, 2.
p vr. 20. — cf. Nm 21, 28; Ez 19, 14.
q 3 Rg 4, 33; 4 Rg 14, 9; 19, 23; Ps 103, 16; Is 2, 13; 37, 24; Ez 31, 3 etc.
r v. cp. 6, 32.
s Pro 12, 14; Is 3, 11. — cf. cp. 8, 35.
t cp. 5, 18; 12, 3; Jo 10, 11, 15, 17; 15, 13.
u vr. 5, 6.
v cp. 8, 31.
x vr. 3.
y cf. Is 8, 6.
z vr. 15. — cf. vr. 56, 57.

a Nm 21, 16-18.
b cf. 1 Rg 16, 14; 18, 10; 19, 9.

c Is 33, 1.
d vr. 56. — cf. 3 Rg 2, 32; Est 9, 25; Ps 7, 17; Mt 23, 35, 36. — v. vr. 5.

28 Humiliatus est autem Madian coram filiis Israël nec potuerunt ultra cervices elevare, sed quievit, terra [i]per quadraginta annos, quibus Gedeon praefuit.

29 Abiit itaque [j]Ierobaal filius Ioas et habitavit in domo sua **30** [k]habuitque septuaginta filios, qui egressi sunt de femore eius, eo quod plures haberet uxores. **31** Concubina autem illius, [l]quam habebat in Sichem, genuit ei filium nomine Abimelech.

32 Mortuusque est Gedeon filius Ioas in [m]senectute bona et sepultus est in sepulcro Ioas patris sui in [n]Ephra de familia Ezri. **33** [o]Postquam autem mortuus est Gedeon, aversi sunt filii Israël et [p]fornicati sunt cum Baalim. Percusseruntque cum [q]Baal foedus, ut esset eis in deum, **34** [r]nec recordati sunt Domini Dei sui, qui eruit eos de manibus inimicorum suorum omnium per circuitum; **35** [s]nec fecerunt misericordiam cum domo Ierobaal Gedeon iuxta omnia bona, quae fecerat Israëli.

9 Abiit autem Abimelech filius Ierobaal in Sichem ad fratres [a]matris suae et locutus est ad eos et ad omnem cognationem domus patris matris suae dicens: **2** Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vobis est melius, ut dominentur vestri septuaginta viri, [b]omnes filii Ierobaal, an ut dominetur unus vir? Simulque considerate quod [c]os vestrum et caro vestra sum. **3** Locutique sunt fratres matris eius de eo ad omnes viros Sichem universos sermones istos et inclinaverunt cor eorum post Abimelech dicentes: [d]Frater noster est. **4** Dederuntque illi septuaginta pondo argenti de fano [e]Baalberith. Qui conduxit sibi ex eo viros [f]inopes et vagos, secutique sunt eum. **5** Et venit in domum patris sui in [g]Ephra et [h]occidit fratres suos filios Ierobaal septuaginta viros super lapidem unum; remansitque Ioatham filius Ierobaal minimus et absconditus est. **6** Congregati sunt autem omnes viri Sichem et universae familiae [i]urbis Mello abieruntque et constituerunt regem Abimelech iuxta [j]quercum quae stabat in Sichem.

7 Quod cum nuntiatum esse Ioatham, ivit et stetit in vertice montis [k]Garizim elevataque voce clamavit et dixit: Audite me, viri Sichem. Ita audiat vos Deus. **8** [l]Ierunt ligna ut ungerent super se regem, Dixeruntque olivae: [m]Impera nobis. **9** Quae respondit: Nunquid possum deserere pinguedinem meam, qua et dii utuntur et homines, et venire ut inter ligna promovear? **10** Dixeruntque ligna ad arborem ficum: Veni et super nos regnum accipe. **11** Quae respondit eis: Nunquid possum deserere dulcedinem meam fructusque suavissimos et ire ut inter cetera ligna promovear? **12** Locutaque sunt ligna ad vitem: Veni et impera nobis. **13** Quae respondit eis: Nunquid possum deserere vinum meum, [n]quod laetificat Deum et homines, et inter ligna cetera promoveri? **14** Dixeruntque omnia ligna ad [l]rhamnum: Veni et impera super nos. **15** Quae respondit eis: Si vere me regem vobis constituitis, venite et [o]sub umbra mea requiescite; si autem non vultis, [p]egrediatur ignis de rhamno et devoret [q]cedros Libani.

16 Nunc igitur, si recte et absque peccato, constituistis super vos regem Abimelech et bene egistis cum [r]Ierobaal et cum domo eius. et [s]reddidistis vicem beneficiis eius, qui pugnavit pro vobis **17** et [t]animam suam dedit periculis, ut erueret vos de manu Madian, **18** qui nunc surrexistis contra domum patris mei et [u]interfecistis filios eius septuaginta viros super unum lapidem et constituistis regem [v]Abimelech filium ancillae eius super habitatores Sichem, [x]eo quod frater vester sit; **19** si ergo recte et absque vitio egistis cum Ierobaal et domo eius, hodie [y]laetamini in Abimelech, et ille laetetur in vobis. **20** Sin autem perverse, [z]egrediatur ignis ex eo et consumat habitatores Sichem et oppidum Mello, egrediaturque ignis de viris Sichem et de oppido Mello et devoret Abimelech. **21** Quae cum dixisset, fugit et abiit in [a]Bera habitavitque ibi ob metum Abimelech fratris sui.

22 Regnavit itaque Abimelech super Israël tribus annis. **23** [b]Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech et habitatores Sichem, qui coeperunt eum [c]detestari **24** [d]et scelus interfectionis septuaginta filiorum Ierobaal et effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem suum et in ceteros Sichimorum principes, qui eum adiuverant. **25** Posueruntque insidias adversus eum in summitate montium

(22-49), ut tandem, cum in obsidendo oppido Thebes occuparetur, fragmine molae percussus delictorum poenam luat (50-57). Sequitur narratio rerum gestarum a iudicibus Thola (10, 1-2), Iair (3-5) et

et, dum illius praestolabantur adventum, exercebant latrocinia agentes praedas de praetereuntibus. Nuntiatumque est Abimelech. 26 Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis et transivit in Sichimam. Ad cuius adventum erecti habitatores Sichem 27 egressi sunt in agros vastantes vineas uvasque calcantes et, factis cantantium choris, ingressi sunt [e]ianum dei sui et inter epulas et pocula maledicebant Abimelech, 28 clamante Gaal filio Obed: [f]Quis est Abimelech et quae est Sichem, ut serviamus ei? Nunquid non est filius Ierobaal, et constituit principem Zebul servum suum super viros [g]Emor patris Sichem? Cur ergo serviemus ei? 29 Utinam daret aliquis populum istum sub manu mea, ut auferrem de medio Abimelech!

Dictumque est Abimelech: Congrega exercitus multitudinem et veni; 30 Zebul enim princeps civitatis, auditis sermonibus Gaal filii Obed, iratus est valde 31 et misit clam ad Abimelech nuntios dicens: Ecce Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus suis et oppugnat adversum te civitatem. 32 Surge itaque nocte cum populo, qui tecum est et latita in agro 33 et primo mane, oriente sole, irrue super civitatem, illo autem egrediente adversum te cum populo suo, fac ei [h]quod potueris. 34 Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte et tetendit insidias iuxta Sichimam in quattuor locis. 35 Egressusque est Gaal filius Obed et stetit in introitu portae civitatis; surrexit autem Abimelech et omnis exercitus cum eo de insidiarum loco. 36 Cumque vidisset populum Gaal dixit ad Zebul: [i]Ecce de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit: Umbras montium vides quasi capita hominum et hoc errore deciperis. 37 Rursumque Gaal ait: Ecce populus de [j]umbilico terrae descendit et unus cuneus venit per viam quae respicit quercum. 38 Cui dixit Zebul: Ubi est nunc os tuum, quo loquebaris: [k]Quis est Abimelech ut serviamus ei? Nonne hic populus est quem despiciebas? Egredere et pugna contra eum. 39 Abiit ergo Gaal, spectante Sichimorum populo, et pugnavit contra Abimelech, 40 qui persecutus est eum fugientem et in urbem compulit; ceciderunteque ex parte eius plurimi usque ad portam civitatis. 41 Et Abimelech sedit in Ruma, Zebul autem, Gaal et socios eius expulit de urbe, nec in ea passus est commorari.

42 Sequenti ergo die egressus est populus in campum. Quod cum nuntiatum esset Abimelech, 43 tulit exercitum suum et [l]divisit in tres turmas tendens insidias in agris. Videnque quod egrederetur populus de civitate surrexit et irruit in eos 44 cum cuneo suo [m]oppugnans et obsidens civitatem; duae autem turmae palantes per campum adversarios persequebantur. 45 Porro Abimelech omni die illo oppugnabat urbem; quam cepit, interfectis habitatoribus eius [n]ipsaque destructa, ita [o]ut sal in ea dispergeret. 46 Quod cum audissent qui habitabant in [p]turre Sichimorum, ingressi sunt [q]fanum dei sui Berith, ubi foedus cum eo pepigerant, et ex eo locus nomen acceperat, qui erat munitus valde. 47 Abimelech quoque audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos, 48 ascendit in montem [r]Selmon cum omni populo suo et, arrepta securi, praecidit arboris ramum, impositumque ferens umero dixit ad socios: Quod me videtis facere cito facite. 49 Igitur certatim ramos de arboribus praecidentes sequebantur ducem. Qui circumdantes [s]praesidium succenderunt; atque ita factum est, ut fumo et igne mille homines necarentur, viri pariter et mulieres, habitatorum turris Sichem.

50 Abimelech autem inde proficiscens venit ad oppidum Thebes, quod circumdans obsidebat exercitu. 51 Erat autem turris excelsa in media civitate, ad quam confugerant simul viri ac mulieres et omnes principes civitatis, clausa firmissime ianua, et super turris tectum stantes per propugnacula. 52 Accedensque Abimelech iuxta turrim pugnabat fortiter et appropinquans ostio ignem supponere nitebatur.

53 [t]Et ecce una mulier fragmen molae desuper iaciens illisit capiti Abimelech et confregit cerebrum eius. 54 [u]Qui vocavit cito armigerum suum et ait ad eum: Evagina gladium tuum et percute me, ne forte dicatur quod a femina interfectus sim. Qui iussa perficiens interfecit eum. 55 Illoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Israël reversi sunt in sedes suas; 56 et [v]reddidit Deus malum, quod fecerat Abi-

e vr. 4, 46.
f cf. 1 Rg 25, 10.
g Gn 34, 2, 6.
h 1 Rg 10, 7; 25, 8. — cf. Ec 9, 10.
i vr. 7, 25.
j cf. Ez 38, 12.
k vr. 28, 29.
l cf. cp. 7, 16; 1 Rg 11, 11; 2 Rg 18, 2; Jb 1, 17.
m cp. 20, 37.
n 4 Rg 3, 25.
o v. Dt 29, 23.
p vr. 49.
q vr. 4; cp. 8, 33.
r Ps 67, 15.
s vr. 46.
t 2 Rg 11, 21.
u cf. 1 Rg 31, 4; 1 Par 10, 4.
v cf. Jb 31, 3; Ps 93, 23; Pro 5, 22; 12, 14.

Iephte. Hic a Galaaditis valde oppressis (6-18), ut contra filios Ammon in libertatem eos vindicaret rogatur et dux eligitur (11, 1-11), hostesque, quos a finibus Galaad per legatos amovere non potuerat (12-28),

melech contra patrem suum, [x]interfectis septuaginta fratribus suis. 57 Sichimitis quoque quod operati erant retributum est, et venit super eos [y]maledictio Ioatham filii Ierobaal.

10 Post Abimelech surrexit [a]dux in Israël [b]Thola filius Phua patrui Abimelech vir de Issachar, qui habitavit in Samir [c]montis Ephraim 2 et iudicavit Israëlem viginti et tribus annis mortuusque est ac sepultus in Samir.

3 Huic successit [d]Iair galaadites, qui iudicavit Israëlem per viginti et duos annos 4 habens triginta filios [e]sedentes super triginta pullos asinarum et principes [f]triginta civitatum, quae ex nomine eius sunt appellatae [g]Havoth Iair, id est oppida Iair, usque in praesentem diem, in terra Galaad. 5 Mortuusque est Iair ac sepultus in loco cui est vocabulum Camon.

6 [h]Filii autem Israël peccatis veteribus iungentes nova fecerunt malum in conspectu Domini, et [i]servierunt idolis Baalim et Astaroth et diis Syriae ac [j]Sidonis et Moab et filiorum Ammon et Philisthiim; [k]dimiseruntque Dominum et non coluerunt eum. 7 Contra quos Dominus iratus [l]tradidit eos in manus Philisthiim et filiorum Ammon. 8 Adflictique sunt et vehementer oppressi per annos decem et octo omnes, qui habitabant trans Iordanem in terra Amorrhaei, qui est in Galaad; 9 in tantum ut filii Ammon, Iordane transmisso, vastarent Iudam et Beniamin et Ephraim; adflictusque est Israël nimis.

10 Et [m]clamantes ad Dominum dixerunt: Peccavimus tibi, quia [n]dereliquimus Dominum Deum nostrum et servivimus Baalim. 11 Quibus locutus est Dominus: Nunquid non [o]Aegyptii et [p]Amorrhaei filiique [q]Ammon et [r]Philisthiim, 12 Sidonii quoque et [s]Amalec et [t]Chanaan oppresserunt vos, et clamastis ad me, et [u]erui vos de manu eorum? 13 Et tamen [v]reliquistis me et coluistis deos alienos; idcirco non addam ut ultra vos liberem. 14 Ite et invocate deos quos elegistis: [x]ipsi vos liberent in tempore angustiae. 15 Dixeruntque filii Israël ad Dominum: Peccavimus: [y]redde tu nobis quidquid tibi placet, tantum nunc libera nos. 16 Quae dicentes omnia de finibus suis [z]alienorum deorum idola proiecerunt et servierunt Domino Deo, qui [a]doluit super miseriis eorum.

17 Itaque filii Ammon conclamantes in Galaad fixere tentoria; contra quos congregati filii Israël in [b]Maspha castrametati sunt. 18 Dixeruntque principes Galaad singuli ad proximos suos. [c]Qui primus ex nobis contra filios Ammon coeperit dimicare erit dux populi Galaad.

11 Fuit illo tempore [a]Iephte galaadites vir [b]fortissimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad. 2 Habuit autem Galaad uxorem, de qua suscepit filios, qui, postquam creverant eiecerunt Iephte dicentes: [c]Heres in domo patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus est. 3 Quos ille fugiens atque devitans habitavit in terra [d]Tob; congregatique sunt ad eum viri [e]inopes et latrocinantes et quasi principem sequebantur.

4 In illis diebus pugnabant filii Ammon contra Israël. 5 Quibus acriter instantibus, perrexerunt maiores natu de Galaad, ut tollerent in auxilium sui Iephte de terra Tob. 6 Dixeruntque ad eum: Veni et esto princeps noster et pugna contra filios Ammon. 7 Quibus ille respondit: [f]Nonne vos estis, qui odistis me et eiecistis de domo patris mei, et nunc venistis ad me necessitate compulsi? 8 Dixeruntque principes Galaad ad Iephte: Ob hanc igitur causam nunc ad te venimus, ut proficiscaris nobiscum et pugnes contra filios Ammon [g]sisque dux omnium qui habitant in Galaad. 9 Iephte quoque dixit eis: Si vere venistis ad me, ut pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps? 10 Qui responderunt ei: [h]Dominus, qui haec audit, ipse mediator ac testis est, quod nostra promissa faciemus. 11 Abiit itaque Iephte cum principibus Galaad [i]fecitque eum omnis populus principem sui. Locutusque est Iephte omnes sermones suos [j]coram Domino in [k]Maspha.

12 Et misit nuntios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: [l]Quid mihi et tibi est, quia venisti contra me ut vastares terram meam? 13 Quibus ille respondit: [m]Quia tulit Israël terram meam, quando ascendit de Aegypto, a finibus [n]Arnon usque [o]Iaboc

---

x vr. 5, 24.
y vr. 20.

a vr. 12, 13. — v. cp. 2, 16.
b 1 Par 7, 1, 2 (?).
c v. Js 24, 33.

d cf. Nm 32, 41.
e cp. 5, 10; 12, 14.
f cf. 1 Par 2, 22-24.
g cf. Dt 3, 14.

h v. cp. 2, 11.
i v. cp. 2, 13.
j 3 Rg 11, 5, 7, 33; 4 Rg 23, 13.
k vr. 10, 13; Dt 31, 16.
l v. cp. 2, 14.

*10] * cf. Catech. R. IV 14, 11.*
m v. cp. 3, 9.
n vr. 6, 13.
o Ex 14, 30.
p v. Nm 21, 21-32.
q cp. 3, 13.
r cf. cp. 3, 31.
s cf. cp. 3, 13; 5, 14; 6, 3.
t cp. 4, 2 ss.
u v. cp. 2, 16.
v vr. 6, 10. — cf. Dt 32, 15; Jr 2, 13.
x Dt 32, 37, 38; Jr 2, 28. — cf. Bar 6, 36.
y 1 Rg 3, 18; 2 Rg 15, 26.
z cf. Gn 35, 2-4.
a Jr 26, 3, 13, 19. — cf. cp. 2, b cp. 11, 11, 29. [18.
c cf. cp. 11, 5-11.

a Heb 11, 32.
b cp. 6, 12; 4 Rg 5, 1.

c cf. Gn 21, 10.

d 2 Rg 10, 6, 8; 1 Mc 5, 13; 2 Mc 12, 17.
e cf. 1 Rg 22, 2. — v. cp. 9, 4.

f cf. Gn 26, 27.

g cp. 10, 18.

h Jr 42, 5.

i vr. 6, 8; cp. 10, 18.
j 1 Rg 10, 19, 25; 11, 15; 12, 7. — cf. cp. 20, 1; 1 Rg 10, *k* cp. 10, 17. [17.
l 2 Rg 16, 10; 19, 22; Mt 8, 29.
m v. Nm 21, 24-26.
n Nm 21, 13.
o Gn 32, 22.

atque Iordanem; nunc ergo cum pace redde mihi eam. 14 Per quos rursum mandavit Iephte et imperavit eis ut dicerent regi Ammon: 15 Haec dicit Iephte: [p]Non tulit Israël terram Moab nec terram filiorum Ammon: 16 sed quando de Aegypto conscenderunt, ambulavit per solitudinem usque ad [q]mare Rubrum et [r]venit in Cades; 17 [s]misitque nuntios ad regem Edom dicens: Dimitte me ut transeam per terram tuam: [t]qui noluit adquiescere precibus eius. Misit quoque ad regem Moab, qui et ipse transitum praebere contempsit. [u]Mansit itaque in Cades 18et [v]circuivit ex latere terram Edom et terram Moab [x]venitque contra orientalem plagam terrae Moab et [y]castrametatus est trans Arnon, nec voluit intrare terminos Moab; Arnon quippe confinium est terrae Moab. 19 Misit itaque Israël nuntios ad Sehon regem Amorrhaeorum, qui habitabat in Hesebon, et dixerunt ei: Dimitte ut transeam per terram tuam usque ad fluvium. 20 Qui et ipse Israël verba despiciens, non dimisit eum transire per terminos suos, sed, infinita multitudine congregata, egressus est contra eum in Iasa et fortiter resistebat; 21 tradiditque eum Dominus in manus Israël cum omni exercitu suo, qui percussit eum et possedit omnem terram Amorrhaei habitatoris regionis illius 22 et universos fines eius de Arnon usque Iaboc et de solitudine usque ad Iordanem. 23 Dominus ergo Deus Israël subvertit Amorrhaeum, pugnante contra illum populo suo Israël; et tu nunc vis possidere terram eius? 24 Nonne ea, quae possidet [z]Chamos deus tuus, tibi iure debentur? [a]Quae autem Dominus Deus noster victor obtinuit in nostram cedent possessionem; 25 [b]nisi forte melior es Balac filio Sephor rege Moab, aut docere potes quod iurgatus sit contra Israël et pugnaverit contra eum, 26 quando habitavit in [c]Hesebon et viculis eius et in [d]Aroër et villis illius vel in cunctis civitatibus iuxta Iordanem per trecentos annos. Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentastis? 27 Igitur non ego pecco in te, sed tu contra me male agis indicens mihi bella non iusta. [e]Iudicet Dominus arbiter huius diei inter Israël et inter filios Ammon. 28 Noluitque adquiescere rex filiorum Ammon verbis Iephte, quae per nuntios mandaverat.

29 [f]Factus est ergo super Iephte spiritus Domini, et circuiens Galaad et Manasse, Maspha quoque Galaad et inde transiens ad filios Ammon 30 [g]votum vovit Domino dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas, 31 quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meae mihique occurrerit revertenti cum pace a filiis Ammon, [h]eum holocaustum offeram Domino.

32 Transivitque Iephte ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos, quos tradidit Dominus in manus eius, 33 percussitque ab [i]Aroër usque dum venias in [j]Mennith viginti civitates et usque ad Abel, quae est vineis consita, plaga magna nimis; humiliatique sunt filii Ammon a filiis Israël.

34 Revertente autem Iephte in [k]Maspha domum suam, occurrit ei unigenita filia sua [l]cum tympanis et choris; non enim habebat alios liberos. 35 Qua visa, scidit [m]vestimenta sua et ait: Heu me, filia mea, decepisti me et ipsa decepta es; aperui enim os meum ad Dominum et [n]aliud facere non potero. 36 Cui illa respondit: Pater mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es, concessa tibi ultione atque victoria de hostibus tuis. 37 Dixitque ad patrem: Hoc solum mihi praesta quod deprecor: dimitte me ut duobus mensibus circumeam montes et [o]plangam virginitatem meam cum sodalibus meis. 38 Cui ille respondit: Vade. Et dimisit eam duobus mensibus. Cumque abisset cum sociis ac sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus. 39 Expletisque duobus mensibus, reversa est ad patrem suum, et [p]fecit ei sicut voverat, quae ignorabat virum. Exinde mos increbruit in Israël et consuetudo servata est 40 ut post anni circulum conveniant in unum filiae Israël et plangant filiam Iephte galaaditae diebus quattuor.

12 Ecce autem in Ephraim orta est seditio; nam transeuntes contra aquilonem dixerunt ad Iephte: [a]Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon vocare nos noluisti, ut pergeremus tecum? Igitur [b]incendemus domum tuam. 2 Quibus ille respondit: Disceptatio erat

p Dt 2, 9, 19.

q Nm 14, 25; Dt 1, 40.
r Nm 13, 26.
s Nm 20, 14.
t v. Nm 20, 18-21.
u Nm 20, 1; Dt 1, 46.
v Nm 21, 4. — v. Dt 2, 1-8.
x Nm 21, 11.
y Nm 21, 13; 22, 36
19-22] Nm 21, 21-26; Dt 2, 26-37.

z Nm 21, 29; 3 Rg 11, 7. — cf. 3 Rg 11, 33.
a Dt 9, 5; 18, 12.
b Nm 22, 2; Js 24, 9; Mic 6, 5.
c Nm 21, 25.
d Dt 2, 36.

e Gn 16, 5; 18, 25; 31, 33; 1 Rg 24, 13, 16.

f cf. Heb 11, 32. — v. cp. 3, 10.

g Gn 28, 20; 1 Rg 1, 11.

h Ps 65, 15. — cf. Lv 27, 2; 1 Rg 1, 28.

i Js 13, 25.
j Ez 27, 17.

k vr. 11; cp. 10, 17.
l Ex 15, 20; 1 Rg 18, 6; Ps 67, 26; Jr 31, 4.
m Gn 37, 29, 34; 44, 13 etc.
n Nm 30, 3; Ps 49, 14. — cf. Ec 5, 4. 5.

o cf. Is 47, 8, 9; 49, 21.

p vr. 31. — cf. Dt 12, 31.

a cf. cp. 8, 1.
b cp. 14, 15; 15, 6.

(8-10), Ahialon (11, 12), Abdon (13-15) et tandem Samson. Hic, ab angelo promissus et nazaraeus a nativitate consecratus, fuit vir mira virtute praeditus (13, 1-25). Cum eo animo venisset Thamnata ut uxorem duceret,

mihi et populo meo contra filios Ammon vehemens, vocavitque vos, ut praeberetis mihi auxilium, et facere noluistis; 3quod cernens [c]posui animam meam in manibus meis transivique ad filios Ammon, et tradidit eos Dominus in manus meas. Quid commerui, ut adversum me consurgatis in proelium? 4 Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad, pugnabat contra Ephraim, percusseruntque viri Galaad Ephraim, quia dixerat: [d]Fugitivus est Galaad de Ephraim et habitat in medio Ephraim et Manasse. 5 Occupaveruntque Galaaditae [e]vada Iordanis, per quae Ephraim reversurus erat; cumque venisset ad ea de Ephraim numero fugiens atque dixisset: Obsecro ut me transire permittatis, dicebant ei Galaaditae: Nunquid Ephrathaeus es? quo dicente: Non sum, 6 interrogabant eum: Dic ergo: Scibboleth, quod interpretatur spica. Qui respondebat: Sibboleth, eadem littera spicam exprimere non valens. Statimque apprehensum iugulabant in ipso Iordanis transitu. Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo milia.

7 Iudicavit itaque Iephte galaadites Israël sex annis; et mortuus est ac sepultus in civitate sua Galaad.

8 Post hunc iudicavit Israël Abesan de [f]Bethlehem. 9 Qui habuit triginta filios et totidem filias, quas emittens foras maritis dedit, et eiusdem numeri filiis suis accepit uxores introducens in domum suam. Qui septem annis iudicavit Israël 10 mortuusque est ac sepultus in Bethlehem.

11 Cui successit Ahialon zabulonites et iudicavit Israël decem annis 12 mortuusque est ac sepultus in Zabulon.

13Post hunc iudicavit Israël Abdon filius Illel [g]pharathonites. 14Qui habuit quadraginta filios et triginta ex eis [h]nepotes [i]ascendentes super septuaginta pullos asinarum. Et iudicavit Israël octo annis 15 mortuusque est ac sepultus in Pharathon terrae Ephraim in monte [j]Amalec.

13 Rursumque [a]filii Israël fecerunt malum in conspectu Domini qui tradidit eos [b]in manus Philisthinorum quadraginta annis.

2 Erat autem quidam vir de [c]Saraa et de stirpe Dan nomine Manue habens [d]uxorem sterilem, 3 cui apparuit [e]angelus Domini et dixit ad eam: Sterilis es et absque liberis, [f]sed concipies et paries filium; 4 [g]cave ergo ne bibas vinum ac siceram nec [h]immundum quidquam comedas, 5 quia concipies et paries filium, [i]cuius non tanget caput novacula, erit enim [j]nazaraeus Dei ab infantia sua et ex matris utero, et ipse [k]incipiet liberare Israël de manu Philisthinorum.

6 Quae, cum venisset ad maritum suum, dixit ei: [l]Vir Dei venit ad me habens vultum angelicum, terribilis nimis. Quem cum interrogassem [m]quis esset et unde venisset et quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere, 7 sed hoc respondit: [n]Ecce concipies et paries filium; cave ne vinum bibas nec siceram et ne aliquo vescaris immundo; erit enim puer nazaraeus Dei ab infantia sua, ex utero matris suae usque ad diem mortis suae. 8 Oravit itaque Manue Dominum et ait: Obsecro, Domine, ut vir Dei, quem misisti, veniat iterum et doceat nos quid debeamus facere de puero, qui nasciturus est. 9 Exaudivitque Dominus deprecantem Manue et apparuit rursum angelus Dei uxori eius sedenti in agro. Manue autem maritus eius non erat cum ea. Quae, cum vidisset angelum, 10 festinavit et cucurrit ad virum suum nuntiavitque ei dicens: Ecce apparuit mihi vir, quem ante videram. 11 Qui surrexit et secutus est uxorem suam veniensque ad virum dixit ei: Tu es qui locutus es mulieri? Et ille respondit: Ego sum. 12Cui Manue: Quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, [o]quid vis ut faciat puer? aut a quo se observare debebit? 13 Dixitque angelus Domini ad Manue: Ab omnibus, quae locutus sum uxori tuae, abstineat se 14 et [p]quidquid ex vinea nascitur non comedat, vinum et siceram non bibat, nullo vescatur immundo et quod ei praecepi impleat atque custodiat. 15 Dixitque Manue ad angelum Domini: Obsecro te ut adquiescas precibus meis, et [q]faciamus tibi haedum de capris. 16 Cui respondit angelus: Si me cogis, [r]non comedam panes tuos; si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nesciebat Manue quod angelus Domini esset. 17Dixitque ad eum: [s]Quod est tibi nomen, ut, si sermo tuus fuerit expletus, [t]honoremus te?

c 1 Rg 19, 5; 28, 21; Jb 13, 14. —cf. Ps 118, 109. — v. cp. 9, 17.

d cf. 1 Rg 25, 10.

e v. cp. 3, 28.

f Js 19, 15.

g 2 Rg 23, 30; 1 Mc 9, 50.

h Jb 18, 19; Is 14, 22. — cf. 1 Tm 5, 4.

i cp. 5, 10; 10, 4.

j cp. 5, 14.

a v. cp. 2, 11; 10, 6.

b cf. cp. 3, 31; 10, 7; 1 Rg 12, [9

c Js 19, 41. — cf. Js 15, 33.

d cf. 1 Rg 1, 2; Lc 1, 7.

e cp. 6, 12; Lc 1, 11, 13.

f cf. Gn 16, 11; 1 Rg 1, 20; Lc 1, 31.

g vr. 7, 14. — cf. Nm 6, 2-4; Lc 1, 15.

h Lv 11, 2 ss.; Dt 24, 3 ss.

i cp. 16, 17; 1 Rg 1, 11

j Nm 6, 2-5.

k cf. 1 Rg 7, 13; 2 Rg 8, 1; 1 Par 18, 1.

l v. Dt 33, 1.

m cf. vr. 17, 18.

n vr. 3-5.

o cf. Lc 1, 66.

p v. Nm 6, 3, 4.

q cp. 6, 18, 19. — cf. Gn 18, [5-8.

r cf. Tb 12, 19.

s cf. vr. 6.

t Nm 22, 17, 37. — cf. 1 Rg 9, 6.

cumque aenigma dulcedinis egressae de forti, id est da leone a se dilacerato, convivis proposuisset (14, 1-9), ut his vincentibus satisfaceret, triginta Philisthaeos interimit et spoliat (15-20). Deinceps iratus propter

18 Cui ille respondit: [u]Cur quaeris nomen meum, [v]quod est mirabile? 19 [x]Tulit itaque Manue haedum de capris et libamenta, et posuit super petram offerens Domino, qui facit mirabilia; ipse autem et uxor eius intuebantur. 20Cumque ascenderet flamma altaris in caelum, angelus Domini pariter in flamma ascendit. Quod cum vidissent Manue et uxor eius, [y]proni ceciderunt in terram, 21et ultra eis non apparuit angelus Domini. [z]Statimque intellexit Manue angelum Domini esse 22 et dixit ad uxorem suam: [a]Morte moriemur, quia vidimus Deum. 23 Cui respondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum et libamenta non suscepisset nec ostendisset nobis haec omnia neque ea quae sunt ventura dixisset.

24 Peperit itaque filium et vocavit nomen eius Samson. [b]Crevitque puer, et benedixit ei Dominus. 25 Coepitque [c]spiritus Domini esse cum eo in [d]castris Dan inter [e]Saraa et Esthaol.

14 Descendit ergo [a]Samson in [b]Thamnatha vidensque ibi mulierem de filiabus Philisthiim 2 ascendit et nuntiavit patri suo et matri suae dicens: Vidi mulierem in Thamnatha de filiabus Philisthinorum, [c]quam quaeso ut mihi accipiatis uxorem. 3 Cui dixerunt pater et mater sua: Nunquid non est mulier in filiabus [d]fratrum tuorum et in omni populo meo, quia vis accipere uxorem de Philisthiim, qui [e]incircumcisi sunt?

Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis. 4 Parentes autem eius nesciebant quod res [f]a Domino fieret, et quaereret occasionem contra Philisthiim; [g]eo enim tempore Philisthiim dominabantur Israëli. 5 Descendit itaque Samson cum patre suo et matre in Thamnatha. Cumque venissent ad vineas oppidi, apparuit catulus leonis saevus et rugiens et occurrit ei. 6 [h]Irruit autem spiritus Domini in Samson, et dilaceravit leonem quasi haedum in frusta discerpens nihil omnino habens in manu; et hoc patri et matri noluit indicare. 7 Descenditque et locutus est mulieri, quae placuerat oculis eius. 8 Et post aliquot dies revertens ut acciperet eam declinavit ut videret cadaver leonis, et ecce examen apum in ore leonis erat ac favus mellis. 9 Quem, cum sumpisset in manibus, comedebat in via veniensque ad patrem suum et matrem dedit eis partem, qui et ipsi comederunt; nec tamen eis voluit indicare quod mel de corpore leonis adsumpserat.

10 Descendit itaque pater eius ad mulierem et fecit filio suo Samson convivium; sic enim iuvenes facere consueverant. 11 Cum ergo cives loci illius vidissent eum, dederunt ei sodales triginta ut essent cum eo. 12 [i]Quibus locutus est Samson: Proponam vobis problema, quod si solveritis mihi intra [j]septem dies convivii, dabo vobis triginta sindones et [l]totidem tunicas; 13 sin autem non potueritis solvere, vos dabitis mihi triginta sindones et eiusdem numeri tunicas.

Qui responderunt ei: Propone problema, ut audiamus. 14 Dixitque eis:

De comedente exivit cibus,
et de forti egressa est dulcedo.

Nec potuerunt per tres dies propositionem solvere. 15Cumque adesset dies septimus, dixerunt ad uxorem Samson: [m]Blandire viro tuo et suade ei ut indicet tibi quid significet problema. Quod si facere nolueris, [n]incendemus te et domum patris tui. An idcirco vocastis nos ad nuptias ut spoliaretis? 16 Quae fundebat apud Samson lacrimas et querebatur dicens: [o]Odisti me et non diligis; idcirco problema, quod proposuisti filiis populi mei, non vis mihi exponere. At ille respondit: Patri meo et matri nolui dicere et tibi indicare potero? 17 Septem igitur diebus convivii flebat ante eum; tandemque die septimo, [p]cum ei esset molesta, exposuit. Quae statim indicavit civibus suis, 18 et illi dixerunt ei die septimo ante solis occubitum:

Quid dulcius melle, et quid fortius leone?

Qui ait ad eos:

Si non arassetis in vitula mea,
non invenissetis propositionem meam.

19 [q]Irruit itaque in eum spiritus Domini, descenditque [r]Ascalonem et percussit ibi triginta viros, quorum ablatas vestes dedit iis qui

u Gn 32, 29.
v cf. Ps 67, 36; Is 9, 6.
x cp. 6, 19-21.

y Lv 9, 24; 1 Par 21, 16; Ez 1, 28; Mt 17, 6 etc.
z cp. 6, 22, 23.

a cf. Ex 33, 20. — v. Gn 32, 30.
b 1 Rg 2, 21; 3, 19; Lc 1, 80. — cf. Lc 2, 52.
c v. cp. 3, 10.
d cp. 18, 12.
e cp. 18, 11; Js 15, 33.

a Heb 11, 32.
b Gn 38, 12, 13; Js 15, 10; 19 43.

c cf. Gn 34, 4.
d cf. Gn 24, 3, 4; 28, 1, 2.
3] * *cf. prop. 51 M. Molinos ab Inn. XI damn.*
e cp. 15, 18; 1 Rg 14, 6; 17, 26, 36; 31, 4; 2 Rg 1, 20.
f Js 11, 20.
g cp. 13, 1; 15, 11.

h vr. 19; cp. 13, 25; 15, 14; 1Rg 11, 6. — cf. cp. 3, 10.

i Ez 17, 2. — cf. 3 Rg 10, 1; Ps 77, 2; Pro 1, 6.
j Gn 29, 27.
l Gn 45, 22; 4 Rg 5, 5, 22, 23.

m cp. 16, 5.

n cp. 12, 1; 15, 6.

o cf. cp. 16, 15.

p cf. cp. 16, 16-18.

q v. vr. 6.
r cp. 1, 18.

uxorem suam alteri datam per vulpes segetes Philistinorum incendit (15, 1-5), eosque semel et iterum magna clade percutit (6-20). Rursum clausus in Gaza portas urbis evulsas in montem transfert (16, 1-3). Tan-

problema solverant; iratusque nimis ascendit in domum patris sui; 20 uxor autem eius accepit [s]maritum unum de [t]amicis eius et pronubis.

15 Post aliquantulum autem temporis, cum dies triticeae messis instarent, venit Samson invisere volens uxorem suam et attulit ei [a]haedum de capris. Cumque cubiculum eius solito vellet intrare prohibuit eum pater illius dicens: 2 Putavi quod odisses eam et ideo tradidi illam [b]amico tuo; sed habet sororem, quae iunior et pulchrior illa est, sit tibi pro ea uxor. 3 Cui Samson respondit: Ab hac die non erit culpa in me contra Philisthaeos, faciam enim vobis mala.

4 Perrexitque et cepit trecentas vulpes, caudasque earum iunxit ad caudas et faces ligavit in medio; 5 quas igne succendens dimisit ut huc illucque discurrerent; quae statim perrexerunt in segetes Philisthinorum. Quibus succensis, et comportatae iam fruges et adhuc stantes in stipula concrematae sunt in tantum ut vineas quoque et oliveta flamma consumeret. 6 Dixeruntque Philisthiim: Quis fecit hanc rem? Quibus dictum est: Samson gener Thamnathaei, quia tulit uxorem eius [c]et alteri tradidit, haec operatus est. Ascenderuntque Philisthiim, et [d]combusserunt tam mulierem quam patrem eius. 7 Quibus ait Samson: Licet haec feceritis, tamen adhuc ex vobis expetam ultionem et tunc quiescam. 8 Percussitque eos ingenti plaga, ita ut stupentes suram femori imponerent. Et descendens habitavit in [e]spelunca petrae Etam.

9 Igitur ascendentes Philisthiim in terram Iuda castrametati sunt in loco, qui postea vocatus est [f]Lechi, id est maxilla, ubi eorum [g]effusus est exercitus. 10 Dixeruntque ad eos de tribu Iuda: Cur ascendistis adversum nos? Qui responderunt: Ut ligemus Samson venimus et reddamus ei quae in nos operatus est. 11 Descenderunt ergo tria milia virorum de Iuda ad specum silicis Etam dixeruntque ad Samson: Nescis quod Philisthiim [h]imperent nobis? quare hoc facere voluisti? Quibus ille ait: Sicut fecerunt mihi, sic feci eis. 12 Ligare, inquiunt, te venimus et tradere in manus Philisthinorum. Quibus Samson, Iurate, ait, et spondete mihi quod non occidatis me. 13 Dixerunt: Non te occidemus sed vinctum trademus. Ligaveruntque eum duobus [i]novis funibus et tulerunt eum de petra Etam. 14 Qui cum venisset ad locum maxillae, et Philisthiim vociferantes occurrissent ei, irruit [j]spiritus Domini in eum, et, sicut solent ad odorem ignis lina consumi, ita vincula quibus ligatus erat dissipata sunt et soluta. 15 Inventamque maxillam, id est mandibulam asini, quae iacebat, [l]arripiens interfecit in ea mille viros 16 et ait:

In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum
delevi eos et percussi mille viros.

17 Cumque haec verba canens complesset, proiecit mandibulam de manu et vocavit nomen loci illius [m]Ramath Lechi, quod interpretatur elevatio maxilllae. 18 Sitiensque valde clamavit ad Dominum et ait: [n]Tu dedisti in manu servi tui salutem hanc maximam atque victoriam: en siti morior incidamque in manus incircumcisorum. 19 Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla asini, et egressae sunt ex eo aquae. Quibus haustis, [o]refocillavit spiritum et vires recepit; idcirco appellatum est nomen loci illius fons invocantis de maxilla usque in praesentem diem. 20 [p]Iudicavitque Israël in [q]diebus Philisthiim viginti annis.

16 Abiit quoque in [a]Gazam et vidit ibi mulierem meretricem ingressusque est ad eam. 2 Quod cum audissent Philisthiim, et percrebruisset apud eos intrasse urbem Samson, [b]circumdederunt eum, positis in porta civitatis custodibus, et ibi tota nocte cum silentio praestolantes, ut, facto mane, exeuntem occiderent.

3 Dormivit autem Samson usque ad medium noctis et inde consurgens apprehendit ambas portae fores cum postibus suis et sera, impositasque umeris suis portavit ad verticem montis, qui respicit Hebron.

4 Post haec amavit mulierem, quae habitabat in valle Sorec et vocabatur Dalila. 5 Veneruntque ad eam [c]principes Philistinorum atque dixerunt: [d]Decipe eum et disce ab illo in quo habeat tantam fortitudinem, et quomodo eum superare valeamus et vinctum [e]adfligere.

s cp. 15, 2, 6.
t Cn 5, 1; Jo 3, 29.

a cf. Gn 5, 38, 17.

b vr. 6; cp. 14, 20.

c vr. 2.
d cp. 12, 1; 14, 15.

e vr. 11; Is 2, 21; 57, 5.

f vr. 14, 17, 19.
g 2 Rg 5, 18, 22.

h cp. 13, 1; 14, 4.

i cp. 16, 11, 12.

j cp. 14, 6, 19; 1 Rg 11, 6. — cf. cp. 3, 10.
l Js 23, 10. — cf. cp. 3, 31; Lv 26, 8.

m vr. 9, 14.

n cf. Ps 3, 8.

o Gn 45, 27; 1 Rg 30, 12.

p cp. 16, 31.
q cp. 13, 1.

a Js 15, 47.

b cf. 1 Rg 23, 26; Ps 117, 10-12; Ac 9, 24.

4] * *v. cp. 14, 3.*
c Js 13, 3.
d cf. cp. 14, 15.
e vr. 19.

Quod si feceris, dabimus tibi singuli mille et centum argenteos. 6 Locuta est ergo Dalila ad Samson: Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo, et quid sit quo ligatus erumpere nequeas? 7 Cui respondit Samson: Si septem nerviceis funibus necdum siccis et adhuc umentibus ligatus fuero, *f*infirmus ero ut ceteri homines. 8 Attulerunt ad eam satrapae Philisthinorum septem funes, ut dixerat: quibus vinxit eum, 9 latentibus apud se insidiis et in cubiculo finem rei exspectantibus, clamavitque ad eum: Philisthiim super te, Samson. Qui *g*rupit vincula, quomodo si rumpat quis filum de stuppae tortum putamine, cum odorem ignis acceperit; et non est cognitum in quo esset fortitudo eius. 10 Dixitque ad eum Dalila: Ecce illusisti mihi et falsum locutus es; saltem nunc indica mihi quo ligari debeas. 11 Cui ille respondit: Si ligatus fuero *h*novis funibus, qui nunquam fuerunt in opere, infirmus ero et aliorum hominum similis. 12 Quibus rursum Dalila vinxit eum et clamavit: Philisthiim super te, Samson, in cubiculo insidiis praeparatis. Qui ita rupit vincula quasi fila telarum. 13 Dixitque Dalila rursum ad eum: Usquequo decipis me et falsum loqueris? ostende quo vinciri debeas. Cui respondit Samson: Si septem crines capitis mei cum licio plexueris et clavum his circumligatum terrae fixeris, infirmus ero. 14 Quod cum fecisset Dalila, dixit ad eum: Philisthiim super te, Samson. Qui consurgens de somno extraxit clavum cum crinibus et licio. 15 Dixitque ad eum Dalila: *i*Quomodo dicis quod amas me, cum animus tuus non sit mecum? Per tres vices mentitus es mihi et noluisti dicere in quo sit maxima fortitudo tua. 16 *j*Cumque molesta esset ei, et per multos dies iugiter adhaereret spatium ad quietem non tribuens, defecit anima eius et ad mortem usque lassata est. 17 Tunc aperiens veritatem rei dixit ad eam: *k*Ferrum nunquam ascendit super caput meum, quia nazaraeus, id est consecratus Deo, sum de utero matris meae. Si rasum fuerit caput meum, recedet a me fortitudo mea et deficiam eroque sicut ceteri homines. 18 Vidensque illa quod confessus ei esset omnem animum suum misit ad principes Philisthinorum ac mandavit: Ascendite adhuc semel, quia nunc mihi aperuit cor suum. Qui ascenderunt, *l*adsumpta pecunia, quam promiserant. 19 At illa dormire eum fecit super genua sua et in sinu suo reclinare caput vocavitque tonsorem et rasit septem crines eius et coepit abigere eum et a se repellere; statim enim ab eo fortitudo discessit. 20 Dixitque: Philisthiim super te, Samson. Qui de somno consurgens dixit in animo suo: Egrediar sicut ante feci et me excutiam nesciens quod *m*recesisset ab eo Dominus. 21 Quem cum apprehendissent Philisthiim, statim eruerunt oculos eius et duxerunt Gazam vinctum catenis et *n*clausum in carcere molere fecerunt.

22 Iamque capilli eius renasci coeperant, 23 et principes Philisthinorum convenerunt in unum ut immolarent hostias magnificas *o*Dagon deo suo et epularentur dicentes: Tradidit deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras. 24 Quod etiam populus videns *p*laudabat deum suum eademque dicebat: Tradidit deus noster adversarium nostrum in manus nostras, qui delevit terram nostram et occidit plurimos.

25 *q*Laetantesque per convivia, sumptis iam epulis, praeceperunt ut vocaretur Samson et ante eos luderet. Qui adductus de carcere ludebat ante eos; feceruntque eum stare inter duas columnas. 26 Qui dixit puero regenti gressus suos: Dimitte me ut tangam columnas, quibus omnis imminet domus, et recliner super eas et paululum requiescam. 27 Domus autem erat plena virorum ac mulierum, et erant ibi omnes principes Philisthinorum, ac *r*de tecto et solario circiter tria milia utriusque sexus spectantes ludentem Samson. 28 At ille, invocato Domino, ait: Domine Deus, *s*memento mei et redde mihi nunc fortitudinem pristinam, Deus meus, ut ulciscar me de hostibus meis et pro amissione duorum luminum unam ultionem recipiam. 29 Et apprehendens ambas columnas, quibus innitebatur domus, alteramque earum dextera et alteram laeva tenens 30 ait: Moriatur anima mea cum Philisthiim. Concussisque fortiter columnis, cecidit domus super omnes principes et ceteram multitudinem, quae ibi erat; mul-

f vr. 11, 17.

g cp. 15, 14.

h cp. 15, 13, 14.

i cp. 14, 16.

j cf. cp. 14, 17.

k cf. cp. 13, 5.

l vr. 5.

m cf. 1 Rg 16, 14; 28, 15, 16.

n cf. Ex 11, 5; Mt 24, 41.

o 1 Par 10, 10; 1 Mc 10, 83; 11, 4. — v. 1 Rg 5, 2-7.

p cf. Dn 5, 4.

q cp. 19, 6. — cf. 2 Rg 13, 28.

r cf. Dt 22, 8; 2 Rg 11, 2; 2 Es 8, 16; Mt 24, 17 etc.

28] * *v. cp. 14, 2.*

s Jr 15, 15.

Duplex appendix (**17, 1-21, 24**), *quarum prior est de idololatria Danitarum, qui novas sedes quaerentes inventum idolum* (*17, 1-13*) *cum levita, qui ei serviebat, rapiunt et in Dan colendum abducunt* (*18, 1-31*).

toque plures interfecit moriens, quam ante vivus occiderat. 31Descendentes autem fratres eius et universa cognatio tulerunt corpus eius et sepelierunt [t]inter Saraa et Esthaol in sepulcro patris sui Manue; [u]iudicavitque Israël viginti annis.

17 Fuit eo tempore vir quidam [a]de monte Ephraim nomine Michas, 2 qui dixit matri suae: Mille et centum argenteos, quos separaveras tibi, et super quibus, [b]me audiente, iuraveras, ecce ego habeo, et apud me sunt. Cui illa respondit: [c]Benedictus filius meus Domino. 3 Reddidit ergo eos matri suae, quae dixerat ei: Consecravi et vovi hoc argentum Domino, ut de manu mea suscipiat filius meus et faciat [d]sculptile atque [e]conflatile; et nunc trado illud tibi. 4 Reddidit igitur eos matri suae, quae tulit ducentos argenteos et dedit eos [f]argentario, ut faceret ex eis sculptile atque conflatile, quod fuit in domo Michae. 5 Qui aediculam quoque in ea Deo separavit et fecit [g]ephod et [h]theraphim, id est vestem sacerdotalem et idola, [i]implevitque unius filiorum suorum manum, et [j]factus est ei sacerdos.

6 [k]In diebus illis non erat rex in Israël, sed unusquisque, [l]quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

7 Fuit quoque alter adulescens de [m]Bethlehem Iuda ex cognatione eius; eratque ipse levites et habitabat ibi. 8 Egressusque de civitate Bethlehem peregrinari voluit ubicumque sibi commodum repperisset. Cumque venisset in [n]montem Ephraim iter faciens et declinasset parumper in domum Michae, 9 interrogatus est ab eo unde venisset. Qui respondit: Levita sum de Bethlehem Iuda et vado ut habitem ubi potuero, et utile mihi esse perspexero. 10 Dixitque Michas: Mane apud me et esto mihi [o]parens ac sacerdos, daboque tibi per annos singulos decem argenteos ac vestem duplicem et quae ad victum sunt necessaria. 11 [p]Adquievit et mansit apud hominem, fuitque illi quasi unus de filiis. 12 [q]Implevitque Michas manum eius et habuit puerum [r]sacerdotem apud se, 13 Nunc scio, dicens, quod benefaciet mihi Deus habenti levitici generis sacerdotem.

18 [a]In diebus illis non erat rex in Israël, et [b]tribus Dan quaerebat possessionem sibi, ut habitaret in ea; usque ad illum enim diem inter ceteras tribus sortem non acceperat. 2 Miserunt ergo filii Dan stirpis et familiae suae quinque viros fortissimos de [c]Saraa et Esthaol, ut [d]explorarent terram et diligenter inspicerent, dixeruntque eis: Ite et considerate terram. Qui cum pergentes venissent in [e]montem Ephraim et intrassent domum Michae, requieverunt ibi 3 et agnoscentes vocem adulescentis [f]levitae utentesque illius deversorio dixerunt ad eum: Quis te huc adduxit? quid hic agis? quam ob causam huc venire voluisti? 4 Qui respondit eis: Haec et haec praestitit mihi Michas et [g]me mercede conduxit, ut sim ei sacerdos. 5 Rogaverunt autem eum, ut [h]consuleret Dominum,, ut scire possent an prospero itinere pergerent, et res haberet effectum. 6 Qui respondit eis: [i]Ite in pace: Dominus respicit viam vestram et iter quo pergitis. 7 Euntes igitur quinque viri venerunt [j]Lais videruntque populum habitantem in ea absque ullo timore iuxta consuetudinem Sidoniorum [k]securum et quietum nullo ei penitus resistente, magnarumque opum et [l]procul a Sidone atque a cunctis hominibus separatum.

8 Reversique ad fratres suos [m]in Saraa et Esthaol et quid egissent sciscitantibus responderunt: 9 [n]Surgite, ascendamus ad eos; vidimus enim terram valde opulentam et uberem. [o]Nolite negligere, [p]nolite cessare, eamus et possideamus eam: nullus erit labor. 10 Intrabimus ad [q]securos in regionem latissimam, tradetque nobis Dominus locum, [r]in quo nullius rei est penuria eorum quae gignuntur in terra.

11Profecti igitur sunt de cognatione Dan, id est de Saraa et Esthaol, sescenti viri [s]accincti armis bellicis 12 ascendentesque manserunt in [t]Cariathiarim Iudae, qui locus ex eo tempore [u]castrorum Dan nomen accepit et est post tergum Cariathiarim. 13 Inde transierunt in [v]montem Ephraim. Cumque venissent ad domum Michae, 14 dixerunt quinque viri, qui prius missi fuerant ad considerandam terram Lais, ceteris fratribus suis: Nostis quod [x]in domibus istis sit ephod et theraphim et sculptile atque conflatile: videte quid vobis placeat. 15 Et, cum paululum declinassent, ingressi sunt domum adulescentis

t cp. 13, 25.
u cp. 15 ,20.
a vr. 8; cp. 18, 2. — v. Js 24, 33.
b cf. Lv 5, 1; Pro 29, 24.
c Rt 3, 10; 1 Rg 15 ,13.
d cf. Ex 20, 4.
e cf. Lv 19, 4.
f cf. Is 40, 19; 41, 7; 46, 6; Jr 10, 9, 14.
g cp. 8, 27; 18, 14, 17.
h cp. 18, 14, 27. — cf. Os 3, 4.
i Ex 19, 24.
j vr. 12. — cf. 3 Rg 13, 33.
k cp. 18, 1; 19, 1; 21, 25.
l cf. Dt 12, 8.
m cp. 19, 1; Rt 1, 1, 2; Mic 5, 2; Mt 2, 1, 5, 6.
n v. Js 24, 33.
o cp. 18, 19. — cf. Gn 45, 8; Est 16, 11; 1 Mc 11, 32.
p cf. Ex 2, 21.
q vr. 5,
r cf. cp. 18, 30.
a cp. 17, 6.
b cf. cp. 1, 34; Js 19, 47, 48.
c vr. 8, 11; cp. 13, 25.
d cf. Nm 13, 17; Js 2, 1.
e vr. 13; cp. 17, 1, 8. — v. Js 24, 33.
f cp. 17. 7.
g cp. 17. 10.
h Nm 27, 21. — cf. Is 30, 1; Os 4, 12 etc.
i 1 Rg 1, 17. — cf. 3 Rg 22, 6.
j cf. Js 19, 47.
k vr. 10, 27.
l vr. 28.
m vr. 2, 11.
n cf. Nm 13, 20; Js 2, 23, 24.
o 3 Rg 22, 3.
p cf. Js 18, 3.
q vr. 7, 27.
r cf. cp. 19, 19; Dt 8, 9.
s vr. 16.
t Js 15, 60.
u cp. 13, 25.
v vr. 2.
x cp. 17, 4, 5.

Altera est de crimine Gabaitarum. Cum uxor cuiusdam levitae ex Bethlehem in domum suam proficiscentis (19, 1-14) et Gabaë hospitio versantis (15-21) a civibus effrenatis per totam noctem usque ad mor-

levitae, qui erat in domo Michae, [y]salutaveruntque eum verbis pacificis. 16 Sescenti autem viri, [z]ita ut erant armati, stabant ante ostium. 17 At illi, [a]qui ingressi fuerant domum iuvenis, sculptile et ephod et theraphim atque conflatile [b]tollere nitebantur, et sacerdos stabat ante ostium, sescentis viris fortissimis haud procul exspectantibus. 18 Tulerunt igitur, qui intraverant, sculptile, ephod et idola atque conflatile. Quibus dixit sacerdos: Quid facitis? 19 Cui responderunt: Tace et [c]pone digitum super os tuum venique nobiscum, ut habeamus te [d]patrem ac sacerdotem. Quid tibi melius est, ut sis sacerdos in domo unius viri, an in una tribu et familia in Israël? 20 Quod cum audisset, adquievit sermonibus eorum et tulit ephod et idola ac sculptile et profectus est cum eis. 21 Qui cum pergerent et ante se ire fecissent parvulos ac iumenta et [e]omne quod erat pretiosum, 22 et iam a domo Michae essent procul, viri qui habitabant in aedibus Michae conclamantes secuti sunt 23 et post tergum clamare coeperunt. Qui cum respexissent dixerunt ad Micham: Quid tibi vis? cur clamas? 24 Qui respondit: [f]Deos meos, quos mihi feci, tulistis et sacerdotem et omnia quae habeo et dicitis: Quid tibi est? 25 Dixeruntque ei filii Dan: Cave ne ultra loquaris ad nos, et veniant ad te viri animo concitati, et ipse cum omni domo tua pereas. 26 Et sic, coepto itinere, perrexerunt. Videns autem Michas quod fortiores se essent reversus est in domum suam.

27 Sescenti autem viri tulerunt sacerdotem et quae supra diximus [g]veneruntque in Lais ad populum quiescentem atque securum et [h]percusserunt eos in ore gladii urbemque incendio tradiderunt, 28nullo penitus ferente praesidium, eo quod [i]procul habitarent a Sidone, et cum nullo hominum haberent quidquam societatis ac negotii.

Erat autem civitas sita in regione [j]Rohob; quam rursum exstruentes habitaverunt in ea, 29 vocato nomine civitatis [l]Dan, iuxta vocabulum patris sui, quem genuerat Israël, quae prius [m]Lais dicebatur.

30Posueruntque sibi sculptile et Ionatham filium Gersam [n]filii Moysi [o]ac filios eius sacerdotes in tribu Dan, usque ad diem [p]captivitatis suae. 31 Mansitque apud eos idolum Michae omni tempore, quo fuit domus Dei in [q]Silo.

[r]In diebus illis non erat rex in Israël.

19 Fuit quidam vir levites habitans in latere [a]montis Ephraim, qui accepit uxorem de Bethlehem Iuda. 2Quae reliquit eum et reversa est in domum patris sui [b]in Bethlehem mansitque apud eum quattuor mensibus. 3 Secutusque est eam vir suus volens reconciliari ei atque blandiri et secum reducere habens in comitatu puerum et duos asinos. Quae suscepit eum et introduxit in domum patris sui. Quod cum audisset socer eius eumque vidisset, occurrit ei laetus 4 et amplexatus est hominem. Mansitque gener in domo soceri tribus diebus comedens cum eo et bibens familiariter. 5Die autem quarto, de nocte consurgens proficisci voluit; quem tenuit socer et ait ad eum: [c]Gusta prius pauxillum panis et conforta stomachum et sic proficisceris. 6 Sederuntque simul ac comederunt et biberunt. Dixitque pater puellae ad generum suum: Quaeso te ut hodie hic maneas, [d]pariterque laetemur. 7 At ille consurgens coepit velle proficisci. Et nihilominus obnixe eum socer tenuit et apud se fecit manere. 8 Mane autem facto, parabat levites iter, cui socer rursum: Oro te, inquit, ut paululum cibi capias et, adsumptis viribus donec increscat dies, postea proficiscaris. Comederunt ergo simul. 9 Surrexitque adulescens, ut pergeret cum uxore sua et puero. Cui rursum locutus est socer: Considera quod dies ad occasum declivior sit et propinquat ad vesperum; mane apud me etiam hodie et duc laetum diem, et cras proficisceris ut vadas in domum tuam. 10 Noluit gener adquiescere sermonibus eius, sed statim perrexit et venit contra [e]Iebus, quae altero nomine vocatur Ierusalem, ducens secum duos asinos onustos et concubinam. 11 Iamque erant iuxta Iebus, et dies mutabatur in noctem; dixitque puer ad dominum suum: Veni, obsecro, declinemus ad urbem Iebusaeorum et maneamus in ea. 12Cui respondit dominus: Non ingrediar oppidum gentis alienae, quae non est de filiis Israël, sed transibo usque [f]Gabaa 13 et, cum illuc pervenero, manebimus in ea aut certe

y Gn 43, 27.
z vr. 11.

a vr. 2.
b vr. 14; cp. 17, 4, 5.

c Jb 21, 5; 29, 9; 40, 4; Pro 30, 32; Mic 7, 16.
d v. cp. 17, 10.

e cf. 1 Rg 17, 22; Is 10, 28; Ac 21, 15.

f cf. Gn 31, 30.

g Js 19, 47.
h vr. 7, 10.
i vr. 7.

j 2 Rg 10, 6. — cf. Nm 13, 21; Js 19, 28.
l cp. 20, 1; Gn 14, 14; 3 Rg 12, 29, 30; 15, 20.
m vr. 7.
n Ex 2, 22; 18, 3.
o cf. cp. 17, 12.
p cp. 13, 1; 1 Rg 4, 2, 3, 10, 11. — v. Ps 77, 60-64.
q Js 18, 1; 1 Rg 1, 3.
r cp. 17, 6; 18, 1; 21, 25.

a Js 24, 33.

b v. cp. 17, 7.

c vr. 8; Gn 18, 5.

d vr. 9, 22; cp. 16, 25; 2 Rg 13, 28.

e cp. 1, 21; 1 Par 11, 4. — v. Js 15, 8, 63.

f Js 18, 28.

tem vexaretur (22-28); maritus in frusta ipsius cadaver divisum ad tribus Israël mittit (29-30), quae indignabundae, cum a Beniamitis vindictam in reos non obtinuissent, eis bellum inferunt (20, 1-18),

g Js 18, 25.

h vr. 18.

i vr. 1. — v. Js 24, 33.
j vr. 14; cp. 20, 4.

l cp. 18, 31.

m cf. cp. 18, 10.
n Gn 43, 23.
o Gn 19, 2.
p Gn 18, 4; 24, 32; 43, 24. — cf. Jo 13, 5.
q v. vr. 6.
r v. Dt 13, 13.
s cp. 20, 5. — cf. Gn 19, 4.
t cf. Gn 19, 5.

u Gn 19, 7.
v 2 Rg 13, 12.
x cf. Gn 19, 8.
y Dt 21, 14.

z cf. cp. 20, 5.

a cp. 20, 6. — cf. 1 Rg 11, 7.

b Os 9, 9; 10, 9.

c cp. 20, 7.

a cp. 21, 5. — cf. Js 22, 12; 1 Rg 11, 7.
b 1 Rg 3, 20; 2 Rg 3, 10; 24, 2.
c cf. 1 Rg 7, 5; 10, 17; 11, 11; 1 Rg 7, 5; 1 Mc 3, 46.
d 1 Rg 14, 38.
e vr. 15, 17, 25, 35, 46. — v. cp. 8, 10.

f cp. 19, 15.
g cp. 19, 22, 25, 26.

h cp. 19, 29.

i cp. 19, 30.

in urbe[g] Rama. 14 Transierunt ergo Iebus et coeptum carpebant iter, occubuitque eis sol iuxta [f]Gabaa, quae est in tribu Beniamin.

15 Diverteruntque ad eam, ut manerent ibi. Quo cum intrassent, sedebant in platea civitatis, et [h]nullus eos recipere voluit hospitio. 16 Et ecce apparuit homo senex revertens de agro et de opere suo vesperi, qui et ipse de [i]monte erat Ephraim et peregrinus habitabat in Gabaa. [j]Homines autem regionis illius erant filii Iemini.

17 Elevatisque oculis, vidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis in platea civitatis et dixit ad eum: Unde venis? et quo vadis? 18 Qui respondit ei: Profecti sumus de Bethlehem Iuda et pergimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraim, unde ieramus in Bethlehem; et nunc vadimus ad [l]domum Dei, nullusque sub tectum suum nos vult recipere; 19 habentes paleas et faenum in asinorum pabulum et panem ac vinum in meos et ancillae tuae usus et pueri, qui mecum est, [m]nulla re indigemus nisi hospitio. 20 Cui respondit senex: [n]Pax tecum sit, ego praebebo omnia, quae necessaria sunt; [o]tantum, quaeso, ne in platea maneas. 21 Introduxitque eum in domum suam et pabulum asinis praebuit; ac, postquam [p]laverunt pedes suos, recepit eos in convivium.

22 [q]Illis epulantibus et post laborem itineris cibo et potu reficientibus corpora, venerunt viri civitatis illius, [r]filii Belial (id est absque iugo), et [s]circumdantes domum senis fores pulsare coeperunt clamantes ad dominum domus atque dicentes: [t]Educ virum, qui ingressus est domum tuam, ut abutamur eo. 23 Egressusque est ad eos senex et ait: Nolite, fratres, nolite facere [u]malum hoc, quia ingressus est homo hospitium meum, et cessate ab hac [v]stultitia: 24 [x]habeo filiam virginem, et hic homo habet concubinam; educam eas ad vos, [y]ut humilietis eas et vestram libidinem compleatis; tantum obsecro ne scelus hoc contra naturam operemini in virum. 25 Nolebant adquiescere sermonibus illius. Quod cernens homo eduxit ad eos concubinam suam et eis tradidit illudendam; qua cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane. 26 At mulier, recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, ubi manebat dominus suus, et ibi corruit. 27 Mane facto surrexit homo et aperuit ostium, ut coeptam expleret viam; et ecce concubina eius iacebat ante ostium, sparsis in limine manibus. 28 Cui ille putans eam quiescere loquebatur: Surge et ambulemus. [z]Qua nihil respondente, intelligens quod erat mortua tulit eam et imposuit asino reversusque est in domum suam.

29 Quam cum esset ingressus, arripuit gladium et cadaver uxoris cum ossibus suis [a]in duodecim partes ac frusta concidens misit in omnes terminos Israël. 30 Quod cum vidissent singuli conclamabant: [b]Nunquam res talis facta est in Israël ex eo die quo ascenderunt patres nostri de Aegypto usque in praesens tempus; ferte sententiam et [c]in commune decernite quid facto opus sit.

20 Egressi itaque sunt [a]omnes filii Israël et pariter congregati, quasi vir unus, [b]de Dan usque Bersabee et terra Galaad ad Dominum in [e]Maspha. 2 Omnesque [d]anguli populorum et cunctae tribus Israël in ecclesiam populi Dei convenerunt quadringenta milia peditum [e]pugnatorum. 3 (Nec latuit filios Beniamin, quod ascendissent filii Israël in Maspha). Interrogatusque levita maritus mulieris interfectae, quomodo tantum scelus perpetratum esset, 4 respondit: Veni in [f]Gabaa Beniamin cum uxore mea illucque diverti; 5 et ecce [g]homines civitatis illius circumdederunt nocte domum, in qua manebam, volentes me occidere et uxorem meam incredibili furore libidinis vexantes: denique mortua est. 6 [h]Quam arreptam in frusta concidi, misique partes in omnes terminos possessionis vestrae, quia nunquam tantum nefas et tam grande piaculum factum est in Israël. 7 Adestis omnes, filii Israël, [i]decernite quid facere debeatis. 8 Stansque omnis populus, quasi unius hominis sermone respondit: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisquam intrabit domum, 9 sed hoc contra Gabaa in commune faciamus: 10 decem viri eligantur e centum ex omnibus tribubus Israël et centum de mille et mille de decem milibus ut comportent exercitui cibaria, et possimus pugnare contra Gabaa Beniamin et reddere ei pro scelere quod meretur. 11 Conve-

nitque universus Israël ad civitatem quasi homo unus eadem mente unoque consilio.

12 [j]Et miserunt nuntios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent: Cur tantum nefas in vobis repertum est? 13Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, ut moriantur, et [k]auferatur malum de Israël. Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israël audire mandatum; 14 sed ex cunctis urbibus, quae sortis suae erant, convenerunt in Gabaa, ut illis ferrent auxilium et contra universum populum Israël dimicarent. 15 Inventique sunt [l]viginti quinque milia de Beniamin educentium gladium praeter habitatores Gabaa, 16 qui septingenti erant viri fortissimi [m]ita sinistra ut dextra proeliantes, et sic fundis lapides ad certum iacientes ut capillum quoque possent percutere et nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur.

17 Virorum quoque Israël absque filiis Beniamin inventa sunt [n]quadringenta milia educentium gladios et paratorum ad pugnam. 18 Qui surgentes venerunt in [o]domum Dei, hoc est in Silo, consulueruntque Deum atque dixerunt: [p]Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Beniamin? Quibus respondit Dominus: [q]Iudas sit dux vester.

19 Statimque filii Israël surgentes mane castrametati sunt iuxta Gabaa; 20 et inde procedentes ad pugnam contra Beniamin urbem oppugnare coeperunt. 21 [r]Egressique filii Beniamin de Gabaa, occiderunt de filiis Israël die illo viginti duo milia virorum. 22 Rursum filii Israël et fortitudine et numero confidentes in eodem loco, in quo prius certaverant, aciem direxerunt, 23[s]ita tamen ut prius ascenderent et flerent coram Domino usque ad noctem consulerentque eum et dicerent: Debeo ultra procedere ad dimicandum contra filios Beniamin fratres meos, an non? Quibus ille respondit: Ascendite ad eos et inite certamen. 24Cumque filii [t]Israël altera die contra filios Beniamin ad proelium processissent, 25eruperunt filii Beniamin de portis Gabaa, et occurrentes eis tanta in illos caede bacchati sunt, ut decem et octo milia virorum educentium gladium prosternerent.

26 Quamobrem omnes filii Israël venerunt in [u]domum Dei et sedentes flebant coram Domino ieiunaveruntque die illo usque ad vesperam et obtulerunt ei holocausta atque pacificas victimas 27 et super statu suo interrogaverunt.

[v]Eo tempore ibi erat arca foederis Dei, 28 et [x]Phinees filius Eleazari filii Aaron [y]praepositus domus. Consuluerunt igitur Dominum atque dixerunt: Exire ultra debemus ad pugnam contra filios Beniamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, cras enim tradam eos in manus vestras.

29 [z]Posueruntque filii Israël insidias per circuitum urbis Gabaa, 30 et tertia vice sicut semel et bis contra Beniamin exercitum produxerunt. 31 Sed et filii Beniamin audacter eruperunt de civitate et fugientes adversarios longius persecuti sunt, ita ut vulnerarent ex eis sicut primo die et secundo, et caederent per duas semitas vertentes terga, [a]quarum, una ferebatur in Bethel et altera in Gabaa, atque prosternerent triginta circiter viros; 32 [b]putaverunt enim solito eos more cedere. Qui fugam arte simulantes inierunt consilium ut abstraherent eos de civitate et quasi fugientes ad supradictas semitas perducerent. 33 Omnes itaque filii Israël surgentes de sedibus suis tetenderunt aciem in loco, qui vocatur Baal Thamar. Insidiae quoque, quae circa urbem erant paulatim se aperire coeperunt 34 et ab occidentali urbis parte procedere. Sed et alia decem milia virorum de universo Israël habitatores urbis ad certamina provocabant; ingravatumque est bellum contra filios Beniamin, et non intellexerunt quod [c]ex omni parte illis instaret interitus. 3 Percussitque eos Dominus in conspectu filiorum Israël, et interfecerunt ex eis in illo die viginti quinque milia et centum viros, omnes bellatores et educentes gladium. 36 Filii autem Beniamin, cum se inferiores esse vidissent, coeperunt fugere. Quod cernentes filii Israël, dederunt eis ad fugiendum locum, ut ad praeparatas insidias devenirent, quas iuxta urbem posuerant. 37 [d]Qui, cum repente de latibulis surrexissent, et Beniamin terga caedentibus daret, ingressi sunt civitatem et percusserunt eam

j cf. Dt 13, 14; Js 22, 13, 16.

k Dt 13, 5; 17, 2.

l cf. Nm 1, 37; 26, 41.

m cp. 3, 15. — cf. 1 Par 12, 2.

n vr. 2.

o vr. 26. — cf. cp. 18, 31; 21, 2.

p cp. 1, 1.

q cf. cp. 1, 2; Gn 49, 10.

r vr. 25.

s vr. 26-28.

t cf. Gn 49, 27.

u vr. 18.

v cf. Js 18, 1; 1 Rg 4, 3, 4.

x Nm 25, 7; 31, 6; Js 22, 13; 24, 33.

y Dt 10, 8; 18, 5, 7.

z cf. Js 8, 4.

a cp. 21, 19.

b cf. Js 8, 5, 6.

c vr. 43.

35] * *cf. Catech. R. III 7, 9.*

d cf. Js 8, 19.

Iabes Galaad, qui bello non interfuerant (21, 1-14); at, cum nequidem hoc modo omnibus providerint, reliquis viris, qui nondum uxores acceperant, facultatem dant ut inter filias Siluntinorum coniuges sibi

in ore gladii. 38 Signum autem dederant filii Israël his quos in insidiis collocaverant, ut, postquam urbem cepissent, ignem accenderent, ut ascendente in altum fumo captam urbem demonstrarent. 39Quod cum cernerent filii Israël in ipso certamine positi (putaverunt enim filii Beniamin eos fugere et instantius persequebantur, caesis de exercitu eorum triginta viris) 40 et [e]viderent quasi columnam fumi de civitate conscendere; Beniamin quoque adspiciens retro, cum captam cerneret civitatem et flammas in sublime ferri, 41qui prius simulaverant fugam versa facie fortius resistebant. Quod cum vidissent filii Beniamin, in fugam versi sunt 42 et [f]ad viam deserti ire coeperunt, illuc quoque eos adversariis persequentibus. Sed et hi qui urbem succenderant occurrerunt eis, 43 atque ita factum est, ut ex utraque parte ab hostibus caederentur, nec erat ulla requies morientium. Ceciderunt, atque prostrati sunt ad orientalem plagam urbis Gabaa. 44 Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti sunt decem et octo milia virorum omnes robustissimi pugnatores. 45 Quod cum vidissent qui remanserant de Beniamin fugerunt in solitudinem et pergebant ad petram, cuius vocabulum est [g]Remmon. In illa quoque fuga palantes et in diversa tendentes occiderunt quinque milia virorum. Et, cum ultra tenderent, persecuti sunt eos et interfecerunt etiam alia duo milia.

46Et sic factum est ut omnes, qui ceciderant de Beniamin in diversis locis, essent [h]viginti quinque milia pugnatores ad bella promptissimi. 47 Remanserunt itaque de omni numero Beniamin, qui evadere et fugere in solitudinem potuerunt sescenti viri; sederuntque in petra Remmon mensibus quattuor. 48 Regressi autem filii Israël, omnes reliquias civitatis a viris usque ad iumenta gladio percusserunt, cunctasque urbes et viculos Beniamin vorax flamma consumpsit.

21 [a]Iuraverunt quoque filii Israël in [b]Maspha et dixerunt: Nullus nostrum dabit filiis Beniamin de filiabus suis uxorem. 2 Veneruntque omnes ad [c]domum Dei in Silo et in conspectu eius sedentes usque ad vesperam levaverunt vocem et magno ululatu coeperunt flere dicentes: 3 Quare, Domine Deus Israël, factum est hoc malum in populo tuo, ut hodie una tribus auferretur ex nobis? 4Altera autem die diluculo consurgentes [d]exstruxerunt altare obtuleruntque ibi holocausta et pacificas victimas et dixerunt: 5Quis non ascendit in exercitu Domini de universis tribubus Israël? [e]Grandi enim iuramento se constrinxerant, cum essent in Maspha, interfici eos qui defuissent. 6 Ductique [f]paenitentia filii Israël super fratre suo Beniamin coeperunt dicere: Ablata est tribus una de Israël. 7 [g]Unde uxores accipient? omnes enim in commune [h]iuravimus non daturos nos his filias nostras. 8 Idcirco dixerunt: Quis est de universis tribubus Israël, qui non ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce inventi sunt habitatores [i]Iabes Galaad in illo exercitu non fuisse. (9 Eo quoque tempore, cum essent in Silo, nullus ex eis ibi repertus est.)

10 Miserunt itaque decem milia viros robustissimos et praeceperunt eis: [j]Ite et percutite habitatores Iabes Galaad in ore gladii tam uxores quam parvulos eorum. 11Et hoc erit quod observare debebitis: [k]Omne generis masculini et mulieres, quae cognoverunt viros, interficite; virgines autem reservate. 12 Inventaeque sunt de Iabes Galaad quadringentae virgines, quae nescierunt viri thorum, et adduxerunt eas ad castra in [l]Silo in terram Chanaan. 13 Miseruntque nuntios ad filios Beniamin, qui erant in [m]petra Remmon et praeceperunt eis ut eos [n]susciperent in pace. 14 Veneruntque filii Beniamin in illo tempore, et datae sunt eis uxores de filiabus Iabes Galaad; alias autem non reppererunt, quas simili modo traderent.

15 Universusque Israël valde doluit et [o]egit paenitentiam super interfectione unius tribus ex Israël. 16 Dixeruntque maiores natu: [p]Quid faciemus reliquis, qui non acceperunt uxores? Omnes in Beniamin feminae conciderunt; 17 et magna nobis cura ingentique studio providendum est, ne una tribus deleatur ex Israël. 18 Filias enim nostras eis dare non possumus [q]constricti iuramento et maledictione, qua diximus: Maledictus qui dederit de filiabus suis uxorem Beniamin. 19 Ceperuntque consilium atque dixerunt: Ecce sollemnitas Domini est in Silo anniversaria, quae sita est ad septentrionem urbis Bethel

e cf. Js 8, 20.
f cf. Js 8, 15, 24.
g cp. 21, 13; Js 15, 32.
46] * c vr. 45.
h cf vr. 35.
a vr. 7, 18.
b vr. 18, cp. 20, 1.
c cp. 20, 18, 26.
d cf. 2 Rg 24, 25.
e cf. cp. 5, 23.
f vr. 15.
g vr. 1.
h vr. 1.
i 1 Rg 11, 1; 31, 11-13.
j cf. vr. 5.
k Nm 21, 2; 31, 17.
l vr. 2; cp. 20, 18; Js 18, 1.
m cp. 20, 47.
n Dt 20, 10.
o vr. 6. — cf. Jr 26, 3, 13, 19.
p vr. 7.
q vr. 1, 7.

rapiant (*15-24*).

Pietas Ruth in socrum et praemia ei a Deo attributa. *Ruth, cum a Noëmi, quae orbata viro et filiis, quibuscum decem annis ante peregrinata erat in Moab*

et ad orientalem plagam [r]viae, quae de Bethel tendit ad Sichimam et ad meridiem oppidi Lebona. 20 Praeceperuntque filiis Beniamin atque dixerunt: Ite et latitate in vineis; 21 cumque videritis filias Silo [s]ad ducendos choros ex more procedere, exite repente de vineis et rapite ex eis singuli uxores singulas et pergite in terram Beniamin. 22 Cumque venerint patres earum ac fratres et adversum vos queri coeperint atque iurgari, dicemus eis: Miseremini eorum; non enim rapuerunt eas iure bellantium atque victorum, sed rogantibus ut acciperent non dedistis, et a vestra parte peccatum est. 23 Feceruntque filii Beniamin ut sibi fuerat imperatum; et iuxta numerum suum rapuerunt sibi de his, quae ducebant choros, uxores singulas, abieruntque in possessionem suam [t]aedificantes urbes et habitantes in eis. 24 Filii quoque Israël reversi sunt per tribus et familias in tabernacula sua.

[u]In diebus illis non erat rex in Israël sed unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

r cf. cp. 20, 31.

s cp. 11, 34; Ex 15, 20; 1 Rg 18, 6 etc.

t cf. cp. 20, 48.

u cp. 17, 6; 18, 1; 19, 1.

LIBER RUTH

IN diebus unius iudicis, [a]quando iudices praeerant, facta est [b]fames in terra. Abiitque homo de [c]Bethlehem Iuda, ut peregrinaretur in regione moabitide cum uxore sua ac duobus liberis. 2 Ipse vocabatur Elimelech et uxor eius Noëmi et duo filii alter Mahalon, et alter Chelion [d]ephrathaei de Bethlehem Iuda. Ingressique regionem moabitidem morabantur ibi. 3Et mortuus est Elimelech maritus Noëmi; remansitque ipsa cum filiis, 4 qui acceperunt uxores moabitidas, quarum una vocabatur Orpha, altera vero Ruth. Manseruntque ibi decem annis 5 et ambo mortui sunt, Mahalon videlicet et Chelion; remansitque mulier orbata duobus liberis ac marito.

6Et surrexit ut in patriam pergeret cum utraque nuru sua de regione moabitide; audierat enim quod [e]respexisset Dominus populum suum et [f]dedisset eis escas. 7 Egressa est itaque de loco peregrinationis suae cum utraque nuru. Et iam in via revertendi posita in terram Iuda 8 dixit ad eas: Ite in domum matris vestrae; [g]faciat vobiscum Dominus misericordiam, sicut fecistis cum [h]mortuis et mecum. 9 Det vobis invenire [i]requiem in domibus virorum, quos sortiturae estis. Et osculata est eas. Quae elevata voce flere coeperunt 10 et dicere: Tecum pergemus ad populum tuum. 11 Quibus illa respondit: Revertimini, filiae meae; cur venitis mecum? num ultra habeo filios in utero meo, ut [j]viros ex me sperare possitis? 12 Revertimini filiae meae, et abite; iam enim senectute confecta sum nec apta vinculo coniugali; etiam si possem hac nocte concipere et parere filios, 13 si eos exspectare velitis donec crescant et annos pubertatis impleant, ante eritis vetulae quam nubatis. Nolite, quæso, filiæ meæ; quia vestra angustia magis me premit, et [k]egressa est manus Domini contra me. 14 Elevata igitur voce, rursum flere coeperunt. Orpha osculata est socrum ac reversa est; Ruth adhæsit socrui suæ. 15 Cui dixit Noëmi: En reversa est cognata tua ad populum suum et [l]ad deos suos: vade cum ea. 16Quae respondit: Ne adverseris mihi ut relinquam te et abeam; [m]quocumque enim perrexeris pergam, et ubi morata fueris et ego pariter morabor; [n]populus tuus populus meus, et Deus tuus Deus meus; 17 quae te terra morientem susceperit, in ea moriar ibique locum accipiam

a Jd 2, 16.
b Gn 12, 10; 26, 1; 43, 1; 4 [Rg 8, 1.
c v. Jd 17, 7.

d Gn 35, 19; 1 Rg 17, 12.

e Ex 3, 16; 4, 31; Lc 1, 68.
f Ps 131, 15.

g Js 2, 12, 14; Jd 1, 24.
h vr .5; cp. 2, 20.
i cp. 3, 1.

j cf. Gn 38, 11; Dt 25, 5.

k Jd 2, 15, — cf. Jb 1, 11; 19, 21; Ps 31, 4; 37, 3; 38, 12.

l Jd 11, 24; 3 Rg 11, 7; Jr 48, 7, 13, 46.
m cf. 2 Rg 15, 21.

n cf. cp. 2, 11, 12.

(1, 1-5), patriam repetebat, nullis precibus adduci potest ut senescentem socrum derelinquat (1, 1-22), cum ea in Bethlehem constituitur, ibique, quia sibi spicas colligenti Booz benigne favit

sepulturae. [o]Haec mihi faciat Dominus et haec addat, si non sola mors me et te separaverit.
18 [p]Videns ergo Noëmi quod obstinato animo Ruth decrevisset secum pergere, adversari noluit nec ad suos ultra reditum persuadere.
19 Profectaeque sunt simul et venerunt in Bethlehem. Quibus urbem ingressis, [q]velox apud cunctos fama percrebuit; dicebantque mulieres: Haec est illa Noëmi. 20 Quibus ait: Ne vocetis me Noëmi (id est pulchram), sed vocate me [r]Mara (id est amaram), quia amaritudine valde replevit me Omnipotens. 21 [s]Egressa sum plena, et vacuam reduxit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noëmi, quam Dominus humiliavit, et adflixit Omnipotens? 22 Venit ergo Noëmi cum Ruth moabitide nuru sua de terra peregrinationis suae, ac reversa est in Bethlehem, [t]quando primum hordea metebantur.

2 Erat autem viro Elimelech [a]consanguineus, homo potens et magnarum opum, nomine [b]Booz.
2 Dixitque Ruth moabitis ad socrum suam: Si iubes, vadam in agrum et [c]colligam spicas, quae fugerint manus metentium, [d]ubicumque clementis in me patrisfamilias repperero gratiam. Cui illa respondit: Vade, filia mea. 3 Abiit itaque et colligebat spicas post terga metentium.
Accidit autem ut ager ille haberet dominum nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech. 4 Et ecce ipse veniebat de Bethlehem dixitque messoribus: [e]Dominus vobiscum. Qui responderunt ei: Benedicat tibi Dominus. 5 Dixitque Booz iuveni, qui messoribus praeerat: Cuius est haec puella? 6 Cui respondit: Haec est Moabitis, [f]quæ venit cum Noëmi de regione moabitide et rogavit ut spicas colligeret remanentes sequens messorum vestigia; 7 et de mane usque nunc stat in agro et ne ad momentum quidem domum reversa est.
8 Et ait Booz ad Ruth: Audi, filia: ne vadas in alterum agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco, sed iungere puellis meis, 9 et, ubi messuerint, sequere; mandavi enim pueris meis, ut nemo molestus sit tibi; sed etiam, si sitieris, vade ad sarcinulas et bibe aquas, de quibus et pueri bibunt. 10 Quae [g]cadens in faciem suam et adorans super terram dixit ad eum: Unde mihi hoc, ut invenirem gratiam ante oculos tuos, et [h]nosse me dignareris peregrinam mulierem? 11 Cui ille respondit: Nuntiata sunt mihi [i]omnia, quae feceris socrui tuae post mortem viri tui, et quod reliqueris parentes tuos et terram, in qua nata es, et veneris ad populum, quem antea nesciebas. 12[j]Reddat tibi Dominus pro opere tuo, et plenam mercedem recipias a Domino Deo Israël, [l]ad quem venisti et sub cujus confugisti alas. 13 Quae ait: [m]Inveni gratiam apud oculos tuos, domine mi, qui consolatus es me et locutus es ad cor ancillae tuae, quae non sum similis unius puellarum tuarum. 14 Dixitque ad eam Booz: Quando hora vescendi fuerit, veni huc et comede panem et intinge buccellam tuam in aceto.
Sedit itaque ad messorum latus et congessit polentam sibi, comeditque et saturata est et [n]tulit reliquias. 15 Atque inde surrexit ut spicas ex more colligeret. Praecepit autem Booz pueris suis dicens: Etiamsi vobiscum metere voluerit ne prohibeatis eam; 16et de vestris quoque manipulis proicite de industria et remanere permittite, ut absque rubore colligat, et colligentem nemo corripiat.
17 Collegit ergo in agro usque ad vesperam; et quae collegerat virga caedens et excutiens, invenit hordei quasi [o]ephi mensuram, id est tres modios. 18 Quos portans reversa est in civitatem et ostendit socrui suae; insuper protulit et dedit ei [p]de reliquiis cibi sui, quo saturata fuerat.
19 Dixitque ei socrus sua: Ubi hodie collegisti, et ubi fecisti opus? Sit benedictus [q]qui misertus est tui. Indicavitque ei apud quem fuisset operata, et nomen dixit viri, quod Booz vocaretur. 20 Cui respondit Noëmi: [r]Benedictus sit a Domino, quoniam eandem gratiam, quam praebuerat [s]vivis, servavit et mortuis. Rursumque ait: [t]Propinquus noster est homo. 21 Et Ruth, Hoc quoque, inquit, praecepit mihi, ut tandiu messoribus eius iungerer, donec omnes segetes meterentur. 22 Cui dixit socrus: Melius est filia mea ut cum puellis eius exeas ad metendum, ne in alieno agro quispiam resistat tibi. 23 Iuncta

o 1 Rg 3, 17; 25, 22; 2 Rg 19, 13; 3 Rg 2, 23; 4 Rg 6, 31 etc.
p cf. Ac 21, 14.

q cf. Mt 21, 10.
20] v. Lc 2, 25, 26.
r cf. Ex 15, 23.
s Jb 1, 21.

t 2 Rg 21, 9. — cf. cp. 2, 23.
a cp. 3, 2, 12.
b cp. 4, 21; Mt 1, 5.

c cf. Dt 24, 19.
d vr. 10, 13.

e cf. Jd 6, 12; Ps 128, 7, 8.

f cp. 1, 22.

g cf. 1 Rg 25, 23. 41.

h vr. 19.
i cp. 1, 14, 16, 17.

j cf. 1 Rg 24, 19.
l Ps 16, 8; 35, 8; 62, 8 etc.
13] R. in fs. puriss. Cord. B. M. V.
m vr. 2, 10; Gn 33, 15; 1 Rg 1, 18.

n vr. 18.

o cf. Ex 16, 36; Ez 45, 11.

p vr. 14.

q vr. 10.

r cp. 3, 10; Gn 24, 31; Jd 17, 2; 1 Rg 15, 13; 23, 21; 2 Rg 2, 5; Ps 113, 15.
s cp. 1, 8.
t cp. 3, 9; 4, 14.

est itaque puellis Booz et tandiu cum eis messuit, donec hordea et triticum in horreis conderentur.

3 Postquam autem reversa est ad socrum suam, audivit ab ea: Filia mea, quaeram tibi [a]requiem et providebo ut bene sit tibi. 2 Booz iste, [b]cuius puellis in agro iuncta es, [c]propinquus noster est et hac nocte aream hordei ventilat. 3 [d]Lavare igitur et ungere et induere cultioribus vestimentis et descende in aream. Non te videat homo donec esum potumque finierit. 4 Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat; veniesque et discooperies pallium, quo operitur a parte pedum, et proicies te et ibi iacebis: ipse autem dicet tibi quid agere debeas. 5 Quae respondit: Quidquid praeceperis faciam. 6 Descenditque in aream et fecit omnia quae sibi imperaverat socrus.

7 Cumque comedisset Booz et bibisset et [e]factus esset hilarior, issetque ad dormiendum iuxta acervum manipulorum, venit abscondite et, discooperto pallio a pedibus eius, se proiecit. 8 Et ecce nocte iam media expavit homo et conturbatus est viditque mulierem iacentem ad pedes suos 9 et ait illi: Quae es? Illaque respondit: Ego sum Ruth ancilla tua: [f]expande pallium tuum super famulam tuam, quia [g]propinquus es. 10 Et ille, [h]Benedicta, inquit, es a Domino, filia, et [i]priorem misericordiam posteriore superasti, quia non es secuta iuvenes pauperes sive divites. 11 Noli ergo metuere, sed quidquid dixeris mihi faciam tibi; scit enim omnis populus, qui habitat intra portas urbis meae, [j]mulierem te esse virtutis. 12 Nec abnuo me propinquum, sed est [l]alius me propinquior. 13 Quiesce hac nocte et, facto mane, si te voluerit [m]propinquitatis iure retinere, bene res acta est; sin autem ille noluerit, ego te absque ulla dubitatione suscipiam, [n]vivit Dominus. Dormi usque mane. 14 Dormivit itaque ad pedes eius usque ad noctis abscessum. Surrexit itaque antequam homines se cognoscerent mutuo, et dixit Booz: Cave ne quis noverit quod huc veneris; 15 et rursum, Expande, inquit, pallium tuum quo operiris et tene utraque manu. Qua extendente et tenente, mensus est [o]sex modios hordei et posuit super eam. Quae portans ingressa est civitatem 16 et venit ad socrum suam. Quae dixit ei: Quid egisti, filia? Narravitque ei omnia quae sibi fecisset homo 17 et ait: Ecce sex modios hordei dedit mihi et ait: Nolo vacuam te reverti ad socrum tuam. 18 Dixitque Noëmi: Exspecta, filia, donec videamus quem res exitum habeat; neque enim cessabit homo nisi compleverit quod locutus est.

4 Ascendit ergo Booz ad [a]portam et sedit ibi. Cumque vidisset [b]propinquum praeterire, de quo prius sermo habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper et sede hic, vocans eum nomine suo. Qui divertit et sedit. 2 Tollens autem Booz decem viros [c]de senioribus civitatis dixit ad eos: Sedete hic. 3 Quibus sedentibus, locutus est ad propinquum: Partem agri fratris nostri Elimelech vendet Noëmi, quae reversa est de regione moabitide; 4 [d]quod audire te volui et tibi dicere coram cunctis sedentibus et maioribus natu de populo meo; [e]si vis possidere iure propinquitatis, eme et posside; sin autem displicet tibi, hoc ipsum indica mihi, ut sciam quid facere debeam; nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es, et me qui secundus sum. At ille respondit: Ego agrum emam. 5 Cui dixit Booz: Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque moabitidem, quae uxor defuncti fuit, debes accipere, [f]ut suscites nomen propinqui tui in hereditate sua. 6 Qui respondit: [g]Cedo iuri propinquitatis; neque enim posteritatem familiae meae delere debeo. Tu meo utere privilegio, quo me libenter carere profiteor. 7 [h]Hic autem erat mos antiquitus in Israël inter propinquos ut, si quando alter alteri suo iuri cedebat, ut esset firma concessio, solvebat homo calceamentum suum, et dabat proximo suo; hoc erat testimonium cessionis in Israël. 8 Dixit ergo propinquo suo Booz: Tolle calceamentum tuum. Quod statim solvit de pede suo. 9 At ille maioribus natu et universo populo, Testes vos, inquit, estis hodie, quod possederim omnia quae fuerunt [h]Elimelech et Chelion et Mahalon, tradente Noëmi, 10 et Ruth moabitidem uxorem Mahalon in coniugium sumpserim, ut [i]suscitem nomen defuncti in hereditate sua, ne vocabulum eius de familia sua ac fra-

a cp. 1, 9.
b cp. 2, 8, 23.
c cp. 2, 1, 20; 4, 14.
d 2 Rg 12, 20; 14, 2. — cf. Dn 10, 3; Mt 6, 17.

e v. Jd 19, 6.

f Ez 16, 8. — cf. Dt 25, 5.
g vr. 2; cp. 2, 20.
h v. cp. 2, 20.
i cp. 1, 8.

j Pro 12, 4; 31, 10.
l cp. 4, 1.
m cp. 4, 5. — cf. Dt 25, 5.
n Jd 8, 19; 1 Rg 14, 39; 2 Rg 4, 9; 12, 5; 4 Rg 2, 2, 6; Jr 4, 2; 5, 2 etc.

o cf. cp. 2, 17.

a vr. 11; cp. 3, 11; 2 Rg 15, 2; 18, 4, 24, 33; 19, 8; Ps 126, 5; Jr 38, 7.
b cp. 3, 12.
c 3 Rg 21, 8; Pro 31, 23.

d 1 Rg 20, 2.

e Lv 25, 25. — cf. Jr 32, 7, 8.

f vr. 10; cp. 3, 13; Dt 25, 5, 10.
g v. Dt 25, 7-10.

h cp. 1, 2, 4, 5.
i vr. 5.

qui fuit pater David regis (13-22).

1. Samuelis iudicis et prophetae historia (1, 1-7, 6). *Anna uxor Elcanae propter sterilitatem et aemulae suae obiurgationes inconsolabilis (1, 1-8) a Deo*

tribus et populo deleatur. Vos, inquam, huius rei testes estis. 11 Respondit omnis populus qui erat [l]in porta et maiores natu: Nos testes sumus. Faciat Dominus hanc mulierem, quae ingreditur domum tuam, sicut Rachel et Liam, [m]quae [n]aedificaverunt domum Israël, ut sit exemplum virtutis in [o]Ephratha et habeat [p]celebre nomen in Bethlehem; 12 fiatque domus tua sicut domus Phares, [q]quem Thamar peperit Iudae, [r]de semine quod tibi dederit Dominus ex hac puella.

13 Tulit itaque Booz Ruth et accepit uxorem ingressusque est ad eam, et [s]dedit illi Dominus ut conciperet et pareret filium. 14 [t]Dixeruntque mulieres ad Noëmi: Benedictus Dominus, qui non est passus ut deficeret [u]successor familiae tuae, et [v]vocaretur nomen eius in Israël, 15et habeas qui consoletur animam tuam et enutriat senectutem; de nuru enim tua natus est, quae te diligit et [x]multo tibi melior est quam si septem haberes filios. 16 Susceptumque Noëmi puerum posuit in sinu suo et nutricis ac gerulae fungebatur officio. 17 [y]Vicinae autem mulieres congratulantes ei et dicentes: Natus est filius Noëmi, vocaverunt nomen eius Obed. Hic est pater Isai patris David.

18 Hae sunt generationes Phares: [z]Phares genuit Esron, 19 Esron genuit Aram, Aram genuit Aminadab, 20 [a]Aminadab genuit Nahasson, Nahasson genuit Salmon. 21 Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed, 22 Obed genuit Isai, [b]Isai genuit David.

l v. vr. 1.

m v. Gn 29, 31-30, 34, 35 etc.; 35, 15-18.
n Dt 25, 9.
o Gn 35, 16, 19.
p vr. 14.
q Gn 38, 29.
r 1 Rg 2, 20.
s Gn 29, 31; 33, 5. — cf. Ps 126, 3.
t cf. Lc 1, 58.
u cp. 2, 20.
v vr. 11.
x cf. 1 Rg 1, 8.
y Lc 1, 59.
18-22] 1 Par 2,4-15; Mt 1,3-6; Lc 3, 32, 33.
z Gn 46, 12; 1 Par 4, 1.
a Nm 1, 7. — cf. Ex 6, 23.
b 1 Rg 16, 11-13.

LIBER PRIMUS SAMUELIS

QUEM NOS "PRIMUM REGUM„ DICIMUS

EUIT vir unus de [a]Ramathaim Sophim de [b]monte Ephraim, et nomen eius [c]Elcana filius Ieroham filii Eliu filii Thohu filii Suph [d]ephrathaeus. 2Et habuit duas uxores: nomen uni Anna et nomen secundae Phenenna. [e]Fueruntque Phenennae filii, Annae autem non erant liberi.

3 Et ascendebat vir ille de civitate sua, [f]statutis diebus, ut [g]adoraret et sacrificaret Domino exercituum in [h]Silo. Erant autem ibi duo filii Heli Ophni et Phinees sacerdotes Domini.

4 Venit ergo dies, et immolavit Elcana [i]deditque Phenennae uxori suae et cunctis filiis eius et filiabus partes; 5 Annae autem dedit partem unam tristis, quia Annam diligebat; [j]Dominus autem concluserat vulvam eius. 6 [k]Adfligebat quoque eam aemula eius et vehementer angebat, in tantum ut exprobraret quod Dominus conclusisset vulvam eius. 7 Sicque faciebat per singulos annos, cum, redeunte tempore, ascenderent ad templum Domini, et sic provocabat eam. Porro illa flebat et non capiebat cibum. 8 Dixit ergo ei Elcana vir suus: Anna, cur fles? et quare non comedis? et quam ob rem adfligitur cor tuum? [l]Nunquid non ego melior tibi sum quam decem filii?

9 Surrexit autem Anna, postquam comederat et biberat in Silo, et Heli sacerdote sedente super sellam ante postes [m]templi Domini. 10 Cum esset Anna [n]amaro animo, oravit ad Dominum flens largiter, 11 et [o]votum vovit dicens: Domine exercituum, si [p]respiciens videris adflictionem famulae tuae et recordatus mei fueris nec oblitus ancillae tuae dederisque servae tuae sexum virilem, [q]dabo eum Domino omnibus diebus vitae eius, et [r]novacula non ascendet super caput eius.

12 Factum est autem, cum illa multiplicaret preces coram Domino, ut Heli observaret os eius; (13 porro Anna loquebatur in corde suo, [s]tantumque labia illius movebantur, et vox penitus non audiebatur)

1-11] *LL. in fr. 2 p. oct. Pnt.*
a cf. vr. 19; cp. 2, 11; 1 Mc 11, 34; (Mt 27, 57).
b v. Js 24, 33; Jd 17, 1.
c 1 Par 6, 34, 35.
d cf. cp. 17, 12; Rt 1, 2; 3 Rg 11, 26.
e cf. Gn 29, 31.
f vr. 21; Ex 23, 14; Dt 16, 16. — cf. Jd 21, 19; Lc 2, 41.
g v. Dt 12, 5-7.
h Jd 20, 19. — cf. Js 18, 1; Jr 7, 12; 26, 9. 2 Es 8, 10, 12.
i Dt 12, 17, 18; 16, 11. — cf.
j cf. Gn 16, 2; 20, 18.
k cf. Gn 16, 4.
l cf. Rt 4, 15.
m cp. 3, 3.
n cf. cp. 22, 2; 2 Rg 17, 8; Pro 31, 6.
o Gn 28, 20; Jd 11, 30.
p Gn 29, 32.
q vr. 28.
r Jd 13 ,5. — cf. Nm 6, 5.
12-18] *LL. in fr. 3 p. oct. Pnt.*
13] * *cf. Catech. R. IV 8, 1.*
s Jdt 13, 6.

aestimavit ergo eam Heli temulentam 14 dixitque ei: Usquequo ebria eris? Digere paulisper vinum quo mades. 15 Respondens Anna, Nequaquam, inquit, domine mi; nam mulier infelix nimis ego sum vinumque et omne quod inebriare potest non bibi, sed [t]effudi animam meam in conspectu Domini. 16 Ne reputes ancillam tuam quasi unam de [u]filiabus Belial, quia ex multitudine doloris et maeroris mei locuta sum usque in praesens. 17 Tunc Heli ait ei: [v]Vade in pace, et Deus Israël [w]det tibi petitionem tuam quam rogasti eum. 18 Et illa dixit: [v]Utinam inveniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. [z]Et abiit mulier in viam suam et comedit, vultusque illius non sunt amplius in diversa mutati.

19 Et surrexerunt mane et adoraverunt coram Domino reversique sunt et venerunt in domum suam [a]Ramatha. Cognovit autem Elcana Annam uxorem suam, et [b]recordatus est eius Dominus. 20 Et factum est post circulum dierum concepit Anna et peperit filium vocavitque nomen eius Samuel, eo quod a Domino postulasset eum.

21 [c]Ascendit autem vir eius Elcana et omnis domus eius, ut immolaret Domino hostiam sollemnem et votum suum, 22 et Anna non ascendit; dixit enim viro suo: Non vadam donec ablactetur infans, et ducam eum, ut appareat ante conspectum Domini et [d]maneat ibi iugiter. 23 Et [e]ait ei Elcana vir suus: Fac quod bonum tibi videtur et mane donec ablactes eum: [f]precorque ut impleat Dominus verbum suum. Mansit ergo mulier et lactavit filium suum, donec amoveret eum a lacte.

24 Et [g]adduxit eum secum, postquam ablactaverat, in vitulis tribus et tribus modiis farinae et amphora vini, et adduxit eum ad [h]domum Domini in Silo. Puer autem erat adhuc infantulus. 25 Et immolaverunt vitulum et obtulerunt puerum Heli, 26 et ait Anna: Obsecro, mi domine, [t]vivit anima tua, domine: ego sum illa mulier, quae [j]steti coram te hic orans Dominum. 27 Pro puero isto oravi, et [k]dedit mihi Dominus petitionem meam quam postulavi eum. 28 Idcirco et ego [l]commodavi eum Domino cunctis diebus, quibus fuerit commodatus Domino. [m]Et adoraverunt ibi Dominum. Et oravit Anna et ait:

2

1 Exsultavit cor meum in Domino meo:
et [a]exaltatum est cornu meum in Deo meo:
dilatatum est os meum super inimicos meos,
quia [b]laetata sum in salutari tuo.
2 [c]Non est sanctus ut est Dominus,
neque enim est alius extra te,
et non est fortis sicut Deus noster.
3 Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes:
recedant vetera de ore vestro;
quia Deus scientiarum Dominus est,
et ipsi praeparantur cogitationes.
4 [d]Arcus fortium superatus est,
et infirmi accincti sunt robore.
5 Repleti prius pro panibus se locaverunt,
et famelici saturati sunt;
[e]donec sterilis peperit plurimos,
[f]et quae multos habebat filios infirmata est.
6 [g]Dominus mortificat et vivificat,
deducit ad inferos et [h]reducit;
7 [i]Dominus pauperem facit et ditat,
[j]humiliat et sublevat;
8 [k]Suscitat de pulvere egenum
et de stercore elevat pauperem,
[l]ut sedeat cum principibus
et solium gloriae teneat.
Domini enim sunt [m]cardines terrae,
et posuit super eos orbem.
9 [n]Pedes sanctorum suorum servabit,
et impii in tenebris conticescent,
quia [o]non in fortitudine sua roborabitur vir.

t Ps 41, 5; Lm 2, 19. — cf. Ps 61, 9; 141, 3.
*16] * cf. Catech. R. IV 3, 4.*
u cp. 2, 12; Jd 19, 22; 3 Rg 21, 10 etc. — cf. 2 Cor 6, 15.
v cp. 20, 42; Jd 18, 6; 4 Rg 5, 19; Mr 5, 34; Lc 7, 50 etc.
x Ps 19, 5.
y Gn 33, 15; Rt 2, 13.
z cf. Ec 9, 7.

a cp. 2, 11; 1 Mc 11, 34. — cf. vr. 1.
b cf. Gn 30, 22. — v. vr. 11.

c vr. 3.

d vr. 11, 28. — cf. cp. 2, 11, 18; 3, 1.
e cf. Nm 30, 7.
f 2 Rg 7, 25.

g Dt 12, 5, 6, 11.
h vr. 3, 9; Jd 18, 31; 20, 18; 21, 2. — cf. Js 18, 1.
i cp. 17, 55; 20, 3; 2 Rg 11, 11; 4 Rg 2, 2, 4, 6; 4, 30.
j Gn 18, 22; 19, 27. — cf. Lc 18, 11, 13.
k vr. 17. — cf. Ps 6, 9, 10.
l vr. 11.
m Gn 24, 26, 52.
1-10] Cn in fr. 4 ad ll.
1] V. All. in fs. s. Clarae a Cruce — Ant. in fs. puriss. Cord. B. M. V.
1-10] cf. Lc 1, 46-53.
a vr. 10; Ps 74, 11; 88, 18, 25; 91, 11; 111, 9; 148, 14.
b Ps 9, 16; 19, 6; 34, 9.
c Ex 15, 11; Ps 85, 8, 88, 7-9.

*4] * Catech. R. IV 15, 19.*
d Ps 36, 15; 45, 10; 75, 4.
e Ps 112, 9; Is 54, 1.
f Jr 15, 9.
g Dt 32, 39; Tb 11, 17; 13, 2; Jb 5, 18; Sap 16, 13. — cf. 4 Rg 5, 7.
h Ps 15, 10; 29, 4; 48, 16; 70, 20.
7, 8] Int. (Ps 68, 33, 34) in fs. s. Felic. a Cant.
i cf. Jd 1, 21; Ecli 7, 12.
j Jb 5, 11; Ps 74, 8; Dn 2, 21.
*8] * Ant. in fr. 4 p. D. 3 Adv.*
k Ps 112, 7, 8. — cf. Gn 41, 40; Dn 4, 17.
l Jb 36, 7; Ecli 10, 17.

m cf. Jb 38, 4-6; Ps 23, 2; 101, 26; 103, 5.
n Ps 120, 3; Pro 3, 26. — cf. Ps 90, 12.
o cf. cp. 17, 47, Ps 32, 16, 17; 1 Mc 3, 18.

autem pontificis filii pessime se gerentes (12 - 16) et patris nimium indulgentis consilia contemnentes iram Dei provocant, Samueli eiusque parentibus benedicitur (17 - 26); dumque domui Heli extrema

10] Ant. in fr. 4 per ann.
p cp. 7, 10; Ps 17, 14. — cf. 2 Rg 22, 14.
q Ps 95, 10, 13; 97, 9.
r vr. 1; Lm 2, 17. — cf. Ps 88, 25; 131, 17.
s cp. 1, 19.
11] Ant. in fs. s. Jo. Nepom.
t vr. 18; cp. 3, 1.
12-21] LL. in fr. 4 p. oct. Pnt.
u v. cp. 1, 16.
v Jd 2, 10.

x cf. Ex 27, 3; 4 Rg 12, 13.

y Lv 3, 5, 16; 7, 22, 25, 31.

z 2 Rg 3, 21.

a cf. Gn 6, 11.
b cf. Ml 2, 8.
c vr. 11; cp. 3, 1.
d Ex 28, 4; 2 Rg 6, 14; 1 Par 15, 27. — cf. Jd 8, 27; 17, 5.
e cp. 1, 3.

f cp. 1, 28.
g Gn 21, 1.

h vr. 26; 3, 19. — cf. Jd 13, 24; Lc 1, 80; 2, 40.

i Ex 38, 8.

j cf. Ex 4, 21; Js 11, 20.

k cf. Lc 2, 52.
l Ecli 46, 16.
27-36] LL. in fr. 6 p. oct. Pnt.
m Jd 13, 6; 3 Rg 13, 1.
n Ex 4, 27.
o Ex 28, 1; Nm 18, 1, 7.
p cf. cp. 14, 3; 22, 18.
q Lv 2, 3, 10; 6, 16; 7, 7, 8, 34; 10, 14, 15; Nm 5, 9, 10. —v. Nm 18, 8-19.
r Dt 32, 35. — cf. Ac 9, 5.
s v. Dt 12, 5, 6, 11, 12.
t Ex 27, 21; 28, 1; 29, 9.
u cf. Jr 18, 9, 10.
30] Ant. in fs. s. Jo. Nepom.
v cf. Pro 4, 8; Ecli 1, 24; Jo 12, 26.
x Os 4, 7; Ml 2, 9.
y 3 Rg 2, 27. — cf. cp. 4, 11, 18, 20; 22, 18, 19.
z cf. Zc 8, 4.
a cp. 22, 20.
b 3 Rg 13, 3.
c cp. 4, 11.
35] Int. (Ps 131) in Ms. pro elig. Summ. Pont. — Ant. in fs. b. Jo. M. Vianney.
d 3 Rg 2, 35; 1 Par 29, 22. — cf. Ez 44, 15.
e cp. 25, 28; 3 Rg 11, 38. — cf. 2 Rg 7, 11, 27.
f 2 Rg 22, 51; Ps 17, 51. — cf. Ps 88, 21.

10 Dominum formidabunt adversarii eius,
et [p]super ipsos in caelis tonabit:
[q]Dominus iudicabit fines terrae
et dabit imperium regi suo
et [r]sublimabit cornu christi sui.

11 Et abiit Elcana [s]Ramatha in domum suam, [t]puer autem erat minister in conspectu Domini ante faciem Heli sacerdotis.

12 Porro filii Heli [u]filii Belial [v]nescientes Dominum 13 neque officium sacerdotum ad populum, sed quicumque immolasset victimam, veniebat puer sacerdotis dum coquerentur carnes, et habebat fuscinulam tridentem in manu sua 14 et mittebat eam in [x]lebetem vel in cadariam aut in ollam sive in cacabum, et omne quod levabat fuscinula tollebat sacerdos sibi. Sic faciebant universo Israëli venientium in Silo. 15 [y]Etiam, antequam adolerent adipem, veniebat puer sacerdotis et dicebat immolanti: Da mihi carnem ut coquam sacerdoti; non enim accipiam a te carnem coctam sed crudam. 16 Dicebatque illi immolans: Incendatur primum iuxta morem hodie adeps, et tolle tibi quantumcumque [z]desiderat anima tua. Qui respondens aiebat ei: Nequaquam; nunc enim dabis, alioquin tollam vi.

17 Erat ergo peccatum puerorum grande nimis [a]coram Domino, [b]quia retrahebant homines a sacrificio Domini.

18 [c]Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer [d]accinctus ephod lineo. 19 Et tunicam parvam faciebat ei mater sua, quam adferebat statutis diebus [e]ascendens cum viro suo ut immolaret hostiam sollemnem. 20 Et benedixit Heli Elcanae et uxori eius dixitque ei: Reddat tibi Dominus semen de muliere hac [f]pro faenore, quod commodasti Domino. Et abierunt in locum suum. 21 [g]Visitavit ergo Dominus Annam, et concepit et peperit tres filios et duas filias. Et [h]magnificatus est puer Samuel apud Dominum.

22 Heli autem erat senex valde et audivit omnia quae faciebant filii sui universo Israëli, et quomodo dormiebant cum mulieribus, quae [i]observabant ad ostium tabernaculi, 23 et dixit eis: Quare facitis res huiuscemodi, quas ego audio, res pessimas, ab omni populo? 24 Nolite, filii mei; non enim est bona fama quam ego audio, ut transgredi faciatis populum Domini. 25 Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus; si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo? Et non audierunt vocem patris sui, quia [j]voluit Dominus occidere eos.

26 Puer autem Samuel [k]proficiebat atque crescebat et [l]placebat tam Domino quam hominibus.

27 Venit autem [m]vir Dei ad Heli et ait ad eum: Haec dicit Dominus: [n]Nunquid non aperte revelatus sum domui patris tui, cum essent in Aegypto in domo Pharaonis? 28 [o]et elegi eum ex omnibus tribubus Israël mihi in sacerdotem, ut ascenderet ad altare meum et adoleret mihi incensum et [p]portaret ephod coram me; et [q]dedi domui patris tui omnia de sacrificiis filiorum Israël? 29 Quare [r]calce abiecistis victimam meam et munera mea, [s]quae praecepi ut offerrentur in templo, et magis honorasti filios tuos quam me, ut comederetis primitias omnis sacrificii Israël populi mei? 30 Propterea ait Dominus Deus Israël: [t]Loquens locutus sum ut domus tua et domus patris tui ministraret in conspectu meo usque in sempiternum; [u]nunc autem, dicit Dominus, absit hoc a me; sed [v]quicumque glorificaverit me, glorificabo eum; [x]qui autem contemnunt me erunt ignobiles. 31 [y]Ecce dies veniunt, et praecidam bracchium tuum et bracchium domus patris tui ut non sit senex in domo tua. 32 Et videbis aemulum tuum in templo in universis prosperis Israël, et [z]non erit senex in domo tua omnibus diebus. 33 Veruntamen [a]non auferam penitus virum ex te ab altari meo; sed ut deficiant oculi tui, et tabescat anima tua, et pars magna domus tuae morietur cum ad virilem aetatem venerit. 34 [b]Hoc autem erit tibi signum quod venturum est duobus filiis tuis Ophni et Phinees: [c]in die una morientur ambo. 35 [d]Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum et animam meam faciet, et [e]aedificabo ei domum fidelem, et ambulabit coram [f]christo meo cunctis diebus. 36 Futurum est autem ut

quicumque remanserit in domo tua veniat ut oretur pro eo et offerat nummum argenteum et tortam panis dicatque: Dimitte me, obsecro, ad unam partem sacerdotalem, ut comedam buccellam panis.

3 Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli, et [a]sermo Domini erat pretiosus in diebus illis: non erat visio manifesta. 2 Factum est ergo in die quadam Heli iacebat in loco suo, et [b]oculi eius caligaverant, nec poterat videre. 3 [c]Lucerna Dei antequam exstingueretur, Samuel dormiebat in [d]templo Domini, ubi erat arca Dei. 4 Et vocavit Dominus Samuel, qui respondens ait: Ecce ego. 5 Et cucurrit ad Heli et dixit: Ecce ego; vocasti enim me. Qui dixit: Non vocavi: revertere et dormi. Et abiit et dormivit. 6 Et adiecit Dominus rursum vocare Samuelem. Consurgensque Samuel abiit ad Heli et dixit: Ecce ego, quia vocasti me. Qui respondit: Non vocavi te, fili mi: revertere et dormi. 7 Porro Samuel necdum sciebat Dominum, neque revelatus fuerat ei sermo Domini. 8 Et adiecit Dominus et vocavit adhuc Samuelem tertio, qui consurgens abiit ad Heli 9 et ait: Ecce ego, quia vocasti me. Intellexit ergo Heli quia Dominus vocaret puerum et ait ad Samuelem: Vade et dormi et, si deinceps vocaverit te, dices: Loquere, Domine, quia audit servus tuus. Abiit ergo Samuel et dormivit in loco suo.

10 Et venit Dominus et stetit et vocavit sicut vocaverat secundo: [e]Samuel, Samuel. Et ait Samuel: Loquere, Domine, quia audit servus tuus. 11 Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum in Israël, [f]quod quicumque audierit, tinnient ambae aures eius. 12 In die illa suscitabo adversum Heli [g]omnia quae locutus sum super domum eius: incipiam et complebo. 13 [h]Praedixi enim ei quod iudicaturus essem domum eius in aeternum propter iniquitatem, eo quod noverat [i]indigne agere filios suos et [j]non corripuerit eos. 14 Idcirco iuravi domui Heli, [k]quod non expietur iniquitas domus eius victimis et muneribus usque in aeternum.

15 Dormivit autem Samuel usque mane aperuitque ostia domus Domini. Et Samuel timebat indicare visionem Heli. 16 Vocavit ergo Heli Samuelem et dixit: Samuel, fili mi. Qui respondens ait: Praesto sum. 17 Et interrogavit eum: Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te? oro te ne celaveris me. [l]Haec faciat tibi Deus et haec addat, si absconderis a me sermonem ex omnibus verbis, quae dicta sunt tibi. 18 Indicavit itaque ei Samuel universos sermones et non abscondit ab eo. Et ille respondit: [m]Dominus est: quod bonum est in oculis suis faciat.

19 [n]Crevit autem Samuel, et Dominus erat cum eo, et [o]non cecidit ex omnibus verbis eius in terram. 20 Et cognovit universus Israël [p]a Dan usque Bersabee quod fidelis Samuel propheta esset Domini.

21 Et addidit Dominus ut appareret in [q]Silo, quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, [r]iuxta verbum Domini. Et evenit sermo Samuelis universo Israëli.

4 Et factum est in diebus illis, [a]convenerunt Philisthiim in pugnam; et egressus est Israël obviam Philisthiim in proelium et castrametatus est iuxta [b]lapidem adiutorii. Porro Philisthiim venerunt in [c]Aphec 2 et instruxerunt aciem contra Israël. Inito autem certamine, terga vertit Israël Philisthaeis, et caesa sunt in illo certamine passim per agros quasi quattuor milia virorum.

3 Et reversus est populus ad castra, dixeruntque maiores natu de Israël: Quare percussit nos Dominus hodie coram Philisthiim? [d]Adferamus ad nos de [e]Silo arcam foederis Domini, et veniat in medium nostri, ut salvet nos de manu inimicorum nostrorum.

4 Misit ergo populus in Silo, et tulerunt inde arcam foederis Domini exercituum [f]sedentis super cherubim; erantque duo filii Heli cum arca foederis Dei, Ophni et Phinees. 5 Cumque venisset arca foederis Domini in castra, [g]vociferatus est omnis Israël clamore grandi, et personuit terra.

6 Et audierunt Philisthiim vocem clamoris dixeruntque: Quaenam est haec vox clamoris magni in castris Hebraeorum? Et cognoverunt quod arca Domini venisset in castra. 7 Timueruntque Philisthiim dicentes: Venit Deus in castra; et ingemuerunt dicentes: 8 Vae nobis,

1] Ant. in sb. a. D .2 p. Pnt. 1-20] LL. in sb. p. oct. Pnt.

a cf. vr. 21; Ps 73, 9; Am 8, 11.

b cp. 4, 15. — cf. Gn 27, 1; 48, 10; Dt 34, 7.
c Ex 27, 20, 21; Lv 24, 2, 3;
d cp. 1, 7, 9. [2 Par 13, 11.

10] Ant. in sb. p. Pnt.

e cf. Gn 22, 11; 46, 2; Ex 3, 4 etc.

f 4 Rg 21, 12; Jr 19, 3.

g v. cp. 2, 30-36.

h cp. 2, 27-36.

i cp. 2, 12, 17, 22.
j cp. 2, 23-25. — cf. Dt 21, 18-20.
k cf. Is 22, 14.

l cf. Rt 1, 17.

m cf. 2 Rg 10, 12; 15, 26; 4 Rg 20, 19; Jb 1, 21; 2, 10; Ps 38, 10; Is 39, 8.
n v. cp. 2, 21.
o cf. cp. 9, 6; Js 21, 43; 23, 14; 3 Rg 8, 56; 4 Rg 10, 10.
20] Ant. in sb. a. D. 3 p. Pnt.
p Jd 20, 1. — v. 2 Rg 3, 10.
q cf. Js 18, 1.
r vr. 1, 4.

1-11] LL. in D. inf. oct. Corp. [Chr.

a v. cp. 29, 1.

b cp. 5, 1. — cf. cp. 7, 12.
c Js 12, 18; 15, 53 (?).

d cf. cp. 14, 18.
e Js 18, 1.

f Ex 25, 22; 2 Rg 6, 2; Ps 79, 2; 98, 1. — cf. Nm 7, 89.
g Js 6, 5, 20; Jd 7, 21.

functus est nonnisi post mortem tum Ophni et Phinees, qui in bello contra Philisthaeos ceciderant (4, 1-11), et ipsius Eli, qui, nuntio accepto de capta arca, repentino casu naturae cessit (12-22), nec non postquam arca,

non enim fuit tanta exsultatio heri et nudiustertius: vae nobis! Quis nos salvabit de manu deorum sublimium istorum? Hi sunt dii, qui percusserunt Aegyptum omni plaga in deserto. 9 [h]Confortamini et estote viri, Philisthiim: ne serviatis Hebraeis, [i]sicut et illi servierunt vobis, confortamini et bellate. 10 Pugnaverunt ergo Philisthiim, et [j]caesus est Israël, et [k]fugit unusquisque in tabernaculum suum, et facta est plaga magna nimis, et ceciderunt de Israël triginta milia peditum, 11 et [l]arca Dei capta est; [m]duo quoque filii Heli mortui sunt, Ophni et Phinees.

12 Currens autem vir de Beniamin ex acie venit in Silo in die illa [n]scissa veste et conspersus pulvere caput. 13 Cumque ille venisset, [o]Heli sedebat super sellam contra viam spectans; erat enim cor eius pavens pro arca Dei. Vir autem ille, postquam ingressus est, nuntiavit urbi, et ululavit omnis civitas. 14 Et audivit Heli sonitum clamoris dixitque: Quis est hic sonitus tumultus huius? At ille festinavit et venit et nuntiavit Heli. 15 Heli autem erat nonaginta et octo annorum, et [p]oculi eius caligaverant, et videre non poterat. 16 Et dixit ad Heli: Ego sum qui veni de proelio et ego qui de acie fugi hodie. Cui ille ait: [q]Quid actum est, fili mi? 17 Respondens autem ille qui nuntiabat, Fugit, inquit, Israël coram Philisthiim, et ruina magna facta est in populo: insuper et duo filii tui mortui sunt, Ophni et Phinees, et arca Dei capta est.

18 Cumque ille nominasset arcam Dei, cecidit [r]de sella retrorsum iuxta ostium et fractis cervicibus, mortuus est; senex enim erat vir et grandaevus. Et ipse iudicavit Israël quadraginta annis.

19 Nurus autem eius uxor Phinees praegnans erat vicinaque partui; et, audito nuntio quod capta esset arca Dei et mortuus esset socer suus et vir suus, incurvavit se et peperit; irruerant enim in eam dolores subiti. 20 In ipso autem momento mortis eius dixerunt ei quae stabant circa eam: [s]Ne timeas, quia filium peperisti. Quae non respondit eis neque animadvertit. 21 Et vocavit puerum [t]Ichabod dicens: [u]Translata est gloria de Israël, [v]quia capta est arca Dei et pro socero suo et pro viro suo; 22 et ait: Translata est gloria ab Israël, eo quod capta esset arca Dei.

5 Philisthiim autem tulerunt arcam Dei et asportaverunt eam a [a]lapide adiutorii in [b]Azotum. 2 Tuleruntque Philisthiim arcam Dei et intulerunt eam in templum Dagon et statuerunt eam iuxta [c]Dagon. 3 Cumque surrexissent diluculo Azotii altera die, ecce [d]Dagon iacebat pronus in terra ante arcam Domini; et tulerunt Dagon et restituerunt eum in locum suum. 4 Rursumque mane die altera consurgentes invenerunt Dagon iacentem super faciem suam in terra coram arca Domini; [e]caput autem Dagon et duae palmae manuum eius abscissae erant super limen; 5 porro Dagon solus truncus remanserat in loco suo. Propter hanc causam [f]non calcant sacerdotes Dagon et omnes qui ingrediuntur templum eius super limen Dagon in Azoto usque in hodiernum diem. 6 [g]Adgravata est autem manus Domini super Azotios, et demolitus est eos et [h]percussit in secretiori parte natium Azotum et fines eius. Et ebullierunt villae et agri in medio regionis illius, et nati sunt mures, et facta est confusio mortis magnae in civitate.

7 Videntes autem viri azotii huiuscemodi plagam dixerunt: Non maneat arca Dei Israël apud nos, quoniam dura est manus eius super nos et super Dagon deum nostrum. 8 Et mittentes congregaverunt omnes [i]satrapas Philisthinorum ad se et dixerunt: Quid faciemus de arca Dei Israël? Responderuntque Gethaei: Circumducatur arca Dei Israël. Et circumduxerunt arcam Dei Israël. 9 Illis autem circumducentibus eam, fiebat [j]manus Domini per singulas civitates interfectionis magnae nimis, et percutiebat viros uniuscuiusque urbis a parvo usque ad maiorem, et computrescebant prominentes extales eorum. Inieruntque Gethaei consilium et fecerunt sibi sedes pelliceas. 10 Miserunt ergo arcam Dei in [k]Accaron.

Cumque venisset arca Dei in Accaron, exclamaverunt Accaronitae dicentes: Adduxerunt ad nos arcam Dei Israël, ut interficiat nos et populum nostrum. 11 Miserunt itaque et congregaverunt omnes satrapas Philisthinorum, qui dixerunt: Dimittite arcam Dei Israël, et revertatur

h (all) 1 Cor 16, 13. — cf. 2 Rg 2, 7; 13, 28.
i Jd 13, 1.
j vr. 2. — cf. Lv 26, 17; Dt 28, 25.
k 2 Rg 18, 17; 19, 8; 4 Rg 14, 12; 2 Par 25, 22.
l cf. cp. 2, 32; Ps 77, 60, 61.
m cp. 2, 34; Ps 77, 64.
n cf. 2 Rg 1, 2. — v. Js 7, 6; 2 Rg 15, 22.
o vr. 18; cp. 1, 9.
p 3 Rg 14, 4. — cf. cp. 3, 2.
q 2 Rg 1, 4.
r 18] * *cf. Catech. R. III 5, 22.* vr. 13.
s Gn 35, 17.
t cp. 14, 3.
u Os 10, 5. — cf. Ps 77, 61.
v vr. 11.
1-12] * *cf. Catech. R. II 4, 56. —LL. in fr. 2 in oct. Corp. Chr.*
a cp. 4, 1.
b cp. 6, 17; Js 13, 3. — v. 1 Mc 4, 15.
c Jd 16, 23; 1 Mc 10, 84; 11, 4.
d cf. Is 46, 1, 2.
e cf. Jr 50, 2; Ez 6, 4, 6; Mic 1, 7.
f cf. Sph 1, 9.
g cf. Ex 9, 3; Ps 31, 4; Ac 13, 11.
h Dt 28, 27; Ps 77, 66.
i cp. 6, 16; Js 13, 3; Jd 3, 3.
j cp. 7, 13; 12, 15; Dt 2, 15.
k cf. cp. 6, 17.

in locum suum et non interficiat nos cum populo nostro. 12 Fiebat enim pavor mortis in singulis urbibus et gravissima valde manus Dei. Viri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur in secretiori parte natium, et [l]ascendebat ululatus uniuscuiusque civitatis in caelum.

6 Fuit ergo arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus, 2 et vocaverunt Philistiim sacerdotes et [a]divinos dicentes: Quid faciemus de arca Domini? Indicate nobis quomodo remittamus eam in locum suum.

Qui dixerunt: 3 Si remittitis arcam Dei Israël, nolite dimittere eam vacuam, sed quod debetis reddite ei [b]pro peccato, et tunc curabimini et scietis quare [c]non recedat manus eius a vobis. 4Qui dixerunt: Quid est quod pro delicto reddere debeamus ei? Responderuntque illi: 5 Iuxta [d]numerum provinciarum Philisthinorum [e]quinque anos aureos facietis et quinque mures aureos, quia plaga una fuit omnibus vobis et satrapis vestris. Facietisque similitudines anorum vestrorum et similitudines murium, qui demoliti sunt terram, et [f]dabitis Deo Israël gloriam; si forte relevet manum suam [g]a vobis et [h]a diis vestris et a terra vestra. 6 Quare adgravatis corda vestra, sicut adgravavit [i]Aegyptus et [j]Pharao cor suum? [k]Nonne, postquam percussus est, tunc dimisit eos, et abierunt? 7 Nunc ergo arripite et facite [l]plaustrum novum unum et duas vaccas fetas, [m]quibus non est impositum iugum, iungite in plaustro et recludite vitulos earum domi. 8Tolletisque arcam Domini et ponetis in plaustro et [n]vasa aurea, quae exsolvistis ei [o]pro delicto, ponetis in capsellam ad latus eius et dimittite eam ut vadat. 9Et adspicietis, et, si quidem per viam finium suorum ascenderit contra [p]Bethsames, ipse fecit nobis hoc malum grande; sin autem minime, sciemus quia nequaquam [q]manus eius tetigit nos sed casu accidit.

10 Fecerunt ergo illi hoc modo, et tollentes duas vaccas, quae lactabant vitulos, iunxerunt ad plaustrum vitulosque earum concluserunt domi 11 et posuerunt arcam Dei super plaustrum et capsellam, quae habebat mures et similitudines anorum. 12 Ibant autem in directum vaccae per viam, quae ducit [r]Bethsames, et itinere uno gradiebantur pergentes et mugientes et non declinabant neque ad dexteram neque ad sinistram; sed et satrapae Philisthiim sequebantur usque ad terminos Bethsames.

13 Porro Bethsamitae metebant triticum in valle et elevantes oculos suos viderunt arcam et gavisi sunt cum vidissent. 14 Et plaustrum venit in agrum Iosue bethsamitae et stetit ibi. Erat autem ibi [s]lapis magnus, et conciderunt ligna plaustri vaccasque imposuerunt super ea holocaustum Domino. 15 [t]Levitae autem deposuerunt arcam Dei et capsellam, quae erat iuxta eam, in qua erant vasa aurea, et posuerunt super lapidem grandem. Viri autem bethsamitae obtulerunt holocausta et immolaverunt victimas in die illa Domino. 16Et [u]quinque satrapae Philistinorum viderunt et reversi sunt in Accaron in die illa. 17 Hi sunt autem ani aurei quos reddiderunt Philisthiim [v]pro delicto Domino: Azotus unum, Gaza unum, Ascalon unum, Geth unum, Accaron unum; 18 et mures aureos secundum numerum urbium Philisthiim quinque provinciarum, [x]ab urbe murata usque ad villam, quae erat absque muro, et usque ad [y]Abelmagnum, super quem posuerunt arcam Domini, quae erat usque in illum diem in agro Iosue bethsamitis.

19 [z]Percussit autem de viris bethsamitibus, eo quod vidissent arcam Domini, et percussit de populo septuaginta viros et quinquaginta milia plebis. Luxitque populus, eo quod Dominus percussisset plebem plaga magna. 20 Et dixerunt viri bethsamitae: [a]Quis poterit stare in conspectu Domini Dei sancti huius? et ad quem ascendet a nobis? 21 Miseruntque nuntios ad habitatores [b]Cariathiarim dicentes: Reduxerunt Philisthiim arcam Domini: descendite et reducite eam ad vos.

7 Venerunt ergo viri Cariathiarim et reduxerunt arcam Domini et intulerunt eam in domum [a]Abinadab in [b]Gabaa; Eleazarum autem filium eius sanctificaverunt, ut custodiret arcam Domini.

2 Et factum est, ex qua die mansit arca Domini in Cariathiarim, multiplicati sunt dies (erat quippe iam annus vicesimus), et requievit omnis domus Israël post Dominum.

l cf. Ex 2. 23.

1-15] LL. in fr. 3 in oct. Corp. Chr.

a Dt 18, 10. — cf. Gn 41, 8; Ex 7, 11; Dn 2, 2; 5, 7.

b cf. Lv 5, 15, 16.

c vr. 9.

d vr. 16, 17.

e cp. 5, 6, 9, 12. — cf. vr 17, 18.

f cf. Js 7, 19.

g cf. cp. 5, 6.

h cf. cp. 5, 3, 4, 7.

i cf Ex 14, 17.

j Ex 8, 15, 32. — cf. Ex 7, 13; 9, 7, 35; 10, 1.

k Ex 12, 31.

l cf. 2 Rg 6, 3.

m cf. Nm 19, 2; Dt 15, 19; 21, 3.

n vr. 4, 5.

o vr. 3.

p Js 15, 10.

q vr. 3.

r vr. 9. — cf. Js 21, 16.

s (cf. vr. 18.)

t cf. Nm 4, 15; 1 Par 15, 2.

u vr. 5; Js 13, 3; Jd 3, 3.

v vr. 3, 8.

x cf. Dt 3, 5.

y (cf. vr. 14, 15).

19-7, 8] LL. in fr. 4 infr. oct. Corp. Chr.

z cf. Ex 19, 21; Nm 4, 15, 20; 2 Rg 6, 7.

a cf. 2 Rg 6, 9.

b 1 Par 13, 5, 6. — cf. Js 9, 17; 18, 14.

a 2 Rg 6, 3.

b cf vr. 2; 1 Par 13, 5 ss.

3] *R. in D. 3 p. Pnt.*
c Dt 6, 13; 3 Rg 8, 48; Is 55, 7; Os 6, 1; Jl 2, 12. — v. Dt 30, 2-10.
d Gn 35, 2; Js 24, 14, 23. — cf. Jd 10, 16.
e cp. 12, 10; Jd 2, 11; 3, 7; 1
f Jd 2, 13. [Par 28, 2.
3] ** Conc. Trid. sess. VI cp. 6.*
g cf. 2 Par 19, 3; 30, 19; 1 Es 7, 10; Ecli 2, 20.
h (all) Mt 4, 10; Lc 4, 8. — Dt 6, 13; 10, 20; 13, 4.
i cp. 10, 17; Js 18, 25; Jd 20, *j* cf. 2 Rg 23, 16. [1.
k 2 Rg 23, 17.
l cp. 31, 13; 2 Es 9, 1. — cf. Jl 2, 12 etc.
m Jd 10, 10.
n cp. 12, 23.
o cf. Ex 29, 38; Lv 23, 12; Nm 6, 14.
p Ps 98, 6; Jr 15, 1.

q cp. 2, 10; Js 10, 10; Ecli 46, 19-21. — cf. 2 Rg 22, 14, 15.

r cf. Gn 28, 18; 31, 45; 35, 14; Js 4, 9; 24, 26.

s cf. cp. 4, 1; 5. 1.

t Jd 3, 30; 8, 28; 11, 33. — cf. Jd 13, 1.
u Ecli 46, 21.

v vr. 6; cp. 12, 11. — cf. Jd 2, 16.

x cp. 1, 19; 8, 4.

y cf. cp. 14, 35; Jd 21, 4.

a Dt 16, 18.

b Ex 18, 21.
c cf. Ex 23, 8; Dt 16, 19; Ps 14, 5.

d cp. 7, 17.
e vr. 19, 20. — cf. Dt 17, 14; Os 13, 10; Ac 13, 21.

f cf. Ex 16, 8.
g cp. 10, 19. — cf. Os 8, 4; 13, 10; Lc 19, 14.

h v. vr. 11-18.

i cp. 10, 25.— v. Dt 17, 16-20.
j cp. 14, 52.

k v. Gn 45, 6.

l 3 Rg 21, 7. — cf. Ez 46, 18.

gistratu iudiciali fungens populo ad Deum converso et ab hostibus liberato diuturnam pacem comparavit (7, 2-17).

2. Initia regiae potestatis apud Israëlitas (8, 1-31, 18). *Cum Samuelis senescentis*

3 Ait autem Samuel ad universam domum Israël dicens: [c]Si in toto corde vestro revertimini ad Dominum, [d]auferte deos alienos de medio vestri, [e]Baalim et [f]Astaroth, et [g]praeparate corda vestra Domino et [h]servite ei soli, et eruet vos de manu Philisthiim. 4 Abstulerunt ergo filii Israël Baalim et Astaroth et servierunt Domino soli. 5 Dixit autem Samuel: Congregate universum Israël in [i]Masphath, ut orem pro vobis Dominum. 6 Et convenerunt in Masphath [j]hauseruntque aquam et [k]effuderunt in conspectu Domini et [l]ieiunaverunt in die illa atque dixerunt ibi: [m]Peccavimus Domino. Iudicavitque Samuel filios Israël in Masphath.

7 Et audierunt Philisthiim quod congregati essent filii Israël in Masphath et ascenderunt satrapae Philisthinorum ad Israël. Quod cum audissent filii Israël, timuerunt a facie Philisthinorum. 8 Dixeruntque ad Samuelem: [n]Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philisthinorum.

9 Tulit autem Samuel [o]agnum lactentem unum et obtulit illum holocaustum integrum Domino et [p]clamavit Samuel ad Dominum pro Israël, et exaudivit eum Dominus. 10 Factum est autem, cum Samuel offerret holocaustum, Philisthiim iniere proelium contra Israël; [q]intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim et exterruit eos, et caesi sunt a facie Israël. 11 Egressique viri Israël de Masphath persecuti sunt Philisthaeos, et percusserunt eos usque ad locum qui erat subter Bethchar. 12 [r]Tulit autem Samuel lapidem unum et posuit eum inter Masphath et inter Sen, et vocavit nomen loci illius [s]lapis adiutorii dixitque: Hucusque auxiliatus est nobis Dominus. 13 Et [t]humiliati sunt Philisthiim nec apposuerunt ultra ut venirent in terminos Israël; [u]facta est itaque manus Domini super Philisthaeos cunctis diebus Samuelis. 14 Et redditae sunt urbes, quas tulerant Philisthiim ab Israël, Israëli ab Accaron usque Geth et terminos suos; liberavitque Israël de manu Philisthinorum, eratque pax inter Israël et Amorrhaeum.

15 [v]Iudicabat quoque Samuel Israëlem cunctis diebus vitae suae, 16 et ibat per singulos annos circuiens Bethel et Galgala et Masphath, et iudicabat Israëlem in supradictis locis. 17 Revertebaturque in [x]Ramatha; ibi enim erat domus eius, et ibi iudicabat Israëlem. [y]Aedificavit etiam ibi altare Domino.

8 Factum est autem, cum senuisset, Samuel [a]posuit filios suos iudices Israël. 2 Fuitque nomen filii eius primogeniti Ioël et nomen secundi Abia iudicum in Bersabee. 3 Et non ambulaverunt filii illius in viis eius, [b]sed declinaverunt post avaritiam [c]acceperuntque munera et perverterunt iudicium.

4 Congregati ergo universi maiores natu Israël venerunt ad Samuelem in [d]Ramatha 5 dixeruntque ei: Ecce tu senuisti, et filii tui non ambulant in viis tuis: [e]constitue nobis regem, ut iudicet nos, sicut et universae habent nationes. 6 Displicuit sermo in oculis Samuelis, eo quod dixissent: Da nobis regem ut iudicet nos. Et oravit Samuel ad Dominum. 7 Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus quae loquuntur tibi; [f]non enim te abiecerunt sed [g]me, ne regnem super eos. 8 Iuxta omnia opera sua, quae fecerunt a die qua eduxi eos de Aegypto usque ad diem hanc, sicut dereliquerunt me et servierunt diis alienis, sic faciunt etiam tibi. 9 Nunc ergo vocem eorum audi; veruntamen contestare eos et [h]praedic eis ius regis, qui regnaturus est super eos.

10 Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat a se regem, 11 et ait: [i]Hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis. [j]Filios vestros tollet et ponet in curribus suis facietque sibi equites et praecursores quadrigarum suarum; 12 et constituet sibi tribunos et centuriones et [k]aratores agrorum suorum et messores segetum et fabros armorum et curruum suorum; 13 filias quoque vestras faciet sibi unguentarias et focarias et panificas, 14 [l]agros quoque vestros et vineas et oliveta optima tollet et dabit servis suis. 15 Sed et segetes vestras et vinearum reditus addecimabit, ut det eunuchis et famulis suis; 16 servos etiam vestros et ancillas et iuvenes optimos et asinos auferet et ponet in opere suo, 17 greges quoque vestros addecimabit,

vosque eritis ei servi 18 et clamabitis in die illa a facie regis vestri, quem elegistis vobis, et [m]non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis regem.

19 Noluit autem populus audire vocem Samuelis, sed dixerunt: Nequaquam, rex enim erit super nos, 20 et [n]erimus nos quoque sicut omnes gentes, et iudicabit nos rex noster et egredietur ante nos et pugnabit bella nostra pro nobis. 21 Et audivit Samuel omnia verba populi et locutus est ea in auribus Domini. 22 Dixit autem Dominus ad Samuelem: [o]Audi vocem eorum et constitue super eos regem. Et ait Samuel ad viros Israël: Vadat unusquisque in civitatem suam.

9 Et erat vir de Beniamin nomine [a]Cis filius Abiel filii Seror filii Bechorath filii Aphia filii viri Iemini fortis robore. 2 Et erat ei filius vocabulo Saul electus et [b]bonus, et non erat vir de filiis Israël melior illo: [c]ab umero et sursum eminebat super omnem populum.

3 Perierant autem asinae Cis patris Saul, et dixit Cis ad Saul filium suum: Tolle tecum unum de pueris et consurgens vade et quaere asinas. Qui, cum transissent per [d]montem Ephraim 4 et per terram [e]Salisa et non invenissent, transierunt etiam per terram Salim, et non erant, sed et per terram Iemini, et minime reppererunt. 5 Cum autem venissent in terram Suph, dixit Saul ad puerum qui erat cum eo: Veni et revertamur, [f]ne forte dimiserit pater meus asinas et sollicitus sit pro nobis. 6Qui ait ei: Ecce [g]vir Dei est in civitate hac, vir nobilis: [h]omne quod loquitur sine ambiguitate venit; nunc ergo eamus illuc, si forte indicet nobis de via nostra propter quam venimus. 7 Dixitque Saul ad puerum suum: Ecce ibimus, [i]quid feremus ad virum Dei? panis defecit in sitarciis nostris, et sportulam non habemus ut demus homini Dei, nec quidquam aliud. 8 Rursum puer respondit Sauli et ait: Ecce inventa est in manu mea quarta pars [j]stateris argenti: demus homini Dei ut indicet nobis viam nostram. (9 Olim in Israël sic loquebatur [k]unusquisque vadens consulere Deum: Venite et eamus ad [l]videntem; qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur olim [l]videns.) 10 Et dixit Saul ad puerum suum: Optimus sermo tuus; veni, eamus. Et ierunt in civitatem, in qua erat vir Dei. 11 Cumque ascenderent clivum civitatis, [m]invenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam et dixerunt eis: Num hic est videns? 12 Quae respondentes dixerunt illis: Hic est. Ecce ante te, festina nunc; hodie enim venit in civitatem, quia [n]sacrificium est hodie populi in [o]excelso. 13 Ingredientes urbem statim invenietis eum, antequam ascendat excelsum ad vescendum; neque enim comesurus est populus donec ille veniat, quia ipse [p]benedicit hostiae, et deinceps comedunt qui vocati sunt. Nunc ergo conscendite, quia hodie reperietis eum. 14 Et ascenderunt in civitatem.

Cumque illi ambularent in medio urbis, apparuit Samuel egrediens obviam eis, ut ascenderet in excelsum. 15 [q]Dominus autem [r]revelaverat auriculam Samuelis, ante unam diem quam veniret Saul, dicens: 16 Hac ipsa hora, quae nunc est, cras mittam virum ad te de terra Beniamin, et [s]unges eum ducem super populum meum Israël, et salvabit populum meum de manu Philisthinorum, [t]quia respexi populum meum; [u]venit enim clamor eorum ad me. 17 Cumque adspexisset Samuel Saulem, Dominus dixit ei: [v]Ecce vir, quem dixeram tibi: iste dominabitur populo meo.

18 Accessit autem Saul ad Samuelem in medio portae et ait: Indica, oro, mihi, ubi est domus videntis. 19 Et respondit Samuel Saul dicens: Ego sum videns; ascende ante me in excelsum, ut comedatis mecum hodie, et dimittam te mane et omnia quae sunt in corde tuo indicabo tibi; 20 [w]et de asinis, quas nudiustertius perdidisti, ne sollicitus sis, quia inventae sunt. Et cuius erunt optima quaeque Israël? nonne tibi et omni domui patris tui? 21 Respondens autem Saul ait: Nunquid non filius Iemini ego sum de [x]minima tribu Israël? et [y]cognatio mea novissima inter omnes familias de tribu Beniamin? Quare ergo locutus es mihi sermonem istum?

22 Adsumens itaque Samuel Saulem et puerum eius introduxit eos in triclinium et dedit eis locum in capite eorum qui fuerant invitati; erant enim quasi triginta viri. 21 Dixitque Samuel coco: Da partem

m Pro 1, 28; Is 1, 15; Mic 3, 4.

n vr. 5.

o vr. 7. — cf. Os 13, 11.

a cp. 10, 21; 14, 51; 1 Par 8, 33; 9, 39.
b cf. cp. 8, 16.
c cp. 10, 23.

d v. Js 24, 33.
e 4 Rg 4, 42.

f cp. 10. 2.
g Dt 33, 1; Jd 13, 6; 3 Rg 13, 1.
h cf. cp. 3, 19.

i cf. 3 Rg 14, 3; 4 Rg 4, 42; 8, 8.

j 4 Rg 7, 1, 16, 18; Mt 17, 26.

k Gn 25, 22.
l 2 Rg 15, 27; 4 Rg 17, 13; 1 Par 29, 29; Is 30, 10 etc. — cf. Nm 24, 4; 2 Par 12, 15; 13, 22; 16, 7, 10.
m cf. Gn 24, 11; 29, 6; Ex 2, 16.

n cp. 16, 2; 20, 29; Gn 31, 54.
o cp. 10, 5. — cf. 3 Rg 3, 2-4; Jr 2, 20.

p cf. Mt 26, 26; 1 Cor 10, 16.

q cp. 15, 1. — cf. Ac 13, 21.
r cp. 20, 13; 2 Rg 7, 27. — cf. cp. 20, 2.

s cp. 10, 1.
t Ex 2, 25.
u cf. Gn 18, 21; Ex 3, 7, 9.
v cf. cp. 16, 12.

18-10, 1] *LL. in D. 3 p. Pnt.*

w vr. 3.

x cf. Jd 20, 46; 21, 6.
y cp. 15, 17. — cf. Jd 6, 15; 8, 2.

inungit eique regiam dignitatem esse a Deo pluribus indiciis ostendit (10, 1-16). Ab universo tamen Israël, quantumvis sorte designatus, rex non recognoscitur (17-27), nisi post bellum ab eo contra Ammonitas labes

quam dedi tibi et praecepi ut reponeres seorsum apud te. 24 Levavit autem cocus [z]armum et posuit ante Saul. Dixitque Samuel: Ecce quod remansit: pone ante te et comede, quia de industria servatum est tibi, quando populum vocavi. Et comedit Saul cum Samuele in die illa. 25 Et descenderunt de excelso in oppidum, et locutus est cum Saule in [a]solario; stravitque Saul in solario et dormivit.

26 Cumque mane surrexissent, et iam elucesceret, vocavit Samuel Saulem in solario dicens: Surge, et dimittam te. Et surrexit Saul: egressique sunt ambo, ipse videlicet et Samuel. 27 Cumque descenderent in extrema parte civitatis, Samuel dixit ad Saul: Dic puero ut antecedat nos et transeat; tu autem subsiste paulisper, ut indicem tibi verbum Domini.

10 Tulit [a]autem Samuel lenticulam olei et effudit super caput eius et deosculatus est eum et ait: Ecce unxit te Dominus super [b]hereditatem suam in principem, et liberabis populum suum de manibus inimicorum eius qui in circuitu eius sunt. Et hoc tibi signum quia unxit te Deus in principem: 3 cum abieris hodie a me, invenies duos viros iuxta [c]sepulcrum Rachel in finibus Beniamin, in meridie, dicentque tibi; Inventae sunt asinae, [d]ad quas ieras perquirendas, et, [e]intermissis pater tuus asinis, sollicitus est pro vobis et dicit: Quid faciam de filio meo? 3 Cumque abieris inde et ultra transieris et veneris ad quercum Thabor, invenient te ibi tres viri ascendentes [f]ad Deum in Bethel, unus portans tres haedos et alius tres tortas panis et alius portans lagoenam vini. 4 Cumque te salutaverint, dabunt tibi duos panes, et accipies de manu eorum. 5 Post haec venies in [g]collem Dei, ubi est [h]statio Philisthinorum, et, cum ingressus fueris ibi urbem, obvium habebis gregem prophetarum [i]descendentium de excelso, et ante eos [j]psalterium et tympanum et tibiam et citharam ipsosque prophetantes. 6 Et [k]insiliet in te spiritus Domini, et [l]prophetabis cum eis et mutaberis in virum alium. 7 Quando ergo evenerint [m]signa haec omnia tibi, fac quaecumque invenerit manus tua, quia [n]Dominus tecum est. 8 Et descendes ante me [o]in Galgala (ego quippe descendam ad te), [p]ut offeras oblationem et immoles victimas pacificas. [q]Septem diebus exspectabis, donec veniam ad te et ostendam tibi quid facias.

9 Itaque, cum avertisset umerum suum ut abiret a Samuele, immutavit ei Deus cor aliud, et venerunt omnia signa haec in die illa. 10 Veneruntque ad praedictum collem, et ecce cuneus prophetarum obvius ei, et [r]insiluit super eum spiritus Domini, et prophetavit in medio eorum. 11 Videntes autem omnes, qui noverant eum heri et nudiustertius, quod esset cum prophetis et prophetaret, dixerunt ad invicem: Quaenam res accidit filio Cis? [s]Num et Saul inter prophetas? 12 Respondit autem alius ad alterum dicens: Et [t]quis pater eorum? [s]Propterea versum est in proverbium: Num et Saul inter prophetas? 13 Cessavit autem prophetare et venit ad excelsum.

14 Dixitque [u]patruus Saul ad eum et ad puerum eius: Quo abistis? Qui responderunt: [v]Quaerere asinas, quas cum non repperissemus, venimus ad Samuelem. 15 Et dixit ei patruus suus: Indica mihi quid dixerit tibi Samuel. 16 Et ait Saul ad patruum suum: [w]Indicavit nobis quia inventae essent asinae. De sermone autem regni non indicavit ei, quem locutus fuerat ei Samuel.

17 Et convocavit Samuel populum [x]ad Dominum in [z]Maspha 18 et ait ad filios Israël: [a]Haec dicit Dominus Deus Israël: Ego eduxi Israël de Aegypto et erui vos de manu Aegyptiorum et de manu omnium regum qui adfligebant vos. 19 [b]Vos autem hodie proiecistis Deum vestrum, qui solus salvavit vos de universis malis et tribulationibus vestris, et dixistis: Nequaquam, sed regem constitue super nos. Nunc ergo [c]state coram Domino per tribus vestras et per familias. 20 Et [d]applicuit Samuel omnes tribus Israël, et cecidit sors tribus Beniamin; 21 et applicuit tribum Beniamin et cognationes eius, et cecidit cognatio Metri, et pervenit usque ad Saul filium Cis. Quaesierunt ergo eum, et non est inventus. 22 Et [e]consuluerunt post haec Dominum utrumnam venturus esset illuc. Responditque Dominus: Ecce absconditus est domi. 23 Cucurrerunt itaque et tulerunt eum

---

z Ex 29, 22, 27; Lv 7, 32, 33. — cf. Ez 24, 4.

a cf. (Dt 22, 8;) 2 Rg 11, 2; 16, 22; 2 Es 8, 16; Mt 24, 17; Ac 10, 9.

a cp. 9, 16; 16, 13; 2 Rg 2, 4; 3 Rg 1, 34, 39; 4 Rg 9, 1, 3, 6; Ps 88, 21; Ac 13, 21.
b cp. 26, 19; 2 Rg 14, 16; 20, 19; 21, 3; Jr 16, 18. — v. Dt 32, 9.
c Gn 35, 19, 20.
d cp. 9, 3, 4.
e cp. 9, 5.
f Gn 12, 8; 13, 4, 28, 22; 35, 1, 3, 7. — cf. cp. 7, 16.
g vr. 10.
h cp. 13, 3, 4.
i cf. cp. 9, 12.
j cf. 4 Rg 3, 15.
k vr. 10; cp. 11, 6; 16, 13; 18, 10. — cf. Nm 11, 25; Jd 3, 10; 14, 6, 19; 15, 14.
l vr. 10; cp. 19, 23, 24.
m Ex 4, 8; Jd 6, 17; Lc 2, 12.
n Js 1, 5; Jd 6, 12.
o cp. 11, 14, 15; 13, 4; Js 4, 19.
p cp. 11, 15.
q cp. 13, 8.
r v. vr. 6.
s cp. 19, 24. — cf. Mt 13, 54, 55; Jo 7, 15.
t cf. Is 54, 13; Jo 6, 45.
u cp. 14, 50.
v v. cp. 9, 4-6.
x cp. 9, 20.

17-27] LL. in fr. 2 p. D. 2 p. M.lit.
y cf. cp. 11, 15.
z cp. 7, 5, 6; Jd 20, 1.
a Jd 6, 8, 9; 2 Rg 17, 7. — cf. cp. 12, 8.
b cp. 8, 7, 19; 12, 12.
c Js 24, 1.
d Js 7, 14, 16, 17.
e v. cp. 22, 10.

Galaad obsidentes (11, 1-3) susceptum et feliciter absolutum (4-15). Tunc Samuel, factorum suorum reddita ratione (12, 1-5), omnesque fervido et divinitus confirmato sermone hortatus ut Deo semper adhaereant,

inde; stetitque in medio populi et [f]altior fuit universo populo ab umero et sursum.

24 Et ait Samuel ad omnem populum: Certe videtis [g]quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo. Et clamavit omnis populus et ait: [h]Vivat rex! 25 Locutus est autem Samuel ad populum [i]legem regni et [j]scripsit in libro et reposuit coram Domino; et dimisit Samuel omnem populum singulos in domum suam. 26 Sed et Saul abiit in domum suam in [k]Gabaa, et abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda. 27 [l]Filii vero Belial dixerunt: [m]Num salvare nos poterit iste? Et despexerunt eum et non attulerunt ei munera; ille vero dissimulabat se audire.

11 Et factum est, quasi post mensem ascendit [a]Naas ammonites et pugnare coepit adversum [b]Iabes Galaad; dixeruntque omnes viri Iabes ad Naas: [c]Habeto nos foederatos, et serviemus tibi. 2 Et respondit ad eos Naas ammonites: In hoc feriam vobiscum foedus, [d]ut eruam omnium vestrum oculos dextros [e]ponamque vos opprobrium in universo Israël. 3 Et dixerunt ad eum seniores Iabes: Concede nobis septem dies, ut mittamus nuntios ad universos terminos Israël et, si non fuerit qui defendat nos ,egrediemur ad te.

4 Venerunt ergo nuntii in [f]Gabaa Saulis et locuti sunt verba haec, audiente populo; et [g]levavit omnis populus vocem suam et flevit. 5 Et ecce Saul veniebat sequens boves de agro et ait: Quid habet populus quod plorat? Et narraverunt ei verba virorum Iabes. 6 Et [h]insilivit spiritus Domini in Saul, cum audisset verba haec, et iratus est furor eius nimis, 7 et adsumens utrumque bovem [i]concidit in frusta misitque in omnes terminos Israël per manum nuntiorum dicens: [j]Quicumque non exierit et secutus fuerit Saul et Samuel, sic fiet bobus eius. Invasit ergo timor Domini populum, et egressi sunt [k]quasi vir unus.

8 Et [l]recensuit eos in [m]Bezech; [n]fueruntque filiorum Israël trecenta milia; virorum autem Iuda triginta milia. 9 Et dixerunt nuntiis qui venerant: Sic dicetis viris, qui sunt in Iabes Galaad: Cras erit vobis [o]salus, cum incaluerit sol. Venerunt ergo nuntii et adnuntiaverunt viris Iabes, qui laetati sunt 10 et dixerunt: [p]Mane exibimus ad vos, et facietis nobis omne quod placuerit vobis.

11 [q]Et factum est, cum dies crastinus venisset, constituit Saul populum [r]in tres partes et ingressus est media castra in vigilia matutina et percussit Ammon usque dum incalesceret dies; reliqui autem dispersi sunt, ita ut non relinquerentur in eis duo pariter.

12 Et ait populus ad Samuelem: Quis est iste qui dixit: [s]Saul num regnabit super nos? [t]Date viros, et interficiemus eos. 13 Et ait Saul: [u]Non occidetur quisquam in die hac, quia hodie [v]fecit Dominus [x]salutem in Israël.

14 Dixit autem Samuel ad populum: Venite, et eamus in [y]Galgala et innovemus ibi regnum. 15 Et perrexit omnis populus in Galgala et fecerunt ibi regem Saul [z]coram Domino in Galgala, et [a]immolaverunt ibi victimas pacificas coram Domino. Et laetatus est ibi Saul, et cuncti viri Israël nimis.

12 Dixit autem Samuel ad universum Israël: Ecce [a]audivi vocem vestram, iuxta omnia quae locuti estis ad me, et [b]constitui super vos regem. 2 Et nunc rex [c]graditur ante vos; [d]ego autem senui et incanui: porro filii mei vobiscum sunt. Itaque conversatus coram vobis ab adulescentia mea usque ad hanc diem, ecce praesto sum. 3 [e]Loquimini de me coram Domino et coram [f]christo eius, [g]utrum bovem cuiusquam tulerim aut asinum, si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus accepi; et contemnam illud hodie restituamque vobis. 4 Et dixerunt: Non es calumniatus nos neque oppressisti neque tulisti de manu alicuius quippiam. 5 Dixitque ad eos: Testis est Dominus adversum vos, et testis christus eius in die hac, quia non inveneritis [h]in manu mea quippiam. Et dixerunt: Testis.

6 Et ait Samuel ad populum: [i]Dominus, qui fecit Moysen et Aaron et eduxit patres nostros de terra Aegypti: 7 nunc ergo state, ut iudicio contendam adversum vos coram Domino de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobiscum et cum patribus vestris; 8 [j]quo-

f cp. 9, 2.

g 2 Rg 21, 6.

h 2 Rg 16, 16; 3 Rg 1, 25, 39; 4 Rg 11, 12; 2 Par 23, 11.
i cp. 8, 11-18; Dt 17, 14-20.
j cf. Ex 17, 14; Nm 5, 23; Jb 19, 23; Jr 32, 10.
k cp. 11, 4.
l cp. 2, 12; Dt 13, 13; Jd 19, [22 etc.
m cf. cp. 11, 12.

a cp. 12, 12; 2 Rg 10, 2.

b cp. 31, 11; Jd 21, 8.
c Gn 26, 28; 3 Rg 20, 34; Ez 17, 13. — cf. Ex 23, 32; 34, 12, 15; Dt 7, 2.
d cf. Nm 16, 14; Jr 39, 7.
e cp. 17, 26. — cf. 2 Rg 10, 4.

f cp. 10, 26.
g Jd 2, 4; 21, 2.
h cf. Jd 14, 6. — v. cp. 10, 6, 10.

i cf. Jd 19, 29.
j Jd 21, 5, 8, 10.

k Jd 20, 1.
l cf. cp. 13, 15.
m Jd 1, 5.
n cf. Jd 20, 15-17; 2 Rg 24, 9.
o b] *Ant. in vg. Nativ. Dñi.*
o vr. 13.
p vr. 3.

q cf. cp. 31, 11.
r cf. cp. 13, 17; Jd 7, 16; 9, 43; 1 Mc 6, 33.

s cp. 10, 27. — cf. Gn 37, 8.
t cf. Lc 19, 27.
u 2 Rg 19, 22.
v cp 19, 5; Ex 14, 13. — cf.
x vr. 9. [cp. 14, 45.
y cp. 10, 8.
z cp. 15, 33. — cf. cp. 10, 17; Jd 11, 11.

a cp. 10, 8.
1-14] LL. in fr. 3 p. D. 3 p.
a cp. 8, 7, 22. [*Pnt.*
b cp. 10, 24; 11, 14, 15.
c cf. cp. 8, 20; Nm 27, 17.
d cp. 8, 1, 5.

e Ecli 46, 22.
f cp. 24, 7; 26, 9, 11, 16; 2 Rg 1, 14, 16. — cf. cp. 10, 1.
g Nm 16, 15. — cf. Ex 20, 17.

h Ex 21, 16; 22, 4.

i cf. Mic 6, 4.

j Gn 46, 5. 6. — cf. Js 24, 4-5.

officium dimisit, promissione data se precibus ad Deum et consilio semper Israëli adfuturum (6-25). Paulo post, cum deturbatis Philisthaeis, qui erant in Gabaa, ingens exercitus auxilio esset (13, 1-5), Saul dispersum Israël

modo Iacob ingressus est in Aegyptum, et [k]clamaverunt patres vestri ad Dominum, et [l]misit Dominus Moysen et Aaron et [m]eduxit patres vestros de [n]Aegypto et collocavit eos in loco hoc. 9 Qui obliti sunt Domini Dei sui, et tradidit eos [o]in manu Sisarae [p]magistri militiae Hasor et [q]in manu Philisthinorum et [r]in manu regis Moab, et pugnaverunt adversum eos. 10 [s]Postea autem clamaverunt ad Dominum et dixerunt: Peccavimus, quia dereliquimus Dominum et [t]servivimus Baalim et Astaroth, [u]nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, et serviemus tibi. 11 Et misit Dominus [v]Ierobaal et [x]Badan et [y]Iephte et [z]Samuel et eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, et [a]habitastis confidenter. 12 [b]Videntes autem quod Naas rex filiorum Ammon venisset adversum vos [c]dixistis mihi: Nequaquam, sed rex imperabit nobis, [d]cum Dominus Deus vester regnaret in vobis.

13 Nunc ergo [e]praesto est rex vester, quem elegistis et petistis: [f]ecce dedit vobis Dominus regem. 14 Si [g]timueritis Dominum et servieritis ei et audieritis vocem eius et non exasperaveritis os Domini, eritis et vos et rex, qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum. 15 [h]Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaveritis sermones eius, [i]erit manus Domini super vos et [j]super patres vestros. 16 Sed et nunc [k]state et videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro. 17 [l]Nunquid non messis tritici est hodie? [m]Invocabo Dominum, et [n]dabit voces et pluvias; et scietis et videbitis quia [o]grande malum feceritis vobis in conspectu Domini petentes super vos regem.

18 Et clamavit Samuel ad Dominum, et dedit Dominus voces et pluvias in illa die. 19 [p]Et timuit omnis populus nimis Dominum et Samuelem, et dixit universus populus ad Samuelem: [q]Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur; addidimus enim universis peccatis nostris malum, ut peteremus nobis regem. 20 Dixit autem Samuel ad populum: Nolite timere. Vos fecistis universum malum hoc; veruntamen [r]nolite recedere a tergo Domini, sed servite Domino in omni corde vestro 21 et nolite declinare post [s]vana, [t]quae non proderunt vobis neque eruent vos, quia vana sunt; 22 et [u]non derelinquet Dominus populum suum [v]propter nomen suum magnum, quia iuravit Dominus [x]facere vos sibi populum. 23 Absit autem a me hoc peccatum in Dominum, [y]ut cessem orare pro vobis: et [z]docebo vos viam bonam et rectam. 24 Igitur [a]timete Dominum et servite ei in veritate et ex toto corde vestro; [b]vidistis enim magnifica quae in vobis gesserit. 25 Quod si perseveraveritis in malitia, et [c]vos et rex vester pariter [d]peribitis.

13 Filius [a]unius anni erat Saul, cum regnare coepisset; [b]duobus autem annis regnavit super Israël.

2 Et elegit sibi Saul tria milia de Israël. Et erant cum Saul duo milia in [c]Machmas et in monte Bethel, mille autem cum Ionatha in [d]Gabaa Beniamin. Porro ceterum populum remisit unumquemque in tabernacula sua. 3 Et percussit Ionathas [e]stationem Philisthinorum, quae erat in [f]Gabaa. Quod cum audissent Philisthiim, Saul [g]cecinit bucina in omni terra dicens: Audiant [h]Hebraei. 4 Et universus Israël audivit huiuscemodi famam: percussit Saul stationem Philisthinorum, et erexit se Israël adversus Philisthiim; clamavit ergo populus post Saul in Galgala.

5 Et Philisthiim congregati sunt ad proeliandum contra Israël triginta milia curruum et sex milia equitum et reliquum vulgus [i]sicut harena, quae est in litore maris plurima. Et ascendentes castrametati sunt in Machmas ad orientem [j]Bethaven.

6 Quod cum vidissent viri Israël se in arto positos (adflictus enim erat populus), absconderunt se in [k]speluncis et in abditis, in petris quoque et in antris et in cisternis. 7 Hebraei autem transierunt Iordanem in terram [l]Gad et Galaad. Cumque adhuc esset Saul in Galgala, universus populus perterritus est, qui sequebatur eum.

8 Et exspectavit septem diebus [m]iuxta placitum Samuelis, et non venit Samuel in Galgala, dilapsusque est populus ab eo. 9 Ait ergo Saul: Adferte mihi holocaustum et pacifica. Et obtulit holocaustum.

---

k Ex 2, 23.
l Ex 3, 10; 4, 14, 16.
m cf. cp. 10, 18.
n Jd 3, 7.
o Jd 4, 2.
p cf. Gn 37, 36.
q Jd 10, 7; 13, 1. — cf. Jd 3, [31.
r Jd 3, 12,
s Jd 10, 10. — cf. Jd 3, 9.
t v. Jd 2, 13.
u Jd 10, 15.
v Jd 6, 14, 32.
x 1 Par 7, 17 (?). — cf. Jd 4,
y Id 11, 1, 29. [6; 12, 13 (?).
z v. cp. 7, 10-13.
a v. Dt 33, 28.
b cp. 11, 1. — cf. cp. 8, 1-5.
c cp. 8, 19; 10, 19.
d cf. cp. 8, 7; 10, 19; Jd 8, 23.
e cp. 10, 24.
f cp. 9, 16, 17. — cf. Os 13, 11.
g vr. 24; Dt 6, 2; Js 24, 14.

h Lv 26, 14, 15; Dt 28, 15; Js 24, 40.
i cf. cp. 5, 6, 9; 7, 13; Ex 9, 3; Dt 2, 15; Jd 2, 15.
j cf. vr. 9.
k Ex 14, 13.
l cf. Pro 26, 1.
m cp. 7, 9, 10. — cf. Jc 5,
n Ps 17, 14; 27, 3. [16-18.
o cp. 8, 7.
p Ex 14, 31. — cf. 1 Es 10, 9.
q vr. 23, — cf. Ex 9, 28; 10, 17; Jr 15, 1.
r Dt 11, 16.
s Is 44, 9; Jr 16, 19; Hab 2, 18. — cf. 1 Cor 8, 4.
t cf. Dt 32, 37, 38.
u 3 Rg 6, 13; Ps 93, 14. — cf. 3 Rg 8, 57.
v Js 7, 9; Ps 105, 8; Jr 14, 21; Ez 20, 9, 14, 22.
x Ex 19, 6; Dt 7, 6; 14, 2. — cf. 1 Pt 2, 9.
y cp. 7, 8. — cf. vr. 19.
z 3 Rg 8, 36; 2 Par 6, 27; Ps 27, 11. — cf. Pro 4, 11; Jr 6, 16.
a vr. 14; 4 Rg 17, 39, — cf. Ec 12, 13.
b Dt 10, 21; Ps 125, 2, 3.
c cf. Dt 28, 36.
d Js 24, 20. — cf. Nm 16, 26.

1-14] LL. in fr. 4 p. D. 3 p.
a cf. cp. 10, 23. [*Pnt.*
b cf. Ac 13, 21.
c vr. 5, 11, 16, 23; cp. 14, 31; 1 Es 2, 27; 2 Es 7, 31; 11, 31; Is 10, 28.
d vr. 15; cp. 10, 26.
e cp. 10, 5.
f vr. 16; cp. 14, 5.
g cf. Jd 3, 27.
h v. vr. 7; cp. 14, 21.

i Js 11, 4; Jd 7, 12; 1 Mc 11, 1.

j cp. 14, 23.

k Jd 6, 2; Heb 11, 38. — cf. Is 2, 10, 19, 21.

l Js 13, 24-27.

m cp. 10, 8.

in Galgala congregat, moraeque impatiens sacra facit; quapropter a Samuele graviter reprehenditur (6-14). Nihilominus, imo ipsis armis deficientibus (15-23), pugna a Ionatha singulari virtute commissa (14,1-15), non

10 Cumque complesset offerens holocaustum, ecce Samuel veniebat; et egressus est Saul obviam ei ut salutaret eum. 11 Locutusque est ad eum Samuel: Quid fecisti? Respondit Saul: Quia vidi quod populus dilaberetur a me, et tu non veneras iuxta placitos dies, porro Philisthiim congregati fuerant in Machmas, 12 dixi: Nunc descendent Philisthiim ad me in Galgala, et faciem Domini non placavi. Necessitate compulsus obtuli holocaustum. 13 Dixitque Samuel ad Saul: [n]Stulte egisti nec [o]custodisti mandata Domini Dei tui, quae praecepit tibi. Quod si non fecisses, iam nunc praeparasset Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum; 14 sed [p]nequaquam regnum tuum ultra consurget. [q]Quaesivit Dominus sibi virum iuxta cor suum et praecepit ei Dominus ut esset dux super populum suum, eo quod non servaveris quae praecepit Dominus.

15 Surrexit autem Samuel et ascendit de Galgalis in [r]Gabaa Beniamin. Et reliqui populi ascenderunt post Saul obviam populo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa, in colle Beniamin. Et recensuit Saul populum, qui inventi fuerant cum eo, [s]quasi sescentos viros. 16 Et Saul et Ionathas filius eius populusque, qui inventus fuerat cum eis, erat in [t]Gabaa Beniamin; porro Philisthiim consederant in Machmas. 17 Et [u]egressi sunt ad praedandum de castris Philisthinorum tres cunei. Unus cuneus pergebat contra viam [v]Ephra ad terram Sual, 18 porro alius ingrediebatur per viam [x]Bethoron, tertius autem verterat se ad iter termini imminentis valli [y]Seboim contra desertum 19 Porro [z]faber ferrarius non inveniebatur in omni terra Israël; caverant enim Philisthiim, ne forte facerent Hebraei gladium aut lanceam. 20 Descendebat ergo omnis Israël ad Philisthiim, ut exacueret unusquisque vomerem suum et ligonem et securim et sarculum. 21 Retusae itaque erant acies vomerum et ligonum et tridentum et securium usque ad stimulum corrigendum. 22 Cumque venisset dies [a]proelii, [a]non est inventus ensis et lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule et Ionatha, excepto Saul et Ionatha filio eius. 23 Egressa est autem [b]statio Philisthiim, ut [c]transcenderet in Machmas.

14 Et accidit quadam die ut diceret Ionathas filius Saul ad adulescentem armigerum suum: Veni, et transeamus ad stationem Philisthinorum, quae est trans locum illum. Patri autem suo hoc ipsum non indicavit. 2 Porro Saul morabatur in extrema parte Gabaa sub malogranato, quae erat in [a]Magron, et erat populus cum eo quasi [b]sescentorum virorum. 3 Et [c]Achias filius Achitob fratris [d]Ichabod filii Phinees, qui ortus fuerat ex Heli sacerdote Domini in Silo, [e]portabat ephod. Sed et populus ignorabat quo isset Ionathas. 4 Erant autem inter ascensus, per quos nitebatur Ionathas transire ad stationem Philisthinorum, [f]eminentes petrae ex utraque parte et, quasi in modum dentium, scopuli hinc et inde praerupti: nomen uni Boses et nomen alteri Sene; 5 unus scopulus prominens ad aquilonem ex adverso Machmas et alter ad meridiem contra [g]Gabaa.

6 Dixit autem Ionathas ad adulescentem armigerum suum: Veni, transeamus ad stationem [h]incircumcisorum horum, si forte faciat Dominus pro nobis, [i]quia non est Domino difficile salvare vel in multis vel in paucis. 7 Dixitque ei armiger suus: Fac omnia quae placent animi tuo, perge quo cupis, et ero tecum ubicumque volueris. 8 Et ait Ionathas: Ecce nos transimus ad viros istos. Cumque apparuerimus eis, [9]si taliter locuti fuerint ad nos: Manete donec veniamus ad vos; stemus in loco nostro nec ascendamus ad eos. 10 Si autem dixerint: Ascendite ad nos, ascendamus, [j]quia tradidit eos Dominus in manibus nostris: [k]hoc erit nobis signum. 11 Apparuit igitur uterque stationi Philisthinorum. Dixeruntque Philisthiim: En Hebraei egrediuntur de [l]cavernis, in quibus absconditi fuerant. 12 Et locuti sunt viri de statione ad Ionatham et ad armigerum eius dixeruntque: Ascendite ad nos, et ostendemus vobis rem. Et ait Ionathas ad armigerum suum: Ascendamus, sequere me; [m]tradidit enim Dominus eos in manus Israël. 13 Ascendit autem Ionathas manibus et pedibus reptans et armiger eius post eum. Itaque [n]alii cadebant ante Ionatham, alios armiger eius interficiebat sequens eum. 14 Et facta est plaga prima, qua percussit Ionathas et armiger eius, quasi viginti virorum,

n 2 Rg 24, 10; 1 Par 21, 8; 2 Par 16, 9.
o cp. 15, 11.
p cp. 15, 28.
q (all) Ac 13, 22. — cp. 16, 1.
r vr. 2.
s cp. 14, 2. — cf. cp. 23, 13.
t vr. 3; cp. 14, 5.
u cp. 14, 15.
v cf. Js 18, 23.
x v. Js 10, 10.
y 2 Es 11, 34.
z cf. 4 Rg 24, 14. — v. Jd 5, 8.
a cf. Jd 5, 8.
b cp. 14, 1, 4, 6, 11; 2 Rg 23, 14.
c cp. 14, 4, 5; Is 10, 28, 29.
a Is 10, 28.
b cp. 13, 15.
c cf. cp. 21, 1; 22, 9, 11, 20.
d cp. 4, 21.
e cp. 2, 28.
f cf. Jb 39, 28.
g cp. 13, 3, 16.
6-20] LL. in fr. 5 p. D. 3 p. Pnt.
h cp. 17, 26; Jd 14, 3; 15, 18.
i cfr. cp. 17, 47; Jd 7, 4, 7; 2 Par 14, 11; 1 Mc 3, 18.
j 1 Mc 4, 30.
k cf. Gn 25, 13, 14.
l cp. 13, 6. — cf. Jdt 14, 12.
m v. vr. 10.
n cf. Lv 26, 7, 8.

parum ad novum regnum confirmandum contulisset, si Saul, qui iam inconsulto quodam voto et persecutionem hostium difficiliorem reddiderat et Ionathan filium morti exposuerat (16-48), in bello contra Ama-

in media parte iugeri, quam par boum in die arare consuevit. 15 Et factum est miraculum in castris per agros; sed et omnis populus stationis eorum, [o]qui ierant ad praedandum, obstupuit, et conturbata est terra, et accidit [p]quasi miraculum a Deo.

16 Et respexerunt speculatores Saul, qui erant in Gabaa Beniamin, et ecce multitudo [q]prostrata et huc illucque diffugiens. 17 Et ait Saul populo, qui erat cum eo: Requirite et videte quis abierit ex nobis. Cumque requisissent repertum est non adesse Ionatham et armigerum eius. 18 Et ait Saul ad Achiam: [r]Applica arcam Dei (*[s]erat enim ibi arca Dei in die illa cum filiis Israël*). 19 Cumque loqueretur Saul ad sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philisthinorum, crescebatque paulatim et clarius resonabat. Et ait Saul ad sacerdotem: Contrahe manum tuam. 20 Conclamavit ergo Saul et omnis populus, qui erat cum eo, et venerunt usque ad locum certaminis; et ecce versus fuerat gladius [t]uniuscuiusque ad proximum suum, et caedes magna nimis. 21 Sed et Hebraei, qui fuerant cum Philisthiim heri et nudiustertius, ascenderantque cum eis in castris, [u]reversi sunt ut essent cum Israël, qui erant cum Saul et Ionatha. 22 Omnes quoque Israëlitae, [v]qui se absconderant [x]in monte Ephraim, audientes quod fugissent Philisthaei sociaverunt se cum suis in proelio; et erant cum Saul quasi decem milia virorum.

23 [y]Et salvavit Dominus in die illa Israël; pugna autem pervenit usque ad [z]Bethaven. 24 Et viri Israël sociati sunt sibi in die illa.

[a]Adiuravit autem Saul populum dicens: Maledictus vir, qui comederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar de inimicis meis. Et non manducavit universus populus panem. 25 Omneque terrae vulgus venit in saltum, [b]in quo erat mel super faciem agri. 26 Ingressus est itaque populus saltum ,et apparuit fluens mel; nullusque applicuit manum ad os suum, timebat enim populus iuramentum. 27 Porro Ionathas non audierat, cum adiuraret pater eius populum, [c]extenditque summitatem virgae, quam habebat in manu, et intinxit in favum mellis et convertit manum suam ad os suum, et illuminati sunt oculi eius. 28 Respondensque unus de populo ait: Iureiurando constrinxit pater tuus populum dicens: Maledictus vir, qui comederit panem hodie (*[d]defecerat autem populus*). 29 Dixitque Ionathas: Turbavit pater meus terram; vidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gustaverim paululum de melle isto; 30 quanto magis si comedisset populus de praeda inimicorum suorum, quam repperit? Nonne maior plaga facta fuisset in Philisthiim? 31 Percusserunt ergo in die illa Philisthaeos a [e]Machmis usque in [f]Aialon.

Defatigatus est autem populus nimis, 32 et [g]versus ad praedam tulit oves et boves et vitulos, et mactaverunt in terra; comeditque populus cum sanguine. 33 Nuntiaverunt autem Sauli dicentes quod populus peccasset Domino [h]comedens cum sanguine. Qui ait: Praevaricati estis. Volvite ad me iam nunc saxum grande. 34 Et dixit Saul: Dispergimini in vulgus et dicite eis ut adducat ad me unusquisque bovem suum et arietem, et occidite super istud et vescimini, et non peccabitis Domino comedentes cum sanguine. Adduxit itaque omnis populus unusquisque bovem in manu sua usque ad noctem, et occiderunt ibi. 35 [i]Aedificavit autem Saul altare Domino; tuncque primum coepit aedificare altare Domino.

36 Et dixit Saul: Irruamus super Philisthaeos nocte et vastemus eos usque dum illucescat mane, nec relinquamus ex eis virum. Dixitque populus: Omne quod bonum videtur in oculis tuis fac. Et ait [j]sacerdos: Accedamus huc ad Deum. 37 Et [k]consuluit Saul Dominum: [l]Num persequar Philisthiim? si trades eos in manus Israël? Et non respondit ei in die illa. 38 Dixitque Saul: Applicate huc universos [m]angulos populi et scitote et videte per quem acciderit peccatum hoc hodie. 39 [n]Vivit Dominus salvator Israël, quia [o]si per Ionatham filium meum factum est, absque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo. 40 Et ait ad universum Israël: Separamini vos in partem unam, et ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera. Responditque populus ad Saul: Quod bonum videtur in oculis tuis fac. 41 Et dixit Saul ad Dominum Deum Israël: Domine

o cp. 13, 17.
p cf. Nm 26, 10.

q cf. Js 2, 9.

r cf. Nm 27, 21.
s cf. cp. 4, 3.

t cf. _ 7, 22; 2 Par 20, 23.

u cf. cp. 29, 4.

v vr. 11; cp. 13, 6.
x v. Js 24, 33.

y Ex 14, 30.
z cp. 13, 5.
a cf. Js 6, 26.

b Ex 3, 8, 17; 13, 5 etc.; Ps 80, 17. — cf. Mt 3, 4; Mr 1, 6.

c vr. 43.

d Jd 8, 4, 5.

e cp. 13, 2.
f Js 10, 12.
g cp. 15, 19.

h cf. Lv 3, 17; Jdt 11, 11.

i cf. cp. 7, 12, 17.

j vr. 3, 18, 19.
k cf. cp. 23, 9.
l cf. cp. 23, 2; Jd 20, 23.

m Jd 20, 2. — cf. Js 19, 13.
n v. Rt 3, 13.
o vr. 44.

Deus Israël, da indicium. Quid est quod non responderis servo tuo hodie? Si in me aut in Ionatha filio meo est iniquitas haec, da ostensionem; aut, si haec iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. [p]Et deprehensus est Ionathas et Saul, populus autem exivit. 42 Et ait Saul: Mittite sortem inter me et inter Ionatham filium meum. Et captus est Ionathas. 43 Dixit autem Saul ad Ionatham: [q]Indica mihi quid feceris. Et indicavit ei Ionathas et ait: [r]Gustans gustavi in summitate virgae, quae erat in manu mea, paululum mellis; et ecce ego morior. 44 Et ait Saul: [s]Haec faciat mihi Deus et haec addat, [t]quia morte morieris, Ionatha. 45 Dixitque populus ad Saul: Ergone Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israël? Hoc nefas est: [u]vivit Dominus, [v]si ceciderit capillus de capite eius in terram, quia cum Deo operatus est hodie. Liberavit ergo populus Ionatham, ut non moreretur. 46 Recessitque Saul nec persecutus est Philisthiim; porro Philisthiim abierunt in loca sua.

47 Et Saul, confirmato regno super Israël, pugnabat per circuitum adversum omnes inimicos eius, contra Moab et [x]filios Ammon et Edom et reges [y]Soba et Philisthaeos et, quocumque se verterat, superabat. 48 Congregatoque exercitu [z]percussit Amalec et eruit Israël de manu vastatorum eius.

49 [a]Fuerunt autem filii Saul Ionathas et Iessui et Melchisua, et nomina duarum filiarum eius, nomen primogenitae [b]Merob et nomen minoris [c]Michol, 50 et nomen uxoris Saul Achinoam filia Achimaas, et nomen [d]principis militiae eius Abner filius Ner patruelis Saul. 51 Porro [e]Cis fuit pater Saul et Ner pater Abner filius [f]Abiel.

52 Erat autem bellum potens adversum Philisthaeos omnibus diebus Saul. Nam, quemcumque viderat Saul virum fortem et aptum ad proelium, [g]sociabat eum sibi.

15 Et dixit Samuel ad Saul: [a]Me misit Dominus ut ungerem te in regem super populum eius Israël; nunc ergo audi vocem Domini. 2 Haec dicit Dominus exercituum: Recensui quaecumque fecit Amalec Israëli, [b]quomodo restitit ei in via, cum ascenderet de Aegypto. Nunc ergo vade et percute Amalec et [c]demolire universa eius: non parcas ei et non concupiscas ex rebus ipsius aliquid; [d]sed interfice a viro usque ad mulierem et parvulum atque lactentem, bovem et ovem, camelum et asinum.

4 Praecepit itaque Saul populo et recensuit eos quasi agnos: ducenta milia peditum et decem milia virorum Iuda. 5 Cumque venisset Saul usque ad civitatem Amalec, tetendit insidias in torrente. 6 Dixitque Saul [e]Cinaeo: Abite, recedite atque descendite ab Amalec, ne forte involvam te cum eo; [f]tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israël cum ascenderent de Aegypto. Et recessit Cinaeus de medio Amalec. 7 [g]Percussitque Saul Amalec ab [h]Hevila donec venias ad [i]Sur, quae est e regione Aegypti. 8 Et apprenhendit [j]Agag regem Amalec vivum; [k]omne autem vulgus interfecit in ore gladii. 9 [l]Et pepercit Saul et populus Agag et optimis gregibus ovium et armentorum et vestibus et arietibus et universis, quae pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea; quidquid vero vile fuit et reprobum, hoc demoliti sunt.

10 Factum est autem verbum Domini ad Samuel dicens: 11 [m]Paenitet me quod constituerim Saul regem, quia dereliquit me et [n]verba mea opere non implevit. Contristatusque est Samuel et clamavit ad Dominum tota nocte.

12 Cumque de nocte surrexisset Samuel ut iret ad Saul mane, nuntiatum est Samuel eo quod venisset Saul in [o]Carmelum et erexisset sibi fornicem triumphalem et reversus transisset descendissetque in Galgala. Venit ergo Samuel ad Saul, et Saul offerebat holocaustum Domino de initiis praedarum, quae attulerat ex Amalec. 13 Et, cum venisset Samuel ad Saul, dixit ei Saul: [p]Benedictus tu Domino: implevi verbum Domini. 14 Dixitque Samuel: Et quae est haec vox gregum, quae resonant in auribus meis, et armentorum quam ego audio? 15 Et ait Saul: De Amalec adduxerunt ea; [q]pepercit enim populus melioribus ovibus et armentis, ut immolarentur Domino Deo tuo; reliqua vero occidimus. 16 Ait autem Samuel ad Saul: Sine me

p cf. cp. 10, 20. 21; Js 7, 16-18; Ac 1, 24-26.
q cf. Js 7, 19.
r vr. 27.
s cp. 3, 17. — v. Rt 1, 17.
t vr. 39.
u v. Rt 3, 13.
v 2 Rg 14, 11; 3 Rg 1, 52; Lc 21, 18; Ac 27, 34. — cf. Mt 10, 30; Lc 12, 7.
x cp. 11, 11.
y 2 Rg 8, 3; 10, 6.
z cp. 15, 3, 7.
a cf. cp. 31, 2; 2 Rg 2, 8-10; 1 Par 8, 33; 9, 39.
b cp. 18, 17, 19.
c cp. 18, 20, 27; 19, 12, 17; 2 Rg 6, 20, 21, 23; 21, 8 etc.
d cp. 17, 55; 2 Rg 2, 8; 3 Rg 2, [2, 32.
e cf. cp. 10, 14.
f cp. 9, 1.
g cp. 8, 11.
1-11] LL. in fr. 6 p. D. 3 p.
a cp. 9, 16; 10, 1. [*Pnt.*
b v. Ex 17, 8, 16; Dt 25, 17-19. — cf. vr. 33.
c Lv 27, 28, 29; Js 6, 17, 21.
d cf. cp. 22, 19.
e cp. 27, 10; Jd 1, 16. — cf. Nm 24, 21.
f cf. Ex 18, 10, 19; Nm 10, 29,
g cp. 14, 48. [32.
h Gn 2, 11; 25, 18.
i cp. 27, 8. — cf. Gn 16, 7; 20, 1; Ex 16, 22.
j cf. Nm 24, 7.
k cf. cp. 27, 8, 9; 30, 1.
l vr. 15, 21. — cf. cp. 28, 18.
m vr. 35. — cf. vr. 29; Nm 23, 19. — v. Gn 6, 6.
n vr. 3, 9. — cf. cp. 13. 13.
o cp. 25, 2; Js 15, 55.
p v. Rt 2, 20.
q vr. 9, 21.

Dei nomine repudiatur (24-31), Interea Samuel, Agag interempto, a Saul discedit (32-35) et veniens Bethlehem David filium Isai natu minimum, secreto regem renuntiat et oleo inungit (16, 1-13). Porro David,

et indicabo tibi quae locutus sit Dominus ad me nocte. Dixitque ei: Loquere. 17 Et ait Samuel: Nonne, cum [r]parvulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israël factus es? unxitque te Dominus in regem super Israël 18 et misit te Dominus in viam et ait: Vade et interfice peccatores Amalec, et pugnabis contra eos usque ad internecionem eorum? 19 Quare ergo non audisti vocem Domini, [s]sed versus ad praedam es et fecisti malum in oculis Domini? 20 Et ait Saul ad Samuelem: Immo [t]audivi vocem Domini et ambulavi in via, per quam misit me Dominus, et adduxi Agag regem Amalec et Amalec interfeci. 21 [u]Tulit autem de praeda populus oves et boves, primitias eorum quae caesa sunt, ut immolet Domino Deo suo in Galgalis.

22 Et ait Samuel: [v]Nunquid vult Dominus holocausta et victimas, et non potius ut oboediatur voci Domini? [w]Melior est enim oboedientia quam victimae, et auscultare magis quam offerre adipem arietum; 23 quoniam quasi peccatum [y]hariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriae nolle adquiescere. Pro eo ergo quod [z]abiecisti sermonem Domini, [a]abiecit te Dominus ne sis rex.

24 Dixitque Saul ad Samuelem: [b]Peccavi, quia praevaricatus sum sermonem Domini et verba tua timens populum et oboediens voci eorum; 25 sed nunc porta, quaeso, peccatum meum, et [c]revertere mecum ut adorem Dominum. 26 Et ait Samuel ad Saul: Non revertar tecum: quia [d]proiecisti sermonem Domini, et [e]proiecit te Dominus ne sis rex super Israël. 27 Et [f]conversus est Samuel ut abiret; ille autem apprehendit summitatem pallii eius, quae et scissa est. 28 Et ait ad eum Samuel: [g]Scidit Dominus regnum Israël a te hodie et tradidit illud proximo tuo meliori te. 29 Porro triumphator in Israël non parcet et [h]paenitudine non flectetur; neque enim homo est ut agat paenitentiam. 30 At ille ait: Peccavi, sed nunc [i]honora me coram senioribus populi mei et coram Israël, et [j]revertere mecum ut adorem Dominum Deum tuum. 31 Reversus ergo Samuel secutus est Saulem et adoravit Saul Dominum.

32 Dixitque Samuel: Adducite ad me Agag regem Amalec. Et oblatus est ei Agag pinguissimus et tremens. Et dixit Agag: Sicine separat amara mors? 33 Et ait Samuel: [k]Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua. Et in frusta [l]concidit eum Samuel coram Domino in [m]Galgalis.

34 Abiit autem Samuel in [n]Ramatha; Saul vero ascendit in domum suam in [o]Gabaa. 35 Et [p]non vidit Samuel ultra Saul usque ad diem [q]mortis suae. Veruntamen [r]lugebat Samuel Saulem, [s]quoniam Dominum paenitebat quod constituisset eum regem super Israël.

16 Dixitque Dominus ad Samuelem: [a]Usquequo tu luges Saul, cum ego [b]proiecerim eum ne regnet super Israël? [c]Imple cornu tuum oleo et veni, ut mittam te ad [d]Isai bethlehemitem; [e]providi enim in filiis eius mihi regem. 2 Et ait Samuel: Quomodo vadam? audiet enim Saul et interficiet me. Et ait Dominus: Vitulum de armento tolles in manu tua et dices: [f]Ad immolandum Domino veni. 3 Et vocabis Isai ad victimam, et ego ostendam tibi quid facias, et [g]unges quemcumque monstravero tibi. 4 Fecit ergo Samuel sicut locutus est ei Dominus venitque in Bethlehem, et admirati sunt seniores civitatis [h]occurrentes ei dixeruntque: [i]Pacificusne est ingressus tuus? 5 Et ait: Pacificus: ad immolandum Domino veni: [j]sanctificamini et venite mecum ut immolem. Sanctificavit ergo Isai et filios eius et vocavit eos ad sacrificium.

6 Cumque ingressi essent, vidit [l]Eliab et ait: Num coram Domino est christus eius? 7 Et dixit Dominus ad Samuelem: Ne respicias vultum eius neque altitudinem staturae eius, quoniam abieci eum, [m]nec iuxta intuitum hominis ego iudico; homo enim videt ea quae parent. [n]Dominus autem intuetur cor. 8 Et vocavit Isai Abinadab et adduxit eum coram Samuele. Qui dixit: Nec hunc elegit Dominus. 9 Adduxit autem Isai [o]Samma, de quo ait: Etiam hunc non elegit Dominus. 10 Adduxit itaque Isai [p]septem filios suos coram Samuele, et ait Samuel ad Isai: Non elegit Dominus ex istis. 11 Dixitque Samuel ad Isai: Nunquid iam completi sunt filii? Qui respondit: [q]Adhuc reliquus est parvulus et pascit oves. Et ait Samuel ad Isai:

---

r v. cp. 9, 21.

s cp. 14, 32.

t vr. 13.

u vr. 15.

v Ps 39, 7-9; 49, 8, 9; Pro 21, 3; Eccli 35, 2; Is 1, 11-13, 16, 17; Jr 7, 22, 23; Am 5, 22; Mic 6, 6-8; Heb 10, 6-9.
w Ec 4, 17; Os 6, 6; Mt 9, 13; 12, 7; Mr 12, 33.
y Dt 18, 10.
z vr. 26; cp. 13, 14.
a vr. 26; cp. 16, 1.
b cf. 2 Rg 12, 13.
c vr. 30.

d vr. 23.
e cp. 16, 1.
f cf. 3 Rg 11, 10, 30, 31.

g cp. 28, 17, 18. — cf. 3 Rg 11, 11; Dn 5, 28.

h Nm 23, 9. — cf. vr. 11, 35; Ez 24, 14.
i cf. Jo 5, 44; 12, 43.
j vr. 25.

k cf. Jd 1, 7.
l cf. Lv 27, 29. — v. vr. 3, 18.
m vr. 12, 21.
n cf. cp. 1, 19.
o cp. 11, 4.
p cf. cp. 19, 24.
q cf. cp. 25, 1; 28, 3.
r cp. 16, 1.
s vr. 11.

1-11] *LL. in sb. p. D. 3 p. Pnt.*
a cp. 15, 35.
b cp. 15, 23, 26.
c v. cp. 10, 1.
d Rt 4, 17, 22.
e Ps 77, 70, 71; 88, 20, 21; Ac 13, 22.
f cf. cp. 9, 12; 20, 29.
g cp. 9, 16.

h cp. 21, 1.
i 3 Rg 2, 13. — cf. 4 Rg 9, 18, 22.
j Nm 11, 18; Js 3, 5; 7, 13 etc.

l cp. 17, 13.
7] *v.3 Rg 8. 39.*

m Ps 146, 10, 11.— cf Ac 10, 34.
n 3 Rg 8, 39; 1 Par 28, 9; Ps 7, 10; 43, 22; Pro 15, 11; Sap. 1, 6; Jr 11, 20; 17, 10; 20, 12. — cf. Ac 1, 24.
o cp. 17, 13; 1 Par 2, 13; 20, 7.
p 1 Par 2, 14-16.
q cp. 17, 14. — cf. 2 Rg 13, 3; 1 Par 2, 13.

[r]Mitte et adduc eum; nec enim discumbemus priusquam huc ille veniat. 12 Misit ergo et adduxit eum. Erat autem [s]rufus et pulcher adspectu decoraque facie. Et ait Dominus: [t]Surge, unge eum; ipse est enim.

13 Tulit ergo Samuel [u]cornu olei et [v]unxit eum in medio fratrum eius, et directus est [x]spiritus Domini a die illa in David et deinceps. Surgensque Samuel abiit in Ramatha.

14 [y]Spiritus autem Domini recessit a Saul, et exagitabat eum spiritus nequam a Domino. 15 Dixeruntque servi Saul ad eum: [z]Ecce spiritus Dei malum exagitat te; 16 iubeat dominus noster, et servi tui [a]qui coram te sunt quaerent hominem scientem psallere cithara, ut, quando arripuerit te spiritus Domini malus, [b]psallat manu sua et levius feras. 17 Et ait Saul ad servos suos: Providete ergo mihi aliquem bene psallentem et adducite eum ad me. 18 Et respondens unus de pueris ait: Ecce vidi filium Isai bethlehemitem scientem psallere et [c]fortissimum robore et virum bellicosum et prudentem in verbis et virum pulchrum, et [d]Dominus est cum eo.

19 Misit ergo Saul nuntios ad Isai dicens: Mitte ad me David filium tuum, [e]qui est in pascuis 20 [f]Tulit itaque Isai asinum plenum panibus et lagoenam vini et haedum de capris unum et misit per manum David filii sui Sauli. 21 Et venit David ad Saul et [g]stetit coram eo; at ille dilexit eum nimis, et factus est eius armiger. 22 Misitque Saul ad Isai dicens: Stet David in conspectu meo; invenit enim gratiam in oculis meis. 23 Igitur, quandocumque [h]spiritus Domini malus arripiebat Saul, David tollebat citharam et percutiebat manu sua, et refocillabatur Saul et levius habebat; recedebat enim ab eo spiritus malus.

17 [a]Congregantes autem Philisthiim agmina sua in proelium convenerunt in [b]Socho Iudae et castrametati sunt inter Socho et [c]Azeca in [d]finibus Dommim. 2 Porro Saul et filii Israël congregati venerunt in [e]vallem terebinthi, et direxerunt aciem ad pugnandum contra Philisthiim. 3 Et Philisthiim stabant super montem ex parte hac, et Israël stabat supra montem ex altera parte, vallisque erat inter eos.

4 Et egressus est vir spurius de castris Philisthinorum nomine [f]Goliath de [g]Geth altitudinis sex cubitorum et palmi. 5 Et cassis aerea super caput eius, et lorica squamata induebatur; porro pondus loricae eius quinque milia siclorum aeris erat. 6 Et ocreas aereas habebat in cruribus, et [h]clipeus aereus tegebat umeros eius. 7 Hastile autem hastae eius erat quasi liciatorium texentium; ipsum autem ferrum hastae eius sescentos siclos habebat ferri; et [i]armiger eius antecedebat eum. 8 Stansque clamabat adversum phalangas Israël et dicebat eis: Quare venistis parati ad proelium? Nunquid ego non sum Philisthaeus, et vos [j]servi Saul? Eligite ex vobis virum, et descendat ad singulare certamen; 9 si quiverit pugnare mecum et percusserit me, erimus vobis servi; si autem ego praevaluero et percussero eum, vos servi eritis et [k]servietis nobis. 10 Et aiebat Philisthaeus: [l]Ego exprobravi agminibus Israël hodie: Date mihi virum, et ineat mecum singulare certamen. 11 Audiens autem Saul et omnes Israëlitae sermones Philisthaei huiscemodi stupebant et metuebant nimis.

12 David autem erat [m]filius viri [n]ephrathaei, de quo [o]supra dictum est, de [p]Bethlehem Iuda, cui nomen erat Isai, qui habebat [q]octo filios, et erat vir in diebus Saul senex et grandaevus inter viros. 13 Abierunt autem tres filii eius maiores post Saul in proelium; et nomina trium filiorum eius, qui perrexerunt ad bellum, [r]Eliab primogenitus et secundus Abinadab tertiusque Samma; 14 [s]David autem erat minimus. Tribus ergo maioribus secutis Saulem, 15 abiit David et reversus est a Saul [t]ut pasceret gregem patris sui in Bethlehem.

16 Procedebat vero Philisthaeus mane et vespere et stabat quadraginta diebus.

17 Dixit autem Isai ad David filium suum: Accipe fratribus tuis ephi polentae et decem panes istos et curre in castra ad fratres tuos, 18 et [u]decem formellas casei has deferes ad tribunum et [v]fratres tuos visitabis si recte agant, et cum quibus ordinati sunt disce.

19 [x]Saul autem et illi et omnes filii Israël in valle terebinthi pugnabant adversum Philisthiim.

r cf. 2 Rg 7, 8; Ps 77, 70, 71.
s cp. 17, 42.
t cf. cp. 9, 17.

u vr. 1; 3 Rg 1, 39.
v 2 Rg 2, 4; 5, 3; Ps 77, 70; 88, 21; Ac 7, 46; 13, 22. — cf. cp. 10, 1.
x cp. 10, 6, 10; 11, 6. — v. Jd 3, 10.
y cp. 18, 12; 28, 15, 16. — cf. Jd 16, 20. — v. Ps 50, 13.
z cp. 18, 10; 19, 9. — cf. Jd 9, 23.
a vr. 21, 22; 3 Rg 10, 8; 12, 6; Jr 7, 10.
b cp. 18, 10; 19, 9. — cf. 4 Rg 3, 15.
c v. cp. 17, 32, 34-36.
d cp. 3, 19; 18, 12, 14.

e vr. 11; cp. 17, 15, 34.
f cf. cp. 10, 27; 17, 18; 2 Rg 16, 1; 17, 27, 28.
g v. vr. 16.

h vr. 14, 16.

1-16] *LL. in D. 4 p. Pnt.*
a cp. 13, 5.
b Js 15, 35.
c Js 10, 10; 2 Es 11, 30.
d cf. 1 Par 11, 13.
e vr. 19; cp. 21, 9.

f cf. 2 Rg 21, 19; 1 Par 20, 4.
g vr. 52; cp. 6, 17; 21, 10; Js 11, 22; 13, 3; 2 Rg 1, 20 etc.

h vr. 45.

i vr. 41.

j cp. 8, 17.

k cf. cp. 11, 1.
l vr. 25, 26, 36, 45. — cf. 2 Rg 21, 21; 4 Rg 19, 4, 16.

m vr. 58; cp. 16, 1, 18; Rt 4, 22.
n Rt 1, 2. — cf. Gn 35, 19.
o cp. 16, 12 ss.
p Jd 17, 7; Rt 1, 2.
q cp. 16, 10. — cf. 1 Par 2, 13-15.
r cp. 16, 6, 8, 9. — cf. 1 Par 2, 13.
s cp. 16, 11.
t cp. 16, 19.

u cf. cp. 16, 20.
v cf. Gn 37, 14.

x vr. 2.

et audisset Goliath Israëli maledicentem, ad propositum certamen se paratum et insinuat et exhibet (23-37), et sola funda armatus, sed in Dei auxilium confisus contra gigantem procedit illumque prostrat et occidit (38-51).

20 Surrexit itaque David mane et commendavit gregem custodi et onustus abiit sicut praeceperat ei Isai. Et venit ad locum Magala et ad exercitum, qui egressus ad pugnam vociferatus erat in certamine; 21 direxerat enim aciem Israël, sed et Philisthiim ex adverso fuerant praeparati. 22 Derelinquens ergo David [y]vasa quae attulerat sub manu custodis ad sarcinas, cucurrit ad locum certaminis et interrogabat si omnia recte agerentur erga fratres suos.

23 Cumque adhuc ille loqueretur eis, apparuit [z]vir ille spurius ascendens Goliath nomine, philisthaeus de Geth, de castris Philisthinorum; et, loquente eo, [a]haec eadem verba audivit David. 24 Omnes autem Israëlitae, cum vidissent virum, fugerunt a facie eius timentes eum valde. 25 Et dixit unusquispiam de Israël: Num vidistis virum hunc qui ascendit? [b]Ad exprobrandum enim Israëli ascendit. Virum ergo, qui percusserit eum, ditabit rex divitiis magnis et [c]filiam suam dabit ei et domum patris eius faciet absque tributo in Israël.

26 Et ait David ad viros, qui stabant secum, dicens: Quid dabitur viro qui percusserit Philisthaeum hunc et tulerit [d]opprobrium de Israël? Quis enim est hic Philisthaeus [e]incircumcisus, qui exprobravit acies [f]Dei viventis? 27 Referebat autem ei populus eundem sermonem dicens: [g]Haec dabuntur viro qui percusserit eum. 28 Quod cum audisset Eliab frater eius maior, loquente eo cum aliis, iratus est contra David et ait: Quare venisti et quare dereliquisti pauculas oves illas in deserto? Ego novi superbiam tuam et nequitiam cordis tui; quia ut videres proelium descendisti. 29 Et dixit David: Quid feci? Nunquid non verbum est? 30 Et declinavit paululum ab eo ad alium dixitque [h]eundem sermonem, et respondit ei populus verbum sicut prius.

31 Audita sunt autem verba, quae locutus est David, et adnuntiata in conspectu Saul. 32 Ad quem cum fuisset adductus, locutus est ei: [i]Non concidat cor cuiusquam in eo: ego servus tuus vadam et pugnabo adversus Philisthaeum. 33 Et ait Saul ad David: Non vales resistere Philisthaeo isti nec pugnare adversus eum, quia [j]puer es, hic autem vir bellator est ab adulescentia sua. 34 Dixitque David ad Saul: [k]Pascebat servus tuus patris sui gregem, et veniebat leo vel ursus et tollebat arietem de medio gregis, 35 et persequebar eos et percutiebam eruebamque de ore eorum; et illi consurgebant adversum me, et apprehendebam mentum eorum et suffocabam interficiebamque eos: 36 nam et leonem et ursum interfeci ego servus tuus. Erit igitur et Philisthaeus hic incircumcisus quasi unus ex eis. Nunc vadam et auferam opprobrium populi; quoniam quis est iste Philisthaeus incircumcisus, qui ausus est [l]maledicere exercitui Dei viventis? 27 Et ait David: [m]Dominus qui eripuit me de manu leonis et de manu ursi, ipse me liberabit de manu Philisthaei huius. Dixit autem Saul ad David: [n]Vade et [o]Dominus tecum sit.

38 Et induit Saul David vestimentis suis et imposuit galeam aeream super caput eius et vestivit eum lorica. 39 Accinctus ergo David gladio eius super vestem suam coepit tentare si armatus posset incedere, non enim habebat consuetudinem. Dixitque David ad Saul: Non possum sic incedere, quia non usum habeo. Et deposuit ea 40 et tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus, et elegit sibi quinque limpidissimos lapides de torrente et misit eos in peram pastoralem, quam habebat secum, et fundam manu tulit et processit adversum Philisthaeum.

41 Ibat autem Philisthaeus incedens et appropinquans adversum David, et [p]armiger eius ante eum. 42 Cumque inspexisset Philisthaeus et vidisset David, despexit eum; erat enim adulescens [q]rufus et pulcher adspectu. 43 Et dixit Philisthaeus ad David: Nunquid ego [r]canis sum, quod tu venis ad me cum baculo? Et maledixit Philisthaeus David in diis suis 44 dixitque ad David: Veni ad me, et [s]dabo carnes tuas [t]volatilibus caeli et bestiis terrae. 45 Dixit autem David ad Philisthaeum: Tu venis ad me cum gladio et hasta et [u]clipeo, ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israël, quibus exprobrasti 46 hodie; et dabit te Dominus in manu mea, et percutiam te et auferam caput tuum a te et [s]dabo

y Is 10, 28; Ac 21, 15.

z vr. 4.

a vr. 8.

25-36] LL. in fr. 2 p. D. 4 p. Pnt.

b vr. 10, 36, 45.

c cf. Js 15, 16.

d cp. 11, 2.

e v. Jd 14, 3.

f Dt 5, 26; Js 3, 10; Ps 83, 3. — cf 4 Rg 19, 4, 16.

g vr. 25.

h vr. 26, 27.

i cf. Lv 26, 8; Dt 20, 3; Pro 28, 1.

j cf. cp. 16, 18.

k Ecli 47, 3.

l vr. 10, 26.

37] R. in D. 3 p. Pnt.

m cf. 2 Tm 4, 17.

n Jdt 8, 34.

o cf. cp. 20, 13; 1 Par 22, 11, 16.

38-51] LL. in fr. 3 p. D. 4 p. Pnt.

p vr. 7.

q cp. 16, 12.

r cp. 24, 15; 2 Rg 3, 8; 9, 8; 16, 9; 4 Rg 8, 13. — cf. Ec 9, 4; Mt 7, 9; Ap 22, 15.

s Dt 28, 26; Ez 29, 5.

t vr. 46. — cf. Pro 30, 17.

u vr. 6.

45] v. vr. 50.

Fugatis itaque hostibus, et post institutam per Saulem de se et de suis inquisitionem (52-58), in domo Saulis iterum versatur, ubi Ionathan quidem sibi amicum conciliat, Saulis autem in se excitat invidiam (18, 1-9). Etenim

cadavera castrorum Philisthiim hodie volatilibus caeli et bestiis terrae, [c]ut sciat omnis terra quia est Deus in Israël, 47 et noverit universa ecclesia haec, quia [x]non in gladio nec in hasta salvat Dominus: [y]ipsius enim est bellum, et tradet vos in manus nostras. 48 Cum ergo surrexisset Philisthaeus et veniret et appropinquaret contra David, festinavit David et cucurrit ad pugnam ex adverso Philisthaei. 49 Et misit manum suam in peram tulitque unum lapidem et funda iecit et circumducens percussit Philisthaeum in fronte; et infixus est lapis in fronte eius, et cecidit in faciem suam super terram. 50 [z]Praevaluitque David adversum Philisthaeum in funda et lapide percussumque Philisthaeum interfecit. Cumque gladium non haberet in manu, David 51 cucurrit et stetit super Philisthaeum et tulit gladium eius et [a]eduxit eum de vagina sua et interfecit eum praeciditque caput eius.

Videntes autem Philisthiim quod mortuus esset fortissimus eorum [b]fugerunt. 52 Et consurgentes viri Israël et Iuda vociferati sunt et persecuti sunt Philisthaeos usque dum venirent in vallem et usque ad portas [c]Accaron; ceciderunt que vulnerati de Philisthiim in via [d]Saraim et usque ad [e]Geth et usque ad Accaron. 53 Et revertentes filii Israël, postquam persecuti fuerant Philisthaeos, invaserunt castra eorum. 54 Adsumens autem David [f]caput Philisthaei [g]attulit illud in Ierusalem; arma vero eius posuit in tabernaculo suo. 55 Eo autem tempore, quo viderat Saul David egredientem contra Philisthaeum, ait ad Abner [h]principem militiae: [i]De qua stirpe descendit hic adulescens, Abner? Dixitque Abner: [j]Vivit anima tua, rex, si novi. 56 Et ait rex: Interroga tu cuius filius sit iste puer. 57 Cumque regressus esset David percusso Philisthaeo, tulit eum Abner et introduxit coram Saule [k]caput Philisthaei habentem in manu. 58 Et ait ad eum Saul: De qua progenie es, o adulescens? Dixitque David: [l]Filius servi tui Isai bethlehemitae ego sum.

18 Et factum est, cum complesset loqui ad Saul, [a]anima Ionathae conglutinata est animae David, et [b]dilexit eum Ionathas quasi animam suam. 2 [c]Tulitque eum Saul in die illa et [d]non concessit ei ut reverteretur in domum patris sui.

3 Inierunt autem David et Ionathas foedus; diligebat enim eum quasi animam suam. 4 Nam exspoliavit se Ionathas tunica, qua erat indutus, et dedit eam David et reliqua vestimenta sua, usque ad gladium et arcum suum et usque ad balteum.

5 Egrediebatur quoque David ad omnia quaecumque misisset eum Saul et [e]prudenter se agebat: posuitque eum Saul super viros belli, et acceptus erat in oculis universi populi maximeque in conspectu famulorum Saul.

6 Porro, cum reverteretur, percusso Philisthaeo, David, [f]egressae sunt mulieres de universis urbibus Israël cantantes chorosque ducentes in occursum Saul regis in tympanis laetitiae et in sistris. 7 Et [g]praecinebant mulieres ludentes atque dicentes:

[h]Percussit Saul mille, et David decem milia.

8 Iratus est autem Saul nimis, et displicuit in oculis eius sermo iste, dixitque: Dederunt David decem milia et mihi mille dederunt; quid ei superest, [i]nisi solum regnum? 9 Non [j]rectis ergo oculis Saul adspiciebat David a die illa et deinceps.

10 Post diem autem alteram invasit [k]spiritus Dei malus Saul, et [l]prophetabat in medio domus suae; [m]David autem psallebat manu sua sicut per singulos dies. [n]Tenebatque Saul lanceam 11 et [o]misit eam putans quod [p]configere posset David cum pariete; et declinavit David a facie eius [q]secundo. 12 [r]Et timuit Saul David, [s]eo quod Dominus esset cum eo et [t]a se recessisset. 13 Amovit ergo eum Saul a se et fecit eum tribunum super mille viros; et [u]egrediebatur et intrabat in conspectu populi.

14 In omnibus quoque viis suis David [v]prudenter agebat, et Dominus erat cum eo. 15 Vidit itaque Saul quod [w]prudens esset nimis et coepit cavere eum. 16 Omnis autem Israël et Iuda [v]diligebat David; ipse enim ingrediebatur et egrediebatur ante eos.

17 Dixitque Saul ad David: Ecce [y]filia mea maior Merob, ipsam

v 3 Rg 18, 36. — cf. Js 4, 24.
x Os 1, 7. — cf. cp. 2, 9; 14, 6; Ps 32, 16, 17; 43, 7; Zc 4, 6.
y 2 Par 20, 15.
49] v. cp. 18, 7.
50] *Ant. in sb. a. D. 4 p. Pnt.*
z Ecli 47, 4, 5. — cf. 1 Mc 4, 30.
a cp. 21, 9. — cf. 2 Rg 23, 21.
b cf. Heb 11, 34.
c Js 15, 11.
d Js 15, 36.
e v. vr. 4.
f vr. 57.
g cf. Rg 5, 6, 7.
h cp. 14, 50; 26, 5; 2 Rg 2, 8.
i cf. cp. 16, 21, 22.
j v. cp. 1, 26.
k vr. 54
l vr. 12.
a cf. Gn 34, 3.
h cp. 19, 1; 20, 17; Dt 13, 6. — cf. 2 Rg 1, 26.
c cp. 16, 22.
d cf. cp. 17, 15.
e vr. 14, 15, 30. — cf. Dt 29, 9.
6-18] LL. in fr. 4 p. D. 4 p. Pnt.
f Ex 15, 20; Jd 11, 34. — cf. 2 Rg 1, 20.
g cf. Ex 15, 21.
h cp. 21, 11; 29, 5. — cf. Ecli 47, 7.
7b] R. in D. 3 p. Pnt.
i cp. 15, 28.
j v. Mt 6, 23.
k cp. 16, 14. — cf. Jd 9, 23.
l cp. 19, 23, 24. — cf. 3 Rg 18, 29; Ac 16, 16.
m v. cp. 16, 16.
n cp. 19, 9.
o cp. 19, 10. — cf. cp. 20, 33.
p cf. Dt 15, 17.
q v. cp. 17, 15.
r vr. 15, 29.
s vr. 28; cp. 16, 18.
t cp. 16, 14; 28, 15.
u vr. 16. — cf. Nm 27, 17; Dt 28, 6, 19; 31, 2; 2 Rg 5, 2.
*17] * Catech. R. III 9, 11.*
v vr. 5.
x cf. vr. 5.
y cp. 14, 49. — cf. Gn 29, 16.

Saul rex Davidem bis transfigere conatur, et per speciem ei filiae in uxorem tradendae gravi discrimini exponit (10-30), imo, ut eum interficiant aulicos et filium excitat (19, 1-7), satellitesque mittit non solum domum,

[z]dabo tibi uxorem; tantummodo esto vir fortis et [a]proeliare bella Domini. Saul autem reputabat dicens: [b]Non sit manus mea in eum, [c]sed sit super eum manus Philisthinorum. 18 Ait autem David ad Saul: [d]Quis ego sum, aut quae est vita mea aut cognatio patris mei in Israël, ut fiam gener regis? 19 Factum est autem tempus, cum deberet dari Merob filia Saul David, data est [e]Hadrieli [f]molathitae uxor.

20 [g]Dilexit autem David [h]Michol filia Saul altera; et nuntiatum est Saul et placuit ei, 21 dixitque Saul: Dabo eam illi, ut fiat ei in [i]scandalum, et [j]sit super eum manus Philisthinorum. Dixitque Saul ad David: [k]In duabus rebus gener meus eris hodie. 22 Et mandavit Saul servis suis: Loquimini ad David clam me dicentes: Ecce places regi, et omnes servi eius diligunt te. Nunc ergo esto [l]gener regis. 23 Et locuti sunt servi Saul in auribus David omnia verba haec. Et ait David: Num parum videtur vobis generum esse regis? Ego autem sum vir pauper et tenuis. 24 Et renuntiaverunt servi Saul dicentes: Huiuscemodi verba locutus est David. 25 Dixit autem Saul: Sic loquimini ad David: Non habet rex [m]sponsalia necesse nisi tantum centum praeputia Philisthinorum, [n]ut fiat ultio de inimicis regis. [o]Porro Saul cogitabat tradere David in manus Philisthinorum. 26 Cumque renuntiassent servi eius David verba, quae dixerat Saul, placuit sermo in oculis David ut fieret gener regis. 27 Et post paucos dies surgens David [p]abiit cum viris, qui sub eo erant, et percussit ex Philisthiim ducentos viros et [q]attulit eorum praeputia et adnumeravit ea regi, ut esset gener eius.

[r]Dedit itaque Saul ei Michol filiam suam uxorem. 28 Et vidit Saul et intellexit quod [s]Dominus esset cum David. [t]Michol autem filia Saul diligebat eum. 29 Et Saul magis coepit timere David; factusque est Saul inimicus David cunctis diebus. 30 [u]Et egressi sunt principes Philisthinorum. A principio autem egressionis eorum [v]prudentius se gerebat David quam omnes servi Saul, et celebre factum est nomen eius nimis.

19 Locutus est autem Saul ad Ionatham filium suum et ad omnes servos suos ut occiderent David. Porro Ionathas filius Saul [a]diligebat David valde. 2 Et indicavit Ionathas David dicens: Quaerit Saul pater meus occidere te; quapropter observa te, quaeso, mane, et manebis clam et absconderis. 3 Ego autem egrediens stabo iuxta patrem meum in agro ubicumque fueris; et ego loquar de te ad patrem meum et quodcumque videro nuntiabo tibi. 4 Locutus est ergo Ionathas de David bona ad Saul patrem suum dixitque ad eum: [b]Ne pecces, rex, in servum tuum David, quia non peccavit tibi, et opera eius bona sunt [c]tibi valde. 5 Et [c]posuit animam suam in manu sua et [d]percussit Philisthaeum, et [e]fecit Dominus salutem magnam universo Israëli: vidisti et laetatus es. Quare ergo [f]peccas in sanguine innoxio interficiens David, qui est absque culpa? 6 Quod cum audisset Saul, placatus voce Ionathae iuravit: [g]Vivit Dominus, quia non occidetur. 7 Vocavit itaque Ionathas David, et indicavit ei omnia verba haec, et introduxit Ionathas David ad Saul, et fuit ante eum sicut fuerat [h]heri et nudiustertius.

8 Motum est autem rursum bellum, et egressus David pugnavit adversum Philisthiim [i]percussitque eos plaga magna, et fugerunt a facie eius. 9 Et factus est [j]spiritus Domini malus in Saul. Sedebat autem in domo sua et tenebat lanceam; [k]porro David psallebat manu sua. 10 [l]Nisusque est Saul configere David lancea in pariete, et declinavit David a facie Saul; lancea autem, casso vulnere, perlata est in parietem. Et David fugit et salvatus est nocte illa.

11 [m]Misit ergo Saul satellites suos in domum David, [n]ut custodirent eum, et interficeretur mane. Quod cum adnuntiasset David Michol uxor sua dicens: Nisi salvaveris te nocte hac, cras morieris, 12 [o]deposuit eum per fenestram. Porro ille abiit et aufugit atque salvatus est. 13 Tulit autem Michol statuam et posuit eam super lectum et pellem pilosam caprarum posuit ad caput eius et operuit eam vestimentis. 14 Misit autem Saul apparitores, qui raperent David; et responsum est quod aegrotaret. 15 Rursumque misit Saul nuntios, ut viderent David, dicens: Adferte eum ad me in lecto ut occidatur.

---

z cp. 17, 25.

a cp. 25, 28. — cf. Nm 21, 14.
b cf. Gn 37, 22.
c vr. 21, 25.
d vr. 23; 2 Rg 7, 18. — cf. Nm 16, 9.
e cf. 2 Rg 21, 8.
f cf. Js 15, 26; 19, 2 (; Jd 7, [22).
g vr. 28.
h cp. 14, 49.
i Ex 10, 7. — cf. Ecli 27, 26; [32, 25.
j vr. 17.
k cf. vr. 26.

l vr. 27; cp. 22, 14.

m Gn 34, 12; Ex 22, 17.
n cp. 14, 24.
o vr. 17, 21.

p vr. 13.
q cf. 2 Rg 3, 14.

r cf. cp. 25, 44.
s vr. 12.
t vr. 20. — v. cp. 19, 11.

u cp. 19, 8. — cf. 2 Rg 11, 1.
v vr. 5.

1-10] *LL. in fr. 5 p. D. 4 p.* [*Pnt.*
a cp. 18, 1, 3.

b cf. Gn 42, 12.

*c*cp. 28, 21; Jd 12, 3. — cf. Jd
d cp. 17, 49, 50. [9 17.
e cf. cp. 11, 13; 1 Par 11, 14.
f Mt 27, 4.

g v. Rt 3 ,13.

h cp. 16, 21; 18, 2, 13.

i cp. 23, 5.
j v. cp. 16, 14; 18, 10, 11.
k v. cp. 16, 16.
l cp. 18, 11; 20, 33.

m v. Ps 58, 1.
n cf. Jd 16, 2.
o cf. Js 2, 15; Ac 9, 24, 25; 2 Cor 11, 33.

16 Cumque venissent nuntii, inventum est simulacrum super lectum, et pellis caprarum ad caput eius. 17 Dixitque Saul ad Michol: Quare sic illusisti mihi et dimisisti inimicum meum ut fugeret? Et respondit Michol ad Saul: Quia ipse locutus est mihi: Dimitte me, alioquin interficiam te.

18 David autem fugiens salvatus est et venit ad Samuel in [p]Ramatha et nuntiavit ei omnia quae fecerat sibi Saul; et abierunt ipse et Samuel et morati sunt in Naioth. 19 Nuntiatum est autem Sauli a dicentibus: Ecce David in Naioth in [q]Ramatha.

20 Misit ergo Saul lictores ut raperent David; qui, cum vidissent cuneum prophetarum vaticinantium et Samuelem stantem super eos, [r]factus est etiam spiritus Domini in illis, et [s]prophetare coeperunt etiam ipsi. 21 Quod cum nuntiatum esset Sauli, misit et alios nuntios: prophetaverunt autem et illi. Et rursum misit Saul tertios nuntios, qui et ipsi prophetaverunt. Et iratus iracundia Saul 22 abiit etiam ipse in Ramatha et venit usque ad cisternam magnam, quae est in Socho, et interrogavit et dixit: In quo loco sunt Samuel et David? Dictumque est ei: Ecce in Naioth sunt in Ramatha. 23 Et abiit in Naioth in Ramatha; et factus est etiam super eum spiritus Domini, et ambulabat ingrediens et [t]prophetabat usque dum veniret in Naioth in Ramatha. 24 Et [u]exspoliavit etiam ipse se vestimentis suis et prophetavit cum ceteris coram Samuele et cecidit nudus tota die illa et nocte; unde et exivit proverbium: [v]Num et Saul inter prophetas?

20 Fugit autem David de Naioth, quae est in [a]Ramatha veniensque locutus est coram Ionatha: [b]Quid feci? quae est iniquitas mea, et quod peccatum meum in patrem tuum, quia quaerit animam meam? 2 Qui dixit ei: Absit, non morieris; neque enim faciet pater meus quidquam [c]grande vel parvum nisi prius indicaverit mihi; hunc ergo celavit me pater meus sermonem tantummodo? Nequaquam erit istud. 3 Et iuravit rursum Davidi. Et ille ait: Scit profecto pater tuus quia [d]inveni gratiam in oculis tuis et dicet: Nesciat hoc Ionathas, ne forte tristetur. Quinimmo [e]vivit Dominus et [f]vivit anima tua, quia uno tantum, ut ita dicam, gradu ego morsque dividimur. 4 Et ait Ionathas ad David: Quodcumque dixerit mihi anima tua, faciam tibi. 5 Dixit autem David ad Ionatham: Ecce [g]calendae sunt crastino, et ego ex more sedere soleo iuxta regem ad vescendum; dimitte ergo me ut [h]abscondar in agro usque ad vesperam diei tertiae. 6 [i]Si respiciens requisierit me pater tuus, respondebis ei: Rogavit me David ut iret celeriter in [j]Bethlehem civitatem suam, quia [k]victimae sollemnes ibi sunt universis contribulibus suis. 7 Si dixerit: Bene, pax erit servo tuo; si autem fuerit iratus, scito quia [l]completa est malitia eius. 8 Fac ergo misericordiam in servum tuum, [m]quia foedus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti; [n]si autem est iniquitas aliqua in me, tu me interfice, et ad patrem tuum ne introducas me. 9 Et ait Ionathas: Absit hoc a te, neque enim fieri potest ut, si certe cognovero completam esse patris mei malitiam contra te, non adnuntiem tibi. 10 Responditque David ad Ionatham: Quis renuntiabit mihi, si quid forte responderit tibi pater tuus dure de me? 11 Et ait Ionathas ad David: Veni, et egrediamur foras in agrum. Cumque exissent ambo in agrum, 12 ait Ionathas ad David: Domine Deus Israël, si investigavero sententiam patris mei crastino vel perendie, et aliquid boni fuerit super David, et non statim misero ad te et notum tibi fecero, 13 [o]haec faciat Dominus Ionathae et haec addat. Si autem perseveraverit patris mei malitia adversum te, [p]revelabo aurem tuam et dimittam te ut vadas in pace, et [q]sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo. 14 Et, si vixero, facies mihi misericordiam Domini; si vero mortuus fuero, 15 [r]non auferes misericordiam tuam a domo mea usque in sempiternum, quando eradicaverit Dominus inimicos David unumquemque de terra, auferat Ionatham de domo sua, et requirat Dominus de manu inimicorum David. 16 Pepigit ergo Ionathas foedus cum domo David; et [s]requisivit Dominus de manu inimicorum David.

17 Et addidit Ionathas deierare David, eo quod diligeret illum; [t]sicut enim animam suam ita diligebat eum. 18 Dixitque ad eum Ionathas: [u]Cras calendae sunt, et [v]requireris; 19 [x]requiretur enim sessio

p cp. 1, 19; 10, 10-12.

q cp. 1, 19.

r cf. cp. 10, 5, 6, 10; Nm 24, 2.
s cf. Nm 11, 25; Jl 2, 28.

t cf. cp. 18, 10.
u Is 20, 2; Mc 1, 8. — cf. 2 Rg 6, 20.
v cp. 10, 11, 12.

1-8] LL. in fr. 6 p. D. 4 p. [Pnt.
a cp. 1, 19.
b cf. Gn 31, 36.

c cp. 22, 15; 25, 36.

d v. Gn 33, 15.
e cp. 25, 26; 4 Rg 2, 2, 4, 6; 4, 30. — v. Rt 3, 13.
f cp. 1, 26.

g vr. 18; Nm 10, 10; 28, 11; Os 2, 13; Am 8, 5. — cf. Ez 45, 17.
h cp. 19, 2, 3.
i vr. 18.
j cp. 16, 4.
k cf. cp. 9, 12.
l cp. 25, 17; Est 7, 7. — cf. vr. 33.
m vr. 16, 42; cp. 18, 3; 23, 18. — cf. 2 Rg 21, 7.
n 2 Rg 14, 32.

o cf. Rt 1 ,17.
p cp 9, 15; 1 Par 17, 25; Jb 36, 10, 15. — cf. Jb 33, 16; Is 50, 5.
q Js 1, 5, 17; 3 Rg 1, 37; 1 Par 22 ,11, 16. — cf. cp. 17, 37.
r 2 Rg 9, 1, 3, 7; 21, 7. — cf. cp. 24, 21, 22.

s cf. cp. 25, 22; Js 22, 23.
t cp. 18, 1, 3.
u vr. 5.
v vr. 6.
x vr. 25, 27.

etiam pro utriusque familia valituro (20, 1-42), in Nobe ad sacerdotem Achimelech divertit, obtentisque ab eo panibus santificatis et gladio Goliath (43-21, 9), transmigrat ad Achis regem Geth, in-

tua usque perendie. Descendes ergo festinus et venies in locum, ubi celandus es in die qua operari licet, et sedebis iuxta lapidem, cui nomen est Ezel, 20 et ego tres sagittas mittam iuxta eum et iaciam quasi exercens me ad signum. 21 Mittam quoque et puerum dicens ei: Vade et adfer mihi sagittas. 22 Si dixero puero: Ecce sagittae intra te sunt, tolle eas; tu veni ad me, quia pax tibi est et nihil est mali, [y]vivit Dominus. Si autem sic locutus fuero puero: [z]Ecce sagittae ultra te sunt; vade in pace, quia dimisit te Dominus. 23 [a]De verbo autem, quod locuti sumus ego et tu, [b]sit Dominus inter me et te usque in sempiternum.

24 Absconditus est ergo David in agro; et venerunt calendae, et sedit rex ad comedendum panem. 25 Cumque sedisset rex super cathedram suam secundum consuetudinem, quae erat iuxta parietem, surrexit Ionathas et sedit Abner ex latere Saul, [c]vacuusque apparuit locus David. 26 Et non est locutus Saul quidquam in die illa; cogitabat enim quod forte evenisset ei, ut non esset [d]mundus nec purificatus. 27 Cumque illuxisset [e]dies secunda post calendas, rursus apparuit vacuus locus David. Dixitque Saul ad Ionatham filium suum: Cur non venit filius Isai nec heri nec hodie ad vescendum? 28 Respondit que Ionathas Sauli: [f]Rogavit me obnixe ut iret in Bethlehem 29 et ait: Dimitte me, quoniam sacrificium sollemne est in civitate: unus de fratribus meis accersivit me; nunc ergo, si inveni gratiam in oculis tuis, vadam cito et videbo fratres meos. Ob hanc causam non venit ad mensam regis.

30 Iratus autem Saul adversum Ionatham dixit ei: Fili mulieris virum ultro rapientis, nunquid ignoro quia diligis filium Isai in confusionem tuam et in confusionem ignominiosae matris tuae? 31 Omnibus enim diebus, quibus filius Isai vixerit super terram, non stabilieris tu neque regnum tuum. Itaque iam nunc mitte et adduc eum ad me, [g]quia filius mortis est. 32 Respondens autem Ionathas Sauli patri suo ait: [h]Quare morietur? Quid fecit? 33 Et [i]arripuit Saul lanceam ut percuteret eum. Et intellexit Ionathas quod [j]definitum esset a patre suo ut interficeret David. 34 Surrexit ergo Ionathas a mensa in ira furoris et non comedit in die calendarum secunda panem; contristatus est enim super David, eo quod confudisset eum pater suus.

35 Cumque illuxisset mane, venit Ionathas in agrum iuxta placitum David et puer parvulus cum eo, 36 et ait ad puerum suum: Vade et adfer mihi sagittas quas ego iacio. Cumque puer cucurrisset, iecit aliam sagittam trans puerum. 37 Venit itaque puer ad locum iaculi, quod miserat Ionathas, et clamavit Ionathas post tergum pueri et ait: [k]Ecce ibi est sagitta porro ultra te. 38 Clamavitque iterum Ionathas post tergum pueri dicens: Festina velociter, ne steteris. Collegit autem puer Ionathae sagittas et attulit ad dominum suum, 39 et quid ageretur penitus ignorabat; tantummodo enim Ionathas et David rem noverant. 40 Dedit ergo Ionathas arma sua puero et dixit ei: Vade et defer in civitatem. 41 Cumque abisset puer, surrexit David de loco, qui vergebat ad austrum, et cadens pronus in terram [l]adoravit tertio, et osculantes se alterutrum fleverunt pariter, David autem amplius. 42 Dixit ergo Ionathas ad David: [m]Vade in pace; quaecumque iuravimus ambo in nomine Domini dicentes: [n]Dominus sit inter me et te et [o]inter semen meum et semen tuum usque in sempiternum. 43 Et surrexit David et abiit; sed et Ionathas ingressus est civitatem.

21 Venit autem David in [a]Nobe ad [b]Achimelech sacerdotem. Et [c]obstupuit Achimelech eo quod venisset David et dixit ei: Quare tu solus et nullus est tecum? 2 Et ait David ad Achimelech sacerdotem: Rex praecepit mihi sermonem et dixit: Nemo sciat rem propter quam missus es a me, et cuiusmodi praecepta tibi dederim; nam et pueris condixi in illum et illum locum. 3 Nunc ergo, si quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quidquid inveneris. 4 Et respondens sacerdos ad David ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum [d]panem sanctum; [e]si mundi sunt pueri maxime a mulieribus? 5 Et respondit David sacerdoti et dixit ei: Equidem, si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri et nudiustertius, quando egrediebamur, et fuerunt [f]vasa puerorum sancta. Porro via

y vr. 3; cp. 25, 26.
z vr. 37.
a vr. 14, 15.
b vr. 42.
c vr. 18.
d v. Lv 11, 24-28; 15, 1-4.
e cf. vr. 34.
f vr. 6.
g cp. 26, 16; 2 Rg 12, 5. — cf. 3 Rg 2, 26; Jo 17, 12.
h cp. 19, 5.
i cp. 18, 11; 19, 10.
j vr. 7.
k vr. 22.
l cf. Gn 33, 3.
m vr. 13 ;cp. 1, 17.
n vr. 23.
o vr. 15.
1-9] *LL. in sb. p. D. 4 p. Pnt.*
a cp. 22, 9, 11, 19; 2 Es 11, 32; Is 10, 32.
b cf. cp. 14, 3; Mr 2, 26.
c cf. cp. 28, 5.
4, 5] * *cf. Catech. R. II 4, 58.*
d Ex 25, 30; Lv 24, 5-7; Mt 12, 3, 4; Mr 2, 25, 26; Lc 6, 3, 4.
e Lv 22, 3-7. — cf. Ex 19, 15.
f cf. 2 Cor 4, 7; 1 Th 4, 4.

deque, ne interimatur, dementem simulans (10-15) fugit ad speluncam Odollam. Deinceps, post commendatos parentes suos regi Moab (22, 1-5), et postquam Saul, Doëg instigante et cooperante, omnes sa-

haec polluta est, sed et ipsa hodie sanctificabitur in vasis. 6 [g]Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem; neque enim erat ibi panis, nisi tantum panes propositionis [h]qui sublati fuerant a facie Domini, ut ponerentur panes calidi. 7 Erat autem ibi vir quidam de servis Saul in die illa intus in tabernaculo Domini, et nomen eius [i]Doëg idumaeus potentissimus pastorum Saul. 8 Dixit autem David ad Achimelech: Si habes hic ad manum hastam aut gladium? quia gladium meum et arma mea non tuli mecum; sermo enim regis urgebat. 9 Et dixit sacerdos: [j]Ecce hic gladius Goliath philisthaei, quem percussisti in [k]valle terebinthi: est involutus pallio post ephod. Si istum vis tollere, tolle, neque enim hic est alius absque eo. Et ait David: Non est huic alter similis. da mihi eum.

10 Surrexit itaque David et fugit in die illa a facie Saul et venit ad [l]Achis regem Geth. 11 [m]Dixeruntque servi Achis ad eum, cum vidissent David: Nunquid non iste est David rex terrae? Nonne huic cantabant per choros dicentes:

[n]Percussit Saul mille, et David decem milia?

12 [o]Posuit autem David sermones istos in corde suo et extimuit valde a facie Achis regis Geth 13 et [p]immutavit os suum coram eis, et [q]collabebatur inter manus eorum et impingebat in ostia portae, [r]defluebantque salivae eius in barbam. 14 Et ait Achis ad servos suos: Vidistis hominem insanum: quare adduxistis eum ad me? 15 An desunt nobis furiosi, quod introduxistis istum ut fureret, me praesente? Hicine ingredietur domum meam?

22 Abiit ergo David inde et [a]fugit in speluncam [b]Odollam. Quod cum audissent fratres eius et omnis domus patris eius, descenderunt ad eum illuc. 2 Et [c]convenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti et oppressi aere alieno et [d]amaro animo; et factus est eorum princeps, fueruntque cum eo [e]quasi quadringenti viri. 3 Et profectus est David inde in Maspha, quae est Moab, et dixit ad regem Moab: Maneat, oro, pater meus et mater mea vobiscum, donec sciam quid faciat mihi Deus. 4 Et reliquit eos ante faciem regis Moab; manseruntque apud eum cunctis diebus, quibus David fuit in praesidio.

5 Dixitque [f]Gad propheta ad David: Noli manere in praesidio: proficiscere et vade in terram [g]Iuda. Et profectus est David et venit in saltum Haret.

6 Et audivit Saul quod apparuisset David et viri, qui erant cum eo, Saul autem, cum maneret in Gabaa et esset in nemore quod est in Rama hastam manu tenens, cunctique servi eius circumstarent eum, 7 ait ad servos suos, qui adsistebant ei: Audite nunc, filii Iemini: nunquid [h]omnibus vobis dabit filius Isai agros et vineas et universos vos faciet tribunos et centuriones, 8 quoniam coniurastis omnes adversum me, et non est qui mihi renuntiet, maxime cum et filius meus [i]foedus inierit cum filio Isai? Non est [j]qui vicem meam doleat ex vobis, nec qui adnuntiet mihi, eo quod suscitaverit filius meus servum meum adversum me [k]insidiantem mihi usque hodie. 9 Respondens autem [l]Doëg idumaeus, qui adsistebat et erat primus inter servos Saul: Vidi, inquit, filium Isai in [m]Nobe apud [n]Achimelech filium Achitob sacerdotem, 10 [o]qui consuluit pro eo Dominum et [p]cibaria dedit ei, sed et gladium Goliath philisthaei dedit illi. 11 Misit ergo rex ad accersendum Achimelech sacerdotem filium Achitob et omnem domum patris eius, sacerdotum qui erant in [m]Nobe; qui universi venerunt ad regem. 12 Et ait Saul ad Achimelech: Audi, fili Achitob. Qui respondit: Praesto sum, domine. 13 Dixitque ad eum Saul: Quare coniurastis adversum me tu et filius Isai et dedisti ei panes et gladium et [o]consuluisti pro eo Deum, ut consurgeret adversum me [q]insidiator usque hodie permanens? 14 Respondensque Achimelech regi ait: Et quis in omnibus servis tuis sicut David fidelis et [r]gener regis et pergens ad imperium tuum et gloriosus in domo tua? 15 Num hodie coepi [s]pro eo consulere Deum? Absit hoc a me, ne suspicetur rex adversus servum suum rem huiuscemodi in universa domo patris mei; non enim scivit servus tuus quidquam super hoc negotio vel [t]modicum vel grande. 16 Dixitque rex: Morte morieris, Achimelech, [u]tu et omnis domus patris tui. 17 Et ait rex [v]emissariis, qui circumsta-

g Mt 12, 3. — cf. Lv 24, 9.

h Lv 24, 8. — cf. 1 Par 9, 32.

i cp. 22, 9, 18. — v. Ps 51, 2.

j cp. 17, 51. — cf. cp. 31, 10.
k cp. 17, 2.

l cf. Ps 33, 1.
11] *v. cp. 18, 7.*
m cf. cp. 29, 3.
n cp. 18, 7; 29, 5; Ps 55, 1; [Eccli 47, 7.
o cf. Lc 2, 19.
p Ps 33, 1.
q cf. Jr 25, 16; 51, 7.
r cf. Mr 9, 17; Lc 9, 39.

a v. Ps 56, 1.
b Gn 38, 1; 2 Rg 23, 13; 1 Par 11, 15; Mic 1, 15 etc.
c 1 Par 12, 16. — cf. Jd 9, 4; 11, 3.
d cf. Pro 31, 6. — v. cp. 30, 6.
e cf. cp. 23, 13; 25, 13.

f 2 Rg 24, 11, 18, 19; 1 Par 21, 9-13, 18, 19; 29, 29; 2 Par 29, 25.
g cf. cp. 23, 14; Ps 62, 1.

h cf. cp. 8, 14.

i cp. 18, 3.
j cf. cp. 23, 21.

k vr. 13.
l vr. 18; cp. 21, 7. — v. Ps 51, [2.
m cp. 21, 1.
n cp. 21, 2. — cf. cp. 14, 3.
o cp. 23, 2, 4; 30, 8; 2 Rg 5, 19, 23. — cf. Nm 27, 21.
p cp. 21, 6-9.

q vr. 8.

r cp. 18, 27.

s v. vr. 10.

t cp. 20, 2; 25, 36.
u cf. Dt 24, 16.
v cf. 4 Rg 10, 25; 11, 4, 6; 2 Par 12, 10.

cerdotes quasi aemulo faventes occidi iusserat (6-23), David cum soctis transit Ceilam, eamque ab obsidentibus Philistaeis liberat (23, 1-6). Comperiens autem, cives, si in urbe permaneret, eum trafituros esse

bant eum: Convertimini et interficite sacerdotes Domini, nam manus eorum cum David est: scientes quod fugisset et non indicaverunt mihi. Noluerunt autem servi regis extendere manus suas in sacerdotes Domini. 18 Et ait rex ad [x]Doëg: Convertere tu et irrue in sacerdotes.

Conversusque Doëg idumaeus irruit in sacerdotes et [y]trucidavit in die illa octoginta quinque viros [z]vestitos ephod lineo. 19 [m]Nobe autem civitatem sacerdotum percussit in ore gladii, [a]viros et mulieres et parvulos et lactentes bovemque et asinum et ovem in ore gladii.

20 Evadens autem unus filius Achimelech filii Achitob, cuius nomen erat [b]Abiathar, fugit ad David 21 et adnuntiavit ei quod occidisset Saul sacerdotes Domini. 22 Et ait David ad Abiathar: Sciebam in die illa [c]quod, cum ibi esset Doëg idumaeus, procul dubio adnuntiaret Sauli. Ego sum reus omnium animarum patris tui. 23 [d]Mane mecum, ne timeas; si quis quaesierit animam meam, quaeret et animam tuam, mecumque servaberis.

23 Et adnuntiaverunt David dicentes: Ecce Philisthiim oppugnant [a]Ceilam et diripiunt areas. 2 [b]Consuluit ergo David Dominum dicens: Num vadam et percutiam Philisthaeos istos? Et ait Dominus ad David: Vade et percuties Philisthaeos et Ceilam salvabis. 3 Et dixerunt viri, qui erant cum David, ad eum: [c]Ecce nos hic in Iudaea consistentes timemus: quanto magis si ierimus in Ceilam adversum agmina Philisthinorum.

4 Rursum ego David consuluit Dominum, qui respondens ait ei: Surge et vade in Ceilam; [d]ego enim tradam Philisthaeos in manu tua. 5 Abiit ergo David et viri eius in Ceilam et pugnavit adversum Philisthaeos et abegit iumenta eorum et [e]percussit eos plaga magna et salvavit David habitatores Ceilae. 6 Porro [f]eo tempore quo fugiebat Abiathar filius Achimelech ad David in Ceilam, ephod secum habens descenderat.

7 Nuntiatum est autem Sauli quod venisset David in Ceilam, et ait Saul: Tradidit eum Deus in manus meas: conclususque est introgressus urbem, in qua portae et serae sunt. 8 Et praecepit Saul omni populo ut ad pugnam descenderet in Ceilam et obsideret David et viros eius.

9 Quod cum David rescisset, quia praepararet ei Saul clam malum, dixit ad Abiathar sacerdotem: [g]Applica ephod. 10 Et ait David: Domine Deus Israël, audivit famam servus tuus quod disponat Saul venire in Ceilam, ut evertat urbem propter me. 11 Si tradent me viri Ceilae in manus eius? et si descendet Saul, sicut audivit servus tuus? Domine Deus Israël, indica servo tuo. Et ait Dominus: Descendet. 12 Dixitque David: Si tradent me viri Ceilae et viros, qui sunt mecum, in manus Saul? Et dixit Dominus: [h]Tradent. 13 Surrexit ergo David et viri eius quasi [i]sescenti et egressi de Ceila [j]huc atque illuc vagabantur incerti. Nuntiatumque est Sauli quod fugisset David de Ceila et salvatus esset; quamobrem dissimulavit exire.

14 [k]Morabatur autem David in deserto in locis firmissimis, mansitque in monte [l]solitudinis [m]Ziph in monte opaco; quaerebat eum tamen Saul cunctis diebus, et non tradidit eum Deus in manus eius. 15 Et vidit David quod egressus esset Saul ut quaereret animam eius.

Porro David erat in deserto Ziph in silva. 16 Et surrexit Ionathas filius Saul et abiit ad David in silvam et [n]confortavit manus eius in Deo dixitque ei: 17 Ne timeas, neque enim inveniet te manus Saul patris mei; et tu regnabis super Israël, et ego ero tibi secundus; [o]sed et Saul pater meus scit hoc. 18 [p]Percussit ergo uterque foedus coram Domino; mansitque David in silva, Ionathas autem reversus est in domum suam.

19 [q]Ascenderunt autem Ziphaei ad Saul in Gabaa dicentes: Nonne ecce [r]David latitat apud nos in locis tutissimis silvae in colle Hachila, quae est ad dexteram deserti? 20 Nunc ergo, sicut desideravit anima tua ut descenderes, descende; [s]nostrum autem erit ut tradamus eum in manus regis. 21 Dixitque Saul: [t]Benedicti vos a Domino, [u]quia doluistis vicem meam. 22 Abite ergo, oro, et diligentius praeparate et curiosius agite et considerate locum ubi sit pes eius, vel quis viderit eum ibi; recogitat enim de me quod callide insidier ei. 23 Con-

x vr. 9.
y cf. cp. 2, 31.
z cf. cp. 2, 18.
a cf. cp. 15, 3.

b cp. 23, 6, 9. — cf. 2 Rg 25, 24; 3 Rg 2, 33.
c cp. 21, 7.
d cf. 3 Rg 2, 26.

a Js 15, 44.
b v. cp. 22, 10.

c cf. Jo 11, 7, 8.

d vr. 14; Js 24, 11; Jd 7, 7; 20, 28.
e cp. 19, 8.
f cp. 22, 20.

g cp. 30, 7. — cf. Nm 27, 21.

h vr. 20.
i cp. 25, 13; 27, 2. — cf. cp. 22, 2; 30, 9, 10.
j cf. 2 Rg 15, 20.

k vr. 19. — cf. cp. 24, 1.
l cf. Ps 62, 1.
m cp. 26, 2; Js 15, 55; 2 Par 11, 8.

n Jb 4, 3. — cf. Jd 9, 4, 24.

o cp. 14, 21. — cf. cp. 20, 31.
p cp. 18, 3; 20, 8, 16, 42. — cf. 2 Rg 21, 7.
q cp. 26, 1. — v. Ps 53, 2.
r cf. cp. 26, 1, 3.

s vr. 12.
t cf. Jd 17, 2. — v. Rt 2, 20.
u cf. cp. 22, 8.

(7-13), migrat in deserta Maon et Ziph (14-18), ibique ab angustiis, quibus undique premebatur, mirabiliter evadit (19-28). Postea venit Engaddi, ubi tanta magnanimitate inimicum suum tractat (24, 1-8),

siderate et videte omnia latibula eius, in quibus absconditur, et revertimini ad me ad rem certam, ut vadam vobiscum. Quod si etiam in terram se abstruserit, perscrutabor eum in cunctis [v]milibus Iuda. 24 At illi surgentes abierunt in Ziph ante Saul.

David autem et viri eius erant [x]in deserto Maon in campestribus ad dexteram Iesimon. 25 Ivit ergo Saul et socii eius ad quaerendum eum. Et nuntiatum est David, statimque descendit ad petram et versabatur in deserto Maon. Quod cum audisset Saul, persecutus est David in deserto Maon. 26 Et ibat Saul [y]ad latus montis ex parte una, David autem et viri eius erant in latere montis ex parte altera. Porro David desperabat se posse evadere a facie Saul; itaque Saul et viri eius in modum coronae cingebant David et viros eius, ut caperent eos. 27 Et nuntius venit ad Saul dicens: Festina et veni, quoniam infuderunt se Pihilisthiim super terram. 28 [z]Reversus est ergo Saul desistens persequi David et perrexit in occursum Philisthinorum. Propter hoc vocaverunt locum illum petram dividentem.

24 Ascendit ergo David inde et habitavit in locis tutissimis [a]Engaddi. 2 [b]Cumque reversus esset Saul, postquam persecutus est Philisthaeos, nuntiaverunt ei dicentes: Ecce David in deserto est Engaddi. 3 Adsumens ergo Saul [c]tria milia electorum virorum ex omni Israël, perrexit ad investigandum David et viros eius etiam super abruptissimas petras, quae solis ibicibus perviae sunt. 4 Et venit ad caulas ovium, quae se offerebant vianti.

Eratque ibi spelunca, quam ingressus est Saul ut purgaret ventrem; porro [d]David et viri eius in interiore parte speluncae latebant. 5 Et dixerunt servi David ad eum: [e]Ecce dies de qua locutus est Dominus ad te: Ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo David et praecidit oram clamydis Saul silenter. 6 Post haec [f]percussit cor suum David, eo quod abscidisset oram clamydis Saul, 7 dixitque ad viros suos: [g]Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem domino meo christo Domini, ut [h]mittam manum meam in eum, quia [i]christus Domini est. 8 Et confregit David viros suos sermonibus et [j]non permisit eos ut consurgerent in Saul.

Porro Saul exsurgens de spelunca pergebat coepto itinere. 9 Surrexit autem et David post eum et egressus de spelunca clamavit post tergum Saul dicens: Domine mi rex. Et respexit Saul post se, et [k]inclinans se David pronus in terram adoravit 10 dixitque ad Saul: Quare audis verba hominum loquentium: David quaerit malum adversum te? 11 Ecce hodie viderunt oculi tui quod tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca, et [l]cogitavi ut occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus; dixi enim: Non extendam manum meam in dominum meum, quia christus Domini est. 12 Quin potius, pater mi, vide et cognosce oram clamydis tuae in manu mea, quoniam, cum praescinderem summitatem clamydis tuae, nolui extendere manum meam in te. Animadverte et vide quoniam [m]non est in manu mea malum neque iniquitas, neque peccavi in te; [n]tu autem insidiaris animae meae ut auferas eam. 13 [o]Iudicet Dominus inter me et te et [p]ulciscatur me Dominus ex te; manus autem mea non sit in te. 14 Sicut et in proverbio antiquo dicitur: [q]Ab impiis egredietur impietas; manus ergo mea non sit in te. 15 Quem persequeris, rex Israël? quem persequeris? [r]Canem mortuum persequeris et [s]pulicem unum. 16 Sit Dominus iudex et iudicet inter me et te et videat et [t]iudicet causam meam et eruat me de manu tua.

17 Cum autem complesset David loquens sermones huiuscemodi ad Saul, dixit Saul: [u]Nunquid vox haec tua est, filii mi David? et [v]levavit Saul vocem suam et flevit. 18 Dixitque ad David: [x]Iustior tu es quam ego; tu enim tribuisti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala. 19 Et tu indicasti hodie, quae feceris mihi, bona, quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, et non occideris me. 20 Quis enim, cum invenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? Sed [y]Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc pro eo quod hodie operatus es in me. 21 Et nunc, [z]quia scio quod certissime regnaturus sis et habiturus in manu tua regnum Israël, 22 [a]iura mihi in Domino, ne [b]deleas semen meum post me neque auferas nomen meum de

v Mic 5, 2.

x cp. 25, 2; Js 15, 55.

y cf. cp. 17, 3.

z cp. 24, 2.

a Gn 14, 7; Js 15, 62; 2 Par 20, 2; Cn 1, 14; Ez 47, 10.
b cp. 23, 28.

c cp. 26, 2. — cf. cp. 13, 2.

d v. Ps 56, 1; 141, 1.
e cf. cp. 26, 8.

f 2 Rg 24, 10.
7] * *cf. Catech. R. III 5, 16.*
g cp. 26, 11.
h cf. 2 Rg 1, 14; Ps 104, 15.
i v. cp. 12, 3.
j cf. Ps 7, 4, 5.

k cp. 28, 14.
10] * *cf. Catech. R. III 9, 10.*

l vr. 5.

m Ps 7, 4.
n cp. 26, 20.
o vr. 16; Gn 16, 5; 31, 53; Ex 5, 21; Jd 11, 27; Jdt 7, 13.
p cf. Rm 12, 19; 1 Pt 2, 23.
q cf. cp. 31, 4.

r 2 Rg 9, 8; 16, 9. — v. cp. 17, [43.
s cp. 26, 20.
t Ps 34, 1; 42, 1; 118, 154. — cf. cp. 25, 39; Pro 22, 23; Jr 50, 34 etc.
u cp. 26, 17.
v cf. Gn 21, 16.
x Gn 38, 26. — cf. cp. 26, 21.

y Pro 25, 22.
z cp. 23, 17.
a cf. Gn 21, 23.
b cf. 2 Rg 21, 7.

ut Saul iniuriae convictus, a persequendo desistat (8-23). Paulo post tamen, id est post mortuum Samuel (25, 1) et post res gestas in Carmelo, ubi David minarum spirans contra Nabal, qui petita bene-

domo patris mei. 23Et iuravit David Sauli. Abiit ergo Saul in domum suam, et David et viri eius ascenderunt ad [e]tutiora loca.

25 [a]Mortuus est autem Samuel; et congregatus est universus Israël, et [b]planxerunt eum et sepelierunt eum in [c]domo sua in [d]Ramatha.

Consurgensque David descendit in [e]desertum Pharan.

2 Erat autem vir quispiam in solitudine [f]Maon, et possessio eius in [g]Carmelo, et homo ille magnus nimis; erantque ei oves tria milia et mille caprae. Et accidit ut [h]tonderetur grex eius in Carmelo. 3 Nomen autem viri illius erat Nabal et nomen uxoris eius Abigail. Eratque mulier illa prudentissima et speciosa; porro vir eius durus et pessimus et malitiosus. Erat autem [i]de genere Caleb. 4 Cum ergo audisset David in deserto quod tonderet Nabal gregem suum, 5 misit decem iuvenes et dixit eis: Ascendite in Carmelum et venietis ad Nabal et salutabitis eum ex nomine meo pacifice 6 et dicetis: [j]Sit fratribus meis et tibi pax et domui tuae pax et omnibus quaecumque habes sit pax. 7Audivi quod tonderent pastores tui qui erant nobiscum in deserto. Nunquam eis molesti fuimus, [k]nec aliquando defuit quidquam eis de grege omni tempore, quo fuerunt nobiscum in Carmelo. 8 Interroga pueros tuos, et indicabunt tibi. Nunc ergo inveniant pueri tui gratiam in oculis tuis; [l]in die enim bona venimus: quodcumque invenerit manus tua da servis tuis et filio tuo David.

9 Cumque venissent pueri David, locuti sunt ad Nabal omnia verba haec ex nomine David et siluerunt. 10Respondens autem Nabal pueris David ait: [m]Quis est David et quis est filius Isai? [n]Hodie increverunt servi qui fugiunt dominos suos. 11 [o]Tollam ergo [p]panes meos et aquas meas et carnes pecorum, quae occidi tonsoribus meis, et dabo [q]viris quos nescio unde sint? 12 Regressi sunt itaque pueri David per viam suam et reversi venerunt et nuntiaverunt ei omnia verba quae dixerat.

13 Tunc ait David pueris suis: Accingatur unusquisque gladio suo. Et accincti sunt singuli gladiis suis, accinctusque est et David ense suo, et secuti sunt David quasi [r]quadringenti viri; porro ducenti [s]remanserunt ad sarcinas.

14 Abigail autem uxori Nabal nuntiavit unus de pueris suis dicens: Ecce David misit nuntios de deserto, ut benediceret domino nostro, et [t]aversatus est eos. 15 Homines, isti boni satis fuerunt nobis et non molesti: [u]nec quidquam aliquando periit omni tempore quo fuimus conversati cum eis in deserto; 16 [v]pro muro erant nobis tam in nocte quam in die omnibus diebus, quibus pavimus apud eos greges. 17 Quamobrem considera et recogita quid facias, quoniam [x]completa est malitia adversum virum tuum et adversum domum tuam, et [y]ipse est filius Belial, ita ut nemo possit ei loqui.

18 Festinavit igitur Abigail et tulit ducentos panes et duos utres vini et quinque arietes coctos et quinque sata [z]polentae et centum [a]ligaturas uvae passae et ducentas massas caricarum et posuit super asinos 19 dixitque pueris suis: [b]Praecedite me; ecce ego post tergum sequar vos. Viro autem suo Nabal non indicavit. 20 Cum ergo ascendisset asinum et descenderet ad radices montis, David et viri eius descendebant in occursum eius; quibus et illa occurrit. 21 Et ait David: Vere frustra servavi omnia, quae huius erant in deserto, et [c]non periit quidquam de cunctis quae ad eum pertinebant, et [d]reddidit mihi malum pro bono. 22 [e]Haec faciat Deus inimicis David et haec addat, si reliquero de omnibus, quae ad ipsum pertinent, usque mane [f]mingentem ad parietem.

23 Cum autem vidisset Abigail David, festinavit et [g]descendit de asino et [h]procidit coram David super faciem suam et adoravit super terram 24 et cecidit ad pedes eius et dixit: [i]In me sit, domine mi, haec iniquitas. Loquatur, obsecro, ancilla tua in auribus tuis, et audi verba famulae tuae. 25 Ne ponat, oro, dominus meus rex cor suum super virum istum iniquum Nabal, quoniam secundum nomen suum stultus est, et stultitia est cum eo; ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos, domine mi, quos misisti. 26 Nunc ergo, domine mi, [j]vivit Dominus et vivit anima tua, [k]qui prohibuit te ne venires in

c vr. 1.
a cp. 28, 3; Ecli 46, 16-23.
b Gn 50, 10. — cf. Nm 20, 29; Dt 34, 8.
c cf. 3 Rg 2, 34. [
d cp. 1, 19.
e Nm 10, 12; 13, 3, 36.
f cp. 23, 24.
g Js 15, 55. — cf. Gn 26, 13; 4 Rg 4, 8; 5, 1.
h cf. Gn 38, 13; 2 Rg 13, 23.
i cf. cp. 30, 14. Js 15, 13 s.
j cf. 1 Par 12, 18; Mt 10, 13; Lc 10, 5.
k vr. 15, 21.
l Est 8, 17; 9, 19, 22.
m cf. Ex 5, 2; Jd 9, 28.
n cf. Jd 12, 4.
o cf. Mt 15, 26; Mr 7, 27.
p cf. Jd 8, 6.
q cf. cp. 22, 2.
r cp. 23, 13; 27, 2. — cf. cp. 22, 2.
s cf. cp. 30, 24.
t cp. 14, 32; 15, 19.
u pr. 7, 21.
v cf. Jb 1, 10; Zc 2, 5.
x cf. cp. 20, 7.
y Dt 13, 13.
z cp. 17, 17; Lv 2, 14.
a cp. 30, 12.
b cf. Gn 32, 16.
c vr. 7, 15.
d Ps 108, 5. — cf. Pro 17, 13.
e cp. 3, 17; 20, 13; Rt 1, 17.
f 3 Rg 14, 10.
g Js 15, 18; Jd 1, 14. — cf. Gn 24, 64.
h vr. 41; Gn 33, 3; Rt 2, 10.
i cf. 2 Rg 14, 9.
26] *V. All. in fs. s. Jo. Dam.*
j v. cp. 20, 3.
k cf. Gn 20, 6.

dictione recusata, sibi suisque exprobraverat (2-13), ab Abigail placatur, eandemque marito mortuo, ducit uxorem (14-44), persecutio resumitur. Denique Saul cum a Ziphaeis accitus in desertum versa-

sanguinem et salvavit manum tuam tibi; et nunc [l]fiant sicut Nabal inimici tui et qui quaerunt domino meo malum. 27 Quapropter suscipe [m]benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi domino meo, et da pueris, qui sequuntur te dominum meum. 28 Aufer iniquitatem famulae tuae; [n]faciens enim faciet Dominus tibi domino meo [o]domum fidelem, quia [p]proelia Domini, domine mi, tu proeliaris; malitia ergo non inveniatur in te omnibus diebus vitae tuae. 29 Si enim surrexerit aliquando homo persequens te et quaerens animam tuam, erit anima domini mei custodita, quasi in fasciculo viventium apud Dominum Deum tuum; porro inimicorum tuorum anima [q]rotabitur, quasi in impetu et circulo fundae. 30 Cum ergo fecerit Dominus tibi domino meo omnia, quae locutus est, bona de te et constituerit te [r]ducem super Israël, 31 non erit tibi hoc in singultum et in scrupulum cordis domino meo, quod effuderis sanguinem innoxium aut ipse te ultus fueris; et cum benefecerit Dominus domino meo, recordaberis ancillae tuae.

32 Et ait David ad Abigail: [s]Benedictus Dominus Deus Israël, qui misit hodie te in occursum meum, et benedictum eloquium tuum 33et benedicta tu, quae prohibuisti me hodie ne irem ad sanguinem et [t]ulciscerer me manu mea; 34 alioquin, vivit Dominus Deus Israël [u]qui prohibuit me ne malum facerem tibi, nisi cito venisses in occursum mihi, [v]non remansisset Nabal usque ad lucem matutinam mingens ad parietem. 35 Suscepit ergo David de manu eius omnia quae attulerat ei dixitque ei: [x]Vade pacifice in domum tuam, ecce audivi vocem tuam et honoravi faciem tuam.

36 Venit autem Abigail ad Nabal, et ecce [y]erat ei convivium in domo eius quasi convivium regis et cor Nabal [z]iucundum, erat enim ebrius nimis; et non indicavit ei verbum [a]pusillum aut grande usque mane. 37 Diluculo autem, cum digessisset vinum Nabal, indicavit ei uxor sua verba haec, et emortuum est cor eius intrinsecus, et factus est quasi lapis.

38 Cumque pertransissent decem dies, [b]percussit Dominus Nabal et mortuus est.

39 Quod cum audisset David mortuum Nabal, ait: [c]Benedictus Dominus, qui [d]iudicavit causam opprobrii mei de manu Nabal et [e]servum suum custodivit a malo et malitiam Nabal [f]reddidit Dominus in caput eius.

Misit ergo David et [g]locutus est ad Abigail, ut sumeret eam sibi in uxorem. 40 Et venerunt pueri David ad Abigail in Carmelum et locuti sunt ad eam dicentes: David misit nos ad te, ut accipiat te sibi in uxorem. 41 Quae consurgens [h]adoravit prona in terram et ait: Ecce famula tua sit in ancillam, ut [i]lavet pedes servorum domini mei. 42 Et festinavit et surrexit Abigail et ascendit super asinum, et quinque puellae ierunt cum ea pedisequae eius, et secuta est nuntios David et [j]facta est illi uxor. 43 Sed et Achinoam accepit David de [k]Iezrahel, et [l]fuit utraque uxor eius.

44 [m]Saul autem dedit Michol filiam suam uxorem David [n]Phalti filio Lais, qui erat de Gallim.

26 Et [a]venerunt Ziphaei ad Saul in Gabaa dicentes: Ecce David absconditus est in colle Hachila, quae est ex adverso solitudinis. 2 Et surrexit Saul et descendit in [b]desertum Ziph, et cum eo [c]tria milia virorum de electis Israël, ut quaereret David in deserto Ziph. 3 Et castrametatus est Saul in [d]Gabaa Hachila, quae erat ex adverso solitudinis in via; David autem habitabat in deserto.

Videns autem quod venisset Saul post se in desertum, 4 misit exploratores et didicit quod illuc venisset certissime. 5 Et surrexit David clam et venit ad locum ubi erat Saul; cumque vidisset locum in quo dormiebat Saul et [e]Abner filius Ner princeps militiae eius et Saulem dormientem in tentorio et reliquum vulgus per circuitum eius, 6 ait David ad Achimelech hethaeum et [f]Abisai filium Sarviae fratrem Ioab dicens: [g]Quis descendet mecum ad Saul in castra? Dixitque Abisai: Ego descendam tecum. 7 Venerunt ergo David et Abisai ad populum nocte et invenerunt Saul iacentem et dormientem in tentorio et hastam fixam in terra [h]ad caput eius, Abner autem

l cf. 2 Rg 18, 32.

m cp. 30 ,26; Gn 33, 11; 4 Rg 5, 15. — cf. 2 Cor 9, 5.
n cf. 3 Rg 2, 24; 11, 38.
o 3 Rg 11, 38. — cf. cp. 2, 35; 2 Rg 7, 11, 27; 3 Rg 9, 5; 1 Par 17, 10, 25.
p cp. 18, 17.

q v. Ps 82, 14.

r cf. 2 Rg 5, 2; 6, 21; 7, 8.
31] * *cf. Catech. R. III 4, 8.*

s Gn 24, 27; Ps 40, 14; 71, 18; Lc 1, 68.

t cf. Rm 12, 19; Heb 10, 30.
u cf. Gn 20, 6.
v vr. 22. — cf. 3 Rg 14, 10; 16, 11; 21, 21; 4 Rg 9, 8.
x v. cp. 1, 17.

y cf. 2 Rg 13, 27.
z cf. 2 Rg 13, 28; 3 Rg 21, 7.
a cp. 20, 2; 22, 15.

b cp. 26, 10.

c vr. 32.
d v. cp. 24, 16.
e vr. 26, 33, 34.
f 3 Rg 2, 44; Ps 7, 17.
g cf. Cn 8, 8.

h cf. Rt 2, 10; Lc 1, 38.
i cf. Jo 13, 12 ss.
j cp. 27, 3; 30, 5.
k Js 15, 56.
l cp .27, 3; 30, 5; 2 Rg 2, 2; 3, 2, 3; 1 Par 3, 1.
m cf. Jd 15, 2.
n 2 Rg 3, 15.

a cp. 23, 19. — v. Ps 53, 2.

b cp .23, 14.
c cp. 24, 3.
d cf. cp. 23, 19.

e cp. 14, 50; 17, 55; 2 Rg 2, 8.

f 2 Rg 2, 18; 3, 39; 16, 10; 19, 22; 1 Par 2, 16.
g cf. Jd 7, 9-11.

h vr. 11, 16.

retur, et in manus Davidis iterum inclusus ab eoque incolumis servatus (26, 1-12) iteratae iniustitiae argueretur (13-24), domum revertitur (25); David vero, ne ulterius quaeratur ad mortem, secedit in Geth et

et populum dormientes in circuitu eius. 8 Dixitque Abisai ad David: [i]Conclusit Deus inimicum tuum hodie in manus tuas; nunc ergo [j]perfodiam eum lancea in terra semel, et secundo opus non erit. 9 Et dixit David ad Abisai: Ne interficias eum; quis enim extendet manum suam [k]in christum Domini et innocens erit? 10 Et dixit David: [l]Vivit Dominus, quia, nisi [m]Dominus percusserit eum, aut [n]dies eius venerit ut moriatur, aut in [o]proelium descendens perierit, 11 propitius sit mihi Dominus [p]ne extendam manum meam in christum Domini. Nunc igitur tolle hastam, [h]quae est ad caput eius, et scyphum aquae et abeamus. 12 Tulit igitur David hastam et scyphum aquae, qui erat ad caput Saul, et abierunt; et non erat quisquam qui videret et intelligeret et evigilaret. sed omnes dormiebant. quia [q]sopor Domini irruerat super eos.

13 Cumque transisset David ex adverso et stetisset in vertice montis de longe, et esset grande intervallum inter eos, 14 clamavit David ad populum et ad Abner filium Ner dicens: Nonne respondebis, Abner? Et respondens Abner ait: Quis es tu, qui clamas et inquietas regem? 15 Et ait David ad Abner: Nunquid non vir tu es? et quis alius similis tui in Israël? Quare ergo non custodisti dominum tuum regem? Ingressus est enim unus de turba ut interficeret regem dominum tuum. 16 Non est bonum hoc, quod fecisti. Vivit Dominus, quoniam [r]filii mortis estis vos, qui non custodistis dominum vestrum christum Domini. Nunc ergo vide ubi sit hasta regis. et ubi sit scyphus aquae, [s]qui erat ad caput eius.

17 Cognovit autem Saul vocem David et dixit: [t]Nunquid vox haec tua, fili mi David? Et ait David: Vox mea, domine mi rex. 18 Et ait: [u]Quam ob causam dominus meus persequitur servum suum? Quid feci? aut quod est malum in manu mea? 19 Nunc ergo audi, oro, domine mi rex, verba servi tui. Si Dominus incitat te adversum me, [v]odoretur sacrificium; si autem filii hominum, maledicti sunt in conspectu Domini, [x]qui eiecerunt me hodie, ut non habitem in [y]hereditate Domini, dicentes: Vade, servi diis alienis. 20 Et nunc non effundatur sanguis meus in terram coram Domino; quia egressus est rex Israël ut quaerat [z]pulicem unum, sicut persequitur perdix in montibus. 21 Et ait Saul: [a]Peccavi: revertere, fili mi David; nequaquam enim ultra tibi malefaciam, eo quod pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie; apparet enim quod stulte egerim et [b]ignoraverim multa nimis. 22 Et respondens David ait: Ecce hasta regis: transeat unus de pueris regis et tollat eam. 23 [c]Dominus autem retribuet unicuique secundum iustitiam suam et fidem; tradidit enim te Dominus hodie in manum meam, et nolui extendere manuum meam in christum Domini. 24 Et sicut magnificata est anima tua hodie in oculis meis, sic magnificetur anima mea in oculis Domini et liberet me de omni angustia.

25 Ait ergo Saul ad David: Benedictus tu, fili mi David; et quidem faciens facies et [d]potens poteris. Abiit autem David in viam suam, et Saul reversus est in locum suum.

27 Et ait David in corde suo: Aliquando incidam una die in manus Saul; nonne melius est ut fugiam et salver in terra Philisthinorum, ut desperet Saul cessetque me quaerere in cunctis finibus Israël? Fugiam ergo manus eius.

2 Et surrexit David et abiit ipse et [a]sescenti viri cum eo ad [b]Achis filium Maoch regem Geth. 3 Et habitavit David cum Achis in Geth ipse et viri eius, vir et domus eius et David et [c]duae uxores eius Achinoam iezrahelitis et Abigail uxor Nabal Carmeli. 4 Et nuntiatum est Sauli quod fugisset David in Geth, et non addidit ultra quaerere eum.

5 Dixit autem David ad Achis: [d]Si inveni gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in una urbium regionis huius, ut habitem ibi; cur enim manet servus tuus in civitate regis tecum? 6 Dedit itaque ei Achis in die illa [e]Siceleg; propter quam causam facta est Siceleg regum Iuda usque in diem hanc. 7 [f]Fuit autem numerus dierum, quibus habitavit David in regione Philisthinorum, quattuor mensium.

8 [g]Et ascendit David et viri eius, et agebant praedas [h]de Gessuri

i cf. cp. 24, 5, 19.
j cf. 2 Rg 16, 9.

k vr. 11, 16, 23; cp. 24, 7, 11. — cf. 2 Rg 1, 16.
l cp. 28, 10. — cf. Rt 3, 13.
m cf. cp. 24, 13.
n cf. Gn 47, 29; Dt 31, 14.
o cp. 31, 6.
p cp. 24, 7.

q Gn 2, 21; 15, 12.

r cp. 20, 31; 2 Rg 12, 5. — cf. 3 Rg 2, 26.
s vr. 7, 11.
t cp. 24, 17.

u cp. 24, 9-12.

v Gn 8, 21; Lv 26, 31.
x cf. Ps 119, 5.
y 2 Rg 14, 16; 20, 19; 21, 3.

z cp. 24, 15.

a cp. 15, 24. — cf. cp. 24, 18, 19, 20.
b cf. Gn 43, 12; Ps 18, 13.

c cf. Ps 7, 9; 17, 21; Pro 25, 22.

d cf. Gn 32, 28.

a cp. 23, 13. — cf. 2 Rg 15, 18.
b cp. 21, 10. — cf. 3 Rg 2, 39.
c v. cp. 25, 42, 43.

d Gn 33, 15.

e Js 15, 31.
f cf. cp. 29, 3.
g v. 1 Par 12, 1-22.
h Js 13, 2.

et de [i]Gerzi et de [j]Amalecitis; hi enim pagi habitabantur in terra antiquitus, [l]euntibus Sur usque ad terram Aegypti. 9 Et percutiebat David omnem terram nec relinquebat viventem virum et mulierem, tollensque oves et boves et asinos et camelos et vestes revertebatur et veniebat ad Achis. 10 Dicebat autem ei Achis: [m]In quem irruisti hodie? Respondebat David: Contra meridiem Iudae et contra meridiem [n]Ierameel et contra meridiem [o]Ceni. 11 Virum et mulierem non vivificabat David nec adducebat in Geth dicens: Ne forte loquantur adversum nos. Haec fecit David, et hoc erat decretum illi omnibus diebus, quibus habitavit in regione Philisthinorum. 12 Credidit ergo Achis David dicens: Multa mala operatus est contra populum suum Israël; erit igitur mihi servus sempiternus.

28 Factum est autem in diebus illis, [a]congregaverunt Philisthiim agmina sua ut praepararentur ab bellum contra Israël. Dixitque Achis ad David: Sciens nunc scito quoniam mecum egredieris in castris tu et viri tui. 2 Dixitque David ad Achis: Nunc scies quae facturus est servum tuus. Et ait Achis ad David: Et ego custodem capitis mei ponam te cunctis diebus.

3 [b]Samuel autem mortuus est, planxitque eum omnis Israël, et sepelierunt eum in [c]Ramatha urbe sua, et Saul [d]abstulit [e]magos et hariolos de terra.

4 Congregatique sunt Philisthiim et venerunt et castrametati sunt in [f]Sunam. Congregavit autem et Saul universum Israël et venit in [g]Gelboë. 5 Et vidit Saul castra Philisthiim et timuit, et expavit cor eius nimis. 6 [h]Consuluitque Dominum, et [i]non respondit ei neque [j]per somnia neque [k]per sacerdotes neque per prophetas. 7 Dixitque Saul servis suis: Quaerite mihi mulierem habentem [l]pythonem, et vadam ad eam et sciscitabor per illam. Et dixerunt servi eius ad eum: Est mulier pythonem habens in [m]Endor.

8 [n]Mutavit ergo habitum suum vestitusque est aliis vestimentis et abiit ipse et duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, et ait illi: [o]Divina mihi in pythone et suscita mihi quem dixero tibi. 9 Et ait mulier ad eum: Ecce tu nosti quanta fecerit Saul et quomodo eraserit magos et hariolos de terra; quare ergo insidiaris animae meae ut occidar? 10 Et iuravit ei Saul in Domino dicens: [p]Vivit Dominus, quia non eveniet tibi quidquam mali propter hanc rem. 11 Dixitque ei mulier: Quem suscitabo tibi? Qui ait: Samuelem mihi suscita. 12 Cum autem vidisset mulier Samuelem, exclamavit voce magna et dixit ad Saul: Quare imposuisti mihi? Tu es enim Saul. 13 Dixitque ei rex: Noli timere. Quid vidisti? Et ait mulier ad Saul: [q]Deos vidi ascendentes de terra. 14 Dixitque ei: Qualis est forma eius? Quae ait: Vir senex ascendit et ipse amictus est [r]pallio. Et intellexit Saul quod Samuel esset et [s]inclinavit se super faciem suam in terra et adoravit. 15 Dixit autem Samuel ad Saul: Quare inquietasti me, ut suscitarer? Et ait Saul: Coartor nimis; siquidem Philisthiim pugnant adversum me, et [t]Deus recessit a me et [u]exaudire me noluit neque in manu prophetarum neque per somnia; vocavi ergo te, ut ostenderes mihi quid faciam. 16 Et ait Samuel: Quid interrogas me cum Dominus recesserit a te et transierit ad aemulum tuum? 17 [v]Faciet enim tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea, et [w]scindet regnum tuum de manu tua, et dabit illud proximo tuo David, 18 [x]quia non oboedisti voci Domini neque fecisti [y]iram furoris eius in Amalec. Idcirco quod pateris fecit tibi Dominus hodie. 19 Et dabit Dominus etiam Israël tecum in manus Philisthiim; cras autem [z]tu et filii tui mecum eritis, sed et castra Israël tradet Dominus in manus Philisthiim. 20 Statimque Saul cecidit porrectus in terram; extimuerat enim verba Samuelis, et robur non erat in eo, quia non comederat panem tota die illa.

21 Ingressa est itaque mulier illa ad Saul, conturbatus enim erat valde, dixitque ad eum: Ecce oboedivit ancilla tua voci tuae, et [a]posui animam meam in manu mea et audivi sermones tuos, quos locutus es ad me; 22 nunc igitur audi et tu vocem ancillae tuae, et [b]ponam coram te buccellam panis, ut comedens convalescas et possis iter agere. 23 Qui renuit et ait: Non comedam. Coëgerunt autem

i cf. Js 16, 10; Jd 1, 29.
j cf. cp. 15, 7, 8.
l v. cp. 15, 7.
m cf. cp. 23, 27.
n cp. 30, 29.
o v. Jd 1, 16.
a cf. cp. 29, 1.
b cp. 25, 1; Ecli 46, 23.
c cf. vr. 9.
d cp. 1, 19.
e cf. Ex 22, 18; Lv 19, 31; 20, 27; Dt 18, 10, 11.
f Js 19, 18; 3 Rg 1, 3, 15. — cf. Gn 7, 1.
g cp. 31, 1.
h cf. cp. 14, 18, 19, 37.
i vr. 15; cp. 14, 37.
j Nm 12, 6.
k cf. Ex 28, 30; Nm 27, 21; Dt 33, 8.
l Lv 20, 27; Dt 18, 11; Ac 16, 16.
m Js 17, 11; Ps 82, 11.
n cf. 3 Rg 20, 38; 22, 30; 2 Par 18, 29; 35, 22.
o 1 Par 10, 13. — cf. Dt 18, 10.
p cp. 26, 10. — cf. Rt 3, 13.
q cf. Ps 81, 1, 6.
r cp. 15, 27.
s cp. 24, 9.
t cp. 16, 14; 18, 12.
u vr. 6.
v Ecli 46, 23.
w cp. 15, 28. — cf. Dn 5, 28.
x v. cp. 15, 3, 9, 18, 19.
y Os 11, 9.
z cp. 31, 2, 6. — cf. 3 Rg 11, 43 etc.
a v. Jd 12, 3.
b cf. Gn 18, 5.

secum in castra adduxerat, cum suis domum remeare cogitur (29, 1-11) et quia Amalecitae, eo absente, impetu in Siceleg facto, omnia diripuerant (30, 1-16), eos adgreditur, eosque percutit, erpta recuperat et de eorum

eum servi sui et mulier, et tandem, audita voce eorum, surrexit de terra et sedit super lectum.

24 Mulier autem illa habebat vitulum pascualem in domo et festinavit et occidit eum, tollensque farinam miscuit eam et coxit azyma 25 et posuit ante Saul et ante servos eius. Qui, cum comedissent, surrexerunt et ambulaverunt per totam noctem illam.

29 [a]Congregata sunt ergo Philisthiim universa agmina in [b]Aphec; sed et Israël castrametatus est super [c]fontem, qui erat in [d]Iezrahel. 2 Et [e]satrapae quidem Philisthiim incedebant in centuriis et milibus; David autem et viri eius erant in novissimo agmine cum [f]Achis. 3 [g]Dixeruntque principes Philisthiim ad Achis: Quid sibi volunt Hebraei isti? Et ait Achis ad principes Philisthiim: Num ignoratis David, qui fuit servus Saul regis Israël et est apud me [h]multis diebus vel annis, et [i]non inveni in eo quidquam ex die qua transfugit ad me usque ad diem hanc?

4 Irati sunt autem adversum eum principes Philisthiim et dixerunt ei: Revertatur vir iste et sedeat [j]in loco suo, in quo constituisti eum, et non descendat nobiscum in proelium, [k]ne fiat nobis adversarius cum proeliari coeperimus. [l]Quomodo enim aliter poterit placare dominum suum nisi in capitibus nostris? 5 [m]Nonne iste est David cui cantabant in choris dicentes:

Percussit Saul in milibus suis, et David in decem milibus suis?

6 Vocavit ergo Achis David et ait ei: [n]Vivit Dominus, quia rectus es tu et bonus in conspectu meo et [o]exitus tuus et introitus tuus mecum est in castris, et non inveni in te quidquam mali ex die, qua venisti ad me, usque in diem hanc; sed satrapis non places: 7 revertere ergo et vade in pace, et non offendas oculos satraparum Philisthiim. 8 Dixitque David ad Achis: Quid enim feci, et quid invenisti in me servo tuo a die, qua fui in conspectu tuo, usque in diem hanc, ut non veniam et pugnem contra inimicos domini mei regis? 9 Respondens autem Achis locutus est ad David: Scio quia bonus es tu in oculis meis [p]sicut angelus Dei; sed principes Philisthinorum dixerunt: Non ascendet nobiscum in proelium. 10 Igitur consurge mane [q]tu et servi domini tui, qui venerunt tecum, et, cum de nocte surrexeritis et coeperit dilucescere, pergite.

11 Surrexit itaque de nocte David ipse et viri eius, ut proficiscerentur mane et reverterentur ad terram Philisthiim; Philisthiim autem ascenderunt in [r]Iezrahel.

30 Cumque [a]venissent David et viri eius in Siceleg die tertia, [b]Amalecitae [c]impetum fecerant ex parte australi in Siceleg et percusserant Siceleg et succenderant eam igni 2 et captivas duxerant mulieres ex ea a minimo usque ad magnum et non interfecerant quemquam, sed secum duxerant et pergebant itinere suo. 3 Cum ergo venissent David et viri eius ad civitatem et invenissent eam succensam igni et uxores suas et filios suos et filias ductas esse captivas, 4 [d]levaverunt David et populus, qui erat cum eo, voces suas et planxerunt donec deficerent in eis lacrimae. 5 Siquidem et [e]duae uxores David captivae ductae fuerant, Achinoam iezrahelites et Abigail uxor Nabal Carmeli. 6 Et contristatus est David valde: [f]volebat enim eum populus lapidare, quia [g]amara erat anima uniuscuiusque viri super filiis suis et filiabus; confortatus est autem David in Domino Deo suo 7 et ait ad [h]Abiathar sacerdotem filium Achimelech: Applica ad me ephod. Et applicavit Abiathar ephod ad David. 8 Et [i]consuluit David Dominum dicens: Persequar [j]latrunculos hos et comprehendam eos an non? Dixitque ei Dominus: Persequere, absque dubio enim comprehendes eos et [k]excuties praedam.

9 Abiit ergo David ipse et [l]sescenti viri, qui erant cum eo, et venerunt usque ad torrentem Besor et lassi quidam substiterunt. 10 Persecutus est autem David ipse et quadringenti viri; substiterant enim [m]ducenti, qui lassi transire non poterant torrentem Besor. 11 Et invenerunt virum aegyptium in agro et adduxerunt eum ad David, dederuntque ei panem ut comederet et biberet aquam, 12 sed et fragmen massae caricarum et duas ligaturas uvae passae. Quae cum comedisset, [n]reversus est spiritus eius et refocillatus est; non enim comederat

a cp. 28, 1.
b 3 Rg 20, 26; 4 Rg 13, 17.
c Jd 7, 1.
d Js 17, 16.
e cp. 5, 8. — cf. Js 13, 3.
f cp. 28, 1, 2.
g cf. cp. 21, 11.
h cf. cp. 27, 7.
i cf. Dn 6, 5.
j cp. 27, 6; 30, 1.
k cf. cp. 14, 21.
l cf. 1 Par 12, 19.
m v. cp. 21, 11.
n v. cp. 20, 3.
o 2 Rg 3, 25; 4 Rg 19, 27; Ps 120, 8; Is 37, 28.
p 2 Rg 14, 17, 20; 19, 27. — cf. Zc 12, 8.
q cf. 1 Par 12, 19, 22.
r vr. 1.
a cp. 29, 4, 11; 1 Par 12, 20.
b cp. 27, 3. — cf. cp. 15, 3, 7.
c vr. 14.
d 2 Rg 3, 32.
e v. cp. 25, 42, 43.
f cf. Ex 17, 4; Nm 14, 10.
g cf. cp. 1, 10; 22, 2; Ecli 30, 17.
h cp. 23, 6, 9.
i v. cp. 22, 10.
j 1 Par 12, 21. — cf. 4 Rg 5, 2.
k vr. 18.
l v. cp. 23, 13; 27, 2.
m vr. 21. — cf. cp. 25, 13.
n Jd 15, 19. — cf. cp. 14, 27.

panem neque biberat aquam tribus diebus et tribus noctibus. 13 Dixit itaque ei David: Cuius es tu? vel unde? et quo pergis? Qui ait: Puer aegyptius ego sum servus viri amalecitae; dereliquit autem me dominus meus, quia aegrotare coepi nudiustertius. 14 Siquidem [o]nos erupimus ad australem plagam [p]Cerethi et contra Iudam et ad meridiem [q]Caleb, et Siceleg succendimus igni. 15 Dixitque ei David: Potes me ducere ad [r]cuneum istum? Qui ait: Iura mihi per Deum quod non occidas me et non tradas me in manus domini mei, et ego ducam te ad cuneum istum. Et iuravit ei David. 16 Qui cum duxisset eum, ecce illi [s]discumbebant super faciem universae terrae comedentes et bibentes, et quasi festum celebrantes diem pro cuncta praeda et spoliis, quae ceperant de terra Philisthiim et de terra Iuda. 17 Et percussit eos David a vespere usque ad vesperam alterius diei, et non evasit ex eis quisquam nisi quadringenti viri adulescentes, qui ascenderant [t]camelos et fugerant. 18 [u]Eruit ergo David omnia quae tulerant Amalecitae et duas uxores suas eruit. 19 Nec defuit quidquam a parvo usque ad magnum, tam de filiis quam de filiabus et de spoliis, et quaecumque rapuerant omnia reduxit David. 20 Et tulit universos greges et armenta et minavit ante faciem suam dixeruntque: Haec est praeda David.

21 Venit autem David ad [v]ducentos viros, qui lassi substiterant nec sequi potuerant David, et residere eos iusserat in torrente Besor; qui egressi sunt obviam David et populo, qui erat cum eo. Accedens autem David ad populum [x]salutavit eos pacifice. 22 Respondensque omnis vir pessimus et iniquus de viris, qui ierant cum David, dixit: Quia non venerunt nobiscum, non dabimus eis quidquam de praeda quam eruimus, sed sufficiat unicuique uxor sua et filii; quos cum acceperint, recedant. 23 Dixit autem David: Non sic facietis, fratres mei, de his quae tradidit nobis Dominus, et custodivit nos et dedit latrunculos, qui eruperant adversum nos, in manus nostras; 24 nec audiet vos quisquam super sermone hoc; aequa enim pars erit [y]descendentis ad proelium et remanentis ad sarcinas et similiter dividet.

25 Et factum est hoc ex die illa et deinceps constitutum et praefinitum et quasi lex in Israël usque in diem hanc.

26 Venit ergo David in Siceleg et misit dona de praeda [z]senioribus Iuda proximis suis dicens: Accipite [a]benedictionem de praeda hostium Domini: 27 his qui erant in [b]Bethel et qui in [c]Ramoth ad meridiem et qui in [d]Iether 28 et qui in [e]Aroër et qui in Sephamoth et qui in [f]Esthamo 29 et qui in Rachal et qui in urbibus [g]Ierameel et qui in urbibus [h]Ceni 30 et qui in [i]Arama et qui in lacu Asan et qui in Athach 31 et qui in [j]Hebron et reliquis, qui erant in his locis in quibus commoratus fuerat David ipse et viri eius.

31 Philisthiim autem pugnabant adversum Israël, et fugerunt viri Israël ante faciem Philisthiim et ceciderunt interfecti in [a]monte Gelboë. 2 Irrueruntque Philisthiim in Saul et in filios eius et percusserunt [b]Ionatham et [c]Abinadab et Melchisua filios Saul.

3 [d]Totumque pondus proelii versum est in Saul; et consecuti sunt eum viri sagittarii, et vulneratus est vehementer a sagittariis. 4 [e]Dixitque Saul ad armigerum suum: Evagina gladium tuum et percute me, [f]ne forte veniant incircumcisi isti et interficiant me illudentes mihi. Et noluit armiger eius, ([g]fuerat enim nimio terrore perterritus). Arripuit itaque Saul gladium et [h]irruit super eum. 5 Quod cum vidisset armiger eius, videlicet quod mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladium suum et mortuus est cum eo. 6 Mortuus est ergo Saul et tres filii eius et armiger illius et universi viri eius in die illa pariter. 7 Videntes autem viri Israël, qui erant trans vallem et trans Iordanem, quod fugissent viri israëlitae et quod mortuus esset Saul et filii eius, reliquerunt civitates suas et fugerunt, veneruntque Philisthiim et habitaverunt ibi.

8 Facta autem die altera, venerunt Philisthiim ut spoliarent interfectos et invenerunt Saul et tres filios eius iacentes in monte Gelboë, 9 et [i]praeciderunt caput Saul et spoliaverunt eum armis et miserunt in terram Philisthinorum per circuitum, [j]ut adnuntiaretur in [k]templo idolorum et in populis. 10 Et [l]posuerunt arma eius in templo [m]Asta-

o vr. 1.
p 2 Rg 8, 18; 15, 18; 20, 7, 23; 3 Rg 1, 38, 44; 1 Par 18, 17.
q Js 14, 13.
r cp. 13, 17. — cf. cp. 14, 38.
s cf. Jd 8, 11.
t cf. Jd 8, 21.
u vr. 8.
v vr. 10.
x Jd 18, 15.
y cf. Nm 31, 27; Js 22, 8.
z cf. 2 Rg 3, 17; 5, 3; 17, 15 etc.
a v. cp. 25, 27.
b Gn 28, 19. — v. Jd 1, 22-26.
c cf. Js 19, 8.
d Js 15, 48; 21, 14.
e Dt 2, 36; Js 13, 16.
f Js 15, 50.
g cp. 27, 10.
h v. Jd 1, 16.
i Jd 1, 17 (?).
j Js 14, 13-15; Jd 1, 10; 2 Rg 2, 1-4.
1-13] 1 Par 10, 1-12.
a cp. 28, 4. — cf. 2 Rg 1, 6, 21; 21, 12.
b 1 Par 8, 33.
c cf. cp. 14, 49.
d cf. cp. 29, 9. — v. 2 Rg 1, 6.
e cf. Jd 9, 54.
f v. Jd 14, 3.
g cf. cp. 26, 9. — v. 2 Rg 1, 14.
h cf. 2 Rg 1, 10.
i cf. cp. 17, 51, 54.
j cf. 2 Rg 1, 20.
k cf. Jd 16, 23, 24.
l cf. cp. 21, 9; Jdt 16, 23.
m v. Jd 2, 13.

8. Regnum David fundatur et confirmatur (1, 1-20, 26). *David, accepto nuntio de Saulis et Ionathae interitu, eos deflet, vindicat (1, 1-16) et elegiaco carmine commendat (17-27); divinoque praemonitus adflatu ascendit in*

n Js 17, 11.
o 2 Rg 21, 10. - cf. cp. 11, 1-11.
p 2 Rg 2, 4-7.
q cf. 2 Rg 2, 32.
r cf. 2 Par 16, 14; 21, 19; Jr 34, 5.
s 2 Rg 2, 4; 21, 12-14.
t cf. 2 Rg 1, 12.
u cf. Gn 50, 10.

roth, corpus vero eius suspenderunt in muro [n]Bethsan. 11 [o]Quod cum audissent habitatores Iabes Galaad quaecumque fecerant Philisthiim Saul, 12 surrexerunt [p]omnes viri fortissimi et [q]ambulaverunt tota nocte et tulerunt cadaver Saul et cadavera filiorum eius de muro Bethsan veneruntque Iabes Galaad et [r]combusserunt ea ibi. 13 Et tulerunt ossa eorum et [s]sepelierunt in nemore Iabes et [t]ieiunaverunt [u]septem diebus.

LIBER SECUNDUS SAMUELIS

QUEM NOS "SECUNDUM REGUM„ DICIMUS

LIBER II REGUM
1, 1-20

1-15] LL. in D. 5 p. Pnt.
a v. 1 Rg 30, 17-20.

b cp. 4, 10.
c cf. cp. 15, 32; 1 Rg 4, 12.

d cp. 14, 4.

e cf. 1 Rg 4, 16.

6-10] 1 Rg 31, 1-4; 1 Par 10, 1-6.

f cf. Jd 9, 54.

g cf. 4 Rg 11, 12.

h cp. 13, 31. — cf. cp. 3, 31; Gn 37, 29. — v. Js 7, 6.
i cf. cp. 3, 35; 1 Rg 31, 13.

l cf. 1 Rg 24, 6, 10; 26, 9; 31, 4; Ps 104, 15.
m v. 1 Rg 10, 1; 12, 3.
n cp. 4, 10, 12.
o cf. cp. 3, 29; Js 2, 19; 3 Rg 2, 32, 37; Mt 27, 25.
p vr. 14.
q cf. cp. 3, 33; 2 Par 35, 25.

r Js 10, 13.

19] v. vr. 21.
s vr. 25, 27; 1 Mc 9, 21.
t Mic 1, 10.
u cf. 1 Rg 31, 9; Am 3, 9.
v cf. Ex 15, 20; Jd 11, 34.
x Jd 14, 3; 1 Rg 18, 6.

FACTUM est autem, postquam mortuus est Saul, ut David reverteretur [a]a caede Amalec et maneret in Siceleg duos dies. 2 In die autem tertia apparuit [b]homo veniens de castris Saul [c]veste conscissa et pulvere conspersus caput et, ut venit ad David, [d]cecidit super faciem suam et adoravit. 3 Dixitque ad eum David: Unde venis? Qui ait ad eum: De castris Israël fugi. 4 Et dixit ad eum David: [e]Quod est verbum quod factum est? Indica mihi. Qui ait: Fugit populus ex proelio, et multi corruentes e populo mortui sunt; sed et Saul et Ionathas filius eius interierunt. 5 Dixitque David ad adulescentem qui nuntiabat ei: Unde scis quia mortuus est Saul et Ionathas filius eius. 6 Et ait adulescens qui nuntiabat ei: Casu veni in montem Gelboë, et Saul incumbebat super hastam suam. Porro currus et equites appropinquabant ei, 7 et conversus post tergum suum vidensque me vocavit; cui cum respondissem: Adsum, 8 dixit mihi: Quisnam es tu? Et aio ad eum: Amalecites ego sum. 9 Et locutus est mihi: [f]Sta super me et interfice me, quoniam tenent me angustiae, et adhuc tota anima mea in me est. 10 Stansque super eum occidi illum, sciebam enim quod vivere non poterat post ruinam, et [g]tuli diadema, quod erat in capite eius, et armillam de bracchio illius et attuli ad te dominum meum huc.

11 Apprehendens autem David vestimenta sua [h]scidit omnesque viri qui erant cum eo, 12 et planxerunt et fleverunt et [i]ieiunaverunt usque ad vesperam super Saul et super Ionathan filium eius et super populum Domini et super domum Israël, eo quod corruissent gladio.

13 Dixitque David ad iuvenem qui nuntiaverat ei: Unde es tu? Qui respondit: Filius hominis advenae amalecitae ego sum. 14 Et ait ad eum David: [l]Quare non timuisti mittere manum tuam, ut occideres [m]christum Domini? 15 [n]Vocansque David unum de pueris suis ait: Accedens irrue in eum. Qui percussit illum, et mortuus est. 16 Et ait ad eum David: [o]Sanguis tuus super caput tuum, os enim tuum locutum est adversum te dicens: Ego interfeci [p]christum Domini.

17 [q]Planxit autem David planctum huiuscemodi super Saul et super Ionathan filium eius 18 (et praecepit ut docerent filios Iuda arcum, sicut scriptum est in [r]libro iustorum), et ait:

Considera, Israël, pro his, qui mortui sunt
super excelsa tua vulnerati.
19 Incliti Israël super montes suos interfecti sunt.
[s]Quomodo ceciderunt fortes?
20 [t]Nolite adnuntiare in Geth,
[u]neque adnuntietis in compitis Ascalonis,
[v]ne forte laetentur filiae Philisthiim,
ne exsultent filiae [x]incircumcisorum.

21 [v]Montes Gelboë, nec ros nec pluvia veniant super vos,
neque sint agri primitiarum;
quia ibi abiectus est clipeus fortium,
clipeus Saul, quasi non esset [z]unctus oleo.
22 A sanguine interfectorum, ab adipe fortium
[a]sagitta Ionathae nunquam rediit retrorsum
et gladius Saul non est reversus inanis.
23 Saul et Ionathas amabiles et decori in vita sua,
in morte quoque non sunt divisi:
[b]aquilis velociores, [c]leonibus fortiores.
24 Filiae Israël, super Saul flete,
qui [d]vestiebat vos coccino in deliciis,
[e]qui praebebat ornamenta aurea cultui vestro.
25 [f]Quomodo ceciderunt fortes in proelio?
Ionathas in excelsis tuis occisus est.
26 Doleo super te, frater mi Ionatha,
[g]decore nimis et amabilis super amorem mulierum.
Sicut mater unicum amat filium suum,
ita ego te diligebam.
27 Quomodo ceciderunt robusti, et perierunt arma bellica?

21] *R. in D. 3 p. Pnt. — Ant. in sb. a. D. 5 p. Pnt.*
y 1 Rg 31, 1.
z cf. vr. 14; 1 Rg 10, 1.
a cf. 1 Rg 18, 4.
23] *v. vr. 21. — Ant. in fs. et oct. ss. App. Pet. et P. etc. — v. Ps. 115, 15.*
b cf. Jr 4, 13; Hab 1, 8.
c cf. Jd 14, 18; 1 Rg 17, 34.
d Jd 5, 29, 30.
e cf. Ez 16, 11.
25] *v. vr. 21.*
f vr. 19.
26] *R. in fs. 7 Dol. B. M. V.*
g vr. 23.

2 Igitur post haec [a]consuluit David Dominum dicens: Num ascendam in unam de civitatibus Iuda? Et ait Dominus ad eum: Ascende. Dixitque David: Quo ascendam? Et respondit ei: [b]In Hebron. 2 Ascendit ergo David et [c]duae uxores eius Achinoam iezrahelites et Abigail uxor Nabal Carmeli; 3 sed et [d]viros, qui erant cum eo, duxit David singulos cum domo sua; et manserunt in oppidis Hebron. 4 [e]Veneruntque viri Iuda et [f]unxerunt ibi David ut regnaret super domum Iuda. Et nuntiatum est David quod [g]viri Iabes Galaad sepelissent Saul.

5 Misit ergo David nuntios ad viros Iabes Galaad dixitque ad eos: [h]Benedicti vos Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum domino vestro Saul et sepelistis eum. 6 Et nunc retribuet vobis quidem Dominus [i]misericordiam et veritatem, sed et ego reddam gratiam eo quod fecistis verbum istud. 7 [j]Confortentur manus vestrae et estote filii fortitudinis; licet enim mortuus sit dominus vester Saul, tamen me [f]unxit domus Iuda in regem sibi.

8 [k]Abner autem filius Ner [l]princeps exercitus Saul tulit Isboseth filium Saul et circumduxit eum per [m]castra 9 regemque constituit super Galaad et super Gessuri et super Iezrahel et super Ephraim et super Beniamin et super Israël universum. 10 [n]Quadraginta annorum erat Isboseth filius Saul cum regnare coepisset super Israël, et duobus annis regnavit. Sola autem domus Iuda sequebatur David. 11 [o]Et fuit numerus dierum, quos commoratus est David imperans in Hebron super domum Iuda, septem annorum et sex mensium.

12 Egressusque est Abner filius Ner et pueri Isboseth filii Saul de [m]castris in Gabaon. 13 Porro [p]Ioab filius Sarviae et pueri David egressi sunt et occurrerunt eis [q]iuxta piscinam Gabaon. Et, cum in unum convenissent, e regione sederunt, hi ex una parte piscinae et illi ex altera. 14 Dixitque Abner ad Ioab: Surgant pueri et ludant coram nobis. Et respondit Ioab: Surgant. 15 Surrexerunt ergo et transierunt numero duodecim de Beniamin ex parte Isboseth filii Saul, et duodecim de pueris David. 16 Apprehensoque unusquisque capite comparis sui, defixit gladium in latus contrarii, et ceciderunt simul; vocatumque est nomen loci illius ager robustorum in Gabaon.

17 Et ortum est bellum durum satis in die illa; fugatusque est Abner et viri Israël a pueris David. 18 Erant autem ibi [r]tres filii Sarviae, Ioab et Abisai et Asaël; porro Asaël cursor [s]velocissimus fuit, quasi unus de capreis quae morantur in silvis. 19 Persequebatur autem Asaël Abner, et non declinavit ad dexteram neque ad sinistram omittens persequi Abner. 20 Respexit itaque Abner post tergum suum et ait: Tune es Asaël? Qui respondit: Ego sum. 21 Dixitque ei Abner: Vade ad dextram sive ad sinistram et apprehende unum de adulescentibus et tolle tibi spolia eius. Noluit autem Asaël omittere quin

1-11] *LL. in fr. 2 p. D. 5 p. Pnt.*
a v. 1 Rg 22, 10; 30, 8.
b v. Js 14, 13.
c v. 1 Rg 25, 42, 43.
d 1 Rg 27, 2, 3; 30, 1. — v. 1 Par 12, 1-22.
e 1 Mc 2, 57.
f vr. 7; cp. 5, 3. — cf. 1 Rg 16, 13.
g 1 Rg 31, 11-13. — cf. cp. 21, 12-14.
h v. Rt 2, 20.
i Gn 24, 49; 47, 29; Js 2, 14.
j cp. 13, 28; 1 Rg 4, 9.
k cf. 1 Rg 14, 50; 17, 55; 26, 5.
l cp. 24, 2. — v. Gn 21, 22.
m (v. Js 13, 26.)
n cf. 1 Rg 13, 1
o cp. 5, 5; 3 Rg 2, 11.
p 1 Rg 26, 6.
q cf. Jr 41, 12.
r 1 Par 2, 16. — cf. 1 Rg 26, 6.
s cf. cp. 22, 34; 1 Par 12, 8; Ps 17, 34; Cn 2, 9, 17; 8, 14; Hab 3, 19. — cf. cp. 1, 23.

urgeret eum. 22 Rursumque locutus est Abner ad Asaël: Recede, noli me sequi, ne compellar confodere te in terram et levare non potero faciem meam ad Ioab fratrem tuum. 23 Qui audire contempsit et noluit declinare. Percussit ergo eum Abner aversa hasta [t]in inguine et transfodit, et mortuus est in eodem loco; omnesque qui transibant per locum illum, in quo ceciderat Asaël et mortuus erat, subsistebant.

24 Persequentibus autem Ioab et Abisai fugientem Abner, sol occubuit; et venerunt usque ad collem aquaeductus, qui est ex adverso vallis itineris deserti in Gabaon. 25 Congregatique sunt filii Beniamin ad Abner et conglobati in unum cuneum steterunt in summitate tumuli unius. 26 Et exclamavit Abner ad Ioab et ait: Num usque ad internecionem tuus mucro desaeviet? An ignoras quod periculosa sit desperatio? Usquequo non dicis populo ut omittat persequi fratres suos? 27 Et ait Ioab: Vivit Dominus, [u]si locutus fuisses mane, recessisset populus persequens fratrem suum. 28 Insonuit ergo Ioab bucina, et stetit omnis exercitus, nec persecuti sunt ultra Israël, neque iniere certamen. 29 Abner autem et viri eius abierunt per campestria [v]tota nocte illa et transierunt Iordanem et, lustrata omni Bethoron, venerunt ad [x]castra. 30 Porro Ioab reversus, omisso Abner, congregavit omnem populum, et defuerunt de pueris David decem et novem viri, excepto Asaële; 31 servi autem David percusserunt de Beniamin et de viris, qui erant cum Abner, trecentos sexaginta, qui et mortui sunt. 32 Tuleruntque Asaël et sepelierunt eum in sepulcro patris sui in Bethlehem. Et ambulaverunt [v]tota nocte Ioab et viri, qui erant cum eo, et in ipso crepusculo pervenerunt in Hebron.

3 Facta est ergo longa concertatio inter domum Saul et inter domum David: David [a]proficiscens et semper seipso robustior, domus autem Saul decrescens cotidie.

2 Natique sunt filii David in Hebron, fuitque primogenitus eius [b]Ammon de [c]Achinoam iezrahelitide, 3 et post eum Chelab de Abigail uxore Nabal Carmeli, porro tertius Absalom filius Maacha [d]filiae Tholmai [e]regis Gessur, 4 quartus autem [f]Adonias filius Haggith, et quintus Saphathia filius Abital, 5 sextus quoque Iethraam de Egla uxore David: hi nati sunt David in Hebron.

6 Cum ergo esset proelium inter domum Saul et domum David, Abner filius Ner regebat domum Saul. 7 Fuerat autem Sauli concubina nomine [g]Respha filia Aia. Dixitque Isboseth ad Abner: 8 [h]Quare ingressus es ad concubinam patris mei? Qui iratus nimis propter verba Isboseth ait: Nunquid [i]caput canis ego sum adversum Iudam hodie, qui fecerim misericordiam super domum Saul patris tui et super fratres et proximos eius, et non tradidi te in manus David? Et tu requisisti in me quod argueres pro muliere hodie. 9 [j]Haec faciat Deus Abner et haec addat ei, nisi, [k]quo modo iuravit Dominus David, sic faciam cum eo 10 ut transferatur regnum de domo Saul, et elevetur thronus David super Israël et super Iudam [l]a Dan usque Bersabee. 11 Et non potuit respondere ei quidquam quia metuebat illum.

12 Misit ergo Abner nuntios ad David pro se dicentes: Cuius est terra? et ut loquerentur: Fac mecum amicitias, et erit manus mea tecum et reducam ad te universum Israël. 13 Qui ait: Optime, ego faciam tecum amicitias, sed unam rem peto a te dicens: [m]Non videbis faciem meam, antequam adduxeris [n]Michol filiam Saul; et sic venies et videbis me. 14 Misit autem David nuntios ad Isboseth filium Saul dicens: Redde [o]uxorem meam Michol, quam despondi mihi centum praeputiis Philisthiim. 15 Misit ergo Isboseth et tulit eam a [p]viro suo Phaltiel filio Lais. 16 Sequebaturque eam vir suus plorans usque [q]Bahurim. Et dixit ad eum Abner: Vade et revertere. Qui reversus est.

17 Sermonem quoque intulit Abner ad [r]seniores Israël dicens: Tam heri quam nudiustertius quaerebatis David ut regnaret super vos. 18 Nunc ergo facite, [s]quoniam Dominus locutus est ad David dicens: In manu servi mei David salvabo populum meum Israël de manu Philisthiim et omnium inimicorum eius. 19 Locutus est autem Abner etiam ad [t]Beniamin. Et abiit ut loqueretur ad David in Hebron omnia quae placuerant Israël et universo Beniamin. 20 Venitque ad David

t cp. 3, 27; 4, 6; 20, 10.

u vr. 14. — cf. Pro 17, 14.

v cf. 1 Rg 31, 12.

x vr. 8 (.— v. Js 13, 26).

a cp. 5, 10. — cf. Jo 3, 30.

2-5] 1 Par 3, 1-4.
b cp. 13, 1.
c 1 Rg 25, 42, 43.
d cp. 13, 37, 38.
e cp. 14, 32; 15, 8. — cf. 1 Rg 27, 8.
f 3 Rg 1, 5.

6-21a] LL. in fr. 3 p. D. 5 p. Pnt.

g cp. 21, 8, 10.
h cf. cp. 16, 21, 22; 3 Rg 2, 22.
i v. 1 Rg 17, 43.

j vr. 35; 1 Rg 3, 17; 14, 4; 25, 22. — v. Rt 1, 17.
k Ps 88, 4. — cf. 1 Rg 15, 28; 16, 1, 12; 25, 30; 28, 17; 1 Par ,12 23.
l cp. 17, 11; 24, 2, 15; Jd 20, 1; 1 Rg 3, 20; 3 Rg 4, 25.

m cf. Gn 43, 3.
n 1 Rg 14, 49; 18, 23; 19, 11.

o 1 Rg 18, 25, 27.

p 1 Rg 25, 44.
q cp. 16, 5; 17, 18; 19, 16; 3 Rg 2, 8.
r 1 Rg 30, 26.

s v. vr. 9.

t cf. 1 Par 12, 29.

in Hebron cum viginti viris, et fecit David Abner et viris eius, qui venerant cum eo, convivium. 21 Et dixit Abner ad David: Surgam ut [u]congregem ad te dominum meum regem omnem Israël et ineam tecum foedus, et [v]imperes omnibus, [x]sicut desiderat anima tua.

Cum ergo deduxisset David Abner, et ille isset in pace, 22 statim pueri David et Ioab venerunt, caesis latronibus, cum praeda magna nimis. Abner autem non erat cum David in Hebron, quia iam dimiserat eum et profectus fuerat in pace, 23 et Ioab et omnis exercitus, qui erat cum eo, postea venerunt.

Nuntiatum est itaque Ioab a narrantibus: Venit Abner filius Ner ad regem, et dimisit eum, et abiit in pace. 24 Et ingressus est Ioab ad regem et ait: Quid fecisti? Ecce venit Abner ad te; quare dimisisti eum, et abiit et recessit? 25 Ignoras Abner filium Ner, quoniam ad hoc venit ad te ut deciperet te et sciret [y]exitum tuum et introitum tuum et nosset omnia quae agis? 26 Egressus itaque Ioab a David misit nuntios post Abner et reduxit eum a cisterna Sira, ignorante David. 27 [z]Cumque redisset Abner in Hebron, seorsum adduxit eum Ioab ad medium portae ut loqueretur ei in dolo et percussit illum ibi [a]in inguine; et mortuus est in ultionem sanguinis Asaël fratris eius.

28 Quod cum audisset David rem iam gestam, ait: [b]Mundus ego sum et regnum meum apud Dominum usque in sempiternum a sanguine Abner filii Ner; 29 et [c]veniat super caput Ioab et super omnem domum patris eius, nec deficiat de domo Ioab [d]fluxum seminis sustinens et [e]leprosus et tenens fusum et cadens gladio et indigens pane.

30 Igitur Ioab et Abisai frater eius interfecerunt Abner, eo quod [f]occidisset Asaël fratrem eorum in Gabaon in proelio.

31 Dixit autem David ad Ioab et ad omnem populum, qui erat cum eo: [g]Scindite vestimenta vestra et [h]accingimini saccis et plangite ante exsequias Abner. Porro rex David sequebatur feretrum. 32 Cumque sepelissent Abner in Hebron, [i]levavit rex David vocem suam et flevit super tumulum Abner; flevit autem et omnis populus. 33 Plangensque rex et [j]lugens Abner ait:

Nequaquam, ut mori solent [k]ignavi, [l]mortuus est Abner.
34 Manus tuae ligatae non sunt,
et pedes tui non sunt compedibus adgravati;
sed, sicut solent cadere coram filiis iniquitatis, sic corruisti.

Congeminansque omnis populus flevit super eum.

35 Cumque venisset universa multitudo [m]cibum capere cum David, clara adhuc die, iuravit David dicens: [n]Haec faciat mihi Deus et haec addat, si [o]ante occasum solis gustavero panem vel aliud quidquam. 36 Omnisque populus audivit, et placuerunt eis cuncta quae fecit rex in conspectu totius populi. 37 Et cognovit omne vulgus et universus Israël in die illa quoniam non actum fuisset a rege ut occideretur Abner filius Ner.

38 Dixit quoque rex ad servos suos: Num ignoratis quoniam [p]princeps et maximus cecidit hodie in Israël? 39 Ego autem adhuc delicatus et unctus rex; [q]porro viri isti filii Sarviae duri sunt mihi. [r]Retribuat Dominus facienti malum iuxta malitiam suam.

4 Audivit autem Isboseth filius Saul, quod cecidisset Abner in Hebron, et [a]dissolutae sunt manus eius; omnisque Israël perturbatus est.

2 Duo autem viri principes latronum erant filio Saul: nomen uni Baana et nomen alteri Rechab filii Remmon berothitae de filiis Beniamin, siquidem et [b]Beroth reputata est in Beniamin, 3 et [c]fugerunt Berothitae in [d]Gethaim fueruntque ibi advenae usque ad tempus illud.

4 Erat autem [e]Ionathae filio Saul filius debilis pedibus; quinquennis enim fuit quando venit nuntius de Saul et Ionatha [f]ex Iezrahel; tollens itaque eum nutrix sua fugit, cumque festinaret ut fugeret, cecidit et claudus effectus est habuitque vocabulum [g]Miphiboseth.

5 Venientes igitur filii Remmon berothitae Rechab et Baana ingressi sunt, fervente die, domum Isboseth, qui dormiebat super stratum suum meridie. Et [h]ostiaria domus purgans triticum obdormivit. 6 Ingressi sunt

u vr. 12.
v 3 Rg 11, 37.
x Dt 14, 26; 1 Rg 2, 16; 23, 20.

y v. 1 Rg 18, 13, 16; 29, 6.

z 3 Rg 2, 5, 32. — cf. cp. 20, 9, 10.
a v. cp. 2, 23.

b cf. Ps 9, 12; Mt 27, 24.
c v. cp. 1, 16.
d Lv 15, 2.
e Lv 14, 2.

f cp. 2, 23. — cf. cp. 14, 7. — v. Nm 35, 19.
g cf. cp. 1, 11; 15, 32 etc.
h Gn 37, 34; 3 Rg 20, 31; 4 Rg 19, 1 etc.
i 1 Rg 30, 4. — v. Gn 21, 16.
j cf. cp. 1, 17; 2 Par 35, 25.
k (cp. 13, 12, 13.)
l cf. Ec 2, 16.

m cp. 12, 17.
n vr. 9. — v. Rt 1, 17.
o cf. cp. 1, 12, 1 Rg 31, 13.

p 1 Rg 26, 5, 15.
q cf. cp. 16, 10; 19, 22.
r cf. Jb 34, 11; Ps 27, 4; 2 Tm 4, 14.

a 1 Es 4, 4; Is 13, 7; Jr 6, 24.

b Js 9, 17; 18, 25.
c cf. 1 Rg 31, 7.
d 2 Es 11, 33. — cf. Js 19, 45; 21, 24.
e cp. 9, 3, 6.
f 1 Rg 29, 1, 11.
g cf. 1 Par 8, 34; 9, 40.

5-5, 7] LL. in fr. 4 p. D. 5 p. Pnt.
h cf. Ex 36, 8; Jo 18, 16, 17.

(5, 1-5), Ierusalem petit et in capta Iebusaeorum arce domum sibi aedificat (6-12), eoque domi (13-16) bellique prosperatus (17-25) arcam Dei de domo Aminadab transferre cogitat

autem domum latenter adsumentes spicas tritici, et percusserunt eum [i]in inguine Rechab et Baana frater eius et fugerunt.

7 Cum autem ingressi fuissent domum, ille dormiebat super lectum suum in conclavi, et percutientes interfecerunt eum; sublatoque capite eius abierunt [j]per viam deserti tota nocte 8 et attulerunt caput Isboseth ad David in Hebron dixeruntque ad regem: Ecce caput Isboseth filii Saul inimici tui, [k]qui quaerebat animam tuam; et dedit Dominus domino meo regi ultionem hodie de Saul et de semine eius.

9 Respondens autem David Rechab et Baana fratri eius filiis Remmon berothitae dixit ad eos: [l]Vivit Dominus, [m]qui eruit animam meam de omni angustia, 10 quoniam eum, [n]qui adnuntiaverat mihi et dixerat: Mortuus est Saul; qui putabat se prospera nuntiare, [o]tenui et occidi eum in Siceleg, cui oportebat mercedem dare pro nuntio: 11 quanto magis nunc, cum homines impii interfecerunt virum innoxium in domo sua super lectum suum, [p]non quaeram sanguinem eius de manu vestra et auferam vos de terra? 12 Praecepit itaque David pueris suis, et interfecerunt eos praecidentesque manus et pedes eorum suspenderunt eos super piscinam in Hebron; caput autem Isboseth tulerunt et sepelierunt [q]in sepulcro Abner in Hebron.

5 Et venerunt universae tribus Israël ad David in Hebron dicentes: [a]Ecce nos os tuum et caro tua sumus. 2 Sed et heri et nudiustertius, cum esset Saul rex super nos, [b]tu eras educens et reducens Israël; dixit autem Dominus ad te: [c]Tu pasces populum meum Israël et [d]tu eris dux super Israël. 3 Venerunt quoque et seniores Israël ad regem in Hebron, et [e]percussit cum eis rex David foedus in Hebron [f]coram Domino, [g]unxeruntque David in regem super Israël.

4 Filius triginta annorum erat David cum regnare coepisset [h]et quadraginta annis regnavit. 5 In Hebron regnavit super Iudam [i]septem annis et sex mensibus, in Ierusalem autem regnavit triginta tribus annis super omnem [j]Israël et Iudam.

6 Et abiit rex et omnes viri, qui erant cum eo, in Ierusalem [k]ad Iebusaeum habitatorem terrae, dictumque est David ab eis: Non ingredieris huc nisi abstuleris caecos et claudos dicentes: Non ingredietur David huc. 7 Cepit autem David arcem Sion, [l]haec est civitas David. 8 Proposuerat enim David in die illa praemium, qui percussisset Iebusaeum et tetigisset domatum fistulas et abstulisset caecos et claudos odientes animam David. Idcirco dicitur in proverbio: Caecus et claudus non intrabunt in templum. 9 Habitavit autem David in arce et vocavit eam civitatem David et aedificavit per gyrum a [m]Mello et intrinsecus.

10 Et ingrediebatur [n]proficiens atque succrescens, et Dominus [o]Deus exercituum erat cum eo.

11 Misit quoque [p]Hiram rex Tyri nuntios ad David et ligna cedrina et artifices lignorum artificesque lapidum ad parietes, et aedificaverunt domum David. 12 Et cognovit David quoniam confirmasset eum Dominus regem super Israël et quoniam exaltasset regnum eius super populum suum Israël.

13 [q]Accepit ergo David adhuc concubinas et uxores de Ierusalem, postquam venerat de Hebron; natique sunt David et alii filii et filiae, 14 et haec nomina eorum qui nati sunt ei in Ierusalem: Samua et Sobab et [r]Nathan et [s]Salomon 15 et Iebahar et Elisua et Nepheg 16 et Iaphia et Elisama et Elioda et Eliphaleth.

17 [t]Audierunt ergo Philisthiim quod [u]unxissent David in regem super Israël et ascenderunt universi ut quaererent David. Quod cum audisset David, descendit in [v]praesidium. 18 Philisthiim autem venientes diffusi sunt in [x]valle Raphaim. 19 Et [y]consuluit David Dominum dicens: Si ascendam ad Phlisthiim? et si dabis eos in manu mea? Et dixit Dominus ad David: Ascende, quia tradens dabo Philisthiim in manu tua. 20 Venit ergo David in [z]Baal Pharasim et percussit eos ibi et dixit: Divisit Dominus inimicos meos coram me sicut dividuntur aquae. Propterea vocatum est nomen loci illius Baal Pharasim. 21 Et reliquerunt ibi sculptilia sua, quae tulit David et viri eius.

22 Et addiderunt adhuc Philisthiim ut ascenderent et [a]diffusi sunt

i v. cp. 2, 23.

j cp. 2, 29.

k 1 Rg 19, 10, 11; 23 15,

l v. Rt 3, 13.
m 3 Rg 1, 29.
n v. cp. 1, 4-10.
o cp. 1, 14-16.

p cf. Gn 9, 5, 6.

q cp. 3, 32.

1-3] 1 Par 11, 1-3.
a Gn 29, 14; Jd 9, 2. — cf. cp. 19, 13.
b cf. 1 Rg 18, 13. — v. cp. 3, 25.
c cp. 7, 7; 1 Par 17, 6; Ps 77, 71, 72. — cf. Mt 2, 6.
d 1 Rg 13, 14; 25, 30.
e cp. 3, 12, 13, 21. — cf. 4 Rg 11, 17.
f cp. 7, 18; Jd 11, 11; 1 Rg 23, g v. cp. 2, 4; 1 Rg 16, 13. [18.
h 3 Rg 2, 11; 1 Par 3, 4; 29, *i* cp. 2, 11. [27.
j cp. 12, 18; 19, 40; 20, 2; 3 Rg 1, 35; 4, 20. — cf. 3 Rg 6-10] 1 Par 11, 4-9. [12, 20.
k Jd 19, 11. — cf. Js 15, 63; Jd 1, 21.
l vr. 9; cp. 6, 12, 16; 3 Rg 2, 10; 3, 1; 8, 1; 9, 24 etc. — cf. 1 Par 15, 3, 29; 2 Par 5, 2; 8, 11.

m 3 Rg 9, 15, 24; 11, 27; 4 Rg 12, 20; 2 Par 32, 5. — cf. Jd 9, 6, 20.
n cp. 3, 1.
o v. 1 Rg 1, 3.
11-25] 1 Par 14, 1-16.
p 3 Rg 5, 1 ss.

q cf. 1 Par 3, 1-9.

r Lc 3, 31. — cf. Zc 13, 12.
s cp. 12, 24.
t cf. 1 Rg 7, 7; 13, 3.
u v. cp. 2, 4.
v cp. 23, 14; 1 Rg 22, 4, 5.
x vr. 22; cp. 23, 13; Js 15, 8; 18, 16. — cf. Js 17, 15.
y v. cp. 2, 1.
z (Is 28, 21.)

a vr. 18.

(*6, 1-8*). *Quod nonnisi post aliquod tempus factum est* (*9-12*) *sollemnissimo quidem apparatu, ipsoque rege praecinente et choros ducente* (*13-23*). *At cum etiam vellet templum aedificare a Deo*

in valle Raphaim. 23 [b]Consuluit autem David Dominum: Si ascendam contra Philisthaeos, et tradas eos in manus meas? Qui respondit: Non ascendas contra eos, sed gyra post tergum eorum et venies ad eos ex adverso pyrorum 24 [c]et, cum audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc inibis proelium, [d]quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam ut percutiat castra Philisthiim. 25 Fecit itaque David sicut praeceperat ei Dominus et percussit Philisthiim de [e]Gabaa usque dum venias [f]Gezer.

6 Congregavit autem rursum David omnes electos ex Israël triginta milia. 2 [a]Surrexitque David et abiit et universus populus qui erat cum eo de [b]viris Iuda, ut [c]adducerent arcam Dei, super quam invocatum est nomen Domini exercituum [d]sedentis in cherubim super eam. 3 Et imposuerunt arcam Dei super [e]plaustrum novum tuleruntque eam de domo [f]Abinadab, qui erat in Gabaa; Oza autem et Ahio filii Abinadab minabant plaustrum novum. 4 Cumque tulissent eam de domo [f]Abinadab, qui erat in Gabaa custodiens arcam Dei, Ahio praecedebat arcam. 5 David autem et omnis Israël [g]ludebant coram Domino [h]in omnibus lignis fabrefactis et citharis et lyris et tympanis et sistris et cymbalis.

6 Postquam autem venerunt ad aream [i]Nachon, [j]extendit Oza manum ad arcam Dei et tenuit eam, quoniam calcitrabant boves et declinaverunt eam. 7 Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam et [k]percussit eum super temeritate, [l]qui mortuus est ibi iuxta arcam Dei. 8 Contristatus est autem David, eo quod percussisset Dominus Ozam; et vocatum est nomen loci illius percussio Ozae usque in diem hanc.

9 Et extimuit David Dominum in die illa dicens: Quomodo ingredietur ad me arca Domini? 10 Et noluit divertere ad se arcam Domini in civitatem David; sed divertit eam in domum Obededom gethaei. 11 Et habitavit arca Domini in domo Obededom gethaei tribus mensibus, et [m]benedixit Dominus Obededom et omnem domum eius. 12 Nuntiatumque est regi David quod benedixisset Dominus Obededom et omnia eius propter arcam Dei.

Abiit ergo David et adduxit arcam Dei de domo Obededom [n]in civitatem David cum gaudio. Et erant cum David septem chori et victima vituli. 13 Cumque transcendissent [o]qui portabant arcam Domini sex passus, [p]immolabat bovem et arietem. 14 Et David [q]saltabat totis viribus ante Dominum; porro David erat accinctus [r]ephod lineo. 15 Et David et omnis domus Israël ducebant arcam testamenti Domini in iubilo et in clangore bucinae.

16 Cumque intrasset arca Domini in civitatem David, Michol filia Saul prospiciens per fenestram vidit regem David subsilientem atque saltantem coram Domino et despexit eum in corde suo.

17 Et introduxerunt arcam Domini et imposuerunt eam [s]in loco suo in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David; et [t]obtulit David holocausta et pacifica coram Domino. 18 Cumque complesset offerens holocausta et pacifica, [u]benedixit populo in nomine Domini exercituum 19 et partitus est universae multitudini Israël, tam viro quam mulieri, singulis collyridam panis unam et assaturam bubulae carnis unam et similam frixam oleo. Et [v]abiit omnis populus unusquisque in domum suam.

20 Reversusque est David ut benediceret domui suae. Et egressa Michol filia Saul in occursum David ait: Quam gloriosus fuit hodie rex Israël [x]discooperiens se ante ancillas servorum suorum, et nudatus est quasi si nudetur unus de scurris. 21 Dixitque David ad Michol: Ante Dominum, qui [y]elegit me potius quam patrem tuum et quam omnem domum eius et praecepit mihi ut essem [z]dux super populum Domini in Israël, 22 et ludam et vilior fiam plus quam factus sum et ero humilis in oculis meis et cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo.

23 Igitur Michol filiae Saul [a]non est natus filius usque in diem mortis suae.

7 Factum est autem cum sedisset rex in domo sua, et Dominus dedisset ei [a]requiem undique ab universis inimicis suis, 2dixit ad [b]Na-

b v. 1 Rg 22, 10.

c cf. 4 Rg 7, 6.
d cf. Jd 4, 14.
e Js 15, 57 (?).
f Js 10, 33; 16, 3. — cf. 1 Par 20, 4.
1-11] 1 Par 13, 6-14.
1-12] *LL. in fr. 5 p. D. 5 p.*
a 1 Par 13, 5. [*Pnt.*
b (Js 15, 9, 60).
c 2 Par 1, 4.
d Ex 25, 22; 1 Rg 4, 4; Ps 79, 2.
e cf. 1 Rg 6, 7.

f 1 Rg 7, 1.
g 1 Rg 18, 7.
h cf. Ps 150, 3-5.

i cf. 1 Par 13, 9.
j cf. Nm 4, 15; 1 Par 15, 2.

k cf. 1 Rg 6, 19.
l cf. Nm 4, 15.

m 1 Par 26, 4, 5.
12-19] 1 Par 15, 25- 16, 3.

n cf. 3 Rg 8, 1.

o cf. Nm 4, 15; 7, 9; Js 3, 3; 1 Par 15, 2, 15.
p cf. 3 Rg 8, 5.
q cf. Ex 15, 20; Ps 149, 3; *r* 1 Rg 2, 18. [150, 4.

s cf. 1 Par 15, 1; 2 Par 1, 4; Ps 131, 8.
t cf. 3 Rg 8, 5, 62, 63.

u cf. 3 Rg 8, 14, 55. — v. Nm 6, 24-27.

v 1 Par 16, 43.

x vr. 14, 16. — cf. 1 Rg 19, 24.

y 1 Rg 13, 14; 15, 28.
z v. cp. 5, 2.

a cf. cp. 21, 8.
1-29] 1 Par 17, 1-27.
1] *v. vr. 8.*
a v. Js 11, 23.
b vr. 17; cp. 12, 1; Ecli 47, 1.

per Nathan prohibetur, accepta tamen promissione Dominum ei aedificaturum et stabiliturum domum in aeternum (7, 1-17): de qua re gratias agit (18-29). Nec, omnibus rebus sibi prospere

than prophetam: [c]Videsne quod ego habitem in domo cedrina, et arca Dei posita sit in [d]medio pellium? 3Dixitque Nathan ad regem: [e]Omne, quod est in corde tuo, vade, fac, quia Dominus tecum est.

4 Factum est autem in illa nocte, et ecce sermo Domini ad Nathan dicens: 5 Vade et loquere ad servum meum David: Haec dicit Dominus: [f]Nunquid tu aedificabis mihi domum ad habitandum? 6Neque enim habitavi in domo [g]ex die illa, qua eduxi filios Israël de terra Aegypti usque in diem hanc, sed ambulabam [h]in tabernaculo et in tentorio. 7 Per cuncta loca, [i]quae transivi cum omnibus filiis Israël, nunquid [j]loquens locutus sum ad unam de tribubus Israël, cui praecepi ut [k]pasceret populum meum Israël dicens: Quare non aedificastis mihi domum cedrinam? 8 Et nunc haec dices servo meo David: Haec dicit Dominus exercituum: [l]Ego tuli te de pascuis sequentem greges, [m]ut esses dux super populum meum Israël, 9 et [n]fui tecum in omnibus ubicumque ambulasti et interfeci universos inimicos tuos a facie tua fecique tibi nomen grande iuxta nomen magnorum qui sunt in terra. 10 Et ponam locum populo meo Israël et [o]plantabo eum, et habitabit sub eo et [p]non turbabitur amplius; [q]nec addent filii iniquitatis ut adfligant eum sicut prius, 11 [r]ex die qua constitui iudices super populum meum Israël. Et [s]requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis, praedicitque tibi Dominus [t]quod domum faciat tibi Dominus. 12 [u]Cumque completi fuerint dies tui, et [v]dormieris cum patribus tuis. [x]suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, et [y]firmabo regnum eius. 13 [z]Ipse aedificabit domum nomini meo, et [a]stabiliam thronum regni eius usque in sempiternum. 14 [b]Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium. Qui [c]si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum et in plagis filiorum hominum. 15 [d]Misericordiam autem meam non auferam ab eo, [e]sicut abstuli a Saul, quem amovi a facie mea. 16 [f]Et fidelis erit domus tua et regnum tuum usque in aeternum ante faciem tuam, et [g]tronus tuus erit firmus iugiter. 17 Secundum omnia verba haec et iuxta universam visionem istam sic locutus est Nathan ad David.

18 Ingressus est autem rex David et sedit coram Domino et dixit: [h]Quis ego sum, Domine Deus, et quae domus mea, quia adduxisti me huc usque? 19 Sed et hoc parum visum est in conspectu tuo, Domine Deus, nisi [i]loquereris etiam de domo servi tui in longinquum: ista est enim lex Adam, Domine Deus. 20 Quid ergo addere poterit adhuc David ut loquatur ad te? [j]Tu enim scis servum tuum, Domine Deus. 21 Propter verbum tuum et secundum cor tuum fecisti omnia magnalia haec, ita ut notum faceres servo tuo. 22 [k]Idcirco magnificatus es, Domine Deus, [l]quia non est similis tui neque est Deus extra te, in omnibus quae audivimus auribus nostris. 23 [m]Quae est autem, ut populus tuus Israël, gens in terra propter quam ivit Deus ut redimeret eam sibi in populum et poneret sibi nomen [n]faceretque eis magnalia et horribilia super terram a facie populi tui, [o]quem redemisti tibi ex Aegypto, gentem et deum eius? 24 [p]Firmasti enim tibi populum tuum Israël in populum sempiternum; et tu, Domine Deus, factus es eis in Deum. 25 Nunc ergo, Domine Deus, verbum, quod locutus es super servum tuum et super domum eius, suscita in sempiternum et fac sicut locutus es, 26 ut magnificetur nomen tuum usque in sempiternum atque dicatur: Dominus exercituum Deus super Israël, et domus servi tui David erit stabilita coram Domino. 27 Quia tu, Domine exercituum Deus Israël, [q]revelasti aurem servi tui dicens: Domum aedificabo tibi; propterea invenit servus tuus cor suum ut oraret te oratione hac. 28 Nunc ergo, Domine Deus, tu es Deus, et [r]verba tua erunt vera; locutus es enim ad servum tuum bona haec. 29 Incipe ergo et benedic domui servi tui, ut sit in sempiternum coram te, quia tu, Domine Deus, locutus es, et [s]benedictione tua benedicetur domus servi tui in sempiternum.

8 Factum est autem post haec, percussit David Philisthiim et humiliavit eos, et tulit David [a]frenum tributi de manu Philisthiim.

2 Et [b]percusit Moab et mensus est eos funiculo coaequans terrae; mensus est autem duos funiculos, unum ad occidendum et unum ad vivificandum; [c]factusque est Moab David serviens sub tributo.

c cp. 5, 11.
d Ex 26, 1.
e 3 Rg 8, 17, 18; 1 Par 22, 7; 28, 2. — cf. Ac 7, 46.
4-17] LL. in fr. 6 p. D. 5 p. Pnt.
f 3 Rg 5, 3; 8, 19; 1 Par 22, 8; 28, 3.
g 3 Rg 8, 16.
h Ex 40, 18, 19, 34.
i Lv 26, 11 ,12; Dt 23, 14.
j cf. 1 Par 17, 6.
k v. cp. 5, 2.
8, 9] R. in D. 3 p. Pnt.
l 1 Rg 16, 11; 1 Par 28, 4; Ps 77, 70.
m cp. 6, 21. — cf. cp. 5, 2.
n cp. 5, 10; 8, 6, 14; 1 Rg 18, 14.
o Ps 43, 3; 79, 9; Jr 24, 6; Am 9, 15.
p 4 Rg 21, 8.
q cf. Ps 88, 23.
r v. Jd 2, 14-16; 1 Rg 12, 9-11.
s vr. 1. — v. Js 11, 23.
t vr. 27; 3 Rg 11, 38. — cf. Ex 1, 21; 1 Rg 2, 35.
u cf. 3 Rg 2, 1.
v 3 Rg 1, 21; 2, 10; Ac 13, 36. — cf. Dt 31, 16.
x 3 Rg 8, 20; Ps 131, 11.
y vr. 16; 2 Par 7, 18.
12, 13] v. vr. 8, 9.
z 3 Rg 5, 3, 5; 6, 1, 12; 8, 19; 1 Par 22, 10; 28, 6.
a vr. 16; Ps 88, 5, 30, 37, 38.
b (all) Heb 1, 5. — 1 Par 22, 10; Ps 88, 27, 28; Lc 1, 32.
c Ps 88, 31-33.
d Pc 88, 4, 34-38.
e 1 Rg 15, 23, 26. — cf. 3 Rg 11, 13, 34.
f cf. Lc 1, 33.
g Heb 1, 8.
h cf. Gn 32, 10; Jb 9, 14.
i vr. 12, 13; 1 Par 17, 17.
j v. Ps 138, 1-5.
k 1 Par 16, 25; 2 Par 2, 5; Ps 85, 10; 95, 4; 134, 5 etc.
l Ex 15, 11; Dt 3, 24; Ps 85, 8; 88, 7, 9; Is 45, 5; Jr 10, 6. — cf. 1 Cor 8, 5, 6 etc.
m Dt 4, 7, 32-34; 33, 29; Ps 147, 20.
n Dt 10, 21.
o Dt 9, 26; 2 Es 1, 10.
p vr. 13, 16, 26; Dt 26, 18.
q cf. Is 50, 5. — v. 1 Rg 9, 15.
r Jo 17, 17. — cf. 3 Rg 8, 26.
s cp. 22, 51; Ps 88, 29, 30.
1-18] 1 Par 18, 1-17; Ps 59, 2.
a cf. 1 Par 18, 1. — v. Ps 31, 9; Pro 26, 3.
b Nm 24, 17 .
c vr. 6, 14. — cf. Ps 59, 10.

3 Et percussit David [d]Adarezer filium Rohob regem [e]Soba, quando profectus est [f]ut dominaretur super fiumen [g]Euphraten. 4 Et, captis David ex parte eius [h]mille septingentis equitibus et viginti milibus peditum, [i]subnervavit omnes iugales curruum, dereliquit autem ex eis centum currus.

5 [j]Venit quoque Syria Damasci ut praesidium ferret Adarezer regi Soba, et percussit David de Syria viginti duo milia virorum, 6 et posuit David praesidium in Syria Damasci, factaque est Syria David [k]serviens sub tributo. [l]Servavitque Dominus David in omnibus ad quaecumque profectus est. 7 Et tulit David [m]arma aurea, quae habebant servi Adarezer, et detulit ea in Ierusalem. 8 Et de Bete et de Beroth civitatibus Adarezer tulit rex David aes multum nimis.

9 Audivit autem Thou rex [n]Emath quod percussisset David omne robur Adarezer, 10 et misit Thou Ioram filium suum ad regem David ut salutaret eum congratulans et gratias agere Deo quod expugnasset Adarezer et percussisset eum: hostis quippe erat Thou Adarezer. Et in manu eius erant vasa aurea et vasa argentea et vasa aerea, 11 [o]quae et ipsa sanctificavit rex David Domino cum argento et auro, quae sanctificaverat de universis gentibus, quas subegerat, 12 de Syria [p]et Moab et [q]filiis Ammon et [r]Philisthiim et [s]Amalec et de manubiis Adarezer filii Rohob regis Soba.

13 Fecit quoque sibi David nomen, cum reverteretur, capta Syria, in [t]valle salinarum, caesis decem et octo milibus. 14 Et [u]posuit in Idumaea custodes statuitque praesidium, et facta est [v]universa Idumaea serviens David. Et servavit Dominus David in omnibus ad quaecumque profectus est.

15 Et regnavit David super omnem Israël. Faciebat quoque David iudicium et iustitiam omni populo suo. 16 Ioab autem filius Sarviae erat super exercitum; porro [x]Iosaphat filius Ahilud erat a commentariis, 17 et [y]Sadoc filius Achitob et Achimelech filius Abiathar erant sacerdotes, et [z]Saraias scriba, 18 [a]Banaias autem filius Ioiadae super [b]Cerethi et Phelethi, filii autem David [c]sacerdotes erant.

9 Et dixit David: Putasne est aliquis qui remanserit de domo Saul, ut [a]faciam cum eo misericordiam propter Ionathan? 2 Erat autem de domo Saul servus nomine [b]Siba. Quem cum vocasset rex ad se, dixit ei: Tune es Siba? Et ille respondit: Ego sum servus tuus. 3 Et ait rex: Nunquid superest aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo, [c]misericordiam Dei? Dixitque Siba regi: [d]Superest filius Ionathae debilis pedibus. 4 Ubi, inquit, est? Et Siba ad regem, Ecce, ait, in domo est [e]Machir filii Ammiel in Lodabar. 5 Misit ergo rex David et tulit eum de domo Machir filii Ammiel de Lodabar. 6 Cum autem venisset [f]Miphiboseth filius Ionathae filii Saul ad David, corruit in faciem suam et adoravit. Dixitque David: Miphiboseth. Qui respondit: Adsum servus tuus. 7 Et ait ei David: Ne timeas, quia faciens faciam in te misericordiam propter Ionathan patrem tuum et restituam tibi omnes agros Saul patris tui, et [g]tu comedes panem in mensa mea semper. 8 Qui adorans eum dixit: Quis ego sum servus tuus, quoniam respexisti super [h]canem mortuum similem mei? 9 Vocavit itaque rex Sibam puerum Saul et dixit ei: Omnia quaecumque fuerunt Saul et universam domum eius dedi filio domini tui. 10 Operare igitur ei terram tu et filii tui et servi tui et inferes filio domini tui cibos ut alatur; Miphiboseth autem filius domini tui [i]comedet semper panem super mensam meam.

Erant autem Sibae [j]quindecim filii et viginti servi. 11 Dixitque Siba ad regem: Sicut iussisti, domine mi rex, servo tuo, sic faciet servus tuus. Et Miphiboseth comedet super mensam meam quasi unus de filiis regis. 12 Habebat autem Miphiboseth filium parvulum nomine [k]Micha; omnis vero cognatio domus Sibae serviebat Miphiboseth. 13 Porro Miphiboseth habitabat in Ierusalem, quia de mensa regis iugiter vescebatur et [l]erat claudus utroque pede.

10 Factum est autem post haec, ut moreretur rex filiorum Ammon, et regnavit Hanon filius eius pro eo. 2 Dixitque David: Faciam misericordiam cum Hanon filio [a]Naas, sicut fecit pater eius mecum misericordiam. [b]Misit ergo David consolans eum per servos suos

d cf. cp. 10, 16, 19.
e cp. 10, 6; 1 Rg 14, 47; 3 Rg 11, 23.
f cp. 10, 16. — cf. Gn 15, 18; Ex 23, 31; 3 Rg 4, 21, 24.
g v. Gn 15, 14.
h cf. 1 Par 18, 4.
i v. Js 11, 6, 9.
j cf. 3 Rg 11, 23-25.

k vr. 2, 14.
l vr. 14.
m cf. 4 Rg 11, 10; 2 Par 23, 9. — cf. Cn 4, 4.

n Rg 8, 65; 4 Rg 14, 28; Is 10, 9; 1 Mc 12, 25. — cf. 2 Par 8, 3(?).
o 3 Rg 7, 51; 1 Par 26, 26.
p vr. 2.
q cp. 10, 14; 12, 30.
r v. cp. 5, 17-25.
s 1 Rg 30, 20.
t 1 Rg 14, 7; Ps 59, 2. — cf. Js 15, 62.
u cf. cp. 22, 48; 4 Rg 8, 20.
v Gn 25, 23; 27, 29, 37, 40; Nm 24, 18.
16-18] cp. 20, 23-26. — cf. 1 Rg 14, 47-51.
x 3 Rg 4, 3.
y 1 Par 24, 3, 6.
z cf. 1 Par 18, 16.

a 3 Rg 4, 4. — cf. cp. 23, 20-23.
b cp. 15, 18; 20, 7, 23; 1 Rg 30, 14; 3 Rg 1, 38, 44.
c cp. 20, 26. — cf. 3 Rg 4, 5.

a 1 Rg 18, 3; 20, 14, 15, 42.
b cp. 16, 1-4; 19, 17, 29.

c 1 Rg 20, 14.
d cp. 4, 4.
e cp. 17, 27.

f cp. 4, 4; 16, 4; 19, 24, 25, 30; 21, 7. — cf. 1 Par 8, 34; 9, 40.

g cp. 19, 28; 3 Rg 2, 7. — cf. 4 Rg 25, 29; Lc 22, 30.
h cp. 16, 9; 1 Rg 24, 15. — cf. 1 Rg 17, 43.

i vr. 7.

j cp. 19, 17.

k 1 Par 8, 34.

l cp. 4, 4. — cf. vr. 3.

1-19] 1 Par 19, 1-19.
a 1 Rg 11, 1.
b cf. cp. 8, 10; 3 Rg 5, 1; 4 Rg 20, 12.

(10, 1, 2). Hic tamen suspicans insidias legatos exprobrat et provocat bellum, in quo, devictis Syris eorumque cum Ammonitis societate dissoluta (3-19), omnia in Dei gloriam cessissent, nisi David, capta

super patris interitu. Cum autem venissent servi David in terram filiorum Ammon, 3 dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum: Putas quod propter honorem patris tui miserit David ad te consolatores? et non ideo ut investigaret et exploraret civitatem et everteret eam misit David servos suos ad te? 4 Tulit itaque Hanon servos David rasitque dimidiam partem barbae eorum et praescidit vestes eorum medias [c]usque ad nates et dimisit eos.

5 Quod cum nuntiatum esset David, misit in occursum eorum, erant enim viri confusi turpiter valde, et mandavit eis David: Manete in Iericho donec crescat barba vestra, et tunc revertimini.

6 Videntes autem filii Ammon, quod iniuriam fecissent David, miserunt et conduxerunt mercede Syrum [d]Rohob et Syrum [e]Soba, viginti milia peditum, et a rege [f]Maacha mille viros et ab [g]Istob duodecim milia virorum. 7 Quod cum audisset David, misit Ioab et omnem exercitum bellatorum. 8 Egressi sunt ergo filii Ammon et direxerunt aciem ante ipsum introitum portae; Syrus autem Soba et Rohob et Istob et Maacha seorsum erant in campo. 9 Videns igitur Ioab, quod praeparatum esset adversum se proelium et ex adverso et post tergum, elegit ex omnibus electis Israël et instruxit aciem contra Syrum; 10 reliquam autem partem populi tradidit Abisai fratri suo, qui direxit aciem adversus filios Ammon. 11 Et ait Ioab: Si praevaluerint adversum me Syri, eris mihi in adiutorium; si autem filii Ammon praevaluerint adversum te, auxiliabor tibi. 12 [h]Esto vir fortis, et [i]pugnemus pro populo nostro et civitate Dei nostri; [j]Dominus autem faciet quod bonum est in conspectu suo.

13 Iniit itaque Ioab et populus, qui erat cum eo, certamen contra Syros; qui statim fugerunt a facies eius. 14 Filii autem Ammon videntes quia fugissent Syri fugerunt et ipsi a facie Abisai et ingressi sunt civitatem. Reversusque est Ioab a filiis Ammon et venit Ierusalem.

15 Videntes igitur Syri quoniam corruissent coram Israël, congregati sunt pariter; 16 misitque Adarezer et eduxit Syros, qui erant [k]trans fluvium et adduxit eorum exercitum; [l]Sobach autem [m]magister militiae Adarezer erat princeps eorum. 17 Quod cum nuntiatum esset David, contraxit omnem Israëlem et transivit Iordanem venitque in Helam. Et direxerunt aciem Syri ex adverso David et pugnaverunt contra eum; 18 fugeruntque Syri a facie Israël, et occidit David de Syris [n]septingentos currus et quadraginta milia equitum et Sobach principem militiae percussit, qui statim mortuus est. 19 Videntes autem universi reges, qui erant in praesidio Adarezer, se victos esse ab Israël expaverunt et fugerunt quinquaginta et octo milia coram Israël. Et fecerunt pacem cum Israël et [o]servierunt eis, timueruntque Syri auxilium praebere ultra filiis Ammon.

11 Factum est autem [a]vertente anno, eo tempore quo solent reges ad bella procedere, misit David Ioab et servos suos cum eo et universum Israël, et vastaverunt filios Ammon et obsederunt [b]Rabba; David autem remansit in Ierusalem.

2 Dum haec agerentur, accidit ut surgeret David de strato suo post meridiem et deambularet in [c]solario domus regiae [d]viditque mulierem se lavantem ex adverso super solarium suum; erat autem mulier pulchra valde. 3 Misit ergo rex et requisivit quae esset mulier; nuntiatumque est ei quod ipsa esset [e]Bethsabee filia Eliam uxor [f]Uriae hethaei. 4 Missis itaque David nuntiis, tulit eam; quae cum ingressa esset ad illum, dormivit cum ea, statimque [g]sanctificata est ab immunditia sua 5 et reversa est in domum suam, concepto fetu, mittensque nuntiavit David et ait: Concepi.

6 Misit autem David ad Ioab dicens: Mitte ad me Uriam hethaeum. Misitque Ioab Uriam ad David. 7 Et venit Urias ad David. Quaesivitque David quam recte ageret Ioab et populus, et quo modo administraretur bellum. 8 Et dixit David ad Uriam: Vade in domum tuam et [h]lava pedes tuos. Et egressus est Urias de domo regis, secutusque est eum cibus regius. 9 Dormivit autem Urias ante portam domus regiae cum aliis servis domini sui et non descendit ad domum suam. 10 Nuntiatumque est David a dicentibus: Non ivit Urias in domum

c cf. Is 20, 4.

d Nm 13, 22; Jd 18, 28.
e cp. 8, 3, 5; 1 Rg 14, 47.
f cf. Js 13, 11, 13.
g cf. Jd 11, 3, 5.

h v. Dt 31, 6.
i 1 Rg 4, 9. — cf. 1 Mc 3, 43; 1 Cr 16, 13.
j 1 Rg 3, 18.

k v. cp. 8, 3.
l cf. 1 Par 19, 16.
m Gn 37, 36; 1 Rg 12, 9. — cf. vr. 18; 1 Rg 14, 50.

n cf. 1 Par 19, 18.

o cp. 8, 6.

1-17] LL. in sb. p. D. 5 p. Pnt.
a 3 Rg 20, 22, 26; 1 Par 20, 1; 2 Par 36, 10.
b cp. 12, 26; 17, 27; Dt 3, 11.

c v. 1 Rg 9, 25.
*2] * cf. Catech. R. III 7, 10; IV 15, 7.*
d cf. Mi 5, 28, 29.
e cf. 1 Par 3, 5.
f cp. 23, 39. — v. Gn 10, 15; 23, 3.
g Lv 15, 18.

h v. Gn 18, 4.

suam. Et ait David ad Uriam: Nunquid non de via venisti? quare non descendisti in domum tuam? 11 Et ait Urias ad David: [i]Arca Dei et Israël et Iuda habitant in papilionibus, et dominus meus Ioab et [j]servi domini mei super faciem terrae manent; et ego ingrediar domum meam, ut comedam et bibam et dormiam cum uxore mea? Per salutem tuam et [k]per salutem animae tuae non faciam rem hanc. 12 Ait ergo David ad Uriam: Mane hic etiam hodie, et cras dimittam te. Mansit Urias in Ierusalem in die illa et altera. 13 Et vocavit eum David ut comederet coram se et biberet et [l]inebriavit eum; qui egressus vespere dormivit in strato suo cum servis domini sui et in domum suam non descendit.

14 Factum est ergo mane, et [m]scripsit David epistulam ad Ioab misitque per manum Uriae 15 scribens in epistula: Ponite Uriam ex adverso belli, ubi fortissimum est proelium, et derelinquite eum [n]ut percussus intereat.

16 Igitur cum Ioab obsideret urbem, posuit Uriam in loco ubi sciebat viros esse fortissimos. 17 Egressique viri de civitate bellabant adversum Ioab, et ceciderunt de populo servorum David, et mortuus est etiam Urias hethaeus.

18 Misit itaque Ioab et nuntiavit David omnia verba proelii, 19 praecepitque nuntio dicens: Cum compleveris universos sermones belli ad regem, 20 si eum videris indignari, et dixerit: Quare accessistis ad murum ut proeliaremini? an ignorabatis quod multa desuper ex muro tela mittantur? 21 Quis percussit Abimelech filium [o]Ierobaal? [p]nonne mulier misit super eum fragmen molae de muro et interfecit eum in Thebes? quare iuxta murum accessistis? dices: Etiam servus tuus Urias hethaeus occubuit.

22 Abiit ergo nuntius et venit et narravit David omnia quae ei praeceperat Ioab. 23 Et dixit nuntius ad David: Praevaluerunt adversum nos viri et egressi sunt ad nos in agrum; nos autem, facto impetu, persecuti eos sumus usque ad portam civitatis. 24 Et direxerunt iacula sagittarii ad servos tuos ex muro desuper, mortuique sunt de servis regis; quin etiam servus tuus Urias hethaeus mortuus est. 25 Et dixit David ad nuntium: Haec dices Ioab: non te frangat ista res, varius enim eventus est belli: nunc hunc et nunc illum consumit gladius. Conforta bellatores tuos adversus urbem ut destruas eam et exhortare eos.

26 Audivit autem uxor Uriae quod mortuus esse Urias vir suus et planxit eum. 27 Transacto autem luctu, misit David et introduxit eam in domum suam, et [q]facta est ei uxor peperitque ei filium. Et [r]displicuit verbum hoc, quod fecerat David, coram Domino.

12 Misit ergo Dominus [a]Nathan ad David: Qui cum venisset ad eum, dixit ei: [b]Duo viri erant in civitate una, unus dives et alter pauper. 2 Dives habebat oves et boves plurimos valde; 3 pauper autem nihil habebat omnino praeter ovem unam parvulam, quam emerat et nutrierat, et quae creverat apud eum cum filiis eius simul de pane illius comedens et de calice eius bibens et in sinu illius dormiens; eratque illi sicut filia. 4 Cum autem peregrinus quidam venisset ad divitem, parcens ille sumere de ovibus et de bobus suis, ut exhiberet convivium peregrino illi qui venerat ad se tulit ovem viri pauperis et praeparavit cibos homini qui venerat ad se. 5 Iratus autem indignatione David adversus hominem illum nimis dixit ad Nathan: [c]Vivit Dominus, quoniam [d]filius mortis est vir qui fecit hoc: 6 ovem [e]reddet in quadruplum, eo quod fecerit verbum istud et non pepercerit.

7 Dixit autem Nathan ad David: [f]Tu es ille vir. Haec dicit Dominus Deus Israël: [g]Ego unxi te in regem super Israël et ego erui te de manu Saul 8 et dedi tibi domum domini tui et uxores domini tui in sinu tuo dedique tibi domum Israël et Iuda; et, si parva sunt ista, adiciam tibi multo maiora. 9 [h]Quare ergo contempsisti verbum Domini, [i]ut faceres malum in conspectu meo? [j]Uriam hethaeum percussisti gladio et [k]uxorem illius accepisti in uxorem tibi et interfecisti eum gladio filiorum Ammon. 10 Quamobrem [l]non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eo quod despexeris me et tuleris

i cp. 7, 2, 6. — cf. 1 Rg 4, 4; 14, 18.
j cp. 20, 6; 3 Rg 1, 33.
k v. 1 Rg 1, 26.
l cf. Gn 19, 33, 35.
m 1 Rg 21, 8, 9.
15] * *cf. Catech. R. III 7, 9.*
n cp. 12, 9.
o Jd 6, 32; 7, 1. — v. Jd 8, 31.
p Jd 9, 50-54.
q cp. 12, 9.
r 3 Rg 15, 5. — cf. Ex 20, 13, 14; Lv 18, 20.
1-16] *LL. in D. 6 p. Pnt.*
a vr. 7, 13, 15, 25; cp. 7, 2, 4. 17; 3 Rg 1, 10, 22, 34; 4, 5; 1 Par 29, 29; 2 Par 9, 29.
b cf. cp. 14, 5-7; Jd 9, 8-15; 3 Rg 20, 35-41.
c v. Rt 3, 13.
d v. 1 Rg 20, 31; 26, 16.
e cf. Ex 22, 1; Lc 19, 8. — v. vr. 18; cp. 13, 29; 18, 15; 3 Rg 2, 25.
f cf. 3 Rg 20, 40-42.
g 1 Rg 16, 13.
h Nm 15, 31.
i 1 Rg 15, 19.
j cp. 11, 15, 17, — cf. 3 Rg 15, 5.
k cp. 11, 27.
l cp. 13, 28, 29; 18, 14; 3 Rg 2, 25 etc.

(12, 1-14), ut reddat veluti in quadruplum damnatur. Praeter occisionem Adoniae de qua infra (v. 3 Rg 2, 25), puer adulterinus moritur (15-25); post bellum ammoniticum absolutum (26-31) Amnon

uxorem Uriae hethaei ut esset uxor tua. 11 Itaque haec dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, et [m]tollam uxores tuas in oculis tuis et dabo proximo tuo, et [n]dormiet cum uxoribus tuis in oculis solis huius. 12 [o]Tu enim fecisti abscondite, ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël et in conspectu solis.

13 [p]Et dixit David ad Nathan: [q]Peccavi Domino. Dixitque Nathan ad David: [r]Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris. 14 Veruntamen, quoniam [s]blasphemare fecisti inimicos Domini propter verbum hoc, [t]filius, qui natus est tibi, morte morietur. 15 Et reversus est Nathan in domum suam.

Percussit quoque Dominus parvulum, quem pepererat uxor Uriae David, et desperatus est. 16 Deprecatusque est David Dominum pro parvulo, et [u]ieiunavit David ieiunio et ingressus seorsum [v]iacuit super terram. 17 Venerunt autem seniores domus eius cogentes eum ut surgeret de terra; [x]qui noluit nec comedit cum eis cibum. 18 Accidit autem die septima ut moreretur infans. Timueruntque servi David nuntiare ei quod mortuus esset parvulus; dixerunt enim: Ecce cum parvulus adhuc viveret, loquebamur ad eum, et non audiebat vocem nostram; quanto magis, si dixerimus: Mortuus est puer, se adfliget. 19 Cum ergo David vidisset servos suos mussitantes, intellexit quod mortuus esset infantulus; dixitque ad servos suos: Num mortuus est puer? Qui responderunt ei: Mortuus est. 20 Surrexit ergo David de terra et [y]lotus unctusque est; [z]cumque mutasset vestem, ingressus est domum Domini et [a]adoravit et venit in domum suam petivitque ut ponerent ei panem et comedit. 21 Dixerunt autem ei servi sui: Quis est sermo quem fecisti? propter infantem, cum adhuc viveret, ieiunasti et flebas; mortuo autem puero, surrexisti et comedisti panem. 22 Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viveret, ieiunavi et flevi; dicebam enim: [b]Quis scit si forte donet eum mihi Dominus, et vivat infans? 23 Nunc autem, quia mortuus est, quare ieiunem? nunquid potero revocare eum amplius? [c]Ego vadam magis ad eum; [d]ille vero non revertetur ad me.

24 Et consolatus est David Bethsabee uxorem suam ingressusque ad eam dormivit cum ea. [e]Quae genuit filium et vocavit nomen eius [f]Salomon. Et Dominus dilexit eum. 25 Misitque in manu Nathan prophetae et vocavit nomen eius amabilis Domino, eo quod diligeret eum Dominus.

26 Igitur [g]pugnabat Ioab contra [h]Rabbath filiorum Ammon et expugnabat urbem regiam. 27 Misitque Ioab nuntios ad David dicens: Dimicavi adversum Rabbath, et capienda est urbs aquarum; 28 nunc igitur congrega reliquam partem populi et obside civitatem et cape eam; ne, cum a me vastata fuerit urbs, nomini meo adscribatur victoria.

29 Congregavit itaque David omnem populum et profectus est adversum Rabbath; cumque dimicasset, cepit eam. 30 Et tulit diadema regis eorum de capite eius, pondo auri talentum, habens gemmas pretiosissimas; et impositum est super caput David. Sed et praedam civitatis asportavit multam valde. 31 Populum quoque eius adducens serravit et [i]circumegit super eos ferrata carpenta; divisitque cultris et traduxit in typo laterum. Sic fecit universis civitatibus filiorum Ammon. Et reversus est David et omnis exercitus in Ierusalem.

13 Factum est autem post haec ut [a]Absalom filii David sororem speciosissimam, vocabulo [b]Thamar, adamaret Amnon filius David, 2 et deperiret eam valde, ita ut propter amorem eius aegrotaret, quia, cum esset virgo, difficile ei videbatur ut quippiam inhoneste ageret cum ea. 3 Erat autem Amnon amicus, nomine Ionadab filius [c]Semmaa fratris David, vir prudens valde. 4 Qui dixit ad eum: Quare sic attenuaris macie, filii regis, per singulos dies? cur non indicas mihi? Dixitque ei Amnon: Thamar sororem fratris mei Absalom amo. 5 Cui respondit Ionadab: Cuba super lectum tuum et languorem simula; cumque venerit pater tuus ut visitet te, dic ei: Veniat, oro, Thamar soror mea, ut det mihi cibum et faciat pulmentum ut comedam de manu eius. 6 Accubuit itaque Amnon et quasi aegrotare coepit; cumque venisset rex ad visitandum eum, ait Amnon ad regem: Veniat, obsecro, Thamar soror mea, ut [d]faciat in oculis meis duas

m cf. Jb 31, 9, 10.
n cp. 16, 22.
o cf. Mt 10, 26; 1 Tm 5, 25.

13] * *cf. Catech. R. II 5, 29.*
p cf. 1 Rg 15, 24.
q cp. 24, 10; Ps 31, 5; 50, 6. — cf. 1 Rg 15, 24.
r Ps 31, 1; Mic 7, 18; Zc 3, 4; Ecli 47, 13.
s Is 52, 5. — cf. Ez 36, 20, 23; Rm 2, 24.
t cp. 11, 27. — cf. Sap 3, 16; 4, 3, 5.
u cf. 3 Rg 21, 27.
v cp. 13, 31.
x cf. cp. 3, 35.
18] * *cf. Catech. R. II 5, 65.*

y Rt 3, 3.
z cf. Gn 41, 14.
a Jb 1, 20.

b cf. Jl 2, 14; Jn 3, 9.

c cf. Gn 37, 35.
d Jb 7, 8-10.

e Mt 1, 6.
f 1 Par 22, 9.

26-31] 1 Par 20, 1-3.
g cp. 11, 1.
h cp. 17, 27; Dt 3, 11; Jr 49, 2.

i cf. Is 25, 10.

a cp. 3, 2, 3; 1 Par 3, 2.
b 1 Par 3, 9.

c 1 Par 2, 13. — cf. 1 Rg 16, 9; 17, 13.

d Gn 18, 6.

sorbitiunculas, et cibum capiam de manu eius. 7 Misit ergo David ad Thamar in domum dicens: Veni in domum Amnon fratris tui et fac ei pulmentum. 8 Venitque Thamar in domum Amnon fratris sui; ille autem iacebat. Quae tollens farinam commiscuit et liquefaciens in oculis eius coxit sorbitiunculas 9 tollensque quod coxerat effudit et posuit coram eo; et noluit comedere dixitque Amnon: [e]Eicite universos a me. Cumque eiecissent omnes, 10dixit Amnon ad Thamar: Infer cibum in conclave, ut vescar de manu tua. Tulit ergo Thamar sorbitiunculas, quas fecerat, et intulit ad Amnon fratrem suum in conclave. 11 Cumque obtulisset ei cibum, [f]apprehendit eam et ait: Veni, cuba mecum, soror mea. 12 Quae respondit ei: Noli, frater mi, noli [g]opprimere me; [h]neque enim hoc fas est in Israël; noli facere [i]stultitiam hanc. 13 Ego enim ferre non potero opprobrium meum, et tu eris quasi unus de [j]insipientibus in Israël. Quin potius loquere ad regem, et non negabit me tibi. 14 Noluit autem adquiescere precibus eius, sed praevalens viribus oppressit eam et cubavit cum ea.

15 Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis, ita ut maius esset odium, quo oderat eam, amore quo ante dilexerat. Dixitque ei Amnon: Surge et vade. 16 Quae respondit ei: Maius est hoc malum, quod nunc agis adversum me, quam quod ante fecisti, expellens me. Et noluit audire eam; 17 sed vocato puero, qui ministrabat ei, dixit: Eice hanc a me foras et claude ostium post eam. 18 Quae induta erat [k]talari tunica; huiuscemodi enim filiae regis virgines vestibus utebantur. Eiecit itaque eam minister illius foras clausitque fores post eam. 19 Quae [l]adspergens cinerem capiti suo, [m]scissa talari tunica [n]impositisque manibus super caput suum, ibat ingrediens et clamans. 20 Dixit autem ei Absalom frater suus: Nunquid Amnon frater tuus concubuit tecum? Sed nunc, soror, tace: frater tuus est; neque adfligas cor tuum pro hac re. Mansit itaque Thamar contabescens in domo Absalom fratris sui. 21 Cum autem audisset rex David verba haec, contristatus est valde et [o]noluit contristare spiritum Amnon filii sui, quoniam diligebat eum quia primogenitus erat ei. 22 Porro non est locutus Absalom ad Amnon [p]nec malum nec bonum; oderat enim Absalom Amnon, eo quod violasset Thamar sororem suam.

23 Factum est autem post tempus biennii ut [q]tonderentur oves Absalom in Baalhasor, quae est iuxta [r]Ephraim; et vocavit Absalom omnes filios regis 24 venitque ad regem et ait ad eum: Ecce tondentur oves servi tui; veniat, oro, rex cum servis suis ad servum suum. 25 Dixitque rex ad Absalom: Noli, fili mí, noli rogare ut veniamus omnes et gravemus te. Cum autem cogeret eum, et noluisset ire, benedixit ei. 26 Et ait Absalom: Si non vis venire, veniat, obsecro, nobiscum saltem Amnon frater meus. Dixitque ad eum rex: Non est necesse ut vadat tecum. 27 Coëgit itaque Absalom eum et dimisit cum eo Amnon et universos filios regis.

[s]Feceratque Absalom convivium quasi convivium regis. 28 Praeceperat autem Absalom pueris suis dicens: Observate: cum temulentus fuerit Amnon vino, et dixero vobis: [t]Percutite eum et interficite, nolite timere, ego enim sum qui praecipio vobis: [u]roboramini et estote viri fortes. 29 Fecerunt ergo pueri Absalom adversum Amnon sicut praeceperat eis Absalom. Surgentesque omnes filii regis ascenderunt singuli [v]mulas suas et fugerunt.

30 Cumque adhuc pergerent in itinere, fama pervenit ad David dicens: Percussit Absalom omnes filios regis, et non remansit ex eis saltem unus. 31Surrexit itaque rex et [x]scidit vestimenta sua et [y]cecidit super terram, et omnes servi illius, qui adsistebant ei, sciderunt vestimenta sua. 32 Respondens autem [z]Ionadab filius Semmaa fratris David dixit: Ne aestimet dominus meus rex quod omnes pueri filii regis occisi sint; Amnon solus mortuus est, quoniam in ore Absalom erat positus ex die qua oppressit Thamar sororem eius. 33 Nunc ergo [a]ne ponat dominus meus rex super cor suum verbum istud dicens: Omnes filii regis occisi sunt, quoniam Amnon solus mortuus est.

34 [b]Fugit autem Absalom.

Et elevavit puer speculator oculos suos et adspexit, et ecce populus multus veniebat per iter devium ex latere montis. 35 Dixit autem

e cf. Gn 45, 1.

f cf. Gn 39, 7-9.

g Gn 34, 2; Dt 21, 14.
h Lv 18, 9, 11; 20, 17; Dt 27, 22. — cf. Ez 22, 11.
i Gn 34, 7; Jd 19, 23; 20, 6; Jr 29, 33.
j cf. cp. 3, 33.

k Gn 37, 3; Jd 5, 30; Ps 44, 15.

l cf. Ez 27, 30.
m v. cp. 1, 11.
n Jr 2, 37.

21] * *cf. Catech. R. III 5, 22.*
o cf. 1 Rg 2, 29; 3 Rg 1, 6.
22-23] *LL. in fr. 2 p. D. 6 p. Pnt.*
p Gn 24, 50; 31, 24, 29.
q Gn 31, 19; 38, 12, 13; 1 Rg 25, 4, 36.
r 2 Par 13, 19; Jo 11, 54 (?)

s cf. 1 Rg 25, 36.

t cf. Lv 20, 17.
u cp. 2, 7; 1 Rg 4, 9 etc.

v cp. 18, 9; 3 Rg 1, 33.

x v. cp. 1, 11.
y cp. 12, 16.
z vr. 3.

a cp. 19, 19.

b vr. 37, 38.

Absalom. Hic a Gessur, quo post fratricidium perpetratum fugerat (34-39), Ioabo per mulierem quandam thecuitem suadente, revocatus a rege (14, 1-24), et tandem biennio post ad videndum vultum patris

Ionadab ad regem: Ecce filii regis adsunt; iuxta verbum servi tui sic factum est. 30 Cumque cessasset loqui, apparuerunt et filii regis et intrantes levaverunt vocem suam et fleverunt; sed et rex et omnes servi eius fleverunt ploratu magno nimis. 37 [c]Porro Absalom fugiens abiit ad [d]Tholomai filium Ammiud regem [e]Gessur.

Luxit ergo David filium suum cunctis diebus.

38 Absalom autem, cum fugisset et venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis. 39 Cessavitque rex David persequi Absalom, [f]eo quod consolatus esset super Amnon interitu.

14 Intelligens autem Ioab filius Sarviae quod [a]cor regis versum esset ad Absalom 2 misit [b]Thecuam et tulit inde mulierem sapientem dixitque ad eam: Lugere te simula et induere veste lugubri et [c]ne ungaris oleo, ut sis quasi mulier iam plurimo tempore lugens mortuum. 3 Et ingredieris ad regem et loqueris ad eum sermones huiuscemodi. [d]Posuit autem Ioab verba in ore eius. 4 Itaque, cum ingressa fuisset mulier thecuitis ad regem, [e]cecidit coram eo super terram et adoravit et dixit: [f]Serva me, rex. 5 Et ait ad eam rex: Quid causae habes? Quae respondit: [g]Heu, mulier vidua ego sum; mortuus est enim vir meus. 6 Et ancillae tuae erant duo filii, qui rixati sunt adversum se in agro, nullusque erat qui eos prohibere posset, et percussit alter alterum et interfecit eum. 7 Et ecce consurgens universa cognatio adversum ancillam tuam dicit: [h]Trade eum qui percussit fratrem suum, [i]ut occidamus eum pro anima fratris sui quem interfecit et [j]deleamus heredem. Et quaerunt extinguere scintillam meam quae relicta est, ut non supersit viro meo nomen et [k]reliquiae super terram. 8 Et ait rex ad mulierem: Vade in domum tuam, et ego iubebo pro te. 9 Dixitque mulier thecuitis ad regem: [l]In me, domine mi rex, sit iniquitatis et in domum patris mei; rex autem et thronus eius sit innocens. 10 Et ait rex: Qui contradixerit tibi, adduc eum ad me, et ultra non addet ut tangat te. 11 Quae ait: Recordetur rex Domini Dei sui, ut non multiplicentur [m]proximi sanguinis ad ulciscendum, et nequaquam interficiant filium meum. Qui ait: [n]Vivit Dominus, [o]quia non cadet de capillis filii tui super terram.

12 Dixit ergo mulier: Loquatur ancilla tua ad dominum meum regem verbum. Et ait: Loquere. 13 Dixitque mulier: Quare cogitasti huiuscemodi rem contra [p]populum Dei et locutus est rex verbum istud, ut peccet et non reducat [q]eiectum suum? 14 Omnes morimur et [r]quasi aquae dilabimur in terram, quae non revertuntur, [s]nec vult Deus perire animam, sed retractat cogitans [t]ne penitus pereat qui abiectus est. 15 Nunc igitur veni, ut loquar ad dominum meum regem verbum hoc, praesente populo. Et dixit ancilla tua: Loquar ad regem, si quo modo faciat rex verbum ancillae suae, 16 et audivit rex ut liberaret ancillam suam de manu omnium qui volebant [u]de hereditate Dei delere me et filium meum simul. 17 Dicat ergo ancilla tua ut fiat verbum domini mei regis sicut sacrificium. [v]Sicut enim angelus Dei, sic est dominus meus rex, ut nec benedictione nec maledictione moveatur; unde et Dominus Deus tuus est tecum.

18 Et respondens rex dixit ad mulierem: Ne abscondas a me verbum quod te interrogo. Dixitque ei mulier: Loquere, domine mi rex. 19 Et ait rex: Nunquid manus Ioab tecum est in omnibus istis? Respondit mulier et ait: [x]Per salutem animae tuae, domine mi rex, nec ad sinistram nec ad dexteram est ex omnibus his quae locutus est dominus meus rex; servus enim tuus Ioab [y]ipse praecepit mihi et ipse posuit in os ancillae tuae omnia verba haec, 20 ut verterem figuram sermonis huius, servus tuus Ioab praecepit istud; [z]tu autem, domine mi rex, sapiens es sicut habet sapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia super terram.

21 Et ait rex ad Ioab: Ecce placatus feci verbum tuum; vade ergo et revoca puerum Absalom. 22 Cadensque Ioab super faciem suam in terram adoravit et [a]benedixit regi. Et dixit Ioab: Hodie intellexit servus tuus quia inveni gratiam in oculis tuis, domine mi rex; fecisti enim sermonem servi tui.

23 Surrexit ergo Ioab et abiit in [b]Gessur et adduxit Absalom in

c vr. 34.
d cp. 3, 3; 1 Par 3, 2.
e cp. 14, 23, 32; 15, 8.

f Gn 24, 67; 38, 12. — cf. Gn 37, 35.

a cp. 13, 39.
b 2 Par 11, 6; 20, 20; Am 1, 1; 1 Mc 9, 33.
c cf. cp. 12, 20; Rt 3, 3.

d vr. 19. — cf. Ex 4, 15.
4-21] *LL. in fr. 3 p. D. 6 p. Pnt.*
e cp. 1, 2; 1 Rg 20, 41; 25, 23
f 4 Rg 6, 26. [etc.
g v. cp. 12, 1.

h cf. cp. 3, 30; Nm 35, 19.
i Dt 19, 11-13.
j cf. Mt 21, 38; Mr 12, 7; Lc 20, 14.
k cf. Gn 45, 7.

l 1 Rg 25, 24.

m Nm 35, 19, 21; Dt 19, 12.
n v. Rt 3 ,13.
o 1 Rg 14, 45; 3 Rg 1, 52; Lc 21, 18; Ac 27, 34. —cf. Mt 10, 30.

p Jd 20, 2.
q cf. cp. 13, 37, 38.
r Jb 14, 10-12.— cf. 1 Rg 7, 6.
s Ez 18, 32; 33, 11.
t Nm 35, 15, 25, 28.

u v. 1 Rg 20, 19.
v vr. 20; cp. 19, 27; 1 Rg 29, 9. — cf. Zc 12, 8.

18] *Ant. in fs. s. Jo. Nepom.*

x 1 Rg 1, 26.

y vr. 3.
20] * *Catech. R. I 2, 17.*
z vr. 18.

a 3 Rg 8, 66.

b cp. 13, 37.

admissus (25-33), penitus excors et parentis humanitate abutens impiam seditionem machinatur (15, 1-6), eam in Hebron multorum concursu consummat (7-12) patrem paucis tantum ministris et sociis

Ierusalem. 24 Dixit autem rex: Revertatur in domum suam et [c]faciem meam non videat. Reversus est itaque Absalom in domum suam et faciem regis non vidit.

25 Porro sicut Absalom vir non erat pulcher in omni Israël et decorus nimis; [d]a vestigio pedis usque ad verticem non erat in eo ulla macula. 26 Et quando tondebat capillum (semel autem in anno tondebatur, quia gravabat eum [e]caesaries), ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis pondere publico.

27 Nati sunt autem [f]Absalom filii tres et filia una nomine Thamar elegantis formae. 28 Mansitque Absalom in Ierusalem duobus annis et faciem regis non vidit.

29 Misit itaque ad Ioab ut mitteret eum ad regem; qui noluit venire ad eum. Cumque secundo misisset, et ille noluisset venire ad eum, 30 dixit servis suis: Scitis agrum Ioab iuxta agrum meum habentem messem hordei; ite igitur et succendite eum igni. Succenderunt ergo servi Absalom segetem igni. Et venientes servi Ioab, scissis vestibus suis, dixerunt: Succenderunt servi Absalom partem agri igni. 31 Surrexitque Ioab et venit ad Absalom in domum eius et dixit: Quare succenderunt servi tui segetem meam igni? 32 Et respondit Absalom ad Ioab: Misi ad te obsecrans ut venires ad me, et mitterem te ad regem, et diceres ei: Quare veni de [g]Gessur? Melius mihi erat ibi esse. Obsecro ergo ut videam faciem regis; [h]quod, si memor est iniquitatis meae, interficiat me. 33 Ingressus itaque Ioab ad regem nuntiavit ei omnia; vocatusque est Absalom et intravit ad regem et adoravit super faciem terrae coram eo; [i]osculatusque est rex Absalom.

15 Igitur post haec [a]fecit sibi Absalom currus et equites et quinquaginta viros, qui praecederent eum. 2 Et mane consurgens Absalom stabat iuxta [b]introitum portae et omnem virum, qui habebat negotium ut veniret ad regis iudicium, vocabat Absalom ad se et dicebat: De qua civitate es tu? Qui respondens aiebat: Ex una tribu Israël ego sum servus tuus. 3 Respondebatque ei Absalom: Videntur mihi sermones tui boni et iusti; sed non est qui te audiat constitutus a rege. Dicebatque Absalom: 4 [c]Quis me constituat iudicem super terram, ut ad me veniant omnes qui habent negotium, et iuste iudicem? 5 Sed et, cum accederet ad eum homo ut salutaret illum, extendebat manum suam et apprehendens osculabatur eum. 6 Faciebatque hoc omni Israël venienti ad iudicium, ut audiretur a rege, et sollicitabat corda virorum Israël.

7 [d]Post quadraginta autem annos, dixit Absalom ad regem David: Vadam et reddam vota mea, quae vovi Domino, in Hebron. 8 [e]Vovens enim vovit servus tuus, [f]cum esset in Gessur Syriae, dicens: Si reduxerit me Dominus in Ierusalem, sacrificabo Domino. 9 Dixitque ei rex David: [g]Vade in pace. Et surrexit et abiit in Hebron. 10 Misit autem Absalom exploratores in universas tribus Israël dicens: Statim ut audieritis clangorem bucinae, dicite: Regnavit Absalom in Hebron. 11 Porro cum Absalom ierunt ducenti viri de Ierusalem [h]vocati, euntes [i]simplici corde et causam penitus ignorantes. 12 Accersivit quoque Absalom [j]Achitophel gilonitem [l]consiliarium David de civitate sua [m]Gilo. Cumque immolaret victimas, facta est coniuratio valida, populusque concurrens [n]augebatur cum Absalom.

13 Venit igitur nuntius ad David dicens: [o]Toto corde universus Israël sequitur Absalom. 14 Et ait David servis suis qui erant cum eo in Ierusalem: Surgite, [p]fugiamus; neque enim erit nobis effugium a facie Absalom. Festinate egredi, ne forte veniens occupet nos et impellat super nos ruinam et percutiat civitatem in ore gladii. 15 Dixeruntque servi regis ad eum: Omnia, quaecumque praeceperit dominus noster rex, libenter exsequemur servi tui.

16 Egressus est ergo rex et universa domus eius pedibus suis; et dereliquit rex [q]decem mulieres concubinas ad custodiendam domum. 17 Egressusque rex et omnis Israël pedibus suis stetit procul a domo. 18 Et universi servi eius ambulabant iuxta eum, et legiones [r]Cerethi et Phelethi et omnes gethaei pugnatores validi sescenti viri, qui secuti eum fuerant de [s]Geth, pedites praecedebant regem. 19 Dixit

c vr. 32. — v. Est 1, 14.

d Dt 28, 35; Jb 2, 7; Is 1, 6.

e cf. cp. 18, 9.

f cf. cp. 18, 18.

g cp. 13, 38.

h 1 Rg 20, 8.

i Gn 29, 13; 31, 55; 33, 4; Lc 15, 20 etc.

1-10] LL. in fr. 4 p. D. 6 p. Pnt.

a cf. 1 Rg 8, 11; 3 Rg 1, 5.

b v. Rt 4, 1.

c Jd 9, 29 .

d cf. 1 Rg 16, 1.

e Gn 28, 20, 21; 1 Rg 1, 11.

f cp. 13, 38.

g 1 Rg 1, 17.

h cf. 1 Rg 9, 13; 16, 3, 5.

i cf. Gn 20, 5; 3 Rg 22, 34.

*12] * v. cp. 12, 18.*

j vr. 31; cp. 16, 20; 17, 1, 14, 23; 23, 34.

l 1 Par 27, 33. — cf. Ps 40, 10; 54, 13-15.

m Js 15, 51. — cf. cp. 23, 34.

n Ps 3, 2.

o Jd 9, 3.

p cp. 19, 9; Ps 3, 1.

q cp. 16, 21, 22; 20, 3.

r v. cp. 8, 18.

s 1 Rg 27, 2.

comitantibus, fugam arripere cogit (13-37), ipsumque, qui clivum Olivarum ascendens a Semei viro quodam de domo Saul acerbis sed patienter toleratis conviciis vexatur (16, 1-14), maxima iniuria

autem rex ad [t]Ethai gethaeum: Cur venis nobiscum? Revertere et habita cum rege, quia peregrinus es et egressus es de loco tuo. 20 Heri venisti et hodie compelleris nobiscum egredi? [u]Ego autem vadam quo iturus sum; revertere et reduc tecum fratres tuos, et Dominus faciet tecum misericordiam et veritatem, quia ostendisti gratiam et fidem. 21 Et respondit Ethai regi dicens: [v]Vivit Dominus et vivit dominus meus rex, quoniam [x]in quocumque loco fueris, domine mi rex, sive in morte sive in vita, ibi erit servus tuus. 22 Et ait David Ethai: Veni et transi. Et transivit Ethai gethaeus et omnes viri, qui cum eo erant, et reliqua multitudo. 23 Omnesque flebant voce magna, et universus populus transibat; rex quoque transgrediebatur [y]torrentem [z]Cedron, et cunctus populus incedebat contra viam quae respicit [a]ad desertum.

24 Venit autem et [b]Sadoc sacerdos et universi levitae cum eo [c]portantes arcam foederis Dei, et deposuerunt arcam Dei. Et ascendit [d]Abiathar donec expletus esset omnis populus, qui egressus fuerat de civitate. 25 Et dixit rex ad Sadoc: Reporta arcam Dei in urbem. Si invenero gratiam in oculis Domini, [e]reducet me et ostendet mihi eam et [f]tabernaculum suum; 26 si autem dixerit mihi: [g]Non places, praesto sum: [h]faciat quod bonum est coram se. 27 Et dixit rex ad Sadoc sacerdotem: O [i]videns, revertere in civitatem in pace, et Achimaas filius tuus et [j]Ionathas filius Abiathar, [k]duo filii vestri, sint vobiscum. 28 Ecce ego abscondar [l]in campestribus deserti, donec veniat sermo a vobis indicans mihi. 29 Reportaverunt ergo Sadoc et Abiathar arcam Dei in Ierusalem et manserunt ibi.

30 Porro David ascendebat [m]clivum olivarum scandens et [n]flens [o]nudis pedibus incedens et [p]operto capite; sed et omnis populus, qui erat cum eo, operto capite ascendebat plorans. 31 Nuntiatum est autem David quod et Achitophel esset in coniuratione cum Absalom. Dixitque David: [q]Infatua, quaeso, Domine, consilium Achitophel.

32 Cumque ascenderet David summitatem montis, in quo adoraturus erat Dominum, ecce occurrit ei Chusai [r]arachites, [s]scissa veste et terra pleno capite. 33 Et dixit ei David: Si veneris mecum, eris mihi [t]oneri; 34 si autem in civitatem revertaris et dixeris Absalom: Servus tuus sum, rex; [u]sicut fui servus patris tui, sic ero servus tuus, dissipabis consilium Achitophel. 35 Habes autem tecum Sadoc et Abiathar sacerdotes et omne verbum, quodcumque audieris de domo regis, [v]indicabis Sadoc et Abiathar sacerdotibus. 36 Sunt autem cum eis [x]duo filii eorum Achimaas filius Sadoc et Ionathas filius Abiathar, et mittetis per eos ad me omne verbum quod audieritis.

37 Veniente ergo Chusai [y]amico David in civitatem, [z]Absalom quoque ingressus est Ierusalem.

16 Cumque David transisset paululum montis [a]verticem, apparuit [b]Siba puer Miphiboseth in occursum eius cum duobus asinis, qui onerati erant ducentis panibus et [c]centum alligaturis uvae passae et centum massis [d]palatharum et utre vini. 2 Et dixit rex Sibae: Quid sibi volunt haec? Responditque Siba: Asini [e]domesticis regis ut sedeant; panes et palathae ad vescendum pueris tuis; vinum autem [f]ut bibat, si quis defecerit in deserto. 3 Et ait rex: Ubi est filius domini tui? [g]Responditque Siba regi: Remansit in Ierusalem dicens: Hodie restituet mihi domus Israël regnum patris mei. 4 Et ait rex Sibae: Tua sint omnia quae fuerunt Miphiboseth. Dixitque Siba: Oro ut inveniam gratiam coram te, domine mi rex.

5 Venit ergo rex David usque [h]Bahurim, et ecce egrediabatur inde vir de cognatione domus Saul nomine [i]Semei filius Gera; procedebatque egrediens et [j]maledicebat 6 mittebatque lapides contra David et contra universos servos regis David. Omnis autem populus et universi bellatores a dextro et a sinistro latere regis incedebant. 7 Ita autem loquebatur Semei, cum malediceret regi: Egredere, egredere, vir sanguinum et [l]vir Belial: 8 [m]reddidit tibi Dominus universum [n]sanguinem domus Saul, quoniam invasisti regnum pro eo, et dedit Dominus regnum in manu Absalom filii tui; et ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es. 9 Dixit autem Abisai filius Sarviae regi: Quare maledicit [o]canis hic mortuus domino meo regi?

---

t cp. 18, 2.

u cf. 1 Rg 23, 13.

v v. Rt 3, 13.
x cf. Rt 1, 16, 17.

y 3 Rg 2, 37; 15, 13; 4 Rg 28, 4, 6, 12; Jr 31, 40 etc.
z cf. Jo 18, 1.
a cp. 16, 2; 17. 16, 29.
b cp. 8, 17; 20, 25.
c Nm 4, 15. — cf. Js 3, 8; 3 Rg 2, 26.
d 1 Rg 22, 20. [Rg 2,
e Ps 42, 3.
f Ex 15, 13; Jr 25, 30.
g cf. cp. 22, 20; Nm 14, 8; 3 Rg 10, 9; 2 Par 9, 8; Ps 17, 20; 21, 9; Is 62, 4.
h cp. 10, 12; 1 Rg 3, 18; 4 Rg
i v. 1 Rg 9, 9. [20, 18.
j 3 Rg 1, 42.
k cp. 17, 17.
l cp. 17, 16.
m Zc 14, 4; Ac 1, 2. — v. Mt 21, 1.
n cf. Ps 125, 6; Lc 19, 41 etc.
o Is 20, 2-4.
p cp. 19, 4; Est 6, 12; Jr 14, 3, 4. — cf. Ez 24, 17, 22.
q cp. 16, 23; 17, 14, 23.

r Js 16, 2.
s v. Js 7, 6.

t cp. 19, 35.
u cp. 16, 19.

v cp. 17, 15, 16.
x cp. 17, 17.

y cp. 16, 16; 1 Par 27, 33.
z cp. 16, 15.

a cp. 15, 30, 32.
b v. cp. 9, 2-13.
c cf. 1 Rg 25, 18.
d 1 Par 12, 40; Jdt 10, 5, — cf. Mic 7, 1.
e cf. Jd 5, 10; 10, 4.

f vr. 14; cp. 17, 29.
g cf. cp. 19, 26, 27.

5-12] LL. in fr. 6 p. D. 6 p.
h v. cp. 3, 16. [*Pnt.*
i cp. 19, 16. — v. 3 Rg 2, 36-46.
j cp. 19, 21; 3 Rg 2, 8. — cf. Ex 22, 28.

l v. Dt 13, 13.
m Jd 9, 24, 56; 57; 3 Rg 2, 32,
n v. cp. 1, 16. [33.

o cp. 9, 8; 1 Rg 24, 14. — cf. cp. 3, 8.

[p] vadam et amputabo caput eius. 10 Et ait rex: [q]Quid mihi et vobis est, [r]filii Sarviae? [s]Dimittite eum ut maledicat; [t]Dominus enim praecepit ei ut maledicat David, et quis est qui audeat dicere quare sic fecerit?

11 Et ait rex Abisai et universis servis suis: [u]Ecce filius meus, qui egressus est de utero meo, quaerit animam meam; quanto magis nunc filius Iemini. Dimittite eum ut maledicat iuxta praeceptum Domini; 12 si forte respiciat Dominus adflictionem meam et reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna. 13 Ambulabat itaque David et socii eius per viam cum eo; Semei autem per iugum montis ex latere contra illum gradiebatur maledicens et mittens lapides adversum eum terramque spargens. 14 Venit itaque rex et universus populus cum eo lassus, et refocillati sunt ibi.

15 [v]Absalom autem et omnis populus eius ingressi sunt Ierusalem, sed et Achitophel cum eo. 16 Cum autem venisset Chusai arachites amicus David ad Absalom, locutus est ad eum: [w]Salve, rex! salve, rex! 17 Ad quem Absalom, Haec est, inquit, gratia tua ad amicum tuum? [v]Quare non ivisti cum amico tuo? 18 Responditque Chusai ad Absalom: Nequaquam, quia illius ero quem elegit Dominus et omnis hic populus et universus Israël et cum eo manebo. 19 Sed, ut et hoc inferam, cui ego serviturus sum? nonne filio regis? [z]Sicut parui patri tuo, ita parebo et tibi.

20 Dixit autem Absalom ad Achitophel: [a]Inite consilium quid agere debeamus. 21 Et ait Achitophel ad Absalom: Ingredere ad concubinas patris tui, [b]quas dimisit ad custodiendam domum, ut cum audierit omnis Israël quod [c]foedaveris patrem tuum, [d]roborentur tecum manus eorum. 22 Tetenderunt ergo Absalom tabernaculum in [e]solario; [f]ingressusque est ad concubinas patris sui coram universo Israël. 23 Consilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum; sic erat omne consilium Achitophel, et [g]cum esset cum David et cum esset cum Absalom.

17 Dixit ergo Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim milia virorum et consurgens [a]persequar David hac nocte 2 et irruens super eum, quippe qui [b]lassus est et solutis manibus, percutiam eum; cumque fugerit omnis populus, qui cum eo est, [c]percutiam regem desolatum 3 et reducam universum populum, quomodo unus homo reverti solet; unum enim virum tu quaeris, et omnis populus erit in pace. 4 Placuitque sermo eius Absalom et cunctis [d]maioribus natu Israël.

5 Ait autem Absalom: Vocate [e]Chusai arachiten, et audiamus quid etiam ipse dicat. 6 Cumque venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum: Huiuscemodi sermonem locutus est Achitophel: facere debemus an non? quod das consilium? 7 Et dixit Chusai ad Absalom: Non est bonum consilium, quod dedit Achitophel hac vice. 8 Et rursum intulit Chusai: Tu nosti patrem tuum et viros, qui cum eo sunt, esse fortissimos et [f]amaro animo, [g]veluti si ursa, raptis catulis, in saltu saeviat; sed et pater tuus vir bellator est nec morabitur cum populo. 9 Forsitan nunc latitat in foveis aut in uno quo voluerit loco; et, cum ceciderit unus quilibet in principio, audiet quicumque audierit et dicet: Facta est plaga in populo qui sequebatur Absalom, 10 et fortissimus quisque cuius cor est quasi leonis, [h]pavore solvetur; scit enim omnis populus Israël fortem esse patrem tuum, et robustos omnes qui cum eo sunt. 11 Sed hoc mihi videtur rectum esse consilium: congregetur ad te universus Israël a [i]Dan usque Bersabee [j]quasi harena maris innumerabilis; et tu eris in medio eorum; 12 et irruemus super eum in quocumque loco inventus fuerit, et operiemus eum, sicut cadere solet ros super terram, et non relinquemus de viris, qui cum eo sunt, ne unum quidem. 13 Quod si urbem aliquam fuerit ingressus, circumdabit omnis Israël civitati illi funes, et trahemus eam in torrentem, ut non reperiatur ne calculus quidem ex ea. 14 Dixitque Absalom et omnes viri Israël: Melius est consilium Chusai arachitae consilio Achitophel. [k]Domini autem nutu dissipatum est consilium Achitophel utile, ut induceret Dominus super Absalom malum.

p cf. 1 Rg 26, 8. — v. Ex 22, 28.
10] * *cf. Catech. R. III 6, 21.*
q cf. cp. 19, 22; Mt 8, 29; Jo
r v. 1 Rg 26, 6. [2, 4.
s cf. Ps 38, 10; Pro 26, 4.
t cf. Gn 45, 8; Jb 1, 21; Am
u cp. 12, 11. [3, 6.

v cp. 15, 37.

x 1 Rg 10, 24; 3 Rg 1, 25, 39; 4 Rg 11, 12.
y cf. cp. 19, 25.

z cp. 15, 34.

a cf. Jd 20, 7.

b cp. 15, 16; 20, 3.
c cf. Lv 18, 8.
d cp. 2, 7; Zc 8, 9, 13.
e 1 Rg 9, 25.
f cp. 12, 11, 12. — cf. Jl 2, 16.
g cp. 15, 12.

a Ps 70, 11.
b cp. 16, 14. — cf. Dt 25, 18.
c cf. 3 Rg 22, 31.

d vr. 15.

e cp. 16, 16-18.

f 1 Rg 22, 2; 30, 6; Ecli 30, 17.
g Pro 17, 12; Is 59, 11; Os 13, 8.

h v. Js 2, 11.

i v. cp. 3, 10.
j Gn 22, 17; Jd 7, 12; 1 Rg 13, 5.

k v. cp. 15, 31, 34.

favebat (15-21), intelligensque regi transeundi Iordanem et tutum locum petendi temporis spatium dari, suspendio se interimit (22-29). Tunc Absalom Israëlem congregat et contra patrem, qui

l cp. 15, 27, 28, 35, 36.

m cp. 15, 28.
n cp. 20, 19.
o cp. 15, 27, 36.
p Js 15, 7; 18, 19; 3 Rg 1, 9.

q v. cp. 3, 16.
r cf. Js 2, 6.

s vr. 15, 16. — cf. Ps 10, 2, 3.

t cp. 15, 12.
u cf. 4 Rg 20, 1.
v cf. Jb 7, 15; Mt 27, 5.
x (v. Gn 32, 2; Js 13, 26.)
y cp. 19, 13; 20, 9, 12; 3 Rg 2,
z cf. 1 Par 2, 16, 17. [5, 32.
a cf. 1 Par 2, 13, 16.
b cp. 2, 13, 18. — v. 1 Par 2, 16.
c cf. cp. 10, 1, 2.
d cp. 12, 26, 29.
e cp. 9, 4.
f cp. 19, 31, 32; 3 Rg 2, 7. — cf. 1 Es 2, 61; 2 Es 7, 63.

g cp. 16, 2.
h cp. 15, 23.

a Jd 9, 43; 1 Rg 11, 21; 13, 17. — cf. Jb 1, 17.
b cp. 15, 19.
c cp. 21, 17.

d cf. 1 Rg 18, 7.

e cf. 1 Rg 29, 2.
f vr. 12.

6-17] *LL. sb. p. D. 6 p. Pnt.*
g vr. 17. — cf. Js 17, 15, 18.

h cp. 13, 29; 3 Rg 1, 33.

i cf. cp. 14, 26.

15 [l]Et ait Chusai Sadoc et Abiathar sacerdotibus: Hoc et hoc modo consilium dedit Achitophel Absalom et senioribus Israël, et ego tale et tale dedi consilium. 16 Nunc ergo mittite cito et nuntiate David dicentes: [m]Ne moreris nocte hac in compestribus deserti, sed absque dilatione [n]transgredere, ne forte absorbeatur rex et omnis populus qui cum eo est. 17 [o]Ionathas autem et Achimaas stabant iuxta fontem [p]Rogel. Abiit ancilla et nuntiavit eis, et illi profecti sunt ut referrent ad regem David nuntium; non enim poterant videri aut introire civitatem. 18 Vidit autem eos quidam puer et indicavit Absalom. Illi vero concito gradu ingressi sunt domum cuiusdam viri in [q]Bahurim, qui habebat puteum in vestibulo suo, et descenderunt in eum. 19 [r]Tulit autem mulier et expandit velamen super os putei quasi siccans ptisanas,et sic latuit res.

20 Cumque venissent servi Absalom in domum, ad mulierem dixerunt: Ubi est Achimaas et Ionathas? Et respondit eis mulier: Transierunt festinanter, gustata paululum aqua. At hi qui quaerebant, cum non repperissent, reversi sunt in Ierusalem. 21 Cumque abissent, ascenderunt illi de puteo et pergentes nuntiaverunt regi David et dixerunt: [s]Surgite et transite cito fluvium, quoniam huiuscemodi dedit consilium contra vos Achitophel.

22 Surrexit ergo David et omnis populus qui cum eo erat, et transierunt Iordanem donec dilucesceret; et ne unus quidem residuus fuit qui non transisset fluvium.

23 Porro Achitophel videns quod non fuisset factum consilium suum stravit asinum suum surrexitque et abiit in domum suam et [t]in civitatem suam; et, [u]disposita domo sua, [v]suspendio interiit, et sepultus est in sepulcro patris sui.

24 David autem venit in [x]castra et Absalom transivit Iordanem ipse et omnes viri Israël cum eo. 25 [y]Amasam vero constituit Absalom pro Ioab super exercitum. [z]Amasa autem erat filius viri, qui vocabatur Ietra de Iezraheli, qui ingressus est ad Abigail filiam [a]Naas sororem Sarviae, [b]quae fuit mater Ioab. 26 Et castrametatus est Israël cum Absalom in terra Galaad.

27 Cumque venisset David in castra, [c]Sobi filius Naas de [d]Rabbath filiorum Ammon et [e]Machir filius Ammihel de Lodabar et [f]Berzellai galaadites de Rogelim 28 obtulerunt ei stratoria et tapetia et vasa fictilia, frumentum et hordeum et farinam et polentam et fabam et lentem et frixum cicer 29 et mel et butyrum, oves et pingues vitulos, dederuntque David et populo, qui cum eo erat, ad vescendum; suspicati enim sunt populum [g]fame et siti fatigari [h]in deserto.

18 Igitur, considerato David populo suo, constituit super eos tribunos et centuriones, 2 [a]et dedit populi tertiam partem sub manu Ioab et tertiam partem sub manu Abisai filii Sarviae fratris Ioab et tertiam partem sub manu [b]Ethai, qui erat de Geth. Dixitque rex ad populum: Egrediar et ego vobiscum. 3 [c]Et respondit populus: Non exibis. Sive enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit; sive media pars ceciderit e nobis, non satis curabunt, quia tu unus pro [d]decem milibus computaris. Melius est igitur ut sis nobis in urbe praesidio. 4 Ad quos rex ait: Quod vobis videtur rectum hoc faciam. Stetit ergo rex iuxta portam; egrediebaturque populus per turmas suas [e]centeni et milleni. 5 Et praecepit rex Ioab et Abisai et Ethai dicens: Servate mihi puerum Absalom. Et [f]omnis populus audiebat praecipientem regem cunctis principibus pro Absalom.

6 Itaque egressus est populus in campum contra Israël, et factum est proelium in [g]saltu Ephraim. 7 Et caesus est ibi populus Israël ab exercitu David, factaque est plaga magna in die illa viginti millium. 8 Fuit autem ibi proelium dispersum super faciem omnis terrae, et multo plures erant, quos saltus consumpserat de populo, quam hi quos voraverat gladius in die illa.

9 Accidit autem ut occurreret Absalom servis David sedens [h]mulo; cumque ingressus fuisset mulus subter condensam quercum et magnam, adhaesit [i]caput eius quercui et, illo suspenso inter caelum et terram, mulus cui insiderat pertransivit. 10 Vidit autem hoc quispiam,

et nuntiavit Ioab dicens: Vidi Absalom pendere de quercu. 11 Et ait Ioab viro qui nuntiaverat ei: Si vidisti, quare non confodisti eum cum terra et ego dedissem tibi decem argenti siclos et unum balteum? 12 Qui dixit ad Ioab: Si appenderes in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium regis; [j]audientibus enim nobis, praecepit rex tibi et Abisai et Ethai dicens: Custodite mihi puerum Absalom. 13 Sed et si fecissem contra animam meam audacter, nequaquam hoc regem latere potuisset, et tu stares ex adverso. 14 Et ait Ioab: Non sicut tu vis, sed adgrediar eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in manu sua et infixit eas in corde Absalom; cumque adhuc palpitaret haerens in quercu, 15 cucurrerunt decem armigeri Ioab et percutientes interfecerunt eum.

16 Cecinit autem Ioab bucina et retinuit populum, ne persequeretur fugientem Israël, volens parcere multitudini. 17 Et tulerunt Absalom et proiecerunt eum in saltu in foveam grandem et comportaverunt super eum [k]acervum lapidum magnum nimis. Omnis autem Israël [l]fugit in tabernacula sua. 18 Porro Absalom erexerat sibi, cum adhuc viveret, titulum, qui est in [m]valle regis; dixerat enim: [n]Non habeo filium, et hoc erit monimentum nominis mei. Vocavitque titulum nomine suo, et appellatur manus Absalom usque ad hanc diem.

19 [o]Achimaas autem filius Sadoc ait: Curram et nuntiabo regi quia [p]iudicium fecerit ei Dominus de manu inimicorum eius. 20 Ad quem Ioab dixit: Non eris nuntius in hac die, sed nuntiabis in alia; hodie nolo te nuntiare, filius enim regis est mortuus. 21 Et ait Ioab Chusi: Vade et nuntia regi quae viditi. Adoravit Chusi Ioab et cucurrit. 22 Rursus autem Achimaas filius Sadoc dixit ad Ioab: Quid impedit si etiam ego curram post Chusi? Dixitque ei Ioab: Quid vis currere, fili mi? non eris boni nuntii baiulus. 23 Qui respondit: Quid enim si cucurrero? Et ait ei: Curre. Currens ergo Achimaas per viam [q]compendii transivit Chusi.

24 David autem [r]sedebat inter duas portas. [s]Speculator vero, qui erat in fastigio portae super murum, elevans oculos vidit hominem currentem solum 25 et exclamans indicavit regi, dixitque rex: Si solus est, bonus est nuntius in ore eius. Properante autem illo et accedente propius, 26 vidit speculator hominem alterum currentem; et vociferans in culmine ait: Apparet mihi alter homo currens solus. Dixitque rex: Et iste bonus est nuntius. 27 Speculator autem, Contemplor, ait, cursum prioris [t]quasi cursum Achimaas filii Sadoc. Et ait rex: [u]Vir bonus est et nuntium portans bonum venit. 28 Clamans autem Achimaas dixit ad regem: Salve, rex. Et adorans regem coram eo pronus in terram ait: [v]Benedictus Dominus Deus tuus, qui conclusit homines, qui levaverunt manus suas contra dominum meum regem. 29 Et ait rex: [x]Estne pax puero Absalom? Dixitque Achimaas: Vidi tumultum magnum cum mitteret Ioab servus tuus, o rex, me servum tuum; nescio aliud. 30 Ad quem rex, Transi, ait, et sta hic. Cumque ille transisset et staret, 31 apparuit Chusi et veniens ait: Bonum apporto nuntium, domine mi rex; [y]iudicavit enim pro te Dominus hodie de manu omnium, qui surrexerunt contra te.

32 Dixit autem rex ad Chusi: Estne pax puero Absalom? Cui respondens Chusi, [z]Fiant, inquit, sicut puer inimici domini mei regis et universi, qui consurgunt adversus eum in malum. 33 Contristatus itaque rex ascendit cenaculum [a]portae et flevit. Et sic loquebatur vadens: [b]Fili mi Absalom, Absalom fili mi: quis mihi tribuat ut ego moriar pro te, Absalom fili mi, fili mi Absalom?

19 Nuntiatum est autem Ioab quod rex fleret et lugeret filium suum, 2 et versa est victoria in luctum in die illa omni populo; audivit enim populus in die illa dici: Dolet rex super filio suo. 3 Et declinavit populus in die illa ingredi civitatem, quomodo declinare solet populus versus et fugiens de proelio.

4 Porro rex [a]operuit caput suum, et clamabat voce magna: [b]Fili mi Absalom, Absalom fili mi, fili mi. 5 Ingressus ergo Ioab ad regem in domum dixit: Confudisti hodie vultus omnium servorum tuorum, qui salvam fecerunt animam tuam et animam filiorum tuorum et filiarum tuarum et animam uxorum tuarum et animam concubinarum tuarum.

j vr. 5.

14, 15] * *Catech. R. III 5, 20.*

k Js 7, 26; 8, 29.
l cp. 19, 8; 20, 1, 22; 1 Rg 4, 10; 4 Rg 8, 21.
m Gn 14, 17.
n cf. cp. 14, 27.

o cp. 15, 36; 17, 17.
p vr. 31.

q (cf. Dt 34, 3.)

r cp. 19, 8. — cf. 1 Rg 4, 13.
s cf. cp. 13, 34; 4 Rg 9, 17.

t cf. 4 Rg 9, 20.
u cf. 3 Rg 1, 42.

v v. Gn 14, 20.

x cp. 20, 9.

y vr. 19.

z 1 Rg 25, 26.

a vr. 24.
b cp. 19, 4.

a cp. 15, 30.
b cp. 18, 33.

6 Diligis odientes te et odio habes diligentes te, et ostendisti hodie quia non curas de ducibus tuis et de servis tuis; et vere cognovi modo quia, si Absalom viveret, et omnes nos occubuissemus, tunc placeret tibi. 7 Nunc igitur surge et procede et adloquens [c]satisfac servis tuis; iuro enim tibi per Dominum, quod si non exieris, ne unus quidem remansurus sit tecum nocte hac, et peius erit hoc tibi quam omnia mala, quae venerunt super te ab adulescentia tua usque in praesens.

8 Surrexit ergo rex et [d]sedit in porta, et omni populo nuntiatum est quod rex sederet in porta, venitque universa multitudo coram rege. Israël autem [e]fugit in tabernacula sua.

9 Omnis quoque populus certabat in cunctis tribubus Israël dicens: [f]Rex liberavit nos de manu inimicorum nostrorum, [g]ipse salvavit nos de manu Philisthinorum et nunc [h]fugit de terra propter Absalom; 10 Absalom autem, quem unximus super nos, mortuus est in bello. Usquequo siletis et non reducitis regem?

11 Rex vero David misit ad [i]Sadoc et Abiathar sacerdotes dicens: Loquimini ad [j]maiores natu Iuda dicentes: Cur venitis novissimi ad reducendum regem in domum suam? (Sermo autem omnis Israël pervenerat ad regem in domo eius.) 12 Fratres mei vos, [k]os meum et caro mea vos; quare novissimi reducitis regem? 13 Et [l]Amasae dicite: Nonne [k]os meum et caro mea es? [m]Haec faciat mihi Deus et haec addat, si non [n]magister militiae fueris coram me omni tempore pro Ioab. 14 Et inclinavit cor omnium virorum Iuda, [o]quasi viri unius, miseruntque ad regem dicentes: Revertere tu et omnes servi tui. 15 Et reversus est rex et venit usque ad Iordanem, et omnis Iuda venit usque in Galgalam, ut occurreret regi et traduceret eum Iordanem.

16 Festinavit autem [p]Semei filius Gera filii Iemini de Bahurim et descendit cum viris Iuda in occursum regis David 17 cum mille viris de Beniamin; et [q]Siba puer de domo Saul et quindecim filii eius ac viginti servi erant cum eo, et irrumpentes Iordanem ante regem 18 transierunt vada ut traducerent domum regis et facerent iuxta iussionem eius.

Semei autem filius Gera prostratus coram rege, cum iam transisset Iordanem, 19 dixit ad eum: [r]Ne reputes mihi, domine mi, iniquitatem neque memineris [s]iniuriarum servi tui in die, qua egressus es, domine mi rex, de Ierusalem, neque ponas, rex, in corde tuo; 20 agnosco enim servus tuus peccatum meum, et idcirco hodie primus veni [t]de omni domo Ioseph descendique in occursum domini mei regis. 21 Respondens vero Abisai filius Sarviae dixit: [u]Nunquid pro his verbis non occidetur Semei, quia [v]maledixit christo Domini? 22 Et ait David: [w]Quid mihi et vobis, filii Sarviae? Cur efficimini mihi hodie in [v]satan? [z]Ergone hodie interficietur vir in Israël? An ignoro hodie me factum regem super Israël? 23 Et ait rex Semei: [a]Non morieris. Iuravitque ei.

24 [b]Miphiboseth quoque filius Saul descendit in occursum regis, illotis pedibus et intonsa barba; vestesque suas non laverat a die qua egressus fuerat rex usque ad diem reversionis eius in pace. 25 Cumque Ierusalem occurrisset regi, dixit ei rex: [c]Quare non venisti mecum, Miphiboseth? 26 Et respondens ait: Domine mi rex, servus meus contempsit me. Dixique ei ego famulus tuus, ut sterneret mihi asinum, et ascendens abirem cum rege: [d]claudus enim sum servus tuus. 27 Insuper et [e]accusavit me servum tuum ad te dominum meum regem. Tu autem, domine mi rex, [f]sicut angelus Dei es, fac quod placitum est tibi. 28 Neque enim fuit domus patris mei [g]nisi morti obnoxia domino meo regi; [h]tu autem posuisti me servum tuum inter convivas mensae tuae; quid ergo habeo iustae querelae? aut quid possum ultra vociferari ad regem? 29 Ait ergo ei rex: Quid ultra loqueris? fixum est quod locutus sum: [i]tu et Siba dividite possessiones. 30 Responditque Miphiboseth regi: Etiam cuncta accipiat, postquam reversus est dominus meus rex pacifice in domum suam.

31 [j]Berzellai quoque galaadites descendens de Rogelim traduxit regem Iordanem paratus etiam ultra fluvium prosequi eum. 32 Erat autem Berzellai galaadites senex valde, id est octogenarius; et [k]ipse

c (cf. Gn 50, 21.)

d cp. 18, 4, 24, 33. — v. Rt 4, 1.
e v. cp. 18, 17.

f v. cp. 8, 1-14.
g cp. 5, 20; 8, 1.
h cp. 15, 14.

i cp. 15, 29.
j 1 Rg 30, 26.

k cp. 5, 1. — cf. Gn 29, 14.
l cp. 17, 25; 20, 10.
m v. Rt 1, 17.
n 3 Rg 2, 32. — cf. cp. 8, 16.
o cf. Jd 20, 1.

p cp .16, 5; 3 Rg 2, 8.

q cp. 9, 2, 10. — v. cp. 16, 1-4.

r cf. 1 Rg 22, 15.
s cp. 16, 5-13.

t cf. cp. 16, 5.

u cf. Ex 22, 28.
v cp. 16, 6.
x cp. 16, 10.
y cf. Mt 16, 23; Mr 8, 32.
z cf. 1 Rg 11, 13.
a cf. 3 Rg 2, 8, 9, 37, 46.
b cp. 9, 6.

c cf. cp. 16, 17.

d cp. 9, 3.
e cp. 16, 3.
f cp. 14, 17, 20; 1 Rg, 29, 9.
g cf. cp. 21, 7.
h cp. 9, 7, 10, 11, 13.

i cf. cp. 9, 7, 9, 10; 16, 4.

j cp. 17, 27; 3 Rg 2, 7.

k v. cp. 17, 28, 29.

praebuit alimenta regi, cum moraretur in castris; fuit quippe vir dives nimis. 33 Dixit itaque rex ad Berzellai: Veni mecum, ut requiescas securus mecum in Ierusalem. 34 Et ait Berzellai ad regem: [i]Quot sunt dies annorum vitae meae, ut ascendam cum rege in Ierusalem? 35 [m]Octogenarius sum hodie. Nunquid vigent sensus mei ad [n]discernendum suave aut amarum? aut delectare potest servum tuum cibus et potus? vel audire possum ultra vocem cantorum atque cantatricum? Quare servus tuus sit [o]oneri domino meo regi? 36 Paululum procedam famulus tuus ab Iordane tecum. Non indigeo hac vicissitudine; 37 sed obsecro ut revertar servus tuus et moriar in civitate mea et [p]sepeliar iuxta sepulcrum patris mei et matris meae. Est autem servus tuus [q]Chamaam; ipse vadat tecum, domine mi rex, et fac ei quidquid tibi bonum videtur. 38 Dixit itaque ei rex: Mecum transeat Chamaam, et ego faciam ei quidquid tibi placuerit, et omne quod petieris a me impetrabis. 39 Cumque transisset universus populus et rex Iordanem, [r]osculatus est rex Berzellai et benedixit ei, et ille reversus est in locum suum. 40 Transivit ergo rex in Galgalam et Chamaam cum eo.

Omnis autem populus Iuda [s]traduxerat regem, et media tantum pars adfuerat de populo Israël. 41 Itaque omnes viri Israël concurrentes ad regem dixerunt ei: Quare te furati sunt fratres nostri viri Iuda et traduxerunt regem et domum eius Iordanem omnesque viros David cum eo?

42 Et respondit omnis vir Iuda ad viros Israël: Quia mihi [t]propior est rex. Cur irasceris super hac re? [u]Nunquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data sunt? 43 Et respondit vir Israël ad viros Iuda et ait: [v]Decem partibus maior ego sum apud regem, magisque ad me pertinet David quam ad te; cur fecisti mihi iniuriam, et non mihi nuntiatum est priori, ut reducerem regem meum? [x]Durius autem responderunt viri Iuda viris Israël.

20 Accidit quoque ut ibi esset [a]vir Belial nomine Seba filius Bochri vir iemineus, et cecinit bucina et ait:

[b]Non est nobis pars in David,
neque hereditas in filio Isai.
[c]Revertere in tabernacula tua, Israël.

2 Et separatus est omnis Israël a David secutusque est Seba filium Bochri, viri autem Iuda adhaeserunt regi suo a Iordane usque Ierusalem.

3 Cumque venisset rex in domum suam in Ierusalem, tulit decem mulieres [d]concubinas, quas dereliquerat ad custodiendam domum, et tradidit eas in custodiam alimenta eis praebens et non est ingressus ad eas, sed erant clausae usque in diem mortis suae in viduitate viventes.

4 Dixit autem rex [e]Amasae: Convoca mihi omnes viros Iuda in diem tertium et tu adesto praesens. 5 Abiit ergo Amasa ut convocaret Iudam et moratus est extra placitum quod ei constituerat rex. 6 Ait autem David ad Abisai: Nunc magis adflicturus est nos Seba filius Bochri, quam Absalom; tolle igitur [f]servos domini tui et persequere eum, ne forte inveniat civitates munitas et effugiat nos. 7 Egressi sunt ergo cum eo viri Ioab, [g]Cerethi quoque et Phelethi et omnes robusti exierunt de Ierusalem ad persequendum Seba filium Bochri.

8 Cumque illi essent iuxta [h]lapidem grandem, qui est in Gabaon, Amasa veniens occurrit eis. Porro Ioab vestitus erat tunica stricta ad mensuram habitus sui, et desuper accinctus gladio dependente usque ad ilia in vagina, qui fabricatus levi motu egredi poterat et percutere. 9 Dixit itaque Ioab ad Amasam: [i]Salve, mi frater. Et tenuit manu dextera mentum Amasae [j]quasi osculans eum. 10 Porro Amasa non observavit gladium quem habebat Ioab, [k]qui percussit eum in latere et effudit intestina eius in terram, nec secundum vulnus apposuit et mortuus est. Ioab autem et Abisai frater eius persecuti sunt Seba filium Bochri. 11 Interea quidam viri, cum stetissent iuxta cadaver Amasae, de sociis Ioab dixerunt: Ecce qui esse voluit pro Ioab comes David. 12 Amasa autem conspersus sanguine iacebat in media via. Vidit hoc quidam vir, quod subsisteret omnis populus ad videndum eum, et amovit Amasam de via in agrum operuitque eum

l Gn 47, 8.
m cf. Ps 89, 10.
n cf. Dt 1, 39; Is 7, 15.
o cp. 15, 33.
p cf. cp. 17, 23; Gn 47, 30; 50, 27; Ex 13, 19.
q 3 Rg 2, 7; Jr 41, 17.
r v. cp. 14, 33.
s vr. 15.
41-43] cf. Jd 8, 1-3.
t vr. 11, 12.
u cf. 1 Rg 22, 7.
v cf. 3 Rg 11, 30, 31.
x Is 9, 21; 11, 13.
a v. Dt 13, 13.
b 3 Rg 12, 16.
c vr. 22; cp. 18, 17; 2 Par 10, 16.
d cp. 15, 16; 16, 21, 22.
e cp. 17, 25; 19, 13.
f cp. 11, 11; 3 Rg 1, 33.
g vr. 23. — v. cp. 8, 18.
h cf. 1 Rg 6, 14.
i Ps 27, 3.
j cf. Mt 26, 49; Mr 14, 45; Lc [22, 47.
k 3 Rg 2, 5.

vestimento, ne subsisterent transeuntes propter eum. 13 Amoto ergo illo de via, transibat omnis vir sequens Ioab ad persequendum Seba filium Bochri.

14 Porro ille transierat per omnes tribus Israël in Abelam et Bethmaacha; omnesque viri electi congregati fuerant ad eum. 15 Venerunt itaque et oppugnabant eum in [l]Abela et in Bethmaacha et [m]circumdederunt munitionibus civitatem, et obsessa est urbs; omnis autem turba, quae erat cum Ioab, moliebatur destruere muros.

16 Et exclamavit mulier sapiens de civitate: Audite, audite: dicite Ioab: Appropinqua huc, et loquar tecum. 17 Qui cum accessisset ad eam, ait illi: Tu es Ioab? Et ille respondit: Ego. Ad quem sic locuta est: Audi sermones ancillae tuae. Qui respondit: Audio. 18 Rursumque illa, Sermo, inquit, dicebatur in veteri proverbio: Qui interrogant interrogent in Abela, et sic perficiebant. 19 Nonne ego sum quae respondeo veritatem in Israël? Et tu quaeris subvertere civitatem et evertere matrem in Israël. Quare [n]praecipitas [o]hereditatem Domini? 20 Respondensque Ioab ait: Absit, absit hoc a me: non praecipito neque demolior: 21 non sic se habet res; sed homo de [p]monte Ephraim, Seba filius Bochri cognomine, levavit manum suam contra regem David: tradite illum solum, et recedemus a civitate. Et ait mulier ad Ioab: Ecce caput eius mittetur ad te per murum. 22 Ingressa est ergo ad omnem populum et [q]locuta est eis sapienter. Qui abscissum caput Seba filii Bochri proiecerunt ad Ioab. Et ille cecinit tuba, et recesserunt ab urbe [r]unusquisque in tabernacula sua; Ioab autem reversus est Ierusalem ad regem.

23 Fuit ergo Ioab super omnem exercitum Israël, Banaias autem filius Ioiadae super Cerethaeos et Phelethaeos, 24 [s]Aduram vero super tributa; porro Iosaphat filius Ahilud a commentariis, 25 Siva autem scriba, [t]Sadoc vero et Abiathar sacerdotes; 26 [u]Ira autem iairites erat sacerdos David.

21 Facta est quoque fames in diebus David tribus annis iugiter. Et [a]consuluit David oraculum Domini, dixitque Dominus: Propter Saul et domum eius sanguinum, quia [b]occidit Gabaonitas. 2 Vocatis ergo Gabaonitis, rex dixit ad eos (porro [c]Gabaonitae non erant de filiis Israël, sed reliquiae Amorrhaeorum. Filii quippe Israël [d]iuraverant eis, et voluit Saul percutere eos zelo, quasi pro filiis Israël et Iuda); 3 dixit ergo David ad Gabaonitas: Quid faciam vobis? et quod erit vestri piaculum, ut benedicatis [e]hereditati Domini?

4 Dixeruntque ei Gabaonitae: Non est nobis super argento et auro quaestio, sed contra Saul et contra domum eius; neque volumus ut interficiatur homo de Israël. Ad quos rex ait: Quid ergo vultis ut faciam vobis? 5 Qui dixerunt regi: Virum, qui attrivit nos et oppressit inique, ita delere debemus, ut ne unus quidem residuus sit de stirpe eius in cunctis finibus Israël. 6 Dentur nobis septem viri de filiis eius, ut [f]crucifigamus eos Domino in [g]Gabaa Saul quondam [h]electi Domini. Et ait rex: Ego dabo. 7 Pepercitque rex Miphiboseth filio Ionathae filii Saul propter [i]iusiurandum Domini, quod fuerat inter David et inter Ionathan filium Saul. 8 Tulit itaque rex duos filios [j]Respha filiae Aia, quos peperit Sauli, Armoni et Miphiboseth et quinque filios [k]Michol filiae Saul, quos genuerat Hadrieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi, 9 et dedit eos in manus Gabaonitarum, qui crucifixerunt eos in monte coram Domino. Et ceciderunt hi septem simul occisi in [l]diebus messis primis, incipiente messione hordei.

10 [m]Tollens autem Respha filia Aia cilicium substravit sibi supra petram ab initio messis donec stillaret aqua super eos de caelo, et non dimisit aves [n]lacerare eos per diem neque bestias per noctem.

11 Et nuntiata sunt David quae fecerat Respha filia Aia concubina Saul. 12 Et abiit David et tulit [o]ossa Saul et ossa Ionathae filii eius a viris Iabes Galaad, [p]qui furati fuerunt ea de platea [q]Bethsan, in qua suspenderant eos Philisthiim, cum interfecissent Saul in Gelboë, 12 et asportavit inde ossa Saul et ossa Ionathae filii eius; et colligentes ossa eorum, qui adfixi fuerant, 14 sepelierunt ea cum ossibus Saul et Ionathae filii eius in terra Beniamin [r]in latere in sepulcro Cis patris eius; feceruntque omnia quae praeceperat rex. Et [s]repropitiatus est Deus terrae post haec.

l cf. 3 Rg 15, 20; 4 Rg 15, 29.
m 4 Rg 19, 32; Is 37, 33; Jr 6, 6; Ez 4, 2; 26, 8.

n cp. 17, 16.
o v. 1 Rg 26, 19.
p v. Js 24, 33.

q vr. 16. — cf. Ec 9, 14, 15.

r v. 1 Rg 4, 10.

23-26] cp. 8, 16-18; 3 Rg 4, 3-6.
s cf. 3 Rg 12, 18.

t cp. 15, 24; 19, 11.
u cf. cp. 23, 38.

a cf. Nm 27, 21.
b cf. 1 Rg 22, 18, 19 (?)
c Js 9, 3.
d Js 9 ,15, 19.

e v. 1 Rg 26, 19.

f cf. Nm 25, 4.
g 1 Rg 10, 26; 11, 4.
h 1 Rg 10, 24.
i 1 Rg 18, 3; 20, 8, 15, 42; 23, 18. — cf. Ex 22, 11; 3 Rg 2, [43.
j cp. 3, 7.
k cf. 1 Rg 18, 19.

l v. Gn 30, 14; Lv 23, 10 ss.; Dt 16, 9 ss.; Rt 1, 22; 1 Rg [12, 17.
m cf. Dt 21, 23.

n cf. 4 Rg 9, 10.

o cf. 1 Rg 31, 13.
p 1 Rg 31, 12.
q Js 17, 11.

r (Js 18, 28).
s cp. 24, 25.

15 Factum est autem rursum proelium Philisthinorum adversum Israël, et descendit David et servi eius cum eo, et pugnabant contra Philisthiim. 16 Deficiente autem David, Iesbibenob, qui fuit de genere [t]Arapha, [u]cuius ferrum hastae trecentas uncias appendebat, et accinctus erat ense novo, nisus est percutere David. 17 Praesidioque ei fuit [v]Abisai filius Sarviae et percussum Philisthaeum interfecit. Tunc iuraverunt viri David dicentes: [w]Iam non egredieris nobiscum in bellum, [v]ne exstinguas lucernam Israël.

18 Secundum quoque bellum fuit in Gob contra Philisthaeos. Tunc percussit [z]Sobochai de [a]Husathi Saph de stirpe [t]Arapha, de genere [b]gigantum.

19 Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philisthaeos, in quo percussit Adeodatus filius saltus polymitarius bethlehemites Goliath gethaeum, [c]cuius hastile hastae erat quasi liciatorium texentium.

20 Quartum bellum fuit in Geth, in quo vir fuit excelsus, qui senos in manibus pedibusque habebat digitos, id est viginti quattuor, et erat de origine [t]Arapha 21 [d]et blasphemavit Israël. Percussit autem eum Ionathan filius Samaa fratris David. 22 Hi quattuor nati sunt de Arapha in Geth et ccciderunt in manu David et servorum eius.

22 Locutus est autem David [a]Domino verba carminis huius in die qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum et de manu Saul, 2 et ait:

[b]Dominus petra mea et robur meum et salvator meus;
3 Deus [c]fortis meus: [d]sperabo in eum;
[e]scutum meum et [f]cornu salutis meae,
[g]elevator meus et refugium meum.
[h]Salvator meus, de iniquitate liberabis me.
4 [i]Laudabilem invocabo Dominum
et ab inimicis meis salvus ero.
5 Quia circumdederunt me [j]contritiones mortis,
torrentes Belial terruerunt me,
6 [k]funes inferni circumdederunt me,
praevenerunt me laquei mortis.
7 [l]In tribulatione mea invocabo Dominum,
et ad Deum meum clamabo,
et exaudiet de [m]templo suo vocem meam,
et clamor meus veniet ad aures eius.
8 [n]Commota est et contremuit terra,
[o]fundamenta montium concussa sunt
et conquassata, quoniam iratus est eis.
9 Ascendit fumus de naribus eius,
et ignis de ore eius vorabit,
[p]carbones succensi sunt ab eo.
10 [q]Inclinavit caelos et descendit,
et [r]caligo sub pedibus eius.
11 Et ascendit super cherubim et volavit
et lapsus est super [s]pennas venti.
12 Posuit [t]tenebras in circuitu suo latibulum,
cribrans aquas de nubibus caelorum;
13 Prae fulgore in conspectu eius
[u]succensi sunt carbones ignis.
14 [v]Tonabit de caelo Dominus,
et Excelsus dabit vocem suam;
15 misit [w]sagittas et dissipavit eos,
fulgur et consumpsit eos;
16 et apparuerunt effusiones maris,
et revelata sunt fundamenta orbis
ab [v]increpatione Domini,
ab [z]inspiratione spiritus furoris eius.
17 [a]Misit de excelso et adsumpsit me,
et extraxit me de [b]aquis multis.
18 Liberavit me ab inimico meo potentissimo
et ab his qui oderant me, quoniam [c]robustiores me erant.

t vr. 18, 20, 22 (. — v. Gn 14, [5).
u cf. 1 Rg 17, 7.
v cp. 23, 18.
x cf. cp. 18, 3.
y cp. 22, 29; 3 Rg 11, 36; 15, 4; 4 Rg 8, 19; 2 Par 21, 7; Ps 131, 17.
18-22] 1 Par 20, 4-8.
z 1 Par 11, 29; 27, 11.
a cp. 23, 27. — cf. 1 Par 4, 4.
b v. vr. 16. — v. Dt 3, 11.
c 1 Rg 17, 7; 1 Par 20, 5.
d 1 Rg 17, 10, 25, 26, 36, 45.
a Ps 17, 1. — cf. Ex 15, 1; Jd 5, 1; 1 Par 16, 7.
2-51] Ps 17, 3-51.
b Dt 32, 4; Jr 16, 19.
c vr. 32, 47.
d (all) Heb 2, 13.
e vr. 31. — cf. Gn 15, 1.
f Lc 1, 69.
g Ps 45, 8 ,12; 58, 10, 17, 18; 61, 3. — cf. Pro 18, 10.
h Ps 13, 7.
i 1 Par 16, 25; Ps 47, 2; 95, 4 etc.
j Ps 59, 4; 114, 3; Jr 10, 19.
k Ps 114, 3; 118, 61. — cf. Jb 36, 8.
l Ps 65, 14; 114, 4; 119, 1. — cf. Jn 2, 2.
m cf. Ps 10, 5.
n Jd 5, 4; Ps 67, 9; 76, 19;
o cf. Jb 26, 11. [96, 4.
p vr. 13.
q Ps 143, 5; Is 64, 5.
r Ex 20, 21; 24, 15, 17; 3 Rg 8, 12; Ps 96, 2.
s Ps 103, 3.
t Jb 36, 29; Ps 96, 2 ss.
u vr. 9.
v Jb 37, 4; Ps 28, 3; Is 30, 30 etc.
x Dt 32, 23; Ps 7, 14; 76, 18; 143, 6; Hab 3, 11.
y Ps 105, 9; Nh 1, 4.
z Ex 15, 8.
a cf. Ps 143, 7.
b Jb 22, 11. — v. Ps 31, 6.
c Ps 141, 7.

auxilii liberatus (8-16) gratias Deo agit (17-20), eumque exaltat, qui iuxta uniuscuiusque meritum retribuens (21-30) regi David favet (31-43) eiusque hostes debellans salutem parat (44-51).

19 Praevenit me in die adflictionis meae
et factus est Dominus firmamentum meum
20 et [d]eduxit me in latitudinem:
liberavit me, quia [e]complacui ei.
21 /Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam
et secundum [g]munditiam manuum mearum reddet mihi;
22 [h]quia custodivi vias Domini
et non egi impie a Deo meo;
23 [i]omnia enim iudicia eius in conspectu meo,
et praecepta eius non amovi a me,
24 et ero [j]perfectus cum eo
et custodiam me ab iniquitate mea.
25 Et restituet mihi Dominus secundum iustitiam meam,
et secundum munditiam manuum mearum in conspectu
26 [k]Cum sancto sanctus eris [oculorum suorum.
et cum robusto perfectus,
27 cum electo electus eris
et cum [l]perverso perverteris.
28 Et [m]populum pauperem salvum facies,
[n]oculisque tuis excelsos humiliabis.
29 [o]Quia tu lucerna mea, Domine,
et tu, Domine, illuminabis tenebras meas.
30 In te enim curram accinctus,
in Deo meo [p]transiliam [q]murum.
31 Deus, [r]immaculata via eius,
[s]eloquium Domini igne examinatum,
[t]scutum est omnium sperantium in se.
32 [u]Quis est Deus praeter Dominum?
et quis fortis praeter Deum nostrum?
33 Deus, qui [v]accinxit me fortitudine
et complanavit [x]perfectam viam meam
34 [y]coaequans pedes meos cervis
et [z]super excelsa mea statuens me,
35 [a]docens manus meas ad proelium
et componens quasi arcum aereum bracchia mea
36 Dedisti mihi clipeum salutis tuae,
et mansuetudo tua multiplicavit me;
37 [b]dilatabis gressus meos subtus me,
et non deficient tali mei;
38 persequar inimicos meos et conteram
et non convertar donec consumam eos;
39 consumam eos et confringam, ut non consurgant:
cadent [c]sub pedibus meis.
40 Accinxisti me fortitudine ad proelium,
incurvasti [d]resistentes mihi subtus me;
41 [e]inimicos meos dedisti mihi dorsum,
odientes me, et disperdam eos.
42 [f]Clamabunt, et non erit qui salvet,
ad Dominum, et [g]non exaudiet eos.
43 Delebo eos ut [h]pulverem terrae,
[i]quasi lutum platearum comminuam eos atque confrin-
44 Salvabis me a [j]contradictionibus populi mei, [gam.
custodies me in [l]caput gentium.
[m]Populus quem ignoro serviet mihi,
45 [n]filii alieni resistent mihi,
auditu auris oboedient mihi;
46 filii alieni defluxerunt
et [o]contrahentur in augustiis suis.
47 Vivit Dominus et benedictus Deus meus,
et exaltabitur [p]Deus fortis [q]salutis meae.
48 Deus, qui das vindictas mihi
et [r]deicis populos sub me,

d Ps 30, 9; 117, 5.
e v. cp. 15, 26; Ps 21, 9.
f 1 Rg 26, 23; 3 Rg 8, 32; Ps 7, 9.
g cf. Ps 23, 4. — v. Jb 22, 30.
h Gn 18, 19; Pro 8, 32.
i Ps 118, 30, 102.
j Dt 18, 13. — cf. Gn 6, 9; 17, 1; Jb 1, 1. — v. 3 Rg 14, 8; 15, 5.
k vr. 21. — cf. Mt 5, 7.
l Lv 26, 23 ss.; Pro 3, 33, 34; Ac 7, 42; Rm 1, 28.
m cf. Ex 3, 7; Ps 71, 12, 13.
n cf. Is 2, 11, 12, 17; Lc 1, 51.
o Jb 29, 3; Ps 26, 1. — cf. Jb 18, 5, 6. — v. cp. 21, 17.
p cf. Is 35, 6.
q v. cp. 5, 6-9.
r Dt 32, 4; Dn 4, 37; Mt 5, 48. — cf. Ap. 15, 3.
s Ps 11, 7; Pro 30, 5.
t vr. 3; Ps 5, 13.
u cf. Ps 85, 8.
v 1 Rg 2, 4; Is 45, 5.
x Jb 22, 3; Ps 100, 2, 6; 118, 1.
y Hab 3, 19. — v. cp. 2, 18.
z Dt 32, 13; 33, 29; Is 58, 14.
a Ps 143, 1.
b Ps 30, 9; Pro 4, 12. — cf. Jb 18, 7. — v. vr. 20.
c cf. Ml 4, 3.
d Ps 43, 6; 58, 2.
e Ex 23, 27; Ps 20, 13.
f v. Jb 27, 9.
g 1 Rg 28, 6; Pro 1, 28. — cf. Is 1, 15; Mic 3, 4.
h 4 Rg 13, 7.
i Is 10, 6; Mic 7, 10; Zc 10, 5. — cf. Dt 28, 13.
j cf. cp. 3, 1; 19, 9, 43; 20, 1.
l cf. Ps 2, 8. — v. cp. 8, 1-14.
m Is 55, 5. — cf. Ps 22, 28.
n Dt 33, 29. — Ps 65, 4; 80, 15.
o Mic 7, 16, 17.
p vr. 3. 32.
q Ps 94, 1.
r Ps 143, 2; Is 45, 1.

49 [s]qui educis me ab inimicis meis
et a resistentibus mihi elevas me;
[t]a viro iniquo liberabis me.

50 [u]Propterea confitebor tibi, Domine, in gentibus
[v]et nomini tuo cantabo
51 [x]magnificans salutes regis sui,
et faciens misericordiam [y]christo suo David
et semini eius [z]in sempiternum.

23 Haec autem sunt verba David novissima:
[a]Dixit David filius Isai,
dixit [b]vir, cui constitutum est de christo Dei Iacob,
egregius psaltes Israël;
2 [c]Spiritus Domini locutus est per me,
et sermo eius per linguam meam.

3 Dixit Deus Israël,
mihi locutus est [d]fortis Israël
dominator hominum, iustus
dominator [e]in timore Dei,
4 [f]sicut lux aurorae, [g]oriente sole,
mane absque nubibus rutilat,
et sicut pluviis germinat herba de terra.

5 [h]Nec tanta est domus mea apud Deum,
ut pactum aeternum iniret mecum
firmum in omnibus atque munitum.
Cuncta enim salus mea et omnis voluntas;
nec est quidquam ex ea quod non germinet.

6 [i]Praevaricatores autem quasi spinae evellentur universi,
quae non tolluntur manibus,
7 et si quis tangere voluerit eas,
armabitur ferro et ligno lanceato,
igneque succensae comburentur usque ad nihilum.

8 Haec nomina fortium David: [j]Sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno. 9 Post hunc Eleazar filius patrui eius [k]ahohites, inter tres fortes, qui erant cum David quando exprobraverunt Philisthiim et congregati sunt illuc in proelium. 10 Cumque ascendissent viri Israël, ipse stetit et percussit Philisthaeos, donec deficeret manus eius et obrigesceret cum gladio; fecitque Dominus salutem magnam in die illa, et populus, qui fugerat, reversus est ad caesorum spolia detrahenda. 11 Et post hunc Semma filius Age [l]de Arari. Et congregati sunt Philisthiim in statione; erat quippe ibi ager lente plenus; cumque fugisset populus a facie Philisthiim, 12 stetit ille in medio agri et tuitus est eum percussitque Philisthaeos, et fecit Dominus salutem magnam.

13 Necnon et ante descenderant tres, qui erant principes inter triginta et venerant tempore messis ad David in [m]speluncam Odollam; castra autem Philisthinorum erant posita in [n]valle gigantum. 14 Et David erat in [o]praesidio; porro [p]statio Philisthinorum tunc erat in Bethlehem. 15 Desideravit ergo David et ait: O si quis mihi daret potum aquae de cisterna, quae est in Bethlehem iuxta portam! 16 Irruperunt ergo tres fortes castra Philisthinorum et hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quae erat iuxta portam, et attulerunt ad David. At ille noluit bibere, sed [q]libavit eam Domino 17 dicens: Propitius sit mihi Dominus ne faciam hoc. [r]Num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, et animarum periculum bibam? Noluit ergo bibere: haec fecerunt tres robustissimi.

18 [s]Abisai quoque frater Ioab filius [t]Sarviae princeps erat de tribus. Ipse est qui levavit hastam suam contra trecentos, quos interfecit. Nominatus in tribus 19 et inter tres nobilior eratque eorum princeps; sed usque ad [u]tres primos non pervenerat. 20 Et [v]Banaias filius Ioiadae viri fortissimi magnorum operum de [x]Cabseel. Ipse percussit

s Ps 58, 2.
t Ps 139, 2.
u (all) Rm 15, 9.
v Ps 65, 4.
x cf. Ps 143, 10.
y cf. 1 Rg 16, 12, 13; Ps 88. 21. — v. Ps 2, 2.
z cp. 7, 12, 13; Ps 88, 30.
a cf. Nm 24, 3, 15.
b cf. cp. 7 ,8, 9; Ps 77, 70, 71.
c cf. Mt 22, 44; 2 Pt 1, 21.
d cp. 22, 3, 32, 47.
e Ex 18, 21; 2 Par 19, 7, 9.
f v. Ps 71, 5, 6.
g cf. Jd 5, 31; Pro 4, 18; Eccli 50, 7; Os 6, 5.
h cp. 7, 15-18; Ps 88, 30; Is 55, 3.
i v. Dt 13, 13.
8-39] 1 Par 11, 10-47.
j cf. 1 Par 11, 11; 27, 2, 3.
k vr. 27 (. — cf. 1 Par 27, 4).
l vr. 33. — cf. 1 Rg 38, 28.
m v. 1 Rg 22, 1.
n v. cp. 5, 18.
o 1 Rg 22, 4, 5.
p cf. 1 Rg 13, 23.
q cf. 1 Rg 7, 6.
r cf. Lv 17, 10.
s cp. 21, 17.
t cp. 17, 26.
u 1 Par 11, 21.
v cp. 8, 18; 20, 23; 1 Par 27, 5.
x Js 15, 21; 2 Es 11, 25.

ginta nobilioribus (13-23); ad tertium ceteri omnes (24-39).
6. Census populi (24, 1-10) et pestilentia inde secuta (11-15), necnon sacrificium post eius cessationem in area Areunae oblatum (16-25).

duos leones Moab et ipse descendit et percussit leonem in media cisterna in diebus nivis. 21Ipse quoque interfecit virum aegyptium virum dignum spectaculo, habentem in manu hastam. Itaque cum descendisset ad eum in virga, vi extorsit hastam de manu Aegyptii, et interfecit eum hasta sua. 22 Haec fecit Banaias filius Ioiadae, 23 et ipse nominatus inter tres robustos, qui erant inter triginta nobiliores; veruntamen usque ad tres non pervenerat. Fecitque eum sibi David [v]auricularium a secreto.

24 [z]Asaël frater Ioab inter triginta, [a]Elchanan filius patrui eius de Bethlehem, 25 [b]Semma de Harodi, Elica de Harodi, 26 [c]Heles de Phalti, Hira filius Acces de [d]Thecua, 27 Abiezer de [e]Anathoth, Mobonnai de [f]Husathi, 28 Selmon [g]ahohites, Maharai netophathites, 29 Heled filius Baana et ipse [h]netophathites, Ithai filius Ribai de [i]Gabaath filiorum Beniamin, 30 Banaia [j]pharathonites, Heddai de torrente [k]Gaas, 31Abialbon [l]arbathites, Azmaveth de [m]Beromi, 32Eliaba de [n]Salaboni. Filii Iassen Ionathan, 33 [o]Semma de Ororı, Aiam filius Sarar arorites, 34 Eliphelet filius Aasbai filii [p]Machati, [q]Eliam filius [r]Achitophel gelonites, 35Hesrai de [s]Carmelo, Phara de [t]Arbi, 36Igaal filius Nathan de [u]Soba, Bonni de Gadi, 37 Selec de Ammoni, Naharai [v]berothites armiger Ioab filii Sarviae, 38 [x]Ira iethrites, Gareb et ipse iethrites, 39 [y]Urias hethaeus: omnes triginta septem.

24 Et [a]addidit furor Domini irasci contra Israël, commovitque David in eis dicentem: [b]Vade, numera Israël et Iudam. 2 Dixitque rex ad Ioab [c]principem exercitus sui: Perambula omnes tribus Israël [d]a Dan usque Bersabee, et numerate populum, ut sciam numerum eius. 3 Dixitque Ioab regi: [e]Adaugeat Dominus Deus tuus ad populum tuum quantus nunc est, iterumque centuplicet in conspectu domini mei regis; sed quid sibi dominus meus rex vult in re huiuscemodi? 4 Obtinuit autem sermo regis verba Ioab et principum exercitus; egressusque est Ioab et principes militum a facie regis, ut numerarent populum Israël. 5 Cumque pertransissent Iordanem, venerunt in [f]Aroër ad dexteram urbis quae est in valle Gad, 6 et per [g]Iazer transierunt in Galaad et in terram inferiorem Hodsi, et venerunt in [h]Dan silvestria. Circumeuntesque iuxta [i]Sidonem 7transierunt prope [j]moenia Tyri et omnem terram [k]Hevaei et Chananaei veneruntque ad meridiem Iuda in Bersabee; 8 et, [l]lustrata universa terra, adfuerunt post novem menses et viginti dies in Ierusalem.

9 [m]Dedit ergo Ioab numerum descriptionis populi regi; et inventa sunt de Israël [n]octingenta milia virorum fortium, [o]qui educerent gladium, et de Iuda quingenta milia pugnatorum.

10 [p]Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus; et dixit David ad Dominum: [q]Peccavi valde in hoc facto, sed precor Domine ut transferas iniquitatem servi tui, quia [r]stulte egi nimis. 11 Surrexit itaque David mane, et sermo Domini factus est ad [s]Gad prophetam et [t]videntem David dicens: 12 Vade et loquere ad David: Haec dicit Dominus: Trium tibi datur optio; elige unum quod volueris ex his ut faciam tibi. 13 Cumque venisset Gad ad David, nuntiavit ei dicens: [u]Aut [v]septem annis veniet tibi fames in terra tua, aut tribus mensibus fugies adversarios tuos et illi te persequentur, aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera et vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem. 14 Dixit autem David ad Gad: Coartor nimis; sed [x]melius est ut incidam in manus Domini (quia [y]multae enim misericordiae eius sunt), quam in manus [z]hominum. 15 [a]Immisitque Dominus pestilentiam in Israël de mane usque ad tempus constitutum, et mortui sunt ex populo [b]a Dan usque ad Bersabee septuaginta milia virorum.

16 Cumque extendisset manum suam [c]angelus Domini super Ierusalem ut [d]disperderet eam, misertus est Dominus super adflictione et ait angelo percutienti populum: Sufficit: nunc contine manum tuam. Erat autem angelus Domini iuxta aream [e]Areuna iebusaei. 17 Dixitque David ad Dominum, cum vidisset angelum caedentem populum: [f]Ego sum qui peccavi, ego inique egi; isti, qui oves sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me et contra domum patris mei.

---

y 1 Rg 22, 14.
z cp. 2, 18; 1 Par 27, 7.
a (cp. 21, 19).
b cf. 1 Par 27, 8.
c 1 Par 27, 9, 10.
d v. cp. 14, 2.
e Js 21, 18.
f cp. 21, 18.
g vr. 9.
h 4 Rg 25, 23; 1 Es 2, 22; 2 Es
i Js 18, 28; Jd 19, 14. [7, 26.
j Jd 12, 13, 15; 1 Par 27, 14;
1 Mc 9, 50.
k Js 24, 30; Jd 2, 9.
l Js 15, 61; 18, 22.
m cf. cp. 3, 16.
n Js 19, 42.
o vr. 11.
p cp. 10, 6, 8.
q cp. 11, 3.
r cp. 15, 12.
s Js 15, 55; 1 Rg 25, 2.
t Js 15, 52.
u cp. 8, 3.
v cp. 4, 2.
x 1 Rg 30, 27. — cf. cp. 20,
26; 1 Par 2, 53.
y cp. 11, 3, 6.

1-25] 1 Par 21, 1-28.
a cf. 1 Par 21, 1.
b cf. 1 Par 27, 23, 24.
c cp. 2, 8; 3 Rg 2, 32. — v.
Gn 21, 22.
d vr. 15. — v. cp. 3, 10.
e Dt 1, 11.

f Dt 2, 36; Js 13, 8, 16.
g Nm 21, 32; 32, 1, 3.
h Jd 18, 29 (?).
i Js 19, 28; Jd 18, 28.
j cf. Js 19, 29.
k Js 11, 3; Jd 3, 3.
l cf. Js 18, 9.

m cf. 1 Par 27, 24.
n cf. 2 Par 13, 3.
o Jd 8, 10.
p 1 Rg 24, 6.
q cp. 12, 13. — cf. Ex 30, 12.
r v. 1 Rg 13, 13.

s v. 1 Rg 22, 5.
t v. 1 Rg 9, 9.

u Jr 24, 10; 29, 17; Ez 6, 12.
v cf. 1 Par 21, 12.

x Dn 13, 23.
y 1 Par 21, 13; Ecli 2, 22. —
cf. Heb 10, 31.
z Ps 118, 156.

a 1 Par 27, 24.
15-25] L. in Mis. pro vitanda
b vr. 2. [*mortal.*
c 4 Rg 19, 35; 2 Par 32, 21;
Is 37, 36; Ac 12, 23.
16 b] v. Jdt 9, 18.
d Ex 12, 13, 23.
e cf. 2 Par 3, 1.
17 b] v. vr. 16.
f cf. Nm 16, 22.

18 Venit autem Gad ad David in die illa et dixit ei: Ascende et constitue altare Domino in area Areuna iebusaei. 19 Et ascendit David iuxta sermonem Gad, quem praeceperat ei Dominus. 20 Conspiciensque Areuna animadvertit regem et servos eius transire ad se; 21 et egressus adoravit regem prono vultu in terram et ait: [g]Quid causae est ut veniat dominus meus rex ad servum suum? Cui David ait: Ut emam a te aream et aedificem altare Domino, et cesset interfectio, quae grassatur in populo. 22 Et ait Areuna ad David: Accipiat et offerat dominus meus rex, sicut placet ei: habes boves in holocaustum et [h]plaustrum et iuga boum in usum lignorum. 23 Omnia dedit Areuna rex regi. Dixitque Areuna ad regem: Dominus Deus tuus [i]suscipiat votum tuum. 24 Cui respondens rex ait: Nequaquam ut vis; sed emam pretio a te et non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo David aream et boves argenti siclis quinquaginta. 25 Et aedificavit ibi David altare Domino et obtulit holocausta et pacifica. Et [j]propitiatus est Dominus terrae, et cohibita est plaga ab Israël.

19-25] cf. Gn 23, 3-18.

g Nm 16, 48, 50. — cf. Lc 1, 43.

h 3 Rg 19, 21. — cf. 1 Rg 6, 14.

i Dt 33, 11. — cf. Ps 19, 4.

j cp. 21, 14.

LIBER REGUM TERTIUS

SECUNDUM HEBRAEOS "PRIMUS MALACHIM,,

LIBER III REGUM
1, 1-16

1-15] *LL. in D. 7 p. Pnt.*

Et rex David senuerat habebatque aetatis plurimos dies: cumque operiretur vestibus, non calefiebat. 2 Dixerunt ergo ei servi sui: Quaeramus domino nostro regi adulescentulam virginem, et stet coram rege et foveat eum dormiatque in sinu suo et calefaciat dominum nostrum regem. 3 Quaesierunt igitur adulescentulam speciosam in omnibus finibus Israël et invenerunt Abisag [a]sunamitidem et adduxerunt eam ad regem. 4 Erat autem puella pulchra nimis dormiebatque cum rege et ministrabat ei; rex vero non cognovit eam.

5 [b]Adonias autem filius Haggith elevabatur dicens: Ego regnabo. [c]Fecitque sibi currus et equites et quinquaginta viros, qui currerent ante eum. 6 Nec corripuit eum pater suus aliquando dicens: Quare hoc fecisti? Erat autem et ipse pulcher valde, [d]secundus natu post Absalom. 7 Et sermo ei cum [e]Ioab filio Sarviae et cum [f]Abiathar sacerdote, qui adiuvabant partes Adoniae. 8 Sadoc vero sacerdos et [g]Banaias filius Ioiadae et [h]Nathan propheta et [i]Semei et Rei et [j]robur exercitus David non erat cum Adonia. 9 Immolatis ergo Adonias arietibus et vitulis et universis pinguibus iuxta lapidem Zoheleth, qui erat vicinus [k]fonti Rogel, vocavit universos fratres suos filios regis et omnes viros Iuda servos regis. 10 Nathan autem prophetam et Banaiam et robustos quosque et [l]Salomonem fratrem suum non vocavit.

11 Dixit itaque Nathan ad Bethsabee matrem Salomonis: Num audisti quod regnaverit Adonias filius Haggith, et dominus noster David hoc ignorat? 12 Nunc ergo veni, accipe consilium a me et salva animam tuam filiique tui Salomonis. 13 Vade et ingredere ad regem David et dic ei: Nonne tu, domine mi rex, iurasti mihi ancillae tuae dicens: [m]Salomon filius tuus regnabit post me et ipse sedebit in solio meo? Quare ergo regnat Adonias? 14 Et, adhuc ibi te loquente cum rege, ego veniam post te et complebo sermones tuos.

15 Ingressa est itaque Bethsabee ad regem in cubiculum. Rex autem senuerat nimis, et Abisag sunamitis ministrabat ei. 16 Inclinavit se Bethsabee et adoravit regem. Ad quam rex, Quid tibi, inquit,

a Js 19, 18; 4 Rg 4, 12. — cf. Cn 6, 12; 7, 1.

b 2 Rg 3, 4.
c 2 Rg 15, 1.

d 2 Rg 3, 3, 4; 1 Par 3, 2.
e 2 Rg 2, 13, 18.
f 2 Rg 20, 25.

g 2 Rg 8, 18.
h 2 Rg 12, 1.
i cp. 4, 18.
j v. 2 Rg 23, 8-39.
k Js 15, 7; 2 Rg 17, 17.

l 2 Rg 12, 24.

m vr. 30. — cf. 1 Par 22, 9.

nitu permotus (11-27) Salomonem Israëlitarum regem ungi iubet (28-37) quod ilico per Sadoc sacerdotem et Nathan prophetam factum est (38-40). Tunc Adonias veniam impetrat (41-53);

vis? 17 Quae respondens ait: Domine mi, tu iurasti per Dominum Deum tuum ancillae tuae: Salomon filius tuus regnabit post me et ipse sedebit in solio meo; 18 et ecce nunc Adonias regnat, te, domine mi rex, ignorante. 19 [n]Mactavit boves et pinguia quaeque et arietes plurimos et vocavit omnes filios regis. Abiathar quoque sacerdotem et Ioab principem militiae; Salomonem autem servum tuum non vocavit. 20 Veruntamen, domine mi rex, in te oculi respiciunt totius Israël, ut indices eis quis sedere debeat in solio tuo, domine mi rex, post te. 21 Eritque, cum [o]dormierit dominus meus rex cum patribus suis: erimus ego et filius meus Salomon peccatores.

22 Adhuc illa loquente cum rege, Nathan propheta venit. 23 Et nuntiaverunt regi dicentes: Adest Nathan propheta. Cumque introisset in conspectu regis et adorasset eum pronus in terram, 24dixit Nathan: Domine mi rex, tu dixisti: Adonias regnet post me et ipse sedeat super thronum meum? 25Quia descendit hodie et immolavit boves et pinguia et arietes plurimos et vocavit universos filios regis et principes exercitus, Abiathar quoque sacerdotem; illisque vescentibus et bibentibus coram eo et dicentibus: [p]Vivat rex Adonias! 26 [q]me servum tuum et Sadoc sacerdotem et Banaiam filium Ioiadae et Salomonem famulum tuum non vocavit. 27 Nunquid a domino meo rege exivit hoc verbum, et mihi non indicasti servo tuo quis sessurus esset super thronum domini mei regis post eum?

28 Et respondit rex David dicens: Vocate ad me Bethsabee. Quae cum fuisset ingressa coram rege et stetisset ante eum, 29 iuravit rex et ait: [r]Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia, 30 [s]quia, sicut iuravi tibi per Dominum Deum Israël dicens: Salomon filius tuus regnabit post me et ipse sedebit super solium meum pro me, [t]sic faciam hodie. 31 Summissoque Bethsabee in terram vultu adoravit regem dicens: [u]Vivat dominus meus David in aeternum.

32 Dixit quoque rex David: Vocate mihi Sadoc sacerdotem et Nathan prophetam et Banaiam filium Ioiadae. Qui cum ingressi fuissent coram rege, 33 dixit ad eos: Tollite vobiscum [v]servos domini vestri et imponite Salomonem filium meum super [x]mulam meam et ducite eum in [y]Gihon, 34 et ungat eum ibi Sadoc sacerdos et Nathan propheta in regem super Israël. [z]Et canetis bucina atque dicetis: [a]Vivat rex Salomon! 35 Et ascendetis post eum et veniet et sedebit super solium meum et ipse regnabit pro me, illique praecipiam ut sit dux super Israël et super Iudam. 36 Et respondit Banaias filius Ioiadae regi dicens: Amen, sic loquatur Dominus Deus domini mei regis. 37 [b]Quomodo fuit Dominus cum domino meo rege, sic sit cum Salomone [c]et sublimius faciat solium eius a solio domini mei regis David.

38 Descendit ergo Sadoc sacerdos et Nathan propheta et Banaias filius I adae et [d]Cerethi et Phelethi, et imposuerunt Salomonem super mulam regis David et adduxerunt eum in Gihon. 39 Sumpsitque Sadoc sacerdos cornu [e]olei de tabernaculo et [f]unxit Salomonem, et cecinerunt bucina, et dixit omnis populus: Vivat rex Salomon! 40 Et ascendit universa multitudo post eum et populus canentium tibiis et laetantium gaudio magno, et insonuit terra a clamore eorum.

41 Audivit autem Adonias, et omnes qui invitati fuerant ab eo: iamque convivium finitum erat; sed et Ioab, audita voce tubae, ait: Quid sibi vult clamor civitatis tumultuantis? 42 Adhuc illo loquente, [g]Ionathas filius Abiathar sacerdotis venit. Cui dixit Adonias: Ingredere, quia vir fortis es et [h]bona nuntians. 43 Responditque Ionathas Adoniae: Nequaquam; dominus enim noster rex David regem constituit Salomonem 44 misitque cum eo Sadoc sacerdotem et Nathan prophetam et Banaiam filium Ioiadae et Cerethi et Phelethi, et imposuerunt eum super mulam regis, 45 unxeruntque eum Sadoc sacerdos et Nathan propheta regem in Gihon, et ascenderunt inde laetantes, et insonuit civitas: haec est vox quam audistis. 46 [i]Sed et Salomon sedet super solium regni; 47 et ingressi servi regis benedixerunt domino nostro regi David dicentes: [j]Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen tuum et magnificet thronum eius super thronum tuum; et [k]adoravit rex in lectulo suo 48 et locutus est: Benedictus Dominus Deus Israël [l]qui dedit hodie sedentem in solio meo, vi-

n vr. 9, 10.

o cp. 2, 10; 2 Rg 7, 12. — cf. Dt 31, 16.

p cf. 2 Rg 16, 16.
q vr. 8, 10, 32.

28-40] LL. in fr. 2 p. D. 7 p. Pnt.

r v. Rt 3, 13.
s vr. 13, 17.

t 1 Par 23, 1.—cf. 1 Par 28, 5.
u 2 Es 2, 3; Dn 2, 4; 3, 9; 5, 10; 6, 6, 21.

v 2 Rg 11, 11; 20, 6.
x 2 Rg 13, 29; 18, 9.
y 2 Par 32, 30; 33, 14.
z 2 Rg 15, 10; 4 Rg 9, 13; 11, 14.
a cf. vr. 25. — v. 1 Rg 10, 24.

b v. 1 Rg 20, 13.
c vr. 47.

d v. 2 Rg 8, 18.

e cf. Ps 88, 21. — v. Ex 30, *f* 1 Par 29, 22. [23-32.

g 2 Rg 15, 27, 36; 17, 17.
h 2 Rg 18, 27.

45] Ant. in sb. a. D. 7 p. Pnt.

i 1 Par 29, 23.

j vr. 37.

k cf. Gn 47, 31.
l cp. 3, 6. — cf. Ps 131, 11, 12.

dentibus oculis meis. 49 Territi sunt ergo et surrexerunt omnes qui invitati fuerant ab Adonia, et ivit unusquisque in viam suam. 50 Adonias autem timens Salomonem surrexit et abiit [m]tenuitque [n]cornu altaris.

51 Et nuntiaverunt Salomoni dicentes: Ecce Adonias timens regem Salomonem tenuit cornu altaris dicens: Iuret mihi rex Salomon hodie, quod non interficiat servum suum gladio. 52 Dixitque Salomon: Si fuerit vir bonus, [o]non cadet ne unus quidem capillus eius in terram; sin autem malum inventum fuerit in eo, morietur. 53 Misit ergo rex Salomon et eduxit eum ab altari, et ingressus adoravit regem Salomonem, dixitque ei Salomon: Vade in domum tuam.

2 Appropinquaverunt autem [a]dies David ut moreretur, praecepitque Salomoni filio suo dicens: 2 [b]Ego ingredior viam universae terrae: [c]confortare et esto vir 3 et observa custodias Domini Dei tui, ut ambules in viis eius, ut custodias caeremonias eius et praecepta eius et iudicia et testimonia, [d]sicut scriptum est in lege Moysi; [e]ut intelligas universa quae facis et quocumque te verteris; 4 [f]ut confirmet Dominus sermones suos, quos locutus est de me dicens: [g]Si custodierint filii tui vias suas et [h]ambulaverint coram me in veritate in omni corde suo et in omni anima sua, [i]non auferetur tibi vir de solio Israël.

5 Tu quoque nosti quae [j]fecerit mihi Ioab filius Sarviae, quae fecerit duobus principibus exercitus Israël, [k]Abner filio Ner et [l]Amasae filio Iether, quos occidit et effudit sanguinem belli in pace et posuit cruorem proelii in balteo suo, qui erat circa lumbos eius, et in calceamento suo, quod erat in pedibus eius. 6 [m]Facies ergo iuxta sapientiam tuam, et non [n]deduces canitiem eius pacifice ad inferos. 7 Sed et filiis [o]Berzellai galaaditis [p]reddes gratiam, eruntque [q]comedentes in mensa tua; [r]occurrerunt enim mihi quando fugiebam a facie Absalom fratris tui. 8 Habes quoque apud te Semei filium Gera filii Iemini de Bahurim, [s]qui maledixit mihi maledictione pessima [t]quando ibam ad castra; [u]sed, quia descendit mihi in occursum cum transirem Iordanem, et iuravi ei per Dominum dicens: Non te interficiam gladio. 9 Tu noli pati eum esse innoxium. [v]Vir autem sapiens es, ut scias quae facies ei [x]deducesque canos eius cum sanguine ad inferos.

10 [y]Dormivit igitur David cum patribus suis et [z]sepultus est in civitate David. 11 Dies autem, quibus regnavit David super Israël, [a]quadraginta anni sunt: in Hebron regnavit septem annis, in Ierusalem triginta tribus.

12 [b]Salomon autem sedit super thronum David patris sui, et firmatum est regnum eius nimis.

13 Et ingressus est Adonias filius Haggith ad Bethsabee matrem Salomonis. Quae dixit ei: [c]Pacificusne est ingressus tuus? Qui respondit: Pacificus. 14 Additditque: Sermo mihi est ad te. Cui ait: Loquere. Et ille, 15 Tu, inquit, nosti quia [d]meum erat regnum, et me praeposuerat omnis Israël sibi in regem; sed translatum est regnum et factum est fratris mei; [e]a Domino enim constitutum est ei. 16 Nunc ergo petitionem unam precor a te: [f]ne confundas faciem meam. Quae dixit ad eum: Loquere. 17 Et ille ait: Precor ut dicas Salomoni regi (neque enim negare tibi quidquam potest) ut det mihi [g]Abisag sunamitidem uxorem. 18 Et ait Bethsabee: Bene, ego loquar pro te regi.

19 Venit ergo Bethsabee ad regem Salomonem ut loqueretur ei pro Adonia; et surrexit rex in occursum eius adoravitque eam et sedit super thronum suum; positusque est thronus matri regis, [h]quae sedit ad dexteram eius. 20 Dixitque ei: Petitionem unam parvulam ego deprecor a te: [f]ne confundas faciem meam. Et dixit ei rex: Pete, mater mea; neque enim fas est ut avertam faciem tuam. 21 Quae ait: Detur Abisag sunamitis Adoniae fratri tuo uxor. 22 Responditque rex Salomon et dixit matri suae: Quare postulas Abisag sunamitidem Adoniae? Postula ei et regnum: [i]ipse est enim frater meus maior me, et [j]habet Abiathar sacerdotem et Ioab filium Sarviae. 23 Iuravit itaque rex Salomon per Dominum dicens: [k]Haec faciat mihi Deus et haec addat, quia contra animam suam locutus est

m cp. 2, 28.
n Ex 27, 2.

o v. 1 Rg 14, 45; 2 Rg 14, 11.

1-9] LL. in fr. 3 p. D. 7 p. Pnt.
a cf. Gn 47, 29.
b Js 23, 14.
c v. Js 1, 6, 7.

d Dt 17, 14-20.

e Dt 29, 9; 1 Par 22, 12, 13. — cf. 1 Rg 18, 5, 14. 15, 30.
f 2 Rg 7, 25.
g Ps 131, 12.
h cf. cp. 3, 6; 9, 4; 4 Rg 20, 3
i cp. 8, 25; 9, 5; 2 Rg 7, 12, 13.
j 2 Rg 18, 5, 12, 14. — cf. 2 Rg 3, 39.
k vr. 32; 2 Rg 3, 27.
l 2 Rg 20, 10.

m cf. vr. 9.
n cf. Gn 42, 18.
o v. 2 Rg 19, 31.
p cf. Pro 27, 10; Ecli 30, 6.
q 2 Rg 9, 7, 10.
r 2 Rg 17, 27-29.
s 2 Rg 16, 5. — cf. Ex 22, 28.
t 2 Rg 17, 24.
u 2 Rg 19, 18 .

v cf. vr. 6.
x cf. Gn 42, 38; 44, 31.
y cp. 1, 21; Ac 2, 29; 13, 36.
z cp. 3, 1; 9, 24; 2 Rg 5, 7 etc.
a 2 Rg 5, 4, 5; 1 Par 29, 26, 27.

b 1 Par 29, 23; 2 Par 1, 1.

c 1 Rg 16, 4.

d cf. cp. 1, 5, 25.

e 1 Par 22, 9, 10; 28, 5-7.
f vr. 20. — cf. Ps 131, 10.

g cp. 1, 3, 4. — cf. 2 Rg 3, 7; 12, 8.
*1-] * cf. Catech. R. III 5, 10.*

h cf. 2 Es 2, 6; Ps 44, 10; 109, 1; Mt 25, 34.

i cp. 1, 6; 1 Par 3, 2, 5.
j cp. 1, 7.
k v. Rt 1, 17.

fautoribus Abiathar et Ioab, alter sacerdotio privatur, alter occiditur, Sadoc et Bonania pro eis electis (26-35); Semei quoque capite damnatur (36-46). Interea Salomon filiam Pharaonis ducit uxorem (3, 1);

Adonias verbum hoc. 24 Et nunc [l]vivit Dominus, qui firmavit me et collocavit me super solium David patris mei, et qui [m]fecit mihi domum [n]sicut locutus est, quia hodie occidetur Adonias.

25 Misitque rex Salomon per manum [o]Banaiae filii Ioiadae, qui interfecit eum et mortuus est. 26 Abiathar quoque sacerdoti dixit rex: Vade in [p]Anathoth ad agrum tuum, equidem [q]vir mortis es; sed hodie te non interficiam, [r]quia portasti arcam Domini Dei coram David patre meo et [s]sustinuisti laborem in omnibus in quibus laboravit pater meus. 27 [t]Eiecit ergo Salomon Abiathar, ut non esset sacerdos Domini, ut impleretur sermo Domini, [u]quem locutus est super domum Heli in Silo.

28 Venit autem nuntius ad Ioab, quod Ioab [v]declinasset post Adoniam et [x]post Salomonem non declinasset; fugit ergo Ioab in tabernaculum Domini et [y]apprehendit cornu altaris. 29 Nuntiatumque est regi Salomoni, quod fugisset Ioab in tabernaculum Domini, et esset iuxta altare. Misitque Salomon Banaiam, filium Ioiadae dicens: Vade, interfice eum. 30 Et venit Banaias ad tabernaculum Domini et dixit ei: Haec dicit rex: Egredere. Qui ait: Non egrediar, sed hic moriar. Renuntiavit Banaias regi sermonem dicens: Haec locutus est Ioab, et haec respondit mihi. 31 Dixitque ei rex: [z]Fac sicut locutus est et interfice eum et sepeli; et [a]amovebis sanguinem innocentem, qui effusus est a Ioab, a me et a domo patris mei. 32 Et [b]reddet Dominus sanguinem eius super caput eius, quia [c]interfecit duos viros iustos [d]melioresque se et occidit eos gladio, patre meo David ignorante, [e]Abner filium Ner principem militiae Israël et [f]Amasam filium Iether principem exercitus Iuda; 33 et [g]revertetur sanguis illorum in caput Ioab et in caput seminis eius in sempiternum. David autem et semini eius et domui et throno illius sit pax usque in aeternum a Domino. 34 Ascendit itaque Banaias filius Ioiadae, et adgressus eum interfecit; sepultusque est in domo sua in deserto. 35 Et [g]constituit rex Banaiam filium Ioiadae pro eo super exercitum et [h]Sadoc sacerdotem posuit [i]pro Abiathar. 36 Misit quoque rex et vocavit [j]Semei dixitque ei: Aedifica tibi domum in Ierusalem et habita ibi; et non egredieris inde huc atque illuc. 37 Quacumque autem die egressus fueris et transieris [k]torrentem Cedron, scito te interficiendum; [l]sanguis tuus erit super caput tuum. 38 Dixitque Semei regi: Bonus sermo. Sicut locutus est dominus meus rex, sic faciet servus tuus. Habitavit itaque Semei in Ierusalem diebus multis.

39 Factum est autem post annos tres, ut fugerent servi Semei ad [m]Achis filium Maacha regem Geth: nutiatumque est Semei, quod servi eius essent in Geth. 40 Et surrexit Semei et stravit asinum suum ivitque ad Achis in Geth ad requirendum servos suos et adduxit eos de Geth. 41 Nuntiatum est autem Salomoni, quod isset Semei in Geth de Ierusalem et redisset. 42 Et mittens vocavit eum dixitque illi: Nonne testificatus sum tibi per Dominum et praedixi tibi: Quacumque die egressus ieris huc et illuc, scito te esse moriturum? Et respondisti mihi: [n]Bonus sermo quem audivi. 43 Quare ergo non custodisti iusiurandum Domini et praeceptum, quod praeceperam tibi? 44 Dixitque rex ad Semei: Tu nosti [o]omne malum, cuius tibi conscium est cor tuum, [p]quod fecisti David patri meo; [q]reddidit Dominus malitiam tuam in caput tuum; 45 et rex Salomon benedictus, et [r]thronus David erit stabilis coram Domino usque in sempiternum. 46 Iussit itaque rex Banaiae filio Ioiadae, qui egressus percussit eum, et mortuus est.

3 [a]Confirmatum est igitur regnum in manu Salomonis, et [b]adfinitate coniunctus est Pharaoni regi Aegypti, accepit namque filiam eius et adduxit in [c]civitatem David, donec compleret [d]aedificans domum suam et [e]domum Domini et [f]murum Ierusalem per circuitum.

2 Attamen [g]populus immolabat in excelsis, non enim aedificatum erat templum nomini Domini usque in diem illum. 3 [h]Dilexit autem Salomon Dominum [i]ambulans in praeceptis David patris sui, excepto quod in excelsis immolabat et accendebat thymiama.

4 Abiit itaque in Gabaon ut immolaret ibi, illud quippe erat

---

l v. Rt 3, 13.
m cf. 1 Rg 25, 28.
n 2 Rg 7, 11, 13; 1 Par 22, 10.
o 2 Rg 8, 18.
p Js 21, 18; 2 Rg 23, 27; Jr 1, [1.
q cp. 1, 7; 1 Rg 26, 16.
r Dt 31, 9; 1 Rg 23, 6; 2 Rg 15, 24, 29.
s v. 1 Rg 22, 20-23.
t cf. vr. 35.
u v. 1 Rg 2, 27-36.
v cp. 1, 7.
x (2 Rg 17, 35; 18, 2).
y cp. 1, 50, 51.
z cf. Ex 21, 14.
a Nm 35, 33; Dt 19, 13; 21, 8,
b v. Jd 9, 24. [9.
c vr. 5.
d 2 Par 21, 13.
e vr. 5; 1 Rg 14, 50; 2 Rg 2, 8; 3, 27.
f 2 Rg 20, 9, 10.
g cp. 4, 4.
h 1 Par 29, 22.
i vr. 27.
j vr. 8.
k 2 Rg 15, 23.
l 2 Rg 1, 16.
m cf. 1 Rg 27, 2.
n vr. 38.
o v. 2 Rg 16, 5-14.
p vr. 8.
q v. 1 Rg 25, 39.
r cf. Pro 25, 5.

1-13] LL. in fr. 4 p. D. 7 p. Pnt.
a vr. 12. — cf. 2 Par 1, 1.
b cp. 7, 8; 9, 16, 24; 2 Par 8, 11.
c v. cp. 2, 10.
d cp. 7, 1.
e v. cp. 6, 1-38.
f cp. 9, 15.
g cp. 22, 43. — cf. Dt 12, 2, 3.
h Dt 6, 5; 30, 16, 20. — cf. Ps 30, 24.
i vr. 6, 14.

et in Gabaon ad recte populum iudicandum sapientiam postulat (2-9). Hanc cum divitiis et gloria impetrasse (10 - 15), conicimus sive ex causa proposita a duabus meretricibus (16 - 28), sive ex ordi-

[j] excelsum maximum. Mille hostias in holocaustum obtulit Salomon super altare illud in Gabaon.

5 Apparuit autem [l]Dominus Salomoni [m]per somnium nocte dicens: Postula quod vis ut dem tibi. 6 Et ait Salomon: Tu fecisti cum servo tuo David patre meo misericordiam magnam, [n]sicut ambulavit in conspectu tuo in veritate et iustitia et recto corde tecum; custodisti ei misericordiam tuam grandem et [o]dedisti ei filium sedentem super thronum eius, sicut est hodie. 7 Et nunc, Domine Deus, [p]tu regnare fecisti servum tuum pro David patre meo. [q]Ego autem sum puer parvulus et ignorans [r]egressum et introitum meum; 8 [s]et servus tuus in medio est populi quem elegisti, populi infiniti, [t]qui numerari et supputari non potest prae multitudine. 9 [u]Dabis ergo servo tuo cor docile, ut populum tuum [v]iudicare possit et [x]discernere inter bonum et malum. Quis enim poterit iudicare populum istum, populum tuum hunc multum?

10 Placuit ergo sermo coram Domino, quod Salomon postulasset huiuscemodi rem. 11 Et dixit Dominus Salomoni: Quia postulasti verbum hoc, et non petisti tibi dies multos nec divitias aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum iudicium: 12 ecce [y]feci tibi secundum sermones tuos, et [z]dedi tibi cor sapiens et intelligens, in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit nec post te surrecturus sit. 13 [a]Sed et haec, quae non postulasti, dedi tibi, [b]divitias scilicet et gloriam, ut nemo fuerit similis tui in regibus cunctis retro diebus. 14 Si autem ambulaveris in viis meis et custodieris praecepta mea et mandata mea [c]sicut ambulavit pater tuus, [d]longos faciam dies tuos. 15 Igitur [e]evigilavit Salomon et intellexit quod esset somnium. Cumque venisset Ierusalem, stetit coram arca foederis Domini et obtulit holocausta et fecit victimas pacificas et grande convivium universis famulis suis.

16 Tunc venerunt duae mulieres meretrices ad regem [f]steteruntque coram eo. 17 Quarum una ait: Obsecro, mi domine: ego et mulier haec habitabamus in domo una, et peperi apud eam in cubiculo; 18 tertia autem die, postquam ego peperi, peperit et haec, et eramus simul, nullusque alius nobiscum in domo, exceptis nobis duabus. 19 Mortuus est autem filius mulieris huius nocte, dormiens quippe oppressit eum; 20 et consurgens intempestae noctis silentio tulit filium meum de latere meo ancillae tuae dormientis et collocavit in sinu suo, suum autem filium, qui erat mortuus, posuit in sinu meo. 21 Cumque surrexissem mane ut darem lac filio meo, apparuit mortuus; quem diligentius intuens clara luce deprehendi non esse meum quem genueram. 22 Responditque altera mulier: Non est ita ut dicis, sed filius tuus mortuus est, meus autem vivit. E contrario illa dicebat: Mentiris: filius quippe meus vivit, et filius tuus mortuus est. Atque in hunc modum contendebant coram rege.

23 Tunc rex ait: Haec dicit filius meus vivit et filius tuus mortuus est, et ista respondit: Non sed filius tuus mortuus est, meus autem vivit. 24 Dixit ergo rex: Adferte mihi gladium. Cumque attulissent gladium coram rege, 26 Dividite, inquit, infantem vivum in duas partes et date dimidiam partem uni et dimidiam partem alteri. 26 Dixit autem mulier, cuius filius erat vivus, ad regem ([g]commota sunt quippe viscera eius super filio suo): Obsecro, domine, date illi infantem vivum et nolite interficere eum. E contrario illa dicebat: Nec mihi nec tibi sit, sed dividatur. 27 Respondit rex et ait: Date huic infantem vivum, et non occidatur; haec est enim mater eius. 28 Audivit itaque omnis Israël iudicium, quod iudicasset rex, et timuerunt regem videntes [h]sapientiam Dei esse in eo ad faciendum iudicium.

4 Erat autem rex Salomon regnans super omnem Israël. 2 Et hi principes quos habebat: [a]Azarias filius Sadoc sacerdotis, 3 Elihoreph et Ahia filii Sisa scribae, [b]Iosaphath filius Ahilud a commentariis, 4 [c]Banaias filius Ioiadae super exercitum, [d]Sadoc autem et Abiathar sacerdotes, 5 Azarias filius Nathan super [e]eos qui adsistebant regi, Zabud filius Nathan sacerdos [f]amicus regis et Ahisar praepositus domus 6 et [g]Adoniram filius Abda super [h]tributa.

j 2 Par 1, 8, 13. — cf. 1 Par 16, 39; 21, 29.
5-14] 2 Par 1, 7-12.
l cp. 9, 2; 11, 9.
m cf. Nm 12, 6; Mt 1, 20; 2, 13, 19.
n cp. 2, 4; 9, 4. — cf. Ps 14, 2.
o cp. 1, 48.
p cf. 1 Par 28, 5.
q cf. 1 Par 29, 1.
r Nm 27, 17.
s Dt 7, 6.
t cp. 4, 20. — v. Gn 13, 16; 15, 5.
u cf. Pro 2, 6, 9; Jc 1, 5.
v Ps 71, 1, 2.
x cf. 2 Rg 14, 17; Is 7, 15; Heb 5, 14.
y cf. 1 Jo 5, 14, 15.
z cp. 4, 29-31; 5, 12; 10, 23, 24; Ec 1, 16. — v. Pro 2, 3-6.
a Sap 7, 11. — cf. Mt 6, 29, 33.
b cp. 4, 21-24; 10, 23, 27. — cf. Pro 3, 16.
c vr. 6; cp. 15, 5.
d cp. Ps 90, 16; Pro 3, 2.
e v. Gn 41, 7.
16-28] *L. in fr. 2 p. D. 4 Qdg.*
f Nm 27, 2.
g Gn 48, 30; Ir 31, 20. — cf. Is 49, 15.
h vr. 9, 11, 12. — cf. 1 Es 7, 25.
a 1 Par 6, 10.
b 2 Rg 8, 16; 20, 24.
c cp. 2, 35; 2 Rg 23, 20.
d 2 Rg 20, 25. — cf. cp. 2, [27, 35.
e vr. 7.
f cf. 2 Rg 15, 37; 16, 16; 1 Par 27, 33.
g cp. 5, 14. — cf. cp. 12, 18; 2 Rg 20, 24; 2 Par 10, 18.
h cf. cp. 9, 15.

nata gubernatione regni per principes vel toti rei publicae vel singulis provinciis ad annonam praesertim aulae ministrandam praefectos (4, 1-28), necnon ex iis quae de ipsius encyclopaedica scientia traduntur

7 Habebat autem Salomon duodecim praefectos super omnem Israël,
qui praebebant annonam regi et domui eius; per singulos enim menses
in anno singuli necessaria ministrabant. 8 Et haec nomina eorum: Ben-
hur [i]in monte Ephraim, 9 Bendecar in Macces et in Salebim et in
Bethsames et in Elon et in Bethhanan, 10 Benhesed in Aruboth: ipsius
erat Socho et omnis terra Epher; 11 Benabinadab, cuius omnis [j]Ne-
phath Dor, Tapheth filiam Salomonis habebat uxorem; 12 Bana filius
Ahilud regebat [k]Thanac et Mageddo et universam Bethsan, quae
est iuxta Sarthana subter Iezraël a Bethsan usque Abelmehula e re-
gione Iecmaan; 13 Bengaber in [l]Ramoth Galaad habebat [m]Avoth
Iair filii Manasse in Galaad: ipse praeerat in omni [n]regione Argob,
quae est in Basan, sexaginta civitatibus magnis atque muratis, quae
habebant seras aereas; 14 Ahinadab filius Addo praeerat in Manaim,
15 Achimaas in Nephthali, sed et ipse habebat Basemath filiam Sa-
lomonis in coniugio; 16 Baana filius Husi in Aser et in Baloth,
17 Iosaphat filius Pharue in Issachar, 18 [o]Semei filius Ela in Benia-
min, 19 Gaber filius Uri in terra Galaad, [p]in terra Sehon regis Amor-
rhaei et Og regis Basan, super omnia quae erant in illa terra.

20 Iuda et Israël innumerabiles, [r]sicut harena maris in multitudine,
[q]comedentes et bibentes atque laetantes.

21 [s]Salomon autem erat in dicione sua habens omnia regna a [t]flu-
mine terrae Philisthiim usque ad terminum Aegypti [u]offerentium
sibi munera et servientium ei cunctis diebus vitae eius.

22 Erat autem cibus Salomonis per dies singulos triginta cori si-
milae, et sexaginta cori farinae, 23 decem boves pingues et viginti
boves pascuales et centum arietes, excepta venatione cervorum, ca-
prearum atque bobulorum et avium altilium. 24 Ipse enim obtinebat
omnem regionem, quae erat trans flumen, a Thaphsa usque ad
[v]Gazam et cunctos reges illarum regionum, et [x]habebat pacem ex
omni parte in circuitu.

25 [y]Habitabatque Iuda et Israël absque timore ullo, [z]unusquisque
sub vite sua et sub ficu sua [a]a Dan usque Bersabee cunctis diebus
Salomonis.

26 [b]Et habebat Salomon quadraginta milia praesaepia equorum cur-
rilium et duodecim milia equestrium. 27 Nutriebantque eos supra-
dicti regis praefecti; sed et necessaria mensae regis Salomonis cum
ingenti cura praebebant in tempore suo. 28 Hordeum quoque et pa-
leas equorum et iumentorum deferebant in locum, ubi erat rex,
iuxta constitutum sibi.

29 [c]Dedit quoque Deus sapientiam Salomoni et prudentiam mul-
tam nimis et latitudinem cordis, [d]quasi harenam quae est in litore
maris. 30 Et praecedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium
[e]orientalium et [f]Aegyptiorum; 31 et [c]erat sapientior cunctis hominibus,
sapientior Ethan ezrahita et Hemam et Chalcol et Dorda filiis
Mahol, et erat nominatus in universis gentibus per circuitum. 32 [g]Lo-
cutus est quoque Salomon tria milia parabolas, et fuerunt carmina
eius quinque et mille. 33 Et disputavit super lignis a cedro, quae est in
Libano, usque ad hysopum quae egreditur de pariete; et disseruit de
iumentis et volucribus et reptilibus et piscibus. 34 Et veniebant de
cunctis populis [h]ad audiendam sapientiam Salomonis, et ab univer-
sis [i]regibus terrae, qui audiebant sapientiam eius.

5 Misit quoque [a]Hiram rex Tyri servos suos ad Salomonem; au-
divit enim quod ipsum unxissent regem pro patre eius; [b]quia
amicus fuerat Hiram David omni tempore. 2 Misit autem Salomon ad
Hiram dicens: 3 Tu scis voluntatem David patris mei, et quia non
potuerit aedificare domum nomini Domini Dei sui [c]propter bella im-
minentia per circuitum, donec daret Dominus eos [d]sub vestigio pe-
dum eius. 4 [e]Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi
per circuitum, et non est [f]satan neque occursus malus. 5 Quamob-
rem cogito aedificare templum nomini Domini Dei mei, [g]sicut lo-
cutus est Dominus David patri meo dicens: Filius tuus, quem dabo
pro te super solium tuum, ipse aedificabit domum nomini meo.
6 Praecipe igitur ut praecidant mihi servi tui cedros de Libano, et
servi mei sint cum servis tuis; mercedem autem servorum tuorum

i v. Js 24, 33.

j cf. Js 11, 2; 17, 11; Jd 1, 27; 1 Mc 15, 11, 13.

k cf. Js 17, 11.

l cf. cp. 22, 3.
m Nm 32, 41.
n Dt 3, 4.

o cp. 1, 8.

p Dt 3, 8-10.

q Gn 22, 17. — cf. cp. 5, 8; 2 Par 1, 9.
r cf. Ec 8, 15.
21-34] LL. in fr. 5 p. D. 7 p. Pnt.
s 2 Par 9, 26; Ecli 47, 15.
t Gn 15, 18; Ex 23, 31; Js 1, 4; Ps 71, 8.
u Ps 67, 30; 71, 10, 11.

v Gn 10, 19.
x 1 Par 22, 9.
y Jr 23, 6; 32, 37; Ex 28, 26.
z Mic 4, 4; Zc 3, 10. — cf. 4 Rg 18, 31; Is 36, 6.

a v. 2 Rg 3, 10.
b cp. 10, 26; 2 Par 1, 14; 9, 25. — cf. Dt 18, 16.

c cp. 3, 12; 5, 12. — Ecli 47, 16-18.
d vr. 20.

e Jd 6, 3.
f Ac 7, 22. — cf. Is 19, 11.
g Pro 1, 1; Ec 12, 9; Ecli 47, 18.

h cf. cp. 10, 6.
i cp. 10, 1; 2 Par 9, 23.

1-9] LL. in fr. 6 p. D. 7 p. Pnt.
a cf. 2 Par 2, 3.
b 2 Rg 5, 11; 1 Par 14, 1.

3-11] 2 Par 2, 3-16.
c 1 Par 22, 8; 28, 3.
d cf. Dt 33, 29; Ps 109, 2.
e cf. cp. 4, 24; 1 Par 22, 9.
f 2 Rg 19, 22; 1 Par 21, 1.
g 2 Rg 7, 13; 1 Par 17, 12; 22, 10; 28, 6.

(*29-34*). *Eandem insuper sapientiam loculenter ostendunt:*
A) *Praeclara opera publica, nempe:* a) *templum, pro cuius aedificatione Hiram rex Tyri commodat ligna, operarios et magi-*

dabo tibi quamcumque petieris; scis enim quomodo non est in populo meo vir qui noverit ligna caedere sicut Sidonii. 7 Cum ergo audisset Hiram verba Salomonis, laetatus est valde et ait; [h]Benedictus Dominus Deus hodie qui dedit David filium sapientissimum super populum hunc plurimum.

8 Et misit Hiram ad Salomonem dicens: Audivi quaecumque mandasti mihi: ego faciam omnem voluntatem tuam in lignis cedrinis et abiegnis. 9 Servi mei deponent ea de Libano ad mare, et ego componam ea in ratibus in mari usque ad locum quem significaveris mihi; et applicabo ea ibi, et tu tolles ea praebebisque necessaria mihi ut detur cibus domui meae. 10 Itaque [i]Hiram dabat Salomoni ligna cedrina et ligna abiegna iuxta omnem volutatem eius. 11 Salomon autem praebebat Hiram coros tritici viginti milia in cibum domui eius et viginti coros purissimi olei: haec tribuebat Salomon Hiram per singulos annos. 12 Dedit quoque Dominus sapientiam Salomoni, [j]sicut locutus est ei. Et erat pax inter Hiram et Salomonem, et percusserunt ambo foedus.

13 Elegitque rex Salomon operarios de omni Israël, et erat indictio triginta milia virorum. 14 Mittebatque eos in Libanum decem milia per menses singulos vicissim, ita ut duobus mensibus essent in domibus suis; et [k]Adoniram erat super huiuscemodi indictione. 15 Fueruntque Salomoni [l]septuaginta milia eorum qui onera portabant et octoginta milia latomorum in monte, 16 absque [m]praepositis qui praeerant singulis operibus numero trium milium et trecentorum [n]praecipientium populo et his qui faciebant opus. 17 Praecepitque rex ut [o]tollerent lapides grandes, lapides pretiosos in fundamentum templi, et quadrarent eos; 18 quos dolaverunt caementarii Salomonis et caementarii Hiram. Porro [p]Giblii praeparaverunt ligna et lapides ad aedificandam domum.

6 [a]Factum est ergo quadringentesimo et octogesimo anno egressionis filiorum Israël de terra Aegypti, [b]in anno quarto, mense zio (ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israël [c]aedificari coepit domus Domino.

2 [d]Domus autem, quam aedificabat rex Salomon Domino, habebat sexaginta cubitos in longitudine et viginti cubitos in latitudine et triginta cubitos in altitudine. 3 Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis iuxta mensuram latitudinis templi, et habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi. 4 [e]Fecitque in templo fenestras obliquas. 5 [f]Et aedificavit super parietem templi tabulata per gyrum, in parietibus domus per circuitum templi et [g]oraculi, et fecit latera in circuitu. 6 Tabulatum, quod subter erat, quinque cubitos habebat latitudinis, et medium tabulatum sex cubitorum latitudinis, et tertium tabulatum septem habens cubitos latitudinis. Trabes autem posuit in domo per circuitum forinsecus, ut non haererent muris templi. 7 [h]Domus autem, cum aedificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis aedificata est; et malleus et securis et omne ferramentum non sunt audita in domo, cum aedificaretur. 8 Ostium lateris medii in parte erat domus dextrae, et per cocleam ascendebant in medium cenaculum, et a medio in tertium. 9 [i]Et aedificavit domum et consummavit eam, texit quoque domum laquearibus cedrinis. 10 Et aedificavit tabulatum super omnem domum quinque cubitis altitudinis et operuit domum lignis cedrinis.

11 Et factus est sermo Domini ad Salomonem dicens: 12 Domus haec, quam aedificas, [j]si ambulaveris in praeceptis meis et iudicia mea feceris et custodieris omnia mandata mea gradiens per ea, firmabo sermonem meum tibi, [k]quem locutus sum ad David patrem tuum, 13 [l]et habitabo in medio filiorum Israël et [m]non derelinquam populum meum Israël.

14 [n]Igitur aedificavit Salomon domum et consummavit eam. 15 Et aedificavit parietes domus intrinsecus tabulatis cedrinis; a pavimento domus usque ad summitatem parietum et usque ad laquearia operuit lignis cedrinis intrinsecus; et texit [o]pavimentum domus tabulis abiegnis. 16 [p]Aedificavitque viginti cubitorum ad posteriorem partem templi tabulata cedrina a pavimento usque ad superiora, et

h cp. 10, 9.

i cf. 1 Es 3, 7; Ez 27, 17; Ac 12, 20.

j cp. 3, 12; 4, 29.

k cp. 4, 6.
l 2 Par 2, 18. — cf. cp. 9, 20-22.
m cp. 4, 5.
n cp. 9, 23.
o cf. cp. 6, 7; 1 Par 22, 2.
p (Js 13, 5;) Ez 27, 9.

a 2 Par 3, 1, 2.
b vr. 37.
c Ac 7, 47.

d 2 Par 3, 3, 4. — v. Ez 40-42.

e Ez 40, 16; 41, 16, 26.
f Ez 41, 6.
g vr. 16, 19, 23, 31; cp. 7, 49; 8, 6, 8; 2 Par 3, 16; 4, 20; 5, 7, 9.

h cp. 5, 18; Dt 27, 5, 6.

i vr. 14; Ac 7, 47.

j cp. 9, 4. — cf. cp. 2, 4.

k Rg 7, 13, 17.
l Ex 25, 8; 29, 45; 1 Par 22, 10.
m Dt 31, 6; Js 1, 5.
n vr. 9; Ac 7, 47.

o cf. cp. 7, 7.
p 2 Par 3, 8.

stros operum (5, 1-8), et quod describitur secundum partes suas exteriores (6, 1-13), secundum interiorem distributionem et ornatus (14-36) et secundum tempus ad opus perficiendum insumptum (37, 38); b) *do-*

q cp. 7, 50; 8, 6; Ez 26, 33, 34; 2 Par 3, 8; Ez 45, 3; Heb 9, 3.

r Ex 30, 1, 3, 9. *23, 24]* * *Catech. R. III 12, 17.* 25-27] 2 Par 3, 10-12. *s* Ez 37, 7-9.

t cp. 8, 7; Ex 25, 20; 37, 19; 2 Par 5, 9.

u cf. Ez 41, 24.

v cp. 7, 12.

x vr. 1.

a cp. 3, 1; 9, 10; 2 Par 8, 1.
b cp. 10, 17, 21; Is 22, 8.

c cf. vr. 12.

d cp. 6, 15, 16.

e cp. 3, 1; 2 Par 8, 11.

fecit interiorem domum oraculi [q]in sanctum sanctorum. 17 Porro quadraginta cubitorum erat ipsum templum pro foribus oraculi. 18Et cedro omnis domus intrinsecus vestiebatur habens tornaturas et iuncturas suas fabrefactas et caelaturas eminentes. Omnia cedrinis tabulis vestiebantur, nec omnino lapis apparere poterat in pariete.

19 Oraculum autem in medio domus in interiori parte fecerat, ut poneret ibi arcam foederis Domini. 20 Porro oraculum habebat viginti cubitos longitudinis et viginti cubitos latitudinis. Et operuit illud atque vestivit auro purissimo; sed et altare vestivit cedro. 21 Domum quoque ante oraculum operuit auro purissimo et adfixit laminas clavis aureis. 22 Nihilque erat in templo quod non auro tegeretur; [r]sed et totum altare oraculi texit auro.

23 Et fecit in oraculo [s]duos cherubim de lignis olivarum decem cubitorum altitudinis. 24 Quinque cubitorum ala cherub una et quinque cubitorum ala cherub altera, id est decem cubitos habentes a summitate alae unius usque ad alae alterius summitatem. 25 Decem quoque cubitorum erat cherub secundus in mensura pari, et opus unum erat in duobus cherubim, 26 id est altitudinem habebat unus cherub decem cubitorum, et similiter cherub secundus. 27 Posuitque cherubim in medio templi interioris: [t]extendebant autem alas suas cherubim et tangebat ala una parietem, et ala cherub secundi tangebat parietem alterum; alae autem alterae in media parte templi se invicem contingebant. 28 Texit quoque cherubim auro.

29 Et omnes parietes templi per circuitum sculpsit variis caelaturis et torno; et fecit in eis cherubim et palmas et picturas varias quasi prominentes de pariete et egredientes. 30 Sed et pavimentum domus texit auro intrinsecus et extrinsecus.

31 Et in ingressu oraculi fecit ostiola de lignis olivarum postesque angulorum quinque 32 et duo ostia de lignis olivarum, et sculpsit in eis picturam cherubim et palmarum species et anaglypha valde prominentia et texit ea auro et operuit tam cherubim quam palmas et cetera auro. 33 Fecitque in introitu templi postes de lignis olivarum quadrangulatos 34 et duo ostia de lignis abiegnis altrinsecus, et [u]utrumque ostium duplex erat et se invicem tenens aperiebatur. 36 Et sculpsit cherubim et palmas et caelaturas valde eminentes operuitque omnia laminis aureis opere quadro ad regulam. 36 [v]Et aedificavit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, et uno ordine lignorum cedri.

17 [x]Anno quarto fundata est domus Domini in mense zio, et in anno undecimo mense bul (ipse est mensis octavus) 38 perfecta est domus in omni opere suo et in universis utensilibus suis: aedificavitque eam annis septem.

7 Domum autem suam [a]aedificavit Salomon tredecim annis, et ad perfectum usque perduxit. 2 Aedificavit quoque [b]domum saltus Libani centum cubitorum longitudinis et quinquaginta cubitorum latitudinis et triginta cubitorum altitudinis et quattuor deambulacra inter columnas cedrinas; ligna quippe cedrina exciderat in columnas. 3 Et tabulatis cedrinis vestivit totam cameram, quae quadraginta quinque columnis sustentabatur. Unus autem ordo habebat columnas quindecim 4 contra se invicem positas 5 et e regione se respicientes, aequali spatio inter columnas et super columnas quadrangulata ligna in cunctis aequalia.

6 Et [c]porticum columnarum fecit quinquaginta cubitorum longitudinis et triginta cubitorum latitudinis, et alteram porticum in facie maioris porticus et columnas et epistylia super columnas. 7 Porticum quoque solii, in qua tribunal est, fecit et [d]texit lignis cedrinis a pavimento usque ad summitatem. 8 Et domuncula, in qua sedebatur ad iudicandum, erat in media porticu simili opere.

Domum quoque fecit filiae Pharaonis, [e]quam uxorem duxerat Salomon, tali opere quali et hanc porticum.

9 Omnia lapidibus pretiosis, qui ad normam quandam atque mensuram tam intrinsecus quam extrinsecus serrati erant, a fundamento usque ad summitatem parietum, et extrinsecus usque ad atrium maius. 10 Fundamenta autem de lapidibus pretiosis, lapidibus ma-

gnis decem sive octo cubitorum. 11 Et desuper lapides pretiosi aequalis mensurae secti erant, similiterque de cedro. 12 [f]Et atrium maius rotundum trium ordinum de lapidibus sectis et unius ordinis de dolata cedro, necnon et in atrio domus Domini interiori et in [g]porticu domus.

13 Misit quoque rex Salomon et tulit [h]Hiram de Tyro, 14 filium mulieris viduae [i]de tribu Nephthali, patre tyrio, artificem aerarium et [j]plenum sapientia et intelligentia et doctrina ad faciendum omne opus ex aere. Qui, cum venisset ad regem Salomonem, fecit omne opus eius.

15 Et finxit duas [k]columnas aereas, [l]decem et octo cubitorum altitudinis columnam unam, et linea duodecim cubitorum ambiebat columnam utramque. 16 Duo quoque capitella fecit, quae ponerentur super capita columnarum, fusilia ex aere; quinque cubitorum altitudinis capitellum unum et quinque cubitorum altitudinis capitellum alterum, 17 et quasi in modum retis et catenarum sibi invicem miro opere contextarum. Utrumque capitellum columnarum fusile erat, septena versuum retiacula in capitello uno et septena retiacula in capitello altero. 18 Et perfecit columnas et duos ordines per circuitum retiaculorum singulorum, ut tegerent capitella quae erant super summitatem, malogranatorum; eodem modo fecit et capitello secundo. 19 Capitella autem, quae erant super capita columnarum, quasi opere lilii fabricata erant in porticu quattuor cubitorum. 20 Et rursum alia capitella in summitate columnarum desuper, iuxta mensuram columnae contra retiacula; malogranatorum autem [m]ducenti ordines erant in circuitu capitelli secundi. 21 [n]Et statuit duas columnas in porticu templi. Cumque statuisset columnam dexteram, vocavit eam nomine Iachin, similiter erexit columnam secundam et vocavit nomen eius Booz. 22 Et super capita columnarum opus in modum lilii posuit. Perfectumque est opus columnarum.

23 Fecit quoque mare [o]fusile decem cubitorum a labio usque ad labium, rotundum in circuitu, quinque cubitorum altitudo eius, et resticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum. 24 Et sculptura subter labium circuibat illud decem cubitis ambiens mare: duo ordines sculpturarum striatarum erant fusiles. 25 Et stabat super [p]duodecim boves, e quibus tres respiciebant ad aquilonem et tres ad occidentem et tres ad meridiem et tres ad orientem et mare super eos desuper erat, quorum posteriora universa intrinsecus latitabant. 26 Grossitudo autem luteris trium unciarum erat, labiumque eius quasi labium calicis et folium repandi lilii. Duo milia batos capiebat.

27 Et fecit [q]decem bases aeneas, quattuor cubitorum longitudinis bases singulas et quattuor cubitorum latitudinis et trium cubitorum altitudinis. 28 Et ipsum opus basium interrasile erat, et sculpturae inter iuncturas. 29 Et inter coronulas et plectas leones et boves et cherubim, et in iuncturis similiter desuper; et subter leones et boves, quasi lora ex aere dependentia. 30 Et quattuor rotae per bases singulas et axes aerei, et per quattuor partes quasi umeruli subter luterem fusiles contra se invicem respectantes. 31 Os quoque luteris intrinsecus erat in capitis summitate, et quod forinsecus apparebat unius cubiti erat totum rotundum; pariterque habebat unum cubitum et dimidium; in angulis autem columnarum variae caelaturae erant et media intercolumnia quadrata non rotunda. 32 Quattuor quoque rotae, quae per quattuor angulos basis erant, cohaerebant sibi subter basim: una rota habebat altitudinis cubitum et semis. 33 Tales autem rotae erant quales solent in curru fieri, et axes earum et radii et canthi et modioli omnia fusilia. 34 Nam et umeruli illi quattuor per singulos angulos basis unius ex ipsa basi fusiles et coniuncti erant. 35 In summitate autem basis erat quaedam rotunditas dimidii cubiti, ita fabrefacta, ut luter desuper posset imponi habens caelaturas suas variasque sculpturas ex semetipsa. 36 Sculpsit quoque in tabulatis illis, quae erant ex aere, et in angulis cherubim et leones et palmas, quasi in similitudinem hominis stantis, ut non caelata sed apposita per circuitum viderentur. 37 In hunc modum fecit de-

f cp. 6, 36.

g cf. vr. 6.
h 2 Par 2, 13.
i cf. 2 Par 2, 14.
j cf. Ex 21, 3-5; 35, 31.

15-21] 2 Par 3, 15-17.
k 4 Rg 25, 17; 1 Par 18, 8; 2 Par 4, 12; Jr 52, 21-23.
l vr. 41.

m cf. vr. 42; 2 Par 3, 16; 4, 13; Jr 52, 23.
n 2 Par 3, 17.

23-26] 2 Par 4, 2-5.
o 4 Rg 16, 17; 25, 13; 1 Par 18, 8; Jr 52, 17. — cf. Ex 30, 18.

p Jr 52, 20.

q 4 Rg 25, 13; 2 Par 4, 14; Jr 52, 17.

(9-47), *aut ex auro, veluti altare thymiamatis, mensa panum propositionis, candelabra decem, hydriae, phialae, turibula etc., conflata (48-51).*
B) *Religiosa exercitia et praecipue templi dedicatio, quae*

cem bases fusura una et mensura sculpturaque consimili. 38 Fecit quoque [r]decem luteres aeneos: quadraginta batos capiebat luter unus, eratque quattuor cubitorum; singulos quoque luteres per singulas, id est decem bases posuit. 39 Et constituit decem bases, quinque ad dexteram partem templi et quinque ad sinistram; mare autem posuit ad dexteram partem templi contra orientem ad meridiem.

40 Fecit ergo Hiram [s]lebetes et scutras et hamulas. Et perfecit omne opus regis Salomonis in templo Domini: 41 columnas duas et funiculos capitellorum super capitella columnarum duos et [t]retiacula duo, ut operirent duos funiculos, qui erant super capita columnarum, 42 et [u]malogranata quadringenta in duobus retiaculis, duos versus malogranatorum in retiaculis singulis ad operiendos funiculos capitellorum, qui erant super capita columnarum; 43 et bases decem et luteres decem super bases 44 et [v]mare unum et boves duodecim subter mare 45 et [x]lebetes et scutras et hamulas. Omnia vasa, quae fecit Hiram regi Salomoni in domo Domini, de aurichalco erant. 46 In campestri regione Iordanis fudit ea rex in argillosa terra, inter [y]Sochoth et [z]Sarthan. 47 Et posuit Salomon omnia vasa: propter multitudinem autem nimiam [a]non erat pondus aeris.

48 Fecitque Salomon omnia vasa in domo Domini: [b]altare aureum et [c]mensam, super quam ponerentur [d]panes propositionis, aureum; 49 et [e]candelabra aurea, quinque ad dexteram et quinque ad sinistram contra oraculum ex auro puro et [f]quasi lilii flores et lucernas desuper aureas et forcipes aureos 50 et hydrias et fuscinulas et phialas et mortariola et [g]turibula de auro purissimo. Et cardines ostiorum domus interioris [h]sancti sanctorum et ostiorum domus templi ex auro erant.

51 Et perfecit omne opus, quod faciebat Salomon in domo Domini, et [i]intulit quae sanctificaverat David pater suus, argentum et aurum et vasa, reposuitque in thesauris domus Domini.

8 Tunc congregati sunt omnes maiores natu Israël cum [a]principibus tribuum et duces familiarum filiorum Israël ad regem Salomonem in Ierusalem, [b]ut deferrent arcam foederis Domini de [c]civitate David, id est de Sion. 2 Convenitque ad regem Salomonem universus Israël in mense ethanim in [d]solemni die (ipse est mensis septimus). 3 Veneruntque cuncti senes de Israël, et [e]tulerunt arcam sacerdotes 4 et portaverunt arcam Domini [f]et tabernaculum foederis et omnia vasa sanctuarii, quae erant in tabernaculo, et ferebant ea sacerdotes et levitae. 5 Rex autem Salomon et omnis multitudo Israël, quae convenerat ad eum, gradiebatur cum illo ante arcam, et [g]immolabant oves et boves absque aestimatione et numero. 6 [h]Et intulerunt sacerdotes arcam foederis Domini in [i]locum suum, [j]in oraculum templi in sanctum sanctorum [k]subter alas cherubim; 7 siquidem cherubim expandebant alas super locum arcae et protegebant arcam et vectes eius desuper 8 [m]Cumque eminerent vectes, et apparerent summitates eorum foris sanctuarium ante oraculum, non apparebant ultra extrinsecus; qui et fuerunt ibi usque in praesentem diem. 9 In arca autem non erat aliud nisi [n]duae tabulae lapideae, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, [o]quando pepigit Dominus foedus cum filiis Israël cum egrederentur de terra Aegypti.

10 Factum est autem, cum exissent sacerdotes de sanctuario, [p]nebula implevit domum Domini, 11 et non poterant sacerdotes stare et ministrare propter nebulam; impleverat enim gloria Domini domum Domini.

12 Tunc ait Salomon: Dominus dixit ut [q]habitaret in nebula. 13 [r]Aedificans aedificavi domum in habitaculum tuum, [s]firmissimum solium tuum in sempiternum. 14 Convertitque rex faciem suam et [t]benedixit omni ecclesiae Israël; omnis enim ecclesia Israël stabat. 15 Et ait Salomon: [u]Benedictus Dominus Deus Israël, [v]qui locutus est ore suo ad David patrem meum, et in manibus eius perfecit dicens: 16 [x]A die qua eduxi populum meum Israël de Aegypto, non elegi civitatem de universis tribubus Israël ut aedificaretur domus et [y]es-

r 2 Par 4, 6. — cf. Ex 30, 18.

40-52] 2 Par 4, 11-5, 1.
s Ex 27, 3; 38, 3.
t vr. 17, 18.
u cf. vr. 20.
v vr. 23, 25.
x Ex 27, 3; 38, 3.
y Js 13, 27.
z Js 3, 16.
a Jr 52, 20. — cf. 1 Par 22, 3. 14.
b v. Ex 37, 25-29.
c cf. 2 Par 4, 8. — v. Ex 37, 10-16.
d Ex 25, 30. — v. Lv 24, 5-8.
e 2 Par 4, 7.
f v. Ex 25, 31-38.
g Ex 27, 3.
h v. cp. 6, 16.

51-8, 12] *LL. in sb. p. D. 7 p. Pnt.*
i 2 Rg 8, 11; Par 5, 1.

1-9] 2 Par 5, 2-10.
a Nm 1, 16.
b cf. 2 Rg 6, 17.
c v. 2 Rg 5, 7.
d vr. 65; Lv 23, 34. — v. 2 Par 7, 8-10.
e Dt 3, 9; Js 3, 3; — cf. Nm 4, 15; Dt 31, 25; 2 Rg 15, 24; 1 Par 15, 14, 15.
f cf. cp. 3, 4; 2 Par 1, 3.
g cf. 2 Rg 6, 13.
h 2 Rg 6, 17.
i Ex 26, 33, 34.
j v. cp. 6, 5.
k cp. 6, 27.
m Ex 25, 13-15.
n Ex 25, 21; 40, 20; Dt 10, 2, 5; Heb 9, 4.
o Ex 34, 27, 20; Dt 4, 13.
p Ex 40, 32, 33; 2 Par 2, 13, 14; 7, 1, 2. — cf. Ex 10, 3, 12-50] 2 Par 6, 1-39. [4.
q Ps 17, 12; 96, 2. — cf. Ex 20, 21; Lv 16, 2.
r 2 Rg 7, 13.
s Ex 15, 17. — cf. Ps 131, 14.
t vr. 55; 2 Rg 6, 18.
u Lc 1, 68.
v cp. 6, 12.
x v.2 Rg 7, 4-16, 25.
y vr. 29; Dt 12, 11.

set nomen meum ibi; sed [z]elegi David ut esset super populum meum Israël. 17 [a]Voluitque David pater meus aedificare domum nomini Domini Dei Israël, 18 et ait Dominus ad David patrem meum: Quod cogitasti in corde tuo aedificare domum nomini meo, bene fecisti hoc ipsum mente tractans; 19 [b]veruntamen tu non aedificabis mihi domum sed filius tuus, qui egredietur de renibus tuis, ipse aedificabit domum nomini meo. 20 Confirmavit Dominus sermonem suum quem locutus est; stetique pro David patre meo et sedi super thronum Israël, [c]sicut locutus est Dominus; et aedificavi domum nomini Domini Dei Israël, 21 et constitui ibi locum arcae, [d]in qua foedus Domini est, quod percussit cum patribus nostris quando egressi sunt da terra Aegypti.

22 [e]Stetit autem Salomon ante altare Domini in conspectu ecclesiae Israël et [f]expandit manus suas in caelum 23 et ait: Domine Deus Israël, [g]non est similis tui Deus in caelo desuper et super terram deorsum, [h]qui custodis pactum et misericordiam servis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo; 24 qui custodisti servo tuo David patri meo, quae locutus es ei; [i]ore locutus es et manibus perfecisti, ut haec dies probat. 25 Nunc igitur, Domine Deus Israël, conserva famulo tuo David patri meo quae locutus es ei dicens: [j]Non auferetur de te vir coram me qui sedeat super thronum Israël, ita tamen, si custodierint filii tui viam suam, ut ambulent coram me sicut tu ambulasti in cospectu meo. 26 [k]Et nunc, Domine Deus Israël, firmentur verba tua, quae locutus es servo tuo David patri meo. 27 Ergone putandum est quod vere Deus habitet super terram? Si enim [l]caelum et caeli caelorum te capere non possunt, quanto magis domus haec quam aedificavi. 28 Sed respice ad orationem servi tui et ad preces eius, Domine Deus meus; audi hymnum et orationem, quam servus tuus orat coram te hodie, 29 [m]ut sint oculi tui aperti super domum hanc nocte ac die, super domum de qua dixisti: [n]Erit nomen meum ibi; ut exaudias orationem quam orat in loco isto ad te servus tuus; 30 ut exaudias deprecationem servi tui et populi tui Israël, quodcumque oraverint in loco isto; et exaudies in loco habitaculi tui in caelo et, cum exaudieris, propitius eris.

31 Si peccaverit homo in proximum suum et [o]habuerit aliquod iuramentum, quo teneatur adstrictus, et venerit propter iuramentum coram altari tuo in domum tuam, 32 tu exaudies in caelo et facies et iudicabis servos tuos [p]condemnans impium et reddens viam suam super caput eius iustificansque iustum et retribuens ei secundum iustitiam suam.

33 [q]Si fugerit populus tuus Israël inimicos suos (quia peccaturus est tibi), [r]et agentes paenitentiam et confitentes nomini tuo venerint et oraverint et deprecati te fuerint in domo hac, 34 exaudi in caelo, et dimitte peccatum populi tui Israël, et reduces eos in terram, quam dedisti patribus eorum.

35 [s]Si clausum fuerit caelum et non pluerit propter peccata eorum, et orantes in loco isto paenitentiam egerint nomini tuo, et a peccatis suis conversi fuerint propter adflictionem suam, 36 exaudi eos in caelo, et dimitte peccata servorum tuorum et populi tui Israël, et [t]ostende eis [u]viam bonam per quam ambulent, et da pluviam super terram tuam quam dedisti populo tuo in possessionem.

37 [v]Fames si oborta fuerit in terra aut pestilentia aut corruptus aër aut aerugo, locusta vel robigo, et adflixerit eum inimicus eius portas obsidens, omnis plaga, universa infirmitas, 38 cuncta devotatio et imprecatio, quae acciderit omni homini de populo tuo Israël: si quis cognoverit plagam cordis sui et expanderit manus suas in domo hac, 39 tu exaudies in caelo, in loco habitationis tuae, et repropitiaberis et facies ut des unicuique secundum omnes vias suas, sicut videris cor eius ([x]quia tu nosti solus cor omnium filiorum hominum), 40 ut timeant te [y]cunctis diebus quibus vivunt super faciem terrae quam dedisti patribus nostris.

41 Insuper et alienigena, qui non est de populo tuo Israël, cum [z]venerit de terra longinqua propter nomen tuum (audietur enim no-

z 1 Rg 16, 1; 2 Rg 7, 8; 1 Par 28, 4.

a 2 Rg 7, 2, 3; 1 Par 17, 1, 2.

b cp. 5, 3, 5; 2 Rg 7, 5, 12, 13.

c 1 Par 28, 5, 6.

d vr. 9; Dt 31, 26.

ex 22-43] LL. in fs. transl. Dom. Lauret.

e vr. 54; 2 Par 6, 12, 13.

f cf. Ex 9, 33; 1 Es 9, 5; Is 1, 15.

g Ex 15, 11; 2 Rg 7, 22.

h v. Dt 7, 9.

i cp. 6, 12.

j v. cp. 2, 4; 2 Rg 7, 12.

k 2 Rg 7, 25.

l 2 Par 2, 6. — cf. Is 66, 1; Jr 23, 24; Ac 7, 49; 17, 24.

28, 29] R. in fr. 2 p. D. 3 p. Pnt. — v. Ps. 45, 5.

m vr. 52. — cf. 2 Par 7, 15; 2 Es 1, 6.

n vr. 16; cp. 9, 3; Dt 12, 5, 11; 4 Rg 21, 4 etc.

o cf. Ex 22, 11.

p Dt 25, 1.

33] R. in fs. ded. Eccl.

q Lv 26, 17; Dt 28, 25, 45.

r Lv 26, 40. — cf. 2 Es 1, 9.

s cp. 17, 1; Dt 11, 17; Lc 4, 25. — cf. Lv 26, 17; Dt 28, 25.

36] v. vr. 33.

t cf. Ps 24, 4; 26, 11; 85, 11.

u 1 Rg 12, 23.

v cf. Lv 26, 16, 25, 26; Dt 28, 21, 22, 37, 38, 42, 52; 2 Par 20, 9.

39] R. in fr. 2 p. D. 1 Aug.

x 1 Par 28, 9; Ps 7, 10; Ac 1, 24. — cf. 1 Rg 16, 7; Ps 138, 16.

y Dt 12, 1.

z cf. Ac 8, 27.

tentis ut omnes eo venientes ac Dominum deprecantes exaudiantur (22-55), benedictione in universum populum (54-61) et sollemni victimarum mactatione celebrata (62-66), denique a Deo secundo regi ap-

men tuum magnum et [a]manus tua fortis et bracchium tuum 42 extentum ubique); cum venerit ergo, et oraverit in hoc loco, 43 tu exaudies in caelo, in firmamento habitaculi tui, et facies omnia pro quibus invocaverit te alienigena; [b]ut discant universi populi terrarum nomen tuum [c]timere, sicut populus tuus Israël, et probent quia nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam aedificavi.

44 Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra inimicos suos, per viam quocumque miseris eos, orabunt te [d]contra viam civitatis, quam elegisti, et contra domum, quam aedificavi nomini tuo, 45 et exaudies in caelo orationes eorum et preces eorum et facies iudicium eorum.

46 Quod si peccaverint tibi ([e]non est enim homo qui non peccet), et iratus tradideris eos inimicis suis, et captivi ducti fuerint [f]in terram inimicorum longe vel prope, 47 [g]et egerint paenitentiam in corde suo in loco captivitatis, et conversi deprecati te fuerint in captivitate sua dicentes: [h]Peccavimus, inique egimus, impie gessimus; 48 [i]et reversi fuerint ad te in universo corde suo et tota anima sua in terra inimicorum suorum, ad quam captivi ducti fuerint, et oraverint te [j]contra viam terrae suae, quam dedisti patribus eorum, et civitatis, quam elegisti, et templi, quod aedificavi nomini tuo; 49 exaudies in caelo in firmamento solii tui orationes eorum et preces eorum et facies iudicium eorum 50 et propitiaberis populo tuo, qui peccavit tibi, et omnibus iniquitatibus eorum, quibus praevaricati sunt in te, et [k]dabis misericordiam coram eis, qui eos captivos habuerunt, ut misereantur eis.

51 [l]Populus enim tuus est et hereditas tua, quos eduxisti de terra Aegypti, [m]de medio fornacis ferreae, 52 [n]ut sint oculi tui aperti ad deprecationem servi tui et populi tui Israël, et exaudias eos in universis, pro quibus invocaverint te; 53 tu enim separasti eos tibi in hereditatem de universis populis terrae, [o]sicut locutus es per Moysen servum tuum, quando eduxisti patres nostros de Aegypto, Domine Deus.

54 [p]Factum est autem, cum complesset Salomon orans Dominum omnem orationem et deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris Domini; [q]utrumque enim genu in terram fixerat et manus expanderat in caelum. 55 Stetit ergo et [r]benedixit omni ecclesiae Israël voce magna dicens: 56 Benedictus Dominus, qui dedit requiem populo suo Israël, iuxta omnia quae locutus est; [s]non cecidit ne unus quidem sermo ex omnibus bonis, quae locutus est per Moysen servum suum. 57 Sit Dominus Deus noster vobiscum sicut fuit cum patribus nostris [t]non derelinquens nos neque proiciens, 58 [u]sed inclinet corda nostra ad se, ut ambulemus in universis viis eius et custodiamus mandata eius et caeremonias eius et iudicia, quaecumque mandavit patribus nostris. 59 Et sint sermones mei isti, quibus deprecatus sum coram Domino, appropinquantes Domino Deo nostro die ac nocte, ut faciat iudicium servo suo et populo suo Israël per singulos dies, 60 ut [v]sciant omnes populi terrae quia [x]Dominus ipse est Deus et non est ultra absque eo. 61 [y]Sit quoque cor nostrum perfectum cum Domino Deo nostro, ut ambulemus in decretis eius et custodiamus mandata eius sicut et hodie.

62 Igitur [z]rex et omnis Israël cum eo immolabant victimas coram Domino. 63 Mactavitque Salomon hostias pacificas, quas immolavit Domino, boum viginti duo milia et ovium centum viginti milia. Et dedicaverunt templum Domini rex et filii Israël.

64 In die illa sanctificavit rex medium atrii, quod erat ante domum Domini; fecit quippe holocaustum ibi et sacrificium et adipem pacificorum, quoniam [a]altare aereum, quod erat coram Domino, minus erat et capere non poterat holocaustum et sacrificium et adipem pacificorum. 65 Fecit ergo Salomon in tempore illo [b]festivitatem celebrem, et omnis Israël cum eo, multitudo magna ab [c]introitu Emath usque ad [d]rivum Aegypti, coram Domino Deo nostro [e]septem diebus et septem diebus, id est quattuordecim diebus. 66 Et in die octava dimisit populos; qui benedicentes regi profecti sunt in

a Dt 3, 24; 2 Par 6, 32.

b vr. 60. — cf. Js 4, 24.
c Ps 101, 16.

d v. vr. 48.
46] * *cf. Catech. R. IV 14, 5.*

e 2 Par 6, 36; Pro 20, 9; Ec 7, 21; Rm 3, 23; Jc 3, 2; 1 Jo 1, 8, 10. — cf. Jr 2, 32.
f Lv 26, 34, 44; Dt 28, 36, 64.
g Lv 26, 40.
h 2 Es 1, 6; Ps 105, 6; Dn 9, 5.
i Rg 7, 3; Jr 29, 12-14.

j vr. 44; Dn 6, 10. — cf. Ps 5, 8; Jn 2, 4.

k Ps 105, 46.

l Dt 9, 29; 32, 9. — cf. 2 Es 1, 10; Est 13, 15, 16.
m Dt 4, 20; Jr 11, 4.
n cf. vr. 29.

o Ex 19, 5, 6; Dt 9, 26, 29; 14, 2.

p 2 Par 7, 1.

q 2 Par 6, 13.
r vr. 14. — cf. 2 Rg 6, 18.

s Js 21, 43; 23, 14.

t cf. Dt 31, 6; Js 1, 5; 1 Rg 12, 22.
u Ps 118, 36.

v vr. 43.
x Dt 4,35, 39. — cf. cp. 18, 39.
y 4 Rg 20, 3. — cf. cp. 11, 4; 15, 3, 14.
62-66] 2 Par 7, 4-10.
z 2 Mc 2, 8, 9. — cf. 1 Es 6, 16, 17.

a v. 2 Par 4, 1.

b vr. 2; Lv 23, 34.
c 2 Par 7, 8.
d Nm 34, 5; 4 Rg 24, 7.
e cf. 1 Mc 4, 56; 2 Mc 2, 12.

tabernacula sua laetantes et alacri corde super omnibus bonis, quae fecerat Dominus David servo suo et Israël populo suo.

9 Factum est autem, cum perfecisset Salomon aedificium domus Domini et [a]aedificium regis et [b]omne quod optaverat et voluerat facere, **2** apparuit ei Dominus [c]secundo, sicut apparuerat ei in Gabaon. **3** Dixitque Dominus ad eum: Exaudivi orationem tuam et deprecationem tuam, quam deprecatus es coram me; sanctificavi domum hanc, quam aedificasti, ut [d]ponerem nomen meum ibi in sempiternum; et erunt [e]oculi mei et cor meum ibi cunctis diebus. **4** Tu quoque, si [f]ambulaveris coram me, [g]sicut ambulavit pater tuus in simplicitate cordis et in aequitate, et feceris omnia quae praecepi tibi et legitima mea et iudicia mea servaveris, **5** [h]ponam thronum regni tui super Israël in sempiternum, sicut locutus sum David patri tuo dicens: Non auferetur vir de genere tuo de solio Israël. **6** [i]Si autem aversione aversi fueritis vos et filii vestri non sequentes me nec custodientes mandata mea et caeremonias meas, quas proposui vobis; sed abieritis et colueritis deos alienos et adoraveritis eos, **7** [j]auferam Israël de superficie terrae quam dedi eis, et [k]templum quod sanctificavi nomini meo proiciam a conspectu meo, [l]eritque Israël in proverbium et in fabulam cunctis populis, **8** et [m]domus haec erit in exemplum: omnis qui transierit per eam stupebit et sibilabit et dicet: [n]Quare fecit Dominus sic terrae huic et domui huic? **8** Et respondebunt: Quia [o]dereliquerunt Dominum Deum suum, qui eduxit patres eorum de terra Aegypti, et secuti sunt deos alienos et adoraverunt eos et coluerunt eos; idcirco induxit Dominus super eos omne malum hoc.

10 Expletis autem [p]annis viginti postquam aedificaverat Salomon duas domos, id est domum Domini et domum regis **11** (Hiram rege Tyri praebente Salomoni ligna cedrina et abiegna et aurum iuxta omne quod opus habuerat), tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galilaeae. **12** Et egressus est Hiram de Tyro ut videret oppida, quae dederat ei Salomon, et non placuerunt ei, **13** et ait: Haecine sunt civitates, quas dedisti mihi, frater? Et appellavit eas terram [q]Chabul usque in diem hanc. **14** Misit quoque Hiram ad regem Salomonem centum viginti talenta auri. **15** Haec est summa expensarum, quam obtulit rex Salomon ad aedificandam domum Domini et domum suam et [r]Mello et murum Ierusalem et [s]Heser et [t]Mageddo et Gazer.

16 Pharao rex Aegypti ascendit et cepit Gazer succenditque eam igni, et [u]Chananaeum, qui habitabat in civitate, interfecit, et dedit eam in dotem [v]filiae suae uxori Salomonis. **17** Aedificavit ergo Salomon Gazer et [x]Bethoron inferiorem **18** et Baalath et Palmyram in terra solitudinis. **19** Et omnes vicos, qui ad se pertinebant et erant absque muro, munivit, [y]civitates curruum et civitates [z]equitum et quodcumque ei [a]placuit ut aedificaret in Ierusalem et in Libano et in omni terra potestatis suae.

20 Universum populum, qui remanserat de Amorrhaeis et Hethaeis et Pherezaeis et Hevaeis et Iebusaeis, qui non sunt de filiis Israël, **21** [b]horum filios, qui remanserant in terra, [c]quos scilicet non potuerant filii Israël exterminare, fecit Salomon [d]tributarios usque in diem hanc. **22** [e]De filiis autem Israël non constituit Salomon servire quemquam; sed erant viri bellatores et ministri eius et principes et duces et praefecti curruum et equorum. **23** Erant autem principes super omnia opera Salomonis praepositi [f]quingenti quinquaginta, [g]qui habebant subiectum populum, et statutis operibus imperabant.

24 [h]Filia autem Pharaonis ascendit de civitate David in [i]domum suam, quam aedificaverat ei Salomon. [j]Tunc aedificavit [k]Mello. **25** Offerebat quoque Salomon tribus vicibus per annos singulos holocausta et pacificas victimas super altare, quod aedificaverat Domino, et adolebat thymiama coram Domino. Perfectumque est templum.

26 Classem quoque fecit rex Salomon in [l]Asiongaber, quae est iuxta Ailath in litore maris Rubri in terra Idumaeae. **27** Misitque Hiram in [m]classe illa servos suos viros nauticos et gnaros maris

1-9] 2 Par 7, 11-22.
1-14] *LL. in D. 8 p. Pnt.*
a cp. 7, 1; 2 Par 8, 1.
b vr. 19; 2 Par 8, 9.
c cp. 3, 5. — v. cp. 11, 9.
(3)] *R. in fr. 2 p. D. 8 p. Pnt.*
d cp. 8, 16, 29; 4 Rg 21, 4; 2 Par 33, 4.
e Dt 11, 12.
f Gn 17, 1.
g cp. 11, 4, 6, 38; 14, 8; 15, 5.
h cp. 6, 12; 2 Rg 7, 12-16; 1 Par 22, 10. — v. cp. 2, 4.
i cf. 2 Rg 7, 15, 16; Ps 88, 30, 32.
j Dt 4, 26; 4 Rg 17, 23; 25, 21.
k Jr 7, 14. — cf. Mt 23, 38.
l Dt 28, 37. — cf. Tb 3, 4; Ps 43, 14.
m cf. Sph 2, 15.
n Dt 29, 24-26; Jr 22, 9, 9.
o cp. 18, 18.
10-28] 2 Par 8, 1-18.
p cf. cp. 6, 37, 38; 7, 1.
q cf. Js 19, 27.
r vr. 24. — v. 2 Rg 5, 9.
s Js 11, 1.
t Js 17, 11.
u Js 16, 10.
v cp. 3, 1; 7, 8.
x v. Js 10, 10.
y cp. 10, 26; 2 Par 1, 14; 9, 25.
z cp. 4, 26.
a vr. 1.
b cf. Jd 1, 21, 27, 29; 3, 1.
c cf. Js 15, 63; 17, 12.
d 1 Es 2, 55-58; 2 Es 7, 57-60. — cf. Js 16, 10; Jd 1, 28.
e Lv 25, 39.
f cf. 2 Par 8, 10.
g cp. 5, 16.
h cp. 3, 1; 7, 8.
i cp. 7, 8.
j cp. 11, 27. — cf. 2 Rg 5, 9; 2 Par 32, 5.
k v. vr. 15.
l cp. 22, 49; Nm 33, 35; Dt 2, 8.
m cp. 10, 11.

observantiam sacrorum curavit (24, 25) et aerarium locupletavit (26-28).
D) *Fama, quae ubique terrarum de eo tam late diffusa est, ut mirabundam reginam Sabam Ierusalem attraxerit (10, 1-13).*

n cp. 10, 11; 22, 49; Gn 10, 29; 1 Par 29, 4; Jb 22, 24; 28, 16; (Ps 44, 9; Ecli 7, 20;) Is 13, 12.

1-11] LL. in fr. 2 p. D. 8 p. Pnt.

E-13] 2 Par 9, 1-12.

a cf. Mt 12, 42; Lc 11, 31.

b Ps 71, 10; Is 60, 6; Jr 6, 20; Ez 27, 22, 23; 38, 13; Jl 3, 8.

c v. Jd 14, 12.

c vr. 10.

cum servis Salomonis. 28 Qui, cum venissent in [n]Ophir, sumptum inde aurum quadrigentorum viginti talentorum detulerunt ad regem Salomonem.

10 Sed et [a]regina [b]Saba, audita fama Salomonis in nomine Domini, venit [c]tentare eum in aenigmatibus. 2 Et ingressa Ierusalem multo cum comitatu et divitiis, camelis [d]portantibus aromata et aurum infinitum nimis et gemmas pretiosas, venit ad regem Salomonem et locuta est ei universa quae habebat in corde suo. 3 Et docuit eam Salomon omnia verba quae proposuerat; non fuit sermo qui regem posset latere, et non responderet ei. 4 Videns autem regina Saba omnem sapientiam Salomonis et domum, quam aedificaverat, 5 et cibos mensae eius et habitacula servorum et ordines ministrantium vestesque eorum et pincernas et holocausta, quae offerebat in domo Domini, non habebat ultra spiritum; 6 dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audivi in terra mea 7 super sermonibus tuis et super sapientia tua, et non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni et vidi oculis meis et probavi quod media pars mihi nuntiata non fuerit. Maior est sapientia et opera tua quam rumor quem audivi. 8 [e]Beati viri tui et beati servi tui, qui stant coram te semper et audiunt sapientiam tuam. 9 [f]Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, et posuit te super thronum Israël, [g]eo quod dilexerit Dominus Israël in sempiternum et constituit te regem [h]ut faceres iudicium et iustitiam. 10 [i]Dedit ergo regi centum viginti talenta auri et aromata multa nimis et gemmas pretiosas. Non sunt allata ultra aromata tam multa quam ea quae dedit regina Saba regi Salomoni. 11 (Sed et [j]classis Hiram, quae portabat [k]aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis et gemmas pretiosas. 12 Fecitque rex de lignis thyinis fulcra domus Domini et domus regiae et citharas lyrasque cantoribus. Non sunt allata huiuscemodi ligna thyina neque visa usque in praesentem diem). 13 Rex autem Salomon dedit reginae Saba omnia quae voluit et petivit ab eo, exceptis his quae ultro obtulerat ei munere regio. Quae reversa est et abiit in terram suam cum servis suis.

e cf. Pro 8, 24; Lc 10, 23.

f cp. 5, 7.

g 2 Par 2, 11. — cf. Sap 12, 7.

h 2 Rg 8, 15. — cf. Ps 71, 2.

i vr. 2.

j cp. 9, 27.

k v. cp. 9, 28.

14-28] 2 Par 9, 13-38.

14 Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos singulos, sescentorum sexaginta sex talentorum auri, 15 excepto eo quod adferebant viri, qui super vectigalia erant, et negotiatores universique scruta vendentes et omnes reges Arabiae ducesque terrae.

l cp. 14, 26.

16 Fecit quoque rex Salomon ducenta [l]scuta de auro purissimo, sescentos auri siclos dedit in laminas scuti unius: 17 et trecentas peltas ex auro probato, trecentae minae auri unam peltam vestiebant; posuitque eas rex [m]in domo saltus Libani.

m cp. 7, 2; Is 20, 8.

18 Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem et vestivit eum auro fulvo nimis. 19 Qui habebat sex gradus, et summitas throni rotunda erat in parte posteriori, et duae manus hinc atque inde tenentes sedile, et duo leones stabant iuxta manus singulas, 20 et duodecim leunculi stantes super sex gradus hinc atque inde. Non est factum tale opus in universis regnis.

21 Sed et omnia vasa, quibus potabat rex Salomon, erant aurea, et universa supellex domus saltus Libani de auro purissimo; non erat argentum, nec alicuius pretii putabatur in diebus Salomonis, 22 quia [n]classis regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in [o]Tharsis deferens inde aurum et argentum et dentes elephantorum et simias et pavos.

n cp. 22, 49.

o Gn 10, 4; 1 Par 1, 7; Par 20, 36, 37; Ps 47, 8; 71, 10; Is 2, 16; 23, 1, 6, 10 etc.

23, 24] Anlt. in Nativ. Dñi.

p cp. 3, 12, 13; 4, 30. — cf. Ec 2, 9.

23 [p]Magnificatus est ergo rex Salomon super omnes reges terrae divitiis et sapientia. 24 Et universa terra desiderabat vultum Salomonis, ut audiret sapientiam eius, quam dederat Deus in corde eius. 25 Et singuli deferebant ei munera vasa argentea et aurea, vestes et arma bellica, aromata quoque et equos et mulos per annos singulos. 26 Congregavitque Salomon [q]currus et equites, et facti sunt ei mille quadringenti currus et duodecim milia equitum, et disposuit eos per civitates munitas et cum rege in Ierusalem 27 [r]fecitque ut tanta esset abundantia argenti in Ierusalem quanta et lapidum, et cedrorum praebuit multitudinem quasi [s]sycomoros, quae nascuntur in campestribus. 28 Et educebantur [t]equi Salomoni de Aegypto et de

26-29] 2 Par 1, 14-17.

q cf. cp. 4, 26; 2 Par 9, 25.

r Ecli 47, 20. — cf. Zc 9, 3.

s 1 Par 27, 28.

t 2 Par 9, 28. — cf. Dt 17, 16.

Coa; negotiatores enim regis emebant de Coa et, statuto pretio, perducebant. 29 Egrediebatur autem quadriga ex Aegypto sescentis siclis argenti, et equus centum quinquaginta. Atque in hunc modum cuncti reges [u]Hethaeorum et Syriae equos venundabant.

u Jd 1, 26.

11 [a]Rex autem Salomon adamavit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis et moabitidas et ammonitidas, idumaeas et sidonias et hethaeas, 2 de gentibus super quibus dixit Dominus filiis Israël: [b]Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras; certissime enim avertent corda vestra ut sequamini deos earum. His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore: 3 fueruntque ei uxores quasi reginae septingentae et concubinae trecentae; et averterunt mulieres cor eius. 4 Cumque iam esset senex, depravatum est cor eius per mulieres ut sequeretur deos alienos; [c]nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo [d]sicut cor David patris eius. 5 Sed colebat Salomon [e]Astarthen deam Sidoniorum et [f]Moloch idolum Ammonitarum. 6 Fecitque Salomon quod non placuerat coram Domino, et non adimplevit ut sequeretur Dominum sicut David pater eius. 7 Tunc aedificavit Salomon fanum [g]Chamos idolo Moab in monte, qui est contra Ierusalem, et [h]Moloch idolo filiorum Ammon. 8 Atque in hunc modum fecit universis uxoribus suis alienigenis, quae adolebant tura et immolabant diis suis.

1-12] *LL. in fr. 3 p. D. 8 p. Pnt.*
a 2 Es 13, 26. — cf. Dt 17, 17; Eccli 47, 21.
b Dt 7, 2. — v. Ex 34, 16.

4] * *cf. Catech. R. III 7, 9.*
c cf. cp. 8, 61.
d cp. 9, 4.
e vr. 33; Jd 2, 13; 4 Rg 23, 13.
f v. vr. 7.
g Nm 21, 29; 4 Rg 23, 13; Jr 48, 7.
h Lv 18, 21; 20, 2-4; 4 Rg 23, 10; Ac 7, 43.

9 Igitur iratus est Dominus Salomoni, quod aversa esset [i]mens eius a Domino Deo Israël, [j]qui apparuerat ei secundo 10 et [k]praeceperat de verbo hoc ne sequeretur deos alienos, et non custodivit quae mandavit ei Dominus. 11 Dixit itaque Dominus Salomoni: Quia habuisti hoc apud te et non custodisti pactum meum et praecepta mea quae mandavi tibi, [l]disrumpens scindam regnum tuum et dabo illud servo tuo. 12 [m]Veruntamen in diebus tuis non faciam propter David patrem tuum; de manu filii tui scindam illud. 13 [n]Nec totum regnum auferam, sed [o]tribum unam dabo filio tuo propter David servum meum et Ierusalem [p]quam elegi.

i vr. 2, 4.
j cp. 3, 5; 9, 2.
k cp. 6, 12; 9, 6.
l vr. 31. — cf. 1 Rg 15; 28; Dn 5, 28.
m cf. cp. 12, 16-19.
n cf. 2 Rg 7, 15; Ps 88, 33-37.
o vr. 32, 36. — cf. cp. 12, 20.
p Dt 12, 5, 11.

14 Suscitavit autem Dominus adversarium Salomoni Adad idumaeum de semine regio, qui erat in Edom. 15 [q]Cum enim esset David in Idumaea, et ascendisset Ioab princeps militiae ad sepeliendum eos qui fuerant interfecti, et occidisset omne masculinum in Idumaea (16 sex enim mensibus ibi moratus est Ioab et omnis Israël, donec interimeret omne masculinum in Idumaea), 17 fugit Adad ipse et viri Idumaei de servis patris eius cum eo, ut ingrederetur Aegyptum; erat autem Adad puer parvulus. 18 Cumque surrexissent de Madian, venerunt in [r]Pharan tuleruntque secum viros de Pharan et introierunt Aegyptum ad Pharaonem regem Aegypti; [s]qui dedit ei domum et cibos constituit et terram delegavit. 19 Et invenit Adad gratiam coram Pharaone valde, in tantum ut daret ei uxorem sororem uxoris suae germanam Taphnes reginae. 20 Genuitque ei soror Taphnes Genubath filium, et nutrivit eum Taphnes in domo Pharaonis; eratque Genubath habitans apud Pharaonem cum filiis eius. 21 Cumque audisset Adad in Aegypto [t]dormisse David cum patribus suis et mortuum esse Ioab principem militiae, dixit Pharaoni: Dimitte me ut vadam in terram meam. 22 Dixitque ei Pharao: Qua enim re apud me indiges, ut quaeras ire ad terram tuam? At ille respondit: Nulla, sed obsecro te ut dimittas me.

q 2 Rg 8, 14; 1 Par 18, 12, 13.
r Nm 10, 12; Dt 33, 2.
s cf. Gn 47, 11, 12.
t cp. 2, 10.

23 Suscitavit quoque ei Deus adversarium Razon filium Eliada, qui fugerat [u]Adarezer regem Soba dominum suum; 24 et congregavit contra eum viros et factus est princeps latronum [v]cum interficeret eos David, abieruntque Damascum et habitaverunt ibi et constituerunt eum regem in Damasco; 26 eratque adversarius Israël cunctis diebus Salomonis. Et hoc est malum Adad et odium contra Israël; regnavitque in Syria.

u cf. 2 Rg 10, 16.
v 2 Rg 8, 3; 10, 8, 18.

26 [x]Ieroboam quoque filius Nabat [y]ephrathaeus de Sareda servus Salomonis, cuius mater erat nomine Sarva mulier vidua, [z]levavit manum contra regem. 27 Et haec est causa rebellionis adversus eum, quia [a]Salomon aedificavit Mello et coaequavit voraginem civitatis David patris sui.

26-43] *LL. in fr. 4 p. D. 8 p. Pnt.*
x cp. 12, 2; 2 Par 13, 6.
y 1 Rg 1, 1.
z 2 Rg 20, 21.
a cp. 9, 24. — cf. 2 Rg 5, 9.

28 Erat autem [b]Ieroboam vir fortis et potens; videnque Salomon

b 2 Par 10, 15.

ab eoque punitur, suscitatis contra eum adversariis (11-43).

2. Regnorum Iuda et Israël synchronistica historia (III, 12, 1-IV, 17, 41). — *Roboam filius et successor Salomonis, cum populi petitionem de minuen-*

adulescentem bonae indolis et industrium constituerat eum praefectum super tributa universae domus Ioseph.

29 Factum est igitur in tempore illo, ut Ieroboam egrederetur de Ierusalem, et inveniret eum [c]Ahias silonites propheta in via opertus pallio novo; erant autem duo tantum in agro. 30 Apprehendensque Ahias pallium suum novum, quo coopertus erat, [d]scidit in duodecim partes 31 et ait ad Ieroboam: Tolle tibi decem scissuras; haec enim dicit Dominus Deus Israël: [e]Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis et dabo tibi decem tribus. 32 Porro [f]una tribus remanebit ei propter servum meum David et Ierusalem [g]civitatem, quam elegi ex omnibus tribubus Israël; 33 eo quod dereliquerit me et [h]adoraverit Astarthen deam Sidoniorum et Chamos deum Moab et [i]Moloch deum filiorum Ammon et non ambulaverit in viis meis, ut faceret iustitiam coram me et praecepta mea et iudicia sicut David pater eius. 34 Nec auferam omne regnum de manu eius, sed ducem ponam eum cunctis diebus vitae suae [j]propter David servum meum quem elegi, qui custodivit mandata mea et praecepta mea; 35 [k]auferam autem regnum de manu filii eius et dabo tibi decem tribus; 36 filio autem eius dabo tribum unam, [l]ut remaneat lucerna David servo meo cunctis diebus coram me in Ierusalem, civitate quam elegi ut esset nomen meum ibi. 37 Te autem adsumam et regnabis super omnia quae desiderat anima tua, erisque rex super Israël. 38 Si igitur audieris omnia quae praecepero tibi, et [m]ambulaveris in viis meis et feceris quod rectum est coram me custodiens mandata mea et praecepta mea, sicut fecit David servus meus, [n]ero tecum et [o]aedificabo tibi domum fidelem, quomodo aedificavi David domum, et tradam tibi Israël 39 et adfligam semen David super hoc, veruntamen non cunctis diebus.

40 Voluit ergo Salomon interficere Ieroboam, qui surrexit et aufugit in Aegyptum ad [p]Sesac regem Aegypti et fuit in Aegypto usque ad mortem Salomonis.

41 Reliquum autem verborum Salomonis et omnia quae fecit, et sapientia eius, ecce universa scripta sunt in libro verborum dierum Salomonis.

42 Dies autem, quos regnavit Salomon in Ierusalem super omnem Israël, quadraginta anni sunt. 43 [q]Dormivitque Salomon cum patribus suis et sepultus est in civitate David patris sui regnavitque [r]Roboam filius eius pro eo.

12 Venit autem Roboam in [a]Sichem; illuc enim congregatus erat omnis Israël ad constituendum eum regem.

2 At vero [b]Ieroboam filius Nabat, [c]cum adhuc esset in Aegypto profugus a facie regis Salomonis, audita morte eius, reversus est de Aegypto. 3 Miseruntque et vocaverunt eum.

Venit ergo Ieroboam et omnis multitudo Israël, et locuti sunt ad Roboam dicentes: 4 [d]Pater tuus durissimum iugum imposuit nobis; tu itaque nunc imminue paulum de imperio patris tui durissimo et de iugo gravissimo, quod imposuit nobis, et serviemus tibi. 5 Qui ait eis: [e]Ite usque ad tertium diem et revertimini ad me.

Cumque abisset populus, 6 iniit consilium rex Roboam cum senioribus, qui adsistebant coram Salomone patre eius, cum adhuc viveret, et ait: Quod datis mihi consilium ut respondeam populo huic? 7 Qui dixerunt ei: Si hodie oboedieris populo huic et servieris et petitioni eorum cesseris locutusque fueris ad eos verba lenia, erunt tibi servi cunctis diebus. 8 Qui dereliquit consilium senum, quod dederant ei, et adhibuit adulescentes, qui nutriti fuerant cum eo et adsistebant illi, 9 dixitque ad eos: Quod mihi datis consilium ut respondeam populo huic qui dixerunt mihi: Levius fac iugum quod imposuit pater tuus super nos? 10 Et dixerunt ei iuvenes qui nutriti fuerant cum eo: Sic loqueris populo huic, qui locuti sunt ad te dicentes: Pater tuus adgravavit iugum nostrum, tu releva nos; sic loqueris ad eos: Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei. 11 Et tunc pater meus posuit super vos iugum grave, ego autem addam super iugum vestrum; pater meus cecidit vos flagellis, ego autem caedam vos scorpionibus.

c cp. 12, 15; 14, 2; 15, 29; 2 Par 10, 15.
d cf. 1 Rg 15, 27.

e vr. 11-13.
f vr. 13; cp. 12, 21.
g cp. 14, 21. — v. Dt 12, 5.

h vr. 5, 7.
s cf. Jd 11, 24.

j 2 Rg 7, 12.

k vr. 12; cp. 12, 16, 17.
l cp. 15, 4; 2 Rg 21, 17; 4 Rg 8, 19; 2 Par 21, 7.

m cf. cp. 9, 4.

n Js 1, 5.
o 1 Rg 2, 35; 2 Rg 7, 11, 27.

p cp. 14, 25; 2 Par 12, 2, 5, 7, 9.
41-43] 2 Par 9, 29-31. — cf. 1 Mc 9, 22; 16, 23, 24.

q cp. 2, 10; 14, 20.

r Mt 1, 7.

1-16] LL. in fr. 5 p. D. 8 p. 1-19] 2 Par 10, 1-19. [*Pnt.*
a cf. Jd 9, 6.
b cp. 11, 26.
c cp. 11, 40.

d cp. 4, 7, 22; 9, 15. — v. 1 Rg 8, 11-18.

e vr. 12.

12 Venit ergo Ieroboam et omnis populus ad Roboam die tertia, sicut locutus fuerat rex dicens: [f]Revertimini ad me die tertia. 13 Responditque rex populo dura, derelicto consilio seniorum quod ei dederant, 14 et locutus est eis secundum consilium iuvenum dicens: Pater meus adgravavit iugum vestrum, ego autem addam iugo vestro; pater meus cecidit vos flagellis, ego autem caedam vos scorpionibus. 15 Et non adquievit rex populo, [g]quoniam aversatus fuerat eum Dominus, ut suscitaret verbum suum, [h]quod locutus fuerat in manu Ahiae silonitae ad Ieroboam filium Nabat.

16 Videns itaque populus, quod noluisset eos audire rex, [i]respondit ei dicens: [j]Quae nobis pars in David? vel quae hereditas in filio Isai? Vade in tabernacula tua, Israël; nunc vide domum tuam, David. Et abiit Israël in tabernacula sua. 17 [k]Super filios autem Israël, quicumque habitabant in civitatibus Iuda, regnavit Roboam. 18 Misit ergo rex Roboam [l]Aduram, qui erat super tributa; et lapidavit eum omnis Israël, et mortuus est. Porro rex Roboam festinus ascendit currum, et fugit in Ierusalem. 19 [m]Recessitque Israël a domo David usque in praesentem diem.

20 Factum est autem, cum audisset omnis Israël quod reversus esset Ieroboam, miserunt et vocaverunt eum, congregato coetu, et constituerunt eum regem super omnem Israël; nec secutus est quisquam domum David praeter tribum Iuda solam.

21 Venit autem Roboam Ierusalem et congregavit universam domum Iuda et tribum Beniamin, centum octoginta milia electorum virorum bellatorum, ut pugnarent contra domum Israël et reducerent regnum Roboam filio Salomonis.

22 Factus est autem sermo Domini ad [n]Semeiam virum Dei dicens: 23 Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Iuda et ad omnem domum Iuda et Beniamin et reliquos [o]de populo dicens: 24 Haec dicit Dominus: Non ascendetis neque bellabitis contra fratres vestros filios Israël; revertatur vir in domum suam: [p]a me enim factum est verbum hoc. Audierunt sermonem Domini, et reversi sunt de itinere, sicut eis praeceperat Dominus.

25 [q]Aedificavit autem Ieroboam Sichem in monte Ephraim et habitavit ibi: et egressus inde aedificavit [r]Phanuel.

26 Dixitque Ieroboam in corde suo: Nunc revertetur regnum ad domum David, 27 [s]si ascenderit populus iste ut faciat sacrificia in domo Domini in Ierusalem; et convertetur cor populi huius ad dominum suum Roboam regem Iuda; interficientque me et revertentur ad eum. 28 [t]Et excogitato consilio fecit duos vitulos aureos et dixit eis: Nolite ultra ascendere in Ierusalem; [u]ecce dii tui, Israël, qui te eduxerunt de terra Aegypti. 29 Posuitque unum in Bethel et alterum in [v]Dan.

30 [x]Et factum est verbum hoc in peccatum; ibat enim populus ad adorandum vitulum usque in Dan.

31 Et fecit [y]fana in excelsis et [z]sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Levi. 32 Constituitque diem sollemnem in mense octavo quintadecima die mensis in similitudinem [a]sollemnitatis quae celebrabatur in Iuda. Et ascendens altare similiter fecit in Bethel, ut immolaret vitulis quos fabricatus fuerat, constituitque in Bethel [b]sacerdotes excelsorum quae fecerat. 33 Et ascendit super altare, quod exstruxerat in Bethel, quintadecima die mensis octavi, quem finxerat de corde suo, et fecit sollemnitatem filiis Israël et ascendit super altare ut [c]adoleret incensum.

13 Et ecce [a]vir Dei venit de Iuda in sermone Domini in Bethel, Ieroboam stante super altare et [b]tus iaciente, 2 [c]et exclamavit contra altare in sermone Domini et ait: Altare, altare, haec dicit Dominus: Ecce filius nascetur domui David, [d]Iosias nomine, et immolabit super te sacerdotes excelsorum, qui nunc in te tura succendunt, et ossa hominum super te incendet. 3 Dedítque in illa die [e]signum dicens: Hoc erit signum quod locutus est Dominus: Ecce altare scindetur, et effundetur cinis qui in eo est.

4 Cumque audisset rex sermonem hominis Dei, quem inclamaverat contra altare in Bethel, extendit manum suam de altari dicens:

f vr. 5.

g vr. 24.
h cp. 11, 11, 31.

i cf. Pro 15, 1.
j v. 2 Rg 20, 1.

k cp. 11, 13, 32, 36.

l cp. 4, 6; 5, 14.

m 4 Rg 17, 21.

21-24] 2 Par 11, 1-4.

n 2 Par 12, 5, 7, 15.

o cf. vr. 17.

p vr. 15.

q cf. Jd 9, 45.
r Gn 32, 21. — cf. Jd 8, 17.

s Dt 12, 5, 6.

t 4 Rg 10, 29; 17, 16; 2 Par 11, 15; 13, 8; Os 8, 5, 6; 10, 5; 13, 2. — cf. cp. 14, [9.
u cf. Ex 32, 4, 8.
v Jd 18, 30.
x cp. 13, 34; 14, 16; 22, 58; 4 Rg 17, 21.
y cp. 13, 32.
z cp. 13, 33; 4 Rg 17, 33; 2 Par 11, 14, 15; 13, 9.

a Lv 23, 33, 34; Nm 29, 12.

b cp. 13, 2. — cf. Am 7, 13.

c cp. 13, 1.

a 4 Rg 23, 17.
b cp. 12, 33.
c vr. 32.
d 4 Rg 23, 15-17.

e v. Jd 6, 12.

aureis in Bethel et in Dan, peccare facit Israël (25-33), et ne a malo quidem incepto desistit, etsi admonitus a Deo per prophetam verba et minas plurimis miraculis honestantem (13, 1-34). Ex quo

Apprehendite eum. Et exaruit manus eius, quam extenderat contra eum, nec valuit retrahere eam ad se. 5 Altare quoque scissum est et effusus est cinis de altari iuxta signum, quod praedixerat vir Dei in sermone Domini. 6 Et ait rex ad virum Dei: [f]Deprecare faciem Domini Dei tui et ora pro me, ut restituatur manus mea mihi. Oravitque vir Dei faciem Domini, et reversa est manus regis ad eum et facta est sicut prius fuerat.

7 Locutus est autem rex ad virum Dei: Veni mecum domum ut prandeas, [g]et dabo tibi munera. 8 Responditque vir Dei ad regem: [h]Si dederit mihi mediam partem domus tuae, [i]non veniam tecum, nec comedam panem neque bibam aquam in loco isto; 9 sic enim mandatum est mihi in sermone Domini praecipientis: Non comedes panem neque bibes aquam nec reverteris per viam quam venisti. 10 Abiit ergo per aliam viam, et non est reversus per iter quo venerat in Bethel.

11 [j]Prophetes autem quidam senex habitabat in Bethel; ad quem venerunt filii sui et narraverunt ei omnia opera quae fecerat vir Dei illa die in Bethel, et verba, quae locutus fuerat ad regem, narraverunt patri suo. 12 Et dixit eis pater eorum: Per quam viam abiit? Ostenderunt ei filii sui viam per quam abierat vir Dei qui venerat de Iuda. 13 Et ait filiis suis: Sternite mihi asinum. Qui cum stravissent, ascendit 14 et abiit post virum Dei et invenit eum sedentem subtus terebinthum et ait illi: Tune es vir Dei qui venisti de Iuda? Respondit ille: Ego sum. 15 Dixitque ad eum: Veni mecum domum ut comedas panem. 16 Qui ait: [k]Non possum reverti neque venire tecum, nec comedam panem neque bibam aquam in loco isto, 17 quia locutus est Dominus ad me [l]in sermone Domini dicens: Non comedes panem et non bibes aquam ibi nec reverteris per viam qua ieris. 18 Qui ait illi: Et ego propheta sum similis tui, et angelus locutus est mihi in sermone Domini dicens: Reduc eum tecum in domum tuam, ut comedat panem et bibat aquam. Fefellit eum 19 et reduxit secum; comedit ergo panem in domo eius et bibit aquam.

20 Cumque sederent ad mensam, factus est sermo Domini ad prophetam, qui reduxerat eum, 21 et exclamavit ad virum Dei, qui venerat de Iuda, dicens: Haec dicit Dominus: Quia non oboediens fuisti ori Domini et non custodisti mandatum, quod praecepit tibi Dominus Deus tuus, 22 et reversus es et comedisti panem et bibisti aquam in loco, in quo praecepit tibi ne comederes panem neque biberes aquam, non inferetur cadaver tuum in sepulcrum patrum tuorum.

23 Cumque comedisset et bibisset, stravit asinum suum prophetae quem reduxerat. 24 Qui cum abisset, [m]invenit eum leo in via et occidit. Et erat cadaver eius proiectum in itinere; asinus autem stabat iuxta illum, et leo stabat iuxta cadaver. 25 Et ecce viri transeuntes viderunt cadaver proiectum in via et leonem stantem iuxta cadaver, et venerunt et divulgaverunt in civitate, in qua [n]prophetes ille senex habitabat. 26 Quod cum audisset propheta ille, qui reduxerat eum de via, ait: Vir Dei est, qui inoboediens fuit ori Domini, et tradidit eum Dominus leoni et confregit eum et occidit iuxta verbum Domini, quod locutus est ei.

27 Dixitque ad filios suos: Sternite mihi asinum. Qui cum stravissent, 28 et ille abisset, invenit cadaver eius proiectum in via et asinum et leonem stantes iuxta cadaver: non comedit leo de cadavere, nec laesit asinum. 29 Tulit ergo prophetes cadaver viri Dei et posuit illud super asinum et reversus intulit in civitatem prophetae senis, ut plangeret eum. 30 Et posuit cadaver eius in sepulcro suo, et planxerunt eum: [o]Heu, heu, mi frater! 31 Cumque planxissent eum, dixit ad filios suos: Cum mortuus fuero, sepelite me in sepulcro in quo vir Dei sepultus est: [p]iuxta ossa eius ponite ossa mea; 32 [q]profecto enim veniet sermo, quem praedixit in sermone Domini contra altare, quod est in Bethel, et contra omnia fana excelsorum, quae sunt in urbibus [r]Samariae.

33 Post verba haec non est reversus Ieroboam de via sua pessima,

f Ex 8, 8; 9, 28; 10, 17; Nm 21, 7; Ac 8, 24.
g cf. 1 Rg 9, 8; 4 Rg 5, 15.
h Nm 22, 18; 24, 13.
i vr. 16, 17.
j vr. 25. — cf. 4 Rg 23, 18.
k vr. 8, 9.
l vr. 1; cp. 20, 35.
m cp. 20, 36.
n vr. 11.
o Jr 22, 18.
p cf. 4 Rg 23, 17, 18.
q vr. 2. — v. 4 Rg 23, 16-19.
r cf. cp. 16, 24.

factum est ut in peccati poenam eidem adnuntietur, per Ahiam mors filii, et interitus ipsius domus regnique Israël praedicetur (14, 1-18). Tandem impius rex, cum regnasset 22 annos, moritur (19-20). Interea

sed e contrario fecit [s]de novissimis populi sacerdotes excelsorum. Quicumque volebat [t]implebat manum suam et fiebat sacerdos excelsorum. 34 [u]Et propter hanc causam peccavit domus Ieroboam, et [v]eversa est et deleta de superficie terrae.

14 In tempore illo aegrotavit Abia filius Ieroboam, 2 dixitque Ieroboam uxori suae: Surge et commuta habitum, ne cognoscaris quod sis uxor Ieroboam, et vade in [a]Silo, ubi est Ahias propheta, [b]qui locutus est mihi, quod regnaturus essem super populum hunc. 3 [c]Tolle quoque in manu tua decem panes et crustulam et vas mellis et vade ad illum: ipse enim indicabit tibi quid eventurum sit puero huic.

4 Fecit ut dixerat uxor Ieroboam et consurgens abiit in Silo et venit in domum [d]Ahiae. At ille non poterat videre, quia [e]caligaverant oculi eius prae senectute. 5 Dixit autem Dominus ad Ahiam: Ecce uxor Ieroboam ingreditur ut consulat te super filio suo, qui aegrotat: haec et haec loqueris ei. Cum ergo illa intraret et dissimularet se esse quae erat, 6 audivit Ahias sonitum pedum eius introëuntis per ostium et ait: Ingredere, uxor Ieroboam; quare aliam te esse simulas? Ego autem missus sum ad te durus nuntius. 7 Vade et dic Ieroboam: Haec dicit Dominus Deus Israël: [f]Quia exaltavi te de medio populi et dedi te ducem super populum meum Israël 8 et [g]scidi regnum domus David et dedi illud tibi, et non fuisti [h]sicut servus meus David, qui custodivit mandata mea et secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo; 9 sed operatus es mala super omnes qui fuerunt ante te, et [i]fecisti tibi deos alienos et [j]conflatiles, ut me ad iracundiam provocares; [k]me autem proiecisti post corpus tuum; 10 idcirco ecce ego inducam mala super domum Ieroboam et [l]percutiam de Ieroboam mingentem ad parietem et [m]clausum et novissimum in Israël; et mundabo reliquias domus Ieroboam, sicut mundari solet fimus usque ad purum. 11 [n]Qui mortui fuerint de Ieroboam in civitate, comedent eos canes; qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves caeli: quia Dominus locutus est. 12 Tu igitur surge et vade in domum tuam, et [o]in ipso introitu pedum tuorum in urbem morietur puer, 13 et planget eum omnis Israël et sepeliet; iste enim solus inferetur de Ieroboam in sepulcrum, quia [p]inventus est super eo sermo bonus a Domino Deo Israël in domo Ieroboam. 14 [q]Constituet autem sibi Dominus regem super Israël, qui percutiet domum Ieroboam in hac die et in hoc tempore, 15 et percutiet Dominus Deus Israël, sicut moveri solet harundo in aqua, et [r]revellet Israël de terra [s]bona hac, quam dedit patribus eorum, et ventilabit eos [t]trans flumen, quia fecerunt sibi [u]lucos ut irritarent Dominum, 16 et tradet Dominus Israël propter peccata Ieroboam, qui peccavit et [v]peccare fecit Israël.

17 Surrexit itaque uxor Ieroboam et abiit et venit in [x]Thersa. [y]Cumque illa ingrederetur limen domus, puer mortuus est. 18 Et sepelierunt eum, et planxit eum omnis Israël [z]iuxta sermonem Domini, quem locutus est in manu servi sui Ahiae prophetae.

19 Reliqua autem verborum Ieroboam, [a]quomodo pugnaverit et quomodo regnaverit, ecce scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël. 20 Dies autem quibus regnavit Ieroboam viginti duo anni sunt, et dormivit cum patribus suis, regnavitque [b]Nadab filius eius pro eo.

21 [c]Porro Roboam filius Salomonis regnavit in [d]Iuda. Quadraginta et unius anni erat Roboam, cum regnare coepisset; decem et septem annos regnavit in Ierusalem civitate, [e]quam elegit Dominus ut poneret nomen suum ibi ex omnibus tribubus Israël. Nomen autem [f]matris eius Naama ammanitis. 22 [g]Et fecit Iudas malum coram Domino, et [h]irritaverunt eum super omnibus, quae fecerant patres eorum in peccatis suis quae peccaverunt; 23 aedificaverunt enim et ipsi sibi aras et [i]statuas et [j]lucos [k]super omnem collem excelsum et subter omnem [l]arborem frondosam. 24 Sed et [m]effeminati fuerunt in terra, feceruntque omnes abominationes gentium, quas attrivit Dominus ante faciem filiorum Israël. 25 [n]In quinto autem

s cp. 12, 31; 4 Rg 17, 32.
t Jd 17, 5.
u cp. cp. 12, 30; 4 Rg 17, 21.
v cp. 14, 10. — cf. cp. 15, 29-30.

a v. Js 18, 1.
b v. cp. 11, 20-31.
c cf. 1 Rg 9, 7, 8.

d cp. 11, 29.
e cf. Gn 27, 1.
5-13] *LL. in fr. 6 p. D. 8 p. Pnt.*

f cf. 2 Rg 12, 7, 8. 12, 7, 8.
g cp. 11, 31.
h cp. 11, 33, 38; 15, 5. — cf. cp. 9, 4.

i cp. 12, 28; 2 Par 11, 16.
j cp. Ex 34, 17.
k Ez 23, 35. — cf. 2 Es 9, 26; Ps 49, 17.
l cp. 15, 29; 21, 21. — cf. 4 Rg 9, 8.
m Dt 32, 36; 4 Rg 14, 26.
n cp. 16, 4; 21, 24.

o vr. 17.

p 2 Par 12, 12; 19, 3.
q v. cp. 15, 27-29.

r Dt 29, 28; Ps 51, 7; Pro 2, 22. — v. 4 Rg 17, 23.
s Js 23, 15, 16.
t cf. 4 Rg 15, 29.
u Ex 34, 13; Dt 12. 3.
v cp. 12, 30; 13, 34; 16, 2, 19, 26 etc.
x cp. 15, 21, 33; 16, 6, 8, 15,
y vr. 12. [23.
z vr. 13.

a v. 2 Par 13, 2-20.

b cp. 15, 25.

c 2 Par 12, 13.
d cp. 12, 17.
e cp. 11, 32, 36.
f 2 Par 12, 13.
g cf. 2 Par 12, 1, 14.
h v. Nm 25, 11.
i v. Ex 23, 24.
j vr. 15.
k 4 Rg 16, 4. — v. Dt 12, 2, 3.
l Is 57, 5; Jr 2, 20.
m cp. 15, 12; 22, 47. — cf. Dt 23, 17.
n 2 Par 12, 2, 9-11.

Roboam, qui ab idololatria populum non averterat (21-24), a Sesac devincitur (25-28) eique cum Israël continuo dimicandum est (29-31). Patris exemplis secutus non meliorem sortem obtinet Abia (15, 1-8). Asa

anno regni Roboam ascendit [o]Sesac rex Aegypti in Ierusalem 26 et tulit thesauros domus Domini et thesauros regios et [p]universa diripuit, [q]scuta quoque aurea, quae fecerat Salomon; 27 pro quibus fecit rex Roboam scuta aerea et tradidit ea in manum ducum scutariorum et [r]eorum qui excubabant ante ostium domus regis. 28 Cumque ingrederetur rex in domum Domini portabant ea qui praeeundi habebant officium et postea reportabant ad armamentarium scutariorum.

29 Reliqua autem sermonum Roboam et omnia quae fecit ecce scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda. 30 [s]Fuitque bellum inter Roboam et Ieroboam cunctis diebus. 31 Dormivitque Roboam cum patribus suis et sepultus est cum eis in civitate David; nomen autem matris eius Naama ammanitis. Et regnavit [t]Abiam filius eius pro eo.

15 [a]Igitur in octavo decimo anno regni Ieroboam filii Nabat regnavit Abiam super Iudam. 2 Tribus annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius Maacha filia [b]Abessalom. 3 Ambulavitque in omnibus peccatis patris sui, quae fecerat ante eum, [c]nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo sicut cor David patris eius. 4 Sed propter David dedit ei Dominus Deus suus [d]lucernam in Ierusalem, ut suscitaret filium eius post eum et statueret Ierusalem; 5 eo quod fecisset [e]David rectum in oculis Domini et non declinasset ab omnibus quae praeceperat ei cunctis diebus vitae suae, [f]excepto sermone Uriae hethaei. 6 [g]Attamen bellum fuit inter Roboam et Ieroboam omni tempore vitae eius.

7 [h]Reliqua autem sermonum Abiam et omnia quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda? [i]Fuitque proelium inter Abiam et inter Ieroboam. 8 Et [j]dormivit Abiam cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David, regnavitque Asa filius eius pro eo.

9 In anno ergo vicesimo Ieroboam regis Israël regnavit Asa rex Iuda, 10 et quadraginta et uno anno regnavit in Ierusalem. [k]Nomen matris eius Maacha filia Abessalom.

11 [l]Et fecit Asa rectum ante conspectum Domini sicut David pater eius. 12 Et abstulit [m]effeminatos de terra purgavitque universas [n]sordes idolorum, quae fecerant patres eius. 13 Insuper et Maacham matrem suam amovit, ne esset princeps in sacris Priapi et in luco eius quem consecraverat, subvertitque specum eius et confregit simulacrum turpissimum et [o]combussit in torrente Cedron; 14 [p]excelsa autem non abstulit. Veruntamen [q]cor Asa perfectum erat cum Domino cunctis diebus suis, 15 [r]et intulit ea, quae sanctificaverat pater suus et voverat, in domum Domini argentum et aurum et vasa.

16 [s]Bellum autem erat inter Asa et Baasa regem Israël cunctis diebus eorum. 17 Ascendit quoque Baasa rex Israël in Iudam et aedificavit [t]Rama, [u]ut non posset quispiam egredi vel ingredi de parte Asa regis Iuda.

18 [v]Tollens itaque Asa omne argentum et aurum, [x]quod remanserat in thesauris domus Domini et in thesauris domus regiae, dedit illud in manus servorum suorum et misit ad Benadad filium Tabremon filii Hezion regem Syriae, [y]qui habitabat in Damasco, dicens: 19 [z]Foedus est inter me et te et inter patrem meum et patrem tuum; ideo misi tibi munera argentum et aurum, et peto ut venias et irritum facias foedus, quod habes cum Baasa rege Israël, et recedat a me. 20 Adquiescens Benadad regi Asa misit principes exercitus sui in civitates Israël, et percusserunt [a]Ahion et [b]Dan et [c]Abel - domum - Maacha et universam [d]Cenneroth, omnem scilicet terram Nephthali. 21 Quod cum audisset Baasa, [e]intermisit aedificare Rama et reversus est in [f]Thersa. 22 Rex autem Asa nuntium misit in omnem Iudam dicens: Nemo sit excusatus. Et tulerunt lapides de Rama et ligna eius, quibus aedificaverat Baasa, et exstruxit de eis rex Asa [g]Gabaa Beniamin et [h]Maspha.

23 Reliqua autem omnium sermonum Asa et universae fortitudines eius et cuncta, quae fecit, et civitates, quas exstruxit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda? Veruntamen in

o cp. 11, 40.
p cf. cp. 15, 18.
q cp. 10, 16.

r 1 Rg 22, 17.

29-31[2 Par 12, 15, 16.
s cp. 15, 6. — cf. cp. 12, 21-24.

t cf. Mt 1, 7.

a 2 Par 13, 1.

b cf. 2 Par 13, 2.
c cp. 11, 4. — cf. vr. 14; cp. 8, 61.
d v. cp. 11, 36.

e cp. 9, 4; 14, 8.
f 2 Rg 11, 4, 27; 12, 9.
g cp. 14, 30.

h cf. 2 Par 13, 22.
i v. 2 Par 13, 2-20.
j 2 Par 14, 1.

k vr. 2.

l 2 Par 14, 2.
m cp. 14, 24; 22, 47; 4 Rg 23, 7.
n cf. 2 Par 15, 8.
13-15] 2 Par 15, 16-18.
o cp. Ex 32, 20.
p cp. 22, 42. — cf. 4 Rg 12 3; 14, 4.
q cf. vr. 3.
r cf. cp. 7, 51.
s vr. 32.
17-22] 2 Par 26, 1-6.
t vr. 21, 22.
u cf. cp. 12, 27.

v cf. 4 Rg 12, 18; 16, 8.
x cp. 14, 26.

y cp. 11, 24.
z cf. 2 Par 16, 7.

a 4 Rg 15, 29.
b Jd 18, 29.
c 2 Rg 20, 14; 4 Rg 15, 29.
d v. Js 11, 2.
e vr. 17.
f cp. 14, 17; 16, 6, 9.

g Js 21, 17.
h Js 18, 26.

tempore senectutis suae doluit pedes [24] et dormivit cum patribus suis et sepultus est cum eis in civitate David patris sui [i]regnavitque Iosaphat filius eius pro eo.

[25] [j]Nadab vero filius Ieroboam regnavit super Israël anno secundo Asa regis Iuda, regnavitque super Israël duobus annis. [26] Et fecit quod malum est in conspectu Domini et [k]ambulavit in viis patris sui et in peccatis eius, quibus [l]peccare fecit Israël, [27] [m]Insidiatus est autem ei Baasa filius Ahiae de domo Issachar et percussit eum in [n]Gebbethon, quae est urbs Philisthinorum; siquidem Nadab et omnis Israël obsidebant Gebbethon. [28] Interfecit ergo illum Baasa in anno tertio Asa regis Iuda et [o]regnavit pro eo. [29] Cumque regnasset, [p]percussit omnem domum Ieroboam: non dimisit ne unam quidem animam de semine eius, donec deleret eum iuxta verbum Domini, quod [q]locutus fuerat in manu servi sui Ahiae silonitis [30] propter peccata Ieroboam, quae peccaverat et quibus peccare fecerat Israël, et propter delictum, quo irritaverat Dominum Deum Israël.

[31] Reliqua autem sermonum Nadab et omnia, quae operatus est, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël? [32] [r]Fuitque bellum inter Asa et Baasa regem Israël cunctis diebus eorum.

[33] [s]Anno tertio Asa regis Iuda regnavit Baasa filius Ahiae super omnem Israël in Thersa viginti quattuor annis, [24] et fecit malum coram Domino [t]ambulavitque in via Ieroboam et in peccatis eius, quibus peccare fecit Israël.

16 Factus est autem sermo Domini ad [a]Iehu filium [b]Hanani contra Baasa dicens: [2] Pro eo quod [c]exaltavi te de pulvere et posui te ducem super populum meum Israël, [d]tu autem ambulasti in via Ieroboam et peccare fecisti populum meum Israël, ut me irritares in peccatis eorum; [3] ecce ego [e]demetam posteriora [f]Baasa et posteriora domus eius et faciam domum tuam [g]sicut domum Ieroboam filii Nabat. [4] [h]Qui mortuus fuerit de Baasa in civitate, comedent eum canes, et qui mortuus fuerit ex eo in regione comedent eum volucres caeli.

[5] [i]Reliqua autem sermonum Baasa et quaecumque fecit et proelia eius nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël? [6] Dormivit ergo Baasa cum patribus suis supultusque est in [j]Thersa, et regnavit Ela filius eius pro eo.

[7] Cum autem in manu Iehu filii Hanani prophetae verbum Domini factum esset contra Baasa et contra domum eius et contra omne malum, quod fecerat coram Domino ad irritandum eum in operibus manuum suarum, ut fieret sicut domus Ieroboam, ob hanc causam [k]occidit eum, hoc est, Iehu filium Hanani prophetam.

[8] Anno vicesimo sexto Asa regis Iuda regnavit Ela filius Baasa super Israël in Thersa duobus annis. [9] Et rebellavit contra eum servus suus [l]Zambri dux mediae partis equitum. Erat autem Ela in Thersa bibens et temulentus in domo Arsa praefecti Thersa. [10] [m]Irruens ergo [n]Zambri percussit et occidit eum anno vicesimo septimo Asa regis Iuda et regnavit pro eo.

[11] Cumque regnasset et sedisset super solium eius, percussit omnem domum Baasa et non dereliquit ex ea [o]mingentem ad parietem et propinquos et amicos eius. [12] Delevitque Zambri omnem domum Baasa iuxta verbum Domini [p]quod locutus fuerat ad Baasa [q]in manu Iehu prophetae, [13] propter universa peccata Baasa et peccata Ela filii eius, qui peccaverunt et peccare fecerunt Israël [r]provocantes Dominum Deum Israël in vanitatibus suis.

[14] Reliqua autem sermonum Ela et omnia quae fecit nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

[15] Anno vicesimo septimo Asa regis Iuda regnavit Zambri septem diebus in Thersa. Porro exercitus obsidebat [s]Gebbethon urbem Philisthinorum.

[16] Cumque audisset [t]rebellasse Zambri et occidisse regem, fecit sibi regem omnis Israël Amri, qui erat princeps militiae super Israël in die illa in castris. [17] Ascendit ergo Amri et omnis Israël cum eo de Gebbethon, et obsidebant Thersa. [18] Videns autem Zambri

i cp. 22, 41.

j cp. 14, 20.

k cf. vr. 34.
l vr. 30; cp. 12, 30; 14, 16.
m cp. 14, 14.
n cp. 16, 13; Js 19, 44; 21, 23.

o vr. 33.
p cp. 14, 10; 21, 22.
q cp. 14, 10, 11.

r vr. 16.

s vr. 28.

t cf. vr. 26.

a vr. 7; 2 Par 19, 2; 20, 34.
b 2 Par 16, 7.
c cf. cp. 14, 7.
d cp. 15, 34.
e cf. cp. 14 ,10; 21, 21.
f vr. 11.
g cf. cp. 15, 29.
h cf. cp. 14, 11; 21, 24.

i 2 Par 16, 1.

j cp. 14, 17; 15, 21.

k cp. 15, 27, 29. — cf. Os 1, 4.

l 4 Rg 9, 31.
m cf. vr. 3.
n 4 Rg 15, 10, 14, 25, 30.

o v. 1 Rg 25, 22.

p vr. 2-4.
q 2 Par 19, 2; 20, 34.
r vr. 26; Dt 32, 21.

s cp. 15, 27.

t vr. 9, 10.

filio Ela punitur (16, 1-14). Post hunc regnat Zamori cui succedit Amri, qui aulam regiam in Samariam a se exstructam transfert et successorem habet Achab (15-33). Eo regnante Iericho reaedificatur (34)

quod expugnanda esset civitas ingressus est [u]palatium et succendit se cum domo regia, et mortuus est [19] in peccatis suis quae peccaverat faciens malum coram Domino et [v]ambulans in via Ieroboam et in peccato eius, quo fecit peccare Israël.

[20] Reliqua autem sermonum Zambri et insidiarum eius et tyrannidis, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

[21] Tunc divisus est populus Israël in duas partes: media pars populi sequebatur Thebni filium Gineth, ut constitueret eum regem, et media pars Amri. [22] Praevaluit autem populus, qui erat cum Amri, populo, qui sequebatur Thebni filium Gineth; mortuusque est Thebni, et regnavit Amri.

[23] Anno tricesimo primo Asa regis Iuda regnavit Amri super Israël duodecim annis; in Thersa regnavit sex annis, [24] emitque montem [w]Samariae a Somer duobus talentis argenti et aedificavit eum et vocavit nomen civitatis, quam exstruxerat, nomine Somer domini montis [v]Samariam. [25] Fecit autem [z]Amri malum in conspectu Domini et operatus est nequiter [a]super omnes qui fuerunt ante eum. [26] Ambulavitque in omni via Ieroboam filii Nabat et in peccatis eius, quibus peccare fecerat Israël, ut [b]irritaret Dominum Deum Israël in vanitatibus suis.

[27] Reliqua autem sermonum Amri et proelia eius quae gessit nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël? [28] Dormivitque Amri cum patribus suis et sepultus est in Samaria, regnavitque Achab filius eius pro eo.

[29] Achab vero filius Amri regnavit super Israël anno tricesimo octavo Asa regis Iuda. Et regnavit Achab filius Amri super Israël in Samaria viginti et duobus annis, [30] et fecit Achab filius Amri malum in conspectu Domini [c]super omnes qui fuerunt ante eum. [31] Nec suffecit ei ut ambularet in peccatis Ieroboam filii Nabat: [d]insuper duxit uxorem Iezabel filiam Ethbaal regis [e]Sidoniorum, et abiit et [f]servivit Baal et adoravit eum [32] et posuit aram Baal in [g]templo Baal, quod aedificaverat in Samaria, [33] et plantavit [h]lucum. Et addidit Achab in opere suo irritans Dominum Deum Israël super omnes reges Israël, qui fuerunt ante eum.

[34] In diebus eius aedificavit Hiel de Bethel [i]Iericho: 'in Abiram primitivo suo fundavit eam, et in Segub novissimo suo posuit portas eius': iuxta verbum Domini, [j]quod locutus fuerat in manu Iosue filii Nun.

17 Et [a]dixit Elias thesbites [b]de habitatoribus Galaad ad Achab: [c]Vivit Dominus Deus Israël, [d]in cuius conspectu sto, [e]si erit annis his ros et pluvia, nisi iuxta oris mei verba.

[2] Et factum est verbum Domini ad eum dicens: [3] Recede hinc et vade contra orientem et abscondere in torrente Carith, qui est contra Iordanem; [4] et ibi de torrente bibes, corvisque praecepi ut pascant te ibi. [5] Abiit ergo et fecit iuxta verbum Domini. Cumque abisset, sedit in torrente Carith, qui est contra Iordanem. [6] Corvi quoque deferebant ei panem et carnes mane, similiter panem et carnes vesperi, et bibebat de torrente. [7] Post dies autem siccatus est torrens; non enim pluerat super terram. [8] Factus est ergo sermo Domini ad eum dicens: [9] Surge et vade in [f]Sarephta Sidoniorum, et manebis ibi; praecepi enim ibi mulieri viduae ut pascat te. [10] Surrexit et abiit in Sarephta. Cumque venisset ad portam civitatis, apparuit ei [g]mulier vidua [h]colligens ligna, et vocavit eam dixitque ei: Da mihi paulum aquae in vase ut bibam. [11] Cumque illa pergeret ut adferret, clamavit post tergum eius dicens: Adfer mihi, obsecro, et buccellam panis in manu tua. [12] Quae respondit: [i]Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinae in hydria et paululum olei in lecytho. En colligo duo ligna ut ingrediar, et faciam illum mihi et filio meo, ut comedamus et moriamur. [13] Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade et fac sicut dixisti; veruntamen mihi primum fac de ipsa farinula subcinericium panem parvulum et adfer ad me; tibi autem et filio tuo facies postea. [14] Haec autem dicit Dominus Deus Israël: Hydria farinae

u 4 Rg 15, 25.

v cf. cp. 15, 26, 34.

x cf. cp. 13, 32.

y vr. 28, 29, 32.
z Mic 6, 26.

a vr. 30.
b vr. 13.

c cp. 21, 25. — cf. vr. 25.
d cf. Ex 34, 16; Dt 7, 3.
e Jd 18, 7.
f cp. 20, 25, 26. — cf. 4 Rg 3, 2; 10, 18; 17, 16.
g 4 Rg 10, 21, 26, 27.
h cp. 18, 19; 4 Rg 13, 6; 17, 10; 21, 3; 2 Par 14, 3. — cf. Ex 34, 13; Jr 17, 2.
i v. 4 Rg 2, 4, 18, 19-22.
j Js 6, 26.

a Ecli 48, 1; Jc 5, 17.
b cf. Jd 12, 4.
c cp. 18, 10, 15; 22, 14; 4 Rg 3, 14; 5, 16. — v. Rt 3, 13.
d cp. 18, 15. — cf. Dt 10, 8.
e Ecli 48, 3; Lc 4, 25; Jc 5, 17. — cf. Ap 11, 6.

8-16] L. in fr. 3 p. D. 2 Qdg.
f Ab 20; Lc 4, 26.

g cf. 4 Rg 4, 8.
h Nm 15, 32.

i cp. 18, 10.

non deficiet, [j]nec lecythus olei minuetur usque ad diem in qua Dominus daturus est pluviam super faciem terrae. 15 Quae abiit et fecit iuxta verbum Eliae, et comedit ipse et illa et domus eius; et ex illa die 16 hydria farinae non defecit, et lecythus olei non est imminutus iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Eliae.

17 Factum est autem post haec, aegrotavit filius mulieris matris familias, et erat languor fortissimus, ita ut non remaneret in eo halitus. 18 Dixit ergo ad Eliam: [k]Quid mihi et tibi, [l]vir Dei? Ingressus es ad me ut rememorarentur iniquitates meae, et interficeres filium meum? 19 Et ait ad eam Elias: Da mihi filium tuum. Tulitque eum de sinu eius et portavit in cenaculum, ubi ipse manebat, et posuit super lectulum suum 20 et clamavit ad Dominum et dixit: Domine Deus meus, etiamne viduam, apud quam ego utcumque sustentor, adfixisti ut interficeres filium eius? 21 [m]Et expandit se atque mensus est super puerum tribus vicibus et clamavit ad Dominum et ait: Domine Deus meus, revertatur, obsecro, anima pueri huius in viscera eius. 22 Et exaudivit Dominus vocem Eliae, et reversa est anima pueri intra eum et [n]revixit. 23 Tulitque Elias puerum et deposuit eum de cenaculo in inferiorem domum et [o]tradidit matri suae et ait illi: En vivit filius tuus. 24 Dixitque mulier ad Eliam: [p]Nunc in isto cognovi quoniam vir Dei es tu, et verbum Domini in ore tuo verum est.

18 [a]Post dies multos factum est verbum Domini ad Eliam in anno tertio dicens: Vade et ostende te Achab, ut dem pluviam super faciem terrae. 2 Ivit ergo Elias ut ostenderet se Achab. Erat autem fames vehemens in Samaria.

3 Vocavitque Achab Abdiam, [b]dispensatorem domus suae. Abdias autem timebat Dominum valde; 4 nam, [c]cum interficeret Iezabel prophetas Domini, tulit ille centum prophetas et abscondit eos quinquagenos et quinquagenos in speluncis et pavit eos pane et aqua. 5 Dixit ergo Achab ad Abdiam: Vade in terram ad universos fontes aquarum et in cunctas valles, si forte possimus invenire herbam et salvare equos et mulos, et non penitus iumenta intereant. 6 Diviseruntque sibi regiones ut circuirent eas: Achab ibat per viam unam, et Abdias per viam alteram seorsum.

7 Cumque esset Abdias in via, Elias occurrit ei; cui, cum cognovisset eum, cecidit super faciem suam et ait: Num tu es, domine mi, Elias? 8 Cui ille respondit: Ego. Vade et dic domino tuo: Adest Elias. 9 Et ille, Quid peccavi, inquit, quoniam tradis me servum tuum in manu Achab ut interficiat me? 10 [d]Vivit Dominus Deus tuus, quia non est gens aut regnum, quo non miserit dominus meus te requirens; et, respondentibus cunctis: Non est hic, adiuravit regna singula et gentes, eo quod minime reperireris. 11 Et nunc tu dicis mihi: Vade et dic domino tuo: Adest Elias. 12 Cumque recessero a te, [e]spiritus Domini asportabit te in locum, quem ego ignoro, et ingressus nuntiabo Achab, et non inveniens te interficiet me; servus autem tuus [f]timet Dominum ab infantia sua. 13 Nunquid non indicatum est tibi domino meo quid fecerim, cum interficeret Iezabel prophetas Domini: quod absconderim de prophetis Domini centum viros quinquagenos et quinquagenos in speluncis et paverim eos pane et aqua? 14 Et nunc tu dicis: Vade et dic domino tuo: Adest Elias, ut interficiat me. 15 Et dixit Elias: [g]Vivit Dominus exercituum, ante cuius vultum sto, quia hodie apparebo ei.

16 Abiit ergo Abdias in occursum Achab et indicavit ei.

Venitque Achab in occursum Eliae; 17 et, cum vidisset eum, ait: [h]Tune est ille [i]qui conturbas Israël? 18 Et ille ait: Non ego turbavi Israël, sed tu et domus patris tui, [j]qui dereliquistis mandata Domini et [k]secuti estis Baalim. 19 Veruntamen nunc mitte et congrega ad me universum Israël in monte [l]Carmeli et prophetas Baal [m]quadringentos quinquaginta prophetasque [n]lucorum quadringentos [o]qui comedunt de mensa Iezabel.

20 Misit Achab ad omnes filios Israël et congregavit prophetas in monte Carmeli.

21 Accedens autem Elias ad omnem populum ait: Usquequo [p]clau-

j cf. 4 Rg 4, 2-4.

17-24] *L. in fr. 6 p. D. 4 Qdg.*

k cf. Lc 4, 34; 5, 8.
l v. Dt 33, 1. — cf. Mt 8, 34.

m 4 Rg 4, 34, 35; Ac 20, 10.

22] * *cf. Catech. R. I 6, 9.*
n cf. Heb 11 ,35.
o Lc 7, 15.

p cf. Jo 3, 2.

a v. cp. 17, 1.

b cp. 16, 9.
c vr. 12, 13.

d cp. 17, 12.

e 4 Rg 2, 16; Ez 3, 12, 14; 8 3; Ac 8, 39.
f vr. 3, 4.

g cp. 17, 1.

h cf. cp. 21, 20.
i cf. Js 7, 25; Ac 16, 20,
j cp. 9, 9; 2 Par 15, 2; 24, 20.
k cp. 16, 31, 32.
l v. Js 19, 26.
m vr. 22.
n vr. cp. 16, 33.
o cf. 4 Rg 3, 13.

21-27] *LL. in sb. p. D. 8 p. Pnt.*
p cf. 4 Rg 17, 41.

(9-24), ingressus ad Achab (18, 1-18) sacerdotes Baal congregat (19-24), quos ad holocaustum provocat ignemque de caelo obtinere non valentes, postquam sacrificium suum mirabiliter consummatum est, occidi iubet

dicatis in duas partes? [q]Si Dominus est Deus, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum. 22 Et ait rursus Elias ad populum: [r]Ego remansi propheta Domini solus; prophetae autem Baal [s]quadringenti et quinquaginta viri sunt. 23 Dentur nobis duo boves; et illi eligant sibi bovem unum, et in frusta caedentes ponant super ligna; ignem autem non supponant; et ego faciam bovem alterum et imponam super ligna, ignem autem non supponam. 24 Invocate nomina deorum vestrorum et ego invocabo nomen Domini mei; et Deus, qui [t]exaudierit per ignem, ipse sit Deus. Respondens omnis populus ait: Optima propositio.

25 Dixit ergo Elias prophetis Baal: Eligite vobis bovem unum et facite primi, quia vos plures estis, et invocate nomina deorum vestrorum, ignemque non supponatis. 26 Qui, cum tulissent bovem quem dederat eis, fecerunt, et invocabant nomen Baal [u]de mane usquè ad meridiem dicentes: Baal, exaudi nos. Et non erat vox nec qui responderet. Transiliebantque altare quod fecerant. 27 Cumque esset iam meridies, illudebat illis Elias dicens: Clamate voce maiore, deus enim est et forsitam loquitur, aut in deversorio est aut in itinere aut certe dormit, ut excitetur. 28 Clamabant ergo voce magna et [v]incidebant se iuxta ritum suum cultris et lanceolis, donec perfunderentur sanguine.

29 Postquam autem transiit meridies, et, illis [x]prophetantibus, venerat tempus [y]quo sacrificium offerri solet, nec audiebatur vox, nec aliquis respondebat, nec attendebat orantes, 30 dixit Elias omni populo: Venite ad me. Et, accedente ad se populo, curavit altare Domini, quod [z]destructum fuerat, 31 et [a]tulit duodecim lapides, iuxta numerum tribuum filiorum Iacob, ad quem factus est sermo Domini dicens: [b]Israël erit nomen tuum, 32 et aedificavit de lapidibus altare in nomine Domini, fecitque aquaeductum quasi per duas aratiunculas in circuitu altaris, 33 [c]et composuit ligna divisitque per membra bovem et posuit super ligna 34 et ait: Implete quattuor hydrias aqua et [d]fundite super holocaustum et super ligna. Rursumque dixit: Etiam secundo hoc facite. Qui cum fecissent secundo, ait: Etiam tertio idipsum facite. Feceruntque tertio 35 et currebant aquae circum altare, et fossa aquaeductus repleta est.

36 Cumque iam tempus esset ut [e]offerretur holocaustum, accedens Elias propheta ait: Domine, [f]Deus Abraham et Isaac et Israël, ostende hodie quia [g]tu es Deus Israël et ego servus tuus, et [h]iuxta praeceptum tuum feci omnia verba haec. 37 Exaudi me, Domine, exaudi me, ut discat populus iste quia tu es Dominus Deus, et tu convertisti cor eorum iterum. 38 [i]Cecidit autem ignis Domini et voravit holocaustum et ligna et lapides, pulverem quoque et aquam, quae erat in aquaeductu lambens. 39 Quod cum vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam et ait: [j]Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus. 40 Dixitque Elias ad eos: [k]Apprehendite prophetas Baal, et ne unus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendissent, duxit eos Elias ad [l]torrentem Cison et [m]interfecit eos ibi.

41 Et ait Elias ad Achab: Ascende, comede et bibe, quia sonus multae pluviae est.

42 Ascendit Achab ut comederet et biberet; Elias autem ascendit in verticem Carmeli et [n]pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua 43 et dixit ad puerum suum: Ascende et prospice contra mare. Qui, cum ascendisset et contemplatus esset, ait: Non est quidquam. Et rursum ait illi: Revertere septem vicibus. 44 In septima autem vice [o]ecce nubecula parva quasi vestigium hominis ascendebat de mari. Qui ait: Ascende et dic Achab: Iunge currum tuum et descende, ne occupet te pluvia. 45 Cumque se verteret huc atque illuc, ecce caeli contenebrati sunt, et nubes et ventus, et facta est pluvia grandis. Ascendens itaque Achab abiit in [p]Iezrahel; 46 [q]et manus Domini facta est super Eliam, [r]accinctisque lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Iezrahel.

19 Nuntiavit autem Achab Iezabel omnia quae fecerat Elias, et quomodo [a]occidisset universos prophetas gladio. 2 Misitque Ie-

q Js 24, 15. — cf. Mt 6, 24.
r cp. 19, 10, 14.
s vr. 19.
t v. vr. 38.
u cf. Mt 6, 7.
v cf. Lv 19, 28; Dt 14, 1.
x cf. 1 Rg 18, 10.
y cf. Ex 29, 39, 41; Nm 28, 4, 5.
z cp. 19, 10, 14.
a cf. Ex 24, 4; Js 4, 3-8.
b Gn 35, 10. — cf. Gn 32, 29; 4 Rg 17, 34.
c Gn 22, 9; Lv 1, 7.
d cf. Jd 6, 20; 2 Mc 1, 21.
e vr. 29.
f v. Ex 3, 6.
g Js 4, 24; 1 Rg 17, 46.
h cf. Nm 16, 28.
i vr. 24. — v. Lv 9, 24.
j vr. 24; 2 Par 33, 13. — cf. Dn 4, 25.
k cf. Dt 13, 6.
l Jd 4, 7.
m cf. 4 Rg 10, 25.
n cf. Jc 5, 17. 18.
o cf. Lc 12, 54.
p Js 17, 16.
q 4 Rg 3, 15; Ez 1, 3; 3, 14.
r Ex 12, 11; 4 Rg 4, 29; 9, 1; Jr 1, 17.
a cp. 18, 40.

(25-40), regi vero pluviam praedicit et obtinet (41-46). Quaesitus autem ad mortem fugit in montem Horeb (19, 1-8) ibique a Deo sibi apparente (9-14) mandatum accipit Hazaël et Iehu in reges, Eliseum vero in pro-

zabel nuntium ad Eliam dicens: [b]Haec mihi faciant dii et haec addant, nisi hac hora cras posuero animam tuam sicut animam unius ex illis.

3 Timuit ergo Elias et surgens abiit quocumque eum ferebat voluntas, venitque in [c]Bersabee Iuda et dimisit ibi puerum suum. 4 Et perrexit in desertum viam unius diei. Cumque venisset et sederet subter unam iuniperum, [d]petivit animae suae ut moreretur et ait: Sufficit mihi, Domine: tolle animam meam, [e]neque enim melior sum quam patres mei. 5 Proiecitque se et obdormivit in umbra iuniperi. Et ecce angelus Domini tetigit eum et dixit illi: Surge et comede. 6 Respexit, et ecce ad caput suum subcinericius panis et vas aquae; comedit ergo et bibit et rursum obdormivit. 7 Reversusque est angelus Domini secundo et tetigit eum dixitque illi: Surge, comede, grandis enim tibi restat via. 8 Qui, cum surrexisset, comedit et bibit et ambulavit in fortitudine cibi illius [f]quadraginta diebus et quadraginta noctibus usque ad montem Dei [g]Horeb.

9 Cumque venisset illuc, mansit in spelunca. Et ecce [h]sermo Domini ad eum dixitque illi: Quid hic agis, Elia? 10 At ille respondit: [i]Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israël, [j]altaria tua destruxerunt, [k]prophetas tuos occiderunt gladio: derelictus sum [l]ego solus, et quaerunt animam meam ut auferant eam. 11 Et ait ei: Egredere et [m]sta in monte coram Domino, et ecce [n]Dominus transit. Et [o]spiritus grandis et fortis subvertens montes et conterens petras ante Dominum; non in spiritu Dominus. Et post spiritum [p]commotio; non in commotione Dominus. 12 Et post commotionem ignis; non in igne Dominus. Et post ignem [q]sibilus aurae tenuis. 13 Quod cum audisset Elias, [r]operuit vultum suum pallio et egressus stetit in ostio speluncae; et ecce [s]vox ad eum dicens: Quid hic agis, Elia? 14 Et ille respondit: [t]Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, [u]quia dereliquerunt pactum tuum filii Israël, altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio: derelictus sum ego solus, et quaerunt animam meam ut auferant eam.

15 Et ait Dominus ad eum: Vade et revertere in viam tuam per desertum in Damascum; cumque perveneris illuc, [v]unges [x]Hazaël regem super Syriam, 16 et [y]Iehu filium Namsi unges regem super Israël, [z]Eliseum autem filium Saphat, qui est de Abelmehula, unges prophetam pro te. 17 Et erit: quicumque fugerit [a]gladium Hazaël [b]occidet eum Iehu, et quicumque fugerit gladium Iehu [c]interficiet eum Eliseus. 18 [d]Et derelinquam mihi in Israël septem milia virorum, quorum genua non sunt incurvata ante Baal, et omne os quod non [e]adoravit eum osculans manum.

19 Profectus ergo inde Elias repperit Eliseum filium Saphat arantem in duodecim iugis boum, et ipse in duodecim iugis boum arantibus unus erat; cumque venisset Elias ad eum, misit [f]pallium suum super illum. 20 Qui statim, [g]relictis bobus, cucurrit post Eliam et ait: [h]Osculer, oro, patrem meum et matrem meam, et sic sequar te. Dixitque ei: Vade et revertere, quod enim meum erat feci tibi.

21 Reversus autem ab eo tulit par boum et mactavit illud et [i]in aratro boum coxit carnes et dedit populo, et comederunt; consurgensque abiit et secutus est Eliam et [j]ministrabat ei.

20 Porro [a]Benadad rex Syriae congregavit omnem exercitum suum et [b]triginta duos reges secum, et equos et currus et ascendens pugnabat contra [c]Samariam et obsidebat eam. 2 Mittensque nuntios ad Achab regem Israël in civitatem 3 ait: Haec dicit Benedad: Argentum tuum et aurum tuum meum est, et uxores tuae et filii tui optimi mei sunt. 4 Responditque rex Israël: Iuxta verbum tuum, domine mi rex, tuus sum ego et omnia mea. 5 Revertentesque nuntii dixerunt: Haec dicit Benadad, qui misit nos ad te: Argentum tuum et aurum tuum et uxores tuas et filios tuos dabis mihi. 6 Cras igitur hac eadem hora mittam servos meos ad te, et scrutabuntur domum tuam et domum servorum tuorum et [d]omne, quod eis placuerit, ponent in manibus suis et auferent. 7 Vocavit autem rex Israël omnes [e]seniores terrae et ait: [f]Animadvertite et

b cf. cp. 20, 10. — v. Rt 1, 18.

3-8] L. in fr. 4 Q. T. Qdg.
c vr. Gn 21, 31.

d cf. Nm 11, 15; Tb 3, 9; Jb 7, 15, 16; Jn 4, 3, 8.
e cf. 1 Mc 13, 5.

6, 8] R. in fs. Corp. Christi.
*8] * cf. Conc. Trid. s. XIII cp. 8. — * Catech. R. II 4, 54.*

f Ex 24, 18; 34, 28; Dt 9, 9, 18; Mt 4, 2; Mr 1, 13; Lc 4, 2.
g Ex 3, 1.
h vr. 13.
i Nm 25, 11, 13. — cf. Is 49, 4.
j (all) Rm 11, 3. — cp. 18, 30.
k cp. 18, 4.
l cp. 18, 22.
m Ex 24, 12; 34, 2.
n cf. Ex 33, 22.
o Ez 1, 4.

p Ez 37, 7.

q Jb 4, 16.
r cf. Ex 3, 6.
s vr. 9.
t vr. 10; Ps 68, 18. — cf. Ecli 48, 7.
u vr. 10; Rm 11, 3.

v cf. Ecli 48, 8.
x cf. 4 Rg 8, 13, 15.
y cf. 4 Rg 9, 1-6.
z vr. 19-21; 4 Rg 2, 9, 15.

a 4 Rg 8, 12; 13, 3, 22.
b v. 4 Rg 9 et 10.
c cf. Os 6, 5.
d (all) Rm 11, 4. — cf. vr. 10.
e Jd 32, 37. — cf. Os 13, 2.

f 4 Rg 2, 8.
g cf. Mt 4, 20.
h cf. Mt 8, 21, 22; Lc 9, 61, 62.
i cf. 1 Rg 6, 14; 2 Rg 24, 22.

j cf. 4 Rg 6, 15.

a 4 Rg 6, 24; 8, 7. — cf. cp. 15, 18.
b cp. 22, 31.
c cp. 16, 24.

d Ez 24, 16, 21; 25.

e cp. 21, 8, 11.
f cf. 4 Rg 5, 7.

phetam inungere (15-21). Porro Achabo, qui auxilio Dei fretus Benadad semel atque et devicerat (20, 1-2) eidemque anno insequente gravissimam cladem intulerat (22-26), quia ipsius vitae contra Dei vo-

videte quoniam insidietur nobis; misit enim ad me pro uxoribus meis et filiis et pro argento et auro, et non abnui. 8 Dixeruntque omnes maiores natu et universus populus ad eum: Non audias neque adquiescas illi. 9 Respondit itaque nuntiis Benadad: Dicite domino meo regi: Omnia, propter quae misisti ad me servum tuum in initio, faciam, hanc autem rem facere non possum. 10 Reversique nuntii retulerunt ei. Qui remisit et ait: [g]Haec faciant mihi dii et haec addant, si suffecerit pulvis Samariae pugillis omnis populi [h]qui sequitur me. 11 Et respondens rex Israël ait: Dicite ei: Ne glorietur accinctus aeque ut discinctus. 12 Factum est autem, cum audisset Bemadad verbum istud, [i]bibebat ipse et reges in umbraculis et ait servis suis: Circumdate civitatem. Et circumdederunt eam.

13 Et ecce propheta unus accedens ad Achab regem Israël ait ei: Haec dicit Dominus: Certe vidisti omnem multitudinem hanc nimiam; ecce [j]ego tradam eam in manu tua hodie, [k]ut scias quia ego sum Dominus. 14 Et ait Achab: Per quem? Dixitque ei: Haec dicit Dominus: Per pedissequos principum provinciarum. Et ait: Quis incipiet proeliari? Et ille dixit: Tu. 15 Recensuit ergo pueros principum provinciarum, et repperit numerum ducentorum triginta duorum; et recensuit post eos populum, omnes filios Israël, septem milia. 16 Et egressi sunt meridie. Benedad autem bibebat temulentus in umbraculo suo et reges triginta duo cum eo, qui ad auxilium eius venerant. 17 Egressi sunt autem pueri principum provinciarum in prima fronte. Misit itaque Benadad, qui nuntiaverunt ei dicentes: Viri egressi sunt de Samaria; 18 et ille ait: Sive pro pace veniunt, apprehendite eos vivos; sive ut proelientur, vivos eos capite. 18 Egressi sunt ergo pueri principum provinciarum, ac reliquus exercitus sequebatur; 20 et percussit unusquisque virum qui contra se veniebat; fugeruntque Syri, et persecutus est eos Israël. Fugit quoque Benadad rex Syriae in equo cum equitibus suis. 21 Necnon egressus rex Israël percussit equos et currus et percussit Syriam plaga magna.

22 [l]Accedens autem propheta ad regem Israël dixit ei: Vade et confortare, et scito et vide quid facias; [m]sequenti enim anno rex Syriae ascendet contra te.

23 Servi vero regis Syriae dixerunt ei: Dii montium sunt dii eorum, ideo superaverunt nos; sed melius est ut [n]pugnemus contra eos in campestribus et obtinebimus eos. 24 Tu ergo verbum hoc fac; amove reges singulos ab exercitu tuo et pone principes pro eis 25 et instaura numerum militum, qui ceciderunt de tuis, et equos secundum equos pristinos et currus secundum currus quos ante habuisti, et [n]pugnabimus contra eos in campestribus, et videbis quod obtinebimus eos. Credidit consilio eorum, et fecit ita.

26 Igitur, postquam annus transierat, recensuit Benadad Syros et ascendit in [o]Aphec ut pugnaret contra Israël. 27 Porro filii Israël recensiti sunt et, acceptis cibariis, profecti ex adverso castraque metati sunt contra eos, quasi duo parvi greges caprarum; Syri autem repleverunt terram. (28 Et accedens [p]unus vir Dei dixit ad regem Israël: Haec dicit Dominus: Quia dixerunt Syri: [q]Deus montium est Dominus et non est Deus vallium, [r]dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua, et scietis quia ego sum Dominus). 29 Dirigebantque septem diebus ex adverso hi atque illi acies, septima autem die commissum est bellum; percusseruntque filii Israël de Syris centum milia peditum in die una. 30 Fugerunt autem qui remanserunt in Aphec in civitatem; et cecidit murus super viginti septem milia hominum qui remanserant. Porro Benadad fugiens ingressus est civitatem, in [s]cubiculum quod erat intra cubiculum. 31 Dixeruntque ei servi sui: Ecce audivimus quod reges domus Israël clementes sint; [t]ponamus itaque saccos in lumbis nostris et funiculos in capitibus nostris, et egrediamur ad regem Israël; forsitan salvabit animas nostras. 32 Accinxerunt saccis lumbos suos et posuerunt funiculos in capitibus suis veneruntque ad regem Israël, et dixerunt ei: Servus tuus Benadad dicit: Vivat, oro te, anima mea. Et ille ait: Si adhuc vivit, frater meus est. 33 Quod acceperunt viri

g cp. 19, 2.
h Jd 4, 10. — cf. Ex 11, 8.
i cf. cp. 16, 9.
j vr. 28.
k cf. cp. 18, 36.
l vr. 13.
m 2 Rg 11, 1.
n vr. 25.
o 1 Rg 20, 26; 4 Rg 13, 17.
p vr. 22; cp. 17, 18.
q vr. 23.
r vr. 13.
s cp. 22, 25; 4 Rg 9, 2; 2 Par 18, 24.
t v. 2 Rg 3, 31.

pro omine et festinantes rapuerunt verbum ex ore eius atque dixerunt: Frater tuus Benadad. Et dixit eis: Ite et adducite eum ad me. Egressus est ergo ad eum Benadad, et [u]levavit eum in currum suum. 34 Qui dixit ei: [u]Civitates, quas tulti pater meus a patre tuo, reddam, et plateas fac tibi in [v]Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria, et ego foederatus recedam a te. Pepigit ergo foedus et dimisit eum.

35 Tunc vir quidam [x]de filiis prophetarum dixit ad socium suum in [y]sermone Domini: Percute me. At ille noluit percutere. 36 Cui ait: Quia noluisti audire vocem Domini, ecce recedes a me, et percutiet te leo. Cumque paululum recessisset ab eo, [z]invenit eum leo atque percussit 37 Sed et alterum inveniens virum dixit ad eum: Percute me. Qui percussit eum et vulneravit.

38 Abiit ergo propheta et occurrit regi in via et [a]mutavit adspersione pulveris os et oculos suos. 39 Cumque rex transisset, clamavit ad regem et ait: Servus tuus egressus est ad proeliandum comminus; cumque fugisset vir unus, adduxit eum quidam ad me et ait: Custodi virum istum; qui si lapsus fuerit, [b]erit anima tua pro anima eius, aut talentum argenti appendes. 40 Dum autem ego turbatus huc illucque me verterem, subito non comparuit. Et ait rex Israël ad eum: Hoc est iudicium tuum, quod ipse decrevisti. 41 At ille statim abstersit pulverem de facie sua, et cognovit eum rex Israël quod esset de prophetis. 42 Qui ait ad eum: Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, [c]erit anima tua pro anima eius, et populus tuus pro populo eius. 43 [d]Reversus est igitur rex Israël in domum suam audire contemnens et furibundus venit in Samariam.

21 Post verba autem haec, tempore illo vinea erat Naboth iezrahelitae, quae erat in [a]Iezrahel iuxta palatium Achab regis Samariae. 2 Locutus est ergo Achab ad Naboth dicens: [b]Da mihi vineam tuam ut faciam mihi hortum holerum, quia vicina est et prope domum meam; daboque tibi pro ea vineam meliorem, aut, si commodius tibi putas, argenti pretium, quanto digna est. 3 Cui respondit Naboth: Propitius sit mihi Dominus, [c]ne dem hereditatem patrum meorum tibi. 4 [d]Venit ergo Achab in domum suam indignans et frendens super verbo, quod locutus fuerat ad eum Naboth iezrahelites dicens: Non dabo tibi hereditatem patrum meorum. Et proiciens se in lectulum suum avertit faciem suam ad parietem et non comedit panem.

5 Ingressa est autem ad eum Iezabel uxor sua dixitque ei: Quid est hoc unde anima tua contristata est? et quare non comedis panem? 6 Qui respondit ei: Locutus sum Naboth iezrahelitae et dixi ei: Da mihi vineam tuam, accepta pecunia; aut, si tibi placet, dabo tibi vineam meliorem pro ea; et ille ait: Non dabo tibi vineam meam. 7 Dixit ergo ad eum Iezabel uxor eius: Grandis auctoritatis es et bene regis regnum Israël. Surge et comede panem et aequo animo esto; ego dabo tibi vineam Naboth iezrahelitae.

8 [e]Scripsit itaque litteras ex nomine Achab et signavit eas anulo eius et misit [f]ad maiores natu et optimates, qui erant in civitate eius et habitabant cum Naboth. 9 Litterarum autem haec erat sententia: Praedicate ieiunium et sedere facite Naboth inter primos populi 10 et [g]submittite duos viros [h]filios Belial contra eum, et falsum testimonium dicant: [i]Benedixit Deum et regem; et educite eum et lapidate sicque moriatur. 11 Fecerunt ergo cives eius maiores natu et optimates, qui habitabant cum eo in urbe, sicut praeceperat eis Iezabel et sicut scriptum erat in litteris, quas miserat ad eos. 12 [j]Praedicaverunt ieiunium et sedere fecerunt Naboth inter primos populi 13 et, adductis duobus viris filiis diaboli, fecerunt eos sedere contra eum; at illi, scilicet ut viri diabolici, dixerunt contra eum testimonium coram multitudine: [i]Benedixit Naboth Deum et regem. Quamobrem [k]eduxerunt eum extra civitatem et lapidibus interfecerunt. 14 Miseruntque ad Iezabel dicentes: Lapidatus est Naboth et mortuus est.

15 Factum est autem, cum audisset Iezabel lapidatum Naboth et mortuum, locuta est ad Achab: Surge et posside vineam Naboth

u cf. Ac 8, 31.
v cp. 15, 20.
w cf. cp. 11, 24.

x 4 Rg 2, 3, 5, 7, 15.
y cp. 13, 17, 18.
z cf. cp. 13, 24.

a 1 Rg 28, 8.

b cf. 4 Rg 10, 24.

c cp. 22, 35. — cf. 1 Rg 15, 23.
d cp. 21, 4.

a cp. 18, 45, 46.
b cf. 1 Rg 8, 14.

c Lv 25, 23; Nm 36, 7; Ex 46, 18.
d cp. 20, 43.

e cf. Est 3, 12.
f cp. 20, 7; Rt 4, 2.

g cf. Mt 26, 59; Ac 6, 11.
h v. Dt 13, 13. — v. vr. 13.
10] * *cf. Catech. R. III 3, 29.*
i Ex 22, 28; Lv 24, 16. — cf. Jb 1, 5; Ac 6, 11; 23, 5.

j cf. Is 58, 4.
k cf. Ac 7, 57. — v. Lv 24, 23.

(21, 1-16), accesserat, ab Elia funus insuper ignobile sibi praenuntiari audit (17-26); quae tamen poena ob regis paenitentiam (27-29) aliquantulum mitigatur. Iamvero in Ramoth Galaad quo pseudopro-

iezrahelitae; qui noluit tibi adquiescere et dare eam, accepta pecunia; non enim vivit Naboth, sed mortuus est. 14 Quod cum audisset Achab, mortuum videlicet Naboth, surrexit, et descendebat in vineam Naboth iezrahelitae ut possideret eam.

17 [l]Factus est igitur sermo Domini ad Eliam thesbiten dicens: 18 Surge et descende in occursum Achab regis Israël, [m]qui est in Samaria; ecce ad vineam Naboth descendit ut possideat eam. 19 Et loqueris ad eum dicens: Haec, dicit Dominus: [n]Occidisti, insuper et possedisti. Et post haec addes: Haec dicit Dominus: [o]In loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. 20 Et ait Achab ad Eliam: [p]Num invenisti me inimicum tibi? Qui dixit: Inveni, [q]eo quod venundatus sis ut facere malum in conspectu Domini. 21 Ecce ego inducam super te malum et [r]demetam posteriora tua et interficiam de Achab mingentem ad parietem et clausum et ultimum in Israël. 22 Et dabo domum tuam [s]sicut domum Ieroboam filii Nabat et [t]sicut domum Baasa filii Ahia, quia egisti ut me ad iracundiam provocares et [u]peccare fecisti Israël.

23 Sed et de Iezabel locutus est Dominus dicens: [v]Canes comedent Iezabel [x]in agro Iezrahel. 24 [y]Si mortuus fuerit Achab in civitate, comedent eum canes; si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres caeli. 25 Igitur [z]non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est ut faceret malum in conspectu Domini; concitavit enim eum Iezabel uxor sua, 26 et abominabilis factus est, in tantum ut [a]sequeretur idola, [b]quae fecerant Amorrhaei, quos consumpsit Dominus a facie filiorum Israël.

27 Itaque, cum audisset Achab sermones istos, [c]scidit vestimenta sua et [d]operuit cilicio carnem suam [e]ieiunavitque et dormivit in sacco et ambulavit demisso capite. 28 Et factus est sermo Domini ad Eliam thesbiten dicens: 29 Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, [f]sed in diebus filii sui inferam malum domui eius.

22 Transierunt igitur tres anni absque bello inter Syriam et Israël. 2 In anno autem tertio descendit [a]Iosaphat rex Iuda ad regem Israël. (3 Dixitque rex Israël ad servos suos: Ignoratis quod nostra sit [b]Ramoth Galaad, et negligimus tollere eam de manu regis Syriae?) 4 Et ait ad Iosaphat: Veniesne mecum ad proeliandum in Ramoth Galaad? 5 Dixitque Iosaphat ad regem Israël: [c]Sicut ego sum ita et tu: populus meus et populus tuus unum sunt, et equites mei equites tui.

Dixitque Iosaphat ad regem Israël: Quaere, oro te, hodie sermonem Domini. 6 [d]Congregavit ergo rex Israël prophetas, quadringentos circiter viros, et ait ad eos: Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum an quiescere? Qui responderunt: Ascende, et dabit eam Dominus in manu regis. 7 [e]Dixit autem Iosaphat: Non est hic propheta Domini quispiam, ut interrogemus per eum? 8 Et ait rex Israël ad Iosaphat: Remansit vir unus, per quem possumus interrogare Dominum; sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michaeas filius Iemla. Cui Iosaphat ait: Ne loquaris ita rex.

9 Vocavit ergo rex Israël eunuchum quendam et dixit ei: Festina adducere Michaeam filium Iemla. 10 Rex autem Israël et Iosaphat rex Iuda sedebant unusquisque in solio suo vestiti cultu regio in area [f]iuxta ostium portae Samariae; et universi prophetae prophetabant in conspectu eorum.

11 Fecit quoque sibi Sedecias filius Chanaana [g]cornua ferrea et ait: Haec dicit Dominus: His [h]ventilabis Syriam donec deleas eam. 12 Omnesque prophetae similiter prophetabant dicentes: Ascende in Ramoth Galaad et vade prospere, et tradet Dominus in manus regis.

13 Nuntius vero, qui ierat ut vocaret Michaeam, locutus est ad eum dicens: Ecce sermones prophetarum ore uno regi bona praedicant; sit ergo sermo tuus similis eorum, et loquere bona. 14 Cui Michaeas ait: [i]Vivit Dominus; quia [j]quodcumque dixerit mihi Dominus hoc loquar.

l cf. Ps 9, 13.
m cp. 16, 24.

n cf. 2 Rg 12, 9; Mt 21, 38.
o cp. 22, 38; 4 Rg 9, 26.

p cf. cp. 18, 17.
q vr. 25; 4 Rg 17, 17; 1 Mc 11, 16; Rm 7, 14.
r 3 Rg 16, 3.

s 4 Rg 9, 8. — v. cp. 14, 10.
t cp. 15, 29.
u cp. 16, 3, 11; 4 Rg 9, 9.

v cp. 14, 16.
x 3 Rg 9, 36.
y (2 Rg 20, 15.).
z cf. cp. 14, 11; 16, 4.

a v. cp. 16, 30-33.
b cf. cp. 15, 12; 4 Rg 17, 12; 21, 11.
c Gn 15, 16.
d 4 Rg 6, 30.
e v. 2 Rg 3, 31.

f 2 Rg 12, 16.
2-35] 2 Par 18, 2-34.
a cp. 15, 24.

b Dt 4, 43; Js 21, 38; 4 Rg 8, 28; 9, 1, 14; 2 Par 22, 5.
c 4 Rg 3, 7. — cf. 1 Mc 12, 23.

d cp. 18, 19.

e 4 Rg 3, 11.

f v. Rt 4, 1.

g cf. Zc 1, 18, 19.
h cf. Dt 33, 17; 1 Mc 7, 46.

i v. cp. 17, 1.
j Nm 22, 18; 24, 13.

phetis fausta vaticinantibus descenderat ut bellaret contra Syriam (22-16). iuxta praedictionem Michaeae (7-28) Israël profligatur, ipse vero sagitta transfossus misere perit (24-40). Iosaphat tunc Ierusalem re-

15 Venit itaque ad regem, et ait illi rex: Michaea, ire debemus in Ramoth Galaad ad proeliandum, an cessare? Cui ille respondit: Ascende et vade prospere, et tradet eam Dominus in manus regis. 16 Dixit autem rex ad eum: Iterum atque iterum adiuro te, ut non loquaris mihi nisi quod verum est in nomine Domini. 17 Et ille ait: Vidi cunctum Israël dispersum in montibus [k]quasi oves non habentes pastorem, et ait Dominus: Non habent isti dominum, revertatur unusquisque in domum suam in pace.

18 Dixit ergo rex Israël ad Iosaphat: [l]Nunquid non dixi tibi quia non prophetat mihi bonum sed semper malum?

19 Ille vero addens ait: Propterea audi sermonem Domini: [m]Vidi Dominum sedentem super solium suum et [n]omnem exercitum caeli adsistentem ei a dextris et a sinistris, 20 et ait Dominus: Quis decipiet Achab regem Israël, ut ascendat et cadat in Ramoth Galaad? Et dixit unus verba huiuscemodi et alius aliter. 21 Egressus est autem spiritus et stetit coram Domino et ait: Ego decipiam illum. Cui locutus est Dominus: In quo? 22 Et ille ait: Egrediar et [o]ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius; et dixit Dominus: Decipies et praevalebis: egredere et fac ita. 23 Nunc igitur ecce dedit Dominus spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, qui hic sunt, et Dominus locutus est contra te malum.

24 Accessit autem Sedecias filius Chanaana et [p]percussit Michaeam in maxillam et dixit: Mene ergo dimisit spiritus Domini et locutus est tibi? 25 Et ait Michaeas: Visurus es in die illa, quando ingredieris cubiculum [q]intra cubiculum ut abscondaris. 26 Et ait rex Israël: Tollite Michaeam, et maneat apud Amon principem civitatis et apud Ioas filium Amelech, 27 et dicite eis: Haec dicit rex: [r]Mittite virum istum in carcerem et sustentate eum pane tribulationis et aqua angustiae, [s]donec revertar in pace. 28 Dixitque Michaeas: Si reversus fueris in pace, [t]non est locutus in me Dominus. Et ait: [u]Audite, populi omnes.

29 Ascendit itaque rex Israël et Iosaphat rex Iuda in Ramoth Galaad. 30 Dixit itaque rex Israël ad Iosaphat: Sume arma et ingredere proelium et induere vestibus tuis. Porro [v]rex Israël mutavit habitum suum et ingressus est bellum. 31 Rex autem Syriae praeceperat [x]principibus curruum triginta duobus dicens: Non pugnabitis contra minorem et maiorem quempiam, nisi contra regem Israël solum. 32 Cum ergo vidissent principes curruum Iosaphat, suspicati sunt quod ipse esset rex Israël, et impetu facto pugnabant contra eum. Et exclamavit Iosaphat. 33 Intellexeruntque principes curruum quod non esset rex Israël, et cessaverunt ab eo.

34 Vir autem quidam tetendit arcum in incertum sagittam dirigens et casu percussit regem Israël inter pulmonem et stomachum. At ille dixit aurigae suo: Verte manum tuam et eice me de exercitu, [y]quia graviter vulneratus sum.

35 Commissum est ergo proelium in die illa, et rex Israël stabat in curru suo contra Syros et mortuus est vespere. Fluebat autem sanguis plagae in sinum currus. 36 Et praeco insonuit in universo exercitu, antequam sol occumberet, dicens: Unusquisque revertatur in civitatem et in terram suam. 37 Mortuus est autem rex et perlatus est in Samariam. Sepelieruntque regem in Samaria 38 et laverunt currum in piscina Samariae, et linxerunt canes sanguinem eius, et habenas laverunt [z]iuxta verbum Domini quod locutus fuerat.

39 Reliqua autem sermonum Achab et universa, quae fecit ,et [a]domus eburnea, quam aedificavit, cunctarumque urbium, quas exstruxit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël? 40 Dormivit ergo Achab cum patribus suis, et [b]regnavit Ochozias filius eius pro eo.

41 Iosaphat vero filius [c]Asa regnare coeperat super Iudam anno quarto Achab regis Israël. 42 Trigintaquinque annorum erat cum regnare coepisset, et vigintiquinque annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius Azuba filia Salai. 43 [d]Et ambulavit in omni via Asa patris sui et non declinavit ex ea: fecitque quod rectum erat in conspectu Domini. 44 Veruntamen [e]excelsa non abstulit; adhuc

k Nm 27, 17; Jdt 11, 15; Mt 9, 36.

l vr. 8.

m Is 6, 1; Dn 7, 9; Ap 4, 2.
n cf. Dt 33, 2; Jb 1, 6; 2, 1; Ps 102, 20, 21; Dn 7, 10; Heb 12, 22.

o Jo 8, 44. — cf. Jd 9, 23; Is 19, 14; Ez 14, 9; 2 Th 2, 11; Ap 16, 14.

p cf. Lm 3, 30; Mic 5, 1; Mt 5, 39; Ac 23, 2.

q cp. 20, 30.

r cf. 2 Par 16, 10; Jdt 5, 28, 29.
s cf. Jd 8, 9.
t cf. Nm 16, 29; Dt 18, 22.
u Mic 1, 2.

v 2 Par 35 ,22.

x cf. cp. 20, 1, 16, 24.

y cf. 2 Par 35, 23.

z cp. 21, 19.
a cf. Am 3, 15.

b vr. 52.
41-43] 2 Par 20, 31-33.
c vr 51.

d cf. 2 Par 17, 3.

e cf. cp. 15, 14; 4 Rg 12, 3.

vertitur et septem annis post moritur, relicto successore Ioram (41-51). Ochoziae autem, qui regnavit pro patre suo Achab (52-54) et aegrotans miserat qui Beelzebub consulerent (IV, 1, 1-9), Elias mortem vati-

f cf. 2 Par 18, 1; 20, 35, 36.

g cf. 2 Par 20, 34.
h cp. 14, 24; 15, 12.
i cf. 2 Rg 8, 14; 4 Rg 3, 8; 3, 20. — v. Gn 36, 31.
j v. cp. 10, 22.
k v. cp. 9, 28.
l v. cp 9, 26.

m 2 Par 21, 1.
n 4 Rg 8, 16.
o vr. 40.

p cf. cp. 15, 26.
q v. cp. 12, 30.
r cp. 16, 32; 4 Rg 11, 18; 17, 16.
s cp. 16, 30-33.

enim populus sacrificabat et adolebat incensum in excelsis. 45 [f]Pacemque habuit Iosaphat cum rege Israël.

46 Reliqua autem verborum Iosaphat et opera eius, quae gessit, et proelia nonne haec scripta sunt in [g]libro verborum dierum regum Iuda? 47 Sed et reliquias [h]effeminatorum, qui remanserant in diebus Asa patris eius, abstulit de terra. 48 [i]Nec erat tunc rex constitutus in Edom 49 Rex vero Iosaphat fecerat [j]classes in mari, quae navigarent in [k]Ophir propter aurum; et ire non potuerunt, quia confractae sunt in [l]Asiongaber. 50 Tunc ait Ochozias filius Achab ad Iosaphat: Vadant servi mei cum servis tuis in navibus. Et noluit Iosaphat.

51 [m]Dormivitque Iosaphat cum patribus suis et sepultus est cum eis in civitate David patris sui; [n]regnavitque Ioram filius eius pro eo.

52 Ochozias autem filius Achab [o]regnare coeperat super Israël in Samaria anno septimodecimo Iosaphat regis Iuda, regnavitque super Israël, duobus annis. 53 Et fecit malum in conspectu Domini et [p]ambulavit in via patris sui et matris suae et [q]in via Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël. 54 [r]Servivit quoque Baal et adoravit eum, et irritavit Dominum Deum Israël, [s]iuxta omnia quae fecerat pater eius.

LIBER REGUM QUARTUS

SECUNDUM HEBRAEOS " MALACHIM SECUNDUS „

1-10] LL. in D. 9 p. Pent.
a cf. 2 Rg 8, 2.
b cp. 3, 5.
c 3 Rg 22, 40, 52.
d Jd 3, 20.
e cf. Mt 10, 25; 12, 24, 27; Mr 3, 22; Lc 11, 15, 18, 19.
f cf.. cp. 8, 8.

g 3 Rg 17, 1; 21 , 17.
h vr. 6, 16; Is 8, 19.

i cf. Mt 10, 25; 12, 24, 27.

j cf. Zc 13, 4; Mt 3, 4; Mr 1, 6.

k Dt 33, 1; Jd 13, 6; 1 Rg 2, 27; 9, 6.
l Lc 9, 54. — cf. Ap 11, 5.

*10] * cf. prop. 51 M. Molinos ab Inn. XI damn.*

m Jb 1, 16.

[P]RAEVARICATUS est autem Moab in Israël, [b]postquam mortuus est Achab.

2 Ceciditque [c]Ochozias per cancellos [d]cenaculi sui, quod habebat in Samaria, et aegrotavit; misitque nuntios dicens ad eos: Ite, consulite [e]Beelzebub deum Accaron, [f]utrum vivere queam de infirmitate mea hac.

3 Angelus autem Domini locutus est ad Eliam [g]thesbiten dicens: Surge et ascende in occursum nuntiorum regis Samariae et dices ad eos: [h]Nunquid non est Deus in Israël, ut eatis ad consulendum Beelzebub deum Accaron? 4 Quam ob rem haec dicit Dominus: De lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Et abiit Elias. 5 Reversique sunt nuntii ad Ochoziam. Qui dixit eis: Quare reversi estis? 6 At illi responderunt ei: Vir occurrit nobis et dixit ad nos: Ite et revertimini ad regem, qui misit vos ,et dicetis ei: Haec dicit Dominus: Nunquid quia non erat Deus in Israël, mittis ut consulatur [i]Beelzebub deus Accaron? Idcirco de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. 7 Qui dixit eis: Cuius figurae et habitus est vir ille, qui occurrit vobis et locutus est verba haec? 8 At illi dixerunt: [j]Vir pilosus et zona pellicea accinctus renibus. Qui ait: Elias thesbites est.

9 Misitque ad eum quinquagenarium principem et quinquaginta qui erant sub eo. Qui ascendit ad eum sedentique in vertice montis ait: [k]Homo Dei, rex praecepit ut descendas. 10 Respondensque Elias dixit quinquagenario: Si homo Dei sum, [l]descendat ignis de caelo et devoret te et quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis de caelo et devoravit eum et quinquaginta qui erant cum eo.

11 Rursumque misit ad eum principem quinquagenarium alterum et quinquaginta cum eo. Qui locutus est illi: Homo Dei, haec dicit rex: Festina, descende. 12 Respondens Elias ait: Si homo Dei ego sum, descendat ignis de caelo et devoret te et quinquaginta tuos. [m]Descendit ergo ignis de caelo, et devoravit illum et quinquaginta eius.

cinatur; quod vaticinium rei exitus probavit (9-18). Interea Elias Galgalis profectus trans Iordanem rapitur in caelum, Eliseo comiti et ministro suum ipsius duplicem spiritum impetrans (2, 1-12). Doni ac-

13 Iterum misit principem quinquagenarium tertium et quinquaginta qui erant cum eo. Qui cum venisset, curvavit genua contra Eliam et precatus est eum et ait: Homo Dei, [n]noli despicere animam meam et animas servorum tuorum qui mecum sunt. 14 Ecce descendit ignis de caelo et devoravit duos principes quinquagenarios primos et quinquagenos qui cum eis erant; sed nunc obsecro ut miserearis animae meae. 15 Locutus est autem angelus Domini ad Eliam dicens: Descende cum eo, ne timeas.

Surrexit igitur et descendit cum eo ad regem 16 et locutus est ei: Haec dicit Dominus: [o]Quia misisti nuntios ad consulendum Beelzebub deum Accaron, quasi non esset Deus in Israël, a quo posses interrogare sermonem, ideo de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.

17 Mortuus est ergo iuxta sermonem Domini, quem locutus est Elias; et regnavit Ioram frater eius pro eo [p]anno secundo Ioram filii Iosaphat regis Iudae; non enim habebat filium.

18 Reliqua autem verborum Ochoziae, quae operatus est, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

2 Factum est autem, cum [a]levare vellet Dominus Eliam per turbinem in caelum, ibant Elias et [b]Eliseus de [c]Galgalis. 2 [a]Dixitque Elias ad Eliseum: [d]Sede hic, quia Dominus misit me usque in Bethel. Cui ait Eliseus: [e]Vivit Dominus, et vivit anima tua: quia non derelinquam te. Cumque descendissent Bethel, 3 egressi sunt [f]filii prophetarum qui erant in Bethel ad Eliseum et dixerunt ei: Nunquid nosti quia hodie Dominus tollet dominum tuum a te? Qui respondit: Et ego novi: silete. 4 Dixit autem Elias ad Eliseum: Sede hic, quia Dominus misit me in [g]Iericho. Et ille ait: Vivit Dominus, et vivit anima tua; quia non dereliquam te. Cumque venisset Iericho, 5 accesserunt filii prophetarum qui erant in Iericho ad Eliseum et dixerunt ei: Nunquid nosti quia Dominus hodie tollet dominum tuum a te? Et ait: Ego novi: silete. 6 Dixit autem ei Elias: Sede hic, quia Dominus misit me usque ad Iordanem. Qui ait: Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te. Ierunt igitur ambo pariter. 7 Et quinquaginta viri de filiis prophetarum secuti sunt eos, qui et steterunt econtra longe; illi autem ambo stabant super Iordanem.

8 Tulitque Elias [h]pallium suum et involvit illud et percussit aquas, [i]quae divisae sunt in utramque partem, et transierunt ambo per siccum. 9 Cumque transissent, Elias dixit ad Eliseum: Postula quod vis ut faciam tibi, antequam tollar a te. Dixitque Eliseus: Obsecro ut fiat in me [j]duplex spiritus tuus. 10 Qui respondit: Rem difficilem postulasti; attamen si videris me, quando tollar a te, erit tibi quod petisti; si autem non videris, non erit.

11 Cumque pergerent, et incedentes sermocinarentur, ecce [k]currus igneus et equi ignei diviserunt utrumque; et [l]ascendit Elias per turbinem in caelum. 12 Eliseus autem videbat et clamabat: Pater mi, pater mi! [m]currus Israël et auriga eius! Et non vidit eum amplius. Apprehenditque vestimenta sua et [n]scidit illa in duas partes. 13 Et levavit [o]pallium Eliae, quod ceciderat ei. Reversusque stetit super ripam Iordanis; 14 et pallio Eliae, quod ceciderat ei, percussit aquas, et non sunt divisae; et dixit: Ubi est Deus Eliae etiam nunc? Percussitque aquas, et divisae sunt huc atque illuc, et transiit Eliseus. 15 Videntes autem [p]filii prophetarum, qui erant in Iericho econtra, dixerunt: Requievit [q]spiritus Eliae super Eliseum.

Et venientes in occursum eius adoraverunt eum proni in terram 16 dixeruntque illi: Ecce, cum servis tuis sunt quinquaginta viri fortes, qui possunt ire et quaerere dominum tuum, ne forte tulerit eum [r]spiritus Domini et proiecerit eum in unum montium aut in unam vallium. Qui ait: Nolite mittere. 17 Coëgeruntque eum, donec adquiesceret et diceret: Mittite. Et miserunt quinquaginta viros; qui, cum quaesissent tribus diebus, non invenerunt, 18 et reversi sunt ad eum. At ille habitabat in Iericho et dixit eis: Nunquid non dixi vobis: Nolite mittere?

19 Dixerunt quoque viri civitatis ad Eliseum: Ecce habitatio civitatis huius optima est, sicut tu ipse, domine, perspicis; sed aquae

n cf. 1 Rg 26 21; Ps 71, 14.

o vr. 3, 6.

p cf. cp. 3, 1; 8, 16.

a cf. Gn 5, 24.
b v. 3 Rg 19, 19-21.
c cp. 4, 38. — cf. Js 5, 9.
d cf. Rt 1, 15, 16.
e v. Rt 3, 13.

f cp. 4, 1, 38; 5, 22; 6, 1; 9, 1; 3 Rg 20, 35.

g cf. Js 6, 26; 3 Rg 16, 34.

3-13] LL. in fr. 2 p. D. 9 p. Pnt.

h cf. 3 Rg 19, 19.
i cf. Ex 14, 21; Js 3, 16.

j cf. Dt 21, 17.

k v. cp. 6, 17.
*11, 12] * cf. Catech. R. I 5, 2. — Ant. in sb. a. D. 9 p. Pnt. — R. in fr. 3 p. D. 9 p. Pnt.*
l Ecli 48, 13; 1 Mc 2, 58. — cf. Gn 5, 24.
m cp. 13, 14.
n cf. 3 Rg 11, 30.
o vr. 8.
*14] * cf. Catech. R. III 2, 15.*

p v. vr. 3.
q cf. Lc 1, 17.

r v. 3 Rg 18, 12.

cepti autem haec sunt signa: flumen ab Eliseo transmissum eius aquis pallio Eliae divisis (13-18), aquae amarae sanatae (19-22), pueri illudentes horrendum in modum ab ursibus lacerati (23-35), regibus Iuda

s cf. cp. 4, 41; Ex 15, 25.

*23-25] * cf. prop. 51 M. Molinos ab Inn. XI damn.*

t cf. 2 Es 13, 25.

u Js 19, 26; 3 Rg 18, 19, 20.
v cf. cp. 3, 11.

a cf. cp. 1, 17.
b cf. cp. 10, 26, 27; Ex 23, 24.
c 3 Rg 16, 31, 32.
d 3 Rg 12, 28, 31, 32.
e v. 3 Rg 14, 16.
f cf. Is 16, 1, 2.

g cp. 1, 1.

6-28] LL. in fr. 3 p. D. 9 p. Pnt.
h 3 Rg 22, 5; 1 Mc 12, 23.

i cf. 3 Rg 22, 47.

j cf. Js 7, 7.
k cf. 3 Rg 22, 7.

l cf. cp. 2, 25.
m cf. 3 Rg 19, 21; Jo 13, 4. 5.

n cf. Ez 14, 3.
o 3 Rg 22, 6.
p 3 Rg 18, 19.
q cp. 5, 16; 3 Rg 17, 1; 18, 15.

r cf. Ps 14 ,4.
s cf. 1 Rg 10, 5; 1 Par 25, 1.
t 3 Rg 18, 46; Ez 1, 3; 3, 14, 22; 8, 1; 37, 1; 40, 1.

u cf. vr. 25: Is 25, 2.
v cf. Ex 29, 39, 40.

pessimae sunt et terra sterilis. **20** At ille ait: Adferte mihi vas novum et [s]mittite in illud sal. Quod cum attulissent,„ **21** egressus ad fontem aquarum misit in illum sal et ait: Haec dicit Dominus: Sanavi aquas has, et non erit ultra in eis mors neque sterilitas. **22** Sanatae sunt ergo aquae usque in diem hanc iuxta verbum Elisei, quod locutus est.

23 Ascendit autem inde in Bethel. Cumque ascenderet per viam, pueri parvi egressi sunt de civitate et illudebant ei dicentes: Ascende, calve; ascende, calve! **24** Qui, cum respexisset, vidit eos et [t]maledixit eis in nomine Domini: egressique sunt duo ursi de saltu et laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros. **25** Abiit autem inde in [u]montem Carmeli et inde reversus est in [v]Samariam.

3 Ioram vero filius Achab regnavit super Israël in Samaria [a]anno decimo octavo Iosaphat regis Iudae: Regnavitque duodecim annis, **2** et fecit malum coram Domino, sed non sicut pater suus et mater; tulit enim [b]statuas Baal, [c]quas fecerat pater eius. **3** Veruntamen in [d]peccatis Ieroboam filii Nabat, [e]qui peccare fecit Israël, adhaesit, nec recessit ab eis.

4 Porro Mesa rex Moab nutriebat pecora multa et [f]solvebat regi Israël centum milia agnorum et centum milia arietum cum velleribus suis. **5** [g]Cumque mortuus fuisset Achab, praevaricatus est foedus, quod habebat cum rege Israël. **6** Egressus est igitur rex Ioram in die illa de Samaria et recensuit universum Israël.

7 Misitque ad Iosaphat regem Iuda dicens: Rex Moab recessit a me; veni mecum contra eum ad proelium. Qui respondit: Ascendam: [h]qui meus est tuus est; populus meus populus tuus, et equi mei equi tui. **8** Dixitque: Per quam viam ascendemus? At ille respondit: Per desertum Idumaeae.

9 Perrexerunt igitur rex Israël et rex Iuda et [i]rex Edom et circuierunt per viam septem dierum; nec erat aqua exercitui et iumentis, quae sequebantur eos.

10 Dixitque rex Israël: Heu, heu, heu! [j]congregavit nos Dominus tres reges, ut traderet in manus Moab. **11** [k]Et ait Iosaphat: Estne hic propheta Domini, ut deprecemur Dominum per eum? Et respondit unus de servis regis Israël: Est hic [l]Eliseus filius Saphat, [m]qui fundebat aquam super manus Eliae. **12** Et ait Iosaphat: Est apud eum sermo Domini. Descenditque ad eum rex Israël, et Iosaphat rex Iuda et rex Edom. **13** Dixit autem Eliseus ad regem Israël: [n]Quid mihi et tibi? Vade ad [o]prophetas patris tui et [p]matris tuae. Et ait illi rex Israël: Quare congregavit Dominus tres reges hos? ut traderet eos in manus Moab? **14** Dixitque ad eum Eliseus: [q]Vivit Dominus exercituum, in cuius conspectu sto, quod, si non vultum Iosaphat regis Iudae erubescerem, non attendissem quidem te, [r]nec respexissem. **15** Nunc autem [s]adducite mihi psaltem. Cumque caneret psaltes, [t]facta est super eum manus Domini, et ait: **16** Haec dicit Dominus: Facite alveum torrentis huius fossas et fossas: **17** haec enim dicit Dominus: Non videbitis ventum neque pluviam, et alveus iste replebitur aquis, et bibetis vos et familiae vestrae et iumenta vestra. **18** Parumque est hoc in conspectu Domini; insuper tradet etiam Moab in manus vestras. **19** Et percutietis omnem civitatem munitam et omnem urbem electam et universum lignum fructiferum succidetis, cunctosque fontes aquarum obturabitis et [u]omnem agrum egregium operietis lapidibus. **20** Factum est igitur mane, [v]quando sacrificium offerri solet, et ecce aquae veniebant per viam Edom, et repleta est terra aquis.

21 Universi autem Moabitae audientes quod ascendissent reges ut pugnarent adversum eos convocaverunt omnes qui accincti erant balteo desuper et steterunt in terminis. **22** Primoque mane surgentes et orto iam sole ex adverso aquarum viderunt Moabitae e contra aquas rubras quasi sanguinem: **23** dixeruntque: Sanguis gladii est; pugnaverunt reges contra se et caesi sunt mutuo; nunc perge ad praedam, Moab. **24** Perrexeruntque in castra Israël. Porro consurgens Israël percussit Moab; at illi fugerunt coram eis. Venerunt igitur qui vicerant et percusserunt Moab **25** et civitates destruxerunt et

[x]omnem agrum optimum mittentes singuli lapides repleverunt et universos fontes aquarum obturaverunt et omnia ligna fructifera succiderunt, ita ut [y]muri tantum fictiles remanerent; et circundata est civitas a fundibulariis et magna ex parte percussa. 26 Quod cum vidisset rex Moab, praevaluisse scilicet hostes, tulit secum septingentos viros educentes gladium, ut [z]irrumperent ad regem Edom, et non potuerunt. 27 Arripiensque filium suum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, [a]obtulit holocaustum super murum; et facta est indignatio magna in Israël, statimque recesserunt ab eo et reversi sunt in terram suam.

4 Mulier autem quaedam de uxoribus prophetarum clamabat ad Eliseum dicens: Servus tuus vir meus mortuus est, et tu nosti quia servus tuus fuit timens Dominum; et [a]ecce creditor venit ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi. 2 Cui dixit Eliseus: Quid vis ut faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua? At illa respondit: Non habeo ancilla tua quidquam in domo mea nisi parum olei, quo ungar. 3 Cui ait: Vade, pete mutuo ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca; 4 et ingredere et claude ostium tuum, cum intrinsecus fueris tu et filii tui, et mitte inde in omnia vasa haec; et, cum plena fuerint, tolles. 5 Ivit itaque mulier et clausit ostium super se et super filios suos: illi offerebant vasa, et illa infundebat. 6 Cumque plena fuissent vasa, dixit ad filium suum: Adfer mihi adhuc vas. Et ille respondit: Non habeo. Stetitque oleum. 7 Venit autem illa et indicavit [b]homini Dei. Et ille, Vade, inquit, vende oleum et redde creditori tuo; tu autem et filii tui vivite de reliquo.

8 Facta est autem quaedam dies, et transibat Eliseus per [c]Sunam. Erat autem ibi mulier [d]magna, quae [e]tenuit eum ut comederet panem; cumque frequenter inde transiret, divertebat ad eam ut comederet panem. 9 Quae dixit ad virum suum: Animadverto quod vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter: 10 faciamus ergo ei cenaculum parvum et ponamus ei in eo lectulum, et mensam et sellam et candelabrum, ut, cum venerit ad nos, maneat ibi.

11 Facta est ergo dies quaedam, et veniens divertit in cenaculum et requievit ibi. 12 Dixitque ad [f]Giezi puerum suum: Voca Sunamitidem istam. Qui, cum vocasset eam et illa stetisset coram eo, 13 dixit ad puerum suum: Loquere ad eam: Ecce sedule in omnibus ministrasti nobis, quid vis ut faciam tibi? Nunquid habes negotium et vis ut loquar regi sive [g]principi militiae? Quae respondit: In medio populi mei habito. 14 Et ait: Quid ergo vult ut faciam ei? Dixitque Giezi: Ne quaeras, filium enim non habet, et vir eius senex est. 15 Praecepit itaque ut vocaret eam; quae cum vocata fuisset et stetisset ante ostium, 16 dixit ad eam: [h]In tempore isto et in hac eadem hora, si vita comes fuerit, habebis in utero filium. At illa respondit: Noli, quaeso, domine mi, vir Dei, [i]noli mentiri ancillae tuae. 17 Et concepit mulier et peperit filium in tempore et in hora eadem, qua dixerat Eliseus.

18 Crevit autem puer et, cum esset quaedam dies, et egressus isset ad patrem suum, ad messores, 19 ait patri suo: Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle et duc eum ad matrem suam. 20 Qui cum tulisset et duxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua usque ad meridiem, et mortuus est. 21 Ascendit autem et [j]collocavit eum super lectulum hominis Dei et clausit ostium; et egressa 22 vocavit virum suum et ait: Mitte mecum, obsecro, unum de pueris et asinam, ut excurram usque ad hominem Dei et revertar. 23 Qui ait illi: Quam ob causam vadis ad eum? hodie non sunt [k]calendae neque sabbatum. Quae respondit: Vadam. 24 Stravitque asinam et praecepit puero: Mina et propera, ne mihi moram facias in eundo; et hoc age quod praecipio tibi.

25 Profecta est igitur et venit ad virum Dei in [l]montem Carmeli. Cumque vidisset eam vir Dei econtra, ait ad Giezi puerum suum: Ecce Sunamitis illa: 26 vade ergo in occursum eius et dic ei: Rectene agitur circa te et circa virum tuum et circa filium tuum? Quae

x cf. vr. 19.

y (Is 16, 7;) Jr 48, 31, 36.

z cf. Jd 20, 2.

a Am 2, 1. — cf. Mic 6, 7.
1-7] L. in fr. 3 p. D. 3 Qdg. 1-17] LL. in fr. 4 p. D. 9 p. Pnt.

a cf. Lv 25, 39-41; 1 Rg 22, 2; 2 Es 5, 5; Pro 22, 7; Mt 18, 25.

b v. Dt 33, 1.

c Js 19, 18.
d cp. 5, 1. — cf. 1 Rg 25, 2.
e cf. 3 Rg 17, 9; Mt 10, 41.

f cp. 5, 20, 21, 25; 8, 4, 5.

g 2 Rg 19, 13. —cf. cp. 5, 1.

h Gn 18, 10, 14. — cf. Gn 17, 21.
i vr. 28.

20] v. Mr 15, 43.

j vr. 32.

k cf. Nm 28, 11; 1 Rg 20, 5.

l cp. 2, 25.

revocatus (18-58), pulmenti amaritudo per additam farinam sublata (38-41), panes primitiarum multiplicati (42-44), Naaman syrus post septemplicem in aquis Iordanis ablutionem a lepra mundatus

25-38] L. in fr. 5 p. D. 4 Qdg.
m vr. 25.

n vr. 16.
o v. 3 Rg 18, 46.
p cf. Ex 7, 18; 14, 16; Ac 19, 12.
q Lc 10, 4.

r v. Rt 3, 13.

s cf. Jo 11, 11.

t vr. 4; Is 26, 20; Mt 6, 6. — cf. Mt 9, 25; Mr 5, 37, 40; Lc 8, 51.
u Rg 17, 20; Ac 9, 40.
v 3 Rg 17, 21. — cf. Ac 20, 10.

x cf. Lc 7, 15.

y 3 Rg 17, 23; Heb 11, 35. — cf. cp. 8, 1, 5.
z cp. 2, 1.

a cp. 8, 1.
b (Dt 33, 3; Lc 10, 39; Ac 22, 3. — cf. cp. 2, 3, 5).
c Ez 24, 3.

d cf. cp. 2, 21; Ex 15, 25.

e cf. 1 Rg 9, 4.
f cf. 1 Rg 9, 7.

g cf. Mt 14, 16-21; 15, 32-38; Mr 6, 37-44; 8, 4-9; Lc 9, 12-17; Jo 6, 5-13.

1-15] L. in fr. 2 p. D. 3 Qdg.
a Lc 4, 27.
b cf. cp. 4, 13.

c cp. 6, 23; 24, 2.

d cf. cp. 4, 42; 8, 8, 9; 1 Rg 9, 7.
e vr. 22, 23. — cf. Jd 14, 12.

f v. Gn 44, 13.

g cf. Gn 30, 2; Dt 32, 39; 1 Rg 2, 6; Tb 13, 2; Sap 16, 13.
h cf. 3 Rg 20, 7.

i cf. Dt 33, 1.

respondit: Recte. 27 Cumque venisset ad virum Dei in [m]montem, apprehendit pedes eius, et accessit Giezi ut amoveret eam. Et ait homo Dei: Dimitte illam, anima enim eius in amaritudine est, et Dominus celavit a me et non indicavit mihi. 28 Quae dixit illi: Nunquid petivi filium a domino meo? nunquid non dixi tibi: [n]Ne illudas me? 29 Et ille ait ad Giezi: [o]Accinge lumbos tuos et [p]tolle baculum meum in manu tua et vade. Si occurrerit tibi homo, [q]non salutes eum; et, si salutaverit te quispiam, non respondeas illi; et pones baculum meum super faciem pueri. 30 Porro mater pueri ait: [r]Vivit Dominus, et vivit anima tua, non dimittam te. Surrexit ergo et secutus est eam.

31 Giezi autem praecesserat ante eos et posuerat baculum super faciem pueri, et non erat vox neque sensus: reversusque est in occursum eius, et nuntiavit ei dicens: [s]Non surrexit puer. 32 Ingressus est ergo Eliseus domum, et ecce puer mortuus iacebat in lectulo eius: 33 ingressusque [t]clausit ostium super se et super puerum et [u]oravit ad Dominum. 34 Et ascendit et incubuit super puerum posuitque os suum super os eius et oculos suos super oculos eius et manus suas super manus eius et [v]incurvavit se super eum, et calefacta est caro pueri. 35 At ille reversus deambulavit in domo semel huc atque illuc. Et ascendit et incubuit super eum, et oscitavit puer septies aperuitque oculos.

36 At ille vocavit Giezi et dixit ei: Voca Sunamitidem hanc. Quae vocata, ingressa est ad eum. Qui ait: [x]Tolle filium tuum. 37 Venit illa et corruit ad pedes eius et adoravit super terram; [y]tulitque filium suum et egressa est. 38 Et Eliseus reversus est in [z]Galgala.

[a]Erat autem fames in terra, et filii prophetarum [b]habitabant coram eo. Dixitque uni de pueris suis: [c]Pone ollam grandem, et coque pulmentum filiis prophetarum. 39 Et egressus est unus in agrum ut colligeret herbas agrestes; invenitque quasi vitem silvestrem et collegit ex ea colocynthidas agri, et implevit pallium suum et reversus concidit in ollam pulmenti; nesciebat enim quid esset. 40 Infuderunt ergo sociis ut comederent. Cumque gustassent de coctione, clamaverunt dicentes: Mors in olla, vir Dei. Et non potuerunt comedere. 41 At ille, Adferte, inquit, farinam. Cumque tulissent, [d]misit in ollam et ait: Infunde turbae, ut comedant. Et non fuit amplius quidquam amaritudinis in olla.

42 Vir autem quidam venit de [e]Baal Salisa [f]deferens viro Dei panes primitiarum viginti panes hordeaceos et frumentum novum in pera sua. At ille dixit: [g]Da populo, ut comedat. 43 Responditque ei minister eius: Quantum est hoc, ut apponam centum viris? Rursum ille ait: Da populo, ut comedat; haec enim dicit Dominus: Comedent, et supererit. 46 Posuit itaque coram eis; qui comederunt, et superfuit iuxta verbum Domini.

5 [a]Naaman [b]princeps militiae regis Syriae erat vir magnus apud dominum suum et honoratus, per illum enim dedit Dominus salutem Syriae; erat autem vir fortis et dives, sed leprosus. 2 Porro de Syria egressi fuerant [c]latrunculi et captivam duxerant de terra Israël puellam parvulam, quae erat in obsequio uxoris Naaman; 3 quae ait ad dominam suam: Utinam fuisset dominus meus ad prophetam, qui est in Samaria! Profecto curasset eum a lepra quam habet. 4 Ingressus est itaque Naaman ad dominum suum et nuntiavit ei dicens: Sic et sic locuta est puella de terra Israël. 5 Dixitque ei rex Syriae: Vade et mittam litteras ad regem Israël. Qui, cum profecturus esset et [d]tulisset secum decem talenta argenti et sex milia aureos et [e]decem mutatoria vestimentorum, 6 detulit litteras ad regem Israël in haec verba: Cum acceperis epistulam hanc, scito quod miserim ad te Naaman servum meum, ut cures eum a lepra sua. 7 Cumque legisset rex Israël litteras, [f]scidit vestimenta sua et ait: [g]Nunquid Deus ego sum, ut occidere possim et vivificare, quia iste misit ad me, ut curem hominem a lepra sua? [h]Animadvertite et videte quod occasiones quaerat adversum me.

8 Quod cum audisset Eliseus [i]vir Dei, scidisse videlicet regem

Israël vestimenta sua, misit ad eum dicens: Quare scidisti vestimenta tua? Veniat ad me et sciat esse prophetam in Israël.

9 Venit ergo Naaman cum equis et curribus et stetit ad ostium domus Elisei. 10 Misitque ad eum Eliseus nuntium dicens: [j]Vade et lavare septies in Iordane, et recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis. 11 Iratus Naaman recedebat dicens: Putabam quod egrederetur ad me et stans invocaret nomen Domini Dei sui et tangeret manu sua locum leprae et curaret me. 12 Nunquid non meliores sunt [k]Abana et Pharphar, fluvii [l]Damasci, omnibus aquis Israël, ut laver in eis et munder? Cum ergo vertisset se et abiret indignans, 13 accesserunt ad eum servi sui et locuti sunt ei: [m]Pater, et si rem grandem dixisset tibi propheta, certe facere debueras; quanto magis quia nunc dixit tibi: Lavare et mundaberis.

14 Descendit et lavit in Iordane septies iuxta sermonem viri Dei, et [n]restituta est caro eius sicut caro pueri parvuli, et [o]mundatus est.

15 Reversusque ad virum Dei cum universo comitatu suo venit et stetit coram eo et ait: Vere scio [p]quod non sit alius Deus in universa terra, nisi tantum in Israël. Obsecro itaque ut [q]accipias benedictionem a servo tuo. 16 At ille respondit: [r]Vivit Dominus, ante quem sto, quia [s]non accipiam. Cumque vim faceret, penitus non adquievit. 17 Dixitque Naaman: Ut vis; sed, obsecro, concede mihi servo tuo, ut tollam onus duorum burdonum de terra; non enim faciet ultra servus tuus holocaustum aut victimam diis alienis, nisi Domino. 18 Hoc autem solum est, de quo depreceris Dominum pro servo tuo quando ingredietur dominus meus templum [t]Remmon ut adoret, et [u]illo innitente super manum meam: si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re. 19 Qui dixit ei: [v]Vade in pace. Abiit ergo ab eo electo terrae tempore.

20 Dixitque [x]Giezi puer viri Dei: Pepercit dominus meus Naaman syro isti, ut non acciperet ab eo quae attulit. Vivit Dominus, quia curram post eum et accipiam ab eo aliquid. 21 Et secutus est Giezi post tergum Naaman. Quem cum vidisset ille currentem ad se, desiliit de curru in occursum eius et ait: [y]Rectene sunt omnia? 22 Et ille ait: Recte. Dominus meus misit me ad te dicens: Modo venerunt ad me duo adulescentes [z]de monte Ephraim ex filiis prophetarum: da eis talentum argenti et [a]vestes mutatorias duplices. 23 Dixitque Naaman. [b]Melius est ut accipias duo talenta. Et coëgit eum ligavitque duo talenta argenti in duobus saccis et duplicia vestimenta, et imposuit duobus pueris suis, qui et portaverunt coram eo.

24 Cumque venissent iam [c]vesperi, tulit de manu eorum et reposuit in domo dimisitque viros; et abierunt. 25 Ipse autem ingressus stetit coram domino suo. Et dixit Eliseus: Unde venis, Giezi? Qui respondit: Non ivit servus tuus quoquam. 26 At ille ait: Nonne cor meum in praesenti erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum tui? Nunc igitur accepisti argentum et accepisti vestes, ut emas oliveta et vineas et oves et boves et servos et ancillas; 27 sed et lepra Naaman adhaerebit tibi et semini tuo usque in sempiternum. Et egressus est ab eo [d]leprosus quasi nix.

6 Dixerunt autem [a]filii prophetarum ad Eliseum: Ecce locus in quo habitamus coram te angustus est nobis. 2 Eamus usque ad Iordanem, et tollant singuli de silva materias singulas, ut aedificemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui dixit: Ite. 3 Et ait unus ex illis: Veni ergo et tu cum servis tuis. Respondit: Ego veniam. 4 Et abiit cum eis. Cumque venissent ad Iordanem, caedebant ligna. 5 Accidit autem ut, cum unus materiam succidisset, caderet ferrum securis in aquam; exclamavitque ille et ait: Heu, heu, heu, domine mi, et hoc ipsum mutuo acceperam. 6 Dixit autem homo Dei: Ubi cecidit? At ille monstravit ei locum. [b]Praecidit ergo lignum et misit illuc, natavitque ferrum. 7 Et ait: Tolle. Qui extendit manum et tulit illud.

8 Rex autem Syriae pugnabat contra Israël, consiliumque iniit cum servis suis dicens: In loco illo et illo ponamus insidias. 9 Misit

j cf. Jo 9. 7.

k cf. Cn 4, 8.
l cf. 3 Rg 11. 24.
*13] * cf. Catech. R. III 5, 2, 8,*
m cp. 6, 21; 13, 15. — cf. cp. 8, 9; Jd 18, 19.

*14] * Catech. R. II 2, 9.*
n vr. 10. — cf. Jb 33, 25.
o Lc 4, 27.

p cf. Dn 2, 47; 3, 29; 6, 26. 27.
q Gn 33, 11. — cf. vr. 5.
r cp. 3, 14; 3 Rg 17, 1.
s cf. Gn 14, 23.

t cf. 3 Rg 15, 18; Zc 12, 11.
u cp. 7, 2, 17.

v 1 Rg 1, 17.

x cp. 4, 12.

y cp. 4, 26; 9, 11.

z v. Js 24, 33.

a vr. 5.
b cp. 6, 3.

c (cf. 2 Par 27, 3).

d Ex 4, 6; Nm 12, 10. — cf. cp. 15, 5.
a v. cp. 2, 3.

b cp. 2, 21.

columesque ad suum regem remissi, (14-23), pro fame adeo urbem vastante ut matres filios suos comederent (24-29) promissa maxima frumenti copia ab hostibus mirabiliter fugatis relinquenda (7, 1-20),

itaque vir Dei ad regem Israël dicens: Cave ne transeas in locum illum, quia ibi Syri in insidiis sunt. 10 Misit itaque rex Israël ad locum, quem dixerat ei vir Dei, praeoccupavit eum et observavit se ibi non semel neque bis.

11 Conturbatumque est cor regis Syriae pro hac re, et, convocatis servis suis, ait: Quare non indicatis mihi quis proditor mei sit apud regem Israël? 12 Dixitque unus servorum eius: Nequaquam, domine mi rex, sed Eliseus propheta, qui est in Israël, indicat regi Israël omnia verba quaecumque locutus fueris in conclavi tuo. 13 Dixitque eis: Ite et videte ubi sit, ut mittam et capiam eum. Adnuntiaveruntque ei dicentes: Ecce in [c]Dothan. 14 Misit ergo illuc equos et currus et robur exercitus. Qui cum venissent nocte, circumdederunt civitatem. 15 Consurgens autem diluculo [d]minister viri Dei egressus vidit exercitum in circuitu civitatis et equos et currus, nuntiavitque ei dicens: Heu, heu, heu, domine mi, quid faciemus? 16 At ille respondit: Noli timere, [e]plures enim nobiscum sunt, quam cum illis. 17 Cumque orasset Eliseus, ait: Domine, [f]aperi oculos huius, ut videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, et vidit, et ecce mons plenus [g]equorum igneorum in circuitu Elisei. 18 Hostes vero descenderunt ad eum; porro Eliseus oravit ad Dominum dicens: Percute, obsecro, gentem hanc caecitate. [h]Percussitque eos Dominus ne viderent iuxta verbum Elisei. 19 Dixit autem ad eos Eliseus: Non est haec via neque ista est civitas: sequimini me et ostendam vobis virum, quem quaeritis. Duxit ergo eos in Samariam. 20 Cumque ingressi fuissent in Samariam, dixit Eliseus: Domine, aperi oculos istorum, ut videant. Aperuitque Dominus oculos eorum, et viderunt se esse in medio Samariae. 21 Dixitque rex Israël ad Eliseum, cum vidisset eos: Nunquid percutiam eos, [i]pater mi? 22 At ille ait: Non percuties neque enim cepisti eos [j]gladio et arcu tuo, ut percutias; sed [k]pone panem et aquam coram eis, ut comedant et bibant et vadant ad dominum suum. 23 Appositaque est eis ciborum magna praeparatio, et comederunt et biberunt, et dimisit eos, abieruntque ad dominum suum; et ultra non venerunt [l]latrones Syriae in terram Israël.

24 Factum est autem post haec, congregavit [m]Benadad rex Syriae universum exercitum suum et ascendit et obsidebat Samariam.

25 Factaque est fames magna in Samaria, et tandiu obsessa est, donec venundaretur caput asini octoginta argenteis, et quarta pars cabi stercoris columbarum quinque argenteis.

26 Cumque rex Israël transiret per murum, mulier quaedam exclamavit ad eum dicens: Salva me, domine mi rex. 27 Qui ait: Non te salvat Dominus, unde te possum salvare? de area vel de torcularī? Dixitque ad eam rex: Quid tibi vis? Quae respondit: 28 Mulier ista dixit mihi: Da filium tuum ut comedamus eum hodie, et filium meum comedemus cras. 29 [n]Coximus ergo filium meum et comedimus; dixique ei die altera: Da filium tuum ut comedamus eum; quae abscondit filium suum.

30 Quod cum audisset rex, [o]scidit vestimenta sua, et transibat per murum; viditque omnis populus cilicium, quo vestitus erat ad carnem intrinsecus. 31 Et ait rex: [p]Haec mihi faciat Deus et haec addat, si steterit caput Elisei filii Saphat super ipsum hodie. 32 Eliseus autem sedebat in domo sua, et [q]senes sedebant cum eo. Praemisit itaque virum; et antequam veniret nuntius ille, dixit ad senes: Nunquid scitis quod miserit [r]filius homicidae hic ut praecidatur caput meum? Videte ergo, cum venerit nuntius, claudite ostium et non sinatis eum introire; ecce enim sonitus pedum domini eius post eum est. 33 Adhuc illo loquente eis, apparuit nuntius qui veniebat ad eum. Et ait: Ecce, [s]tantum malum a Domino est; [t]quid amplius exspectabo a Domino?

7 Dixit autem Eliseus: Audite verbum Domini: haec dicit Dominus: In tempore hoc [a]cras modius similae uno statere erit, et duo modii hordei statere uno in porta Samariae. 2 Respondens [b]unus de ducibus, super cuius manum rex incumbebat, homini Dei ait: [c]Si Dominus fecerit, etiam cataractas in caelo, nunquid poterit esse

c Gn 37, 17; Jdt 4, 5; 7, 3.

d cp. 4, 33.

e 2 Par 32, 7. — cf. Nm 14, 9; Ps 117, 6; Rm 8, 31; 1 Jo 4, 4.
f vr. 20.
g cp. 2, 11. — cf. Ps 33, 8; 67, 18; 2 Mc 3, 25, 26. — v. Zc 1, 8-10; 6, 1-7.
h cf. Gn 19, 11.

*21] * cf. Catech. R. III 5, 8.*
i cp. 5, 13; 8, 9; Jd 18, 19.
j Gn 48, 22.
k Pro 25, 21; 2 Par 28, 15; Rm 12, 20.

l vr. 8, 9; cp. 5, 2; 24, 2.

24-7, 1] LL. in fr. 5 p. D. 9 p. Pnt.
m 3 Rg 20, 1.

n cf. Lv 26, 29; Dt 28, 53, 57; Ez 5, 10.

o 3 Rg 21, 27.

p cf. 3 Rg 19, 2. — v, Rt 1, 17.

q Ez 8, 1; 14, 1; 20, 1.

r cf. 3 Rg 18, 4; 21, 13; Ecli 48, 13.

s cf. Am 3, 6.
t cf. Jb 2, 9.

a vr. 16, 18.
b vr. 17, 19. — cf. cp. 5, 18.

c Ml 3, 10. — cf. Gn 7, 11.

quod loqueris. Qui ait: Videbis oculis tuis et inde non comedes.
3 Quattuor ergo viri erant leprosi [d]iuxta introitum portae; qui dixerunt ad invicem: Quid hic esse volumus donec moriamur? 4 Sive ingredi voluerimus civitatem, fame moriemur; sive manserimus hic, moriendum nobis est; venite ergo et transfugiamus ad castra Syriae. Si pepercerint nobis, vivemus; [e]si autem occidere voluerint, nihilominus moriemur. 5 Surrexerunt ergo vesperi, ut venirent ad castra Syriae. Cumque venissent ad principium castrorum Syriae, nullum ibidem reppererunt.
6 Siquidem Dominus [f]sonitum audiri fecerat in castris Syriae [g]curruum et equorum et exercitus plurimi; dixeruntque ad invicem: Ecce mercede conduxit adversum nos rex Israël [h]reges Hethaeorum et Aegyptiorum, et venerunt super nos. 7 [i]Surrexerunt ergo et fugerunt in tenebris et dereliquerunt tentoria sua et equos et asinos in castris fugeruntque animas tantum suas salvare cupientes.
8 Igitur, cum venissent leprosi illi ad principium castrorum, ingressi sunt unum tabernaculum et comederunt et biberunt, tuleruntque inde argentum et aurum et vestes et abierunt et absconderunt; et rursum reversi sunt ad aliud tabernaculum, et inde similiter auferentes absconderunt. 9 Dixeruntque ad invicem: Non recte facimus; haec enim dies boni nuntii est: si tacuerimus et noluerimus nuntiare usque mane, sceleris arguemur; venite, eamus et nuntiemus in aula regis. 10 Cumque venissent ad portam civitatis, narraverunt eis dicentes: Ivimus ad castra Syriae et nullum ibidem repperimus hominem nisi equos et asinos alligatos et fixa tentoria.
11 Ierunt ergo portarii et nuntiaverunt in palatio regis intrinsecus. 12 Qui surrexit nocte et ait ad servos suos: Dico vobis quid fecerint nobis Syri. Sciunt quia fame laboramus, et idcirco egressi sunt de castris et latitant in agris dicentes: Cum egressi fuerint de civitate, capiemus eos vivos, et tunc civitatem ingredi poterimus. 13 Respondit autem unus servorum eius: Tollamus quinque equos qui remanserunt in urbe (quia ipsi tantum sunt in universa multitudine Israël, alii enim consumpti sunt), et mittentes explorare poterimus. 14 Adduxerunt ergo duos equos, misitque rex in castra Syrorum dicens: Ite et videte. 15 Qui abierunt post eos usque ad Iordanem: Ecce autem omnis via plena erat vestibus et vasis, quae proiecerant Syri cum turbarentur. Reversique nuntii indicaverunt regi.
16 Et egressus populus diripuit castra Syriae; factusque est modius similae statere uno, et duo modii hordei statere uno [j]iuxta verbum Domini.
17 Porro rex [k]ducem illum, in cuius manu incumbebat, costituit ad portam; quem conculcavit turba in introitu portae, et mortuus est, iuxta quod locutus fuerat vir Dei, [l]quando descenderat rex ad eum. 18 Factumque est secundum sermonem viri Dei, quem dixerat regi, quando ait: Duo modii hordei statere uno erunt, et modius similae statere uno, hoc eodem tempore cras in porta Samariae; 19 quando responderat dux ille viro Dei et dixerat: Etiamsi Dominus fecerit cataractas in caelo, nunquid poterit fieri quod loqueris? Et dixit ei: [m]Videbis oculis tuis, et inde non comedes. 20 Evenit ergo ei, sicut praedictum fuerat et conculcavit eum populus in porta, et mortuus est.
8 Eliseus autem locutus est ad mulierem, [a]cuius vivere fecerat filium, dicens: Surge, vade tu et domus tua et peregrinare ubicumque reppereris; [b]vocavit enim Dominus famem, et veniet super terram [c]septem annis. 2 Quae surrexit et fecit iuxta verbum hominis Dei; et vadens cum domo sua peregrinata est in terra Philisthiim diebus multis. 3 Cumque finiti essent anni septem, reversa est mulier de terra Philisthiim et egressa est ut interpellaret regem pro domo sua et pro agris suis. 4 Rex autem loquebatur cum [d]Giezi puero viri Dei dicens: Narra mihi omnia magnalia, quae fecit Eliseus. 5 Cumque ille narraret regi quomodo mortuum suscitasset, apparuit mulier, cuius vivificaverat filium, clamans ad regem pro domo sua et pro agris suis. Dixitque Giezi: Domine mi rex, haec est mulier,

d cf. Lv 13, 46.

e cf. Est 4, 14, 16.

f cf. cp. 19, 7; 2 Rg 5, 24; Jb 15, 21.
g cf. cp. 6, 17.
h cf. 3 Rg 10, 29.
i cf. Ps 47, 5-7; Pro 28, 1.

j vr 1.

k vr. 2.

l cp. 6, 32.

m vr. 2.
1-10] LL. in fr. 6 p. D. 9 p. Pnt.

a cp. 4, 35.

b Ps 104, 16; Ag 1, 11.
c cf. Gn 41, 27.

d v. cp. 4, 12.

et hic est filius eius quem suscitavit Eliseus. 6 Et interrogavit rex mulierem, quae narravit ei, deditque ei rex eunuchum unum dicens: Restitue ei omnia quae sua sunt et universos reditus agrorum a die qua reliquit terram usque ad praesens.

7 Venit quoque Eliseus [e]Damascum, et [f]Benadad rex Syriae aegrotabat. Nuntiaveruntque ei dicentes: Venit vir Dei huc. 8 Et ait rex ad [g]Hazaël: [h]Tolle tecum munera et vade in occursum viri Dei et [i]consule Dominum per eum dicens: Si evadere potero de infirmitate mea hac? 9 Ivit igitur Hazaël in occursum eius, habens secum munera et omnia bona Damasci onera quadraginta camelorum. Cumque stetisset coram eo, ait: [j]Filius tuus Benadad, rex Syriae misit me ad te dicens: Si sanari potero de infirmitate mea hac? 10 Dixitque ei Eliseus: [k]Vade, dic ei: Sanaberis. Porro ostendit mihi Dominus [l]quia morte morietur. 11 Stetitque cum eo et conturbatus est [m]usque ad suffusionem vultus, [n]flevitque vir Dei. 12 Cui Hazaël ait: Quare dominus meus flet? At ille dixit: Quia scio, [o]quae facturus sis filiis Israël mala: civitates eorum munitas igne succendes et iuvenes eorum interficies gladio et [p]parvulos eorum elides et praegnantes divides. 13 Dixitque Hazaël: Quid enim sum servus tuus [q]canis, ut faciam rem istam magnam? Et ait Eliseus: [r]Ostendit mihi Dominus te regem Syriae fore. 14 Qui, cum recessisset ab Eliseo, venit ad dominum suum. Qui ait ei: Quid dixit tibi Eliseus? At ille respondit: Dixit mihi: [s]Recipies sanitatem. 15 Cumque venisset dies altera, tulit stragulum et infudit aquam et expandit super faciem eius. Quo mortuo, regnavit Hazaël pro eo.

16 Anno quinto [t]Ioram filii Achab regis Israël et Iosaphat regis Iuda [u]regnavit Ioram filius Iosaphat rex Iuda. 17 Triginta duorum annorum erat cum regnare coepisset et octo annis regnavit in Ierusalem. 18 Ambulavitque in viis regum Israël, sicut ambulaverat domus Achab; [v]filia enim Achab erat uxor eius, et fecit quod malum est in conspectu Domini. 19 [x]Noluit autem Dominus disperdere Iudam propter David servum suum, [y]sicut promiserat ei ut daret illi [z]lucernam et filiis eius cunctis diebus.

20 In diebus eius recessit Edom, ne esset sub Iuda, et [a]constituit sibi regem. 21 Venitque Ioram Seira et omnes currus cum eo; et surrexit nocte percussitque Idumaeos, qui eum circumdederant, et principes currum; [b]populus autem fugit in tabernacula sua. 22 [c]Recessit ergo Edom, ne esset sub Iuda, usque ad diem hanc. Tunc recessit et [d]Lobna in tempore illo.

23 Reliqua autem sermonum Ioram et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda? 34 Et dormivit Ioram [e]cum patribus suis sepultusque est cum eis in civitate David. Et regnavit [f]Ochozias filius eius pro eo.

25 Anno [g]duodecimo Ioram filii Achab regis Israël regnavit Ochozias filius Ioram regis Iudae. 26 [h]Viginti duorum annorum erat Ochozias cum regnare coepisset, et uno anno regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius [i]Athalia filia Amri regis Israël. 27 Et ambulavit in viis domus Achab, et fecit quod malum est coram Domino sicut domus Achab; gener enim domus Achab fuit.

28 Abiit quoque cum Ioram filio Achab ad proeliandum contra [j]Hazaël regem Syriae in [k]Ramoth Galaad; et vulneraverunt Syri Ioram. 29 [l]Qui reversus est ut curaretur in Iezrahel, quia vulneraverant eum Syri in [m]Ramoth proeliantem contra Hazaël regem Syriae. Porro [n]Ochozias filius Ioram rex Iuda descendit invisere Ioram filium Achab in Iezrahel, quia aegrotabat ibi.

9 Eliseus autem prophetes vocavit unum de [a]filiis prophetarum et ait illi: [b]Accinge lumbos tuos et tolle [c]lenticulam olei hanc in manu tua et vade in [d]Ramoth Galaad. 2 [e]Cumque veneris illuc, videbis Iehu [f]filium Iosaphat filii Namsi; et ingressus suscitabis eum de medio [g]fratrum suorum et introduces in interius cubiculum. 3 Tenensque lenticulam olei fundes super caput eius et dices: Haec dicit Dominus: [h]Unxi te regem super Israël. Aperiesque ostium et fugies et non ibi subsistes. 4 Abiit ergo adulescens puer prophetae in Ramoth Galaad 5 et ingressus est illuc. Ecce autem principes

e cf. 3 Rg 11, 24.
f cp. 6, 24; 3 Rg 20, 1.
g 3 Rg 19, 15, 17.
h v. 1 Rg 9, 7.
i cf. cp. 1, 2.

j cf. cp. 5, 13; 6, 21.

k vr. 14.
l vr. 15.
m cp. 2, 17.
n cf. Lc 19, 41.
o cp. 10, 32; 12, 17; 13, 3, 7, 22; Am 1, 3, 4. — cf. Jdt 16, 6.
p Is 13, 16; Os 13, 16; Nh 3, 10. — cf. Ps 136, 9; Os 10, 14.
q v. 1 Rg 24, 15.
r cf. 3 Rg 19, 15.

s vr. 10.

t cf. cp. 1, 17; 3, 1.
17-24] 2 Par 21, 5-10.
u 1 Rg 22, 51.

v cf. vr. 26.
x 2 Rg 7, 16-20.
y 2 Rg 7, 12, 13; Os 131, 11.
z 3 Rg 11, 36; 15, 4. — cf. 2 Rg 21, 17.

a cp. 3, 9. — cf. 3 Rg 22, 48.

b v. 2 Rg 18, 17.
c cf. Gn 27, 40.
d Js 10, 29, 30.

e cf. 2 Par 21, 20.
f cf. 2 Par 21 17; 22, 6; 25, 23.
25-29] 2 Par 22, 1-7.
g cf. cp. 9, 29.
h cf. 2 Par 22, 2.

i cp. 11, 1. — vr. 18.

j vr. 15.
k cp. 9, 1. — v. Dt 4, 43.
l cp. 9, 15.
m cf. vr. 28; 2 Par 22, 5.
n cp. 9, 16.

1-13] *LL. in sb. p. D. 9 p. Pnt.*
a v. cp. 2, 3.
b v. 3 Rg 18, 46.
c 1 Rg 10, 1.
d cp. 8, 28.
e 3 Rg 19, 15, 16.
f vr. 14. — cf. vr. 20.
g cf. vr. 5, 11.
h cf. 3 Rg 19, 16; 2 Par 22, 7.

exercitus sedebant et ait: Verbum mihi ad te, o princeps. Dixitque Iehu: Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit: Ad te, o princeps. 6 Et surrexit et ingressus est cubiculum; at ille fudit oleum super caput eius et ait: Haec dicit Dominus Deus Israël: Unxi te regem super populum Domini Israël, 7 et percuties domum Achab domini tui, et ulciscar sanguinem servorum meorum prophetarum et sanguinem omnium servorum Domini [i]de manu Iezabel. 8 Perdamque omnem domum Achab et [j]interficiam de Achab [k]mingentem ad parietem et [l]clausum et novissimum in Israël. 9 Et dabo domum Achab [m]sicut domum Ieroboam filii Nabat et [n]sicut domum Baasa filii Ahia. 10 [o]Iezabel quoque comedent canes in agro Iezrahel, nec erit qui sepeliat eam.

Aperuitque ostium et fugit.

11 Iehu autem egressus est ad servos domini sui, qui dixerunt ei: [p]Rectene sunt omnia? quid venit [q]insanus iste ad te? Qui ait eis: Nostis hominem, et quid locutus sit. 12 At illi responderunt: Falsum est, sed magis narra nobis. Qui ait eis: Haec et haec locutus est mihi, et ait: Haec dicit Dominus: Unxi te regem super Israël.

13 Festinaverunt itaque et [r]unusquisque tollens pallium suum posuerunt sub pedibus eius in similitudinem tribunalis et cecinerunt tuba atque dixerunt: [s]Regnavit Iehu!

14 Coniuravit ergo Iehu filius Iosaphat filii Namsi contra Ioram.

[t]Porro Ioram obsederat Ramoth Galaad ipse et omnis Israël contra [u]Hazaël regem Syriae; 15 [v]et reversus fuerat ut curaretur in Iezrahel propter vulnera, quia percusserant eum Syri proeliantem contra Hazaël regem Syriae. Dixitque Iehu: Si placet vobis, nemo egrediatur profugus de civitate, ne vadat et nuntiet in Iezrahel.

16 Et ascendit et profectus est in Iezrahel; Ioram enim aegrotabat ibi, et Ochozias rex Iuda descenderat ad visitandum Ioram. 17 Igitur speculator, qui stabat super turrim Iezrahel vidit globum Iehu venientis et ait: Video ego globum. Dixitque Ioram: Tolle currum et mitte in occursum eorum, et dicat vadens: Rectene sunt omnia? 18 Abiit ergo qui ascenderat currum in occursum eius et ait: Haec dicit rex: Pacatane sunt omnia? Dixitque Iehu: Quid tibi et paci? Transi et sequere me. Nuntiavit quoque speculator dicens: Venit nuntius ad eos et non revertitur. 19 Misit etiam currum equorum secundum; venitque ad eos et ait: Haec dicit rex: Nunquid pax est? Et ait Iehu: Quid tibi et paci? Transi et sequere me. 20 Nuntiavit autem speculator dicens: Venit usque ad eos et non revertitur. Est autem [x]incessus quasi incessus [y]Iehu filii Namsi; praeceps enim graditur. 21 Et ait Ioram: [z]Iunge currum. Iunxeruntque currum eius, et [a]egressus est Ioram rex Israël et Ochozias rex Iuda singuli in curribus suis; egressique sunt in occursum Iehu et invenerunt eum in [b]agro Naboth iezrahelitae. 22 Cumque vidisset Ioram Iehu, dixit: Pax est Iehu? At ille respondit: Quae pax? Adhuc [c]fornicationes Iezabel matris tuae et veneficia eius multa vigent. 23 Convertit autem Ioram manum suam et fugiens ait ad Ochoziam: Insidiae, Ochozia.

24 Porro Iehu tetendit arcum manu et percussit Ioram inter scapulas, et egressa est sagitta per cor eius, statimque corruit in curru suo. 25 Dixitque Iehu ad Badacer [d]ducem: Tolle, proice eum in agro Naboth iezrahelitae; memini enim, quando ego et tu sedentes in curru sequebamur Achab patrem huius, quod [e]Dominus [f]onus hoc levaverit super eum dicens: 26 [g]Si non pro sanguine Naboth et pro sanguine filiorum eius, quem vidi heri, ait Dominus, reddam tibi in [h]agro isto, dicit Dominus. Nunc ergo tolle et proice eum in agrum iuxta verbum Domini.

27 [i]Ochozias autem rex Iuda videns hoc fugit per viam domus horti, persecutusque est eum Iehu et ait: Etiam hunc percutite in curru suo. Et percusserunt eum in ascensu Gaver, qui est iuxta [j]Ieblaam. Qui fugit in Mageddo et mortuus est ibi. 28 Et [k]imposuerunt eum servi eius super currum suum et tulerunt in Ierusalem sepelieruntque eum in sepulcro cum patribus suis in civitate David.

i cf. 3 Rg 18, 4. — v. 3 Rg 21, 5-15.
j cp. 10, 17; 3 Rg 21, 21. — cf. 3 Rg 14, 10.
k v. 1 Rg 25, 22.
l Dt 32; 36.
m 3 Rg 14, 10; 15, 29; 21, 22.
n 3 Rg 16, 3, 11; 21, 22.
o vr. 35, 36; 3 Rg 21, 23.
p cp. 5, 21.
q Jr 29, 26; Os 9, 7. — cf. Jo 10, 20; Ac 26, 25.
r cf. Mt 21, 7, 8; Mr 11, 8.
s cf. 3 Rg 1, 34.
t cf. cp. 8, 28.
u cf. 3 Rg 19, 17.
v cp. 8, 29.
x cf. 2 Rg 18, 27.
y 3 Rg 19, 17. — cf. vr. 2, 14.
z 3 Rg 18, 44.
a 2 Par 22, 7.
b 3 Rg 21, 1. — cf. vr. 26.
c cf. 2 Par 21, 13.
d cf. cp. 7, 2.
e 3 Rg 21, 19, 29.
f v. Is 13, 1.
g 3 Rg 21, 22.
h vr. 21, 19.
i cf. 2 Par 22, 9.
j cp. 23, 29; Js 17, 33.
k cf. cp. 14, 20; 23, 30; 2 Par 35, 24.

Samaria occidantur optimatibus insinuat (10, 1-11); regisque Ochoziae fratres sibi in Samariam pergenti obviantes interfici iubet (12-17). Cultum Baal etiam exterminat, interfectis eius sacerdotibus

20-10, 7] LL. in D. 10 p. Pnt.
l cf. cp. 8, 25; 2 Par 21, 17-19.
m cf. Jr 4, 30; Ez 23, 40.
n v. 3 Rg 16, 9-20.

o 3 Rg 16, 31.

p vr. 10, 26; 3 Rg 21, 23.
q cf. Ps 82, 11; Jr 8, 2; 9, 22; 16, 4; 25, 33.

a 3 Rg 16, 24.

b cf. Est 2, 7.

c Js 9, 8, 11.

d cf. 3 Rg 21, 21.

e cp. 9, 14, 24.

f cf. 1 Rg 3, 19.

g 3 Rg 21, 19, 21, 22, 29.

h cf. cp. 8, 29; 9, 16; 2 Par 21, 17; 22, 8.

i v. Ps 70, 1; Jr 35, 6-10, 14, 16, 18.
j 1 Par 2, 55.

k 1 Es 10, 19; Ez 17, 18. — cf. 1 Par 29, 24.
l cf. 3 Rg 19, 10.
m cp. 9, 8; 2 Par 22, 8.

n 3 Rg 16, 31, 32.

29 Anno [l]undecimo Ioram filii Achab regnavit Ochozias super Iudam,
30 venitque Iehu in Iezrahel. Porro Iezabel, introitu eius audito, [m]depinxit oculos suos stibio et ornavit caput suum et respexit per
31 fenestram ingredientem Iehu per portam et ait: [n]Nunquid pax potest esse Zambri, qui interfecit dominum suum?
32 Levavitque Iehu faciem suam ad fenestram et ait: Quae est ista? Et inclinaverunt se ad eum duo vel tres eunuchi. 33 At ille dixit eis: Praecipitate eam deorsum; et praecipitaverunt eam, adspersusque est sanguine paries, et equorum ungulae conculcaverunt eam.
34 Cumque introgressus esset ut comederet biberetque, ait: Ite et videte maledictam illam et sepelite eam, [o]quia filia regis est. 35 Cumque issent ut sepelirent eam, non invenerunt nisi calvarium et pedes
et summas manus. 36 Reversique nuntiaverunt ei. Et ait Iehu: Sermo Domini est, quem locutus est per servum suum Eliam thesbiten dicens: [p]In agro Iezrahel comedent canes carnes Iezabel, 37 et erunt carnes Iezabel [q]sicut stercus super faciem terrae in agro Iezrahel, ita ut praetereuntes dicant: Haecine est illa Iezabel?

10 Erant autem Achab septuaginta filii in [a]Samaria. Scripsit ergo Iehu litteras et misit in Samariam ad optimates civitatis et ad maiores natu et ad [b]nutricios Achab dicens: 2 Statim ut acceperitis litteras has, qui habetis filios domini vestri et currus et equos et civitates firmas et arma, 3 eligite meliorem et eum qui vobis placuerit de filiis domini vestri, et eum ponite super solium patris sui et pugnate pro domo domini vestri. 4 Timuerunt illi vehementer et dixerunt: Ecce duo reges non potuerunt stare coram eo, et quomodo nos valebimus resistere? 5 Miserunt ergo praepositi domus et praefecti civitatis et maiores natu et nutricii ad Iehu dicentes: [c]Servi tui sumus: quaecumque iusseris faciemus, nec constituemus nobis regem: quaecumque tibi placent fac.
6 Rescripsit autem eis litteras secundo dicens: Si mei estis et oboeditis mihi, tollite capita filiorum domini vestri et venite ad me hac eadem hora cras in Iezrahel. Porro filii regis, septuaginta viri, apud optimates civitatis nutriebantur. 7 Cumque venissent litterae ad eos, tulerunt filios regis et [d]occiderunt septuaginta viros et posuerunt capita eorum in cophinis et miserunt ad eum in Iezrahel.
8 Venit autem nuntius et indicavit ei dicens: Attulerunt capita filiorum regis. Qui respondit: Ponite ea ad duos acervos iuxta introitum portae usque mane. 9 Cumque diluxisset egressus est, et stans dixit ad omnem populum: Iusti estis: [e]si ego coniuravi contra dominum meum et interfeci eum, quis percussit omnes hos? 10 Videte ergo nunc quoniam [f]non cecidit de sermonibus Domini in terram, quos nunc locutus est Dominus super domum Achab, et Dominus fecit [g]quod locutus est in manu servi sui Eliae. 11 Percussit igitur Iehu omnes, qui reliqui erant de domo Achab in Iezrahel, et universos optimates eius et notos et sacerdotes, donec non remanerent ex eo reliquiae.
12 Et surrexit, et venit in Samariam. Cumque venisset ad **cameram pastorum** in via, 13 invenit [h]fratres Ochoziae regis Iuda dixitque ad eos: Quinam estis vos? Qui responderunt: Fratres Ochoziae sumus et descendimus ad salutandos filios regis et filios reginae.
14 Qui ait: Comprehendite eos vivos. Quos cum comprehendissent vivos, iugulaverunt eos in cisterna iuxta **cameram**, quadraginta duos viros, et non reliquit ex eis quemquam.
15 Cumque abisset inde, invenit [i]Ionadab filium [j]Rechab in occursum sibi et benedixit ei. Et ait ad eum: Nunquid est cor tuum rectum sicut cor meum cum corde tuo? Et ait Ionadab: Est. Si est, inquit, [k]da manum tuam. Qui dedit ei manum suam. At ille levavit eum ad se in currum 16 dixitque ad eum: Veni mecum et vide [l]zelum meum pro Domino. Et impositum in curru suo 17 duxit in Samariam. Et [m]percussit omnes, qui reliqui fuerant de Achab in Samaria usque ad unum, iuxta verbum Domini quod locutus est per Eliam.
18 Congregavit ergo Iehu omnem populum et dixit ad eos: [n]Achab coluit Baal parum, ego autem colam eum amplius. 19 Nunc

(18-27). Attamen, quia vitulorum cultum non aufert, ipsemet cum filiis suis reprobatur et ab Hazaële devincitur (28-36). Sequuntur facinora et interitus Athaliae (11, 1-16), cui in regnum succedit Ioas

igitur omnes [o]prophetas Baal et universos servos eius et cunctos sacerdotes ipsius vocate ad me; nullus sit qui non veniat, sacrificium enim grande est mihi Baal: quicumque defuerit non vivet. Porro Iehu faciebat hoc insidiose, ut disperderet cultores Baal. 20 Et dixit: [p]Sanctificate [q]diem sollemnem Baal. [r]Vocavitque 21 et misit in universos terminos Israël, et venerunt cuncti servi Baal: non fuit residuus ne unus quidem qui non veniret. Et ingressi sunt [s]templum Baal, et repleta est domus Baal a summo usque ad summum. 22 Dixitque his [t]qui erant super vestes: Proferte vestimenta universis servis Baal. Et protulerunt eis vestes. 23 Ingressusque Iehu et Ionadab filius Rechab templum Baal ait cultoribus Baal: Perquirite et videte, ne quis forte vobiscum sit de servis Domini, sed ut sint servi Baal soli. 24 Ingressi sunt igitur ut facerent victimas et holocausta; Iehu autem praeparaverat sibi foris octoginta viros et dixerat eis: Quicumque fugerit de hominibus his, quos ego adduxero in manus vestras, [v]anima eius erit pro anima illius.

25 Factum est autem, cum completum esset holocaustum, praecepit Iehu [x]militibus et ducibus suis: Ingredimini et [y]percutite eos: nullus evadat. Percusseruntque eos in ore gladii et proiecerunt milites et duces et ierunt in civitatem templi Baal 26 et protulerunt [z]statuam de fano Baal et combusserunt 27 et comminuerunt eam. Destruxerunt quoque [a]aedem Baal et fecerunt pro ea [b]latrinas usque in diem hanc.

28 Delevit itaque Iehu Baal de Israël. 29 Veruntamen a [c]peccatis Ieroboam filii Nabat, [d]qui peccare fecit Israël, non recessit nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Bethel et in Dan.

30 Dixit autem Dominus ad Iehu: Quia studiose egisti quod rectum erat et placebat in oculis meis et omnia quae erant in corde meo fecisti contra domum Achab, [e]filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israël.

31 Porro Iehu non custodivit ut ambularet in lege Domini Dei Israël in toto corde suo; [f]non enim recessit a peccatis Ieroboam, qui peccare fecerat Israël.

32 In diebus illis [g]coepit Dominus taedere super Israël; [h]percussitque eos Hazaël in universis finibus Israël, 33 a Iordane contra orientalem plagam omnem terram Galaad et Gad et Ruben et Manasse, ab [i]Aroër, quae est super torrentem Arnon, et [j]Galaad et Basan.

34 Reliqua autem verborum Iehu et universa, quae fecit, et fortitudo eius nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël? 35 Et dormivit Iehu cum patribus suis, sepelieruntque eum in Samaria; et [k]regnavit Ioachaz filius eius pro eo. 36 Dies autem, quos regnavit Iehu super Israël, viginti et octo anni sunt, in Samaria.

11 Athalia vero [a]mater Ochoziae videns [b]mortuum filium suum surrexit et interfecit omne semen regium. 2 Tollens autem Iosaba filia regis Ioram soror Ochoziae [c]Ioas filium Ochoziae furata est eum de medio filiorum regis, qui interficiebantur, et nutricem eius de triclinio et abscondit eum a facie Athaliae, ut non interficeretur. 3 Eratque cum ea sex annis clam in domo Domini; porro Athalia regnavit super terram.

4 Anno autem septimo misit [d]Ioiada, et adsumens centuriones et milites introduxit ad se in templum Domini pepigitque cum eis foedus; et adiurans eos in domo Domini ostendit eis filium regis 5 et praecepit illis dicens: Iste est sermo quem facere debetis: 6 tertia pars vestrum [e]introëat sabbato, et observet excubias domus regis; [f]tertia autem pars sit ad portam Sur, et tertia pars sit ad portam, quae est post habitaculum scutariorum, et custodietis excubias domus Messa. 7 Duae vero partes e vobis omnes egredientes sabbato custodiant excubias domus Domini circa regem. 8 Et vallabitis eum habentes arma in manibus vestris; si quis autem ingressus fuerit saeptum templi interficiatur; eritisque cum rege [g]introëunte et egrediente. 9 Et fecerunt centuriones iuxta omnia quae praeceperat eis Ioiada sacerdos, et adsumentes singuli viros suos, qui in-

o 3 Rg 18, 19; 22, 6.

p cf. Jl 1, 14.
q cf. Lv 23, 36.
r cf. Ex 32, 5.
s cp. 11, 18; 3 Rg 16, 32.

t cp. 22, 14.
u vr. 15.

v cf. 3 Rg 20, 39, 42.

x cp. 11, 4, 6; 1 Rg 22, 17.
y cf. 3 Rg 18, 40.

z cp. 3, 2; 3 Rg 14, 23.

a cp. 11, 18; 3 Rg 16, 32.
b cf. 1 Es 6, 11, Dn 2, 5; 3, 29.
c v. 3 Rg 12, 28-31.
d v. 3 Rg 14, 16.

e (all) cp. 15, 12. — cf. vr. 35; cp. 13, 1, 10; 14, 23; 15, 8.

f vr. 29.

g cf. Gn 6, 6.
h cf. cp. 8, 12; 3 Rg 19, 17.

i Dt 2, 36.
j cf. Am 1, 3, 4.

k cp. 13, 1.

1-12] LL. in fr. 2 p. D. 10 p. Pnt.
1-3] 2 Par 22, 10-12.
a cp. 8, 26.
b cp. 9, 27.
c cf. vr. 21; cp. 12, 1.

4-20] 2 Par 23, 1-21.

d vr. 9.

e cf. 1 Par 9, 25.
f cf. 2 Par 23, 5.

g cf. Nm 27, 17.

Ochoziae filius natu minimus (17-21). Is templum instaurat ad hoc impendens oblationes quae in eo fieri solent (12, 1-16). Bellum tamen contra Hazaëlem regem Syrorum haud feliciter gerit (17-21). Narrantur

grediebantur sabbatum, cum his qui egrediebantur sabbato, venerunt ad Ioiadam sacerdotem, 10 [h]qui dedit eis hastas et arma regis David, quae erant in domo Domini. 11 Et steterunt singuli habentes arma in manu sua a parte templi dextera usque ad partem sinistram altaris et aedis circum regem. 12 Produxitque filium regis et posuit super eum [i]diadema et [j]testimonium, feceruntque eum regem et unxerunt et plaudentes manu dixerunt: [k]Vivat rex!

13 Audivit autem Athalia vocem populi currentis, et ingressa ad turbas in templum Domini 14 vidit regem stantem [l]super tribunal iuxta morem et cantores et tubas prope eum omnemque populum terrae laetantem et [m]canentem tubis; et [n]scidit vestimenta sua clamavitque: Coniuratio, coniuratio! 15 Praecepit autem Ioiada centurionibus, qui erant super exercitum, et ait eis: Educite eam extra saepta templi, et quicumque eam secutus fuerit feriatur gladio. Dixerat enim sacerdos: Non occidatur in templo Domini. 16 Imposueruntque ei manus et impegerunt eam per viam [o]introitus equorum iuxta palatium, et interfecta est ibi.

17 [p]Pepigit ergo Ioiada foedus inter Dominum et inter regem et inter populum, ut esset populus Domini, et [q]inter regem et populum. 18 Ingressusque est omnis populus terrae templum Baal, et [r]destruxerunt [s]aras eius et imagines contriverunt valide; Mathan quoque sacerdotem Baal occiderunt coram altari. Et posuit sacerdos custodias in domo Domini. 19 Tulitque centuriones et [t]Cerethi et Phelethi legiones et omnem populum terrae; deduxeruntque regem de domo Domini et venerunt per viam [u]portae scutariorum in palatium, et sedit super thronum regum. 20 Laetatusque est omnis populus terrae, et civitas conquievit; Athalia autem occisa est gladio in domo regis.

21 [v]Septemque annorum erat Ioas, cum regnare coepisset.

12 Anno septimo Iehu regnavit Ioas et quadraginta annis regnavit in Ierusalem. 2 Nomen matris eius Sebia de Bersabee.

Fecitque Ioas rectum coram Domino cunctis diebus quibus docuit eum Ioiada sacerdos; 3 veruntamen [a]excelsa non abstulit; adhuc enim populus immolabat et adolebat in excelsis incensum.

4 Dixitque Ioas ad sacerdotes: Omnem pecuniam sanctorum, [b]quae illata fuerit in templum Domini a praetereuntibus, quae offertur pro pretio animae, et quam [c]sponte et arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini, 5 accipiant illam sacerdotes iuxta ordinem suum et instaurent sartatecta domus, si quid necessarium viderint instauratione. 6 Igitur usque ad vicesimum tertium annum regis Ioas non instauraverunt sacerdotes sartatecta templi.

7 Vocavitque rex Ioas Ioiadam pontificem et sacerdotes dicens eis: Quare sartatecta non instauratis templi? Nolite ergo amplius accipere pecuniam iuxta ordinem vestrum; sed ad instaurationem templi reddite eam.

8 Prohibitique sunt sacerdotes ultra accipere pecuniam a populo et instaurare sartatecta domus. 9 Et tulit Ioiada pontifex [d]gazophylacium unum aperuitque foramen desuper et posuit illud iuxta altare ad dexteram ingredientium domum Domini; mittebantque in eo sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam quae deferebatur ad templum Domini. 10 Cumque viderent nimiam pecuniam esse in gazophylacio, ascendebat [e]scriba regis et pontifex, effundebantque et [f]numerabant pecuniam, quae inveniebatur in domo Domini, 11 et dabant eam iuxta numerum atque mensuram in manu eorum qui praeerant caementariis domus Domini; qui impendebant eam in fabris lignorum et in caementariis, iis qui operabantur in domo Domini 12 [g]et sartatecta faciebant, et in iis, qui caedebant saxa, et ut emerent ligna et lapides qui excidebantur; ita ut impleretur instauratio domus Domini in universis quae indigebant expensa ad muniendam domum. 13 [h]Veruntamen non fiebant ex eadem pecunia [i]hydriae templi Domini et fuscinulae et turibula et tubae et omne vas aureum et argenteum, de pecunia quae inferebatur in templum Domini; 14 iis enim qui faciebant opus dabatur, ut instauraretur templum Domini. 15 Et [j]non fiebat ratio iis hominibus qui accipie-

h 2 Rg 8, 7; 1 Par 18, 7.

i cf. 2 Rg 1, 10.
j Ex 25, 16; 31, 18. —v. Dt 17, 18-20.
k 1 Rg 10, 24; 2 Rg 16, 16; 3 Rg 1, 39.
l cp. 23, 3. — cf. 2 Par 34, 31.
m 3 Rg 1, 34.
n v. Gn 44, 13.

o 2 Es 3, 28; Jr 31, 40.

p cf. Js 24, 25.
q 2 Rg 5, 3.
r cp. 10, 26, 27. — cf. Jd 6, 25.
s cf. Dt 12, 3.

t (vr. 4.)

u vr. 6. — cf. 2 Par 23, 20.

21-12, 15] 2 Par 24, 1-14.
v vr. 4. — cf. vr. 3.
1-8] *LL. in fr. 3 p. D. 10 p. Pnt.*
2] *Ant. in sb. a. D. 10 p. Pnt.*

a cp. 14, 4; 15, 35; 3 Rg 15, 14; 22, 44. — cf. 3 Rg 3, 2, 3.

b cp. 22, 4.
c cf. Ex 35, 5; 1 Par 29, 9.

d cf. Mr 12, 41; Lc 21, 1.

e 3 Rg 4, 3.
f cf. cp. 22, 4.

g cf. cp. 22, 5, 6.

h cf. 2 Par 24, 14.
i 3 Rg 7, 50.

j cp. 22, 7.

bant pecuniam, ut distribuerent eam artificibus; sed in fide tractabant eam.

16 Pecuniam vero [k]pro delicto et pecuniam [l]pro peccatis non inferebant in templum Domini, [m]quia sacerdotum erat.

17 Tunc ascendit [n]Hazaël rex Syriae et pugnabat contra Geth, cepitque eam et [o]direxit faciem suam [p]ut ascenderet in Ierusalem. 18 Quam ob rem [q]tulit Ioas rex Iuda omnia sanctificata, quae consecraverant Iosaphat et Ioram et Ochozias patres eius reges Iuda, et quae ipse obtulerat, et universum argentum, quod inveniri potuit in thesauris templi Domini et in palatio regis, misitque Hazaëli regi Syriae et recessit ab Ierusalem.

19 Reliqua autem sermonum Ioas et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda?

20 Surrexerunt autem servi eius et coniuraverunt inter se percusseruntque Ioas in domo [s]Mello in descensu Sella. 21 [t]Iosachar namque filius Semaath et Iozabad filius Somer servi eius percusserunt eum, et mortuus est; et sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David; regnavitque [u]Amasias filius eius pro eo.

13 Anno vicesimo tertio Ioas filii Ochoziae regis Iuda [a]regnavit Ioachaz filius Iehu super Israël in Samaria decem et septem annis. 2 Et fecit malum coram Domino secutusque est peccata Ieroboam filii Nabat, [b]qui peccare fecit Israël; et non declinavit ab eis. 3 [c]Iratusque est furor Domini contra Israël et tradidit eos in manu [d]Hazaël regis Syriae et in manu [e]Benadad filii Hazaël [f]cunctis diebus. 4 [g]Deprecatus est autem Ioachaz faciem Domini, et audivit eum Dominus: [h]vidit enim angustiam Israël, quia attriverat eos rex Syriae. 5 Et dedit Dominus [i]salvatorem Israëli, et liberatus est de manu regis Syriae; habitaveruntque filii Israël in [j]tabernaculis suis sicut heri et nudiustertius. 6 Veruntamen non recesserunt a peccatis domus Ieroboam, qui peccare fecit Israël, sed in ipsis ambulaverunt: siquidem et [k]lucus permansit in Samaria. 7 Et non sunt derelicti Ioachaz de populo nisi quinquaginta equites et decem currus et decem milia peditum; interfecerat enim eos rex Syriae et redegerat quasi pulverem in [l]tritura areae.

8 Reliqua autem sermonum Ioachaz et universa quae fecit et fortitudo eius nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël? 9 Dormivitque Ioachaz cum patribus suis, et sepelierunt eum in Samaria; regnavitque Ioas filius eius pro eo.

10 Anno tricesimo septimo Ioas regis Iuda regnavit Ioas filius Ioachaz super Israël in Samaria sedecim annis 11 et fecit quod malum est in conspectu Domini: non declinavit ab omnibus peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël, sed in ipsis ambulavit.

12 [m]Reliqua autem sermonum Ioas et [n]universa quae fecit et [o]fortitudo eius, quomodo pugnaverit contra Amasiam regem Iuda, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël? 13 Et dormivit Ioas cum patribus suis; [p]Ieroboam autem sedit super solium eius. Porro Ioas sepultus est in Samaria cum regibus Israël.

14 Eliseus autem aegrotabat infirmitate, qua et mortuus est; descenditque ad eum Ioas rex Israël et flebat coram eo dicebatque: [q]Pater mi, pater mi, currus Israël et auriga eius! 15 Et ait illi Eliseus: Adfer arcum et sagittas. Cumque attulisset ad eum arcum et sagittas, 16 dixit ad regem Israël: Pone manum tuam super arcum. Et, cum posuisset ille manum suam, superposuit Eliseus manus suas manibus regis 17 et ait: Aperi fenestram orientalem. Cumque aperuisset, dixit Eliseus: Iace sagittam. Et iecit. Et ait Eliseus: Sagitta salutis Domini, et sagitta salutis contra Syriam; percutiesque Syriam in [r]Aphec donec consumas eam. 18 Et ait: Tolle sagittas. Qui cum tulisset, rursum dixit ei: Percute iaculo terram. Et, cum percussisset tribus vicibus et stetisset, 19 iratus est vir Dei contra eum et ait: Si percussisses quinquies aut sexies sive septies, percussisses Syriam usque ad consumptionem; nunc autem [s]tribus vicibus percuties eam.

20 Mortuus est ergo Eliseus, et sepelierunt eum. Latrunculi autem de [t]Moab venerunt in terram in ipso anno. 21 Quidam autem

k Lv 5, 15, 18.
l Lv 4, 24, 29.
m Lv 7, 7; Nm 18, 19.
n cp. 8, 12; 10, 32. — cf. 3 Rg 19, 17.
o v. Lc 9, 51.
p cf. 2 Par 24, 23, 24.
q cp. 16, 8; 18, 15, 16; 3 Rg 15, 18. — cf. cp. 14, 11; 3 Rg 14, 26.

20-21] 2 Par 24, 25-27.
r cp. 14, 5.

s cf. 2 Rg 5, 9.
t cp. 2 Par 24, 26.

u cp. 14, 1.

a cp. 10, 35.

b v. 3 Rg 14, 16.
c cf. Jd 2, 14.
d cp. 8, 12; 10, 32. — cf. 3 Rg 19, 17.
e vr. 24, 25.
f vr. 22.
g cf. Ps 77, 34.
h cp. 14, 26; Ex 3, 7, 9.
i cf. cp. 14, 27; Jd 3, 9; 2 Es 9, 27.
j v. 2 Rg 18, 17.
k 3 Rg 16, 33.

l cf. Am 1, 3.

m cp. 14, 15.
n v. vr. 14-19, 25.
o v. cp. 14, 8-14.

p cp. 14, 23.

14-25] *LL. in fr. 4 p. D. 10 p. Pnt.*
q cp. 2, 12. — cf. cp. 5, 13.

r 3 Rg 20, 26.

s vr. 25.

t cp. 1, 1; 3, 7; 24, 2.

filii Ioachaz (22-25), et Amasiae, qui cum alterna fortuna pugnavit contra Idumaeos (17, 1-7) et contra Israël (8-16), et in coniuratione confossus periit (17-22). Narrantur praeterea res gestae Ieroboam, qui pri-

sepelientes hominem viderunt latrunculos et proiecerunt cadaver in sepulcro Elisei. Quod cum tetigisset ossa Elisei, [u]revixit homo et stetit super pedes suos.

22 Igitur [v]Hazaël rex Syriae adflixit Israël cunctis diebus Ioachaz; 23 [x]et misertus est Dominus eorum et [y]reversus est ad eos propter [z]pactum suum, quod habebat cum Abraham et Isaac et Iacob, et noluit disperdere eos neque proicere penitus usque in praesens tempus. 24 Mortuus est autem Hazaël rex Syriae, et regnavit Benadad filius eius pro eo. 25 Porro Ioas filius Ioachaz tulit urbes de manu Benadad filii Hazaël, [a]quas tulerat de manu Ioachaz patris sui iure proelii; [b]tribus vicibus percussit eum Ioas et reddidit civitates Israël.

14 In [a]anno secundo Ioas filii Ioachaz regis Israël regnavit [b]Amasias filius Ioas regis Iuda. 2 Viginti quinque annorum erat cum regnare coepisset; viginti autem et novem annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius Ioadan de Ierusalem. 3 Et fecit rectum coram Domino, veruntamen non ut David pater eius. Iuxta omnia quae fecit Ioas pater suus fecit, 4 nisi hoc tantum [c]quod excelsa non abstulit; [d]adhuc enim populus immolabat et adolebat incensum in excelsis.

5 [e]Cumque obtinuisset regnum, percussit servos suos, [f]qui interfecerant regem patrem suum; 6 filios autem eorum qui occiderant non occidit, iuxta quod scriptum est in libro legis Moysi, sicut praecepit Dominus dicens: '[g]Non morientur patres pro filiis, neque filii morientur pro patribus; sed unusquisque in peccato suo morietur'.

7 [h]Ipse percussit Edom in [i]valle salinarum decem milia, et apprehendit [j]Petram in proelio, vocavitque nomen eius [k]Iectehel usque in praesentem diem.

8 Tunc misit Amasias nuntios ad Ioas filium Ioachaz filii Iehu regis Israël dicens: [l]Veni et videamus nos. 9 Remisitque Ioas rex Israël ad Amasiam regem Iuda dicens: [m]Carduus Libani misit ad cedrum, quae est in Libano, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem; transieruntque bestiae saltus, quae sunt in Libano, et conculcaverunt carduum. 10 Percutiens [n]invaluisti super Edom, et [o]sublevavit te cor tuum. Contentus esto gloria et sede in domo tua; quare provocas malum, ut cadas tu et Iudas tecum? 11 Et non adquievit Amasias.

Ascenditque Ioas rex Israël et [p]viderunt se ipse et Amasias rex Iuda in [q]Bethsames oppido Iudae. 12 Percussusque est Iuda coram Israël, [r]et fugerunt unusquisque in tabernacula sua. 13 Amasiam vero regem Iuda filium Ioas filii Ochoziae cepit Ioas rex Israël in Bethsames et adduxit eum in Ierusalem. Et interrupit murum Ierusalem [s]a porta Ephraim usque ad [t]portam anguli quadringentis cubitis; 14 tulitque [u]omne aurum et argentum et universa vasa, quae inventa sunt in domo Domini et in thesauris regis, et obsides, et reversus est in Samariam.

15 [v]Reliqua autem verborum Ioas, quae fecit, et fortitudo eius, qua pugnavit contra Amasiam regem Iuda, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël? 16 Dormivitque Ioas cum patribus suis et sepultus est in Samaria cum regibus Israël [x]et regnavit Ieroboam filius eius pro eo.

17 Vixit autem Amasias filius Ioas rex Iuda, postquam mortuus est Ioas filius Ioachaz regis Israël, quindecim annis.

18 Reliqua autem sermonum Amasiae nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda? 19 [y]Factaque est contra eum coniuratio in Ierusalem; at ille fugit in Lachis. Miseruntque post eum in [z]Lachis et interfecerunt eum ibi, 20 et [a]asportaverunt in equis, sepultusque est in Ierusalem cum patribus suis in civitate David.

21 Tulit autem universus populus Iudae Azariam annos natum sedecim, et [b]constituerunt eum regem pro patre eius Amasia. 22 Ipse aedificavit [c]Aelath et restituit eam Iudae, postquam dormivit rex cum patribus suis.

23 Anno quintodecimo Amasiae filii Ioas regis Iuda [d]regnavit Ieroboam filius Ioas regis Israël in Samaria quadraginta et uno anno

---

u Ecli 48, 14, 15.
21] * *v. cp. 2, 14.*
a cp. 8, 12.
x cp. 14, 27.
y cf. Ex 2, 24, 25; Lv 26, 42.
z Ex 32, 13.

a cf. cp. 10, 33; 14, 25.
b vr. 18, 19. — cf. Am 1, 3.
1-6] 2 Par 25, 1-4.
a cf. cp. 12, 1; 13, 10.
b cp. 12, 21.

c cf. cp. 15, 4. — v. cp. 12, 3.
d cf. cp. 16, 4; 2 Rg 3, 2, 3.

e cf. cp. 15, 19.
f cp. 12, 20, 21.

g Dt 24, 16. — cf. Jr 31, 30; Ez 18, 4, 20.
h 2 Par 25, 11.
i 2 Rg 8, 13; 1 Par 18, 12.
j Jd 1, 36; Is 16, 1.
k cf. Js 15, 38.
8-14] 2 Par 25, 15-24.
l cf. cp. 23, 29.
m cf. Jd 9, 8-15.

n vr. 7.
o Dt 8, 14; 2 Par 26, 16; 32, 25; Ez 28, 2, 5, 17.

p cf. cp. 23, 29.
q Js 15, 10.
r v. 1 Rg 4, 10.

s 2 Es 8, 16; 12, 39.
t 2 Par 25, 23; 26, 9; Jr 31, 38; Zc 14, 20.
u cp. 12, 18; 3 Rg 7, 51.

v cp. 13, 12, 13.

x vr. 23. — cf. Os 1, 1; Am 1, 1.

17-22] 2 Par 25, 25-26, 2.
y cf. cp. 12, 21, 22.

z v. Js 10, 3.

a cf. cp. 9, 28.

b cp. 15, 1.
c cp. 16, 6; Dt 2, 8. — cf. 2 Par 8, 17; 26, 2.
d vr. 16; cp. 13, 13.

24 Et fecit quod malum est coram Domino: non recessit ab omnibus peccatis Ieroboam filii Nabat, [e]qui peccare fecit Israël.

25 [f]Ipse restituit terminos Israël [g]ab introitu Emath usque ad [h]mare solitudinis iuxta sermonem Domini Dei Israël, quem locutus est per servum suum [i]Ionam filium Amathi prophetam, qui erat de [j]Geth, quae est in Opher. 26 [k]Vidit enim Dominus adflictionem Israël amaram nimis, et quod [l]consumpti essent usque ad clausos carcere et extremos, et non esset qui auxiliaretur Israëli. 27 Nec locutus est Dominus ut deleret nomen Israël de sub caelo; sed [m]salvavit eos in manu Ieroboam filii Ioas.

28 Reliqua autem sermonum Ieroboam et universa, quae fecit, et fortitudo eius, qua proeliatus est, et quomodo restituit [n]Damascum et [o]Emath Iudae in Israël, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël? 29 Dormivitque Ieroboam cum patribus suis regibus Israël, et [p]regnavit Zacharias filius eius pro eo.

15 [a]Anno vicesimo septimo Ieroboam regis Israël [b]regnavit Azarias filius Amasiae regis Iuda. 2 [c]Sedecim annorum erat cum regnare coepisset, et quinquaginta duobus annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius Iechelia de Ierusalem. 3 Fecitque quod erat placitum coram Domino, iuxta omnia quae fecit Amasias pater eius. 4 [d]Veruntamen excelsa non est demolitus: adhuc populus sacrificabat et adolebat incensum in excelsis. 5 Percussit autem Dominus regem, et fuit leprosus usque in diem mortis suae et [e]habitabat in domo libera seorsum. Ioathan vero filius regis gubernabat palatium et iudicabat populum terrae.

6 Reliqua autem sermonum Azariae et universa quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda? 7 Et dormivit Azarias cum patribus suis; sepelieruntque eum cum maioribus suis in [f]civitate David, et [g]regnavit Ioathan filius eius pro eo.

8 Anno tricesimo octavo Azariae regis Iuda [h]regnavit Zacharias filius Ieroboam super Israël in Samaria sex mensibus. 9 Et fecit quod malum est coram Domino, sicut fecerant patres eius. Non recessit a peccatis Ieroboam filii Nabat, [i]qui peccare fecit Israël. 10 [j]Coniuravit autem contra eum Sellum filius Iabes [k]percussitque eum palam et interfecit regnavitque pro eo.

11 Reliqua autem verborum Zachariae, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël? 12 Iste est sermo Domini quem locutus est ad Iehu dicens: [l]Filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israël. Factumque est ita.

13 Sellum filius Iabes regnavit tricesimo nono anno [m]Azariae regis Iuda: regnavit autem uno mense in [n]Samaria; 14 et ascendit Manahem filius Gadi de [o]Thersa, venitque in Samariam, et percussit Sellum filium Iabes in Samaria, et interfecit eum regnavitque pro eo.

15 Reliqua autem verborum Sellum et coniuratio eius, per quam tetendit insidias, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël? 16 Tunc percussit Manahem [q]Thapsam et omnes qui erant in ea et terminos eius de Thersa, noluerant enim aperire ei; [r]et interfecit omnes praegnantes eius et scidit eas.

17 Anno tricesimo nono Azariae regis Iuda regnavit Manahem filius Gadi super Israël decem annis in Samaria. 18 Fecitque quod erat malum coram Domino, non recessit a peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël cunctis diebus eius. 19 Veniebat [s]Phul rex Assyriorum in terram, et dabat Manahem Phul mille talenta argenti, ut esset ei in auxilium et [t]firmaret regnum eius. 20 [u]Indixitque Manahem argentum super Israël cunctis potentibus et divitibus, ut daret regi Assyriorum, quinquaginta siclos argenti per singulos. Reversusque est rex Assyriorum, et non est moratus in terra.

21 Reliqua autem sermonum Manahem et universa quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël? 22 Et dormivit Manahem cum patribus suis, regnavitque Phaceia filius eius pro eo.

23 Anno quinquagesimo Azariae regis Iuda regnavit [v]Phaceia filius Manahem super Israël in Samaria biennio. 24 Et fecit quod

e v. 3 Rg 14, 16.
f cf. cp. 10, 32; 13, 25.
g v. 3 Rg 8, 65.
h v. Dt 3, 17.
i Jn 1, 1. — cf. Mt 12, 39, 40.
j Js 19, 13.
k Ex 3, 7. — cf. cp. 13, 4.
l v. Dt 32, 36.

m cf. cp. 13, 5, 23.

n cf. 2 Rg 8, 6; 3 Rg 11, 24; 1 Par 18, 5, 6.
2 Par 8, 3.
p cp. 15, 8.

a cf. cp. 14, 17.
b cp. 14, 21. — cf. vr. 13, 30, 32, 34; 2 Par 26, 1.
c 2 Par 26, 3, 4.

d v. cp. 12, 3.
5-7] 2 Par 26, 21-23.
e v. Lv 13, 46.

f cf. 2 Par 26, 23.
g vr. 32.
h cp. 14, 29.

i v. 3 Rg 12, 26.
j cf. vr. 14, 25, 30.
k cf. Am 7, 9.

l cp. 10, 30.

m cf. vr. 1.
n 3 Rg 16, 24.
o 3 Rg 14, 17; 16, 17.
p cf. vr. 10.

q 3 Rg 4, 24 (?).

r v. cp. 8, 12.

s 1 Par 5, 26.

t cf. cp. 14, 5.
u cf. cp. 23, 35.

v vr. 9, 18, 28.

ultimus de stirpe Iehu, cui occiso succedit Sellum, qui et ipse a Manahem interficitur (8-15). Manahem primus tributum solvit regi Assyriorum (16-22) et successorem habet Placeiam (23-26); iste autem Phacee (27-31).

erat malum coram Domino: non recessit a peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël. 25 [x]Coniuravit autem adversus eum Phacee filius Romeliae dux eius et percussit eum in Samaria in [y]turre domus regiae iuxta Argob et iuxta Arie, et cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarum; et interfecit eum regnavitque pro eo.

26 Reliqua autem sermonum Phaceia et universa quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

27 Anno quinquagesimo secundo Azariae regis Iuda regnavit Phacee filius Romeliae super Israël in Samaria viginti annis, 28 [z]et fecit quod erat malum coram Domino; non recessit a peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël.

29 In diebus Phacee regis Israël venit [a]Theglathphalasar rex Assur et cepit [b]Aion et [c]Abel domum Maacha et [d]Ianoë et [e]Cedes et [f]Asor et Galaad et [g]Galilaeam et universam terram Nephthali et transtulit eos in Assyrios.

30 Coniuravit autem et tetendit insidias [h]Osee filius Ela contra Phacee filium Romeliae, et percussit eum et interfecit regnavitque pro eo [i]vicesimo anno Ioatham filii Oziae.

31 Reliqua autem sermonum Phacee et universa quae fecit nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

32 Anno secundo Phacee filii Romeliae regis Israël [j]regnavit Ioatham filius Oziae regis Iuda. 33 Viginti quinque annorum erat cum regnare coepisset, et sedecim annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius Ierusa filia Sadoc. 34 Fecitque quod erat placitum coram Domino; [k]iuxta omnia quae fecerat Ozias pater suus operatus est. 35 Veruntamen excelsa non abstulit: adhuc populus immolabat et adolebat incensum in excelsis. [l]Ipse aedificavit portam domus Domini sublimissimam.

36 Reliqua autem sermonum Ioatham et universa quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda? 37 In diebus illis coepit Dominus mittere in Iudam [m]Rasin regem Syriae et Phacee filius Romeliae. 38 Et dormivit Ioatham cum patribus suis sepultusque est cum eis in civitate David patris sui, et [n]regnavit Achaz filius eius pro eo.

16 Anno decimo septimo Phacee filii Romeliae regnavit Achaz filius Ioatham regis Iuda. 2 Viginti annorum erat Achaz cum regnare coepisset et sedecim annis regnavit in Ierusalem. Non fecit quod erat placitum in conspectu Domini Dei sui, sicut David pater eius, 3 sed ambulavit in via regum Israël. Insuper et [a]filium suum consecravit transferens per ignem [b]secundum idola gentium, quae dissipavit Dominus coram filiis Israël. 4 [c]Immolabat quoque victimas et adolebat incensum [d]in excelsis et in collibus et sub omni ligno frondoso.

5 [e]Tunc ascendit [f]Rasin rex Syriae et Phacee filius Romeliae rex Israël in Ierusalem ad proeliandum. Cumque obsiderent Achaz, [g]non valuerunt superare eum.

6 In tempore illo restituit Rasin rex Syriae [h]Ailam Syriae, et eiecit Iudaeos de Aila; et Idumaei venerunt in Ailam et habitaverunt ibi usque in diem hanc.

7 [i]Misit autem Achaz nuntios ad [j]Theglathphalasar regem Assyriorum dicens: [k]Servus tuus ego sum: ascende et salvum me fac de manu regis Syriae et de manu regis Israël, qui consurrexerunt adversum me. 8 Et, [l]cum collegisset argentum et aurum quod inveniri potuit in domo Domini et in thesauris regis, misit regi Assyriorum munera. 9 [m]Qui et adquievit voluntati eius; ascendit enim rex Assyriorum in Damascum et [n]vastavit eam et transtulit habitatores eius [o]Cyrenen; Rasin autem interfecit.

10 Perrexitque rex Achaz in occursum Theglathphalasar regi Assyriorum in Damascum. Cumque vidisset altare Damasci, misit rex Achaz ad [p]Uriam sacerdotem exemplar eius et similitudinem iuxta omne opus eius. 11 Exstruxitque Urias sacerdos altare. Iuxta omnia, quae praeceperat rex Achaz de Damasco, ita fecit sacerdos Urias, donec veniret rex Achaz de Damasco. 12 Cumque venisset

x cf. vr. 10, 14, 30.

y 3 Rg 16, 18 (?).

z vr. 9, 24.

a cp. 16, 7, 10. — cf. 1 Par 5, 6, 26; 2 Par 28, 20.
b 3 Rg 15, 20.
c 2 Rg 20, 14, 15.
d Is 16, 6 (?).
e Is 19, 37.
f Is 11, 1; Jd 4, 2; 3 Rg 9, 15.
g Is 9, 1.
h cp. 17, 1.
i cf. cp. 17, 1.
32-34] 2 Par 27, 1, 2.
j vr. 7.

k vr. 3, 4. — cf. 2 Par 27, 6.

l 2 Par 23, 20; 27, 3.

m cp. 16, 5; Is 7, 1.

n cp. 16, 1.

2-4] 2 Par 28, 1-4.
a cf. cp. 21, 6; Ps 105, 37, 38. —v. Lv 18, 21.
b cp. 21, 2. — cf. Dt 12, 31; 18, 9.
c cf. cp. 14, 4.
d cp. 17, 10; Dt 12, 2; 3 Rg 14, 23.
e Is 7, 1-9.
f cp. 15, 37.
g cf. 2 Par 28, 5, 6.
h v. cp. 14, 22.

i v. 2 Par 28, 16.
j v. cp. 15, 29.
k cf. cp. 18, 7.

l cf. 3 Rg 15, 8. — v. cp. 12, 18.
m cf. 2 Par 28, 21.
n Am 1, 5. — cf. Is 8, 4.
o Am 1, 5; 9, 7.

p Is 8, 2.

Mortuo Azaria in Iuda succedit Ioatham (32-38), eique filius Achaz, qui ad idololatriam reficiendam multum confert (16, 1-20) et adventum sollicitat regis Assyriae, a quo non multo post, nempe regnante Osea, re-

rex de Damasco, vidit altare et [q]veneratus est illud ascenditque
et immolavit holocausta et sacrificium suum 13 et libavit libamina,
et fudit sanguinem pacificorum, quae obtulerat super altare. 14 Porro
[r]altare aereum, quod erat coram Domino, transtulit [s]de facie templi
et de loco altaris et de loco templi Domini posuitque illud ex latere
altaris ad aquilonem.
15 Praecepit quoque rex Achaz Uriae sacerdoti dicens: Super
altare maius offer [t]holocaustum matutinum et sacrificium vespertinum et holocaustum regis et sacrificium eius et holocaustum universi
populi terrae et sacrificia eorum et libamina eorum et omnem sanguinem holocausti et universum sanguinem victimae super illud
effundes; [u]altare vero aereum erit paratum ad voluntatem meam.
16 Fecit igitur Urias sacerdos iuxta omnia quae praeceperat rex
Achaz. 17 Tulit autem rex Achaz [v]caelatas bases et luterem, qui
erat desuper, et [x]mare deposuit de bobus aereis, qui sustentabant
illud, et posuit super pavimentum stratum lapide. 18 [y]Musach quoque
sabbati, quod aedificaverat in templo, et ingressum regis exterius
convertit in templum Domini propter regem Assyriorum.
19 Reliqua autem verborum Achaz quae fecit, nonne haec scripta
sunt in [z]libro sermonum dierum regum Iuda? 20 Dormivitque Achaz
cum patribus suis, et [a]sepultus est cum eis in civitate David, et
[b]regnavit Ezechias filius eius pro eo

17 Anno duodecimo Achaz regis Iuda [a]regnavit Osee filius Ela in
Samaria super Israël novem annis. 2 Fecitque malum coram
Domino, sed non sicut reges Israël qui ante eum fuerant.
3 [b]Contra hunc ascendit [c]Salmanasar rex Assyriorum, et factus
est ei Osee servus reddebatque illi tributa. 4 Cumque deprehendisset
rex Assyriorum Osee, quod rebellare nitens misisset nuntios ad Sua
regem Aegypti, ne praestaret tributa regi Assyriorum, sicut singulis
annis solitus erat, obsedit eum et vinctum misit in carcerem. 5 Pervagatusque est omnem terram et ascendens Samariam obsedit eam
tribus annis. 6 [d]Anno autem nono Osee [e]coepit rex Assyrorum Samariam et [f]transtulit Israël in Assyrios [g]posuitque eos in Hala et in
Habor iuxta fluvium [h]Gozan, in civitatibus [i]Medorum.
7 Factum est enim, cum peccassent filii Israël Domino Deo suo,
[j]qui eduxerat eos de terra Aegypti, de manu Pharaonis regis Aegypti,
coluerunt deos alienos. 8 Et [k]ambulaverunt [l]iuxta ritum gentium,
quas consumpserat Dominus in conspectu filiorum Israël et regum
Israël, quia similiter fecerant. 9 Et offenderunt filii Israël verbis
non rectis Dominum Deum suum et aedificaverunt sibi excelsa in
cunctis urbibus suis, [m]a turre custodum usque ad civitatem munitam. 10 Feceruntque sibi [n]statuas et [o]lucos [p]in omni
colle sublimi et subter omne lignum nemorosum, 11 et adolebant ibi
incensum super aras in morem gentium, quas transtulerat Dominus a
facie eorum, feceruntque verba pessima irritantes Dominum 12 et coluerunt immunditias, [q]de quibus praecepit eis Dominus ne facerent
verbum hoc.
13 Et [r]testificatus est Dominus in Israël et in Iuda [s]per manum
omnium prophetarum et [t]videntium dicens: [u]Revertimini a viis
vestris pessimis et custodite praecepta mea et caeremonias, iuxta
omnem legem, quam praecepi patribus vestris, et [v]sicut misi ad vos
in manu servorum meorum prophetarum. 14 Qui non audierunt, sed
[x]induraverunt cervicem suam iuxta cervicem patrum suorum, qui
noluerunt oboedire Domino Deo suo; 15 et abiecerunt legitima eius et
[y]pactum, quod pepigit cum patribus eorum, et testificationes, quibus contestatus est eos [z]secutique sunt vanitates et [a]vane egerunt
et secuti sunt gentes, quae erant per circuitum eorum, super quibus
[b]praeceperat Dominus eis ut non facerent sicut et illae faciebant,
16 et dereliquerunt omnia praecepta Domini Dei sui feceruntque sibi
conflatiles [c]duos vitulos et [d]lucos et [e]adoraverunt universam militiam caeli [f]servieruntque Baal 17 [g]et consecraverunt filios suos et
filias suas per ignem et [h]divinationibus inserviebant et [i]auguriis, et
[j]tradiderunt se ut facerent malum coram Domino, ut irritarent eum.
18 Iratusque est Dominus vehementer Israëli et abstulit eos a

q v. 2 Par 26, 16-19.

r 2 Par 4, 1.
s cf. Ex 40, 6, 29.

t Ex 29, 30-41.

u vr. 14.

v 3 Rg 7, 27, 28, 38.
x 3 Rg 7, 23, 25.
y (cf. Ez 46, 1, 2).

z cf. 2 Par 28, 26.

a cf. 2 Par 28, 27.
b cp. 18, 1.
a cf. cp. 15, 30.

3-7] cp. 18, 9-12.
b Tb 1, 2.
c cp. 18, 9-12. — cf. Os 10, 14.

6-21a] LL. in fr. 5 p.D. 10 p. Pnt.
d cf. vr. 1.
e cf. Os 13, 16.
f cf. Lv 26, 32, 33; Dt 28, 36, 64; 29, 27, 28.
g cp. 18, 11. — cf. 1 Par 5, 26.
h Is 37, 12.
i 1 Es 6, 2; Is 13, 17; 21, 2; Jr 51, 11, 28; Dn 5, 28, 31 etc.
j vr. 36; Lv 25, 38. — v. Ex 20, 2.
k Lv 18, 3, Dt 18, 9.
l vr. 19; cp. 16, 3.
m cp. 18, 8.
n v. Ex 23, 24.
o cf. Ex 34, 13; 3 Rg 14, 23; Mic 4, 14 etc.
p cp. 16, 3.
q v. Ex 20, 4.

r 2 Es 9, 30.
s vr. 23.
t v. 1 Rg 9, 9.
u Jr 18, 11; 25, 5; 35, 15.
v vr. 23.
x Dt 9, 6; 2 Par 30, 8. — cf. Dt 31, 27; Ac 7, 51.
y Dt 29, 25.
z Dt 32, 21. — cf. 3 Rg 16, 13.
a Jr 2, 5; Rm 1, 21.
b Ex 23, 24; Dt 12, 30, 31.
c v. 3 Rg 12, 28.
d 3 Rg 14, 15, 23; 15, 13; 16, 33.
e cp. 21, 3; 23, 5. — cf. Dt 4, 19.
f cp. 11, 18; 3 Rg 16, 32; 22, 54.
g cp. 16, 3. — cf. Lv 18, 21; Ex 23, 27.
h cf. Dt 18, 10.
i cf. Lv 19, 26.
j v. 3 Rg 21, 20; 1 Mc 1, 16.

gnum Israël subvertitur (17, 1-6), populus in praevaricationum poenam (7-23) transportatur in Assyriam, terra autem traditur gentibus idolatris, a quibus Samaritanorum genus traxit originem (24-41).

conspectu suo; et non remansit nisi [k]tribus Iuda tantummodo. 19 [l]Sed nec ipse Iuda custodivit mandata Domini Dei sui, verum ambulavit in erroribus Israël, quos operatus fuerat. 20 Proiecitque Dominus omne semen Israël et adflixit eos et [m]tradidit eos in manu diripientium, donec proiceret eos a facie sua 21 ex eo iam tempore, [n]quo scissus est Israël a domo David, et [o]constituerunt sibi regem Ieroboam filium Nabat; separavit enim Ieroboam Israël a Domino et [p]peccare eos fecit peccatum magnum. 22 Et ambulaverunt filii Israël in universis peccatis Ieroboam, quae fecerat, et non recesserunt ab eis 23 [q]usquequo Dominus auferret Israël a facie sua, [r]sicut locutus fuerat in manu omnium servorum suorum prophetarum; [s]translatusque est Israël de terra sua in Assyrios usque in diem hanc.

24 [t]Adduxit autem rex Assyriorum de [u]Babylone et de Cutha et de [v]Avah et de [x]Emath et de [y]Sepharvaim, et collocavit eos in civitatibus Samariae pro filiis Israël, qui possederunt Samariam, et habitaverunt in urbibus eius. 25 Cumque ibi habitare coepissent, non timebant Dominum, et immisit in eos Dominus leones, qui interficiebant eos. 26 Nuntiatumque est regi Assyriorum et dictum: Gentes, quas transtulisti et habitare fecisti in civitatibus Samariae, ignorant legitima Dei terrae, et immisit in eos Dominus leones, et ecce interficiunt eos, eo quod ignorent ritum Dei terrae. 27 Praecepit autem rex Assyriorum dicens: Ducite illuc unum de sacerdotibus, quos inde captivos adduxistis; et vadat et habitet cum eis et doceat eos legitima Dei terrae.

28 Igitur, cum venisset unus de sacerdotibus his, qui captivi ducti fuerant de Samaria, habitavit in [z]Bethel et docebat eos quomodo colerent Dominum. 29 Et unaquaeque gens fabricata est deum suum, posueruntque eos in [a]fanis excelsis, quae fecerant Samaritae, gens et gens in urbibus suis, in quibus habitabat. 30 Viri enim [b]babylonii fecerunt Sochoth Benoth, viri autem chutaei fecerunt Nergel, et viri de Emath fecerunt Asima; 31 porro Hevaei fecerunt Nebahaz et Tharthac, hi autem qui erant de [c]Sepharvaim [d]comburebant filios suos igni [e]Adramelech et Anamelech diis Sepharvaim. 32 [f]Et nihilominus colebant Dominum. [g]Fecerunt autem sibi de novissimis sacerdotes excelsorum et ponebant eos in [h]fanis sublimibus 33 et, cum Dominum colerent, diis quoque suis serviebant iuxta consuetudinem gentium, de quibus translati fuerant Samariam.

34 Usque in praesentem diem morem sequuntur antiquum: non timent Dominum neque custodiunt caeremonias eius, iudicia et legem et mandatum, quod praeceperat Dominus filiis Iacob, [i]quem cognominavit Israël, 35 et percusserat cum eis pactum et mandaverat eis dicens: [j]Nolite timere deos alienos, et [k]non adoretis eos neque colatis eos et non immoletis eis; 36 sed Dominum Deum vestrum, [l]qui eduxit vos de terra Aegypti in fortitudine magna et [m]in brachio extento, [n]ipsum timete et illum adorate et ipsi immolate. 37 Caeremonias quoque et iudicia et legem et mandatum, quod scripsit vobis [o]custodite ut faciatis cunctis diebus, et non timeatis deos alienos. 38 Et pactum, quod percussit, vobiscum [p]nolite oblivisci, nec colatis deos alienos: 39 sed [q]Dominum Deum vestrum timete, et ipse eruet vos de manu omnium inimicorum vestrorum. 40 Illi vero non audierunt, sed iuxta consuetudinem suam pristinam perpetrabant. 41 Fuerunt igitur gentes istae timentes quidem Dominum, sed nihilominus et idolis suis servientes; nam et filii eorum et nepotes, sicut fecerunt patres sui, ita faciunt usque in praesentem diem.

18 Anno [a]tertio Osee filii Ela regis Israël [b]regnavit [c]Ezechias filius Achaz regis Iuda. 2 Vigintiquinque annorum erat, cum regnare coepisset et vigintinovem annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius [d]Abi filia Zachariae. 3 [e]Fecitque quod erat bonum coram Domino iuxta omnia quae fecerat David pater eius.

4 Ipse [f]dissipavit [g]excelsa et contrivit [h]statuas et succidit [i]lucos confregitque [j]serpentem aeneum, quem fecerat Moyses: siquidem usque ad illud tempus filii Israël adolebant ei incensum: vocavitque

k cf. 3 Rg 11, 13, 32; 12, 20.
l cf. Jr 3, 8.

m Jd 2, 14. — cf. cp. 13, 3; 15, 29.
21 b-27] LL. in fr. 6 p. D. 10 p. Pnt.
n 3 Rg 11, 11, 31; 12, 19.
o 3 Rg 12, 20.
p v. 3 Rf 14, 16.
q Jr 25, 9.
r vr. 13. — v. Dt 28, 63, 64.

s vr. 6.
t 1 Es 4, 2, 10.
u vr. 30.
v.cf. cp. 18, 34; 19, 13.
x v. 3 Rg 8, 65.
y vr. 31; cp. 18, 34; 19, 13.

z 3 Rg 12, 29.

a 3 Rg 12, 31; 13, 32.
b vr. 24.

c vr. 24; 19, 13.
d v. vr. 17.
e cf. cp. 19, 37.
f cf. Sph 1, 5.
g 3 Rg 13, 33.
h vr. 29.

i Gn 32, 28; 35, 10; 3 Rg 18, 31.
j Js 24, 15; Jd 6, 10.
k v. Ex 20, 5.
l vr. 7.
m Ex 6, 6; Dt 4, 34.
n Dt 6, 13.

o Dt 5, 32.
p Dt 4, 23.
q Dt 6, 13; 10, 20.

1-12] LL. in sb. p. D. 10 p. Pnt.

a cf. cp. 16, 2; 17, 1.
b cp. 16, 20.
c 2 Par 28, 27; Mt 1, 9.
2, 3] 2 Par 29, 1.
e cp. 20, 3; 2 Par 31, 20.
f vr. 22; 2 Par 31, 1.
g cf. cp. 15, 4, 35.
h cp. 17, 10. — v. Ex 23, 24.
i cp. 17, 16. — v. Dt 16, 21.
j Nm 21, 8, 9.

3. Regni Iudae novissima usque ad eius excidium (18, 1-25, 30). *Impio Achaz succedit Ezechia, qui Assyriae iugum excutit (18, 1-8). Capta enim Samaria et impos tum munera largiendo tum tributa impendendo arrogantiam*

nomen eius Nohestan. 5 [k]In Domino Deo Israël speravit; [l]itaque post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Iuda, sed neque in his qui ante eum fuerunt. 6 [m]Et adhaesit Domino et non recessit a vestigiis eius fecitque mandata eius, quae praeceperat Dominus Moysi. 7 [n]Unde et erat Dominus cum eo et in cunctis, ad quae procedebat, sapienter se agebat. [o]Rebellavit quoque contra regem Assyriorum et [p]non servivit ei. 8 Ipse [q]percussit Philisthaeos usque ad Gazam et omnes terminos eorum, [r]a turre custodum usque ad civitatem munitam.

9 Anno quarto regis Ezechiae, qui erat annus septimus Osee filii Ela regis Israël, ascendit Salmanasar rex Assyriorum in Samariam et oppugnavit eam 10 et cepit; nam post annos tres anno sexto Ezechiae, id est nono anno Osee regis Israël, capta est Samaria. 11 Et [s]transtulit rex Assyriorum Israël in Assyrios, [t]collocavitque eos in Hala et in Habor fluviis Gozan, in civitatibus Medorum, 12 quia non audierunt vocem Domini Dei sui, sed praetergressi sunt pactum eius; omnia, quae praeceperat Moyses servus Domini, non audierunt neque fecerunt.

13 Anno quartodecimo regis Ezechiae ascendit [u]Sennacherib rex Assyriorum ad universas civitates Iuda munitas et cepit eas. 14 Tunc misit Ezechias rex Iuda nuntios ad regem Assyriorum in Lachis dicens: [v]Peccavi, recede a me, et omne quod imposueris mihi feram. Indixit itaque rex Assyriorum Ezechiae regi Iudae trecenta talenta argenti et triginta talenta auri. 15 [x]Deditque Ezechias omne argentum, quod repertum fuerat in domo Domini et in thesauris regis. 16 In tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini et laminas auri, quas ipse adfixerat, et dedit eas regi Assyriorum.

17 Misit autem rex Assyriorum [y]Tharthan et Rabsaris et Rabsacen de Lachis ad regem Ezechiam cum manu valida Ierusalem. Qui, cum ascendissent, venerunt Ierusalem et steterunt [z]iuxta aquaeductum piscinae superioris, quae est in via agri fullonis, 18 vocaveruntque regem. Egressus est autem ad eos [a]Eliacim filius Helciae praepositus domus et [b]Sobna scriba et Ioahe filius Asaph a commentariis.

19 Dixitque ad eos Rabsaces: Loquimini Ezechiae: Haec dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quae est ista fiducia qua niteris? 20 Forsitan inisti consilium ut praepares te ad proelium. In quo confidis, ut audeas rebellare? 21 An speras [c]in baculo harundineo atque confracto, Aegypto, super quem, si incubuerit homo, comminutus ingredietur manum eius et perforabit eam? Sic est Pharao rex Aegypti omnibus qui confidunt in se. 22 Quod si dixeritis mihi: In Domino Deo nostro habemus fiduciam; nonne iste est, [d]cuius abstulit Ezechias excelsa et altaria, et praecepit Iudae et Ierusalem: [e]Ante altare hoc adorabitis in Ierusalem? 23 Nunc igitur transite ad dominum meum regem Assyriorum, et dabo vobis duo milia equorum; et videte an habere valeatis ascensores eorum. 24 Et quomodo potestis resistere ante unum satrapam de servis domini mei minimis? An fiduciam habes in Aegypto propter currus et equites? 25 Nunquid sine Domini voluntate ascendi ad locum istum ut demolirer eum? Dominus dixit mihi: Ascende ad terram hanc et demolire eam.

26 Dixerunt autem [f]Eliacim filius Helciae et Sobna et Ioahe Rabsaci: Precamur ut loquaris nobis servis tuis [g]syriace, siquidem intelligimus hanc linguam, et non loquaris nobis iudaice, audiente populo, qui est super murum. 27 Responditque eis Rabsaces dicens: Nunquid ad dominum tuum et ad te misit me dominus meus, ut loquerer sermones hos, et non potius ad viros, qui sedent super murum, ut comedant stercora sua et bibant urinam suam vobiscum? 28 Stetit itaque Rabsaces et exclamavit voce magna iudaice et ait: Audite verba regis magni, regis Assyriorum. 29 Haec dicit rex: Non vos seducat Ezechias, non enim poterit eruere vos de manu mea; 30 neque fiduciam vobis tribuat super Dominum dicens: Eruens liberabit nos Dominus, et non tradetur civitas haec in manu regis Assyriorum. 31 Nolite audire Ezechiam; haec enim dicit rex Assy-

k cp. 19, 10.
l cp. 23, 25.
m cf. Dt 10, 20; Js 23, 8.
n 2 Par 15, 2.
o vr. 14. — cf. cp. 24, 1.
p cf. cp. 16, 7.
q cf. Is 14, 29.
r cp. 17, 9.
9-12] cp. 17, 3-7.
s Tb 1, 2.
t cp. 17, 6; 1 Par 5, 26.
13-37] 2 Par 32, 1-20; Is 36, 1-22.
u Eccli 48, 20.
v vr. 7. — cf. cp. 23, 33.
x cf. cp. 12, 18; 16, 8.
y Is 20, 1.
z Is 7, 3. — cf. cp. 20, 20.
a Is 22, 20.
b Is 22, 15.
c Ez 29, 6, 7. — v. Is 30, 2, 3.7.
d cf. vr. 4; 2 Par 31, 1.
e v. Ex 20, 24; Dt 12, 14.
f vr. 18.
g cf. 1 Es 4, 7; Dn 2, 4.

inimicorum compescere (9-37) petit a Deo auxilium (19, 1-19), quod iuxta promissionem factam per Isaiam prophetam (20-34) non multo post conceditur, et ob Sennacherib veteres novasque blasphemias eius exercitus

riorum: Facite mecum quod vobis est utile et egredimini ad me, et [h]comedet unusquisque de vinea sua et de ficu sua et bibetis aquas de cisternis vestris, 32 donec veniam et transferam vos in terram, quae similis est terrae vestrae, in [i]terram fructiferam et fertilem vini, terram panis et vinearum, terram olivarum et olei ac [j]mellis, et vivetis, et non moriemini. Nolite audire Ezechiam, qui vos decipit dicens: Dominus liberabit nos. 33 [k]Nunquid liberaverunt dii gentium terram suam de manu regis Assyriorum? 34 [l]Ubi est deus [m]Emath et [n]Arphad? ubi est deus Sepharvaim, Ana et [o]Ava? Nunquid liberaverunt Samariam de manu mea? 35 Quinam illi sunt in universis diis terrarum, qui eruerunt regionem suam de manu mea, [p]ut possit eruere Dominus Ierusalem de manu mea?

36 Tacuit itaque populus et non respondit ei quidquam; siquidem praeceptum regis acceperant ut non responderent ei. 37 Venitque [q]Eliacim filius Helciae praepositus domus et Sobna scriba et Ioahe filius Asaph a commentariis ad Ezechiam [r]scissis vestibus, et nuntiaverunt ei verba Rabsacis.

19 Quae cum audisset Ezechias rex, scidit vestimenta sua et [a]opertus est sacco ingressusque est domum Domini. 2 Et misit Eliacim praepositum domus et Sobnam scribam et senes de sacerdotibus opertos saccis ad Isaiam prophetam filium Amos. 3 Qui dixerunt: Haec dicit Ezechias: Dies tribulationis et increpationis et blasphemiae dies iste; venerunt filii usque ad partum, et vires non habet parturiens. 4 [b]Si forte audiat Dominus Deus tuus universa verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus, ut [c]exprobraret Deum viventem et argueret verbis, quae audivit Dominus Deus tuus; et fac orationem pro [d]reliquiis quae repertae sunt.

5 Venerunt ergo servi regis Ezechiae ad Isaiam. 6 Dixitque eis Isaias: Haec dicetis domino vestro: haec dicit Dominus: Noli timere a facie sermonum quos audisti, quibus [e]blasphemaverunt [f]pueri regis Assyriorum me. 7 Ecce ego immittam ei spiritum et [g]audiet nuntium et revertetur in terram suam, et [h]deiciam eum gladio in terra sua.

8 Reversus est ergo Rabsaces et invenit regem Assyriorum expugnantem [i]Lobnam; audierat enim quod recessisset de [j]Lachis. 9 [l]Cumque audisset de Tharaca rege Aethiopiae dicentes: Ecce egressus est ut pugnet adversum te, et iret contra eum, misit nuntios ad Ezechiam dicens: 10 Haec dicite Ezechiae regi Iuda: Non te seducat Deus tuus, [m]in quo habes fiduciam, neque dicas: Non tradetur [n]Ierusalem in manus regis Assyriorum; 11 tu enim ipse audisti quae fecerunt reges Assyriorum universis terris, quomodo vastaverunt eas. Num ergo solus poteris liberari? 12 [o]Nunquid liberaverunt dii gentium singulos quos vastaverunt patres mei, [p]Gozan videlicet et [q]Haran et Reseph et filios [r]Eden, qui erant in Thelassar? 13 [s]Ubi est rex Emath et rex Arphad et rex civitatis Sepharvaim, Ana et Ava?

14 Itaque, cum accepisset Ezechias [t]litteras de manu nuntiorum et legisset eas, ascendit in domum Domini et expandit eas coram Domino 15 et oravit in conspectu eius dicens: Domine, Deus Israël, [u]qui sedes super cherubim, [v]tu es Deus solus regum omnium terrae, tu fecisti caelum et terram. 16 [x]Inclina aurem tuam et audi: [y]aperi, Domine oculos tuos et vide: audi omnia verba Sennacherib, qui misit ut [z]exprobraret nobis Deum viventem. 17 Vere, Domine, dissipaverunt reges Assyriorum gentes et terras omnium 18 et miserunt deos eorum in ignem; non enim erant dii, sed [a]opera manuum hominum ex ligno et lapide; et perdiderunt eos. 19 Nunc igitur, Domine Deus noster, salvos nos fac de manu eius, [b]ut sciant omnia regna terrae quia [c]tu es Dominus Deus solus.

20 Misit autem Isaias filius Amos ad Ezechiam dicens: Haec dicit Dominus Deus Israël: Quae deprecatus es me super Sennacherib rege Assyriorum [d]audivi. 21 Iste est sermo, quem locutus est Dominus de eo: Sprevit te et subsannavit te, [e]virgo filia Sion; post tergum tuum [f]caput movit filia Ierusalem. 22 Cui [g]exprobrasti et quem [h]blasphemasti? contra quem exaltasti vocem tuam et ele-

h cf. 3 Rg 4, 25.
i Dt 8, 7, 8.
j v. Ex 3, 8.
k cp. 19, 12. — cf. Is 10, 10.
l cf. cp. 19, 13. [11.
m v. 3 Rg 8, 65.
n Is 10, 9.
o cf. cp. 17, 24.
p cf. Dn 3, 15.
q vr. 18, 26; cp. 19, 2.
r vr. Js 7, 6.
1-37] 2 Par 32, 20-22; Is 37, 1-38.
a v. 2 Rg 3, 31.
b cf. 2 Rg 16, 12.
c vr. 16, 23. — cf. 1 Rg 17, 10, 26.
d cf. Is 1, 9.
e v. cp. 18, 22-25, 30-35.
f cp. 18, 17.
g vr. 9. — cf. cp. 6, 6.
h vr. 37.
i Js 10, 29.
j cp. 18, 14; Js 10, 31.
l cf. 1 Rg 23, 27.
m cp. 18, 5.
n cp. 18, 30.
o cp. 18, 33.
p cp. 17, 6; 1 Par 5, 26; Is 37.
q Gn 11, 31; Ez 27, 23. [12.
r Ez 27, 23; Am 1, 5.
s cf. cp. 18, 34.
t cf. 2 Par 32, 17.
u Ex 25, 22; Ps 79, 2.
v 3 Rg 18, 39; 2 Es 9, 6; Ps 85, 10; Is 37, 16, 20; 44, 6; Jr 10, 10, 12.
x Ps 30, 3; 70, 2; Dn 9, 18.
y 2 Par 6, 40; Dn 9, 18.
z vr. 4.
a 2 Par 32, 19; Ps 113, 4.
b Js 4, 24; Ps 82, 19.
c v. vr. 15.
d cf. cp. 20, 5.
e Lm 2, 13.
f Jb 16, 4; Ps 21, 8; 108, 25;
g vr. 4. [Lm 2, 15.
h vr. 6.

vasti in excelsum oculos tuos? [i]Contra sanctum Israël. 23 [j]Per manum servorum tuorum exprobrasti Domino et dixisti: [k]In multitudine curruum meorum ascendi excelsa montium in summitate [l]Libani et succidi sublimes cedros eius et electas abietes illius. Et ingressus sum usque ad terminos eius, et saltum [m]carmeli eius 24 ego succidi et bibi aquas alienas et [n]siccavi vestigiis pedum meorum omnes aquas clausas. 25 Nunquid non audisti [o]quid ab initio fecerim? Ex diebus antiquis plasmavi illud et nunc adduxi; eruntque in ruinam collium pugnantium civitates munitae. 26 Et qui sedent in eis humiles manu contremuerunt et confusi sunt; facti sunt [p]velut faenum agri et virens herba tectorum, quae arefacta est antequam veniret ad maturitatem. 27 Habitaculum tuum et [q]egressum tuum et introitum tuum et viam tuam ego praescivi, et furorem tuum contra me. 28 Insanisti in me, et superbia tua ascendit in aures meas; [r]ponam itaque circulum in naribus tuis et camum in labiis tuis et [s]reducam te in viam per quam venisti. 29 Tibi autem, Ezechia, [t]hoc erit signum: comede hoc anno quae reppereris, in secundo autem anno quae sponte nascuntur; porro in tertio anno seminate et metite, plantate vineas et comedite fructum eorum. 30 [u]Et quodcumque reliquum fuerit de domo Iuda mittet radicem deorsum et faciet fructum sursum; 31 de Ierusalem quippe egredientur reliquiae et [v]quod salvetur de monte Sion: [x]zelus Domini exercituum faciet hoc. 32 Quamobrem haec dicit Dominus de rege Assyriorum: Non ingredietur urbem hanc nec mittet in eam sagittam nec occupabit eam clipeus nec [y]circumdabit eam munitio. 33 [z]Per viam qua venit revertetur et civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus. 34 [a]Protegamque urbem hanc et salvabo eam propter me et [b]propter David servum meum.

35 Factum est igitur in nocte illa, venit [c]angelus Domini et percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque milia. Cumque diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum: et recedens abiit 36 et reversus est Sennacherib rex Assyriorum et mansit in [d]Ninive.

37 Cumque adoraret in templo Nesroch deum suum, [e]Adramelech et Sarasar filii eius [f]percusserunt eum gladio fugeruntque in terram Armeniorum; et regnavit [g]Asarhaddon filius eius pro eo.

20 In diebus illis aegrotavit Ezechias usque ad mortem, et venit ad eum Isaias filius Amos propheta dixitque ei: Haec dicit Dominus Deus: [a]Praecipe domui tuae, morieris enim tu et non vives. 2 Qui convertit faciem suam ad parietem et oravit Dominum dicens: 3 Obsecro, Domine: [b]memento, quaeso, quomodo ambulaverim coram te in veritate et in [c]corde perfecto et [d]quod placitum est coram te fecerim. [e]Flevit itaque Ezechias fletu magno.

4 Et antequam egrederetur Isaias mediam partem atrii, factus est sermo Domini ad eum dicens: 5 Revertere et dic Ezechiae [f]duci populi mei: Haec dicit Dominus Deus David patris tui: [g]Audivi orationem tuam et [h]vidi lacrimas tuas et ecce sanavi te: die tertio [i]ascendes templum Domini, 6 et addam diebus tuis quindecim annos; sed et de manu regis Assyriorum liberabo te et civitatem hanc et [j]protegam urbem istam propter me et propter David servum meum.

7 Dixitque Isaias: Adferte massam ficorum. Quam cum attulissent et posuissent super ulcus eius, curatus est. 8 Dixerat autem Ezechias ad Isaiam: Quod erit signum quia Dominus me sanabit, et quia ascensurus sum die tertia templum Domini? 9 Cui ait Isaias: Hoc erit [k]signum a Domino, quod facturus sit Dominus sermonem quem locutus est: [l]vis ut ascendat umbra decem lineis, an ut revertatur totidem gradibus? 10 Et ait Ezechias: Facile est [m]umbram crescere decem lineis, nec hoc volo ut fiat; sed ut revertatur retrorsum decem gradibus. 11 Invocavit itaque Isaias propheta Dominum, et [n]reduxit umbram per lineas, quibus iam descenderat in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus.

12 In tempore illo misit [o]Berodach Baladan filius Baladan rex Babyloniorum [p]litteras et munera ad Ezechiam; audierat enim quod aegrotasset Ezechias. 13 [q]Laetatus est autem in adventu eorum Eze-

i Ps 70, 22; Is 5, 34, 60, 9; Jr 51, 5.
j cp. 18, 17.
k Ps 19, 8.
l v. Jd 9, 15.
m 2 Par 26, 10. — cf. Js 10, 18.
n cf. Jdt 16, 5.
o cf. Is 45, 6, 7.

p Ps 128, 6.

q cf. 1 Rg 29, 6.

r Ez 29, 4; 38, 4. — cf. Jb 41, 2 Is 30, 28; Am 4, 2.
s vr. 33, 36.
t cp. 20, 8, 9; 1 Rg 2, 34; Is 7, 11, 14; Lc 2, 12 etc.
u cf. 2 Par 32, 22, 23.

v cf. Is 10, 20.
x Is 9, 7.

y 2 Rg 20, 15.
z vr. 28.

a cp. 20, 6. — cf. Is 31, 5.
b 3 Rg 11, 13.

c Tb 1, 21; Ecli 48, 24; Is 37, 36; 1 Mc 7, 41; 2 Mc 8, 19. —cf. Ex 12, 23; 2 Rg 24, 16.

d Gn 10, 11; Jn 1, 2; Nh 1, 1 etc.
e cf. cp. 17, 31.
f Tb 1, 24.
g 1 Es 4, 2.

1-10] *LL. in D. 11 p. Pnt.*

1-11] 2 Par 32, 24; Is 38, 1-22.

a cf. 2 Rg 17, 23.

3] *Ant. in sb. a. D. 11 p. Pnt.*

b cf. 2 Es 5, 19; 13, 14, 22, 31.
c v. 3 Rg 8, 61.
d cp. 18, 3.
e cp. Ps 38, 13, 14.

f 3 Rg 9, 16; 10, 1.
g cp. 19, 20. — cf. Ps 64, 3.
h Ps 38, 13; 55, 9.
i Ps 121, 4; Lc 18, 10; Ac 3, 1.

j cp. 19, 34.

k v. cp. 19, 29.
l Ecli 48, 26.
m cf. Ps 101, 12.

n cf. Is 10, 12, 13.

12-19] Is 39, 1-8.
o cf. Is 39, 1.
p cf. 2 Par 32, 31.
q 2 Par 32, 25.

legatis Chaldaeorum thesauros suos ostentat (12, 13), graviter reprehenditur eique poena denuntiatur (14-20). Filius Manasses, qui ei in regnum succedit (31), propter revocatam idololatriam et innoxii sanguinis

chias et ostendit eis [r]domum aromatum et aurum et argentum et pigmenta varia, unguenta quoque et domum vasorum suorum et omnia quae habere poterat in thesauris suis. Non fuit quod non monstraret eis Ezechias in domo sua et in omni potestate sua.

14 Venit autem Isaias propheta ad regem Ezechiam dixitque ei: Quid dixerunt viri isti? aut unde venerunt ad te? Cui ait Ezechias: De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone. 15 At ille respondit: Quid viderunt in domo tua? Ait Ezechias: Omnia quaecumque sunt in domo mea viderunt: nihil est quod non monstraverim eis in thesauris meis.

16 Dixit itaque Isaias Ezechiae: Audi sermonem Domini: 17 Ecce dies venient, et [s]auferentur omnia, quae sunt in domo tua et quae condiderunt patres tui usque in diem hanc, in Babylonem; non remanebit quidquam, ait Dominus. 18 [t]Sed et de filiis tuis, qui egredientur ex te, quos generabis, tollentur et [u]erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. 19 Dixit Ezechias ad Isaiam: [v]Bonus sermo Domini quem locutus es: sit pax et veritas in diebus meis.

24 [x]Reliqua autem sermonum Ezechiae et omnis fortitudo eius, et quomodo fecerit [y]piscinam et aquaeductum et [z]introduxerit aquas in civitatem, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda? 21 [a]Dormivitque Ezechias cum patribus suis, et regnavit Manasses filius eius pro eo.

21 Duodecim annorum erat Manasses cum regnare coepisset; et quinquagintaquinque annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius Haphsiba. 2 Fecitque malum in conspectu Domini, [a]iuxta idola gentium, quas delevit Dominus a facie filiorum Israël. 3 Conversusque est et aedificavit excelsa, [b]quae dissipaverat Ezechias pater eius, et erexit aras Baal et fecit [c]lucos, [d]sicut fecerat Achab rex Israël, et [e]adoravit omnem militiam caeli et coluit eam. 4 [f]Exstruxitque aras in domo Domini, de qua dixit Dominus: '[g]In Ierusalem ponam nomen meum'. 5 [h]Et exstruxit altaria universae militiae caeli [i]in duobus atriis templi Domini 6 [j]et traduxit filium suum per ignem et [l]hariolatus est et observavit auguria et [m]fecit pythones et haruspices multiplicavit, ut faceret malum coram Domino, et irritaret eum. 7 Posuit quoque [n]idolum luci, quem fecerat in templo Domini, [o]super quod locutus est Dominus ad David et ad Salomonem filium eius: In templo hoc et in Ierusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israël, ponam nomen meum in sempiternum; 8 [p]et ultra non faciam commoveri pedem Israël de terra, quam dedi patribus eorum, si tamen custodierint opera omnia, quae praecepi eis, et universam legem, quam mandavit eis servus meus Moyses. 9 Illi vero non audierunt, sed seducti sunt a Manasse, ut facerent malum super gentes, quas contrivit Dominus a facie filiorum Israël.

10 Locutusque est Dominus in manu servorum suorum prophetarum dicens: 11 [q]Quia fecit Manasses rex Iuda abominationes istas pessimas [r]super omnia, quae fecerunt Amorrhaei ante eum, et [s]peccare fecit etiam Iudam [t]in immunditiis suis; 12 propterea haec dicit Dominus Deus Israël: Ecce ego inducam mala super Ierusalem et Iudam, ut quicumque audierit [u]tinniant ambae aures eius; 13 [v]et extendam super Ierusalem funiculum Samariae et pondus domus Achab et delebo Ierusalem, sicut deleri solent tabulae, et delens vertam et ducam crebrius stilum super faciem eius. 14 Dimittam vero reliquias hereditatis meae et tradam eas in manus inimicorum eius, eruntque in vastitatem et in rapinam cunctis adversariis suis. 15 eo quod fecerint malum coram me, et perseveraverint irritantes me, ex die qua egressi sunt patres eorum ex Aegypto usque ad hanc diem.

16 Insuper et [x]sanguinem innoxium fudit Manasses multum nimis, donec impleret Ierusalem usque ad os, absque peccatis suis, [y]quibus peccare fecit Iudam, ut faceret malum coram Domino.

17 [z]Reliqua autem sermonum Manasse et universa quae fecit et peccatum eius quod peccavit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda? 18 Dormivitque Manasses cum patribus

---

r 2 Par 32, 27, 28.

g cp. 24, 13; Jr 20, 5. — cf. cp. 25, 13. — v. Jr 27, 19-22.
l cp. 24, 12; 2 Par 33, 11.
u cf. Dn 1, 3.
v 1 Rg 3, 18; 2 Rg 10, 12; 15, 26. — cf. 2 Par 32, 26.

x cf. 2 Par 32, 32.
y cp. 18, 17; 2 Es 2, 14; 3, 16.
z 2 Par 32, 30. — cf. Is 22, 9, 11.

a 2 Par 32, 33.

1-9]2 Par 33, 1-9.
a cf. cp. 16, 3.

b cp. 18, 4.
c v. Dt 16, 21.
d 3 Rg 16, 32, 33.
e cp. 17, 16; 23, 5. — cf. Dt 4, 19.
f Jr 7, 30; 32, 34.
g vr. 7; cp. 23, 27; 2 Rg 7, 13; 3 Rg 8, 29; 9, 3; 11, 36. — cf. Dt 12, 5, 11, 21.
h cp. 17, 16; 23, 5. — cf. Dt 4, 19.
i cp. 23, 12; 3 Rg 6, 36; 7, 12.
j cf. cp. 16, 3. — v. Lv 18, 21; Dt 18, 10.
l cp. 17, 17; Lv 19, 26.
m cp. 23, 24. — v. Lv 19, 31.
n v. Dt 16, 21.
o 2 Rg 7, 26; 3 Rg 8, 16; 9, 3. — v. vr. 4.
p cf. 2 Rg 7, 10.

q vr. 2; cp. 23, 26; 24, 3, 4; Jr 15, 4.
r 3 Rg 21, 26.
s vr. 16.
t vr. 21.
u 1 Rg 3, 11; Jr 19, 3.
v Is 34, 11. — cf. Is 28, 27; Lm 2, 8; Am 7, 7, 8.

x cp. 24, 4.
y vr. 11.

z v. 2 Par 33, 11-19.

suis et sepultus est in horto domus suae, [a]in horto Oza. Et regnavit Amon filius eius pro eo.

19 Viginti duorum annorum erat Amon cum regnare coepisset; duobus quoque annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius Messalemeth filia Harus de Ieteba. 20 Fecitque malum in conspectu Domini, [b]sicut fecerat Manasses pater eius, 21 et ambulavit in omni via, per quam ambulaverat pater eius, servivitque [c]immunditiis, quibus servierat pater eius, et adoravit eas 22 et [d]dereliquit Dominum Deum patrum suorum et non ambulavit in via Domini. 23 Tetenderuntque ei insidias servi sui et interfecerunt regem in domo sua. 24 Percussit autem populus terrae omnes qui coniuraverant contra regem Amon et constituerunt sibi regem Iosiam filium eius pro eo.

25 Reliqua autem sermonum Amon quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda? 26 Sepelieruntque eum in sepulcro suo [f]in horto Oza, et regnavit, Iosias filius eius pro eo.

22 [a]Octo annorum erat Iosias cum regnare coepisset. Triginta et uno anno regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius Idida filia Hadaia de [b]Besecath. 2 Fecitque [c]quod placitum erat coram Domino et ambulavit per omnes vias David patris sui: [d]non declinavit ad dexteram sive ad sinistram.

3 Anno autem octavo decimo regis Iosiae misit rex Saphan filium Aslia filii Messulam scribam templi Domini dicens ei: 4 Vade ad [e]Helciam sacerdotem magnum, ut confletur pecunia, [f]quae illata est in templum Domini, quam collegerunt [g]ianitores templi a populo, 5 [h]deturque fabris per praepositos domus Domini; qui et distribuant eam his qui operantur in templo Domini ad instauranda sartatecta templi, 6 tignariis videlicet et caementariis et iis qui interrupta componunt; et ut emantur ligna et lapides de lapicidinis ad instaurandum templum Domini. 7 Veruntamen non supputetur eis argentum quod accipiunt, sed in potestate habeant et in fide.

8 Dixit autem Helcias pontifex ad Saphan scribam: [i]Librum legis repperi in domo Domini. Deditque Helcias volumen Saphan, qui et legit illud. 9 Venit quoque Saphan scriba ad regem et renuntiavit ei quod praeceperat et ait: Conflaverunt servi tui pecuniam, quae reperta est in domo Domini, et dederunt ut distribueretur fabris a praefectis operum templi Domini: 10 Narravit quoque Saphan scriba regi dicens: Librum dedit mihi Helcias sacerdos. Quem cum legisset Saphan coram rege, 11 et audisset rex verba libri legis Domini, [j]scidit vestimenta sua.

12 Et praecepit Helciae sacerdoti et [k]Ahicam filio Saphan et [l]Achobor filio Micha et Saphan scribae et Asaiae servo regis dicens: 13 Ite et consulite Dominum super me et super populo et super omni Iuda de verbis voluminis istius, quod inventum est; magna enim [m]ira Domini succensa est contra nos, quia non audierunt patres nostri verba libri huius, ut facerent omne quod scriptum est nobis.

14 Ierunt itaque Helcias sacerdos et Ahicam et Achobor et Saphan et Asaia ad Holdam prophetidem uxorem Sellum filii [n]Thecuae filii Araas [o]custodis vestium, quae habitabat in Ierusalem in [p]secunda, locutique sunt ad eam. 15 Et illa respondit eis: Haec dicit Dominus Deus Israël: Dicite viro qui misit vos ad me: 16 Haec dicit Dominus: Ecce ego adducam mala super locum istum et super habitatores eius omnia verba legis, quae legit rex Iuda, 17 [q]quia dereliquerunt me et sacrificaverunt diis alienis irritantes me in cunctis operibus manum suarum, et succendetur indignatio mea in loco hoc et non exstinguetur.. 18 Regi autem Iuda, qui misit vos ut consuleretis Dominum, sic dicetis: Haec dicit Dominus Deus Israël: Pro eo quod audisti verba voluminis, 19 [r]et perterritum est cor tuum, et [s]humiliatus es coram Domino, auditis sermonibus contra locum istum et habitatores eius, quod videlicet fierent in [t]stuporem et in [u]maledictum, et [v]scidisti vestimenta tua et flevisti coram me, et ego audivi, ait Dominus; 20 idcirco colligam te ad patres tuos,

18-24] 2 Par 33, 20-25.
a vr. 26.

b v. vr. 2-6, 11.
c vr. 11.
d cp. 22, 17. — cf. 3 Rg 11, 33.

e cf. cp. 15, 10, 25, 30.

f vr. 18.

1-13] *LL. in fr. 2 p. D. 11 p. Pnt.*
a v. 2 Par 34, 1, 2.
b Js 15, 39.
c cf. cp. 18, 3.
d v. Dt 5, 32.

e cf. cp. 12, 10.
f cp. 12, 4.
g cp. 12, 9.
h cp. 12, 11, 12, 14.

i v. Dt 31, 24-26; 2 Par 34, 14.

j cf. Jr 36, 24. — v. Js 7, 8.
k cp. 25, 22; Jr 26, 24; 39, 14; 40, 5.
l cf. 2 Par 34, 20.

m Dt 29, 27.

n cf. 2 Par 34, 22.
o cp. 10, 22.
p Sph 1, 10. — cf. cp. 20, 4.

q cp. 21, 22; Dt 29, 25, 26; 32, 21, 23.

r cf. Ps 50, 19; Is 57, 15.
s cf. 2 Rg 21, 29.
t Lv 26, 31, 32; Jr 25, 18; 44, 22. — cf. 2 Par 29, 8; Jr 25, 9; 29, 18.
u Jr 24, 9; 26, 6; 44, 22.
v vr. 11.

praesertim post Moysi librum inventum (8-14) et lectum (15-20), ob renovatum foedus cum Deo (33, 1-3) et idololatriam penitus exstirpatam in Iuda (4-14), in Bethel et civitatibus Samariae (15-20), necnon ob

[x] Is 57, 1, 2. — cf. Ps 36, 37; Sap 4, 11.

1-3] 2 Par 34, 28-32.
2-8] *LL. in fr. sp. D. 11 p. Pnt.*

[a] v. Dt 31, 11.
[b] cp. 22, 8.
[c] cp. 11, 14. — cf. 2 Par 6, 13.
[d] cf. cp. 11, 17.
[e] Dt 13, 4.

[f] cf. cp. 25, 18; Jr 52, 24.
[g] Eccli 49, 3.
[h] cp. 21, 3.
[i] v. Dt 16, 21.
[j] vr. 15.

[k] cp. 21, 3.

[l] vr. 15. — cf. 2 Par 15, 16.
[m] cf. 2 Par 34, 4.
[n] 3 Rg 14, 24; 15, 12; 22, 47. — v. Dt 23, 17.
[o] cf. Ez 16, 16.
[p] 3 Rg 15, 22.

[q] v. Ez 44, 10-14.

[r] Is 30, 33; Jr 7, 31, 32; 19, 6, 11-14.
[s] v. Js 15, 8.
[t] cf. cp. 17, 17. — v. Lv 18, 21.
[u] v. 3 Rg 11, 7.
[v] cf. 1 Par 9, 26, 33; 28, 12; 2 Par 31, 11.
[x] cf. 2 Par 28, 24.
[y] cf. Jr 19, 13; 32, 29; Sph 1, 5.
[z] cp. 21, 5.
[a] vr. 4, 6.
[b] cf. 3 Rg 11, 7.
[c] v. 3 Rg 11, 5.
[d] cf. Nm 21, 29.
[e] cf. 3 Rg 11, 5.
[f] v. Ex 23, 24.
[g] 3 Rg 12, 28-33; 13, 32.
[h] v. 3 Rg 14, 16.
[i] vr. 6.

[j] 3 Rg 13, 2.

[k] 3 Rg 13, 30.

[l] 3 Rg 13, 11, 31.
[m] 3 Rg 13, 32. — v. 2 Par 34, 6, 7.
[n] cf. cp. 11, 18; Ex 22, 20; 3 Rg 18, 40.
[o] 2 Par 34, 5.
[p] v. 2 Par 35, 1-17.
[q] 2 Par 35, 7. — v. Ex 12, 2-11; Lv 23, 5-8; Nm 9, 2-4; Dt 16, 2-8.
[r] 2 Par 35, 18, 19.

et [x]colligeris ad sepulcrum tuum in pace, ut non videant oculi tui omnia mala, quae inducturus sum super locum istum.

23 Et renuntiaverunt regi quod dixerat. Qui misit, et congregati sunt ad eum omnes senes Iuda et Ierusalem. 2 Ascenditque rex templum Domini et omnes viri Iuda universique, qui habitabant in Ierusalem cum eo, sacerdotes et prophetae et omnis populus a parvo usque ad magnum; [a]legitque cunctis audientibus omnia verba libri foederis [b]qui inventus est in domo Domini. 3 Stetitque rex [c]super gradum et [d]foedus percussit coram Domino, [e]ut ambularent post Dominum et custodirent praecepta eius et testimonia et caeremonias in omni corde et in tota anima, et suscitarent verba foederis huius, quae scripta erant in libro illo. Adquievitque populus pacto.

4 Et praecepit rex Helciae pontifici et [f]sacerdotibus secundi ordinis et ianitoribus, [g]ut proicerent de templo Domini omnia vasa, quae facta fuerant [h]Baal et in [i]luco et universae militiae caeli, et [j]combussit ea foris Ierusalem in convalle Cedron et tulit pulverem eorum in Bethel. 5 Et delevit haruspices, quos posuerant reges Iuda ad sacrificandum in excelsis per civitates Iuda et in circuitu Ierusalem, et eos qui adolebant incensum Baal et soli et lunae et duodecim signis et [k]omni militiae caeli. 6 Et efferri fecit lucum de domo Domini foras Ierusalem in convalle Cedron, et combussit eum ibi et [l]redegit in pulverem et proiecit super sepulcra [m]vulgi. 7 Destruxit quoque aediculas [n]effeminatorum, quae erant in domo Domini, [o]pro quibus mulieres texebant quasi domunculas luci. 8 Congregavitque omnes sacerdotes de civitatibus Iuda et contaminavit excelsa, ubi sacrificabant sacerdotes, de [p]Gabaa usque Bersabee, et destruxit aras portarum in introitu ostii Iosue principis civitatis, quod erat ad sinistram portae civitatis. 9 [q]Veruntamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Ierusalem, sed tantum comedebant azyma in medio fratrum suorum. 10 Contaminavit quoque [r]Topheth, quod est in [s]convalle filii Ennom, [t]ut nemo consecraret filium suum aut filiam per ignem [u]Moloch. 11 Abstulit quoque equos, quos dederant reges Iuda soli in introitu templi Domini iuxta [v]exedram Nathan Melech eunuchi, qui erat in Pharurim; currus autem solis combussit igni. 12 [x]Altaria quoque, quae erant [y]super tecta cenaculi Achaz, quae fecerant reges Iuda, et altaria, [z]quae fecerat Manasses in duobus atriis templi Domini, destruxit rex; et cucurrit inde et dispersit cinerem eorum [a]in torrentem Cedron. 13 Excelsa quoque, quae erant in Ierusalem ad dexteram partem [b]montis offensionis, quae aedificaverat Salomon rex Israël [c]Astaroth idolo Sidoniorum et [d]Chamos offensioni Moab et [e]Melchom abominationi filiorum Ammon, polluit rex. 14 Et contrivit [f]statuas et succidit lucos replevitque loca eorum ossibus mortuorum.

15 Insuper et [g]altare, quod erat in Bethel, et excelsum, quod fecerat Ieroboam filius Nabat [h]qui peccare fecit Israël et altare illud et excelsum destruxit atque [i]combussit et comminuit in pulverem succenditque etiam lucum. 16 Et conversus Iosias vidit ibi sepulcra, quae erant in monte; misitque et tulit ossa de sepulcris et combussit ea super altare et polluit illud iuxta verbum Domini, [j]quod locutus est vir Dei qui praedixerat verba haec. 17 Et ait: Quis est titulus ille quem video? Responderuntque ei cives urbis illius: [k]Sepulcrum est hominis Dei, qui venit de Iuda et praedixit verba haec, quae fecisti super altare Bethel. 18 Et ait: Dimittite eum, nemo commoveat ossa eius. Et intacta manserunt ossa illius cum ossibus [l]prophetae, qui venerat de Samaria. 19 Insuper et [m]omnia fana excelsorum, quae erant in civitatibus Samariae, quae fecerant reges Israël ad irritandum Dominum, abstulit Iosias et fecit eis secundum omnia opera, quae fecerat in Bethel 20 et [n]occidit universos sacerdotes excelsorum, qui erant ibi super altaria, et [o]combussit ossa humana super ea.

Reversusque est Ierusalem 21 [p]et praecepit omni populo dicens: Facite Phase Domino Deo vestro, [q]secundum quod scriptum est in libro foederis huius. 22 [r]Nec enim factum est Phase tale a diebus Iudicum, qui iudicaverunt Israël, et omnium dierum regum Israël

celebrationem paschatis et alia plura maxime commendatur ac probatur (21-27); ruina vero Iuda propter ipsius antecessorum scelus decreta, intuitu regis pietatis paulisper retardatur, post ipsius scilicet mor-

et regum Iuda, 23 sicut in octavo decimo anno regis Iosiae factum est Phase istud Domino in Ierusalem.

24 [s]Sed et pythones et hariolos et [t]figuras idolorum et [u]immunditias et abominationes, quae fuerant in terra Iuda et Ierusalem, abstulit Iosias, ut statueret [v]verba legis, quae scripta sunt in libro, [x]quem invenit Helcias sacerdos in templo Domini.

25 [y]Similis illi non fuit ante eum rex, qui reverteretur ad Dominum in omni corde suo et in tota anima sua et in universa virtute sua iuxta omnem legem Moysi, neque post eum surrexit similis illi.

26 Veruntamen [z]non est aversus Dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor eius contra Iudam [a]propter irritationes, quibus provocaverat eum Manasses. 27 Dixit itaque Dominus: Etiam Iudam [b]auferam a facie mea, [c]sicut abstuli Israël, et proiciam civitatem hanc, quam elegi, Ierusalem [d]et domum de qua dixi: [e]Erit nomen meum ibi.

28 Reliqua autem sermonum Iosiae et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda?

29 In diebus eius ascendit [f]Pharao Nechao rex Aegypti contra regem Assyriorum ad flumen Euphraten, et abiit Iosias rex in occursum eius et occisus est in [g]Mageddo, cum vidisset eum. 30 Et [h]portaverunt eum servi sui mortuum de Mageddo, et pertulerunt in Ierusalem et sepelierunt eum in sepulcro suo. Tulitque populus terrae Ioachaz filium Iosiae, et unxerunt eum et constituerunt eum regem pro patre suo.

31 Viginti trium annorum erat [i]Ioachaz, cum regnare coepisset, et tribus mensibus regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius [j]Amital filia Ieremiae de Lobna. 32 Et fecit malum coram Domino [k]iuxta omnia quae fecerant patres eius.

33 Vinxitque eum Pharao Nechao in [l]Rebla, quae est in terra [m]Emath, ne regnaret in Ierusalem; et imposuit multam terrae centum talentis argenti et talento auri. 34 Regemque constituit Pharao Nechao Eliacim filium Iosiae pro Iosia patre eius vertitque nomen eius [n]Ioakim. Porro Ioachaz tulit et [o]duxit in Aegyptum, et mortuus est ibi. 35 [p]Argentum autem et aurum dedit Ioakim Pharaoni, cum indixisset terrae per singulos ut conferretur iuxta praeceptum Pharaonis; et unumquemque iuxta vires suas exegit tam argentum quam aurum de populo terrae, ut daret Pharaoni Nechao.

36 Viginti quinque annorum erat [q]Ioakim cum regnare coepisset; et undecim annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius Zebida filia Phadaia de [r]Ruma. 27 Et fecit malum coram Domino, iuxta omnia quae fecerant patres eius.

24 [a]In diebus eius ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, et factus est ei Ioakim servus tribus annis et rursum [b]rebellavit contra eum. 2 [c]Immisitque ei Dominus latrunculos [d]Chaldaeorum et [e]latrunculos Syriae et latrunculos Moab et latrunculos filiorum Ammon, et immisit eos in Iudam ut disperderent eum, [f]iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat per servos suos prophetas.

3 Factum est autem hoc per verbum Domini contra Iudam, ut [g]auferret eum coram se [h]propter peccata Manasse universa quae fecit 4 et propter sanguinem innoxium quem effudit et implevit Ierusalem cruore innocentium, et ob hanc rem noluit Dominus propitiari.

5 [i]Reliqua autem sermonum Ioakim et universa quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda? Et [j]dormivit Ioakim cum patribus suis.

6 Et regnavit Ioachin filius eius pro eo. 7 [k]Et ultra non addidit rex Aegypti ut egrederetur de terra sua; tulerat enim [l]rex Babylonis a [m]rivo Aegypti usque ad fluvium Euphraten omnia quae fuerant regis Aegypti.

8 [n]Decem et octo annorum erat [o]Ioachin cum regnare coepisset, et tribus mensibus regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius Nohesta filia Elnathan de Ierusalem. 9 Et fecit malum coram Domino, [p]iuxta omnia quae fecerat pater eius.

10 In tempore illo ascenderunt servi [q]Nabuchodonosor regis Ba-

24-;4] LL. in fr. 4 p. D. 11 p. Pnt.
s cp. 21, 6. — v. Lv 19, 31.
t cf. Gn 31, 19.
u cp. 21, 11, 21.
v Lv 19, 31; 20, 27; Dt 18, 11.
x cp. 22, 8.
*25, 26] * cf. Catech. R. III 2,*
y cf. cp. 18, 5. [31.
z cf. Dt 13, 17; Jr 4, 8.
a cp. 21, 11-16; 24, 3, 4; Jr 15,
b cp. 24, 2, 3. [4.
c cp. 17, 18, 20; 18, 11; 21,
d v. cp. 21, 4. [13.
e Dt 12, 5, 11, 21; 3 Rg 8, 16, 29.
29, 30] 2 Par 35, 20-24.
f Jr 46, 2.
g cp. 9, 27. — cf. Jd 7, 19; Zc 12, 11.
30-34] 2 Par 36, 1-4.
h cf. cp. 9, 28.
i cf. 1 Par 3, 15; Jr 22, 11.
j cp. 24, 18.
k cf. cp. 24, 9, 19.
l cp. 25, 6, 20, 21; Jr 39, 5, 6; 52, 9, 10, 26, 27.
m v. 3 Rg 8, 65.
n cf. cp. 24, 17; Dn 1, 7.
o Jr 22, 11, 12. — cf. Ez 19, 3, 4.
p vr. 33. — cf. cp. 15, 20.
36-24, 7] LL. in fr. 5 p. D. 11 p. Pnt.
q 2 Par 36, 5.
r Js 15, 52.
a 2 Par 36, 6; Jr 25, 1, 9; Dn 1, 1.
b cf. cp. 18, 7.
c cf. Bar 2, 4.
d cp. 25, 4; Jr 32, 28, 29; 35, 11. — cf. Ez 19, 8.
e Jr 35, 11.
f cp. 20, 17; 21, 12-14.
g cp. 23, 27.
h cp. 21, 11-16; 27, 26.
i 2 Par 36, 8.
j cf. 2 Par 29, 6; Jr 22, 18, 19; 36, 30
k Jr 37, 5-7.
l cf. Jr 46, 2, 20, 24, 26.
m v. Nm 34, 5.
8-16] LL. in fr. 4 p. D. 11 p.
n cf. 2 Par 36, 9. [*Pnt.*
o cf. 1 Par 3, 16; Jr 22, 24, 28; 24, 1; 37, 1; Est 2, 6.
p cp. 23, 37.
q Dn 1, 1.

tem (28-30), et post infaustum Ioachaz (31-37) et Ioackim seu Eliacim regnum (24, 1-7) postque abductionem Ioachim (8-16). Enimvero, regnante Sedecia (17-20), urbs capitur et cum templo diripitur ac devastatur

bylonis in Ierusalem, et circumdata est urbs munitionibus; 11 venitque Nabuchodonosor rex Babylonis ad civitatem cum servis suis ut oppugnarent eam. 12 Egressusque est [r]Ioachin rex Iuda ad regem Babylonis, ipse et mater eius et servi eius et principes eius et eunuchi eius, et [s]suscepit eum rex Babylonis [t]anno octavo regni sui. 13 Et [u]protulit inde omnes thesauros domus Domini et [v]thesauros domus regiae et [x]concidit universa vasa aurea, [y]quae fecerat Salomon rex Israël in templo Domini iuxta verbum Domini, 14 et [z]transtulit omnem Ierusalem et universos principes et omnes fortes exercitus [a]decem milia in captivitatem: [b]et omnem artificem et clusorem, nihilque relictum est, [c]exceptis pauperibus populi terrae. 15[d]Transtulit quoque Ioachin in Babylonem et matrem regis et uxores regis et eunuchos eius, et [e]iudices terrae duxit in captivitatem de Ierusalem in Babylonem 16 et omnes viros robustos [f]septem milia et artifices et clusores mille omnes viros fortes et bellatores, duxitque eos rex Babylonis captivos in Babylonem, 17 et [g]constituit Matthaniam [h]patruum eius pro eo [i]imposuitque nomen ei Sedeciam.

18 Vicesimum et primum annum aetatis habebat Sedecias cum regnare coepisset, et undecim annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius erat [j]Amital filia Ieremiae de Lobna. 19 Et fecit malum coram Domino, [k]iuxta omnia quae fecerat Ioakim; 20 irascebatur enim Dominus contra Ierusalem et contra Iudam, donec proiceret eos a facie sua; [l]recessitque Sedecias a rege Babylonis.

25 Factum est autem anno nono regni eius mense decimo decima die mensis, [a]venit Nabuchodonosor rex Babylonis ipse et omnis exercitus eius in Ierusalem, et circumdederunt eam et [b]exstruxerunt in circuitu eius munitiones, 2 et clausa est civitas atque vallata usque ad undecimum annum regis Sedeciae 3 nona die mensis; [c]praevaluitque fames in civitate, nec erat panis populo terrae. 4 Et interrupta est civitas, et omnes viri bellatores nocte fugerunt per viam portae, quae est inter duplicem murum [d]ad hortum regis. Porro [e]Chaldaei obsidebant in circuitu civitatem. Fugit itaque Sedecias per viam, quae ducit ad campestria solitudinis. 5 Et persecutus est exercitus Chaldaeorum regem comprehenditque eum in [f]planitie Iericho; et omnes bellatores, qui erant cum eo, dispersi sunt et reliquerunt eum. 6 Apprehensum ergo regem [g]duxerunt ad regem Babylonis in [h]Reblatha, qui locutus est cum eo iudicium. 7 Filios autem Sedeciae occidit coram eo et [i]oculos eius effodit vinxitque eum catenis et adduxit in Babylonem.

8 Mense quinto [j]septima die mensis, ipse est annus nonus decimus regis Babylonis, venit Nabuzardan [k]princeps exercitus servus regis Babylonis in Ierusalem 9 et [l]succendit domum Domini et [m]domum regis et domos Ierusalem, omnemque domum combussit igni. 10 Et [n]muros Ierusalem in circuitu destruit omnis exercitus Chaldaeorum, qui erat cum principe militum. 11 [o]Reliquam autem populi partem, quae remanserat in civitate, et perfugas, qui transfugerant ad regem Babylonis, et reliquum vulgus transtulit Nabuzardan princeps militiae 12 et [p]de pauperibus terrae reliquit vinitores et agricolas. 13 [q]Columnas autem [r]aereas, quae erant in templo Domini, et [s]bases et [t]mare aereum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldaei et transtulerunt aes omne in Babylonem. 14 [u]Ollas quoque aereas et trullas et tridentes et scyphos et mortariola et omnia vasa aurea, in quibus ministrabant, tulerunt, 15 necnon et turibula et phialas, quae aurea aurea et quae argentea argentea, tulit princeps militiae; 16 id est columnas duas, mare unum et bases quas fecerat Salomon in templo Domini: [v]non erat pondus aeris omnium vasorum. 17 [x]Decem et octo cubitos altitudinis habebat columna una et capitellum aereum super se altitudinis trium cubitorum: et retiaculum et malogranata super capitellum columnae omnia aerea; similem et columna secunda habebat ornatum.

18 Tulit quoque princeps militiae [y]Saraiam sacerdotem primum et [z]Sophoniam sacerdotem secundum et tres ianitores 19 et de civitate eunuchum unum, qui erat praefectus super bellatores viros, et [a]quinque viros de his, qui steterant coram rege, quos repperit

r cf. Jr 24, 1; 29, 1, 2; Ez 17, 12.
s cf. 2 Par 36, 10.
t cf. cp. 25, 27.
u cf. Jr 20, 5; 28, 3.
v cp. 20, 17; Is 39, 6.
x 2 Par 36, 7; 1 Es 1, 7; Dn 1, 2; 5, 2, 3.
y v. 3 Rg 7, 48-50.
z Jr 24, 1.
a cf. vr. 16; Jr 52, 28.
b Jr 24, 1; 29, 2. — cf. 1 Rg 13, 19, 22.
c cp. 25, 12.
d 2 Par 36, 10; Est 2, 6; 11, 4. — v. Jr 22, 24-26.
e (Ez 17, 13.)
f cf. vr. 14.
17-20] 2 Par 36, 10-13.
g cf. Jr 37, 1; 52, 1.
h cf. 1 Par 3, 15.
i cf. cp. 23, 34; 2 Par 36, 4.
18-25, 13] LL. in sb. p. D. 11 p. Pnt.
18-25, 21] Jr 52, 1-27.
j cp. 23, 31.
k cp. 23, 37.
l Ez 17, 18.
1-7] 2 Par 36, 17-20; Jr 39, 1-7; 52, 4-11.
a Jr 34, 1, 2; Ez 24, 2.
b cf. Ez 21, 22; 26, 8.
c cf. Lm 4, 9, 10.

d 2 Es 3, 15.
e v. cp. 24, 2.

f 1 Mc 16, 11.

g Jr 32, 4.
h cf. cp. 23, 33.
i cf. Ez 12, 13.

8-12] Jr 39, 8-12; 52, 12-16.
j cf. Jr 52, 12.
k Gn 21, 22; 39, 1; Jd 4, 7; 2 Rg 2, 8; 24, 2; 1 Par 27, 34 etc.
l 2 Par 36, 19; Ps 73, 7.
m cf. Os 8, 14; Am 2, 5.
n 2 Es 1, 3.
o 2 Par 36, 20.

p cp. 24, 14; Jr 40, 7.
13-17] 2 Par 36, 18-20; Jr 52, 17-23.
q cf. Jr 27, 19-22.
r 3 Rg 7, 15.
s 3 Rg 7, 27.
t 3 Rg 7, 23.
u Ex 27, 3; 3 Rg 7, 45, 50.

v 3 Rg 7, 47.
x cf. 3 Rg 7, 15-18; 2 Par 3, 15.

18-21] Jr 52, 24-27.
y 1 Par 5, 14; 1 Es 7, 1.
z Jr 21, 1; 29, 25; 37, 3.

a Est 1, 14. — cf. Jr 52, 25.

(25, 1-3), rex vero et optimates in captivitatem transferuntur (8-21), relicto tantum vulgo (22-26), concessa tamen spe futurae instaurationis (27-30).

1. Brevis ab Adam ad David regem historia (1 Par 1, 1-9, 34). *Descriptis Patriarcha-*

in civitate, et Sopher principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terrae, et sexaginta viros e vulgo, qui inventi fuerant in civitate: 20 quos tollens Nabuzardan princeps militum duxit ad regem Babylonis in [b]Reblatha, 21 percussitque eos rex Babylonis et interfecit eos in Reblatha in terra Emath.

Et [c]translatus est Iuda de terra sua.

22 Populo autem, qui relictus erat in terra Iuda, quem dimiserat Nabuchodonosor rex Babylonis, praefecit [d]Godoliam filium [e]Ahicam filii Saphan. 23 Quod cum audissent omnes duces militum ipsi et viri, qui erant cum eis, videlicet quod constituisset rex Babylonis Godoliam, venerunt ad Godoliam in [f]Maspha Ismahel filius Nathaniae et Iohanan filius Caree et Saraia filius Thanehumeth netophathites et Iezonias filius Maachathi ipsi et socii eorum. 24 Iuravitque Godolias ipsis et sociis eorum dicens: Nolite timere servire Chaldaeis, manete in terra et servite regi Babylonis, et bene erit vobis.

25 [g]Factum est autem in mense septimo venit [h]Ismahel filius Nathaniae filii Elisama de semine regio et decem viri cum eo; percusseruntque Godoliam, qui et mortuus est, sed et Iudaeos et Chaldaeos qui erant cum eo in Maspha. 26 [i]Consurgensque omnis populus a parvo usque ad magnum et principes militum venerunt in Aegyptum timentes Chaldaeos.

27 Factum est vero in anno tricesimo [j]transmigrationis Ioachin regis Iuda mense duodecimo vicesimaseptima die mensis, [k]sublevavit Evilmerodach rex Babylonis anno, quo regnare coeperat, caput Ioachin regis Iuda de carcere. 28 Et locutus est ei benigne et posuit thronum eius super thronum regum, qui erant cum eo in Babylone, 29 et mutavit vestes eius, quas habuerat in carcere, et [l]comedebat panem semper in conspectu eius cunctis diebus vitae suae. 30 [m]Annonam quoque constituit ei sine intermissione, quae et dabatur ei a rege per singulos dies omnibus diebus vitae suae.

b cp. 23, 33.

c cf. cp. 23, 27; Lv 26, 33; Dt 28, 64.
22-24] Jr 40, 7-9.
d Jr 39, 14; 40, 5.
e cp. 22, 12.

f Js 18, 25.

g Jr 41, 1, 2.
h Jr 40, 14, 15.

i v. Jr 43, 4-7.

27-30] Jr 52, 31-34.
j cp. 24, 12, 15.
k Gn 40, 13, 20.

l cf. 2 Rg 9, 7, 13.
m cf. Jr 40, 5.

LIBER
I PARALIPOMENON

HEBRAICE " DIBRE HAIAMIM „

ADAM, Seth, Enos, 2 Cainan, Malaleel, Iared, 3 Henoch,, Mathusale, Lamech, 4 Noë, [b]Sem, Cham et Iapheth.

5 Filii Iapheth Gomer et Magog et Madai et Iavan, Thubal, Mosoch, Thiras; 6 porro filii Gomer Ascenez et Riphath et Thogorma; 7 filii autem Iavan Elisa et Tharsis, Cethim et Dodanim.

8 Filii Cham Chus et Mesraim et Phut et Chanaan; 9 filii autem Chus Saba et Hevila, Sabatha et Regma et Sabathacha; porro filii Regma Saba et Dadan. 10 Chus autem genuit Nemrod; iste coepit esse potens in terra; 11 Mesraim vero genuit Ludim et Anamim et Laabim et Nephthuim, 12 Phetrusim quoque et Casluim, de quibus egressi sunt Philisthiim et [c]Caphtorim; 13 Chanaan vero genuit Sidonem primogenitum suum Hethaeum quoque 14 et Iebusaeum et Amorrhaeum et Gergesaeum 15 Hevaeumque et Aracaeum et Sinaeum, 16 Aradium quoque et Samareum et Hamathaeum.

a Gn 2, 7; 4, 25, 26; 5, 3, 6, 9.
2-4] Gn 5, 9-32.
b Gn 6, 10; 9, 18.
5-10] Gn 10, 2-8.

11-16] Gn 10, 13-18.

c (Dt 2, 23).

rum nominibus, qui vel ante (1-4) vel post diluvium (5-27) fuere, praesertim eorum qui sunt ex genere Abraham(28-33), Esau (34-54) et Iacob (2, 1, 2) texitur genealogia Iudae (3-5) filiorumque eius Zarae (6-8)

17-23] Gn 10, 22-29.
d Gn 11, 10.

24-27] Gn 11, 10-26; Lc 3, 34-36.
c v. vr. 17-19.
f Gn 17, 5.
g Gn 21, 2, 3.
h Gn 16, 11, 15.
29-31] Gn 25, 13-16.

32, 33] Gn 25, 1-4.

i Gn 25, 4.
j v. vr. 28; Gn 25, 19.
k Gn 27, 5, 26.
l Gn 32, 28.

35-37] Gn 36, 4, 5, 9-13.

38-42] Gn 36, 20-28.

43-54] Gn 36, 31-43.

m Is 34, 6; 63, 1; Jr 49, 13, 22 etc.
n Gn 36, 11; Jb 2, 11; Jr 49, 7, 20; Ez 25, 13; Ab 9 etc.

o cf. 36, 37.

a cp. 1, 34. — v. Gn 29, 32; 30, 5; 35, 23.
b Gn 29, 32-35.
c Gn 20, 18-20.
d Gn 30, 6.
e Gn 30, 22-24.
f Gn 35, 18.
g Gn 30, 8.
h Gn 30, 10-13.
i cp. 4, 1; Gn 38, 2-5; 46, 12; Mt 1, 3.
j Gn 38, 7.
k Gn 38, 11, 14, 29, 30; Rt 4, [12.
l Gn 46, 12; Rt 4, 18.
m cf. Js 7, 1.
n Js 6, 18; 7, 1.
o Rt 4, 19; Mt 1, 3, 4.
p cf. vr. 18, 12.
q Rt 4, 19; Mt 1, 4.
r Nm 1, 7; 2, 3. — cf. Ex 6, 23.
s cf. Rt 4, 20, 21; Mt 1, 4.
t Rt 4, 21, 22; Mt 1, 5, 6.
u 1 Rg 16, 6, 8; 17, 13. — cf. 2 Par 11, 18.
v cf. 1 Rg 16, 9; 17, 13. — cf. 1 Rg 21, 21.
x cf. 1 Rg 16, 10; 17, 12, 14.

17 [d]Filii Sem Aelam et Assur et Arphaxad et Lud et Aram et Hus et Hul et Gether et Mosoch. 18 Arphaxad autem genuit Sale, qui et ipse genuit Heber; 19 porro Heber nati sunt duo filii: nomen uni Phaleg, quia in diebus eius divisa est terra, et nomen fratris eius Iectan. 20 Iectan autem genuit Elmodad et Saleph et Asarmoth et Iare 21 Adoram quoque et Huzal et Decla, 22 Hebal etiam et Abimaël et Saba, necnon 23 et Ophir et Hevila et Iobab: omnes isti filii Iectan.

24 [e]Sem, Arphaxad, Sale, 25 Heber, Phaleg, Ragau, 26 Serug, Nachor, Thare, 27 Abram: [f]iste est Abraham.

28 Filii autem Abraham [g]Isaac et [h]Ismahel, 29 et hae generationes eorum: primogenitus Ismahelis Nabaioth et Cedar et Adbeel et Mabsam 30 et Masma et Duma, Massa, Hadad et Thema, 31 Ietur, Naphis, Cedma: hi sunt filii Ismahelis.

32 Filii autem Ceturae concubinae Abraham, quos genuit, Zamran, Iecsan, Madan, Madian, Iesboc et Sue; porro filii Iecsan Saba et Dadan; 33 filii autem Dadan Assurim et Latussim et Laomim; filii autem [t]Madian Epher et Henoch et Abida et Eldaa: omnes hi filii Ceturae.

34 [j]Genuit autem Abraham Isaac, cuius fuerunt filii [k]Esau et [l]Israël.

35 Filii Esau Eliphaz, Rahuel, Iehus, Ihelom et Core; 36 filii Eliphaz Theman, Omar, Sephi, Gathan, Cenez, Thamna, Amalec; 37 filii Rahuel Nahath, Zara, Samma, Mera; 38 filii Seir Lotan, Sobal, Sebeon, Ana, Dison, Eser, Disan; 39 filii Lotan Hori, Homam. Soror autem Lotan fuit Thamna; 40 filii Sobal Alian et Manahath et Ebal, Sephi et Onam; filii Sebeon Aia et Ana; filii Ana Dison; 41 filii Dison Hamram et Eseban et Iethran et Charan; 42 filii Eser Balaan et Zavan et Iacan; filii Disan Hus et Aran.

43 Isti sunt reges, qui imperaverunt in terra Edom antequam esset rex super filios Israël: Bale filius Beor, et nomen civitatis eius Denaba. 44 Mortuus est autem Bale, et regnavit pro eo Iobab filius Zare de [m]Bosra. 45 Cumque et Iobab fuisset mortuus, regnavit pro eo Husam de terra [n]Themanorum. 46 Obiit quoque et Husam, et regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in terra Moab, et nomen civitatis eius Avith. 47 Cumque et Adad fuisset mortuus, regnavit pro eo Semla de Masreca. 48 Sed et Semla mortuus est, et regnavit pro eo Saul de [o]Rohoboth, quae iuxta amnem sita est. 49 Mortuo quoque Saul, regnavit pro eo Balanan filius Achobor. 50 Sed et hic mortuus est, et regnavit pro eo Adad, cuius urbis nomen fuit Phau, et appellata est uxor eius Meetabel filia Matred filiae Mezaab.

51 Adad autem mortuo, duces pro regibus in Edom esse coeperunt: dux Thamna, dux Alva, dux Ietheth, 52 dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon, 53 dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar, 54 dux Magdiel, dux Hiram: hi duces Edom.

2 Filii autem [a]Israël [b]Ruben, Simeon, Levi, Iuda, [c]Issachar et Zabulon, 2 [d]Dan, [e]Ioseph, [f]Beniamin, [g]Nephthali, [h]Gad et Aser.

3 [i]Filii Iuda Her, Onan et Sela. Hi tres nati sunt ei de filia Sue chananitide. Fuit autem [j]Her primogenitus Iuda malus coram Domino, et occidit eum.

4 [k]Thamar autem nurus eius peperit ei Phares et Zara; [l]omnes ergo filii Iuda quinque. 5 [m]Filii autem Phares Hesron et Hamul. 6 Filii quoque Zarae Zamri et Ethan et Eman, Chalchal quoque et Dara: simul quinque.

7 Filii Charmi [n]Achar, qui turbavit Israël et peccavit in furto anathematis. 8 Filii Ethan Azarias. 9 [o]Filii autem Hesron, qui nati sunt ei, Ierameel et Ram et [p]Calubi.

10 Porro Ram genuit Aminadab. [q]Aminadab autem genuit Nahasson principem filiorum Iuda. 11 [r]Nahasson quoque genuit [s]Salma, de quo ortus est [t]Booz, 12 Booz vero genuit Obed, qui et ipse genuit Isai. 13 [u]Isai autem genuit primogenitum Eliab, secundum Abinadab, tertium [v]Simmaa, 14 quartum Nathanaël, quintum Raddai, 15 sextum Asom, septimum [x]David; 16 quorum sorores fuerunt Sar-

et Phares vel potius Hesron primogeniti istius (9-17), cuius generis recensentur nobilissimae familiae (18-55), inter quas facile excellit familia David. Huius praeter filios (3, 1-9) describuntur reges (10-16) et ceteri qui

via et Abigail. [y]Filii Sarviae Abisai, Ioab et Asaël, tres; 17 Abigail autem genuit [z]Amasa, cuius pater fuit Iethel [a]ismahelites.

18 [b]Caleb vero filius Hesron accepit uxorem nomine Azuba, de qua genuit Ierioth; fueruntque filii eius Iaser et Sobab et Ardon. 19 Cumque mortua fuisset Azuba, accepit uxorem Caleb [c]Ephratha, quae peperit ei [d]Hur; 20 porro Hur genuit Uri, et Uri genuit [e]Bezeleel.

21 Post haec ingressus est Hesron ad filiam [f]Machir patris Galaad et accepit eam, cum esset annorum sexaginta; quae peperit ei Segub. 22 Sed et Segub genuit Iair et possedit [g]viginti tres civitates [h]in terra Galaad 23 [i]cepitque Gessur et Aram, oppida Iair, et Canath et viculos eius sexaginta civitatum. Omnes isti filii Machir patris Galaad.

24 Cum autem mortuus esset Hesron, ingressus est [j]Caleb ad Ephratha. Habuit quoque Hesron uxorem Abia, quae peperit ei [k]Ashur patrem Thecuae.

25 Nati sunt autem filii [l]Ierameel primogeniti Hesron Ram primogenitus eius et Buna et Aram et Asom et Achia. 26 Duxit quoque uxorem alteram Ierameel nomine Atara, quae fuit mater Onam. 27 Sed et filii Ram primogeniti Ierameel fuerunt Moos, Iamin et Achar. 28 Onam autem habuit filios Semei et Iada; filii autem Semei Nadab et Abisur; 29 nomen vero uxoris Abisur Abihail, quae peperit ei Ahobban et Molid; 30 filii autem Nadab fuerunt Saled et Apphaim. Mortuus est autem Saled absque liberis. 31 Filius vero Apphaim Iesi, qui Iesi genuit Sesan; porro [m]Sesan genuit Oholai. 32 Filii autem Iada fratris Semei Iether et Ionathan. Sed et Iether mortuus est absque liberis; 33 porro Ionathan genuit Phaleth et Ziza: isti fuerunt filii Ierameel. 34 Sesan autem [n]non habuit filios sed filias et [o]servum aegyptium nomine Ieraa; 35 deditque ei filiam suam uxorem, quae peperit ei Ethei. 36 Ethei autem genuit Nathan, et Nathan genuit [p]Zabad, 37 Zabad quoque genuit Ophlal et Ophlal genuit [q]Obed, 38 Obed genuit Iehu, Iehu genuit Azariam, 39 Azarias genuit Helles, et Helles genuit Elasa, 40 Elasa genuit Sisamoi, Sisamoi genuit Sellum, 41 Sellum genuit Icamiam, Icamia autem genuit [r]Elisama.

42 Filii autem [s]Caleb fratris Ierameel Mesa primogenitus eius, ipse est pater [t]Ziph et filii Maresa patris [u]Hebron; 43 porro filii Hebron Core et Thaphua et Recem et Samma; 44 Samma autem genuit Raham patrem Iercaam, et Recem genuit Sammai. 45 Filius Sammai Maon et Maon pater Bethsur.

46 Epha autem concubina Caleb peperit Haran et Mosa et Gezez; porro Haran genuit Gezez. 47 Filii autem Iahaddai Regom et Ioathan et Gesan et Phalet et Epha et Saaph.

48 Concubina Caleb Maacha peperit Saber et Tharana. 49 Genuit autem Saaph pater Madmena, Sue patrem Machbena et patrem Gabaa. [v]Filia vero Caleb fuit Achsa: 50 hi erant filii Caleb.

Filii Hur [x]primogeniti Ephratha Sobal pater Cariathiarim, 51 [y]Salma pater Bethlehem, [z]Hariph pater Bethgader. 52 Fuerunt autem filii Sobal patris Cariathiarim, qui videbat dimidium requietionum. 53 Et de cognatione Cariathiarim Iethrei et Aphuthei et Semathei et Maserei. Ex his egressi sunt [a]Saraitae et Esthaolitae. 54 Filii Salma Bethlehem et [b]Netophathi, coronae domus Ioab et dimidium requietionis Sarai. 55 Cognationes quoque scribarum habitantium in Iabes canentes atque resonantes et in tabernaculis commorantes. Hi sunt [c]Cinaei, qui venerunt de calore patris [d]domus Rechab.

3 David vero hos habuit filios, qui ei nati sunt in Hebron: primogenitum Amnon ex Achinoam iezrahelitide, secundum [a]Daniel de Abigail carmelitide, 2 tertium Absalom filium Maacha filiae Tholmai regis Gessur, quartum Adoniam filium Aggith, 3 quintum Saphatiam ex Abital, sextum Iethraham de Egla uxore sua. 4 Sex ergo nati sunt ei in Hebron, [b]ubi regnavit septem annis et sex mensibus. [c]Triginta autem et tribus annis regnavit in Ierusalem.

5 Porro in Ierusalem nati sunt ei filii [d]Simmaa et Sobab et Nathan

y 2 Rg 2, 18.
z v. 2 Rg 17, 25.
a cf. 2 Rg 17, 25.
b cf. vr. 9.
c cf. vr. 50.
d Ex 17, 10, 12; 24, 14; 31, 2. — cf. vr. 50 ss.
e cf. Ex 31, 2; 35, 30.
f Nm 27, 1.
g cf. Jd 10, 4.
h Nm 32, 41; 3 Rg 4, 13.
i cf. Nm 32, 41, 42; Dt 3, 14, Js 13, 30.
j cf. vr. 19, 50.
k (c. 4, 5-13).
l vr. 9. — v. 1 Rg 27, 10; 30, 29.
m cf. vr. 34, 35.
n cf. vr. 31.
o cf. 1 Rg 30, 13 ss.
p cp. 11, 41.
q cf. 2 Par 23, 1.
r 4 Rg 25, 25 (?)
s cf. vr. 9.
t v. Js 15, 55.
u v. Js 14, 13.
v cf. Js 15, 16, 17; Jd 1, 12, [13.
x vr. 19; cp. 4, 4.
y cf. cp. 4, 4.
z v. 1 Es 2, 18.
a (cp. 4, 2).
b cp. 9, 16; 1 Es 2, 22; 2 Es 7, 26.
c Jd 1, 19; 4, 11.
d 4 Rg 10, 15; Jr 35, 2, 6.
1-4] 2 Rg 3, 2-5.
a cf. 2 Rg 3, 3.
b 2 Rg 2, 11.
c 2 Rg 5, 5.
5-8 cp. 14, 4-7; 2 Rg 14-16.
d cf. cp. 14, 4; 2 Rg 5, 14.

etiam post exsilium aavidica progenie gloriabantur (17 - 24). Dein, additis quibusdam supplementis de familiis ab eodem Hesron ortis (4, 1 - 21) et de filiis Sela filii pariter Iuda (21 - 23), sequuntur

e 2 Rg 12, 24.
f cf. 2 Rg 11, 3.
g cf. cp. 14, 5; 2 Rg 5, 15.
h cf. cp. 14, 7.
i 2 Rg 5, 13.
j 2 Rg 13, 1.
10-17] Mt 1, 7-12.
l 3 Rg 11, 43.
m cf. 3 Rg 14, 31; 15, 1.
n 3 Rg 15, 8.
o 3 Rg 15, 24.
p 4 Rg 8, 16.
q 4 Rg 8, 24. — cf. 2 Par 11, 17; 22, 9.
r 4 Rg 11, 2.
s 4 Rg 12, 21.
t cf. 2 Rg 15, 30.
u 4 Rg 15, 7.
v 4 Rg 15, 38.
x 4 Rg 16, 20.
y 4 Rg 20, 21.
z 4 Rg 21, 18.
a 4 Rg 21, 26.
b cf. 4 Rg 23, 30.
c cf. 4 Rg 23, 34.
d cf. 4 Rg 24, 17.
e cf. Jr 22, 11.
f cf. Mt 1, 11.
g cf. 4 Rg 24, 6; Jr 22, 24.
h cf. 4 Rg 24, 17.
i (4 Rg 24, 15; 2 Par 36, 10).
j 1 Es 3, 2; 5, 2; Ag 1, 1, 12, 14; 2, 2, 23; Mt 1, 12; Lc 3, 27.
l 1 Es 2, 2; 3, 2, 8; Ecli 49, 13; Ag 1, 1, 12, 14; Zc 4, 6.
m 2 Es 3, 29.
n 1 Es 8, 2.

a cp. 2, 4. — cf. Gn 38, 3; 46, 12.
b Gn 38, 29.
c cp. 2, 7.
d cf. cp. 2, 52.
e (cp. 2, 53).
f cf. vr. 18.
g vr. 18, 39. — Js 15, 58.
h cf. cp. 2, 50, 51; Gn 35, 19.
i cp. 2, 24.
j cf. Gn 34, 19.
k cf. Gn 28, 20.

l Js 15, 17.
m Jd 1, 13; 3, 9, 11.
n v. 2 Es 11, 33.
o Nm 13, 6; 14, 6.
p v. Js 15, 24.

q v. Js 15, 50; 21, 14.
r cf. v. 4.

s cp. 2, 3; Gn 38, 1, 5; 46, 12; Nm 26, 20.
t (cf. Gn 38, 5).

et [e]Salomon, quattuor de [f]Bethsabee filia Ammiel; 6 Iebaar quoque et [g]Elisama 7 et Eliphaleth et Noge et Nepheg et Iaphia 8 necnon Elisama et [h]Eliada et Elipheleth, novem. 9 Omnes hi filii David absque filiis [i]concubinarum; habueruntque sororem [j]Thamar.

10 [k]Filius autem Salomonis [l]Roboam, cuius [m]Abia filius genuit [n]Asa; de hoc quoque natus est [o]Iosaphat 11 pater [p]Ioram; qui Ioram genuit [q]Ochoziam, ex quo ortus est [r]Ioas, 12 et huius [s]Amasias filius genuit [t]Azariam; porro Azariae filius [u]Ioathan 13 procreavit [v]Achaz patrem [x]Ezechiae, de quo natus est [y]Manasses. 14 Sed et Manasses genuit [z]Amon patrem [a]Iosiae; 15 filii autem Iosiae fuerunt primogenitus [b]Iohanan, secundus [c]Ioakim, tertius [d]Sedecias, quartus [e]Sellum. 16 [f]De Ioakim natus est [g]Iechonias et [h]Sedecias.

17 Filii Iechoniae fuerunt [i]Asir, [j]Salathiel, 18 Melchiram, Phadaia, Senneser et Iecemia, Sama et Nadabia. 19 De Phadaia orti sunt [k]Zorobabel et Semei. [l]Zorobabel genuit Mosollam, Hananiam et Salomith sororem eorum, 20 Hasaban quoque et Ohol et Barachian et Hasadian, Iosabhesed, quinque. 21 Filius autem Hananiae Phaltias pater Ieseiae, cuius filius Raphaia; huius quoque filius Arnan, de quo natus est Obdia, cuius filius fuit Sechenias. 22 Filius Secheniae [m]Semeia, cuius filii [n]Hattus et Iegaal et Baria et Naaria et Saphat, sex numero. 23 Filius Naariae Elioënai et Ezechias et Ezricam, tres. 24 Filii Elioënai Oduia et Eliasub et Pheleia et Accub et Iohanan et Dalaia et Anani, septem.

4 [a]Filii Iuda [b]Phares, Hesron et [c]Charmi et Hur et Sobal. 2 [d]Raia vero filius Sobal genuit Iahath, de quo nati sunt Ahumai et Laad: hae cognationes [e]Sarathi. 3 Ista quoque stirps Etam: Iezrahel et Iesema et Iedebos; nomen quoque sororis eorum Asalelphuni. 4 [f]Phanuel autem pater [g]Gedor et Ezer pater Hosa: isti sunt filii Hur [h]primogeniti Ephratha patris Bethlehem.

5 [i]Assur vero patri Thecuae erant duae uxores Halaa et Naara. 6 Peperit autem ei Naara Oozam et Hepher et Themani et Ahastari: isti sunt filii Naara; 7 porro filii Halaa Sereth, Isaar et Ethnan.

8 Cos autem genuit Anob et Soboba et congnationem Aharehel filii Arum.

9 Fuit autem Iabes [j]inclitus prae fratribus suis, et mater eius vocavit nomen illius Iabes dicens: Quia peperi eum in dolore. 10 Invocavit vero Iabes Deum Israël dicens: [k]Si benedicens benedixeris mihi et dilataveris terminos meos, et fuerit manus tua mecum, et feceris me a malitia non opprimi. Et praestitit Deus quae precatus est.

11 Caleb autem frater Sua genuit Mahir, qui fuit pater Esthon. 12 Porro Esthon genuit Bethrapha et Phesse et Tehinna patrem urbis Naas: hi sunt viri Recha.

13 Filii autem [e]Cenez [m]Othoniel et Saraia; porro filii Othoniel Hathath et Maonathi, 14 Maonathi genuit Ophra; Saraia autem genuit Ioab patrem [n]vallis artificum: ibi quippe artifices erant.

15 Filii vero [o]Caleb filii Iephone Hir et Ela et Naham; filii quoque Ela Cenez. 16 Filii quoque Ialeleel [p]Ziph et Zipha, Thiria et Asraël. 17 Et filii Ezra Iether et Mered et Epher et Ialon; genuitque Mariam et Sammai et Iesba patrem [q]Ethamo. 18 Uxor quoque eius [r]Iudaia peperit Iared patrem Gedor et Heber patrem Socho et Icuthiel patrem Zanoë. Hi autem filii Bethiae filiae Pharaonis, quam accepit Mered. 19 Et filii uxoris Odaiae sororis Naham patris Ceila, Garmi et Esthamo, qui fuit de Machathi. 20 Filii quoque Simon Amnon et Rinna filius Hanan et Thilon. Et filii Iesi Zoheth et Benzoheth.

21 [s]Filii Sela filii Iuda Her pater Lecha et Laada pater Maresa et cognationes domus operantium byssum in domo iuramenti. 22 Et qui stare fecit solem virique [t]mendacii et securus et incendens, qui principes fuerunt in Moab, et qui reversi sunt in Lahem: haec autem verba vetera. 23 Hi sunt figuli habitantes in plantationibus et in saepibus, apud regem in operibus eius, commoratique sunt ibi.

genealogiae Simeonis, qui in media tribu Iuda sedes obtinuit (25-43); Ruben, cuius primogenita in Ioseph et Iuda transierant (5, 1-10), necnon Gad et illius dimidiae Manasse partis, quae trans Iordanem

24 [u]Filii Simeon Namuel et Iamin, Iarib, Zara, Saul; 25 Sellum filius eius, Mapsam filius eius, Masma filius eius. 26 Filii Masma Hamuel filius eius, Zachur filius eius, Semei filius eius. 27 Filii Semei sedecim et filiae sex; [v]fratres autem eius non habuerunt filios multos, et universa cognatio [x]non potuit adaequare summam filiorum Iuda.

28 Habitaverunt autem in Bersabee et Molada et Hasarsuhal 29 et in [y]Bala et in Asom et in [z]Tholad 30 et in Bathuel et in Horma et in Siceleg 31 et in Bethmarchaboth et in [a]Hasarsusim et in Betherai et in Saarim. Hae civitates eorum usque ad regem David. 32 Villae quoque eorum [b]Etam et Aën, Remmon et Thochen et Asan, civitates quinque. 33 Et universi viculi eorum per circuitum civitatum istarum usque ad [c]Baal. Haec est habitatio eorum et sedium distributio.

34 Mosobab quoque et Iemlech et Iosa filius Amasiae 35 et Ioël et Iehu filius Iosabiae filii Saraiae filii Asiel 36 et Elioënai et Iacoba et Isuhaia et Asaia et Adiel et Ismiel et Banaia, 37 Ziza quoque filius Sephei filii Allon filii Idaiai filii Semri filii Samaia. 38 Isti sunt nominati principes in cognationibus suis, et in domo adfinitatum suarum [d]multiplicati sunt vehementer. 39 Et profecti sunt ut ingrederentur in [e]Gador usque ad orientem vallis, et ut quaererent pascua gregibus suis. 40 Inveneruntque pascuas uberes et valde bonas et terram latissimam et [f]quietam et fertilem, in qua ante habitaverant de stirpe Cham. 41 Hi ergo venerunt, quos [g]supra descripsimus nominatim, [h]in diebus Ezechiae regis Iuda, et percusserunt tabernacula eorum et habitatores, qui inventi fuerant ibi, et deleverunt eos usque in praesentem diem, [i]habitaveruntque pro eis, quoniam uberrimas pascuas ibidem reppererunt.

42 De filiis quoque Simeon abierunt in [j]montem Seir viri quingenti habentes principes Phaltiam et Naariam et Raphaiam et Oziel filios Iesi, 43 et percusserunt [k]reliquias, quae evadere potuerant, Amalecitarum, et habitaverunt ibi pro eis usque ad diem hanc.

5 Filii quoque Ruben primogeniti Israël ([a]ipse quippe fuit primogenitus eius; sed, cum [b]violasset torum patris sui, data sunt primogenita eius [c]filiis Ioseph filii Israël, et non est ille reputatus in primogenitum. 2 Porro [d]Iudas, qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe eius [e]principes germinati sunt; primogenita autem reputata sunt Ioseph). 3 [f]Filii ergo Ruben primogeniti Israël Henoch et Phallu, Esron et Charmi.

4 Filii Ioël Samia filius eius, Gog filius eius, [g]Semei filius eius, 5 Micha filius eius, Reia filius eius, Baal filius eius, 6 Beera filius eius, quem captivum duxit [h]Thelgathphalnasar rex Assyriorum, et fuit princeps in tribu Ruben. 7 Fratres autem eius et universa cognatio eius, [i]quando numerabantur per familias suas, habuerunt principes Iehiel et Zachariam. 8 Porro Bala filius Azaz filii [j]Samma filii Ioël ipse habitavit in [k]Aroër usque ad [l]Nebo et [m]Beelmeon. 9 Contra orientalem quoque plagam habitavit usque ad introitum eremi et flumen Euphraten; multum quippe iumentorum numerum possidebant in [n]terra Galaad. 10 In diebus autem Saul proeliati sunt contra [o]Agareos et interfecerunt illos habitaveruntque pro eis in tabernaculis eorum in omni plaga, quae respicit ad orientem Galaad.

11 Filii vero Gad e regione eorum habitaverunt in terra Basan usque [p]Selcha: 12 Ioël in capite et Saphan secundus, Ianai autem et Saphat in Basan; 13 fratres vero eorum secundum domos cognationum suarum, Michaël et Mosollam et Sebe et Iorai et Iachan et Zie et Heber, septem. 14 Hi filii Abihail filii Huri filii Iara filii Galaad filii Michaël filii Iesesi filii Ieddo filii Buz. 15 Fratres quoque filii Abdiel filii Guni princeps domus in familiis suis. 16 Et habitaverunt in Galaad et in Basan et in viculis eius et in cunctis suburbanis [q]Saron usque ad terminos. 17 Omnes hi numerati sunt in [r]diebus Ioathan regis Iuda et in [s]diebus Ieroboam regis Israël.

18 Filii Ruben et Gad et dimidiae tribus Manasse viri bellatores scuta portantes et gladios et tendentes arcum eruditique ad proelia, quadraginta quattuor milia et septingenti sexaginta [t]procedentes ad

u Nm 26, 12, 13. — cf. Gn 46, 10; Ex 6, 15.

v cf. vr. 38.

x cf. Nm 2, 4, 13; 26, 14, 22.

28-32] Js 19, 2-8.
y cf. Js 19, 3.
z cf. Js 19, 4.

a cf. Js 19, 6.

b cf. Js 19, 7.

c cf. Js 19, 8.

d cf. vr. 27.

e vr. 4, 18.

f cf. Jd 18, 7, 27.

g v. vr. 34-38.

h 4 Rg 18, 1 ss.

i cf. cp. 5, 22.

j Gn 38, 8.

k cf. Ex 17, 14. — v. 1 Rg 14, 48; 15, 7, 8; 30, 17; 2 Rg 8, 12.

a Gn 29, 32; 49, 3.
b Gn 48, 15-22. — cf. Dt 33, 13-17.
d v. Gn 49, 8-10.
e cp. 28, 4; Dt 33, 7; Ps 77, 68. — cf. Mic 5, 2; Mt 2, 6.
f Gn 46, 9; Ex 6, 14; Nm 26, 5, 6.
g cf. vr. 8.

h vr. 26; 2 Par 28, 20. — cf. 4 Rg 15, 29.
i vr. 17.
j cf. vr. 4.
k Dt 2, 36; Js 13, 9, 16.
l Nm 32, 3, 38; 33, 47.
m Nm 32, 38; Js 13, 17.

u Js 22, 9.

o vr. 19; 20; cp. 11, 38; 27, 31; Ps 82, 7; Bar 3, 23.

p Js 12, 4; 13, 11. — cf. Dt 3, 10.

q cp. 27, 29.
r 4 Rg 15, 5, 32.
s 4 Rg 14, 16-29.

t Nm 1, 3.

possessionem sortita erat (18-26). Quibus dictis, post accuratiorem descriptionem stirpis Levi, tum quoad genus aaroniticum (6, 1-15), tum quoad ceteras familias (16-30) et classes levitarum (31-53), postque

pugnam; 19 dimicaverunt contra Agareos; [u]Ituraei vero et Naphis et Nodab 20 praebuerunt eis auxilium. Traditique sunt in manus eorum Agarei et universi qui fuerant cum eis, quia [v]Deum invocaverunt cum proeliarentur, et exaudivit eos, [x]eo quod credidissent in eum. 21 Ceperuntque omnia quae possederant, camelorum quinquaginta mília et asinos duo milia et animas hominum centum milia. 22 Vulnerati autem multi corruerunt; fuit enim bellum Domini. [y]Habitaveruntque pro eis usque ad [z]transmigrationem.

23 Filii quoque dimidiae tribus Manasse possederunt terram a finibus Basan usque [a]Baal Hermon et [b]Sanir et montem Hermon; ingens quippe numerus erat. 24 Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum Epher et Iesi et Eliel et Ezriel et Ieremia et Odoia et Iediel viri fortissimi et potentes et nominati duces in familiis suis.

25 Reliquerunt autem Deum patrum suorum et [c]fornicati sunt [d]post deos populorum terrae, quos abstulit Deus coram eis. 26 Et suscitavit Deus Israël spiritum [e]Phul regis Assyriorum et spiritum [f]Thelgathphalnasar regis Assur, et transtulit Ruben et Gad et dimidiam tribum Manasse, et adduxit eos in [g]Lahela et in Habor et Ara et fluvium [h]Gozan usque ad diem hanc.

6 [a]Filii Levi Gerson, Caath et Merari. 2 [b]Filii Caath Amram, Isaar, Hebron et Oziel. 3 [c]Filii Amram Aaron, Moyses et Maria. [d]Filii Aaron Nadab et Abiu, Eleazar et Ithamar. 4 Eleazar genuit Phinees, et [e]Phinees genuit Abisue; 5 Abisue vero genuit Bocci, et Bocci genuit Ozi; 6 Ozi genuit Zaraiam, et Zaraias genuit [f]Meraioth; 7 porro Meraioth genuit Amariam, et Amarias genuit [g]Achitob; 8 Achitob genuit Sadoc, et [h]Sadoc genuit Achimaas, 8 Achimaas genuit [i]Azariam, Azarias genuit Iohanan; 10 Iohanan genuit Azariam: [j]ipse est qui sacerdotio functus est in domo, [k]quam aedificavit Salomon in Ierusalem. 11 Genuit autem Azarias [l]Amariam, et Amarias genuit Achitob; 12 Achitob genuit Sadoc, et Sadoc genuit [m]Sellum; 13 Sellum genuit [n]Helciam, et Helcias genuit Azariam; 14 Azarias genuit [o]Saraiam, et Saraias genuit [p]Iosedec 15 Porro Iosedec egressus est, quando [q]transtulit Dominus Iudam et Ierusalem per manus Nabuchodonosor.

16 Filii ergo Levi Gersom, Caath et Merari. 17 Et haec nomina filiorum Gersom: [s]Lobni et Semei. 18 [t]Filii Caath Amram et Isaar et Hebron et Oziel. 19 [u]Filii Merari Moholi et Musi.

20 Hae autem cognationes Levi secundum familias eorum:

[v]Gersom, Lobni filius eius, Iahath filius eius, Zamma filius eius, 21 Ioah filius eius, Addo filius eius, Zara filius eius, [x]Iethrai filius eius.

22 Filii Caath Aminadab filius eius, Core filius eius, [y]Asir filius eius, 23 Elcana filius eius, Abiasaph filius eius, Asir filius eius, 24 Thahath filius eius, Uriel filius eius, Ozias filius eius, Saul filius eius. 25 Filii Elcana Amasai et Achimoth 26 et Elcana. Filii Elcana Sophai filius eius, Nahath filius eius, 27 Eliab filius eius, Ieroham filius eius, [z]Elcana filius eius. 28 Filii Samuel primogenitus [a]Vasseni et Abia.

29 [b]Filii autem Merari Moholi, Lobni filius eius, Semei filius eius, Oza filius eius, 30 Sammaa filius eius, Haggia filius eius, Asaia filius eius. 31 Isti sunt [c]quos costituit David super cantores domus Domini, [d]ex quo collocata est arca, 32 et ministrabant coram tabernaculo testimonii canentes, donec aedificaret Salomon domum Domini in Ierusalem; stabant autem iuxta ordinem suum in ministerio.

33 Hi vero sunt, qui adsistebant cum filiis suis: de filiis Caath [e]Heman cantor filius /Ioël filii Samuel 34 filii Elcana filii Ieroham filii Eliel filii Thohu 35 filii Suph filii Elcana filii Mahath filii Amasai 36 filii Elcana filii Iohel filii Azariae filii Sophoniae 37 filii Thahath filii Asir filii Abiasaph filii Core 38 filii Isaar filii Caath filii Levi filii Israël. 39 Et frater eius [g]Asaph, qui stabat a dextris eius, Asaph filius Barachiae filii Samaa 40 filii Michaël filii Basaiae filii Melchiae 41 filii Athanai filii Zara filii Adala 42 filii Ethan filii Zamma filii Semei 43 filii Ieth filii Gerson filii Levi.

44 Filii autem Merari fratres eorum ad sinistram, [h]Ethan filius Cusi filii Abdi filii Maloch 45 filii Hasabiae filii Amasiae filii Helciae 46 filii Amasai filii Boni filii Somer 47 filii Moholi filii Musi filii Merari

---

u u cp. 1, 31. — cf. Gn 25, 15.

v cf. 2 Par 14, 11; 18, 31. — v. cp. 4, 10.
x Ps 21, 5, 6.

y cp. 4, 41.
z vr. 6; 4 Rg 15, 29; 17, 6.

a Jd 3, 3.
b cf. Dt 3, 9; Ez 27, 5.

c v. Ex 34, 15.
d 4 Rg 17, 7.
e 4 Rg 15, 19, 29.
f v. vr. 6.
g 4 Rg 17, 6; 18, 11.
h 4 Rg 19, 12; Is 37, 12.
a vr. 16; cp. 23, 6; Gn 46, 11; Ex 6, 16; Nm 26, 57.
b Ex 6, 18. — cf. vr. 22.
c Ex 6, 20; 15, 20.
d vr. 50-53; Lv 10, 1, 12.
4-6, 11-14] 1 Es 7, 1-5.
e vr. 50-53. — v. Ex 6, 25.
f cf. cp. 9, 11; 2 Es 11, 11.
g 2 Rg 8, 17.
h 2 Rg 15, 27, 36; 3 Rg 4, [15 (?).
i cf. 3 Rg 4, 2.
j 2 Par 26, 17, 18 (?).
k v. 3 Rg 6; 2 Par 3.
l 2 Par 19, 11; 1 Es 7, 3.
m cf. 2 Es 11, 11.
n 4 Rg 22, 4; 1 Es 7, 1.
o 4 Rg 25, 18; Jr 52, 24.
p cf. 1 Es 3, 2; 2 Es 12, 26; Ag 1, 1.
q v. 4 Rg 25, 8-21; 1 Es 5, 2.

r vr. 1.
16-19] Ex 6, 16-19.
s cp. cp. 23, 7.
t cp. 23, 12.
u cp. 23, 21. — cf. vr. 44, 47.
20-21] vr. 41-43.
v vr. 43.
x cf. vr. 41.
y Ex 6, 24.
22-28] vr. 33-38.

z 1 Rg 1, 1.

a cf. vr. 33; 1 Rg 8, 2.
b cf. vr. 19, 44-47.
c v. cp. 16, 4-6.
d v. cp. 15, 25-16, 1; 2 Rg 6, 12-17.

e cp. 15, 17, 19; 16, 41, 42; 2 Par 5, 12 etc.
f 1 Rg 8, 2. — cf. cr. 28.

g cp. 15, 17, 19; Ps 49, 1; 2 Par 5, 12; 1 Es 2, 41; 2 Es 7, 44.

h cf. cp. 15, 17, 19.

filii Levi. 48 Fratres quoque eorum levitae, qui ordinati sunt in cunctum ministerium tabernaculi domus Domini.

49 [i]Aaron vero et filii eius adolebant incensum super [j]altare holocausti et super [k]altare thymiamatis in omne opus sancti sanctorum; et ut precarentur pro Israël, iuxta omnia quae praeceperat Moyses [l]servus Dei.

50 Hi sunt autem filii Aaron: [m]Eleazar filius eius, Phinees filius eius, Abisue filius eius, 51 Bocci filius eius, Ozi filius eius, Zarahia filius eius, 52 Meraioth filius eius, Amarias filius eius, Achitob filius eius, 53 Sadoc filius eius, Achimaas filius eius.

54 Et haec habitacula eorum per vicos atque confinia, filiorum scilicet Aaron iuxta [n]cognationes Caathitarum, ipsis enim sorte contigerant. 55 Dederunt igitur eis Hebron in terra Iuda et suburbana eius per circuitum; 56 [o]agros autem civitatis et villas Caleb filio Iephone. 57 Porro filiis Aaron dederunt civitates ad confugiendum, Hebron et Lobna et suburbana eius. 58 Iether quoque et Esthemo cum suburbanis suis, sed et Helon et Dabir cum suburbanis suis, 59 Asan quoque et Bethsemes et suburbana eorum. 60 De tribu autem Beniamin Gabee et suburbana eius et Almath cum suburbanis suis, Anathoth quoque cum suburbanis suis: omnes civitates tredecim per cognationes suas. 61 [p]Filiis autem Caath residuis de cognatione sua dederunt ex dimidia tribu Manasse in possessionem urbes decem. 62 [q]Porro filiis Gersom per cognationes suas de tribu Issachar et de tribu Aser et de tribu Manasse in Basan urbes tredecim. 63 [r]Filiis autem Merari per cognationes suas de tribu Ruben et de tribu Gad et de tribu Zabulon dederunt sorte civitates duodecim.

64 [s]Dederunt quoque filii Israël levitis civitates et suburbana eorum; 65 dederuntque per sortem ex tribu filiorum Iuda et ex tribu filiorum Simeon et ex tribu filiorum Beniamin [t]urbes has, quas vocaverunt nominibus suis; 66 et his, qui erant de cognatione filiorum Caath, fueruntque civitates in terminis eorum de tribu Ephraim. 67 Dederunt ergo eis urbes ad confugiendum Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim et Gazer cum suburbanis suis, 68 [u]Iecmaam quoque cum suburbanis suis et Bethoron similiter, 69 necnon et Helon cum suburbanis suis et Gethremmon in eundem modum. 70 Porro ex dimidia tribu Manasse Aner et suburbana eius, Balaam et suburbana eius: his videlicet, qui de cognatione filiorum Caath reliqui erant.

71 Filiis autem Gersom de cognatione dimidiae tribus Manasse, Gaulon in Basan et suburbana eius et [v]Astaroth cum suburbanis suis. 72 De tribu Issachar Cedes et suburbana eius et Dabereth cum suburbanis suis 73 Ramoth quoque et suburbana eius et Anem cum suburbanis suis. 74 De tribu vero Aser Masal cum suburbanis suis et Abdon similiter, 75 Hucac quoque et suburbana eius et Rohob cum suburbanis suis. 76 Porro de tribu Nephthali Cedes in Galilaea et suburbana eius, Hamon cum suburbanis suis et Cariathiarim et suburbana eius.

77 Filiis autem Merari residuis de tribu Zabulon [x]Remmono et suburbana eius et Thabor cum suburbanis suis. 78 [y]Trans Iordanem quoque ex adverso Iericho contra orientem Iordanis de tribu Ruben Bosor in solitudine cum suburbanis suis et Iassa cum suburbanis suis, 79 Cademoth quoque et suburbana eius et Mephaat cum suburbanis suis; 80 necnon et de tribu Gad [z]Ramoth in Galaad et suburbana eius et [a]Manaim cum suburbanis suis, 81 sed et [b]Hesebon cum suburbanis suis et [c]Iezer cum suburbanis suis.

7 Porro filii [a]Issachar [b]Thola et [c]Phua, Iasub et Simeron quattuor. 2 Filii Thola Ozi et Raphaia et Ieriel et Iemai et Iebsem et Samaul, principes per domos cognationum suarum. De stirpe Thola viri fortissimi numerati sunt [d]in diebus David vigintiduo milia sescenti. 3 Filii Ozi Izrahia, de quo nati sunt Michaël et Obadia et Ioël et Iesia, quinque omnes principes. 4 Cumque eis per familias et populos suos accincti ad proelium viri fortissimi triginta sex milia; multas enim habuerunt uxores et filios; 5 fratres quoque eorum per omnem cognationem Issachar robustissimi ad pugnandum octoginta septem milia numerati sunt.

i cp. 23, 13; Ex 28, 1; Lv 16, [2 ss.
j Lv 1, 7, 9.
k Ex 30, 7.

l 2 Par 24, 9; 2 Es 10, 29.
m v. vr. 4-8.

n Js 21, 4, 10.

o Js 14, 13; 15, 13; 21, 12.
57-60] Js 21, 13-19.

p cf. vr. 66-70; Js 21, 5.

q vr. 71-79.

r Js 21, 7. — v. vr. 77-81.

s Js 21, 3.

t v. vr. 57-60.
66-70] Js 21, 20-26.

u Js 12, 22; 3 Rg 4, 12.

71-76] Js 21, 27-33.
v Js 9, 10.

77-81] Js 21, 34-39.
x cf. Js 19, 12, 13.
y Js 13, 32.

z 3 Rg 22, 3, 4; 4 Rg 9, 1, 14.
a v. Gn 32, 2.
b Js 13, 17; 21, 37.
c Nm 21, 32.
a Gn 46, 13.
b Jd 10, 1, 2 (?).
c cf. Nm 29, 23, 24.

d 2 Rg 24, 1, 2, 9.

talis (14-19), Ephraim (20-29) atque Aser (30-40) cognationes enumerantur. Tandem ad Beniamin revertitur, ad cuius territorium civitas sancta pertinebat, et ex eiusdem genealogia quaedam accuratius traduntur

6 [e]Filii Beniamin Bela et Bechor et Iadihel tres. 7 Filii Bela Esbon et Ozi et Oziel et Ierimoth et Urai quinque principes familiarum et ad pugnandum robustissimi; numerus autem eorum vigintiduo milia et trigintaquattuor. 8 Porro filii Bechor Zamira et Ioas et Eliezer et Elioënai et Amri et Ierimoth et Abia et [f]Anathoth et Almath: omnes hi filii Bechor. 9 Numerati sunt autem per familias suas principes cognationum suarum ad bella fortissimi viginti milia et ducenti. 10 Porro filii Iadihel Balan, filii autem Balan Iehur et Beniamin et Aod et Chanana et Zethan et Tharsis et Ahisahar; 11 omnes hi filii Iadihel principes cognationum suarum viri fortissimi decem et septem milia et ducenti ad proelium procedentes. 12 [g]Sepham quoque et Hapham filii Hir et Hasim filii [h]Aher.

13 [i]Filii autem Nephthali [j]Iasiel et Guni et Ieser et Sellum, filii Bala.

14 Porro filius Manasse [k]Esriel, concubinaque eius Syra peperit Machir patrem Galaad; 15 [l]Machir autem accepit uxores filiis suis Happhim et Saphan et habuit sororem nomine Maacha. Nomen autem secundi Salphaad, nataeque sunt [m]Salphaad filiae. 16 Et peperit Maacha uxor Machir filium vocavitque nomen eius Phares; porro nomen fratris eius Sares, et filii eius Ulam et Recen. 17 Filius autem Ulam [n]Badan: hi sunt filii Galaad filii Machir filii Manasse. 18 Soror autem eius regina peperit virum decorum et Abiezer et Mohola. 19 Erant autem filii Semida Ahin et Sechem et Leci et Aniam.

20 [o]Filii autem Ephraim Suthala, Bared filius eius, Thahath filius eius, Elada filius eius, Thahath filius eius; huius filius Zabad 21 et huius filius Suthala et huius filius Ezer et Elad; occiderunt autem eos viri Geth indigenae, quia descenderant ut invaderent possessiones eorum. 22 Luxit igitur Ephraim pater eorum multis diebus, et venerunt fratres eius ut consolarentur eum. 23 Ingressusque est ad uxorem suam, quae concepit et peperit filium et vocavit nomen eius Beria, eo quod in malis domus eius ortus esset. 24 Filia autem eius fuit Sara, quae aedificavit [p]Bethroron inferiorem et superiorem et Ozensara; 25 porro filius eius Ropha et Reseph et Thale, de quo natus est Thaan, 26 qui genuit Laadan; huius quoque filius [q]Ammiud, qui genuit Elisama, 27 de quo ortus est Nun, qui habuit filium [r]Iosue. 28 [s]Possessio autem eorum et habitatio Bethel cum filiabus suis et contra orientem Noran, ac occidentalem plagam [t]Gazer et filiae eius, Sichem quoque cum filiabus suis usque ad Aza cum filiabus eius 29 [u]Iuxta filios quoque Manasse [v]Bethsan et filias eius, Thanach et filias eius, Mageddo et filias eius, Dor et filias eius. In his habitaverunt filii Ioseph filii Israël.

30 [x]Filii Aser Iemna et Iesua et Iessui et Baria et Sara soror eorum. 31 Filii autem Baria Heber et Melchiel: ipse est pater Barsaith. 32 Heber autem genuit Iephiat et Somer et Hotham et Suaa sororem eorum. 33 Filii Iephlat Phosech et Chamaal et Asoth: hi filii Iephlat; 34 porro filii Somer Ahi et Roaga et Haba et Aram; 35 filii autem Helem fratris eius Supha et Iemna et Selles et Amal. 36 Filii Supha Sue, Harnapher et Sual et Beri et Iamra, 37 Bosor et Hod et Samma et Salusa et Iethran et Bera. 38 Filii Iether Iephone et Phaspha et Ara. 39 Filii autem Olla Aree et Haniel et Resia; 40 omnes hi filii Aser principes cognationum, electi atque fortissimi duces ducum; numerus autem eorum aetatis, quae apta esset ad bellum, vigintisex milia.

8 [a]Beniamin autem genuit Bale primogenitum suum, Asbel secundum, [b]Ahara tertium, 2 Nohaa quartum et Rapha quintum. 3 Fueruntque filii Bale Addar et Gera et Abiud 4 Abisue quoque et [c]Naaman et Ahoë, 5 sed et Gera et [d]Sephuphan et Huram.

6 Hi sunt filii Ahod principes cognationum habitantium in Gabaa, qui translati sunt in [e]Manahath. 7 Naaman autem et Achia et Gera ipse transtulit eos et genuit Oza et Ahiud.

8 Porro Saharaim genuit in regione Moab, postquam dimisit Husim et Bara uxores suas. 9 Genuit autem de Hodes uxore sua Iobab et Sebia et Mose et Molchom 10 Iehus quoque et Sechia et Marma: hi sunt filii eius principes in familiis suis. 11 Mehusim vero genuit

e Gn 46, 21; Nm 26, 38. — v. c. 8, 1-40.
f cf. cp. 6, 60.
g cf. Nm 26, 39.
h cf. cp. 8, 1.
i Gn 46, 24. — v. Nm 26, 48-50.
j cf. Nm 26, 48.
EO-19] Nm 26, 29-33.
k cf. Nm 26, 49.
l v. Js 17, 1.
m Nm 27, 1; 36, 11; Js 17, 3.
n Rg 12, 11 (?).
o Nm 26, 35.
p v. Js 10, 10, 11.
q Nm 1, 10; 7, 48.
r Nm 13, 8, 16.
s Js 16, 2, 3.
t Js 16, 3.
u Js 17, 7.
v Js 17, 11.
x Gn 46, 17; Nm 26, 44.
a cp. 7, 6; Gn 46, 21; Nm 26, 38.
b cf. cp. 7, 12.
c Nm 26, 40.
d cf. cp. 7, 12.
e cf. cp. 2, 52, 54.

(8, 1-28), et in primis Saulis maiores et posteri recensentur (29-40). Porro describuntur familiae quae ante exsilium Ierusalem incoluerunt (9, 1-16), variaque ministeria quibus levitae in templo vel

Abitob et Elphaal. 12 Porro filii Elphaal Heber et Misaam et Samad: hic aedificavit [f]Ono et [g]Lod et filias eius.

13 Baria autem et [h]Sama principes cognationum habitantium in [i]Aialon: hi fugaverunt habitatores Geth. 14 Et Ahio et Sesac et Ierimoth 15et Zabadia et Arod et Heder, 16Michaël quoque et Iespha et Ioha filii Baria. 17 Et Zabadia et Mosollam et Hezeci et Heber. 18 Et Iesamari et Iezlia et Iobab filii [j]Elphaal. 19 Et Iacim et Zechri et Zabdi 20et Elioënai et Selethai et Eliel 21 et Adaia et Baraia et Samarath filii [k]Semei. 22 Et Iespham et Heber et Eliel 23 et Abdon et Zechri et Hanan 24 et Hanania et Aelam et Anathothia 25 et Iephdaia et Phanuel filii [l]Sesac. 26 Et Samsari et Sohoria et Otholia 27 et Iersia et Elia et Zechri filii Ieroham: 28 hi patriarchae et cognationum principes, qui habitaverunt in Ierusalem.

29 In Gabaon autem habitaverunt [m]Abigabaon, et nomen uxoris eius Maacha, 30 filiusque eius primogenitus Abdon et Sur et Cis et Baal et Nadab, 31 Gedor quoque et Ahio et [n]Zacher et Macelloth. 32 Et Macelloth genuit Samaa. Habitaveruntque ex adverso fratrum suorum in Ierusalem cum fratribus suis.

33 Ner autem genuit Cis, et Cis genuit Saul; porro Saul genuit [o]Ionathan et Melchisua et [p]Abinadab et [q]Esbaal. 34Filius autem Ionathan Meribbaal, et [r]Meribbaal genuit [s]Micha. 35 Filii Micha Phithon et Melech et Tharaa et Ahaz. 36Et Ahaz genuit [t]Ioada, et Ioada genuit Alamath et Azmoth et Zamri; porro Zamri genuit Mosa, 37 et Mosa genuit Banaa, cuius filius fuit [u]Rapha, de quo ortus est Elasa, qui genuit Asel; 38 porro Asel sex filii fuerunt his nominibus: Ezricam, Bocru, Ismahel, Saria, Obdia et Hanan: omnes hi filii Asel. 39 Filii autem Esec fratris eius Ulam primogenitus et Iehus secundus et Eliphalet tertius. 40 Fueruntque filii Ulam viri robustissimi et magno robore [v]tendentes arcum et multos habentes filios ac nepotes usque ad centum quinquaginta: omnes hi filii Beniamin.

9 Universus ergo Israël dinumeratus est, et summa eorum scripta est in [a]libro regum Israël et Iuda. [b]Translatique sunt in Babylonem propter delictum suum.

2 Qui autem habitaverunt primi [c]in possessionibus et in urbibus suis: Israël et sacerdotes et levitae et [d]Nathinaei. 3 [e]Commorati sunt in Ierusalem de filiis Iuda et de filiis Beniamin, de filiis quoque Ephraim et Manasse: 4 Othei filius Ammiud filii Amri filii Omrai filii Bonni de filiis [f]Phares filii Iuda; 5 et de Siloni Asaia primogenitus et filii eius; 6de filiis autem Zara Iehuel et fratres eorum sescenti nonaginta.

7 Porro de filiis Beniamin Salo filius Mosollam filii Oduia filii Asana 8 et Iobania filius Ieroham et Ela filius Ozi filii Mochori et Mosollam filius Saphatiae filii Rahuel filii Iebaniae 9 et fratres eorum per familias suas [g]nongenti quinquagintasex: omnes hi principes cognationum per [h]domos patrum suorum.

10 De sacerdotibus autem Iedaia, Ioiarib et Iachin; 11 Azarias quoque filius [i]Helciae filii Mosollam filii Sadoc filii Maraioth filii Achitob [j]pontifex domus Dei. 12 Porro Adaias filius Ieroham filii Phassur filii Melchiae et Maasai filius Adiel filii Iezra filii Mosollam filii Mosollamith filii Emmer, 13 fratres quoque eorum principes per familias suas mille septingenti sexaginta, fortissimi robore ad faciendum opus ministerii in domo Dei.

14 De levitis autem Semeia filius Hassub filii Ezricam filii Hasebia de filiis Merari, 15 Bacbacar quoque carpentarius et Galal et Mathania filius Micha filii Zechri filii Asaph 16 et Obdia filius Semeiae filii Galal filii Idithun et Barachia filius Asa filii Elcana, qui habitavit in atriis [k]Netophati.

17 Ianitores autem Sellum et Accub et Telmon et Ahimam, et frater eorum Sellum princeps. 18 Usque ad illud tempus [l]in porta regis ad orientem observabant per vices suas [m]de filiis Levi; 19 Sellum vero filius Core filii Abiasaph filii Core cum fratribus suis et domo patris sui, hi sunt [n]Coritae, super opera ministerii, custodes vestibulorum tabernaculi, et familiae eorum per vices [o]castrorum Domini custodientes introitum. 20 [p]Phinees autem filius Eleazari erat

f 1 Es 2, 33; 2 Es 6, 2; 7, 37; 11, 35.
g Ac 9, 32, 35, 38.
h cf. vr. 21.
i Js 10, 12.

j vr. 12.

k cf. vr. 13.

l vr. 14.

29-32] cp. 9, 35-38.
m cf. cp. 9, 35.

n cf. cp. 9, 37.

33-38] cp. 9, 39-44. — cf. 1 Rg 9, 1; 14, 51.

o cp. 10, 2; 1 Rg 31, 2.
p cf. 1 Rg 14, 49.
q cf. 2 Rg 2, 8.
r cf. 2 Rg 4, 4; 9, 6, 10.
s 2 Rg 9, 12.
t cf. cp. 9, 42.
u cf. cp. 9, 43.

v cp. 12, 2.

a 2 Par 16, 11; 25, 26; 27, 7; 36, 8 (; 2 Par 20, 34; 33, 18).
b 4 Rg 24, 15, 16. — cf. cp. 5, 25, 26.
2-22] 2 Es 11, 3-22.
c 1 Es 2, 70; 2 Es 7, 73.
d 1 Es 2, 43, 58; 7, 7; 8, 17, 20; 2 Es 3, 26; 7, 60, 73; 10, 28; 11, 3, 21. — cf. Js 9, 23, 27.
e 2 Es 11, 4-19.
f cf. cp. 2, 5, 6.

g cf. 2 Es 11, 8.
h cf. 2 Par 35, 4, 5.
10-17] 2 Es 11, 10-19.
i cp. 6, 13.
j cf. Jr 20, 1; 2 Mc 3, 4; Ac 4, 1.

k cp. 2, 54.

l Es 46, 1, 2.
m cf. cp. 26, 1.

n cp. 12, 6; Nm 26, 58; 2 Par 20, 19.
o cf. Nm 4, 18-20.
p cf. Nm 25, 11-13.

praeerant vel vacabant (17-34).

2. Historia religiosa regni davidici (9, 35-11, 36, 21) A) Historia David (9, 35-29, 30). *Post repetitum Saulis (35-44), etiam eius mors in memoriam revocatur (10, 1-12),*

dux eorum coram Domino. 21 Porro [q]Zacharias filius Mosollamia ianitor portae tabernaculi testimonii. 22 Omnes hi electi in ostiarios per portas ducenti duodecim, et descripti in villis propriis, quos constituerunt [r]David et Samuel [s]videns [t]in fide sua, 23 tam ipsos quam filios eorum in ostiis domus Domini et in tabernaculo vicibus suis. 24 Per quattuor ventos erant ostiarii, id est ad orientem et ad occidentem et ad aquilonem et ad austrum. 25 Fratres autem eorum [u]in viculis morabantur et veniebant in [v]sabbatis suis de tempore usque ad tempus. 26 His quattuor levitis creditus erat omnis numerus ianitorum, et erant super [x]exedras et thesauros domus Domini. 27 Per gyrum quoque templi Domini [y]morabantur in custodiis suis ut, cum tempus fuisset, ipsi mane aperirent fores.

28 De horum genere erant et super vasa ministerii; ad numerum enim et inferebantur vasa et efferebantur. 29 De ipsis et qui credita habebant utensilia sanctuarii, praeerant [z]similae et vino et oleo et turi et aromatibus.

30 Filii autem sacerdotum [a]unguenta ex aromatibus conficiebant. 31 Et Mathathias levites, primogenitus [b]Sellum coritae, praefectus erat eorum [c]quae in sartagine frigebantur. 32 Porro de filiis Caath fratribus eorum [d]super panes erant propositionis, ut semper novos per singula sabbata praepararent. 33 Hi sunt [e]principes cantorum per familias levitarum, qui in exedris morabantur, ut [f]die ac nocte iugiter suo ministerio deservirent. 34 Capita levitarum per familias suas principes manserunt in Ierusalem.

35 In Gabaon autem commorati sunt pater Gabaon Iehiel et nomen uxoris eius Maacha. 36 Filius primogenitus eius Abdon et Sur et Cis et Baal et Ner et Nadab. 37 Gedor quoque et Ahio et Zacharias et Macelloth; 38 porro Macelloth genuit Samaan: isti habitaverunt e regione fratrum suorum in Ierusalem, cum fratribus suis. 39 Ner autem genuit Cis, et Cis genuit Saul, et Saul genuit Ionathan et Melchisua et Abinadab et Esbaal. 40 Filius autem Ionathan [g]Meribbaal, et Meribbaal genuit Micha. 41 Porro filii Micha Phithon et Melech et Tharaa et [h]Ahaz; 42 Ahaz autem genuit [i]Iara, et Iara genuit Alamath et Azmoth et Zamri; Zamri autem genuit Mosa; 43 Mosa vero genuit Banaa, cuius filius [j]Raphaia genuit Elasa, de quo ortus est Asel. 44 Porro Asel sex filios habuit his nominibus: Ezricam, Bocru, Ismahel, Saria, Obdia, Hanan: hi sunt filii Asel.

10 Philisthiim autem pugnabant contra Israël, fugeruntque viri Israël Palaestinos et ceciderunt vulnerati in monte Gelboë. 2 Cumque appropinquassent Philisthaei persequentes Saul et filios eius, percusserunt Ionathan et Abinadab et Melchisua filios Saul. 3 Et adgravatum est proelium contra Saul; inveneruntque eum sagittarii et vulneraverunt iaculis. 4 Et dixit Saul ad armigerum suum: Evagina gladium tuum et interfice me, ne forte veniant incircumcisi isti et illudant mihi. Noluit autem armiger eius hoc facere timore perterritus; arripuit ergo Saul ensem et irruit in eum. 5 Quod cum vidisset armiger eius, videlicet mortuum esse Saul, irruit etiam ipse in gladium suum et mortuus est. 6 Interiit ergo Saul et tres filii eius, et omnis domus illius pariter concidit. 7 Quod cum vidissent viri Israël, qui habitabant in campestribus, fugerunt et, Saul ac filiis eius mortuis, dereliquerunt urbes suas et huc illucque dispersi sunt: veneruntque Philisthiim et habitaverunt in eis. 8 Die igitur altero detrahentes Philisthiim spolia caesorum invenerunt Saul et filios eius iacentes in monte Gelboë. 9 Cumque spoliassent eum et amputassent caput armisque nudassent, miserunt in terram suam, ut circumferretur et ostenderetur idolorum templis et populis. 10 Arma autem eius consecraverunt in fano dei sui et caput adfixerunt in templo Dagon. 11 Hoc cum audissent viri Iabes Galaad, omnia scilicet quae Philisthiim fecerant super Saul, 12 consurrexerunt singuli virorum fortium et tulerunt cadavera Saul et filiorum eius attuleruntque ea in Iabes et [a]sepelierunt ossa eorum subter quercum, quae erat in Iabes, et ieiunaverunt septem diebus.

13 Mortuus est ergo Saul [b]propter iniquitates suas, eo quod praevaricatus sit [c]mandatum Domini, quod praeceperat, et non custo-

q c. 26, 2.

r cf. ep. 20, 1. 2.
s v. 1 Rg 9, 9, 12.
t 2 Par 31, 15, 18.

u vr. 16.
v cf. 4 Rg 1, 6.
x cf. 1 Rg 6, 5, 8.
y v. Nm 1, 53.

z cp. 23, 20; Lv 6, 20, 21.

a v. Ex 30, 23-25.
b vr. 19.
c cp. 23, 29.
d Lv 24, 5-8. — cf. 1 Rg 21, 6.

33-44] cp. 8, 29-38.
e cp. 6, 31; 25, 1.
f Ps 133, 1, 2.

39-44] v. cp. 8, 33-38.
g cf. 2 Rg 4, 4; 9, 6, 10.

h cp. 8, 35.
i cf. cp. 8, 36.
j cf. cp. 8, 37.

1-12] 1 Rg 31, 1-13.

a 2 Rg 2, 5.

b 1 Rg 13, 13, 14; 15, 23.
c 1 Rg 15, 3, 11. — cf. Ex 17, 14.

ut innotescat quibus in rerum adiunctis David salutetur rex in Hebron sedemque Hierosolymis figat (13 - 11, 9). In confirmando autem regno multos habuit socios, quorum haud pauci ei adhaese-

dierit illud; sed insuper etiam [d]pythonissam consuluerit, 14 [e]nec speraverit in Domino; propter quod interfecit eum et [f]transtulit regnum eius ad David filium Isai.

11 Congregatus est igitur omnis Israël ad David in Hebron dicens: [a]Os tuum sumus et caro tua. 2 Heri quoque et nudiustertius, cum adhuc regnaret Saul, tu eras qui educebas et introducebas Israël; tibi enim dixit Dominus Deus tuus; [b]Tu pasces populum meum Israël et tu eris princeps super eum. 3 Venerunt ergo omnes maiores natu Israël ad regem in Hebron, et iniit David cum eis foedus coram Domino. Unxeruntque eum regem super Israël [c]iuxta sermonem Domini, quem locutus est in manu Samuel.

4 Abiit quoque David et omnis Israël in Ierusalem: haec est [d]Iebus, ubi erant [e]Iebusaei habitatores terrae. 5 Dixeruntque qui habitabant in Iebus ad David: Non ingredieris huc. Porro David cepit arcem Sion, quae est civitas David, 6 dixitque: Omnis qui percusserit Iebusaeum in primis erit princeps et dux. Ascendit igitur primus Ioab filius Sarviae et [f]factus est princeps. 7 Habitavit autem David in arce, et idcirco appellata est civitas David. 8 Aedificavitque urbem in circuitu a Mello usque ad gyrum; Ioab autem reliqua urbis exstruxit. 9 [g]Proficiebatque David vadens et crescens, et Dominus exercituum erat cum eo.

10 Hi principes virorum fortium David, qui adiuverunt eum ut rex fieret super omnem Israël [h]iuxta verbum Domini, quod locutus est ad Israël, 11 et iste numerus robustorum David: [i]Iesbaam filius [j]Hachamoni princeps inter triginta. Iste levavit hastam suam super trecentos vulneratos una vice. 12 Et post eum [k]Eleazar filius patrui eius ahohites, qui erat inter tres potentes. 13 Iste fuit cum David in [l]Phesdomin, [m]quando Philisthiim congregati sunt ad locum illum in proelium. Et erat ager regionis illius plenus hordeo; fugeratque populus a facie Philisthinorum. 14 Hi steterunt in medio agri et defenderunt eum; cumque percussissent Philisthaeos, [n]dedit Dominus salutem magnam populo suo. 15 Descenderunt autem tres de triginta principibus ad petram, in qua erat David, ad [o]speluncam Odollam, quando Philisthiim fuerant castrametati in [p]valle Raphaim. 16 [q]Porro David erat in praesidio, et statio Philisthinorum in Bethlehem. 17 Desideravit igitur David et dixit: O si quis daret mihi aquam de cisterna Bethlehem, quae est in porta! 18 Tres ergo isti per media castra Philisthinorum perrexerunt et hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quae erat in porta, et attulerunt ad David ut biberet. Qui noluit, sed magis libavit illam Domino 19 dicens: Absit ut in conspectu Dei mei hoc faciam et sanguinem istorum virorum bibam, quia in periculo animarum suarum attulerunt mihi aquam. Et ob hanc causam noluit bibere. Haec fecerunt tres robustissimi.

20 Abisai quoque frater Ioab ipse erat princeps trium, et ipse levavit hastam suam contra trecentos vulneratos, et ipse erat inter tres nominatissimus 21 et inter tres secundos inclitus et princeps eorum; veruntamen usque ad tres primos non pervenerat.

22 [r]Banaias filius Ioiadae viri robustissimi, qui multa opera perpetrarat, de [s]Cabseel. Ipse percussit duos a r i e l Moab; et ipse descendit et interfecit leonem in media cisterna tempore nivis. 23 Et ipse percussit virum aegyptium, cuius statura erat quinque cubitorum, et habebat lanceam ut [t]liciatorium texentium. Descendit igitur ad eum [u]cum virga et rapuit hastam, quam tenebat manu, et interfecit eum hasta sua. 24 Haec fecit Banaias filius Ioiadae; qui erat inter tres robustos nominatissimus, inter triginta primus, veruntamen ad tres usque non pervenerat. 25 [v]Posuit autem eum David ad auriculam suam.

26 Porro fortissimi viri in exercitu [x]Asahel frater Ioab, et Elchanan, filius patrui eius de Bethlehem, 27 [y]Sammoth arorites, Heles phalonites, 28 Ira filius Acces thecuites, Abiezer anathothites, 29 Sobbochai husathites, [a]Ilai ahohites, 30 Maharai netophathites, Heled filius Baana netophathites, 31 Ethai filius Ribai de Gabaath filiorum Beniamin, Banaia pharathonites, 32 [b]Hurai de [c]torrente Gaas, [d]Abiel arbathites, Azmoth bauramites, Eliaba salabonites, 33 filii Assem gezonites, [e]Ionathan filius Sage ararites, 34 Ahiam

d 1 Rg 28, 8.
e cf. 1 Rg 28, 6.
f cp. 12, 23; 1 Rg 15, 28; 2 Rg 3, 9, 10.
1-9] 2 Rg 5, 1-3, 6-10.
a Gn 29, 14.

b Ez 34, 23.

c vr. 10; cp. 12, 23; 1 Rg 16, 1, 3, 12, 13.

d Js 15, 8.
e Jd 1, 21.

f 2 Rg 8, 16.

g Est 9, 4.

10-41] 2 Rg 23, 8-39.
h vr. 1.
i cp. 27, 2. — cf. 2 Rg 23, 8.
j cf. cp. 12, 18.
k (cf. cp. 27, 4.)

l 1 Rg 17, 1.
m cf. 2 Rg 23, 11, 12.

n 2 Rg 19, 2.

o 1 Rg 22, 1.
p cp. 14, 9; 2 Rg 5, 18, 22.
q cf. 1 Rg 10, 5.

r cp. 27, 5, 6.
s Js 15, 21.

t cp. 20, 5; 1 Rg 17, 7; 2 Rg 21, 19.
u 1 Rg 17, 40.

v cf. 1 Rg 22, 14; 2 Rg 23, 23.
x cp. 27, 7.
y cf. cp. 27, 8; 2 Rg 23, 25.
z cf. 2 Rg 23, 26, 27.
o cf. 2 Rg 23, 28.

b cf. 2 Rg 23, 30, 31.
c cf. Js 24, 30; Jd 2, 9.
d cf. 2 Rg 23, 32.
e cf. 2 Rg 23, 33.

rant ab initio (10-46), alii in Siceleg et deinceps ante Saulis mortem (12, 1-22), alii demum post mortem Saulis qui venerant ut eum regem constituerent in Hebron (23-40). Eorum nomina describuntur.

filius [f]Sachar ararites, 35 Eliphal filius Ur, 36 Hepher mecherathites, Ahia phelonites, 37 Hesro carmelites, [g]Naarai filius Asbai, 38 Ioël frater Nathan, Mibahar filius Agarai, 39 Selec ammonites, Naharai berothites armiger Ioab, filii Sarviae, 40 Ira iethraeus, Gareb iethraeus, 41 [h]Urias hethaeus, [i]Zabad filius Oholi, 42 Adina filius Siza rubenites princeps Rubenitarum, et cum eo triginta, 43 Hanan filius Maacha et Iosaphat mathanites. 44 Ozia astarothites, Samma et Iehiel filii Hotham arorites, 45 Iedihel filius Samri, et Ioha frater eius thosaites, 46 Eliel mahumites, et Ieribai et Iosaia filii Elnaëm et Iethma moabites, Eliel et Obed et Iasiel de Masobia.

12 [a]Hi quoque venerunt ad David in Siceleg cum adhuc fugeret Saul filium Cis, qui erant fortissimi et egregii pugnatores 2 [c]tendentes arcum et [c]utraque manu fundis saxa iacientes et dirigentes sagittas: [d]de fratribus Saul ex Beniamin 3 princeps Ahiezer et Ioas filii Samaa [e]gabaathites et Iaziel et Phallet filii Asmoth et Baracha et Iehu [f]anathothites, 4 Samaias quoque [g]gabaonites fortissimus inter triginta et super triginta, Ieremias et Ieheziel et Iohanan et Iezabad gaderothites, 5 et Eluzai et Ierimuth et Baal et Samaria et Saphatia haruphites, 6 Elcana et Iesia et [h]Azareel et Ioëzer et Iesbaam de Carehim, 7 Ioëla quoque et Zabadia filii Ieroham de Gedor.

8 Sed et de Gaddi [t]transfugerunt ad David, cum lateret in deserto, viri robustissimi et pugnatores optimi tenentes clipeum et hastam. [j]Facies eorum quasi facies leonis, et veloces [k]quasi capreae in montibus: 9 Ezer princeps, Obdias secundus, Eliab tertius, 10 Masmana quartus, Ieremias quintus, 11 Ethi sextus, Eliel septimus, 12 Iohanan octavus, Elzebad nonus, 13 Ieremias decimus, Machbanai undecimus. 14 Hi de filiis Gad principes exercitus. [l]Novissimus centum militibus praeerat et maximus mille. 15 Isti sunt qui transierunt Iordanem mense primo, [m]quando inundare consuevit super ripas suas; et omnes fugaverunt, qui morabantur in vallibus ad orientalem plagam et occidentalem.

16 Venerunt autem et de Beniamin et de Iuda ad praesidium, in quo morabatur David. 17 Egressusque est David obviam eis et ait: Si pacifice venistis ad me ut auxiliemini mihi, cor meum iungatur vobis; si autem insidiamini mihi pro adversariis meis, cum ego iniquitatem in manibus non habeam, videat Deus patrum nostrorum et iudicet. 18 [n]Spiritus vero induit [o]Amasai principem [p]inter triginta, et ait: Tui sumus, o David, et tecum, fili Isai, [q]pax. Pax tibi, et pax adiutoribus tuis; te enim adiuvat Deus tuus. Suscepit ergo eos David et constituit principes turmae.

19 Porro de Manasse transfugerunt ad David, [r]quando veniebat cum Philisthiim adversus Saul, ut pugnaret; et non dimicavit cum eis, quia, [s]inito consilio, remiserunt eum principes Philisthinorum dicentes: Periculo capitis nostri revertetur ad dominum suum Saul. 20 Quando igitur reversus est in Siceleg, transfugerunt ad eum de Manasse Ednas et Iozabad et Iedihel et Michaël et Ednas et Iozabad et Eliu et Salathi principes milium in Manasse. 21 Hi praebuerunt auxilium David adversus [t]latrunculos; omnes enim erant viri fortissimi, et facti sunt principes in exercitu. 22 Sed et per singulos dies veniebant ad David ad auxiliandum ei usque dum fieret grandis numerus, quasi [u]exercitus Dei.

23 [v]Iste quoque est numerus principum exercitus, qui venerunt ad David, cum esset in Hebron [x]ut transferrent regnum Saul ad eum [v]iuxta verbum Domini: 24 filii Iuda portantes clipeum et hastam sex milia octingenti expediti ad proelium. 25 De filiis Simeon virorum fortissimorum ad pugnandum septem milia centum. 26 De filiis Levi quattuor milia sescenti. 27 Ioiada quoque princeps de stirpe Aaron et cum eo tria milia septingenti. 28 [z]Sadoc etiam puer egregiae indolis, et domus patris eius principes viginti duo. 29 De filiis autem Beniamin [a]fratribus Saul tria milia; [b]magna enim pars eorum adhuc sequebatur domum Saul. 30 Porro de filiis Ephraim viginti milia octingenti, fortissimi robore viri nominati in cognationibus suis. 31 Et ex dimidia tribu Manasse decem et octo milia, singuli [c]per nomina sua venerunt ut constituerent regem David. 32 De filiis quoque Is-

f cf. 2 Rg 23, 34.
g cf. 2 Rg 23, 35.
h 2 Rg 11, 3.
i cf. cp. 2, 36.
a v. 1 Rg 27, 2-6.
b cp. 8, 40. — cf. Ps 77, 9.
c cf. Jd 3, 15; 20, 16.
d vr. 29.
e Js 18, 28.
f cp. 11, 28; 27, 12.
g Js 9, 3.
h cp. 25, 18.
i v. 1 Rg 22, 2.
j cf. Js 5, 29; Ap 9, 17.
k 2 Rg 2, 18.
l cf. Lv 26, 8.
m v. Js 3, 15.
n v. Jd 3, 10.
o cf. 2 Rg 17, 25.
p cp. 11, 11.
q cf. 1 Rg 25, 6.
r 1 Rg 29, 2-9.
s 1 Rg 29, 4.
t 1 Rg 30, 1; 4 Rg 4, 24.
u cf. Gn 23, 6; 1 Rg 14, 15.
v cp. 11, 1; 2 Rg 2, 3, 4; 5, 1.
x cp. 10, 14.
y cp. 11, 3, 10; 1 Rg 16, 1, 3.
z cp. 6, 8; 2 Rg 8, 17; 15, 24.
a vr. 2.
b cf. Rg 2, 8, 9.
c v. Nm 1, 17.

Porro Ierusalem vix occupata, David cogitat de transferenda in Sion arca foederis (13, 1-4), sed subita morte Ozae perterritus (5-11) eam in domo Obededom gethaei collocat. At, cum huic Deus benedixe-

sachar viri [d]eruditi, qui noverant singula tempora ad praecipiendum quid facere deberet Israël, principes ducenti. Omnis autem reliqua tribus eorum consilium sequebatur. 33 Porro de [e]Zabulon, qui egrediebantur ad proelium et stabant in acie instructi armis bellicis, quinquaginta milia venerunt in auxilium [f]non in corde duplici. 34 Et de Nephthali principes mille, et cum eis instructi clipeo et hasta triginta et septem milia. 35 De Dan etiam praeparati ad proelium vigintiocto milia sescenti. 36 Et de [g]Aser [h]egredientes ad pugnam et in acie provocantes quadraginta milia. 37 Trans Iordanem autem de filiis Ruben et de Gad et dimidia parte tribus Manasse instructi armis bellicis centum viginti milia.

38 Omnes isti viri bellatores expediti ad pugnandum [i]corde perfecto venerunt in Hebron, ut constituerent regem David super universum Israël; sed et omnes reliqui ex Israël [j]uno corde erant ut rex fieret David. 39 Fueruntque ibi apud David tribus diebus comedentes et bibentes; praeparaverant enim eis fratres sui. 40 Sed et qui iuxta eos erant, usque ad Issachar et Zabulon et Nephthali, adferebant panes in asinis et camelis et mulis et bobus ad vescendum: [k]farinam, palathas, uvam passam, vinum, oleum, boves, arietes ad omnem copiam; gaudium quippe erat in Israël.

13 [a]Iniit autem consilium David cum tribunis et centurionibus et universis principibus 2 et ait ad omnem coetum Israël: Si placet vobis, et a Domino Deo nostro egreditur sermo quem loquor, mittamus ad fratres nostros reliquos in universas regiones Israël et ad sacerdotes et levitas, qui habitant in suburbanis urbium, ut congregentur ad nos, 3 et reducamus arcam Dei nostri ad nos; [b]non enim requisivimus eam in diebus Saul. 4 Et respondit universa multitudo ut ita fieret; placuerat enim sermo omni populo. 5 [c]Congregavit ergo David cunctum Israël a [d]Sihor Aegypti usque dum ingrediaris Emath, ut adduceret arcam Dei de [e]Cariathiarim. 6 Et ascendit David et omnis vir Israël ad [f]collem Cariathiarim, qui est in Iuda, ut adferret inde arcam Domini Dei [g]sedentis super cherubim, ubi invocatum est nomen eius. 7 Imposueruntque arcam Dei super plaustrum novum, de domo [h]Abinadad. Oza autem et frater eius minabant plaustrum.

8 Porro David et universus Israël ludebant coram Deo omni virtute in canticis et in [i]citharis et psalteriis et tympanis et cymbalis et tubis.

9 Cum autem pervenissent ad aream [j]Chidon, tetendit Oza manum suam ut sustentaret arcam, bos quippe lasciviens paululum inclinaverat eam; 10 iratus est itaque Dominus contra Ozam, et percussit eum, [k]eo quod tetigisset arcam, et [l]mortuus est ibi coram Domino.

11 Contristatusque est David, eo quod divisisset Dominus Ozam; vocavitque locum illum divisio Ozae usque in praesentem diem. 12 Et timuit Deum tunc temporis dicens: Quomodo possum ad me introducere arcam Dei? 13 Et ob hanc causam non adduxit eam ad se, hoc est in civitatem David, sed avertit in domum [m]Obededom gethaei. 14 Mansit ergo arca Dei in domo Obededom tribus mensibus; et [n]benedixit Dominus domui eius et omnibus quae habebat.

14 Misit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad David et ligna cedrina et artifices parietum lignorumque, ut aedificarent ei domum. 2 Cognovitque David quod confirmasset eum Dominus in regem super Israël et sublevatum esset regnum suum super populum eius Israël.

3 Accepit quoque David alias uxores in Ierusalem genuitque filios et filias. 4 Et haec nomina eorum qui nati sunt ei in Ierusalem: [a]Samua et Sobad, Nathan et Salomon, 5 Iebahar et Elisua et Eliphalet, 6 Noga quoque et Napheg et Iaphia, 7 Elisama et [b]Baaliada et Eliphalet.

8 [c]Audientes autem Philisthiim, eo quod unctus esset David in regem super universum Israël, ascenderunt omnes ut quaererent eum; quod cum audisset David, egressus est obviam eis. 9 Porro Philisthiim venientes [d]diffusi sunt in [e]valle Raphaim. 10 Consuluitque

d cf. 2 Par 2, 12.

e vr. 36, 38.

f vr. 38. — cf. Ps 11, 3.

g cf. 2 Rg 2, 9.
h vr. 33.

i vr. 33. — cf. 3 Rg 8, 61.

j cf. vr. 33.

k cf. 1 Rg 25, 18; 30, 12.

a cf. 1 Rg 31, 1.

b cf. 1 Rg 7, 1, 2.

c cp. 15, 3; 2 Rg 6, 1.
d cf. 3 Rg 8, 65. — v. Nm 34, 5; Js 13, 3.
e cf. 1 Rg 6, 21; 7, 1.
5-14] = Rg 6, 2-11.
f cf. Js 15, 9, 60.
g v. 1 Rg 4, 4; 2 Rg 6, 2; 4 Rg 19, 15.
h cf. 1 Rg 7, 1.

i cf. cp. 15, 16.

j cf. 2 Rg 6, 6.

k cf. cp. 15, 13, 15; Nm 4, 15.
l Lv 10, 2.

m cf. 2 Par 25, 24.

n cf. cp. 26, 4, 5.

1-16] 2 Rg 5, 11-25.

4-7] cp. 3, 5-8.
a cf. cp. 3, 5.
b cf. cp. 3, 8.

c 2 Rg. 5, 17.

d vr. 13.
e cp. 11, 15.

rit (12-14), cumque ipse inspexerit Deum sibi domi (14, 1-7) bellique (8-17) propitium esse, arcam magna pompa et populi celebritate, ipseque exsultans et psallens, per levitas in illum locum quem eidem

David Dominum dicens: Si ascendam ad Philisthaeos et si trades eos in manu mea? Et dixit ei Dominus: Ascende, et tradam eos in manu tua. 11 Cumque illi ascendissent in Baalpharasim, percussit eos ibi David et dixit: Divisit Deus inimicos meos per manum meam, sicut dividuntur aquae. Et idcirco vocatum est nomen illius loci Baalpharasim. 12 Dereliqueruntque ibi deos suos, *f*quos David iussit exuri.

13 Alia etiam vice Philisthiim irruerunt et *g*diffusi sunt in valle. 14 Consuluitque rursum David Deum, et dixit ei Deus: Non ascendas post eos, recede ab eis et venies contra illos ex adverso pyrorum. 15 Cumque audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum; egressus est enim Deus ante te, ut percutiat castra Philisthiim. 16 Fecit ergo David, sicut praeceperat ei Deus, et percussit castra Philisthinorum de Gabaon usque Gazera. 17 Divulgatumque est nomen David in universis regionibus, et Dominus dedit *h*pavorem eius super omnes gentes.

15 Fecit quoque sibi domos in civitate David et aedificavit locum arcae Dei *a*tetenditque ei tabernaculum. 2 Tunc dixit David: Illicitum est ut a quocumque portetur arca Dei nisi a *b*levitis, quos elegit Dominus ad portandum eam et ad ministrandum sibi usque in aeternum. 3 *c*Congregavitque universum Israël in Ierusalem, ut adferretur arca Dei *d*in locum suum, quem praeparaverat ei; 4 necnon et filios Aaron et *e*levitas. 5 De filiis Caath Uriel princeps fuit et fratres eius centum viginti, 6 de filiis Merari Asaia princeps et fratres eius ducenti viginti, 7 de filiis Gersom Ioël princeps et fratres eius centum triginta, 8 de filiis Elisaphan Semeias princeps et fratres eius ducenti, 9 de filiis Hebron Eliel princeps et fratres eius octoginta, 10 de filiis Oziel Aminadab princeps et fratres eius centum duodecim. 11 Vocavitque David *f*Sadoc et *g*Abiathar sacerdotes et levitas Uriel, Asaiam, Ioël, Semeiam, Eliel et Aminadab 12 et dixit ad eos: Vos, qui estis principes familiarum leviticarum, *h*sanctificamini cum fratribus vestris et adferte arcam Domini Dei Israël ad *i*locum, qui ei praeparatus est; 13 *j*ne, ut a principio, quia non eratis praesentes, *k*percussit nos Dominus, sic et nunc fiat, *l*illicitum quid nobis agentibus. 14 Sanctificati sunt ergo sacerdotes et levitae, ut portarent arcam Domini Dei Israël.

15 Et tulerunt filii Levi arcam Dei, sicut praeceperat Moyses iuxta verbum Domini, *m*umeris suis *n*in vectibus. 16 Dixitque David principibus levitarum ut constituerent de fratribus suis cantores *o*in organis musicorum, nablis videlicet et lyris et cymbalis, ut resonaret in excelsis sonitus laetitiae.

17 Constitueruntque levitas *p*Hemam filium Ioël et de fratribus eius *q*Asaph filium Barachiae; de filiis vero Merari fratribus eorum *r*Ethan filium Casaiae, 18 et cum eis fratres eorum. In secundo ordine Zachariam et Ben et Iaziel et Semiramoth et Iahiel et Ani, Eliab et Banaiam et Maasiam et Mathathiam et Eliphalu et Maceniam et Obededom et Iehiel ianitores. 19 Porro cantores *s*Heman, Asaph et Ethan in cymbalis aeneis concrepantes; 20 Zacharias autem et *t*Oziel et Semiramoth et Iahiel et Ani et Eliab et Maasias et Banaias in *u*nablis arcana cantabant; 21 porro Mathathias et Eliphalu et Macenias et *v*Obededom et Iehiel et Ozaziu in citharis *x*pro octava canebant epinicion; 22 *y*Chonenias autem princeps levitarum prophetiae *z*praeerat ad praecinendam melodiam, erat quippe valde sapiens. 23 Et Barachias et Elcana ianitores arcae. 24 Porro Sebenias et Iosaphat et Nathanaël et Amasai et Zacharias et Banaias et Eliezer sacerdotes *a*clangebant tubis coram arca Dei, et *b*Obededom et Iehias erant ianitores arcae.

25 Igitur David et omnes maiores natu Israël et tribuni ierunt ad deportandam arcam foederis Domini de domo Obededom cum laetitia. 26 Cumque adiuvisset Deus levitas, qui portabant arcam foederis Domini, immolabantur *c*septem tauri et septem arietes. 27 Porro David erat indutus stola byssina, et universi levitae, qui portabant arcam, cantoresque et Chonenias *d*princeps prophetiae inter cantores; David autem etiam indutus erat ephod lineo. 28 Universusque Israël

f Dt 7, 5, 25.

g vr. 9.

h cf. Dt 2, 25.

a cf. 16, 1.
b vr. 15, 26; Nm 4, 2, 15; Dt 10, 8; 31, 25; 1 Rg 6, 15. — cf. Js 3, 8.
c cp. 13, 5. — cf. 3 Rg 8, 1.
d vr. 1, 12; 2 Rg 6, 17.
e v. cp. 6, 16-30.

f cp. 6, 8; 16, 39. — cf. 2 Rg 8, 17.
g 1 Rg 22, 20; 3 Rg 2, 26.
12] *R. in consecr. Altaris.* — *cf. 2 Par 19, 7.*
h 2 Par 35, 6. — v. Ex 19, 10,
i vr. 1, 3. [15.
j cp. 13, 7, 10; 2 Rg 6, 3.
k cp. 13, 11; 2 Rg 6, 8.
l Nm 4, 15.
14] *v. vr. 27.*

m Nm 7, 9.
n Ex 25, 14.
o cf. cp. 13, 8; 16, 5, 42; 25, 1, 6.

p cp. 6, 33.
q cp. 6, 39.
r cp. 6, 44.

s vr. 17.

t cf. vr. 18.
u v. Ps 45, 1.
v cp. 26, 4.
x v. Ps 6, 1.
y cp. 26, 29.
z vr. 27.

a v. Nm 10, 1-10; Js 6, 4 ss.
b vr. 21.
25-29] 2 Rg 6, 12-16.

c Nm 23, 1; Jb 42, 8.
27-28] *R. in D. 3 p. Psch.*
d vr. 22.

deducebant arcam foederis Domini in iubilo et sonitu bucinae et [e]tubis et cymbalis et [f]nablis et citharis concrepantes.
29 Cumque pervenisset arca foederis Domini usque ad civitatem David, Michol filia Saul prospiciens per fenestram vidit regem David saltantem atque ludentem et despexit eum in corde suo.

16 Attulerunt igitur arcam Dei et constituerunt eam in medio [a]tabernaculi, quod tetenderat ei David, et obtulerunt holocausta et pacifica coram Deo.
2 Cumque complesset David offerens holocausta et pacifica, benedixit populo in nomine Domini. 3 Et divisit universis per singulos a viro usque ad mulierem tortam panis et partem assae carnis bubalae et frixam oleo similam.
4 Constituitque coram arca Domini de levitis, qui ministrarent et recordarentur operum eius et glorificarent atque laudarent Dominum Deum Israël, 5 [b]Asaph principem et secundum eius Zachariam, porro Iahiel et Semiramoth et Iehiel et Mathathiam et Eliab et Banaiam et Obededom, Iehiel super organa psalterii et lyras, Asaph autem ut cymbalis personaret, 6 Banaiam vero et Iaziel sacerdotes canere tuba iugiter coram arca foederis Domini.
7 In illo die fecit [c]David principem ad confitendum Domino Asaph et fratres eius.

8 [d]Confitemini Domino et invocate nomen eius,
[e]notas facite in populis adinventiones eius.
9 Cantate ei et psallite ei
et narrate omnia mirabilia eius.
10 Laudate nomen sanctum eius,
laetetur cor quaerentium Dominum.
11 [f]Quaerite Dominum et virtutem eius,
quaerite faciem eius semper.
12 [g]Recordamini mirabilium eius quae fecit,
[h]signorum illius et iudiciorum oris eius.
13 Semen Israël servi eius,
filii Iacob electi eius.
14 Ipse Dominus Deus noster:
[i]in universa terra iudicia eius.
15 Recordamini in sempiternum pacti eius,
sermonis, quem praecepit in mille generationes,
16 [j]quem pepigit cum Abraham,
et iuramenti illius cum Isaac.
17 [k]Et constituit illud Iacob in praeceptum,
et Israël in pactum sempiternum.
18 Dicens: [l]Tibi dabo terram Chanaan,
funiculum hereditatis vestrae,
19 cum essent pauci numero, [m]parvi et [n]coloni eius.
20 Et transierunt de gente in gentem
et de regno ad populum alterum.
21 Non dimisit quemquam calumniari eos,
[o]sed increpavit pro eis reges:
22 Nolite tangere christos meos,
et in [p]prophetis meis nolite malignari.

23 Cantate Domino omnis terra,
adnuntiate ex die in diem salutare eius;
24 narrate in gentibus gloriam eius,
in cunctis populis mirabilia eius;
25 quia [q]magnus Dominus et laudabilis nimis
et horribilis [r]super omnes deos.
26 Omnes enim dii populorum [s]idola,
[t]Dominus autem caelos fecit;
27 confessio et magnificentia coram eo,
fortitudo et gaudium in loco eius.
28 Adferte Domino, familiae populorum,
[u]adferte Domino gloriam et imperium.
29 Date Domino gloriam nomini eius,
levate sacrificium et venite in cospectu eius

e cf. vr. 24.
f vr. 16.

1-3] 2 Rg 6, 17-19.
a cp. 15, 1.

b cp. 9, 39.

c cf. 2 Rg 22, 1; 23, 1.
8-22] Ps 104, 1-15.
d Is 12, 4.
e cf. Ps 144, 12.

f Ps 23, 6; 26, 8. — cf. 3 Rg 10, 24; 2 Par 9, 23.
g Ps 76, 12; 142, 5.
h cf. Ps 77, 43.

i Is 26, 9.

j Gn 17, 2; 22, 16; 26, 3; 28, 13. — cf. Lc 1, 73.
k Gn 36, 11, 12.

l Gn 13, 15; 15, 18-21.

m Dt 4, 27; 7, 7; 26, 5; 28, 62.
n Heb 11, 9.

o cf. Gn 12, 17; 20, 3; 26, 9.

p cf. Gn 20, 7.

23-33] Ps 95, 1-13.

25] *R. in fs. ss. Trin. et ss.*
q Ps 144, 3. [*Cordis J.*
r cf. Ps 94, 3.
s Lv 19, 4.
t cf. Ps 113, 15; Is 42, 5; 48, 24; Jr 10, 11, 12.

u cf. Ps 28, 1, 2.

104, 95, 105, in ipsa translatione verisimilius est decantatum (4-43). Cum vero cogitaret etiam de templo Deo exstruendo, per Natham prophetam arcetur (17, 1-6); at in signum bene accepti propositi, promis-

et [v]adorate Dominum in decore sancto.
30 Commoveatur a facie eius omnis terra;
ipse enim fundavit orbem immobilem.
31 [w]Laetentur caeli et exsultet terra,
et dicant in nationibus: [x]Dominus regnavit.
32 Tonet mare et plenitudo eius;
exsultent agri et omnia quae in eis sunt.
33 Tunc laudabunt ligna saltus coram Domino,
quia venit iudicare terram.
34 [a]Confitemini Domino quoniam bonus,
quoniam in aeternum misericordia eius.
35 Et dicite: Salva nos, Deus salvator noster,
et congrega nos et erue de gentibus,
ut confiteamur nomini sancto tuo
et exsultemus in carminibus tuis.
36 [b]Benedictus Dominus Deus Israël,
ab aeterno usque in aeternum;
[c]et dicat omnis populus: Amen et hymnum Domino.

37 Reliquit itaque ibi [d]coram arca foederis Domini Asaph et fratres eius, ut ministrarent in conspectu arcae iugiter [e]per singulos dies et vices suas. 38 Porro [f]Obededom et fratres eius sexaginta octo et Obededom filium Idithun et [g]Hosa constituit ianitores; 39 [h]Sadoc autem sacerdotem et fratres eius sacerdotes coram tabernaculo Domini [i]in excelso, quod erat in Gabaon, 40 ut offerrent holocausta Domino super [j]altare holocautomatis [k]iugiter, mane et vespere, iuxta omnia quae scripta sunt in lege Domini, quam praecepit Israëli. 41 Et post eum [m]Heman et Idithun et [n]reliquos electos [o]unumquemque vocabulo suo ad confitendum Domino:
[p]Quoniam in aeternum misericordia eius.
42 Heman quoque et Idithun canentes tuba et quatientes cymbala et omnia musicorum organa ad [q]canendum Deo; filios autem Idithun fecit esse portarios.
43 [r]Reversusque est omnis populus in domum suam et David, ut benediceret etiam domui suae.

17 Cum autem habitaret David in [a]domo sua, dixit ad Nathan prophetam: Ecce ego habito in domo cedrina, arca autem foederis Domini sub pellibus est. 2 Et ait Nathan ad David: Omnia, quae in corde tuo sunt, fac; Deus enim tecum est.

3 Igitur nocte illa factus est sermo Dei ad Nathan dicens: 4 Vade et loquere David servo meo: Haec dicit Dominus: [b]Non aedificabis tu mihi domum ad habitandum, 5 neque enim mansi in domo ex eo tempore, quo eduxi Israël usque ad diem hanc; [c]sed fui semper mutans loca tabernaculi et in tentorio 6 manens cum omni Israël. Nunquid locutus sum saltem uni iudicum Israël, quibus praeceperam ut pascerent populum meum, et dixi: Quare non aedificastis mihi domum cedrinam? 7 Nunc itaque sic loqueris ad servum meum David: Haec dicit Dominus exercituum: Ego tuli te, cum in pascuis sequereris gregem, ut esses dux populi mei Israël, 8 et fui tecum quocumque perrexisti et interfeci omnes inimicos tuos coram te fecique tibi nomen quasi unius magnorum qui celebrantur in terra. 9 Et dedi locum populo meo Israël: plantabitur et habitabit in eo et ultra non commovebitur, nec filii iniquitatis atterent eos sicut a principio 10 ex diebus, quibus dedi iudices populo meo Israël et [d]humiliavi universos inimicos tuos. Adnuntio ergo tibi, quod aedificaturus sit tibi Dominus domum. 11 Cumque impleveris dies tuos, ut vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis, et stabiliam regnum eius. 12 [e]Ipse aedificabit mihi domum et firmabo solium eius usque in aeternum. 13 [f]Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium, et [g]misericordiam meam non auferam ab eo, [h]sicut abstuli ab eo qui ante te fuit, 14 et statuam eum in domo mea et in regno meo usque in sempiternum, et thronus eius erit firmissimus in perpetuum. 15 Iuxta omnia verba haec et iuxta universam visionem istam sic locutus est Nathan ad David.

16 Cumque venisset rex David et sedisset coram Domino, dixit:

---

v Ps 28, 2; 95, 9. — cf. 2 Par 20, 21; Ps 109, 3.

x cf. Is 49, 13.
y Ps 92, 1; 96, 1; 98, 1. — cf. Is 53, 7; Ap 11, 15, 17; 19, 6.
z Ps 97, 7.

a 2 Par 5, 13; Ps 105, 1; 106, 1; 117, 1; 135, 1 etc.

34, 36] Ps 105, 1, 47, 48.

b Ps 40, 14. — cf. 3 Rg 8, 15.

c cf. Dt 27, 15. — v. 1 Cor 14, 16.
d vr. 4, 5.
e 2 Par 31, 16.
f cp. 26, 4.
g cp. 26, 10, 16.
h cp. 15, 11.
i cp. 21, 29; 2 Par 1, 3. — v. 3 Rg 3, 4.
j Ex 27, 1.
k v. Ex 29, 38-41; Nm 28, 3-8.
m v. cp. 6, 33.
n cf. cp. 25, 1, 6.
o Nm 1, 17.
p 2 Par 5, 13; 7, 3, 6; 20, 21; 1 Es 3, 11; Jr 33, 11. — v. vr. 34.
q cf. 1 Par 25, 7; 2 Par 7, 6; 29, 27.
r 2 Rg 6, 19, 20.

1-27] 2 Rg 7, 1-29.
a cp. 14, 1; 15, 1.

b cp. 28, 3.

c cf. 2 Rg 7, 6, 7.

d cf. 2 Rg 7, 11.

e cp. 22, 10; 28, 6.
f (all) Heb 1, 5.
g cf. 2 Rg 7, 14.
h cf. 1 Rg 15, 23, 28.

[i]Quis ego sum, Domine Deus, et quae domus mea, ut praestares mihi talia? 17 Sed et hoc parum visum est in conspectu tuo; ideoque locutus es super domum servi tui etiam in futurum, et fecisti me spectabilem super omnes homines, Domine Deus. 18 Quid ultra addere potest David, cum ita glorificaveris servum tuum et cognoveris eum? 19 Domine, propter [j]famulum tuum iuxta cor tuum fecisti omnem magnificentiam hanc et nota esse voluisti universa magnalia. 20 Domine, non est similis tui, et non est alius Deus absque te, ex omnibus quos audivimus auribus nostris. 21 Quis enim est alius ut populus tuus Israël, gens una in terra, ad quam perrexit Deus, ut liberaret et faceret populum sibi, et magnitudine sua atque terroribus eiceret nationes a facie eius, quem de Aegypto liberarat? 22 Et posuisti populum tuum Israël tibi in populum usque in aeternum, et tu, Domine, factus es Deus eius. 23 Nunc igitur, Domine, sermo quem locutus es famulo tuo et super domum eius, confirmetur in perpetuum, et fac sicut locutus es. 24 Permaneatque et magnificetur nomen tuum usque in sempiternum et dicatur: Dominus exercituum Deus Israël; et domus David servi eius permanens coram eo. 25 Tu enim, Domine Deus meus, [k]revelasti auriculam servi tui, ut aedificares ei domum; et idcirco invenit servus tuus fiduciam, ut oret coram te. 26 Nunc ergo, Domine, tu es Deus et locutus es ad servum tuum tanta beneficia 27 et coepisti benedicere domui servi tui, ut sit semper coram te; te enim, Domine, benedicente, benedicta erit in perpetuum.

i cf. Gn 32, 10.

j cf. 2 Rg 7, 21.

k 1 Rg 9, 15; 20, 13; 2 Rg 7, 27.

18 Factum est autem post haec, ut percuteret David Philisthiim et humiliaret eos, et tolleret Geth et filias eius de manu Philisthiim, 2 percuteretque Moab, et fierent Moabitae servi David offerentes ei munera.

1-17] 2 Rg 8, 1-18.

3 Eo tempore percussit David etiam Adarezer regem [a]Soba regionis [b]Hemath, quando perrexit ut dilataret imperium suum usque ad flumen Euphraten. 4 Cepit ergo David mille quadrigas eius et [c]septem milia equitum ac viginti milia virorum peditum, subnervavitque omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis, quas reservavit sibi. 5 Supervenit autem et Syrus damascenus, ut auxilium praeberet Adarezer regi Soba; sed et huius percussit David viginti duo milia virorum 6 et posuit milites in Damasco, ut Syria quoque serviret sibi et offerret munera. Adiuvitque eum Dominus in cunctis ad quae perrexerat. 7 Tulit quoque David pharetras aureas, quas habuerant servi Adarezer, et attulit eas in Ierusalem. 8 Necnon de [d]Thebath et Chun urbibus Adarezer aeris plurimum, [e]de quo fecit Salomon mare aeneum et columnas et vasa aenea. 9 Quod cum audisset Thou rex Hemath, percussisse videlicet David omnem exercitum Adarezer regis Soba, 10 misit [f]Adoram filium suum ad regem David, ut postularet ab eo pacem et congratularetur ei, quod percussisset et expugnasset Adarezer; adversarius quippe erat Thou Adarezer. 11 Sed et omnia vasa aurea et argentea et aenea consecravit David rex Domino cum argento et auro, quod tulerat ex universis gentibus, tam de [g]Idumaea et Moab et filiis Ammon, quam de Philisthiim et Amalec. 12 [h]Abisai vero filius Sarviae percussit Edom in [i]valle salinarum decem et octo milia. 13 Et constituit in Edom praesidium, ut serviret Idumaea David; salvavitque Dominus David in cunctis, ad quae perrexerat.

a vr. 10; cp. 19, 6.
b vr. 9. — v. Nm 34, 8; 1 Mc 12, 25.
c cf. 2 Rg 8, 4.
d cf. 2 Rg 8, 8.
e 3 Rg 7, 15, 23; 2 Par 2, 12, 15, 16.
f cf. 2 Rg 8, 10.
g cf. 2 Rg 8, 12.
h cp. 19, 11; 1 Rg 26, 6. — cf. 2 Rg 8, 13.
i v. 4 Rg 14, 7.

14 Regnavit ergo David super universum Israël et faciebat iudicium atque iustitiam cuncto populo suo. 15 Porro [j]Ioab filius Sarviae erat super exercitum, et Iosaphat filius Ahilud a commentariis, 16 [k]Sadoc autem filius Achitob et Ahimelech filius Abiathar sacerdotes et Susa scriba; 17 Banaias quoque filius Ioiadae super legiones Cerethi et Phelethi, porro filii David [l]primi ad manum regis.

j cf. cp. 11, 6.
k cp. 24, 6. — cf. 2 Rg 8, 17; 3 Rg 4, 3.
l cf. 2 Rg 8, 18.

19 Accidit autem ut moreretur Naas rex filiorum Ammon et regnaret filius eius pro eo. 2 Dixitque David: Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas, praestitit enim mihi pater eius gratiam. Misitque David nuntios ad consolandum eum super morte patris sui. Qui, cum pervenissent in terram filiorum Ammon ut consolarentur Hanon, 3 dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon: Tu for-

1-19] 2 Rg 10, 1-19.

regnum (4-17) necnon in bellis strenue gestis contra filios Ammon ac Syros in eorum auxilium accitos (19, 1-20, 3), et contra Philisthaeos in Gazer convocatos relatae victoriae (4-7). Quae nunc adduntur:

sitan putas quod David honoris causa in patrem tuum miserit qui consolentur te, nec animadvertis quod, ut explorent et investigent et scrutentur terram tuam, venerint ad te servi eius.

4 Igitur Hanon pueros David decalvavit, et rasit et praecidit tunicas eorum a natibus usque ad pedes et dimisit eos. 5 Qui cum abissent et hoc mandassent David, misit in occursum eorum (grandem enim contumeliam sustinuerant) et praecepit ut manerent in Iericho, donec cresceret barba eorum, et tunc reverterentur.

6 Videntes autem filii Ammon, quod iniuriam fecissent David, tam Hanon quam reliquus populus miserunt mille talenta argenti, ut conducerent sibi de [a]Mesopotamia et de [b]Syria Maacha et de [c]Soba currus et equites. 7 Conduxeruntque triginta duo milia curruum et regem Maacha cum populo eius. Qui cum venissent, castrametati sunt e regione [d]Medaba. Filii quoque Ammon congregati de urbibus suis venerunt ad bellum.

8 Quod cum audisset David, misit Ioab et omnem exercitum virorum fortium. 9 Egressique filii Ammon direxerunt aciem iuxta portam civitatis; reges autem, qui ad auxilium eius venerant, separatim in agro steterunt. 10 Igitur Ioab intelligens bellum ex adverso et post tergum contra se fieri elegit viros fortissimos de universo Israël et perrexit contra Syrum. 11 Reliquam autem partem populi dedit sub manu [e]Abisai fratris sui et perrexerunt contra filios Ammon; 12 dixitque: Si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi; si autem superaverint te filii Ammon, ero tibi in praesidium. 13 Confortare et agamus viriliter pro populo nostro et pro urbibus Dei nostri; Dominus autem [f]quod in conspectu suo bonum est, faciet.

14 Perrexit ergo Ioab et populus, qui cum eo erat, contra Syrum ad proelium et fugavit eos. 15 Porro filii Ammon videntes quod fugisset Syrus, ipsi quoque fugerunt Abisai fratrem eius et ingressi sunt civitatem; reversusque est etiam Ioab in Ierusalem. 16 Videns autem Syrus quod cecidisset coram Israël, misit nuntios et adduxit Syrum, qui erat trans fluvium; [g]Sophach autem princeps militiae Adarezer erat dux eorum. 17 Quod cum nuntiatum esset David, congregavit universum Israël et transivit Iordanem irruitque in eos et direxit ex adverso aciem, illis contra pugnantibus. 18 Fugit autem Syrus Israël, et interfecit David de Syris [h]septem milia curruum et quadraginta milia peditum et Sophach exercitus principem.

19 Videntes autem servi Adarezer se ab Israël esse superatos transfugerunt ad David et servierunt ei. Noluitque ultra Syria auxilium praebere filiis Ammon.

20 [a]Factum est autem post anni circulum, eo tempore quo solent reges ad bella procedere, congregavit Ioab exercitum et robur militiae et vastavit terram filiorum Ammon, perrexitque et obsedit Rabba. Porro David manebat in Ierusalem, [b]quando Ioab percussit Rabba et dextruxit eam. 2 Tulit autem David coronam [c]Melchom de capite eius et invenit in ea auri pondo talentum et pretiosissimas gemmas fecitque sibi inde diadema; manubias quoque urbis plurimas tulit. 3 Populum autem, qui erat in ea, eduxit et [d]fecit super eos tribulas et trahas et ferrata carpenta transire, ita ut dissecarentur et contererentur. Sic fecit David cunctis urbibus filiorum Ammon et reversus est cum omni populo suo in Ierusalem.

4 Post haec initum est bellum in Gazer adversum Philisthaeos, in quo percussit [e]Sobochai husathites. Saphai de genere Raphaim, et humiliavit eos. 5 Aliud quoque bellum gestum est adversus Philisthaeos, in quo percussit Adeodatus filius saltus bethlehemites fratrem [f]Goliath gethaei, [g]cuius hastae lignum erat quasi liciatorium texentium. 6 Sed et aliud bellum accidit in Geth, in quo fuit homo longissimus senos habens digitos, idest simul vigintiquattuor, qui et ipse de Rapha fuerat stirpe generatus. 7 Hic [h]blasphemavit Israël, et percussit eum Ionathan filius [i]Samaa fratris David. Hi sunt filii Rapha in Geth, qui ceciderunt in manu David et servorum eius.

21 Consurrexit autem [a]Satan contra Israël et concitavit David ut numeraret Israël. 2 Dixitque David ad Ioab et ad principes po-

a cf. 2 Rg 10, 6.
b Js 13, 13.
c cp. 18, 5, 9.
d v. Nm 21, 30; 1 Mc 9, 36.
e cp. 18, 12.
f v. 2 Rg 3, 18.
g cf. 2 Rg 10, 16, 18.
h cf. 2 Rg 10, 18.
a 2 Rg 10, 7; 11, 1.
b 2 Rg 12, 26.
2, 3] 2 Rg 12, 30, 31.
c 3 Rg 11, 5, 33; 4 Rg 23, 13.
d cf. 2 Rg 12, 31.
4-8] 2 Rg 21, 18-22.
e cp. 27, 11.
f cf. 2 Rg 21, 19.
g 1 Rg 17, 7.
h cf. 1 Rg 17, 10.
i cp. 2, 13; 2 Rg 13, 3. — cf. 1 Rg 16, 9; 17, 13.
1-28] 2 Rg 24, 1-25. — cf. cp. 27, 23, 24.
*1] * cf. Catech. R. IV 15, 6.*
a Zc 3, 1, 2. — cf. 2 Rg 24, 1; Lc 13, 19. — v. Jb 1, 6-12; 2, 1-7.

a) *de censu populi, de peste triduana idcirco immissa (21, 1 17), et de area Ornan Deo consecrata ut altare et postea templum ibi exstruatur (18 - 30):* b) *de operariis convocatis ut materiam ad*

puli: Ite et numerate Israël a Bersabee usque Dan et adferte mihi numerum ut sciam. 3 Responditque Ioab: Augeat Dominus populum suum centuplum, quam sunt. Nonne, domine mi rex, omnes servi tui sunt? Quare hoc quaerit dominus meus, [b]quod in peccatum reputetur Israëli? 4 Sed sermo regis magis praevaluit; egressusque est Ioab et circuivit universum Israël et reversus est Ierusalem. 5 Deditque David numerum eorum, quos circuierat; et inventus est omnis numerus Israël, [c]mille milia et centum milia virorum educentium gladium; de Iuda autem quadringenta septuaginta milia bellatorum. 6 [d]Nam Levi et Beniamin non numeravit, eo quod Ioab invitus exsequeretur regis imperium.

7 Displicuit autem Deo quod iussum erat et percussit Israël. 8 Dixitque David ad Deum: Peccavi nimis ut hoc facerem: obsecro, [e]aufer iniquitatem servi tui, quia insipienter egi. 9 Et locutus est Dominus ad Gad [f]videntem Davidis dicens: 10 Vade et loquere ad David et dic ei: Haec dicit Dominus: Trium tibi optionem do: unum, quod volueris, elige et faciam tibi. 11 Cumque venisset Gad ad David, dixit ei: Haec dicit Dominus: Elige, quod volueris: 12 aut [g]tribus annis famem, aut tribus mensibus te fugere hostes tuos et gladium eorum non posse evadere aut tribus diebus gladium Domini et pestilentiam versari in terra et angelum Domini interficere in universis finibus Israël. Nunc igitur vide quid respondeam ei qui misit me. 13 Et dixit David ad Gad: Ex omni parte me angustiae premunt; sed melius mihi est ut [h]incidam in manus Domini, quia multae sunt miserationes eius, quam in manus hominum. 14 Misit ergo Dominus pestilentiam in Israël; et ceciderunt de Israël septuaginta milia virorum. 15 Misit quoque angelum in Ierusalem, ut percuteret eam. Cumque percuteretur, vidit Dominus et [i]misertus est super magnitudine mali: et imperavit angelo qui percutiebat: Sufficit, iam cesset manus tua. Porro angelus Domini stabat iuxta aream Ornan iebusaei. 16 Levansque David oculos suos vidit angelum Domini stantem inter caelum et terram et evaginatum gladium in manu eius et versum contra Ierusalem. Et ceciderunt tam ipse quam maiores natu [j]vestiti ciliciis proni in terram. 17 Dixitque David ad Deum: Nonne ego sum, qui iussi ut numeraretur populus? ego qui peccavi: ego qui malum feci. Iste grex quid commeruit? Domine Deus meus, vertatur, obsecro, manus tua in me et in domum patris mei; populus autem tuus non percutiatur.

18 [k]Angelus autem domini praecepit Gad, ut diceret Davidi ut ascenderet exstrueretque altare Domino Deo in area Ornan iebusaei 19 Ascendit ergo David iuxta sermonem Gad, quem locutus ei fuerat ex nomine Domini. 20 Porro Ornan, cum suspexisset et vidisset angelum, quattuorque filii eius cum eo absconderunt se; nam eo tempore terebat in area triticum. 21 Igitur, cum veniret David ad Ornan, conspexit eum Ornan et processit ei obviam de area et adoravit eum pronus in terram. 22 Dixitque ei David: Da mihi locum areae tuae, ut aedificem in ea altare Domino, ita ut quantum valet argenti accipias, et [l]cesset plaga a populo. 23 Dixit autem Ornan ad David: Tolle et faciat dominus meus rex quodcumque ei placet; sed et boves do in holocaustum et tribulas in ligna et triticum in sacrificium: omnia libens praebebo. 24 Dixitque ei rex David: Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo quantum valet, neque enim tibi auferre debeo et sic offerre Domino holocausta gratuita. 25 Dedit ergo David Ornan pro loco [m]siclos auri iustissimi ponderis sescentos. 26 Et [n]aedificavit ibi altare Domino, obtulitque holocausta et pacifica et invocavit Dominum et [o]exaudivit eum in igne de caelo super altare holocausti. 27 Praecepitque Dominus angelo, et convertit gladium suum in vaginam. 28 Protinus ergo David videns quod exaudisset eum Dominus in area Ornan iebusaei immolavit ibi victimas.

29 Tabernaculum autem Domini [p]quod fecerat Moyses in deserto et altare holocaustorum [q]ea tempestate erat in excelso Gabaon. 30 Et non praevaluit David ire ad altare, ut ibi obsecraret Deum; nimio enim fuerat in timore perterritus [r]videns gladium angeli Domini.

b cf. Ex 30, 12.

c cf. 2 Rg 24, 9.

d cp. 27, 24.

7] *Ant. in sb. a. D. 6 p. Pnt.*

e cf. 2 Rg 12, 13.
f cp. 29, 29. — v. 1 Rg 9, 9.

g cf. 2 Rg 24, 13.

h Ecli 2, 22; Dn 13, 23.

15] *R. in fr. 2 p. D. 3 p. Pnt.*
i (v. Gn 6, 6).

15 (, 17)] *cf. 2 Rg 24, 16.*

j 3 Rg 20, 31. — v. 2 Rg 3, 31.
17] *cf. 2 Rg 24, 17.*

k cf. 2 Par 3, 1.

l Nm 25, 8.

m cf. 2 Rg 24, 24.
n 2 Par 3, 1.
o cf. 3 Rg 18, 38, v. Lv 9, 24.

p Ex 36, 2.
q cp. 16, 39; 2 Par 1, 3. — cf. 3 Rg 3, 4.
r vr. 16.

templum aedificandum parant (22, 1-5) et de Salomone et principibus ad opus suscipiendum exoratis (6-19); c) de censu levitarum nempe stirpium Gersom, Caath et Merari (23, 1-24), de di-

22 Dixitque David: [a]Haec est domus Dei et [b]hoc altare in holocaustum Israël.
2 Et praecepit ut congregarentur omnes [c]proselyti de terra Israël et constituit ex eis latomos ad [d]caedendos lapides et poliendos, ut aedificaretur domus Dei. 3 Ferrum quoque plurimum ad clavos ianuarum et ad commissuras atque iuncturas preparavit David et [e]aeris pondus innumerabile. 4 Ligna quoque cedrina non poterant aestimari, quae [f]Sidonii et Tyrii deportaverunt ad David. 5 Et dixit David: [g]Salomon filius meus puer parvulus est et delicatus, domus autem, quam aedificari volo Domino, talis esse debet ut in cunctis regionibus nominetur. Praeparabo ergo ei necessaria. Et ob hanc causam ante mortem suam omnes praeparavit impensas.
6 Vocavitque Salomonem filium suum et praecepit ei ut aedificaret domum Domino Deo Israël. 7 Dixitque David ad Salomonem: Fili mi, [h]voluntatis meae fuit ut aedificarem domum nomini Domini Dei mei, 8 sed factus est sermo Domini ad me dicens: [i]Multum sanguinem effudisti et plurima bella bellasti: non poteris aedificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me. 9 Filius qui nascetur tibi erit vir quietissimus; [j]faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum, et ob hanc causam [k]pacificus vocabitur, et pacem et otium dabo in Israël cunctis diebus eius. 10 [l]Ipse aedificabit domum nomini meo, et [m]ipse erit mihi in filium, et ego illi in patrem firmaboque solium regni eius super Israël in aeternum. 11 Nunc ergo, fili mi, [n]sit Dominus tecum, et prosperare et aedifica domum Domino Deo tuo, sicut locutus est de te. 13 [o]Det quoque tibi Dominus prudentiam et sensum, ut regere possis Israël et custodire legem Domini Dei tui. 13 [p]Tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata et iudicia, quae praecepit Dominus Moysi ut doceret Israël: [q]confortare et viriliter age, ne timeas neque paveas. 14 Ecce ego [r]in paupertate mea praeparavi impensas domus Domini, [s]auri talenta centum milia et argenti mille milia talentorum, [t]aeris vero et ferri non est pondus, vincitur enim numerus magnitudine; ligna et lapides praeparavi ad universa impendia. 15 Habes quoque plurimos artifices latomos et caementarios artificesque lignorum et omnium artium ad faciendum opus prudentissimos 16 in auro et argento et aere et ferro, cuius non est numerus. Surge igitur et fac, et erit Dominus tecum.
17 Praecepit quoque David [u]cunctis principibus Israël, ut adiuvarent Salomonem filium suum, 18 Cernitis, inquiens, quod Dominus Deus vester vobiscum sit et [v]dederit vobis requiem per circuitum et tradiderit omnes inimicos vestros in manus vestras, et subiecta sit terra coram Domino et coram populo eius. 19 [x]Praebete igitur corda vestra et animas vestras, ut quaeratis Dominum Deum vestrum; et consurgite et aedificate sanctuarium Domino Deo, ut [y]introducatur arca foederis Domini et vasa Domino consecrata in domum, quae [z]aedificatur nomini Domini.
23 Igitur David [a]senex et plenus dierum [b]regem costituit Salomonem filium suum super Israël, 2 et congregavit omnes principes Israël et sacerdotes atque levitas.
3 Numeratique sunt levitae a [c]triginta annis et supra, et inventa sunt [d]triginta octo milia virorum. - 4 Ex his electi sunt et distributi in [e]ministerium domus Domini vigintiquattuor milia; [f]praepositorum autem et iudicum sex milia. 5 Porro quattuor milia ianitores et totidem psaltae canentes Domino in organis, [g]quae fecerat ad canendum.
6 [h]Et distribuit eos David [i]per vices filiorum Levi, Gersom videlicet et Caath et Merari.
7 [j]Filii Gersom Leedan et Semei. 8 [k]Filii Leedan princeps Iahiel et Zethan et Ioël, tres. 9 Filii Semei Salomith et Hosiel et Aran, tres: isti principes familiarum Leedan. 10 Porro filii Semei Leheth et Ziza et Iaus et Baria: isti filii Semei quattuor. 11 Erat autem Leheth prior, Ziza secundus; porro Iaus et Baria non habuerunt plurimos filios, et idcirco in una familia unaque domo computati sunt.
12 [l]Filii Caath Amram et Isaar, Hebron et Oziel, quattuor.

a v. 2 Par 3, 1.
b cp. 21, 18, 26, 28.
c cf. 3 Rg 9, 20, 21; 2 Par 2, [17.
d cf. 3 Rg 5, 17.
e vr. 14; 3 Rg 7, 47; 4 Rg 25, 16.
f cf. 1 Rg 5, 6.
g cp. 29, 1. — cf. 3 Rg 3, 7; Pro 4, 3.
h cp. 17, 1-14; 28, 2-7; 2 Rg 7, 2, 3; 3 Rg 8, 17. — v. Ps 131, 1-5.
i cp. 28, 3. — cf. 3 Rg 5, 3.
j 3 Rg 5, 4. — cf. vr. 18; 3 Rg 4, 25.
k (2 Rg 12, 24).
l cp. 17, 12; Rg 7, 13; 3 Rg 5, 5; Heb 1, 5.
m cp. 28, 6; 2 Rg 7, 14. — v. cp. 17, 13.
n vr. 16. — cf. 1 Rg 20, 13.
o cf. 3 Rg 3, 9, 12; Ps 71, 2.
p cp. 28, 7.
q cp. 28, 20; 3 Rg 2, 2, 3. — cf. Dt 31, 6, 7; Js 1, 6, 7, 9.
r cf. cp. 29, 2.
s cf. cp. 29, 4.
t vr. 3.
u v. cp. 28, 1-6.
v cp. 23, 25. — cf. Dt 12, 10; Js 21, 44; 23, 1; 2 Rg 7, 1. — v. vr. 9.
x cf. 2 Par 20, 3.
y 3 Rg 8, 6, 21; 2 Par 5, 7; 6, 11.
z vr. 7; 3 Rg 5, 3.
a cp. 29, 28.
b cf. cp. 28, 5; 29, 22, 28. — v. 3 Rg 1, 33-39.
c Nm 4, 3, 47.
d cf. Nm 4, 47, 48.
e (cf. 2 Par 2, 2, 18; 34, 12; 1 Es 3, 8, 9).
f cp. 26, 29. — cf. Dt 16, 18; 2 Par 19, 8.
g 2 Par 29, 25, 26; 2 Es 12, 36; Am 6, 5.
h cf. 2 Par 8, 14; 23, 18; 35, 4; 1 Es 6, 18.
i cp. 6, 1, 16; Ex 6, 16; Nm [26, 57.
j cp. 26, 21.
k cp. 15, 18; 29, 8. — cf. cp. 26, 21.
l cp. 6, 18; 26, 23; Ex 6, 18; Nm 3, 19.

13 [m]Filii Amram Aaron et Moyses. [n]Separatusque est Aaron ut ministraret in sancto sanctorum ipse et filii eius in sempiternum et [o]adoleret incensum Domino secundum ritum suum ac [p]benediceret nomini eius in perpetuum.

14 Moysi quoque [q]hominis Dei [r]filii adnumerati sunt in tribu Levi. 15 [s]Filii Moysi Gersom et Eliezer. 16 Filii Gersom [t]Subuel primus; 17 fuerunt autem filii Eliezer Rohobia primus, et non erant Eliezer filii alii; porro filii Rohobia [u]multiplicati sunt nimis. 18 Filii Isaar Salomith primus. 19 [v]Filii Hebron Ieriau primus, Amarias secundus, Iahaziel tertius, Iecmaan quartus. 20 [x]Filii Oziel Micha primus, Iesia secundus. 21 [y]Filii Merari Moholi et Musi. Filii Moholi Eleazar et [z]Cis. 22 Mortuus est autem Eleazar, et [a]non habuit filios sed filias; [b]acceperuntque eas filii Cis fratres earum. 23 [c]Filii Musi Moholi et Eder et Ierimoth, tres. 24 [d]Hi filii Levi in cognationibus et familiis suis, principes per vices et numerum capitum singulorum, qui faciebant opera ministerii domus Domini [e]a viginti annis et supra. 25 Dixit enim David: [f]Requiem dedit Dominus Deus Israël populo suo et [g]habitationem Ierusalem usque in aeternum; 26 nec erit officii levitarum, [h]ut ultra portent tabernaculum et omnia vasa eius ad ministrandum.

27 Iuxta praecepta quoque David novissima, supputabitur numerus filiorum Levi a viginti annis et supra. 28 Et erunt sub manu filiorum Aaron in cultum domus Domini in vestibulis et in exedris et in loco purificationis et in sanctuario et in universis operibus ministerii templi Domini. 29 Sacerdotes autem [i]super panes propositionis et [j]ad similae sacrificium et ad lagana azyma et [k]sartaginem et [l]ad torrendum et [m]super omne pondus atque mensuram. 30 Levitae vero ut stent [n]mane ad confitendum et canendum Domino, similiterque ad vesperam 31 tam in oblatione holocaustorum Domini, quam in [o]sabbatis et [p]calendis et [q]sollemnitatibus reliquis iuxta numerum et caeremonias uniuscuiusque rei iugiter coram Domino. 32 Et [r]custodiant observationes tabernaculi foederis et ritum sanctuarii et [s]observationem filiorum Aaron fratrum suorum, ut ministrent in domo Domini.

24 Porro filiis Aaron hae [a]partitiones erant: [b]filii Aaron Nadab 2 et Abiu et Eleazar et Ithamar. [c]Mortui sunt autem Nadab et Abiu ante patrem suum absque liberis, sacerdotioque functus est Eleazar et Ithamar. 3 Et [d]divisit eos David, id est [e]Sadoc de filiis Eleazari et Ahimelech de filiis Ithamar, secundum vices suas et ministerium. 4 Inventique sunt multo plures filii Eleazar in principibus viris, quam filii Ithamar. Divisit autem eis, hoc est filiis Eleazar principes per familias sedecim, et filiis Ithamar per familias et domos suas octo. 5 Porro divisit utrasque inter se familias [f]sortibus; erant enim principes sanctuarii et principes Dei tam de filiis Eleazar quam de filiis Ithamar. 6 Descripsitque eos Semeias filius Nathanaël scriba levites coram rege et principibus et Sadoc sacerdote et [g]Ahimelech filio Abiathar, principibus quoque familiarum sacerdotalium et leviticarum: unam domum, quae ceteris praeerat, Eleazar; et alteram domum, quae sub se habebat ceteros, Ithamar. 7 Exivit autem sors prima Ioiarib, secunda Iedei, 8 tertia Harim, quarta Seorim, 9 quinta Melchia, sexta Maiman, 10 septima Accos, octava [h]Abia, 11 nona Iesua, decima Sechenia, 12undecima Eliasib, duodecima Iacim, 13 tertiadecima Hoppha, decimaquarta Isbaab, 14 decimaquinta Belga, decimasexta Emmer, 15 decimaseptima Hezir, decimaoctava Aphses, 16 decimanona Pheteia, vicesima Hezechiel, 17 vicesimaprima Iachin, vicesimasecunda Gamul, 18 vicesimatertia Dalaiau, vicesimaquarta Maaziau. 19 Hae vices eorum secundum ministeria sua, ut [i]ingrediantur domum Domini, et iuxta ritum suum sub manu Aaron patris eorum, sicut praeceperat Dominus Deus Israël.

20 Porro filiorum Levi qui reliqui fuerant, de [j]filiis Amram erat Subaël et de filiis Subaël Iehedeia. 21 De filiis quoque [k]Rohobiae princeps Iesias. 22Isaari vero filius Salemoth filiusque Salemoth Iahath; 23 [l]filiusque eius Ieriau primus, Amarias secundus, Iahaziel tertius, Iecmaan quartus. 24 [m]Filius Oziel Micha, filius Micha Samir; 25 frater Micha Iesia, filiusque Iesiae Zacharias. 26[n]Filii Merari Moholi et Musi.

m cp. 6, 3; Ex 6, 20.
n cp. 6, 49; Ex 28, 1. — cf. Heb 5, 4.
o Ex 30, 7; Nm 16, 40; 1 Rg [2, 28.
p Nm 6, 23; Dt 10, 8.
q Dt 33, 1.
r cf. cp. 26, 23-25.
s Ex 2, 22; 18, 3, 4.
t cp. 26, 24.
u cp. 24, 21-30.
v cp. 24, 23. — cf. cp. 26, 31.
x cp. 24, 24, 25.
y cp. 6, 19, 29; 24, 29; Ex 6, 19. — cf. Nm 26, 58.
z cp. 24, 29.
a cp. 24, 28.
b cf. Nm 36, 6, 8.
c cp. 24, 30; Ex 6, 19.
d cf. Nm 10, 17, 21.
e vr. 27; 2 Par 31, 17; 1 Es 3, 8. cf. vr. 3; Nm 4, 3; 8, 24.
f v. cp. 22, 18.
g Jl 3, 20.
h 2 Par 34, 3.— v. Nm 4, 5-15.

i v. Lv 24, 5-8.
j cp. 9, 29; Lv 6, 20, 21.
k cp. 9, 31.
l Lv 6, 21; 7, 12.
m cf. Lv 19, 35.
n Ps 91, 3.
o Is 1, 13.
p v. Nm 28, 11.
q v. Lv 23, 2, 4.
r Nm 1, 53.
s v. Nm 3, 6-9.

a cp. 23, 6.
b cp. 6, 3; Lv 16, 1, 6; Nm 26, 60.
c Lv 10, 2; Nm 3, 4; 26, 61.
d 2 Par 8, 14.
e vr. 31; 2 Rg 8, 17.

f vr. 31.

g 2 Rg 8, 17. — cf. cp. 18, 16; 1 Rg 22, 20; 23, 6.

h Lc 1, 5. — cf. 2 Es 10, 3 (?).

i cp. 9, 25.

j cp. 23, 13.
k cp. 23, 17. — cf. cp. 26, 25.
l cf. cp. 23, 19.

m cp. 23, 30.
n cp. 23, 21.

in vigintiquattuor classes divisos (25, 1-31) - *sive inter ianitores* (26, 1-19) *sive denique inter thesaurarios* (20-28), *doctores, iudices et praefectos* (29-32); d) *de re publica tandem ordinata, nempe de exercitu*

Filius Oziau Benno. 27 Filius quoque Merari Oziau et Soam et Zachur et Hebri. 28 Porro Moholi filius Eleazar, [o]qui non habebat liberos. 29 Filius vero Cis Ierameel. 30 [p]Filii Musi Moholi, Eder et Ierimoth: isti filii Levi secundum domus familiarum suarum. 31 Miseruntque et ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron coram David rege et [r]Sadoc et Ahimelech et principibus familiarum sacerdotalium et leviticarum tam maiores quam minores: omnes sors aequaliter dividebat.

25 Igitur David et magistratus exercitus segregaverunt in ministerium filios [a]Asaph et [b]Heman et [c]Idithun, qui [d]prophetarent in [e]citharis et psalteriis et cymbalis secundum numerum suum dedicato sibi officio servientes. 2 De filiis Asaph Zacchur et Ioseph et Nathania et Asarela filii Asaph sub manu Asaph prophetantis iuxta regem. 3 Porro Idithun, filii Idithun Godolias, Sori Ieseias et Hasabias et Mathathias, sex sub manu patris sui Idithun, qui in cithara prophetabat super confitentes et laudantes Dominum. 4 Heman quoque, filii Heman Bocciau, Mathaniau, Oziel, Subuel et Ierimoth, Hananias, Hanani, Eliatha, Geddelthi et Romenthiezer et Iesbacassa, Mellothi, Othir, Mahazioth: 5 omnes isti filii Heman [f]videntis regis in sermonibus Dei ut exaltaret cornu: dederatque Deus Heman filios quattuordecim et filias tres. 6 Universi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant in [g]cymbalis et psalteriis et citharis in ministeria domus Domini iuxta regem, Asaph videlicet et Idithun et Heman. 7 Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores [h]ducenti octogintaocto.

8 Miseruntque sortes per vices suas [i]ex aequo tam maior quam minor, doctus pariter et indoctus. 9 Egressaque est sors prima Ioseph, qui erat de Asaph; secunda Godoliae, ipsi et filiis eius et fratribus eius duodecim; 10 tertia Zachur, filiis et fratribus eius duodecim; 11 quarta Isari, filiis et fratribus eius duodecim, 12 quinta Nathaniae, filiis et fratribus eius duodecim; 13 sexta Bocciau, filiis et fratribus eius duodecim; 14 septima Isreela, filiis et fratribus eius duodecim; 15 octava Iesaiae, filiis et fratribus eius duodecim; 16 nona Mathaniae, filiis et fratribus eius duodecim; 17 decima Semeiae, filiis et fratribus eius duodecim; 18 undecima Azareel, filiis et fratribus eius duodecim; 19 duodecimae Hasabiae, filiis et fratribus eius duodecim; 20 tertiadecima Subaël, filiis et fratribus eius duodecim; 21 quartadecima Mathathiae, filiis et fratribus eius duodecim; 22 quintadecima Ierimoth, filiis et fratribus eius duodecim; 23 sextadecima Hananiae, filiis et fratribus eius duodecim; 24 septimadecima Iesbacassae, filiis et fratribus eius duodecim; 25 octavadecima Hanani, filiis et fratribus eius duodecim; 26 nonadecima Mellothi, filiis et fratribus eius duodecim; 27 vicesima Eliatha, filiis et fratribus eius duodecim; 28 vicesimaprima Othir, filiis et fratribus eius duodecim; 29 vicesimasecunda Geddelthi, filiis et fratribus eius duodecim; 30 vicesimatertia Mahazioth, filiis et fratribus eius duodecim; 31 vicesimaquarta Romemthiezer, filiis et fratribus eius duodecim.

26 Divisionem autem [a]ianitorum de Coritis [b]Meselemia filius Core de filiis Asaph. 2 Filii Meselemia [c]Zacharias primogenitus, Iadihel secundus, Zabadias tertius, Iathanaël quartus, 3 Aelam quintus, Iohanan sextus, Elioënai septimus. 4 Filii autem [d]Obededom Semeias primogenitus, Iozabad secundus, Ioaha tertius, Sachar quartus, Nathanaël quintus, 5 Ammiel sextus, Issachar septimus, Phollathi octavus, [e]quia benedixit illi Dominus. 6 Semei autem filio eius nati sunt filii praefecti familiarum suarum, erant enim viri fortissimi; 7 filii ergo Semeiae Othni et Raphaël et Obed, Elzabad, fratres eius viri fortissimi, Eliu quoque et Samachias: 8 omnes hi de filiis Obededom: ipsi et filii et fratres eorum fortissimi ad ministrandum sexaginta duo de Obededom. 9 Porro Meselemiae filii et fratres eorum robustissimi decem et octo. 10 De [f]Hosa autem, id est de filiis Merari, Semri princeps (non enim habuerat primogenitum, et idcirco posuerat eum pater eius in principem). 11 Helcias secundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus: omnes hi filii et fratres Hosa tredecim.

o cp. 23, 22.
p cp. 23, 23.
q vr. 5; cp. 25, 8; 26, 13, 14; 2 Es 11, 1.
r vr. 6.

a v. cp. 6, 39; 15, 19.
b v. cp. 6, 33.
c cp. 16, 41.
d cf. Ex 15, 20; 4 Rg 3, 15.
e cp. 15, 16; 2 Es 12, 27.

f cf. cp. 21, 9; 2 Rg 24, 11; 2 Par 35, 15.

g cp. 15, 16; 2 Es 12, 27.

h cf. cp. 23, 5.
i cp. 26, 13.

a cf. 2 Par 8, 14; 35, 15.
b cf. vr. 14.
c cp. 9, 21.
d cp. 15, 18, 24; 16, 38.
e cp. 13, 14; 2 Rg 6, 11.
f cp. 16, 38.

12 Hi divisi sunt in ianitores, ut semper principes custodiarum sicut et fratres eorum ministrarent in domo Domini. 13 Missae sunt ergo sortes [g]ex aequo et parvis et magnis per familias suas in unamquamque portarum. 14 Cecidit ergo sors orientalis [h]Selemiae; porro Zachariae filio eius viro prudentissimo et erudito sortito obtigit plaga septentrionalis; 15 Obededom vero et filiis eius ad austrum, in qua parte domus erat seniorum concilium; 16 Sephim et [i]Hosa ad occidentem, iuxta portam quae ducit ad viam ascensionis: custodia contra custodiam. 17 Ad orientem vero levitae sex et ad aquilonem quattuor, per diem, atque ad meridiem similiter in die quattuor et, ubi erat concilium, bini et bini. 18 In cellulis quoque ianitorum ad occidentem quattuor in via, binique per cellulas: 19 hae sunt divisiones ianitorum filiorum Core et Merari.

20 Porro Achîas erat super [j]thesauros domus Dei et vasa sanctorum. 21 [k]Filii Ledan filii Gersonni: de Ledan principes familiarum Ledan et Gersonni [l]Iehieli. 22 [m]Filii Iehieli Zathan et Ioël fratres eius super thesauros domus Domini, 23 [n]Amramitis et Isaaritis et Hebronitis et Ozihelitis. 24 [o]Subaël autem filius Gersom filii Moysi praepositus thesauris. 25 Fratres quoque eius [p]Eliezer, cuius filius Rahabia et huius filius [q]Isaias et huius filius Ioram, huius quoque filius Zechri et huius filius [r]Selemith. 26 Ipse Selemith et fratres eius super thesauros sanctorum, quae [s]sanctificavit David rex, et principes familiarum et tribuni et centuriones et duces exercitus 27 de bellis et manubiis proeliorum, quae consecraverant ad instaurationem et supellectilem templi Domini.

28 Haec autem universa sanctificavit [t]Samuel videns et Saul filius Cis et Abner filius Ner et Ioab filius Sarviae: omnes qui sanctificaverunt ea per manum Selemith et fratrum eius.

29 Isaaritis vero praeerat Chonenias et filii eius ad [u]opera forinsecus super Israël ad [v]docendum et iudicandum eos. 30 Porro de Hebronitis [x]Hasabias et fratres eius viri fortissimi mille septingenti praeerant Israël trans Iordanem contra occidentem in cunctis operibus Domini et in ministerium regis; 31 Hebronitarum autem princeps fuit [y]Ieria secundum familias et cognationes eorum. Quadragesimo anno regni David recensiti sunt et inventi sunt viri fortissimi in [z]Iazer Galaad 32 fratresque eius robustioris aetatis duo milia septingenti principes familiarum. Praeposuit autem eos David rex Rubenitis et Gaditis et dimidiae tribui Manasse, in omne [a]ministerium Dei et regis.

27 Filii autem Israël secundum numerum suum, principes familiarum, tribuni et centuriones et praefecti, qui ministrabant regi iuxta turmas suas ingredientes et egredientes per singulos menses in anno, vigintiquattuor milibus singuli praeerant. 2 Primae turmae in primo mense [a]Iesboam praeerat filius Zabdiel, et sub eo vigintiquattuor milia. 3 De [b]filiis Phares princeps cunctorum principum in exercitu mense primo. 4 Secundi mensis habebat turmam [c]Dudia ahohites, et post se alter nomine Macelloth, qui regebat partem exercitus vigintiquattuor milium. 5 Dux quoque turmae tertiae in mense tertio erat [d]Banaias filius Ioiade sacerdos, et in divisione sua vigintiquattuor milia. 6 Ipse est Banaias [e]fortissimus inter triginta et super triginta. Praeerat autem turmae ipsius Amizabad filius eius. 7 Quartus, mense quarto, [f]Asahel frater Ioab et Zabadias filius eius post eum, et in turma eius vigintiquattuor milia. 8 Quintus, mense quinto, princeps [g]Samaoth iezerites et in turma eius vigintiquattuor milia. 9 Sextus, mense sexto, [h]Hira filius Acces thecuites, et in turma eius vigintiquattuor milia. 10 Septimus, mense septimo, [i]Helles phallonites de filiis Ephraim, et in turma eius vigintiquattuor milia. 11 Octavus, mense octavo, [j]Sobochai husathites de stirpe Zarahi, et in turma eius vigintiquattuor milia. 12 Nonus, mense nono, [l]Abiezer anathothites de filiis Iemini, et in turma eius vigintiquattuor milia. 13 Decimus, mense decimo, [m]Marai et ipse netophathites de stirpe Zarahi, et in turma eius vigintiquattuor milia. 14 Undecimus, mense undecimo, [n]Banaias pharathonites de filiis Ephraim, et in turma eius vigintiquattuor milia. 15 Duodecimus, mense duo-

g cp. 25, 8.
h cf. vr. 1, 2.
i cp. 16, 38.
j vr. 22, 24, 26; cp. 28, 12; 1 Es 2, 69; 2 Es 10, 38. — cf. Ml 3, 10, etc.
k cp. 23, 8.
l cf. cp. 29, 8.
m cf. cp. 23, 8.
n cp. 23, 12.
o cp. 23, 16. — cf. cp. 24, 20.
p cf. cp. 23, 17.
q cf. cp. 24, 21.
r cf. cp. 23, 18.
s 2 Rg 8, 11. — cf. Nm 31, 50.
t cp. 29, 29. — v. 1 Rg 9, 9.
u 2 Es 11, 16.
v cp. 23, 4. — v. Dt 16, 18.
x cp. 27, 17.
y cp. 24, 23. — cf. cp. 33, 19.
z cp. 6, 81; Nm 21, 32; Js 21, 39.
a 2 Par 19, 11.
a cp. 11, 11. — cf. 2 Rg 23, 8.
b Nm 26, 20.
c 2 Rg 23, 9. — cf. cp. 11, 12.
d 2 Rg 8, 18.
e cp. 11, 24, 25; 2 Rg 23, 20-33.
f cf. 11, 26; 2 Rg 23, 24.
g cf. cp. 11, 27; 2 Rg 23, 25.
h cp. 11, 28.
i cp. 11, 27.
j cp. 11, 29; 20, 4; 2 Rg 21, 18.
l cp. 11, 28.
m cp. 11, 30.
n cp. 11, 31.

tionem Davidis in manus filii Salomonis quodammodo praenuntiant. Ea facta est post convocationem principum (28, 1-10), verborum Dei commemorationem (11-21), traditionem thesaurorum et earum re-

decimo, [o]Holdai netophathites de stirpe [p]Gothoniel, et in turma eius vigintiquattuor milia.

16 Porro tribubus praeerant Israël: Rubenitis dux Eliezer filius Zechri, Simeonitis dux Saphatias filius Maacha, 17 Levitis [q]Hasabias filius Camuel, Aaronitis [r]Sadoc, 18 Iuda Eliu frater David, Issachar Amri filius Michaël, 19 Zabulonitis Iesmaias filius Abdiae, Nephthalitibus Ierimoth filius Ozriel, 20 filiis Ephraim Osee filius Ozaziu, dimidiae tribui Manasse Ioël filius Phadaiae, 21 et dimidiae tribui Manasse in Galaad Iaddo filius Zachariae, Beniamin autem Iasiel filius Abner, 22 Dan vero Ezrihel filius Ieroham: [s]hi principes filiorum Israël. 23 Noluit autem David numerare eos a viginti annis inferius, [t]quia dixerat Dominus ut multiplicaret Israël quasi stellas caeli. 24 [u]Ioab filius Sarviae coeperat numerare nec complevit, [v]quia super hoc ira irruerat in Israël; et idcirco numerus eorum, qui fuerant recensiti, non est relatus in fastos regis David.

25 Super thesauros autem regis fuit [w]Azmoth filius Adiel; his autem thesauris, qui erant in urbibus et in vicis et in turribus, praesidebat Ionathan filius Oziae; 26 operi autem rustico et agricolis, 27 qui exercebant terram, praeerat Ezri filius Chelub; vinearumque cultoribus Semeias romathites; cellis autem vinariis Zabdias aphonites; 28 nam super oliveta et ficeta, quae erant in campestribus, Balanan gederites; super apothecas autem olei Ioas; 29 porro armentis, quae pascebantur in [x]Saron, praepositus fuit Setrai saronites, et super boves in vallibus Saphat filius Adli; 30 super camelos vero Ubil ismahelites, et super asinos Iadias meronathites; 31 super oves quoque Iaziz [z]agareus: omnes hi principes substantiae regis David.

32 Ionathan autem patruus David consiliarius, vir prudens et litteratus; ipse et Iahiel filius Hachamoni erant cum filiis regis. 33 [a]Achitophel etiam consiliarius regis, et Chusai arachites [b]amicus regis. 34 Post Achitophel fuit Ioiada filius [c]Banaiae et [d]Abiathar. [e]Princeps autem exercitus regis erat Ioab.

28 [a]Convocavit igitur David omnes principes Israël, [b]duces tribuum et [c]praepositos turmarum, qui ministrabant regi, tribunos quoque et centuriones et [d]qui praeerant substantiae et possessionibus regis filiosque suos cum eunuchis et [e]potentes et robustissimos quosque in exercitu Ierusalem. 2 Cumque surrexisset rex et stetisset, ait: Audite me, fratres mei et populus meus: [f]cogitavi ut aedificarem domum, in qua requiesceret arca foederis Domini et [g]scabellum pedum Dei nostri, et ad aedificandum omnia praeparavi; 3 Deus autem dixit mihi: [h]Non aedificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator et sanguinem fuderis. 4 Sed [i]elegit Dominus Deus Israël me de universa domo patris mei, ut essem rex super Israël [j]in sempiternum; [k]de Iuda enim elegit principes, porro de domo Iuda [l]domum patris mei, et de [m]filiis patris mei placuit ei ut me eligeret regem super cunctum Israël. 5 Sed et [n]de filiis meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) [o]elegit [p]Salomonem filium meum ut sederet in throno regni Domini super Israël. 6 Dixitque mihi: [q]Salomon filius tuus aedificabit domum meam et atria mea; ipsum enim elegi mihi in filium et ego ero ei in patrem 7 et firmabo regnum eius usque in aeternum, [r]si perseveraverit facere praecepta mea et iudicia, sicut et hodie. 8 Nunc ergo coram universo coetu Israël, audiente Deo nostro, custodite et perquirite cuncta mandata Domini Dei nostri, ut possideatis terram bonam et relinquatis eam filiis vestris post vos usque in sempiternum.

9 Tu autem, Salomon fili mi, scito Deum patris tui et servito ei [s]corde perfecto et animo voluntario; [t]omnia enim corda scrutatur Dominus et universas mentium cogitationes intelligit. [u]Si quaesieris eum, invenies; si autem dereliqueris eum, proiciet te in aeternum. 10 Nunc ergo, quia elegit te Dominus ut aedificares domum sanctuarii, [v]confortare et perfice.

11 Dedit autem David Salomon filio suo [w]descriptionem [x]porticus et templi et cellariorum et cenaculi et cubiculorum in adytis et domus propitiationis 12 necnon et omnium quae cogitaverat, atrio-

o cf. 2 Rg 23, 29.
p cp. 4, 13; Js 15, 17; Jd 1, 13; 3, 9.
q cp. 26, 30.
r cp. 24, 3.
s cp. 28, 1.
t v. Gn 15, 5; 22, 17.
u cf. cp. 21, 2, 5, 6.
v cp. 21, 7, 14; 2 Rg 24, 12-15.
w cp. 11, 32; 2 Rg 23, 31 (?).
x cp. 5, 16.
z cp. 5, 10.
a v. 2 Rg 15, 12.
b v. 2 Rg 15, 37.
c cf. vr. 5.
d 3 Rg 1, 7. — cf. cp. 24, 6.
e cf. cp. 11, 6. — v. 4 Rg 25, [8.
a cp. 23, 2.
b v. cp. 27, 16-22.
c cp. 27, 1-15.
d v. cp. 27, 25-32.
e v. cp. 11, 10-46.
f v. cp. 22, 7-10.
g Ps 98, 5; 131, 7, Is 66, 1; Lm 2, 1. — cf. Ps 109, 1.
h cp. 22, 8; 2 Rg 7, 5, 13. — cf. 3 Rg 5, 3.
i 1 Rg 16, 12, 13.
j cp. 17, 23, 27.
k cp. 5, 2; Gn 49, 8-10; Ps 59[1], 9; Ps 77, 68.
l 1 Rg 16, 1.
m 1 Rg 16, 12, 13.
n v. cp. 3, 1-9; 14, 3-7; Sap 9, 7.
o cp. 22, 9; 23, 1.
p v. 2 Rg 7, 13, 14.
q cp. 17, 12; 22, 10.
r cf. cp. 22, 13.
o] *v. 3 Rg 8, 39.*
s cf. 3 Rg 8, 61.
t 1 Rg 16, 7; Ps 7, 10; 39, 16.
u v. 2 Par 15, 2.
v vr. 20; 1 Es 10, 4; Ag 2, 4.
x vr. 19. — cf. Ex 25, 9, 40.
y 3 Rg 6, 3; 2 Par 3, 4.

rum quae paratae sunt ad templum aedificandum (29, 1-5), post exhortationem principibus factam ut opus Dei promoveant (6-10) postque gratiarum actionem et petitionem divini auxilii (11-19). Itaque Salo-

rum et exedrarum per circuitum [z]in thesauros domus Domini et in thesauros sanctorum 13 [a]divisionumque sacerdotalium et [b]leviticarum in omnia opera domus Domini et in universa vasa ministerii templi Domini; 14 aurum in pondere per singula vasa ministerii, argenti quoque pondus pro vasorum et operum diversitate, 15 sed et in [c]candelabra aurea et ad lucernas eorum aurum pro mensura uniuscuiusque candelabri et lucernarum, similiter et in candelabra argentea et in lucernas eorum pro diversitate mensurae, pondus argenti tradidit. 16 Aurum quoque dedit in mensas propositionis pro diversitate mensarum; similiter et argentum in alias mensas argenteas. 17 Ad fuscinulas quoque et phialas et turibula ex auro purissimo et leunculos aureos pro qualitate mensurae pondus distribuit in leunculum et leunculum; similiter et in leones argenteos diversum argenti pondus separavit. 18 [d]Altari autem, in quo adoletur incensum, aurum purissimum dedit, ut ex ipso fieret similitudo [e]quadrigae [f]cherubim extendentium alas et velantium arcam foederis Domini. 19 Omnia, inquit, venerunt scripta manu Domini ad me, [g]ut intelligerem universa opera exemplaris.

20 Dixit quoque David Salomoni filio suo: [h]Viriliter age et confortare et fac: ne timeas et ne paveas; Dominus enim Deus meus tecum erit et [i]non dimittet te, nec derelinquet donec perficias omne opus ministerii domus Domini. 21 Ecce [j]divisiones sacerdotum et levitarum in omne ministerium domus Domini adsistunt tibi et [k]parati sunt, et noverunt tam principes quam populus facere omnia praecepta tua.

29 Locutusque est David rex ad omnem ecclesiam: Salomonem filium meum unum elegit Deus [a]adhuc puerum et tenellum; opus namque grande est; [b]neque enim homini praeparatur habitatio, sed Deo. 2 Ego autem totis viribus meis praeparavi impensas domus Dei mei: aurum ad vasa aurea et argentum in argentea, aes in aenea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea et [c]lapides onychinos et quasi stibinos et diversorum colorum omnemque pretiosum lapidem et marmor parium abundantissime. 3 Et super haec, quae obtuli in domum Dei mei, de peculio meo aurum et argentum do in templum Dei mei exceptis his quae praeparavi in aedem sanctam, 4 [d]tria milia talenta auri de auro [e]Ophir et septem milia talentorum argenti probatissimi ad deaurandos parietes templi; 5 et ubicumque opus est aurum de auro, et ubicumque opus est argentum de argento, opera fiant per manus artificum. Et, si quis [f]sponte offert, impleat manum suam hodie, et offerat quod voluerit Domino.

6 [g]Polliciti sunt itaque principes familiarum et proceres tribuum Israël, tribuni quoque et centuriones et [h]principes possessionum regis. 7 Dederuntque in opera domus Dei auri talenta quinque milia et [i]solidos decem milia, argenti talenta decem milia et aeris talenta decem et octo milia; ferri quoque centum milia talentorum. 8 Et apud quemcumque inventi sunt lapides, dederunt in thesauros domus Domini per manum [j]Iahiel Gersonitis. 9 Laetatusque est populus, cum vota sponte promitterent, quia [k]corde toto offerebant ea Domino; sed et David rex laetatus est gaudio magno.

10 Et benedixit Domino coram universa multitudine et ait: [l]Benedictus es, Domine Deus Israël patris nostri, ab aeterno in aeternum. 11 [m]Tua est, Domine, magnificentia et potentia et gloria atque victoria, et tibi laus; cuncta enim, quae in caelo sunt et in terra, tua sunt; tuum, Domine, regnum, et tu es super omnes principes. 12[n]Tuae divitiae et tua est gloria; tu dominaris omnium, [o]in manu tua virtus et potentia, in manu tua magnitudo et imperium omnium.

13 Nunc igitur, Deus noster, confitemur tibi et laudamus nomen tuum inclitum. 14 Quis ego, et quis populus meus, ut possimus haec tibi universa promittere? Tua sunt omnia, et quae de manu tua accepimus dedimus tibi; 15 [p]peregrini enim sumus coram te et advenae, sicut omnes patres nostri. [q]Dies nostri quasi umbra super terram, et nulla est mora. 16 Domine Deus noster, omnis haec copia quam paravimus, ut aedificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tua est et tua sunt omnia. 17 Scio, Deus meus, quod [r]probes corda

z Mt 7, 7. — v. cp. 26, 20.
a cp. 24, 1.
b cp. 23, 6.
c v. Ex 25, 31-37.
d v. Ex 30, 1.
e cf. Ecli 49, 10.
f v. Ex 25, 18-22; 3 Rg 6, 23-38.
g vr. 11, 12; Ex 25, 40.
h v. cp. 22, 23.
i Js 1, 5.
j vr. 13. — v. cpp. 24-26.
k cf. Ex 35, 25, 26; 35, 1, 2.
a cp. 22, 5. — cf. 3 Rg 3, 7.
b vr. 19.
c cf. Is 54, 11, 12; Ap 21, 19-21.
d cf. cp. 22, 14.
e v. 3 Rg 9, 28.
f cf. Ex 25, 2; 35, 5.
g cp. 27, 1; 28, 1.
h cp. 27, 25-31.
i 1 Es 2, 69; 8, 27 (; 2 Es 6, 40-72).
j cp. 23, 8. — cf. cp. 26, 21.
k cf. 4 Rg 12, 4; 2 Cor 9, 7.
10-13] Cn. ad ll. in fr. 2 per
l Lc 1, 68. *[ann.*
11] R. in D. 1 Oct. — Ant. in sb. a. D. 5 Oct.
m cf. 1 Tm 1, 17; Ap 5, 13.
n cf. 3 Rg 3, 13; 2 Par 1, 12; Rm 11, 36.
o 2 Par 20, 6.
*14] * Conc. Araus. II (an. 529) can. 11.*
p Ps 38, 13; Heb 11, 13. — v. Lv 25, 23.
q Jb 14, 2; Ps 101, 12; 143, 4; Sap 2, 5; 5, 9.
r cp. 28, 9; Pro 17, 3. — cf. 1 Rg 16, 7.

mon, regia unctione accepta, ab omnibus rex salutatur (20-25); David autem non multo post in senectute bona moritur (26-30).

B) Salomonis historia (2 Par 1, 1-36, 21). *Sapientiam, quam a Deo in Gabaon*

s cf. Pro 11, 20.

17, 18] *Of. in Ded. Eccl.*

t Ps 71, 1.

u vr. 1. 2.
v cp. 22, 14.
x v. Js 22, 33.

y v. Ex 4, 31.

z Gn 35, 14.

a v. 3 Rg 1, 33-39.
b cf. cp. 23, 1.
c 3 Reg 2, 35.
d 3 Rg 2, 12.
e cp. 28, 5. — cf. 2 Par 9, 8.

f 2 Par 1, 1. — cf. Js 3, 7.
g 3 Rg 3, 13; 2 Par 1, 12. — cf. Ec 2, 9.

h 2 Rg 5, 4, 5; 3 Rg 2, 11.

i cf. Gn 15, 15; 25, 8.
j cp. 23, 1.

k cp. 26, 28. — cf. 1 Rg 9, 9.
l v. 2 Rg 12, 1.
m cp. 21, 9. — v. 1 Rg 22, 5.
n cf. Dn 4, 23, 25.

et [s]simplicitatem diligas, unde et ego in simplicitate cordis mei laetus obtuli universa haec, et populum tuum, qui hic repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria. 18 Domine Deus Abraham et Isaac et Israël patrum nostrorum, custodi in aeternum hanc voluntatem cordis eorum, et semper in venerationem tui mens ista permaneat. 19 [t]Salomoni quoque filio meo da cor perfectum, ut custodiat mandata tua, testimonia tua et caeremonias tuas et faciat universa et [u]aedificet aedem, [v]cuius impensas paravi.

20 Praecepit autem David universae ecclesiae: [x]Benedicite Domino Deo nostro. Et benedixit omnis ecclesia Domino Deo patrum suorum, et [y]inclinaverunt se et adoraverunt Deum et deinde regem. 21 Immolaveruntque victimas Domino et obtulerunt holocausta die sequenti, tauros mille, arietes mille, agnos mille cum [z]libaminibus suis et universo ritu abundantissime in omnem Israël. 22 Et comederunt et biberunt coram Domino in die illo cum grandi laetitia. Et [a]unxerunt, [b]secundo Salomonem filium David. Unxerunt autem eum Domino in principem et [c]Sadoc in pontificem. 23 [d]Seditque Salomon super [e]solium Domini in regem pro David patre suo, et cunctis placuit, et paruit illi omnis Israël. 24 Sed et universi principes et potentes et cuncti filii regis David dederunt manum et subiecti fuerunt Salomoni regi. 25 [f]Magnificavit ergo Dominus Salomonem super omnem Israël et [g]dedit illi gloriam regni, qualem nullus habuit ante eum rex Israël.

26 Igitur David filius Isai regnavit super universum Israël. 27 Et [h]dies, quibus regnavit super Israël, fuerunt quadraginta anni; in Hebron regnavit septem annis et in Ierusalem annis triginta tribus. 28 Et mortuus est [i]in senectute bona [j]plenus dierum et divitiis et gloria. Et regnavit Salomon filius eius pro eo.

29 Gesta autem David regis priora et novissima scripta sunt in libro [k]Samuelis videntis, et in libro [l]Nathan prophetae atque in volumine [m]Gad videntis, 30 universique regni eius et fortitudinis et temporum, [n]quae transierunt sub eo sive in Israël sive in cunctis regnis terrarum.

LIBER
II PARALIPOMENON

HEBRAICE " DIBRE HAIAMIM „

a 3 Rg 2, 12, 15.
b 3 Rg 3, 1.
c 1 Par 29, 25.
d 1 Par 27, 1.

e v. 3 Rg 3, 4.

f 1 Par 16, 39; 21, 29.
g Ex 29, 10; Lv 10, 7; Nm 14, 10; Js 18, 1 etc.
h 2 Rg 6, 2, 12; 1 Par 13, 6, 8; 15, 3, 25-16, 1.
i Ex 27, 1, 2; 38, 1-8.
j Ex 31, 2.
l cf. 1 Par 13, 3.
m 3 Rg 3, 4.

ONFORTATUS est ergo [a]Salomon filius David [b]in regno suo, et Dominus Deus eius erat cum eo et [c]magnificavit eum in excelsum. 2 Praecepitque Salomon universo Israëli, [d]tribunis et centurionibus et ducibus et iudicibus omnis Israël et principibus familiarum 3 et abiit cum universa multitudine in excelsum Gabaon, [f]ubi erat [g]tabernaculum foederis Dei, quod fecit Moyses famulus Dei in solitudine. 4 [h]Arcam autem Dei adduxerat David de Cariathiarim in locum, quem praeparaverat ei et ubi fixerat illi tabernaculum, hoc est in Ierusalem. 5 Altare quoque aeneum, quod [i]fabricatus fuerat [j]Beseleel filius Uri filii Hur, ibi erat [l]coram tabernaculo Domini; quod et requisivit Salomon et omnis ecclesia. 6 Ascenditque Salomon ad altare aeneum coram tabernaculo foederis Domini et [m]obtulit in eo mille hostias.

Salomon postulat, una cum divitiis et gloria obtinet (1, 1-17). Hoc demonstrat in primis templum, quod aedificandum suscepit, ab Hiram rege Tyriorum impetratis architecto, lignis et opera-

7 Ecce autem in ipsa nocte apparuit ei Deus dicens: Postula quod vis ut dem tibi. 8 Dixitque Salomon Deo: Tu fecisti cum David patre meo misericordiam magnam et [n]constituisti me regem pro eo. 9 Nunc ergo, Domine Deus, [o]impleatur sermo tuus, quem pollicitus es David patri meo; tu enim me fecisti regem super populum tuum multum, [p]qui tam innumerabilis est quam pulvis terrae. 10 [q]Da mihi sapientiam et intelligentiam, ut ingrediar et egrediar coram populo tuo; quis enim potest hunc populum tuum digne, qui tam grandis est, iudicare? 11 Dixit autem Deus ad Salomonem: Quia hoc magis placuit cordi tuo, et non postulasti [r]divitias et substantiam et gloriam neque animas eorum qui te oderant, sed nec dies vitae plurimos; petisti autem sapientiam et scientiam, ut iudicare possis populum meum, super quem constitui te regem: 12 sapientia et scientia data sunt tibi, divitias autem et substantiam et gloriam dabo tibi, [s]ita ut nullus in regibus nec ante te nec post te fuerit similis tui.

13 Venit ergo Salomon ab excelso Gabaon in Ierusalem coram [t]tabernaculo foederis et regnavit super Israël. 14 Congregavitque sibi currus et equites, et [u]facti sunt ei mille quadringenti currus et duodecim milia equitum, et fecit eos esse in [v]urbibus quadrigarum et cum rege in Ierusalem. 15 [x]Praebuitque rex argentum et aurum in Ierusalem [y]quasi lapides et cedros quasi sycomoros quae nascuntur in campestribus multitudine magna. 16 [z]Adducebantur autem ei equi de Aegypto et de Coa a negotiatoribus regis, qui ibant et emebant pretio, 17 quadrigam equorum sescentis argenteis et equum centum quinquaginta, similiter de universis regnis Hethaeorum et a regibus Syriae emptio celebrabatur.

2 [a]Decrevit autem Salomon aedificare domum nomini Domini et palatium sibi. 2 Et [b]numeravit septuaginta milia virorum portantium umeris et octoginta milia qui caederent lapides in montibus praepositosque eorum [c]tria milia sescentos.

3 Misit quoque ad Hiram regem Tyri dicens: [d]Sicut egisti cum David patre meo et misisti ei ligna cedrina, ut aedificaret sibi domum in qua et habitavit, 4 sic fac mecum, ut aedificem domum nomini Domini Dei mei, ut consecrem eam ad adolendum [e]incensum coram illo et fumiganda aromata, et [f]ad propositionem panum sempiternam et ad [g]holocautomata mane et vespere, [h]sabbatis quoque et neomeniis et sollemnitatibus Domini Dei nostri in sempiternum, quae mandata sunt Israëli. 5 Domus enim, quam aedificare cupio magna est; [i]magnus est enim Deus noster super omnes deos. 6 [j]Quis ergo poterit praevalere, ut aedificet ei dignam domum? Si caelum et caeli caelorum capere eum nequeunt, quantus ego sum ut possim aedificare ei domum? Sed ad hoc tantum ut adoleatur incensum coram illo. 7 [l]Mitte ergo mihi virum eruditum, qui noverit operari in auro et argento, aere et ferro, purpura, coccino et hyacintho, et qui sciat sculpere caelaturas cum his artificibus, quos mecum habeo in Iudaea et Ierusalem, [m]quos praeparavit David pater meus. 8 Sed et ligna cedrina mitte mihi et arceuthina et pinea de Libano; scio enim quod servi tui noverint caedere ligna de Libano, et [n]erunt servi mei cum servis tuis, 9 ut parentur mihi ligna plurima; domus enim quam cupio aedificare magna est nimis et inclita. 10 Praeterea [o]operariis, qui caesuri sunt ligna, servis tuis, dabo in cibaria tritici coros viginti milia et hordei coros totidem et vini viginti milia metretas, olei quoque sata viginti milia.

11 Dixit autem Hiram rex Tyri per litteras, quas miserat Salomoni: [p]Quia dilexit Dominus populum suum, idcirco te regnare fecit super eum; 12 et addidit dicens: Benedictus Dominus Deus Israël, [q]qui fecit caelum et terram, qui dedit David regi filium sapientem et eruditum et sensatum atque prudentem, [r]ut aedificaret domum Domino et palatium sibi.

13 Misi ergo tibi virum prudentem et scientissimum [s]Hiram patrem meum, 14 filium mulieris de filiabus Dan, cuius pater fuit Tyrius, [t]qui novit operari in auro et argento, aere et ferro et marmore et lignis, in purpura quoque et hyacintho et bysso et coccino,

7-12] 3 Rg 3, 5-14.

n 1 Par 28, 5.
o cp. 6, 17; 3 Rg 8, 26.

p Gn 13, 16.
q cf. Nm 27, 17; Dt 31, 2; Sap 8, 4; 9, 10.

r Ex 5, 9; 6, 2.

s cp. 9, 22. — cf. 1 Par 29, 25.

t vr. 3.
14-17] cp. 25, 28; 3 Rg 10, 26-29.
u cf. 3 Rg 4, 26.
v cf. 3 Rg 9, 19.
x cp. 9, 27.
y cf. Sap. 7, 9.
z cp. 9, 28.

a 3 Rg 5, 5.
b vr. 17; 3 Rg 5, 15, 16. — cf. cp. 8, 7, 8; 3 Rg 9, 29, 21.
c cf. 3 Rg 5, 16.
d 1 Par 14, 1.
3-16] 3 Rg 5, 2-11.

e v. Ex 30, 7.
f v. Lv 24, 5-8.
g v. Nm 28, 3-8.
h cp. 8, 13; Nm 28, 9, 11, 19, 26.
i Ps 134, 5. — cf. Ex 15, 1; 1 Par 16, 25; Ps 85, 8.
j cp. 6, 18; 3 Rg 8, 27; Is 66, 1; Ac 7, 49.

l vr. 13, 14.

m 1 Par 22, 15.

n cp. 9, 10, 11.

o cf. 3 Rg 5, 11

p cp. 9, 8; 3 Rg 10, 9.

q v. Gn 1 ,1.
r cf. vr. 1.

s 3 Rg 7, 13, 14. — cf. Ex 31, 4-6.
t cf. vr. 7.

et qui scit caelare omnem sculpturam et adinvenire prudenter quodcumque in opere necessarium est cum artificibus tuis et cum artificibus domini mei David patris tui. 15 Triticum ergo et hordeum et oleum et vinum [u]quae pollicitus es, domine mi, mitte servis tuis. 16 [v]Nos autem caedemus ligna de Libano, quot necessaria habueris, et applicabimus ea ratibus per mare in [x]Ioppe; tuum autem erit transferre ea in Ierusalem.

17 Numeravit igitur Salomon omnes viros proselytos, qui erant in terra Israël, [y]post dinumerationem quam dinumeravit David pater eius, et [z]inventi sunt centum quinquaginta milia et tria milia sescenti. 18 [a]Fecitque ex eis septuaginta milia qui umeris onera portarent et octoginta milia qui lapides in montibus caederent, tria autem milia et sescentos praepositos operum populi.

3 Et coepit Salomon aedificare domum Domini in Ierusalem in [a]monte Moria, qui demonstratus fuerat David patri eius, in loco quem paraverat David in [b]area Ornan iebusaei. 2 Coepit autem aedificare mense secundo, anno quarto regni sui.

3 Et haec sunt [c]fundamenta quae iecit Salomon ut aedificaret domum Dei: longitudinis cubitos in mensura prima [d]sexaginta, latitudinis cubitos viginti. 4 Porticum vero ante frontem, quae tendebatur in longum iuxta mensuram latitudinis domus, cubitorum viginti; porro altitudo centum viginti cubitorum erat, et deauravit eam intrinsecus auro mundissimo.

5 Domum quoque maiorem texit [e]tabulis ligneis abiegnis et laminas auri obrizi adfixit per totum; [f]sculpsitque in ea palmas et quasi catenulas se invicem complectentes, 6 stravit quoque pavimentum templi pretiosissimo marmore decore multo. 7 Porro aurum erat probatissimum de cuius laminis texit domum et trabes eius et postes et parietes et ostia, et caelavit cherubim in parietibus.

8 [g]Fecit quoque domum sancti sanctorum: longitudinem iuxta latitudinem domus cubitorum viginti, et latitudinem similiter viginti cubitorum, et laminis aureis texit eam quasi talentis sescentis. 9 Sed et clavos fecit aureos, ita ut singuli clavi siclos quinquagenos appenderent. [h]Cenacula quoque texit auro.

10 Fecit etiam in domo sancti sanctorum cherubim duos opere statuario et texit eos auro. 11 Alae cherubim viginti cubitis extendebantur, ita ut una ala haberet cubitos quinque et tangeret parietem domus, et altera quinque cubitos habens alam tangeret alterius cherub. 12 Similiter cherub alterius ala quinque habebat cubitos et tangebat parietem, et ala eius altera quinque cubitorum alam cherub alterius contigebat. 13 Igitur alae utriusque cherubim expansae erant et extendebantur per cubitos viginti; ipsi autem stabant erectis pedibus, et facies eorum erant versae ad [i]exteriorem domum.

14 [j]Fecit quoque velum ex hyacintho, purpura, cocco et bysso et intexuit ei cherubim.

15 [l]Ante fores etiam templi duas columnas quae triginta et quinque cubitos habebant altitudinis; porro capita earum quinque cubitorum. 16 Necnon et quasi catenulas in oraculo, et superposuit eas capitibus columnarum, malogranata etiam centum quae catenulis interposuit. 17 Ipsas quoque columnas [m]posuit in vestibulo templi unam a dextris et alteram a sinistris; eam quae a dextris erat vocavit Iachin et quae ad laevam Booz.

4 Fecit quoque [a]altare aeneum viginti cubitorum longitudinis et viginti cubitorum latitudinis et decem cubitorum altitudinis.

2 Mare etiam fusile decem cubitis a labio usque ad labium rotundum per circuitum; quinque cubitus habebat altitudinis, et funiculus triginta cubitorum ambiebat gyrum eius. 3 Similitudo quoque boum erat subter illud, et decem cubitis quaedam extrinsecus caelaturae quasi duobus versibus alvum maris circuibant. Boves autem erant fusiles. 4 Et ipsum mare super duodecim boves impositum erat, quorum tres respiciebant ad aquilonem et alii tres ad occidentem, porro tres alii meridiem et tres qui reliqui erant orientem habentes mare superpositum, posteriora autem boum erant intrinsecus sub mari. 5 Porro vastitas eius habebat mensuram palmi, et labium

u vr. 10.
v cf. 3 Rg 5, 9.
x v. Js 19, 46.

y cf. 1 Par 21, 2.
z v. vr. 2.
a cf. Js 9, 27.

1-4] 3 Rg 6, 1-3.
a Gn 22, 2, 14.
b cf. 2 Rg 24, 23; 1 Par 21, 15, 18, 25, 28.
c cf. 1 Es 3, 11.
d cf. vr. 8; 3 Rg 6, 17.

e cf. 3 Rg 5, 8; 6, 9.
f 3 Rg 6, 29, 32.

g cf. 3 Rg 6, 16.

h 1 Par 28, 11.
10-13] 3 Rg 6, 23-28.

i Ex 40, 9.
j v. Ex 26, 31; Mt 27, 51.

15, 16] 3 Rg 6, 7, 15-20.
l cf. 3 Rg 7, 15; 4 Rg 25, 17; Jr 52, 20.

m 3 Rg 7, 21.

a cp. 7, 7; 8, 12. — cf. cp. 15, 8; 3 Rg 8, 44; 4 Rg 16, 14. v. Ez 43, 13-17.
2-5] 3 Rg 7, 23-26.

illius erat quasi labium calicis vel repandi lilii, [b]capiebatque tria milia metretas.

6 [c]Fecit quoque conchas decem et posuit quinque a dextris et quinque a sinistris, ut lavarent in eis omnia quae in holocaustum oblaturi erant, porro in mari sacerdotes lavabantur.

7 Fecit autem et candelabra aurea decem, [d]secundum speciem qua iussa erant fieri, et posuit ea in templo quinque a dextris et quinque a sinistris. 8 [e]Necnon et mensas decem et posuit eas in templo quinque a dextris et quinque a sinistris; phialas quoque aureas centum.

9 Fecit etiam [f]atrium sacerdotum et [g]basilicam grandem et ostia in basilica, quae texit aere.

10 [h]Porro mare posuit in latere dextro, contra orientem ad meridiem.

11 Fecit autem [i]Hiram lebetes et creagras et phialas, et complevit omne opus regis in domo Dei: 12 hoc est columnas duas et [j]epistylia et capita et quasi quaedam retiacula quae capita tegerent super epistylia, 13 [l]malogranata quoque quadringenta et retiacula duo, ita ut bini ordines malogranatorum singulis retiaculis iungerentur, quae protegerent epistylia et capita columnarum. 14 [m]Bases etiam fecit et conchas quas superposuit basibus; 15 mare unum, boves quoque duodecim sub mari; 16 et lebetes et [n]creagras et phialas. Omnia vasa [o]fecit Salomoni Hiram pater eius in domo Domini ex aere mundissimo. 17 In regione Iordanis fudit ea rex in argillosa terra inter Sochot et Saredatha. 18 [p]Erat autem multitudo vasorum innumerabilis, ita ut ignoraretur pondus aeris.

19 Fecitque Salomon omnia vasa domus Dei et altare aureum et [q]mensas et super eas panes propositionis, 20 candelabra quoque cum lucernis suis, [r]ut lucerent ante oraculum iuxta ritum, ex auro purissimo 21 et florentia quaedam et lucernas et forcipes aureos: omnia de auro mundissimo facta sunt. 22 Thymiateria quoque et turibula et phialas et mortariola ex auro purissimo. Et ostia caelavit templi interioris, id est in sancta sanctorum, et ostia templi forinsecus aurea. Sicque completum est omne opus quod fecit Salomon in domo Domini.

5 Intulit igitur Salomon omnia [a]quae voverat David pater suus, argentum et aurum et universa vasa posuit in thesauris domus Dei.

2 Post quae congregavit maiores natu Israël et cunctos principes tribuum et capita familiarum de filiis Israël in Ierusalem, ut adducerent arcam foederis Domini de [b]civitate David, quae est Sion. 3 Venerunt itaque ad regem omnes viri Israël in die sollemni mensis septimi. 4 Cumque venissent cuncti seniorum Israël, [c]portaverunt levitae arcam 5 et intulerunt eam et omnem paraturam tabernaculi. Porro vasa sanctuarii, quae erant in tabernaculo, [d]portaverunt sacerdotes cum levitis. 6 Rex autem Salomon et universus coetus Israël et omnes qui fuerunt congregati ante arcam immolabant arietes et boves absque ullo numero: tanta enim erat multitudo victimarum. 7 Et intulerunt sacerdotes arcam foederis Domini in locum suum, id est ad oraculum templi in sancta sanctorum subter alas cherubim, 8 ita ut cherubim expanderent alas suas super locum, in quo posita erat arca, et ipsam arcam tegerent cum vectibus suis. 9 Vectium autem quibus portabatur arca, quia paululum longiores erant, [e]capita parebant ante oraculum; si vero quis paululum fuisset extrinsecus eos videre non poterat. Fuit itaque arca ibi usque in praesentem diem. 10 [f]Nihilque erat aliud in arca nisi duae tabulae, [g]quas posuerat Moyses in Horeb quando legem dedit Dominus filiis Israël egredientibus ex Aegypto. 11 Egressis autem sacerdotibus de sanctuario (omnes enim sacerdotes, qui ibi potuerant inveniri, sanctificati sunt, nec adhuc in illo tempore [h]vices et ministeriorum ordo inter eos divisus erat), 12 tam levitae quam cantores, id est et qui [i]sub [j]Asaph erant et qui sub [k]Eman et qui sub Idithun, filii et fratres eorum vestiti byssinis, [l]cymbalis et psalteriis et citharis concrepabant stantes ad orientalem plagam altaris, et cum eis [m]sacerdotes centum viginti canentes tubis. 13 Igitur cunctis pa-

b cf. 3 Rg 7, 26.

c 3 Rg 7, 38. 39.

d vr. 20; 3 Rg 7, 49. — Ex 25, 31-39; 27, 20, 21.
e vr. 19, — cf. 3 Rg 7, 48.

f 3 Rg 6, 36.
g cf. cp. 6, 13; 4 Rg 21, 5.
h 3 Rg 7, 39.

11-5, 1] Rg 7, 40-51.
i cf. 3 Rg 7, 13, 14.
j 3 Rg 7, 41.
l cf. 3 Rg 7, 20.

m 3 Rg 7, 38, 39.
n vr. 11; 1 Par 28, 17; Jr 52, 18.
o 3 Rg 7, 14.
p 3 Rg 7, 46.

q vr. 8.
r vr. 7.

2-10] 3 Rg 8, 1-9.
a 1 Par 28, 14-18.

b 2 Rg 6, 12.
c cf. vr. 7; 3 Rg 8, 3.
d cp. 23, 18; 30, 27.

e cf. 3 Rg 8, 8.
f Heb 9, 4.
g Dt 10, 2, 5. — cf. cp. 6, 11.

h 1 Par 24, 1, 5. — cf. Lc 1, 5.
i v. 1 Par 25, 1-4.
j v. 1 Par 6, 39.
k v. 1 Par 6, 33.
l 1 Par 15, 16; Ps 150, 3-5.
m cp. 7, 6; 1 Par 15, 24.

promissiones Davidi factae impletae sint (6, 1-11), et coram omni multitudine supplex Deum exorat ut propitius respiciat et fidelium preces benignus exaudiat (12-42); quam quidem precationem sibi bene

riter et tubis, et voce et [n]cymbalis et organis et diversi generis musicorum concinentibus et vocem in sublime tollentibus, longe sonitus audiebatur; ita ut, cum Dominum laudare coepissent et dicere:

Confitemini Domino, [o]quoniam bonus,
quoniam in aeternum misericordia eius,

[p]impleretur domus Dei nube, 14 nec possent sacerdotes stare et ministrare propter caliginem; [q]compleverat enim gloria Domini domum Dei.

6 Tunc Salomon ait: Dominus pollicitus est ut habitaret in caligine; 2 ego autem aedificavi [a]domum nomini eius, ut habitaret ibi in perpetuum.

3 Et convertit rex faciem suam et benedixit universae multitudini Israël (nam omnis turba stabat intenta) et ait: 4 Benedictus Dominus Deus Israël, qui quod locutus est David patri meo opere complevit dicens: 5 A die qua eduxi populum meum de terra Aegypti, non elegi civitatem de cunctis tribubus Israël, ut aedificaretur in ea domus nomini meo neque elegi quemquam alium virum, ut esset dux in populo meo Israël, 6 [c]sed elegi Ierusalem ut sit nomen meum in ea et [d]elegi David ut constituerem eum super populum meum Israël. 7 [e]Cumque fuisset voluntatis David patris mei, ut aedificaret domum nomini Domini Dei Israël, 8 dixit Dominus ad eum: Quia haec fuit voluntas tua ut aedificares domum nomini meo, bene quidem fecisti huiuscemodi habere voluntatem; 9 sed non tu aedificabis domum, verum filius tuus qui egredietur de lumbis tuis, ipse aedificabit domum nomini meo. 10 Complevit ergo Dominus sermonem suum quem locutus fuerat, et ego surrexi pro David patre meo et sedi super thronum Israël, sicut locutus est Dominus, et aedificavi domum nomini Domini Dei Israël 11 et posui in ea arcam, [f]in qua est pactum Domini quod pepigit cum filiis Israël.

12 Stetit ergo coram altari Domini ex adverso universae multitudinis Israël et extendit manus suas; 12 [g]siquidem fecerat Salomon basim aeneam et posuerat eam in medio basilicae habentem quinque cubitos longitudinis et quinque cubitos latitudinis et tres cubitos altitudinis; stetitque super eam et deinceps, flexis genibus contra universam multitudinem Israël et palmis in caelum levatis, 14 ait: Domine Deus Israël, [h]non est similis tui Deus in caelo et in terra, [i]qui custodis pactum et misericordiam cum servis tuis; qui ambulant coram te in toto corde suo, 15 [j]qui praestitisti servo tuo David patri meo, quaecumque locutus fueras ei; et quae ore promiseras opere complesti, sicut et praesens tempus probat. 16 Nunc ergo, Domine Deus Israël, imple servo tuo patri meo David quaecumque locutus es dicens: [k]Non deficiet ex te vir coram me, qui sedeat super thronum Israël, [l]ita tamen si custodierint filii tui vias suas et ambulaverint in lege mea, sicut et tu ambulasti coram me. 17 Et nunc, Domine Deus Israël, firmetur sermo tuus, quem locutus es servo tuo David. 18 Ergone credibile est ut habitet Deus cum hominibus super terram? Si caelum et [m]caeli caelorum non te capiunt, quanto magis domus ista quam aedificavi. 19 Sed ad hoc tantum facta est ut respicias orationem servi tui et obsecrationem eius, Domine Deus meus, et audias preces quas fundit famulus tuus coram te, 20 [n]ut aperias oculos tuos super domum istam diebus ac noctibus, super locum in quo [o]pollicitus es ut invocaretur nomen tuum, 21 et exaudires orationem quam servus tuus orat in eo, et exaudias preces famuli tui et populi tui Israël. Quicumque oraverit in loco isto exaudi de habitaculo tuo, id est de caelis, et [p]propitiare.

22 Si peccaverit quispiam in proximum suum et [q]iurare contra eum paratus venerit seque maledictio constrixerit coram altari in domo ista, 23 tu audies de caelo et facies iudicium servorum tuorum, ita ut reddas iniquo viam suam in caput proprium et ulciscaris iustum retribuens ei secundum iustitiam suam.

24 [r]Si superatus fuerit populus tuus Israël ab inimicis (peccabunt enim tibi), et conversi egerint paenitentiam et obsecraverint nomen

n 1 Par 16, 41.

o cp. 7, 3. — v. 1 Par 16, 34.

p Ex 40, 32, 33.

q cp. 7, 2; 3 Rg 8, 10. — cf. Ez 10, 10, 3, 4.

1-39] 3 Rg 8, 12-50.
2] *RR. in cons. et dedic. Eccl.*
a cf. Ex 20, 21. Heb 12, 21.

b cf. Ps 134, 21.

c cp. 12, 13; Ps 77, 68.
d 1 Par 28, 4 — v. 1 Rg 16, 11-13.
e 2 Rg 7, 2; 1 Par 17, 1; 28, 2.

(10)] *R. in fr. 2 p. D. 3 p. Pnt.*

f cf. cp. 5, 10.

g cf. 3 Rg 8, 54.

14] *v. vr. 10.*
h v. Ex 15, 11.
i v. Dt 7, 9.
j 1 Par 22, 9, 10.

k cp. 7, 18; 2 Rg 7, 16. — v. 3 Rg 2, 4.
l Ps 131, 12.

m v. cp. 2, 6.

(20)] *v. Ps 45, 5.*
n cf. vr. 40.
o Ex 20, 24.

p cf. Dn 9, 19.
q cf. Ex 22, 11.

24, 25] *R. in fr. 3 p. D. 3 p.*
r cf. Dt 28, 25. [*Pnt.*

probari Deus manifestat misso de caelo igne ad sacrificium comburendum (7, 1-3). Itaque consecratione completa, Salomon populum dimittit (4-10); ipse vero a Domino sibi iterum in visione apparente de divino

tuum et fuerint deprecati in loco isto, 25 [s]tu exaudies de caelo et propitiare peccato populi tui Israël et reduc eos in terram quam dedisti eis et patribus eorum.

26 [t]Si clauso caelo pluvia non fluxerit propter peccata populi, et deprecati te fuerint in loco isto et confessi nomini tuo et conversi a peccatis suis, cum eos adflixeris, 27 exaudi de caelo, Domine, et dimitte peccata servis tuis et populi tui Israël et doce eos viam bonam, per quam ingrediamur, et da pluviam terrae quam dedisti populo tuo ad possidendum.

28 [u]Fames si orta fuerit in terra et pestilentia, aerugo et aurugo et locusta et bruchus et hostes, vastatis regionibus, portas obsederint civitatis, omnisque plaga et infirmitas presserit; 29 si quis de populo tuo Israël fuerit deprecatus cognoscens plagam et infirmitatem suam et expanderit manus suas in domo hac, 30 tu exaudies de caelo, de sublimi scilicet habitaculo tuo, et propitiare et redde unicuique secundum vias suas, quas nosti eum habere in corde suo ([v]tu enim solus nosti corda filiorum hominum), 31 ut timeant te et ambulent in viis tuis, cunctis diebus quibus vivunt super faciem terrae, quam dedisti patribus nostris.

32 Externum quoque, qui non est de populo tuo Israël, si venerit de terra longinqua propter nomen tuum magnum et propter manum tuam robustam et bracchium tuum extentum, et adoraverit in loco isto, 33 tu exaudies de caelo firmissimo habitaculo tuo et facies cuncta, pro quibus invocaverit te ille peregrinus; ut sciant omnes populi terrae nomen tuum et timeant te sicut populus tuus Israël et cognoscant [x]quia nomen tuum invocatum est super domum hanc quam aedificavi.

34 Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra adversarios suos per viam in qua miseris eos, adorabunt te [y]contra viam, in qua civitas haec est quam elegisti et domus quam aedificavi nomini tuo, 35 tu exaudies de caelo preces eorum et obsecrationem et ulciscaris. 36 Si autem peccaverint tibi ([z]neque enim est homo qui non peccet), et iratus fueris eis et tradideris hostibus, et captivos duxerint eos in terram longinquam, vel certe quae iuxta est, 37 et conversi in corde suo in terra, ad quam captivi ducti fuerant, egerint paenitentiam et deprecati te fuerint in terra captivitatis suae dicentes: Peccavimus, inique fecimus, iniuste egimus, 38 et reversi fuerint ad te in toto corde suo et in tota anima sua in terra captivitatis suae ad quam ducti sunt, adorabunt te contra viam terrae suae, quam dedisti patribus eorum, et urbis quam elegisti et domus quam aedificavi nomini tuo, 39 tu exaudies de caelo, hoc est de firmo habitaculo tuo, preces eorum et facias iudicium et dimittas populo tuo quamvis peccatori; 40 tu es enim Deus meus. [a]Aperiantur, quaeso, oculi tui, et [b]aures tuae intentae sint ad orationem quae fit in loco isto.

41 [c]Nunc igitur consurge, Domine Deus, in requiem tuam tu et arca fortitudinis tuae. Sacerdotes tui, Domine Deus, [d]induantur salutem et sancti tui [e]laetentur in bonis. 42 Domine Deus, [f]ne averteris faciem christi tui; [g]memento misericordiarum David servi tui.

7 [a]Cumque complesset Salomon fundens preces, [b]ignis descendit de caelo et devoravit holocausta et victimas, et [c]maiestas Domini implevit domum. 2 Nec poterant sacerdotes ingredi templum Domini, eo quod implesset maiestas Domini templum Domini. 3 Sed et omnes filii Israël videbant descendentem ignem et gloriam Domini super domum et corruentes proni in terram super pavimentum stratum lapide adoraverunt et laudaverunt Dominum:

Quoniam bonus, [d]quoniam in saeculum misericordia eius.

4 [e]Rex autem et omnis populus immolabant victimas coram Domino. 5 Mactavit igitur rex Salomon hostias, boum viginti duo milia, arietum centum viginti milia, et dedicavit domum Dei rex et universus populus. 6 Sacerdotes autem stabant in officiis suis, et [f]levitae in organis carminum Domini, quae fecit David rex ad laudandum Dominum:

s cf. Dn 9, 19.

t cp. 7, 13. — cf. Dt 28, 23, 24; 3 Rg 17, 1.

u cf. cp. 20, 9.

29, 30] *v. vrr. 2, 37, 38.*

30] *v. 3 Rg 8, 28.*

v 1 Rg 16, 7; 1 Par 29, 17; Ps 7, 10.

x cp. 7, 14. — cf. Jc 2, 7.

y cf. Dn 6, 10.

z v. 3 Rg 8, 46; Ec 7, 21; Jc 3, 2; 1 Jo 1, 8.

37, 38] *v. vr. 2, 29, 30.*

a 2 Es 1, 6, 11. — cf. vr. 20; cp. 7, 15.
b Ps 129, 2.
c Ps 131, 8, 9. — cf. 1 Par 28; [2.
d cf. Is 61, 10.
e cf. cp. 7, 30; 2 Es 9, 25.
f Ps 131, 10.
g Ps 131, 1.

1-16] *LL. in fs. ded. Eccl.*
a 3 Rg 8, 54.
b Lv 9, 24; 3 Rg 18, 38; 2 Par 21, 26; 2 Mc 2, 10.
c Ex 40, 32; 2 Mc 2, 8. — v. cp. 5, 13.
3] *cf. 3 Rg 8, 33.*

d cp. 5, 13; Ps 135, 1.
e 3 Rg 8, 62, 63.

f cf. 1 Par 15, 16.

auxilio in posterum accipiendo certior fit, dummodo divinam legem fidelissime adimpleat (11-22). Idem etiam demonstrant res gestae Salomonis, veluti oppida et aedificia ab eo munita et exstructa (8, 1-10),

Quoniam in aeternum misericordia eius;
hymnos David canentes per manus suas. Porro [g]sacerdotes canebant tubis ante eos, cunctusque Israël stabat. 7 Sanctificavit quoque Salomon medium atrii ante templum Domini; obtulerat enim ibi holocausta et adipes pacificorum, quia altare aeneum quod fecerat non poterat sustinere holocausta et sacrificia et adipes. 8 Fecit ergo Salomon sollemnitatem in tempore illo septem diebus, et omnis Israël cum eo, ecclesia magna valde [h]ab introitu Emath usque ad torrentem Aegypti. 9 Fecitque die octavo [i]collectam, eo quod [j]dedicasset altare septem diebus et sollemnitatem celebrasset diebus septem. 10 Igitur in die vicesimotertio mensis septimi dimisit populos ad tabernacula sua laetantes atque gaudentes super bono quod fecerat Dominus Davidi et Salomoni et Israëli populo suo.

11 Complevitque Salomon domum Domini et domum regis et omnia quae disposuerat in corde suo, ut faceret in domo Domini et in domo sua, et prosperatus est.

12 Apparuit autem ei Dominus nocte et ait: Audivi orationem tuam et [k]elegi locum istum mihi in domum sacrificii. 13 [l]Si clausero caelum, et pluvia non fluxerit, et mandavero et praecepero locustae ut devoret terram et misero pestilentiam in populum meum, 14 conversus autem populus meus, super quos invocatum est nomen meum, [m]deprecatus me fuerit et exquisierit faciem meam et egerit paenitentiam a viis suis pessimis, et ego exaudiam de caelo et propitius ero peccatis eorum et sanabo terram eorum. 15 [n]Oculi quoque mei erunt aperti et aures meae erectae ad orationem eius qui in loco isto oraverit; 16 elegi enim et sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum, et permaneant oculi mei et cor meum ibi cunctis diebus. 17 Tu quoque, si ambulaveris coram me, sicut ambulavit David pater tuus, et feceris iuxta omnia quae praecepi tibi et iustitias meas iudiciaque servaveris, 18 suscitabo thronum regni tui, sicut pollicitus sum David patri tuo dicens: [o]Non auferetur de stirpe tua vir qui sit princeps in Israël. 19 [p]Si autem aversi fueritis et dereliqueritis iustitias meas et praecepta mea, quae proposui vobis, et abeuntes servieritis diis alienis et adoraveritis eos, 20 [q]evellam vos de terra mea, quam dedi vobis, et domum hanc quam sanctificavi nomini meo proiciam a facie mea et [r]tradam eam in parabolam et in exemplum cunctis populis, 21 et domus ista erit in proverbium universis transeuntibus; et dicent stupentes: [s]Quare fecit Dominus sic terrae huic et domui huic? 22 Respondebuntque: Quia dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxit eos de terra Aegypti, et apprehenderunt deos alienos et adoraverunt eos et coluerunt; idcirco venerunt super eos universa haec mala.

8 Expletis autem viginti annis, postquam aedificavit Salomon domum Domini et domum suam, 2 civitates, quas dederat Hiram Salomoni, aedificavit et habitare ibi fecit filios Israël. 3 Abiit quoque in Emath Suba et obtinuit eam. 4 Et aedificavit Palmyram in deserto et alias civitates munitissimas aedificavit in Emath. 5 Exstruxitque [a]Bethoron superiorem et [b]Bethoron inferiorem, [c]civitates muratas habentes portas et vectes et seras, 6 Balaath etiam et omnes urbes firmissimas, quae fuerunt Salomonis, cunctasque urbes quadrigarum et urbes equitum. Omnia quaecumque voluit Salomon atque disposuit aedificavit in Ierusalem et in Libano et in universa terra potestatis suae.

7 [d]Omnem populum qui derelictus fuerat de Hethaeis et Amorrhaeis et Pherezaeis et Hevaeis et Iebusaeis, qui non erant de stirpe Israël, 8 de filiis eorum et de posteris, quos non interfecerant filii Israël, subiugavit Salomon [e]in tributarios usque in diem hanc. 9 Porro de filiis Israël non posuit ut servirent operibus regis; ipsi enim erant viri bellatores et duces primi et principes quadrigarum et equituum eius. 10 Omnes autem principes exercitus regis Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta, qui erudiebant populum.

11 [f]Filiam vero Pharaonis transtulit de civitate David in domum quam aedificaverat ei; dixit enim rex: Non habitabit uxor mea in domo David regis Israël, eo quod sanctificata sit, quia ingressa est in eam arca Domini.

g cp. 5, 12. 7-10]3 Rg 3, 62-66.

h 3 Rg 8, 65; 4 Rg 14, 25; Am 6, 15. *i* Lv 23, 36. *j* v. Nm 7, 10.

11-22] 3 Rg 9, 1-9.

k v. Dt 12, 5. *l* cf. cp. 6, 26, 28.

m cf. cp. 12, 7.

n cp. 33, 7. — v. cp. 6, 40.

16] *Ant. in fs. ss. Cordis J.*

o 2 Rg 7, 12, 16; 3 Rg 8, 25. — v. cp. 6, 16. *p* cf. Lv 26, 14; Dt 28, 15.

q cf. Dt 29, 28.

r v. Dt 28, 37.

s Dt 29, 23-26; Jr 22, 8, 9.

1-18] 3 Rg 9, 10-28.

a 2 Rg 8, 9; 4 Rg 23, 33; 25, *b* v. Js 16, 3, 5. [21. *c* cp. 14, 7; Dt 3, 5.

d v. Gn 15, 18-21.

e cp. 10, 18; 3 Rg 4, 6; 6, 21; 12, 18. — cf. Js 16, 10.

f 3 Rg 3, 1; 7, 8; 9, 24.

renovata patris instituta de sacerdotibus et levitis (12-16), ad comparandas divitias maritimae expeditiones (17, 18), reginae Sabae adventus in Ierusalem (9, 1-12), ipsius regni denique gloria et opes (13-28).

12 Tunc [g]obtulit Salomon holocausta Domino super altare Domini [h]quod exstruxerat ante porticum, 13 [i]ut per singulos dies offerretur in eo, [j]iuxta praeceptum Moysi, in sabbatis et in calendis et in festis diebus, [k]ter per annum, id est in sollemnitate azymorum et in sollemnitate hebdomadarum et in sollemnitate tabernaculorum. 14 Et constituit, iuxta dispositionem David patris sui, [l]officia sacerdotum in ministeriis suis et [m]levitas in ordine suo, ut laudarent et ministrarent coram sacerdotibus [n]iuxta ritum uniuscuiusque diei, et [o]ianitores in divisionibus suis per portam et portam: sic enim praeceperat David [p]homo Dei. 15 Nec praetergressi sunt de mandatis regis tam sacerdotes quam levitae ex omnibus quae praeceperat et in custodiis thesaurorum. 16 Omnes impensas praeparatas habuit Salomon, ex eo die quo fundavit domum Domini, usque in diem quo perfecit eam.

17 Tunc abiit Salomon in [q]Asiongaber et in [r]Ailath ad oram maris Rubri, quae est in terra Edom. 18 Misit autem ei Hiram per manus servorum suorum naves et nautas gnaros maris, et abierunt cum servis Salomonis in Ophir tuleruntque inde [s]quadringenta quinquaginta talenta auri et attulerunt ad regem Salomonem.

9 [a]Regina quoque Saba, cum audisset famam Salomonis, venit ut tentaret eum in aenigmatibus in Ierusalem cum magnis opibus et camelis, qui portabant aromata et auri plurimum gemmasque pretiosas. Cumque venisset ad Salomonem, locuta est ei quaecumque erant in corde suo, 2 et exposuit ei Salomon omnia quae proposuerat, nec quidquam fuit quod non perspicuum ei fecerit. 3 Quae postquam vidit, sapientiam scilicet Salomonis et domum, quam aedificaverat, 4 necnon et cibaria mensae eius et habitacula servorum et officia ministrorum eius et vestimenta eorum, pincernas quoque et vestes eorum et victimas, quas immolabat in domo Domini, non erat prae stupore ultra in ea spiritus. 5 Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audieram in terra mea, de virtutibus et sapientia tua: 6 non credebam narrantibus, donec ipsa venissem, et vidissent oculi mei, et probassem vix medietatem sapientiae tuae mihi fuisse narratam. Vicisti famam virtutibus tuis. 7 [b]Beati viri tui et beati servi tui, qui adsistunt coram te omni tempore et audiunt sapientiam tuam. 8 Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te [c]ordinare super thronum suum regem Domini Dei tui. [d]Quia diligit Deus Israël et vult servare eum in aeternum, idcirco posuit te super eum regem, ut facias iudicia atque iustitiam. 9 Dedit autem regi centum viginti talenta auri et aromata multa nimis et gemmas pretiosissimas. Non fuerunt aromata talia ut haec, quae dedit regina Saba regi Salomoni. 10 Sed et servi Hiram cum servis Salomonis [e]attulerunt aurum de Ophir et ligna thyina et gemmas pretiosissimas, 11 de quibus fecit rex, de lignis scilicet thyinis, [f]gradus in domo Domini et in domo regia, citharas quoque et psalteria cantoribus. Nunquam visa sunt in terra Iuda ligna talia. 12 Rex autem Salomon dedit reginae Saba cuncta quae voluit et quae postulavit, et [g]multo plura quam attulerat ad eum; quae reversa abiit in terram suam cum servis suis.

13 Erat autem pondus auri, quod adferebatur Salomoni per singulos annos, sescenta sexaginta sex talenta auri, 14 excepta ea summa quam legati diversarum gentium et negotiatores adferre consueverant [h]omnesque reges Arabiae et satrapae terrarum qui comportabant aurum et argentum Salomoni. 15 Fecit igitur rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sescentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur, 16 [i]trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur singula scuta, posuitque ea rex in armamentario quod erat consitum nemore. 17 Fecit quoque rex solium eburneum grande et vestivit illud auro mundissimo. 18 Sex quoque gradus, quibus ascendebatur ad solium, et scabellum aureum et bracchiola duo altrinsecus et duos leones stantes iuxta bracchiola, 19 sed et alios duodecim leunculos stantes super sex gradus ex utraque parte: non fuit tale solium in universis regnis. 20 Omnia quoque vasa convivii regis erant aurea, et vasa domus saltus Libani

g cp. 1, 6.
h cp. 4, 1; 15, 8.
i cf. Ex 29, 38.
j Nm 28, 3, 9, 11, 26; 29, 12.
k Ex 23, 14; Dt 16, 16.

l v. 1 Par 24, 1 sq.
m v. 1 Par 25, 1 sq.
n cp. 7, 6.
o v. 1 Par 9, 17-23.
p 2 Es 12, 24, 36. — cf. cp. 11, 2; Dt 33, 1.

q 3 Rg 9, 26.
r cf. Dt 2, 8; 4 Rg 14, 22.

s cp. 9, 10. — cf. 1 Par 9, 28.

1] *v. vv. 3.*
1-12] 3 Rg 10, 1-13.
a cf. Mt 12, 42; Lc 11, 31.

2] *Of. in fs. B. Joannae Vul.*

b cf. Lc 10, 23.

c 1 Par 29, 23.
8] *v. vv. 3.*
d cp. 2, 11.

e vr. 21; cp. 8, 18.

f cf. 3 Rg 10, 12.

g cf. 3 Rg 10, 13.

13-28] 3 Rg 10, 14-28.

h Ps 67, 30; 71, 10.

i cf. 3 Rg 10, 17.

Paucis de fontibus regum Iuda historiae delibatis (29-31), sequuntur:
C) Res gestae Roboam, Abia et Asa (10, 1-16, 14). *Roboam filius et successor Salomonis, iuvenum morem gerens ut decem tribus Israël deficiant causa est*

ex auro purissimo. [j]Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur; 21 siquidem naves regis ibant in [k]Tharsis cum servis Hiram semel in annis tribus et [l]deferebant inde aurum et argentum et ebur et simias et pavos.

22 [m]Magnificatus est igitur Salomon super omnes reges terrae prae divitiis et gloria; 23 omnesque reges terrarum desiderabant videre faciem Salomonis, ut audirent sapientiam quam dederat Deus in corde eius; 24 et deferebant ei munera, vasa argentea et aurea et vestes et arma et aromata, equos et mulos per singulos annos. 25 Habuit quoque Salomon [n]quadraginta milia equorum in stabulis et curruum equitumque duodecim milia. Constituitque eos in urbibus quadrigarum et, ubi erat rex, in Ierusalem. 26 [o]Exercuit etiam potestatem super cunctos reges [p]a flumine Euphrate usque ad terminos Aegypti. 27 [q]Tantamque copiam praebuit argenti in Ierusalem quasi lapidum, et cedrorum tantam multitudinem velut sycomororum, quae gignuntur in campestribus. 28 [r]Adducebantur autem ei equi de Aegypto cunctisque regionibus.

29 Reliqua autem operum Salomonis [s]priorum et novissimorum scripta sunt in verbis [t]Nathan prophetae et in libris [u]Ahiae silonitis, in visione quoque [v]Addo [w]videntis contra Ieroboam filium Nabat. 30 Regnavit autem Salomon in Ierusalem super omnem Israël quadraginta annis 31 dormivitque cum patribus suis, et sepelierunt eum in [y]civitate David; regnavitque Roboam filius eius pro eo.

10 Profectus est autem Roboam in Sichem; illuc enim cunctus Israël convenerat ut constituerent eum regem. 2 Quod cum audisset Ieroboam filius Nabat, qui erat in Aegypto ([a]fugerat quippe illuc ante Salomonem), statim reversus est. 3 Vocaveruntque eum, et venit cum universo Israël, et locuti sunt ad Roboam dicentes: 4 [b]Pater tuus durissimo iugo nos pressit; tu leviora impera patre tuo, qui nobis imposuit gravem servitutem, et paululum de onere subleva, ut serviamus tibi. 5 Qui ait: Post tres dies revertimini ad me.

Cumque abisset populus, 6 iniit consilium cum senibus, qui steterant coram patre eius Salomone dum adhuc viveret, dicens: Quid datis consilii ut respondeam populo? 7 Qui dixerunt ei: [c]Si placueris populo huic et leniveris eos verbis clementibus, servient tibi omni tempore. 8 At ille reliquit consilium senum et cum iuvenibus tractare coepit, qui cum eo nutriti fuerant et erant in comitatu illius. 9 Dixitque ad eos: Quid vobis videtur? vel respondere quid debeo populo huic qui dixit mihi: Subleva iugum quod imposuit nobis pater tuus? 10 At illi responderunt ut iuvenes et nutriti cum eo in deliciis atque dixerunt: Sic loqueris populo, qui dixit tibi: Pater tuus adgravavit iugum nostrum, tu subleva, et sic respondebis ei: Minimus digitus meus grossior est [d]lumbis patris mei; 11 pater meus imposuit vobis grave iugum, et ego maius pondus apponam; pater meus cecidit vos flagellis, ego vero caedam vos scorpionibus.

12 Venit ergo Ieroboam et universus populus ad Roboam die tertio, sicut praeceperat eis. 13 Responditque rex dura, derelicto consilio seniorum; 14 locutusque est iuxta iuvenum voluntatem: Pater meus grave vobis imposuit iugum, quod ego gravius faciam; pater meus cecidit vos flagellis, ego vero caedam vos scorpionibus. 15 Et non adquievit populi precibus; [e]erat enim voluntatis Dei ut compleretur sermo eius, [f]quem locutus fuerat per manum Ahiae silonitis ad Ieroboam filium Nabat.

16 Populus autem universus, rege duriora dicente, sic locutus est ad eum:

[g]Non est nobis pars in David
neque hereditas in filio Isai.
Revertere in tabernacula tua Israël.
Tu autem pasce domum tuam David.

Et abiit Israël in tabernacula sua. 17 Super filios autem Israël, qui habitabant in civitatibus Iuda, regnavit Roboam. 18 Misitque rex Roboam [h]Aduram qui praeerat tributis, et lapidaverunt eum filii Israël, et mortuus est. Porro rex Roboam currum festinavit ascendere et fugit in Ierusalem; 19 recessitque Israël a domo David usque ad diem hanc.

j vr. 27.
k cp. 20, 36, 37.
l vr. 10; cp. 8, 18.

22] *Ant. in Nat. Dñi.*
m 3 Rg 3, 13.

n cf. cp. 1, 14; 3 Rg 4, 26; 10, 26.
o 3 Rg 4, 21.
p Gn 15, 18; Ex 23, 31; Ps 71, 8.
q cp. 1, 15.

r cp. 1, 16.

29-31] 3 Rg 11, 41-43.
s 1 Par 29, 29.
t 2 Rg 12, 1.
u 3 Rg 11, 29.
v cp. 12, 15; 13, 22.
x 2 Rg 24, 11. — v. 1 Rg 9, 9.
y cf. 2 Rg 2, 10.

1-19] 3 Rg 12, 1-20.

a 3 Rg 11, 40.

b cf. 3 Rg 5, 15.

c cf. 3 Rg 12, 7.

d cf. 3 Rg 12, 10.

e cp. 11, 4.
f v. 3 Rg 11, 29-39.

g v. 2 Rg 20, 1.

h cf. 3 Rg 4, 6; 5, 14.

(10, 1-19), easque quominus ad oboedientiam vi redigat a Deo prohibetur (11, 1-4). Vexatione prudens factus, urbes Iuda et Beniamin munit (5-12), levitas e finibus Israël expulsos suscipit (13-17) et rei

11 Venit autem Roboam in Ierusalem et convocavit universam domum Iuda et Beniamin, centum octoginta milia electorum atque bellantium, ut dimicaret contra Israël et converteret ad se regnum suum. 2 Factusque est sermo Domini ad [a]Semeiam hominem Dei dicens: 3 Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Iuda et Beniamin: 4 Haec dicit Dominus: Non ascendetis neque pugnabitis contra [b]fratres vestros. Revertatur unusquisque in domum suam, quia mea hoc gestum est voluntate. Qui, cum audissent sermonem Domini, reversi sunt, nec perrexerunt contra Ieroboam.

5 Habitavit autem Roboam in Ierusalem et aedificavit [c]civitates muratas in Iuda. 6 Exstruxitque Bethlehem et Etam et Thecue, 7 Bethsur quoque et Socho et Odollam, 8 necnon et Geth et [d]Maresa et Ziph, 9 sed et Aduram et Lachis et Azeca, 10 Saraa quoque et Aialon et Hebron, quae erant in Iuda et Beniamin civitates munitissimas. 11 Cumque clausisset eas muris, posuit in eis principes ciborumque horrea, hoc est olei et vini. 12 Sed et in singulis urbibus fecit armamentarium scutorum et hastarum, firmavitque eas summa diligentia et imperavit super Iudam et Beniamin.

13 Sacerdotes, autem et levitae, qui erant in universo Israël, venerunt ad eum de cunctis sedibus suis 14 [e]relinquentes suburbana et possessiones suas et transeuntes ad Iudam et Ierusalem, [f]eo quod abiecisset eos Ieroboam et posteri eius, ne sacerdotio Domini fungerentur. 15 Qui constituit sibi [g]sacerdotes excelsorum et daemoniorum [h]vitulorumque quos fecerat. 16 [i]Sed et de cunctis tribubus Israël, quicumque dederant cor suum ut quaererent Dominum Deum Israël, venerunt in Ierusalem ad immolandum victimas suas coram Domino Deo patrum suorum. 17 [j]Et roboraverunt regnum Iuda et confirmaverunt Roboam filium Salomonis per tres annos; ambulaverunt enim in viis David et Salomonis annis tantum tribus.

18 Duxit autem Roboam uxorem Mahalath filiam Ierimoth filii David, Abihail quoque filiam [l]Eliab filii Isai, 19 quae peperit ei filios Iehus et Somoriam et Zoom. 20 Post hanc quoque accepit [m]Maacha filiam Absalom, quae peperit ei [n]Abia et Ethai et Ziza et Salomith. 21 Amavit autem Roboam Maacha filiam Absalom super omnes uxores suas et concubinas; nam uxores decem et octo duxerat, concubinas autem sexaginta. Et genuit viginti octo filios et sexaginta filias. 22 [o]Constituit vero in capite Abiam filium Maacha ducem super omnes fratres suos; ipsum enim regem facere cogitabat, 23 quia sapientior fuit et potentior super omnes filios eius et in cunctis finibus Iuda et Beniamin et in universis civitatibus muratis: [p]praebuitque eis escas plurimas et multas petivit uxores.

12 [a]Cumque roboratum fuisset regnum Roboam et [b]confortatum, [c]dereliquit legem Domini, et omnis Israël cum eo.

2 [d]Anno autem quinto regni Roboam, ascendit [e]Sesac rex Aegypti in Ierusalem (quia peccaverant Domino) 3 cum mille ducentis curribus et sexaginta milibus equitum; nec erat numerus vulgi quod venerat cum eo ex Aegypto, [f]Libyes scilicet et Troglodytae et Aethiopes. 4 [g]Cepitque civitates munitissimas in Iuda et venit usque in Ierusalem. 5 [h]Semeias autem propheta ingressus est ad Roboam et principes Iuda, qui congregati fuerant in Ierusalem fugientes Sesac, dixitque ad eos: Haec dicit Dominus: [i]Vos reliquistis me, et ego reliqui vos in manu Sesac. 6 Consternatique principes [j]Israël et rex dixerunt: [l]Iustus est Dominus. 7 Cumque vidisset Dominus quod humiliati essent, factus est sermo Domini ad Semeiam dicens: [m]Quia humiliati sunt, non disperdam eos daboque eis pauxillum auxilii, et non stillabit [n]furor meus super Ierusalem per manum Sesac. 8 Veruntamen servient ei [o]ut sciant distantiam servitutis meae et servitutis regni terrarum. 9 Recessit itaque Sesac rex Aegypti ab Ierusalem, sublatis thesauris domus Domini et domus regis; omniaque secum tulit et [p]clipeos aureos quos fecerat Salomon, 10 pro quibus fecit rex aeneos et tradidit illos principibus scutariorum, qui custodiebant vestibulum palatii. 11 Cumque introiret rex domum Domini, veniebant scutarii et tollebant eos iterumque referebant eos ad armamentarium suum. 12 Veruntamen, quia humiliati sunt, aversa

1-4] 3 Rg 12, 21-24.

a cp. 12, 5, 15.

b cp. 28, 8, 11.

c vr. 23; cp. 8, 5; 12, 4; 14, 6; 17, 2, 19; 21, 3.
d cp. 14, 9.

e Nm 35, 2.
f cp. 13, 9.

g 3 Rg 12, 31; 13, 33.
h v. 3 Rg 12, 28.
i cp. 15, 9.

j cf. cp. 12, 1.

l 1 Rg 16, 6: 17, 13, 28. — cf. 1 Par 27, 18.
m 3 Rg 15, 2.
n cf. cp. 13, 11; 3 Rg 14, 31.

o cf. Dt 21, 15-17.

p cf. cp. 21, 3.

a cp. cp. 11, 17.
b cp. 26, 16.
c v. 3 Rg 14, 22-24.
d 3 Rg 14, 25.
e 3 Rg 11, 40.

f cp. 16, 8; Nh 3, 9. — cf. Dn 11, 43.
g v. cp. 11, 5-12.
h cp. 11, 2; 3 Rg 12, 22.

i cf. cp. 15, 2.
j cf. cp. 21, 2.
l Ex 9, 27. — cf. 1 Rg 3, 18.
8] * *Catech. R. III 1, 13.*
m cf. cp. 7, 14; 3 Rg 21, 29; Jc 4, 10.
n cf. cp. 34, 25.
o cf. Dt 28, 47, 48; Is 26, 13.
9-11] 3 Rg 14, 26-28.

p cp. 9, 15, 16; 3 Rg 10, 16, 17.

publicae Abiam praeficit (18-23). Quoniam vero legem dereliquerat, a Deo punitur per manus Sesac regis Aegyptiorum (12, 1-16). Successorem habet Abiam, qui verbis non valens (13, 1-12) armis conatur

est ab eis ira Domini, nec deleti sunt penitus, si quidem et in Iuda [q]inventa sunt opera bona.

13 [r]Confortatus est ergo rex Roboam in Ierusalem atque regnavit. Quadraginta autem et unius anni erat cum regnare coepisset, et decem et septem annis regnavit in Ierusalem urbe, quam elegit Dominus, ut confirmaret nomen suum ibi, de cunctis tribubus Israël. Nomen autem matris eius Naama ammanitis. 14 Fecit autem malum et [s]non praeparavit cor suum ut quaereret Dominum.

15 [t]Opera vero Roboam [u]prima et novissima scripta sunt in libris [v]Semeiae prophetae et [x]Addo videntis et diligenter exposita. Pugnaveruntque adversum se Roboam et Ieroboam cunctis diebus. 16 Et dormivit Roboam cum patribus suis sepultusque est in civitate David; et regnavit [y]Abia filius eius pro eo.

13 [a]Anno octavo decimo regis Ieroboam regnavit [b]Abia super Iudam. 2 Tribus annis regnavit in Ierusalem, nomemque matris eius [c]Michaia filia Uriel de Gabaa.

[d]Et erat bellum inter Abiam et Ieroboam. 3 Cumque inisset Abia certamen et haberet bellicosissimos viros et electorum quadringenta milia, Ieroboam [e]instruxit econtra aciem octingenta milia virorum, qui et ipsi electi erant et ad bella fortissimi.

4 Stetit ergo Abia super montem [f]Semeron, qui erat in [g]Ephraim, et ait: Audi, Ieroboam et omnis Israël: 5 Num ignoratis quod Dominus Deus Israël, [h]dederit regnum David super Israël in sempiternum, ipsi et filiis eius, in [i]pactum salis? 6 Et surrexit Ieroboam filius Nabat servus Salomonis filii David [j]et rebellavit contra dominum suum, 7 congregatique sunt ad eum viri [l]vanissimi et [m]filii Belial et praevaluerunt contra Roboam filium Salomonis. Porro Roboam erat rudis et corde pavido, nec potuit resistere eis. 8 Nunc ergo vos dicitis quod resistere possitis regno Domini, quod possidet per filios David, habetisque grandem populi multitudinem atque [n]vitulos aureos quos fecit vobis Ieroboam in deos. 9 [o]Et eiecistis sacerdotes Domini filios Aaron atque levitas et fecistis vobis sacerdotes sicut omnes populi terrarum. Quicumque venerit et [p]initiaverit manum suam in tauro de bobus et in arietibus septem fit sacerdos eorum [q]qui non sunt dii. 10 Noster autem Dominus Deus est, quem non relinquimus, sacerdotesque ministrant Domino de filiis Aaron, et levitae sunt in ordine suo. 11 Holocausta quoque offerunt Domino per singulos dies, [r]mane et vespere, et thymiama iuxta legis praecepta confectum, et [s]proponuntur panes in mensa mundissima; estque apud nos [t]candelabrum aureum et lucernae eius, [u]ut accendantur semper ad vesperam; nos quippe [v]custodimus praecepta Domini Dei nostri, quem vos reliquistis. 12 Ergo in exercitu nostro dux Deus est et sacerdotes eius, [x]qui clangunt tubis et resonant contra vos. Filii Israël, [y]nolite pugnare contra Dominum Deum patrum vestrorum, quia non vobis expedit.

13 Haec illo loquente, Ieroboam retro [z]moliebatur insidias; cumque ex adverso hostium staret, ignorantem Iudam suo ambiebat exercitu. 14 Respiciensque Iudas vidit instare bellum ex adverso et post tergum et [a]clamavit ad Dominum, ac sacerdotes tubis canere coeperunt, 15 omnesque viri Iuda vociferati sunt; et ecce, illis clamantibus [b]perterruit Deus Ieroboam et omnem Israël, qui stabat ex adverso Abia et Iuda. 16 Fugeruntque filii Israël Iudam, et [c]tradidit eos Deus in manu eorum. 17 Percussit ergo eos Abia et populus eius plaga magna, et corruerunt vulnerati ex Israël quingenta milia virorum fortium. 18 Humiliatique sunt filii Israël in tempore illo, et vehementissime confortati filii Iuda, [d]eo quod sperassent in Domino Deo patrum suorum.

19 Persecutus est autem Abia fugientem Ieroboam et [e]cepit civitates eius, Bethel et filias eius et Iesana cum filiabus suis, [f]Ephron quoque et filias eius; 20 nec valuit ultra resistere Ieroboam in diebus Abia. [g]Quem percussit Dominus et [h]mortuus est.

21 Igitur Abia, confortato imperio suo, accepit uxores quattuordecim, procreavitque vigintiduos filios et sedecim filias.

q cp. 19, 3. — cf. Gn 18, 24.
r 3 Rg 14, 21.

s cf. cp. 19, 3.
t cf. 3 Rg 14, 29.
u cp. 9, 29; 1 Par 29, 29.
v vr. 5; 3 Rg 12, 22.
x v. cp. 9, 29; 13, 22.

y cf. 3 Rg 14, 31.

a 3 Rg 15, 1, 2.
b v. cp. 12, 16.
c cf. cp. 11, 20, 22; 3 Rg 15, 2.
d 3 Rg 15, 7.

e cp. 14, 10; Jd 30, 22; 1 Rg 17, 2.
f Js 18, 22.
g v. Js 16, 5 ss.

h 2 Rg 7, 12, 13, 16.
i Nm 18, 19. — v. Lv 2, 13.
j 3 Rg 11, 26; 12, 19, 20.
l (v. Jd 9, 4).
m v. Dt 13, 13.

n v. 3 Rg 12, 28.
o cp. 11, 14, 15; 3 Rg 12, 31.
p cp. 29, 31.

q Jr 5, 7.

r cp. 2, 4. — v. Nm 28, 3-8.
s v. Lv 24, 5, 9.
t v. Ex 25, 31-39.
u Ex 27, 20, 21; Lv 24, 2-4.
v Nm 1, 53.

x Nm 10, 9.
y cf. Ac 5, 39.

z cf. Js 8, 9.

a cf. cp. 14, 11.

b cf. cp. 14, 12.
c cf. cp. 16, 8.

d cf. cp. 14, 11; 16, 7, 8.

e cf. cp. 15, 8; 17, 2.
f Js 15, 9 (?).

g 1 Rg 25, 38.
h 3 Rg 14, 20.

sibi decem tribus Israël subigere; at frustra, Deo non adeo auxiliante (13-22). Asa qui ei succedit, cum legis observantiam promovisset, contra Zaram aethiopem roboratur (14, 1-15) et, suadente

22 Reliqua autem sermonum Abia viarumque et operum eius scripta sunt diligentissime in [i]libro [j]Addo prophetae.

14 [a]Dormivitque autem Abia cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David; regnavitque Asa filius eius pro eo; in cuius diebus quievit terra annis decem.

2 Fecit autem Asa quod bonum et placitum erat in conspectu Dei sui, et subvertit altaria peregrini cultus et [b]excelsa, 3 et confregit [c]statuas [d]lucosque succidit, 4 et praecepit Iudae ut quaereret Dominum Deum patrum suorum et faceret legem et universa mandata, 5 et abstulit de cunctis urbibus Iuda aras et fana et [e]regnavit in pace. 6 Aedificavit quoque [f]urbes munitas in Iuda, quia quietus erat, et nulla temporibus eius bella surrexerant, [g]pacem Domino largiente. 7 Dixit autem Iudae: Aedificemus civitates et [h]vallemus muris et roboremus turribus et portis et seris, donec a bellis quieta sunt omnia, eo quod quaesierimus Dominum Deum patrum nostrorum, et dederit nobis pacem per gyrum. Aedificaverunt igitur, et nullum in exstruendo impedimentum fuit. 8 Habuit autem Asa in exercitu suo portantium scuta et hastas de Iuda [i]trecenta milia; de Beniamin vero scutariorum et sagittariorum ducenta octoginta milia, omnes isti viri fortissimi.

9 Egressus est autem contra eos [j]Zara aethiops cum exercitu suo, decies centena milia et curribus trecentis, et venit usque [k]Maresa. 10 Porro Asa perrexit obviam ei et [l]instruxit aciem ad bellum in valle Sephata, quae est iuxta Maresa, 11 et [m]invocavit Dominum Deum et ait: [n]Domine, non est apud te ulla distantia, utrum in paucis auxilieris an in pluribus; adiuva nos, Domine Deus noster; [o]in te enim et [p]in tuo nomine habentes fiduciam venimus contra hanc multitudinem. Domine, Deus noster tu es; non praevaleat contra te homo. 12 [q]Exterruit itaque Dominus Aethiopes coram Asa et Iuda; fugeruntque Aethiopes. 13 Et persecutus est eos Asa et populus, qui cum eo erat, usque [r]Gerara; et ruerunt Aethiopes usque ad internecionem, quia Domino caedente contriti sunt et exercitu illius proeliante. Tulerunt ergo spolia multa 14 et percusserunt civitates omnes per circuitum Gerarae; [s]grandis quippe cunctos terror invaserat, et diripuerunt urbes et multam praedam asportaverunt. 15 Sed et caulas ovium destruentes tulerunt pecorum infinitam multitudinem et camelorum reversique sunt in Ierusalem.

15 [a]Aziarias autem filius Oded, [b]facto in se spiritu Dei, 2 egressus est in occursum Asa et dixit ei: Audite me, Asa et omnis Iuda et Beniamin: [c]Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo. [d]Si quaesieritis eum, invenietis; [e]si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos. 3 [f]Transibunt autem multi dies in Israël absque Deo vero et absque [g]sacerdote doctore et absque lege. 4 [h]Cumque reversi fuerint in angustia sua ad Dominum Deum Israël et [i]quaesierint eum, reperient eum. 5 In tempore illo non erit pax [j]egredienti, sed terrores undique in cunctis habitatoribus terrarum; 6 [k]pugnabit enim gens contra civitatem, quia Dominus conturbabit eos in omni angustia. 7 Vos ergo confortamini et non dissolvantur manus vestrae; [l]erit enim merces operi vestro.

8 Quod cum audisset Asa, verba scilicet et prophetiam Azariae filii [m]Oded prophetae, confortatus est et abstulit idola de omni terra Iuda et de Beniamin et ex [n]urbibus quas ceperat [o]montis Ephraim. Et dedicavit altare Domini, [p]quod erat ante porticum Domini. Congregavitque universum Iudam et Beniamin et advenas cum eis de Ephraim et de Manasse et de Simeon; plures enim ad eum confugerant ex Israël videntes quod Dominus Deus illius esset cum eo. 10 Cumque venissent in Ierusalem mense tertio, anno decimoquinto regni Asa, 11 immolaverunt Domino in die illa [s]de manubiis et praeda quam adduxerant, boves septingentos et arietes septem milia. 12 [t]Et intravit ex more ad corroborandum foedus, ut quaererent Dominum Deum patrum suorum in toto corde et in tota anima sua. 13 Si quis autem, inquit, non quaesierit Dominum Deum Israël, [u]moriatur a minimo usque ad maximum, a viro usque ad mulierem. 14 [v]Iuraveruntque Domino voce magna in iubilo et in

i cp. 24, 27.
j cp. 9, 29; 12, 15.
a cf. 3 Rg 15, 8.

b cf. cp. 15, 17; 3 Rg 15, 14.
c v. Ex 23, 24.
d Ex 34, 13.
e cf. vr. 9; cp. 16, 9.
f v. cp. 11, 5.
g cp. 15, 19; 20, 30.
k cp. 8, 5.

i cf. cp. 13, 3.

j cp. 12, 3; 16, 8.
k cp. 11, 8; Js 15. 44.
l cp. 13, 3.
m cp. 13, 14; Ex 14, 10; Ps 21, 6.
n v. 1 Rg 14, 6.
o cp. 13, 18.
p cf. 1 Rg 17, 45.
q cf. cp. 20, 6.

r cp. 13, 15.

s Gn 10, 19; 20, 1; 29, 1, 6.
t cp. 17, 10; 20, 29; — cf. Gn 35, 5.

a cf. vr. 8.
b cp. 20, 14; 24, 20; Nm 24, 2; Jd 3, 10.
c cp. 20, 17.
d 1 Par 28, 9; Is 55, 6; Jr 29, [13.
e cp. 12, 5; 24, 20.
f cf. Os 3, 4.
g cp. 17, 8, 9; 35, 3. — cf. Lv 10, 11.
h Dt 4, 30, 31.
i Jr 29, 13, 14.
j Jd 5, 6.
k cf. Mt 24, 7; Lc 21, 10.
l Js 1, 6, 7, 9.

m Gn 15, 4. — cf. Ps 36, 37; Ag 1, 6; 1 Cor 15, 58.
n cf. vr. 1.
o cp. 17, 2. — cf. cp. 13, 19.
p v. Js 24, 33.
q cp. 8, 12.
r cp. 11, 16.

s v. cp. 14 ,13-15.

t cp. 29, 10; 34, 31; 4 Rg 23, 3; 2 Es 10, 29.

u cp. 23, 16.
v Dt 13, 6-9.

Azaria (15, 1-7), etiam atque etiam idololatriam impugnat et foedus cum Deo renovat (8-19). Tamen, cum Syros in auxilium vocasset et in prophetam, qui eum reprehenderat, crudeliter animadvertisset

clangore tubae et in sonitu bucinarum 15 omnes qui erant in Iuda cum exsecratione; in omni enim corde suo iuraverunt et in tota voluntate quaesierunt eum et invenerunt. [x]Praestititque eis Dominus requiem per circuitum. 16 Sed et Maacham [y]matrem Asa regis ex augusto deposuit imperio, eo quod fecisset in [z]luco simulacrum Priapi; quod omne contrivit et [a]in frusta comminuens combussit in torrente Cedron. 17 [b]Excelsa autem derelicta sunt in Israël. Attamen cor Asa erat perfectum cunctis diebus eius. 18 Eaque, quae voverat pater suus et ipse, intulit in domum Domini, argentum et aurum vasorumque diversam supellectilem. 19 [c]Bellum vero non fuit usque ad tricesimum quintum annum regni Asa.

16 Anno autem [a]tricesimosexto regni eius, ascendit Baasa rex Israël in Iudam et muro circumdabat Rama, [b]ut nullus tute posset egredi et ingredi de regno Asa. 2 Protulit ergo Asa argentum et aurum de thesauris domus Domini et de thesauris regis misitque ad Benadad regem Syriae, qui habitabat in [c]Damasco, dicens: 3 Foedus inter me et te est, pater quoque meus et pater tuus habuere concordiam; quamobrem misi tibi argentum et aurum, ut, rupto foedere quod habes cum Baasa rege Israël, facias eum a me recedere. 4 Quo comperto, Benadad misit principes exercituum suorum ad urbes Israël; qui percusserunt Ahion et Dan et Abelmaim et universas urbes Nephthali muratas. 5 Quod cum audisset Baasa, desiit aedificare Rama et intermisit opus suum. 6 Porro Asa rex adsumpsit universum Iudam, et tulerunt lapides de Rama et ligna, quae aedificationi praeparaverat Baasa, aedificavitque ex eis Gabaa et Maspha.

7 In tempore illo venit [d]Hanani propheta ad Asa regem Iuda et dixit ei: [e]Quia habuisti fiduciam in rege Syriae et non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syriae regis exercitus de manu tua. 8 Nonne [f]Aethiopes et [g]Libyes multo plures erant quadrigis et equitibus et multitudine nimia, [h]quos, cum Domino credidisses, tradidit in manu tua? 9 [i]Oculi enim Domini contemplantur universam terram, et praebent fortitudinem his [j]qui corde perfecto credunt in eum. [k]Stulte igitur egisti, et propter hoc ex praesenti tempore [l]adversum te bella consurgent. 10 Iratusque Asa adversus [m]videntem [n]iussit eum mitti [o]in nervum, valde quippe super hoc fuerat indignatus, et interfecit de populo in tempore illo plurimos.

11 Opera autem Asa prima et novissima scripta sunt in libro regum Iuda et Israël. 12 Aegrotavit etiam Asa anno tricesimo nono regni sui dolore pedum vehementissimo et [p]nec in infirmitate sua quaesivit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est, 13 dormivitque cum patribus suis et mortuus est anno quadragesimo primo regni sui. 14 Et sepelierunt eum in sepulcro suo, quod foderat sibi in civitate David; posueruntque eum super lectum suum [q]plenum aromatibus et unguentis meretriciis, quae erant pigmentariorum arte confecta et [r]combusserunt super eum ambitione nimia.

17 [a]Regnavit autem Iosaphat filius eius pro eo et invaluit contra Israël. 2 Costituitque militum numeros in cunctis urbibus Iuda, [b]quae erant vallatae muris, praesidiaque disposuit in terra Iuda et in civitatibus Ephraim, [c]quas ceperat Asa pater eius.

3 Et fuit Dominus cum Iosaphat, quia ambulavit in viis David patris sui primis et non speravit in Baalim, 4 sed in Deo patris sui, et perrexit in praeceptis illius [d]et non iuxta peccata Israël. 5 Confirmavitque Dominus regnum in manu eius, et [e]dedit omnis Iuda munera Iosaphat: [f]factaeque sunt ei infinitae divitiae et multa gloria.

6 Cumque sumpsisset cor eius audaciam propter vias Domini, etiam [g]excelsa et lucos de Iuda abstulit.

7 Tertio autem anno regni sui misit de principibus suis Benhail et Obdiam et Zachariam et Nathanaël et Michaeam, [h]ut docerent in civitatibus Iuda, 8 [i]et cum eis levitas Semeiam ,et Nathaniam et Zabadiam, Asaël quoque et Semiramoth et Ionathan Adoniamque et Tobiam et Thobadoniam levitas et cum eis Elisama et Ioran sacerdotes. 9 Docebantque populum in Iuda habentes librum legis Domini et circuibant cunctas urbes Iuda atque erudiebant populum.

x cp. 14, 7; 20, 30.
16-18] 1 Rg 15, 13-15.
y cf. 3 Rg 15, 3, 10.
z Ex 34, 13.
a cf. cp. 30, 14; 4 Rg 23, 6, 15.
b cf. cp. 14, 3, 5.

c cf. cp. 14, 1, 6.

1-6] 3 Rg 15, 17-22.
a cf. 3 Rg 16, 8, 22.
b cf. cp. 15, 9.

c 1 Par 18, 5.

d cp. 19, 2; 3 Rg 16, 1.
e cf. Is 31, 1; Jr 17, 5.
f cp. 14, 8-12.
g cp. 12, 3.
h cf. cp. 13, 16, 18.
i Zc 4, 10. — cf. Pro 15, 3.
j cf. 3 Rg 8, 61.
k 1 Rg 13, 13.
l 3 Rg 15, 16, 32.
m cf. vr. 7; 1 Rg 9, 9.
n cf. cp. 18, 26; Mt 14, 3.
o Jb 33, 11; Jr 20, 2, 3; 29, 26.

11-14] 3 Rg 15, 23, 24.

p cf. Eccli 38, 9.

q Gn 50, 2; Mr 16, 1; Jo 19, 39-40.
r cf. cp. 21, 19; Jr 34, 5.

a 3 Rg 15, 24.

b v. cp. 11, 5.
c cp. 15, 8.

d cf. 3 Rg 12, 28.
e cf. cp. 32, 23.
f cp. 18, 1.

g cf. cp. 15, 17; 20, 33; 3 Rg 22, 43.
h cp. 35, 3.
i cp. 19, 8.

10 *j*Itaque factus est pavor Domini super omnia regna terrarum, quae erant per gyrum Iuda, nec audebant bellare contra Iosaphat. 11 Sed et Philisthaei Iosaphat *k*munera deferebant et vectigal argenti; Arabes quoque adducebant pecora, arietum septem milia septingenta et hircorum totidem.

12 Crevit ergo Iosaphat et magnificatus est usque in sublime, atque aedificavit in Iuda domos ad instar turrium urbesque muratas. 13 Et multa opera paravit in urbibus Iuda; viri quoque bellatores et robusti erant in Ierusalem, 14 quorum iste numerus per domos atque familias singulorum: in Iuda principes exercitus, Ednas dux et cum eo robustissimi viri trecenta milia. 15 Post hunc Iohanan princeps et cum eo ducenta octoginta milia. 16 Post istum quoque Amasias filius Zechri, *l*consecratus Domino, et cum eo ducenta milia virorum fortium. 17 Hunc sequebatur robustus ad proelia Eliada et cum eo *m*tenentium arcum et clipeum ducenta milia. 18 Post istum etiam Iozabad et cum eo centum octoginta milia expeditorum militum. 19 Hi omnes erant ad manum regis, exceptis *n*aliis, quos posuerat in urbibus muratis in universo Iuda.

18 Fuit ergo Iosaphat *a*dives et inclitus multum et *b*adfinitate conIunctus est Achab. 2 Descenditque post annos ad eum in Samariam, ad cuius adventum mactavit Achab arietes et boves plurimos ipsi et populo qui venerat cum eo, persuasitque illi ut ascenderet in Ramoth Galaad.

3 Dixitque Achab rex Israël ad Iosaphat regem Iuda: Veni mecum in Ramoth Galaad. Cui ille respondit: Ut ego, et tu; sicut populus tuus, sic et populus meus, tecumque erimus in bello.

4 Dixitque Iosaphat ad regem Israël: Consule, obsecro, impraesentiarum sermonem Domini. 5 Congregavit igitur rex Israël prophetarum quadringentos viros et dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus, an quiescere? At illi, Ascende, inquiunt, et tradet Deus in manu regis. 6 Dixitque Iosaphat: *c*Nunquid non est hic prophetes Domini, ut ab illo etiam requiramus? 7 Et ait rex Israël ad Iosaphat: Est vir unus a quo possumus quaerere Domini voluntatem; sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore; est autem Michaeas filius Iemla. Dixitque Iosaphat: Ne loquaris, rex, hoc modo. 8 Vocavit ergo rex Israël unum de eunuchis et dixit ei: Voca cito Michaeam filium Iemla. 9 Porro rex Israël et Iosaphat rex Iuda uterque sedebant in solio suo vestiti cultu regio; sedebant autem in area *d*iuxta portam Samariae, omnesque prophetae vaticinabantur coram eis. 10 Sedecias vero filius Chanaana fecit sibi cornua ferrea et ait: Haec dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec conteras eam. 11 Omnesque prophetae similiter prophetabant atque dicebant: Ascende in Ramoth Galaad et prosperaberis, et tradet eos Dominus in manu regis.

12 Nuntius autem qui ierat ad vocandum Michaeam ait illi: En verba omnium prophetarum uno ore bona regi adnuntiant, quaeso ergo te ut et sermo tuus ab eis non dissentiat, loquarisque prospera. 13 Cui respondit Michaeas: *e*Vivit Dominus, *f*quia, quodcumque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar. 14 Venit ergo ad regem. Cui rex ait: Michaea, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum an quiescere? Cui ille respondit: Ascendite, cuncta enim prospera evenient, et tradentur hostes in manus vestras. 15 Dixitque rex: Iterum atque iterum te adiuro, ut mihi non loquaris nisi quod verum est in nomine Domini. 16 At ille ait: Vidi universum Israël dispersum in montibus *g*sicut oves absque pastore, et dixit Dominus: Non habent isti dominos: revertatur unusquisque in domum suam in pace. 17 Et ait rex Israël ad Iosaphat: Nonne dixi tibi quod non prophetaret iste mihi quidquam boni, sed ea quae mala sunt? 18 At ille, Idcirco, ait, audite verbum Domini: *h*Vidi Dominum sedentem in solio suo et omnem exercitum caeli adsistentem ei a dextris et a sinistris, 19 et dixit Dominus: Quis decipiet Achab regem Israël, ut ascendat et corruat in Ramoth Galaad? Cumque diceret unus hoc modo et alter alio, 20 processit spiritus et stetit coram Domino et ait: Ego decipiam eum. Cui Dominus, In quo, inquit, decipies?

j cp. 14, 14; 20, 29.

k cf. cp. 26, 8; 2 Rg 8, 2.

l Jd 5, 2, 9; 2 Es 11, 2.

m cf. 1 Par 12, 2.

n vr. 2.

a cp. 17, 5.
b cp. 21, 6; 4 Rg 8, 18. 2-34] 3 Rg 22, 2-35.

c 4 Rg 3, 11.

d v. Rt 4, 1.

e 3 Rg 17, 1.
f cf. Nm 22, 18; 24, 13.

g Nm 27, 17; Mt 9, 36.

h 3 Rg 20, 19. — cf. Jb 1, 6; 2, 1.

quamvis dissuadente (18, 1-27), bellum suscipit (28-34), in quo Achab delictorum suorum poenam luit, et propter quod ipse graviter a propheta reprehenditur (19, 1-3). Reversus tamen et in legis studium perseverans

21 At ille respondit: Egrediar et [i]ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Dixitque Dominus: Decipies et praevalebis. Egredere et fac ita. 22 Nunc igitur, ecce Dominus dedit spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, et Dominus locutus est de te mala. 23 Accessit autem [j]Sedecias filius Chanaana et [k]percussit Michaeae maxillam et ait: Per quam viam transivit spiritus Domini a me, ut loqueretur tibi? 24 Dixitque Michaeas: Tu ipse videbis in die illo, quando ingressus fueris cubiculum de cubiculo ut abscondaris. 25 Praecepit autem rex Israël dicens: Tollite Michaeam et ducite eum ad Amon [m]principem civitatis et ad Ioas filium Amelech, 26 et dicetis: Haec dicit rex: [n]Mittite hunc in carcerem et date ei panis modicum et aquae pauxillum, donec revertar in pace. 27 Dixitque Michaeas: Si reversus fueris in pace, non est locutus Dominus in me. Et ait: [o]Audite, omnes populi.

28 Igitur ascenderunt rex Israël et Iosaphat rex Iuda in Ramoth Galaad. 29 Dixitque rex Israël ad Iosaphat: Mutabo habitum et sic ad pugnam vadam; tu autem induere vestibus tuis. Mutatoque rex Israël habitu venit ad bellum. 30 Rex autem Syriae praeceperat ducibus equitatus sui dicens: Ne pugnetis contra minimum aut contra maximum, nisi contra solum regem Israël. 31 Itaque, cum vidissent principes equitatus Iosaphat, dixerunt: Rex Israël est iste. Et circumdederunt eum dimicantes; at ille clamavit ad Dominum, et auxiliatus est ei atque avertit eos ab illo. 32 Cum enim vidissent duces equitatus quod non esset rex Israël, reliquerunt eum. 33 Accidit autem ut unus e populo sagittam in incertum iaceret et percuteret regem Israël inter cervicem et scapulas. At ille aurigae suo ait: Converte manum tuam et educ me de acie, quia vulneratus sum. 34 Et finita est pugna in die illo. Porro rex Israël stabat in curru suo contra Syros usque ad vesperam et mortuus est, occidente sole.

19 Reversus est autem Iosaphat rex Iuda in domum suam pacifice in Ierusalem. 2 Cui occurrit [q]Iehu filius [b]Hanani videns et ait ad eum: Impio [c]praebes auxilium et his, qui oderunt Dominum, amicitia iungeris, et idcirco [q]iram quidem Domini merebaris; 3 sed [c]bona opera inventa sunt in te, eo quod [f]abstuleris lucos de terra Iuda et [g]praeparaveris cor tuum ut requireres Dominum Deum patrum tuorum.

4 Habitavit ergo Iosaphat in Ierusalem; [h]rursumque egressus est ad populum de Bersabee usque ad [i]montem Ephraim et revocavit eos ad Dominum Deum patrum suorum. 5 Constituitque [j]iudices terrae in cunctis [k]civitatibus Iuda munitis per singula loca. 6 Et praecipiens iudicibus, Videte, ait, quid faciatis; [l]non enim hominis exercetis iudicium sed Domini; et quodcumque iudicaveritis in vos redundabit. 7 Sit timor Domini vobiscum et cum diligentia cuncta facite; [m]non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas [n]nec personarum acceptio nec cupido munerum.

8 In Ierusalem quoque [o]constituit Iosaphat levitas et sacerdotes et principes familiarum ex Israël, [p]ut iudicium et causam Domini iudicarent habitatoribus eius. 9 Praecepitque eis dicens: [q]Sic agetis in timore Domini fideliter et [r]corde perfecto; 10 omnem causam quae venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis, inter cognationem et cognationem, ubicumque questio est de lege, de mandato, de caeremoniis, de iustificationibus, ostendite eis, ut non peccent in Dominum, et ne veniat [s]ira super vos et super fratres vestros: sic ergo agentes, non peccabitis. 11 Amarias autem sacerdos et pontifex vester [t]in his quae ad Deum pertinent praesidebit; porro Zabadias filius Ismahel, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit quae ad regis officium pertinent; habetisque magistros levitas coram vobis. [u]Confortamini et agite diligenter, et erit Dominus vobiscum in bonis.

20 Post haec congregati sunt [a]filii Moab et filii Ammon et cum eis de Ammonitis ad Iosaphat, ut pugnarent contra eum. 2 Veneruntque nuntii et indicaverunt Iosaphat dicentes: Venit contra te multitudo magna de his locis, quae trans mare sunt et de Syria, et ecce consistunt in [b]Asasonthamar, quae est [c]Engaddi.

---

i v. 3 Rg 22, 22.

j vr. 10.
k v. 3 Rg 22, 24.

m cp. 34, 8.
n cf. cp. 16, 10; Jdt 5, 28, 29.

o Mic 1, 3.

a cp. 20, 34; 3 Rg 16, 1.
b cp. 16, 3.
c cf. cp. 18, 1; 20, 27; Ps 138, 21.
d vr. 10; cp. 24, 18; 32, 25.
e cp. 12, 12; 3 Rg 14, 13. — v. cp. 17, 3-6.
g cp. 30, 19; 1 Es 7, 10.
h cp. 17, 7-9.
i v. Js 24, 33.
j cf. Dt 16, 18.
k cp. 11, 5.
l Dt 1, 17.

7] v. 1 Par 15, 12.
m Dt 32, 4; Jb 8, 3; 34, 10. — cf. Gn 18, 25; Ex 18, 21; Rm 9, 14.
n Dt 10, 17; Sap 6, 8; Eccli 35, 15; Ac 10, 34; Rm 2, 11; Gal 2, 6; Eph 6, 9; Col 3, 25; 1 Pt 1, 17.
o cp. 17, 8, 9.
p v. Dt 17, 8, 9; 19, 17.
q 2 Rg 23, 3.
r 3 Rg 8, 61.

s vr. 2.

t 1 Par 26, 30, 32.

u 1 Par 28, 10; — cf. 1 Es 10, 4.

a 4 Rg 1, 1; 3, 4, 7.

b Gn 14, 7.
c v. 1 Rg 24, 1.

3 Iosaphat autem timore perterritus totum se contulit [d]ad rogandum Dominum et [e]praedicavit ieiunium universo Iuda. 4 Congregatusque est Iudas ad deprecandum Dominum; sed et omnes de urbibus suis venerunt ad obsecrandum eum.

5 Cumque stetisset Iosaphat in medio coetu Iuda et Ierusalem in domo Domini ante atrium novum, 6 ait: [f]Domine Deus patrum nostrorum, tu es [g]Deus in caelo et [h]dominaris cunctis regnis gentium, [i]in manu tua est fortitudo et potentia, [j]nec quisquam tibi potest resistere. 7 Nonne tu, Deus noster, [k]interfecisti omnes habitatores terrae huius coram populo tuo Israël et dedisti eam semini [l]Abraham amici tui in sempiternum? 8 Habitaveruntque in ea et exstruxerunt in illa sanctuarium nomini tuo dicentes: 9 [m]Si irruerint super nos mala, gladius iudicii, pestilentia et fames, stabimus coram domo hac in conspectu tuo, in qua invocatum est nomen tuum, et clamabimus ad te in tribulationibus nostris, et exaudies salvosque facies. 10 Nunc igitur ecce filii [n]Ammon et Moab et mons Seir, per quos [o]non concessisti Israël ut transiret quando egrediebantur de Aegypto, [p]sed declinaverunt ab eis et non interfecerunt illos, 11 econtrario agunt, et [q]nituntur eicere nos de possessione quam tradidisti nobis. 12 Deus noster, ergo non [r]iudicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere quae irruit super nos; sed, cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui ut [s]oculos nostros dirigamus ad te. 13 [t]Omnis vero Iuda stabat coram Domino cum parvulis et uxoribus et liberis suis.

14 Erat autem Iahaziel filius Zachariae filii Banaiae filii Iehiel filii Mathaniae levites de filiis Asaph, [u]super quem factus est spiritus Domini in medio turbae, 15 et ait: Attendite, omnis Iuda et qui habitatis Ierusalem et tu rex Iosaphat: haec dicit Dominus vobis: [v]Nolite timere nec paveatis hanc multitudinem; [x]non est enim vestra pugna, sed Dei. 16 Cras descendetis contra eos; ascensuri enim sunt per clivum nomine Sis, et invenietis illos in summitate [y]torrentis qui est contra solitudinem Ieruel. 17 [z]Non eritis vos qui dimicabitis; sed tantummodo confidenter state, et videbitis auxilium Domini super vos, o Iuda et Ierusalem: nolite timere nec paveatis, cras egrediemini contra eos, et [a]Dominus erit vobiscum. 18 Iosaphat ergo et Iuda et omnes habitatores Ierusalem [b]ceciderunt proni in terram coram Domino, et adoraverunt eum. 19 Porro levitae de [c]filiis Caath et de [d]filiis Core laudabant Dominum Deum Israël voce magna in excelsum.

20 Cumque mane surrexissent, egressi sunt per desertum Thecue; profectisque eis, stans Iosaphat in medio eorum dixit: Audite me, viri Iuda et omnes habitatores Ierusalem; [f]credite in Domino Deo vestro, et securi eritis; credite prophetis eius, et cuncta evenient prospera. 21 Deditque consilium populo et statuit cantores Domini, ut laudarent eum in turmis suis et antecederent exercitum ac voce consona dicerent:

[g]Confitemini Domino, quoniam in aeternum misericordia eius.

22 Cumque coepissent laudes canere, [h]vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon et Moab et montis Seir qui egressi fuerant ut pugnarent contra Iudam, et percussi sunt. 23 Namque filii Ammon et Moab consurrexerunt adversum habitatores montis Seir, ut interficerent et delerent eos; cumque hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos versi [i]mutuis concidere vulneribus. 24 Porro Iuda, cum venisset ad speculam, quae respicit solitudinem, vidit procul omnem late regionem plenam cadaveribus, nec superesse quemquam qui necem potuisset evadere. 25 Venit ergo Iosaphat et omnis populus cum eo, ad detrahenda spolia mortuorum, inveneruntque inter cadavera variam supellectilem, vestes quoque et vasa pretiosissima et diripuerunt; ita ut omnia portare non possent nec per tres dies spolia auferre prae praedae magnitudine.

26 Die autem quarto congregati sunt in valle benedictionis; etenim, quoniam ibi benedixerant Domino, vocaverunt locum illum

d cp. 19, 3. — cf. 1 Par 22, 19.
e 1 Es 8, 21; Jr 36, 9; Jn 3, 5. — cf. Jl 1, 14; 2, 15.

f Est 13, 9.
g v. Dt 4, 39.
h cf. Dn 4, 17, 25, 32.
i 1 Par 29, 12.
j v. Gn 50, 19.
k Ps 43, 3.

l Jdt 8, 22; Is 41, 8; Jc 2, 23.
m c. 6, 28-30; 3 Rg 8, 33, 37. — cf. Ez 14, 21.

n vr. 1, 22, 23; cp. 25, 11, 14.
o Dt 2, 1, 4, 5, 9, 19.
p Nm 20, 21.
q Ps 82, 5, 13.
r cf. 1 Rg 3, 13.

s Ps 24, 15; 122, 1, 2; 140, 8.
t cf. Jdt 4, 9; Jo 3, 5; Jl 1, 14; 2 Mc 3, 18.

u v. cp. 15, 1.

v cp. 32, 7. — cf. Dt 1, 29, 30; 32, 6, 8.
x 1 Rg 17, 47. — v. Ex 14, 14.

y Nm 13, 22.
17] *R. etc. in vig Nativit. Dñi.*
z cf. Ex 14, 13, 14.

a cp. 15, 2; 32, 8. — cf. Nm 14, 9.
b cp. 29, 29, 30; Ex 4, 31; 2 Es 8, 6.
c Ex 6, 16, 18.
d v. 1 Par 9, 19.
e 1 Mc 9, 33. — cf. 2 Rg 14, 2.

f Is 7, 6. — cf. Is 28, 16.

g Ps 105, 1. — v. 1 Par 16, 34.

h cf. cp. 13, 13.

i cf. Jd 7, 22; 1 Rg 14, 20.

quam paraverat perdit (35-37). Successorem habuit Ioram qui et fratrum occisione et impio cum Athalia coniugio regnum inaugurat (21, 1-6). Propterea Idumaei ab eo deficiunt (7-11) et clades totius familiae et

vallis benedictionis usque in praesentem diem. 27 Reversusque est omnis vir Iuda et habitatores Ierusalem et Iosaphat ante eos in Ierusalem cum laetitia magna, *j*eo quod dedisset eis Dominus gaudium de inimicis suis. 28 Ingressique sunt in Ierusalem cum psalteriis et citharis et tubis in domum Domini. 29 *k*Irruit autem pavor Domini super universa regna terrarum, cum audissent quod pugnasset Dominus contra inimicos Israël.

30 Quievitque regnum Iosaphat, et *l*praebuit ei Deus pacem per circuitum. 31 Regnavit igitur Iosaphat super Iudam, et erat triginta quinque annorum cum regnare coepisset; viginti autem et quinque annis regnavit in Ierusalem, et nomen matris eius Azuba filia Selahi. 32 Et ambulavit in via patris sui Asa nec declinavit ab ea faciens quae placita erant coram Domino. 33 Veruntamen *m*excelsa non abstulit, et adhuc populus non direxerat cor suum ad Dominum Deum patrum suorum.

34 Reliqua autem gestorum Iosaphat priorum et novissimorum scripta sunt in verbis *o*Iehu filii Hanani, *p*quae digessit in libros regum Israël.

35 *q*Post haec iniit amicitias Iosaphat rex Iuda cum Ochozia rege Israël, cuius opera fuerunt impiissima, 36 et particeps fuit ut facerent naves, quae irent in *r*Tharsis, feceruntque classem in Asiongaber. 37 Prophetavit autem Eliezer filius Dodau de Maresa ad Iosaphat dicens: *s*Quia habuisti foedus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua: contritaeque sunt naves nec potuerunt ire in Tharsis.

21 *a*Dormivit autem Iosaphat cum patribus suis et sepultus est cum eis in civitate David; regnavitque Ioram filius eius pro eo. 2 Qui habuit fratres filios Iosaphat Azariam et Iahiel et Zachariam et Azariam et Michaël et Saphatiam: omnes hi filii Iosaphat regis Iuda. 3 Deditque eis pater suus multa munera argenti et auri et pensitationes cum *b*civitatibus munitissimis in Iuda; regnum autem tradidit Ioram, eo quod esset primogenitus.

4 Surrexit ergo Ioram super regnum patris sui; *c*cumque se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio et quosdam de principibus Israël.

5 *d*Triginta duorum annorum erat Ioram, cum regnare coepisset, et octo annis regnavit in Ierusalem 6 *e*ambulavitque in viis regum Israël, sicut egerat domus Achab; *f*filia quippe Achab erat uxor eius. Et fecit malum in conspectu Domini. 7 Noluit autem Dominus disperdere domum David propter pactum *g*quod inierat cum eo, et quia promiserat ut daret ei *h*lucernam et filiis eius omni tempore.

8 In diebus illis *i*rebellavit Edom, ne esset subditus Iudae, et constituit sibi regem. 9 Cumque transisset Ioram cum principibus suis et cuncto equitatu qui erat secum, surrexit nocte et percussit Edom qui se circumdederat et omnes duces equitatus eius; 10 attamen rebellavit Edom, ne esset sub dicione Iuda usque ad hanc diem. Eo tempore et Lobna recessit ne esset sub manu illius; dereliquerat enim Dominum Deum patrum suorum. 11 Insuper et excelsa fabricatus est in urbibus Iuda, et *j*fornicari fecit habitatores Ierusalem et praevaricari Iudam.

12 Allatae sunt autem ei litterae ab Elia propheta, in quibus scriptum erat: Haec dicit Dominus Deus David patris tui: Quoniam non ambulasti in *k*viis Iosaphat patris tui et in *l*viis Asa regis Iuda, 13 sed incessisti per iter regum Israël et fornicari fecisti Iudam et habitatores Ierusalem *m*imitatus fornicationem domus Achab, insuper et fratres tuos, domum patris tui, meliores te *n*occidisti; 14 ecce Dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo et filiis et uxoribus tuis universaque substantia tua; 15 tu autem aegrotabis pessimo languore uteri tui, donec *o*egrediantur vitalia tua paulatim per singulos dies.

16 *p*Suscitavit ergo Dominus contra Ioram spiritum Philisthinorum et *q*Arabum, qui confines sunt Aethiopibus, 17 et ascenderunt in terram Iuda et vastaverunt eam diripueruntque cunctam substantiam, quae inventa est in domo regis, insuper et filios eius et uxores nec remansit ei filius nisi *r*Ioachaz, qui minimus natu erat.

j 2 Es 12, 43.

k cp. 14, 14; 17, 10.

l cf. cp. 14, 6, 7; 15, 15.
31-33] 3 Rg 22, 41-43.

m cf. cp. 17, 6.
n cp. 12, 14.

o cp. 19, 2
p 3 Rg 16, 1, 7.
q 3 Rg 22, 48, 46.

r cf. cp. 9, 21.

s cf. cp. 19, 2.

a 3 Rg 22, 51.

b v. cp. 11, 5.

c cf. cp. 25, 3.

5-10] 4 Rg 8, 17-22.
d cf. vr. 20.
e v. 3 Rg 12, 28, 30; 16, 31, 33.
f cp. 18, 1; 4 Rg 8, 18.
g 2 Rg 7, 12.
h v. 3 Rg 11, 36. — cf. 2 Rg 21, 17; Ps 131, 17.
i vr. 10. — cf. Gn 27, 40.

j Ex 34, 16; Lv 17, 7; 10, 5.

k cp. 17, 3.
l cp. 14, 2-5.
m v. 3 Rg 16, 31-33.
n vr. 4.

o vr. 18, 19.

p cf. 3 Rg 11, 14, 23.
q cp. 16, 11; 22, 1; 26, 7.

r cp. 25, 23. — cf. cp. 22, 6.

18 Et super haec omnia [s]percussit eum Dominus alvi languore insanabili. 19 Cumque diei succederet dies et temporum spatia volverentur, duorum annorum expletus est circuitus; et sic longa consumptus tabe, ita ut egereret etiam viscera sua, languore pariter et vita caruit. Mortuusque est infirmitate pessima; et non fecit ei populus secundum morem [t]combustionis exsequias, [u]sicut fecerat maioribus eius.

20 [v]Trigintaduorum annorum fuit cum regnare coepisset et octo annis regnavit in Ierusalem. [x]Ambulavitque non recte [y]et sepelierunt eum in civitate David, veruntamen non in sepulcro regum.

22 Constituerunt autem habitatores Ierusalem Ochoziam filium eius minimum regem pro eo; omnes enim maiores natu, qui ante eum fuerant, interfecerant [a]latrones Arabum qui irruerant in castra. Regnavitque Ochozias filius Ioram regis Iuda.

2 [b]Quadragintaduorum annorum erat Ochozias, cum regnare coepisset, et uno anno regnavit in Ierusalem. Et nomen matris eius Athalia [c]filia Amri. 3 Sed et ipse ingressus est per vias domus Achab; mater enim eius impulit eum ut impie ageret. 4 Fecit igitur malum in conspectu Domini sicut domus Achab; ipsi enim fuerunt ei consiliarii post mortem patris sui in interitum eius; 5 ambulavitque in consiliis eorum et perrexit cum Ioram filio Achab rege Israël in bellum contra Hazaël regem Syriae in Ramoth Galaad; vulneraveruntque Syri Ioram. 6 Qui reversus est ut curaretur in Iezrahel, multas enim plagas acceperat in supradicto certamine. Igitur Ochozias filius Ioram rex Iuda descendit ut inviseret Ioram filium Achab in Iezrahel aegrotantem. 7 Voluntatis quippe fuit Dei adversus Ochoziam ut veniret ad Ioram et, cum venisset, et [d]egrederetur cum eo adversus Iehu filium Namsi, [e]quem unxit Dominus ut deleret domum Achab. 8 [f]Cum ergo everteret Iehu domum Achab, invenit principes Iuda et filios fratrum Ochoziae, qui ministrabant ei, et interfecit illos. 9 [g]Ipsum quoque perquirens Ochoziam comprehendit latitantem in Samaria [h]adductumque ad se occidit. [i]Et sepelierunt eum, eo quod esset filius Iosaphat, [j]qui quaesierat Dominum in toto corde suo.

Nec erat ultra spes aliqua, ut de stirpe quis regnaret Ochoziae. 10 Siquidem Athalia mater eius videns quod mortuus esset filius suus surrexit et interfecit omnem stirpem regiam domus Ioram. 11 Porro Iosabeth filia regis tulit Ioas filium Ochoziae et furata est eum de medio filiorum regis, cum interficerentur, absconditque eum cum nutrice sua in cubiculo lectulorum. Iosabeth autem, quae absconderat eum, erat filia regis Ioram uxor Ioiadae pontificis, soror Ochoziae; et idcirco Athalia non interfecit eum. 12 Fuit ergo cum eis in domo Dei absconditus sex annis, quibus regnavit Athalia super terram.

23 [a]Anno autem septimo, confortatus Ioiada adsumptis centurionibus, Azariam videlicet filium Ieroham et Ismahel filium Iohanan, Azariam quoque filium Obed et Maasiam filium Adaiae et Elisaphat filium Zechri, et iniit cum eis foedus. 2 Qui circumeuntes Iudam congregaverunt levitas de cunctis urbibus Iuda et principes familiarum [b]Israël veneruntque in Ierusalem. 3 Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum rege, dixitque ad eos Ioiada: Ecce filius regis regnabit [c]sicut locutus est Dominus super filios David. 4 Iste est ergo sermo quem facietis; 5 [d]tertia pars vestrum, [e]qui veniunt ad sabbatum, sacerdotum et levitarum et ianitorum erit in portis, tertia vero pars ad domum regis et tertia ad portam quae appellatur fundamenti; omne vero reliquum vulgus sit in atriis domus Domini, 6 nec quispiam alius ingrediatur domum Domini, nisi sacerdotes et [f]qui ministrant de levitis; ipsi tantummodo ingrediantur, quia sanctificati sunt. Et omne reliquum vulgus observet custodias Domini. 7 Levitae autem circumdent regem habentes singuli arma sua (et si quis alius ingressus fuerit templum, interficiatur), sintque cum rege et intrante et egrediente. 8 Fecerunt ergo levitae et universus Iuda iuxta omnia quae praeceperat Ioiada pontifex et adsumpserunt singuli viros, qui sub se erant, et veniebant

s vr. 15.

t cf. Jr 34, 5.
u cp. 16, 14.

v cf. vr. 5.
x cf. Jr 22, 18.
y cf. cp. 24, 25; 28, 27.

1-6] 4 Rg 8, 24-28.

a v. cp. 21, 16.

b cf. 4 Rg 8, 26.

c cf. cp. 21, 6; 4 Rg 8, 18.

d 4 Rg 9, 21.
e 3 Rg 19, 16; 4 Rg 9, 6, 7.
f v. 4 Rg 10, 11-14.

g cf. cp. 24, 24.
h cf. 4 Rg 9, 27.
i 4 Rg 9, 28.
j cp. 17, 4.

10-12] 4 Rg 11, 1-3.

1-21] 4 Rg 11, 4-20.
a 4 Rg 8, 25.

b cf. cp. 21, 2.

c v. cp. 6, 16.
d cf. 1 Par 24, 4.
e cf. 1 Par 9, 25.

f v. 1 Par 23, 27-29.

Ioiade auctore, septimo aetatis suae anno ungitur rex (23, 1-11).

E) De regibus Iuda a Ioas ad Ezechiam (23, 12–28, 27). *Athalia gladio interempta, exstirpato cultu Baal, renovatoque foedere populi cum Deo*

per ordinem sabbati cum his qui impleverant sabbatum et egressuri erant; siquidem Ioiada pontifex non dimiserat abire [g]turmas, quae sibi per singulas hebdomadas succedere consueverant. 9 Deditque Ioiada sacerdos centurionibus lanceas clipeosque et peltas regis David, quas consecraverat in domo Domini. 10 Constituitque omnem populum tenentium pugiones a parte templi dextra usque ad partem templi sinistram coram altari et templo per circuitum regis. 11 Et eduxerunt filium regis et imposuerunt ei diadema et [h]testimonium dederuntque in manu eius tenendam legem et constituerunt eum regem. Unxit quoque illum Ioiada pontifex et filii eius; imprecatique sunt ei atque dixerunt: [i]Vivat rex!

12 Quod cum audisset Athalia, vocem scilicet currentium atque laudantium regem, ingressa est ad populum in templum Domini. 13 Cumque vidisset regem stantem super gradum in introitu et principes turmasque circa eum omnemque populum terrae gaudentem atque clangentem tubis et diversi generis organis concinentem vocemque laudantium, scidit vestimenta sua et ait: Insidiae, insidiae. 14 Egressus autem Ioiada pontifex ad centuriones et principes exercitus dixit eis: Educite illam extra saepta templi, et interficiatur foris gladio. Praecepitque sacerdos ne occideretur in domo Domini. 15 Et imposuerunt cervicibus eius manus; cumque intrasset [j]portam equorum domus regis, interfecerunt eam ibi.

16 Pepigit autem Ioiada [k]foedus inter se universumque populum et regem, ut esset populus Domini. 17 Itaque ingressus est omnis populus domum Baal et destruxerunt eam et altaria ac simulacra illius confregerunt; [l]Mathan quoque sacerdotem Baal interfecerunt ante aras. 18 Constituit autem Ioiada praepositos in domo Domini sub manibus [m]sacerdotum et levitarum, [n]quos distribuit David in domo Domini, ut offerent holocausta Domino, [o]sicut scriptum est in lege Moysi, in gaudio et canticis [p]iuxta dispositionem David. 19 Constituit quoque [q]ianitores in portis domus Domini, ut non ingrederetur eam immundus in omni re. 20 Adsumpsitque centuriones et fortissimos viros ac principes populi et omne vulgus terrae, et fecerunt descendere regem de domo Domini et introire [r]per medium portae superioris in domum regis, et collocaverunt eum in solio regali. 21 Laetatusque est omnis populus terrae, et urbs quievit. Porro Athalia interfecta est gladio.

24 Septem annorum erat Ioas cum regnare coepisset et quadraginta annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius Sebia de Bersabee. 2 [a]Fecitque quod bonum est coram Domino cunctis diebus Ioiadae sacerdotis. 3 Accepit autem ei Ioiada uxores duas, e quibus genuit filios et filias.

4 Post quae placuit Ioas ut instauraret domum Domini. 5 Congregavitque sacerdotes et levitas et dixit eis: Egredimini ad civitates Iuda et colligite de universo [b]Israël pecuniam ad sartatecta templi Dei vestri per singulos annos, festinatoque hoc facite. Porro levitae egere negligentius; 6 vocavitque rex Ioiadam principem et dixit ei: Quare tibi non fuit curae ut cogeres levitas inferre de Iuda et de Ierusalem pecuniam, [c]quae constituta est a Moyse servo Domini ut inferret eam omnis multitudo Israël [d]in tabernaculum testimonii? 7 Athalia enim impiissima et [e]filii eius destruxerunt domum Dei et de universis [f]quae sanctificata fuerant in templo Domini ornaverunt fanum Baalim. 8 Praecepit ergo rex, et fecerunt arcam posueruntque eam iuxta portam domus Domini forinsecus. 9 Et [g]praedicatum est in Iuda et Ierusalem, ut deferrent singuli pretium Domino, quod constituit Moyses servus Dei super omnem Israël in deserto. 10 Laetatique sunt cuncti principes et omnis populus, et ingressi contulerunt in arcam Domini atque miserunt ita, ut impleretur. 11 Cumque tempus esset ut deferrent arcam coram rege per manus levitarum (videbant enim multam pecuniam), ingrediebatur scriba regis et quem primus sacerdos constituerat, effundebantque pecuniam quae erat in arca, porro arcam reportabant ad locum suum: sicque faciebant per singulos dies. Et congregata est infinita pecunia, 12 quam dederunt rex et Ioiada his qui praeerant operibus domus

g v. 1 Par 24, 1 ss.

h Dt 17, 18, 19.

i v. 1 Rg 10, 24.

j 2 Es 3, 28; Jr 31 40. — cf. 4 Rg 11. 16.

k cp. 15, 12.

l Dt 13, 9.

m cp. 5, 5; 30, 27.
n 1 Par 23, 6, 30, 31; 24, 1.
o Nm 28, 2.
p cf. 1 Par 22. 2.
q v. 1 Par 26, 1-19.

r cf. 4 Rg 11, 6, 19; 15, 35.

1-41] 4 Rg 11, 21-12, 15.

a cf. cp. 26, 5.

b vr. 16.

c v. Ex 30, 12-16.
d v. Nm 17, 7, 8.
e cp. 22, 3, 4.
f cf. 3 Rg 15, 15.

g cf. 1 Es 1, 1.

Domini; at illi conducebant ex ea caesores lapidum et artifices operum singulorum ut instaurarent domum Domini, fabros quoque ferri et aeris, ut quod cadere coeperat fulciretur. 13 Egeruntque hi qui operabantur industrie, et [h]obducebatur parietum cicatrix per manus eorum, ac suscitaverunt domum Domini in statum pristinum et firmiter eam stare fecerunt. 14 Cumque complessent omnia opera, detulerunt coram rege et Ioiada reliquam partem pecuniae, de qua [i]facta sunt vasa templi in ministerium et ad holocausta, phialae quoque et cetera vasa aurea et argentea; et offerebantur holocausta in domo Domini iugiter cunctis diebus Ioiadae.

15 Senuit autem Ioiada plenus dierum et mortuus est cum esset centum triginta annorum. 16 Sepelieruntque eum in civitate David [j]cum regibus, eo quod fecisset bonum cum [l]Israël et cum domo eius.

17 Postquam autem obiit Ioiada, ingressi sunt principes Iuda et adoraverunt regem, qui delenitus obsequiis eorum adquievit eis. 18 Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum servieruntque [m]lucis et sculptilibus, et facta est [n]ira contra Iudam et Ierusalem propter hoc peccatum. 19 [o]Mittebatque eis prophetas ut reverterentur ad Dominum, [p]quos protestantes illi audire nolebant. 20 [q]Spiritus itaque Dei induit Zachariam [r]filium Ioiadae sacerdotem, et stetit in conspectu populi et dixit eis: Haec dicit Dominus Deus: [s]Quare transgredimini praeceptum Domini, quod vobis non proderit, et [t]dereliquistis Dominum, ut derelinqueret vos? 21 [u]Qui congregati adversus eum miserunt lapides iuxta regis imperium in atrio domus Domini. 22 Et non est recordatus Ioas rex misericordiae quam fecerat Ioiada pater illius secum, [v]sed interfecit filium eius. Qui, cum moreretur, ait: Videat Dominus et [x]requirat.

23 Cumque evolutus esset annus, [y]ascendit contra eum exercitus Syriae venitque in Iudam et Ierusalem et interfecit cunctos principes populi, atque universam praedam miserunt regi in Damascum. 24 Et certe, cum permodicus venisset numerus Syrorum, [z]tradidit Dominus in manibus eorum infinitam multitudinem, eo quod dereliquissent Dominum Deum patrum suorum; [a]in Ioas quoque ignominiosa exercuere iudicia. 25 Et abeuntes dimiserunt eum in [b]languoribus magnis. Surrexerunt autem contra eum servi sui in ultionem sanguinis [c]filii Ioiadae sacerdotis et occiderunt eum in lectulo suo et mortuus est. [d]Sepelieruntque eum in civitate David, sed non in sepulcris regum. 26 Insidiati vero sunt ei Zabad filius Semmaath ammanitidis et Iosabad filius Semarith moabitidis. 27 Porro filii eius ac summa pecuniae, quae adunata fuerat sub eo, et [e]instauratio domus Dei scripta sunt diligentius in [f]libro regum; regnavit autem Amasias filius eius pro eo.

25 Viginti quinque annorum erat Amasias cum regnare coepisset et viginti novem annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius Ioaden de Ierusalem. 2 Fecitque bonum in conspectu Domini, veruntamen [a]non in corde perfecto. 3 Cumque [b]roboratum sibi videret imperium, iugulavit servos [c]qui occiderant regem patrem suum, 4 sed filios eorum non interfecit, sicut scriptum est in libro legis Moysi, ubi praecepit Dominus dicens: [d]Non occidentur patres pro filiis neque filii pro patribus suis, sed unusquisque in suo peccato morietur.

5 Congregavit igitur Amasias Iudam et constituit eos per familias tribunosque et centuriones in universo Iuda et Beniamin; et recensuit [e]a viginti annis supra invenitque [f]trecenta milia iuvenum, qui egrederentur ad pugnam et [g]tenerent hastam et clipeum. 6 Mercede quoque conduxit de Israël centum milia robustorum centum talentis argenti. 7 Venit autem [h]homo Dei ad illum et ait: O rex, ne egrediatur tecum exercitus Israël; non est enim Dominus cum Israël et cunctis filiis Ephraim. 8 Quod si putas in [i]robore exercitus bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus; [j]Dei quippe est adiuvare et in fugam convertere. 9 Dixitque Amasias ad hominem Dei: Quid ergo fiet de centum talentis quae dedi militibus Israël? Et respondit ei homo Dei: Habet Dominus unde tibi dare

k 2 Es 4, 7.

i cf. 4 Rg 12. 13.

j cf. 3 Rg 2, 10; 11, 43; 14, 31 etc.
l v. vr. 5.

m v. Dt 16, 21.
n cp. 19, 2, 10; 28, 11, 13; 29, 8; 32, 25.
o Jr 25, 4. — cf. Mt 23, 36; Lc 11, 49. — v. cp. 36, 15.
p 2 Es 13, 15, 21.
q cp. 15, 1; 20, 14; Jd 6, 34.
r cf. Mt 23, 35.
s cf. Nm 14, 41.
t cp. 15, 2.
u cf. 2 Es 9, 26.

v cf. Mt 23, 35; Lc 11, 51; Heb 11, 37.
x Gn 9, 5; Ps 9, 13. — cf. Lc 23, 34.
y cf. 4 Rg 12, 17, 18.

z Is 30, 17. — cf. Lv 26, 8, 36, 37.
a cf. cp. 22, 8.
25-27] 4 Rg 12, 20, 21.
b cf. Dt 28, 35.
c cf. vr. 21, 22.
d cf. cp. 21, 20; 28, 27.

e vr. 12.
f cp. 13, 22.

1-4] 4 Rg 14, 1-6.

a cf. vr. 14.
b cf. cp. 21, 4.
c cp. 24, 26.
d Dt 24, 16. — cf. Jr 31, 30; Es 18, 20.

e Nm 1, 3.
f cf. cp. 11, 1; 13, 3; 17, 14-18; 26, 13.
g 1 Par 12, 8.
h h Dt 33, 1; Jd 13, 6 etc.

i cf. 1 Rg 14, 6.
j cf. cp. 20, 6. — v. 1 Rg 2, 4.

Amasia qui Deo et prophetis obsequens optime regnare coeperat (25, 1-13), ad cultum idolorum transgressus a Ioachaz rege Israël devincitur et ab urbe profugus misere perit (14-28). Loco ipsius regnat Osia, qui

possit multo his plura. 10 Separavit itaque Amasias exercitum qui venerat ad eum ex Ephraim ut reverteretur in locum suum. At illi contra Iudam vehementer irati reversi sunt in regionem suam.

11 Porro Amasias confidenter eduxit populum suum et abiit in [k]vallem salinarum percussitque [l]filios Seir decem milia. 12 Et alia decem milia virorum ceperunt filii Iuda et adduxerunt ad praeruptum cuiusdam petrae praecipitaveruntque eos de summo in praeceps, qui universi crepuerunt. 13 At ille exercitus, quem remiserat Amasias ne secum iret ad proelium, diffusus est in civitatibus Iuda, [m]a Samaria usque ad Bethoron; et, interfectis tribus milibus, diripuit praedam magnam.

14 Amasias vero, post caedem Idumaeorum et [n]allatos deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, et adorabat eos et illis adolebat incensum. 15 Quamobrem iratus Dominus contra Amasiam misit ad illum prophetam, qui diceret ei: Cur adorasti deos [o]qui non liberaverunt populum suum de manu tua? 16 Cumque haec ille loqueretur, respondit ei: Num consiliarius regis es? Quiesce, ne interficiam te. Discendensque propheta, Scio, inquit, quod [p]cogitaverit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum et insuper non adquievisti consilio meo.

17 Igitur Amasias rex Iuda, inito pessimo consilio, misit ad Ioas filium Ioachaz filii Iehu regem Israël dicens: Veni, videamus nos mutuo. 18 At ille remisit nuntios dicens: [q]Carduus, qui est in Libano, misit ad cedrum Libani dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem. Et ecce bestiae, quae erant in silva Libani, transierunt et conculcaverunt carduum. 19 Dixisti: Percussi Edom, et idcirco [r]erigitur cor tuum in superbiam et tu et Iuda tecum? 20 Noluit audire Amasias, eo quod Domini esset voluntas ut traderetur in manus hostium [s]propter deos Edom. 21 Ascendit igitur Ioas rex Israël, et mutuos sibi praebuere conspectus. Amasias autem rex Iuda erat in Bethsames Iuda. 22 Corruitque Iuda coram Israël et fugit in tabernacula sua. 23 Porro Amasiam regem Iuda filium Ioas filii [t]Ioachaz cepit Ioas rex Israël in Bethsames et adduxit in Ierusalem destruxitque murum eius a [u]porta Ephraim usque ad portam anguli, quadringentis cubitis. 24 Omne quoque aurum et argentum et universa vasa quae reppererat in domo Dei et apud [v]Obededom in thesauris etiam domus regiae necnon et filios obsidum reduxit in Samariam.

25 Vixit autem Amasias filius Ioas rex Iuda, postquam mortuus est Ioas filius Ioachaz rex Israël, quindecim annis. 26 Reliqua autem sermonum Amasiae priorum et novissimorum scripta sunt in libro regum Iuda et Israël. 27 Qui postquam recessit a Domino, [x]tetenderunt ei insidias in Ierusalem; cumque fugisset in Lachis, miserunt et interfecerunt eum ibi. 28 Reportantesque super equos sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David.

26 Omnis autem populus Iuda filium eius Oziam annorum sedecim constituit regem pro Amasia patre suo.

2 Ipse aedificavit Ailath et restituit eam dicioni Iuda postquam dormivit rex cum patribus suis. 3 [a]Sedecim annorum erat Ozias cum regnare coepisset et quinquagintaduobus annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius Iechelia de Ierusalem. 4 Fecitque quod erat rectum in oculis Domini [b]iuxta omnia quae fecerat Amasias pater eius. 5 Et exquisivit Dominum [c]in diebus Zachariae [d]intelligentis et videntis Deum; cumque requireret Dominum, direxit eum in omnibus.

6 Denique egressus est et [e]pugnavit contra Philisthiim et destruxit murum Geth et murum Iabniae murumque Azoti; aedificavit quoque oppida in Azoto et in Philisthiim. 7 Et adiuvit eum Deus [f]contra Philisthiim et contra Arabes, qui habitabant in Gurbaal, et [g]contra Ammonitas. 8 [h]Appendebantque Ammonitae munera Oziae; et divulgatum est nomen eius usque ad introitum Aegypti propter crebras victorias. 9 Aedificavitque Ozias turres in Ierusalem super [i]portam anguli et super [j]portam vallis et reliquas in eodem muri latere firmavitque eas. 10 Exstruxit etiam turres in solitudine et [k]effodit cisternas plurimas, eo quod haberet multa pe-

k 4 Rg 14, 7.
l cp. 20, 10.

m cf. cp. 15, 8; 19, 4.

n cf. cp. 28, 23.

o cf. vr. 11.

p cf. Js 11 ,20.

17-24] 4 Rg 14, 8-15.

q cf. Jd 9, 8.

r v. cp. 26, 16.

s vr. 14, 15.

t cp. 21, 17.

u 2 Es 8, 16.

v 1 Par 26, 15.

25-26, 2] 4 Rg 14, 17-22.

x cf. cp. 24, 25.

a v. 4 Rg 15, 2, 3.

b cp. 5, 2.
c cf. cp. 24, 2.
d cf. Dn 1, 17; 10, 1.

e cf. Is 14, 29.

f cp. 21, 16.
g cp. 20, 1.
h cf. cp. 17, 11; 2 Rg 8, 2.

i v. 4 Rg 14, 13.
j 2 Es 2, 13, 15; 3, 13.
k Dt 6, 11; 2 Es 9, 25.

cora tam in compestribus quam in eremi vastitate.. Vineas quoque habuit et vinitores in montibus et in Carmelo; erat quippe homo agriculturae deditus. 11 Fuit autem exercitus bellatorum eius, qui procedebant ad proelia, sub manu Iehiel scribae Maasiaeque doctoris et sub manu Hananiae, qui erat de ducibus regis. 12 Omnisque numerus principum per familias virorum fortium, duorum milium sescentorum. 13 Et sub eis universus exercitus [l]trecentorum et septem milium quingentorum, qui erant apti ad bella et pro rege contra adversarios dimicabant. 14 Praeparavit quoque eis Ozias, id est cuncto exercitui, clipeos et hastas et galeas et [m]loricas arcusque et fundas ad iaciendos lapides. 15 Et fecit in Ierusalem diversi generis machinas, quas in turribus collocavit et in angulis murorum, ut mitterent sagittas et saxa grandia; egressumque est nomen eius procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus et corroborasset illum.

16 Sed, cum [n]roboratus esset, [o]elevatum est cor eius in interitum suum, et neglexit Dominum Deum suum [p]ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis 17 Statimque ingressus post eum [q]Azarias sacerdos et cum eo sacerdotes Domini octoginta viri fortissimi 18 restiterunt regi atque dixerunt: [r]Non est tui officii, Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, [s]hoc est filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiuscemodi ministerium; egredere de sanctuario, ne contempseris, quia non reputabitur tibi in gloriam hoc a Domino Deo. 19 Iratusque Ozias tenens in manu turibulum ut adoleret incensum minabatur sacerdotibus. Statimque orta est [t]lepra in fronte eius coram sacerdotibus in domo Domini super altare thymiamatis. 20 Cumque respexisset eum Azarias pontifex et omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius et festinato expulerunt eum; sed et ipse perterritus acceleravit egredi, eo quod sensisset ilico plagam Domini. 21 Fuit igitur Ozias rex leprosus usque ad diem mortis suae et habitavit in [u]domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini. Porro Ioatham filius rexit domum regis et iudicabat populum terrae.

22 Reliqua autem sermonum Oziae priorum et novissimorum scripsit [v]Isaias filius Amos propheta. 23 Dormivitque Ozias cum patribus suis; et sepelierunt eum in agro regalium sepulcrorum, eo quod esset leprosus; regnavitque Ioatham filius eius pro eo.

27 Vigintiquinque annorum erat Ioatham cum regnare coepisset et sedecim annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius Ierusa filia Sadoc. 2 Fecitque quod rectum erat coram Domino iuxta omnia quae fecerat Ozias, pater suus, [a]excepto quod non est ingressus templum Domini, et adhuc populus delinquebat.

3 Ipse aedificavit portam domus Domini excelsam et in muro [b]Ophel multa construxit. 4 Urbes quoque aedificavit in montibus Iuda et saltibus [c]castella et turres. 5 Ipse pugnavit contra regem filiorum Ammon et vicit eos, dederuntque ei filii Ammon in tempore illo centum talenta argenti et decem milia coros tritici ac totidem coros hordei: haec ei praebuerunt filii Ammon in anno secundo et tertio. 6 Corroboratusque est Ioatham, eo quod direxisset vias suas coram Domino Deo suo.

7 [d]Reliqua autem sermonum Ioatham et omnes pugnae eius et opera scripta sunt in libro regum Israël et Iuda. 8 Vigintiquinque annorum erat cum regnare coepisset et sedecim annis regnavit in Ierusalem. 9 Dormivitque Ioatham cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David; et regnavit Achaz filius eius pro eo.

28 Viginti annorum erat Achaz cum regnare coepisset et sedecim annis regnavit in Ierusalem. Non fecit rectum in conspectu Domini sicut David pater eius, 2 sed ambulavit in viis regum Israël. Insuper et statuas [a]fudit [b]Baalim. 3 Ipse est qui [c]adolevit incensum in [d]valle Benennom et [e]lustravit filios suos in igne iuxta [f]ritum gentium, quas interfecit Dominus in adventu filiorum Israël. 4 Sacrificabat quoque et thymiama succendebat [g]in excelsis et in collibus et sub omni ligno frondoso.

5 Tradiditque eum Dominus Deus eius in manu regis Syriae, qui

l cf. cp. 25, 5.

m 2 Es 4, 16.

n cf. cp. 12, 1; Dt 32, 15.
o cp. 32, 25; Ez 28, 2, 5, 17. — cf. cp. 25, 19; Dt 8, 14; 4 Rg 14, 10.
p cf. 4 Rg 16, 12, 13.
q 1 Par 6, 10.
r Nm 16, 40; 18, 7.
s Ex 30, 7, 8.

*19] * cf. Catech. R. II 7, 24.*

t cf. Ex 4, 6; Nm 12, 10; 4 Rg 5, 27.

21-23] 4 Rg 15, 5-7.
u cf. Lv 13, 46; Nm 5, 2.

v Is 1, 1; 6, 1.

1-3] 4 Rg 15, 33-35.

a cf. cp. 26, 16.

b cp. 33, 14; 2 Es 3, 26; 11, [21.
c cp. 26, 10.

d cf. 4 Rg 15, 36.

1-4] 4 Rg 16, 2-4.

a cf. Ex 34, 17.
b Jd 2, 11.
c vr. 25.
d v. Js 15, 8.
e cp. 33, 6. — cf. Lv 18, 21.
f cp. 33, 2; Dt 18, 9.
g cf. 3 Rg 14, 23.

Huius filius et successor, Achaz, quippe qui cultum omnis generis idolorum provexerit (28, 1-4), in manus hostium traditur, undique angustiis premitur, impaenitens moritur et regali sepultura privatur (5-27).

percussit eum magnamque praedam cepit de eius imperio et adduxit in Damascum. Manibus quoque regis Israël traditus est et percussus plaga grandi. 6 Occiditque [t]Phacee filius Romeliae de Iuda centum viginti milia in die uno, omnes viros bellatores; eo quod reliquissent Dominum Deum patrum suorum. 7 Eodem tempore occidit Zechri vir potens ex Ephraim Maasiam filium regis et Ezricam ducem domus eius, Elcanam quoque secundum a rege. 8 Ceperuntque filii Israël [j]de fratribus suis ducenta milia mulierum, puerorum et puellarum et infinitam praedam pertuleruntque eam in Samariam.

9 Ea tempestate erat ibi propheta Domini nomine [k]Oded, qui egressus obviam exercitui venienti in Samariam dixit eis: Ecce [l]iratus Dominus Deus patrum vestrorum contra Iuda tradidit eos in manibus vestris et occidistis eos atrociter, [m]ita ut ad caelum pertingeret vestra crudelitas. 10 Insuper filios Iuda et Ierusalem vultis vobis subicere in servos et ancillas, quod nequaquam facto opus est; peccastis enim super hoc Domino Deo vestro. 11 Sed audite consilium meum et reducite captivos quos adduxistis de fratribus vestris, quia magnus furor Domini imminet vobis. 12 Steterunt itaque viri de principibus filiorum Ephraim, Azarias filius Iohanan, Barachias filius Mosollamoth, Ezechias filius Sellum et Amasa filius Adali, contra eos qui veniebant de proelio 13 et dixerunt eis: Non introducetis huc captivos, ne peccemus Domino. Quare vultis adicere super peccata nostra et vetera cumulare delicta? Grande quippe peccatum est, et ira furoris Domini imminet super Israël. 14 Dimiseruntque viri bellatores praedam et universa quae ceperant coram principibus et omni multitudine. 15 Steteruntque [n]viri, quos supra memoravimus, et apprehendentes captivos omnesque qui nudi erant vestierunt de spoliis; cumque vestissent eos et calceassent et [o]refecissent cibo ac potu unxissentque propter laborem et adhibuissent eis curam, quicumque ambulare non poterant et erant imbecillo corpore, imposuerunt eos iumentis et adduxerunt Iericho [p]civitatem palmarum ad fratres eorum, ipsique reversi sunt in Samariam.

16 [q]Tempore illo misit rex Achaz ad regem Assyriorum postulans auxilium. 17 Veneruntque Idumaei et percusserunt multos ex Iuda et ceperunt praedam magnam. 18 [r]Philisthiim quoque diffusi sunt per [s]urbes campestres et ad meridiem Iuda, ceperuntque Bethsames et Aialon et Gaderoth, [t]Socho quoque et Thamnan et Gamzo cum viculis suis, et habitaverunt in eis. 19 Humiliaverat enim Dominus Iudam propter Achaz regem Iuda, eo quod nudasset eum auxilio et contemptui habuisset Dominum. 20 Adduxitque contra eum. [u]Thelgathphalnasar regem Assyriorum, qui et adflixit eum et, nullo resistente, vastavit. 31 [v]Igitur Achaz, spoliata domo Domini et domo regum ac principum, dedit regi Assyriorum munera et tamen nihil ei profuit.

22 Insuper et tempore angustiae suae auxit contemptum in Dominum. Ipse per se rex Achaz 23 immolavit diis Damasci victimas percussoribus suis et dixit: [x]Dii regum Syriae auxiliantur eis, quos ego placabo hostiis et aderunt mihi; cum econtrario ipsi fuerint ruinae ei et universo Israël. 24 Direptis itaque Achaz omnibus vasis domus Dei atque [z]confractis, [a]clausit ianuas templi Dei et fecit sibi [b]altaria in universis angulis Ierusalem. 25 In omnibus quoque urbibus Iuda exstruxit aras [c]ad cremandum tus; atque ad iracundiam provocavit Dominum Deum patrum suorum.

26 Reliqua autem sermonum eius et omnium operum suorum priorum et novissimorum scripta sunt in libro regum Iuda et Israël. 27 Dormivitque Achaz cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate Ierusalem [d]neque enim receperunt eum in sepulcra regum [e]Israël; regnavitque Ezechias filius eius pro eo.

29 Igitur Ezechias regnare coepit cum vigintiquinque esset annorum et vigintinovem annis regnavit in Ierusalem. Nomen matris eius [a]Abia filia [b]Zachariae. 2 [c]Fecitque quod erat placitum in conspectu Domini, iuxta omnia quae fecerat David pater eius.

3 Ipse anno et mense primo regni sui [d]aperuit valvas domus Domini et instauravit eas. 4 Adduxitque sacerdotes atque levitas et

h Is 7, 1. — cf. 4 Rg 16, 5, 6.
i 4 Rg 15, 21; 16, 5.
j cp. 11, 4.
k cf. Ab 1.
l Is 47, 6; Ez 25, 12, 15; 26, 2.
m Gn 18, 21; 1 Es 9, 6; Ap 18, 5.
n vr. 12. — cf. cp. 31, 19; Nm 1, 17.
o 4 Rg 6, 22; Pro 25, 21, 22; Rm 12, 20.
p Dt 34, 3; Jd 1, 16.
q cf. 4 Rg 16, 7, 8.
r cf. Ez 16, 27, 57.
s v. Js 15, 33-36.
t cf. Nm 21, 25.
u cf. 4 Rg 15, 29; 16, 7, 10.
v 4 Rg 16, 8, 9.
x cf. cp. 25, 14.
y cf. Jr 44, 17, 18.
z cf. 4 Rg 16, 17.
a cf. cp. 29, 3, 7.
b cf. cp. 30, 14.
c vr. 3.
26, 27] 4 Rg 16, 19, 20.
d cf. cp. 21, 20; 24, 25.
e cf. vr. 1.
1, 2] 4 Rg 18, 1-3.
a cf. 4 Rg 18, 2.
b cp. 24, 20; 26, 5 (?).
c cf. cp. 34, 2.
d cf. vr. 7; cp. 28, 24.

F) Regnum Ezechiae (29, 1-23, 33). *Patris impietati haud obsequens Ezechia templum iterum aperit, expiat (20, 1-19) et pluribus a se et a populo immolatis hostiis sollemni cultu dedicat (20-36). Curat quoque ut non modo*

congregavit eos in plateam orientalem 5 dixitque ad eos: Audite me, levitae, et [e]sanctificamini: mundate domum Domini Dei patrum vestrorum et auferte omnem immunditiam de sanctuario. 6 Peccaverunt patres nostri et fecerunt malum in conspectu Domini Dei nostri derelinquentes eum; [f]averterunt facies suas a tabernaculo Domini et praebuerunt dorsum, 7 [g]clauserunt ostia quae erant in porticu et exstinxerunt lucernas incensumque non adoleverunt et holocausta non obtulerunt in sanctuario Deo Israël. 8 [h]Concitatus est itaque furor Domini super Iudam et Ierusalem, tradiditque eos in [i]commotionem et in interitum et in [j]sibilum, sicut ipsi cernitis oculis vestris. 9 En, corruerunt [k]patres nostri gladiis, filii nostri et filiae nostrae et coniuges captivae ductae sunt propter hoc scelus. 10 Nunc ergo [l]placet mihi [m]ut ineamus foedus cum Domino Deo Israël, et avertet a nobis furorem irae suae. 11 Filii mei, nolite negligere; [n]vos elegit Dominus ut stetis coram eo et ministretis illi colatisque eum et cremetis ei incensum.

12 Surrexerunt ergo levitae, [o]Mahath filius Amasai et Ioël filius Azariae de filiis Caath, porro [p]de filiis Merari Cis filius Abdi et Azarias filius Ialaleel; de filiis autem Gersom Ioah filius Zemma et Eden filius Ioah, 13 at vero de filiis [q]Elisaphan Samri et Iahiel; de filiis quoque [r]Asaph Zacharias et Mathanias, 14 necnon de filiis [s]Heman Iahiel et Semei, sed et de filiis [t]Idithun Semeias et Oziel. 15 Congregaveruntque fratres suos et [u]sanctificati sunt iuxta mandatum regis et [v]imperium Domini, [x]ut expiarent domum Dei. 16 Sacerdotes quoque ingressi templum Domini, ut sanctificarent illud, extulerunt omnem immunditiam, quam intro reppererant in vestibulo domus Domini, quam tulerunt levitae et asportaverunt [y]ad torrentem Cedron foras. 17 Coeperunt autem prima die mensis primi mundare, et in die octavo eiusdem mensis ingressi sunt porticum templi Domini expiaveruntque templum diebus octo, et in die sexta decima mensis eiusdem, quod coeperant impleverunt. 18 Ingressi quoque sunt ad Ezechiam regem et dixerunt ei: Sanctificavimus omnem domum Domini et altare holocausti vasaque eius necnon et mensam propositionis cum omnibus vasis suis 19 cunctamque templi supellectilem, [a]quam polluerat rex Achaz in regno suo, postquam praevaricatus est; et ecce exposita sunt omnia coram altare Domini.

20 Consurgensque diluculo Ezechias rex adunavit omnes principes civitatis et ascendit in domum Domini, 21 obtuleruntque [b]simul tauros septem et arietes septem, agnos septem et hircos septem pro peccato, pro regno, pro sanctuario, pro Iuda; dixitque sacerdotibus filiis Aaron, ut offerrent super altare Domini. 22 Mactaverunt igitur tauros et susceperunt sanguinem sacerdotes et [c]fuderunt illum super altare; mactaverunt etiam arietes et illorum sanguinem super altare fuderunt immolaveruntque agnos et fuderunt super altare sanguinem; 23 applicuerunt hircos pro peccato coram rege et universa multitudine [d]imposueruntque manus suas super eos 24 et immolaverunt illos sacerdotes et adsperserunt sanguinem eorum coram altare [e]pro piaculo universi Israëlis; pro omni quippe Israël praeceperat rex ut holocaustum fieret et pro peccato. 25 Constituit quoque levitas in domo Domini cum cymbalis et psalteriis et citharis [f]secundum dispositionem David regis et Gad [g]videntis et [h]Nathan prophetae; siquidem Domini praeceptum fuit per manum prophetarum eius. 26 Steteruntque levitae tenentes [i]organa David et [k]sacerdotes tubas. 27 Et iussit Ezechias ut offerrent holocausta super altare; cumque offerrentur holocausta, coeperunt [l]laudes canere Domino et clangere tubis atque in diversis organis, quae David rex Israël praeparaverat, concrepare. 28 Omni autem turba adorante, cantores et ii qui tenebant tubas erant in officio suo, donec compleretur holocaustum. 29 Cumque finita esset oblatio, [m]incurvatus est rex et omnes qui erant cum eo et adoraverunt. 30 Praecepitque Ezechias et principes levitis ut laudarent Dominum sermonibus [n]David et Asaph videntis. Qui laudaverunt eum magna laetitia et incurvato genu adoraverunt.

e vr. 15, 34; cp. 35, 6; 1 Par 15, 12; 1 Es 6, 20.

f Jr 2, 27; Ez 8, 16.

g cp. 28, 24.

h v. cp. 24, 18.
i Dt 28, 25; Is 28, 19; Jr 15, 9.
j Jr 19, 8; 25, 9, 18; 29, 18; Mic 6, 16. — cf. 3 Rg 9, 8 etc.
k cp. 28, 5, 6, 8, 17.
l v. 1 Par 22, 2.
m v. cp. 15, 12.

n Nm 3, 6; 8, 14; 18, 2, 6.

o cp. 31, 13.
p Nm 3, 17.

q 1 Par 15, 8.
r 1 Par 6, 39.
s 1 Par 9, 16.
u v. vr. 5.
v cp. 30, 12.
x cf. 2 Es 13, 9.

y vr. 3.

z v. 2 Rg 15, 23.

a cf. cp. 28, 24.

b Lv 4, 14.

c Lv 8, 15, 19, 24; Heb 9, 21. — cf. cp. 35, 11.

a Lv 4, 15.

c Lv 4, 26.

f 1 Par 16, 4; 25, 6. — cf. 1 Par 15, 16.
g cp. 8, 14; 1 Par 23, 5; 25, 1.
h v. 1 Rg 9, 9.
i v. 2 Rg 12, 1.
j 1 Par 23, 5. — cf. Am 6, 5.
k v. 1 Par 15, 24.
l cf. cp. 23 ,18.

m cf. cp. 20, 18.

n cf. cp. 7, 6.

in Iuda et Beniamin, sed et in Ephraim et Manasse, una cum paschatis, iuxta legis constitutum, celebratione, idolorum cultus eorumque luci et altaria abs stirpe tollantur et destruantur, (30, 1-31, 1) et ut sacerdo-

31 Ezechias autem etiam haec addidit: [o]Implestis manus vestras Domino, accedite et offerte victimas et laudes in domo Domini. Obtulit ergo universa multitudo hostias et laudes et holocausta [p]mente devota. 32 Porro numerus holocaustorum, quae obtulit multitudo, hic fuit: tauros septuaginta, arietes centum, agnos ducentos. 33 Sanctificaveruntque Domino boves sescentos et oves tria milia. 34 Sacerdotes vero pauci erant nec poterant sufficere ut pelles holocaustorum detraherent; unde et levitae [q]fratres eorum adiuverunt eos, donec impleretur opus et sanctificarentur antistites; [r]levitae quippe faciliori ritu sanctificantur quam sacerdotes. 35 Fuerunt ergo holocausta plurima, [s]adipes pacificorum et [t]libamina holocaustorum, et completus est cultus domus Domini. 36 Laetatusque est Ezechias et omnis populus, eo quod ministerium Domini esset expletum; de repente quippe hoc fieri placuerat.

30 Misit quoque Ezechias ad omnem Israël et Iudam scripsitque epistulas ad Ephraim et Manassen, ut venirent ad domum Domini in Ierusalem et [a]facerent Phase Domino Deo Israël.

2 Inito ergo consilio regis et principum et universi coetus Ierusalem, decreverunt ut facerent Phase [b]mense secundo; 3 non enim potuerant facere [c]in tempore suo, [d]quia sacerdotes, qui possent sufficere, sanctificati non fuerant, et populus nondum congregatus fuerat in Ierusalem. 4 Placuitque sermo regi et omni multitudini, 5 et decreverunt ut mitterent nuntios in universum Israël, [e]de Bersabee usque Dan, ut venirent et facerent Phase Domino Deo Israël in Ierusalem; multi enim non fecerant sicut lege praescriptum est. 6 [f]Perrexeruntque cursores cum epistulis ex regis imperio et principum eius in universum Israël et Iudam, iuxta id quod rex iusserat, praedicantes: Filii Israël, [g]revertimini ad Dominum Deum Abraham et Isaac et Israël, et revertetur ad reliquias quae effugerunt manum [h]regis Assyriorum. 7 [i]Nolite fieri sicut patres vestri et fratres, qui recesserunt a Domino Deo patrum suorum, qui tradidit eos [j]in interitum, ut ipsi cernitis: 8 nolite [k]indurare cervices vestras sicut patres vestri, [l]tradite manus Domino et venite ad sanctuarium eius, quod sanctificavit in aeternum, servite Domino Deo patrum vestrorum, [m]et avertetur a vobis ira furoris eius. 9 Si enim vos reversi fueritis ad Dominum, fratres vestri et filii [n]habebunt misericordiam coram dominis suis, qui illos duxerunt captivos, et revertentur in terram hanc; [o]pius enim et clemens est Dominus Deus vester et non avertet faciem suam a vobis, [p]si reversi fueritis ad eum. 10 Igitur [q]cursores pergebant velociter de civitate in civitatem per [r]terram Ephraim et Manasse usque ad Zabulon, [s]illis irridentibus et subsannantibus eos. 11 Attamen [t]quidam viri ex Aser et Manasse et Zabulon adquiescentes consilio venerunt Ierusalem. 12 In Iuda vero facta est manus Domini, ut daret eis cor unum ut facerent iuxta praeceptum regis et principum [u]verbum Domini.

13 Congregatique sunt in Ierusalem populi multi, ut facerent sollemnitatem azymorum in [v]mense secundo, 14 et surgentes destruxerunt [x]altaria, quae erant in Ierusalem, atque universa in quibus idolis adolebatur incensum subvertentes [y]proiecerunt in torrentem Cedron. 15 [z]Immolaverunt autem Phase quarta decima die mensis secundi. [a]Sacerdotes quoque atque levitae tandem [b]sanctificati obtulerunt holocausta in domo Domini. 16 [c]Steteruntque in ordine suo iuxta dispositionem et legem Moysi [d]hominis Dei; sacerdotes vero suscipiebant effundendum sanguinem de manibus [e]levitarum, 17 eo quod multa turba sanctificata non esset; et idcirco immolarent levitae Phase his qui non occurrerant sanctificari Domino. 18 Magna etiam pars populi [f]de Ephraim et Manasse et Issachar et Zabulon, quae sanctificata non fuerat, comedit Phase non [g]iuxta quod scriptum est; et oravit pro eis Ezechias dicens: Dominus bonus, propitiabitur 19 [h]cunctis qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum, et non imputabit eis quod minus sanctificati sunt. 20 Quem exaudivit Dominus et placatus est populo.

21 Feceruntque filii Israël, qui inventi sunt in Ierusalem, [i]sollemnitatem azymorum septem diebus in laetitia magna laudantes

o cp. 13, 9. — cf. Ex 28, 41.
p Ex 35, 5, 22.
q cf. cp. 35, 11.
r cf. cp. 30, 16, 17. — v. Nm 8, 5-19.
s Lv 3, 3, 16, 17.
t Nm 15, 5, 7, 10.
a cp. 35, 1.
b vr. 13, 15; Nm 9, 10, 11.
c cf. cp. 29, 17; Ex 12, 6, 18.
d cp. 29, 34. — cf. vr. 24.
e v. 2 Rg 3, 10.
f cf. Est 3, 13, 15; 8, 10, 14; Jr 51, 31.
g Jr 4, 1; Jl 2, 12, 13.
h 4 Rg 15, 19, 29.
i cf. Ez 20, 18.
j cf. cp. 29, 8; 4 Rg 22, 19.
k Ex 32, 9; Dt 9, 6; 10, 16; 4 Rg 17, 14; 2 Es 9, 16, 29; Jr 7, 26; 17, 23. — cf. Ac 7, 51.
l 1 Par 29, 24.
m cp. 29, 10.
n cf. Ps 105, 46.
o Ex 34, 6; Dn 9, 9.
p v. 1 Rg 7, 3.
q v. vr. 6.
r vr. 1.
s cf. cp. 36, 16.
t vr. 18, 21, 25.
u cf. cp. 29, 15.
v vr. 2.
x cp. 28, 24.
y cf. cp. 15, 16; 4 Rg 23, 6.
z cp. 35, 11. —v. Nm 9, 11.
a cf. cp. 29, 34.
b cf. 1 Es 6, 20.
c cp. 35, 10.
d Dt 33, 1.
e cf. cp. 29. 34.
f vr. 11, 25.
g v. Ex 12, 43-49.
h cp. 19, 3.
i Ex 12, 15; 13, 6; 1 Es 6, 22.

tibus et levitis pristini tribuantur honores et munera nec modo iis qui Ierusalem degunt, sed et ceteris omnibus (2-21). Quapropter Deus ei bene dicit et contra Sennacherib, qui maximos belli impetus in

Dominum per singulos dies, levitae quoque et sacerdotes per organa quae suo officio congruebant. 22 Et locutus est Ezechias [j]ad cor omnium levitarum, qui habebant intelligentiam bonam super Domino; et comederunt septem diebus sollemnitatis immolantes victimas pacificorum [k]et laudantes Dominum Deum patrum suorum.

23 Placuitque universae multitudini ut celebrarent etiam [l]alios dies septem, quod et fecerunt cum ingenti gaudio. 24 Ezechias enim rex Iuda [m]praebuerat multitudini mille tauros et septem milia ovium, principes vero dederant populo tauros mille et oves decem milia; [n]sanctificata est ergo sacerdotum plurima multitudo. 25 Et hilaritate perfusa omnis turba Iuda, tam sacerdotum et levitarum quam [o]universae frequentiae, quae venerat ex Israël, proselytorum quoque de terra Israël et habitantium in Iuda. 26 Factaque est grandis celebritas in Ierusalem, [p]qualis a diebus Salomonis filiis David regis Israël in ea urbe non fuerat. 27 Surrexerunt [q]autem sacerdotes atque levitae [r]benedicentes populo; et exaudita est vox eorum, pervenitque oratio in [s]habitaculum sanctum caeli.

31 Cumque haec fuissent rite celebrata, egressus est omnis Israël, qui inventus fuerat in urbibus Iuda, [a]fregerunt [b]simulacra succideruntque [c]lucos, demoliti sunt excelsa et altaria destruxerunt non solum de universo Iuda et Beniamin, sed et de Ephraim quoque et Manasse, donec penitus everterent; reversique sunt omnes filii Israël in possessiones et civitates suas.

2 Ezechias autem constituit [d]turmas sacerdotales et leviticas per divisiones suas, unumquemque in officio proprio tam sacerdotum videlicet quam levitarum, [e]ad holocausta et pacifica, ut ministrarent et confiterentur canerentque in portis castrorum Domini.

3 [f]Pars autem regis erat ut de propria eius substantia offerretur holocaustum mane semper et vespere, sabbatis quoque et calendis et sollemnitatibus ceteris, [g]sicut scriptum est in lege Moysi. 4 Praecepit etiam populo habitantium Ierusalem ut darent [h]partes sacerdotibus et levitis, ut possent vacare legi Domini. 5 Quod cum percrebuisset in auribus multitudinis, plurimas obtulere [i]primitias filii Israël frumenti, vini et olei, mellis quoque et omnium, quae gignit humus [j]decimas obtulerunt. 6 Sed et filii Israël et Iuda, qui habitabant in urbibus Iuda, obtulerunt [k]decimas boum et ovium, decimasque sanctorum, quae voverant Domino Deo suo; atque universa portantes fecerunt acervos plurimos. 7 Mense tertio coeperunt acervorum iacere fundamenta et mense septimo compleverunt eos.

8 Cumque ingressi fuissent Ezechias et principes eius, viderunt acervos et benedixerunt Domino ac populo Israël. 9 Interrogavitque Ezechias sacerdotes et levitas cur ita iacerent acervi. 10 Respondit illi Azarias sacerdos primus [l]de stirpe Sadoc dicens: Ex quo coeperunt offerri primitias in domo Domini comedimus et saturati sumus et remanserunt plurima, [m]eo quod benedixerit Dominus populo suo; reliquiarum autem copia est ista quam cernis.

11 Praecepit igitur Ezechias ut praepararent [n]horrea in domo Domini. Quod cum fecissent, 12 intulerunt tam primitias quam decimas et quaecumque voverant fideliter. [o]Fuit autem praefectus eorum Chonenias levita et [p]Semei frater eius secundus, 13 post quem Iahiel et Azarias et Nabath et Asaël et Ierimoth, Iozabad quoque et Eliel et Iesmachias et Mahath et Banaias, praepositi sub manibus Choneniae et Semei fratris eius ex imperio Ezechiae regis et [q]Azariae pontificis domus Dei, ad quos omnia pertinebant. 14 Core vero filius Iemna levites et ianitor orientalis portae praepositus erat iis quae sponte offerebantur Domino primitiisque et consecratis in sancta sanctorum. 15 Et sub cura eius Eden et Beniamin, Iesue et Semeias, Amarias quoque et Sechenias in [r]civitatibus sacerdotum, ut fideliter distribuerent fratribus suis partes, minoribus atque maioribus, 16 exceptis maribus ab annis tribus et supra, cunctis qui ingrediebantur templum Domini; et [s]quidquid per singulos dies conducebat in ministerio atque observationibus iuxta divisiones suas, 17 sacerdotibus per familias et levitis [t]a vicesimo anno et supra per ordines et turmas suas 18 universaeque multitudini, tam uxoribus quam liberis

j cp. 32, 6; Is 40, 2.

k cf. Lv 5, 5; 1 Es 10, 11.
l cf. 3 Rg 8, 65.

m cf. cp. 35, 7-9.

n vr. 3; cp. 29, 34.
o vr. 11, 18.

p cf. cp. 35, 18. — v. cp. 7, 8-10.
q cp. 5, 5; 23, 18.
r v. Nm 6, 23-27.
s Dt 26, 15; Is 63, 15; Zc 2, 13.

a 4 Rg 18, 4. — cf. Dt 7, 5.
b Ex 23, 24. — v. Dt 16, 22.
c v. Dt 16, 21

d 1 Par 23, 6; 24, 1.

e 1 Par 23, 30, 31.

f cf. cp. 35, 7.

g v. Nm 28, 3-29, 40.
h cf. 2 Es 13, 10. — v. Nm 18, 8-24.
i v. Ex 23, 19.

j 2 Es 13, 19.
k Lv 27, 30; Dt 14, 22, 23, 28.

l 1 Par 6, 8.

m cf. Ml 3, 10.

n 1 Par 9, 29, 33. — cf. 4 Rg 23, 11; 2 Es 10, 39.
o cf. cp. 35, 9; 2 Es 13, 13.
p cf. cp. 29, 12, 14.

q vr. 10.

r v. Js 21, 9-19.

s 3 Rg 8, 59; 1 Es 3, 4; 2 Es 11, 23; 12, 47.
t 1 Par 23, 24, 27.

sanctam civitatem paravérat (32, 1-8), regi insuper et Domino superbissime exprobraverat (9-19), roborat et, mirum in modum destructo Assyriorum exercitu, liberat et servat (20-23). Illum praeterea sanat

eorum utriusque sexus, fideliter cibi de his, quae sanctificata fuerant, praebebantur. 19 Sed et filiorum Aaron [u]per agros et suburbana urbium singularum dispositi erant viri, [v]qui partes distribuerent universo sexui masculino de sacerdotibus et levitis.

20 Fecit ergo Ezechias universa quae diximus in omni Iuda, [x]operatusque est bonum et rectum et verum coram Domino Deo suo, 21 in universa cultura ministerii domus Domini iuxta legem et caeremonias volens requirere Deum suum in toto corde suo: [y]fecitque et prosperatus est.

32 Post quae et huiuscemodi [a]veritatem [b]venit Sennacherib rex Assyriorum; et ingressus Iudam obsedit civitates munitas volens eas capere. 2 Quod cum vidisset Ezechias, venisse scilicet Sennacherib, et totum belli impetum verti contra Ierusalem, 3 inito cum principibus consilio virisque fortissimis ut obturarent capita fontium qui erant extra urbem, et, hoc omnium decernente sententia, 4 congregavit plurimam multitudinem, et obturaverunt cunctos fontes et [c]rivum, qui fluebat in medio terrae, dicentes: Ne veniant reges Assyriorum, et inveniant aquarum abundantiam. 5 Aedificavit quoque agens industrie [d]omnem murum qui fuerat dissipatus et exstruxit turres desuper et forinsecus alterum murum instauravitque [e]Mello in civitate David et fecit universi generis armaturam et clipeos, 6 constituitque principes bellatorum in exercitu et convocavit universos in platea portae civitatis ac locutus est [f]ad cor eorum dicens: 7 [g]Viriliter agite et confortamini: [h]nolite timere nec paveatis regem Assyriorum et universam multitudinem, quae est cum eo; [i]multo enim plures nobiscum sunt quam cum illo. 8 Cum illo enim est [j]bracchium carneum, [k]nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est noster pugnatque pro nobis. Confortatusque est populus huiuscemodi verbis Ezechiae regis Iuda.

9 Quae postquam gesta sunt, misit Sennacherib rex Assyriorum servos suos in Ierusalem (ipse enim cum universo exercitu obsidebat Lachis) ad Ezechiam regem Iuda et ad omnem populum qui erat in urbe dicens: 10 Haec dicit Sennacherib rex Assyriorum: In quo habentes fiduciam sedetis obsessi in Ierusalem? 11 Num Ezechias decipit vos, ut tradat morti in fame et siti adfirmans quod Dominus Deus vester liberet vos de manu regis Assyriorum? 12 [l]Nunquid non iste est Ezechias qui destruxit excelsa illius et altaria et praecepit Iuda et Ierusalem dicens: Coram altari uno adorabitis et in ipso comburetis incensum? 13 An ignoratis quae ego fecerim et patres mei cunctis terrarum populis? Nunquid praevaluerunt dii gentium omniumque terrarum liberare regionem suam de manu mea? 14 Quis est de universis diis gentium, quas vastaverunt patres mei, qui potuerit eruere populum suum de manu mea, ut possit etiam Deus vester eruere vos de hac manu? 15 Non vos ergo decipiat Ezechias nec vana persuasione deludat, neque credatis ei. Si enim nullus potuit deus cunctarum gentium atque regnorum liberare populum suum de manu mea et de manu patrum meorum, consequenter nec Deus vester poterit eruere vos de manu mea. 16 Sed et alia multa locuti sunt servi eius contra Dominum Deum et contra Ezechiam servum eius.

17 Epistulas quoque scripsit plenas blasphemiae in Dominum Deum Israël et locutus est adversus eum: Sicut dii gentium ceterarum non potuerunt liberare populum suum de manu mea, sic et Deus Ezechiae eruere non poterit populum suum de manu ista. 18 Insuper et clamore magno, lingua iudaica contra populum qui sedebat in muris Ierusalem personabat ut terreret eos et caperet civitatem. 19 Locutusque est contra Deum Ierusalem, sicut adversum deos populorum terrae opera manuum hominum.

20 Oraverunt igitur Ezechias rex et Isaias filius Amos prophetes adversum hanc blasphemiam ac vociferati sunt usque in caelum. 21 [m]Et misit Dominus angelum, qui percussit omnem virum robustum et bellatorem et principem exercitus regis Assyriorum; reversusque est cum [n]ignominia in terram suam. Cumque ingressus esset domum dei sui, [o]filii, qui egressi fuerant de utero eius, interfecerunt eum gladio. 22 Salvavitque Dominus Ezechiam et habitatores Ieru-

u Lv 25, 34.
v v. vr. 13-15.
x 4 Rg 18, 3; 20, 3.
y Ps 1, 3.
1-22] 4 Rg 18, 13-10; Is 36, 1-37, 38.
b Eccli 48, 20.
c vr. 30.
d cp. 25, 23. — cf. Is 22, 9, 10.
e v. 2 Rg 5, 9.
f cp. 30, 22; Is 40, 2.
g v. Dt 31, 6.
h cp. 20, 15.
i 4 Rg 6, 16.
j Jr 17, 5, 7.
k cp. 15, 2; 20, 17.
l cf. cp. 31, 1.
21] *Ant. in fs. ss. Ang. c.*
m Tb 1, 21.
n cf. Ps 43, 16; Jr 7, 19.
o Tb 1, 24.

salem de manu Sennacherib regis Assyriorum et de manu omnium; et praestitit eis quietem per circuitum. 23 Multi etiam [p]deferebant hostias et sacrificia Domino in Ierusalem et munera Ezechiae regi Iuda, qui exaltatus est post haec coram cunctis gentibus.

24 [q]In diebus illis aegrotavit Ezechias usque ad mortem et oravit Dominum; exaudivitque eum et dedit ei signum. 25 Sed [r]non, iuxta beneficia quae acceperat, retribuit; [s]quia elevatum est cor eius; et [t]facta est contra eum ira et contra Iudam et Ierusalem. 26 [u]Humiliatusque est postea, eo quod exaltatum fuisset cor eius, tam ipse quam habitatores Ierusalem; et idcirco non venit super eos ira Domini in diebus Ezechiae.

27 Fuit autem Ezechias dives et inclitus valde; et thesauros sibi plurimos congregavit argenti et auri et lapidis pretiosi, aromatum et armorum universi generis et [v]vasorum magni pretii. 28 [x]Apothecas quoque frumenti, vini et olei et praesaepia omnium iumentorum caulasque pecorum 29 et urbes aedificavit sibi; habebat quippe greges ovium et armentorum innumerabiles, eo quod dedisset ei Dominus substantiam multam nimis.

30 Ipse est Ezechias [y]qui obturavit superiorem fontem aquarum [z]Gihon et avertit eas subter ad occidentem urbis David. In omnibus operibus suis fecit prospere quae voluit. 31 Attamen in legatione principum Babylonis, [a]qui missi fuerant ad eum ut interrogarent de [b]portento quod acciderat super terram, dereliquit eum Deus, [c]ut tentaretur, et nota fierent omnia quae erant in corde eius.

32 Reliqua autem sermonum Ezechiae et misericordiarum eius scripta sunt [d]in visione Isaiae filii Amos prophetae et [e]in libro regum Iuda et Israël. 33 Dormivitque Ezechias cum patribus suis, et sepelierunt eum super sepulcra filiorum David; et [f]celebravit eius exsequias universus Iuda et omnes habitores Ierusalem; regnavitque Manasses filius eius pro eo.

33 Duodecim annorum erat Manasses cum regnare coepisset, et quinquagintaquinque annis regnavit in Ierusalem. 2 Fecit autem malum coram Domino [a]iuxta abominationes gentium, quas subvertit Dominus coram filiis Israël. 3 Et conversus instauravit excelsa, [b]quae demolitus fuerat Ezechias pater eius, construxitque aras Baalim et fecit [c]lucos et [d]adoravit omnem militiam caeli et coluit eam. 4 Aedificavit quoque altaria in domo Domini, de qua dixerat Dominus: [e]In Ierusalem erit nomen meum in aeternum. 5 Aedificavit autem ea cuncto exercitui caeli in duobus atriis domus Domini, 6 [f]transireque fecit filios suos per ignem in [g]valle Benennom. Observabat somnia, [h]sectabatur auguria, maleficis artibus inserviebat, habebat secum magos et incantatores multaque mala operatus est coram Domino, ut irritaret eum. 7 [i]Sculptile quoque et conflatile signum posuit in domo Dei [e]de qua locutus est Deus ad David et ad Salomonem filium eius dicens: In domo hac et in Ierusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israël, ponam nomen meum in sempiternum. 8 Et moveri non faciam pedem Israël de terra [j]quam tradidi patribus eorum, ita dumtaxat si custodierint facere quae praecepi eis, cunctamque legem et caeremonias atque iudicia, per manum Moysi. 8 Igitur Manasses seduxit Iudam et habitatores Ierusalem, ut facerent malum super omnes gentes, quas subverterat Dominus a facie filiorum Israël.

10 Locutusque est Dominus ad eum et ad populum illius, et attendere noluerunt. 11 [l]Idcirco superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum; ceperuntque Manassen et [m]vinctum catenis atque compedibus [n]duxerunt in Babylonem. 12 Qui, postquam coangustatus est, oravit Dominum Deum suum et [o]egit paenitentiam valde coram Deo patrum suorum. 13 Deprecatusque eum et [p]obsecravit intente et exaudivit orationem eius reduxitque eum Ierusalem in regnum suum; et [q]cognovit Manasses quod Dominus ipse esset Deus.

14 Post haec aedificavit murum extra civitatem David ad occidentem [r]Gihon in convalle ab introitu [s]portae piscium per circuitum usque ad [t]Ophel et exaltavit illum vehementer constituitque principes exercitus in cunctis civitatibus Iuda munitis. 15 [u]Et abstulit

p cf. cp. 17, 5.

q v. 4 Rg 20, 1-11; Is 38, 1-8.
r cf. Ps 115, 12.
s v. cp. 26, 16.
t cp. 19, 2; 24, 18.
u Jr 26, 18, 19. — cf. cp. 33, 12.

v cp. 36, 10.
x cf. cp. 31, 11.

y cp. 32, 3; 4 Rg 20, 20. — cf. Eccli 48, 16; Is 22, 9, 11.
z 3 Rg 1, 33.

a 4 Rg 20, 12; Is 39, 1.
b vr. 24.
c Dt 8, 2.

d v. Is 36-39.
e v. 4 Rg 18-20.
f cf. cp. 16, 14.

1-9] 4 Rg 21, 1-9.

a cp. 28, 3; 36, 14; Dt 18, 9.

b cp. 30, 14; 31, 1; 4 Rg 18, 4.
c v. Dt 16, 21.
d cf. Dt 17, 3.

e cp. 6, 6; 2 Rg 7, 10; 3 Rg 9, 3. — cf. Dt 12, 5, 11.

f cp. 28, 3.
g v. Js 15, 8.
h Dt 18, 10.

i vr. 15; 3 Rg 8, 18.

j 2 Rg 7, 10.

l cf. Dt 28, 36.
m cf. cp. 36, 6. — cf. Jd 16, 21.
n cf. 4 Rg 20, 17.
o cf. cp. 32, 26.
p 1 Par 5, 20; 1 Es 8, 33.

q 3 Rg 18, 39. — cf. Dn 4, 25.

r 3 Rg 1, 33.
s 2 Es 3, 3; 12, 39; Sph 1, 10.
t cp. 27, 3.
u vr. 3, 5, 7.

6) Manasses, Amon, Iosia et successorum eius res gestae (33, 1-36, 21). *Post impium Manassen, qui tandem in fine vitae paenitentiam egit (33, 1-20) et post Amon, paternae impietatis non paenitentiae imitatorem*

deos alienos et simulacrum de domo Domini, aras quoque, quas fecerat in monte domus Domini et in Ierusalem, et proiecit omnia extra urbem. 16 Porro instauravit altare Domini et immolavit super illud victimas et pacifica et laudem, praecepitque Iudae ut serviret Domino Deo Israël. 17 [v]Attamen adhuc populus immolabat in excelsis Domino Deo suo.

18 Reliqua autem gestorum Manasse et [x]obsecratio eius ad Deum suum, verba quoque [y]videntium, qui loquebantur ad eum in nomine Domini Dei Israël, continentur in sermonibus regum [z]Israël. 19 Oratio quoque eius et exauditio et cuncta peccata atque contemptus, loca etiam [a]in quibus aedificavit excelsa et fecit lucos et statuas, antequam ageret paenitentiam, scripta sunt in sermonibus Hozai. 20 Dormivit ergo Manasses cum patribus suis, et sepelierunt eum in domo sua; regnavitque pro eo filius eius Amon.

21 Vigintiduorum annorum erat Amon cum regnare coepisset et duobus annis regnavit in Ierusalem. 22 Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater eius, et cunctis idolis, [b]quae Manasses fuerat fabricatus, immolavit atque servivit. 23 Et non est reveritus faciem Domini, [c]sicut reveritus est Manasses pater eius, et multo maiora deliquit. 24 Cumque coniurassent adversus eum servi sui, interfecerunt eum in domo sua. 25 Porro reliqua populi multitudo, caesis iis qui Amon percusserant, constituit regem Iosiam filium eius pro eo.

34 Octo annorum erat Iosias cum regnare coepisset et triginta et uno anno regnavit in Ierusalem. 2 [a]Fecitque quod erat rectum in conspectu Domini et ambulavit in viis David patris sui: [b]non declinavit neque ad dextram neque ad sinistram.

3 Octavo autem anno regni sui, cum adhuc esset puer, coepit quaerere Deum patris sui David et duodecimo anno, postquam regnare coeperat, mundavit Iudam et Ierusalem ab excelsis et [c]lucis simulacrisque et sculptilibus. 4 Destruxeruntque coram eo aras Baalim et simulacra, quae superposita fuerant, demoliti sunt, lucos etiam et sculptilia [d]succidit atque comminuit et super tumulos eorum, qui eis immolare consueverant fragmenta dispersit. 5 [e]Ossa praeterea sacerdotum combussit in altaribus idolorum mundavitque Iudam et Ierusalem. 6 Sed et in [f]urbibus Manasse et Ephraim et Simeon usque Nephthali cuncta subvertit. 7 Cumque altaria dissipasset et lucos et sculptilia [g]contrivisset in frusta cunctaque delubra demolitus esset de universa terra Israël, reversus est in Ierusalem.

8 Igitur anno octavo decimo regni sui, mundata iam terra et templo Domini, misit Saphan filium Eseliae et Maasiam [h]principem civitatis et Ioha filium Ioachaz [i]a commentariis ut instaurarent domum Domini Dei sui. 9 Qui venerunt ad [j]Helciam sacerdotem magnum, acceptamque ab eo pecuniam, quae illata fuerat in domum Domini et quam congregaverant levitae et ianitores de Manasse et Ephraim et universis reliquiis Israël, ab omni quoque Iuda et Beniamin et habitatoribus Ierusalem, 10 tradiderunt in manibus eorum, qui praeerant operariis in domo Domini, ut instaurarent templum et infirma quaeque sarcirent. 11 At illi dederunt eam artificibus et caementariis, ut emerent lapides de lapicidinis et ligna ad commisuras aedificii et [k]ad contignationem domorum, quas destruxerant reges Iuda. 12 Qui fideliter cuncta faciebant. Erant autem praepositi operantium Iahath et Abdias de filiis Merari, Zacharias et Mosollam de filiis Caath, qui urgebant opus: [l]omnes levitae scientes organis canere. 13 Super eos vero, [m]qui ad diversos usus onera portabant, erant scribae et magistri de levitis ianitores.

14 Cumque efferrent pecuniam, quae illata fuerat in templum Domini repperit Helcias sacerdos librum legis Domini per manum Moysi 15 et ait ad Saphan scribam: Librum legis inveni in domo Domini. Et tradidit ei. 16 At ille intulit volumen ad regem et nuntiavit ei dicens: Omnia quae dedisti in manu servorum tuorum ecce complentur: 17 argentum quod repertum est in domo Domini conflaverunt, datumque est praefectis artificum et diversa opera fabricantium. 18 Praeterea tradidit mihi Helcias sacerdos hunc librum.

v cf. cp. 32, 12.

x vr. 13, 19.
y v. 1 Rg 9, 9.
z cf. cp. 28, 26.

a vr. 3.
20-25] 4 Rg 21, 19-24.

b vr. 7. — cf. cp. 34, 3, 4.

c vr. 12.

1, 2] 4 Rg 22, 1, 2.
a cf. cp. 29, 2.
b v. Dt 28, 14.

c v. cp. 14, 3.

d cf. 4 Rg 23, 6.
e 4 Rg 23, 20. — cf. 3 Rg 13, 2.
f 4 Rg 23, 15, 19.

g cf. Dt 9, 21.

8-28] 4 Rg 22, 3-20.
h cp. 18, 25.
i 2 Rg 8, 16.
j cp. 33, 8.

k 2 Es 2, 8.

l 1 Par 23, 5.
m cp. 2, 2, 18; 2 Es 4, 10.

Quem cum rege praesente recitasset 19 audissetque ille verba legis, [n]scidit vestimenta sua 20 et praecepit Helciae et Ahicam filio Saphan et Abdon filio Micha, Saphan quoque scribae et Asae servo regis dicens: 21 Ite et orate Dominum pro me et pro reliquiis Israël et Iuda super universis sermonibus libri istius, qui repertus est; [o]magnus enim furor Domini stillavit super nos, eo quod non custodierint patres nostri verba Domini, ut facerent omnia quae scripta sunt in isto volumine.

22 Abiit ergo Helcias et hi qui simul a rege missi fuerant ad Oldam prophetidem uxorem Sellum filii Thecuath filii Hasra custodis vestium, quae habitabat in Ierusalem in secunda, et locuti sunt ei verba quae supra narravimus. 23 At illa respondit eis: Haec dicit Dominus Deus Israël: Dicite viro qui misit vos ad me: 24 Haec dicit Dominus: Ecce ego inducam mala super locum istum et super habitatores eius [p]cunctaque maledicta quae scripta sunt in libro hoc, quem legerunt coram rege Iuda; 25 quia dereliquerunt me et [q]sacrificaverunt diis alienis, ut me ad iracundiam provocarent in cunctis operibus manuum suarum; idcirco stillabit furor meus super locum istum et non exstinguetur. 26 Ad regem autem Iuda, qui misit vos pro Domino deprecando, sic loquimini: Haec dicit Dominus Deus Israël: Quoniam audisti verba voluminis, 27 atque emollitum est cor tuum, et [r]humiliatus es in conspectu Dei super his quae dicta sunt contra locum hunc et habitatores Ierusalem, reveritusque faciem meam scidisti vestimenta tua et flevisti coram me, ego quoque exaudivi te, dicit Dominus. 28 Iam enim colligam te ad patres tuos, et infereris in sepulcrum tuum in pace; nec videbunt oculi tui omne malum, quod ego inducturus sum super locum istum et super habitatores eius. Rettulerunt itaque regi cuncta quae dixerat.

29 At ille, convocatis universis maioribus natu Iuda et Ierusalem, 30 ascendit in domum Domini, unaque omnes viri Iuda et habitatores Ierusalem, sacerdotes et levitae et cunctus populus a minimo usque ad maximum. Quibus audientibus, in domo Domini legit rex omnia verba voluminis 31 et [s]stans in tribunali suo [t]percussit foedus coram Domino, ut ambularet post eum et custodiret praecepta et testimonia et iustificationes eius in toto corde suo et in tota anima sua faceretque quae scripta sunt in volumine illo quod legerat. 32 Adiuravit quoque super hoc omnes qui reperti fuerant in Ierusalem et Beniamin; et fecerunt habitatores Ierusalem iuxta pactum Domini Dei patrum suorum. 33 Abstulit ergo Iosias [u]cunctas abominationes de universis regionibus filiorum Israël et fecit omnes qui residui erant in Israël servire Domino Deo suo. Cunctis diebus eius non recesserunt a Domino Deo patrum suorum.

35 [a]Fecit autem Iosias in Ierusalem Phase Domino, quod immolatum est [b]quarta decima die mensis primi. 2 Et constituit sacerdotes in officiis suis [c]hortatusque est eos ut ministrarent in domo Domini. 3 Levitis quoque, [d]ad quorum eruditionem omnis Israël sanctificabatur Domino, locutus est: Ponite arcam in sanctuario templi, quod aedificavit Salomon filius David rex Israël; [e]nequaquam enim eam ultra portabitis. Nunc autem ministrate Domino Deo vestro et populo eius Israël 4 et praeparate vos [f]per domos et cognationes vestras in divisionibus singulorum, [g]sicut praecepit David rex Israël, et [h]descripsit Salomon filius eius. 5 Et ministrate in sanctuario [i]per familias turmasque leviticas 6 et [j]sanctificati immolate Phase; fratres etiam vestros, ut possint iuxta verba quae locutus est Dominus in manu Moysi facere, praeparate. 7 [k]Dedit praeterea Iosias omni populo, qui ibi fuerat inventus in sollemnitate Phase, agnos et haedos de gregibus et reliqui pecoris triginta milia, boum tria milia: [l]haec de regis universa substantia. 8 Duces quoque eius sponte quod voverant obtulerunt, tam populo quam sacerdotibus et levitis. Porro [m]Helcias et Zacharias et Iahiel principes domus Domini dederunt sacerdotibus ad faciendum Phase pecora commixtim duo milia sescenta et boves trecentos. 9 Chonenias autem et Semeias, etiam Nathanaël fratres eius necnon Hasabias et Iehiel

n v. Js 7, 6.

o cp. 12, 7.

p Lv 26, 14-39; Dt 28, 15-68.

q cp. 28, 3, 4, 25.

r cp. 33, 12.

28-32] 4 Rg 23, 1-3.

s cp. 6, 13; 4 Rg 11, 14. — cf. cp. 30, 16.
t cp. 15, 12. — cf. Js 24, 25.

u cp. 28, 3; 33, 2.

a 4 Rg 23, 21-23.
b Ex 12, 6; Es 6, 19.
c cp. 29, 11.
d cp. 17, 9; 2 Es 8, 7, 9. — cf. cp. 15, 3; 30, 22; Lv 10, 11; Dt 33, 10; 2 Es 7, 10; Ml 2, 7.
e 1 Par 23, 26.
f 1 Par 9, 9.
g v. 1 Par 23-26.
h cp. 8, 14.
i cf. 1 Es 6, 18.
j v. cp. 29, 5.
k cp. 30, 24.

l cf. cp. 31, 3.

m cp. 34, 9, 14.

gna cum sollemnitate paschale festum agens (35, 1-19). Attamen occiditur in bello contra Nechao regem Aegyptiorum suscepto, et a Ieremia cum universo populo amarissime comploratur (20-26). Ipsius successores fue-

et Iozabad principes levitarum dederunt ceteris levitis ad celebrandum Phase quinque milia pecorum et boves quingentos.

10 Praeparatumque est ministerium, et [n]steterunt sacerdotes in officio suo, [o]levitae quoque in turmis iuxta regis imperium. 11 [p]Et immolatum est Phase; [q]adsperseruntque sacerdotes manu sua sanguinem, et [r]levitae detraxerunt pelles holocaustorum 12 et separaverunt ea ut darent per domos et familias singulorum, et offerrentur Domino, sicut scriptum est in libro Moysi; de bobus quoque fecerunt similiter. 13 [s]Et assaverunt Phase super ignem, iuxta quod in lege scriptum est; pacifica vero hostias [t]coxerunt in lebetibus et cacabis et ollis et festinato distribuerunt universae plebi. 14 Sibi autem et sacerdotibus postea paraverunt; nam in oblatione holocaustorum et adipum usque ad noctem sacerdotes fuerunt occupati; unde levitae sibi et sacerdotibus filiis Aaron paraverunt novissimis. 15 Porro cantores filii Asaph stabant in ordine suo, [u]iuxta praeceptum David et Asaph et Heman et Idithun [v]prophetarum regis, [w]ianitores vero per portas singulas observabant, ita ut nec puncto quidem discederent a ministerio; quamobrem et fratres eorum levitae paraverunt eis cibos. 16 Omnis igitur cultura Domini rite completa est in die illa, ut facerent Phase et offerrent holocausta super altare Domini, iuxta praeceptum regis Iosiae. 17 Feceruntque filii Israël, qui reperti fuerant ibi, Phase in tempore illo et [y]sollemnitatem azymorum septem diebus. 18 [z]Non fuit Phase simile huic in Israël a diebus Samuelis prophetae; sed nec quisquam de cunctis regibus Israël fecit Phase sicut Iosias sacerdotibus et levitis et omni Iudae et Israël, qui repertus fuerat, et habitantibus in Ierusalem. 19 Octavodecimo anno regni Iosiae hoc celebratum est.

20 [a]Postquam instauraverat Iosias templum, ascendit Nechao rex Aegypti ad pugnandum in [b]Charcamis iuxta Euphraten. Et processit in occursum eius Iosias. 21 At ille, missis ad eum nuntiis, ait: [c]Quid mihi et tibi est rex Iuda? Non adversum te hodie venio, sed contra aliam pugno domum, ad quam me Deus festinato ire praecepit: desine adversum Deum facere qui mecum est, ne interficiat te. 22 Noluit Iosias reverti; sed praeparavit contra eum bellum, nec adquievit sermonibus Nechao ex ore Dei; verum perrexit ut dimicaret in campo [d]Mageddo. 23 Ibique vulneratus a sagittariis dixit pueris suis: [e]Educite me de proelio, quia oppido vulneratus sum. 24 Qui transtulerunt eum de curru in alterum currum, qui sequebatur eum more regio, et asportaverunt eum [f]in Ierusalem; mortuusque est et sepultus in mausoleo patrum suorum; et universus Iuda et Ierusalem luxerunt eum; 25 [g]Ieremias maxime, cuius [h]omnes cantores atque cantatrices usque in praesentem diem lamentationes super Iosiam replicant, et quasi lex obtinuit in Israël: ecce scriptum fertur in lamentationibus.

26 Reliqua autem sermonum Iosiae et misericordiarum eius, quae lege praecepta sunt Domini, 27 opera quoque illius prima et novissima scripta sunt in libro regum Iuda et Israël.

36 Tulit ergo populus terrae Ioachaz filium Iosiae et constituit regem pro patre suo in Ierusalem. 2 Vigintitrium annorum erat Ioachaz cum regnare coepisset et tribus mensibus regnavit in Ierusalem. 3 Amovit autem eum rex Aegypti, cum venisset in Ierusalem, et [a]condemnavit terram centum talentis argenti et talento auri. 4 Constituitque pro eo regem [b]Eliakim fratrem eius super Iudam et Ierusalem et vertit nomen eius Ioakim, ipsum vero Ioachaz tulit secum et abduxit in Aegyptum.

5 [c]Vigintiquinque annorum erat Ioakim, cum regnare coepisset, et undecim annis regnavit in Ierusalem; fecitque malum coram Domino Deo suo. 6 [d]Contra hunc ascendit Nabuchodonosor rex Chaldaeorum et [e]vinctum catenis [f]duxit in Babylonem, 7 [g]ad quam et vasa Domini transtulit et posuit ea in templo suo.

8 Reliqua autem verborum Ioakim et abominationum eius, quas operatus est, et quae inventa sunt in eo, continentur in libro regum Iuda et Israël. Regnavit autem Ioachin filius eius pro eo.

9 Octo annorum erat Ioachin cum regnare coepisset et tribus

n cp. 30, 16.
o 1 Es 6, 18.
p cp. 30, 15; 1 Es 6, 20.
q v. cp. 29, 22.
r cf. cp. 29, 34.

s Ex 12, 8, 9; Dt 16, 7.
t cf. 1 Rg 2, 13-15.

u v. 1 Par 25, 1.
v v. 1 Rg 9, 9.
w v. 1 Par 9, 17-29; 26, 1-19.

y v. cp. 30, 21.
z 4 Rg 23, 22, 23. — cf. cp. 30, 26.

a 4 Rg 23, 29, 30.
b Is 10, 9. — cf. Jr 46, 2.

c cf. 2 Rg 2, 20-23.

d Jd 5, 19.
e cf. 3 Rg 22, 34.

f cf. Zc 12, 11.

g Lm 4, 20. — cf. 2 Rg 1, 17; Jr 22, 10, 11.
h 2 Rg 19, 35; 1 Es 2, 65; 2 Es 7, 67. — cf. Mt 9, 23.

1-4] 4 Rg 23, 30-34.

a Dt 22, 19.
b Mt 1, 11.

c 4 Rg 23, 36, 37.

d 4 Rg 24, 1.
e cf. cp. 33, 11.
f cf. 4 Rg 24, 6; Jr 22, 18, 19; 36, 30.
g 4 Rg 24, 13; 1 Es 1, 7; Dn 1, 2; 5, 2. — cf. vr. 10, 18.

9, 10] 4 Rg 24, 8-17.

mensibus ac decem diebus regnavit in Ierusalem; fecitque malum in conspectu Domini. 10 Cumque anni circulus volveretur, misit Nabuchodonosor rex qui adduxerunt [h]eum in Babylonem, asportatis simul pretiosissimis vasis domus Domini; regem vero constituit [i]Sedeciam patruum eius super Iudam et Ierusalem.

11 Viginti et unius anni erat Sedecias cum regnare coepisset, et undecim annis regnavit in Ierusalem. 12 Fecitque malum in oculis Domini Dei sui, nec erubuit faciem [j]Ieremiae prophetae loquentis ad se ex ore Domini. 13 [k]A rege quoque Nabuchodonosor recessit, qui adiuraverat eum per Deum, et [l]induravit cervicem suam et cor ut non reverteretur ad Dominum Deum Israël. 14 Sed et universi principes sacerdotum et populus praevaricati sunt inique iuxta universas abominationes gentium, et polluerunt domum Domini, quam sanctificaverat sibi in Ierusalem. 15 [m]Mittebat autem Dominus Deus patrum suorum ad illos per manum nuntiorum suorum de nocte consurgens et cotidie commonens, eo quod parceret populo et habitaculo suo. 16 [n]At illi subsannabant nuntios Dei et [o]parvipendebant sermones eius illudebantque prophetis, [p]donec ascenderet furor Domini in populum eius, et esset nulla curatio. 17 Adduxit enim super eos regem Chaldaeorum et interfecit iuvenes eorum gladio in domo sanctuarii sui; non est misertus adulescentis et virginis et senis nec decrepiti quidem, sed omnes tradidit in manibus eius. 18 [q]Universaque vasa domus Domini tam maiora quam minora et thesauros templi et regis et principum transtulit in Babylonem. 19 [r]Incenderunt hostes domum Dei, destruxeruntque murum Ierusalem, universas turres combusserunt et quidquid pretiosum fuerat, demoliti sunt. 20 Si quis evaserat gladium, [s]ductus in Babylonem [t]servivit regi et filiis eius, donec imperaret rex Persarum, 21 et compleretur [u]sermo Domini ex ore Ieremiae, et [v]celebraret terra sabbata sua; cunctis enim diebus desolationis [w]egit sabbatum, usque dum complerentur septuaginta anni.

22 Anno autem primo Cyri regis Persarum [y]ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Ieremiae, [z]suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, qui iussit praedicari in universo regno suo etiam per scripturam dicens: 23 Haec dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terrae dedit mihi Dominus Deus caeli, et ipse praecepit mihi ut aedificarem ei domum in Ierusalem, quae est in Iudaea. Quis ex vobis est in omni populo eius? Sit Dominus Deus suus cum eo, et ascendat.

h Jr 22, 24-30.
i Jr 37, 1. — cf. 4 Rg 24, 17, 22.
11-13] 4 Rg 24, 18-20; Jr 52, 1, 2.
j v. Jr 21, 3-7; 27, 12-22; 32, 1-5; 37, 6-10; 38, 26.
k Jr 52, 3; Ez 17, 15, 18.
l v. cp. 30, 8.
m Jr 7, 13, 25; 25, 3, 4; 26, 5; 29, 19; 35, 15; 44, 4. — cf. Jr 11, 7; 32, 33.
n cf. Jr 5, 12, 13; Lc 20, 10-12; Ac 7, 52.
o cf. Pro 1, 25, 30.
p cf. 1 Es 5, 12.
17-20] 4 Rg 25, 1-7. — Dt 28, 49; 1 Es 9, 7.
q 4 Rg 25, 13-15. — cf. vr. 7, 10.
r 4 Rg 25, 9.
s 4 Rg 25, 11.
t Jr 27, 7.
u Jr 29, 10. — v. Jr 25, 9-12.
v.Lv 26, 34, 35, 43. — cf. Dn 9, 2.
x cf. Lv 25, 4, 5.
22-23] 1 Es 1, 1-3; 6, 3.
y Jr 25, 12, 13; 29, 10; 33, 10, 11, 14.
z Is 44, 28.

LIBER PRIMUS ESDRAE

IN anno primo Cyri regis Persarum, ut compleretur [a]verbum Domini ex ore Ieremiae, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, et [b]traduxit vocem in omni regno suo etiam per scripturam dicens: 2 Haec dicit [c]Cyrus rex Persarum: Omnia regna terrae dedit mihi Dominus Deus caeli, et ipse praecepit mihi ut aedificarem ei domum in Ierusalem, quae est in Iudaea. 3 Quis est in vobis de universo populo eius? Sit Deus illius cum ipso: ascendat in Ierusalem, quae est in Iudaea, et aedificet domum Domini Dei Israël; [d]ipse est Deus qui est in Ierusalem. 4 Et omnes reliqui in

1-3] 2 Par 36, 22, 23.
a Jr 25, 12, 13; 29, 10.
b cp. 5, 13.
c Is 44, 28. — cf. Is 45, 1, 13.
d Dn 6, 26.

1. De templo aedificato et moribus restitutis ab Esdra (1, 1-10, 14). *Tempore a Deo iam constituto (1-4) Iudaei, ducibus Zorobabele et Iosua, cum sacerdotibus, levitis et Nathinaeis revertuntur ut templum iterum aedificent (5-2, 70).*

cunctis locis ubicumque habitant adiuvent eum viri de loco suo argento et auro et substantia et pecoribus, excepto quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Ierusalem.

5 Et surrexerunt principes patrum de Iuda et Beniamin et sacerdotes et levitae, et [e]omnis cuius Deus suscitavit spiritum, ut ascenderent ad aedificandum templum Domini, quod erat in Ierusalem. 6 Universique qui erant in circuitu [f]adiuverunt manus eorum in vasis argenteis et aureis, in substantia et iumentis, in supellectili, exceptis his quae sponte obtulerant.

7 [g]Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, [h]quae tulerat Nabuchodonosor de Ierusalem, et posuerat ea in templo dei sui. 8 Protulit autem ea Cyrus rex Persarum per manum [i]Mithridatis filii Gabazar et adnumeravit ea [j]Sassabasar principi Iuda. 9 Et hic est numerus eorum: [l]phialae aureae triginta, phialae argenteae mille, cultri vigintinovem, scyphi aurei triginta, 10 scyphi argentei secundi quadringenti decem, vasa alia mille. 11 Omnia vasa aurea et argentea quinque milia quadringenta. Universa tulit Sassabasar, cum his qui ascendebant de transmigratione Babylonis in Ierusalem.

2 Hi sunt autem provinciae filii, qui ascenderunt de captivitate, [a]quam transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis in Babylonem, et reversi sunt in Ierusalem et Iudam, unusquisque in civitatem suam. 2 Qui venerunt cum [b]Zorobabel, Iosue, Nehemia, Saraia, Rahelaia, [c]Mardochai, Belsan, Mesphar, Beguai, Rehum, Baana.

Numerus virorum populi Israël: 3 [d]filii Pharos duo milia centum septuagintaduo, 4 filii Sephatia trecenti septuagintaduo, 5 filii Area septingenti septuagintaquinque, 6 filii Phahath Moab, filiorum Iosue Ioab, duo milia octingenti, 7 filii Aelam mille ducenti quinquagintaquattuor, 8 filii Zethua nongenti quadragintaquinque, 9 filii Zachai septingenti sexaginta, 10 filii Bani sescenti quadragintaduo, 11 filii Bebai sescenti vigintitres, 12 filii Azgad mille dugenti vigintiduo, 13 filii Adonicam sescenti sexagintasex, 14 filii Beguai duo milia quinquagintasex, 15 filii Adin quadringenti quinquagintaquattuor, 16 filii Ather, qui erant ex Ezechia, nonagintaocto, 17 filii Besai trecenti vigintitres 18 filii Iora centum duodecim, 19 filii Hasum ducenti vigintitres, 20 filii Gebbar nonagintaquinque, 21 filii Bethlehem centum vigintitres, 22 viri Netupha quinquagintasex, 23 viri Anathoth centum vigintiocto, 24 filii Azmaveth quadragintaduo, 25 filii Cariathiarim, Cephira et Beroth septingenti quadragintatres, 26 filii Rama et Gabaa sescenti viginti unus, 27 viri Machmas centum vigintiduo, 28 viri Bethel et Hai ducenti vigintitres, 29 filii Nebo quinquagintaduo, 30 filii Megbis centum quinquagintasex, 31 filii Aelam [e]alterius mille ducenti quinquagintaquattuor, 32 filii Harim trecenti viginti, 33 filii Lod, Hadid et Ono septingenti vigintiquinque, 34 filii Iericho trecenti quadragintaquinque, 35 filii Senaa tria milia sescenti triginta.

36 Sacerdotes: filii Iadaia in domo Iosue nongenti septuagintatres, 37 filii Emmer mille quinquagintaduo, 38 [f]filii Pheshur mille ducenti quadragintaseptem, 39 filii Harim mille decem et septem.

40 Levitae: filii [g]Iosue et Cedmihel filiorum Odoviae septuagintaquattuor. 41 Cantores: filii [h]Asaph centum vigintiocto. 42 [i]Filii ianitorum: filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai: universi centum trigintanovem.

43 [j]Nathinaei: filii Siha, filii Hasupha, filii Tabbaoth, 44 filii Ceros, filii Siaa, filii Phadon, 45 filii Lebana, filii Hagaba, filii Accub, 46 filii Hagab, filii Semlai, filii Hanan, 47 filii Gaddel, filii Gaher, filii Raaia, 48 filii Rasin, filii Necoda, filii Gazam, 49 filii Aza, filii Phasea, filii Besee, 50 filii Asena, filii Munim, filii Nephusim, 51 filii Bacbuc, filii Hacupha, filii Harhur, 52 filii Besluth, filii Mahida, filii Harsa, 53 filii Bercos, filii Sisara, filii Thema, 54 filii Nasia, filii Hatipha. 56 [k]Filii servorum Salomonis: filii Sotai, filii Sophereth, filii Pharuda, 56 filii Iala, filii Dercon, filii Geddel, 57 filii Saphatia, filii Hatil, filii Phochereth, qui erant de Asebaim, filii Ami. 58 Omnes Nathinaei et filii servorum Salomonis trecenti nonagintaduo.

59 Et hi qui ascenderunt de Thelmala, Thelharsa, Cherub et Adon et [l]Emer, et non potuerunt indicare domum patrum suorum

e vr. 1. — cf. Ph 2, 13.

f cf. cp. 4, 4; Jr 38, 4.

g cp. 5, 14; 6, 5.
h 4 Rg 24, 13; 2 Par 36, 7.
i cp. 4, 7.
j cp. 5, 14.

l cf. cp. 8, 27; 1 Par 28, 17.

1-70] 2 Es 7, 6-73.
a 4 Rg 24, 14-16; 25, 11; 2 Par 36, 20.

b cp. 3, 2, 8; 1 Par 3, 17-19; Ecli 49, 13; Ag 1, 12, 14; Zc 4, 6.
c 2 Es 7, 7; Est 2, 5, 6.
d cp. 8, 3, 10, 25.

e cf. vr. 7.

36-39] 1 Par 24, 7-18.
f 1 Par 9, 9, 10.

g cf. 2 Es 10, 9; 12, 8.
h v. 1 Par 6, 39.
i 1 Par 9, 17, 18.

j cp. 8, 20; 1 Par 9, 2; Es 11, 3.

k 2 Es 11, 3. — cf. 3 Rg 9, 21.

l cf. 1 Par 9, 1.

et semen suum, utrum ex Israël essent: 60 filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda, sescenti quinquagintaduo.

61 Et de filiis sacerdotum: filii Hobia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus [m]Berzellai Galaaditis uxorem et vocatus est nomine eorum. 62 Hi quaesierunt scripturam genealogiae suae et non invenerunt, [n]et eiecti sunt de sacerdotio. 63 Et dixit [o]Athersatha eis [p]ut non comederent de sancto sanctorum, donec surgeret sacerdos [q]doctus atque perfectus.

64 [r]Omnis multitudo quasi unus, quadragintaduo milia trecenti sexaginta, 65 exceptis servis eorum et ancillis, qui erant septem milia trecenti trigintaseptem, et in ipsis [s]cantores atque cantatrices ducenti. 66 Equi eorum septingenti trigintasex, muli eorum ducenti quadragintaquinque, 67 cameli eorum quadringenti trigintaquinque, asini eorum sex milia septingenti viginti.

68 [t]Et de principibus patrum, cum ingrederentur templum Domini, quod est in Ierusalem, sponte obtulerunt in domum Dei ad exstruendam eam in loco suo. 69 Secundum vires suas, dederunt impensas operis, auri solidos [u]sexaginta milia et mille, argenti mnas quinque milia et vestes sacerdotales centum.

70 Habitaverunt ergo sacerdotes et levitae et de populo et cantores et ianitores et Nathinaei in urbibus suis, universusque Israël in civitatibus suis.

3 [a]Iamque venerat mensis septimus, et erant filii Israël in civitatibus suis. Congregatus est ergo populus quasi vir unus in Ierusalem. 2 Et surrexit [b]Iosue filius Iosedec et fratres eius sacerdotes et [c]Zorobabel filius [d]Salathiel et fratres eius et aedificaverunt altare Dei Israël, ut offerrent in eo holocautomata, [e]sicut scriptum est in lege Moysi [f]viri Dei. 3 Collocaverunt autem altare Dei super bases suas, deterrentibus eos per circuitum [g]populis terrarum, et [h]obtulerunt super illud holocaustum Domino mane et vespere. 4 [i]Feceruntque sollemnitatem tabernaculorum, [j]sicut scriptum est, et [l]holocaustum diebus singulis per ordinem, secundum praeceptum opus diei in die suo. 5 Et post haec holocaustum iuge, tam [m]in calendis quam [n]in universis sollemnitatibus Domini, quae erant consecratae, et in omnibus in quibus ultro offerebatur munus Domino.

6 A primo die mensis septimi coeperunt offerre holocaustum Domino. Porro templum Dei nondum fundatum erat. 7 Dederunt autem pecunias latomis et caementariis; [o]cibum quoque et potum et oleum Sidoniis Tyriisque, [p]ut deferrent ligna cedrina de Libano ad mare Ioppe, [q]iuxta quod praeceperat Cyrus rex Persarum eis.

8 Anno autem secundo adventus eorum ad templum Dei in Ierusalem mense secundo, coeperunt [r]Zorobabel filius Salathiel et Iosue filius Iosedec et reliqui de fratribus eorum sacerdotes et levitae et omnes, qui venerant de captivitate in Ierusalem, et [s]constituerunt levitas a viginti annis et supra, [t]ut urgerent opus Domini. 9 Stetitque Iosue et filii eius et fratres eius, Cedmihel et filii eius et filii Iuda quasi vir unus, ut instarent super eos qui faciebant opus in templo Dei: [u]filii Henadad et filii eorum et fratres eorum levitae.

10 Fundato igitur a caementariis templo Domini, steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis, et levitae filii Asaph in cymbalis, ut laudarent Deum [v]per manus David regis Israël. 11 Et [x]concinebant in hymnis et confessione Domino:

[y]Quoniam bonus, quoniam in aeternum misericordia eius
super Israël. Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominum, eo quod fundatum esset templum Domini.

12 Plurimi etiam de sacerdotibus et levitis et principes patrum et [z]seniores, qui viderant templum prius, cum fundatum esset, et hoc templum in oculis eorum, flebant voce magna; et multi vociferantes in laetitia elevabant vocem. 13 Nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris laetantium et vocem fletus populi; commixtim enim populus vociferabatur clamore magno, et vox audiebatur procul.

4 Audierunt autem [a]hostes Iudae et Beniamin, quia filii captivitatis aedificarent templum Domino Deo Israël, 2 et accedentes ad Zorobabel et ad principes patrum dixerunt eis: Aedificemus vobiscum,

m 2 Rg 17, 27; 19, 32.

n cf. Nm 3, 10.
o 2 Es 7, 65. 70. — cf. 2 Es 8, 9; 10, 1.
p Lv 22, 2, 10, 15, 16.
q v. Ex 28, 30; Nm 27, 21.
r cp. 3, 1; 2 Es 7, 66, 67.
s v. 2 Par 35, 25.

t 2 Es 7, 70-72.

u cf. 2 Es 7, 72.

v 2 Es 7, 73.

a 2 Es 7, 73; 8, 1.

b 2 Es 12, 1, 7. — cf. Ag 1, 1, 12, 14; 2, 2, 4; Zc 3, 1, 3, 9; 8, 9.
c Mt 1, 12; Lc 3, 27. — v. cp. 2, 2.
d 1 Par 3, 17; Mt 1,12; Lc 3, [27.
e Dt 12, 5, 6.
f Dt 33, 1.
g cf. cp. 4, 4.
h Ex 29, 38; Nm 28, 3, 4.
i Zc 14, 16. — v. 2 Es 8, 14-17.
j Ex 23, 16; Lv 23, 34.
l v. Nm 29, 12-38.
m v. Nm 28, 11-15; 1 Rg 20, *n* Nm 29, 39. [5.

o 3 Rg 5, 6, 9; 2 Par 2, 10.
p 2 Par 2, 16.
q cp. 1, 3, 4; 6, 3.

r cp. 2, 2; 4, 3. — v. vr. 2.

s 1 Par 23, 24.
t 1 Par 23, 4.

u 2 Es 10, 10.

v 1 Par 6, 31; 16, 4-6; 25, 1, 2.
x cf. 1 Rg 18, 7. — cf. 2 Es 12, 24.
y 1 Par 16, 34, 41; 2 Par 5, 13; 7, 3; Ps 117, 1.

z Ag 2, 3.

a v. vr. 7, 10.

variis machinationibus apud Assuerum et Artaxerxem prohibiti sunt (6-23). Templi tamen aedificatio resumitur anno II° Darii, qui, post repertum pristinum Cyri decretum (5, 1-17), satrapis praecipit ut lu-

quia ita ut vos quaerimus Deum vestrum: ecce nos immolavimus victimas [b]a diebus [c]Asorhaddan regis Assur, [d]qui adduxit nos huc. 3 Et dixit eis Zorobabel et Iosue et reliqui principes patrum Israël: [e]Non est vobis et nobis ut aedificemus domum Deo nostro; sed nos ipsi soli aedificabimus Domino Deo nostro, [f]sicut praecepit nobis Cyrus rex Persarum. 4 Factum est igitur ut [g]populus terrae impediret manus populi Iudae et turbaret eos in aedificando. 5 Conduxerunt autem adversus eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum et [h]usque ad regnum Darii regis Persarum.

6 In regno autem [i]Assueri, in principio regni eius scripserunt accusationem adversus habitatores Iudae et Ierusalem. 7 Et in diebus Artaxerxis scripsit Beselam, [j]Mithridates et Thabeel et reliqui, qui erant in consilio eorum, ad Artaxerxem regem Persarum. Epistula autem accusationis scripta erat [k]syriace, et legebatur sermone syro.

8 Reum Beelteem et Samsai scriba scripserunt epistulam unam de Ierusalem Artaxerxi regi huiuscemodi: 9 Reum Beelteem et Samsai scriba et reliqui consiliatores eorum, [l]Dinaei et [m]Apharsathachaei, Terphalaei, Apharsaei, Erchuaei, Babylonii, Susanechaei, Dievi et [n]Aelamitae 10 et ceteri de gentibus, quas transtulit [o]Asenaphar magnus et gloriosus et habitare eas fecit in civitatibus Samariae et in reliquis regionibus trans flumen in pace.

11 (Hoc est exemplar epistulae quam miserunt ad eum:) Artaxerxi regi servi tui, viri, qui sunt trans fluvium, salutem dicunt. 12 Notum sit regi quia Iudaei, qui ascenderunt a te ad nos, venerunt in Ierusalem civitatem rebellem et pessimam, quam aedificant exstruentes [p]muros eius et parietes componentes. 13 Nunc igitur notum sit regi, quia, si civitas illa aedificata fuerit et muri eius instaurati, [q]tributum et vectigal et annuos reditus non dabunt; et usque ad reges haec noxa perveniet. 14 Nos autem memores salis, quod in palatio comedimus, et quia laesiones regis videre nefas ducimus, idcirco misimus et nuntiavimus regi, 15 ut recenseas in libris historiarum patrum tuorum et invenies scriptum in commentariis et scies quoniam urbs illa urbs rebellis est et nocens regibus et provinciis, et bella concitantur in ea ex diebus antiquis; quamobrem et civitas ipsa destructa est. 16 Nuntiamus nos regi, quoniam, si civitas illa aedificata fuerit et muri ipsius instaurati, possessionem trans fluvium non habebis.

17 Verbum misit rex ad Reum Beelteem et Samsai scribam et ad reliquos, qui erant in consilio eorum, habitatores Samariae et ceteris trans fluvium salutem dicens et pacem. 18 Accusatio, quam misistis ad nos [r]manifeste lecta est coram me, 19 et a me praeceptum est, et recensuerunt inveneruntque quoniam civitas illa a diebus antiquis adversum regem rebellat, et seditiones et proelia concitantur in ea; 20 nam et reges fortissimi fuerunt in Ierusalem, [s]qui et dominati sunt omni regioni quae trans fluvium est, [t]tributum quoque et vectigal et reditus accipiebant. 21 Nunc ergo audite sententiam: Prohibeatis viros illos ut urbs illa non aedificetur, donec si forte a me iussum fuerit. 22 Videte ne negligenter hoc impleatis et paulatim crescat malum contra reges.

23 Itaque exemplum edicti Artaxerxis' regis lectum est coram Reum Beelteem et Samsai scriba et consiliariis eorum. Et abierunt festini in Ierusalem ad Iudaeos et prohibuerunt eos in bracchio et robore.

24 Tunc intermissum est opus domus Domini in Ierusalem et non fiebat usque ad annum secundum regni [u]Darii regis Persarum.

5 Prophetaverunt autem [a]Aggaeus propheta et [b]Zacharias filius Addo prophetantes ad Iudaeos, qui erant in Iudaea et Ierusalem, in nomine Dei Israël. 2 Tunc surrexerunt [c]Zorobabel filius Salathiel et Iosue filius Iosedec et coeperunt aedificare templum Dei in Ierusalem; et [d]cum eis prophetae Dei adiuvantes eos.

3 In ipso autem tempore venit ad eos [e]Thathanai, qui erat dux trans flumen, et Stharbuzanai et consiliarii eorum sicque dixerunt eis: [f]Quis dedit vobis consilium ut domum hanc aedificaretis et muros eius instauraretis? 4 Ad quod respondimus eis quae essent

b 4 Rg 17, 24, 32, 33.
c 4 Rg 19, 37.
d cf. vr. 10.
e 2 Es 2, 20.
f cp. 1, 1, 3.
g cp. 3, 3.
h vr. 24.
i Est 1, 1; Dn 9, 1.
j cp. 1, 8.
k cf. 4 Rg 18, 26.
l cf. 4 Rg 17, 24, 30, 31.
m cf. cp. 5, 6; 6, 6.
n Is 11, 11.
o cf. vr. 2.
p cp. 5, 3, 9.
q vr. 20; cp. 7, 24.
r cf. 2 Es 8, 8.
s 3 Rg 4, 21; Ps 71, 8. — cf. Gn 15, 18; Js 1, 4.
t vr. 13. — cf. cp. 7, 24.
u vr. 5; cp. 6, 12, 14, 15.
a Ag 1, 1.
b Zc 1, 1.
c cp. 3, 2.
d cf. cp. 6, 14.
e cp. 6, 6, 13.
f c.. 4, 12.

daeis aedificantibus auxilio adsint (6, 1 - 12). Quod factum est, ita ut anno VI° eiusdem Darii regis, filii Israël templum dedicent et consecrent, primumque Pascha quam solemnissime celebrent (13 - 22).

nomina hominum auctorum aedificationis illius. 5 [g]Oculus autem Dei eorum factus est super senes Iudaeorum, et non potuerunt inhibere eos. Placuitque ut res ad Darium referretur, et tunc satisfacerent adversus accusationem illam.

6 Exemplar epistulae quam misit Thathanai dux regionis trans flumen et Stharbuzanai et consiliatores eius [h]Arphasachaei, qui erant trans flumen, ad Darium regem. 7 Sermo, quem miserant ei, sic scriptus erat: Dario regi pax omnis. 8 Notum sit regi isse nos ad Iudaeam provinciam, ad domum Dei magni, quae aedificatur lapide impolito, et ligna ponuntur in parietibus, opusque illud diligenter exstruitur et crescit in manibus eorum. 9 Interrogavimus ergo senes illos et ita diximus eis: [i]Quis dedit vobis potestatem ut domum hanc aedificaretis et muros hos instauraretis? 10 Sed et nomina eorum quaesivimus ab eis. ut nuntiaremus tibi; scripsimusque nomina eorum virorum qui sunt principes in eis. 11 Huiuscemodi autem sermonem responderunt nobis dicentes: Nos sumus servi Dei caeli et terrae et aedificamus templum, quod erat exstructum ante hos annos multos, quodque [j]rex Israël magnus aedificaverat et exstruxerat. 12 [l]Postquam autem ad iracundiam provocaverunt patres nostri Deum caeli, [m]tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis caldaei. Domum quoque hanc destruxit et populum eius transtulit in Babylonem. 13 [n]Anno autem primo Cyri regis Babylonis Cyrus rex proposuit edictum ut domus Dei haec aedificaretur. 14 [o]Nam et vasa templi Dei aurea et argentea, quae Nabuchodonosor tulerat de templo, quod erat in Ierusalem, et asportaverat ea in templum Babylonis, protulit Cyrus rex de templo Babylonis, et data sunt [p]Sassabasar vocabulo, quem et principem constituit 15 dixitque ei: Haec vasa tolle et vade et pone ea in templo, quod est in Ierusalem, et domus Dei aedificetur in loco suo. 16 Tunc itaque Sassabasar ille venit et [q]posuit fundamenta templi Dei in Ierusalem; et ex eo tempore usque nunc aedificatur et [r]necdum completum est. 17 Nunc ergo, si videtur regi bonum, [s]recenseat in bibliotheca regis, quae est in Babylone, utrumnam a Cyro rege iussum fuerit ut aedificaretur domus Dei in Ierusalem, et voluntatem regis super hac re mittat ad nos.

6 Tunc Darius rex praecepit, et [t]recensuerunt in bibliotheca librorum, qui erant repositi in Babylone, 2 et inventum est in [u]Ecbatanis, quod est castrum in [v]Medena provincia, volumen unum, talisque scriptus erat in eo commentarius:

3 Anno primo Cyri regis Cyrus rex decrevit ut domus Dei aedificaretur, quae est in Ierusalem, in loco ubi immolent hostias, et ut ponant fundamenta supportantia altitudinem cubitorum sexaginta et latitudinem cubitorum sexaginta, 4 [x]ordines de lapidibus impolitis tres, et sic ordines de lignis novis; sumptus autem de domo regis dabuntur. 5 Sed [y]et vasa templi Dei aurea et argentea, quae Nabuchodonosor tulerat de templo Ierusalem et attulerat ea in Babylonem, reddantur et referantur in templum in Ierusalem in locum suum, quae et posita sunt in templo Dei. 6 Nunc ergo, [z]Thathanai dux regionis quae est trans flumen, Stharbuzanai et consiliarii vestri Apharsachaei, qui estis trans flumen, procul recedite ab illis 7 et dimittite fieri templum Dei illud a duce Iudaeorum et a senioribus eorum, ut domum Dei illam aedificent in loco suo. 8 Sed [a]et a me praeceptum est quid oporteat fieri a presbyteris Iudaeorum illis ut aedificetur domus Dei; scilicet ut de arca regis, id est de tributis quae dantur de regione trans flumen, studiose sumptus dentur viris illis, ne impediatur opus. 9 Quod, si necesse fuerit, et vitulos et agnos et haedos in holocaustum Deo caeli, frumentum, sal, vinum et oleum, secundum ritum sacerdotum qui sunt in Ierusalem, detur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia, 10 et offerant oblationes Deo caeli [b]orentque pro vita regis et filiorum eius. 11 A me ergo positum est decretum, ut omnis homo, qui hanc mutaverit iussionem, [c]tollatur lignum de domo ipsius et erigatur et configatur in eo, [d]domus autem eius publicetur. 12 Deus autem, [e]qui habitare fecit nomen suum ibi, dissipet omnia regna et populum, qui

g Ps 32, 18. — cf. Dt 11, 12; 3 Rg 8, 29.

h cf. cp. 4, 9.

i v. vr. 3.

j 3 Rg 6, 1.
l 2 Par 36, 16, 17.
m 4 Rg 24, 2. — v. 4 Rg 25, 8-11.

n cp. 1, 1.

o cp. 1, 7, 8; 6, 5.

p cp. 1, 8. — cf. vr. 2; cp. 2, 2 etc.

q cp. 3, 8, 10.
r cf. cp. 6, 15.
s cp. 6, 1, 2.

t cp. 5, 17.
u 2 Mc 9, 3.
v cf. 4 Rg 17, 6.

x 3 Rg 6, 36.

y cp. 1, 7, 8; 5, 14.

z cp. 5, 3, 6.

a cp. 7, 13, 21.

b Jr 29, 7. — cf. 1 Tm 2, 2.

c cf. Est 7, 9, 10.
d Dn 2, 5; 3, 29.
e 3 Rg 9, 3.

Regnante Artaxerxe, etiam Esdras impetrat facultatem captivos in patriam reducendi (7, 1-10). Itaque, opibus et cuiuscumque generis donariis undique collectis (11-28) congregatisque ex populo et sacer-

extenderit manum suam, ut repugnet et dissipet domum Dei illam quae est in Ierusalem. Ego Darius statui decretum, quod studiose impleri volo.

13 Igitur Thathanai dux regionis trans flumen et Stharbuzanai et consiliarii eius, secundum quod praeceperat Darius rex, sic diligenter exsecuti sunt. 14 [f]Seniores autem Iudaeorum aedificabant et prosperabantur, iuxta prophetiam Aggaei prophetae et Zachariae filii Addo; et aedificaverunt et construxerunt, iubente Deo Israël et [g]iubente Cyro et [h]Dario et [i]Artaxerxe regibus Persarum, 15 et compleverunt domum Dei istam usque ad diem tertium [j]mensis adar, qui est annus sextus regni Darii regis.

16 Fecerunt autem filii Israël sacerdotes et levitae et reliqui filiorum transmigrationis [k]dedicationem domus Dei in gaudio 17 et obtulerunt in dedicationem domus Dei vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, [l]hircos caprarum pro peccato totius Israël duodecim, iuxta numerum tribuum Israël. 18 Et statuerunt sacerdotes in [m]ordinibus suis et levitas in [n]vicibus suis super opera Dei in Ierusalem, [o]sicut scriptum est in libro Moysi.

10 Fecerunt autem filii Israël transmigrationis Pascha [p]quartadecima die mensis primi. 20 [q]Purificati enim fuerant sacerdotes et levitae quasi unus: omnes mundi [r]ad immolandum pascha universis filiis transmigrationis et fratribus suis sacerdotibus et sibi. 21 Et comederunt filii Israël, qui reversi fuerant de transmigratione, et [s]omnes qui se separaverant a [t]coinquinatione gentium terrae ad eos ut quaererent Dominum Deum Israël. 22 Et fecerunt sollemnitatem azymorum [u]septem diebus in laetitia, quoniam laetificaverat eos Dominus et [v]converterat cor [y]regis Assur ad eos, ut adiuvaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israël.

7 Post haec autem verba, in [a]regno Artaxerxis regis Persarum, Esdras filius [b]Saraiae filii Azariae filii Helciae [2]filii Sellum filii Sadoc filii Achitob [3]filii Amariae filii Azariae filii Maraioth [4]filii Zarahiae filii Ozi filii Bocci 5 filii Abisue filii Phinees filii Eleazar filii Aaron sacerdotis ab initio, 6 ipse Esdras ascendit de Babylone, et ipse [c]scriba velox in lege Moysi, quam Dominus Deus dedit Israël. Et dedit ei rex, [d]secundum manum Domini Dei eius super eum, omnem petitionem eius. 7 Et [e]ascenderunt de filiis Israël et de filiis sacerdotum et [f]de filiis levitarum et de cantoribus et de ianitoribus et de [g]Nathinaeis in Ierusalem; anno septimo Artaxerxis regis. 8 Et venerunt in Ierusalem mense quinto, ipse est annus septimus regis. 9 Quia in primo die mensis primi coepit ascendere de Babylone et in primo die mensis quinti venit in Ierusalem, [h]iuxta manum Dei sui bonam super se. 10 Esdras enim paravit cor suum, ut investigaret legem Domini et faceret et [i]doceret in Israël praeceptum et iudicium.

11 Hoc est autem exemplar epistulae edicti, quod dedit rex Artaxerxes Esdrae sacerdoti, scribae erudito in sermonibus et praeceptis Domini et caeremoniis eius in Israël:

12 Artaxerxes [j]rex regum Esdrae sacerdoti, [k]scribae legis Dei caeli doctissimo, salutem. 13 [l]A me decretum est ut cuicumque placuerit in regno meo de populo Israël et de sacerdotibus eius et de levitis ire in Ierusalem tecum vadat. 14 A facie enim regis et [m]septem consiliatorum eius missus es, ut visites Iudaeam et Ierusalem in lege Dei tui, quae est in manu tua, 15 et ut feras argentum et aurum quod rex et consiliatores eius sponte obtulerunt Deo Israël [n]cuius in Ierusalem tabernaculum est. 16 [o]Et omne argentum et aurum, quodcumque inveneris in universa provincia Babylonis et populus [p]offerre voluerit, et de sacerdotibus quae sponte obtulerint domui Dei sui quae est in Ierusalem, 17 libere accipe et studiose eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos et [q]sacrificia et libamina eorum et [r]offer ea super altare templi Dei vestri, quod est in Ierusalem. 18 Sed et, si quid tibi et fratribus tuis placuerit de reliquo argento et auro ut faciatis iuxta voluntatem Dei vestri, facite. 19 Vasa quoque, quae dantur tibi in ministerium domus Dei tui, trade in conspectu Dei in Ierusalem. 20 Sed et cetera quibus opus fuerit in domum Dei tui, quantumcumque necesse est ut expendas, dabitur de thesauro

f cp. 5, 1, 2.

g vr. 3; cp. 1, 1; 5, 13.
h vr. 12. — cf. cp. 4, 5, 24.
i cp. 7, 1.
j Est 3, 7.

k Nm 7, 10; 3 Rg 8, 63; 2 Par 7, 5.
l cf. cp. 8, 35.

m 1 Par 24, 1; 2 Par 35, 5.
n 1 Par 23, 6.
o Nm 3, 6; 8, 9, 24.
p p Ex 12, 6.
q 2 Par 20, 15.
r 2 Par 35, 11.

s 2 Es 9, 2; 10, 28. — cf. cp. 9, 1.
t cp. 9, 11.
u Ex 12, 15; 13, 6; 2 Par 30, 21; 35, 17.
v cp. 7, 27. — cf. Pro 21, 1.
y cp. 5, 1. — Jdt 1, 5.

1-5] 1 Par 6, 4-14.
a 2 Es 2, 1.
b 1 Par 6, 14.

c vr. 11, 12, 21; 2 Es 8, 1, 4, 13; 12, 26, 36.
d vr. 9, 28; cp. 8, 18, 22, 31; 2 Es 2, 8, 18. — cf. cp. 5, 5.
e v. cp. 8, 1-14.
f cp. 8, 15-19.
g cp. 8, 17, 20. — cf. cp. 2, 43.

h v. vr. 6.
10] *R. in fs. s. Vincentii a P. (pr.).*
i vr. 25. — cf. Dt 33, 10; 2 Par 17, 7; Ml 2, 7; Mt 13, 2, 3. — v. 2 Es 8, 1-8.

j Ez 26, 7; Dn 2, 37.
k v. vr. 6.
l cp. 6, 8.

m vr. 15, 28; cp. 8, 25. — cf. Est 2, 14.

n 2 Par 6, 2. — cf. Ps 134, 21.
o cf. cp. 8, 25.
p 1 Par 29, 6, 9.

q v. Nm 15, 4-13.
r Dt 12, 5, 11.

dotibus plurimis, ex levitis et Nathinaeis nonnullis (8, 1-20), Ierusalem ascendit (21-30), et non modo templi splendorem promovet (31-36), sed bonos mores praeterea instaurat. Etenim ad legis constitutum ma-

et de fisco regis 21 et a me. Ego Artaxerxes rex statui atque decrevi omnibus custodibus arcae publicae, qui sunt trans flumen, ut quodcumque petierit a vobis Esdras sacerdos, scriba legis Dei caeli, absque mora detis 22 usque ad argenti talenta centum et usque ad frumenti coros centum et usque ad vini batos centum et usque ad batos olei centum, sal vero absque mensura. 23 Omne quod ad ritum Dei caeli pertinet tribuatur diligenter in domo Dei caeli, ne forte irascatur contra regnum regis et filiorum eius. 24 Vobis quoque notum facimus de universis sacerdotibus et levitis et cantoribus et ianitoribus, Nathinaeis et ministris domus Dei huius, ut [s]vectigal et tributum et annonas non habeatis potestatem imponendi super eos.

25 Tu autem, Esdra, secundum sapientiam Dei tui, quae est in manu tua, [t]constitue iudices et praesides, ut iudicent omni populo, qui est trans flumen, his videlicet qui noverunt legem Dei tui; [u]sed et imperitos docete libere. 26 Et omnis qui non fecerit legem Dei tui et legem regis diligenter, iudicium erit de eo sive in mortem sive in exsilium sive in condemnationem substantiae eius vel certe in carcerem.

27 [v]Benedictus Dominus Deus patrum nostrorum, [x]qui dedit hoc in corde regis ut glorificaret domum Domini, quae est in Ierusalem, 28 [y]et in me inclinavit misericordiam suam coram rege et consiliatoribus eius et universis principibus regis potentibus. Et ego confortatus manu Domini Dei mei, quae erat in me, congregavi de Israël principes qui ascenderent mecum.

8 [a]Hi sunt ergo principes familiarum et genealogia eorum qui ascenderunt mecum in regno Artaxerxis regis de Babylone: 2 de filiis Phinees Gersom, de filiis Ithamar Daniel, de filiis David [b]Hattus, 3 de filiis [c]Secheniae filiis [d]Pharos Zacharias, et cum eo numerati sunt viri centum quinquaginta; 4 de filiis [e]Phahath Moab Elioënai filius Zarehe, et cum eo ducenti viri: 5 de filiis Secheniae filius Ezechiel, et cum eo trecenti viri; 6 de filiis Adan Abed filius Ionathan, et cum eo quinquaginta viri; 7 de filiis Alam Isaias filius Athaliae, et cum eo septuaginta viri; 8 de filiis Saphatiae Zebedia filius Michaël, et cum eo octoginta viri; 9 de filiis Ioab Obedia filius Iahiel, et cum eo ducenti decem et octo viri; 10 de filiis Selomith filius Iosphiae, et cum eo centum sexaginta viri; 11 [f]de filiis Bebai Zacharias filius Bebai, et cum eo vigintiocto viri; 12 de filiis Azgad Iohanan filius Eccetan, et cum eo centum et decem viri; 13 de filiis Adonicam, qui erant novissimi, et haec nomina eorum: Elipheleth et Iehiel et Samaias, et cum eis saxaginta viri; 14 de filiis Begui Uthai et Zachur, et cum eis septuaginta viri.

15 Congregavi autem eos ad fluvium, qui decurrit ad [g]Ahava, et mansimus ibi tribus diebus, quaesivique in populo et in sacerdotibus de filiis Levi [h]et non inveni ibi. 16 Itaque misi Eliezer et Ariel et Semeiam et Elnathan et Iarib et alterum Elnathan et Nathan et Zachariam et [i]Mosollam principes et Ioiarib et Elnathan sapientes. 17 Et misi eos ad Eddo, qui est primus in Chasphiae loco, et posui in ore eorum verba quae loquerentur ad Eddo et fratres eius [j]Nathinaeos in loco Chasphiae, ut adduceret nobis ministros domus Dei nostri. 18 Et adduxerunt nobis [k]per manum Dei nostri bonam super nos virum doctissimum de filiis [l]Moholi filii Levi filii Israël et Sarabiam et filios eius et fratres eius decem et octo 19 et [m]Hasabiam et cum eo Isaiam [n]de filiis Merari fratresque eius et filios eius viginti 20 [o]et de Nathinaeis, quos dederat David et principes ad ministeria levitarum, Nathinaeos ducentos viginti. Omnes hi suis nominibus vocabantur.

21 [p]Et praedicavi ibi ieiunium iuxta fluvium [q]Ahava, ut adfligeremur coram Domino Deo nostro et [r]peteremus ab eo viam rectam nobis et filiis nostris, universaeque substantiae nostrae. 22 Erubui enim petere a rege auxilium et equites, qui defenderent nos ab inimico in via, quia dixeramus regi: [s]Manus Dei nostri est super [t]omnes qui quaerunt eum in bonitate, et imperium eius et fortitudo eius et furor super omnes qui derelinquunt eum. 23 Ieiunavimus autem et rogavimus Deum nostrum per hoc, et evenit nobis pro-

s cp. 4, 13, 20.

t Ex 18, 21, 22; Dt 16, 18.
u v. vr. 10.

v 1 Par 29, 10.
x cp. 6, 22.
y cp. 9, 9.

a cp. 7, 1, 6, 7.

b 1 Par 24, 3, 4.
c cf. 1 Par 3, 22.
d cp. 2, 3.
e cp. 2, 6; 10, 30.

f cp. 10, 28.

g vr. 21, 31.

h cf. cp. 7, 7.

i cp. 10,

j cp. 2, 43.

k v. cp. 7, 6.
l 1 Par 6, 19.
m 2 Es 12, 24.
n 1 Par 6, 1, 16.
o cp. 2, 43; 7, 7; 1 Par 9, 2.

p v. 2 Par 20, 3.
q vr. 15, 31.
r cf. Ps 5, 9.

s v. cp. 7, 6.
t cf. 2 Par 15, 2.

trimonia cum gentibus non toleranda praedicat, populique peccatum coram Deo deflens et divinam misericordiam implorans (9, 1-15), sacerdotes, levitas, plerosque de populo ad paenitentiam provocat et ut

spere. 24 Et separavi de principibus sacerdotum duodecim, Sarabiam et Hasabiam et cum eis de fratribus eorum decem, 25 appendique eis [u]argentum et aurum et vasa consecrata domus Dei nostri, quae obtulerat rex et [v]consiliatores eius et principes eius universusque Israël eorum qui inventi fuerant. 26 [x]Et appendi in manibus eorum argenti talenta sescenta quinquaginta et vasa argentea centum, auri centum talenta 27 et crateres aureos viginti, qui habebant solidos millenos, et vasa aeris fulgentis optimi duo pulchra ut aurum. 28 Et dixi eis: [y]Vos sancti Domini: et [z]vasa sancta et argentum et aurum quod sponte oblatum est Domino Deo patrum nostrorum, 29 vigilate et custodite,donec appendatis coram principibus sacerdotum et levitarum et ducibus familiarum Israël in Ierusalem in [a]thesaurum domus Domini. 30 Susceperunt autem sacerdotes et levitae [b]pondus argenti et auri et vasorum, ut deferrent Ierusalem in domum Dei nostri.

31 Promovimus ergo a flumine Ahava [c]duodecimo die mensis primi, ut pergeremus Ierusalem: et [d]manus Dei nostri fuit super nos et liberavit nos de manu inimici et insidiatoris in via. 32 [e]Et venimus Ierusalem et mansimus ibi tribus diebus. 33 Die autem quarta appensum est argentum et aurum et vasa in domo Dei nostri per manum [f]Meremoth filii Uriae sacerdotis et cum eo Eleazar filius Phinees, cumque eis [g]Iozabed filius Iosue et Noadaia filius [h]Bennoi levitae, 34 iuxta numerum et pondus omnium; descriptumque est omne pondus in tempore illo. 35 [i]Sed et qui venerant de captivitate filii transmigrationis obtulerunt holocautomata Deo Israël [j]vitulos duodecim pro omni populo Israël, arietes nonagintasex, agnos septuagintaseptem, hircos pro peccato duodecim; omnia in holocaustum Domino. 36 [k]Dederunt autem edicta regis [l]satrapis, qui erant de conspectu regis et ducibus trans flumen, et elevaverunt populum et domum Dei.

9 Postquam autem haec completa sunt, accesserunt ad me principes dicentes: [a]Non est separatus populus Israël, sacerdotes et levitae a populis terrarum et [b]abominationibus eorum, [c]Chananaei videlicet et Hethaei et Pherezaei et Iebusaei et Ammonitarum et Moabitarum et Aegyptiorum et Amorrhaeorum; 2 [d]tulerunt enim de filiabus eorum sibi et filiis suis et [e]commiscuerunt [f]semen sanctum cum populis terrarum; manus etiam principum et magistratuum fuit in transgressione hac prima.

3 Cumque audissem sermonem istum, [g]scidi pallium meum et tunicam et evelli capillos capitis mei et barbae et sedi maerens 4 Convenerunt autem ad me omnes [h]qui timebant verbum Dei Israël, pro transgressione eorum qui de captivitate venerant, et ego sedebam tristis usque ad [i]sacrificium vespertinum. 5 Et in sacrificio vespertino surrexi de adflictione mea et, scisso pallio et tunica, curvavi genua mea et [j]expandi manus meas ad Dominum Deum meum 6 et dixi: Deus meus, [k]confundor et erubesco levare faciem meam ad te, quoniam iniquitates nostrae [l]multiplicatae sunt super caput nostrum, et [m]delicta nostra [n]creverunt usque ad caelum 7 [o]a diebus patrum nostrorum. Sed et nos ipsi peccavimus graviter usque ad diem hanc, et in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi et reges nostri et sacerdotes nostri in manum regum terrarum et in gladium et in captivitatem et in rapinam et in [p]confusionem vultus, sicut et die hac. 8 Et nunc quasi parum et ad momentum facta est deprecatio nostra apud Dominum Deum nostrum, ut dimitterentur nobis [q]reliquiae, et daretur nobis [r]paxillus in loco sancto eius, et [s]illuminaret oculos nostros Deus noster et daret nobis vitam modicam in servitute nostra. 9 [t]Quia servi sumus, et in servitute nostra non dereliquit nos Deus noster; sed [u]inclinavit super nos misericordiam coram rege Persarum, ut daret nobis vitam et sublimaret domum Dei nostri et exstrueret solitudines eius et daret nobis [v]saepem in Iuda et Ierusalem. 10 Et nunc quid dicemus, Deus noster, post haec? quia dereliquimus mandata tua, 11 quae praecipisti in manu servorum tuorum prophetarum dicens: Terra, ad quam vos ingredimini ut possideatis eam, [w]terra immunda est, iuxta immunditiam

u cp. 7, 15, 16.
v v. cp. 7, 14.
x cf. cp. 1, 9-11.

y Lv 21, 6.
z Lv 22, 2, 3.

a cf. cp. 10, 6.
b cf. cp. 2, 9, 11.

c cf. cp. 7, 9.
d v. cp. 7, 6.
e 2 Es 2, 11.

f 2 Es 3, 4, 21.
g 2 Es 11, 16.
h 2 Es 3, 24.
i cp. 2, 1.
j cf. cp. 6, 17.

k cp. 7, 21.
l Est 3, 12; 8, 9; 9, 3; Dn 3, 2, 3, 27; 6, 2, 3.

a cf. cp. 6, 21; 2 Es 9, 2.
b cf. Dt 12, 29, 30.
c v. Ex 13, 5.
d cp. 10, 2; 2 Es 13, 23, 27. — cf. Ex 34, 16; Dt 7, 3; 2 Es 10, 30. — v. vr. 11, 12.
e v. Dt 7, 6.
f Ps 105, 35. — cf. 2 Cor 6, 14.

g Nm 14, 6. — v. Js 7, 6.

h cp. 10, 3; Is 66, 2, 5.

i Ex 29, 39, 41.

j 3 Rg 8, 22.
k cf. Dn 9, 7, 8.
l cf. Ps 37, 5.
m vr. 7, 13, 15; cp. 10, 10, 19; 2 Par 24, 18.
n cf. 2 Par 28, 9; Ap 18, 5.
o Ps 105, 6; Dn 9, 5, 6.

p Dn 9, 7, 8.

q vr. 13, 14, 15.
r Is 22, 23.
s Ps 12, 4.
t cf. 2 Es 9, 6.
u cp. 7, 28.

v cf. Is 5, 5.

x v. Lv 18, 24, 25.

populorum ceterarumque terrarum, abominationibus eorum qui repleverunt eam ab ore usque ad os in [v]coinquinatione sua. 12 Nunc ergo [z]filias vestras ne detis filiis eorum et filias eorum ne accipiatis filiis vestris et non quaeratis pacem eorum et prosperitatem eorum usque in aeternum, ut confortemini et comedatis quae bona sunt terrae et [a]heredes habeatis filios vestros usque in saeculum. 13 Et post omnia quae venerunt super nos in operibus nostris pessimis et in [b]delicto nostro magno, quia tu, [c]Deus noster, liberasti nos de iniquitate nostra et dedisti nobis salutem sicut est hodie, 14 ut non converteremur et irrita faceremus mandata tua, [d]neque matrimonia iungeremus cum populis abominationum istarum. [e]Nunquid iratus es nobis usque ad consummationem, ne dimitteres nobis reliquias ad salutem? 15 Domine Deus Israël, [f]iustus es tu, quoniam derelicti sumus, qui salvaremur sicut die hac. Ecce coram te sumus in delicto nostro; [g]non enim stari potest coram te super hoc.

10 [a]Sic ergo orante Esdra et implorante eo et flente et [b]iacente [c]ante templum Dei, collectus est ad eum de Israël coetus grandis nimis virorum et mulierum et puerorum, et flevit populus fletu multo. 2 Et respondit Sechenias filius Iehiel de filiis Aelam et dixit Esdrae: [d]Nos praevaricati sumus in Deum nostrum et duximus uxores alienigenas de populis terrae; et nunc, si est paenitentia in Israël super hoc, 3 [e]percutiamus foedus cum Domino Deo nostro, ut proiciamus universas uxores et [f]eos qui de his nati sunt: iuxta voluntatem Domini et [g]eorum qui timent praeceptum Domini Dei nostri, [h]secundum legem fiat. 4 Surge: tuum est decernere, nosque erimus tecum: [i]confortare et fac. 5 Surrexit ergo Esdras et adiuravit principes sacerdotum et levitarum et omnem Israël, ut facerent secundum verbum hoc; et [j]iuraverunt. 6 Et surrexit Esdras [k]ante domum Dei et abiit ad [m]cubiculum [n]Iohanan filii [o]Eliasib et ingressus est illuc: [p]panem non comedit et aquam non bibit; lugebat enim transgressionem eorum qui venerant de captivitate.

7 Et missa est vox in Iuda et in Ierusalem, omnibus filiis transmigrationis, ut congregarentur in Ierusalem; 8 et omnis qui non venerit in tribus diebus iuxta consilium principum et seniorum, auferetur universa substantia eius, et ipse abicietur de coetu transmigrationis. 9 Convenerunt igitur omnes viri Iuda et Beniamin in Ierusalem tribus diebus, ipse est mensis nonus, vicesimo die mensis, et sedit omnis populus in platea domus Dei, trementes pro peccato et [q]pluviis. 10 Et surrexit Esdras sacerdos et dixit ad eos: Vos transgressi estis et duxistis uxores alienigenas, ut adderetis super delictum Israël. 11 Et nunc [r]date confessionem Domino Deo patrum vestrorum et facite placitum eius et [s]separamini a populis terrae et ab uxoribus alienigenis. 12 Et respondit universa multitudo dixitque voce magna: Iuxta verbum tuum ad nos sic fiat. 13 Veruntamen quia populus multus est et tempus pluviae, et non sustinemus stare foris, et opus non est diei unius vel duorum, vehementer quippe peccavimus in sermone isto, 14 constituantur principes in universa multitudine, et omnes in civitatibus nostris qui duxerunt uxores alienigenas veniant in [t]temporibus statutis, et cum his seniores per civitatem et iudices eius, [u]donec avertatur ira Dei nostri a nobis super peccato hoc.

15 Igitur Ionathan filius Azahel et Iaasia filius Thecue steterunt super hoc, et [v]Mesollam et [x]Sebethai levites adiuverunt eos: 16 feceruntque sic filii transmigrationis. Et abierunt Esdras sacerdos et viri principes familiarum in domos patrum suorum et omnes per nomina sua, et sederunt in die primo mensis decimi ut quaererent rem. 17 Et consummati sunt omnes viri qui duxerant uxores alienigenas, usque ad diem primam mensis primi.

18 Et inventi sunt de filiis sacerdotum qui duxerant uxores alienigenas: de filiis [y]Iosue filii Iosedec et fratres eius Maasia et Eliezer et Iarib et Godolia; 19 et [z]dederunt manus suas, ut eicerent uxores suas et pro delicto suo [a]arietem de ovibus offerrent; 20 [b]et de filiis Emmer Hanani et Zebedia; 21 et de filiis Harim Maasia et Elia et Semeia et Iahiel et Ozias; 22 et de filiis Pheshur Elioënai, Maasia, Ismaël, Nathanaël, Iozabed et Elasa; 23 et de filiis levitarum

v v. cp. 6, 21.
z v. vr. 2; Dt 7, 2, 3.

a cf. Pro 12, 22.

b vr. 6, 7.
c Jb 11, 9; Ps 102, 10.
d v. vr. 2.
e cf. Dt 9, 8.

f 2 Es 9, 33; Ps 118, 137; Jr 12, 1; Dn 9, 14.
g Ps 129, 3.

a 2 Es 1, 4. 5.
b Dt 9, 18.
c cf. 2 Par 20, 9.

d v. cp. 9, 2.

e 2 Par 34, 31.
f cf. vr. 44.
g cp. 9, 4.
h Dt 7, 2, 3.
i 1 Par 28, 10. — cf. 2 Par 16, 11.
j 2 Es 5, 12; 13, 25.
k vr. 1.
m cp. 8, 29.
n 2 Es 12, 23.
o 2 Es 3, 1.
p Dt 9, 18.

q cf. 1 Rg 12, 18.

r cf. Js 7, 19.
s vr. 3.

t 2 Es 13, 31.
u 2 Par 29, 10; 30, 8. — cf. Nm 25, 4.

v cp. 8, 16.
x 2 Es 11, 16.

y cp. 3, 2.
z v. 4 Rg 10, 15.

a Lv 6, 6.
20-43] cp. 2, 3-41.
b (cf. cr. 31).

2. De urbe Ierusalem restaurata et de foedere cum Deo restituto (2 Esd 1, 1-12, 42). *Nehemia in Susis castro a rege, cui pincernae munere fungitur, petit et obtinet facultatem in Palaestinam proficiscendi et civitatis sanctae*

Iozabed et Semei et Celaia, ipse est Calita, Phataia, Iuda et Eliezer; 24 et de cantoribus Eliasib; et de ianitoribus Sellum et Telem et Uri; 25 et ex Israël de filiis Pharos Remeia et Iezia et Melchia et Banea; 26 et de filiis Aelam Mathania, Zacharias et Iehiel et Abdi et Ierimoth et Elia; 27 et de filiis Zethua Elioënai, Eliasib, Mathania et Ierimuth et Zabad et Aziza; 28 et de filiis Bebai Iohanan, Hanania, Zabbai, Athalai; 29 et de filiis Bani Mosollam et Melluch et Adaia, Iasub et Saal et Ramoth; 30 et de filiis Phahath Moab Edna et Chalal, Banaias et Maasias, Mathanias, Beseleel, Bennui et Manasse; 31 et de filiis [c]Herem Eliezer, Iosue, Melchias, Semeias Simeon, 32 Beniamin, Maloch, Samarias; 33 et de filiis Hasom Mathanai, Mathatha, Zabad, Eliphelet, Iermai, Manasse, Semei; 34 de filiis [d]Bani Maaddi, Amram et Uel, 35 Baneas et Badaias, Cheliau, 36 Vania, Marimuth et Eliasib, 37 Mathanias, Mathanai et Iasi 38 et Bani et Bennui, Semei 39 et Salmias et Nathan et Adaias 40 et Mechnedebai, Sisai, Sarai, 41 Ezrel et Selemiau, Semeria, 42 Sellum, Amaria, Ioseph; 43 de filiis Nebo Iehiel, Mathathias, Zabad, Zabina, Ieddu et Ioël et Banaia.

44 Omnes hi acceperant uxores alienigenas; et fuerunt ex eis mulieres [e]quae pepererant filios.

c (vr. 21).

d cf. vr. 29.

e cf. vr. 3.

LIBER NEHEMIAE

QUI ET "ESDRAE SECUNDUS„ DICITUR

VERBA [a]Nehemiae filii Helchiae.

Et factum est in mense [b]casleu, [c]anno vicesimo, et ego eram in [d]Susis castro. 2 Et venit [e]Hanani unus de fratribus meis, ipse et viri ex Iuda; et interrogavi eos de Iudaeis, qui remanserant de captivitate, et Ierusalem. 3 Et dixerunt mihi: Qui remanserunt et relicti sunt de captivitate ibi in provincia, in [f]adflictione magna sunt et in opprobrio; et [g]murus Ierusalem dissipatus est et [h]portae eius combustae sunt igni.

4 Cumque audissem verba huiuscemodi, [i]sedi et flevi et luxi diebus multis: ieiunabam et orabam faciem Dei caeli. 5 Et dixi: Quaeso, Domine [j]Deus caeli [k]fortis, magne atque terribilis, qui custodis pactum et misericordiam cum his qui te diligunt et custodiunt mandata tua, 6 [m]fiant aures tuae auscultantes et oculi tui aperti, ut audias orationem servi tui, quam ego oro coram te hodie, nocte et die, pro filiis Israël servis tuis; [n]et confiteor pro peccatis filiorum Israël, quibus peccaverunt tibi. [o]Ego et domus patris mei peccavimus, 7 [p]vanitate seducti sumus et non custodivimus mandatum tuum et caeremonias et iudicia, [q]quae praecepisti Moysi famulo tuo. 8 Memento verbi, quod mandasti Moysi servo tuo dicens: Cum transgressi fueritis, [r]ego dispergam vos in populos; 9 [s]et si revertamini ad me et custodiatis praecepta mea et faciatis ea, [t]etiam si abducti fueritis ad extrema caeli, inde congregabo vos et reducam in [u]locum quem elegi, ut habitaret nomen meum ibi.

10 [v]Et ipsi servi tui et populus tuus, quos redemisti in fortitudine tua magna et in manu tua valida. 11 Obsecro, Domine, [x]sit auris tua attendens ad orationem servi tui et ad orationem servorum

a cp. 10, 1.
b Zc 7, 1; 1 Mc 1, 54.
c cp. 2, 1.
d Est 1, 2, 5; 2, 3, 5; Dn 8, 2 etc.
e cp. 7, 2.
f cp. 2, 17.
g cp. 2, 13; 4 Rg 25, 10; 2 Par 36, 19.
h cp. 2, 3, 13, 17.
i cf. 1 Es 9, 3.
j cp. 2, 4.
l cp. 4, 14; 9, 32; Dn 9, 4. — cf. Dn 7, 21.
6] *R. in fs. Orat. DNJC.*
m Dn 9, 18. — cf. 3 Rg 8, 29; 2 Par 6, 40; Ps 129, 2.
n 1 Es 10, 1; Dn 9, 20.
o cf. Ps 105, 6.
p Dn 9, 5.
q Dt 18, 15.
r Lv 26, 33; Dt 28, 64. —v. Dt 4, 25-27.
s Lv 26, 39, 42; Dt 4, 29-31; 30, 2, 3.
t Dt 30, 4.
u Dt 12, 5.
v Dt 9, 29.
x v. vr. 6.

tuorum, qui volunt timere nomen tuum. Et dirige servum tuum hodie, et da ei misericordiam ante virum hunc.

Ego enim eram [y]pincerna regis.

2 Factum est autem in mense [a]nisan, [b]anno vicesimo [c]Artaxerxis regis et vinum erat ante eum, et [d]levavi vinum et dedi regi. Et eram quasi languidus ante faciem eius. **2** Dixitque mihi rex: Quare vultus tuus tristis est, cum te aegrotum non videam? non est hoc frustra; sed [e]malum, nescio quod, in corde tuo est. Et timui valde ac nimis **3** et dixi regi: [f]Rex, in aeternum vive! Quare non maereat vultus meus, quia [g]civitas domus sepulcrorum patris mei deserta est, portae eius combustae sunt igni? **4** Et ait mihi rex: Pro qua re postulas? Et oravi [h]Deum caeli **5** et dixi ad regem: Si videtur regi bonum, et si placet servus tuus ante faciem tuam, ut mittas me in Iudaeam ad civitatem sepulcri patris mei, et aedificabo eam. **6** Dixitque mihi rex et [i]regina quae sedebat iuxta eum: Usque ad quod tempus erit iter tuum et quando reverteris? Et placuit ante vultum regis et misit me. [j]Et constitui ei tempus. **7** Et dixi regi: Si regi videtur bonum, epistulas det mihi [l]ad duces regionis trans flumen, ut traducant me donec veniam in Iudaeam; **8** et epistulam ad Asaph custodem [m]saltus regis, ut det mihi ligna ut tegere possim portas [n]turris domus et muros civitatis et domum quam ingressus fuero. Et dedit mihi rex [o]iuxta manum Dei mei bonam mecum.

9 Et veni ad duces regionis trans flumen deditque eis epistulas regis. Miserat autem rex mecum principes militum et equites.

10 Et audierunt [p]Sanaballat horonites et [q]Tobias servus ammanites et contristati sunt adflictione magna quod venisset homo qui quaereret prosperitatem filiorum Israël.

11 [r]Et veni Ierusalem et eram ibi tribus diebus. **12** Et surrexi nocte ego et viri pauci mecum, et non indicavi cuiquam quid Deus dedisset in corde meo ut facerem in Ierusalem, et iumentum non erat mecum, nisi animal cui sedebam. **13** Et egressus sum per [s]portam vallis nocte et ante fontem draconis et ad [t]portam stercoris; et considerabam murum Ierusalem [u]dissipatum et [v]portas eius consumptas igni. **14** Et transivi ad [x]portam fontis et ad [y]aquaeductum regis, et non erat locus iumento cui sedebam ut transiret. **15** Et ascendi [z]per torrentem nocte et considerabam murum et reversus veni ad portam vallis et redii.

16 Magistratus autem nesciebant quo abissem aut quid ego facerem; sed et Iudaeis et sacerdotibus et optimatibus et magistratibus et reliquis qui faciebant opus, usque ad id loci nihil indicaveram. **17** Et dixi eis: Vos nostis adflictionem in qua sumus, [a]quia Ierusalem deserta est, et portae eius consumptae sunt igni: venite, et aedificemus muros Ierusalem et non simus ultra [b]opprobrium. **18** Et indicavi eis [c]manum Dei mei, quod esset bona mecum, et verba regis quae locutus esset mihi et aio: Surgamus et aedificemus. Et [d]confortatae sunt manus eorum in bono.

19 Audierunt autem Sanaballat horonites et Tobias servus ammanites et [e]Gosem arabs et [f]subsannaverunt nos et despexerunt dixeruntque: Quae est haec res quam facitis? [g]nunquid contra regem vos rebellatis? **20** Et reddidi eis sermonem dixique ad eos: [h]Deus caeli ipse nos iuvat, et nos servi eius sumus. Surgamus et aedificemus; vobis autem [i]non est pars et iustitia et memoria in Ierusalem.

3 Et surrexit [a]Eliasib sacerdos magnus et fratres eius sacerdotes, et aedificaverunt [b]portam gregis: ipsi sanctificaverunt eam et [c]statuerunt valvas eius et usque ad [d]turrim centum cubitorum sanctificaverunt eam, usque ad [e]turrim Hananeel. **2** Et iuxta eum aedificaverunt [f]viri Iericho; et iuxta eum aedificavit Zachur filius Amri. **3** [g]Portam autem piscium aedificaverunt filii Asnaa; ipsi [h]texerunt eam et statuerunt valvas eius et seras et vectes. Et iuxta eos aedificavit [i]Marimuth filius Uriae filii Accus. **4** Et iuxta eum aedificavit [j]Mosollam filius Barachiae filii Mesezebel. Et iuxta eos aedificavit Sadoc filius Baana. **5** Et iuxta eos aedificaverunt [l]Thecueni; optimates autem eorum non supposuerunt colla sua in opere Domini sui. **6** [m]Et portam veterem aedificaverunt Ioiada filius Pha-

y cf. cp. 2, 1; Gn 40, 1.

a Ex 12, 2.
b cp. 1, 1; 5, 14.
c 1 Es 7, 1.
d cf. cp. 1, 11.
e Pro 15, 13.
f 3 Rg 1, 31; Dn 2, 4; 5, 18; 6, 21. — cf. Bar 1, 11.
g vr. 13, 17; cp. 1, 3.

h vr. 20; cp. 1, 4, 5; 1 Es 5, 12; Dn 2, 18.

i cf. Ps 44, 10.

j cf. cp. 5, 14; 13, 6.
l 1 Es 8, 36.

m cf. Ec 2, 5, 6.
n cp. 7, 2.
o vr. 18. — v. 1 Es 7, 6.

p vr. 19; cp. 4, 1, 7; 6, 1, 2, 5, 12, 14; 13, 28.
q cp. 13, 4.

r 1 Es 8, 32.

s cp. 3, 13, 2 Par 26, 9.
t cp. 3, 13, 14; 12, 31.
u cp. 1, 3.
v vr. 3, 17.
x cp. 3, 15; 12, 37.
y 4 Rg 20, 20. — cf. cp. 3, 16; 2 Par 22, 3, 30.
z 2 Rg 15, 23.

a vr. 3, 13; cp. 1, 3.

b cp. 1, 3; Ps 43, 14; 78, 4; Jr 24, 9; Ez 5, 14, 15; 22, 4.
c vr. 8.
d cf. 2 Rg 2, 7.

e cf. cp. 6, 6.
f cp. 4, 1; Ps 43, 14.
g cp. 6, 6.
h vr. 4.
i cf. Eph 2, 12.
a vr. 20, 21; cp. 12, 10; 13, 4, 7, 28.
b vr. 32; cp. 12, 39; Jo 5, 2.
c cp. 6, 1; 7, 1.
d (cp. 12, 38).
e cp. 12, 38; Jr 31, 38; Zc 14, 10.
f 1 Es 2, 34.
g cp. 12, 38; 2 Par 33, 14; Soph 1, 10.
h cf. cp. 2, 8.
i vr. 21; 1 Es 8, 33.
j vr. 30; 1 Es 8, 10.
l vr. 27. — cf. 2 Rg 14, 2.

m cp. 12, 39.

Itaque, licet hinc gentes finitimae non modo operariis irrideant (4, 1-3), sed etiam aperta vi eos deturbare conentur (4-23); inde vero usuris a divitibus oppressi pauperes tumultum faciant (5, 1-5), Nehemias, qui

sea et Mosollam filius Besodia; ipsi texerunt eam et statuerunt valvas eius et seras et vectes. 7 Et iuxta eos aedificaverunt Meltias gabaonites et Iadon meronathites, viri de Gabaon et Maspha, pro [n]duce qui erat in regione trans flumen. 8 Et iuxta eum aedificavit Eziel filius Araia aurifex. Et iuxta eum aedificavit Ananias filius pigmentarii, et dimiserunt Ierusalem usque ad [o]murum plateae latioris. 9 Et iuxta eum aedificavit Raphaia filius Hur [p]princeps vici Ierusalem. 10 Et iuxta eum aedificavit Iedaia filius Haromaph contra domum suam. Et iuxta eum aedificavit Hattus filius Haseboniae. 11 Mediam partem vici aedificavit Melchias filius Herem et Hasub filius Phahath Moab et [q]turrim furnorum. 12 Et iuxta eum aedificavit Sellum filius Alohes [r]princeps mediae partis vici Ierusalem ipse et filiae eius. 13 Et [s]portam vallis aedificavit Hanun et habitatores Zanoë; ipsi aedificaverunt eam et [t]statuerunt valvas eius et seras et vectes et mille cubitos in muro usque ad [u]portam sterquilinii. 14 Et portam sterquilinii aedificavit Melchias filius Rechab princeps vici [v]Bethacharam; ipse aedificavit eam et statuit valvas eius et seras et vectes. 15 Et [x]portam fontis aedificavit Sellum filius Cholhoza, princeps pagi Maspha; ipse aedificavit eam et texit et statuit valvas eius et seras et vectes et muros [y]piscinae Siloë, in [z]hortum regis et usque ad [a]gradus qui descendunt de civitate David. 16 Post eum aedificavit Nehemias filius Azboc princeps dimidiae partis vici Bethsur, usque contra [b]sepulcrum David et usque ad [c]piscinam quae grandi opere constructa est, et usque ad domum fortium. 17 Post eum aedificaverunt levitae, Rehum filius Benni; post eum aedificavit Hasebias princeps dimidiae partis vici Ceilae in vico suo. 18 Post eum aedificaverunt fratres eorum, Bavai filius Enadad, princeps dimidiae partis Ceilae. 19 Et aedificavit iuxta eum Azer filius Iosue princeps Maspha, mensuram secundam contra [d]ascensum firmissimi anguli. 20 Post eum in monte aedificavit Baruch filius Zachai mensuram secundam, ab [d]angulo usque ad portam domus [e]Eliasib sacerdotis magni. 21 Post eum aedificavit [f]Merimuth filius Uriae filii Haccus mensuram secundam, a porta domus Eliasib donec extenderetur domus Eliasib; 22 et post eum aedificaverunt sacerdotes viri de campestribus Iordanis. 23 Post eum aedificavit Beniamin et Hasub contra domum suam; et post eum aedificavit Azarias filius Maasiae filii Ananiae contra domum suam. 24 Post eum aedificavit Bennui filius Henadad mensuram secundam, a domo Azariae usque ad [d]flexuram et usque ad angulum. 25 Phalel filius Ozi contra flexuram et [g]turrim quae eminet de domo regis excelsa, id est in [h]atrio carceris. Post eum Phadaia filius Pharos. 26 [i]Nathinaei autem habitabant in [j]Ophel usque contra [k]portam aquarum ad orientem et turrim quae prominebat. 27 Post eum aedificaverunt [l]Thecueni mensuram secundam e regione, a turre magna et eminente usque ad murum templi. 28 Sursum autem a [m]porta equorum aedificaverunt sacerdotes, unusquisque contra domum suam. 29 Post eos aedificavit Sadoc filius Emmer contra domum suam; et post eum aedificavit Semaia filius Secheniae custos portae orientalis. 30 Post eum aedificavit Hanania filius Selemiae et Hanum filius Seleph sextus mensuram secundam. Post eum aedificavit [n]Mosollam filius Barachiae contra [o]gazophylacium suum. Post eum aedificavit Melchias filius aurificis usque ad domum Nathinaeorum et scruta vendentium, contra portam iudicialem et usque ad cenaculum anguli; 31 et inter cenaculum anguli in [p]porta gregis aedificaverunt aurifices et negotiatores.

4 Factum est autem, cum audisset [a]Sanaballat quod aedificaremus murum iratus est valde et motus nimis subsannavit Iudaeos 2 et dixit coram fratribus suis et frequentia Samaritanorum: Quid Iudaei faciunt imbecilles? num dimittent eos gentes? num sacrificabunt et complebunt in una die? nunquid aedificare poterunt lapides de acervis pulveris qui combusti sunt? 3 Sed et Tobias ammanites proximus eius ait: Aedificent: [b]si ascenderit vulpes, transiliet murum eorum lapideum.

4 [c]Audi, Deus noster, quia facti sumus despectui; [d]converte

n cp. 2, 7, 9.

o cf. cp. 12, 37.
p vr. 12.

q cp. 12, 37.
r vr. 9.
s cp. 2, 13, 15; 2 Par 26, 9.
t v. vr. 1.
u cp. 2, 13; 12, 31.

v Jr 6, 1.
x cp. 2, 14; 12, 36.

y cf. Lv 13, 4; Jo 9, 7, 11.
z 4 Rg 25, 4.
a cp. 12, 36.
b 3 Rg 2, 10; Ac 2, 29.
c 4 Rg 20, 20; Is 22, 11.

d cf. 4 Rg 14, 13; 2 Par 26, 9.

e vr. 1.
f vr. 3; 1 Es 8, 33.

g vr. 26, 27.
h Jr 32, 2; 33, 1; 37, 21; 38, 6, 13, 38; 39, 14. — cf. cp. 12, 39.
i cp. 11, 21.
j 2 Par 27, 3.
k cp. 8, 1, 3, 16; 12, 36.
l vr. 5.
m 4 Rg 11, 16; 2 Par 23, 15; Jr 31, 40.

n vr. 4.
o cf. cp. 12, 44; 13, 7.

p v. vr. 1.

a vr. 7; cp. 2, 10, 19.

b cf. Lm 5, 18.
c Ps 122, 3, 4. — cf. cp. 6, 13.
d Ps 7, 17; 78, 12.

opprobrium super caput eorum, et da eos in despectionem in terra captivitatis. 5 [e]Ne operias iniquitatem eorum, et peccatum eorum coram facie tua non deleatur, quia irriserunt aedificantes. 6 Itaque aedificavimus murum et coniunximus totum usque ad partem dimidiam, et provocatum est cor populi ad operandum.

7 Factum est autem, cum audisset Sanaballat et Tobias et Arabes et Ammanitae et Azotii quod obducta esset [f]cicatrix muri Ierusalem et quod coepissent interrupta concludi, irati sunt nimis; 8 [g]et congregati sunt omnes pariter, ut venirent et pugnarent contra Ierusalem et molirentur insidias. 9 Et oravimus Deum nostrum et posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos. 10 Dixit autem Iudas: Debilitata est fortitudo portantis, et humus nimia est et nos non poterimus aedificare murum. 11 Et dixerunt hostes nostri: Nesciant et ignorent, donec veniamus in medium eorum et interficiamus eos et cessare faciamus opus. 12 Factum est autem, venientibus Iudaeis, qui habitabant iuxta eos, et dicentibus nobis per decem vices ex omnibus locis quibus venerant ad nos, 13 statui in loco post murum per circuitum populum in ordinem cum gladiis suis et lanceis et arcubus. 14 Et perspexi atque surrexi et aio ad optimates et magistratus et ad reliquam partem vulgi: [h]Nolite timere a facie eorum: [i]Domini magni et terribilis mementote et [j]pugnate pro fratribus vestris, filiis vestris et filiabus vestris et uxoribus vestris et domibus vestris.

15 Factum est autem, cum audissent inimici nostri nuntiatum esse nobis, [k]dissipavit Deus consilium eorum. Et reversi sumus omnes ad muros, unusquisque ad opus suum. 16 Et factum est a die illa, media pars iuvenum eorum faciebat opus, et media parata erat ad bellum, et lanceae et scuta et arcus et loricae et principes post eos in omni domo Iuda 17 aedificantium in muro et portantium onera et imponentium: una manu sua faciebat opus et altera tenebat gladium; 18 aedificantium enim unusquisque gladio erat accinctus renes, et aedificabant et clangebant bucina iuxta me. 19 Et dixi ad [l]optimates et ad magistratus et ad reliquam partem vulgi: Opus grande est et latum, et nos separati sumus in muro, procul alter ab altero. 20 In loco quocumque audieritis clangorem tubae, illuc concurrite ad nos; [m]Deus noster pugnabit pro nobis. 21 Et nos ipsi faciamus opus: et media pars nostrum teneat lanceas ab ascensu aurorae donec egrediantur astra. 22 In tempore quoque illo dixi populo: Unusquisque cum puero suo maneat in medio Ierusalem, et sint nobis vices per noctem et diem ad operandum. 23 Ego autem et fratres mei et pueri mei et custodes, qui erant post me, non deponebamus vestimenta nostra; unusquisque tantum nudabatur ad [n]baptismum.

5 Et factus est [a]clamor populi et uxorum eius magnus [b]adversus fratres suos Iudaeos. 2 Et erant qui dicerent: Filii nostri et filiae nostrae multae sunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumentum et comedamus et vivamus. 3 Et erant qui dicerent: Agros nostros et vineas et domos nostras opponamus et accipiamus frumentum in fame. 4 Et alii dicebant: Mutuo sumamus pecunias [c]in tributa regis demusque agros nostros et vineas. 5 [d]Et nunc, sicut carnes fratrum nostrorum, sic carnes nostrae sunt, et, sicut filii eorum, ita et filii nostri. Ecce nos subiugamus filios nostros et filias nostras in servitutem, et de filiabus nostris sunt famulae, nec habemus unde possint redimi: et agros nostros et vineas nostras alii possident.

6 Et iratus sum nimis, cum audissem clamorem eorum secundum verba haec. 7 Cogitavitque cor meum mecum et increpavi optimates et magistratus et dixi eis: [e]Usurasne singuli a fratribus vestris exigitis? Et congregavi adversum eos contionem magnam 8 et dixi eis: Nos, ut scitis, [f]redemimus fratres nostros Iudaeos, qui venditi fuerant gentibus secundum possibilitatem nostram; et vos igitur vendetis fratres vestros, et redimemus eos? Et siluerunt, nec invenerunt quid responderent. 9 Dixique ad eos: Non est bona res quam facitis; quare non [g]in timore Dei nostri ambulatis, [h]ne exprobretur nobis a gentibus inimicis nostris? 10 Et ego et fratres

e Ps 68, 27, 28; 108, 14, 15; Jr 18, 23.

f 2 Par 24, 13.

g v. Ps 82, 3-5.

h cf. Nm 14, 9; Dt 1, 29.
i cp. 1, 5; Dt 7, 21; 10, 17.
j 2 Rg 10, 12. — cf. 1 Mc 3, 43; 1 Cor 16, 13.

k cf. Jb 5, 12.

l vr. 14.

m Ex 14, 14, 25; Dt 1, 30; 3, 22; 20, 4. Js 23, 10.

n Jdt 12, 7. — cf. Mr 7, 4.

a cf. Ex 3, 9; Is 5, 7.
b Lv 25, 35, 37; Dt 15, 7.

c 1 Es 4, 13, 20; 7, 24. — cf. Gn 47, 13-22.
d cf. Ex 21, 7; Lv 25, 39; 4 Rg 4, 1.
e cf. Ex 22, 25; Lv 25, 36; Ps 14, 5; Ez 22, 12.

f Lv 25, 48. 49.

g Lv 25, 36.
h cp. 4, 4. — cf. 2 Rg 12, 14.

communita et singularum portarum custodibus constitutis (7, 1-3), Nehemiae cordi est ut in civitatem pro incolarum numero spatiosiorem aliunde cives arcessat, inventumque catalogum eorum qui, duce

mei et pueri mei commodavimus plurimis pecuniam et frumentum; non repetamus in commune istud: aes alienum concedamus quod debetur nobis. 11 Reddite eis hodie agros suos et vineas suas et oliveta sua et domos suas; quin potius et centesimam pecuniae, frumenti, vini et olei, quam exigere soletis ab eis, date pro illis. 12 Et dixerunt: Reddemus et [i]ab eis nihil quaeremus, sicque faciemus ut loqueris. Et vocavi sacerdotes et [j]adiuravi eos, [k]ut facerent iuxta quod dixeram. 13 Insuper [l]excussi sinum meum et dixi: Sic excutiat Deus omnem virum, qui non compleverit verbum istud, de domo sua et de laboribus suis; sic excutiatur et vacuus fiat. [m]Et dixit universa multitudo: Amen. Et laudaverunt Deum. Fecit ergo populus sicut erat dictum.

14 A die autem illa, qua praeceperat rex mihi ut essem [n]dux in terra Iuda, ab anno [o]vicesimo usque ad annum [p]tricesimumsecundum Artaxerxis regis, per annos duodecim, ego et fratres mei [q]annonas, quae ducibus debebantur, non comedimus. 15 Duces autem primi, qui fuerant ante me, gravaverunt populum et acceperunt ab eis in pane et vino et pecunia, cotidie siclos quadraginta; sed et ministri eorum depresserunt populum. Ego autem non feci ita [r]propter timorem Dei; 16 quin potius in opere muri aedificavi et agrum non emi, et omnes pueri mei congregati ad opus erant. 17 Iudaei quoque et magistratus, centum quinquaginta viri, et qui veniebant ad nos de gentibus, quae in circuitu nostro sunt, [s]in mensa mea erant. 18 Parabatur autem mihi per dies singulos bos unus, arietes sex electi, exceptis volatilibus; et inter dies decem vina diversa et alia multa tribuebam. Insuper et [t]annonas ducatus mei non quaesivi; valde enim attenuatus erat populus. 19 [u]Memento mei, Deus meus, in bonum, secundum omnia quae feci populo huic.

6 Factum est autem, cum audisset [a]Sanaballat et Tobias et [b]Gossem arabs et ceteri inimici nostri, quod aedificassem ego murum, et non esset in ipso residua interruptio ([c]usque ad tempus autem, illud valvas non posueram in portis), 2 miserunt Sanaballat et Gossem ad me dicentes: Veni et percutiamus foedus pariter [d]in viculis, in campo Ono. Ipsi autem cogitabant ut facerent mihi malum. 3 Misi ergo ad eos nuntios dicens: Opus grande ego facio et non possum descendere, ne forte negligatur cum venero et descendero ad vos. 4 Miserunt autem ad me secundum verbum hoc per quattuor vices, et respondi eis iuxta sermonem priorem. 5 Et misit ad me Sanaballat iuxta verbum prius quinta vices puerum suum, et epistulam habebat in manu sua scriptam hoc modo: 6 [e]In gentibus auditum est, et Gossem dixit quod tu et [f]Iudaei cogitetis rebellare, et propterea aedifices murum et levare te velis super eos regem; propter quam causam 7 et prophetas posueris, qui praedicent de te in Ierusalem dicentes: Rex in Iudaea est. Auditurus est rex verba haec; idcirco nunc veni, ut ineamus consilium pariter. 8 Et misi ad eos dicens: Non est factum secundum verba haec, quae tu loqueris; de corde enim tuo tu componis haec. 9 Omnes enim hi terrebant nos cogitantes quod cessarent manus nostrae ab opere et quiesceremus; quam ob causam magis confortavi manus meas.

10 Et ingressus sum domum Semaiae filii Dalaiae filii [g]Metabeel secreto. Qui ait: Tractemus nobiscum in domo Dei, in medio templi, et claudamus portas aedis; quia venturi sunt ut interficiant te et nocte venturi sunt ad occidendum te. 11 Et dixi: Num quisquam similis mei fugit? Et quis, ut ego, ingredietur templum et vivet? Non ingrediar. 12 Et intellexi quod Deus non misisset eum, [h]sed quasi vaticinans locutus esset ad me, et Tobias et Sanaballat conduxissent eum; 13 acceperat enim pretium, ut territus facerem et [i]peccarem, et haberent malum quod exprobrarent mihi. 14 [j]Memento mei, Domine, pro Tobia et Sanaballat, iuxta opera eorum talia sed et [k]Noadiae prophetae et ceterorum prophetarum qui terrebant me.

15 Completus est autem murus vicesimoquinto die mensis [l]elul quinquagintaduobus diebus. 16 Factum est ergo, [m]cum audissent omnes inimici nostri, ut timerent universae gentes, quae erant in

i cf. cp. 10, 31.
j 1 Es 10, 5.
k J 34, 8, 9.
l cf. Ac 18, 6.

m cp. 8, 6. — cf. Dt 27, 15; 1 Par 16, 36; Ps 105, 48.

n (v. cp. 8, 9).

o cp. 2, 2.
p cp. 13, 6.
q cf. 2 Th 3, 8.

r vr. 9.

s cf. 2 Rg 9, 7, 10; 3 Rg 18, 19.

t vr. 17.

u cp. 13, 14, 22, 31.

a cp. 2, 10, 19; 4, 1, 7.
b cf. vr. 6.

c cf. cp. 3, 1, 3.

d 1 Par 8, 12.

e cf. 1 Es 4, 12.
f cp. 2, 19.

g Jr 36, 5.

h cf. Ez 13, 17, 22.

i cf. Nm 18, 7, 22.
j cp. 13, 29. — cf. cp. 4, 4, 5.
k cf. Ez 13, 17.

l 1 Mc 14, 27.
m cp. 2, 10; 4, 1, 7.

Zorobabele, reverterant de servitute, in commentarium suum refert (4-73). Porro in rem religiosam instaurandam totus incumbit, sibi auxilium praebente Esdra sacerdote et scriba. Qui a festo tabernacu-

circuitu nostro, et conciderent intra semetipsos [n]et scirent quod a Deo factum esset opus hoc.

17 Sed et in diebus illis, multae optimatum Iudaeorum epistulae mittebantur ad Tobiam et a Tobia veniebant ad eos: 18 multi enim erant in Iudaea habentes iuramentum eius, quia gener erat Secheniae filii [o]Area, et Iohanan filius eius acceperat filiam [p]Mosollam filii Barachiae; 19 sed et laudabant eum coram me, et verba mea nuntiabant ei; et Tobias mittebat epistulas ut terreret me.

7 Postquam autem aedificatus est murus, et [a]posui valvas, et recensui ianitores et cantores et levitas, 2 praecepi [b]Hanani fratri meo et Hananiae principi domus de Ierusalem, ipse enim quasi vir [c]verax et timens Deum plus ceteris videbatur, 3 et dixi eis: Non aperiantur portae Ierusalem usque ad calorem solis. Cumque adhuc adsisterent, clausae portae sunt et oppilatae; et posui custodes de habitatoribus Ierusalem, singulos per vices suas et unumquemque contra domum suam.

4 Civitas autem erat lata nimis et grandis, et populus parvus in medio eius, et non erant domus aedificatae. 5 Deus autem dedit in corde meo, et congregavi optimates et magistratus et vulgus, ut recenserem eos; et inveni librum census [d]eorum qui ascenderant primum, et inventum est scriptum in eo: 6 Isti filii provinciae, qui ascenderunt de capitivitate migrantium, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis, et reversi sunt in Ierusalem et in Iudaeam, unusquisque in civitatem suam; 7 qui venerunt cum Zorobabel, Iosue, Nehemias, [e]Azarias, Raamias, Nahamani, [f]Mardochaeus, Belsam, Mespharath, Begoai, Nahum, Baana.

Numerus virorum populi Israël: 8 filii Pharos duo milia centum septuagintaduo, 9 filii Saphatia trecenti septuagintaduo, 10 filii Area sescenti quinquagintaduo, 11 filii Phahath Moab, filiorum Iosue et Ioab, duo milia octingenti decem et octo, 12 filii [g]Aelam mille ducenti quinquaginta quattuor, 13 filii Zethua octingenti quadraginta quinque, 14 filii Zachai septingenti sexaginta, 15 filii [h]Bannui sescenti quadragintaocto, 16 filii Bebai sescenti vigintiocto, 17 filii Azgad duo milia trecenti vigintiduo, 18 filii Adonicam sescenti sexagintaseptem, 19 filii Beguai duo milia sexagintaseptem, 20 filii Adin sescenti quinquagintaquinque, 21 filii Ater filii Hezeciae nonagitaocto, 22 filii Hasem trecenti vigintiocto, 23 filii Besai trecenti vigintiquattuor, 24 filii [i]Hareph centum duodecim, 25 filii [j]Gabaon nonagintaquinque 26 filii Bethlehem et Netupha centum octogintaocto, 27 viri Anathoth centum vigintiocto, 28 viri [l]Bethazmoth quadragintaduo, 29 viri [m]Cariathiarim, Cephira et Beroth septingenti quadragintatres, 30 viri Rama et Geba sescenti vigintiunus, 31 viri Machmas centum vigintiduo, 32 viri Bethel et Hai centum vigintitres, 33 viri Nebo alterius quinquagintaduo, 34 viri [n]Aelam alterius mille ducenti quinquagintaquattuor, 35 filii Harem trecenti viginti, 36 filii Iericho trecenti quadragintaquinque, 37 filii Lod, Hadid et Ono septingenti vigintiunus, 38 filii Senaa tria milia nongenti triginta.

39 Sacerdotes: filii [o]Idaia in domo Iosue nongenti septuagintatres, 40 filii [p]Emmer mille quinquagintaduo, 41 filii [q]Phashur mille ducenti quadragintaseptem, 42 filii [r]Arem mille decem et septem.

Levitae: 43 filii Iosue et Cedmihel filiorum 44 [s]Oduiae septuagintaquattuor. Cantores: 45 filii Asaph centum quadragintaocto. 46 Ianitores: filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai centum trigintaocto.

47 Nathinaei: filii Soha, filii Hasupha, filii Tebbaoth, 48 filii Ceros, filii [t]Siaa, filii Phadon, filii Lebana, filii [u]Hagaba, filii Selmai, 49 filii Hanan, filii Geddel, filii Gaher, 50 filii Raaia, filii Rasin, filii Necoda, 51 filii Gezem, filii Aza, filii Phasea, 52 filii Besai, filii Munim, filii [v]Nephussim, 53 filii Bacbuc, filii Hacupha, filii Harhur, 54 filii [x]Besloth, filii Mahida, filii Harsa, 55 filii Bercos, filii Sisara, filii Thema, 56 filii Nasia, filii Hatipha. 57 Filii servorum Salomonis: filii Sothai, filii Sophereth, filii [y]Pharida, 58 filii Iahala, filii Darcon, filii Ieddel, 59 filii Saphatia, filii Hatil, filii Phochereth, qui erat

n cf. Ps 125, 2.

o 1 Es 2, 5.
p 1 Es 8, 16.

a cf. cp. 6, 1; Ecli 49, 15.
b cp. 1, 2.
c cf. cp. 13, 13.

d Es 1, 11.
6-73] 1 Es 2, 1-70.

e cf. 1 Es 2, 2; Est 2, 5 (?).
f cf. 1 Es 2, 5.

g cf. vr. 34.

h cf. 1 Es 2, 10.

i cf. 1 Es 2, 17.
j cf. 1 Es 2, 20.
l cf. 1 Es 2, 24.
m cf. 1 Es 2, 25.

n cf. vr. 12.

o 1 Par 9, 10; 24, 7.
p 1 Par 9, 12; 24, 14.
q 1 Par 9, 12.
r 1 Par 24, 8.
s cf. 1 Es 2, 40; 3, 9.

t cf. 1 Es 2, 44.
u cf. 1 Es 2, 46.

v cf. 1 Es 2, 50.
x cf. 1 Es 2, 52.

y cf. Es 2, 55.

lorum rite agendo sumens principium, legem coram universo populo, quem convocaverat, magna animorum commotione perlegit (8, 1-18); eiusque ab alienigenis aversionem confirmat (9, 1-3); deinde, longa

ortus ex Sabaim filio [z]Amon: 60 omnes Nathinaei et filii servorum Salomonis trecenti nonagintaduo.

61 [a]Hi sunt autem qui ascenderunt de Thelmela, Thelharsa, Cherub, [b]Addon et Emmer, et non potuerunt indicare domum patrum suorum et semen suum, utrum ex Israël essent: 62 filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda, sescenti quadragintaduo; 63 et de sacerdotibus filii Habia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai galaaditis uxorem et vocatus est nomine eorum. 64 Hi quaesierunt scripturam suam in censu et non invenerunt, et eiecti sunt de sacerdotio. 65 [c]Dixitque [d]Athersatha eis, ut non manducarent de sanctis sanctorum, donec staret sacerdos doctus et eruditus.

66 Omnis multitudo quasi vir unus quadragintaduo milia trecenti sexaginta, 67 absque servis et ancillis eorum, qui erant septem milia trecenti trigintaseptem; et inter eos cantores et cantatrices ducenti quadraginta quinque. 68 Equi eorum septingenti trigintasex, muli eorum ducenti quadragintaquinque, 69 cameli eorum quadringenti trigintaquinque, asini sex milia septingenti viginti.

Hucusque refertur quid in commentario scriptum fuerit; exin Nehemiae historia texitur.

70 Nonnulli autem de principibus familiarum dederunt in opus: Athersatha dedit in thesaurum auri drachmas mille, phialas quinquaginta, tunicas sacerdotales quingentas triginta. 71 Et de principibus familiarum dederunt in thesaurum operis auri drachmas viginti milia et argenti mnas duo milia ducentas. 72 Et quod dedit reliquus populus auri drachmas viginti milia et argenti mnas duo milia et tunicas sacerdotales [e]sexagintaseptem.

73 Habitaverunt autem sacerdotes et levitae et ianitores et cantores et reliquum vulgus et Nathinaei et omnis Israël in civitatibus suis.

8 [a]Et venerat mensis septimus, filii autem Israël erant in civitatibus suis; congregatusque est omnis populus quasi vir unus ad plateam, quae est ante [b]portam aquarum, et dixerunt [c]Esdrae scribae ut adferret librum legis Moysi, quam praeceperat Dominus Israëli. 2 [d]Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine virorum et mulierum cunctisque qui poterant intelligere [e]in die prima mensis septimi; 3 [f]et legit in eo aperte in platea, quae erat [g]ante portam aquarum, de mane usque ad mediam diem in conspectu virorum et mulierum et sapientium, et aures omnis populi erant erectae ad librum.

4 Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum; et steterunt iuxta eum Mathathias et Semeia et Ania et Uria et Helcia et Maasia ad dexteram eius, et ad sinistram Phadaia, Misaël et Melchia et Hasum et Hasbadana, Zacharia et Mosollam. 5 Et aperuit Esdras librum coram omni populo (super universum quippe populum eminebat), et, cum aperuisset eum, stetit omnis populus. 6 Et benedixit Esdras Domino Deo magno et respondit omnis populus: [h]Amen, amen, [i]elevans manus suas. Et [j]incurvati sunt et adoraverunt Deum proni in terram. 7 [k]Porro Iosue et Bani et Serebia, Iamin, Accub, Septhai, Odia, Maasia, Celita, Azarias, Iozabed, Hanan, Phalaia, levitae [m]silentium faciebant in populo ad audiendam legem. [n]Populus autem stabat in gradu suo. 8 Et legerunt in libro legis Dei distincte et aperte ad intelligendum; et intellexerunt cum legeretur.

9 Dixit autem Nehemias (ipse est [o]Athersatha) et Esdras [p]sacerdos et scriba et levitae interpretantes universo populo: [q]Dies sanctificatus est Domino Deo nostro: nolite lugere et [r]nolite flere; flebat enim omnis populus, cum audiret verba legis. 10 Et dixit eis: Ite, comedite pinguia et bibite mulsum et [s]mittite partes his qui non praeparaverunt sibi, quia sanctus dies Domini est; et nolite contristari, gaudium etenim Domini est fortitudo nostra. 11 Levitae autem silentium faciebant in omni populo. 12 Abiit itaque omnis populus, ut comederet et biberet et mitteret partes et faceret laetitiam magnam, quia [t]intellexerunt verba quae docuerat eos.

13 Et in die secundo congregati sunt principes familiarum universi

z cf. 1 Es 2, 57.

a 1 Es 2, 59.
b cf. Es 2, 59.

c 1 Es 2, 63.
d vr. 70; cp. 8, 9; 10, 1.

e cf. 1 Es 2, 69.

a 1 Es 3, 1.

b vr. 3, 26.
c v. 1 Es 7, 6.
d v. Dt 31, 10-13.
e Lv 23, 24.
f v. cp. 13, 1.
g vr. 1.

h v. cp. 5, 13.
i Ps 133, 2; Lm 3, 41. — cf. 1 Tm 2, 8.
j v. 2 Par 20, 18.
k cf. cp. 9, 4.
m v. 2 Par 35, 3.
n cp. 9, 3.

o cp. 10, 1. — cf. cp. 7, 65, 70: 1 Es 2, 63.
p cp. 12, 26.
q vr. 2; Lv 23, 24; Nm 29, 1.
r cf. Ec 3, 4.
10] *Com. in fr. 4 QT. Spbr.*
s Ez 9, 19, 22.

t vr. 7, 8.

populi, sacerdotes et levitae ad Esdram scribam, ut interpretaretur eis verba legis. 14 Et invenerunt scriptum in lege praecepisse Dominum in manu Moysi, [u]ut habitent filii Israël in tabernaculis in die sollemni, mense septimo, 15 et [v]ut praedicent et divulgent vocem in universis urbibus suis et [x]in Ierusalem dicentes: Egredimini in montem et adferte [y]frondes olivae et frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti et ramos palmarum et frondes ligni nemorosi, ut fiant tabernacula, sicut scriptum est. 16 Et egressus est populus, et attulerunt feceruntque sibi tabernacula unusquisque [z]in domate suo et in atriis suis et in atriis domus Dei et in platea [a]portae aquarum et in platea [b]portae Ephraim. 17 Fecit ergo universa ecclesia eorum, qui redierant de captivitate, tabernacula, et habitaverunt in tabernaculis. [c]Non enim fecerant a diebus Iosue filii Nun taliter filii Israël usque ad diem illum; et fuit [d]laetitia magna nimis. 18 [e]Legit autem in libro legis Dei per dies singulos, a die primo usque ad diem novissimum; et fecerunt sollemnitatem septem diebus et in [f]die octavo collectam iuxta ritum.

9 In die autem vicesimo quarto [a]mensis huius, convenerunt filii Israël in [b]ieiunio et in [c]saccis, et [d]humus super eos. 2 [e]Et separatum est semen filiorum Israël ab omni filio alienigena; et steterunt et confitebantur peccata sua et iniquitates patrum suorum. 3 Et consurrexerunt ad standum et legerunt in volumine legis Domini Dei sui quater in die, et quater confitebantur et adorabant Dominum Deum suum.

4 Surrexerunt autem super gradum levitarum [g]Iosue et Bani et Cedmihel, Sabania, Bonni, Sarebias, Bani et Chanani et clamaverunt voce magna ad Dominum Deum suum. 5 Et dixerunt levitae Iosue et Cedmihel, Bonni, Hasebnia, Serebia Odaia, Sebnia, Phathahia: Surgite, benedicite Domino Deo vestro ab aeterno usque in aeternum, et [h]benedicant nomini gloriae tuae excelso in omni benedictione et laude. 6 [i]Tu ipse, Domine, solus; tu [j]fecisti caelum et [l]caelum caelorum et [m]omnem exercitum eorum, [n]terram et universa quae in ea sunt, maria et omnia quae in eis sunt; et tu vivificas omnia haec, et exercitus caeli te adorat. 7 Tu ipse, Domine Deus, [o]qui elegisti Abram et eduxisti eum de [p]igne Chaldaeorum et [q]posuisti nomen eius Abraham. 8 [r]Et invenisti cor eius fidele coram te et [s]percussisti cum eo foedus, ut dares ei terram Chananaei, Hethaei et Amorrahaei et Pherezaei et Iebusaei et Gergesaei, ut dares semini eius; et [u]implesti verba tua, quoniam iustus es.

9 Et [v]vidisti adflictionem patrum nostrorum in Aegypto, [x]clamoremque eorum audisti super mare Rubrum. 10 [y]Et dedisti signa atque portenta in Pharaone et in universis servis eius et in omni populo terrae illius; cognovisti enim [z]quia superbe egerant contra eos; et [a]fecisti tibi nomen, sicut et in hac die, 11 [b]et mare divisisti ante eos, et transierunt per medium maris in sicco; persecutores autem eorum proiecisti in profundum, [c]quasi lapidem in aquas validas. 12 [d]Et in columna nubis ductor eorum fuisti per diem et in columna ignis per noctem, ut appareret eis via per quam ingrediebantur. 13 [e]Ad montem quoque Sinai descendisti et [f]locutus es cum eis de caelo et dedisti eis [g]iudicia recta et legem veritatis, caeremonias et praecepta bona. 14 [h]Et sabbatum sanctificatum tuum ostendisti eis et mandata et caeremonias et legem praecepisti eis in manu Moysi servi tui. 15 [i]Panem quoque de caelo dedisti eis in fame eorum et [j]aquam de petra eduxisti eis sitientibus et [k]dixisti eis ut ingrederentur et possiderent terram, super quam levasti manum tuam ut traderes eis.

16 Ipsi vero et patres nostri superbe egerunt et [l]induraverunt cervices suas et non audierunt mandata tua 17 et noluerunt audire et [m]non sunt recordati mirabilium tuorum quae feceras eis. Et induraverunt cervices suas et [n]dederunt caput, ut converterentur ad servitutem suam quasi per contentionem. Tu autem, Deus propitius, [o]clemens et misericors, longanimis et multae miserationis, non dereliquisti eos, 18 et quidem [p]cum fecissent sibi vitulum conflatilem

u Lv 23, 34, 40, 42.
v Lv 23, 4.
x Dt 16, 16.
y cf. Lv 23, 40.

z v. 1 Rg 9, 25.

a vr. 1, 3; cp. 3, 26.
b cp. 12, 39; 4 Rg 14, 13; 2 Par 25, 26.
c cf. 3 Rg 8, 2; 2 Par 7, 9; 8, 13; 1 Es 3, 4.
d cf. 2 Par 30, 21.
e Dt 31, 10, 11.

f Lv 23, 36; Nm 29, 35.

g cf. cp. 8, 2.
b cf. 1 Rg 7, 6.
c v. 2 Rg 3, 31.
d v. Js 7, 6; Jb 2, 12.
e cp. 10, 28; 13, 3, 30. — cf. 1 Es 6, 21; 10, 11.
f cp. 8, 7, 8.

g cf. cp. 8, 7.

h cf. 1 Par 29, 13.
i v. 2 Rg 19, 15 .
j v. Gn 1, 1.
l v. Dt 10, 14.
m v. Gn 2, 1.
n cf. Ps 35, 7.
o v. Gn 11, 31.
p cf. Gn 11, 31.
q Gn 17, 5.
r Gn 15, 16.
s Gn 12, 7; 15, 18; 17, 7-9.
t v. Ex 13, 5.
u cf. Js 23, 14.
v Ex 3, 7.
x Ex 14, 10.
y v. Ex 7-14.
z Ex 18, 11.
a Is 63, 12, 14; Jr 32, 20; Dn 9, 15. — cf. Ex 9, 16.
b Ex 14, 21, 22, 17, 28; Ps 77, 13.
11, 12] R. in D. 5 Qdg.; Ant. in fs. s. Andr. Ap.
c Ex 15, 5, 10.
d vr. 19; Ex 13, 21, 22; Nm 14, 14; 1 Cor 10, 1.
e Ex 19, 20.
f v. Ex 20, 1-17.
g Ps 18, 8, 9: — cf. Rm 7, 12.
h Ex 16, 23; 20, 8-11. — cf. Gn 2, 2, 3; Ez 20, 12, 20.
i (all) Jo 6, 31. — cf. Ex 16, 14, 15; Ps 77, 25; 104, 40; 1 Cor 20, 3.
j Ex 17, 6; Nm 20, 10; Ps 77, 15-17; 104, 41; 1 Cor 10, 4.
k Dt 1, 8.
l vr. 29. — cf. Ex 32, 9; Dt31, 27; 2 Par 30, 8; Ac 7, 51, etc.
m Ps 77, 11, 42, 43.
n Nm 14, 4.
o vr. 31; Ex 34, 6; Nm 14, 18; Ps 85, 5, 15; Jl 2, 13.
p Ex 32, 4; Ps 105, 19, 20; Ac 7, 41.

Nehemia, optimatibus et plerisque de populo subscripto (38-10, 28), omnes sollemniter spondent se velle mandatis Dei obsequi, iis maxime quae de vitandis conubiis illicitis, de sabbatis, de annis sabbaticis, de oblatio-

et dixissent: Iste est Deus tuus, qui eduxit te de Aegypto, [q]feceruntque blasphemias magnas. 19 Tu autem in [r]misericordiis tuis multis non dimisisti eos in deserto. [s]Columna nubis non recessit ab eis per diem, ut duceret eos in viam, et columna ignis per noctem, ut ostenderet eis iter per quod ingrederentur, 20 [t]et spiritum tuum bonum dedisti, qui doceret eos, et [u]manna tuum non prohibuisti ab ore eorum et aquam dedisti eis in siti. 21 [v]Quadraginta annis pavisti eos in deserto, nihilque eis defuit, [w]vestimenta eorum non inveteraverunt, et pedes eorum non sunt attriti. 22 Et dedisti eis regna et populos, et partitus es eis sortes; et [x]possederunt terram Sehon et terram regis Hesebon [y]et terram Og regis Basan. 23 [z]Et multiplicasti filios eorum sicut stellas caeli et adduxisti eos ad terram, de qua dixeras patribus eorum ut ingrederentur et possiderent. 24 [a]Et venerunt filii et possederunt terram; [b]humiliasti coram eis habitatores terrae, Chananaeos, et dedisti eos in manu eorum et reges eorum et populos terrae, ut facerent eis sicut placebat illis. 25 Ceperunt itaque [c]urbes munitas et [d]humum pinguem et possederunt [e]domos plenas cunctis bonis, cisternas ab aliis fabricatas, vineas et oliveta et ligna pomifera multa, et comederunt et saturati sunt et [f]impinguati sunt et abundaverunt deliciis in [g]bonitate tua magna. 26 [h]Provocaverunt autem te ad iracundiam et recesserunt a te et [i]proiecerunt legem tuam post terga sua et [j]prophetas tuos occiderunt, qui [i]contestabantur eos ut reverterentur ad te, [m]feceruntque blasphemias grandes. 27 [n]Et dedisti eos in manu hostium suorum, et adflixerunt eos. Et [o]in tempore tribulationis suae clamaverunt ad te, et tu de caelo audisti et secundum miserationes tuas multas dedisti eis [p]salvatores, qui salvarent eos de manu hostium suorum. 28 [q]Cumque requievissent, reversi sunt ut facerent malum in conspectu tuo, et dereliquisti eos in manu inimicorum suorum, et possederunt eos. Conversique sunt et clamaverunt ad te; tu autem de caelo exaudisti et [r]liberasti eos in misericordiis tuis multis temporibus. 29 [s]Et contestatus es eos ut reverterentur ad legem tuam; ipsi vero [t]superbe egerunt et non audierunt mandata tua et in iudiciis tuis peccaverunt, [u]quae faciet homo et vivet in eis, et [v]dederunt umerum recedentem et [x]cervicem suam induraverunt, nec audierunt. 30 Et [y]protraxisti super eos annos multos et [z]contestatus es eos [a]in spiritu tuo per manum prophetarum tuorum, [b]et non audierunt, [c]et tradidisti eos in manu populorum terrarum. 31 [d]In misericordiis autem tuis plurimis [e]non fecisti eos in consumptionem nec dereliquisti eos, [f]quoniam Deus miserationum et clemens es tu.

32 Nunc itaque, Deus noster [g]magne, fortis et terribilis, custodiens pactum et misericordiam, ne avertas a facie tua omnem laborem qui invenit nos, reges nostros et sacerdotes nostros et prophetas nostros et patres nostros et omnem populum tuum [h]a diebus regis Assur usque in diem hanc. 33 Et tu [i]iustus es in omnibus quae venerunt super nos, quia veritatem fecisti, [j]nos autem impie egimus. 34 Reges nostri, principes nostri, sacerdotes nostri non fecerunt legem tuam et non attenderunt mandata tua et testimonia tua, quae testificatus es in eis. 35 [l]Et ipsi in regnis suis et [m]in bonitate tua multa, quam dederas eis, et in terra latissima et pingui, quam tradideras in conspectu eorum, non servierunt tibi nec reversi sunt a studiis suis pessimis. 36 Ecce [n]nos ipsi hodie servi sumus, et terra, quam dedisti patribus nostris, ut comederent panem eius et quae bona sunt eius, et nos ipsi servi sumus in ea. 37 [o]Et fruges eius multiplicantur regibus, quos posuisti super nos propter peccata nostra, et corporibus nostris dominantur et iumentis nostris secundum voluntatem suam; et in tribulatione magna sumus.

38 Super omnibus ergo his [p]nos ipsi percutimus foedus et scribimus, et [q]signant principes nostri, levitae nostri et sacerdotes nostri.

10 [a]Signatores autem fuerunt: Nehemias [b]Athersatha [c]filius Hachelai et Sedecias, 2 Saraias, Azarias, Ieremias, 3 Pheshur, Amarias, Melchias, 4 Hattus, Sebenia, Melluch, 5 Harem, Merimuth, Obdias,

q vr. 36; Ps 78, 41, 58. — cf Heb 3, 15.
r vr. 27, 31; Ps 105, 45.
s v. vr. 12.

t Is 63, 1. — cf. Nm 11, 17, 25.
u cf. Ex 19, 35. — v. vr. 15.
v Dt 2, 7.
w Dt 8, 4; 29, 5.

x v. Nm 21, 21, 31.
y v. Nm 21, 33-35.
z Gn 15, 5; 22, 17.

a v. Js 1-12.
b Ps 43, 3, 4.

c Dt 3, 5; 6, 10; Js 10, 20; 14, 12.
d vr. 35. — cf. Nm 13, 20, 27; Dt 8, 7, 8; Ez 20, 6.
e Dt 6, 11.
f Dt 32, 15.
g vr. 35; Os 3, 5.
h Jd 2, 11, 12; Ez 20, 21.
i Ps 49, 17. — cf. 3 Rg 14, 9.
j 3 Rg 18, 4; 19, 10; 2 Par 24, 20, 21; Mt 23, 37; Ac 7, 52.
l v. vr. 30.
m v. vr. 18.
27] *Int. (Ps 32, 1) in fs. ss. App. Phil. et Iac.*
n Jd 2, 14; Ps 105, 41, 42.
o Ps 105, 44, 45.
p Jd 2, 6; 3, 9, 15, etc.
q Jd 3, 11, 12, 30; 4, 1; 5, 31; 6, 1. — v. Jd 2, 19.
r Ps 105, 43.
s v. vr. 30.
t vr. 10, 16.
u v. Lv. 18, 5.
v Zc 7, 11.
x Jr 7, 25, 26; 44, 4-6.
y cf. Ac 13, 18.
z vr. 26, 26, 34; 4 Rg 17, 13.

a 1 Pt 1, 10, 11; 2 Pt 1, 21.
b Ac 7, 51.
c 1 Es 9, 7. — cf. Is 42, 24.
d vr. 19, 27.
e Jr 4, 27; 5, 10, 18; Lm 3, 22.
f vr. 17.
g cp. 1, 5; 4, 14; Dt 7, 21.
h 4 Rg 17, 3.
i v. 1 Es 9, 15; Dn 9, 5, 7.
j Ps 105, 6; Dn 9, 5.

l Dt 28, 47.
m vr. 25.

n 1 Es 9, 9.

o Dt 28, 33, 51.

p 4 Rg 23, 3; 2 Par 29, 10; 34, 31; 1 Es 10, 3. — cf. cp. 10, 29.
q cf. cp. 10, 1.
a cp. 9, 38.
b v. cp. 8, 6.
c cp. 1, 1.
2-27] cp. 12, 2-21.

nibus et primitiis statuta sunt (28-29). Quibus peractis, rem politicam reficiendam curat et ad augendum Ierusalem incolarum numerum statuit ut totius populi decima pars civitatem sanctam inhabitet (11, 1-3),

6 [d]Daniel, Genthon, Baruch, 7 Mosollam, Abia, Miamin, 8 Maazia, Belgai, Semeia: hi sacerdotes. 9 Porro levitae [e]Iosue filius Azaniae, Bennui de filiis [f]Henadad, Cedmihel 10 et fratres eorum Sebenia, Odaia, Celita, Phalaia, Hanan, 11 Micha, Rohob, Hasebia, 12 Zachur, Serebia, Sabania, 13 Odaia, Bani, Baninu; 14 capita populi [g]Pharos, Phahath Moab, Aelam, Zethu, Bani, 15 Bonni, Azgad, Bebai, 16 Adonia, Begoai, Adin, 17 Ater, Hezecia, Azur, 18 Odaia, Hasum, Besai, 19 Hareph, Anathoth, Nebai, 20 Megphias, Mosollam, Hazir, 21 Mesizabel, Sadoc, Ieddua, 22 Pheltia, Hanan, Anania, 23 Osee, Hanania, Hasub, 24 Alohes, Phalea, Sobec, 25 Rehum, Hasebna, Maasia, 26 Echaia, Hanan, Anan, 27 Melluch, Haran, Baana.

28 [h]Et reliqui de populo, sacerdotes, levitae, ianitores et cantores, Nathinaei et [i]omnes qui se separaverunt de populis terrarum ad legem Dei, uxores eorum, filii eorum et filiae eorum, 29 omnes qui poterant sapere, [j]spondentes pro fratribus suis, optimates eorum et qui veniebant ad pollicendum et iurandum, [k]ut ambularent in lege Dei, quam dederat in manu Moysi servi Dei, ut facerent et custodirent universa mandata Domini Dei nostri et iudicia eius et caeremonias eius, 30 [l]et ut non daremus filias nostras populo terrae et filias eorum non acciperemus filiis nostris. 31 [m]Populi quoque terrae, qui important venalia et omnia ad usum per diem sabbati [n]ut vendant, non accipiemus ab eis in sabbato et in die sanctificato. Et [o]dimittemus annum septimum et [p]exactionem universae manus. 32 Et statuemus super nos praecepta, ut demus [q]tertiam partem sicli per annum ad opus domus Dei nostri, 33 [r]ad panes propositionis et [s]ad sacrificium sempiternum et in holocaustum sempiternum in sabbatis, in calendis, in sollemnitatibus et in sanctificatis et pro peccato, ut exoretur pro Israël, et in omnem usum domus Dei nostri.

34 [t]Sortes ergo misimus [u]super oblationem lignorum inter sacerdotes et levitas et populum, ut inferrentur in domum Dei nostri per domos patrum nostrorum, per tempora, a temporibus anni usque ad annum, ut arderent super altare Domini Dei nostri, [v]sicut scriptum est in lege Moysi, 35 [x]et ut adferemus primogenita terrae nostrae et primitiva universi fructus omnis ligni ab anno in annum in domo Domini, 36 et primitiva filiorum nostrorum et pecorum nostrorum, [y]sicut scriptum est in lege, et primitiva boum nostrorum et ovium nostrarum, ut offerrentur in domo Dei nostri sacerdotibus, qui ministrant in domo Dei nostri, 37 [z]et primitias ciborum nostrorum et libaminum nostrorum et poma omnis ligni, vindemiae quoque et olei adferemus sacerdotibus ad [a]gazophylacium Dei nostri, et decimam partem terrae nostrae levitis. Ipsi levitae [b]decimas accipient ex omnibus civitatibus operum nostrorum. 38 Erit autem sacerdos filius Aaron cum levitis in [c]decimis levitarum, et levitae offerent decimam partem decimae suae in domo Dei nostri ad gazophylacium in domum thesauri; 39 ad gazophylacium enim [d]deportabunt filii Israël et filii Levi primitias frumenti, vini et olei, et ibi erunt vasa sanctificata et sacerdotes et cantores et ianitores et ministri; et [e]non dimittemus domum Dei nostri.

11 [a]Habitaverunt autem principes populi in Ierusalem; reliqua vero plebs [b]misit sortem, ut tollerent unam partem de decem, qui habitaturi essent in Ierusalem [c]civitate sancta, novem vero partes in civitatibus. 2 Benedixit autem populus omnibus viris, [d]qui se sponte obtulerant ut habitarent in Ierusalem. 3 Hi sunt itaque principes provinciae qui habitaverunt in Ierusalem; et in civitatibus Iuda [e]habitavit autem unusquisque in possessione sua, in urbibus suis, Israël, sacerdotes, levitae, [f]Nathinaei et [g]filii servorum Salomonis.

4 Et in Ierusalem habitaverunt de filiis Iuda et de filiis Beniamin. De filiis Iuda Athaias filius Aziam filii Zachariae filii Amasiae filii Saphaathiae filii Malaleel; de filiis [h]Phares 5 Maasia filius Baruch, filius Cholhoza, filius Hazia, filius Adaia, filius Ioiarib, filius Zachariae, filius Silonitis: 6 omnes hi filii Phares, qui habitaverunt in Ierusalem, quadringenti sexagintaocto viri fortes. 7 Hi sunt autem filii Beniamin: Sellum filius Mosollam, filius Ioëd, filius Phadaia, filius Colaia, filius Masia, filius Etheel, filius Isaia; 8 et post eum Gebbai, Sellai

d 1 Es 8, 2.
e 1 Es 2, 40.
f 1 Es 3, 9.

g v. cp. 7, 8-42; 1 Es 2, 3-35.

h v. 1 Es 2, 36-68.
i v. cp. 9, 2.

j cp. 5, 12, 13; Dt 29, 12, 14. cf. Ps 118, 106.
k cf. 4 Rg 23, 3; 2 Par 34, 31.

l Es 34, 16; Dt 7, 3; 1 Es 9, 12, 14.
m Ex 20, 10; Lv 23, 3; Dt 5, 12. — v. cp. 13, 15-22.
n Am 8, 5.
o Ex 23, 10, 11; Lv 25, 4.
p Dt 15, 1, 2. — cf. cp. 5, 12.
q cf. Mt 17, 24.
r 2 Par 2, 4. — cf. 1 Par 9, 32. — v. Lv 24, 5-9.

s v. Nm 28-29.
t cf. cp. 11, 1.
u cp. 13, 13. — cf. Is 40, 16.

v Lv 6, 12.
x Ex 23, 19; 34, 26; Lv 19, 23, 24; Nm 18, 12; Dt 26, 2.

y Ex 13, 2, 12, 13; Lv 27, 26, 27; Nm 16, 15, 16.
z Lv 23, 17; Nm 15, 20, 21; 18, 12; Dt 18, 4.
a 1 Par 9, 26; 2 Par 31, 11.
b Nm 18, 21.

c 1 Par 26, 20. — v. vr. 37.
d cf. 13, 12; Dt 13, 6, 11; 2 Par 31, 12.
e cf. cp. 13, 11.

a cf. 1 Par 9, 3.
b cp. 10, 34.
c vr. 18; Is 48, 1; 52, 1; Mt 4, 5; 27, 53.
d cf. Jd 5, 9; 2 Par 17, 16. 3-19] 1 Par 9, 2-34.
e vr. 20.
f 1 Es 2, 43.
g cp. 7, 57; 1 Es 2, 55.

h cf. Gn 28, 29.

arreptaque occasione, et familias Ierusalem incolentes (4-24) et civitates a filiis Iuda et Beniamin occupatas (25-36) et sacerdotes et levitas, qui vel cum Zorobabele vel cum Nehemia reversi sunt, recenset (12, 1-26),

nongenti vigintiocto, 9 et Ioël filius Zechri praepositus eorum, et Iudas filius Senua super civitatem secundus.

10 Et de sacerdotibus Idaia filius Ioarib, Iachin, 11 Saraia filius Helciae, filius Mosollam, filius Sadoc, filius Meraioth, filius Achitob princeps domus Dei. 12 Et fratres eorum facientes opera templi octingenti vigintiduo. Et Adaia filius Ieroham, filius Phelelia, filius Amsi, filius Zachariae, filius Pheshur filius Melchiae, 13 et fratres eius, principes patrum, ducenti quadragintaduo; et Amassai filius Azreel, filius Ahazi, filius Mosollamoth, filius Emmer, 14 et fratres eorum potentes nimis centum vigintiocto, et praepositus eorum Zabdiel filius potentium.

15 Et de levitis Semeia filius Hasub, filius Azaricam, filius Hasabia, filius Boni; 16 et Sabathai et [i]Iozabed [j]super omnia opera quae erant forinsecus in domo Dei a principibus levitarum; 17 et [l]Mathania filius Micha, filius Zebedei, filius Asaph principes ad laudandum et ad confitendum in oratione, et Becbecia secundus de fratribus eius, et Abda filius Samua, filius Gaal, filius Idithum: 18 omnes levitae in [m]civitate sancta ducenti octogintaquattuor. 19 Et ianitores Accub. Telmon et fratres eorum, qui custodiebant ostia, centum septuagintaduo.

20 Et [n]reliqui ex Israël sacerdotes et levitae in universis civitatibus Iuda, unusquisque in possessione sua. 21 [o]Et Nathinaei, qui habitabant in Ophel et Siaha et Gaspha de Nathinaeis. 22 Et episcopus levitarum in Ierusalem Azzi filius Bani, filius Hasabiae, filius Mathaniae, filius Michae. De filiis Asaph cantores in ministerio domus Dei.

23 [p]Praeceptum quippe regis super eos erat, et ordo in cantoribus [q]per dies singulos. 24 Et Phathahia filius Mesezebel de filiis Zara filii Iuda [r]in manu regis iuxta omne verbum populi. 25 Et in domibus per omnes regiones eorum de filiis Iuda habitaverunt in [s]Cariatharbe et in [t]filiabus eius et in Dibon et in filiabus eius et in Cabseel et in viculis eius 26 et in Iesue et in Molada et in Bethphaleth 27 et in Hasersual et in Bersabee et in filiabus eius 28 et in [u]Siceleg et in Mochona et in filiabus eius 29 et in Remmon et in Saraa et in Ierimuth, 30 Zanoa, Odollam et in villis earum, Lachis et regionibus eius et Azeca et filiabus eius. Et manserunt in Bersabee usque ad [v]vallem Ennom. 31 Filii autem Beniamin a Geba, Mechmas et Hai et [x]Bethel et filiabus eius; 32 Anathoth, Nob, Anania, 33 Asor, Rama, Gethaim, 34 Hadid, Seboim et Neballat, Lod 35 et [y]Ono, valle artificum. 36 Et de levitis portiones Iudae et Beniamin.

12 [a]Hi sunt autem sacerdotes et levitae qui ascenderunt cum [b]Zorobabel filio Salathiel et [c]Iosue: Saraia, Ieremias, Esdras, 2 Amaria, Melluch, Hattus, 3 Sebenias, Rheum, Merimuth, 4 Addo, Genthon, [d]Abia, 5 Miamin, Madia, Belga, 6 Semeia et Ioiarib, Idaia, Sellum, Amoc, Helcias, 7 Idaia: isti principes sacerdotum et fratres eorum in diebus Iosue. 8 Porro levitae [e]Iesua, Bennui, Cedmihel, Sarebia, Iuda, Mathanias [f]super hymnos, ipsi et fratres eorum; 9 et Becbecia atque Hanni et fratres eorum, unusquisque in [g]officio suo. 10 Iosue autem genuit Ioacim, et Ioacim genuit [h]Eliasib, et Eliasib genuit Ioiada, 11 et Ioiada genuit Ionathan, et Ionathan genuit Ieddoa.

12 [i]In diebus autem Ioacim erant sacerdotes et principes familiarum Saraiae Maraia, Ieremiae Hanania, 13 Esdrae Mosollam, Amariae Iohanan, 14 Milicho Ionathan, Sebeniae Ioseph, 15 Haram Edna, Maraioth Helci, 16 Adaiae Zacharia, Genthon Mosollam, 17 Abiae Zechri, Miamin et Moadiae Phelti, 18 Belgae Sammua, Semaiae Ionathan, 19 Ioiarib Mathanai, Iodaiae Azzi, 20 Sellai Celai, Amoc Heber, 21 Helciae Hasebia, Idaiae Nathanaël. 22 Levitae in diebus [j]Eliasib et Ioiada et Iohanan et Ieddoa scripti principes familiarum et sacerdotes in regno Darii [k]persae; 23 filii Levi principes familiarum scripti in [l]libro verborum dierum et usque ad dies Ionathan filii Eliasib. 24 Et principes levitarum Hasebia, Serebia et [m]Iosue filius Cedmihel et fratres eorum per vices suas, [n]ut laudarent et confiterentur [o]iuxta praeceptum David [p]viri Dei, et

i 1 Es 8, 33.
j 1 Par 26. 29.
l cp. 12, 8, 24.
m v. vr. 1.
n vr. 3.
o cp. 3, 26.
p 1 Es 6, 8, 9; 7, 20.
q cp. 12, 47; 2 Par 31. 16.
r cf. 1 Par 23, 28.
s Js 14, 15; 20, 7; 21, 11.
t cf. Nm 21, 25.
u Js 15, 31.
v Js 15, 8.
x Js 18, 22.
y cp. 6, 2; 1 Par 8, 12.
a 1 Es 2, 1, 2.
b vr. 47. — v. 1 Par 3, 19.
c vr. 10. — v. 1 Es 3, 2.
1-7] vr. 12-21; cp. 10, 2-8.
d 1 Par 24, 10; Lc 1, 3 (?).
e cp. 10, 9; 1 Es 2, 40.
f vr. 24; cp. 11, 17. — cf. 2 Par 5, 13.
g cf. vr. 24.
h cp. 3, 1, 20; 13, 4, 7.
i vr. 26.
j vr. 10, 11.
k cf. 1 Es 6, 22.
l v. 1 Par 9, 14-16.
m cp. 10, 9; 1 Es 2, 40.
n vr. 24; cp. 11, 17. — cf. 2 Par 5, 13.
o 1 Par 25, 2 Par 8, 14.
p vr. 36.

et dedicationem murorum victimis et choris celebratam describit (27-42).

Brevis appendix (12, 43-13, 31) *refert quomodo Esdra et Nehemia rerum ad cultum pertinentium apte ordinaverint et ab alienigenis populum sepa-*

[q]observarent aeque per ordinem. 25 [r]Mathania et Becbecia, Obedia, Mosollam, Telmon, Accub custodes portarum et [s]vestibulorum ante portas: 26 hi in diebus [t]Ioacim filii Iosue filii [u]Iosedec et in diebus Nehemiae ducis et Esdrae sacerdotis scribaeque.

27 [v]In dedicatione autem muri Ierusalem requisierunt levitas de omnibus locis suis, ut adducerent eos in Ierusalem et facerent dedicationem et laetitiam in actione gratiarum et cantico et [x]in cymbalis, psalteriis et citharis. 28 Congregati sunt autem filii cantorum de [y]campestribus circa Ierusalem et de villis Nethuphati 29 et de domo Galgal et de regionibus Geba et Azmaveth, quoniam villas aedificaverunt sibi cantores in circuitu Ierusalem.

30 Et [z]mundati sunt sacerdotes et levitae, et mundaverunt populum et portas et murum. 31 Ascendere autem feci principes Iuda super murum et statui duos magnos choros laudantium. Et [a]ierunt ad dexteram super murum ad [b]portam sterquilinii. 32 Et ivit post eos Osaias et media pars principum Iuda 33 et Azarias, Esdras et Mosollam, Iudas et Beniamin et Semeia et Ieremias; 34 et de filiis sacerdotum [c]in tubis Zacharias filius Ionathan, filius Semeiae, filius Mathaniae, filius Michaiae, filius Zechur, filius Asaph 35 et fratres eius Semeia et Azareel, Malalai, Galalai, Maai, Nathanaël et Iudas et Hanani in [d]vasis cantici David [e]viri Dei; et Esdras scriba ante eos in [f]porta fontis. 36 Et contra eos ascenderunt in gradibus civitatis David in [g]ascensu muri super domum David et usque ad [h]portam aquarum ad orientem.

37 Et [i]chorus secundus gratias referentium ibat ex adverso, et ego post eum et media pars populi super murum et super [j]turrim furnorum et usque [k]ad murum latissimum 38 et super [l]portam Ephraim et super [m]portam antiquam et super [n]portam piscium et [o]turrim Hananeel et turrim Emath et usque ad [p]portam gregis, et steterunt in [q]porta custodiae; 39 steteruntque duo chori laudantium in domo Dei, et ego et dimidia pars magistratuum mecum. 40 Et sacerdotes Eliachim, Maasia, Miamin, Michea, Elioënai, Zacharia, Hanania in tubis; 41 et Maasia et Semeia et Eleazar et Azzi et Iohanan et Melchia et Aelam et Ezer. Et clare cecinerunt cantores et Iezraia praepositus. 42 Et immolaverunt in die illa victimas magnas et laetati sunt; Deus enim laetificaverat eos laetitia magna; sed et uxores eorum et liberi gavisi sunt, et audita est laetitia Ierusalem procul.

43 [r]Recensuerunt quoque in die illa viros super gazophylacia thesauri ad libamina et ad primitias et ad decimas, ut introferrent per eos principes civitatis in decore gratiarum actionis, sacerdotes et levitas; quia laetificatus est Iuda in sacerdotibus et levitis adstantibus. 44 Et custodierunt observationem Dei sui et observationem expiationis et cantores et ianitores [s]iuxta praeceptum David et Salomonis filii eius; 45 quia in diebus David et [t]Asaph ab exordio erant principes constituti cantorum in carmine laudantium et confitentium Deo. 46 Et omnis Israël in diebus Zorobabel et in diebus Nehemiae dabant partes cantoribus et ianitoribus [u]per dies singulos; et [v]sanctificabant levitas, et [x]levitae sanctificabant filios Aaron.

13 In die autem illo [a]lectum est in volumine Moysi, audiente populo, et inventum est scriptum in eo, quod [b]non debeant introire Ammonites et Moabites in ecclesiam Dei usque in aeternum; 2 eo quod non occurrerint filiis Israël cum pane et aqua et [c]conduxerint adversum eos Balaam ad maledicendum eis, et convertit Deus noster maledictionem in benedictionem. 3 Factum est autem, cum audissent legem, [d]separaverunt [e]omnem alienigenam ab Israël.

4 Et super hoc erat [f]Eliasib sacerdos, qui [g]fuerat praepositus in gazophylacio domus Dei nostri et proximus [h]Tobiae. 5 Fecit ergo sibi gazophylacium grande, et ibi erant ante eum reponentes munera et tus et vasa et decimam frumenti, vini et olei, [i]partes levitarum et cantorum et ianitorum et primitias sacerdotales. 6 In omnibus autem his non fui in Ierusalem, quia [j]anno tricesimosecundo Artaxerxis regis [k]Babylonis veni ad regem et in fine dierum rogavi regem. 7 Et veni in Ierusalem et intellexi malum, quod fecerat Eliasib To-

q cf. vr. 9; 1 Es 3, 11.
r cp. 11, 17, 19. cf. 2 Par 8, 14.
s cf. 1 Par 26, 15.
t vr. 10.
u cp. 8, 9. — cf. 1 Par 6, 14, 15.
v Nm 7, 10.
x v. 1 Par 15, 16.
y cp. 3, 22.
z cp. 13, 22, 30.
a cf. vr. 38.
b cp. 2, 13; 3, 13.
c v. 1 Pra 15, 24.
d v. 1 Par 23, 5.
e vr. 24.
f cp. 2, 14; 3, 15.
g cp. 3, 15.
h cp. 3, 26; 8, 1, 3, 16.
i cf. vr. 31.
j cp. 3, 11.
k cp. 3, 8.
l cp. 8, 16.
m cp. 3, 6.
n v. cp. 3, 3.
o cp. 3, 1.
p v. cp. 3, 1.
q v. cp. 3, 25.
r cp. 13, 5, 12, 13. — cf. 2 Par 31, 11, 12.
s v. 1 Par 25; 26.
t 1 Par 25, 1; 2 Par 29, 30.
u cp. 11, 23; 2 Par 31, 16.
v Nm 18, 21, 24.
x cp. 10, 38, 39. — v. Nm 18, 26-28.
a cp. 8, 3, 8, 9, 18; 9, 3. — cf. Dt 31, 3, 11, 12; 4 Rg 23, 2.
b v. Dt 23, 3-5.
c Nm 22, 5, 6.
d v. cp. 9, 2.
e cf. Ex 12, 28; Nm 11, 4.
f vr. 28; cp. 3, 1, 20; 12, 10.
g cf. cp. 12, 44.
h cp. 2, 10.
i Nm 18, 22, 24.
j cp. 5, 14.
k cf. 1 Es 6, 22.

raverint (43-1, 3), necnon quomodo Nehemia a Babylone, quo revocatus fuerat a rege Artaxerxe, in Iudaeam reversus populum ad legis observationem iterum revocaverit (4-31),

biae, [l]ut faceret ei thesaurum in vestibulis domus Dei. 8 Et malum mihi visum est valde, et proieci vasa domus Tobiae foras de gazophylacio 9 praecepique, et [m]emundaverunt gazophylacia; et rettuli ibi vasa domus Dei, sacrificium et thus.

10 Et cognovi quod [n]partes levitarum non fuissent datae, et fugisset unusquisque [o]in regionem suam de levitis et cantoribus et de his qui ministrabant; 11 [p]et egi causam adversus magistratus et dixi: [q]Quare dereliquimus domum Dei? Et congregavi eos et feci stare in stationibus suis. 12 Et omnis Iuda apportabat [r]decimam frumenti, vini et olei in horrea. 13 Et [s]constituimus super horrea Selemiam sacerdotem et Sadoc scribam et Phadaiam de levitis et iuxta eos Hanan filium Zachur, filium Mathaniae, [t]quoniam fideles comprobati sunt; et ipsis creditae sunt partes fratrum suorum. 14 [u]Memento mei, Deus meus, pro hoc; et ne deleas miserationes meas quas feci in domo Dei mei et in caeremoniis eius.

15 In diebus illis vidi in Iuda calcantes torcularia [v]in sabbato, portantes acervos et onerantes super asinos vinum et uvas et ficus et omne onus [x]et inferentes in Ierusalem die sabbati; et [y]contestatus sum, ut in die, qua vendere liceret, venderent. 16 Et Tyrii habitaverunt in ea inferentes pisces et omnia venalia, et vendebant in sabbatis filiis Iuda in Ierusalem. 17 [z]Et obiurgavi optimates Iuda et dixi eis: Quae est haec res mala quam vos facitis, et [a]profanatis diem sabbati? 18 [b]Nunquid non haec fecerunt patres nostri, et adduxit Deus noster super nos omne malum hoc et super civitatem hanc? Et vos additis iracundiam super Israël violando sabbatum.

19 Factum est autem, [c]cum quievissent portae Ierusalem in die sabbati, dixi, et clauserunt ianuas, et praecepi ut non aperirent eas usque post sabbatum, et de pueris meis constitui super portas ut nullus inferret onus in die sabbati. 20 Et manserunt negotiatores et vendentes universa venalia foris Ierusalem semel et bis. 21 [d]Et contestatus sum eos et dixi eis: Quare manetis ex adverso muri? Si secundo hoc feceritis, manum mittam in vos. Itaque ex tempore illo non venerunt in sabbato. 22 Dixi quoque levitis, [e]ut mundarentur et venirent ad custodiendas portas et sanctificandam diem sabbati. Et [f]pro hoc ergo memento mei, Deus meus, et parce mihi secundum multitudinem miserationum tuarum.

23 Sed et in diebus illis vidi Iudaeos [g]ducentes uxores [h]azotidas, [i]ammonitidas et moabitidas, 24 et filii eorum ex media parte loquebantur azotice et nesciebant loqui iudaice et loquebantur iuxta linguam populi et populi. 25 Et [j]obiurgavi eos et maledixi. Et cecidi ex eis viros et decalvavi eos et [k]adiuravi in Deo, ut non darent filias suas filiis eorum et non acciperent de filiabus eorum filiis suis et sibimetipsis, dicens: 26 [l]Nunquid non in huiusmodi re peccavit Salomon rex Israël? Et [m]certe in gentibus multis non erat rex similis ei et [n]dilectus Deo suo erat, et posuit eum Deus regem super omnem Israël; [o]et ipsum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alienigenae. 27 Nunquid et nos inoboedientes faciemus omne malum grande hoc, [p]ut praevaricemur in Deo nostro et ducamus uxores peregrinas? 28 De filiis autem [q]Ioiada filii [r]Eliasib sacerdotis magni, gener erat [s]Sanaballat horonites, quem fugavi a me. 29 [t]Recordare, Domine Deus meus, adversum eos qui polluunt sacerdotium [u]iusque sacerdotale et leviticum.

30 Igitur mundavi eos ab omnibus alienigenis et constitui ordines sacerdotum et levitarum, unumquemque in ministerio suo 31 et in [v]oblatione lignorum [x]in temporibus constitutis et in primitivis. [y]Memento mei, Deus meus, in bonum. Amen.

l vr. 5.

m 2 Par 29, 15, 16, 18.

n cp. 10, 37; 2 Par 31, 4. — cf. Ml 3, 8.
o cp. 12, 28, 29.
p vr. 17, 25.
q cf. cp. 10, 39.
r cf. cp. 10, 36, 37; 12, 14.
s cf. 2 Par 31, 12, 13.

t cp. 7, 2. — cf. 1 Cor 4, 2.

14] *R. in D. 5 Spbr.* [*v. vr. 29*].
u vr. 22, 31; cp. 5, 19.
v cf. Ex 20, 10.

x v. cp. 10, 31.
y vr. 21.

z vr. 11.

a cf. Mt 12, 5.
b v. Js 17, 19-23.

c Lv 23, 32.

d vr. 15.

e cp. 12, 30.

f v. vr. 14, 31; cp. 2, 19.

g 1 Es 9, 2; 10, 10.
h cf. cp. 4, 7.
i cf. vr. 1; 1 Es 9, 1.

j vr. 11.
k 1 Es 10, 5. — cf. cp. 10, 29, 30.
l v. 3 Rg 3, 1.
m 3 Rg 3, 13; 2 Par 1, 12.
n cf. 2 Rg 12, 24.
o 3 Rg 11, 1, 4.

p 1 Es 10, 2.
q cp. 12, 10, 11, 22.
r vr. 4, 7; cp. 3, 1; 13, 4, 7.
s cp. 2, 10, 19.
29] *v. vr. 14.*
t cf. cp. 6, 14.
u Ml 2, 4.

v cp. 10, 40.
x 1 Es 10, 14.
y vr. 14, 22; cp. 5, 19.

LIBER TOBIAE

TOBIAS ex tribu et civitate Nephthali, quae est in superioribus Galilaeae supra Naasson, post viam quae ducit ad occidentem in sinistro habens civitatem Sephet, 2 cum captus esset in diebus [a]Salmanasar regis Assyriorum, in captivitate tamen positus [b]viam veritatis non deseruit; 3 ita ut omnia, quae habere poterat, cotidie concaptivis fratribus, qui erant ex eius genere, impertiret. 4 Cumque esset iunior omnibus in tribu Nephthali, nihil tamen puerile gessit in opere. 5 Denique, cum irent omnes ad vitulos aureos, [c]quos Ieroboam fecerat rex Israël, hic solus fugiebat consortia omnium; 6 sed [d]pergebat in Ierusalem ad templum Domini et ibi adorabat Dominum Deum Israël, [e]omnia primitiva sua et [f]decimas suas fideliter offerens; 7 ita ut in [g]tertio anno proselytis et advenis ministraret omnem decimationem. 8 Haec et his similia secundum legem Dei puerulus observabat.

9 Cum vero factus esset vir, [h]accepit uxorem Annam [i]de tribu sua genuitque ex ea filium [j]nomen suum imponens ei. 10 Quem ab infantia [k]timere Deum docuit et abstinere ab omni peccato.

11 Igitur cum per capitivitatem devenisset cum uxore sua et filio in civitatem [l]Niniven cum omni tribu sua, 12 cum omnes ederent [m]ex cibis gentilium, iste custodivit animam suam et [n]nunquam contaminatus est in escis eorum.

13 Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis, 14 et dedit illi potestatem quocumque vellet ire, habens libertatem quaecumque facere voluisset. 15 Pergebat ergo ad omnes, qui erant in captivitate, et monita salutis dabat eis. 16 Cum autem venisset in [o]Rages civitatem [p]Medorum, et ex his quibus [q]honoratus fuerat a rege habuisset [r]decem talenta argenti, 17 et cum in multa turba generis sui Gabelum egentem videret, qui erat ex tribu eius, sub chirographo dedit illi memoratum pondus argenti.

18 Post multum vero temporis, mortuo Salmanasar rege, [s]cum regnaret Sennacherib filius eius pro eo, et filios Israël exosos haberet in conspectu suo, 19 Tobias cotidie pergebat per omnem cognationem suam et consolabatur eos dividebatque unicuique prout poterat de facultatibus suis. 20 [t]Esurientes alebat nudisque vestimenta praebebat et [u]mortuis atque occisis sepulturam exhibebat. 21 [v]Denique, cum reversus esset rex Sennacherib fugiens a Iudaea plagam, quam circa eum fecerat Deus [x]propter blasphemiam suam, et iratus multos occideret ex filiis Israël, Tobias sepeliebat corpora eorum. 22 At, ubi nuntiatum est regi, iussit eum occidi et tulit omnem substantiam eius. 23 Tobias vero cum filio suo et cum uxore fugiens nudus latuit, quia multi diligebant eum.

24 [y]Post dies vero quadraginta quinque occiderunt regem filii ipsius; 25 et reversus est Tobias in domum suam, omnisque facultas eius restituta est ei.

2 Post haec vero, cum esset dies festus Domini, et [a]factum esset prandium bonum in domo Tobiae, 2 dixit filio suo: [b]Vade et adduc aliquos de tribu nostra timentes Deum, ut epulentur nobiscum. 3 Cumque abisset, reversus nuntiavit ei unum ex filiis Israël iugulatum iacere in platea. Statimque exsiliens de accubitu suo relinquens prandium, ieiunus pervenit ad corpus, 4 tollensque illud portavit ad domum suam occulte, ut, dum sol occubuisset, caute sepeliret eum.

1-14] LL. in D 3 Sbbr.
a 4 Rg 17, 3; 18, 9-11.
b Ps 118, 30.

c 3 Rg 12, 28-30.
d v. Dt 16, 16.
e v. Ex 23, 19.
*6] * cf. Conc. Trid. s. XXV cp. 12 de Ref.*
f Lv 27, 30; Dt 14, 22.

g Dt 14, 28, 29.
h cp. 2, 1.
i cf. Nm 36, 6, 7.
j cf. Lc 1, 61.
k Pro 3, 7. — cf. 2 Tm 3, 15.
l v. Gn 10, 11.
m Ez 4, 13; Os 9, 3.
n Jdt 12, 2; Dn 1, 8; 1 Cor 10, 14 s.

o cp. 4, 21. — Jdt 1, 9.
p Gn 10, 2; 4 Rg 17, 6; 18, 11. — cf. cp. 9, 5.
q Sap 10, 10, 11.
r cp. 4, 21. — v. Ex 38, 24, 25.

s 4 Rg 18, 13.

t cp. 4, 17; Jb 31, 17, 19; Is 58, 7. — cf. Mt 25, 35, 26.
u cp. 2, 7, 8; 8, 14. — cf. Eccli 38, 16.
v 4 Rg 19, 35. 36; Eccli 48, 24; Is 37, 36; 2 Mc 8, 19; 15, 22.
x 4 Rg 18, 13; Eccli 48, 20; Is 36, 18, 20; 1 Mc 7, 41.

y 4 Rg 19, 37; 2 Par 32, 21; Is 37, 38; 2 Mc 8, 19.

1-18] LL. in fr. 2 p. D. 3 Spbr.
a cf. Dt 16, 9-11.
b v. Eccli 9, 22.

Tobiae et Sarae in Deum pietas et fiducia (1, 1-3, 25) eorumque solacium et praemium (4, 1-13, 23). *Tobias exsul in Assyria a lege Dei non recedit, concaptivis subvenit (1, 1-2, 18) et, quamvis aerumnis vexatus, non amittit substinentiam*

5 Cumque occultasset corpus, [c]manducavit panem cum luctu et tremore 6 memorans illum sermonem, quem dixit Dominus per Amos prophetam: '[d]Dies festi vestri convertentur in lamentationem et luctum'. 7 Cum vero sol occubuisset, abiit et [e]sepelivit eum. 8 Arguebant autem eum omnes proximi eius dicentes: Iam huius rei causa [f]interfici iussus es et vix effugisti mortis [g]imperium; et iterum sepelis mortuos? 9 Sed Tobias [h]plus timens Deum quam regem rapiebat corpora occisorum et occultabat in domo sua et mediis noctibus sepeliebat ea.

10 Contigit autem ut quadam die fatigatus a sepultura, veniens in domum suam iactasset se iuxta parietem et obdormisset, 11 et ex nido hirundinum dormienti illi calida stercora inciderent super oculos eius [i]fieretque caecus. 12 Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus evenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiae eius, [j]sicut et sancti Iob. 13 Nam, cum ab infantia sua semper Deum timuerit et mandata eius custodierit, [k]non est contristatus contra Deum quod plaga caecitatis evenerit ei; 14 sed immobilis in Dei timore permansit [l]agens gratias Deo omnibus diebus vitae suae. 15 Nam sicut beato Iob [m]insultabant reges, ita isti parentes et cognati eius [n]irridebant vitam eius dicentes: 16 [o]Ubi est spes tua, pro qua elemosynas et sepulturas faciebas? 17 Tobias vero increpabat eos dicens: Nolite ita loqui; 18 quoniam [p]filii sanctorum sumus et [q]vitam illam exspectamus, quam Deus daturus est his qui [r]fidem suam nunquam mutant ab eo.

19 Anna vero uxor eius ibat ad opus textrinum cotidie et de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat. 20 Unde factum est ut haedum caprarum accipiens, detulisset domi: 21 cuius cum vocem balantis vir eius audisset, dixit: Videte, ne forte furtivus sit; reddite eum dominis suis, quia [s]non licet nobis aut edere ex furto aliquid aut contingere. 22 Ad haec [t]uxor eius irata respondit: Manifeste vana facta est spes tua et [v]elemosynae tuae modo apparuerunt. 23 Atque his et aliis huiusmodi verbis exprobrabat ei.

3 Tunc Tobias [a]ingemuit et coepit orare cum lacrimis 2 dicens: [b]Iustus es, Domine, et omnia iudicia tua iusta sunt, et [c]omnes viae tuae misericordia et veritas et iudicium. 3 Et nunc, Domine, memor esto mei et [d]ne vindictam sumas de peccatis meis neque reminiscaris delicta mea vel parentum meorum. 4 [e]Quoniam non oboedivimus praeceptis tuis, ideo traditi sumus in direptionem et captivitatem et mortem et in fabulam et in improperium omnibus nationibus, in quibus dispersisti nos. 5 Et nunc, Domine, magna iudicia tua, quia non egimus secundum praecepta tua et non ambulavimus sinceriter coram te. 6 Et nunc, Domine, secundum voluntatem tuam fac mecum et [f]praecipe in pace [g]recipi spiritum meum; [h]expedit enim mihi mori magis quam vivere.

7 [i]Eadem itaque die contigit ut [j]Sara filia Raguelis, in [k]Rages civitate Medorum, et ipsa audiret improperium ab una ex ancillis patris sui; 8 quoniam [l]tradita fuerat septem viris, et [m]daemonium nomine Asmodaeus occiderat eos, mox ut ingressi fuissent ad eam. 9 Ergo, cum pro culpa sua increparet puellam, respondit ei dicens: Amplius ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. 10 [n]Nunquid et occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in [o]superius cubiculum domus suae et tribus diebus et tribus noctibus non manducavit neque bibit, 11 sed in oratione persistens cum lacrimis deprecabatur Deum, ut ab isto improperio liberaret eam.

12 Factum est autem die tertia, dum compleret orationem, benedicens Dominum 13 dixit: Benedictum est nomen tuum, Deus patrum nostrorum, [p]qui, cum iratus fueris, misericordiam facies et [q]in tempore tribulationis peccata dimittis his qui invocant te. 14 Ad te, Domine, faciem meam converto, ad te oculos meos dirigo. 15 Peto, Domine, ut de vinculo improperii huius absolvas me, aut certe [r]desuper terram eripias me. 16 Tu scis, Domine, quia nunquam concupivi virum et mundam servavi animam meam ab omni concupi-

c cf. Gn 31, 54.

d Am 8, 10. — cf. 1 Mc 1, 41.
e v. cp. 1, 20.

f cp. 1, 22, 23.
g cf. Jr 26, 11.
h cf. Ac 5, 29.

i cp. 6, 9; 11, 14.

j cf. Jc 5, 11.
k Jb 1, 22.

l Jb 1, 21.
m Jb 6, 23, 26; 13, 4; 19, 2.
n Jb 12, 4; Sap 5, 3.
o Jb 4, 6.

p cp. 8, 5. — cf. Ac 3, 25.
q 2 Mc 7, 11; Heb 11, 37. — cf. Jb 19, 25; Heb 12, 2.
r 1 Mc 10, 27.
19-3, 6] LL. in fr. 3 p. D. 3 Spbr.

s Dt 22, 1.
t cf. Jb 2, 9; Ecli 11, 25.
u cp. 1, 20.

a Ec 7, 8.
b v. 1 Es 9, 15; Ps 118, 137.
c Ps 24, 10.
2, 3] v. vr. 15.
3] Ant. in sb. a. D. 3 Spbr. ad Pss. Paenit. et ad praep. ad Ms.
d Ecli 23, 2, 3.
e Jdt 5, 18. — v. Dt 28, 15, 37.

f cf. Nm 11, 15; 3 Rg 19, 4.
g cf. Lc 16, 22.
h 3 Rg 19, 4; Jb 7, 15; Ecli 30, 17; Jn 4, 3, 8; 2 Cor 1, 8. — cf. vr. 15.
i v. vr. 25.
j cp. 6, 11.
k cf. cp. 9, 3.
l v. cp. 6, 14.
m cp. 6, 14; 8, 3.
n cf. Es 2, 14.
o 2 Rg 18, 33; 3 Rg 17, 19. — cf. Jdt 9, 1.

p cp. 11, 17; Is 54, 8; Hab 3, 2.
q Sap 11, 24; Ecli 2, 13; 3, 17; Is 12, 1.
13] Cp. in fs. ss. Redempt. — R. in s. ss. nom. J. et in D. 5 Spbr.
r cf. vr. 6.

(19-3, 6). Quapropter Deus eum una cum Sara, quae contumeliis affecta (7-10) divinum auxilium expetierat (11-23), mittens angelum suum exaudit (24, 25). Etenim Tobiae filio edocto a patre (4, 1-23), at nescienti quo-

scentia. 17 Nunquam cum [s]ludentibus miscui me neque cum his qui in levitate ambulant participem me praebui. 18 Virum autem cum timore tuo non cum libidine mea consensi suscipere. 19 Et, aut ego indigna fui illis, aut [t]illi forsitan me non fuerunt digni, quia forsitan viro alii conservasti me. 20 [u]Non est enim in hominis potestate consilium tuum. 21 Hoc autem pro certo habet omnis qui te colit, quod vita eius, [v]si in probatione fuerit, coronabitur; si autem in tribulatione fuerit, liberabitur et, si in correptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit. 22 [x]Non enim delectaris in perditionibus nostris; quia [y]post tempestatem tranquillum facis et post lacrimationem et fletum exsultationem infundis. 23 Sit nomen tuum, Deus Israël, benedictum in saecula.

24 [z]In illo tempore exauditae sunt preces amborum in conspectu gloriae summi Dei, 25 et [a]missus est angelus Domini sanctus [b]Raphaël, [c]ut curaret eos ambos, quorum uno tempore [d]sunt orationes in conspectu Domini recitatae.

4 Igitur, cum Tobias putaret [a]orationem suam exaudiri ut mori potuisset, vocavit ad se Tobiam filium suum 2 dixitque ei: Audi, fili mi, verba oris mei, et ea corde tuo quasi fundamentum construe. 3 Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli, et [b]honorem habebis matri tuae omnibus diebus vitae eius; 4 [c]memor enim esse debes quae et quanta pericula passa sit propter te in utero suo. 5 Cum autem et ipsa compleverit tempus vitae suae, [d]sepelias eam circa me.

6 Omnibus autem diebus vitae tuae [e]in mente habeto Deum, et cave ne aliquando peccato consentias et praetermittas praecepta Domini Dei nostri. 7 [f]Ex substantia tua fac elemosynam, et [g]noli avertere faciem tuam ab ullo paupere; ita enim fiet ut [h]nec a te avertatur facies Domini. 8 [i]Quomodo potueris, ita esto misericors. 9 Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; [j]si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. 10 [k]Praemium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis; 11 [l]quoniam elemosyna ab omni peccato et a morte liberat et non patietur animam ire in tenebras. 12 [m]Fiducia magna erit coram summo Deo elemosyna omnibus facientibus eam. 13 [n]Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione et, praeter uxorem tuam, nunquam patiaris crimen scire. 14 [o]Superbiam nunquam in tuo sensu aut in tuo verbo dominari permittas; [p]in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. 15 [q]Quicumque tibi aliquid operatus fuerit statim ei mercedem restitue, et merces mercennarii tui apud te omnino non remaneat. 16 [r]Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. 17 [s]Panem tuum cum esurientibus et egenis comede et de vestimentis tuis nudos tege. 18 [t]Panem tuum super sepulturam iusti constitue et [u]noli ex eo manducare et bibere cum peccatoribus. 19 [v]Consilium semper a sapiente perquire. 20 [x]Omni tempore benedic Deum, et [y]pete ab eo ut vias tuas dirigat, et omnia consilia tua in ipso permaneant.

21 Indico etiam tibi, fili mi, [z]dedisse me decem talenta argenti, dum adhuc infantulus esses, Gabelo in Rages civitate Medorum, et chirographum eius apud me habeo. 2 Et ideo perquire quomodo ad eum pervenias et recipias ab eo supra memoratum pondus argenti et restituas ei chirographum suum.

23 Noli timere, fili mi: [a]pauperem quidem vitam gerimus, [b]sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum et recesserimus ab omni peccato et fecerimus bene.

5 Tunc respondit Tobias patri suo et dixit: Omnia quaecumque praecepisti mihi faciam, pater. 2 Quomodo autem pecuniam hanc requiram, ignoro. Ille me nescit, et ego eum ignoro; quod signum dabo ei? Sed neque viam, per quam pergatur illuc, aliquando cognovi. 3 Tunc pater suus respondit illi et dixit: [a]Chirographum quidem illius penes me habeo; quod dum illi ostenderis, statim restituet. 4 Sed perge nunc et inquire tibi aliquem fidelem virum, qui eat tecum, salva mercede sua, ut, dum adhuc vivo, recipias eam.

5 Tunc egressus Tobias invenit iuvenem splendidum stantem praecinctum et quasi paratum ad ambulandum. 6 Et ignorans quod

s Jr 15, 17. — cf. Ex 32, 6; 1 Cor 10, 7.

t cf. cp. 7, 12.

u cp. 7, 12; Jb 15, 8; Ec 8, 4; Sap 9, 13.

v Jc 1, 12. — cf. Rm 8, 28.

*22] * Catech. R. III 3, 30.*
x Sap 1, 13. — cf. Sap 2, 23.
y Ps 93, 19; 125, 5; Pro 14, 10.
z cf. Dn 9, 20, 21.
24, 25] R. etc. in fs. s. Raph. [arch.
a cf. Lc 1, 26.
b cp. 5, 17, 12, 15.
c cp. 8, 3; 11, 15.
d cp. 12, 12; Ap. 8, 3.

a v. cp. 3, 6.
*2] * cf. Catech. R. II, 18, 23; III, 5, 22.*
*4] * cf. Catech. R. III, 5, 9.*
b Ex 20, 12; Dt 5, 6; Ecli 3, 8, 18; 7, 29.
c cf. 2 Mc 7, 27.
*7] * cf. Catech. R. IV, 14, 23.*
d cf. Gn 25, 50; 49, 29.
e Dt 8, 11; Pro 3, 6; Ec 12, 1.
6] v. vr. 23.
f Dt 15, 7, 8; Pro 3, 9, 27; Ecli 4, 1; 7, 10; 14, 13; Lc 14, 13.
g Ecli 4, 4.
h Mt 5, 7; Lc 6, 37; Jc 2, 13.
i Ecli 35, 10-12. — cf. 1 Cor 16, 2; 2 Cor 8, 12.
j cf. Mt 10, 42; Lc 21, 2.
k Ecli 29, 15; Mt 10, 21; Lc 12, 33; 1 Tm 6, 19.
l cp. 12, 9; Ecli 3, 33; 29, 15; Dn 4, 24.
m Pro 19, 17; Ecli 35, 13.
n Ac 15, 29; I Cor 6, 9; 1 Th 4, 3, etc.
o cf. Ecli 3, 20.
*5-3] * Catech. R. III 7, 4.*
p Gn 3, 5; Ecli 10, 15.
q Lv 19, 13; Dt 24, 14, 15.
r Mt 7, 12; Lc 6, 31. — cf. Ecli 31, 18.
s Is 58, 7; Ez 18, 7, 16; Mt 25, 35, 36; Lc 14, 13. — cf. Jb 31, 17-19.
t cf. Ecli 30, 18; Jr 16, 7.
u Ecli 12, 13; 13, 1.
v Pro 19, 20; Ecli 32, 24.
x cp. 2, 14; Ecli 37, 19.
20] R. in D. 3 Spbr
y Ps 24, 4; 118, 5.
z cp. 1, 16, 17.
*15, 16] * cf. Catech. R. III 8, 10.*
23] R. in D. 3 Spbr.

a cp. 1, 22.
b Ps 111, 1, 2, 3; Ecli 10, 23, 24. — cf. Rm 8, 17; 1 Tm 6, 6.

a cp. 9, 3.

5, 6] Ant. et R. etc. in fs. s. Raph. arch.

modo pecuniam Gabelo commodatam recuperet (5, 1-4) Raphaël adstat, eique itineris se comitem praebet (5-28). Quod iter cum una faciunt a pisce invadente et arcanis virtutibus praedito iuvenem servat (6, 1-9).

b vr. 17.
c cp. 1, 17; 4, 21

d 1 Es 6, 2; Jdt 1, 1; 2 Mc 9, 3.

11-13] ut sup. vr. 5.
e cf. cp. 2, 13; Jd 6, 12, 13.

15] * *cf. Catech. R. IV, 9, 5.*
f cf. cp. 4, 15.
16-18] ut sup. vr. 5.

g cp. 3, 25.

*21] * cf. Catech R. IV 9, 4.*
20] ut sup. vr. 5.
21] Ant. in off. ss. Ang. cust. et V. in absol. Cordig. s. Franc.
f cp. 10, 11. — cf. Jdt 13, 20.

g v. cp. 6, 6.

h cp. 10, 4.
23-25] R. in D. 3 Spbr.

i Ps 90, 11. — cf. Gn 24, 7; Mt 18, 10.
j cp. 11, 11.

a cp. 11, 9.
b Gn 2, 14; Ecli 24, 35; Dn 10, 4.
ex cp. 6] plura in fs. s. Raph. archang.
c cf. Mt 8, 25.

d cf. vr. 19; cp. 8, 2.

e cp. 3 7.
f Nm 27, 8; 30, 8: Dt 25, 5; Rt 4, 4.

g cp. 3, 8 ,10.

h cf. Gn 42, 38.

[b]angelus Dei esset, salutavit eum et dixit: Unde te habemus, bone iuvenis? [7] At ille respondit: Ex filiis Israël. Et Tobias dixit ei: Nosti viam quae ducit in regionem Medorum? [8] Cui respondit: Novi, et omnia itinera eius frequenter ambulavi et mansi apud [d]Gabelum fratrem nostrum, qui moratur in Rages civitate Medorum, quae posita est in monte Ecbatanis. [9] Cui Tobias ait: Sustine me, obsecro, donec haec ipsa nuntiem patri meo.

[10] Tunc ingressus Tobias indicavit universa haec patri suo, super quae admiratus pater rogavit ut introiret ad eum. [11] Ingressus itaque salutavit eum et dixit: Gaudium tibi sit semper! [12] Et ait Tobias: [e]Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo et lumen caeli non video? [13] Cui ait iuvenis: Forti animo esto; in proximo est ut a Deo cureris. [14] Dixit itaque illi Tobias: Nunquid poteris perducere filium meum ad Gabelum in Rages civitatem Medorum, et, cum redieris, [f]restituam tibi mercedem tuam? [15] Et dixit ei angelus: Ego ducam et reducam eum ad te. [16] Cui Tobias respondit: Rogo te, indica mihi de qua domo aut de qua tribu es tu? [17] Cui [g]Raphaël angelus dixit: Genus quaeris mercennarii, an ipsum mercennarium qui cum filio tuo eat? [18] Sed ne forte sollicitum te reddam, ego sum Azarias Ananiae magni filius. [19] Et Tobias respondit: Ex magno genere es tu; sed peto ne irascaris quod voluerim cognoscere genus tuum. [20] Dixit autem illi angelus: Ego sanum ducam et sanum tibi reducam filium tuum. [21] Respondens autem Tobias ait: Bene ambuletis, et sit Deus in itinere vestro, et [f]angelus eius comitetur vobiscum.

[22] Tunc, paratis [g]omnibus quae erant in via portanda, fecit Tobias vale patri suo et matri suae, et ambulaverunt ambo simul. [23] Cumque profecti essent, coepit mater eius [h]flere et dicere: Baculum senectutis nostrae tulisti et transmisisti a nobis. [24] Nunquam fuisset ipsa pecunia, pro qua misisti eum! [25] Sufficiebat enim nobis paupertas nostra, ut divitias computaremus hoc quod videbamus filium nostrum. [26] Dixitque ei Tobias: Noli flere: salvus perveniet filius noster et salvus revertetur ad nos, et oculi tui videbunt illum; [27] credo enim quod [i]angelus Dei bonus comitetur ei et bene disponat omnia quae circa eum geruntur, ita ut [j]cum gaudio revertatur ad nos. [28] Ad hanc vocem cessavit mater eius flere et tacuit.

6 Profectus est autem Tobias, et [a]canis secutus est eum, et mansit prima mansione iuxta fluvium [b]Tigris. [2] Et exivit ut lavaret pedes suos, et ecce piscis immanis exivit ad devorandum eum. [3] Quem expavescens Tobias clamavit voce magna dicens: [c]Domine, invadit me. [4] Et dixit ei angelus: Apprehende branchiam eius et trahe eum ad te. Quod cum fecisset, attraxit eum in siccum, et palpitare coepit ante pedes eius. [5] Tunc dixit ei angelus: Exentera hunc piscem et cor eius et fel et iecur repone tibi; sunt enim haec necessaria ad medicamenta utiliter. [6] Quod cum fecisset, assavit carnes eius, et secum tulerunt in via: cetera salierunt, quae sufficerent eis quousque pervenirent in Rages civitatem Medorum. [7] Tunc interrogavit Tobias angelum et dixit ei: Obsecro te, Azaria frater, ut dicas mihi quod remedium habebunt ista, quae de pisce servare iussisti? [8] Et respondens angelus dixit ei: [d]Cordis eius particulam, si super carbones ponas, fumus eius extricat omne genus daemoniorum sive a viro sive a muliere, ita ut ultra non accedat ad eos; [9] et fel valet ad ungendos oculos in quibus fuerit albugo, et sanabuntur.

[10] Et dixit ei Tobias: Ubi vis ut maneamus? [11] Respondensque angelus ait: Est hic Raguel nomine, vir propinquus de tribu tua; et hic habet filiam nomine [e]Saram, sed neque masculum neque feminam ullam habet aliam praeter eam. [12] [f]Tibi debetur omnis substantia eius, et oportet eam te accipere coniugem. [13] Pete ergo eam a patre eius, et dabit tibi eam in uxorem.

[14] Tunc respondit Tobias et dixit: Audio quia [g]tradita est septem viris, et mortui sunt; sed et hoc audivi, quia daemonium occidit illos. [15] Timeo ergo ne forte et mihi haec eveniant, et, cum sim unicus parentibus meis, [h]deponam senectutem illorum cum tristitia

eique suadet ut Raguelis filiam in uxorem petat (10-13), et quomodo daemonem, qui priores Sarae maritos occiderat, fugare possit revelat (14-22). Postquam a Raguele suscepti sunt, Tobia cum Sara

ad inferos. 16 Tunc angelus Raphaël dixit ei: Audi me, et ostendam tibi qui sunt, quibus praevalere potest daemonium. 17 Hi namque qui coniugium ita suscipiunt, ut Deum a se et a sua mente excludant et suae libidini ita vacent, [i]sicut equus et mulus quibus non est intellectus; habet potestatem daemonium super eos. 18 Tu autem, cum acceperis eam, ingressus cubiculum [j]per tres dies continens esto ab ea, et nihil aliud nisi in orationibus vacabis cum ea. 19 Ipsa autem nocte, incenso iecore piscis, fugabitur daemonium. 20 Secunda vero nocte, in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris. 21 Tertia autem nocte, benedictionem consequeris, ut filii ex vobis procreentur incolumes. 22 Transacta autem tertia nocte, accipies virginem cum timore Domini, [k]amore filiorum magis quam libidine ductus, ut [l]in semine Abrahae benedictionem in filiis consequaris.

i cf. Jr 5, 7, 8; Ez 23, 20.

j cf. Mt 17, 20.

k cp. 8, 9.

l Gn 13, 16; 22, 17, 18.

7 Ingressi sunt autem ad Raguelem, et suscepit eos Raguel cum gaudio. 2 Intuensque Tobiam Raguel dixit Annae uxori suae: [a]Quam similis est iuvenis iste consobrino meo! 3 Et, cum haec dixisset, ait: Unde estis, iuvenes fratres nostri? At illi dixerunt: Ex tribu Nephthali sumus ex captivitate Ninive. 4 Dixitque illis Raguel: Nostis Tobiam fratrem meum? Qui dixerunt: Novimus. 5 Cumque multa bona loqueretur de eo, dixit angelus ad Raguelem: Tobias, de quo interrogas, pater istius est. 6 Et misit se Raguel, et [b]cum lacrimis osculatus est eum et plorans supra collum eius 7 dixit: [c]Benedictio sit tibi, fili mi, quia boni et optimi viri filius es. 8 Et Anna uxor eius et Sara ipsorum filia lacrimatae sunt.

a cf. Ecli 30, 4.

b Gn 45, 14.

c cp. 9, 9.

9 Postquam autem locuti sunt, praecepit Raguel occidi arietem et parari convivium. Cumque hortaretur eos discumbere ad prandium, 10 Tobias dixit: [d]Hic ego hodie non manducabo neque bibam, nisi prius petitionem meam confirmes et promittas mihi dare Saram filiam tuam. 11 Quo audito verbo, Raguel expavit sciens [e]quid evenerit illis septem viris, qui ingressi sunt ad eam, et timere coepit ne forte et huic similiter contingeret. Et, cum nutaret et non daret petenti ullum responsum, 12 dixit ei angelus: Noli timere dare eam isti, quoniam [f]huic timenti Deum debetur coniux filia tua; [g]propterea alius non potuit habere illam. 13 Tunc dixit Raguel: [h]Non dubito quod Deus preces et lacrimas meas in conspectu suo admiserit, 14 et credo quoniam ideo fecit vos venire ad me, ut ista coniungeretur cognationi suae [i]secundum legem Moysi, et nunc noli dubium gerere quod tibi eam tradam.

d cf. Gn 24, 33.

e cp. 3, 8.

f cp. 6, 12.
g cf. cp. 3, 19.
h Ps 87, 3.

i Nm 36, 6-8.

15 Et apprehendens dexteram filiae dextrae Tobiae tradidit dicens: Deus Abraham, [j]Deus Isaac et Deus Iacob vobiscum sit et ipse coniungat vos impleatque benedictionem suam in vobis. 16 Et accepta charta fecerunt conscriptionem coniugii. 17 Et post haec epulati sunt benedicentes Deum. 18 Vocavitque Raguel ad se Annam uxorem suam et praecepit ei ut praepararet alterum cubiculum. 19 Et introduxit illuc Saram filiam suam et lacrimata est. 20 Dixitque ei: [k]Forti animo esto, filia mea. Dominus caeli det tibi gaudium pro taedio quod perpessa es.

15] Int. (Ps. 127, 1) et Or. in Mis. pro Sponsis.
j cf. Gn 24, 60; Rt 4, 11, 12.

k cp. 5, 13.

8 Postquam vero cenaverunt, introduxerunt iuvenem ad eam. 2 Recordatus itaque Tobias [l]sermonum angeli protulit de cassidili suo partem iecoris posuitque eam super carbones vivos. 3 Tunc Raphaël angelus apprehendit daemonium et [m]religavit illud in [n]deserto superioris Aegypti. 4 Tunc hortatus est virginem Tobias dixitque ei: Sara exsurge, et deprecemur Deum hodie et cras et secundum cras, quia his tribus noctibus Deo iungimus, tertia autem transacta nocte, in nostro erimus coniugio; 5 [o]filii quippe sanctorum sumus et non possumus ita coniungi sicut gentes quae ignorant Deum. 6 Surgentes autem pariter instanter orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis. 7 Dixitque Tobias: [p]Domine Deus patrum nostrorum, [q]benedicant te caeli et terrae mareque et fontes et flumina et omnes creaturae tuae, quae in eis sunt. 8 [r]Tu fecisti Adam de limo terrae dedistique ei adiutorium Hevam. 9 Et nunc, Domine, tu scis quia [s]non luxuriae causa accipio sororem meam coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in saecula

l cp. 6, 18, 19.

3] Gr. et V. in fs. s. Raph. arch.. Catech. R. IV, 9, 5.
m Ap 20, 2.
n cf. Is 13, 21; Bar 3, 35; Mt 12, 43; Ap 18, 2.

o cp. 2, 18. — cf. 1 Th 4, 4, 5.

p cp. 3, 13; 11, 17; Dn 3, 57.
q Dn 3, 57-88.
r Gn 2, 7, 18.

s cf. cp. 6, 17.

feliciter sancteque matrimonium contrahit (7, 1-8, 20), angelum vero ad Gabelum mittit ut resumpta pecunia, ipsum ad nuptias adducat (9, 1-12). Tunc Tobia, qui ne longiori commoratione parenti suum ad-

saeculorum. 10 Dixit quoque Sara: Miserere nobis, Domine, miserere nobis, et consenescamus ambo pariter sani.

11 Et factum est circa [t]pullorum cantum, accersiri iussit Raguel servos suos; et abierunt cum eo pariter ut foderent sepulcrum; 12 dicebat enim: Ne forte simili modo evenerit ei, quo et ceteris illis septem viris, qui sunt ingressi ad eam. 13 Cumque parassent fossam, reversus Raguel ad uxorem suam dixit ei: 14 Mitte unam ex ancillis tuis, et videat si mortuus est, ut sepeliam eum antequam illucescat dies. 15 At illa misit unam ex ancillis suis, quae ingressa cubiculum, repperit eos salvos et incolumes secum pariter dormientes. 16 Et reversa nuntiavit bonum nuntium, et benedixerunt Dominum, Raguel videlicet et Anna uxor eius, 17 et dixerunt: [u]Benedicimus te, Domine Deus Israël, quia non contigit quemadmodum putabamus; 18 [v]fecisti enim nobiscum misericordiam tuam et exclusisti a nobis inimicum persequentem nos; 19 misertus es autem [a]duobus unicis. Fac eos, Domine, plenius benedicere te et [v]sacrificium tibi laudis tuae et suae sanitatis offerre, ut cognoscat universitas gentium, quia tu es Deus solus in universa terra. 20 Statimque praecepit servis suis Raguel, ut replerent fossam, quam fecerant, priusquam elucesceret.

21 Uxori autem suae dixit ut instrueret convivium et praepararet omnia quae in cibos erant iter agentibus necessaria. 22 Duas quoque pingues vaccas et quattuor arietes occidi fecit, et parari epulas omnibus vicinis suis cunctisque amicis. 23 Et adiuravit Raguel Tobiam, ut [z]duas hebdomadas moraretur apud se. 24 De omnibus autem quae possidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobiae; et fecit scripturam, ut pars dimidia quae supererat, post obitum eorum Tobiae domino deveniret.

9 Tunc vocavit Tobias angelum ad se, quem quidem hominem existimabat, dixitque ei: [a]Azaria frater, peto ut auscultes verba mea. 2 Si meipsum tradam tibi servum, [b]non ero condignus providentiae tuae. 3 Tamen obsecro te ut adsumas tibi animalia sive servitia et [c]vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum reddasque ei [d]chirographum suum et recipias ab eo pecuniam et roges eum venire ad nuptias meas. 4 Scis enim ipse quoniam numerat pater meus dies, et, si tardavero una die plus, contristatur anima eius. 5 Et certe vides quomodo [e]adiuravit me Raguel, cuius adiuramentum spernere non possum. 6 Tunc Raphaël adsumens quattuor ex servis Raguelis et duos camelos in Rages civitatem Medorum perrexit et inveniens Gabelum reddit ei chirographum suum et recepit ab eo omnem pecuniam 7 indicavitque ei de Tobia filio Tobiae omnia quae gesta sunt, fecitque eum secum venire ad nuptias.

8 Cumque ingressus esset domum Raguelis, invenit Tobiam discumbentem, et exsiliens osculati sunt se invicem, et flevit Gabelus benedixitque Deum 9 et dixit: [f]Benedicat te Deus Israël, quia filius es optimi viri et iusti et timentis Deum et elemosynas facientis: 10 et dicatur benedictio super uxorem tuam et [g]super parentes; 11 et [h]videatis filios vestros et filios filiorum vestrorum [i]usque in tertiam et quartam generationem, et sit semen vestrum benedictum a Deo Israël, qui regnat in saecula saeculorum. 12 Cumque omnes dixissent: Amen, accesserunt ad convivium; sed et [j]cum timore Domini nuptiarum convivium exercebant.

10 Cum vero moras faceret Tobias causa nuptiarum, sollicitus erat pater eius Tobias dicens: Putas quare moratur filius meus aut quare detentus est ibi? 2 Putasne Gabelus mortuus est, et nemo reddet illi pecuniam? 3 Coepit autem contristari nimis ipse et Anna uxor eius cum eo, et coeperunt ambo simul flere, eo quod die statuto minime reverteretur filius eorum ad eos. 4 [a]Flebat igitur mater eius [b]irremediabilibus lacrimis atque dicebat: Heu, heu me, filii mi, ut quid te misimus peregrinari, [c]lumen oculorum nostrorum, [d]baculum senectutis nostrae, solacium vitae nostrae, [e]spem posteritatis nostrae? 5 [f]Omnia simul in te uno habentes te non debuimus dimittere a nobis. 6 Cui dicebat Tobias: Tace et noli turbari; sanus est filius noster; satis fidelis est vir ille, cum quo misimus eum. 7 Illa

t Mr 13, 35.

u v. vr. 7.

v cp. 12, 6; 13, 8; Jdt 8, 17; Ps 118,124.
19] *v. cp. 7, 15.*
x cp. 6, 11, 15.
y Ps 49, 14, 23.

z cf. cp. 12, 21; Gn 29, 27; Jd 14, 12-17.

a cp. 5, 18.
b cf. Rm 8, 18.

c cf. cp. 3, 7.
d cp. 4, 21; 5, 3.

e cp. 8, 23.

f cp. 7, 7.
g cf. Lc 11, 27.
11] *v. cp. 7, 15.*
h cf. Gn 50, 22; Jb 42, 6.
i v. cp. 14, 15.

j (Ecli 9, 22).

a cp. 5, 23-25.
b vr. 7.
4] *v. cp. 5, 23.*
c cf. Pro 15, 30; Bar 3, 4.
d cp. 5, 23.
e Ecli 30, 4-7.
f cf. cp. 5, 23-25.

autem nullo modo consolari poterat; sed cotidie exsiliens [g]circumspiciebat et circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem.

8 At vero Raguel dicebat ad generum suum: [h]Mane hic, et ego mittam nuntium salutis de te ad Tobiam patrem tuum. 9 Cui Tobias ait: Ego novi quia pater meus et mater mea modo dies computant, et cruciatur spiritus eorum in ipsis. 10 Cumque verbis multis rogaret Raguel Tobiam, et ille eum nulla ratione vellet audire, tradidit ei Saram et [j]dimidiam partem omnis substantiae suae in pueris, in puellis, in pecudibus, in camelis et in vaccis et in pecunia multa; et salvum atque gaudentem dimisit eum a se 11 dicens: [k]Angelus Domini sanctus [l]sit in itinere vestro perducatque vos incolumes, et inveniatis omnia recte circa parentes vestros, et videant oculi mei filios vestros priusquam moriar. 12 Et apprehendentes parentes filiam suam osculati sunt eam et dimiserunt ire 13 monentes eam honorare soceros, [m]diligere maritum, regere familiam, gubernare domum et seipsam irreprehensibilem exhibere.

11 Cumque reverterentur, pervenerunt ad [a]Charan, quae est in medio itinere contra Niniven, undecimo die. 2 Dixitque angelus: Tobia frater, scis quemadmodum reliquisti patrem tuum. 3 Si placet itaque tibi, praecedamus, et lento gradu sequantur iter nostrum familiae simul cum coniuge tua et cum animalibus. 4 Cumque hoc placuisset ut irent, dixit Raphaël ad Tobiam: Tolle tecum ex [b]felle piscis, erit enim necessarium. Tulit itaque Tobias ex felle illo, et abierunt.

5 [c]Anna autem sedebat secus viam cotidie in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo. 6 Et, dum ex eodem loco specularetur adventum eius, [d]vidit a longe et ilico agnovit venientem filium suum currensque nuntiavit viro suo dicens: Ecce venit filius tuus. 7 Dixitque Raphaël ad Tobiam: At, ubi introieris domum tuam, statim [e]adora Dominum Deum tuum et gratias agens ei accede ad patrem tuum et osculare eum. 8 Statimque lini super oculos eius ex felle isto piscis, quod portas tecum; scias enim quoniam mox aperientur oculi eius, et videbit pater tuus lumen caeli et in adspectu tuo gaudebit. 9 Tunc praecurrit [f]canis, qui simul fuerat in via, et quasi nuntius adveniens blandimento suae caudae gaudebat. 10 Et consurgens caecus pater eius, coepit offendens pedibus currere et, data manu puero, occurrit obviam filio suo 11 et suscipiens osculatus est eum cum uxore sua, et coeperunt ambo flere [g]prae gaudio. 12 Cumque adorassent Deum et gratias egissent, consederunt.

13 Tunc sumens Tobias de felle piscis linivit oculos patris sui, 14 et sustinuit quasi dimidiam fere horam, et coepit albugo ex oculis eius, quasi membrana ovi, egredi. 15 Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis eius, statimque visum recepit. 16 Et glorificabant Deum, ipse videlicet et uxor eius et omnes qui sciebant eum. 17 Dicebatque Tobias: Benedico te, Domine Deus Israël, quia [h]tu castigasti me et tu salvasti me; et ecce ego video Tobiam filium meum.

18 Ingressa est etiam post septem dies Sara uxor filii eius et omnis familia sana et pecora et cameli et pecunia multa uxoris, sed et illa pecunia quam receperat a Gabelo. 19 Et narravit parentibus suis omnia beneficia Dei, quae fecisset circa eum per hominem qui eum duxerat. 20 Veneruntque Achior et Nabath consobrini Tobiae gaudentes ad Tobiam et congratulantes ei de omnibus bonis, quae circa illum ostenderat Deus. 21 Et [i]per septem dies epulantes omnes cum gaudio magno gavisi sunt.

12 Tunc vocavit ad se Tobias filium suum dixitque ei: Quid possumus dare viro isti sancto, qui venit tecum? 2 Respondens Tobias dixit patri suo: Pater, quam [a]mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit esse beneficiis eius? 3 [b]Me duxit et reduxit sanum, pecuniam a Gabelo ipse recepit, uxorem ipse me habere fecit et daemonium ab ea ipse compescuit, gaudium parentibus eius fecit, meipsum a devoratione piscis eripuit, te quoque videre fecit lumen caeli, et bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad

g cf. cp. 11, 5.

h cf. Gn 24, 55.

i cf. vr. 3.

j cp. 8, 24.

k cp. 5, 21. — cf. Ex 28, 20; 32, 34; Jdt 13, 20.
l 4 Rg 4, 26.

m Tt 2, 4, 5; 1 Pt 3, 1-5.

a Gn 11, 31 (?).

3] *v. vr. 7.*
b cp. 6, 9.

c cf. cp. 10, 7.

d cf. Lc 15, 20.

7, 7] *R. in fs. s. Raph. arch.*
e cf. cp. 6, 18.

f cp. 5, 1.

g cp. 5, 27.

15, 17] * *Catech. R. IV 9, 15.*

h cp. 3, 13, 22; 13, 2, 5; Dt 32, 39; 4 Rg 5, 7; Sap 16, 13.

i Gn 29, 27; Jd 14, 12. — cf. cp. 8, 22, 23.

1-17] *LL. in fr. 5 p. D. 3 Spbr.*
1-22] *LL. in fs. s. Raph. arch.*
a cp. 5, 14.
b cp. 5, 20.

ventante uxore tota domus magno gaudio repleta esset (18-21), pater et filius de praemio comiti benemerenti dando consulunt, at Raphaël se manifestans disparet (12, 1-22). Mirantibus omnibus, Tobias gratias Deo

c] *R. etc. in fs. s. Raph. arch. in D. 3 Spbr. etc.*
c cp. 8, 18.
7] V. iln fs. s. Jo. Nepom.
d v. Mt 6, 1-18.
e cp. 4, 11; Ecli 29, 15.
7-15] L. et Cp. (12, 14) in fs. s. Raph. arch.
8-13] L. in fs. Or. DNIC.
f cp. 4, 11; Ecli 40, 17.
12] Of. in fs. s. Hier. Aem.
g Ps 10, 6. — cf. Pro 14, 34; Rm 6, 23.
h cp. 1, 20.
i cp. 2, 3-7.
*15] * Catech. R. IV 15, 9.*
j cp. 3, 24.
15-10] Ant. in fs. s. Raph. arch.
k Jd 8, 23; Pro 3, 12; Sap 11, 11; Ecli 2, 1; 2 Tm 3, 12; Heb 12, 6, 7; Jc 1, 1 sq.; Ap 3, 19.
l Ap 1, 4. — cf. Est 1, 10.
m Js 5, 14. — v. Jd 13, 20.
n Lc 23, 36.

o cf. Jd 13, 16.
p cf. Jo 18, 5.
20] R. in D. 3 Spbr. et Cp. ut sup. vr. 12.
q v. vr. 22; cp. 13, 1 sq.

1-10] Cn. ad Ld. in fr. 3.
a vr. 5; cp. 3, 13, 22; 11, 17; Dt 32, 39; 1 Rg 2, 6; Sap 16, 13-15.

b cf. cp .3 ,4.

c v. vr. 2, 10.

d cf. 1 Tm 1, 17.

e Am 5, 15; Jn 3, 9.

f Lc 1, 46, 47.
g Pr 104, 42.
10] Ant. in fs. SS. Omn. et in ord. sepel. parvulos.
h vr. 5.

13] v. vr. *12.*
ex 13-22] plura in consecr. Eccl.
i Is 60, 1-9.
j Is 40, 23.
k Ps 85, 9; Mic 4, 2; Zc 8, 22.

haec poterimus dignum dare? 4 Sed peto te, pater mi, ut roges eum, si forte dignabitur medietatem de omnibus quae allata sunt sibi adsumere. 5 Et vocantes eum, pater scilicet et filius, tulerunt eum in partem et rogare coeperunt ut dignaretur dimidiam partem omnium, quae attulerant, acceptam habere.

6 Tunc dixit eis occulte: Benedicite Deum caeli et coram omnibus viventibus confitemini ei, [c]quia fecit vobiscum misericordiam suam. 7 Etenim sacramentum regis abscondere bonum est, opera autem Dei revelare et confiteri honorificum est. 8 [d]Bona est oratio cum ieiunio, et [e]elemosyna magis quam thesauros auri recondere; 9 [f]quoniam elemosyna a morte liberat, et ipsa est quae purgat peccata, et facit invenire misericordiam et vitam aeternam; 10 [g]qui autem faciunt peccatum et iniquitatem hostes sunt animae suae. 11 Manifesto ergo vobis veritatem et non abscondam a vobis occultum sermonem. 12 [h]Quando orabas cum lacrimis et [i]sepeliebas mortuos et derelinquebas prandium tuum et mortuos abscondebas per diem in domo tua et nocte sepeliebas eos, [j]ego obtuli orationem tuam Domino. 13 [k]Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te. 14 Et nunc misit me Dominus ut curarem te et Saram uxorem filii tui a daemonio liberarem; 15 ego enim sum Raphaël angelus, unus ex septem [l]qui adstamus ante Dominum.

16 Cumque haec audissent, turbati sunt et trementes [m]ceciderunt super terram in faciem suam. 17 Dixitque eis angelus: [n]Pax vobis, nolite timere. 18 Etenim, cum essem vobiscum, per voluntatem Dei eram. Ipsum benedicite et cantate illi. 19 Videbar quidem vobiscum manducare et bibere, sed ego [o]cibo invisibili et potu, qui ab hominibus videri non potest, utor. 20 [p]Tempus est ergo ut revertar ad eum qui me misit; vos autem benedicite Deum et [q]narrate omnia mirabilia eius.

21 Et cum haec dixisset, ab adspectu eorum ablatus est, et ultra eum videre non potuerunt. 22 Tunc prostrati per horas tres in faciem benedixerunt Deum, et exsurgentes narraverunt omnia mirabilia eius.

13 Aperiens autem Tobias senior os suum benedixit Dominum et dixit: [tuum;

Magnus es, Domine, in aeternum et in omnia saecula regnum
2 [a]quoniam tu flagellas et salvas, deducis ad inferos et reet non est qui effugiat manum tuam. [ducis,
3 Confitemini Domino, filii Israël,
et in conspectu gentium laudate eum;
4 quoniam [b]ideo dispersit vos inter gentes, quae ignorant eum,
ut vos enarretis mirabilia eius, et faciatis scire eos,
quia non est alius Deus omnipotens praeter eum.
5 [c]Ipse castigavit nos propter iniquitates nostras;
et ipse salvabit nos propter misericordiam suam.
6 Adspicite ergo quae fecit nobiscum
et cum timore et tremore confitemini illi
[d]regemque saeculorum exaltate in operibus vestris.
7 Ego autem in terra captivitatis meae confitebor illi,
quoniam ostendit maiestatem suam in gentem peccatricem.
8[e]Convertimini itaque, peccatores, et facite iustitiam coram Deo,
credentes quod faciat vobiscum misericordiam suam.
9 [f]Ego autem et anima mea in eo laetabimur.
10 Benedicite Dominum, omnes [g]electi eius,
agite dies laetitiae et confitemini illi.
11 Ierusalem, civitas Dei,
[h]castigavit te Dominus in operibus manuum tuarum.
12 Confitere Domino in bonis tuis
et benedic Deum saeculorum;
ut reaedificet in te tabernaculum suum et revocet ad te omnes
et gaudeas in omnia saecula saeculorum. [captivos,
13 [i]Luce splendida fulgebis
[j]et omnes fines terrae adorabunt te.
14 [k]Nationes ex longinquo ad te venient.

agit (13, 1-10) et futuram gloriam instauratae sanctae civitatis praedicit (11-23). Tandem plenus dierum moritur, relictis filio et nepotibus suarum virtutum et misericordiarum Dei heredibus (14, 1-17).

et [t]munera deferentes adorabunt in te Dominum,
et terram tuam in sanctificationem habebunt;
15 [m]nomen enim magnum invocabunt in te.
16 [n]Maledicti erunt qui contempserint te,
et condemnati erunt omnes qui blasphemaverint te,
[o]benedictique erunt qui aedificaverint te.
17 Tu autem laetaberis in filiis tuis,
quoniam omnes benedicentur et congregabuntur ad Do-
18 Beati omnes qui diligunt te [minum.
et [p]qui gaudent super pace tua.
19 [q]Anima mea, benedic Dominum;
quoniam liberavit Ierusalem civitatem suam
a cunctis tribulationibus eius, Dominus Deus noster.
20 Beatus ero si fuerint reliquiae seminis mei
ad videndam claritatem Ierusalem.
21 [r]Portae Ierusalem ex sapphiro et smaragdo aedificabuntur,
et ex lapide pretioso omnis circuitus murorum eius.
22 [s]Ex lapide candido et mundo omnes plateae eius sternentur,
et per vicos eius alleluia cantabitur.
23 Benedictus Dominus qui exaltavit eam,
et sit regnum eius in saecula saeculorum super eam. Amen.

14 Et consummati sunt sermones Tobiae. Et postquam [a]illuminatus est Tobias, vixit annis quadraginta duobus et vidit filios nepotum suorum. 2 Completis itaque annis centum duobus, sepultus est honorifice in Ninive. 3 Quinquaginta namque et sex annorum [b]lumen oculorum amisit, sexagenarius vero [c]recepit. 4 Reliquum vero vitae suae in gaudio fuit, et cum bono [d]profectu timoris Dei perrexit in pace.

5 [e]In hora autem mortis suae [f]vocavit ad se Tobiam filium suum et septem iuvenes filios eius nepotes suos dixitque eis: 6 Prope erit [g]interitus Ninive; [h]non enim excidit verbum Domini: et [i]fratres nostri, qui dispersi sunt a terra Israël, revertentur ad eam. 7 Omnis autem deserta terra eius replebitur, et domus Dei, [j]quae in ea incensa est, [k]iterum reaedificabitur, ibique revertentur omnes timentes Deum, 8 et relinquent gentes idola sua et venient in Ierusalem et inhabitabunt in ea, 9 et gaudebunt in ea omnes reges terrae adorantes regem Israël. 10 Audite ergo, filii mei, patrem vestrum: servite Domino in veritate et inquirite ut faciatis quae placita sunt illi; 11 et filiis vestris mandate ut faciant iustitias et elemosynas, ut sint memores Dei et benedicant eum in omni tempore in veritate et in tota virtute sua. 12 Nunc ergo, filii, audite me et nolite manere hic; sed quacumque die [l]sepelieritis matrem vestram circa me in uno sepulcro, ex eo dirigite gressus vestros ut exeatis hinc; 13 video enim quia iniquitas eius finem dabit ei.

14 Factum est autem post obitum matris suae, Tobias abscessit ex Ninive cum uxore sua et filiis et filiorum filiis et reversus est ad [m]soceros suos 15 invenitque eos incolumes in senectute bona, et curam eorum gessit et ipse [n]clausit oculos eorum et omnem hereditatem domus Raguelis ipse percepit viditque [o]quintam generationem, filios filiorum suorum. 16 Et, completis annis nonaginta novem in timore Domini, cum gaudio sepelierunt eum. 17 Omnis autem cognatio eius et omnis generatio eius in bona vita et [p]in sancta conversatione permansit, ita ut accepti essent tam Deo quam hominibus et cunctis habitantibus in terra.

t Ps 71, 10; 95, 7, 8. — v. Is 60, 6-10.
m Ex 6, 3.
n Gn 12, 3; 27, 29; Nm 24, 9.
o Ps 121, 6.
17] V. All. in fs. BMV. div. Prov. matris.
p cf. Ps 121, 6.
q Ps 102, 1.
r Is 54, 11, 12. — v. Ap 21, 10-21.
22] R. in fr. 4 p. D. 3 p. Pasch.
s Ap 19, 1.
a cp. 11, 14, 15.
b cp. 2, 11.
c cp. 11, 13, 114.
d cf. Lc 2, 52.
e cf. Gn 27, 27; 49, 1; Dt 33, 1.
f cf. Gn 49, 1; 50, 23.
g Nh 3, 7; Sph 2, 13, 15.
h cp. Mt 5, 18; Lc 21, 33.
i 1 Es 2, 1; Jr 50, 4, 5; Bar 5, 5-9. — v. Jr 31, 1-14.
j 4 Rg 25, 9.
k 1 Es 1, 3-5; 3, 10; 6, 3-7.
10, 11] v. cp. 4, 20.
l cp. 4, 5. — cf. Ecli 38, 16.
m v. cp. 3, 7.
n v. Gn 46, 4.
o cp. 9, 11. — cf. Jb 42, 15.
p cf. 1 Pt 2, 12; 3, 16.

LIBER IUDITH

LIBER IUDITH
1, 1 — 2, 13

1-2, 3] LL. in D. 4 Spbr.

a v. Tb 5, 8.
b 1 Mc 10, 11.

c cf. cp. 4, 13; 5, 15; Ps 32, 16.

d cf. 1 Es 6, 22.
e Jn 1, 2; 3, 2; 4, 11.
f cf. Tb 1, 16.
g Gn 14, 1.
h Tb 6, 1.

i cp. 2, 12.
j v. Js 19, 26.
k Gn 25, 13.
l 1 Mc 12, 49.
m cp. 4, 5.
n cp. 4, 3.
o (Gn 45, 10).

a v. cp. 1-12.

b cp. 1, 10.
c Js 13, 18.

d vr. 5.

e cf. cp. 7, 2.

f Jd 7, 12; Nh 3, 15.

g vr. 15; cp. 1, 7; 2 Mc 4, 36; Ac 6, 9; 15, 23, 41; 21, 38 etc.
h cf. 2 Mc 4, 30.
i Ac 9, 30 (?).

ARPHAXAD itaque rex Medorum subiugaverat multas gentes imperio suo, et ipse aedificavit civitatem potentissimam, quam appellavit [a]Ecbatanis, 2 ex lapidibus [b]quadratis et sectis. Fecit muros eius in altitudinem cubitorum septuaginta et in latitudinem cubitorum triginta; turres vero eius posuit in altitudinem cubitorum centum. 3 Per quadrum vero earum latus utrumque vicenorum pedum spatio tendebatur; posuitque portas eius in altitudinem turrium; 4 et [c]gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui et in gloria quadrigarum suarum.

5 Anno igitur duodecimo regni sui Nabuchodonosor [d]rex Assyriorum, qui regnabat in [e]Ninive civitate magna, pugnavit contra Arphaxad et obtinuit eum 6 in campo magno qui appellatur [f]Ragau, circa [g]Euphraten et [h]Tigrin et Iadason, in campo Erioch regis Elicorum.

7 Tunc exaltatum est regnum Nabuchodonosor, et cor eius elevatum est; et misit ad omnes, qui habitabant in [i]Cilicia et Damasco et Libano, 8 et ad gentes, quae sunt in [j]Carmelo et [k]Cedar et inhabitantes [l]Galilaeam in campo magno [m]Esdrelon 9 et ad omnes, qui erant in [n]Samaria et trans flumen Iordanem usque ad Ierusalem, et omnem terram [o]Iesse, quousque perveniatur ad terminos Aethiopiae.

10 Ad hos omnes misit nuntios Nabuchodonosor rex Assyriorum; 11 qui omnes uno animo contradixerunt et remiserunt eos vacuos et sine honore abiecerunt. 12 Tunc indignatus Nabuchodonosor rex adversus omnem terram illam, iuravit per thronum et regnum suum, quod defenderet se de omnibus regionibus his.

2 Anno tertio decimo Nabuchodonosor regis, vicesima et secunda die mensis primi factum est [a]verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum, ut defenderet se. 2 Vocavitque omnes maiores natu omnesque duces et bellatores suos, et habuit cum eis mysterium consilii sui 3 dixitque cogitationem suam in eo esse, ut omnem terram suo subiugaret imperio. 4 Quod dictum cum placuisset omnibus, vocavit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiae suae 5 et dixit ei: Egredere adversus omne regnum occidentis et contra eos praecipue [b]qui contempserunt imperium meum: 6 non parcet [c]oculus tuus ulli regno, omnemque urbem munitam subiugabis mihi.

7 Tunc Holofernes vocavit duces et magistratus virtutis Assyriorum, et dinumeravit viros in expeditionem, [d]sicut praecepit ei rex, centum viginti milia peditum pugnatorum et equitum sagittariorum [e]duodecim milia. 8 Omnemque expeditionem suam fecit praeire in multitudinem innumerabilium camelorum, cum his quae exercitibus sufficerent copiose, boum quoque armenta gregesque ovium, quorum non erat numerus. 9 Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit. 10 Aurum vero et argentum de domo regis adsumpsit multum nimis. 11 Et profectus est ipse et omnis exercitus cum quadrigis et equitibus et sagittariis, qui cooperuerunt faciem terrae [f]sicut locustae.

12 Cumque pertransisset fines Assyriorum, venit ad magnos montes Ange, qui sunt a sinistro [g]Ciliciae, ascenditque omnia castella eorum et obtinuit omnem munitionem. 13 Effregit autem civitatem opinatissimam [h]Melothi praedavitque omnes filios [i]Tharsis et filios

Ismaël, [j]qui erant contra faciem deserti et ad austrum terrae Cellon. 14 Et transivit Euphrates et venit in Mesopotamiam; et fregit omnes civitates excelsas, quae erant ibi, a torrente Mambre usquequo perveniatur ad mare. 15 Et occupavit terminos eius a Cilicia usque ad [l]fines Iapheth, qui sunt ad austrum; 16 abduxitque omnes filios [m]Madian et praedavit omnem locupletationem eorum omnesque resistentes sibi occidit in ore gladii.

17 Et post haec descendit in campos Damasci [n]in diebus messis et succendit omnia sata omnesque arbores et vineas fecit incidi; et cecidit timor illius super omnes inhabitantes terram.

3 Tunc miserunt legatos suos universarum urbium ac provinciarum reges ac principes, [a]Syriae scilicet Mesopotamiae et [b]Syriae Sobal et Libyae atque [c]Ciliciae, qui venientes ad Holofernem dixerunt: 2 Desinat indignatio tua circa nos; [d]melius est enim ut viventes serviamus Nabuchodonosor [e]regi magno et subditi simus tibi, quam morientes cum interitu nostro ipsi servitutis nostrae damna patiamur. 3 Omnis civitas nostra omnisque possessio, omnes montes et colles et campi et armenta boum gregesque ovium et caprarum equorumque et camelorum et universae facultates nostrae atque familiae in conspectu tuo sunt: 4 sint omnia nostra sub lege tua. 5 Nos et filii nostri servi tui sumus. 6 Veni nobis pacificus dominus et utere servitio nostro, sicut placuerit tibi.

7 Tunc descendit de montibus cum equitibus in virtute magna et obtinuit omnem civitatem et omnem inhabitantem terram. 8 De universis autem urbibus adsumpsit sibi auxiliarios viros fortes et electos ad bellum. 9 Tantusque metus provinciis illis incubuit, ut universarum urbium habitatores, principes et honorati simul cum populis, exirent obviam venienti 10 excipientes eum [f]cum coronis et lampadibus, ducentes choros in [g]tympanis et tibiis. 11 Nec ista tamen facientes ferocitatem eius pectoris mitigare potuerunt; 12 nam et [h]civitates eorum destruxit et [i]lucos eorum excidit; 13 praeceperat enim illi Nabuchodonosor rex, ut [j]omnes deos terrae exterminaret, videlicet [k]ut ipse solus diceretur deus ab his nationibus quae potuissent Holofernis potentia subiugari. 14 Pertransiens autem [l]Syriam Sobal et omnem Apameam omnemque Mesopotamiam venit ad Idumaeos in terram Gabaa 15 accepitque civitates eorum et sedit ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari praecepit universum exercitum virtutis suae.

4 Tunc audientes haec filii Israël, [a]qui habitabant in terra Iuda, timuerunt valde a facie eius; 2 tremor et horror invasit sensus eorum, ne hoc faceret Ierusalem et templo Domini, quod fecerat ceteris civitatibus et templis earum. 3 Et miserunt in omnem [b]Samariam per circuitum usque Iericho, et [c]praeoccupaverunt omnes vertices montium 4 et muris circumdederunt vicos suos et [d]congregaverunt frumenta in praeparationem pugnae. 5[e]Sacerdos etiam /Eliachim scripsit ad universos qui erant contra [g]Esdrelon, quae est contra faciem campi magni iuxta [h]Dothain, et universos per quos viae transitus esse poterat, 6 ut obtinerent [i]ascensus montium, per quos via esse poterat ad Ierusalem, et illic custodirent ubi angustum iter esse poterat inter montes. 7 Et fecerunt filii Israël secundum quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim.

8 Et [j]clamavit omnis populus ad Dominum instantia magna, et [k]humiliaverunt animas suas in ieiuniis et orationibus ipsi et mulieres eorum. 9 Et induerunt se sacerdotes ciliciis, et [l]infantes prostraverunt [m]contra faciem templi Domini, et altare Domini operuerunt cilicio, 10 et clamaverunt ad Dominum Deum Israël unanimiter, ne darentur in praedam infantes eorum et uxores eorum in divisionem, et civitates eorum in exterminium et sancta eorum in pollutionem, et fierent opprobrium gentibus.

11 Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuivit omnem Israël allocutusque est eos 12 dicens: Scitote quoniam [n]exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiuniis et orationibus in conspectu Domini. 13 Memores estote Moysi servi Domini, [o]qui Amalec [p]confidentem in virtute sua et in potentia sua et in exercitu

j v. cf. Gn 25, 18.

l v. Gn 10, 2-5. — Js 19, 46 (?).
m Jd 6, 1, 5; Hab 3, 7.

n cf. cp. 4, 4.

a v. Jd 3, 8, 10.
b 2 Rg 8, 3, 5; 10, 6.
c cp. 2, 12.
d cp. 7, 16.
e 4 Rg 18, 8; Is 36, 13.

f cf. 1 Mc 10, 29; Ac 14, 13.
g cp. 15, 15; 16, 2; Ex 15, 20; Jd 11, 34.
h cp. 2, 13, 14.
i cf. 3 Rg 14, 23.
j 4 Rg 19, 18.
k cf. cp. 6, 2; Js 14, 13, 14; Dn 3, 5, 6.
l cp. vr. 1.

1-12] *LL. in fr. 2 p D. 4 Spbr.*
a cf. 2 Par 11, 3.
(1-3)] *R. in D. 3 Spbr.*
b cp. 1, 9.
c cp. 5, 1.
d cp. 2, 17.
e cf. Jd 6, 35.
f Is 22, 20. — cf. cp. 15, 9.
g cp. 1, 8.
h cp. 7, 3. — v. Gn 37, 18; 4 Rg 6, 13.
i cp. 7, 1, 5. — cf. cp. 5, 1.

(8)] *v. vr. 1-3.*
j cf. Jn 3, 7; 1 Mc 3, 47.
k 1 Pt 5, 6.
l 2 Par 20, 13; Jl 2, 16.
m 1 Es 10, 1.

n Lc 11, 9, 10.

o Ex 17, 9-13.
p v. cp. 1, 4.

tas terrore perculsos at in Deum confidentes dimicaturus (14-4, 17). Tanta autem superbia effervet ut Achior, qui Dei in Israël providentiam narraverat (5, 1-25) in manu Israëlitarum tradat volens suae et Nabuchodo-

suo et in clipeis suis et in curribus suis et in equitibus suis non ferro pugnando sed precibus sanctis orando deiecit. 14 Sic erunt universi hostes Israël, si perseveraveritis in hoc opere quod coepistis. 15 Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum permanebant in conspectu Domini, 16 ita ut [q]etiam hi qui offerebant Domino holocausta, praecincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, et [r]erat cinis super capita eorum. 17 Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, ut visitaret populum suum Israël.

5 Nuntiatumque est Holoferni principi militiae Assyriorum, quod filii Israël praeparassent se ad resistendum ac [a]montium itinera conclusissent; 2 et furore nimio exarsit in iracundia magna vocavitque omnes principes Moab et duces Ammon 3 et dixit eis: Dicite mihi quis sit populus iste, qui montana obsidet, aut quae et quales et quantae sint civitates eorum, quae etiam sit virtus eorum, aut quae sit multitudo eorum, vel quis rex militiae illorum; 4 et quare, prae omnibus qui habitant in oriente, isti contempserunt nos et [b]non exierunt obviam nobis, ut susciperent nos cum pace?

5 Tunc [c]Achior dux omnium filiorum Ammon respondens ait: Si digneris audire, domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo de populo isto, qui in montanis habitat, et non egredietur verbum falsum ex ore meo. 6 [d]Populus iste ex progenie Chaldaeorum est. 7 Hic primum [e]in Mesopotamia habitavit, [f]quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldaeorum. 8 Deserentes itaque caeremonias patrum suorum, quae in multitudine deorum erant, 9 unum [g]Deum caeli coluerunt, qui et praecepit eis ut exirent inde et habitarent in [h]Charan. Cumque operuisset omnem terram [i]fames, [j]descenderunt in Aegyptum illicque per [l]quadringentos annos sic [m]multiplicati sunt, ut dinumerari eorum non posset exercitus. 10 Cum [n]gravaret eos rex Aegypti atque in aedificationibus urbium suarum in luto et latere subiugasset eos, [o]clamaverunt ad Dominum suum, et [p]percussit totam terram Aegypti plagis variis. 11 [q]Cumque eiecissent eos Aegyptii a se, et cessasset plaga ab eis, et iterum eos vellent capere et ad suum servitium revocare, 12 [r]fugientibus his Deus caeli mare aperuit, ita ut hinc inde aquae quasi murus solidarentur, et isti pede sicco fundum maris perambulando transissent. 13 [s]In quo loco, dum innumerabilis exercitus Aegyptiorum eos persequeretur, ita aquis coopertus est, [t]ut non remaneret vel unus qui factum posteris nuntiaret. 14 Egressi vero mare Rubrum [u]deserta Sina montis occupaverunt, [v]in quibus nunquam homo habitare potuit, vel filius hominis requievit. 15 [x]Illic fontes amari obdulcati sunt eis ad bibendum, et [y]per annos quadraginta annonam de caelo consecuti sunt. 16 Ubicumque ingressi sunt [z]sine arcu et sagitta et absque scuto et gladio, Deus eorum pugnavit pro eis et vicit. 17 Et [a]non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit a cultu Domini Dei sui. 18 Quotiescumque autem, praeter ipsum Deum suum, alterum coluerunt, [b]dati sunt in praedam et in gladium et in opprobrium. 19 [c]Quotiescumque autem paenituerunt se recessisse a cultura Dei sui, dedit eis Deus caeli virtutem resistendi. 20 [d]Denique Chananaeum regem et Iebusaeum et Pherezaeum et Hethaeum et Amorrhaeum et omnes potentes in [e]Hesebon prostraverunt et terras eorum et civitates eorum ipsi possederunt. 21 Et, usque dum non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona; [f]Deus enim illorum odit iniquitatem. 22 Nam et ante hos annos cum recessissent a via, quam dederat illis Deus ut ambularent in ea, [g]exterminati sunt proeliis a multis nationibus; et plurimi eorum [h]captivi abducti sunt in terram non suam. 23 [i]Nuper autem reversi ad Dominum Deum suum ex [j]dispersione, qua dispersi fuerant, adunati sunt et ascenderunt montana haec omnia, et iterum possident Ierusalem, ubi sunt sancta eorum.

24 Nunc ergo, mi domine, perquire: si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum, ascendamus ad illos, quoniam [k]tradens tradet illos Deus eorum tibi, et subiugati erunt sub iugo potentiae tuae; 25 [l]si vero non est offensio populi huius coram Deo suo,

q Jl 1, 13.

r cp. 7, 4; 9, 1. — v. Js 7, 6.

a cp. 14, 6.

b cf. cp. 3, 1, 10.
c cp. 6, 5-20; 13, 27-31; 14, 6.

d v. Gn 11, 31.
e Ac 7, 2.
f v. Js 24, 2.

g cp. 6, 15; 1 Mc 3, 18.
h 1 Gn 12, 1; Ac 7, 2, 4.
i Gn 42, 5.
j v. Gn 46, 6.
j v. Gn 15, 13; Ac 7, 6. — cf. Ex 12, 40.
m v. Ex 1, 7.
n v. Ex 1, 8-14.
o Ex 2, 23.
p Ex 7-11; 12, 29, 30.
q v. Ex 12, 31-33.
r Ex 14, 21, 22.

s Ex 14, 23-28.
t cf. 1 Rg 27, 11; Jb 1, 15-19.

u Ex 19, 1.
v v. Dt 8, 15; 32, 10; Sap 11, 2; Jr 2, 6.
x Ex 15, 23.
y Ex 16, 35. — cf. Js 5, 12.
z cf. Js 6, 20.

a v. Dt 28, 7.

b cp. 8, 19; Dt 28, 37; Tb 3, 4. — cf. Jd 2, 11-15 etc.
c v. Jd 3, 9, 15; 4, 2 etc.

d v. Js 12, 1-24.
e Nm 21, 26.

f Ps 5, 7; 44, 8; 118, 104, 128.

g v. Ps 105, 41, 42.
h 4 Rg 17, 6; 18, 10-12.
i 2 Par 33, 11-13.
j Jo 7, 35.

k cf. cp. 11, 8.

l v. vr. 17; Lv 26, 7, 8.

nosor potentiae testem constituere et tandem cum ipsis hostibus perdere (26-6, 7). Quod ubi factum est, Achior in Bethuliam adducitur et, omnibus quae sibi occurrerant narratis, benigne excipitur (8-21). Porro

[m]non poterimus resistere illis, quoniam Deus eorum defendet illos, et erimus in opprobrium universae terrae.

26 Et factum est, cum cessasset loqui Achior verba haec, irati sunt omnes magnates Olofernis et cogitabant interficere eum dicentes ad alterutrum: 27 Quis est iste, qui filios Israël posse dicat resistere regi Nabuchodonosor et exercitibus eius, homines inermes et sine peritia artis pugnae? 28 Ut ergo agnoscat Achior quoniam fallit nos, ascendamus in montana ,et, cum capti fuerint potentes eorum, tunc cum eisdem gladio transverberabitur, 29 ut sciat omnis gens quoniam [n]Nabuchodonosor deus terrae est, et praeter ipsum alius non est.

6 Factum est autem cum cessassent loqui, indignatus Holofernes vehementer dixit ad [a]Achior: 2 Quoniam prophetasti nobis dicens quod gens Israël [b]defendatur a Deo suo, ut ostendam tibi quoniam [c]non est deus nisi Nabuchodonosor, 3 [d]cum percusserimus eos omnes sicut hominem unum, tunc et ipse cum illis Assyriorum gladio interibis, et omnis Israël tecum perditione disperiet, 4 et probabis quoniam [e]Nabuchodonosor dominus sit universae terrae. Tuncque gladius militiae meae transiet per latera tua, et confixus cades inter vulneratos Israël et non respirabis ultra donec externeris cum illis. 5 Porro autem, si prophetiam tuam veram existimas, non [f]concidat vultus tuus, et pallor, qui faciem tuam obtinet, abscedat a te, si verba mea haec putas impleri non posse. 6 Ut autem noveris quia simul cum illis haec experieris, ecce ex hac hora illorum populo sociaberis ut, dum dignas mei gladii poenas exceperint, ipse simul ultioni subiaceas.

7 Tunc Holofernes praecepit servis suis, ut comprehenderent Achior et perducerent eum in Bethuliam et traderent eum in manus filiorum Israël. 8 Et accipientes eum servi Holofernis profecti sunt per campestria; sed, cum appropinquassent ad montana, exierunt contra eos fundibularii. 9 Illi autem divertentes a latere montis ligaverunt Achior ad arborem manibus et pedibus; et sic vinctum restibus dimiserunt eum et reversi sunt ad dominum suum.

10 Porro filii Israël descendentes de Bethulia venerunt ad eum; quem solventes duxerunt ad Bethuliam; atque in medium populi illum statuentes percontati sunt quid rerum esset, quod illum vinctum Assyrii reliquissent.

11 In diebus illis erant illic [g]principes [h]Ozias filius Micha de tribu Simeon et Charmi qui et Gothoniel.

12 In medio itaque [i]seniorum et in conspectu omnium Achior dixit [j]omnia, quae locutus ipse fuerat ab Holoferne interrogatus; et qualiter populus Holofernis voluisset propter hoc verbum interficere eum, 13 et quemadmodum ipse Holofernes iratus iusserit eum Israëlitis hac de causa tradi, ut, dum vicerit filios Israël, tunc et ipsum Achior diversis iubeat interire suppliciis, propter hoc quod dixisset: [k]Deus caeli defensor eorum est.

14 Cumque Achior universa haec exposuisset, omnis populus cecidit in faciem adorantes Dominum et communi lamentatione et fletu unanimes preces suas Domino effuderunt 15 dicentes: Domine [l]Deus caeli et terrae, intuere superbiam eorum et respice ad nostram humilitatem et faciem sanctorum tuorum attende et ostende quoniam non derelinquis praesumentes de te et [m]praesumentes de se et de sua virtute gloriantes humilias. 16 Finito itaque fletu, et per totam diem oratione populorum completa, consolati sunt Achior 17 dicentes: Deus patrum nostrorum, cuius tu virtutem praedicasti, ipse tibi hanc dabit vicissitudinem, ut eorum magis tu interitum videas. 18 [n]Cum vero Dominus Deus noster dederit hanc libertatem servis suis, sit et tecum Deus in medio nostri, ut sicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus converseris nobiscum. 19 Tunc Ozias, finito consilio, suscepit eum in domum suam et fecit ei cenam magnam, 20 et, vocatis omnibus presbyteris, simul expleto ieiunio refecerunt. 21 Postea vero convocatus est omnis populus, et per totam noctem intra ecclesiam oraverunt petentes auxilium a Deo Israël.

m Rm 8, 31. — cf. Est 6, 13.

n v. cp. 3, 13; 6, 4.

a v. cp. 5, 5.
b cp. 5, 25.
c cf. cp. 3, 13.
d cp. 5, 28. — cf. 3 Rg 22, 26, 27.

e cf. cp. 5, 29.

f cf. Gn 4, 6.

g cf. 2 Par 33, 14; Dn 13, 5.
h cp. 7, 30; 8, 3.
i cp. 8, 9; 13, 12.
j cp. 5, 5-25.

k cp. 5, 8.

15] v. cp. 16, 16.
l Ps 21, 6; 14, 3 etc. — cf. cp. 9, 17.

m v. cp. 1, 4.

n cp. 14, 6. — cf. Dt 23, 3; 2 Es 13, 1.

Holofernes urbem obsidet (7, 1-5) et, interciso aquaeducto fontibusque diligenter custoditis, eo obsessos artat (6-21), ut Ozia populo tumultuanti deditionem urbis intra dies quinque promittere cogatur

7 Holofernes autem altera die praecepit exercitibus suis, ut ascenderent contra Bethuliam. 2 Erant autem pedites bellatorum centum viginti milia et equites [a]vigintiduo milia, praeter praeparationes virorum illorum, quos occupaverat captivitas, et abducti fuerant de provinciis et urbibus universae iuventutis. 3 Omnes paraverunt se pariter ad pugnam contra filios Israël, et venerunt per crepidinem montis usque ad apicem, qui respicit super [b]Dothain, a loco qui dicitur Belma usque ad Chelmon qui est contra Esdrelon. 4 Filii autem Israël, ut viderunt multitudinem illorum, prostraverunt se super terram [c]mittentes cinerem super capita sua, unanimes orantes ut Deus Israël misericordiam suam ostenderet super populum suum. 5 Et adsumentes arma sua bellica [d]sederunt per loca, quae ad angusti itineris tramitem dirigunt inter montosa, et erant custodientes ea tota die et nocte.

6 Porro Holofernes, dum circuit per gyrum, repperit quod fons, qui influebat, aquaeductum illorum a parte australi extra civitatem dirigeret; et incidi praecepit aquaeductum illorum. 7 Erant tamen non longe a muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam ad refocillandum potius quam ad potandum. 8 Sed filii Ammon et Moab accesserunt ad Holofernem dicentes: Filii Israël non in lancea nec in sagitta confidunt, sed montes defendunt illos, et muniunt illos colles in praecipitio constituti. 9 Ut ergo sine congressione pugnae possis superare eos, pone custodes fontium, ut non hauriant aquam ex eis, et sine gladio interficies eos; vel certe fatigati tradent civitatem suam, quam putant in montibus positam superari non posse. 10 Et placuerunt verba haec coram Holoferne et coram satellitibus eius, et constituit per gyrum centenarios per singulos fontes. 11 Cumque ista custodia per dies viginti fuisset expleta, defecerunt cisternae et collectiones aquarum omnibus habitantibus Bethuliam, ita ut non esset intra civitatem unde satiarentur vel una die, quoniam [f]ad mensuram dabatur populis aqua cotidie.

12 Tunc ad Oziam congregati omnes viri feminaeque, iuvenes et parvuli, omnes simul una voce 13 dixerunt: [g]Iudicet Deus inter nos et te, quoniam fecisti in nos mala nolens loqui pacifice cum Assyriis; et propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum. 14 Et ideo non est qui adiuvet, cum prosternamur ante oculos eorum in siti et perditione magna. 15 Et nunc congregate universos, qui in civitate sunt, ut sponte tradamus nos omnes populo Holofernis. 16 [h]Melius est enim ut captivi benedicamus Dominum viventes, quam moriamur et simus opprobrium omni carni, cum viderimus uxores nostras et infantes nostros mori ante oculos nostros. 17 [i]Contestamur hodie caelum et terram et Deum patrum nostrorum, qui ulciscitur nos secundum peccata nostra, ut iam tradatis civitatem in manu militiae Holofernis, et sit finis noster brevis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate sitis. 18 Et cum haec dixissent, factus est fletus et ululatus magnus in ecclesia ab omnibus, et per multas horas una voce clamaverunt ad Deum dicentes: 19 [j]Peccavimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. 20 [k]Tu, quia pius es, miserere nostri, aut in tuo flagello vindica iniquitates nostras, et noli tradere confitentes te populo qui ignorat te, 21 [l]ut non dicant inter gentes: Ubi est Deus eorum?

22 Et, cum fatigati his clamoribus et his fletibus lassati siluissent, 23 exsurgens Ozias infusus lacrimis dixit: Aequo animo estote, fratres, et hos [m]quinque dies exspectemus a Domino misericordiam. 24 Forsitan enim indignationem suam abscindet et dabit gloriam nomini suo. 25 [n]Si autem, transactis quinque diebus, non venerit adiutorium, faciemus haec verba quae locuti estis.

8 Et factum est, cum audisset haec verba Iudith vidua, [a]quae erat filia Merari filii Idox filii Ioseph filii Oziae filii Elai filii Iammor filii Gedeon filii Raphaim filii Achitob filii Melchiae filii Enan filii Nathaniae filii Salathiel filii Simeon [b]filii Ruben, 2 et vir eius fuit Manasses, qui mortuus est [c]in diebus messis hordeaceae; 3 instabat enim super alligantes manipulos in campo, et [d]venit aestus super caput eius, et mortuus est in Bethulia civitate sua et sepultus

a cf. cp. 2, 7.

b cp. 3, 8.

c v. cp. 4, 5.

d cp. 4, 16; 9, 1. — v. Js 7, 6.

e cp. 4, 6.

f Ez 4, 11, 16.

g Gn 16, 5; 31, 53; Ex 5, 21; 1 Rg 24, 12.

h cp. 3, 2.

i v. Dt 4, 26.

19] * *cf. Catech. R. IV 14, 11.*
20] *V. in D. 3 Sphr.*
j Ps 105, 6; Dn 9, 8.
k cf. 2 Rg 23, 14; Jl 2, 17; Ps 78, 9, 10.
l Ps 113, 2. — cf. Nm 14, 13-16.

m cp. 8, 9.

n cf. 1 Rg 11, 3.

1-11] *LL. in fr. 3 p. D. 4 Sphr.*
a cp. 16, 8.

b cf. cp. 9, 2.
c Rt 1, 22; 2, 23; 2 Rg 21, 9.
d cf. 4 Rg 5, 18, 19.

(22-25). Iudith (8, 1-8) vero civium consultum, quippe quod Deo iniuriosum, improbat (9-20) principibusque suadet ut illum placatum sibi ad inimicorum castra exeunti propitium impetrent (28-34).

est illic cum patribus suis. 4 Erat autem Iudith relicta eius vidua iam annis tribus et mensibus sex. 5 Et in [e]superioribus domus suae fecit sibi secretum cubiculum, [f]in quo cum puellis suis clausa morabatur. 6 Et habens [g]super lumbos suos cilicium, [h]ieiunabat omnibus diebus vitae suae praeter [i]sabbata et neomenias et festa domus Israël. 7 Erat autem eleganti adspectu nimis; cui vir suus reliquerat divitias multas et familiam copiosam ac possessiones armentis boum et gregibus ovium plenas. 8 Et erat haec in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui loqueretur de illa verbum malum.

9 Haec itaque, cum audisset quoniam Ozias promisisset [j]quod, transacto quinto die, traderet civitatem, misit ad presbyteros Chabri et Charmi. 10 Et venerunt ad illam, et dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, ut tradat civitatem Assyriis, si intra quinque dies non venerit vobis adiutorium? 11 Et qui estis vos, [k]qui tentatis Dominum? 12 Non est iste sermo, qui misericordiam provocet, sed potius qui iram excitet et furorem accendat. 13 Posuistis vos tempus miserationis Domini, et in arbitrium vestrum diem constituistis ei. 14 Sed quia [l]patiens Dominus est, in hoc ipso paeniteamus, et indulgentiam eius fusis lacrimis postulemus; 15 [m]non enim quasi homo sic Deus comminabitur neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. 16 Et ideo humiliemus illi animas nostras, et in spiritu constituti humiliato servientes illi 17 dicamus flentes Domino, ut [n]secundum voluntatem suam sic faciat nobiscum misericordiam suam; ut sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de nostra humilitate gloriemur; 18 quoniam non sumus secuti peccata patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum et adoraverunt deos alienos. 19 Pro quo scelere [o]dati sunt in gladium et in rapinam et in confusionem inimicis suis; nos autem alterum Deum nescimus praeter ipsum. 20 [p]Exspectemus humiles consolationem eius, et exquiret sanguinem nostrum de adflictionibus inimicorum nostrorum, et humiliabit omnes gentes quaecumque insurgunt contra nos, et faciet illas sine honore Dominus Deus noster.

21 Et nunc, fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, et ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium vestrum corda eorum erigite, ut memores sint quia [q]tentati sunt patres nostri, ut probarentur si vere colerent Deum suum. 23 Memores esse debent [r]quomodo pater noster Abraham tentatus est et per multas tribulationes probatus [s]Dei amicus effectus est. 23 Sic [t]Isaac, sic [u]Iacob, sic [v]Moyses et [w]omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles. 24 Illi autem, [x]qui tentationes non susceperunt cum timore Domini et impatientiam suam et improperium murmurationis suae contra Dominum protulerunt, 25 [y]exterminati sunt ab exterminatore et [z]a serpentibus perierunt. 26 Et nos ergo non ulciscamur nos pro his quae patimur, 27 sed reputantes peccatis nostris haec ipsa supplicia minora esse, flagella Domini, quibus quasi servi corripimur, [a]ad emendationem et non ad perditionem nostram evenisse credamus.

28 Et dixerunt illi [b]Ozias et presbyteri: Omnia quae locuta es vera sunt, et non est in sermonibus tuis ulla reprehensio. 29 Nunc ergo ora pro nobis, [c]quoniam mulier sancta es et timens Deum. 30 Et dixit illis Iudith: Sicut, quod potui loqui, Dei esse cognoscitis, 31 ita quod facere disposui probate, si ex Deo est, et orate ut firmum faciat Deus consilium meum. 32 [d]Stabitis vos ad portam nocte ista, et ego exeam cum [e]abra mea; et orate ut, [f]sicut dixistis, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israël. 33 Vos autem nolo ut scrutemini actum meum, et, usque dum renuntiem vobis, nihil aliud fiat nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum. 34 Et dixit ad eam Ozias princeps Iuda: [g]Vade in pace, et [h]Dominus sit tecum in ultionem inimicorum nostrorum. Et revertentes abierunt.

9 Quibus abscedentibus, Iudith ingressa est oratorium suum et induens se cilicio [a]posuit cinerem super caput suum et prosternens se Domino clamabat ad Dominum dicens: 2 Domine Deus patris

e v. 1 Rg 9. 25.
f cf. 1 Tm 5, 5.
g v. 2 Rg 3, 31.
h cf. cp. 12, 9; 2 Rg 1, 12; 3, 35.
i cf. Is 1, 13, 14.

j v. cp. 7, 23-25.

k Mt 4, 7. — cf. Ac 15, 10.

l Ps 102, 8.
m cf. Nm 23, 19; 1 Rg 15, 29. *14, 16] v. vr. 19, 20.*

n cf. 1 Mc 3, 60.

o c. cp. 5, 18.
16, 20] R. in D. 4 Sptbr.
p cf. Lm 3, 26.

q Dt 13, 3; Jc 1, 2-12. — cf. Tb 12, 13; Eccli 2, 1.
r Gn 22, 1-20; 1 Mc 2, 52.
s v. 2 Par 20, 7.
t Gn 25, 21.
u Gn 28, 7 etc.
v cf. Heb 11, 24-28.
w cf. Tb 12, 13.
x Nm 11, 1; 14, 10-12; 20, 4-6; 21, 5.
y Nm 11, 33; 14, 36, 37.
z Nm 21, 6; Sap 16, 5; 1 Cor 10, 9.

a cf. Rm 8, 28.

b cf. vr. 9.

c cf. Jc 5, 10.

d cf. cp. 10, 6.
e cp. 10, 2, 5; cp. 13, 11; 16, 28.
f cp. 7, 23, 25. — cf. cp. 12, 10.

g 1 Rg 17, 37.
h cp. 13, 13. — cf. Dt 9, 3; 31, 3.

a cp. 4, 16; 7, 4.

Itaque ferventi oratione obtestata ut deiciendo hostes per manus feminae Deus se omnipotentem exhibeat (9, 1-9), omnibusque ad opus necessariis comparatis, ex urbe egreditur (10, 1-10) et ad Holofernem ve-

mei [b]Simeon, [c]qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores exstiterunt in coinquinatione sua et denudaverunt femur virginis in confusionem, 3 et [d]dedisti mulieres illorum in praedam et filias illorum in captivitatem et omnem praedam in divisionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum: subveni, quaeso te, Domine Deus meus, mihi viduae. 4 [e]Tu enim fecisti priora et illa post illa cogitasti, et [f]hoc factum est quod ipse voluisti. 5 [g]Omnes enim viae tuae paratae sunt, et tua iudicia in tua providentia posuisti.

6 Respice castra Assyriorum nunc, sicut [h]tunc castra Aegyptiorum videre dignatus es, quando post servos tuos armati currebant [i]confidentes in quadrigis et in equitatu suo et in multitudine bellatorum. 7 Sed adspexisti super castra eorum, et [j]tenebrae fatigaverunt eos. 8 [k]Tenuit pedes eorum abyssus, et aquae operuerunt eos. 9 Sic fiant et isti, Domine, qui confidunt in multitudine sua et in curribus suis et in [l]contis et in scutis et in sagittis suis et in lanceis gloriantur, 10 et nesciunt quia tu ipse es Deus noster, [m]qui conteris bella ab initio, et Dominus nomen est tibi. 11 Erige brachium tuum sicut ab initio et allide virtutem illorum in virtute tua; cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta tua et polluere tabernaculum nominis tui et deicere gladio suo [n]cornu altaris tui. 12 Fac, Domine, ut gladio proprio eius superbia amputetur. 13 Capiatur laqueo oculorum suorum in me; et percuties eum ex labiis caritatis meae. 14 Da mihi in animo constantiam ut contemnam illum, et virtutem ut evertam illum. 15 Erit enim hoc memoriale nominis tui, [o]cum manus feminae deiecerit eum. 16 [p]Non enim in multitudine est virtus tua, Domine, neque [q]in equorum viribus voluntas tua est, [r]nec superbi ab initio placuerunt tibi; sed humilium et mansuetorum semper tibi placuit deprecatio.

17 Deus caelorum, creator aquarum et Dominus totius creaturae, exaudi me miseram deprecantem et de tua misericordia [s]praesumentem. 18 Memento, Domine, testamenti tui et da verbum in ore meo et in corde meo consilium corrobora, ut domus tua in sanctificatione tua permaneat, 19 et [t]omnes gentes agnoscant quia tu es Deus, et non est [u]alius praeter te.

10 Factum est autem, cum cessasset clamare ad Dominum, surrexit de [a]loco, in quo iacuerat prostrata ad Dominum, 2 vocavitque abram suam et descendens in domum suam abstulit a se [b]cilicium et [c]exsuit se vestimentis viduitatis suae 3 et lavit corpus suum et [d]unxit se myro optimo et discriminavit crinem capitis sui et imposuit mitram super caput suum et induit se vestimentis iucunditatis suae induitque sandalia pedibus suis adsumpsitque dextraliola et lilia et inaures et anulos et omnibus ornamentis suis ornavit se. 4 Cui etiam Dominus contulit splendorem, quoniam omnis ista compositio non ex libidine sed ex virtute pendebat; et ideo Dominus hanc in illam pulchritudinem ampliavit, ut incomparabili decore omnium oculis appareret. 5 Imposuit itaque abrae suae [f]ascoperam vini et vas olei et polentam et palathas et panes et caseum et profecta est.

6 Cumque venissent ad portam civitatis, invenerunt [g]exspectantem Oziam et presbyteros civitatis. 7 Qui, cum vidissent eam, stupentes mirati sunt nimis [h]pulchritudinem eius; 8 nihil tamen interrogantes eam dimiserunt transire dicentes: Deus patrum nostrorum det tibi gratiam, et omne consilium tui cordis sua virtute corroboret, ut [i]glorietur super te Ierusalem, et sit nomen tuum in numero sanctorum et iustorum. 9 [j]Et dixerunt hi, qui illic erant, omnes una voce: Fiat, fiat. 10 Iudith vero orans Dominum transivit per portas ipsa et abra eius.

11 Factum est autem, cum descenderet montem circa ortum diei, occurrerunt ei [k]exploratores Assyriorum et tenuerunt eam dicentes: Unde venis aut quo vadis? 12 Quae respondit: Filia sum Hebraeorum; ideo ego fugi a facie eorum, quoniam futurum agnovi quod dentur vobis in depraedationem, pro eo quod contemnentes vos noluerunt ultro tradere seipsos, ut invenirent misericordiam in con-

---

b cf. cp. 8, 1.
c Gn 34, 25, 26. — cf. Gn 49, 5-7.
d Gn 34, 28, 29.

e cf. Ps 73, 12; Is 41, 22, 23; 44, 7.
f Ps 113, 3; 134, 6; Sap 12,-18.
g cf. Is 46, 10, 11.

h Ex 14, 9, 24.

i cf. Ps 19, 8. — cf. 1 Rg 17, 45, 47.
j Ex 14, 19.
k Ex 14, 25-28.

l Ez 39, 9.
m cp. 16, 3; Ps 45, 10; 2 Mc 12, 28.
10, 11] *R. in D. 4 Spbr.*

n v. Ex 27, 2.

o cp. 13, 19; 16, 7. — cf. Jd 4, 9, 21; 5, 26; 9, 53.
p 1 Rg 14, 6. — cf. 2 Par 14, 11; Jc 4, 6.
q Ps 146, 10.
r Lc 1, 51.
16, 17] *R. in D. 4 Spbr.*
s cf. cp. 6, 15.
10] *Int.* (*Ps. 79, 2*) *in Mis. pro vit. mortal.*

t Is 37, 20.
u Dt 3, 24; Ps 85, 8; 88, 7.
1-4] *1 L. in fr. 4 p. D. 4 Spbr.*
a cp. 8, 5; 9, 2-19.

b cp. 8, 5.
c cp. 16, 9. — cf. cp. 8, 6.
d cp. 16, 10; Est 2, 12; Cn 5, 5. — cf. Is 3, 18-23.

e cf. Ex 34, 29.

f cf. 1 Rg 25, 18.

g cp. 8, 32.

h cf. vr. 14, 17.

i cp. 15, 10.
j v. cp. 13, 26.

11-20] *2 L. et 3 L. in fr. 4 p. D. 4 Spbr.*
k cp. 14, 3.

niens (11-20) narrat cur a suis effugerit (11, 1-17), sicque eum adlicit ut inter alia plura facultatem obtineat singulis noctibus cum abra de castris egrediendi (12, 1-9). Quarto itaque die cum invitata ad cenam, quam

spectu vestro. 13 Hac de causa cogitavi mecum dicens: Vadam ad faciem principis Holofernis, ut indicem illi secreta illorum et ostendam illi quo aditu possit obtinere eos, ita ut non cadat vir unus de exercitu eius. 14 Et, cum audissent viri illi verba eius, considerabant faciem eius; et erat in oculis eorum [l]stupor, quoniam pulchritudinem eius mirabantur nimis. 15 Et dixerunt ad eam: Conservasti animam tuam, eo quod tale repperisti consilium, ut descenderes ad dominum nostrum. 16 Hoc autem scias quoniam, cum steteris in conspectu eius, bene tibi faciet, et eris gratissima in corde eius. Duxeruntque illam ad tabernaculum Holofernis adnuntiantes eam.

17 Cumque intrasset ante faciem eius, statim [m]captus est in suis oculis Holofernes. 18 Dixeruntque ad eum satellites eius: Quis contemnat populum Hebraeorum, qui tam decoras mulieres habent, ut non pro his merito pugnare contra eos debeamus? 19 Videns itaque Iudith Holofernem sedentem in [n]conopeo, quod erat ex purpura et auro et smaragdo et lapidibus pretiosis intextum, 20 et, cum in faciem eius intendisset, [o]adoravit eum prosternens se super terram; et elevaverunt eam servi Holofernis, iubente domino suo.

11 Tunc Holofernes dixit ei: Aequo animo esto et noli pavere in corde tuo [a]quoniam ego nunquam nocui viro qui voluit servire Nabuchodonosor regi; 2 populus autem tuus, si non contempsisset me, [b]non levassem lanceam meam super eum. 3 Nunc autem dic mihi qua ex causa recessisti ab illis, et placuit tibi ut venires ad nos?

4 Et dixit ili Iudith: Sume verba ancillae tuae, quoniam si secutus fueris verba ancillae tuae, perfectam rem faciet Dominus tecum. 5 [c]Vivit enim Nabuchodonosor rex terrae, et vivit virtus eius, quae est in te ad correptionem omnium animarum errantium, quoniam non solum homines serviunt illi per te, [d]sed et bestiae agri obtemperant illi. 6 Nuntiatur enim animi tui industria universis gentibus, et indicatum est omni saeculo, quoniam [e]tu solus bonus et potens es in omni regno eius, et disciplina tua omnibus provinciis praedicatur. 7 Nec hoc latet [f]quod locutus est Achior, nec illud ignoratur [g]quod ei iusseris evenire; 8 constat enim Deum nostrum sic peccatis offensum, ut mandaverit per prophetas suos ad populum, quod tradat eum pro peccatis suis. 9 Et, quoniam [h]sciunt se offendisse Deum suum filii Israël, tremor tuus super ipsos est. 10 Insuper etiam fames invasit eos, et [i]ab ariditate aquae iam inter mortuos computantur: 11 denique hoc ordinant, [j]ut interficiant pecora sua et [k]bibant sanguinem eorum, 12 et [l]sancta Domini Dei sui, quae praecepit Deus non contingi, in frumento, vino et oleo, haec cogitaverunt impendere et volunt consumere, quae nec manibus deberent contingere. Ergo quoniam haec faciunt, certum est quod in perditionem dabuntur: 13 quod ego ancilla tua cognoscens fugi ab illis, et [m]misit me Dominus haec ipsa nuntiare tibi. 14 Ego enim, ancilla tua, Deum colo etiam nunc apud te, et exiet ancilla tua et orabo Deum, 15 et dicet mihi quando eis reddat peccatum suum, et veniens nuntiabo tibi, ita ut ego adducam te per mediam Ierusalem, et habebis omnem populum Israël [n]sicut oves quibus non est pastor; et [o]non latrabit vel unus canis contra te, 16 quoniam haec mihi dicta sunt per providentiam Dei. 17 Et quoniam iratus est illis Deus, haec ipsa missa sum nuntiare tibi.

18 Placuerunt autem omnia verba haec coram Holoferne et coram pueris eius ,et mirabantur sapientiam eius et dicebant alter ad alterum: 19 Non est talis mulier super terram in adspectu, in [p]pulchritudine et in sensu verborum. 20 Et dixit ad illam Holofernes: Bene fecit Deus, qui misit te ante populum, ut des illum tu in manibus nostris. 21 Et quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus tuus, [q]erit et Deus meus, et tu in domo Nabuchodonosor magna eris, et nomen tuum nominabitur in universa terra.

12 Tunc iussit eam introire ubi repositi erant [a]thesauri eius et iussit illic manere eam et constituit quid daretur illi de convivio suo. 2 Cui respondit Iudith et dixit: Nunc [b]non potero manducare ex his quae mihi praecipis tribui, ne venlat super me offensio; ex his autem, [c]quae mi'hi detuli, manducabo. 3 Cui Holofernes ait: Si

l v. vr. 4, 7, 18.

m cp. 16, 8, 11.

n cp. 13, 10, 19.

o cf. cp. 13, 30.

a cf. cp. 3, 11, 12.

b 2 Rg 23, 18.

c cf. Gn 32, 15; 2 Rg 14, 21.
*4-17] * cf. prop. 51 M. Molinos. ab Inn. XI damn.*
d Bar 3, 16, 17; Dn 2, 38.

e cf. Lc 22, 25.

f cp. 5, 5-25.
g cp. 6, 2-6.

h v. Dt 33, 29.

i cf. cp. 7, 14, 17; 16, 13.
j cf. 1 Rg 14, 32, 33.
k cf. Lv 17, 10.
l Lv 22, 1-16; Nm 18, 8-19. — cf. 1 Rg 14, 31-33.

m vr. 17.

n 3 Rg 22, 17. — v. Nm 27, 17.
o Ex 11, 7; Js 10, 21.

p cp. 10, 7, 18.

q Rt 1, 16; Dn 6, 26. — cf. cp. 3, 13; 6, 2.

a v. cp. 15, 14.

b Tb 1, 12; Est 14, 17, Dn 1, 8. — cf. Ac 10, 14.

c cp. 10, 5.

Holofernes servis suis fecerat, venisset, et sola cum duce temulento relinqueretur (10-20), capta occasione, pugione de lectulo pendente caput Holofernis amputat traditumque abrae in Bethuliam adfert. Magno gaudio

defecerint tibi ista quae tecum detulisti, quid faciemus tibi? 4 Et dixit Iudith: [a]Vivit anima tua, domine meus, quoniam non expendet omnia haec ancilla tua, [e]donec faciat Deus in manu mea haec quae cogitavi. Et induxerunt illam servi eius in [f]tabernaculum quod praeceperat. 5 Et petiit, dum introiret, ut daretur ei copia [g]nocte et ante lucem egrediendi foras ad orationem et deprecandi Dominum. 6 Et praecepit cubicullariis suis, ut, sicut placeret illi, exiret et introiret ad adorandum Deum suum per triduum. 7 Et exibat noctibus in vallem Bethuliae et [h]baptizabat se in [i]fonte aquae. 8 Et, ut ascendebat, orabat Dominum Deum Israël, [j]ut dirigeret viam eius ad liberationem populi sui. 9 Et introiens munda manebat in tabernaculo, usque dum acciperet escam suam in [k]vespere.

10 Et factum est, in [l]quarto die Holofernes fecit cenam servis suis et dixit ad Vagao eunuchum suum: Vade et suade Hebraeam illam ut sponte consentiat habitare mecum. 11 [m]Foedum est enim apud Assyrios, si femina irrideat virum agendo ut immunis ab eo transeat.

12 Tunc introivit Vagao ad Iudith et dixit: Non vereatur bona puella introire ad dominum meum, ut honorificetur ante faciem eius, ut manducet cum eo et bibat vinum in iucunditate. 13 Cui Iudith respondit: Quae ego sum, ut contradicam domino meo? 14 Omne, quod erit ante oculos eius bonum et optimum, faciam; quidquid autem illi placuerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vitae meae. 15 Et surrexit et ornavit se vestimento suo et ingressa stetit ante faciem eius. 16 [n]Cor autem Holofernis concussum est, [o]erat enim ardens in concupiscentia eius, 17 et dixit ad eam Holofernes: Bibe nunc et accumbe in iucunditate, quoniam invenisti gratiam coram me. 18 Et dixit Iudith: Bibam, domine, quoniam magnificata est anima mea hodie prae omnibus diebus meis. 19 Et accepit et manducavit et bibit coram ipso, [p]ea quae paraverat illi ancilla eius. 2 Et iucundus factus est Holofernes ad eam [q]bibitque vinum multum nimis, quantum nunquam biberat in vita sua.

13 Ut autem sero factum est, festinaverunt servi illius ad hospitia sua; et conclusit Vagao ostia cubiculi et abiit. 2 Erant autem omnes fatigati a vino; 3 eratque Iudith sola in cubiculo. 4 Porro Holofernes iacebat in lecto [a]nimia ebrietate sopitus.

5 Dixitque Iudith puellae suae ut staret foris ante cubiculum et observaret. 6 Stetitque Iudith ante lectum orans cum lacrimis et [b]labiorum motu in silentio 7 dicens: Confirma me, Domine Deus Israël, et respice in hac hora ad opera manuum mearum, ut, [c]sicut promisisti, Ierusalem civitatem tuam erigas, et hoc, quod credens per te posse fieri cogitavi, perficiam. 8 Et, cum haec dixisset, accessit ad columnam, quae erat ad caput lectuli eius, et pugionem eius, qui in ea ligatus pendebat, exsolvit. 9 Cumque evaginasset illum, apprehendit comam capitis eius et ait: [d]Confirma me, Domine Deus, in hac hora. 10 Et percussit bis in cervicem eius et [e]abscidit caput eius et abstulit [f]conopeum eius a columnis et evolvit corpus eius truncum.

11 Et post pusillum exivit et tradidit caput Holofernis ancillae suae et iussit ut mitteret illud in [g]peram suam. 12 Et exierunt duae [h]secundum consuetudinem suam quasi ad orationem et transierunt castra et gyrantes [i]vallem venerunt ad portam civitatis.

13 Et dixit Iudith a longe custodibus murorum: Aperite portas, quoniam [j]nobiscum est Deus, qui fecit virtutem in Israël. 14 Et factum est, cum audissent viri vocem eius, vocaverunt [k]presbyteros civitatis, 15 et concurrerunt ad eam omnes, a minimo usque ad maximum, quoniam sperabant eam non esse venturam. 16 Et accendentes luminaria congyraverunt circa eam universi; illa autem ascendens in eminentiorem locum iussit fieri silentium. Cumque omnes tacuissent, 17 dixit Iudith: Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deseruit sperantes in se 18 et in me ancilla sua adimplevit misericordiam suam [l]quam promisit domui Israël et interfecit in manu mea hostem populi sui hac nocte. 19 Et proferens de pera caput Holofernis ostendit illis dicens: Ecce caput Holofernis principis militiae Assyriorum, et ecce conopeum illius, in quo recumbebat in

d v. 1 Rg 1, 26.
e cf. cp. 10, 8.
f vr. 1; cp. 14, 15.
g cf. Ps 118, 148.

h 2 Es 4, 23. — cf. Mr 7, 4.
i cp. 7, 6, 7, 10.
j cp. 9, 14.

k cf. 2 Rg 1, 12; 3, 35.
10-13] *1 L. in fr. 5 p. D. 4 Spbr.*
l cf. cp. 7, 23.
m cf. Est 1, 12, 15.

n cf. Ecli 9, 7.
o cp. 10, 17; 16, 8, 11.

p cf. vr. 2.
q cp. 13, 2. — cf. Ecli 19, 2.

1-11] *LL. 2 et 3 in fr. 5 p. D. 4 Spbr.*

a cp. 12, 20. — cf. Ecli 31, 30-41.

b cf. 1 Rg 1, 13.

c 3 Rg 9, 3; 4 Rg 19, 34.

d v. cp. 8, 31.
e cf. 1 Rg 17, 51; 1 Mc 7, 47; 2 Mc 15, 30.
f vr. 10, 19.

g cp. 10, 5; 12, 2.
h cf. cp. 12, 5.
i cp. 12, 7.

j cp. 8, 34.
k cp. 8, 9, 28. — cf. cp. 8, 32.

18, 20] *v. Ecli 24, 26.*
l cf. Lv 26, 7, 8.

excepta, ut irruant repente in Assyrios cives hortatur (12-31), qui oriente sole caput Holofernis suspendunt muris et magno cum strepitu impetum faciunt (14, 1-7). Interea hostes comperiunt ducem suum per mulierem

ebrietate sua, ubi [m]per manum feminae percussit illum Dominus Deus noster. 20 [n]Vivit autem ipse Dominus, quoniam [o]custodivit me angelus eius et hinc euntem et ibi commorantem et inde huc revertentem, et non permisit me Dominus ancillam suam coinquinari, sed sine pollutione peccati revocavit me vobis gaudentem in victoria sua, in evasione mea et in liberatione vestra.

21 [p]Confitemini illi omnes, quoniam bonus,
quoniam in saeculum misericordia eius'.

22 Universi autem adorantes Dominum dixerunt ad eam:
Benedixit te Dominus in virtute sua,
quia per te ad nihilum redegit inimicos nostros.

23 Porro Ozias [q]princeps populi Israël dixit ad eam: [r]Benedicta es tu, filia, a Domino Deo excelso, prae omnibus mulieribus super terram. 24 Benedictus Dominus qui creavit caelum et terram, qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorum nostrorum; 25 quia hodie nomen tuum ita magnificavit, ut non recedat laus tua de ore hominum, qui memores fuerint virtutis Domini in aeternum, pro quibus non perpecisti animae tuae propter angustias et tribulationem generis tui, sed subvenisti ruinae ante conspectum Dei nostri. 26 Et [s]dixit omnis populus: Fiat, fiat.

27 Porro Achior vocatus venit et dixit ei Iudith: Deus Israël, cui tu [t]testimonium dedisti, quod ulciscatur se de inimicis suis, ipse caput omnium incredulorum incidit hac nocte in manu mea. 28 Et, ut probes quia ita est, ecce caput Holofernis, qui in contemptu superbiae suae Deum Israël contempsit et tibi interitum minabatur dicens: [u]Cum captus fuerit populus Israël, gladio perforari praecipiam latera tua. 29 Videns autem Achior caput Holofernis, angustiatus prae pavore cecidit in faciem suam super terram et aestuavit anima eius. 30 Postea vero quam resumpto spiritu recreatus est, procidit ad pedes eius et adoravit eam et dixit: 31 [v]Benedicta tu a Deo tuo in omni tabernaculo Iacob, quoniam in omni gente, quae audierit nomen tuum, magnificabitur super te Deus Israël.

14 Dixit autem Iudith ad omnem populum: Audite me, fratres: [a]suspendite caput hoc super muros nostros. 2 Et erit, cum exierit sol, accipiat unusquisque arma sua et exite cum impetu, non ut descendatis deorsum, sed quasi impetum facientes. 3 Tunc exploratores necesse erit ut fugiant, ad principem suum excitandum ad pugnam. 4 Cumque duces eorum cucurrerint ad tabernaculum Holofernis et invenerint eum truncum in suo sanguine volutatum, [b]decidet super eos timor. 5 Cumque cognoveritis fugere eos, ite post illos securi, quoniam Dominus conteret eos sub pedibus vestris.

6 Tunc Achior videns virtutem, quam fecit Deus Israël, relicto gentilitatis ritu, credidit Deo et [c]circumcidit carnem praeputii sui et [d]appositus est ad populum Israël, et omnis successio generis eius usque in hodiernum diem.

7 Mox autem ut ortus est dies, suspenderunt super muros caput Holofernis, accepitque unusquisque vir arma sua, et egressi sunt cum grandi strepitu et ululatu. 8 Quod videntes exploratores ad tabernaculum Holofernis cucurrerunt. 9 Porro hi, qui in tabernaculo erant, venientes et ante ingressum cubiculi perstrepentes excitandi gratia inquietudinem arte moliebantur, ut non ab excitantibus, sed a sonantibus Holofernes evigilaret. 10 Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut intrando aperire. 11 Sed, cum venissent eius duces ac tribuni et universi maiores exercitus regis Assyorum, dixerunt cubiculariis: 12 Intrate et excitate illum, quoniam egressi [e]mures de cavernis suis ausi sunt provocare nos ad proelium.

13 Tunc ingressus Vagao cubiculum eius stetit ante cortinam et plausum fecit manibus suis, suspicabatur enim illum cum Iudith dormire; 14 sed cum nullum motum iacentis sensu aurium caperet, accessit proximans ad cortinam et elevans eam videnscue cadaver absque capite Holofernis in suo sanguine tabefactum iacere super terram exclamavit voce magna cum fletu et [f]scidit vestimenta sua. 15 Et ingressus [g]tabernaculum Iudith non invenit eam et exsiliit foras ad populum 16 et dixit: Una mulier hebraea fecit confusionem

m v. cp. 9, 15; 15, 7. — cf. Jd 4, 9.
20] R. in fs. ss. Ang. cust.
n v. Ex 23, 20; Rt 3, 13; Tb 3, 25; Dn 10, 15.
o v. Tb 10, 11.

p Ps 135, 1; 105, 1; 106, 1. — cf. 2 Par 5, 13; 20, 21.
22-25] R. in D. 4 Sptbr.
22-25] L. in fs. 7 dol. BMV.

q cf. cp. 6, 11.
r Lc 1, 28. — cf. Jd 5, 24.

s cp. 10, 9; 15, 12. — cf. 1 Par 16, 36; Ps 40, 14.
t v. cp. 5, 5-25.

u cp. 5, 28; 6, 4-6.

v vr.. 23.

a cf. 2 Mc 15, 35.

b cf. cp. 15, 1-2.

c Gn 17, 23; Ex 12, 48. — cf. Dt 23, 3; 2 Es 13, 1, 2.
d cf. Gn 49, 32; Dt 32, 50; Ac 13, 36.

e cf. 1 Rg 14, 11.

f v. Gn 37, 29.
g v. cp. 12, 4.

occisum (8-18), trementesque fugam arripiunt et a filiis Israël insequentibus et magna praeda rclicta, penitus profligantur (15, 1-4). Iudith autem ab Ioachim summo pontifice et populo laudibus et Holofernis spoliis

in domo regis Nabuchodonosor: ecce enim Holofernes iacet in terra et caput eius non est in illo. 17 Quod cum audissent principes virtutis Assyriorum, sciderunt omnes vestimenta sua; et [h]intolerabilis timor et tremor cecidit super eos, et turbati sunt animi eorum valde, 18 et factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum.

15 Cumque omnis exercitus decollatum Holofernem audisset, [a]fugit mens et consilium ab eis, et solo tremore et metu agitati fugae praesidium sumunt, 2 ita ut nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capite, relictis omnibus, evadere festinabant Hebraeos, quos armatos super se venire audiebant, fugientes per vias camporum et semitas collium. 3 Videntes itaque filii Israël fugientes, secuti sunt illos descenderuntque clangentes tubis et ululantes post ipsos. 4 Et quoniam Assyrii non adunati in fugam ibant praecipites, filii autem Israël uno agmine persequentes, debilitabant omnes quos invenire potuissent.

5 [b]Misit itaque Ozias nuntios per omnes civitates et regiones Israël. 6 Omnis itaque regio omnisque urbs electam iuventutem armatam misit post eos, et persecuti sunt eos in ore gladii, quousque pervenirent ad extremitatem finium suorum. 7 Reliqui autem, qui erant in Bethulia, ingressi sunt castra Assyriorum et [c]praedam, quam fugientes Assyrii reliquerant, abstulerunt et onustati sunt valde. 8 Hi vero qui victores reversi sunt ad Bethuliam, omnia quae erant illorum attulerunt secum, ita ut non esset numerus in pecoribus et iumentis et universis mobilibus eorum, ut a minimo usque ad maximum omnes divites fierent depraedationibus eorum.

9 [d]Ioachim autem summus pontifex de Ierusalem venit in Bethuliam cum universis presbyteris suis, ut videret Iudith. 10 Quae cum exisset ad illum, benedixerunt eam omnes una voce dicentes: [e]Tu gloria Ierusalem, tu laetitia Israël, tu honorificentia populi nostri. 11 Quia fecisti viriliter, et confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaveris et post virum tuum alterum nescieris, ideo et manus Domini confortavit te, et ideo eris benedicta in aeternum. 12 Et [f]dixit omnis populus: Fiat, fiat.

13 Per dies autem triginta vix collecta sunt spolia Assyriorum a populo Israël. 14 Porro autem universa, quae Holofernis peculiaria fuisse probata sunt, dederunt Iudith in auro et argento et vestibus et gemmis et omni supellectili, et tradita sunt omnia illi a populo. 15 Et omnes populi gaudebant cum [g]mulieribus et virginibus et iuvenibus in organis et citharis.

16 Tunc [a]cantavit canticum hoc Domino Iudith dicens:

2 Incipite Domino in [b]tympanis,
cantate Domino in cymbalis,
[c]modulamini illi psalmum novum,
exaltate et invocate nomen eius.
3 [d]Dominus conterens bella. [e]Dominus nomen est illi.
4 Qui posuit castra sua in medio populi sui,
ut [f]eriperet nos de manu omnium inimicorum nostrorum.
5 [g]Venit Assur ex montibus ab aquilone
[h]in multitudine fortitudinis suae,
6 [i]cuius multitudo obturavit torrentes,
et equi eorum cooperuerunt valles.
[j]Dixit se incensurum fines meos
et iuvenes meos occisurum gladio,
infantes meos dare in praedam
et virgines in captivitatem.
7 Dominus autem omnipotens nocuit eum
et [k]tradidit eum in [l]manus feminae et confodit eum.
8 [m]Non enim cecidit potens eorum a iuvenibus,
nec filii Titan percusserunt eum,
nec [n]excelsi gigantes opposuerunt se illi:
sed Iudith filia Merari [o]specie faciei suae dissolvit eum.
9 [p]Exuit enim se vestimento viduitatis, [Israël.
et induit se vestimento laetitiae in exsultatione filiorum

h Dt 11, 25.

1-12] *LL. in fr. 6 p. D. 4 Sptbr.*

a cf. 4 Rg 7, 7; 2 Par 13, 15; 14, 12.

b cf. Jd 7, 24.

c cf. cp. 2, 8, 10.

d cf. cp. 4, 5.

10] *R. etc. in fss. BMV. et Sctar.*

e cp. 2, 8.

f cp. 10, 9; 13, 26.

g cf. Ex 15, 20-21.

a cf. Ex 15, 1; Jd 5, 2.

b Ps 150, 4, 5. — cf. cp. 3, 10.

c vr. 15; Ps 95, 1; 97, 1; Is 42, 10.

3] *v. Ex 15, 2, 3.*

d cp. 9, 10; Ps 45, 10; 2 Mc 12, 28.

e Ps 67, 5.

f cf. Ps 33, 7, 8.

g v. cp. 2, 12-17; Is 49, 12.

h v. cp. 2, 11.

i cf. 4 Rg 19, 24.

j cf. 4 Rg 8, 12.

7] *v. vr. 16.*

k cf. 2 Rg 3, 33, 34.

l cf. Jd 4, 9. — v. cp. 9, 15; 13, 19.

m cf. Bar 3, 26.

n cp. 8, 1.

o cp. 10, 17; 12, 16.

p cp. 10, 2, 3.

honestata (9, 15), Dei potentiam contra innumerabiles hostes per mulierem ostensam carmine triumphali celebrat (16, 1-21). Tantum autem facinus etiam post Iudith mortem quotannis memorandum constitutum est (22-31).

10 Unxit faciem suam unguento
et colligavit cincinnos suos mitra,
accepit stolam novam ad decipiendum illum.
11 [q]Sandalia eius rapuerunt oculos eius,
pulchritudo eius captivam fecit animam eius.
[r]Amputavit pugione cervicem eius.
12 Horruerunt Persae constantiam eius,
et Medi audaciam eius.
13 Tunc [s]ululaverunt castra Assyriorum
quando apparuerunt humiles mei [t]arescentes in siti.
14 [u]Filii puellarum [v]compunxerunt eos,
et sicut pueros fugientes occiderunt eos.
Perierunt in proelio a facie Domini Dei mei.
15 [x]Hymnum cantemus Domino;
hymnum novum cantemus Deo nostro.
16 Adonai Domine, [y]magnus es tu et praeclarus in virtute tua,
et quem superare nemo potest.
17 Tibi serviat omnis creatura tua;
[z]quia dixisti, et facta sunt;
[a]misisti spiritum tuum, et creata sunt;
et [b]non est qui resistat voci tuae.
18 [c]Montes a fundamentis movebuntur cum aquis,
petrae sicut cera liquescent ante faciem tuam;
19 [d]qui autem timent te magni erunt apud te per omnia.
20 [e]Vae genti insurgenti super genus meum!
[f]Dominus enim omnipotens vindicabit in eis,
in die iudicii visitabit illos.
21 [g]Dabit enim ignem et vermes in carnes eorum,
ut urantur et sentiant usque in sempiternum.

22 Et factum est post haec, omnis populus post victoriam venit in Ierusalem adorare Dominum; et mox, [h]ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta et vota et repromissiones suas. 23 Porro Iudith universa vasa bellica Holofernis, [i]quae dedit illi populus, et [j]conopeum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, [k]obtulit in anathema oblivionis. 24 Erat autem populus iucundus secundum faciem sanctorum; et per tres menses gaudium huius victoriae celebratum est cum Iudith.

25 Post dies autem illos unusquisque rediit in domum suam, et Iudith magna facta est in Bethulia et praeclarior erat universae terrae Israël. 26 Erat etiam virtuti castitas adiuncta, ita ut non cognosceret virum omnibus diebus vitae suae, ex quo defunctus est Manasses vir eius. 27 Erat autem, diebus festis, procedens cum magna gloria. 28 Mansit autem in domo viri sui annos centum quinque, et dimisit abram suam liberam et defuncta est ac sepulta [l]cum viro suo in Bethulia. 29 [m]Luxitque illam omnis populus diebus septem.

30 In omni autem spatio vitae eius non fuit qui perturbaret Israël, et post mortem eius annis multis. 31 [n]Dies autem victoriae huius festivitatis ab Hebraeis in numero sanctorum dierum accipitur et colitur a Iudaeis ex illo tempore usque in praesentem diem.

q cp. 10, 17; 12, 16. — v. Cn 7, 1.
r cp. 13, 9, 10.
s cp. 14, 12, 18.
t v. cp. 11, 10.
u v. cp. 5, 27. — (cf. 1 Rg 17, 47; 2 Par 20, 15).
v cp. 15, 4, 5.
15-21] *Cn. ad ll. in fr. 4.*
15] *Ant. in Sxg.*
x vr. 2; Ps 95, 1; 97, 1; Is 42, 10.
y Ex 15, 11.
16] *R. in D. 4 Spbr. et Ant. in sb. praec.*
z cp. 9, 4; Gn 1, 3; Ps 32, 9.
a Ps 103, 30.
b Est 13, 9, 11. — v. Gn 50, 19.
c 2 Rg 22, 8, 16; Ps 96, 5; Is 64, 1. — cf. Ps 67, 3.
d Ps 102, 13.
e cf. Zc 2, 8.
f cf. 2 Pt 2, 9; 3, 7.
g Ecli 7, 16; Is 66, 24; Mr 9, 43, 45, 47, 48.
h Nm 19, 11; 31, 19. — cf. Nm 31, 21.
22-31] *LL. in sb. p. D. 4 Spbr.*
i cp. 15, 14.
j cp. 13, 10.
k cf. 1 Rg 21, 9; 31, 10.
l cf. Gn 23, 19; Tb 14, 22.
m cf. Gn 50, 10; 1 Rg 31, 13; Ecli 22, 12.
n cf. Est 9, 21-27; 16, 22.

LIBER ESTHER

LIBER ESTHER
1, 1-20

1-9] *LL. in D. 5 Spbr.*
a 1 Es 4, 6 (?).
b cp. 8, 9; 9, 30. — cf. Dn 6, 1.
c 3 Rg 1, 46.
3, 0] *v. 1 Pt 5, 4.*
d v. 2 Es 1, 1.
e cp. 2, 18. — cf. Gn 40, 20; 3 Rg 3, 15; Mr 6, 21.

f cp. 7, 7, 8.

g cf. Es 23, 41; Am 6, 4.

h cf. Jd 16, 25; 2 Rg 13, 28.
i cp. 7, 9.
j cp. 2, 21; 6, 8.

l cp. 2, 17; 6, 8.

m cf. Jdt 12, 11.
n Is 44, 25; 47, 10; Jr 10, 7; 50, 35; Dn 2, 12; 5, 15; Mt 2, 1.

o v. 16, 21.
p 1 Es 7, 14.
q 4 Rg 25, 19. — cf. 2 Rg 14, 24, 32.

r cp. 5, 4; 2 Es 2, 5.
s cp. 8, 8; Dn 6, 8, 12, 15.

t cf. Eph 5, 22, 24, 33; Col 3, 18; 1 Tm 2, 12; 1 Pt 3, 1. cf. Gn 3, 16.

N diebus [a]Assueri, qui regnavit ab [b]India usque Aethiopiam super centum viginti septem provincias, 2 quando [c]sedit in solio regni sui, [d]Susan civitas regni eius exordium fuit. 3 Tertio igitur anno imperii sui, fecit [e]grande convivium cunctis principibus et pueris suis fortissimis Persarum et Medorum inclitis et praefectis provinciarum coram se, 4 ut ostenderet divitias gloriae regni sui, ac magnitudinem atque iactantiam potentiae suae, multo tempore, centum videlicet et octoginta diebus. 5 Cumque implerentur dies convivii, invitavit omnem populum, qui inventus est in Susan a maximo usque ad minimum; et iussit septem diebus convivium praeparari in vestibulo [f]horti et nemoris, quod regio cultu et manu consitum erat. 6 Et pendebant ex omni parte tentoria aërii coloris et carbasini ac hyacinthini sustentata funibus byssinis atque purpureis, qui eburneis circulis inserti erant et columnis marmoreis fulciebantur. [g]Lectuli quoque aurei et argentei super pavimentum smaragdino et pario stratum lapide dispositi erant, quod mira varietate pictura decorabat. 7 Bibebant autem, qui invitati erant aureis poculis et aliis atque aliis vasis cibi inferebantur. Vinum quoque, ut magnificentia regia dignum erat, abundans et praecipuum ponebatur. 8 Nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum, sed, sicut rex statuerat praeponens mensis singulos de principibus suis, ut sumeret unusquisque quod vellet.

9 Vasthi quoque regina fecit convivium feminarum in palatio, ubi rex Assuerus manere consueverat.

10 Itaque die septimo, [h]cum rex esset hilarior et post nimiam potationem incaluisset mero, praecepit Maumam et Bazatha et [i]Harbona et [j]Bagatha et Abgatha et Zethar et Charchas, septem eunuchis, qui in conspectu eius ministrabant, 11 ut introducerent reginam Vasthi coram rege, [l]posito super caput eius diademate, ut ostenderet cunctis populis et principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valde. 12 Quae renuit et ad regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, venire [m]contempsit.

Unde iratus rex et nimio furore succensus 13 interrogavit [n]sapientes, qui ex more regio semper ei aderant et illorum faciebat cuncta consilio scientium leges ac iura maiorum (14 erant autem primi et proximi Charsena et Sethar et Admatha et Dharsis et Mares et Marsana et [o]Mamuchan, [p]septem duces Persarum atque Medorum, [q]qui videbant faciem regis, et primi post eum residere soliti erant), 15 cui sententiae Vasthi regina subiaceret, quae Assueri regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, facere noluisset. 16 Responditque Mamuchan, audiente rege atque principibus: Non solum regem laesit regina Vasthi, sed et omnes populos et principes, qui sunt in cunctis provinciis regis Assueri. 17 Egredietur enim sermo reginae ad omnes mulieres, ut contemnant viros suos et dicant: Rex Assuerus iussit ut regina Vasthi intraret ad eum et illa noluit; 18 atque hoc exemplo omnes principum coniuges Persarum atque Medorum parvipendent imperia maritorum; unde regis iusta est indignatio. 19 [r]Si tibi placet, egrediatur edictum a facie tua et scribatur iuxta legem Persarum atque Medorum, [s]quam praeteriri illicitum est, ut nequaquam ultra Vasthi ingrediatur ad regem, sed regnum illius altera, quae melior est illa, accipiat; 20 et hoc in omne (quod latissimum est) provinciarum tuarum divulgetur imperium, et [t]cunctae uxores, tam maiorum quam minorum, deferant maritis suis honorem.

Esther in reginam adsumpta populum suum liberat (1,1-10,3). *Ad convivium principibus et populo paratum Assuerus advocat Vasthi reginam (1-11), in eiusque locum sibi detrectantis et ideo* r *repudiatae (12-22) Esther adsumit in-*

21 Placuit consilium eius regi et principibus, fecitque rex iuxta consilium Mamuchan; 23 et misit epistulas [u]ad universas provincias regni sui, ut quaeque gens audire et legere poterat, diversis linguis et litteris, esse viros principes ac maiores in domibus suis, et hoc per cunctos populos divulgari.

2 His ita gestis, [a]postquam regis Assueri indignatio deferbuerat, recordatus est Vasthi, et quae fecisset vel quae passa esset. 2 Dixeruntque pueri regis ac ministri eius: Quaerantur regi puellae virgines ac speciosae, 3 et mittantur qui considerent per universas provincias puellas speciosas et virgines et adducant eas ad civitatem Susan et tradant eas in domum feminarum sub manu [b]Egei eunuchi, qui est praepositus et custos mulierum regiarum; et accipiant [c]mundum muliebrem et cetera ad usus necessaria. 4 Et quaecumque inter omnes oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi; et ita, ut suggesserant, iussit fieri.

5 Erat vir iudaeus in Susan civitate vocabulo [d]Mardochaeus, filius Iair filii [e]Semei filii [f]Cis de stirpe Iemini, 6 qui translatus fuerat de Ierusalem [g]eo tempore quo Iechoniam regem Iuda Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat. 7 Qui fuit nutritius filiae [h]fratris sui Edissae, quae altero nomine vocabatur Esther, et utrumque parentem amiserat: pulchra nimis et decora facie. Mortuisque patre eius ac matre, Mardochaeus sibi eam adoptavit in filiam.

8 Cumque percrebruisset regis imperium, et iuxta mandatum illius multae pulchrae virgines adducerentur Susan et [i]Egeo traderentur eunucho, Esther quoque inter ceteras puellas ei tradita est, ut servaretur in numero feminarum. 9 Quae placuit ei et invenit gratiam in conspectu illius, et praecepit eunucho ut acceleraret mundum muliebrem et traderet ei [j]partes suas et septem puellas speciosissimas de domo regis, et tam ipsam quam pedisequas eius ornaret atque excoleret. 10 Quae [l]noluit indicare ei populum et patriam suam; Mardochaeus enim praeceperat ei, ut de hac re omnino reticeret. 11 Qui deambulabat cotidie ante vestibulum domus, in qua electae virgines servabantur, curam agens salutis Esther et scire volens quid ei accideret.

12 Cum autem venisset tempus singularum per ordinem puellarum, ut intrarent ad regem, expletis omnibus quae ad cultum muliebrem pertinebant, mensis duodecimus vertebatur; ita dumtaxat, ut sex mensibus oleo ungerentur myrrhino et aliis sex quibusdam pigmentis et aromatibus uterentur. 13 Ingredientesque ad regem quidquid postulassent ad ornatum pertinens accipiebant et, ut eis placuerat, compositae de triclinio feminarum ad regis cubiculum transibant. 14 Et quae intraverat vespere egrediebatur mane, atque inde in secundas aedes deducebatur, quae sub manu Susagazi eunuchi erant, qui concubinis regis praesidebat; nec habebat potestatem ad regem ultra redeundi, nisi voluisset rex et eam venire iussisset ex nomine.

15 Evoluto autem tempore per ordinem, instabat dies quo Esther [m]filia Abihail fratris Mardochaei, quam sibi adoptaverat in filiam, deberet intrare ad regem. Quae non quaesivit muliebrem cultum, sed quaecumque voluit [n]Egeus eunuchus custos virginum, haec ei ad ornatum dedit; erat enim formosa valde et incredibili pulchritudine: omnium oculis gratiosa et amabilis videbatur. 16 Ducta est itaque ad cubiculum regis Assueri mense decimo, qui vocatur tebeth, septimo anno regni eius. 17 Et adamavit eam rex plus quam omnes mulieres, habuitque gratiam et misericordiam coram eo super omnes mulieres, et posuit [o]diadema regni in capite eius fecitque eam regnare in loco Vasthi 18 et iussit convivium praeparari permagnificum cunctis principibus et servis suis, pro [p]coniunctione et nuptiis Esther et dedit requiem universis provinciis ac dona largitus est [q]iuxta magnificentiam principalem.

19 Cumque [r]secundo quaererentur virgines et congregarentur Mardochaeus manebat [s]ad ianuam regis, 20 necdum prodiderat Esther patriam et populum suum [t]iuxta mandatum eius; quidquid enim ille praecipiebat observabat Esther et ita cuncta faciebat, ut eo tempore solita erat, quo eam parvulam [u]nutriebat.

u cp. 3, 12; 8, 9.

a cf. cp. 7, 10.

b vr. 8, 15.
c vr. 9, 12.

5-11] *LL. 1 et 2 in fr. 2 p. D. 5 Spbr.*
d 1 Es 2, 2 (?). — v. cp. 11, 2.
e 2 Rg 16, 58; 3 Rg 2, 8, 36-46.
f 1 Rg 9, 1; 14, 51; 1 Par 8, 33.
g cp. 11, 4; 4 Rg 24, 14. 15; 2 Par 36, 10, 20; Jr 24, 1; 29, 1, 2.
h v. vr. 15.
i vr. 3.

j cf. 1 Rg 15, 5.

l vr.20. — cf. cp. 7, 2-4.

15-17] *3 L. in fr. 2 p. D. 5 Spbr.*
m vr. 7; cp. 9, 29.
n vr. 3.

o v. cp. 1, 3.

p cf. Dt 7, 3.

q cp. 1, 7.
r vr. 3, 4.
s vr. 21; cp. 3, 2, 3; 5, 9, 13; 6, 10, 12.
t vr. 10.

u vr. 7.

ter puellas, quae ei offeruntur (2, 1-18). Mardochaeus vero reginae patruus stans ad portam palatii detectam coniurationem regi manifestat (19-23); sed, cum renuat genuflectere coram Aman, eius in se et in gentem suam

21-23] cp. 12, 1-4.
v cf. cp. 1, 10; 6, 2.

x cf. cp. 6, 1, 2; 10, 2; 1 Es 4, 15.
1-7] *LL. in fr. 3 p. D. 5 Spbr.*
a cp. 5, 11.
b vr. 10; cp. 8, 3, 5; 9, 24; 1 Rg 15, 8. — cf. cp. 16, 10, 14.
c cp. 5, 9.

d cf. cp. 13, 14.

e Dn 3, 19.

f cp. 9, 24, 26.

g 1 Es 6, 15.
h cp. 15, 2.
i cf. 1 Es 4, 12, 13; Ac 16, 20, 21. — cf. Sap. 2, 15.

j cp. 8, 2. — cf. Gn 41, 42; 1 Mc 6, 15.
k vr. 1.
l cp. 7, 6; 8, 1; 9, 24.

m cp. 8, 9.
n cf. cp. 1, 22.
o v. 1 Es 8, 36.

p cp. 8, 8, 10. — cf. 3 Rg 21, 8.
q v. cp. 13, 1-7.
r cp. 8, 10. — cf. 2 Par 30, 6.
s cp. 7, 4; 8, 11.
t cp. 8, 12. — cf. cp. 9, 1.
u cp. 8, 11. — v. cp. 13, 1-7.

v vr. 13.
x cp. 4, 8.

1-17] *LL. in fr. 4 p. D. 5 Spbr.*
a v. Is 37, 1.
b cp. 14, 2. — v. Jdt 4, 19.
c v. Gn 27, 34.

d Ac 16, 4.
e vr. 16; cp. 9, 31.
f Dn 9, 3. — cf. Is 58, 5.
g cp. 2, 9.

21 Eo igitur tempore quo Mardochaeus ad regis ianuam morabatur, irati sunt [v]Bagathan et Thares, duo eunuchi regis, qui ianitores erant et in primo palatii limine praesidebant, voluerunt que insurgere in regem et occidere eum. 22 Quod Mardochaeum non latuit, statimque nuntiavit reginae Esther, et illa regi ex nomine Mardochaei, qui ad se rem detulerat. 23 Quaesitum est et iuventum, et appensus est uterque eorum in patibulo, [x]mandatumque est historiis et annalibus traditum coram rege.

3 Post haec rex Assuerus [a]exaltavit Aman filium Amadathi, qui erat de stirpe [b]Agag, et posuit solium eius super omnes principes quos habebat. 2 Cunctique servi regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua et adorabant Aman; sic enim praeceperat eis imperator. Solus Mardochaeus [c]non flectebat genu neque adorabat eum. 3 Cui dixerunt pueri regis, qui ad fores palatii praesidebant: Cur praeter ceteros non observas mandatum regis? 4 Cumque hoc crebrius dicerent, et ille nollet audire, nuntiaverunt Aman scire cupientes utrum perseveraret in sententia; dixerat enim eis [d]se esse Iudaeum.

5 Quod cum audisset Aman et experimento probasset quod Mardochaeus non flecteret sibi genu nec se adoraret, [e]iratus est valde 6 et pro nihilo duxit in unum Mardochaeum mittere manus suas; audierat enim quod esset gentis iudaeae, magisque voluit omnem Iudaeorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem.

7 Mense primo, cuius vocabulum est nisan, anno duodecimo regni Assueri, missa est sors in urnam, quae hebraice dicitur [f]phur, coram Aman, quo die et quo mense gens Iudaeorum deberet interfici; et exivit mensis duodecimus [g]qui vocatur adar. 8 Dixitque Aman regi Assuero: [h]Est populus per omnes provincias regni tui dispersus et a se mutuo separatus, [i]novis utens legibus et caeremoniis insuper et regis scita contemnens; et optime nosti quod non expediat regno tuo ut insolescat per licentiam. 9 Si tibi placet, decerne ut pereat, et decem milia talentorum appendam arcariis gazae tuae. 10 [j]Tulit ergo rex anulum, quo utebatur, de manu sua et dedit eum Aman filio Amadathi [k]de progenie Agag, [l]hosti Iudaeorum; 11 dixitque ad eum: Argentum, quod tu polliceris, tuum sit; de populo age quod tibi placet.

12 [m]Vocatique sunt scribae regis mense primo nisan, tertiadecima die eiusdem mensis, et [n]scriptum est, ut iusserat Aman, ad omnes [o]satrapas regis et iudices provinciarum diversarumque gentium, ut quaeque gens legere poterat et audire pro varietate linguarum, [p]ex nomine regis Assueri. Et [q]litterae signatae ipsius anulo, 13 missae sunt per cursores regis ad universas provincias, ut [r]occiderent atque delerent omnes Iudaeos a puero usque ad senem, parvulos et mulieres [s]uno die, hoc est tertiodecimo mensis duodecimi qui vocatur adar, et [u]bona eorum diriperent. 14 Summa autem epistularum haec fuit, ut omnes provinciae scirent et pararent se ad praedictam diem. 15 [v]Festinabant cursores, qui missi erant, regis imperium explere. Statimque in Susan pependit [x]edictum, rege et Aman celebrante convivium, et cunctis Iudaeis, qui in urbe erant, flentibus.

4 Quae cum audisset Mardochaeus, [a]scidit vestimenta sua et indutus est sacco [b]spargens cinerem capiti; et in platea mediae civitatis [c]voce magna clamabat ostendens amaritudinem animi sui, 2 et hoc heiulatu usque ad fores palatii gradiens; non enim erat licitum indutum sacco aulam regis intrare. 3 In omnibus quoque provinciis, oppidis ac locis, ad quae crudele regis [d]dogma pervenerat, planctus ingens erat apud Iudaeos, [e]ieiunium, ululatus et fletus, [f]sacco et cinere multis pro strato utentibus.

4 Ingressae autem sunt [g]puellae Esther et eunuchi nuntiaveruntque ei. Quod audiens consternata est et vestem misit, ut, ablato sacco, induerent eum: quam accipere noluit. 5 Accitoque Athach eunucho, quem rex ministrum ei dederat, praecepit ei ut iret ad Mardochaeum et disceret ab eo cur hoc faceret. 6 Egressusque Athach ivit ad Mardochaeum stantem in platea civitatis ante ostium palatii. 7 Qui

indicavit ei omnia quae acciderant, quo modo [h]Aman promisisset, ut in thesauros regis pro Iudaeorum nece inferret argentum; 8 exemplar quoque edicti, quod [i]pendebat in Susan, dedit ei ut reginae ostenderet et moneret eam ut intraret ad regem et deprecaretur eum pro populo suo.

9 Regressus Athach nuntiavit Esther omnia quae Mardochaeus dixerat. 10 Quae respondit ei et iussit ut diceret Mardochaeo: 11 Omnes servi regis et cunctae, quae sub dicione eius sunt, norunt provinciae, quod sive vir sive mulier non vocatus [j]interius atrium regis intraverit, absque ulla cunctatione statim interficiatur, nisi [k]forte rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementiae, atque ita possit vivere. Ego igitur quomodo ad regem intrare potero, quae triginta iam diebus non sum vocata ad eum? 12 Quod cum audisset Mardochaeus, 13 rursum mandavit Esther dicens: Ne putes quod animam tuam tantum liberes, quia in domo regis es, prae cunctis Iudaeis; 14 si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabuntur Iudaei, et tu et domus patris tui peribitis. Et [l]quis novit utrum idcirco ad regnum veneris, ut in tali tempore paraveris?

15 Rursumque Esther haec Mardochaeo verba mandavit: 16 Vade et congrega omnes Iudaeos, quos in Susan reppereris, et orate pro me. Non comedatis et non bibatis [m]tribus diebus et tribus noctibus, et ego cum ancillis meis similiter ieiunabo; et tunc ingrediar ad regem contra [n]legem faciens non vocata tradensque me morti et periculo.

17 [o]Ivit itaque Mardochaeus, et fecit omnia quae ei Esther praeceperat.

5 Die autem tertio [a]induta est Esther regalibus vestimentis et stetit in [b]atrio domus regiae, quod erat interius contra basilicam regis. At ille sedebat super solium suum in consistorio palatii contra ostium domus. 2 Cumque vidisset Esther reginam stantem, [c]placuit oculis eius et [d]extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu. Quae accedens osculata est summitatem virgae eius, 3 dixitque ad eam rex: Quid vis, Esther regina? quae est petitio tua? [e]Etiam si dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi. 4 At illa respondit: [f]Si regi placet, obsecro ut venias ad me hodie et Aman tecum ad convivium quod paravi. 5 Statimque rex, Vocate, inquit, cito Aman ut Esther oboediat voluntati.

Venerunt itaque rex et Aman ad convivium, quod eis regina paraverat. 6 [g]Dixitque ei rex, postquam vinum biberat abundanter: [h]Quid petis ut detur tibi, et pro qua re postulas? [e]Etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. 7 Cui respondit Esther: Petitio mea et preces sunt istae: 8 [i]si inveni in conspectu regis gratiam, et si regi placet ut det mihi quod postulo et meam impleat petitionem, veniat rex et Aman ad [j]convivium quod paravi eis, et cras aperiam regi voluntatem meam.

9 Egressus est itaque illo die Aman [k]laetus et alacer. Cumque vidisset Mardochaeum [l]sedentem ante fores palatii, et [m]non solum non adsurrexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suae, indignatus est valde 10 et, dissimulata ira, reversus in domum suam convocavit ad se amicos suos et [n]Zares uxorem suam 11 et exposuit illis magnitudinem divitiarum suarum [o]filiorumque turbam et [p]quanta eum gloria super omnes principes et servos suos rex elevasset. 12 Et post haec ait: Regina quoque Esther [q]nullum alium vocavit ad convivium cum rege, praeter me, apud quam etiam cras cum rege pransurus sum; 13 et, cum haec omnia habeam, nihil me habere puto, quandiu videro Mardochaeum Iudaeum sedentem ante fores regias. 14 Responderuntque ei Zares uxor eius et ceteri amici: [r]Iube parari excelsam trabem habentem altitudinis quinquaginta cubitos, et dic mane regi ut appendatur super eam Mardochaeus; et sic ibis cum rege laetus ad convivium. Placuit ei consilium et iussit excelsam parari crucem.

6 Noctem illam duxit rex insomnem iussitque sibi adferri [a]historias et annales priorum temporum. Quae cum, illo praesente, legerentur, 2 ventum est ad illum locum, ubi scriptum erat quomodo nuntiasset Mardochaeus [b]insidias Bagathan et Thares eunuchorum re-

h cp. 3, 9.

i cp. 3, 15.

j cp. 5, 1. — cf. cp. 6, 4.
k cp. 5, 2; 8, 4.

l cf. Gn 45, 7.

m cf. cp. 5, 1.

n vr. 11.
o v. cp. 13, 8-18.

1-14] LL. in fr. 5 p. D. 5 Sbr.
1, 2] cp. 15, 4-19.
a cf. cp. 4, 16.
b cp. 4, 11. — cf. cp. 6, 4.
c cf. cp. 4, 9.
d cp. 4, 11; 8, 4.

e cp. 7, 2. — cf. Mr 6, 23.

f cp. 1, 19.

g cp. 7, 2.
h vr. 3; cp. 7, 2; 9, 12.

i cp. 7, 2; 8, 5.

j cp. 6, 14.

k 3 Rg 8, 66.
l cp. 2, 19.
m cp. 3, 5.

n cp. 6, 13.
o cp. 9, 7-10.
p cp. 3, 1.
q vr. 4.

r cp. 6, 4; 7, 9, 10. — cf. cp. 8, 7; 9, 13, 25.

1-13] LL. fr. 6 p. D. 5 Sbr.
a cp. 2, 23; 10, 2.

b cp. 2, 21-23.

ad cenandum semet et bis invitat (5, 1-8). Aman inflatus et Mardochaeo etiam atque etiam iratus, de eo suspendendo cogitat (9-14); at, sic Deo disponente, invitus eum honorat (6, 1-14) et a regina accusatur quod

gem Assuerum iugulare cupientium. 3 Quod cum audisset rex ait: Quid pro hac fide honoris ac praemii Mardochaeus consecutus est? Dixerunt ei servi illius ac ministri: [c]Nihil omnino mercedis accepit. 4 Statimque rex, Quis est, inquit, in atrio? Aman quippe [d]interius atrium domus regiae intraverat, ut suggereret regi et iuberet Mardochaeum [e]adfigi patibulo, quod ei fuerat praeparatum. 5 Responderunt pueri: Aman stat in atrio. Dixitque rex: Ingrediatur.

6 Cumque esset ingressus, ait illi: Quid debet fieri viro, quem [f]rex honorare desiderat? Cogitans autem in corde suo Aman et reputans quod nullum alium rex nisi se vellet honorare 7 respondit: Homo quem rex honorare cupit 8 debet [g]indui vestibus regiis et [h]imponi super equum, qui de sella regis est, et accipere [i]regium diadema super caput suum, 9 et primus de regiis principibus ac tyrannis teneat equum eius et per plateam civitatis incedens clamet et dicat: Sic honorabitur quemcumque voluerit rex honorare. 10 Dixitque ei rex: Festina et, sumpta [j]stola et equo, fac, ut locutus es, Mardochaeo iudaeo, [l]qui sedet ante fores palatii. Cave ne quidquam de his quae locutus es praetermittas. 11 Tulit itaque Aman stolam et equum, indutumque Mardochaeum in platea civitatis et impositum equo praecedebat atque clamabat: Hoc honore condignus est quemcumque rex voluerit honorare.

12 Reversusque est Mardochaeus ad ianuam palatii, et Aman festinavit ire in domum suam lugens et [m]operto capite. 13 Narravitque [n]Zares uxori suae et amicis omnia quae evenissent sibi. Cui responderunt sapientes, quos habebat in consilio, et uxor eius: Si de semine Iudaeorum est Mardochaeus, ante quem cadere coepisti, [o]non poteris ei resistere, sed cades in conspectu eius.

14 Adhuc illis loquentibus, venerunt eunuchi regis et cito eum [p]ad convivium, quod regina paraverat, pergere compulerunt.

7 Intravit itaque rex et Aman, ut biberent cum regina. 2 [a]Dixitque ei rex etiam secunda die, postquam vino incaluerat: Quae est petitio tua, Esther, ut detur tibi, et quid vis fieri? [b]Etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. 3 Ad quem illa respondit: [c]Si inveni gratiam in oculis tuis, o rex, et si tibi placet, dona mihi animam meam, pro qua rogo, et populum meum pro quo obsecro. 4 [d]Traditi enim sumus ego et populus meus, ut conteramur, iugulemur et pereamus. Atque utinam in servos et famulas venderemur: esset tolerabile malum et gemens tacerem; nunc autem hostis noster est cuius crudelitas redundat in regem. 5 Respondensque rex Assuerus ait: Quis est iste et cuius potentiae, ut haec audeat facere? 6 Dixitque Esther: [e]Hostis et inimicus noster pessimus iste est Aman. Quod ille audiens ilico obstupuit vultum regis ac reginae ferre non sustinens.

7 Rex autem iratus surrexit et de loco convivii intravit [f]in hortum arboribus consitum. Aman quoque surrexit ut rogaret Esther reginam pro anima sua; intellexit enim a rege sibi paratum malum. 8 Qui cum reversus esset de horto nemoribus consito et intrasset convivii locum, repperit Aman super lectulum corruisse in quo iacebat Esther et ait: Etiam reginam vult opprimere, me praesente, in domo mea. Necdum verbum de ore regis exierat, et statim operuerunt faciem eius. 9 Dixitque [g]Harbona unus de eunuchis qui stabant in ministerio regis: En [h]lignum, quod paraverat Mardochaeo, [i]qui locutus est pro rege, stat in domo Aman habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit: Appendite eum in eo. 10 [j]Suspensus est itaque Aman in patibulo, quod paraverat Mardochaeo, et [l]regis ira quievit.

8 Die illo [a]dedit rex Assuerus Esther reginae domum Aman [b]adversarii Iudaeorum, et Mardochaeus ingressus est ante faciem regis: confessa est enim ei Esther quod esset patruus suus. 2 [c]Tulitque rex anulum, quem ab Aman recipi iusserat, et tradidit Mardochaeo. Esther autem constituit Mardochaeum super domum suam.

3 Nec his contenta procidit ad pedes regis flevitque et locuta ad eum oravit ut malitiam Aman agagitae et machinationes eius pessimas, quas excogitaverat contra Iudaeos, iuberet irritas fieri. 4 At

c cf. cp. 12, 5.
d cp. 4, 11; 5, 1.
e cp. 5, 14.
f vr. 7, 9, 11.
g cp. 8, 15. — cf. Gn 41, 42, 43; Dn 5, 29.
h cf. 3 Rg 1, 33.
i cp. 1, 11; 2, 17.
j vr. 8.
l v. cp. 2, 19.
m v. 2 Rg 15, 30.
n cp. 5, 10, 14.
o v. Jdt 5, 25.
p cp. 5, 8.
1-10] *LL. in sb. p. D. 5 Spbr.*
a cp. 5, 6; 9, 12.
b cp. 5, 3, 6.
c cp. 5, 8.
d cp. 3, 9, 13.
e v. cp. 3, 10.
f cp. 1, 5.
g cp. 1, 10.
h v. cp. 5, 14.
i cp. 2, 22.
j cf. Ps 7, 16; Pro 11, 5, 6; Ecli 27, 28, 29; Dn 6, 24.
l cf. cp. 2, 1.
a cf. 1 Es 6, 11.
b v. cp. 7, 6.
b cp. 3, 10.

se et gentem suam perdere vult (7, 1-6). Ideo fit ut ipse ligno suspendatur, Mardochaeus vero in eius locum succedat (7-8, 2), et a rege obtineat ut Iudaei de inimicis suis ulciscantur eo ipso die quo ex ia-

ille ex more [d]sceptrum aureum protendit manu, quo signum clementiae monstrabatur. Illaque consurgens stetit ante eum 5 et ait: [e]Si placet regi, et si inveni gratiam in oculis eius, et deprecatio mea non ei videtur esse contraria, obsecro ut novis epistulis veteres Aman litterae insidiatoris et hostis Iudaeorum, quibus eos in cunctis regis provinciis perire praeceperat, corrigantur. 6 Quomodo enim potero sustinere [f]necem et interfectionem populi mei?

7 Responditque rex Assuerus Esther reginae et Mardochaeo iudaeo: [g]Domum Aman concessi Esther et ipsum iussi adfigi cruci, quia ausus est manum mittere in Iudaeos. 8 Scribite ergo Iudaeis sicut vobis placet regis nomine, [h]signantes litteras anulo meo. Haec enim consuetudo erat, ut epistulis, quae ex regis nomine mittebantur et illius anulo signatae erant, [i]nemo auderet contradicere.

9 [j]Accitisque scribis et librariis regis (erat autem tempus tertii mensis, qui appellatur [l]siban, vicesima et tertia die illius) scriptae sunt [m]epistulae, ut Mardochaeus voluerat, ad Iudaeos et ad principes procuratoresque et iudices qui [n]centum viginti septem provinciis ab India usque ad Aethiopiam praesidebant, [o]provinciae atque provinciae, populo et populo, iuxta linguas et litteras suas, et Iudaeis, prout legere poterant et audire. 10 Ipsaeque epistulae, [p]quae regis nomine mittebantur, [q]anulo ipsius obsignatae sunt et missae per veredarios, qui per omnes provincias discurrentes [r]veteres litteras novis nuntiis praevenirent. 11 Quibus imperavit rex ut [s]convenirent Iudaeos per singulas civitates et in unum praeciperent congregari, ut starent pro animabus suis et [t]omnes inimicos suos cum coniugibus ac liberis et universis domibus interficerent atque delerent et [u]spolia eorum diriperent. 12 Et constituta est per omnes provincias una ultionis dies, id est tertiadecima mensis duodecimi adar. 13 [v]Summaque epistulae haec fuit, ut in omnibus terris ac populis, qui regis Assueri subiacebant imperio, notum fieret paratos esse Iudaeos ad capiendam vindictam de hostibus suis. 14 Egressique sunt veredarii celeres nuntia perferentes, et edictum regis pependit in Susan.

15 Mardochaeus autem de palatio et de conspectu regis egrediens fulgebat [x]vestibus regiis, hyacinthinis videlicet et aëriis, coronam auream portans in capite et amictus serico pallio atque purpureo. Omnisque [y]civitas exsultavit atque laetata est. 16 Iudaeis autem [z]nova lux oriri visa est, gaudium, honor et tripudium. 17 Apud omnes populos, urbes atque provincias, quocumque regis iussa veniebant, mira exsultatio, epulae atque convivia et [a]festus dies, in tantum ut [b]plures alterius gentis et sectae, eorum religioni et caeremoniis iungerentur; [c]grandis enim cunctos iudaici nominis terror invaserat.

9 Igitur duodecimi mensis, quem adar vocari ante iam diximus, [a]tertiadecima die, quando cunctis Iudaeis interfectio parabatur, et hostes eorum inhiabant sanguini, versa vice Iudaei superiores esse coeperunt et se de adversariis vindicare. 2 [b]Congregatique sunt per singulas civitates, oppida et loca, ut extenderent manum contra inimicos et persecutores suos; nullusque ausus est resistere, [c]eo quod omnes populos magnitudinis eorum formido penetrarat. 3 Nam et provinciarum iudices et duces et procuratores omnisque dignitas, quae singulis locis ac operibus praeerat, extollebant Iudaeos timore Mardochaei, 4 quem principem esse palatii et plurimum posse cognoverant. Fama quoque nominis eius [d]crescebat cŏtidie et per cunctorum ora volitabat.

5 Itaque percusserunt Iudaei inimicos suos plaga magna et occiderunt eos [e]reddentes eis quod sibi paraverant facere; 6 in tantum ut etiam in Susan quingentos viros interficerent extra [f]decem filios Aman agagitae [g]hostis Iudaeorum, quorum ista sunt nomina: 7 Pharsandatha et Delphon et Esphatha 8 et Phoratha et Adalia et Aridatha 9 et Phermestha et Arisai et Aridai et Iezatha. 10 Quos cum occidissent, [h]praedas de substantiis eorum tangere noluerunt.

11 Statimque numerus eorum qui occisi erant in Susan ad regem relatus est. 12 Qui dixit reginae: In urbe Susan interfecerunt Iudaei

d cp. 4, 11; 5, 2.
e cp. 5, 8; 7, 3.
f cf. cp. 7, 4.
g vr. 1.
h vr. 10; cp. 3, 12.
i cf. cp. 1, 19; Dn 6, 8, 12, 15.
j cp. 3, 12.
l Bar 1, 8.
m v. cp. 16, 1-24.
n cp. 1, 1.
o cp. 1, 22; 3, 12.
p cp. 3, 12, 13.
q vr. 8.
r cp. 3, 12.
s cp. 9, 2, 15, 16, 18.
t cf. cp. 3, 13; 7, 4.
u cf. cp. 9, 10, 15, 16
v cf. cp. 3, 14.
x cf. Gn 41, 42; Dn 5, 29.
y cf. cp. 3, 15. — v. Pro 11, 10.
z cf. Ps 96, 11. 12; 111, 4; Pro 13, 9.
a cp. 9, 19, 22.
b cp. 9, 27.
c cp. 9, 2. — cf. Gn 15, 16; Ex 15, 14, 15; Dt 11, 25; Ps 104, 38.
a vr. 17; cp. 8, 12. — cf. 2 Mc 15, 37.
b vr. 15, 16, 18; cp. 8, 11.
c v. cp. 8, 17.
d cf. 2 Rg 3, 1; 1 Par 11, 9.
e cf. Ex 21, 23-27.
f vr. 13, 14. — cf. cp. 5, 11.
g v. cp. 3, 10.
h cf. cp. 8, 11.

ctis ab Amano sortibus delendi forent (3-17). Quod summo gaudio Hebraeorum factum est in Susa et provinciis (9, 1-16) et, ne memoria intereat, dies festus Purim instituitur quotannis celebrandus (17-32).

quingentos viros et alios decem, filios Aman. Quantam putas eos exercere caedem in universis provinciis? Quid ultra postulas et quid vis, ut fieri iubeam? 13 Cui illa respondit: Si regi placet, detur potestas Iudaeis, ut sicut fecerunt hodie in Susan, sic et [i]cras faciant, et decem filii Aman [j]in patibulis suspendantur. 14 Praecepitque rex ut ita fieret. Statimque in Susan pependit edictum, et decem filii Aman suspensi sunt. 15 [k]Congregatis Iudaeis quartadecima die mensis adar, interfecti sunt in Susan trecenti viri, [l]nec eorum ab illis direpta substantia est.

16 Sed et per omnes provincias, quae dicioni regis subiacebant, pro animabus suis steterunt Iudaei, interfectis hostibus ac persecutoribus suis, in tantum ut septuaginta quinque milia occisorum implerentur, et [m]nullus de substantiis eorum quidquam contingeret.

17 Dies autem tertiusdecimus mensis adar, primus apud omnes interfectionis fuit, et quartadecima die caedere desierunt. Quem constituerunt esse sollemnem, ut in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio atque conviviis. 18 At hi qui in urbe Susan caedem exercuerant, tertiodecimo et quartodecimo die eiusdem mensis in caede versati sunt; quintodecimo autem die [n]percutere desierunt. Et idcirco eundem diem constituerunt sollemnem epularum atque laetitiae. 19 Hi vero Iudaei, qui in [o]oppidis non muratis ac villis morabantur, quartumdecimum diem mensis adar conviviorum et gaudii decreverunt, ita ut exsultent in eo et [p]mittant sibi mutuo partes epularum et ciborum.

20 [q]Scripsit itaque Mardochaeus omnia haec et litteris comprehensa misit ad Iudaeos, qui in omnibus regis provinciis morabantur, tam in vicino positis quam procul, 21 [r]ut quartamdecimam et quintamdecimam diem mensis adar pro festis susciperent et, revertente semper anno, sollemni celebrarent honore 22 (quia in ipsis diebus se ulti sunt Iudaei de inimicis suis, et luctus atque tristitia in hilaritatem gaudiumque conversa sunt); essentque dies isti epularum atque laetitiae, et mitterent sibi invicem ciborum partes et pauperibus munuscula largirentur. 23 Susceperuntque Iudaei in sollemnem ritum cuncta quae eo tempore facere coeperant, et quae Mardochaeus litteris facienda mandaverat. 24 Aman enim filius Amadathi stirpis Agag, [s]hostis et adversarius Iudaeorum, cogitavit contra eos malum, ut occideret illos atque deleret; et [t]misit phur, quod nostra lingua vertitur in sortem. 25 Et postea ingressa est Esther ad regem obsecrans ut [u]conatus eius litteris regis irriti fierent, et malum, quod contra Iudaeos cogitaverat, [v]reverteretur in caput eius. Denique et ipsum et filios eius adfixerant cruci. 26 Atque ex illo tempore dies isti appellati sunt phurim, id est sortium, eo quod phur, id est sors, in urnam missa fuerit. Et [x]cuncta, quae gesta sunt, epistulae, id est libri huius volumine continentur; 27 quaeque sustinuerunt, et quae deinceps immutata sunt, susceperunt Iudaei super se et semen suum, et super [y]cunctos qui religioni eorum voluerunt copulari ut nulli liceat [z]duos hos dies absque sollemnitate transigere; quos scriptura testatur, et certa expetunt tempora, annis sibi iugiter succedentibus. 28 Isti sunt dies quos nulla unquam delebit oblivio, et per singulas generationes cunctae in toto orbe provinciae celebrabunt; nec est ulla civitas in qua dies phurim, id est sortium, non observentur a Iudaeis et ab eorum progenie, quae his caeremoniis obligata est.

29 Scripseruntque Esther regina filia Abihail et Mardochaeus iudaeus etiam [a]secundam epistulam, ut omni studio dies ista sollemnis sanciretur in posterum. 30 Et miserunt ad omnes Iudaeos, qui in centum viginti septem provinciis regis Assueri versabantur, ut haberent pacem et susciperent veritatem 31 observantes dies sortium et suo tempore cum gaudio celebrarent: sicut constituerant Mardochaeus et Esther, et illi observanda susceperunt a se et a semine suo, [b]ieiunia et clamores et sortium dies 32 [c]et omnia quae libri huius, qui vocatur Esther, historia continentur.

10 Rex vero Assuerus omnem terram et [a]cunctas maris insulas fecit tributarias; 2 cuius fortitudo et imperium et dignitas atque

i cp. 5, 6; 7, 2.
j cf. Dt 21, 23; Gal 3, 13.
k cf. 2 Mc 15, 37.
l vr. 10.
m cf. cp. 8, 11.
n vr. 21.
o Dt 3, 5; Ez 38, 11; Zc 2, 4.
p 2 Es 8, 10, 12.
q cf. vr. 29.
r cf. cp. 16, 21; Jdt 16, 31.
s v. cp. 3, 10.
t cp. 3, 7.
u cp. 7, 9, 10; 8, 3, 7.
v cf. Ps 7, 16, etc.
x vr. 32.
y cf. Is 56 ,3, 6; Zc 2, 11.
z vr. 21.
a cf. vr. 20.
b cp. 4, 3.
c vr. 26.
a Is 11, 11; 24, 15.

Additamenta deuterocanonica (10,4-16,24). A) *Quasi totius libri prooemium, interpretatio somnii Mardochaei (10, 4-11, 1), immo ipsius somnii descriptio (2-12).* B) *Denuntiatio eunuchorum qui coniuraverant in regem*

sublimitas, [b]qua exaltavit Mardochaeum, scripta sunt in [c]libris Medorum atque Persarum, [3] et quomodo Mardochaeus iudaici generis [d]secundus a rege Assuero fuerit et magnus apud Iudaeos et acceptabilis plebi fratrum suorum, [e]quaerens bona populo suo et loquens ea quae ad pacem seminis sui pertinerent.

Quae habentur in hebraeo plena fide expressi. Haec autem, quae sequuntur, scripta repperi in editione vulgata, quae Graecorum lingua et litteris continentur; et interim post finem libri hoc capitulum ferebatur; quod iuxta consuetudinem nostram o b e l o, id est v e r u praenotavimus.

[4] Dixitque Mardochaeus: A Deo facta sunt ista. [5] Recordatus sum somnii, [f]quod videram, haec eadem significantis, nec eorum quidquam irritum fuit. [6] [g]Parvus fons, qui crevit in fluvium et in lucem solemque conversus est et in aquas plurimas redundavit, Esther est, quam rex accepit uxorem et voluit esse reginam; [7] [h]duo autem dracones ego sum et Aman; [8] gentes, quae convenerant, hi sunt qui conati sunt [i]delere nomen Iudaeorum; [9] gens autem mea Israël est, quae clamavit ad Dominum et salvum fecit Dominus populum suum liberavitque nos ab omnibus malis et [j]fecit signa magna atque portenta inter gentes, [10] [k]et duas sortes esse praecepit, unam populi Dei et alteram cunctarum gentium. [11] Venitque utraque sors in statutum ex illo iam tempore diem coram Deo universis gentibus. [12] Et recordatus est Dominus populi sui ac misertus est [l]hereditatis suae. [m]Et observabuntur dies isti in mense a d a r, quartadecima et quintadecima die eiusdem mensis, cum omni studio et gaudio in unum coetum populi congregati, in cunctas deinceps generationes populi Israël.

11 Anno quarto, regnantibus [a]Ptolemaeo et Cleopatra, attulerunt Dosithaeus, qui se sacerdotem et levitici generis ferebat, et Ptolemaeus filius eius [b]hanc epistulam p h u r i m, quam dixerunt interpretatum esse Lysimachum Ptolemaei filium in Ierusalem.

Hoc quoque principium erat in editione vulgata, quod nec in hebraeo, nec apud ullum fertur interpretum.

[2] [c]Anno secundo, regnante Artaxerxe maximo, prima die mensis n i s a n [d]vidit somnium [e]Mardochaeus filius Iairi filii Semei filii Cis de tribu Beniamin, [3] homo iudaeus, qui habitabat in urbe [f]Susis, vir magnus et inter primos aulae. [4] Erat autem de eo numero captivorum, [g]quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis de Ierusalem cum Iechonia rege Iuda. [5] Et hoc eius somnium fuit: apparuerunt voces et tumultus et tonitrua et terraemotus et conturbatio super terram; [6] et ecce [h]duo dracones magni paratique contra se in proelium. [7] Ad quorum clamorem cunctae concitatae sunt nationes, ut pugnarent contra [i]gentem iustorum. [8] Fuitque dies illa [j]tenebrarum et discriminis, tribulationis et angustiae, et ingens formido super terram. [9] Conturbataque est gens iustorum timentium mala sua et praeparata ad mortem, [10] clamaveruntque ad Deum; et, illis vociferantibus, fons parvus crevit in [l]fluvium maximum et in aquas plurimas redundavit; [11] [m]lux et sol ortus est, et [n]humiles exaltati sunt et devoraverunt inclitos.

[12] Quod cum vidisset Mardochaeus et surrexisset de strato, cogitabat quid Deus facere vellet; et fixum habebat in animo scire cupiens quid significaret somnium.

12 Morabatur autem eo tempore in aula regis cum Bagatha et Thara eunuchis regis, qui ianitores erant palatii. [2] Cumque intellexisset cogitationes eorum et curas diligentius pervidisset, didicit quod conarentur in regem Artaxerxem manus mittere et nuntiavit super eo regi. [3] Qui, de utroque habita quaestione, confessos iussit duci ad mortem. [4] Rex autem quod gestum erat scripsit in commentariis; sed et Mardochaeus rei memoriam litteris tradidit. [5] Praecepitque ei rex ut in aula palatii moraretur, [a]datis ei pro delatione muneribus. [6] Aman vero filius Amadathi [b]bugaeus erat gloriosissimus coram rege et [c]voluit nocere Mardochaeo et populo eius pro duobus eunuchis regis qui fuerant interfecti.

b cp. 8, 2, 15.
c cp. 2, 23; 6, 1.
d cp. 13, 3; 2 Par 28, 7. — cf. Gn 41, 40.
e cf. 2 Es 2, 10; Ps 121, 8, 9.

f v. cp. 11, 5-11.
g cp. 11, 10.
h cp. 11, 6.
i cf. Ps 82, 5.
j cf. Dt 4, 32,34. — v. Ex 7,3.
k cf. cp. 3, 7; 9, 24.
l cp. 13, 15; 14, 9; Jb 31, 2.
m cp. 9, 15, 21, 28.

a 1 Mc 1, 19; 10, 51, 55, 57; 11, 8, 13, 15, 17, 18.
b cf. cp. 9, 20, 26.

c cf. cp. 2, 16, 19.
d cp. 2, 5.
e cp. 10, 5.
f v. 2 Es 1, 1.
g v. cp. 2, 6; 4 Rg 24, 15.
h cp. 10, 7.
i cf. Sap 10, 15. — cf. Ex 19, 6.
j cf. Jl 2, 2; Sph 1, 25.
l cp. 10, 6.
m cf. Sap 5, 6.
n 1 Rg 2, 8; Jb 5, 11; Ez 21, 16; Lc 1, 52.

1-4] cp. 2, 21-23; 6, 2.

a cf. cp. 6, 3.
b cf. cp. 3, 1; 16, 10.
c cf. cp. 3, 6.

Assuerum (*12, 1-6*). C) *Ad cp. 3, 14: exemplar epistulae qua rex, instigante Amano, iussit omnes Iudaeos interfici die XIV mensis adar* (*13, 1-7*). D) *Ad cp. 4, 17: deprecationes, quas cum Mardochaeus* (*8-18*)

Hucusque prooemium. Quae sequuntur, in eo loco posita erant, ubi scriptum est in volumine: [d]Et diripuerunt bona vel substantias eorum. *Quae in sola vulgata editione reperimus.*

Epistulae autem hoc exemplar fuit:

13 [a]Rex maximus Artaxerxes [b]ab India usque Aethiopiam centum viginti septem provinciarum principibus et ducibus, qui eius imperio subiecti sunt, salutem. 2 Cum plurimis gentibus imperarem et [c]universum orbem meae dicioni subiugassem, volui nequaquam abuti potentiae magnitudine, sed clementia et lenitate gubernare subiectos, ut absque ullo terrore vitam silentio transigentes, [d]optata cunctis mortalibus pace fruerentur. 3 Quaerente autem me a consiliariis meis quomodo posset hoc impleri, unus, qui sapientia et fide ceteros praecellebat et erat [e]post regem secundus, Aman nomine, 4 indicavit mihi in toto orbe terrarum [f]populum esse dispersum, qui novis uteretur legibus et contra omnium gentium consuetudinem faciens regum iussa contemneret et universarum concordiam nationum sua dissensione violaret. 5 Quod cum didicissemus videntes unam gentem rebellem adversus omne hominum genus perversis uti legibus nostrisque iussionibus contraire et turbare subiectarum nobis provinciarum pacem atque concordiam, 6 iussimus ut quoscumque Aman, qui omnibus provinciis praepositus est et secundus a rege et quem [g]patris loco colimus, monstraverit cum coniugibus ac liberis deleantur ab inimicis suis, nullusque eorum misereatur, [h]quartadecima die duodecimi mensis adar anni praesentis; 7 ut nefarii homines uno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem, quam turbaverant.

Hucusque exemplar epistulae. Quae sequuntur, post eum locum scripta repperi, ubi legitur: [i]Pergensque Mardochaeus fecit omnia quae ei mandaverat Esther. *Nec tamen habentur in hebraico, et apud nullum penitus feruntur interpretum.*

8 Mardochaeus autem deprecatus est Dominum memor omnium operum eius, 9 et dixit: [j]Domine, Domine rex omnipotens, [k]in dicione enim tua cuncta sunt posita, et [m]non est qui possit tuae resistere voluntati, si decreveris salvare Israël. 10 Tu fecisti caelum et terram et quidquid caeli ambitu continetur. 11 Dominus omnium es, [m]nec est qui resistat maiestati tuae. 12 Cuncta nosti et scis quia non pro superbia et contumelia et aliqua gloriae cupiditate fecerim hoc, [n]ut non adorarem Aman superbissimum (13 [o]libenter enim pro salute Israël etiam vestigia pedum eius deosculari paratus essem); 14 sed [p]timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem et ne quemquam adorarem, excepto Deo meo. 15 Et nunc, Domine rex, [q]Deus Abraham, [r]miserere populi tui, quia volunt nos inimici nostri perdere et [s]hereditatem tuam delere. 16 [t]Ne despicias partem tuam quam redemisti tibi de Aegypto. 17 Exaudi deprecationem meam, et propitius esto sorti et funiculo tuo; et [u]converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum, Domine, et [v]ne claudas ora te canentium. 18 Omnis quoque Israël pari mente et obsecratione clamavit ad Dominum, eo quod eis certa mors impenderet.

14 Esther quoque regina confugit ad Dominum pavens periculum quod imminebat; 2 cumque deposuisset vestes regias, fletibus et luctui apta indumenta suscepit et pro unguentis variis cinere et stercore implevit caput et corpus suum humiliavit ieiuniis; omniaque loca, in quibus antea laetari consueverat, [b]crinium laceratione complevit.

3 Et deprecabatur Dominum Deum Israël dicens: [c]Domine mi, qui rex noster es solus, adiuva me solitariam et cuius praeter te nullus est auxiliator alius. 4 [d]Periculum meum in manibus meis est. 5 Audivi a patre meo [e]quod tu, Domine, tulisses Israël de cunctis gentibus et [f]patres nostros ex omnibus retro maioribus suis, ut possideres [g]hereditatem sempiternam; fecistique eis sicut locutus es. 6 Peccavimus in conspectu tuo, et idcirco [h]tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum; 7 coluimus enim deos eorum. [i]Iustus

d cp. 3, 13.

a cp. 16, 1. — cf. cp. 1, 1; 3, 12.
b v. cp. 1, 1.

e cf. Jdt 2, 3.

d v. cp. 16, 8.

e vr. 6; cp. 16, 11. — cf. cp. 10, 3.
f cp. 3, 8.

g cp. 16, 11. — cf. Gn 45, 8; 2 Par 2, 13; 1 Mc 11, 31.
h cf. cp. 3, 13.

i v. cp. 4, 17.
12-17] *L. in fr. 4 p. D. 2 Qdg. et in Ms. cont. Paganos.*
9] *R. in D. 5 Spbr. — Ant. in sb. praec.*
9-11] *Int. (Ps 118, 1) in D. 21 p. Pnt.*
j 2 Par 20, 6.
k v. Ex 19, 2.
m Jdt 16, 17. — v. Gn 50, 29.

n cp. 14, 15.
o cf. Rm 9, 3.
p cp. 3, 2.
q Gn 31, 42; Ps 46, 10.
r Jl 2, 17.
s Dt 32, 9; 3 Rg 8, 51. — v. cp. 10, 12.
17] *v. vr. 9.*
17 b] *v. Jl 2, 17.*
t Dt 9, 26.
u cf. Jr 31, 13.
v cp. 14, 9. — Ps 6, 6.

a cf. cp. 4, 1.

b 1 Es 9, 3.

c cf. Jdt 9, 1.
b 1 Es 9, 3.
c cf. Jdt 9, 1.
d Ps 118, 109. — v. Jd 12, 3.
e Dt 4, 20, 34; 32, 9; Jl 2, 19, 20.
f cf. Js 24, 2, 3; Jdt 5, 7, 8.
g v. cp. 10, 12.
h cf. Jd 2, 13, 14; 4 Rg 21, 11, 12.
i v. 1 Es 9, 15.

es, Domine. 8 Et nunc non eis sufficit quod durissima nos opprimunt servitute; sed [j]robur manuum suarum idolorum potentiae deputantes 9 volunt tua mutare promissa et delere hereditatem tuam et claudere [k]ora laudantium te atque exstinguere gloriam templi et altaris tui, 10 ut aperiant ora gentium et laudent idolorum fortitudinem et [l]praedicent carnalem regem in sempiternum.

11 Ne tradas, Domine, sceptrum tuum [m]his qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram; sed [n]converte consilium eorum super eos et eum, qui in nos coepit saevire, disperde. 12 Memento, Domine, et ostende te nobis in tempore tribulationis nostrae et da mihi fiduciam, Domine [o]rex deorum et universae potestatis. 13 Tribue sermonem compositum in ore meo in [p]conspectu leonis et [q]transfer cor illius in odium hostis nostri, ut et ipse pereat et ceteri qui ei consentiunt. 14 Nos autem libera manu tua et adiuva me nullum aliud auxilium habentem nisi te, Domine, qui habes omnium scientiam 15 et [r]nosti quia oderim gloriam iniquorum et detester cubile incircumcisorum et omnis alienigenae. 16 Tu scis necessitatem meam, quod abominer signum superbiae meae, [s]quod est super caput meum in diebus ostentationis meae, et detester illud [t]quasi pannum menstruatae et non portem in diebus silentii mei, 17 et quod [u]non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit convivium regis et non [v]biberim vinum libaminum, 18 et nunquam laetata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum usque in praesentem diem, nisi in te, Domine Deus Abraham. 19 Deus fortis super omnes, exaudi vocem eorum, qui nullam aliam spem habent, et libera nos de manu iniquorum et erue me a timore meo.

j cf. 1 Par 29, 24; 1 Es 10, 19.

k cp. 13, 17.

l cf. Jdt 3, 13.

11-13] Of. in D. 22 p. Pnt. et R. in D. 4 Spbr.

m cf. 1 Cor 8, 4.

n cf. Ps 34, 8.

o Ps 94, 3.

p cf. Pro 19, 12; 2 Tm 4, 17.

q cf. Pro 21, 6.

r cp. 13, 12.

s cf. cp. 2, 17.

t Is 30, 22; 64, 6.

u v. Jdt 12, 2.

v Dt 32, 38.

Haec quoque addita repperi in editione vulgata:

15 Et mandavit ei (haud dubium quin esset Mardochaeus) ut [a]ingrederetur ad regem et rogaret pro populo suo et pro patria sua. 2 Memorare, inquit, dierum humilitatis tuae, [b]quomodo nutrita sis in manu mea, quia Aman [c]secundus a rege [d]locutus est contra nos in mortem, 3 et tu invoca Dominum et loquere regi pro nobis et libera nos de morte.

a cp. 4, 3.

b cp. 2, 7.

c v. cp. 13, 3.

d cp. 3, 8.

3] R. in fs. App. BMV. Imm.

Necnon et ista quae subdita sunt:

4 Die autem tertio deposuit [e]vestimenta ornatus sui et circumdata est gloria sua. 5 Cumque regio fulgeret habitu et invocasset omnium rectorem et salvatorem Deum, adsumpsit duas famulas, 6 et super unam quidem innitebatur, quasi [f]prae deliciis et nimia teneritudine corpus suum ferre non sustinens; 7 altera autem famularum sequebatur dominam defluentia in humum indumenta sustentans. 8 Ipsa autem roseo colore vultum perfusa et gratis ac nitentibus oculis tristem celabat animum et [g]nimio timore contractum. 9 Ingressa igitur cuncta per ordinem ostia stetit contra regem, ubi ille residebat super solium regni sui indutus vestibus regiis auroque fulgens et pretiosis lapidibus eratque terribilis adspectu. 10 Cumque elevasset faciem et ardentibus oculis furorem pectoris indicasset, regina corruit et, in pallorem colore mutato, lassum super ancillulam reclinavit caput.

11 [h]Convertitque Deus spiritum regis in mansuetudinem, et festinus ac metuens exsilivit de solio et sustentans eam ulnis suis, donec rediret ad se, his verbis blandiebatur: 12 Quid habes, Esther? Ego sum [i]frater tuus: noli metuere. 13 Non morieris; non enim pro te, sed pro omnibus [j]haec lex constituta est: 14 accede igitur et [k]tange sceptrum. 15 Cumque illa reticeret, tulit auream virgam et posuit super collum eius et osculatus est eam et ait: Cur mihi non loqueris? 16 Quae respondit: Vidi te, domine, [l]quasi angelum Dei, et conturbatum est cor meum prae timore gloriae tuae. 17 Valde enim mirabilis es, domine, et facies tua plena est gratiarum. Cumque loqueretur rursus corruit et paene exanimata est. 19 Rex autem turbabatur, et omnes ministri eius consolabantur eam.

4-19] cp. 5, 1, 2.

e cf. cp. 14, 2.

f cf. Dt 28, 33.

g cf. cp. 4, 11.

h cf. Pro 21, 2.

i cf. Pro 7, 4; Cn 4, 9 etc.

j cp. 4, 11.

k cf. cp. 8, 4.

l cf. Gn 33, 10; 1 Rg 29, 9; 2 Rg 14, 17, 20; 19, 27.

Exemplar [a]epistulae regis Artaxerxis, quam pro Iudaeis ad totas regni sui provincias misit; quod et ipsum in hebraico volumine non habetur.

a v. cp. 3, 9.

F) *Ad cp. 5, 1-3 : congressus Esther cum rege (4-19).* G) *Ad cp. 8, 11-13) : exemplar alterius epistulae ab Assuero missae, ut priorum effectum mitiget et Iudaeos vel servet vel facultatem eis concedat ut se defendant (16, 1-24).*

16 [b]Rex magnus Artaxerxes ab India usque Aethiopiam centum viginti septem provinciarum ducibus ac principibus, qui nostrae iussioni oboediunt, salutem dicit.

2 Multi bonitate principum et honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam; 3 et non solum subiectos regibus nituntur opprimere, sed datam sibi gloriam non ferentes in ipsos qui dederunt moliuntur insidias. 4 Nec contenti sunt gratias non agere beneficiis et humanitatis in se iura violare, sed Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam. 5 Et in tantum vesaniae proruperunt, ut eos, qui credita sibi officia diligenter observant et ita cuncta agunt ut omnium laude digni sint, mendaciorum cuniculis conentur subvertere, 6 dum aures principum simplices et ex sua natura alios aestimantes callida fraude decipiunt. 7 Quae res et ex veteribus probatur historiis et ex his quae geruntur cotidie, quomodo malis quorundam suggestionibus regum studia depraventur. 8 Unde providendum est paci omnium provinciarum: 9 nec putare debetis, [c]si diversa iubeamus, ex animi nostri venire levitate, sed pro qualitate et necessitate temporum, ut rei publicae poscit utilitas, ferre sententiam.

10 Et ut manifestius quod dicimus intelligatis, Aman filius Amadathi et animo et [d]gente Macedo alienusque a Persarum sanguine et pietatem nostram sua crudelitate commaculans peregrinus a nobis susceptus est 11 et tantam in se expertus humanitatem, ut [e]pater noster vocaretur et adoraretur ab omnibus [f]post regem secundus. 12 Qui in tantum arrogantiae tumorem sublatus est, [g]ut regno privare nos niteretur et spiritu. 13 Nam Mardochaeum, cuius fide et beneficiis vivimus, et consortem regni nostri Esther cum omni gente sua novis quibusdam atque inauditis machinis expetivit in mortem 14 hoc cogitans, ut, illis interfectis, insidiaretur nostrae solitudini et regnum Persarum transferret in Macedonas. 15 Nos autem, a pessimo mortalium Iudaeos neci destinatos, in nulla penitus culpa repperimus, sed e contrario iustis utentes legibus 16 et filios altissimi et maximi semperque [h]viventis Dei, [i]cuius beneficio et patribus nostris et nobis regnum est traditum et usque hodie custoditur. 17 Unde [j]eas litteras, quas sub nomine nostro ille direxerat, sciatis esse irritas; 18 pro quo scelere ante portas huius urbis, id est Susan, et [k]ipse qui machinatus est et [l]omnis cognatio eius pendet in patibulis, non nobis sed Deo reddente ei quod meruit.

19 [m]Hoc autem edictum, quod nunc mittimus, in cunctis urbibus proponatur, ut liceat Iudaeis uti legibus suis. 20 [n]Quibus debetis esse adminiculo ut eos, qui se ad necem eorum paraverant, possint interficere tertiadecima die mensis duodecimi, qui vocatur adar; 21 hanc enim diem Deus omnipotens maeroris et luctus, eis vertit in gaudium. 22 Unde et vos [o]inter ceteros festos dies hanc habetote diem, et celebrate eam cum omni laetitia, ut et in posterum cognoscatur 23 omnes qui fideliter Persis oboediunt dignam pro fide recipere mercedem; qui autem insidiantur regno eorum perire pro scelere. 24 [p]Omnis autem provincia et civitas, quae noluerit sollemnitatis huius esse particeps, gladio et igne pereat, et sic deleatur, ut non solum hominibus, [q]sed etiam bestiis invia sit in sempiternum, pro exemplo contemptus et inoboedientiae.

b cp. 13, 1.

c v. cp. 3, 13; 13, 1-7.

d vr. 14. — cf. cp. 3, 1.

e v. cp. 13, 6.
f v. cp. 13, 3.
g v. cp. 12, 16.

h Dn 14, 4; 2 Mc 15, 4.
i cf. 1 Es 1, 1; Is 45, 1.
j v. cp. 13, 1-7.

k cp. 7, 10.
l cp. 9, 10.

m cf. cp. 8, 13; 1 Es 7, 25, 26.
n cf. cp. 9, 3.

o cf. cp. 9, 21; Jdt 16, 30.

p cf. Dn 3, 29.

q cf. Jr 4, 25; 32, 43; Ez 14, 13.

LIBER IOB

VIR erat in terra [a]Hus nomine [b]Iob, et erat vir ille [c]simplex et rectus ac [d]timens Deum et [e]recedens a malo. 2 Natique sunt ei septem filii et tres filiae. 3 Et fuit possessio eius septem milia ovium et tria milia camelorum, quingenta quoque iuga boum et quingentae asinae ac familia multa nimis: eratque vir ille magnus inter omnes [f]orientales. 4 Et ibant filii eius et faciebant convivium per domos unusquisque in die suo. Et mittentes vocabant tres sorores suas, ut comederent et biberent cum eis. 5 Cumque in orbem transissent dies convivii, mittebat ad eos Iob et [g]sanctificabat illos consurgensque diluculo [h]offerebat holocausta pro singulis; dicebat enim: Ne forte peccaverint filii mei et [i]benedixerint Deo in cordibus suis.

Sic faciebat Iob cunctis diebus.

6 Quadam autem die, cum venissent [j]filii Dei ut adsisterent coram Domino, adfuit inter eos etiam [l]Satan. 7 Cui dixit Dominus: Unde venis? Qui respondens ait: [m]Circuivi terram et perambulavi eam. 8 Dixitque Dominus ad eum: Nunquid [n]considerasti [o]servum meum Iob, quod non sit ei similis in terra, homo simplex et rectus ac timens Deum et recedens a malo? 9 Cui respondens Satan ait: Nunquid Iob [p]frustra timet Deum? 10 Nonne tu [q]vallasti eum ac domum eius universamque substantiam per circuitum: operibus manuum eius [r]benedixisti, et possessio eius crevit in terra? 11 Sed [s]extende paululum manum tuam et [t]tange cuncta quae possidet, nisi in faciem [i]benedixerit tibi. 12 Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce universa, quae habet, in manu tua sunt; tantum in eum ne extendas manum tuam. Egressusque est Satan a facie Domini.

13 Cum autem quadam die filii et filiae eius comederent et biberent vinum in domo fratris sui primogeniti, 14 nuntius venit ad Iob, qui diceret: Boves arabant et asinae pascebantur iuxta eos, 15 et irruerunt [u]Sabaei tuleruntque omnia et pueros percusserunt gladio, [v]et evasi ego solus ut nuntiarem tibi.

16 Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter et dixit: [x]Ignis Dei cecidit e caelo et tactas oves puerosque consumpsit, et [v]effugi ego solus ut nuntiarem tibi.

17 Sed, et illo adhuc loquente, venit alius et dixit: [y]Chaldaei fecerunt [z]tres turmas et invaserunt camelos et tulerunt eos, necnon et pueros percusserunt gladio, et [v]ego fugi solus ut nuntiarem tibi.

18 Adhuc loquebatur ille, et ecce alius intravit et dixit: [a]Filiis tuis et filiabus vescentibus et bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, 19 repente ventus vehemens irruit a regione [b]deserti et concussit quattuor angulos domus, quae corruens oppressit liberos tuos, et mortui sunt, et [v]effugi ego solus ut nuntiarem tibi.

20 Tunc surrexit Iob et [c]scidit [d]vestimenta sua et, [e]tonso capite, [f]corruens in terram adoravit 21 et dixit: [g]Nudus egressus sum de utero matris meae et nudus [h]revertar illuc. Dominus [i]dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: [j]sit nomen Domini benedictum. 22 [l]In omnibus his non peccavit Iob labiis suis neque stultum quid contra Deum locutus est.

2 Factum est autem, cum quadam die [a]venissent filii Dei et starent coram Domino, venisset quoque Satan inter eos et staret in conspectu eius, 2 ut diceret Dominus ad Satan: Unde venis? Qui

1-11] LL. in D. 1 Sbbr..
1] Of. in D. 21, p. Pnt.
a Gn 22, 21; Jr 25, 20; Lm 4,
b Ez 14, 14, 20; Jc 5, 11. [21.
c vr. 8; cp. 2, 3. — cf. cp. 9, 20, 21.
d cp. 4, 6; Pro 16, 6.
e cf. cp. 28, 28; Ps 33, 14.
f v. Jd 6, 3.

*5] * cf. Catech. R. II 8, 23.*
g 1 Rg 16, 5.
h cf. cp. 42, 8; Gn 8, 20.
i cp. 2, 5 ;3 Rg 21, 10, 13.

6-8] cp. 2, 1-3.
j cp. 38, 7; Gn 6, 2, 14; Dn 3, 92. — cf. 3 Rg 22, 19-22; Ps 88, 6.
l cf. 1 Par 21, 1; Zc 3, 1; Lc 22, 31; Ap 12, 9, 10.
m cp. 2, 2. — cf. Zc 1, 10, 11; 1 Pt 5, 8.
n cp. 2, 3.
o Nm 12, 7; 2 Rg 7, 5; Is 20,
p Ps 72, 13. [3.
q cp. 30, 2. — cf. Ps 3, 3; 33,
r cf. Ps 127, 1, 2. [8.
s cp. 2, 5.
t cp. 19, 21; Is 53, 4.

*12] * Catech. R. IV 15, 8.*
13-22] LL. in fr. 2 p. D. 1 Sbbr.

u cp. 6, 19; Gn 10, 7, 28 (?); 25, 3 (?). — v. 3 Rg 10, 1.
v vr. 16, 17, 19.
x 4 Rg 1, 12. — cf. Gn 19, 24; Ps 10, 7 etc.
y Gn 11, 28; 4 Rg 24, 2; Dn 1, 4 etc.
z cf. Jd 7, 16; 9, 43; 2 Rg 11, 11; 2 Rg 18, 2.
a vr. 4, 13.
b Is 21, 1; Jr 4, 11; Os 13, 15.
c v. Gn 37, 30, 34.
d 1 Es 9, 3.
e Jr 7, 29. — cf. Is 15, 2; 22, *21] v. cp. 2, 10.* [12.
f cf. 1 Pt 5, 6.
g Ec 5, 14. — cf. Ps 48, 18; Eccli 11, 20; 1 Tm 6, 7.
h Gn 3, 19; Ec 12, 7.
i Ec 5, 18; Eccli 11, 14, 1 Cor 4, 7; Jc 1, 17.
j Ps 112, 2; Dn 2, 20. — cf. Eph 5, 20; 1 Th 5, 18.
22] Ant. in sb. a D. 2 Sbbr. — v. cp. 2, 10.
l cp. 2, 10.
1-13] LL. in fr. 3 p. D. 1 Sbbr.
a cp. 1, 6.

Protasis historica (1, 1-2, 13). *Quia Iob erat vir simplex et rectus (1-5), a Satan, Deo permittente, impetitur in facultatibus suis (6-22) et in incolumitate sua (2, 1-10), ei relicta uxore quae dicteriis lacessat.*

respondens ait: Circuivi terram et perambulavi eam. 3 Et dixit Dominus ad Satan: Nunquid considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis in terra, [b]vir simplex et rectus ac timens Deum et recedens a malo et [c]adhuc retinens innocentiam? Tu autem commovisti me adversus eum, ut adfligerem eum [d]frustra. 4 Cui respondens Satan ait: Pellem pro pelle, et [e]cuncta, quae habet homo, dabit pro anima sua. 5 Alioquin [f]mitte manum tuam et tange os eius et carnem; et tunc videbis quod in faciem [g]benedicat tibi. 6 Dixit ergo Dominus ad Satan: [h]Ecce in manu tua est, veruntamen animam illius serva.

7 Egressus igitur Satan a facie Domini percussit Iob [i]ulcere pessimo [j]a planta pedis usque ad verticem eius; 8 qui testa saniem radebat sedens in sterquilinio.

9 Dixit autem illi [k]uxor sua: Adhuc tu [l]permanes in simplicitate tua? Benedic Deo et morere. 10 Qui ait ad illam: Quasi una de [m]stultis mulieribus locuta es: [n]si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? In omnibus his [o]non peccavit Iob labiis suis.

11 Igitur audientes tres [p]amici Iob omne malum quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo, Eliphaz [q]themanites et Baldad [r]suhites et Sophar [s]naamathites. Condixerant enim ut pariter venientes [t]visitarent eum et consolarentur. 12 Cumque elevassent procul oculos suos, non cognoverunt eum et exclamantes ploraverunt, [u]scissisque vestibus sparserunt [v]pulverem super caput suum in caelum 13 et [w]sederunt cum eo in terra [y]septem diebus et septem noctibus, et nemo loquebatur ei verbum; videbant enim dolorem esse vehementem.

3 Post haec [a]aperuit Iob os suum et maledixit diei suo 2 et locutus est:

3 [b]Pereat dies in qua natus sum,
et nox in qua dictum est: Conceptus est homo.
4 Dies ille vertatur in tenebras:
non requirat eum Deus desuper,
et non illustretur lumine:
5 obscurent eum [c]tenebrae et umbra mortis;
occupet eum caligo, et involvatur amaritudine.
6 Noctem illam tenebrosus turbo possideat;
non computetur in diebus anni
nec numeretur in mensibus.
7 Sit nox illa solitaria nec laude digna;
8 maledicant ei qui maledicunt diei,
qui parati sunt suscitare [d]leviathan.
9 Obtenebrentur stellae caligine eius,
exspectet lucem et non videat,
nec [e]ortum surgentis aurorae;
10 quia non conclusit ostia ventris, qui portavit me,
nec abstulit mala ab oculis meis.
11 Quare non in vulva [f]mortuus sum?
Egressus ex utero non statim perii?
12 Quare [g]exceptus genibus? cur lactatus uberibus?
13 Nunc enim dormiens silerem
et somno meo requiescerem
14 cum regibus et consulibus terrae,
qui [h]aedificant sibi solitudines,
15 aut cum principibus qui possident aurum,
et replent domos suas argento;
16 aut sicut [i]abortivum absconditum non subsisterem,
vel qui concepti non viderunt lucem.
17 Ibi impii cessaverunt a [j]tumultu
et ibi [k]requieverunt fessi robore;
18 et quondam vincti pariter sine molestia
non audierunt vocem [l]exactoris.
19 Parvus et magnus ibi sunt,
et servus liber a domino suo.

b cp. 1, 1.
c vr. 9. — cf. cp. 27, 5, 6.
d cp. 9, 17.
e cf. Lc 8, 43.
f cp. 1, 11.
g cp. 1, 5, 11.
h cf. 1 Cor 5, 5.

7] v. cp. 1, 1.
i Ex 9, 9; Lv 13, 18. — cf. Dt 28, 27.
j Dt 28, 35; Is 1, 6.
k cp. 19, 17. — cf. Tb 2, 22.
l vr. 3.
10] R. in D. 1 Spbr. — Ant. in sb. a. D. 1 Spbr.
m cf. Ps 73, 18.
n cf. Ecli 2, 4.
o cp. 1, 22. — cf. Ps 38, 1; Jc 5, 10, 11.
p cf. Pro 17, 17.
q v. Gn 36, 15; 1 Par 1, 45; Jr 49, 7; Bar 3, 22, 23; Ab 8.
r Gn 25, 2; 1 Par 1, 32.
s Js 15, 41 (?).
t cf. Rm 12, 15, 16.
u v. Gn 37, 29.
v v. Js 7, 6; 2 Es 9, 1; Jdt 4, 16; Est 4, 12; 14, 2; Lm 2, 10; Ez 27, 30.
x Ez 3, 15.
y cf. Gn 20, 10; 1 Rg 31, 13; Jdt 16, 29; Ecli 22, 13.

1-16] LL. in fr. 4 p. D. 1 Spbr.
a Ps 77, 2; Mt 5, 2.
b cf. cp. 10, 18, 19; Tb 3, 6. — v. Ecli 23, 19; Jr 20, 14-18.
*3] * cf. Catech. R. III 5, 8.*
c cp. 10, 21, 22; 12, 22; 24, 17; 28, 3; 34, 22; 38, 17; Ps 22, 4; Is 9, 2; Mt 4, 16; Lc 1, 79 etc.

d cp. 40, 20.

e cp. 41, 9.

f cp. 10, 18, 19.

g Gn 30, 3; 50, 23; Is 66, 12.

h Is 58, 12; Ez 36, 20.

i Ec 6, 3. — cf. 1 Cor 15, 8.

j v. Is 57, 20.
k cp. 17, 16.

l Ex 3, 7.

1. Causa inquiritur cur in hac vita iusti nonnunquam malis obruantur (3, 1-42, 6). *Adventantibus amicis, Iob effundit amaritudinem cordis sui maledicens diei nativitatis suae (3, 1-26). Ei respondet Eliphaz adserens mala praesentia*

20 Quare misero data est lux,
et vita his [m]qui in amaritudine animae sunt? [saurum.
21 Qui [n]exspectant mortem, et non venit, quasi [o]effodientes the-
22 gaudentque vehementer cum invenerint sepulcrum.
23 Viro, cuius [p]abscondita est via,
et circumdedit eum Deus tenebris?
24 [q]Antequam comedam suspiro,
et tanquam inundantes aquae sic [r]rugitus meus;
25 [s]quia timor, quem timebam, evenit mihi,
et quod verebar accidit.
26 Nonne dissimulavi? nonne silui? nonne quievi?
Et venit super me indignatio.

4 Respondens autem Eliphaz themanites dixit:
2 Si coeperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies;
sed conceptum sermonem tenere quis poterit?
3 [a]Ecce docuisti multos et manus lassas roborasti,
4 vacillantes confirmaverunt sermones tui
et [b]genua trementia confortasti.
5 Nunc autem venit super te plaga, et defecisti;
tetigit te, et conturbatus es.
6 [c]Ubi est timor tuus, fortitudo tua,
patientia tua et perfectio viarum tuarum?
7 Recordare, obsecro te, [d]quis unquam innocens periit?
aut quando recti deleti sunt?
8 Quin potius vidi eos, qui [e]operantur iniquitatem
et seminant dolores et metunt eos, [ptos.
9 [f]flante Deo, perisse et [g]spiritu irae eius esse consum-
10 Rugitus leonis et vox leaenae et [h]dentes catulorum leonum
11 tigris periit, eo quod non haberet praedam, [contriti sunt;
et catuli leonis dissipati sunt.
12 Porro ad me dictum est verbum absconditum.
et quasi furtive suscepit auris mea [i]venas susurri eius.
13 In horrore [j]visionis nocturnae,
quando solet sopor occupare homines,
14 pavor tenuit me et tremor, et omnia ossa mea perterrita sunt,
15 et cum spiritus, me praesente, transiret, inhorruerunt pili
16 Stetit quidam, cuius non agnoscebam cultum, [carnis meae.
[k]imago coram oculis meis, et [l]vocem quasi aurae lenis au-
17 [m]Nunquid homo Dei comparatione iustificabitur? [divi:
aut factore suo purior erit vir?
18 [n]Ecce qui serviunt ei non sunt stabiles,
et in [o]angelis suis repperit pravitatem;
19 quanto magis hi, qui habitant domos [p]luteas,
qui terrenum habent fundamentum,
[q]consumentur velut a tinea:
20 [r]de mane usque ad vesperam succidentur
et, [s]quia nullus intelligit, in aeternum peribunt.
21 Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis:
[t]morientur, et non in sapientia.

5 1 Voca ergo, si est qui tibi respondeat,
et ad aliquem [a]sanctorum convertere.
2 Vere stultum interficit iracundia,
et parvulum occidit invidia.
3 [b]Ego vidi stultum firma radice,
et maledixi pulchritudini eius statim.
4 [c]Longe fient filii eius a salute,
et [d]conterentur in porta, et non erit qui eruat;
5 cuius messem famelicus comedet,
et ipsum rapiet armatus, et bibent sitientes divitias eius.
6 Nihil in terra sine causa fit, et de humo non oritur dolor;
7 homo [e]nascitur ad laborem, et avis ad volatum.
8 Quamobrem ego deprecabor Dominum,
et ad Deum ponam eloquium meum, [mero;
9 qui [f]facit magna et inscrutabilia et mirabilia absque nu-

m Pro 31, 6. — cf. cp. 10, 1; 1 Rg 1, 10; 4 Rg 4, 27.
n Ap 9, 6.
o Pro 2, 4.
p cp. 19, 8; Is 40, 27; Lm 3, 7, 9; Os 2, 6.
24-26] R. in D. 1 Sbr.
q Ps 41, 3; 79, 6; 101, 10.
r Ps 37, 8.
s cf. Pro 10, 24.

1-18 LL. in fr. 5 p. D. 1 Sbr.

a v. cp. 2 9,15, 21.

b Is 35, 3; Ecli 25, 22. — cf. Heb 12, 12.

c Tb 2, 16. — v. cp. 1, 1.

d cf. Ps 36, 25; Ecli 2, 12. — v. Jo 9, 2.

e Os 8, 7; 10, 13. — cf. Ps 7, 15; Pro 22, 8; Ecli 7, 3; Gal 6, 8.
f Sap 11, 21; Is 30, 33.
g Ex 15, 8; Ps 17, 16; Is 11, 4; 2 Th 2, 8.
h Ps 57, 7. — cf. cp. 29, 17; Ps 3, 8.

i cp. 26, 14.

j cp. 33, 15; Gn 2, 21; 15, 12; 1 Rg 28, 6; Is 29, 10.

15] v. cp. 9, 17.

k Nm 12, 8.
l 3 Rg 19, 12.
m cp. 9, 2; 10, 4; 15, 14-16; 25, 4; Ps 129, 3; 142, 2. — cf. cp. 32, 2.
n cp. 15, 15; 25, 5.
o 2 Pt 2, 4; Ju 6.
p cp. 10, 9; 33, 6; Sap 9, 15; 2 Cor 4, 7; 5, 1. — cf. Is 64, 8
q cp. 13, 28; Is 50, 9.
r cf. Ps 89, 6; Is 38, 12.
s cf. Is 57, 1.

t cp. 36, 12; Pro 5, 23; 10, 12. — cf. Os 4, 6.

a cp. 15, 15; Ps 88, 6.

b Jr 12, 2, 3. — cf. Ps 36, 35, 36; 72, 18-20.

c Ps 118, 155.
d Pro 22, 22. — cf. Js 20, 4; Am 5, 12.

e Gn 3, 17-19.

f cp. 9, 10; 37, 5; Ps 39, 6; 72, 18; 2 Mc 15, 21; Rm 11, 33; Ap 15, 3.

semper in poenam et ad mensuram peccatorum immitti (4, 1-11); ideo ad visionem Dei provocans, Iob exhortatur ut ad Deum iustum iudicem confugiat (5, 1-16) sicque correptus novam felicitatem obtineat

10 qui dat [g]pluviam super faciem terrae,
et irrigat aquis universa;
11 qui [h]ponit humiles in sublime,
et maerentes erigit sospitate;
12 [i]qui dissipat cogitationes malignorum,
ne possint implere manus eorum quod coeperant;
13 [j]qui apprehendit sapientes in astutia eorum,
et consilium pravorum dissipat.
14 Per diem incurrent tenebras
et, quasi in nocte, sic [k]palpabunt in meridie.
15 Porro [m]salvum faciet egenum a gladio oris eorum,
et de manu violenti pauperem,
16 et erit egeno spes; [n]iniquitas autem contrahet os suum.
17 [o]Beatus homo qui corripitur a Deo;
[p]increpationem ergo Domini ne reprobes,
18 quia ipse vulnerat et [q]medetur,
[r]percutit et manus eius sanabunt.
19 [s]In sex tribulationibus [t]liberabit te,
et in septima non [u]tanget te malum;
20 [v]In fame eruet te de morte
et in bello de manu gladii;
21 [w]a flagello linguae [x]absconderis
et non timebis calamitatem, cum venerit;
22 [y]in vastitate et fame ridebis
et [z]bestias terrae non formidabis;
23 sed cum lapidibus regionum pactum tuum,
et bestiae terrae pacificae erunt tibi,
24 et scies quod [a]pacem habeat tabernaculum tuum,
et visitans speciem tuam non peccabis;
25 scies quoque, quoniam [b]multiplex erit semen tuum,
et progenies tua quasi [c]herba terrae.
26 Ingredieris in [d]abundantia sepulcrum,
sicut infertur acervus tritici in tempore suo.
27 Ecce hoc, ut [e]investigavimus, ita est;
quod auditum mente pertracta.

6 Respondens autem Iob dixit:
2 Utinam [a]appenderentur peccata mea, quibus iram merui,
et calamitas, quam patior, in statera.
3 [b]Quasi harena maris haec gravior appareret,
unde et verba mea dolore sunt plena;
4 quia [c]sagittae Domini in me sunt,
quarum indignatio ebibit spiritum meum,
et [d]terrores Domini militant contra me.
5 Nunquid rugiet onager, cum habuerit herbam?
aut mugiet bos, cum ante praesaepe plenum steterit?
6 Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum?
aut potest aliquis gustare, quod gustatum adfert mortem?
7 Quae prius nolebat tangere anima mea,
nunc prae angustia cibi mei sunt.
8 Quis det ut veniat petitio mea,
et quod exspecto tribuat mihi Deus?
9 Et qui coepit [e]ipse me conterat,
solvat manum suam et [f]succidat me?
10 Et [g]haec mihi sit consolatio, ut adfligens me dolore [h]non
nec contradicam sermonibus [i]Sancti. [parcat,
11 Quae est enim fortitudo mea, ut sustineam?
aut quis finis meus, ut patienter agam?
12 Nec fortitudo lapidum fortitudo mea,
nec caro mea aenea est.
13 Ecce non est auxilium mihi in me,
et [j]necessarii quoque mei recesserunt a me.
14 Qui tollit ab amico suo misericordiam,
timorem Domini derelinquit.
15 [k]Fratres mei praeterierunt me

---

g cp. 36, 37; Ps 64, 10, 11; 146, 8; Jr 5, 24; 14, 22; Ac 14, 17. — cf. Ps 103, 10, 13; Mt 5, 45.
h 2 Rg 2, 7, 8. — cf. Est 11, 11; Ps 112, 7; Lc 1, 52.
i Ps 32, 10. — cf. 2 Es 4, 4; Ecli 10, 16; Is 8, 10; Dn 4, 34.
j (all) 1 Cor 3,19. — cf. Ps 9, 16, 17.

l cp. 12, 25; Dt 28, 29. — cf. Is 59, 10; Jr 23, 12.
m Ps 34, 10.
*18] * Catech. R. IV 9, 12.*
n Ps 106, 42. — cf. Ps 62, 12.
o Ps 93, 12; Pro 3, 12. — cf. Tb 3, 21; Jc 1, 12.
p Pro 3, 11; Heb 12, 5; Ap 3, 19.
q Is 30, 26; 61, 1; Os 6, 1.
r Dt 32, 39; Tb 13, 2; Os 6, 2. — cf. cp. 9, 23. — v. 1 Rg 2, 6.
s cf. Pro 6, 16; 30, 15, 18, 21; Am 1, 6, 9, 11 etc.
t Ps 33, 19; 90, 3; 1 Cor 10, 13.
u Ps 90, 10. — cf. Pro 24, 16.
v Ps 32, 19; 36, 19; Jr 39, 18.
w cf. Ps 56, 5; 63, 4; Ecli 18, 21; 51, 3; Jr 9, 7.
x Ps 30, 21.
y Pro 31, 25. — cf. Mt 6, 34.
z Is 11, 8, 9; 35, 9; 65, 25; Ez 34, 25; Os 2, 18.

a cf. cp. 21, 9.
b cp. 21, 8; Ps 111, 2; 127, 3.
c Ps 71, 16.
d cp. 42, 16; Gn 25, 8; 35, 29; Pro 9, 11; 10, 27. — cf. Ps 54, 24; Is 38, 10.
e cf. Ps 110, 2.

1-13] LL. in fr. 6 p. D. 1 Spbr.
2] R. in fr. 2 p. D. 1 Spbr.
a cf. Dn 5, 27.

b cf. Pro 27, 3.

c Ps 37, 2. — cf. cp. 16, 13; 34, 6.
d Ps 87, 17.

e cf. Nm 11, 15; 3 Rg 19, 4.
f Is 38, 12.
g Is 12, 1.
h cf. Is 30, 14.
i Is 40, 30; Bar 4, 22; Hab 3, 3.

13] v. cp. 3, 24-26.
j cp. 19, 14, 15. — cf. Pro 19, 7.

k cf. Ps 37, 12; 40, 10.

(17-27). Ei reponens Iob questus editos excusat, eo quod dolores quibus adficitur humanas vires superent (6, 1-12), et quia ab omnibus suis relictus videatur (13-20) et qui advenerint vanis increpationibus lacessant (21-30),

sicut torrens, qui raptim transit in convallibus.
16 [l]Qui timent pruinam, irruet super eos nix.
17 Tempore, quo fuerint dissipati, peribunt
et, ut incaluerit, solventur de loco suo.
18 Involutae sunt semitae gressuum eorum,
ambulabunt in [m]vacuum et peribunt.
19 Considerate semitas [n]Thema,
itinera [o]Saba, et exspectate paulisper.
20 [p]Confusi sunt, quia speravi;
venerunt quoque usque ad me, et pudore cooperti sunt.
21 Nunc venistis; et modo videntes plagam meam, timetis.
22 Nunquid dixi: Adferte mihi
et de substantia vestra donate mihi?
23 vel: Liberate me de manu hostis,
et de manu [q]robustorum eruite me?
24 Docete me, et ego tacebo;
et, si quid forte ignoravi, instruite me.
25 Quare detraxistis sermonibus veritatis,
cum e vobis nullus sit, qui possit arguere me?
26 Ad increpandum tantum eloquia concinnatis
et in [r]ventum verba profertis.
27 Super pupillum irruitis
et subvertere nitimini amicum vestrum.
28 Veruntamen quod coepistis explete;
praebete aurem et videte an mentiar;
29 respondete, obsecro, absque contentione
et loquentes id, quod iustum est, iudicate.
30 Et non invenietis in lingua mea iniquitatem,
nec in faucibus meis stultitia personabit.

7

1 [a]Militia est vita hominis super terram,
et, sicut dies mercennarii, [b]dies eius.
2 Sicut servus desiderat [c]umbram,
et sicut [d]mercennarius praestolatur finem [e]operis sui,
3 sic et ego habui menses vacuos
et [f]noctes laboriosas enumeravi mihi.
4 [g]Si dormiero, dicam: Quando consurgam?
Et rursum exspectabo vesperam,
et replebor doloribus usque ad tenebras.
5 Induta est caro mea [h]putredine,
et sordibus [i]pulveris cutis mea aruit et contracta est.
6 Dies mei [j]velocius transierunt [k]quam a texente tela succi-
et consumpti sunt absque ulla spe. [ditur,
7 Memento quia [l]ventus est vita mea,
et non revertetur oculus meus ut videat bona.
8 [m]Nec adspiciet me visus hominis;
oculi tui in me, et [n]non subsistam.
9 [o]Sicut consumitur nubes et pertransit,
[p]sic qui descenderit ad [q]inferos non ascendet
10 [r]nec revertetur ultra in domum suam,
neque [s]cognoscet eum amplius locus eius.
11 Quapropter et ego [t]non parcam ori meo;
loquar in tribulatione spiritus mei,
[u]confabulabor cum [v]amaritudine animae meae.
12 Nunquid [w]mare ego sum aut cetus,
quia circumdedisti me carcere?
13 Si dixero: Consolabitur me lectulus meus,
et relevabor loquens mecum in strato meo;
14 terrebis me per somnia,
et per visiones horrore concuties.
15 Quamobrem [x]elegit suspendium anima mea,
et mortem [y]ossa mea.
16 [z]Desperavi: nequaquam ultra iam vivam,
[a]parce mihi, [b]nihil enim sunt dies mei.
17 Quid est homo, quia magnificas eum?

l v. cp. 20, 24.

m cf. Gn 1, 2; Jr 4, 23.
n Gn 25, 15; 1 Par 1, 30; Is 21, 14; Jr 25, 23.
o cp. 1, 15. — v. 3 Rg 10, 1.
p Is 1, 29; Jr 14, 3.

q cp. 15, 20; 27, 13.

25-30] R. in O. 1 Spbr.

r Is 41, 29.

*1] * Catech. R. IV 15, 4, 14.*
1-12] LL. in sb. p. D. 1 Spbr.
a cp. 14, 14; Is 40, 2.
b cf. cp. 14, 6; Ps 38, 5.
c Gn 2, 17, 4, 6; Jr 6, 4.
d cp. 14, 6.
e cf. Lv 19, 13.

f cf. cp. 30, 17.
g cf. Dt 28, 67.

5-7] R. in D. 1 Spbr.
h Is 14, 11.
i cf. cp. 2, 8, 12.
j cp. 9, 25.
k cf. Is 38, 12.
7, 8] R. in off. Df.
l Ps 77, 39.

m cp. 20, 9, — cf. cp. 8, 18; Ps 36, 36.
n cf. vr. 21; Ps 38, 14.
o cp. 30, 15; Sap 2, 4.
p Sap 2, 1.
q v. c.p 21, 13.
r cp. 10, 21; 14, 10-12; 16, 23; 2 Rg 12, 23; 14, 14.
s cp. 20, 91; Ps 102, 16. — cf. cp. 8, 18.
t Ps 39, 10.
u cp. 10, 1.
v cp. 21, 25; 1 Rg 1, 10; Is 38, 15. — cf. cp. 3, 20.
w cp. 38, 10, 11; Pro 8, 29; Jr 5, 22.
x cf. 2 Rg 17, 23.
y cf. Ps 34, 10.
z cp. 8, 21; 10, 1. — cf. 3 Rg 19, 4.
a cp. 10, 20; Ex 14, 12. — cf Ps. 38, 14; Jl 2, 17.
16-21] 1 L. in off. Df.
16] v. cp. 30, 30.
b cp. 14, 1-5; Ps 8, 5.
17] Ant. in js. ss. Cord. J.

concludit quaerens a Deo cur tantis et incessantibus malis in eum animadvertat (7, 1-21). Tunc accedit Baldad qui acerbe increpat Iob et exemplis et auctoritate sententiam iam ab Eliphaz propo-

aut quid [c]apponis erga eum cor tuum?
18 [d]Visitas eum diluculo et subito [e]probas illum.
19 Usquequo non parcis mihi,
nec dimittis me ut glutiam salivam meam?
20 Peccavi: quid faciam tibi, o [f]custos hominum?
Quare [g]posuisti me contrarium tibi,
et factus sum mihimetipsi gravis?
21 Cur non tollis peccatum meum?
et quare non aufers iniquitatem meam?
Ecce nunc [h]in pulvere dormiam;
et, si mane [i]me quaesieris, non subsistam.

8 Respondens autem [a]Baldad suhites dixit:
2 Usquequo loqueris talia,
et [b]spiritus multiplex sermones oris tui?
3 [c]Nunquid Deus supplantat iudicium,
aut Omnipotens subvertit quod iustum est?
4 Etiam [d]si filii tui peccaverunt ei,
et dimisit eos in manu iniquitatis suae,
5 tu tamen, si diluculo consurrexeris ad Deum
et Omnipotentem [e]fueris deprecatus,
6 si mundus et rectus incesseris,
statim evigilabit ad te
et [f]pacatum reddet habitaculum iustitiae tuae;
7 in tantum ut, si priora tua fuerint parva,
et [g]novissima tua multiplicentur nimis.
8 [h]Interroga enim generationem pristinam
et diligenter investiga patrum memoriam
9 (hesterni quippe sumus, et ignoramus,
quoniam sicut [i]umbra dies nostri sunt super terram),
10 et ipsi docebunt te, loquentur tibi
et de corde suo proferent eloquia:
11 Nunquid virere potest [j]scirpus absque umore,
aut crescere carectum sine aqua?
12 Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu,
[k]ante omnes herbas arescit.
13 Sic viae omnium [l]qui obliviscuntur Deum,
[m]et spes hypocritae peribit.
14 Non ei placebit vecordia sua,
et [n]sicut tela aranearum fiducia eius.
15 Innitetur super [o]domum suam, et non stabit;
fulciet eam, et non consurget.
16 Umectus videtur antequam veniat sol,
et in ortu suo germen eius egredietur.
17 Super acervum petrarum radices eius densabuntur,
et inter lapides commorabitur.
18 Si absorbuerit eum de loco suo,
negabit eum et dicet: [p]Non novi te.
19 Haec est enim laetitia vitae eius,
ut rursum [q]de terra alii germinentur.
20 Deus [r]non proiciet simplicem, nec porriget manum malignis,
21 donec [s]impleatur risu os tuum, et labia tua iubilo.
22 Qui oderunt te [t]induentur confusione,
et tabernaculum impiorum non subsistet.

9 Et respondens Iob ait:
2 Vere scio quod ita sit,
et quod non iustificetur homo [a]compositus Deo.
3 Si voluerit [b]contendere cum eo,
[c]non poterit ei respondere unum pro mille.
4 [d]Sapiens corde est et fortis robore.
[e]Quis restitit ei et pacem habuit?
5 Qui transtulit montes, et nescierunt
hi quos subvertit in furore suo;
6 qui [f]commovet terram de loco suo,
et [g]columnae eius concutiuntur;

c cf. Ex 7, 23.
d Ps 16, 3.
e Ps 10, 5, 6.
f cf. Ps 35, 7; Is 27, 3.
g Lm 3, 12.
h Dn 12, 2.
i cf. cp. 8, 5; Pro 1, 28.
j cf. vr. 8.
a cp. 2, 11.
b 3 Rg 19, 11. — cf. cp. 15, 2.
c cp. 34, 10, 12. — cf. Gn 18, 25; Dt 32, 4; 2 Par 19, 7; 1 Es 9, 15; Ps 9, 5, 9; Dn 9, 14; Rm 3, 5.
d cp. 1, 5, 18, 19. — v. cp. 4, 10, 11; 5, 4.
e cf. cp. 5, 8; 11, 13; etc.
f cf. Pro 3, 33.
g cf. cp. 42, 12; Jc 5, 11.
h Dt 4, 32; 32, 7. — cf. cp. 15, 18.
i cp. 14, 2; 17, 7; 1 Par 29, 15; Ps 101, 12; 108, 23; 143, 4; Ec 7, 1; Sap 2, 5.
j Ex 2, 3.
k cf. Ps 36, 2; 128, 6.
l v. Ps 9, 18.
m cp. 11, 20; 18, 14; Pro 10, 28; 11, 7.
n Sap 5, 15; Is 59, 5, 6.
o cp. 27, 18.
p cp. 7, 8, 10.
q cf. cp. 34, 24; 1 Rg 2, 7, 8; Ps 112, 7.
r cf. cp. 9, 22.
s Ps 125, 2.
t Ps 34, 26; 131, 18. — cf. cp. Ps 108, 29; Lc 13, 17.
1-17] *LL. in D. 2 Spbr.*
a cp. 25, 4. — v. cp. 4, 17-19.
b Jr 2, 29. — cf. cp. 10, 2; Ps 142, 2; Rm 3, 20.
c cf. Ps 18, 13; 129, 3.
d cf. cp. 12, 13.
e cf. Ex 7, 13; 32, 9.
f Is 2, 19, 21; 13, 13; Ag 2, 7, 22; Heb 12, 26.
g cp. 26, 11; Ps 74, 4.

7 qui praecipit soli, et non oritur,
et stellas claudit quasi sub signaculo;
8 [h]qui extendit caelos solus
et graditur super fluctus maris;
9 qui [i]facit [j]Arcturum et Oriona
et Hyadas et interiora austri,
10 qui facit [k]magna et incomprehensibilia
et mirabilia, quorum non est numerus.
11 Si venerit ad me, [l]non videbo eum;
si abierit, non intelligam;
12 si repente interroget, quis respondebit ei?
vel [m]quis dicere potest: Cur ita facis?
13 Deus, [n]cuius irae nemo resistere potest,
et sub quo curvantur qui portant orbem;
14 [o]quantus ergo sum ego, ut [p]respondeam ei
et loquar verbis meis cum eo?
15 Qui, [q]etiam si habuero quippiam iustum, non respondebo,
sed meum iudicem [r]deprecabor.
16 Et, cum invocantem exaudierit me,
non credo quod audierit vocem meam.
17 In turbine enim conteret me,
et multiplicabit vulnera mea, etiam [s]sine causa.
18 Non concedit requiescere spiritum meum,
et implet me amaritudinibus.
19 Si fortitudo quaeritur, [t]robustissimus est; [cere;
si aequitas iudicii, [u]nemo audet pro me testimonium di-
20 [v]si iustificare me voluero, [x]os meum condemnabit me;
si innocentem ostendero, pravum me comprobabit.
21 Etiam si [y]simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea,
et [z]taedebit me vitae meae.
22 Unum est quod locutus sum:
et [a]innocentem et impium ipse consumit.
23 Si [b]flagellat, occidat semel
et non de poenis innocentum rideat.
24 [c]Terra data est in manus impii,
vultum iudicum eius operit.
[d]Quod si non ille est, quis ergo est?
25 [e]Dies mei velociores fuerunt [f]cursore:
fugerunt et non viderunt bonum,
26 pertransierunt quasi [g]naves poma portantes,
sicut [h]aquila volans ad escam.
27 Cum dixero: Nequaquam ita loquar,
commuto faciem meam et dolore torqueor.
28 Verebar omnia opera mea
sciens [i]quod non parceres delinquenti.
29 Si autem et sic impius sum, quare frustra laboravi?
30 Si lotus fuero quasi aquis nivis,
et [j]fulserint velut mundissimae manus meae,
31 tamen sordibus intingens me,
et [k]abominabuntur me vestimenta mea.
32 Neque enim viro, qui similis mei est, respondebo,
nec qui [l]mecum in iudicio ex aequo possit audiri.
33 Non est qui utrumque valeat arguere
et ponere manum suam in ambobus.
34 [m]Auferat a me [n]virgam suam,
et [o]pavor eius non me terreat.
35 Loquar et non timebo eum,
neque enim possum metuens respondere.

10 1 [a]Taedet animam meam vitae meae;
dimittam adversum me [b]eloquium meum,
loquar [c]in amaritudine animae meae.
2 Dicam Deo: Noli me condemnare:
Indica mihi cur me ita iudices.
3 [d]Nunquid bonum tibi videtur, si calumnieris me,

h cp. 26, 7; Ps 103, 2; Is 40, 22; Jr 10, 12; 51, 15; Zc 12, 1. — cf. Gn 1, 6, etc.
i Gn 1, 16.
j cp. 38, 31, 32; Am 5, 8.
k v. cp. 5, 9.

l cp. 23, 8, 9.

m Ec 8, 4; Is 45, 9; Dn 4, 32. — cf. Jr 18, 6; Rm 9, 20.
n Nh 1, 6. — cf. Jdt 16, 17; Est 13, 11; Ps 75, 8; Sap 11, 22.
o cp. 15, 16. — cf. 2 Rg 7, 18.
p vr. 3.
q cp. 10, 15.
r cp. 8, 5.

17, 18] R. in fs. ss. col. Flagel. DNJC.
s cp. 2, 3. — cf. cp. 34, 6.

t cf. vr. 4.
u Jr 49, 19.
v Ecli 7, 5.
x cp. 15, 6; 2 Rg 1, 16; Lc 19, 22.
y v. cp. 1, 1.
z cp. 7, 16.

a Ec 9, 2, 3; Ez 21, 3. — v. cp. 34, 9.
b Is 10, 26. — cf. cp. 5, 18.

c cf. cp. 10, 3.

d cf. cp. 24, 25.
e cp. 7, 6.
f cf 2 Par 30, 6; Sap 5, 9; Jr 51, 31.
g cf. Is 12, 2. — v. Pro 30, 19.
h Hab 1, 8. — cf. cp. 39, 30.

i cp. 10, 14.

j Jr 2, 22. — v. cp. 22, 30.

k cp. 19, 19; 30, 10.

l Ec 6, 10; Rm 9, 20.

m Ps 38, 11.
n cp. 21, 9; Ps 88, 33; Pro 10, 13; Is 10, 24.
o cf. cp. 13, 21; (33, 7).

1-12] LL. 2 et 3 in off. Df.
a cf. cp. 7, 16; 9, 21; Nm 11, 15; 3 Rg 19, 4.
b cp. 23, 2.
c v. cp. 7, 11.

d cp. 13, 9.

ipse omnino iustus non sit, neque adeo impius sibi esse videatur (22-36), ut Dei miserationem sperare non possit, divinam severitatem avertere satagit (10, 1-22); sed Sophar eum exprobrat loquacitatis et

et opprimas me [e]opus manuum tuarum,
et [f]consilium impiorum adiuves?
4 Nunquid [g]oculi carnei tibi sunt,
aut, sicut videt homo, et [h]tu videbis?
5 Nunquid sicut dies hominis dies tui,
et [i]anni tui sicut humana sunt tempora,
6 ut [j]quaeras iniquitatem meam,
et peccatum meum scruteris?
7 Et [k]scias quia nihil impium fecerim,
cum [l]sit nemo, qui de manu tua possit eruere.
8 [m]Manus tuae fecerunt me,
et plasmaverunt me totum in circuitu;
et sic repente praecipitas me?
9 Memento, quaeso, quod sicut [n]lutum feceris me,
et in [o]pulverem reduces me.
10 [p]Nonne sicut lac mulsisti me,
et sicut caseum me coagulasti?
11 Pelle et carnibus vestisti me,
ossibus et nervis compegisti me,
12 vitam et misericordiam tribuisti mihi,
et [q]visitatio tua custodivit spiritum meum.
13 Licet haec celes in corde tuo,
tamen scio quia universorum memineris.
14 Si peccavi, et ad horam pepercisti mihi,
cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris?
15 Et, si impius fuero, [r]vae mihi est;
et, [s]si iustus, [t]non levabo caput, saturatus adflictione et
16 Et propter superbiam quasi [u]leaenam capies me, [miseria.
reversusque mirabiliter me crucias.
17 Instauras [v]testes tuos contra me,
et multiplicas iram tuam adversum me.
et poenae militant in me.
18 [x]Quare de vulva eduxisti me?
qui utinam consumptus essem, ne oculus me videret.
19 [y]Fuissem quasi non essem, de utero translatus ad tumulum.
20 [z]Nunquid non paucitas dierum meorum finietur brevi?
[a]Dimitte ergo me, [b]ut plangam paululum dolorem meum,
21 antequam vadam et [c]non revertar
ad [d]terram tenebrosam et opertam mortis caligine,
22 terram miseriae et tenebrarum, [inhabitat.
ubi umbra mortis et nullus ordo, sed sempiternus horror

11 Respondens autem [a]Sophar naamathites dixit:
2 Nunquid qui [b]multa loquitur non et audiet?
aut vir verbosus iustificabitur?
3 Tibi soli tacebunt homines?
et, cum ceteros irriseris, a nullo confutaberis?
4 Dixisti enim: Purus est sermo meus,
et [d]mundus sum in conspectu tuo.
5 Atque [e]utinam Deus loqueretur tecum,
et aperiret labia sua tibi,
6 ut [f]ostenderet tibi secreta sapientiae,
et quod multiplex esset lex eius,
et [g]intelligeres quod multo minora exigaris ab eo,
quam meretur iniquitas tua.
7 [h]Forsitan vestigia Dei comprehendes,
et usque ad perfectum Omnipotentem reperies?
8 [i]Excelsior caelo est, et quid facies?
profundior inferno, et unde cognosces?
9 Longior terra mensura eius et latior mari.
10 [j]Si subverterit omnia vel in unum coartaverit, [k]quis
11 Ipse enim novit [l]hominum vanitatem; [contradicet ei?
et videns iniquitatem nonne considerat?
12 Vir vanus in superbiam erigitur,
et [m]tanquam pullum [n]onagri se liberum natum putat.

---

e cp. 14, 15; Gn 2, 7; Ps 137, 8; Is 64, 8.
f cf. cp. 9, 24.
g cf. Jo 8, 15.
h 1 Rg 16, 7.
5-7] *v. cp. 14, 13.*
i cp. 36, 26. — cf. Ps 89, 4; 2 Pt 3, 8.
j cf. cp. 14, 16.
k cf. cp. 2, 3, 9. — v. cp. 33, 9.
l Dt 32, 39; Sap 16, 15; Is 45, 8] *v. vr. 20.* [13.
m Ps 118, 73; 138, 13.
n cp. 33, 6. — cf. cp. 4, 19.
o cp. 34, 15; Gn 2, 7; 3, 19; Ps 145, 4; Ec 12, 7.
p cf. Ec 11, 5; Sap 7, 1, 2; 2 Mc 7, 22.
q Lc 19, 44. — cf. Lv 26, 16; Pro 19, 23; Ecli 34, 6.
r Is 3, 11.
s cp. 9, 15. — v. cp. 34, 9.
t Ps 36, 1. — cf. cp. 22, 26.
u Os 5, 14; 13, 7. — cf. Is 38, 13; Jr 25, 38.
v cf. cp. 16, 8.
18-22] *9 L. in off. Df.*
x cp. 3, 3, 11; Jr 20, 14.
y Ab 16.
z v. cp. 14, 1.
20-21] *R. in D. 1 Spbr.*
a v. cp. 7, 16.
b cp. 9, 27; Ps 38, 13.
c cf. cp. 16, 23; 2 Rg 12, 23.
d v. cp. 9, 5.
a cp. 2, 11.
b Pro 10, 19; Ec 5, 1, 2.
c cp. 10, 7. — cf. cp. 9, 21.
d v. cp. 33, 9.
e cf. Nm 12, 6, — v. cp. 38, 1.
f Ps 50, 8.
g cf. 1 Cor 4, 4.
h cp. 5, 9; 8, 7; Ecli 43, 30-36; Rm 11, 33.
i cp. 22, 12; Ps 139, 8; Jr 23, 24.
j v. cp. 9, 11-16; 12, 14.
k cp. 9, 12; 23, 13.
l Ps 5, 4; 38, 6; 102, 14.
m Ps 72, 23; Ec 3, 18.
n v. cp. 39, 5-8.

13 [o]Tu autem firmasti cor tuum
[p]et expandisti ad eum manus tuas.
14 Si iniquitatem, quae est in manu tua, abstuleris a te,
et non manserit in tabernaculo tuo iniustitia,
15 tunc [q]levare poteris faciem tuam absque [r]macula,
et eris stabilis et non timebis.
16 [s]Miseriae quoque oblivisceris
et [t]quasi aquarum, quae praeterierunt, recordaberis;
17 et [u]quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperam,
et, cum te consumptum putaveris, orieris ut lucifer
18 et habebis fiduciam, proposita tibi spe,
et defossus [v]securus dormies,
19 requiesces, et non erit qui te exterreat;
et [x]deprecabuntur faciem tuam plurimi.
20 [y]Oculi autem impiorum deficient, et [z]effugium peribit ab eis,
et [a]spes illorum abominatio animae.

12 Respondens autem Iob dixit:
2 Ergo vos estis soli homines,
et vobiscum morietur sapientia?
3 [a]Et mihi est cor sicut et vobis, nec inferior vestri sum;
quis enim [b]haec, quae nostis, ignorat?
4 [c]Qui deridetur ab amico suo, sicut ego,
[d]invocabit Deum, et exaudiet eum;
deridetur enim [e]iusti simplicitas.
5 [f]Lampas contempta apud cogitationes divitum,
parata ad tempus statutum.
6 [g]Abundant tabernacula praedonum,
et audacter provocant Deum,
cum [h]ipse dederit omnia in manus eorum.
7 Nimirum interroga iumenta, et docebunt te;
et volatilia caeli, et indicabunt tibi.
8 Loquere terrae, et respondebit tibi,
et narrabunt pisces maris.
9 [i]Quis ignorat quod omnia haec manus Domini fecerit?
10 [j]In cuius manu anima omnis viventis
et spiritus universae carnis hominis.
11 [l]Nonne auris verba diiudicat,
et fauces comedentis saporem?
12 [m]In antiquis est sapientia,
et in multo tempore prudentia,
13 [n]Apud ipsum est sapientia et fortitudo
ipse habet consilium et intelligentiam.
14 [o]Si destruxerit, nemo est qui aedificet;
[p]si incluserit hominem, nullus est qui aperiat;
15 [q]si continuerit aquas, omnia siccabuntur,
et, [r]si emiserit eas, subvertent terram.
16 Apud ipsum est fortitudo et sapientia,
[s]ipse novit et decipientem et eum qui decipitur.
17 Adducit [t]consiliarios in stultum finem
et [u]iudices in stuporem,
18 [v]balteum regum dissolvit
et praecingit fune renes eorum,
19 ducit sacerdotes inglorios
et optimates supplantat
20 commutans labium veracium
et [w]doctrinam senum auferens;
21 [x]effundit despectionem super principes
eos, qui oppressi fuerant, relévans.
22 [y]Qui revelat profunda de tenebris
et producit in lucem [z]umbram mortis;
23 [a]qui multiplicat gentes, et perlit eas
et subversas in integrum restituit,
24 qui immutat [b]cor principum populi terrae
et [c]decipit eos, ut frustra incedant per invium:

o v. cp. 9, 15; 10, 2, 9, 20.
p Ex 9, 29; Ps 43, 21; 87, 10; 142, 6; 2 Mc 14, 34; 1 Tm 2, 8.
q cp. 22, 26; Lc 21, 28. — cf. Ps 118, 6; 1 Jo 3, 21.
r cp. 31, 7; 2 Pt 3, 14.
s cf. Is 65, 16.
t cf. cp. 14, 11; Ps 57, 8.
u Ps 36, 6; Is 58, 8-10. — cf. Mic 7, 8.
v Lv 26, 6; Ps 3, 6; 4, 9; Pro 3, 24; Is 17, 2; Sph 3, 13.
x v. Ps 44, 13. — cf. Pro 19, 6.
y cp. 17, 5; Lv 26, 16.
z Ps 141, 5.
a v. cp. 8, 13.
a cf. cp. 13, 2; 15, 9. — cf. cp. 20, 2.
b cp. 16, 2.
c cp. 21, 3; 30, 1. — cf. cp. 6, 14; Pro 14, 2; Ecli 7, 12.
d Ps 90, 15.
e cp. 33, 9.
f cf. Sap 5, 1 sqq.
g v. cp. 21, 7.
h cf. 1 Cor 4, 7.
i Is 41, 20. — cf. cp. 1, 21.
j Nm 16, 22; Dn 5, 23; Ac 17, 28.
l cp. 34, 3.
m cp. 32 ,7. — cf. cp. 8, 8; Ps 118, 100.
n cp. 9, 4; 1 Rg 2, 3; Eph 3, 10. — cf. Pro 21, 30.
o cp. 11, 10; Ps 27, 5; Ec 7, 14. — cf. Ps 126, 1.
p cf. Is 12, 22; Ap 3 ,7.
q cf. Dt 11, 17; 3 Rg 8, 35; 17, 1, 7.
r cf. Gn 7, 11-24; Ps 147, 18; Am 9, 6.
s cf. cp. 5, 12.
t cf. 2 Rg 17, 23.
u Is 40, 23. — cf. Is 29, 14; 44, 25; 1 Cor 1, 19.
v cf. Ecli 11, 6; Is 23, 10; Dn Dn 2, 21.
m cf. cp. 32, 9; Mt 11, 25.
x Ps 106, 40; Ecli 10, 16.
y Dn 2, 22; 1 Cor 4, 5. — cf. Ps 17, 29.
z v. cp. 3, 5.
a Ps 11, 9; Is 9, 3; 26, 15. — cf. Ecli 10, 8.
b cf. Pro 21, 1; Js 19, 13, 14.
c Ps 106, 40. — cf. cp. 6, 18.

nempe non semper ad normam iustitiae vindicantis omnia disponere (12, 1-25); quapropter eos ad silentium redigit (13, 1-12), ipse vero ad Deum confugiens (12-22), ut eius misericordiam moveat, describit sui de-

25 [d]Palpabunt quasi in tenebris et non in luce,
et [e]errare eos faciet quasi ebrios.

13

1 [a]Ecce omnia haec vidit oculus meus,
et audivit auris mea, et intellexi singula.
2 [b]Secundum scientiam vestram et ego novi:
nec inferior vestri sum,
3 [c]sed tamen ad Omnipotentem loquar
et disputare cum Deo cupio,
4 prius vos ostendens fabricatores mendacii
et cultores perversorum dogmatum.
5 [d]Atque utinam taceretis ut putaremini esse sapientes!
6 Audite ergo correptionem meam
et iudicium labiorum meorum attendite.
7 Nunquid Deus indiget vestro mendacio,
ut pro illo loquamini dolos?
8 Nunquid [e]faciem eius accipitis
et pro Deo iudicare nitimini?
9 Aut placebit ei [f]quem celare nihil potest?
aut [g]decipietur, ut homo, vestris fraudolentiis?
10 Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem eius accipitis.
11 [h]Statim ut se commoverit, turbabit vos,
et terror eius irruet super vos.
12 [i]Memoria vestra comparabitur cineri,
et redigentur in lutum cervices vestrae.
13 Tacete paulisper, ut loquar quodcumque mihi mens sugges-
14 Quare lacero carnes meas dentibus meis, [serit.
et animam meam porto in manibus meis?
1 [m]Etiam si occiderit me, in ipso sperabo;
[n]veruntamen vias meas in conspectu eius arguam.
16 Et ipse erit salvator meus;
non enim veniet in conspectu eius omnis hypocrita.
17 [o]Audite sermonem meum,
et aenigmata percipite auribus vestris.
18 [p]Si fuero iudicatus, scio quod [q]iustus inveniar.
19 [r]Quis est qui iudicetur mecum?
Veniat: [s]quare tacens consumor?
20 Duo tantum ne facias mihi,
et tunc [t]a facie tua non abscondar:
21 [u]manum tuam longe fac a me,
et [v]formido tua non me terreat.
22 [x]Voca me, et ego respondebo tibi;
aut certe loquar, et tu responde mihi.
23 Quantas habeo iniquitates et peccata,
scelera mea et delicta [y]ostende mihi.
24 Cur [z]faciem tuam abscondis,
et [a]arbitraris me inimicum tuum?
25 Contra [b]folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam
et [c]stipulam siccam persequeris; [tuam,
26 [d]scribis enim contra me amaritudines,
et [e]consumere me vis peccatis adulescentiae meae.
27 [f]Posuisti in nervo pedem meum,
et observasti omnes semitas meas,
et vestigia pedum meorum considerasti,
28 [g]qui, quasi putredo consumendus sum,
et quasi vestimentum quod comeditur a tinea.

14

1 Homo [a]natus de muliere, [b]brevi vivens tempore [c]repletur
2 [d]Qui quasi flos egreditur et conteritur, [multis miseriis.
et [e]fugit velut umbra, et [f]nunquam in eodem statu permanet.
3 Et dignum ducis super huiuscemodi [g]aperire oculos tuos,
et [h]adducere eum tecum in iudicium?
4 [i]Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?
Nonne tu qui solus es? [est:
5 Breves dies hominis sunt: [j]numerus mensium eius apud te
constituisti terminos eius, qui praeteriri non poterunt.

---

d Sph 1, 17. — v. cp. 5, 14.
e Ps 106, 27; Is 19, 14.
a cf. Is 6, 9.
b cf. cp. 12, 3; 15, 9.
c cp. 23, 4; 31, 35.
d cf. Pro 17, 28.
e v. Lv 19, 15.
f Heb 4, 15.
g Gal 6, 7.
h cf. Is 30, 30; Jr 30, 23; Nh 1, 6.
i Ps 15, 4; Pro 10, 6. — cf. Jr 17, 15; Nh 1, 14.
j cf. cp. 19, 22; 31, 31.
l v. Jd 12, 3.
m cp. 14, 14. — cf. Pro 14, 32.
n vr. 3; cp. 27, 5.
o cp. 21, 2.
p cf. 1 Cor 11, 3.
q v. cp. 33, 9.
r Is 50, 8, 9.
s Eccli 4, 2.
20, 21] R. in D. 1 Sptbr.
t cf. Gn 3, 8.
u cp. 9, 34; Ps 38, 11.
v cp. 37, 7.
ex 22-14, 16] LL. 4 et 6 in off. Dj.
x cp. 14, 15.
y cf. Ps 18, 13.
z Dt 32, 20; Ps 12, 1; 43, 24; 87, 15 etc. — cf. Ps 29, 8.
a cp. 19, 11; 33, 10; Lm 2, 5.
b Lv 26, 36. — cf. Is 42, 3.
c cp. 21, 18; Ps 83, 14.
d cf. Ps 149, 9.
e Ps 24, 7.
f cf. cp. 20, 11; 33, 11.
g Hab 3, 16.
h cp. 4, 19.
a cp. 15, 14; 25, 4; Mt 11, 11.
b cp. 10, 20; 16, 22; Gn 47, 9; Ps 38, 5, 6; 88, 46; Sap 2, 1.
c v. cp. 5, 7.
d l's 89, 6; 102, 15; Eccli 14, 18; Is 40, 6, 7; Jc 1, 10; 1 Pt 1, 24.
e cp. 8, 9; Ps 101, 12; 108, 23; 143, 4.
f Ec 1, 4; Eccli 14, 19.
g cf. Ps 8, 5; 143, 3.
h cp. 22, 4; Ps 142, 2.
i Ps 50, 4, 7; Eccli 22, 33; Jo 3, 6; Rm 3, 23.
j cp. 21, 21. — cf. Ps 38, 5, 6; Eccli 37, 28.

6 [k]Recede paululum ab eo ut quiescat,
donec optata veniat, [l]sicut mercennarii, dies eius.
7 [m]Lignum habet spem, si praecisum fuerit:
rursum virescit et rami eius pullulant.
8 Si senuerit in terra radix eius,
et in pulvere emortuus fuerit truncus illius,
9 ad odorem aquae germinabit
et faciet comam, quasi cum primum plantatum est.
10 Homo vero, cum mortuus fuerit et nudatus
atque consumptus, [n]ubi, quaeso, est?
11 [o]Quomodo si recedant aquae de mari,
et fluvius vacuefactus arescat;
12 sic homo, [p]cum dormierit, non resurget, [q]donec atteratur
non evigilabit nec [r]consurget de somno suo. [caelum;
13 Quis mihi hoc tribuat, ut in [s]inferno protegas me
et [t]abscondas me, [u]donec pertranseat furor tuus,
et constituas mihi tempus, in quo recorderis mei?
14 [v]Putasne mortuus homo rursum vivat?
Cunctis diebus, quibus nunc [w]milito,
exspecto, donec veniat [x]immutatio mea.
15 [y]Vocabis me, et ego respondebo tibi;
[z]operi manuum tuarum porriges dexteram.
16 [a]Tu quidem gressus meos dinumerasti,
sed parce peccatis meis.
17 [b]Signasti quasi in sacculo delicta mea,
sed curasti iniquitatem meam.
18 Mons cadens defluit, et [c]saxum transfertur de loco suo;
19 lapides excavant aquae, et alluvione paulatim terra con-
et hominem ergo similiter perdes. [sumitur;
20 Roborasti eum paululum, ut in perpetuum transiret;
immutabis faciem eius et emittes eum.
21 Sive nobiles fuerint filii eius sive ignobiles, [d]non intelliget;
22 attamen [e]caro eius, dum vivet, dolebit,
et anima illius super semetipso lugebit.

15 Respondens autem [a]Eliphaz themanites dixit:
2 Nunquid [b]sapiens respondebit quasi [c]in ventum loquens,
et implebit ardore stomachum suum?
3 Arguis verbis eum, qui non est aequalis tibi,
et loqueris quod tibi non expedit.
4 Quantum in te est evacuasti timorem,
et tulisti preces coram Deo.
5 [d]Docuit enim iniquitas tua os tuum,
et imitaris linguam blasphemantium.
6 [e]Condemnabit te os tuum et non ego,
et labia tua respondebunt tibi.
7 Nunquid primus homo tu natus es
et [f]ante colles formatus?
8 Nunquid [g]consilium Dei audisti,
et inferior te erit eius sapientia?
9 [h]Quid nosti quod ignoremus?
quid intelligis quod nesciamus?
10 [i]Et senes et antiqui sunt in nobis,
multo vetustiores quam patres tui.
11 Nunquid grande est ut [j]consoletur te Deus?
Sed [k]verba tua prava hoc prohibent.
12 Quid te elevat cor tuum,
et quasi magna cogitans attonitos habes oculos?
13 Quid tumet [l]contra Deum spiritus tuus,
ut proferas de ore tuo huiuscemodi sermones?
14 Quid est homo ut [m]immaculatus sit,
et ut iustus appareat [n]natus de muliere?
15 [o]Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis,
et caeli non sunt mundi in conspectu eius.
16 Quanto magis abominabilis et [p]inutilis homo,

k cp. 7, 19; 10, 20.
l cp. 7, 1; Is 20, 2.
m cf. cp. 19, 10; Is 56, 3, 4; Dn 4, 12.
7] *Of. in fs. s. Jo. Damasc.*

n cp. 20, 7. — cf. Zc 1, 5.
o 2 Rg 14, 14; Ps 57, 8; Is 19, 5. — cf. cp. 11, 16.
p cp. 7, 10. — cf. cp. 19, 25.
q Dt 11, 21. — cf. Ps 72, 5; Mt 5, 18.
r cf. Js 11, 11.
13] *R. in D. 1 Spbr.*
s v. cp. 21, 13.
t cf. Ps 26, 5; 30, 21.
u cf. Is 20, 33.
v cf. cp. 19, 25, 26.
w cp. 7, 1.
x 1 Cor 15, 51.
y cp. 13, 22.
z v. cp. 10, 3.
a cp. 34, 21; Pro 5, 21. — v. cp. 31, 4.
b cf. Dt 32, 34; Ez 18, 22; Os 13, 12.
c cp. 18, 4.

d cf. 9, 5.
e cp. 7, 20.

a cp. 2, 11.
b cf. cp. 12, 3.
c cp. 16, 3; Jr 5, 13; 1 Cor 14, 9.

d Mt 12, 34.

e cp. 9, 20; 2 Rg 1, 16; Mt 12, 37; Lc 19, 22.

f cf. Ps 89, 2; Pro 8, 25.
g cp. 11, 7; Sap 9, 13; Jr 23, 18; Rm 11, 34; 1 Cor 2, 11. — cf. Gn 1, 26; 3, 22.
h cp. 12, 3; 13, 2.

i cf. cp. 12, 12; 32, 6, 7. — cf. Ecli 18, 8.
j Ps 93, 19.
k Ps 11, 3.

l cf. cp. 21, 4.
14-16] cp. 25, 4-6.
m cp. 14, 4; Ps 13, 3; Pro 20, 9; Ec 7, 21; 1 Jo 1, 8, 10.
n v. cp. 14, 1.
o cp. 4, 18, 19. — cf. Ecli 17, 30; Mr 10, 18.
p Ps 13, 3.

et dum Eliphaz Iob arguit rebellionis, insolentiae et superbiae (15, 1-13), declarat impios semper internis cruciatibus adfligi (14 - 24) eosque vindex Dei iustitia exagitare (25 - 35); Iob pari vehementia con-

[q] qui bibit quasi aquam iniquitatem?
17 Ostendam tibi, audi me; quod vidi narrabo tibi.
18 Sapientes confitentur et non abscondunt patres suos:
19 quibus solis data est terra, et [r]non transivit alienus per [eos.
20 Cunctis diebus suis impius superbit,
et numerus annorum incertus est tyrannidis eius.
21 [s]Sonitus terroris semper in auribus illius;
et, [t]cum pax sit, ille semper insidias suspicatur.
22 [u]Non credit quod reverti possit de tenebris ad lucem
circumspectans undique gladium.
23 Cum se moverit ad quaerendum panem,
novit quod paratus sit in manu eius tenebrarum dies.
24 Terrebit eum tribulatio, et angustia vallabit eum,
sicut regem qui praeparatur ad proelium.
25 [v]Tetendit enim adversus Deum manum suam
et contra Omnipotentem roboratus est,
26 [x]cucurrit adversus eum [y]erecto collo
[z]et pingui cervice armatus est,
27 operuit faciem eius crassitudo,
et de lateribus eius arvina dependet.
28 Habitavit in [a]civitatibus desolatis
et in domibus desertis, quae in tumulos sunt redactae.
29 Non ditabitur, nec perseverabit substantia eius,
nec [b]mittet in terra radicem suam.
30 Non recedet de tenebris;
ramos eius arefaciet flamma, et [c]auferetur spiritu oris sui.
31 Non credet frustra errore deceptus,
quod aliquo pretio redimendus sit. [arescent.
22[d] Antequam dies eius impleantur peribit et manus eius
33 [e]Laedetur, quasi vinea in primo flore, botrus eius,
et quasi oliva proiciens florem suum.
34 [f]Congregatio enim hypocritae sterilis,
et [g]ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera liben-
35 [h]Concepit dolorem et peperit iniquitatem, [ter accipiunt.
et uterus eius praeparat dolos.

16 Respondens autem Iob dixit:
2 Audivi frequenter [a]talia: consolatores onerosi omnes vos
3 Nunquid habebunt finem [b]verba ventosa? [estis.
aut aliquid tibi molestum est, si loquaris?
4 Poteram et ego similia vestri loqui;
atque utinam esset anima vestra pro anima mea!
5 Consolarer et ego vos sermonibus
et [c]moverem caput meum super vos,
6 roborarem vos ore meo
et moverem labia mea quasi parcens vobis.
7 Sed quid agam? Si [d]locutus fuero, non quiescet dolor meus
et, si tacuero, non recedet a me.
8 Nunc autem oppressit me dolor meus,
et in nihilum redacti sunt omnes artus mei.
9 [e]Rugae meae testimonium dicunt contra me,
et suscitatur falsiloquus adversus faciem meam contradi-
10 Collegit furorem suum in me [cens mihi.
et comminans mihi [f]infremuit contra me dentibus suis;
hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.
11 [g]Aperuerunt super me ora sua,
et exprobrantes [h]percusserunt maxillam meam,
satiati sunt poenis meis.
12 Conclusit me Deus apud iniquum
et manibus impiorum me tradidit.
13 Ego ille quondam opulentus repente contritus sum:
[i]tenuit cervicem meam, confregit me
et [j]posuit me sibi quasi in signum.
14 [k]Circumdedit me lanceis suis, [l]convulneravit lumbos meos,
[m]non pepercit et [n]effudit in terra viscera mea.

[q] cp. 34, 7. — cf. Ps 13, 4; Pro 19, 28; 26, 6.
[r] Is 35, 8; Jl 3, 17.
[s] Pro 28, 1. — cf. Gn 4, 14; 43, 18; Lv 26, 36; Dt 28, 65, 66; Sap 17, 4, 17.
[t] cf. 1 Th 5, 3.
[u] cf. Sap 17, 2-20.
[v] cf. Is 23, 11; Ez 25, 7.
[x] Pro 1, 19; Is 59, 7. — cf. Dn 3, 6.
[y] Is 3, 16. — cf. Ps 74, 6.
[z] Ps 72, 7. — cf. Dt 32, 15; Ps 16, 10.
[a] Sph 3, 6.
[b] cf. cp. 5, 3, 4.
[c] cp. 4, 9; Is 11, 4; 2 Th 2, 8.
[d] cp. 22, 16; Ec 7, 18. — cf. Ps 54, 24; 101, 24.
[e] Ps 57, 10.
[f] Sap 3, 11, 18.
[g] cf. cp. 20, 26.
[h] Ps 7, 15; Is 59, 4. — cf. Os 10, 13.
[a] cf. cp. 12, 3.
[b] cf. cp. 15, 2.
[c] 4 Rg 19, 21; Ps 21, 8; 108, 25; Ecli 12, 19; 13, 8; Is 37, 22; Jr 18, 16; Lm 2, 15; Mt 27, 39.
[d] cf. cp. 6, 3; 7, 11.
8] *Ant. in fs. 7 dol. BMV. — v. vr. 18.*
[e] Lm 5, 14.
[f] Ps 34, 16; 36, 12; 111, 10; Lm 2, 16; Ac 7, 54.
11] *R. in fs. ss. col. Flag. DNJC.*
[g] Ps 21, 14; 34, 21.
[h] Is 50, 6; Lm 3, 30; Mic 3, 5. —cf. 3 Rg 22, 24; Ac 23, 2.
12-14] *Of. in eod. fs.*
[i] Bar 4, 25.
[j] Lm 3, 12. — cf. cp. 7, 20.
[k] (Jr 50, 29).
[l] Lm 3, 13.
[m] cp. 27, 22.
[n] cf. Lm 2, 11.

15 [o]Concidit me vulnere super vulnus,
irruit in me quasi gigas.
16 [p]Saccum consui super cutem meam
et [q]operui cinere carnem meam,
17 Facies mea intumuit a fletu,
et [r]palpebrae meae caligaverunt.
18 Haec passus sum [s]absque iniquitate manus meae,
cum haberem mundas ad Deum preces.
19 [t]Terra, ne operias sanguinem meum,
[u]neque inveniat in te locum latendi clamor meus;
20 ecce enim [v]in caelo testis meus,
et [x]conscius meus in excelsis.
21 Verbosi amici mei, ad Deum stillat oculus meus;
22 atque [y]utinam sic iudicaretur vir cum Deo,
quomodo iudicatur filius hominis cum collega suo!
23 Ecce enim breves anni transeunt,
et semitam, [z]per quam non revertar, ambulo.

17

1 Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur,
et [a]solum mihi superest sepulcrum:
2 [b]non peccavi, et in amaritudinibus moratur oculus meus.
3 Libera me, Domine, et [c]pone me iuxta te,
et cuiusvis manus pugnet contra me.
4 [d]Cor eorum, longe fecisti a disciplina;
propterea non exaltabuntur.
5 Praedam pollicetur sociis,
[e]et oculi filiorum eius deficient.
6 [f]Posuit me quasi in proverbium vulgi,
et [g]exemplum sum coram eis.
7 [h]Caligavit ab indignatione oculus meus,
et membra mea quasi in nihilum redacta sunt.
8 [i]Stupebunt iusti super hoc,
et innocens contra hypocritam suscitabitur.
9 et tenebit iustus viam suam
et [j]mundis manibus addet fortitudinem.
10 Igitur omnes vos convertimini et venite,
et [k]non inveniam in vobis ullum sapientem.
11 [l]Dies mei transierunt,
cogitationes meae dissipatae sunt torquentes cor meum.
12 [m]Noctem verterunt in diem,
et rursum post tenebras spero lucem.
13 Si sustinuero, [n]infernus [o]domus mea est,
et in tenebris stravi lectulum meum.
14 [p]Putredini dixi: Pater meus es;
[q]mater mea et soror mea, vermibus.
15 [r]Ubi est ergo nunc praestolatio mea?
et patientiam meam quis considerat?
16 In profundissimum [s]infernum descendent omnia mea.
Putasne saltem ibi erit requies mihi?

18

Respondens autem [a]Baldad suhites dixit:
2 Usque ad quem finem verba iactabitis?
Intelligite prius, et sic loquamur.
3 Quare reputati sumus ut [b]iumenta
et [c]sorduimus coram vobis?
4 [d]Qui perdis animam tuam in furore tuo,
[e]nunquid propter te derelinquetur terra,
et transferentur rupes de loco suo?
5 [f]Nonne lux impii exstinguetur,
nec splendebit flamma ignis eius?
6 Lux obtenebrescet in tabernaculo illius;
et lucerna, quae super eum est, exstinguetur.
7 [g]Artabuntur gressus virtutis eius,
et [h]praecipitabit eum consilium suum.
8 [i]Immisit enim in rete pedes suos,
et in maculis eius ambulat.

o cp. 2, 7; Ps 63, 27; Jr 8, 18.

p Gn 37, 34; 3 Rg 21, 27; Ps 34, 13; 68, 12.
q v. cp. 2, 12, 13.
17] *V. in fs. 7 dol. B. M. V.* — *R. in Parasc.*
r Lm 2, 11.
18] *cf.* * *Prop. 49 M. Molinos ab Inn. XI damn.* — *Ant. ut s. vr. 11.*
(18-21)] *Of. in vig. s. Laur.*
s cf. Is 53, 9. — v. cp. 33, 9.
t Is 26, 21; Ez 24, 7.
u cf. Gn 4, 10.
v Ps 88, 38; Rm 1, 9. — cf. Heb 11, 4.
x Ps 112, 5.
y cp. 9, 32, 33.

z v. cp. 10, 21.
ex 1-15] *7 L. in off. Dj.*
a Ps 48, 12.
b cp. 6, 2, etc.
3] *Ant. in fr. off. T. Pass.*
c Is 50, 8; Rm 8, 31.
d cf. Mt 11, 25.

e cp. 11, 20; Ps 87, 10; Jr 14, 16; Bar 2, 18.
f cp, 30, 9; Dt 28, 37; Ps 43, 14; 68, 12; Lm 3, 14.
g Nm 5, 27; 3 Rg 9, 8; 2 Par 7, 20; Ez 5, 15; Nh 3, 6.
h Ps 6, 8. — cf. cp. 16, 17.
i Is 52, 14.

j Ps 83, 8.

k 1 Cor 3, 18, 19. — cf. Pro 3, 7; Is 5, 21; Rm 12, 26.
l cp. 9, 25.
m cf. cp. 11, 17.

n v. cp. 21, 13.
o Ec 12, 5.
p cp. 13, 28; 21, 26.
q cf. cp. 25, 6; Ecli 19, 3.
r Ps 38, 8.

a cp. 2, 11; 8, 1.

b cp. 12, 7; 17, 10; Ps 72, 23.
c cp. 16, 2, 3 etc.
d Ecli 1, 28; 30, 10. — cf. Ecli 27, 28.
e cp. 14, 18.

f cp. 21, 17; Pro 13, 9; 20, 20; 24, 10. — cf. vr. 18; Ps 17, 29; 72, 18-20.

g cf. Ps 118, 32.
h cf. cp. 5, 13.
i Ps 9, 16; (10), 10; 34, 8; 56, 7; 140, 10. — cf. 2 Es 6, 10.

ces prorsus recusat (4-16). In erroneae sententiae subsidium tunc subvenit Baldad qui impiorum ruinam, ait, iuxta Dei consilia, ad eorum progeniem extensuram fore (18, 1-21); sed Iob de amicorum opprobriis conque-

9 Tenebitur planta illius laqueo,
et exardescet contra eum sitis.
10 Abscondita est in terra pedica eius,
et decipula illius super semitam.
11 [f]Undique terrebunt eum formidines et involvent pedes [eius.
12 [k]Attenuetur fame robur eius,
et inedia invadat costas illius.
13 Devoret pulchritudinem cutis eius,
consumat bracchia illius primogenita mors.
14 [l]Avellatur de tabernaculo suo fiducia eius,
et calcet super eum, quasi rex interitus.
15 Habitent in tabernaculo illius socii eius, qui non est;
[m]adspergatur in tabernaculo eius sulphur.
16 Deorsum [n]radices eius siccentur;
sursum autem atteratur messis eius.
17 [o]Memoria illius pereat de terra,
et non celebretur nomen eius in plateis.
18 [p]Expellet eum de luce in tenebras
et de orbe transferet eum.
19 [q]Non erit semen eius neque progenies in populo suo,
nec ullae reliquiae in regionibus eius.
20 [r]In die eius stupebunt novissimi,
et primos invadet horror.
21 Haec sunt ergo tabernacula iniqui,
et iste locus eius [s]qui ignorat Deum.

19 Respondens autem Iob dixit:
2 Usquequo adfligitis animam meam
et atteritis me sermonibus?
3 En [a]decies confunditis me,
et [b]non erubescetis opprimentes me.
4 Nempe, et si ignoravi, mecum erit ignorantia mea. [meis.
5 [c]At vos contra me erigimini, et arguitis me opprobriis
6 Saltem nunc intelligite quia Deus [d]non aequo iudicio adflixe- [rit me,
et flagellis suis me cinxerit.
7 [e]Ecce clamabo vim patiens, et nemo audiet;
vociferabor, et non est qui iudicet.
8 [f]Semitam meam circumsaepsit, et transire non possum;
et in calle meo tenebras posuit.
9 [g]Spoliavit me gloria mea
et abstulit [h]coronam de capite meo.
10 [i]Destruxit me undique, et pereo,
et quasi evulsae arbori abstulit spem meam.
11 Iratus [j]est contra me furor eius,
et sic me habuit quasi hostem suum.
12 Simul venerunt latrones eius
et [l]fecerunt sibi viam per me
et obsederunt in gyro tabernaculum meum.
13 [m]Fratres meos longe fecit a me,
et [n]noti mei quasi alieni recesserunt a me.
14 [o]Dereliquerunt me propinqui mei,
et qui me noverant obliti sunt mei.
15 [p]Inquilini domus meae et ancillae meae sicut alienum ha- [buerunt me,
et quasi peregrinus fui in oculis eorum.
16 Servum meum vocavi, et non respondit;
ore proprio deprecabar illum.
17 [q]Halitum meum exhorruit uxor mea,
et orabam filios uteri mei.
18 [r]Stulti quoque despiciebant me
et, cum ab eis recessissem, detrahebant mihi.
19 Abominati sunt me quondam consiliarii mei,
et, [s]quem maxime diligebam, aversatus est me.
20 [t]Pelli meae, consumptis carnibus, adhaesit os meum,
et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.
21 Miseremini mei saltem vos, amici mei,

j cp. 15, 20-24; 27, 20; Lv 26, 36; Sap 17, 10; Jr 46, 5. — cf. Mt 14, 7.
k Is 8, 21, 22; 14, 30.

l cp. 8, 13; 11, 20; Pro 10, 28.

m v. Ps 10, 7; Ez 18, 22.
n Os 9, 16; Am 2, 9; Ml 4, 1 etc.
o Ps 33, 17; Pro 10, 7; Sap 9, 5. — cf. Ecli 30, 4; 41, 14.
p cp. 10, 21, 22; Pro 2, 22. — cf. 2 Pt 2, 17.
q Is 14, 22.

r cp. 21, 30; Ps 36, 13; Ir 50, 27. — cf. 1 Rg 26, 10.

s Jd 2, 10; Jr 9, 3; 10, 25; 2 Th 1, 8.
2, 3] R. in fs. ss. col. Flag. DNJC.

a Gn 31, 7; Nm 14, 22.
b Ps 34, 26.

c Ps 37, 17.
6] v. vr. 2, 3.
d cp. 6, 2.
7] v. cp. 9, 17.
e cp. 30, 20; Ps 68, 4; Lm 3, 8; Hab 1, 2.
f Lm 3, 7, 9; Os 2, 6.

g cp. 3, 23.
9] v. vr. 2, 3.
h cf. cp. 29, 14, 25.
i Lm 5, 16.

11] v. vr. 2, 3.
j cp. 14, 7.
k cp. 13, 24; 33, 10.
l Is 51, 23. — cf. 2 Rg 12, 31; 1 Par 20, 3.
m Ps 68, 9. — cf. cp. 6, 12.
n Ps 30, 12; 87, 9, 19.
13-14] R. in D. Palm.
o cp. 6, 13; Ps 37, 12. — v. vr. 19.
14] R. in Parasceve.
p Gn 17, 27; Mt 10, 36.
15] Com. in fs. s. Alexii.

q cp. 2, 9.

r] cp. 30, 1. — cf. 4 Rg 2, 23.

19b] v. vr. 14.
s Ecli 6, 8. — cf. Ps 40, 10; 54, 14, 15.
20-27] 8 L. in off. Df.
t Ps 101, 6. — cf. Lm 4, 8.
*21] * cf. Catech. R. IV 9, 12.*

quia [u]manus Domini tetigit me.
22 Quare [v]persequimini me sicut Deus
et [x]carnibus meis saturamini?
23 Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei?
Quis mihi det [y]ut exarentur in libro [z]stilo ferreo,
24 et plumbi lamina vel celte sculpantur in silice?
25 [a]Scio enim quod [b]redemptor meus vivit,
et in novissimo die [c]de terra surrecturus sum.
26 Et [d]rursum circumdabor pelle mea
et in carne mea [e]videbo Deum meum.
27 Quem visurus sum ego ipse,
et oculi mei conspecturi sunt, et non alius:
reposita est haec spes mea in sinu meo.
28 Quare ergo nunc dicitis: [f]Persequamur eum
et radicem verbi inveniamus contra eum?
29 Fugite ergo a facie gladii, [iudicium.
quoniam ultor iniquitatum gladius est, et [g]scitote esse

20 Respondens autem [a]Sophar naamathites dixit:
2 Idcirco cogitationes meae variae succedunt sibi,
et mens in diversa rapitur.
3 Doctrinam, qua me arguis, audiam,
et spiritus intelligentiae meae respondebit mihi.
4 Hoc scio a principio, [b]ex quo positus est homo super terram,
5 [c]quod laus impiorum brevis sit,
et [d]gaudium hypocritae ad instar puncti.
6 [e]Si ascenderit usque ad caelum superbia eius,
et caput eius nubes tetigerit,
7 quasi [f]sterquilinium in fine perdetur,
et qui eum viderant dicent: [g]Ubi est?
8 [h]Velut somnium avolans non invenietur,
transiet sicut visio nocturna;
9 [i]oculus, qui eum viderat, [j]non videbit,
neque ultra intuebitur eum locus suus.
10 [k]Filii eius atterentur egestate,
et [l]manus illius reddent ei dolorem suum.
11 Ossa eius implebuntur [m]vitiis adulescentiae eius
et [n]cum eo in pulvere dormient.
12 Cum enim [o]dulce fuerit in ore eius malum,
abscondet illud [p]sub lingua sua.
13 Parcet illi, et non derelinquet illud et celabit in gutture suo.
14 [q]Panis eius in utero illius vertetur in fel [r]aspidum in-
15 Divitias, quas devoravit, evomet, [trinsecus.
et de ventre illius extrahet eas Deus.
16 [s]Caput aspidum suget, et occidet eum lingua viperae.
17 Non videat rivulos fluminis, [t]torrentes [u]mellis et butyri.
18 [v]Luet quae fecit omnia, nec tamen consumetur;
iuxta multitudinem adinventionum suarum sic et sustine-
19 Quoniam confringens nudavit pauperes, [bit.
domum rapuit et non aedificavit eam,
20 [x]nec est satiatus venter eius;
et, [y]cum habuerit quae concupierat, possidere non po-
21 [z]non remansit de cibo eius; [terit:
et propterea nihil permanebit de bonis eius.
22 [a]Cum satiatus fuerit, artabitur,
aestuabit, et omnis dolor irruet super eum.
23 Utinam impleatur venter eius,
ut [b]emittat in eum iram furoris sui,
et pluat super illum bellum suum.
24 [c]Fugiet arma ferrea
et irruet in [d]arcum aereum:
25 [e]eductus et egrediens de vagina sua
et fulgurans in amaritudine sua;
vadent et venient super eum horribiles.
26 Omnes tenebrae absconditae sunt in occultis eius;

u cp. 1, 11; Rt 1, 13; Ps 31, 4; 37, 3; Is 53, 4.
v cf. Ps 68, 27.
x cp. 31, 31; Ps 26, 2; Ec 4, 5; Mic 3, 3.
y cp. 31, 35; Is 30, 8.
z Jr 17, 1.

vr. 25-27] Ph 3, 20; Tt 2, 12.
a cf. 2 Tm 1, 12.
b Is 41, 14; 43, 14; 44, 6, 24; 49, 7; Os 13, 14. — cf. Gn 48, 16; Ps 18, 15; 102, 4; 1 Th 1, 10.
25-27] R. in off. Df.
c cf. cp. 7, 21; 14, 8 etc.
d 2 Mc 7, 1. — cf. Ez 37, 3-8.
e Ps 16, 15; 1 Cor 13, 12; 1 Jo 3,2.
f cf. Ps 68 ,27.
g Ec 12, 14; Rm 14, 12; 1 Pt 4, 5. — v. Ps 57, 11, 12.

a cp. 2, 11.

b cf. Dt 4, 32.
c Ps 36, 35, 36.
d cp. 21, 13; Pro 14, 13.
e cf. Ps 36, 35; Is 14, 12-16; Ab 3-4.
f Ps 82, 11; Sph 1, 17. 8. — cf. 3 Rg 14, 10; 4 Rg 9, 37.
g cp. 14, 10; Ps 36, 10, 36; 102, 16; Dn 11, 19.
h Ps 72, 20; Is 29, 7, 8. — cf. Ps 38, 7.
i v. cp. 7. 8, 10.
j Ps 36, 10, 36.
k cp. 27, 14; Ps 108, 10.
l cf. Is 3, 10.
m cp. 13, 26; Ps 24, 7. — cf. Pro 22, 6.
n cp. 7, 21; 21, 26.
o cf. Pro 9, 17; 20, 17.
p Ps (10), 7.

q cf. Pro 4, 5.
r Dt 32, 33; Ps 139, 4.

s Is 59, 5. — cf. Pro 23, 32.
t Ex 3, 8 etc. — cf. cp. 29, 6.
u Dt 32, 13, 14; 1 Rg 14, 25.
v Dt 28, 30-38; Jr 12, 13.

x Ec 5, 9.
y Ec 5, 14; Lc 12, 20. — cf. 1 Tm 6, 9.
z cf. cp. 31, 17.

a cp. 15, 20, sqq.

b Ps 10, 7; Ez 38, 22.

c cf. cp. 6, 16; Is 24, 18; Jr 48, 44; Am 5, 19.
d 2 Rg 22, 35.
e Dt 32, 41; Ps 7, 13.

rat impiorum ruinam et iustam et futuram esse completam (20, 1-29). Contra vero Iob dicit sententiam non omnes comprehendere casus (21, 1-5) neque omnium peccata statim a Deo puniri (16-26), cum

[f] Dt 32, 22.

[g] cf. Sap 5, 18, 21.

[h] cp. 27, 13. — cf. cp. 18, 21; 31, 2, 3.

[a] cp. 13, 17.

[b] cp. 29, 9; 39, 34; Jd 18, 19; Pro 30, 32; Sap 8, 12; Ecli 5, 12; Mt 7, 16.

[c] cp. 12, 6; Ps 36, 45; 72, 3; Ec 8, 14, Jr 12, 1, 2; Hab 1, 3, 13, 16; Mt 3 ,14, 15.
[d] cf. cp. 17-25; Ex 20, 12; Ps 127, 3-5.
[e] v. cp. 9, 34.
[f] Ps 143, 13, 14. — cf. Ex 23, 26.
[g] Ps 16, 14.
14] * *Catech. R. IV 16, 18.*
[h] Ex 15, 20.
[i] cp. 30, 31.
[j] cf. Is 21, 4, 5.
[l] cp. 34, 20. — cf. Ecli 5, 9; Lm 4, 6.
[m] cp. 7, 9; 14, 13; 17, 13; Gn 37, 35. — v. Ps 15, 10.
[n] cp. 22, 17; Mt 8, 34; Ac 16, 39. —cf. Ps 72, 27; Eph 3, 13.
[o] Ml 3, 14. — cf. Ex 5, 2; Dn 3, 15. — v. cp. 34, 9.
[p] cp. 22, 18.
[q] v. cp. 18, 5, 6 ;Pro 13, 9.
[r] cp. 13, 25; Ps 1, 4; 82, 14; Sap 5, 15. — cf. Mt 3, 12.
[s] Is 17, 13; Dn 2, 35.
[t] cp. 20, 10; Ez 18, 2. — v. Ex 20, 5.
[u] Ez 25, 14.
[v] Ps 59, 5; 74, 9; Is 51, 17. 22; Jr 25, 16; Ab 16; Ap 14, 10.
[x] cp. 14, 5.
[y] Is 40, 14; Rm 11, 34; 1 Cor 2, 16.
[z] cp. 4, 18; 15, 15.
[a] cf. Lc 16, 25.
[b] Pro 3, 8.
[c] v. cp. 7, 11.
[d] Ec 2, 15; 9, 2.
[e] Is 14, 11. — cf. cp. 17, 14; 25, 6.

[f] cf. cp. 20, 6, 7.
[g] cf. cp. 8, 22; 15, 34.

[h] cf. Pro 16, 4; Ecli 5, 4; 2 Pt 2, 9.
[i] cf. 3 Rg 13, 4; Jr 38, 6; Mr 6, 17.
[j] Dt 7, 10.
[k] cp. 10, 19.

[f]devorabit eum ignis, qui non succenditur;
adfligetur relictus in tabernaculo suo.
27 [g]Revelabunt caeli iniquitatem eius,
et terra consurget adversus eum.
28 Apertum erit germen domus illius;
detrahetur in die furoris Dei.
29 [h]Haec est pars hominis impii a Deo,
et hereditas verborum eius a Domino.

21 Respondens autem Iob dixit:
2 [a]Audite, quaeso, sermones meos et agite paenitentiam:
3 sustinete me, et ego loquar;
et post mea, si videbitur, verba ridete.
4 Nunquid contra hominem disputatio mea est,
ut merito non debeam contristari?
5 Attendite me et obstupescite
et [h]superponite digitum ori vestro.
6 Et ego, quando recordatus fuero, pertimesco,
et concutit carnem meam tremor.
7 [c]Quare ergo impii vivunt, sublevati sunt confortatique divi-
8 [d]Semen eorum permanet coram eis, [tiis?
propinquorum turba et nepotum in conspectu eorum.
9 Domus eorum securae sunt et pacatae,
et non est [e]virga Dei super illos.
10 [f]Bos eorum concepit et non abortivit,
vacca peperit et non est privata fetu suo.
11 Egrediuntur quasi greges [g]parvuli eorum,
et infantes eorum exsultant lusibus. [organi.
12 Tenent [h]tympanum et [i]citharam, et gaudent ad sonitum
13 [j]Ducunt in bonis dies suos, et in [l]puncto ad [m]inferna
14 Qui dixerunt Deo: [n]Recede a nobis, [descendunt.
et scientiam viarum tuarum nolumus;
15 [o]quis est Omnipotens, ut serviamus ei?
et quid nobis prodest si oraverimus illum?
16 Veruntamen, quia non sunt in manu eorum bona sua,
[p]consilium impiorum longe sit a me.
17 [q]Quoties lucerna impiorum exstinguetur,
et superveniet eis inundatio, et dolores dividet furoris
18 [r]Erunt sicut paleae ante faciem venti [sui?
et sicut [s]favilla, quam turbo dispergit.
19 [t]Deus servabit filiis illius dolorem patris,
et, cum reddiderit, tunc [u]sciet.
20 Videbunt oculi eius interfectionem suam,
et de furore Omnipotentis [v]bibet.
21 Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se,
et [x]si numerus mensium eius dimidietur?
22 [y]Nunquid Deum docebit quispiam scientiam,
[z]qui excelsos iudicat?
23 [a]Iste moritur robustus et sanus, dives et felix;
24 viscera eius plena sunt adipe,
et [b]medullis ossa irrigantur; [bus;
25alius vero moritur in [c]amaritudine animae absque ullis opi-
26 et tamen [d]simul in pulvere dormient, et [e]vermes ope-
27 Certe novi cogitationes vestras [rient eos.
et sententias contra me iniquas.
28 Dicitis enim: [f]Ubi est domus principis?
et ubi [g]tabernacula impiorum?
29 Interrogate quemlibet de viatoribus,
et haec eadem illum intelligere cognoscetis:
30 [h]quia in diem perditionis servatur malus,
et ad diem furoris ducetur.
31 [i]Quis arguet coram eo viam eius?
et [j]quae fecit quis reddet illi?
32 Ipse [k]ad sepulcra ducetur
et in congerie mortuorum vigilabit.

33 Dulcis fuit glareis Cocyti,
et [l]post se omnem hominem trahet,
et ante se innumerabiles.
34 Quomodo igitur consolamini me frustra,
cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?

22 Respondens autem [a]Eliphaz themanites dixit:
2 [b]Nunquid Deo potest comparari homo,
etiam cum perfectae fuerit scientiae?
3 [c]Quid prodest Deo, si iustus fueris?
aut quid ei confers, [d]si immaculata fuerit via tua?
4 Nunquid timens arguet te et [e]veniet tecum in iudicium?
5 Et non propter malitiam tuam plurimam,
et infinitas iniquitates tuas?
6 [f]Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa,
et [g]nudos spoliasti vestibus;
7 [h]aquam lasso non dedisti,
et [i]esurienti subtraxisti panem;
8 [j]in fortitudine bracchii tui possidebas terram,
et potentissimus obtinebas eam;
9 [k]viduas dimisisti vacuas,
et [l]lacertos pupillorum comminuisti:
10 propterea [m]circumdatus es laqueis,
et conturbat te formido subita.
11 Et putabas te [n]tenebras non visurum,
et impetu [o]aquarum inundantium non oppressum iri.
12 An non cogitas quod [p]Deus excelsior caelo sit,
et super stellarum verticem sublimetur?
13 Et dicis: [q]Quid enim novit Deus,
et quasi per caliginem iudicat?
14 [r]Nubes latibulum eius, nec nostra considerat
et [s]circa cardines caeli perambulat.
15 Nunquid semitam saeculorum custodire cupis,
quam calcaverunt viri iniqui,
16 qui sublati sunt [t]ante tempus suum,
et [u]fluvius subvertit fundamentum eorum?
17 qui dicebant Deo: [v]Recede a nobis?
et, [w]quasi nihil posset facere Omnipotens, aestimaban[t eum.
18 [x]cum ille implesset domos eorum bonis?
[y]Quorum sententia procul sit a me.
19 [z]Videbunt iusti et laetabuntur,
et [a]innocens subsannabit eos.
20 Nonne succisa est erectio eorum,
et reliquias eorum devoravit ignis?
21 [b]Adquiesce igitur ei et habeto pacem,
et per haec habebis fructus optimos.
22 [c]Suscipe ex ore illius legem
et [d]pone sermones eius in corde tuo.
23 [e]Si reversus fueris ad Omnipotentem, [f]aedificaberis,
et [g]longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo.
24 Dabit pro terra silicem,
et pro silice torrentes aureos.
25 [h]Eritque Omnipotens contra hostes tuos,
et argentum coacervabitur tibi.
26 [i]Tunc super Omnipotentem deliciis adfluES,
et [j]elevabis ad Deum faciem tuam.
27 [k]Rogabis eum, et exaudiet te, et [m]vota tua reddes.
28 Decernes rem, et veniet tibi, et [n]in viis tuis splende-
29 [o]Qui enim humiliatus fuerit erit in gloria, [bit lumen.
et qui inclinaverit oculos, ipse salvabitur.
30 [p]Salvabitur innocens: salvabitur autem in [q]munditia [manuum suarum.

23 Respondens autem Iob ait: [meum.
2 Nunc quoque in amaritudine est sermo meus,
et manus plagae meae [a]adgravata est super gemitum
3 Quis mihi tribuat ut cognoscam et inveniam illum,

l cf. cp. 30, 23; Heb 9, 27.

a cp. 2, 11.
b cp. 9, 2.
c cp. 35, 7. — cf. Lc 17, 10.
d v. Ps 17, 33.
e cp. 14, 3. — cf. Ps 142, 2.
f cp. 24, 3, 9; Ex 22, 26, 27; Dt 24, 6, 17; Ex 18, 12, 16. — cf. Is 58, 3.
g cp. 24, 7. — cf. cp. 31, 19.
h v. Gn 18, 4.
i cf. cp. 31, 17; 1 Es 18, 7, 16; Is 58, 7; Mt 25, 42.
j cf. Js 5, 8.
k Dt 24, 17; 27, 19; Is 10, 2; Ez 22, 7. — cf. cp. 29, 13; 31, 16.
l cf. cp. 29, 12; 31, 21.
m cp. 18, 8-10; Ps 10, 6.
n Ps 54, 6; Is 21, 4.
o Ps 17, 17; 68, 2; Cn 8, 7. — cf. cp. 3, 24.
p cp. 11, 8. — cf. Ps 2, 4; Mt 6, 1.
q Ps (10), 11; 63, 6; 72, 11; 93, 7; Eccli 23, 25-29; Is 29, 15; Ez 8, 12; 9, 9; Sph 1, 12; Ml 2, 17. — cf. Ps 32, 13; Ac 17, 17.
r Ps 17, 12
s Pro 8, 26.
t v. cp. 15, 32.
u cf. Ez 13, 11; Mt 7, 27.
v cp. 21, 14.
w Sph 1, 12. — cf. 1 Rg 2, 7.
x Os 2, 8.
y cp. 21, 16.
z Ps 51, 8; 58, 11; 63, 11; 106, 42.
a cf. Ps 2, 4; Pro 1, 26-28.
b Ps 118, 165; Pro 3, 1, 2.
c cf. Ps 1, 2; Ml 2, 7.
d Ps 30, 9; 118, 11.
e cf. cp. 8, 5, 6; Ml 3, 7.
f Jr 24, 6; 33, 7.
g cp. 11, 14, 15.
h Ex 23, 22.
i cp. 27, 10; Ps 36, 4; Is 58, 14.
j cp. 10, 15; Lc 21, 28. — cf. cp. 10, 15.
k cp. 33, 26; Ps 49, 14, 15; Is 58, 9.
m Ps 49, 14; 115, 14, 18. — v. Nm 30, 3.
n Pro 4, 18.
o Ps 17, 28; 137, 6; Pro 6, 16, 17; 29, 23; Mt 23, 12; Lc 1, 52, Jc 4, 10; 1 Pt 5, 5.
p cf. Gn 18, 26.
q cp. 17, 9; Ps 17, 21, 25; 24, 4; 25, 6. — cf. cp. 9, 30.
2] Ant. in off. 5 vuln. DNJC.
a Ps 31, 4.

immisit, eumque ad paenitentiam hortatur (21-30). Iob autem respondens ad Deum, quippe qui omniscius sit, se refert (23, 1-17) suoque ingenio explicat cur in praesenti vita pauperes ab impiis vexentur

et veniam usque ad [b]solium eius?
4 Ponam coram eo iudicium
et os meum replebo increpationibus;
5 ut sciam verba, quae mihi respondeat,
et intelligam quid loquatur mihi.
6 [c]Nolo multa fortitudine contendat mecum,
nec magnitudinis suae mole me premat.
7 Proponat aequitatem contra me,
et perveniat ad victoriam iudicium meum.
8 [d]si ad orientem iero, non apparet;
si ad occidentem, non intelligam eum;
9 si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum;
si me vertam ad dexteram, non videbo illum.
10 [e]Ipse vero scit viam meam
et [f]probavit me quasi aurum, quod per ignem transit.
11 [g]Vestigia eius secutus est pes meus,
viam eius custodivi et non declinavi ex ea.
12 [h]A mandatis labiorum eius non recessi
et in sinu meo abscondi verba oris eius.
13 [i]Ipse enim solus est, et nemo avertere potest cogitationem
et anima eius [j]quodcumque voluit hoc fecit. [eius,
14 Cum expleverit in me voluntatem suam,
et alia multa similia praesto sunt ei;
15 et idcirco a facie eius turbatus sum
et [k]considerans eum timore sollicitor.
16 Deus [l]mollivit cor meum,
et Omnipotens conturbavit me.
17 [m]Non enim perii propter imminentes tenebras,
nec faciem meam operuit caligo.

24

1 [a]Ab Omnipotente non sunt abscondita tempora;
[b]qui autem noverunt eum ignorant [c]dies illius.
2 Alii [d]terminos transtulerunt,
diripuerunt greges et paverunt eos,
3 [e]asinum pupillorum abegerunt
et abstulerunt pro [f]pignore bovem viduae,
4 [g]subverterunt pauperum viam,
et oppresserunt pariter [h]mansuetos terrae.
5 Alii, [i]quasi onagri in deserto, [j]egrediuntur ad opus suum:
vigilantes ad praedam praeparant panem liberis,
6 [k]agrum non suum demetunt
et [l]vineam eius, quem vi oppresserint, vindemiant;
7 [m]nudos dimittunt homines indumenta tollentes,
quibus non est operimentum in frigore,
8 quos imbres montium rigant,
et non habentes velamen [n]amplexantur lapides;
9 vim fecerunt depraedantes pupillos
et vulgum pauperem spoliaverunt,
10 [o]nudis et incedentibus absque vestitu
et [p]esurientibus tulerunt spicas,
11 inter acervos eorum [q]meridiati sunt,
[r]qui calcatis torcularibus sitiunt;
12 de civitatibus fecerunt viros gemere,
et [s]anima vulneratorum clamavit;
et [t]Deus inultum abire non patitur.
13 Ipsi fuerunt [u]rebelles lumini, nescierunt vias eius
nec reversi sunt per semitas eius.
14 [v]Mane primo consurgit homicida,
interficit egenum et pauperem;
per noctem vero erit quasi fur.
15 [x]Oculus adulteri observat caliginem
[v]dicens: Non me videbit oculus, et operiet vultum suum.
[z]Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi;
et ignoraverunt lucem.
17 Si subito apparuerit aurora,

b cf. Ps 9, 8, 9; Is 57, 15; Ac 17, 27.
c cf. cp. 9, 34; 15, 20, 21.
d cp. 9, 41; 35, 14.
e Ps 1, 6; 138, 3-4; Jo 10, 14. — cf. Mt 25, 12. — v. cp. 31, 4.
f Ps 16, 3; 25, 2; 65, 10; 138, 23; Pro 17, 3; Zc 13, 9; Ml 3, 3; 1 Pt 1, 7; Ap 3, 18. cf. Jc 1, 12.
g cf Ps 16, 5.
h Ps 39, 9; 118, 11; Pro 4, 21. — cf. Lc 2, 19.
i Gn 50, 19; Is 14, 27.
j cp. 42, 2; Ps 113, 3; 134, 6; Ec 8, 3.
k Jr 10, 7.
l cf. Ps 21, 15.
m cf. cp. 22, 11.
a cf. cp. 22, 13, 14.
b cf. Mt 24, 36.
c Js 2, 12; 13, 6, 9; Jl 1, 15; 2, 1, 2; Am 5, 18.
d cf. Dt 27, 17; Sap 2, 10-12. — v. Dt 19, 14.
e cf. 2 Rg 12, 2-5.
f cf. 1 Rg 12, 2. — v. cp. 22, 9.
g Am 2, 7. — cf. Is 10, 2.
h Ps 75, 10; Sph 2, 3.
i cp. 6, 5; 11, 12.
j Ps 103, 23.
k cf. Is 1, 7; Mic 6, 15. — cf. 2 Tm 2, 6.
l cf. 3 Rg 21, 19.
m cp. 22, 6. — cf. Dt 24, 13.
n Lm 4, 5. — cf. cp. 30, 6; Heb 11, 38.
o cf. Is 58, 7.
p cf. Mt 12, 2.
q Cn 1, 7.
r cf. Mic 6, 15.
s Jr 51, 52; Ez 30, 24.
t Ec 12, 14.
u Jo 3, 19, 20. — cf. cp. 21, 14; Pro 2, 13; Rm 13, 15; Eph 5, 11.
v cf. Ps (10), 8.
x Pro 7, 9.
y Ecli 23, 25 sqq.; Dn 13, 20. — cf. cp. 22, 13.
z Mt 24, 43; Lc 12,39.

[a]arbitrantur umbram mortis;
et sic in tenebris, quasi in luce, ambulant.
18 [b]Levis est super faciem aquae;
maledicta sit pars eius in terra,
nec ambulet per viam vinearum.
19 [c]Ad nimium calorem transeat [d]ab aquis nivium,
et usque ad inferos peccatum illius.
20 [e]Obliviscatur eius misericordia, [f]dulcedo illius vermes;
non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum in-
21 Pavit enim sterilem, quae non parit, [fructuosum.
et viduae bene non fecit.
22 Detraxit fortes in fortitudine sua,
et, cum steterit, non credet vitae suae.
23 [g]Dedit ei Deus locum paenitentiae,
et ille [h]abutitur eo in superbiam;
[i]oculi autem eius sunt in viis illius.
24 [j]elevati sunt ad modicum et non subsistent,
et humiliabuntur sicut omnia et auferentur,
et sicut summitates spicarum [l]conterentur.
25 Quod si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum,
et ponere ante Deum verba mea?

25 Respondens autem [a]Baldad suhites dixit:
2 Potestas et terror apud eum est,
qui facit concordiam in sublimibus suis.
3 Nunquid est numerus [b]militum eius,
et [c]super quem non surget lumen illius?
4 [d]Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo,
aut apparere [e]mundus [f]natus de muliere?
5 [g]Ecce luna etiam non splendet,
et stellae non sunt mundae in conspectu eius:
6 quanto magis homo putredo, et filius hominis [h]vermis!

26 Respondens autem Iob dixit:
2 [a]Cuius adiutor es? nunquid imbecillis?
et sustentas bracchium eius qui non est fortis?
3 Cui dedisti consilium forsitan illi, qui non habet sapien-
et prudentiam tuam ostendisti plurimam. [tiam,
4 Quem docere voluisti?
nonne eum [b]qui fecit spiramentum?
5 Ecce [c]gigantes gemunt sub aquis, et qui habitant cum eis;
6 [d]nudus est [e]infernus coram illo,
et nullum est operimentum [f]perditioni.
7 Qui [g]extendit aquilonem super [h]vacuum,
et appendit terram super nihilum;
8 qui [i]ligat aquas in nubibus suis,
ut non erumpant pariter deorsum;
9 qui tenet vultum solii sui,
et [j]expandit super illud nebulam suam.
10 [l]Terminum circumdedit aquis,
usque dum finiantur lux et tenebrae.
11 [m]Columnae caeli contremiscunt et pavent ad nutum eius;
12 [n]in fortitudine illius repente maria congregata sunt,
et prudentia eius percussit superbum.
13 [o]Spiritus eius ornavit caelos,
et obstetricante manu eius, eductus est [p]coluber tortuo-
14 [q]Ecce haec ex parte dicta sunt [r]viarum eius; [sus.
et, cum vix parvam stillam sermonis eius audierimus,
quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?

27 [a]Addidit quoque Iob adsumens parabolam suam et dixit:
2 Vivit Deus, qui [b]abstulit iudicium meum,
et Omnipotens, [c]qui ad amaritudinem adduxit animam
3 Quia, donec superest halitus in me, [meam.
et [d]spiritus Dei in naribus meis,
4 [e]non loquentur labia mea [f]iniquitatem,
nec lingua mea meditabitur mendacium.

a cf. Is 5, 20.

b cf. Gn 49, 4; Os 10, 7.

c cf. Mt 5, 22; 18, 9.
d cf. Mt 22, 13.
e Os 1, 6.
f cf. Pro 10, 7.

g Rm 2, 4, 5; Ap 2, 21.
h cf. Ex 8, 15.
i Ps 33, 17; Por 15, 3; Ecli 15, 20.
j Ps 36, 10, 35, 36.
l cp. 14, 2.

a cp. 2, 11.

b Js 5, 13; Nh 2, 3; 2 Mc 10, 29; Mt 26, 53; Lc 2, 13; Ap 9, 17.
c Mt 5, 45; Jc 1, 17.
d v. cp. 4, 17-19; 9, 2.
e cp. 14, 4 .
f v. cp. 14, 1.
g cp. 15, 15. — cf: cp. 4, 18.
h cp. 4, 19; 15, 16.
h Ps 21, 7; Is 41, 14.

a cf. cp. 13, 7.

b Gn 2, 7; Ac 17, 25.
c Pro 9, 18. — cf. Am 9, 3.
d Ps 138, 7-12; Pro 15, 11; Heb 4, 13.
e v. cp. 21, 13; Is 14, 9.
f cp. 28, 22; Ps 87, 12. —cf. Ap 9, 11.
g v. cp. 9, 8.
h cf. Gn 1, 2.
i Pro 30, 4. — cf. Ps 32, 7.
j cf. cp. 36, 29.
l Pro 8, 29. — cf. cp. 38, 8-11; Jr 5, 22.
*11] * cf. Catech. R. II 4, 5, 7.*
m cp. 9, 6. — cf. Ps 103, 32; Nh 1, 5.
n Is 51, 15; 31, 35.

13] V. All. in sb. s. p. 2 L.
o Ps 32, 6.
p Is 27, 1.
q Ecli 43, 36. — cf. Ecli 18, 2.
r cp. 40, 14.
s cf. cp. 4, 12.

1-13] LL. in fr. 2 p. D. 2 Sphr.
a cp. 29, 1. — v. Nm 23, 7.
b cp. 34, 5.
c cf. Rt 1, 20; 4 Rg 4, 27.

d cp. 33, 4. — cf. Gn 2, 7.
e Ps 33, 14.
f cp. 13, 7.

celebrata Dei magnificentia ubique manifesta (26, 1-14), duobus sermonibus disputationi, quae tamen insoluta remanet, finem imponit. In priori innocentiam suam denuo praedicat (27, 1-10),

5 Absit a me, ut iustos vos esse iudicem;
donec deficiam, non recedam [g]ab innocentia mea.
6 Iustificationem meam, quam coepi tenere, non deseram;
neque enim [h]reprehendit me cor meum in omni vita mea.
7 Sit ut impius inimicus meus,
et adversarius meus quasi iniquus.
8 [i]Quae est enim spes hypocritae, [j]si avare rapiat,
[g][l]Nunquid Deus audiet clamorem eius, [m]cum venerit super
[k]et non liberet Deus animam eius? [eum [m]angustia?
10 Aut poterit in Omnipotente [o]delectari,
et invocare Deum omni tempore?
11 Docebo vos per manum Dei
quae Omnipotens habeat, nec abscondam.
12 Ecce vos omnes nostis, et quid sine causa vana loqui-
13 [p]Haec est pars hominis impii apud Deum, [mini?
et hereditas [q]violentorum, quam ab Omnipotente susci-
14 [r]si multiplicati fuerint filii eius, in [s]gladio erunt, [pient:
et nepotes eius non saturabuntur pane;
15 qui reliqui fuerint ex eo sepelientur in interitu,
et [t]viduae illius non plorabunt.
16 Si [u]comportaverit quasi terram argentum
et sicut lutum praeparaverit vestimenta,
17 [v]praeparabit quidem, sed iustus vestietur illis,
et [w]argentum innocens dividet.
18 [x]Aedificavit sicut tinea domum suam,
et [y]sicut custos fecit umbraculum.
19 [z]Dives, cum dormierit, nihil secum auferet;
[a]aperiet oculos suos et nihil inveniet.
20 Apprehendet eum, [b]quasi aqua, inopia,
[c]nocte opprimet eum tempestas.
21 Tollet eum [d]ventus urens et auferet,
et velut turbo rapiet eum de loco suo.
22 Et mittet super eum, et non parcet;
de manu eius fugiens fugiet;
23 [e]stringet super eum manus suas
et [f]sibilabit super illum intuens locum eius.

28

1 Habet argentum venarum suarum principia,
et auro locus est, [a]in quo conflatur.
2 [b]Ferrum de terra tollitur,
et lapis solutus calore in aes vertitur.
3 Tempus posuit tenebris, et universorum finem ipse consi-
lapidem quoque caliginis et [c]umbram mortis. [derat,
4 Dividit torrens a populo peregrinante
eos, quos oblitus est pes egentis hominis, et invios.
5 Terra, [d]de qua oriebatur panis, in loco suo igni sub-
6 Locus [e]sapphiri lapides eius, [versa est,
et glaebae illius aurum,
7 Semitam ignoravit avis,
nec intuitus est eam oculus vulturis.
8 Non calcaverunt eum filii institorum,
nec pertransivit per eam leaena.
9 Ad silicem extendit manum suam,
subvertit a radicibus montes.
10 In petris rivos excidit,
et omne pretiosum vidit oculus eius.
11 Profunda quoque fluviorum scrutatus est
et abscondita in lucem produxit.
12 [f]Sapientia vero ubi invenitur?
et quis est locus intelligentiae?
13 Nescit homo pretium eius,
nec invenitur [g]in terra suaviter viventium.
14 [h]Abyssus dicit: Non est in me,
et mare loquitur: Non est mecum.
15 [i]Non dabitur aurum obrizum pro ea.

g cp. 2, 3, 9. — cf. cp. 13, 15. — v. cp. 33, 9.
h cf. Ecli 14, 1-2; Ac 23, 1; 24, 16; 1 Cor 4, 4.
i v. cp. 8, 13.
j Mt 16, 26. — cf. Lc 12, 20.
k Sap 15, 8.
l Ps 17, 42; Pro 1, 28; 15, 29; Is 1, 15; Jr 11, 11; 14, 12; Ez 8, 18; Mic 3, 4; Zc 7, 13. — cf. cp. 35, 12. — v. Ps 65, 18-20.
m cf. 2 Mc 9, 13.
n cf. Dn 13, 22.
o v. cp. 22, 26.

p cp. 20, 29. — cf. cp. 18, 21; 31, 2
q cp. 6, 23, 15, 20.
r Dt 28, 41; Os 9, 13, 16. — cf. cp. 21, 19.
s Jr 15, 2.
t Ps 77, 64.
u Zc 9, 3. — cf. cp. 22, 24; 3 Rg 10, 27; Sap 7, 9.
v v. Pro 13, 22.
w cf. Pro 22, 16; Ec 2, 26.
x cp. 8, 14, 15.
y Is 1, 8; Lm 2, 6.
z Ps 48, 18; 75, 6. — cf. Ecli 5, 1.
a cf. Lc 16, 23.
b Is 8, 7. — v. cp. 22, 11.
c cf. Lc 12, 20; 1 Th 5, 2.
d Ex 17, 10.

e (Lm 2, 15; Ez 25, 6; Nh 3, 10).
f cf. 2 Par 29, 8; Jr 25, 9; 49, 17; Ez 27, 36; Sph 2, 15. — cf. Pro 1, 26.
a Ml 3, 3.
b Dt 8, 9.

c v. cp. 3, 5.

d Ps 103, 14.
e vr. 16; Ex 24, 10; 28, 18. — cf. Lm 4, 7.

f vr. 20. — cf. Pro 16, 16; Ec 7, 24; Bar 3, 14-38.
12-28] LL. in fr. 3 p. D. 2 Spbr.
g v. Ps 26, 13.
h Gn 49, 25.
i Pro 3, 14; 8, 10, 11, 19; 16, 16; Sap 7, 7-11. — cf. Ph 3, 8. — v. Ps 18, 11.

amicis autem veram sapientiam deesse ostendit (11-23), illam nempe sapientiam, quae non natura et arte comparatur (28, 1-11), sed ab omnibus timentibus Deum caelitus conceditur (12-28). In altero ele-

nec appendetur argentum in commutatione eius;
16 non conferetur tinctis Indiae coloribus
nec [j]lapidi sardonycho pretiosissimo vel [k]sapphiro,
17 non adaequabitur ei aurum vel vitrum,
nec commutabuntur pro ea vasa auri.
18 [l]Excelsa et eminentia non memorabuntur comparatione
trahitur autem sapientia de occultis. [eius;
19 Non adaequabitur ei [m]topazius de Aethiopia,
nec tincturae mundissimae componetur.
20 [n]Unde ergo sapientia venit?
et quis est locus intelligentiae?
21 Abscondita est ab oculis omnium viventium,
volucres quoque caeli latet.
22 [o]Perditio et mors dixerunt: Auribus nostris audivimus
23 Deus intelligit viam eius [famam eius.
et [p]ipse novit locum illius;
24 [q]ipse enim fines mundi intuetur
et omnia, quae sub caelo sunt, respicit.
25 Qui fecit ventis [r]pondus
et aquas appendit in mensura.
26 [s]Quando ponebat pluviis legem
et viam procellis sonantibus,
27 tunc vidit illam et enarravit
et praeparavit et investigavit.
28 Et dixit homini: Ecce [t]timor Domini, ipsa est sapientia,
et [u]recedere a malo intelligentia.

29 [a]Addidit quoque Iob adsumens parabolam suam et dixit:
2 Quis mihi tribuat, ut sim iuxta menses pristinos,
secundum dies, [b]quibus Deus custodiebat me,
3 [c]quando splendebat lucerna eius super caput meum,
et ad lumen eius ambulabam in tenebris?
4 Sicut fui in diebus adulescentiae meae,
[d]quando secreto Deus erat in tabernaculo meo;
5 quando erat Omnipotens mecum,
et [e]in circuitu meo pueri mei;
6 quando [f]lavabam pedes meos [g]butyro,
et [h]petra fundebat mihi rivos olei;
7 quando procedebam [i]ad portam civitatis,
et in platea parabant cathedram mihi?
8 Videbant me [j]iuvenes et abscondebantur,
et senes adsurgentes stabant;
9 [l]principes cessabant loqui
et [m]digitum superponebant ori suo;
10 vocem suam cohibebant duces,
et [n]lingua eorum gutturi suo adhaerebat;
11 auris audiens beatificabat me,
et oculus videns testimonium reddebat mihi.
12 Eo quod [o]liberassem pauperem vociferantem
et pupillum cui non esset adiutor,
13 [p]benedictio perituri super me veniebat,
et [q]cor viduae consolatus sum.
14 [r]Iustitia indutus sum et vestivi me,
sicut vestimento et [s]diademate, iudicio meo.
15 [t]Oculus fui caeco et pes claudo, 16 [u]pater eram pauperum,
et [v]causam, quam nesciebam, diligentissime investigabam.
17 [x]Conterebam molas iniqui
et de dentibus illius auferebam praedam
18 [y]dicebamque: In [z]nidulo meo moriar
et [a]sicut palma multiplicabo dies;
19 [b]radix mea aperta est secus aquas,
et ros morabitur in messione mea;
20 gloria mea semper innovabitur,
et [c]arcus meus in manu mea [d]instaurabitur.
21 Qui me audiebant exspectabant sententiam,

j cf. Gn 2, 12.
k vr. 6.
l cf. Pro 24, 7; Ecli 6, 21.
m Ex 28, 17; 39, 10; Ez 28, 13.
n vr. 12, 14.
o v. cp. 26, 6.
23-28] Pro 8, 22-31.
p Pro 2, 6; Sap 7, 15; Ecli 1, 1; Jc 1, 5.
q cf. Pro 15, 3; Bar 3, 31, 32; Zc 4, 10.
r Sap 11, 21; Is 40, 12.
s cp. 38, 25; Pro 3, 20.
28] * *Catech. R. III 1, 9.*
t Dt 4, 6; Ps 110, 10; Pro 1, 7; 3, 7; 9, 10; Ecli 1, 16, 34. — cf. Ec 12, 13.
u Pro 3, 7; 14, 16; 16, 16.
a cp. 27, 1. — v. Nm 23, 7.
b cp. 1, 10. — cf. Ps 126, 1.
c cp. 18, 6. — cf. 2 Rg 21, 17; Ps 17, 29.
d Pro 3, 32.
e cp. 1, 2. — Ps 126, 3; 127, 3.
f cf. Gn 49, 11. [3.
g cp. 20, 17.
h Dt 32, 13, 14; 33, 34; Ps 80, 17.
i cp. 5, 4; 31, 21; Ps 126, 5; Pro 31, 23.
j v. Lv 15, 32.
8-10] *L. in fs. s. Jo. B. de R.*
l Sap 8, 10-12.
m v. cp. 21, 5; Pro 30, 32; Ecli 5, 14.
n Ez 3, 26. — cf. Ps 21, 16; 136, 6; Lm 4, 4.
o Ps 71, 12; Jr 22, 3. — cf. Pro 21, 13.
12-13] *Of. in fs. s. Petri Cl.*
13] *Of. in fs. s. Franc. R.*
p cp. 31, 20.
q cf. Rt 2, 20.
r Ps 131, 9; Is 59, 17; 61, 10. — cf. Is 11, 5; Eph 6, 14; 1 Th 5, 8. — v. cp. 33, 9.
14-16] *Of. in fs. s. Jo. Cant.*
s Is 62, 3; Zc 3, 5. — cf. cp. 19, 9.
t 1 Cor 9, 22. — cf. Nm 10, 31.
* *15-16*] *v. vr. 12, 13.*
u Ecli 4, 10.
v Pro 29, 7.
x Ps 3, 8; 57, 7. — cf. Pro 30, 14.
y v. cf. Ps 29, 7. [14.
z Nm 24, 21; Jr 49, 16; Ab 4; Hab 2, 9.
a Ps 1, 3.
b cp. 14, 9. — cf. cp. 18, 16.
c Gn 49, 24.
d cf. Is 40, 31.

giaco quodam modulo, sua pristina prosperitate (29, 1-10), et in pauperes misericordia (11-17) honoribusque, quibus fruebatur, decantatis (18-25), describit statum in quo nunc tabescit et in quo sibi a quoque vilissimo de-

et intenti tacebant ad consilium meum,
22 verbis meis addere nihil audebant,
et super illos [e]stillabat eloquium meum;
23 exspectabant me sicut pluviam,
et [f]os suum aperiebant [g]quasi ad imbrem serotinum.
24 Si quando ridebam ad eos, non credebant,
et [h]lux vultus mei non cadebat in terram;
25 si voluissem ire ad eos, sedebam primus;
cumque sederem [i]quasi rex, circumstante exercitu,
eram tamen maerentium consolator.

30

1 Nunc autem [a]derident me [b]iuniores tempore,
quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis
2 quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo [mei;
et vita ipsa putabantur indigni;
3 egestate et fame steriles, qui rodebant in solitudine
squalentes [c]calamitate et miseria
4 et mandebant herbas et arborum cortices,
et radix iuniperorum erat cibus eorum;
5 qui de convallibus ista rapientes,
cum singula repperissent, ad ea cum clamore currebant;
6 [d]in desertis habitabant torrentium
et in cavernis terrae vel super glaream;
7 [e]qui inter huiuscemodi laetabantur,
et esse sub sentibus delicias computabant:
8 filii stultorum et ignobilium
et [f]in terra penitus non parentes.
9 Nunc [g]in eorum canticum versus sum
et factus sum eis in [h]proverbium;
10 [i]abominantur me et longe fugiunt a me
et faciem meam [j]conspuere non verentur.
11 Pharetram enim suam aperuit et adflixit me,
et frenum posuit in os meum.
12 Ad dexteram orientis calamitates meae ilico surrexerunt;
pedes meos subverterunt, et oppresserunt [k]quasi fluctibus
13 [l]Dissipaverunt itinera mea, [semitis suis.
insidiati sunt mihi et praevaluerunt,
et non fuit qui ferret auxilium.
14 Quasi rupto muro et aperta ianua irruerunt super me
et ad meas miserias devoluti sunt.
15 [m]Redactus sum in nihilum;
[n]abstulisti, quasi ventus, desiderium meum,
et velut nubes pertransiit salus mea.
16 Nunc autem in memetipso [o]marcescit anima mea,
et possident me dies adflictionis;
17 [p]nocte [q]os meum perforatur doloribus,
et [r]qui me comedunt non dormiunt:
18 in multitudine eorum consumitur vestimentum meum,
et quasi capitio tunicae succinxerunt me.
19 [s]Comparatus sum luto
et [t]adsimilatus sum favillae et cineri.
20 [u]Clamo ad te, et non exaudis me;
sto, et non respicis me.
21 [v]Mutatus es mihi in crudelem
et in duritia manus tuae adversaris mihi.
22 [w]Elevasti me, et [x]quasi super ventum ponens elisisti
23 [y]Scio quia morti trades me, [me valide.
[z]ubi constituta est domus omni viventi.
24 [a]Veruntamen non ad consumptionem eorum emittis ma-
et, si corruerint, ipse salvabis. [num tuam;
25 [b]Flebam quondam super eo, qui adflictus erat
et compatiebatur anima mea pauperi.
26 [c]Exspectabam bona, et venerunt mihi mala;
praestolabar lucem, et eruperunt tenebrae,
27 [d]Interiora mea efferbuerunt absque ulla requie,

e cf. Dt 32, 2; 33, 28; Cn 4, 11; Is 55, 10, 11; Ez 21, 2; Am 7, 16; Mic 2, 11.
f Ps 118, 131.
g Pro 16, 15; Jr 5, 24; Zc 10, 1; Jc 5, 7. — cf. Dt 11, 14.
h Pro 16, 15.
i cp. 15, 24.

a v. cp. 12, 4.
b cp. 19, 18. — cf. cp. 29, 8; 32, 6.
c Sph 1, 15.
d cf. 1 Rg 13, 6.
e cp. 6, 5.
f cf. cp. 18, 17.
g Ps 68, 13; Lm 3, 14, 63.
h v. cp. 17, 6.
i Ps 87, 9.
j Nm 12, 14; Is 50, 6; Mt 26, 67; 27, 30.
k cp. 19, 12.
l Lm 3, 9.
m Ps 72, 21.
n Sap 2, 3. — cf. cp. 7, 9.
o cf. cp. 10, 1; Ps 21, 15, 16.
p cf. cp. 7, 3, 4.
q cp. 33, 19; Ps 21, 5; Is 38, 13.
r cf. cp. 19, 22. [
s cf. Sap 15, 10; 1 Cor 4, 13.
t cp. 42, 6. — cf. Gn 18, 27; Ecli 10, 9, etc.
u cp. 19, 7.
v cf. Is 63, 10.
w Ps 101, 18.
x cf. cp. 27, 21.
y Ec 12, 5; Rm 5, 22; Heb 9, 27.
z Ps 48, 12. — cf. cp. 3, 19.
a cf. Sap 4, 7.
b Ps 34, 14; Ecli 7, 38; Rm 12, 13, 15.
c Is 59, 9; Jr 8, 1 5;14, 19.
d Jr 4, 19; Lm 2, 11; Hab 3, 16.

[e]praevenerunt me dies adflictionis.
28 [f]Maerens incedebam sine furore,
consurgens in turba clamabam.
29 [g]Frater fui draconum et socius struthionum.
30 Cutis mea [h]denigrata est super me,
et [i]ossa mea aruerunt prae caumate.
31 [j]Versa est in luctum [k]cithara mea,
et [l]organum meum in vocem flentium.

31

1 Pepigi foedus cum [a]oculis meis,
ut ne cogitarem quidem de virgine.
2 [b]Quam enim partem haberet in me Deus desuper,
et hereditatem Omnipotens de excelsis?
3 [c]Nunquid non perditio est iniquo,
et alienatio operantibus iniustitiam?
4 [d]Nonne ipse considerat vias meas
et cunctos gressus meos dinumerat?
5 Si ambulavi in vanitate,
et festinavit in dolo pes meus,
6 [e]appendat me in statera iusta, et sciat Deus simplicita-
7 [f]Si declinavit gressus meus de via, [tem meam.
et si secutum est oculos meos [g]cor meum,
et si manibus meis adhaesit [h]macula,
8 [i]seram, et alius comedat, et progenies mea eradicetur.
9 Si deceptum est cor meum super muliere,
et si [j]ad ostium amici mei insidiatus sum,
10 scortum alterius sit uxor mea,
[k]et super illam incurventur alii.
11 [l]Hoc enim nefas est et iniquitas maxima;
12 [m]ignis est usque ad perditionem devorans
et omnia eradicans genimina.
13 Si contempsi subire iudicium cum servo meo et ancilla mea,
cum disceptarent adversum me:
14 [n]quid enim faciam, cum surrexerit ad iudicandum Deus?
et, [o]cum quaesierit, quid respondebo illi?
15 [p]Nunquid non in utero fecit me, qui et illum operatus est?
et formavit me in vulva unus?
16 [q]Si negavi, quod volebant, pauperibus,
et oculos viduae exspectare feci,
17 [r]si comedi buccellam meam solus,
et non comedit pupillus ex ea
(18 [s]quia ab infantia mea crevit mecum miseratio
et de utero matris meae egressa est mecum);
19 si despexi [t]pereuntem, eo quod [u]non habuerit indumentum,
et absque operimento pauperem;
20 si non [v]benedixerunt mihi latera eius,
et de velleribus ovium mearum calefactus est;
21 si levavi super [w]pupillum manum meam,
etiam cum viderem me [x]in porta superiorem,
22 umerus meus a iunctura sua cadat,
et bracchium meum cum suis ossibus confringatur.
23 Semper enim, quasi tumentes super me fluctus, timui Deum,
et [y]pondus eius ferre non potui.
24 [z]Si putavi aurum robur meum,
et [a]obrizo dixi: Fiducia mea;
25 [b]si laetatus sum super multis divitiis meis,
et [c]quia plurima repperit manus mea;
26 [d]si vidi solem cum fulgeret et [e]lunam incedentem clare,
27 et laetatum est in abscondito cor meum,
et [f]osculatus sum manum meam ore meo:
28 [g]quae est iniquitas maxima,
et [h]negatio contra Deum altissimum.
29 [i]Si gavisus sum ad ruinam eius, qui me oderat,
et exsultavi, quod invenisset eum malum;
30 non enim dedi ad peccandum guttur meum,

e 2 Rg 22, 6.
f Ps 37, 7; 41, 10; 42, 2.
g Mic 1, 8. — cf. Is 13, 21; 34, 13; Jr 50, 39.
h Ps 118, 82; Lm 4, 8. — cf. Pro 17, 22; Nh 2, 10.
31, 30] R. in fr. 2 p. D. 1 Spbr.
i Ps 101, 3.
j Lm 5, 15; Ps 137, 2; Am 8, 10. — cf. Ps 29, 12.
l cp. 21, 12.
1-18] LL. in fr. 4 p. D. 2 Spbr.
a Eccli 9, 5, 8. — cf. Ps 39, 5; 118, 37; Eccli 42, 12; Is 33, 15; Mt 5, 28; 1 Jo 2, 16.
b cf. Ps 23, 4; Mt 5, 8; 1 Cor 6, 19.
c Pro 6, 25; Eccli 9, 3, 5; Mt 5, 28.
d cp. 14, 16; 23, 10; 33, 11; 34, 21; 2 Par 16, 9; Ps 138, 3; Pro 5, 21; 15, 3; Eccli 15, 20; Jr 16, 17; 32, 10; Am 9, 2-4; Zc 4, 10.
e cp. 6, 2; Dn 5, 27.
f cf. Ps 7, 4, 5.
g Nm 15, 39; Ec 11, 9.
h cf. cp. 11, 15.
i Lv 26, 16; Dt 28, 30, 38; Mic 6, 15; Ag 1, 6. — cf. Jo 4, 37.
j cf. cp. 24, 15.
k cf. 2 Rg 12, 11, 12.
l vr. 28. — cf. Gn 16, 10; Lv 20, 10; Dt 22, 22.
m v. Pro 6, 27-29; Eccli 9, 8, 9.
n cf. Sap 6, 6.
o (Ps 16, 3).
p cp. 34, 19; Pro 22, 2; Sap 6, 8; 7, 6; Ml 2, 10; Eph 6, 9.
q cf. cp. 22, 7, 9; 29, 12.
r Th 4, 17. — cf. Is 58, 7; Ez 18, 7, 16; Mt 25, 25.
s Eccli 1, 16.
t cp. 29, 13. — cf. Is 58, 7.
u cp. 24, 7, 10.
v cp. 29, 13; Dt 24, 13.
w cf. cp. 22, 9.
x v. cp. 29, 7.
y cf. 2 Cor 5, 11.
z cp. 13, 11.
a Ps 51, 9; Mr 10, 24. — cf. Eccli 31, 8.
b cf. Eph 5, 5; Col 3, 5.
b Ps 51, 9; 61, 11. — cf. Eccli 31, 8; 1 Tm 6, 7.
d Dt 8, 17.
e Dt 4, 19. — cf. Dt 17, 3; 4 Rg 23, 5, 11, Sap 13, 2; Ez 8, 16.
f v. Jr 44, 17-19.
g 3 Rg 19, 18.
h cf. Dt 17, 2-7.
cf. Is 24, 27.
j Pro 24, 17; Eccli 8, 8. — cf. Ex 23, 4; Ps 7, 4, 5; Pro 25, 21; Mt 5, 44; Lc 6, 27; Rm 12, 14; 1 Pt 3, 9.

tiae, vel idolatriae, vel odio inimicorum, vel hypocrisi (24-34), indulserit, et de hoc ipsum Deum testem invocat et iudicem (35-40).

2. Intervenientibus Eliu et Deo, controversia dirimitur (32,1-42,6). *Eliu (32, 1-6), qui*

ut expeterem maledicens animam eius;
31 si non dixerunt viri tabernaculi mei:
*i*Quis det de carnibus eius, ut saturemur?
32 *k*Foris non mansit peregrinus;
ostium meum viatori patuit.
33 Si *l*abscondi, *m*quasi homo, peccatum meum
et celavi in sinu meo iniquitatem meam;
34 *o*si expavi ad multitudinem nimiam,
et despectio propinquorum terruit me;
et non magis tacui, nec egressus sum ostium.
35 *p*Quis mihi tribuat auditorem,
ut desiderium meum audiat Omnipotens,
et *q*librum scribat ipse, qui iudicat,
36 ut in umero meo portem illum,
et *r*circumdem illum quasi coronam mihi?
37 Per singulos gradus meos pronuntiabo illum,
et quasi principi offeram eum.
38 *s*Si adversum me terra mea clamat,
et cum ipsa sulci eius deflent;
39 *t*si fructus eius comedi absque pecunia,
et *u*animam agricolarum eius adflixi;
40 *v*pro frumento oriatur mihi tribulus,
et pro hordeo spina.

Finita sunt verba Iob.

32 Omiserunt autem tres viri isti respondere Iob, eo quod *a*iustus sibi videretur. 2 Et iratus indignatusque est Eliu filius Barachel *b*buzites de cognatione Ram. Iratus est autem adversum Iob, *c*eo quod iustum se esse diceret coram Deo; 3 porro adversum amicos eius indignatus est, eo quod non invenissent responsionem rationabilem, sed tantummodo *d*condemnassent Iob. 4 Igitur Eliu exspectavit Iob loquentem, eo quod *e*seniores essent qui loquebantur. 5 Cum autem vidisset quod tres respondere non potuissent iratus est vehementer. 6 Respondensque Eliu filius Barachel buzites dixit:

*f*Iunior sum tempore, vos autem antiquiores; [sententiam.
idcirco demisso capite *g*veritus sum vobis indicare meam
7 *h*Sperabam enim quod aetas prolixior loqueretur,
et annorum multitudo doceret sapientiam;
8 sed, ut video, *i*spiritus est in hominibus,
et *j*inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam.
9 *k*Non sunt longaevi sapientes,
nec senes intelligunt iudicium.
10 Ideo dicam: Audite me,
ostendam vobis etiam ego meam sapientiam.
11 Exspectavi enim sermones vestros,
audivi prudentiam vestram:
donec disceptaremini sermonibus,
12 et donec putabam vos aliquid dicere, considerabam;
sed, ut video, non est qui possit arguere Iob,
et respondere ex vobis sermonibus eius.
13 Ne forte dicatis: Invenimus sapientiam;
Deus proiecit eum, non homo.
14 Nihil locutus est mihi;
et ego non secundum sermones vestros respondebo illi.
15 Extimuerunt, nec responderunt ultra
abstuleruntque a se eloquia.
16 Quoniam igitur exspectavi, et non sunt locuti,
steterunt nec ultra responderunt;
17 respondebo et ego partem meam
et ostendam scientiam meam.
18 Plenus sum enim sermonibus,
et *l*coartat me spiritus uteri mei.
19 En venter meus *m*quasi mustum absque spiraculo,
quod lagunculas novas *n*disrumpit.

k cf. 1 Rg 25, 11.
32]v. Mt 26, 26 .
l cf. Gn 19, 2, 3; Jd 18, 20, 21; Mt 25, 35; Rm 12, 13; Heb 13, 2.
m Pro 28, 13.
n (Gn 3, 8, 12; Os 6, 7).
o cf. Ex 29, 2.
p cp. 13, 3, 18; 33, 13. — v. cp. 23, 3-7.
q cf. cp. 19, 23.
r cf. Pro 3, 3; 6, 20-22.
s cf. 2 Rg 21, 16, 19.
t cf. cp. 23, 8; 24, 1; Is 5, 8.
u Jr 22, 13; 5, 4. — cf. Lc 10, 7; 2 Tm 2, 6.
v cf. Gn 3, 18; 4, 12.
40] *Ant. in fs. ss. spin. Cor.*
a v. cp. 33, 9.
b Gn 22, 21; Jr 25, 23.
c cp. 13, 18; 27, 6; 34, 5; 25, 2. — cf. cp. 4, 17; 9, 20; 40, 8.
d cp. 22, 5. — v. cp. 15, 6.
e Ecli 7, 15; 32, 4, 13.
f cf. Ecli 32, 9-11.
g cf. cp. 29, 8.
h cp. 12, 12.
i cp. 20, 3.
j cp. 33, 4; 35, 11; 38, 36; Gn 2, 7; 3 Rg 3, 12 4, 29; Pro 2, 6; Ec 2,26 , Dn 1, 17; 2, 10, 21; Jc 1, 5.
k cf. Ps 118, 9; Sap 4, 8; Is 65, 20; Mt 11, 25
l Ps 38, 4; Jr 20, 9. — cf. cp. 4, 2.
m Mt 9, 17. — cf. Jo 7, 38.
n cf. Ecli 19, 10.

20 Loquar et respirabo paululum,
aperiam labia mea et respondebo.
21 [o]Non accipiam personam viri
et Deum homini non aequabo.
22 Nescio enim quandiu subsistam,
et si post modicum tollat me factor meus.

33

1 Audi igitur, Iob, eloquia mea
et omnes sermones meos ausculta.
2 Ecce [a]aperui os meum,
loquatur lingua mea in faucibus meis.
3 Simplici corde meo sermones mei
et sententiam puram labia mea loquentur.
4 [b]Spiritus Dei fecit me,
et [c]spiraculum Omnipotentis vivificavit me.
5 [d]Si potes, responde mihi
et adversus faciem meam consiste.
6 [e]Ecce, et me sicut et te fecit Deus,
et de eodem [f]luto ego quoque formatus sum;
7 veruntamen miraculum meum non te terreat,
et eloquentia mea non sit tibi gravis.
8 Dixisti ergo in auribus meis,
et vocem verborum tuorum audivi:
9 [g]Mundus sum ego et absque delicto,
immaculatus et non est iniquitas in me.
10 Quia querelas in me repperit,
ideo [h]arbitratus est me inimicum sibi.
11 [i]Posuit in nervo pedes meos,
[j]custodivit omnes semitas meas.
12 Hoc est ergo, in quo non es iustificatus.
Respondebo tibi, quia maior sit Deus homine.
13 [l]Adversum eum contendis,
quod non ad omnia verba responderit tibi?
14 [m]Semel loquitur Deus
et secundo idipsum non repetit.
15 [n]Per somnium, in visione nocturna,
quando irruit sopor super homines, et dormiunt in le-
16 [o]Tunc aperit aures virorum [ctulo.
et erudiens eos instruit disciplina,
17 ut avertat hominem ab his, quae facit,
et liberet de superbia,
18 eruens animam eius a corruptione
et vitam illius, [p]ut non transeat in gladium.
19 Increpat quoque per dolorem in lectulo,
et omnia [q]ossa eius marcescere facit;
20 [r]abominabilis ei fit in vita sua panis,
et animae illius cibus ante desiderabilis;
21 tabescet caro eius,
et ossa, quae tecta fuerant, [s]nudabuntur;
22 appropinquavit [t]corruptioni anima eius,
et vita illius [u]mortiferis.
23 Si fuerit pro eo [v]angelus loquens, [x]unus de milibus,
ut adnuntiet hominis aequitatem,
24 miserebitur eius et dicet: Libera eum,
ut non descendat in corruptionem;
inveni in [y]quo ei propitier.
25 Consumpta est caro eius a suppliciis;
[z]revertatur ad dies adulescentiae suae.
26 [a]Deprecabitur Deum, et placabilis ei erit,
et [b]videbit faciem eius in iubilo,
et [c]reddet homini iustitiam suam.
27 Respiciet homines et dicet: [d]Peccavi
et vere deliqui et, ut eram dignus, non recepi.
28 Liberavit [e]animam suam, ne [f]pergeret in interitum,
sed vivens lucem videret.

o v. Lv 19, 15.

a cp. 3, 1.

b Ps 32, 6; 103, 30.
c cp. 32, 8; Gn 2, 7; Ps 10, 3, 30. — cf. Ez 37, 5, 9; Ac 17, 25.
d vr. 32.
e cp. 31, 15.
f v. cp. 4, 19.

g cp. 10 ,7; 12, 4; 13, 18; 16, 18; 27, 5, 6; 29, 14; 32, 1; 34, 5.
h cp. 13, 24; 19, 11.
i cp. 13, 27. — v. 2 Par 16, 10.
j v. cp. 31, 4.

l cf. 13, 3; 31, 35; 40, 4. — cf. Is 45, 9; Jr 18, 6; Rm 9, 20.
m Ps 61, 12. — cf. Ps 94, 8.

n cp. 4, 3. — cf. 1 Rg 3, 4, 6. — v. Nm 12, 6; Dn 2, 19.
o Is 50, 5. — cf. cp. 36, 10, 15; 1 Rg 9, 15; 1 Par 17, 25; Ps 15, 7, 11; Lc 24, 32, 45.

p cf. Is 1, 20.
q cp. 30, 17.
r cp. 3, 24; 6, 7; Ps 106, 18.

s cf. cp. 19, 20; Ps 21, 18.
t vr. 24, 28.
u 2 Rg 24, 16, 17; Ps 77, 49.
v Gn 48, 16; Ex 23, 20; Ps 33, 8; Is 63, 9. — cf. Ml 3, 1.
x Ec 7, 29; Cn 5, 10. — cf. Eccli 6, 6.
y Ps 48, 8, 9.

z cf. 4 Rg 5, 14; Ps 102, 5.
a v. cp. 22, 27.
b Ps 16, 15.
c cf. 2 Rg 12, 13; Lc 15, 21-24; 1 Jo 1, 9.
d Ps 105, 6.
e v. vr. 18; Is 38, 17.
f vr. 22, 24.

nempe nocturnas (14-18), per aerumnas (19-22) et per nuntios (23-33). Resumens deinde quaedam ab Iob prolata verba, ea quasi blasphema reprehendit (34, 1-9) et contra illa iustitiam Dei demonstrat cum ex

29 Ecce haec omnia operatur Deus [g]tribus vicibus per singulos,
30 [h]ut revocet animas eorum a corruptione
et illuminet luce viventium.
31 Attende, Iob, et audi me
et tace, dum ego loquor.
32 [i]Si autem habes quod loquaris, responde mihi:
loquere; volo enim te apparere iustum.
33 Quod si non habes, [j]audi me:
tace, et docebo te sapientiam.

34 Pronuntians itaque Eliu etiam haec locutus est:
2 Audite, sapientes verba mea
et, eruditi, auscultate me.
3 [a]Auris enim verba probat,
et guttur escas gustu diiudicat.
4 [b]Iudicium eligamus nobis.
et inter nos videamus quid sit melius.
5 Quia dixit Iob: [c]Iustus sum,
et [d]Deus subvertit iudicium meum.
6 In iudicando enim me [e]mendacium est,
[f]violenta sagitta mea absque ullo peccato.
7 Quis est vir, ut est Iob, qui [g]bibit subsannationem quasi
8 Qui graditur cum operantibus iniquitatem [aquam?
[h]et ambulat cum viris impiis? [eo.
9 [i]Dixit enim: Non placebit vir Deo, etiam si [j]cucurrerit cum
10 Ideo, viri cordati, audite me: Absit a Deo impietas,
[k]et ab Omnipotente iniquitas.
11 [l]Opus enim hominis reddet ei
et [m]iuxta vias singulorum restituet eis.
12 Vere enim Deus non condemnabit frustra,
[n]nec Omnipotens subvertet iudicium.
13 Quem constituit alium super terram?
aut quem posuit super [o]orbem, quem fabricatus est?
14 Si [p]direxerit ad eum cor suum,
[q]spiritum illius et flatum ad se trahet.
15 Deficiet omnis caro simul,
et [r]homo in cinerem revertetur.
16 Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur,
et ausculta vocem eloquii mei.
17 [s]Nunquid qui non amat iudicium sanari potest?
et quomodo tu eum, qui iustus est, in tantum condem-
18 [t]Qui dicit regi: Apostata, [nas?
qui vocat duces impios,
19 [u]qui non accipit personas principum
[v]nec cognovit tyrannum, cum disceptaret contra paupe-
[w]opus enim manuum eius sunt universi. [rem;
20 [x]Subito morientur et in [y]media nocte
turbabuntur populi et pertransibunt
et auferent violentum, [z]absque manu.
21 [a]Oculi enim eius super [b]vias hominum,
et omnes gressus eorum considerat.
22 [c]Non sunt tenebrae, et non est [d]umbra mortis,
ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem.
23 Neque enim ultra in hominis potestate est,
ut veniat ad Deum [e]in iudicium.
24 [f]Conteret multos et innumerabiles,
et [g]stare faciet alios pro eis. [conterentur:
25 Novit enim opera eorum, et idcirco [h]inducet noctem, et
26 Quasi impios percussit eos, in loco videntium;
27 Qui quasi de industria [i]recesserunt ab eo
et omnes vias eius [j]intelligere noluerunt;
28 ut pervenire facerent ad eum [k]clamorem egeni,
et [l]audiret vocem pauperum.
29 Ipso enim concedente pacem, [m]quis est qui condemnet?
ex quo absconderit vultum, quis est qui contempletur eum

g cf. cp. 5, 19.
h Ps 55, 13; 102, 4.

i vr. 5.

j Ps 33, 12.

a cp. 12, 11.

b 1 Th 5, 21, 22.

c v. cp. 33, 9.
d cp. 27, 2. — cf. vr. 12; cp. 8, 3.
e cp. 9, 20.
f cp. 6, 4; 16, 18.
g v. cp. 15, 16.
h Ps 49, 18. — cf. Ps 1, 1.
i cp. 9, 22, 23, 30, 31; 10, 15; 21, 15; 35, 3. — cf. Ml 3, 14.
j cf. Gn 6, 9; 17, 1.
k cp. 36, 23; Gn 18, 25; Dt 32, 4; 2 Par 19, 7; Ps 91, 16; Rm 9, 14.
l Ps 61, 13; Pro 24, 12; Ecli 2, 8; Mt 16, 27; Rm 2, 6; 1 Cor 1, 8; 2 Cor 5, 10; 1 Pt 4, 5; Ap 22, 12.
m Jr 17, 10; 32, 19; Ez 33, 20.
n cf. vr. 5. — v. cp. 8, 3.
o v. cp. 38, 4-7.
p cp. 7, 15.
q Ps 103, 29. — cf. Ps 143, 4.

r v. cp. 10, 9.

s cf. Mt 5, 6.

t Ex 22, 28.

u Dt 10, 17; 2 Par 19, 7; Sap 6, 7, 8; Ecli 35, 15; Ac 10, 34; Rm 2, 11; Gal 2, 6; Eph 6, 9; Col 3, 25; 1 Pt 1, 17.
v Ecli 35, 12.
w cp. 31, 15; Pro 22, 2.
x cp. 21, 13.
y Ex 11, 4. — cf. cp. 27, 20, Lm 4, 6.
z Dn 2, 34; 8, 25. — cf. 2 Mc 9, 5.
a cf. Ecli 15, 20.
b v. cp. 31, 4; Pro 5, 21.
c cf. Ps 138, 12; Am 9, 2, 3; Heb 4, 13.
d v. cp. 3, 5.
e cp. 14, 3.
f Ps 2, 9; 75, 4; 2 Mc 12, 28.
g v. cp. 8, 19.
h Pro 12, 7.
i 1 Rg 15, 11.
j Ps 27, 5; Is 5, 12,
k Ps 9, 13; Jc 5, 4. — cf. Gn 4, 10; 18, 20, 21.
l Ex 3, 7; 22, 23.
m Is 50, 9; Rm 8, 33, 34.

et super gentes et super omnes homines? [puli.
30 [n]Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata po-
31 Quia ergo ego locutus sum ad Deum te quoque non
32 Si erravi, tu doce me; [prohibebo.
[o]si iniquitatem locutus sum, ultra non addam.
33 Nunquid a te Deus expetit eam, quia displicuit tibi?
Tu enim coepisti loqui, et non ego:
[p]quod si quid nosti melius, loquere.
34 Viri intelligentes loquantur mihi,
et vir sapiens audiat me.
35 [q]Iob autem stulte locutus est,
et verba illius non sonant disciplinam.
36 Pater mi, probetur Iob usque ad finem;
ne desinas ab homine iniquitatis.
37 Quia addit super peccata sua blasphemiam,
[r]inter nos interim constringatur;
et tunc ad iudicium provocet sermonibus suis Deum.

35 Igitur Eliu haec rursum locutus est:
2 Nunquid aequa tibi videtur tua cogitatio,
ut diceres: [a]Iustior sum Deo?
3 Dixisti enim: Non tibi placet quod rectum est;
[b]vel quid tibi proderit, si ego peccavero?
4 Itaque ego respondebo sermonibus tuis et amicis tuis tecum.
5 [c]Suscipe caelum et intuere;
et contemplare aethera, quod altior te sit.
6 [d]Si peccaveris, quid ei nocebis?
et si multiplicatae fuerint iniquitates tuae, quid facies
7 Porro, [e]si iuste egeris, quid donabis ei? [contra eum?
[f]aut quid de manu tua accipiet?
8 Homini, qui similis tui est, nocebit impietas tua,
et filium hominis adiuvabit iustitia tua.
9 Propter multitudinem calumniatorum [g]clamabunt,
et [h]heiulabunt propter vim bracchii tyrannorum.
10 Et non dixit: Ubi est Deus, [i]qui fecit me,
[j]qui dedit carmina in nocte,
11 qui [k]docet nos [l]super iumenta terrae
et super volucres caeli erudit nos?
12 Ibi [m]clamabunt, et non exaudiet propter superbiam malo-
13 Non ergo frustra audiet Deus, [rum.
et Omnipotens causas singulorum intuebitur.
14 Etiam [n]cum dixeris: Non considerat;
iudicare coram illo et [o]exspecta eum.
15 [p]Nunc enim non infert furorem suum
nec ulciscitur scelus valde.
16 Ergo Iob frustra aperit os suum
et [q]absque scientia verba multiplicat.

36 Addens quoque Eliu haec locutus est:
2 Sustine me paululum, et indicabo tibi;
adhuc enim habeo quod pro Deo loquar.
3 Repetam scientiam meam [a]a principio
et [b]operatorem meum [c]probabo iustum.
4 Vere enim absque mendacio sermones mei,
et [d]perfecta scientia probabitur tibi.
5 [e]Deus potentes non abicit, cum et ipse sit potens;
6 [f]sed non salvat impios et iudicium pauperibus tribuit.
7 [g]Non auferet a iusto oculos suos,
et [h]reges in solio collocat in perpetuum, [i]et illi eriguntur.
8 Et [j]si fuerint in catenis et [k]vinciantur funibus paupertatis,
9 indicabit eis opera eorum
et scelera eorum, quia violenti fuerunt.
10 [l]Revelabit quoque aurem eorum, ut corripiat;
et loquetur, ut [m]revertantur ab iniquitate.
11 [n]Si audierint et observaverint, complebunt dies suos in bono
et annos suos in gloria;

n Os 13, 11; Zc 11, 16.
o cf. cp. 39, 35.
p cp. 33, 32.
q cp. 35, 16; 42, 3. — cf. cp. 38, 2.
r v. cp. 27, 23.
a v. cp. 32, 2.
b cp. 21, 15. — v. cp. 34, 9.
c cf. cp. 22, 12.
d Por 8, 36; Jr 7, 19. — cf. Gn 4, 7.
e cp. 22, 3; Pro 9, 12; Lc 17, 10; Rm 11, 35.
f cp. 41, 2; Par 29, 14; Ps 15, 2.
g Ex 2, 32. — cf. cp. 24, 12; 34, 28.
h cf. cp. 22, 8.
i cp. 4, 17; 36, 3.
j Ps 41, 9. — cf. Ac 16, 25.
k Ps 94, 12; Is 28, 26; Jo 1, 9.
l Ps 31, 9. [9.
m cp. 27, 9; Pro 15, 29. — cf. Jo 9, 31; Jc 4, 3.
n cp. 19, 7; 23, 8, 9.
o cf. cp. 13, 15; Ec 8, 11-13.
p cf. Nm 16, 29; Ps 88, 33.
q cp. 34, 35; 38, 2; 42, 3.
a cf. Ps 77, 2.
b cp. 35, 10.
c Ap 15, 3, 4; 16, 5, 7; 19, 2.
d cp. 37, 16.
e Sap 12, 16; Ecli 34, 19.
f Ps 71, 4, 12, 13.
g Ps 33, 16; 1 Pt 3, 12.
h 1 Rg 2, 6-8; Ps 112, 7, 8. — cf. Ps 131, 12; Bar 6, 52.
i Ps 74, 11.
j cf. Gn 42, 21.
k Ps 106, 10.
l cp. 33, 16.
m Jr 18, 11.
n Is 1, 19, 20.

et quare aliquando miseri a Deo derelicti videantur (9-16). Tandem virtutem medicinalem tribulationum ex eo desumit quia memoriam peccatorum et humilitatem et timorem Dei inducant (36, 1-21). Quam

12 si autem non audierint, transibunt per gladium
et [o]consumentur in stultitia.
13 [p]Simulatores et callidi provocant iram Dei
neque clamabunt cum vincti fuerint.
14 [q]Morietur in tempestate anima eorum,
et vita eorum inter [r]effeminatos.
15 [s]Eripiet de angustia sua pauperem
et [t]revelabit in tribulatione aurem eius.
16 Igitur [u]salvabit te de ore angusto latissime,
et non habente fundamentum subter se;
requies autem [v]mensae tuae erit plena pinguedine.
17 Causa tua, quasi impii, iudicata est:
causam iudiciumque recipies.
18 Non te ergo superet ira, ut aliquem opprimas;
nec multitudo donorum inclinet te.
19 Depone magnitudinem tuam absque tribulatione
et omnes robustos fortitudine.
20 Ne protrahas noctem, ut ascendant populi pro eis.
21 Cave ne declines ad iniquitatem;
hanc enim coepisti sequi post miseriam.
22 Ecce [x]Deus excelsus in fortitudine sua,
et nullus [y]ei similis in legislatoribus.
23 [z]Quis poterit scrutari vias eius?
aut quis potest ei dicere: [a]Operatus es iniquitatem?
24 Memento quod ignores [b]opus eius, de quo cecinerunt viri.
25 [c]Omnes homines vident eum,
[d]unusquisque intuetur procul.
26 Ecce, [e]Deus magnus [f]vincens scientiam nostram;
[g]numerus annorum eius inaestimabilis.
27 [h]Qui aufert stillas pluviae
et effundit imbres ad instar gurgitum,
28 qui de nubibus fluunt, quae praetexunt cuncta desuper.
29 Si voluerit extendere nubes [i]quasi tentorium suum
30 et fulgurare [j]lumine suo desuper,
cardines quoque maris operiet.
31 [k]Per haec enim iudicat populos
et [l]dat escas multis mortalibus.
32 [m]In manibus abscondit lucem
et praecipit ei ut rursus adveniat.
33 Adnuntiat de ea amico suo, quod possessio eius sit
et ad eam possit ascendere.

37

1 Super hoc expavit cor meum
et emotum est de loco suo.
2 Audite auditionem in [a]terrore vocis eius
et sonum de ore illius procedentem.
3 Subter omnes caelos ipse considerat,
et [b]lumen illius super [c]terminos terrae.
4 Post eum rugiet sonitus,
tonabit voce magnitudinis suae;
et non investigabitur, cum audita fuerit vox eius.
5 [d]Tonabit Deus in voce sua mirabiliter,
[e]qui facit magna et [f]inscrutabilia,
6 [g]qui praecipit nivi, ut descendat in terram,
et hiemis pluviis et imbri fortitudinis suae;
7 qui in manu omnium hominum [h]signat,
ut noverint singuli opera sua.
8 Ingredietur bestia [i]latibulum
et in antro suo morabitur.
9 Ab [j]interioribus egredietur tempestas,
et ab [k]Arcturo [l]frigus.
10 Flante Deo, concrescit [m]gelu,
et rursum latissimae [n]funduntur aquae.
11 Frumentum desiderat nubes,

o Os 4, 6.
p Ps 52, 6.
q Ps 54, 24, Sap 5, 15.
r Dt 23, 17; 3 Rg 14, 24; 15, 12; 22, 47; Os 4, 14.
s Ps 34, 10; 71, 12.
t vr. 10; Ps 118, 67, 71.
u Ps 17, 19; 30, 9; 117, 5.
v Ps 22, 5; 35, 9.
w cf. cp. 33, 8-11; 34, 5 sqq. 37.
x Ps 146, 5.
y Ps 24, 9; 93, 12.
z Is 40, 13, 14; Rm 11, 34; 1 Cor 2, 16.
a cf. cp. 34, 10.
b cf. cp. Ps 91, 6; Lc 1, 46; Ap 15, 3.
c Rm 1, 2. — cf. 1 Tm 6, 16.
d 1 Cor 13, 12, 13. — cf. 2 Cor
e Ps 144, 3. [[3, 18.
f cf. cp. 37, 5; Ps 138, 6.
g Ps 89, 2; 101, 27, 28.
g Ps 89, 2; 101, 27, 28.
h cp. 5, 10; Ps 146, 8; Pro 3, 20.
i Ps 17, 12; 103, 3. — cf. Ex 16, 10; Mt 17, 5; Ac 1, 9.
j cf. cp. 37, 3.
k cf. Gn 7, 9; Ex 9, 24 etc.
l cf. Ps 146, 8; Ec 11, 3; Ecli 43, 24; Is 5, 6.
m cf. Ex 10, 22; Mt 27, 45.
a cf. cp. 38, 1; Ps 67, 34.
b cp. 36, 30, 32.
c cp. 38, 13. — cf. Is 11, 12.
d cp. 40, 4; Ps 17, 14; 67, 34. — v. Ps 28, 3-9.
e v. cp. 5, 9.
f cp. 36, 26.
g Ps 147, 16; 148, 8.
7] * *cf. can. 7 Conc. Milev. II.*
h Dn 12, 9. — cf. cp. 14, 17.
i cp. 38, 40; Ps 103, 22.
j cp. 9, 9. — cf. Is 21, 1.
k cp. 9, 9; 38, 31; Am 5, 8.
l Ps 147, 17.
m cp. 38, 29, 30.
n Ps 147, 17-18.

et nubes spargunt lumen suum. [bernantis duxerit,
12 Quae lustrant per circuitum, [o]quocumque eas voluntas gu-
ad omne quod praeceperit illis super faciem [p]orbis ter-
13 [q]sive in una tribu, sive in terra sua, [rarum:
sive in quocumque loco misericordiae suae eas [r]iusserit
14 Ausculta haec, Iob, [inveniri.
sta, et considera mirabilia Dei:
15 Nunquid scis quando praeceperit Deus pluviis,
ut ostenderent lucem nubium eius?
16 Nunquid nosti semitas nubium magnas,
et [s]perfectas scientias?
17 Nonne vestimenta tua calida sunt,
cum perflata fuerit terra austro?
18 [t]Tu forsitan cum eo fabricatus es caelos,
qui solidissimi, quasi aere, fusi sunt.
19 Ostende nobis quid dicamus illi;
[u]nos quippe involvimur tenebris.
20 Quis narrabit ei quae loquor?
Etiam si locutus fuerit homo, devorabitur.
21 At nunc non vident lucem: subito aër cogetur in nubes,
et ventus transiens fugabit eas.
22 Ab aquilone aurum venit,
et ad Deum formidulosa laudatio.
23 Digne eum invenire [v]non possumus: [x]magnus fortitudine
et [v]iudicio et iustitia, et enarrari non potest.
24 Ideo [z]timebunt eum viri, [esse sapientes.
et non audebunt contemplari omnes, qui [a]sibi videntur

38 [a]Respondens autem Dominus Iob [b]de turbine dixit:
2 Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?
3 [c]Accinge, sicut vir, lumbos tuos;
interrogabo te et responde mihi.
4 Ubi eras quando [d]ponebam fundamenta terrae
Indica mihi, si habes intelligentiam.
5 [e]Quis posuit mensuras eius, si nosti?
vel quis tetendit super eam lineam?
6 Super quo bases illius solidatae sunt?
aut quis demisit lapidem angularem eius,
7 [f]cum me laudarent simul astra matutina,
et iubilarent omnes filii Dei?
8 Quis [g]conclusit ostiis mare,
quando erumpebat quasi de vulva procedens,
9 cum ponerem nubem vestimentum eius,
et caligine illud, quasi pannis infantiae, obvolverem?
10 Circumdedi illud terminis meis et posui vectem et ostia
11 et [h]dixi: Usque huc venies et non procedes amplius
et hic [i]confringes tumentes fluctus tuos.
12 Nunquid post ortum tuum [j]praecepisti diluculo
et ostendisti aurorae locum suum?
13 Et tenuisti concutiens [l]extrema terrae
et [m]excussisti impios ex ea?
14 Restituetur ut lutum signaculum,
et stabit sicut vestimentum:
15 auferetur ab impiis [n]lux sua,
et [o]bracchium excelsum confringetur.
16 Nunquid [p]ingressus es profunda maris
et in novissimis abyssi deambulasti?
17 Nunquid [q]apertae sunt tibi portae mortis,
et ostia tenebrosa vidisti?
18 Nunquid considerasti latitudinem terrae?
Indica mihi, si nosti, omnia.
19 In qua via lux habitet,
et tenebrarum quis locus sit;
20 ut ducas unumquodque ad terminos suos
et intelligas [r]semitas domus eius.

o Ps 148, 8; Sap 19, 6. — cf. Ps 64, 10.
p cf. Pro 8, 31.
q Am 4, 7.
r cf. 3 Rg 17, 1; 18, 41.
s cp. 36, 4. — cf. 1 Rg 2, 3.
t Is 42, 5; 44, 24. — cf. Gn 1, 6.
u Is 60, 2. — cf. Eph 4, 18.
v 1 Tm 6, 16.
x cp. 36, 5.
y Ps 98, 4.
z cf. Mt 10, 28.
a cf. Pro 26, 5, 12; Is 5, 21; Mt 11, 25; 1 Cor 1, 26.
1-20] LL. in Jr. 5 p. D. 2 Spbr.
a cp. 40, 6. — cf. cp. 13, 22.
b cp. 37, 2. — cf. Ex 19, 18; 3 Rg 8, 10.
c cp. 40, 2; 3 Rg 18, 46; Jr 1, 17.
d Ps 103, 5. — cf. Pro 30, 4; Is 40, 12-14. — v. Pro 8, 24-29.
e cf. Sap 11, 21.
f cf. 2 Es 9, 6; Ps 18, 2-5; 148, 3; Pro 8, 29; Is 14, 12.
g cp. 26, 10; Gn 1, 9; Ps 32, 7; 103, 9; Jr 5, 22.
h cf. Ps 103, 9; Mt 8, 16.
i Ps 88, 10.
j Ps 73, 16; Mt 5, 45.
l cp. 37, 3.
m cf. 2 Es 5, 13.
n cp. 18, 5. — cf. Mt 6, 23. — v. cp. 24, 13-17.
o Ps 9, 15; 36, 17; Ez 30, 21, 22.
p Ps 76, 20.
q Ps 9, 15; 106, 18. — cf. Is 38, 10; Mt 16, 18. — v. Ap 1, 18.
r cp. 24, 13.

plet ac perficit enumerans plura quae humanae intelligentiae impervia sunt in ipso naturali rerum ordine, nec modo in prima creatione (38, 1-11) aut in ipsa ordinaria procreatarum rerum gubernatione (12-38), immo

21 Sciebas tunc quod nasciturus esses
et numerum dierum tuorum noveras?
22 Nunquid ingressus es [s]thesauros nivis
aut thesauros grandinis adspexisti,
23 quae praeparavi in [t]tempus hostis, in diem pugnae
24 Per quam viam spargitur lux, [et belli?
dividitur aestus super terram?
25 Quis dedit vehementissimo imbri cursum,
et [u]viam sonantis tonitrui,
26 ut plueret super [v]terram absque homine in deserto,
ubi nullus mortalium commoratur,
27 [x]ut impleret inviam et desolatam
et [y]produceret herbas virentes?
28 [z]Quis est pluviae pater,
vel quis genuit stillas roris?
29 De cuius utero egressa est [a]glacies,
et gelu de caelo quis genuit?
30 In similitudinem lapidis aquae durantur,
et [b]superficies abyssi constringitur.
31 Nunquid coniungere valebis micantes stellas [c]Pleiadas
aut gyrum Arcturi poteris dissipare?
32 Nunquid producis luciferum in tempore suo
et vesperum super filios terrae consurgere facis?
33 Nunquid nosti [d]ordinem caeli
et pones rationem eius in terra?
34 Nunquid elevabis in nebula vocem tuam,
et [e]impetus aquarum operiet te?
35 [f]Nunquid mittes fulgura, et ibunt,
et revertentia dicent tibi: Adsumus?
36 [g]Quis posuit in visceribus hominis sapientiam,
vel quis dedit gallo intelligentiam?
37 Quis enarrabit caelorum rationem,
et [h]concentum caeli quis dormire faciet?
38 Quando fundebatur pulvis in terra,
et glaebae compingebantur?
39 Nunquid capies leaenae praedam,
et animam [i]catulorum eius implebis,
40 quando [j]cubant in antris,
et in [k]specubus insidiantur?
41 Quis praeparat [l]corvo escam suam, [non habeant cibos?
quando pulli eius [m]clamant ad Deum vagantes, eo quod

39

1 Nunquid nosti tempus partus [a]ibicum in petris,
vel parturientes [b]cervas observasti?
2 Dinumerasti menses conceptus earum
et scisti tempus partus earum?
3 [c]Incurvantur ad fetum et pariunt et rugitus emittunt.
4 Separantur filii earum, et pergunt ad pastum;
egrediuntur, et non revertuntur ad eas.
5 Quis dimisit onagrum liberum,
et vincula eius quis solvit?
6 Cui dedi in [d]solitudine domum
et tabernacula eius in terra [e]salsuginis.
7 Contemnit multitudinem civitatis;
[f]clamorem exactoris non audit.
8 Circumspicit montes pascuae suae,
et virentia quaeque perquirit.
9 Nunquid volet [g]rhinoceros servire tibi
aut morabitur ad [h]praesaepe tuum?
10 Nunquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo,
aut confringet glaebas vallium post te?
11 Nunquid fiduciam habebis in magna fortitudine eius,
et derelinques ei labores tuos?
12 Nunquid credes illi quod sementem reddat tibi,
et aream tuam congreget?

s cf. Ps 124, 7.

t Js 10, 11; Ecli 39, 35; Is 28, 17; 30, 30; Ez 13, 11. 13; 38, 22; Ap 16, 21.

u cp 28, 26.
v cf. Jdt 5, 14; Sap 11, 2.

x Ps 106, 35.
y 2 Rg 23, 4.
z Ps 146, 8, Jr 14, 22.

a Ps 147, 16, 17.

b cf. cp. 37, 10.
c cp. 9, 9; Am 5, 8.

d Jr 31, 35.

e cp. 22, 11.
f Ps 148, 8.

g cp. 35, 8; Ps 50, 8.

h cf. Ps 18, 2.

i cp. 4, 11; Ps 103, 21.
j cp. 37, 8.
k Ps 16, 12.
l Ps 146, 9; Lc 12, 24. — cf. Mt 6, 26.
m cf. Ps 103, 21, 27; 144, 15; Jb 1, 20.

a 1 Rg 24, 3 (; Ps 103, 18).
b Ps 28, 9. — cf. Jr 14, 5.

c cf. 1 Rg 4, 19.

d cp. 24, 5; Jr 2, 24.
e Ps 106, 34; Jr 17, 6. — cf. Dt 20, 23; Jd 9, 45.
f cf. cp. 3, 18.

g v. Nm 23, 22.
h Pro 14, 4; Is 1, 3.

13 Penna [i]struthionis similis est pennis [j]herodii et [l]accipitris.
14 Quando derelinquit ova sua in terra,
tu forsitan in pulvere calefacies ea?
15 Obliviscitur quod pes conculcet ea,
aut bestia agri conterat.
16 [m]Duratur ad filios suos, quasi non sint sui;
frustra laboravit, nullo timore cogente.
17 [n]Privavit enim eam Deus sapientia,
nec dedit illi intelligentiam.
18 Cum tempus fuerit, in altum alas erigit;
deridet equum et ascensorem eius.
19 Nunquid praebebis equo fortitudinem,
aut circumdabis collo eius hinnitum?
20 Nunquid suscitabis eum quasi locustas?
[o]Gloria narium eius terror;
21 terram ungula fodit, exsultat audacter,
in [p]occursum pergit armatis,
22 contemnit pavorem, nec cedit gladio,
23super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta et clipeus;
24 fervens et tremens sorbet terram,
nec reputat tubae sonare clangorem.
25 Ubi audierit [q]bucinam, dicit: Vah, procul odoratur bellum,
exhortationem ducum et ululatum exercitus.
26 Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter,
expandens alas suas ad austrum?
27 Nunquid ad praeceptum tuum elevabitur aquila,
et [r]in arduis ponet nidum suum?
28 In petris manet et in praeruptis silicibus
commoratur atque inaccessis rupibus;
29 inde contemplatur escam,
et de longe oculi eius prospiciunt.
30 Pulli eius lambent sanguinem,
et, [s]ubicumque cadaver fuerit, statim adest.
31 Et adiecit Dominus et locutus est ad Iob:
32 Nunquid qui [t]contendit cum Deo, [u]tam facile conquiescit?
Utique qui arguit Deum debet respondere ei.
33 Respondens autem Iob Domino dixit:
34 [v]Qui leviter locutus sum, respondere quid possum?
[x]Manum meam ponam super os meum.
35 [y]Unum locutus sum, quod utinam non dixissem!
et alterum, quibus ultra non addam.

40 [a]Respondens autem Dominus Iob de turbine dixit:
2 [b]Accinge sicut vir lumbos tuos;
[c]interrogabo te, et indica mihi.
3 Nunquid irritum facies iudicium meum
et [d]condemnabis me, ut tu iustificeris?
4 Et, [e]si habes [f]bracchium sicut Deus,
5 [g]circumda tibi decorem et in sublime erigere,
et esto gloriosus et speciosis induere vestibus;
6 disperge superbos in furore tuo
et respiciens omnem [h]arrogantem humilia,
7 respice cunctos superbos et confunde eos,
et [i]contere impios in loco suo,
8 [j]absconde eos in [l]pulvere simul,
et facies eorum demerge in foveam,
9 et ego confitebor quod [m]salvare te possit dextera tua.
10 Ecce behemoth, quem feci tecum,
faenum, [n]quasi bos, comedet.
11 Fortitudo eius in lumbis eius,
et virtus illius in umbilico ventris eius;
12 stringit caudam suam quasi cedrum,
nervi testiculorum eius perplexi sunt,
13 ossa eius velut fistulae aeris,
cartilago illius quasi laminae ferreae.

i Lv 11, 16; Is 13, 12; Lm 4, 3.
j Lv 11, 19; Ps 103, 17.
l vr. 26; Lv 11, 16.
m Lm 4, 3.
n cf. cp. 35, 11.
o Jr 8, 16.
p cf. Jr 8, 6.
q cf. Nm 10, 9; Jr 4, 19; Am 3, 6.
r cf. Nm 24, 21; Jr 49, 16; Ab 4; Hab 2, 9.
s Mt 24, 28; Lc 17, 37. — cf. cp. 9, 26.
t v. cp. 33, 13.
u cf. Is 45. 9.
v cf. cp. 42, 6; 1 Es 9, 6.
x cp. 21, 5; 29, 9; Jd 18, 19. — cf. Ps 38, 10.
y cp. 33, 14; Ps 61, 11.
1-11] LL. 1 et 2 in fr. 6, p. D. 2 Spbr.
a cp. 38, 1.
b v. cp. 38, 3.
c cp. 42, 4.
d cf. Ez 18, 25. — v. cp. 32, 2.
e Ps 88, 14; Is 53, 1; 63, 12.
f v. cp. 37, 5.
g cf. Ps 92, 1; 103, 1.
h cf. Dn 4, 34. — v. Is 2, 11-17.
i Is 63, 3.
j Is 2, 10.
l cp. 21, 26.
m Ps 97, 1; Is 59. 16; 63, 5.
n Nm 22, 4; Is 11, 7.

siderate locutum esse (31-35), inde vero increpatur quod vix Deum non condemnaverit (40, 1-9), et, ut plenius suam imbecillitatem comprehendat duo animalia describuntur, behemoth (10-19) et leviatham, quae Deus qui-

14 Ipse est [o]principium [p]viarum Dei:
qui fecit eum applicabit gladium eius.
15 Huic montes herbas ferunt;
omnes bestiae agri [q]ludent ibi.
16 Sub umbra dormit, in secreto calami et in locis umentibus;
17 protegunt umbrae umbram eius;
circumdabunt eum salices torrentis.
18 Ecce absorbebit fluvium, et non mirabitur,
et habet fiduciam quod influat Iordanis in os eius.
19 [r]In oculis eius quasi hamo capiet eum,
et in sudibus perforabit nares eius.
20 An extrahere poteris [s]leviathan hamo,
et fune ligabis linguam eius?
21 Nunquid pones [t]circulum in naribus eius
aut armilla perforabis maxillam eius?
22 Nunquid multiplicabit ad te preces
aut loquetur tibi mollia?
23 Nunquid feriet tecum pactum,
et accipies eum [u]servum sempiternum?
24 Nunquid illudes ei quasi avi,
aut ligabis eum ancillis tuis?
25 Concident eum amici?
divident illum negotiatores?
26 Nunquid implebis sagenas pelle eius,
et gurgustium piscium capite illius?
27 Pone super eum manum tuam;
memento belli, nec ultra addas loqui.
28 Ecce spes eius frustrabitur eum,
et videntibus cunctis praecipitabitur.

41

1 Non quasi crudelis suscitabo eum;
quis enim resistere potest vultui meo?
2 [a]Quis ante dedit mihi, ut reddam ei?
[b]Omnia, quae sub caelo sunt, mea sunt.
3 Non parcam ei et verbis potentibus
et ad deprecandum compositis.
4 Quis revelabit faciem indumenti eius?
et in medium oris eius quis intrabit?
5 Portas vultus eius quis aperiet?
Per gyrum dentium eius formido.
6 Corpus illius quasi scuta fusilia,
compactum squamis se prementibus. [eas
7 Una uni coniungitur, et ne spiraculum quidem incedit per
8 [c]Una alteri adhaerebit, et tenentes se nequaquam sepa-
9 Sternutatio eius splendor ignis, [rabuntur.
et oculi eius ut palpebrae diluculi.
10 [d]De ore eius lampades procedunt,
sicut taedae ignis accensae.
11 De naribus eius procedit fumus,
sicut ollae succensae atque ferventis.
12 [e]Halitus eius prunas ardere facit,
et flamma de ore eius egreditur.
13 [f]In collo eius morabitur fortitudo,
et faciem eius praecedit egestas.
14 Membra carnium eius [g]cohaerentia sibi:
mittet contra eum fulmina et ad locum alium non fe-
15 Cor eius indurabitur tanquam lapis [rentur.
et stringetur quasi malleatoris incus.
16 Cum sublatus fuerit, timebunt angeli,
et territi purgabuntur.
17 Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit
neque hasta neque thorax;
18 reputabit enim quasi paleas ferrum
et quasi lignum putridum aes.
19 Non fugabit eum vir sagittarius;

o cf. Pro 8, 22.
p cp. 26, 14.
q (cf. Ps 103, 26).
r cf. Pro 1, 17.
s cp. 3, 8; Is 27, 1.
t cf. 4 Rg 19, 28; Is 37, 29.
u Ex 21, 6; Dt 15, 17.
a v. cp. 35, 7; Rm 11, 35.
b Dt 10, 14; Ps 23, 1; 49, 12.
c vr. 14.
d cf. Sap 11, 19.
e Ps 17, 9.
f cp. 15, 26.
g vr. 8.

in stipulam versi sunt ei lapides fundae.
20 Quasi stipulam aestimabit malleum
et deridebit vibrantem hastam.
21 Sub ipso erunt radii solis,
et sternet sibi aurum quasi lutum.
22 Fervescere faciet, quasi ollam, profundum mare
et ponet quasi cum unguenta bulliunt.
23 Post eum lucebit semita;
aestimabit abyssum quasi senescentem.
24 Non est super terram potestas, quae comparetur ei,
qui factus est ut nullum timeret.
25 Omne sublime videt:
ipse est rex super universos filios superbiae.

*25] * Catech. R. IV 14, 7.*

42 Respondens autem Iob Domino dixit:
2 Scio quia [a]omnia potes, et nulla te latet cogitatio.
3 [b]Quis est iste qui celat consilium absque scientia?
Ideo [c]insipienter locutus sum,
et [d]quae ultra modum excederent scientiam meam.
4 Audi, et ego loquar;
[e]interrogabo te, et responde mihi.
5 Auditu auris audivi te;
nunc autem oculus meus videt te.
6 Idcirco ipse me reprehendo,
et ago paenitentiam in [f]favilla et cinere.

1-6] 3 L. in fr. 6 p. D. 2 Spbr.
a cp. 23, 13; Gn 18, 14; Ps 134, 5; Jr 32, 17; Mt 19, 26.
*4] * cf. prop. 44 M. Molinos ab Inn. XI damn.*
b cp. 38, 2.
c cp. 34, 35; 35, 16.
d Ps 39, 6; 138, 6. — cf. Pro 25, 27.
e cp. 38, 3; 40, 2.

7 Postquam autem locutus est Dominus verba haec ad Iob, dixit ad Eliphaz [g]themanitem: Iratus est furor meus in te et in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Iob. 8 Sumite ergo vobis [h]septem tauros et septem arietes et ite ad servum meum Iob et [i]offerte holocaustum pro vobis; Iob autem servus meus [j]orabit pro vobis. [k]Faciem eius suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia; neque enim locuti estis ad me recta, sicut servus meus Iob. 9 Abierunt ergo [l]Eliphaz themanites et Baldad suhites et Sophar naamathites, et fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, et suscepit Dominus faciem Iob.

f cp. 30, 19; Gn 18, 27. — v. cp. 2, 8.
7-16] LL. in sb. p. D. 2 Spbr.
g v. cp. 2, 3.
8] cf. Catech. R. III 2, 13.
h Nm 23, 1; 1 Par 15, 26.
i cp. 1, 5.
j Ez 14, 14. — cf. Gn 20, 7; 1 Rg 12, 23; Jc 5, 16; 1 Jo 5, 16.
k Ml 1, 9.
l cp. 2, 11.

10 Dominus quoque [m]conversus est ad paenitentiam Iob, cum oraret ille pro amicis suis, et addidit Dominus omnia, quaecumque fuerant Iob, [n]duplicia. 11 Venerunt autem ad eum omnes [o]fratres sui et universae sorores suae et cuncti, qui noverant eum prius, et comederunt cum eo panem in domo eius et moverunt super eum caput et [p]consolati sunt eum super omni malo, quod intulerat Dominus super eum, et dederunt ei unusquisque [q]ovem unam et [r]inaurem auream unam.

m Ecli 11, 13.

n cp. 8, 7; Is 40, 2; 61, 7.
o cp. 19, 13.

p cp. 2, 11.
q cf. Gn 33, 19; Js 24, 32.
r Gn 24, 22.

12 Dominus autem benedixit [s]novissimis Iob magis quam principio eius, et facta sunt ei [t]quattuordecim milia ovium et sex milia camelorum et mille iuga boum et mille asinae, 13 et fuerunt ei [u]septem filii et tres filiae, 14 et vocavit nomen unius diem et nomen secundae cassiam et nomen tertiae cornu stibii. 15 Non sunt autem inventae mulieres speciosae sicut filiae Iob in universa terra; deditque eis pater suus hereditatem [v]inter fratres earum.

s cp. 8, 7. — cf. Ez 36, 11.
t cf. vr. 10; cp. 1, 3.

u cp. 1, 2.

16 Vixit autem Iob post haec centum quadraginta annis, et [w]vidit filios suos et filios filiorum suorum usque ad quartam generationem; et mortuus est senex et [x]plenus dierum.

v cf. Nm 27, 1-8.
w Gn 50, 22; Tb 9, 11. — cf. Ps 127, 6; Is 53, 10.
x v. Gn 25, 8. — v. cp. 5, 26.

LIBER PSALMORUM

LIBER PSALMORUM
1, 1 — 3, 4

Ad mt. in Dd. et Psch. (*1, 2*), *in cm. Cf.* (*1-3*) *et Mm.* (*2, 3*); *in fs. Corp. Ch., de spin. Cor.* (*3*), *et SS. Omn.* (*6*).

1, 2] * *cf. Catech. R. III 1, 2;*
a Pro 4, 14, 15. [*IV 15, 10.*
b Jn 2, 16. [106, 32.
c Ps 25, 4; Jr 15, 17. — cf. Ps
d Ps 111, 1; 118, 2. — cf. Ecli 33, 2. [22.
e Ps 118, 35, 47, 92; Rm 7,
f Ps 118, 97; Dt 6, 7; Js 23, 61.
g Jr 17, 8; Ez 19, 10. — cf. Nm 24, 6. — v. Ps 91, 13-16.
h Ez 47, 12.
i cf. Gn 39, 3, 23; Ps 127, 1, 2.
j v. Jb 21, 28; Sap 5, 15.
k Sap 5, 1. — cf. Lc 21, 36;
l cf. Ez 13, 9. [Eph 6, 13.
m Ps 36, 18; Jb 23, 10; Nm 1, 7. — cf. Ps 138, 2-13; Jo 10, 14; 2 Dm 2, 19.
* *cf. § v. decreti commiss. pont. de re bibl. 6 Mai 1910.*

Ad mt. in Dd. (*11*) *in Parasc.* (*2*) *in cm. Mm. et Cf.* (*6*) *et in Psch.* (*8*).

a (all) Ac 4, 25, 26. — Ps 45, 7; Ap 11, 18. — cf. Ps 101, 23.
b Ap 19, 19.
c Ps 17, 51; 19, 7. — cf. Ps 44, 8; 88, 21. — v. Jo 1, 41.
d Jr 2, 20; 5, 5.
e cf. Lc 19, 14.
f Ps 10, 5. — cf. Is 40, 22.
g Ps 36, 13; 58, 9; Pro 1, 26; Sap 4, 18.
h Ap 6, 16, 17. — v. Is 34, 1-17.
6] *cf. Catech. R. IV 11, 8.*
i v. Ps 47, 3; Heb 12, 22.
j cf. Ps 73, 2; 75, 3; Is 8, 18;
k Ps 77, 54; Sap 9, 8. [24, 23.
l (all) Ac 13, 33; Heb 1, 5; 5, 5, — cf. Mt 3, 17; 17, 5; 2 Pt 1, 17; 1 Jo 5, 9.
8] * *Catech. R. I 10, 16.*
m cf. Ps 71, 8; Dn 7, 14; Zc 9, 10; Ap 1, 20.
n (all) Ap 2, 27; 12, 5; 19, 15.
o Is 30, 14; Jr 19, 11.
p Sap 1, 1; 6, 2-6.
q Heb 12, 28. — cf. Ph 2, 12.
r cf. Mt 28, 6. *s* vr. 5.
t Ps 33, 9; 83, 13; Pro 16, 20; Is 30, 18; Jr 17, 7; 2 Cor 1, 9 etc.

Ad mt. in Dd. (*7*), *in off. de Pass. etc.* (*2*) *in cm. Cf.* (*4, 5*) *et Mm.* (*5*), *et in Psch.* (*6*). — *in ritu exorcismor.*

2, 3, 7] * *Catech. R. IV 17, 3.*
a 2 Rg 15, 12, 13.
b 2 Rg 18, 31, 32. — v. Ps 58, 2.
c Ps 70, 11. — cf. 2 Rg 16, 8.
d Ps 27, 7; 118, 14. — cf. Gn 15, 1.

1 BEATUS vir, qui non [a]abiit in [b]consilio impiorum
et in via peccatorum non stetit
et in cathedra pestilentiae [c]non sedit;
2 sed [d]in lege Domini [e]voluntas eius,
et in [f]lege eius meditabitur dies ac nocte.
3 Et [g]erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum,
quod fructum suum dabit in tempore suo,
et [h]folium eius non defluet,
et [i]omnia quaecumque faciet prosperabuntur.
4 Non sic impii, non sic;
sed [j]tanquam pulvis, quem proicit ventus a facie terrae.
5 Ideo [k]non resurgent impii in iudicio,
[l]neque peccatores in concilio iustorum;
6 quoniam [m]novit Dominus viam iustorum,
et iter impiorum peribit.

2 **1** [a]Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania?
2 Adstiterunt reges terrae,
et [b]principes convenerunt in unum
adversus Dominum et adversus [c]Christum eius.
3 [d]Dirumpamus vincula eorum
et [e]proiciamus a nobis iugum ipsorum.
4 [f]Qui habitat in caelis [g]irridebit eos,
et Dominus subsannabit eos.
5 Tunc loquetur ad eos in [h]ira sua
et in furore suo conturbabit eos.
6 Ego autem [i]constitutus sum rex ab eo super [j]Sion [k]montem
praedicans praeceptum eius. [sanctum eius,
7 Dominus dixit ad me: [l]Filius meus es tu:
ego hodie genui te.
8 Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam
et [m]possessionem tuam terminos terrae.
9 [n]Reges eos in virga ferrea
et [o]tanquam vas figuli confringes eos.
10 Et [p]nunc, reges, intelligite:
erudimini, qui iudicatis terram.
11 [q]Servite Domino in timore,
et [r]exsultate ei cum tremore.
12 Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus,
et pereatis de via iusta,
13 cum [s]exarserit in brevi ira eius.
[t]Beati omnes qui confidunt in eo!

3 Psalmus David, cum fugeret a facie Absalom filii sui.
2 Domine, [a]quid multiplicati sunt qui tribulant me?
multi [b]insurgunt adversum me:
3 multi dicunt animae meae:
[c]Non est salus ipsi in Deo eius.
4 Tu autem, Domine, [d]susceptor meus es,

Liber I: Pss. 1-40. **1.** *Pii beati, impii miseri esse dicuntur.* — **2.** *Populi et reges ut Messiam revereantur monentur.* — **3.** *David a Deo opem flagitat.* — **4.** *Hostes ad paenitentiam, amicos ad cultum Dei in-*

gloria mea et [e]exaltans caput meum.
5 [f]Voce mea ad Dominum clamavi,
et exaudivit me [g]de monte sancto suo.
6 [h]Ego dormivi et soporatus sum
et exsurrexi, quia Dominus suscepit me.
7 [i]Non timebo milia populi [j]circumdantis me.
[k]Exsurge, Domine, salvum me fac, Deus meus;
8 quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine [l]dentes peccatorum contrivisti. [causa,
9 [m]Domini est salus, et super populum tuum benedictio tua.

4 [a]In finem, in [b]carminibus. Psalmus David.
2 Cum invocarem exaudivit me Deus [c]iustitiae meae,
in tribulatione [d]dilatasti mihi.
[e]Miserere mei et exaudi orationem meam.
3 Filii hominum, usquequo gravi corde?
ut quid diligitis [f]vanitatem et [g]quaeritis mendacium?
4 Et scitote quoniam [h]mirificavit Dominus sanctum suum;
Dominus exaudiet me, cum clamavero ad eum.
5 [i]Irascimini, et nolite peccare; [compungimini.
[j]quae dicitis in cordibus vestris [k]in cubilibus vestris
6 Sacrificate [l]sacrificium iustitiae et [m]sperate in Domino.
Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?
7 Signatum est super nos [n]lumen vultus tui, Domine;
dedisti laetitiam in corde meo.
8 [o]A fructu frumenti, vini et olei sui multiplicati sunt.
9 In pace in idipsum [p]dormiam et requiescam,
10 quoniam tu, Domine, [q]singulariter in spe constituisti me.

5 In finem, pro ea quae hereditatem consequitur. Psalmus David.
2 Verba mea auribus percipe, Domine;
intellige clamorem meum.
3 Intende voci orationis meae, [a]rex meus et Deus meus.
4 Quoniam ad te orabo,
Domine, [b]mane exaudies vocem meam.
5 Mane adstabo tibi, et videbo:
quoniam non Deus volens iniquitatem tu es;
6 neque habitabit iuxta te malignus,
[c]neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.
7 [d]Odisti omnes qui operantur iniquitatem,
perdes omnes qui loquuntur mendacium:
[e]virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus.
8 Ego autem in multitudine misericordiae tuae [f]introibo in domum tuam;
adorabo ad [g]templum sanctum tuum in timore tuo.
9 [h]Domine, deduc me in iustitia tua,
propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.
10 Quoniam non est in ore eorum veritas; cor eorum vanum
11 [i]sepulcrum patens est guttur eorum; [est;
[l]linguis suis dolose agebant:
iudica illos, Deus:
[m]decidant a cogitationibus suis;
secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos,
quoniam irritaverunt te, Domine.
12 Et [n]laetentur omnes qui sperant in te:
in aeternum exsultabunt, et habitabis in eis.
Et [o]gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum,
13 quoniam [p]tu benedices iusto.
Domine, ut [q]scuto bonae voluntatis tuae coronasti nos.

6 In finem, in carminibus. Psalmus David, pro [a]octava.
2 [b]Domine, ne in furore tuo arguas me

e cf. Jo 10, 15.
f Jn 2, 3.
g Ps 2, 6; 14, 1; 42, 3 etc.
h Ps 4, 9. — cf. Lv 26, 6; Jb 18, 19; Pro 3, 24.
i Ps 22, 4; 26, 3.
j cf. 3 Rg 20, 12.
k Ps 7, 7; 9, 20; (10), 12; Nm
l Ps 57, 7; Jb 29, 16. [10, 35.
m Ps 36, 39; 61, 8; Jr 3, 23 etc.

Ad mt. in sb. s. (9); in fss. SS. Omn. etc. (4), Corp. Ch. (8), et ss. Rdmpt. (5), ss. spin. Cor. (2) et cm. Cf. — ad cmpl. in Dd. (2).
a (cf. Hab 3, 19).
b (Ps 75, 1).
c Is 54, 17; Jr 23, 6.
d cf. Jb 39, 16.
e Ps 9, 13; 50, 3; 85, 3.
f cf. Sap 4, 12.
g cf. Ps 5, 6, 7.
h Ps 70, 7.
*5] * Catech. R. III 6, 12.*
i (all) Eph 4, 26.
j Ps 76, 7.
k cf. Ps 15, 7. — v. Ps 41, 9.
l Ps 50, 21; Dt 33, 19.
m Ps 36, 3; 61 9.
n Ps 31, 16; 66, 1; 79, 4, 8, 20; 118, 135. — cf. Nm 6, 25, 26.
o Jl 2, 19.
*9] * Catech. R. IV 17, 3.*
p cf. Lv 26, 6. — v. Ps 3, 6.
q (cf. Lv 25, 18, 19; 26, 3-6; Dt 33, 28).

Ad mt. in cm. Cf. (12-13) et Mm. et in off. ss. spin. Cor. (3). — ad ll. in fr. 2 (3, 9) et in off. Df.
3] V. All. in D. 1 p. Pnt.
2-4] Int et Cm. in T. Adv.
a Ps 83, 4.
b Ps 56, 9; 58, 17; 62, 7; 76, 5; 87, 14; 91, 3; 118, 148; 129, 6. — cf. Lv 6, 12; Nm 28, 4; Sap 16, 28; Dn 6, 10.
3-4] Of. in D. 1 p. Pnt. et fr. 6 p. D. 3 Qdg.
*5] * Catech. R. IV 17, 2.*
c Ps 1, 5; 74, 11; Jdt 5, 18, 19. — cf. Hab 1, 13.
d Sap 14, 9; Mt 7, 23; Ap 21, 8; 22, 15.
*7]*Catech.R. III 9, 7; IV 15, 11.*
e Ps 54, 24; 58, 5; 138, 19.
8] Of. in fs. transl. Domus l. V. All. in fs. s. Alexii.
f Ps 131, 7; Ecli 51, 19.
g Ps 10, 5; 27, 2; 79, 1; 137, 2; Jn 2, 8, etc.
h Ps 22, 3; 26, 11.
i 1 Es 8, 21. — v. Ps 24, 4.
j (all) Rm 3, 13. — Ps 13, 3. — cf. Jr 5, 16.
l Ps 11, 3, 4.
m cf. 2 Rg 15, 31; 17, 14, 23.
12] R. in fs. ss. nom. J.
n Ps 2, 13; 32, 21; 39, 17.
o cf. Ps 9, 3; 1 Rg 2, 1.
12.13] Of. in fss. quorund. Mm.
p Ps 113, 13; Ecli 10, 23.
q cf. Ps 34, 2; 102, 4.

Ad mt. in fs. 7 dol. BMV. (4), et in off. Df. (5, 6). — ad cmpl. in fr. 2 (5). — in proces. T. mort. et pest.
a Ps 11, 1. — cf. 1 Par 15, 20.
b Ps 37, 2; Jr 10, 24.

vitat. — 5. Confidens se exauditum iri, precatur ut sibi tandem templum Dei pateat. — 6. Paenitent. I. *Rogat ut morbo et peccatis liberetur : exauditus hostibus insultat. — 7. Falso accusatus, insontem se clamat, Deo-*

neque in ira tua [c]corripias me.
3 Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum;
[d]sana me, Domine, quoniam [e]conturbata sunt ossa mea,
4 et anima mea [f]turbata est valde; sed tu, Domine,
5 Convertere, Domine, et eripe animam meam, [g]usquequo?
salvum me fac propter misericordiam tuam.
6 Quoniam [h]non est in morte qui memor sit tui;
in [i]inferno autem quis confitebitur tibi?
7 [j]Laboravi in gemitu meo,
[k]lavabo per singulas noctes lectum meum,
lacrimis meis stratum meum rigabo.
8 [l]Turbatus est a furore oculus meus,
inveteravi inter omnes inimicos meos.
9 [m]Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem,
quoniam [n]exaudivit Dominus vocem fletus mei.
10 [o]Exaudivit Dominus deprecationem meam;
Dominus orationem meam suscepit.
11 [p]Erubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei;
convertantur et erubescant valde velociter.

7 Psalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi filii Iemini.
2 Domine Deus meus, [a]in te speravi:
[b]salvum me fac ex omnibus persequentibus me et libera
3 [c]ne quando rapiat [d]ut leo animam meam, [me;
dum non est qui redimat neque qui salvum faciat.
4 Domine Deus meus, [e]si feci istud,
[f]si est iniquitas in manibus meis,
5 si [g]reddidi retribuentibus mihi mala,
decidam merito ab inimicis meis inanis;
6 [h]persequatur inimicus animam meam et comprehendat
et conculcet in terra vitam meam
et gloriam meam [i]in pulverem deducat.
7 Exsurge, Domine, in ira tua
et [j]exaltare in finibus inimicorum meorum
et exsurge, Domine Deus meus, in praecepto quod mandasti,
8 et synagoga populorum circumdabit te:
et propter hanc in altum regredere.
9 [k]Dominus iudicat populos;
[l]iudica me, Domine, secundum iustitiam meam
et secundum innocentiam meam super me.
10 Consumetur nequitia peccatorum; et diriges iustum,
[m]scrutans [n]corda et renes Deus.
11 Iustum adiutorium meum a Domino,
qui salvos facit rectos corde.
12 Deus iudex [o]iustus, fortis et patiens,
nunquid [p]irascitur per singulos dies?
13 Nisi conversi fueritis, [q]gladium suum vibrabit,
[r]arcum suum tetendit et paravit illum.
14 Et in eo paravit vasa mortis;
[s]sagittas suas [t]ardentibus effecit.
15 Ecce parturiit iniustitiam,
[u]concepit dolorem et peperit iniquitatem.
16 [v]Lacum aperuit et effodit eum
et incidit in foveam quam fecit.
17 [w]Convertetur dolor eius in caput eius,
et in [v]verticem ipsius iniquitas eius descendet.
18 [z]Confitebor Domino secundum iustitiam eius,
et psallam nomini Domini altissimi.

8 In finem, pro [a]torcularibus. Psalmus David. [in universa terra!
2 Domine Dominus noster, quam admirabile est [b]nomen tuum,
quoniam [c]elevata est magnificentia tua super caelos.

*2, 3] * Catech. R. IV 16, 3; 17, 3. — R. in D. 2 p. Epiph.*
c Pro 3, 11, 12; Jr 30, 11; 46, 28. — v. Heb 12, 5-11.
d Ps 29, 3; 40, 5; 102, 3; 146, 3; Jr 17, 14. — cf. Os 6, 1, 2 etc.
e v. Ps 30, 11.
3, 4] Gr. in Ms. pro infir. et in fr. 4 p. D. 3 Qdg.
f cf. Jo 12, 27.
g Ps 12, 1-3; 89, 13.
5] Of. in fr. 2 p. D. Pass.
h Ps 29, 10; 87, 11-13; 113, 17; Is 38, 18,
i Ecli 17, 25, 27; Is 38, 18; Bar 2, 17. — v. Gn 37, 35.
*7] * Conc. Trid. Sess. XIV cp. 4.*
** Catech. R. II 5, 23; IV 14, 22.*
j Ps 37, 9; 68, 4; Jr 45, 3.
k Lm 1, 2.
l Ps 30, 10; 37, 11; 87, 10; Jb 17, 7; Lm 2, 11; 5, 7.
m Ps 118, 115; 138, 19; Mt 7, 23; 25, 41; Lc 13, 27.
n Ps 3, 5.
o Ps 54, 2. — cf. 3 Rg 8, 39.
10] R. in fs. Orat. DNJC.
p Ps 34, 4; 39, 15.
11] Cm. in fr.6 p. D. 1 Qdg.

Ad mt. in off. Df. (2). — *ad*
a v. Ps 10, 2. [*cmpl. in fr. 2.*
2] V. All. in D. 2 p. Pnt. — Cm. in sb. QT. Qdg.
*2, 18] * Catech. R. IV 17, 2.*
b Ps 30, 16; 141, 7.
c v. Ps 49, 23.
d Ps (10), 9. — v. Jb 19, 16.
e cf. 2 Rg 16, 7, 8.
f cf. Jb 31, 7-40.
g 1 Rg 24, 11; 26, 4-11. — cf.
5] v. vr. 8. [Mt 5, 44.
h cf. Dn 8, 6, 7. [19; Dn 12, 2.
i Jb 20, 11; 21, 26. — cf. Is 26.
j Ps 93, 2; Is 33, 10. — v. Ps 3, 7.
9] R. in fr. 3 mai. hebd.
k Ps 9, 9; 57, 12; 109, 6; Gn 18, 25, Is 3, 13.
l Ps 25, 1; 34, 24; 42, 1. — cf.
9, 10] v. vr. 8. [Ps 17, 21-27.
m 1 Rg 16, 7; 3 Rg 8, 39; 1 Par 28, 9; Jb 23, 10; Ecli 23, 28; Jr 11, 20; 17, 10; Ap 2, 23. — cf. Ps 138, 1-5.
n Ps 25, 2; Sap 1, 6; Jr 11, 20; 17, 10; 20, 12.
o Ps 9, 5, 9; Jb 8, 3; 2 Mc 12, 5.
12] V. All. in D. 3 p. Pnt. et in Mis. v .pro remis. pec.
p cf. Nh 1, 2, 6.
q Dt 32, 41, 42. [Lm 2, 4; 3, 12.
r Ps 10, 3; 36, 14; Is 5, 28;
s Ps 17, 15; 37, 3; Jb 6, 4.
t cf. Eph 6, 16.
u Jb 15, 35; Is 33, 11; 59, 4. — cf. Os 8, 7; Jc 1, 15.
v Ps 56, 7; Pro 26, 27; Ec 10, 8; Ecli 27, 29; Jr 18, 20, 22. — cf. Ps 9, 16.
x Ps 93, 23; 140, 10; 3 Rg 2, 32; Pro 5, 22,; 28, 10; Ecli 27, 28; Dn 6, 24.
y 1 Rg 25, 39; Est 7, 10; 9,
z Ps 9, 2. [[25; Ez 17, 19.

Ad mt. in Dd. (2); *in fss. ss. Cord. J.* (5), *ss. Rdmp., ss. nom. J., Asc.* (2) *et Transf. Dñi* (6, 7), *in cm. M. et Cf.* (2, 6) *et Sctar., in fss. ss. spin. Cor.* (6), *ss. Ang. et SS. Omn.* (6, 7). — *in bapt. adult.*
a Ps 80, 1; 83, 1. *2] v. Jr 4, 26. — Cm. in fr. 2 p. D. 2 Qdg.*
b Ps 148, 13; Is 12, 4. — cf. Is 6, 2
c Ps 112, 4. — cf. Is 6, 3.

3 [d]Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem
propter inimicos tuos, ut destruas inimicum et ultorem.
4 Quoniam videbo caelos tuos, [e]opera [f]digitorum tuorum,
lunam et stellas [g]quae tu fundasti.
5 [h]Quid est homo, quod [i]memor es eius?
aut filius hominis, quoniam [j]visitas eum?
6 Minuisti eum paulo minus ab angelis,
[k]gloria et honore coronasti eum
7 et [l]constituisti eum super [m]opera manuum tuarum,
8 [n]omnia subiecisti sub pedibus eius,
oves et boves universas, insuper et pecora campi, [maris.
9 volucres caeli et pisces maris qui perambulant semitas
10 [o]Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen
[tuum in universa terra!

9 In finem, pro occultis filii. Psalmus David.
2 Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo;
[a]narrabo omnia mirabilia tua.
3 [b]Laetabor et exsultabo in te,
psallam nomini tuo, [c]Altissime.
4 In convertendo inimicum meum retrorsum
infirmabuntur et peribunt a facie tua.
5 Quoniam fecisti iudicium meum et causam meam,
sedisti super thronum, [d]qui iudicas iustitiam.
6 [e]Increpasti gentes, et periit impius:
[f]nomen eorum delesti in aeternum et in saeculum saeculi.
7 Inimici defecerunt frameae in finem,
et civitates eorum destruxisti: periit memoria eorum cum
8 et [g]Dominus in aeternum permanet: [sonitu;
paravit in iudicio thronum suum;
9 et ipse [h]iudicabit orbem terrae in aequitate,
iudicabit populos in iustitia.
10 Et factus est Dominus refugium pauperi,
adiutor in [i]opportunitatibus, in tribulatione.
11 Et [j]sperent in te qui noverunt nomen tuum,
quoniam non dereliquisti quaerentes te, Domine.
12 Psallite Domino [k]qui habitat in Sion,
adnuntiate inter gentes studia eius;
13 quoniam [l]requirens sanguinem eorum recordatus est,
non est oblitus clamorem pauperum.
14 Miserere mei, Domine: vide humilitatem meam de inimi-
15 qui exaltas me de [m]portis mortis, [cis meis,
ut [n]adnuntiem omnes laudationes tuas in portis [o]filiae Sion:
16 [p]exsultabo in salutari tuo.
[q]Infixae sunt gentes in interitu quem fecerunt;
in laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes
17 Cognoscetur Dominus iudicia faciens; [eorum.
in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.
18 [s]Convertantur peccatores in infernum,
omnes gentes quae [t]obliviscuntur Deum.
19 Quoniam non in finem oblivio erit pauperis,
[u]patientia pauperum non peribit in finem.
20 [v]Exsurge, Domine, non confortetur homo;
iudicentur gentes in conspectu tuo.
21 Constitue, Domine, legislatorem super eos,
[x]ut sciant gentes quoniam homines sunt.

(10) 1 [y]Ut quid, Domine, recessisti longe,
despicis in [z]opportunitatibus, in tribulatione?
2 Dum superbit impius, incenditur pauper:
[a]comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.
3 Quoniam [b]laudatur peccator in desideriis animae suae.
et iniquus benedicitur.
4 Exacerbavit Dominum peccator;

3] Int. in ps. ss. Innoc.
d (all) Mt 21, 16., — cf. Sap 10, 21; Mt 11, 25; 1 Cor 1, 27.
e Ps 18, 2.
f Ex 8, 19; 31, 18; Lc 11, 20. — cf. Ps 101, 26.
g Gn 1, 16.
h (all) Heb 2, 6-8. — cf. Ps 143, 3; Jb 8, 17; 25, 6.
i cf. Gn 8, 1. [Jdt 4, 17,, etc.
j Ps 64, 10; 79, 15; Gn 50, 23;
6] Int. (Ps 148, 2) in ps. s. Alois. G., Of. in vg. s. Jo. B.
k Ps 20, 4; 50, 6.
l Gn 1, 26, 28; Sap 9, 2.
m v. Ps 76, 12.
n (all) 1 Cor 15, 27. — cf. Mt 28, 18, 19; Eph 1, 22.
o vr. 2.

Ad mt. in Dd. (5, 20, [10], 1, 12).
2, 3] Cm. in D. 1 p. Pnt. etc.
a Ps 25, 7; 74, 2; 77, 4; 95, 3; 104, 5; 144, 5.
b Ps 30, 8 ;44, 16.
3] Ecli 51, 15; Ps 58, 18.
c Ps 7, 18. — v. Ps 82, 19.
4] v. vr. 20.

5] V. All. in D. 4 p. Pnt. — R. in ps ss. Rmpt.
d vr. 9. — cf. Ps 7, 12.
e cf. Ps 67, 31.
f Ps 33, 17; Dt 9, 14; 29, 20; 32, 26. — cf. Pro 10, 7; Ecli 10, 20; 41, 14.
g Ps 101, 13, 27; 144, 13; Lm 5, 19.
h Ps 95, 10, 13; 97, 9; Is 42, 3; Ac 17, 31. — v. Ps 57, 12.
i Ps (10), 1; 36, 39; Jr 14, 8.
10] v. vr. 5.
10, 11] Gr. in D. Sptg.
j Ps 90, 14.
11] R. in ps. ss. nom. J. [etc.
11, 13] Of. in fr. 3 p. D. Pass.
k Ps 73, 2; 75, 3. — v. Ps 67, 17; 131, 13, 14.
l Gn 4, 10; 9, 5. — cf. Ps (10), 4, 13. — v. 3 Rg 21, 17-19.
m Ps 106, 16, 18; Is 38, 10; Mt 16, 18. — v. Jb 38, 17.
n Ps 21, 23; 39, 10.
o 4 Rg 19, 21; Is 37, 22.
p Ps 19, 6; 20, 2; 34, 9; 1 Rg 2, 1; Is 25, 9.
q v. Ps 7, 16. [v. Jb 18, 8.
r Ps 34, 7, 8; Ecli 17, 29. —
s Is 14, 15-17. — cf. Gn 3, 19.
t Ps 49, 22; Jb 8, 13; Is 51, 13.
u Pro 23, 18; 24, 14. — cf. Pro 10, 28.
19, 20] v. vr. 10, 11.
20] Gr. in D. 3 Qdg.
v Ps 81, 8. — v. Ps 3, 7.
x cf. Ps 58, 14. — cf. Ps 8, 5.
y Ps 21, 2, 12, 20; 34, 22; 37, 22; 43, 24; 70, 12. — cf. Jb 13, 14.
z v. Ps 9, 10.
1, 2] v. vr. 14.
a cf. Ps 7, 15, 16.
b Pro 28, 4.

((*10*), *1-11*) *exsurgat et pauperes ulciscatur obsecrat* (*12-16*). — **10.** *Se suosque, qui Deo fidunt, securos; impios vero perituros adfirmat.* — **11.** *Periculo grassante, auxilium et solacium, quod implorat, obtinet.*

secundum multitudinem irae suae [c]non quaeret:
5 [d]non est Deus in conspectu eius,
inquinatae sunt viae illius in omni tempore,
[e]auferuntur iudicia tua a facie eius,
omnium inimicorum suorum dominabitur.
6 Dixit enim in corde suo: [f]Non movebor a generatione in generationem, sine malo.
7 [g]Cuius maledictione os plenum est et amaritudine et [h]sub lingua eius labor et dolor. [dolo:
8 Sedet [i]in insidiis cum divitibus,
in occultis ut interficiat innocentem.
9 [j]Oculi eius in pauperem respiciunt.
Insidiatur in abscondito, [k]quasi leo in spelunca sua:
insidiatur ut rapiat pauperem;
rapere pauperem dum attrahit eum.
10 In laqueo suo humiliabit eum,
[m]inclinabit se et cadet, cum dominatus fuerit pauperum.
11 Dixit enim in corde suo: [n]Oblitus est Deus,
avertit faciem suam, ne videat in finem.
12 [o]Exsurge, Domine Deus, [p]exaltetur manus tua,
[q]ne obliviscaris pauperum.
13 Propter quid irritavit impius Deum?
dixit enim in corde suo: [r]Non requiret.
14 Vides, quoniam tu laborem et dolorem consideras,
ut tradas eos in manus tuas.
Tibi derelictus est pauper; [s]orphano tu eris adiutor.
15 [t]Contere bracchium peccatoris et maligni:
[u]quaeretur peccatum illius et non invenietur.
16 [v]Dominus regnabit in aeternum et in saeculum saeculi;
[x]peribitis, gentes, de terra illius.
17 Desiderium pauperum exaudivit Dominus,
[y]praeparationem cordis eorum audivit auris tua:
18 [z]iudicare pupillo et humili,
ut non [a]apponat ultra magnificare se homo super terram.

10 In finem. Psalmus David.
2 [a]In Domino confido: quomodo dicitis animae meae:
[b]Transmigra in montem sicut passer?
3 Quoniam ecce peccatores [c]intenderunt arcum;
paraverunt sagittas suas in pharetra,
ut [d]sagittent in obscuro rectos corde.
4 Quoniam quae perfecisti destruxerunt;
iustus autem quid fecit?
5 [e]Dominus in templo sancto suo,
Dominus, [f]in caelo sedes eius.
Oculi eius in pauperem respiciunt,
palpebrae eius [g]interrogant filios hominum.
6 Dominus interrogat iustum et impium;
[h]qui autem diligit iniquitatem odit animam suam.
7 Pluet super peccatores laqueos;
[i]ignis et sulphur et spiritus procellarum [j]pars calicis
8 Quoniam iustus Dominus et [k]iustitias dilexit; [eorum.
aequitatem vidit vultus eius.

11 In finem, [a]pro octava. Psalmus David.
2 Salvum me fac, Domine; [b]quoniam defecit sanctus,
quoniam diminutae sunt veritates a filiis hominum.
3 [c]Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum;
[d]labia dolosa in corde, et corde locuti sunt. [gniloquam.
4 [e]Disperdat Dominus universa labia dolosa et linguam [f]ma-
5 qui dixerunt: Linguam nostram magnificabimus,
labia nostra a nobis sunt: [g]quis noster dominus est?

---

c vr. 13. — v. Ps 9, 13.
d Ps 13, 1; Dn 13, 9.

e Ps 12, 5.

f Ps 12, 5; 14, 5; 16, 8; 20, 8 etc. — cf. Ap 18, 7.
g (all) Rm 3, 14. — Ps 13, 3.
h Ps 139, 4; Jb 20, 12. — cf. Cn 4, 11.
i Ps 16, 12; 63, 5. — cf. Hab 3, 14.
j cf. Pro 9, 11-13. — v. Ps 36, 12, 32.
k Ps 16, 12. — cf. Jb 38, 39, 40.
l Ps 7, 3; 58, 4; Mic 7, 2.

m cf. Ecli 12, 11.
n vr. 5; Ps 72, 11; 93, 7; Jb 22, 12-14; Ecli 23, 25, 26; Is 29, 15; Ez 8, 12; 9, 9. — cf. vr. 14; Ps 57, 11; Sph 1, 12.
12] *V. All. in fs. s. Pt. Clav.*
o v. Ps 3, 7.
p Mic 5, 9.
q Ps 9, 13, 19.
r vr. 4.
14] *v. vr. 12; Ps 9, 5.* — *Gr. in sb. p. D. 4 Qdg.*
s Ps 67, 6; 145, 9; Os 14, 4. — cf. Ex 22, 23; Jr 49, 11.
t v. Ps 36, 17.
u cf. Ps 36, 36; Is 41, 12.
v Ps 98, 1; Ex 15, 18; Jr 10, 10; Dn 4, 31; 6, 26; 1 Tm 1, 17; Ap 11, 15. — cf. Ps 144, 13; 145, 10.
x Dt 8, 20.
17] *Of. in fs. s. Jos. Calas.*
y cf. 1 Par 29, 18.
z Ps 81, 3. — cf. Is 1, 17.
a Ps 9, 20.

Ad mt. in Dd. (*8*), *in fss. Ascens. et ss. Rdmpt.* (*5*), *7 dol. BMV. et ss. spin. Cor. etc.* (*3*); *in cm. M. et fss. Ang.* (*8*). — *in ritu exorcism.*
a Ps 7, 2; 12, 6; 24, 2; 55, 24, etc.
b cf. 1 Rg 23, 14, 19; 24, 2; 26, 19, 20; 1 Mc 2, 28; Mt 24, 16.
c Ps 7, 13; 36, 14. — cf. Jr 9, [3.
d Ps 63, 5.
e Ps 17, 7; Is 18, 4; 66, 1, 2; Hab 2, 20; Mic 1, 2.
f Ps 2, 4; 102, 19; 113, 3 (bis); Is 66, 1; Mt 5, 34; 23, 22 etc.
g Ps 32, 13, 14; Pro 15, 3; 32, 19. — cf. Jb 23, 10.
h Tb 12, 10. — cf. Pro 14, 34; Rm 6, 23.
i Ps 139, 11; Gn 19, 24; Ez 38, [22.
j Ps 74, 9.
k Ps 32, 5; 36, 28; 44, 8; 98, 4; 145, 9; Is 61, 8.

Ad cmpl. in fr. 3 (*8*).
a Ps 6, 1.
b Is 57, 1; Mic 7, 2. — cf. Ps 13, 1-3.
c Ps 40, 7; 143, 8; Pro 23, 7.
d Ecli 27, 27.
e Ps 5, 11; Jr 9, 8; 16, 18.
f Dn 7, 8; Ap 13, 5. — cf. Ps 16, 10; 72, 9.
g cf. Sap 2, 11; Ecli 5, 3.

6 [h]Propter miseriam inopum et gemitum pauperum,
[i]nunc exsurgam, dicit Dominus:
ponam in salutari, fiducialiter agam in eo.
7 [j]Eloquia Domini eloquia casta;
argentum igne examinatum, probatum terrae, purgatum
8 Tu, Domine servabis nos [septuplum.
et custodies nos a generatione hac in aeternum.
9 In circuitu impii ambulant
secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

12 In finem. Psalmus David.
[a]Usquequo, Domine, [b]oblivisceris me in finem?
usquequo [c]avertis faciem tuam a me?
2 Quandiu [d]ponam consilia in anima mea,
dolorem in corde meo per diem?
3 Usquequo exaltabitur inimicus meus super me?
4 [e]Respice et exaudi me, Domine Deus meus:
[f]illumina oculos meos, ne unquam [g]obdormiam in morte;
5 [h]ne quando dicat inimicus meus: Praevalui adversus eum.
Qui tribulant me exsultabunt, [i]si motus fuero;
6 ego autem in misericordia tua speravi:
exsultabit cor meum in salutari tuo.
Cantabo Domino qui bona [j]tribuit mihi
et psallam nomini Domini altissimi.

13 In finem. Psalmus David.
Dixit [a]insipiens in corde suo: [b]Non est Deus.
[c]Corrupti sunt et abominabiles facti sunt in studiis suis:
[d]non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
2 [e]Dominus de caelo prospexit super filios hominum,
ut videat si est intelligens aut [f]requirens Deum.
3 Omnes declinaverunt, simul [g]inutiles facti sunt:
[h]non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
[i]Sepulcrum patens est guttur eorum,
linguis suis dolose agebant,
[j]venenum aspidum sub labiis eorum,
[l]quorum os maledictione et amaritudine plenum est;
[m]veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.
Contritio et infelicitas in viis eorum,
et viam pacis non cognoverunt:
[n]non est timor Dei ante oculos eorum.
4 [o]Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem,
qui [p]devorant plebem meam sicut escam panis?
5 Dominum non invocaverunt,
illic trepidaverunt timore, [q]ubi non erat timor.
6 Quoniam Dominus [r]in generatione iusta est,
consilium inopis confudistis,
[s]quoniam Dominus spes eius est.
7 Quis dabit ex Sion salutare Israël?
Cum [t]averterit Dominus captivitatem plebis suae,
exsultabit Iacob, et laetabitur Israël.

14 Psalmus David.
Domine, quis habitabit in [a]tabernaculo tuo,
aut quis requiescet in [b]monte sancto tuo?
2 [c]Qui ingreditur sine macula et [d]operatur iustitiam,
3 [e]qui loquitur veritatem in corde suo,
qui non [f]egit dolum in lingua sua
nec fecit proximo suo malum
et [g]opprobrium non accepit adversus proximos suos.

h cf. Ps (10), 12.
i Is 33, 10.

*7] * cf. Catech. R. II 8, 33.*
j Ps 17, 31; 18, 8, 9; 118, 140; Pro 30, 5.
8] Cm. in fr. 6 p. D. 2 Qdg.

Ad mt. in fss. Orat. DNJC., ss. col. Flag., 7 dol. BMV. (5, 6). — ad cmpl. in fr. 3. — in ritu exorcism. [— Ap 6, 10.
a Ps 78, 5; 88, 47; Hab 1, 2.
b Ps (10), 12; 41, 10; 73, 19, 23; Lm 5, 20.
c Ps 43, 24; 87, 15; Hab 1, 2.
*2] * Catech. R. II 5, 24.*
d cf. Ps 76, 7.
3-6] R. in D. Pas.
e Ps 5, 2; 118, 157.
f Ps 18, 9; 1 Es 9, 8; Pro 29, 13; Eccli 34, 20; Bar 1, 12; Eph 1, 18.— cf. 1 Rg 14, 27.
g v. Ps 75, 6. [*bene mor. etc.*
4, 5] Int. Mss. v. ad postul. gr.
h Ps 24, 3; Dt 32, 27.
5] v. Ps 3, 2, 3.
i v. Ps (10), 6.
6] Int. in D. 1 p. Pnt.
6 c] Cm. in D. 2 p. Pnt.
j Ps 9, 15; 118, 17.

Ad mt. in fr. 2 (2).
1-7] Ps 52, 1-6.
a Jb 2, 10; Sap 13, 1. — cf. Jr
b Ps (10), 5. [4, 22.
c Gn 6, 5, 11, 12; 8, 21.
d v. vr. 3. [50. — cf. Ps 32, 13.
e Ps 101, 20; Is 63, 15; Lm 3,
f 2 Par 14, 2; 19, 3.
g Jb 15, 16. [5.
*3] * Catech. R. III 6, 15; IV 14,*
h (all) Rm 3, 10-12. — Gn 6,
3] Rm 3, 13-18. [12; Ec 7, 21.
i v. Ps 5, 11.
j v. Ps 139, 4.
l v. Ps (10), 7.
m v. Pro 1, 16; Is 59, 7, 8.
n v. Ps 35, 2.
o cf. Is 1, 3. — v. vr. 1.
p Nm 14, 9; Pro 30, 14; Mic 3, 3. — cf. Ps 26, 2. — v. Ps 43, 12; 78, 6, 7; Jr 10, 25; Os 7, 7.
*5] * Catech. R. III 3, 28.*
q Ps 52, 6. — cf. Lv 26, 17, 36; Pro 28, 1; Sap 17, 10.
r Ps 23, 6.
s v. Ps 70, 5.
7] Cm. in fr. 2 p. D. 3 Qdg.
t Ps 84, 1; 125, 1, 4; Jr 30, 18, Ez 39, 25; Os 6, 11; Jl 3, 1.

Ad mt. in 2 fr. et in sb. s. (1), in fss. ss. Ang., SS. Omn. et ss. spin. Cor. (2, 1) in cm. Mm. et Cf. (1).
E-5] Ps 23, 3-5; Is 33, 14-16.
1, 2] Cm. in fr. 3 p. D. 3 Qdg.
*1-4] * Catech. R. III 9, 20; 3, 12.*
a Ps 83, 2.
1, 3] v. Pro 11, 13.
b v. Ps 2, 6.
c Pro 28, 18. — cf. Ap 21, 27.
d Ps 105, 3. — cf. Mt 6, 1.
e Zc 8, 16; Eph 4, 25. — cf. Jo 1, 47; Col 3, 9.
f Lv 19, 16. — cf. Ps 33, 13-15.
g Ex 23, 1. — cf. Pro 30, 10.

dicit. — 15. Iustus petit ut piorum studiosus et pravorum osor evadat, deque gratias agit, quod sit a morte excitandus et perpetua felicitate donandus. — 16. Obsecrat ne ab hostibus opprimatur et vindictam in eos

4 [h]Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus;
timentes autem Dominum glorificat.
Qui iurat proximo suo et non decipit,
5 qui [i]pecuniam suam non dedit ad usuram,
et [j]munera super innocentem non accepit:
qui facit haec non [k]movebitur in aeternum.

15 Tituli inscriptio ipsi David.
Conserva me, Domine, quoniam speravi in te.
2 Dixi Domino: [a]Deus meus es tu,
quoniam bonorum meorum non eges.
3 [b]Sanctis, qui sunt in terra eius,
mirificavit omnes voluntates meas in eis.
4 Multiplicatae sunt infirmitates eorum,
postea acceleraverunt.
Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus;
[c]nec memor ero nominum eorum per labia mea.
5 Dominus [d]pars hereditatis meae et [e]calicis mei,
tu es qui restitues hereditatem meam mihi.
6 [f]Funes ceciderunt mihi in [g]praeclaris;
etenim hereditas mea praeclara est mihi.
7 Benedicam Dominum, [h]qui tribuit mihi intellectum;
insuper et [i]usque ad noctem increpuerunt me [j]renes mei.
8 [l]Providebam Dominum in conspectu meo semper,
quoniam a [m]dextris est mihi, [n]ne commovear.
9 [o]Propter hoc laetatum est cor meum, [in spe.
et exsultavit lingua mea, insuper et caro mea requiescet
10 Quoniam [p]non derelinques animam meam in inferno
[q]nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.
11 [r]Notas mihi fecisti [s]vias vitae,
[t]adimplebis me laetitia cum vultu tuo,
delectationes in dextera tua usque in finem.

16 Oratio David.
Exaudi, Domine, iustitiam meam;
[a]intende deprecationem meam,
auribus percipe orationem meam [b]non in labiis dolosis.
2 [c]De vultu tuo iudicium meum prodeat,
oculi tui videant aequitates.
3 [d]Probasti cor meum et [e]visitasti nocte;
[f]igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas.
4 Ut non loquatur os meum opera hominum,
propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.
5 [g]Perfice gressus meos in semitis tuis,
ut non moveantur vestigia mea.
6 Ego clamavi, quoniam exaudisti me, Deus;
[h]inclina aurem tuam mihi et exaudi verba mea; [te.
7 [i]mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in
8A [j]resistentibus dexterae tuae [k]custodi me ut pupillam oculi:
[l]sub umbra alarum tuarum protege me
9 a facie impiorum qui me adflixerunt.
Inimici mei animam meam [m]circumdederunt,
10 [n]adipem suum concluserunt,
os eorum locutum est superbiam;
11 proicientes me nunc circumdederunt me,
oculos suos statuerunt declinare in terram.
12 Susceperunt me [o]sicut leo paratus ad praedam,
et sicut catulus leonis [p]habitans in abditis.
13 Exsurge, Domine; praeveni eum et supplanta eum,
eripe animam meam [q]ab impio,
frameam tuam 14 ab [r]inimicis manus tuae;
Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum;

h cf. Est 3, 2. — v. Ps 100, 3.
i Ex 22, 25; Lv 25, 36; Dt 23, 19; Ez 18, 8; 22, 12; Lc 6, 35.
j Ex 23, 8; Dt 16, 19. — cf. Pro 17, 23.
k Pro 10, 25, — v. Ps (10), 6.

Ad mt. in sb. s. (9); in fs. Corp. Ch. (4), in cm. Mm (3), ad cmpl. in fr. 3, et in ritu (PR) de clerico fac. (5).
1] Catech. R. I 2, 15.
a Ex 15, 2; Is 25, 1; 2 Mc 14, 35. — cf. Ps 49, 7-13; 72, 25; Ac 17, 25.
b cf. Ex 19, 6; Dt 7, 6; 1 Pt 2, 9.
c (Ex 23, 13. —) cf. Eph 5, 3.
4] Catech. R. IV 6, 12.
d Ps 72, 26; 118, 57; 141, 6; Nm 18, 20; Jr 10, 16; Lm 3, 24. —
e Ps 22, 5; Ap 14, 10. [cf. Dt 32, 9.
5] vr. vr. 8 et 11.
f Js 17, 5, 14; Mic 2, 5.
g cf. Lc 10, 42; Col 1, 12.
h cf. Sap 7, 7.
i cf. Ps 41, 9.
j Ps 7, 10. [*in fs. s. Bonif. M. 7, 8] Of. in fr. 2 p. D. 2 Qdg etc. 8, 6] R. in fs. ss. Rdmpt. etc.*
l (all) Ac 2, 25-28.
m Ps 108, 31; 109, 5; 120, 5;
n v. Ps (10), 6. [141, 5.
9, 10] Ant. in fs. ss. Sind.
o Ps 12, 6; 29, 12, 13 etc. — cf. 1 Th 5, 23.
p (all) Ac 2, 31. — Ps 85, 13; Jb 33, 24, 25. — cf. Ecli 25, 4; Os 13, 14; 1 Pt 3, 19; 4, 2.
q (all) Ac 13, 35. — Ps 36, 28; 48, 16; 102, 4.
*10] * Catech. R. I 5, 7; 6, 4.*
11] R. in D. 2 p. Epiph.; Cm. in fr. 4 p. D. 3 Qdg.
r cf. Bar 3, 13, 14.
s Mt 7, 14. [Ps 62, 6.
t Ps 20, 7; 35, 9; 64,, 5. — v

Ad mt. in 2 fr. (6) et in fss. Orat. et ss. col. Flag. (9, 12) et s. Laur. M. (3).
a Ps 61, 1; 141, 7. — cf. Jr 7.
b cf. Sap 1, 6-8. [16.
c Ps 25, 1; 42, 1.
d Ps 138, 1; Jr 12, 3. — v. Jl
2] v. vr. 8. [23, 10
e cf. Gn 46, 2; 1 Rg 15, 16; Jl 4, 12-16; 33, 14, 15; Is 29, 7; Dn 2, 19; Ac 16, 9 etc
3] Int. etc. in fs. s. Laur. M.
f Ps 65, 10-12; Sap 3, 6; Zc 13, 9. — cf. Ml 3, 2, 3. [118, 133.
g Jb 32, 11. — cf. Ps 43, 19;
5] Of. in Ms. pro peregrin. etc.
6] Int. in fr. 3 p. D. 3 Qdg. Cm. in D. 22 p. Pnt.
h Ps 30, 3; 87, 3.
7] V. ad mt. in fr. 2.
i Ps 30, 22.
8] v. vr. 6. — Gr. in fr. 5 p. D 1 Qdr. etc. — V. ad cmpl.
j Ps 138, 21. [*v. Ps 62, 8*
k Dt 23, 10; Pro 7, 2; Zc 2, 8
l Ps 35, 8; 56, 2; 60, 5; 62, 7; 90, 4; Dt 32, 11, Rt 2, 12 — cf. Mt 23, 37 etc.
m cf. 1 Rg 23, 26.
n Ps 118, 70; Is 6, 10; Mt 13, 15; Ac 28, 27. — cf. Dt 32, 15.
o Ps (10), 9. — cf. Ez 32, 2.
p cf. Ps (10), 8, 9.
q (cf. Is 10, 5).
r v. vr. 8.

efflagitat. — 17. Invocato Deo, terrores describit (2-7), quibus, ipso mirum in modum auxiliante exsolutus est (8-16); ideo gratias agit (17-20), Deumque laudibus effert, qui iuxta uniuscuiusque meritum retribuens (21-30),

de absconditis tuis [s]adimpletus est venter eorum,
saturati sunt filiis et dimiserunt reliquias suas parvulis
15 Ego autem in iustitia [t]apparebo conspectui tuo, [suis.
[u]satiabor cum apparuerit gloria tua.

17 In finem. Puero Domini David, qui locutus est Domino verba cantici huius, in die qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum eius et de manu Saul, et dixit:

2 Diligam te, Domine, fortitudo mea. [liberator meus.
3 [a]Dominus firmamentum meum et refugium meum et Deus meus adiutor meus, et [b]sperabo in eum;
[c]protector meus et [d]cornu salutis meae et susceptor meus.
4 Laudans invocabo Dominum, et ab inimicis mei salvus
5 [e]Circumdederunt me dolores mortis, [ero.
et torrentes iniquitatis conturbaverunt me,
6 [f]dolores inferni circumdederunt me,
praeoccupaverunt me laquei mortis.
7 [g]In tribulatione mea invocavi Dominum
et ad Deum meum clamavi;
et exaudivit de [h]templo sancto tuo vocem meam,
et clamor meus in conspectu eius introivit in aures eius.
8 [i]Commota est et contremuit terra,
fundamenta montium conturbata sunt
et commota sunt, quoniam iratus est eis.
9 [j]Ascendit fumus in ira eius,
et ignis a facie eius exarsit, carbones succensi sunt ab eo.
10 [k]Inclinavit caelos et descendit, et [m]caligo sub pedibus eius.
11 Et [n]ascendit super cherubim et volavit;
[o]volavit super pennas ventorum.
12 Et [p]posuit tenebras latibulum suum,
in circuitu eius [q]tabernaculum eius,
tenebrosa aqua in nubibus aëris.
13 Prae fulgore in conspectu eius nubes transierunt,
[r]grando et carbones ignis.
14 Et [s]intonuit de caelo Dominus,
et Altissimus [t]dedit vocem suam, grando et carbones
15 et misit [u]sagittas suas et dissipavit eos, [ignis;
fulgura multiplicavit et conturbavit eos.
16 Et [v]apparuerunt fontes aquarum,
et revelata sunt [w]fundamenta orbis terrarum
ab [x]increpatione tua, Domine,
ab inspiratione spiritus irae tuae.
17 Misit de summo et accepit me
et [y]adsumpsit me de aquis multis.
18 Eripuit me de inimicis meis fortissimis
et ab his qui oderunt me,
quoniam confortati sunt super me.
19 Praevenerunt me in die adflictionis meae,
et factus est Dominus protector meus
20 et eduxit me in [z]latitudinem,
salvum me fecit, quoniam voluit me.
21 Et [a]retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam,
et secundum [b]puritatem manuum mearum retribuet mihi;
22 quia [c]custodivi vias Domini
nec impie gessi a Deo meo;
23 quoniam [d]omnia iudicia eius in conspectu meo.
et iustitia eius non reppuli a me.
24 Et ero [e]immaculatus cum eo
et observabo me ab iniquitate mea.
25 Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam
et secundum puritatem manuum mearum
in conspectu oculorum eius. [eris
26 [f]Cum sancto sanctus eris et cum viro innocente innocens

s Lc 16, 25; Ph 3, 19. — cf. Jb 21, 7-11.
15] Int. in fr. 6 p. D. 2 Adv.
t Ps 62, 3; Jb 19, 25; 33, 26; 1 Jo 3, 2. [Dn 12, 2.
u Ps 15, 11. — cf. Is 26, 19;

Ad mt. in fr. 2 (2, 21, 47).

2-51] 2 Rg 22, 2-51.
2, 3] R. etc. in D. 2 p. Epiph.
a Ps 45, 1; 70, 3. [*etc.*
b (all) Heb 2, 13.
c vr. 30; Gn 15, 1. [Ph 4, 13.
d 1 Rg 2, 1; Lc 1, 69, — cf.
4] v. Ps 115, 12, 13 (3, 4).
e Ps 54, 5; 87, 18; 114, 3; 117, 11, 12. — cf. Ps 11, 13, 17.
5] Ant. in fs. ss. col. Flag.
5-8] Int. in Sptg.
f cf. Pro 13, 14; 14, 27; 2 Tm 2, 26. — v. Gn 37, 35.
g Ps 58, 17; 101, 3; 119, 1; Jn 2, 3. — v. Ps 114, 4.
7, 8] Int. in Litan. maj.
h v. Ps 10, 5.
8] Int. (Ps 4?, 15) in fs. s. E.
i Ps 28, 8; 76, 19; 113, 7. — cf. Ps 103, 32; Jd 5, 4; Jr 10, 10.
j Is 30, 27. — cf. Ez 38, 18.

k Ps 143, 5.
l Ex 19, 20; Is 64, 1. — v. Gn 11, 7.
m v. Ex 19, 9; 20, 21.
n Ps 67, 34; 98, 1; Is 19, 1; *o* Ps 103, 3. [Ez 1, 4.
p cf. Is 50, 3.
q Jb 36, 29. — cf. Ps 96, 2.

r cf. Ps 148, 7.
s Ps 103, 7; 1 Rg 7, 10; Ecli 46, 20. — cf. Ps 76, 18.
14] Of. in fr. 2 p. Psch. etc.
t Is 30, 30. — v. Ps 28, 3-9.
u Ps 7, 14; 76, 18; 146, 6; Dt 32, 42; Sap 5, 22; Hab 3, 11; Zc 9, 14.
v cf. Ex 14, 21; 15, 8.
w cf. Ps 23, 2; 135, 6.
16] v. vr. 14.
x Ps 103, 7; Is 50, 2; Nh 1, 4. — cf. Ps 105, 9; Ex 15, 8; Mt 8, 26. [68, 3.
y cf. Ex 2, 10. — v. Ps 31, 7;
17] Gr. in fs. s. Fel. a Cant.
18, 19] v. vr. 3; Rm 5, 12.

19] Ant. in fs. ss. col. Flag.
19, 20] Int. in D. 2 p. Pnt.
z vr. 37; Ps 4, 2; 30, 9; 117, 5; Pro 4, 12. — v. Jb 36, 15, 16.

a Ps 7, 9; 1 Rg 24, 20; 26, 13;
b Jb 22, 30. [3 Rg 7, 32.
21 b] v. vr. 17.
c cf. 3 Rg 14, 6; Pro 8, 32.
d Ps 118, 30, 102. — cf. Dt 17, 19.

e Ps 14, 2. — cf. Gn 17, 1.

f cf. Mic 2, 7; Mt 5, 7.

servo suo favebit (31-43), eius vero hostes debellans salutem parabit (44-51). — 18. Deum cum creatione rerum tum revelatione sese manifestantem extollit ab eoque veniam suorum delictorum petit. — 19. Re-

g Lv 26, 23, 24; Pro 3, 34; Ecli 39, 29; Ac 7, 42; Rm
h v. Jb 22, 29. [11, 28.
28] Of. in Ms. contra pag. et
i v. Ps 100, 5. [*T. belli.*
29] V. in Dd ad mt.
j 3 Rg 11, 36; 15, 4; 4 Rg 8, 19. — cf. 2 Rg 21, 17. — v. Jb 18, 5, 6.
k cf. Is 42, 16; Eph 6, 16.
l Dt 32, 4; Dn 4, 34; Mt 5, 48; Ap 15, 3.
m Ps 11, 7; Pro 30, 5.
32] v. vr. 28.
n cf. Ps 85, 8.
33] Gr. in fs. s. Jo. D. — V. in fr. Imm. Conc.
o 1 Rg 2, 4; Is 45, 5. — cf. Eph 6, 14.
p 2 Rg 2, 18; Hab 3, 19. — v.
q Dt 32, 13; Is 58, 18. [Cn 2, 9.
35] v. vr. 33.
*35, 36] * Catech. R. IV 15, 19.*
r Ps 143, 1.
36] R. et V. in fs. s. Jos. — V. All. in fs. s. Jo. Dam.
s Ps 70, 20-21; 118, 71.
t cf. Ps 4, 2; Gn 26, 22. — v. vr. 20.
38, 39] Tr. in fs. s. Jo. Dam.
u cf. Lv 26, 7, 8.
v vr. 49; Lm 3, 62.
w Ex 23, 27.
x Pro 1, 28. — v. Jb 27, 9.
y Ps 1, 4. — cf. 4 Rg 13, 7.
z Is 10, 6; Mic 7, 10; Zc 10, 5.
a 2 Rg 3, 1; 19, 9; 20, 1. — cf. Ps 2, 2.
b cf. Ps 2, 8. — v. 2 Rg 8, 1-14.
c Is 55, 5. — cf. Ps 21, 28.
d Ps 65, 3; 80, 16. — cf. Dt 33, 29.
48, 49] Int. in fr. 4 p. D. Pass. — v. Ps 142, 9, 10.
e Ps 46, 4; 143, 2. — cf. Is 45,
f Ps 58, 2. [1.
g (all) Rm 15, 9.
50] V. ad mt. in fr. 2. — v.
h Ps 65, 2, 4. [*vr. 38, 39.*
i Ps 143,, 10.
j v. Ps 2, 2.
k cf. Ps 88, 29; 2 Rg 7, 12, 13, 29.
Ad mt. in Dd. (4), Nativ. (6) et Asc. Dñi (7), in cm. Ap. (5) et Sctar. et fss. ss. Cord. f. et ss. Ang. — ad prm. in fr. 2.
a Ps 49, 6; 88, 8; 96, 6. — cf. Sap 13, 4, 6; Rm 1, 19, 20.
2] Int. in D. 4 Adv.
b (all) Rm 10, 18.
5] Gr. etc. in fss. Ap.
6, 9] Gr. in sb. QT. Adv.
c Jl 2, 16; Lc 24, 46. — cf. Ecli 43, 2.
6] Ant. in fs. Imm. Conc.

27 et cum electo electus eris et [g]cum perverso perverteris.
28 [h]Quoniam tu populum humilem salvum facies,
[i]oculos superborum humiliabis;
29 quoniam tu illuminas [j]lucernam meam, Domine;
Deus meus, illumina tenebras meas;
30 quoniam [k]in te eripiar a tentatione
et in Deo meo transgrediar murum.
31 Deus meus, [l]impolluta via eius,
[m]eloquia Domini igne examinata:
protector est omnium sperantium in se.
32 Quoniam [n]quis deus praeter Dominum?
aut quis deus praeter Deum nostrum?
33 Deus, qui [o]praecinxit me virtute
et posuit immaculatam viam meam,
34 qui [p]perfecit pedes meos tanquam cervorum
et super [q]excelsa statuens me,
35 [r]qui docet manus meas ad proelium,
et posuisti, ut arcum aereum, bracchia mea
36 et dedisti mihi protectionem salutis tuae,
et dextera tua suscepit me;
et [s]disciplina tua correxit me in finem
et disciplina tua ipsa me docebit.
37 [t]Dilatasti gressus meos subtus me,
et non sunt infirmata vestigia mea.
38 [u]Persequar inimicos meos et comprehendam illos
et non convertar donec deficiant.
39 Confringam illos nec poterunt stare,
cadent subtus pedes meos.
40 Et praecinxisti me virtute ad bellum
et supplantasti [v]insurgentes in me subtus me.
41 Et [w]inimicos meos dedisti mihi dorsum
et odientes me disperdidisti.
42 [x]Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret;
ad Dominum, nec exaudivit eos.
43 Et comminuam eos [y]ut pulverem ante faciem venti,
ut [z]lutum platearum delebo eos,
44 Eripies me de [a]contradictionibus populi;
[b]constitues me in caput gentium.
46 [c]Populus, quem non cognovi, servivit mihi,
in auditu auris oboedivit mihi,
46 [d]filii alieni mentiti sunt mihi,
filii alieni inveterati sunt et claudicaverunt a semitis suis.
47 Vivit Dominus, et benedictus Deus meus
et exaltetur Deus salutis meae:
48 Deus qui das vindictas mihi et [e]subdis populos sub me;
liberator meus de inimicis meis iracundis,
49 [f]et ab insurgentibus in me exaltabis me,
a viro iniquo eripies me.
50 [g]Propterea confitebor tibi in nationibus, Domine,
et [h]nomini tuo psalmum dicam:
51 magnificans [i]salutes regis eius
et faciens misericordiam [j]christo suo,
[k]David et semini eius usque in saeculum.

18 In finem. Psalmus David.
2 [a]Caeli enarrant gloriam Dei,
et opera manuum eius adnuntiat firmamentum.
3 Dies diei eructat verbum,
et nox nocti indicat scientiam. [voces eorum.
4 Non sunt loquelae neque sermones, quorum non audiantur
5 [b]In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis
6 In sole posuit tabernaculum suum; [terrae verba eorum
et [c]ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo,

[d]exsultavit ut gigas ad currendam viam.
7 [e]A summo caelo egressio eius,
et occursus eius usque ad summum eius,
nec est qui se abscondat a calore eius.
8 [f]Lex Domini immaculata [g]convertens animas;
[h]testimonium Domini [i]fidele [j]sapientiam praestans par-
9 Iustitiae Domini rectae [k]laetificantes corda; [vulis.
praeceptum Domini lucidum [m]illuminans oculos.
10 Timor Domini sanctus permanens in saeculum saeculi,
iudicia Domini [n]vera, iustificata in semetipsa,
11 [o]desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum
et [p]dulciora super mel et favum.
12 Etenim servus tuus custodit ea:
[q]in custodiendis illis retributio multa.
13 [r]Delicta quis intelligit? Ab occultis meis [s]munda me
14 et ab alienis [t]parce servo tuo.
[u]Si mei non fuerint dominati, tunc [v]immaculatus ero
et emundabor a delicto maximo.
15 Et [x]erunt ut complaceant eloquia oris mei,
et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.
Domine, adiutor meus et [y]redemptor meus.

19

In finem. Psalmus David.
2 [a]Exaudiat te Dominus in die tribulationis,
[b]protegat te nomen Dei Iacob.
3 [c]Mittat tibi auxilium de sancto
et de Sion tueatur te;
4 [d]memor sit omnis sacrificii tui,
et holocaustum tuum pingue fiat.
5 [e]Tribuat tibi secundum cor tuum
et omne consilium tuum confirmet.
6 [f]Laetabimur in salutari tuo
et in nomine Dei nostri magnificabimur.
7 Impleat Dominus omnes petitiones tuas.
Nunc cognovi quoniam salvum fecit Dominus christum
exaudiet illum [g]de caelo sancto suo, [suum:
[h]in potentatibus salus dexterae eius.
8 [i]Hi in curribus, et hi in equis;
[j]nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.
9 Ipsi obligati sunt et ceciderunt,
nos autem surreximus et erecti sumus.
10 Domine, salvum fac [k]regem
et exaudi nos in die qua invocaverimus te.

20

In finem. Psalmus David.
2 Domine, in virtute tua laetabitur rex,
et [a]super salutare tuum exsultabit vehementer.
3 [b]Desiderium cordis eius tribuisti ei
et voluntate labiorum eius non fraudasti eum.
4 Quoniam [c]praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis,
posuisti in capite eius [d]coronam de lapide pretioso.
5 Vitam petiit a te, et [e]tribuisti ei,
longitudinem dierum in saeculum et in saeculum saeculi.
6 [f]Magna est gloria eius in salutari tuo,
gloriam et magnum decorem [g]impones super eum,
7 quoniam [h]dabis eum in benedictionem in saeculum saeculi,
[i]laetificabis eum in gaudio cum vultu tuo.
8 Quoniam rex sperat in Domino
et in misericordia Altissimi non [j]commovebitur.
9 [k]Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis;
dextera tua inveniat omnes qui te oderunt.
10 [l]Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui:

d cf. Jd 5, 31.
e Ec 1, 5; Ecli 43, 3; Jc 1, 11.
8] *Int. in sb. p. D. 2 Qdg.*
f Rm 7, 12. — v. Ps 11, 7.
8-12] ** Catech. R. III 1, 9, 10.*
g Ps 22, 3. — cf. 2 Tm 3, 16.
h Ps 24, 10; 92, 5; Ex 25, 16.
i Ps 110, 8. [— v. Ps 77, 5.
j Ps 118, 130; Pro 1, 4. — cf. Sap 10, 21; Mt 11, 25. [*Pnt.*
9-12] *Of. in D. 3 Qdg. et 9 p.*
9] ** Conc. VII oecum. can. 1.*
l Ps 118, 50.
m v. Ps 12, 4. [Ps 110, 8.
n Ps 118, 142, 151, 160. — cf.
o Ps 118, 14, 72, 127, 162; Pro 3, 13-15; 8, 10, 19; Sap 7, 8-11. — v. Jb 28, 12-19.
p Ps 118, 103; Pro 16, 24; Ez 3, 3. — cf. Ecli 24, 27. [24, 14.
q cf. Ps 118, 112; Pro 23, 18;
1;] ** Conc. Trid. Sess. XIV cp. 5.*
13, 14] *Gr. in fr. 3 p. D. 3 Qdg.*
— Cm. in fr. 2 p. D. 4 Qdg.
— V. ad nn. [4, 4.
r Ps 39, 13; cf. Jb 9, 3; 1 Cor
s cf. Lv 4, 2; Nm 15, 27. [39).
t cf. (Gn 20, 6; 1 Rg 25, 33, 34,
u Ps 118, 133; Rm 6, 12, 14.
v Ps 14, 2. — 17, 24. — cf. Gn
x Ps 103, 34.]17, 1.
15] *Int. in fr. 6 p. D. 4 Qdg.*
y Lm 3, 58. — v. Jb 19, 25.

Ad mt. in fr. 2 (2), in fss. Corp. Ch. (4) et ss. Rdmpt. — in vis. infirm. et in qcq. trib.
a cf. Ps 76, 3; Gn 35, 3.
b cf. Pro 18, 10.
c Ps 40, 4. — v. 2 Par 20, 8-12.
3] *V. All. in Mis. pro Spons. et saepe in prec. (R. et PR.).*
d cf. Ac 10, 4.
e Ps 20, 3; 36, 4; 54, 23.
6] *Cm. in fr. 3 p. D. 4 Qdg.*
f v. Ps 9, 16.
g Sap 9, 10.
h cf. Ex 15, 6.
8] *v. Ps 98, 3.*
i Is 31, 1; 36, 9. — cf. Ps 32, 17; Zc 10, 5; 2 Mc 8, 18.
j Dt 20, 1; Pro 21, 31. — cf. 1 Rg 17, 45; 2 Par 32, 8.
9] *V. ad prec. frl.*
k Ps 20, 2; 47, 8.

Ad mt. in fr. 2 (2), in fss. Asc. (14) et ss. spin. Cor. (4) et in cm. M. (4) et Cf. (5, 6, 4). ex vrr. 2-6] *plura in cm, et pr.*
2] *V. All. in D. 5 p. Pnt.* [*Ss.*
a v. Ps 9, 16.
b Ps 19, 5; 7; 36, 4.
3] *R. in fs. s. Elis. reg. Portug. — Gr. in fs. S. Stan. K.*
4] ** Catech. R. IV 17, 2. — v. Ecli 45, 14. — R. in fs. app.*
c Ps 58, 11. [*Imm.*
d cf. 2 Rg 12, 30.
e Ps 60, 7; 90, 16; Dt 6, 2; 3 Rg 3, 14; Pro 3, 1, 2, 16; Ecli 1, 12.
6] *v. vr. 4. — V. in Transf.*
f Ps 8, 6. [*Dñi.*
g cf. Zc 6, 13. [34, 26.
h cf. Gn 12, 3; Is 19, 24, Ez
i Ps 45, 8. — v. Ps 15, 11.
j v. Ps (10), 6.
o cf. Is 10, 10. — cf. Sap 3, 1.
l Ps 82, 14; Is 31, 9; Ml 4, 1. — cf. 2 Rg 12, 31.

se plane solum relinqui sed omnia a Deo sperans obsecrat, ut sibi in angustiis versanti, quas enumerat, adsit (1-22); vitae autem iterum datus, divinas laudes toto mundo praedicandas proponit (23-32).

m Ps 17, 9; 49, 3; Ecli 21, 10; Is 26, 11. — cf. Jb 20, 26;
n Is 26, 11. [Dn 7, 10.
o cf. Ps 33, 17; 36, 28; 108, 13; Jb 18, 16; Is 14, 20-22; Os 9, 16.
p Ps 2, 1.

q (Ps 7, 13. — cf. Ps 10, 3).
14] *Ant. et V. in Dd.*

Ad mt. in Parasc. etc. (9) et in fs. ss. Cord. J. (15). — ad prm. in fr. 6 (12), in rit. exorcis.
ex vrr. 2-22] *plura in maj. hebd.*
a (all) Mt 27, 46; Mr 15, 34.
b vr. 12.
c (Ps 37, 9; Jb 3, 24; Is 59, 11).
d Ps 87, 2; Jb 40, 26; Lm 3, 8. — cf. Lc 18, 7.
e Dt 10, 21; Jr 17, 14.

f v. Jd 3, 9.
g cf. Ps 30, 2; 70, 1; Is 49, 23. — v. Ps 24, 2, 3, 20.
h Jb 25, 6; Is 41, 14. [33, 3.
i Ps 68, 9, 20, 21; 108, 25; Is
j cf. Mt 27, 39-44; Mr 15, 29.
k Ps 108, 25. — cf. Ps 43, 14; 4 Rg 19, 21; Ecli 12, 19; 13, 8; Lm 2, 15, etc.
l (all) Mt 27, 43. — Sap 2, 16-18. — cf. Ps 90, 14.
m Ps 17, 20.
n Ps 70, 5, 6; Is 46, 1.

o Ps 139, 7.
p vr. 2. — v. Ps (10), 1.
q Ps 196, 12; 4 Rg 14, 26; Is 63, 5.
r Is 34, 7. — cf. Am 4, 1.

s Ps 34, 21; Lm 2, 16; 3, 46.

t Lm 2, 19. — cf. Is 7, 5; 2 Rg 14, 14. [*Car.*
15] *Int. (Ps 72, 1) in fs. s. Franc.*
u cf. Lc 22, 44. — v. Ps 67, 4.
v cf. Jb 23, 16; Nb 2, 10. — v. Js 2, 11.
w cf. Pro 17, 22.
x Lm 4, 4. — cf. Ps 67, 4; Jo 19, 28. — v. Jb 29, 19.
y vr. 21.
z Ps 87, 18.
a Mt 27, 35 etc. — cf. Zc 12, 10; 13, 6; Jo 20, 25, 27.
b vr. 8; Lc 23, 35.
c (all) Mt 27, 35 etc. — Jo 16, 24.
d v. vr. 1.
e Ps 37, 23.
21] *V. ad mt. in T. Pass.*
f Ps 34, 17.
g cf. Dan 8, 22; 2 Tm 4, 17.
h (cf. Nm 23, 22. —) v. Ps 91, 11.
23] *R. in D. 4 p. Psch. — v. Mt. 21, 12.* [22; Jo 17, 6, 26.
i (all) Heb 2, 12. — Ps 101,
j cf. Mt 28, 10; Rm 8, 29.
24, 25] *Gr. in fs. s. Jo. a Cap.*
25] *Of. in fs. s. Jo. B. La Salle.*
l Ps 134, 20.
m Ps 9, 13. — cf. Is 53, 3.
n Heb 5, 7.
o vr. 23, 25, 32; Ps 34, 18; 39, 10, 11; 67, 27.
p Ps 65, 13; 115, 14, 18; Jn 2, 10. — v. Ps 49, 49, 14.

[m]Dominus in ira sua conturbabit eos, et [n]devorabit eos
11 [o]Fructum eorum de terra perdes, [ignis.
et semen eorum a filiis hominum.
12 quoniam declinaverunt in te mala,
[p]cogitaverunt consilia quae non potuerunt stabilire.
13 Quoniam pones eos dorsum;
in [q]reliquiis tuis praeparabis vultum eorum.
14 Exaltare, Domine, in virtute tua,
cantabimus et psallemus virtutes tuas.

21 In finem pro susceptione matutina. Psalmus David.
2 [a]Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti?
[b]Longe a salute mea verba [c]delictorum meorum.
3 Deus meus, [d]clamabo per diem, et non exaudies,
et nocte, et non ad insipientiam mihi.
4 Tu autem in sancto habitas, [e]laus Israël.
5 In te speraverunt, et liberasti eos;
6 ad te [f]clamaverunt et salvi facti sunt,
in te [g]speraverunt et non sunt confusi.
7 Ego autem sum [h]vermis et non homo,
[i]opprobrium hominum et abiectio plebis.
8 Omnes videntes me [j]deriserunt me,
locuti sunt labiis et [k]moverunt caput:
9 [l]Speravit in Domino, eripiat eum,
[m]salvum faciat eum, quoniam vult eum.
10 [n]Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre,
spes mea ab uberibus matris meae.
11 In te proiectus sum ex utero,
de ventre matris meae [o]Deus meus es tu;
12 [p]ne discesseris a me, quoniam tribulatio proxima est,
quoniam [q]non est qui adiuvet.
13 Circumdederunt me [r]vituli multi,
tauri pingues obsederunt me,
14 [s]aperuerunt super me os suum,
sicut leo rapiens et rugiens.
15 [t]Sicut aqua effusus sum, et dispersa sunt omnia ossa mea:
factum est cor meum [u]tanquam cera [v]liquescens in medio
16 [w]Aruit tanquam testa virtus mea, [ventris mei.
et [x]lingua mea adhaesit faucibus meis,
et in pulverem mortis deduxisti me.
17 Quoniam circumdederunt me [y]canes multi,
concilium malignantium [z]obsedit me,
[a]foderunt manus meas et pedes meos.
18 Dinumeraverunt omnia ossa mea,
ipsi vero [b]consideraverunt et inspexerunt me.
19 [c]Diviserunt sibi vestimenta mea
et super vestem meam miserunt sortem.
20 Tu autem, Domine, [d]ne elongaveris auxilium tuum a me;
[e]ad defensionem meam conspice.
21 Erue a framea, Deus, animam meam,
et [f]de manu canis unicam meam;
22 salva me [g]ex ore leonis,
et a cornibus [h]unicornium humilitatem meam.
23 [i]Narrabo nomen tuum [j]fratribus meis:
in medio ecclesiae laudabo te.
24 [l]Qui timetis Dominum laudate eum;
universum semen Iacob, glorificate eum:
25 timeat eum omne semen Israël,
quoniam [m]non sprevit neque despexit deprecationem pau- [peris;
nec avertit faciem suam a me
et, [n]cum clamarem ad eum, exaudivit me.
26 [o]Apud te laus mea in ecclesia magna,
[p]vota mea reddam in conspectu timentium eum.

27 [q]Edent pauperes et saturabuntur
et laudabunt Dominum qui requirunt eum;
[r]vivent corda eorum in saeculum saeculi. [terrae,
28 Reminiscentur et convertentur ad Dominum [s]universi fines
et [t]adorabunt in conspectu eius universae familiae gen-
29 quoniam [u]Domini est regnum. [tium;
et ipse dominabitur gentium.
30 Manducaverunt et adoraverunt omnes [v]pingues terrae.
[x]in conspectu eius cadent omnes qui descendunt in ter-
31 [v]et anima mea illi vivet, [ram;
et [z]semen meum serviet ipsi.
32 Adnuntiabitur Domino [a]generatio ventura,
et adnuntiabunt caeli iustitiam eius
[b]populo qui nascetur, quem fecit Dominus.

22 Psalmus David.

Dominus [a]regit me, et [b]nihil mihi deerit;
2 [c]in loco pascuae ibi me collocavit,
super aquam refectionis educavit me,
3 [d]animam meam convertit,
[e]deduxit me super [f]semitas iustitiae propter nomen suum.
4 Nam, et [g]si ambulavero in medio [h]umbrae mortis,
[i]non timebo mala, quoniam tu mecum es:
[j]virga tua et baculus tuus, ipsa me consolata sunt.
5 [k]Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos qui tri-
[l]impinguasti in oleo caput meum, [bulant me:
et [m]calix meus inebrians quam praeclarus est! [meae,
6 Et [n]misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitae
et ut [o]inhabitem in domo Domini in longitudinem dierum.

23 Prima sabbati. Psalmus David.

[a]Domini est terra et plenitudo eius,
orbis terrarum et universi qui habitant in eo.
2 Quia ipse [b]super maria fundavit eum
et super flumina praeparavit eum.
3 Quis ascendet in montem Domini?
aut quis stabit in loco sancto eius?
4 [c]Innocens manibus et [d]mundo corde,
qui non accepit in vano animam suam
nec iuravit in dolo proximo suo.
5 [e]Hic accipiet [f]benedictionem a Domino
et misericordiam a Deo salutari suo.
6 Haec est [g]generatio quaerentium eum,
[h]quaerentium faciem Dei Iacob.
7 [i]Attollite portas, principes, vestras,
et elevamini, portae aeternales, et introibit rex gloriae.
8 Quis est iste [j]rex gloriae?
Dominus fortis et potens, Dominus [k]potens in proelio.
9 Attollite portas, principes, vestras,
et elevamini, portae aeternales, et introibit rex gloriae?
10 Quis est iste [j]rex gloriae?
[l]Dominus virtutum ipse est rex gloriae.

24 In finem. Psalmus David.

[a]Ad te, Domine, levavi animam meam, Deus meus:
2 in te [b]confido: [c]non erubescam,
3 [d]neque irrideant me inimici mei.
Etenim [e]universi qui sustinent te non confundentur:
4 confundantur omnes iniqua agentes supervacue.
[f]Vias tuas, Domine, demonstra mihi,

q Is 25, 6; 55, 1; 65, 13.— cf. Lv 27] *V. in bened. mensae.* [7, 16.
r Ps 68, 33. — v. Jo 6, 52.
s Ps 2, 8; 47, 11; 64, 6; 66, 8. — cf. Ps 71, 8-11; 85, 9; Is 49, 6,
t Ps 65, 4; 85, 9; 95, 7-9. [etc.
u Ab 21. — cf. Ps 46, 8, 9; Zc
v cf. Ps 44, 13; Is 25, 6. [14, 9.
x Ph 2, 10. — cf. Jo 5, 25.
y cf. Ez 18, 27, *z* Is 53, 10.
a Ps 47, 14; 70, 18.
b Ps 101, 19. — cf. Ps 77, 6-8.

Ad mt. in fss. Corp. Ch. et ss. spin. Cor. (5) et in off. Df. (2). — ad prm. in fr. 5 (2) et ad prec. T. penur. et f. [*ad sxt. 1, 2*] *Cm in sb. p. D. 4 Qdg.—V. 1*] * *Catech. R. IV 11, 2, 8.*

a Ps 77, 52; 79, 2; Is 40, 10, 11; Jr 23, 4; 31, 10 Ez 34, 11-16, 23; Jo 10, 11; * 1 Pt 2, 25; 5, 4; Ap 7, 17.
b Ps 33, 10, 11. — cf. Mt 6, 33.
c Ez 34, 14. — cf. Jo 10, 9.
d cf. Ps 18, 8.
e Ps 5, 9; 138, 24; 142, 10 etc.
f Pro 4, 11; 8, 20.

4] Gr. in Ms. pro pereg. et ad g Pro 137, 7. [*postul. gr. b. mor. 46*] *V. in fs. s. Elis. vid. — v. k* v. Jb 3, 5. [*Gal 6, 14.*

i cf. Ex 3, 11, 12; Is 43, 2. — v. Ps 26, 1.
j Mic 7, 14; Ac 16, 34.

5] v. Ps 34, 13.

k Ps 77, 19, 20. — cf. 2 Rg 17, 27-29; Pro 9, 1, 2.
l Ps 44, 8; Ec 9, 8. — cf. Jd 9, 9; Sap 2, 7; Lc 7, 46.
m Ps 15, 5; 35, 9. *n* Ps 91, 11.
o Ps 26, 4. — cf. Ps 83, 4, 5.

Ad mt. in Circ. in fss. ss. Cord. J. (9), ss. Rdmpt. (Ps 43, 5), ss. Ang. SS. Omn. (6); in cm. Mm. Cff. (5, 6), Sctar., in ded. eccl. — ad prm. in fr. 2 (4). — in ritu de cler. fac. in ord. sepel. parvulos et in ben. mulieris p. part. (5, 6).

*1] * cf. Catech. R. IV 13, 14.*

1, 2] R. in D. 2 p. Epiph.

a (all) 1 Cor 10, 26. — Ps 49, 12; Ex 9, 29; 19, 5; Lv 25, 23; Dt 10, 14. *b* Ps 17, 16.

3, 4] Of. in fs. s. Alois. G. et Ant. in fs. transl. Dom. l.

3-5] Ps 14, 1-5. *c* v. Jb 22, 30.
d Mt 5, 8. — cf. Ps 72, 1.
e Pro 10, 6. — cf. Is 48, 28.
f Gn 33, 11. — cf. Gn 22, 17, 18.
g Ps 13, 6. — cf. Rm 2, 28, 29.
h Ps 26, 8; 104, 4. [Is 40, 3, 4.
i Ps 117, 19, 20; Is 26, 2. — cf.

7] Gr. etc. in fr. 4 QT. Adv.

7-10] in ritu cons. eccl (P. R.).

j Ac 7, 2; 1 Cor 2, 8; Jc 2, 1.
k Ex 15, 3.
l Ps 58, 6; 79, 5; 83, 4; 88, 9.

10] Cm. in fr. 2 p. D. Pass.

Ad mt. in off. Df. (7), et in fs. ss. col. Flag. (10). — ad prm. in fr. 3 (2). [*in fr. 5 p. Cin.*

1-3] R. in D. 2 p. Epiph. — Of. 1-4] Int. etc. in D. 1 Adv.

a Ps 85, 4; 142, 8; Lm 3, 41.
b v. Ps 10, 1. *c* vr. 20; Ps 21, 6.
d cf. Ps 12, 5.
e Is 49, 23; Dn 3, 40, 95; Rm 5, 5; Ph 1, 20. cf. Jr 39, 18.

4] V. in Itin. cler. [33; 142, 8.
f Ps 5, 9; 26, 11, 85, 11; 118, 12,

(1-3), eum rogat, ut, qui bonus est in iustos (4-15) et in eos qui paenitentiam agunt (16-19), sibi quoque auxilio sit (20, 21). — 25. Rogat etiam ne se innocentem in improborum numero habeat. — 26. Quamquam

et semitas tuas edoce me,
5 [g]dirige me in veritate tua et doce me,
quia tu es Deus salvator meus, et te sustinui tota die.
6 Reminiscere miserationum tuarum, Domine,
et misericordiarum tuarum, [h]quae a saeculo sunt.
7 [i]Delicta iuventutis meae et [j]ignorantias meas ne memineris,
secundum misericordiam tuam memento mei tu,
propter bonitatem tuam. Domine.
8 [k]Dulcis et rectus Dominus;
propter hoc [l]legem dabit delinquentibus in via.
9 Diriget mansuetos in iudicio,
docebit mites vias suas.
10 [m]Universae viae Domini misericordia et veritas
requirentibus testamentum eius et testimonia eius.
11 [n]Propter nomen tuum, Domine,
propitiaberis peccato meo; multum est enim.
12 Quis est homo qui timet Dominum?
[o]legem statuit ei in via quam elegit.
13 Anima eius [p]in bonis demorabitur,
et [q]semen eius [r]hereditabit terram.
14 Firmamentum est Dominus timentibus eum;
et testamentum ipsius ut manifestetur illis.
15 [s]Oculi mei semper ad Dominum,
quoniam ipse [t]evellet de laqueo pedes meos.
16 [u]Respice in me et miserere mei;
quia unicus et pauper sum ego.
17 Tribulationes cordis mei multiplicatae sunt:
de necessitatibus meis erue me.
18 [v]Vide humilitatem meam et laborem meum
et dimitte universa delicta mea.
19 Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt
et [w]odio iniquo oderunt me.
20 Custodi animam meam et erue me;
[x]non erubescam, quoniam speravi in te.
21 Innocentes et recti adhaeserunt mihi, quia sustinui te.
22 [y]Libera, Deus, Israël ex omnibus tribulationibus suis.

25

In finem. Psalmus David.
[a]Iudica me, Domine, quoniam ego [b]in innocentia mea ingressus sum,
et in Domino sperans [c]non infirmabor.
2 [d]Proba me, Domine, et tenta me,
ure renes meos et cor meum.
3 Quoniam misericordia tua ante oculos meos est,
et complacui in veritate tua:
4 [e]non sedi cum concilio vanitatis
et cum iniqua gerentibus non introibo,
5 odivi [f]ecclesiam malignantium
et cum impiis non sedebo,
6 [g]lavabo inter innocentes manus meas
et circumdabo altare tuum, Domine;
7 ut audiam vocem laudis
et [h]enarrem universa mirabilia tua.
8 Domine, [i]dilexi decorem domus tuae
et [j]locum habitationis gloriae tuae.
9 Ne perdas cum impiis, Deus, animam meam,
10 in quorum manibus iniquitates sunt,
dextera eorum repleta est [k]muneribus.
11 Ego autem in innocentia mea ingressus sum:
redime me et miserere mei.
12 Pes meus stetit [l]in directo,
in [m]ecclesiis benedicam te, Domine.

g Ps 85, 11; Ecli 37, 19.

h Ps 88, 50; Ps 102, 17.
6] Int. in Ms. T. belli, in D. 2 Qdg. etc.
i Jb 13, 26, 20, 11; Jr 3, 35.
j Ecli 23, 3.
k v. Ps 99, 4.
l vr. 12; Ps 31, 8; Pro 4, 11. — cf. Ps 72, 24.

m Tb 3, 2; Os 14, 10.

n Bar 2, 14; Dn 9, 19.
11] V. in fs. ss. nom. Jesu.

o Rm 5, 20.
p cf. Pro 1, 33; 19, 23.
q v. Ps 111, 2.
r v. Ps 36, 9.

15, 16] Ant. in D. 3 Qdg.
s Ps 120, 1; 122, 1, 2; 140, 8. — cf. 2 Par 20, 12.
t Ps 30, 4.
u Ps 68, 17; 85, 16; 118, 132.
17, 18] Gr., Tr. (vr. 1, 4) et Int. in frr. QT. Qdg.

v cf. 2 Rg 16, 12.

w Ps 34, 19; Jo 15, 25. — v. Ps 68, 5.
x v. vr. 2.

y v. Ps 129, 8.
22] v. vr. 6. — R. in prec. frl.

Ad prm. in fr. 4 (3).
a v. Ps 7, 8.
1] Of. in fs. s. Mich de S.
b vr. 11; Pro 40, 13; Pro 19, 1.
c cf. Ps 17, 37.
d Ps 16, 3; 138, 23. — cf. Ps 7. 10. — v. Pro 17, 3.

e v. Ps 1, 1; Jr 15, 17.

*5] * cf. Catech. R. I 10, 2.*
f Ps 63, 3.
g Ps 72, 13. — cf. Ex 30, 19. 20; Dt 21, 6; Mt 27, 24.
6-12] in ord. Mss.
6, 7] Cm. in fr. 4 p. D. Pass.
h v. Ps 9, 2.
8] Ant. in cons. eccl.
i cf. Ps 26, 4.
j Ps 131, 1, 3.
9] V. et R. in T. Pass.
k cf. 23, 8; Dt 16, 19; 1 Rg 8.
11] v. vr. 9. [3; 12, 3.
11, 12] V. in fs. ss. Rdmpt. ad sxt. et ad nn. — Int. in fr. 2 p. D. 2 Qdg. et in Ms. pro Pe-
l v. Ps 26, 11. [*regr.*
m v. Ps 21, 23.

se a cunctis periculis evasisse fatetur (1-3), tamen expetit ut inhabitare in templo possit (4-6) et ne Deus, adversantibus omnibus, sibi adversetur (7-14). — 27. In augustiis positus ad Deum se animo convertit et exaudiri

26

Psalmus David, [a]priusquam liniretur.

Dominus [b]illuminatio mea et salus mea: [c]quem timebo?
Dominus protector vitae meae: a quo trepidabo?
2 Dum appropiant super me nocentes, ut [d]edant carnes meas.
Qui tribulant me inimici mei,
ipsi infirmati sunt et ceciderunt.
3 [e]Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum.
Si exsurgat adversum me proelium, in hoc ego sperabo.
4 [f]Unam petii a Domino, hanc requiram, [meae,
[g]ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitae
ut videam voluptatem Domini et visitem templum eius.
5 Quoniam abscondit me in tabernaculo suo [h]in die malorum,
protexit me in abscondito tabernaculi sui.
6 [i]In petra exaltavit me;
et nunc [j]exaltavit caput meum super inimicos meos.
Circuivi et immolavi in tabernaculo eius [k]hostiam vocifera- [tionis,
[l]cantabo et psalmum dicam Domino.
7 Exaudi, Domine, vocem meam, qua clamavi ad te,
miserere mei et exaudi me.
8 Tibi dixit cor meum, [m]exquisivit te facies mea:
faciem tuam, Domine, requiram.
9 [n]Ne avertas faciem tuam a me,
ne declines in ira a servo tuo;
adiutor meus esto: ne derelinquas me
neque despicias me, Deus salutaris meus.
10 Quoniam [o]pater meus et mater mea dereliquerunt me,
Dominus autem [p]adsumpsit me.
11 [q]Legem pone mihi, Domine, in via tua
et dirige me in [r]semitam rectam propter inimicos meos.
12 Ne tradideris me in animas tribulantium me,
quoniam [s]insurrexerunt in me testes iniqui,
et mentita est iniquitas sibi.
13 Credo videre bona Domini in [t]terra viventium
14 [u]Exspecta Dominum, [v]viriliter age,
et confortetur cor tuum, et [w]sustine Dominum.

Ad mt. in sb. s. et off. Df. (13). — ad trt. in fr. 2 (1).
*1] * Catech. R. III 2, 27.*
a v. 2 Rg 2, 4. [18, 9.
b Is 60, 20; Mic 7, 8. — cf. Ps
c Ps 22, 4; 55, 5, 11; 117, 6; Is 12, 2; 51, 12; Rm 8, 31.
1, 2] Int. in D. 4 p. Pnt.
1, 3] R. in fs. patroc. s. Joseph.
d Jb 19, 22; Mic 3, 3; Zc 11, 9. — v. Ps 13, 4.
e Ps 3, 7. [10, 42.
f cf. Ps 25, 8; 83, 2, 3, 11; Lv
3] Gr. in fs. transl. Dom. l., in fr. 6 p. Cin. etc. — V. All. in fs. s. Fel. a C.
g Ps 14, 1; 22, 6; 41, 5; 60, 5; 64, 5. — cf. Lc 2, 37.
h Ps 30, 21. — cf. Ps 90, 1; Is
i Ps 39, 3. [4, 6.
j Ps 3, 4.
6] Cm. in D. 6 p. Pnt.
k cf. Nm 10; 10.
l Eph 5, 19; Col 3, 16.
7-9] Int. in D. inf. oct. Asc. etc.
9]Catech. R. IV 8, 2.
m Ps 23, 6; 104,4.—cf. Dt 4, 29.

n Ps 68, 18; 101, 3; 142, 7.
9] R. in fr. 2 p. D. 2 p. Epiph.
10 b] v. Jr. 21, 7. [—V. ad trt.
o Is 63, 16. — cf. Is 49, 15.
p cf. Is 49, 15; 63, 16; Zc 13, 3.
q Ps 88, 19. — v. Is 40, 11.
r Ps 25, 12; Pro 3, 6; Is 26, 7. — cf. Ps 142, 10; Is 40, 3; Mt 3, 3, etc. [*Palm. etc.*
12] Cm. etc. in fr. 6 et sb. a D.
s Ps 24, 4; 85, 11 etc.
t Ps 34, 11. — cf. 3 Rg 21, 13; Mt 26, 59, 60 etc.
u Ps 51, 7; 114, 9; 141, 6; Jb 28, 13; Is 38, 11; Ex 20, 20; 32. 23. [Pro 20, 22.
v Ps 36, 34; 51, 7; 114, 9;
14] Int. in fr. 3 p. D. Pass.
x Pro 20, 22. — v. Ps 30, 25; Dt 31, 7; Js 1, 6; 9, 18.

27

Psalmus ipsi David.

Ad te, Domine, clamabo: Deus meus, ne [a]sileas a me; [lacum.
ne quando taceas a me, et adsimilabor [b]descendentibus in
2 [c]Exaudi, Domine, vocem deprecationis meae, dum oro ad te,
dum [d]extollo manus meas ad [e]templum sanctum tuum.
3 [f]Ne simul trahas me cum peccatoribus
et cum operantibus iniquitatem ne perdas me;
[g]qui loquuntur pacem cum proximo suo,
mala autem in cordibus eorum.
4 [h]Da illis secundum opera eorum
et secundum nequitiam adinventionum ipsorum.
[i]Secundum opera manuum eorum tribue illis,
[j]redde retributionem eorum ipsis.
5 Quoniam [k]non intellexerunt opera Domini
et in opera manuum eius;
destrues illos et non aedificabis eos.
6 Benedictus Dominus, quoniam exaudivit vocem deprecationis
7 [l]Dominus adiutor meus et protector meus: [meae.
in ipso speravit cor meum, et adiutus sum,
et refloruit caro mea; et ex voluntate mea confitebor ei.
8 Dominus fortitudo plebis suae,
et protector salvationum christi sui est. [tati tuae
9 Salvum fac populum tuum, Domine, et [m]benedic [n]heredi-
et [o]rege eos et [p]extolle illos usque in aeternum.

Ad mt in Orat. DNJC. et off. ss. Cord. J. (7). — ad trt. in
a Ps 34, 22; 82, 2; 108, 2. [*fr. 2.*
b Ps 29, 4; 87, 4, 5; 142, 7; Pro
1] v. vr. 7. [1, 12; Bar 3, 11.
c Ps 30, 23; 129, 2; 139, 7.
d Ps 62, 5; 118, 48; 133, 2; 140, 2; Lm 2, 19; 3, 41; 1 Tm 2, 8.
e Ps 137, 2. — cf. 3 Rg 8, 29, 30; 2 Par 6, 34, 38, 48; Dn 6, 10. — v. Ps 5, 8; Eccli 5, 19.
f Ps 25, 9. — cf. Gn 19, 23-32.
g Ps 54, 22; 61, 5; Pro 26, 25; Eccli 12, 15; Jr 9, 8.
h cf. Jr 50, 29; 51, 49; 136, 8; 2 Tm 4, 14; Ap 18, 9.
i Lm 3, 14. — cf. 2 Tm 4, 14.
j cf. Ps 136, 8.
k Is 5, 12. — cf. Jb 34, 27.

l Ps 17, 2, 3; 30, 3, 4; 39, 18, Eccli 51, 2.
7] Gr. in fr. 6 p.D. 3 Qdg. — V. All. in Ms. pro inf. — v. Ps 114, 3, 4.
8, *9] Int. in D. 6 p. Pnt. etc.*
9] V. in hymn. « Te Deum » et
m v. Ps 28, 11. [*in prec frl.*
n Dt 9, 29; 32, 9; 3 Rg 8, 51
o cf. Ps 77, 71, 72. [etc.
p Is 63, 9.

efflagitat. — 28. Pios ad Deum colendum hortatur, cuius potentiam describit. — 29. Exauditus a Deo, penes quem est vita et mors et a quo derelictus iterum adsumptus est, gratias agit. — 30. Cum rogasset ut a periculis eva-

Ad mt. in Epiph. (1, 2) et Transf. (9); ad ll. fr. 2 (3, 11). — in bened. campanae (3), et bapt. adul.

28

Psalmus David in consummatione tabernaculi.

[a]Adferte Domino, filii Dei,
adferte Domino filios arietum,
2 [b]adferte Domino gloriam et honorem,
adferte Domino gloriam nomini eius:
adorate Dominum in atrio sancto eius.
3 Vox Domini [c]super aquas, Deus maiestatis [d]intonuit;
Dominus super aquas multas.
4 Vox Domini [e]in virtute, vox Domini in magnificentia,
5 vox Domini confringentis cedros.
Et confringet Dominus [f]cedros Libani
6 et comminuet eas tanquam [g]vitulum Libani,
et [h]dilectus quemadmodum filius unicornium.
7 Vox Domini intercidentis flammam ignis,
8 vox Domini concutientis desertum,
et commovebit Dominus desertum [i]Cades.
9 Vox Domini praeparantis [l]cervos, et revelabit condensa,
et in templo eius omnes dicent gloriam.
10 Dominus [m]diluvium inhabitare facit,
et sedebit Dominus [n]rex in aeternum;
11 Dominus [o]virtutem populo suo dabit,
Dominus [p]benedicet populo suo in pace.

a Ps 81, 6. — cf. Ps 88, 7.
2] V. in fs. ss. Nom. J. — v. Ps 67, 5.
b Ps 95, 7-6. — cf. Ps 67, 35.
e cf. Ps 17, 2.
d Jb 37, 4, 5.
e Ps 67, 34. — v. Ps 45, 7.
f Ps 103, 16; Jd 9, 15; Is 2, [13 etc.
g cf Ps 113, 4, 6.
h (Dt 3, 9).
i (cf. Nm 23, 22).
j Nm 13, 26.
l cf. Jb 39, 1-3.
9] v. Ps 95, 8, 9.
m cf. Ps 31, 6 (?); Gn 6, 17 (?).
10, 11] Cm. in fs. DNJC. regis.
n Ps (10), 16; Jr 10, 10.
o Ps 67, 36. — cf. Is 40, 29.
p Ps 27, 9; Nm 6, 24-26; Ph 4, 7.

Ad mt. in fr. 2 (2), in sb. s. (4), in Asc. (2), in fs. ss. Cord. J. (12), in fs. ss. col. Flag.

29

Psalmus cantici in [a]dedicatione domus David.

2 Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me,
nec [b]delectasti inimicos meos super me.
3 Domine Deus meus, clamavi ad te et [c]sanasti me,
4 Domine, eduxisti ab [d]inferno animam meam,
salvasti me a [e]descendentibus in lacum.
5 Psallite Domino, sancti eius;
et [f]confitemini memoriae sanctitatis eius.
6 Quoniam [g]ira in indignatione eius,
et [h]vita in voluntate eius.
[i]Ad vesperum demorabitur fletus,
et ad matutinum laetitia; [aeternum.
7 ego autem dixi in [j]abundantia mea: [k]Non movebor in
8 Domine, in voluntate tua praestitisti decori meo virtutem;
[m]avertisti faciem tuam a me, et factus sum [n]conturbatus.
9 Ad te, Domine, clamabo
et ad Deum meum deprecabor.
10 Quae utilitas in sanguine meo, dum [o]descendo in corruptio-
[p]Nunquid confitebitur tibi pulvis, [nem?
aut adnuntiabit veritatem tuam?
11 [q]Audivit Dominus et misertus est mei,
Dominus factus est adiutor meus.
12 [r]Convertisti planctum meum in gaudium mihi,
conscidisti saccum meum et circumdedisti me laetitia,
13 ut cantet tibi [s]gloria mea, et non compungar.
Domine Deus meus, in aeternum confitebor tibi.

b Ps 24, 3; 34, 19, 24; 37, 17; Ecli 23, 3. — cf. Ps 12, 5;
c v. Ps 6, 3. [Lm 2, 17.
d v. Ps 15, 10.
e v. Ps 27, 1. — cf. Ps 113, 17.
5] V. ad mt. in fr. 2.
f Ps 96, 12.
g cf. Is 54, 7-9.
h 2 Rg 14, 14. — cf. Ez 18, 32; 33, 11. [Cor 4, 17, 18.
i cf. Tb 3, 22; Is 17, 14; 2
j cf. Jb 29, 18; Pro 1, 32.
l v. Ps (10), 6.
m Ps 103, 29. — cf. Dt 31, 17. — v. Ps 12, 1.
n cf. 2 Rg 24 ,10.
o Jb 33, 24. — cf. Ps 15, 10.
p v. Ps 6, 6.
q v. vr. 3.
11] Int. in fr. 6 et sb. p. Cin.
12] v. vr. 3, 4.
r Jo 16, 20. — cf. Jb 30, 31; Lm 5, 15.
s Ps 56, 9. — cf. Gn 49, 6.

Ad mt. in fs. 7 dol. BMV. (11). — ad sxt. in fr. 2 (2), et ritu exorcis.

30

In finem. Psalmus David, pro ecstasi.

2 In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum:
[a]in iustitia tua libera me.
3 [b]Inclina ad me aurem tuam, accelera ut eruas me,
esto mihi in Deum protectorem
et in domum refugii, ut salvum me facias:
4 quoniam [c]fortitudo mea et refugium meum es tu
et [d]propter nomen tuum deduces me et enutries me.
5 [e]Educes me de laqueo hoc quem absconderunt mihi,
quoniam tu es protector meus.

2-4] Ps 70, 1-3.
2] V. in hymn. Te Deum.
a Dn 9, 16.
2, 3] V. All. in D. 6 p. Pnt.
b Ps 85, 1; Is 37, 17; Bar 2, 16.
3] Gr. in D. 8 p. Pnt.
3, 4] Int. in Ong. — V. in fs. manif. M. Imm. a s. numis.
c Is 25, 4; Jr 16, 19.
d Ps 22, 3.
e Ps 24, 15.

6 [f]In manus tuas commendo spiritum meum:
redemisti me, Domine Deus veritatis.
7 Odisti [g]observantes vanitates supervacue;
ego autem in Domino speravi.
8 Exsultabo et laetabor in misericordia tua,
quoniam respexisti humilitatem meam,
salvasti de necessitatibus animam meam
9 nec [h]conclusisti me in manibus inimici;
statuisti in [i]loco spatioso pedes meos.
10 Miserere mei, Domine, [j]quoniam tribulor;
[k]conturbatus est in ira oculus meus, anima mea et ven-
11 [l]Quoniam defecit in dolore vita mea, [ter meus.
et anni mei in gemitibus;
infirmata est in paupertate virtus mea,
et [m]ossa mea conturbata sunt.
12 Super omnes inimicos meos [n]factus sum opprobrium,
et [o]vicinis meis valde, et timor notis meis:
qui videbant me [p]foras fugerunt a me.
13 [q]Oblivioni datus sum, tanquam mortuus a corde;
factus sum tanquam [r]vas perditum.
14 Quoniam audivi vituperationem multorum commorantium
in eo dum [s]convenirent simul adversum me [in circuitu:
[u]accipere animam meam consiliati sunt.
15 Ego autem in te speravi, Domine;
dixi: Deus meus es tu;
16 in manibus tuis sortes meae.
Eripe me de manu inimicorum meorum et a persequenti-
17 [v]Illustra faciem tuam super servum tuum, [bus me.
salvum me fac in misericordia tua.
18 [x]Domine, non confundar, quoniam invocavi te.
Erubescant impii et deducantur in infernum;
19 [y]muta fiant labia dolosa, [et in abusione.
[z]quae loquuntur adversus iustum iniquitatem, in superbia
20 [a]Quam magna multitudo dulcedinis tuae, Domine,
quam abscondisti timentibus te!
Perfecisti eis qui sperant in te,
in conspectu filiorum hominum. [hominum,
21 [b]Abscondes eos in abscondito faciei tuae a conturbatione
proteges eos in tabernaculo tuo a contradictione linguarum.
22 Benedictus Dominus, quoniam [c]mirificavit misericordiam suam mihi in [d]civitate munita.
23 [e]Ego autem dixi in excessu mentis meae:
[f]Proiectus sum a facie oculorum tuorum;
ideo exaudisti vocem orationis meae, dum clamarem ad
24 Diligite Dominum, omnes [g]sancti eius, [te.
quoniam veritatem requiret Dominus
et [h]retribuet abundanter facientibus superbiam.
25 [i]Viriliter agite, et confortetur cor vestrum,
omnes [j]qui speratis in Domino.

31 Ipsi David intellectus.
[a]Beati, quorum [b]remissae sunt iniquitates
et quorum tecta sunt peccata.
2 Beatus vir, cui non [c]imputavit Dominus peccatum,
[d]nec est in spiritu eius dolus.
3 Quoniam tacui, [e]inveteraverunt ossa mea,
dum clamarem tota die.
4 Quoniam die ac nocte [f]gravata est super me manus tua,
conversus sum in aerumna mea, dum configitur spina.
5 [g]Delictum meum cognitum tibi feci
et iustitiam meam non abscondi.
Dixi: [h]Confitebor adversum me iustitiam meam Domino,
et tu remisisti impietatem peccati mei.

f (all) Lc 23, 46. — cf. Ac 7, 6] *Rbr. ad compl.* [59.
g Jn 2, 9. — cf. Dt 32, 21; Jr 8, 19.
7, 8] *Int. in fr. 4 p. D. 3 Qdg.*
8] *Int. in fs. b. Jo. Valesiae.* — *V. All. in Mis. pro qcq. necess.*
h cf. Dt 32, 30.
i v. Ps 17, 20, 37.
10, 11] *Int. in fr. 6 p. D. Pas.* — *Tr. in Ms. pro inf.*
j Lm 1, 20.
k v. Ps 6, 8.
11-14] *P. in fs. ss. col. Flag.*
l cf. Jr 20, 18.
m Ps 6, 3; 31, 5; 37, 4; 50, 10. — cf. Ps 101, 4; Jb 30, 30.
n Ps 43, 14; 78, 4; 79, 7.
o cf. Jb 19, 13, 14. — v. Ps 68, *p* cf. Mt 26, 56 etc. [9-13.
q cf. Ps 87, 6; Ec 6, 4; 9, 5.
r Is 30, 14; Jr 19, 10, 11; Ecli 21, 17; Jr 22, 28; 48, 38. — cf. Rm 9, 21.
s Jr 20, 10.
t Ps 2, 2.
u cf. Mt 27, 1. — v. 2 Rg 17, 1-4.
15, 16] *Of. in fr. 3 p. D. 1 Qdg., in Ms. pro spons. etc.*
v Ps 4, 6; 35, 10; 66, 2; 79, 4; 88.16; 118, 135; Nm 6, 25.
17, 18] *Cm. in Spig. et Ms. pro inf.* [ser.
17.20] *V. in prec. ad postul.*
x Jr 17, 18. — cf. Ecli 2, 11.
y 1 Rg 2, 9.
z cf. Ju 15.
20] *K. in fr. 2 p. Epiph.* — *Of. in fs. Cord. J. euch.* — *Cm. in fs. s. Franc. Car.*
a cf. Is 69, 4; 1 Cor 2, 9.
b v. Ps 26, 5.
22] *V. All. in fs. s. Fel. a C.*
c Ps 16, 7.
d cf. 1 Rg 23, 7
e Ps 115, 11. — cf. 2 Rg 15, 14.
f Jn 2, 5.
g Ps 29, 5.
h Dt 32, 41.
i v. Ps 26, 14.
j Ps 32, 18; 146, 11; Is 49, 23.

Ad mt. fs. SS. Omn. (11). — ad nn. in fr. 2.
1] * *Catech. R. IV 14, 2.*
a (all) Rm 4, 7, 8. — cf. Ps 84, 3.
b cf. Ex 34, 7; Is 38, 17; Mic 7, 18, 19.
c cf. 2 Rg 19, 19; 2 Cor 5, 19.
d Sph 3, 13; Jo 1, 47.
e Pro 17, 22. — v. Ps 30, 11.
f cf. Ps 37, 3; 1 Rg 5, 6, 12.
4] *Ant. in fs. ss. spin. Cor.*
g Ps 37, 19; 2 Rg 12, 13. — cf. 2 Es 1, 6; Jb 33, 27; Pro 28, 13; Lc 15, 18, 21; 1 Jo 1, 9.
5] * *Catech. R. II 5, 34.*
h Is 65, 24.

i Ps 29, 5. — cf. Heb 4, 16.
j Is 55, 6.
k cf. Ps 17, 5, 17; 41, 8; 68, 2-3. 15,16; 123,5; 143,7; Jb 22,11; 27, 20; Is 28, 2; 30, 28; Lm 3, *l* v. Ps 90, 1, sq. [54; Jn 2, 4.
m Ps 118, 34, 73; Pro 4, 11.— cf. Ps 24, 12.
n Tb 6, 17; Pro 26, 3, — cf. Jb *o* Pro 26, 3; Jc 3, 3. [35, 1..
p cf. Pro 13, 21; Rm 2, 9. [17, 7.
q Ps 33, 9; 83, 13; Pro 19, 20; Jr *11*] *Off. et V. in fss. et cm. Ss.*
r Ps 32, 1; 63, 11; 67, 4; 96, 11, 12.
s Ps 7, 11; 35, 11; 63, 11; 96, 11, etc. — cf. Ac 8, 21.

Ad mt. in cm. Mm. — ad nn. in fr. 2 (1).
a v. Ps 31, 11. *b* cf. Ecli 15, 9. *1*] *Cm. V. etc. in fss. Ss.*
c Ps 56, 6; 70, 22; 91, 4; 143, 9, *3, 2*] *R. in D. 1 p. Pasch.* [150, 3.
d Ps 39, 4; 95, 1; 97, 1; 143, 9; 149, 1; Jdt 16, 2, 15; Is 42, 10; Ap 5, 9; 14, 3 etc.
e cf. Dt 32, 4; Dn 4, 34; Ap *f* Ps 10, 8; Mt 23, 23. [15, 3. *5, 6*] *Int. in D. 2 p. Psch.*
6] *V. in fs. ss. Trin.* — *v. vr. 12.*
g Ps (103, 24;) 118, 64; Is 6, 3; 11, 9; Hab 3, 3.
6] * *Catech. R. I 2, 23.*
h Gn 1, 6, 7; Jdt 16, 7; Sap 9, 1; Heb 11, 3. — cf. Jo 1, 3.
i cf. Jb 26, 13.
j Ps 77, 13; 103, 3; Ex 15, 8. — cf. Jb 38, 8; Ecli 39, 22.
8] *Cm. in fs. s. Emigdi.*
k Ps 66, 8. [147, 15, 18.
l Ps 148, 5; Gn 1, 3. — cf. Ps *m* Is 19, 3; Lc 1, 51. — cf. 2 Rg 15, 34; 17, 14; 2 Es 4, 15; Jb 5, 12; Pro 21, 30; Is 8, 10.
n Jb 23, 13; Pro 19, 21; Is 46, 10.
o Ps 143, 15; Dt 4, 7, 8; 33, 29.
12] *Gr. in Ms. de Sp. S.* — *v. Is 10, 25.* [cf. Ex 19, 5.
p Ps 64, 5; Dt 7, 6; 32, 9. —
q Ps 65, 7; 2 Par 16, 9; Jb 28, 24, — v. Ps 10, 5. [Zc 2, 13
r 3 Rg 8, 39; 43, 49; Is 63, 15;
s cf. Ps 43, 7; 1 Rg 17, 47.
t Ps 146, 10; Pro 21, 31; Os 1, 7. — cf. Ps 19, 8; Am 2, 15.
u Ps 10, 5; 33, 16; Jb 36, 7; Ecli 15, 20; 34, 19; 1 Pt 3, 12.— cf. Ps 146, 11; Sap 3, 1. *18-20*] *Int. in fs. ss. Nerei etc.*
v cf. Ac 12, 11.
x Ps 38, 10, 11; 36, 19, 25; 110, 5; Jb 5, 20; Lc 1, 58. [*s Jos. 2c, 21*] *Int. (Ps 79, 1) in fs. Patr.*
y Ps 24, 3, 105, 13; 129, 4; Is 8, 17. — cf. Ps 61, 2.
z Ps 113, 9-11.
a Ps 30, 7, 8. — v. Jo 16, 22. *22*] *V. In hymn.* « *Te Deum* » *et in prec. frl.*

Ad mt. in cm. Ap. (18) et Mm. (9), in fss. ss. Cord. J. (9). SS. Omn. (10, 16), ss. Ang. (8) ad cmpl. in fr. 4 (8) et in recept. pecc. (6).
a 1 Rg 21, 13-15.
b cf. 1 Rg 21, 10. [*p. Pnt. etc. 2*] *Rbr. ad sxt.* — *Gr. in D. 2 2*] * *Catech. R. III 3, 6.*
2-4] *Vv. in ben. mensae.*
c Ps 43, 9. — cf. Eph 5, 20; 1 Th 5, 17. [1 Cor 1, 31.
d Is 45, 26. — cf. Jr 9, 23, 24;

— 32. Ut laudes divinas promoveat (1-5), mirabile mundi opificium et providentiam, qua omnia gubernantur, enarrat (9-22). — 33. Adhortatur ad Dominum pie colendum (2-4), quoniam ipse ab omnibus malis

6 Pro hac [t]orabit ad te omnis sanctus [j]in tempore opportuno,
veruntamen in [k]diluvio aquarum multarum ad eum non approximabunt.
7 [l]Tu es refugium meum a tribulatione quae circumdedit me:
exsultatio mea, erue me a circumdantibus me.
8 [m]Intellectum tibi dabo et instruam te in via hac qua gra-
firmabo super te oculos meos [dieris,
9[n] Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus:
in [o]camo et freno maxillas eorum constringe, qui non ap-
10 [p]Multa flagella peccatoris; [proximant ad te.
[q]sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.
11 [r]Laetamini in Domino et exsultate, iusti,
et gloriamini, omnes [s]recti corde.

32 Psalmus David.
[a]Exsultate, iusti, in Domino: [b]rectos decet collaudatio.
2 Confitemini Domino in [c]cithara,
in psalterio decem chordarum psallite illi;
3 cantate ei [d]canticum novum,
bene psallite ei in vociferatione.
4 Quia rectum est verbum Domini,
et [e]omnia opera eius in fide:
5 [f]diligit misericordiam et iudicium,
[g]misericordia Domini plena est terra.
6 [h]Verbo Domini caeli firmati sunt,
et [i]spiritu oris eius omnis virtus eorum.
7 [j]Congregans sicut in utre aquas maris,
ponens in thesauris abyssos.
8 [k]Timeat Dominum omnis terra;
ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.
9 [l]Quoniam ipse dixit, et facta sunt;
ipse mandavit, et creata sunt.
10 Dominus [m]dissipat consilia gentium,
reprobat autem cogitationes populorum
et reprobat consilia principum;
11 [n]consilium autem Domini in aeternum manet:
cogitationes cordis eius in generatione et generationem.
12 [o]Beata gens, cuius est Dominus Deus eius,
[p]populus, quem elegit in hereditatem sibi.
13 [q]De caelo respexit Dominus: vidit omnes filios hominum.
14[r] De praeparato habitaculo suo respexit super omnes,
15 qui finxit sigillatim corda eorum, [qui habitant terram,
qui intelligit omnia opera eorum.
16 [s]Non salvatur rex per multam virtutem,
et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suae:
17 [t]fallax equus ad salutem.
in abundantia autem virtutis suae non salvabitur.
18 Ecce [u]oculi Domini super metuentes eum,
et in eis qui sperant super misericordia eius;
19 ut [v]eruat a morte animas eorum et [x]alat eos in fame.
20 Anima nostra [y]sustinet Dominum,
[z]quoniam adiutor et protector noster est;
21 quia [a]in eo laetabitur cor nostrum.
et in nomine sancto eius speravimus. [speravimus in te.
22 Fiat misericordia tua, Domine, super nos, quemadmodum

33 Davidi, [a]cum immutavit vultum suum coram [b]Achimelech et dimisit eum et abiit.
2 Benedicam Dominum [c]in omni tempore,
semper laus eius in ore meo.
3 [d]In Domino laudabitur anima mea;
audiant mansueti et laetentur.

iustos (5-11), qui vere tales sunt, custodit (12-13), impios autem disperdit (16-22). — 34. Ut Deus, arreptis armis, hostes dissipet et conterat in eosque mala convertat quae aliis inferre velint (1-10); ab

4 [e]Magnificate Dominum mecum,
et exaltemus nomen eius in idipsum.
5 [f]Exquisivi Dominum, et exaudivit me
et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.
6 [g]Accedite ad eum et illuminamini,
et facies vestrae non confundentur,
7 [h]Iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum
et [i]de omnibus tribulationibus eius salvavit eum.
8 [j]immittet angelus Domini in circuitu timentium eum
[k]et eripiet eos.
9 [l]Gustate et videte quoniam [m]suavis est Dominus:
[n]beatus vir qui sperat in eo.
10 Timete Dominum, omnes sancti eius,
quoniam [o]non est inopia timentibus eum.
11 Divites eguerunt et esurierunt,
inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.
12 [p]Venite, filii, audite me,
timorem Domini docebo vos.
13 [q]Quis est homo qui vult vitam,
diligit dies videre bonos?
14 [r]Prohibe linguam tuam a malo,
et labia tua ne loquantur dolum;
15 [s]diverte a malo et fac bonum,
[t]inquire pacem et persequere eam.
16 [u]Oculi Domini super iustos,
[v]et aures eius in preces eorum;
17 [x]vultus autem Domini super facientes mala,
ut [y]perdat de terra memoriam eorum.
18 Clamaverunt iusti, et Dominus exaudivit eos
et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.
19 [z]Iuxta est Dominus iis, qui [a]tribulato sunt corde,
et humiles spiritu salvabit.
20 [b]Multae tribulationes iustorum,
et [c]de omnibus his liberabit eos Dominus.
21 Custodit Dominus omnia ossa eorum,
[d]unum ex his non conteretur.
22 [e]Mors peccatorum pessima,
et qui oderunt iustum delinquent.
23 [f]Redimet Dominus animas servorum suorum,
et non delinquent omnes qui sperant in eo.

34

Ipsi David.
[a]Iudica, Domine, nocentes me,
[b]expugna impugnantes me;
2 apprehende arma et [c]scutum et exsurge in adiutorium mihi;
3 effunde frameam et conclude adversus eos qui persedic animae meae: Salus tua ego sum. [quuntur me:
4 [d]Confundantur et revereantur quaerentes animam meam;
[e]avertantur retrorsum et confundantur cogitantes mihi [mala.
5 [f]Fiant tanquam pulvis ante faciem venti,
et angelus Domini coartans eos;
6 [g]fiat via illorum tenebrae et lubricum,
et angelus Domini persequens eos.
7 Quoniam [h]gratis [i]absconderunt mihi interitum laquei sui,
supervacue exprobraverunt animam meam.
8 [j]Veniat illi laqueus quem ignorat,
et captio, quam abscondit, apprehendat eum,
et in laqueum cadat in ipsum.
9 [k]Anima autem mea exsultabit in Domino
et delectabitur super salutari suo.
10 [l]Omnia ossa mea dicent: Domine, [m]quis similis tibi,
[n]eripiens inopem de manu fortiorum eius,
egenum et pauperem a diripientibus eum?

4] *Ant. et V. in fs. ss. nom. J.*
e v. Ps 34, 27; Lc 1, 46.
f 2 Par 15, 2. — cf. Mt 7, 7 etc.
g cf. Eph 5, 14.
h vr. 16, 18, 20; Ecli 21, 6. — cf. [2 Rg 22, 1.
i cf. Dn 3, 95.
j Ps 90, 11; Gn 32, 1, 2; Ex 23, 20. — cf. Js 5, 13, 14; 4 Rg 6, 17; Mt 17, 10; Ac 12, 15; Heb 1, 14. [*D. 8 p. Pnt.*
8, 9] *Of. in D. 14 p. Pnt. Cm. in*
k Gn 48, 16; 4 Rg 6, 8.
9] * *cf. Catech. R. IV 17, 2.*
l Heb 6, 5; 1 Pt 2, 3.
m Ps 99, 4.
n v. Ps 2, 13; 39, 5; 83, 13; Jr 17, 7. — cf. Ecli 34, 14, 19.
10, 11] *Int. et Gr. in fs. s. Cyriaci. — Gr. in fs. SS. Omn.*
o Ps 36, 19, 25; Pro 10, 3. — v. Ps 32, 19.
11] *Gr. in fs. s. Phil. N. etc. — cf. rit. cons. virginum, et reconc. pecc. (PR.).*
p Ps 65, 16. — cf. Pro 1, 8.
q (all) 1 Pt 3, 10-12.
r Ps 14, 3; 38, 2; 140, 3, 4; Pro 13, 3; 16, 1; 21, 23; Ecli 22, 33; Jc 1, 23; 3, 2; 1 Pt 2, 1, 22.
s Ps 36, 27; Is 1, 16, 17. — cf. Ps 60, 10; Jb 28, 28.
t Rm 14, 19; Heb 12, 14. — cf. Rm 12, 18.
u cf. Sap 5, 16. — v. Ps 32, 18.
v vr. 5, 7; Pro 15, 29. — Jo 9, 31.
x Lv 17, 10; Jr 44, 11; Am 9, 4.
y Ps 108, 15; Pro 10, 7. — cf. Ps 20, 11. [*in fss. Mm.*
18] * *Catech. R. IV 16, 5.* — *Int.*
z Is 42, 3; 57, 15; 66, 2. — cf. Ps 144, 18; 148, 14; Dt 4, 7.
18, 19] *Gr. in cm. Mm.*
a Ps 50, 19; 108, 17; 146, 3. — cf. Jl 2, 13; Lc 15, 17-24;
b cf. 2 Cor 1, 5. [18, 13, 14.
20, 12] *Int. in fs. ss. Reliq. et in fss. Mn.*
c vr. 5, 23. — cf. Ac 12, 11.
12] *v. Ps 115, 15.* [v. Jo 19, 36.
d cf. 1 Rg 14, 45, Mt 10, 30. —
e Pro 24, 19; Sap 3, 19. — cf. Ps 7, 15, 16; 36, 36, 38.
f v. Ps 24, 22.

Ad mt. in fr. 3 (1, 17, 23). — in ritu exorcism.
c Is 49, 25; Lm 3, 58.
1-2] *v. vr. 13*
1-3] *Int. in fr. 2 maj. hebd.*
b cf. Ex 14, 25.
2] *Rbr. in fs. ss. Lanc. et Clav.*
c cf. Ps 5, 13; 90, 5; Eph 6, 16.
3] *v. vr. 23.*
4-8] cf. Ps 68, 23-28; 108, 6-15.
d vr. 26; Ps 6, 11; 39, 15; 70, 13; 82, 17, 18; 128, 5; Jr
e Ps 128, 5. [17, 18.
f v. Ps 1, 4; 82, 14.
5, 6] *V. in prec. T. belli.*
6] *v. Jr 0, 1, 4.*
g Jr 23, 12.
h vr. 19. — v. Ps 68, 5.
i Ps 9, 16; 139, 6. — cf. Ps 30, 5; Ecli 27, 29.
j cf. Is 47, 11; 1 Th 5, 3.

k Is 61, 10; Hab 3, 18; Lc 1, 47. — v. Ps 9, 16.
l Ps 50, 10.
m Ps 70, 19; 76, 14; 82, 2; 85, 8; 88, 7-9; 112, 5; Ex 15, 11.
n Ps 71, 12; Jb 36, 15.

iis vero, qui se iniuste accusant sibique irrident (11-18), ne unquam vincatur vehementer exorat (19-28). — 35. Malitiae impiorum (2-5) bonitatem et fidelitatem Dei, qua iustos prosequitur, opponit (6-10) eumque

11 [o]Surgentes testes iniqui, quae ignorabam, interrogabant me;
12 [p]retribuebant mihi mala pro bonis, sterilitatem animae
13 Ego autem, [q]cum mihi molesti essent, [r]induebar cilicio, [meae.
[s]humiliabam in ieiunio animam meam,
et oratio mea [t]in sinu meo convertetur.
14 Quasi proximum et quasi fratrem nostrum sic complacebam,
quasi lugens et contristatus sic humiliabar.
15 Et adversum me laetati sunt et [u]convenerunt,
congregata sunt super me flagella et ignoravi.
16 Dissipati sunt nec compuncti,
tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione,
[v]frenduerunt super me dentibus suis.
17 Domine, quando respicies?
Restitue animam meam a malignitate eorum,
[w]a leonibus unicam meam.
18 [x]Confitebor tibi in ecclesia magna,
in populo gravi laudabo te.
19 [y]Non supergaudeant mihi [z]qui adversantur mihi inique,
[a]qui oderunt me gratis et [b]adnuunt oculis.
20 Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur,
et in iracundia terrae loquentes dolos cogitabant;
21 et [c]dilataverunt super me os suum,
dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri.
22 [c]Vidisti, Domine: ne sileas;
Domine, ne discedas a me.
23 [f]Exsurge et intende iudicio meo:
Deus meus et Dominus meus, in causam meam.
24 [g]Iudica me secundum iustitiam tuam, Domine Deus meus,
et non supergaudeant mihi.
25 Non dicant in cordibus suis: Euge euge, animae nostrae,
nec dicant: [h]Devoravimus eum. [meis;
26 [i]Erubescant et revereantur simul qui gratulantur malis
[j]induantur confusione et reverentia qui [k]magna loquuntur super me.
27 [l]Exsultent et laetentur qui volunt iustitiam meam;
et dicant semper: [m]Magnificetur Dominus,
qui volunt pacem servi eius.
28 Et [n]lingua mea meditabitur iustitiam tuam,
tota die laudem tuam.

35 In finem. [a]Servo Domini ipsi David.
2 Dixit iniustus ut delinquat in semetipso,
[b]non est timor Dei ante oculos eius;
3 [c]quoniam dolose egit in conspectu eius,
ut inveniatur iniquitas eius ad odium.
4 [d]Verba oris eius iniquitas et dolus:
[e]noluit intelligere ut bene ageret.
5 [f]Iniquitatem meditatus est in cubili suo,
adstitit [g]omni viae non bonae, [h]malitiam autem non
6 Domine, [i]in caelo misericordia tua, [odivit.
et veritas tua usque ad nubes.
7 [j]Iustitia tua sicut montes Dei,
[k]iudicia tua abyssus multa:
homines et [m]iumenta salvabis, Domine.
8 Quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam, Deus:
filii autem hominum [n]in tegmine alarum tuarum spera-
9 Inebriabuntur ab [o]ubertate domus tuae, [bunt.
et [p]torrente voluptatis tuae potabis eos;
10 quoniam apud te est [q]fons vitae,
et [r]in lumine tuo videbimus lumen.
11 [s]Praetende misericordiam tuam scientibus te
et iustitiam tuam his [t]qui recto sunt corde.
12 Non veniat mihi pes superbiae.

o v. Ps 26, 12.
p Ps 37, 21; 108, 4, 5; Pro 17, 13; Jr 18, 20. — cf. Jo 10,
q (Jb 31, 29; Rm 12, 15). [32.
r Ps 68, 11, 12.
13] Gr. in fr. 3 maj. hebd., Tr. in fs. s. Alph. et Of. in fs. s. Jos. a C.
s Ps 108, 24; Nm 29, 7.
t v. Ps 78, 12.
u cf. Jr 18, 18.

v Ps 36, 12; 111, 10; Jb 16, 10; Lm 2, 16; Ac 7, 54.

w Ps 21, 21, 22.
x Ps 21, 26.

y vr. 24; Ps 12, 5.
z Ps 24, 19; 37, 20; 118, 78, 86.
a (all) Jo 15, 25. — Ps 68, 5.
b Pro 6, 13; 10, 10; Eccli 27, 25.
c Is 57, 14. — v. Ps 21, 14.
d vr. 25; Ps 39, 16; 69, 4; Lm 2, 16.
22] V. in Gr. fr. 6 p. D. Pass.
e cf. Ex 3, 7; Hab 1, 14. — v.
f v. Ps 43, 23. [Ps 27, 1.
23] Gr. in fr. 2 maj. hebd.
g Ps 7, 9.

h Ps 123, 3; Pro 1, 12; Lm 2, 16. — cf. 2 Rg 17, 16.
i v. vr. 4.
26] Cm. ut sup.
j v. Jb 8, 22.
k v. Ps 37, 17.
l Ps 39, 17; 69, 5; Pro 29, 6. — cf. Ex 15, 1, 21.
m Ps 33, 4.
28] V. ad mt. in fr. 3 — v. Ps 23, 24.
n Ps 50, 16; 70, 8, 15, 24.

Ad ll. in fr. 5 (6).
a v. Ps 17, 1.
b (all) Rm 3, 18. — cf. Gn 20,
c cf. Dt 29, 19. [11.
d cf. Ps 11, 3; 58, 13.
e cf. Jr 4, 22.
f Mic 2, 1. — cf. Pro 4, 16.
g Is 65, 2.
h cf. Ps 96, 10.
i Ps 56, 11; 88, 3, 15; 102, 11; 107, 5; 118, 9 etc.
j Ps 70, 19.
l Ps 91, 6; Rm 11, 33.
7, 8] V. in ben. animal.
m Lc 12, 24. — cf. Jn 4, 11.
8-10] Tr. in fs. Cordis J. euch.
n Dt 32, 11. — v. Rt 2, 12.
o cf. Ps 64, 5; Is 25, 6; Jr 31, 12-14. 25.
p Ps 45, 5; Ap 22, 1. — cf. Ps 22, 5.
9, 10] R. in Transf. Dñi.
*10] * cf. Catech. R. I 13, 9.*
10] V. in ben. fontis. bapt. (R R.).
q Jr 2, 13; Jo 4, 10, 14; 5, 26. — cf. Pro 10, 11.
r Jo 1, 9; Ac 26, 18; 1 Pt 2, 9.
s Jr 22, 16. — cf. Ps 78, 6;
t Ps 7, 11. [86, 9.

et manus peccatoris non moveat me.
13 Ibi ceciderunt qui [u]operantur iniquitatem,
expulsi sunt [v]nec potuerunt stare.

u Ps 93, 4.
v v. (Ps 1, 5).

36

Psalmus ipsi David.
[a]Noli aemulari in malignantibus,
neque [b]zelaveris facientes iniquitatem;
2 quoniam [c]tanquam faenum velociter arescent
et quemadmodum holera herbarum cito decident.
3 [d]Spera in Domino et fac bonitatem
et [e]inhabita terram et pasceris in divitiis eius.
4 [f]Delectare in Domino, et [g]dabit tibi petitiones cordis tui;
5 [h]revela Domino viam tuam et spera in eo, et ipse faciet
6 et [i]educet quasi lumen iustitiam tuam
et iudicium tuum tanquam [j]meridiem.
7 [l]Subditus esto Domino et ora eum;
noli aemulari in eo [m]qui prosperatur in via sua,
in homine faciente iniustitias.
8 [n]Desine ab ira et derelinque furorem,
noli aemulari ut maligneris.
9 [o]Quoniam qui malignantur exterminabuntur,
sustinentes autem Dominum [p]ipsi hereditabunt terram.
10 Et [q]adhuc pusillum et non erit peccator,
et quaeres locum eius et non invenies;
11 [r]mansueti autem hereditabunt terram
et delectabuntur in [s]multitudine pacis.
12 [t]Observabit peccator iustum
et [u]stridebit super eum dentibus suis.
13 Dominus autem [v]irridebit eum,
quoniam prospicit quod veniet [x]dies eius.
14 Gladium evaginaverunt peccatores,
[y]intenderunt arcum suum,
ut deiciant pauperem et inopem,
ut trucident rectos corde;
15 gladius eorum intret in corda ipsorum,
et [z]arcus eorum confringatur.
16 [a]Melius est modicum iusto super divitias peccatorum mul-
17 quoniam [b]bracchia peccatorum conterentur. [tas;
confirmat autem iustos Dominus.
18 [c]Novit Dominus dies immaculatorum,
et hereditas eorum in aeternum erit;
19 non confundentur in tempore malo
et [d]in diebus famis saturabuntur.
20 Quia peccatores peribunt; [tati,
inimici vero Domini, mox ut honorificati fuerint et exal-
[e]deficientes quemadmodum fumus deficient.
21 [f]Mutuabitur peccator et non solvet,
[g]iustus autem miseretur et tribuet.
22 Quia benedicentes ei [h]hereditabunt terram,
maledicentes autem ei disperibunt.
23 [i]Apud Dominum gressus hominis dirigentur,
et viam eius volet;
24 cum [j]ceciderit non collidetur,
quia [k]Dominus supponit manum suam.
25 [l]Iunior fui, etenim senui, et non vidi iustum derelictum,
nec semen eius [m]quaerens panem.
26 Tota die [n]miseretur et commodat,
et semen illius in benedictione erit.
27 [o]Declina a malo et fac bonum
et inhabita in saeculum saeculi;
28 quia Dominus [p]amat iudicium
et non derelinquet sanctos suos:
in aeternum conservabuntur; iniusti punientur.

Ad mt. in fr. 3 (1, 17, 37).
a vr. 7, 8.
b Ps 72, 3 Pro 3, 31; 23, 17; 24, 1, 19. — cf. Ec 10, 4.
c Ps 91, 8; 101, 5; 102, 15; 128, 6; Jb 14, 2; Eccli 14, 18; Is 37, 27; 40, 5-8.— cf. Jb 27, 13-23; Jc 1, 10, 11. — v. *j*] *v. Mic. 5, 8.* [Ps 89, 6.
d Ps 61, 9; 113, 9-11; Pro 3, 5; Ec 3, 12; Eccli 2, 6; 32, 28.
e vr. 27, 29; Lv 26, 5; Pro 2, 21.
f Jb 22, 26; Is 58, 14. — Ph 3, 1; 4, 4.
g Pro 10, 24; Mt 6, 33. — v. Ps 19, 5, 6. — cf. Is 26, 8.
h Pro 16, 3; 1 Pt 5, 7. — cf. Ps 118, 26. — v. Ps 54, 23.
i Eccli 32, 20; Is 58, 8, 10; Os 6, 5; Mic 7, 9. — cf. Ps 90, 11; 111, 4.
j Jb 11, 17.
l Ps 61, 2. [1, 12.
m Jr 12, 1. — cf. Jb 21, 7; Hab
n Ps 4, 5. — cf. Eph 4, 26, 31.
o vr. 2, 22.
p Ps 24, 13; Pro 2, 21; Sap. 1, 29; Is 57, 11. — v. vr. 11, 22; 29, 34.
q vr. 36; Jb 24, 24; Is 41, 12. — v. Jb 20, 5-9.
r (all) Mt 5, 4. — Mt 11, 29.
s vr. 37; Ps 118, 165; Pro 3, 2. — cf. Is 32, 17.
t Sap 3, 17; 18. — cf. Sap 2, 12-20. — v. vr. 32.
u v. Ps 34, 16.
v v. Ps 2, 4.
x v. Jb 18, 20.
y Ps 7, 13; 10, 3.
z v. 1 Rg 2, 4.
a Pro 15, 16; 16, 8; 17, 1. — cf. Ps 83, 11; 1 Tm 6, 6.
b Ps (10), 15; Jb 38, 15; Ez 30, 21, 22.
17] *Cm. in fs. s. Jo. Dam.*
c.v. Ps 1, 6.
d vr. 25; Pro 10, 3. — v. Ps 32, 19.
e Ps 67, 3; 101, 4; Sap 5, 15; Os 13, 3; Jc 4, 15.
21] * *Catech. R. III 8, 12.*
f cf. Eccli 8, 15; 29, 2, 4-9.
g vr. 26.
h v. vr 9.
i Ps 39, 3; 118, 5; 1 Rg 2, 9; Pro 16, 9; 20, 24; Jr 10, 23. — cf. Ph 2, 13.
24] *Gr. in cm. M.*
j Pro 24, 16; Mic 7, 8. —cf. Ps 90, 12; 2 Cor 4, 9.
k Ps 90, 12.
l cf. Eccli 2, 11; 1 Mc 2, 61. — v. Ps 33, 10, 11.
m Pro 10, 3. — cf. Ps 108, 10; Jb 15, 23.
n Ps 111, 5, 9; Dt 15, 7-10; Eccli 29, 1; Mt 5, 42.
o v. Ps 33, 15.
28] *V. All. in fs. 7 ss. Fund.*
p v. Ps 10, 8.

iusti vero praemia accipient. — **37.** Paenitent. 3. *Ut iustitiae Dei severitatem mitiget enarrat quot malis cum corpore (2-8) tum animo (9-13) adfligatur, atque enixe rogat ne hostes de suo ipsius interitu laetentur*

et [q]semen impiorum peribit.
29 Iusti autem hereditabunt terram
et inhabitabunt in saeculum saeculi super eam.
30 [r]Os iusti meditabitur sapientiam,
et lingua eius loquetur iudicium;
31 [s]lex Dei eius in corde ipsius,
et non supplantabuntur gressus eius.
32 [t]Considerat peccator iustum
et quaerit mortificare eum;
33 [u]Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius
nec damnabit eum cum iudicabitur illi.
34 [v]Exspecta Dominum et custodi viam eius,
et exaltabit te, ut hereditate capias terram:
[w]cum perierint peccatores, videbis.
35 [x]Vidi impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Li-
36 et transivi, et [y]ecce non erat; [bani;
et quaesivi eum et non est inventus locus eius.
37 [z]Custodi innocentiam et vide aequitatem,
quoniam sunt reliquiae homini pacifico;
38 [a]iniusti autem disperibunt simul,
reliquiae impiorum interibunt.
39 [b]Salus autem iustorum a Domino,
et protector eorum in [c]tempore tribulationis;
40 et adiuvabit eos Dominus et [d]liberabit eos,
et [e]eruet eos a peccatoribus et salvabit eos,
quia speraverunt in eo.

37 Psalmus David, [a]in rememorationem de sabbato.
2 [b]Domine, ne in furore tuo arguas me
neque in ira tua corripias me.
3 Quoniam [c]sagittae tuae infixae sunt mihi,
et [d]confirmasti super me manum tuam.
4 [e]Non est sanitas in carne mea a facie irae tuae,
[f]non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.
5 Quoniam [g]iniquitates meae supergressae sunt caput meum,
et [h]sicut onus grave gravatae sunt super me,
6 [i]putruerunt et corruptae sunt cicatrices meae a facie insipientiae meae;
7 miser factus sum et curvatus sum usque in finem,
tota die [j]contristatus ingrediebar.
8 Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus,
et non est sanitas in carne mea,
9 adflictus sum et humiliatus sum nimis,
[k]rugiebam a gemitu cordis mei.
10 Domine, ante te omne desiderium meum,
et gemitus meus a te non est absconditus.
11 Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea,
et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum.
12 [m]Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt;
et qui iuxta me erant [n]de longe steterunt,
13 et [o]vim faciebant qui quaerebant animam meam,
et qui inquirebant mala mihi locuti sunt vanitates
et dolos tota die meditabantur.
14 Ego autem tanquam surdus non audiebam,
et [p]sicut mutus non aperiens os suum.
15 Et factus sum sicut homo non audiens
et [q]non habens in ore suo redargutiones.
16 Quoniam [r]in te, Domine, speravi:
tu exaudies me, Domine Deus meus.
17 Quia dixi: [s]Nequando supergaudeant mihi inimici mei,
et, [t]dum commoventur pedes mei, super me [u]magna lo-
18 Quoniam ego in [v]flagella paratus sum, [cuti sunt.
et dolor meus in conspectu meo semper.

---

q vr. 2, 9; Ps 20, 11; Pro 2, 22.

30, 31] Int. Gr., V. in cm. Ss.
r cf. Pro 8, 7; 10, 11, 31.
s Ps 39, 9; 118, 11; Dt 6, 6; Is 51, 7; Jr 31, 33. — cf. Rm 7, 22.
t Ps (10), 9. — v. vr. 12.

u Ps 33, 23; 2 Pt 2, 9. — cf. Ps 108, 31.
34] V. ad mt. in fr. 3.
v vr. 6; Ps 26, 14.
w Ps 51, 7; 90, 8; Pro 29, 16.
x Ps 72, 18-20; Jb 5, 3; 20, 6, 7; Pro 12, 7; Eccli 16, 6; Jr 12, 2, 3; Ez 31, 3-16; Dn 4, 7, 8, 17-20. — cf. 1 Mc 2, 63.
y vr. 10; Jb 20, 36; Pro 24, 22. — cf. Ps 102, 16; Jb 7, 10.
37] v. Ps 121, 3.
z Is 3, 10. — cf. Gn 39, 8, 9; 41, 41; Pro 23, 17, 18.
a Ps 72, 19; 103, 35; Pro 2, 22; 24, 20; Sap 3, 16.
39] Int. in cm. Mm.
b Ps 3, 9; 45, 2.
c Ps 9, 10.
d cf. Is 31, 5; Ac 12, 11.
e cf. 1 Par 5, 20; Jr 39, 18; Dn 3, 17, 95; 6, 23.

Ad mt. in fr. 3 (1, 23), in Parasc. (13), et fs. ss. col. Flag. (3).
a Ps 69, 1. — cf. 1 Par 16, 4.
b v. Ps 6, 2.
c Jb 6, 4; Lm 3, 13. — v. Ps
d v. Ps 31, 4. [7, 14.
*4] * Catech. R. IV 14, 8.*
e Is 1, 6.
f cf. Is 38, 13. — v. Ps 30, 11.
g Ps 39, 10; 1 Es 9, 6.
h Lm 1, 14.
i Jr 30, 12, 13.

7, 8] R. in D. Pass.
j Ps 41, 10; 42, 2; Jb 30, 28.

k Is 59, 11; Bar 6, 31.

l Pro 15, 30. — v. Ps 6, 8.

m cf. Jb 19, 13-20. — v. Ps 68, *12, 13] v. vr. 7, 8.* [9.
n Ps 87, 9, 19; Pro 19, 7. — cf. Mt 27, 55 etc.
o Ps 70, 10, 11. — cf. Mt 22, 15 etc.

*14] * cf. Catech. R. IV 14, 8.*
p Ps 38, 3, 10; Is 53, 7; Dn 3, 30; 10, 15; 1 Pt 2, 23. — cf. Mr 14, 60, 61; 15, 4, 5 etc.
q cf. 2 Rg 16, 6-10.
r Ps 38, 8. — cf. 2 Rg 18, 12.
s cf. Lm 2, 17. — v. Ps 29, 2.
t Ps 93, 18.
u Ps 34, 26; 54, 13; 72, 8; 1 Rg 2, 3; Ap 13, 5.
18] V. in fs. ss. col. Flag.
v P. 34, 15. — cf. Ps 90, 10.

19 Quoniam [a]iniquitatem meam adnuntiabo
et cogitabo pro peccato meo.
20 Inimici autem mei vivunt et confirmati sunt super me,
et multiplicati sunt qui oderunt me inique.
21 [y]Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi,
quoniam [z]sequebar bonitatem.
22 Ne derelinquas me, Domine;
Deus meus, [a]ne discesseris a me.
23 [b]Intende in adiutorium meum, Domine Deus salutis meae.

38 In finem, ipsi [a]Idithun. Canticum David.
2 Dixi: [b]Custodiam vias meas, ut non [c]delinquam in lingua
[d]posui ori meo custodiam, [mea:
cum consisteret peccator adversum me.
3 [e]Obmutui et humiliatus sum et silui a bonis,
et dolor meus renovatus est.
4 [f]Concaluit cor meum intra me,
et in meditatione mea exardescet ignis. [finem meum
5 [g]Locutus sum in lingua mea: Notum fac mihi, Domine,
et numerum dierum meorum quis est, ut sciam quid desit
6 Ecce [h]mensurabiles posuisti dies meos, [mihi.
et [i]substantia mea tanquam nihilum ante te;
[j]veruntamen universa vanitas omnis homo vivens.
7 Veruntamen [k]in imagine pertransit homo;
sed et frustra conturbatur,
[m]thesaurizat et ignorat cui congregabit ea.
8 Et nunc quae est exspectatio mea? Nonne Dominus?
Et substantia mea apud te est.
9 Ab omnibus iniquitatibus meis erue me,
[n]opprobrium insipienti dedisti me.
10 [o]Obmutui et non aperui os meum, quoniam tu fecisti.
11 [p]Amove a me plagas tuas:
12 a fortitudine manus tuae [q]ego defeci in increpationibus,
propter iniquitatem corripuisti hominem,
et [r]tabescere fecisti sicut araneam animam eius;
[s]veruntamen vane conturbatur omnis homo.
13[t]Exaudi orationem meam, Domine, et deprecationem meam,
auribus percipe lacrimas meas.
Ne sileas, quoniam [u]advena ego sum apud te
et [v]peregrinus sicut omnes patres mei.
14 [x]Remitte mihi ut refrigerer
priusquam abeam et [y]amplius non ero.

39 In finem. Psalmus ipsi David.
2 [a]Exspectans exspectavi Dominum, et intendit mihi
3 [b]et exaudivit preces meas
et eduxit me de [c]lacu miseriae et de [d]luto faecis
et [e]statuit super petram pedes meos
et direxit gressus meos
4 et immisit in os meum [f]canticum novum,
carmen Deo nostro.
[g]Videbunt multi et timebunt et sperabunt in Domino.
5 [h]Beatus vir cuius est nomen Domini spes eius,
[i]et non respexit in vanitates et insanias falsas.
6 Multa fecisti tu, Domine Deus meus, [j]mirabilia tua;
et [k]cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi:
[l]Adnuntiavi et locutus sum, multiplicati sunt super nu-
7 [m]Sacrificium et oblationem noluisti, [merum.
[n]aures autem perfecisti mihi;
[o]holocaustum et pro peccato non postulasti,
8 tunc dixi: [p]Ecce venio,
[q]in capite libri scriptum est de me;

x v. Ps 31, 5.

y v. Ps 34, 12.
z cf. Mt 5, 10.
22, 23] Int. in fr. 4 p. D. 2 Qdg.
a v. Ps (10), 1.
b v. Ps 39, 14.

Ad mt. in fr. 3 (11). [25, 1, 3.
a Ps 61, 1; 76, 1; 1 Par 16, 41; *1] V. in fs. s. Jo. Nepom.*
b 3 Rg 2, 4; 4 Rg 10, 21.
c Jb 2, 10. — cf. Eccli 22, 33; Jc 3, 3-10.
d Ps 140, 3. — v. Ps 33, 14.
e v. Ps 37, 14.
4] V. All. in fs. s. Phil. N. et s. Jo. M. Vianney.
f Jr 20, 9. — cf. Jb 32, 18, 19; Lc 24, 32.
g Ps 89, 12; 101, 24; Jb 6, 11.
h Jb 10, 20; 14, 5; Eccli 37, 28.
i Ps 88, 47; 143, 4. — cf. Ps 89, 4, 5; 2 Pt 3, 8.
j Ps 61, 10; Jb 7, 20; Ec 1, 2. — cf. Ps 93, 11.
l cf. Jb 14, 2; 1 Cor 7, 31; Jc 4, 15.
m Ps 48, 11; Lc 12, 20. — cf. Ec 2, 18, 19, 20, 26; 4, 8; 6, 2; Jr 17, 11.
9] v. Ps 40, 5.
n cf. Ps 43, 10-15.
o 2 Rg 16, 10; Jb 2, 10; Mic 7, 9. — cf. Mt 26, 39.
p Jb 9, 34.
q cf. Ps 79, 17.
r (Jb 4, 19; 13, 28; Is 50, 9; *s* vr. 6 [51, 8); Lm 3, 20.
13] V. All. in fs. s. B. Jos. Labre, et V. ad mt. in fr. 3.
13, 14] R. in fr. 3 p. D. 2 p.
t Ps 101, 2. *[Epiph.*
u Lv 25, 23; 1 Par 29, 15; Ps 118, 19; Heb 11, 13; 1 Pt 2, 11. — cf. Gn 47, 9.
v Jb 7, 16, 19; Jl 2, 17.
x Jb 10, 20, 21.
y Jb 7, 8, 21; 14, 10-12; 20, 9.
Ad mt. in Parasc. (15), in off. Df. (14). — *ad trt. in fr. 2* ([*Ps 6, 10*]). [129, 4, 5.
a Ps 26, 14; 36, 34. — cp. Ps *2-4] Of. in D. 15 p. Pnt.*
b Ps 33, 16; 38, 13.
c cf. Jr 38, 6.
d Ps 68, 3, 15.
3, 4] R. in fr. 3 p. D. 2 p.
e Ps 26, 6. *[Epiph.*
f v. Ps 32, 3.
g Ps 51, 8; 63, 9, 10; 90, 8; Dt
h v. Ps 2, 12; 33, 9. [13, 11.
5] Gr. in fs. s. Ben. Jos. Labre.
i v. Ps 100, 3.
j Ps 9, 2; Ex 15, 11; Jb 5, 9, etc.
k Ps 91, 6; 138, 6; Is 55, 8.
l (Ps 138, 18).
*7] * Catech. R. II 4, 69.*
m (all) Heb 10, 6-8. — Ps 49, 8; 50, 18; 68, 32; 1 Rg 15, 22. — Is 66, 3; Jr 6, 20. — v. Pro 21, 3.
3-9] Tr. in fs. ss. Famil.
n Is 50, 5. — v. Jb 33, 16.
o cf. Lv 1, 4 etc.
p Zc 2, 10.
q Lc 24, 44. — cf. 4 Rg 22, 13.

qui Dño confidunt (2-4), eique pro sacrificiis oboedientiam profert (5-11) et, protectione expetita, laudes tribuit (12-18). — 40. Precatus pro iis qui miseris benefaciunt (2 - 4) et pro se, cui hostes et falsi amici

r Ps 118, 16, 24, 35, 92. — cf. Jo 4, 34; 8, 29.
s v. Ps 36, 31.
t Ps 21, 26.
u Ps 118, 13. — cf. Ac 20, 20,
v Is 22, 22. [27.
11] v. Ps 118, 52.

x Ps 56, 4; 60, 8; 84, 11; 88, 15; Pro 20, 28. — v. Ps 35,
y Ps 114, 3. [6.
z Ps 37, 5.
z Ps 37, 5.
a cf. Ps 37, 11.
b Ps 68, 5. — cf. Ps 37, 5.
c Ps 37, 11; 72, 26.
*14-18] Ps 69, 2-6.
14] v. Ps 38, 13.*
14, 15] Of in D. 16 p. Pnt. etc.
d v. Ps 6, 11; 34, 4, 26; 70, 13.
e v. Ps 34, 21, 25.
f v. Ps 34, 27.
g Ps 85, 1; 108, 22.
h Sap 6, 8. — cf. 1 Pt 5, 7.
18] v. vr. 5. — R. in fs. ss.
i Ps 27, 7; Ecli 51, 2. [*Famil.*
j Dn 9, 19.

Ad mt. in off. Pass. etc. (6) et Df. (5). — ad sxt. in fr. 3 (13).
a Pro 14, 21. — cf. Ps 81, 3; Pro 19, 17. [*v. vr. 5.*
2] cf. Catech. R. IV 14, 23. —
b Tb 4, 11; Dn 4, 24. — cf. Ps 36, 19; Ec 11, 1.
3] R. in prec. p. Litanias.
c Ps 26, 12.
d v. Ps 19, 3.
4] V. in visit. inf. (RR.).
e Ps 4, 2. [*trt. in Dd. etc.*
5] Gr. in D. 1 p. Pnt. — V. ad
f Ps 146, 3. — cf. 2 Par 30, 20. — v. Ps 6, 3.
g Ps 11, 3; 143, 8.
8, 9] v. Jr 11, 19. [66.
h Jb 14, 12. — cf. Mt 27, 65,
10] V. in Cen. Dñi.
i Ps 54, 14, 15; Jb 19, 13, 14, 19; Jr 9, 4; 20, 10; Ab 7; Mic 7, 5. Mt 10, 36; Ac 1, 17. — cf. 2 Rg 15, 12; 16, 23.
j (all) Jo 13, 18. — cf. Dn 11,
11] V. in sb. s. [26.
k Ecli 12, 18; 13, 7.
12] V. in fs. Imm. Concpt.
l cf. 2 Rg 15, 25, 26.
13] v. Ps 70, 5.
m v. Ps 25, 1.
n Jb 36, 7.
o Ps 22, 6.
p Ps 71, 18, 29; 88, 53; 105,
q Ps 71, 19. [48; Lc 1, 68.

Ad mt. in fr. 3 in fs. Corp. Ch. (5), 7 dol. BMV. (4) in off. Df. (3) in bapt. adul. etc.
a Ps 43, 1.
b 1 Par 6, 37. [6; Jo 7, 37.
c Ps 142, 6. — Jl 1, 20; Mt 5, 2, 3] *Gr. in fs. s. Franc. C.*
2-4] Tr. ad ben. fontis bapt.
d Ps 62, 2; Jo 7, 37. — cf. Ps 84, 3; 142, 6; Is 41, 17; 55, 1.
3] Int. in fs. s. Cath. Flis.
e Ps 83, 3; Jo 3, 10; Jr 10, 10; 23, 36; 1 Tm 4, 10 etc. — v. Mt 16, 16.
f Ps 26, 4; 83, 8. — cf. Ez 23, 17; Jn 2, 5.
g Ps 79, 6; 101, 10; Lm 2, 18.

9 [r]ut facerem voluntatem tuam, Deus meus,
volui, et [s]legem tuam in medio cordis mei.
10 Adnuntiavi iustitiam tuam in [t]ecclesia magna,
[u]ecce labia mea non prohibebo: [v]Domine, tu scisti.
11 Iustitiam tuam non abscondi in corde meo;
veritatem tuam et salutare tuum dixi: [concilio multo.
non abscondi misericordiam tuam et veritatem tuam a
12 Tu autem, Domine, ne longe facias miserationes tuas a me;
[x]misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me.
13 Quoniam [y]circumdederunt me mala quorum non est numerus.
[z]comprehenderunt me iniquitates meae, et [a]non potui ut
[b]multiplicatae sunt super capillos capitis mei, [viderem;
et [c]cor meum dereliquit me.
14 Complaceat tibi, Domine, ut eruas me;
Domine, ad adiuvandum me respice.
15 [d]Confundantur et revereantur simul,
qui quaerunt animam, meam, ut auferant eam.
Convertantur retrorsum et revereantur,
qui volunt mihi mala, [ge, euge!
16 Ferant confestim confusionem suam, [e]qui dicunt mihi: Eu-
17 Exsultent et laetentur super te omnes quaerentes te,
et [f]dicant semper: Magnificetur Dominus, qui diligunt
18 Ego autem [g]mendicus sum et pauper; [salutare tuum,
[h]Dominus sollicitus est mei.
[i]Adiutor meus et protector meus tu es,
Deus meus, ne tardaveris.

40

In finem. Psalmus ipsi David.
2 [a]Beatus qui intelligit super egenum et pauperem:
[b]in die mala liberabit eum Dominus.
3 Dominus conservet eum et vivificet eum
et beatum faciat eum in terra
et [c]non tradat eum in animam inimicorum eius.
4 [d]Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius:
universum stratum eius versasti in infirmitate eius.
5 Ego dixi: [e]Domine, miserere mei,
[f]sana animam meam, quia peccavi tibi.
6 Inimici mei dixerunt mala mihi:
Quando morietur et peribit nomen eius?
7 Et, si ingrediebatur ut videret, [g]vana loquebatur;
cor eius congregavit iniquitatem sibi,
egrediebatur foras et loquebatur 8 in idipsum.
Adversum me susurrabant omnes inimici mei,
adversum me cogitabant mala mihi.
9 Verbum iniquum constituerunt adversum me:
[h]Nunquid qui dormit non adiciet ut resurgat?
10 Etenim [i]homo pacis meae, in quo speravi, [tationem.
[j]qui edebat panes meos, magnificavit super me supplan-
11 Tu autem, Domine, miserere mei et resuscita me, et re-
12 In hoc cognovi quoniam [k]voluisti me. [tribuam eis.
quoniam non gaudebit inimicus meus super me,
13 Me autem propter [m]innocentiam suscepisti
et [n]confirmasti me in conspectu tuo [o]in aeternum.
14 [p]Benedictus Dominus Deus Israël,
a saeculo et usque in saeculum. [q]Fiat, fiat.

41

In finem. [a]Intellectus [b]filiis Core.
2 [c]Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum,
ita desiderat anima mea ad te, Deus.
3 [d]Sitivit anima mea ad [e]Deum fortem vivum:
quando veniam et [f]apparebo ante faciem Dei?
4 [g]Fuerunt mihi lacrimae meae panes die ac nocte,

dum [h]dicitur mihi cotidie: Ubi est Deus tuus?
5 Haec recordatus sum et [i]effudi in me animam meam,
quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad [j]domum Dei,
in voce exsultationis et confessionis, sonus [l]epulantis.
6 [m]Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi:
salutare vultus mei 7 et Deus meus.
Ad meipsum anima mea conturbata est; [a monte modico.
propterea memor ero tui [n]de terra Iordanis et [o]Hermoniim,
8 Abyssus abyssum invocat in voce cataractarum tuarum;
[p]omnia excelsa tua et [q]fluctus tui super me transierunt.
9 In die [r]mandavit Dominus misericordiam suam, et [s]nocte apud me oratio Deo vitae meae. [canticum eius;
10 Dicam Deo: Susceptor meus es; [t]quare oblitus es mei?
et quare [u]contristatus incedo, dum adfligit me inimicus?
11 Dum confringuntur ossa mea, exprobraverunt mihi qui tribulant me inimici mei,
[v]dum dicunt mihi per singulos dies: Ubi est Deus tuus?
12 [x]Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi:
salutare vultus mei et Deus meus.

h vr. 11; Ps 78, 10; 113, 2 (bis); Jl 2, 17; Mic 7, 10. — cf. Ex 32, 12; Nm 14, 13-16.
i Ps 61, 9; 141, 3. — cf. 1 Rg 1 15; Lm 2, 19.
j Ps 54, 15. [etc.
l cf. Dt 12, 7, 12, 18; 16, 11,
m vr. 12; Ps 42, 5. — cf. Mt 26, 38; Jo 12, 27.

n 2 Rg 17, 22, 24.
o D. 3, 9; Js 11, 3.
p Jn 2, 4. [3; 123, 4.
q Ps 87, 8. — cf. Ps 31, 6; 68,
r Ps 43, 5; 67, 29; 132, 3.
s Jb 35, 10. — cf. Ps 15, 7; 118, 55, 62; 149, 5.
t Is 49, 14. — cf. Mt 27, 46.
u v. Ps 37, 7.

v v. vr. 4.
x v. vr. 6.

42

Psalmus David.
[a]Iudica me, Deus, et discerne causam meam de gente non ab homine iniquo et doloso erue me. [sancta;
2 Quia tu es, Deus, [b]fortitudo mea, quare me [c]reppulisti?
et [d]quare tristis incedo, dum adfligit me inimicus?
3 [e]Emitte lucem tuam et veritatem tuam:
ipsa me deduxerunt et adduxerunt in montem sanctum
4 Et introibo ad altare Dei, [tuum et in [f]tabernacula tua.
ad Deum, qui laetificat iuventutem meam;
confitebor tibi in cithara, Deus Deus meus.
5 [g]Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi:
salutare vultus mei et Deus meus.

Ad mt. in fs. Corp. Ch. et orat. DNJC. — *ad ll. in fr. 3 (5) et sb. s.* — *in ord. Ms.* — *in rit. cons. alt. et eccl.* (4) *et in coem. reconc.* (*PR*). [24, 16.
a Ps 7, 9; 25, 1 etc. — cf. 1 Rg 1-7] *Int. etc. in D. et T. Pass.*
b Ps 30, 4.
c Ps 43, 10, 23; 59, 3, 12; 73, 1; 107, 12. — v. Ps 78, 39-46.
d v. Ps 41, 10.
e cf. Ps 56, 4.
f 14, 1; Ps 83, 2.
4] *Cm. in Szg.* — *Of. in fs. s. Stan. K.*
g v. Ps 41, 6, 12.

43

In finem. [a]Filiis Core ad intellectum.
2 Deus, [b]auribus nostris audivimus,
patres nostri adnuntiaverunt nobis
opus [c]quod operatus es in diebus eorum et in diebus
3 Manus tua [d]gentes disperdidit, et [e]plantasti eos, [antiquis.
adflixisti populos et expulisti eos.
4 Nec enim [f]in gladio suo possederunt terram,
et bracchium eorum non salvavit eos;
sed [g]dextera tua et bracchium tuum et [h]illuminatio vultus tui,
quoniam [i]complacuisti in eis.
5 [j]Tu es ipse, rex meus et Deus meus,
[k]qui mandas salutes Iacob.
6 In te inimicos nostros [l]ventilabimus cornu
et [m]in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.
7 [n]Non enim in arcu meo sperabo,
et gladius meus non salvabit me;
8 salvasti enim nos de adfligentibus nos
et [o]odientes nos confudisti.
9 [p]In Deo laudabimur tota die
et in nomine tuo confitebimur in saeculum.
10 [q]Nunc autem reppulisti et confudisti nos
et [r]non egredieris, Deus, in virtutibus nostris,
11 [s]avertisti nos retrorsum post inimicos nostros,
et qui oderunt nos diripiebant sibi;
12 dedisti nos tanquam [t]oves escarum

Ad nn. in fr. 3 (*8, 9*).
a v. Ps 41, 1.
b Ps 77, 3; Ex 10, 2; 12, 26, 27 etc.; Jd 6, 13. — v. Dt 6, 20-23.
c cf. Is 51, 9.
d Ps 77, 54; 79, 9; Ex 23, 31; Js 3, 10; 26, 12; 2 Par 20, 7; Ecli 10, 18-20.
e v. Ex 15, 17.
f Js 24, 12; Os 1, 7.
g cf. Dt 2, 36.
h v. Ps 4, 7.
i Dt 4, 37; 7, 7, 8; 10, 15.
j Ps 73, 12.
5] *Ant. in fs. ss. Rdmpt.*
k v. Ps 41, 9.
l v. Dt 33, 17.
m Ps 59, 14.
n cf. Ps 32, 16, 17; 1 Rg 17, 47.

o v. Ps 34, 4.
8, 9] *Gr. in D. 23 p. Pnt. et Ms.*
p v. Ps 33, 2. [*pro qcq. necess.*
q Ps 88, 39. — v. Ps 42, 2.
r Ps 59, 12. — cf. Jd 4, 14; 2 Rg 5, 24. [8, 12.
s Lv 26, 17; Dt 28, 25; Js 7,
t v. vr. 22. — cf. Ps 13, 4; 73, 14; Is 49, 26.

definiat (42, 1-5). — **43.** *Recordans beneficia patribus praestita (2-6), in Deum, tot ingruentibus malis fidit.* — **44.** *Vates, post celebratam pulchritudinem et potentiam regis (2-10), ipsius sponsae ingressum in intimas*

et [u]in gentibus dispersisti nos;
13 [v]vendidisti populum tuum sine pretio,
et non fuit multitudo in commutationibus eorum;
14 [x]posuisti nos opprobrium vicinis nostris,
subsannationem et derisum his qui sunt in circuitu no-
15 [y]posuisti nos in similitudinem gentibus, [stro;
[z]commotionem capitis in populis;
16 tota die verecundia mea contra me est
et [a]confusio faciei meae cooperuit me
17 a voce exprobrantis et obloquentis,
a facie inimici et persequentis.
18 [b]Haec omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te
et inique non egimus in testamento tuo,
19 et non recessit retro cor nostrum,
et [c]declinasti semitas nostras a via tua;
20 quoniam humiliasti nos in loco adflictionis,
et cooperuit nos [d]umbra mortis.
21 Si obliti sumus nomen Dei nostri
et [e]si expandimus manus nostras ad [f]deum alienum,
22 nonne Deus [g]requiret ista?
Ipse enim [h]novit abscondita cordis.
[i]Quoniam propter te mortificamur tota die;
aestimati sumus sicut oves occisionis.
23 [j]Exsurge, quare obdormis, Domine?
exsurge et [l]ne repellas in finem.
24 Quare [m]faciem tuam avertis,
oblivisceris inopiae nostrae et tribulationis nostrae?
25 Quoniam [n]humiliata est in pulvere anima nostra,
conglutinatus est in terra venter noster.
26 [o]Exsurge, Domine, adiuva nos
et redime nos propter nomen tuum.

44 In finem, [a]pro iis qui commutabuntur. [b]Filiis Core ad intellectum. Canticum pro dilecto.

2 Eructavit cor meum verbum bonum,
dico ego opera mea regi:
lingua mea calamus scribae [c]velociter scribentis.
3 [d]Speciosus forma prae filiis hominum,
[e]diffusa est gratia in labiis tuis;
propterea benedixit te Deus in aeternum.
4 [f]Accingere [g]gladio tuo super femur tuum, [h]potentissime:
5 specie tua et pulchritudine tua
intende, prospere procede et regna
propter veritatem et mansuetudinem et iustitiam,
et deducet te mirabiliter dextera tua.
6 [i]Sagittae tuae acutae, populi sub te cadent in corda inimi-
7 [j]sedes tua, Deus, in saeculum saeculi, [corum regis,
[k]virga directionis virga regni tui.
8 [l]Dilexisti iustitiam et odisti iniquitatem;
propterea [m]unxit te Deus Deus tuus
[n]oleo laetitiae, prae [o]consortibus tuis. [eburneis,
9 [p]Myrrha et gutta et casia a vestimentis tuis, [q]a domibus
ex quibus delectaverunt te 10 filiae regum in honore tuo.
[r]Adstitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato,
[s]circumdata varietate.
11 Audi, filia, et vide et inclina aurem tuam;
et [t]obliviscere populum tuum et domum patris tui;
12 et concupiscet rex decorem tuum,
quoniam ipse est [u]Dominus Deus tuus,
et [v]adorabunt eum 13 et filiae Tyri in [w]muneribus,
[x]vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis.
14 Omnis gloria eius [y]filiae regis [z]ab intus,
[a]in fimbriis aureis, 15 circumamicta varietatibus.

---

u Ps 105, 27; Lv 26, 33; Dt 4, 27; 28, 64; Is 52, 3; Ez 20, 23; 36, 24. — cf. Jo 7, 15; 1 Pt 1, 1.
v Jr 15, 13. — cf. Dt 32, 30; Jd 2, 14.
x Ps 38, 9; 78, 4; 79, 7; 88, 42; 118, 22; 3 Rg 9, 7, 8; Jr 20, 7. — cf. 2 Es 2, 17; Dn 9, 16.
y cf. Jo 24, 9. — v. Jb 17, 6.
z v. Jb 16, 5.
a Ps 68, 8; Jr 7, 19. — cf. Bar 1, 15; 2, 6.
b Dn 9, 13.
c (Ps 118, 51, 157, Jb 23, 11).
d v. Jb 3, 5.
e Ps 87, 10; 142, 6; 3 Rg 8, 22, 28, 54; 2 Par 6, 29; Jb 11,
f v. Ps 80, 10. [31 etc.
g Ps (10), 13. — cf. Dt 23; 21; Bar 6, 34; Ez 34, 16. Heb 4, 13. — v. Ps 7, 10.
h Dn 10, 42. — cf. Jo 2, 35; Heb 4, 13. — v. Ps 7, 10.
i (all) Rm 8, 36. — vr. 12; Ps 68, 8; Jr 15, 15.
j v. Ps 34, 23; 58, 6; 77, 65.
23-26] Int. in Sxg. et Ms. cont.
l vr. 10. [*paganos.*
m Ps 12, 1. — v. Jb 13, 24.
n Ps 118, 25. — cf. Jdt 4, 8; 8, 16; Est 14, 2.
26] Gr. in fr. 3 p. D. 4 Qdg. etc. — V. ad horas et in prec. T. belli etc. — v. Ps 9, 11.
o cf. Nm 10, 35, 36.

Ad mt. in fr. 4 (3, 18), in Nat. et Transf. Dñi (3) etc. in cm. Ap. (17, 18) et Sctar. (5). — in rit. cons. eccl. et alt. (8).
a Ps 68, 1. *b* Ps 43, 1.
2] v. vr. 3. — Gr. in fs. S. Jo.
c cf. 1 Es 7, 6. [*M. Vianney.*
d cf. Cn 5, 10-16.
e cf. Lc 4, 22. — v. Is 61, 1-3.
3] Gr. etc in Transf. Dñi etc. — Ant. ad ben. novi mil.
f Ex 32, 27. [(*PR*).
g cf. Is 49, 2; Heb 4, 12; Ap 1, 16; 19, 15.
4] In rit. ben. et coron. Regis (PR).
h cf. Ps 23, 8; Is 9, 6.
i cf. Ps 2, 9.
6] Ant. in fs. ss. Cord. J,
j (all) Heb 1, 8, 9. — Ps 92, 2. — cf. 2 Rg 7, 13.
k cf. Ps 66, 5; 95, 10; 109, 2.
8] Catech. R. I 3, 7; II 3, 8.
l cf. Ps (10), 8.
m Ps 2, 2; Is 61, 1; Dn 9, 24; Ac 4, 26, 27. — cf. Ac 10, 38.
n cf. Ps 103, 15; Is 61, 3. —
o cf. 3 Rg 3, 13. [v. Ps 22, 5.
p Pro 7, 17; Jo 19, 39. — cf. Mt 2, 11.
q 3 Rg 22, 39; Am 3, 15.
10] Int. in fs. BMV. de cons.
r cf. Ps 109, 11; 3 Rg 2, 19; 2
s v. vr. 15. [Es 2, 6.
t cf. Gn 2, 24; Lc 9, 62; Ph 3, 13.
11, 12] vr. Gn 12, 1.
u Ps 94, 7; Is 54, 5, 6.
v Ps 71, 11. [4, 21.
w cf. Ps 67, 30; 71, 10; 3 Rg
x cf. Ps 118, 58; Jb 11, 19.
14, 15] Int. in fs. puriss. cordis BMV. etc.
y cf. Cn 7, 1; Ap 19, 7; 11, 9.
z cf. 1 Pt 3, 4.
a cf. Ez 16, 10-13.

Adducentur regi virgines post eam,
proximae eius adferentur tibi;
16 adferentur in laetitia et exsultatione,
adducentur in templum regis.
17 Pro patribus tuis nati sunt tibi filii;
constitues eos [b]principes super omnem terram. [tionem:
18 [c]Memores erunt nominis tui in omni generatione et genera-
propterea populi confitebuntur tibi in aeternum et in saeculum saeculi.

45 In finem, [a]filiis Core, [b]pro arcanis. Psalmus.
2 [c]Deus noster refugium et virtus,
adiutor in tribulationibus quae invenerunt nos nimis.
3 Propterea non timebimus dum [d]turbabitur terra,
et [e]transferentur montes in cor maris.
4 [f]Sonuerunt et turbatae sunt aquae eorum,
conturbati sunt montes in fortitudine eius.
5 [g]Fluminis impetus [h]laetificat civitatem Dei:
sanctificavit [i]tabernaculum suum Altissimus.
6 [j]Deus in medio eius: non commovebitur;
adiuvabit eam Deus mane diluculo.
7 [l]Conturbatae sunt gentes, et inclinata sunt regna,
[m]dedit vocem suam, mota est terra.
8 [n]Dominus virtutum nobiscum,
susceptor noster Deus Iacob.
9 [o]Venite et videte opera Domini,
quae posuit prodigia super terram:
10 [p]auferens bella usque ad finem terrae:
[q]arcum conteret et confringet arma et scuta comburet
11 [r]Vacate et videte quoniam ego sum Deus: [igni.
[s]exaltabor in gentibus et exaltabor in terra.
12 [t]Dominus virtutum nobiscum,
susceptor noster Deus Iacob.

46 In finem, pro [a]filiis Core. Psalmus.
2 Omnes gentes, [b]plaudite manibus,
iubilate Deo in voce exsultationis:
3 quoniam Dominus excelsus, [c]terribilis,
[d]rex magnus super omnem terram.
4 [e]Subiecit populos nobis et gentes [f]sub pedibus nostris:
5 elegit nobis [g]hereditatem suam;
[h]speciem Iacob quam dilexit.
6 [i]Ascendit Deus in iubilo,
et Dominus in voce tubae.
7 Psallite Deo nostro, psallite,
psallite regi nostro, psallite;
8 quoniam [j]rex omnis terrae Deus, [k]psallite sapienter.
9 [l]Regnabit Deus [m]super gentes;
Deus sedet super sedem sanctam suam.
10 Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham,
[n]quoniam dii fortes terrae vehementer elevati sunt.

47 Psalmus cantici [a]filiis Core, secunda sabbati.
2 [b]Magnus Dominus et laudabilis nimis,
in [c]civitate Dei nostri, in [d]monte sancto eius.
3 Fundatur [e]exsultatione universae terrae mons Sion,
latera aquilonis, [f]civitas regis magni.
4 Deus in domibus eius cognoscetur cum suscipiet eam.
5 Quoniam ecce [g]reges terrae congregati sunt, convenerunt
6 Ipsi videntes sic admirati sunt, [in unum.

15] Ant. in fs. B. Mariae de Socos.
17, 18] Gr. etc. in fss. Ap.
b 1 Pt 2, 9; Ap 1, 6; 5, 1; 20, 6; 22, 5.
18] Ant. in fs, ss. nom. J.
c cf. Ml 1, 11.
Ad mt. in fr. 4 (2) in Epiph. Dñi. (5) in fss. ss. Cord. J. (5), ss. Rdmpt., 7 dol. BMV. (2), in cm. Mm. et Sctar. (6), in ded. eccl. etc. et in prec. T. belli (10).
a v. Ps 41, 1.
b cf. 1 Par 15, 20.
2] V. in proc. pro qcq. necess.
c v. Ps 17, 3; 36, 39.
d cf. Ps 17, 8.
e Ez 27, 26. — cf. Mt 17, 19; 21, 21; 1 Cor 13, 2.
f cf. Ps 92, 3, 4.
g Ps 35, 9; 64, 10; Ez 47, 1; Jl 3, 18. — cf. Is 8, 6; 12, 3; 33, 21; Ap 22, 1, 2.
h Ps 47, 2, 3, 9; 86, 4; 100, 8. — cf. Is 60, 14. [*Sctar. 5, 6] Gr. etc. in fss. BMV. et 5] Ant. in cons. eccl. etc.*
i Ps 42, 3; 83, 2. [9.
j v. Dt 23, 14; Is 12, 6; Os 11,
l Ps 2, 1. — cf. Hab 3, 12.
m Ps 17, 14; 28, 4; 67, 34; 75, 9; Jr 25, 30; Jl 2 11; 3, 16; Am 9, 5.
n vr. 12; 2 Par 13, 12; 20, 17. —
o Ps 65, 5, 16. [cf. Nm 14, 9.
p Jdt 16, 3; Is 2, 4; Os 2, 18; Mic 4, 3; Zc 8, 10.
q Ps 36, 15; 75, 4; 1 Rg 2, 4. — cf. Ez 39, 9; Nh 2, 13.
10b] Ant. in fs. s. Elis. reg. Port.
r cf. Ex 14, 13.
s Is 2, 11, 12, 17; 33, 10.
t v. vr. 8.
Ad ll. in fr. 2 (2). — Ad mt. in Epiph. (7, 8). Asc. (6), fs. ss. Trin. et cm. Ap. (10).
a Ps 41, 1.
b 4 Rg 11, 12; Is 55, 12.
*2, 6] * Catech. R. I 7, 1.*
2, 3] Int. etc. in D. 7 p. Pnt.
c Ps 65, 5; 75, 8; 88, 8; 95, 4; Ex 15, 11; Dt 7, 1; 2 Es 1, 5; 9, 32; Ecli 1, 8; Dn 9, 4. — cf. 2 Par 20, 29.
d Ps 102, 19; Ml 1, 14.
3] v. Ps 94, 3.
e v. Ps 17, 48. [1.
f Ps 8, 8; 17, 39. — cf. Ps 109,
g Ps 2, 8; Is 19, 25. — cf. 1 Pt
h Ml 1, 2. [1, 3, 4.
6] Of etc. in Asc. Dñi.
i Ps 67, 19. — v. 2 Rg 6, 15; 1 Par 15, 28.
j vr. 3; Zc 14, 9. — cf. Ap 11,
k 1 Cor 14, 15. [15.
l Ps 21, 29; 1 Par 16, 31.
9] V. All. in D. inf. oct. Asc.
m Ps 71, 11; Is 49, 7, 23.
n cf. Ps 88, 19.
Ad mt. in fr. 4 (1), in Nat. Dñi (10), Pnt. et fs. ss. Trin., in cm. Sctar., in ded. eccl. et in ben. Abatis (10).
a Ps 41, 4; 45, 1. [43, 31.
b Ps 95, 4; 144, 3; 146, 5; Ecli
2] V. All. in D. 8 p. Pnt. — v.
c vr. 9. — v. Ps 45, 5. [*vr. 13.*
d Ps 2, 6; 86, 2; 120, 1; Zc 8, 3. — cf. Is 2, 3; Mic 4, 1.
e Lm 2, 15. — cf. Ez 20, 6.
f Mt 5, 35. *g* cf. 2 Rg 10, 6-19.

celebrat. — **47.** *Ab hostibus mirabiliter territis Ierusalem liberata (2-9), populum cohortatur ad Dei laudes celebrandas (10-15).* — **48.** *Non divitiis, quae contra mortem non valent (6-15), sed iustitiae fidendum est (16-21).*

[h]conturbati sunt, commoti sunt: 7 tremor apprehendit eos;
ibi [i]dolores ut parturientis.
8 In spiritu vehementi [j]conteres [l]naves Tharsis.
9 Sicut audivimus, sic vidimus,
in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri.
[m]Deus fundavit eam in aeternum. [tui.
10 [n]Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi
11 Secundum [o]nomen tuum, Deus, sic et laus tua in [p]fines
Iustitia plena est dextera tua. [terrae.
12 [q]Laetetur mons Sion, et exsultent filiae Iudae
propter iudicia tua, Domine.
13 Circumdate Sion et complectimini eam,
narrate [r]in turribus eius;
14 ponite corda vestra in virtute eius et distribuite domos eius,
ut [s]enarretis in progenie altera.
15 Quoniam [t]hic est Deus Deus noster
in aeternum et in saeculum saeculi;
ipse [u]reget nos in saecula.

48 In finem, [a]filiis Core, Psalmus.
2 [b]Audite haec, omnes gentes;
auribus percipite, omnes qui habitatis orbem;
3 quique terrigenae et filii hominum,
simul in unum dives et pauper.
4 Os meum loquetur [c]sapientiam,
et meditatio cordis mei prudentiam.
5 Inclinabo in [d]parabolam aurem meam,
aperiam in psalterio propositionem meam.
6 [e]Cur timebo in [f]die mala?
iniquitas calcanei mei circumdabit me,
7 qui [g]confidunt in virtute sua
et in [h]multitudine divitiarum suarum gloriantur.
8 [i]Frater non redimet homo:
[j]non dabit Deo placationem suam
9 et pretium redemptionis animae suae.
Et laborabit in aeternum, 10 et vivet adhuc in finem,
11 [k]non videbit interitum, cum [l]viderit sapientes mo-
Simul insipiens et stultus peribunt [rientes.
et [m]relinquent alienis divitias suas,
12 et sepulcra eorum domus illorum in aeternum,
tabernacula eorum in progenie et progenie;
vocaverunt nomina sua in terris suis.
13 [n]Et homo, [o]cum in honore esset, non intellexit:
[p]comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus
14 [q]Haec via illorum scandalum ipsis; [est illis.
et postea in ore suo complacebunt.
15 [r]Sicut oves in inferno positi sunt: [s]mors depascet eos:
et dominabuntur eorum iusti in matutino,
et auxilium eorum veterascet in inferno a gloria eorum;
16 veruntamen [t]Deus redimet animam meam de manu
inferi, [u]cum acceperit me.
17 [v]Ne timueris cum dives factus fuerit homo,
et cum multiplicata fuerit gloria domus eius:
18 [w]quoniam, cum interierit, non sumet omnia,
neque descendet cum eo gloria eius.
19 Quia [x]anima eius in vita ipsius benedicetur,
confitebitur tibi cum benefeceris ei.
20 [y]Introibit usque in progenies patrum suorum,
et usque in aeternum [z]non videbit lumen.
21 [a]Homo, cum in honore esset, non intellexit, [est illis.
[b]comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus

h cf. Ex 15, 15.
i v. Is 13, 8.
j Ez 27, 26. — cf. 3 Rg 22, 49.
k 3 Rg 22, 48; Jn 1, 3.
l 3 Rg 9, 28; 10, 22; Is 2, 16
q] *v. vr. 10.* [(; Ez 27, 25).
m Ps 86, 5.
n Ps 39, 12.
10] *Ant. in fs. ss. Rdmpt. etc.*
10, 11] *Int. et Gr. in fs. Purif. BMV. et in D. 8 p. Pnt.*
11] **Catech. R. I 2, 6. — Ant. in fs. ss. nom. J.*
o Ps 112, 3; Ml 1, 11.
p v. Ps 21, 28.
q Ps 96, 8.
13] *Ant. in cons. eccl.*
r Ps 121, 7.
s Ps 101, 19. — cf. Ps 77, 4-6.
t Is 25, 9. — v. Ps 94, 7.
u Ps 22, 1-4.

Ad mt. in fr. 4 (4, 17).
a v. Ps 41, 1.
b Ps 49, 7; 77, 1; Dt 32, 1; Jb 34, 2; Is 1, 2; 34, 1; 51, 4; Mic 1, 2.
3] *V. in R. D. 1 Adv.*
c Pro 1, 20. — cf. Pro 24, 7.
d Ps 77, 2; Nm 21, 27; Mt 13, 35.
e cf. Ps 26, 1.
f Ps 93, 13.
g Ps 32, 16, 17.
h Ps 51, 9; Pro 11, 28; Mr 10, 24. — cf. Jb 31, 24.
i cf. Lv 25, 48, 49.
j cf. Mt 16, 26; Heb 10, 4; 1 Pt 1, 18.
k v. Ps 15, 10. — cf. Ps 88, 49.
l Ec 2, 14, 16.
m Ec 6, 2; Ecli 11, 20; 14, 4, 5. — v. Ps 38, 7.
n vr. 21.
o cf. Ps 81, 6.
p Ec 3, 18, 19; 2 Pt 2, 12. — cf. Dn 4, 22.
q Jb 21, 31-33; Is 14, 11.
r cf. Jb 18, 14.
s cf. Sap 3, 7-8; Ml 4, 3; Lc 22, 30; 1 Cor 6, 2. — v. Sap 4, 16-5, 24.
t Ps 15, 10; 29, 4; 55, 13; 85, 13; 102, 4; 114, 8; Jb 19, 25-27; Dn 3, 88; Jn 2, 7; Os 13, 14. — cf. Dn 12, 2.
u Ps 72, 24. — cf. Gn 5, 24.
v cf. Jb 21, 7-15.
w Jo 1, 21; 27, 19; Ecli 11, 20; 1 Tm 6, 7. — cf. Ec 5, 12-16; Lc 16, 19-31.
x Ps (10), 3; Dt 29, 19; Lc 12, 19.
y Gn 15, 15.
z Ps 57, 9; Mt 8, 12. — cf. Ps 35, 10; 55, 13; Jb 33, 30.
a vr. 13.

— **49.** *Deum iudicantem gentes (1-6) atque arguentem eos qui vel externa tantum sacrificia faciunt (7-15) vel legem ore non opere observant (16-21), utrosque etiam minitantem inducit (22, 23).* — **50.** Paenitent. 4. *Ad*

49

Psalmus [a]Asaph.

[b]Deus deorum Dominus locutus est et vocavit terram
[c]a solis ortu usque ad occasum.
2 Ex Sion [d]species decoris eius:
3 [e]Deus manifeste veniet, Deus noster, et [f]non silebit.
[g]Ignis in conspectu eius exardescet,
et in circuitu eius tempestas valida.
4 [h]Advocabit caelum desursum et terram,
discernere populum suum.
5 [i]Congregate illi [j]sanctos eius,
[l]qui ordinant testamentum eius super sacrificia.
6 Et [m]adnuntiabunt caeli iustitiam eius,
quoniam [n]Deus iudex est.
7 [o]Audi, populus meus, et loquar,
[p]Deus Deus tuus ego sum,
8 [q]non in sacrificiis tuis arguam te,
holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper;
9 non accipiam de domo tua vitulos
neque de gregibus tuis hircos;
10 quoniam meae sunt omnes ferae silvarum,
iumenta in montibus et boves;
11 [r]cognovi omnia volatilia caeli,
et pulchritudo agri mecum est.
12 Si esuriero, non dicam tibi,
[s]meus est enim orbis terrae et plenitudo eius.
13 Nunquid manducabo carnes taurorum?
aut sanguinem hircorum potabo?
14 [t]Immola Deo sacrificium laudis
et [u]redde Altissimo vota tua
15 et [v]invoca me in die tribulationis:
[w]eruam te, et [x]honorificabis me.
16 Peccatori autem dixit Deus: [y]Quare tu enarras iustitias
et adsumis testamentum meum per os tuum? [meas?
17 Tu vero odisti disciplinam
et [z]proiecisti sermones meos retrorsum.
18 Si videbas furem, [a]currebas cum eo
et cum adulteris portionem tuam ponebas.
19 Os tuum abundavit malitia,
et [b]lingua tua concinnabat dolos;
20 sedens adversus fratrem tuum loquebaris
et adversus filium matris tuae ponebas scandalum.
21 Haec fecisti, et [c]tacui:
existimasti inique quod ero tui similis:
[d]arguam te et statuam contra faciem tuam.
22 Intelligite haec [e]qui obliviscimini Deum;
[f]nequando rapiat, et non sit qui eripiat.
23 [g]Sacrificium laudis honorificabit me,
et [h]illic iter quo [i]ostendam illi salutare Dei.

50

In finem. Psalmus David, 2 [a]cum venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bethsabee. [tuam;

3 [b]Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam
et secundum [c]multitudinem miserationum tuarum dele
4 [d]Amplius lava me ab iniquitate mea [iniquitatem meam.
et a [f]peccato meo munda me;
5 [g]quoniam iniquitatem meam ego cognosco,
et peccatum meum contra me est semper.
6 [h]Tibi soli peccavi et malum [i]coram te feci,
[j]ut iustificeris in sermonibus tuis
et vincas cum iudicaris.
7 Ecce enim [l]in iniquitatibus conceptus sum,
et in peccatis concepit me mater mea.

Ad mt. (1, 22) et ad ll. (1, 14, 22) in fr. 4. [39; 2 Par 29, 30.
a Ps 72, 1; 73, 1. — v. 1 Par 6, *b* Dt 10, 17; Is 22, 22.
c Ps 112, 3.
2, 3] Gr. et V. in T. Adv. etc.
d Lm 2, 15; 1 Mc 2, 12. [8-16.
e Ps 79, 2; Dt 33, 2. — v. Ps 17,
f Is 65, 6. — cf. Ex 19, 16; 2 Pt 3, 10-12.
g Ps 96, 3. — cf. Lv 10, 2; Nm 16, 35; Dn 7, 10.
h Dt 4, 26; 31, 29; 32, 2; Is 1, 2; Mic 6, 1, 2.
i Mt 13, 41; 24, 31.
5] v. vr. 2. [*Pontif.*
5-7] Int. in comm. ss. summ.
j Ex 19, 6; Dt 7, 6. — cf. Rm 1, 1, 7. — v. Ps 51, 11.
l Ex 24, 7, 8. — v. Gn 9, 18.
m Ps 88, 6; 96, 6. — cf. Ap. 16, 5, 7; 19, 2. — v. Ps 18, 2.
n Ps 57, 12; 74, 8; Ecli 35, 15.
o Ps 77, 1; 80, 9; Am 3, 13;
p Ex 20, 2. [Mic 1, 2.
q cf. Is 1, 11. — v. Ps 39, 7.

r cf. Lc 12, 6.
s v. Ps 23, 1.
t vr. 23; Ps 26, 6; 68, 31, 32; 106, 22; 115, 17; Heb 13, 15. — cf. Os 14, 3; Rm 12, 1.
14] Ant. in fs. ss. Rdmpt. et V. in fr. 3.
u Ps 60, 9; 64, 2; 65, 13; 75, 12; Nm 30, 3; Dt 33, 21; Jb 22, 27; Ec 5, 3, 4. — cf. Ps 131, 1. — v. Ps 21, 26.
*15] * Catech. R. III 3, 6; IV 2, 1; 3, 2; 6, 1; 16, 1.*
*16] * Catech. R. II 1, 26.*
v Ps 80, 8; Zc 13, 9. — cf. Ps
w Ps 90, 15. [76, 3; 106, 6.
x vr. 23; Ps 21, 24.
y cf. Mt 23, 3-28; Rm 2, 22-23.
z 2 Rg 14, 9; 2 Es 9, 26.
a cf. Pro 29, 24; Rm 1, 32; Eph 5, 11; 1 Tm 5, 22; 1 Pt 4, 4.
b cf. Ps 51, 4.
c Is 42, 14; 57, 11. — cf. Ec 8,
d cf. 5, 1. [11, Ecli 5, 4.
e v. Ps 9, 18. [15, — cf. Ps 7, 3.
f Dt 32, 39; Jb 10, 7; Sap 16,
23] V. ad mt. in fr. 4.
g vr. 14, 15.
h cf. Gal 6, 16.
i Ps 90, 16.

Ad mt. in fr. 4 (21). — ad ll. a. Sptg. ad D. Palm. etc. in ben. campanae, prim. lap. et con-
a 2 Rg 12, 1. [*secr. alt.(9).*
b v. Ps 4, 2.
3] Of. in fr. 3 p. D. 2 Qdg.
c v. Ps 105, 45.
d vr. 11; Is 43, 25; 44, 22; Ac 3, 19; Col 2, 14.
e vr. 9; Is 1, 16; Jr 4, 14; Ac 22, 16; Ap 1, 5.
*4] * Catech. R. II 5, 65.*
f Tt 3, 5; Heb 9, 14; 1 Jo 1,
*5] *Catech. R. IV 14, 22.* [7, 9.
g Ps 31, 5; Is 59, 12. [4.
*6] *Conc. Trid. Sess. XIV, cp.*
h Gn 20, 9; 39, 9; 2 Rg 12, 13; Jr 14, 7, 20. — cf. 1 Cor
i cf. Lc 15, 18, 21. [8, 12.
6 b] Ant. in Cen. Dñi.
j (all) Rm 3, 4. — Ecli 18, 1.
l Rm 5, 12, 19; Eph 2, 3. — cf. Ps 57, 4; Gn 8, 21; Jb 14, 4; 15, 14.

misericordiam Dei sibi conciliandam peecata et infirmitatem suam fatetur (3-9) rogatque ut, delictis purgatus et laetitia impletus, debitas gratias rependere possit (10-21). — **51.** *Iis qui peccant interitum (3-7),*

8 Ecce enim veritatem dilexisti,
*m*incerta et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi.
9 Adsperges me *n*hysopo, et mundabor;
lavabis me, et *o*super nivem dealbabor.
10 Auditui meo dabis gaudium et laetitiam,
et exsultabunt *p*ossa humiliata.
11 *q*Averte faciem tuam a peccatis meis
et omnes iniquitates meas dele;
12 *r*cor mundum *s*crea in me, Deus,
et *t*spiritum rectum innova in visceribus meis;
13 *u*ne proicias me a facie tua
et *v*spiritum sanctum tuum ne auferas a me;
14 redde mihi laetitiam salutaris tui
et spiritu principali confirma me.
15 *x*Docebo iniquos vias tuas,
et impii ad te convertentur.
16 Libera me de *y*sanguinibus, Deus Deus salutis meae,
et *z*exsultabit lingua mea *a*iustitiam tuam.
17 Domine, labia mea aperies,
et os meum adnuntiabit laudem tuam.
18 *b*Quoniam, si voluisses sacrificium, dedissem utique:
holocaustis non delectaberis.
19 Sacrificium Deo *c*spiritus contribulatus:
cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies.
20 *d*Benigne fac, Domine in bona voluntate tua Sion,
ut *e*aedificentur muri Ierusalem.
21 Tunc acceptabis *f*sacrificium iustitiae, oblationes et *g*holotunc imponent super altare tuum vitulos. [causta;

51 In finem. *a*Intellectus David, 2 *b*cum venit Doëg idumaeus et nuntiavit Sauli: 'Venit David in domum Achimelech'.
3 *c*Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?
4 Tota die *d*iniustitiam cogitavit lingua tua;
*e*sicut novacula acuta fecisti dolum.
5 Dilexisti malitiam super benignitatem;
*f*iniquitatem magis quam loqui aequitatem.
6 Dilexisti omnia verba praecipitationis, lingua dolosa.
7 *g*Propterea Deus destruet te in finem,
*h*evellet te et emigrabit te de tabernaculo tuo
et radicem tuam de *i*terra viventium.
8 *j*Videbunt iusti et timebunt
et super eum ridebunt et dicent:
9 Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum,
sed *k*speravit in multitudine divitiarum suarum
et praevaluit in vanitate sua.
10 Ego autem, sicut *l*oliva fructifera in domo Dei,
speravi in misericordia Dei in aeternum et in saeculum
11 Confitebor tibi in saeculum, quia fecisti; [saeculi.
et exspectabo nomen tuum, *m*quoniam bonum est,
in conspectu *n*sanctorum tuorum.

52 In finem, *a*pro maëleth intelligentiae, David.
Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.
2 Corrupti sunt et abominabiles facti sunt in iniquitati-
non est qui faciat bonum. [bus:
3 Deus de caelo prospexit super filios hominum,
ut videat si est intelligens aut requirens Deum.
4 Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt:
non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
5 Nonne scient omnes qui operantur iniquitatem,
qui devorant plebem meam ut cibum panis? 6 Deum non
*b*illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor, [invocaverunt,

m (Jb 38, 36).
9] *Ant. ad aspers. aquae ben.*
n Ex 12, 22; Lv 14, 4; Nm 19, 18; Heb 9, 19.
o Is 1, 18. — cf. Ap 7, 14.
10] *V. ad mt. in fr. 4.*
p Ps 31, 3; 37, 4; Is 38, 13.
11-14] *VV. in prec. frl. ad*
q cf. Jr 16, 17. [*prm.*
r Ps 23, 4; Mt 5, 8; Ac 15, 9.
s 1 Rg 10, 9; Ecli 6, 37; Jr 24, 7.
t Ez 11, 19; 36, 26. — cf. Eph 4, 23-25.
u Ps 21, 2. — cf. 1 Rg 16, 14; 4 Rg 13, 33; 17, 20; 24, 20; Jr 7, 15.
13] * *Catech. R. I 9, 2.*
v 1 Rg 16, 13. — cf. Rm 8, 9; Eph 4, 30.
15] * *Catech. R. IV 16, 3.*
x Ps 21, 23; 33, 12.
15-17] *R. in fr. 6 p. D. Pass.*
y Is 4, 4. — cf. 2 Rg 12, 9.
z v. Ps 34, 28.
a cf. 1 Jo 1, 9.
17] *V. in initio off.*
18, 19] * *Catech. R. II 4, 60; 5, 34, 66; 7, 23.*
b Ps 39, 7. — cf. Ps 49, 8-13.
c Dn 3, 39. 40. — v. Ps 33, 19.
d cf. Ps 68, 36; 121, 6. — cf.
e cf. Dn 9, 25. [Ps 146, 2.
21] *Cm. in D. 10 p. Pnt. et fr. 5 p. ciner.*
f Ps 4, 6. — Dt 33, 19; Ml 3, 3.
g Lv 6, 22.

Ad prm. fr. 4.
a Ps 31, 1.
b v. 1 Rg 22, 9-18.
c cf. Is 5, 21, 22.
d Ps 49, 19
e cf. Ps 56, 5.

f cf. Jr 9, 4, 5.

g Pro 11, 3.
h Jb 18, 17, 18; Pro 2, 22.
i v. Ps 26, 13.
j Ps 90, 8. — v. Ps 39, 4.

k v. Ps 48, 7.
l Jb 11, 16; Os 14, 7. — cf. Ps 1, 3; 91, 13, 14; 127, 3; Pro 11, 28.
10] *Int. (Ps 111, 1) in fs. s. Jac. de M. — V. All. in fs. s. Leo-*
10, 11] *Int. in vg. Ap.* [*nardi.*
11b] *R. in fs. ss. nom. J.*
m Ps 53, 8.
n Ps 29, 5; 49, 5; 78, 2; 149, 9; Ex 16, 6; Ecli 24, 16. — cf. Ps 134, 3; Is 4, 3.

Ad prm. in fr. 4.
a Ps 87, 1.
1-6a] Ps 13, 1-5.

4] * *Catech. R. IV 12, 3.*

b Lv 26, 17; Pro 28, 1. — cf. Sap 17, 17-18. — v. Ps 13, 5.

quoniam Deus [c]dissipavit ossa eorum qui hominibus
confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos. [placent;
7 Quis dabit ex Sion salutare Israël?
Cum converterit Deus captivitatem plebis suae,
exsultabit Iacob, et laetabitur Israël.

c Ps 140, 7; Jr 8, 1, 2; Ez 6, 5.

53 In finem, in carminibus. [a]Intellectus David, 2 [b]cum venissent Ziphaei et dixissent ad Saul: 'Nonne David absconditus est apud nos?'

3 Deus, [c]in nomine tuo salvum me fac
et in virtute tua iudica me.
4 Deus, [d]exaudi orationem meam,
auribus percipe verba oris mei.
5 [e]Quoniam [f]alieni insurrexerunt adversum me,
et fortes [g]quaesierunt animam meam,
et non [h]proposuerunt Deum ante conspectum suum.
6 Ecce enim Deus [i]adiuvat me,
et Dominus susceptor est animae meae.
7 Averte mala inimicis meis
et [j]in veritate tua [k]disperde illos.
8 Voluntarie sacrificabo tibi
et confitebor nomini tuo, Domine, [l]quoniam bonum est;
9 quoniam ex omni tribulatione eripuisti me,
et [m]super inimicos meos despexit oculus meus.

Ad mt. in Parasc. etc. (5), in sb. s. (6); ad prm. in Dd. a Sptg. ad D. Palm. — ad trt. in fr. 4 (16). — in ben. campan.; in ritu Exorcis.
a Ps 51, 1.
b 1 Rg 23, 19; 26, 1.
3] *V. in R. in off. Df.* [*v. vr. 4.*
3-4] *Int. in fr. 2 p. D. 4 Qdg.* — 3, 6] * *Catech. R. IV 17, 3, 6.*
c Ps 5, 12; 24, 11; 51, 11; 78, 9.
d v. Ps 54, 2.
4] *Gr in fr. 2 p. D. Pass.*
e Ps 85, 14.
f Ps 143, 7; Is 25, 5.
g cf. 1 Rg 23, 15.
h cf. Tb 4, 6.
6, 7] *Int. in D. 9 p. Pnt.*
i Ps 117, 7, 7.
j cf. Ps 88, 50.
k Ps 142, 12.
l Ps 51, 11.
m Ps 91, 12; 111, 8; 117, 7.

54 In finem, in [a]carminibus. [b]Intellectus David.

2 [c]Exaudi, Deus, orationem meam
et ne despexeris deprecationem meam;
3 intende mihi et exaudi me.
Contristatus sum in exercitatione mea et conturbatus sum
4 a voce inimici et a tribulatione peccatoris;
quoniam declinaverunt in me iniquitates et [d]in ira mo-
5 Cor meum conturbatum est in me, [lesti erant mihi.
et [e]formido mortis cecidit super me;
6 [f]timor et tremor venerunt super me,
et contexerunt me tenebrae; [et requiescam.
7 et dixi: [g]Quis dabit mihi pennas sicut columbae, et volabo
8 [h]Ecce elogavi fugiens et mansi in solitudine.
9 Exspectabam eum qui salvum me fecit
a pusillanimitate spiritus et tempestate.
10 Praecipita, Domine, [i]divide linguas eorum;
quoniam [j]vidi iniquitatem et contradictionem in civitate.
11 Die ac nocte circumdabit eam super muros eius iniquitas,
et labor in medio eius 12 et iniustitia;
et [k]non defecit de plateis eius usura et dolus. [utique;
13 Quoniam, si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem
et, si is qui oderat me super me [l]magna locutus fuisset,
abscondissem me forsitan ab eo:
14 [m]tu vero homo [n]unanimis, dux meus et notus meus,
15 qui simul mecum dulces capiebas cibos,
in [o]domo Dei ambulavimus cum consensu. [ventes,
16 Veniat mors super illos, et [p]descendant [q]in infernum vi-
quoniam nequitiae in habitaculis eorum, in medio eorum.
17 Ego autem ad Deum clamavi, et Dominus salvabit me.
18 [r]Vespere et [s]mane et [t]meridie narrabo
et adnuntiabo, et exaudiet vocem meam.
19 Redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant
quoniam inter [u]multos erant mecum. [mihi,
20 Exaudiet Deus et humiliabit illos, [v]qui est ante saecula.
[x]Non enim est illis commutatio, et non timuerunt Deum.
21 Extendit manum suam in retribuendo.
Contaminaverunt testamentum eius.

Ad trt. in fr. 4.
a Ps 4, 1; 53, 1.
b Ps 51, 1.
c Ps 5, 2; 53, 4; 60, 1; 85, 6.
2, 3] *Int. et Of. in Mis. pro infir. etc.*
3b, 4] *Tr. in fs. s. Jo. Leonardi.*
d cf. 2 Rg 16, 7, 8.
4 c] *v. Ps 34, 20.*
e Ez 7, 18. — cf. Ps 17; 5; 114, 3.
5, 6] *Int. (Ps 68, 2) in fs. Orat.*
6] *v. Ps 6, 2.* [*DNJC.*
f Jb 21, 6; Is 21, 3, 4; Ez 7, 18.
g cf. Ps 10, 1; Is 60, 8.
h cf. Jr 9, 2.
8] *v. Mt 2 19.*
i cf. Gn 11, 9.
j cf. Jr 6, 7; 20, 8.
k cf. Ps (10), 7, 8.
l v. Ps 37, 17.
m cf. 2 Rg 15, 12; 16, 23; Mic 7, 5. — v. Ps 40, 10.
n cf. Ph 2, 20.
o Ps 41, 5.
p Nm 16, 30, 33; Pro 1, 12.
q v. Ps 15, 10.
r Ps 140, 2; Ac 3, 1; 10, 3, 30. — cf. Dn 6, 10.
17] *v. vr. 3.* — *Ant. in fs. ss. Rdmpt.*
17-20] *Int. in D. 10 p. Pnt. et fr. 5, p. Cin.*
s v. Ps 5, 4.
t Ac 10, 9.
u cf. Ps 3, 3; 55, 3.
v v. Ps 101, 28.
x cf. Jr 13, 23.

tias agit (6-9). — 54. Exsul (1-8) inimico cuidam, qui urbem perturbaverat (9-15), male precatur (16-24). — 55. Etsi confidit a Deo defendi, rogat ut hostes sui abscindantur seque laudes persoluturum promittit.

22 divisi sunt ab ira vultus eius, et appropinquavit cor illius;
[v]molliti sunt sermones eius super oleum, et [z]ipsi sunt ia-
23[a] lacta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet; [cula.
[b]non dabit in aeternum fluctuationem iusto.
24 Tu vero, Deus, [c]deduces eos in [d]puteum interitus:
[e]viri sanguinum et dolosi [f]non dimidiabunt dies suos;
ego autem [g]sperabo in te, Domine.

55 In finem, pro populo qui a sanctis longe factus est. [a]David in tituli inscriptionem, [b]cum tenuerunt eum allophyli in Geth.

2 [c]Miserere mei, Deus, quoniam [d]conculcavit me homo,
tota die impugnans tribulavit me.
3 Conculcaverunt me inimici mei tota die;
quoniam [e]multi bellantes adversum me.
4 Ab altitudine diei timebo, [f]ego vero in te sperabo.
5 [g]In Deo laudabo sermones meos,
in Deo speravi: [h]non timebo quid faciat mihi caro.
6 Tota die verba mea exsecrabantur,
adversum me omnes [i]cogitationes eorum in malum.
7 Inhabitabunt et abscondent,
ipsi calcaneum meum observabunt.
Sicut sustinuerunt animam meam, 8 pro nihilo salvos facies
in ira populos confringes. [illos,
Deus, 9 [l]vitam meam adnuntiavi tibi;
posuisti lacrimas meas in conspectu tuo, [m]sicut et in pro-
10 Tunc convertentur inimici mei retrorsum: [missione tua.
[n]in quacumque die invocavero te,
ecce cognovi quoniam Deus meus es.
11 In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo sermonem;
in Deo speravi: non timebo quid faciat mihi homo.
12 [o]In me sunt, Deus vota tua, quae reddam, laudationes tibi;
13 quoniam [p]eripuisti animam meam de morte et pedes
meos de lapsu,
ut [q]placeam coram Deo in lumine viventium.

56 In finem, [a]ne disperdas. David in tituli inscriptionem, [b]cum fugeret a facie Saul in speluncam.

2 [c]Miserere mei, Deus, miserere mei;
quoniam in te confidit anima mea,
et [d]in umbra alarum tuarum sperabo [e]donec transeat ini-
3 Clamabo ad Deum [f]altissimum, [quitas.
Deum qui benefecit mihi.
4 [g]Misit de caelo et liberavit me,
dedit in opprobrium [h]conculcantes me.
[i]Misit Deus misericordiam suam et veritatem suam
5 et eripuit animam meam de medio catulorum [j]leonum;
dormivi conturbatus.
Filii hominum, [k]dentes eorum arma et sagittae,
et [l]lingua eorum gladius acutus.
6 [m]Exaltare super caelos, Deus,
et in omnem terram gloria tua.
7 [n]Laqueum paraverunt pedibus meis
et [o]incurvaverunt animam meam;
[p]foderunt ante faciem meam foveam
et inciderunt in eam.
8 [q]Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum:
cantabo et psalmum dicam.
9 [r]Exsurge, gloria mea;
exsurge, psalterium et cithara: exsurgam [s]diluculo.
10 Confitebor tibi in populis, Domine,
et psalmum dicam tibi in gentibus;
11 [t]quoniam magnificata est usque ad caelos misericordia tua,

y v. Ps 27, 3; Ecli 12, 15; 27, 26. — cf. Pro 2, 16; 5, 3.
z cf. Ps 56, 5; Jr 9, 8.
a Ps 36, 5; Pro 16, 3; Mt 6, 25; Lc 12, 22; 1 Pt 5, 7.
23] * *Catech. R. IV 3, 4; 13, 12. — Gr. in D. 3 p. Pnt. — v. vr. 17-20.*
b Ps 111, 6. — cf. Ps (10), 6.
c vr. 16; Ps 58, 11.
d Ps 68, 16; 93, 13.
e Ps 5, 7; 58, 3.
f Pro 10, 27; Jr 17, 11. — cf. Ps 101, 25. — v. Jb 15, 32.
g v. Ps 10, 2.

Ad mt. in off. de Pass. (3) et in fs. 7 dol. BMV. (6). — ad sxt. in fr. 4 (5).
a Ps 15, 1; 56, 1.
b cf. 1 Rg 21, 10, 11; 22, 1.
c Ps 56, 2.
d Ps 56, 4. — cf. Am 2, 7.
2] *v. vr. 9.*
2, 3] *Int. in fr. 2 p. D. Pass.*
e Ps 54, 19.
f vr. 11. — v. Ps 10, 2.
g vr. 11. — cf. Is 12, 2; 51, 12.
h vr. 11; Ps 117, 6. — v. Ps 26,
i Gn 6, 5; Mt 9, 4; Mr 7, 21. [1.
6b] *v. vr. 3.*
j Ps 7, 7.
k Ps 2, 9.
l cf. Jb 31, 4 sqq.; Ecli 15, 20.
9] *Gr. in fr. 2 p. D. 3 Qdg. — V. in fr. 4.*
m (Ml 3, 16).
n Ps 101, 3; Jr 29, 12.
11] *Int. in fr. 5 p. D. 3 Qdg.*

o v. Ps 49, 14.
13] *v. Rm 5, 12.*
p Ps 48, 16; 114, 8; Jb 33, 30.
q Ps 114, 9.
r cf. Ps 48, 20.

Ad mt. in off. vt. Pass. et fs. 7 dol. BMV. (5). — ad sxt. in fr. 4. — in ben. campan.
a Ps 57, 1.
b 1 Rg 22, 1. — cf. Ps 141, 1.
c Ps 55, 2. — v. Ps 4, 2.
2] *Gr. in fr. 4 Cin.*
d Ps 90, 1, 2. — v. Ps 16, 8.
e (Is 26, 20).
f Gn 14, 18; Nm 24, 16; Lc 1, 32.
g Ps 143, 5, 7. — cf. Ps 17, [17; Ecli 51, 34.
h Ps 55, 2.
4] *v. vr. 2.*
4, 5] *v. 1 Rg 17, 37; Dn 6, 22.*
i Ps 39, 12; 42, 3.
j Ps 57, 7.
k cf. Pro 30, 14.
l Ps 58, 8; 63, 4; Pro 12, 18. — cf. Ps 51, 4; Jr 9, 8.
m Ps 107, 6. — cf. Ps 112, 4.
n Ps 34, 7; 118, 110; 139, 6; 141, 4; Ecli 27, 29; Jr 18, 20, 22.
o cf. Is 2, 17; 5, 15; 26, 5.
p Ps 7, 16; Jr 18, 20.
8-12] Ps 107, 2-6.
q Ps 111, 7.
r cf. Jd 5, 12.
s cf. Ps 62, 7; Sap 16, 28.
10] *v. Ps 21, 23.*

t v. Ps 35, 6.

et usque ad nubes veritas tua.
12 Exaltare super caelos, Deus,
et super omnem terram gloria tua.

57 In finem, [a]ne disperdas. [b]David in tituli inscriptionem.
2 [c]Si vere utique iustitiam loquimini,
recta iudicate, filii hominum,
3 etenim in corde iniquitates operamini in terra,
iniustitias manus vestrae concinnant.
4 [d]Alienati sunt peccatores a vulva,
erraverunt ab utero, [e]locuti sunt falsa.
5 [f]Furor illis secundum similitudinem serpentis,
sicut aspidis surdae et obturantis aures suas,
6 [g]quae non exaudiet vocem incantantium
et venefici incantantis sapienter.
7 Deus [h]conteret dentes eorum in ore ipsorum,
[i]molas leonum confringet Dominus.
8 [j]Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens,
[k]intendit arcum suum donec infirmentur.
9 [l]Sicut cera, quae fluit, auferentur,
[m]supercecidit ignis, et non viderunt solem.
10 [n]Priusquam intelligerent spinae vestrae [o]rhamnum,
sicut viventes, sic in ira absorbet eos.
11 [p]Laetabitur iustus cum viderit vindictam,
[q]manus suas lavabit in sanguine peccatoris.
12 Et dicet homo: Si utique est fructus iusto,
utique est Deus iudicans eos in terra.

Ad sxt. in fr. 4.
a Ps 56, 1.
b Ps 15, 1; 55, 1.
c cf. Ps 81, 2-4.
d v. Ps 50, 7; Gn 8, 21; Sap 12, 10.
e Ps 115, 11.
f Ps 139, 4. — cf. Dt 32, 33.
g Jr 8, 17. — cf. Ec 10, 11; Ecli 12, 13.
h Ps 3, 8; Jb 29, 17; Lm 3, 16.
i Jb 4, 10. — cf. Jb 29, 17.
j Jb 14, 10, 11. — cf. Js 7, 5; 2 Rg 14, 14.
k Ps 63, 4.
l Ps 21, 15; 67, 2.
m (v. Jb 3, 16).
n cf. Ps 117, 12; Ec 7, 7.
o Jd 9, 14, 15.
p Dt 32, 43. — cf. Pro 24, 17; Ps 93, 1. — Jb 22, 19.
q Ps 67, 24.
r Js 3, 10.
s Ps 7, 9, 12; 66, 5; 81, 1; 93, 2; Gn 18, 25; Jb 19, 29; Ec 11, 14; Ecli 36, 15. — cf. Ps (10), 11. — v. Ps 9, 9.

58 In finem, [a]ne disperdas. [b]David in tituli inscriptionem, [c]quando misit et custodivit domum eius, ut eum interficeret.
2 [d]Eripe me de inimicis meis, Deus meus,
et [e]ab insurgentibus in me libera me.
3 Eripe me de [f]operantibus iniquitatem
et de [g]viris sanguinum salva me.
4 Quia ecce [h]ceperunt animam meam,
irruerunt in me fortes:
5 [i]neque iniquitas mea neque peccatum meum, Domine;
sine iniquitate cucurri et direxi:
6 [j]exsurge in occursum meum et vide,
et tu, [k]Domine Deus virtutum, Deus Israël,
intende ad visitandas omnes gentes:
non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem.
7 [l]Convertentur ad vesperam et famem patientur ut canes
et circuibunt civitatem.
8 Ecce loquentur in ore suo, et [m]gladius in labiis eorum;
quoniam quis audivit? 9 Et tu, Domine, [n]deridebis eos,
ad nihilum deduces omnes gentes.
10 Fortitudinem meam ad te custodiam,
[o]quia, Deus, susceptor meus es.
11 Deus meus, misericordia eius [p]praeveniet me;
12 Deus ostendet mihi super inimicos meos.
Ne occidas eos, nequando obliviscantur populi mei:
disperge illos in virtute tua
et depone eos, protector meus Domine;
13 [q]delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum;
et comprehendantur in superbia sua.
Et [r]de exsecratione et mendacio adnuntiabuntur 14 in con-
in ira consummationis, et non erunt; [summatione,
et [s]scient quia Deus dominabitur Iacob et finium terrae.
15 Convertentur ad vesperam et famem patientur ut canes
et circuibunt civitatem.

Admt. in Parasc. (2, 4). — *ad nn. in fr. 4 (10).*
a Ps 56, 1.
b Ps 57, 1.
c v. 1 Rg 19, 11.
d d Ps 142, 9. — cf. Ps 17, 49.
2] V. All. in D. 9 p. Pnt. et T. belli Of. in fr. 4 p. D. Pass. — *v. vr. 17.*
2, 3] VV. ad prm. in fr. off.
e Ps 3, 2; 17, 40, 49; Lm 3, 62.
f Ps 93, 4.
g Ps 34, 24.
h Ps (10), 9, 10.
i Ps 7, 4, 5. — cf. 1 Rg 24, 11.
j v. Ps 43, 23.
k Ps 79, 5; 83, 9. — v. Ps 23, 10.
l vr. 15.
m v. Ps 56, 5.
n Ps 2, 4; 36, 13; Pro 1, 26.
*11] * Conc. Araus. II (an. 529)*
o vr. 17. *[can. 14.*
p Ps 20, 4.
12] v. Ecli 36, 12; Ps 55, 6.
q v. Pro 12, 13.
r Ps 35, 4.
s Ps 9, 21; 82, 19; Dn 3, 45; 1 Mc 4, 11; 1 Mc 2, 27.

allatrantes (2-8) Deum sperat puniturum (11-14) et ab iis se liberatum iri (15-18). — 59. Contra Idumaeos (3-6) a Deo semper fideli (7 11) auxilium postulat (12-14). — 60. Spem domum redeundi longamque vi-

16 [t]Ipsi dispergentur ad manducandum;
si vero non fuerint saturati, et murmurabunt.
17 Ego autem cantabo fortitudinem tuam
et exsultabo mane misericordiam tuam:
quia factus es [u]susceptor meus
et refugium meum [v]in die tribulationis meae.
18 Adiutor meus, tibi psallam,
quia Deus susceptor meus es.
[x]Deus meus, misericordia mea.

59 In finem. [a]Pro his qui immutabuntur, [b]in tituli inscriptionem ipsi David, [c]in doctrinam, 2 [d]cum succendit Mesopotamiam Syriae et Sobal, et convertit Ioab et percussit Idumaeam in valle salinarum duodecim milia.

3 Deus, [e]reppulisti nos et dextruxisti nos,
iratus es et misertus es nobis.
4 [f]Commovisti terram et conturbasti eam;
[g]sana contritiones eius, quia commota est.
5 [h]Ostendisti populo tuo dura,
[i]potasti nos [j]vino compunctionis.
6 Dedisti metuentibus te [k]significationem,
ut fugiant a facie arcus, ut liberentur dilecti tui:
7 salvum fac dextera tua et exaudi me.
8 Deus locutus est in [l]sancto suo:
Laetabor et [m]partibor [n]Sichimam
et convallem [o]tabernaculorum metibor.
9 Meus est [p]Galaad, et meus est Manasses,
et [q]Ephraim [r]fortitudo capitis mei, [s]Iuda rex meus,
10 [t]Moab olla spei meae:
in Idumaeam extendam calceamentum meum,
mihi [v]alienigenae subditi sunt.
11 Quis deducet me in civitatem munitam?
quis deducet me usque in Idumaeam?
12 Nonne tu, Deus, qui [x]reppulisti nos?
et [y]non egredieris, Deus, in virtutibus nostris?
13 Da nobis auxilium de tribulatione,
quia [z]vana salus hominis.
14 [a]In Deo faciemus virtutem,
et ipse [b]ad nihilum deducet tribulantes nos.

60 In finem, in hymnis David.

2 [a]Exaudi, Deus, deprecationem meam,
intende orationi meae.
3 A finibus terrae ad te clamavi, dum anxiaretur cor meum;
[b]in petra exaltasti me.
Deduxisti me, 4 [c]quia factus es spes mea,
[d]turris fortitudinis a facie inimici.
5 [e]Inhabitabo in tabernaculo tuo in saecula;
protegar in [f]velamento alarum tuarum.
6 Quoniam tu, Deus meus, exaudisti orationem meam,
dedisti hereditatem timentibus nomen tuum.
7 [g]Dies super dies regis adicies;
[h]annos eius usque in diem generationis et generationis.
8 Permanet in aeternum in conspectu Dei:
[i]misericordiam et veritatem eius quis requiret?
9 Sic psalmum dicam nomini tuo in saeculum saeculi,
ut reddam vota mea de die in diem.

61 In finem, pro [a]Idithun. Psalmus David.

2 Nonne Deo subiecta erit anima mea?
ab ipso enim salutare meum;

---

t Ps 108, 10; Jb 15, 23.

17] V. All. in ps. s. Jo. a Cap.

u Ps 17, 3; Ps 90, 2.
v v. Ps 17. 7.
18] R. in fr. 4 p. D. 2 p. Epiph.

x vr. 11.

Ad nn. in fr. 4.
a Ps 44, 1; 79, 1.
b Ps 15, 1; 55, 1 etc.
c cf. Dt 31, 19.
d 2 Rg 8, 3, 13; 10, 13, 18.
e vr. 12; Ps 70, 20. — v. Ps 42, 2.
f Is 24, 19; Jr 8, 16.
4] Tr. in Sxg. — Of. in ps. s. Emigdi.
g 2 Par 7, 14.
h Ps 70, 20.
i Jb 21, 20. — v. Jr 25, 15.
j Is 51, 17, 22.
k (Is 5, 26; 11, 12; 13, 2).
6-13] Ps 107, 7-13.
6 b] v. vr. 4.
6, 7] Gr. in ps. ut s.
l Ps 88, 36; Am 4, 2.
m cf. Js 1, 6.
n (Gn 12, 6; 33, 18; Js 17, 7).
o Gn 33, 17; Js 13, 27.
p Js 13, 31.
q Dt 33, 17.
r cf. Ps 139, 8.
s Gn 49, 10; 1 Par 28, 4.
t cf. 2 Rg 8, 2.
u Nm 24, 18; 2 Rg 8, 14; Is 11, 14.
v cf. (2 Rg 8, 1).
x vr. 3.
y Ps 43, 10.
z cf. Ps 145, 3.
a Nm 24, 18. — cf. Ps 117, 16.
b Ps 43, 6.

Ad mt. in cm. Ap. (5) et jss. ss. Rdmpt. et SS. Omn. (4-6). — ad cmpt. in fr. 4.
a Ps 54, 2, 3.

b Is 33, 16.
c Ps 61, 8.
d Ps 70, 3; Pro 18, 10; Jl 3, 16.
4] V. in Itin. cler. et saepe in prec. (R. et P. R.).
e v. Ps 14, 1; 26, 4.
5, 6] Cm. in ps. b. Joannae Val.
f v. Ps 16, 8.
6] Ant. in comm. Summ. Pont.
g v. Ps 20, 5. — cf. 4 Rg 20, 6.
h 2 Rg 7, 13-16.

i v. Ps 39, 12.
9] V. ad prm. in fr. off.
j v. Ps 49, 14.

Ad mt. in fr. 5 (8).
a Ps 38, 1.

3 nam et [b]ipse Deus meus et salutaris meus:
susceptor meus, [c]non movebor amplius.
4 Quousque irruitis in hominem?
interficitis universi vos,
tanquam [d]parieti inclinato et maceriae depulsae?
5 Veruntamen pretium meum cogitaverunt repellere:
cucurri in siti;
[e]ore suo benedicebant et corde suo maledicebant.
6 Veruntamen [f]Deo subiecta esto, anima mea,
quoniam ab ipso patientia mea.
7 Quia ipse Deus meus et salvator meus,
adiutor meus: non emigrabo.
8 In Deo [g]salutare meum et gloria mea;
Deus auxilii mei, et [h]spes mea in Deo est.
9 [i]Sperate in eo, omnis congregatio populi;
[j]effundite coram illo corda vestra;
Deus adiutor noster in aeternum.
10 [k]Veruntamen vani filii hominum,
[l]mendaces filii hominum in stateris,
ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.
11 Nolite [m]sperare in iniquitate,
et rapinas nolite concupiscere;
[n]divitiae si adfluant, nolite cor apponere.
12 [o]Semel locutus est Deus; duo haec audivi:
[p]quia potestas Dei est, 13 et [q]tibi, Domine, misericordia;
quia [r]tu reddes unicuique iuxta opera sua.

62 Psalmus David, [a]cum esset in deserto Idumaeae.
2 Deus Deus meus, ad te [b]de luce vigilo.
[c]Sitivit in te anima mea;
quam multipliciter tibi caro mea,
3 in terra [d]deserta et invia et inaquosa,
sic in [e]sancto apparui tibi,
ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.
4 Quoniam [f]melior est misericordia tua super vitas,
labia mea laudabunt te.
5 [g]Sic benedicam te in vita mea
et [h]in nomine tuo [i]levabo manus meas.
6 Sicut adipe et pinguedine [j]repleatur anima mea,
et labiis exsultationis laudabit os meum.
7 Si memor fui tui [k]super stratum meum,
in [m]matutinis meditabor in te, 8 quia fuisti adiutor meus,
et in [n]velamento alarum tuarum exsultabo.
9 [o]Adhaesit anima mea post te;
me suscepit dextera tua.
10 Ipsi vero in vanum quaesierunt animam meam,
introibunt in [p]inferiora terrae,
11 [q]tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.
12 Rex vero laetabitur in Deo;
laudabuntur omnes qui iurant in eo,
quia [s]obstructum est os [t]loquentium iniqua.

63 In finem. Psalmus David.
2 [a]Exaudi, Deus, orationem meam cum deprecor;
a timore inimici eripe animam meam.
3 Protexisti me a [b]conventu malignantium,
a multitudine operantium iniquitatem.
4 Quia [c]exacuerunt ut gladium linguas suas;
[d]intenderunt arcum rem amaram,
5 ut sagittent [e]in occultis immaculatum:
6 [f]subito sagittabunt eum et [g]non timebunt.
Firmaverunt sibi sermonem nequam,

b Ps 94, 1. — cf. Ps 17, 3.
c v. Ps (10), 6.
d cf. Is 30, 13.
e v. Ps 27, 4.
f vr. 2, 3.
g v. Ps 3, 9.
8] V. All. in fs. s. Jo. Leonardi.
h Ps 60, 4.
i v. Ps 36, 3. [*Ecli 14, 16.*
*9] * Catech. R. IV 3, 4. — v.*
j 1 Rg 1, 15; Lm 2, 19. — cf. Ps 41, 5.
k Ps 38, 6; 93, 11. — cf. Is 40, 17.
l Jb 31, 6; Dn 5, 27. — cf. Ps 115, 11; Rm 3, 4.
m Is 30, 12. — v. Pro 1, 10-19.
n Ps 48, 7; Jb 11, 24; Ecli 5, 1; 31, 8; Lc 12, 15; 1 Tm 6, 17.
*12 b] * Catech. R. III 2, 1; IV*
o Jb 33, 14; 39, 35. [*4, 4.*
*12, 13] * Conc. Valent. (an.*
p Ap 19, 1. [*855) can. 2.*
q Ps 85, 5; 102, 8; 114, 5; Dn 9, 9.
r Jb 34, 11; Pro 24, 12; Ecli 16, 15; Rm 2, 6-11 etc.

Ad ll. in Dd (5) etc. et in ben. tobal. et vas. (P. R.).
a 1 Rg 23, 14; 24, 1. — (cf. 2 Rg 19, 14; 17, 2, 29).
2] Of. in D. 2 p. Psch.
b Ps 77, 34; Is 26, 9.
c Ps 41, 2; 83, 3.
d Ps 142, 6; Is 32, 2.
e Ps 133, 2. — cf. Ps 16, 15; 22, 6.
f cf. Ps 68, 17.
g Ps 103, 33; 144, 2; 145, 2.
5 b] v. vr. 2.
h Ps 19, 2, 6.
i v. Ps 27, 2.
j Ps 64, 5; Jr 31, 14. — cf. Is 32, 18. — v. Ps 35, 9.
l Ps 4, 5, 76, 3; 149, 5; Is 26, [9.
m v. Ps 41, 9.
n v. Ps 16, 8.
o Ps 72, 28; Dt 4, 4; 10, 20; 11, 22; Js 22, 5. — cf. 1 Cor 6, 17.
*9 b] * Catech. R. IV 15, 19. — Ant. in off. Df.*
p Ps 87, 7; 138, 15; Ecli 14, 45; Ez 26, 20; 31, 14; Eph 4, 9.
q Ecli 26, 27.
r Dt 6, 13; Is 45, 23; 65, 16.
*12] * Catech. III 3, 15.*
s Ps 106, 42; Jb 5, 16. — cf.
t Ps 40, 6-9. [Rm 3, 19.

Ad mt. in cm. Ap. (10), in off. Pass. (4-5) etc. — ad ll. in sb. (11).
a Ps 54, 2.
3] Int. in cm. Ap. et Mm. TP.
b Ps 2, 2; 25, 5.
c Jr 9, 3. — v. Ps 56, 5.
d Ps 10, 3. — cf. Ps 119, 2-4.
e Ps (10), 8-10; 11, 3; Pro 1,
f Ps 54, 20. [11, 18.
g cf. Jr 23, 14; Ez 13, 22.

gaudet. — 63. Contra calumniatores imploratum auxilium, quasi stuporem videntium et bonorum laetitiam, extollit. — 64. Hortatur gentes ad Deum laudandum, qui peccata remittit suosque ditat, atque omnia

narraverunt ut absconderent laqueos,
dixerunt: [h]Quis videbit eos?
7 Scrutati sunt iniquitates, [i]defecerunt scrutantes scrutinio:
accedet homo ad cor altum, 8 [j]et exaltabitur Deus.
Sagittae parvulorum factae sunt plagae eorum,
9 [k]et infirmatae sunt contra eos linguae eorum. [homo:
[l]Conturbati sunt omnes qui videbant eos, 10 et timuit omnis
et [m]adnuntiaverunt opera Dei et facta eius [n]intellexerunt.
11 [o]Laetabitur iustus in Domino et sperabit in eo,
et laudabuntur omnes recti corde.

64 In finem. Psalmus David, canticum Ieremiae et Ezechielis populo transmigrationis, cum inciperent exire.

2 Te decet hymnus, Deus, in Sion,
et tibi [a]reddetur votum in Ierusalem.
3 Exaudi orationem meam, [b]ad te omnis caro veniet.
4 [c]Verba iniquorum praevaluerunt super nos,
et impietatibus nostris [d]tu propitiaberis.
5 [e]Beatus quem elegisti et adsumpsisti:
[f]inhabitabit in atriis tuis.
[g]Replebimur in bonis domus tuae;
sanctum est templum tuum, 6 mirabile in aequitate.
Exaudi nos, Deus, salutaris noster,
spes [h]omnium finium terrae et in mari longe.
7 Praeparans montes in virtute tua, [i]accinctus potentia;
8 qui [j]conturbas profundum maris, sonum fluctuum eius.
[l]Turbabuntur gentes, 9 et timebunt qui habitant terminos a
exitus matutini et vespere delectabis. [signis tuis;
10 [m]Visitasti terram et [n]inebriasti eam,
multiplicasti locupletare eam.
[o]Flumen Dei repletum est aquis,
[p]parasti cibum illorum, quoniam ita est praeparatio eius.
11 Rivos eius inebria, multiplica genimina eius;
[q]in stillicidis eius laetabitur germinans.
12 Benedices coronae anni benignitatis tuae,
et [r]campi tui replebuntur ubertate.
13 Pinguescent [s]speciosa deserti,
et [t]exsultatione colles accingentur.
14 Induti sunt arietes ovium,
et valles abundabunt frumento;
[u]clamabunt, etenim hymnum dicent.

65 In finem. Canticum psalmi [a]resurrectionis.

[b]Iubilate Deo, omnis terra,
2 psalmum dicite nomini eius,
[c]date gloriam laudi eius;
3 Dicite Deo: [d]Quam terribilia sunt opera tua, Domine!
In multitudine virtutis tuae [e]mentientur tibi inimici tui.
4 [f]Omnis terra adoret te et psallat tibi,
psalmum dicat nomini tuo.
5 [g]Venite et videte opera Dei,
[h]terribilis in consiliis super filios hominum.
6 [i]Qui convertit mare in aridam,
[j]in flumine pertransibunt pede:
ibi laetabimur in ipso,
7 [k]qui dominatur in virtute sua in aeternum.
[l]Oculi eius super gentes respiciunt,
qui exasperant non exaltentur in semetipsis.
8 Benedicite, gentes, Deum nostrum
et auditam facite vocem laudis eius;
9 [m]qui posuit animam meam ad vitam
et non dedit in commotionem pedes meos.

h Ps 93, 7.—v. Jb 24, 15; Ecli 23, 25; Dn 13, 20.
i cf. Jr 17, 9.
j (Ps 7, 13, 14).

k cf. Pro 18, 7.
l v. Ps 39, 4.
m Jr 51, 10.
n Ps 2, 10.
o v. Ps 31, 11.
11] Int. et Cm in cm. et fss. M. et Cf.

Ad ll. in fr. 4 (2) et in off. Df. (3).

2] V. All. in D. 10 p. Pnt.

a v. Ps 49, 14.
b Ps 144, 21. — v. Ps 85, 9.
c (v. Ps 37, 5).
d Ps 78, 9; Is 6, 7. — v. Ps 50, 4.
e cf. Ps 32, 12.
5] V. All. in fs. s. Alois. G. etc.
f Ps 83, 5. — v. Ps 26, 4
g v. Ps 62, 6.
6] V. ad prm. in frr.

h v. Ps 21, 28.
i Ps 92, 1.
j (Ps 88, 10; 106, 25, 29; Mt 8, 26. — cf. Jr 5, 22).
l Is 17, 12-14; Lc 21, 25.
m Dt 11, 12. — v. Ps 8, 5.
10] Cm. in fs. app. BMV. Imm.
n Ps 67, 9; 71, 6; 103, 13; Lv 26, 3. — v. Jb 5, 10.
o cf. Ps 45, 5.
p cf. Ps 67, 11; 147, 14.

q Dt 32, 2.
12] V. in ben. popul. et agror. (R. R.).
r cf. Dt 30, 9.
s Jr 9, 10; Jl 2, 22. — cf. Jb 38, 26, 27; Is 35, 1, 2; Am 1, 2.
t Ps 97, 8; Is 55, 12.
u Is 44, 23.

Ad mt. in fr. 5 (5, 16) et Epiph. (4). — in prec. pro grat. act.
a v. vr. 9, 12.
b Ps 80, 2; 94, 1; 97, 4; 99, 1; Is 44, 23.
1, 2] Of. in D. 4 p. Pnt. etc.
1-3] Int. in D. 3 p. Psch.
2] v. Ps 67, 27.
c cf. Js 7, 19; Is 42, 12. [21.
d Ps 144, 6; Ex 34, 10; Dt 10,
e Ps 17, 46; 80, 16. — cf. Dt 33, 29.
f Ps 21, 28; 85, 9.
4] Ant. in cons. eccl. (P. R.) — Int et V. in Epiph. etc.
g vr. 16, Ps 45, 9.
h v. Ps 46, 3.
i cf. Ex 14, 21. — v. Ps 113, 3.
j Ps 73, 15. — v. Js 3, 14-17.
k Sap 8, 1.
l v. Ps 32, 13.
8, 9] Of. in D. 3 p. Psch. etc.

m cf. Dt 30, 20; Jo 11, 25.

creat et fecunditatem praebet. — 65. Deum laudat qui perpetuo populum suum tuetur (1-12) eique vota offert et gratias agit (13-20). — 66. Gentium ad Deum conversio expetitur et de effectu secuto gratiae aguntur. —

10 [n]Quoniam probasti nos, Deus,
igne nos examinasti [o]sicut examinatur argentum.
11 [p]Induxisti nos in laqueum,
posuisti tribulationes in dorso nostro,
12 [q]imposuisti homines super capita nostra;
[r]transivimus per ignem et aquam,
et [s]eduxisti nos in refrigerium.
13 [t]Introibo in domum tuam in holocaustis,
[u]reddam tibi vota mea, 14 [v]quae distinxerunt labia mea,
et locutum est os meum in tribulatione mea:
15 holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum,
offeram tibi boves cum hircis.
16 [x]Venite, audite, et narrabo, omnes qui timetis Deum,
quanta fecit animae meae.
17 Ad ipsum ore meo clamavi
et exaltavi sub lingua mea.
18 [y]Iniquitatem si adspexi in corde meo,
[z]non exaudiet Dominus.
19 Propterea [a]exaudivit Deus
et attendit voci deprecationis meae.
20 Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam
et misericordiam suam a me.

n Pro 27, 21; Sap 3, 6. — cf. Ps 16, 3. — v. Jb 23, 10.
o Pro 17, 3.
p Lm 1, 13; Ez 12, 13. — cf. Jb 23, 13.
q cf. Is 26, 13; 51, 23.
12] *Ant. in fs. s. Jo. Nepom.*
r Is 43, 2. — cf. Dt 4, 20; 3 Rg 8, 51; Dn 3, 17; Zc 13, 19; 1 Cor 3, 15.
s cf. Ps 17, 17, 18. — v. Ps [32, 6.
t Ps 42, 4; 99, 4.
u v. Ps 49, 14.
v cf. Jd 11, 30, 35.

x vr. 5. — cf. Mr 5, 19; Lc 8, 39.
16] *Int. in vg. Imm. Concpt. etc. — Gr. in fs. s. Mich. de S.*
y Jb 31, 7.
z cf. Jb 27, 9; Pro 28, 9; Is 1, 15, 59, 2; Jo 9, 31; Jc 4, 7.
a Ps 114, 1, 2.

66

In finem, [a]in hymnis. Psalmus cantici David.
2 [b]Deus misereatur nostri et benedicat nobis,
[c]illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri.
3 Ut cognoscamus in terra [d]viam tuam,
in omnibus gentibus [e]salutare tuum.
4 [f]Confiteantur tibi populi, Deus,
confiteantur tibi populi omnes.
5 Laetentur et exsultent gentes,
quoniam [g]iudicas populos in aequitate
et gentes in terra dirigis.
6 [h]Confiteantur tibi populi, Deus,
confiteantur tibi populi omnes.
7 [i]Terra dedit fructum suum.
Benedicat nos Deus Deus noster, 8 benedicat nos Deus,
et [j]metuant eum [k]omnes fines terrae.

Ad ll. in fr. 3 (2). — in ben. campan. in prec. ad postul. seren.
a Ps 60, 1.
b v. Nm 6, 24-26.
2-4] *Int. in Ms. pro Fidei prop.*
c v. Ps 30, 17.
d cf. Ac 18, 25.
e Ps 97, 2; Lc 2, 30; Ac 28, 28; Tt 2, 11.
f Ps 116, 1.
g v. Ps 57, 12.

h vr. 4.
6-8] *Gr. ut sup. vr. 2-4.*
i Ps 64, 10; 84, 13; Lv 26, 4; Ez 34, 27; Zc 8, 12. — cf. Os 2, 22; 1 Mc 14, 8; Ac 14, 16.
7, 8] *R. in fs. ss. Trin.*
j Ps 32, 8.
k v. Ps 21, 28.

67

In finem. Psalmus cantici ipsi David.
2 [a]Exsurgat Deus, et [b]dissipentur inimici eius,
et fugiant qui oderunt eum a facie eius.
3 [c]Sicut deficit fumus, deficiant;
sicut [d]fluit cera a facie ignis,
sic pereant peccatores a facie Dei,
4 et [e]iusti epulentur et exsultent in conspectu Dei
et delectentur in laetitia.
5 Cantate Deo, [f]psalmum dicite nomini eius,
[g]iter facite ei qui [h]ascendit super occasum: [i]Dominus
exsultate in conspectu eius. [nomen illi:
Turbabuntur a facie eius,
6 [j]patris orphanorum et [l]iudicis viduarum:
Deus in loco sancto suo.
7 Deus, qui [m]inhabitare facit unius moris in domo,
[n]qui educit vinctos in fortitudine,
similiter eos qui [o]exasperant, qui habitant in sepulcris.
8 Deus, cum [p]egredereris in conspectu populi tui,
[q]cum pertransires in deserto,
9 terra mota est, etenim caeli distillaverunt a facie Dei Sinai,
a facie Dei Israël.
10 [r]Pluviam voluntariam segregabis, Deus, hereditati tuae:
et infirmata est; tu vero perfecisti eam.

Ad mt. in fr. 5 (1, 21, 27) et in fs. Pnt., in ben. Abbatis (29, 30), et ritu exorcis.
a Nm 10, 35. — cf. Is 33, 3.
2] *Ant. in cons. eccl. (P. R.).*
b cf. Ps 88, 11; 91, 10.
c v. Ps 36, 20.
d Ps 21, 15; 96, 5; Mic 1, 4. — cf. Dt 4, 24.
e v. Ps 31, 11.
4] *V. in fs. SS. Omn. etc.*
5] *Ant. in fs. ss. nom. J.*
f Ps 65, 4.
g Is 40, 3; 57, 14; 62, 10.
h cf. vr. 34.
i Ps 82, 19; Ex 15, 3.
j Ps (10), 14; 145, 9.
6-7] *Int. in D. II p. Pnt.*
l Ps 145, 9; Dt 10, 18.
m Ps 132, 1. — cf. Ecli 25, 2.
n Ps 106, 10, 14; 145, 7; Ac 12, 7; 16, 26.
o Ps 65, 7. — cf. Nm 14, 29; Heb 3, 17.
p Ex 13, 21; Jd 4, 14; Hab 3, 13; Zc 14, 3.
8, o] *Int. in fr. 4 QT. Pnt.*
q Ex 19, 16-18. — v. Jd 5, 4, 5.
r cf. Dt 11, 11-14.

67. *Dum post relatam victoriam arca foederis in templum reducitur, psaltes virtutes Dei enarrat Sion inhabitantis et inde populum protegentis (2-24); solemnemque pompam describit precesque effundit* (25-36). —

11 Animalia tua habitabunt in ea;
[s]parasti in dulcedine tua pauperi, Deus.
12 Dominus dabit [t]verbum [u]evangelizantibus virtute multa.
13 [v]Rex virtutum dilecti,
dilecti et speciei domus [x]dividere spolia.
14 Si dormiatis inter medios [y]cleros,
pennae [z]columbae deargentatae,
et posteriora dorsi eius in pallore auri.
15 Dum discernit caelestis reges super eam,
nive dealbabuntur in [a]Selmon.
16 Mons Dei mons [b]pinguis,
mons coagulatus, mons pinguis.
17 Ut quid suspicamini montes coagulatos?
Mons, [c]in quo beneplacitum est Deo habitare in eo;
etenim Dominus habitabit in finem.
18 [d]Currus Dei decem milibus multiplex,
milia laetantium;
Dominus in eis in Sina in sancto.
19 [e]Ascendisti in altum, [f]cepisti captivitatem,
accepisti dona in hominibus,
etenim [g]non credentes [h]inhabitare Dominum Deum.
20 Benedictus Dominus die cotidie!
[i]Prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum.
21 Deus noster Deus salvos faciendi,
et [j]Domini Domini exitus mortis.
22 Veruntamen Deus [k]confringet capita inimicorum suorum,
verticem capilli perambulantium in delictis suis.
23 Dixit Dominus: [l]Ex Basan convertam,
[m]convertam in profundum maris;
24 [n]ut intingatur pes tuus in sanguine,
[o]lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso.
25 Viderunt ingressus tuos, Deus,
[p]ingressus Dei mei regis mei, qui est in sancto.
26 Praevenerunt [r]principes coniuncti psallentibus,
in medio [s]iuvencularum tympanistriarum.
27 In [t]ecclesiis benedicite Deo Domino de [u]fontibus Israël.
28 Ibi Beniamin [v]adulescentulus in mentis excessu,
principes Iuda duces eorum,
principes [x]Zabulon, principes Nephthali.
29 [y]Manda, Deus, virtuti tuae,
confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis.
30 A templo tuo in Ierusalem
tibi [z]offerent reges munera.
31 Increpa [a]feras harundinis;
congregatio [b]taurorum in vaccis populorum
ut [c]excludant eos qui probati sunt argento:
dissipa gentes quae bella volunt.
32 Venient legati [d]ex Aegypto,
[e]Aethiopia [f]praeveniet manus eius Deo.
33 [g]Regna terrae, cantate Deo, psallite Domino.
Psallite Deo, 34 [h]qui ascendit super [i]caelum caeli ad ecce [j]dabit voci suae vocem virtutis. [orientem:
35 [l]Date gloriam Deo: super Israël magnificentia eius
et virtus eius in [m]nubibus.
36 [n]Mirabilis Deus in [o]sanctis suis;
Deus Israël ipse [p]dabit virtutem
et fortitudinem plebi suae. Benedictus Deus.

68 In finem, [a]pro iis qui commutabuntur. David.
2 Salvum me fac, Deus, quoniam [b]intraverunt aquae usque ad animam meam.
3 Infixus sum in [c]limo profundi, et non est substantia;
veni in altitudinem maris, et [d]tempestas demersit me.

11]V. All. in fs. s. Fel. a C.
s cf. Ps 77, 20. — v. Ps 64, 10.
12] V. All. in fs. s. Franc. R.
t cf. Ps 32, 9.
u Is 52, 7. — (cf. Ex 15, 20; 1 Rg 18, 6).
v.(Ps 109, 5. — cf. Nm 31, 8; Js 10, 16; Jd 5, 19. — v. Js
x cf. Jd 5, 30. [12, 7-24).
y (cf. Gn 49, 14; Jd 5, 16).
z cf. Os 7, 11; 11, 11.
a Jd 9, 48.
b (vr. 23. — v. Nm 21, 33).
c Ps 131, 13. 14. — cf. Ps 9, 12; 77, 55. 68; 2, 3; Dt 12, 5.
18, 19] V. All. etc. in Asc. Dñi.
d 4 Rg 6, 17; Hab 3, 8. — cf. Dt 33, 2; Dn 7, 10; Mt 26, 53.
*19] * Catech. R. I 7, 6.*
e (all) Eph 4, 8. — cf. Ac 1, 9. — v. Ps 46, 6.
f Jd 5, 12, — cf. Col 2, 15.
*19] * cf. Caelest. I epist. adv. Semipel. cp. 12.*
g cf. Rm 5, 8; 1 Tm 1, 13.
h Ex 29, 45, 46; Ap 21, 3. — cf. Jo 14, 23.
20]V. in itin. cler.
i (Is 53, 4; Mt 11, 28). — cf.
j v. Dt 32, 39. [1 Cor 10, 13.
k Ps 109, 5; Ecli 36, 12; Hab
l Nm 21, 33. [3, 13.
m v. Am 9, 2-4.
n Ps 57, 11. — cf. Dt 32, 42.
o cf. 3 Rg 21, 19; 22, 38. [14.
p cf. Ps 23, 7, 9; 2 Rg 6, 13,
r 1 Par 15, 16. — cf. Ps 32, 2, 3; 1 Par 13, 8.
s Ex 15, 20; Jd 11, 34.— v. vr.
27] R. in D. 4 p. Pnt. [12.
27-28] in cons. alt., eccl., et
t v. Ps 21, 26. [*coem. reconc.* (*2*).
u cf. Pro 5, 6; Is 48, 1.
v 1 Rg 9, 21.
x cf. Jd 5, 18.
y v. Ps 41, 9.
*29] * cf. Catech. R. II 3, 21.*
29, 30] Of. in Pnt. Ant. in ritu Confirm. V. in celeb. Matr. etc.
z Ps 71, 10; 75, 12; 1 Rg 10, 10, 27; 2 Par 32, 23; Tb 13, 14; Is 18, 7. — v. Ps 44, 13.
a Ez 29, 3, 4. — cf. Jb 40, 10,
b Ps 21, 13. [16; Ez 32, 2.
c (cf. 2 Rg 8, 2, 6).
d Is 19, 19, 21. [Sph 3, 10.
e Ps 86, 4; Is 18, 7; 45, 12;
f Ps 87, 14; 118, 148. — cf. Ps
g Ps 101, 23. [43, 21.
33, 34] Cm. in Asc. Dñi.
h v. Dt 33, 26.
34, 35] v. Is 58, 1. [27; 2 Es 9, 6.
i Ps 148, 4; Dt 10, 14; 3 Rg 8,
j v. Ps 45, 7. — cf. Ps 76, 18.
l Ps 28, 2.
m Ps 35, 6; 56, 11; 107, 5.
n (v. Ps 46, 3).
36] Of. etc. in cm. et fss. Ss. —
o cf. Ex 39, 1. [*V. ad mt. in fr. 5.*
p v. Ps 28, 11.
Ad mt. in fr. 5 (*2, 19, 33*), *in Cen. Dñi. 1101 et in fs. col. Flag.* (*21*). — *in ord. ad Sy-*
a Ps 44, 1. [*nodum* (*17*).
2] R. in D. Palm. — *Of. in fs. Orat. DNJC.* — *V. All. in Ms. pro vit. mort.* [— *v. vr. 18.*
2, 3] V. All. in fs. ss. col. Flag.
b vr. 15, 16; Lm 3, 54. — v. Ps
3] R. in fs. Orat. DN. [31, 6.
c Ps 39, 3. — cf. Ps 129, 1.
d (Ps 123, 5).

68. *Tribulationum mari demersus, vates timet ne sua ipsius sorte iusti turbentur (2-13); ut autem cito de malis eripiatur gravitatem malorum suorum proponit (14-22) exoratque ut hostibus poena, iustis autem lae-*

4 [e]Laboravi clamans, [f]raucae factae sunt fauces meae,
[g]defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum. [jgratis;
5 [h]Multiplicati sunt super capillos capitis mei [i]qui oderunt me
confortati sunt [l]qui persecuti sunt me inimici mei iniuste;
quae non rapui, tunc exsolvebam.
6 Deus, tu scis insipientiam meam,
et delicta mea a te non sunt abscondita. [virtutum.
7 [m]Non erubescant in me qui exspectant te, Domine, Domine.
Non confundantur super me qui quaerunt te, Deus Israël.
8 Quoniam [n]propter te sustinui opprobrium,
operuit confusio faciem meam,
9 [o]extraneus factus sum fratribus meis
et peregrinus filiis matris meae;
10 quoniam [p]zelus domus tuae comedit me,
et [q]opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.
11 Et operui in [r]ieiunio animam meam,
et factum est in opprobrium mihi;
12 et posui vestimentum meum [s]cilicium
et factus sum illis in parabolam.
13 Adversum me loquebantur [t]qui sedebant in porta,
et [u]in me psallebant [v]qui bibebant vinum.
14 [w]Ego vero orationem meam ad te, Domine:
[x]tempus beneplaciti, Deus:
in [y]multitudine misericordiae tuae
exaudi me in veritate salutis tuae.
15 Eripe me de [z]luto, ut non infigar;
[a]libera me ab iis, qui oderunt me, et de profundis aqua-
16 [b]Non me demergat tempestas aquae, [rum.
neque absorbeat me profundum,
neque urgeat super me [c]puteus os suum. [tua;
17 Exaudi me, Domine, quoniam [d]benigna est misericordia
[e]secundum multitudinem miserationum tuarum [f]respice;
18 et [g]ne avertas faciem tuam a puero tuo;
quoniam tribulor, [h]velociter exaudi me.
19 Intende animae meae et libera eam,
propter inimicos meos eripe me.
20 Tu scis [i]improperium meum
et confusionem meam et reverentiam meam;
21 in conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me.
Improperium exspectavit cor meum et miseriam,
et [j]sustinui qui simul contristaretur, et non fuit,
et [k]qui consolaretur, et non inveni.
22 Et dederunt in escam meam [l]fel
et in siti mea [m]potaverunt me aceto.
23 [n]Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum
et [o]in retributiones et in scandalum;
24 [p]obscurentur oculi eorum ne videant,
et [q]dorsum eorum semper incurva;
25 effunde super eos iram tuam,
et furor irae tuae comprehendat eos.
26 [r]Fiat habitatio eorum deserta,
et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet;
27 quoniam [s]quem tu percussisti [t]persecuti sunt
et [u]super dolorem vulnerum meorum addiderunt.
28 [v]Appone iniquitatem super iniquitatem eorum,
et non intrent in iustitiam tuam;
29 [w]deleantur de libro viventium
et cum iustis [x]non scribantur.
30 Ego sum pauper et dolens,
salus tua, Deus, suscepit me.
31 [y]Laudabo nomen Dei cum cantico
et magnificabo eum in laude;
32 [z]et placebit Deo super vitulum novellum, cornua pro-
33 [a]Videant pauperes et laetentur, [ducentem et ungulas.

e Ps 6, 7.
f cf. Ps 21, 16.
g Ps 118, 82, 123; Dt 28, 32;
h Ps 39, 13. [Is 38, 14.
i (all) Jo 15, 25. [161.
j cf. Ps 34, 7, 19; 108, 3; 118,
l Ps 24, 19; 34, 19; 37, 20.
5] * *Catech. R. IV 14, 12.*

m cf. Ps 24, 3.
7-10] R. in fr. mai. hebd.
n Jr 15, 15. — v. Ps 43, 22.

o Ps 30, 12; 37, 12; 87, 9, 19; Jb 19, 13; Cn 1, 5; Jo 1, 11; 9, 29.
*10] * Catech. R. III 2, 29.*
p (all) Jo 2, 17. — cf. Ps 118, 139; Ml 3, 1-3.
10] v. Ps 21, 25; 72, 21.
q (all) Rm 15, 3. — cf. Ps 88,
r Ps 34, 13. [42, 51, 52.
s cf. Dt 28, 37. — v. Jb 17, 6.
t cf. Dt 16, 18. — v. Rt 4, 1.
13, 14] Cm. in fr. 3 mai. hebd.
u Jb 30, 9; Lm 3, 14, 63.
r Is 22, 13; Am 6, 6.
w v. Ps 108, 4.
x Is 49, 8.
y Ecli 51, 4.

z vr. 3. — cf. Jr 38, 6.

a Ps 143, 7.

b cf. vr. 3.
c Ps 54, 24. — Nm 16, 32.
17] Ant. ad ben. Ciner.
d Ps 62, 4; 108, 21.
e v. Ps 105, 45.
f v. Ps 24, 16.
17, 18] Tr. in fs. Orat. DNJC.
g v. Ps 26, 9.
18] Gr. in fr. 4 mai. hebd.
h Ps 101, 3; 142, 7. — cf. Ps 69, 6.
18, 19] R. in D. Pass.
i vr. 11, 12. — cf. Heb 12, 2. — v. Ps 21, 7.
21, 22] Gr. Cm. Ant. Cp. etc. in fss. ss. Cordis J. et in off. de Pass.
j Ps 141, 5; Ecli 51, 10; Is 63, 5; Jr 15, 5. — cf. Mt 26, 37-40.
k cf. Ec 4, 1; Lm 1, 1, 9.
l Jb 20, 14; Mt 27, 34. — cf. Jr 9, 15; 23, 15.
m Mt 27, 48; Lc 23, 36; Jo 19, 29. — cf. Mr 15, 23.
n (all) Rm 11, 9, 10. — v. Ps
o (cf. 1 Th 5, 3). [34, 4-8.
p Is 6, 10. — cf. 2 Cor 3, 14,
q cf. Nh 2, 10. [15.
r (all) Ac 1, 20. — cf. Mt 23,
s Is 53, 4. [38; Lc 13, 35.
t cf. Zc 1, 15.
27] v. vr. 21, 22.
u cf. Jb 19, 21.
v 2 Es 4, 4, 5.
w Ps 138, 16; Ex 32, 33; Ap 3, 5. — cf. Ph 4, 3.
x cf. Is 4, 3; Ez 13, 9; Lc 10, 20; Heb 12, 23. — cf. Ps
30] c. vr 21, 22. [86, 6.
30, 31] Cm. in fs. s. Jos. a C.
31] V. ad mt. in fr. 5.
y Ps 60, 9.
z Ps 39, 7; 50, 18, 19. — v. Ps 49, 9-15.
a Ps 21, 27; 33, 3.
33, 34] v. 1 Rg 2, 7, 8.

titia concedatur (23-37). — 69. Addita invocatione repetitur Psalmus 39, 15-18. — 70. Iam senescens psaltes fiduciam in Deum protestatur (1-12), petitque, ut tot periculis servatus illaesus (13-21), potentias quo-

quaerite Deum, et vivet anima vestra.
34 Quoniam exaudivit pauperes Dominus
et [b]vinctos suos non despexit.
35 [c]Laudent illum caeli et terra,
mare et omnia reptilia in eis.
36 Quoniam [d]Deus salvam faciet Sion,
et aedificabuntur civitates Iuda,
et inhabitabunt ibi et hereditate adquirent eam;
37 [e]et semen servorum eius possidebit eam,
et qui diligunt nomen eius habitabunt in ea.

b cf. Ps 67, 7.
c Ps 95, 11; Is 44, 13; 49, 13. — v. Ps 148, 1-13; Dn 3, 57-88.
d cf. Is 44, 26. — v. Ps 50, 20.

e Ps 101, 29; Is 65, 9. — cf. Ps 36, 29.

69

Ad mt. in Cena Dñi (4), in fs. ss. Trin. — post Litanias. in ben. campan. — ad cmpl. in fr. 5 (6).

In finem. Psalmus David in [a]rememorationem, quod salvum fecerit eum Dominus.
2 Deus, in adiutorium meum intende;
Domine, ad adiuvandum me [b]festina.
3 Confundantur et revereantur qui quaerunt animam meam,
[4]avertantur retrorsum et erubescant qui volunt mihi mala,
avertantur statim erubescentes qui dicunt mihi: Euge,
5 Exsultent et laetentur in te omnes qui quaerunt te, [euge!
et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.
6 Ego vero egenus et pauper sum: Deus, adiuva me; [ris.
[7]adiutor meus et liberator meus es tu: [c]Domine, ne more-

a Ps 37, 1.
2-6] Ps 39, 14-18.
2] V. in princ. precum.
2-4] Int. in D. 12 p. Pnt. etc. — Of. in fr. 5 p. D. 4 Qdg.
b vr. 6; Ps 30, 3. — cf. Mt 8, 25. — v. Ps 68, 18.
3] v. Jr 17, 17, 18.
6 b] Gr. in fr. 2 p. D. 2 Qdg.
c v. vr. 2.

70

Ad mt. in Cen. Dñi (4). — ad cmpl. in fr. 5.

Psalmus David, filiorum [a]Ionadab et priorum captivorum.
In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum.
2 [b]In iustitia tua libera me et eripe me,
inclina ad me aurem tuam et salva me.
3 Esto mihi in Deum protectorem
et in [c]locum munitum, ut salvum me facias;
quoniam firmamentum meum et refugium meum es tu.
4 [d]Deus meus, eripe me de manu peccatoris
et de manu contra legem agentis et iniqui:
5 quoniam tu es patientia mea, Domine;
[e]Domine, spes mea a iuventute mea.
6 [f]In te confirmatus sum ex utero:
de ventre matris meae tu es protector meus;
in te cantatio mea semper.
7 Tanquam [g]prodigium factus sum multis,
et tu adiutor fortis.
8 [h]Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam,
tota die magnitudinem tuam.
9 [i]Ne proicias me in tempore senectutis;
cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.
10 Quia dixerunt inimici mei mihi,
et [j]qui custodiebant animam meam
[k]consilium fecerunt in unum 11 dicentes: Deus dereliquit
persequimini et comprehendite eum, [eum:
quia non est qui eripiat.
12 Deus, [l]ne elongeris a me,
Deus meus, in auxilium meum respice.
13 [m]Confundantur et deficiant detrahentes animae meae,
[n]operiantur confusione et pudore [o]qui quaerunt mala
14 Ego autem [p]semper sperabo [mihi.
et adiciam super omnem laudem tuam.
15 [q]Os meum adnuntiabit iustitiam tuam,
tota die salutare tuum,
quoniam non cognovi litteraturam.
16 Introibo in potentias Domini;
Domine, memorabor iustitiae tuae solius.
17 Deus, docuisti me a iuventute mea,
et usque nunc pronuntiabo mirabilia tua;

a 4 Rg 10, 15, 23; Jr 35, 6, 10, 1-3] Ps 30, 2-4. [19.
1, 2] R. in fr. 5 p. D. 2 p. Pnt.
b Dn 9, 16.
c Ps 60, 4; Jl 3, 16.
d Ps 139, 2, 5.
4, 5] R. in fr. 2 p. D. Pass.
e Pro 3, 5; 22, 19; Ecli 34, 16; Jr 14, 8; 17, 7. — cf. 1 Tm 1, 1.
f v. Ps 21, 10, 11; Ecli 50, 24; Is 44, 2.
5, 6] Gr. in fs. s. Alois. G.
g Ps 4, 4; Is 8, 18. — cf. 1 Cor 4, 9.
6, 7] v. Ps 26, 3.
7] V. All. in fs. s. Jo. Leon.
h vr. 15, 24; Ps 39, 4, 6; 50, 15, 17.
8] V. in prec. ad prm. — Int. in fr. 6 QT. Pnt.
8, 9] R. in fr. 5 p. D. 2 p. E-
i vr. 18. [*piph.*
j v. Ps 37, 13.
10,12] R. in fr. 2 p. D. Pass.
k Ps 82, 4, 5. — cf. Ps 40, 8, 9.
l v. Ps (10). 1.
12] v. vr. 4, 5.
m vr. 24. — v. Ps 34, 4, 26.
n Ps 86, 46; 108, 29; Jb 8, 22. — cf. Est 9, 2.
o vr. 24; Ps 69, 3.
p cf. Jb 15, 15.
q v. vr. 8.

16-18] Cm. in Ms. ad postul. gr. b. moriendi, et in D. 16 p. Pnt.
17] v. Ps 65, 16.

18 et [r]usque in senectam et senium, Deus, [s]ne derelinquas me,
donec adnuntiem [t]bracchium tuum generationi omni quae
potentiam tuam 19 et [u]iustitiam tuam, [ventura est,
Deus, usque in altissima, quae fecisti, [v]magnalia.
Deus, [w]quis similis tibi?
20 [x]Quantas ostendisti mihi tribulationes multas et malas!
et [y]conversus vivificasti me
et de [z]abyssis terrae iterum reduxisti me;
21 multiplicasti magnificentiam tuam
et conversus consolatus es me.
22 Nam et [a]ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam,
psallam tibi in cithara, [b]sanctus Israël. [Deus;
23 Exsultabunt labia mea cum cantavero tibi,
et anima mea quam [c]redemisti.
24 Sed et [d]lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam,
cum [e]confusi et reveriti fuerint qui quaerunt mala mihi.

71 Psalmus in [a]Salomonem.

2 Deus, [b]iudicium tuum regi da,
et iustitiam tuam filio regis;
[c]iudicare populum tuum in iustitia
et pauperes tuos in iudicio.
3 Suscipiant montes [d]pacem populo, et colles iustitiam:
4 iudicabit pauperes populi
et [e]salvos faciet filios pauperum et humiliabit calumnia-
5 et [f]permanebit cum sole [torem;
et ante lunam in [g]generatione et generationem.
6 Descendet sicut [h]pluvia in [i]vellus
et sicut [j]stillicidia stillantia super terram.
7 [k]Orietur in diebus eius iustitia
et [l]abundantia pacis, [m]donec auferatur luna.
8 Et dominabitur [n]a mari usque ad mare
et a flumine usque ad terminos orbis terrarum.
9 Coram illo [o]procident [p]Aethiopes,
et inimici eius [q]terram lingent;
10 reges [r]Tharsis et [s]insulae [t]munera offerent,
reges [u]Arabum et [v]Saba dona adducent;
11 et [w]adorabunt eum omnes reges terrae,
omnes gentes servient ei.
12 Quia liberabit pauperem a potente,
et pauperem cui non erat adiutor.
13 Parcet pauperi et inopi
et animas pauperum salvas faciet;
14 ex usuris et iniquitate redimet animas eorum,
et honorabile nomen eorum coram illo.
15 Et vivet et [x]dabitur ei de auro Arabiae;
tota die benedicent ei.
superextolletur super Libanum fructus eius.
16 Et erit firmamentum in terra in summis montium;
et adorabunt de ipso semper,
et [y]florebunt de civitate sicut faenum terrae.
17 [z]Sit nomen eius benedictum in saecula,
ante solem permanet nomen eius;
et [a]benedicentur in ipso omnes tribus terrae,
[b]omnes gentes magnificabunt eum.
18 [c]Benedictus Dominus, Deus Israël, [d]qui facit mirabilia solus.
19 Et benedictum nomen maiestatis eius in aeternum,
et [e]replebitur maiestate eius omnis terra. [f]Fiat, fiat.
20 [h]Defecerunt [i]laudes David filii Iesse.

72 Psalmus [a]Asaph.

[b]Quam bonus Israël Deus, his qui recto sunt [c]corde!
2 [d]Mei autem paene moti sunt pedes,

r Is 46, 4.
s vr. 9.
t Ps 78, 11; Is 53, 1.
u Ps 35, 7. [Lc 1, 49.
v Ps 125, 2, 3; 1 Rg 12, 24;
w Ex 15, 11. — v. Ps 34, 10.
x Ps 59, 3. [11. — cf. Os 6, 3.
y Ps 84, 7; 118, 50; 137, 7; 142,
z cf. Ps 68, 2, 3. — v. 1 Rg 2, 6.

a v. Ps 32, 2. [50, 29; 51, 15.
b Ps 77, 41; 88, 19; Is 60, 9; Jr
23] v. vr. 8.
23, 24] R. in fr. 5 p. D. 2 p.
c cf. Ps 33, 23. [*Epiph.*
d vr. 8, 15; Ps 34, 28.
e vr. 13.

Ad mt. in Nativ. (6), Epiph. (10) et Cen. Dñi (12) et in off. ss. Cord. J. (2). — ad
a Ps 126, 1. [*prm. in fr. 5.*
b cf. 1 Par 22, 12; Jo 5, 22, 27.
c Is 11, 2, 3. — cf. Ps 121, 5.
d cf. Ps 84, 9-14; Is 32, 17.
3] R. in fr. 3 p. D. 1 Adv. —
e vr 12. [*v. vr. 18.*
f vr. 17; Ps 88, 38. — cf. Dt
11, 21; Jr 33, 20-26.
g Ps 88, 4; Lc 1, 33.
h 2 Rg 23, 4; Os 6, 3. — cf.
Pro 16, 15. [Alli 7, 1).
i cf. Jd 6, 36-38; (Dt 32, 2;
j Dt 32, 2. — cf. Jb 5, 10; Is
6-8] saepe in T. Adv. [45, 8.
k cf. Is 45, 8.
l Is 2, 4; Mic 4, 3. — cf. Eph
m cf. Jr 33, 20. [2, 14.
n Ps 88, 26; Zc 9, 10. — cf. Ps
79, 9-12. — v. Ex 23, 31.
o Ps 21, 30.
p Ps 73, 14.
q Is 49, 23; Mic 7, 17;
10, 11] Ant. etc. in Epiph. Dñi.
r 3 Rg 10, 22; Ez 38, 13. [60, 9.
s Ps 96, 1; Is 42, 10, 12; 51, 5;
t v. Ps 67, 30. — cf. Mt 2, 13.
u cf. Gn 10, 17; 3 Rg 10, 1.
v Gn 10, 28; Is 43, 3; 60, 6.
w Ps 2, 8, 10-12; 101, 23; Tb
13, 13; Is 49, 7, 23.
12-10] Gr. in fs. s. Pt. Cl.
x 3 Rg 10, 10.
y Jb 5, 25. [38.
z Ps 103, 31. — cf. Ps 88, 37,
17] v. Is 9, 6, 7; Rm 15, 12.
a Gn 12, 3; 18, 18; 22, 18.
b cf. Lc 1, 48.
c Dn 2, 20. — v. Ps 40, 14.
18] G. in D. inf. oct. Epiph.
18, 19] R. in fs. ss. Trin. et ss. Cordis J. — v. Tb 3, 13.
d Ps 76, 15; 85, 10; 135, 4;
138, 14; Ex 15, 11; Eccli 50,
24; — v. Jb 5, 9.
e Nm 14, 21; Is 6, 3; Hab 2,
14. — cf. Ps 8, 2, 10.
f Ps 40, 14.
h cf. 2 Rg 23, 1.
i (Ps 16, 1; 85, 1).

Ad mt. in Cen. Dñi (8) et fs. ss. col. Flag. (14) etc. — ad trt.
a v. Ps 49, 1. [*in fr. 5 (1).*
b cf. 2 Rg 7, 23. — v. Ps 99, 5;
1-3] v. vr. 24. [Sap 12, 1.
c Ps 23, 4; 35, 11; 63, 11; 93,
15 etc.; Mt 5, 8.
d Ps 93, 18. — cf. Ps 37, 17.

paene effusi sunt gressus mei;
3 [e]quia zelavi super iniquos pacem peccatorum videns;
4 [f]quia non est respectus morti eorum,
et firmamentum in plaga eorum;
5 in labore hominum non sunt
et cum hominibus non [g]flagellabuntur.
6 Ideo tenuit eos superbia,
[h]operti sunt iniquitate et impietate sua.
7 Prodiit quasi ex [i]adipe iniquitas eorum,
transierunt in adfectum cordis;
8 Cogitaverunt et locuti sunt nequitiam,
[j]iniquitatem in excelso locuti sunt;
9 [k]posuerunt in caelum os suum,
et lingua eorum transivit in terra.
10 Ideo convertetur populus meus hic,
et dies pleni invenientur in eis.
11 Et dixerunt: [l]Quomodo scit Deus,
et si est scientia in Excelso?
12 Ecce ipsi peccatores et abundantes
in saeculo obtinuerunt divitias.
13 Et dixi: [m]Ergo sine causa [n]iustificavi cor meum
et [o]lavi inter innocentes manus meas
14 et [p]fui flagellatus tota die,
et [q]castigatio mea in matutinis.
15 Si dicebam: Narrabo sic,
ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.
16 Existimabam ut cognoscerem hoc,
[r]labor est ante me,
17 donec intrem in sanctuarium Dei,
et intelligam in [s]novissimis eorum.
18 Veruntamen [t]propter dolos posuisti eis;
deiecisti eos dum allevarentur.
19 Quomodo facti sunt in desolationem,
[u]subito defecerunt; [v]perierunt propter iniquitatem suam.
20 Velut [w]somnium surgentium, Domine,
in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.
21 Quia inflammatum est cor meum,
et [x]renes mei commutati sunt;
22 et ego ad nihilum redactus sum et nescivi,
23 ut [y]iumentum factus sum apud te,
et ego semper tecum.
24 Tenuisti manum dexteram meam
et [z]in voluntate tua deduxisti me,
et cum gloria [a]suscepisti me.
25 [b]Quid enim mihi est in caelo?
et a te quid volui super terram?
26 [c]Defecit caro mea et cor meum, Deus cordis mei,
et [d]pars mea Deus in aeternum.
27 Quia ecce [e]qui elongant se a te peribunt;
perdidisti omnes [f]qui fornicantur abs te.
28 Mihi autem [g]adhaerere Deo bonum est,
ponere in Domino Deo [h]spem meam,
ut [i]adnuntiem omnes praedicationes tuas in portis filiae Sion.

73 [a]Intellectus [b]Asaph.
Ut quid, Deus [c]reppulisti in finem,
[d]iratus est furor tuus super [e]oves pascuae tuae?
2 [f]Memor esto congregationis tuae, [g]quam possedisti ab ini-
[h]redemisti [i]virgam hereditatis tuae, [tio;
[j]mons Sion, in quo habitasti in eo.
3 Leva manus tuas in superbias eorum in finem.
[k]Quanta malignatus est inimicus in sancto!
4 Et gloriati sunt qui oderunt te in medio sollemnitatis tuae,

e Jb 21, 7; Jr 12, 1 sqq.; Hab 1, 13. — cf. Ps 36, 1; Ecli 9, 16.
f cf. Jb 21, 9.
g cf. Jb 15, 26.
h cf. Ps 108, 18.
i cf. Jb 15, 27; Is 17, 4.
j cf. 2 Pt 2, 18; Ju 16. — v. Ps 37, 17.
k Is 3, 8. — cf. Ps 11, 4; Ecli 13, 28.
l Ps (10), 11; 93, 7. — v. Jb 22, 13.
m Ml 3, 14. — v. Jb 34, 9.
n cf. vr. 1.
o v. Ps 25, 6.
p Ps 37, 18; Is 53, 4.
q Ac 3, 19. — cf. Heb 12, 5.
r Ec 8, 17.
s Ps 36, 38.
t (Ps 34, 6).
u cf. Nm 16, 21.
v Sap. 4, 19.
w Jb 20, 8; Is 29, 7, 8.
x cf. 1 Mc 2, 24.
y Ps 48, 13, 21; Jb 11, 12; 18, 3. — cf. Ec 3, 18, 19.
z Ps 24, 8, 9; 31, 8.
a cf. Ps 40, 12, 13. — Ps 3, 4.
b Ps 15, 2. — cf. Ph 3, 8.
c v. Ps 83, 3.
d v. Ps 15, 5.
e Is 1, 28; Os 7, 13.
f Ps 105, 39; Ex 34, 15; Nm 15, 39; Jr 3, 9.
g Jc 4, 8. — cf. Heb 10, 22.
h Pc 13, 6; Pro 3, 13.
i Ps 9, 2.

24] Int. in fs. s. Jo. Dam. et Gr. in D. Palm.
25, 26] Tr. in fs. s. Clarae a cruce..
26] V. All. in fs. s. Franc. Car.
*27] * cf. Catech. R. III 2, 29.*
28] v. vr. 25, 26; Jr 12, 3. — Int. in fs. s. Tharsicii. — V. in fs. ss. Cordis J.
Ad mt. et in Cen. Dñi (22). —ad sxt. in fr. 5 (2).
2] V. in prec T. penuriae et f., in ben. Abbatis etc. (PR.).
a Ps 41, 1.
b Ps 49, 1.
c v. Ps 42, 2.
d Ps 79, 5. — cf. Is 64, 9.
e Ps 78, 13; 99, 3; Jr 23, 1. cf. Ps 94, 7.
f vr. 18, 22.
g Ex 15, 16; Dt 33, 6. — cf. Ps 77, 54.
h Ps 79, 16; Is 63, 9.
i (Is 63, 17); Jr 10, 16; 51, 19.
j Ps 131, 13. — v. Ps 67, 17.
k Lm 2, 7.

[l]posuerunt [m]signa sua, signa;
5 et non cognoverunt sicut in exitu super summum.
[n]Quasi in silva lignorum securibus 6 exciderunt [o]ianuas eius,
in idipsum in securi et ascia deiecerunt eam.
7 [p]Incenderunt igni sanctuarium tuum,
[q]in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.
8 [r]Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul:
Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra.
9 [s]Signa nostra non vidimus;
[t]iam non est propheta, et nos non cognoscet amplius.
10 Usquequo, Deus, [u]improperabit inimicus?
irritat adversarius nomen tuum in finem?
11 Ut quid [v]avertis manum tuam
et dexteram tuam de medio sinu tuo in finem?
12 Deus autem [w]rex noster ante saecula
operatus est salutem in medio terrae.
13 Tu [x]confirmasti in virtute tua mare,
[y]contribulasti capita draconum in aquis;
14 tu confregisti capita [z]draconis,
dedisti eum escam populis [a]Aethiopum;
15 tu [b]dirupisti fontes et torrentes,
tu [c]siccasti fluvios Ethan.
16 Tuus est dies et tua est nox,
tu[d]fabricatus es auroram et solem;
17 tu [e]fecisti omnes terminos terrae,
[f]aestatem et ver tu plasmasti ea; 18 [g]memor esto huius:
inimicus improperavit Domino,
et populus [h]insipiens incitavit nomen tuum.
19 [i]Ne tradas bestiis animas confitentes tibi
et animas [j]pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.
20 Respice in [k]testamentum tuum,
quia repleti sunt [m]qui obscurati sunt terrae domibus ini-
21 Ne avertatur humilis factus confusus; [quitatum.
[n]pauper et inops laudabunt nomen tuum.
22 Exsurge, Deus, [o]iudica causam tuam;
[p]memor esto improperiorum tuorum,
eorum quae ab insipiente sunt tota die.
23 Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum;
superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.

l cf. 1 Mc 1, 57.
m Nm 2, 2.
n cf. Jr 46, 22.
o Lm 2, 9. — (v. 3 Rg 6, 29).

p 4 Rg 25, 9. — cf. Ps 78, 1; Lm 2, 2. [2, 12; 4, 38.
q Ps 78, 1; 88, 40. — cf. 1 Mc
r cf. (Ps 82, 5;) Lm 1, 7.

s cf. vr. 4; Ecli 36, 6.
t cf. 1 Rg 3, 1; 2 Par 15, 3; Is 3, 2; J; 5, 31; Lm 2, 9; Ez 7, 26; Dn 3, 38; Os 3, 4; Am 8, 11-13; 1 Mc 4, 46; 9, 27; 14, 41.
u vr. 18, 22; Ps 78, 12; 88,
v Lm 2, 3. [52; 93, 3, 4.
w Ps 43, 5.
12] V. All. in fs. ss. Rdmpt.
x v. Ex 14, 21.
y Is (27, 1;) 51, 9; Ez 29, 3; 32, 2 etc. — cf. Ps 90, 13.
z v. Jb 40, 20.

a Ps 71, 9. [6.
b Ps 77, 15; 104, 41. — Ex 17,
c v. Js 3, 13-17; 4, 22, 23.

d Ps 103, 19; 135, 7, 8. — v. Gn 1, 14-16.
e Dt 32, 8. — cf. Ac 17, 26.
f Gn 8, 22.
g vr. 2, 22; Ps 88, 51.
h Ps 38, 9; Dt 32, 6, 21; Ecli *19] V. in off. Df.* [50, 28.
i Ps 78, 2.
j Ps 9, 19. — cf. Ps 67, 11.
20, 19] Int. et Gr. in D. 13 p. Pnt. etc.
l Ps 105, 45; Gn 17, 7, 8; Lv 26, 44, 45; Jr 33, 21.
m cf. 1 Mc 1, 56.
21] V. All. in fs. s. Jo. B. de Rossi.
n Ps 85, 1, 5-10; Bar 2, 18.
22] v. vr. 20, 19.
o cf. 1 Rg 24, 15.
p vr. 2, 18.

74 In finem, [a]ne corrumpas. Psalmus cantici [b]Asaph.
2 Confitebimur tibi, Deus,
confitebimur et invocabimus nomen tuum;
[c]narrabimus mirabilia tua, 3 [d]cum accepero tempus,
ego iustitias iudicabo.
4 [e]Liquefacta est terra et omnes qui habitant in ea;
ego confirmavi [f]columnas eius.
5 Dixi iniquis: [g]Nolite inique agere,
et delinquentibus: Nolite exaltare cornu;
6 [h]nolite extollere in altum cornu vestrum,
nolite loqui adversus Deum iniquitatem.
7 Quia neque ab oriente neque ab occidente
neque a [i]desertis montibus, 8 quoniam [j]Deus iudex est:
[l]hunc humiliat et hunc exaltat:
9 [m]quia [n]calix in manu Domini vini meri, plenus mixto,
et inclinavit ex hoc in hoc; veruntamen faex eius non est
[o]bibent omnes peccatores terrae. [exinanita;
10 Ego autem adnuntiabo in saeculum;
cantabo Deo Iacob;
11 [p]et omnia cornua peccatorum confringam,
et [q]exaltabuntur cornua iusti.

Ad mt. in Cen. Dñi (5, 6) in cm. Ap. (11) et fs. ss. Rdmpt. — ad nn. in fr. 5 (2).
a (Ps 56, 1; 57, 1).
b Ps 49, 1.
c v. Ps 9, 2.
d cf. Ex 32, 34; Dn 8, 19; Il 2, 1; Hab 2, 3.
e (Is 24, 19).
f Jb 9, 6. — cf. 1 Rg 2, 8.
g vr. 10; Zc 1, 21.

h cf. Ps 93, 3, 4.

i cf. Js 1, 4.
j v. Ps 49, 6.
l 1 Rg 2, 7; Jb 5, 11; Dn 2, 21. — v. Lc 1, 52.
m cf. Jb 21, 20.
n Ps 10, 7; Jr 25, 15; 51, 7; Ez 23, 31, 33, 35. — cf. Ps 59, 5.
o Jr 25, 15-29; Jr 51, 17; Ab 16; Nh 3, 11. — cf. Is 19, 14.
11] Ant. in comm. Summ. Pont.
p Jr 48, 25.
q vr. 5; Ps 88, 18, 25; 91, 11; 111, 9; 1 Rg 2, 1.

praedicat. — 75. Ob cladem a Deo hostibus mirum in modum illatam (1-9) summae gratiae persolvuntur (10-13). — 76. Ut semper (2-4) sic nunc instante calamitate (5-10) animum in Deum erigit, pristina eius mira-

Ad mt. in Cen. Dñi (9, 10), sb. s. (3) et Transf. (5, 6). — ad
a (Ps 4, 1). [*nn. in fr. 5.*
b Ps 49, 1.
c Ps 47, 5. [*schisma etc.*
2-4] Tr. in Ms. ad tollendum
d (Gn 14, 18).
e Ps 9, 12; 73, 2; 131, 13; Jl
f Ps 45, 10. [3, 17, 21.
g Hab 3, 6. — v. Dt 33. 15.

h Ps 12, 4; 4 Rg 19, 35; Jr 31, 39; Nh 3, 18.

i cf. Ex 15, 1, 21.
j v. Ps 46, 3.
k Ps 129, 3; 2 Par 20, 6; Sap 11, 22; Nh 1, 6.
9, 10] Of. in D. Resur.
l 2 Par 20, 29, 30. — cf. Hab 2, 20.
m cf. Ps 9, 8, 9; Is 2, 19.
n Is 11, 4; Sph 2, 3.
o (cf. Ex 9, 16).
p v. Ps 49, 14.
12, 13] Cm. in D. 17 p. Pnt.
q v. Ps 67, 30.
r Ex 15, 11; Dt 7, 21. [3.
s Ml 1, 14. — v. vr. 8; Ps 46,

75

In finem, in [a]laudibus. Psalmus [b]Asaph, canticum ad Assyrios.

2 [c]Notus in Iudaea Deus;
in Israël magnum nomen eius.
3 Et factus est in [d]pace locus eius,
et [e]habitatio eius in Sion.
4 Ibi [f]confregit potentias arcuum,
scutum, gladium et bellum.
5 Illuminans tu mirabiliter a [g]montibus aeternis.
6 Turbati sunt omnes insipientes corde;
[h]dormierunt somnum suum et nihil invenerunt
omnes viri divitiarum in manibus suis.
7 Ab increpatione tua, Deus Iacob,
dormitaverunt [i]qui ascenderunt equos.
8 [j]Tu terribilis es, et [k]quis resistet tibi? ex tunc ira tua.
9 De caelo auditum fecisti iudicium:
[l]terra tremuit et quievit, 10 [m]cum exsurgeret in iudicium
ut salvos faceret omnes [n]mansuetos terrae. [Deus,
11 Quoniam [o]cogitatio hominis confitebitur tibi,
et reliquiae cogitationis diem festum agent tibi.
12 [p]Vovete et reddite Domino Deo vestro
omnes qui in circuitu eius [q]adfertis munera,
[r]terribili 13 et ei qui aufert spiritum principum,
[s]terribili apud reges terrae.

Ad mt. in Cen. Dñi (3). — ad
cmpl. in fr. 6 (2).
a Ps 38, 1; 61, 1.
b Ps 49, 1.
c Ps 3, 5. [15.
d Ps 85, 7. — cf. Ps 19, 2; 49,
e Ps 142, 6; 2 Par 6, 12; 2 Mc 15, 21. — cf. Ps 43, 21.
f Is 26, 9. — v. Ps 62, 7.
g Gn 37, 35; Jr 31, 15.
h (Ps 42, 5).
i Ps 118, 148. — v. Ps 5, 4, 5.
j cf. Gn 41, 8.
k Ps 43, 2; 142, 5; Dt 32, 7; Is 51, 9.
l Ps 4, 5; 118, 54, 62. — cf. Gn 24, 63.
m Ps 78, 5; 84, 6. — cf. Ps 12, 1.
n cf. Is 49, 15.
*10] * Catech. R. IV 9, 9.*
10, 11] Int. in fs. s. Margar. de C.
o cf. Hab 3, 2. [*can. 15.*
*11] * Conc. Araus. II (an. 529)*
p vr. 4; Ps 104, 5. — cf. Dt 4, 9, 10.
q Ps 8, 4, 7; 63, 10; 77, 7; 89, 16; 91, 5; 94, 9; Dt 32, 4; Eccli 42, 15; Hab 3, 2. — cf. Nm 14, 22.
r cf. Is 12, 4.
s Ps 85, 10. — v. Ps 34, 10; 77, 7.
14-16] R. in fs. ss. Trin.
t Ex 15, 11. — v. Ps 71, 18.
15, 16] Gr. in Ms. T. belli et in D. Qng. — V. in fs. ss. Rdmpt.
u Ps 105, 8. [Dt 9, 29.
v Ps 73, 2; 77, 35; Ex 15, 13;
x Ps 113, 3; Ex 14, 21; Js 3, 16.
17-20] R. in D. 4 p. Pnt.
17-21] in ben. campan. (14).
y cf. Ps 17, 14; 67, 34.
z v. Ps 17, 15.
a Ps 103, 7.
19] Int. (Ps 83, 2) in Transf.
b Ps 96, 4. [*Dñi.*
c v. Ps 17, 8.

76

In finem, pro [a]Idithun. Psalmus [b]Asaph.

2 [c]Voce mea ad Dominum clamavi,
voce mea ad Deum, et intendit mihi.
3 [d]In die tribulationis meae Deum exquisivi;
[e]manibus meis [f]nocte contra eum, et non sum deceptus:
[g]renuit consolari anima mea.
4 [h]Memor fui Dei et delectatus sum
et exercitatus sum et defecit spiritus meus.
5 [i]Anticipaverunt vigilias oculi mei;
[j]turbatus sum et non sum locutus.
6 Cogitavi [k]dies antiquos
et annos aeternos in mente habui
7 et [l]meditatus sum nocte cum corde meo et exercitabar
et scopebam spiritum meum.
8 [m]Nunquid in aeternum proiciet Deus?
aut non apponet ut complacitior sit adhuc?
9 aut in finem misericordiam suam abscindet a generatione
10 aut [n]obliviscetur misereri Deus? [in generationem?
aut [o]continebit in ira sua misericordias suas?
11 Et dixi: Nunc coepi;
haec mutatio dexterae Excelsi.
12 [p]Memor fui [q]operum Domini,
quia memor ero ab initio mirabilium tuorum
13 et meditabor in omnibus [r]operibus tuis
et in [r]adinventionibus tuis exercebor.
14 Deus, in sancto via tua:
[s]quis Deus magnus sicut Deus noster?
15 Tu es Deus [t]qui facis mirabilia:
[u]notam fecisti in populis virtutem tuam;
16 [v]redemisti in bracchio tuo populum tuum,
filios Iacob et Ioseph.
17 [x]Viderunt te aquae, Deus;
viderunt te aquae et timuerunt,
et turbatae sunt abyssi, 18 multitudo sonitus aquarum;
[y]vocem dederunt nubes, etenim [z]sagittae tuae transeunt;
19 [a]vox tonitrui tui in rota;
[b]illuxerunt coruscationes tuae orbi terrae,
[c]commota est et contremuit terra.

20 [d]In mari via tua, et semitae tuae in aquis multis,
et [e]vestigia tua non cognoscentur.
21 [f]Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moysi et [Aaron.

77 [a]Intellectus Asaph.
[b]Attendite ,populе meus, legem meam,
inclinate aurem vestram in verba oris mei.
2 [c]Aperiam in parabolis os meum,
loquar propositiones ab initio,
3 [d]quanta audivimus et cognovimus ea,
et [e]patres nostri narraverunt nobis.
4 Non sunt occultata a filiis eorum in generatione altera,
narrantes laudes Domini
et virtutes eius et [f]mirabilia eius quae fecit.
5 Et suscitavit [g]testimonium in [h]Iacob
et legem posuit in Israël,
quanta mandavit patribus nostris
nota facere ea filiis suis:
6 ut cognoscat [i]generatio altera;
filii qui nascentur et exsurgent et narrabunt filiis suis,
7 ut ponant in Deo spem suam
et non obliviscantur [j]operum Dei
et [l]mandata eius exquirant;
8 [m]ne fiant, sicut patres eorum,
[n]generatio prava et exasperans:
generatio quae non [o]direxit cor suum,
et non est creditus cum Deo spiritus eius.
9 Filii Ephrem intendentes et mittentes arcum
[p]conversi sunt in die belli,
10 [q]non custodierunt testamentum Dei
et in lege eius noluerunt ambulare
11 [r]et obliti sunt benefactorum eius
et [s]mirabilium eius, quae ostendit eis.
12 Coram patribus eorum [t]fecit mirabilia
in terra Aegypti, in [u]campo Taneos:
13 [v]interrupit mare et perduxit eos
et [x]statuit aquas quasi in utre
14 et [y]deduxit eos in nube diei
et tota nocte in illuminatione ignis;
15 [z]interrupit petram in eremo
et adaquavit eos velut in abysso multa
16 et eduxit aquam de petra
et deduxit tanquam flumina aquas.
17 Et apposuerunt adhuc peccare ei,
in [a]iram excitaverunt Excelsum in inaquoso
18 et [b]tentaverunt Deum in cordibus suis,
ut peterent escas animabus suis,
19 et male locuti sunt de Deo.
Dixerunt: Nunquid [c]poterit Deus [d]parare mensam in deserto?
20 Quoniam [e]percussit petram, et fluxerunt aquae,
et torrentes inundaverunt.
Nunquid et panem poterit dare
aut parare mensam populo suo?
21 Ideo audivit Dominus et distulit,
et [f]ignis accensus est in Iacob,
et ira ascendit in Israël;
22 quia [g]non crediderunt in Deo
nec speraverunt in salutari eius.
23 Et mandavit nubibus desuper
et [h]ianuas caeli aperuit
24 et [i]pluit illis manna ad manducandum
et [j]panem caeli dedit eis.
25 [l]Panem angelorum manducavit homo,

d cf. Sap. 14, 3; Is 43, 16; Hab 20, 21] *R. in D. 4 Qdg.* [3, 15.
e cf. Ps 35, 7.
f Ps 77, 52, 53; 79, 1; Ex 12, 51; Is 63, 11, 12; Os 12, 13.

Ad mt. in fr. 6 (5, 12, 23-24, 35, 42, 68).
a Ps 73, 1.
1-2] R. in D. 4 Qdg.
b cf. Is 51, 4. — v. Ps 48, 2.
c (all) Mt 13, 35. — Mt 5, 2; Ac 8, 35; 10, 40. — v. Ps 48, [4.
d v. Ps 43, 2.
e cf. Ex 12, 26, 27; 13, 8, 14; Dt 4, 9, 10; 6, 7, 20; 11, 19; Js 4, 6, 7; Jl 1, 3.

f vr. 11, 32.
g Ps 18, 8. — cf. Ps 80, 6; 118, 2; 121, 4.
h Ps 147, 19. — cf. Ps 76, 16.

i vr. 4; Ps 101, 19.

j Ps 76, 13.
l Ps 104, 45.
m cf. 4 Rg 17, 14-19; 2 Par 30, 7; Ez 20, 18.
n Ex 32, 9; 33, 3; Dt 9, 7, 24; 31, 27; 32, 5, 6; Jr 5, 23.
o vr. 37. — cf. Ps 72, 1.

p vr. 57. — cf. 1 Par 7, 21, 22.
q cf. 4 Rg 17, 15.

r v. Ps 105, 21; Dt 8, 14.
s vr. 4.
t vr. 43. — v. Ex 7-12.
u vr. 43; Nm 13, 23; Is 19, 11, 13; 30, 4; Ez 30, 14.
v Ps 135, 13.
x Ex 14, 21, 22; 15, 8.
y Sap 18, 3. — v. Ex 13, 21.
z vr. 20; Ps 104, 41; 106, 35; 113, 8; Ex 17, 6; Nm 20, 11; Dt 8, 15; Sap 11, 4. — v. Ps 73, 15.
a vr. 40, 56; Dt 9, 7; Is 63, 10; Lm 3, 42; Heb 3, 16.
b vr. 41, 56; Ps 94, 9; 105, 14; Ex 16, 3; Dt 6, 16; 1 Cor 10, 9. — cf. Is 7, 12.
c Nm 11, 4; 21, 5.
d cf. Ps 22, 5.
e vr. 15, 16.
20] V. ad mt. in fr. 6. — *v. Sap, 19, 5-7.*
f Nm 11, 1. — cf. Ps 78, 5; Ecli 16, 7; Nh 1, 6.
g vr. 8, 32, 37. — cf. Nm 14, 11.
23-25] Of. in frr. 4 p. Psch. et 3 p. Pnt.
h cf. Gn 7, 11; Is 24, 18; Ml 3, 10.
i v. Ex 16, 4, 14, 15.
24] v. Dt 29, 5.
24, 25] Cm. in fs. s. Alois. G. et V. in fs. Corp. Ch.
j Ps 104, 40; 2 Es 9, 15; Sap 16, 20. — cf. Jo 6, 31; 1 Cor 10, 3.
l Sap 16, 20. — cf. Tb 12, 10.
*25] * Conc. Trid. sess. XIII cp. 8*

quidem et coturnices obtinuerant (21-28) sed etiam puniti fuerant et, quia eos suae pravitatis non paenituerat, in deserto perierant (29-40); tum ea quae concessa sunt in exitu de Aegypto (41-52) et in terra Chanaan

cibaria misit eis in [m]abundantia.
26 [n]Transtulit austrum de caelo
et induxit in virtute sua africum
27 et pluit super eos [o]sicut pulverem carnes
et [p]sicut harenam maris volatilia pennata;
28 et [q]ceciderunt in medio castrorum eorum,
circa tabernacula eorum.
29 Et [r]manducaverunt et saturati sunt nimis,
et [s]desiderium eorum attulit eis;
30 non sunt fraudati a desiderio suo.
[t]Adhuc escae eorum erant in ore ipsorum,
31 et ira Dei ascendit super eos
et occidit [u]pingues eorum et electos Israël impedivit.
32 In omnibus his [v]peccaverunt adhuc
et [x]non crediderunt in mirabilibus eius,
33 et [y]defecerunt in vanitate dies eorum,
et anni eorum cum festinatione.
34 Cum occideret eos, [z]quaerebant eum
et revertebantur et [a]diluculo veniebant ad eum;
35 et rememorati sunt, quia Deus adiutor est eorum,
et Deus excelsus [b]redemptor eorum est.
36 Et [c]dilexerunt eum in ore suo
et lingua sua [d]mentiti sunt ei;
37 [e]cor autem eorum non erat rectum cum eo,
nec fideles habiti sunt in testamento eius.
38 Ipse autem est [f]misericors
et [g]propitius fiet peccatis eorum et non disperdet eos
et abundavit ut averteret iram suam
et non accendit omnem iram suam
39 et [h]recordatus est quia [i]caro sunt,
[j]spiritus vadens et non rediens.
40 Quoties [k]exacerbaverunt eum in deserto,
in iram concitaverunt eum in inaquoso!
41 Et conversi sunt et [l]tentaverunt Deum
et [m]sanctum Israël exacerbaverunt!
42 [n]Non sunt recordati manus eius,
die qua redemit eos de manu tribulantis.
43 Sicut posuit in Aegypto [o]signa sua
et prodigia sua in [p]campo Taneos,
44 et [q]convertit in sanguinem flumina eorum
et imbres eorum, ne biberent,
45 misit in eos [r]coenomyiam, et comedit eos,
et [s]ranam, et disperdidit eos,
46 et dedit [t]aerugini fructus eorum
et labores eorum [u]locustae
47 et occidit in [v]grandine vineas eorum
et [x]moros eorum in pruina
48 et tradidit [y]grandini iumenta eorum
et possessionem eorum [z]igni,
49 misit in eos iram indignationis suae,
indignationem et iram et tribulationem,
immissiones per [a]angelos malos,
50 viam fecit semitae irae suae,
non pepercit a morte animabus eorum
et [b]iumenta eorum in morte conclusit
51 et [c]percussit omne primogenitum in terra Aegypti,
[d]primitias omnis laboris eorum in tabernaculis [e]Cham,
52 et abstulit sicut oves populum suum
et [f]perduxit eos tanquam gregem in deserto
53 et [g]deduxit eos in spe, et non timuerunt,
et [h]inimicos eorum operuit mare.
54 Et induxit eos in [i]montem sanctificationis suae,
montem quem adquisivit [j]dextera eius,
et [l]eiecit a facie eorum gentes

m cf. vr. 29.
n Nm 11, 31.

o cf. Gn 13, 16.
p cf. Gn 22, 17.
q Ex 16, 16; Nm 11, 31.

r Nm 11, 19, 20.
29, 30] Cm. in D. Qng.
s Nm 11, 4, 34.

t Nm 11, 33. — cf. Jb 20, 20-23.

u Is 10, 16.

v v. Nm 14; 16; 17.

x v. vr. 22.

y Nm 14, 23, 35; 26, 64, 65. — v. Dt 2, 14.

z Nm 11, 2; 21, 7; Sap 16, 6, 11; Os 5, 15.

a cf. Jr 7, 25.
35] R. in fs. ss. Rdmpt.
b v. Ps 76, 16; Is 41, 14; 54, 5.
c Is 29, 13; Ez 33, 31; Mt 15, 8.
d Is 57, 11.
e vr. 8. — cf. Os 7, 14; Ac 8, 21.
f Ex 34, 6. — cf. Nm 14, 20.
g Jr 31, 34; Dn 9, 24.

h cf. Ps 102, 14; Jb 10, 9.
i Gn 6, 3.
j Jb 7, 7. — cf. Jb 10, 21, 22; Jc 4, 15.
k vr. 17, 56; Ps 105, 33; 106, 11; Is 63, 10. — cf. Nm 14, 22; Eph 4, 30.
l v. vr. 18.
m v. Ps 70, 22.
n Jd 8, 34.
43-51] Ps 104, 27-36.
o Ex 7, 3. — cf. Ps 105, 21; Ac 7, 36.
p v. vr. 12.
q v. Ex 7, 17-24.
r v. Ex 8, 21-24.
s v. Ex 8, 2-14.
t cf. 3 Rg 8, 37; 2 Par 6, 28; Jl 1, 4; 2, 25.
u v. Ex 10, 12-15.
v v. Ex 9, 23-15.
x cf. 1 Mc 6, 34; Lc 17, 6.
y v. Ex 9, 19-21.
z Ex 9, 24.

a cf. Ez 12, 23; 2 Rg 24, 16; Sap 18, 15, 16.
b Ex 9, 15. — v. Ps 9, 3-6.
c Ex 12, 29. — cf. Ps 104, 36; 134, 8; 135, 10.
d (cf. Gn 49, 3).
e Ps 104, 23, 27; 106, 22. — cf. Gn 10, 6.
f f v. Ps 76, 21.
g cf. Ex 14, 22.
53] Int. in fr. 6. Psch.
h Ex 14, 27, 28; 15, 10.
i cf. Ex 15, 17; Is 11, 9; 57, 13. — v. Ps 67, 17.
j cf. Ps 43, 4.
l Ps 43, 3.

et [m]sorte divisit eis terram in funiculo distributionis
55 et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israël.
56 Et [n]tentaverunt et [o]exacerbaverunt Deum excelsum
et testimonia eius non custodierunt
57 et averterunt se et non servaverunt pactum, quemadmodum
conversi sunt in [p]arcum pravum, [patres eorum:
58 [q]in iram concitaverunt eum in [r]collibus suis
et in [s]sculptilibus suis ad [t]aemulationem eum provoca-
59 Audivit Deus et [u]sprevit [verunt.
et ad nihilum redegit valde Israël
60 [v]et reppulit tabernaculum Silo,
tabernaculum suum, ubi habitavit in hominibus,
61 et tradidit in captivitatem virtutem eorum
et [x]pulchritudinem eorum in manus inimici
62 et [y]conclusit in gladio populum suum
et hereditatem suam sprevit.
63 Iuvenes eorum comedit [z]ignis,
et [a]virgines eorum non sunt lamentatae;
64 [b]sacerdotes eorum in gladio ceciderunt,
et [c]viduae eorum non plorabantur.
65 Et [d]excitatus est tanquam dormiens Dominus,
tanquam potens crapulatus a vino,
66 et [e]percussit inimicos suos in posteriora,
opprobrium sempiternum dedit illis.
67 Et reppulit tabernaculum [f]Ioseph
et tribum Ephraim non elegit,
68 sed [g]elegit tribum Iuda, montem Sion, quem [h]dilexit.
69 Et [i]aedificavit sicut unicornium sanctificium suum
in terra, quam fundavit in saecula,
70 et [j]elegit David servum suum
et sustulit eum de [k]gregibus ovium,
de post fetantes accepit eum,
71 [l]pascere Iacob servum suum et Israël [m]hereditatem
72 Et pavit eos in [n]innocentia cordis sui, [suam.
et in [o]intellectibus manuum suarum deduxit eos.

78

Psalmus [a]Asaph.

Deus, venerunt [b]gentes in [c]hereditatem tuam,
[d]polluerunt templum sanctum tuum,
[e]posuerunt Ierusalem in pomorum custodiam;
2 posuerunt [f]morticina servorum tuorum escas volatilibus caeli,
[g]carnes [h]sanctorum tuorum bestiis terrae;
3 [i]effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam in circuitu
et [j]non erat qui sepeliret. [Ierusalem,
4 [k]Facti sumus opprobrium vicinis nostris,
subsannatio et illusio his qui in circuitu nostro sunt.
5 [l]Usquequo, Domine, irasceris in finem?
[m]accendetur velut ignis [n]zelus tuus?
6 [o]Effunde iram tuam in gentes, quae te [p]non noverunt,
et in regna, quae [q]nomen tuum non invocaverunt;
7 quia comederunt Iacob et locum eius desolaverunt.
8 [r]Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum;
quia [s]pauperes facti sumus nimis.
[t]cito anticipent nos misericordiae tuae,
9 [u]Adiuva nos, Deus salutaris noster,
et propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos
et [v]propitius esto peccatis nostris [x]propter nomen tuum;
10 [y]ne forte dicant in gentibus: Ubi est Deus eorum?
et [z]innotescat in nationibus coram oculis nostris
ultio sanguinis servorum tuorum qui effusus est.
11 Introëat in conspectu tuo [a]gemitus compeditorum,
secundum magnitudinem [b]bracchii tui posside filios mortificatorum

m Js 14, 2; 23, 11. — cf. Ps 134. 12; 135, 21, 22; Ac 13,
n vr. 18. [19.
o vr. 17,40; Dt 9, 22; Jd 2, 12.

p Os 7, 16.
q Dt 31, 29; 32, 16, 21, 22.
r Lv 26, 30; Dt 12, 2; 3 Rg 11, 7; 12, 31; Ez 20, 28.
s Dt 7, 25; 12, 3.
t Nm 25, 11. — cf. Ps 78, 5.
u vr. 62; Ps 105. 40.

v 1 Rg 4, 11; Jr 7, 11-14; 26, 6. — cf. Js 18, 1.
x 1 Mc 2, 12. — cf. 1 Rg 4,22.
y cf. 1 Rg 4, 10.
z cf. Ps 78, 5; 88, 47.
a cf. Jr 7, 34.
b 1 Rg 4, 11, 18.
c Jb 27, 15. — cf. Jr 16, 4-8; 22, 18.
d v. Ps 43, 23.
e Ps 39, 15.
f Ps 79, 2; 80, 6. — cf. vr. 9.
g 1 Par 28, 4.
68] V. ad mt. in fr. 6.
h Ps 86, 3. — cf. Ps 67, 17.
i v. 2 Rg 6 sqq.
j 1 Rg 16, 12, 13; 2 Par 6, 6.
k 2 Rg 7, 8. — cf. Am 7, 15.
l 2 Rg 5, 2; Ez 34, 23; Mic 7, 14. — cf. Ps 27, 9.
m 1 Rg 10, 1. — v. Ps 27, 9.
72] v. vr. 35.
n Ps 100, 2; 3 Rg 9, 4.
o cf. Eccli 17, 5.

Ad mt. in fr. 6 (9). — in ord. ad Synodum (9, 10), in prec.
a Ps 49, 1. [*T. belli* (6).
b Is 63, 18; Jr 51, 51; Lm 1,
c v. Ps 73, 2. [10; Lc 21, 24.
d Ez 25, 3. — v. Ps 73, 7.
2] Cm. in vg. ss. Sim. et Ju. et in fss. plur. Mm. — v. vr. 3,
e cf. Is 1, 8. [*10.*
f v Dt 28, 26
g (all) 1 Mc 7, 17. — Dt 28, 26. — cf. Ps 73, 19.
h v. Ps 51, 11.
3] R. et Tr. in fs. ss. Innoc.
i Sph 1, 17; 1 Mc 7, 16.
j Jr 14, 16. — cf. 4 Rg 9, 10; Tb 1, 21; 2, 9. [— v. Ps 43, 14.
k Jr 24, 9; Ez 5, 14; Dn 9, 16.
*5] * cf. Catech. R. IV 5, 6.* [11.
l Ps 73, 1; 70, 5; 84, 6; Is 6,
m Ps 77, 21; 88, 47; Lm 2, 3.
n Sph 1, 18; 3, 8. — cf. Ps 77, 58.
o (all) Jr 10, 25. — cf. Eccli 36,
p 2 Th 1, 8. [2; Eph 3, 8.
q Ps 13, 5. — cf. Nm 14, 9.
r Is 64, 9.
8-11] V. etc. in T. tribul. et 8, 9] v. Ps 102, 10. [*paenit.*
*r b] * Conc. Araus. II (an. 529)*
s Ps 141, 7. [*can. 14.*
t cf. Ps 58, 11.
u 2 Par 14, 11.
9-11] Tr. in Ms. c. paganos.
9 b] V. in fs. ss. nom. J.
v v. Ps 64, 4; Lc 18, 13.
x Ps 22, 3; 24, 11; Jr 14, 17.
y Ps 41, 4; 113, 2 (bis); Jl 2, 17. — v. Ex 42, 12.
10] Gr. ut sup. vr. 2. — v. Ap. 6, 9.
10-12] Int. in em. Mm.
a v. Dt 32, 43.
b Ps 101, 21.
c Ps 70, 18.

suam vertat et populum exaudiat. — **79.** *Vates queritur quod populum quasi vineam hostes vastentur (2-14), postulatque a Deo auxilium (15-20).* — **80.** *Israëlem, quem vates ad exitum de Aegypto celebrandum incitat*

12 et [d]redde vicinis nostris [e]septuplum in [f]sinu eorum
[g]improperium ipsorum, quod exprobraverunt tibi, Do-
13 [h]Nos autem, populus tuus et oves pascuae tuae, [mine.
confitebimur tibi in saeculum,
in generationem et generationem [i]adnuntiabimus laudem
[tuam.

79 In finem, [a]pro iis qui commutabuntur. Testimonium [b]Asaph, psalmus.

2 [c]Qui regis Israël intende,
qui deducis [d]velut ovem [e]Ioseph;
qui [f]sedes super cherubim [g]manifestare
3 coram [h]Ephraim, Beniamin et Manasse:
[i]excita potentiam tuam et veni, ut salvos facias nos.
4 Deus, converte nos et [j]ostende faciem tuam,
et salvi erimus, 5 [m]Domine Deus virtutum.
[n]Quousque irasceris super orationem servi tui?
6 cibabis nos [o]pane lacrimarum
et potum dabis nobis in lacrimis in mensura?
7 [p]Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris,
et inimici nostri subsannaverunt nos.
8 Deus virtutum, [q]converte nos
et ostende faciem tuam, et salvi erimus.
9 [r]Vineam de Aegypto transtulisti
et [s]eiecisti gentes et plantasti eam;
10 dux itineris fuisti in conspectu eius,
plantasti radices eius, et [t]implevit terram.
11 Operuit montes umbra eius,
et arbusta eius cedros Dei.
12 [u]Extendit palmites suos usque ad [v]mare
et usque ad flumen propagines eius.
13 Ut quid [w]destruxisti maceriam eius,
et vindemiant eam omnes qui [x]praetergrediuntur viam.
14 Exterminavit eam, [y]aper de silva,
et singularis ferus depastus est eam.
15 Deus virtutum, convertere, [z]respice de caelo
et vide et visita vineam istam
16 et [a]perfice eam quam plantavit dextera tua,
et super filium hominis quem confirmasti tibi.
17 [b]Incensa igni et suffossa,
ab [c]increpatione vultus tui peribunt.
18 [d]Fiat manus tua super [e]virum dexterae tuae
et super filium hominis quem confirmasti tibi;
19 et non discedimus a te;
[f]vivificabis nos, et nomen tuum invocabimus.
20 [g]Domine Deus virtutum ,converte nos
et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

80 In finem. [a]Pro torcularibus. Psalmus ipsi [b]Asaph.

2 Exsultate Deo adiutori nostro,
[c]iubilate Deo Iacob.
3 Sumite psalmum et date [d]tympanum,
psalterium iucundum cum cithara;
4 bucinate in [e]neomenia tuba,
in insigni die sollemnitatis vestrae;
5 quia praeceptum in Israël est,
et iudicium Deo Iacob;
6 [f]testimonium in [g]Ioseph posuit illud,
cum exiret de terra Aegypti.
[h]Linguam quam non noverat audivit,
7 [i]divertit ab [j]oneribus dorsum eius,
manus eius in cophino servierunt.

d cf. I's 136, 7.
e Gn 4, 15, 24; Lv 26, 21, 28; Pro 6, 31; Ecli 7, 3; 40, 8.
f Ps 34, 13; 128, 7; Is 65, 6, 7; Jr 32, 18; Lc 6, 38.
g v. Ps 73, 10.
h Ps 99, 3.
i Is 43, 21.

Ad trt. in fr. 6 (3).
a Ps 59, 1.
b Ps 49, 1.
c Ps 22, 1. — cf. Is 40, 11.
2-5] saepe in T. Adv. etc. [*16.*
2] v. Ex 4, 13; 3 Rg 8, 33; Bar 2.
d cf. Ps 94, 7. — v. Ps 76, 21.
e Ps 77, 67; 80, 6.
f Ps 98, 1; Ex 25, 22; 1 Rg 4, 4; 2 Rg 6, 2. — v. Is 37, 16.
g v. Ps 49, 3.
3] V. All. in Ms. c. paganos.
h v. Nm 2, 18-24.
i cf. Ps 43, 23.
j vr. 8, 20; Ps 84, 5; Jr 31, 18; Lm 5, 21.
l Nm 6, 25. — v. Ps 4, 7.
m v. Ps 58, 6.
n Ps 73, 1; 78, 5.
o Ps 41, 4; 126, 2. — cf. Ps 101, 10; 3 Rg 22, 27; Jr 9,
p v. Ps 43, 14. [15.
q vr. 4.
r vr. 15; Is 5, 1-7; 27, 2; Jr 2, 21; 12, 10; Ez 17, 5, 6; Os 10, 1. — cf. Mt 21, 33; Jo 15, 1 etc.
s Ps 43, 2; Ecli 10, 18.
t Is 27, 6. — cf. Dn 2, 35.
u cf. Jr 48, 32.
v cf. Ps 71, 8.
w v. Ps 88, 41, 42; Is 5, 5; Jr 39, 8; Lm 2, 2.
x Jb 21, 29; Lm 1, 12.
y cf. Jr 5, 6.
15, 16] ut sup. vr. 3. —*V. in off. s. Joseph.*
z Is 63, 15.

a cf. Ph 1, 6.

b cf. Js 33, 12.
c Ps 75, 7. — cf. Ps 38, 12.
d Ps 88, 22; Lc 1, 66; Ac 11, 21; 13, 11.
e cf. Gn 35, 18.
f Ps 70, 20.
19, 20] R. in D. 4 Adv.
g vr. 4, 8, 15.
20] Tr. in fs. ss. nom. J. — *Gr. in sb. QT. Adv.* — *V. ad nn. T. Adv. et in prec. frl.*

Ad mt. in fr. 6 (11) et fs. ss. Corp. Ch. (17). — *in prec pro grat. act.*
a Ps 8, 1.
b Ps 49, 1.
2, 3] V. All. in D. 1 p. Pnt.
2-6] Int. in fr. 4 QT. Spb.
c v. Ps 65, 1, 2.
d Ex 15, 20.
3, 4] R. in fs. ss. ros. BMV.
e cf. Lv 23, 24, 35; Nm (10, 10;) 29, 1; 1 Mc 10, 34.
f Ps 121, 4. — cf. Ps 77, 5.
6, 7] R. in D. 3 Qdg.
g Ps 70, 16; 77, 67; 79, 2.
h cf. Dt 28, 49.
i Is 9, 4; 10, 27.
j Ex 1, 11.

8 [l]In tribulatione invocasti me, et liberavi te;
[m]exaudivi te in abscondito tempestatis,
[n]probavi te apud aquam contradictionis.
9 [o]Audi, populus meus, et contestabor te;
Israël, si audieris me, 10 non erit in te deus [p]recens,
neque adorabis deum alienum.
11 [q]Ego enim sum Dominus Deus tuus,
qui eduxi te de terra Aegypti:
[r]dilata os tuum et implebo illud.
12 Et non audivit populus meus vocem meam,
et Israël [s]non intendit mihi;
13 et [t]dimisi eos secundum desideria cordis eorum:
ibunt in adinventionibus suis.
14 [u]Si populus meus audisset me,
Israël [v]si in viis meis ambulasset,
15 pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem
et super tribulantes eos [x]misissem manum meam.
16 Inimici Domini [y]mentiti sunt ei,
et erit tempus eorum in saecula;
17 et cibavit eos ex [z]adipe frumenti
et [a]de petra melle saturavit eos.

81

Psalmus [a]Asaph.

Deus [b]stetit in synagoga [c]deorum;
in medio autem [d]deos diiudicat.
2 Usquequo iudicatis iniquitatem
et [e]facies peccatorum sumitis?
3 [f]Iudicate egeno et pupillo,
humilem et pauperem iustificate;
4 [g]eripite pauperem et egenum,
de manu peccatoris liberate.
5 [h]Nescierunt neque intellexerunt, [i]in tenebris ambulant;
[j]movebuntur omnia fundamenta terrae.
6 [l]Ego dixi: Dii estis et filii Excelsi omnes;
7 [m]vos autem sicut homines moriemini
et sicut unus de principibus cadetis.
8 [n]Surge, Deus, iudica terram;
quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus.

82

Canticum psalmi [a]Asaph
2 Deus, [b]quis similis erit tibi?
[c]Ne taceas neque compescaris, Deus:
3 quoniam ecce inimici tui [d]sonuerunt,
et qui oderunt te [e]extulerunt caput,
4 super populum tuum [f]malignaverunt consilium
et cogitaverunt adversus sanctos tuos.
5 Dixerunt: [g]Venite et disperdamus eos de gente,
et non memoretur nomen Israël ultra;
6 quoniam cogitaverunt unanimiter,
simul adversum te testamentum disposuerunt,
7 tabernacula [h]Idumaeorum et [i]Ismahelitae,
Moab et [j]Agareni, 8 [k]Gebal et Ammon et [l]Amalec,
[m]alienigenae cum habitantibus [n]Tyrum.
9 Etenim [o]Assur venit cum illis,
facti sunt in adiutorium [p]filiis Lot.
10 Fac illis sicut [q]Madian et Sisarae,
sicut [r]Iabin in [s]torrente Cison.
11 Disperierunt in [t]Endor,
facti sunt ut [u]stercus terrae.
12 Pone principes eorum sicut [v]Oreb et Zeb,
et [w]Zebee et Salmana omnes principes eorum
13 qui dixerunt: [x]Hereditate possideamus sanctuarium Dei.

l v. Ps 49, 15. — cf. Ex 2, 23; 14, 10.
m Ex 19, 10. — cf. Ps 17, 12.
n Ex 17, 7; Nm 20, 13.
o v. Ps 49, 7.
9-11] v. Ex 23, 20.
p cf. Ps 43, 21; Ex 20, 3; Dt 5, 7; 32, 12; Is 43, 12.
q Ex 20, 2; Dt 5, 6.

r Ps 118, 131. — cf. Jb 29, 23.

s Pro 1, 25, 30. — cf. Ex 32, 1; Dt 32, 15, 18.
t Jb 8, 4. — cf. Ex 21, 25; Mic 4, 5; Ac 7, 42; 14, 16; Rm 1, 14, 26.
u Dt 5, 29; 32, 29; Is 48, 18.
v Ps 94, 11; Dt 5, 33; Bar 3, 13.
x cf. Am 1, 8.
y Ps 17, 46; 65, 3. — cf. Dt 33, 29.
z Ps 147, 14; Nm 18, 12; Dt 32, 14.
17] Int. etc. in fs. Corp. Ch. et fr. 2 p. Pnt.
a Dt 32, 13. — cf. 1 Rg 14, 25; Jb 29, 6; Ez 16, 19.

Ad sxt. in fr. 6.
a Ps 49, 1.
b Is 3, 13.
c vr. 6; Ex 21, 6. — cf. 1 Rg 28, 13; 2 Par 19, 5, 6.
d v. Ps 57, 12.
e Pro 18, 5. — cf. Dt 16, 19.
ff Ps (10), 18; Dt 1, 17; Is 1, 17. — cf. Ps 40, 2.
g Jb 29, 12. — cf. Pro 24, 11.
h cf. Is 1, 3; Mic 3, 1.
i Pro 2, 13. — cf. Jo 3, 19, 20; Eph 4, 17-19.
j Ps 17, 8.
l (all) Jo 10, 34. — vr. 1.
*6] * cf. Catech. R. II 2, 8.*
m Ps 48, 12; Jb 21, 32; Ez 31, 14. — v. Ez 28, 2-10.
o Ps 2, 8. — cf. Ap 11, 15.

Ad mt. in fr. 6 (2).
a Ps 49, 1.
b v. Ps 34, 10.
c v. Ps 27, 1.
d cf. Ps 2, 1.
e Jd 8, 28.
f cf. Ps 21, 17; 2 Es 4, 8.
g Jr 48, 2. — cf. Js 7, 9; Est 3, 6; Jr 11, 19.
h Ps 130, 7. — v. 2 Par 20, 10, 11.
i v. Gn 25, 12-16.
j 1 Par 5, 10; Bar 3, 23.
k 3 Rg 5, 18; Ez 27, 9.
l 1 Rg 15, 2.
m Ps 59, 10; 86, 4; 107, 10. — v. (2 Rg 8, 1).
n Ez 27, 3. — cf. Am 1, 9.
o 4 Rg 15, 19.
p Dt 2, 9, 19.
q Nm 31, 7. — v. Is 9, 4.
r Jd 4, 15, 24.
s Jd 4, 7; 5, 21.
t Js 17, 11; 1 Rg 28, 7.
u Sph 1, 7. — v. Jb 20, 7.
v Jd 7, 25; 8, 3; Is 10, 26.
w v. Jd 8, 5-21.
x cf. 2 Par 20, 11.

disperdat et ideo solus Dñus agnoscatur, vates rogat. — **83.** *In templum, quod super omnia diligit, sperat se reversurum, idque a Deo efflagitat.* — **84.** *Deus exoratur ut, populo, quem ex exsilio reduxerat,*

14 Deus meus, [y]pone illos ut rotam
et [z]sicut stipulam ante faciem venti.
15 [a]Sicut ignis qui comburit silvam
et sicut flamma comburens montes,
16 ita persequeris illos [b]in tempestate tua
et in ira tua turbabis eos.
17 [c]Imple facies eorum ignominia,
et quaerent nomen tuum, Domine.
18 Erubescant et conturbentur in saeculum saeculi
et confundantur et pereant
19 et [d]cognoscant quia nomen tibi [e]Dominus;
tu solus [f]Altissimus in omni terra.

83

In finem. [a]Pro torcularibus [b]filiis Core. Psalmus.
2 [c]Quam dilecta [d]tabernacula tua, Domine virtutum!
3 [e]Concupiscit et [f]deficit anima mea in atria Domini;
cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum [g]vivum.
4 Etenim passer invenit sibi domum,
et turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.
Altaria tua, Domine virtutum, [h]rex meus et Deus meus.
5 [i]Beati qui habitant in domo tua, Domine:
in saecula saeculorum [j]laudabunt te.
6 Beatus vir cuius est auxilium abs te,
[l]ascensiones in corde suo disposuit
[7]in valle lacrimarum, in loco quem posuit.
8 Etenim [m]benedictionem dabit [n]legislator;
[o]ibunt de virtute in virtutem,
[p]videbitur Deus deorum in Sion.
9 [q]Domine Deus virtutum, exaudi orationem meam,
auribus percipe, Deus Iacob.
10 [r]Protector noster, [s]adspice, Deus,
et respice in faciem christi tui.
11 [t]Quia melior est dies una in atriis tuis super milia;
[u]elegi [v]abiectus esse in domo Dei mei,
magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.
12 [w]Quia misericordiam et veritatem diligit Deus,
gratiam et gloriam dabit Dominus.
13 [x]Non privabit bonis eos qui [y]ambulant in innocentia.
Domine virtutum, [z]beatus homo qui sperat in te.

84

In finem, [a]filiis Core. Psalmus.
2 Benedixisti, Domine, terram tuam,
[b]avertisti captivitatem Iacob;
3 [c]remisisti iniquitatem plebis tuae,
operuisti omnia peccata eorum;
4 [d]mitigasti omnem iram tuam,
avertisti ab ira indignationis tuae.
5 [e]Converte nos, Deus salutaris noster,
et averte iram tuam a nobis.
6 [f]Nunquid in aeternum irasceris nobis?
aut extendes iram tuam a generatione in generationem?
7 Deus, tu [g]conversus vivificabis nos,
et plebs tua [h]laetabitur in te;
8 ostende nobis, Domine, misericordiam tuam
et salutare tuum da nobis.
9 [i]Audiam quid loquatur in me Dominus Deus,
quoniam [l]loquetur pacem in plebem suam
et super [m]sanctos suos et in eos qui convertuntur ad cor.
10 Veruntamen [n]prope timentes eum salutare ipsius,
ut [o]inhabitet gloria in terra nostra.
11 [p]Misericordia et veritas obviaverunt sibi,
[q]iustitia et pax osculatae sunt.

---

y 1 Rg 25, 29.
z Ps 34, 5; Jb 13, 25; 21, 18; Is 17, 13; 40, 24. — cf. Ps 1, 4.
a cf. Is 9, 18. — v. Is 10, 16-19.
b Jb 9, 17.
*17] * Catech. R. IV 16, 2.*
c cf. Ps 34, 4.
d Ps 58, 14; Dn 3, 45.
19] Gr. in D. Sxg. et Ms c. pag.
r Ex 6, 2, 3; Jr 16, 2; 38, 2; Am 9, 6. [112, 4.
f Ps 9, 3; 17, 14; 96, 9; 98, 2;

Ad mt. in fss. Corp. Ch., ss. Cord. (12), Transf. (11). Rdmpt. (10) et in ded. eccl. — ad sxt. in fr. 6 (5). — in prec. ad Ms., in ben. prim. lap. et cons. alt.
*2, 3] * Catech. R. I 13, 12.*
a Ps 8, 1; 80, 1.
b Ps 41, 1. *c* cf. 26, 4.
d Ps 42, 3; 131, 5, 7.
e Ps 41, 2, 3. — cf. Ps 62, 2.
3] Of. in fs. s. Clarae a C.
3b] Cm. in fs. s. Phil. N. etc.
f Ps 72, 26; 118, 81; 142, 7. —
g v. Ps 41, 3. [cf. Ec 5, 19.
4, 5] Cm. in D. 3 Qdg.
h Ps 5, 3. *i* v. Ps 64, 5.
5] Ant. et R. in fs. ss. Fam. — V. All. in transl. D. laur.
j Ps 41, 5, 12; 42, 5.
l cf. Ps 121, 1; Pro 4, 18.
m Ez 34, 26. *n* (Jl 2, 23).
o cf. Pro 4, 18; Is 40, 31; 2
p v. Ps 41, 3. [Cor 3, 18.
q v. Ps 58, 6. [3, 4.
r Ps 30, 5; Sap 5, 17. — v. Ps
10, 9] Gr. in D. 5 p. Pnt. etc.
s Ps 79, 15.
10, 11] Int. in D. 14 p. Pnt.
t Ps 36, 16; Pro 15, 16, 16, 8;
u Ps 26, 4. [17, 1.
11] Gr. in fs. s. Peregr. L.
v cf. 1 Par 26, 19. [1; Ml 4, 2).
w (Is 60, 19, 20. — v. Ps 26.
*12] * cf. Catech. R. II 85, 16.*
x cf. Ps 33, 10, 11; Mt 6, 33:
y Ps 14, 2; Pro 2, 7. [7, 11.
13] V. in prec. ad repell. temp.
z Ps 2, 12; Jr 17, 7.

Ad mt. in Nativ. Dñi (12) etc., in off. ss. Cord. J. (13). — ad ll. in fr. 6 (2-3), in off. parv. BMV. ad prm. — in praep. ad Ms. in rit. ben. popul. et agr.
a Ps 41, 1.
2] v. vv. 8.
2, 3] Of. in D. 3 Adv.
b v. Ps 13, 7.
c Ps 31, 1.
d Ps 77, 38. — cf. Ps 105, 23; Ex 32, 12; Dt 13, 17; Jn 3, 9.
e v. Ps 79, 4.
f Ps 76, 8; 78, 5; 88, 47.
g v. Ps 79, 20.
7, 8] Of. in D. 2 Adv. etc. VV. in ord Ms. ritu Confirm. etc.
h Ps 89, 14; 149, 2.
8] Gr. in fr. 6 QT. Adv. etc.
i cf. Heb 2, 1.
9] Int. in fs. ss. Gerv. et Prot.
l Ps 121, 8; Zc 9, 10. — cf. Ag
m v. Ps 49, 5; Dt 7, 6. [2, 10.
10] V. All. in fs. s. Petri Cl.
n Ps 144, 18; Is 46, 13.
o Zc 2, 5. — cf. Jo 1, 14.
p Ps 88, 15. — v. Ps 39, 12.
q Is 32, 17. — cf. Ps 71, 3; Eph 2, 13-17.

12 Veritas de terra orta est,
et [r]iustitia de caelo prospexit.
13 Etenim [s]Dominus dabit benignitatem,
et [t]terra nostra dabit fructum suum.
14 [u]Iustitia ante eum ambulabit,
et ponet in via gressus suos.

85

[a]Oratio ipsi David.
[b]Inclina, Domine, aurem tuam et exaudi me,
quoniam [c]inops et pauper sum ego.
2 Custodi animam meam, [d]quoniam sanctus sum;
salvum fac servum tuum, Deus meus, [e]sperantem in te.
3 [f]Miserere mei, Domine, quoniam ad te clamavi tota die;
4 laetifica animam servi tui,
quoniam [g]ad te, Domine, animam meam levavi;
5 [h]quoniam tu, Domine, suavis et mitis
et multae misericordiae omnibus invocantibus te:
6 [i]auribus percipe, Domine, orationem meam
et intende voci deprecationis meae.
7 [j]In die tribulationis meae clamavi ad te, [k]quia exau-
8 [l]Non est similis tui in diis, Domine, [disti me.
et [m]non est secundum opera tua.
9 [n]Omnes gentes, quascumque fecisti, venient
et adorabunt coram te, Domine,
et glorificabunt nomen tuum; 10 quoniam [o]magnus es tu
et [p]faciens mirabilia [q]tu es Deus solus.
11 [r]Deduc me, Domine, in via tua,
et ingrediar in veritate tua;
laetetur cor meum, ut timeat nomen tuum.
12 Confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto corde meo
et glorificabo nomen tuum in aeternum;
13 [s]quia misericordia tua magna est super me,
et [t]eruisti animam meam ex inferno inferiori.
14 Deus, [u]iniqui insurrexerunt super me,
et synagoga potentium quaesierunt animam meam
et non proposuerunt te in conspectu suo.
15 Et tu, Domine Deus, [v]miserator et misericors,
patiens et multae misericordiae et verax,
16 [w]respice in me et miserere mei;
da imperium tuum [x]puero tuo
et salvum fac [y]filium ancillae tuae,
17 fac mecum signum in [z]bonum,
ut videant qui oderunt me et confundantur,
quoniam tu, Domine, adiuvisti me et consolatus es me.

86

[a]Filiis Core. Psalmus cantici.
[b]Fundamenta eius in [c]montibus sanctis;
2 [d]diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula
3 [e]gloriosa dicta sunt de te [f]civitas Dei. [Iacob:
4 Memor ero [g]Rahab et Babylonis [h]scientium me:
ecce alienigenae et [i]Tyrus et populus [j]Aethiopum, hi
fuerunt illic.
5 Nunquid Sion dicet: Homo et homo natus est in ea,
et ipse [k]fundavit eam Altissimus?
6 Dominus [m]narrabit in scripturis populorum
et principum, horum qui fuerunt in ea.
7 Sicut laetantium omnium habitatio est in te.

87

Canticum psalmi, [a]filiis Core, in finem, [b]pro maheleth ad respondendum. [c]Intellectus [d]Eman ezrahitae.
2 Domine [e]Deus salutis meae, [f]in die clamavi et nocte co-
3 [g]intret in conspectu tuo oratio mea, [ram te;

r Ps 96, 6; Is 45, 8.
s cf. Jc 1, 17.
13] Cm. in D. 1 Adv. etc. — V. in prec T. penuriae et f.
t Lv 25, 19. — v. Ps 66, 7.
u Ps 88, 15; Is 52, 12; 58, 8.
Ad mt. in Epiph. (8) et fs. ss. Cord. J. (5). — ad cmpl. in fr. 6. — in praep. ad Ms. et ben.
a (cf. Ps 71, 20). [*campan.*
b Ps 30, 3; 87, 3.
ex 1-4] Int. in D. 15 p. Pnt.
c Ps 39, 18; 108, 22.
2] Gr. in fr. 6 QT. Qdg. — V. frequenter in prec.
d cf. Ps 17, 21-27. — v. Ps 49;
e v. Ps 10, 2. [5.
f vr. 16; Ps 55, 2; 56, 2. — v. *3, 5] Int. in D. 16 Pnt.* [Ps 4, 2.
g v. Ps 24, 1.
5] v. vr. 12 [Ex 34, 6; Jl 2, 13.
h vr. 15; Ps 102, 8; 144, 8, 9;
i Ps 5, 2; 129, 2. — v. Ps 54, 2,
j Ps 76, 3. — cf. Ps 49, 15. [3.
k Ps 16, 6.
l cf. Ps 88, 7; 94, 3; Ex 15, 11; Jr 10, 6, 7. — v. Ps 34, 10.
m Dt 3, 24.
n Ps 65, 4. — cf. Ps 64, 3; Is 66, 23; Zc 14, 26; Ap 15, 4.
7] v. vr. 12, 13; Lm 3, 57.
ex 9-10] Ant., Cm., Of. etc. in fr. ss. nom. J. etc.
o Ps 76, 14. *p* v. Ps 72, 18.
q Dt 6, 4; Is 37, 16; 44, 6-8; 45, 5; Cor 8, 4, 6. [37, 19.
r Ps 24, 5; 26, 11; 118, 35; Ecli *11] R. in fs. puriss. Cord. BMV. 12, 13] R. in fr. 6 p. D. 2 p.*
s cf. vr. 5. [*Epiph.*
t Ps 29, 4. — cf. Ps 87, 7; Ez
u Ps 53, 5. [26, 20.
13] R. in fr. 2 mai. hebd.
v vr. 5; Ps 102, 8; 110, 4; Nm 4; 129, 7; Ex 34, 6; Nm 14; 18; 2 Es 9, 17; Ecli 2, 13; Jn 4, 2. — v. Ps 61, 13.
w v. Ps 24, 19.
x Sap 9, 5. — v. Ps 115, 16.
y cf. Jd 6, 17.
17] Int. in fr. 6 p. D. 3 Qdg.
z 2 Es 5, 19; 13, 31.
Ad mt. in Circ., Epiph. (5). Transf. (3), fs. ss. Cord. J. (7), in ded. eccl. et off. BMV. — ad sxt. in fr. 6. — in ben. prim. lap., cons. alt. etc.
a Ps 41, 1.
b Is 28, 16. — cf. Is 14, 32.
c v. Ps 47, 2. *d* Ps 77, 67, 68.
e cf. Is 60, 18 sqq. — v. Is 54,
f v. Ps 45, 5. [1-3.
g (Ps 88, 11. — cf. Is 30, 7).
h Ps 35, 11. — cf. Jo 10, 14.
i Ps 82, 8.
j cf. Is 37, 9. — v. Ps 67, 32.
l Ps 47, 9; Is 14, 32. — cf. Is *5] * Catech. R. I 10, 21.* [28, 16.
m cf. Ps 68, 29.
Ad mt. in Parasc. (8, 9), in fs. 7 dol. BMV. et ded. eccl. —
a Ps 41, 1 [*ad cmpl. in sb.* (3).
b Ps 52, 1. *c* Ps 31, 1.
d 1 Par 6, 33. — cf. 3 Rg 4, 31.
e v. Ps 26, 1; 34, 3; 117, 14.
2] V. All. in D. 12 p. Pnt.
2, 3] Of. etc. in sb. QT. Qdg., Pnt., Spbr.
f Ps 21, 3; Lc 18, 7.
g 2 Par 30, 27; Jn 2, 8.
3-5] R. et Gr. in fs. Or. DNJC.

ominatur. — **87.** *Vates malis obrutus et morti proximus (2-7) Deum invocat ut, qui humilium precibus delectatur, sibi subveniat (8-19).* — **88.** *Deum fidelem (2-5) dicunt ipsius magnitudo et benignitas (6-19); quapropter rogat*

h Ps 30, 3; 85, 1.
i Ps 93, 17; Jb 33, 22. — cf. Ps 106, 18; Eccl 51, 9.
j v. Ps 27, 1.
5-7] R. in sb. s. etc.
*6] * cf. Catech. R. I 6, 5.*
l cf. Jb 3, 19; Rm 6, 6, 7.
m vr. 13. — cf. Ps 30, 13.
n cf. Ps 85, 13. — v. Ps 62, 10; Jn 2, 4.
o vr. 13; Ps 142, 3; Lm 3, 6. — cf. Jb 10, 21, 22.
p cf. Ps 31, 4.
8] Ant. et Tr. in fs. ss. col. Flag.
q Ps 41, 8.
r vr. 19; Ps 37, 12. — v. Ps 68, 9; Lc 23, 49.
s Jb 30, 10.
t (cf. Jr 32, 2).
u Lm 3, 7.
v v. Ps 9, 8.
w v. Ps 43, 21.
x cf. Ps 6, 6; Is 38, 18; Bar 2, 17.
y cf. Ps 88, 6.
z vr. 6; Ec 6, 4; 9, 5.

a Ps 29, 3.
14] V. in prec. ad prm.
b Ps 118, 147, 148. — cf. Jdt 12, 5; Sap 16, 28 etc. — v. Ps 5, 4, 5.
c Ps 29, 8. — v. Ps 12, 1.
16] V. in fs. ss. Famil. — v. 17] v. vr. 8. [*Mt 8, 20.*
d Jb 6, 4; 9, 34.
e v. Ps 17, 5.
f cf. Ps 68, 16; 123, 4, 5; 143, 7; Lm 3, 54.
g Ps 84, 3.
h v. vr. 9.
19] vr. vr. *8.*

Ad mt. in Nativ. (27) et Transf. Dñi (13, 14). — *ad nn. in fr.*
a Ps 31, 1. [*6 (15).*
b 3 Rg 4, 31; 1 Par 2, 6. — cf. 1 Par 6, 29; 25, 17.
c vr. 3, 15, 25, 29, 34, 50; Ps 87, 11; 91, 2, 3; 100, 1.
2] v. vr. 6.
d vr. 2, 6, 9, 34, 50; Ps 87, 11; *e* v. Ps 35, 6. [118, 90.
f vr. 29, 35, 40.
g vr. 20; 3 Rg 8, 16. — cf. Is 42, 1; 49, 7.
h vr. 36, 50; Ps 131, 11; 2 Rg 7, 8-16; 1 Par 17, 7-14; Is 55, 3; Jr 33, 17-22; Ac 2, 30.
i vr. 30, 37; Is 9, 7; Jr 33, 17. — cf. Jb 12, 34. [33.
j vr. 30, 38; Is 9, 7; Lc 1, 32.
k Ps 18, 2; 49, 6; 96, 6. — cf. Ps 87, 13. [*jss. Mm.*
6] V. All. et Of. etc. in cm. et
l vr. 8; Jb 5, 15. — cf. Jb 1, 6.
m vr. 9. — cf. Ps 85, 8.
n cf. 2 Th 10, 10.
o v. Ps 46, 3.
p cf. Ps 102, 20, 21. — v. Ex
q v. Lc 1, 49. [15, 11.
r cf. Jb 38, 11. — v. Mt 8, 26;
s cf. Ex 14, 30. [14, 32.
t Is 51, 9. — cf. Is 30, 7. — (v. Ps 86, 4).
u 1 Par 29, 11. — v. Ps 23, 1.

*12] * Catech. R. I 2, 20. — Of. in Nat. Dñi.*
v Ps 103, 5. — v. Ps 23, 2.
w Jb 26, 7.
x Jd 4, 6; Jr 46, 18.
y v. Dt 3, 9.
z Ps 97, 8. [*etc. (P. R.).*
14, 15] Ant. in consecr. Episc.

[*h*]inclina aurem tuam ad precem meam;
4 quia repleta est malis anima mea,
et [*t*]vita mea inferno appropinquavit.
5 Aestimatus sum cum [*j*]descendentibus in lacum, [liber;
factus sum sicut homo sine adiutorio, 6 inter mortuos
sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorum [*m*]non es me-
et ipsi de manu tua repulsi sunt. [mor amplius,
7 [*n*]Posuerunt me in lacu inferiori,
in [*o*]tenebrosis et in umbra mortis.
8 Super me [*p*]confirmatus est furor tuus,
et [*q*]omnes fluctus tuos induxisti super me.
9 [*r*]Longe fecisti notos meos a me;
posuerunt me [*s*]abominationem sibi;
[*t*]traditus sum et [*u*]non egrediebar,
10 [*v*]oculi mei languerunt prae inopia:
clamavi ad te, Domine, tota die,
[*w*]expandi ad te manus meas.
11 [*x*]Nunquid mortuis facies mirabilia?
aut medici suscitabunt et confitebuntur tibi?
12 Nunquid narrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam,
et veritatem tuam in perditione?
13 Nunquid cognoscentur in tenebris [*y*]mirabilia tua,
et iustitia tua in terra [*z*]oblivionis?
14 Et ego [*a*]ad te, Domine, clamavi,
et [*b*]mane oratio mea praeveniet te.
15 Ut quid, Domine, repellis orationem meam,
[*c*]avertis faciem tuam a me?
16 Pauper sum ego et in laboribus a iuventute mea;
exaltatus autem humiliatus sum et conturbatus.
17 In me transierunt irae tuae,
et [*d*]terrores tui conturbaverunt me;
18 [*e*]circumdederunt me [*f*]sicut aqua [*g*]tota die,
circumdederunt me simul.
19 [*h*]Elongasti a me amicum et proximum
et notos meos a miseria.

88

[*a*]Intellectus [*b*]Ethan ezrahitae.
2 [*c*]Misericordias Domini in aeternum cantabo;
in generationem et generationem adnuntiabo [*d*]veritatem
tuam in ore meo.
3 Quoniam dixisti: [*e*]In aeternum misericordia aedificabitur in
praeparabitur veritas tua in eis. [caelis,
4 Disposui [*f*]testamentum [*g*]electis meis,
[*h*]iuravi David servo meo:
5 [*i*]Usque in aeternum praeparabo semen tuum
et [*j*]aedificabo in generationem et generationem sedem
6 [*k*]Confitebuntur caeli mirabilia tua, Domine, [tuam.
etenim veritatem tuam in [*l*]ecclesia sanctorum.
7 Quoniam [*m*]quis in nubibus aequabitur Domino?
Similis erit Deo in filiis Dei?
8 Deus, qui [*n*]glorificantur in consilio sanctorum,
magnus et [*o*]terribilis super omnes [*p*]qui in circuitu eius
9 Domine Deus virtutum, quis similis tibi? [sunt.
[*q*]Potens es, Domine, et veritas tua in circuitu tuo.
10 [*r*]Tu dominaris potestati maris,
motum autem fluctuum eius tu mitigas.
11 Tu [*s*]humiliasti, sicut vulneratum, [*t*]superbum,
in bracchio virtutis tuae dispersisti inimicos tuos.
12 [*u*]Tui sunt caeli, et tua est terra;
orbem terrae et plenitudinem eius tu [*v*]fundasti,
13 [*w*]aquilonem et mare tu creasti,
[*x*]Thabor et [*y*]Hermon in nomine tuo [*z*]exsultabunt.
14 Tuum bracchium cum potentia,
firmetur manus tua, et exaltetur dextera tua.

15 [a]Iustitia et iudicium praeparatio sedis tuae,
[b]misericordia et veritas praecedent faciem tuam.
16 Beatus populus qui scit [c]iubilationem;
Domine, in [d]lumine vultus tui ambulabunt
17 et [e]in nomine tuo exsultabunt tota die
et in iustitia tua [f]exaltabuntur.
18 Quoniam [g]gloria virtutis eorum tu es,
et in beneplacito tuo [h]exaltabitur cornu nostrum;
19 quia Domini est [i]adsumptio nostra et [j]sancti Israël
20 [k]Tunc locutus es in visione sanctis tuis [regis nostri.
et dixisti: Posui adiutorium in [m]potente
et exaltavi [n]electum de plebe mea.
21 [o]Inveni David servum meum,
oleo sancto meo unxi eum;
22 [p]manus enim mea auxiliabitur ei,
et bracchium meum confortabit eum.
23 nihil proficiet inimicus in eo,
et [q]filius iniquitatis non apponet nocere ei.
24 Et [r]concidam a facie ipsius inimicos eius
et odientes eum in fugam convertam.
25 Et veritas mea et misericordia mea cum ipso,
et in nomine meo [s]exaltabitur cornu eius;
26 et [t]ponam in mari manum eius
et in fluminibus dexteram eius.
27 Ipse invocabit me: [u]Pater meus es tu,
Deus meus et susceptor salutis meae;
28 et ego [v]primogenitum ponam illum,
[w]excelsum prae regibus terrae.
29 [x]In aeternum servabo illi misericordiam meam
et [y]testamentum meum fidele ipsi;
30 [z]et ponam in saeculum saeculi semen eius
et thronum eius sicut [a]dies caeli.
31 [b]Si autem dereliquerint filii eius legem meam
et in iudiciis meis non ambulaverint;
32 si iustitias meas profanaverint
et mandata mea non custodierint,
33 visitabo in [c]virga iniquitates eorum
et in verberibus peccata eorum;
34 [d]misericordiam autem meam non dispergam ab eo
neque nocebo in veritate mea
35 neque profanabo testamentum meum
et quae procedunt de labiis meis non faciam irrita.
36 Semel [e]iuravi in sancto meo, si David [f]mentiar:
37 [g]semen eius in aeternum manebit,
38 et thronus eius [h]sicut sol in conspectu meo
et sicut luna perfecta in aeternum,
et [i]testis in caelo fidelis.
39 Tu vero [j]reppulisti et despexisti,
distulisti [k]christum tuum,
40 [l]evertisti testamentum servi tui,
[m]profanasti in terra sanctuarium eius,
41 [n]destruxisti omnes saepes eius,
posuisti firmamentum eius formidinem.
42 Diripuerunt eum omnes transeuntes viam,
factus est [o]opprobrium vicinis suis.
43 [p]Exaltasti dexteram deprimentium eum,
laetificasti omnes inimicos eius,
44 avertisti adiutorium gladii eius
et non es auxiliatus ei in bello.
45 Destruxisti eum ab emundatione
et sedem eius in terram collisisti,
46 [q]minorasti dies temporis eius,
[r]perfudisti eum confusione.
47 [s]Usquequo Domine, avertis in finem?

a Ps 96, 2.
15] v. vr. 12.
b vr. 3. — cf. Ps 39, 12; 84, 14; Is 58, 8.
16, 17] v. Ps 5, 12.
c cf. Ps 65, 1; Lv 23, 24.
d v. Ps 4, 7; 30, 17.
e cf. Ps 19, 6, 8.
f cf. Jb 36, 7.
g cf Ps. 77, 61.
h vr. 25. — v. Ps 74, 11.
i cf. Ps 26, 10; 46, 10; (90, 5).
j v. Ps 70, 22.
k cf. 2 Rg 7, 4-16.
20-21] R. etc. in cm. Ss.
m cf. 2 Rg 17, 10.
n vr. 4; Ecli 47, 24.
o (all) Ac 13, 21. — 1 Rg 16, 12, 13. — cf. 1 Rg 13, 14.
p Ps 79, 18; Pro 8, 14; Ec 7, 20.
23] V. in prec. p. litanias maior.
q cf. 2 Rg 7, 10.
r cf. 2 Rg 7, 9. — v. Ps 2, 9.
23] Of. in cm. Ss.
s vr. 18; Ps 131, 17; 1 Rg 2, 10.
t v. Ps 71, 8.
27-30] Tr. in fs. DNJC. regis.
u 2 Rg 7, 14. — cf. Ps 2, 7; Jr 31, 9; Heb 1, 5.
v cf. Rm 8, 29; Col 1, 15; Heb 1, 6.
28] v. Ecli 45, 4.
w cf. Ap 19, 16.
x Is 54, 10.
y v. vr. 4.
z v. vr. 5; Is 66, 22.
a Ecli 45, 19; Bar 1, 11. — cf. Ps 71, 17; 101, 28.
b cf. Lv 26, 14; Dt 28, 15.
31-38] 2 Rg 7, 14-16.
c cf. Is 10, 5. — v. Jb 21, 9.
*34, 35] * Catech. R. IV 9, 12.*
d cf. Ecli 47, 24; Jr 33, 21.
36-38] Cm. in cm. Ss.
e Ps 59, 8; Am 4, 2.
f cf. Heb 6, 18.
g vr. 30.
h v. Ps 71, 5, 17.
i cf. Gn 9, 13. — v. Jb 16, 20.
j Ps 43, 10-25.
k vr. 21, 52.
l cf. Lm 2, 1-12.
m v. Ps 73, 7.
n v. Ps 79, 13.
42-44] Cm. in fs. ss. col. Flag.
o vr. 51. — v. Ps 43, 14; 68, 10.
p Lm 2, 17. — cf. Ps 29, 2.
q cf. Ps 53, 24; 101, 25.
r Ps 70, 13; 108, 29.
s Ps 12, 1; Is 6, 11. — v. Ps 84, 6.

t Ps 77, 63; 78, 5. — cf. Dt 4, 24; 32, 22; Js 23, 16.
u Ps 38, 6. — cf. Jb 7, 7; 10, 9; 14, 1. [12.
v cf. Ecli 40, 11; 41, 5; Rm 5,
w cf. Lc 2, 26; Heb 11, 5.
x cf. Sap 1, 1; Ecli 38, 22. — v. Ps 15, 10.

y Lm 5, 1. — v. Ps 73, 18, 22.
z Ps 78, 12.

a cf. 2 Par 12, 3.
b (cf. Ps 55, 7).
c vr. 21, 39.
d v. Ps 40, 14.

Ad ll. in fr. 5 (1).
a Ps 16, 1.
b Dt 33, 1; Js 14, 16; 1 Es 3, 2.
c Ps 9, 10; 93, 22. — cf. Ps 17, 3; 45, 2; 70, 3 etc.
1] V. in fs. ss. Rdmpt. — v. vr. 13.
1, 2] Gr. in D. 21 p. Pnt. — Int. in fr. 3 p. D. 1 Qdg.
d Pro 8, 25. — cf. Dt 33, 15; Jb 15, 7.
e Ps 92, 2; 101, 25; Hab 1, 12, — v. Jb 26, 36.
f (cf. Gn 3, 19; Ec 1, 4; 12, 7).
g 2 Pt 3, 8. — cf. Ecli 18, 8.
h cf. Ps 38, 6; Jb 8, 9.
i Ex 14, 24; Jd 7, 19.
j 4 Rg 19, 26; Jb 14, 2; 1 Pt 1, 24. — v. Ps 36, 2.
l v. Jb 4, 20; 14, 2.
m cf. Is 38, 12; Jc 1, 11.
n Jr 16, 17; Os 7, 2; Heb 4, 13. — cf. Ps 108, 15; Ecli 15, 20.
o cf. Nm 14, 29.
p cf. Gn 47, 9; Jb 14, 1; Ec 12, [1.
q Ps 38, 12.
r cf. 2 Rg 5, 4.
s cf. Ecli 18, 8; Is 65, 20.
t cf. Js 14, 10.

u (v. Ps 38, 5).

v Ps 6, 5; Is 63, 17.
x v. Ps 73, 10, 11.
13] Gr. in D. 6 p. Pnt. etc. — V. in prec. frl.
y cf. Ps 134, 14; Ex 32, 12; Dt 32, 36; Jn 3, 10.
14] V. ad ll. in fr.
z Ps 84, 7.
a cf. Nm 14, 34.
16, 17] V. ad prm.
b Hab 3, 2.
c cf. Is 26, 12; 65, 21-23.

Ad mt. in ded. eccl. — ad cmpl. in Dd. — in cons. alt. (1).
1-7, 11-16] Tr. etc. in D. 1 Qdg.
a Ps 120, 5. — cf. Is 25, 4.
b Ps 58, 17, 18.
c vr. 9. — v. Ps 10, 2.
d Ps 118, 110; 123, 7; 139, 6; 140, 9; Pro 6, 5. — cf. 1 Tm [6, 9.
e cf. 3 Rg 8, 7.
f Rt 2, 12. — v. Ps 16, 8.
g Ps 56, 2.
h v. Ps 34, 2.
i cf. Jb 5, 19-23; Pro 3, 23-26;
j Cn 3, 8. [Is 43, 1, 2.

[t]exardescet sicut ignis ira tua?
48 [u]Memorare quae mea substantia;
nunquid enim vane constituisti omnes filios hominum?
49 [v]Quis est homo qui vivet et non [w]videbit mortem?
[x]eruet animam suam de manu inferi?
50 Ubi sunt misericordiae tuae antiquae, Domine,
sicut iurasti David in veritate tua?
51 [y]Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum,
quod continui in [z]sinu meo, [a]multarum gentium;
52 quod exprobraverunt inimici tui, Domine,
quod exprobraverunt [b]commutationem [c]christi tui.
53 [d]Benedictus Dominus in aeternum. Fiat, fiat!

89

[a]Oratio Moysi [b]hominis Dei. [tionem.
Domine, [c]refugium factus es nobis a generatione in genera-
2 [d]Priusquam montes fierent, aut formaretur terra et
[e]a saeculo et usque in saeculum tu es Deus. [orbis.
3 Ne avertas hominem in humilitatem,
et dixisti: [f]Convertimini, filii hominum.
4 Quoniam [g]mille anni ante oculos tuos
tanquam [h]dies hesterna, quae praeteriit, et [i]custodia in
5 quae pro nihilo habentur, eorum anni erunt: [nocte:
6 mane [j]sicut herba transeat; [l]mane floreat et transeat;
[m]vespere decidat, induret et arescat.
7 Quia defecimus in ira tua
et in furore tuo turbati sumus.
8 [n]Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo,
saeculum nostrum in illuminatione vultus tui.
9 Quoniam omnes dies nostri defecerunt,
et [o]in ira tua defecimus:
[p]anni nostri [q]sicut aranea meditabuntur;
10 [r]dies annorum nostrorum in ipsis [s]septuaginta anni,
si autem [t]in potentatibus octoginta anni,
et amplius eorum labor et dolor;
quoniam supervenit mansuetudo, et corripiemur.
11 Quis novit potestatem irae tuae,
et prae timore tuo iram tuam 12 dinumerare?
[u]Dexteram tuam sic notam fac,
et eruditos corde in sapientia.
13 [v]Convertere, Domine; [x]usquequo?
et [y]deprecabilis esto super servos tuos.
14 Repleti sumus mane misericordia tua [stris.
et [z]exsultavimus et delectati sumus omnibus diebus no-
15 Laetati sumus [a]pro diebus quibus nos humiliasti,
annis quibus vidimus mala.
16 Respice in servos tuos et in [b]opera tua
et dirige filios eorum.
17 Et sit splendor Domini Dei nostri super nos;
et [c]opera manuum nostrarum dirige super nos
et opus manuum nostrarum dirige.

90

Laus cantici David.
Qui habitat in adiutorio Altissimi,
in [a]protectione Dei caeli commorabitur.
2 Dicet Domino: [b]Susceptor meus es tu
et refugium meum, Deus meus: [c]sperabo in eum.
3 Quoniam ipse liberavit me de [d]laqueo venantium
et a verbo aspero.
4 Scapulis suis [e]obumbrabit tibi,
et [f]sub pennis eius [g]sperabis.
5 [h]Scuto circumdabit te veritas eius,
[i]non timebis a [j]timore nocturno,

6 a sagitta volante in die,
a negotio perambulante in tenebris,
ab incursu et daemonio meridiano.
7 Cadent a latere tuo [k]mille,
et decem milia a dextris tuis;
ad te autem non appropinquabit;
8 [l]veruntamen oculis tuis considerabis
et [m]retributionem peccatorum videbis.
9 Quoniam tu es, Domine, spes mea;
[n]altissimum posuisti refugium tuum.
10 [o]Non accedet ad te malum,
et [p]flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.
11 [q]Quoniam angelis suis mandavit de te,
ut custodiant te in omnibus viis tuis.
12 In manibus portabunt te,
ne forte [r]offendas ad lapidem pedem tuum.
13 [s]Super aspidem et basiliscum ambulabis
et [t]conculcabis leonem et draconem.
14 [u]Quoniam in me speravit, liberabo eum,
protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.
15 [v]Clamabit ad me, et ego exaudiam eum;
[x]cum ipso sum in tribulatione,
eripiam eum et [y]glorificabo eum.
16 [z]Longitudine dierum replebo eum
et [a]ostendam illi salutare meum.

91 Psalmus cantici, in die sabbati.
2 [a]Bonum est confiteri Domino
et psallere nomini tuo, [b]Altissime.
3 Ad adnuntiandum [c]mane misericordiam tuam
et veritatem tuam per noctem
4 in [d]decachordo psalterio, cum cantico, in cithara.
5 Quia delectasti me, Domine, in [e]factura tua,
et in operibus manuum tuarum exsultabo.
6 [f]Quam magnificata sunt opera tua, Domine!
[g]Nimis profundae factae sunt [h]cogitationes tuae.
7 [i]Vir insipiens non cognoscet,
et stultus non intelliget haec.
8 [j]Cum exorti fuerint peccatores [k]sicut faenum,
et apparuerint omnes [m]qui operantur iniquitatem,
ut intereant in saeculum saeculi;
9 [n]tu autem Altissimus in aeternum, Domine;
10 [o]quoniam ecce inimici tui, Domine,
[b]quoniam ecce inimici tui peribunt,
et [p]dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.
11 Et exaltabitur sicut [q]unicornis [r]cornu meum,
et [s]senectus mea in misericordia uberi.
12 Et [t]despexit oculus meus inimicos meos,
et in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.
13 [u]Iustus ut palma florebit,
sicut [v]cedrus Libani multiplicabitur.
14 Plantati in domo Domini,
in [a]atriis domus Dei nostri florebunt.
15 Adhuc multiplicabuntur in [y]senecta uberi
et bene patientes erunt:
16 ut adnuntient [z]quoniam rectus Dominus Deus noster,
et non est iniquitas in eo.

92 Laus cantici ipsi David, in [a]die ante sabbatum, quando fundata est terra.
[b]Dominus regnavit, [c]decorem indutus est:
[d]indutus est Dominus fortitudinem et praecinxit se.
[e]Etenim firmavit orbem terrae, qui non commovebitur.

k cf. Lv 26, 8; Dt 32, 30; 2 Rg 21, 11.

l Ps 51, 8; Ml 1, 5.
m Ps 36, 34-36.

n Ps 70, 2.
o Pro 12, 21; Ecli 33, 1.
p cf. Ex 12, 23. — v. Ps 37, 18.
11] * *Catech. R. IV 9, 4.*
q (all) Mt 4, 6; Lc 4, 10, 11. — Ps 33, 8; Ex 23, 20; Is 63, 9. — cf. Zc 3, 7.
11-13] *Ant. R., Gr., in fs. ss. Ang. c. — V. in Qdg. et in Itin. cler. — Gr. in fs. Fugae DN. in Aegyp. — Tr. in Ms. pro peregr.*
r Pro 3, 23. — cf. Ps 36, 24.
s cf. Mr 16, 18; Lc 10, 19; Ac 28, 5.
t cf. Ps 73, 13; Dn 6, 22.
u Ps 9, 11. — cf. Pro 8, 17.
v Jb 12, 4; 22, 27; Is 58, 9;
x v. Ps 49, 15. [Jr 33, 3.
y 1 Rg 2, 30; Jo 12, 26.
z Pro 3, 16 etc. — v. Ps 20, 5.
a Ps 49, 23. —cf. Ps 117, 14, 21.

Ad ll. in sb. (6). — in cons. alt.
a Ps 146, 1. — cf. Ps 70, 23.
b cf. Ps 56, 3; Gn 14, 19.
2-4] *Of. in Sptg. — Gr. in sb. p. D. 2 Qdg. etc. — R. in D. 4 p. Psch.*
c cf. Ps 118, 147, 148. — v. Ps
d v. Ps 32, 2. [5, 5.
e v. Ps 76, 12.
f Ps 103, 24; 110, 2; Is 55, 9; Ap 15, 3.
g cf. Ps 35, 7; Sap 17, 1; Rm
h v. Ps 39, 6. [11, 33.
i cf. Sap 13, 1, sqq.
j cf. Is 37, 27; 1 Mc 9, 3.
l v. Ps 36, 2; 89, 6.
m Ps 93, 4; 124, 5.
n Ps 9, 8; 101, 13, 27.
o cf. Nh 1, 2.
p Ps 67, 2; 93, 23.
q cf. Ps 77, 69; Is 34, 7.
r v. Ps 74, 11.
s Ps 22, 6.
t v. Ps 53, 9.
u Ps 1, 3; 51, 10; Pro 11, 28. — cf. Nm 24, 6; Ecli 24, 17-19; Os 14, 5-8.
13, 14] *V., Of. etc. in cm. et prop. Ss.* [13.
v Ps 83, 3. — v. Ecli 24, 17; 50.
x Ps 99, 3; 115, 19; 133, 1; 134, 2.
y cf. Gn 15, 15; 25, 8; Jd 8, 32.
z Dt 32, 4; Jb 34, 10. — cf. Rm 9, 14.
Ad ll. in Dd. (1) et ad prm. in Dd. a Sptg. ad D. Palm.
a cf. Ps 91, 1.
b Ps 95, 10; 96, 1; 98, 1; Ex 15, 18; Is 52, 7. — v. 1 Par 16, 31.
1, 2] *V. All. etc. in Nat. Dñi. — V. in Dd. et fs. ss. Sind. etc.*
c Ps 103, 1.
d Is 51, 9. — cf. Ps 64, 7.
e cf. Ps 95, 10.

*etiam occultae machinationes malorum Deo iudici apertae sunt, satius est ei confidere qui pios semper tuetur et adiuvat. — **94.** Invitantur omnes ad Deum creatorem et pastorem laudandum, poenis quoque*

f Ps 44, 7.
g Ps 89, 2; Hab 1, 12.

h cf. Ps 97, 8; Hab 3, 10.
i Ps 91, 9. [6.
j Ps 18, 8. — cf. Ap 19, 9; 22, 5] * *Conc. Trid. sess. XXV in decr. de invoc. SS. — Ant., V. et Inv. in off. ded. eccl.*
l cf. 1 Par 16, 29. — v. 2 Par 7, 16.

Ad mt. Parasc. (21). — ad prm. in sb. (2).
a cf. Ps 92, 1.
b Dt 32, 35, 43; Ecli 28, 1; Is 34, 4; Jr 51, 56; Nh 1, 2; Rm 1, 2] *v. Is 65, 2.* [12, 19.
c cf. Ps 7, 7.
d Gn 18, 25. — v. Ps 57, 12.
e cf. Jb 20, 5.
f Ps 30, 19. Ju 15.
g Ps 91, 8, 10; 124, 5; 140, 4, 9; Is 31, 2.

h cf. Is 10, 2. — v. Ex 22, 21, 22.
s Ps (10), 11; 63, 6; 72, 11; Jb 22, 13; Ecli 16, 16; Sph 1, 12.
j Pro 8, 5. — cf. Ps 91, 7.

l Ex 4, 11; Pro 20, 12. — cf. Sap 13, 3, 4, 9.
m Ps 9, 6.
10] v. Is 45, 15.
n cf. Jb 35, 11.
*10b] * cf. Conc. Milev. II can. 4.*
o (all) 1 Cor 3, 20.
p Ps 61, 10.
q Pro 3, 11, 12; Heb 12, 5, 6. — cf. Dt 8, 5. — v. Jb 5, 17.
12] Of. in fs. s. Peregr. L.
r cf. Ps 84, 4.
s Ps 48, 6.
t cf. Ps 7, 16; 56, 7.
u 1 Rg 12, 22; Rm 11, 2.
v Dt 9, 29; 3 Rg 8, 51; 2 Es [1, 10.
x cf. Is 42, 3, 4.
y cf. Ps 11, 6.

z Ps 123, 1-3.

a Ps 37, 17. — cf. Ps 72, 2.
b cf. Ps 12, 5, 6.
c cf. 2 Cor 1, 45; 7, 4.
*10] * Catech. R. IV 16, 8. — Ant. in fs. ss. Cord. J.*
d Am 6, 3. — cf. Ap 2, 13.
e cf. Mt 23, 4.

f Mt 27, 1. — cf. Pro 17, 15; Dn 13, 53.
g Ps 9, 10. — v Ps. 89, 1.

h v. Ps 7, 17.

i Ps 67, 2; 88, 11; 91, 10.

Invit. ad mt. in fs. Epiph. (6, 7). — in consecr. alt.
1] V. All. in D. 14 p. Pnt.
a v. Ps 65, 2.
b Ps 88, 27; 61, 3, 8.
c Ps 99, 2. — cf. Jn 4, 2.
3] V. All. in D. 15 p. Pnt.
d Ps 95, 4; 134, 5.
*4] * Catech. R. IV 2, 7.*
e Ps 85, 8; 95, 4; 96, 9; 2 Par 2, 5.

2 *f*Parata sedes tua ex tunc, *g*a saeculo tu es.
3 Elevaverunt flumina, Domine,
elevaverunt flumina *h*vocem suam,
elevaverunt flumina fluctus suos.
4 A vocibus aquarum multarum mirabiles elationes maris;
*i*mirabilis in altis Dominus.
5 *j*Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: [dierum.
*l*domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudinem

93 Psalmus ipsi David, *a*quarta sabbati.
Deus *b*ultionum Dominus, Deus ultionum libere egit.
2 *c*Exaltare *d*qui iudicas terram,
redde retributionem superbis.
3 *e*Usquequo peccatores, Domine,
usquequo peccatores gloriabuntur?
4 Effabuntur et *f*loquentur iniquitatem,
loquentur omnes *g*qui operantur iniustitiam?
5 Populum tuum, Domine, humiliaverunt
et hereditatem tuam vexaverunt,
6 *h*viduam et advenam interfecerunt et pupillos occiderunt
7 et dixerunt: *i*Non videbit Dominus,
nec intelliget Deus Iacob.
8 Intelligite, *j*insipientes in populo,
et, stulti, aliquando sapite.
9 *l*Qui plantavit aurem non audiet?
aut qui finxit oculum non considerat?
10 *m*Qui corripit gentes non arguet?
*n*qui docet hominem scientiam?
11 *o*Dominus scit cogitationes hominum, quoniam *p*vanae sunt.
12 *q*Beatus homo quem tu erudieris, Domine,
et de lege tua docueris eum;
13 ut *r*mitiges ei a *s*diebus malis,
donec fodiatur peccatori *t*fovea;
14 quia *u*non repellet Dominus plebem suam
et *v*hereditatem suam non derelinquet.
15 *x*Quoadusque iustitia convertatur in iudicium,
et qui iuxta illam omnes qui recto sunt corde.
16 *y*Quis consurget mihi adversus malignantes?
aut quis stabit mecum adversus operantes iniquitatem?
17 *z*Nisi quia Dominus adiuvit me,
paulo minus habitasset in inferno anima mea.
18 Si dicebam: *a*Motus est pes meus,
*b*misericordia tua, Domine, adiuvabat me.
18 *c*Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo,
consolationes tuae laetificaverunt animam meam.
20 Nunquid adhaeret tibi *d*sedes iniquitatis,
*e*qui fingis laborem in praecepto?
21 Captabunt in animam iusti
et *f*sanguinem innocentem condemnabunt.
22 Et *g*factus est mihi Dominus in refugium
et Deus meus in adiutorium spei meae
23 et *h*reddet illis iniquitatem ipsorum
et in malitia eorum disperdet eos;
*i*disperdet illos Dominus Deus noster.

94 Laus cantici ipsi David.
Venite, exsultemus Domino,
*a*iubilemus Deo *b*salutari nostro;
2 *c*praeoccupemus faciem eius in confessione
et in psalmis iubilemus ei.
3 Quoniam Deus *d*magnus Dominus
et rex magnus super *e*omnes deos.

4 Quia in manu eius sunt omnes fines terrae,
et altitudines montium ipsius sunt;
5 quoniam ipsius est mare, et [f]ipse fecit illud,
et siccam manus eius formaverunt.
6 Venite, adoremus et [g]procidamus
et ploremus ante Dominum [h]qui fecit nos;
7 quia [i]ipse est Dominus Deus noster,
et nos populus [j]pascuae eius et oves manus eius.
8 [l]Hodie, si [m]vocem eius audieritis,
nolite [n]obdurare corda vestra sicut in [o]irritatione,
secundum diem [p]tentationis in deserto;
9 ubi [q]tentaverunt me patres vestri,
probaverunt me et [r]viderunt opera mea.
10 [s]Quadraginta annis [t]offensus fui generationi illi
et dixi: Semper hi errant corde;
11 et isti non cognoverunt [u]vias meas;
ut [v]iuravi in ira mea: Si introibunt in [x]requiem meam.

95 Canticum ipsi David, [a]quando domus aedificabatur post captivitatem.

[b]Cantate Domino canticum novum,
cantate Domino omnis terra;
2 cantate Domino et benedicite nomini eius,
adnuntiate de die in diem salutare eius.
3 [c]Adnuntiate inter gentes gloriam eius,
in omnibus populis mirabilia eius.
4 Quoniam [d]magnus Dominus et laudabilis nimis,
[e]terribilis est super omnes [f]deos;
5 quoniam [g]omnes dii gentium daemonia,
Dominus autem [h]caelos fecit.
6 Confessio et pulchritudo in conspectu eius,
sanctimonia et magnificentia in [i]sanctificatione eius.
7 [j]Adferte Domino, [l]patriae gentium,
adferte Domino gloriam et honorem;
8 adferte Domino gloriam nomini eius,
tollite [m]hostias et introite in [n]atria eius.
9 Adorate Dominum in atrio sancto eius;
[o]commoveatur a facie eius universa terra;
10 dicite in gentibus, quia [p]Dominus regnavit,
etenim correxit orbem terrae, qui non commovebitur;
[q]iudicabit populos in aequitate.
11 [r]Laetentur caeli, et [s]exsultet terra,
[t]commoveatur mare et plenitudo eius;
12 [u]gaudebunt campi et omnia quae in eis sunt.
Tunc [v]exsultabunt omnia ligna silvarum
13 a facie Domini, quia venit,
quoniam [x]venit iudicare terram.
[y]Iudicabit orbem terrae in aequitate
et populos in veritate sua.

96 Huic David, quando terra eius restituta est.

[a]Dominus regnavit, [b]exsultet terra,
laetentur [c]insulae multae.
2 [d]Nubes et caligo in circuitu eius,
[e]iustitia et iudicium correctio sedis eius.
3 [f]Ignis ante ipsum praecedet,
et inflammabit in circuitu inimicos eius.
4 [g]Illuxerunt fulgura eius orbi terrae,
vidit et [h]commota est terra.
5 [i]Montes [j]sicut cera fluxerunt a facie Domini,
a facie [l]Domini omnis terra.
6 [m]Adnuntiaverunt caeli iustitiam eius;

f Gn 1, 9, 10; Jn 1, 9.
6, 7] Int. in sb. QT. Spbr. [10.
g Gn 24, 52; 2 Par 6, 13; Dn 6,
h Ps 99, 3; 138, 14; 149, 2; Dt 32. 6; Jb 31, 15; 35, 10.
*7] * Catech. R. III 2, 1.*
i Ps 47, 15; 99, 3.
j Jo 10, 27, 28. — v. Ps 73, 1.
l (all) Heb 3, 7-11, 15; 4, 7. — Ecli 5, 8; Is 55, 6.
m Nm 14, 22.
n Ex 7, 13; 1 Rg 6, 6; 2 Par 36, 13. — cf. Pro 28, 14.
o (Nm 20, 13).
p Ex 17, 7; Dt 6, 16. [14.
q 1 Cor 10, 9. — cf. Ps 78, 18,
r cf. Nm 14, 22. — v. Ps 76, 12.
s Nm 14, 34. — cf. Dt 2, 14.
t cf. Dt 9, 7. *u* cf. Ps 80, 14.
v (all) Heb 3, 11; 4, 3, 5. — Nm 14, 28-30; Dt 1, 34, 35.
x Ex 33, 14; Dt 12, 9; Heb 4, 3.

Ad mt. in Nativ. et Circ. (12, 13), *in Epiph.* (9); *in fss. ss. Nom. et Cord. J.* (2), *Imm. Conc.* (6, 3) *et ss. Ang., in transl. Dom. l.* (8, 9), *in cm. Sctar. — ad ll. in fr. 3* (2). *—in prec. pro gr. act.*
a v. 1 Es 6, 14.
1-13] 1 Par 16, 23, 33.
1, 2] Cm. in D. 5 p. Psch.
1, 3] v. Ps 80, 3, 4. [32, 3.
b Ps 97, 1; 149, 1. — v. Ps
c cf. Is 52, 7; 60, 6.
3-3] Tr. in Ms. pro Fid. propag.
d Ps 47, 2; 144, 3; Ex 15, 11; 2
e v. Ps 46, 3. [Rg 22, 4, etc.
f v. Ps 94, 3.
g 1 Cor 10, 20. — cf. Ps 105, 37; Lv 17, 7; Is 41, 29.
h Ps 101, 26; 113, 15; Is 44, 20. — cf. Jr 10, 11, 12.
6] Int. et Of. in fs. s. Laur. m.
i cf. Is 60, 13.
j cf. Ps 28, 1, 2. *l* Ps 21, 28.
7-9] Of. ut vr. 3-5.
8, 9] Cm. in D. 18 p. Pnt. etc.
m cf. Ps 67, 30; 71, 10.
n Ps 83, 3; 99, 4. — cf. 3 Rg 7,
o Ps 98, 1; 113, 7.. [12.
10] V. All. in fs. Inv. s. Cruc. et V. in comm. de Cruc. — v. Is
p v. Ps 92, 1. [9, 6.
q vr. 13. — v. Ps 9, 9.
r Is 49, 13. — v. Ps 68, 35.
11, 13] Of. in Nativ. Dni.
s Ps 96, 1. *t* Ps 97, 7.
u cf. Is 35, 1. *v* cf. Is 55, 12.
x cf. Ps 97, 9; 109, 6. — v. Is 11,
y Ac 17, 31. — v. vr. 10. [1-9.

Ad mt. in Epiph. (7), *Asc.* (9) *et Transf.* (11), *in fss. ss. Cord. J. et ss. Ang.* (7, 8) *SS. Omn.* (10), *Imm. Conc.* (12), *in cm. Ap.* (10) *et Sctar. — ad ll. in*
a v. Ps 92, 1. [*fr. 4* (1).
1] V. All. in D. 3 p. Epiph.
b Ps 94, 11. *c* v. Ps 71, 10.
d Ex 19, 19; Dt 4, 11; 5, 22; 3 Rg 8, 12. — v. Ps 17, 8-15.
e Ps 88, 15.
f cf. Hab 3, 3-6. — v. Ps 20, 10.
3] V. in fs. s. Elis. reg. Port.
g Ps 76, 19.
h Ps 95, 9; Is 6, 4.
i Jd 5, 5; Is 64, 1, 3. — cf. Nh
j v. Ps 67, 3; Mic 1, 4. [1, 6.
l (v. Js 3, 11).
m Ps 49, 6. — v. Ps 18, 2.
6] Ant. ut sup. vr. 3.

tium confusionem et sanctorum laetitiam adumbrat. — 97. Creaturae omnes exhortatur ut Deum celebrent protectorem et iudicem. — 98. Ut Deus in Sion rite colatur, sanctorum exempla proponuntur. — 99. Va-

et [n]viderunt omnes populi gloriam eius.
7 [o]Confundantur omnes qui adorant sculptilia,
et qui gloriantur in simulacris suis:
[p]adorate eum, omnes angeli eius.
8 Audivit et [q]laetata est Sion,
et exsultaverunt filiae Iudae propter iudicia tua, Domine;
9 quoniam tu Dominus [r]altissimus super omnem terram,
nimis exaltatus es super [s]omnes deos.
10 Qui diligitis Dominum, [t]odite malum;
[u]custodit Dominus animas sanctorum suorum:
[v]de manu peccatoris liberabit eos.
11 [x]Lux orta est iusto, et rectis corde laetitia.
12 [y]Laetamini, iusti, in Domino
et [z]confitemini memoriae sanctificationis eius.

97

Psalmus ipsi David.
[a]Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit:
salvavit sibi [b]dextera eius,
et [b]bracchium sanctum eius.
2 [c]Notum fecit Dominus salutare suum,
[d]in conspectu gentium revelavit [e]iustitiam suam.
3 Recordatus est misericordiae suae
et veritatis suae domui Israël:
[g]viderunt omnes termini terrae salutare Dei nostri.
4 [h]Iubilate Deo, omnis terra, cantate et exsultate et psallite.
5 Psallite Domino in cithara, in cithara et voce psalmi,
6 in tubis ductilibus et voce tubae [i]corneae:
iubilate in conspectu regis Domini.
7 [l]Moveatur mare et plenitudo eius,
orbis terrarum et qui habitant in eo.
8 Flumina [m]plaudent manu simul,
[n]montes exsultabunt 9 a conspectu Domini,
quoniam [o]venit iudicare terram.
Iudicabit orbem terrarum in iustitia
et populos in aequitate.

98

Psalmus ipsi David.
[a]Dominus regnavit, irascantur populi;
[b]qui sedet super cherubim, moveatur terra.
2 Dominus in Sion magnus et [c]excelsus super omnes populos.
3 Confiteantur nomini tuo magno, [d]quoniam terribile et
4 et honor regis [e]iudicium diligit. [sanctum est,
Tu parasti directiones,
[f]iudicium et iustitiam in Iacob tu fecisti.
5 [g]Exaltate Dominum Deum nostrum
et adorate [h]scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.
6 [i]Moyses et Aaron in sacerdotibus eius,
et Samuel inter eos [j]qui invocant nomen eius:
[k]invocabant Dominum, et ipse exaudiebat eos,
7 [l]in columna nubis loquebatur ad eos.
[m]Custodiebant testimonia eius
et praeceptum quod dedit illis.
8 Domine Deus noster, tu exaudiebas eos;
Deus, tu [n]propitius fuisti eis
et [o]ulciscens in omnes adinventiones eorum.
9 [p]Exaltate Dominum Deum nostrum
et adorate in [q]monte sancto eius,
quoniam sanctus Dominus Deus noster.

99

Psalmus [a]in confessione.
2 [b]Iubilate Deo, omnis terra,
[c]servite Domino in laetitia,

---

n Is 40, 5; 64, 18. — cf. Ps 96, 3.
o Is 42, 17; 44, 9; Jr 10, 14; Bar 6, 38. — cf. Ex 20, 4; Lv 26, 1; Dt 5, 8.
*7] * Catech. R. II 3, 57. — Ant. in transl. Dom. laur.*
p (all) Heb 1, 6.
q Ps 47, 11. — cf. Ph 4, 4, 5.
r v. Ps 82, 19.
s Ps 94, 3; 95, 4.
t Pro 8, 13; Am 5, 15; Rm 12, 9. — v. Ps 33, 15.
u Ps 36, 28; 130, 3, 5; 144, 20; Pro 2, 8; Eccli 31, 30. — Dn 14, 37.
v cf. Dn 13, 44, 60; Ac 12, 11.
x Ps 111, 4; 117, 27; Pro 4, 18. — cf. Jb 11, 17; Is 58, 8;
y v. Ps 31, 1. 60, 1-3.
z Ps 29, 5.

Ad mt. in fr. 5, in Nativ. (2), in fs. ss. Cord. J. (3) et cm. Sctar. — ad ll. in fr. 5 (6).
*1] * Catech. R. I 6, 8. — V. All. in D. 16 p. Pnt. — Ant. in transl. Dom. laur.*
a Ps 95, 1. — v. Ps 32, 3.
b Ps 117, 16; Ex 15, 6; Lc 1, 51; Ac 2, 33. — cf. Jb 40, 4, 9.
1, 2] Int. in D. 4 p. Psch.
c Is 49, 6; 52, 10; Lc 2, 30, 31.
2] Ant. in fs. Imm. Conc.
d Ps 95, 3. — cf. Lc 2, 31.
e Rm 3, 25, 26.
f Lc 1, 54, 72. [cf. Mt 24, 14.
g Is 49, 6; 52, 10; Lc 3, 6. —
h v. Ps 65, 1; Eccli 39, 20.
3, 4] Cm., V., et Gr. in Nativ.
i Nm 10, 10; 1 Par 15, 24. [*Dñi.*
j cf. 2 Par 15, 14.
l Ps 95, 11. — cf. Ps 23, 1.
m Is 55, 12; Ez 25, 6. — cf. Ps
n cf. Ps 88, 13. [92, 3.
o v. Ps 95, 13.
R *b*] *Ant. in fs. s. Elis. reg. Port.*

Ad mt. in Asc. Dñi (2) et cm. Ap. (7). — ad ll. in fr. 6 (5).
a Ps 92, 1. — cf. Is 24, 23; Mic
b v. Ps 79, 2. [4, 7.
c Ps 112, 4. — v. Ps 82, 19.
3] R. in fs. ss. nom. J.
d Ps 110, 9; Dt 28, 58; Is 57, 15; Lc 1, 49. — cf. Ps 8, 2.
e v. Ps 10, 8.

f cf. Is 9, 7. [2; Is 25, 1.
g Ps 106, 32; 117, 28; Ex 15,
h cf. Ps 131, 7; 1 Par 28, 2; Is 60, 13; Lm 2, 1; Ez 43, 7.
i v. Lv 8, 1-30. [Ps 115, 13.
j 1 Rg 7, 9; Eccli 46, 19. — cf.
k Ex 17, 11; 32, 32; 33, 11; Nm 16, 48; 1 Rg 12, 18. — cf. Jr
l Ex 33, 9; Nm 12, 5. [15, 1.
m cf. Ps 65, 18.

n Nm 14, 20.
o Ex 32, 35; Nm 12, 1-9; 20.
p vr. s. [12; Dt 1, 37.
q cf. Ps 131, 7.
Ad mt. in sb. (2). — ad ll. in Dd. (2). — In prec. pro gr.
a cf. Ps 146, 7. [*act.*
b v. Ps 65, 1.
2, 3] V. All. et Of. in Ms. pro Fidei prop. et in D. inf. oct. Epiph. — Tr. in Qng.
c cf. Ps 2, 11.

tes omnes ad Dei laudes et cultum cohortatur. — **100.** *Cupiens malorum vitare contagium, cum iustis habitare vult, et ab impiis abstinere.* — **101.** Paenitent. V. *Suis Dño explanatis aerumnis (2-6), conqueritur se ab*

[d]introite in conspectu eius in exsultatione.
3 Scitote quoniam [e]Dominus ipse est Deus;
ipse [f]fecit nos et [g]non ipsi nos,
[h]populus eius et oves pascuae eius.
4 [i]Introite portas eius in confessione,
[j]atria eius in hymnis, confitemini illi:
laudate nomen eius, 5 quoniam [k]suavis est Dominus,
in aeternum misericordia eius
et usque in generationem et generationem veritas eius.

100 Psalmus ipsi David.
[a]Misericordiam et iudicium cantabo: tibi, Domine, psallam
2et [b]intelligam in [c]via immaculata: quando [d]venies ad me?
[e]Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus
3 Non [f]proponebam ante oculos meos rem iniustam, [meae.
[g]facientes praevaricationes odivi, non adhaesit mihi 4[h]cor
declinantem a me malignum [i]non cognoscebam, [pravum,
5 [j]detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar,
[k]superbo oculo et insatiabili corde, cum hoc non edebam;
6 oculi mei ad fideles terrae, ut sedeant mecum;
ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat;
7 non habitabit in medio domus meae qui facit superbiam,
[l]qui loquitur iniqua non direxit in conspectu oculorum
meorum.
8 In matutino [m]interficiebam omnes peccatores terrae,
ut disperderem de [n]civitate Domini omnes operantes
iniquitatem.

101 Oratio pauperis, cum [a]anxius fuerit et in conspectu Domini [b]effuderit precem suam.
2 [c]Domine, exaudi orationem meam,
et clamor meus [d]ad te veniat.
3 [e]Non avertas faciem tuam a me;
[f]in quacumque die tribulor [g]inclina ad me aurem tuam;
in quacumque die invocavero te [h]velociter exaudi me.
4 Quia defecerunt [i]sicut fumus dies mei,
et [j]ossa mea sicut cremium aruerunt.
5 Percussus sum [k]ut faenum, et [l]aruit cor meum,
quia [m]oblitus sum comedere panem meum.
6 A voce gemitus mei adhaesit [n]os meum carni meae.
7 Similis factus sum [o]pellicano solitudinis,
factus sum sicut [p]nycticorax in domicilio,
8 [q]vigilavi et factus sum sicut passer solitarius in tecto.
9 Tota die exprobrabant mihi inimici mei,
et [r]qui laudabant me adversum me iurabant.
10 Quia [s]cinerem tanquam panem manducabam,
et [t]potum meum cum fletu miscebam,
11 a facie irae et indignationis tuae, quia elevans [u]allisi-
12 [v]Dies mei sicut umbra declinaverunt, [sti me.
et ego [w]sicut faenum arui.
13 Tu autem, Domine, in aeternum [x]permanes,
et [y]memoriale tuum in generationem et generationem.
14 [z]Tu exsurgens misereberis Sion,
quia tempus miserendi eius, quia [a]venit tempus:
15 quoniam placuerunt servis tuis [b]lapides eius,
et terrae eius miserebuntur;
16 et [c]timebunt gentes nomen tuum, Domine,
et omnes reges terrae gloriam tuam;
17 quia [d]aedificavit Dominus Sion
et [e]videbitur in gloria sua.
18 [f]Respexit in orationem humilium
et non sprevit precem eorum.
19 [g]Scribantur haec in [h]generatione altera.

d v. Ps 94, 2. *e* 3 Rg 18, 39. *3, 5] Antt. in fs. ss. nom. J.*
f Dt 32, 6; Is 29, 23; Eph 2, 10,
g cf. Ez 29, 3. [— v. Ps 94, 6.
h Ps 78, 13; Zc 9, 16. — cf. Ez
i cf. Ps 65, 13. [34, 31.
j Ps 95, 8.
l Ps 24, 8; 72, 1; 105, 1; 118, 68; 134, 3; 2 Par 5, 13; 1 Es 3, 11; Sap 12, 1; Jr 33, 11; Nh 1, 7; 1 Mc 4, 24.

Ad ll. in fr. 4 (1,3).
a v. Ps 88, 2.
b cf. Ps 72, 17; Dt 29, 9.
c vr. 6. — cf. Ps 118, 1; Pro 11,
d Ex 20, 24; Jo 14, 23. [20.
e 3 Rg 9, 4.
f Ps 39, 5. — cf. Pro 20, 8.
g Ps 14, 4; 25, 5; 118, 104; 138, 21. — cf. vr. 8; Pro 20, 26; 1 Cor 4, 11. — v. Ps 96, 10.
h Pro 11, 20; 17, 20.
i cf. Mt 7, 23; 10, 33.
*5] * Catech. R. III 9, 8.*
j Pro 4, 24; 30, 10; Sap 1, 11; Ecli 28, 28.
k Ps 17, 28; 130, 2; Pro 6, 17; 21, 4; 30, 13; Ecli 23, 15, Is
l (Pro 13, 5). [2, 11.
m Pro 20, 26. — cf. vr. 3.
*8] * Catech. R. III 6, 4.*
n v. Ps 45, 5. — cf. Is 52, 1.

Ad mt. in sb. (2, 3).
a Ps 60, 3.
b Ps 141, 3. — v. Ps 41, 5.
c Ps 39, 13.
d Ps 17, 7; 1 Rg 9, 16.
2] V. All. in Ms. pro inf. et D. 17 p. Pnt. — V. saepius ante « Dñus vobiscum ».
2, 3] Of. in Ms. pro remis. pec.
2, 5] Tr. et Of. in fr. 4 mai.
e v. Ps 26, 9. [*hebd.*
f v. Ps 17, 7.
g Ps 30, 3; 70, 2.
h v. Ps 68, 18.
i cf. Jc 4, 14. — v. Ps 36, 20.
j Jb 30, 30; Lm 1, 13. — cf. Ps
l vr. 12. — v. Ps 36, 2. [30, 11.
m Ps 106, 18. — cf. 1 Rg 1, 7; 2 Rg 12, 17; 3 Rg 21, 4; Jb 33, 20; Dn 6, 18.
n v. Jb 19, 20; Lm 4, 8.
o (Lv 11, 18; Is 34, 11; Jr 15, 17; Lm 3, 28; Sph 2, 14).
p (Lv 11, 17).
q Ps 76, 5.
r (cf. 2 Rg 16, 7).
s Lm 3, 16. — cf. Ps 79, 6.
10-14] Cm. in fr. 4 mai. hebd.
t v. Ps 41, 4. *u* Jb 30, 22.
v Ps 108, 23; 143, 4; Jb 8, 9; 14, 2; Sap 2, 5; Jr 6, 4; Bar 3, 3.
x v. vr. 5.
y vr. 27; Ps 9, 8. [8; Os 12, 5.
z Ps 134, 13; Ex 3, 15; Is 26.
a Ecli 36, 15; Is 14, 1; 60, 10. — cf. Ps 50, 20; 68, 36.
14] v. vr. 2-5. [2. — cf. Is 40, 2.
b Jr 15, 32; 29, 10; Dn 8, 19; 9,
c 2 Es 4, 2; Lm 4, 1.
d 3 Rg 8, 43; Is 59, 19.
16] V. ad trt. in Adv. [*16 p. Pnt.*
16, 17] Gr. in D. 3 p. Epiph. et
e Ps 146, 2. — cf. Ps 86, 5.
f Is 60, 1, 2.
*18] * Catech. R. IV 7, 1.*
g 2 Rg 1, 6, 11. [10, 11.
h Dt 31, 19; Rm 15, 4; 1 Cor
i Ps 47, 14. — cf. Ps 77, 4-6.

omnibus derelictum ira Dei consumi (7-12), *at sperat se cum gentibus Sion veneraturum nec penitus populum sanctum periturum* (24-29). — **102.** *Misericordiam, qua Deus sciens fragilitatem nostram peccata igno-*

et [j]populus qui creabitur laudabit Dominum.
20 Quia [l]prospexit de excelso sancto suo,
Dominus de caelo in terram adspexit,
21 ut audiret [m]gemitus compeditorum,
ut solveret filios interemptorum;
22 ut [n]adnuntient in Sion nomen Domini
et laudem eius in Ierusalem,
23 in [o]conveniendo populos in unum,
et reges ut serviant Domino.
24 Respondit ei in via virtutis suae:
[p]Paucitatem dierum meorum nuntia mihi,
25 [q]ne revoces me in dimidio dierum meorum.
[r]In generationem et generationem anni tui.
26 [s]Initio tu, Domine, terram fundasti,
et opera manuum tuarum sunt caeli:
27 [t]ipsi peribunt, [u]tu autem permanes,
et omnes [v]sicut vestimentum veterascent,
et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur;
28 [x]tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.
19 [y]Filii servorum tuorum habitabunt,
et [z]semen eorum in saeculum dirigetur.

102

Ipsi David.
[a]Benedic, anima mea, Domino,
et omnia quae intra me sunt nomini sancto eius.
2 Benedic, anima mea, Domino,
et [b]noli oblivisci omnes retributiones eius,
3 [c]qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis,
[d]qui sanat omnes infirmitates tuas,
4 [e]qui redimit de interitu vitam tuam,
[f]qui coronat te in misericordia et miserationibus,
5 [g]qui replet in bonis desiderium tuum:
renovabitur ut [h]aquilae iuventus tua.
6 Faciens misericordias Dominus
et [i]iudicium omnibus iniuriam patientibus.
7 Notas fecit [j]vias suas Moysi,
filiis Israël [l]voluntates suas.
8 [m]Miserator et misericors Dominus,
longanimis et multum misericors.
9 [n]Non in perpetuum irascetur
neque in aeternum comminabitur.
10 [o]Non secundum peccata nostra fecit nobis
neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.
11 [p]Quoniam, secundum altitudinem caeli a terra,
corroboravit misericordiam suam super [q]timentes se.
12 [r]Quantum distat ortus ab occidente,
longe fecit a nobis iniquitates nostras.
13 [s]Quomodo miseretur pater filiorum,
misertus est Dominus timentibus se;
14 quoniam [t]ipse cognovit figmentum nostrum,
[u]recordatus est quoniam [v]pulvis sumus.
15 [x]Homo, sicut faenum die eius,
tanquam [y]flos agri sic efflorebit.
16 Quoniam [z]spiritus pertransibit in illo et non subsistet
et [a]non cognoscet amplius locum suum.
17 [b]Misericordia autem Domini ab aeterno
et usque in aeternum super timentes eum;
et [c]iustitia illius in filios filiorum,
18 [d]his qui servant testamentum eius
et [e]memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea.
19 [f]Dominus in caelo paravit sedem suam,
et [g]regnum ipsius omnibus dominabitur.
20 [h]Benedicite Domino, omnes angeli eius,

---

j cf. Is 43, 1. — v. Ps 21, 32.
l cf. Is 63, 15. — v. Ps 13, 1.

m Ps 78, 11.

n v. Ps 21, 23.

o Is 45, 14; Zc 8, 22. — cf. Ps 2, 1, 2.

p Ps 88, 46.
q cf. Ps 54, 24; Is 38, 10.
r v. Ps 89, 2. [48, 13.
s (all) Heb 1, 10-12. — cf. Is
t Is 35, 4; 51, 6; Mt 24, 35; 2 Pt 3, 7, 10-12; Ap 20, 11. — cf. Heb 12, 27.
u vr. 13.
v (Ecli 14, 18). [Heb 13, 8.
x Nm 23, 19; Ml 3, 6. — cf. *28] * cf. Catech. R. III 2, 4.*
y v. Ps 68, 38.
z Ps 111, 2; 1 Jo 2, 17.

Ad mt. in Asc. (9) et fs. ss. Ang. (20, 21). - ad cmpl. in sb. - in prec. pro grat. act. (cf. 2).
a vr. 22; Ps 104, 1.
1] V. All. in fs. s. Raph. arch.
1, 3] Gr. in fs. BMV. salus infirm.
1-5] VV. in prec. ad prm.
*2] * Catech. R. III 3, 5.*
2, 5] Of. in fs. ss. Cord. J., fr. 6 p. D. 1 Qdg. et QT. Spbr.
b Dt 6, 12; 8, 11. [7, 47, 48.
c Ex 34, 7. — cf. Mt 9, 2; Lc
*3, 4] * cf. Caelest. I epist. adv. Semipel. cp. 12.*
d Ps 146, 3; Ex 15, 26; Is 53, 5. — cf. Mt 8, 17.
e Jn 2, 7. — v. Ps 48, 16.
4] v. Is 53, 3.
f cf. 2 Tm 4, 8; Jc 1, 12.
g Ps 106, 9.
36] Ant. in cm. Min.
h Is 40, 31.
i Ps 145, 7.
j (Ex 33, 13). — cf. Ps 24. 4.
l cf. Ps 77. 10.
m Jr 3, 12. — v. Ps 85, 15; 144, 8.
8] V. in fs. ss. Cord. J.
n Is 57, 16; Jr 3, 5, 12; Lm 3, 31; Mic 7, 18.
o Ez 20, 44.
10] Tr. in fr. 4 Cin. etc. — V. saepius in prec.
p Is 55, 9. —v. Ps 35, 6.
q vr. 13, 17; Lc 1, 50.
r cf. Is 38, 17; Mic 7, 19.
s Jl 2, 18; Ml 3, 17. — cf. Lc 15, 11-24.
t Jb 11, 11. — cf. Heb 4, 15.
u Ps 77, 39. [15; Ecli 10, 9.
v Gn 3, 19; Jb 10, 9; Sap 9,
x 1 Pt 24, 25. — v. Ps 36, 2.
y v. Jb 14, 2; Is 40, 6-8.
z Is 40, 7.
a Ps 36, 36; Jb 7, 10.
b Lc 1, 50. — v. Ps 24, 6.
17] V. in fs. ss. Cord. J.
c Ex 20, 5.
d Dt 7, 9.
c cf. Nm 15, 39, 40.
f v. Ps 10, 5.
g Ps 46, 3.
20-22] saepe saepius in off. et Ms. ss. Ang. [Lc 2, 13.
h Ps 148, 2; Dn 3, 58. — cf.

potentes virtute, [i]facientes verbum illius,
ad audiedam vocem sermonum eius;
21 benedicite Domino, omnes [j]virtutes eius,
[l]ministri eius qui facitis voluntatem eius;
22 [m]benedicite Domino, omnia opera eius,
in omni loco dominationis eius:
[n]benedic, anima mea, Domino.

i Ps 148, 8; Dn 7, 10. — cf. Mt 6, 10.
j Ps 148, 3; Dn 3, 6.
l Ps 103, 4; Dn 7, 10; Heb 1, 14.
m Ps 144, 10; Dn 3, 57.
n vr. 1, 2.

103

Ad mt. in fs. Pnt. (30), et Transf. Dñi (1, 2). — ad sxt. in sb. (1). — in ben. telegraphi (3, 4).

Ipsi David.
[a]Benedic, anima mea, Domino:
Domine Deus meus, [b]magnificatus es vehementer.
Confessionem et [c]decorem induisti
2 [d]amictus lumine sicut vestimento,
[e]extendens caelum sicut pellem.
3 [f]Qui tegis aquis superiora eius,
[g]qui ponis nubem ascensum tuum,
qui [h]ambulas super pennas ventorum,
4 [i]qui facis angelos tuos spiritus
et [j]ministros tuos ignem urentem;
5 [k]qui fundasti terram super stabilitatem suam:
[l]non inclinabitur in saeculum saeculi.
6 [m]Abyssus sicut vestimentum amictus eius;
super montes stabunt aquae.
7 Ab [n]increpatione tua fugient,
a [o]voce tonitrui tui formidabunt.
8 Ascendunt montes, et descendunt campi
in locum quem fundasti eis;
9 [p]terminum posuisti quem non transgredientur.
neque convertentur operire terram.
10 [q]Qui emittis fontes in convallibus,
inter medium montium pertransibunt aquae;
11 potabunt omnes bestiae agri,
exspectabunt onagri in siti sua.
12 Super ea volucres caeli habitabunt,
de medio petrarum dabunt voces
13 [r]Rigans montes de [s]superioribus suis,
de fructu operum tuorum satiabitur terra
14 [t]producens faenum iumentis
et herbam servituti hominum;
ut [u]educas panem de terra, 15et [v]vinum laetificet cor hominis;
ut [x]exhilaret faciem in oleo,
et [v]panis cor hominis confirmet.
16 Saturabuntur ligna campi,
et [z]cedri Libani quas [a]plantavit;
17 illic passeres nidificabunt;
[b]herodii domus dux est eorum; 18 montes excelsi [c]cervis,
petra refugium [d]herinaciis.
19 [e]Fecit lunam in tempora,
[f]sol cognovit occasum suum
20 [g]Posuisti tenebras, et facta est nox,
in ipsa pertransibunt omnes bestiae silvae:
21 [h]catuli leonum rugientes, ut rapiant
et [i]quaerant a Deo escam sibi.
22 Ortus est sol et congregati sunt
et in [j]cubilibus suis collocabuntur.
23 Exibit homo ad [k]opus suum
et ad operationem suam usque ad vesperum.
24 Quam magnificata sunt opera tua, Domine!
Omnia in [l]sapientia fecisti:
impleta est terra possessione tua.
25 Hoc mare magnum et spatiosum manibus,
illic [m]reptilia, quorum non est numerus,

a vr. 35; Ps 102, 1, 2, 22.
b v. 2 Rg 7, 22.
c Ps 92, 1. — cf. Jb 40, 5.
d cf. Jr 43, 12; Dn 7, 9; Hab 3, 4; Mt 17, 2; 1 Tm 6, 16.
e v. Jb 9, 8; Is 40, 22.
f cf. Gn 1, 7. — v. vr. 13.
1-3] R. in Asc. Dñi.
3] in Hymn. ad Ms. sb. QT. Adv. Qdg. et Spbr.
g cf. Am 9, 6.
h Ps 17, 11.
i (all) Heb 1, 7. — cf. Ps 148, 8; Zc 6, 5.
j Ps 102, 20.
k v. Ps 23, 2.
l Ps 118, 90; Ec 1, 4.
m Gn 1, 2. — cf. Gn 7, 19; Am 5, 8.
n Ps 17, 16; Is 50, 2. — cf. Ps 105, 9; Mt 8, 26; Mr 4, 39.
o Ps 17, 14. — cf. Jb 26, 11.
p cf. Jb 26, 10; 38, 8-11; Pro 8, 29; Jr 5, 22.
q cf. Ps 73, 15; 77, 16; 148, 6.
r Ps 146, 8; Jr 14, 22. — v. Ps
s vr. 3. [64, 10.
13] V. in proces. ad pet. pluv. etc.
13-15] Cm. in D. 12 p. Pnt.
t Ps 146, 8, 9; Gn 1, 29, 30; 3, 18; Dt 11, 15; Jb 38, 27. — cf. Ps 135, 25.
14, 15] V. in fs. Corp. Ch.
u Jb 28, 5.
v Jd 9, 13, Ec 10, 19; Ecli 31, 35; 40, 20. — cf. Pro 31, 6, 7.
x cf. Ps 22, 5; Jd 9, 9.
y cf. Gn 18, 5; Lv 22, 26.
z v. Jd 9, 15; Ps 148, 9.
a cf. Nm 24, 6.
b Lv 11, 19.
c v. Jb 39, 1.
d Lv 11, 5; Pro 30, 26.
e Gn 1, 14; Ecli 43, 6-8. — cf. Ps 73, 16.
f cf. Ps 18, 6, 7.
g cf. Is 45, 7.
h Jb 38, 39.
i cf. Ps 144, 15; Jb 38, 41; Jl 1, 10.
j Jb 37, 8.
k cf. Gn 3, 19.
l Pro 3, 19.
m Ps 68, 35; Ecli 43, 27.

cunctis animantibus, quae omnia creator alit conservatque (24-30), argumentum ad Deum laudandum sumit (31-35). — 104. Populus invitatur ad laudandum Deum qui Israël dilexit (1-7) eumque non oblitus foede-

animalia pusilla cum magnis; 26illic naves pertransibunt;
[n]draco iste quem formasti [o]ad illudendum ei:
27 omnia a te [p]exspectant, ut des illis escam in tempore.
28 [q]Dante te illis, colligent;
aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate;
29 [r]avertente autem te faciem, turbabuntur:
[s]auferes spiritum eorum, et deficient
et in [t]pulverem suum revertentur.
30 [u]Emittes spiritum tuum, et creabuntur,
et renovabis faciem terrae.
31 [v]Sit gloria Domini in saeculum;
[x]laetabitur Dominus in operibus suis.
32 [y]Qui respicit terram et facit eam tremere,
[z]qui tangit montes et fumigant.
33 [a]Cantabo Domino in vita mea,
psallam Deo meo quandiu sum.
34 [b]Iucundum sit ei eloquium meum;
ego vero delectabor in Domino
35 [c]Deficiant peccatores a terra,
et iniqui, ita ut non sint.
[d]Benedic, anima mea, Domino.

104

[a]Alleluia.
1 [b]Confitemini Domino et invocate nomen eius,
[c]adnuntiate inter gentes opera eius.
2 Cantate ei et psallite ei,
narrate omnia mirabilia eius.
3 Laudamini in nomine sancto eius;
laetetur cor quaerentium Dominum.
4 [d]Quaerite Dominum et confirmamini,
quaerite faciem eius semper.
5 [e]Mementote mirabilium eius quae fecit,
prodigia eius et [f]iudicia oris eius.
6 Semen [g]Abraham servi eius,
filii Iacob [h]electi eius.
7 Ipse Dominus Deus noster: in universa terra [i]iudicia eius.
8 [j]Memor fuit in saeculum testamenti sui,
verbi, quod mandavit in [l]mille generationes,
9 [m]quod disposuit ad Abraham,
et [n]iuramenti sui ad Isaac;
10 et [o]statuit illud Iacob in praeceptum,
et Israël in testamentum aeternum
11 dicens: [p]Tibi dabo terram Chanaan
[q]funiculum hereditatis vestrae.
12 Cum essent [r]numero brevi, paucissimi et incolae eius,
13 et [s]pertransierunt de gente in gentem
et de regno ad populum alterum.
14 [t]Non reliquit hominem nocere eis,
et [u]corripuit pro eis reges:
15 [v]Nolite tangere christos meos
et in prophetis meis nolite malignari.
16 Et [x]vocavit famem super terram
et omne [y]firmamentum panis contrivit.
17 [z]Misit ante eos virum,
in [a]servum venundatus est Ioseph.
18 [b]Humiliaverunt in compedibus pedes eius,
ferrum pertransiit animam eius;
19 donec veniret [c]verbum eius,
[d]eloquium Domini [e]inflammavit eum.
20 [f]Misit rex et [g]solvit eum,
princeps populorum et dimisit eum.
21 Constituit eum dominum domus suae

---

n (v. Jb 40, 20).
o cf. Jb 40, 15.
*27-29] * Catech. R. IV 13, 11.*
p Ps 144, 15, 16; Jb 36, 31.
q cf. Mt 6, 26.
r Ps 29, 8. — v. Dt 31, 27.
s Ps 145, 4. — v. Jb 34, 14, 15.
t v. Gn 3, 19; Sap 2, 3.
u v. Jb 33, 4.
30] V. etc. in Pnt. et invoc. Spir. S.
30, 31] Of. in vg. Pnt.
v Ps 72, 17.
x cf. Gn 1, 31; Pro 8, 30.
y Am 9, 5. — cf. Hab 3, 10.
z Ps 143, 5; Ex 19, 18; Ecli 16, 19.
a Ps 62, 5. — v. Ps 145, 2.

b Pc 18, 15.

c cf. Is 13, 9. — v. Ps 36, 38.

d v. vr. 1. — cf. Ps 112, 2; 113, 18.

Ad mt in sb. (8, 25, 37).
a Ps 105, 1; 106, 1; 110, 1, 118, 1 etc.
1] V. All. in D. 19 p. Pnt.
1-15] 1 Par 16, 8-22.
b Ps 98, 6; 115, 13, 17. — cf. Gn 4, 26.
c Ps 144, 4, 5, 11, 12.
3, 4] Int. in fr. 5 p. D. 4 Qdg. et fr. 6 QT. Spbr.
d Ps 23, 6; 26, 8.

e Ps 76, 12. — cf. Ps 71, 18.
5] Gr. in fs. manif. BMV. a s.
f Ex 6, 6; 7, 4. [*num.*
g vr. 42.
h vr. 43; Ps 105, 5. — cf. Ps 134, 4.
*6-27] * cf. Catech. R. III 1, 11.*
i Is 26, 9.
j vr. 42; Ps 105, 45; 110, 5; Lv 26, 42; Lc 1, 72.
l Dt 7, 9.
m Gn 17, 2. — v. Gn 22, 15-18.
n Gn 26, 3.
o Gn 28, 13, 14; 35, 11, 12.
p Gn 12, 7; 15, 18.
q cf. Ps 77, 54; Lm 5, 2.
r Gn 34, 30; Dt 7, 7; 26, 5.
s cf. Heb 11, 9.

t cf. Gn 35, 5.
u Gn 12, 17; 20, 3, 7.
v Gn 20, 6, 7; 2 Rg 1, 14; 1 Par 16, 22. — cf. Gn 26, 11.
x Gn 41, 54; 4 Rg 8, 1. — cf. Ag 1, 11.
y cf. Ps 103, 15. — v. Lv 26, 26; Is 3, 1; Ez 4, 16.
z Gn 45, 5; 50, 20.
a Gn 37, 28, 36; Ac 7, 9.
b cf. Gn 39, 20.
18, 19] v. Ps 80, 6, 7.
c Gn 40, 20, 21; 41, 53, 54.
d Ps 118, 50; Gn 41, 25.
e (cf. Jd 7, 4).
f Gn 41, 14. — cf. Ps 145, 7.
g Gn 41, 40-44; 42, 6.
21] V. in fs. s. Joseph.

et principem omnis possessionis suae.
22 ut erudiret principes eius sicut semetipsum
et senes eius prudentiam doceret.
23 [h]Et intravit Israël in Aegyptum,
et Iacob [i]accola fuit in [j]terra Cham.
24 Et [k]auxit populum suum vehementer
et firmavit eum super inimicos eius,
25 [l]convertit cor eorum, ut odirent populum eius,
et [m]dolum facerent in servos eius.
26 [n]Misit Moysen servum suum,
Aaron, quem [o]elegit ipsum:
27 [p]posuit in eis verba signorum suorum
et prodigiorum in terra Cham.
28 [q]Misit tenebras et obscuravit
et non exacerbavit sermones suos.
29 [r]Convertit aquas eorum in sanguinem,
et [s]occidit pisces eorum;
30 [t]edidit terra eorum ranas in penetralibus regum ipso-
31 Dixit, et [u]venit coenomyia [rum.
et [v]cinifes in omnibus finibus eorum.
32 [x]Posuit pluvias eorum grandinem,
ignem comburentem in terra ipsorum.
33 Et [y]percussit vineas eorum et ficulneas eorum
et contrivit lignum finium eorum.
34 Dixit, et [z]venit locusta et bruchus cuius non erat numerus;
35 et comedit omne faenum in terra eorum
et comedit omnem fructum terrae eorum.
36 Et [a]percussit omne primogenitum in terra eorum,
[b]primitias omnis laboris eorum,
37 et eduxit eos cum [c]argento et auro,
et non erat in tribubus eorum infirmus.
38 [d]Laetata est Aegyptus in profectione eorum,
quia incubuit [e]timor eorum super eos.
39 [f]Expandit nubem in protectionem eorum
et ignem, ut luceret eis per noctem.
40 [g]Petierunt, et [h]venit coturnix,
et [i]pane caeli saturavit eos.
41 [j]Dirupit petram, et fluxerunt aquae,
abierunt in sicco flumina.
42 Quoniam [m]memor fuit verbi sancti sui,
quod habuit ad [n]Abraham puerum suum,
43 et eduxit populum suum in exsultatione
et electos suos in [o]laetitia
44 et [p]dedit illis regiones gentium,
et [q]labores populorum possederunt,
45 ut [r]custodiant iustificationes eius
et [s]legem eius requirant.

105

[a]Alleluia.
1 [b]Confitemini Domino, quoniam bonus,
quoniam in saeculum misericordia eius.
2 [c]Quis loquetur potentias Domini,
auditas faciet omnes laudes eius?
3 Beati qui custodiunt iudicium
et [d]faciunt iustitiam in omni tempore.
4 [e]Memento nostri, Domine, in beneplacito populi tui;
visita nos in salutari tuo,
5 ad videndum in bonitate [f]electorum tuorum,
ad laetandum in laetitia gentis tuae,
ut lauderis cum hereditate tua.
6 [g]Peccavimus cum patribus nostris,
iniuste egimus, iniquitatem fecimus.

h Gn 46, 6; Ac 7, 15.
i Ac 13, 17.
j vr. 27; Ps 105, 22. — cf. Ps [77, 51.
k Ex 1, 7; Dt 26, 5.
l cf. Ex 9, 12; Rm 11, 8. — v. Ex 1, 8-14.
m Ex 1, 10; Ac 7, 19.
n Ex 3, 10; 4, 12.
o Nm 16, 5; 17, 5.
27-36] Ps 78, 43-51.
p v. Ex 3-12.
27] V., Gr. et Ant. ut s. vr. 5.
q Ex 10, 21-23; Sap 17, 2.
r Ex 7, 20-25.
s Ex 7, 21.
t Ex 8, 3, 6.
u Ex 8, 24.
v Ex 8, 17.
x Ex 9, 23.
y Ex 9, 25.
z cf. Jl 1, 4; 2, 25. — v. Ex 10, 12-15.
a Ex 12, 29; Sap 18, 12.
b (cf. Gn 49, 3).
c Ex 12, 35. 36.
d Ex 12, 33.
e Ex 15, 16.
f Ex 13, 21. — cf. Jb 36, 29; Is 4, 5.
g Ps 77, 18.
h Ps 77, 27; Ex 16, 13; Nm 11, 31.
i Ps 77, 24-26; Ex 16, 14, 15; 2 Es 9, 15. — cf. Jo 6, 31.
j Ps 77, 15.
l cf. Ps 62, 3.
m vr. 8, 9; Ex 2, 24.
n vr. 6; Gn 15, 14.
42] V. ad mt. in sb.
43] Int. in sb. in Albis.
o cf. Is 35, 10. — v. Ex 15, 1-21.
p Js 24, 13. — cf. Ps 77, 54. 55.
q Dt 6, 10. — cf. Jo 4, 38.
r Dt 4, 1, 40.
s Ps 77, 7.

Ad mt. in sb. (8, 51, 44).
a v. Ps 104, 1.
b Ps 106, 1; 117, 1; 135, 1; 1 Par 16, 34; Jdt 13, 21; Jr 33, 11; Dn 3, 89; 1 Mc 4, 24.
1-4] Tr. in D. 2 Qdg.
c cf. Ec 1, 8; Ecli 18, 2, 3; 43, 29, 35.
d cf. Ps 14, 2.
e cf. Ps 118, 132.
4] v. Ps 79, 19, 20. — V. in frr. Adv. et in fs. ss. Rdmpt.
4b, 5] Ant. in sb. p. D. 1 Adv.
f Ps 104, 43.
g 3 Rg 8, 47; 1 Es 9, 6; 2 Es 1, 6, 7; 9, 19; Jdt 7, 19; Jr 3, 25; 14, 20; Lm 3, 42; Bar 2, 12; Dn 9, 5.
6] v. Jdt 4, 1-3.

105. *Misericordiam Dei magnam esse ostendunt defectiones, quibus Israël in Aegypto (1-12), in peregrinatione per desertum (13-33), necnon in terra Chanaan, tempore praesertim Iudicum (34-46), iram*

7 Patres nostri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua,
[h]non fuerunt memores multitudinis misericordiae tuae,
et [i]irritaverunt ascendentes in mare, mare Rubrum.
8 Et salvabit eos [j]propter nomen suum,
ut [l]notam faceret potentiam suam.
9 Et increpuit [m]mare Rubrum, et [n]exsiccatum est,
et [o]deduxit eos in abyssis sicut in deserto
10 et [p]salvavit eos de manu odientium
et [q]redemit eos de manu inimici
11 et [r]operuit aqua tribulantes eos:
unus ex eis non remansit.
12 Et [s]crediderunt verbis eius
et [t]laudaverunt laudem eius.
13 Cito fecerunt, [u]obliti sunt operum eius
et non [v]sustinuerunt [x]consilium eius
14 et [y]concupierunt concupiscentiam in deserto
et [z]tentaverunt Deum in inaquoso.
15 Et [a]dedit eis petitionem ipsorum
et misit saturitatem in animas eorum.
16 Et [b]irritaverunt Moysen in castris, Aaron sanctum Domini.
17 [c]Aperta est terra et deglutivit Dathan,
et operuit super congregationem Abiron;
18 et [d]exarsit ignis in synagoga eorum,
flamma combussit peccatores.
19 Et fecerunt [e]vitulum in Horeb
et adoraverunt sculptile
20 et [f]mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli
21 [g]Obliti sunt Deum [h]qui salvavit eos, [comedentis faenum.
qui fecit [i]magnalia in Aegypto,
22 mirabilia in [j]terra Chan, terribilia in mari Rubro.
23 Et dixit ut disperderet eos, si non Moyses [l]electus eius
[m]stetisset in confractione in conspectu eius,
ut averteret iram eius, ne disperderet eos;
24 et [n]pro nihilo habuerunt terram desiderabilem,
[o]non crediderunt verbo eius
25 et [p]murmuraverunt in tabernaculis suis,
non exaudierunt vocem Domini.
26 Et [q]elevavit manum suam super eos,
ut prosterneret eos in deserto
77 et ut deiceret semen eorum in nationibus,
ut [r]dispergeret eos in regionibus.
28 Et [s]initiati sunt Beelphegor
et comederunt sacrificia [t]mortuorum
29 et irritaverunt eum in adinventionibus suis,
et multiplicata est in eis ruina.
30 Et [u]stetit Phinees et placavit, et cessavit quassatio.
31 Et [v]reputatum est ei in iustitiam
in generationem et generationem usque in sempiternum.
32 Et [x]irritaverunt eum ad aquas contradictionis,
et vexatus est Moyses propter eos;
33 quia [y]exacerbaverunt spiritum eius,
et [z]distinxit in labiis suis.
34 [a]Non disperdiderunt gentes, quas [b]dixit Dominus illis;
35 et [c]commixti sunt inter gentes
et didicerunt opera eorum
36 et [d]servierunt sculptilibus eorum,
et factum est illis [e]in scandalum;
37 et [f]immolaverunt filios suos et filias suas [g]daemoniis
38 et [h]effuderunt sanguinem innocentem,
sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum,
quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan.
Et [i]infecta est terra in sanguinibus
39 et contaminata est in operibus eorum,
et [j]fornicati sunt in adinventionibus suis.

h vr. 13, 21.
i Ex 14, 11, 12.
j Ez 20, 9, 14.
l Ex 9, 16.
m Nh 1, 4. — cf. Ps 17, 16; 103, 7.
n Ps 65, 6; Ex 14, 21. — cf. Ps 50, 2; 51, 10.
o Sap 19, 7; Is 63, 13.
p Ex 14, 30; Lc 1, 71.
q Ps 106, 2.
r Ex 14, 28; 15, 5.
s Ex 14, 31.
t v. Ex 15, 1-21.
u cf. Ex 15, 22-24; 16, 2; 17, 2; Is 17, 10. — v. vr. 21.
v v. Ps 32, 20.
x cf. Ps 106, 11.
y Nm 11, 4; 1 Cor 10, 6.
z Ex 17, 2; Ps 77, 18, 41; 94, 9.
a Ps 77, 29. [9.

b v. Nm 16, 1-3.
c Nm 16, 31, 32; Dt 11, 6.

d Nm 16, 35. — cf. Nm 11, 1.

e Ex 32, 4; Dt 9, 16; Ac 7, 41.

f Js 2, 11. — cf. Sap 12, 24; Rm 1, 23.
*20] * Catech. R. III 2, 18.*
g vr. 7, 13; Ps 77, 11; Dt 32, 18; Is 17, 10. — v. Jr 2, 32.
h Lc 1, 47.
i Dt 10, 21. — cf. Ps 77, 43.
j Ps 104, 23, 27.
k Ex 32, 10; Dt 9, 13, 14; Ez 20, 8.
l Ps 104, 6. [8.
m cf. Ez 22, 30.
n Nm 14, 2. 4, 31.
o Dt 1, 32; 9, 23.
p Nm 14, 2; Dt 1, 27.
q Ex 6, 8; Nm 14, 30; Dt 32, 40; Ez 44, 12. — cf. Ps 94, 11. — v. Gn 17, 22.

r v. Ps 43, 12.
s Nm 25, 3; Os 9, 10.
t Is 8, 19.

u Nm 25, 7, 8.
30] v. Nm 16, 46, 48; 25, 8.
v cf. Gn 15, 6; Nm 25, 10-13.

x v. Nm 20, 12, 13; Dt 1, 37.

y Ps 77, 40; 106, 11; Is 63, 10.
z (Nm 20, 10).
a Jd 1, 21, 27-36. — cf. Dt 7, 1, 2; 12, 2, 3.
b Ex 23, 24; Nm 33, 52; Dt 7, 16, 24.
c Jd 3, 5, 6. — cf. 1 Es 9, 2; Os 4, 8.
d Jd 2, 12, 13, 17, 19.
e Ex 23, 33; Dt 7, 16; Js 23, 13; Jd 2, 3; Sap 14, 11.
f 4 Rg 16, 3; Is 57, 5; Ez 16, 20; 20, 26.
g Dt 32, 17. — cf. 1 Cor 10, 20.
h v. Jr 2, 34.
i cf. Jr 7, 31.

j Is 24, 5; Jr 2, 7.

40 Et [k]iratus est furore Dominus in [l]populum suum
et abominatus est hereditatem suam
41 et [m]tradidit eos in manus gentium;
et dominati sunt eorum [n]qui oderunt eos,
42 et tribulaverunt eos inimici eorum,
et humiliati sunt sub manibus eorum.
43 [o]Saepe liberavit eos;
ipsi autem exacerbaverunt eum in [p]consilio suo
et [q]humiliati sunt in iniquitatibus suis.
44 Et vidit, cum tribularentur,
et [r]audivit orationem eorum
45 et [s]memor fuit testamenti sui, [suae,
et [t]paenituit eum [u]secundum multitudinem misericordiae
46 et [v]dedit eos in misericordias in conspectu omnium qui
47 Salvos nos fac, Domine Deus noster, [ceperant eos.
et [x]congrega nos de nationibus;
ut confiteamur nomini sancto tuo
et gloriemur in laude tua.
48 [y]Benedictus Dominus Deus Israël
a saeculo et usque in saeculum:
et dicet omnis populus: Fiat, fiat.

k v. Ps 72, 27.
l v. Ps 27, 9.
m 2 Es 9, 27; Jdt 5, 22. — cf. Jd 2, 14; 3, 8, 12; 4, 2 etc.
n Lv 26, 17.

o v. Jd 2, 16.
p cf. Ps 80, 13.
q Lv 26, 39.
r Ps 106, 6; Jd 3, 9, 15; 4, 3; 6, 7 etc.
s Ps 104, 8; Lv 26, 42; 2 Mc 1, 2.
t Jr 26, 3, 13, 19. [1, 2.
u vr. 7; Ps 50, 3; 68, 17; Is 63, 7; Lm 3, 32.
v 3 Rg 8, 50; 2 Par 30, 9; 1 Es 9, 9; 2 Es 1, 11; Jr 42, 12, — cf. Gn 39, 21; Dn 1, 9.
47] *Gr. in fs. ss. nom. J.* — *Int. in Ms. ad toll. schisma.* — *v. Ps 16, 8; 51, 11.*
47, 48] 1 Par 16, 35, 36.
x Dt 30, 3. — cf. 2 Mc 1, 27. — v. Ps 106, 2.
y v. Ps 40, 14.

106 [a]Alleluia.
1 [b]Confitemini Domino, quoniam bonus,
quoniam in saeculum misericordia eius.
2 Dicant [c]qui redempti sunt a Domino,
quos redemit de manu inimici
et de [d]regionibus [e]congregavit eos
3 a solis ortu et occasu, ab aquilone et mari.
4 [f]Erraverunt in solitudine, in inaquoso,
viam [g]civitatis habitaculi non invenerunt,
5 esurientes et sitientes, anima eorum in ipsis defecit.
6 Et [h]clamaverunt ad Dominum cum tribularentur,
et de necessitatibus eorum eripuit eos
7 et deduxit eos in viam [i]rectam,
ut irent in [j]civitatem habitationis.
8 [l]Confiteantur Domino misericordiae eius,
et mirabilia eius filiis hominum,
9 quia [m]satiavit animam inanem
et [n]animam esurientem satiavit bonis.
10 [o]Sedentes in tenebris et [p]umbra mortis,
[q]vinctos in mendicitate et ferro,
11 quia [r]exacerbaverunt eloquia Dei
et [s]consilium Altissimi irritaverunt,
12 et humiliatum est in laboribus cor eorum,
infirmati sunt, [t]nec fuit qui adiuvaret.
13 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur,
et de necessitatibus eorum liberavit eos
14 et [u]eduxit eos de tenebris et umbra mortis
et [v]vincula eorum disrupit.
15 [x]Confiteantur Domino misericordiae eius,
et mirabilia eius filiis hominum,
16 quia [y]contrivit portas aereas
et vectes ferreos confregit.
17 Suscepit eos de via iniquitatis eorum;
propter iniustitias enim suas humiliati sunt.
18 [z]Omnem escam abominata est anima eorum,
et [a]appropinquaverunt usque ad [b]portas mortis.
19 Et [c]clamaverunt ad Dominum cum tribularentur,
et de necessitatibus eorum liberavit eos,
20 [d]misit verbum suum et [e]sanavit eos
et [f]eripuit eos de interitionibus eorum.

Ad mt. in sb. (*6, 24, 42*).
a v. Ps 104, 1.
b v. Ps 105, 1.
c Ps 105, 10; Is 62, 12; 63, 4.
2] *v. Ps 117, 24.* — *R. in fr. 2 p. D. 4 p. Pascha.*
d cf. 4 Rg 17, 6; 24, 14; Tb 1, 16, 17; Est 2, 5; Is 44, 28.
e Ps 105, 47; Dt 30, 3; Eccli 36, 13; Is 11, 12; 43, 5; 56, 8; Jr 29, 14; 31, 8, 10; Ez 20, 34, 41; 39, 27.
f vr. 40. — cf. Dt 33, 10.
g vr. 35.
h vr. 19; Ps 76, 4; 105, 44.
i vr. 13, 19, 28; Ps 105, 44, — cf. Jn 1, 5.
j 1 Es 8, 21.
l vr. 15, 21, 31.
8] *Cm. in fs. ss. Rdmpt.* — *V. All. in fs. cath. s. Pet.*
8, 9] Gr. in fs. s. Jo. Cantii.
m cf. Ps 33, 11; 145, 7. — cf. Mt 5, 6.
n Lc 1, 53. [*Cl.*
9. 10] Int. (*vr. 8*) *in fs. s. Petri*
o Lc 1, 79. — cf. Is 42, 7; 49, 9; Mic 7, 8.
p vr. 14. — v. Jb 3, 5.
q cf. Jb 36, 8.
r v. Ps 105, 33.
s Pro 1, 30. — cf. Dt 31, 20; Lc 7, 30.
t v. Ps 21, 12.
u cf. vr. 10.
v cf. Ps 2, 3; 115, 16; Jr 5, 5.
x vr. 8.
y Is 45, 2 .
16, 14] R. in fs. ss. Cord. J.
(16, 14)] R. in off. Dj.
z v. Ps 101, 5.
a v. Ps 87, 4.
b Ps 9, 15. — v. Jb 38, 17.
c vr. 6.
d Ps 147, 15, 18; Ex 15, 26; Sap 16, 12; Ac 10, 36. — cf. Mt 8, 8, 13.
e Ps 29, 3, 4; 4 Rg 20, 5.
20, 21] Gr. in D. 2 p. Epiph. et in Ms. pro vit. mort.
f Ps 102, 4; Jb 33, 28, 30. — v. Ps 48, 16.

(1-9), morbo vel carcere detenti (10-22), periclitantes in mari (23-32) aliisqui tribulationibus laborantes immunes evaserunt (33-43). — **107.** *Psalmorum 56, 8-12, et 59, 6-14 verbis postulatur a Deo auxilium.* —

21 Confiteantur Domino misericordiae eius,
et mirabilia eius filiis hominum,
22 et [g]sacrificent sacrificium laudis
et [h]adnuntient opera eius in exsultatione.
23 Qui [i]descendunt mare in navibus
facientes operationem in aquis multis,
24 ipsi viderunt opera Domini
et mirabilia eius in profundo.
25 [j]Dixit, et stetit [i]spiritus procellae,
et exaltati sunt fluctus eius:
26 ascendunt usque ad caelos
et descendunt usque ad abyssus;
anima eorum in malis tabescebat.
27 Turbati sunt et [m]moti sunt sicut ebrius,
et omnis sapientia eorum devorata est.
28 Et [n]clamaverunt ad Dominum cum tribularentur,
et de necessitatibus eorum eduxit eos
29 et [o]statuit procellam eius in auram,
et siluerunt fluctus eius.
30 Et laetati sunt quia siluerunt,
et deduxit eos in portum voluntatis eorum.
31 [p]Confiteantur Domino misericordiae eius,
et mirabilia eius filiis hominum
32 et exaltent eum in [q]ecclesia plebis
et in cathedra seniorum laudent eum.
33 [r]Posuit flumina in desertum
et exitus aquarum in sitim,
34 [s]terram fructiferam in salsuginem
a malitia inhabitantium in ea.
35 [t]Posuit desertum in stagna aquarum
et [u]terram sine aqua in exitus aquarum
36 et collocavit illic esurientes,
et constituerunt [v]civitatem habitationis
37 et seminaverunt agros et plantaverunt vineas
et fecerunt fructum nativitatis.
38 Et [x]benedixit eis, et multiplicati sunt nimis;
et iumenta eorum non minoravit,
39 et pauci facti sunt et vexati sunt a tribulatione malo-
40 [y]Effusa est contemptio super principes; [rum et dolore.
et [z]errare fecit eos in invio et non in via
41 et [a]adiuvit pauperem de inopia
et [b]posuit sicut oves familias.
42 [c]Videbunt recti et laetabuntur,
et [d]omnis iniquitas oppilabit os suum.
43 [e]Quis sapiens et custodiet haec
et intelliget misericordias Domini?

107 Canticum psalmi ipsi David.
2 Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum,
cantabo et psallam in gloria mea:
3 Exsurge, gloria mea, exsurge, psalterium et cithara;
4 Confitebor tibi in populis, Domine, [exsurgam diluculo.
et psallam tibi in nationibus;
5 quia magna est [a]super caelos misericordia tua,
et usque ad nubes veritas tua.
6 Exaltare super caelos, Deus,
et super omnem terram gloria tua;
7 ut liberentur dilecti tui,
salvum fac dextera tua et exaudi me.
8 Deus locutus est in sancto suo:
Exsultabo et dividam Sichimam
et convallem tabernaculorum dimetiar.
9 Meus est Galaad, et meus est Manasses,

g v. Ps 49, 14.
h Ps 9, 2. — v. 117, 17.
i Js 42, 10; Jn 1, 3. — v. Sap 14, 3; Eccli 43, 27.
j Ps 104, 31, 34.
i Ps 148, 8; Jr 1, 4. — cf. Lc 8, 25
m Is 24, 20. — v. Jb 12, 25.
n vr. 6, 19.
o cf. Mt 8, 16.
p vr. 8, 15, 21.
q Ps 21, 23, 26.
33, 31] Gr. et V. in fs. cath. s. Petri
32] V. in sb. ad mt. et in comm. omn. ss. Pont.
r Is 42, 15; 50, 2.
s v. Gn 19, 24-28; Dt 29, 33.
t Ps 113, 8; Is 41, 18. — cf. Is 35, 6, 7; 43, 19, 20. — v. Ps 77, 15, 16.
u Jb 38, 26, 27. — cf. Is 30, 35.
v vr. 4, 7.
x Gn 12, 2; 17, 20; Ex 1, 7.
y Jb 12, 21.
z Jb 12, 24; Sap 5, 7.
a Ps 112, 7, 8; 1 Rg 2, 8; Lc 1, 52.
b Jb 21, 11.
c Ps 33, 3; 34, 27; 118, 74; Jb 22, 19, 29.
d v. Ps 62, 12.
e Jr 9, 12; Os 14, 10.

Ad prm. in sb.
2-6] Ps 56, 8-12.
2] V. All. in D. 20 p. Pnt. et in Ms. ad postul. grat. b. moriendi.
2, 3] R. in fr. 4 p. D. 2 p. Epiph.
a cf. Ps 112, 4.
5] V. in fr. 2 ad mt.
7-13] Ps 59, 6-13.

et Ephraim susceptio capitis mei;
Iuda, rex meus, 10 Moab [b]lebes spei meae;
in Idumaeam extendam calceamentum meum;
mihi [b]alienigenae amici facti sunt.
11 Quis deducet me in civitatem munitam?
quis deducet me usque in Idumaeam?
12 Nonne tu, Deus, qui reppulisti nos?
Et non exibis, Deus, in virtutibus nostris?
13 Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis.
In Deo faciemus virtutem,
et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

b cf. Ps 59, 10.

108 In finem. Psalmus David.
2 [a]Deus laudem meam [b]ne tacueris;
quia os peccatoris et os [c]dolosi super me apertum est:
3 locuti sunt adversum me lingua dolosa
et sermonibus odii circumdederunt me
et expugnaverunt me [d]gratis.
4 [e]Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi, [f]ego autem ora-
5 et posuerunt adversum me mala pro bonis [bam;
et odium pro dilectione mea.
6 Constitue super eum peccatorem,
et [g]diabolus stet a dextris eius;
7 cum iudicatur, exeat condemnatus,
et [h]oratio eius fiat in peccatum:
8 fiant [i]dies eius pauci, et [j]episcopatum eius accipiat alter;
9 [l]fiant filii eius orphani, et uxor eius vidua;
10 [m]nutantes transferantur filii eius et [n]mendicent
et eiciantur de habitationibus suis;
11 [o]scrutetur faenerator omnem substantiam eius,
et diripiant alieni labores eius;
12 non sit illi adiutor,
[p]nec sit qui misereatur pupillis eius;
13 [q]fiant nati eius in interitum;
in generatione una [r]deleatur nomen eius;
14 [s]in memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu
et peccatum matris eius [t]non deleatur; [Domini,
15 [u]fiant contra Dominum semper,
et [v]dispereat de terra memoria eorum.
16 Pro eo quod non est recordatus facere misericordiam,
17 et persecutus est [x]hominem inopem et mendicum
et [y]compunctum corde mortificare,
17 et [z]dilexit maledictionem, et veniet ei;
et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo,
et induit maledictionem sicut vestimentum,
18 et intravit sicut aqua in interiora eius
et sicut oleum in ossibus eius.
19 [a]Fiat ei sicut vestimentum, quo operitur,
et sicut zona, qua semper praecingitur.
20 Hoc opus eorum [c]qui detrahunt mihi apud Dominum
et qui loquuntur mala adversus animam meam.
21 Et tu, Domine Domine, fac mecum [d]propter nomen tuum,
quia [e]suavis est misericordia tua; [f]libera me,
22 quia egenus et pauper ego sum,
et cor meum conturbatum est intra me.
23 [g]Sicut umbra, cum declinat, ablatus sum
et [h]excussus sum sicut locustae.
24 Genua mea infirmata sunt [i]a ieiunio,
et [j]caro mea immutata est propter oleum,
25 et ego factus sum [l]opprobrium illis;
viderunt me et [m]moverunt capita sua.
26 Adiuva me, Domine Deus meus,
salvum me fac secundum misericordiam tuam,
27 et [n]sciant quia manus tua haec,

Ad nn. in sb. (2, 3).
a (Dt 10, 21. — cf. Ps 70, 6; Jr 17, 14).
b v. Ps 27, 1.
c Ps 51, 4.
3] V. in Parasc. — v. vr. 25.
d v. Ps 68, 5.
3-5] R. in fr. 4 mai. hebd.
e v. Ps 34, 12.
4] V. in R. s. Luciae Virg.
f Ps 68, 14; 119, 7. — cf. Ps 140, 5; Lc 6, 42; Heb 5, 7.
*6 sqq.] * cf. Catech. R. IV 5, 6.*
6-15] cf. Ps 34, 4-8; 68, 23-29.
g cf. 1 Par 21, 1; Jb 1, 6; Zc 3, 1, 2.
h Pro 15, 8; 21, 27; 28, 9. — cf. Is 1, 15.
i Ps 54, 24. —cf. Sap 4, 3, 4.
j (all) Ac 1, 20. — cf. Jo 17, 12.
l Ex 22, 24.
m Ps 58, 16. — cf. Lc 13, 35.
n Jr 18, 21. — cf. Ps 36, 35.
o Lv 26, 16; Dt 28. 43, 44. — cf. Ps 127, 2; Ag 1, 11.
p cf. Ex 22, 22, 23; Jb 5, 4.
q v. Ps 20, 11; Ecli 41, 14.
r vr. 15.
s Ex 20, 5; Lm 1, 22.
i 1 Es 4, 5; Jr 18, 23.
u cf. Ps 89, 8.
v vr. 13; Ps 33, 17; Pro 10, 7. — v. Ecli 41, 14.
x vr. 22; Ps 39, 18. — cf. 2 Cor 8, 9.
y v. Ps 33, 19.
z cf. Pro 14, 14; Ez 35, 6.
a cf. vr. 29; Ps 72, 6.
b Nm 5. 22. — cf. Jb 15, 16; 34, 7; Is 24, 6.
c vr. 29.
21] Of. in fr. 4 p. D. 3 Qdg.
d Ps 22, 3. — cf. Jr 14, 7.
e Ps 68, 17. — cf. Ps 62, 4; 117, 76.
f cf. Is 66, 2.
g v. Ps 101, 12,
h 2 Es 5, 13; Jb 38, 13.
i Ps 34, 13.
j (cf. Jb 16, 8).
35, 26] R. in fr. 2 mai. hebd.
l Ps 21, 7; 68, 20.
m v. Ps 21, 8.
26] v. Ps 118, 23.
n cf. Ex 8, 19; Jb 37, 7.

currentem sperat (21-31). — **109.** *Messiae dignitas, officium, potentia et triumphus describuntur.* — **110.** *Laudantur opera Dei praesertim miracula et legislatio.* — **111.** *Religiosi et benefici beati dicuntur,*

et tu, Domine, fecisti eam.
28 [o]Maledicent illi, et tu benedices:
qui insurgunt in me confundantur,
[p]servus autem tuus laetabitur.
29 [q]Induantur qui detrahunt mihi pudore,
et operiantur sicut diploide confusione sua.
30 Confitebor Domino nimis in ore meo
et [r]in medio multorum laudabo eum;
31 quia adstitit [s]a dextris pauperis,
ut salvum faceret a persequentibus animam meam.

109 Psalmus David.
[a]Dixit Dominus Domino meo: [b]Sede a dextris meis,
[c]donec ponam inimicos tuos [d]scabellum pedum tuorum.
2 [e]Virgam virtutis tuae emittet Dominus [f]ex Sion:
[g]dominare in medio inimicorum tuorum.
3 Tecum principium in die [h]virtutis tuae,
[i]in splendoribus sanctorum;
ex utero [j]ante luciferum genui te.
4 [l]Iuravit Dominus, et [m]non paenitebit eum: [sedech.
[n]Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem [o]Melchi-
5 Dominus [p]a dextris tuis [q]confregit in die irae suae reges:
6 [r]iudicabit in nationibus, [s]implebit ruinas,
[t]conquassabit capita in terra multorum.
7 [u]De torrente in via bibet;
[v]propterea exaltabit caput.

110 [a]Alleluia.
1 [b]Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo,
in [c]consilio iustorum et congregatione.
2 [d]Magna opera Domini,
[e]exquisita in omnes voluntates eius:
3 confessio et magnificentia opus eius,
et [f]iustitia eius manet in saeculum saeculi.
4 [g]Memoriam fecit mirabilium suorum
[h]misericors et miserator Dominus:
5 [i]escam dedit timentibus se,
[j]memor erit in saeculum testamenti sui.
6 Virtutem operum suorum adnuntiabit populo suo,
7 ut det illis hereditatem gentium.
[l]Opera manuum eius veritas et iudicium,
8 [m]fidelia omnia mandata eius,
[n]confirmata in saeculum saeculi,
[o]facta in veritate et aequitate.
9 [p]Redemptionem misit populo suo,
mandavit in aeternum testamentum suum:
[q]sanctum et terribile nomen eius.
10 [r]Initium sapientiae timor Domini,
[s]intellectus bonus omnibus facientibus eum.
Laudatio eius manet in saeculum saeculi.

111 [a]Alleluia. Reversionis [b]Aggaei et Zachariae.
1 [c]Beatus vir qui timet Dominum,
[d]in mandatis eius volet nimis:
2 [e]potens in terra erit semen eius,
generatio rectorum benedicetur;
3 [f]gloria et divitiae in domo eius,
et iustitia eius manet in saeculum saeculi.
4 [h]Exortum est in tenebris lumen rectis,
[i]misericors et miserator et iustus.
5 [j]Iucundus homo qui miseretur et commodat,

---

o cf. 2 Rg 16, 12; Mt 5, 11.
p cf. Is 65, 14. [v. Jb 8, 22.
q vr. 18; Ps 34, 26; 70, 13. — *30, 31] Of. in Litaniis.*
r cf. Ps 21, 26.
s Ps 15, 8; 109, 5.

Ad vsp. in D. (1), in fs. Corp. Ch. (4), ss. Cor.d J. (7) etc.
a (all) Mt 22, 44 etc.; Ac 2, 34; 35.
b (all) Heb 1, 13. — cf. Mt 26, 64; Eph 1, 20; Col 3, 1; Heb 1, 3; 8, 1; 10, 12; 12, 2. — v. Ps 44, 10.
c Heb 10, 13. — cf. 1 Cor 15, 25; Eph 1, 22; Heb 2, 8; 1 Pt 3, 22.
d Dt 33, 29; Js 10, 24. — cf. Ps 8, 8.
2] Ant. in fs. ss. Rdmpt.
e Jr 48, 17; Ez 19, 14. — cf. Ps
f cf. Is 2, 3; Mic 4, 2. [44, 7.
g Ps 71, 8. — cf. Dn 7, 13, 14.
h cf. Jl 2, 1, 2. [*Dñi.*
3] Gr. Cm. et Ant. in Nativ.
i cf. 1 Cor 6, 2. *j* Ps 2, 7.
l (all) Heb 7, 21; Ps 131, 11.
*4] * Catech. R. III 3, 15. Ant. etc. in cm. et pr. Ss.*
m Ps 131, 11; 1 Rg 15, 29.
n (all) Heb 5, 6; 7, 13, 21. — Zc 6, 13; Heb 7, 24. — cf. Jo 12, 34.
*4b] * Catech. R. I 3, 7; II 4, 75.*
o Gn 14, 18-20.
p v. Ps 15, 8. *q* Ps 2, 9; 88, 24.
r Is 2, 4; Jl 3, 12; Mic 4, 3.— v. Ps 7, 9 etc. [18).
s (v. Ez 39, 17-19; Ap 19, 17,
t cf. Ps 67, 22; Eccli 36, 12;
u cf. Jd 7, 5, 6. [Hab 3, 13.
v cf. Ph 2, 9.

Ad vsp. in Dd. (2), in Nativ. (9), in fs. Corp. Ch. (4, 5), ss. Cordis (4, 9) et nom. J.
a Ps 104, 1. [*(9, 10) etc.*
b Ps 137, 1.
c Ps 149, 1. — v. Ps 21, 26.
d Ps 91, 6; 103, 24; 138, 14; Ap 15, 3. [Ps 111, 1.
e Ps 118, 45, 64, 155. — cf. *3, 4] * Catech. R. II 4, 3.*
f Ps 111, 3, 9.
g cf. Ex 12, 14; 13, 9.
*4] * cf. Conc. Trid. s. XIII cp. 2. — V. in bened. mensae.*
h v. Ps 85, 15.
i cf. Ps 33, 10, 11; Mt 6, 31-33.
j v. Ps 104, 8. [— v. Ps 32, 19.
l Dn 4, 34; Ap 15, 3.
m Ps 18, 8.
n Is 40, 8; Mt 5, 18.
o cf. Ps 18, 10. — Ps 118, 142.
p cf. Mt 1, 21; Lc 1, 68.
*9b] * Catech. R. IV 10, 1.*
q v. Ps 98, 3; Lc 1, 49.
r Dt 4, 6; Jb 28, 28; Pro 1, 7; 9, 10; Eccli 1, 16. — cf. Eccli *10] R. in D. 1, Aug.* [25, 16.
s Jo 7, 17. — cf. Pro 13, 15.

Ad vsp. in Dd. (1), in Nativ.
a Ps 104, 1. [*Dñi (4) etc.*
b Ps 145, 1. [15; 34, 16.
c Ps 113, 13; 127, 1, 4; Eccli 25, *1, 3] saepe in cm. et pr. Ss.*
d Ps 1, 2; 118, 1.
e cf. Ps 24, 13; 101, 29; Pro 11, 21; 20, 7. — cf. Ps 36, 36.
f v. Pro 3, 16. *3] Of. in Transf. Dñi.* *g* Ps 110, 3. *h* cf. Jb 11, 17; Mic 7, 8. — v. Ps 96, 11. *4]* v. *2 Cor 4, 6.* *i* cf. Ps 110, 4. *j* Ps 36, 6; 96, 11. — cf. Ps 40, 3. *5] * Catech. R. III 8, 17.*

disponet sermones suos in iudicio;
6 quia [k]in aeternum non commovebitur.
7 [l]In memoria aeterna erit iustus,
ab auditione mala [m]non timebit.
[n]Paratum cor eius sperare in Domino:
8 confirmatum est cor eius, [o]non commovebitur
[p]donec despiciat inimicos suos.
9 [q]Dispersit, dedit pauperibus,
iustitia eius manet in saeculum saeculi,
[r]cornu eius exaltabitur in gloria.
10 Peccator videbit et irascetur,
[s]dentibus suis fremet et tabescet:
[t]desiderium peccatorum peribit.

5, 6] v. Pro 5, 16.
k Ps 54, 23. — cf. Ps 126, 5.
l cf. Pro 10, 7; Sap 4, 1.
7] V. in Gr. Ms. Df.
m Pro 1, 33.
n Ps 56, 8; 11, 7.
o Ps 124, 1. — cf. Ecli 22, 19.
p Ps 53, 7.
q (all) 2 Cor 9, 9.
9] Gr., V. etc. in fs. s. Laur. M. et plurim. Ss. — V. in ben. mensae.
r v. Ps 74, 11.
s cf. Ps 34, 16; Mt 8, 12; Lc 13, 28. — v. Jb 16, 10.
t v. Jb 8, 13.

112

[a]Alleluia.
1 [b]Laudate, pueri, Dominum; laudate nomen Domini
2 [c]Sit nomen Domini benedictum
ex hoc nunc et usque in saeculum.
3 A [d]solis ortu usque ad occasum laudabile nomen Domini.
4 [e]Excelsus super omnes gentes Dominus,
et [f]super caelos gloria eius.
5 [g]Quis sicut Dominus Deus noster, [h]qui in altis habitat
6 et humilia respicit in caelo et in terra?
7 [i]Suscitans a terra inopem et de stercore erigens pauperem,
8 ut [j]collocet eum cum principibus, cum principibus po-
9 [l]Qui habitare facit sterilem in domo [puli sui.
matrem filiorum laetantem.

Ad vsp. in Dd.(2), in fs. ss. nom. J. (3) etc. — in ord. sepel.
a Ps 104, 1. [*parv.* (2).
1] V. All. in fs. ss. Innoc. et sb.
b Ps 134, 1; Dn 3, 85. [*p. Psch. 1, 2] Int. in fs. ss. 7 fratr. et Rufinae Mm. etc.*
c Dn 2, 20. — v. Jb 1, 21; Ps
2] V. saepiss. occurrens. [40, 14.
d Ps 49, 1; Is 59, 19; Ml 1, 11. — cf. Ps 47, 11.
e Ps 98, 2; 137, 6.
f Ps 8, 2; 56, 6, 12; 148, 13,
g v. Ps 34, 10. [14.
5-7] Gr. in fr. 4 OT. Sbbr. et V. All. in fs. s. Ben. Jos. L.
h Dt 33, 27. — cf. Ps 10, 5.
i Ps 10, 6; 137, 6. [41.
j cf. Ps 137, 23. — v. Ps 106,
k cf. Jb 36, 7. [*off. Df.*
8] Ant. in cm. Ap. et V. in
l Gn 21, 2; 1 Rg 1, 20. — cf. Ex
9] v. vr. 1, 1. [1, 21; Is 54, 1.

113

[a]Alleluia.
1 In [b]exitu Israël de Aegypto,
domus Iacob de [c]populo barbaro
2 facta est Iudaea [d]sanctificatio eius,
Israël potestas eius.
3 [e]Mare vidit et fugit,
[f]Iordanis conversus est retrorsum:
4 [g]montes exsultaverunt ut arietes,
et colles sicut agni ovium.
5 [h]Quid est tibi, mare, quod fugisti?
et tu, Iordanis, quia conversus es retrorsum?
6 montes, exsultastis sicut arietes?
et, colles, sicut agni ovium?
7 A facie Domini [i]mota est terra, a facie Dei Iacob;
8 qui convertit [j]petram in stagna aquarum
et rupem in fontes aquarum.

1 [l]Non nobis, Domine, non nobis;
sed nomini tuo da gloriam
2 super misericordia tua et veritate tua.
Nequando dicant gentes: [m]Ubi est Deus eorum?
3[n]Deus autem noster in caelo: [o]omnia quaecumque voluit
4 Simulacra gentium argentum et aurum, [fecit.
[p]opera manuum hominum.
5 [q]Os habent et non loquentur,
[r]oculos habent et non videbunt,
6 aures habent et non audient,
nares habent et non odorabunt,
7 manus habent et non palpabunt,
pedes habent et non ambulabunt,
non clamabunt in gutture suo.
8 [s]Similes illis fiant qui faciunt ea,
et omnes qui confidunt in eis.
9 [t]Dominus Israël speravit in Domino;
[u]adiutor eorum et protector eorum est.

Ad vsp. in Dd. (3 bis).
a Ps 104, 1.
b Ex 12, 37 41.
1] V. All. in D. 21 p. Pnt. et in Ms. ad postul. grat. b. mor.
c (Ps 80, 9. — cf. Gn 42, 23).
d Ps 77, 68, 69. — cf. Ex 15, 17; 25, 8.
e Ex 14 ,21, 22. — v. Ps 76, 17.
f cf. Js 3, 13-16.
g cf. Ps 17, 8; Ex 19, 18.
h cf. Hab 3, 8.
i Ps 67, 9; 95, 9.
j Ps 106, 35; Ex 17, 6; Nm 20, 11; Is 48, 21. — v. Ps 77, 16.
l cf. Is 48, 11; Ex 36, 22; Dn 3, 43; 9, 18, 19. — cf. Ac 12, 23.
1] V. in gratiar. act. p. Ms.
m Ex 32, 12; Nm 14, 13-16; Jdt 7, 21. — cf. Ps 41. 4.
n v. Ps 10, 5. [32; Jn 1, 14.
o Ps 134, 6; Jdt 9, 4; Dn 4, 4-8] Ps 134, 15-18. — cf. Bar 6, 7-72.
p Dt 4, 28; 4 Rg 19, 18; Dn 14, 4; Ac 19, 26. — v. Sap 13, 11-16; Is 44, 10-20; Jr 10, 3-5.
q Sap 13, 17; Bar 6, 7; Hab 2,
r Sap 15, 15. [19.
s cf. Dt 27, 15; Sap 14, 8; Is 44, 9.
t cf. Ps 117, 2-4; 134, 19, 20.
u Ps 32, 20.

idolis, gloria tribuenda est (1-8 bis), ab eoque solo sperandum auxilium (9-18). — **114.** *Post grave discrimen, Deo auxiliante, superatum quies facta est. —* **115.** *Gratias et vota Deo reddit de quodam superato pe-*

10 Domus Aaron speravit in Domino;
adiutor eorum et protector eorum est.
11 [v]Qui timent Dominum speraverunt in Domino;
adiutor eorum et protector eorum est.
12 Dominus memor fuit nostri et benedixit nobis,
[x]benedixit domui Israël, benedixit domui Aaron.
13 Benedixit omnibus qui timent Dominum,
[y]pusillis cum maioribus. [vestros:
14 [z]Adiciat Dominus super vos, super vos et super filios
15 [a]benedicti vos a Domino, [b]qui fecit caelum et terram.
16 Caelum caeli Domino; [c]terram autem dedit filiis ho-
17 [d]Non mortui laudabunt te, Domine, [minum.
neque omnes qui descendunt in infernum;
18 [e]sed nos, qui vivimus, benedicimus Domino
ex hoc nunc et usque in saeculum.

114 [a]Alleluia.
1 [b]Dilexi, quoniam [c]exaudiet Dominus vocem orationis meae,
2 quia [d]inclinavit aurem suam mihi,
et in diebus meis invocabo.
3 [e]Circumdederunt me dolores mortis,
et pericula inferni invenerunt me;
tribulationem et dolorem inveni
4 et [f]nomen Domini invocavi:
O Domine, libera animam meam.
5 [g]Misericors Dominus et [h]iustus et Deus noster [i]miseretur.
6 Custodiens parvulos Dominus;
[j]humiliatus sum, et liberavit me.
7 Convertere, anima mea, in [k]requiem tuam,
quia Dominus [m]benefecit tibi,
8 quia [n]eripuit animam meam de morte,
oculos meos a lacrimis, pedes meos a lapsu.
9 Placebo Domino [o]in regione vivorum.

115 [a]Alleluia.
10 [b]Credidi, [c]propter quod locutus sum;
ego autem humiliatus sum nimis.
11 Ego dixi [d]in excessu meo: [e]Omnis homo mendax.
12 [f]Quid retribuam Domino pro omnibus quae retribuit mihi?
13 [g]Calicem salutaris accipiam et [h]nomen Domini invoca-
14 [i]Vota mea Domino reddam coram omni populo eius; [bo.
15 pretiosa in conspectu Domini mors [j]sanctorum eius.
16 O Domine, quia ego [k]servus tuus,
ego [l]servus tuus et filius ancillae tuae.
[m]Dirupisti vincula mea: 17 [n]tibi sacrificabo hostiam laudis,
et [o]nomen Domini invocabo.
18 [p]Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi eius
19 in atriis domus Domini, in medio tui, Ierusalem.

116 [a]Alleluia.
1 [b]Laudate Dominum, omnes gentes,
laudate eum, omnes populi.
2 Quoniam [c]confirmata est super nos misericordia eius,
et [d]veritas Domini manet in aeternum.

117 [a]Alleluia.
1 [b]Confitemini Domino, quoniam bonus,
quoniam in saeculum misericordia eius;
2 [c]dicat nunc Israël, quoniam bonus,
quoniam in saeculum misericordia eius;
3 dicat nunc domus Aaron,
quoniam in saeculum misericordia eius:

v Ps 21, 24; 102, 11, 13, 17. *11] V. All. in D. 22 p. Pnt. et in fs. s. Jo B. Lasalle.*
x Eccli 10, 23. — v. Ps 111, 1.
y Jr 31, 34. — cf. Sap 6, 7.
z Dt 1, 11; 2 Rg 24, 3.
a v. Rt 2, 20.
b Ps 120, 2; 123, 8; 133, 3; 145, 6; Gn 1, 1; 14, 19; Ac 14, 14; Ap 14, 7. — cf. Jr 10, 11.
c Jr 27, 5.
d Is 38, 18; Bar 2, 17. — cf. Eccli 14, 13, 17. — v. Ps 6, 6.
e Eccli 17, 25. — v. Ps 103, 35.
Ad vsp. in fr. 2 (2) et in off.
a Ps 104, 1. [*Df.* (9).
b Ps 17, 2.
c Ps 65, 19; 117, 21.
d cf. Ps 30, 3.
e v. Ps 17, 5.
3, 4] R. in fs. ss. nom. J.
f Ps 98, 6; 104, 1; 115, 13, 17; 117, 5. — cf. Gn 4, 26. — v. Ps 17, 7.
g v. Ps 85, 15.
h Ps 118, 137; 128, 4; 144, 17; Ex 9, 27; 1 Es 9, 15; 2 Es 9, 8, 33; Jr 12, 1; Dn 9, 7.
i v. Ps 61, 13.
j Ps 141, 7.
l Jr 6, 16. — cf. Mt 11, 39.
m Ps 12, 6.
n Dn 3, 88. — v. Ps 48, 16.
o Ps 26, 13. — cf. Ps 55, 13.
Ad vsp. in fr. 2 (14); in Cen. Dñi (13) etc. in cm. Ap. (16. 17) et Mm. — in praep. ad
a v. Ps 104, 1. [*Ms. 10, 11] Catech. R. II 2, 4; III*
b (all) 2 Cor 4, 13. [*9, 1.*
c cf. Ps 37, 15, 16.
d Ps 30, 23.
e Ps 61, 10; Rm 3, 4.
f cf. 2 Par 32, 25; Tb 12, 2, 5. *12, 13] * Catech. R. II 5, 63. — in ord. Ms.*
g cf. Ps 15, 5; 1 Cor 10, 16.
h v. Ps 114, 4.
i v. Ps 114, 4. [6, 10.
j Sap 2, 16. — cf. Ps 9, 13; Ap *15] V. ad prm. — R. et V. in Ap. et Mm. TP.*
k v. Ps 50, 5.
l Ps 118, 125; 142, 12; Sap 8, 5. — cf. Ps 112, 1.
16, 17] V. in fs. ss. Cord. J. Of. in fs. s. Jo Berchm.
m Ps 85, 16; Sap 9, 5. — cf. Ex 21, 4.
n v. Ps 106, 14.
o v. Ps 49, 14.
17] Ant. in fs. ss. nom. J.
p v. Ps 91, 14.
Ad ll. in fr. 2 (1) etc.; ad prm. in off. p. BMV.
a v. Ps 104, 1.
b (all) Rm 15, 11.
1, 2] Tr. in sb. s. etc. —Cm. in Ms. pro Fidei prop.
c Ps 102, 11.
d c. Ps 99, 5; 145, 7.
Ad ll. in Dd. a Sptg. ad D. Palm.; ad prm. in Dd.
a Ps 104, 1.
b vr. 29. — v. Ps 99, 5.
1] V. All. in sb. s. etc.
c Ps 134, 19; Dn 3, 83, 84. — cf. Ps 113, 9-11.
1, 2] v. vr. 21.

4 dicant nunc qui timent Dominum,
quoniam in saeculum misericordia eius.
5 [d]De tribulatione invocavi Dominum,
et exaudivit me [e]in latitudine Dominus.
6 [f]Dominus mihi adiutor, [g]non timebo quid faciat mihi homo;
7 Dominus mihi adiutor, [h]et ego despiciam inimicos meos.
8 [i]Bonum est confidere in Domino, [j]quam confidere in homine;
9 bonum est sperare in Domino, quam sperare in princi-
10 [l]Omnes gentes circuierunt me, [pibus.
et in nomine Domini quia ultus sum in eos.
11 Circumdantes circumdederunt me,
et in nomine Domini quia ultus sum in eos;
12 [m]circumdederunt me sicut apes
et exarserunt sicut [n]ignis in spinis,
et in nomine Domini quia ultus sum in eos.
13 [o]Impulsus eversus sum ut caderem,
et Dominus suscepit me.
14 [p]Fortitudo mea et laus mea Dominus,
et factus est mihi in salutem.
15 Vox exsultationis et salutis in tabernaculis iustorum.
16 [q]Dextera Domini fecit virtutem,
dextera Domini exaltavit me,
dextera Domini fecit virtutem.
17 [r]Non moriar, sed vivam et [s]narrabo opera Domini.
18 [t]Castigans castigavit me Dominus et morti non tradi-
19 [u]Aperite mihi portas iustitiae: [dit me.
ingressus in eas confitebor Domino.
20 Haec porta Domini, [v]iusti intrabunt in eam.
21 Confitebor tibi, quoniam [w]exaudisti me
et factus es mihi in salutem.
22 [x]Lapidem, quem reprobaverunt aedificantes,
hic factus est [y]in caput anguli:
23 [z]a Domino factum est istud
et est mirabile in oculis nostris.
24 [a]Haec est dies quam fecit Dominus:
[b]exsultemus et laetemur in ea.
25 O Domine, [c]salvum me fac;
o Domine, bene prosperare.
26 [d]Benedictus qui venit in nomine Domini:
[e]benediximus vobis de domo Domini.
27 Deus Dominus et [f]illuxit nobis:
constituite diem sollemnem in condensis, usque ad [g]cornu
28 Deus meus es tu et confitebor tibi; [altaris.
Deus meus es tu, et [h]exaltabo te:
confitebor tibi, quoniam exaudisti me
et factus es mihi in salutem.
29 [i]Confitemini Domino, quoniam bonus,
quoniam in saeculum misericordia eius.

118 [a]Alleluia. *Aleph*
1 Beati [b]immaculati in via, qui [c]ambulant in lege Domini.
2 Beati qui [d]scrutantur [e]testimonia eius, [f]in toto corde exquirunt
3 non enim qui [g]operantur iniquitatem in viis eius ambulaverunt. [eum;
4 Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.
5 [h]Utinam dirigantur viae meae ad custodiendas iustificationes tuas!
6 [i]Tunc non confundar, cum perspexero in [j]omnibus mandatis tuis.
7 Confitebor tibi in directione cordis, in eo quod didici [l]iudicia iustitiae tuae.
8 Iustificationes tuas custodiam: non me [m]derelinquas usquequaque.
Beth [nes tuos.
9 In quo corrigit adulescentior viam suam? In custodiendo sermo-
10 In [n]toto corde meo exquisivi te: ne [o]repellas me a mandatis tuis.
11 [p]In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.
12 Benedictus es, Domine; [q]doce me iustificationes tuas.

d Ps 119, 1; Jn 2, 3.
e v. Ps 17, 20.
f (all) Heb 13, 6. — Ps 53, 6.
g Ps 55, 11. — cf. Is 51, 12; Jr 1, 8; Rm 8, 31.
h v. Ps 53, 9. [8, 9.
i Ps 145, 3. — cf. Ps 39, 5; 61, *8, 6] Gr. in D. 14 p. Pnt. etc.*
j Ps 145, 2, 3. — cf. Jr 17, 5.
l Ps 21, 13. — cf. 1 Es 4, 9, 10.
m Dt 1, 44; Is 7, 18.
n Is 33, 12. — cf. Ps 57, 9, 10.
o cf. Ps 139, 5.
p v. Ex 15, 2.
q Ex 15, 6; Lc 1, 51. [*v. vr. 24. 16] V. All. in D. 4 p. Psch. — 16, 17] Of. in fs. s. Cruc. et in*
r cf. Hab 1, 12. [*D. 3 p. Epiph.*
s Ps 9, 2; 72, 28; 106, 22. — cf. Ps 6, 6.
t cf. Jr 30, 11; 2 Cor 6. *19, 22] Int. in fs. s. Ritae a Cass.*
u Is 26, 2. — cf. Ps 23, 7, 9.
v Ap 21, 27; 22, 14. — cf. Is
w Ps 114, 1. [35, 8.
x (all) Mt 21, 42, etc.; 1 Pt 2, 7. — cf. Is 28, 16; Ac 4, 11; Rm 9, 33; Eph 2, 20; 1 Pt 2, 4-6. *22] V. ad ben. prim. lap. (P.*
y cf. Zc 4, 7. [*R.*). *22, 23] v. vr. 24.*
s cf. Zc 8, 6. *23] v. vr. 26; Eph 2, 13, 14.*
a cf. Is 49, 8; 2 Cor 6, 2.
b Ap 19, 7. *24] V. et Gr. in Psch.*
c (Mt 21, 9; Jo 12, 13); Jr 31, 7.
d (all) Mt 21, 9; 23, 39, etc. *26, 27] v. vr. 24. — Of. in sb. in Albis; Gr. in Nativ. et R.*
e Ps 128, 8. [*in Circ. Dñi.*
f Ps 17, 29; 96, 11. — cf. Est 8, 16; 1 Pt 2, 9.
g Jr 17, 1. — v. Ex 27, 2. *28] v. Ps 85, 12, 13.*
h v. Ps 98, 5.
i vr. 1.

In Dd. ad horas: 1-32 ad prm. (1); 33-80 ad trt. (35); 81-[illegible] (117); 129-176 ad nn. (132).
*1] * Catech. R. IV 12, 23.*
a Ps 104, 1. — cf. Ps 83, 13.
b Pro 11, 20; 13, 6. — cf. Ps 100, 2, 6.
c Ps 127, 1. — cf. Gn 17, 1.
d cf. Ps 1, 2.
e Ps 18, 8. — cf. Ps 77, 5.
f vr. 10; Dt 4, 29; 2 Par 15, 2.
g cf. 1 Jo 3, 9; 5, 18. *4, 5] Cm. in Ms. pro peregr. etc.*
h v. Ps 36, 23. [*in Itin. cleric.*
*5] * Catech. R. IV 12, 13. — V.*
i vr. 80. — cf. 1 Jo 2, 28.
j cf. Jc 2, 10. *7] v. vr. 27.*
l vr. 62, 106; Ex 21, 1; 24, 3.
m Ps 37, 22; 70, 9, 18.
n vr. 2. — cf. 2 Mc 1, 3. *10] v. Ps 85, 11. — R. in D. 4*
o cf. vr. 21, 118. [*p. Psch.*
p Lc 2, 19, 51. — cf. Tb 4, 6. — *11] v. vr. 31.* [v. Ps 36, 31. *12] v. vr. 10.*
q vr. 26, 64, 68; 108, 124, 135, 171; Ps 142, 10. - v. Ps 24, 4, 5.

12, 15] Of. in D. Qdg. et in fr. 6 et sb. p. D. Pass.
r Ps 39, 10. — cf. Dt 6, 7.
s vr. 111, 162. — cf. Rm 7, 22.
t v. Ps 18, 11.
u Ps 24, 4.
v vr. 24, 47, 70, 77, 92, 143,
w vr. 61, 83. [174.
x (Ps 12, 6).
17] Of. in D. Pass.
18] Of. in fr. 2 p. D. 1 Qdg.
y vr. 54. — v. Ps 38, 13.
z cf. Is 6, 9, 10.
20] * *Catech. R. III 10, 6.*
a vr. 40, 131, 174. — cf. Ps 41,
b Dt 27, 26. [2, 3.
c v. Ps 43, 14.
22, 24] Cm. in fr. 6 QT. Spbr.
d vr. 161. — cf. Dn 6, 4.
23] Gr. et Int. in fs. s. Laur. M.
e vr. 15, 27; 78, 97.
f vr. 16.
g Ps 43, 25.
23] Ant. in fs. Orat. DNJC.
h vr. 37, 40, 50, 88, 107, 149. 154, 156, 159; Ps 142, 11.
25 b] v. vr. 17.
i vr. 42. 58, 65, 76, 116, 170.
j cf. Ps 36, 5.
26] v. vr. 18.
l vr. 12.
m v. vr. 23.
31] Gr. in fs. b. Joannae V.
n vr. 116.
32] Of. in fs. s. Phil. N. — V. in fs. puriss. Cord. BMV.
o 3 Rg 4. 29; Js 60, 5; 2 Cor 6, 11, 13.
*33, 34] * Catech. R. III 4, 2.*
p vr. 73, 125, 144. 169. — cf. Ps 31, 8; Jb 32, 8; Pro 2, 6; Sap
q vr. 2. [7, 7; Jc 1, 5.
*35-37] * Catech. R. IV 12, 13;*
r v. Ps 24, 5. [15, 5.
s vr. 112; 3 Rg 8, 58. — cf. Ps
39, 37] Rbr. ad trt. in D. [140, 4.
t cf. Lc 12, 15; 1 Tm 6, 10; Heb 13, 5.
u cf. Pro 23, 5; Is 33, 15.
v Ps 24, 12. — cf. 2 Rg 7, 25.
x vr. 20.
y cf. vr. 149, 156.
z vr. 77. — cf. Ps 105, 4.
a Pro 27, 11. *42] v. vr. 12.*
*43] * Catech. R. IV 15, 15.*
b vr. 74, 81, 114, 147. — cf. Ps 30, 35.
c Pro 4, 12. — v. Ps 17, 10.
d vr. 94, 155.
46] Ant. in fs. s. Jo. Nepom. — V. All. etc. in fs. s. Agathae et s. Luciae. — v. vr. 85.
46, 47] Int. in fs. s. Fr. Xav. (Ps 116) et decoll. s. Jo. B. (Ps 91) et in cm. Virg. et M.
e cf. Mt 10, 18-20; Ac 26, 1, 2.
f Rm 1, 16.
g vr. 16; Rm 7, 22.
47, 48] Of. in D. 2 Qdg. etc.
h v. Ps 27, 2.
49, 50] Cm. in Ms. pro qcq. necessitate, in D. 20 p. Pnt. etc.
i vr. 41-43.
j Ps 18, 9; Jr 15, 16. — cf. 1 Mc 12, 9; Rm 15, 4.
l vr. 25. — v. Ps 70. 20, 21.
m vr. 69, 78, 122. — cf. Ps 122, 4.
n vr. 157; (Ps 43, 19;) Jb 23, 11.
52, 53] Gr. in fs. s. Alph. M.
o (cf. 2 Es 13, 25). [de L.
p vr. 19. — v. Ps 38, 13.

plum ingredi possit et dies festos agere enixe rogat (19-29). — **118.** *Psalmus est didacticus et, ut dicunt, alphabeticus. Vates enim omnes homines ad legem observandam docet eamque testimonium (vr. 2, 14, 22, 24, 31,*

13 In labiis meis [r]pronuntiavi omnia iudicia oris tui. [divitiis.
14 In via testimoniorum tuorum [s]delectatus sum, [t]sicut in omnibus
15 In mandatis tuis exercebor et considerabo [u]vias tuas;
16 in iustificationibus tuis [v]meditabor, [w]non obliviscar sermones tuos.

Gimel

17 [x]Retribue servo tuo, vivifica me, et custodiam sermones tuos.
18 Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua.
19 [y]Incola ego sum in terra, [z]non abscondas a me mandata tua.
20 [a]Concupivit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.
21 Increpasti superbos: [b]maledicti qui declinant a mandatis tuis.
22 Aufer a me [c]opprobrium et contemptum, quia testimonia tua exquisivi.
23 Etenim sederunt [d]principes et adversum me loquebantur; servus autem tuus [e]exercebatur in iustificationibus tuis.
24 Nam et testimonia tua [f]meditatio mea est et consilium meum iustificationes tuae.

Daleth [tuum.

25 [g]Adhaesit pavimento anima mea; [h]vivifica me [i]secundum verbum
26 [j]Vias meas enuntiavi, et exaudisti me; [l]doce me iustificationes tuas;
27 viam iustificationum tuarum instrue me, et [m]exercebor in mirabilibus tuis.
28 Dormitavit anima mea prae taedio; confirma me in verbis tuis.
29 Viam iniquitatis amove a me, et de lege tua miserere mei.
30 Viam veritatis elegi; iudicia tua non sum oblitus.
31 Adhaesi testimoniis tuis, Domine, noli me [n]confundere.
32 Viam mandatorum tuorum cucurri, cum [o]dilatasti cor meum.

He

33 Legem pone mihi, Domine, viam iustificationum tuarum, et exquiram eam semper.
34 [p]Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam et custodiam illam in [q]toto corde meo.
35 [r]Deduc me in semitam mandatorum tuorum, quia ipsam volui.
36 [s]Inclina cor meum in testimonia tua et [t]non in avaritiam.
37 [u]Averte oculos meos, ne videant vanitatem; in via tua vivifica me.
38 [v]Statue servo tuo eloquium tuum in timore tuo. [iucunda.
39 Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum, quia iudicia tua
40 Ecce [x]concupivi mandata tua; [y]in aequitate tua vivifica me.

Vau

42 Et [z]veniat super me misericordia tua, Domine; salutare tuum secundum eloquium tuum.
42 Et [a]respondebo exprobrantibus mihi verbum, quia speravi in sermonibus tuis.
43 Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque, quia in iudiciis tuis [b]supersperavi.
44 Et custodiam legem tuam semper, in saeculum et in saeculum saeculi.
45 Et ambulabam in [c]latitudine, quia mandata tua [d]exquisivi.
46 Et loquebar in testimoniis tuis in [e]conspectu regum et [f]non con-
47 Et [g]meditabar in mandatis tuis, quae dilexi. [fundebar.
48 Et [h]levavi manus meas ad mandata tua, quae dilexi, et exercebar in iustificationibus tuis.

Zain

49 Memor esto [i]verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti.
50 Haec [j]me consolata est in humilitate mea, quia eloquium tuum [l]vivificavit me.
51 [m]Superbi inique agebant usquequaque, a lege autem tua non [n]declinavi.
52 Memor fui iudiciorum tuorum a saeculo, Domine, et consolatus sum.
53 [o]Defectio tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.
54 Cantabiles mihi erant iustificationes tuae in loco [p]peregrinationis meae.

55 [q]Memor fui nocte nominis tui, Domine, et custodivi legem tuam.
56 Haec facta est mihi, quia [r]iustificationes tuas exquisivi.

Heth

57 [s]Portio mea, Domine, dixi custodire legem tuam.
58 [t]Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo, miserere mei [u]secundum eloquium tuum.
59 [v]Cogitavi vias meas et converti pedes meos in testimonia tua.
60 Paratus sum et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua.
61 [x]Funes peccatorum circumplexi sunt me, et legem tuam [y]non sum oblitus.
62 [z]Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustificationis tuae.
63 Particeps ego sum omnium timentium te et custodientium mandata tua.
64 [b]Misericordia tua, Domine, plena est terra; iustificationes tuas

Teth

[c]doce me.
65 Bonitatem fecisti cum servo tuo, Domine, secundum verbum tuum.
66 [d]Bonitatem et disciplinam et scientiam doce me, quia mandatis tuis credidi.
67 [e]Priusquam [f]humiliarer ego deliqui, propterea eloquium tuum custodivi.
68 [g]Bonus es tu et in bonitate tua doce me iustificationes tuas.
69 [h]Multiplicata est super me iniquitas superborum; ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.
70 [i]Coagulatum est sicut lac cor eorum; ego vero legem tuam meditatus sum.
71 [j]Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam iustificationes tuas.
72 Bonum mihi lex oris tui [l]super milia auri et argenti.

Iod

73 [m]Manus tuae fecerunt me et plasmaverunt me; [n]da mihi intellectum et discam mandata tua.
74 Qui timent te videbunt me et [o]laetabuntur, quia [p]in verba tua supersperavi.
75 Cognovi, Domine, quia aequitas iudicia tua, et in veritate tua humiliasti me.
76 [q]Fiat misericordia tua ut consoletur me, secundum eloquium tuum servo tuo.
77 [r]Veniant mihi miserationes tuae et vivam, quia lex tua meditatio mea est.
78 [s]Confundantur [t]superbi, quia iniuste iniquitatem fecerunt in me; ego autem [u]exercebor in mandatis tuis.
79 [v]Convertantur mihi timentes te et qui noverunt testimonia tua.
80 Fiat cor meum [x]immaculatum in iustificationibus tuis, ut non

Caph

[confundar.
81 [y]Defecit in salutare tuum anima mea, et in verbum tuum supersperavi.
82 [z]Defecerunt oculi mei in eloquium tuum dicentes: [a]Quando consolaberis me?
83 Quia [b]factus sum sicut [c]uter in pruina; iustificationes tuas [d]non sum oblitus.
84 [e]Quot sunt dies servi tui? [f]quando facies de persequentibus me iudicium?
85 Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua.

[me.
86 Omnia mandata tua veritas; [g]iniqui persecuti sunt me, adiuva
87 Paulo minus consummaverunt me in terra; ego autem non dereliqui mandata tua.
88 Secundum misericordiam tuam vivifica me, et custodiam testi-

Lamed

[monia oris tui.
89 [h]In aeternum, Domine, verbum tuum permanet in caelo.
90 [i]In generationem et generationem veritas tua; [j]fundasti terram et permanet.
91 [m]Ordinatione tua perseverat dies, quoniam omnia serviunt tibi.
92 Nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc forte periissem in humilitate mea.

q vr. 62; Ps 41, 7.
55] V. in Dd. ad mt.
r vr. 22, 100.

s (v. Ps 15, 5).
t cf. Ps 44, 13.
u vr. 25.
v cf. Lc 15, 17.

x vr. 110. — cf. Jb 36, 8; Pro 5, 22.
y vr. 16, 83.
z cf. Ps 41, 9; Ac 16, 25.
62] V. ad mt. in Dd.

b Ps 32, 5. — cf. Sap 11, 24; Eccli 18, 12.
c vr. 12.

d cf. Ph 1, 9; Jc 1, 5.

e cf. Jr 31, 18, 19; Heb 12, 5-11. — v. Is 26, 16; 28, 19.
f vr. 71, 75, 107.
g Ps 105, 1.
h vr. 78.

i v. Ps 16, 10.

j cf. vr. 67.
l vr. 14, 127. — v. Ps 18, 11; Pro 8, 90.
72] v. vr. 31.
m Jb 10, 8; Sap 7, 1. — v. Ps 94, 8; Jb 31, 15.
*73] * Catech. R. IV 12, 13. — v. vr. 18.*
n vr. 34.
o Ps 33, 3; 38, 27; 68, 33; 106,
p Ps 129, 4. — v. vr. 43. [42.
75] Int. pro nec Virg. nec M.
q cf. Ps 108, 21.

r cf. Lm 3, 22.

s Ps 24, 4.
78, 80] Cm. in Ms. pro Virg. et
t vr. 51. [*M.*
u vr. 23.
v cf. Jr 15, 19.
80] Ant. etc. in fs. s. Caeciliae.
x vr. 1. — cf. vr. 6.
y v. Ps 83, 3.
81]Cm. in Ms. c. paganos et in D. 21 p. Pnt.
z vr. 123. — v. Ps 68, 4.

a cf. Ps 93, 19.
b cf. Jb 30, 20; Lm 4, 8.
c cf. Mt 9, 17.
d vr. 91, 93, 141.
e Ps 38, 5.
84] v. vr. 81.
f Ap 6, 10. — cf. Zc 1, 12.
85[Int. in fs. s. Justini M.
86] v. vr. 23, 81.
g vr. 78; Ps 34, 19.
*89] * Catech. R. IV 11, 5.*
89-c0] Rbr. ad sxt. in Dd.
h Is 40, 8; Mt 24, 25; Lc 21, 33; 1 Pt 1, 23, 25. — cf. Jr 31. 35-37.
i v. Ps 35, 6.
j cf. Ps 148, 6.
l Ps 103, 5; Ec 1, 4.
m cf. Jr 33, 25.
*91] * Catech. R. IV 12, 23.*

eloquium (vr. 11, 38, 41, 50, 58, 67 etc.), viam (vr. 1, 3, 14, 27, 32, 33, 37, 151 etc.), esse dicit; ideoque eam summis laudibus extollit, congerens quamplurimas sententias nullo quidem inter se evidenti idearum nexu

n vr. 83.

o Dn 5, 23; Ac 27, 23.
p vr. 45.
95, 96] Int. pro una M. et in fs. s. M. Magd.
q cf. Ps 17, 20.

r vr. 113, 140, 159, 163. — cf. Ps 1, 2; Rm 7, 22.
s cf. Dt 4, 6.

t cf. Mt 11, 25.
u cf. 2 Tm 3, 14, 15.

v cf. Jb 12, 12; Ecli 6, 35; 8, 9. — v. Jb 32, 7-9; Sap 8, 10.
x Pro 1, 15; 4, 27.

y Ps 18, 11; Ecli 23, 37. — cf. vr. 14, 72; Ecli 24, 27.
z vr. 128.

a vr. 130; Pro 6, 23. — cf. Ps 18, 9; Sap 18, 4; Ecli 32, 20; 1 Pt 1, 19.
*107] * Synod.VIII occum. can.*
b 2 Es 10, 29. [*1. 107] Of. in fr. 6 et sb. p. Cine-*
c vr. 67, 71. [*res.*
d vr. 25.
e Am 4, 5. — cf. Ps 18, 15; 49, 14; Os 14, 3.
108] v. vr. 91.
f v. Jd 12, 3.
g v. Ps 90, 3.
h Dt 33, 4.
i vr. 14, 162; Jr 15, 16.
*112] * Conc. Trid. s. VI cp. 11.*
j vr. 36.
l cf. Mt 10, 22; Heb 3, 6; Ap 2, 26.
m cf. Heb 11, 26.
n Ps 30, 7.
113-115] R. in fr. 3 p. D. Pass.
o vr. 97.
p Ps 3, 4; 17, 3.
q v. Ps 6, 9.
r vr. 31; Rm 5, 5; Ph 1, 20. — v. Ps 24, 3.
116] in ben Abb. et cons. Virg. (PR).

s cf. Jb 4, 14; Hab 3, 16.
120] v. vr. 75.
121, 122] Cm. ut s. vr. 95.
121 b] v. vr. 12.
t v. Jb 17, 3.
u vr. 51.
v vr. 82. — cf. vr. 166.
124] v. vr. 137.
x v. Ps 115, 16.
*125] * Catech. R. IV 12, 13. — v. vr. 107.*
y vr. 34.
z cf. Ps 101, 14.
a vr. 72; Ps 18, 11; Pro 8, 10.
128] v. vr. 21.
b vr. 104.

c vr. 18, 27.
d vr. 105; Ps 18, 9.
e Ps 18, 8; Pro 1, 4. — cf. Sap 10, 21; Mt 11, 25.
f Ps 80, 11; Jb 29, 23.
g cf. Ps 41, 2.
h Ps 24, 16.

93 In aeternum [n]non obliviscar iustificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me.
94 [o]Tuus sum ego, salvum me fac, quoniam [p]iustificationes tuas exquisivi.
95 Me exspectaverunt peccatores ut perderent me, testimonia tua intellexi.
96 Omnis consummationis vidi finem, [q]latum mandatum tuum nimis.

Mem

97 Quomodo [r]dilexi legem tuam, Domine; tota die meditatio mea est.
98 Super inimicos meos [s]prudentem me fecisti mandato tuo, quia in aeternum mihi est.
99 [t]Super omnes docentes me intellexi, quia [u]testimonia tua meditatio mea est.
100 [v]Super senes intellexi, quia mandata tua quaesivi.
101 [x]Ab omni via mala prohibui pedes meos, ut custodiam verba tua.
102 A iudiciis tuis non declinavi, quia tu legem posuisti mihi.
103 [y]Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel ori meo.
104 A mandatis tuis intellexi; propterea [z]odivi omnem viam iniquitatis.

Nun

105 [a]Lucerna pedibus meis verbum tuum et lumen semitis meis.
106 [b]Iuravi et statui custodire iudicia iustitiae tuae.
107 [c]Humiliatus sum usquequaque; Domine, [d]vivifica me secundum verbum tuum.
108 [e]Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine, et iudicia tua doce me.
109 [f]Anima mea in manibus meis semper, et legem tuam non sum oblitus.
110 Posuerunt peccatores [g]laqueum mihi, et de mandatis tuis non erravi.
111 [h]Hereditate adquisivi testimonia tua in aeternum, quia [i]exsultatio cordis mei sunt.
112 [j]Inclinavi cor meum ad [l]faciendas iustificationes tuas in aeternum [m]propter retributionem.

Samech

113 [n]Iniquos odio habui et [o]legem tuam dilexi.
114 [p]Adiutor et susceptor meus es tu, et in verbum tuum superspe-
115 [q]Declinate a me, maligni, et scrutabor mandata Dei mei. [ravi.
116 Suscipe me secundum eloquium tuum et vivam, et [r]non confundas me ab exspectatione mea.
117 Adiuva me, et salvus ero et meditabor in iustificationibus tuis semper.
118 Sprevisti omnes discedentes a iudiciis tuis, quia iniusta cogitatio eorum.
119 Praevaricantes reputavi omnes peccatores terrae; ideo dilexi testimonia tua.
120 [s]Confige timore tuo carnes meas; a iudiciis enim tuis timui.

Ain

121 Feci iudicium et iustitiam; non tradas me calumniantibus me.
122 [t]Suscipe servum tuum in bonum; non calumnientur me [u]superbi.
123 [v]Oculi mei defecerunt in salutare tuum et in eloquium iustitiae tuae.
124 Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam et iustificationes tuas doce me.
125 [x]Servus tuus sum ego; [y]da mihi intellectum, ut sciam testimonia
126 [z]Tempus faciendi, Domine; dissipaverunt legem tuam. [tua.
127 Ideo dilexi mandata tua [a]super aurum et topazion;
128 propterea ad omnia mandata tua dirigebar, [b]omnem viam iniquam odio habui.

Phe

129 [c]Mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea. [vulis.
130 Declaratio sermonum tuorum [d]illuminat et [e]intellectum dat par-
131 [f]Os meum aperui et attraxi spiritum, quia [g]mandata tua desiderabam.
132 [h]Adspice in me et miserere mei secundum iudicium diligentium nomen tuum.

colligatas easque distribuens vigintaduobus strophis octonarum sententiarum, quarum unaquaeque in textu originali, in quo strophae seriem litterarum in alphabeto hebraicarum sequuntur, eadem lit-

133 [i]Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, et non [j]dominetur mei omnis iniustitia.
134 [k]Redime me a calumniis hominum, ut custodiam mandata tua.
135 [l]Faciem tuam illumina super servum tuum et doce me iustificationes tuas.
136 [m]Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia [n]non custodierunt

Sade [legem tuam.

137 [o]Iustus es, Domine, et [p]rectum iudicium tuum.
138 Mandasti [q]iustitiam testimonia tua et veritatem tuam nimis. [mei.
139 [r]Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici
140 [s]Ignitum eloquium tuum vehementer, et servus tuus [t]dilexit illud.
141 Adulescentulus sum ego et contemptus; iustificationes tuas [u]non sum oblitus.
142 Iustitia tua iustitia in aeternum, et lex tua [v]veritas. [est.
143 Tribulatio et angustia invenerunt me; mandata tua meditatio mea
144 Aequitas testimonia tua in aeternum; [w]intellectum da mihi et

Coph [vivam.

145 Clamavi in [y]toto corde meo, exaudi me, Domine, iustificationes tuas requiram.
146 Clamavi ad te, salvum me fac, ut custodiam mandata tua.
147 Praeveni in [z]maturitate et clamavi, quia in verba tua supersperavi.
148 [a]Praevenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua.
149 Vocem meam audi secundum misericordiam tuam, Domine, et secundum iudicium tuum [b]vivifica me.
150 Appropinquaverunt persequentes me iniquitati, a lege autem tua longe facti sunt.
151 [c]Prope es tu, Domine, et omnes viae tuae veritas.
152 Initio cognovi de testimoniis tuis, quia in aeternum [d]fundasti ea.

Res [oblitus.

153 Vide [e]humilitatem meam et eripe me, quia [f]legem tuam non sum
154 [g]Iudica iudicium meum et redime me, [h]propter eloquium tuum vivifica me.
155 [i]Longe a peccatoribus salus, quia iustificationes tuas non exquisierunt.
156 [j]Misericordiae tuae multae, Domine; secundum iudicium tuum vivifica me.
157 [l]Multi qui persequuntur me et tribulant me; a testimoniis tuis non [m]declinavi.
158 Vidi praevaricantes et [n]tabescebam, quia eloquia tua non custodierunt.
159 Vide quoniam [o]mandata tua dilexi, Domine; in misericordia tua vivifica me.
160 Principium verborum tuorum [p]veritas, in aeternum omnia iudi-

Sin [cia iustitiae tuae.

161 [q]Principes persecuti sunt me [r]gratis, et a verbis tuis formidavit cor meum.
162 [s]Laetabor ego super eloquia tua, [t]sicut qui invenit spolia multa.
163 Iniquitatem odio habui et abominatus sum, legem autem tuam dilexi.
164 [u]Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiae tuae.
165 [v]Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis [w]scandalum.
166 [y]Exspectabam salutare tuum, Domine, et mandata tua dilexi.
167 Custodivit anima mea testimonia tua et dilexit ea vehementer.
168 Servavi mandata tua et testimonia tua, [z]quia omnes viae meae

Tau [in conspectu tuo.

169 [a]Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo, Domine; [b]iuxta eloquium tuum [c]da mihi intellectum.
170 [d]Intret postulatio mea in conspectu tuo, secundum eloquium tuum eripe me.
171 [e]Eructabunt labia mea hymnum, cum [f]docueris me iustificationes tuas.
172 Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum, quia omnia mandata tua aequitas.
173 Fiat manus tua ut salvet me, quoniam [g]mandata tua elegi.
174 [h]Concupivi salutare tuum, Domine, et [i]lex tua meditatio mea est.

i cf. Pro 20, 24. — v. Ps 16, 5.
133] V. All. in Ms. pro peregrin. — Of. in sb. p. D. 3 Qdg.
j Ps 18, 14. — v. Rm 6, 12.
k cf. Lc 1, 74.
l Ps 30, 17; 66, 2; 76, 4, 8, 20; Nm 6, 25. — cf. Ps 4, 7; 88, 16.
m Jr 9, 1, 18; 14, 17; Lm 3, 48. — cf. Ez 9, 4; Ps 3, 18.
n vr. 158.
o v. Ps 114, 5.
p Ps 18, 9, 10; Rm 7, 12.
137] Int. in D. 17 p. Pnt.
q vr. 75, 172. — v. Ps 18, 8-10.
r vr. 158. — v. Ps 68. 10.
s v. Ps 11, 7.
t vr. 97.
u vr. 83.
v vr. 151, 160; Jo 17, 16. — cf. Ps 18, 10; 110, 8.
143] Ant. in fs. Orat. DNJC.
x vr. 34.
145] Rbr. ad nn. in Dd. — v. Ps 6, 10.
y vr. 2, 10; Sap 8, 21.
z (vr. 62).
a v. Ps 76, 5. — v. Ps 5, 4, 5.
148] V. in Dd. ad mt.
b vr. 25.

c Ps 33, 19; 144, 18; Dt 4, 7; Jr 23, 23; Ac 17, 28.
151, 152] Int. in ff. 6 Q.T. Adv.
152] V. All. in fs. s. Stanisl. K.
d cf. Mt 5, 18; 1 Pt 1, 25.
e cf. Jb 36, 15.
f vr. 61, 83, 179.
g Ps 34, 1.
h vr. 25.
i Jb 5, 4.
j 2 Rg 24, 14. — v. Ex 22, 27.

l Ps 3, 2, 3.
m vr. 51.
n Ps 138, 21. — cf. vr. 136.

o vr. 97.

p vr. 142.
q vr. 23. — cf. 1 Rg 26, 18.
*161, 162] * Catech. R. IV 16, 12. — Cm. in fs. s. Luciae M. et in Ms. pro M. non Virg.*
r Ps 68, 5.
s cf. vr. 14, 72, 127. — v. Ps 18, 11.
t 1 Rg 30, 16; Is 9, 3. — cf. Mt 13, 44.
u cf. Ps 54, 18.
v Ps 36, 11; Pro 3, 2. — cf. Is 32, 17; 48, 22; 54, 13; 57, 21.
x Pro 3, 23; 1 Jo 2, 10. — cf. Mt 13, 41.
y vr. 174; Gn 49, 18.
166-168] Tr. in fs. s. Joannae V.
z Ps 138, 3, 4; Pro 5, 21. — cf. Gn 17, 1.
a cf. vr. 145.
b vr. 65.
c v. vr. 34.
d Ps 140, 2. — v. cf. Ecli 35, 21.
e Ps 144, 7.
f vr. 12.
g Js 24, 22. — cf. Pro 1, 29.
h vr. 166.
i vr. 16.

tera exorditur. — 119-133: Psalmi graduales. — **119.** *Ab hominibus litigiosis, quibuscum versatur, vates liberationem postulat.* — **120.** *Auxilium a Deo et iugem protectionem exspectat.* — **121.** *Qui ascendunt Ierusalem*

175 Vivet anima mea et laudabit te, et iudicia tua adiuvabunt me.
176 [j]Erravi sicut ovis quae periit; quaere servum tuum, quia [l]mandata tua non sum oblitus.

119

[a]Canticum graduum.
[b]Ad Dominum cum tribularer clamavi, et exaudivit me.
2 [c]Domine, libera animam meam
a labiis iniquis et a lingua dolosa. [sam?
3 Quid [d]detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolo-
4 [e]Sagittae potentis acutae cum [f]carbonibus desolatoriis.
5 [g]Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est!
Habitavi cum habitantibus [h]Cedar; 6 multum incola fuit
7 Cum his qui oderunt pacem eram pacificus; [anima mea.
cum loquebar illis, impugnabant me gratis.

120

Canticum graduum.
1 [a]Levavi oculos meos in [b]montes, unde veniet auxilium mihi.
2 [c]Auxilium meum a Domino, qui fecit caelum et terram.
3 [d]Non det in commotionem pedem tuum
neque dormitet [e]qui custodit te.
4 Ecce non [f]dormitabit neque dormiet qui custodit Israël.
5 Dominus custodit te,
Dominus [g]protectio tua super manum dexteram tuam.
6 Per diem [h]sol non [i]uret te, neque luna per noctem.
7 Dominus custodit te ab omni malo;
custodiat animam tuam Dominus.
8 Dominus custodiat [j]introitum tuum et exitum tuum,
ex hoc nunc et usque in saeculum.

121

Canticum graduum.
1 [a]Laetatus sum in his quae dicta sunt mihi:
[b]In domum Domini ibimus:
2 stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Ierusalem.
3 Ierusalem, quae [c]aedificatur ut civitas,
cuius participatio eius [d]in idipsum.
4 Illuc enim [e]ascenderunt tribus, tribus Domini, [f]testimonium
ad confitendum nomini Domini. [Israël,
5 Quia illic sederunt [g]sedes in iudicio,
sedes super domum David:
6 [h]rogate quae ad pacem sunt Ierusalem
et abundantia diligentibus te.
7 Fiat pax in virtute tua
et abundantia in [i]turribus tuis. [de te.
8 Propter fratres meos et proximos meos loquebar [j]pacem
9 Propter domum Domini Dei nostri [l]quaesivi bona tibi.

122

Canticum graduum.
1 [a]Ad te levavi oculos meos, [b]qui habitas in caelis.
2 Ecce sicut [c]oculi servorum in manibus dominorum suo-
sicut [d]oculi ancillae in manibus dominae suae; [rum,
ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum
donec misereatur nostri.
3 Miserere nostri, Domine, miserere nostri,
[e]quia multum repleti sumus [f]despectione;
4 quia multum repleta est anima nostra,
[g]opprobrium [h]abundantibus et despectio [i]superbis.

123

Canticum graduum.
[a]Nisi quia Dominus erat in nobis, [b]dicat nunc Israël,
2 nisi quia Dominus erat in nobis;

---

j Is 53, 6; Mt 10, 6; 1 Pt 2, 25. — cf. Mt 18, 12; Lc 15, 4. *l* vr. 83.

Ad vsp. in fr. 2 (1) in off. Dj. (8), in Cena Dñi etc. (7). — ad trt. in off. p. BMV. — in ben. novae eccl.

a Is 30, 29. — cf. Ex 34, 24; 3 Rg 12, 27. — v. Ps 119-133. *b* Ps 3, 5; Jn 2, 3.

1, 2] Gr. in D. 2 p. Pnt. etc.

c cf. Ecli 51, 3. *d* (cf. 1 Rg 3, 17; 25, 22 etc.). *e* Ps 10, 3; 73, 4, 5; 126, 4; Jr 50, 9. — cf. Eph 6, 16. *f* cf. Tb 3, 6; Jb 3, 3, 7; Ph 1, *g* Ps 139, 11; Pro 25, 22. [23. *h* Gn 25, 13; Cn 1, 4; Is 21, 16; 60, 7; Jr 2, 10; 49, 28; Ez 27, 15.

*7] * Catech. R. III 5, 16, 18. — v. Ml 2, 6.*

Ad vsp. in fr. 2 (2) et in off. Dj. 5, 7). — ad mt. in Orat. Dñi N. — ad trt. in off. p. BMV. — in ben. novae eccl.

a v. Ps 122, 1. *b* Ps 86, 1; 132, 3. — cf. Jr 3, 23, — v. Ps 47, 2. *c* Ps 123, 8. — cf. Ps 19, 3. *d* Ps 65, 9; Pro 3, 23, 26. — cf. 1 Rg 2, 9. *e* Ps 40, 3; 126, 1; Nm 6, 14; Jb 7, 20. — cf. Is 27, 3. — v. Ps 96, 10. *f* cf. 3 Rg 8, 52; 18, 27. *g* Ps 90, 1. *h* Is 49, 10; Ap 7, 16. *i* cf. 4 Rg 4, 18-20; Jdt 8, 3; Sap 18, 3. *j* Dt 28, 6. — cf. Nm 27, 17; 1 Rg 29, 6; Ac 1, 21.

8] V. in ben. Abb. etc. (P. R.).

Ad vsp. in fr. 2 (1), cm. Sctar. etc. — ad trt. in off. p. BMV. — in ben. prim. lap. consecr.

a cf. Ps 25, 8. [*altaris etc.*

1] V. All. in Ms. pro peregrin. etc. — Gr. in D. 4 Qdg. et 18 p. Pnt.

b Is 2, 3; Mic 4, 2; Zc 8, 21. *c* Ps 146, 2.

*3] * Catech. R. I 10, 10.*

3, 4] Cm. in D. 4 Qdg.

d 2 Es 4, 6. *e* cf. Dt 16, 16; Lc 2, 42; 18, *f* Ps 77, 5. [10 etc. *g* Dt 17, 8; 2 Rg 15, 2; 3 Rg 7, 7; 2 Par 19, 8. *h* cf. Ps 50, 20; Jr 29, 7.

*6] * cf. Conc. Trid. s. XVIII decr. de libr. delectu etc.*

6, 7] Gr. in Ms. pro pace etc.

7] v. vr. 1. — V. in prec. frl. etc.

s Ps 47, 13.

8] Gr. in fs. s. Irenaei.

j cf. 1 Rg 25, 6.

9] Ant. in transl. Domus. l.

l cf. 2 Es 2, 10; Est 10, 3.

Ad vsp. in fr. 3 (1, 3). — ad sxt. in off. p. BMV. — in ben. ejusdem imag. (P. R.).

a Ps 120, 1. — cf. Ps 140, 8. — v. Ps 24, 15.

1-3] Tr. in D. 3 Qdg.

b Ps 2, 4; 10, 5; 102, 19; 113, 3 (bis); Is 40, 22; 2 Mc 3, 39; Mt 5, 34 etc.

2, 3] Int. in fr. 2 p. D. 1 Qdg. et ad prm. *f* cf. 2 Es 4, 4. *g* cf. 2 Es 2, 19. *h* cf. Is 32, 9, 11; Am 6, 1. *i* v. Ps 118, 51.

Ad vsp. in fr. 3 (8). — ad sxt. in off. p. BMV. *a* Ps 93, 17. *b* Ps 128, 1. *c* cf. Ps 144, 15; Ecli 33, 22. *d* Ps 4, 2. *e* Bar 2, 13. *3] V. in « Te Deum »*

cum exsurgerent homines in nos, 3 forte vivos [c]deglutissent
cum irasceretur furor eorum in nos, [nos;
4 forsitan [d]aqua absorbuisset nos.
5 Torrentem pertransivit anima nostra;
forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.
6 [e]Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.
7 Anima nostra [f]sicut passer erepta est de laqueo venantium; laqueus contritus est, et nos liberati sumus, [tium;
8 [g]Adiutorium nostrum in nomine Domini,
qui fecit caelum et terram.

c Ps 34, 25; Pro 1, 12.
d Ps 41, 8; 68, 3; Is 8, 8. — v. Ps 31, 6.

e cf. Ps 21, 14; Jdt 16, 2-4.
7] *Of. in fs. ss. Innoc. et in fss. plur. Mm.* — *V. All. in fs. s. Petri. Cl.*
f Pro 6, 5. — cf. Ps 90, 3.
7, 8] *Gr. in fs. ss. Inn. etc.*
g Ps 120, 2. [*J. etc.*
8] *V. in Ord. Ms. in fs. ss. nom.*

124 Canticum graduum.
[a]Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion: [salem.
[b]non commovebitur in aeternum, qui habitat 2 in Ierusalem.
Montes in circuitu eius; et Dominus in circuitu populi sui,
ex hoc nunc et usque in saeculum. [tem iustorum,
3 Quia non relinquet [c]Dominus [d]virgam peccatorum super [e]sortem iustorum,
ut non [f]extendant iusti ad iniquitatem manus suas.
4 [g]Benefac, Domine, bonis et [h]rectis corde;
5 [i]declinantes autem in obligationes,
[j]adducet Dominus cum [k]operantibus iniquitatem.
[l]Pax super Israël!

Ad vsp. in fr. 3 (2). — ad sxt. in off. p. BMV.
a Ps 24, 2, 3.
1, 2] *Gr. in D. 4 Qdg et in anniv. ded. eccl.*
b Ps 92, 1; 103, 5: Jl 3, 20. — cf. Pro 10, 30.
c cf. 4 Rg 6, 17; Zc 2, 5.
d Is 14, 5; Nh 1, 15.
e v. Ps 15, 5.
f Ex 22, 8. — cf. 1 Cor 10, 13.
g Ps 118, 65.
h v. Ps 7, 11.
i cf. Pro 2, 15.
j cf. Mt 7, 23; 24, 51.
k K Ps 91, 8, 10; 93, 4.
l Ps 127, 6; Gal 6, 16.

125 Canticum graduum.
[a]In convertendo Dominus captivitatem Sion,
facti sumus sicut consolati.
2 Tunc [b]repletum est gaudio os nostrum,
et lingua nostra exsultatione;
tunc [c]dicent inter gentes:
[d]Magnificavit Dominus facere cum eis.
3 Magnificavit Dominus facere nobiscum,
facti sumus laetantes.
4 [e]Converte, Domine, captivitatem nostram
sicut torrens in austro.
[f]Qui seminant in lacrimis, in exsultatione metent.
5 [g]Euntes ibant et flebant mittentes semina sua.
[h]Venientes autem venient cum exsultatione
portantes manipulos suos.

Ad vsp. in fr. 3 (3) et in cm. Ap. (6). — ad nn. in off. p. BMV.
a Os 6, 11. — v. Ps 13, 7.
b Jb 8, 21.

c cf. Ps 113, 2 (bis).
d Jl 2, 21. — cf. Ez 36, 36. — v. Ps 70, 19.
e v. Jr 29, 14; 30, 3.
f 1 Es 6, 22; Jr 31, 9; Mt 5, 5; Jo 16, 20; Gal 6, 9; Jc 5, 7. — cf. Ag 2, 3-10.
5, 6] *Tr. in Mss. plur. Mm. et* [*Ss.*
g Jr 50, 4.
h cf. Is 35, 10.
6] *v. Is 2, 2.*

126 Canticum graduum [a]Salomonis
Nisi Dominus aedificaverit domum,
[b]in vanum laboraverunt qui aedificant eam.
Nisi Dominus [c]custodierit civitatem,
frustra vigilat qui custodit eam
2 Vanum est vobis ante lucem surgere.
surgite postquam sederitis,
[d]qui manducatis panem doloris,
[e]cum dederit dilectis suis somnum.
3 Ecce [f]hereditas Domini filii,
[g]merces [h]fructus ventris.
4 Sicut [i]sagittae in manu potentis,
ita filii excussorum.
5 [j]Beatus vir, qui implevit desiderium suum ex ipsis:
[k]non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta.

Ad vsp. in fr. 4 (1) et in fs. Corp. ch. (3). — ad nn. in off. p. BMV. — in ben. peregrin. p. reditum (4).
a v. Ps 111, 1.
b Ps 1, 1, 2; 118, 1. — cf. Ps 8, 32; 1, 11.
2] * *Catech. R. IV 13, 12.* — *v. Ps 39, 18.* — *Ant. in fs. s. Isidori agric.*
c Is 3, 10. — cf. Ps 108, 11; Ag 1, 11.

127 Canticum graduum.
[a]Beati omnes qui timent Dominum,
[b]qui ambulant in viis eius.
2 [c]Labores manuum tuarum quia manducabis,

3] *Gr. in Ms. pro sponsis.*
d Ps 126, 3; Dt 28, 4; Pro 5, 18.
e Ez 19, 10. — (cf. Gn 49, 22).
f Ps 143, 12. — cf. Ps 51, 10.
4, 5] in fine ritus Confirm. (PR).
4-6] Tr. et Cm in Ms. pro sponsis.
g Ps 133, 3. — cf. Pro 10, 22.
h Ps 19, 3.
i cf. Ps 121, 9.
j Pro 17, 6. — cf. Zc 8, 7. —
l v. Ps 124, 5. [v. Jb 42, 16.

Ad vsp. in fr. 4 (1). — ad cmpl. in off. p. BMV.
1-4] Tr. in D. Pss. [3 etc.
a cf. Ex 1, 14; Jd 3, 8, 14; 4, *b* Is 47, 12; Jr 22, 21; Os 2, 15.
c Ps 123, 1.
d cf. 2 Cor 4, 8-10.
e cf. Is 50, 6; 51, 23.
3] Ant. in fs. ss. Col. Flag.
f cf. Jb 4, 6.
g v. Ps 34, 4.
h 4 Rg 19, 26; Is 37, 27. — v. Ps 36, 2.

i v. Ps 34, 12.

j Rt 2, 4.

l Ps 117, 26.

Ad vsp. in fr. 4 (1)). in off. et exequiis Df. (3). in Nat. Dñi et. fs. ss. Cord. J. et ss. Rdmpt. (7). — ad cmpl. in off. p. BMV. — in praep. ad Ms et ben. campan.
a Ps 68, 3; Lm 3, 55; Jn 2, 2, 4.
1, 2] Of. et V. All. in D. 23 p. Pnt. — v. Jb 7, 7, 8.
1-4] Tr. in Sptg. et in Ms. pro remis. pecc.
b Ps 85, 6; 2 Par 6, 40.
c Ps 139, 7.
d cf. Ps 89, 8; 142, 2; Jb 9, 3.
3, 4] Int. in D. 22 p. Pnt.
e Ps 75, 8; Nh 1, 6; Ml 3, 2; Ap 6, 17. — cf. Ps 142, 2.
f vr. 7; Is 55, 7; Dn 9, 9; Rm 6, 3. — v. Ps 85, 15.
g Ps 39, 2; Is 8, 17; 26, 7.
h Ps 118, 74, 81. — v. Ps 32,
i cf. Ps 5, 4, 5. [20.
j Ps 130, 3.
l Ecli 5, 6; Is 55, 7.
m Ps 110, 9; Lc 1, 68; Tb 2, 14. — cf. Mt 1, 21. — v. Ps 24, 22.

Ad vsp. in fr. 4 (1). — ad cmpl. in off. p. BMV.
a cf. Ps 137, 6; Is 57, 15.
b cf. 2 Rg 6, 22, Tb 4, 14. — Ps 100, 5.
c cf. Jr 45, 5; Rm 12, 16.
d v. Jb 42, 3.
e cf. Mt 18, 3; 1 Cor 14, 20.
f Ps 129, 6.

Ad vsp. in fr. 4 (13). in Nat. Dñi etc. (11) et in cm. CP.
1] V. All. in fs. s. Urbani P.
a cf. 1 Par 22, 14.
b cf. Ps 49, 14.
c vr. 5.
d 2 Rg 7, 2.
e Pro 6, 4.
f 1 Par 22, 7; Ac 7, 46.
g Gn 35, 19; 1 Rg 17, 12. — cf. 1 Rg 1, 1; 3 Rg 11, 26.
h cf. 1 Rg 7, 2. — v. Js 15, 9, 60.

*tatis (1-3), vates rogat ut liberatio perficiatur (4, 5). — **126.** Quidquid a Deo non est vanum est. — **127.** Piis domestica et diuturna felicitas promittitur. — **128.** Iis qui persequuntur Israël psaltes mala imprecatur. —*

beatus es et bene tibi erit.
3 [d]Uxor tua sicut [e]vitis abundans in lateribus domus tuae;
filii tui, [f]sicut novellae olivarum, in circuitu mensae tuae.
4 Ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum.
5 [g]Benedicat tibi Dominus [h]ex Sion,
et videas [i]bona Ierusalem omnibus diebus vitae tuae
6 et videas [j]filios filiorum tuorum, [l]pacem super Israël.

128 Canticum graduum.
Saepe [a]expugnaverunt me a [b]iuventute mea,
[c]dicat nunc Israël:
2 saepe expugnaverunt me a iuventute mea;
etenim [d]non potuerunt mihi.
3 [e]Supra dorsum meum [f]fabricaverunt peccatores,
prolongaverunt iniquitatem suam.
4 Dominus iustus concidit cervices peccatorum.
5 [g]Confundantur et convertantur retrorsum omnes qui ode- [runt Sion,
6 fiant [h]sicut faenum tectorum,
quod priusquam evellatur exaruit;
7 de quo non implevit manum suam qui metit,
et [i]sinum suum qui manipulos colligit.
8 Et non dixerunt qui praeteribant: [j]Benedictio Domini super [vos:
[l]benediximus vobis in nomine Domini.

129 Canticum graduum.
[a]De profundis clamavi ad te, Domine:
2 Domine, exaudi vocem meam;
[b]fiant aures tuae intendentes in [c]vocem deprecationis [meae.
3 [d]Si iniquitates observaveris, Domine,
Domine, [e]quis sustinebit?
4 Quia [f]apud te propitiatio est,
et propter legem tuam [g]sustinui te, Domine;
[h]sustinuit anima mea in verbo eius;
5 speravit anima mea in Domino.
6 [i]A custodia matutina usque ad noctem [j]speret Israël in [Domino;
7 quia apud Dominum misericordia,
et [l]copiosa apud eum [m]redemptio,
8 et ipse [n]redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius.

130 Canticum graduum David.
Domine, [a]non est exaltatum cor meum,
neque [b]elati sunt oculi mei;
neque ambulavi in [c]magnis
neque in [d]mirabilibus super me.
2 Si non humiliter sentiebam,
sed exaltavi animam meam;
sicut [e]ablactatus est super matre sua,
ita retributio in anima mea.
3 [f]Speret Israël in Domino
ex hoc nunc et usque in saeculum.

131 Canticum graduum.
Memento, Domine, David et omnis [a]mansuetudinis eius;
2 sicut iuravit Domino, [b]votum vovit [c]Deo Iacob:
3 [d]Si introiero in tabernaculum domus meae,
si ascendero in lectum strati mei,
4 [e]si dedero somnum oculis meis et palpebris meis dormita- [tionem
5 et requiem temporibus meis,
[f]donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo [Iacob.
6 Ecce audivimus eam in [g]Ephrata,
invenimus eam in [h]campis silvae.

7 [i]introibimus in tabernaculum eius,
adorabimus in loco [j]ubi steterunt pedes eius.
8 [l]Surge, Domine, in [m]requiem tuam,
tu et arca sanctificationis tuae:
9 [n]sacerdotes tui [o]induantur iustitiam,
et [p]sancti tui exsultent.
10 Propter David servum tuum
[q]non avertas faciem [r]christi tui.
11 [s]Iuravit Dominus David veritatem et [t]non frustrabitur
[u]De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. [eam:
12 [v]Si custodierint filii tui testamentum meum
et testimonia mea haec quae docebo eos,
et filii eorum usque in saeculum [x]sedebunt super sedem
13 Quoniam [y]elegit Dominus Sion, [tuam.
elegit eam in habitationem sibi;
14 haec [z]requies mea in saeculum saeculi:
hic [a]habitabo, quoniam elegi eam.
15 Viduam eius benedicens benedicam,
[b]pauperes eius saturabo panibus;
16 sacerdotes eius induam salutari,
et sancti eius exsultatione exsultabunt.
17 Illuc producam [c]cornu David,
paravi [d]lucernam christo meo;
18 inimicos eius [e]induam confusione;
super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.

132 Canticum graduum David. [unum!
[a]Ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in
2 [c]Sicut unguentum in [d]capite, quod descendit in barbam,
quod descendit [e]in oram vestimenti eius; [barbam Aaron,
3 sicut [f]ros [g]Hermon, qui descendit in [h]montem Sion;
quoniam illic [i]mandavit Dominus benedictionem
et vitam usque in saeculum.

133 Canticum graduum.
Ecce nunc benedicite Dominum, omnes [a]servi Domini;
[b]qui statis in domo Domini,
in atriis domus Dei nostri.
2 In noctibus [c]extollite manus vestras in [d]sancta,
et benedicite Dominum.
3 [e]Benedicat te Dominus ex Sion,
[f]qui fecit caelum et terram.

134 [a]Alleluia.
[b]Laudate nomen Domini, laudate, servi, Dominum:
2 [c]qui statis in domo Domini, [d]in atriis domus Dei nostri.
3 Laudate Dominum, quia [e]bonus Dominus;
psallite nomini eius, quoniam [f]suave;
4 quoniam [g]Iacob elegit sibi Dominus,
Israël in [h]possessionem sibi.
5 Quia ego cognovi quod [i]magnus est Dominus,
et Deus noster prae omnibus diis:
6 [j]omnia quaecumque voluit Dominus fecit,
in caelo, in terra, in mari et in omnibus abyssis;
7 [l]educens nubes ab extremo terrae
fulgura in [m]pluviam fecit;
qui producit ventos de [n]thesauris suis.
8 [o]Qui percussit primogenita Aegypti
[p]ab homine usque ad pecus;
9 et [q]misit signa et prodigia in medio tui, Aegypte,
in Pharaonem et in omnes servos eius.
10 Qui percussit gentes multas et occidit reges fortes:

7] V. in transl. Domus Laur.
i Ps 5, 8.
j cf. Ps 98, 5. [6, 41, 42.
l Ps 67, 2; Nm 10, 35; 2 Par
8-10] Tr. in Ms. pro elig. s. Pont.
m vr. 14, cf. Ecli 24, 15; 36,
n vr. 16. [15.
9] V. in prec. frl.
o v. Jb 29, 14.
p cf. Ps 14, 5.
c b] Inv. in cm. Mm. T. P.
R, 10] *Int. in cm. Cf. etc.*
q cf. 4 Rg 18, 24.
r vr. 17. — cf. 1 Rg 1, 39.
s Ps 88, 4, 36.
t Ps 109, 4.
u 2 Rg 7, 12; 2 Par 6, 16; Lc
1, 32; Ac 2, 20.
v 3 Rg 2, 4.
x 3 Rg 8, 25. — cf. Jb 36, 7.
y Ps 25, 8; 73, 2; 77, 68; 3 Rg
8, 13; 2 Par 6, 2. — v. Ps
z vr. 8. [67, 17.
14] v. Ps 5, 8.
a Ps 134, 21. — cf. Mt 23, 21.
b Ps 36, 19; 110, 5. — cf. Rt 1, 6.
1-6] Int. in fs. s. Steph. PM.
16, 17] Gr. in cm. CP., etc.
c Ps 88, 25; 1 Rg 2, 1, 10; Ez
29, 21. — cf. Lc 1, 69.
d v. 2 Rg 21, 17.
e cf. Lc 13, 17. — v. Jb 8, 22.

Ad vsp. in fr. 5 (1). — in cons. Episc. (2,3) et ben. Abbat.
a cf. Pro 18, 19; Ec 4, 9.
1] Ant. in fs. 7 ss. Fund. — V. in R. etc. in fss. plur. Mm.
1, 2] Gr. in D. 22 p. Pnt. — V. All. in fs. s. Alphonsi.
b 67, 7; Ecli 25, 2. — cf. Gn 13,
c Ex 30, 25, 30. [8; Heb 13, 1.
*2] * Catech. R. II 3, 4, 8.*
d Ex 29, 7; Lv 8, 22.
e Ex 28, 32, 33; 39, 24. [(*P.R.*).
3] Ant. in ritu de tond. barba
f Pro 19, 12; Os 14, 6; Mic 5, 7.
g Dt 3, 9; 4, 48.
h Ps 47, 2. [Ps 42, 8.
i Lv 25, 21; Dt 28, 8. — v.

Ad cmpl. in Dd.
a Ps 134, 1.
b Dt 10, 8; 18, 7; 1 Par 23,
30; 1 Par 29, 11; 35, 5. — 2
c v. Ps 27, 1. [Ps 134, 2.
d Ps 62, 3; 150, 2.
e Ps 127, 5. — cf. Nm 6, 24.
3] V. All. in Ms. pro sponsis.
f v. Ps 113, 15.

Ad vsp. in fr. 3 (1, 2).
a Ps 104, 1. — 2. Ps 145, 1.
b Ps 112, 1; 133, 1; Dn 3, 85.
c Ps 133, 1.
d v. Ps 91, 14. [*pace.*
3] Of. in D. Qdg. et Ms pro
e v. Ps 99, 5.
f Ps 146, 1. — cf. Ps 51, 11.
g Dt 7, 6, 7; 10, 15. — v. Ps
h Ex 19, 5. [104, 6.
i Ps 85, 8; 88, 7; 94, 3.
j Ps 113, 3 (bis); Sap 12, 18;
Dn 4, 32; Jn 1, 14.
6] v. vr. 3.
l Jr 10, 13; 51, 16.
m cf. Jb 28, 25, 26; 38, 25;
(Zc 10, 1).
n Jb 38, 22.
o Ps 77, 51. — v. Ex 12, 29.
p cf. Jr 50, 3, 51, 62.
q Dt 6, 22; Jr 32, 20.

132. Celebrat fidelium communionem. — 133. Ad Deum etiam nocte celebrandum exhortatur. — 134. Deum, quem celebrant res creatae (1-7) et miracula in egressu Israël de Agypto (10-13) laudandum esse, idola autem

10-12] Ps 135, 17-22.
r Dt 29, 7. — v. Nm 21, 21-26.
s v. Nm 21, 33-35.
t v. Js 12, 7-24.
u Dt 29, 8. — v. Ps 77, 54.
v Ps 101, 13; Ex 3, 15; Os 11, 5.
x Dt 32, 36, 43.
14] R. in cm. Mm. T. P.
y v. Ps 89, 13.
15-20] Ps 113, 4 (bis)-11.
z Jr 10, 14; Bar 6, 24; Hab 2, 19.

11 [r]Sehon regem Amorrhaeorum et [s]Og regem Basan
et [t]omnia regna Chanaan;
12 et [u]dedit terram eorum hereditatem,
hereditatem Israël populo suo.
13 Domine, [v]nomen tuum in aeternum;
Domine, memoriale tuum in generationem et generationem.
14 [x]Quia iudicabit Dominus populum suum
et [y]in servis suis deprecabitur.
15 [z]Simulacra gentium argentum et aurum,
opera manuum hominum.
16 Os habent et non loquentur,
oculos habent et non videbunt.
17 Aures habent et non audient;
[z]neque enim est spiritus in ore ipsorum.
18 Similes illis fiant qui faciunt ea,
et omnes qui confidunt in eis.
19 [a]Domus Israël, benedicite Domino;
domus Aaron, benedicite Domino;
20 domus Levi, benedicite Domino,
qui timetis Dominum, benedicite Domino.
21 [b]Benedictus Dominus ex Sion,
[c]qui habitat in Ierusalem.

a Ps 117, 2-4; Dn 3, 83, 84.
b cf. Ps 127, 5.
c Ps 131, 13, 14.

Ad vsp. in fr. 5 (1, 22).
a Ps 104, 1.
b v. Ps 105, 1.
c v. 1 Par 16, 41.
d Dt 10, 17.

135 [a]Alleluia.
[b]Confitemini Domino, quoniam bonus,
[c]quoniam in aeternum misericordia eius.
2 Confitemini [d]Deo deorum,
quoniam in aeternum misericordia eius.
3 Confitemini Domino dominorum,
quoniam in aeternum misericordia eius.
4 [e]Qui facit mirabilia magna solus,
quoniam in aeternum misericordia eius.
5 [f]qui fecit caelos in [g]intellectu,
quoniam in aeternum misericordia eius;
6 [h]qui firmavit terram [i]super aquas,
quoniam in aeternum misericordia eius;
7 [j]qui fecit luminaria magna,
quoniam in aeternum misericordia eius,
8 solem in potestatem diei.
quoniam in aeternum misericordia eius,
9 lunam et stellas in potestatem noctis,
quoniam in aeternum misericordia eius.
10 [l]Qui percussit Aegyptum cum primogenitis eorum,
quoniam in aeternum misericordia eius;
11 [m]qui eduxit Israël de medio eorum,
quoniam in aeternum misericordia eius,
12 [n]in manu potenti et bracchio excelso,
quoniam in aeternum misericordia eius;
13 qui divisit mare Rubrum in divisiones,
quoniam in aeternum misericordia eius,
14 et [p]eduxit Israël per medium eius,
quoniam in aeternum misericordia eius,
15 et [q]excussit Pharaonem et virtutem eius in mari Rubro,
quoniam in aeternum misericordia eius;
16 [r]qui traduxit populum suum per desertum,
quoniam in aeternum misericordia eius;
17 qui percussit reges magnos,
quoniam in aeternum misericordia eius,
18 et occidit reges fortes,
quoniam in aeternum misericordia eius,
19 Sehon regem Amorrhaeorum,
quoniam in aeternum misericordia eius,
20 et Og regem Basan,

e Dn 4, 3; 2 Mc 15, 21. — v. Ps 71, 18.
f v. Ps 32, 6.
g Pro 3, 19; Jr 10, 12; 51, 15. — cf. Ps 103, 24.
h Is 42, 5; 44, 24.
i v. Ps 23, 2.
j Gn 1, 16; Ecli 43, 1-11.
l Ps 77, 51; 134, 8-10.
m Ex 12, 51; 13, 3.
n Dt 4, 34. — cf. Ex 15, 12, 13.
o Ps 77, 13; Ex 14, 21.
p Ex 14, 22.
q Ex 14, 27. — cf. Ps 77, 53.
r Ex 15, 22; Dt 8, 15. — cf. Ps 76, 21.
17-22] Ps 134, 10-12.

quoniam in aeternum misericordia eius,
21 et dedit terram eorum hereditatem,
quoniam in aeternum misericordia eius,
22 hereditatem Israël [s]servo suo,
quoniam in aeternum misericordia eius.
23 Quia in humilitate nostra [t]memor fuit nostri,
quoniam in aeternum misericordia eius,
24 et [u]redemit nos ab inimicis nostris,
quoniam in aeternum misericordia eius.
25 [v]Qui dat escam omni carni,
quoniam in aeternum misericordia eius.
26 Confitemini [x]Deo caeli,
quoniam in aeternum misericordia eius.
Confitemini [y]Domino dominorum,
quoniam in aeternum misericordia eius.

s Ps 104, 6, 25.

t cf. Ps 113, 12; Gn 8, 1.

u Ps 106, 2.

v Ps 103, 37; 144, 15; 146, 9. — v. Jb 36, 31.
x 1 Es 5, 12; 2 Es 1, 4; Dn 2, 18.

y vr. 3; 1 Tm 6, 15; Ap 19, 16.

136

Psalmus David, Hieremiae.
1 Super [a]flumina Babylonis illic sedimus
et flevimus cum recordaremur Sion:
2 in salicibus in medio eius [b]suspendimus organa nostra,
3 quia illic interrogaverunt nos,
qui captivos duxerunt nos, verba cantionum; [cis Sion.
et qui abduxerunt nos: Hymnum cantate nobis de canti-
4 [c]Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?
5 [d]Si oblitus fuero tui, Ierusalem,
[e]oblivioni detur dextera mea;
6 [f]adhaereat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui;
si non proposuero Ierusalem in principio laetitiae meae.
7 Memor esto, Domine, filiorum [g]Edom in [h]die Ierusalem,
qui dicunt: [i]Exinanite, exinanite
usque ad fundamentum in ea.
8 [j]Filia Babylonis misera [l]beatus qui retribuet tibi
[m]retributionem tuam, quam retribuisti nobis.
9 Beatus qui tenebit et [n]allidet parvulos tuos ad petram.

Ad vsp. in fr. 5 (6).
1] Of. in fr. 5 p. D. Pass. et D. 20 p. Pnt. — v. vr. 3-6.
a Ez 1, 3; 3, 15; Dn 8, 2; 10, 4.
b Is 24, 8. — cf. Ecli 22, 6.
3-6] RR. in D. 4 p. Psch.
c cf. 2 Es 2, 3; Ec 3, 4.
d cf. Jr 51, 50.
e cf. Ps 75, 6.
f Jb 29, 10; Ez 3, 26.
g Is 34, 5, 6; Lm 4, 21, 22; Ez 25, 12; 35, 2. — cf. Ecli 57, 26, 28; Am 1, 11, 12. — v. Jr 49, 7-22; Ez 25, 12-14; Ab 8-14.
h Ab 11. — cf. Jb 18, 20.
i Ps 34, 25; Pro 1, 12; Lm 2, 16.
j (Is 21, 9; 47, 1-15; Jr 25, 12; 50, 1-46; 51, 1-64. — v. Is 13, 1-22).
*8, 9] * Catech. R. IV 5, 6.*
l cf. Ps 78, 12. [Ps 27, 4.
m Jr 25, 14; 51, 24, 56. — cf.
n 4 Rg 8, 12; Is 13, 16; Os 10, 14; 14, 1; Nh 3, 10.

137

1 Ipsi David.
[a]Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo,
quoniam audisti verba oris mei:
in conspectu angelorum psallam tibi.
2 [b]Adorabo ad [c]templum sanctum tuum
et confitebor nomini tuo
super misericordia tua et veritate tua,
quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.
3 In quacumque die invocavero te, exaudi me;
multiplicabis in anima mea virtutem.
4 [d]Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terrae,
[e]quia audierunt omnia verba oris tui;
5 et cantent in [f]viis Domini,
quoniam magna est gloria Domini;
6 quoniam [g]excelsus Dominus et humilia respicit
et [h]alta a longe cognoscit.
7 [i]Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me;
et super iram inimicorum meorum [j]extendisti manum
et [k]salvum me fecit dextera tua. [tuam,
8 Dominus retribuet pro me.
Domine, [l]misericordia tua in saeculum;
[m]opera manuum tuarum ne despicias.

Ad vsp. in fr. 6 (1, 14) et cm. Ap. (17, 18).
a vr. 23; Jr 12, 3. — v. Ps 7, 9; 16, 3; 43, 22.
b Lm 3, 63. — cf. 4 Rg 19, 27.
c Am 4, 13. — cf. Dt 31, 21; Jb 14; 16; 31, 4; Jr 17, 10; Mt 9, 4; Jo 2, 24, 25.

138

1 In finem. Psalmus David.
Domine, [a]probasti me et cognovisti me;
2 tu [b]cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam.
3 [c]Intellexisti cogitationes meas de longe;

flebilis querimonia et imprecatio. — **137.** *Deus propter sua benefacta ab omnibus laudandum est.* — **138.** *Sciens Deum nihil latere (1-12), eum testificari desiderat se a peccatoribus semper abhorruisse (13-24).* — **139.** *Deum*

semitam meam et funiculum meum investigasti
4 et omnes vias meas praevidisti,
quia non est sermo in lingua mea.
5 Ecce, Domine, tu [d]cognovisti omnia, novissima et antitu formasti me et [e]posuisti super me manum tuam. [qua;
6 [f]Mirabilis facta est scientia tua ex me;
confortata est, et non potero ad eam.
7 [g]Quo ibo a spiritu tuo?
et [h]quo a facie tua fugiam?
8 [i]Si ascendero in caelum, tu illic es;
[j]si descendero in infernum, ades.
9 Si sumpsero pennas meas diluculo
et habitavero in extremis maris,
10 etenim illuc [l]manus tua deducet me,
et tenebit me dextera tua.
11 Et dixi: [m]Forsitan tenebrae conculcabunt me,
et nox illuminatio mea in deliciis meis;
12 quia [n]tenebrae non obscurabuntur a te,
et nox sicut dies illuminabitur;
sicut tenebrae eius, ita et lumen eius.
13 Quia tu [o]possedisti renes meos,
[p]suscepisti me de utero matris meae.
14 Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es;
[q]mirabilia opera tua, et anima mea cognoscit nimis.
15 [r]Non est occultatum os meum a te quod fecisti in occulto,
et substantia mea [s]in inferioribus terrae.
16 Imperfectum meum viderunt oculi tui,
et [t]in libro tuo omnes scribentur;
dies formabuntur, et nemo in eis.
17 Mihi autem nimis honorificati sunt [u]amici tui, Deus;
nimis confortatus est principatus eorum.
18 Dinumerabo eos, et [v]super harenam multiplicabuntur;
exsurrexi et adhuc sum tecum.
19 Si [w]occideris, Deus, peccatores,
[z]viri sanguinum, [a]declinate a me;
20 quia dicitis in cogitatione:
[b]accipient in vanitate civitates tuas.
21 [c]Nonne qui oderunt te, Domine, oderam,
et [d]super inimicos tuos tabescebam?
22 Perfecto odio oderam illos,
et inimici facti sunt mihi.
23 [e]Proba me, Deus, et scito cor meum;
interroga me et cognosce semitas meas
24 et vide, si via iniquitatis in me est,
et [f]deduc me in [g]via aeterna.

139

In finem. Psalmus David.
2 [a]Eripe me, Domine, ab homine malo,
[b]a viro iniquo eripe me.
3 Qui cogitaverunt iniquitates in corde,
[c]tota die constituebant proelia;
4 [d]acuerunt linguas suas [e]sicut serpentis;
[f]venenum aspidum [g]sub labiis eorum.
5 Custodi me, Domine, de manu peccatoris
et ab hominibus iniquis eripe me,
[h]qui cogitaverunt supplantare gressus meos;
6 [i]absconderunt superbi laqueum mihi
et funes extenderunt in laqueum;
iuxta iter scandalum posuerunt mihi.
7 [j]Dixi Domino: Deus meus es tu;
[l]exaudi, Domine, vocem deprecationis meae.
8 Domine Domine, [m]virtus salutis meae,
obumbrasti super caput meum in die belli.

d Ecli 42, 20; Heb 4, 13.
5, 6] v. 7 1ª.
e cf. 1 Pt 5, 6.
f Rm 11, 33. — cf. Jb 42, 3; Eph 3, 10.
*7] * Catech. R. I 9, 4; III 2, 27.*
g cf. Sap 1, 7, 8; Jr 23, 24; Ac 17, 28.
h cf. Tb 13, 2; Sap 16, 15; Jn 11, 3.
i cf. Am 9, 2.
*8] * Catech. R. I 2, 6; IV 9, 19.*
j cf. Jb 26, 6; Ecli 23, 28..
l Ps 22, 3. — cf. vr. 24.

m cf. Jb 22, 13, 14; Ecli 15, 20.

n Jb 34, 22. — cf. Dn 2, 12; 13, 42.
(12, 11)] in ben. cerei in Sb. s.

o Dt 32, 6.
p cf. Jb 10, 10, 11.

q Ecli 11, 4. — v. Ps 71, 18.
r cf. Jb 10, 8; Ec 11, 5; 2 Mc 7, 22, 23.
s v. Ps 62, 10.
16] v. 3 Rg 8, 39.
t v. Ps 68, 29; Ex 32, 32.

*17] * cf. Catech. R. I 13, 11.*
u (v. Ps 39, 6).
18] Int. in D. Resurect.
v Gn 22, 17; Jr 15, 8.
x cf. Ps 39, 6.
y Is 11, 4. — cf. Ps 9, 17.
z Ps 5, 7.
a v. Ps 6, 9.
b (Ex 20, 7).
c v. Ps 25, 5.
d Ps 118, 158.

e Ps 15, 2. — v. vr. 1.

f cf. vr. 10.
g Jr 6, 16; 18, 15. — cf. Ps 1, 6.

Ad vsp. in fr. 6 (8, 9), in Cena Dñi (5) etc.
2-10, 14] Tr. in Ms. praesanctif.
a vr. 5; Ps 70, 4; 118, 153, 170.
b Ps 17, 49. — cf. Pro 3, 31.
2] v. Ps 25, 9, 10. — V. ad prm. in off. frl. etc.
c Ps 55, 6.
d cf. Ps 51, 4; Mt 3, 7.
e Ps 57, 5.
f (all) Rm 3, 13.
g v. Ps (10), 7.
5] Of. in fr. 3 mai. hebd.
h cf. Ps 117, 5.
i Ps 34, 7; 63, 6; 140, 9; 141, 4; Jr 18, 22. — cf. Jb 18, 7-10.
j Ps 141, 6.
k Ps 21, 11.
l v. Ps 27, 2.
8] v. Ps 34, 1, 2.
m Ps 27, 8.

9 Ne tradas me, Domine, a desiderio meo peccatori;
cogitaverunt contra me, [n]ne forte exaltentur.
10 Caput circuitus eorum,
[o]labor labiorum ipsorum operiet eos.
11 Cadent super eos [p]carbones, in ignem deicies eos,
in miseriis non subsistent.
12 Vir linguosus non dirigetur in terra,
virum iniustum mala capient in interitu.
13 Cognovi quia [q]faciet Dominus iudicium inopis
et vindictam pauperum.
14 Veruntamen [r]iusti confitebuntur nomini tuo,
et [s]habitabunt recti cum vultu tuo.

n Is 14, 21.

o cf. Pro 12, 13; 18, 7. — v. Ps 7, 16, 17.
p Ps 10, 7; 17, 9, 13, 14. — cf. Rm 12, 20.

q Ps 9, 5; 3 Rg 8, 45, 49, 59; Pro 22, 23.
r cf. Ps 63, 11.
s Ps 15, 11. — cf. Mt 5, 8.

140

Psalmus David.
Domine, clamavi ad te, exaudi me,
intende voci meae, cum clamavero ad te.
2 Dirigatur [a]oratio mea sicut incensum in conspectu tuo;
[b]elevatio manuum mearum [c]sacrificium vespertinum.
3 Pone, Domine, [d]custodiam ori meo
et [e]ostium circumstantiae labiis meis.
4 [f]Non declines cor meum in verba malitiae,
ad [g]excusandas excusationes in peccatis
cum hominibus [h]operantibus iniquitatem,
et [i]non communicabo cum electis eorum.
5 [j]Corripiet me iustus in misericordia et increpabit me,
[k]oleum autem peccatoris non impinguet caput meum,
[l]quoniam adhuc et oratio mea in beneplacitis eorum.
6 [m]Absorpti sunt iuncti petrae iudices eorum,
audient verba mea, quoniam potuerunt.
7 Sicut crassitudo terrae erupta est super terram,
[n]dissipata sunt ossa nostra secus infernum.
8 Quia [o]ad te, Domine Domine, oculi mei,
[p]in te speravi, non auferas animam meam.
9 Custodi me [q]a laqueo quem statuerunt mihi,
et a scandalis operantium iniquitatem.
10 [r]Cadent in retiaculo eius peccatores:
[s]singulariter sum ego donec transeam.

Ad vsp. in fr. 6 (1), in Cena Dñi etc. (9).
a Ps 87, 3; Lc 1, 10; Ap 5, 8; 8, 3, 4. — cf. Ac 10, 4, 31.
*2] * Catech. R. IV 2, 1. V. ad vsp. per annum. — Gr. in D. 10 p. Pnt. etc. — R. in cons. eccl.*
2-4] In Ord. Ms. ad incens. altaris.
3] V. in fs. s. Io Nepom.
b v. Ps 27, 2.
c v. Ex 29, 39, 41.
d Ps 38, 1; Pro 16, 1; Ecli 22, 33. — v. Ps 33, 14.
e Ecli 28, 28, 29; Mic 7, 5. —
f cf. Ps 118, 36. [cf. Jb 41, 5
*4] * Catech. R. IV 14, 15.*
g cf. Gn 3, 12, 13.
h vr. 9; Ps 93, 4.
i (cf. Par 23, 6).
j cf. Lv 19, 17; Pro 9, 8; 10. 25; 25, 12; 27, 6; Ec 7, 6; Gal 6, 1.
*5] * Catech. R. III 9, 11.*
k cf. Ps 32, 2.
l v. Ps 108, 4.
m (cf. 2 Par 25, 32).
n Ps 52, 6. — cf. Ez 37, 1.
o Ps 24, 15.
p v. Ps 10, 2.
q Ps 139, 9.
r cf. Ps 7, 16; Jr 50, 14.
s cf. Lc 4, 30.

141

1 [a]Intellectus David, [b]cum esset in spelunca, oratio.
2 [c]Voce mea ad Dominum clamavi,
voce mea ad Dominum [d]deprecatus sum.
3 [e]Effundo in conspectu eius orationem meam,
et tribulationem meam ante ipsum pronuntio.
4 In [f]deficiendo ex me spiritum meum,
et tu cognovisti semitas meas.
In via hac qua ambulabam [g]absconderunt laqueum mihi.
5 [h]Considerabam ad [i]dexteram et videbam,
et [j]non erat qui cognosceret me.
[k]Periit fuga a me;
et non est qui [l]requirat animam meam.
6 Clamavi ad te, Domine; dixi: Tu es [m]spes mea,
[n]portio mea in [o]terra viventium. [nimis.
7 [p]Intende ad deprecationem meam, quia [q]humiliatus sum
[r]Libera me a persequentibus me, quia [s]confortati sunt
8 [t]Educ de custodia animam meam, [super me.
ad confitendum nomini tuo:
me exspectant iusti donec retribuas mihi.

Ad vsp. in fr. 6 (8), in Cena Dñi etc. (5). — ad mt. in Orat. Dñi N.
a Ps 31, 1; 41, 1; 77. 1 etc.
b cf. Ps 56, 1; 1 Rg 24, 4.
c Ps 3, 5.
d Ps 29, 9.
*3] * Catech. R. IV 3, 4.*
e Ps 101, 1. — cf. Is 26, 16. —
f v. Ps 76, 4. [v. Ps 41, 5.
g Ps 139, 6.
h cf. Ps 68, 21; Ecli 51, 10.
i Ps 15, 8.
j cf. Ps 30, 12.
k Jb 11, 20; Jr 25, 35; Am 2, 14.
l Pro 29, 10. — cf. 1 Rg 20, 1.
m v. Ps 13, 6; 90, 9.
n Ps 15, 5.
o v. Ps 26, 13.
p Ps 15, 1.
7] Ant. in fs. ss. col. Flag.
q Ps 78, 8.
r Ps 7, 2; 30, 16.
s Ps 17, 18.
t Is 42, 7. — cf. Ps 142, 11.

142

Psalmus David, quando persequebatur eum Absalom filius [eius.
[a]Domine, exaudi orationem meam,
auribus percipe obsecrationem meam in [b]veritate tua,
exaudi me in tua iustitia.

Ad ll. in fr. 6 (9).
a Ps 139, 7.
b 1 Jo 1, 9. — cf. Ps 30, 2.

— **142.** Paenitent. 7. *In gravi periculo constitutus ad Deum confugit (1-6), ut liberationem obtineat et ut sibi viam qua ambulet demonstret (7-10).* — **143.** *Deo benedicit ab eoque petit, ut potentiam suam in hostes manifestans*

c cf. Jb 14, 3; Jr 2, 9, 35; Nh 1, 3.
2] * *cf. Conc. Milev. II can. 7. — Oratio in exequiis adult.*
d Ps 129, 3; 3 Rg 8, 46; Jb 9, 2, 20; 15, 14; 25, 4; Ec 7, 21; Ecli 7, 5; Rm 3, 23; 1 Cor 4, 4.
3, 4] *Antt. in Parasc.*
e v. Ps 87, 4-7.
f Lm 3, 6. — cf. Ps 87, 5, 6.
g Ps 76, 4.
h Ps 76, 5, 11, 13.
i Ps 76, 13; 110, 2.
j v. Jb 11, 13; Ps 87, 10; 2 Mc 13, 34.
l Ps 41, 2.
m cf. Ps 62, 2.
n Ps 68, 17; 101, 3.
o Ps (72, 26); 76, 4; 83, 3 etc.
p Ps 26, 9.
q v. Ps 27, 1.
8, 9] *Ant. in fr. 6 p. D. 3 Adv.*
r 1. Ps 24, 4.
s Ps 24, 1; 85, 4.
t Ps 58, 2; 141, 7.
9, 10] *Gr. in D. Pass. — Of. in fr. 2 mai. hebd.*
u cf Ps 118, 12.
v 2 Es 9, 20; Sap 1, 6; 12, 1.
x v. Ps 22, 3.
y Is 26, 10. — cf. Ps 26, 11.
z Ps 22, 3; 24, 11; 30, 4; 118, [25.
a v. Ps 70, 20.
b cf. 24, 17; Ps 141, 8.
c Ps 53, 7.
d v. Ps 115, 16.

Ad vsp. in sb. (1, 15).
1] * *Catech. R. IV 15, 19. — V. All. in fs. s. Jo. Dam.*
a Ps 17, 35.
1, 2] *in ben. novi militis (P. R.).*
b Ps 58, 10, 11, 18; Jn 2, 8.
2] *Ant. in fs. ss. Rdmpt.*
c Ps 17, 3; 90, 2.

d Ps 17, 48.
e v. Ps 8, 5.

f Ec 1, 2. — cf. Rm 8, 20. — v. Ps 38, 6.
g Ps 101, 12; 108, 23; Jb 8, 9; 14, 2.
h Ps 17, 10. — cf. Is 64, 1.
i Ps 103, 32. — cf. Ex 19, 18; Am 9, 5.
j v. Ps 17, 15.
k v. Ps 17, 17.

l vr. 11.
m Ps 17, 65, 46.
n. Ps 11, 3. — cf. Is 44, 20.
o cf. Ps 105, 26; Gn 14, 22; Dt 32, 40; Is 62, 8.
p Ps 32, 2, 3. — cf. Ps 149, 1.
q Ps 17. 51.

r cf. Ps 127, 3.
s Is 1, 2; 23, 4; Os 9, 12.
t cf. Zc 9, 15).

u cf. Dt 28, 52; Am 4, 3.

2 Et [c]non intres in iudicium cum servo tuo,
[d]quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens;
3 quia persecutus est inimicus animam meam,
[e]humiliavit in terra vitam meam,
[f]collocavit me in obscuris sicut mortuos saeculi;
4 et [g]anxiatus est super me spiritus meus,
in me turbatum est cor meum.
5 [h]Memor fui dierum antiquorum,
[i]meditatus sum in omnibus operibus tuis,
in factis manuum tuarum meditabar.
6 [j]Expandi manus meas ad te;
[l]anima mea [m]sicut terra sine aqua tibi.
7 [n]Velociter exaudi me, Domine: [o]defecit spiritus meus:
[p]non avertas faciem tuam a me,
et similis ero [q]descendentibus in lacum.
8 Auditam fac mihi mane misericordiam tuam,
quia in te speravi;
[r]notam fac mihi viam in qua ambulem,
quia [s]ad te levavi animam meam.
9 [t]Eripe me de inimicis meis.
Domine, ad te confugi.
10 [u]Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu;
[v]spiritus tuus bonus [x]deducet me in [y]terram rectam.
11 [z]Propter nomen tuum, Domine, [a]vivificabis me in aequitate
[b]educes de tribulatione animam meam [tua,
12 et in misericordia tua [c]disperdes inimicos meos
et perdes omnes qui tribulant animam meam;
quoniam [d]ego servus tuus sum.

143

Psalmus David adversus Goliath.
Benedictus Dominus Deus meus
[a]qui docet manus mea ad proelium,
et digitos meos ad bellum.
2 [b]Misericordia mea et [c]refugium meum,
susceptor meus et liberator meus,
protector meus; et in ipso speravi,
qui [d]subdit populum meum sub me.
3 Domine, [e]quid est homo, quia innotuisti ei?
aut filius hominis, quia reputas eum?
4 [f]Homo vanitati similis factus est;
[g]dies eius sicut umbra praetereunt.
5 Domine, [h]inclina caelos tuos et descende,
[i]tange montes et fumigabunt,
6 fulgura coruscationem et dissipabis eos,
[j]emitte sagittas tuas et conturbabis eos,
7 [k]emitte manum tuam de alto,
eripe me et libera me de aquis multis,
[l]de manu [m]filiorum alienorum,
8 quorum os [n]locutum est vanitatem,
et [o]dextera eorum dextera iniquitatis.
9 Deus, [p]canticum novum cantabo tibi,
in psalterio decachordo psallam tibi.
10 [q]Qui das salutem regibus,
qui redemisti David servum tuum de gladio maligno,
11 eripe me et erue me de manu filiorum alienorum,
quorum os locutum est vanitatem,
et dextera eorum dextera iniquitatis;
12 quorum filii [r]sicut novellae [s]plantationes in iuventute sua;
filiae eorum compositae, circumornatae [t]ut similitudo tem-
13 promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud, [pli;
oves eorum fetosae, abundantes in egressibus suis,
14 boves eorum crassae;
[u]non est ruina maceriae neque transitus,

neque [v]clamor in plateis eorum.
15 [x]Beatum dixerunt populum cui haec sunt:
[y]beatus populus cuius Dominus Deus eius.

144 [a]Laudatio ipsi David.
[b]Exaltabo te, Deus meus [c]rex,
et benedicam nomini tuo in saeculum et in saeculum saeculi.
2 per singulos dies benedicam tibi
et [d]laudabo nomen tuum in saeculum et in saeculum saeculi.
3 [e]Magnus Dominus et laudabilis nimis,
et [f]magnitudinis eius non est finis.
4 [g]Generatio et generatio laudabit opera tua,
et potentiam tuam pronuntiabunt;
5 [h]magnificentiam gloriae sanctitatis tuae loquentur
et [i]mirabilia tua narrabunt
6 et virtutem terribilium tuorum dicent
et magnitudinem tuam narrabunt;
7 [j]memoriam abundantiae suavitatis tuae eructabunt
et iustitia tua exsultabunt.
8 [k]Miserator et misericors Dominus,
patiens et multum misericors,
9 [l]suavis Dominus universis,
et [m]miserationes eius super omnia opera eius.
10 [n]Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua,
et [o]sancti tui benedicant tibi.
11 Gloriam regni tui dicent
et potentiam tuam loquentur,
12 [p]ut notam faciant filiis hominum [q]potentiam tuam
et [r]gloriam magnificentiae regni tui.
13 [s]Regnum tuum regnum omnium saeculorum,
et dominatio tua in omni generatione et generationem.
[t]Fidelis Dominus in omnibus verbis suis;
et sanctus in omnibus operibus suis;
14 [u]allevat Dominus omnes qui corruunt
et [v]erigit omnes elisos.
15 [x]Oculi omnium in te sperant, Domine,
et [y]tu das escam illorum in tempore opportuno,
16 [z]aperis tu manum tuam et imples omne animal benedictione.
17 [a]Iustus Dominus in omnibus viis suis
et sanctus in omnibus operibus suis.
18 [b]Prope est Dominus omnibus invocantibus eum,
omnibus invocantibus eum in [c]veritate.
19 Voluntatem timentium se [d]faciet
et [e]deprecationem eorum exaudiet et salvos faciet eos.
20 [f]Custodit Dominus omnes diligentes se
et omnes peccatores disperdet.
21 Laudationem Domini loquetur os meum,
et [g]benedicat omnis caro nomini sancto eius
in saeculum et in saeculum saeculi.

145 [a]Alleluia, [b]Aggaei et Zachariae.
2 Lauda, anima mea, Dominum:
[c]laudabo Dominum in vita mea,
[d]psallam Deo meo quandiu fuero.
[e]Nolite confidere in principibus,
3 [f]in filiis hominum, in quibus [g]non est salus.
4 [h]Exibit spiritus eius et revertetur in terram suam;
in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.
5 [i]Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius,
[j]spes eius in Domino Deo ipsius,
6 [l]qui fecit caelum et terram,
mare et omnia quae in eis sunt.
7 [m]Qui custodit veritatem in saeculum,

v Is 24, 11; Jr 14, 2, 46, 12.
x Dt 33, 29.
y Ps 32, 18; 145, 5.

Ad vsp. in sb. (3, 9, 13) et in fs. ss. Cord. J. (9).
a vr. 21.
b Ps 98, 5, 9.
c Ps 97, 6.
1] V. All. in fs. ss. nom. J.
d cf. Ps 145, 2.
2] V. in hymno « Te Deum ».
e Ps 47, 2.
3] R. in fss. ss. Trin. et ss. Cord. J.
f cf. (1 Par 29, 11); Jb 11, 7-9; (Is 40, 28).
g Is 38, 19. — cf. Is 12, 4.
h vr. 12.
i v. Os 9, 2.
j cf. Is 63, 12.
k v. Ps 85, 5, 15; Ps 102, 8.
l v. Ps 99, 5.
m Ecli 18, 12. — cf. Sap 6, 8.
n Ps 192, 22; Dn 3, 57. — cf. cf. Ps 18, 2.
10] V. in ben. mensae.
10, 11] Int. etc. in cm. et fs.
o cf. Ps 139, 9, 16. [*Mm.*
p Ps 104, 1, 2.
q vr. 4; Ps 150, 2; Dt 3, 24.
r vr. 5.
s cf. Ps 9, 8; 101, 13. — v. Ps (10), 16.
13] Ant. in fs. ss. Red.
t vr. 17.
u cf. Ps 36, 17, 24.
v Ps 145, 8.
x cf. Ps 103, 27; 122, 2.
*15] * Catech. R. IV 13, 11. — in prec. T. penuriae et famis.*
15, 16] Gr. in fs. Corp. Ch., in D. 20 p. Pnt. et fr. 5 p. D. 3 Qdg. — V. in ben. mensae.
*16] * Catech. R. I 2, 6. — V. in ben. animal. (R. R.).*
y Ps 103, 27; 110, 5; 135, 25; 146, 9. — cf. Mt 6, 31-33; Ac 14, 19.
z Ps 103, 28.
a v. Dt 32, 4.
b cf. Ps 29, 3; 33, 19; 118, 151; Dt 4, 7; Ecli 2, 12; Ac 17, 27.
18] Gr. in D. 4 Adv. etc.
c Jo 4, 23, 24.
d Pro 10, 24. — cf. Jo 9, 31; 1 Jo 3, 21, 22.
e Ps 30, 23. — cf. Ex 22, 23.
f Ps 96, 10; Dn 14, 37.
21] v. vr. 18. — Ant. in fs. ss.
g cf. Ps 150, 6. [*nom. J.*

Ad ll. in fr. 4 (1) et in prec. off. Df. — in ben. campanae.
a v. Ps 134, 1.
b Ps 111, 1. [*fr. 6 p. Pnt.*
1] Of. in D. 3 p. Psch. et in
c Ps 62, 5; 103, 33; 144, 2. — Ps 6, 6.
d Ps 103, 33.
e Ps 117, 9.
f Ps 117, 8. — cf. Is 2, 22; Jr
g Ps 59, 11; 107, 13. [17, 5.
h Ps 103, 29; 1 Mc 2, 63. — cf. Ec 12, 7. — v. Jb 10, 9; 34, 14, 15.
i cf. Ps 143, 15. — v. Ecli 2, 11.
j Ps 118, 116. — v. Ps 2, 13.
l Jr 1, 9. — v. Ps 113, 15.
m cf. Ps 99, 5; 116, 1.

Deo fidendum est. — **146.** *Deus celebrandus, qui dispersos congregat, congregatos suscipit eosque nutrit.* — **147.** *Deum instaurantem Ierusalem, reducentem ver, legem manifestantem vates celebrat.* — **148.** *Crea-*

n Ps 102, 6.
o Ps 103, 27; 106, 9; 144, 15.
p Is 61, 1. — cf. Ps 67, 7.
q Is 29, 18; Mt 9, 30; 11, 5; Jo 9, 7.
r Ps 144, 14. — cf. Ps 146, 6.
s v. Ps 10, 8.
t cf. Ex 22, 21, 22; Dt 10, 18, 19. — v. Ps (10), 14.
u Ps 67, 6.
v cf. Ps 146, 6.
x Ps 92, 1; 98, 1 etc — v. Ps (10), 16.

Ad ll. in fr. 5 (1) in ben. campanae et prec ad pet. plu-
a v. Ps 134, 1. [*viam (8).*
b Ps 91, 2.
c Ps 134, 3. — cf. Ps 32, 1.
d Ps 50, 20; 101, 17.
e Dt 30, 3; Is 11, 12; 27, 13; 56, 8; Ez 39, 28. — cf. Ps 106, 2-7; Mt 23, 25.
f Is 61, 1. — cf. Ps 33, 19.
g Ez 34, 16. — cf. Lc 10, 34.
h cf. Gn 15, 5.
i Is 40, 26; Bar 3, 35.
*5] * Symb. fid. Conc. Tolet. XI (an. 675).* — *v. 1 Par 16, 25; Tb 8, 3.*
j v. Ps 47, 2.
l Jb 9, 4; Nh 1, 3.
m Is 40, 28. — cf. Jb 5, 9.
n cf. Ps 145, 7-9; Ecli 10, 17.
o Ex 15, 21. — cf. Ps 94, 1, 2.
p v. 1 Par 15, 16.
q v. Jb 5, 10; Jr 5, 24.
r v. Jb 5, 10; Jr 5, 24.

*9] * Catech. R. IV 13, 11.*
s v. Ps 103, 27, 28.
t v. Jb 38, 41. — cf. Lc 12, 24.
u Ps 32, 16, 17. — cf. Pro 21, 31.

v Ps 149, 4.
x cf. Ps 19, 8. — v. Ps 33, 18.

Ad ll. in fr. 6 (12), in fs. Corp. Ch. (14), in cm. Sctar. et ded. eccl. — in cons. altaris, in ben. campan. et in prec. ad
a v. Ps 134, 1. [*repell. temp. 12, 13] Of. in fss. Patr. s. Joseph. 12, 14] V. All. in Ms. pro pace 13] v. Cn 3, 11.* [*etc.*
b 2 Es 7, 1-3.
c Ex 34, 24; Pro 16, 7; Is 60, 17; Dt 32, 14. [*d* Ps 80, 17; Dt 32, 14.
e cf. Ps 131, 15.
f cf. Ps 32, 9; 148, 5, 8.
g Jb 37, 6.
h (Ex 16, 14. — cf. Jb 38, 29).
i Jb 37, 9, 10; Ecli 43, 22.
j vr. 15. — cf. Jb 37, 12. — v. Ps 32, 9; 106, 20.
l Ps 77, 15; Ecli 17, 10; Bar 3, 37. — cf. Ml 4, 4; Rm 9, 4. — v. Dt 33, 2-4.
*20] * Catech. R. III 1, 5.*
m Dt 4, 7; 7, 7; 10, 15. — cf.
n cf. Rm 3, 2. [Am 3, 2.
o v. Ps 134, 1.

Ad ll. in Dd. (1), *in bened. campanae et ord. sepel. par-*
a v. Ps 134, 1. [*vulos (12).*
1, 2] Gr. etc. in fs. et off. de ss. Angelis.
b cf. vr. 7. — v. Ps 68, 34.
c Mt 11, 10; Lc 2, 14.
2] V. All. in D. 2 Epiph.

*n*facit iudicium iniuriam patientibus,
*o*dat escam esurientibus.
*p*Dominus solvit compeditos,
8 *q*Dominus illuminat caecos,
*r*Dominus erigit elisos,
*s*Dominus diligit iustos,
9 *t*Dominus custodit advenas:
*u*pupillum et viduam suscipiet
et *v*vias peccatorum disperdet.
10 *x*Regnabit Dominus in saecula;
Deus tuus, Sion, in generationem et generationem.

146 *a*Alleluia.
Laudate Dominum, quoniam *b*bonus est psalmus,
Deo nostro sit *c*iucunda decoraque laudatio.
2 *d*Aedificans Ierusalem Dominus,
*e*dispersiones Israëlis congregabit,
3 qui *f*sanat contritos corde
et *g*alligat contritiones eorum,
4 *h*qui numerat multitudinem stellarum
et *i*omnibus eis nomina vocat.
5 *j*Magnus Dominus noster et *l*magna virtus eius,
et *m*sapientiae eius non est numerus.
6 *n*Suscipiens mansuetos Dominus,
humilians autem peccatores usque ad terram.
7 *o*Praecinite Domino in confessione,
psallite Deo nostro in *p*cithara,
8 qui operit caelum nubibus
et parat terrae *q*pluviam,
*r*qui producit in montibus faenum
et herbam servituti hominum,
9 *s*qui dat iumentis escam ipsorum
et *t*pullis corvorum invocantibus eum.
10 Non in *u*fortitudine equi voluntatem habebit,
nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.
11 *v*Beneplacitum est Domino super timentes eum,
et in eis qui *x*sperant super misericordia eius.

147 *a*Alleluia.
12 Lauda, Ierusalem, Dominum,
lauda Deum tuum, Sion;
13 quoniam *b*confortavit seras portarum tuarum,
benedixit filiis tuis in te.
14 Qui *c*posuit fines tuos pacem
et *d*adipe frumenti *e*satiat te,
15 *f*qui emittit eloquium suum terrae:
velociter currit sermo eius,
16 *g*qui dat nivem sicut lanam,
*h*nebulam sicut cinerem spargit,
17 *i*mittit crystallum suum sicut buccellas,
ante faciem frigoris eius quis sustinebit?
18 *j*Emittet verbum suum et liquefaciet ea,
flabit spiritus eius et fluent aquae.
19 Qui adnuntiat verbum suum Iacob,
*l*iustitias et iudicia sua Israël.
20 *m*Non fecit taliter omni nationi
et *n*iudicia sua non manifestavit eis. *o*Alleluia.

148 *a*Alleluia.
Laudate Dominum *b*de caelis,
laudate eum *c*in excelsis.
2 Laudate eum omnes angeli eius;

laudate eum omnes [d]virtutes eius.
3 [e]Laudate eum, sol et luna,
laudate eum, omnes stellae et lumen.
4 Laudate eum, [f]caeli caelorum,
et [g]aquae omnes, quae super caelos sunt,
5 [h]laudent nomen Domini.
Quia ipse dixit et facta sunt,
ipse mandavit et creata sunt.
6 [i]Statuit ea in aeternum et in saeculum saeculi
[j]praeceptum posuit et [j]non praeteribit.
7 Laudate Dominum, [m]de terra [n]dracones et omnes abyssi,
8 [o]ignis, grando, [p]nix, glacies, [q]spiritus procellarum,
[r]quae faciunt verbum eius,
9 [s]montes et omnes colles,
[t]ligna fructifera et omnes [u]cedri,
10 [v]bestiae et universa pecora,
serpentes et [x]volucres pennatae,
11 reges terrae et [y]omnes populi,
principes et omnes iudices terrae.
12 Iuvenes et virgines, senes cum iunioribus laudent nomen
13 [z]quia exaltatum est nomen eius solius; [Domini,
14 [a]confessio eius super caelum et terram,
et [b]exaltavit cornu populi sui.
[c]Hymnus omnibus sanctis eius,
filiis Israël, populo [d]appropinquanti sibi. [e]Alleluia.

149

[a]Alleluia.
Cantate Dominum [b]canticum novum,
laus eius in [c]ecclesia sanctorum.
2 [d]Laetetur Israël in eo [e]qui fecit eum,
et filii Sion exsultent [f]in rege suo.
3 Laudent nomen eius in [g]choro,
in [h]tympano et [i]psalterio psallant ei.
4 Quia [j]beneplacitum est Domino in populo suo,
et [l]exaltabit mansuetos in salutem.
5 Exsultabunt sancti in gloria,
[m]laetabuntur in [n]cubilibus suis.
6 [o]Exaltationes Dei in gutture eorum,
et gladii [p]ancipites in manibus eorum:
7 ad faciendam vindictam in nationibus,
increpationes in populis,
8 ad [q]alligandos reges eorum in compedibus
et nobiles eorum in manicis ferreis;
9 ut faciant in eis iudicium [r]conscriptum:
[s]gloria haec est omnibus sanctis eius. Alleluia.

150

[a]Alleluia.
Laudate Dominum in [b]sanctis eius,
laudate eum in [c]firmamento virtutis eius;
2 laudate eum in [d]virtutibus eius,
laudate eum secundum multitudinem [e]magnitudinis eius;
3 laudate eum in sono [f]tubae,
laudate eum in [g]psalterio et cithara;
4 laudate eum in [h]tympano et choro,
laudate eum in chordis et [i]organo;
5 laudate eum in [j]cymbalis benesonantibus,
laudate eum in cymbalis iubilationis:
6 [l]omnis spiritus laudet Dominum. Alleluia.

d v. Ps 102, 20, 21.
e Dn 3, 62, 63.
f cf. 2 Cor 12, 2. — v. Ps 67,
g Gn 1, 7; Dn 3, 60. [34.
h vr. 12.
i Ps 32, 6, 9. [42, 24.
j Ps 118, 90, 91; Ecli 16, 27;
k cf. Jb 28, 26; Jr 31, 35, 36; 33, 25.
l Ps 103, 9; Jb 14, 5; Mt 24, 35. — cf. Est. 1, 19.
m cf. vr. 1.
n cf. Gn 1, 21; Ps 68, 35; 145, 6.
o Ps 17, 13; 104, 32.
p Pr 147, 16.
q Ps 106, 25. — cf. Dn 3, 65.
8 b] cfr. Catech. R. III 1, 10.
r Ps 172, 20. — v. Ps 147, 15, 18; Bar 3, 35.
s Is 44, 23; 49, 13; 55, 12; Dn
t Dn 3, 75. [3, 75.
u Ps 103, 16. *v* Gn 1, 24.
x Gn 1, 20, 21.
y cf. Ap 7, 9.
12] Ant. in fs. ss. nom. J.
z Ps 8, 1
a v. Ps 112, 4.
14] Ant. in fs. ss. Omn.
b Ps 131, 17. — 1 Rg 2, 1.
c cf. Dt 10, 21; Jr 17, 14.
d cf. Dt 4, 7; Eph 2, 17.
e v. Ps 134, 1.

Ad ll. in sb. (1). — in cons. alt. (5). in ben. campanae.
a v. Ps 134, 1.
b Ps 95, 1. — cf. Ps 143, 9. —
c Ps 88, 6, 8. [v. Ps 32, 3.
d Ps 84, 7.
e Ps 94, 6; 99, 3. [Ps 92, 1.
f 1 Rg 12, 12; Zc 9, 9. — v.
g Ps 150, 4. — cf. Ex 15, 20; Jd 11, 34; Jr 31, 4.
h Ps 150, 3. *i* Ps 146, 11.
4] Ant. in fs. ss. Cord. J.
l cf. Is 61, 3.
5] V. etc. in cm. et pr. Mm. etc. — Ant. in cons. eccl. — v. Ap.
m v. Jb 35, 10. [6, 9, 10.
n Ps 4, 5; 62, 7; Is 26, 9.
o cf. Ps 65, 17; 2 Mc 15, 27.
p Heb 4, 12; Ap 1, 16; 2, 12.
q cf. Jb 36, 8. [— cf. Pro 5, 4.
8] Ant. in fr. 4 mai. hebd.
o] v. Ps 248, 14.
r Is 65, 6. — cf. Jb 13, 26. —
s cf. Ps 148, 14. [cf. Jr 40, 4.

Ad ll. in sb. (6) etc. — in grat. act. p. Ms. — in cons. altaris. — in ben. campanae, organi
a v. Ps 134, 1. [(14) etc.
1] v. Ps 67, 36.
b Ps 67, 36; 133, 2. — Ps 67, 36; 133, 2. — cf. 3 Rg 8, 38, 39, 42, 43, 48, 49.
c Dn 3, 5, 6. — cf. Ps 67, 35.
d Ps 144, 12. *e* Dt 3, 24.
f Ps 80, 4; 97, 6.
g v. Ps 32, 2.
4] Ant. in D. Sxg.
h Ps 149, 3.
i Jb 21, 12. [28; 25, 1, 6.
j 2 Rg 6, 5; 1 Par 15, 16, 19.
l Ps 144, 21; Ap 5, 14.
6] Ant. in off. Dj.

PROVERBIORUM LIBER

QUEM HEBRAEI " MISLE „ APPELLANT

PROVERBIORUM LIBER

1, 1-27

[a] PARABOLAE Salomonis filii David regis Israël,
2 ad sciendam sapientiam et disciplinam,
3 ad intelligenda verba prudentiae
et suscipiendam eruditionem doctrinae,
[b]iustitiam et iudicium et aequitatem,
4 ut detur [c]parvulis [d]astutia,
adulescenti scientia et intellectus.
5 Audiens sapiens [e]sapientior erit,
et intelligens gubernacula possidebit:
6 animadvertet parabolam et interpretationem,
[f]verba sapientum et aenigmata eorum.
7 [h]Timor Domini principium sapientiae.
[i]Sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt.
8 [j]Audi, [k]fili mi, disciplinam patris tui
et ne dimittas legem matris tuae,
9 [m]ut addatur gratia capiti tuo et [n]torques collo tuo.
10 Fili mi, si te [o]lactaverint peccatores, ne adquiescas eis:
11 si dixerint: Veni nobiscum [p]insidiemur sanguini,
[q]abscondamus tendiculas contra insontem frustra,
12 [r]deglutiamus eum [s]sicut infernus viventem
et integrum quasi [t]descendentem in lacum;
13 omnem pretiosam substantiam reperiemus,
implebimus domos nostras spoliis:
14 sortem mitte nobiscum,
marsupium unum sit omnium nostrum;
15 [u]fili mi, [v]ne ambules cum eis:
[w]prohibe pedem tuum a semitis eorum;
16 [x]pedes enim illorum ad malum currunt,
et festinant ut effundant sanguinem.
17 [y]Frustra autem iacitur rete ante oculos pennatorum.
18 Ipsi quoque contra sanguinem suum [z]insidiantur
et moliuntur fraudes contra animas suas.
19 [a]Sic semitae omnis [b]avari:
[c]animas possidentium rapiunt.
20 [d]Sapientia foris praedicat,
in plateis dat vocem suam,
21 in capite turbarum clamitat,
in [e]foribus portarum urbis profert verba sua dicens:
22 Usquequo, [f]parvuli, diligitis infantiam,
et stulti ea quae sibi sunt noxia cupient,
et imprudentes [g]odibunt scientiam?
23 Convertimini ad correptionem meam:
en [h]proferam vobis spiritum meum
et ostendam vobis verba mea.
24 [i]Quia vocavi, et [j]renuistis,
[l]extendi manum meam, et non fuit qui adspiceret,
25 [m]despexistis omne consilium meum
et [n]increpationes meas neglexistis;
26 [o]ego quoque in interitu vestro ridebo et subsannabo,
cum vobis id [p]quod timebatis advenerit,
27 cum irruerit [q]repentina calamitas,
et interitus quasi tempestas ingruerit;
quando venerit super vos tribulatio et angustia.

---

a cp 10, 1; 35, 1; 3 Rg 4, 32; Ec 12, 9.

b cp. 2, 9.
c cp. 8, 5; 14, 15, 18; 27, 12; Ps 18, 8 etc.
d cp. 8, 5. — cf. Mt 10, 16.
e cp. 9, 9. — cf. Ecli 18, 29.

f cf. cp. 22, 17; (24, 23).
g Jd 14, 12; (Ps 77, 2; Sap 8, 8; Ecli 39, 2, 3).
h cp. 9, 10; Ps 110, 10; Ecli 1, 14. — cf. cp. 15, 33. — v. Jb
i cf. Ecli 21, 17. [28, 28.
8] * *Catech. R. III 5, 10.*
j cp. 6, 20. — cf. Ps 33, 12; Eph 6, 1, 2.
l cp. 2, 1; 3, 1, 11, 21; 4, 1,
m cp. 4, 9. [10 etc.
n cp. 3, 22. — cf. Gn 41, 42; Ecli 6, 25, 30; Dn 5, 29.
o cp. 16, 29; 24, 28; Ecli 30, 9. — cf. Gn 39, 10.
p vr. 18; cp. 12, 6. — cf. Ecli 11, 34. Jr 5, 29.
q vr. 18; Ps (10), 8-10; 63, 5. 6; Sap 2, 12.
r Gn 37, 20; Ps 54, 16; 123, 3. — cf. Nm 16, 32, 33.
12, 13] (*v. Sap 2, 20*).
s cf. cp. 27, 20; Js 5, 14.
t v. Ps Ps 27, 1.
14, 18] *v. vr. 12, 13.*
u vr. 8. — cf. cp. 13, 20.
v cf. 4, 14; 24, 1; Ps 1, 1.
w cp. 4, 27; Ps 118, 101.
x cp. 6, 18; Is 59, 7. — cf. Rm 3, *16*] *V. in fs. ss. col. Flag.* [15.
y cf. Jb 40, 19.
z vr. 11.
a cf. Jb 8, 13.
b cp. 15, 27.
c cf. 3 Rg 21, 10 ss.
d cp. 8, 1; 9, 3; Ecli 24, 2. — cf. Mt 10, 27; Jo 7, 37.
20-2] *Ant. in sb. a. D. 4 Aug.*
e cp. 8, 3; 9, 3.
22] * *Catech. R. IV 12, 7.*
f cf. 1 Cor 14, 20. — v. vr 4.
g vr. 26; cp. 5, 12. — cf. Jb 21, 14.
h Jl 2, 28; Ac 2, 17.

i Is 65, 2, 12; 66, 4; Jr 7, 13;
j Zc 7, 11. [Mt 23, 35.
l Is 65, 2; Rm 10, 21.
m v. Ps 106, 11.
n cf. Ps 80, 12; Lc 7, 30.
o cp. 3, 34, Sap 4, 18. — cf. Dt 28, 63. — v. Ps 2, 4; 36, 13.
p cp. 10, 24; Jr 48, 43, 49, 5.
q cp. 29. 1. — cf. Is 30, 14; Jr 19, 11.

Parabolae Salomonis (1, 1-22, 16) **Sectio I (1, 1-9, 18).** *Auctor post titulum et argumentum (1-7) homines monet ut, vitantes impiorum consortium (10-19), digne sapientiam audiant (20-30), quaerant, adipiscantur (2, 1-9) utque a pra-*

28 [r]Tunc invocabunt me, et non exaudiam;
mane consurgent et non invenient me.
29 Eo quod [s]exosam habuerint disciplinam
et [t]timorem Domini non susceperint
30 [u]nec adquieverint consilio meo
et detraxerint universae correptioni meae;
31 [v]comedent igitur fructus viae suae
suisque consiliis [x]saturabuntur;
32 [y]aversio parvulorum interficiet eos,
et prosperitas stultorum perdet illos.
33 [z]Qui autem me audierit absque terrore requiescet,
et [a]abundantia perfruetur, [b]timore malorum sublato.

2

1 [a]Fili mi, [b]si susceperis sermones meos
et mandata mea absconderis penes te,
2 ut audiat sapientiam auris tua,
inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.
3 Si enim sapientiam invocaveris
et inclinaveris cor tuum prudentiae,
4 si quaesieris eam [c]quasi pecuniam,
et [d]sicut thesauros effoderis illam,
5 tunc [e]intelliges timorem Domini
et scientiam Dei invenies;
6 quia [f]Dominus dat sapientiam,
et [g]ex ore eius prudentia et scientia.
7 Custodiet rectorum salutem
et [h]proteget [i]gradientes simpliciter 8 servans semitas iu-
et [j]vias sanctorum custodiens. [stitiae
9 [k]Tunc intelliges [l]iustitiam et iudicium
et aequitatem et omnem semitam bonam.
10 Si intraverit sapientia cor tuum,
et scientia animae tuae placuerit,
11 [m]consilium custodiet te, et prudentia servabit te; [quitur.
12 ut eruaris a via mala et ab homine, qui [n]perversa lo-
13 qui relinquunt iter rectum et [o]ambulant per vias tenebrosas,
14 qui [p]laetantur cum malefecerint et [q]exsultant in rebus
15 [r]quorum viae perversae sunt, [pessimis,
et [s]infames gressus eorum;
16 [t]ut eruaris a muliere aliena
et ab extranea, quae [u]mollit sermones suos
17 et [v]relinquit ducem pubertatis suae
18 et [x]pacti Dei sui oblita est.
[y]Inclinata est enim ad mortem domus eius,
et [z]ad inferos semitae ipsius;
19 omnes qui ingrediuntur ad eam non revertentur
nec apprehendent semitas vitae;
20 ut ambules in via bona,
et calles iustorum custodias.
21 Qui enim recti sunt [a]habitabunt in terra,
et simplices permanebunt in ea;
22 [b]impii vero de terra perdentur,
et qui inique agunt [c]auferentur ex ea.

3

1 [a]Fili mi, ne obliviscaris legis meae,
et [b]praecepta mea cor tuum custodiat;
2 [c]longitudinem enim dierum
et annos vitae et [d]pacem apponent tibi.
3 Misericordia et veritas te non deserant:
[e]circunda eas gutturi tuo
et [f]describe in tabulis cordis tui,
4 et invenies gratiam
et disciplinam bonam coram Deo et hominibus.
5 Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo
et ne innitaris prudentiae tuae;
6 [g]in omnibus viis tuis cogita illum,

r v. 1 Rg 8, 18; Jb 27, 9; Is 59, 2; Jr 11, 11; Ez 8, 18; Mic 3, 4; 2 Mc 9, 18.
s v. vr. 22.
t cf. Jb 21, 14, 15.
u vr. 25.
v Jr 6, 19. — cf. Sap 3, 10; Is 3, 10, 11; Gal 6, 8.
x cp. 14, 14; Jr 21, 14. — cf. Jb 4, 8.
y cp. 8, 36.
z cp. 8, 33, 34. — cf. Ps 24, 12, 13; Eccli 4, 16.
a Ps 111, 9, 10.
b Lv 26, 5.

a v. cp. 1, 8.
b cf. cp. 4, 1, 10, 20; 7, 1.

3, 5, 6] R. in fs. BMV. de b. cons.
c cp. 3, 14; 8, 10, 19; 16, 16. — v. Ps 18, 11.
d Jb 3, 21. — cf. Mt 13, 44.
e cf. Ps 24, 14; Jo 7, 17; 14, 21.
f Jb 32, 8; Sap 7, 15, 25; Eccli 1, 1; 39, 8; Jc 1, 5.
g Sap 7, 25; Eccli 24, 5.
h cf. cp. 30, 5.
i Ps 83, 13; 118, 1.
j 1 Rg 2, 9. —cf. Ps 96, 20.
k cf. vr. 5.
l cp. 1, 3.

10-15] 1 L. et R. in fs. BMV. de
m cp. 6, 22. [*b. cons.*
n cp. 6, 14; 10, 31, 32; 16, 30; 23, 33.
o Ps 81, 5. — cf. Sap 5, 6; Jo 3, 13, 20.
*14] * Catech. R. II 5, 6, 38.*
p Jr 11, 15. — cf. cp. 10, 23.
q cf. Ps 49, 18.
r cp. 21, 8.
s cp. 14, 2.
t cp. 6, 24; 7, 5; Eccli 9, 12. — cf. cp. 5, 3, 20; 22, 14.
u cp. 6, 24; 7, 5. — cf. Ps 5, 7.
v Jr 3, 4. [11; 11, 3, 4.
x cf. Ml 2, 14, 15.
y cp. 7, 27. —cf. Lv 20, 10; Jo 8, 5.
z cf. cp. 5, 5, 6; 14, 12. [8, 5.

a cf. cp. 10, 30. — v. Ps 36, 9. 29.
b cp. 10, 7; Jb 18, 17; Ps 9, 6; 20, 9-11; 26, 22, 38; Eccli 16, 28.
c Dt 28, 63; Ps 51, 7. [5.

a v. cp. 1, 8.
1-15] LL. in fr. 2 p. D. 1 Aug.
b cp. 4, 4, 10; Dt 8, 1; 30, 16, 20.
c vr. 16; cp. 4, 10; 9, 11; 10, 27; Dt 4, 40; Eccli 1, 12, 25; 23, 28; Is 65, 20; Bar 3, 14. — v. Ps 90, 16.
d cp. 1, 33; Ps 118, 165.
e cf. cp. 6, 21; 7, 3; Jb 31, 36.
f Dt 6, 6. — cf. 2 Cor 3, 3; Jr 17, 1; 31, 33.
g cf. 1 Rg 2, 26; Lc 2, 52; Rm 12, 14, 17, 18; 2 Cor 8, 21.
h Ps 36, 3, 5; 117, 8, 9; Eccli 5, 2.
i cp. 26, 12; 28, 26; Jr 9, 23, 24; Rm 12, 16.
j cp. 16, 3.

vis viris et mulieribus sese avertentes (10-19), una cum ipsa, quae omnium bonorum summa est, bona omnia possideant (20-3, 20) atque protectione Dei fruantur, qui peccatores odit, iustos vero diligit (21-35). Quam

et ipse diriget gressus tuos.
7 [k]Ne sis sapiens apud temetipsum,
[l]time Deum et recede a malo;
8 [m]sanitas quippe erit umbilico tuo
et [n]irrigatio ossium tuorum.
9 [o]Honora Dominum de tua substantia
et [p]de primitiis omnium frugum tuarum da ei;
10 et [q]implebuntur horrea tua saturitate,
et vino [r]torcularia tua redundabunt.
11 [s]Disciplinam Domini, filii mi, ne abicias,
nec deficias cum ab eo corriperis;
12 [t]quem enim diligit Dominus corripit,
et quasi [u]pater in filio complacet sibi.
13 [v]Beatus homo qui invenit sapientiam
et qui adfluit prudentia.
14 Melior est adquisitio eius negotiatione argenti,
et auri primi et purissimi fructus eius;
15 [x]pretiosor est cunctis opibus,
et omnia, quae desiderantur, huic non valent comparari;
16 [y]longitudo dierum in dextera eius,
et in sinistra illius [z]divitiae et gloria;
17 [a]viae eius viae pulchrae,
et omnes semitae illius pacificae;
18 [b]lignum vitae est his qui apprehenderint eam,
et qui tenuerit eam beatus.
19 [b]Dominus sapientia fundavit terram,
[c]stabilivit caelos prudentia;
20 sapientia illius [d]eruperunt abyssi,
et [e]nubes rore concrescunt.
21 Fili mi, [f]ne effluant haec ab oculis tuis:
custodi legem atque consilium,
22 et [g]erit vita animae tuae et gratia faucibus tuis.
23 [h]Tunc ambulabis fiducialiter in via tua,
et pes tuus non impinget;
24 [i]si dormieris non timebis,
quiesces, et [j]suavis erit somnus tuus.
25 [l]Ne paveas repentino terrore,
et [m]irruentes tibi potentias impiorum;
26 Dominus enim erit in latere tuo
et [n]custodiet pedem tuum, ne capiaris.
27 [o]Noli prohibere benefacere eum qui potest;
si vales, et ipse benefac;
28 [p]ne dicas amico tuo: Vade et revertere,
cras dabo tibi, cum statim possis dare.
29 [q]Ne moliaris amico tuo malum,
cum ille in te habeat fiduciam;
30 [r]ne contendas adversus hominem frustra,
cum ipse tibi nihil mali fecerit;
31 [s]ne aemuleris hominem iniustum,
nec imiteris vias eius.
32 Quia abominatio Domini est omnis illusor
et [t]cum simplicibus sermocinatio eius.
33 [u]Egestas a Domino in domo impii,
[v]habitacula autem iustorum benedicentur.
34 [x]Ipse deludet illusores et mansuetis dabit gratiam;
35 [y]Gloriam sapientes possidebunt, stultorum exaltatio [ignominia.

4

1 [a]Audite, filii, disciplinam patris
et attendite ut sciatis prudentiam.
2 Donum bonum tribuam vobis,
legem meam ne derelinquatis.
3 Nam et ego filius fui patris mei [b]tenellus et [c]unigenitus co-
4 et [d]docebat me atque dicebat: [ram matre mea,
[e]Suscipiat verba mea cor tuum.

k Is 5, 21; Rm 11, 25; 12, 16. — cf. cp. 12, 15; 26, 12; Ecli 6, 2.
l cp. 16, 6; Ps 33, 10, 15; Jb 28, 28. — cf. Ec 12, 13.
m cf. cp. 4, 22.
n cf. cp. 17, 22. — v. Jb 21, 24.
9, 10] *Cm. in D. 11 p. Pnt. et Of. in fs. s. Alph. de L.*
o cf. Lv 27, 30.
p Ex 23, 19; 34, 26; Dt 26, 2; Ecli 7, 34; 14, 11; 35, 10. — cf. Tb 1, 6.
q Dt 28, 8; Jl 2, 24. — cf. cp.
r Is 5, 2. [24, 4.
s (all) Heb 12, 5, 6. — v. Jb 5, 17.
t Tb 12, 13; Jdt 8, 23; Ap 3, 19. — cf. Jb 5, 17; Sap 3, 5; Ecli 2, 1.
u Dt 8, 5; Sap 11, 11. — cf. 1 Cor 11, 32.
v cp. 8, 34, 35; Ecli 25, 13, — cf. Sap 3, 11.
12-25] *R. in fs. BMV. de b. cons.*
w cf. Mt 13, 46. — v. cp. 2, 4.
x cp. 8, 11, 19. — v. Sap 7,
y vr. 2. — cf. Is 65. 22. [8-11.
z cp. 8, 18; 22, 4. — cf. 3 Rg 3, 11-14.
a cf. Mt 11, 29, 30.
b cp. 11, 30; 13, 12; 15, 9; Gn 2, 9; 3, 22; Ap 2, 7; 22, 2.
18 b] *v. cp. 1, 20, 21.*
c cp. 8, 27; Ps 103, 5, 24; 135, 5; Sap 7, 24; 8, 1; Ecli 1, 10.
d Gn 7, 11. — cf. Jb 38, 8.
e cf. Jb 36, 28.
21-26] *2 L. et R. ut sup. cp. 2,*
f cp. 4, 21. [10.
g cp. 1, 9. — v. cp. 4, 22.
h cp. 4, 12; 10, 9; 28, 18. — cf. Ps 90, 5, 11-13.
i cf. cp. 6, 22; Ps 3, 6; 4, 9. —
j Jr 31, 26. [cf. Jb 11, 10.
l cf. 1 Pt 3, 14. — v. Ps 90, 5.
m cf. Jb 5, 21.
n v. 1 Rg 2, 9.
o cf. Gal 6, 10.
27] *v. vr. 10.*
p Tb 4, 7; Ecli 4, 3. — cf. Lv 19, 13.
q cp. 6, 14; 12, 20; 14, 22; Ecli 7, 13. — cf. Jd 18, 7, 27; Jb 19, 19.
r cf. Rm 12, 18.
s cp. 23, 17; 24, 24, 1, 19. — v. Ps 36, 1.
t Mt 11, 25.
u cf. Zc 5, 3, 4; Ml 2, 2. — v. Lv 26, 14-39.
v cf. Jb 8, 6. — v. Lv 26, 3-5.
x cp. 1, 26. — cf. Ps 17, 27; Ic 4, 6; 1 Pt 5, 5.
y Ecli 37, 29.
a cp. 1, 8. — cf. cp. 5, 7; 7, 24; 8, 33; Ps 33, 12; Ecli 6, 24.
b v. 1 Par 22, 5; 29, 1.
c Zc 12, 10. — v. Ps 21, 21.
d 3 Rg 2, 2-9; 1 Par 28, 9.
e cf. cp. 3, 1.

sapientiam a patribus traditam (4, 1-9) quicumque sequitur a contagione peccatorum sese custodit (10-19) et recto tramite ambulans nec ad dexteram nec ad sinistram deflectit (20-27). Etenim per ipsam homo discit

[f]custodi praecepta mea et vives.
5 [g]Posside sapientiam, posside prudentiam,
ne obliviscaris neque declines a verbis oris mei.
6 [h]Ne dimittas eam, et custodiet te,
[i]dilige eam, et conservabit te;
7 [j]principium sapientiae, posside sapientiam,
et [k]in omni possessione tua adquire prudentiam.
8 Arripe illam, et [l]exaltabit te,
[m]glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus;
9 [n]dabit capiti tuo augmenta gratiarum
et [o]corona inclita proteget te.
10 [p]Audi, fili mi, et suscipe verba mea,
[q]ut multiplicentur tibi anni vitae;
11 [r]viam sapientiae monstrabo tibi,
ducam te per semitas aequitatis,
12 quas cum ingressus fueris, [s]non artabuntur gressus tui.
et [t]currens non habebis offendiculum.
13 Tene disciplinam, ne dimittas eam,
custodi illam, quia ipsa est [u]vita tua.
14 [v]Ne delecteris in semitis impiorum,
nec tibi placeat malorum via;
15 fuge ab ea, nec transeas per illam,
declina et desere eam;
16 [w]non enim dormiunt, nisi malefecerint,
et rapitur somnus ab eis, nisi supplantaverint,
17 comedunt panem impietatis
[x]et vinum iniquitatis bibunt;
18 [y]iustorum autem semita [z]quasi lux splendens,
[a]procedit et crescit usque ad [b]perfectam diem.
19 [c]Via impiorum tenebrosa, [d]nesciunt ubi corruant.
20 [e]Fili mi, ausculta sermones meos,
et ad eloquia mea inclina aurem tuam;
21 ne recedant ab oculis tuis,
[f]custodi ea in medio cordis tui;
22 [g]vita enim sunt invenientibus ea
et [h]universae carni sanitas.
23 [i]Omni custodia serva cor tuum,
quia [j]ex ipso vita procedit.
24 Remove a te [k]os pravum,
et [l]detrahentia labia sint procul a te.
25 [m]Oculi tui recta videant,
et palpebrae tuae praecedant gressus tuos:
26 [n]dirige semitam pedibus tuis,
et omnes viae tuae stabilientur;
27 [o]ne declines ad dexteram neque ad sinistram,
[p]averte pedem tuum a malo;
[q]vias enim, quae a dextris sunt, novit Dominus,
perversae vero sunt quae a sinistris sunt;
ipse autem rectos faciet cursus tuos,
itinera autem tua in pace producet.

5

1 [a]Fili mi, attende ad sapientiam meam
et [b]prudentiae meae inclina aurem tuam.
2 ut custodias cogitationes,
et disciplinam labia tua conservent.
[c]Ne attèndas fallaciae mulieris;
3 [d]favus enim distillans labia meretricis,
et [e]nitidius oleo guttur eius;
4 novissima autem illius [f]amara quasi [g]absinthium
et [h]acuta quasi [i]gladius biceps;
5 [j]pedes eius descendunt in mortem,
et ad inferos gressus illius penetrant;
6 [l]per semitam vitae non ambulant,
vagi sunt gressus eius et investigabiles.

f vr. 22; cp. 7, 2; Lv 18, 5; Is 55, 3. — cf. cp. 3, 2.
g cp. 2, 2.
h Ecli 51, 28.
i cf. 2 Th 2, 10.
j cf. cp. 1, 7.
k cf. Mt 13, 46.
l Sap 6, 17.
m Ecli 1, 24. — cf. 1 Rg 2, 30; 3 Rg 10, 7; Ecli 44, 7; Jo 12,
n cp. 1, 9; Ecli 21, 24. [26.
o] *Cm. in fs. ss. spin. Cor. — v. Ap 12, 1.*
o Cn 3, 11; Sap 5, 17; Ecli 6, 31. — cf. Jr 13, 18.
10, 11] *R. et V. ut s. cp. 2, 3,*
p vr. 1. [*5, 6.*
q v. cp. 3, 2.
r Ps 26, 11; 31, 8. — cf. 2 Rg 12, 3.
s Ps 17, 37; 118, 45. — cf. Jb 18, 7.
t cp. 3, 23.
u vr. 22; cp. 3, 18. — cf. Jo 1, 4; 1 Jo 5, 12.
v cp. 1, 15; Ps 1, 1.
w cf. Ps 35, 5; Mic 2, 1.
x cf. Am 2, 8.
y Jb 11, 17; 22, 28; Is 60, 3; 62, 1, 2; Dn 12, 3; Mt 13, 43; Sph 5, 8.
z 2 Rg 23, 4. — cf. Mt 5, 14; Ph 2, 15. — v. Ps 96, 11.
a cf. Ps 83, 8.
b cf. Rm 13, 12.
c 1 Rg 2, 9; Is 59, 9, 10; Jr 23, 12; Jo 12, 35. — cf. cp. 13, 9; Jb 18, 5.
d cf. Jo 11, 10; 1 Jo 2, 10.
e vr. 1.
20] *R. ut s. vr. 10, 11.*
f cf. cp. 2, 1.
g vr. 4; cp. 8, 35; 21, 21. Dt 32, 47. — cf. 1 Tm 4, 8.
h cp. 3, 8; 12, 18; 13, 17. — cf. Sap 7, 10.
i Dt 4, 9.
j cf. Mt 12, 35; 15, 19; Ecli 37, 21.
k cp. 6, 12. — cf. cp. 8, 13.
l cf. Ecli 51, 3.
m cf. Ecli 7, 40; Heb 12, 2.
n cp. 5, 21; Ps 118, 5. — cf. Heb 12, 13.
o Dt 5, 32; 28, 14; Is 1, 17; 3 Rg 15, 5; Is 30, 21.
p Ps 118, 101.
q cf. Mt 25, 33.

1] *v. cp. 23, 26.*
a cp. 4, 20. — cf. cp. 2, 1. 2.
1-2;] *LL. in fr. 3 p. D. 1 Aug.*
b cp. 22, 17.
c cp. 2, 16.
d Cn 4, 11. — cf. cp. 7, 5.
e Ps 54, 22. — cf. cp. 2, 16.
f cf. Dt 29, 18; Ec 7, 27.
g Jr 9, 15; Lm 3, 15; Ap 8, 11.
h Ps 56, 5. — cf. Ps 54, 22.
i Ecli 5, 4. — v. Ps 149, 6.
j cp. 2, 18; 7, 27.
l cf. cp. 4, 19.

meretricum consortium vitare, quae homines alliciunt et, ablatis honoribus, viribus, opibus, ad perniciem adducunt (5, 1-14). Sapiens contra, sua contentus uxore, Deum timet (15-23), levi animo pro alio non

7 [m]Nunc ergo, fili mi, audi me,
et ne recedas a verbis oris mei.
8 [n]Longe fac ab ea viam tuam
et ne appropinques foribus domus eius;
9 ne des alienis honorem tuum
et annos tuos crudeli;
10 ne forte impleantur extranei viribus tuis,
et [o]labores tui sint in domo aliena,
11 et [p]gemas in novissimis,
quando consumpseris carnes tuas et corpus tuum
et dicas: 12 [q]Cur detestatus sum disciplinam,
et [r]increpationibus non adquievit cor meum;
13 nec audivi vocem docentium me
et magistris non inclinavi aurem meam?
14 Paene fui in omni malo,
[s]in medio ecclesiae et synagogae.
15 Bibe [t]aquam de cisterna tua
et fluenta putei tui;
16 deriventur [u]fontes tui foras,
et in plateis, aquas tuas divide;
17 habeto eas solus,
nec sint alieni participes tui,
18 sit vena tua benedicta,
et [v]laetare cum [w]muliere adulescentiae tuae;
19 [x]cerva carissima et gratissimus hinnulus,
ubera eius [z]inebrient te in omni tempore,
in amore eius delectare iugiter.
20 Quare seduceris, fili mi, ab [a]aliena
et foveris in sinu alterius?
21 [b]Respicit Dominus [c]vias hominis,
et omnes gressus eius considerat:
22 [d]iniquitates suae capiunt impium,
et funibus peccatorum suorum constringitur;
23 [e]ipse morietur, quia non habuit disciplinam,
et in multitudinis stultitiae suae [f]decipietur.

6

1 Fili mi, [a]si spoponderis pro amico tuo,
[b]defixisti apud extraneum manum tuam,
2 [c]illaqueatus es verbis oris tui
et captus propriis sermonibus.
3 Fac ergo quod dico, fili mi, et temetipsum libera,
quia incidisti in manum proximi tui;
discurre, festina [d]suscita amicum tuum:
4 [e]ne dederis somnum oculis tuis,
nec dormitent palpebrae tuae;
5 eruere quasi damula de manu
et [f]quasi avis de manu aucupis.
6 [g]Vade ad [h]formicam, o [i]piger,
et considera vias eius et disce sapientiam;
7 [j]quae, cum non habeat ducem nec praeceptorem nec prin-
8 [k]parat in aestate cibum sibi [cipem,
et congregat in messe quod comedat.
9 [l]Usquequo, piger, dormies?
quando consurges e somno tuo?
10 [m]Paululum dormies, paululum dormitabis,
paululum conseres manus ut dormias,
11 [o]et veniet tibi quasi viator [p]egestas,
et pauperies quasi vir armatus.
[q]Si vero impiger fueris, veniet ut fons messis tua,
et egestas longe fugiet a te.

12 [r]Homo apostata vir inutilis graditur [s]ore perverso,
13 [t]adnuit oculis, terit pede, digito loquitur,
14 pravo corde [u]machinatur malum
et omni tempore [v]iurgia seminat:

m v. cp. 4, 1.

n cp. 7, 25; 1 Cor 6, 18.

o Ps 127, 2; Ecli 9, 6. — cf. cp. 23, 21.
p Ez 24, 23. — cf. 1 Cor 6, 18.

q cp. 1, 22, 29. — v. cp. 12, 1.
r cp. 1, 25. — v. Ps 106, 11.

s Ecli 1, 39. — cf. cp. 26, 26.
t vr. 18. — cf. cp. 9, 17; Cn 4, 12, 15; Jr 2, 13.
u v. Ps 67, 27.
16] *Gr. in fs. s. Hier. Aem.*

v cf. cp. 14, 10.
w v. Dt 24, 5; Ec 9, 9.
x Ml 2, 14.
y Cn 2, 9, 17; 8, 14.
z cp. 7, 18. — cf. Jr 31, 14.
a v. cp. 2, 16.

b Ecli 23, 28; Jr 16, 17; Os 7, 2; Heb 4, 13. — v. Jb 14, 16; Ps 10, 5.
c Ps 118, 168.
d cp. 6, 2; Os 7, 2. — cf. cp. 12, 14. — v. Ps 7, 16, 17.
e v. Jb 4, 21.
f cf. Jb 12, 24.

a cf. Ecli 8, 16; 29, 19. — v. cp. 11, 15; 20, 16; 22, 26.
b cf. 4 Rg 4, 1; Mt 18, 25.
c cf. cp. 5, 22.

d cf. Lc 11, 8.
e cp. 20, 13; Ps 131, 4.

f v. Ps 123, 7; Ecli 27, 21.
g cf. Jb 12, 7; Is 1, 3; Jr 8, 7.
h cp. 30, 25.
i cp. 10, 26; 20, 4.
j cf. cp. 30, 27.
k cp. 10, 5.

l cf. Jn 1, 6. — v. cp. 19, 15.

m cp. 24, 33.
n Ec 4, 5.
o cp. 24, 34.
p cf. cp. 10, 4; 12, 24; 13, 4; 20, 13; 21, 5 etc.
q v. cp. 12, 11.
r (cp. 17, 27).
s cf. cp. 10, 31, 32. — v. cp. 4, 24.
t cp. 10, 10; Ps 34, 19; Ecli 27, 29.
u cf. Mic 2, 1. — v. cp. 3, 29.
v vr. 19. — cf. cp. 16, 28.

15 [w]huic extemplo veniet perditio sua,
et subito conteretur [x]nec habebit ultra medicinam.
16 [y]Sex sunt quae odit Dominus,
et septimum detestatur anima eius:
17 [z]oculos sublimes, [a]linguam mendacem,
[b]manus effundentes innoxium sanguinem,
18 [c]cor machinans cogitationes pessimas,
[d]pedes veloces ad currendum in malum,
19 [e]proferentem mendacia testem fallacem,
et eum qui seminat inter fratres discordias.
20 [f]Conserva, fili mi, praecepta patris tui
et ne dimittas legem matris tuae;
21 [g]liga ea in corde tuo iugiter
et circumda gutturi tuo;
22 [h]cum ambulaveris, gradiantur tecum,
cum dormieris, [i]custodiant te,
et evigilans loquere cum eis;
23 quia mandatum [j]lucerna est,
et lex lux, et [k]via vitae increpatio disciplinae;
24 [l]ut custodiant te a muliere mala
et a blanda lingua extraneae.
25 [m]Non concupiscat pulchritudinem eius cor tuum,
nec capiaris [n]nutibus illius;
26 [o]pretium enim scorti vix est [p]unius panis,
[q]mulier autem viri pretiosam animam capit.
27 Nunquid potest homo abscondere [r]ignem in [s]sinu suo,
ut vestimenta illius non ardeant?
28 aut [t]ambulare super prunas,
ut non comburantur plantae eius?
29 Sic [u]qui ingreditur ad mulierem proximi sui
non erit mundus, cum tetigerit eam.
30 Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit,
[v]furatur enim ut esurientem impleat animam:
31 deprehensus quoque [w]reddet septuplum,
et omnem substantiam domus suae tradet; [mam suam,
32 [x]qui autem adulter est, propter [y]cordis inopiam [z]perdet ani-
33 [a]turpitudinem et ignominiam congregat sibi,
et opprobrium illius non delebitur:
34 quia [b]zelus et furor viri non parcet in [c]die vindictae;
35 [d]nec adquiescet cuiusquam precibus,
nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

7

1 [a]Fili mi, custodi sermones meos
et praecepta mea reconde tibi;
2 [b]fili, serva mandata mea et vives,
et legem meam quasi [c]pupillam oculi tui;
3 [d]liga eam in digitis tuis,
[e]scribe illam in tabulis cordis tui.
4 Dic sapientiae: Soror mea es,
et prudentiam voca amicam tuam,
6 [f]ut custodiat te a muliere extranea et ab aliena,
quae verba sua dulcia facit.
6 [g]De fenestra enim domus meae per cancellos prospexi
7 et video [h]parvulos, considero [i]vecordem iuvenem,
8 qui transit per plateam [j]iuxta angulum
et prope viam domus illius graditur
9 [k]in obscuro, advesperascente die,
in [l]noctis tenebris et caligine.
10 Et ecce [m]occurrit illi mulier [n]ornatu meretricio
[o]praeparata ad capiendas animas,
[p]garrula et vaga, 11 quietis impatiens
nec valens in domo consistere pedibus suis:
12 [q]nunc foris, nunc in plateis, nunc [r]iuxta angulos insi-
13 [s]Apprehensumque deosculatur iuvenem [dians.

w cp. 1, 27; 29, 1; Is 30, 13, 14; Jr 19, 11.
x cp. 29, 1; 2 Par 39, 16. — cf. Jr 19, 11.
16-19] * *Catech. R. III 9, 19.*
y cp. 30, 15, 18, 21, 24. — cf. Jb 5, 19; Ecli 23, 21; 25, 2; 26, 5, 28; 50, 27; Am 1, 3; Zc 13, 8.
z cf. cp. 8, 13; 16, 5; 51, 4; 30, 13. — cf. Ecli 23, 5. — v. Ps 100, 5.
a cp. 12, 22. — cf. Ps 30, 19; 119, 2.
b Dt 19, 10; Is 1, 15; 59, 3, 7.
c Gn 6, 5.
d v. cp. 1, 16.
e cp. 12, 17; 19, 5; Ps 26, 12.
f cp. 3, 3. — v. cp. 1, 8.
20, 21] *Cp. in fs. BMV. de b. cons.* — *Ant. in sb. a. D. 5*
g v. cp. 3, 3. [*Aug.*
h v. cp. 3, 23, 24.
i cp. 2, 11.
23] * *Synod. VIII oecum. can. 1.*
j Ps 118, 105. — cf. Ps 12, 4; Sap 5, 6; 7, 10; 18, 4; Bar [4, 2.
k cf. cp. 10, 17.
l cp. 2, 16; 7, 5.
m Ex 20, 17; Dt 5, 21. — cf. Ecli 9, 8; 25, 28; Mt 5, 28.
n 4 Rg 9, 30. — cf. Ecli 26, 12.
o cf. cp. 29, 6.
p cf. cp. 28, 21; Ez 13, 19.
q Ez 13, 18.
r Jb 31, 12; Ecli 9, 9.
s Ps 78, 12.
t Is 43, 2.
u cf. Ecli 9, 12-13.

v cf. Jb 38, 39; Ps 103, 21.
w cf. Ex 22, 1, 4, 7; Lc 19, 8. — v. Ps 78, 12.
x cf. 1 Cor 4, 18.
y cp. 7, 7; 9, 4, 16; 10, 13, 21
z cf. Lv 20, 10. [etc.
a v. Ecli 23, 30.
32, 33] * *Catech. R. III 7, 8.*
b cp. 37, 4; Cn 8, 6.
c cf. Lv 20, 10.
d cf. Cn 8, 7.

a v. cp. 2, 1.

b v. cp. 4, 4.
c cf. Dt 32, 10; Ps 16, 8; Zc 2, 8.
d Dt 6, 8.
e cp. 3, 3.

f cp. 2, 16; 6, 24.

g Jd 5, 28; Cn 2, 9.
h v. cp. 1, 4.
i v. cp. 6, 32.
j vr. 12.

k cf. Jb 24, 15; Ecli 23, 26.
l cp. 20, 20.
m cf. Ecli 9, 3.
n cf. Gn 38, 14.
o Ez 16, 10.
p cp. 9, 13. — cf. 1 Tm 5, 13.
q cp. 23, 28.
r vr. 8; Ec 7, 27.
s cf. Gn 39, 12.

sapientiae habetur (7, 1-5). Etenim artibus meretricum allici (6-12), earumque blanditiis facile credere (13-20) et ruinae tum corporis tum animae stupidi bovis instar occurrere, incauti hominis est (21-27). Conclu-

et [t]procaci vultu blanditur dicens:
14 [u]Victimas pro salute vovi,
hodie [v]reddidi vota mea:
15 idcirco egressa sum in occursum tuum
desiderans te videre et repperi;
16 intexi funibus lectulum meum,
stravi [w]tapetibus pictis ex Aegypto;
17 [x]adspersi cubile meum [y]myrrha et aloë et [z]cinnamomo.
18 Veni, inebriemur uberibus
et fruamur cupitis amplexibus, donec illucescat dies.
19 Non est enim vir in domo sua,
abiit via longissima;
20 sacculum pecuniae secum tulit,
in die plenae lunae reversurus est in domum suam.
21 Irretivit eum multis sermonibus,
et [a]blanditiis labiorum protraxit illum.
22 Statim eam sequitur, quasi bos ductus ad victimam
et quasi agnus lasciviens
et ignorans quod ad vincula stultus trahatur,
23 donec transfigat sagitta iecur eius;
velut [b]si avis festinet ad laqueum,
et nescit quod de periculo animae illius agitur.
24 [c]Nunc ergo, fili mi, audi me et attende verbis oris mei;
25 ne abstrahatur in viis illius mens tua;
neque decipiaris semitis eius;
26 [d]multos enim vulneratos deiecit,
et fortissimi quique interfecti sunt ab ea;
27 [e]viae inferi domus eius penetrantes in interiora mortis.

8 1 Nunquid non sapientia [a]clamitat,
et prudentia dat vocem suam?
2 [b]In summis excelsisque verticibus supra viam,
in mediis semitis stans,
3 [c]iuxta portas civitatis,
in ipsis foribus loquitur dicens:
4 [d]O viri, ad vos clamito,
et vox mea ad filios hominum;
5 [e]intelligite, parvuli, astutiam,
et, [f]insipientes, animadvertite;
6 audite, quoniam de [g]rebus magnis locutura sum,
et aperientur labia mea, ut [h]recta praedicent.
7 [i]Veritatem meditabitur guttur meum,
et labia mea detestabuntur impium;
8 iusti sunt omnes sermones mei,
non est in eis [j]pravum quid neque perversum:
9 [k]recti sunt intelligentibus
et aequi invenientibus scientiam.
10 [m]Accipite disciplinam meam et non pecuniam,
doctrinam magis quam aurum eligite;
11 [n]melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis,
et [o]omne desiderabile ei non potest comparari.
12 Ego sapientia habito in consilio
et eruditis intersum cogitationibus;
13 [p]timor Domini [q]odit malum,
[r]arrogantiam et superbiam et viam pravam
et [s]os bilingue detestor;
14 [t]meum est consilium et aequitas,
mea est prudentia, [u]mea est fortitudo;
15 per me [v]reges regnant,
et legum conditores iusta decernunt;
16 per me principes imperant,
et potentes decernunt iustitiam;
17 [x]ego diligentes me diligo,
et [y]qui mane vigilant ad me invenient me.
18 [z]Mecum sunt divitiae et gloria,

t cp. 21, 29. — cf. Ecli 26, 12.
u Lv 7, 11 ss.
v v. Ps 49, 14.
w Ez 27, 7. — cf. Is 19, 9.
x cf. 2 Par 16, 14.
y Ps 44, 9; Cn 4, 14. — v. Ex 30, 20.
z Ecli 24, 20.
a cp. 5, 3; 6, 24. — v. Ps 11, 3.
b Ec 9, 12.
c v. cp. 4, 1.
d cf. 3 Rg 11, 1; 2 Es 13, 26; Ecli 19, 2. — v. Jd 16, 1-5.
e cp. 2, 18, 19; 5, 5.
1-17] LL. in fr. 4 p. D. 1 Aug.
a v. cp. 1, 20-33.
b cp. 9, 3, 14. — cf. Sap 6, 13.
c cp. 1, 21; Jb 29, 7.
d cf. Ps 48, 2, 3.
e Ecli 51, 31. — v. cp. 1, 4.
f cf. cp. 1, 22.
g cf. cp. 22, 20.
h cp. 23, 16.
i cf. Ps 36, 30.
8] Ant. in fs. BMV. de b. cons.
j Dt 32, 5.
l cf. cp. 14, 6; 1 Cor 2, 10.
m vr. 19; cp. 3, 14. — v. Ps 18, 11.
11] v. Sap. 7, 7, 8.
n cp. 3, 15. — cf. cp. 16, 16. —v. Jb 28, 12-19.
o cp. 3, 15; Sap 7, 8.
12] Gr. ut s. vr. 8.
12-17] 3 L. ut s. — v. cp. 2, 10; 3, 21.
12-25] 1 L. et 2 L. in plur. fss. BMV.
p cf. cp. 16, 6.
q v. Ps 95, 10.
r cf. cp. 6, 17; 16, 5; Sap 1, 4, 5; Ecli 15, 7.
s Ecli 28, 15. — cf. cp. 2, 12; 4, 24; 6, 12.
t Is 11, 2. — cf. Is 9, 6.
u Ec 7, 20. — cf. Ps 88, 22.
v Sap 6, 4; 8, 14. — cf. cp. 16, 12; Dn 2, 20; Rm 13, 1, 6; Ap 19, 16.
x Jo 14, 21. — cf. 1 Rg 2, 30.
ex 17-21] Tr., Cp. etc. in plur. fss. BMV.
y vr. 34; Sap 6, 15; Ecli 6, 28; (Jc 1, 5. — cf. 3 Rg 3, 9, 12).
z cp. 3, 16. — cf. Ps 111, 3; Sap 7, 14 ss.

opes superbae et iustitia;
19 [a]melior est enim fructus meus auro et lapide pretioso,
et genimina mea [b]argento electo.
20 [c]In viis iustitiae ambulo, in medio semitarum iudicii,
21 ut ditem diligentes me et thesauros eorum repleam.
22 [d]Dominus [e]possedit me in initio viarum suarum,
[f]antequam quidquam faceret a principio.
23 [g]Ab aeterno ordinata sum
et ex antiquis, [h]antequam terra fieret.
24 Nondum erant [i]abyssi, et ego iam [j]concepta eram,
necdum fontes aquarum eruperant,
25 necdum montes gravi mole [k]constiterant,
[m]ante colles ego parturiebar:
26 adhuc terram non fecerat et flumina et cardines orbis
27 [n]Quando praeparabat caelos aderam, [terrae.
[o]quando certa lege et gyro vallabat abyssos,
28 quando [p]aethera firmabat sursum,
et librabat fontes aquarum,
29 quando [q]circumdabat mari terminum suum
et legem ponebat aquis, ne transirent fines suos,
quando appendebat [r]fundamenta terrae,
30 [s]cum eo eram cuncta componens
et [t]delectabar per singulos dies ludens coram eo,
omni tempore 31 ludens in orbe terrarum,
et [u]deliciae meae esse cum filiis hominum.
32 [v]Nunc ergo, filii, audite me:
[x]Beati qui custodiunt vias meas!
33 [y]Audite disciplinam et estote sapientes
et [z]nolite abicere eam.
34 [a]Beatus homo qui audit me
et [b]qui vigilat ad fores meas cotidie
et observat ad postes ostii mei;
35 [c]qui me invenerit [d]inveniet vitam
et [e]hauriet salutem a Domino;
36 [f]qui autem in me peccaverit [g]laedet animam suam;
omnes [h]qui me oderunt diligunt mortem.

9

1 [a]Sapientia aedificavit sibi domum,
excidit [b]columnas [c]septem,
2 [d]immolavit victimas suas, [e]miscuit vinum
et [f]proposuit mensam suam;
3 [g]Misit ancillas suas ut [h]vocarent ad arcem et ad [i]moenia
4 [j]Si quis est parvulus, veniat ad me. [civitatis:
Et insipientibus locuta est:
5 [k]Venite, comedite panem meum
et [l]bibite vinum quod miscui vobis,
6 [m]relinquite infantiam et [n]vivite
et [o]ambulate per vias prudentiae.
7 [p]Qui erudit derisorem ipse iniuriam sibi facit,
et qui arguit impium sibi maculam generat.
8 [q]Noli arguere derisorem, [r]ne oderit te;
[s]argue sapientem, et diliget te.
9 Da sapienti occasionem, et [t]addetur ei sapientia;
doce iustum, et festinabit accipere.
10 [u]Principium sapientiae timor Domini,
et [v]scientia sanctorum prudentia;
11 per me enim [w]multiplicabuntur dies tui,
et addentur tibi anni vitae.
12 [x]Si sapiens fueris, tibimetipsi eris;
si autem illusor, solus portabis malum.
13 Mulier stulta et clamorosa plenaque illecebris
et [y]nihil omnino sciens
14 sedit in foribus domus suae super sellam [z]in excelso ur-
15 ut vocaret transeuntes per viam [bis loco,

a vr. 11; cp. 3, 14; Ecli 24, 33.
b cp. 10, 20.
c Mt 21, 32. [*Iss. BMV. ex 22-35*] *L., Cp. etc. in plur. 22*] * *Dionysii II epistola adv. Sabell.*
d cf. Sap 9, 9; Ecli 1, 1; 24, 5, 14. — v. Jb 28, 25-28.
e Gn 14, 22. — cf. Ps 103, 24;
f Ecli 1, 3. [134, 4. *23-26, 30*] *R. in D. 1 Aug.*
g Ps 2, 6; Ecli 1, 4.
h cf. Jo 17, 5; *24*] *in R. in Iss. Imm. Concept.*
i vr. 27; cp. 3, 20; Gn 1, 2.
j Jb 15, 7. *l* Jb 38, 6.
m Ps 89, 2. [Is 44, 24.
n cp. 3, 19; Ecli 24, 6, 7. — cf.
o Jr 5, 22. — cf. Jb 26, 10.
p Gn 1, 6, 9. — cf. Jb 38, 10, 11; Ps 103, 9; Jr 5, 22.
q Gn 1, 9, 10.
r Ps 103, 5. [Jo 1, 23.
s Sap 7, 21; 9, 9; Ecli 1, 10;
t Gn 1, 4-31; Ps 103, 31. — cf. Mt 3, 17. *31*] * *Catech. R. II 4, 32.*
u Dt 33, 3. — cf. Ps 15, 3; Jo *32, 33*] *R. etc. ut s. vr. 8.* [16, 27.
v cp. 5, 7; 17, 24. — Ecli 24, 26. — cf. 1 Jo 3, 1.
x Ps 118, 1, 2; 127, 1, 2. — cf.
y v. cp. 4, 1. [Lv 11, 28.
z cf. cp. 15, 32.
a cf. cp. 3, 13; Ecli 14, 22, 24. *34-9, 5*] *3 L. in plur. Iss. BMV. v. vr. 12.*
b vr. 17; Sap 6, 15; Ecli 14, 24.
c cp. 3, 13-18. — v. cp. 4, 22.
d Jo 1, 4; 17, 3. — v. cp. 3, 2.
e cp. 12, 2; 18, 22.
f cf. Heb 6, 4-6.
g cf. cp. 15, 32; 20, 2; 29, 24; Ecli 10, 32; 19, 4. [1, 12, 16.
h cp. 2, 22; 5, 23. — cf. Sap

a cf. Mt 16, 18; 1 Pt 2, 5. — v. Eph 2, 20, 22. *1*] *Gr. etc. in vg. Imm. C. 1, 2*] * *Catech. R. II 1, 19; 4, 70. — Ant. in Iss. Corp. Ch.*
b cf. 1 Tm 3, 15.
c cf. Ap 1, 4. *d* cf. Mt 22, 4.
e Ps 74, 9. — cf. Cn 8, 2.
f Ps 22, 5. — cf. Lc 14, 17.
g cf. Tb 2, 2; Est 6, 14; Mt 22, [3.
h cp. 8, 1, 2.
i vr. 14; cp. 8, 2. — cf. Mt 10, 27.
j vr. 16; Ecli 51, 31-33. — cf. Mt 11, 25; 1 Cor 1, 26. [*Past. 4, 5*] *Of. in Iss. BMV. matris div. 5*] * *Catech. R. IV 13, 18.* — *v. Ml 1, 11; Lc 14, 17.*
k cf. Is 55, 1; Jo 6, 27.
l cf. Jo 7, 37. *m* v. cp. 1, 4.
n cf. vr. 11. *o* cf. cp. 23, 19.
p cp. 23, 9; Ecli 32, 6. — cf.
q cf. Mt 7, 6. [Mt 7, 6.
r cp. 15, 12; 23, 9.
s cp. 19, 25; Ecli 10, 28. — cf. 2 Rg 12, 13.
t cp. 1, 5; Ecli 21, 16. — cf. Mt 13, 12; 25, 29.
u cp. 1, 7; 15, 33; Jb 28, 28; Ps 110, 10; Ecli 1, 16, 22; 40, 28; Is 33, 6. *10, 11*] *R. in Iss. BMV. de b. cons.*
v Sap 10, 10. [16; 4, 10.
w cf. cp. 10, 27. — v. cp. 3, 2,
x cf. Jb 22, 2, 3; 1 Cor 3, 8; 13-18] cp. 7, 7-27. [Gal 6, 5.
y cf. cp. 5, 6. *z* vr. 3.

Itaque, si ad convivium a se paratum cum sapientia (9, 1-12) tum insipientia advocant (13-18), illius non huius invitationi obsequendum est.
Sectio altera (10, 1-22, 16). *Continet proverba, quae iuxta plures interpre-*

et [a]pergentes itinere suo:
16 [b]Qui est parvulus declinet ad me.
Et vecordi locuta est:
17 [c]Aquae furtivae dulciores sunt,
et [d]panis absconditus suavior.
18 Et ignoravit [e]quod ibi sint gigantes,
et in profundis inferni convivae eius.

10 [a]Parabolae Salomonis.
1 [b]Filius sapiens laetificat patrem,
[c]filius vero stultus maestitia est matris suae.
2 [d]Nihil proderunt thesauri impietatis,
[e]iustitia vero liberabit a morte.
3 [f]Non adfliget Dominus fame animam iusti,
et [g]insidias impiorum subvertet.
4 [h]Egestatem operata est manus remissa,
[i]manus autem fortium divitias parat.
[j]Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos,
idem autem ipse sequitur aves volantes.
5 [k]Qui congregat in messe filius sapiens est,
qui autem stertit aestate [l]filius confusionis.
6 [m]Benedictio Domini super caput iusti,
[n]os autem impiorum operit iniquitas.
7 [o]Memoria iusti cum laudibus,
et [p]nomen impiorum putrescet.
8 [q]Sapiens corde praecepta suscipit,
stultus caeditur labiis.
9 [r]Qui ambulat simpliciter ambulat confidenter,
qui autem depravat vias suas [s]manifestus erit.
10 [t]Qui adnuit oculo dabit dolorem,
et stultus labiis verberabitur.
11 [u]Vena vitae [v]os iusti,
et [n]os impiorum operit iniquitatem.
12 Odium suscitat rixas,
et [x]universa delicta operit caritas.
13 In labiis sapientis invenitur sapientia,
et [y]virga in dorso eius [z]qui indiget corde.
14 [a]Sapientes abscondunt scientiam,
[b]os autem stulti confusioni proximum est.
15 [c]Substantia divitis urbs fortitudinis eius,
pavor pauperum egestas eorum.
16 [d]Opus iusti ad vitam,
[e]fructus autem impii ad peccatum.
17 [f]Via vitae custodienti disciplinam,
qui autem increpationes relinquit errat.
18 Abscondunt odium labia mendacia,
qui profert contumeliam insipiens est.
19 [g]In multiloquio non deerit peccatum,
[h]qui autem moderatur labia sua prudentissimus est.
20 [i]Argentum electum lingua iusti,
cor autem impiorum pro nihilo.
21 Labia iusti erudiunt plurimos,
qui autem indocti sunt in cordis egestate [j]morientur.
22 [k]Benedictio Domini divites facit,
nec sociabitur eis adflictio.
23 [l]Quasi per risum stultus operatur scelus,
sapientia autem est viro prudentia.
24 [m]Quod timet impius [n]veniet super eum,
[o]desiderium suum iustis dabitur.
25 [p]Quasi tempestas transiens non erit impius,
[q]iustus autem quasi fundamentum sempiternum.
26 [r]Sicut acetum dentibus et fumus oculis,
sic piger his qui miserunt eum.
27 [s]Timor Domini apponet dies,

a cf. vr. 6.
b b vr. 4.

c cf. cp. 5, 15.
d Ecli 23, 24. — cf. cp. 20, 17; 30, 20.
e (cp. 7, 27). — cf. Ps 87, 11.

a v. cp. 1, 1.
b cp. 15, 20. — v. cp. 29, 3.
3-16] *LL. in fr. 5 p. D. 1 Aug.*
c cp. 17, 25; 19, 13; 29, 15.
d cp. 11, 4, 6. — cf. cp. 21, 6; Ecli 5, 1, 10; Ez 7, 19.
e cf. Tb 4, 10; 12, 9; Ecli 3, 33; 29, 15.
f f Ps 33, 10; 36, 25. — cf. Mt [6, 33.
g cf. Ps. 111, 10.
h cf. cp. 6, 11; 12, 11, 24; 13, 4; 18, 9; 20, 13; 28, 19. — cf. cp. 14, 23.
i cp. 12, 24; 21, 5.
j Os 12, 1.
k cf. cp. 6, 8.
l cp. 17, 2; 19, 26.
m Ps 23, 5. — cf. Is 48, 18.
n cf. Ps 68, 8; Ab 10.
o Ps 111, 7; Sap 4, 1; Ecli 44, 7; 46, 14, 15; 1 Mc 3, 7.
p cf. Jb 18, 17; Ps 9, 7; Sap 4, 19; Ecli 41, 14. — v. cp. 2, 22.
q vr. 9. — cf. Mt 7, 24.
r cp. 3, 23; 28, 18; Ps 23, 4; Is 33, 15, 16.
s cf. Mt 10, 26; 1 Tm 5, 25.
t cp. 6, 13; Ps 34, 19; Ecli 27, 25.
u vr. 31; cp. 13, 14; 14, 27; Ps 35, 10; Ecli 21, 26; Jo 4, 10; *v* Ps 36, 30. [Ap 22, 1.
x Ecli 3, 33; 7, 36; 1 Pt 4, 8. cf. 1 Cor 13, 7; Jc 5, 20.
y cp. 19, 29; 26, 3.
z v. cp. 6, 32.
a vr. 8; cp. 12, 23; 14, 33. — cf. Ecli 20, 33.
b cp. 18, 7.
c cp. 18, 11. — cf. Ps 51, 8, 9; Ecli 8, 2; 40, 25, 26.
d cp. 11, 18, 19; Sap 3, 5. — cf. cp. 19, 23.
e cf. Mt 7, 16, 18.
f cf. cp. 6, 23; 15, 10.

g Ec 5,2; Ecli 20, 8. — cf. Mt 12, 36, 37.
h cp. 17, 27. — cf. Ecli 1, 30; 7, 15; 20, 5; Jc 3, 2.
i cp. 8, 19. — cf. cp. 16, 16.
j cf. Os 4, 6.
k Gn 24, 35; 26, 12; Dt 8, 18; Ecli 11, 24. — cf. Ps 126, 1; 127, 1-6.
l cp. 2, 14. — cf. cp. 14, 9; 15, 21.
m Is 66, 4; Heb 10 27. — cf. Jb 15, 21; Ecli 40, 13.
n Jb 3, 25. — cf. cp. 1, 26, 27.
o Ps 125, 19; Mt 5, 6; 1 Jo 5, 14, 15.
p cf. Jb 21, 18; Ps 1, 4; Sap 5, 15; Ecli 40 13. — v. Mt 7, 26, 27.
q cp. 12, 3; Ps 15, 5; 124, 1. —cf. Mt 24, 25.
r cf. E 18, 2.
s cp. 3, 2; 4, 10; 9, 11; 14, 27.

et [t]anni impiorum breviabuntur.
28 [u]Exspectatio iustorum laetitia,
[v]spes autem impiorum peribit.
29 Fortitudo simplicis [w]via Domini
et [x]pavor his qui operantur malum.
30 [y]Iustus in aeternum non commovebitur,
[z]impii autem non habitabunt super terram.
31 [a]Os iusti parturiet sapientiam,
lingua pravorum peribit.
32 [b]Labia iusti considerant placita,
et os impiorum [c]perversa.

11 1 [a]Statera dolosa abominatio est apud Dominum,
et [b]pondus aequum voluntas eius.
2 [c]Ubi fuerit superbia, ibi erit et contumelia;
ubi autem est humilitas, ibi et sapientia.
3 [d]Simplicitas iustorum diriget eos,
et [e]supplantatio perversorum vastabit illos.
4 [f]Non proderunt divitiae in die ultionis,
[g]iustitia autem liberabit a morte.
5 [h]Iustitia simplicis diriget viam eius,
et in impietate sua corruet impius.
6 Iustitia rectorum liberabit eos,
et [i]in insidiis suis capientur iniqui.
7 Mortuo homine impio, [j]nulla erit ultra spes,
et [l]exspectatio sollicitorum peribit.
8 [m]Iustus de angustia liberatus est,
et [n]tradetur impius pro eo.
9 [o]Simulator ore decipit amicum suum,
iusti autem liberabuntur scientia.
10 [p]In bonis iustorum exsultabit civitas,
et in perditione impiorum erit laudatio.
11 Benedictione iustorum exaltabitur civitas
et [q]ore impiorum [r]subvertetur.
12 [s]Qui despicit amicum suum indigens corde est,
vir autem prudens tacebit.
13 [t]Qui ambulat fraudulenter revelat arcana,
qui autem fidelis est animi celat amici commissum.
14 [u]Ubi non est gubernator populus corruet,
[v]salus autem ubi multa consilia.
15 [x]Adfligetur malo qui fidem facit pro extraneo,
qui autem cavet laqueos securus erit.
16 [y]Mulier gratiosa inveniet gloriam,
et [z]robusti habebunt divitias.
17 [a]Benefacit animae suae vir misericors,
qui autem crudelis est etiam propinquos abicit.
18 [b]Impius facit opus instabile,
[c]seminanti autem iustitiam merces fidelis.
19 [d]Clementia praeparat vitam,
et [e]sectatio malorum mortem.
20 [f]Abominabile Domino [g]cor pravum,
et [h]voluntas eius in iis [i]qui simpliciter ambulant.
21 [j]Manus in manu non erit innocens malus:
semen autem iustorum salvabitur.
22 Circulus aureus [k]in naribus suis
[l]mulier pulchra et fatua.
23 Desiderium iustorum omne bonum est,
[m]praestolatio impiorum furor.
24 [n]Alii dividunt propria et ditiores fiunt;
alii rapiunt non sua et semper in egestate sunt.
25 [o]Anima, quae benedicit, [p]impinguabitur;
et [q]qui inebriat ipse quoque inebriabitur.
26 Qui abscondit frumenta [r]maledicetur in populis,
[s]benedictio autem super caput [t]vendentium.
27 Bene consurgit diluculo qui quaerit bona

t v. Jb 15, 32, 33; Ps 54, 24.
u cf. Lc 21, 28.
v Ps 111, 10; Sap 3, 11; Is 59, 5-7. — v. Jb 8, 13; 18 14.
w cf. cp. 3, 26; Ps 24, 12-14; Os 14, 10.
x cp. 21, 15. — cf. Lc 23, 30.
y vr. 25; Ps 111, 6, 8; 124, 1.
z vr. 11. — v. cp. 2, 22.
a cp. 8, 7; Ps 36, 30.
31 b] *V. All. in fs. s. Jo. Nepom.*
b cf. Ec 10, 12; Eph 4, 29.
c cp. 2, 12.

a cp. 16, 11; 20, 10, 23; Os 12, 7. — v. Lv 19, 35, 36.
b cf. Dt 25, 13; Am 8, 5.
c cp. 16, 18; 18, 12. — cf. Dn 4, 30, 31. — v. cp. 29, 23.
d cp. 13, 6.
e cp. 19, 3; Ps 51, 7.
f cp. 10, 2; Ecli 5, 6, 10; Ez 7, 19; Sph 1, 18.
g cf. cp. 10, 3; Gn 7, 1.
h cp. 28, 18.

i cp. 26, 27. — v. Ps 7, 15-17.
j cp. 10, 28; Sap 3, 18; 5, 15.
l v. Jb 8, 13, 14.
m vr. 6. — cf. cp. 21, 18; Is 43, 2.
n Est 7, 9; Is 43, 5; Dn 6, 24; 13, 62.
o cp. 29, 5. — cf. cp. 28, 23.

p cp. 28, 12; Est 8, 15. — cf. cp. 28, 28; 29, 2.

q cf. Ps (10), 7.
r cf. cp. 14, 1; 29, 8.
s cp. 14, 21. — cf. Mt 7, 1.

t cp. 20, 19; Lv 19, 16. — cf. Ecli 27, 17, 24; Jr 6, 28; 9, 4.
13] *Gr. in fs. s. Jo. Nepom.*
u cp. 15, 22; 20, 18; 24, 6. — cf. Ec 10, 16.
v Sap 6, 26.
x cf. cp. 6, 1; Jb 17, 3.

y cf. cp. 31, 30.

z cf. Mt 11, 12.

a cf. Mt 5, 7; 25, 34-40.

b cp. 10, 16; Sap 3, 11.
c vr. 25; Os 10, 12; 2 Cor 9, 6; Gal 6, 8, 9. —cf. Jc 3, 18.
d cf. cp. 10, 16.
e cp. 19, 29. — cf. Rm 6, 23; Gal 6, 8.
f cp. 12, 22; 15, 9; 16, 5.
g cf. cp. 17, 20.
h 1 Par 29, 17.
i cp. 13, 6; Ps 118, 1.
j cp. 16, 5; Ecli 9, 17.
k cf. Gn 24, 47; Is 3, 21; Ez 16, 12.
l cf. cp. 31, 30.
m Rm 2, 8, 9.
n cp. 13, 7; 28, 27; Ps 36, 21, 26; 111, 9. — cf. cp. 19, 17; Mt 19, 29.
o v. 2 Cor 9, 6-11.
p cp. 13, 4.
q cf. Mt 7, 2.
26] * *Catech. R. III 8, 14.*
r cp. 24, 24. — cf. Ecli 4, 5, 6.
s cf. Jb 29, 13.
t cf. Gn 42, 6.

impium; cetera (16, 1-22, 16) exhortationes co ntineant ad Deum rite colendum; utraque vero in capita distribuantur. Hanc analysim, prout valet, et quasi argumentorum enumerationem, proponimus. Iamvero

[u] cp. 5, 22. — v. Ps 7, 17.
[v] Ps 51, 9, 10. — cf. Jb 31, 24; Ps 48, 7; Ecli 5, 10.
[x] Jr 17, 7, 8; Os 14, 6. — v. Ps 1, 3; 91, 13.
[y] cp. 15, 27.
[z] cf. Ec 5, 15, 16.
[a] cf. cp. 15, 4. — v. cp. 3, 18.
[b] Dn 12, 3; Jc 5, 20. — v. 1 Cor 9, 19-22.
[c] Jr 25, 29; 1 Pt 4, 18. — cf. Lc 23, 31.

[a] cp. 13, 18; 15, 5.
[b] cp. 5, 12; 15, 10; 29, 1; Ecli 19, 5; 21, 7. — cf. cp. 13, 1; 15, 12.
[c] cf. cp. 8, 35.

[d] vr. 12; cp. 10, 25. — cf. Eph 3, 17.
[e] Ecli 26, 1, 16. — v. cp. 31, [10.
[f] 1 Cor 11, 7.
[g] cf. cp. 14, 30; Ecli 22, 5; Hab 3, 16.
[h] cf. cp. 10, 5.
[i] cf. Mt 12, 35.
[j] v. cp. 1, 11.
[k] cp. 14, 3.
[l] cf. Ps 36, 35.
[m] cf. cp. 10, 25, 30; 14, 11.

[n] cf. cp. 27, 21.
[o] Ecli 10, 30. — cf. cp. 15, 16, 17; 28, 6; Ec 4, 3.
[p] cp. 27, 23. — cf. Dt 25, 4; Ecli 7, 24.
[q] cf. Sap 2, 10-12.
[r] cp. 28, 19; Ecli 20, 30; 40, 18.
[s] v. cp. 6, 6-11.

[t] cp. 18, 7. — cf. Ps 58, 13; 63, 9; Mt 12, 37.
[u] cp. 21, 23. — v. cp. 13, 3.
[v] cp. 13, 2; 14, 14; 18, 20.
[w] cp. 19, 17; Is 3, 10. — cf. Jb 9, 16, 56; Rm 2, 6.
[x] cp. 3, 7; 16, 2; 21, 2; 26, 12. — cf. cp. 14, 12; 16, 25.
15] Ant. in fs. BMV. de b. cons.
[y] cf. cp. 29, 11.
[z] cp. 14, 5.
[a] v. cp. 6, 19.
[b] v. Ps 56, 5.
18 b] v. cp. 10, 31.
[c] v. cp. 4, 22.

[d] cp. 19, 9. — cf. Ps 51, 4-6.
[e] cp. 3, 29.

[f] Ps 90, 10; Ecli 33, 1. — cf. 1 Pt 3, 13; 2 Pt 2, 9.
[g] cf. Ap. 22, 15. — v. cp. 6, 17.
[h] cf. cp. 11, 1.
[i] cf. cp. 13, 16; 15, 2; 29, 11.
[j] cf. cp. 14, 17.
[k] cp. 10, 4; 13, 4.
[l] cf. Gn 49, 15; 3 Rg 9, 21.
[m] cp. 15, 13; 17, 22; Ecli 38, 19-25.
[n] Is 50, 4. — cf. cp. 16, 24; Ecli 40, 21; Lc 1, 44.

[u]qui autem investigator malorum est opprimetur ab eis.
28 [v]Qui confidit in divitiis suis corruet,
[x]iusti autem quasi virens folium germinabunt.
29 [y]Qui conturbat domum suam [z]possidebit ventos,
et qui stultus est serviet sapienti.
30 Fructus iusti [a]lignum vitae,
et [b]qui suscipit animas sapiens est.
31 [c]Si iustus in terra recipit,
quanto magis impius et peccator!

12

1 [a]Qui diligit disciplinam diligit scientiam,
[b]qui autem odit increpationes insipiens est.
2 Qui bonus est [c]hauriet gratiam a Domino,
qui autem confidit in cogitationibus suis impie agit.
3 Non roborabitur homo ex impietate,
et [d]radix iustorum non commovebitur.
4 [e]Mulier diligens [f]corona est viro suo,
et [g]putredo in ossibus eius quae [h]confusione res dignas
5 [i]Cogitationes iustorum iudicia, [gerit.
et consilia impiorum fraudulenta.
6 Verba impiorum [j]insidiantur sanguini,
[k]os iustorum liberabit eos.
7 [l]Verte impios, et non erunt;
[m]domus autem iustorum permanebit.
8 Doctrina sua noscetur vir,
qui autem vanus et excors est [n]patebit contemptui.
9 [o]Melior est pauper et sufficiens sibi,
quam gloriosus et indigens pane.
10 [p]Novit iustus iumentorum suorum animas,
[q]viscera autem impiorum crudelia.
11 [r]Qui operatur terram suam satiabitur panibus,
[s]qui autem sectatur otium stultissimus est.
Qui suavis est in vini demorationibus
in suis munitionibus relinquit contumeliam.
12 Desiderium impii munimentum est pessimorum,
radix autem iustorum proficiet.
13 [t]Propter peccata labiorum ruina proximat malo,
[u]effugiet autem iustus de angustia.
14 [v]De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis,
et [w]iuxta opera manuum suarum retribuetur ei.
15 [x]Via stulti recta in oculis eius,
qui autem sapiens est audit consilia.
16 [y]Fatuus statim indicat iram suam,
qui autem dissimulat iniuriam callidus est.
17 [z]Qui quod novit loquitur index iustitiae est,
[a]qui autem mentitur testis est fraudulentus.
18 Est qui promittit et [b]quasi gladio pungitur conscientiae,
lingua autem sapientium [c]sanitas est.
19 Labium veritatis firmum erit in perpetuum,
[d]qui autem testis est repentinus concinnat linguam men-
20 [e]Dolus in corde cogitantium mala; [dacii.
qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium.
21 [f]Non contristabit iustum quidquid ei acciderit,
impii autem replebuntur malo.
22 [g]Abominatio est Domino labia mendacia,
[h]qui autem fideliter agunt placent ei.
23 [i]Homo [j]versatus celat scientiam,
et cor insipientium provocat stultitiam.
24 [k]Manus fortium dominabitur,
quae autem remissa est [l]tributis serviet.
25 [m]Maeror in corde viri humiliabit illum,
et [n]sermone bono laetificabitur.
26 Qui negligit damnum propter amicum iustus est,
iter autem impiorum decipiet eos.
27 Non inveniet fraudulentus lucrum,

et substantia hominis erit auri pretium.
28 [o]In semita iustitiae vita,
iter autem devium ducit ad mortem.

13

1 [a]Filius sapiens doctrina patris,
[b]qui autem illusor est non audit cum arguitur.
2 [c]De fructu oris sui homo satiabitur bonis,
[d]anima autem praevaricatorum iniqua.
3 [e]Qui custodit os suum custodit animam suam,
[f]qui autem inconsideratus est ad loquendum sentiet mala.
4 [g]Vult et non vult piger,
[h]anima autem operantium [i]impinguabitur.
5 Verbum mendax iustus detestabitur,
impius autem confundit et confundetur.
6 [j]Iustitia custodit [k]innocentis viam,
impietas autem peccatorem supplantat.
7 [l]Est quasi dives, cum nihil habeat,
et [m]est quasi pauper, cum in multis divitiis sit.
8 [n]Redemptio animae viri divitiae suae,
qui autem pauper est [o]increpationem non sustinet.
9 [p]Lux iustorum laetificat;
[q]lucerna autem impiorum exstinguetur.
10 [r]Inter superbos semper iurgia sunt,
qui autem agunt omnia cum consilio reguntur sapientia.
11 [s]Substantia festinata minuetur,
quae autem paulatim colligitur manu multiplicabitur.
12 [t]Spes, quae differtur, adfligit animam;
[u]lignum vitae desiderium veniens.
13 Qui detrahit alicui rei ipse se in futurum obligat,
qui autem timet praeceptum in pace versabitur.
Animae dolosae errant in peccatis,
iusti autem misericordes sunt et miserantur.
14 [v]Lex sapientis [x]fons vitae,
ut declinet a ruina mortis.
15 [y]Doctrina bona dabit [z]gratiam,
in itinere contemptorum vorago.
16 [a]Astutus omnia agit cum consilio,
[b]qui autem fatuus est aperit stultitiam.
17 Nuntius impii cadet in malum,
[c]legatus autem fidelis sanitas.
18 [d]Egestas et ignominia ei qui deserit disciplinam,
[e]qui autem adquiescit arguenti glorificabitur.
19 [f]Desiderium, si compleatur, delectat animam;
detestantur stulti eos qui fugiunt mala.
20 [g]Qui cum sapientibus graditur sapiens erit,
amicus stultorum similis efficietur.
21 [h]Peccatores persequitur malum,
et [i]iustis retribuentur bona.
22 [j]Bonus relinquit heredes filios et nepotes,
et [k]custoditur iusto substantia peccatoris.
23 Multi cibi in novalibus patrum,
et aliis congregantur absque iudicio.
24 [l]Qui parcit virgae odit filium suum,
qui autem diligit illum instanter erudit,
25 [m]Iustus comedit et replet animam suam,
venter autem impiorum insaturabilis.

14

1 [a]Sapiens mulier [b]aedificat domum suam,
insipiens exstructam quoque manibus [c]destruet.
2 [d]Ambulans recto itinere et timens Deum
despicitur ab eo qui infami graditur via.
3 In ore stulti [e]virga superbiae,
[f]labia autem sapientium custodiunt eos.
4 [g]Ubi non sunt boves praesaepe vacuum est [bovis.
ubi autem plurimae segetes ibi manifesta est fortitudo

o v. cp. 10, 2.

a cp. 10, 1. — cf. cp. 17, 6. 21, 25.
b cf. vr. 8; 1 Rg 2, 25.
c cp. 12, 14; 18, 20.
d cf. cp. 1, 31; 26, 6.
e cp. 21, 23. — cf. cp. 12, 13, 18; Ecli 28, 29, 30; Jc 3, 2.
f cp. 18, 7; 20, 19. — cf. Am 5, 13.
g cp. 6, 9. — cf. cp. 21, 25.
h cp. 6, 11; 12, 11; 28, 19.
i cp. 11, 25; 12, 24.

j cp. 11, 3, 5, 6.
k cf. cp. 11, 20.

l cp. 11, 24. — cf. Lc 12, 21; Ap 2, 6.
m cf. Lc 12, 33; 2 Cor 6, 10; Jc 2, 5; Ap 3, 17.
n cf. Ec 7, 13.
o cf. vr. 1.
p cf. Jb 29, 3.
q cp. 24, 20; Jb 18, 5, 6; 21, 17. — cf. cp. 21, 4.
r cf. cp. 28, 25.
s cp. 20, 21; 28, 20, 22.

t cf. cp. 3, 28.
u vr. 19. — v. cp. 3, 18.

v cp. 14, 27. — cf. Ps 17, 6; 2 Tm 2, 26.
x v. cp. 10, 11.
y cf. Lc 2, 52. — v. Ps 110, 10.
z cp. 3, 4; 22, 1.
a cf. cp. 12, 23; 15, 2; 29, 11.
b cf. Ec 10, 3.

c cp. 25, 13. — cf. cp. 14, 5.
d cf. cp. 15, 5, 32.
e cp. 12, 1. — cf. cp. 15, 5.
f vr. 12.

g Ecli 6, 35, 36; 8, 9, 10; 9, 21. — cf. cp. 1, 15.
h Ecli 13, 1, 2. — cf. Ecli 22, 14.
i cf. Ps 10, 7; 31, 10.
j cf. Lc 6, 38.
k cp. 28, 8. — cf. Ps 36, 26; Ecli 44, 11.

l cp. 22, 16; 28, 10; Ecli 14, 4. — cf. Jb 27, 16, 17; Ec 2, 26; Sap 10, 19; Jr 17, 10.
m cp. 19, 18; 22, 15; 23, 13, 14; 29, 15; Ecli 7, 25; 30, 1, 8-13. — v. Ps 33, 11.
a cf. cp. 9, 1; 24, 3.
b-16] LL. in Jr. 6 p. D. 1 Aug.
b Dt 25, 9; Rt 4, 11.
c cf. cp. 11, 11.
d cp. 19, 1; 28, 6; Sap 2, 10-20. — cf. Jb 12, 4; Jo 15, 18, 19.
e cf. Jr 18, 18.
f cp. 12, 6.
g cf. cp. 10, 4.

et socialem rite vel perperam degunt (cf. cp. 12, 1-28); c) cum bonis sive corporis sive animi utuntur aut abutuntur; d) cum bene vel male se gerunt in mutuis relationibus, quae inter sapientes et stul-

h cp. 12, 17. — cf. Ex 23, 1.
i vr. 25. — v. cp. 6, 19.
j cf. Jo 18, 18.
o cp. 15, 14: 17, 24; Sap 6, 13. — cf. Ps 14, 10.

l cf. cp. 10, 23.

m cf. 1 Rg 1, 10.

n cf. cp. 3, 33; 11, 18; 15, 25; Jb 8, 15; 21, 28.
o cp. 12, 7; Ps 91, 13.
p cp. 16, 25; Ecli 21, 11. — cf. Mt 7, 13. — v. cp. 12, 15.
q cf. cp. 5, 5; Rm 6, 21. — v. cp. 7, 27.
r Jc 4, 9. — cf. Ec 2, 2; Lc 6, 25.
s cp. 1, 31; Mt 6, 2, 5. — cf. cp. 12, 14; Sap 5, 7.
t cf. cp. 12, 14; Is 3, 10.
u v. cp. 1, 4.

v cf. cp. 22, 3; 27, 12.
w cf. cp. 3, 7. — v. Jb 28, 28; Ps 33, 15.
x cf. vr. 29.

y cf. Gn 42, 6; 1 Rg 2, 36.

z cp. 19, 4. 7. — cf. cp. 27, 10.
a cf. Ecli 6, 8-10; 13, 25.
b cp. 11, 12.
c Ps 40, 2. — v. Dt 14, 29.
d cf. 2 Cor 9, 10.
e v. Sap 5, 6-13.
f cp. 3, 3; Sap 3, 9.
g cf. cp. 10, 4.

h cf. Ecli 13, 20; Jr 17, 11.

i vr. 5.
j cp. 18, 10.
k cf. cp. 1, 33; 18, 10; Jb 3, 16.
l cf. Ps 13, 6.
m Ec 12, 13. — v. cp. 10, 11; 13, 14.
n cp. 29, 12; Ecli 10, 3. — cf. 3 Rg 4, 20, 21.
o cp. 16, 32; 19, 11. — cf. vr. 17; Ec 7, 9, 10; Jc 1, 19.
p cf. cp. 4, 22.
q cp. 12, 4. — cf. Ecli 30, 26.
r cp. 17, 5. — cf. Mt 25, 40-45.
s cp. 22, 2. — v. Jb 35, 10.
*31] * cf. Catech. R. IV 14, 23.*
t cp. 19, 17. — cf. Mt 5, 16.
u cf. Jb 21, 16-18.
v Ps 15, 11; 16, 15; 22, 4; 2 Cor 1, 9; 5, 8. — cf. Nm 23, 10. — v. Jb 19, 25-27.
x cp. 10, 14. — cf. Ecli 21, 29.
33] v. Gn 4, 11.
*34] * Bened. XIV Encycl. 1 Nov. 1745.*
y cf. Is 48, 22; 57, 21.
z cf. cp. 16, 13; 22, 11. — v. Gn 41, 37, 38; 24, 45-47.

5 [h]Testis fidelis non mentitur,
[i]profert autem mendacium dolosus testis.
6 [j]Quaerit derisor sapientiam et non invenit,
[k]doctrina prudentium facilis.
7 Vade contra virum stultum,
et nescit labia prudentiae.
8 Sapientia callidi est intelligere viam suam,
et imprudentia stultorum errans.
9 [l]Stultus illudet peccatum,
et inter iustos morabitur gratia.
10 Cor, quod novit [m]amaritudinem animae suae,
in gaudio eius non miscebitur extraneus.
11 [n]Domus impiorum delebitur,
[o]tabernacula vero iustorum germinabunt.
12 [p]Est via, quae videtur homini iusta,
[q]novissima autem eius deducunt ad mortem.
13 [r]Risus dolore miscebitur,
et extrema gaudii luctus occupat.
14 [s]Viis suis replebitur stultus,
et [t]super eum erit vir bonus.
15 [u]Innocens credit omni verbo,
astutus considerat gressus suos.
Filio doloso nihil erit boni,
servo autem sapienti prosperi erunt actus et dirigetur via
16 [v]Sapiens timet et [w]declinat a malo, [eius.
stultus transilit et confidit.
17 [x]Impatiens operabitur stultitiam,
et vir versutus odiosus est.
18 Possidebunt parvuli stultitiam,
et exspectabunt astuti scientiam.
19 [y]Iacebunt mali ante bonos,
et impii ante portas iustorum.
20 [z]Etiam proximo suo pauper odiosus erit,
[a]amici vero divitum multi.
21 [b]Qui despicit proximum suum peccat,
qui autem miseretur pauperis [c]beatus erit.
[d]Qui credit in Domino misericordiam diligit.
22 [e]Errant qui operantur malum;
[f]misericordia et veritas praeparant bona.
23 [g]In omni opere erit abundantia,
ubi autem verba sunt plurima ibi frequenter egestas.
24 [h]Corona sapientium divitiae eorum,
fatuitas stultorum imprudentia.
25 Liberat animas testis fidelis,
et [i]profert mendacia versipellis.
26 [j]In timore Domini [k]fiducia fortitudinis,
et [l]filiis eius erit spes.
27 Timor Domini [m]fons vitae,
ut declinent a ruina mortis.
28 [n]In multitudine populi dignitas regis,
et in paucitate plebis ignominia principis.
29 [o]Qui patiens est multa gubernatur prudentia,
qui autem impatiens est exaltat stultitiam suam.
30 [p]Vita carnium sanitas cordis,
[q]putredo ossium invidia.
31 [r]Qui calumniatur egentem exprobrat [s]factori eius,
[t]honorat autem eum qui miseretur pauperis.
32 [u]In malitia sua expelletur impius,
[v]sperat autem iustus in morte sua.
33 [x]In corde prudentis requiescit sapientia,
et indoctos quosque erudiet.
34 Iustitia elevat gentem,
[y]miseros autem facit populos peccatum.
35 [z]Acceptus est regi minister intelligens,

15

iracundiam eius inutilis sustinebit.
1 [a]Responsio mollis frangit iram,
[b]sermo durus suscitat furorem.
2 Lingua sapientium ornat scientiam,
[c]os fatuorum ebullit stultitiam.
3 [d]In omni loco oculi Domini contemplantur bonos et malos.
4 [e]Lingua placabilis [f]lignum vitae,
[g]quae autem immoderata est [h]conteret spiritum.
5 [i]Stultus irridet disciplinam patris sui,
[j]qui autem custodit increpationes astutior fiet.
In abundanti iustitia virtus maxima est,
cogitationes autem impiorum eradicabuntur.
6 Domus iusti plurima fortitudo,
et in fructibus impii conturbatio.
7 [k]Labia sapientium disseminabunt scientiam,
cor stultorum dissimile erit.
8 [l]Victimae impiorum abominabiles Domino,
[m]vota iustorum placabilia.
9 [n]Abominatio est Domino via impii,
[o]qui sequitur iustitiam diligitur ab eo.
10 Doctrina mala deserenti viam vitae,
[p]qui increpationes odit morietur.
11 [q]Infernus et perditio coram Domino,
quanto magis [r]corda filiorum hominum!
12 [s]Non amat pestilens eum qui se corripit,
nec ad sapientes graditur.
13 [t]Cor gaudens exhilarat faciem,
[u]in maerore animi deicitur spiritus.
14 [v]Cor sapientis quaerit doctrinam,
et os stultorum pascitur imperitia.
15 Omnes dies pauperis mali,
[w]secura mens quasi iuge convivium.
16 [x]Melius est parum cum timore Domini,
quam thesauri magni et insatiabiles.
17 Melius est vocari ad holera cum caritate,
quam ad [y]vitulum saginatum cum odio.
18 [z]Vir iracundus [a]provocat rixas,
[b]qui patiens est mitigat suscitatas.
19 [c]Iter pigrorum quasi saepes [d]spinarum,
[e]via iustorum absque offendiculo.
20 [f]Filius sapiens laetificat patrem,
et stultus homo despicit matrem suam.
21 [g]Stultitia gaudium stulto,
et [h]vir prudens dirigit gressus suos.
22 [i]Dissipantur cogitationes ubi non est consilium,
ubi vero sunt plures consiliarii confirmantur.
23 Laetatur homo in sententia oris sui,
et [j]sermo opportunus est optimus.
24 [k]Semita vitae super eruditum,
ut declinet de inferno novissimo.
25 Domum [m]superborum demolietur Dominus
et [n]firmos faciet terminos [o]viduae.
26 [p]Abominatio Domini cogitationes malae,
et [q]purus sermo pulcherrimus firmabitur ab eo.
27 [r]Conturbat domum suam [s]qui sectatur avaritiam,
[t]qui autem odit munera vivet.
[u]Per misericordiam et fidem purgantur peccata,
[v]per timorem autem Domini declinat omnis a malo.
28 [w]Mens iusti meditatur oboedientiam,
[x]os impiorum redundat malis.
29 [y]Longe est Dominus ab impiis
et [z]orationes iustorum exaudiet.
30 [a]Lux oculorum laetificat animam,
[b]fama bona impinguat ossa.

a vr. 18; Ecli 6, 5. — cf. cp. 25, 15. — v. Jd 8, 1-3.
b v. 1 Rg 25, 10-13; 3 Rg 12, 13-16.
c Ec 10, 14. — cf. vr. 28; cp. 12, 23; 13, 16; 18, 2.
d cp. 5, 21; 2 Par 16, 9; Jb 14, 16; 31, 4; 34, 21; Ps 33, 16, 17; Ecli 17, 13; Jr 16, 17; 32, 19; Zc 4, 10.
e cf. cp. 12, 18; Ecli 36, 25.
f v. cp. 3, 18.
g cp. 11, 3.
h Is 65, 14.
i cp. 13, 1.
j cf. cp. 12, 1; 13, 18.
k cf. Ecli 37, 26; Mt 12, 34, 35.
δ] * *cf. Catech. R. II 5, 34.*
l cp. 21, 27; Gn 4, 5; Ec 4, 17; Ecli 7, 11; 34, 21, 23; 35, 14; Is 1, 11-15. — cf. cp. 21, 3; 28, 9; Is 61, 8; 66, 3; Jr 6, 20; 7, 22, 23; Am 5, 22; Mic 6, 7. —v. 1 Rg 15, 22.
m vr. 29; Ps 33, 16.
n vr. Sap 14, 9.
o cp. 11, 20; 21, 21; 1 Tm 6, 11. — cf. cp. 11, 19.
p Ecli 19, 5. — cf. vr. 5. — v. cp. 12, 1.
q cp. 27, 20; 29, 1; Ecli 42, 18. — v. Jb 26, 6.
r cp. 17, 3; 2 Par 6, 30; Ps 7, 10; 43, 22; Sap 1, 6; Jr 17, 10; Jo 2, 25. — v. 1 Rg 16, 7.
s Am 5, 10. — v. cp. 12, 1.
t vr. 15; cp. 17, 22. — cf. Ecli 13, 31; 26, 4.
u cp. 12, 25; 25, 20; Ecli 30, 25; 38, 19.
v cp. 14, 6; 19, 25; Ecli 39, 1.
w vr. 13; cp. 17, 22. — cf. Ecli 30, 27.
x cp. 16, 8; 17, 1; Ps 36, 16; 83, 11; Ec 4, 6. — cf. 1 Tm
y cf. Lc 15, 23. [6, 6.
z cp. 26, 21; 29, 22; Ecli 28, 11. — cf. cp. 16, 28.
a cp. 16, 28; 28, 25.
b vr. 1.
c cp. 22, 13. — cf. cp. 10, 4.
d cp. 24, 30, 31, — cf. Jr 18, 15.
e Is 26, 7.
f cp. 10, 1; 29, 3.
g cp. 10, 23.
h cf. Eph 5, 15.
i cp. 11, 14. — cf. cp. 20, 18.
j cp. 25, 11; Ec 3, 7; Ecli 20, 6, 7. — cf. Is 50, 4.
l cp. 2, 19. — cf. Ph 3, 20; Col 3, 1, 2.
m cf. cp. 29, 23.
n cf. cp. 23, 10.
o cf. Ps 67, 9; 145, 9.
p cp. 6, 16, 18.
q cp. 16, 24.
r cp. 11, 29. — cf. Js 7, 24, 25.
s cp. 1, 19.— Is 5, 8; Jr 17, 11.
t cp. 17, 23; Ps 14, 5.— cf. Ex 23, 8; Ecli 20, 31.
u cp. 16, 6; Dn 4, 24.
v cp. Ecli 7, 40.
w cp. 36, 40.
x cf. 1 Pt 3, 12. — v. vr. 2.
y cf. Jb 5, 4; Ps 17, 42; 36, 16; 118, 155; Is 1, 15.
z vr. 8; Ps 33, 16; Jo 9, 31; Jc 5, 16.
a Ps 37, 11.
b cp. 22, 1. — cf. Ecli 26, 16.

Aliis vero proverbiis (16, 1-22, 16), non modo iuxta antitheticum, sed plerumque iuxta synonimicum parallelismum compositis, auctor virtutes quae sequuntur, ut Deus digne serviatur, colendas inculcat:

31 [c]Auris, quae audit [d]increpationes vitae,
in medio sapientium commorabitur.
32 [e]Qui abicit disciplinam [f]despicit animam suam
qui autem adquiescit increpationibus [g]possessor est cor-
33 [h]Timor Domini disciplina sapientiae, [dis.
et [i]gloriam praecedit humilitas.

16

1 [a]Hominis est animam praeparare,
et [b]Domini gubernare linguam.
2 Omnes [c]viae hominis [d]patent oculis eius:
[e]spirituum ponderator est Dominus.
3 [f]Revela Domino opera tua,
et dirigentur cogitationes tuae.
4 [g]Universa propter semetipsum operatus est Dominus,
[h]impium quoque ad diem malum.
5 [i]Abominatio Domini est omnis arrogans,
etiamsi [j]manus ad manuum fuerit, non est innocens.
[k]Initium viae bonae facere iustitiam,
[l]accepta est autem apud Deum magis quam immolare
6 [m]Misericordia et veritate redimitur iniquitas, [hostias.
et in [n]timore Domini declinatur a malo.
7 Cum placuerint Domino viae hominis,
[o]inimicos quoque eius convertet ad pacem.
8 [p]Melius est parum cum iustitia,
quam multi fructus cum iniquitate.
9 [q]Cor hominis disponit viam suam,
sed [q]Domini est dirigere gressus eius.
10 [r]Divinatio in labiis regis,
in iudicio non errabit os eius.
11 [s]Pondus et statera iudicia Domini sunt,
et opera eius omnes lapides saeculi.
12 Abominabiles regi qui agunt impie,
quoniam [t]iustitia firmatur solium.
13 [u]Voluntas regum labia iusta,
qui recta loquitur diligetur.
14 [v]Indignatio regis nuntii mortis,
et [x]vir sapiens placabit eam.
15 In [y]hilaritate vultus regis vita,
et clementia eius quasi [z]imber serotinus.
16 [a]Posside sapientiam, quia auro melior est,
et adquire prudentiam, quia pretiosior est argento.
17 Semita iustorum [b]declinat mala,
[c]custos animae suae servat viam suam.
18 [d]Contritionem praecedit superbia,
et ante ruinam exaltatur spiritus.
19 [e]Melius est humiliari cum mitibus,
quam [f]dividere spolia cum superbis.
20 [g]Eruditus in verbo reperiet bona,
et [h]qui sperat in Domino beatus est.
21 Qui sapiens est corde appellabitur prudens,
et [i]qui dulcis eloquio maiora percipiet.
22 [j]Fons vitae eruditio possidentis,
doctrina stultorum fatuitas.
23 [l]Cor sapientis erudiet os eius,
et labiis eius addet gratiam.
24 [m]Favus mellis [n]composita verba,
[o]dulcedo animae sanitas ossium.
25 [p]Est via, quae videtur homini recta.
et novissima eius ducunt ad mortem.
26 [q]Anima laborantis laborat sibi,
quia [r]compulit eum os suum.
27 [s]Vir impius fodit malum,
et in labiis eius [t]ignis ardescit.
28 [u]Homo perversus suscitat lites,
et [v]verbosus separat principes.

---

c vr. 5; cp. 10, 12; 25, 12.
d cf. cp. 6, 23.
e cf. cp. 8, 33.
f cf. cp. 8, 36.
g cf. cp. 9, 8; 19, 25.
h cp. 1, 7; Ecli 1, 34.
i cp. 18, 12.

a vr. 9; cp. 19, 21. — cf. Ecli 2, 20.
1-15] *LL. in sb. p. D. 1 Aug.*
b Sap 7, 16. — cf. Mt 10, 19, 20; 2 Cor 3, 5.
c cp. 3, 7 etc. [12.
d cf. cp. 12, 15. — v. cp. 30,
e cf. cp. 21, 2; 24, 12. — v. 1 Rg 16, 7.
f v. Ps 36, 5.
g Rm 11, 36. — cf. Ecli 39, 36.
h Jb 21, 30. — cf. Ex 9, 16.
i cp. 6, 16, 17; 8, 13; Lc 16, 15.
j cp. 11, 21. — cf. cp. 28, 20.
k Lc 10, 28.
l cf. cp. 15, 8.
m Tb 12, 9; Dn 4, 24; Lc 11, 41. — v. cp. 15, 27.
n cp. 14, 16. — cf. vr. 17; Jb 28, 28.
o cf. Gn 26, 28; 31, 24; 33, 4; 39, 21; 2 Par 17, 10; Jr 39, 12; Dn 1, 9.
p v. cp. 15, 10.
(*q*)] * *cf. Caelest. 1 epistola adv. Semipel. cp. 8; et Conc. Araus. II can. 4.*
q cp. 19, 21; 20, 24; Tb 4, 20 — cf. Ps 36, 23; Jr 10, 23; 2 Cor 3, 5; Ph 2, 13.
r cf. 3 Rg 3, 28.
s cf. cp. 11, 1; Mic 6, 11.
t cp. 25, 5. — cf. cp. 8, 15; 20, 28; 25, 5; 29, 14; Ecli 10, 1; Is 16, 5.
u cp. 14, 35; 22, 11.
v cp. 19, 12; 20, 2. — cf. Gn 40, 2; 3 Rg 2, 22-46.
x cf. cp. 25, 15.
y cf. Jb 29, 24.
z cp. 19, 12. — cf. Ps 71, 6. — v. Jb 26, 23.

a cp. 8, 10, 11, 19. — cf. cp. 3, 14; 10, 20.
b vr. 6.
c cf. cp. 19, 16.
d cp. 11, 2; 15, 33; 18, 12. — cf. Ecli 10, 15.

e cp. 29, 23; Is 57, 15.
f v. Ex 15, 9.
g vr. 24; cp. 15, 36.
h cp. 28, 25; Ps 2, 13; 39, 5; Is 30, 18; Jr 17, 7.
i vr. 20, 24.
j v. cp. 10, 11.

l cf. cp. 14, 33; Ps 36, 30; Ecli 21, 19; Mt 12, 34.
m cf. cp. 12, 25; Ps 18, 11; Ez 3, 3.
n vr. 21; cp. 15, 26. — cf. Ecli
o cp. 25, 13; 17, 22. [40, 21.
p v. cp. 14, 12.
q cp. 10, 4. — cf. Ecli 31, 4.
r cf. Ec 6, 7.
s cf. cp. 6, 12, 14, 19.
t Jc 3, 6.
u cp. 6, 14, 19; 15, 18.
v cp. 17, 9; 26, 20, 22; Ecli 28, 15.

29 [x]Vir iniquus [y]lactat amicum suum,
et ducit eum per viam non bonam.
30 Qui attonitis oculis [z]cogitat prava,
mordens labia sua perficit malum.
31 [a]Corona [b]dignitatis senectus,
[c]quae in viis iustitiae reperietur.
32 [d]Melior est [e]patiens viro forti,
et qui dominatur animo suo expugnatore urbium.
33 [f]Sortes mittuntur in sinum,
sed [g]a Domino temperantur.

17

1 [a]Melior est buccella sicca cum gaudio,
quam domus plena [b]victimis cum iurgio.
2 [c]Servus sapiens dominabitur [d]filiis stultis
et [e]inter fratres hereditatem dividet.
3 [f]Sicut igne probatur argentum et aurum camino,
ita [g]corda probat Dominus.
4 Malus oboedit linguae iniquae,
et fallax obtemperat labiis mendacibus.
5 [h]Qui despicit pauperem exprobrat factori eius,
et [i]qui ruina laetatur alterius non erit impunitus,
6 [j]Corona senum [k]filii filiorum,
et [l]gloria filiorum patres eorum.
7 [m]Non decent stultum [n]verba composita,
nec principem [o]labium mentiens.
8 [p]Gemma gratissima exspectatio praestolantis,
quocumque se vertit, prudenter intelligit.
9 [q]Qui celat delictum quaerit amicitias,
[r]qui [s]altero sermone repetit separat foederatos.
10 Plus proficit correptio apud prudentem,
quam centum plagae apud stultum.
11 Semper iurgia quaerit malus,
[t]angelus autem crudelis mittetur contra eum.
12 Expedit magis [u]ursae occurrere, raptis fetibus,
[v]quam fatuo confidenti in stultitia sua.
13 [x]Qui reddit mala pro bonis
[y]non recedet malum de domo eius.
14 Qui dimittit aquam caput est iurgiorum,
et, [z]antequam patiatur contumeliam, iudicium deserit.
15 [a]Qui iustificat impium et [b]qui condemnat iustum
abominabilis est uterque apud Deum.
16 Quid prodest stulto habere divitias,
[c]cum sapientiam emere non possit?
Qui altam facit domum suam quaerit ruinam,
et qui evitat discere incidet in mala.
17 [d]Omni tempore diligit qui amicus est,
et frater in angustiis comprobatur.
18 Stultus homo plaudet manibus,
[e]cum spoponderit pro amico suo.
19 [f]Qui meditatur discordias diligit rixas,
et [g]qui exaltat ostium quaerit ruinam.
20 [h]Qui perversi cordis est non inveniet bonum,
et qui vertit linguam incidet in malum.
21 Natus est stultus in ignominiam suam,
sed [i]nec pater in fatuo laetabitur.
22 [j]Animus gaudens aestatem floridam facit,
[k]spiritus tristis [l]exsiccat ossa.
23 [m]Munera de sinu impius accipit,
ut [n]pervertat semitas iudicii.
24 [o]In facie prudentis lucet sapientia,
oculi stultorum in finibus terrae.
25 Ira patris filius stultus
et [p]dolor [q]matris, quae genuit eum.
26 [r]Non est bonum damnum inferre iusto,
nec percutere principem qui recta iudicat.

x cf. Ecli 17, 10, 11.
y cp. 1, 10; 24, 28.
z v. cp. 2, 12.

a cf. cp. 17, 6.
b cp. 20, 29. — cf. 2 Mc 6, 23.
c cf. cp. 3, 1, 2. — cf. Sap 4, 8; Ecli 25, 6-9.
d Ec 9, 18; Sap 6, 1.
e cp. 14, 29. — cf. cp. 19, 11; [25, 28.
f cp. 18, 18; Is 7, 14.
g cf. Ac 1, 24, 26.
a cp. 15, 16, 17; 16, 8.
b cf. cp. 7, 14.
c cf. Ecli 10, 28.
d vr. 21, 25; cp. 10, 5.
e cf. 2 Rg 16, 4.
f cp. 27, 21; Ps 65, 10.
g cf. 1 Sm 16, 7; 1 Par 29, 17; Tb 2, 13; Ps 25, 2; 65, 10; Sap 3, 6; Ecli 2, 5; Jr 17, 10; Zc 13, 9; Ml 3, 3.
h cp. 14, 31. — cf. Ecli 4, 3, 4; 7, 12; 1 Cor 11, 22.
i Jb 31, 29; Ab 12. — cf. cp. 24, 17; Ecli 7, 38; Rm 12, 15.
j cp. 16, 31.
k Ps 127, 6. — cf. Tb 14, 15; Jb 42, 16; Ps 126, 3, 4; Ph 4, 1.
l Ecli 3, 13.
m cp. 26, 7.
n cf. Is 32, 6.
o cp. 6, 17; Ecli 25, 4.
p (cp. 18, 16; 19, 6; 21, 14).
q cp. 10, 12. — cf. Ecli 22, 27.
r cp. 19, 28; Ecli 19, 7.
s cf. Ecli 28, 16, 42, 1.

t cf. 3 Rg 2, 29.
u 2 Rg 17, 8; Os 13, 8.
v cf. cp. 27, 3.
x Ps 36, 12; 108, 4, 5. — cf. cp. 20, 22; Ps 7, 5; Jr 18, 19-23; Mt 5, 39.
y Ecli 23, 12. — cf. 2 Rg 12, 10.
z (cf. cp. 25, 8; Mt 5, 25, 40).
a cp. 24, 24; Is 5, 23. — cf. Ecli 11, 33.
b Ex 23, 7; Ps 93, 21. — cf. vr. 26; cp. 18, 5.
c cf. cp. 23, 23; Ecli 6, 21.

d cp. 18, 24; Ecli 6, 7, 10; 12, 8, 9. — cf. cp. 27, 10; Rt 1, 16; Jb 6, 14. — v. 2 Rg 16, 5.
e cp. 6, 1; 11, 15; 20, 16. — cf. Ecli 29, 20.
f cp. 15, 18; 16, 28.
g vr. 16. — cf. cp. 11, 2; 29, 23.
h cf. Ecli 6, 21; Mt 6, 23; Lc 11, 34.

i cp. 10, 1; 19, 13; Ecli 22, 3.
j cf. cp. 15, 13.
k cp. 12, 25; Ecli 30, 24, 25. — cf. Ps 21, 16.
l cf. cp. 3, 8.
m cf. 1 Rg 12, 3; Ps 14, 5. — v. Ex 23, 8.
n Ecli 20, 31. — cf. Mic 3, 11; 7, 3.
o Ec 8, 1. — cf. cp. 4, 8, 9; Ec 2, 13, 14; Ecli 19, 26.
p cp. 10, 1; 29, 15.
q cp. 23, 25.
r cf. vr. 15.

c) *animorum unitatem* (*cf. cp. 18, 1, 6, 7, 18*), *moderationem linguae* (*cf. vr. 2, 4, 7, 18, 20, 21*), *fidelitatem* (*ef. vr. 1, 8, 22*) *aliasque virtutes civiles* (*cf. vr. 5, 12, 24*); a) *humilitatem* (*cf. cp. 19, 1, 22*) *et mansuetudinem*

27 [s]Qui moderatur sermones suos doctus et prudens est,
et pretiosi spiritus vir eruditus.
28 [t]Stultus quoque, si tacuerit, sapiens reputabitur
et, si compresserit labia sua, intelligens.

18

1 Occasiones quaerit qui vult recedere ab amico;
[a]omni tempore erit exprobrabilis.
2 Non recipit stultus verba prudentiae,
nisi ea dixeris quae versantur in [b]corde eius,
3 Impium, [c]cum in profundum venerit peccatorum, contemnit;
sed sequitur eum ignominia et opprobrium.
4 [d]Aqua profunda verba ex ore viri,
et [e]torrens redundans fons sapientiae.
5 [f]Accipere personam impii non est bonum,
ut [g]declines a veritate iudicii.
6 [h]Labia stulti miscent se rixis,
et os eius iurgia provocat.
7 [i]Os stulti contritio eius,
et labia ipsius ruina animae eius.
8 [j]Verba bilinguis quasi simplicia,
et ipsa perveniunt usque ad [k]interiora ventris.
Pigrum deicit timor,
[x]animae autem effeminatorum esurient.
9 [l]Qui mollis et dissolutus est in opere suo
frater est sua opera dissipantis.
10 [m]Turris fortissima nomen Domini,
ad ipsum currit iustus et exaltabitur.
11 [n]Substantia divitis urbs roboris eius,
et quasi murus validus circumdans eum.
12 [o]Antequam conteratur, exaltatur cor hominis,
et, [p]antequam glorificetur, humiliatur.
13 [q]Qui prius respondet quam audiat,
stultum se esse demonstrat et confusione dignum.
14 Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam,
spiritum vero ad irascendum facilem quis poterit susti-
15 Cor prudens possidebit scientiam, [nere?
et auris sapientium quaerit doctrinam.
16 [r]Donum hominis dilatat viam eius
et ante principes spatium ei facit.
17 Iustus prior est accusator sui,
venit amicus eius et investigabit eum.
18 Contradictiones comprimit [s]sors,
et inter potentes quoque diiudicat.
19 Frater, qui adiuvatur a fratre, quasi civitas firma,
et iudicia quasi vectes urbium.
20 [t]De fructu oris viri replebitur venter eius,
et genimina labiorum ipsius saturabunt eum.
21 [u]Mors et vita in manu linguae,
[v]qui diligunt eam comedent fructus eius,
22 [w]Qui invenit mulierem bonam invenit [x]bonum,
et [y]hauriet iucunditatem [z]a Domino.
[a]Qui expellit mulierem bonam expellit bonum,
qui autem tenet adulteram stultus est et impius.
23 [b]Cum obsecrationibus loquetur pauper,
et dives effabitur rigide.
24 [c]Vir amabilis ad societatem
magis amicus erit quam frater.

19

1 [a]Melior est pauper, [b]qui ambulat in simplicitate sua,
quam dives [c]torquens labia sua et insipiens,
2 Ubi non est scientia animae, non est bonum,
et qui [d]festinus est pedibus offendet.
3 Stultitia hominis [e]supplantat gressus eius,
et [f]contra Deum fervet animo suo.
4 [g]Divitiae addunt amicos plurimos,
a paupere autem et hi, quos habuit, separantur.

---

s cp. 10, 19; Ecli 1, 30. cf. Jc 1, 19.
t Jb 13, 5; Ecli 20, 5.

a cf. Ju 19.

b cp. 13, 16. — cf. 12, 23; 13, 16; 15, 2; Ec 10, 3.
c cf. Sap 16, 11.
d cp. 20, 5.
e Ecli 21, 16. — cf. Jo 4, 14; 38.
f cp. 24, 23; 28, 21; Lv 19, 15; Dt 1, 17; Ps 81, 2.
g cf. Dn 13, 53.— v. cp. 17, 15.
h cf. cp. 15, 18.
i cp. 10, 14; 12, 13; 13, 3; Ps 63, 9; 139, 10; Ec 10, 12; Ecli 20, 20.
j cp. 26, 22; Ecli 28, 22. — cf. cp. 16, 28.
k cp. 20, 27. — cf. Ecli 28, 21.
x cf. 2 Th 3, 10.
l cf. cp. 10, 4; 28, 24.

m Ps 60, 4; 70, 3. — cf. Ps 19, 2; Jl 2, 32.
10] *v. Ps 114, 3.*
n v. cp. 10, 15.

o cp. 11, 2; 16, 18; Ecli 10, 15.
p cp. 15, 33. — cf. Mt 23, 12.
q Ecli 11, 8.

r cp. 21, 14; (17, 8). — cf. Gn 32, 20; 43, 11; 1 Rg 25, 27.

s cf. cp. 16, 33.

t cp. 12, 14; 13, 2; 14, 14.
u Ecli 37, 21. — cf. cp. 4, 23; 12, 13.
v cf. Mt 12, 36, 37.
w cp. 12, 4; 19, 14. — v. cp. 31, 10-31; Ecli 25, 11; 26, 1-3; 36, 26.
x Ecli 26, 3. — cf. Gn 2, 18.
y cf. Ecli 26, 16-10. — v. cp. 8, 35.
z cp. 19, 14.
a Ecli 7, 21.
22] * *cf. Catech. R. II 8, 22.*
b cp. 22, 7; Ecli 13, 4. — cf. Jc 2, 3, 6.
c cp. 17, 17.
a cp. 28, 6. — cf. cp. 12, 9.
b cp. 14, 2; 20, 7; Ps 25, 1, 11.
c cf. cp. 16, 30.
d cf. cp. 28. 20; 29, 20.
e cf. cp. 11, 3.
f cf. Is 8, 21; Lm 3, 39; Ap 16, 11.
g vr. 7; cp. 14, 20. — cf. Ecli 13, 25.

5 [h]Testis falsus non erit impunitus,
et [i]qui mendacia loquitur non effugiet.
6 [j]Multi colunt personam potentis
et [k]amici sunt dona tribuentis.
7 [l]Fratres hominis pauperis oderunt eum,
insuper et [m]amici procul recesserunt ab eo.
Qui tantum verba sectatur nihil habebit;
8 [n]qui autem possessor est mentis diligit animam suam,
et custos prudentiae [o]inveniet bona.
9 [p]Falsus testis non erit impunitus,
et qui loquitur mendacia peribit.
10 [q]Non decent stultum deliciae,
[r]nec servum dominari principibus.
11 [s]Doctrina viri per patientiam noscitur,
et gloria eius est iniqua praetergredi.
12 [t]Sicut fremitus leonis ita et regis ira,
et [u]sicut ros super herbam ita et hilaritas eius.
13 [v]Dolor patris filius stultus,
et [x]tecta iugiter perstillantia litigiosa mulier.
14 [y]Domus et divitiae dantur a parentibus,
[z]a Domino autem proprie uxor prudens.
15 [a]Pigredo immittit [b]soporem,
et [c]anima dissoluta esuriet.
16 [d]Qui custodit mandatum custodit animam suam,
qui autem negligit viam suam mortificabitur.
17 [e]Faeneratur Domino qui miseretur pauperis,
et [f]vicissitudinem suam reddet ei.
18 [g]Erudi filium tuum, ne desperes;
[h]ad interfectionem autem eius ne ponas animam tuam.
19 Qui impatiens est sustinebit damnum,
et, cum rapuerit, aliud apponet.
20 Audi consilium et suscipe disciplinam,
ut sis sapiens in novissimis tuis.
21 [i]Multae cogitationes in corde viri,
voluntas autem Domini permanebit.
22 Homo indigens misericors est,
et melior est pauper quam vir mendax.
23 Timor Domini [j]ad vitam,
et [l]in plenitudine commorabitur [m]absque visitatione pes-
24 [n]Abscondit piger manum suam [o]sub ascella, [sima.
nec ad os suum applicat eam.
25 [p]Pestilente flagellato stultus sapientior erit;
si autem [q]corripueris sapientem, intelliget disciplinam.
26 [r]Qui adfligit patrem et fugat matrem
ignominiosus est et infelix.
27 [s]Non cesses, fili, audire doctrinam
nec ignores sermones scientiae.
28 Testis iniquus [t]deridet iudicium,
et os impiorum devorat iniquitatem.
29 Parata sunt derisoribus iudicia,
et [u]mallei percutientes stultorum corporibus.

20

1 [a]Luxuriosa res vinum et tumultuosa ebrietas:
[b]quicumque his delectatur non erit sapiens.
2 [c]Sicut rugitus leonis ita et terror regis:
qui provocat eum [d]peccat in animam suam.
3 Honor est homini [e]qui separat se a contentionibus;
omnes autem stulti miscentur contumeliis.
4 [f]Propter frigus piger arare noluit;
[g]mendicabit ergo aestate, et non dabitur illi.
5 [h]Sicut aqua profunda sic consilium in corde viri,
[i]sed homo sapiens exhauriet illud.
6 Multi homines [j]misericordes vocantur,
[k]virum autem fidelem quis inveniet?
17 Iustus, [l]qui ambulat in simplicitate sua,

h cf. cp. 12, 19; 21, 28. — v. Dt 19; 16-19.
i cf. Dn 13, 61. — v. cp. 6, 19.
j cp. 29, 26; Ec 4, 10. — cf. cp. 24, 23.
k (cp. 17, 8).
l cf. vr. 4.

m cf. Ps 37, 12; 87, 9, 19; Ecli 13, 5.
n cf. cp. 15, 32.
o cp. 16, 20.
p v. vr. 5.
q cp. 29, 1.
r cp. 30, 22; Ec 10, 6, 7.
s v. cp. 14, 29.

t cp. 20, 2. — cf. cp. 16, 14, 15; 28, 15; Est 15; 9, 10.
u Ps 132, 3; Ecli 43, 24; Is 18, 4; Os 14, 6; Mic 5, 7.
v cp. 10, 1; 17, 21, 25.
x cp. 27, 16; Ecli 26, 3. — cf.
y cf. 2 Cor 12, 14. [cp. 31, 9.
z cp. 18, 22; Ecli 26, 3, (17, 18); 40, 19.
a v. cp. 6, 9-11.
b Jb 4, 13.
c cf. cp. 10, 4; 20, 4, 13; 23, 21.
d cf. cp. 13, 13; 16, 17; Dt 4, 4; Lc 10, 28.
e cf. cp. 14, 21; 22, 9; 28, 27; Ps 40, 2; 111, 5, 9; Ec 11, 1; Mt 5, 7; 10, 42; Heb 6, 10. — v. Dt 15, 7-10; Mt 25, 50; 2 Cor 9, 6-8.
f cf. Ecli 35, 13; Lc 6, 38. — v. cp. 12, 14.
g cp. 13, 24; Eph 6, 4.
h cf. cp. 23, 13; Ecli 30, 1.
20] *Ant. in fs. BMV. de b. cons.*
i cp. 16, 1, 9. — cf. Jr 44, 29. — v. Ps 32, 10, 11.

j cp. 10, 16; 11, 19.
l cf. Ps 24, 13.
m Lv 26, 16. — cf. Jb 10, 12.
n Lv 26, 15. — cf. cp. 15, 19; 20, 4.
o (cf. Mt 26, 23; Mr 14, 20).
p cp. 17, 10; 21, 11. — cf. 1 Tm 5, 20.
q Ecli 10, 29. — cf. cp. 9, 8.
26] * *Catech. R. III 5, 20.*
r cp. 15, 20; Ecli 3, 14, 18.
s cf. Jc 1, 22.
t Jb 15, 16; 34, 7. — cf. cp. 26, 6.
29] * *Conc. Valent.* (*an. 855*)
u cp. 10, 13; 26, 3. [*can. 3.*
a cp. 23, 29-35; Os 4, 11. — cf. Gn 9, 21; 19, 33, 35; Sap 2, 7; Ecli 9, 13; 19, 2; Is 28, Eph 5, 18.
b cp. 31, 4, 5. — cf. 3 Rg 11, 4.
c v. cp. 19, 12.
d cp. 16, 14; Ecli 19, 4, 6. — cf 1 Rg 2, 25. — v. cp. 8, 36.
e cf. cp. 17, 14.
f Mt 25, 26. — cf. vr. 13; cp. 10, 4; 19, 24; 21, 25; 24, 30; 26, 13, 16.
g cp. 19, 15. — cf. cp. 6, 11.
h cp. 18, 4.
i cp. 28, 11. — cf. cp. 27, 19.
j cf. cp. 25, 14; Mt 6, 2; Lc 18, 11.
k cp. 28, 20. — cf. Ps 11, 2.
l v. cp. 19, 1.

6, 7, 21, 28), misericordiam praesertim in pauperes (cf. vr. 3, 6, 22, 28; cp. 21, 3, 10, 13), oboedientiam et reverentiam in parentes (cf. vr. 11; 12, 20, 21), sedulitatem in opere exsequendo (cf. vr. 4, 13; cp. 21; 5, 25), pa-

m Dt 5, 9, 10; 7, 9. — cf. 3 Rg 15, 4; Ps 36, 27; 111, 2; Eccli 11, 30; Jr 33, 20, 21.
n 2 Rg 15, 3.
o cf. vr. 26; cp. 16, 10; 25, 5; Ps 100, 6.
p 3 Rg 8, 46; 2 Par 3, 36; Ec 7, 21; Eccli 5, 5; 1 Jo 1, 8. — cf. cp. 30, 12.
q vr. 23. — v. cp. 11, 1.
r cp. 22, 6. — cf. Mt 7, 16.
s cp. 15, 31; 25, 12. — cf. Ps 93, 9.
t cf. Ex 4, 11; Ps 93, 9.
u cf. cp. 6, 4; 10, 4; 19, 15; 31, 15; Rm 12, 11.
v cf. vr. 4.
w cp. 12, 11.
x cf. Eccli 26, 28; 37, 12.
y Jb 28, 19.
z cf. cp. 3, 14, 15.
a cp. 27, 13. — cf. cp. 6, 1; 22, 26.
b Jb 22, 6. — cf. Dt 24, 10-12.
c cf. cp. 9, 17.
d Jd 20, 14, 15.
e cf. cp. 11, 14; 15, 22.
f cp. 24, 6. — cf. Lc 14, 31.
g cf. cp. 11, 13; 25, 9; Eccli 27, 17, 24.
h cf. cp. 13, 3; Rm 16, 18.
*20] * v. cp. 19, 26.*
i cp. 30, 11, 17; Ex 21, 17; Lv 20, 9; Eccli 3, 18; Mt 15, 4.
j cf. cp. 31, 18. — v. 2 Rg 21, 17; Jb 18, 5.
l cf. cp. 23, 5. — v. cp. 13, 11.
m cp. 24, 29. — cf. cp. 17, 13; Eccli 28, 1; Mt 5, 39; Rm 12, 17, 19; 1 Th 5, 15; 1 Pt 3, 9.
n Ps 26, 14. — cf. Dt 32, 35.
*23] * Catech. R. III 8, 9.*
o vr. 10; cp. 16, 11; Mic 6, 11.
p v. cp. 11, 1.
q cf. cp. 21, 30. — v. cp. 16, 9.
r cf. 1 Rg 21, 6; 22, 18, 19.
s cf. Ec 5, 4, 5.
t vr. 8. — cf. Mt 3, 12.
u (Is 28, 27. — cf. 2 Rg 12, 31).
v cf. 1 Cor 2, 11.
x cf. Sph 1, 12.
y cp. 18, 8.
z cp. 16, 12. — cf. 3 Rg 12, 16.

a cp. 16, 31.
b cp. Is 53, 5.

a cf. 1 Es 6, 22; Est 14, 13.
b cp. 4, 12. — cf. cp. 12, 15.
c cp. 16, 2; 24, 12. — cf. Lc 16, 15; 1 Cor 4, 4. — v. 1 Rg 16, 7.
d 1 Rg 15, 22; Os 6, 6. — v. cp. 15, 8.
e v. cp. 6, 17; Ps 100, 5; Eccli 23, 5.
f cf. cp. 13, 9.
g cp. 13, 4. — cf. cp. 22, 29.
h v. cp. 6, 11; 10, 4.
i cp. 10, 2; Ps 61, 11. — cf. 1 Tm 6, 9.

j cf. cp. 2, 15.
k cp. 25, 24. — cf. vr. 19; cp. 15, 17; 19, 13; 27, 15; Eccli 25, 23.

*m*beatos post se filios derelinquet.
8 *n*Rex, qui sedet in solio iudicii,
*o*dissipat omne malum intuitu suo.
9 *p*Quis potest dicere: Mundum est cor meum,
purus sum a peccato?
10 *q*Pondus et pondus, mensura et mensura,
utrumque abominabile est apud Deum.
11 *r*Ex studiis suis intelligitur puer,
si munda et recta sint opera eius.
12 *s*Aurem audientem et oculum videntem
*t*Dominus fecit utrumque.
13 *u*Noli diligere somnum, *v*ne te egestas opprimat;
aperi oculos tuos et *w*saturare panibus.
14 *x*Malum est, malum est, dicit omnis emptor,
et, cum recesserit, tunc gloriabitur.
15 Est aurum et multitudo *y*gemmarum
et *z*vas pretiosum labia scientiae.
16 *a*Tolle vestimentum eius qui fideiussor exstitit alieni,
et pro extraneis *b*aufer pignus ab eo.
17 *c*Suavis est homini panis mendacii,
et *d*postea implebitur os eius calculo.
18 *e*Cogitationes consiliis roborantur,
et *f*gubernaculis tractanda sunt bella.
19 Ei, *g*qui revelat mysteria et ambulat fraudulenter
et *h*dilatat labia sua, ne commiscearis.
20 *i*Qui maledicit patri suo et matri,
*j*exstinguetur lucerna eius in mediis tenebris.
21 *l*Hereditas, ad quam festinatur in principio,
in novissimo benedictione carebit.
22 Ne dicas: *m*Reddam malum:
*n*exspecta Dominum, et liberabit te.
23 *o*Abominatio est apud Dominum pondus et pondus,
*p*statera dolosa non est bona.
24 *q*A Domino diriguntur gressus viri;
quis autem hominum intelligere potest viam suam?
25 Ruina est homini *r*devorare sanctos
et *s*post vota retractare.
26 *t*Dissipat impios rex sapiens,
et *u*incurvat super eos fornicem.
27 *v*Lucerna Domini spiraculum hominis,
*x*quae investigat omnia *y*secreta ventris.
28 *z*Misericordia et veritas custodiunt regem,
et roboratur clementia thronus eius.
29 Exsultatio iuvenum fortitudo eorum,
et *a*dignitas senum canities.
30 *b*Livor vulneris absterget mala,
et plagae in secretioribus ventris.

21

1 Sicut divisiones aquarum ita cor regis in manu Domini:
*a*quacumque voluerit inclinabit illud.
2 *l*Omnis via viri recta sibi videtur,
*c*appendit autem corda Dominus.
3 *d*Facere misericordiam et iudicium
magis placet Domino quam victimae.
4 *e*Exaltatio oculorum est dilatatio cordis;
*f*lucerna impiorum peccatum.
5 *g*Cogitationes robusti semper in abundantia
*h*omnis autem piger semper in egestate est.
6 *i*Qui congregat thesauros lingua mendacii vanus et excors
et impingetur ad laqueos mortis. [est
7 Rapinae impiorum detrahent eos,
quia noluerunt facere iudicium.
8 *j*Perversa via viri aliena est;
qui autem mundus est, rectum opus eius.
9 *k*Melius est sedere in angulo domatis,

quam cum muliere litigiosa et in domo communi.
10 Anima impii desiderat malum,
non miserebitur proximo suo.
11 [l]Multato pestilente sapientior erit parvulus
et, si sectetur sapientem, sumet scientiam.
12 [m]Excogitat iustus de domo impii,
ut detrahat impios a malo.
13 [n]Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis,
et ipse clamabit et non exaudietur.
14 [o]Munus absconditum exstinguit iras,
et donum in sinu indignationem maximam.
15 Gaudium iusto est facere iudicium,
et [p]pavor operantibus iniquitatem.
16 Vir, qui erraverit a via doctrinae,
in coetu [q]gigantum [r]commorabitur.
17 [s]Qui diligit epulas in egestate erit,
[t]qui amat vinum et pinguia non ditabitur.
18 [u]Pro iusto datur impius,
et pro rectis iniquus.
19 [v]Melius est habitare in terra deserta,
quam cum muliere rixosa et iracunda.
20 [w]Thesaurus desiderabilis et oleum in habitaculo iusti,
et [x]imprudens homo dissipabit illud.
21 [y]Qui sequitur iustitiam et misericordiam
inveniet vitam, iustitiam et gloriam.
22 [z]Civitatem fortium ascendit sapiens
et destruxit robur fiduciae eius.
23 [a]Qui custodit os suum et linguam suam
custodit ab [b]angustiis animam suam.
24 Superbus et arrogans vocatur indoctus,
qui in ira operatur superbiam.
25 [c]Desideria occidunt pigrum;
[d]noluerunt enim quidquam manus eius operari:
26 tota die concupiscit et desiderat;
qui autem iustus est [e]tribuet et non cessabit.
27 [f]Hostiae impiorum abominabiles,
quia offeruntur ex scelere.
28 [g]Testis mendax peribit,
vir oboediens loquetur victoriam.
29 Vir impius [h]procaciter obfirmat vultum suum,
qui autem rectus est [i]corrigit, viam suam.
30 [j]Non est sapientia, non est prudentia,
non est consilium contra Dominum.
31 [k]Equus paratur ad diem belli,
[l]Dominus autem salutem tribuit.

22

1 [m]Melius est nomen bonum quam divitiae multae:
super argentum et aurum gratia bona.
2 [n]Dives et pauper obviaverunt sibi:
[o]utriusque operator est Dominus.
3 [p]Callidus vidit malum et abscondit se,
innocens pertransiit et adflictus est damno.
4 Finis molestiae timor Domini,
[q]divitiae et gloria et vita.
5 [r]Arma et gladii in via perversi,
[s]custos autem animae suae longe recedit ab eis.
6 Proverbium est: [t]adulescens iuxta viam suam,
etiam cum senuerit, non recedet ab ea.
7 [u]Dives pauperibus imperat,
et [v]qui accipit mutuum servus est faenerantis.
8 [w]Qui seminat iniquitatem metet mala,
et [x]virga irae suae consummabitur.
9 [y]Qui pronus est ad misericordiam benedicetur,
de panibus enim suis dedit pauperi.
Victoriam et honorem adquiret qui dat munera,

l cp. 19, 25.

m (Ps 36, 35, 36).

13] * *Catech. R. IV 7, 2.*
n cf. Jb 29, 12; Mt 6, 15; Jc 2, 13. — v. Mt 18, 30-34; 25, 42-45.
o cp. 18, 16. — cf. 1 Rg 25, 18.

p cp. 10, 29. — cf. Lc 23, 30.

q cp. 9, 18; Is 14, 9.
r cf. Ps 48, 15.
s cp. 23, 21; Ecli 19, 1.
t cf. Am 6, 6.
u cp. 11, 8. — cf. Is 43, 3.

v cf. vr. 9; Ecli 25, 27.

w cf. Ps 111, 3.
x cf. Jb 20, 15, 18.
y cp. 15, 9; Mt 5, 6. — cf. cp. 3, 3; 11, 19.
z cp. 3, 16; 3 Rg 3, 11; Ps 23, 5; Mt 6, 33. — v. cp. 4, 22.
a Sap 6, 1. — cf. cp. 24, 5; 3 Rg 20, 22; Ec 7, 20. — v. Ec 9, 14-18.
b cp. 13, 3. — cf. cp. 18, 21.
c cp. 12, 13.

d cf. cp. 13, 4.
e v. cp. 20, 4.

f v. Ps 36, 26; Mt 5, 42.
g Ecli 34, 21, 23. — cf. Gn 4, 5; Dt 23, 18. — v. cp. 15, 8.

h cp. 19, 5, 9.

i cp. 7, 13.
j cf. Ps 118, 9.
l Is 8, 9, 10; 14, 27; 1 Cor 3, 19, 20. — cf. cp. 19, 21; Js 12, 13; Ps 32, 10, 11; Jr 9, 23; Ac 5, 39.
m Ps 19, 8; 32, 17; Is 31, 1, 3. — cf. cp. 16, 9; 20, 24.
n Dt 20, 1; Ps 3, 9; Jr 3, 23.

a Ec 7, 2. — cf. Ecli 41, 15, 16.
b cf. cp. 29, 13.
c cp. 14, 31; Jb 31, 15; 34, 20; Ecli 11, 14.
d cp. 27, 12. — cf. cp. 14, 16.
e cf. cp. 3, 16; 8, 18; 21, 20, 21.
f cf. Sap. 5, 7.
g cp. 24, 12; Ps 90, 1; 1 Jo 5, 18.
6] * *Catech. R. II 2, 32.*
h cp. 20, 11. — cf. Ecli 6, 18; 7, 25; 25, 5; Lm 3, 27; Eph 6, 4; 2 Tm 3, 15.
i Dt 15, 6; Jc 2, 6.
j cf. 4 Rg 4, 1; Ecli 31, 42; Mt 18, 25, 34.
k Jb 4, 8; Ecli 7, 3; Os 8, 7. — cf. Os 10, 12; Gal 6, 8.
l cf. Is 14, 5.
m cp. 19, 17; Ps 111, 9; Ecli 31, 28; Is 58, 7-11; Lc 14, 13, 14.

Verba Sapientum (22, 17-24, 34). Sectio 1 (22, 17-24, 22). *Post exordium (17-21) auctor varia hominis erga proximum officia et exercitium quarundam virtutum societati necessarias proponit amplectendum (22-23, 14),*

animam autem aufert accipientium.
10 [n]Ecce derisorem, et exibit cum eo iurgium,
cessabuntque causae et contumeliae.
11 [o]Qui diligit cordis munditiam,
propter [p]gratiam labiorum suorum habebit [q]amicum re-
12 Oculi Domini custodiunt scientiam [gem.
et supplantantur verba iniqui.
13 [r]Dicit piger: Leo est foris,
in medio platearum occidendus sum.
14 [s]Fovea profunda os alienae,
[t]cui iratus est Dominus incidet in eam.
15 [u]Stultitia colligata est in corde pueri,
et [v]virga disciplinae fugabit eam.
16 [x]Qui calumniatur pauperem, ut augeat divitias suas,
[y]dabit ipse ditiori et egebit.
17 [z]Inclina aurem tuam et audi [a]verba sapientium,
[b]appone autem cor ad doctrinam meam,
18 quae pulchra erit tibi, cum servaveris eam in ventre tuo,
et [c]redundabit in labiis tuis;
19 [d]ut sit in Domino fiducia tua,
unde et ostendi eam tibi hodie.
20 Ecce descripsi eam tibi tripliciter,
in cogitationibus et scientia,
21 ut [e]ostenderem tibi firmitatem et eloquia veritatis.
respondere ex his illis qui miserunt te.
22 [f]Non facias violentiam pauperi, quia pauper est,
neque [g]conteras egenum in porta;
23 quia [h]iudicabit Dominus causam eius,
et configet eos qui confixerunt animam eius.
24 [i]Noli esse amicus homini iracundo,
neque ambules cum viro furioso,
25 ne forte discas semitas eius
et sumas scandalum animae tuae.
26 Noli esse cum his qui [j]defigunt manus suas,
et [k]qui vades se offerunt pro debitis;
27 si enim non habes unde restituas,
quid causae est ut [l]tollat operimentum de cubili tuo?
28 [m]Ne transgrediaris terminos antiquos,
quos posuerunt patres tui.
29 Vidisti virum velocem in opere suo
[n]coram regibus stabit nec erit ante ignobiles.

23

1 [a]Quando sederis ut comedas cum principe,
diligenter attende quae apposita sunt ante faciem tuam,
2 et statue cultrum in gutture tuo,
[b]si tamen habes in potestate animam tuam.
3 [c]Ne desideres de cibis eius in quo est panis mendacii.
4 [d]Noli laborare ut diteris,
sed [e]prudentiae tuae pone modum.
5 [f]Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere,
quia facient sibi pennas, quasi aquilae,
et volabunt in caelum.
6 [g]Ne comedas cum homine [h]invido,
et ne desideres cibos eius, [mat quod ignorat.
7 quoniam, in similitudinem harioli et coniectoris, aesti-
Comede et bibe, dicet tibi, et [i]mens eius non est tecum;
8 cibos quos comederas evomes
et perdes pulchros sermones tuos.
9 [j]In auribus insipientium ne loquaris,
quia despicient doctrinam eloquii tui.
10 [k]Ne attingas parvulorum terminos,
et agrum pupillorum ne introëas;
11 [m]propinquus enim illorum fortis est
et ipse iudicabit contra te causam illorum.
12 Ingrediatur ad doctrinam cor tuum,

n cp. 26, 20. — cf. Gn 21, 9, 10.

o Sap 6, 20; Mt 5, 8. — cf. cp. 16, 13; Ps 100, 6.
p cf. Ec 10, 12.
q v. cp. 14, 35.

r cp. 26, 13. — cf. cp. 20, 4, 13.

s cf. cp. 23, 27.
t Ec 7, 27. — cf. Ecli 28, 27; Rm 1, 24, 27.
u cf. Gn 8, 21.
v v. cp. 13, 24.
*16] * cf. Catech. R. III 8, 20.*
x 3 Rg 21, 8 sqq. — cf. Is 33, 2; Jr 30, 16.
y cp. 13, 22; 28, 10; Ecli 14, 4; Jr 17, 11.
z cp. 5, 1.
a cp. 1, 6; 24, 23; Ec 12, 11.
b cf. Ec 8, 16.
c cf. Mt 12, 34.
d cp. 3, 5; Jr 17, 7.

e cf. Lc 1, 3, 4.

f cf. Zc 7, 10.
g v. Jb 31, 21.
h cp. 23, 11; 1 Rg 25, 39; Ps 11, 6; 34, 10; 67, 6; 139, 13; Is 51, 36. — cf. Ex 22, 22-24.
i Ecli 8, 18, 19.

j v. cp. 6, 1.
k cp. 6, 1; 11, 15; 17, 18; 20, 16; Ecli 8, 16.
l cf. cp. 20, 16; Ex 22, 26; Dt 24, 10-13.
m cp. 23, 10; Dt 19, 14; 27, 17; Jb 24, 2; Os 5, 10.
n Ecli 31, 27. — cf. cp. 21, 5; Ec 9, 10.

a Ecli 9, 19; 31, 12. — cf. Lc 14, 8-11.
b (cf. Ecli 31, 12; 37, 29).
c vr. 6. — cf. Ecli 13, 8.
d cf. cp. 28, 20; Ecli 27, 1; Mt 6, 19; 1 Tm 6, 9, 10; Heb 13, 5.
e cf. Ecli 13, 8; Mt 6, 31. — v. cp. 3, 5, 7.
f cf. Ps 118, 37; Is 33, 15.
g Ps 104, 4.
h cp. 28, 22; Dt 28, 54; Ecli 14, 9, 10.

i cf. Ps 11, 3.

j cp. 9, 7. — cf. Ecli 22, 7, 8; 32, 6.
l v. cp. 22, 28.

m Nm 35, 19, 24, 27. — cf. cp. 22, 23.

et aures tuae ad verba scientiae.
13 [n]Noli subtrahere a puero disciplinam;
[o]si enim percusseris eum virga, non morietur;
14 [p]tu virga percuties eum,
et [q]animam eius de inferno liberabis.
15 [r]Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus,
gaudebit tecum cor meum,
16 et exsultabunt [s]renes mei,
cum locuta fuerint [t]rectum labia tua.
17 [u]Non aemuletur cor tuum peccatores,
[v]sed in timore Domini esto tota die,
18 quia [x]habebis spem in novissimo,
et praestolatio tua non auferetur.
19 Audi, fili mi, et [y]esto sapiens
et [z]dirige in via animum tuum.
20 Noli esse in conviviis [a]potatorum, [dum conferunt;
nec in [b]comisationibus eorum qui carnes ad vescen-
21 [a]quia [c]vacantes potibus et dantes symbola [d]consumentur,
et vestietur pannis dormitatio.
22 [e]Audi patrem tuum, qui genuit te,
et [f]ne contemnas, cum senuerit mater tua.
23 [g]Veritatem eme et noli vendere
sapientiam et doctrinam, et intelligentiam.
24 [h]Exsultat gaudio pater iusti,
qui sapientem genuit laetabitur in eo.
25 Gaudeat pater tuus et mater tua,
et exsultet [i]quae genuit te.
26 Praebe, fili mi, cor tuum mihi,
et oculi tui vias meas custodiant.
27 [j]Fovea enim profunda est meretrix,
et puteus angustus aliena:
28 [k]insidiatur in via quasi latro
et quos incautos viderit interficiet.
29 [l]Cui vae? cuius patri vae? cui rixae? cui foveae?
cui [m]sine causa vulnera? cui [n]suffusio oculorum?
30 Nonne his [o]qui commorantur in vino
et student calicibus epotandis?
31 Ne intuearis vinum quando flavescit,
cum splenduerit in vitro color eius.
[p]Ingreditur blande, 32 sed in novissimo [q]mordebit ut coluber
et sicut [r]regulus venena diffundet.
33 [s]Oculi tui videbunt extraneas,
et cor tuum loquetur [t]perversa,
34 et eris sicut dormiens in medio mari
et quasi sopitus gubernator, amisso clavo;
35 et dices: [u]Verberaverunt me, sed non dolui,
traxerunt me, et ego non sensi;
quando evigilabo et [v]rursus vina reperiam?

24

1 [a]Ne aemuleris viros malos,
nec desideres esse [b]cum eis;
2 quia [c]rapinas meditatur mens eorum,
et [d]fraudes labia eorum loquuntur.
3 [e]Sapientia aedificabitur domus
et prudentia roborabitur;
4 [f]in doctrina replebuntur cellaria,
universa substantia pretiosa et pulcherrima.
5 [g]Vir sapiens fortis est,
et vir doctus robustus et validus;
6 [h]quia cum dispositione initur bellum,
et [i]erit salus ubi multa consilia sunt.
7 [j]Excelsa stulto sapientia,
[k]in porta non aperiet os suum.
8 [l]Qui cogitat mala facere stultus vocabitur:
9 cogitatio stulti peccatum est.

n v. cp. 13, 14.
o cf. cp. 19, 18.
p cp. 29, 15, 17.
q cf. 1 Cor 5, 5; 2 Cor 7, 8-10.
r vr. 24, 25. — cf. cp. 29, 3; Ecli 25, 10.
s Ps 7, 10; 72, 21.
t cf. cp. 8, 6.
u cp. 3, 31; 24, 1, 19. — v. Ps 36, 1.
v cf. cp. 28, 14.
x cp. 24, 14; Ps 9, 19; 18, 12.
y cp. 6, 6.
z cf. cp. 9, 6.
a vr. 29, 30; Mt 24, 49; Lc 21, 34; Rm 13, 13; Eph 5, 18.
b cp. 28, 7.
c vr. 30-35; cp. 21, 17.
d cf. Ecli 19, 1.
e v. cp. 1, 8.
f cf. cp. 30, 17; Ecli 3, 14, 15.
g cf. cp. 18, 15; Mt 13, 44.
h vr. 15; cp. 10, 1. — v. cp. 29, 3.
23, 25] Int. (Ps 83) in fs. ss. Familiae.
i cp. 17, 25.
26] Cp. in fs BMV. de b. cons. — Cm. in fs. s. Mich. de S. — in fr. 3 p. D. 1 Aug.
j cf. cp. 22, 14.
k cp. 7, 12. — cf. Ec 7, 27; Jr 3, 2.
l vr. 20, 21; Is 5, 11, 22. — cf. Ecli 31, 38-40.
m cf. vr. 35.
n Gn 49, 12.
o cf. Ecli 19, 2; Os 4, 11.
p cf. Ps 103, 14; Hab 2, 5.
q cf. Jb 20, 16; Ecli 12, 13; 21, 2.
r Is 11, 8; 59, 5.
s v. cp. 20, 1.
t v. cp. 2, 12.
u cf. vr. 29; Jr 5, 3.
v Is 56, 12.
a cp. 3, 31; 23, 17. — cf. Ec 5, 7; Ecli 11, 22. — v. Ps 36, 1.
b v. cp. 1, 15.
c cf. Is 59, 13.
d Ps (10), 7.
e cf. cp. 14, 1.
f cf. cp. 3, 10; 23, 23. — v. cp. 31, 10-31.
g cf. cp. 21, 22; Sap 6, 1. — v. Ec 9, 16.
h cp. 20, 18.
i v. cp. 11, 14.
j Ecli 6, 21. — cf. Jb 28, 18.
k cf. Ecli 20, 6.
l cf. Rm 1, 30, 31.

Sectio II (23-34), *in qua congeruntur quaedam sententiae iustitiam commendantes et pigritiam reprobantes.*

Nova parabolarum Salomonis collectio (25, 1-29, 27). *Hae quoque sententiae iuxta*

et abominatio hominum detractor.
10 [m]Si desperaveris lassus in die angustiae,
imminuetur fortitudo tua.
11 Erue eos qui ducuntur ad mortem
et qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses.
12 Si dixeris: Vires non suppetunt.
[o]qui inspector est cordis [p]ipse intelligit,
et [q]servatorem animae tuae nihil fallit,
[r]reddetque homini iuxta opera sua.
13 [s]Comede, fili mi, mel quia bonum est,
et favum dulcissimum gutturi tuo:
14 sic et doctrina sapientiae animae tuae,
quam cum inveneris [t]habebis in novissimis spem,
et spes tua non peribit.
15 [u]Ne insidieris et quaeras impietatem in domo iusti,
neque vastes requiem eius.
16 [v]Septies enim [x]cadet iustus et resurget;
[y]impii autem corruent in malum.
17 [z]Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas,
et [a]in ruina eius ne exsultet cor tuum;
18 ne forte videat Dominus, et displiceat ei,
et auferat ab eo iram suam.
19 [b]Ne contendas cum pessimis [c]nec aemuleris impios;
20 quoniam [d]non habent futurorum spem mali,
et [e]lucerna impiorum exstinguetur.
21 [f]Time Dominum, fili mi, et regem
et cum detractoribus non commiscearis;
22 [g]quoniam repente consurget perditio eorum,
et ruinam utriusque quis novit?
23 Haec quoque [h]sapientibus:
[i]Cognoscere personam in iudicio non est bonum.
24 Qui dicunt impio: Iustus es, [j]maledicent eis populi,
et detestabuntur eos tribus;
25 qui arguunt eum laudabuntur,
et super ipsos veniet benedictio.
26 Labia [k]deosculabitur qui recta verba respondet.
27 [l]Praepara foris opus tuum
et [m]diligenter exerce agrum tuum,
ut postea [n]aedifices domum tuam.
28 [o]Ne sis testis frustra contra proximum tuum,
nec [p]lactes quemquam labiis tuis.
29 [q]Ne dicas: [r]Quomodo fecit mihi, sic faciam ei,
[s]reddam unicuique secundum opus suum.
30 [t]Per agrum hominis pigri transivi
et per vineam viri stulti;
31 et ecce totum repleverant [u]urticae,
et operuerant superficiem eius spinae,
et [v]maceria lapidum destructa erat:
32 quod cum vidissem, [w]posui in corde meo,
et exemplo didici disciplinam.
33 Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis,
[x]pauxillum manus conseres ut quiescas;
34 et veniet tibi quasi cursor egestas,
et mendicitas quasi vir armatus.

25 Hae quoque [a]parabolae Salomonis, quas transtulerunt viri Ezechiae regis Iuda:
2 [b]Gloria Dei est celare verbum,
et gloria regum [c]investigare sermonem.
3 [d]Caelum sursum et terra deorsum
et cor regum inscrutabile.
4 Aufer [e]robiginem de argento,
et egredietur vas [f]purissimum.
5 Aufer [g]impietatem de vultu regis,
et [h]firmabitur iustitia thronus eius.

m cf. Heb 12, 3.

n cf. Ps 81, 4; Is 58, 6, 7.

o cp. 16, 2. — v. 1 **Rg** 16, 7.
p cf. Ec 5, 7.
q cp. 22, 5. — cf. Ps 90, 1; 1 Jo 5, 18.
r Ps 61, 13; Ecli 16, 15; Mt 16, 27; Rm 2, 6. — v. Jb 34, 11.
s cf. Ps 18, 11; 118, 103; Ecli 49, 2; Is 7, 15.
t cp. 23, 18; Ps 9, 19.
u cf. Ps (10) 9, 10.

v cf. Jb 5, 19.
x cf. Ps 36, 24; Ecli 3, 34; Mic 7, 8.
y Jb 8, 21; 15, 32; Ps 33, 22; Sap 3, 19.
z cf. 2 Rg 1, 17; Jb 31, 29; Ps 34, 15, 19; Ecli 8, 8; Mic 7, 8.
a cf. Ex 15, 1 ss.; Jd 5, 1, ss.; 2 Mc 15, 34.
b cf. Jr 12, 1. — v. Ps 36, 1.
c v. vr. 1.
d cf. cp. 23, 18.
e cp. 13, 9. — cf. cp. 4, 19.
f Ec 8, 2; 1 Pt 2, 17. — cf. 3 Rg 21, 10, 13; Rm 13, 7.
g v. Ps 36, 36.
h cp. (1, 6); 22, 17.
i cp. 18, 5; 19, 6; 28, 21; Lv 19, 15; Dt 1, 17; 16, 19; Ecli 42, 1; Jc 2, 1, 9; Ju 16.
j v. cp. 17, 15.

k cp. 11, 26.
l cf. cp. 15, 23; 25, 11; Ecli 20, 29.
m cp. 28, 19. — cf. Lc 14, 28.
n cf. Ex 1, 21; 2 Rg 7, 11.
o cf. cp. 3, 30; 25, 18.
p cp. 1, 10; 16, 29; 19, 5.
q Mt 5, 38-41; Rm 12, 17, 19.
r cp. 20, 22; Ecli 28, 1. — cf. Jd 15, 11.
s cf. Ex 21, 24; Lv 24, 20; Dt 19, 21.
t cf. cp. 15, 19; 20, 4.
u cp. 20, 22.

v Ps 79, 13; Is 5, 5.
w cp. 22, 17.

33. 34] cp. 6, 10, 11.
x cf. cp. 19, 24; 26, 14.

a v. cp. 1, 1.

b Tb 12, 7. — cf. Dt 29, 29; Ecli 16, 22; 43, 36; Rm 11, 33.
c cf. Jb 29, 16.
d Ec 8, 17.
e cf. cp. 26, 23; Ez 22, 18; 2 Tm 2, 20, 21.
f cf. Ml 3, 2, 3.
g cf. cp. 20, 8.
h v. cp. 16, 12.

6 [i]Ne gloriosus appareas coram rege
et in loco magnorum ne steteris.
7 [j]Melius est enim ut dicatur tibi: Ascende huc,
quam ut humilieris coram principe.
8 [k]Quae viderunt oculi tui ne proferas in iurgio cito,
ne postea emendare non possis,
cum dehonestaveris amicum tuum.
9 [l]Causam tuam tracta cum amico tuo
et secretum extraneo ne reveles;
10 ne forte insultet tibi, cum audierit,
et exprobrare non cesset.
Gratia et amicitia liberant;
quas tibi serva, ne exprobrabilis fias.
11 [m]Mala aurea in lectis argenteis
qui loquitur verbum in tempore suo.
12 [n]Inauris aurea et margaritum fulgens
qui arguit sapientem et [o]aurem oboedientem.
13 Sicut frigus nivis in die messis,
ita [p]legatus fidelis ei qui misit eum:
animam ipsius requiescere facit.
14 [q]Nubes et ventus et pluviae non sequentes
vir gloriosus et promissa non complens.
15 [r]Patientia lenietur princeps,
[s]lingua mollis confringet duritiam.
16 [t]Mel invenisti? comede [u]quod sufficit tibi,
ne forte satiatus evomas illud.
17 [v]Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui,
nequando satiatus oderit te.
18 [w]Iaculum et gladius et sagitta acuta
homo qui loquitur contra proximum suum falsum testi-
19 [x]Dens putridus et pes lassus [monium.
qui sperat super infideli in die angustiae
20 et [y]amittit pallium in die frigoris.
[z]Acetum in nitro qui cantat carmina cordi pessimo;
[a]sicut tinea vestimento et vermis ligno,
ita tristitia viri nocet cordi.
21 [b]Si esurierit inimicus tuus, ciba illum;
si sitierit, da ei aquam bibere:
22 [c]prunas enim congregabis super caput eius,
et [d]Dominus reddet tibi.
23 Ventus aquilo dissipat pluvias,
et [e]facies tristis linguam detrahentem.
24 [f]Melius est sedere in angulo domatis,
quam cum muliere litigiosa et in domo communi.
25 Aqua frigida [g]animae sitienti,
et [h]nuntius bonus de terra longinqua.
26 [i]Fons turbatus pede et vena corrupta
iustus cadens coram impio.
27 [j]Sicut, qui mel multum comedit, non est ei bonum,
sic [k]qui scrutator est maiestatis opprimetur a gloria.
28 [l]Sicut urbs patens et absque murorum ambitu,
ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum

26

1 Quomodo nix in aestate et [a]pluviae in messe, [suum.
sic [b]indecens est stulto [c]gloria.
2 Sicut [d]avis ad alia transvolans et passer quolibet vadens,
[e]sic maledictum frustra prolatum in quempiam super-
3 [f]Flagellum equo et [g]camus asino [veniet.
et [h]virga in dorso imprudentium.
4 [i]Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam,
ne efficiaris ei similis.
5 [j]Responde stulto iuxta stultitiam suam,
[k]ne sibi sapiens esse videatur.
6 [l]Claudus pedibus et [m]iniquitatem bibens
qui mittit verba per nuntium stultum.

i cf. Ecli 13, 13.

j v. Lc 14, 8-11.

k cf. Mt 5, 25; Lc 12, 58.

l cf. Ecli 8, 21; Mt 18, 15.

m cp. 15, 23; Ecli 20, 7. — cf. Is 50, 4.
n cf. Gn 24, 22.
o cp. 15, 31; 20, 12.
p cp. 13, 17. — cf. cp. 26, 6.
q 2 Pt 2, 17; Ju 12. — cf. Jd 9, 28-38.
r cp. 15, 1, 4; 16, 14. — cf. Ec 10, 4.
s cf. Jd 8, 2; 1 Rg 25, 24; 26, 18.
t cf. Jd 14, 8; 1 Rg 14, 25.
u cf. vr. 27.
v Ecli 13, 12; 21, 25.
w cp. 12, 18. — cf. cp. 19, 5; 24, 28. — v. Ps 34, 22; 56, 5.
x cf. cp. 18, 10.
y cf. Ex 22, 26, 27.
z Ecli 22, 6. — cf. Rm 12, 5.
a cp. 12, 25; 15, 13; 17, 22; Ecli 25, 17; 30, 24.
*21] * Catech. R. IV 14, 18.*
b (all) Rm 12, 20. — cp. 24, 17; Mt 5, 44; Lc 6, 27. — cf. 4 Rg 6, 22; 2 Par 28, 15. — v. Ex 23, 4, 5.
c cf. Ps 10, 7; 139, 11. — cf. Rm 12, 21.
d cf. 1 Rg 24, 20; 26, 23.
e Ec 7, 4; Ecli 19, 5.
f v. cp. 21, 9.
g cf. Ps 41, 3.
h cf. Gn 45, 26-28.
i cf. Ez 32, 2; 34, 18, 19.
j cf. vr. 16.
*27] * Catech. R. I 2, 10.*
k cf. Ec 7, 1; Ecli 3, 22.
l cf. cp. 29, 11.

a cf. 1 Rg 12, 17.
b cp. 19, 10.
c cf. vr. 8.
d cp. 27, 8; Ps 83, 4.
e cf. Nm 23, 8; Dt 23, 5; 2 Rg 16, 12.
f Ecli 33, 25.
g cf. Ps 31, 9.
h cf. Ecli 33, 25. — v. cp. 10, 13; 19, 29.
i cf. 2 Rg 16, 10; 4 Rg 18, 39; Ecli 8, 13; Lc 23, 9.
j v. Mt 16, 1-4; 21, 24-27.
k vr. 12; cp. 12, 15; Rm 12, 16. — cf. vr. 16. — v. cp. 3, 7.
*6] * cf. Catech. IV 14, 8.*
l cf. cp. 25, 13.
m cf. cp. 19, 28; Jb 15, 16.

27) monita contineant: a) *de iis, qui nullam merentur (cf. cp. 26, 1, 3-10) aestimationem, et praeterea de insensatis (cf. vr. 11, 12), de pigris (cf. vr. 12-16) et de perversis (cf. vr. 18-28);* b) *de superbia, ira, iactantia,*

u cp. 17, 7; Ecli 20, 22.
o cf. Mt 7, 6.
p cf. cp. 23, 35.

q (all) 2 Pt 2, 22. — cf. Ecli 34, 30. 31.
r cf. Ex 8, 15.
s cp. 29, 20; Is 5, 21; Rm 1, 22. — v. vr. 5.
t cp. 22, 13. — cf. Ec 12, 5.

u cf. cp. 6, 9, 10.
v cp. 19, 24. — cf. cp. 24, 33.

w cf. vr. 5, 12.
x cf. vr. 25; cp. 6, 16. — v. Jb 5, 19.
y cf. cp. 17, 11.

z cf. Ps 10, 3; Is 50, 11.

a Ecli 28, 12.
b cp. 16, 28; 22, 10; Ecli 28, 15.
c Ecli 22, 30; 28, 12.
d cp. 15, 18; 29, 22.
e cp. 18, 8.

f cf. Mt 23, 27; Lc 11, 39.
g cf. cp. 25, 4.

h Ecli 12, 10, 11; 27, 26; Jr 12, 7. — v. Ps 28, 3.
i cf. vr. 16.

j Ec 10, 8; Sap 11, 17; Ecli 27, 28-30. — cf. cp. 18, 10; Dn 6, 24. — v. Ps 7, 16.

l cf. Ps 54, 22.

a Lc 12, 19, 20; Jc 4, 13, 14.
b 2 Cor 10, 12, 18. — cf. cp. 26, 12; 29, 20; Jo 8, 54; 2 Cor 12, 11.
c Ecli 22, 17, 18. — Ecli 21, 19.
d cf. cp. 12, 16.

e cf. cp. 28, 23.
f v. Ps 140, 5.
g cf. 2 Rg 20, 9, 10; Mt 26, 49.
h cf. cp. 25, 16.
i Jb 6, 7; Lc 15, 16.
j cp. 26, 2.
k cf. Ecli 29, 28-31; 36, 28. — v. Ps 10, 2.
l cf. Ps 22, 5.
m Ecli 37, 6. — cf. cp. 17, 17.
n cf. 3 Rg 12, 6-8; 2 Par 10, 6-8. — v. 3 Rg 2, 7.
o cf. Ecli 6, 7, 10.
p] *Catech. R. IV 7, 2.*
p cf. cp. 18, 24.
q cp. 6, 6.
r cp. 23, 24; 29, 3.
s Ps 118, 42. — cf. cp. 26, 16; Ps 126, 5.

7 Quomodo pulchras frustra habet claudus tibias,
sic [n]indecens est in ore stultorum parabola.
8 [o]Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii,
ita [p]qui tribuit insipienti honorem.
9 Quomodo si spina nascatur in manu temulenti,
sic parabola in ore stultorum.
10 Iudicium determinat causas,
et qui imponit stulto silentium iras mitigat.
11 Sicut [q]canis, qui revertitur ad vomitum suum,
sic [r]imprudens qui iterat stultitiam suam.
12 [s]Vidisti hominem sapientem sibi videri?
magis illo spem habebit insipiens.
13 [t]Dicit piger: Leo est in via, et leaena in itineribus.
14 Sicut ostium vertitur in cardine suo,
[u]ita piger in lectulo suo.
15 [v]Abscondit piger manum sub ascella sua
et laborat si ad os suum eam converterit.
16 [w]Sapientior sibi piger videtur
[x]septem viris [y]loquentibus sententias.
17 Sicut qui apprehendit auribus canem,
sic qui transit impatiens et commiscetur rixae alterius.
18 Sicut [z]noxius est qui mittit sagittas et lanceas in mortem,
19 ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo
et, cum fuerit deprehensus, dicit: Ludens feci.
20 [a]Cum defecerint ligna exstinguetur ignis,
et [b]sussurrone subtracto, iurgia conquiescent.
21 [c]Sicut carbones ad prunas et ligna ad ignem,
sic [d]homo iracundus suscitat rixas.
22 [e]Verba sussurronis quasi simplicia,
et ipsa perveniunt ad intima ventris.
23 [f]Quomodo si argento [g]sordido ornare velis vas fictile,
sic labia tumentia cum pessimo corde sociata.
24 Labiis suis intelligitur inimicus,
cum in corde tractaverit dolos;
25 [h]quando submiserit vocem suam, ne credideris ei,
quoniam [i]septem nequitiae sunt in corde illius.
26 Qui operit odium fraudulenter,
revelabitur malitia eius in consilio.
27 [j]Qui fodit foveam incidet in eam,
et qui volvit lapidem revertetur ad eum.
28 Lingua fallax non amat veritatem,
et [l]os lubricum operatur ruinas.

27

1 [a]Ne glorieris in crastinum ignorans quid superventura pa-
2 [b]Laudet te alienus et non os tuum, [riat dies.
extraneus et non labia tua.
3 [c]Grave est saxum et onerosa harena,
sed [d]ira stulti utroque gravior.
4 Ira non habet misericordiam nec erumpens furor,
et impetum concitati ferre quis poterit?
5 [e]Melior est manifesta correptio quam amor absconditus.
6 [f]Meliora sunt vulnera diligentis
quam [g]fraudulenta oscula odientis.
7 [h]Anima saturata calcabit favum,
et [i]anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet.
8 [j]Sicut avis transmigrans de nido suo,
[k]sic vir qui derelinquit locum suum.
9 [l]Unguento et variis odoribus delectatur cor,
et bonis amici consiliis anima dulcoratur.
10 [m]Amicum tuum et [n]amicum patris tui ne dimiseris,
et [o]domum fratris tui ne ingrediaris in die adflictionis
[p]Melior est vicinus iuxta, quam frater procul. [tuae.
11 [q]Stude sapientiae, fili mi, et [r]laetifica cor meum,
ut possis [s]exprobranti respondere sermonem.

12 [t]Astutus videns malum absconditus est,
[u]parvuli transeuntes sustinuerunt dispendia.
13 [v]Tolle vestimentum eius qui spopondit pro extraneo,
et pro alienis aufer ei pignus.
14 Qui benedicit proximo suo voce grandi
de nocte consurgens maledicenti similis erit.
15 [w]Tecta perstillantia in die frigoris et litigiosa mulier compa-
16 qui retinet eam, [x]quasi qui ventum teneat, [rantur;
et oleum dexterae suae vocabit.
17 Ferrum ferro exacuitur,
et homo exacuit faciem amici sui.
18 [y]Qui servat ficum comedet fructus eius,
[z]et qui custos est domini sui glorificabitur.
19 Quomodo in aquis [a]resplendent vultus prospicientium,
sic [b]corda hominum manifesta sunt prudentibus.
20 [c]Infernus et perditio [d]nunquam implentur,
similiter et [e]oculi hominum insatiabiles.
21 [f]Quomodo probatur in conflatorio argentum et in fornace
[g]sic probatur homo ore laudantis. [aurum,
[h]Cor iniqui inquirit mala,
cor autem rectum inquirit scientiam.
22 [i]Si contuderis stultum in pila quasi [j]ptisanas, feriente de-
non auferetur ab eo stultitia eius. [super pilo,
23 [k]Diligenter agnosce vultum pecoris tui,
tuosque greges considera;
24 [l]non enim habebis iugiter potestatem,
sed corona tribuetur in generationem et generationem.
25 [m]Aperta sunt prata, et apparuerunt herbae virentes,
et collecta sunt faena de montibus.
26 [n]Agni ad vestimentum tuum,
et [o]haedi ad agri pretium.
27 [n]Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos
et in necessaria domus tuae et ad victum ancillis tuis.

28

1 [a]Fugit impius, nemine persequente;
[b]iustus autem quasi leo confidens absque terrore erit.
2 Propter peccata terrae multi [c]principes eius;
et propter hominis sapientiam et horum scientiam, quae
dicuntur, vita ducis longior erit.
3 [d]Vir pauper calumnians pauperes
similis est imbri vehementi, in quo paratur fames.
4 Qui derelinquunt legem [e]laudant impium,
qui custodiunt [f]succenduntur contra eum.
5 Viri mali [g]non cogitant iudicium,
qui autem inquirunt Dominum [h]animadvertunt omnia.
6 [i]Melior est pauper [j]ambulans in simplicitate sua,
quam dives [k]in pravis itineribus.
7 Qui custodit legem filius sapiens est,
qui autem [l]comisatores pascit confundit patrem suum.
8 Qui coacervat divitias [m]usuris et faenore
[n]liberali in pauperes congregat eas.
9 Qui declinat aures suas ne audiat legem,
[o]oratio eius erit exsecrabilis.
10 Qui decipit iustos in via mala [p]in interitu suo corruet,
et [q]simplices possidebunt bona eius.
11 Sapiens [r]sibi videtur vir dives,
[s]pauper autem prudens scrutabitur eum.
12 [t]In exsultatione iustorum multa gloria est,
[u]regnantibus impiis ruinae hominum.
13 [v]Qui abscondit scelera sua non dirigetur,
[w]qui autem confessus fuerit et reliquerit ea misericordiam
14 Beatus homo [y]qui semper est pavidus, [consequetur.
[z]qui vero mentis est durae corruet in malum.
15 [a]Leo rugiens et [b]ursus esuriens

t cp. 22, 3. — cf. cp. 14, 16.
u v. cp. 1, 4.
v cp. 20, 16. cf. cp. 22, 26, 27; 25, 26; Ecli 8, 16.
w cp. 19, 13. — cf. cp. 21, 9; 25, 24.
x cf. Ecli 34, 2.
y 1 Cor 3, 8; 9, 7; 2 Tm 2, 6.
z cf. Mt 25, 21.
18b] *v. cp. 28, 20.*
a cf. Ecli 34, 3.
b cp. 20, 5. — cf. Sap 7, 20.
c cp. 15, 11. — v. Jb 26, 6.
d cp. 30, 15, 16; Is 5, 14; Hab 2, 5. — cf. cp. 23, 4.
e Ec 1, 3; 4, 8; 5, 9; Ecli 14, 9, 10. — cf. 1 Jo 2, 16.
f cp. 17, 3; Ps 11, 7.
g cf. cp. 12, 8.
h cf. Lc 6, 45.
i cf. Ecli 22, 7; Jr 2, 30; 5, 3.
j 2 Rg 17, 19.
k cp. 12, 10; Ecli 7, 24. — cf. Jo 10, 3, 14; Ac 20, 28; 1 Pt 5, 2, 4.
l cf. (cp. 23, 5;) 1 Tm 6, 7.
m cf. Ps 14, 6, 8.
n cf. Ecli 29, 28; 39, 31; 1 Tm 6, 8.
o cf. Gn 33, 19.
a Gn 4, 14; Lv 26, 17, 36; Ps 13, 5; 52, 6; Sap 17, 10. — cf. Jb 15, 21.
b Lv 26, 8; 1 Rg 17, 32. — cf. cp. 30, 30; Ps 117, 6; Am 3, 8.
c cf. 3 Rg 16, 8-28; 4 Rg 15, 8-15.
d cp. 14, 31. — cf. Mt 18, 28.
e Ps (10), 3; Rm 1, 32.
f cf. 3 Rg 18, 18, 21; 2 Es 13, 11, 15; Mt 3, 7; 14, 4; Eph 5, 11.
g Ps 31, 7. — cf. Jo 12, 39, 40.
h Ps 118, 99, 100; Ec 8, 5. — cf. Jo 7, 17; 1 Cor 2, 15; Jc 1, 5; 1 Jo 2, 20, 27.
i cp. 19, 1. — cf. cp. 12, 9.
j vr. 18. — cf. cp. 3, 23; 10, 9.
k cf. Ecli 2, 14; Jc 1, 8.
l cf. cp. 23, 20; 29, 3.
m Ex 22, 25; Lv 25, 36.
n cp. 13, 22; Ec 2, 26. — v. Jb 27, 16, 17.
o cp. 15, 8; 21, 27; Ps 108, 7. — cf. Is 29, 13; Mt 15, 8.
q] * *Catech. R. IV 7, 2.*
p cf. cp. 26, 27. — v. Ps 7, 16.
q cp. 2, 21; 13, 22. — cf. vr. 8; cp. 22, 16; Ecli 14, 4.
r cp. 26, 5, 16.
s cf. cp. 20, 5.
t cp. 29, 2. — cf. cp. 11, 10, 11.
u vr. 28. — cf. vr. 15; Ec 10, 6.
v cf. Jb 31, 33; Ps 31, 3. — v. 1 Jo 1, 8-10.
x Ps 31, 5; Ecli 20, 4; 1 Jo 1, 9. — cf. Ecli 4, 24.
y cp. 23, 17; Is 66, 2; Ecli 18, 27; Ph 2, 12. — cf. Ecli 5, 5; 1 Pt 1, 17.
z v. Ps 94, 8; Ecli 3, 27.
a cp. 19, 12; 20, 2. — cf. Sph 3, 3.
b cf. 4 Rg 2, 24; Ecli 25, 24.

duritia (cf. cp. 29, 1 etc.), qua impii perseverant in opere malo, et quae continetur plerumque defectu correptionis (cf. vr. 15, 17, 19, 21), necnon de iis rebus quae vel nocent vel conferunt societati.

[c] princeps impius super populum pauperem.
16 Dux [d] indigens prudentia multos opprimet per calumniam;
qui autem odit avaritiam, longi fient dies eius.
17 [e] Hominem, qui calumniatur animae sanguinem,
si usque ad lacum fugerit, nemo sustinet.
18 [f] Qui ambulat simpliciter salvus erit,
qui perversis graditur viis concidet semel.
19 [g] Qui operatur terram suam satiabitur panibus,
[h] qui autem sectatur otium replebitur egestate.
20 [i] Vir fidelis multum laudabitur,
[j] Qui autem festinat ditari non erit innocens.
21 [k] Qui cognoscit in iudicio faciem non bene facit:
iste et [l] pro buccella panis deserit veritatem.
22 Vir qui festinat ditari et aliis invidet
ignorat quod [m] egestas superveniet ei.
23 [n] Qui corripit hominem gratiam postea inveniet apud eum,
magis quam ille [o] qui per linguae blandimenta decipit.
24 [p] Qui subtrahit aliquid a patre suo et a matre
et dicit hoc non esse peccatum, [q] particeps homicidae est.
25 Qui se iactat et dilatat [r] iurgia concitat,
[s] qui vero sperat in Domino sanabitur.
26 [t] Qui confidit in corde suo stultus est,
qui autem graditur sapienter ipse salvabitur.
27 [u] Qui dat pauperi non indigebit,
[v] qui despicit deprecantem sustinebit penuriam.
28 [x] Cum surrexerint impii, abscondentur homines;
cum illi perierint, multiplicabuntur iusti.

29

1 Viro, [a] qui corripientem dura cervice contemnit,
[b] repentinus ei superveniet interitus, et eum sanitas non
2 [c] In multiplicatione iustorum laetabitur vulgus; [sequetur.
cum [d] impii sumpserint principatum, gemet populus.
3 Vir, [e] qui amat sapientiam, laetificat patrem suum,
[f] qui autem nutrit scorta [g] perdet substantiam.
4 Rex iustus [h] erigit terram,
[i] vir avarus destruet eam.
5 [j] Homo, qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo,
[k] rete expandit gressibus eius.
6 Peccantem virum iniquum [l] involvet laqueus,
et [m] iustus laudabit atque gaudebit.
7 [n] Novit iustus causam pauperum,
[o] impius ignorat scientiam.
8 [p] Homines pestilentes dissipant civitatem,
sapientes vero avertunt furorem.
[q] Vir sapiens, si cum stulto contenderit,
sive irascatur sive rideat, non inveniet [r] requiem.
10 Viri sanguinum [s] oderunt simplicem,
iusti autem [t] quaerunt animam eius.
11 [u] Totum spiritum suum profert stultus,
[v] sapiens differt et reservat in posterum.
12 [w] Princeps, qui libenter audit verba mendacii,
omnes ministros habet impios.
13 [x] Pauper et creditor obviaverunt sibi,
utriusque [y] illuminator est Dominus.
14 Rex, [z] qui iudicat in veritate pauperes,
[a] thronus eius in aeternum firmabitur.
15 [b] Virga atque correptio tribuit sapientiam, [matrem suam.
puer autem, [c] qui dimittitur voluntati suae, [d] confundit
16 In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera,
et [e] iusti ruinas eorum videbunt.
17 Erudi filium tuum, et refrigerabit te
et dabit delicias animae tuae.
18 [f] Cum prophetia defecerit, [g] dissipabitur populus;
[h] qui vero custodit legem beatus est.

---

c Ecli 4, 35. — cf. Ex 1, 14, 16, 22; 3 Rg 12, 10, 11; Tb 1, 18, 21; Sap 6, 26; Mt 2, 16.
d (v. cp. 6, 32).
e cf. Gn 4, 12, 14; Ex 21, 14.
f v. vr. 6.
g cp. 12, 11; 24, 27; Ecli 7, 16; 20, 30.
h cp. 6, 11; 10, 4; 12, 11; 24, 33, 34.
20] *Cp. in fs. s. Joseph.*
i cp. 20, 6.
j vr. 22; cp. 13, 11; 23, 4; Ecli 27, 1; 1 Tm 6, 9. — cf. cp. 20, 21; Ecli 31, 5.
k v. cp. 24, 23. — cf. cp. 19, 5; Dt 1, 17.
l Ez 13, 19.
m cp. 22, 16.
n cp. 27, 5, 6. — cf. cp. 25, 12.
o cp. 29, 5.
p cf. Mr 7, 11-13.
q cf. Ecli 34, 25-27.
r cp. 15, 18.
s cp. 16, 20; 29, 25.
t cf. cp. 3, 5; 14, 16; 1 Cor 3, 18.
u cp. 11, 24. — cf. Dt 15, 20; Ecli 29, 14; 2 Cor 9, 6-9. — v. cp. 19, 17.
v cf. Ecli 4, 3-8.
x vr. 12; cp. 29, 2. — cf. cp. 22, 2.
y cf. 3 Rg 18, 4.
a cp. 15, 10. — cf. 1 Rg 2, 25. — v. cp. 1, 24-27.
b cp. 1, 27; 6, 15; Ec 9, 12. — cf. 1 Rg 4, 11.
c cp. 11, 10; 28, 12, 28. — cf. Est 8, 15.
d cf. Est 3, 15.
e cf. cp. 10, 1; 15, 20; 27, 11; 28, 7.
f cf. cp. 5, 10; 6, 26.
g cf. Lc 15, 13, 30.
h cf. vr. 14; 2 Par 9, 8; Ecli 10, 3.
x cf. Is 32, 6, 7.
i cp. 28, 23; Is 32, 7.
j cf. Ps 9, 16.
l cf. Ec 9, 12.
m cf. Ex 15, 1, 21; Ps 34, 27.
n Jb 29, 16; Ps 40, 2. — cf. Ecli 4, 9.
o cf. cp. 28, 27.
p cp. 11, 11. — cf. cp. 14, 1; Ecli 28, 16, 17.
q cf. Mt 11, 16-19.
r cf. Ec 4, 6.
s cf. Gn 4, 5, 8.
t Ps 141, 5. — cf. Ex 4, 19 etc.
u cf. cp. 12, 16, 23; 14, 33; 25, 28; Ecli 21, 29.
v cf. Ecli 20, 7.
w Ecli 10, 2.
x cf. cp. 22, 2.
y Ps 13, 3. — v. Jb 25, 3.
z cf. Ps 71, 4.
a cf. vr. 4; Ecli 10, 1. — v. cp. 16, 12.
b cp. 22, 15; Ecli 22, 6; 30, 1. — cf. cp. 13, 24; 23, 13, 14.
c Ecli 30, 8.
d cp. 10, 1; 17, 25. [91, 12.
e Ps 36, 34-36; 57, 11; 90, 8;
f 1 Rg 3, 11. — cf 2 Par 15, 3; 1 Mc 4, 46. — v. Ps 73, 9.
g cf. Jr 12, 11.
h Lc 11, 28; Jo 13, 17; Jc 1, 25.

19 [i]Servus verbis non potest erudiri.
quia quod dicis intelligit et respondere contemnit.
20 [j]Vidisti hominem velocem ad loquendum?
stultitia magis speranda est quam illius correptio.
21 Qui delicate a pueritia nutrit servum suum,
postea sentiet eum contumacem.
22 [k]Vir iracundus provocat rixas,
et [l]qui ad indignandum facilis est erit ad peccandum pro-
23 [m]Superbum sequitur humilitas, [clivior.
et [n]humilem spiritu suscipiet gloria.
24 [o]Qui cum fure participat [p]odit animam suam,
[q]adiurantem audit et non indicat.
25 [r]Qui timet hominem cito corruet,
[s]qui sperat in Domino sublevabitur.
26 [t]Multi requirunt faciem principis,
et [u]iudicium a Domino egreditur singulorum.
27 [v]Abominantur iusti virum impium,
et abominantur impii eos qui in recta sunt via.
28 [x]Verbum custodiens filius extra perditionem erit.

30 Verba congregantis filii vomentis. [a]Visio, quam locutus est vir, cum quo est Deus, et qui, Deo secum morante, confortatus ait:

2 [b]Stultissimus sum virorum,
et sapientia hominum non est mecum.
3 Non didici sapientiam
et non novi [c]scientiam sanctorum.
4 [d]Quis ascendit in caelum atque descendit?
[e]quis continuit spiritum in manibus suis?
[f]quis colligavit aquas quasi in vestimento?
quis suscitavit omnes terminos terrae?
[g]quod nomen est eius, et quod nomen filii eius, si nosti?
5 [h]Omnis sermo Dei ignitus clipeus est sperantibus in se;
6 [i]ne addas quidquam verbis illius,
et arguaris inveniarisque mendax.
7 Duo rogavi te ne deneges mihi [j]antequam moriar:
8 vanitatem et verba mendacia longe fac a me;
[k]mendicitatem et divitias ne dederis mihi:
[l]tribue tantum victui meo necessaria;
9 ne forte [m]satiatus illiciar [n]ad negandum
et dicam: [o]Quis est Dominus?
aut [p]egestate compulsus furer et [q]periurem nomen Dei
10 [r]Ne accuses servum ad dominum suum, [mei.
[s]ne forte maledicat tibi et corruas.
11 Generatio, [t]quae patri suo maledicit
et quae matri suae non benedicit,
12 generatio, [u]quae sibi munda videtur
et tamen non est lota a sordibus suis,
13 generatio, [v]cuius excelsi sunt oculi,
et palpebrae eius in alta surrectae,
14 generatio, quae pro dentibus [w]gladios habet
et commandit [x]molaribus suis,
ut [y]comedat inopes de terra et pauperes ex hominibus.
15 Sanguisugae duae sunt filiae dicentes: Adfer, adfer;
[z]Tria sunt insaturabilia,
et quartum quod nunquam dicit: Sufficit:
16 [a]infernus et [b]os vulvae,
et terra, quae non satiatur aqua;
ignis vero nunquam dicit: Sufficit.
17 Oculum, qui [c]subsannat patrem
et qui [d]despicit partum matris suae,
[e]effodiant eum [f]corvi de torrentibus,
et [g]comedant eum filii aquilae?
18 Tria sunt difficilia mihi,

i cf. Ecli 33, 25-28.

j Ec 5, 1; Ecli 4, 34; Jc 1, 19. — cf. cp. 26, 12.

k cp. 15, 18; 26, 21.
l cp. Jc 1, 20.
m cp. 11, 2; 16, 18; 17, 19; 18, 12; 2 Rg 22, 28; Ecli 10, 17; Mt 23, 12; Jc 4, 6, 10; 1 Pt 5, 5, 6.
n cp. 15, 33; Jb 22, 29.
o cf. Ps 49, 18.
p cf. cp. 8, 36; 15, 32; 20, 2; Ecli 19, 4.
q cf. Jd 17, 2. — v. Lv 5, 1.
r Lc 12, 4. — cf. Gn 12, 12, 13; 20, 2, 11; 26, 7; Jo 12, 42, 43.
s cp. 16, 20; 28, 25.
t cp. 9, 6.
u Is 49, 4; 1 Cor 4, 4, 5. — cf. Ps 30, 16.
v cf. Sap 2, 15; Ecli 3, 21; 2 Cor 6, 14, 15.
x cp. 7, 2; Mt 19, 17.

a cp. 31, 1. — cf. Nm 24, 2-4. 15, 16.
b v. Ps 48, 11.

c cp. 9, 10.
d Jo 3, 13. — cf Ecli 1, 2.
e Jb 38, 4-11; Ps 103, 3-6. — cf. Is 40, 12.
f cf. Jb 26, 8.

g cf. Ap 19, 12.
h Ps 11, 7; 17, 31; 18, 9; 118, 140.
i Dt 4, 2; 12, 32. — cf. Ap 22, 18.
8, 7] R. in D. 1 Aug.
j Gn 45, 28.
*8] * Catech. R. IV 4, 3; 13, 10.*
k Ecli 40, 29. — cf. 1 Tm 6, 6.
l Gn 28, 20; Mt 6, 11, 34; 1 Cor 9, 8; 1 Tm 6, 8.
m Dt 8, 12; 31, 20; 32, 15; 2 Es 9, 25. — cf. vr. 22.
n Js 24, 27; Ecli 27, 1.
o Ex 5, 2. — cf. Jb 21, 14.
p cp. 6, 30. — cf. Ecli 27, 1.
q Is 8, 21.
r cf. Ps 14, 3; 100, 5.
s Ec 7, 22. — cf. Ecli 21, 6.
t cp. 20, 20. — cf. vr. 17; Ecli 3, 11. — v. Ex 21, 17.
u cf. cp. 20, 9; Is 65, 5; Mt 23, 27; Lc 18, 9.
v cp. 6, 17; Is 2, 11. — v. Ps 100, 5.
w cf. Ps 56, 5.
x cf. Jb 29, 17.
y v. Ps 13, 4; 52, 5; Is 9, 12.

z vr. 18, 21, 29. — cf. cp. 6, 16; Am 1, 3.

a v. cp. 27, 20.
b cf. Gn 30, 1; Ecli 26, 15.

*17] * Catech. R. III 5, 20.*
c cf. vr. 11; Gn 9, 22.
d cf. cp. 23, 22.
e cf. Nm 16, 14.
f cf. Jr 16, 4.
g cf. 1 Rg 17, 44; 3 Rg 14, 11; 2 Mc 9, 15.

Verba Lamuelis (31, 1-9) *de iis quae praesertim regibus sunt facienda vel vitanda.*
Carmen de muliere forti (10-31), *cuius fidelitatem, sollertiam et praeclaras*

et quartum penitus ignoro:
19 [h]viam aquilae in caelo, viam colubri super petram,
[i]viam navis in medio mari et viam viri in adulescentia.
20 Talis est et via mulieris adulterae, [j]quae comedit
et tergens os suum dicit: Non sum operata malum.
21 Per tria [k]movetur terra
et quartum non potest sustinere:
22 [l]per servum, cum regnaverit,
per stultum, [m]cum saturatus fuerit cibo,
23 per [n]odiosam mulierem, cum [o]in matrimonio fuerit adsum-
et per [p]ancillam, cum fuerit heres dominae suae. [pta,
24 Quattuor sunt minima terrae et ipsa sunt sapientiora sa-
25 [q]formicae populus infirmus, [pientibus:
qui praeparat in messe cibum sibi,
26 [r]lepusculus plebs invalida,
qui collocat in petra cubile suum,
27 [s]regem locusta non habet et egreditur universa per [t]turmas
28 [u]stellio manibus nititur et moratur in aedibus regis. [suas
29 Tria sunt quae bene gradiuntur,
et quartum quod incedit feliciter:
30 leo fortissimus bestiarum [v]ad nullius pavebit occursum,
31 gallus succinctus lumbos et aries,
nec est rex qui resistat ei.
32 Est qui stultus apparuit, postquam elevatus est in sublime;
si enim intellexisset, [x]ori suo imposuisset manum.
33 Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac exprimit
et qui vehementer emungit elicit sanguinem, [butyrum,
et qui provocat iras producit discordias.

31 Verba Lamuelis regis. [a]Visio qua erudivit eum mater sua:
2 Quid, dilecte mi, quid, [b]dilecte uteri mei,
quid, [c]dilecte votorum meorum?
3 [d]Ne dederis mulieribus substantiam tuam
et divitias tuas ad delendos reges.
4 [e]Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum,
quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas;
5 et ne forte bibant et obliviscantur iudiciorum
et [f]mutent causam filiorum pauperis.
6 [g]Date siceram maerentibus
et vinum his qui amaro sunt animo:
7 bibant et [h]obliviscantur egestatis suae
et doloris sui non recordentur amplius.
8 [i]Aperi os tuum muto,
et causis omnium filiorum qui pertranseunt:
9 Aperi os tuum, [j]decerne quod iustum est
et [l]iudica [m]inopem et pauperem.
10 [n]Mulierem fortem quis inveniet?
Procul et de ultimis finibus [o]pretium eius.
11 Confidit in ea cor viri sui, et spoliis non indigebit;
12 reddet ei bonum et non malum omnibus diebus vitae
13 [p]quaesivit lanam et linum [suae;
et operata est consilio manuum suarum;
14 facta est quasi navis institoris,
de longe portans panem suum,
15 et [q]de nocte surrexit [r]deditque praedam domesticis suis
et cibaria ancillis suis;
16 consideravit agrum et emit eum,
de fructu manuum suarum plantavit vineam.
17 [s]Accinxit fortitudine lumbos suos
et roboravit bracchium suum;
18 gustavit et vidit quia bona est negotiatio eius,
[t]non exstinguetur in nocte lucerna eius,
19 [u]Manum suam misit ad fortia.

---

h Sap 5, 10, 11; Jr 12, 26.
i v. vr. 15, 18.
j cf. cp. 9, 17; Ecli 23, 24.

k Jl 2, 10; Am 8, 8.

l cp. 19, 10; Ec 10, 6, 7.
m cf. vr. 9.
n cf. Dt 21, 15-17.
o cf. Is 54, 1; 62, 4.
p Gn 16, 3.

q cp. 6, 6-8. — cf. cp. 10, 5.

r Lv 11, 5; Ps 103, 18.

s cf. cp. 6, 7.
t cf. Jl 2, 7, 8, 25.
u Lv 11, 20. — cf. Lv 11, 27.

v v. vr. 15, 18, 21. — cf. cp. 6, 16.

x Jd 18, 19; Sap 8, 12; Mic 7, 16. — v. Jb 21, 5.

a v. cp. 30, 1.
b Is 49, 15. — cf. 2 Mc 7, 27.
c cf. 1 Rg 1, 11, 27.
d cp. 5, 9. — cf. Dt 17, 17; 3 Rg 11, 1.
e cp. 20, 1; Ec 10, 16; Os 7, 5. — cf. 1 Rg 16, 9; 20, 16.

f cf. Ecli 31, 38-40; Is 5, 22, 23.
g cf. Mt 27, 34.

h cf. Ps 103, 15; Ecli 40, 20.

i Jb 29, 12, 15, 16. — cf. Is 1, 17.
j Lv 19, 15; Dt 1, 16. — cf. cp. 16, 10; 20, 8.
l Jr 22, 16. — cf. Is 1, 17.
m vr. 20; Ps 39, 18; 85, 1.
n cp. 12, 4; Rt 3, 11. — cf. cp. 18, 22; 19, 14; 26, 1; 2 Mc 7, 21.
10-31] cf. Ecli 26, 1-3, 16-24.
10-31] *L. et LL. etc. in cm. Sctar.*
o Ecli 7, 21. — cf. Jb 28, 18.
p cf. vr. 19, 21, 22, 24.

q cf. cp. 20, 13.
r Lc 12, 42. — cf. Ps 110, 5.

s cf. vr. 25.

t cf. cp. 20, 20; Jo 18, 5, 6; Jr 25, 10.
u cf. cp. 19, 17; 22, 9; Ecli 7, 36; Rm 12, 13; Eph 4, 28.

et digiti eius apprehenderunt fusum;
20 manum suam aperuit [v]inopi
et palmas suas extendit ad pauperem,
21 [w]non timebit domui suae a frigoribus nivis;
omnes enim domestici eius vestiti sunt duplicibus.
22 [x]Stragulatam vestem fecit sibi,
[y]byssus et [z]purpura indumentum eius;
23 [a]nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus
24 [b]Sindonem fecit et vendidit [terrae.
et cingulum tradidit Chananaeo;
25 [c]fortitudo et decor indumentum eius,
et [d]ridebit in die novissimo.
26 [e]Os suum aperuit sapientiae,
et lex clementiae in lingua eius;
27 consideravit semitas domus suae
et [f]panem otiosa non comedit.
28 Surrexerunt filii eius et beatissimam praedicaverunt,
vir eius et laudavit eam.
29 [g]Multae filiae congregaverunt divitias,
tu supergressa es universas.
30 [h]Fallax gratia et vana est pulchritudo,
[i]mulier timens Dominum ipsa laudabitur.
31 Date ei de [j]fructu manuum suarum,
et laudent eam in portis opera eius.

20] Tr. et V. All. in fss. s. Vinc. a P. et Jo. B. de R.
v cf. vr. 9.
w cf. cp. 25, 20.

x cf. cp. 7, 16.
y Gn 41, 42; Ap 19, 8, 14.
z Jb 8, 26.
a Rt 4, 1, 2; Jb 29, 7; Ps 126, 5.
b Jd 14, 12; Is 3, 23. — cf. Ac 9, 39.
c cf. vr. 17; Jb 29, 14; Ps 92, 1; Is 61, 10.
d cf. Jb 5, 22; Ps 58, 9.
e cf. Tt 2, 3.
f cf. 2 Th 3, 9, 10.
g Cn 6, 8.
29] R. in fs. Matern. BMV.
h cp. 11, 22; 1 Tm 2, 9.
i cp. 11, 16.
j Ac 9, 36; 1 Tm 2, 10.

ECCLESIASTES

QUI AB HEBRAEIS "COHELETH„ APPELLATUR

LIBER ECCLESIASTES
1, 1-11

VERBA [a]Ecclesiastae filii David [b]regis Ierusalem.
2 [c]Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes;
vanitas vanitatum, et [d]omnia vanitas.
3 [e]Quid habet amplius homo de universo labore
suo quo laborat sub sole?
4 [f]Generatio praeterit, et generatio advenit;
[g]terra autem in aeternum stat. [vertitur;
5 [h]Oritur sol et occidit et ad locum suum re-
ibique renascens 6 [i]gyrat per meridiem et flectitur ad
Lustrans universa in circuitu pergit spiritus [aquilonem.
et in circulos suos revertitur.
7 [j]Omnia flumina intrant in mare, et mare non redundat;
ad locum unde exeunt flumina revertuntur, ut iterum
fluant. [mone.
8 Cunctae res difficiles: [l]non potest eas homo explicare ser-
[m]Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur.
9 [n]Quid est quod fuit? Ipsum quod futurum est.
Quid est quod factum est? Ipsum quod faciendum est.
10 Nihil sub sole novum,
nec valet quisquam dicere: Ecce hoc recens est;
[o]iam enim praecessit in saeculis quae fuerunt ante nos.
11 [p]Non est priorum memoria;
sed nec eorum quidem, quae postea futura sunt,
erit recordatio apud eos qui futuri sunt in novissimo.

1-17] LL. in D. 2 Aug.
a vr. 12; cp. 7, 28; 12, 8, 9.
b vr. 12.
c vr. 14; cp. 12, 8.
d cf. cp. 7, 20; Ps 143, 4; Rm 8, 20. — v. Ps 38, 6.
e cp. 2, 11, 22; 3, 9; 5, 15.
f cf. Jb 14, 2; Ecli 14, 19.
g Ps 103, 5; 118, 90.
h cf. Ps 18, 6, 7.
i cf. cp. 11, 5; Jo 3, 8.
j Ecli 40, 11.
l cp. 8, 17; Ecli 43, 29. — cf. Ps 105, 2.
m cp. 4, 8; Pro 27, 20. — cf. Is 11, 3.
n cp. 3, 15; 6, 10. — cf. 2 Pt 3, 4.
o cp. 3, 15.
p cp. 2, 16. — cp. Sap 2, 4. — v. cp. 9, 5.

vit huius mundi rerum inquisitionem (12-18) et fruitionem, ipsas quoque delicias sapienter comparatas omnino esse caducas (2, 1-11); sapientia autem, quanquam stultitiae praestat (12-17), item copia divitiarum et

12 Ego Ecclesiastes fui rex Israël in Ierusalem
13 et [q]proposui in animo meo quaerere
et investigare sapienter de omnibus quae fiunt sub sole.
[r]Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum,
ut occuparentur in ea.
14 Vidi cuncta quae fiunt sub sole,
et ecce [s]universa vanitas et adflictio spiritus.
15 [t]Perversi difficile corriguntur,
et [u]stultorum infinitus est numerus.
16 Locutus sum in corde meo dicens:
Ecce magnus effectus sum
et [v]praecessi omnes sapientia qui fuerunt ante me in Ie-
et mens mea contemplata est multa sapienter, [rusalem;
et didici 17 [w]dedique cor meum ut scirem prudentiam
atque doctrinam erroresque et stultitiam
et agnovi quod in his quoque esset [x]labor et adflictio spiritus;
18 eo quod [y]in multa sapientia multa sit indignatio,
et qui addit scientiam addit et laborem.

2

1 [a]Dixi ego in corde meo: Vadam et adfluam deliciis et fruar
et vidi quod hoc quoque esset vanitas. [bonis;
2 [b]Risum reputavi errorem
et gaudio dixi: Quid frustra deciperis?
3 [c]Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem meam,
[d]ut animum meum transferrem ad sapientiam devitarem-
donec viderem quid esset utile filiis hominum, [que stultitiam,
quo facto opus est sub sole numero dierum vitae suae.
4 Magnificavi opera mea, [e]aedificavi mihi domos
et plantavi [f]vineas, 5 feci [g]hortos et pomaria
et consevi ea cuncti generis arboribus
6 et exstruxi mihi piscinas aquarum,
ut irrigarem [h]silvam lignorum germinantium;
7 possedi [i]servos et ancillas multamque familiam habui,
[j]armenta quoque et magnos ovium greges,
ultra omnes qui fuerunt ante me in Ierusalem;
8 coacervavi mihi argentum et [l]aurum
et substantias [m]regum ac [n]provinciarum;
feci mihi [o]cantores et cantatrices et delicias filiorum hominum,
scyphos et urceos in ministerio ad vina fundenda,
9 et [p]supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in
sapientia quoque perseveravit mecum. [Ierusalem:
10 Et omnia, [q]quae desideraverunt oculi mei, non negavi eis
nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur
et oblectaret se in his quae praeparaverant;
et hanc [r]ratus sum partem meam si uterer labore meo.
11 Cumque me convertissem ad universa opera, quae fecerant
et ad labores in quibus frustra sudaveram, [manus meae.
vidi in omnibus [s]vanitatem et adflictionem animi
et nihil [t]permanere sub sole.
12 [u]Transivi ad contemplandam sapientiam
erroresque et stultitiam. [suum?
Quid est, inquam, homo, ut sequi possit regem factorem
13 Et vidi quod tantum praecederet sapientia stultitiam,
quantum differt lux a tenebris.
14 [v]Sapientis oculi in capite eius, stultus in tenebris ambulat;
et didici quod [x]unus utriusque esset interitus. [erit,
15 Et dixi in corde meo: [y]Si unus, et stulti et meus, occasus
quid mihi prodest quod maiorem sapientiae dedi operam?
Locutusque cum mente mea,
animadverti quod hoc quoque esset vanitas. [petuum,
16 Non enim erit memoria sapientis similiter ut stulti in per-
et [z]futura tempora oblivione cuncta pariter operient:
[a]moritur doctus similiter ut indoctus.
17 Et idcirco taeduit me vitae meae,

q vr. 17; cp. 7, 25; 8, 9. — cf. Rg 4, 33; Sap 7, 17; Ecli 39, 5.
r cp. 3, 11. — cf. Gn 3, 19; Ecli 40, 1 ss.

s vr. 2; cp. 2, 11, 17, 27; 4, 4; 6, 9.
t cf. cp. 7, 14.
u cf. Ecli 6, 23.

v cp. 2, 9. — cf. 3 Rg 3, 12, 13; 4, 30; 10, 7, 23.
w vr. 13. — cf. cp. 2, 3, 12; 7, 24-26.
x v. vr. 14.
y cf. cp. 12, 12; Ecli 21, 15.

1-11] *LL. in fr. 2 p. D. 2 Aug.*
a Sap 2, 6; Lc 12, 19.
b cf. Pro 14, 13.

c Pro 20, 1; 31, 4-7.
d cp. 1, 17; 7, 26.

e v. 3 Rg 7, 1-12.
f Cn 8, 11.
g Cn 4, 13; 5, 1; 6, 10.

h 2 Es 2, 8.
i Gn 14, 14; 15, 3.
j cf. 1 Rg 4, 22, 23.

l 3 Rg 9, 28; 10, 10; 14, 21.
m cf. 3 Rg 4, 21; 10, 15.
n 3 Rg 20, 14; Lm 1, 1; Ez 19, 8.
o cf. 2 Rg 19, 35; 2 Par 35, 25.
p 3 Rg 10, 23; 1 Par 29, 25.

q cf. cp. 11, 9; Sap 2, 8; Ecli 18, 30; Lm 3, 51.

r cp. 3, 22; 5, 18; 9, 9.

s v. cp. 1, 14.
t v. cp. 1, 3.
u cp. 1, 17; 7, 26.

v cp. 8, 1; Pro 17, 24.
x vr. 16; cp. 6, 8; Ps 48, 11. — cf. cp. 3, 19; 9, 2, 3.
y cf. vr. 16.

z cp. 1, 11; Sap 2, 4; Ecli 44, 9. — v. cp. 9, 5.
a v. vr. 14.

videntem mala universa esse sub sole,
et cuncta vanitatem et adflictionem spiritus.
18 Rursus detestatus sum omnem industriam meam,
[b]qua sub sole studiosissime laboravi habiturus heredem
19[c]quem ignoro utrum sapiens an stultus futurus sit [post me,
et dominabitur in laboribus meis, quibus desudavi et sol-
et est quidquam tam vanum? [licitus fui:
20 Unde cessavi renuntiavitque cor meum
ultra laborare sub sole;
21 nam, cum alius laboret in sapientia et doctrina et solliciti-
homini otioso quaesita dimittit: [tudine,
et hoc ergo vanitas et magnum malum.
22 [d]Quid enim proderit homini de universo labore suo
et [e]adflictione spiritus, qua sub sole cruciatus est?
23 [f]Cuncti dies eius doloribus et aerumnis pleni sunt,
nec per noctem mente requiescit:
et hoc nonne vanitas est?
24 [g]Nonne melius est [h]comedere et bibere
et ostendere animae suae bona de laboribus suis?
Et [i]hoc de manu Dei est.
25 Quis ita devorabit et deliciis adfluet ut ego?
26 Homini bono in conspectu suo dedit Deus
sapientiam et scientiam et laetitiam;
peccatori autem dedit [j]adflictionem et [l]curam superfluam,
ut addat et congreget et tradat ei qui placuit Deo;
sed et [m]hoc vanitas est et cassa sollicitudo mentis.

3

1 Omnia tempus habent.
et [a]suis spatiis transeunt universa sub caelo.
2 Tempus nascendi et tempus [b]moriendi,
tempus plantandi et tempus evellendi quod plantatum est,
3 tempus occidendi et tempus sanandi,
tempus destruendi et tempus aedificandi,
4 tempus [c]flendi et tempus ridendi,
tempus plangendi et tempus [d]saltandi,
5 tempus [e]spargendi lapides et tempus [f]colligendi,
tempus amplexandi et tempus [g]longe fieri ab amplexibus,
6 tempus adquirendi et tempus [h]perdendi,
tempus custodiendi et tempus [i]abiciendi,
7 tempus scindendi et tempus consuendi,
tempus [j]tacendi et tempus loquendi,
8 tempus dilectionis et tempus [l]odii,
tempus [m]belli et tempus pacis.
9 [n]Quid habet amplius homo de labore suo?
10 Vidi adflictionem, quam [o]dedit Deus
filiis hominum, ut distendantur in ea.
11 [p]Cuncta fecit bona in tempore suo
et mundum tradidit disputationi eorum,
ut [q]non inveniat homo opus,
quod operatus est Deus ab initio usque ad finem.
12 Et cognovi quod [r]non esset melius nisi laetari
et [s]facere bene in vita sua;
13 [t]omnis enim homo qui comedit et bibit
et videt bonum de labore suo, hoc [u]donum Dei est.
14 Didici quod omnia opera, quae fecit Deus,
perseverent in perpetuum;
[v]non possumus eis quidquam addere nec auferre,
quae fecit Deus ut timeatur.
15 [w]Quod factum est ipsum permanet,
quae futura sunt iam fuerunt,
et Deus instaurat quod abiit.
16 [x]Vidi sub sole in loco iudicii impietatem
et in loco iustitiae iniquitatem
17 et dixi in corde meo: Iustum et [z]impium iudicabit Deus,

b cf. cp. 1, 3.
c cf. Ps 38, 7; 48, 11; Ecli 11, 20; Lc 12, 20.

d v. cp. 1, 3.
e cf. cp. 1, 14.
f Jb 5, 7; 14, 1.

g cp. 3, 12, 13, 22; 5, 18; 8, 15. — cf. Sap 2, 7; Ph 3, 1; 1 Tm 6, 17.
h cf. cp. 9, 7; Lc 12, 19; 1 Cor 15, 32.
i cf. cp. 3, 13; 5, 18.

j Jb 32, 8; Sap 3, 9; Ecli 1, 10; Jo 7, 17.
l cf. Jb 27, 16, 17; Pro 13, 22; 28, 8.
m v. cp. 1, 14.

1-17] *LL. in fr. 3 p. D. 2 Aug.*
a vr. 17; cp. 8, 6.
b Heb 9, 27. — cf. vr. 20; Jb 14, 5 etc.

c cf. 1 Mc 1, 28; Rm 12, 15.
d cf. 2 Rg 6, 14. — v. Ex 15, 20.
e cf. 4 Rg 3, 25.
f cf. Is 5, 2.
g cf. Jl 2, 16.
h cf. Ecli 29, 13; Mt 10, 30.
i cf. Pro 11, 24.

j Pro 13, 3; Ecli 18, 19; 20, 7. 8, 22; 32, 4; Am 5, 13.
l cf. Ps 138, 21, 22; Lc 14, 26.
m cf. Mt 10, 34; Lc 12, 51.
n v. cp. 1, 3.
o v. Gn 3, 17-19.

p cp. 7, 30; Ecli 39, 21, 39. — cf. Gn 1, 31.
q cp. 8, 17; 11, 5. — cf. Pro 25, 2.
r cf. vr. 22.
s Ps 33, 15; 36, 3.
t v. cp. 2, 24.
u cf. cp. 2, 24; 5, 19; Ecli 11, 14.

14] * *Conc. Valent. (an. 853) can. 3.*
v Ecli 18, 5. — cf. Jc 1, 17.

w cf. cp. 1, 9.

x cp. 4, 1. — cf. cp. 5, 7.
z cp. 12, 14; Mt 16, 27; 2 Cor 5, 10. — v. Rm 2, 6-11; 2 Th 1, 6-10.

(12-15), nec putandum est in praesenti vita omnia secundum iustitiam fieri (16-22). 3) Cum ex calamitatibus quibus omnes (4, 1-17), reges non excepti premimur qui quandoque gratiam populi amittunt (13-16), Deum

et [a]tempus omnis rei tunc erit.
18 Dixi in corde meo de filiis hominum,
ut probaret eos Deus et ostenderet similes esse [b]bestiis.
19 Idcirco unus interitus est hominis et iumentorum,
et aequa utriusque conditio.
Sicut moritur homo, sic et illa moriuntur: [plius:
similiter spirant omnia, et nihil habet homo iumento amcuncta subiacent vanitati, 20et omnia pergunt ad unum locum:
[c]de terra facta sunt et in terram pariter revertuntur.
21 [d]Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum,
et si spiritus iumentorum descendat deorsum?
22 Et deprehendi [e]nihil esse melius, quam laetari hominem in
et [f]hanc esse partem illius. [opere suo,
Quis enim eum adducet ut [g]post se futura cognoscat?

4 1 [a]Verti me ad alia et [b]vidi calumnias, quae sub sole geruntur,
et lacrimas innocentium et [c]neminem consolatorem,
nec posse resistere eorum violentiae cunctorum auxilio
2 et[d]laudavi magis mortuos quam viventes [destitutos;
3 et [e]feliciorem utroque iudicavi qui necdum natus est
nec vidit mala quae sub sole fiunt.
4 Rursum contemplatus sum omnes labores hominum
et industrias animadverti [f]patere invidiae proximi;
et in hoc ergo [g]vanitas et cura superflua est.
5 Stultus [h]complicat manus suas et [i]comedit carnes suas
dicens: 6 [j]Melior est pugillus cum requie, [animi.
quam plena utraque manus cum labore et adflictione
7 Considerans repperi et aliam vanitatem sub sole.
8 Unus est et secundum non habet, non filium, non fraet tamen laborare non cessat, [trem,
[k]nec satiantur oculi eius divitiis,
nec recogitat dicens: [l]Cui laboro et fraudo animam meam
In hoc quoque [m]vanitas est et adflictio pessima. [bonis?
9 [n]Melius est ergo duos esse simul quam unum;
[o]habent enim emolumentum societatis suae.
10 Si unus ceciderit, ab altero fulcietur.
Vae soli, quia, cum ceciderit, non habet sublevantem se.
11 [p]Et, si dormierint duo, fovebuntur mutuo:
unus quomodo calefiet?
12 Et, si quispiam praevaluerit contra unum, duo resistunt ei;
funiculus triplex difficile rumpitur.
13 Melior est puer pauper et sapiens rege sene et stulto,
qui nescit praevidere in posterum:
14 [r]quod de carcere catenisque interdum quis egrediatur ad
et alius natus in regno inopia consumatur. [regnum;
15 Vidi cunctos viventes qui ambulant sub sole
cum adulescente secundo, qui consurget pro eo.
16 Infinitus numerus est populi omnium qui fuerunt ante eum,
et qui postea futuri sunt non laetabuntur in eo;
sed et hoc [s]vanitas et adflictio spiritus.
17 [t]Custodi pedem tuum ingrediens [u]domum Dei,
et appropinqua ut audias.
[v]Multo enim melior est oboedientia quam stultorum victimae,
qui nesciunt quid faciunt mali.

5 1 [a]Ne temere quid loquaris,
neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem co-
Deus enim in caelo, et tu super terram; [ram Deo.
[b]idcirco sint pauci sermones tui.
2 Multas curas sequuntur somnia,
et [c]in multis sermonibus invenietur stultitia.
3 [d]Si quid vovisti Deo, [e]ne moreris reddere;
displicet enim ei infidelis et stulta promissio;
[f]sed quodcumque voveris redde;

a vr. 1; cp. 8, 6.

b cf. Ps 48, 13, 21; 72, 23.

c cp. 12, 7; Gn 2, 7; 3, 19; Ps 102, 14; Sap 2, 3; Ecli 10, 9; 17, 1, 2; 40, 11; 41, 13.
d Sap 2, 2. — cf. cp. 12, 7.
e v. cp. 2, 24.
f v. cp. 2, 10.

g cp. 2, 19; 8, 7; 10, 14.
1-13] LL. in fr. 4 p. D. 2 Aug.
a cp. 9, 11.
b cp. 5, 7; Jb 35, 9.
c Ps 68, 21; Lm 1, 2, 9, 17, 21; Nh 3, 7.
d cp. 7, 2. — v. Jb 3, 11-26.
e v. cp. 6, 3.

f cf. Dn 6, 4.
g v. cp. 1, 14.
h Pro 6, 10. — cf. Pro 28, 19.
i cf. Is 9, 20.
j cf. Ps 36, 16; Pro 15, 16; 16, 8; 17, 1.

k cf. cp. 1, 8. — v. Pro 27, 20; 1 Jo 2, 16.
l cf. cp. 2, 18; Ps 38, 7; 126, 2; Ecli 11, 11; 14, 4.
m v. cp. 1, 14.
n cf. Gn 2, 18; Ps 132, 1; Lc 10, 1.
o Pro 18, 19.

p cf. 1 Rg 1, 4.

q cf. cp. 9, 15, 16; Pro 10, 1; 28, 6.

r cf. Gn 41, 14-43; 3 Rg 11, 11, 12; 4 Rg 25, 27-30.

s v. cp. 1, 14.
t cf. Ex 3, 5; Is 1, 12.
u cf. Gn 28, 17.
v 1 Rg 15, 22. — v. Pro 15, 8.

1-13] LL. in fr. 5 p. D. 2 Aug.
a cf. Pro 29, 20; Ecli 4, 34; Jc 1, 19.

b cf. Ecli 7, 15; Mt 6, 7.

c cp. 10, 14; Pro 10, 19. — cf. Jb 11, 2; Ecli 7, 15; 20, 8.
d Nm 30, 3; Jb 22, 27.
e Dt 23, 21, 23; Ps 49, 14.
f Ps 65, 13, 14; 75, 12.

4 [g]multoque melius est non vovere,
[h]quam post votum promissa non reddere.
5 Ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam;
neque dicas coram [i]angelo: [j]Non est providentia;
ne forte iratus Deus contra sermones tuos
dissipet cuncta opera manuum tuarum.
6 [k]Ubi multa sunt somnia plurimae sunt vanitates
et sermones innumeri; [l]tu vero Deum time.
7 [m]Si videris calumnias egenorum et violenta iudicia
et subverti iustitiam in provincia, [n]non mireris super hoc
quia [o]excelso excelsior est alius, [negotio;
et super hos quoque eminentiores sunt alii;
8 et insuper universae terrae rex imperat servienti.
9 [p]Avarus non implebitur pecunia,
et [q]qui amat divitias fructum non capiet ex eis.
Et hoc ergo vanitas.
10 [r]Ubi multae sunt opes, multi et qui comedunt eas. [suis?
Et quid prodest possessori, nisi quod cernit divitias oculis
11 [s]Dulcis est somnus operanti, sive parum sive multum come-
[t]saturitas autem divitis non sinit eum dormire. [dat;
12 [u]Est et alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole:
divitiae conservatae in malum domini sui.
13 Pereunt enim in adflictione pessima:
generavit filium qui in summa egestate erit.
14 [v]Sicut egressus est nudus de utero matris suae,
sic revertetur et [w]nihil auferet secum de labore suo.
15 Miserabilis prorsus infirmitas:
quomodo venit, sic revertetur.
[v]Quid ergo prodest ei quod [z]laboravit in ventum?
16 Cunctis diebus vitae suae [a]comedit in tenebris
et in curis multis et in aerumna atque tristitia. [bat,
17 Hoc itaque visum est mihi bonum, [b]ut comedat quis et bi-
et fruatur laetitia ex labore suo, quo laboravit ipse sub
numero dierum vitae suae quos dedit ei Deus; [sole,
et [c]haec est pars illius.
18 Et omni homini, [d]cui dedit Deus divitias,
atque [e]substantiam [f]potestatemque ei tribuit,
ut comedat ex eis et fruatur parte sua
et laetetur de labore suo: [g]hoc est donum Dei.
19 Non enim satis recordabitur dierum vitae suae,
eo quod Deus occupet deliciis cor eius.

6

1 [a]Est et aliud malum quod vidi sub sole,
et quidem frequens apud homines:
2 vir, [b]cui dedit Deus divitias et substantiam et honorem,
et [c]nihil deest animae suae, ex omnibus quae desiderat;
[d]nec tribuit ei potestatem Deus ut comedat ex eo,
sed [e]homo extraneus vorabit illud:
hoc vanitas et miseria magna est.
3 Si genuerit quispiam centum liberos
et vixerit multos annos et [f]plures dies aetatis habuerit,
et anima illius [g]non utatur bonis substantiae suae
[h]sepulturaque careat;
de hoc ego pronuntio, quod [i]melior illo sit abortivus.
4 [j]Frustra enim venit et pergit ad tenebras,
et oblivione delebitur nomen eius.
5 Non vidit solem neque cognovit distantiam boni et mali.
6 Etiam si duobus milibus annis vixerit
et [k]non fuerit perfruitus bonis,
nonne ad unum locum properant omnia?
7 [l]Omnis labor hominis in ore eius;
sed anima eius non implebitur.
8 [m]Quid habet amplius sapiens a stulto?
et quid pauper, nisi ut pergat illuc ubi est vita?

g cf. Pro 20, 25; Ac 5, 4.
h cf. Dt 23, 21; Mt 5, 33.

i cf. Ml 2, 7; 1 Cor 11, 10; Ap 1, 20. — v. Lv 5, 6-8.
j (Lv 4, 2; Nm 15, 22-26).

k Ecli 34, 5. — cf. Is 29, 8.
l cp. 12, 13; Dt 6, 2; 10, 12; Lc 12, 5.
m cp. 3, 16; 4, 1.
n cf. 1 Pt 4, 12; Ecli 11, 22.
o cf. Ps 11, 6; Sap 6, 6; Eph 6, 9.

p] * *Catech. R. III 10, 12; IV 13, 13.*
p cf. Ps 51, 9; Pro 28, 22. — v. Pro 27, 20.
q Por 28, 8; Ecli 14, 4. — cf. Lc 12, 20.
r cf. Pro 14, 20; 19, 4, 6; Ecli 6, 10; 37, 5.
s Ecli 31, 24. — cf. Sap 8, 7.
t cf. Ecli 31, 30; 37, 34.
u cp. 6, 1.

v 1 Tm 6, 7. — cf. Sap 7, 6. — v. Jb 1, 21.
w Jb 27, 19; Ps 48, 18; Ecli 11, 20.
x Ecli 14, 15.
y cp. 1, 3.
z cf. Pro 11, 29; Ecli 34, 2.
a cf. Ps 126, 2; Ecli 14, 10.

b v. cp. 2, 24.

c v. cp. 2, 10.
d cp. 6, 2. — cf. cp. 2, 24.
e 2 Par 1, 11.
f cf. cp. 6, 2.
g Jb 1, 21; Ecli 11, 14. — v. cp. 3, 13.

a cp. 15, 12. — cf. Ecli 30, 18-21.
r-g] *LL. in fr. 6 p. D. 2 Aug.*
b cp. 5, 19; Ecli 11, 18-20. — cf. cp. 5, 18, 19.
c cf. Jb 21, 7-13.
d cf. cp. 5, 15; Lc 12, 20.
e cp. 2, 18, 19. — cf. Ecli 14, 4.

f Gn 47, 8, 9.
g cf. vr. 6.
h Is 14, 20; Jr 8, 2; 22, 19. — cf. 4 Rg 9, 35.
i cf. Jb 3, 16; 1 Cor 15, 80.
j cf. Sap 2, 3, 4.

h vr. 3.

l cf. Pso 16, 26.

m cf. cp. 2, 15.

Deo datis, nec vires impendendas in aliorum tantum utilitatem (6, 1-7, 1).
II. Praecepta ad tranquillam vitam agendam (7, 2-12, 8). 1) *In omnibus rebus est id, quod propositum est, respiciendum ex eoque omnia iudicanda (2-12).*

n cp. 11, 9. — cf. Pro 23, 5.
o v. cp. 1, 14.

p Jb 9, 32; Is 10, 15; 45, 9. — cf. 1 Cor 10, 22.

1-14] *LL. in sb. p. D. 2 Aug.*
a Pro 25, 17; Ecli 3, 22. — cf. Sap 9, 16; Rm 12, 3, 16.
b cp 8, 13. — v. Ps 101, 12.
c cf. cp. 2, 18; 3, 22.
d Pro 22, 1; Ecli 41, 15, 16. — cf. Cn 1, 2; Ecli 7, 38.
e cp. 4, 2; Tb 3, 9; Ecli 30, 17; Jn 4, 3. — cf. cp. 12, 7; 2 Rg 19, 4; Sap 3, 1; Ap 14, 13.
f cf. Ecli 7, 38, 39.
g Pro 25, 23. — cf. 2 Cor 7, 10.

h Pro 25, 23. — cf. Ecli 7, 26; 2 Cor 7, 10.

i Pro 28, 18; 15, 31, 32; 27, 6. — v. Ps 140, 5.
j Ecli 21, 23.
k cf. Jl 2, 5.

l cf. Is 54, 14.

9] * *cf. Catech. R. IV 17, 1.*
m v. Pro 14, 29.
n cf. Pro 14, 17; 16, 32; Jc 1, 19.
o cf. Eph 4, 26.
p cf. Ecli 39, 40.

q cp. 6, 5; 11, 7.
r cf. 10, 19; Pro 13, 8; Ecli 8, 3.
s cf. Pro 3, 2, 18; 8, 35.
t cf. cp. 3, 11.
u cf. cp. 1, 15; Is 14, 27.
v cf. cp. 3, 4, 22; Dt 28, 47.
w Ecli 33, 15. — cf. Ecli 39, 39, 40.
x cf. cp. 3, 11; 8, 12.
y cp. 9, 9.
z cp. 8, 14; Ps 72, 12, 13.
a cp. 8, 12, 13.
b cf. Pro 30, 33; Rm 12, 3.

c cf. Pro 10, 27. — v. Jb 15, 32, 33; 22, 16.
d cp. 11, 6.

e v. cp. 9, 16, 18.
21] * *cf. Conc. Milev. II can. 7.* — * *Catech. R. IV 14, 5.*
f 3 Rg 8, 46; 2 Par 6, 36; Jb 9, 20; 15, 14; 25, 4; Pro 20, 9; Ecli 7, 5; 8, 6; 1 Jo 1, 8.
g Pro 30, 10.
h cf. Gal 6, 1.
i cf. Rm 1, 22.
j cf. Rm 11, 33.
k Jb 28, 12, 20. — cf. 1 Tm 6, 16.
l cp. 1, 17; 2, 12.

7

9 [n]Melius est videre quod cupias, quam desiderare quod nesed et [o]hoc vanitas est et praesumptio spiritus. [scias;
10 Qui futurus est, iam vocatum est nomen eius;
et scitur quod homo sit
et [p]non possit contra fortiorem se iudicio contendere.
11 Verba sunt plurima multamque in disputando habentia va-
1 [a]Quid necesse est homini maiora se quaerere, [nitatem.
cum ignoret quid conducat sibi in vita sua,
numero dierum peregrinationis suae
et tempore [b]quod velut umbra praeterit? [sole sit?
Aut quis ei poterit indicare [c]quid post eum futurum sub
2 [d]Melius est nomen bonum quam unguenta pretiosa,
et [e]dies mortis die nativitatis.
3 [f]Melius est ire ad domum luctus quam ad domum convivii;
in illa enim finis cunctorum admonetur hominum,
et [g]vivens cogitat quid futurum sit.
4 Melior est ira risu,
quia per [h]tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis.
5 Cor sapientium ubi tristitia est,
et cor stultorum ubi laetitia.
6 [i]Melius est a sapiente corripi,
quam stultorum adulatione decipi;
7 quia [j]sicut [k]sonitus spinarum ardentium sub olla,
sic risus stulti; sed et hoc vanitas.
8 [l]Calumnia conturbat sapientem
et perdet robur cordis illius.
9 Melior est finis orationis quam principium,
[m]melior est patiens arrogante.
10 [n]Ne sis velox ad irascendum,
quia [o]ira in sinu stulti requiescit.
11 [p]Ne dicas: Quid putas causae est
quod priora tempora meliora fuere quam nunc sunt?
stulta enim est huiuscemodi interrogatio.
12 Utilior est sapientia cum divitiis
et magis prodest [q]videntibus solem.
13 Sicut enim protegit sapientia, sic [r]protegit pecunia;
hoc autem plus habet eruditio et sapientia,
[s]quod vitam tribuunt possessori suo.
14 Considera [t]opera Dei,
quod [u]nemo possit corrigere quem ille despexerit.
15 [v]In die bona fruere bonis et malam diem praecave;
[w]sicut enim hanc, sic et illam fecit Deus,
[x]ut non inveniat homo contra eum iustas querimonias.
16 Haec quoque vidi in diebus [y]vanitatis meae,
[z]iustus perit in iustitia sua,
et impius [a]multo vivit tempore in malitia sua.
17 Noli esse iustus multum
neque [b]plus sapias quam necesse est, ne obstupescas.
18 Ne impie agas multum et noli esse stultus,
[c]ne moriaris in tempore non tuo.
19 Bonum est te sustentare iustum;
sed et ab illo [d]ne subtrahas manum tuam;
quia qui timet Deum nihil negligit. [vitatis;
20 [e]Sapientia confortavit sapientem super decem principes ci-
21 [f]non est enim homo iustus in terra
qui faciat bonum et non peccet. [cor tuum,
22 Sed et cunctis sermonibus qui dicuntur ne accommodes
ne forte audias [g]servum tuum maledicentem tibi; [aliis.
23 scit enim conscientia tua quia et tu [h]crebro maledixisti
24 Cuncta tentavi in sapientia. [i]Dixi: Sapiens efficiar,
et ipsa longius recessit a me 25 multo magis quam erat;
et [j]alta profunditas, [k]quis inveniet eam?
26 [l]Lustravi universa animo meo, ut scirem et considerarem.

et quaererem sapientiam et [m]rationem
et ut cognoscerem impietatem stulti et errorem impru-
27 et [n]inveni [o]amariorem morte [p]mulierem, [dentium;
quae [q]laqueus venatorum est, et sagena cor eius,
vincula sunt manus illius.
Qui placet Deo effugiet illam;
qui autem [r]peccator est capietur ab illa.
28 Ecce hoc inveni, dixit [s]Ecclesiastes,
unum et alterum, ut invenirem rationem,
29 quam adhuc quaerit anima mea, et non inveni.
[t]Virum de mille unum repperi;
[u]mulierem ex omnibus non inveni.
30 Solummodo hoc inveni, quod [v]fecerit Deus hominem re-
et ipse se infinitis miscuerit quaestionibus. [ctum,
Quis talis ut sapiens est?
et quis cognovit solutionem verbi?

8 1 [a]Sapientia hominis lucet in vultu eius,
et potentissimus faciem illius commutabit.
2 [b]Ego os regis observo et praecepta iuramenti Dei.
3 [c]Ne festines recedere a facie eius
neque permaneas in opere malo,
quia [d]omne quod voluerit faciet.
4 Et sermo illius potestate plenus est,
[e]nec dicere ei quisquam potest: Quare ita facis?
5 Qui custodit praeceptum non experietur quidquam mali.
[f]Tempus et responsiones cor sapientis intelligit.
6 [g]Omni negotio tempus est et opportunitas,
et multa hominis adflictio, 7 [h]quia ignorat praeterita
et futura nullo scire potest nuntio.
8 Non est in hominis potestate [i]prohibere spiritum
nec habet potestatem in die mortis,
[j]nec sinitur quiescere ingruente bello,
neque salvabit impietas impium.
9 [k]Omnia haec consideravi et dedi cor meum
in cunctis operibus quae fiunt sub sole.
Interdum dominatur homo homini in malum suum.
10 Vidi impios sepultos,
qui etiam, cum adhuc viverent, in [l]loco sancto erant
et laudabantur in civitate quasi iustorum operum.
Sed et hoc vanitas est.
11 Etenim, [m]quia non profertur cito contra malos sententia,
[n]absque timore ullo filii hominum perpetrant mala.
12 [o]Attamen peccator ex eo quod centies facit malum
et per patientiam sustentatur,
[p]ego cognovi quod [q]erit bonum [r]timentibus Deum,
qui verentur faciem eius.
13 [s]Non sit bonum impio, nec prolongentur dies eius,
sed quasi [t]umbra transeant qui non timent faciem Do-
14 Est et alia vanitas quae fit super terram: [mini.
sunt iusti, [u]quibus mala proveniunt
quasi opera egerint impiorum;
et sunt impii, [v]qui ita securi sunt
quasi iustorum facta habeant.
Sed et hoc vanissimum iudico. [sub sole,
15 Laudavi igitur laetitiam; quod [w]non esset homini bonum
nisi quod [x]comederet et biberet atque gauderet
et hoc solum secum auferret de labore suo
in diebus vitae suae, quos dedit ei Deus sub sole.
16 Et apposui cor meum ut scirem sapientiam
et intelligerem [z]distentionem quae versatur in terra.
[a]Est homo qui diebus et noctibus somnum non capit oculis.
17 Et intellexi quod omnium operum Dei [sole;
[b]nullam possit homo invenire rationem, quae fiunt sub

m vr. 28.

n Ecil 25, 19.
o Pro 5, 4.
p v. Pro 2, 16.
q Pro 7, 12. — cf. Pro 23, 28; Jr 3, 2.
r Pro 22, 14. — cf. Sap 8, 21.
s v. cp. 1, 1.

t vr. 26.
u Jb 33, 23. — cf. vr. 21; Ecli 6, 6.
v 3 Rg 11, 4. — cf. Pro 31, 10.
x cp. 3, 11. — cf. Gn 1, 27, 31.

a cp. 2, 14; Pro 17, 24. — cf. Pro 4, 8, 9; Sap 7, 10; Ecli 19, 26; Ac 6, 15.
b Pro 24, 21. — cf. Ex 24, 7.
c cf. cp. 10, 4; Ecli 11, 22.

d Jdt 9, 4; Pro 113, 3 (bis); Jn 1, 14 etc.
e Sap 12, 12; Dn 4, 32. — cf. Is 45, 9; Jr 18, 9. — v. Jb 9, 12.
f v. Pro 28, 5.
g cp. 3, 1, 17. — cf. Gal 6, 10.
h cp. 3, 22; 7, 1; 10, 14.

i cf. Jb 14, 5.

j cf. Sap 2, 1 .— v. Dt 20, 5-8.

k cf. cp. 1, 13.

l 2 Es 11, 1; Mt 24, 15.

m cf. Jb 35, 15; Ps 49, 21; Ecli 5, 4; 2 Mc 6, 13; Rm 2, 4, 5; 2 Pt 3, 9.
n cf. Jr 44, 16, 17.
o Is 65, 20. — cf. Sap 4, 8, 9. — v. Ps 72, 18-28.
p cp. 7, 15.
q cf. Dt 12, 25; Is 3, 10; Jr 22, 15; Dn 8, 30.
r cf. Ps 36, 12, 19, 20; Pro 1, 33; Mt 25, 34.
s Is 3, 11. — cf. 1 Es 8, 22; Rm 8, 28.
t cp. 7, 1; Sap 2, 5. —v. Jb 8, 9.
u cp. 7, 16. — cf. Jdt 8, 23, Lc 16, 25.
v cf. Jb 21, 7; Ps 16, 9, 10; 72, 12; Jr 12, 1.
x v. cp. 2, 24.
y cf. 3 Rg 4, 20.

z cp. 1, 13; 3, 10.
a cf. Ps 126, 2.

b cf. Pro 25, 2. — v. cp. 3, 11.

divinum instare iudicium (2-14), nos autem ordinem a Deo statutum nec intelligere nec mutare posse (9, 1-12). 3) Sapientia quaerenda semper est, quae fortitudini praestat, etsi non semper ab omnibus aeque

c cf. Ps 72, 16.

a cf. cp. 8, 14.
b Dt 33, 3; Sap 3, 1; 7, 16.
c cf. Ecli 5, 5; 1 Cor 4, 4.
d Jd 9, 22; Ez 21, 3. — v. cp. 2, 14.

e Zc 5, 3. — ccf. Ml 3, 5.

f cp. 8, 11.

g Jb 7, 6.

h cf. Jb 14, 21.
i cp. 1, 11; Ps 30, 13; 87, 6, 13; Is 26, 14.

j cp. 2, 1; 8, 15; 11, 9. — v. cp. 2, 24.
k cf. Ap 3, 4.
l Ps 22, 5.
m Pro 5, 18.

n cp. 7, 16.
o v. cp. 2, 10.

p Pro 22, 29; Ecli 14, 17. — cf. Rm 12, 11; Gal 6, 10; Col 3, 23.
q cf. vr. 5. — v. Ps 6, 6; 113, 17; Bar 2, 17, 18.
r cp. 4, 1, 7. — cf. Pro 3, 5; 21, 30; Ecli 10, 26.
s Am 2, 14, 15. — cf. Rm 9, 16.
t 2 Par 20, 15; Jr 9, 23; 10, 23.
u cf. 3 Rg 22, 34.
v cf. cp. 8, 7; Lc 12, 40.
w Lc 21, 35. — cf. Pro 7, 23; Is 24, 17.
x cf. Pro 29, 6; Ez 12, 13; Os 7, 12; Lc 21, 34, 35; 1 Th 5, 3.

y cf. Jdt 1-15.

z Ecli 13, 27; 26, 26. — cf. Mr 6, 2, 3.
a cf. cp. 4, 13.
b vr. 18. — cf. 2 Rg 20, 22.
c cp. 7, 20; Pro 16, 32; 21, 22; 24, 5; Sap 6, 1.

d cf. Js 7, 1-9.

a cf. cp. 2, 14.

et quanto plus laboraverit ad quaerendum, tanto minus inveniat:
etiam si dixerit sapiens [c]se nosse, non poterit reperire.

9

1 Omnia haec tractavi in corde meo, ut curiose intelligerem:
[a]sunt iusti atque sapientes, et opera eorum [b]in manu Dei;
et tamen [c]nescit homo utrum amore an odio dignus sit.
2 Sed omnia in futurum servantur incerta,
eo quod universa [d]aeque eveniant iusto et impio,
bono et malo, mundo et immundo,
immolanti victimas et sacrificia contemnenti.
Sicut bonus, sic et peccator;
ut [e]periurus, ita et ille qui verum deierat.
3 Hoc est pessimum inter omnia, quae sub sole fiunt,
quia eadem cunctis eveniunt. [temptu in vita sua,
[f]Unde et corda filiorum hominum implentur malitia et con-
et post haec ad inferos deducentur.
4 Nemo est qui semper vivat, et [g]qui huius rei habeat fidu-
melior est canis vivus leone mortuo. [ciam;
5 Viventes enim sciunt se esse morituros;
[h]mortui vero nihil noverunt amplius nec habent ultra
quia [i]oblivioni tradita est memoria eorum. [mercedem,
6 Amor quoque et odium et insidiae simul perierunt;
nec habent partem in hoc saeculo
et in opere quod sub sole geritur.
7 Vade ergo et [j]comede in laetitia panem tuum
et bibe cum gaudio vinum tuum, quia placent opera tua.
8 [k]Omni tempore sint vestimenta tua candida,
et [l]oleum de capite tuo non deficiat.
9 [m]Perfruere vita cum uxore quam diligis,
cunctis diebus vitae instabilitatis tuae,
qui dati sunt tibi sub sole omni tempore [n]vanitatis tuae;
haec est enim [o]pars in vita
et in labore tuo, quo laboras sub sole.
10 [p]Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare,
[q]quia nec opus nec ratio nec sapientia
nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas.
11 [r]Verti me ad aliud et vidi sub sole [s]nec velocium esse cur-
nec doctorum divitias, nec artificum gratiam; [sum,
[t]nec fortium bellum, nec sapientium panem,
sed tempus [u]casumque in omnibus.
12 [v]Nescit homo finem suum;
sed [w]sicut pisces capiuntur hamo,
et sicut aves laqueo comprehenduntur,
sic [x]capiuntur homines in tempore malo,
cum eis extemplo supervenerit.
13 Hanc quoque sub sole vidi sapientiam et probavi maximam:
14 [y]civitas parva, et pauci in ea viri;
venit contra eam rex magnus et vallavit eam
exstruxitque munitiones per gyrum, et perfecta est obsi-
15 [z]Inventusque est in ea [a]vir pauper et sapiens [dio.
et liberavit urbem [b]per sapientiam suam,
et nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis.
16 Et dicebam ego, [c]meliorem esse sapientiam fortitudine.
Quomodo ergo sapientia pauperis contempta est,
et verba eius non sunt audita?
17 Verba sapientium audiuntur in silentio,
plus quam clamor principis inter stultos.
18 [d]Melior est sapientia quam arma bellica;
et [a]qui in uno peccaverit multa bona perdet.

10

1 Muscae morientes perdunt suavitatem unguenti.
Pretiosior est sapientia et gloria,
parva et ad tempus stultitia.
2 [a]Cor sapientis in dextera eius,
et cor stulti in sinistra illius.

3 Sed et in via stultus ambulans,
cum ipse insipiens sit, [b]omnes stultos aestimat.
4 [c]Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te,
[d]locum tuum ne dimiseris,
quia [e]curatio faciet cessare peccata maxima.
5 Est malum, quod vidi sub sole
quasi per errorem egrediens a facie principis:
6 [f]positum stultum in dignitate sublimi,
et divites sedere deorsum.
7 [g]Vidi servos in equis,
et principes ambulantes super terram quasi servos.
8 [h]Qui fodit foveam incidet in eam,
et qui dissipat saepem [i]mordebit eum coluber.
9 [j]Qui transfert lapides adfligetur in eis,
et [k]qui scindit ligna vulnerabitur ab eis.
10 Si retusum fuerit ferrum, et hoc non ut prius,
sed hebetatum fuerit, multo labore exacuetur;
et post industriam sequetur sapientia.
11 Si mordeat serpens [l]in silentio,
[m]nihil eo minus habet qui occulte detrahit.
12 [n]Verba oris sapientis gratia,
et [o]labia insipientis praecipitabunt eum;
13 initium verborum eius stultitia,
et novissimum oris illius error pessimus.
14 [p]Stultus verba multiplicat.
[q]Ignorat homo quid ante se fuerit,
et quid post se futurum sit quis ei poterit indicare?
15 Labor stultorum adfliget eos,
[r]qui nesciunt in urbem pergere.
16 [s]Vae tibi, terra, [t]cuius rex puer est,
et cuius principes mane comedunt.
17 Beata terra cuius rex nobilis est,
et cuius principes vescuntur in tempore suo
ad reficiendum et non ad [u]luxuriam.
18 In pigritiis humiliabitur contignatio,
et in infirmitate manuum perstillabit domus.
19 In risum faciunt panem et [v]vinum ut epulentur viventes;
et [w]pecuniae oboediunt omnia.
20 In cogitatione tua [x]regi ne detrahas,
et in secreto [y]cubiculi tui ne maledixeris diviti:
quia et aves caeli portabunt vocem tuam,
et qui habet pennas adnuntiabit sententiam.

11

1 [a]Mitte panem tuum super transeuntes aquas,
quia post tempora multa [b]invenies illum.
2 [c]Da partem [d]septem necnon et octo,
[e]quia ignoras quid futurum sit mali super terram.
3 Si repletae fuerint nubes, imbrem super terram effundent.
Si ceciderit lignum ad austrum aut aquilonem,
in quocumque loco ceciderit, ibi erit.
4 Qui observat ventum non seminat,
et qui considerat nubes nunquam metet.
5 Quomodo ignoras [f]quae sit via spiritus,
et qua ratione [g]compingantur ossa in ventre praegnantis;
sic [h]nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.
6 [i]Mane semina semen tuum, et vespere ne [j]cesset manus tua:
quia nescis quid magis oriatur, hoc aut illud;
et, si utrumque simul, melius erit.
7 Dulce lumen et delectabile est oculis [k]videre solem.
8 [l]Si annis multis vixerit homo et in his omnibus laetatus [fuerit,
meminisse debet [m]tenebrosi temporis
et dierum multorum, qui, cum venerint,
[n]vanitatis arguentur praeterita.
9 [o]Laetare ergo, iuvenis, in adulescentia tua,

b cf. Pro 13, 16; 18, 2.
c cf. Ps 36, 1; Pro 24, 1, 19.
d Ecli 11, 22. — cf. cp. 8, 3.
e cf. 1 Rg 23, 24, 32, 33. — v. Pro 25, 15.
f Pro 19, 10. — cf. Est 3, 1; Pro 28, 12; 29, 2.
g cf. Pro 30, 22.
h Pro 26, 27; Ecli 27, 28-30. — v. Ps 7, 16.
i Am 5, 19.
j Ps 7, 17; Ecli 27, 28.
k cf. Dt 19, 5.
l (cf. Jr 8, 17). — cf. Ps 57, 6; Ecli 12, 13.
m Gal 5, 15. — cf. Pro 26, 22.
n Pro 10, 32; Ecli 21, 19. — cf. Pro 22, 11; Lc 4, 22; Eph 4, 29.
o v. Pro 18, 7.
p cp. 5, 2. — cf. Pro 10, 19; 14, 23; 15, 2; Ecli 20, 8.
q cp. 8, 7.
r cf. Is 35, 8.
s Is 3, 4. 12. — cf. 2 Par 13, 7.
t cf. Pro 31, 4; Is 5, 11.
u cf. Pro 20, 1; Ecli 31, 35; Is 5, 11.
v Jd 9, 13. — v. Ps 103, 15.
w cf. cp. 7, 13; Ecli 8, 3.
x Ex 22, 28; Ac 23, 25. — cf. 2 Rg 16, 6-8.
y v. 4 Rg 6, 12; Lc 12, 3.
a Ecli 29, 15. — cf. Is 32, 20.
b cf. Dt 15, 10; Pro 19, 17; Ecli 12, 2; Mt 10, 42; Lc 14, 14; 2 Cor 9, 8; Gal 6, 9, 10; Heb 6, 10.
c cf. Tb 4, 9; Ps 111, 9; Mt 5, 42; Lc 6, 30; 1 Tm 6, 18, 19.
d Mic 5, 5. — v. Jb 5, 19; Pro 6, 16.
e cf. Lc 16, 9; Eph 5 ,16.
f cf. cp. 1, 6; Jo 3, 8.
g cf. Jb 10, 19; Sap 7, 2; 2 Mc 7, 22. — v. Ps 138, 13-16.
h cp. 8, 17.
i cf. Mr 4, 26, 27.
j cp. 7, 19.
k cp. 6, 5; 7, 12.
l Ecli 11, 27; 18. 25.
m cf. cp. 12, 1, 2.
n cp. 2, 23. — v. cp. 1, 2.
o cf. cp. 2, 10; 8, 15; 9, 7; Sap 2, 6.

dedecet, a pigritia et dicteriis (16-20, 5). Virtutes vero exercendae sunt, maxime misericordia (11, 1-6), temperantia (7-10) et pietas in Deum (12, 1-8). **Epilogus** *contionem commendat et resumit (9-14).*

et in bono sit cor tuum in diebus iuventutis tuae;
et [p]ambula in viis cordis tui
et [q]in intuitu oculorum tuorum, [iudicium.
et [r]scito quod pro omnibus his [s]adducet te Deus in
10 Aufer iram a corde tuo et [t]amove malitiam a carne tua;
[u]adulescentia enim et voluptas vana sunt.

12

1 Memento creatoris tui [a]in diebus iuventutis tuae,
[b]antequam veniat [c]tempus adflictionis, [cent;
et appropinquent anni [d]de quibus dicas: Non mihi pla-
[e]antequam 2 tenebrescat sol et lumen et luna et stellae,
et revertantur nubes post pluviam;
3 quando commovebuntur custodes domus,
et [f]nutabunt viri fortissimi,
et otiosae erunt molentes in minuto numero,
et [g]tenebrescent videntes per foramina,
4 et claudent ostia in platea [h]in humilitate vocis molentis,
et consurgent ad vocem volucris,
et obsurdescent omnes [i]filiae carminis.
5 Excelsa quoque timebunt et [j]formidabunt in via.
Florebit amygdalus, impiguabitur locusta, et dissipabitur cap-
quoniam ibit homo in [k]domum aeternitatis suae, [paris,
et circuibunt in platea [l]plangentes.
6 Antequam rumpatur funiculus argenteus,
et recurrat vitta aurea, et [m]conteratur hydria super fon-
et confringatur rota super cisternam, [tem,
7 et [n]revertatur pulvis in terram suam unde erat,
et [o]spiritus redeat ad Deum, [p]qui dedit illum.
8 [q]Vanitas vanitatum, dixit [r]Ecclesiastes, et omnia vanitas.
9 Cumque esset [s]sapientissimus Ecclesiastes,
docuit populum et enarravit quae fecerat
et investigans composuit [t]parabolas multas.
10 Quaesivit verba utilia
et conscripsit sermones rectissimos ac veritate plenos.
11 [u]Verba sapientium sicut stimuli
et quasi [v]clavi in altum defixi,
quae per magistrorum consilium [w]data sunt a [y]pastore
12 His amplius, fili mi, ne requiras. [uno.
Faciendi [z]plures libros nullus est finis,
[a]frequensque meditatio carnis adflictio est.
13 Finem loquendi pariter omnes audiamus.
[b]Deum time et mandata eius observa;
hoc est enim omnis homo;
14 et cuncta quae fiunt [c]adducet Deus in iudicium
pro omni errato, sive bonum sive malum illud sit.

p cf. Nm 15, 39; Jb 31, 7.
q cp. 6, 9.
r Ecli 7, 40.
s v. cp. 12, 14.
t 2 Cor 7, 1; 1 Tm 2, 22.
u cf. Ecli 30, 26.

a cf. Lm 3, 27.
b cf. cp. 11, 8.
c cf. Am 5, 13; Mic 2, 3; Eph 5, 16; 6, 13.
d cf. Gn 47, 9; 2 Rg 19, 35; Ps 86, 10.
e Jr 13, 16. — cf. Jb 3, 9; Is 5, 30; Ez 32, 7, 8.
f cf. Jb 4, 4.
g cf. Gn 27, 1; 48, 10; 1 Rg 3, 2.
h cf. Jr 25, 10; Ap 18, 22.

i cf. cp. 2, 8.
j cf. Pro 26, 13.

o cf. Jb 17, 13; 30, 23.
l cf. 2 Par 35, 25; Jr 9, 17; Mt 9, 23.
m cf. Is 30, 14.
n Ps (89, 3;) 103, 14. — v. cp. 3, 20; Jb 34, 15.
o cf. cp. 3, 21.
p cf. Jb 34, 14; Is 57, 16; Zc 12, 1; Ac 17, 25. — v. Gn 2, 7.
q cp. 1, 2.
r v. cp. 1, 1.
s cp. 1, 16.
t 3 Rg 4, 32; Pro 1, 1.
u Pro 22, 17, 18. — cf. Heb 4, 12.
v 1 Es 9, 8; Is 22, 23.
x Pro 1, 6; 2, 6.
y Ps 79, 2; Ex 34, 23; Jo 10, 11, 16.
z cf. 3 Rg 4, 32, 33.
a cf. cp. 1, 18.
b 1 Rg 12, 4, 34; 4 Rg 17, 39; Ecli 1, 20. — cf. Pro 3, 7. — v. cp. 5, 6.
c cp. 11, 9; Jb 19, 29; Ecli 11, 28; Ac 17, 31; Rm 2, 16; 4, 10, 12, 14, 12; 1 Cor 4, 5; 1 Pt 4, 5. — cf. cp. 3, 17; Gn 18, 25; Ps 57, 12. — v. Mt 16, 27.

CANTICUM [a]CANTICORUM SALOMONIS

QUOD HEBRAICE DICITUR "SIR HASIRIM"

CANTICUM CANTICORUM 1, 1 — 2, 6

SCULETUR me osculo oris sui,
quia [b]meliora sunt ubera tua vino,
2 [c]fragrantia unguentis optimis.
[d]Olum effusum nomen tuum; [me:
ideo adulescentulae dilexerunt te. 3 [e]Trahe
[f]post te curremus in odorem unguentorum
[g]Introduxit me rex in cellaria sua; [tuorum.
[h]exsultabimus et laetabimur in te
memores uberum tuorum super vinum.
Recti diligunt te.
4 Nigra sum, sed [i]formosa, [j]filiae Ierusalem,
sicut [l]tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.
5 Nolite me considerare quod fusca sim,
quia decoloravit me sol.
[m]Filii matris meae pugnaverunt contra me,
posuerunt me [n]custodem in [o]vineis,
vineam meam non custodivi.
6 Indica mihi [p]quem diligit anima mea,
ubi [q]pascas, ubi [r]cubes in meridie,
ne vagari incipiam post greges [s]sodalium tuorum.
7 Si ignoras te, o [t]pulcherrima inter mulieres,
egredere et abi post vestigia gregum
et pasce haedos tuos iuxta tabernacula pastorum.
8 [u]Equitatui meo in curribus Pharaonis adsimilavi te, amica
9 [v]Pulchrae sunt genae tuae sicut turturis, [mea.
collum tuum sicut monilia.
10 Murenulas aureas faciemus tibi
vermiculatas argento.
11 Dum esset rex in [w]accubitu suo,
[v]nardus mea dedit odorem suum.
12 Fasciculus [z]myrrhae dilectus meus mihi,
inter ubera mea commorabitur.
13 Botrus [a]cypri dilectus meus mihi in vineis [b]Engaddi.
14 [c]Ecce tu pulchra es, [d]amica mea,
ecce tu pulchra es; [e]oculi tui columbarum.
15 Ecce tu pulcher es, [f]dilecte mi, et [g]decorus:
lectulus noster floridus,
16 tigna domorum nostrarum [h]cedrina,
laquearia nostra cupressina.

2

1 Ego flos campi et [a]lilium convallium.
2 Sicut lilium inter spinas, sic [b]amica mea inter filias.
3 Sicut malus inter ligna silvarum, sic [c]dilectus meus inter fi-
[d]Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi, [lios.
et [e]fructus eius dulcis gutturi meo.
4 [f]Introduxit me in cellam vinariam,
ordinavit in me caritatem.
5 Fulcite me floribus, stipate me malis, [g]quia amore langueo.
6 [h]Laeva eius sub capite meo,

---

a 3 Rg 4, 32.
1-17] LL. etc. in fss. Nat., Desp., et Adsump. BMV.
b cp. 4, 10.
c cf. Lc 7, 46; Jo 12, 3.
2] Ant. in fs. ss. nom. J. — v. Ps 70, 20.
d cf. Ec 7, 2.
3, 2] Ant. in cm. Sctarum.
e cf. Os 11, 4; Jo 6, 44; 12, 32,
f Ps 118, 32. — cf. 2 Cor 2, 14.
g Ps 44, 15, 16. — cf. cp. 2, 4; Jo 14, 2; Eph 2, 6.
h Ps 9, 2; 44, 16.
i cp. 2, 14.
j cp. 2, 7; cp. 3, 5, 10, 11; 5, 8, 16; 8, 4; Lc 23, 28.
l Ps 110, 5.
m cf. Ps 68, 9.
n Jb 27, 18; Pro 27, 18.
o cp. 8, 11, 12.

p v. cp. 3, 1-4.
q cp. 2, 16; 6, 3. — cf. Ps 22, 1-3; Ez 34, 14, 15.
r cf. Is 13, 20; Jr 33, 12.
s cp. 8, 13.
t cp. 5, 9, 17.
u cf. 2 Par 1, 16, 17.
v cf. cp. 5, 13. — v. Ez 16, 10-14.
11] ut s. vr. 3, 2.
x cf. vr. 3.
y cp. 4, 13, 14. — cf. Mr 14, 3; Jo 12, 3.
z Ps 44, 9. — cf. Jo 19, 39.
12] Ant. in fs. ss. spin. Cor et s. Tharsicii M.

a cp. 5, 13.
b 1 Rg 24, 1; 2 Par 20, 2.
c cp. 4, 1, 7; 6, 3.
d vr. 8; cp. 2, 2, 10, 13; 4, 1, 7; 5, 2; 6, 3.
e cp. 4, 1; 5, 12.
f cp. 2, 3.
g 2 Rg 1, 23, 26. — v. cp 5, 16.
h Is 37, 24; 60, 13; Ez 31, 8.
ex 1-14 etc.] LL. etc. in fss. BMV. et Sctarum.
a Is 35, 1; Os 14, 5. — cf. cp.
b v. cp. 1, 14. [5, 13.
2] V. in fs. Patroc. s. Jos.
3] Cm. in fs. puriss. C. BMV. — Int. (1 Rg 2, 1) in fs. s. Marg. M. Al.
c cp. 1, 15.
d Is 25, 4; 32, 2.
4, 5] R. in fs. ss. Cord. J. — v.
e cf. Ap 22, 2. [*cp. 7, 10.*
f cp. 1, 3.
g cp. 5, 8.
h cp. 8, 3.
6] Ant. in cm. Sctarum.

Sponsa, id est Ecclesia, divinum sponsus exspectat (1-7), eoque adventante gaudet et semper se fruituram sperat (8-2, 7). Dein in laborem, cui addicta est, incumbens (8-17) solitudine fatigatur, et cum per

et dextera illius amplexabitur me.

7 [i]Adiuro vos, [j]filiae Ierusalem,
per [l]capreas cervosque camporum [usque ipsa velit.
[m]ne suscitetis neque evigilare faciatis dilectam, quoad-

8 Vox dilecti mei:
ecce iste venit [n]saliens in montibus, transiliens colles.
9 Similis est dilectus meus [o]capreae hinnuloque cervorum.
En ipse stat post parietem nostrum
[p]respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.
10 En dilectus meus loquitur mihi: [et venit.
[q]Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea,
11 Iam enim hiems transiit, [r]imber abiit et recessit,
12 [s]flores apparuerunt in terra nostra,
tempus putationis advenit,
[t]vox turturis audita est in terra nostra,
13 [u]ficus protulit grossos suos,
[v]vineae florentes dederunt odorem suum.
[w]Surge, amica mea, speciosa mea,
et veni, 14 [y]columba mea, in [z]foraminibus petrae,
in caverna maceriae, ostende mihi faciem tuam,
[a]sonet vox tua in auribus meis:
vox enim tua dulcis, et facies tua [b]decora.
15 Capite nobis [c]vulpes parvulas, quae demoliuntur vineas;
nam [d]vinea nostra floruit.
16 [e]Dilectus meus mihi, et ego illi, [f]qui pascitur inter lilia,
17 donec [g]adspiret dies, et [h]inclinentur umbrae.
Revertere; similis esto, dilecte mi, [i]capreae
hinnuloque cervorum super montes Bether.

3

[c]quaesivi illum et non inveni. [mea;
1 In lectulo meo [a]per noctes quaesivi [b]quem diligit anima
2 Surgam et circuibo civitatem [d]per vicos et plateas,
quaeram quem diligit anima mea:
quaesivi illum et non inveni.
3 Invenerunt me [e]vigiles qui custodiunt civitatem.
Num quem diligit anima mea vidistis?
4 Paululum cum pertransissem eos,
inveni quem diligit anima mea,
[f]tenui eum, nec dimittam,
donec [g]introducam illum in domum matris meae
et in cubiculum [h]genetricis meae.
5 [i]Adiuro vos, [j]filiae Ierusalem,
[l]per capreas cervosque camporum, [velit.
ne suscitetis neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa
6 [m]Quae est ista quae ascendit per desertum
sicut virgula fumi ex aromatibus [n]myrrhae
et turis et universi pulveris pigmentarii? [simis Israël.
7 En lectulum Salomonis [o]sexaginta [p]fortes ambiunt ex fortis-
8 omnes tenentes [q]gladios et ad bella doctissimi:
uniuscuiusque ensis super femur suum propter [r]timores
9 Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani: [nocturnos.
10 columnas eius fecit argenteas,
reclinatorium aureum, ascensum purpureum;
media caritate constravit, propter [s]filias Ierusalem.
11 Egredimini et videte, [t]filiae Sion, regem Salomonem
in diademate, [u]quo coronavit illum mater sua
in [v]die desponsationis illius et in die laetitiae cordis eius.

4

1 [a]Quam pulchra es, amica mea, quam pulchra es!
[b]Oculi tui columbarum, absque eo quod [c]intrinsecus latet.
[d]Capilli tui sicut greges caprarum
quae ascenderunt de monte Galaad.
2 [e]Dentes tui sicut greges tonsarum
quae ascenderunt de lavacro;
omnes gemellis fetibus et sterilis non est inter eas.

i cp. 3, 5; 5, 8, 9; 8, 4.
j v. cp. 1, 4.
l v. vr. 9.
m cp. 8, 4.
ex 8 b-14] L. ut s. vr. 1.
n cf. Is 52, 7.
o vr. 7, 17; cp. 4, 5; 7, 3; 8, 14; 2 Rg 2, 18; 1 Par 12, 8. — cf. Ps 17, 34; Hab 3, 19.
p Jd 5, 28; Pro 7, 6.

q vr. 13.
r cf. Jl 2, 23.
11-13] Tr. in fs. s. Marg. de C.; Ant. in cm. Sctar. et in cons. Virg. (P. R.).
s cf. 2 Rg 23, 4.
t cf. Jr 8, 7.
u cf. Mt 24, 32.
v cp. 7, 12.
x vr. 10.
y cp. 5, 2; 6, 8. — cf. cp. 1, 14.
z Ps 54, 7, 8; Jr 48, 28; 49, 16;
a cp. 8, 13. [Ab 3.
14 b] v. Ps 79, 20.
b cp. 1, 4; 4, 3; 6, 3.
c Ex 13, 4; Lm 5, 18.
d v. vr. 13.
e cp. 6, 2; 7, 10.
16] Cm. in fs. s. Fel. a Cant.
f cp. 4, 5; 6, 3.
g cp. 4, 6. — cf. Gn 3, 8.
h Jr 6, 4. — v. Ps 101, 12.
i vr. 9. — cf. 1 Par 12, 8.
1-4] 1 L. in fs. s. M. Magd.
a Is 26, 9.
b cp. 1, 7.
c cp. 5, 6. — cf. Jo 7, 34.
2-5] L. ut sup. et in fs. s. Marg. a Cort. etc.
d Jr 5, 1.
e cp. 5, 7.
4 b] Ant in fs. Tharsicii M. — v. cp. 2, 16 et cp. 7, 10.
f cf. Jb 27, 6.
g cp. 8, 2.
h cf. Os 2, 5.
i v. cp. 2, 7.
j v. cp. 1, 4.
l v. cp. 2, 9.
m cp. 8, 5. — cp. 6, 9; Is 60, 8.
n cp. 4, 6, 14; Ps 44, 9; Pro 7, 17; Mt 2, 11; Jo 19, 30.
7-4, 1 a] L. in fs. ss. spin. Cor.
o cp. 6, 7.
p 2 Rg 23, 8; 1 Par 11, 10.
q Ps 44, 4.
r Ps 90, 5.
s v. cp. 1, 4.
11] Int. (Ps 8, 6, 7). Cpp. et Ant. in fss. ss. Cord. J. et spin. Cor.
t Is 3, 16, 17; 4, 4.
u cf. Pro 4, 9; Sap 5, 17.
v cf. Is 62, 5.
a v. cp. 1, 14.
ex 1-12] 1 L. in fs. puriss. Cord. BMV.
1-16] LL. in die 4 Oct. Adsump. et in fs. BMV. de Consol. etc.
b cp. 1, 14; 5, 12.
c Ps 44, 14.
d cp. 6, 4. — cf. cp. 7, 5.
e cp. 6, 5.

3 Sicut [f]vitta coccinea labia tua, et [g]eloquium tuum dulce.
[h]Sicut fragmen mali punici, ita genae tuae,
absque eo quod intrinsecus latet.
4 [i]Sicut turris David collum tuum,
quae aedificata est cum [j]propugnaculis:
[k]mille clipei pendent ex ea, [l]omnis armatura fortium.
5 [m]Duo ubera tua sicut duo [n]hinnuli capreae gemelli,
[o]qui pascuntur in liliis.
6 [p]Donec adspiret dies, et inclinentur umbrae,
vadam ad montem [q]myrrhae et ad collem turis.
7 [r]Tota pulchra es, amica mea, et [s]macula non est in te.
8 Veni de [t]Libano, [u]sponsa mea,
veni de Libano, veni, coronaberis;
de capite Amana, de vertice [v]Sanir et Hermon,
de cubilibus leonum, de montibus pardorum.
9 Vulnerasti cor meum, [z]soror mea sponsa;
vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum
et in uno crine colli tui.
10 [y]Quam pulchrae sunt mammae tuae, soror mea sponsa!
[z]Pulchriora sunt ubera tua vino,
et [a]odor unguentorum tuorum super omnia aromata,
11 [b]favus distillans [c]labia tua, sponsa,
mel et lac sub lingua tua;
et odor vestimentorum tuorum [c]sicut odor turis.
12 Hortus conclusus soror mea sponsa,
hortus conclusus, [d]fons [e]signatus.
13 Emissiones tuae [f]paradisus malorum punicorum
cum [g]pomorum fructibus, [h]cypri cum [i]nardo.
14 Nardus et crocus, [j]fistula et cinnamomum
cum universis lignis Libani;
[k]myrrha et [l]aloë cum omnibus primis unguentis.
15 Fons hortorum, puteus [m]aquarum viventium,
quae fluunt impetu de Libano.
16 Surge, aquilo, et veni, auster,
perfla [n]hortum meum, et fluant aromata illius.

5 1 [a]Veniat dilectus meus in hortum suum
et [b]comedat fructum pomorum suorum.

Veni in hortum meum, soror mea sponsa,
messui [c]myrrham meam cum aromatibus meis,
comedi [d]favum cum melle meo,
[e]bibi vinum meum cum lacte meo.
Comedite, [f]amici, et bibite et inebriamini, carissimi.
2 Ego dormio, et cor meum vigilat.
Vox dilecti mei [g]pulsantis:
Aperi mihi, soror mea, amica mea,
columba mea, immaculata mea,
quia caput meum plenum est rore,
et [h]cincinni mei guttis noctium.
3 [i]Expoliavi me tunica mea, quomodo induar illa?
[j]Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?
4 Dilectus meus misit manum suam per foramen,
et [k]venter meus intremuit ad tactum eius.
5 Surrexi ut aperirem dilecto meo.
Manus meae [l]stillaverunt myrrham,
et digiti mei pleni myrrha probatissima.
6 Pessulum ostii mei aperui dilecto meo;
at ille declinaverat atque transierat.
Anima mea [m]liquefacta est, ut [n]locutus est;
[o]quaesivi et non inveni illum;
[p]vocavi, et non respondit mihi.
7 Invenerunt me [q]custodes, qui circumeunt civitatem,
percusserunt me et vulneraverunt me;
tulerunt [r]pallium meum mihi custodes murorum.

f cf. Js 2, 18.
g cp. 2, 14.
h cp. 6, 6.

i cf. cp. 7, 4.
j cf. 2 Es 3, 19.
k cf. Ez 27, 10, 11.
l cf. 2 Rg 1, 21.
m cp. 7, 3. — cf. cp. 8, 10; Pro 5, 19.
n cf. cp. 2, 9.
o cp. 2, 16; 6, 5.
p cp. 2, 17.
6 b] *Ant. in off. de Pass.*
q vr. 14. — cf. cp. 3, 6.
r vr. 1.
s cp. 5, 2. — cf. Ps 44, 14; Eph 5, 27.
8] *v. cp. 3, 7.*
t cp. 7, 4. — v. 3 Rg 4, 33.
u cf. Is 62, 5; Sap 8, 2.
v Dt 3, 9; 1 Par 5, 23; Ez 27, 5.
x cp. 5, 1, 2.
y cf. vr. 5; cp. 7, 3.
z cp. 1, 1, 3.
a cf. cp. 1, 2.
b Pro 24, 13. — cf. Pro 5, 3.
11] *R. in fr. 3 p. Psch.*
c Os 14, 6, 7. — cf. Gn 27, 27.

d cf. Pro 5, 15, 18.
e cf. Gn 29, 3; Dn 6, 17.
f Ec 2, 5.
g cp. 7, 13.
h cp. 1, 13.
i cp. 1, 11.
j Ex 30, 23.
k cp. 3, 6; Pro 7, 17.
l Jo 19, 39.
m Jr 3, 13. — cf. Jo 4, 10; 7, 38.

n cf. cp. 5, 1; 6, 1.
a cf. cp. 6, 1.
b cp. 7, 13.

ex 1-6] *2 L. ut sup. cp. 4, 1.*
c cf. vr. 5, 13; cp. 4, 14.
d cp. 4, 11.
e cf. Pro 9, 5.
f cf. Jd 14, 20; Jo 15, 14, 15.

g cf. Ap 3, 20.

h vr. 11.
i cf. Lc 11, 7.
j v. Gn 18, 4.

k cf. Jr 31, 20.

l vr. 13.

m cf. Ps 21, 15.
n vr. 2.
o cp. 3, 1.
p cf. Pro 1, 28.
q cp. 3, 3.

r Gn 24, 75; Rt 3, 15.

sine sui ipsius periculo eum, qui diverterat, quaerit (2-7), immo amicas quoque ut eum quaerant invitat (8-16). Interea sponsus rediens, dilectam laudat (17-6, 12) eique ostensione illius magnitudinis exterritae sodales

s v. cp. 2, 7.
8-12] 1 L. in die 5 Oct. Adsumpt.
t cp. 2, 5.
ex 9-6, 8] 3 L. ut sup. vr. 1 b.
u vr. 17; cp. 1, 7.
10]Ant. in fs. ss. spin. Cor.
v cp. 1, 15. — cf. Ps 44, 3.
w cf. 1 Rg 16, 12.
x cf. Ps 44, 3.
y vr. 2.
z cp. 1, 14; 4, 1. — cf. cp. 7, 4.
a cf. cp. 1, 5.
b cp. 6, 2.
c cf. cp. 2, 1.
d (Ex 28, 20; 39, 13;) Ap 21, 20.
e Ex 24, 10; Ez 1, 26; 10, 1; Ap 21, 19.

f Is 35, 2; 60, 13. — cf. cp. 7, 4.
g cf. cp. 7, 9.

h cp. 1, 7, 14; 6, 3; 7, 6.

1-12] LL. 2 et 3 ut sup. cp. 5, 8.
a cp. 4, 16; 5, 1.
b cp. 5, 13.
c cp. 1, 6.
d cf. cp. 2, 1.
e cp. 2, 16; 7, 10.
f cp. 1, 14.
g cp. 1, 4.
h Ps 47, 3; 49, 2.
*3] * cf. Conc. Trid. s. XXIII cp. 4.*
i cp. 4, 1.
j cp. 7, 2.

l cp. 4, 3.
m cf. cp. 3, 7.
n cf. 3 Rg 11, 3.
o cf. Ps 44, 10, 15.
*8] * Bonif. VIII in bulla « Unam Sanctam ».*
p Pro 4, 3.
q cf. Gn 30, 13; Lc 1, 48.

r v. cp. 3, 6.
*9] * v. vr. 3. — R. in fs. transl. Dom. Laur.*

s.cp. 7, 12.

t cf. 4 Rg 2, 12; 13, 14.

u cf. 3 Rg 1, 3; 4 Rg 4, 12.

a cf. Jd 21, 21.
b (Gn 32, 2; 2 Rg 17, 24).
c Ez 16, 10.
d Ps 44, 14.
e cp. 2, 1.
f cp. 4, 5.
g cf. cp. 4, 4.
h Nm 21, 26.
i cp. 4, 8. — v. 3 Rg 4, 33.
j cf. Jr 48, 45.
l 3 Rg 11, 24; 4 Rg 5, 12; Is 7, 8 etc.
m Is 35, 2. — cf. cp. 5, 15.
n v. Js 19, 26.
o cp. 4, 1.
5b] Ant. in fs. ss. spin. Cor.

8 [s]Adiuro vos, filiae Ierusalem, si inveneritis dilectum meum,
ut nuntietis ei, quia [t]amore langueo.
9 Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o [u]pulcherrima mulierum?
Qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurasti nos?
10 [v]Dilectus meus candidus et [w]rubicundus; [x]electus ex mi-
11 Caput eius aurum optimum. [libus.
[y]Comae eius sicut elatae palmarum, nigrae quasi corvus.
12 [z]Oculi eius sicut columbae super rivulos aquarum,
quae lacte sunt lotae et resident iuxta fluenta plenissima.
13 [a]Genae illius sicut [b]areolae aromatum consitae a pigmen-
Labia eius [c]lilia distillantia myrrham primam, [tariis.
14 Manus illius tornatiles, aureae, plenae [d]hyacinthis.
Venter eius eburneus, distinctus [e]sapphiris.
15 Crura illius columnae marmoreae,
quae fundatae sunt super bases aureas.
[f]Species eius ut Libani, electus ut cedri,
16 [g]guttur illius suavissimum, et totus desiderabilis.
Talis est dilectus meus
et ipse est amicus meus, filiae Ierusalem.
17 Quo abiit dilectus tuus, o [h]pulcherrima mulierum?
quo declinavit dilectus tuus, et quaeremus eum tecum?

6

1 Dilectus meus descendit in [a]hortum suum ad [b]areolam aro-
ut [c]pascatur in hortis et lilia [d]colligat. [matum,
2 [e]Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi,
qui pascitur inter lilia.
3 [f]Pulchra es, amica mea, suavis et [g]decora sicut [h]Ierusalem.
terribilis ut castrorum acies ordinata.
4 Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt.
[i]Capilli tui sicut grex caprarum
quae apparuerunt de Galaad.
5 [j]Dentes tui sicut grex ovium
quae ascenderunt de lavacro,
omnes gemellis fetibus, et sterilis non est in eis.
6 [l]Sicut cortex mali punici, sic genae tuae, absque occultis.
7 [m]Sexaginta sunt [n]reginae, et octoginta concubinae,
et [o]adulescentularum non est numerus;
8 [p]una est columba mea, perfecta mea,
una est matris suae, electa genetrici suae.
[q]Viderunt eam filiae et beatissimam praedicaverunt,
reginae et concubinae et laudaverunt eam.
9 [r]Quae est ista, quae progreditur quasi aurora consurgens,
pulchra ut luna, electa ut sol,
terribilis ut castrorum acies ordinata?
10 Descendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium
et [s]inspicerem si floruisset vinea,
et germinassent mala punica. [Aminadab.
11 Nescivi: anima mea conturbavit me propter [t]quadrigas
12 Revertere, revertere, [u]Sulamitis,
revertere, reveretere, ut intueamur te.

7

1 Quid videbis in Sulamite, nisi [a]choros [b]castrorum?
Quam pulchri sunt gressus tui in [c]calceamentis, [d]filia princi-
Iuncturae femorum tuorum sicut monilia [pis!
quae fabricata sunt manu artificis;
2 umbilicus tuus crater tornatilis nunquam indigens poculis;
venter tuus sicut acervus tritici vallatus [e]liliis;
3 [f]duo ubera tua sicut duo hinnuli, gemelli capreae;
4 [g]collum tuum sicut turris eburnea;
[h]oculi tui sicut piscinae in [i]Hesebon,
quae sunt in porta filiae [j]multitudinis;
nasus tuus sicut turris Libani, quae respicit contra [l]Dama-
5 [m]caput tuum ut [n]Carmelus, [scum;
et [o]comae capitis tui sicut purpura regis vincta canalibus.

adsistunt (7, 1-12). Denique, repetitis a sponso laudibus (7, 1-9), sponsa cum eo in hortum descendit, rogat ut ipse sibi sit frater et magister, votique compos eique innixa in caelestem thalamum ingreditur (8, 5-14).

6 [p]Quam pulchra es et quam [q]decora, carissima, in deliciis!
7 Statura tua adsimilata est [r]palmae, et ubera tua botris.
8 Dixi: Ascendam in palmam et apprehendam fructus eius;
et erunt ubera tua sicut [s]botri vineae,
et odor oris tui sicut malorum.
9 [t]Guttur tuum sicut vinum optimum,
[u]dignum dilecto meo ad potandum,
labiisque et dentibus illius ad ruminandum.
10 [v]Ego dilecto meo, et ad me conversio eius.
11 [x]Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum.
commoremur in villis,
12 mane surgamus ad vineas, [y]videamus si floruit vinea,
si [z]flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica;
ibi dabo tibi ubera mea.
13 [a]Mandragorae dederunt odorem.
In portis nostris omnia poma:
[b]nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi.

8

1 Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meae,
ut inveniam te foris et deosculer te,
et iam me nemo despiciat?
2 Apprehendam te et [a]ducam in domum matris meae;
ibi me docebis, et dabo tibi poculum ex [b]vino condito
et mustum malorum granatorum meorum.
3 [c]Laeva eius sub capite meo,
et dextera illius amplexabitur me.
4 [d]Adiuro, vos, filiae Ierusalem, [velit.
ne suscitetis neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa
5 [e]Quae est ista, quae ascendit de deserto
deliciis adfluens, innixa super dilectum suum?
Sub arbore malo suscitavi te,
ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genetrix tua.
6 Pone me ut [f]signaculum super cor tuum,
ut [g]signaculum super bracchium tuum,
quia [h]fortis est ut mors dilectio,
[i]dura sicut infernus aemulatio
lampades eius lampades ignis atque flammarum.
7 Aquae multae non potuerunt exstinguere caritatem,
nec flumina obruent illam.
Si dederit homo omnem substantiam domus suae,
pro dilectione quasi nihil despiciet eam.
8 Soror nostra parva et ubera non habet; [est?
quid faciemus sorori nostrae in die quando [k]alloquenda
9 Si murus est, aedificemus super eum propugnacula argentea;
si ostium est, compingamus illud [l]tabulis cedrinis.
10 [m]Ego murus, et [n]ubera mea sicut turris,
ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens.
11 Vinea fuit pacifico in ea quae habet populos;
[o]tradidit eam [p]custodibus;
vir adfert pro fructu eius [q]mille argenteos.
12 Vinea mea coram me est.
Mille tui pacifici, et ducenti his [r]qui custodiunt fructus
13 [s]Quae habitas in hortis, [t]amici auscultant. [eius.
[u]Fac me audire vocem tuam.
14 Fuge, dilecte mi, et [v]adsimilare capreae
hinnuloque cervorum super [x]montes aromatum.

p cp. 1, 15, 16.
q cp. 1, 15; 2, 14.
r Ecli 24, 18.
8] Cm. in fs. s. Helenae Imp.
s cf. cp. 1, 13; Mic 7, 1.
t cf. cp. 5, 16.
u (cf. Pro 23, 31).
v cp. 2, 16; 6, 2.
10] Tr. et Ant. in fs. s. Francisci a 5 vuln. et s. Marg. de C.
x cf. cp. 2, 10; 4, 8.
y cp. 6, 10.
z cp. 2, 13, 15.
a Gn 30, 14.
b cf. Mt 13, 52.
1-7] LL. 2 et 3 in fs. s. M. Magd. — v. cp. 3, 1.
a cp. 3, 4.
b v. Pro 9, 2, 5.
c cp. 2, 6.
d v. cp. 2, 7.
e v. cp. 3, 6.
3-14] LL. in Oct. Adsumpt. BMV.
6, 7] L. et Cp. in fss. BMV., s. Mich. de S. et s. Clarae a M. — Cp. in fs. ss. Cord. J.
f Jr 22, 24; Ag 2, 24.
g cf. Is 49, 16; Ap 13, 16.
h cf. Rm 8, 35; 1 Cor 13, 8.
i Pro 6, 34.
7] Ant. in fs. s. Jo. Nepom. et Cp. in fs. s. Cath. Fliscae.
j cf. Pro 6, 35.
k cf. 1 Rg 25, 39.
l cf. 3 Rg 6, 15.
m cf. cp. 4, 12, 13.
n cf. cp. 4, 5; 7, 3.
o cf. Mt 21, 33.
p cp. 1, 5.
q cf. Is 7, 23.
r v. Pro 27, 18.
s cf. cp. 5, 1.
t cp. 1, 6.
u cp. 2, 14.
v v. cp. 2, 9.
x cf. cp. 4, 6.

LIBER SAPIENTIAE

[D]ILIGITE iustitiam, qui iudicatis terram,
sentite de Domino in bonitate
et in simplicitate cordis quaerite illum;
2 quoniam [a]invenitur ab his qui non tentant illum,
[b]apparet autem eis qui fidem habent in illum.
3 [c]Perversae enim cogitationes separant a Deo,
probata autem virtus corripit insipientes.
4 [d]Quoniam in malevolam animam non introibit
nec habitabit in corpore subdito peccatis. [sapientia,
5 [e]Spiritus enim sanctus disciplinae effugiet fictum
et auferet se [f]a cogitationibus quae sunt sine intellectu
et [g]corripietur a superveniente iniquitate.
6 Benignus est enim spiritus sapientiae
et non liberabit maledicum a labiis suis;
[h]quoniam renum illius testis est Deus
et cordis illius scrutator est verus et linguae eius auditor.
7 [i]Quoniam spiritus Domini replevit orbem terrarum,
et [j]hoc quod continet omnia scientiam habet vocis.
8 [k]Propter hoc qui loquitur iniqua non potest latere,
nec praeteriet illum corripiens iudicium.
9 In cogitationibus enim impii interrogatio erit,
sermonum autem illius auditio [l]ad Deum veniet
ad correptionem iniquitatum illius.
10 Quoniam auris [m]zeli audit omnia,
et tumultus murmurationum non abscondetur.
11 [n]Custodite ergo vos a murmuratione, quae nihil prodest,
et [o]a detractione parcite linguae:
quoniam sermo obscurus [p]in vacuum non ibit,
[q]os autem quod mentitur occidit animam.
12 [r]Nolite zelare mortem in errore vitae vestrae
neque adquiratis perditionem in operibus manuum ve-
13 [s]quoniam Deus mortem non fecit, [strarum:
[t]nec laetatur in perditione vivorum;
14 creavit enim, ut essent omnia,
et sanabiles fecit nationes orbis terrarum;
et non est in illis medicamentum exterminii,
[u]nec inferorum regnum in terra;
15 [v]iustitia enim perpetua est et immortalis.
16 Impii autem manibus et verbis accersierunt illam
et [w]aestimantes illam amicam defluxerunt
et sponsiones posuerunt ad illam,
quoniam digni sunt qui sint ex parte illius.

2

1 Dixerunt enim cogitantes apud se non recte:
[a]Exiguum et cum taedio est tempus vitae nostrae,
et [b]non est refrigerium in fine hominis.
et [c]non est qui agnitus sit reversus ab inferis.
2 Quia ex nihilo nati sumus
et post hoc [d]erimus tanquam non fuerimus;
[e]quoniam fumus flatus est in naribus nostris,
et sermo scintilla ad commovendum cor nostrum;
3 qua exstincta, [f]cinis erit corpus nostrum,
et spiritus diffundetur [g]tanquam mollis aër;
et transibit vita nostra tanquam vestigium nubis
et [h]sicut nebula dissolvetur, quae fugata est a radiis solis
et a calore illius adgravata.

a Dt 1 16. — cf. cp. 3, 1, 8; 6, 1; 3 Rg 3, 9; Ecli 4, 16; 10, 1; Is 56, 1.
1-11] LL. in D. 3 Aug.
b 2 Par 15, 2-4. — v. Dt 4, 29.
c Is 59, 2.
d Pro 8, 13; Ecli 15, 7. — cf. cp. 7, 22; Ecli 1, 20, 22. — cf. Jc 3, 14, 15.
e cf. Jr 4, 22.
f cf. Eph 4, 30.
g cp. 7, 23. — cf. Jo 16, 26, 27.
h Ecli 42, 18-20; Jr 17, 10; Gal 5, 22. — cf. Ps 138, 4. — v. Ps 7, 10.
i 3 Rg 8, 24; Pro 8, 31; Is 6, 3. — cf. Ps 138, 8; Jr 23, 24; Ac 17, 28.
7] Inv., Ant. etc. in Pnt.
j cf. cp. 12, 1; Ecli 43, 28; Col 1, 17. — v. Nm 16, 22.
k Pro 20, 12; Ecli 39, 24.
l Jc 5, 4.
m cf. cp. 5, 17. — Ex 20, 5.
n cf. Pro 21, 23; Ph 2, 14. — v. Ps 33, 14.
o cf. Rm 1, 30; 2 Cor 12, 20.
p cf. Mt 12, 36.
q Pro 19, 5, 9. — cf. Dn 13, 61.
r cf. vr. 16; Pro 8, 36.
s cf. cp. 2, 23, 24; Ecli 11, 14.
t Tb 3, 22. — cf. Ez 18, 23, 32; 33, 11; 2 Pt 3, 9.
u cf. Jo 12, 31.
v cf. cp. 6, 18, 19.
x Pro 8, 36.
y Is 28, 15, 18.
z cp. 2, 24.
1] RR. etc. in D. Palm. etc.
a v. Gn 47, 9; Jb 14, 1; Ps 38, 5-7.
b cf. Ec 8, 8.
c Jb 7, 9; Ps 88, 49; Ecli 38, 22. — cf. Mt 22, 23.
d Ecli 44, 9; Ab 16.
e cf. Ps 101, 3, 4; Ec 3, 19, 21.
f Ps 103, 29. — cf. Ecli 10, 9; 17, 31. — v. Gn 3, 19.
g cf. Jb 7, 9; Os 13, 3.
h cf. Jc 4, 14.

1. Cohortatio ad sectandam sapientiam (1, 1-6, 23). *Sapientiam qui vult possidere, a pravis cogitationibus, sermonibus et operibus (1-16) abstineat. Peccatores enim (2, 1-9) et qui iustum opprimunt (10-20) oppido errant nescientes*

4 [i]Et nomen nostrum oblivionem accipiet per tempus,
et nemo memoriam habebit operum nostrorum;
5 [j]umbrae enim transitus est tempus nostrum,
et non est reversio finis nostri,
quoniam consignata est; et nemo revertitur.
6 [l]Venite ergo, et fruamur bonis quae sunt
et utamur creatura tanquam [m]in iuventute celeriter.
7 [n]Vino pretioso et unguentis nos impleamus,
et non praetereat nos flos temporis:
8 [o]coronemus nos rosis antequam marcescant;
[p]nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra:
9 nemo nostrum exsors sit luxuriae nostrae;
ubique relinquamus signa laetitiae;
[q]quoniam haec est pars nostra et haec est sors.
10 [r]Opprimamus pauperem iustum et non parcamus viduae,
[s]nec veterani revereamur canos multi temporis;
11 [t]sit autem fortitudo nostra lex iustitiae;
quod enim infirmum est inutile invenitur.
12 [u]Circumveniamus ergo iustum quoniam inutilis est nobis
et contrarius est operibus nostris
et improperat nobis peccata legis
et diffamat in nos peccata disciplinae nostrae.
13 [v]Promittit se scientiam Dei habere
et [w]filium Dei se nominat;
14 [x]factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum,
15 [y]gravis est nobis etiam ad videndum;
[z]quoniam dissimilis est aliis vita illius,
et immutatae sunt viae eius.
16 [a]Tanquam nugaces aestimati sumus ab illo,
et [b]abstinet se a viis nostris tanquam ab immunditiis
et [c]praefert [d]novissima iustorum
et [e]gloriatur patrem se habere Deum.
17 [f]Videamus ergo si sermones illius veri sint
et tentemus quae ventura sunt illi
et sciemus quae erunt novissima illius.
18 [g]Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum
et liberabit eum de manibus contrariorum.
19 [h]Contumelia et tormento interrogemus eum,
ut sciamus reverentiam eius et probemus patientiam
20 [i]Morte turpissima condemnemus eum; [illius.
erit enim ei respectus ex sermonibus illius.
21 Haec cogitaverunt et erraverunt;
[j]excaecavit enim illos malitia eorum.
22 Et nescierunt [k]sacramenta Dei,
neque mercedem speraverunt iustitiae,
nec iudicaverunt honorem animarum sanctarum.
23 [l]Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem
et [m]ad imaginem similitudinis suae fecit illum.
24 [n]Invidia autem [o]diaboli mors introivit in orbem terrarum;
25 [p]imitantur autem illum qui sunt ex parte illius.

3

1 [a]Iustorum autem animae [b]in manu Dei sunt,
et non tanget illos tormentum mortis.
2 [c]Visi sunt oculis insipientium mori,
et aestimata est adflictio exitus illorum,
3 et, quod a nobis est [d]iter, exterminium;
[e]illi autem sunt in pace;
4 et si coram hominibus tormenta passi sunt,
[f]spes illorum immortalitate plena est.
5 [g]In paucis vexati in multis bene disponentur,
quoniam Deus [h]tentavit eos et invenit illos [i]dignos se.
6 [j]Tanquam aurum in fornace probavit illos,
et in tempore erit respectus illorum.
7 [l]Fulgebunt iusti et [m]tanquam scintillae in harundineto di-
8 [n]iudicabunt nationes et dominabuntur populis, [scurrent;

i Ecli 44, 9. — cf. Ec 2, 16; 9, 5.
j cp. 5, 9; Jb 8, 9. — v. 1 Par 29, 15.
l Is 22, 13; 56, 12; 1 Cor 15, 32.
m cf. Ec 11, 9.
n cf. Pro 20, 1; Ec 2, 24; Is 56, 12; Os 4, 11.
o 2 Mc 6, 7. — cf. Ecli 32, 3.
p Ec 1, 10.
q cf. Jb 34, 2, 4; Pro 12, 10; *10] v. vr. 1.* [s 10, 2.
r cf. Pro 12, 10.
s cf. cp. 4, 8; Lv 19, 32.
t cf. Ps 11, 5; Ecli 5, 3.
u Ps (10) 8, 10; Pro 1, 11; Jr 11, 19. — cf. Is 59, 15.
v cf. Jo 7, 7, 29; 8, 54, 55.
w vr. 17. — cf. Mt 27, 43; Jo 10, 29-33.
x cf. Mt 9, 4.
y cf. Pro 29, 27; Ecli 13, 21; Is 53, 3; Jo 3, 20.
z cf. Ac 24, 14; 1 Cor 7, 31; 1 Jo 3, 12.
a cf. Jr 6, 30.
b 2 Pt 2, 20. — cf. Lc 12, 1.
c Ps 115, 15; Mt 5, 10. — v. Nm 23, 10.
d cf. Is 3, 10.
e vr. 13. — cf. cp. 5, 5; Mt 26, 63; Jo 5, 18.
f Gn 37, 20. — cf. Is 5, 19; 66, 5; Mt 27, 49.
g vr. 13, 16. — cf. Ps 21, 9; Mt 4, 6; 27, 43.
h Is 53, 7; Jr 11, 19.
i Jc 5, 6. — cf. Dt 21, 23.
*21] * Catech. R. III 1, 2.*
j Jo 3, 19; Rm 1, 21; Eph 4, 18. — cf. cp. 4, 12.
k cf. Mt 13, 11; 1 Cor 2, 10.
l cp. 1, 13.
m Ecli 17, 1. — v. Gn 1, 26, 27.
n Gn 3, 13; Jo 8, 44. — cf. Rm 5, 12.
o Ecli 21, 30; Mt 4, 5 etc.
p 1 Jo 3, 8. — cf. Mt 13, 38.
1-8] L., Cp. (7, 6), R. etc. in cm. Mm.
1-11] LL. 1et 2 in fr. 2 p. D. 3 Aug.
a cf. Ps 32, 18.
b Dt 33, 3; Lc 23, 36; Jo 10, 28. — cf. Is 49, 2; 51, 16.
c cp. 4, 17; 5, 4.
d cf. Lc 22, 22.
e cp. 4, 7; Is 57, 1, 2.
f 2 Cor 5, 1; 1 Pt 1, 13. — cf. 2 Mc 7, 6, 28; Ac 23, 6.
g cf. Rm 8, 18; 2 Cor 4, 17; Heb 12, 11; 1 Pt 1, 6, 7.
h Tb 12, 13; Jdt 8, 23; Pro 3, 12; Ecli 2, 1.
i cf. Mt 10, 37.
j Ecli 2, 5. —v. Pro 17, 3; Is 48, 10.
k cf. Rm 12, 1.
l Pro 4, 18; Dn 12, 3; Mt 13, 43.
m cf. Is 5, 24; Ab 18; Zc 12, 6.
n cp. 5, 17; Ecli 4, 16; Dn 7, 22; 1 Cor 6, 2. — cf. Mt 18, 28; Ap 20, 4.

hominem ad aeternam vitam creatum esse; mortem autem nonnisi per diabolum inductam (21-35). Itaque iustorum mors est transitus ad vitam, impiorum vero est damnatio ad poenam (3, 1-12); iusti mercedem

et regnabit Dominus illorum in perpetuum.
9 [o]Qui confidunt in illo intelligent veritatem,
et [p]fideles in dilectione adquiescent illi,
[q]quoniam donum et pax est [r]electis eius. [habebunt,
10 [s]Impii autem, secundum quae cogitaverunt, correptionem
qui neglexerunt iustum et a Domino recesserunt.
11 Sapientiam enim et disciplinam qui abicit infelix est;
et [t]vacua est spes illorum, et labores sine fructu,
et inutilia opera eorum.
12 Mulieres eorum insensatae sunt, et [u]nequissimi filii eorum,
13 [v]maledicta creatura eorum, quoniam [w]felix est sterilis;
et [v]incoinquinata, quae nescivit torum in delicto,
habebit fructum in [x]respectione animarum sanctarum;
14 et [a]spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem,
nec cogitavit adversus Deum nequissima;
dabitur enim illi fidei donum electum,
et [b]sors in templo Dei acceptissima.
15 [c]Bonorum enim laborum gloriosus est fructus,
et, [d]quae non concidat, radix sapientiae.
16 [e]Filii autem adulterorum [f]in inconsummatione erunt,
et ab iniquo toro semen exterminabitur.
17 Et, si quidem longae vitae erunt, in nihilum computabun-
et sine honore erit novissima senectus illorum; [tur,
18 et, si celerius defuncti fuerint, [g]non habebunt spem
nec in [h]die agnitionis allocutionem;
19 nationis enim iniquae dirae sunt consummationes.

4

1 [a]O quam pulchra est casta generatio cum claritate!
[b]Immortalis est enim memoria illius,
quoniam et apud Deum nota est et apud homines.
2 Cum praesens est, imitantur illam,
et desiderant eam, cum se eduxerit;
et [c]in perpetuum coronata triumphat
incoinquinatorum certaminum praemium vincens.
3 Multigena autem impiorum multitudo non erit utilis,
et [d]spuria vitulamina [e]non dabunt radices altas,
nec stabile firmamentum collocabunt.
4 Et si in ramis [f]in tempore germinaverint,
infirmiter posita [g]a vento commovebuntur
et a nimietate ventorum eradicabuntur.
5 [h]Confringentur enim rami inconsummati,
et fructus illorum inutiles,
et acerbi ad manducandum et ad nihilum apti.
6 Ex iniquis enim somnis filii qui nascuntur, [sua.
testes sunt nequitiae adversus parentes in interrogatione
7 [i]Iustus autem, si morte praeoccupatus fuerit, in refrigerio
8 [j]senectus enim venerabilis est non diuturna [erit;
neque annorum numero computata;
cani autem sunt sensus hominis,
9 [k]et aetas senectutis vita immaculata.
10 [l]Placens Deo factus est dilectus
et vivens inter peccatores translatus est:
11 [m]raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius,
aut ne fictio deciperet animam illius;
12 [n]fascinatio enim nugacitatis [o]obscurat bona,
et inconstantia concupiscentiae transvertit sensum sine
13 Consummatus in brevi explevit tempora multa; [malitia.
14 placita enim erat Deo anima illius,
propter hoc properavit educere illum de medio iniqui-
[p]populi autem videntes et non intelligentes [tatum;
nec ponentes et praecordiis talia,
15 [q]quoniam gratia Dei et misericordia est in sanctos eius,
et respectus in electos illius.
16 [r]Condemnat autem iustus mortuus vivos impios,
et [s]iuventus celerius consummata longam vitam iniusti.

o cf. Ec 2, 26; Ecli 1, 10; Jo 7, 17.
p cf. Jo 15, 10.
q cp. 4, 15. — cf. Lc 18, 7.
r Rm 3, 30.
o b] *v. vr. 1-8.*
s Pro 1, 29-31; Gal 6, 8.

t Pro 10, 16; 11, 18.

u vr. 16-18; Ecli 41, 8.
v cf. cp. 12, 10, 11.
13 b] *Ant. in cm. Virg.*
x cf. Is 54, 1; Lc 23, 29.
y Ap 14, 4.
z vr. 6; Ecli 15, 8.
a Is 56, 3-5. — cf. Mt 19, 12.

b cf. Dt 23, 1.
c Pro 10, 16; 19, 23.
d cf. cp. 15, 3; Ecli 1, 6, 25.
e Ecli 41, 8, 9; Is 57, 3. — cf. Ecli 47, 22.
f cp. 4, 3, 5; Ecli 23, 25. — cf. 2 Rg 12, 14.

g cf. vr. 4.
h Ecli 27, 9. — cf. Ml 3, 17; Mt 13, 29, 49.
i Ps 33, 22; 36, 38; Pro 2, 22; 24, 16.
1] *Cp. etc. in fs. Pur. BMV. et cm. Sctar.*
a cf. Ecli 16, 3; Ap 14, 4.
b Ps 111, 7; Pro 10, 7; Ecli 44, 13, 14.
c cf. cp. 5, 16; 1 Cor 9, 24, 25; Jc 1, 12.

d cp. 3, 16; Ecli 40, 15.
e cf. Ecli 23, 35; Mt 15, 13.
f cf. Ps 36, 35. 36.
g cf. Jb 22, 16; Ez 13, 11; Mt 7, 27.
h cf. Jo 15, 2, 6; Rm 11, 17, 20.

7-16] L. *etc. in fs s. Stan. K.*
7-5. 5] *LL. in cm. Cf.*
7 b] *in ord. Ms. ad « memento Dff. ».*
8] * *Catech. R. II 7, 22.*
i cp. 3, 3; Is 57, 1, 2.
j Ecli 25, 6, 7. — cf. Ec 8, 12; Is 65, 20; Dn 13, 50.
k Pro 16, 31.
l cf. Gn 5, 21; Heb 11, 5.
11] * *cf. Catech. R. III 5, 19.*
m cf. 4 Rg 22, 20; Is 57, 1.
n Ps 4, 3. — cf. Gal 3, 1.
o cp. 2, 21. — cf. 1 Cor 15, 33.
12, 14] *Gr. in fs. s. Jo. Berch.* — *Int.* (*Ps 112*) *in fs. s. Stan. K.*

p cp. Rm 11, 8. — v. Is 6, 9.

q cp. 3, 9.
16] *v. vr. 13.*
r cf. Mt 12, 41. 42; Heb 11, 7.
s Is 65, 20. — cf. Pro 3, 1, 2.

17 [t]Videbunt enim finem sapientis
et non intelligent quid cogitaverit de illo Deus,
18 [u]videbunt et contemnent eum;
[v]illos autem Dominus irridebit.
19 Et erunt post haec decidentes sine honore
et in contumelia inter mortuos in perpetuum;
quoniam disrumpet illos inflatos sine voce
et commovebit illos a fundamentis,
et usque ad supremum desolabuntur,
et erunt gementes, et [x]memoria illorum peribit.
20 Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi,
et [y]traducent illos ex adverso iniquitates ipsorum.

5

1 Tunc [a]stabunt iusti in magna constantia
adversus eos, qui se angustiaverunt
et qui abstulerunt labores eorum.
2 Videntes [b]turbabuntur timore horribili
et mirabuntur in subitatione insperatae salutis;
3 dicentes intra se paenitentiam agentes
et prae angustia spiritus gementes:
Hi sunt, [c]quos habuimus aliquando in derisum
et in similitudinem improperii: 4 [d]nos insensati!
Vitam illorum aestimabamus [e]insaniam
et [f]finem illorum sine honore:
5 ecce quomodo computati sunt inter [g]filios Dei,
et [h]inter sanctos sors illorum est.
6 Ergo erravimus a via veritatis,
et [i]iustitiae lumen non luxit nobis,
et sol intelligentiae non est ortus nobis.
7 [j]Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis
et ambulavimus [k]vias difficiles,
viam autem Domini ignoravimus.
8 [l]Quid nobis profuit superbia?
aut divitiarum iactantia quid contulit nobis?
9 Transierunt omnia illa [m]tanquam umbra
et [n]tanquam nuntius percurrens
10 et [o]tanquam navis quae pertransit fluctuantem aquam,
cuius cum praeterierit non est vestigium invenire
neque semitam carinae illius in fluctibus;
11 aut tanquam avis quae transvolat in aëre,
cuius nullum invenitur argumentum itineris,
sed tantum sonitus alarum verberans levem ventum
et scindens per vim itineris aërem:
commotis alis transvolavit,
et post hoc nullum signum invenitur itineris illius;
12 aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum,
divisus aër continuo in se reclusus est,
ut ignoretur transitus illius:
13 [p]sic et nos nati continuo desivimus esse,
et virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere,
in malignitate autem nostra consumpti sumus.
14 Talia dixerunt in inferno hi qui peccaverunt; [tollitur.
15 [q]quoniam spes impii [r]tanquam lanugo est, quae a vento
et tanquam spuma gracilis, quae a procella dispergitur,
et [s]tanquam fumus, qui a vento diffusus est,
et tanquam [t]memoria hospitis unius diei praetereuntis.
16 Iusti autem in perpetuum vivent,
et [u]apud Dominum est merces eorum
et cogitatio illorum apud Altissimum.
17 Ideo accipient [v]regnum decoris et [x]diadema speciei de manu
quoniam [y]dextera sua teget eos [Domini;
et bracchio sancto suo defendet illos.
18 [z]Accipiet armaturam [a]zelus illius
et [b]armabit creaturam ad ultionem inimicorum.
19 [c]Induet pro thorace iustitiam

t cf. cp. 3, 2.

u Ps 36, 12, 13.
v Ps 2, 4; Pro 1, 26.

x Ps 9, 7; 108, 15; Pro 10, 7; Ecli 41, 14.
*20] * Catech. R. II 6, 18.*
y cf. Jr 12, 19.
1-5] L., Cpp. etc. in cm. Ap et Mm. T. P. etc.
a cf. Lc 21, 26; 2 Th 1, 6; Ap 6, 17.
b cf. Lc 13, 28.

c cf. Ps 68, 12; Jr 20, 7; Lm 3, 14.
d cf. Lc 12, 20.
e cf. Jo 10, 20; Ac 26, 24.
f cf. cp. 3, 2; 4, 17.
g cf. cp. 2, 16, 18; Mt 5, 9.
h Ac 26, 18; Col 1, 12.

i cf. cp. 7, 10; Pro 2, 13; 6, 23; Bar 4, 2; Jo 3, 19; 12, 35; Eph 4, 18.
j cf. Pro 14, 14.
k cf. Jb 12, 24; Ps 106, 40; Pro 22, 5; 28, 6.
l cf. Ecli 11, 29.

m cp. 2, 5; 1 Par 29, 15.
n cf. Jb 9, 25.
o Jb 9, 25. — cf. Pro 30, 19.

p cf. 2 Rg 14, 14; 1 Cor 15, 31.
q cf. Jb 8, 14; Pro 10, 28; Is 59, 5-7.
r cf. cp. 16, 29. — v. Jb 21, 18; Ps 1, 5.
s Ps 36, 20; 67, 3; Os 13, 3.
t cf. Jr 14, 8.
16-20] L. etc. in cm. Mm.
16-21] 3 L. in fr. 2 p. D. 3 Aug. — v. cp. 3. 1.
u Gn 15, 1; Ap 22, 12.
v cf. cp. 4, 2; Ps 92, 1; Dn 7, 18; 1 Pt 5, 4.
17] R. etc. in fs. ss. spin. Cor.
x Pro 4, 9; Is 28, 5; 62, 3; Jr 13, 18; 2 Tm 4, 8. — cf. 1 Mc 10, 20.
y cp. 19, 8.
18] V. in fs. ss. Lanc. et Clav.
z Is 59, 17; 61, 10.
a cf. cp. 1, 10.
b cp. 16, 24. — v. Ecli 39, 28-34; Ez 38, 21-23.
c Is 59, 17, 18; Eph 6, 14. — cf. 1 Th 5, 8.

exardescet, non item (5, 1-24). At si ab omnibus quaerenda est sapientia, a principibus est obtinenda, ne duriore poena adficiantur (6, 1-11) cum ipsis et facilior sit ipsius inquisitio et utilior eius possessio (12-23).

et [d]accipiet pro galea iudicium certum,
20 [e]sumet scutum inexpugnabile aequitatem.
21 [f]Acuet autem duram iram in lanceam,
et pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.
22 [g]Ibunt directe emissiones fulgurum,
et tanquam a bene curvato arcu nubium exterminabun-
et ad certum locum insilient, [tur
23 [h]et a petrosa ira plenae mittentur grandines;
[i]excandescet in illos aqua maris,
et flumina concurrent duriter;
24 [j]contra illos stabit spiritus virtutis,
et [k]tanquam turbo venti dividet illos;
et ad eremum perducet omnem terram iniquitas illorum,
et malignitas evertet sedes potentium.

6

1 [a]Melior est sapientia quam vires,
et vir prudens quam fortis.
2 [b]Audite ergo, reges, et intelligite;
discite, iudices finium terrae;
3 praebete aures, vos qui continetis multitudines
et placetis vobis in turbis nationum.
4 [c]Quoniam data est a Domino potestas vobis,
et virtus ab Altissimo,
qui interrogabit opera vestra et cogitationes scrutabitur;
5 quoniam, cum essetis [d]ministri regni illius, non recte iudica-
nec custodistis legem iustitiae [stis
neque secundum voluntatem Dei ambulastis.
6 [f]Horrende et [g]cito apparebit vobis,
[h]quoniam iudicium durissimum his qui praesunt fiet.
7 Exiguo enim conceditur misericordia;
potentes autem potenter tormenta patientur;
8 [i]non enim subtrahet personam cuiusquam Deus
nec verebitur magnitudinem cuiusquam;
[j]quoniam pusillum et magnum ipse fecit,
et [l]aequaliter cura est illi de omnibus;
9 fortioribus autem fortior instat cruciatio.
10 [m]Ad vos ergo, reges, sunt hi sermones mei,
ut discatis sapientiam et [n]non excidatis.
11 [o]Qui enim custodierint iusta iuste, iustificabuntur;
et, [p]qui didicerint ista, invenient quid respondeant.
12 [q]Concupiscite ergo sermones meos,
diligite illos et habebitis disciplinam.
13 [r]Clara est et quae nunquam marcescit sapientia
et [s]facile videtur ab his qui diligunt eam
et invenitur ab his qui quaerunt illam;
14 [t]preoccupat qui se concupiscunt, ut illis se prior osten-
15 Qui de luce [u]vigilaverit ad illam non laborabit; [dat.
adsidentem enim illam foribus suis inveniet.
16 Cogitare ergo de illa sensus est consummatus,
et qui vigilaverit propter illam [v]cito securus erit.
17 Quoniam dignos se ipsa circuit quaerens
et [x]in viis ostendit se illis hilariter
et in omni providentia occurrit illis.
18 Initium enim illius verissima est [y]disciplinae concupiscen-
19 cura ergo disciplinae dilectio est, [tia;
et [z]dilectio custodia legum illius est,
custoditio autem legum consummatio incorruptionis est,
20 [a]incorruptio autem facit esse proximum Deo; [perpetuum.
21 [b]concupiscentia itaque sapientiae [c]deducit ad regnum
22 [d]Si ergo delectamini sedibus et sceptris, o reges populi,
diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis.
23 Diligite lumen sapientiae, omnes qui praeestis populis.

24 Quid est autem sapientia et quemadmodum facta sit refe-
et [e]non abscondam a vobis sacramenta Dei, [ram

d cf. Eph 6, 17; 1 Th 5, 8.
e cf. Eph 6, 16.
f cf. Eph 6, 17; Heb 4, 12.

g cp. 16, 16; Ecli 39, 35. — cf. Ps 7, 13, 14; 143, 6; Hab 3, 11.

h cf. Js 10, 11.
i cf. Ex 14, 27, 28; 15, 10; Lc 21, 25.
j cf. Is 41, 16; Jr 23, 18.
o cp. 11, 21. — cf. Ps 1, 4 etc.

a Pro 16, 32; Ec 9, 18.
1-13] *LL. in fr. 3 p. D. 3 Aug.*
b cp. 1, 1; Ps 2, 10; Ecli 33, 19.

c Pro 8, 15; Dn 2, 21; Jo 19, 11; Rm 13, 1.

d cf. 2 Par 19, 6.

e cf. Jr 22, 15-17.
f cf. Heb 10, 31.
g 1 Th 5, 3.
h Jc 2, 13. — cf. Lc 12, 48.
7] * *Leonis XIII encycl. 1 Nov. 1885, « Immortale Dei ».*
i Ecli 35, 15. — v. Dt 10, 17.

j Jb 31, 15; 54, 19; Pro 22, 2.
l cp. 12, 13; 1 Pt 5, 7. — cf. Ps 144, 9; Ecli 18, 12.
m cf. vr. 1.
n cf. cp. 12, 2.
o 1 Jo 3, 7.
p cf. Ecli 18, 20.
12] * *Catech. R. III 10, 9.*
q cf. cp. 7, 10.
r Pro 14, 6. — cf. Jo 7, 17.
s Pro 8, 17; Ecli 6, 28; Jr 29, 13.

t Ecli 15, 2. — cf. Jo 65, 24. — v. Dt 30, 11-14.
u Pro 8, 17, 34; Ecli 4, 13; 14, 24.

v cf. cp. 7, 23.

x Pro 8, 2-4.

y cp. 3, 11; 7, 14.
19 b] *v. Ps 110, 10.*
z cf. Ex 20, 6; Dt 5, 10; 7, 9; Jo 14, 15, 21; Rm 13, 10; 1 Jo 5, 3.
a Pro 22, 11; Mt 5, 8.
b cf. Dn 7, 27.
c cf. Rm 5, 17; 2 Tm 2, 12.
d v. Ps 2, 10-12.

e cf. Tb 12, 7; Mt 13, 11; Jo 15, 15.

2. Sapientia in se ipsa describitur (6,24-9,19). *Post breve exordium (24-27) auctor declarat suam cum omnibus communem condicionem (7, 1-6) seque, ut sapientiam a Deo peteret, permotum esse, cum sciret omnia bona eidem*

sed [f]ab initio nativitatis investigabo
et ponam in lucem scientiam illius
et non praeteribo veritatem.
25 [g]Neque cum invidia tabescente iter habebo,
[h]quoniam talis homo non erit particeps sapientiae.
26 [i]Multitudo autem sapientium sanitas est orbis terrarum,
et [j]rex sapiens stabilimentum populi est. [vobis.
27 Ergo accipite disciplinam per sermones meos, et proderit

7

1 Sum quidem et ego mortalis homo similis omnibus
et [a]ex genere terreni illius, [b]qui prior factus est,
et in ventre matris figuratus sum caro,
2 [c]decem mensium tempore [d]coagulatus sum in sanguine
ex semine hominis et delectamento somni conveniente;
3 et ego natus accepi communem aërem
et in similiter factam decidi terram
et primam vocem similem omnibus emisi plorans;
4 [e]in involumentis nutritus sum et curis magnis.
5 Nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium:
6 [f]unus ergo introitus est omnibus ad vitam et [g]similis
7 Propter hoc optavi, et [h]datus est mihi sensus; [exitus.
et invocavi, et venit in me spiritus sapientiae;
8 et praeposui illam regnis et sedibus
et [i]divitias nihil esse duxi in comparatione illius.
9 Nec comparavi illi lapidem pretiosum; [exigua,
[j]quoniam omne aurum in comparatione illius harena est
et tanquam lutum aestimabitur argentum in conspectu
10 [k]Super salutem et speciem [l]dilexi illam [illius.
et proposui [m]pro luce habere illam,
quoniam inexstinguibile est lumen illius.
11 [n]Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa,
et innumerabilis honestas per manus illius; [sapientia,
12 et laetatus sum in omnibus, quoniam antecedebat me ista
et ignorabam quoniam horum omnium [o]mater est.
13 Quam sine fictione didici et [p]sine invidia communico
et honestatem illius non abscondo.
14 Infinitus enim thesaurus est hominibus;
quo qui usi sunt [q]participes facti sunt amicitiae Dei,
propter [r]disciplinae dona commendati.
15 [s]Mihi autem dedit Deus dicere ex sententia
et praesumere digna horum, quae mihi dantur,
quoniam ipse sapientiae dux est sapientium emendator.
16 [t]In manu enim illius et nos et [u]sermones nostri
et [v]omnis sapientia et operum scientia et disciplina.
17 [x]Ipse enim dedit mihi horum quae sunt scientiam veram,
ut sciam dispositionem orbis terrarum et virtutes elemen-
18 initium et consummationem et medietatem temporum, [torum,
vicissitudinum permutationes et commutationes tempo-
19 anni cursus et [y]stellarum dispositiones, [rum,
20 [z]naturas animalium et iras bestiarum,
vim ventorum et [a]cogitationes hominum,
differentias virgultorum et virtutes radicum.
21 Et quaecumque sunt absconsa et improvisa didici;
omnium enim [b]artifex docuit me sapientia.
22 [c]Est enim in illa spiritus unicus intelligentiae, sanctus,
[d]multiplex, subtilis, [e]disertus, [f]mobilis,
[g]incoinquinatus, certus, suavis, amans bonum, [b]acutus,
quem nihil vetat, benefaciens, 23 humanus,
[i]benignus, stabilis, certus, securus,
omnem habens virtutem, [j]omnia prospiciens
et [k]qui capit omnes spiritus, intelligibilis, mundus, subtilis.
24 Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia;
attingit autem ubique propter suam munditiam.
25 [m]Vapor est enim virtutis Dei, [cera;
et emanatio quaedam est claritatis omnipotentis Dei sin-

f cf .Is 53, 8. — v. Pro 8, 22-31.

g cf. cp. 7, 13.
h cf. Jc 3, 14, 15.
i cf. Pro 11, 14.
j cf. Pro 28, 15.

1-14] LL. in fr. 4 p. D. 5 Aug.
a Jb 33, 6; Ecli 17, 1; 33, 10. — cf. Ecli 40, 1; 1 Cor 15, 47. — v. Gn 2, 7.
b cp. 10, 1.
c cf. 2 Mc 7, 27.
d cf. Jb 10, 10; Ec 11, 52; 2 Mc 7, 22.

e cf. Lc 2, 7.

f cf. Jb 1, 21; Ecli 40, 1-4; 1 Tm 6, 7.
g cf. Ex 11, 5; Lc 9, 31.
7-14] L. in fs. ss. Thom. Aq. et Phil. N.
7, 8] R. in fs. s. Elisabeth reg. Ant. in fs. BMV. de b. cons.
h 3 Rg 3, 9, 12; 4, 29. — cf. Ps 15, 7; Ecli 51, 18, 19; Jc 1, 5.
i cp. 8, 5. — cf. 3 Rg 3, 11; Jb 28, 15-19; Ps 18, 11; Pro 3, 14, 15; 8, 11; 15, 16
j Bar 3, 30. — cf. 2 Par 1, 15; Ecli 47, 20.
k cf. Pro 4, 22.
l cf. Ecli 4, 13.
m cf. vr. 26; cp. 6, 13; Bar 4, 2.
11] V. in fs. BMV. de b. cons.
n 3 Rg 3, 13; Ps 33, 11; Pro 3, 16. — cf. Ecli 51, 36; 1 Tm 4, 8.
o Ecli 24, 24. — cf. cp. 8, 7.
p cf. cp. 6, 25; Ecli 20, 33; 41, 17; Ac 20, 10.
q v. vr. 27.
r cp. 6, 18. — cf. 2 Cor 10, 18.
s cf. Ecli 51, 30; Eph 6, 20.
*15] * Greg. XVI encycl. 15 Aug. 1832 adv. Indiffer. etc.*
t Jb 12, 10; Pro 16, 1, 9; 20, 24; Jr 10, 13; Dn 5, 23; Ac 17, 28. — cf. Tb 4, 20; 2 Cor 3, 5.
u Ex 4, 12.
v cf. Ex 35, 31, 35; Is 28, 26.
x cf. 3 Rg 4, 29; Ec 1, 13.
y vr. 29.
z cf. 3 Rg 4, 33.
a cf. Pro 27, 19.
b cp. 8, 5; 14, 2. — cf. Pro 8, 30.
21 b] V. in R. in fr. 6 p. Pnt. — *v. cp. 1, 7.*
c cf. Jc 3, 17.
d v. 1 Cor 12, 4-11.
e cf. cp. 10, 21.
f vr. 24.
g cf. cp. 1, 4.
h cf. Heb 4, 12.
23 b] v. vr. 21.
i cp. 1, 6. — cf. Jo 16, 27.
j 1 Cor 2, 10.
k 1 Cor 15, 28. — cf. Ac 17, 28; Heb 4, 13.
l cf. cp. 8, 1; Pro 3, 19; Ecli 1, 10.
m cf. Pro 2, 9; Ecli 24, 5.

coniungi (7-14); eamque obtinuisse una cum gratia de ea digne disserendi (15-21) testatur. Sapientiam idcirco describit iuxta ipsius attributa, qualitates et fructus (22-8, 1), additque eam a se expetitam fuisse

n vr. 22. — cf. Ap 21, 27.
o cf. Heb 1, 3.
25 b-26 b] *Ant. etc. in fs. Pur. BMV. etc.*
26] * *Symb. Fid. Conc. Tolet. XI (an. 675).*
26 b] *V. All. in Transf. DNJC.*
p cf. Jo 14, 9; 2 Cor 4, 4; Col 1, 15.
q vr. 22.
r Ps 101, 28; Jc 1, 17.
s Ps 103, 30. — cf. Ap 21, 5.
t vr. 14. — cf. Ex 33, 11; Jc 2, 23.
u Ecli 4, 15.
v cf. Jo 14, 16.
x cf. Mt 17, 5.
y vr. 19.

a cp. 7, 24.
1] * *Conc. Vat. s. III cp. 1.* — * *Catech. R. I 12, 22; III 3, 16.* — *Ant. in die 17 Dbris.*
b cf. Rg 3, 7, 9; Ecli 47, 14.
c cf. vr. 9, 18; Ecli 15, 2.
d cf. cp. 9, 4; Jo 1, 1.
e cf. Pro 8, 30.
3 b] *V. in R. in fs. s. Luciae Virg.* — *v. Ps 118, 46.*
f cf. Pro 8, 22-31.
g cf. cp. 7, 8, 9; Pro 8, 18.
h cp. 7, 21.

i cf. Ecli 31, 34; 37, 34.

j cf. 3 Rg 10, 3.

k cf. Dn 2, 21; Ac 1, 7.
l cf. vr. 2, 18.
9-15] *L. in fs. b. Iohannae de Arc V.*
m cf. 2 Cor 1 ,3.
n cf. 3 Rg 3, 28; 4, 34; Jb 29, 7-11.
o cf. Ecli 4, 7.
p cf. 3 Rg 3, 16-28.
11, 12] *Ant. in fs. s. Jo. Nepom* — *Cm. in fs. s. Laur. a Brund.*
q v. Jb 29, 9.

r cf. vr. 17.
s Ps 111, 7; Ecli 15, 6; Is 56, 5.
t 3 Rg 4, 21, 24. — cf. cp. 6, 4; Pro 8, 15.
u cf. Mr 6, 20.

v cf. vr. 18; Pro 3, 17; Ps 50, 14.
x cf. vr. 13, Pro 3, 18.

y cf. vr. 2, 9.

z cf. Jo 9 ,2.

et ideo [n]nihil inquinatum in eam incurrit;
26 [o]candor est enim lucis aeternae
et speculum sine macula Dei maiestatis
et [p]imago bonitatis illius.
27 Et, cum sit una, [q]omnia potest
et [r]in se permanens [s]omnia innovat
et per nationes in animas sanctas se transfert,
[t]amicos Dei et prophetas constituit.
28 [u]Neminem enim diligit Deus
nisi eum [v]qui cum sapientia inhabitat.
29 [x]Est enim haec speciosior sole
et super omnem [y]dispositionem stellarum,
luci comparata, invenitur prior;
30 illi enim succedit nox,
sapientiam autem non vincit malitia.

8

1 [a]Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter
et disponit omnia suaviter.
2 [b]Hanc amavi et exquisivi a iuventute mea
et quaesivi [c]sponsam mihi eam adsumere
et amator factus sum formae illius.
3 Generositatem illius glorificat [d]contubernium habens Deus;
sed et [e]omnium Dominus dilexit illam.
4 [f]Doctrix enim est disciplinae Dei et electrix operum illius.
5 Et si divitiae appetuntur in vita,
[g]quid sapientia locupletius, [h]quae operatur omnia?
6 Si autem sensus operatur,
quis horum quae sunt magis quam illa est artifex?
7 Et si iustitiam quis diligit,
labores huius magnas habent virtutes;
[i]sobrietatem enim et prudentiam docet et iustitiam et virtu-
quibus utilius nihil est in vita hominibus. [tem,
Et, si multitudinem scientiae desiderat quis,
scit praeterita et de futuris aestimat,
scit versutias sermonum et [j]dissolutiones argumentorum,
signa et monstra scit, antequam fiant,
et [k]eventus temporum et saeculorum.
9 [l]Proposui ergo hanc adducere mihi ad convivendum
sciens quoniam mecum communicabit de bonis,
et erit [m]allocutio cogitationis et taedii mei.
10 [n]Habebo propter hanc claritatem ad turbas
et honorem apud seniores [o]iuvenis,
11 et acutus [p]inveniar in iudicio
et in conspectu potentium admirabilis ero,
et facies principum mirabuntur me,
12 [q]tacentem me sustinebunt et loquentem me respicient
et, sermocinante me plura, manus ori suo imponent.
13 Praeterea [r]habebo per hanc immortalitatem [linquam.
et [s]memoriam aeternam his, qui post me futuri sunt, re-
14 [t]Disponam populos, et nationes mihi erunt subditae,
15 [u]timebunt me audientes reges horrendi;
in multitudine videbor bonus et in bello fortis.
16 Intrans in domum meam conquiescam cum illa;
non enim habet amaritudinem conversatio illius,
[v]nec taedium convictus illius, sed laetitiam et gaudium.
17 Haec cogitans apud me et commemorans in corde meo,
[x]quoniam immortalitas est in cognatione sapientiae,
18 et in amicitia illius delectatio bona,
et in operibus manuum illius honestas sine defectione,
et in certamine loquelae illius sapientia,
et praeclaritas in communicatione sermonum ipsius,
circuibam quaerens, ut [y]mihi illam adsumerem.
19 Puer autem eram ingeniosus et sortitus sum animam bo-
20 Et, [z]cum essem magis bonus, [nam.
veni ad corpus incoinquinatum.

cum nosset ipsam a Deo ortam omnia bona vel continere vel superare, eamque praesertim regibus perutilem esse (2-21). Petitionis autem modulus ad aedificationem nostram in sequentibus repetit (9, 1-19).

21 Et, ut scivi quoniam aliter non possem esse [a]continens,
[b]nisi Deus det;
(et [c]hoc ipsum erat sapientiae, scire cuius esset hoc do-
adii Dominum et [d]deprecatus sum illum [num)
et dixi ex totis praecordiis meis:

9

1 [a]Deus patrum meorum et Domine misericordiae,
[b]qui fecisti omnia verbo tuo
2 et sapientia tua [c]constituisti hominem,
[d]ut dominaretur creaturae, quae a te facta est;
3 [e]ut disponat orbem terrarum in aequitate et iustitia
et in directione cordis iudicium iudicet;
4 [f]da mihi [g]sedium tuarum [h]adsistricem sapientiam
et noli me reprobare a [i]pueris tuis,
5 quoniam [j]servus tuus sum ego et filius ancillae tuae,
[k]homo infirmus et exigui temporis
et [l]minor ad intellectum iudicii et legum.
6 [m]Nam, et si quis erit consummatus inter filios hominum,
si ab illo abfuerit sapientia tua, in nihilum computabitur.
7 Tu [n]elegisti me regem populo tuo
et iudicem [o]filiorum tuorum et [p]filiarum
8 et [q]dixisti me aedificare templum in [r]monte sancto tuo
et in [s]civitate habitationis tuae altare,
[t]similitudinem tabernaculi sancti tui, quod praeparasti ab
9 et [u]tecum sapientia tua, quae novit opera tua, [initio;
quae et [v]adfuit tunc, cum orbem terrarum faceres,
et sciebat quid esset placitum oculis tuis
et quid directum in praeceptis tuis. [tuae,
10 [w]Mitte illam [y]de caelis sanctis tuis et [z]a sede magnitudinis
ut mecum sit et mecum laboret ut sciam quid acceptum
11 [a]scit enim illa omnia et intelligit [sit apud te;
et deducet me in operibus meis sobrie
et custodiet me in sua potentia.
12 [b]Et erunt accepta opera mea, et disponam populum tuum
et ero dignus sedium patris mei.
13 [c]Quis enim hominum poterit scire consilium Dei?
aut quis poterit cogitare quid velit Deus?
14 [d]Cogitationes enim mortalium timidae,
et incertae providentiae nostrae;
15 [e]corpus enim quod corrumpitur adgravat animam,
et [f]terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitan-
16 Et [g]difficile aestimamus quae in terra sunt, [tem.
et quae in prospectu sunt invenimus cum labore;
quae autem in caelis sunt quis investigabit?
17 Sensum autem tuum quis sciet, [h]nisi tu dederis sapientiam,
et [i]miseris spiritum sanctum tuum de [j]altissimis,
18 et sic correctae sint semitae eorum qui sunt in terris,
et [l]quae tibi placent didicerint homines?
19 Nam [m]per sapientiam sanati sunt
quicumque placuerunt tibi, Domine, a principio.

10

1 Haec illum, [a]qui primus formatus est a Deo pater orbis ter-
[b]cum solus esset creatus, custodivit [rarum,
2 et eduxit illum a delicto suo
et [c]dedit illi virtutem continendi omnia.
3 [d]Ab hac, ut recessit iniustus in ira sua,
per iram homicidii fraterni, deperiit. [pientia
4 Propter quem, cum [e]aqua deleret terram, [f]sanavit iterum sa-
per [g]contemptibile lignum [h]iustum gubernans.
5 Haec, et [i]consensu nequitiae cum se nationes contulissent,
[j]scivit iustum et conservavit sine querela Deo
et [l]in filii misericordia fortem custodivit.
6 [m]Haec [n]iustum a pereuntibus impiis liberavit fugientem,
descendente igne in [o]Pentapolim,
7 quibus in testimonium nequitiae
[p]fumigabunda constat deserta terra,

a cf. Ecli 6, 28.
b cf. Pro 2, 6; Ecli 39, 8, 9; Jc 1, 5. — cf. 3 Rg 3, 9; 4, 29.
c cf. Ecli 39, 6.
d Ps 118, 145.

a v. 3 Rg 3, 6-9.
b Ps 32, 6. 9; Jo 1, 3, 10.
c Ecli 17, 3.
d v. Gn 1, 26, 28; Ps 8, 7.
e cf. Lc 1, 75.

f 2 Par 1, 10.
g v. vr. 10.
4, 5] RR. in D. 1 Aug.
h cf. cp. 8, 3.
i cf. 2, 12; Lc 1, 54.
j Ps 85, 16; 115, 16; 118, 25; 142, 13.
k cf. Jb 14, 1.
l 3 Rg 3, 7.
m cf. 1 Cor 3, 19.
n cf. 2 Rg 7, 12; 1 Par 28, 5; 2 Par 1, 9.
o Dt 14, 1; Os 11, 1.
p Is 43, 6; 2 Cor 6, 18.
q cf. 2 Rg 7, 13; 3 Rg 8, 19.
r Ps 2, 6; 77, 54 etc.
s Ps 131, 13; Mt 5, 35.
t cf. Heb 8, 2, 5; 9, 11.
u cf. Jo 1, 1, 2.
v Jo 1, 3, 10. — v. Pro 8, 22-30.
x cf. Jo 3, 17; 20, 21.
y Ps 19, 7.
10] v. vr. 4, 5.
z vr. 4. — cf. cp. 18, 15; Mt 5, 34.

a vr. 9; cp. 8, 8.
b cf. 3 Rg 3, 9.

c Jb 38, 4-37; Is 40, 13; Bar 3, 15; Rm 11, 34; 1 Cor 2, 16. — cf. Ecli 1, 6.
13-10, 9] LL. in fr. 5 p. D. 3 Aug.
d Is 55, 8. — cf. Pro 14, 14.
e cf. Rm 7, 24; 2 Cor 5, 4; Eph 4, 22.
f Jb 4, 19; 2 Cor 5, 1.
g Ec 1, 8. — cf. Jo 3, 12.

*17] * Catech. R. I 9, 2.*
h Lc 10, 22. — cf. Jo 7, 26; 1 Cor 2, 10, 11.
i Jo 14, 26. — cf. Ac 2, 33.
j Lc 2, 14.
l Bar 4, 4.
m cf. cp. 10, 4.

a cp. 7, 1; Gn 2, 7.
b Gn 2, 18. — cf. 1 Tm 2, 13.

c cf. cp. 9, 2. — v. Gn 1, 28.
d v. Gn 4, 8-13.
e v. Gn 7, 21-23.
f cf. cp. 9, 19.
g cf. cp. 14, 5, 6.
h v Gn 7, 1.
i cf. Gn 11, 3.
j cf. Gn 12, 1.
l Ecli 44, 21. — cf. Gn 22, 10; Heb 11, 17-19.
m cf. Gn 19, 16; 17, 22.
n cp. 19, 16; 2 Pt 2, 7.
o Gn 14, 12; Dt 19, 23.
p cf. Gn 19, 28.

3. Laudes Sapientiae ab historia haustae (10, 1-19, 20). *Enarrantur opera sapientiae disponentis vel circa personas singulas, ut puta circa patriarchas ab Adam ad Ioseph (10, 1-14), vel circa nationes nempe circa Hebraeos,*

et incerto tempore fructus habentes arbores,
et incredibilis animae [q]memoria stans [r]figmentum salis.
8 Sapientiam enim praetereuntes
non tantum in hoc lapsi sunt ut ignorarent bona,
sed et insipientiae suae reliquerunt hominibus memoriam,
ut in his quae peccaverunt nec latere potuissent.
9 Sapientia autem hos qui se observant a doloribus liberavit.
10 [s]Haec profugum irae fratris iustum
deduxit per vias rectas et [t]ostendit illi regnum Dei
et dedit illi [u]scientiam sanctorum,
[v]honestavit illum in laboribus et complevit labores illius,
11 [x]in fraude circumvenientium illum adfuit illi
et [y]honestum fecit illum,
12 [z]custodivit illum ad inimicis et a seductoribus tutavit illum
et [a]certamen forte dedit illi, ut vinceret
et sciret [b]quoniam omnium potentior est sapientia.
13 [c]Haec venditum iustum non dereliquit,
sed [d]a peccatoribus liberavit eum
[e]descenditque cum illo in foveam
14 [f]et in vinculis non dereliquit illum
et dedit illi claritatem aeternam.
donec adferret illi sceptrum regni
et potentiam adversus eos qui eum deprimebant,
et mendaces ostendit qui maculaverunt illum,
15 Haec [g]populum iustum et semen sine querela
[h]liberavit a [i]nationibus, quae illum deprimebant.
16 [j]Intravit in animam [k]servi Dei
et [l]stetit contra reges horrendos in portentis et signis
17 et reddidit iustis [m]mercedem laborum suorum
et deduxit illos in via mirabili
et [n]fuit illis in velamento diei et in luce stellarum per
18 [o]transtulit illos per mare Rubrum [noctem;
et transvexit illos per aquam nimiam;
19 [p]inimicos autem illorum demersit in mare
et ab altitudine inferorum eduxit illos.
[q]Ideo iusti tulerunt spolia impiorum
20 et [r]decantaverunt, Domine, nomen sanctum tuum
et victricem manum tuam laudaverunt pariter;
21 quoniam sapientia aperuit [s]os mutorum
et [t]linguas infantium fecit [u]disertas.

11

1 Direxit opera eorum in manibus [a]prophetae sancti.
2 [b]Iter fecerunt per deserta, quae non habitabantur,
et [c]in locis desertis fixerunt casas;
3 [d]steterunt contra hostes et de inimicis se vindicaverunt;
4 sitierunt et invocaverunt te,
et [e]data est illis aqua de petra altissima,
et requies sitis de [f]lapide duro. [ctione potus sui,
5 [g]Per quae enim poenas passi sunt inimici illorum a defe-
et in eis, cum abundarent, filii Israël laetati sunt,
6 per haec, cum illis deessent, bene cum illis actum est.
7 Nam pro fonte quidem sempiterni fluminis
[h]humanum sanguinem dedisti iniustis.
8 [i]Qui cum minuerentur in traductione infantium occisorum,
dedisti illis abundantem aquam insperate
9 ostendens per sitim, quae tunc fuit, quemadmodum tuos
et [j]adversarios illorum necares. [exaltares
10 [k]Cum enim tentati sunt,
et quidem cum misericordia disciplinam accipientes,
scierunt, quemadmodum cum ira iudicati impii tormenta
11 Hos quidem [l]tanquam pater [m]monens probasti; [paterentur.
[n]illos autem tanquam durus rex interrogans condemnasti.
12 Absentes enim et praesentes similiter torquebantur.
13 Duplex enim illos acceperat taedium,
et gemitus cum memoria praeteritorum.

q Lc 17, 32.
r Gn 19, 26.

s Gn 28, 5, 10. — v. Gn 27, 42-45.
10-14] L. Cp. etc. in cm. et fss. Mm. et Cf.
10] Cp. in fs. s. Joseph.
t v. Gn 28, 12-17.
u Pro 9, 10.
v Gn 30, 43.
x Gn 31, 1-16.
y v. Ecli 11, 14.
z Gn 33, 1-4.
a v. Gn 32, 24-30.
b cf. 1 Tm 4, 8.
c Gn 37, 28.
d v. Gn 39, 7-10.
e v. Gn 39, 20-23.
f Gn 41, 4, 41.
g cf. cp. 18, 1; Ex 19, 6.
h Ex 1, 12; 12, 51. — cf. Est 11, 7.
i v. Ex 1, 11-14.
j Ex 3, 12.
k Ex 14, 31; Nm 12, 7; Dt 34, 5. — cf. Dt 33, 1.
l Ecli 45, 3. — cf. Ps 104, 30. — v. Ex 7, 10-12, 30.
m cf. Ex 12, 35, 36.
17-20] L. Cp. etc. in cm. et fss. Mm.
n Ex 13, 21; Ps 104, 39.
18] v. cp. 17, 1; Ps 76, 20.
o v. Ex 14, 21, 22; Ps 77, 13.
p cp. 18, 5. — v. Ex 14, 27.
q v. Ex 12, 36.
r v. Ex 15, 1-18.
20b, 21] Int. (Ps 8) in fr. 5 p. Psch.
s cf. Ex 4, 10-12.
t cf. Ps 8, 3; Mt 21, 16. — cf. Mt 11, 25.
u cf. cp. 7, 22.

a Os 12, 13. — v. Dt 18, 15, 18.
b Ex 16, 1; Dt 8, 15; Jdt 5, 14. — v. Dt 32, 10.
c cf. Ex 17, 1.
d v. Ex 17, 10-13; Nm 21, 1, 23, 33; 25, 17; 31, 2.
e v. Ex 17, 6; Nm 20, 11.
f Dt 8, 15; Ps 113, 8.
g cf. cp. 16, 2.

h Ex 7, 17, 20. — cf. Is 49, 26.
i cp. 18, 5; Ex 1, 22.

j cf. Ex 7, 21.
k cf. cp. 16, 3, 4.

l cp. 3, 5. — cf. Pro 3, 12. — v. Dt 8, 5.
m cp. 16, 6.
n cf. Ex 14, 4, 18.

14 Cum enim audirent per sua tormenta bene secum agi,
[o]commemorati sunt Dominum admirantes in finem exitus.
15 [p]Quem enim in expositione prava proiectum deriserunt,
in finem eventus mirati sunt non similiter iustis sitientes.
16 Pro cogitationibus autem [q]insensatis iniquitatis illorum,
[r]quod quidam errantes colebant mutos serpentes
et bestias supervacuas, [ctam;
[s]immisisti illis multitudinem mutorum animalium in vindi-
17 ut scirent, quia [t]per quae peccat quis, per haec et tor-
18 Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, [quetur.
quae creavit orbem terrarum ex [u]materia invisa,
[v]immittere illis multitudinem ursorum aut audaces leones
19 aut novi generis [x]ira plenas ignotas bestias
aut [y]vaporem ignium spirantes aut fumi odorem proferentes
aut horrendas ab oculis scintillas emittentes;
20 quarum non solum laesura poterat illos [z]exterminare,
sed et adspectus per timorem occidere.
21 Sed et sine his [a]uno spiritu poterant occidi,
[b]persecutionem passi ab ipsis factis suis
et dispersi per spiritum virtutis tuae;
sed [c]omnia in mensura et numero et pondere disposuisti;
22 multum enim valere tibi soli supererat semper;
et [d]virtuti bracchii tui quis resistet?
23 Quoniam tanquam [e]momentum staterae,
sic est ante te orbis terrarum,
et [f]tanquam gutta roris antelucani, quae descendit in
24 Sed [g]misereris omnium, quia omnia potes, [terram.
et [h]dissimulas peccata hominum propter paenitentiam.
25 [i]Diligis enim omnia quae sunt
et nihil odisti eorum quae fecisti,
nec enim odiens aliquid constituisti aut fecisti.
26 Quomodo autem posset aliquid permanere nisi tu voluisses?
aut, quod a te [j]vocatum non esset, conservaretur?
27 Parcis autem omnibus, [l]quoniam tua sunt,
Domine, qui amas animas.

12

1 [a]O quam bonus et suavis est, Domine, spiritus tuus [b]in
2 Ideoque eos [c]qui exerrant partibus corripis [omnibus!
et, [d]de quibus peccant admones et alloqueris,
ut, [e]relicta malitia, credant in te, Domine.
3 Illos enim antiquos [f]inhabitatores terrae sanctae tuae,
[g]quos exhorruisti, 4 quoniam odibilia opera tibi faciebant
per medicamina et sacrificia iniusta;
5 et filiorum suorum [h]necatores sine misericordia
et comestores viscerum hominum
et devoratores sanguinis a medio sacramento tuo
6 et auctores parentes animarum inauxiliatarum,
[i]perdere voluisti per manus parentum nostrorum;
7 ut dignam perciperent peregrinationem puerorum Dei,
[j]quae tibi omnium carior est terra.
8 Sed et his tanquam hominibus [l]pepercisti
et [m]misisti antecessores exercitus tui vespas,
ut illos [n]paulatim exterminarent.
9 Non quia impotens eras in bello subicere impios iustis
aut [o]bestiis saevis aut [p]verbo duro simul exterminare;
10 sed partibus iudicans [q]dabas locum paenitentiae,
non ignorans quoniam [r]nequam est natio eorum,
et naturalis malitia ipsorum,
et quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in per-
11 [s]Semen enim erat maledictum ab initio [petuum.
[t]nec timens aliquem veniam dabas peccatis illorum.
12 [u]Quis enim dicet tibi: Quid fecisti?
aut quis stabit contra iudicium tuum?
aut quis in conspectu tuo veniet vindex iniquorum hominum?

o cf. cp. 16, 8; Ex 8, 8, 19.
p cp. 18, 5; Ex 2, 3.

q cp. 12, 23; Rm 1, 21, 22.
r cp. 12, 24; 15, 18.

s Lv 26, 22; Dt 32, 24. — cf. Jr 8, 17. — v. cp. 16, 1.
t cf. Gn 9, 6; Pro 26, 27; Ecli 14, 7; Is 33, 1; Hab 2, 8; Mt 25, 52. — v. cp. 12, 23, 27.
*18] * cf. Rosmini prop. 19 damn.*
u cf. Gn. 1, 2.
v cf. cp. 12, 8, 9; 16, 1; Lv 26, 22; Ecli 39, 36; Jr 8, 17.
x cp. 16, 5.
y cf. Jb 41, 10, 12.
z cf. Am 9, 9; Lc 20, 18.

a Jb 4, 8; Is 30, 33.
b cp. 14; 31. — cf. Ac 28, 4.

c Jb 28, 25; Ecli 1, 9; Is 40, 12. — cf. Dn 5, 25.
d 2 Par 20, 6; Ps 75, 8; Nh 1, 6. — cf. Is 40, 26.
e Is 40, 15.
f cf. Os 6, 4; 13, 3.
g cp. 12, 10; Ps 144, 9; Ecli 2, 23; 18, 4, 12.
h cp. 12, 2, 10; 19, 20; Ac 17; 30; Rm 2, 4; 21, 32; 2 Pt 3, 9; Ecli 5, 4.
23-27] Int. (Ps 56) in fr. 4 Cln. et in Ms. pro rem. pecc.
i vr. 27; Ps 144, 9. — cf. Mt 6, 26; 10, 29, 30.
j cf. Is 41, 4; Rm 4, 17.
*27] * Catech. R. I 2, 21.*
l cp. 12, 16. — cf. Ez 18, 23; Jn 4, 11.
*27] * cf. prop. 19 Ekkardi damn. a Jo. XXII.*

a Ps 105, 1.
1] V. All. in fr. 6 QT. Pnt. etc. — Ant. in fs. Corp. Ch.
b cf. cp. 1, 7; Nm 16, 22.
c cp. 6, 9.
d cp. 11, 16. — v. vr. 23.
e cf. cp. 11, 24.
f 2 Mc 1, 7.
g Dt 9, 3; 12, 29; 18, 10-12.
h cp. 14, 23; Ps 105, 37, 38; Is 57, 5. — v. Lc 18, 21.
i Nm 33, 51-56; Dt 20, 17.

j cf. Dt 11, 12.
l cf. cp. 11, 27.
m Ex 23, 28; Dt 7, 20; Js 24, 12.
n Ex 23, 30; Dt 7, 22.

o cf. cp. 11, 18.
p cf. Nm 16, 45.
q cf. Rm 2, 4. — v. cp. 11, 24; Jb 24, 23; Ap 2, 21.
r cf. cp. 3, 12.

s cf. Gn 9, 25; Ecli 41, 12.
t cf. Lc 13, 24.
u Jb 9, 12; Ec 8, 4; Is 45, 9; Dn 4, 32. — cf. Jr 18, 6; Rm 9, 20.

modum ad notitiam veri Dei perveniendi (3-27). At divinae scientiae stultitiam praetulerunt illi qui ex magnitudine et pulchritudine rerum creatarum non valuerunt pervenire ad ipsarum auctoris notitiam (13, 1-9),

aut quis tibi imputabit, si perierint nationes quas tu fe-
13 *v*Non enim est alius Deus quam tu, [cisti?
*x*cui cura est de omnibus,
ut ostendas quoniam non iniuste iudicas iudicium.
14 Neque rex neque tyrannus in conspectu tuo
inquirent de his quos perdidisti.
15 Cum ergo sis iustus, iuste omnia disponis;
ipsum quoque, qui non debet puniri, condemnare
*y*exterum aestimas a tua virtute.
16 Virtus enim tua iustitiae initium est, [cere facis.
et ob hoc, *z*quod omnium Dominus es, omnibus te par-
17 *a*Virtutem enim ostendis tu,
qui non crederis esse in virtute consummatus,
et horum, qui te nesciunt, audaciam traducis.
18 Tu autem, dominator virtutis, cum tranquillitate iudicas
et cum magna reverentia disponis nos:
*b*subest enim tibi, cum volueris, posse.
19 *c*Docuisti autem populum tuum per talia opera,
quoniam oportet iustum esse et humanum;
et bonae spei fecisti filios tuos,
quoniam iudicans *d*das locum in peccatis paenitentiae.
20 *e*Si enim inimicos servorum tuorum et debitos morti
cum tanta cruciasti attentione dans tempus et locum,
per quae possent mutari a malitia;
21 cum quanta diligentia iudicasti filios tuos,
*f*quorum parentibus iuramenta et conventiones dedisti bo-
22 *g*Cum ergo das nobis disciplinam, [narum promissionum!
inimicos nostros multipliciter flagellas,
ut bonitatem tuam cogitemus *h*iudicantes
et, cum de nobis iudicatur, speremus misericordiam tuam.
23 Unde et *i*illis, qui in vita sua insensate et iniuste vixerunt,
*j*per haec, quae coluerunt, *k*dedisti summa tormenta.
24 Etenim in erroris via diutius erraverunt, [vacua,
*m*deos aestimantes haec, quae in animalibus sunt super-
infantium insensatorum more viventes. [dedisti.
25 Propter hoc, tanquam pueris insensatis, iudicium in derisum
26 Qui autem ludibriis et increpationibus non sunt corre-
dignum Dei iudicium experti sunt. [cti,
27 In quibus enim patientes indignabantur, [rentur,
*n*per haec, quos putabant deos, in ipsis, cum exterminavidentes *o*illum, *p*quem olim negabant se nosse,
verum Deum agnoverunt; [illos.
*q*propter quod et finis condemnationis eorum venit super

13

1 *a*Vani autem sunt omnes homines,
*b*in quibus non subest scientia Dei; [qui est,
et *c*de his, quae videntur bona, non potuerunt intelligere *d*eum
neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex;
2 sed aut ignem aut spiritum aut citatum aërem
aut *e*gyrum stellarum aut nimiam aquam aut solem et
rectores orbis terrarum deos putaverunt. [lunam
3 Quorum si *f*specie delectati, deos putaverunt,
sciant quanto his dominator eorum speciosior est;
speciei enim generator haec omnia constituit.
4 Aut, si virtutem et opera eorum mirati sunt,
*g*intelligant ab illis, quoniam qui haec fecit fortior est
5 a magnitudine enim speciei et creaturae [illis;
cognoscibiliter poterit creator horum videri.
6 Sed tamen adhuc in his minor est querela, [invenire.
et hi enim fortasse errant, *h*Deum quaerentes et volentes
7 Etenim, cum in operibus illius conversentur, inquirunt
et persuasum habent quoniam bona sunt quae videntur.
8 Iterum autem nec his debet ignosci. [culum,
9 Si enim tantum potuerunt scire, ut possent aestimare saequomodo huius Dominum non facilius invenerunt?

v cf. Dt 32, 39.
x cp. 6, 8. — cf. 1 Pt 5, 7.
y cf. Gn 18, 25; Jb 10, 2, 3.
z cf. cp. 11, 24, 27.
o cf. Ex 5, 2; 4 Rg 18, 35.
18] * *Catech. R. I 2, 11.*
b cf. Ps 113, 3 (bis); 134, 6; Dn 4, 32; Jn 1, 14.
c vr. Mt 5, 44, 45; Lc 6, 35, 36.
d cf. cp. 11, 24.
e vr. 10. — cf. Rm 9, 22-24.
f Dt 7, 8; 13, 17. — Rm 9, 4, 5.
g cf. Hab 1, 12; 2 Mc 6, 12.
h cf. Mt 5, 7; 7, 2.
i cf. vr. 27. — v. 11, 27.
j cf. cp. 14, 11.
l v. cp. 16, 1.
m cf. Ps 105, 20; Rm 1, 23.
n v. vr. 23.
o Ex 8, 8, 28; 9, 27; 10, 7, 16; 12, 31.
p cp. 16, 16. — cf. Ex 5, 2.
q Ex 14, 28. — cf. 1 Th 2, 16.
1-15, 19] cf. Rm 1, 19-32.
a Jr 10, 8, 14. — cf. 4 Rg 17, 5; Eph 4, 17.
b Rm 1, 28.
1-10] *LL. in fr. 6 p. D. 3 Aug.*
c cf. Ac 14, 17.
d cf. Ex 3, 14; Ap 1, 4, 8.
e cf. Dt 4, 19; 17, 3; Jb 31, 26-28.
f cf. Ps 8, 4; Ecli 43, 10.
g cf. Rm 1, 20.
h cf. Ac 17, 27.

10 Infelices autem sunt, et inter [i]mortuos spes illorum est,
qui appellaverunt deos [j]opera manuum hominum,
[l]aurum et argentum, artis inventionem et [m]similitudines ani-
aut lapidem inutilem opus manus antiquae. [malium
11 [n]Aut, si quis artifex faber de silva lignum rectum secuerit,
et huius docte eradat omnem corticem [sationem vitae,
et arte sua usus diligenter fabricet [o]vas utile in conver-
12 [p]reliquiis autem eius operis ad praeparationem escae abu-
13 et reliquum horum, quod ad nullos usus facit, [tatur,
lignum curvum et vorticibus plenum
sculpat diligenter per vacuitatem suam
et per scientiam suae artis figuret illud
et adsimilet illud imagini hominis
14 aut alicui ex [q]animalibus illud comparet
[r]perliniens rubrica et rubicundum faciens fuco colorem illius
et omnem maculam, quae in illo est, perliniens
15 et faciat ei dignam habitationem et [s]in pariete ponens illud
et [t]confirmans ferro, 16 [u]ne forte cadat;
prospiciens illi, sciens quoniam [v]non potest adiuvare se:
imago enim est et opus est illi adiutorium.
17 [x]Et de substantia sua et de filiis suis
et de nuptiis votum faciens inquirit.
Non erubescit loqui cum illo, qui sine anima est:
18 et pro sanitate quidem infirmum deprecatur [vocat.
et pro vita rogat mortuum et in adiutorium inutilem in-
19 Et pro itinere petit ab eo, [y]qui ambulare non potest;
et de adquirendo et de operando et de omnium rerum
petit ab eo qui in omnibus est inutilis. [eventu

14

1 Iterum alius navigare cogitans
et per feros fluctus iter facere incipiens
ligno portante se [a]fragilius lignum invocat.
2 Illud enim cupiditas adquirendi excogitavit,
et [b]artifex sapientia fabricavit sua.
3 Tua autem, Pater, providentia gubernat;
[c]quoniam dedisti et in mari viam
et inter fluctus semitam firmissimam
4 ostendens quoniam potens es ex omnibus salvare,
etiam si sine arte aliquis adeat mare.
5 Sed, ut non essent vacua sapientiae tuae opera,
propter hoc etiam et [d]exiguo ligno credunt homines ani-
et transeuntes mare per ratem liberati sunt. [mas suas,
6 Sed et ab initio, [e]cum perirent superbi gigantes,
spes orbis terrarum [f]ad ratem confugiens [gubernata.
remisit saeculo semen nativitatis, [g]quae manu tua erat
7 Benedictum est enim lignum, per quod fit iustitia;
8 per manus autem quod fit idolum
maledictum est et ipsum, et [h]qui fecit illud;
quia ille quidem operatus est,
[i]illud autem, cum esset fragile, deus cognominatus est.
9 [j]Similiter autem odio sunt Deo impius et impietas eius;
10 etenim quod factum est
cum illo, qui fecit, tormenta patietur.
11 Propter hoc et [l]in idolis nationum non erit respectus,
quoniam creaturae Dei in odium factae sunt
et in tentationem animabus hominum
et [m]in muscipulam pedibus insipientium.
12 [n]Initium enim fornicationis est [o]exquisitio idolorum,
et [p]adinventio illorum corruptio vitae est;
13 neque enim erant ab initio [q]neque erunt in perpetuum.
14 Supervacuitas enim hominum haec advenit in orbem terra-
et ideo brevis illorum finis est inventus. [rum,
15 Acerbo enim luctu dolens pater
cito sibi rapti filii fecit imaginem

i cf. cp. 15, 5, 17.
f Dt 4, 28; Bar 6, 4, 51. — v. Ps 113, 4 (bis).
l Is 40, 18, 19, 25. — cf. Ac 17, 29.
m cf. Dt 4, 16-18.
n cf. Is 40, 20; 44, 10-17; Jr 2, 27; 10, 3-5.
o Bar 6, 58. — cf. 2 Tm 2, 20, 21.
p Is 44, 15, 16.
q cf. cp. 11, 16.
r cf. Jr 22, 14; Ex 23, 14.
s cf. Is 46, 7.
t Is 41, 7.
u Bar 6, 26. — cf. 1 Rg 5, 3, 4; Is 46, 2.
v Bar 6, 57.
x cf. Is 44, 17; Jr 2, 27.
y cp. 15, 15. — cf. Ps 113, 7 (bis); Jr 10, 5.
a cf. Jn 1, 5.
b cp. 7, 21; 8, 5. — cf. Pro 3, 30.
3] *Of. in fs. BMV. div. Prov. matris.*
c cf. Ps 76, 20. — v. Ps 106, 23-30.
d cf. cp. 10, 4.
e Ecli 16, 8; Bar 3, 26-28. — cf. Gn 6, 4.
f v. Gn 7, 1.
g cf. Gn 7, 7, 18.
h Lv 19, 4; Dt 27, 15. — cf. cp. 15, 6; Ps 113, 8.
i cf. Rm 1, 23.
j Ps 5, 7; Pro 15, 9; Mt 7, 23; Ap 21, 8. — cf. Ps 113, 8 (bis); Bar 6, 3.
l Ex 12, 12; Nm 33, 4; Jr 10, 11, 15; 43, 12; 46, 25; Zc 13, 2.
m cf. vr. 21; Jd 2, 3; Ps 105, 36. — v. Ex 23, 32.
n Dt 31, 16; Jd 2, 17; Is 1, 21; Ez 16, 8, 15; Os 2, 5. — cf. Ex 34, 15; Rm 1, 23, 24.
o cf. cp. 15, 5; Ps 72, 27.
p cf. vr. 27; 2 Pt 1, 4.
q cf. Is 2, 18; Os 2, 17.

qui ea colunt. Idola enim, quae crassae cuiusdam ignorantiae sunt fructus (12-20), rectis moribus magnopere officiunt (21-31), bonisque cum veri Dei cognitione nexis privant (15, 1-3); iis vero, qui ea faciunt et colunt,

et illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat,
nunc tanquam deum colere coepit
et constituit inter servos suos [r]sacra et sacrificia.
16 Deinde, interveniente tempore, convalescente iniqua con-
hic error tanquam lex custoditus est, [suetudine,
et [s]tyrannorum imperio colebantur figmenta.
17 Et hos, quos in palam homines honorare non poterant,
propter hoc quod longe essent,
e longinquo figura eorum allata,
evidentem imaginem regis, quem honorare volebant, fecerunt,
ut illum qui aberat, tanquam praesentem colerent sua
18 Provexit autem ad horum culturam [sollicitudine.
et hos qui ignorabant artificis eximia diligentia.
19 Ille enim volens placere illi, qui se adsumpsit,
[t]elaboravit arte sua, ut similitudinem in melius figuraret.
20 [u]Multitudo autem hominum, abducta per speciem operis,
eum, [v]qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat,
nunc deum aestimaverunt.
21 Et haec fuit vitae humanae [x]deceptio,
quoniam aut adfectui [y]aut regibus deservientes homines
[z]incommunicabile nomen lapidibus et lignis imposuerunt.
22 Et non suffecerat errasse eos circa Dei scientiam,
sed et in magno viventes inscientiae bello
[a]tot et tam magna mala pacem appellant.
23 [b]Aut enim filios suos sacrificantes
aut [c]obscura sacrificia facientes
aut [d]insaniae plenas vigilias habentes,
24 neque vitam neque nuptias mundas iam custodiunt,
sed alius alium per invidiam occidit
aut adulterans contristat;
25 et [e]omnia commixta sunt: sanguis, homicidium,
furtum et fictio, corruptio et infidelitas,
turbatio et periurium, tumultus bonorum,
26 [f]Dei immemoratio, animarum inquinatio,
[g]nativitatis immutatio, nuptiarum inconstantia,
inordinatio moechiae et impudicitiae.
27 [h]Infandorum enim idolorum cultura
[i]omnis mali causa est et initium et finis.
28 Aut enim, dum laetantur, insaniunt
aut certe [j]vaticinantur falsa
aut vivunt iniuste aut peierant cito.
29 Deum enim confidunt in idolis, quae sine anima sunt,
[l]male iurantes noceri se non sperant.
30 Utraque ergo illis evenient digne,
quoniam male senserunt de Deo attendentes idolis
et [m]iuraverunt iniuste in dolo contemnentes iustitiam.
31 Non enim iuratorum virtus, sed [n]peccantium poena
perambulat semper iniustorum praevaricationem,

15

1 [a]Tu autem, Deus noster, suavis et verus es,
patiens et in misericordia disponens omnia.
2 Etenim, si peccaverimus, [b]tui sumus
scientes magnitudinem tuam; [computati.
et, si non peccaverimus, scimus quoniam apud te sumus
3 [c]Nosse enim te, consummata iustitia est, [tatis.
et [d]scire iustitiam et virtutem tuam radix est immortali-
4 [e]Non enim in errorem indixit nos
hominum malae artis excogitatio,
nec umbra [f]picturae labor sine fructu,
effigies sculpta per varios colores,
8 [g]cuius adspectus insensato dat concupiscentiam,
et diligit [h]mortuae imaginis effigiem [i]sine anima.
6 Malorum amatores digni sunt qui spem habeant in talibus,
et [j]qui faciunt illos et qui diligunt et qui colunt.
7 [k]Sed et figulus mollem terram premens laboriose

---

r cf. vr. 23.

s cf. Dn 3, 4-6; 1 Mc 1, 43, 50.

t Ecli 38, 28.
u cf. cp. 15, 4.
v cf. 2 Th 2, 4.

x cf. vr. 11.
y cf. vr. 16.
z cf. Is 42, 8.

a cf. Jr 6, 14.
b cp. 12, 5; Is 57, 5; Jr 19, 4. — v. Lv 18, 21.
c cf. vr. 15; Eph 5, 12.
d cf. 2 Mc 6, 4.

e Rm 1, 28-31; 2 Cor 12, 21; Gal 5, 19-21; 1 Tm 1, 9, 10.

f cf. Rm 1, 26, 27.
g cf. cp. 16, 29.

h cf. Ex 23, 13; Ps 15, 4; Os 2, 17; Ac 15, 20.
i cf. vr. 12.

j v. Jr 5, 31.

l cf. Bar 6, 34; Ecli 23, 12.

m cf. Ex 17, 18.
n cp. 11, 20; Ac 28, 4. — cf. Nm 32, 23.

1-8] *LL. in sb. p. D. 3 Aug.*
a v. Ex 34, 6.
b cf. Is 63, 19.

c cf. Jo 17, 3; Heb 11, 6.
d cf. cp. 3, 15.
e cf. cp. 14, 20; Ac 17, 29.

f cf. cp. 13, 14.
g cf. cp. 14, 12.
h vr. 17; cp. 13, 10.
i cf. vr. 15.
j cf. cp. 14, 8. 9. — v. Is 44, 9-11.
k cf. Ecli 33, 13; 38, 32, 33; Is 29, 16; 45, 9; 64, 8; Jr 18, 4, 6. — v. Rm 9, 20-24.

fingit ad usus nostros unumquodque vas;
et de eodem luto fingit, quae munda sunt in usum, vasa
et similiter quae his sunt contraria;
[l]horum autem vasorum quis sit usus iudex est figulus.
8 Et [m]cum labore vano deum fingit de eodem luto ille,
qui paulo ante de terra factus fuerat,
et post pusillum [n]reducit se unde acceptus est,
[o]repetitus animae [p]debitum quam habebat.
9 Sed cura est illi, non quia laboraturus est,
nec quoniam brevis illi vita est;
sed concertatur aurificibus et [q]argentariis;
sed et aerarios imitatur et gloriam praefert,
quoniam res supervacuas fingit.
10 [r]Cinis est enim cor eius, et terra [s]supervacua spes illius,
et [t]luto vilior vita eius;
11 quoniam ignoravit qui se finxit
et qui inspiravit illi animam, quae operatur,
et qui [u]insufflavit ei spiritum vitalem.
12 Sed et aestimaverunt lusum esse vitam nostram
et conversationem vitae [v]compositam ad lucrum
et oportere undecumque, [x]etiam ex malo, adquirere.
13 Hic enim scit se super omnes delinquere,
[y]qui ex terrae materia fragilia vasa et sculptilia fingit.
14 Omnes enim insipientes et infelices supra modum animae
sunt inimici populi tui et imperantes illi; [superbi
15 quoniam [z]omnia idola nationum deos aestimaverunt,
quibus [a]neque oculorum usus est ad videndum
neque nares [b]ad percipiendum spiritum
neque aures ad audiendum
neque digiti manuum ad tractandum,
sed et [c]pedes eorum pigri ad ambulandum.
16 Homo enim fecit illos,
et qui spiritum [d]mutuatus est, is finxit illos.
Nemo enim sibi similem homo poterit deum fingere.
17 Cum enim sit mortalis, [e]mortuum fingit manibus iniquis.
Melior enim est ipse his quos colit,
quia ipse quidem vixit, cum esset mortalis, illi autem
18 [g]Sed et animalia miserrima colunt; [nunquam.
insensata enim comparata his, illis sunt deteriora. [spicere;
19 Sed nec adspectu aliquis ex his animalibus bona potest con-
[h]effugerunt autem Dei laudem et benedictionem eius.

16

1 Propter haec et per his similia [a]passi sunt digne tormenta
et per multitudinem bestiarum exterminati sunt.
2 Pro quibus tormentis bene disposuisti populum tuum,
quibus dedisti concupiscentiam delectamenti sui novum
[b]escam parans eis ortygometram: [saporem,
3 ut illi quidem concupiscentes escam,
propter ea quae illis ostensa et missa sunt
etiam [c]a necessaria concupiscentia averterentur.
Hi autem [d]in brevi inopes facti novam gustaverunt escam.
4 Oportebat enim illis sine excusatione quidem
supervenire interitum exercentibus tyrannidem;
[e]his autem tantum ostendere
quemadmodum inimici eorum exterminabantur.
5 Etenim, cum illis [f]supervenit saeva bestiarum ira,
[g]morsibus perversorum colubrorum exterminabantur;
6 sed non in perpetuum ira tua permansit,
sed [h]ad correptionem in brevi turbati sunt [legis tuae.
[i]signum habentes salutis ad commemorationem mandati
7 Qui enim conversus est, [j]non per hoc quod videbat sana-
sed per te [l]omnium salvatorem. [batur,
8 In hoc autem [m]ostendisti inimicis nostris,
quia tu es qui liberas ab omni malo.
9 Illos enim [n]locustarum et [o]muscarum occiderunt morsus,

l cf. 2 Tm 2, 20.
m vr. 13.
n v. Gn 3, 19; Ec 12, 7.
o cf. Jb 27, 8; Lc 12, 20.
p vr. 16.
q cf. Ac 19, 24.
r Is 44, 20.
s cf. Eph 2, 12; 1 Th 4, 12.
t cf. Jb 30, 19.
u v. Gn 2, 7.
v cf. Jc 4, 13.
x cf. Ac 19, 24, 25.
y vr. 8. — cf. Dt 4, 16.
z cf. cp. 13, 17-19.
a Ps 113, 5-7 (bis); Bar 6, 18.
b cf. vr. 5; Hab 2, 19.
c v. cp. 13, 19; Jr 10, 5.
d vr. 8
e cp 13, 11, 19.
f cf. 1 Cor 8, 4.
g cp. 11, 16; 12, 24. — cf. Dn 14, 22.
h cf. Gn 1, 25, 31; 3, 14.
a cp. 11, 16, 17; 12, 23, 27. — — cf. vr. 9; Ex 8, 2, 17, 24.
b cf. cp. 19, 11, 12. — v. Ex 16, 13; Nm 11, 31.
c cf. Ex 8, 3, 21, 24.
d Ex 16, 3.
e cf. cp. 11, 8, 9.
f cf. cp. 11, 19.
g v. Nm 21, 6.
h cp. 11, 11. — cf. Tb 12, 13; Pro 3, 12.
i Nm 21, 8, 9. — cf. Jo 3, 14, 15.
j cf. 4 Rg 18, 4.
l 1 Tm 4, 10.
m vr. 18. — cf. cp. 11, 14.
n Ap 9, 7. — v. Ex 10, 14-17.
o Ex 8, 24; Ps 77, 45.

Aegyptii pluvia et grandine sunt castigati (15-19), Israëlitis contra manna pluit de caelo (20-29); Aegyptii, qui peccata sua occultare posse putabant, maximo terrore perculsi et spissis tenebris adflicti sunt (17, 1-20), Israë-

et non est inventa sanitas animae illorum,
quia digni erant ab huiusmodi exterminari. [dentes;
10 Filios autem tuos [p]nec draconum venenatorum vicerunt
misericordia enim tua adveniens [q]sanabat illos.
11 In memoria enim [r]sermonum tuorum [s]examinabantur
et velociter salvabantur,
ne [t]in altam incidentes oblivionem
non possent tuo uti adiutorio.
12 Etenim neque herba neque [u]malagma sanavit eos;
sed tuus, Domine, sermo, [v]qui sanat omnia.
13 Tu es enim, Domine, [w]qui vitae et mortis habes potestatem
et [y]deducis ad [z]portas mortis et [a]reducis.
14 Homo autem occidit quidem per malitiam,
et, [b]cum exierit spiritus, non revertetur,
nec revocabit animam quae recepta est.
15 Sed tuam manum [c]effugere impossibile est;
16 [d]negantes enim te nosse impii
[e]per fortitudinem bracchii tui flagellati sunt,
novis aquis et [f]grandinibus et pluviis
persecutionem passi et per ignem consumpti.
17 Quod enim mirabile erat, in aqua, quae omnia exstinguit,
[g]plus ignis valebat, [h]vindex est enim orbis iustorum.
18 Quodam enim tempore mansuetabatur ignis,
[i]ne comburerentur quae ad impios missa erant animalia,
[j]sed ut ipsi videntes scirent quoniam Dei iudicio patiun-
19 et quodam tempore in aqua [tur persecutionem;
supra virtutem ignis exardescebat undique,
ut [l]iniquae terrae nationem exterminaret.
20 Pro quibus [m]angelorum esca nutrivisti populum tuum
et paratum [n]panem de caelo [o]praestitisti illis sine labore,
[p]omne delectamentum in se habentem et omnis saporis sua-
21 Substantia enim tua [q]dulcedinem tuam, [vitatem.
quam in filios habes, ostendebat
et deserviens uniuscuiusque voluntati,
ad quod quisque volebat, convertebatur.
22 [r]Nix autem et glacies sustinebant vim ignis, et non tabesce-
ut scirent quoniam [s]fructus inimicorum [bant:
[t]exterminabat ignis ardens in grandine et pluvia coru-
23 Hic autem iterum, ut nutrirentur iusti [scans.
etiam suae virtutis oblitus est.
24 [u]Creatura enim tibi Factori deserviens
[v]exardescit in tormentum adversus iniustos
et lenior fit ad benefaciendum pro his qui in te confidunt.
25 Propter hoc et tunc [x]in omnia transfigurata
omnium nutrici gratiae tuae deserviebat,
ad voluntatem eorum qui a te desiderabant;
26 ut scirent filii tui, [y]quos dilexisti, Domine,
[z]quoniam non nativitatis fructus pascunt homines,
sed sermo tuus hos, qui in te crediderint, conservat.
27 Quod enim [a]ab igne non poterat exterminari,
[b]statim ab exiguo radio solis calefactum tabescebat,
28 ut notum omnibus esset quoniam oportet
[c]praevenire solem ad benedictionem tuam
et ad ortum lucis [d]te adorare.
29 [e]Ingrati enim spes [f]tanquam hibernalis glacies tabescet
et disperiet tanquam aqua supervacua.

17

1 [a]Magna sunt enim iudicia tua, Domine,
et [b]inenarrabilia verba tua;
propter hoc [c]indisciplinatae animae erraverunt.
2 Dum enim persuasum habent iniqui posse dominari nationi
[d]vinculis tenebrarum et longae noctis compediti, [sanctae,
inclusi sub tectis, fugitivi perpetuae providentiae iacuerunt.
3 Et, dum [e]putant se latere in obscuris peccatis, [horrende
tenebroso oblivionis velamento dispersi sunt [f]paventes

p vr. 5; Nm 21, 6.
q vr. 6. 7.
r Ac 7, 38; Rm 3, 2; Heb 5, 12; 1 Pt 4, 11.
s cf. vr. 6; Ps 77, 34; Os 5, 15.
t cf. Pro 18, 3.
u cf. Is 1, 6.
v cf. Ex 15, 26; Ps 106, 20; Mt 8, 8.
x Dt 32, 39. — cf. Mt 16, 19.
y 1 Rg 2, 6. — v. Tb 13, 2.
z Ps 9, 15; 106, 18. — cf. Mt 16, 18.
a Ps 29, 4; 85, 13.
b cf. Ec 8, 8.
c Tb 13, 2; Ps 138, 7. — cf. Jn 1, 3.
d Ex 5, 2. — cf. 4 Rg 18, 35; Dn 3, 15.
e v. Dt 4, 34.
f v. Ex 9, 23.
g cf. cp. 19, 19. — cf. Ex 9, 24.
h cf. vr. 24; Jd 5, 20.
i cp. 19, 20.
j vr. 18. — cf. cp. 11, 14; Ex 8, 8, 19.
l cf. vr. 22.
m Ex 16, 14; Ps 77, 25. — cf. Tb 12, 19.
*20] * Catech. R. II 4, 51. — Ant. V. etc. in fs. Corp. Ch. — Cm. in D. 13 p. Pnt.*
n Ps 77, 24; 104, 40; Jo 6, 31.
o Ex 16, 13, 14; Nm 11, 7.
p cf. Ex 16, 31; Nm 11, 8; 21, 5.
q cf. Ps 33, 9; 1 Pt 2, 3.

r cf. cp. 19, 20.
s cf. Ex 9, 25. 31.
t cf. vr. 19; Ex 9, 24.

u cf. vr. 17; cp. 19, 6.
v cf. cp. 5, 28, 21; Ecli 39, 30.

x cf. cp. 19, 18.

y Dt 4, 37; 10, 15.
z cf. Pro 9, 5; Jr 15, 16. — v. Dt 8, 3.
a vr. 22.
b Ex 16, 21.

c cf. Ps 56, 9; 62, 7. — v. Ps 5, 4, 5.
d cp. 8, 21.
e Lc 6, 35. — cf. cp. 14, 26.
f cf. cp. 5, 15.
a Ex 6, 6; 7, 4.
1] R. in fr. 2 p. D. 1 Aug.
b cf. Ps 91, 6. 7; Rm 11, 33.
c cf. cp. 1, 4, 5.

d cf. vr. 17; cp. 18, 4; Ex 10, 22, 23.
e cf. Jb 24, 15-17; Is 29, 15.
f cp. 18, 17.

et cum admiratione nimia perturbati.
4 Neque enim quae continebat illos spelunca sine timore custo-
quoniam [g]sonitus descendens pertubabat illos, [diebat,
et personae tristes illis apparentes pavorem illis praesta-
5 Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen praebere, [bant,
[h]nec siderum limpidae flammae
illuminare poterant illam noctem horrendam.
6 [i]Apparebat autem illis subitaneus ignis timore plenus,
et timore perculsi illius, quae non videbantur, faciei
aestimabant deteriora esse quae videbantur.
7 [j]Et magicae artis appositi erant derisus,
et [l]sapientiae gloriae correptio cum contumelia.
8 Illi enim, qui promittebant timores et perturbationes expel-
lere se ab anima languente,
hi cum derisu pleni timore languebant.
9 Nam, etsi nihil illos ex monstris perturbabat,
[m]transitu animalium et serpentium sibilatione
commoti tremebundi peribant
et aërem, quem nulla ratione quis effugere posset,
negantes se videre. [nationis;
10 [n]Cum sit enim timida nequitia, [o]dat testimonium condem-
[p]semper enim praesumit saeva [q]perturbata conscientia.
11 [r]Nihil enim est timor nisi proditio cogitationis auxilio-
12 Et, dum ab intus minor est exspectatio, [rum.
maiorem computat inscientiam eius causae,
de qua tormentum praestat.
13 Illi autem, qui impotentem vere noctem
et ab infimis et ab altissimis inferis supervenientem,
eundem somnium dormientes,
14 aliquando monstrorum exagitabantur timore,
aliquando animae deficiebant traductione;
subitaneus enim illis et insperatus timor supervenerat.
15 Deinde, si quisquam ex illis decidisset,
[s]custodiebatur in carcere sine ferro reclusus.
16 Si enim rusticus quis erat aut pastor
aut agri laborum operarius preoccupatus esset,
ineffugibilem sustinebat necessitatem;
17 una enim [t]catena tenebrarum omnes erant colligati.
Sive [u]spiritus sibilans,
aut inter spissos arborum ramos avium sonus suavis,
aut vis aquae decurrentis nimium,
18 aut sonus validus praecipitatarum petrarum,
aut ludentium animalium cursus invisus,
aut mugientium valida bestiarum vox,
aut resonans de altissimis montibus echo
deficientes faciebant illos prae timore.
19 [v]Omnis enim orbis terrarum limpido illuminabatur lumine,
et non impeditis operibus continebatur.
20 [x]Solis autem illis superposita erat gravis nox,
imago tenebrarum, [y]quae superventura illis erat;
ipsi ergo sibi erant graviores tenebris.

18 1 [a]Sanctis autem tuis [b]maxima erat lux, [debant.
et horum quidem vocem audiebant, sed figuram non vi-
Et, quia non et ipsi eadem passi erant, magnificabant te,
2 [c]et qui ante laesi erant, quia non laedebantur, gratias
et, ut esset differentia, donum petebant. [agebant
3 Propter quod [d]ignis ardentem columnam
ducem habuerunt ignotae viae,
et solem sine laesura boni hospitii praestitisti.
4 Digni quidem illi carere luce et pati [e]carcere tenebrarum,
qui [f]inclusos custodiebant filios tuos,
[g]per quos incipiebat incorruptum legis [h]lumen [i]saeculo
5 [j]Cum cogitarent iustorum occidere infantes, [dari.
et [l]uno exposito filio et liberato, in traductionem illorum,

g vr. 10. — cf. Jb 15, 21-24.

h cf. Ex 32, 7, 8.

i Dt 28, 65-67.

j cp. 18, 13. — v. Ex 7, 11.
l cf. Ex 8, 18; 9, 11.

m v. cp. 16, 1.

n cf. Gn 4, 14; Pro 28, 1. — v. Ps 13, 5.
o cf. Rm 2, 15; 1 Jo 3, 20.
p cf. Gn 42, 21.
q vr. 4.
r cf. Ecli 40, 2.

s cp. 18, 4. — cf. Ex 10, 23.

t vr. 2. — cf. cp. 18, 4.
u cf. Lv 26, 36; Ps 52, 6.

v v. Ex 10, 24.

x Ex 10, 22.
y cf. Jb 18, 18; 2 Pt 2, 17; Ju 13.

a Ex 19, 6. — cf. cp. 10, 15.
b Ex 10, 23.

c Ex 11, 8; 12, 33, 36.

d v. Ex 13, 21; 14, 24; Ps 77, 14; 104, 39.
e cp. 17, 17. — cf. cp. 17, 2.
f cf. Ex 6, 5.
g cf. Jo 4, 22; Rm 3, 2.
h Ps 118, 105; Pro 6, 23. — cf. Ps 18, 9; 1 Pt 1, 19.
i cf. Is 2, 3, 5; Mic 4, 1, 2.
j cp. 11, 8; Ex 1, 16, 22.
l cp. 11, 15; Ex 2, 3, 5.

peregrinarentur in deserto, iram Dei experti sunt, eam sustulerunt nonnisi ad tempus (20-25); Israëlitae mare Rubrum sicco pede transierunt, Aegyptii in eo misere periere; hi animantium molestia cruciati sunt, illi

[m] multitudinem filiorum abstulisti
et [n] pariter illos perdidisti in aqua valida.
6 [o] Illa enim nox ante cognita est a patribus nostris,
ut vere scientes quibus [p] iuramentis crediderunt animae-
7 [q] Suscepta est autem a populo tuo [quiores essent.
sanitas quidem iustorum, iniustorum autem exterminatio.
8 Sicut enim laesisti adversarios,
sic et nos provocans magnificasti;
9 [r] absconse enim sacrificabant iusti pueri bonorum,
et iustitiae legem in concordia disposuerunt;
similiter et bona et mala recepturos iustos
[s] patrum iam decantantes laudes.
10 Resonabat autem inconveniens [t] inimicorum vox,
et flebilis audiebatur planctus ploratorum infantium.
11 [u] Simili autem poena servus cum domino adflictus est,
et popularis homo regi similia passus.
12 Similiter ergo omnes uno nomine mortis
mortuos habebant innumerabiles.
[v] Nec enim ad sepeliendum vivi sufficiebant,
quoniam uno momento, [x] quae erat praeclarior,
natio illorum exterminata est.
13 De omnibus enim non credentes [y] propter veneficia;
tunc vero primum, cum fuit exterminium primogenito-
sponderunt [z] populum Dei esse. [rum,
14 Cum enim quietum silentium contineret omnia,
et nox in suo cursu [a] medium iter haberet,
15 omnipotens [b] sermo tuus de caelo, [c] a regalibus sedibus,
[d] durus debellator in mediam exterminii terram prosilivit,
16 [e] gladius acutus insimulatum imperium tuum portans
et stans replevit omnia morte
et [f] usque ad caelum attingebat stans in terra.
17 [g] Tunc continuo visus somniorum malorum turbaverunt il-
et [h] timores supervenerunt insperati. [los,
18 Et alius alibi proiectus semivivus,
propter quam moriebatur, causam demonstrabat mortis.
19 Visiones enim, quae illos turbaverunt haec praemonebant,
ne inscii quare mala patiebantur perirent.
20 Tetigit autem tunc et iustos [i] tentatio mortis,
et [j] commotio in eremo facta est multitudinis;
sed non diu permansit ira tua.
21 [l] Properans enim homo sine querela deprecari pro populis,
proferens servitutis suae scutum,
orationem, et per incensum deprecationem allegans
restitit irae et finem imposuit necessitati
ostendens [m] quoniam tuus est famulus.
22 Vicit autem turbas non in virtute corporis nec armaturae
sed verbo illum, qui se vexabat, subiecit [potentia;
[n] iuramenta parentum et testamentum commemorans.
23 Cum enim iam acervatim cecidissent super alterutrum mor-
[o] interstitit et amputavit impetum [tui,
et divisit illam quae ad vivos ducebat viam.
24 [p] In veste enim poderis, quam habebat,
totus erat orbis terrarum, [sculpta,
et parentum magnalia [q] in quattuor ordinibus lapidum erant
et magnificentia tua in [r] diademate capitis illius sculpta
25 His autem cessit [s] qui exterminabat, et haec extimuit; [erat.
erat enim [t] sola tentatio irae sufficiens.

19

1 Impiis autem usque in novissimum sine misericordia ira su-
[a] praesciebat enim et futura illorum, [pervenit;
2 quoniam cum ipsi permisissent ut se educerent
et [b] cum magna sollicitudine praemisissent illos,
[c] consequebantur illos paenitentia acti.
3 Adhuc enim inter manus habentes [d] luctum
et [e] deplorantes ad monumenta mortuorum

m cf. Ex 12, 29.
n cp. 10, 19. — v. Ex 14, 27.
o Ex 11, 4; 12, 12, 29. — cf. vr. 14, 15.
p cf. Ex 6, 8; 13, 5; 32, 13; 33, 1.
q cf. Ex 14, 13.

r v. Ex 12, 21-28.

s cf. 2 Par 30, 21; Mt 26, 30.
t v. Ex 12, 30.

u v. Ex 12, 29.

v cf. Nm 33, 4.
x cf. Ps 104, 36.

y cp. 17, 7. — v. Ex 7, 11.

z Ex 4, 22, 23; Lv 26, 12; Os 2, 24; Zc 13, 9.
14, 15] Int. (Ps 92) etc. in Adv. et in T. Nat. Dñi.

a Ex 12, 29.
b cf. Ps 147, 15, 18.
c cf. cp. 9, 4, 10.
d cf. Ex 15, 3.
e cf. Heb 4, 12; Ap 1, 16.
f cf. 1 Par 21, 16; Ap 10, 2, 5.
g Ecli 40, 6, 7.
h cp. 17, 3, 4.

i vr. 25.
j Nm 16, 41, 42.

l Nm 16, 46, 47.
21] R. in cm. Cf.

m Nm 16, 5; Ps 98, 6. — cf. cp. 10, 16; Nm 12, 7. — v. Ex 14, 31.

n v. Ex 32, 13.

o v. Nm 16, 48.

24] R. in fr. 3 p. D. 3 p. Psch.
p Ex 28, 2; Ecli 27, 9; 45, 9. — cf. Ecli 50, 11.
q Ex 28, 17; Ecli 45, 13.
r Ecli 45, 14; Bar 5, 2. — v. Ex 28, 36-38.
s cf. Heb 11, 28.
t vr. 20.

a cf. Ex 14, 4.

b Ex 12, 33.
c Ex 14, 5, 8.
d Ex 12, 30, 31.
e cf. cp. 18, 10, 12.

aliam sibi adsumpserunt cogitationem inscientiae,
et, [f]quos rogantes proiecerunt,
[g]hos tanquam fugitivos persequebantur.
4 Ducebat enim illos ad hunc finem digna necessitas,
et horum, quae acciderant, commemorationem amitteret, quae deerant tormentis, repleret punitio,
5 et [h]populus quidem tuus mirabiliter transiret,
illi autem novam mortem invenirent.
6 [i]Omnis enim creatura ad suum genus ab initio refigurabatur
[j]deserviens tuis praeceptis,
ut pueri tui custodirentur illaesi.
7 [k]Nam nubes castra eorum obumbrabat,
et ex aqua, quae ante erat, [m]terra arida apparuit,
et in mari Rubro via sine impedimento,
et campus germinans de profundo nimio;
8 per quem omnis natio transivit, quae [n]tegebatur tua manu,
videntes tua mirabilia et monstra.
9 [o]Tanquam enim equi depaverunt escam
et [p]tanquam agni [q]exsultaverunt
[r]magnificantes te, Domine, qui liberasti illos.
10 Memores enim erant adhuc eorum,
quae in incolatu illorum facta fuerant,
quemadmodum pro natione animalium [s]eduxit terra muscas,
et pro piscibus eructavit fluvius [t]multitudinem ranarum;
11 [u]novissime autem viderunt novam creaturam avium,
cum adducti concupiscentia postulaverunt escas epulationis.
12 In allocutione enim desiderii
ascendit illis [v]de mari ortygometra,
et vexationes peccatoribus supervenerunt,
[x]non sine illis, quae ante facta erant, argumentis per vim fluminuste enim patiebantur secundum suas nequitias.
13 [y]Etenim detestabiliorem inhospitalitatem instituerunt:
[z]alii quidem ignotos non recipiebant advenas,
[a]alii autem bonos hospites in servitutem redigebant.
14 Et non solum haec, sed et alius quidam respectus illorum
[b]quoniam inviti recipiebant extraneos.
15 [c]Qui autem cum laetitia receperunt hos,
qui eisdem usi erant iustitiis,
saevissimis adflixerunt doloribus.
16 [d]Percussi sunt autem caecitate,
sicut [e]illi in foribus [f]iusti,
cum subitaneis cooperti essent tenebris,
unusquisque transitum ostii sui quaerebat.
17 In se enim elementa dum convertuntur,
[g]sicut in organo qualitatis sonus immutatur,
et omnia suum sonum custodiunt;
unde aestimari ex ipso visu certo potest.
18 Agrestia enim in aquatica convertebantur,
et quaecumque erant natantia in terram transibant,
19 [h]Ignis in aqua valebat supra suam virtutem,
et aqua exstinguentis naturae obliviscebatur.
20 Flammae e contrario [i]corruptibilium animalium
non vexaverunt carnes coambulantium,
[j]nec dissolvebant illam, quae facile dissolvebatur,
sicut glacies, bonam escam.
In omnibus enim magnificasti populum tuum, Domine, et honorasti
et non despexisti in omni tempore
et in omni loco adsistens eis.

f Ex 11, 8.
g Ex 14, 5.
h cf. 2 Mc 6, 14; Mt 23, 32. *5-7] R. in cm. Mm.*
i Ex 14, 29-30.
j cf. cp. 10, 24, 25.
k cf. Jb 37, 12; Ps 148, 8.
l Ex 13, 21; 14, 20.
m cf. Ps 105, 9.
n cp. 5, 17.
o Is 63, 13.
p cf. Ps 76, 21; 77, 52; Is 63, 11.
q cf. Ps 113, 4.
r v. Ex 15, 1-18.
s Ex 8, 16.
t Ex 8, 2, 3, 6.
u cf. cp. 16, 2. — v. Ex 16, 13.
v Nm 11, 31.
x cf. Ps 76 18, 19.
y v. Ex 1, 11-14, 16, 22.
z cf. Gn 19, 4-8; Jd 19, 15, 16.
a cf. Gn 41, 56; Ex 1, 11.
b cf. Mt 10, 14, 15.
c Gn 45, 17-20; 47, 5, 6.
d cf. cp. 17, 2; 18, 4; Ex 10, 23.
e v. Gn 19, 11.
f cp. 10, 6; 2 Pt 2, 7.
g cf. Ecli 40, 21.
h cp. 16, 17.
i cp. 16, 18.
j cf. cp. 16, 22, 27; Ex 16, 14. *20 b] v. cp. 17, 1.*

IN ECCLESIASTICUM PROLOGUS

PROLOGUS.

MULTORUM nobis et magnorum per [a]legem et prophetas aliosque, qui secuti sunt illos, sapientia demonstrata est, in quibus oportet laudare Israël doctrinae et sapientiae causa, quia non solum ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiam extraneos posse et dicentes et scribentes doctissimos fieri.

Avus meus Iesus, postquam se amplius dedit ad diligentiam lectionis legis et prophetarum et aliorum librorum, qui nobis a parentibus nostris traditi sunt, voluit et ipse scribere aliquid horum quae ad doctrinam et sapientiam pertinent, ut desiderantes discere et illorum periti facti magis magisque attendant animo et confirmentur ad legitimam vitam.

Hortor itaque venire vos cum benevolentia et attentiori studio lectionem facere et veniam habere in illis, in quibus videmur sequentes imaginem sapientiae deficere in verborum compositione. Nam deficiunt verba [b]hebraica, quando fuerint translata ad alteram linguam; non autem solum haec, sed et ipsa lex et prophetae ceteraque aliorum librorum non parvam habent differentiam quando inter se dicuntur.

Nam in octavo et tricesimo anno temporibus Ptolemaei [c]Evergetis regis, postquam perveni in Aegyptum et, cum multum temporis ibi fuissem, inveni ibi libros relictos non parvae neque contemnendae doctrinae. Itaque bonum et necessarium putavi et ipse aliquam addere diligentiam et laborem interpretandi librum istum et multa vigilia attuli doctrinam in spatio temporis ad illa, quae ad finem ducunt, librum istum dare et illis, qui volunt animum intendere et discere quemadmodum oporteat instituere mores, qui secundum legem Domini proposuerint vitam agere.

a cf. Lc 24, 44.

b cf. Lc 23, 38; Jo 5, 2; 19, 13, 17, 20; Ac 21, 40; 22, 2; 26, 14.

c (Lc 22, 25).

ECCLESIASTICUS

LIBER ECCLESIASTICI 1, 1-9

OMNIS [a]sapientia a Domino Deo est
et [b]cum illo fuit semper et est ante aevum.
2 [c]Harenam maris et pluviae guttas
et dies saeculi quis dinumeravit?
[d]Altitudinem caeli et latitudinem terrae
et profundum abyssi quis dimensus est?
3 Sapientiam Dei [e]praecedentem omnia quis
4 Prior omnium creata est sapientia, [investigavit?
et intellectus prudentiae ab aevo.
5 [f]Fons sapientiae verbum Dei in excelsis,
et ingressus illius mandata aeterna,
6 [g]Radix sapientiae cui revelata est?
et astutias illius quis agnovit?
7 Disciplina sapientiae cui revelata est et manifestata?
et multiplicationem ingressus illius quis intellexit?
8 Unus est altissimus, creator omnipotens
et rex potens et [h]metuendus nimis,
sedens super thronum illius et dominans, Deus.
9 [i]Ipse creavit illam in Spiritu sancto

a cp. 15, 10; 3 Rg 3, 9; 4, 29; Pro 2, 6. — v. Sap 8, 21.
b cp. 24, 14; Pro 8, 22. — cf. Sap 9, 9; Jo 1, 1. — *1-16] LL. in D. 3 Aug.*
1] Ant. in sb. a. D. 3 Aug.
c cf. cp. 18, 8; Ps 138, 18; Is 40, 12; Jr 33, 22.
d cf. Pro 30, 4.
e cp. 24, 5, 14; Pro 3, 19; 8, 22, 23. — cf. Col 1, 15, 16.
f Bar 3, 12. — cf. cp. 24, 5; Jr 2, 13; Jo 4, 10, 14.
g vr. 25; Sap 3, 15; 15, 3. — cf. Jb 38, 4, 37.
h cf. Ps 46, 3; Dn 9, 4.
*9] * Catech. R. I 9, 2.*
i cf. vr. 4.

1. Collectanea sententiarum quae vel sapientiam commendant vel describunt (1, 1-43, 37).
Post interpretis prologum et exordium, quo origo sapientiae ipsiusque cum timore Dei relatio enarratur (1, 1-40), praecepta de omni virtutum et

et vidit et [i]dinumeravit et mensus est,
10 Et [k]effudit illam super omnia opera sua
et [l]super omnem carnem secundum datum suum
et [m]praebuit illam diligentibus se.
11 [n]Timor Domini gloria et gloriatio
et laetitia et [o]corona exsultationis.
12 [p]Timor Domini delectabit cor
et dabit laetitiam et gaudium et [q]longitudinem dierum.
13 Timenti Dominum bene erit in extremis
et in [r]die defunctionis suae benedicetur.
14 Dilectio Dei honorabilis sapientia;
15quibus autem apparuerit in visu diligunt eam in visione
et in agnitione magnalium suorum.
16 [s]Initium sapientiae timor Domini,
et cum fidelibus [t]in vulva concreatus est,
cum electis feminis graditur
et cum iustis et fidelibus agnoscitur.
17 Timor Domini scientiae religiositas.
18 Religiositas custodiet et iustificabit cor,
iucunditatem atque gaudium dabit.
19 Timenti Dominum bene erit
et in diebus consummationis illius benedicetur.
20 [u]Plenitudo sapientiae est timere Deum,
et [v]plenitudo a fructibus illius.
21 [x]Omnem domum illius implebit a generationibus,
et receptacula a thesauris illius.
22 [y]Corona sapientiae timor Domini
replens pacem et salutis fructum;
23 et vidit et [z]dinumeravit eam:
utraque autem sunt dona Dei.
24 [a]Scientiam et intellectum prudentiae sapientia compartietur
et [b]gloriam tenentium se exaltat.
25 [c]Radix sapientiae est timere Dominum,
et rami illius longaevi.
26 In thesauris sapientiae intellectus et scientiae religiositas,
[d]exsecratio autem peccatoribus sapientia.
27 [e]Timor Domini expellit peccatum;
28 [f]nam qui sine timore est non poterit iustificari;
[g]iracundia enim animositatis illius subversio illius est.
29 Usque in tempus [h]sustinebit patiens,
et postea redditio iucunditatis.
30 [i]Bonus sensus usque in tempus abscondet verba illius,
et labia multorum enarrabunt sensum illius.
31 In thesauris sapientiae significatio disciplinae,
32 [j]exsecratio autem peccatori cultura Dei.
33 [l]Filii, concupiscens sapientiam conserva iustitiam,
et Deus praebebit illam tibi.
34 [m]Sapientia enim et disciplina timor Domini,
et quod beneplacitum est illi 35 fides et mansuetudo,
et adimplebit thesauros illius.
36 Ne sis incredibilis timori Domini,
et ne accesseris ad illum [n]duplici corde.
37 Ne fueris hypocrita in conspectu hominum
et non scandalizeris in labiis tuis.
38 [o]Attende in illis, ne forte cadas
et adducas animae tuae inhonorationem,
39 [p]et revelet Deus absconsa tua
et [q]in medio synagogae elidat te;
40 quoniam [r]accessisti maligne ad Dominum,
et [s]cor tuum plenum est dolo et fallacia.

2

1 Fili, [a]accedens ad servitutem Dei sta in iustitia et timore,
et praepara animam tuam ad tentationem.
2 Deprime cor tuum et sustine,
inclina aurem tuam et suscipe verba intellectus

j vr. 23; Jb 28, 25; Sap 11, 21; Is 40, 12.
k cf. Pro 3, 19; Sap 7, 24; 8, 1.
l cp. 17, 5.
m Ec 2, 26. — cf. vr. 33; Sap 3, 9; Jo 7, 17.
n cf. cp. 9, 22; 10, 25.
o cp. 6, 32. — cf. cp. 15, 6.
p cf. Dt 4, 40; Dn 3, 50.
q Ps 20, 5; Pro 3, 2, 16; 9, 11; 10, 27. cf. vr. 25.
r cf. cp. 11, 29; Ps 36, 37; Is 57, 2.
14, 15] Int. (Ps 83) in fs. s. Ios. a C.
s vr. 34; cp. 19, 18; Jb 27, 28; Ps 110, 10; Pro 1, 7; 9, 10.
t Jb 31, 18. — cf. Ps 57, 4; Sap 12, 10.
u cf. Ec 12, 13. — v. vr. 16.
v cf. Pro 8, 18, 19.
x v. Sap 7, 11. — cf. cp. 51, 36.
22-40] LL. in fr. 2 p. D. 4 Aug.
22] V. in fs. BMV. de b. cons.
y cp. 21, 13.
z vr. 9.
a cf. cp. 15, 5.
b Pro 4, 8. — cf. 1 Rg 2, 30.
c vr. 6.
d Jo 3, 20. — cf. vr. 32.
*27] * Conc. Trid. s. VI cp. 6.*
e cf. cp. 7, 40. — v. Gn 39, 9.
f cf. cp. 18, 27.
g cf. Pro 29, 22; Mt 5, 22.
h cf. cp. 2, 7; Ps 36. 9.
i cp. 20, 7. — cf. cp. 7, 15; Pro 10, 19; 17, 27; Jc 1, 19.
j vr. 26.
l cp. 21, 14. — cf. vr. 10.
m vr. 16; Pro 15, 33.
n cf. Jc 1, 8; 4, 8.
o cf. Mt 23, 12.
p 1 Cor 4, 5.
q Pro 5, 14. — cf. Pro 26, 26.
r Sap 1, 1-4.
s cf. Ac 13, 10.
a 2 Tm 3, 12; 1 Pt 4, 12. — cf. Tb 12, 13; Pro 3, 11; Mt 4, 1, 2.
1-12] LL. in fr. 3 p. D. 4 Aug.

officiorum genere proponuntur, nempe: 1. *De apparatu ad verum Dei servitium et praesertim de fiducia in bonitate divina habenda* (2, 1-22). — 2. *De filiorum officiis erga parentes* (3, 1-18). — 3. *De moderatione*

et [b]ne festines in tempore obductionis.
3 Sustine sustentationes Dei, coniungere Deo et sustine,
ut crescat in novissimo vita tua.
4 [c]Omne quod tibi applicitum fuerit accipe et in dolore sustine
et in humilitate tua patientiam habe;
5 [d]quoniam in igne probatur aurum et argentum,
[e]homines vero receptibiles in camino humiliationis.
6 [f]Crede Deo, et recuperabit te,
et dirige viam tuam et spera in illum:
serva timorem illius et in illo veterasce.
7 Metuentes Dominum, [g]sustinete misericordiam eius
et non deflectatis ab illo, ne cadatis.
8 Qui timetis Dominum credite illi,
et [h]non evacuabitur merces vestra.
9 Qui timetis Dominum sperate in illum,
et in oblectationem veniet vobis misericordia.
10 [i]Qui timetis Dominum diligite illum,
et illuminabuntur corda vestra.
11 Respicite, filii, nationes hominum et scitote
quia [j]nullus speravit in Domino et confusus est.
12 Quis enim permansit in mandatis eius et derelictus est?
[k]aut quis invocavit eum, et despexit illum?
13 [l]Quoniam pius et misericors est Deus
et [m]remittet in die tribulationis peccata
et protector est omnibus exquirentibus se in veritate.
14 Vae duplici corde et labiis scelestis et manibus malefacienti
et peccatori terram [n]ingredienti duabus viis!
15 Vae dissolutis corde, qui non credunt Deo,
et ideo non protegentur ab eo!
16 Vae his qui [o]perdiderunt sustinentiam,
et qui dereliquerunt vias rectas et diverterunt in [p]pravas!
17 et quid facient, cum inspicere coeperit Dominus?
18 Qui timent Dominum non erunt incredibiles verbo illius,
et qui diligunt illum [q]conservabunt viam illius.
19 Qui timent Dominum [r]inquirent quae beneplacita sunt ei,
et qui diligunt eum [s]replebuntur lege ipsius.
20 Qui timent Dominum [t]praeparabunt corda sua
et in conspectu illius sanctificabunt animas suas.
21 Qui timent Dominum custodiunt mandata illius
et patientiam habebunt usque ad inspectionem illius
22 dicentes: Si paenitentiam non egerimus.
[u]incidemus in manus Domini et non in manus hominum.
23 [v]Secundum enim magnitudinem ipsius,
sic et misericordia illius cum ipso est.

3

1 Filii sapientiae ecclesia iustorum,
et natio illorum oboedientia et dilectio.
2 [a]Iudicium patris audite, filii, et sic facite ut salvi sitis.
3 Deus enim honoravit patrem in filiis,
et iudicium matris exquirens firmavit in filios.
4 Qui diligit Deum exorabit pro peccatis
et continebit se ab illis
et in oratione dierum exaudietur.
5 Et, sicut [b]qui thesaurizat, ita et qui honorificat matrem
[c]qui honorat patrem suum iucundabitur in filiis suam;
et in die orationis suae exaudietur.
7 Qui honorat patrem suum [c]vita vivet longiore,
et qui oboedit patri refrigerabit matrem.
8 Qui timet Dominum honorat parentes
et quasi dominis serviet his qui se genuerunt.
9 [d]In opere et sermone et omni patientia [e]honora patrem
10 ut superveniat tibi benedictio ab eo,
et benedictio illius in novissimo maneat.
11 [f]Benedictio patris firmat domos filiorum,
maledictio autem matris eradicat fundamenta.

b cf. Is 28, 16.

c cf. Jb 2, 10.

d Pro 17, 13; Sap 3, 5, 6; 1 Pt 1, 7; 4, 12.
e cf. Tb 12, 13.
f Ps 36, 3. — cf. Ps 54, 23; Mt 6, 25; 1 Pt 5, 7.

g cf. cp. 1, 29.

h cp. 16, 15; 51, 30. — v. Jb 34, 11.

i cf. Eph 5, 14.

j Ps 36, 25; 1 Mc 2, 61.

k Ps 144, 18, 19. — cf. Dt 4, 7; Ps 29, 3.
l Ex 34, 6, 7; Jb 2, 13. — v. Ps 85, 15; Jn 4, 2.
m cf. cp. 51, 14.

n cp. 3, 28; 3 Rg 18, 21 — cf. Pro 28, 6, 10; Mt 6, 24.

o cp. 41, 4. — cf. Heb 10, 36; Jc 1, 3, 4.
p Pro 28, 6.

q Jo 14, 15, 21, 23. — cf. 1 Jo 2, 5.
r Jb 1, 21; Jo 8, 29.
s cf. Ps 118, 97, 103.
t 1 Rg 7, 3; 2 Par 19, 3; 30, 19. — cf. Pro 16, 1, 9.

u Heb 10, 31. — cf. 2 Rg 24, 14; Dn 13, 23.
v cp. 18, 4, 12; Sap 11, 24.

1-23] *LL. in fr. 4 p. D. 4 Aug.*
a vr. 9; cp. 7, 29. — v. Ex 20, 12; Dt 5, 16.

b cf. Mt 6, 20; 1 Tm 6, 19.

c v. Ex 20, 12.

d Mt 21, 28-31.
e Ex 20, 12; Dt 5, 16; Mt 15, 4; Mr 7, 10; Eph 6, 2.

f cf. Gn 9, 25-27; 27, 27, 29; 49, 2-27.

12 [g]Ne glorieris in contumelia patris tui,
non enim est tibi gloria eius confusio.
13 [h]Gloria enim hominis ex honore patris sui,
et [i]dedecus filii pater sine honore.
14 Fili, [j]suscipe senectam patris tui
et [k]non contristes eum in vita illius
15 [l]et, si defecerit sensu, veniam da
et [m]ne spernas eum in virtute tua;
elemosyna enim patris non erit in oblivione;
16 [n]nam pro peccato matris restituetur tibi bonum,
17 et in iustitia [o]aedificabitur tibi,
et in die tribulationis commemorabitur tui,
et sicut in sereno glacies solventur peccata tua.
18 [q]Quam malae famae est qui derelinquit patrem!
Et [r]est maledictus a Deo qui exasperat matrem.
19 Fili, in mansuetudine opera tua perfice,
et super hominum gloriam diligeris.
20 [s]Quanto magnus es, humilia te in omnibus
et coram Deo invenies gratiam
21 quoniam magna potentia Dei solius,
et ab humilibus honorabitur.
22 [t]Altiora te ne quaesieris
et fortiora te ne scrutatus fueris;
sed, [u]quae praecepit tibi Deus, illa cogita semper
et [v]in pluribus operibus eius ne fueris curiosus;
23 non est enim tibi necessarium
ea quae abscondita sunt videre oculis tuis.
24 In supervacuis rebus noli scrutari multipliciter,
et in pluribus operibus eius non eris curiosus;
25 plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi;
26 multos quoque supplantavit suspicio illorum
et in vanitate detinuit sensus illorum.
27 [w]Cor durum habebit male in novissimo,
et qui amat periculum in illo peribit.
28 Cor [x]ingrediens duas vias non habebit successus,
et pravus corde in illis scandalizabitur.
29 Cor nequam gravabitur in doloribus,
et [y]peccator adiciet ad peccandum.
30 [z]Synagogae superborum non erit sanitas,
frutex enim peccati radicabitur in illis et non intelligetur.
31 Cor sapientis intelligitur in sapientia,
et auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam.
32 Sapiens cor et intelligibile abstinebit se a peccatis
et in operibus iustitiae successus habebit.
33 Ignem ardentem exstinguit aqua,
et [a]elemosyna resistit peccatis;
34 [b]et Deus prospector est eius qui reddit gratiam,
meminit eius in posterum,
[c]et in tempore casus sui inveniet firmamentum.

4

1 [a]Fili, elemosynam pauperis ne defraudes
et oculos tuos ne transvertas a paupere.
2 Animam esurientem ne despexeris
et non exasperes pauperem in inopia sua.
3 Cor inopis ne adflixeris
et non [b]protrahas datum angustianti.
4 [c]Rogationem contribulati ne abicias
et [d]non avertas faciem tuam ab egeno.
5 Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram
et [e]non relinquas quaerentibus tibi retro maledicere;
6 [f]maledicentis enim tibi in amaritudine animae,
exaudietur deprecatio illius;
exaudiet autem eum qui fecit illum.
7 Congregationi pauperum adfabilem te facito

g cf. Gn 9, 22.

h Pro 17, 6.
i cp. 41, 10.
j v. Mt 15, 4-6.
k cf. vr. 18; Pro 19, 26.
l cf. Pro 23, 22.
m cf. Pro 30, 11, 17.

n cf. Dt 25, 9.
o cf. cp. 2, 5.

q Pro 30, 11, 17. — cf. Pro 19, 26.
r cf. Pro 28, 24.

s cf. Ph 2, 3; Jc 4, 6, 10; 1 Pt 5, 5.

22-34] LL. in fr. 5 p. D. 4 Aug.
t Pro 25, 27; Ec 7, 1. — cf. Ps 130, 1; Rm 12, 3, 16.
u cf. Dt 29, 29.
v cf. 2 Th 3, 11.

w Pro 28, 14; Rm 2, 5. — v. Ex 4, 21.
x v. cp. 2, 14.

y cp. 5, 5, 7, 8; Is 30, 1.
z cf. cp. 10, 15; Tb 4, 14.

32] Ant. in fs. BMV. de b. cons.
*33] v. cp. 29, 15. — * Catech. R. IV 14, 23.*
a cp. 7, 36; 29, 15; 35, 4; Ps 40, 1, 2; Pro 10, 12; Dn 4, 24; Mt 5, 7; 1 Pt 4, 8. — v. Tb 4, 11.
b cf. Mt 6, 3, 4.
c cf. cp. 40, 24; Ps 36, 24.

a cp. 7, 10; 14, 13; Tb 4, 7; Lc 14, 13, 14.
1-11] LL. in fr. 6 p. D. 4 Aug.
1] Gr. in fs. s. Jo. Bapt. de R.

b Pro 3, 28. — cf. Lv 10, 13.
c cp. 7, 12. — cf. Pro 17, 5.
d vr. 1; Tb 4, 7.

e cf. Dt 15, 9.
f cp. 21, 6; 35, 16, 19; Ex 22, 23, 24; Jb 34, 28; Jc 5, 4. — cf. Pro 17, 5.

lum sive in agendo (12-22) sive in abstinendo ab opere (23-36). — 6. De peccato vitando et de commisso peccato expiando antequam ira Dei exardescat (5, 1-10). — 7. De bono usu linguae comparando et faciendo, seu de

et [g]presbytero humilia animam tuam
et magnato humilia caput tuum.
8 Declina pauperi [h]sine tristitia aurem tuam et redde debitum
et responde illi pacifica in mansuetudine. [tuum
9 [i]Libera eum, qui iniuriam patitur, de manu superbi
et non [j]acide feras in anima tua.
10 [k]In iudicando esto pupillis misericors ut pater
et pro viro matri illorum;
11 [l]et eris tu velut filius Altissimi oboediens,
et miserebitur tui [m]magis quam mater.
12 Sapientia filiis suis vitam inspirat
et [n]suscipit inquirentes se et praeibit in via iustitiae;
13 [o]et qui illam diligit diligit vitam,
et [p]qui vigilaverint ad illam complectentur placorem eius.
14 Qui tenuerint illam vitam hereditabunt,
et quo introibit benedicet Deus.
15 Qui serviunt ei [q]obsequentes erunt sancto,
et [r]eos qui [s]diligunt illam diligit Deus.
16 Qui audit illam [t]iudicabit gentes,
et qui intuetur illam [u]permanebit confidens.
17 Si crediderit ei, hereditabit illam,
et erunt in confirmatione creaturae illius;
18 quoniam [v]in tentatione ambulat cum eo
et in primis eligit eum.
19 [w]Timorem et metum et probationem inducet super illum,
et cruciabit illum in tribulatione doctrinae suae,
donec tentet eum in cogitationibus suis, et credat animae
20 Et firmabit illum et iter adducet directum ad illum [illius.
et laetificabit illum 21 et [x]denudabit absconsa sua illi,
et thesaurizabit super illum scientiam et intellectum iu-
22 Si autem oberraverit, derelinquet eum [stitiae.
et tradet eum in manus inimici sui.
23 Fili, [y]conserva tempus et devita a malo.
24 Pro anima tua ne confundaris dicere verum;
25 [z]est enim confusio adducens peccatum,
et est [a]confusio adducens gloriam et gratiam.
26 [b]Ne accipias faciem adversus faciem tuam
nec adversus animam tuam mendacium.
27 Ne reverearis proximum tuum in casu suo,
28 [c]nec retineas verbum in tempore salutis.
Non abscondas sapientiam tuam in decore suo;
29 in lingua enim sapientia dignoscitur,
et sensus et scientia et doctrina in verbo sensati,
et firmamentum in operibus iustitiae.
30 Non contradicas verbo veritatis ullo modo
et de mendacio ineruditionis tuae confundere.
31 [d]Non confundaris confiteri peccata tua
et [e]ne subicias te omni homini pro peccato.
32 Noli resistere contra faciem potentis,
nec coneris contra ictum fluvii.
33 [f]Pro iustitia agonizare pro anima tua
et usque ad mortem certa pro iustitia,
et Deus expugnabit pro te inimicos tuos.
34 [g]Noli citatus esse in lingua tua
et inutilis et remissus in operibus tuis.
35 [h]Noli esse sicut leo in domo tua
[i]evertens domesticos tuos et opprimens subiectos tibi.
36 [j]Non sit porrecta manus tua ad accipiendum
et ad dandum collecta.

5

1 [a]Noli attendere ad possessiones iniquas
et ne dixeris: [b]Est mihi sufficiens vita;
[c]nihil enim proderit in tempore vindictae et obductionis.
2 [d]Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui,
3 et ne dixeris: Quomodo potui?

---

g cp. 6, 35; 8, 9. — cf. Sap. 8, 10.
h 2 Cor 9, 7.
i Jb 29, 12; Jr 22, 3. — cf. Pro 29, 7.
j cp. 7, 26; 22, 16.
10] * *Catech. R. III 5, 2.*
k cf. Jb 29, 14, 16; Jc 1, 27.
l Lc 6, 35.
m cf. Is 49, 15.
n cp. 6, 28.
o Pro 3, 18; Sap 7, 10; 8, 17.
p Pro 8, 17, 34; Sap 6, 15. — cf. cp. 14, 24; 32, 18.
q cf. 1 Rg 15, 22.
r Sap 7, 28.
s cf. Sap 1, 1.
t Sap 3, 8; Dn 7, 22; 1 Cor 6, 2.
u cf. Pro 1, 33.
v cf. cp. 2, 1.
w Heb 12, 11.
x cp. 14, 23; 38, 10; Ps 24, 14.
23-26] *LL. in sb. p. D. 4 Aug.*
y cf. Eph 5, 16; Col 4, 5. — v. Ec 3, 1-8.
z cp. 20, 24; 41, 10; 42, 1-8.
a v. cp. 41, 21-25
b cp. 42, 1. — cf. vr. 27.
c cf. Lv 19, 17.
d Pro 28, 13; Jc 5, 16. — cf. 1 Jo 1, 8, 9.
e cp. 8, 22; 19, 8. — cf. Gal 1, 10.
f Lc 13, 24; 1 Tm 6, 12. — v. 1 Cor 9, 25.
g cf. cp. 5, 13; 18, 19; Pro 29, 20; Jc 1, 19.
h Pro 28, 15.
i cf. Eph 6, 9.
j Ac 20, 35. — cf. Mt 10, 8.
a vr. 10; cp. 31, 8; Ps 61, 11; Pro 10, 2; 21, 6; 1 Tm 6, 17. — cf. Jb 31, 24.
1-14] *LL. in D. 5 Aug.*
b cp. 11, 26. — cf. Lc 12, 15, 19.
c vr. 10; Jb 27, 19; Pro 1, 4; Ez 7, 19; Sph 1, 18. — cf. Mt 16, 26.
d Gn 4, 7.

aut [e]quis me subiciet propter facta mea?
Deus enim vindicans vindicabit.
4 [f]Ne dixeris: Peccavi, et quid mihi accidit triste?
Altissimus enim est [g]patiens redditor.
5 [h]De propitiato peccato noli esse sine metu
[i]neque adicias peccatum super peccatum
6 et ne dicas: [j]Miseratio Domini magna est,
multitudinis peccatorum meorum miserebitur;
7 [l]misericordia enim et ira ab illo cito proximant,
et [m]in peccatores respicit ira illius.
8 [n]Non tardes converti ad Dominum
et ne differas de die in diem;
9 [o]subito enim veniet ira illius
et in tempore vindictae disperdet te.
10 [p]Noli anxius esse in [q]divitiis iniustis;
non enim proderunt tibi in die obductionis et vindictae.
11 [r]Non ventiles te in omnem ventum et non eas in omnem
sic enim omnis peccator probatur in [s]duplici lingua. [viam:
12 Esto firmus in via Domini et in veritate sensus tui et scien-
et prosequatur te verbum pacis et iustitiae. [tia;
13 [t]Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intelligas,
et [u]cum sapientia proferas responsum verum.
14 Si est tibi intellectus, responde proximo;
sin autem, [v]sit manus tua super os tuum,
ne capiaris in verbo indisciplinato et confundaris.
15 Honor et gloria in sermone sensati;
[w]lingua vero imprudentis subversio est ipsius.
16 Non appelleris [x]susurro,
et lingua tua ne capiaris et confundaris;
17 super furem enim est confusio et paenitentia,
et denotatio pessima super [y]bilinguem;
susurratori autem odium et inimicitia et contumelia.
18 [z]Iustifica pusillum et magnum similiter.

6

1 Noli fieri pro amico inimicus proximo;
improperium enim et contumeliam malus hereditabit,
et omnis peccator invidus et [a]bilinguis.
2 [b]Non te extollas in cogitatione animae tuae velut taurus,
[c]ne forte elidatur virtus tua per stultitiam,
3 [d]et folia tua comedat et fructus tuos perdat,
et relinquaris velut [e]lignum aridum in eremo.
4 Anima enim nequam disperdet qui se habet,
et [f]in gaudium inimicis dat illum
et deducet in sortem impiorum.
5 [g]Verbum dulce multiplicat amicos et mitigat inimicos,
et lingua eucharis in bono homine abundat.
6 Multi pacifici sint tibi,
et [h]consiliarius sit tibi unus de mille. [cile credas ei;
7 [i]Si possides amicum, in tentatione posside eum et [j]ne fa-
8 [k]est enim amicus secundum tempus suum,
et [l]non permanebit in die tribulationis;
9 et est amicus [m]qui convertitur ad inimicitiam,
et est amicus qui odium et rixam et convicia denudabit.
10 Est autem amicus socius mensae,
et non permanebit in die necessitatis.
11 Amicus, si permanserit fixus, erit tibi quasi coaequalis
et in domesticis tuis fiducialiter aget.
12 Si humiliaverit se contra te, et a facie tua absconderit se,
unanimem habebis amicitiam bonam.
13 Ab inimicis tuis separare et ab amicis tuis attende.
14 [o]Amicus fidelis protectio fortis;
[p]qui autem invenit illum invenit thesaurum.
15 Amico fideli nulla est comparatio, [nitatem fidei illius.
et non est digna ponderatio auri et argenti contra bo-
16 Amicus fidelis medicamentum vitae et immortalitatis,

e Ps 11, 5; Sap 2, 11.
f cf. Ps 49, 16-21; Ec 8, 11; Jr 44, 17; 2 Mc 6, 13.
g Sap 11, 24; 12, 2, 10; Rm 2, 4; 2 Pt 3, 9.
h cf. Pro 28, 14; Ec 9, 2; 1 Cor 4, 4.
i i cp. 21, 1.
*6] * Catech. R. I 11, 12.*
j Is 55, 7. — cf. Ex 34, 7.
l cp. 16, 12; Ex 20, 5, 6.
m cf. Pro 5, 21.
*8] * Catech. R. II 2 35.*
n cf. Ps 94, 8; Is 55, 6.
o cf. Is 47, 11; Lc 21, 34; 1 Th 5, 3; 2 Th 1, 9.
p vr. 1; cp. 14, 4; Pro 11, 4,
q Lc 16, 9. [28.
r cf. Eph 4, 14; Heb 13, 9.
s vr. 17; cp. 6, 1; 28, 15; Pro 18, 8. — cf. Jc 1, 8.
t cp. 4, 34; Pro 29, 20; Jc 1, 19.
u cf. cp. 18, 19.
v cf. Sap 8, 12. — v. Jb 21, 5.
w cf. Mt 12, 35.
x cp. 21, 31; 28, 15; Pro 26, 22; Rm 1, 29; 2 Cor 12, 20.
*17] * Catech. R. III 8, 22.*
y vr. 11.
z v. Lv 19, 15.
a v. cp. 5, 11.
b cf. Pro 3, 7; 12, 15; 26, 12; Is 5, 21; Rm 12, 16; Ph 2,
c cf. Ps 1, 3, 4. [3.
d cf. Dn 4, 11, 30.
e Is 56, 3.
f cp. 18, 31.
g cf. cp. 20, 13; Pro 15, 1; 25, 25.
h cf. cp. 37, 7-11; Ec 7, 29.
i cp. 12, 8, 9; Pro 17, 17. — cf. cp. 22, 28; Lc 22, 28.
j cf. Mic 7, 5.
k cp. 37, 4. — cf. Ps 40, 10; Pro 14, 20; 19, 4. 7.
l cp. 13, 25.
m cp. 37, 2. — cf. Jb 19, 19; Ps 54, 14, 15.
n cp. 37, 5. — cf. Ec 5, 10.
o Pro 17, 17; 18, 24. — cf. 2 Rg 15, 37; 16, 15, 16.
p cf. cp. 25, 12.

lis interiectis de studio et labore quibus sapientia comparanda est (18-37), sequuntur praecepta morum cum generalia tum specialia, scilicet de cavendis peccatis in genere (1-3) necnon de ambitione et mendacio (7, 4-13);

et qui metuunt Dominum invenient illum.
17 Qui timet Deum aeque habebit amicitiam bonam,
[q]quoniam secundum illum erit amicus illius.
18 [r]Fili, a iuventute tua excipe doctrinam
et usque ad canos invenies sapientiam.
19 [s]Quasi is qui arat et seminat, accede ad eam
et sustine bonos fructus illius.
20 [t]In opere enim ipsius exiguum laborabis
et [u]cito edes de generationibus illius.
21 [v]Quam aspera est nimium sapientia indoctis hominibus!
et non permanebit in illa excors.
22 [w]Quasi lapidis virtus probatio erit in illis,
et [y]non demorabuntur proicere illam.
23 Sapientia enim doctrinae secundum nomen est eius,
et [z]non est multis manifesta;
quibus autem cognita est, [a]permanet usque ad conspec-
24 [b]Audi, fili, et accipe consilium intellectus [tum Dei.
et ne abicias consilium meum.
25 [c]Inice pedem tuum in compedes illius
et in [d]torques illius collum tuum.
26 [e]Subice umerum tuum et porta illam
et ne [f]acedieris vinculis eius.
27 [g]In omni animo tuo accede ad illam
et in omni virtute tua conserva vias eius.
28 [h]Investiga illam, et manifestabitur tibi,
et continens factus [i]ne derelinquas eam;
29 [j]in novissimis enim invenies requiem in ea,
et [l]convertetur tibi in oblectationem.
30 Et erunt tibi [m]compedes eius in protectionem fortitudinis
et torques illius in stolam gloriae; [et bases virtutis.
31 [n]decor enim vitae est in illa,
et vincula illius alligatura salutaris.
32 [o]Stolam gloriae indues eam
et [p]coronam gratulationis superpones tibi.
33 Fili, si attenderis mihi, disces
et, si accomodaveris animum tuum, sapiens eris.
34 Si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam
et, si dilexeris audire, sapiens eris.
35 [q]In multitudine presbyterorum prudentium sta
et sapientiae illorum ex corde coniungere,
ut omnem narrationem Dei possis audire,
et [r]proverbia laudis non effugiant a te;
36 [s]et, si videris sensatum, evigila ad eum,
et [t]gradus ostiorum illius exterat pes tuus.
37 [u]Cogitatum tuum habe in praeceptis Dei
et in mandatis illius maxime adsiduus esto;
et [v]ipse dabit tibi cor,
et concupiscentia sapientiae dabitur tibi.

7

1 [a]Noli facere mala, et non te apprehendent;
2 [b]discede ab iniquo, et deficient mala abs te.
3 [c]Fili, non semines mala in sulcis iniustitiae
et non metes ea [d]in septuplum.
4 [e]Noli quaerere a domino ducatum,
neque a rege cathedram honoris.
5 [f]Non te iustifices ante Deum, quoniam agnitor cordis ipse est
et [g]penes regem noli velle videri sapiens.
6 Noli quaerere fieri iudex,
nisi valeas virtute irrumpere iniquitates;
[h]ne forte extimescas faciem potentis
et ponas scandalum in aequitate tua.
7 [i]Non pecces in multitudinem civitatis
nec te immittas in populum
8 neque alliges [j]duplicia peccata,
[l]nec enim in uno eris immunis.

---

q cf. Am 3, 3.
r Pro 22, 6; Lm 3, 27.

s Jc 5, 7.

t cf. cp. 51, 35; Sap 6, 13, 14.
u cf. Pro 8, 18; Sap 7, 14.
v Pro 24, 7. — cf. cp. 24, 7; Pro 1, 22, 29; 5, 12; 17, 16, 20.
x cf. Is 28, 16; Zc 12, 3.
y cf. Pro 1, 7.

z cf. Ec 1, 15.

a v. Pro 4, 4-6.
b cf. Pro 3, 1; 5, 1.
24] Ant. in fs. BMV. de b. cons.
c cf. vr. 30.
d cf. Pro 1, 9.
e cp. 51, 34. — cf. Mt 11, 29.
f cp. 4, 9; cp. 22, 16.
g cf. Dt 6, 5; Pro 4, 5.

h cp. 4, 12; Pro 2, 4, 5; Sap 6, 13. — cf. Jr 29, 13.
i Pro 4, 13.
j Jr 6, 16; Ps 114, 7; Mt 11, 29.
l cp. 4, 20. [29.
m vr. 25.

n Pro 4, 9; Sap 5, 17.

o cp. 1, 24; 15, 5.
p cp. 1, 12; Pro 4, 9.

q cp. 8, 9; 39, 4. — cf. Jb 12, 12.
35] V. All. in fs. s. Iren. Ep. M.
r cf. cp. 9, 9; 39, 3.
s cf. cp. 37, 15.
t Pro 8, 34.
u Ps 1, 2. — cf. Pro 2, 3-6.

v Ps 50, 12. — cf. 1 Th 3, 13; Jc 5, 8.
1-15] LL. in fr. 2 p. D. 5 Aug.
a Gn 4, 7; Rm 6, 16. — cf. 1 Pt 3, 13.
b cp. 32, 15. — cf. cp. 13, 1.
c Jb 4, 8; Pro 22, 8; Os 8, 7. — cf. Os 10, 12; Gal 6, 8.
d cp. 40, 8; Gn 4, 24; Ps 78, 12.
e Gal 5, 26. — cf. 1 Tm 3, 1.
4] Ant. in fs. s. Jo. Nepom.
f cf. cp. 8, 6; 3 Rg 8, 46; Jb 9, 20; 15, 15; 25, 4; Ps 142 2; Ec 7, 17, 21; Lc 18, 11; Jo 9, 2; 1 Jo 1, 8.
g Pro 25, 6. — cf. cp. 6, 2.
h cf. Lv 19, 15.
i cf. 3 Rg 12, 13.

j cf. cp. 3, 29.
l cf. cp. 12, 7.

9 Noli esse pusillanimis in animo tuo,
10 [m]exorare et [n]facere elemosynam ne despicias.
11 [o]Ne dicas: In multitudine munerum meorum respiciet Deus
et, offerente me Deo altissimo, munera mea suscipiet.
12 [p]Non irrideas hominem in amaritudine animae;
[q]est enim qui humiliat et exaltat, circumspector Deus.
13 [r]Noli arare mendacium adversus fratrem tuum
neque in amicum similiter facias.
14 Noli velle mentiri omne mendacium;
adsiduitas enim illius non est bona.
15 [s]Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum
et [t]non [u]iteres verbum in oratione tua.
16 [v]Non oderis laboriosa opera
et [w]rusticationem creatam ab Altissimo.
17 [x]Non te reputes in multitudine indisciplinatorum:
18 memento irae, quoniam non tardabit.
19 [y]Humilia valde spiritum tuum;
quoniam vindicta carnis impii [z]ignis et vermis.
20 Noli praevaricari in amicum pecuniam differentem
[a]neque fratrem carissimum auro spreveris.
21 [b]Noli [c]discedere a muliere sensata et bona,
quam sortitus es in timore Domini;
[d]gratia enim verecundiae illius super aurum.
22 [e]Non laedas servum in veritate [f]operantem
neque mercennarium dantem animam suam.
23 [g]Servus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua,
[h]non defraudes illum libertate neque inopem derelinquas
24 [i]Pecora tibi sunt? Attende illis, [illum.
et, si sunt utilia, perseverent apud te.
25 Filii tibi sunt? [j]Erudi illos
et curva illos a pueritia illorum.
26 [k]Filiae tibi sunt? Serva corpus illarum
et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.
27 Trade filiam, et [l]grande opus feceris,
et homini sensato da illam.
28 [m]Mulier si est tibi secundum animam tuam, non proicias
et odibili non credas te. [illam
In toto corde tuo 29 [n]honora patrem tuum
et [o]gemitus matris tuae ne obliviscaris:
30 memento, quoniam nisi per illos natus non fuisses,
et retribue illis quomodo et illi tibi.
31 [p]In tota anima tua time Dominum
et [q]sacerdotes illius sanctifica;
32 [r]in omni virtute tua dilige eum qui te fecit
et ministros eius ne derelinquas;
33 Honora Deum ex tota anima tua
et [s]honorifica sacerdotes et propurga te cum bracchiis.
34 [t]Da illis partem, sicut mandatum est tibi,
[u]primitiarum et purgationis
et de negligentia tua purga te [x]cum paucis.
35 Datum bracchiorum tuorum et [y]sacrificium sanctificationis
offeres Domino et initia sanctorum;
36 et pauperi [z]porrige manum tuam,
ut perficiatur [a]propitiatio et [b]benedictio tua.
37 Gratia dati in conspectu omnis viventis,
et [c]mortuo non prohibeas gratiam;
38 [d]non desis plorantibus in consolatione
et [e]cum lugentibus ambula;
39 [f]non te pigeat visitare infirmum,
ex his enim in dilectione firmaberis.
40 [g]In omnibus operibus tuis memorare novissima tua
et in aeternum non peccabis.

8 1 [a]Non litiges cum homine potente,
ne forte incidas in manus illius.

m Lc 18, 1.
n Tb 4, 7. — v. cp. 4, 1.
o cp. 34, 21; 35, 14. — cf. Pro 15, 8; 21, 27; Os 8, 13.
p cf. cp. 4, 3, 4; Pro 17, 5.
q 1 Rg 2, 7.
r cf. Os 10, 13.

s cp. 32, 9-13. — cf. cp. 20, 8.
t cf. Ec 5, 2; Mt 6, 7.
u cf. Ps 135, 1-26; Mt 26, 44; 2 Cor 12, 8.
v cp. 20, 30; Pro 24, 27; 28, 19.
w Gn 2, 15; 3, 19, 23.
x cf. Ps 49 ,18.

y cf. cp. 18, 21; 1 Pt 5, 6.
z Jdt 16, 17; Is 66, 24; Mr 9, 43.

a cf. cp. 6, 14.
b Pro 12, 4; 18, 22. — cf. cp. 25, 11; 26, 1-3.
c Dt 24, 1. — cf. vr. 28.
d cp. 26, 29; Pro 31, 10.
e v. cp. 33, 30.
f cf. cp. 34, 27; Lv 19, 13.

g v. cp. 33, 31.
h Ex 21, 2; Dt 15, 12, 13. — v. Jr 34, 8-16.
i cf. Pro 12, 10; 27, 23.

*25] * Catech. R. II 8, 23.*
j cp. 30, 8-13. — cf. Pro 29, 15, 17.
k cf. cp. 42, 9-11.

l 1 Cor 7, 38; Heb 13, 4.

m vr. 21.
28, 29] R. in fs. 7 dol BMV.
n cf. cp. 3, 2-9; 23, 18. — v. Ex 20, 12.
o cf. Tb 4, 3, 4; 2 Mc 7, 27.

p cp. 6, 27. — v. Dt 6, 5.
q cf. Ac 23, 4; 1 Tm 5, 17, 18. — v. Dt 12, 19.
r cp. 13, 18.
*33] * Catech. R. III 5, 14.*
s v. Lv 7, 32.
t Ex 29, 27; Lv 7, 32, 8, 25; 9, 21; Nm 18, 18; Dt 18, 3-5.
u cf. Pro 3, 9.
v v. Lv 7, 1-7.
x cf. Lv 12, 8; 14, 21.
y cf. Lv 2, 3, 10.
z Dt 14, 29; 15, 7. 8.
a cp. 3, 33; Tb 4, 11; 12, 9; Dn 4, 24.
b Dt 14, 29; 2 Cor 9, 6.
36 b] v. vr. 28.
c cf. 2 Rg 2, 5; Tb 4, 18; 2 Mc 12, 43.
d cf. cp. 37, 16.
e Jb 30, 25; Rm 12, 13, 15. — cf. Ec 7, 3.
f Mt 25, 35; Lc 10, 33, 34.
*39] * Catech. R. II 6, 1; III 6, 25. — v. cp. 4, 1.*
g cp. 1, 27; 18, 24; 28, 6; 38, 21; Dt 32, 29. — cf. Is 47, 7; Lm 1, 9.
a cf. cp. 28, 10.

Subsequuntur monita de quibusdam cavendis in conversatione proximi, scilicet de non litigando (8, 1-5), de non spernendis miseris (6-12), de iis qui non sunt arguendi vel consulendi (13-22); de quibusdam

b cf. Pro 10, 15; 18, 11.

c cp. 31, 6. — cf. Ec 10, 19.
d cf. cp. 20 ,31; Dt 16, 19.
e cp. 9, 25.
f cf. vr. 10; cp. 28, 12, 13; 31, 41; Pro 26, 20, 21; Jc 3, 5, 6.
g cp. 6, 21.

h 2 Cor 2, 6; Gal 6, 1, 2. — cf. Lc 15, 7.
i cf. cp. 7, 21.
j Lv 19, 32.
l cf. Tb 4, 16; Lc 6, 3.
m v. Jb 31, 29.

n cp. 9, 21; 37, 15; 39, 2, 3. — cf. Jb 8, 8; 12, 12.
o cf. cp. 6, 35; 37, 12; Pro 13, 20.

p Col 4, 6; 1 Pt 3, 15. — cf. 1 Rg 25, 36; Pro 26, 4.
q cf. cp. 28, 26.

r cf. cp. 29, 4, 9, 10.
s cp. 29, 19. — cf. Pro 22, 26.
t cf. Pro 6, 1, 2; 11, 15; 17, 18; 20, 16; 27, 13.

u Pro 22, 24. — cf. cp. 28, 10, 11.

v cf. Gn 4, 8.

w cf. cp. 9, 14.

x Pro 25, 9.

y cp. 19, 8. — cf. cp. 21, 29.

a Dt 13, 6; 28, 54, 56.

b cp. 25, 30. — cf. Pro 31, 3.

c cf. Pro 7, 10, 23.

d Mt 5, 28; Jb 31, 1. — cf. cp. 19, 2; Gn 34, 1, 2.
e (cf. Dt 22, 29).
f Pro 5, 10; 6, 26; 29, 3.
g cf. Pro 7, 8, 12.
8] * *Catech. R. III 7, 11.*
h cf. cp. 41, 25.
i cp. 25, 28; 41, 27; Jb 31, 1; Pro 6, 25.
j cp. 19, 2. — cf. 2 Rg 11, 2; 3 Rg 11, 1-8; Jdt 12, 16; Dn 13, 8, 56.
k cf. 1 Cor 7, 9.

2 [b]Non contendas cum viro locuplete,
ne forte contra te constituat litem tibi;
3 [c]multos enim perdidit aurum et argentum,
et usque ad [d]cor regum extendit et convertit.
4 Non litiges cum [e]homine linguato
et [f]non strues in ignem illius ligna.
5 non communices homini [g]indocto,
ne male de progenie tua loquatur. [properes ei,
6 Ne despicias hominem [h]avertentem se a peccato neque im-
[i]memento quoniam omnes in correptione sumus.
7 [j]Ne spernas hominem in sua senectute,
[k]etenim ex nobis senescunt.
8 [m]Noli de mortuo inimico tuo gaudere [venire.
sciens quoniam omnes morimur et in gaudium nolumus
9 [n]Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium
et [o]in proverbiis eorum conversare;
10 ab ipsis enim disces sapientiam et doctrinam intellectus
et servire magnatis sine querela.
11 Non te praetereat narratio seniorum,
ipsi enim didicerunt a patribus suis;
12 quoniam ab ipsis disces intellectum
et in tempore necessitatis [p]dare responsum.
13 Non incendas carbones peccatorum arguens eos
et [q]ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum.
14 Ne contra faciem stes contumeliosi,
ne sedeat quasi insidiator ori tuo.
15 Noli faenerari homini fortiori te;
[r]quod, si faeneraveris, quasi perditum habe.
16 [s]Non spondeas super virtutem tuam;
[t]quod, si spoponderis, quasi restituens cogita.
17 Non iudices contra iudicem,
quoniam secundum quod iustum est iudicat.
14 [u]Cum audace non eas in via,
ne forte gravet mala sua in te;
ipse enim secundum voluntatem suam vadit,
et simul cum stultitia illius peries.
19 Cum iracundo non facias rixam
et [v]cum audace non eas in desertum;
quoniam quasi nihil est ante illum sanguis,
et, ubi non est adiutorium, elidet te.
20 [w]Cum fatuis consilium non habeas;
non enim poterunt diligere nisi quae eis placent.
21 [x]Coram extraneo ne facias consilium;
nescis enim quid pariet.
22 [y]Non omni homini cor tuum manifestes,
ne forte inferat tibi gratiam falsam et convicietur tibi.

9

1 Non zeles [a]mulierem sinus tui,
ne ostendat super te malitiam doctrinae nequam.
2 [b]Non des mulieri potestatem animae tuae,
ne ingrediatur in virtutem tuam, et confundaris:
3 [c]ne respicias mulierem multivolam,
ne forte incidas in laqueos illius;
4 cum saltatrice ne assiduus sis nec audias illam,
ne forte pereas in efficacia illius;
5 [d]virginem ne conspicias,
ne forte scandalizeris [e]in decore illius;
6 ne des fornicariis animam tuam in ullo,
[f]ne perdas te et hereditatem tuam;
7 noli circumspicere [g]in vicis civitatis,
nec oberraveris in plateis illius;
8 [h]averte faciem tuam a muliere compta
et ne [i]circumspicias speciem alienam.
9 [j]Propter speciem mulieris multi perierunt,
et ex hoc concupiscentia [k]quasi ignis exardescit.

10 Omnis mulier, quae est fornicaria,
quasi stercus in via conculcabitur.
11 Speciem mulieris alienae multi admirati reprobi facti sunt,
colloquium enim illius [l]quasi ignis exardescit.
12 [m]Cum [n]aliena muliere ne sedeas omnino
nec accumbas cum ea super cubitum
13 [o]et non alterceris cum illa in vino,
ne forte declinet cor tuum in illam
et sanguine tuo labaris in perditionem.
14 [p]Ne derelinquas amicum antiquum;
novus enim non erit similis illi.
15 Vinum novum amicus novus:
veterascet, et [q]cum suavitate bibes illud.
16 [r]Non zeles gloriam et opes peccatoris;
non enim scis quae futura sit illius subversio.
17 Non placeat tibi iniuria iniustorum
sciens [s]quoniam usque ad inferos non placebit impius.
18 Longe abesto ab homine potestatem habente occidendi
et [t]non suspicaberis timorem mortis;
19 et, [u]si accesseris ad illum, noli aliquid committere,
ne forte auferat vitam tuam.
20 Communionem mortis scito, quoniam in medio laqueorum
et super dolentium arma ambulabis. [ingredieris
21 Secundum virtutem tuam cave te a proximo tuo
et [v]cum sapientibus et prudentibus tracta.
22 [x]Viri iusti sint tibi convivae,
et [y]in timore Dei sit tibi gloriatio,
23 et in sensu sit tibi cogitatus Dei,
et [z]omnis enarratio tua in praeceptis Altissimi.
24 In manu artificum opera laudabuntur,
et princeps populi in sapientia sermonis sui,
in sensu vero seniorum verbum.
25 Terribilis est in civitate sua [a]homo linguosus,
et [b]temerarius in verbo suo odibilis erit.

10

1 [a]Iudex sapiens iudicabit populum suum,
et [b]principatus sensati stabilis erit.
2 [c]Secundum iudicem populi sic et ministri eius,
et, qualis rector est civitatis, tales et inhabitantes in ea.
3 [d]Rex insipiens perdet populum suum,
et [e]civitates inhabitabuntur per sensum potentium.
4 [f]In manu Dei potestas terrae,
et utilem rectorem suscitabit in tempus super illam.
5 In manu Dei prosperitas hominis,
et [g]super faciem scribae imponet honorem suum.
6 [h]Omnis iniuriae proximi ne memineris
et nihil agas in operibus iniuriae.
7 [i]Odibilis coram Deo est et hominibus superbia,
et exsecrabilis omnis iniquitas gentium.
8 [j]Regnum a gente in gentem transfertur propter iniustitias
et iniurias et contumelias et diversos dolos,
9 [k]Avaro autem nihil est scelestius.
Quid superbit [l]terra et cinis?
10 Nihil est iniquius quam amare pecuniam;
hic enim et animam suam venalem habet,
[m]quoniam in vita sua proiecit intima sua.
11 Omnis potentatus brevis vita;
languor prolixior gravat medicum,
12 brevem languorem praecidit medicus;
sic et [n]rex hodie est et cras morietur:
13 cum enim morietur homo,
[o]hereditabit serpentes et bestias et vermes.
14 Initium superbiae hominis [p]apostatare a Deo;
15 quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor eius,
[q]quoniam initium omnis peccati est superbia.

l Jb 31, 12; Pro 6, 27-29.
m cf. cp. 41, 27.
n Pro 2, 16.
o cf. Pro 20, 1.
p cf. Pro 27, 10.
q cf. Lc 5, 39.
r Ps 36, 1, 2; 72, 2, 19. — cf. Jd 9, 35; 2 Rg 15, 10.
s cf. Pro 11, 21.
t cf. Pro 19, 12; 20, 2.
u cf. Pro 23, 1, 2.
v cp. 6, 35; 8, 9; 27, 13; Tb 4, 19; Pro 13, 20.
x cp. 37, 15; Tb 2, 2.
22 b, 23] Of. in fs. s. Jac. de M.
y cp. 1, 11; 10, 25. — cf. cp. 25, 8; (Tb 9, 12).
z Ps 1, 2.
a cp. 8, 4
b cp. 20, 5; 37, 23.
1-16] LL. in fr. 3 p. D. 5 Aug.
e cf. Sap. 1, 1.
b Pro 16, 12; 20, 28; 25, 5.
c cf. Pro 29, 12.
d cp. 47, 28; 3 Rg 12, 6-16.
e Pro 14, 28; 29, 4.
f v. 1 Par 29, 12.
g cp. 38, 25. — cf. 1 Es 7, 5.
h cf. Lv 19, 18; Pro 20, 22; Mt 5, 22; 18, 21, 22.
i v. Est 16, 2-4.
j Jb 12, 23; Dn 4, 14; Mt 21, 43. — v. Jr 18, 7-10; 27, 5-8.
k 1 Tm 6, 10.
l cp. 17, 31; Gn 3, 19; 18, 27; Sap 2, 3; 1 Mc 2, 62, 63. — cf. vr. 22, Jb 33, 6.
m cf. 2 Par 21, 19.
n cf. 1 Mc 2, 63.
o Jb 17, 14; Is 14, 11; 1 Mc 2, 62.
p cf. Dt 8, 14.
*15] * cf. Catech. R. II 5, 7.*
q Tb 4, 14. — cf. Gn 3, 5; 1 Jo 2, 16.

superbiae, quam Deus cum in nationibus tum in individuis prae ceteris vitiis castigat (6-22); de vero honore, qui nonnisi cum timore Dei haberi potest (23-34), de esterna rerum specie et de modestia (11, 1-10), de

Qui tenuerit illam adimplebitur maledictis,
et [r]subvertet eum in finem.
16 Propterea [s]exhonoravit Dominus conventus malorum
et destruxit eos usque in finem;
17 [t]sedes ducum superborum destruxit Deus
et [u]sedere fecit mites pro eis;
18 [v]radices gentium superbarum arefecit Deus
et plantavit humiles ex ipsis gentibus;
19 [x]terra gentium evertit Dominus
et perdidit eas usque ad fundamentum;
20 arefecit ex ipsis et disperdidit eos
et [y]cessare fecit memoriam eorum a terra;
21 memoriam superborum perdidit Deus
et reliquit memoriam humilium sensu.
22 [z]Non est creata hominibus superbia,
neque iracundia nationi mulierum.
23 [a]Semen hominum [b]honorabitur hoc, quod timet Deum;
semen autem hoc exhonorabitur, quod praeterit mandata
24 In medio fratrum rector illorum in honore, [Domini.
et [c]qui timent Dominum erunt in oculis illius:
25 [d]gloria divitum honoratorum et pauperum timor Dei
26 [e]Noli despicere hominem iustum pauperem [est.
et noli magnificare virum peccatorem divitem.
27 Magnus et iudex et potens est in honore
et [f]non est maior illo qui timet Deum.
28 [g]Servo sensato liberi servient,
et [h]vir prudens et disciplinatus non murmurabit corre- [ptus,
et inscius non honorabitur.
29 [i]Noli extollere te in faciendo opere tuo
et noli cunctari in tempore angustiae.
30 [j]Melior est qui operatur et abundat in omnibus,
quam qui gloriatur et eget pane.
31 Fili, in mansuetudine serva animam tuam
et da illi honorem secundum meritum suum.
32 [k]Peccantem in animam suam quis iustificabit?
et quis honorificabit exhonorantem animam suam?
33 [l]Pauper gloriatur per disciplinam et timorem suum,
et est homo qui honorificatur propter substantiam suam;
34 qui autem gloriatur in paupertate, quanto magis in substan- [tia;
et qui gloriatur in substantia paupertatem vereatur.

11

1 Sapientia humiliati exaltabit caput illius
et [a]in medio magnatorum consedere illum faciet.
2 [b]Non laudes virum in specie sua
neque spernas hominem in visu suo.
3 Brevis in volatilibus est apis,
et [c]initium dulcoris habet fructus illius.
4 [d]In vestitu ne glorieris unquam
[e]nec in die honoris tui extollaris;
[f]quoniam mirabilia opera Altissimi solius,
et gloriosa et absconsa et invisa opera illius.
5 Multi tyranni sederunt in throno,
et [g]insuspicabilis portavit diadema;
6 [h]multi potentes oppressi sunt valide,
et gloriosi traditi sunt in manus alterorum.
7 [i]Priusquam interroges, ne vituperes quemquam,
et, cum interrogaveris, corripe iuste.
8 [j]Priusquam audias, ne respondeas verbum,
et in medio sermonum ne adicias loqui.
9 De ea re, quae te non molestat, ne certeris
et in iudicio peccantium ne consistas.
10 Fili, ne in multis sint actus tui,
et, [k]si dives fueris, non eris immunis a delicto.
Si enim secutus fueris, non apprehendes
et non effugies, si praecucurreris.

r cf. Pro 18, 12.
s vr. 23; Jb 12, 21; Ps 106, 40.

t Ps 74, 8; 146, 6. — v. Lc 1, 52.
u 1 Rg 2, 8; Jb 36, 7.
v Ps 43, 3; 79, 9, 10.

x cf. Dt 31, 3, 4; Ps 43, 3; 79, 9, 10; Is 13, 19.

y cp. 41, 14; Dt 32, 26. — v. Ps 9, 6, 7; 33, 17.

z cf. vr. 9. — cf. Ec 7, 30.

a cf. cp. 19, 21.
b cp. 1, 11; 1 Rg 2, 30; Ps 111, 1. — cf. cp. 23, 38; Jr 9, 22.
c cf. 1 Rg 2, 30.
d cp. 9, 22. — cf. Jr 9, 23, 24.
e cf. cp. 13, 27-29; Jc 2, 2, 3.

f cp. 25, 13. — cf. Jdt 16, 19.
g Pro 17, 2.
h Pro 9, 8; 19, 25. — cf. 2 Rg 12, 13.
i Lc 17, 10. — cf. Tb 13, 6.

j v. Pro 12, 9.

k v. Por 8, 36; 20, 2.

l vr. 25, 27.

1] R. in fs. s. Vinc. a P.
a cp. 39. — cf. Gn 41, 40; Dn 2, 48; 6, 3; Jo 7, 18.
b cf. 1 Rg 16, 7; 3 Cor 10, 10.

c cf. Jd 14, 18; Ps 18, 11; 118, 103; Pro 16, 14; 24, 13.
d cf. Js 2, 2.
e cf. Dn 4, 30; Ac 12, 21, 22.
f Ps 138, 14.

g Ps 112, 7, 8. — cf. Ps 77, 70, 71.
h Jd 16, 21, 30; 1 Rg 15, 28; Est 7, 10. — cf. Jb 12, 18; Dn 2, 21.
i cf. Dt 13, 14; Jo 7, 51; Ac 25, 6.
j Pro 18, 13.

k 1 Tm 6, 9.

11 [l]Est homo laborans et festinans et dolens impius,
et tanto magis non abundabit.
12 Est homo marcidus egens recuperatione,
plus deficiens virtute et abundans paupertate;
13 et [m]oculus Dei respexit illum in bono
et erexit eum ab humilitate ipsius et exaltavit caput eius,
et mirati sunt in illo multi et honoraverunt Deum.
14 [n]Bona et mala, vita et mors, paupertas et [o]honestas a Deo
15 Sapientia et disciplina et scientia legis apud Deum, [sunt.
dilectio et [p]viae bonorum apud ipsum.
16 Error et tenebrae peccatoribus concreata sunt;
qui autem exsultant in malis [q]consenescunt in malo.
17 [r]Datio Dei permanet iustis,
et profectus illius successus habebit in aeternum.
18 [s]Est qui locupletatur parce agendo,
et haec est pars mercedis illius
19 in eo quod dicit: [t]Inveni requiem mihi
et nunc manducabo de bonis meis solus;
20 et nescit quod tempus praeteriet, et mors appropinquet,
et [u]relinquat omnia aliis et morietur.
21 Sta in [v]testamento tuo et in illo colloquere
et in opere mandatorum tuorum veterasce.
22 [x]Ne manseris in operibus peccatorum,
confide autem in Deo et mane in loco tuo;
23 [v]facile est enim in oculis Dei subito honestare paupe-
24 [z]Benedictio Dei in mercedem iusti festinat, [rem.
et in hora veloci processus illius fructificat. [bona?
25 Ne dicas: Quid est mihi opus, et quae erunt mihi ex hoc
26 Ne dicas: [a]Sufficiens mihi sum et quid ex hoc pessi-
27 [b]In die bonorum ne immemor sis malorum [mabor?
et in die malorum ne immemor sis bonorum;
28 quoniam facile est coram Deo in die obitus
[c]retribuere unicuique secundum vias suas.
29 [d]Malitia horae oblivionem facit luxuriae magnae,
et [e]in fine hominis denudatio operum illius.
30 Ante mortem ne laudes hominem quemquam,
[f]quoniam in filiis suis agnoscitur vir.
31 Non omnem hominem inducas in domum tuam;
multae enim sunt insidiae dolosi.
32 Sicut enim eructant praecordia fetentium,
et [g]sicut perdix inducitur in caveam,
et ut caprea in laqueum, sic et cor superborum,
et sicut prospector videns casum proximi sui.
33 [h]Bona enim in mala convertens insidiatur
et in electis imponet maculam.
34 [i]A scintilla una augetur ignis,
et ab uno doloso augetur sanguis;
[j]homo vero peccator sanguini insidiatur.
35 [k]Attende tibi a pestifero, fabricat enim mala;
ne forte inducat super te subsannationem in perpetuum.
36 Admitte ad te alienigenam, et subvertet te in turbine
et abalienabit te a tuis propriis.

12 1 Si benefeceris, [a]scito cui feceris,
et erit gratia in bonis tuis multa.
2 [b]Benefac iusto et [c]invenies retributionem magnam,
et, [d]si non ab ipso, certe a Domino;
3 non est enim ei bene qui adsiduus est in malis
et [e]elemosynas non danti;
quoniam et [f]Altissimus odio habet peccatores
et misertus est paenitentibus.
6 Da misericordi et [g]ne suscipias peccatorem,
et impiis et peccatoribus reddet vindictam
custodiens eos in diem vindictae.
5 Da bono et non receperis peccatorem;

l cf. Ps 126, 2; Ec 4, 8; 9, 11.

m cf. Jb 42, 10.
13] V. All in fs. s. Jo. a Cap.

n Jb 1, 21; 2, 10. — cf. Ec 5, 18; Pro 22, 2; Jc 1, 17.
o cf. cp. 13, 2; 31, 1; Sap 10, 11.
p Ps 118, 5.
q Jb 20, 11.
r Rm 11, 29.

s cp. 31, 3.

t vr. 26. — cf. Lc 12, 19, 20.

u cp. 14, 4; 15. — v. Ps 38, 7; 48, 11; Ec 5, 14; Lc 12, 20.
v Ex 19, 5.

x Ec 5, 7. — cf. Ps 72, 3; Pro 23, 17.
y cf. cp. 18, 26.
z Pro 10, 22. — cf. Ps 126, 1, 2; Mt 25, 34.

a vr. 19; cp. 5, 1.
b cp. 18, 25; Ec 11, 8.

c cp. 17, 19; Lc 16, 15; Ec 12, 14.
d cf. Sap 5, 8.
e cf. cp. 1, 13; Jb 42, 12.

f cf. Pro 20, 7.

g cf. Jr 5, 26, 26.

h cf. Is 5, 20, 23.

i cf. Jc 3, 5.

j cf. Pro 1, 11.
k cf. Pro 6, 12-14.

a Mt 7, 6; Gal 6, 10. — cf. Lc 6, 27, 30.
b cf. Mt 10, 41.
c Ec 11, 2.
d Mt 6, 4; Lc 6, 35.

e cf. Tb 4, 7.
f vr. 7; Ps 5, 7; 10, 6, 7; Sap 14, 9.
g cf. Tb 4, 18; Mt 5, 43-48.

proximo benefacimus (12, 1-7), de iis quae amicum verum et falsum manifestant (8-19), de ratione habenda in familiari commercio, quod cum inaequalibus vel nullum vel cautum habendum est (13, 1-18), cum

6 benefac humili et non dederis impio,
prohibe panes illi dari, ne in ipsis potentior te sit;
7 nam duplicia mala invenies in omnibus bonis quaecumque
quoniam et [f]Altissimus odio habet peccatores [feceris illi:
et impiis reddet vindictam.
8 [h]Non agnoscetur in bonis amicus,
et non abscondetur in malis inimicus.
9 In bonis viri inimici illius in tristitia,
et in malitia illius amicus agnitus est.
10 [i]Non credas inimico tuo in aeternum,
sicut enim aeramentum aeruginat nequitia illius;
11 et, [l]si humiliatus vadat [m]curvus,
adice animum tuum et custodi te ab illo.
12 Non statuas illum penes te,
nec sedeat ad dexteram tuam,
ne forte conversus in locum tuum
inquirat cathedram tuam,
et in novissimo agnoscas verba mea
et in sermonibus meis [n]stimuleris.
13 [o]Quis miserebitur incantatori a serpente percusso
et omnibus qui appropiant bestiis?
et [p]sic qui comitatur cum viro iniquo
et obvolutus est in peccatis eius.
14 Una hora tecum permanebit;
si autem declinaveris, non supportabit.
15 [q]In labiis suis [r]indulcat inimicum
et in corde suo insidiatur, ut subvertat te in foveam.
16 [s]In oculis suis lacrimatur inimicus
et, si invenerit tempus, non satiabitur sanguine,
17 et, si incurrerint tibi mala, invenies eum illic priorem.
18 In oculis suis lacrimatur inimicus
et quasi adiuvans [t]suffodiet plantas tuas.
19 [u]Caput suum movebit et plaudet manu
et multa susurrans [v]commutabit vultum suum.

13

1 Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea,
et [a]qui communicaverit superbo induet superbiam.
2 Pondus super se tollet qui honestiori se communicat,
et ditiori te ne socius fueris.
3 Quid communicabit cacabus ad ollam?
quando enim se colliserint, confringetur.
4 [b]Dives iniuste egit et fremet,
pauper autem laesus tacebit.
5 Si largitus fueris, adsumet te
et, [c]si non habueris, derelinquet te.
6 Si habes, convivet tecum et evacuabit te.
et ipse non dolebit super te.
7 Si necessarius illi fueris, supplantabit te
et subridens spem dabit narrans tibi bona
et dicet: Quid opus est tibi?
8 Et [d]confundet te in cibis suis, donec te exinaniat bis et ter,
et in novissimo deridebit te
et postea videns derelinquet te
et [e]caput suum movebit ad te.
9 Humiliare Deo et exspecta manus eius;
10 attende, ne seductus in stultitiam humilieris.
11 [f]Noli esse humilis in sapientia tua,
ne humiliatus in stultitiam seducaris.
12 [g]Advocatus a potentiore discede,
[h]ex hoc enim magis te advocabit.
13 [i]Ne improbus sis, ne impingaris
et ne longe sis ab eo, ne eas in oblivionem.
11 [j]Ne retineas ex aequo loqui cum illo
nec credas multis verbis illius;
ex multa enim loquela tentabit te

35] * *Catech. R. II 5, 35.*
h cp. 6, 7, 10; Pro 17, 17. — cf. cp. 23, 28. — v. 2 Rg 16, 5.
i cf. Pro 26, 25; Jr 12, 6.
l cp. 19, 23. — cf. Mt 6, 16.
m cf. Ps (10), 10.
n cp. 14, 1.
o cf. Ps 57, 6; Ec 10, 11; Jr 8, 17.
p cf. cp. 21, 2; Pro 23, 32.
q cf. Pro 5, 3; 6, 12.
r cf. cp. 27, 26; Ps 27, 3; 54, 22; Pro 26, 24, 25; Jr 9, 8; Mt 22, 15.
s cf. Jr 41, 6, 7.
t cp. 13, 7. — cf. Ps 40, 10; Lm 2, 15.
u cf. cp. 13, 9; Ps 21, 8; Lm 2, 15.
v cf. cp. 13, 31.
1-12] *LL. in fr. 4 p. D. 5 Aug.*
a cf. cp. 7, 2; 22, 15; Pro 13, 20; Is 52, 11.
b cf. Pro 18, 23.
c cf. Pro 19, 7.
d cf. Pro 23, 3.
e cp. 12, 19; Jb 16, 4; Is 37, 22; Jr 18, 16. — v. Mt 27, 39.
f cf. cp. 20, 32, 33; 41, 18.
g cf. cp. 21, 25; Pro 25, 17.
h cf. 1 Rg 18, 18.
i cf. Pro 25, 6, 7.
j cf. cp. 7, 5; 32, 9-13.

et subridens interrogabit te de absconditis tuis.
15 Immitis animus illius conservabit verba tua
et non parcet de malitia et de vinculis.
16 Cave tibi et attende diligenter auditui tuo,
quoniam cum subversione tua ambulas;
17 audiens vero illa quasi in somnis vide et vigilabis.
18 [l]Omni vita tua dilige Deum et invoca illum in salute
19 [m]Omne animal diligit simile sibi, [tua.
sic et [n]omnis homo proximum sibi;
20 omnis caro ad similem sibi coniungetur,
et omnis homo simili sui sociabitur.
21 [o]Si communicabit lupus agno aliquando, [p]sic peccator iusto.
22 Quae communicatio sancto homini ad canem?
aut quae pars diviti ad pauperem?
23 Venatio leonis [q]onager in eremo,
sic et [r]pascua divitum sunt pauperes;
24 et sicut abominatio est superbo humilitas,
sic et exsecratio divitis pauper.
25 [s]Dives commotus confirmatur ab amicis suis,
[t]humilis autem, cum ceciderit, expelletur et a notis.
26 Diviti decepto multi recuperatores:
locutus est superba et iustificaverunt illum;
27 humilis deceptus est, insuper et arguitur;
[u]locutus est sensate, et non est datus ei locus.
28 [v]Dives locutus est, et omnes tacuerunt
et [w]verbum illius usque ad nubes perducent;
29 [x]pauper locutus est, et dicunt: Quis est hic?
et, si offenderit, subvertent illum.
30 [y]Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia,
et nequissima paupertas in ore impii.
31 [z]Cor hominis immutat faciem illius sive in bona sive in
32 Vestigium cordis boni et faciem bonam [mala.
difficile invenies et cum labore.

14

1 [a]Beatus vir, qui non est lapsus verbo ex ore suo
et non est [b]stimulatus in tristitia delicti;
2 felix qui non habuit animi sui tristitiam
et [c]non excidit a spe sua.
3 [d]Viro cupido et tenaci sine ratione est substantia,
et homini [e]livido ad quid aurum?
4 [f]Qui acervat ex animo suo iniuste [g]aliis congregat,
et [h]in bonis illius alius luxuriabitur.
5 Qui sibi nequam est cui alii bonus erit?
et [i]non iucundabitur in bonis suis.
6 Qui sibi invidet, nihil est illo nequius,
et [j]haec redditio est malitiae illius;
7 et, si bene fecerit, ignoranter et non volens facit
et in novissimo manifestat malitiam suam.
8 Nequam est oculus [k]lividi
et avertens faciem suam et [l]despiciens animam suam.
9 [m]Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis non satiabitur,
donec consumat arefaciens animam suam.
10 [n]Oculus malus ad mala et non satiabitur pane,
[o]sed indigens et in tristitia erit super mensam suam.
11 Fili, si habes, [p]benefac tecum et [q]Deo dignas oblationes
12 Memor esto quoniam [r]mors non tardat, [offer.
et [s]testamentum inferorum, quia demonstratum est tibi;
testamentum enim huius mundi [t]morte morietur.
13 Ante mortem [u]benefac amico tuo
et [v]secundum vires tuas exporrigens da pauperi.
14 [x]Non defrauderis a [y]die bono,
et particula boni doni non te praetereat.
15 [z]Nonne aliis relinques dolores et [a]labores tuos in divisione
16 Da et accipe et iustifica animam tuam: [sortis?
17 [b]ante obitum tuum operare iustitiam;

l cp. 7, 32; Dt 6, 5; Mt 22, 37-40.
m cf. cp. 27, 10.
n cf. cp. 18, 13.

o cf. Mt 7, 15.
p Pro 29, 27; Sap 3, 12-20; 2 Cor 6, 14, 15.

q cf. Jr 2, 24; Os 8, 9.
r cf. Is 3, 14, 15; Am 2, 7; 8, 6.

s cf. Pro 19, 4.
t cp. 6, 8; Pro 14, 20.

u cp. 10, 26; 26, 26; Ec 9, 10.
v cf. Jb 29, 9.
w cf. Ps 72, 9.
x cf. Mt 13, 55-57; Mr 6, 2, 3.

y cf. Pro 14, 24; Jr 17, 11.

z cp. 26, 4; Pro 15, 13. — cf. cp. 12, 19.

a cp. 19, 17; 25, 11. — cf. Jc 3, 2.
b cp. 12, 12.— cf. Ac 2, 37.

c cf. 1 Jo 3, 21.
d cf. Ec 4, 8.
e vr. 8.
f cp. 5, 10. — cf. Pro 11, 4, 28.
g vr 15; cp. 11, 20; Pro 13, 22; 22, 16; 28, 8, 10; Ec 2, 21; 5, 12-15; etc. — v. Ps 38, 7.
h Ec 6, 2.
i cf. Ec 5, 18.
j cf. Sap 11, 17.

k vr. 3. — cf. cp. 31, 14.
l Is 58, 7.
m Ec 5, 9. — v. Pro 23, 4, 5; 27, 20.
n Dt 15, 9; Mt 6, 23; 20, 15; Mr 7, 22.
o cf. Pro 23, 6, 7.
p Ec 3, 22; 5, 17. — cf. 1 Tm 4, 3-5.
q cp. 7, 33; 25, 6-15. — v. Pro 3, 9.
r cf. Jb 14, 5.
s Is 28, 15.
t cf. Gn 2, 17; 3, 19.
u Pro 3, 27, 28.
v cp. 4, 1; Tb 4, 7; Lc 16, 9.
x cf. Ec 2, 24; 5, 17, 18; 9, 7-9; Ph 3, 1.
y cf. Est 9, 18.
z vr. 4.
a cf. Ec 5, 14.
b Ecli 9, 10. — cf. cp. 17, 25. — v. Ps 113, 17; Bar 2, 27.

Altera interposita commendatione sapientiae, descriptaque via ad eam perveniendi (22-25) et fructu inde sumendo (26-15, 10), proponuntur monita quaedam de auctore peccati, qui non est Deus sed liberum homi-

quoniam non est apud inferos invenire [c]cibum.
18 [d]Omnis caro sicut faenum veterascet
et sicut folium fructificans in arbore viridi.
19 Alia generantur, et alia deiciuntur;
sic generatio [e]carnis et sanguinis [f]alia finitur, et alia na-
20 [g]Omne opus corruptibile in fine deficiet, [scitur.
et [h]qui illud operatur ibit cum illo;
21 et omne opus electum iustificabitur,
et qui operatur illud honorabitur in illo.
22 [i]Beatus vir qui in sapientia morabitur
et qui in iustitia sua meditabitur
et in sensu cogitabit circumspectionem Dei; [intelligens,
23 qui excogitat vias illius in corde suo et in absconditis suis
vadens post illam quasi investigator
et in viis illius consistens;
24 [l]qui respicit per fenestras illius et in ianuis illius audiens,
25 qui requiescit iuxta domum illius
et in parietibus illius [m]figens palum,
statuet casulam suam ad manus illius,
et requiescens in casula illius bona per aevum.
26 Statuet filios suos sub tegmine illius,
et sub ramis eius morabitur.
27 [n]Protegetur sub tegmine illius a fervore,
et in gloria eius requiescet.

15

1 [a]Qui timet Deum faciet bona,
et qui continens est iustitiae apprehendet illam,
2 et obviabit illi [b]quasi mater honorificata
et [c]quasi mulier a virginitate suscipiet illum.
3 [d]Cibabit illum pane vitae et intellectus
et [e]aqua sapientiae salutaris potabit illum
et firmabitur in illo et non flectetur
4 et continebit illum et non confundetur:
et [f]exaltabit illum apud proximos suos
5 et [g]in medio ecclesiae aperiet os eius
et adimplebit illum spiritu sapientiae et intellectus
et [h]stola gloriae vestiet illum;
6 [i]iucunditatem et exsultationem thesaurizabit super illum
et [j]nomine aeterno hereditabit illum,
7 [l]Homines stulti non apprehendent illam,
et homines sensati obviabunt illi;
Homines stulti non videbunt eam,
longe enim abest a superbia et dolo.
8 Viri mendaces non erunt illius memores,
et viri veraces invenientur in illa
et successum habebunt usque ad [m]inspectionem Dei.
9 [n]Non est speciosa laus in ore peccatoris,
10 quoniam a Deo profecta est sapientia.
Sapientiae enim Dei adstabit laus,
et in ore fideli abundabit, et Dominator dabit eam illi.
11 [o]Non dixeris: Per Deum abest;
quae enim odit ne feceris.
12 Non dicas: [p]Ille me implanavit;
non enim necessarii sunt ei homines impii.
13 Omne exsecramentum erroris odit Dominus,
et non erit amabile timentibus eum.
14 Deus [q]ab initio constituit hominem
et reliquit illum in [s]manu consilii sui,
15 adiecit mandata et praecepta sua:
16 si volueris mandata servare, conservabunt te,
et in perpetuum fidem placitam facere.
17 [t]Apposuit tibi aquam et ignem:
ad quod volueris porrige manum tuam;
18 ante hominem vita et mors, bonum et malum:
quod placuerit ei dabitur illi;

c cf. Jo 6, 27.
d v. Is 40, 6.
e Mt 16, 17.
f Jb 14, 2; Ec 1, 4.
g 1 Cor 3, 12. — cf. 1 Jo 2, 17.
h cf. Jr 51, 58; Gal 6, 8; Ap 14, 13.
i Ps 1, 2.
l cf. Pro 8, 34; Cn 2, 9; Jc 1, 25. — cf. cp. 21, 26.
m 1 Es 9, 8. — v. Is 22, 23.
26, 27] R. in fs. Patr. s. Jos.
n Sap 10, 17. — cf. cp. 34, 19; Cn 2, 3; Is 4, 6; 25, 4.
a Jo 3, 21.
1-6] L. et Cpp. in fs. s. Jo. Ap.
b cf. Is 66, 13.
c cf. Sap 8, 2.
d Jo 6, 27. — cf. Pro 9, 5; Is 55, 1.
e cf. Jo 4, 10, 14; 7, 38, 39.
3] Cp. in cm. M. — Cm. in fs. s. Stan. K. —v. cp. 45, 9; Jo 6, 58.
3, 4, 6] Int. (Ps 104) in fr. 3 p. Psch.
f Sap 8, 10-15.
g cp. 21, 20. — cf. Mt 10, 19; Jo 16, 13.
h cp. 1, 24; 6, 32.
5, 6] Int. (Ps 91) et R. in fs. s. Jo. Ap. et in cm. Doct.
i cf. cp. 1, 11.
j Is 56, 5.
l cf. Pro 8, 13; Sap 1, 4, 5.
m Sap 3, 13.
n Ps [illegible] 16. — cf. Ps 32, 1.
o cf. Jc 1, 13, 14.
p cf. vr. 21.
q Gn 1, 26, 27.
r cf. Gn 2, 16, 17.
s cf. Gn 16, 6.
t Dt 30, 15, 19; Jr 21, 8. — cf. cp. 17, 6; Gn 2, 17; Dt 11, 26; Js 24, 15; Rm 2, 7, 8.

nis arbitrium (11-22) et de vindici peccatorum poena, quam a Deo procedere plura probant exempla (16, 1-11) divinaque attributa insinuant (12-23). Deinde, post enarratam totius universi creationem (24-31),

19 quoniam multa sapientia Dei,
et fortis in potentia videns omnes sine intermissione.
20 [u]Oculi Domini ad timentes eum,
et [v]ipse agnoscit omnem operam hominis.
21 [x]Nemini mandavit impie agere
et nemini dedit spatium peccandi; [et inutilium.
22non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium

16

1 [a]Ne iucunderis in filiis impiis, si multiplicentur,
nec oblecteris super ipsos, si non est timor Dei in illis.
2 [b]Non credas vitae illorum
et ne respexeris in labores eorum.
3 [c]Melior est enim unus timens Deum, quam mille filii impii;
4 et utile est mori sine filiis, quam relinquere filios impios.
5 Ab uno sensato inhabitabitur patria,
[d]tribus impiorum deseretur.
6 [e]Multa talia vidit oculus meus,
et fortiora horum audivit auris mea.
7 [f]In synagoga peccantium exardebit ignis,
et in gente incredibili exardescet ira.
8 Non exoraverunt pro peccatis suis [g]antiqui gigantes,
qui destructi sunt confidentes suae virtuti;
9 et [h]non pepercit peregrinationi Lot,
et [i]exsecratus est eos prae superbia verbi illorum.
10 Non misertus est illis gentem totam perdens
et extollentem se in peccatis suis.
11 Et [j]sicut [k]sescenta milia peditum,
qui congregati sunt in duritia cordis sui;
et, si unus fuisset cervicatus, mirum si fuisset immunis.
12 [l]Misericordia enim et ira est cum illo:
potens exoratio et effundens iram.
13 Secundum misericordiam suam, sic correptio illius:
[m]hominem secundum opera sua iudicat.
14 Non effugiet in rapina peccator,
et non retardabit sufferentia misericordiam facientis.
15 [n]Omnis misericordia faciet locum [o]unicuique
secundum meritum operum suorum
et secundum intellectum peregrinationis ipsius.
16 Non dicas: [p]A Deo abscondar,
et ex summo quis mei memorabitur?
17 In populo magno non agnoscar;
quae est enim anima mea in tam immensa creatura?
18 [q]Ecce caelum et [r]caeli caelorum,
abyssus et universa terra et quae in eis sunt,
in conspectu illius commovebuntur;
19 [s]montes simul et colles et [t]fundamenta terrae,
cum conspexerit illa Deus, tremore concutientur.
20 Et in omnibus his insensatum est cor,
et [u]omne cor intelligitur ab illo.
21 [v]Et vias illius quis intelligit
et [x]procellam, quam nec oculus videbit hominis?
22 [y]Nam plurima illius opera sunt in absconsis.
Sed opera iustitiae eius quis enuntiabit, aut quis sustinebit?
Longe enim est testamentum a quibusdam,
et [z]interrogatio omnium in consummatione est.
23 Qui minoratur corde cogitat inania,
et vir imprudens et errans cogitat stulta.
24 [a]Audi me, fili, et disce disciplinam sensus
et in verbis meis attende in corde tuo,
25 et dicam in aequitate disciplinam
et scrutabor enarrare sapientiam,
et in verbis meis attende in corde tuo ,
et dico in aequitate spiritus virtutes,
quas posuit Deus in opera sua ab initio,
et in veritate enuntio scientiam eius.

u cp. 17, 16; 34, 19; Ps 33, 16. — v. Ps 32, 18.
v cp. 17, 13; 23, 27, 28; 39, 24. — cf. Jb 34, 21; 2 Mc 7, 35; 9, 4.
x cf. vr. 12,
a Pro 17, 21; 19, 13. — cf. cp. 22, 3.
b cf. Pro 10, 27.
c cf. Sap 4, 1.
d Ps 20, 9-11; Pro 2, 22.
e v. Ps 36, 35.
f cp. 21, 10. — cf. Ps 77, 21. — v. Nm 11, 1; 16, 1-35.
g Gn 6, 4; Sap 14, 6; Bar 3, 26-28.
h Gn 19, 24, 25.
i Ez 16, 49, 50.
j Nm 14, 23-35; 15, 51; 26, 64.
k v. Ex 12, 37.
l cp. 5, 7. — cf. Is 55, 7.
m vr. 15. — cf. cp. 2, 8; 51, 38. — v. Jb 34, 11.
n (cf. Mt 10, 42).
o cp. 2, 8; 51, 38; Rm 2, 6.
p cp. 23, 25, 26; Jb 22, 24; 24, 19; Ps 93, 7; 138, 7; Is 29, 15, 16; Jr 23, 23, 24; Ez 9, 9; Dn 13, 20.
q Mic 1, 3, 4; 2 Pt 3, 7, 10.
r Dt 10, 14; 3 Rg 8, 27.
s Ps 17, 8; 103, 32.
t Is 24, 18.
u cf. cp. 23, 28.
v cf. Rm 11, 33.
x cf. Jb 38, 25; Jo 3,8.
y cp. 43, 36; Dt 29, 29. — cf. Pro 25, 2.
z Ec 12, 11.
a Pro 4, 20.

hominis formationem et dotationem (17, 1-9), post descriptam Hebraeorum gentis electionem (9-15) et omnium populorum gubernatricem rationem (16-20), postque adhortationem ad paenitentiam, ad perfectio-

26 In iudicio Dei opera eius ab initio,
et ab institutione ipsorum [b]distinxit partes illorum,
et initia eorum in gentibus suis.
27 [c]Ornavit in aeternum opera illorum;
nec esurientur nec laboraverunt
et [d]non destiterunt ab operibus suis;
28 unusquisque proximum sibi non angustiabit usque in aeter-
29 Non sis incredibilis verbo illius. [num.
30 [e]Post haec Deus in terram respexit
et implevit illam bonis suis,
31 [f]anima omnis vitalis denuntiavit ante faciem ipsius,
et [g]in ipsam iterum reversio illorum.

17

1 [a]Deus creavit [b]de terra hominem
et [c]secundum imaginem suam fecit illum
2 [d]et iterum convertit illum in ipsam
et secundum se vestivit illum virtute;
3 [e]numerum dierum et tempus dedit illi
et [f]dedit illi potestatem eorum, quae sunt super terram;
4 [g]posuit timorem illius super omnem carnem,
et dominatus est bestiarum et volatilium.
5 [h]Creavit ex ipso adiutorium simile sibi;
consilium et linguam et oculos et aures et cor dedit illis
et [i]disciplina intellectus replevit illos; [excogitandi
6 creavit illis scientiam spiritus, [j]sensu implevit cor illorum
et [l]mala et bona ostendit illis;
7 posuit oculum suum super corda illorum,
ostendere illis magnalia operum suorum,
8 ut nomen sanctificationis collaudent,
et gloriari in mirabilibus illius,
ut magnalia enarrent operum eius.
9 Addidit illis disciplinam et [m]legem vitae hereditavit illos,
10 [n]testamentum aeternum constituit cum illis
et [o]iustitiam et iudicia sua ostendit illis.
11 [p]Et magnalia honoris eius vidit oculus illorum,
et honorem vocis audierunt aures illorum.
Et dixit illis: [q]Attendite ab omni iniquo;
12 [r]et mandavit illis unicuique de proximo suo.
13 [s]Viae illorum coram ipso sunt semper,
non sunt absconsae ab oculis ipsius.
14 [t]In unamquamque gentem praeposuit rectorem,
15 et pars Dei Israël facta est manifesta,
16 et omnia opera illorum velut sol in conspectu Dei,
et [v]oculi eius sine intermissione inspicientes in viis eorum.
17 [x]Non sunt absconsa testamenta per iniquitatem illorum
et omnes iniquitates eorum in conspectu Dei.
18 [y]Elemosyna viri quasi [z]signaculum cum ipso,
et [a]quasi pupillam conservabit.
19 Et postea resurget et [b]retribuet illis
retributionem unicuique [c]in caput ipsorum
et convertet in interiores partes terrae.
20 [d]Paenitentibus autem dedit viam iustitiae
et confirmavit deficientes sustinere
et destinavit illis sortem veritatis.
21 [e]Convertere ad Dominum et relinque peccata tua,
22 [f]precare ante faciem Domini et minue offendicula;
23 revertere ad Dominum et avertere ab iniustitia tua
et nimis odito exsecrationem
24 et cognosce iustitias et iudicia Dei
et [g]sta in sorte propositionis et orationis altissimi Dei.
25 In partes vade saeculi sancti
cum vivis et [h]dantibus confessionem Deo
26 Non demoreris in errore impiorum: ante mortem confitere;
a mortuo, quasi nihil, perit confessio.
27 Confiteberis vivens, vivus et sanus confiteberis

b Gn 1, 4-10.

c cf. cp. 42, 21.

d Ps 148, 6. — cf. cp. 42, 24.

e Gn 1, 29-31.

f Gn 1, 25.
g cp. 40, 11. — v. Ec 3, 20.

a Gn 2, 7. — v. Sap 7, 1.
b cp. 40, 11; 41, 13.
c cp. 2, 23.
d Gn 3, 19.

e Jb 14, 15; Ps 89, 10.
f Gn 1, 26, 28; Sap 9, 2, 3.
g Gn 9, 2; Ps 8, 6-8; Jc 3, 7.

h Gn 2, 18.

i cf. cp. 1, 10.
j cf. 1 Jo 5, 20.
l Gn 2, 17. — v. cp. 15, 18.

m cf. Lv 18, 5.
n cf. Dt 5, 2-3.
o Ps 147, 19.
p Dt 4, 11, 12.

q v. Ex 20, 1-11.
r v. Ex 20, 12-17.
s v. cp. 15, 20.

t cf. Dn 10, 13, 20; Rm 13, 1.
u Ex 19, 5; Dt 7, 6; 32, 9; Is 19, 25; Jr 10, 16; 2 Mc 1, 26.
16] v. Mt 13, 43.
v cp. 15, 20; 34, 18; Ps 33, 16. — v. Ps 32, 18.
x Rm 3, 3.
y cp. 29, 15; Tb 4, 7.
z cf. cp. 49, 13; Jr 22, 24.
a Dt 32, 10; Ps 16, 8; Pro 7, 2.
b cf. Pro 11, 31; Rm 2, 6.
c Ps 7, 17; Jr 23, 19; Jb 3, 4, 7; Ab 15.
d cf. Ac 3, 19; 2 Pt 3, 9.

e Jr 3, 12; Ez 14, 6.
f cp. 21, 1.

g cf. 1 Cor 7, 20.

h Ps 6, 6; 113, 18; Is 38, 18, 19; Bar 2, 17.

et laudabis Deum et gloriaberis in miserationibus illius.
28 [i]Quam magna misericordia Domini,
et propitiatio illius convertentibus ad se!
29 Nec enim omnia possunt esse in hominibus,
quoniam non est immortalis filius hominis,
et [j]in vanitate malitiae placuerunt.
30 [k]Quid lucidius sole? et [l]hic deficiet;
aut quid nequius quam quod excogitavit [m]caro et sanguis?
31 Virtutem altitudinis caeli ipse conspicit, [et hoc arguetur.
et omnes homines [n]terra et cinis.

18

1 Qui vivit in aeternum [a]creavit omnia simul.
Deus solus iustificabitur et manet invictus rex in aeter-
2 [b]Quis sufficit enarrare opera illius? [num?
3 [c]Quis enim investigabit magnalia eius?
4 [d]Virtutem autem magnitudinis eius quis enuntiabit?
aut quis adiciet enarrare misericordiam eius?
5 [e]Non est minuere neque adicere,
nec est invenire magnalia Dei:
4 [f]cum consummaverit homo, tunc incipiet,
et, cum quieverit, aporiabitur.
7 [g]Quid est homo, et quae est gratia illius?
et quid est bonum, aut quid nequam illius?
8 [h]Numerus dierum hominum, ut multum centum anni,
[i]quasi gutta aquae maris deputati sunt,
et, sicut calculus harenae, sic exigui anni in die aevi.
9 [j]Propter hoc patiens est Deus in illis
et effundit super eos misericordiam suam.
10 [k]Vidit praesumptionem cordis eorum, quoniam mala est,
et cognovit subversionem illorum, quoniam nequam est.
11 [m]Ideo adimplevit propitiationem suam in illis
et ostendit eis viam aequitatis.
12 [n]Miseratio hominis circa proximum suum,
[o]misericordia autem Dei super omnem carnem.
13 [p]Qui misericordiam habet docet
et erudit [q]quasi pastor gregem suum.
14 [r]Miseretur excipientis doctrinam miserationis
et [s]qui festinat in iudiciis eius.
15 Fili, [t]in bonis non des querelam
et [u]in omni dato non des tristitiam verbi mali.
16 Nonne ardorem refrigerabit ros?
[v]sic et verbum melius quam datum.
17 Nonne ecce verbum super datum bonum?
sed [x]utraque cum homine iustificato.
18 [y]Stultus acriter improperabit,
et datus indisciplinati tabescere facit oculos.
19 Ante iudicium para iustitiam tibi
et, [z]antequam loquaris, disce.
20 Ante languorem [a]adhibe medicinam
et [b]ante iudicium interroga teipsum
et in conspectu Dei invenies propitiationem.
21 Ante languorem [c]humilia te
et in tempore infirmitatis ostende conversationem tuam.
22 [d]Non impediaris orare semper
et ne verearis usque ad mortem iustificari,
[e]quoniam merces Dei manet in aeternum.
23 Ante orationem praepara animam tuam
et noli esse quasi homo qui tentat Deum.
24 [f]Memento irae in die consummationis
et tempus retributionis in conversatione faciei.
25 [g]Memento paupertatis in tempore abundantiae
et necessitatum paupertatis in die divitiarum.
26 [h]A mane usque ad vesperam immutabitur tempus,
et haec omnia citata in oculis Dei.
27 [i]Homo sapiens in omnibus metuet

i Ps 102, 11; Is 55, 7.

j cf. Gn 8, 21.

k cf. Jb 25, 5, 6.
l cf. Lc 23, 45.
m Mt 16, 17; 1 Cor 15, 50: Gal 1, 16 etc.
n cp. 10, 9; Gn 18, 27.

a v. Gn 1, 1, 31.

b cf. cp. 42, 17; Jb 26, 14.
c cp. 43, 29-36; Ps 105, 2.
d cf. cp. 2, 23; Sap 11, 24.

e cp. 42, 21, 22. — cf. Jb 5, 9; 37, 23; Ps 144, 3; 146, 5; Is 40, 28.
f cf. Lc 17, 10.

g Jb 7, 17. — cf. Jb 22, 3; 35, 6, 7; Ps 15, 2.

h cf. Ps 89, 10.
i Ps 89, 4; 2 Pt 3, 8. — cf. cp. 1, 2.
j Lc 18, 7. — cf. cp. 35, 22; Sap 11, 24; 12, 10; 2 Pt 3, 9.
l Gn 8, 21.

m Rm 5, 20. — cf. 1 Tm 1, 13, 14.
n cp. 13, 19.
12, 13] Int. (Ps 1) in fs. s. Jo. Cant.
o Ps 144, 9; Sap 11, 24.
p cf. Mt 11, 29.
q Is 40, 11; Jr 31, 10; Jo, 10, 11.
r Mt 6, 14; Lc 6, 37, 38.
s cf. cp. 32, 14.
t cf. cp. 41, 28.
u cf. cp. 20, 15; 41, 28.
v cf. cp. 2, 15, 16.

x cf. Rm 15, 32.
y cp. 20, 14, 15.

z cf. cp. 5, 14.

a cf. cp. 38, 1, 4.
b cf. Sap 6, 11; 1 Cor 11, 28, 31.
c cf. cp. 7, 19; 1 Pt 5, 6.

d Lc 18, 1; 21, 36; Rm 12, 12; Eph 6, 18; Col 4, 2; 1 Th 5, 17.
*22] * Conc. Trid. s. VI cp. 10.*
22, 3] Ant. in fs. Orat. DNJC.
e 2 Cor 4, 17.
*23] * Catech. R. IV 7, 1.*
f cp. 7, 18. — cf. cp. 7, 40.

g cp. 11, 27.

h cf. cp. 11. 23.

i Pro 28, 14.

(15-18), de prudentia in agendo (19-33), de ebrietate vitanda (19, 1-3) de levitate cordis (4-6), de usu malo (7-12) vel bono linguae (13-18), de honestate (19-21), de hypocrisi (22-27), de correptione proximi et de correpti

et in diebus delictorum attendet ab inertia.
28 Omnis astutus agnoscit sapientiam
et invenienti eam dabit confessionem.
29 [j]Sensati in verbis et ipsi sapienter egerunt
et intellexerunt veritatem et iustitiam
et impleverunt proverbia et iudicia.
30 [l]Post concupiscentias tuas non eas
et a voluntate tua avertere.
31 Si praestes animae tuae concupiscentias eius,
[m]faciat te in gaudium inimicis tuis.
32 [n]Ne oblecteris in turbis nec in modicis;
adsidua enim est commissio illorum.
33 Ne fueris mediocris in contentione ex faenore,
et est tibi nihil in sacculo; eris enim invidus vitae tuae.

19

1 [a]Operarius ebriosus non locupletabitur,
et [b]qui spernit modica paulatim decidet.
2 [c]Vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes et arguent
3 et qui se iungit fornicariis exstinguit malitiam: [sensatos,
[d]putredo et vermes hereditabunt illum,
et extolletur in exemplum maius.
4 [e]Qui credit cito levis corde est et minorabitur,
et [f]qui delinquit in animam suam insuper habebitur.
5 Qui gaudet iniquitate denotabitur,
et [g]qui odit correptionem minuetur vita,
et [h]qui odit loquacitatem exstinguit malitiam.
6 Qui peccat in animam suam paenitebit,
et qui iucundatur in malitia denotabitur.
7 [i]Ne iteres verbum nequam et durum et non minoraberis,
8 [j]amico et inimico noli narrare sensum tuum
et, [k]si est tibi delictum, noli denudare;
9 audiet enim te et custodiet te
et quasi defendens peccatum odiet te
et sic aderit tibi semper.
10 Audisti verbum adversus proximum tuum? commoriatur in
fidens quoniam non te [m]dirumpet. [te
11 [n]A facie verbi parturit fatuus
tanquam gemitus partus infantis.
12 Sagitta infixa femori carnis,
sic verbum in corde stulti.
13 [o]Corripe amicum, ne forte non intellexerit et dicat: Non
aut, si fecerit, ne iterum addat facere. [feci;
14 Corripe proximum, ne forte non dixerit,
et, si dixerit, ne forte iteret.
15 Corripe amicum, saepe enim fit commissio,
16 [p]et non omni verbo credas.
Est qui labitur lingua, sed non ex animo;
17 [q]quis est enim qui non deliquerit in lingua sua?
[r]Corripe proximum antequam commineris,
18 et da locum timori Altissimi.
Quia [s]omnis sapientia timor Dei et in illa timere Deum,
et in omni sapientia dispositio legis.
19 [t]Et non est sapientia nequitiae disciplina,
et non est cogitatus peccatorum prudentia.
20 Est nequitia et in ipsa exsecratio,
et est insipiens qui minuitur sapientia, [in timore,
21 [u]Melior est homo qui minuitur sapientia et deficiens sensu
quam qui abundat sensu et transgreditur legem Altissimi.
22 Est sollertia certa et ipsa iniqua,
23 et est qui emittit verbum certum enarrans veritatem.
[v]Est qui nequiter humiliat se, et interiora eius plena sunt dolo,
24 et est qui se nimium submittit a multa humilitate,
et est qui inclinat faciem suam
et fingit se non videre quod ignoratum est;
25 et, [x]si ab imbecillitate virium vetetur peccare,

j cf. Pro 1, 5, 6.

l cf. Ec 2, 10; Rm 13, 14; 1 Pt 2, 11.

m cp. 6, 4.
n (cf. Pro 23, 20, 21).

a Pro 21, 17; 23, 21.
b cp. 27, 4. — cf. Lc 16, 10.
c Pro 7, 26; Os 4, 11. — cf. cp. 9, 5, 9; Gn 19, 33; 3 Rg 11, 1-4; Pro 20, 1; 31, 3-5; Dn 13, 56.
d cf. Is 51, 8.
e vr. 16. — cf. Js 9, 15-19; 22, 11.
f cp. 10, 32; Pro 8, 36.
g Pro 12, 1; 15, 10. — cf. cp. 21, 7; 32, 21.
h Pro 21, 23. — cf. Pro 25, 23; Ec 7, 4; Jc 3, 2.
i cf. cp. 41, 28; Pro 17, 9.
j cp. 8, 22.
k cf. cp. 4, 31; Pro 28, 13.
m cf. Jb 32, 19.
n cf. cp. 21, 27.
o Lv 19, 17; Mt 18, 15; Lc 17, 3; Gal 6, 1.
p vr. 4.
q cf. cp. 14, 1; Jc 3, 2.
r Mt 18, 15.
*18] * cf. Catech. R. II 5, 8.*
s cp. 1, 11, 16, 17. — Ps 110, 10; Pro 9, 10.
t cf. Jr 4, 22; 1 Cor 14, 20.
u cp. 25, 13. — cf. cp. 10, 23; 23, 37.
v cf. cp. 12, 11; Mt 6, 16.
x cp. 20, 27. — cf. 2 Rg 13, 28.

si invenerit tempus malefaciendi, malefaciet.
26 [y]Ex visu cognoscitur vir,
et [z]ab occursu faciei cognoscitur sensatus.
27 Amictus corporis et [a]risus dentium
et [b]ingressus hominis enuntiant de illo.
28 Est correptio mendax in ira contumeliosi,
et [c]est iudicium quod non probatur esse bonum,
et [d]est tacens et ipse est prudens.

20

1 Quam bonum est arguere, quam irasci,
et [a]confitentem in oratione non prohibere!
2 [b]Concupiscentia spadonis devirginabit iuvenculam:
3 sic qui facit per vim iudicium iniquum.
4 [c]Quam bonum est correptum manifestare paenitentiam!
sic enim effugies voluntarium peccatum.
5 [d]Est tacens qui invenitur sapiens,
et [e]est odibilis qui procax est ad loquendum;
6 [f]est tacens non habens sensum loquelae,
et [g]est tacens sciens tempus aptum.
7 [h]Homo sapiens tacebit usque ad tempus,
[i]lascivus autem et imprudens non servabunt tempus.
8 [j]Qui multis utitur verbis laedet animam suam,
et [k]qui potestatem sibi sumit iniuste odietur.
9 Est processio in malis viro indisciplinato,
et est inventio in detrimentum.
10 Est datum quod non est utile,
et est datum cuius retributio duplex.
11 [l]Est propter gloriam minoratio,
et [m]est qui ab humilitate levabit caput.
12 Est qui multa redimat modico pretio
et restituens ea in septuplum.
13 [n]Sapiens in verbis seipsum amabilem facit,
gratiae autem fatuorum effundentur.
14 [o]Datus insipientis non erit utilis tibi,
[p]oculi enim illius septemplices sunt.
15 [q]Exigua dabit et multa improperabit,
et [r]apertio oris illius inflammatio est.
16 Hodie faeneratur quis et cras expetit:
odibilis est homo huiusmodi.
17 Fatuo non erit amicus,
et non erit gratia bonis illius;
18 [s]qui enim edunt panem illius falsae linguae sunt.
Quoties et quanti irridebunt eum!
19 Neque enim quod habendum erat directo sensu distribuit,
similiter et quod non erat habendum.
20 Lapsus falsae linguae quasi qui in pavimento cadens;
[t]sic casus malorum festinanter veniet.
21 Homo acharis quasi fabula vana,
in ore indisciplinatorum adsidua erit.
22 [u]Ex ore fatui reprobabitur parabola,
[v]non enim dicit illam in tempore suo.
23 [w]Est qui vetatur peccare prae inopia
et in requie sua stimulabitur.
24 [x]Est qui perdet animam suam prae confusione
et ab imprudenti persona perdet eam;
personae autem acceptione perdet se.
25 Est qui prae confusione promittit amico,
et lucratus est eum inimicum gratis.
26 [y]Opprobrium nequam in homine mendacium,
et in ore indisciplinatorum adsidue erit.
27 Potior fur, quam adsiduitas viri mendacis,
[z]perditionem autem ambo hereditabunt.
28 Mores hominum mendacium sine honore,
et confusio illorum cum ipsis sine intermissione.
29 [a]Sapiens in verbis producet seipsum,

y cp. 13, 31. — cf. Is 3, 9.
z Pro 17, 24.
a cf. cp. 21, 23; Ec 7, 7.
b cf. Is 3, 16.
c cf. cp. 21, 15; Jr 4, 22.
d cp. 20, 5, 6, 7; Am 5, 13.
a Pro 28, 13. — cf. cp. 19, 8.
b cf. cp. 30, 21.
c Mt 21, 29. — cf. Pro 9, 8; 19, 25.
d cp. 19, 28; Pro 10, 19; 17, 28.
e cp. 9, 25; 37, 23.
f cf. Pro 24, 7.
g Pro 15, 23; 25, 11; Ec 3, 7; Am 5, 13. — cf. vr. 22; cp. 18, 19.
h cp. 1, 30. — cf. cp. 32, 6; Pro 29, 11.
i vr. 22.
j Pro 10, 19 .— cf. Ec 5, 2; 10, 14.
k v. cp. 7, 4.
l cf. Mt 23, 12; Lc 14, 11; 18, 24.
m Ps 112, 7; Lc 1, 52.
n cf. cp. 6, 5; 21, 19; 37, 26.
o cp. 18, 18.
p cf. cp. 14, 9.
q cp. 18, 15; 41, 28. — cf. cp. 35, 11.
r (cf. Mt 6, 2).
s Ps 40, 10; Jo 13, 18.
t Pro 12, 13; 18, 7. — cf. Bar 3, 28.
u cf. Pro 26, 7, 9.
v vr. 6; cp. 22, 6. — Pro 15, 23.
w cp. 19, 25.
x cf. cp. 4, 25.
y cp. 7, 14. — cf. cp. 25, 4; Pro 6, 17, 19.
z Ps 5, 7; 1 Cor 6, 10; Ap 21, 8.
a cf. Gn 41, 39, 40.

nere (21, 1-4) et praesertim de superbia sollicite vitanda (5-12). Porro discrimine inter sapientem et insipientem studiis (13-16), corde (17-18), sermone (19-21), gestibus et actionibus utriusque illustrato (22-31),

et homo prudens placebit magnatis.
30 [b]Qui operatur terram suam inaltabit acervum frugum,
et qui operatur iustitiam ipse exaltabitur,
qui vero placet magnatis effugiet iniquitatem.
31 [c]Xenia et dona excaecant oculos iudicium,
et [d]quasi mutus in ore avertit correptiones eorum.
32 [e]Sapientia absconsa et [f]thesaurus invisus, quae utilitas in
33 [g]Melior est qui celat insipientiam suam, [utrisque?
quam homo qui abscondit sapientiam suam.

21

1 Fili, peccasti? [a]non adicias iterum,
sed et de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur.
2 [b]Quasi a facie colubri fuge peccata
et, si accesseris ad illa, suscipient te.
3 [c]Dentes leonis dentes eius [d]interficientes animas hominum,
4 quasi [e]romphaea bis acuta omnis iniquitas,
plagae illius non est sanitas.
5 Obiurgatio et iniuriae annullabunt substantiam,
et [f]domus, quae nimis locuples est, annullabitur superbia:
sic substantia superbi eradicabitur.
6 [g]Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures eius perveniet,
et iudicium festinato adveniet illi.
7 [h]Qui odit correptionem vestigium est peccatoris,
et qui timet Deum [i]convertetur ad cor suum.
8 Notus a longe potens lingua audaci,
et sensatus scit labi se ab ipso.
9 [j]Qui aedificat domum suam impendiis alienis,
quasi qui colligit lapides suos in hieme.
10 [l]Stuppa collecta synagoga peccantium,
et [m]consummatio illorum flamma ignis.
11 [n]Via peccantium complanata lapidibus,
et in fine illorum inferi et tenebrae et poenae.
12 Qui custodit iustitiam continebit sensum eius.
13 [o]Consummatio timoris Dei sapientia et sensus.
14 [p]Non erudietur qui non est sapiens in bono;
15 [q]est autem sapientia quae abundat in malo,
et non est sensus ubi est [r]amaritudo.
16 [s]Scientia sapientis tanquam inundatio abundabit,
et consilium illius sicut [t]fons vitae permanet.
17 [u]Cor fatui quasi [v]vas confractum
et [w]omnem sapientiam non tenebit.
18 Verbum sapiens quodcumque audierit scius.
laudabit et ad se adiciet;
audivit luxuriosus, et displicebit illi,
et [y]proiciet illud post dorsum suum.
19 [z]Narratio fatui quasi sarcina in via;
nam [a]in labiis sensati invenietur gratia.
20 [b]Os prudentis quaeritur in ecclesia,
et verba illius cogitabunt in cordibus suis.
21 Tanquam domus exterminata, sic fatuo sapientia,
et scientia insensati inenarrabilia verba.
22 [c]Compedes in pedibus stulto doctrina,
et quasi vincula manuum super manum dextram.
23 [d]Fatuus in risu exaltat vocem suam,
[e]vir autem sapiens vix tacite ridebit.
24 [f]Ornamentum aureum prudenti doctrina
et quasi bracchiale in bracchio dextro.
25 [g]Pes fatui facilis in domum proximi,
et homo peritus confundetur a persona potentis.
26 [h]Stultus a fenestra respiciet in domum,
vir autem eruditus foris stabit.
27 Stultitia hominis auscultare per ostium,
et prudens gravabitur contumelia.
28 Labia imprudentium stulta narrabunt,
verba autem prudentium [i]statera ponderabuntur.

b cp. 7, 16; Pro 12, 11; 28, 19.

c cp. 8, 3. — v. Ex 23, 8; Dt 16, 19.
d cf. Is 56, 10.
e cp. 41, 17. — cf. Mt 25, 26.
f cp. 29, 13.
g cp. 41, 18. — cf. cp. 13, 11.
1] * *v. cp. 5, 6.*
1-16] *LL. in fr. 6 p. D. 5 Aug.*
a cp. 5, 5. — cf. Jo 5, 14; 8, 11.
b cf. cp. 12, 13; Pro 23, 32.
c cf. cp. 27, 11; 1 Pt 5, 8.
d cf. Ez 13, 18, 19.
e Jd 3, 16; Pro 5, 4.

f cf. Pro 16, 18. — v. 3 Rg 12, 14, 15; 2 Par 10, 14 ss.
g cp. 4, 6; Ex 3, 9; 22, 23; Jb 34, 28; Ps 33, 6.
h cp. 19, 5; 32, 21; Pro 12, 1; 15, 10.
i cf. Is 46, 8.

j Jr 22, 13; Mic 3, 10. — cf. Pro 24, 27; Hab 2, 6.
l Is 1, 31; Ml 4, 1. — cf. Gn 19, 24; Mt 13, 30; 1 Cor 3, 12, 15.
m v. Ps 20, 10.
n cf. Pro 14, 12; 16, 25; Mt 7, 13.
o cp. 1, 22. — Pro 9, 10.
p Pro 1, 7.
q cp. 19, 21, 22, 28; Jr 4, 22. — cf. Ec 1, 18.
r cf. cp. 4, 31; Heb 12, 15; Jc 3, 14, 15.
s cf. cp. 24, 35-47; Pro 18, 4.
16 b] *Ant. in fs. BMV. de b. cons.*
t Pro 10, 11; 16, 22; Jo 4, 10.
u cf. cp. 33, 5.
v cf. Ps 30, 13; Jr 2, 13; 48, 38.
w cf. cp. 22, 7; Pro 27, 22; Bar 6, 15.
x Pro 9, 9.
y cf. Ez 23, 35.
z cf. cp. 22, 17, 18; Pro 27, 3.
a cp. 20, 14; Pro 14, 23, 24; Ec 10, 12. — cf. Eph 4, 29.
b cp. 15, 5; Jb 29, 7-23; Sap 8, 10-12.

c cf. cp. 6, 30; 2 Rg 3, 34; Ac 16, 24.
d Ec 7, 7.
e Ec 7, 4, 5.
f cf. Pro 4, 9.

g cf. cp. 13, 12; 1 Tm 5, 13.

h cf. cp. 14, 24.

26-31] *L., 1 L. et Cp. in fs. s. Jo Nepom.*
i cp. 28, 29.

29 *j*In ore fatuorum cor illorum,
*l*et in corde sapientium os illorum.
30 Dum maledicit impius *m*diabolum,
maledicit ipse animam suam.
31 *n*Susurro coinquinabit animam suam et in omnibus odietur,
et qui cum eo manserit odiosus erit:
tacitus et sensatus honorabitur.

22

1 In lapide luteo lapidatus est piger;
et omnes loquentur super adspernationem illius.
2 De stercore boum lapidatus est piger;
et omnis qui tetigerit eum excutiet manus.
3 *a*Confusio patris est de filio indisciplinato;
filia autem in deminoratione fiet.
4 *b*Filia prudens hereditas viro suo;
nam *c*quae confundit in contumeliam fit genitoris.
5 Patrem et virum *d*confundit audax,
et ab impiis non minorabitur;
ab utrisque autem inhonorabitur.
6 *e*Musica in luctu *f*importuna narratio;
*g*flagella et doctrina in omni tempore sapientia.
7 *h*Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam.
8 *i*Qui narrat verbum non audienti,
quasi qui excitat dormientem de gravi somno.
9 Cum dormiente loquitur qui enarrat stulto sapientiam;
et in fine narrationis dicit: Quis est hic?
10 *j*Supra mortuum plora, defecit enim lux eius;
et supra fatuum plora, deficit enim sensus.
11 *l*Modicum plora supra mortuum, quoniam *m*requievit;
12 nequissimi enim nequissima vita super mortem fatui.
13 Luctus mortui septem dies,
fatui autem et impii omnes dies vitae illorum.
14 Cum stulto ne multum loquaris
et *o*cum insensato ne abieris,
15 *p*serva te ab illo, ut non molestiam habeas
et non coinquinaberis peccato illius.
16 Deflecte ab illo et invenies requiem
et non *q*acediaberis in stultitia illius.
17 *r*Super plumbum quid gravabitur?
et quod illi aliud nomen quam fatuus?
18 *s*Harenam et salem et massam ferri facilius est ferre,
quam hominem imprudentem et fatuum et impium.
19 Loramentum ligneum colligatum in fundamento aedificii non
sic et *t*cor confirmatum in cogitatione consilii. [dissolvetur,
20 Cogitatus sensati in omni tempore metu non depravabi-
21 Sicut pali in excelsis et caementa sine impensa posita [tur.
contra faciem venti non permanebunt;
22 sic et cor timidum in cogitatione stulti
contra impetum timoris non resistet.
23 Sicut cor trepidum in cogitatione fatui omni tempore non
sic et qui in praeceptis Dei permanet semper. [metuet;
24 Pungens oculum deducit lacrimas,
et qui pungit cor profert sensum.
25 Mittens lapidem in volatilia *u*deiciet illa;
*v*sic et qui conviciatur amico dissolvit amicitiam.
26 Ad amicum etsi produxeris gladium,
non desperes; est enim regressus.
Ad amicum 27 si aperueris os triste,
non timeas; est enim concordatio:
excepto *w*convicio et improperio et superbia et *y*mysterii reve-
in his omnibus effugiet amicus. [latione et plaga dolosa:
28 *z*Fidem posside cum amico in paupertate illius,
ut et in bonis illius laeteris.
29 *a*In tempore tribulationis illius permane illi fidelis.
ut et in hereditate illius coheres sis.

j cf. cp. 8, 22.
l Pro 10, 14; 14, 33; 16, 23.
m Sap 2, 24; Mt 4, 5; Ap 12, 9.
n cp. 5, 16.

a Pro 10, 1; 17, 21, 25; 19, 13; 29, 15.
b Pro 18, 22; 31, 10.
c cf. cp. 42, 10, 21.
d cf. Pro 12, 4.

e Pro 25, 20.
f cf. cp. 20, 22.
g cp. 30, 1; Pro 29, 15.
h vr. 14; cp. 21, 17; Pro 9, 7. — cf. Pro 27, 22.
i cf. cp. 32, 6; Pro 23, 9; Mt 7, 6; 15, 26.

j cp. 38, 16. — cf. Jr 22, 10.

l cp. 38, 18. — cf. Gn 50, 10; Jdt 16, 29.
m Ap 14, 13.

o vr. 7. — cf. Pro 14, 7.
p Pro 13, 20.

q cp. 7, 12. — cf. cp. 13, 1.
r cp. 4, 9.

s Pro 27, 3. — cf. cp. 21, 19.

t Pro 111, 8.

u cf. Dt 28, 26; Jr 7, 33; Zc 1, 21.
v cp. 41, 28.

x vr. 25.
y cp. 27, 17, 24; 42, 1. — cf. Pro 11, 13; 20, 19.
z cf. cp. 6, 7-10; 12, 8, 9; Pro 17, 17; 27, 10.
a cf. Lc 22, 28, 29.

(24-32), interponitur Siracidis precatio ad Deum (23, 1-6), necnon exhortatio cum ad vitia linguae (7-20) tum ad peccata praesertim carnis cavenda, indicatis insuper tribus hominum classibus, quae iis

30 Ante ignem camini vapor et fumus ignis inaltatur,
sic et ante sanguinem maledicta et contumeliae et minae.
31 Amicum salutare non confundar,
a facie illius non me abscondam
et, si mala mihi evenerint per illum, sustinebo:
32 omnis qui audiet cavebit se ab eo.
33 [b]Quis dabit ori meo custodiam,
et super labia mea signaculum certum,
ut non cadam ab ipsis, et lingua mea perdat me?

23

1 [a]Domine pater et dominator vitae meae,
ne derelinquas me in consilio eorum,
nec sinas me cadere in illis.
21 Quis superponet in cogitatu meo flagella
et in corde meo doctrinam sapientiae,
ut ignorationibus eorum non parcant mihi,
et non appareant delicta eorum,
3 et ne adincrescant [b]ignorantiae meae,
et multiplicentur delicta mea, et peccata mea abundent,
et incidam in conspectu adversariorum meorum,
et [c]gaudeat super me inimicus meus?
4 [d]Domine pater et Deus vitae meae,
ne derelinquas me in cogitatu illorum.
5 [e]Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi,
et omne desiderium averte a me.
6 Aufer a me ventris concupiscentias,
et concubitus concupiscentiae ne apprehendant me,
et animae irreverenti et infrunitae ne tradas me.
7 Doctrinam oris audite, filii;
et qui custodierit illam non periet labiis
nec scandalizabitur in operibus nequissimis.
8 In vanitate sua apprehenditur peccator,
et superbus et maledicus scandalizabitur in illis.
9 [f]Iurationi non adsuescat os tuum;
multi enim casus in illa.
10 [g]Nominatio vero Dei non sit adsidua in ore tuo,
et nominibus sanctorum non admiscearis,
quoniam non eris immunis ab eis. [nuitur,
11 Sicut enim servus interrogatus adsidue [h]a livore non mi-
sic omnis iurans et nominans in toto a peccato non pur-
12 Vir multum iurans implebitur iniquitate, [gabitur.
et [i]non discedet a domo illius plaga.
13 Et [j]si frustraverit, delictum illius super ipsum erit;
et, [k]si dissimulaverit, delinquit dupliciter;
14 et, si in vacuum iuraverit, [m]non iustificabitur;
replebitur enim retributione domus illius.
15 [n]Est et alia loquela contraria morti:
non inveniatur in hereditate Iacob.
16 Etenim a misericordibus omnia haec auferentur,
et [o]in delictis non volutabuntur.
17 Indisciplinatae loquelae non adsuescat os tuum;
est enim in illa verbum peccati.
18 [p]Memento patris et matris tuae,
in medio enim magnatorum consistis;
19 ne forte obliviscatur te Deus in conspectu illorum,
et adsiduitate tua infatuatus improperium patiaris,
et [q]maluisses non nasci et diem nativitatis tuae maledicas.
20 Homo [r]adsuetus in verbis improperii
in omnibus diebus suis non erudietur.
21 [s]Duo genera abundant in peccatis,
et tertium adducit iram et perditionem.
22 Anima calida quasi ignis ardens
non exstinguetur, donec aliquid glutiat,
23 et homo nequam in ore carnis suae
non desinet, donec incendat ignem.

b cf. Ps 140, 3; Pro 23, 1.

a vr. 4; cp. 51, 14; Sap 14, 3; Is 63, 6. — cf. Tb 3, 2, 3. — v. Mt 6, 1, 9.
1] *R. in fr. 2 p. D. 1 Aug.*

b Ps 24, 7.
3b] *v. vr. 1.*

c Ps 12, 5. — v. Ps 29, 2.
d vr. 1.
4-6] *R. in D. 1 Aug.*
e cf. Pro 6, 16, 17. — v. Ps 100, 5; Pro 21, 4.

g] * *Catech. R. III 3, 19.*
f cf. vr. 12; cp. 27, 15; Ex 20, 7; Mt 5, 34, ss.
g cf. Ex 20, 7.

h cf. cp. 28, 21.

i cf. 2 Rg 12, 10.
j v. Lv 5, 4-6.
k Lv 19, 12; Mt 5, 33.
m cp. 1, 28; 31, 5.

n Lv 24, 16.

o cf. 1 Pt 2, 22.

p.cp. 3, 2-9; 7, 29. — v. Ex 20, 12.

q cf. 3 Rg 19, 4; Jb 3, 1-3; Jr 20, 14; Jn 4, 8.
r cf. 2 Rg 16, 7.

s cp. 25, 2, 9; 26, 5, 28. — v. Pro 6, 16.

24 Homini fornicario [t]omnis panis dulcis:
non fatigabitur transgrediens usque ad finem.
25 Omnis homo qui transgreditur lectum suum
[u]contemnens in animam suam et dicens: [v]Quis me videt?
26 tenebrae circumdant me, et parietes cooperiunt me,
et nemo circumspicit me: quem vereor?
[w]delictorum meorum non memorabitur Altissimus;
27 et non intelligit quoniam [x]omnia videt oculus illius,
quoniam expellit a se timorem Dei huiusmodi hominis
et oculi hominum timentes illum; [timor,
28 et non cognovit quoniam oculi Domini
multo plus lucidiores sunt super solem,
[y]circumspicientes omnes vias hominum et [z]profundum abyssi
et hominum [a]corda intuentes in absconditas partes.
29 Domino enim Deo, antequam crearentur, omnia sunt agnita;
sic et [b]post perfectum respicit omnia.
30 [c]Hic in plateis civitatis vindicabitur
et quasi [d]pullus equinus fugabitur
et, ubi non speravit, apprehendetur [rem Domini.
31 et erit dedecus omnibus, eo quod non intellexerit timo-
32 Sic et mulier omnis relinquens virum suum
et statuens hereditatem ex alieno matrimonio;
33 primo enim in [e]lege Altissimi [f]incredibilis fuit,
secundo in virum suum deliquit,
tertio in adulterio fornicata est
et ex alio viro filios statuit sibi.
34 [g]Haec in ecclesiam adducetur
et [h]in filios eius respicietur;
35 [i]non tradent filii eius radices,
et rami eius non dabunt fructum;
36 derelinquet in maledictum memoriam eius,
et dedecus illius non delebitur.
37 Et agnoscent qui derelicti sunt,
quoniam [j]nihil melius est quam timor Dei,
et [k]nihil dulcius quam respicere in mandatis Domini.
38 Gloria magna est sequi Dominum;
[l]longitudo enim dierum adsumentur ab eo.

24

1 Sapientia laudabit animam suam et in Deo honorabitur
et in medio populi sui gloriabitur
2 et in ecclesiis Altissimi aperiet os suum
et in conspectu virtutis illius gloriabitur
3 [a]et in medio populi sui exaltabitur
et in plenitudine sancta admirabitur
4 et in multitudine electorum habebit laudem
et inter benedictos benedicetur dicens: [creaturam;
5 [b]Ego ex ore Altissimi prodivi, [c]primogenita ante omnem
6 ego feci in caelis ut oriretur lumen indeficiens
et sicut nebula texi omnem terram.
7 Ego in altissimis habitavi,
et [d]thronus meus in columna nubis.
8 [e]Gyrum caeli circuivi sola et profundum abyssi penetravi,
in fluctibus maris ambulavi
9 et in omni terra steti et in omni populo
10 et in omni gente primatum habui
11 et omnium excellentium et humilium corda virtute calcavi
[f]et in his omnibus requiem quaesivi
et in hereditate Domini morabor.
12 Tunc praecepit et dixit mihi [g]Creator omnium,
et [h]qui creavit me requievit in tabernaculo meo
13 et dixit mihi: [i]In Iacob inhabita
et in Israël hereditare et in [j]electis meis mitte radices.
14 [l]Ab initio et ante saecula creata sum
et usque ad futurum saeculum non desinam
et [m]in habitatione sancta coram ipso ministravi.

t Pro 9, 17. — cf. Pro 20, 17; 30, 20.
u cf. Lv 20, 10; Dt 22, 22; Ez 16, 40; Jo 8, 5.
v Jb 24, 15. — cf. Ps (10), 11; Is 29, 15; Dn 13, 20.
w cp. 16, 16; Ps 93, 7.
x v. cp. 15, 20; 2 Mc 7, 35; 9, 5; 15, 2.
y cp. 15, 20; Pro 5, 21; Jr 16, 17; Heb 4, 13.
z v. Ps 138, 8.
a v. Ps 7, 10.
b v. Gn 1, 31.
c Pro 6, 33-35. — v. Lv 20, 10; Dt 22, 21.
d cf. Jr 5, 8.
e v. Ex 20, 14; Lv 18, 20; Dt 22, 22.
f v. cp. 1, 36; 2, 18; 16, 7. 29; 41, 4; Sap 10, 7.
g v. Gn 38, 24; Jo 8, 3.
h cf. Sap 3, 10-19.
i cp. 40, 15. — cf. Jb 18, 16; Sap 3, 16; 4, 3, 6.
j cp. 19, 21; 25, 14; 40, 26.
k cf. cp. 24, 27; Ps 118, 103.
l cp. 1, 12, 25; Pro 3, 2, 16 etc.
1-47] Pro 8, 1-36.
1-13] L. in fs. BMV. div. Prov. matris.
a Pro 1, 20.
b Pro 2, 6. — cf. cp. 1, 5; Sap 7, 25.
c cp. 1, 4. — cf. Col 1, 15.
5-32] L., LL., Cpp. etc. in plur. fs. BMV.
5a] Ant. in die 17 Dbris.
7] Ant. in sb. a. D. 2 Aug.
d cf. Ps 17, 10; 67, 35; 88, 7; Bar 3, 29.
e cf. Jb 22, 14.
8-11] R. in D. 1 Aug.
f cp. 1, 10. — cf. 2 Cor 6, 16.
g 2 Mc 1, 24; 7, 23; 13, 14.
h cf. Col 2, 9.
i cf. Bar 3, 37.
j Dt 7, 6.
l vr. 5; cp. 1, 4; Pro 8, 22, 23.
m cf. Ex 31, 3; 35, 31.

suos fructus enarrat (24-31) suamque ad revelationem et ad legem mosaicam relationem illustrat (32-47). Quod encomium tres sententiae excipiunt numerorum artificio distinctae de tribus bonis, de tribus malis et

15 [n]Et sic in Sion firmata sum
et in civitate sanctificata similiter [o]requievi,
et in Ierusalem potestas mea.
16 Et [p]radicavi in populo [q]honorificato,
et [r]in parte Dei mei hereditas illius,
et in plenitudine sanctorum detentio mea.
17 Quasi [s]cedrus exaltata sum in [t]Libano
et quasi [u]cupressus in [v]monte Sion,
18 quasi palma exaltata sum in Cades
et quasi [x]plantatio rosae in Iericho,
19 quasi oliva speciosa in campis
et quasi platanus exaltata sum iuxta aquam in plateis,
20 sicut [y]cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi,
quasi [z]myrrha electa dedi suavitatem odoris;
21 et quasi storax et galbanus et ungula et gutta
et quasi [a]libanus non incisus vaporavi habitationem
et quasi balsamum non mixtum odor meus. [meam.
22 Ego quasi terebinthus extendi ramos meos,
et rami mei honoris et gratiae.
23 Ego quasi [b]vitis fructificavi suavitatem odoris,
et [c]flores mei fructus honoris et [d]honestatis.
24 Ego [e]mater pulchrae dilectionis et timoris et agnitionis et
25/In me gratia omnis viae et veritatis, [sanctae spei.
in me omnis spes vitae et virtutis.
26 [f]Transite ad me, omnes qui concupiscitis me,
et a generationibus meis implemini;
27 spiritus enim meus [h]super mel dulcis,
et hereditas mea super mel et favum.
28 Memoria mea in generationes saeculorum.
29 [i]Qui edunt me adhuc esurient,
et [j]qui bibunt me adhuc sitient.
30 Qui audit me non confundetur,
et qui operantur in me non peccabunt;
31 [l]qui elucidant me vitam aeternam habebunt.
32 Haec omnia [m]liber vitae
et testamentum Altissimi et agnitio veritatis.
33 [n]Legem mandavit Moyses in praeceptis iustitiarum,
et hereditatem domui Iacob et Israël promissiones.
34 Posuit David [o]puero suo excitare regem ex ipso fortissimum,
et [p]in throno honoris sedentem in sempiternum.
35 [q]Qui implet quasi [r]Phison sapientiam
et sicut [s]Tigris in diebus [t]novorum,
36 qui adimplet quasi Euphrates sensum,
qui multiplicat quasi [u]Iordanis in tempore messis,
37 qui mittit disciplinam sicut lucem
et adsistens quasi [v]Gehon in die vindemiae.
38 Qui perficit primus scire ipsam,
et infirmior non investigabit eam.
39 [x]A mari enim abundavit cogitatio eius,
et consilium illius ab abysso magna.
40 Ego sapientia effudi flumina,
41 ego quasi trames aquae immensae de fluvio,
ego quasi fluvii dioryx et sicut aquaeductus exivi de pa-
42 Dixi: Rigabo hortum meum plantationum [radiso.
et inebriabo prati mei fructum.
43 [y]Et ecce factus est mihi trames abundans,
et fluvius meus appropinquavit ad mare;
44 quoniam doctrinam quasi antelucanum illumino omnibus
et [z]enarrabo illam usque ad longinquum;
45 [a]Penetrabo omnes inferiores partes terrae
et inspiciam omnes dormientes
et illuminabo omnes sperantes in Domino.
46 [b]Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam
et relinquam illam quaerentibus sapientiam

n cf. 3 Rg 7, 14.
o cf. cp. 36, 15; Ps 131, 8.

p vr. 13.
q cf. Dt 4, 7.
r cf. Ex 19, 6; Dt 32, 9.

s cp. 50, 13, 14; Jd 9, 15; Ps 91, 13. — cf. Cn 7, 7.
t cf. 4 Rg 14, 9; Is 2, 13; Ez 17, 22; 31, 3.
u cp. 50, 11.
v Ps 132, 3.
x cp. 39, 17; 50, 8.

y Ex 30, 23; Pro 7, 17; Cn 4, 14.
z Ex 30, 23, Cn 1, 13; 4, 14; Est 2, 12; Mt 2, 21; Jo 19, 39.

a cp. 39, 18.
22-31] *L. in fs. BMV. regina SS. Omn.*

b cf. Jd 9, 13; Jo 15, 1.
23] *R. in D. 3 p. Psch.*
c cf. Pro 8, 19.
d v. cp. 11, 14.
e Sap 7, 12.
f cf. Sap 7, 16.
25, 26] *v. vr. 23.*
26] ** Catech. R. III 10, 9.*
g Pro 1, 23; 9, 4, 5; Is 55, 1. — cf. Mt 11, 28.
h cp. 23, 37. — cf. Ps 18, 11, 118, 103; Pro 16, 24; 24, 13.

i cf. Pro 9, 5.
j cf. Jo 4, 13.

l Dn 12, 3.
m cf. Lv 18, 5; Gal 3, 12.

n Ex 24, 9; Dt 4, 1; 29, 1, 2; 33, 4; Jo 1, 17.
o Ps 18, 1; 36, 1; 80, 4, 20.
p 2 Rg 7, 12, 13; Ps 88, 30.
q cf. cp. 21, 16.
r Gn 2, 11.
s Gn 2, 14.
t cf. Nm 28, 26.

u Jo 3, 15. — cf. Js 4, 19.

v Gn 2, 13.

x cf. Rm 11, 33.

42] *Ant. in fs. BMV. boni Pastor. Matris.*
y cf. Ex 47, 1-8.

44] *Of. in fs. s. Iren. Ep. M.*
z cf. Ps 21, 23.
a cf. cp. 46, 1-50.

b Jl 2, 28; Ac 2, 18.

et non desinam in progenies illorum usque in aevum
47 [c]Videte quoniam non soli mihi laboravi, [sanctum.
sed omnibus exquirentibus veritatem.

25

1 [a]In tribus placitum est spiritui meo,
quae sunt probata coram Deo et hominibus;
2 [b]concordia fratrum et [c]amor proximorum
et [d]vir et mulier bene sibi consentientes.
3 [e]Tres species odivit anima mea,
et adgravor valde animae illorum:
4 pauperem superbum, [f]divitem mendacem,
[g]senem fatuum et insensatum.
5 [h]Quae in iuventute tua non congregasti
quomodo in senectute tua invenies?
6 [i]Quam speciosum canitiei iudicium
et presbyteris cognoscere consilium!
7 Quam speciosa veteranis sapientia,
et gloriosis intellectus et consilium!
8 Corona senum multa peritia,
et gloria illorum timor Dei.
9 [j]Novem insuspicabilia cordis magnificavi,
et decimum dicam in lingua hominibus:
10 [l]homo qui iucundatur in filiis,
vivens et videns subversionem inimicorum suorum,
11 [m]beatus qui habitat cum muliere sensata,
et [o]qui lingua sua non est lapsus,
et [p]qui non servivit indignis se,
12 [q]beatus qui invenit amicum verum,
et [r]qui enarrat iustitiam auri audienti,
13 [s]quam magnus qui invenit sapientiam et scientiam!
[t]sed non est super timentem Dominum;
14 [u]timor Dei super omnia se superposuit.
15 [v]Beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei!
qui tenet illum, cui adsimilabitur?
16 [x]Timor Dei initium dilectionis eius;
fidei autem initium adglutinandum est ei.
17 Omnis plaga tristitia cordis est,
et [y]omnis malitia nequitia mulieris.
18 Et omnem plagam et non plagam videbit cordis.
19 et omnem nequitiam et non nequitiam mulieris,
20 et omnem obductum et non obductum odientium,
21 et [z]omnem vindictam et non vindictam inimicorum.
22 Non est caput nequius super caput colubri,
23 et [a]non est ira super iram mulieris.
[b]Commorari leoni et draconi placebit,
quam habitare cum muliere nequam.
24 Nequitia mulieris immutat faciem eius [cum ostendit.
et [c]obcaecat vultum suum tanquam ursus et quasi [d]sac-
In medio proximorum eius 25 ingemuit vir eius
et audiens suspiravit modicum.
26 [e]Brevis omnis malitia super malitiam mulieris:
[f]sors peccatorum cadat super illam.
37 [g]Sicut ascensus [h]harenosus in pedibus veterani,
sic mulier linguata homini quieto.
28 Ne respicias in mulieris speciem
et non concupiscas mulierem in specie.
29 Mulieris ira et irreverentia et confusio magna.
30 [i]Mulier, si primatum habeat, contraria est viro suo.
31 Cor humile et facies tristis et plaga cordis mulier nequam;
32 [j]manus debiles et genua dissoluta
mulier, quae non beatificat virum suum.
33 [l]A muliere initium factum est peccati,
et [m]per illam omnes morimur.
34 [n]Non des aquae tuae exitum nec modicum
nec mulieri nequam veniam prodeundi.

c v. cp. 33, 18.
47] *Cm. in fs. s. Iren. Ep. M.*
a Pro 6, 16.
b Ps 67, 7; 132, 1; Rm 12, 10; Heb 13, 1.
c v. Lv 19, 18.
d cf. cp. 26, 1-3.
e cf. cp. 23, 21.
f Pro 17, 7.
g (cf. Dn 13, 8).
h cf. Pro 6, 6-11; 22, 6.
i Sap 4, 8. — cf. Jb 32, 7; Pro 16, 31.
j Pro 6, 16.
l Pro 23, 15, 24-25. — cf. 3 Jo 4.
m cf. Pro 24, 17.
n cp. 7, 21; 26, 1-3; Pro 12, 4; 18, 22. — cf. Pro 19, 14.
11] *Ant. etc. in fs. s. Jo. Nepom.*
o cp. 14, 1; 19, 16, 17; Ps 14, 3; Jc 3, 2.
p cf. Pro 30, 22.
q cp. 6, 14, 15.
r cf. cp. 22, 7, 8.
s Pro 3, 13; Sap 7, 10, 11.
t cp. 10, 27. — cf. Jdt 16, 19.
u cp. 23, 37; 40, 26.
v Ps 111, 2. — cf. cp. 34, 16.
x cf. Ps 110, 10, etc.
y cf. vr. 26; (cp. 42, 19); Es 7, 27.
z Ps 63, 2. — cf. cp. 2, 22; 2 Rg 24, 14.
a vr. 29.
b cf. Pro 19, 13; 21, 9, 19; 25, 24; 27, 15.
c cf. Gn 4, 6.
d cf. Ap 6, 12.
e vr. 17.
f cf. cp. 6, 4.
g Pro 21, 19.
h cp. 9, 8, 9. — cf. cp. 42, 12.
i cp. 9, 2. — cf. Gn 3, 16.
j cf. Jb. 4, 3, 4; Is 35, 3; Ez 7, 17; Heb 12, 12.
l Gn 3, 6; Ps 50, 7: 1 Tm 2, 14.
m cf. Rm 5, 12.
n cf. Pro 17, 14.

iussit earumque varias classes distinxit (5-15), *virtutes enumerat et extollit* (16-24). *Deinde post quaedam de variis vitae statibus* (25-28), *cupiditatem damnat* (27, 1-4), *tentationis utilitatem extollit* (5-8), *iusti*

35 Si non ambulaverit ad manum tuam,
confundet te in conspectu inimicorum:
36 [o]carnibus tuis [p]abscinde illam, ne semper te abutatur.

26

1 [a]Mulieris fortis beatus vir;
numerus enim annorum illius duplex.
2 [b]Mulier fortis oblectat virum suum
et annos vitae illius in pace implebit.
3 [c]Pars bona mulier bona,
in parte timentium Deum dabitur viro pro factis bonis;
4 [d]divitis autem et pauperis cor bonum,
in omni tempore vultus illorum hilaris.
5 [e]A tribus timuit cor meum,
et in quarto facies mea metuit:
6 delaturam civitatis et [f]collectionem populi,
7 calumniam mendacem, super mortem omnia gravia;
8 dolor cordis et luctus mulier zelotypa; [nicans.
9 in muliere zelotypa flagellum linguae omnibus commu-
10 Sicut boum iugum, quod movetur, ita et mulier nequam;
qui tenet illam quasi qui apprehendit [g]scorpionem.
11 Mulier ebriosa ira magna et contumelia,
et turpitudo illius non tegetur.
12 [h]Fornicatio mulieris in extollentia oculorum
et [i]in palpebris illius agnoscetur.
13 [j]In filia non avertente se firma custodiam,
ne, inventa occasione, utatur se;
14 ab omni irreverentia oculorum eius cave
et ne mireris, si te neglexerit;
15 sicut viator sitiens ad fontem os aperiet
et [l]ab omni aqua proxima bibet
et [m]contra omnem palum sedebit
et contra omnem sagittam aperiet pharetram donec defi-
16 [n]Gratia mulieris sedulae delectabit virum suum, [ciat.
et ossa illius [o]impinguabit 17 disciplina illius.
Datum Dei est 18 [p]mulier sensata et tacita,
non est immutatio eruditae animae.
19 [q]Gratia super gratiam mulier sancta et pudorata.
20 Omnis autem ponderatio non est digna continentis
21 Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, [animae.
sic mulieris bonae species in ornamentum domus eius;
22 [r]lucerna splendens super candelabrum sanctum,
et species faciei super [s]aetatem stabilem;
23 columnae aureae super bases argenteas,
et pedes firmi super plantas stabilis mulieris.
24 [t]Fundamenta aeterna supra petram solidam,
et mandata Dei in corde mulieris sanctae.
25 [u]In duobus contristatum est cor meum,
et in tertio iracundia mihi advenit:
26 vir bellator deficiens per inopiam
et [v]vir sensatus contemptus,
27 [w]et qui transgreditur a iustitia ad peccatum,
[y]Deus paravit eum ad romphaeam.
28 Duae species difficiles et periculosae mihi apparuerunt:
[z]difficile exuitur negotians a negligentia,
et non iustificabitur caupo a peccatis labiorum.

27

1 [a]Propter inopiam multi deliquerunt,
et [b]qui quaerit locupletari avertit oculum suum.
2 Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur,
sic et [c]inter medium venditionis et emptionis angustiabi-
3 conteretur cum delinquente delictum. [tur peccatum;
4 Si non in timore Domini tenueris te instanter,
cito subvertetur domus tua.
5 Sicut in percussura cribri remanebit pulvis,
sic aporia hominis in cogitatu illius.
6 [e]Vasa figuli probat fornax,

o cf. Gn 2, 24.
p v. Dt 24, 1.
a cp. 7, 21; 25, 11; Pro 12, 4; 18, 22.
b Pro 31, 10.
c cp. 36, 26; Pro 18, 22; 19, 14.
d cp. 30, 23. — cf. Pro 15, 13.
e Pro 6, 16. — cf. cp. 25, 1, 2.
f cf. Ac 19, 23-40.
g Dt 8, 15. — cf. Ez 2, 6.
h cf. Pro 7, 10-12.
i (Pro 6, 25).
j cp. 42, 11.
l cf. Pro 5, 15, 18; 9, 17.
m cf. Ez 16, 25.
n vr. 1; cp. 36, 24; Pro 31, 28, 29. — cf. 1 Cor 11, 7.
o Pro 15, 30. — cf. Pro 3, 8.
p cf. Pro 31, 10.
q cp. 7, 21.
r Lv 24, 2, 4; 1 Mc 1, 23; 4, 49, 50.
s Mt 6, 27; Lc 12, 25; 19, 3.
t cf. Mt 7, 24, 25.
u cp. 23, 21.
v cp. 13, 27. — cf. 3 Rg 12, 8.
x Ez 18, 24; 33, 12, 13.
y Ps 62, 11.
z cf. cp. 27, 2; Pro 20, 14.
a cf. cp. 7, 20.
b cp. 31, 5; Pro 13, 11; 23, 24; 28, 20; 1 Tm 6, 9.
c cf. cp. 26, 28.
d cp. 19, 1. — cf. Ez 33, 13.
e cf. cp. 2, 5; Ps 16, 3; Pro 17, 3; 27, 21.

et [f]homines iustos tentatio tribulationis.
7 [g]Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius,
[h]sic verbum ex cogitatu cordis hominis.
8 Ante sermonem non laudes virum;
haec enim tentatio est hominum.
9 Si sequaris iustitiam, apprehendes illam
et [i]indues quasi [j]poderem honoris
et inhabitabis cum ea, et proteget te in sempiternum,
et [l]in die agnitionis invenies firmamentum.
10 [m]Volatilia ad sibi similia conveniunt,
et [n]veritas ad eos qui operantur illam revertetur.
11 [o]Leo venationi insidiatur semper,
[p]sic peccata operantibus iniquitates.
12 Homo sanctus in sapientia manet sicut sol,
nam [q]stultus sicut luna mutatur.
13 In medio insensatorum [r]serva verbum tempori,
[s]in medio autem cogitantium adsiduus esto.
14 [t]Narratio peccantium odiosa,
et risus illorum in deliciis peccati.
15 Loquela multum iurans horripilationem capiti statuet,
et irreverentia ipsius obturatio aurium.
16 Effusio sanguinis in rixa superborum,
et maledictio illorum auditus gravis.
17 [v]Qui denudat arcana amici fidem perdit
et non inveniet amicum ad animum suum.
18 Dilige proximum et coniungere fide cum illo;
19 [x]quod, si denudaveris absconsa illius, non persequeris
20 Sicut enim homo, qui perdit amicum suum, [post eum.
sic et qui perdit amicitiam proximi sui;
21 et [y]sicut qui dimittit avem de manu sua,
sic dereliquisti proximum tuum et non eum capies.
22 Non illum sequaris quoniam longe abest,
effugit enim quasi caprea de laqueo;
quoniam vulnerata est anima eius,
23 ultra eum non poteris colligare.
Et maledicti est concordatio: [a]infelicis.
24 [z]denudare autem amici mysteria desperatio est animae
25 [b]Adnuens oculo fabricat iniqua, et nemo eum abiciet.
26 In conspectu oculorum tuorum [c]conculcabit os suum
et super sermones tuos admirabitur;
novissime autem pervertet os suum
et in verbis tuis dabit scandalum.
27 Multa odivi et non coaequavi ei,
et [d]Dominus odiet illum.
28 [e]Qui in altum mittit lapidem, super caput eius cadet,
et plaga dolosa dividet vulnera.
29 Et [f]qui foveam fodit incidet in eam,
et qui statuit lapidem proximo offendet in illo.
30 [g]Facienti nequissimum consilium, super ipsum devolvetur,
et non agnoscet, unde adveniat illi.
31 Illusio et improperium superborum,
et vindicta [h]sicut leo insidiabitur illi.
32 Laqueo peribunt qui oblectantur casu iustorum,
[i]dolor autem consumet illos antequam moriantur.
33 Ira et furor utraque exsecrabilia sunt,
et vir peccator continens erit illorum.

28 1 [a]Qui vindicari vult a Domino inveniet vindictam,
et peccata illius servans servabit.
2 [b]Relinque proximo tuo nocenti te,
et tunc deprecanti tibi peccata solventur.
3 [c]Homo homini reservat iram
et a Deo quaerit medelam;
4 In hominem [d]similem sibi non habet misericordiam
et de peccatis suis deprecatur.

f v. Tb 12, 13.
g cf. Mt 7, 17; 12, 33.
h cf. Mt 12, 34-37; Lc 6, 45.

i v. Jb 29, 14; Eph 6, 14.
j cp. 55. 9; Ex 28, 2; Sap 18, 24.
l Sap 3, 18. — cf. Ml 3, 17.
m cf. cp. 13, 19.
n cf. Jo 3, 21; 14, 23.
o vr. 31; cp. 28, 27. — cf. cp. 21, 2, 3.
p Gn 4, 17.

q cf. cp. 33, 5.
r cf. cp. 4, 23; Ec 3, 7.
s cp. 9, 21.
t cf. Pro 2, 14.

15] * *v. cp. 23, 9, 12.*
u cp. 23, 9, 12.

v vr. 24; cp. 22, 27; 42, 1; Pro 11, 13. — cf. cp. 19, 10; Pro 20, 19.

x cf. Pro 20, 19.

y Pro 6, 5. — cf. Ps 123, 7.

z vr. 17; cp. 22, 26, 27.
a cf. cp. 6, 14.
b Ps 34, 19; Pro 6, 13; 10, 10. — cf. Pro 16, 30.
c cp. 12, 15; Ps 54, 22. — cf. Pro 26, 24-26; Mt 22, 15, 16.

d Ps 11, 4.
e v. Ps 7, 17; Ec 10, 8.

f Pro 26, 27. — v. Ps 7, 16.

g Ps 9, 16; 34, 7, 8.

h cp. 28, 27.

i cf. Ps 111, 10.

a Dt 32, 35. — cf. Lv 19, 18; Pro 20, 22; 24, 29.
b Mt 6, 14; Lc 6, 37; Mr 11, 25; Rm 12, 19.
c v. Mt 18, 23-35; Jc 2, 13.
d cf. Mt 6, 12.

nis et susurrationis vitium cohiberi potest (15-30). Additis praeterea plurimis de mutui merito, periculis et utilitate (20, 1-18), de fideiussione (19-27), de frugalitate et de vitio quorundam qui ab hospitio in hospi-

5 Ipse, cum caro sit, reservat iram et propitiationem petit a
quis exorabit pro delictis illius? [Deo:
6 [e]Memento novissimorum et desine inimicari;
7 tabitudo enim et mors imminent in mandatis eius.
8 [f]Memorare timorem Dei et non irascaris proximo.
9 Memorare testamentum Altissimi et despice [g]ignoran-
10 [h]Abstine te a lite et minues peccata; [tiam proximi.
11 [i]homo enim iracundus incendit litem,
et vir peccator turbabit amicos
et in medio pacem habentium immittet inimicitiam.
12 [j]Secundum enim ligna silvae sic ignis exardescit,
et secundum virtutem hominis sic iracundia illius erit,
et secundum substantiam suam exaltabit iram suam.
13 Certamen festinatum incendit ignem,
et lis festinans effundit sanguinem,
et lingua testificans adducit mortem.
14 [l]Si sufflaveris in scintillam, quasi ignis exardebit,
et, si exspueris super illam, exstinguetur:
utraque ex ore proficiscuntur.
15 [m]Susurro et [n]bilinguis maledictus,
multos enim turbabit pacem habentes.
16 Lingua tertia multos commovit
et dispersit illos de gente in gentem,
17 [o]civitates muratas divitum destruxit
et domos magnatorum effodit,
18 virtutes populorum concidit
et gentes fortes dissolvit,
19 lingua tertia mulieres viratas eiecit
et [p]privavit illas laboribus suis.
20 Qui respicit illam non habebit requiem
nec habebit amicum in quo requiescat.
21 Flagelli plaga livorem facit,
[q]plaga autem linguae comminuet ossa.
22 Multi ceciderunt in ore gladii,
[r]sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam.
23 Beatus, qui tectus est a lingua nequam,
qui in iracundiam illius non transivit,
et [s]qui non attraxit iugum illius
et in vinculis eius non est ligatus;
24 [t]iugum enim illius iugum ferreum est
et vinculum illius vinculum aereum est;
25 mors illius mors nequissima,
et utilis potius infernus quam illa.
26 Perseverantia illius non permanebit,
sed obtinebit vias iniustorum,
[u]et in flamma sua non comburet iustos.
27 [v]Qui relinquunt Deum incident in illam
et [w]exardebit in illis et non exstinguetur
et immittetur in illos [x]quasi leo
et [y]quasi pardus laedet illos.
28 [z]Saepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire
et [a]ori tuo facito ostia et seras.
29 Aurum tuum et argentum tuum confla
et verbis tuis facito [b]stateram et [c]frenos ori tuo rectos
30 et attende, ne forte labaris in lingua
et cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi,
et sit casus tuus insanabilis in mortem.

29 1 [a]Qui facit misericordiam faeneratur proximo suo:
et [b]qui praevalet manu [c]mandata servat.
2 [d]Faenerare proximo tuo in tempore necessitatis illius
et iterum redde proximo in tempore suo.
3 Confirma verbum et fideliter age cum illo,
et in omni tempore invenies quod tibi necessarium est.
4 [e]Multi quasi inventionem aestimaverunt faenus,

e cp. 7, 40; 38, 21.

f cf. Ex 23, 4, 5; Lv 19, 18.
g cp. 23, 3; Lv 4, 2, 22; 5, 17; Nm 15, 22; Jb 14, 4; Ps 24, 7 etc. — cf. Lc 23, 34.
h Jc 3, 16. — cf. cp. 8, 1.
i Pro 15, 18. — cf. cp. 8, 19; Pro 6, 14, 19; 16, 28; 29, 22.
j Pro 26, 20, 21. — cf. cp. 8, 4.

l cf. Pro 15, 1; 18, 21; Jc 3, 10.

m cp. 5, 16; 21, 31; Pro 26, 22; Rm 1, 29; 2 Cor 12, 20.
n Pro 8, 13. — cf. 1 Tm 3, 8.

o cf 1 Es 4, 12-24; Pro 29, 8.

p cf. Sap 5, 1.

21-30] LL. 2 et 3 in fs. s. Jo. Nepom. — v. cp. 21, 26.
q cf. Pro 18, 8; 26, 22.

r cf. Jc 3, 8.

s cf. Jc 3, 2.

t cf. Mt 11; 30.

u cp. 8, 13. — cf. Ps 124, 3.
v cf. Pro 22, 14; Rm 1, 24, 27
w cf. Jc 3, 6.
x cp. 21, 2, 3; 27, 11, 31.
y cf. Os 13, 7.
z cf. cp. 22, 33; 36, 27.
28-20] Cpp. etc. in fs. s. Jo. Nepom.
a Ps 38, 2. — cf. cp. 22, 33; Ps 140, 3; Pro 16, 1.
b cp. 21, 28.
c cf. Pro 13, 3; 21, 23.

a Dt 15, 8. — cf. Pro 19, 17. — v. Ps 36, 26.
b (Pro 31, 20).
c cf. Mt 7, 12. — v. Dt 15, 7.
d Ex 22, 25; Dt 15, 8; Mt 5, 42; Lc 6, 35. — cf. Lv 25, 36.

e cf. cp. 8, 15; Ps 36, 21.

et praestiterunt molestiam his qui se adiuverunt:
5 donec accipiant, osculantur manus dantis
et in promissionibus humiliant vocem suam;
6 et in tempore redditionis postulabit tempus
et loquetur verba taedii et murmurationum et tempus
7 Si autem potuerit reddere, adversabitur, [causabitur.
solidi vix reddet dimidium
et computabit illud [f]quasi inventionem;
8 sin autem, fraudabit illum pecunia sua
et possidebit illum inimicum gratis
9 et convicia et maledicta reddet illi
et pro honore et beneficio reddet illi contumeliam.
10 Multi non causa nequitiae non faenerati sunt,
sed fraudari gratis timuerunt;
11 veruntamen super humilem animo fortior esto
et [g]pro elemosyna non trahas illum;
12 [h]propter mandatum adsume pauperem,
et [i]propter inopiam eius ne dimittas eum vacuum.
13 [j]Perde pecuniam propter fratrem et amicum tuum,
et [l]non abscondas illam sub lapide in perditionem.
14 Pone thesaurum tuum in praeceptis Altissimi,
et [m]proderit tibi magis quam aurum.
15 [n]Conclude elemosynam in corde pauperis,
et [o]haec pro te exorabit ab omni malo;
16-18 super scutum potentis et super lanceam
adversus inimicum tuum pugnabit.
19 [p]Vir bonus fidem facit pro proximo suo,
et qui perdiderit confusionem derelinquet sibi.
20 Gratiam fideiussoris ne obliviscaris,
[q]dedit enim pro te [r]animam suam.
21 Repromissorem fugit peccator et immundus.
22 Bona repromissoris sibi adscribit peccator
et ingratus sensu derelinquet liberantem se.
23 Vir repromittit de proximo suo,
et, cum perdiderit reverentiam, derelinquetur ab eo.
24 [s]Repromissio nequissima multos perdidit dirigentes
et commovit illos quasi fluctus maris:
25 Viros potentes gyrans migrare fecit,
et vagati sunt in gentibus alienis.
26 Peccator transgrediens mandatum Domini
incidet in promissionem nequam;
et qui conatur multa agere incidet in iudicium.
27 Recupera proximum secundum virtutem tuam
et attende tibi ne incidas.
28 [t]Initium vitae hominis aqua et panis et vestimentum
et domus protegens turpitudinem.
29 [u]Melior est victus pauperis sub tegmine asserum,
quam epulae splendidae in peregre sine domicilio.
30 [v]Minimum pro magno placeat tibi,
et improperium peregrinationis non audies.
31 [x]Vita nequam hospitandi [y]de domo in domum,
et ubi hospitabitur non fiducialiter aget nec aperiet os;
32 hospitabitur et pascet et potabit ingratos
et ad haec amara audiet:
33 Transi, hospes, et orna mensam
et quae in manu habes, ciba ceteros;
34 [z]exi a facie honoris amicorum meorum,
necessitudine domus meae hospitio mihi factus est frater.
35 Gravia haec homini habenti sensum,
correptio domus et [a]improperium faeneratoris.

30 1 [a]Qui diligit filium suum adsiduat illi flagella,
ut laetetur in novissimo suo, et non palpet proximorum
2 qui docet filium suum [b]laudabitur in illo, [ostia;
et in medio domesticorum in illo gloriabitur;

f vr. 4.

g cp. 4, 3.
h Lv 19, 10; 23, 22; Dt 15, 8. 11; 24, 12.
i cp. 4, 1-3; Dt 15, 13. — cf. Jb 22, 9; Mr 12, 3.
j Ec 3, 6.
l cp. 20, 32. — cf. Mt 6, 19; Lc 12, 33; Jc 5, 2.
m Dt 15, 10; Pro 28, 27. — cf. Mt 19, 21. — v. 1 Tm 6, 17-19.
n cp. 17, 18, 19; Tb 4, 7, 11, 12. — cf. Ec 11, 1.
o cp. 40, 24; Tb 12, 9; Pro 16, 6; Dn 4, 23. — v. cp. 3, 33.
p vr. 23; cp. 8, 16. — cf. Pro 6, 1-5.
q cf. Pro 11, 15; 17, 18; 22, 26.
r cf. Mr 12, 44; Lc 8, 43; 21, 4
s Pro 6, 1, 2; 11, 15. — cf. cp. 8, 15.
t cp. 39, 31. — cf. Pro 27, 27; 1 Tm 6, 8.
u cp. 40, 30.
v Pro 27, 26-27.
x cf. cp. 36, 28.
y Lc 10, 7.
z (cf. Lc 14, 9).
a cf. cp. 31, 42; Pro 22, 7; Mt 18, 28.
a cp. 7, 26; Pro 13, 24; 23, 13; 29, 15, 17. — cf. cp. 42, 5.
b Pro 29, 17. — cf. cp. 42, 5.

circa studium et possessionem divitiarum (31, 1-11), circa ea quae convivam decent (12-29), circa usum vini, quod moderate, non in damnum mentis et corporis, sumendum est (30-42), circa symposia seu circa mo-

3 [c]qui docet filium suum in zelum mittit inimicum,
et in medio amicorum gloriabitur in illo.
4 Mortuus est pater eius et quasi non est mortuus,
[d]similem enim reliquit sibi post se.
5 [e]In vita sua vidit et laetatus est in illo,
in obitu suo non est contristatus
nec confusus est coram inimicis;
6 [f]reliquit enim defensorem domus contra inimicos
et [g]amicis reddentem gratiam.
7 Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua,
et super omnem vocem turbabuntur viscera eius.
8 Equus indomitus evadit durus,
et [h]filius remissus evadet praeceps.
9 [i]Lacta filium et paventem te faciet,
lude cum eo et contristabit te.
10 Non corrideas illi, ne doleas,
et in novissimo [j]obstupescent dentes tui.
11 Non des illi potestatem in iuventute
et ne despicias cogitatus illius.
12 [k]Curva cervicem eius in iuventute,
et tunde latera eius dum infans est,
ne forte induret et non credat tibi, et [l]erit tibi dolor ani-
13 Doce filium tuum et operare in illo, [mae.
ne in turpitudinem illius offendas.
14 [m]Melior est pauper sanus et fortis viribus,
quam dives imbecillis et flagellatus malitia.
15 Salus animae in sanctitate iustitiae melior est omni auro
et corpus validum, quam census immensus. [et argento,
16 Non est census super censum salutis corporis,
et non est oblectamentum super cordis gaudium.
17 [n]Melior est mors, quam vita amara,
et requies aeterna, quam languor perseverans.
18 [o]Bona abscondita in ore clauso
quasi [p]appositiones epularum circumpositae sepulcro.
19 Quid proderit libatio idolo?
nec enim [q]manducabit nec adorabit;
20 [s]sic qui effugatur a Domino portans mercedes iniqui-
21 videns oculis et ingemiscens [tatis;
[t]sicut spado complectens virginem et suspirans.
22 [u]Tristitiam non des animae tuae
et non adfligas temetipsum in consilio tuo.
23 [v]Iucunditas cordis haec est vita hominis
et thesaurus sine defectione sanctitatis,
et exsultatio viri est longaevitas.
24 Miserere animae tuae placens Deo et contine, [repelle a te;
congrega cor tuum in sanctitate eius et [w]tristitiam longe
25 [x]Multos enim occidit tristitia, et non est utilitas in illa.
26 [y]Zelus et iracundia minuunt dies,
et ante tempus senectam adducet cogitatus.
27 [z]Splendidum cor et bonum in epulis est;
epulae enim illius diligenter fiunt.

31

1 [a]Vigilia [b]honestatis tabefaciet carnes,
et cogitatus illius auferet somnum.
2 Cogitatus praescientiae avertit sensum,
et infirmitas gravis sobriam facit animam.
3 [c]Laboravit dives in congregatione substantiae
et [d]in requie sua replebitur bonis suis.
4 [e]Laboravit pauper in diminutione victus
et in fine inops fit.
5 [f]Qui aurum diligit [g]non iustificabitur,
et qui insequitur consumptionem replebitur ex ea.
6 [h]Multi dati sunt in auri casus,
et facta est in specie ipsius perditio illorum.
7 Lignum offensionis est aurum sacrificantium;

c v. Dt 4, 9.
d cf. 3 Rg 1, 48.
e cf. Ps 126, 3-5.
f cf. 3 Rg 2, 5, 8.
g Pro 27, 10. — cf. 3 Rg 2, 7.
h Pro 29, 15.
i Pro 1, 10; 16, 29; 24, 28.
j cf. Jr 31, 29; Ez 18, 2.
k cp. 7, 25. — cf. Pro 22, 6.
l Pro 17, 21.
m cf. Ec 5, 12.
n cf. cp. 41, 3, 4; Tb 3, 6, 15; Jb 3, 13; 7, 15; Ec 7, 2; Jn 4, 3.
o cf. Ec 6, 1-7.
p Tb 4, 18. — cf. Dt 26, 14.
q Dn 14, 6.
r Ps 113, 6 (bis).
s cf. Ec 6, 2, 3.
t cf. cp. 20, 2; Is 56, 3.
u cp. 38, 21; Pro 12, 25; 15, 13; 17, 22.
v cp. 26, 4. — cf. Pro 17, 22; Ec 3, 12.
w cp. 25, 17; Pro 12, 25; 17, 22; 25, 20.
x cp. 38, 19; Pro 15, 13; 2 Cor 7, 10.
y Pro 14, 30. — cf. Ec 11, 10.
z Pro 15, 15. — cf. Ec 8, 15; 9, 7.
a cf. Ec 5, 12; 1 Tm 6, 9, 10.
b v. cp. 11, 14.
c cp. 11, 18, 19. — (cf. Mt 13, 12).
d cf. Lc 12, 19.
e cf. Pro 16, 26.
f cf. Pro 28, 20; 1 Tm 6, 9.
g cp. 1, 22; 27, 1. — cf. Pro 30, 9.
h cp. 8, 3. — cf. Eph 5, 5; Col 3, 5.

[h]vae illis qui sectantur illud!
et omnis imprudens deperiet in illo.
8 [i]Beatus dives, qui inventus est sine macula [thesauris:
et [l]qui post aurum non abiit nec speravit in pecunia et
9 quis est hic et laudabimus eum?
fecit enim mirabilia in vita sua. [terna;
10 Qui probatus est in illo et perfectus est, erit illi gloria aequi potuit transgredi et non est transgressus,
facere mala et non fecit;
11 [m]ideo stabilita sunt bona illius in Domino,
et [n]elemosynas illius enarrabit omnis ecclesia sanctorum.
12 [o]Supra mensam magnam sedisti?
non aperias super illam faucem tuam prior;
13 non dicas sic: Multa sunt quae super illam sunt.
14 Memento quoniam [p]malus est oculus nequam:
15 nequius oculo quid creatum est?
Ideo ab omni facie sua lacrimabitur, cum viderit.
16 [q]Ne extendas manum tuam prior
et invidia contaminatus erubescas.
17 Ne comprimaris in convivio,
18 [r]intellige quae sunt proximi tui ex teipso;
19 [s]utere, quasi homo frugi, his quae tibi apponuntur,
ne, cum manducas multum, odio habearis.
20 Cessa prior causa disciplinae
et [t]noli nimius esse, ne forte offendas;
21 et, si in medio multorum sedisti, [bibere.
prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poscas
22 [u]Quam sufficiens est homini erudito vinum exiguum!
et [v]in dormiendo non laborabis ab illo et non senties
23 [x]vigilia, cholera et tortura viro infrunito; [dolorem:
24 somnus sanitatis in homine parco;
dormiet usque mane, et anima illius cum ipso delectabi-
25 Et, si coactus fueris in edendo multum, [tur.
surge e medio, evome et refrigerabit te,
et non adduces corpori tuo infirmitatem.
26 Audi me, fili, et ne spernas me
et in novissimo invenies verba mea.
27 [y]In omnibus operibus tuis esto velox,
et omnis infirmitas non occurret tibi.
28 [z]Splendidum in panibus benedicent labia multorum,
et testimonium veritatis illius fidele;
29 [a]nequissimo in pane murmurabit civitas,
et testimonium nequitiae illius verum est.
30 [b]Diligentes in vino noli provocare,
[c]multos enim exterminavit vinum;
31 ignis probat ferrum durum,
[d]sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum.
32 [e]Aequa vita hominibus vinum in sobrietate,
si bibas illud moderate, eris sobrius.
33 Quae vita est ei [f]qui minuitur vino?
34 Quid defraudat vitam? Mors. [tatem, ab initio.
35 [g]Vinum in iucunditatem creatum est et [h]non in ebrie-
36 [g]Exsultatio animae et cordis vinum moderate potatum,
37 [i]sanitas est animae et corpori sobrius potus.
38 [j]Vinum multum potatum irritationem et iram et ruinas mul-
39 Amaritudo animae vinum multum potatum. [tas facit.
40 Ebrietatis animositas imprudentis offensio,
minorans virtutem et faciens vulnera.
41 [l]In convivio vini non arguas proximum
et non despicias eum in iucunditate illius.
42 [m]Verba improperii non dicas illi
et non premas illum repetendo.

32

1 [a]Rectorem te posuerunt? noli extolli:
esto in illis quasi unus ex ipsis.

i cf Eph 5, 5; Col 3, 5, 6.

j cf. Mt 19, 23-26.
8-11] *L., 1 L. et Cp. in cm. Cf.*
l cp. 5, 1, 10. — cf. Jb 31, 24; Ps 61, 11; 1 Tm 6, 17.

m cf. Pro 29, 14.
n cf. 2 Cor 9, 12, 13.
11 b] *Ant. in fs. s. Thom. a V.*
o cp. 37, 32. — cf. Pro 23, 1, 2.

p cp. 14, 8-10; Mt 20, 15. — cf. cp. 35, 11, 12.

q vr. 21. — cf. Lc 14, 9.

r cf. Tb 4, 16; Mt 7, 12; Lc 6, 31.
s Lc 10, 8,

t cp. 37, 32.

u vr. 32.
v Ec 5, 11. — cf. cp. 37, 34; Sap 8, 7.
x cp. 37, 33.

y Pro 22, 29. — cf. Pro 21, 5.

z cf. Pro 22, 9.

a cf. Jb 31, 17.

b Is 5, 22.
c cp. 37, 34. — cf. Jdt 13, 2, 10.
d cf. Pro 23, 29, 30; Hab 2, 5.
e vr. 22.

f cf. Pro 31, 4, 5.

g cp. 40, 20; Ps 103, 15; Pro 31, 6, 7.
h cf. Ec 10, 17.
i Tm 5, 23.
j cf. Pro 20, 1; 23, 29-35.

l cf. cp. 8, 13.

m cp. 29, 35.

1-17] *LL. in sb. p. D. 5 Aug.*
a cf. 2 Mc 2, 28; Jo 2, 8.

et prudentiam (33, 1-6), quam ut facilius adsequamur considerare praestat divinam providentiam omnia in mundo sapientissime disponentem, recenset (7-15). Porro quaedam de se ipso praefatus (16-19) auctor monet ne

2 Curam illorum habe et sic conside
et omni cura tua explicita recumbe, [ronam,
3 ut laeteris propter illos et [b]ornamentum gratiae accipias co-
et dignationem consequaris corrogationis.
4 [c]Loquere, maior natu; decet enim te 5 primum verbum di-
et [d]non impedias musicam. [ligenti scientia,
6 [e]Ubi auditus non est, non effundas sermonem
et [f]importune noli extolli in sapientia tua.
7 Gemmula carbunculi in ornamento auri,
et [g]comparatio musicorum in convivio vini;
8 sicut in fabricatione auri signum est smaragdi,
sic numerus musicorum in iucundo et moderato vino.
9 [h]Audi tacens, et pro reverentia accedet tibi bona gratia.
10 [i]Adulescens, loquere in tua causa vix.
11 Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum.
12 [j]In multis esto quasi inscius et audi tacens simul et
13 In medio magnatorum non praesumas [quaerens.
et, [k]ubi sunt senes, non multum loquaris.
14 Ante grandinem praeibit coruscatio,
et ante verecundiam praeibit gratia,
et [l]pro reverentia accedet tibi bona gratia.
15 Et hora surgendi non te trices,
praecurre autem prior in domum tuam et illic avocare
et illic lude 16 et age conceptiones tuas
et non in delictis et verbo superbo;
17 [m]et super his omnibus benedicito Dominum, qui fecit te,
et [n]inebriantem te ab omnibus bonis suis,
18 [o]Qui timet Dominum excipiet doctrinam eius,
et [p]qui vigilaverint ad illum invenient benedictionem;
19 [q]qui quaerit legem replebitur ab ea,
et qui insidiose agit scandalizabitur in ea;
20 qui timent Dominum invenient iudicium iustum
et [r]iustitias quasi lumen accendent.
21 [s]Peccator homo vitabit correptionem,
et secundum voluntatem suam inveniet comparationem.
22 Vir consilii non disperdet intelligentiam,
alienus et superbus non pertimescet timorem,
23 [t]tiam postquam fecit cum eo sine consilio,
et suis insectationibus arguetur.
24 Fili, [u]sine consilio nihil facias
et post factum non paenitebis.
25 In via ruinae non eas et non offendes in lapides
nec credas te viae laboriosae, ne ponas animae tuae scan-
26 et [v]a filiis tuis cave et a domesticis tuis attende. [dalum;
27 [w]In omni opere tuo crede ex fide animae tuae,
[x]hoc est enim conservatio mandatorum.
28 [y]Qui credit Deo attendit mandatis,
et [z]qui confidit in illo non minorabitur.

33

1 [a]Timenti Dominum non occurrent mala,
sed [b]in tentatione Deus illum conservabit et liberabit a
2 [c]Sapiens non odit mandata et iustitias [malis.
et non illidetur quasi in procella navis.
3 Homo sensatus [d]credit legi Dei, et lex illi [e]fidelis.
4 Qui interrogationem manifestat [f]parabit verbum
et sic deprecatus exaudietur
et conservabit disciplinam et tunc respondebit.
5 [g]Praecordia fatui quasi rota carri,
et quasi axis versatilis cogitatus illius.
6 Equus emissarius, sic et amicus subsannator:
sub omni supra sedente hinnit.
7 [h]Quare dies diem superat,
et iterum lux lucem et annus annum a sole?
8 [i]A Domini scientia separati sunt,
facto sole et praeceptum custodiente:

b cf. Sap 2, 8.

c cf. vr. 10.
d 2 Rg 19, 36; Is 5, 12.
e Pro 9, 7; 23, 9. — cf. cp. 20, 7; Ec 3, 7.
f cp. 22, 8, 9; Pro 23, 9. — cf. cp. 25, 12; Mt 7, 6; 15, 26.
g cp. 40, 20, 21; 49, 2. — cf. Is 5, 12.

h v. cp. 7, 15.
i vr. 3; cp. 13, 14; Jb 32, 6.

j cp. 7, 15; 13, 14. — cf. Lc 2, 46.

k cf. cp. 7, 15; Pro 17, 27.

l (cf. cp. 42, 1).

m Dt 8, 10. — cf. 1 Tm 4, 3, 4.
n v. Ps 35, 9.
o cf. cp. 18, 4.
ex 18-34, 20] LL. 2 et 3 in cm. Cf. — v. cp. 31, 8.
p cf. cp. 4, 13; 39, 6.
q Ps 118, 45. — cf. cp. 2, 19.

r Ps 36, 6; 118, 105; Pro 4, 8; Is 58, 10. — cf. Mt 5, 16.
s cf. Pro 12, 1, 15. — v. cp. 21, 7.

t cp. 37, 20; Tb 4, 19.
24] Ant. in fs. BMV. de b. cons.

u cp. 33, 20; Mic. 7, 5, 6; Mt 10, 30.
v cf. cp. 37, 20; Rm 14, 5.
x cf. 1 Cor 7, 19.
y cf. cp. 35, 1, 2.
z Ps 22, 1; 83, 13. — cf. Ps 36, 3-5; 1 Es 8, 22; Rm 8, 28.

a Ps 90, 10; Pro 3, 23; 12, 21.
b 2 Pt 2, 9.
c cf. Ps 1, 2; 118, 97.
d Tt 1, 9.
e (v. Ex 28, 30).
f cf. cp. 4, 34; 18, 19.

g cf. cp. 21, 17; 27, 12.

h cf. Rm 14, 5.

i cf. Gn 1, 14; Ex 12, 14; 20, 8; 23, 14.

9 et immutavit tempora et dies festos ipsorum,
et in illis dies festos celebraverunt ad horam.
10 [j]Ex ipsis exaltavit et magnificavit Deus
et ex ipsis posuit in numerum dierum;
[k]et omnes homines de solo
et ex terra, [l]unde creatus est Adam.
11 In multitudine disciplinae Dominus [m]separavit eos
et immutavit vias eorum.
12 Ex ipsis [n]benedixit et [o]exaltavit
et ex ipsis [p]sanctificavit et ad se [q]applicavit
et ex ipsis [r]maledixit et humiliavit
et convertit illos a separatione ipsorum.
13 [t]Quasi lutum figuli in manu ipsius, plasmare illud et dispo-
14omnes viae eius secundum dispositionem eius; [nere,
sic homo in manu illius, qui se fecit
et reddet illi secundum iudicium suum.
15 [u]Contra malum bonum est, et contra mortem vita,
sic et contra virum iustum peccator.
Et sic intuere in omnia opera Altissimi,
[v]duo et duo, et unum contra unum.
16 Et ego novissimus [x]evigilavi,
et, [y]quasi qui colligit acinos post vindemiatores,
17 in benedictione Dei et ipse speravi
et quasi qui vindemiat replevi [z]torcular.
18 [a]Respicite quoniam non mihi soli laboravi,
sed omnibus exquirentibus disciplinam.
19 [b]Audite me, magnates et omnes populi,
et, rectores ecclesiae, auribus percipite.
20 [c]Filio et mulieri, fratri et amico non des potestatem super
et non dederis alii possessionem tuam, [te in vita tua;
ne forte paeniteat te et depreceris pro illis.
21 Dum adhuc superes et adspiras, non immutabit te omnis
22 melius est enim ut filii tui te rogent, [caro;
quam [d]te respicere in manus filiorum tuorum.
23 In omnibus operibus tuis praecellens esto,
24 ne dederis maculam in gloria tua.
In [e]die consummationis dierum vitae tuae
et in tempore exitus tui distribue hereditatem tuam.
25 [f]Cibaria et virga et onus asino,
[g]panis et disciplina et opus servo.
26 Operatur in disciplina et quaerit requiescere,
laxa manus illi, et quaerit libertatem.
27 Iugum et lorum curvant collum durum,
et [h]servum inclinant operationes adsiduae;
28 servo malevolo tortura et compedes.
Mitte illum in operationem, ne vacet;
29 [i]multam enim malitiam docuit otiositas:
30 in opera constitue eum, sic enim condecet illum.
Quod [j]si non obaudierit, curva illum compedibus
et non amplifices super omnem carnem,
[k]verum sine iudicio nihil facias grave.
31 [l]Si est tibi servus fidelis, sit tibi [m]quasi anima tua,
quasi fratrem sic eum tracta,
quoniam in sanguine animae comparasti illum.
32 Si laeseris eum iniuste, in fugam convertetur;
33 et, si extollens discesserit, [n]quem quaeras
et in qua via quaeras illum nescis.

34 1 Vana spes et mendacium viro insensato,
et somnia extollunt imprudentes.
2 Quasi qui apprehendit umbram et [a]persequitur ventum,
sic et qui attendit ad [b]visa mendacia.
3 Hoc secundum hoc visio somniorum,
[c]ante faciem hominis similitudo hominis.
4 [d]Ab immundo quid mundabitur?

j Gn 2, 3; Ex 20, 11.
k Jb 33, 6; Sap 7, 1.
l Gn 1, 27; 2, 7.
m cf. Ac 17, 26.
n Gn 9, 1; 12, 2; 25, 28; 28, 1 etc.
o Gn 40, 41; 1 Rg 16, 13.
p Ex 19, 22; 28, 41.
q Ex 29, 4; Nm 8, 9.
r Gn 4, 11; 9, 25.
s cf. 1 Rg 13, 13.
t cp. 38, 32, 33; Sap 15, 7; Is 45, 9; Jr 18, 6; Rm 9, 20, 21.
u Ec 7, 15; Is 45, 7.
v cp. 42, 25.
16, 17] *v. Eph 3, 7.*
x cf. Sap 6, 15.
y Is 24,13; Mic 7, 1. — cf. Lv 19, 10; Dt 24, 21.
z Js 5, 2; 63, 3; Mt 21, 33.
a cp. 24, 47.
b Ps 2, 10; Sap 6, 2.
c cp. 32, 26. — cf. Lc 15, 12.
d cf. Ps 122, 2; 144, 15.
e cf. 4 Rg 20, 1; Is 38, 1.
f cf. Pro 26, 3.
g cf. Pro 29, 19.
h cf. cp. 42, 5.
i cf. Ez 16, 49; 2 Th 3, 11, 12.
j cf. Pro 29, 19.
k cp. 7, 32.
l cp. 7, 23. — cf. Eph 6, 9; Col 4, 1.
m cf. Phl 12.
n Dt 23, 15, 16.
a Pro 27, 16.
b Jr 29, 8.
c cf. Pro 27, 19.
d cf. Jb 14, 4.

dentiae (9-20). Sequuntur nonnulla de sacrificiis Deo ingratis (21-30) et de iis quae ei placent, inter quae primum locum obtinet praeceptorum observatio (35, 1-5); sacrificia vero externa rite offerenda sunt

et a mendace quid verum dicetur?
5 [e]Divinatio erroris et auguria mendacia
et somnia malefacientium vanitas est;
6 et, sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur.
[f]Nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio,
ne dederis in illis cor tuum;
7 multos enim errare fecerunt somnia,
et exciderunt sperantes in illis.
8 Sine mendacio consummabitur verbum legis,
et sapientia in ore fidelis complanabitur.
9 Qui non est tentatus quid scit?
[g]Vir in multis expertus cogitabit multa,
et qui multa didicit enarrabit intellectum.
10 Qui non est expertus pauca recognoscit,
qui autem in multis factus est multiplicat malitiam.
11 Qui tentatus non est qualia scit?
qui implanatus est abundabit nequitia.
12 [h]Multa vidi errando et plurimas verborum consuetudines.
13 Aliquoties usque ad mortem periclitatus sum horum
et [i]liberatus sum gratia Dei. [causa
14 [j]Spiritus timentium Deum quaeritur,
et in respectu illius benedicetur.
15 Spes enim illorum in salvantem illos,
et oculi Dei in diligentes se.
16 [l]Qui timet Dominum nihil trepidabit
et non pavebit, quoniam [m]ipse est spes eius.
17 Timentis Dominum beata est anima eius.
18 Ad quem respicit? et quis est fortitudo eius?
19 [n]Oculi Domini super timentes eum:
protector potentiae, firmamentum virtutis,
[o]tegimen ardoris et umbraculum meridiani,
20 deprecatio offensionis et adiutorium casus,
exaltans animam et [p]illuminans oculos,
dans sanitatem et vitam et benedictionem.
21 [q]Immolantis ex iniquo oblatio est maculata,
et non sunt beneplacitae subsannationes iniustorum.
22 Dominus solus sustinentibus se in via veritatis et iusti-
23 Dona iniquorum non probat Altissimus [tiae.
nec respicit in oblationes iniquorum
nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur pec-
24 Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, [catis.
quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.
25 [r]Panis egentium vita pauperum est,
qui defraudat illum homo sanguinis est; [suum;
26 [s]qui aufert [t]in sudore panem, quasi qui occidit proximum
27 [u]qui effundit sanguinem et qui fraudem facit mercen-
28 Unus aedificans et unus destruens. [nario fratres sunt.
quid prodest illis, nisi labor?
29 Unus orans et unus maledicens,
cuius vocem exaudiet Deus?
30 [v]Qui baptizatur a mortuo et [w]iterum tangit eum,
quid proficit lavatio illius? [ciens,
31 sic homo qui [x]ieiunat in peccatis suis et [y]iterum eadem fa-
quid proficit humiliando se? orationem illius quis exau-

35

1 Qui conservat legem multiplicat oblationem: [diet?
2 [a]sacrificium salutare est attendere mandatis
et discedere ab omni iniquitate
3 et propitiationem litare sacrificii super iniustitias,
et deprecatio pro peccatis recedere ab iniustitia;
4 retribuet gratiam qui offert [b]similaginem,
et [c]qui facit misericordiam offert sacrificium.
5 Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate,
et [d]deprecatio pro peccatis recedere ab iniustitia.
6 [e]Non apparebis ante conspectum Domini vacuus:

e cf. Jr 14, 14; 23, 25.

f Nm 12, 6. — cf. Gn 28, 12; 37, 6; 41, 17; 3 Rg 3, 5; Jb 33, 15; Jl 2, 28; Mt 1, 20; 2, 12 etc. — v. Nm 12, 6.

g cp. 36, 22.

h cf. cp. 51, 18.

i v. cp. 51, 12-17.
j (cf. Is 38, 16).

l cf. Ps 22, 4; 111, 7, 8; Pro 3, 23-25; 28, 1; 1 Pt 3, 14.
m v. Ps 70, 5.

n cp. 15, 20 etc. — v. Ps 32, 18; 33, 16.
o cf. Is 4, 6. — v. cp. 14, 27.

p v. Ps 12, 4; Bar 1, 12.

q cp. 35, 14; Pro 21, 27. — v. Pro 15, 8.

r Dt 24, 15. — cf. Tb 4, 15.

s cf. Pro 28, 24.
t cf. Gn 3, 19.
u cp. 7, 22; Tb 4, 15. — v. Dt 24, 14.

v v. Nm 19, 11, 12.
w cf. Pro 26, 11.
x cf. Is 58, 3.
y cf. Heb 6, 4-6. — v. 2 Pt 2, 20-22.

a v. 1 Rg 15, 22; Ps 50, 18, 19; Ec 4, 17; Is 1, 11-18; Os 6, 6; Am 5, 21-24.

b cp. 38, 11. — v. Lv 2, 1.
c cf. cp. 3, 33; Dn 4, 24; Heb 13, 16.
d cf. Is 66, 2; Jr 7, 3; 26, 13 etc.
e Ex 23, 15; 34, 20; Dt 16, 16.

(6-14). Cum autem sciat preces pauperum et humilium Deo acceptas esse (15-26), Siracides postulat ut populi dispersi Deus misereatur (36, 1-19). Accedunt instructiones quaedam, quarum prima est de de-

7 haec enim omnia propter mandatum Dei fiunt.
8 Oblatio iusti impinguat altare,
et [f]odor suavitatis est in conspectu Altissimi.
9 [g]Sacrificium iusti acceptum est,
et [h]memoriam eius non obliviscetur Dominus.
10 [i]Bono animo gloriam redde Deo
et [j]non minuas primitias manuum tuarum;
11 [k]in omni dato hilarem fac vultum tuum
et in exsultatione sanctifica [l]decimas tuas,
12 [m]da Altissimo secundum datum eius
et in bono oculo adinventionem facito manuum tuarum;
13[n]quoniam Dominus retribuens est et septies tantum red-
14[o]Noli offerre munera [p]prava, non enim suscipiet illa. [det tibi.
15 Et noli inspicere sacrificium iniustum.
[q]Quoniam Dominus iudex est, et [r]non est apud illum gloria
16non accipiet Dominus personam in pauperem, [personae,
et [s]deprecationem laesi exaudiet.
17 [t]Non despiciet preces pupilli
nec viduam, si effundat loquelam gemitus:
18 nonne lacrimae viduae ad maxillam descendunt,
et exclamatio eius super deducentem eas?
19 A maxilla enim ascendunt usque ad caelum,
et Dominus exauditor non delectabitur in illis.
20 Qui adorat Deum in oblectatione suscipietur,
et deprecatio illius usque ad nubes propinquabit.
21 [u]Oratio humiliantis se nubes penetrabit,
et donec propinquet non consolabitur
et [v]non discedet donec Altissimus adspiciat.
22Et Dominus [x]non elongabit, sed iudicabit iustos et faciet iu-
et Fortissimus [y]non habebit in illis patientiam, [dicium,
ut [z]contribulet dorsum ipsorum;
23 et gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinem su-
et [a]sceptra iniquorum contribulet; [perborum
24 [b]donec reddat hominibus secundum actus suos
et secundum opera Adae et secundum praesumptionem
25 donec iudicet iudicium plebis suae [illius;
et oblectabit iustos misericordia sua.
26 [c]Speciosa misericordia Dei in tempore tribulationis,
[d]quasi nubes pluviae in tempore siccitatis.

36

1 Miserere nostri, Deus omnium, et respice nos
et ostende nobis lucem miserationum tuarum
2 et [a]immitte timorem tuum super gentes, quae non exquisie-
ut cognoscant quia non est Deus nisi tu [runt te,
et [b]enarrent magnalia tua.
3 [c]Alleva manum tuam super gentes alienas,
ut videant potentiam tuam.
4 Sicut enim in conspectu eorum [d]sanctificatus es in nobis,
sic in conspectu nostro magnificaberis in eis;
5 [e]ut cognoscant te, sicut et nos cognovimus
quoniam non est Deus praeter te, Domine.
6 Innova signa et immuta mirabilia,
7 [f]glorifica manum et bracchium dextrum,
8 [g]excita furorem et effunde iram,
9 tolle adversarium et adflige inimicum.
10 [h]Festina tempus et [i]memento finis,
ut enarrent mirabilia tua.
11 In ira flammae devoretur qui salvatur,
et qui pessimant plebem tuam inveniant perditionem.
12 [j]Contere caput principum inimicorum
dicentium: [k]Non est alius praeter nos.
13 [l]Congrega omnes tribus Iacob,
[m]ut cognoscant quia non est Deus nisi tu
et enarrent magnalia tua, et [n]hereditabis eos sicut ab initio.
14[o]Miserere plebi tuae, super quam invocatum est nomen tuum,

f cp. 38, 11; 50, 17. — v. Gn 8, 21; Lv 1, 9, 13, 17 etc.
g cf. Heb 11, 4.
h cf. cp. 39, 13.
i (vr. 12).
j cp. 7, 34; 14, 11; Ex 23, 19. — v. Pro 3, 9.
k 2 Cor 9, 7; Tb 4, 9. — cf. cp. 18, 15; 20, 15; 41, 28. — v. Ex 15, 2.
l v. Lv 27, 30, 32.
m cp. 14, 11. — cf. Tb 4, 8, 9.
n Pro 19, 17. — cf. 2 Cor 9, 8.
o cp. 34, 21; Gn 4, 5; Pro 21, 27. — cf. Dt 15, 21.
p cf. Lv 22, 20.
q Ps 49, 6; 74, 8. — v. Ps 57, 12.
r Dt 10, 17; 2 Par 19, 7; Jb 34, 19; Sap 6, 8; Ac 10, 34; Rm 2, 11; Gal 2, 6; Col 3, 25; 1 Pt 1, 17.
s v. Ex 22, 23.
t v. Ex 22, 22.

u cf. Lm 3, 44.
21] * *Catech. R. IV 7, 1.* — *R. in fs. Orat. DNJC.*
v cf. Gn 32, 26; Lc 18, 7.
x 2 Pt 3, 9.
y cf. cp. 18, 9.
z cf. Dt 33, 11.

a Is 14, 5.
b v. Jb 34, 11.

c Is 49, 13.
d Os 6, 3.

1-11] *L. in sb. QT. Qdg.*
1-11 et 17-19] *L. in Ms. de prop. Fid.*
1-16] *Cn in sb. (1) ad ll.*
a cf. Ex 23, 27; 1 Par 14, 17.
b cf. 2 Mc 3, 34.
c Jr 10, 25. — cf. Ps 78, 6.
d Ez 20, 41; 28, 25; 36, 23; 38, 23; 39, 27. — cf. Jr 16, 21; Mt 6, 9.
e Is 4, 24; 3 Rg 8, 43, 60; 4 Rg 19, 19. — cf. Mt 27, 54.
5] *v. vr. 12.*
6, 7] *Cm. in fs. manif. BMV. a s. num.*
f cf. Dt 5, 15.
g cf. Ps 78, 6; Jr 10, 25.
10] *v. vr. 6, 7.*
h cf. Dt 32, 35.
i cf. cp. 44, 22; Sap 18, 22; Lc 1, 72, 73.
j Ps 67, 22; 109, 6; Hab 3, 13.
12] *R. in D. 1 Ocbris.*
k cf. Is 47, 8, 10.
l Ps 106, 2; Is 40, 11; Jr 3, 18; Am 9, 14, etc. — cf. cp. 48, 10; Jo 11, 51, 52.
m vr. 2, 5.
n Zc 2, 12.
o Jr 14, 9; Bar 2, 15; Dn 9, 18, 19. — v. 2 Mc 8, 15.

lectu faciendo in cibis et verbis (20-22), *in nuptiis et coniugio* (23-28), *in sodalibus et amicis, in consiliariis et intimis* (37, 1-21) *et in candidatis sapientiae* (23-29); *secunda de curando corpore est, quod, si*

et Israël, [p]quem coaequasti primogenito tuo.
15 Miserere [q]civitati sanctificationis tuae,
Ierusalem, [r]civitati requiei tuae.
16 Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis
et gloria tua populum tuum.
17 Da testimonium his, [s]qui ab initio creaturae tuae sunt,
et suscita [t]praedicationes,
quas locuti sunt in nomine tuo prophetae priores.
18 Da mercedem [u]sustinentibus te,
ut prophetae tui fideles inveniantur,
et exaudi orationes servorum tuorum,
19 secundum [v]benedictionem Aaron de populo tuo,
et dirige nos in viam iustitiae,
et sciant omnes, qui habitant terram,
quia tu es Deus conspector saeculorum.
20 Omnem escam manducabit venter,
et est cibus cibo melior.
21 [x]Fauces contingunt cibum ferae,
et cor sensatum verba mendacia.
22 Cor pravum dabit tristitiam,
et homo peritus resistet illi.
23 Omnem masculum excipiet mulier,
et est filia melior filia.
24 [y]Species mulieris exhilarat faciem viri sui, [siderium.
et super omnem concupiscentiam hominis superducit de-
25 Si est lingua curationis, est et mitigationis et misericordiae;
non est vir illius secundum filios hominum.
26 [z]Qui possidet mulierem bonam inchoat possessionem,
[a]adiutorium secundum illum est et [b]columna ut requies.
27 [c]Ubi non est saepes diripietur possessio,
et ubi non est mulier ingemiscit egens.
28 Quis credit ei [d]qui non habet nidum
et deflectens ubicumque obscuraverit,
quasi succinctus latro exsiliens de civitate in civitatem?

37

1 [a]Omnis amicus dicet: Et ego amicitiam copulavi?
sed est amicus solo nomine amicus.
[b]Nonne tristitia inest usque ad mortem?
2 [c]Sodalis autem et amicus ad inimicitiam convertentur.
3 O praesumptio nequissima, unde creata es
cooperire aridam malitia et dolositate illius?
4 Sodalis amico coniucundatur in oblectationibus,
et [d]in tempore tribulationis adversarius erit.
5 Sodalis amico condolet [e]causa ventris
et contra hostem accipiet scutum.
6 [f]Non obliviscaris amici tui in animo tuo
et non immemor sis illius in opibus tuis.
7 [g]Noli consiliari cum eo, qui tibi insidiatur,
et a zelantibus te absconde consilium.
8 Omnis consiliarius prodit consilium,
sed est consiliarius in semetipso.
9 A consiliario serva animam tuam,
prius scito quae sit illius necessitas,
et ipse enim animo suo cogitabit,
10 [h]ne forte mittat sudem in terram et dicat tibi: 11 Bona est
et stet e contrario videre quid tibi eveniat. [via tua,
12 Cum viro irreligioso tracta de sanctitate
et cum iniusto de iustitia
et cum muliere de ea quae aemulatur,
cum timido de bello, cum negotiatore de traiectione, [agendis,
[i]cum emptore de venditione, cum viro livido de gratiis
13 cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate,
cum operario agrario de omni opere,
14 cum operario annuali de consummatione anni,
cum servo pigro de multa operatione.

p Ex 4, 22; Jr 31, 9.
q cf. Jdt 5, 23.
r 2 Par 6, 41; Ps 131, 8, 14; Is 66, 1. — cf. cp. 24, 15.
s Is 43, 15. — cf. Ex 19, 6; Dt 7, 6; 14, 2 etc.
t cp. 44, 3. — cf. Jr 23, 2.
u cp. 51, 12; Ps 39, 2; Is 40, 31.
18] *Ant. in fr. 3 p. D. 3 Adv. — Int. (Ps 121), in D. 18 p. Pnt. et in Ms. pro pace.*
v v. Nm 6, 23-27.
w 3 Rg 8, 60.
x Jb 12, 11; 34, 3.
y cp. 26, 16.
z cp. 26, 1, 3.— cf. Pro 18, 22.
a Gn 2, 18.
b cf. Jr 1, 18.
c cf. cp. 28, 28.
d cf. cp. 29, 28; Pro 27, 8.
a cf. Pro 20, 6.
b cp. 6, 9. — cf. Ps 54, 13-15.
c cp. 6, 9; Jb 19, 19.
d cp. 6, 8. — cf. Jb 19, 19.
e cp. 6, 10.
f cf. Pro 27, 10.
g cf. 2 Rg 17, 7.
h cf. Pro 16, 29; Jb 19,19.
i cf. Pro 20, 14.

Non attendas his in omni consilio;
15 sed [l]cum viro sancto adsiduus esto,
quemcumque cognoveris observantem timorem Dei,
16 cuius anima est secundum animam tuam,
et qui, cum titubaveris in tenebris, [m]condolebit tibi.
17 [n]Cor boni consilii statue tecum;
non est enim tibi aliud pluris illo.
18 Anima viri sancti enuntiat aliquando vera
quam septem [o]circumspectores sedentes in excelso ad spe-
19 Et [p]in his omnibus deprecare Altissimum, [culandum.
ut dirigat in veritate viam tuam.
20 Ante omnia opera verbum verax praecedat te,
et [q]ante omnem actum consilium stabile.
21 Verbum nequam immutabit cor, [r]ex quo partes quattuor
bonum et malum, vita et mors; [oriuntur:
et [s]dominatrix illorum est adsidua lingua.
Est vir astutus multorum eruditor et [t]animae suae inutilis est.
22 Vir peritus multos erudivit et [u]animae suae suavis est.
23 [v]Qui sophistice loquitur odibilis est,
in omni re defraudabitur.
24 Non est illi data a Domino gratia,
omni enim sapientia defraudatus est.
25 Est sapiens animae suae sapiens,
et fructus sensus illius laudabilis:
26 [x]vir sapiens plebem suam erudit,
et fructus sensus illius fideles sunt;
27 vir sapiens implebitur benedictionibus,
et videntes illum laudabunt.
28 [y]Vita viri in numero dierum;
[z]dies autem Israël innumerabiles sunt.
29 [a]Sapiens in populo hereditabit honorem,
et [b]nomen illius erit vivens in aeternum.
30 Fili, in vita tua tenta animam tuam
et, si fuerit nequam, non des illi potestatem;
31 [c]non enim omnia omnibus expediunt,
et non omni animae omne genus placet.
32 [d]Noli avidus esse in omni epulatione
et non te effundas super omnem escam;
33 [e]in multis enim escis erit infirmitas,
et aviditas appropinquabit usque ad choleram.
34 [f]Propter crapulam multi obierunt;
qui autem abstinens est adiciet vitam.

38

1 [a]Honora medicum propter necessitatem,
etenim [b]illum creavit Altissimus;
2 a Deo est enim omnis medela,
et a rege accipiet donationem.
3 Disciplina medici exaltabit caput illius,
et in conspectu magnatorum collaudabitur.
4 [c]Altissimus creavit de terra medicamenta,
et vir prudens non abhorrebit illa.
5 [d]Nonne a ligno indulcata est aqua amara?
6 Ad agnitionem hominum virtus illorum;
et dedit hominibus scientiam Altissimus honorari in mi-
7 [e]In his curans mitigabit dolorem, [rabilibus suis.
et unguentarius faciet pigmenta suavitatis
et unctiones conficiet sanitatis,
et non consummabuntur opera eius;
8 pax enim Dei super faciem terrae.
9 Fili, in tua infirmitate ne despicias te ipsum,
sed [f]ora Dominum, et ipse curabit te.
10 [g]Averte a delicto et dirige manus
et [h]ab omni delicto munda cor tuum. [tionem
11 Da [i]suavitatem et memoriam [j]similaginis et impingua obla-
et da locum medico, 12 [k]etenim illum Dominus creavit;

l cf. cp. 6, 36; 8, 9; 9, 21; 39, 1,2.

m cf. cp. 7, 38.
17] *Ant. in Js. BMV. de cons.*
n cf. cp. 32, 27.

o cf. 2 Rg 13, 34; 18, 24; 4 Rg 9, 17.
p Tb 4, 20. — cf. Ps 24, 5.

q cp. 32, 24; Tb 4, 19.
r cp. 15, 18; Dt 30, 19. — cf. Pro 4, 23.
s Pro 18, 21; Mt 12, 37; Jc 3, 2.
t cf. Mt 23, 3; 1 Cor 9, 27. — v. Rm 2, 16-23.
u cp. 25, 12.
v cf. cp. 9, 25; 20, 5.

x Pro 15, 7. — cf. cp. 20, 32, 33.

y Ps 38, 6. — cf. cp. 41, 16; Jb 14, 5.
z cf. cp. 44, 13.
a Pro 3, 35.
b cp. 39, 13. — cf. Ps 110, 10; 111, 3.

c 1 Cor 6, 12; 10, 23.

d cp. 31, 20.

e cp. 31, 23, 25.

f cp. 31, 30. — cf. Ec 5, 11; Sap 8, 7.

a cf. Ac 28, 9, 10.
b vr. 12.

4] * *Catech. R. IV 16, 14.*
c Gn 1, 29; 9, 3. — cf. 4 Rg 20, 4-7; Ez 47, 12.
d Ex 15, 23-25; 4 Rg 2, 19-22.

e cf. Jr 8, 22; 46, 11; 51, 8.

f cf. Is 38, 2, 3.
g cf. Mt 9, 2; Jo 5, 14; 9, 2.
h cp. 35, 5. — cf. Ps 50, 4, 12.
i v. cp. 35, 8.
j cp. 35, 4. — v. Lv 2, 1, 2, 9.
k vr. 1.

tiarum et mechanicharum artium discrimen et usum (25-39). Post quae et post descriptam viam, qua homo ad sapientiam perveniat (39, 1-7) et fructus quos ex ipsa capessere valeat (8-16) auctor divinas perfectiones

et non discedat a te, quia opera eius sunt necessaria.
13 Est enim tempus quando in manus illorum incurras;
14 ipsi vero Dominum deprecabuntur, ut dirigat requiem
et sanitatem propter conversationem illorum. [eorum
15 [l]Qui delinquit in conspectu eius, qui fecit eum,
[m]incidet in manus medici.
16 Fili, [n]in mortuum produc lacrimas
et quasi dira passus incipe plorare
et [o]secundum iudicium contege corpus illius
et [o]non despicias sepulturam illius.
17 Propter delaturam autem amare fer luctum illius [p]uno die
et [q]consolare propter tristitiam
18 et [r]fac luctum secundum meritum eius
uno die vel duobus propter detractionem;
19 [s]a tristitia enim festinat mors et cooperit virtutem,
et [t]tristitia cordis flectit cervicem.
20 In abductione permanet tristitia,
et substantia inopis secundum cor eius.
21 [u]Ne dederis in tristitia cor tuum,
sed repelle eam a te et [v]memento novissimorum.
22 Noli oblivisci, [x]neque enim est conversio;
et huic nihil proderis et te ipsum pessimabis.
23 [y]Memor esto iudicii mei, sic enim erit et tuum:
[z]mihi heri, et tibi hodie.
24 [a]In requie mortui requiescere fac memoriam eius
et consolare illum in exitu spiritus sui.
25 [b]Sapientia scribae in tempore vacuitatis,
et qui minoratur actu sapientiam percipiet.
Qua sapientia replebitur 26 qui tenet aratrum,
et qui gloriatur in iaculo?
Stimulo boves agitat et conversatur in operibus eorum,
et enarratio eius in filiis taurorum;
27 cor suum dabit ad versandos sulcos
et vigilia eius in sagina vaccarum.
28 Sic omnis faber et architectus,
qui noctem tanquam diem transigit;
qui sculpit signacula sculptilia,
et adsiduitas eius variat picturam:
[c]cor suum dabit in similitudinem picturae
et vigilia sua perficiet opus. [opus ferri:
29 [d]Sic faber ferrarius sedens iuxta incudem et considerans
vapor ignis uret carnes eius,
et in calore fornacis concertatur;
30 vox mallei [e]innovat aurem eius,
et contra similitudinem vasis oculus eius.
31 Cor suum dabit in consummationem operum
et vigilia sua ornabit in perfectionem.
32 [f]Sic figulus sedens ad opus suum,
convertens pedibus suis rotam,
qui in sollicitudine positus est semper propter opus suum,
et in numero est omnis operatio eius.
33 In bracchio suo formabit lutum
et ante pedes suos curvabit virtutem suam;
34 cor suum dabit ut consummet linitionem,
et vigilia sua mundabit fornacem.
35 Omnes hi in manibus suis speraverunt,
et unusquisque in arte sua sapiens est;
36 sine his omnibus non aedificatur civitas,
37 et non inhabitabunt nec inambulabunt
et in ecclesiam non transilient,
38 super sellam iudicis non sedebunt
et testamentum iudicii non intelligent
[g]neque palam facient disciplinam et iudicium
et [h]in parabolis non invenientur;

l cf. Jb 4, 7-9.
m cf. Jo 5, 14.
n cp. 22, 10.
o Tb 2, 4; 12, 12.
p cf. cp. 22, 11.
q cf. 1 Th 4, 12.
r cp. 30, 25. — cf. Pro 15, 13; 17, 22.
s Pro 15, 13; 17, 22.
t Pro 12, 25; 15, 13. — cf. 2 Cor 7, 10.
u cp. 30, 22.
v cp. 7, 40; 18, 24. — cf. Is 47, 7.
x Jb 7, 9; Sap 2, 1. — cf. 2 Rg 12, 22.
y cp. 41, 5. — v. Gn 3, 19.
z cf. Jc 4, 13-15.
a v. 2 Rg 12, 20-23.
b cf. 1 Cor 1, 20.
c cf. Sap 14, 19.
d cf. Is 44, 12.
e (Sph 3, 17).
f v. Sap 15, 7; Jr 18, 3.
g cf. cp. 39, 11.
h cf. cp. 39, 2.

et praesertim potentiam, bonitatem et iustitiam, qua bona bonis, mala autem malis comparantur, enarrat (18-37) atque ad eas celebrandas omnes invitat (38-41). His autem perfectionibus hominum

39 sed creaturam aevi confirmabunt,
et deprecatio illorum in operatione artis,
accomodantes animam suam
et conquirentes in lege Altissimi.

39

1 [a]Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens
et [b]in prophetis vacabit,
2 [c]narrationem virorum nominatorum conservabit
et [d]in versutias parabolarum simul introibit,
3 [e]occulta proverbiorum exquiret
et [f]in absconditis parabolarum conversabitur,
4 [g]in medio magnatorum ministrabit
et in conspectu praesidis apparebit;
5 [h]in terram alienigenarum gentium pertransiet;
[i]bona enim et mala in hominibus tentabit.
6 Cor suum tradet [j]ad vigilandum diluculo ad Dominum qui
et [l]in conspectu Altissimi deprecabitur, [fecit illum
7 aperiet os suum in oratione
et [m]pro delictis suis deprecabitur;
8 si enim Dominus magnus voluerit,
[n]spiritu intelligentiae replebit illum,
9 et ipse tanquam imbres mittet eloquia sapientiae suae
et in oratione confitebitur Domino,
10 et ipse diriget consilium eius et disciplinam
et [o]in absconditis suis consiliabitur;
11 [p]ipse palam faciet disciplinam doctrinae suae
et [q]in lege testamenti Domini gloriabitur;
12 [r]collaudabunt multi sapientiam eius,
et usque in saeculum non delebitur;
13 [s]non recedet memoria eius,
et [t]nomen eius requiretur a generatione in generationem.
14 Sapientiam eius enarrabunt gentes,
et laudem eius enuntiabit ecclesia.
15 Si permanserit, nomen derelinquet plus quam mille,
et, si requieverit, proderit illi.
16 Adhuc [u]consiliabor ut enarrem;
ut furore enim repletus sum.
17 In voce dicit: Obaudite me, divini fructus,
et [v]quasi rosa plantata super rivos aquarum fructificate,
18 quasi [x]libanus odorem suavitatis habete.
19 Florete flores [y]quasi lilium et date odorem
et frondete in gratiam et collaudate canticum
et benedicite Dominum in operibus suis,
20 date nomini eius magnificentiam
et confitemini illi in [z]voce labiorum vestrorum
et in canticis labiorum et citharis
et sic dicetis in confessione:
21 [a]Opera Domini universa bona valde:
22 [b]in verbo eius stetit aqua sicut congeries,
et in sermone oris illius sicut exceptoria aquarum;
23 quoniam in praecepto ipsius placor fit,
et non est minoratio in salute ipsius.
24 [c]Opera omnis carnis coram illo,
et [d]non est quidquam absconditum ab oculis eius;
25 a saeculo usque in saeculum respicit,
et nihil est mirabile in conspectu eius.
26 [e]Non est dicere: Quid est hoc? aut quid est istud?
omnia enim in tempore suo quaerentur.
27 Benedictio illius [f]quasi fluvius inundavit:
28 quomodo cataclysmus aridam inebriavit, [tabit.
sic ira ipsius gentes, quae non exquisierunt eum, heredi-
29 Quomodo [g]convertit aquas in siccitatem et siccata est terra,
et [h]viae illius viis illorum directae sunt,
sic [i]peccatoribus offensiones in ira eius.
30 Bona bonis creata sunt ab initio,

a cf. Jb 12, 12.
1-14] LL. in cm. Doct.
b cp. 44, 3; 46, 1.
c cp. 8, 9. — cf. Zc 7, 7.
d cf. cp. 38, 38.
e cp. 6, 35. — cf. Ps 50, 8.
f Pro 1, 6. — cf. Sap 8, 8.
g v. cp. 11, 1.

h cf. cp. 34, 12.
i cf. Ec 1, 13; 7, 25.
j cf. cp. 32, 18.
6-14] L. in cm. Doct.
6] Cp. in cm. M. et Cf. — Ant. in fs. BMV. div. Past. Matris.
l Sap 7, 7; 8, 21; Jc 1, 5. — cf. cp. 1, 10.
m cf. cp. 1, 33; Sap 1, 4; Mt 5, 8.
n cp. 18, 29. — cf. Jc 1, 5.

o cf. cp. 4, 21; 14, 23; Ps 50, 8.
p cf. cp. 38, 38.
q cf. Jr 9, 24.
r vr. 12. — v. cp. 44, 15.

s cf. cp. 35, 9.
t cp. 37, 29; 44, 14.

u vr. 38.

17 b] Ant. etc. in fs. ss. Ros. BMV.
v cp. 24, 18; 50, 8. — cf. Ps 1, 3.
x cf. cp. 24, 21.
19]Cm. et Cp. in fs. ss. Ros. BMV.
y cp. 50, 8; Os 14, 6.
(19)] Ant. in cm. Ap. et Mm. TP.
20] V. in fs. s. Vinc. a P. etc.
z Ps 98, 4-6; 146, 7.

a vr. 39. — v. Gn 1, 31; Ec 3, 11, Mr 7, 37; 1 Tm 4, 4.
b cf. Gn 1, 6-10; Ex 14, 22; Js 3, 13-16. — v. Ps 32, 7.

c cf. Heb 4, 13. — v. cp. 15, 20; 42, 20.
d Sap 1, 8.

e cf. Pro 16, 4; Is 29, 19; 45, 9; Rm 9, 20.
f cf. cp. 24, 35-37.

g Ex 14, 21; (Ps 106, 34; Jr 17, 6).
h Os 14, 10.
i cf. Ps 17, 27.

vitae aerumnas, quas peccatum in mundum induxit (40, 1-11), opponit adfirmans omnes quidem homines eas indiscriminatim sustinere, impios vero eisdem cruciari insuper et torqueri (12-16).

[j] sic nequissimis bona et mala.
31 [k]Initium necessariae rei vitae hominum aqua, ignis et fersal, lac et panis similagineus et mel [rum,
et botrus uvae et oleum et vestimentum:
32 [l]haec omnia sanctis in bona,
sic et impiis et [m]peccatoribus in mala convertentur.
33 [n]Sunt spiritus qui ad vindictam creati sunt
et in furore suo confirmaverunt tormenta sua,
34 in tempore consummationis effundent virtutem
et [o]furorem eius, qui fecit illos, placabunt.
35 [p]Ignis, [q]fames et [r]mors,
omnia haec ad vindictam creata sunt;
36 [s]bestiarum dentes et [t]scorpii et serpentes
et [u]romphaea vindicans [v]in exterminium impios.
37 In mandatis eius epulabuntur
et super terram in necessitatem praeparabuntur
et in temporibus suis [w]non praeterient verbum.
38 Propterea ab initio confirmatus sum
et consiliatus sum et [x]cogitavi et scripta dimisi.
39 [y]Omnia opera Domini bona,
et omne opus hora sua subministrabit;
40 [z]non est dicere: Hoc illo nequius est;
omnia enim in tempore suo comprobabuntur.
41 [a]Et nunc in omni corde et ore collaudate
et benedicite nomen Domini.

40

1 [a]Occupatio magna creata est omnibus hominibus,
et iugum grave super filios Adam,
a die exitus de ventre matris eorum
usque in diem sepulturae in [b]matrem omnium:
2 [c]cogitationes eorum et timores cordis,
adinventio exspectationis et dies finitionis;
3 [d]a residente super sedem gloriosam,
usque ad humiliatum in terra et cinere;
4 ab eo qui utitur hyacintho et portat coronam,
usque ad eum qui operitur lino crudo:
furor, zelus, tumultus, fluctuatio et timor mortis,
iracundia perseverans et contentio,
5 et in tempore refectionis in cubili
somnus noctis immutat scientiam eius.
6 Modicum tanquam nihil in requie,
[e]et ab eo in somnis, quasi in die respectus.
7 conturbatus est in visu cordis sui
tanquam qui evaserit in die belli;
in tempore salutis suae [f]exsurrexit
et admirans ad nullum timorem.
8 Cum [g]omni carne ab homine usque ad pecus,
et super peccatores [h]septuplum.
9 [i]Ad haec mors, sanguis, contentio et romphaea,
oppressiones, fames et contritio et flagella,
10 [j]super iniquos creata sunt haec omnia,
et propter illos factus est [k]cataclysmus.
11 [m]Omnia, quae de terra sunt, in terram convertentur,
et [n]omnes aquae in mare revertentur.
12 [o]Omne munus et iniquitas delebitur,
et fides in saeculum stabit.
13 Substantiae iniustorum [p]sicut fluvius siccabuntur
et sicut tonitruum magnum in pluvia [q]personabunt.
14 [r]In aperiendo manus suas laetabitur,
sic praevaricatores in consummatione tabescent.
15 [s]Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos,
et radices immundae super cacumen petrae sonant.
16 Super omnem aquam viriditas,
et ad oram fluminis ante omne faenum evelletur.
17 Gratia sicut [u]paradisus in benedictionibus,

[j] (cp. 40, 9, 10); Sap 16, 24.
[k] cf. cp. 29, 28; Pro 27, 27. — v. Sap. 5, 18.
[l] cf. Rm 8, 28; 1 Tm 4, 4.
[m] cf. Sap 14, 11; 16, 24.
[n] vr. 35; cp. 40, 9, 10. — cf. Ex 9, 23; Ps 10, 7; 148, 8; Jn 1, 4, 12.
[o] cf. Ez 5, 13.
[p] cf. Ex 9, 18, 24; Js 10, 11; Ps 17, 13; 77, 47; Sap 5, 22, 23; 16, 16.
[q] Dt 28, 20; 2 Rg 24, 13; Pro 10, 3.
[r] Lv 26, 25; Nm 14, 12; Dt 28, 21; Jr 29, 18; Ez 7, 15.
[s] Dt 32, 24; 3 Rg 13, 24; 26, 36; 4 Rg 2, 24; Sap 11, 18.
[t] Nm 21, 6; Dt 8, 15; Jdt 8, 25. — cf. cp. 26, 10.
[u] Ex 22, 24; Lv 26, 25, 33; Dt 32, 25; Sap 18, 16.
[v] cp. 40, 10.
[w] Ps 148, 8. — cf. Ps 147, 15-18.
[x] vr. 16.
[y] vr. 21; 1 Tm 4, 4. — cf. Ec 7, 15.
[z] cf. Ec 7, 11.
[a] v. vr. 20.
[a] Jb 5, 7; 7, 1; 14, 1; Ec 1, 3, 13; 2, 23.
[b] cf. vr. 11; cp. 17, 1; 41, 13; Sap 7, 1.
[c] cf. Sap 17, 11; Jb 15, 21; 18, 11.
[d] cf. Sap 7, 6. — v. Ex 11, 5.
[e] cf. cp. 34, 2, 3; Sap 18, 17.
[f] cf. Is 29, 8.
[g] cf. Gn 7, 23; Ex 9, 25.
[h] cp. 7, 3; Gn 4, 24; Ps 78, 12.
[i] cp. 39, 35, 36.
[j] (cp. 39, 30).
[k] Gn 6, 13; 7, 11.
[m] vr. 1; cp. 41, 13. — v. Gn 3, 19.
[n] Ec 1, 7.
[o] cp. 20, 31; Ex 23, 8.
[p] cf. Jb 6, 15.
[q] cf. Pro 10, 25.
[r] cf. Dt 15, 7, 8, 11; Ps 103, 28; 144, 16.
[s] cp. 23, 35; Sap 4, 3-5. — cf. Jb 18, 16.
[t] Jb 8, 12.
[u] vr. 28.

et [v]misericordia in saeculum permanet.
18 [x]Vita [y]sibi sufficientis operarii condulcabitur,
et in ea invenies thesaurum.
19 Filii et aedificatio civitatis confirmabit nomen,
et [z]super haec mulier immaculata computabitur.
20 [a]Vinum et musica laetificant cor,
et super utraque dilectio sapientiae.
21 [b]Tibiae et psalterium suavem faciunt melodiam.
et [c]super utraque lingua suavis.
22 Gratiam et speciem desiderabit oculus tuus,
et [d]super haec virides sationes.
23 Amicus et sodalis in tempore convenientes,
et [e]super utrosque mulier cum viro.
24 [f]Fratres in adiutorium in tempore tribulationis,
et [g]super eos misericordia liberabit.
25 Aurum et argentum est constitutio pedum,
et [h]super utrumque consilium beneplacitum.
26 [i]Facultates et virtutes exaltant cor,
et super haec timor Domini.
27 [j]Non est in timore Domini minoratio,
et non est in eo inquirere adiutorium.
28 [l]Timor Domini [m]sicut paradisus benedictionis,
et super omnem gloriam operuerunt illum.
29 [n]Fili, in tempore vitae tuae ne indigeas;
[o]melius est enim mori quam indigere.
30 [p]Vir respiciens in mensam alienam,
non est vita eius in cogitatione victus,
alit enim animam suam cibis alienis;
31 vir autem disciplinatus et eruditus custodiet se.
32 In ore imprudentis condulcabitur inopia.
et in ventre eius ignis ardebit.

41

1 O mors, [a]quam amara est memoria tua
homini pacem habenti in substantiis suis,
2 viro quieto et cuius viae directae sunt in omnibus
et adhuc valenti accipere cibum!
3 [b]O mors, bonum est iudicium tuum
homini indigenti et qui minoratur viribus,
4 [c]defecto aetate et cui de omnibus cura est
et incredibili [d]qui perdit patientiam.
5 Noli metuere iudicium mortis:
[e]memento quae ante te fuerunt et quae superventura
[f]Hoc iudicium a Domino omni carni, [sunt tibi.
6 et quid superveniet tibi in beneplacito Altissimi?
sive decem sive centum sive mille anni,
7 non est enim in inferno accusatio vitae.
8 [g]Filii abominationum fiunt filii peccatorum,
et qui conversantur secus domos impiorum;
9 filiorum peccatorum periet hereditas,
et cum semine illorum adsiduitas opprobrii.
10 [h]De patre impio queruntur filii,
quoniam propter illum sunt in opprobrio.
11 [i]Vae vobis, viri impii qui dereliquistis legem Domini altis-
12[j]Et, si nati fueritis, in maledictione nascemini, [simi!
et, si mortui fueritis, in maledictione erit pars vestra.
13 Omnia, [k]quae de terra sunt, in terram convertentur,
sic impii a maledicto in perditionem.
14 Luctus hominum in corpore ipsorum;
[l]nomen autem impiorum delebitur.
15 [m]Curam habe de bono nomine hoc enim magis permane-
quam mille thesauri pretiosi et magni. [bit tibi,
16 [n]Bonae vitae numerus dierum,
bonum autem nomen permanebit in aevum.
17 Disciplinam in pace conservate, filii;
[o]sapientia enim abscondita et thesaurus invisus,

v cf. Tb 12, 11.
x Pro 12, 11; 28, 19.
y cf. Ph 4, 11; 1 Tm 6, 6.
z cf. Pro 19, 14; 31, 30.
a Ps 103, 15. — cf. cp. 32, 5; 49, 2.
b cp. 31, 35; Pro 16, 24. — cf. Sap 19, 17.
c cf. Pro 12, 25; 16, 24.
d cf. Mt 6, 28, 29.
e cf. Pro 31, 10, 11.
f cf. Pro 17, 17.
g cp. 29, 15; Pro 16, 6; Ec 11, 1.
h Pro 11, 14.
i cf. Pro 10, 15; 18, 11.
j cp. 23, 37; 25, 14; Ps 33, 10.
l cp. 1, 11, 12; 19, 18; 21, 13; 40, 28. — v. Pro 9, 10.
m vr. 17.
n Lc 16, 3; 1 Tm 6, 6-8.
o cp. 30, 17; 41, 3; Pro 30, 8. — cf. Tb 3, 6; Jb 15, 23.
p cf. cp. 29, 29, 31.
a 1 Rg 15, 32. — cf. Ec 11, 7, 8; Lc 12, 19.
b cf. cp. 30, 17; 40, 29.
c cf. Ps 89, 10.
d cp. 2, 16.
e cp. 38, 23.
f cp. 40, 11; Ps 88, 49. — cf. Rm 5, 12.
g Sap 3, 12, 16-18.
h cp. 3, 13. — cf. Pro 17, 6.
i Dt 27, 26; 28, 15; Jr 11, 3.
j cf. Jb 20, 28, 29; Sap 12, 11.
k cf. cp. 40, 11. — v. Gn 3, 19.
l cp. 10, 20, 21; Ps 9, 7; Pro 10, 7; Sap 4, 19.
m cf. Pro 22, 1; Ec 7, 2.
n cf. cp. 37, 28.
o cp. 20, 32.

quae utilitas in utrisque?
18 [p]Melior est homo qui abscondit stultitiam suam,
quam homo qui abscondit sapientiam suam.
19 Veruntamen reveremini in his quae procedunt de ore meo:
20 [q]non est enim bonum omnem reverentiam observare,
et non omnia omnibus bene placent in fide.
21 Erubescite a patre et a matre de fornicatione
et a praesidente et a potente de mendacio,
22 a principe et a iudice de delicto,
a synagoga et plebe de iniquitate,
23 a socio et amico de iniustitia
et de loco in quo habitas, 24 de furto,
de veritate Dei et testamento;
de discubitu in panibus
et ab obfuscatione [r]dati et accepti;
25 a salutantibus de silentio,
a [s]respectu mulieris fornicariae,
et [t]ab aversione vultus cognati;
26 ne avertas faciem a proximo tuo,
et ab auferendo partem et non restituendo;
27 [u]ne respicias mulierem alieni viri
et ne scruteris ancillam eius
[v]neque steteris ad lectum eius;
28 [x]ab amicis de sermonibus improperii,
et, [y]cum dederis, ne improperes.

42

1 [a]Non duplices sermonem auditus
[b]de revelatione sermonis absconditi;
et [c]eris vere sine confusione,
et invenies gratiam in conspectu omnium hominum.
Ne pro his omnibus [d]confundaris
et ne accipias personam ut delinquas:
2 [f]de lege Altissimi et testamento
et de iudicio iustificare impium,
3 de verbo sociorum et viatorum
et de datione hereditatis amicorum,
4 [g]de aequalitate staterae et ponderum,
de adquisitione multorum et paucorum,
5 de corruptione emptionis et negotiatorum
et [h]de multa disciplina filiorum
et [i]servo pessimo latus sanguinare.
6 Super mulierem nequam bonum est signum.
7 Ubi manus multae sunt, claude
et quodcumque trades numera et appende,
[j]datum vero et acceptum omne describe;
8 de disciplina insensati et fatui
et [l]de senioribus qui iudicantur ab adulescentibus;
et eris eruditus in omnibus
et probabilis in conspectu omnium vivorum.
9 [m]Filia patris abscondita est vigilia,
et sollicitudo eius aufert somnum;
ne forte in adulescentia sua [n]adulta efficiatur,
et cum viro commorata odibilis fiat;
10 ne quando polluatur in virginitate sua
et in paternis suis gravida inveniatur;
ne forte cum viro commorata transgrediatur,
aut certe [o]sterilis efficiatur.
11 [p]Super filiam luxuriosam confirma custodiam,
ne quando [q]faciat te in opprobrium venire inimicis,
a detractione in civitate et obiectione plebis,
et confundat te in multitudine populi.
12 Omni homini noli intendere in specie
et [r]in medio mulierum noli commorari;
13 de vestimentis enim procedit tinea,
et a [s]muliere iniquitas viri.

p cp. 20, 33. — cf. cp. 13, 11.
q cf. cp. 4, 25, 27; 42, 1.
r cp. 42, 7.
s cp. 9, 8; 25, 28.
t cf. Is 58, 7.
u cp. 9, 8; Mt 5, 28.
v cf. cp. 9, 12.
x cp. 19, 7; 22, 25.
y cp. 18, 15; 20, 15. — cf. cp. 35, 11.
a cf. cp. 19, 7; Pro 17, 9.
1]*Of in fs. s. Jo. Nepom.*
b cp. 22, 27; 27, 17, 19, 24.
c cf. cp. 32, 14.
d cf. cp. 4, 25, 27; 41, 20.
e v. Pro 24, 23.
f cf. 1 Mc 1, 16.
g Pro 11, 1.
h cf. cp. 30, 1-13.
i cf. cp. 30, 25-30.
j cf. cp. 41, 24.
l cf. Dn 13, 5, 45, 61.
m cf. cp. 7, 26, 27.
n 1 Cor 7, 36.
o cf. Dt 7, 14; Jr 22, 30.
p (cp. 26, 13).
q cp. 22, 4.
r cp. 9, 5, 8. — cf. Jb 31, 1.
s cf. cp. 9, 9.

14 Melior est enim iniquitas viri, quam mulier [t]benefaciens,
et mulier confundens in opprobrium.
15 [u]Memor ero igitur operum Domini
et quae vidi adnuntiabo:
[v]in sermonibus Domini opera eius.
16 Sol illuminans per omnia respexit,
et gloria Domini plenum est opus eius.
17 [w]Nonne Dominus fecit sanctos
enarrare omnia mirabilia sua,
quae confirmavit Dominus omnipotens
stabiliri in gloria sua?
18 Abyssum et cor hominum [x]investigavit
et in astutia eorum excogitavit;
19 cognovit enim Dominus omnem scientiam
et inspexit in [y]signum aevi
[z]adnuntians quae praeterierunt et quae superventura sunt,
revelans vestigia occultorum.
20 [a]Non praeterit illum omnis cogitatus,
et [b]non abscondit se ab eo ullus sermo.
21 [c]Magnalia sapientiae suae decoravit,
qui est ante saeculum et usque in saeculum,
[d]neque adiectum est, 22 neque minuitur
et [e]non eget alicuius consilio.
23 [f]Quam desiderabilia omnia opera eius,
et [g]tanquam scintilla quae est considerare!
24 Omnia haec vivunt et manent in saeculum,
et [h]in omni necessitate omnia obaudiunt ei.
25 [i]Omnia duplicia unum contra unum,
et non fecit quidquam deesse;
26 uniuscuiusque confirmavit bona,
et [j]quis satiabitur videns gloriam eius?

43

1 Altitudinis firmamentum pulchritudo eius est,
species caeli in visione gloriae.
2 [a]Sol in adspectu adnuntians in exitu,
vas admirabile opus Excelsi.
3 [b]In meridiano exurit terram,
et in conspectu ardoris eius quis poterit sustinere?
Fornacem custodiens in operibus ardoris,
4 tripliciter sol exurens montes, radios igneos exsufflans,
et refulgens radiis suis obcaecat oculos.
5 Magnus Dominus qui fecit illum,
et in sermonibus eius [c]festinavit iter:
6 et luna in omnibus in tempore suo,
ostensio temporis et [d]signum aevi.
7 [e]A luna signum diei festi,
luminare quod minuitur in consummatione:
8 mensis secundum nomen eius est,
crescens mirabiliter in consummatione.
9 Vas castrorum in excelsis,
in firmamento caeli resplendens gloriose.
10 [f]Species caeli gloria stellarum,
mundum illuminans in excelsis Dominus;
11 [g]in verbis sancti stabunt ad iudicium
et non deficient in vigiliis suis.
12 [h]Vide arcum et benedic eum qui fecit illum,
valde speciosus est in splendore suo:
13 gyravit caelum in circuitu gloriae suae,
manus Excelsi operuerunt illum.
14 [i]Imperio suo acceleravit nivem,
et accelerat [j]coruscationes emittere iudicii sui;
15 propterea aperti sunt [l]thesauri,
et evolaverunt nebulae sicut aves;
16 in magnitudine sua posuit nubes,
et confracti sunt [m]lapides grandinis.

t cf. Pro 5, 3; 6, 24; 7, 21.

u v. Ps 76, 12.
15b, 16] Int. (Pss 67, 95), in fss. ss. Laur. a Brund. et Jo. Leonardi.
v cf. Gn 1, 3, 9, 11, 14, 26; Ps 32, 6, 9.
w cf. cp. 18, 2-4; 43, 29, 30.

x Pro 15, 11. — cf. Jr 17, 9. 10; Dn 2, 22. — v. Ps 138. 1 sqq.; Sap 1, 6-8.
y cf. cp. 43, 6.
z Is 46, 10. — cf. Is 41, 22.

a cf. Is 29, 15, 16.
b cp. 39, 24; Ps 138, 5. — v. Sap 1, 6-10.
c cf. cp. 16, 27.
d cp. 18, 5.
e Rm 11, 34, 35. — v. Is 40, 13.
f cf. Ps 103, 24.
g cf. Jb 26, 14.
h Ps 148, 8. — cf. cp. 16, 24; Bar 3, 35.
i cp. 33. 15.
j cf. Ps 16, 15.

a v. Ps 18, 6.
b cf. Ps 18, 7; Jc 1, 11.

c Ps 18. 6.
d cf. cp. 42, 19; Gn 1, 14; Bar 6, 59.
e Nm 28, 11; 1 Rg 20, 5, 24; Ps 80, 3 etc. — v. Lv 23, 5, 27, 34.

f cf. Ps 8, 4; Sap 13, 3
g cf. Bar 3, 34, 35.
h cp. 50, 8; Gn 9, 13.

i Jb 37, 6; Ps 147, 16.
j Jb 28, 26; 38, 25.
l Dt 28, 12; Jb 38, 22; Jr 10, 13; 51, 16.
m cf. Is 10, 11; Ez 38, 22.

et mari conspiciuntur (18-28), atque concludit ea tam mirabilia esse, ut, prout decet, ab hominibus praedicari nequeant (29-37).

2 Hymnus Patrum seu laudes sapientiae ex patriarcharum exemplis depromptae (44, 1-50, 23).

17 In conspectu eius [n]commovebuntur montes,
et in voluntate eius adspirabit [o]notus.
18 [p]Vox tonitrui eius verberabit terram,
[q]tempestas aquilonis et congregatio spiritus.
19 Et, sicut avis deponens ad sedendum, adspergit nivem,
et, [r]sicut locusta demergens, descensus eius;
20 pulchritudinem candoris eius admirabitur oculus,
et super imbrem eius expavescet cor.
21 [s]Gelu sicut salem effundet super terram,
et, dum gelaverit, fiet tanquam cacumina tribuli.
22 [t]Frigidus ventus aquilo flavit,
et gelavit crystallus ab aqua;
super omnem congregationem aquarum requiescet,
et sicut lorica induet se aquis;
23 et devorabit montes et exuret desertum,
et exstinguet viride sicut igne.
24 Medicina omnium in festinatione nebulae,
et [u]ros obvians ab ardore venienti humilem efficiet eum.
25 In sermone eius siluit ventus
et cogitatione sua [v]placavit abyssum,
et plantavit in illa Dominus insulas.
26 [w]Qui navigant mare enarrent pericula eius,
et audientes auribus nostris admirabimur.
27 [x]Illic praeclara opera et mirabilia,
varia bestiarum genera et omnium pecorum et creatura
28 Propter ipsum confirmatus est itineris finis, [beluarum.
et [y]in sermone eius composita sunt omnia.
29 [z]Multa dicemus et [a]deficiemus in verbis,
consummatio autem sermonum: [b]Ipse est in omnibus.
30 Gloriantes ad quid valebimus?
[c]ipse enim Omnipotens super omnia opera sua.
31 [d]Terribilis Dominus et magnus vehementer,
et mirabilis potentia ipsius.
32 Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis;
supervalebit enim adhuc,
et admirabilis magnificentia eius;
33 benedicentes Dominum exaltate illum quantum potestis;
maior enim est omni laude.
34 Exaltantes eum replemini virtute;
ne laboretis, non enim comprehendetis.
35 [e]Quis videbit eum et [f]enarrabit?
et quis magnificabit eum, sicut est ab initio?
36 [g]Multa abscondita sunt maiora his,
[h]pauca enim vidimus operum eius.
37 [i]Omnia autem Dominus fecit
et pie agentibus dedit sapientiam.

44

1 Laudemus viros gloriosos,
et parentes nostros in generatione sua.
2 Multam gloriam fecit Dominus,
magnificentia sua a saeculo.
3 Dominantes in potestatibus suis homines magni
virtute et prudentia sua praediti,
nuntiantes [a]in prophetis dignitatem prophetarum
4 et imperantes in praesenti populo
et virtute prudentiae populis sanctissima verba;
5 [b]in peritia sua requirentes modos musicos
et narrantes carmina scripturarum;
6 homines divites in virtute, [c]pulchritudinis studium habentes,
pacificantes in domibus suis.
7 [d]Omnes isti in generationibus gentis suae gloriam adepti
et in diebus suis habentur in laudibus. [sunt
8 Qui de illis nati sunt reliquerunt nomen
narrandi laudes eorum.
9 [e]Et sunt quorum non est memoria:

n cf. Ps 28, 8; 103, 32.
o cf. Jb 37, 17.
p cf. Ps 28, 8.
q Jb 37, 9.
r cf. Ex 10, 4.
s cf. Ps 147, 17.
t Jb 37, 9, 10.
u v. Pro 19, 12.
v cf. Jb 38, 10.
w v. Ps 106, 23-27; Is 42, 10.
x Ps 68, 35; 103, 24-26.
y Ps 32, 6. — cf. Sap 1, 7; 12, 1; Col 1, 17
z cf. cp. 18, 2-4; 41, 17; Ps 105, 2.
a Ec 1, 8.
b v. Ac 17, 28.
c cf. Sap 13, 3, 4.
d Ps 47, 2; 95, 4; 144, 3; 146, 5.
33] in hymn. « Lauda Sion... ».
e cf. Jo 1, 18; 5, 37; 6, 46.
f Ps 105, 2.
g cf. cp. 16, 22.
h Jb 26, 14.
i v. Gn 1, 1.
1-15] LL. in em. CP.
*1] * Catech. R. III 5, 8. — cf. ib. III 2 12. — Ant. in fs. s. Joachim.*
a cp. 39, 1.
b cf. cp. 47, 10-12; 3 Rg 4, 32; 1 Par 15, 9; 2 Par 7, 6; 35, 15; 1 Es 10, 24; 2 Es 12, 35; Eph 5, 19.
c cf. Ec 2, 4-6.
d cf. Pro 4, 8.
e Ab 16; Sap 2, 4.

[f]perierunt quasi qui non fuerint;
et nati sunt quasi non nati, et filii ipsorum cum ipsis.
10 Sed illi [g]viri misericordiae sunt,
quorum pietates non defuerunt;
11 [h]Cum semine eorum permanent bona,
12 hereditas sancta nepotes eorum,
et [i]in testamentis stetit semen eorum,
13 [j]et filii eorum propter illos usque in aeternum manent;
semen eorum et [k]gloria eorum non derelinquetur.
14 [l]Corpora ipsorum in pace sepulta sunt,
et nomen eorum vivit in generationem et generationem.
15 [m]Sapientiam ipsorum narrent populi,
et laudem eorum nuntiet ecclesia.
16 [n]Enoch placuit Deo et translatus est in paradisum,
ut det gentibus paenitentiam.
17 [o]Noë inventus est perfectus iustus
et in tempore iracundiae factus est reconciliatio
18 [p]ideo dimissum est reliquum terrae, cum factum est di-
19 [q]testamenta saeculi posita sunt apud illum, [luvium;
ne deleri possit diluvio omnis caro.
20 [r]Abraham magnus pater multidinis gentium,
et non est inventus similis illi in gloria,
qui conservavit legem Excelsi
et fuit in testamento cum illo.
21 [s]In carne eius stare fecit testamentum,
et [t]in tentatione inventus est fidelis;
22 [u]ideo iureiurando dedit illi gloriam in gente sua,
crescere illum [v]quasi terrae cumulum
23 et [w]ut stellas exaltare semen eius
et hereditare illos a mari usque ad mare
et [x]a flumine usque ad terminos terrae. [eius:
24 [z]Et in Isaac eodem modo fecit propter Abraham patrem
25 benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus
et [a]testamentum confirmavit super caput Iacob.
26 Agnovit eum in benedictionibus suis et [b]dedit illi heredi-
et divisit illi partem [c]in tribubus duodecim [tatem
27 et conservavit illi homines misericordiae
[d]invenientes gratiam in oculis omnis carnis.

45

1 [a]Dilectus Deo et hominibus Moyses,
[b]cuius memoria in benedictione est:
2 similem illum fecit in gloria sanctorum
et magnificavit eum in timore inimicorum
et [c]in verbis suis monstra placavit;
3 [d]glorificavit illum in conspectu regum
et [e]iussit illi coram populo suo et [f]ostendit illi gloriam
4 in fide et [g]lenitate ipsius sanctum fecit illum [suam;
et elegit eum ex omni carne;
5 [h]audivit enim eum et vocem ipsius, et [i]induxit illum in nubem
6 et [j]dedit illi coram praecepta et [k]legem vitae et disciplinae
[l]docere Iacob testamentum suum et iudicia sua Israël. [nae,
7 [m]Excelsum fecit Aaron fratrem eius
et similem sibi de tribu Levi:
8 statuit ei [n]testamentum aeternum
et [o]dedit illi sacerdotium gentis et beatificavit illum in
9 et circumcinxit eum zona gloriae [gloria
et induit eum [p]stolam gloriae
et coronavit eum in vasis virtutis.
10 [q]Circumpedes et [r]femoralia et [s]umerale posuit ei
et cinxit illum [t]tintinnabulis aureis plurimis in gyro
11 [u]dare sonitum in incessu suo,
auditum facere sonitum in templo
in memoriam filiis gentis suae.
12 [v]Stolam sanctam auro et hyacintho et purpura,
opus textile viri sapientis, iudicio et veritate praediti:

f Sap 2, 2.

g Is 57, 1.
10-15] L. in oct. ss. Ap. Pt. et P.
10, 13] V. in fs. ss. 7 Fund.
h Pro 13, 22. — v. Ps 111, 2.
i cf. 4 Rg 23, 3.
j cf. cp. 36, 14-18.
k Pro 10, 7; Sap 4, 1. — cf. cp. 37, 28.
14] V. All. et Ant. in cm. Mm. etc. — Ant. in cons. eccl. — v. Is 65, 23.
l cf. Gn 15, 15; Sap 3, 3; Lc 2, 29.
m cp. 39, 12-14.
15] V. All. in fs. ss. 7 Fund.
15, 14] Int. (Ps 32) in cm. Mm. etc.
n Gn 5, 22, 24; Heb 11, 5. — cf. Sap 4, 10, 11.
ex 16-45, 30] L. et Cpp. etc. in cm. CP.
o Gn 6, 8, 9; 7, 1.
p 1 Pt 3, 20; 2 Pt 2, 5.
q Gn 9, 11, 19.
r 1 Mc 2, 52. — v. Gn 12, 2; 15, 5; 17, 4, 5.

s Gn 17, 10, 13.
t Gn 22, 1, 12; 1 Mc 2, 52; Gal 3, 9; Heb 11, 17.
u v. Gn 22, 16-18; 26, 3.
v (v. Gn 13, 16; Nm 23, 10).
x v. Gn 15, 15.

y Gn 15, 18; Ex 23, 31; Dt 11, 24; Js 1, 4. — cf. 3 Rg 4, 7, 25.
z v. Gn 26, 3-5.
25-45, 9] L. in vg. unius Ap.
a Gn 27, 28, 29; 28, 14.
b Gn 32, 8, 9.
c Gn 49, 28.

d Ex 11, 3.

a cf. Ex 33, 11; Nm 12, 7.
1-6] L. et Cp. in fs. s. Jos. et in cm. Ab.
b cf. cp. 46, 14; 1 Mc 3, 7.

c Ex 8, 31; 9, 33; 19, 18, 19.
3] R. in ord. ad recip. regem (P. R.).
d Sap 10, 16. — cf. Nm 32, 33.
e cf. Ex 6, 13; 19, 3-7; Dt 6, 1-9.
f Ex 33, 22, 23; 34, 6.
g Nm 12, 3, 7.
h Ex (19, 20;) 33, 11; Nm 12, 8.
i Ex 24, 18.
j v. Ex 33, 11; Dt 5, 4; 34, 10.
k v. Lv 18, 5. — cf. Dt 30, 19.
l cf. Dt 4, 1, 45.
m v. Ex 4, 14-16.
n cf. Ex 40, 13; Nm 25, 13.
o v. Ex 28, 1-3.
p cp. 50, 11.

q Ex 28, 2; Sap 18, 24.
r Ex 28, 42.
s Ex 28, 4.
t Ex 28, 33, 34.
u Ex 28, 35.

v Ex 28, 15-30.

(45, 1-6), Aaron eius fratrem pontificali decore et auctoritate clarum (7-27), et Phinees Eleazari filium et ideo Aaronis nepotem (28-31), Iosuem et Caleb, qui Deo oboedientes soli repromissionem adepti

14] V. in Gr. in fs. BMV. Reg. SS. Omn.

x Sap 18, 24; Bar 5, 2. — v. Ex 28, 36-38.
y cf. Zc 14, 20.

14] Gr. etc. in fs. ss. spin. Cor.

z Ex 28, 45; 40, 12, 13.

a v. Ex 29, 38, 42; Nm 28, 4, 6.
b Nm 3, 3; Jd 17, 5, 12; 3 Rg 13, 33. — cf. Ex 29, 9, 24.
d Ex 40 12, 13; Nm 25, 13; Dt 18, 5.
e Ps 88, 30; Bar 1, 11. — cf. Dt 11, 21; Ps 101, 18.
f (v. Nm 6, 23-27).
g Nm 17, 5; 1 Rg 2, 28.

h Lv 16, 24.

i Dt 17, 9-11; 21, 5.
j Dt 33, 10. — v. Lv 10, 11; Ml 2, 7.
o v. Nm 16, 1, ss.

l v. Nm 16, 23-35.

m cf. Nm 17, 8.
n v. Nm 18, 11-13.
o v. Lv 7, 31, 32; 23, 20; Nm 6, 20.
p cf. 1 Cor 9, 13.
q Nm 18, 20; Dt 10, 9.

r cf. Nm 25, 11-13; Ps 105, 30; Ml 2, 4, 5; 1 Mc 2, 26, 54.

s 1 Mc 2, 54.

t cf. 3 Rg 2, 26, 35.
u v. 2 Rg 7, 12-16.
v Ps 71, 20; Ac 13, 22. — cf. Rt 4, 22.

a Ex 17, 9; Nm 27, 18; Dt 34, 9; 1 Mc 2, 55; Jo 12, 7 etc.
b cp. 39, 1. — cf. Dt 18, 15.
c cf. Mt 1, 21.
d (cp. 47, 24).

e v. Js 6-12.
f v. Js 8, 18-26.

g Js 10, 12-14.

h cf. vr. 19.
6] Of. etc. in fss. ss. Jo. a Cap. et Laur. a Brund.
i Js 10, 8-11.

13 torto cocco opus artificis, gemmis pretiosis figuratis
in ligatura auri et opere lapidarii sculptis,
in memoriam secundum numerum tribuum Israël.
14 [x]Corona aurea super mitram eius
expressa [y]signo sanctitatis et gloria honoris,
opus virtutis et desideria oculorum ornata.
15 Sic pulchra ante ipsum non fuerunt talia usque ad originem.
16 Non est indutus illa alienigena aliquis,
sed tantum [z]filii ipsius soli et nepotes eius per omne
17 [a]Sacrificia ipsius consumpta sunt igne cotidie. [tempus.
18 [b]Complevit Moyses manus eius,
et unxit illum oleo sancto.
19 Factum est illi in testamentum aeternum et [d]semini eius,
fungi sacerdotio et habere laudem [sicut [e]dies caeli,
et [f]glorificare populum suum in nomine eius.
20 [g]Ipsum elegit ab omni vivente
offerre sacrificium Deo, incensum et bonum odorem,
in memoriam placare [h]pro populo suo;
21 et [i]dedit illi in praeceptis suis potestatem
in testamentis iudiciorum: [j]docere Iacob testimonia
et in lege sua lucem dare Israël.
22 Quia [k]contra illum steterunt alieni,
et propter invidiam circumdederunt illum
homines in deserto, qui erant cum Dathan et Abiron,
et congregatio Core in iracundia.
23 [l]Vidit Dominus Deus, et non placuit illi,
et consumpti sunt in impetu iracundiae.
24 Fecit illis monstra, et consumpsit illos in flamma ignis.
25 Et [m]addidit Aaron gloriam et dedit illi hereditatem
et [n]primitias frugum terrae divisit illi,
26 [o]panem ipsis in primis paravit in satietatem;
nam et [p]sacrificia Domini edent,
quae dedit illi et semini eius.
27 [q]Ceterum in terra gentes non hereditabit,
et pars non est illi in gente;
ipse est enim pars eius et hereditas.
28 [r]Phinees filius Eleazari tertius in gloria est,
imitando eum in timore Domini,
29 et stare in reverentia gentis;
in bonitate et alacritate animae suae placuit Deo pro
30 [s]Ideo statuit illi testamentum pacis, [Israël.
principem sanctorum et gentis suae,
ut [t]sit illi et semini eius sacerdotii dignitas in aeternum.
31 Et [u]testamentum David regi filio Iesse de tribu Iuda,
hereditas ipsi et semini eius:
ut daret sapientiam in cor nostrum,
iudicare gentem suam in iustitia,
ne abolerentur bona ipsorum;
et gloriam ipsorum in gentem eorum aeternam fecit.

46

1 [a]Fortis in bello Iesus Nave successor Moysi [b]in prophetis,
qui fuit magnus secundum nomen suum,
2 maximus [c]in salutem [d]electorum Dei,
expugnare insurgentes hostes,
ut consequeretur hereditatem Israël.
3 [e]Quam gloriam adeptus est [f]in tollendo manus suas
et iactando contra civitates romphaeas!
4 Quis ante illum sic restitit?
nam hostes ipse Dominus perduxit.
5 [g]An non in iracundia eius impeditus est sol,
et una dies facta est quasi duo?
6 [h]Invocavit Altissimum potentem
in oppugnando inimicos undique,
et [i]audivit illum magnus et sanctus Deus
in saxis grandinis virtutis valde fortis.

7 Impetus fecit contra gentem hostilem
et [j]in descensu perdidit contrarios,
8 ut cognoscant gentes potentiam eius,
quia contra Deum pugnare non est facile.
Et [k]secutus est a tergo potentis,
9 et in diebus Moysi misericordiam fecit
ipse et [l]Caleb filius Iephone,
stare contra hostem et prohibere gentem a peccatis
et prefringere murmur malitiae.
10 Et ipsi duo constituti, a periculo liberati sunt
a numero [m]sescentorum milium peditum,
[n]inducere illos in hereditatem,
in terram [o]quae manat lac et mel.
11 [p]Et dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem,
et usque in senectutem permansit illi virtus;
ut ascenderet in excelsum terrae locum,
et semen ipsius obtinuit hereditatem,
12 ut viderent omnes filii Israël,
quia bonum est [q]obsequi sancto Deo.
13 Et iudices singuli suo nomine,
[r]quorum non est corruptum cor,
qui non aversi sunt a Domino,
14 ut [s]sit memoria illorum in benedictione,
et [t]ossa eorum pullulent de loco suo,
15 et nomen eorum permaneat in aeternum,
permanens ad filios illorum, sanctorum virorum gloria.
16 [u]Dilectus a Domino Deo suo Samuel
[v]propheta Domini [x]renovavit imperium
et [y]unxit principes in gente sua.
17 [z]In lege Domini congregationem iudicavit,
et [a]vidit Deus Iacob, et [b]in fide sua probatus est propheta
18 et cognitus est in verbis suis fidelis, quia vidit Deum
19 Et [c]invocavit Dominum omnipotentem, [lucis.
in [d]oppugnando hostes circumstantes undique
in oblatione agni inviolati.
20 Et [e]intonuit de caelo Dominus
et in sonitu magno auditam fecit vocem suam, [thiim;
21 et [f]contrivit principes [g]Tyriorum et omnes duces Philis-
22 et ante tempus finis vitae suae et saeculi
[h]testimonium praebuit in conspectu Domini et christi;
pecunias et usque ad calceamenta ab omni carne non accepit,
et non accusavit illum homo; 23 et [i]post hoc dormivit
et [j]notum fecit regi et ostendit illi finem vitae suae
et exaltavit vocem suam de terra
in prophetia, delere impietatem gentis.

47 1 Post haec surrexit [a]Nathan propheta in diebus David,
2 et quasi [b]adeps separatus a carne,
[c]sic David a filiis Israël.
3 [d]Cum leonibus lusit quasi cum agnis
et in ursis similiter fecit sicut in agnis ovium.
In iuventute sua 4 [e]nunquid non occidit gigantem
et abstulit opprobrium de gente? [Goliae;
5 In tollendo manum saxo fundae deiecit exsultationem
6 nam [f]invocavit Dominum omnipotentem
et dedit in dextera eius tollere hominem fortem in bello
et exaltare cornu gentis suae.
7 [g]Sic in decem milibus glorificavit eum
et laudavit eum in benedictionibus Domini,
in offerendo illi coronam gloriae;
8 [h]contrivit enim inimicos undique,
et [i]exstirpavit Philisthiim usque in hodiernum diem,
[j]contrivit cornu ipsorum usque in aeternum.
9 In omni opere dedit confessionem Sancto
et Excelso in verbo gloriae;

j Js 10, 7.

k Js 14, 8, 9.

l cf. 1 Mc 2, 56. — v. Nm 14, 6-9.

m v. Nm 1, 46.
n Nm 14, 38; 26, 65.
o Ex 3, 8.
p Js 14, 6-14.

q Js 14, 8, 9, 14.

r cf. Jd 2, 16.

s cf. cp. 45, 1; 1 Mc 3, 7.
t cp. 49, 12; Is 66, 44.
14. 15] *V. et ont. in fs. ss. 7 Fund.*
u cf. Jr 15, 1.
v Ac 13, 20.
x 1 Rg 11, 14.
y 1 Rg 10, 1; 16, 13.
z cf. 1 Rg 12, 3 sqq.
a 1 Rg 7, 10-17.
b 1 Rg 3, 19, 21.
c vr. 6; cp. 47, 6; Ps 98, 6.
d v. 1 Rg 7, 7.

e 1 Rg 7, 9, 20; 12, 18.

f 1 Rg 7, 13.
g cf. Ps 82, 8.
h v. 1 Rg 12, 3-5.

i 1 Rg 25, 1; 28, 3. — cf. cp. 48, 15.
j 1 Rg 28, 11-20.

a v. 2 Rg 7, 1-17; 12, 1-15.
b Lv 3, 3.
c v. 1 Rg 16, 11-13.
d v. 1 Rg 17, 34-36.

e v. 1 Rg 17, 49-51.
4 b] *v. 1 Rg 18, 7.*

f cf. cp. 46, 6, 19.

g 1 Rg 18, 7.

h v. 2 Rg 5, 6-10, 17, 25; 8, 1-14; 10, 7, 19.
i cf. 2 Rg 8, 1.
j cf. Dn 8, 8.
9, 10] *Ant. in fs. s. Vinc. a P.*

tamen amore mulierum captum in posteros suos indignationem Dei concitavit (14-25); ideo Roboam eius filius ob insipientiam suam, una cum Ieroboamo, qui peccare fecit Israël, vituperatur (26-31). Laudat

10 [k]de omni corde suo laudavit Dominum
et dilexit Deum, qui fecit illum
et dedit illi contra inimicos potentiam.
11 [l]Et stare fecit cantores contra altare
et in sono eorum dulces fecit modos
12 et dedit in celebrationibus decus
et ornavit tempora usque ad consummationem vitae,
ut laudarent nomen sanctum Domini
et amplificarent mane Dei sanctitatem.
13 [m]Dominus purgavit peccata ipsius
et [n]exaltavit in aeternum cornu eius
et [o]dedit illi testamentum regni et sedem gloriae in Israël.
14 [p]Post ipsum surrexit [q]filius sensatus,
et [r]propter illum deiecit omnem potentiam inimicorum.
15 [s]Salomon imperavit in diebus pacis,
cui subiecit Deus omnes hostes,
[t]ut conderet domum in nomine suo
et pararet sanctitatem in [u]sempiternum.
[v]Quemadmodum eruditus es in iuventute tua
16 et [x]impletus es quasi flumen sapientia,
et terram retexit anima tua,
17 et replesti in [y]comparationibus aenigmata!
[z]Ad insulas longe divulgatum est nomen tuum,
et [a]dilectus es in pace tua.
18 [b]In cantilenis et proverbiis et comparationibus
et interpretationibus miratae sunt terrae,
19 et in nomine Domini Dei, cui est cognomen Deus Israël.
20 [c]collegisti quasi aurichalcum aurum
et ut plumbum complesti argentum.
21 Et [d]inclinasti femora tua mulieribus,
potestatem habuisti in corpore tuo;
22 dedisti maculam in gloria tua et profanasti semen tuum,
[e]inducere iracundiam ad liberos tuos
et incitari stultitiam tuam,
23 ut [f]faceres imperium bipartitum,
et ex Ephraim imperare imperium durum.
24 [g]Deus autem non derelinquet misericordiam suam
et non corrumpet nec delebit opera sua,
[h]neque perdet a stirpe nepotes [i]electi sui
et semen eius, qui diligit Dominum, non corrumpet;
25 dedit autem reliquum Iacob et David de ipsa stirpe.
26 Et [j]finem habuit Salomon cum patribus suis,
27 et dereliquisti post se de semine suo,
gentis stultitiam 38 [l]et imminutum a prudentia,
Roboam, qui avertit gentem consilio suo,
29 et Ieroboam filium Nabat, [m]qui peccare fecit Israël
et dedit viam peccandi Ephraim.
Et plurima redundaverunt peccata ipsorum:
30 valde [n]averterunt illos a terra sua.
31 Et quaesivit omnes nequitias,
usque dum perveniret ad illos defensio,
et ab omnibus peccatis liberavit eos.

48

1 Et [a]surrexit Elias propheta quasi ignis,
et verbum ipsius quasi facula ardebat.
2 [b]Qui induxit in illos famem,
et irritantes illum invidia sua [c]pauci facti sunt;
non enim poterant sustinere praecepta Domini.
3 [d]Verbo Domini continuit caelum et [e]deiecit de caelo ignem
4 Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. [ter.
Et quis potest similiter sic gloriari tibi?
5 [f]qui sustulisti mortuum ab inferis,
de sorte mortis in verbo Domini Dei;
6 [g]deiecisti reges ad perniciem
et confregisti facile potentiam ipsorum

k cf. cp. 44, 5. — v. 2 Rg 23, 1, 7.

l cp. 50, 20; 1 Par 16, 4; 23, 30-32; 25, 1-7.

12] v. vr. g.

m 2 Rg 12, 13.

n Ps 88, 25.

o 2 Rg 7, 12-16; Ps 17, 51; 88, 27 ss.

p 3 Rg 2, 12.

q 3 Rg 5, 7. — cf. 3 Rg 3, 12; 4, 31.

r cf. 3 Rg 11, 12, 13; 4 Rg 19, 34.

s 3 Rg 4, 24, 25; 5, 4.

t v. 3 Rg 5, 5.

u 3 Rg 9, 3.

v 3 Rg 4, 29, 30. — cf. Sap 8, 10.

x cf. cp. 24, 35-27. — cf. Pro 18, 4.

y (cf. cp. 39, 3).

z 3 Rg 4, 34; 10, 1. — cf. Is 16, 29.

a (2 Rg 12, 25). — cf. 1 Rg 10, 8.

b v. 3 Rg 4, 31, 34.

c 3 Rg 10, 22, 27. — cf. Sap 7, 9; Bar 3, 30.

d 3 Rg 11, 1-13. — cf. Pro 31, 3.

e cf. Sap 3, 16-18.

f 3 Rg 12, 15-17. — v. 3 Rg 11, 31.

g 2 Rg 7, 15; Ps 88, 34-38.

h 3 Rg 11, 13.

i Ps 88, 20.

j 3 Rg 11, 43.

l 3 Rg 12, 6-16. — cf. cp. 10, 3.

m 3 Rg 12, 28-30.

n 4 Rg 17, 6-8, 18.

1] V. All. in fs. b. Jo. M. Vianney.

a Ml 4, 5; 1 Mc 2, 58.

b 3 Rg 17, 1; Jc 5, 17.

c 3 Rg 18, 40 (?).

d v. 3 Rg 17, 1; Lc 4, 25.

e 3 Rg 18, 38; 4 Rg 1, 10, 12.

f 3 Rg 17, 21, 22.

g v. 3 Rg 21, 19, 21; 2 Par 21, 12-15.

et [h]gloriosos de lecto suo,
7 [i]qui audis in Sina iudicium
et in Horeb iudicia defensionis,
8 [j]qui ungis reges ad paenitentiam
et prophetas facis successores post te,
9 [k]qui receptus es in turbine ignis,
in curru equorum igneorum;
10 qui scriptus es in iudiciis temporum
lenire iracundiam Domini,
[l]conciliare cor patris ad filium
et [m]restituere tribus Iacob?
11 Beati sunt qui te viderunt et in amicitia tua decorati sunt!
12 Nam nos vita vivimus tantum,
post mortem autem non erit tale nomen nostrum.
13 Elias quidem [k]in turbine tectus est,
et [n]in Eliseo completus est spiritus eius:
in diebus suis [o]non pertimuit principem,
et potentia nemo vicit illum.
14 Nec superavit illum verbum aliquod,
et [p]mortuum prophetavit corpus eius:
15 in vita sua fecit monstra
et in morte mirabilia operatus est.
16 [q]In omnibus istis non paenituit populus,
et non recesserunt a peccatis suis,
usque dum [r]eiecti sunt de terra sua
et [s]dispersi sunt in omnem terram,
17et [t]relicta est gens perpauca, et princeps in domo Da-
18 Quidam ipsorum fecerunt quod placeret Deo, [vid.
alii autem multa commiserunt peccata.
19 Ezechias [u]munivit civitatem suam
et [v]induxit in medium ipsius aquam
et fodit ferro rupem et aedificavit ad aquam puteum.
20 [w]In diebus ipsius ascendit Sennacherib
et misit Rabsacen et sustulit manum suam contra illos
et extulit manum suam in Sion
et [z]superbus factus est potentia sua.
21 [a]Tunc mota sunt corda et manus ipsorum,
et [b]doluerunt quasi parturientes mulieres
22 [c]et invocaverunt Dominum misericordem
et expandentes manus suas extulerunt ad caelum,
et sanctus Dominus Deus audivit cito vocem ipsorum:
23 [d]non est commemoratus peccatorum illorum
neque dedit illos inimicis suis,
sed purgavit eos in manu Isaiae sancti prophetae.
24 [e]Deiecit castra Assyriorum et contrivit illos angelus Do-
25 [f]nam fecit Ezechias quod placuit Deo, [mini;
et fortiter ivit in via David patris sui,
quam mandavit illi Isaias propheta
magnus et fidelis in conspectu Dei.
26 [g]In diebus ipsius retro rediit sol, et addidit regi vitam;
27 spiritu magno vidit ultima,
et [h]consolatus est lugentes in Sion.
Usque in sempiternum 28 [i]ostendit futura
et abscondita antequam evenirent.

49

1 Memoria [a]Iosiae [b]in compositionem odoris
facta opus pigmentarii.
2 In omni o.e [c]quasi mel indulcabitur eius memoria
et [d]ut musica in convivio vini.
3 [e]Ipse est directus divinitus in paenitentiam gentis
et [f]tulit abominationes impietatis
4 et [g]gubernavit ad Dominum cor ipsius
et in diebus peccatorum corroboravit pietatem.
5 Praeter David et Ezechiam et Iosiam,
[h]omnes peccatum commiserunt;

h 4 Rg 1, 4, 16, 17; 2 Par 21, 15, 19.
i v. 3 Rg 19, 8-18.
j 3 Rg 19, 15, 16, 19.
k 4 Rg 2, 11; 2 Mc 2, 58.
l Ml 4, 6; Lc 1, 17.
10 b] *Ant. in fs. s. Elis. reg. P.*
m cf. cp. 36, 13; Mt 19, 28.
n 4 Rg 2, 9, 15.
o 4 Rg 3, 13, 14; 6, 16.
p 4 Rg 13, 21. — cf. cp 49, 18.
q v. 2 Par 36, 15, 16,
r 4 Rg 15, 29; 18, 11, 12.
s cf. Jo 7, 35; Jc 1, 1; 1 Pt 1, 1.
t Is 1, 9; Rm 9, 29.
u 2 Par 32, 5. — cf. Is 22, 10.
v 4 Rg 20, 20; 2 Par 32, 30. — cf. Nh 3, 14.
x Is 22, 11 (?).
y 4 Rg 18, 13, 17; Is 36, 1, 2.
z cf. 4 Rg 18, 23, 24; Is 36, 8, 9.
a 4 Rg 19, 1-3.
b v. Is 13, 8.
c v. 4 Rg 19, 15-20; Is 37, 15.
d Is 37, 22-35.
e 4 Rg 19, 35; Tb 1, 21; Is 37, 36; 1 Mc 7, 41; 2 Mc 8, 19.
f 4 Rg 18, 3-7; 2 Par 29, 2; Is 38, 3.
g 4 Rg 20, 10, 11; Is 38, 8.
h v. Is 40, 1; 61, 2.
i Is 42, 9; 46, 10; 48, 5.
a 4 Rg 22, 1, 2; 2 Par 34, 1, 2.
b cf. Ex 30, 34, 35.
c cf. Ps 18, 11; 118, 103.
d cp. 32, 7. — cf. cp. 40, 20, 21.
e v. 4 Rg 23, 3; 2 Par 34, 31-33.
f 4 Rg 23, 4-8; 2 Par 34, 3, 7, 33.
3, 4] *V. All. in fss. s. Alph. de L.. et b. Jo. M. Vianney.*
g 4 Rg 23, 23.
cf. 3 Rg 15, 11; 22, 43; 4 Rg 12, 2; 2 Par 19, 3.

urbis excidium praedixit et lamentatus est (49, 1-9); similiter laudantur Ezechiel cum 12 prophetis minoribus, Zorobabel cum Iesu et Nehemia (10-15), quibus tamen praestare dicuntur Henoch, Ioseph, Seth,

6 nam relinquerunt legem Altissimi reges Iuda
et contempserunt timorem Dei;
7 [i]dederunt enim regnum suum aliis
et gloriam suam alienigenae genti,
8 [j]incenderunt electam sanctitatis civitatem,
et desertas fecerunt vias ipsius [k]in manu Ieremiae;
9 nam [l]male tractaverunt illum,
[m]qui a ventre matris consecratus est propheta
[n]evertere et eruere et perdere
et iterum aedificare et renovare.
10 [o]Ezechiel, qui vidit conspectum gloriae,
quam ostendit illi in curru cherubim;
11 nam commemoratus est [p]inimicorum in imbre
[q]benefacere illis qui ostenderunt rectas vias.
12 Et [r]duodecim prophetarum ossa pullulent de loco suo;
nam corroboraverunt Iacob
et redemerunt se in fide virtutis.
13 Quomodo amplificemus [s]Zorobabel?
nam et [t]ipse quasi signum in dextera manu;
14 sic et Iesum filium Iosedec,
[u]qui in diebus suis aedificaverunt domum
et exaltaverunt templum sanctum Domino
[v]paratum in gloriam sempiternam.
15 Et [w]Nehemias in memoriam multi temporis,
[y]qui erexit nobis muros eversos et stare fecit portas et
qui erexit domos nostras. [seras,
16 Nemo natus est in terra qualis [z]Henoch,
nam et ipse receptus est a terra,
17 [a]neque ut Ioseph, qui natus est homo [b]princeps fratrum,
[c]firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi;
18 [d]et ossa ipsius visitata sunt et [e]post mortem prophetaverunt.
19 Seth et [g]Sem apud homines gloriam adepti sunt, [
et [h]super omnem animam in origine Adam.

50

1 Simon [a]Oniae filius sacerdos magnus,
qui in vita sua suffulsit domum
et in diebus suis corroboravit templum.
2 Templi etiam altitudo ab ipso fundata est,
duplex aedificatio, et excelsi parietes templi.
3 In diebus ipsius emanaverunt putei aquarum
et quasi mare adimpleti sunt supra modum.
4 Qui curavit gentem suam et liberavit eam a perditione,
5 qui praevaluit amplificare civitatem,
qui adeptus est gloriam in conversatione gentis
et ingressum domus et atrii amplificavit.
6 [b]Quasi stella matutina in medio nebulae
et quasi luna plena in diebus suis lucet
7 et [c]quasi sol refulgens, sic ille effulsit in templo Dei;
8 quasi [d]arcus refulgens inter nebulas gloriae
et [e]quasi flos rosarum in diebus vernis
et [f]quasi lilia, quae sunt in transitu aquae,
et [g]quasi tus redolens in diebus aestatis,
9 quasi ignis effulgens, et [h]tus ardens in igne;
10 quasi vas auri solidum ornatum omni lapide pretioso,
11 [i]quasi oliva pullulans et [j]cupressus in altitudinem se extollens
in accipiendo ipsum [l]stolam gloriae [lens,
et vestiri eum in consummationem virtutis,
12 in ascensu altaris sancti gloriam dedit sanctitatis amictum;
13 in accipiendo autem partes de manu sacerdotum
et ipse stans iuxta aram, et circa illum corona fratrum:
[m]quasi plantatio cedri in monte Libano,
14 sic circa illum steterunt quasi rami palmae
et omnes filii Aaron in gloria sua,
15 oblatio autem Domini in manibus ipsorum
coram omni synagoga Israël,

i cf. 4 Rg 16, 7.

j cf. 4 Rg 25, 11; 2 Par 36, 19.
k Jr 21, 10; 34, 2; 37, 8; 38, 23.
l Jr 37, 14; 38, 6.
m Jr 1, 5. — cf. Gal 1, 15.
n Jr 1, 10; 2 Cor 10, 4.

o Ez 1, 1, 4, 15.

p Ez 13, 11; 38, 9, 22.
q cf. Ez 34, 12; 36, 8-12.
r cp. 46, 14; Is 66, 14.

s 1 Par 3, 19; 1 Es 3, 2; Ag 1, 12, 2, 2.
t Ag 2, 24. — cf. Cn 8, 6; Jr 22, 24.
u v. 1 Es 3, 8-11.

v Ag 2, 7-10.
x 2 Es 1, 1; 10, 1.
y 2 Ez 3, 1-31. — cf. 2 Es 2, 17; 7, 1.
z v. Gn 5, 24.

a Gn 41, 42-45.
b cf. Gn 37, 5.
c cf. Gn 42, 1 ss.
d Gn 50, 24; Ez 13, 19; Js 24, 32.
e cf. cp. 48, 14; 4 Rg 13, 21.
f Gn 4, 25; 6, 1.
g Gn 5, 32.
h v. Gn 1, 26.
1] *Cm. in fs. s. Alph. de L.*
a 1 Mc 12, 7, (?).

b cf. Ap 2, 28; 21, 16.
6, 8] *Ant. in fs. s. Elis. reg. P.*
c cf. 2 Rg 23, 4.
d cp. 43, 12; Gn 9, 14.
e cp. 24, 18; 39, 17.
8] *R. in fs. app. BMV. Imm. etc.*
f cp. 39, 19; Os 14, 6.
g cf. cp. 24, 21.
h] *v. vr. 1.*
h Lv 16, 12, 13.
i cp. 24, 19; Jr 11, 16.
j cp. 24, 17.
l cf. cp. 45, 9. — v. Sap 18, 24.

m cp. 24, 17; Ps 91, 13, 14.

et consummatione fungens in ara amplificare oblationem
16 porrexit manum suam in liberatione [excelsi regis,
et [n]libavit de [o]sanguine uvae,
17 [p]effudit in fundamento altaris
[q]odorem divinum excelso principi.
18 Tunc exclamaverunt filii Aaron,
[r]in tubis [s]productilibus sonuerunt
et [s]auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram
19 Tunc omnis populus simul properaverunt [Deo.
et ceciderunt in faciem super terram
adorare Dominum Deum suum
et dare preces omnipotenti Deo excelso;
20 [u]et amplificaverunt psallentes in vocibus suis,
et in magna domo auctus est sonus suavitatis plenus;
21 et rogavit populus Dominum excelsum in prece,
usque dum perfectus est honor Domini, et munus suum
22 Tunc descendens manus suas extulit [perfecerunt.
in omnem congregationem filiorum Israël,
[v]dare gloriam Deo a labiis suis, et in nomine ipsius glo-
23 et iteravit orationem suam [riari;
volens ostendere virtutem Dei.

24 Et nunc orate Deum omnium,
[x]qui magna fecit in omni terra,
[y]qui auxit dies nostros a ventre matris nostrae
et fecit nobiscum secundum suam misericordiam.
25 Det nobis iucunditatem cordis [ternos;
et fieri pacem in diebus nostris in Israël per dies sempi-
26 credere Israël nobiscum esse Dei misericordiam,
ut liberet nos in diebus suis.
27 Duas gentes odit anima mea,
tertia autem non est gens quam oderim:
28 [z]qui sedent in [a]monte Seir et [b]Philisthiim
et [c]stultus populus qui habitat in [d]Sichimis.
29 Doctrinam sapientiae et disciplinae
scripsit in codice isto Iesus filius Sirach ierosolymita,
[e]qui renovavit sapientiam de corde suo.
30 [f]Beatus qui in istis versatur bonis;
qui ponit illa in corde suo sapiens erit semper;
31 si enim haec fecerit, ad omnia valebit,
quia [g]lux Dei vestigium eius est.

51 [a]Oratio Iesu filii Sirach.
[b]Confitebor tibi, Domine rex,
et collaudabo te Deum salvatorem meum.
2 Confitebor tibi, Domine rex,
[c]quoniam adiutor et protector factus es mihi
3 [d]et liberasti corpus meum a perditione, [e]a laqueo linguae
et a labiis operantium mendacium, [iniquae
et in conspectu adstantium factus es mihi adiutor
4 et liberasti me, [f]secundum multitudinem misericordiae no-
a [g]rugientibus praeparatis ad escam, [minis tui,
5 de manibus quaerentium animam meam
et de portis tribulationum, quae circumdederunt me,
6 [h]a pressura flammae, quae circumdedit me,
et in medio ignis non sum aestuatus;
7 [i]de altitudine ventris inferi
et [j]a lingua coinquinata et a verbo mendacii,
a rege iniquo et a lingua iniusta.
8 Laudabit usque ad mortem anima mea Dominum,
9 et [l]vita mea appropinquans erat in inferno deorsum.
10 [m]Circumdederunt me undique, et [n]non erat qui adiuvaret,
[o]respiciens eram ad adiutorium hominum, et non erat.
11 Memoratus sum misericordiae tuae, Domine,
et operationis tuae quae a saeculo sunt,
12 quoniam eruis [p]sustinentes te, Domine,

n Nm 15, 5; 28, 7.
o Gn 49, 11; Dt 32, 14; 1 Mc 6,34.
p cf. Ex 29, 12; Lv 8, 15.
q cf. Nm 15, 7. — v. cp. 35, 8.
r Nm 10, 10; 2 Par 7, 6.
s Nm 10, 2.
t cf. 1 Par 16, 4.

u cp. 47, 11.

v cf. cp. 36, 19. — v. Nm 6, 22-26.

x Ps 71, 18; Jl 2, 21.
y v. Ps 21, 10. 11; 70, 6.

25]in cmm. de pace ad ll. et ad vsp.

z Ps 136, 8 (?).
a Dt 2, 12. — cf. Ez 35, 2 ss.
b cf. 2 Es 13, 23-25. — v. Ez 25, 15-17.
c 4 Rg 17, 24. — v. Jo 4, 20, 22.
d Gn 12, 6; 36, 8, 9; Jd 9, 7; 3 Rg 12, 25 etc.
e (v. cp. 18, 29).
f cf. Ap 1, 3.
g cf. Is 2, 5.

a cf. Dt 32, 1 sqq.; 2 Rg 22, 2 sqq. etc.
b Ps 137, 1, 2.
1-17] L. et LL. in fs. s. Laur. M. et in cm. Sctar.

c Ps 27, 7; 39, 18.
2 b] V. in fs. Patr. s. Joseph.
3] v. Lc 1, 54.
d vr. 16; Ps 56, 4, 5.
e vr. 7; Ps 90, 3; 119, 2.
f cf. Ps 68, 14.
g Ps 21, 14; 12, 3, 6.
h Ps 16, 3; 65, 10-12. — cf. Dn 3, 50.
i Jn 2, 3.
j vr. 3; Ps 5, 7.

l Ps 87, 4; 93, 17; 106, 18.
m Ps 117, 10-12.
n Ps 21, 12; 106, 12.
o Ps 141, 5. — cf. Ps 68, 21.
12] v. Tb 3, 13.
p cp. 36, 18. — cf. cp. 2, 11, 12.

agant atque serviant (24-31); ipse autem Deum celebrat a quo ex multis tribulationibus liberatus est (51, 1-17), suoque studio ad sapientiam adsequendam descripto, ut omnes similiter faciant invitat (18-38).

13] Ant. in fs. transl. alm. Domus L.
13, 14] Cp. in cm. Virg. M.
q cf. Ps 2, 7; 109, 1. — v. cp. 23, 1, 4.
r cf. cp. 2, 13.
14] V. in fs. Patr. s. Jos.
15] R. in fs. ss. nom. J.

s vr. 3.
16, 17] Gr. in fs. s. Marg. de C.
17-25] L. in fs. s. Ioh. Berchm.

t cp. 34, 12.
u cf. 3 Rg 3, 6-9; Sap 7, 7.
v Ps 5, 8; 27, 2.

27, 28, 31] v. s. vrr. 17-25.

x cf. Pro 4, 6, 8.

y Sap 7, 15; Is 50, 4. — cf. Ex 4, 11; Eph 6, 20.
30] Ant. (Ps 38) et Ant. in fs. s. Io. Nepom.
z Pro 8, 5; 9, 4, 5.

a Pro 9, 4, 5. — cf. Is 55, 1.

b cp. 6, 26. — cf. Mt 11, 29.

c Dt 30, 13, 14.
d cf. cp. 6, 20. — Sap 6, 13, 17.

e cf. Pro 4, 7.
f cf. Sap 7, 11, 14; Pro 8, 11.

g cf. Jo 9, 4.
h cp. 2, 8; 16, 15. — cf. Jb 34, 11; Gal 6, 10.

et liberas eos de manibus gentium.
13 Exaltasti super terram habitationem meam,
et pro morte defluente deprecatus sum.
14 Invocavi Dominum [q]patrem Domini mei,
ut [r]non derelinquat me in die tribulationis meae
et in tempore superborum sine adiutorio.
15 Laudabo nomen tuum adsidue
et collaudabo illud in confessione,
et exaudita est oratio mea,
16 [s]et liberasti me de perditione
et eripuisti me de tempore iniquo;
17 propterea confitebor et laudem dicam tibi
et benedicam nomini Domini.
18 Cum adhuc iunior essem, [t]priusquam oberrarem,
[u]quaesivi sapientiam palam in oratione mea:
19 [v]ante templum postulabam pro illa
et usque in novissimis inquiram eam,
et effloruit tanquam praecox uva.
20 Laetatum est cor meum in ea,
ambulavit pes meus iter rectum,
a iuventute mea investigabam eam.
21 Inclinavi modice aurem meam et excepi illam,
22 multam inveni in meipso sapientiam et multum pro-
23 danti mihi sapientiam dabo gloriam. [feci in ea:
24 Consiliatus sum enim ut facerem illam,
zelatus sum bonum et non confundar.
25 Colluctata est anima mea in illa,
et in faciendo eam confirmatus sum;
26 manus meas extendi in altum et insipientiam eius luxi;
27 animam meam direxi ad illam,
et in agnitione inveni eam,
28 possedi cum ipsa cor ab initio,
[x]propter hoc non derelinquar;
29 venter meus conturbatus est quaerendo illam,
propterea bonam possidebo possessionem.
30 [y]Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam,
et in ipsa laudabo eum.
31 [z]Appropiate ad me, indocti,
et congregate vos in domum disciplinae.
32 Quid adhuc retardatis? et quid dicitis in his?
[a]Animae vestrae sitiunt vehementer.
33 Aperui os meum et locutus sum:
Comparate vobis sine argento
34 [b]et collum vestrum subicite iugo,
et suscipiat anima vestra disciplinam;
[c]in proximo est enim invenire eam.
35 Videte oculis vestris, quia [d]modicum laboravi
et inveni mihi multam requiem.
36 [e]Adsumite disciplinam in multo numero argenti
et [f]copiosum aurum possidete in ea;
37 laetetur anima vestra in misericordia eius,
et non confundemini in laude ipsius;
38 [g]operamini opus vestrum ante tempus,
et [h]dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

BIBLIORUM SACRORUM

TOMUS ALTER

PROPHETAE MAIORES ET MINORES

PRIMUS ET ALTER LIBER MACHABAEORUM

ET

NOVUM TESTAMENTUM

PROPHETIA ISAIAE

1 [a]Visio [b]Isaiae filii Amos, quam vidit super Iudam et Ierusalem [c]in diebus [d]Oziae, [e]Ioathan, [f]Achaz et [g]Ezechiae, regum Iuda.

2 [h]Audite, caeli, et auribus percipe, [i]terra, quoniam Dominus locutus est: [j]Filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me. 3 [k]Cognovit bos possessorem suum, et asinus praesaepe domini sui; Israël autem me non cognovit, et populus meus non intellexit. 4 Vae genti peccatrici, populo gravi iniquitate, [m]semini nequam, filiis sceleratis. Dereliquerunt Dominum, [n]blasphemaverunt [o]sanctum Israël, [p]abalienati sunt retrorsum. 5 [q]Super quo percutiam vos ultra addentes praevaricationem? Omne caput languidum, et [r]omne cor maerens. 6 [s]A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas: vulnus et livor et plaga tumens [t]non est circumligata nec curata medicamine neque fota oleo. 7 [u]Terra vestra deserta, civitates vestrae succensae igni, regionem vestram coram vobis alieni devorant, et desolabitur sicut in vastitate hostili. 8 Et derelinquetur [v]filia Sion ut [w]umbraculum in vinea et sicut tugurium in [y]cucumerario et sicut civitas quae vastatur. 9 [z]Nisi Dominus exercituum [a]reliquisset nobis semen, [b]quasi Sodoma fuissemus et quasi [c]Gomorrha similes essemus.

10 Audite verbum Domini, principes Sodomorum; percipite auribus legem Dei nostri, populus Gomorrhae: 11 [d]Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum? dicit Dominus: Plenus sum: [e]holocausta arietum et adipem pinguium et sanguinem vitulorum et agnorum et hircorum nolui. 12 [f]Cum veniretis ante conspectum meum quis quaesivit haec de manibus vestris, ut [g]ambularetis in atriis meis? 13 [h]Ne offeratis ultra sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi; [i]neomeniam et sabbatum et [j]festivitates alias non feram; iniqui sunt coetus vestri; 14 [l]calendas vestras et sollemnitates vestras odivit anima mea, facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens. 15 Et, cum [m]extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis; et, cum [n]multiplicaveritis orationem, [o]non exaudiam; [p]manus enim vestrae sanguine plenae sunt.

16 [q]Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, [r]quiescite agere perverse, 17 [s]discite benefacere, quaerite iudicium, subvenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam 18 et venite et [t]arguite me, dicit Dominus. Si fuerint peccata vestra ut coccinum, [u]quasi nix dealbabuntur; et, si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt. 19 [v]Si volueritis et audieritis me, bona terrae comedetis; 20 quod, si nolueritis et me ad iracundiam provocaveritis, [w]gladius devorabit vos, [x]quia os Domini locutum est.

21 Quomodo [y]facta est meretrix civitas fidelis, [z]plena iudicii? Iustitia habitavit in ea, nunc autem [a]homicidae. 22 [b]Argentum tuum versum est in scoriam, vinum tuum mixtum est aqua, 23 [c]principes tui infideles socii furum. Omnes [d]diligunt munera, sequuntur retributiones, [e]pupillo non iudicant, et causa viduae non ingreditur ad illos.

24 Propter hoc ait [f]Dominus Deus exercituum [g]fortis Israël: Heu, consolabor super hostibus meis et [h]vindicabor de inimicis meis 25 et [i]convertam manum meam ad te et excoquam ad purum [j]scoriam tuam et auferam omne stannum tuum 26 et restituam iudices tuos, ut fuerunt prius, et consiliarios tuos sicut antiquitus. Post haec [l]vocaberis civitas iusti, urbs fidelis; 27 [m]Sion in iudicio redimetur, et reducent eam in iustitia; 28 et [n]conteret scelestos et peccatores simul

1-9] L. in D. 1 Adv. *a* cp. 6, 1. *b* cp. 2, 1; 13, 1; 20, 1 etc. *c* Os 1, 1. *d* cf. 4 Rg 15, 1, 7. — v. 2 Par 26. *e* Mic 1, 1. — v. 4 Rg 15, 32-38. *f* cp. 7, 1, 3, 10, 12; 14, 28. — v. 4 Rg 16; 2 Par 28. [29-32. *g* v. cp. 37, 1; 39, 8; 4 Rg 20; 2 Par 32. *h* Dt 32, 1; Jr 2, 12. — cf. Dt 4, 26. *i* Mic 1, 2; 6, 2. *j* cf. Dt 32, 6, 10, 15; Bar 4, 8. *k* Pro 6, 6; Jr 8, 7. — cf. Jr 2, 32. *l* cp. 5, 13; Ps 81, 5; Jr 4, 22; Os 4] *R. in fr. 3 p. D. 1 Nbr.* [2, 9. *m* Mt 3, 7. *n* cp. 5, 24; 31, 1 etc. *o* v. cp. 31, 1. *p* cp. 31, 6; Ex 34, 5. [Ex 21, 14. *q* Jr 5, 3. — cf. cp. 9, 13; Jr 2, 30; *r* Jr 8, 18; Lm 5, 17. 6] *Ant. in fss. ss. 5 vuln. DN.* *s* Ps 37, 4. [*et 7 dol. BMV.* *t* cf. Jr 8, 22. *u* cp. 5, 6; 6, 11, 12; Lv 26, 16. *v* cp. 10, 32; 37, 22; Zc 2, 10; *x* Jb 27, 18; Lm 2, 6. [9, 9. *y* Bar 6, 69. *z* (all) Rm 9, 29. — Lm 3, 22. *a* cp. 10, 12, 22. [29, 23; Lm 4, 6. *b* cp. 13, 19; Gn 19, 24, 25; Dt *c* Dt 32, 32; Jr 23, 14. *d* Ml 1, 10. — cf. cp. 66, 3. — v. 1 Rg 15, 22; Pro 15, 8. *e* Jr 6, 20. — cf. Os 6, 6; Am 5, 21, 22; Mic 6, 6-8. [3; 87, 8. *f* Ez 23, 17; 34, 23. — cf. Ps 41, *g* 1 Rg 23, 17. *h* Jr 14, 12. [8, 6; 1 Mc 10, 34. *i* Nm 28, 11; 1 Par 23, 31; Jdt *j* Ex 12, 16; Lv 23, 36. *l* Am 5, 21, Ml 1, 10. *15] * Catech. R. IV 7, 2.* [6, 31. *m* 3 Rg 8, 22; Ps 87, 10. — cf. Jo *n* Jr 11, 11; Zz 7, 13. — cf. Mt 6, 7. *o* Pro 1, 28; Mic 3, 4. [21, 27. *p* cp. 59, 3. — cf. cp. 38, 4; Pro *16-17] L. in fr. 4 p. D. 4 Qdr.* *16-28] LL. in fr. 2 p. D. 1 Adv.* *q* cf. Jr 2, 22; 4, 14; Jl 2, 12, 13. *r* cp. 55, 7. — cf. 1 Pt 3, 11. *s* Jr 7, 3-6; 22, 3. — cf. vr. 23. *t* cf. cp.. 43, 26. [Ap 7, 14. *u* Ps 50, 9. — cf. cp. 44, 22; *v* Lv 25, 18, 19; Dt 28, 3. [etc. *w* Lv 16, 25; Pr 2, 30; 14, 12 *x* vr. 2; cp. 24, 3. - cf. Nm 23, 19. *y* Jr 2, 20. — cf. Ex 34, 15, 16; *z* cf. Jr 31, 23. [Ez 16, 8, 15. *a* Mt 23, 37. — cf. Jr 19, 4. *b* cf. 6, 30; Lm 44, 1; Ez 22, 18. *23-25] * Catech. R. III 8, 21.* *c* Jr 6, 28. [23, 8. *d* Mic 3, 11; 7, 3. — cf. Ex *e* Jr 5, 28. — cf. vr. 17; Zc 7, 10. *f* cp. 3, 1; 10, 33 etc. [49, 24. *g* cp. 49, 26; 60, 16. — cf. Gn *h* cf. Dt 32, 41; Jr 46, 10. *i* cp. 5, 25; Am 1, 8. [Ml 3, 3. *j* vr. 22. — cf. Ez 22, 19, 20; *l* cp. 60, 14; 62, 3. — cf. Zc 8, *m* cp. 46, 13; Jr 22, 3, 4. [3. *n* Jb 31, 3; Ps 1, 6. — cf. Jr 4, 6.

1. Pars prior (1, 1-39, 8). Vaticinia tempore Oziae et Ioathan (1, 1-6, 13). *Post descriptam politicam et moralem Israëlitarum condicionem (1, 1-31) occurrit vaticinium de Iuda, qui, gentibus ad montem Sion ascendentibus (2, 1-5), iudi-*

et [o]qui dereliquerunt Dominum consumentur. 29 [p]Confundentur enim ab idolis, quibus sacrificaverunt, et erubescetis super [q]hortis, quos elegeratis, 30 cum fueritis [r]velut quercus, defluentibus foliis, et velut hortus absque aqua. 31 Et erit fortitudo vestra [s]ut favilla stuppae, et opus vestrum quasi scintilla; et succendetur utrumque simul, et [t]non erit qui exstinguat.

2 Verbum quod vidit [a]Isaias filius Amos super Iuda et Ierusalem. 2 Et erit in novissimis diebus praeparatus [b]mons domus Domini in vertice montium et elevabitur super colles, et [c]fluent ad eum omnes gentes, 3 et [d]ibunt populi multi et dicent: [e]Venite et ascendamus ad montem Domini et ad domum Dei Iacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis eius, quia [f]de Sion exibit lex et verbum Domini de Ierusalem. 4 Et [g]iudicabit gentes et arguet populos multos; et [h]conflabunt gladios suos in vomeres et lanceas suas in falces. [i]Non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad proelium.

5 Domus Iacob, venite et ambulemus in lumine Domini. 6 Proiecisti enim populum tuum, domum Iacob, quia repleti sunt ut oli[j] et [k]augures habuerunt [l]ut Philisthiim et [m]pueris alienis adhaeserunt. 7 [n]Repleta est terra argento et auro, et non est finis thesaurorum eius; 8 et [o]repleta est terra eius equis, et innumerabiles quadrigae eius; et [p]repleta est terra eius idolis: [q]opus manuum suarum adoraverunt, quod fecerunt digiti eorum. 9 Et [r]incurvavit se homo, et humiliatus est vir: ne ergo dimittas eis. 10 [s]Ingredere in petram et abscondere in fossa humo [t]a facie timoris Domini et a gloria maiestatis eius. 11 [u]Oculi sublimes hominis humiliati sunt, et incurvabitur altitudo virorum; [v]exaltabitur autem Dominus solus in die illa. 12 Quia [w]dies Domini exercituum super omnem superbum et excelsum et super omnem arrogantem, et humiliabitur; 13 et super omnes [x]cedros Libani sublimes et erectas et super omnes [y]quercus Basan 14 et super omnes [z]montes excelsos et super omnes colles elevatos 15 et super omnem [a]turrim excelsam et super omnem murum munitum 16 et super omnes [b]naves Tharsis et super omne, quod visu pulchrum est; 17 et incurvabitur sublimitas hominum, et humiliabitur altitudo virorum, et [c]elevabitur Dominus solus in die illa, 18 et [d]idola penitus conterentur, 19 et [e]introibunt in speluncas petrarum et in voragines terrae a facie formidinis Domini et a gloria maiestatis eius, [f]cum surrexerit percutere terram. 20 In die illa [g]proiciet homo idola argenti sui et simulacra auri sui, quae fecerat sibi ut adoraret, [h]talpas et [i]vespertiliones, 21 [j]et ingredietur scissuras petrarum et in cavernas saxorum a facie formidinis Domini et a gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram. 22 [l]Quiescite ergo ab homine, [m]cuius spiritus in naribus eius est, quia excelsus reputatus est ipse.

3 Ecce enim dominator [a]Dominus exercituum auferet a Ierusalem et a Iuda validum et fortem, omne [b]robur panis et omne robur aquae, 2 [c]fortem et virum bellatorem, iudicem et [d]prophetam et [e]hariolum et senem, 3 principem super quinquaginta et honorabilem vultu et consiliarium et sapientem de architectis et prudentem eloquii mystici; 4 et dabo [f]pueros principes eorum, et effeminati dominabuntur eis; 5 et [g]irruet populus, vir ad virum et unusquisque ad proximum suum: tumultuabitur puer contra senem, et ignobilis contra nobilem; 6 [h]apprehendet enim vir fratrem suum domesticum patris sui: Vestimentum tibi est, princeps esto noster, ruina autem haec sub manu tua. 7 Respondebis in die illa dicens: Non sum medicus, et in domo mea non est panis neque vestimentum: nolite constituere me principem populi. 8 Ruit enim Ierusalem et Iudas concidit, quia [i]lingua eorum et adinventiones eorum contra Dominum, ut provocarent oculos maiestatis eius. 9 Agnitio vultus eorum respondit eis, et peccatum suum [j]quasi Sodoma praedicaverunt nec absconderunt. Vae animae eorum, [k]quoniam reddita sunt eis mala. 10 [l]Dicite iusto quoniam bene, [m]quoniam fructum adinventionum suarum comedet. 11 [n]Vae impio in malum: [o]retributio enim manuum eius fiet ei. 12 [p]Populum meum exactores sui spoliaverunt, et [r]mulieres dominatae sunt eis.

---

o Js 24, 20; Ps 72, 27; Os 7, 13.
p cp. 42, 17; 44, 11. — cf. Os 4.
q cp. 65, 3; 66, 16. [19
r cf. Jr 8, 13; 17, 8.
s Jd 16, 9; Eccli 21, 10. — cf.
t cp. 66, 24. [cp. 43, 17.
1-9] LL. in fr. 3 p. D. 1 Adv.
a cp. 1, 1; 13, 1; 20, 2 etc.
2-4] Mic 4, 2-3.
2-5] L. in fr. 4 QT. Adv.
3] R. in cons. et ded. eccl. etc. —v. Zc 14, 3 ;4.
2, 3] R. in appar. BMV. Imm.
b cf. cp. 14, 13; 25, 6.
c Jr 3, 17. — cf. cp. 56, 7.
d Mic 1, 5. — v. Zc 8, 20-23.
3 b] Ant. in fs. 7 dol. BMV. — Cp. ad ll. in Adv.
3 c] R. etc. in D. 3 Adv. etc.
e cp. 27, 13; Jr 31, 6; 50, 5.
f cp. 51, 4. — cf. Lc 24, 47; Jo 4, 22.
g cf. cp. 42, 1. — cf. Jl 3, 12.
h cf. Jl 3, 10. [18; 9, 10.
i cp. 9, 7; Ps 71, 3, 7; Os 2.
j cp. 60, 1-3; Bar 4, 2. — cf.
k cf. Mic 5, 11. [Eph 5, 8.
l cf. 1 Rg 6, 1; 4 Rg 1, 2.
m (cf. 4 Rg 16, 7, 8).
n cp. 39, 2. — cf. Dt 17, 17.
o cp. 30, 16. — cf. Dt 17, 16; Mic 5, 10.
p vr. 18, 20; cp. 10, 10, 11; Jr 2, 28. — cf. Os 8, 11; Ac 16, 16.
q Jr 1, 16. — v. cp. 44, 9-17.
r cp. 5, 15. [Ap 6, 15, 16.
s vr. 19, 21. — cf. Sph 2, 3;
t (all) 2 Th 1, 9.
u cp. 5, 15; Ps 17, 28. — cf. Mic
v vr. 17. [2, 3; 2 Cor 10, 5.
w v. cf. Jb 40, 6-8; Jl 2, 31; Ml 4, 1. — v. Ac 17, 31.
x cp. 14, 8; 37, 24; Ez 27, 5; Zc 11, 2. — v. Jd 9, 15.
y Ez 27, 6; Zc 11, 2.
z cf. cp. 30, 25; 41, 16.
a cf. cp. 30, 25; 2 Par 26, 9; 27, 3, 4; Sph 1, 16.
b (cp. 60, 9); 3 Rg 10, 22; 2
c cp. 33, 5. [Par 20, 37; Jn 1, 3.
d vr. 8; Jr 10, 11, 15. — cf. Tb 14, 8; Sap 14, 13.
e vr. 10; cp. 7, 19. - cf. 1 Rg 13, 6; Os 10, 8; Lc 23, 30; Ap 6,
f Ps 75, 9, 10; Heb 3, 6. [16.
g cp. 30, 22; 31, 7.
h cf. Ez 8, 10.
i Lv 11, 19; Dt 14, 18.
j vr. 10, 19. — cf. Ex 33, 22.
k Ps 145, 2, 3. [Jc 4, 14.
l Jb 27, 3. — cf. Sap 2, 2, 3;
1-11] LL. in fr. 4 p. D. 1 Adv.
a cp. 1, 24.
b Lv 26, 26; Ps 104, 16; Ez 14 13. — cf. Dt 28, 20, 48.
c 4 Rg 24, 14; Ez 17, 13, 14.
d cf. Ps 73, 9; Lm 2, 9.
e cf. Dt 18, 10; Dn 4, 6.
f Ec 10, 16. — cf. vr. 12.
g v. Mic 7, 3-6.
h cf. cp. 4, 1.

i v. Ps 72, 9, 49. — cf. cp. 1, 10.

j Gn 13, 13; 18, 20; Ez 46, 48,
k Os 13, 9. — cf. Rm 6, 23.
l Dt 12, 25; Ps 36, 37; Ec 8, 12; Dn 3, 30. — cf. cp. 32, 17. - v. Dt 28, 1-4. [Jr 21, 14.
m Ps 127, 2; Pro 23, 18. — cf.
n Ec 8, 13. — v. Dt 28, 15-68.
o cf. Gal 6, 5. *p* (vr. 4).

cabitur a Deo puniente praeprimis eos qui causa sunt perversionis populi, principes scilicet et mulieres (6-4, 1), reliquiis vero Iudaeorum misericordiam reservante (2-6). Ut autem Deus iustificetur proponitur

Populo meus, [q]qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt et viam gressuum tuorum dissipant.

13 [r]Stat ad iudicandum Dominus et stat ad iudicandos populos.
14 Dominus ad iudicium veniet cum [s]senibus populi sui et principibus eius; vos enim depasti estis [t]vineam, et [u]rapina pauperis in domo vestra. 15 Quare [v]atteritis populum meum et facies pauperum commolitis? dicit Dominus Deus exercituum. 16 Et dixit Dominus: [w]Pro eo quod elevatae sunt [x]filiae Sion et ambulaverunt extento collo et nutibus oculorum ibant et plaudebant, ambulabant pedibus suis et composito gradu incedebant; 17 [y]decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, et Dominus crinem earum nudabit.

18 In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum et [z]lunulas 19 et torques et monilia et armillas et [a]mitras 20 et discriminalia et periscelidas et murenulas et olfactoriola et inaures 21 et anulos et [b]gemmas in fronte pendentes 22 et mutatoria et palliola et linteamina et acus 23 et specula et sindones et [c]vittas et theristra.
24 Et erit pro [d]suavi odore fetor, et pro [e]zona [f]funiculus, et pro crispanti crine [g]calvitium, et pro fascia pectorali [h]cilicium. 25 Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent et fortes tui in proelio, 26 et [i]maerebunt atque lugebunt portae eius, et desolata in terra [j]sedebit.

4 Et [a]apprehendent septem mulieres virum unum in die illa dicentes: Panem nostrum comedemus et vestimentis nostris operiemur: tantummodo [b]invocetur nomen tuum super nos, [c]aufer opprobrium nostrum.

2 In die illa erit [d]germen Domini in magnificentia et gloria et fructus terrae sublimis, et exsultatio his [e]qui salvati fuerint de Israël.
3 Et erit, omnis qui relictus fuerit in Sion et residuus in Ierusalem [f]sanctus vocabitur, omnis qui [g]scriptus est in vita in Ierusalem. 4 Si [h]abluerit Dominus sordes filiarum Sion et [i]sanguinem Ierusalem laverit de medio eius in spiritu iudicii et [j]spiritu ardoris.
5 Et creabit Dominus super omnem locum montis Sion et ubi invocatus est, [k]nubem per diem et fumum et splendorem ignis flammantis in nocte; super omnem enim gloriam protectio. 6 Et [l]tabernaculum erit in umbraculum diei ab aestu et in securitatem et absconsionem a turbine et a pluvia.

5 1 Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineae suae:
[a]Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei.
2Et saepivit eam et lapides elegit ex illa et plantavit eam electam
et aedificavit turrim in medio eius et torcular exstruxit in ea
et exspectavit ut faceret uvas, et fecit labruscas.

3 Nunc ergo, habitatores Ierusalem et viri Iuda, iudicate inter me et vineam meam. 4 [d]Quid est quod debui ultra facere vineae meae et non feci ei? [e]An quod exspectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas? 5 Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineae meae: auferam [f]saepem eius, et erit in direptionem; [g]diruam maceriam eius, et [h]erit in conculcationem, 6 et ponam eam desertam; non putabitur et non fodietur, et ascendent [i]vepres et spinae, et [j]nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem. 7 [l]Vinea enim Domini exercituum domus Israël est, et [m]vir Iuda germen eius delectabile: et exspectavi ut faceret iudicium, et ecce iniquitas; et iustitiam, et ecce clamor.

8 Vae, qui [n]coniungitis domum ad domum et agrum agro copulatis usque ad terminum loci! Nunquid habitabitis vos soli in medio terrae? 9 In auribus meis sunt haec, dicit Dominus exercituum, nisi domus multae desertae fuerint, grandes et pulchrae absque habitatore. 10 [o]Decem enim iugera vinearum facient [p]lagunculam unam, et triginta modii sementis facient modios tres.

11 Vae, qui [q]consurgitis mane ad ebrietatem sectandam et potandum usque ad vesperam, ut vino aestuetis! 12 [r]Cithara et lyra et tympanum et tibia et vinum in conviviis vestris, et [s]opus Domini non respicitis nec opera manuum eius consideratis. 13Propterea captivus ductus est populus meus, quia [t]non habuit scientiam, et [u]nobiles eius interierunt fame, et multitudo eius siti exaruit. 14 Propterea [v]dilatavit infernus animam suam et aperuit [w]os suum absque ullo termino; et descendent fortes eius et populus eius et sublimes gloriosique eius

q Lm 2, 14; Ez 13, 10; Mic 3, 5.

r cp. 2, 4; Ps 7, 7-9, Os 4, 1.
s Mic 3, 1. [9.
t cf. cp. 5, 1; Dt 32, 32; Ps 79,
u Am 3, 10. — cf. Eccli 13, 24.
v Ps 93, 5.
w cf. Pro 31, 30; 1 Tm 2, 9.
x cp. 4, 4; Cn 3, 11.
y cf. 1 Cor 11, 6. 14, 15.
z (Jd 8, 21, 26).
a Ex 39, 26; Ez 44, 18.
b cf. Gn 24, 47; Ez 16, 11. 12.
c cp. 62, 3; Zc 3, 5.
d cf. Est 2, 12.
e Jr 2, 32.
f cf. cp. 22, 12.
g cp. 15, 2; 22, 12; Jr 16, 6; 47, 5; Ez 7, 18; 27, 31; Am 8, 10; Mic 1, 16. — cf. Jb 1, 20.
h Gn 37, 34; 2 Rg 21, 10; Lm
i Jr 14, 2; Lm 1, 4. [2, 10.
j cp. 47, 1; Jb 2, 13; Lm 2, 10; 3, 28. — cf. Jn 3, 6.

1-6] Prph. in sb. s. et vig. Pnt.
1-5, 7] LL. in fr. 5 p. D. 1 Adv.

a cp. 3, 6.
b Nm 6, 27; Ac 15, 17.
c Gn 30, 23; 1 Rg 1, 5, 6.
d Jt 23, 5; 33, 15. — cf. cp. 11, 1; 27, 6.
e cp. 10, 20.
f Ab 17.
g Lc 10, 20; Heb 12, 23. — cf. Ex 32, 32; Ps 68, 29.
h Ez 36, 25; Jl 3, 21. — cf. Zc
i cp. 3, 16. [13, 1.
j cf. Ml 3, 2; Mt 3, 11; Lc 3, 17.
k Ex 13, 21; 40, 32, 36.
l cp. 25, 4. — v. Ps 26, 5.

1, 2] Tr. p. Prph. 8 in sb. s.

a cp. 3, 14; 27, 2; Ps 79, 9; Mr 12, 1-9. — cf. Jr 2, 21; 12, 10; Ez 15, 2; Os 9, 10.
2] v. Jr 2, 21.
b Jr 2, 21.
c cf. Mt 21, 19 etc.
d cf. Jr 2, 5, 31; Mic 6, 2, 4.
3] V. in «Improperiis» in Parasc.
e cf. Dt 32, 6; Mt 3, 10; 21,
f cf. Jr 5, 10. [43.
g Ps 79, 13; 88, 41, 42; Pro
h cp. 10, 6. [24, 31.
i cf. cp. 7, 23, 25. — v. Gn 3, 18.
j cf. 3 Rg 17, 1; Jr 14, 22.
l cf. cp. 3, 14. — v. Ps 79, 9-12.
7] v. vr. 1, 2.
m Jo 15, 1, 5. — cf. Gn 49, 10; 2 Rg 7, 14; 1 Par 28, 4.
*8] * Catech. R. IN 10, 13; IV 13, 13.*
n cf. Mic 2, 2; Hab 2, 6.
o cf. Lv 26, 20; Ag 1, 6, 2, 16.
p cf. Ez 45, 11.

q vr. 22. — cf. Pro 23, 29, 30; Ec 10, 16; Eccli 31, 30; Ac
r Am 6, 5, 6; 8, 3. [2, 15.
s vr. 19; cp. 10, 12; Ps 27, 5. — cf. cp. 22, 11; 26, 11.
t cp. 1, 3; Os 4, 6.
u cf. Dt 32, 24; Lm 4, 2; 7, 8.
v Hab 2, 5.
w cf. Pro 30, 15, 16.

(5, *1, 2*) *et explicatur parabola de vinea* (*3-30*). *Describitur denique visio, qua propheta muneris sui auctoritatem et fructum illustrat* (*6, 1-13*).
2. Vaticinia tempore Achaz, seu liber de Emmanuele (7, 1-12, 6). *Achaz perterritum*

ad eum, 15 et [x]incurvabitur homo, et humiliabitur vir, et [y]oculi sublimium deprimentur, 16 et [z]exaltabitur Dominus exercituum in iudicio, et Deus sanctus sanctificabitur in iustitia. 17 Et [a]pascentur agni iuxta ordinem suum, et deserta in ubertatem versa [b]advenae comedent.

18 Vae, qui trahitis iniquitatem in [c]funiculis vanitatis et quasi vinculum plaustri peccatum; 19 qui dicitis: [d]Festinet et cito veniat opus eius, ut videamus; et appropiet et veniat consilium sancti Israël, et sciemus illud!

20 Vae, [e]qui dicitis malum bonum et bonum malum, ponentes tenebras lucem et lucem tenebras, [f]ponentes amarum in dulce et dulce in amarum!

21 Vae, [g]qui sapientes estis in oculis vestris et coram vobismetipsis prudentes!

22 Vae, qui [h]potentes estis ad bibendum vinum et viri fortes ad miscendam ebrietatem, 23 [i]qui iustificatis impium pro muneribus et [j]iustitiam iusti aufertis ab eo!

24 Propter hoc, [k]sicut devorat stipulam lingua ignis, et calor flammae exurit, sic [m]radix eorum quasi favilla erit, et germen eorum ut pulvis ascendet; [n]abiecerunt enim legem Domini exercituum et eloquium sancti Israël [o]blasphemaverunt; 25 ideo [p]iratus est furor Domini in populum suum, et [q]extendit manum suam super eum et percussit eum et [r]conturbati sunt montes, et facta sunt morticina eorum [s]quasi stercus in medio platearum. [t]In his omnibus non est aversus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. 26 Et [u]elevabit signum in nationibus procul et [v]sibilabit ad eum de [x]finibus terrae, et ecce [y]festinus velociter veniet. 27 Non est deficiens neque laborans in eo, non dormitabit neque dormiet, neque solvetur cingulum renum eius, nec [z]rumpetur corrigia calceamenti eius. 28 [a]Sagittae eius acutae, et omnes arcus eius extenti, ungulae equorum eius ut silex, et rotae eius [b]quasi impetus tempestatis, 29 [c]rugitus eius ut leonis: rugiet ut catuli leonum et frendet et [d]tenebit praedam et amplexabitur, et non erit qui eruat. 30 Et sonabit super eum in die illa sicut sonitus maris: [e]Adspiciemus in terram, et ecce tenebrae tribulationis, et [f]lux obtenebrata est in caligine eius.

6 In anno, quo mortuus est [a]rex Ozias, [b]vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum, et ea, quae sub ipso erant, replebant templum. 2 [c]Seraphim stabant super illud: sex alae uni et sex alae alteri: duabus velabant faciem eius et duabus velabant pedes eius et duabus volabant, 3 et clamabant alter ad alterum et dicebant: [d]Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum: [e]plena est omnis terra gloria eius. 4 Et [f]commota sunt [g]superliminaria cardinum a voce clamantis, et [h]domus repleta est fumo. 5 Et dixi: [i]Vae mihi, quia tacui, quia vir [j]pollutus labiis ego sum et in medio populi polluta labia habentis ego habito et [l]regem Dominum exercituum vidi oculis meis. 6 Et volavit ad me unus de seraphim et in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, 7 et tetigit os meum et dixit: Ecce [m]tetigit hoc labia tua, et [n]auferetur iniquitas tua, et peccatum tuum mundabitur. 8 Et audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam? et quis ibit [o]nobis? Et dixi: Ecce ego, mitte me. 9 Et dixit: Vade et dices populo huic: [p]Audite audientes et nolite intelligere et videte visionem et nolite cognoscere. 10 [q]Excaeca cor populi huius et aures eius adgrava et oculos eius claude, ne forte videat oculis suis et auribus suis audiat et corde suo intelligat et convertatur, et sanem eum. 11 Et dixi: [r]Usquequo, Domine? Et dixit: Donec [s]desolentur civitates absque habitatore, et domus sine homine, et terra relinquetur deserta, 12 et longe faciet Dominus homines, et multiplicabitur quae derelicta fuerat [t]in medio terrae, 13 [u]et adhuc in ea decimatio, et convertetur et erit in ostensionem sicut terebinthus et sicut quercus, [v]quae expandit ramos suos. [x]Semen sanctum erit id quod steterit in ea.

7 Et factum est in diebus [a]Achaz filii Ioathan filii Oziae regis Iuda, ascendit [b]Rasin rex Syriae, et Phacee filius Romeliae rex Israël in Ierusalem ad proeliandum contra eam, et non potuerunt

x cp. 2, 9. *y* cp. 2, 11.
z cp. 2, 11, 17; 33, 5.
a cp. 7, 21. *b* cf. Jd 6, 3.

18] * *cf. Catech. R. II 5, 14.*
c Pro 5, 22.
d cp. 66, 5; Jr 1, 15. — cf. Sap 2, 17; Ez 12, 27; 2 Pt 3, 4.
20] * *Catech. R. III 9, 11; IV 12, 4.* [Am 5, 7.
e cp. 32, 5. — cf. Ecli 11, 33;
f cf. Jb 17, 12; Mt 6, 23; Lc 11, 25.
g Pro 3, 7; Rm 12, 16. — cf. Jb 37, 24.
h vr. 11.
i Ex 23, 8; Pro 17, 15; 24, 24.
j Ecli 11, 33.
k cp. 47, 14; Jl 2, 5; Nh 1, 10.
m Jb 13, 16. [— cf. Ex 15, 7.
n cp. 30, 9. *o* cp. 1, 4.
p 4 Rg 22, 13, 17.
q cp. 10, 4; Ez 6, 14. [3, 6.
r Jr 4, 24. — cf. Ps 45, 4; Hab
s cf. 4 Rg 9, 37, Jr 36, 30.
t cp. 9, 12, 17, 21; 10, 4.
u cp. 11, 12; 13, 2.
v Zc 10, 8. — cf. cp. 7, 18.
x cp. 10, 3; Dt 28, 49. — cf. Jr 5, 15, 17; Bar 4, 15.
y v. cp. 10, 28-32.
z Lc 3,, 16.
a Ps 119, 4. — v. Ps 7, 13.
b cp. 21, 1; Jr 4, 13.
c Jr 2, 15; 4, 7; 49, 19.
d v. 4 Rg 18, 13-14.
e cp. 8, 22.
f Jr 4, 23. — cf. Lm 3, 2.

1-12] *LL. in fs. ss. Trin. et fr. 6 p. D. 1 Adv.*
1-5] *R. et Ant. in D. 1 Nbr. etc.*
a cp. 1, 1; 2 Par 26, 26-21.
b Jo 12, 41. — cf. 3 Rg 22, 19.
c Ap 4, 8. — cf. Dn 7, 20.
3] * *cf. Catech. R. II 4, 57. — R. in Dd. et in fs. ss. Rdmpt. — in ord. Ms. et in hymn. « Te Deum ».*
d cf. Jr 22, 29; Ez 21, 27; Nh 1, 2. [3. — cf. Ps 8, 2, 10.
e Nm 14, 21; Ps 71, 19; Hab 3,
f cf. Ps 96, 4, 5.
g Am 9, 1; Sph 2, 14.
h Ap 15, 8. — cf. Ex 19, 18; 24, 18; Nm 16, 43; 3 Rg 8, 10, 11; Ez 10, 4.
i cf. Ex 33, 20. — cf. Jd 6, 22;
j cf. Jr 1, 6; Sph 3, 9. [13, 22.
l cf. 33, 17; Jr 10, 10. — cf. Zc 9, 9; Mt 25, 34, 40; Lc 5, 8.
6, 7] *Cm. in fs. s. Jo. Nepom.*
m cf. Jr 1, 9; Dn 10, 19.
n cp. 27, 9. — cf. Zc 3, 4, 9.
8] * *cf. Catech. R. I 9, 4.*
o v. Gn 1, 26.
p (all) Mt 13, 14, 15; Jo 12, 40; Ac 28, 25-27. — cf. Sap 4, 14; Jr 5, 21; Ez 12, 2; Mr 4, 12; Lc 8, 10; Rm 11, 8; 2 Cor 4, 4.
10] * *Catech. R. IV 15, 13.*
q cf. Dt 29, 4.
r Ps 78, 5; 78, 47.
s cf. cp. 1, 7; 27, 10. — v. Lv
t cp. 10, 23. [16, 31, 32.
u cf. cp. 10, 22.
v cf. Jb 14, 7.
x 1 Es 9, 2. — cf. cp. 4, 3.
1-15] *LL. in sb. p. D. 1 Adv.*
a cp. 1, 1.
b 4 Rg 15, 37; 16, 5.

ob foedus a regibus Israëlitarum et Syrorum initum Isaias iubet ponere metum eique incredulo praedicit et Virginem Emmanuelem parituram (10-17) et poenam regi inferendam, (18-25). Hoc novo vaticinio confir-

debellare eam. 2 Et nuntiaverunt domui David dicentes: [c]Requievit Syria super [d]Ephraim. Et commotum est cor eius et cor populi eius sicut moventur ligna silvarum a facie venti.

3 Et dixit Dominus ad Isaiam: Egredere in occursum Achaz tu et [e]qui derelictus est Iasub filius tuus ad extremum [f]aquaeductus piscinae superioris in via agri fullonis, 4 et dices ad eum: [g]Vide ut sileas: noli timere, et cor tuum ne formidet a duabus caudis [h]titionum fumigantium istorum, in ira furoris Rasin regis Syriae et filii Romeliae; 5 eo quod consilium inierit contra te Syria in malum Ephraim et filius Romeliae dicentes: 6 Ascendamus ad Iudam et suscitemus eum et avellamus eum ad nos et ponamus regem in medio eius filium Tabeel.

7 Haec dicit Dominus Deus: [i]Non stabit et non erit istud, 8 sed caput Syriae Damascus et [j]caput Damasci Rasin, et [l]adhuc sexaginta et quinque anni, et desinet Ephraim esse populus; 9 et caput Ephraim Samaria, et caput Samariae filius Romeliae. [m]Si non credideritis, non permanebitis.

10 Et adiecit Dominus loqui ad Achaz dicens: 11 Pete tibi [n]signum a Domino Deo tuo in profundum inferni sive in excelsum supra. 12 Et dixit Achaz: Non petam et non [o]tentabo Dominum. 13 Et dixit: Audite ergo, domus David: nunquid parum vobis est molestos esse hominibus, quia [p]molesti estis et Deo meo? 14 [q]Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. [r]Ecce [s]virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen eius [t]Emmanuel: 15 [u]butyrum et mel comedet, ut sciat reprobare malum et eligere bonum; 16 quia, [v]antequam sciat puer reprobare malum et eligere bonum, [x]derelinquetur terra, quam tu detestaris a facie duorum regum suorum. 17 [y]Adducet Dominus super te et super populum tuum et super domum patris tui dies, qui non venerunt a diebus [z]separationis Ephraim a Iuda, cum rege Assyriorum.

18 Et erit in die illa, [a]sibilabit Dominus muscae, quae, est in extremo fluminum Aegypti, et api, quae est terra Assur, 19 et venient et requiescent omnes in torrentibus vallium et in [b]cavernis petrarum et in omnibus frutetis et in universis foraminibus. 20 [c]In die illa [d]radet Dominus in [e]novacula conducta in his, qui trans [f]flumen sunt, in rege Assyriorum caput et pilos pedum et barbam universam. 21 Et [g]erit in die illa, nutriet homo vaccam boum et duas oves 22 et prae ubertate lactis comedet [h]butyrum; butyrum enim et mel manducabit omnis qui relictus fuerit in medio terrae. 23 Et erit in die illa, omnis locus, ubi fuerint mille vites mille argenteis, in [i]spinas et in vepres erunt. 42 [j]Cum sagittis et arcu ingredientur illuc, vepres enim et spinae erunt in universa terra. 25 [l]Et omnes montes, qui in sarculo sarientur, non veniet illuc terror spinarum et veprium, et erit in pascua bovis et in conculcationem pecoris.

8 Et dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem et [a]scribe in eo stilo hominis: Velociter spolia detrahe, cito praedare. 2 Et adhibui mihi [b]testes fideles, [c]Uriam sacerdotem et Zachariam filium Barachiae, 3 et accessi ad prophetissam et concepit et peperit filium. Et dixit Dominus ad me: [d]Voca nomen eius: accelera spolia detrahere, festina praedari; 4 quia, [e]antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam, auferentur fortitudo [f]Damasci et spolia Samariae coram rege Assyriorum.

5 Et adiecit Dominus loqui ad me adhuc dicens: 6 Pro eo quod abiecit populus iste aquas [g]Siloë, quae vadunt cum silentio, et adsumpsit magis [h]Rasin et filium Romeliae, 7 propter hoc ecce Dominus [i]adducet super eos [k]aquas [l]fluminis fortes et multas, regem Assyriorum et omnem gloriam eius, et [m]ascendet super omnes rivos eius et fluet super universas ripas eius 8 et ibit per Iudam [n]inundans et transiens [o]usque ad collum veniet. [p]Et erit extensio alarum eius implens latitudinem [q]terrae tuae, o [r]Emmanuel.

9 Congregamini, populi, et vincimini; et audite, universae procul terrae: confortamini et vincimini; accingite vos et vincimini: 10 [s]inite consilium, et dissipabitur; loquimini verbum, et [t]non fiet, quia nobiscum Deus.

c (cf. cp. 8, 12).
d Os 4, 17; 5, 9.

e (cf. cp. 8, 3, 18).
f cp. 36, 2; 4 Rg 18, 17.
g cp. 30, 15. — cf. Ex 14, 13.
h cf. Am 4, 11; Zc 3, 2.

i cp. 8, 10.
j cf. 3 Rg 11, 24.
l cf. cp. 16, 14; 21, 16; 38, 5; Jr 28, 16; Jn 3, 4.
m cf. 2 Par 20, 20.

10-15] 1 L. et in fs. Adnunt. etc. BMV. et L. in fr. 4 QT. Adv.
n 1 Rg 2, 34; 4 Rg 19, 29; 20, 8, 9; Lc 2, 12.
o cf. Ps 77, 18; Mt 4, 7; Ac 5, 9.
p cf. cp. 43, 24. [6; 15, 10.
q cf. cp. 37, 30; 38, 7, 8.
*14] * Catech. R. 1 4, 4. — * cf. Pii VI brev. c. Isenbiehl. — RR. etc. in Adv. et fss. BMV.*
r (all) Mt 1, 23. — cf. Lc 1,
s Gn 24, 43; Cn 6, 7. [31, 34.
t cp. 8, 8, 10.
u vr. 22.
v cf. cp. 8, 4. [16, 9.
x cp. 6, 12. — cf. 4 Rg 15, 29;
y cp. 8, 7. — cf. 2 Par 28, 20.
z 3 Rg 12, 16.
a cf. cp. 5, 26; Zc 10, 8.
b cp. 2, 19; Jr 13, 4; 16, 16.
c cp. 24, 1. — v. 4 Rg 18, 13-16 (?); 2 Par 28, 20-22.
d Ex 5, 1.
e cf. cp. 10, 5, 15.
f cp. 8, 7; 11, 15; Gn 31, 21; Jr 2, 18. — cf. Gn 15, 18.
g cf. cp. 5, 17.
h vr. 15.
i cp. 5, 6; 32, 13.
j cf. Jd 5, 11.
l cp. 32, 13, 14.

a cp. 3, 8.

b cf. cp. 43, 10.
c 4 Rg 16, 10, 11, 15, 16.
d cf. Os 1, 4, 6, 9.
e cf. cp. 7, 16.
f cp. 6, 8, 9; 4 Rg 16, 9.

g 4 Rg 15, 29.
h cf. 2 Es 2, 15; Lc 13, 4; Jo 9, 7, 1.
i cp. 7, 1, 4.
j cf. Jr 51, 42, 55.
k cf. cp. 17, 12, 13.
l v. cp. 7, 20.
m cf. Jr 46, 8.
n cf. Dn 11, 9.
o cp. 30, 28.
p cf. cp. 36, 1; Jr 48, 40.
q cf. cp. 14, 2; Os 9, 3.
r cp. 7, 14.
s Pro 21, 30. — cf. cp. 14, 27; Ac 5, 39.
t cp. 7, 7.

mat simulque docet Deum, a quo, non a superstitiosa consultatione, liberatio pendet, solum timendum esse (8, 1-22). Sequitur praedictorum amplificatio et quattuor strophis ostenditur Israël poenam meruisse.

11 Haec enim ait Dominus ad me, sicut in manu forti erudivit me, [v]ne irem in via populi huius, dicens: 12 Non dicatis: [w]Coniuratio; omnia enim quae loquitur populus iste coniuratio est; et [v]timorem eius ne timeatis neque paveatis. 13 Dominum exercituum ipsum [z]sanctificate, ipse pavor vester et ipse terror vester; 14 et [a]erit vobis in sanctificationem, in [b]lapidem autem offensionis et in petram scandali duabus domibus Israël, in laqueum et in ruinam habitantibus Ierusalem. 15 Et [c]offendent ex eis plurimi et cadent et conterentur et irretientur et capientur.

16 Liga testimonium, [d]signa legem in discipulis meis. 17 Et [e]exspectabo Dominum, qui [f]abscondit faciem suam a domo Iacob, et praestolabor eum. 18 [g]Ecce ego et [h]pueri mei, quos dedit mihi Dominus, in signum et in portentum Israël a Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.

19 Et cum dixerint ad vos: Quaerite a [i]pythonibus et a divinis, qui [j]strident in incantationibus suis, [k]nunquid non populus a Deo suo requiret, pro vivis a [l]mortuis? 20 [m]Ad legem magis et ad testimonium! Quod si non dixerint iuxta verbum hoc, [n]non erit eis matutina lux. 21 Et transibit per eam, corruet et, cum esurierit, irascetur et [o]maledicet regi suo et Deo suo et suspiciet sursum 22 et [p]ad terram intuebitur, et ecce tribulatio et tenebrae, dissolutio et angustia et [q]caligo persequens, et non poterit avolare de angustia sua.

9 Primo tempore [a]alleviata est [b]terra Zabulon et terra Nephthali, et novissimo adgravata est [c]via maris trans Iordanem [d]Galilaeae gentium. 2 Populus, [e]qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in [f]regione umbrae mortis lux orta est eis. 3 [g]Multiplicasti gentem et non magnificasti laetitiam. Laetabuntur coram te, sicut [h]qui laetantur in messe, sicut [i]exsultant victores, capta praeda, [j]quando dividunt spolia. 4 [k]Iugum enim oneris eius et [l]virgam umeri eius et sceptrum exactoris eius superasti [m]sicut in die Madian. 5 [n]Quia omnis violenta praedatio cum tumultu, et vestimentum mixtum sanguine erit in combustionem et cibus ignis. 6 [o]Parvulus enim natus est nobis et [p]filius datus est nobis, et factus est [q]principatus [r]super umerum eius, et vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, [s]Deus fortis, [t]pater futuri saeculi, [u]princeps pacis. 7 [v]Multiplicabitur eius imperium, et [x]pacis non erit finis; [y]super solium David et super regnum eius sedebit, ut confirmet illud et [z]corroboret in iudicio et iustitia amodo et usque in sempiternum. [a]Zelus Domini exercituum faciet hoc.

8 Verbum misit Dominus in Iacob, et cecidit in Israël.
9 Et sciet omnis populus [b]Ephraim et habitantes Samariam,
in superbia et magnitudine cordis dicentes:
10 Latere ceciderunt, sed quadris lapidibus aedificabimus
[c]sycomoros succinderunt, sed cedros immutabimus.
11 Et elevabit Dominus hostes Rasin super eum
et inimicos eius in tumultum vertet:
12 [d]Syriam ab oriente et [e]Philisthiim ab occidente,
et devorabunt Israël toto ore.
[f]In omnibus his non est aversus furor eius,
sed adhuc [g]manus eius extenta.
13 Et populus [h]non est reversus ad percutientem se
et Dominum exercituum non inquisierunt.
14 Et [i]disperdet Dominus ab Israël [j]caput et caudam,
incurvantem et refrenantem [k]die una.
15 [l]Longaevus et honorabilis ipse est caput,
et [m]propheta docens mendacium ipse est cauda.
16 [n]Et erunt qui beatificant populum istum seducentes,
et qui beatificantur praecipitati.
17 Propter hoc super adulescentulis eius [o]non laetabitur Dominus
et pupillorum eius et viduarum non miserebitur,
quia omnis hypocrita est et nequam,
et universum os locutum est stultitiam.
In omnibus his [p]non est aversus furor eius,

---

u cf. vr. 8; Mt 1, 23; Rm 8,31.
v cf. Ez 2, 8.
x cf. cp. 7, 2; Jr 11, 9.
y (all) 1 Pt 3, 14, 15. — Mt 10, 28. — cf. 2 Mc 7, 29.
z cp. 29, 23. — cf. Nm 20, 12; [Ez 20, 41.
a Ez 11, 16.
b cp. 28, 16; Mt 11, 6; 21, 44; Lc 2, 34; 20, 18; Jo 9, 39; Rm 9, 33; 1 Cor 1, 23; Pt 2, 7, 8.
c cf. cp. 28, 13. [Ap 22, 10.
d Dn 8, 26; 12, 4, 9. — cf.
e Ps 26, 14; 32, 20; Mic 7, 7; Hab 2, 3.
17] Ant. in fr. 5 p. D. 1 Adv.
f cp. 54, 8. — cf. cp. 59, 2. —
g (all) Heb 2, 13. [v. Dt 31, 17.
h vr 3; cp. 7, 3.
i cp. 19, 3; 4 Rg 21, 6; 23, 24; 2 Par 33, 6. — v. Lv 19, 31.
j cf. cp. 29, 4. [9, 10.
k cf. 4 Rg 1, 3; Jb 14, 21; Ec
l cf. Ps 105, 28. — v. 1 Rg 28.
m cf. Lc 16, 29. [11-14.
n cf. Ps 118, 105, 143.
o cf. Ap 16, 9, 11.
p cp. 5, 30.
q Nh 1, 8. — cf. Jr 13, 16.
1-6] 1 L. in Nativ. Dñi.
a cf. 4 Rg 15, 29; 2 Par 16, 4.
b (all) Mt 4, 15, 16.
c cf. Nm 34, 12; Js 13, 27.
d 1 Mc 5, 15.
(2)] Ant. mai. in die 21 Dbr.
e cf. Lc 1, 79; Eph 5, 8, 14.
f v. Jb 3, 5.
g cp. 26, 15.
h cf. Jo 4, 36.
i Ps 118, 162. — cf. 1 Rg 30, 16.
j cf. Jd 5, 30.
o cp. 10, 27; 14, 25. [1, 13.
l cp. 10, 5, 24; 14, 5; 30, 31; Nh
m cp. 10, 26; Ps 82, 10. — v. Jd
n Ez 39, 9. [7, 10-25; 8, 10-21.
o Lc 2, 11. — cf. cp. 7, 14.
*6] * Catech. R. I 3, 6. — Int. in 2 Ms. (Ps 92) et 3 Ms. (Ps 97) Nativ. Dñi.*
6, 7] RR. etc. in Adv. et fss.
p cf. Jo 3, 16. [*BMV.*
q cf. Mt 28, 18; 1 Cor 15, 25.
r cp. 22, 22. [18.
s cp. 10, 21; 2 Es 9, 32; Jr 32,
t cp. 63, 16. — cf. Ex 4, 22; Dt 32, 18. [2, 14.
u cf. Mic 5, 5; Zc 9, 10; Eph
v Ps 2, 8; 71, 11. — cf. Gn 49, 10.
x Ps 71, 3; Lc 2, 14. — cf. cp. 54, 13.
y Lc 1, 32, 33. — cf. 2 Rg 7,
z Jr 23, 5. [13, 16.
a cp. 37, 32; 4 Rg 19, 31. — cf. Jl 2, 18; Zc 1, 14.
b cp. 7, 2; 5, 8; 9, 17; Os 5, 12, 13; 6, 4, 10.
c 3 Rg 10, 37; 1 Par 27, 28;
d cf. 4 Rg 16, 6. [Lc 19, 4.
e cf. 2 Par 28, 18.
f vr. 17, 21; cp. 5, 25; 10, 4.
g cf. Ex 6, 6; Dt 4, 34; 5, 15.
h cf. Jr 15, 7; Ag 2, 18. — cf. Jd 3, 15; 4, 3 etc.
i cf. cp. 10, 33.
j cp. 19, 15; Dt 28, 13. — cf.
k cf. cp. 10, 17. [Lm 1, 5.
l cp. 3, 2, 3.
m cf. cp. 28, 7; Ez 13, 9, 10;
n v. cp. 3, 12. [Mic 3, 5.
o cf. Ps 146, 10, 11.
p vr. 12, 21; cp. 10, 4.

eamque futuram esse gravissimam (9, 1-10, 4). Sed Assur quoque, qui superbia elatus munere suo adversus Israël abusus est, poenam suscipiet (5-15), ipsiusque ruina in bonum Iuda cedet (16-34). In bonum

sed adhuc manus eius extenta. [bit,
18 Succensa est enim quasi [q]ignis impietas, veprem et spinam vora-
et succendentur in densitate saltus et convolvetur superbia
19 In ira Domini exercituum conturbata est terra, [fumi.
et [r]erit populus quasi esca ignis: [s]vir fratri suo non parcet.
20 Et [t]declinabit ad dexteram et esuriet,
et comedet ad sinistram et [u]non saturabitur:
[v]unusquisque carnem bracchii sui vorabit,
[x]Manasses Ephraim et Ephraim Manassen, simul ipsi [y]contra
21 In omnibus his non est aversus furor eius, [Iudam.
sed adhuc manus eius extenta.

10 1 [a]Vae, qui condunt leges iniquas et scribentes [b]iniustitiam scripse-
2 [c]ut opprimerent in iudicio pauperes [runt,
et vim facerent causae humilium populi mei,
ut essent viduae praeda eorum, et pupillos diriperent!
3 [d]Quid facietis in [e]die visitationis et calamitatis [f]de longe venien-
ad cuius confugietis auxilium? [tis?
et ubi derelinquetis gloriam vestram,
4 ne incurvemini sub vinculo et cum interfectis cadatis?
Super omnibus his [g]non est aversus furor eius,
sed adhuc [h]manus eius extenta.

5 Vae Assur, [i]virga furoris mei et baculus ipse est, in manu eorum indignatio mea. 6 Ad gentem fallacem mittam eum et [j]contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat [k]spolia et diripiat praedam et [l]ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum. 7 [m]Ipse autem non sic arbitrabitur, et cor eius non ita existimabit; sed ad conterendum erit cor eius et ad internecionem gentium non paucarum. 8 Dicet enim: 9 [n]Nunquid non principes mei simul [o]reges sunt? [p]nunquid non ut [q]Charcamis sic [r]Calano? et ut [s]Arphad sic [t]Emath? [u]nunquid non ut Damascus sic Samaria? 10 Quomodo invenit manus mea [v]regna idoli, sic et simulacra eorum de Ierusalem et de Samaria. 11 Nunquid non [x]sicut feci Samariae et idolis eius, sic faciam Ierusalem et [y]simulacris eius?

12 Et erit, [z]cum impleverit Dominus cuncta [a]opera sua in monte Sion et in Ierusalem, [b]visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur et super gloriam altitudinis oculorum eius; 13 [c]dixit enim: In fortitudine manus meae feci et in sapientia mea intellexi et abstuli terminos populorum et principes eorum depraedatus sum et detraxi quasi potens in sublimi residentes, 14 et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum et, sicut colliguntur ova quae derelicta sunt, sic universam terram ego congregavi, et non fuit qui moveret pennam et aperiret os et ganniret. 15 [d]Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum a quo trahitur? Quomodo si elevetur [e]virga contra elevantem se, et exaltetur baculus, qui utique lignum est.

16 Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum in [f]pinguibus eius tenuitatem, et subtus gloriam eius [g]succensa ardebit quasi combustio ignis, 17 et [h]erit lumen Israël in igne, et sanctus eius in flamma, et [i]succendetur et devorabitur spina eius et vepres in [j]die una. 18 Et gloria [k]saltus eius et carmeli eius ab anima usque ad carnem consumetur, et erit terrore profugus, 19 et reliquiae ligni saltus eius prae paucitate numerabuntur et puer scribet eos.

20 Et erit in [l]die illa, non adiciet residuum Israël, et hi qui fugerint de domo Iacob [m]inniti super eo qui percutit eos; sed [o]innitetur super Dominum sanctum Israël in veritate. 21 Reliquiae convertentur, reliquiae, inquam, Iacob ad [p]Deum fortem.

22 [q]Si enim fuerit populus tuus, Israël, [r]quasi harena maris, [s]reliquiae convertentur ex eo; [t]consummatio abbreviata mundabit iustitiam. 23 [u]Consummationem enim et abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet [v]in medio omnis terrae.

24 Propter hoc haec dicit Dominus Deus exercituum: [x]Noli timere, populus meus [y]habitator Sion, ab Assur: in virga percutiet te et baculum suum levabit super te in via [z]Aegypti; 25 adhuc enim

q cp. 33, 11; Ps 82, 15. — cf. Jc 3, 5.

r cp. 24, 6.
s cf. Mic 7, 5.
t cp. 8, 21.
u Lv 26, 26. — cf. Mic 6, 14.
v cp. 49, 26. — cf. Zc 11, 9. — v. Dt 28, 53-57.
x cf. 4 Rg 15, 14. 30.
y cf. cp. 11, 13. — v. 2 Par 28, 6-8.

a cf. Mic 2, 1.
b Jr 8, 8.
c cp. 5, 23. — cf. Sap 2, 10; Mic 3, 1-4.

d cf. Os 9, 5.
e Jr 5, 28; Os 9, 7. — cf. Lc 19, 44.
f cf. cp. 5, 26.
g cp. 5, 25; 9, 12, 17, 21.
h cp. 5, 25; Ez 6, 14.
*5. 6] * cf. Catech. R. III 5, 15.*
i vr. 15, 24; cp. 9, 4; 14, 5. — cf. cp. 7, 20; Jr 50, 23; Mic 5, 1.
j cf. cp. 47, 6; Zc 1, 15.
k v. 4 Rg 18, 14-16.
l cp. 5, 5.
m cf. Mic 4, 12.
n cf. cp. 36, 8; 4 Rg 18, 24.
o cf. 4 Rg 25, 28. — cf. Ez 26, 7; Dn 2, 37.
p 4 Rg 19, 12, 13.
q cf. Gn 10, 10; Am 6, 2.
r 2 Rg 35, 20; Jr 46, 2.
s 4 Rg 18, 34.
t cp. 11, 11; 36, 19; Am 6, 2; Zc 9, 2.
u cf. 4 Rg 16, 9; 17, 6.
v 3 Rg 18, 34. — cf. cp. 7, 8.
x cf. cp. 36, 18-20; 4 Rg 19, 17, 18.
y cp. 2, 8.
z cf. cp. 29, 4, 5; 30, 18; 4 Rg 19, 31.
a cf. cp. 5, 12, 19.
b v. cp. 37, 36.
c cp. 37, 23-25; 4 Rg 19, 22-24.
d cf. cp. 29, 16; 45, 9; Rm 9, 17.
e vr. 5, 24.
f Ps 77, 31. — cf. Jb 15, 27; Ps 72, 7.
g cf. cp. 30, 33.
h Dt 4, 24. — cf. Jr 5, 14, Ab 16.
17] Ant. in fs. s. Jo. Nepom.
i cp. 27, 4. — cf. cp. 9, 18, Nh 1, 10.
j cf. cp. 9, 14; 4 Rg 19, 35.
k vr. 34. — cf. cp. 2, 13.
l vr. 27; cp. 2, 11.
m cp. 4, 2.
n cf. 4 Rg 16, 7; 2 Par 28, 20.
o 4 Rg 19, 14, 15. [21.
p cp. 9, 6.
q (all) Rm 9, 27, 28.
r cp. 48, 19; Gn 22, 17; 32, 12.
s cp. 48, 19; Gn 22, 17; 32, 12.
t cf. cp. 6, 13; Jr 31, 4; Jl 2, 32; Zc 8, 8.
u cp. 28, 22. — cf. Lm 4, 18; Ez 7, 2; Dn 9, 27; Sph 1, 18.
v cp. 6, 12.
x 4 Rg 16, 6.
y cf. cp. 31, 5.
z (Ex 2, 23).

vero omnium Messias orietur ex Iesse (11, 1-10), et quoniam in eo omnes reliquiae Israël salutem gloriamque adipiscentur (11-16), propheta munus ipsius et beneficia cantico effert (12, 1-6).

[a] cp. 14, 24-27; 26, 20. — cf. cp.
[b] cp. Dn 8, 9; 11, 36. [17, 15.
[c] 4 Rg 19, 35.
[d] v. cp. 9, 4; Jd 7, 25.
[e] Ex 14, 27, 28.
[f] cf. Ex 14, 30. [g] 4 Rg 18, 14.
[h] cf. cp. 9, 4; Jr 30, 8; Nh 1, 13.
[i] Js 7, 2; 9, 12; 1 Es 2, 28.
[j] 1 Rg 14, 2.
[k] 1 Rg 13, 2, 23; 14, 31.
[l] 1 Rg 13, 16.
[m] 1 Rg 7, 17.
[n] 1 Rg 11, 4.
[o] 1 Rg 25, 44.
[p] 1 Mc 9, 5.
[q] Jr 1, 1.
[r] 1 Rg 21, 1; 22, 19.
[s] cf. cp. 19, 16.
[t] cp. 1, 8; 37, 22.
[u] cf. Jd 7, 19. — v. cp. 37, 36.
[v] vr. 18.
[x] cf. Ez 31, 3, Am 2, 9.

[a] cp. 4, 2; 53, 2.
1-10] LL. in D. 2 Adv.
[b] vr. 10; Ps 71, 20; Ecli 45, 31; Ac 13, 22.
1-5] L. in fr. 6 QT. Adv. et 2 L. ut sup. cp. 7, 10.
[c] cp. 42, 1; 61, 1; Mt 3, 16; Mr 1, 10; Lc 3, 22.
2, 3] Ant. in fs. ss. spin. Cor.
[d] cf. Jo 7, 24.
[e] cf. Ec 1, 8.
[f] cp. 32, 1; Ps 71, 2, 4. 12-14.
[g] Ps 75, 10; Sph 2, 3.
[h] Ps 2, 9. — cf. Ml 4, 6.
[i] cp. 30, 28; Jb 4, 9; 2 Th 2, 8.
[j] Ps 138, 19.
5] v. vr. 1, 2. - Ant. in fs. BMV.
[k] cf. Eph 6, 14. [*de Consol.*
[l] cp. 65, 25. — cf. Os 2, 18.
[m] cp. 59, 5; Pro 23, 32.
[n] cp. 65, 25. — Os 2, 18.
[o] cp. 57, 13; Ps 77, 54.
[p] Hab 2, 14. [*RR. in Adv. etc. 10] Ant. mai. in die 19 Dbr.* —
[q] (all) Rm 15, 12.
[r] cp. 49, 22. — cf. vr. 12; cp. 5,
[s] cf. cp. 42, 4; Mt 12, 21. [26.
[t] cp. 10, 20. [10.
[u] cp. 27, 13; Mic 7, 12; Zc 10,
[v] Jr 44, 1, 15; Ez 29, 14; 30, 14.
[x] cp. 18, 1. (— v. Gn 10, 6-12).
[y] Gn 10, 22, 1 Es 1, 1; Jr 25, 25; 49, 34-39; Dn 8, 2.
[z] Gn 11, 1. [v. cp. 10, 9.
[a] 1 Mc 12, 25; 1 Par 18, 3. —
[b] cp. 24, 15; 41, 1; 49, 1; 51, 5; Est 10, 1.
12] Ant. in sb. p. D. 2 Adv.
[c] cp. 56, 8; Jr 30, 3. — cf. Zc
[d] cf. Ez 11, 17. [10, 6-10.
[e] cf. 2 Mc 1, 27; Jo 7, 35.
[f] cf. cp. 45, 22.
[g] Ez 37, 16-22. — cf. cp. 9, 20;
[h] Jr 3, 18, 50, 4. [Zc 11, 14.
[i] cf. 2 Rg 8, 1; 4 Rg 18, 8.
[l] Jd 6, 3. — v. Jr 49, 28.
[i] Ps 59, 10. — cf. 2 Rg 8, 2, 14.
[m] v. 2 Rg 12, 26-31.
[n] Js 15, 2. — cf. Zc 10, 11.
[o] Zc 2, 9. — cf. cp. 19, 16; 30,
[p] v. cp. 7, 20. [32.
[q] cp. 19, 23. — cf. cp. 35, 8.
[r] Ex 14, 29; Mic 7, 15.

1-6] L. et 1 L., Cpp. etc. in fss. ss. Cord. J. et ss. Rdmpt. (5, 6). — Cn. in fr. 2 (1) ad ll. (II).
[a] Ps 55, 5. — cf. cp. 51, 12.
[b] Ex 15, 2; Ps 117, 14.

[a]paululum modicumque, et [b]consummabitur indignatio et furor meus super scelus eorum, 26 et [c]suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum iuxta plagam [d]Madian in petra Oreb et [e]virgam suam super mare et levabit eam [f]in via Aegypti. 27 Et erit in die illa, auferetur [g]onus eius de umero tuo et [h]iugum eius de collo tuo et computrescet iugum a facie olei.

28 Veniet in [i]Aiath, transibit in [j]Magron, apud Machmas commendabit vasa sua. 29 Transierunt cursim, [l]Gaba sedes nostra, obstupuit [m]Rama, [n]Gabaath Saulis fugit. 30 Hinni voce tua, filia [o]Gallim, attende [p]Laisa, paupercula [q]Anathoth. 31 Migravit Medemena; habitatores Gabim, confortamini. 32 Adhuc dies est, ut in [r]Nobe stetur, [s]agitabit manum suam super montem [t]filiae Sion, collem Ierusalem.

33 Ecce dominator Dominus exercituum [u]confringet lagunculam in terrore, et excelsi statura succidentur, et sublimes humiliabuntur, 34 et subvertentur [v]condensa saltus ferro, et [x]Libanus cum excelsis cadet.

11 1 Et [a]egredietur virga de radice [b]Iesse,
et flos de radice eius ascendet,
2 et requiescet super eum [c]spiritus Domini:
spiritus sapientiae et intellectus,
spiritus consilii et fortitudinis,
spiritus scientiae et pietatis,
3 et replebit eum spiritus timoris Domini.
[d]Non secundum [e]visionem oculorum iudicabit
neque secundum auditum aurium arguet,
4 sed [f]iudicabit in iustitia pauperes
et arguet in aequitate pro [g]mansuetis terrae
et [h]percutiet terram virga oris sui
et [i]spiritu labiorum suorum [j]interficiet impium,
5 et erit iustitia cingulum lumborum eius,
et [k]fides cinctorium renum eius.
6 [l]Habitabit lupus cum agno,
et pardus cum haedo accubabit;
vitulus et leo et ovis simul morabuntur,
et puer parvulus minabit eos;
7 vitulus et ursus pascentur, simul requiescent catuli eorum,
et leo quasi bos comedet paleas.
8 Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis,
et in caverna [m]reguli qui ablactatus fuerit manum suam mittet.
9 [n]Non nocebunt et non occident in universo monte [o]sancto meo,
[p]quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquae maris operientes.

10 In die illa [q]radix [b]Iesse, qui stat in [r]signum populorum, [s]ipsum gentes deprecabuntur, et erit sepulcrum eius gloriosum.

11 Et erit [t]in die illa, adiciet Dominus secundo manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod relinquetur ab [u]Assyriis et ab Aegypto et a [v]Phetros et ab [x]Aethiopia et ab [y]Aelam et a [z]Sennaar et ab [a]Emath et ab [b]insulis maris. 12 Et [c]levabit signum in nationes et [d]congregabit [e]profugos Israël et [f]dispersos Iuda colliget a quattuor plagis terrae, 13 et [g]auferetur zelus Ephraim, et hostes Iuda peribunt; [h]Ephraim non aemulabitur Iudam, et Iudas non pugnabit contra Ephraim. 14 Et [i]volabunt in umeros Philisthiim per mare, simul praedabuntur [j]filios orientis, [l]Idumaea et Moab praeceptum manus eorum, et [m]filii Ammon oboedientes erunt. 15 Et desolabit Dominus [n]linguam maris Aegypti et [o]levabit manum suam super [p]flumen in fortitudine spiritus sui et percutiet eum in septem rivis, ita ut transeant per eum calceati. 16 Et erit [q]via residuo populo meo, qui relinquetur ab Assyriis, [r]sicut fuit Israëli in die illa, qua ascendit de terra Aegypti.

12 Et dices in die illa:
Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi;
conversus est furor tuus, et consolatus es me.
2 Ecce Deus salvator meus, fiducialiter agam et [a]non timebo,
quia [b]fortitudo mea et laus mea Dominus.

et factus est mihi in salutem.
3 [c]Haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris.
4 [d]Et dicetis in die illa:
[e]Confitemini Domino et invocate nomen eius,
[f]notas facite in populis adinventiones eius,
mementote quoniam excelsum est nomen eius.
5 [g]Cantate Domino, quoniam magnifice fecit,
adnuntiate hoc in universa terra.
6 [h]Exsulta et lauda, habitatio Sion,
quia magnus in [i]medio tui [j]sanctus Israël.

13 [a]Onus [b]Babylonis, quod vidit Isaias filius Amos. 2 Super montem caliginosum [c]levate signum, exaltate vocem, levate manum, et ingrediantur portas duces. 3 Ego mandavi [d]sanctificatis meis et vocavi fortes meos in ira mea exsultantes in gloria mea. 4 Vox multitudinis in montibus quasi populorum frequentium, vox sonitus regum gentium [e]congregatarum. [f]Dominus exercituum praecepit militiae belli 5 [g]venientibus de terra procul, a summitate caeli; Dominus et [h]vasa furoris eius, ut disperdat omnem terram. 6 [i]Ululate, quia prope est [j]dies Domini; quasi vastitas a Domino veniet. 7 Propter hoc [k]omnes manus dissolventur, et omne cor hominis [l]contabescet 8 et conteretur. [m]Torsiones et dolores tenebunt, [n]quasi parturiens dolebunt, unusquisque ad proximum suum stupebit, [o]facies combustae vultus eorum. 9 Ecce [j]dies Domini veniet, crudelis et indignationis plenus et irae furorisque, ad [p]ponendam terram in solitudinem et [q]peccatores eius conterendos de ea. 10 [r]Quoniam stellae caeli et splendor earum non expandent lumen suum, [s]obtenebratus est sol in ortu suo, et [t]luna non splendebit in lumine suo. 11 Et visitabo super orbis mala et contra impios iniquitatem eorum, et [u]quiescere faciam superbiam infidelium et arrogantiam fortium humiliabo. 12 Pretiosor erit vir auro, et homo mundo [v]obrizo. 13 Super hoc [w]caelum turbabo, et movebitur terra de loco suo propter indignationem Domini exercituum et propter diem irae furoris eius. 14 Et erit quasi damula fugiens et quasi ovis, et non erit qui congreget: [v]unusquisque ad populum suum convertetur, et singuli ad terram suam fugient. 15 Omnis qui inventus fuerit occidetur, et omnis qui supervenerit cadet in gladio; 16 [z]infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, et uxores eorum violabuntur. 17 Ecce [a]ego suscitabo super eos Medos, qui argentum non quaerant nec aurum velint, 18 sed [b]sagittis parvulos interficient et lactantibus uteris non miserebuntur, et super filios non parcet oculus eorum. 19 Et erit Babylon illa [c]gloriosa in regnis, inclita superbia Chaldaeorum, [d]sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomorrham. 20 [e]Non habitabitur usque in finem et non fundabitur usque ad generationem et generationem, [f]nec ponet ibi tentoria Arabs, [g]nec pastores requiescent ibi. 21 Sed [h]requiescent ibi bestiae, et replebuntur domus eorum [i]draconibus, et habitabunt ibi struthiones, et [j]pilosi saltabunt ibi, 22 et respondebunt ibi ululae in aedibus eius, et sirenes in delubris voluptatis.

14 Prope est ut veniat tempus eius, et dies eius non elongabuntur. [a]Miserebitur enim Dominus Iacob et [b]eliget adhuc de Israël et [c]requiescere eos faciet super humum suam; [d]adiungetur advena ad eos et adhaerebit domui Iacob. 2 Et [e]tenebunt eos populi et adducent eos in locum suum, et [f]possidebit eos domus Israël super terram Domini [g]in servos et ancillas, et [h]erunt capientes eos qui se ceperant et [i]subicient exactores suos.
3 Et erit in die illa, cum [j]requiem dederit tibi Deus a labore tuo et a concussione tua et a servitute dura, qua ante servisti, 4 sumes [k]parabolam istam contra regem Babylonis et dices:
Quomodo cessavit exactor, quievit tributum? [tium,
5 Contrivit Dominus [l]baculum impiorum, virgam dominan-
6 [m]caedentem populos in indignatione plaga insanabili,
subicientem in furore gentes, persequentem crudeliter.
7 Conquievit et [n]siluit omnis terra, [o]gavisa est et exsultavit;
8 [p]abietes quoque laetatae sunt super te et [q]cedri Libani.

c cf. Ps 45, 5; Zc 13, 1; Jo 4, 13, 14; 7, 37, 38.
d cp. 11, 11.

e 1 Par 16, 8; Ps 104, 1.
f cf. Ps 144, 5, 6.
g Ex 15, 1; Ps 97, 1.
6] *Gr. in fs. ss. Cord. J. euchar.*
h cp. 54, 1. — v. Sph 3, 14.
i Ps 45, 5; Os 11, 9. — v. Dt 23, 14.
j cp. 5, 24; 41, 14, 16; Jl 2, 27.
a cp. 14, 28; 15, 1; Nh 1, 1. — cf. Jr 23, 33, 34, 36 etc.
b vr. 19; cp. 14, 4; 21, 9. — v. Jr 50, 51.
1-11] *LL. in fr. 2 p. D. 2 Adv.*
c cp. 5, 26.
d cf. Jr XE, TS, *Jl* A, R. — *v.* Sph 1, 7.
e cf. Jr 49, 14.
f cf. Js 5, 13, 14.
g cf. cp. 46, 11.
h Jr 50, 25.
i cp. 14, 31; 15, 2, 3, 8; 16, 7; Jr 51, 8; Ez 30, 2.
j cp. 2, 12; Jr 46, 10; Jl 1, 15; Sph 1, 7.
k Jr 6, 24; Ez 7, 17; 21, 7.
l cp. 19, 1; Ez 15, 14, 15; Js 2, 11; Nh 2, 10.
m cf. Nh 2, 10.
n cp. 21, 3; 26, 17; Dt 2, 25; Ps 47, 7; Eccli 48, 21; Jr 4, 31; 6, 24; Mic 4, 9, 10; Jo 16, 21; 1 Tb 5, 3.
o v. Lm 4, 8.
p Jr 50, 3; 51, 29.
q cf. Ps 103, 35.
r cf. cp. 24, 23; 34, 4. — v. Mt 24, 29.
s Ez 32, 7; Jl 2, 10, 31; 3, 15; Mt 24, 29 etc.
t cp. 24, 21. *u* cp. 2, 11, 17.
v 2 Par 3, 5; Jb 28, 15; 31, 24.
x Ag 2, 7.
y Jr 50, 16; 51, 9. — cf. 3 Rg 22, 36.
z Ps 136, 9; Nh 3, 10.
a cp. 21, 9; Jr 51, 11, 28; Dn 5, 28, 31.
b Jr 50, 14, 29; 51, 3.
c cf. cp. 47, 5.
d cp. 1, 9; Gn 19, 24; Dt 29, 23; Eccli 10, 19; Jr 49, 18; 50, 40; Am 4, 11; Sph 2, 9.
e Jr 51, 37, 43; Bar 4, 23; Sph 2, 15. — v. Jr 25, 12.
f Jr 3, 2. *g* Jr 33, 13.
h cp. 34, 13, 14; Ml 1, 3. — cf. Jr 50, 39; Ap 18, 2.
i cp. 35, 7; Jb 30, 29; Jr 31, 37; Mic 1, 8.
j (Lv 17, 7; 2 Par 11, 15).
1-15] *LL. in fr. 3 p. D. 2 Adv.*
1] *R. in D. 3 Adv.*
a cp. 60, 10; Ps 101, 14; Zc 1, *b* cf. cp. 44, 5. [17.
c 2 Par 36, 22, 23.
d cp. 2, 2; 56, 3; Zc 8, 22, 23. — v. Sph 2, 12-14.
e cp. 60, 9; 66, 20.
f cp. 45, 14. *g* cp. 61, 5.
h cf. Jl 3, 18. *i* cp. 60, 14.
j cf. Ps 93, 13; Hab 3, 16.
k Mic 2, 4; Hab 2, 6.
l cf. cp. 9, 4; Jr 48, 17.
m cf. Jr 50, 23.
n Hab 2, 20.
o cp. 44, 23; 49, 13; 55, 12.
p cf. Ez 31, 16.
q cp. 2, 13; 37, 24.

brant eiusdemque magnitudini praesentem abiectionem opponunt (14, 1-21), quam vero non esse temporaneam iuramentum Dei manifestat (22-27). — Onus Philisthaeae, cui, gaudio prohibito de infortunio Iuda, de sua ruina

Ex quo dormisti, non ascendet qui succidat nos.
9 [r]Infernus subter conturbatus est in occursum adventus tui,
suscitavit tibi [s]gigantes. Omnes [t]principes terrae
surrexerunt de soliis suis, omnes principes nationum.
10 Universi respondebunt et dicent tibi:
et tu vulneratus es sicut et nos, nostri similis effectus es;
11 [u]detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum;
[v]subter te sternetur tinea, et operimentum tuum erunt vermes.
12 [w]Quomodo cecidisti de caelo Lucifer, [x]qui mane oriebaris?
corruisti in terram, qui vulnerabas gentes?
13 [y]qui dicebas in corde tuo: [z]In caelum conscendam,
super astra Dei [a]exaltabo solium meum;
sedebo in [b]monte testamenti, in lateribus aquilonis;
14 ascendam super altitudinem nubium, [c]similis ero [d]Altissimo?
15 [e]Veruntamen ad infernum detraheris in profundum laci.
16 Qui te viderint, ad te inclinabuntur teque prospicient:
Nunquid iste est [f]vir, qui conturbavit terram, qui concussit regna,
17 qui posuit orbem desertum et urbes eius destruxit,
[g]vinctis eius non aperuit carcerem? [sua;
18 Omnes reges gentium universi dormierunt in gloria, vir in domo
19 [h]tu autem proiectus es de sepulcro tuo, quasi stirps inutilis,
pollutus et obvolutus cum his qui interfecti sunt gladio,
et descenderunt ad fundamenta laci, quasi cadaver putridum.
20 Non habebis consortium neque cum eis in sepultura;
tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti.
[i]Non vocabitur in aeternum semen pessimorum.
21 Praeparate filios eius occisioni in iniquitate patrum suorum;
non consurgent nec hereditabunt terram
neque implebunt faciem orbis civitatum.
22 Et consurgam super eos, dicit Dominus exercituum, et perdam Babylonis nomen et [k]reliquias et [l]germen et progeniem, dicit Dominus 23 et ponam eam in possessionem [m]ericii et in paludes aquarum et scopabo eam in scopa terens, dicit Dominus exercituum. 24 Iuravit Dominus exercituum dicens: Si non, [n]ut putavi, ita erit, et, quomodo mente tractavi, 25 sic eveniet, [o]ut conteram Assyrium in terra mea et in montibus meis conculcem eum, et auferetur ab eis [p]iugum eius, et onus illius ab umero eorum tolletur. 26 Hoc consilium, quod cogitavi super omnem terram, et haec est [q]manus extenta super universas gentes. 27 [r]Dominus enim exercituum decrevit, et quis poterit infirmare? et manus eius extenta, et [s]quis avertet eam?
28 In anno quo [t]moruus est rex Achaz, factum est [u]onus istud:
29 [v]Ne laeteris, [w]Philisthaea omnis tu,
quoniam [x]comminuta est virga percussoris tui;
de radice enim colubri egredietur [y]regulus,
et semen eius absorbens volucrem.
30 Et pascentur primogeniti [z]pauperum,
et pauperes fiducialiter requiescent;
et interire faciam in fame radicem tuam
et [a]reliquias tuas interficiam.
31 [b]Ulula, [c]porta; clama, civitas,
prostrata est [d]Philisthaea omnis;
[e]ab aquilone enim fumus veniet,
et non est qui effugiet agmen eius.
32 Et quid respondebitur nuntiis gentis?
Quia Dominus [f]fundavit Sion,
et [g]in ipso sperabunt pauperes populi eius.

15 [a]Onus [b]Moab. Quia nocte vastata est [c]Ar Moab, conticuit: quia nocte vastatus est [d]murus Moab, conticuit. 2 Ascendit domus et [e]Dibon ad excelsa in planctum, super [f]Nabo et super Medaba Moab ululavit; in cunctis capitibus eius [g]calvitium, et omnis barba radetur. 3 [h]In triviis eius accincti sunt [i]sacco, super [j]tecta eius et in plateis eius omnis ululatus descendit in fletum. 4 Clamabit [k]Hesebon et Eleale, usque [l]Iasa audita est vox eorum: super hoc expediti Moab ululabunt,

r cf. Ez 32, 21.
s cp. 26, 14.
t cf. Jr 51, 49.
u cf. Ez 32, 18, 19.
v Ecli 10, 13.
w cf. cp. 24, 21; 34, 4; Mt 24, 29; Lc 10, 18; Ap 6, 13; 9, 1.
x cf. Jb 38, 7.
y cf. cp. 47, 7, 8.
z (all) Mt 11, 23. — Jr 51, 53; Am 9, 3. — cf. 2 Mc 9, 10.
a Dn 3, 22, 23. — cf. Hab 2, 9; 2 Th 2, 4.
b cf. Ps 47, 2, 3; Ez 28, 14-16.
c cf. Gn 3, 5.
d Gn 14, 18; Nh 24, 16; Ps 56, 3. — v. Mr 5, 7.
e Ez 32, 23; Lc 10, 15.
f cf. Jr 25, 11; 30, 23.
g cf. Jr 50, 33.
h cf. cp. 34, 3; Jr 22, 19.
i cf. Jb 18, 19; Ps 20, 16; 108, 13; Pro 10, 7.
j cf. Ex 20, 5; Mt 23, 33.
k Jr 51, 62.
l Jb 18, 19. — cf. Gn 21, 43.
m cp. 34, 11; Sph 2, 44.
n cf. Ps 32, 11; Pro 19, 21.
o cp. 37, 36.
p cp. 10, 27. — cf. cp. 9, 4.
q cp. 9, 12, 17. — cf. Dt 4, 34.
r 2 Par 20, 6; Jb 9, 13; Pro 21, 30; Ac 5, 39. — cf. cp. 8, 10.
s Dn 4, 32.
t 4 Rg 16, 20; 2 Par 28, 27.
u v. cp. 13, 1.
v cf. 2 Rg 1, 20.
w Ex 15, 14. — cf. Js 13, 2-6; Jd 3, 3; cp. Am 1, 6, 8.
x cf. cp. 10, 24.
y cp. 30, 6.
z cf. cp. 29, 19; Sph 3, 12.
a cf. Jr 47, 5.
b cp. 13, 6. — cf. Jr 47, 2.
c cp. 24, 12.
d vr. 29.
e cf. cp. 20, 1.
f Ps 86, 5: 101, ℣. — cf. cp. 28, 16.
g cf. cp. 37, 32.
a cp. 13, 6.
b Jr 48, 1-47; Ex 25, 8-11; Am 2, 1-3; Sph 2, 8-11.
c Nm 21, 15, 28; Dt 2, 36; Js 3, 9, 17.
d cf. cp. 16, 7, 11.
e Nm 21, 30; Js 13, 9, 16.
f Dt 34, 1.
g cp. 3, 24; Jr 48, 37; Ez 7, 18.
h cp. 16, 7.
i cf. cp. 3, 24.
j cp. 22, 1.
k Nm 32, 37.
l Jr 48, 34.

luctus imperatur (28-32). — Onus Moab, quem undequaque vastatum propheta exhortatur ut Sioni subsit eique refraganti iudicium praenuntiat (15, 1-16, 14). — Onus Damasci, cui ob inita adversus Israël foe-

anima eius ululabit sibi. 5 [m]Cor meum ad Moab clamabit, vectes eius usque ad Segor vitulam conternantem; per [n]ascensum enim Luith flens ascendet, et in via Oronaim clamorem contritionis levabunt. 6 [o]Aquae enim Nemrim desertae erunt, quia aruit herba, defecit germen, viror omnis interiit. 7 Secundum magnitudinem operis et visitatio eorum; ad torrentem salicum ducent eos. 8 Quoniam circuivit clamor terminum Moab, usque ad [p]Gallim ululatus eius, et usque ad puteum Elim clamor eius. 9 Quia aquae [q]Dibon repletae sunt sanguine: ponam enim super Dibon additamenta, his [r]qui fugerint de Moab leonem et reliquiis terrae.

16 [a]Emitte agnum, Domine, dominatorem terrae de [b]Petra deserti ad montem filiae Sion. 2 Et erit, sicut avis fugiens et pulli de nido avolantes, sic erunt filiae Moab in [c]transcensu Arnon. 3 Ini consilium, coge concilium, pone quasi noctem umbram tuam in meridie, absconde fugientes et vagos ne prodas. 4 [d]Habitabunt apud te profugi mei; Moab esto latibulum eorum a facie vastatoris; finitus est enim pulvis, consummatus est miser, defecit [e]qui conculcabat terram.

5 Et [f]praeparabitur in misericordia solium, et sedebit super illud in veritate in tabernaculo David iudicans et quaerens iudicium et velociter reddens quod iustum est. 6 [g]Audivimus superbiam Moab, superbus est valde: superbias eius et arrogantia eius et indignatio eius plus quam fortitudo eius. 7 Idcirco ululabit Moab ad Moab, [h]universus ululabit: his qui laetantur super [i]muros cocti lateris loquimini plagas suas. 8 Quoniam suburbana [j]Hesebon deserta sunt, et [k]vineam Sabama domini gentium exciderunt; flagella eius usque ad Iazer pervenerunt, erraverunt in deserto; propagines eius relictae sunt, transierunt mare. 9 [l]Super hoc plorabo in fletu Iazer vineam Sabama, inebriabo te lacrima mea, Hesebon et Eleale, [m]quoniam super vindemiam tuam et super messem tuam [n]vox calcantium irruit. 10 Et [o]auferetur laetitia et exsultatio de Carmelo, et [p]in vineis non exsultabit neque iubilabit. [q]Vinum in torculari non calcabit qui calcare consueverat, vocem calcantium abstuli. 11 Super hoc [r]venter meus ad Moab quasi cithara sonabit, et viscera mea ad [s]murum cocti lateris. 12 Et erit, cum apparuerit quod laborabit Moab super excelsis suis, ingredietur ad sancta sua, ut obsecret, et non valebit.

13 Hoc verbum quod locutus est Dominus ad Moab [t]ex tunc. 14 Et nunc locutus est Dominus dicens: In tribus annis, [u]quasi anni mercennarii, [v]auferetur gloria Moab super omni populo multo, et relinquetur [x]parvus et modicus; nequaquam multus.

17 [a]Onus [b]Damasci. Ecce Damascus desinet esse civitas, et erit sicut [c]acervus lapidum in ruina. 2 Derelictae civitates [d]Aroër gregibus erunt et requiescent ibi, et [e]non erit qui exterreat. 3 Et cessabit adiutorium ab [f]Ephraim et regnum a [g]Damasco, et reliquiae Syriae sicut [h]gloria filiorum Israël erunt, dicit Dominus exercituum.

4 Et erit in die illa, [i]attenuabitur gloria Iacob et [j]pinguedo carnis eius marcescet. 5 Et erit [k]sicut congregans in messe quod restiterit, et bracchium eius spicas leget; et erit sicut quaerens spicas in [l]valle Raphaim. 6 Et [m]relinquetur in eo sicut racemus et sicut excussio oleae duarum vel trium olivarum in summitate rami, sive quattuor aut quinque in cacuminibus eius fructus eius, dicit Dominus Deus Israël. 7 [n]In die illa inclinabitur homo ad factorem suum, et oculi eius ad sanctum Israël respicient, 8 [o]et non inclinabitur ad altaria quae fecerunt manus eius, et quae operati sunt digiti eius non respiciet, [p]lucos et delubra.

9 [q]In die illa erunt civitates fortitudinis eius derelictae sicut aratra et segetes, quae derelictae sunt a facie filiorum Israël, et eris deserta. 10 [r]Quia oblita es Dei salvatoris tui et [s]fortis adiutoris tui non es recordata, propterea plantabis plantationem fidelem et germen alienum seminabis; 11 in die plantationis tuae labrusca, et mane semen tuum florebit; ablata est messis in die hereditatis et dolebit graviter.

12 [t]Vae multitudini populorum multorum, ut multitudo maris sonantis! et tumultus turbarum sicut sonitus aquarum multarum;

m cp. 16, 9-11; Jr 48, 36.
n Jr 48, 5.

o cf. Nm 32, 36.

p (Ez 47, 10).
q vr. 2.
r cf. 4 Rg 17, 25; Jr 50, 17.

a (4 Rg 3, 4).
1-8] LL. in fr. 4 p. D. 2 Adv. 1] RR. etc. in Adv. et fs. exspect. part. BMV.
b cp. 42, 11; 4 Rg 14, 7.
c Jd 11, 18.
d cf. 1 Rg 22, 3.

e v. cp. 18, 7.

5] V. ad R. in D. 2 Adv.
f cp. 32, 1, 2; Dn 7, 14, 27; Mic 4, 7; Lc 1, 33.
g Jr 48, 29-31; Sph 2, 8-10.

h cp. 15, 3, 4.
i vr. 11. (— cf. cp. 15, 1; 16, 17).
j Nm 21, 25; Dt 2, 26; Js 21, 8.
k Jr 48, 32. [39.

l cf. cp. 15, 5.
m cf. Jr 4, 19; Am 2, 2.
n cf. Jr 25, 30.
o Jr 48, 33.
p cf. 9, 3; Jd 9, 27.
q cp. 63, 3; Jr 65, 30. — cf.
r cp. 15, 5; Jr 4, 19; 48, 36. cp. 5, 2.
s cp. 15, 2. — cf. Nm 22, 41; 23, 14, 28.

t v. Am 2, 1-3.
u cp. 21, 16. — cf. Jb 7, 1; 14,
v Jr 48, 13. [6.
x cf. cp. 10, 22.

a v. cp. 13, 1.
b cp. 7, 8; Zc 9, 1. — v. Jr 49, 23, 27; Am 1, 3. 5.
c cp. 25, 2.
d Dt 2, 36; Js 13, 25.
e Mic 4, 4; Nh 2, 11. — cf. Jr 7, 33.
f cp. 7, 8, 17.
g cp. 7, 16; 8, 4.
h cf. 1 Rg 4, 21.
i cf. Sph 2, 11.
j cp. 10, 16. — cf. Jb 15, 27; Ps 72, 7.
k cf. Os 6, 11; Jl 3, 13.
l Js 15, 8; 2 Rg 5, 18; (23, 13).
m cp. 24, 13. — cf. cp. 65, 8.
n cp. 2, 17, 18. — cf. Os 8, 14.
o Mic 5, 12, 13.
p Ez 34, 13. — v. Dt 16, 21.

q cf. cp. 27, 10; Ez 35, 4.

r Ps 105, 2; Jr 2, 27, 32; Os 8, 14. — cf. Dt 32, 18.
s cf. cp. 26, 4. — v. Jr 2, 32.

t v. cp. 28, 2.

dera excidium per hostes, ipsos quoque proxime perituros, minatur (17, 1-14). — Onus Aethiopiae, quam increpat ob nimium de Assyriis timorem (18, 1-7). — Onus Aegypti, qui, etsi calamitatum, quas ei praedicit,

13 [u]sonabunt populi sicut sonitus aquarum inundantium, et [v]increpabit eum et fugiet procul et [x]rapietur sicut pulvis montium a facie venti et sicut turbo coram tempestate. 16 [y]In tempore vespere et ecce turbatio, in [z]matutino et non subsistet. Haec est pars eorum qui vastaverunt nos, et sors diripientium nos.

18 Vae terra [a]cymbalo alarum, quae est trans flumina [b]Aethiopiae, 2 qui [c]mittit in mare legatos et in vasis [d]papyri super aquas. Ite, angeli veloces, ad [e]gentem convulsam et dilaceratam, ad populum terribilem, post quem non est alius, ad gentem exspectantem et conculcatam, cuius diripuerunt flumina terram eius. 3 Omnes habitatores orbis qui moramini in terra, cum [f]elevatum fuerit signum in montibus, videbitis et clangorem tubae audietis.

4 Quia haec dicit Dominus ad me: Quiescam et [g]considerabo in loco meo, sicut meridiana lux clara est et sicut nubes roris in die messis. 5 [h]Ante messem enim totus effloruit et immatura perfectio germinabit, et praecidentur ramusculi eius falcibus, et quae derelicta fuerint abscindentur et excutientur 6 et relinquentur simul avibus montium et bestiis terrae, et aestate perpetua erunt super eum volucres, et omnes bestiae terrae super illum hiemabunt.

7 [i]In tempore illo deferetur munus Domino exercituum a [j]populo divulso et dilacerato, a [k]populo terribili, post quem non fuit alius, a gente exspectante, exspectante et conculcata, cuius diripuerunt flumina terram eius, ad locum [l]nominis Domini exercituum [m]montem Sion.

19 [a]Onus [b]Aegypti. Ecce Dominus [c]ascendet super nubem levem et ingredietur Aegyptum, et commovebuntur [d]simulacra Aegypti a facie eius, et [e]cor Aegypti tabescet in medio eius. 2 Et concurrere faciam Aegyptios adversus Aegyptios, et [f]pugnabit vir contra fratrem suum, et vir contra amicum suum, civitas adversus civitatem, [g]regnum adversus regnum. 3 Et dirumpetur spiritus Aegypti in visceribus eius, et [h]consilium eius praecipitabo, et interrogabunt simulacra sua et divinos suos et [i]pythones et hariolos, 4 et [j]tradam Aegyptum in manu [k]dominorum crudelium, et rex fortis dominabitur eorum, ait Dominus Deus exercituum. 5 Et [l]arescet aqua de mari, et fluvius desolabitur atque siccabitur, 6 et deficient flumina, [m]attenuabuntur et siccabuntur rivi aggerum, calamus et iuncus marcescet. 7 Nudabitur alveus rivi a fonte sua, et omnis sementis irrigua siccabitur, arescet et non erit. 8 Et maerebunt [n]piscatores, et lugebunt omnes mittentes in flumen hamum, et expandentes rete super faciem aquarum emarcescent. 9 Confundentur [o]qui operabantur linum, pectentes et texentes subtilia. 10 Et erunt irrigua eius flaccentia, omnes qui faciebant lacunas ad capiendos pisces. 11 Stulti principes [p]Taneos, sapientes consiliarii Pharaonis [q]dederunt consilium insipiens. Quomodo dicetis Pharaoni: Filius sapientium ego, filius regum antiquorum? 12 Ubi nunc sunt [r]sapientes tui? Adnuntiem tibi et indicent quid cogitaverit Dominus exercituum super Aegyptum. 13 Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes [s]Mempheos, deceperunt Aegyptum [t]angulum populorum eius. 14 [u]Dominus miscuit in medio eius [v]spiritum vertiginis, et errare fecerunt Aegyptum in omni opere suo, [x]sicut errat ebrius et vomens. 15 Et non erit Aegypto opus quod faciat [y]caput et caudam, incurvantem et refrenantem. 16 In die illa erit Aegyptus [z]quasi mulieres, et stupebunt et timebunt a facie [a]commotionis manus Domini exercituum, quam ipse movebit super eam. 17 [b]Et erit terra Iuda Aegypto in pavorem: omnis qui illius fuerit recordatus pavebit a facie consilii Domini exercituum, quod ipse cogitavit super eam.

18 [c]In die illa erunt [d]quinque civitates in terra Aegypti [e]loquentes lingua Chanaan et iurantes per Dominum exercituum, [f]civitas solis vocabitur una.

19 In die illa erit [g]altare Domini in medio terrae Aegypti et [h]titulus Domini iuxta terminum eius. 20 Erit in signum et in testimonium Domini exercituum in terra Aegypti; clamabunt enim ad Dominum a facie tribulantis, et [i]mittet eis salvatorem et propugnatorem qui liberet eos. 21 Et [k]cognoscetur Dominus ab Aegypto, et cogno-

---

u cf. Ex 15, 9.
v cp. 33, 3; Ps 9, 6, 7.
x v. Ps 1, 4; 82, 14.
y cp. 38, 12; Ps 29, 6; 89, 6; Sph 3, 3.
z v. cp. 37, 36.

a cf. cp. 8, 8; 17, 12.
b cp. 11, 11; 4 Rg 19, 9.
c cp. 30, 4.
d cf. Ex 2, 3.
e vr. 7.

f cf. cp. 5, 26.

g Ps 10, 5.

h cf. Ez 31, 3. 12, 13.

i Ps 67, 39, 32. — cf. 2 Par 32, 23.
j vr. 2.
k cf. cp. 25, 3.
l 2 Rg 7, 13.
m v. cp. 2, 2-4.

1-13] LL. in fr. 5 p. 2 Adv.
1-4] 2 L. in fs. de fuga DNJC. in Aegypt.
a v. cp. 13, 1.
b cf. Jl 3, 19. — v. Jr 46, 1-26; Ez 29, 1-21.
c cp. 66, 15; Dt 33, 26, 27; Ps 17, 11; 103, 3. — cf. Mt 26, 64; Ap 1, 7.
d Jr 43, 12. — cf. Jr 50, 2.
e cp. 13, 7. — cf. Is 2, 11.
f cf. Jd 7, 22.
g Mt 24, 7.
h vr. 14; cp. 44, 27. — cf. Jr 19, 3.
i cp. 8, 19.
j Ez 30, 10-12.
k cp. 20, 4; Jr 46, 13, 26; Ez 29, 19.
l Jb 14, 11. — cf. cp. 50, 2; Ez 32, 2.
m cp. 37, 25.
n cf. Nm 11, 5.
o cf. Ez 27, 7.
p cp. 30, 4; Nm 13, 23; Ps 77, 12; Jr 43, 7, 8.
q cf. Jr 49, 7.
r 3 Rg 4, 30; Ac 7, 22.
s Jr 2, 10; 44, 1; 14, 19; Ez 30, 13, 16; Os 9, 6. — cf. Jb 12, 24, 25.
t Jd 20, 3; 14, 38. — cf. Zc 10, 4.
u cp. 29, 10. — cf. cp. 6, 10; Rm 11, 8.
v cf. 3 Rg 22, 22; Ps 74, 9.
x cf. cp. 24, 20; 29, 9.
y cp. 9, 14.
z Jr 50, 37; 51, 30; Nh 3, 13. — cf. Ez 30, 13.
a cp. 10, 23. — cf. cp. 11, 15.
b cf. Ex 14, 25.
c vr. 21.
d cf. Sph 3, 9.
e cp. 65, 16; Jr 12, 16.
f cf. Gn 41, 45; Jr 43, 13.
19-15] 3 L. ut sup. vr. 1.
g cf. 4 Rg 5, 17.
h cf. Gn 28, 18.
20 b-22] L. ut sup. et in sb. QT. Adv.
21, 20] R. et Of. in fs. fugae DNJC. in Aegypt.
k cf. vr. 25.

fructus erit verus Dei cultus, decretam tamen sciat turpem per Assyrios cladem (19, 1-20, 6). — Onus deserti maris, seu dramatica de Babylonis eversione descriptio (21, 1-10). — Onus Duma (11-12). — Onus Arabiae (13-17). —

scent Aegyptii Dominum in die illa et [l]colent eum in hostiis et in muneribus et vota vovebunt Domino et solvent. 22 Et [m]percutiet Dominus Aegyptum plaga et sanabit eam, et revertentur ad Dominum, et placabitur eis et sanabit eos.

23 In die illa erit via de Aegypto in Assyrios; et intrabit Assyrius Aegyptum et Aegyptius in Assyrios, et [n]servient Aegyptii Assur.

24 In die illa erit Israël tertius Aegyptio et Assyrio; [o]benedictio 25 in [p]medio terrae, cui benedixit Dominus exercituum dicens: Benedictus [q]populus meus Aegypti, et [r]opus manuum mearum Assyrio; [s]hereditas autem mea Israël.

20 In anno quo ingressus est [a]Tharthan in [b]Azotum, cum misisset eum Sargon rex Assyriorum et pugnasset contra Azotum et cepisset eam, 2 in tempore illo locutus est Dominus in manu Isaiae filii Amos dicens: Vade et solve saccum de lumbis tuis et [c]calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit sic vadens [d]nudus et discalceatus.

3 Et dixit Dominus: Sicut ambulavit servus meus Isaias nudus et discalceatus, trium annorum [e]signum et portentum erit super Aegyptum et super [f]Aethiopiam; 4 sic minabit [g]rex Assyriorum captivitatem Aegypti et transmigrationem Aethiopiae iuvenum et senum, [h]nudam et discalceatam, discoopertis natibus ad ignominiam Aegypti. 5 [i]Et timebunt et confundentur ab Aethiopia spe sua et ab Aegypto gloria sua. 6 Et dicet habitator [j]insulae huius in die illa: Ecce haec erat spes nostra, [k]ad quos confugimus in auxilium, ut liberarent nos a facie regis Assyriorum; et quomodo effugere poterimus nos?

21 [a]Onus deserti [b]maris. [c]Sicut turbines ab africo veniunt, de deserto venit, de terra horribili. 2 Visio dura nuntiata est mihi: [d]qui incredulus est infideliter agit, et qui depopulator est [e]vastat. Ascende, [f]Aelam; obside, [g]Mede; omnem gemitum eius cessare feci. 3 Propterea [h]repleti sunt lumbi mei dolore, [i]angustia possedit me sicut angustia parturientis, corrui cum audirem, conturbatus sum cum viderem. 4 [j]Emarcuit cor meum, tenebrae stupefecerunt me. Babylon dilecta mea posita est mihi in miraculum. 5 [l]Pone mensam, contemplare in specula comedentes et bibentes: surgite, principes, [m]arripite clipeum.

6 Haec enim dixit mihi Dominus: [n]Vade et pone speculatorem, et quodcumque viderit adnuntiet. 7 Et vidit currum duorum equitum, ascensorem asini et ascensorem cameli; et contemplatus est diligenter multo intuitu. 8 Et clamavit leo: [o]Super speculam Domini ego sum stans iugiter per diem et super custodiam meam ego sum stans totis noctibus. 9 Ecce iste venit ascensor vir bigae equitum et [p]respondit et dixit: [q]Cecidit, cecidit Babylon, et [r]omnia sculptilia deorum eius contrita sunt in terram. 10 [s]Tritura mea et filii areae meae, quae audivi a Domino exercituum Deo Israël, adnuntiavi vobis.

11 [t]Onus [u]Duma. Ad me clamat ex [v]Seir: Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte? 12 Dixit custos: Venit mane et [w]nox; si quaeritis, [y]quaerite, convertimini, venite.

13 Onus in [z]Arabia. In saltu ad vesperam dormietis in semitis [a]Dedanim. 14 Occurrentes sitienti ferte aquam, qui habitatis terram [b]austri; cum panibus occurrite fugienti; 15 a facie enim gladiorum fugerunt, a facie gladii imminentis, a facie arcus extenti, a facie gravis proelii.

16 Quoniam haec dicit Dominus ad me: Adhuc in uno anno, [c]quasi in anno mercennarii ,et auferetur omnis gloria [d]Cedar. 17 Et reliquiae numeri sagittariorum fortium de filiis Cedar imminuentur; [e]Dominus enim Deus Israël locutus est.

22 [a]Onus [b]vallis visionis. Quidnam quoque tibi est, quia ascendisti et tu omnis [c]in tecta? 2 Clamoris plena urbs frequens, [d]civitas exsultans, interfecti tui [e]non interfecti gladio nec mortui in bello. 3 [f]Cuncti principes tui fugerunt simul dureque ligati sunt; omnes, qui inventi sunt, vincti sunt pariter, procul fugerunt. 4 Propterea dixi: Recedite a me, [g]amare flebo: nolite incumbere ut consolemini me super [h]vastitate filiae populi mei; 5 [i]dies enim inter-

l Zc 14, 16, 18. — cf. cp. 2, 2.
m Jr 46, 25, 26.

23] v. cp. 11, 16.
n (cf. Sph 3, 9).
o Ez 34, 26. — cf. Gn 12, 2, 3.
p cf. Ez 38, 12.
(25)] R. in D. 1 Nbr. et fs. ss. Rdmpt.
q cf. Os 2, 24.
r cp. 20, 23.
s Dt 32, 9; 3 Rg 8, 51; Jr 10, 16.

a 4 Rg 18, 17.
b 1 Rg 5, 1.
c Ez 24, 17.
d Mic 1, 8. — cf. 1 Rg 19, 24; 2 Rg 6, 20.
e cf. cp. 8, 18.
f cp. 18, 1.
g cp. 19, 4.
h cf. cp. 47, 2.
i cp. 30, 3, 5. — cf. cp. 37, 9.
j cf. cp. 14, 29, 31; Jr 47, 7.
l cf. cp. 37, 6.

a v. cp. 13, 1.
b Jr 51, 36, 42.
c cp. 5, 28; Jb 1, 19; Jr 4, 11; 13, 24; Os 13, 15; Zc 9, 14.
d cp. 34, 16; 33, 1. — cf. Jr 12, 1.
e cp. 33, 1.
f v. cp. 11, 11.
g v. cp. 13, 17.
h cf. Ps 37, 8; Nh 2, 10.
i v. cp. 13, 8.
j cf. Dt 8, 66, 67.
l Jr 51, 39, 57. — cf. Dn 5, 1-6.
m (cf. 2 Rg 1, 21. —) cf. Dn 5, 30.
n cf. Jr 51, 12.

o Hab 2, 1.
p cf. Hab 2, 1.
q (all) Ap 14, 4; 18, 2. — Jr 50, 2; 51, 8.
r cp. 46, 1.
s Jr 51, 33; Am 2, 3. — cf. cp. 25, 10; Mic 4, 13.
t v. cp. 13; 1.
u Gn 25, 14; 1 Par 1, 30.
v Dt 2, 4, 8; Ez 35, 2.
x cf. Jb 36, 20; Am 5, 8.
y cf. Ps 36, 36.
z 3 Rg 10, 15; Jr 25, 24; 1 Mc 11, 16; Gal 1, 17.
a Gn 25, 3; 1 Par 1, 32. — cf. Jr 25, 23; 49, 8; Ez 25, 13; 27, 15, 20; 38, 13.
b (Gn 25, 14; Jb 6, 19).
c v. cp. 16, 14.
d cp. 60, 7; Gn 25, 13; Jr 2, 10; 49, 28. — v. Ps 119, 5.
e cp. 1, 20.
a cp. 13, 1.
b vr. 5. — cf. Jl 3, 12, 14.
c cp. 15, 3.
d cp. 43, 13. — cf. Ez 33, 42.
e cp. 4, 9.
f cf. cp. 1, 10.
4] Ant. in fs. 7 dol. BMV.
g Jr 9, 1; Mic 1, 8.
h Jr 8, 11, 21; 14, 17.
i cf. cp. 37, 3.

Onus vallis visionis, clade adflictae, humanis destitutae auxiliis et irae Dei obnoxiae (22, 1-14), in cuius vaticinii confirmationem mortem Sobnae propheta denuntiat (15-25). — Onus Tyri, cuius tamen vastitatis immani-

fectionis et [j]conculcationis et fletuum Domino Deo exercituum in [b]valle visionis, scrutans murum et magnificus super montem. 6 Et [l]Aelam sumpsit pharetram, currum hominis equitis, et parietem nudavit clipeus. 7 Et erunt electae valles tuae plenae quadrigarum, et equites ponent sedes suas in porta. 8 Et [m]revelabitur operimentum Iudae, et videbis in die illa [n]armamentarium domus saltus. 9 Et [o]scissuras civitatis David videbitis, quia multiplicatae sunt. Et [p]congregastis aquas [q]piscinae inferioris 10 et domos Ierusalem numerastis et [r]destruxistis domos ad [s]muniendum murum 11 et lacum fecistis inter [t]duos muros ad aquam piscinae veteris, et [u]non suspexistis ad eum, qui fecerat eam, et operationem eius de longe non vidistis. 12 Et [v]vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum et ad planctum, ad [x]calvitium et ad [y]cingulum sacci; 13 et ecce gaudium et laetitia; occidere vitulos et iugulare arietes, comedere carnes et [z]bibere vinum. [a]Comedamus et bibamus, cras enim moriemur. 14 Et [b]revelata est in auribus meis vox Domini exercituum: [c]Si dimittetur iniquitas haec vobis, [d]donec moriamini, dicit Dominus Deus exercituum.

15 Haec dicit Dominus Deus exercituum: Vade, ingredere ad eum qui habitat in tabernaculo, ad [e]Sobnam [f]praepositum templi et dices ad eum: 16 Quid tu hic, aut quasi quis hic? quia [g]excidisti tibi hic sepulcrum, [h]excidisti in excelso memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi. 17 Ecce Dominus [i]asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus, et quasi amictum sic sublevabit te. 18 Coronans coronabit te tribulatione, quasi pilam mittet te in terram latam et spatiosam; [j]ibi morieris et ibi erit [k]currus gloriae tuae, ignominia domus domini tui. 19 Et expellam te de statione tua et de ministerio tuo deponam te. 20 Et erit in die illa, vocabo servum meum Eliacim filium Helciae 21 et induam illum tunica tua et cingulo tuo confortabo eum et potestatem tuam dabo in manu eius; et erit quasi [l]pater habitantibus Ierusalem et domui Iuda. 22 Et [m]dabo clavem domus David [n]super umerum eius; et [o]aperiet, et non erit qui claudat; et claudet, et non erit qui aperiat. 23 Et figam illum [p]paxillum in loco fideli, et erit [q]in solium gloriae domui patris eius. 24 Et [r]suspendent super eum omnem gloriam domus patris eius; vasorum diversa genera, omne vas parvulum, a vasis craterarum usque ad omne vas musicorum. 25 In die illa, dicit Dominus exercituum, auferetur [s]paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli, et frangetur et cadet et peribit quod pependerat in eo, quia Dominus locutus est.

23 [a]Onus [b]Tyri. Ululate, [c]naves maris, quia [d]vastata est domus [e]unde venire consueverant; [f]de terra Cethim revelatum est eis. 2 Tacete, qui habitatis in [g]insula; negotiatores [h]Sidonis transfretantes mare repleverunt te. 3 In aquis multis semen Nili, messis fluminis fruges eius; et facta est [i]negotiatio gentium. 4 Erubesce, Sidon! ait enim mare, [j]fortitudo maris dicens: Non parturivi et non peperi et non enutrivi iuvenes nec ad incrementum perduxi virgines. 5 Cum auditum fuerit in Aegypto, dolebunt cum audierint de Tyro. 6 Transite maria, ululate, qui habitatis in [l]insula. 7 Nunquid non vestra haec est, quae gloriabatur [m]a diebus pristinis in antiquitate sua? Ducent eam pedes sui longe ad peregrinandum. 8 Quis cogitavit hoc super Tyrum quondam coronatam, [n]cuius negotiatores [o]principes, institores eius incliti terrae? 9 Dominus exercituum cogitavit hoc, [p]ut detraheret superbiam omnis gloriae et ad ignominiam deduceret universos inclitos terrae. 10 Transi terram tuam quasi flumen, filia maris: [q]non est cingulum ultra tibi. 11 [r]Manum suam extendit super mare, conturbavit regna. Dominus mandavit adversus [s]Chanaan, ut contereret fortes eius 12 et dixit: Non adicies ultra ut glorieris calumniam sustinens virgo filia [t]Sidonis; in Cethim consurgens transfreta; ibi quoque non erit requies tibi. 13 [u]Ecce terra [v]Chaldaeorum, talis populus non fuit, Assur fundavit eam; in captivitatem traduxerunt robustos eius, suffoderunt domos eius, posuerunt eam in ruinam. 14 Ululate, naves maris, quia devastata est fortitudo vestra.

15 Et erit, in die illa in oblivione eris, o Tyre, [x]septuaginta annis,

j cp. 10, 6, 13, 2.

l cf Jr 49, 35. — v. cp. 11, 11.

m cf. cp. 47, 2; Jr 13, 22; 49, 10; Ez 23, 29; Nh 3, 5 etc.
n 3 Rg 7, 2; 10, 17.
o vr. 10. — cf. 2 Par 32, 5.
p cf. 2 Es 3, 16.
q cf. cp. 7, 3.
r cf. Jr 33, 4.
s 2 Par 32, 5; Ecli 48, 19.
t cf. cp. 7, 3; 4 Rg 20, 10; 2 Par 32, 3, 4; Ecli 48, 19.
v cf. Jl 2, 17.
x cp. 3, 24. — cf. Mic 1, 16.
y Jr 4, 8. — v. Rg 3, 31.
z cf. Ps 68, 13.
a (all) 1 Cor 15, 32. — cf. cp. 56, 12; Sph 2, 6-8; Lc 12, 19.
b cp. 5, 9.
c cf. cp. 27, 9; 1 Rg 3, 14.
d cf. vr. 13.
e cp. 36, 3; 37, 2; 4 Rg 18, 18; 26, 37; 19, 2.
f v. vr. 21; (2 Par 26, 21).
g 2 Par 16, 14.
h Mt 27, 60.
i Jr 10, 18; 16, 13.

j Jr 22, 26.
k cf. cp. 36, 9.

21] Ant. in fs. BMV. de Cons.

l Gn 45, 8; Est 13, 6; 16, 11.
m Ap 3, 7. — cf. Mt 16, 19.
n cp. 9, 6.
12] Ant. mai. in die 20 Dbr.
o cf. Jb 12, 14.
p 1 Es 9, 8; Ecli 14, 24. — cf. cp. 33, 20; 54, 2; Ec 12, 11.
q cf. Ap 3, 21.
r Ez 15, 3.
s cf. vr. 23.

a v. cp. 13, 1.
b cf. Jr 25, 22; 27, 2, 3. — v. Ez 26, 2-28; 28, 2-24; Jl 2, 4-8; Am 1, 9. 10; Zc 9, 2-4.
c vr. 14; 3 Rg 10, 22.
d cf. Ez 27, 3.
e cf. cp. 24, 10.
f Jr 2, 10. — cf. 1 Mc 1, 1; 8, 5. — v. Gn 10, 4.
g cp. 20, 6. — cf. Gn 10, 5.
h vr. 4, 12. — v. Gn 10, 18.
i v. Ez 27, 3-23.
j Ez 26, 17.
l cf. Ez 31, 4.
m cf. Gn 10, 15.
n Ap 18, 23.
o cf. Ez 26, 16.
p cf. Ez 28, 7.

q cf. Jb 12, 18.
r cf. Ez 14 21; 15, 12.
s cf. Nm 13, 30; Js 5, 1. — Gn 10, 15.
t Ez 28, 21, 22.
u cf. Ez 26, 11; 29, 18.
v cp. 47, 1; 48, 14.

x cf. Jr 25, 11, 12; 29, 10.

sicut dies regis unius. Post septuaginta autem annos erit Tyro quasi canticum meretricis:

16 Sume *y*citharam, circui civitatem,
meretrix oblivioni tradita;
bene cane, frequenta canticum,
ut memoria tui sit.

17 Et erit, post septuaginta annos visitabit Dominus Tyrum et reducet eam ad mercedes suas, *z*rursum fornicabitur cum universis regnis terrae super faciem terrae, 18 et *a*erunt negotiationes eius et mercedes eius *b*sanctificatae Domino, non condentur neque reponentur, quia his qui habitaverint coram Domino erit negotiatio eius, ut manducent in saturitatem et vestiantur usque ad vetustatem.

24 Ecce Dominus *a*dissipabit terram et nudabit eam et adfliget faciem eius et disperget habitatores eius. 2 Et *b*erit sicut populus sic sacerdos, et sicut servus sic dominus eius, sicut ancilla sic domina eius, *c*sicut emens sic ille qui vendit, *d*sicut faenerator sic is qui mutuum accipit, sicut qui repetit sic qui debet. 3 *e*Dissipatione dissipabitur terra et direptione praedabitur, *f*Dominus enim locutus est verbum hoc. 4 *g*Luxit et defluxit terra et infirmata est: defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terrae. 5 Et terra *h*infecta est ab habitatoribus suis, quia *i*transgressi sunt leges, mutaverunt ius, dissipaverunt foedus sempiternum. 6 Propter hoc *j*maledictio vorabit terram, et peccabunt habitatores eius, *k*ideoque insanient cultores eius, et relinquentur homines pauci. 7 *m*Luxit vindemia, infirmata est vitis, ingemuerunt omnes qui laetabantur corde; 8 *n*cessavit gaudium tympanorum, quievit sonitus laetantium, conticuit dulcedo citharae, 9 *o*cum cantico non bibent vinum, amara erit potio bibentibus illam. 10 *p*Attrita est civitas vanitatis, *q*clausa est omnis domus, nullo introëunte. 11 *r*Clamor erit super vino in plateis, *s*deserta est omnis laetitia, translatum est gaudium terrae. 12 Relicta est in urbe solitudo, et calamitas opprimet portas. 13 Quia haec erunt in medio terrae, in medio populorum, *t*quomodo si paucae olivae, quae remanserunt, excutiantur et olea, et racemi cum fuerit finita vindemia. 14 Hi levabunt vocem suam atque laudabunt; cum glorificatus fuerit Dominus, hinnient de mari. 15 Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum, *u*in insulis maris nomen Domini Dei Israël.

16 *v*A finibus terrae laudes audivimus, gloriam *x*iusti. Et dixi: Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Vae mihi! *y*praevaricantes praevaricati sunt et praevaricatione transgressorum praevaricati sunt. 17 *z*Formido et fovea et laqueus super te, qui habitator es terrae. 18 Et erit, *a*qui fugerit a voce formidinis cadet in foveam, et qui se explicaverit de fovea tenebitur laqueo; quia *b*cataractae de excelsis apertae sunt et *c*concutientur fundamenta terrae. 19 Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commovebitur terra, 20 agitatione agitabitur terra *d*sicut ebrius et auferetur quasi tabernaculum unius noctis, et gravabit eam *e*iniquitas sua, et corruet et non adiciet ut resurgat.

21 Et erit, in die illa *f*visitabit Dominus super *g*militiam caeli in excelso et *h*super reges terrae qui sunt super terram; 22 et *i*congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum et claudentur ibi in carcere et *j*post multos dies visitabuntur. 23 Et *k*erubescet luna, et confundetur sol, *l*cum regnaverit Dominus exercituum in monte Sion et in Ierusalem et in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.

25 1 Domine, *a*Deus meus es tu;
*b*exaltabo te et confitebor nomini tuo,
quoniam *c*fecisti mirabilia
cogitationes antiquas fideles. Amen.
2 Quia posuisti civitatem in *d*tumulum,
urbem fortem in ruinam,
domum alienorum, ut non sit civitas
et in sempiternum non aedificetur.
3 *e*Super hoc laudabit te populus fortis,
civitas gentium robustarum timebit te;

y cp. 5, 12.

z Ap 17, 1, 2.

a Lv 27, 28. — cf. Mic 4, 13.
b Ez 28, 36; Zc 14, 20.

a cp. 13, 9. — cf. Rm 8, 20, 21.
1-10] LL. in fr. 6 p. D. 2 Adv.
b Os 4, 9. — cf. Lm 4, 16. — v. cp. 3, 1-3.
c cf. Ez 7, 12, 13; 1 Cor 7, 29, [30.
d cf. Jr 15, 10.
e vr. 1, 6.
f v. cp. 1, 20.
g cp. 33, 9. — cf. cp. 16, 8; Jr 4, 28; 12, 4; Os 4, 3; Nh 1, 4, 5.
h Nm 35, 33; Ps 105, 38; Jr 3, 2.
i cf. cp. 2, 6, 8.
j Zc 5, 3, 4. — cf. Nm 5, 22; Ps 108, 18, 19.
l cf. Ps 5, 11.
m cf. Jl 1, 10, 12.
n cf. 2, 11. — cf. Am 8, 10; 1 Th 5, 3. — v. Jr 7, 34.
o cf. Am 6, 5, 6.
p cf. cp. 34, 11.
q cp. 23, 1.
r vr. 7; Ps 144, 14; Jl 1, 5.
s cf. Jr 48, 33; Jl 1, 13.
t cp. 17, 6. — cf. Eccli 33, 16; Mic 7, 1.

u cf. 11, 11.

16] v. 2 Rg 14, 18.
v cf. vr. 14.
x cf. cp. 26, 2; 60, 21.
y cp. 21, 3; 33, 1.
z Jr 43, 44. — cf. Jb 20, 24; Am 5, 19; Lc 21, 20.
a cf. Sap 5, 21.
b v. Gn 7, 11; 8, 2.
c Eccli 16, 19. — cf. Ps 17, 8.

d cf. cp. 19, 14; 29, 9.
e cf. vr. 5, 6.

f cp. 10, 12; 13, 11.
g cf. Eph 6, 12.
h h Ps 75, 13. — cf. cp. 10, 12; Ap 19, 18-21.
i Mic 4, 11, 12. — cf. Mt 13, 3, 40-42.
j Ez 38, 8.
k cp. 13, 10; 30, 26; 60, 19, 20. — v. Mt 24, 29.
l Ps 98, 1, 3; Mic 4, 7. — cf. Ap 21, 23. — v. Ab 21.

1-12] LL. in sb. p. D. 2 Adv.
a Ex 15, 2; Ps 15, 2.
b cf. Ps 106, 32.
c cf. cp. 37, 26.
d Jr 9, 11. — cf. cp. 17, 1; Jr 51, 37.
e cf. cp. 18, 7.

vos mores Ierusalem cives imitantes nec verba prophetarum audiunt, nec angulari lapide, in quo tantum est salus, innituntur (28, 1-29). Vae contra Ierusalem, cui vexatio tandem intellectum dabit (29, 1-14).

pondere iudicium et iustitiam in mensura, et [b]subvertet grando spem mendacii, et protectionem aquae inundabunt. 18 Et delebitur foedus vestrum cum morte, et pactum vestrum cum inferno non stabit; [c]flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem 19 Quandocumque pertransierit, tollet vos; quoniam [d]mane diluculo pertransibit in die et in nocte, et [e]tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui. 20 Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decidat, et pallium breve utrumque operire non potest. 21 Sicut enim in [f]monte divisionum stabit Dominus, sicut [g]in valle quae est in [h]Gabaon irascetur, ut faciat [i]opus suum, alienum opus eius; ut operetur opus suum, peregrinum est opus eius ab eo. 22 Et nunc nolite [j]illudere, ne forte constringantur vincula vestra; [l]consummationem enim et abbreviationem audivi a Domino Deo exercituum super universam terram.

23 [m]Auribus percipite et audite vocem meam, attendite et audite eloquium meum. 24 Nunquid tota die arabit arans ut serat? proscindet et sariet humum suam? 25 [n]Nonne, cum adaequaverit faciem eius, seret gith et cyminum sparget? et ponet triticum per ordinem et hordeum et milium et viciam in finibus suis? 26 Et [o]erudiet illum in iudicio, Deus suus docebit illum. 27 Non enim in serris triturabitur gith, nec rota plaustri super cyminum circuibit, sed in virga excutietur gith, et cyminum in baculo; 28 panis autem comminuetur. Verum non in perpetuum triturans triturabit illum, neque vexabit eum rota plaustri, nec ungulis suis comminuet eum.

29 Et hoc a Domino Deo exercituum exivit, ut [p]mirabile faceret consilium et magnificaret iustitiam.

29 1 Vae [a]Ariel, Ariel civitas, [b]quam expugnavit David. Additus est annus ad annum, sollemnitates evolutae sunt. 2 Et circumvallabo Ariel, et erit tristis et maerens et erit mihi quasi ariel. 3 Et [c]circumdabo quasi sphaeram in circuitu tuo et iaciam contra te [d]aggerem et munimenta ponam in obsidionem tuam. 4 [e]Humiliaberis, de terra loqueris, et de humo audietur eloquium tuum; et erit quasi [f]pythonis de terra vox tua, et de humo eloquium tuum mussitabit; 5 et erit sicut [g]pulvis tenuis multitudo ventilantium te, et sicut favilla pertransiens multitudo eorum [h]qui contra te praevaluerunt: 6 [i]eritque repente confestim; a Domino exercituum [j]visitabitur in tonitruo et [l]commotione terrae et voce magna turbinis et tempestatis et [m]flammae ignis devorantis. 7 Et [n]erit [o]sicut somnium visionis nocturnae multitudo omnium gentium, quae dimicaverunt contra Ariel, et omnes qui militaverunt et obsederunt et praevaluerunt adversus eam. 8 Et [p]sicut somniat esuriens et comedit, cum autem fuerit expergefactus, vacua est anima eius; et sicut somniat sitiens et bibit et, postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit et anima eius vacua est; sic erit multitudo omnium gentium quae dimicaverunt contra montem Sion.

9 [q]Obstupescite et admiramini, fluctuate et vacillate, inebriamini et non a vino, movemini et non ab ebrietate. 10 Quoniam [r]miscuit vobis Dominus spiritum soporis, claudet oculos vestros, prophetas et principes vestros, qui vident visiones, operiet. 11 Et erit vobis visio omnium sicut verba libri [s]signati, quem cum dederint scienti litteras dicent: Lege istum, et respondebit: Non possum, signatus est enim. 12 Et dabitur liber nescienti litteras diceturque ei: Lege, et respondebit: Nescio litteras.

13 Et dixit Dominus: Eo quod [t]appropinquat [u]populus iste ore suo et labiis suis glorificat me, cor autem eius longe est a me, et timuerunt me mandato hominum et doctrinis; 14 ideo ecce ego [v]addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi et stupendo; [x]peribit enim sapientia a sapientibus eius, et intellectus prudentium eius abscondetur.

15 Vae [y]qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium; quorum sunt in tenebris opera, et [z]dicunt: Quis videt nos? et quis novit nos? 16 Perversa est haec vestra cogitatio, quasi si [a]lutum contra figulum cogitet, et dicat opus factori suo: Non fecisti me, et figmentum dicat fictori suo: Non intelligis. 17 Nonne adhuc

b vr. 2; cp. 32, 19; Ex 13, 11.

c vr. 2, 15.
d cf. cp. 50, 4.
e cp. 26, 16. — cf. Ps 118, 67.

f (cf. 2 Rg 5, 20; 1 Par 14, 11).
g v. Js 10, 10-14.
h 2 Rg 6, 25; 1 Par 14, 16. — v. Js 9, 3.
i cf. Hab 1, 5.
j vr. 14.
l cf. cp. 10, 22, 23.

m Ps 77, 1, 2; Pro 1, 8; 2, 1.

n cf. cp. 55, 10, 11.

o cf. cp. 21, 10.

p Jr 32, 19. — cf. cp. 9, 6.

a vr. 7, 8; Ez 43, 15.
b cf. 2 Rg 5, 9.

c cf. 4 Rg 25, 1; Ez 4, 2; Lc 19, 43.
d cp. 37, 33; Ez 21, 22; 26, 8.
e cf. cp. 2, 11, 12.
f v. cp. 8, 19.
g cp. 17, 13; Ps 17, 43.
h cf. cp. 17, 14; 37, 36; 4 Rg 19, 35.
i cf. 3 Rg 19, 11, 12.
j cf. cp. 5, 25; Ps 17, 8-16.
l cf. Am 1, 1; Zc 14, 5.
m cp. 30, 30.
n cf. Zc 12; 9. — v. Mic 4, 11-13.
o cp. 17, 14. — cf. Jb 20, 8; Mic 1, 3, 4; Hab 3, 6.
p cf. Ps 72, 20.

q Hab 1, 5.
r (all) Rm 11, 8. — cp. 6, 10; 19, 14.

s cp. 8, 16. — cf. Dn 12, 4.

t cf. cp. 1, 12; 58, 2.
u (all) Mt 15, 8, 9; Mr 7, 6, 7. — cf. cp. 1, 15; Ez 33, 31.
v Hab 1, 5. — v. cp. 3, 1-4.
x (all) 1 Cor 1, 19. — cp. 44, 25; Jr 49, 7. — cf. Ab 8; Rm 1, 21; 24, 28.
*15] * cf. Catech. R. IV 8, 5.*
y cf. cp. 50, 1; Ez 11, 5.
z Ez 8, 12. — cf. Jb 25, 15; Sap 17, 3.
a v. Ps (10), 11.
b cp. 10, 15; 45, 9; 64, 8; Jr 18, 4, 6. — cf. Eccli 33, 13, 14; 39, 26; Rm 9, 20.

Vae contra populi seductores, qui suae prudentiae innixi non in Deum, sed in Aegyptios, quibuscum foedera clanculum inierant, confidunt et populum a via salutis avertunt (29, 15-30, 33), a Deo nempe, qui

in modico et in brevi [c]convertetur Libanus in carmel, et carmel in saltum reputabitur? 18 Et audient in die illa [d]surdi verba [e]libri, et [f]de tenebris et caligine oculi caecorum videbunt. 19 Et [g]addent mites in Domino laetitiam, et pauperes homines in sancto Israël exsultabunt; 20 quoniam defecit qui praevalebat, consummatus est [h]illusor, et succisi sunt omnes qui vigilabant super iniquitatem, 21 qui peccare faciebant homines in verbo et [i]arguentem in porta supplantabant et declinaverunt frustra a iusto.

22 Propter hoc haec dicit Dominus ad domum Iacob, [j]qui redemit Abraham: Non modo confundetur Iacob, nec modo vultus eius erubescet; 23 sed cum viderit filios suos, [k]opera manuum mearum, in medio sui sanctificantes nomen meum, et [l]sanctificabunt sanctum Iacob et [m]Deum Israël praedicabunt, 24 et scient [n]errantes spiritu intellectum, et murmuratores discent legem.

30 Vae, filii [a]desertores, dicit Dominus, [b]ut faceretis consilium et non ex me et ordiremini telam et non per spiritum meum, [c]ut adderetis peccatum super peccatum; 2 [d]qui ambulatis ut descendatis in Aegyptum et [e]os meum non interrogastis sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis et habentes fiduciam in umbra Aegypti! 3 [f]Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, et fiducia umbrae Aegypti in ignominiam. 4 Erant enim in [g]Tani principes tui, et [h]nuntii tui usque ad [i]Hanes pervenerunt. 5 Omnes confusi sunt super [j]populo, qui eis prodesse non potuit; non fuerunt in auxilium et in aliquam utilitatem, sed in confusionem et in opprobrium.

6 [k]Onus [l]iumentorum austri. [m]In terra tribulationis et angustiae leaena et leo ex eis, vipera et [n]regulus volans, portantes super umeros iumentorum divitias suas et super gibbum camelorum thesauros suos ad populum qui eis prodesse non poterit. 7 [o]Aegyptus enim frustra et vane auxiliabitur; ideo clamavi super hoc: [p]Superbia tantum est, quiesce. 8 Nunc ergo ingressus [q]scribe ei super buxum et in libro diligenter exara illud, et [r]erit in die novissimo in testimonium usque in aeternum. 9 [s]Populus enim ad iracundiam provocans est, et filii mendaces, filii [t]nolentes audire legem Dei, 10 [u]qui dicunt [v]videntibus: [x]Nolite videre, et adspicientibus: Nolite adspicere nobis ea quae recta sunt: loquimini nobis [y]placentia, videte nobis errores: 11 auferte a me viam, declinate a me semitam, cesset a facie nostra [z]sanctus Israël.

12 Propterea haec dicit sanctus Israël: Pro eo quod reprobastis verbum hoc et sperastis [a]in calumnia et in tumultu et innixi estis super eo, 13 propterea erit vobis iniquitas haec [a]sicut interruptio cadens et requisita in muro excelso, quoniam subito, dum non speratur, veniet contritio eius. 14 Et comminuetur [b]sicut conteritur lagoena figuli contritione pervalida, et non invenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio aut hauriatur parum aquae de fovea.

15 Quia haec dicit Dominus Deus sanctus Israël: [c]Si revertamini et [d]quiescatis, salvi eritis; in silentio et in spe erit fortitudo vestra. Et noluistis 16 et dixistis: Nequaquam, sed [e]ad equos fugiemus; [f]ideo fugietis; et super veloces ascendemus, ideo velociores erunt qui persequentur vos. 17 [g]Mille homines a facie terroris unius, et a facie terroris quinque fugietis, donec [h]relinquamini quasi malus navis in vertice montis et quasi signum super collem. 18 [i]Propterea exspectat Dominus ut misereatur vestri, et ideo exaltabitur parcens vobis, quia Deus iudicii Dominus: [j]beati omnes qui exspectant eum.

19 Populus enim [k]Sion habitabit in Ierusalem; [l]plorans nequaquam plorabis, miserans miserebitur tui, [m]ad vocem clamoris tui, statim ut audierit, respondebit tibi. 20 Et dabit vobis Dominus panem [n]artum et aquam brevem et [o]non faciet avolare a te ultra doctorem tuum, et erunt oculi tui videntes praeceptorem tuum, 21 [p]et aures tuae audient verbum post tergum monentis: Haec est [q]via: ambulate in ea et [r]non declinetis neque ad dexteram neque ad sinistram. 23 Et contaminabis [s]laminas sculptilium argenti tui et vestimentum conflatilis auri tui et [t]disperges ea sicut [u]immunditiam menstruatae. Egre-

c cp. 32, 15. — cf. Ps 106, 33, 35.
d cf. cp. 32, 3; 35, 5; Mt 11, 5.
e vr. 12.
f cf. cp. 35, 5; Mt 11, 5.
g cp. 61, 1. — cf. cp. 14, 30, 32.
h cp. 28, 14, 22.
i Am 5, 10. — cf. Ps 126, 5.

j cf. cp. 51, 2.

k cp. 19, 25; 45, 11; 60, 21; 64, 8; Dt 32, 6; Eph 2, 10. — cf. Ps 99, 3; Mt 15, 31.
l cp. 8, 13; Mt 6, 9; Lc 11, 2.
m Mt 15, 31; Lc 1, 68; Ac 13, 17.
n cf. cp. 28, 7.

a cf. cp. 1, 2, 4.
b cf. cp. 29, 15.
c Eccli 3, 29; 5, 5.
d cp. 31, 1; 36, 6.
e cf. Ex 4, 16; 7, 1; Jr 15, 19.
f cf. vr. 7; cp. 20, 5; 36, 9; Jr 2, 36.
g v. cp. 19, 11.
h cf. Ez 17, 15.
i cf. Jr 43, 7.
j cf. vr. 7; Jr 2, 36.
k v. cp. 13, 1.
l cf. cp. 51, 9; Ps 67, 31.
m cf. Dt 8, 15.
n cp. 14, 29.
o cp. 36, 6.
p cf. cp. 51, 9; Jr 46, 17.
q cp. 8, 1; Hab 2, 2. — cf. Ap 1, 19.
r cf. Dt 31, 26.
s vr. 1.
t cp. 5, 24.
u Am 2, 12. — cf. Am 7, 12. 13.
v v. 2 Rg 9, 9.
x Jr 11, 21; Am 2, 12.
y cf. 3 Rg 22, 13. — v. Jr 28, 1-11; Ez 13, 8-16.

z cf. cp. 5, 20.

a Ez 13, 13. — cf. Ps 6, 4.

b Ps 2, 9.

c cp. 31, 6; Os 14, 2.
d cp. 7, 4. — cf. Ex 14, 14.
e cp. 31, 1, 3. — cf. Os 14, 4.
f cf. cp. 66, 4.
g Lv 26, 17, 36; Dt 32, 30.
h cf. 4 Rg 19, 1-3; Eccli 48, 21.
i cf. cp. 10, 12.
18-20] LL. in Jr. 3 p. D. 3 Adv.
j v. Jr 17, 6.
20] R. in D. 2 Adv.
k cp. 14, 32.
l cf. cp. 25, 8.
m cp. 58, 9.
n (cf. 3 Rg 22, 27; Ps 126, 2. — cf. Ez 4, 10, 11.
o cf. cp. 37, 26, 21.
p cf. Jr 31, 33, 34.
q cp. 35, 8. — cf. Ac 9, 7.
r Dt 5, 32; 28, 14; Pro 4, 27.
s cf. Bar 6, 7, 50.
t cp. 2, 20; 27, 9; 31, 7. — cf. Os 14, 4, 9.
u cp. 64, 6; Lv 26, 3-5; Dt 28, 12; Est 14, 16.

solus ab hostibus, maxime ab Assyriis, liberare valet (31, 1-8). Porro eorum stultitiam reprobans veri Dei potentiam illustrat et ab eo victoriam exspectat (32, 1-9), cui tamen praeibit poena praesertim in

dere, dices ei. 23 [v]Et dabitur [x]pluvia semini tuo, ubicumque seminaveris in terra; et panis frugum terrae erit uberrimus et pinguis; [y]pascetur in possessione tua in die illo agnus spatiose, 24 et [z]tauri tui et pulli asinorum, qui operantur terram, commixtum migma comedent sicut in area ventilatum est. 25 [a]Et erunt super omnem montem excelsum et super omnem collem elevatum rivi currentium aquarum in die interfectionis multorum, [b]cum ceciderint turres. 26 [c]Et erit lux lunae sicut lux solis, et lux solis erit semptempliciter sicut lux septem dierum, in die qua [d]alligaverit Dominus [e]vulnus populi sui et percussuram plagae eius sanaverit.

27 Ecce nomen Domini venit de longinquo: [f]ardens furor eius et gravis ad portandum, labia eius repleta sunt indignatione, et lingua eius quasi ignis devorans; 28 [g]spiritus eius velut torrens inundans [h]usque ad medium colli ad perdendas gentes in nihilum, et [i]frenum erroris, quod erat in maxillis populorum. 29 [j]Canticum erit vobis sicut nox sanctificatae sollemnitatis, et laetitia cordis [k]sicut qui pergit cum tibia, ut intret in [m]montem Domini ad [n]fortem Israël. 30 Et [o]auditam faciet Dominus gloriam vocis suae et terrorem bracchii sui ostendet in comminatione furoris et [p]flamma ignis devorantis: [q]allidet in turbine et in lapide grandinis. 31 A voce enim Domini pavebit Assur virga [r]percussus. 32 Et erit transitus virgae fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum in [s]tympanis et citharis, et in [t]bellis praecipuis expugnabit eos. 33 Praeparata est enim ab heri Topheth, a rege praeparata, profunda et dilatata. [u]Nutrimenta eius ignis et ligna multa, [v]flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam.

31 Vae [a]qui descendunt in Aegyptum ad auxilium in equis sperantes et [b]habentes fiduciam super quadrigis, quia multae sunt, et super equitibus, quia praevalidi nimis, et [c]non sunt confisi super [d]sanctum Israël et Dominum non requisierunt! 2 [e]Ipse autem sapiens adduxit malum et [f]verba sua non abstulit, et [g]consurget contra domum pessimorum et contra auxilium [h]operantium iniquitatem. 3 [i]Aegyptus homo et non Deus, et equi eorum [j]caro et non spiritus; et Dominus inclinabit manum suam, et corruet auxiliator, et cadet cui praestatur auxilium, simulque omnes consummentur.

4 Quia haec dicit Dominus ad me: [k]Quomodo si rugiat leo et catulus leonis super praedam suam et, cum occurrerit ei multitudo pastorum, a voce eorum non formidabit et a multitudine eorum non pavebit; [l]sic descendet Dominus exercituum ut proelietur super montem Sion et super collem eius. 5 [m]Sicut aves volantes sic proteget Dominus exercituum Ierusalem protegens et liberans, transiens et salvans. 6 [n]Convertimini, sicut in [o]profundum recesseratis, filii Israël; 7 in die enim illa [p]abiciet vir idola argenti sui et idola auri sui, quae fecerunt manus vestrae in peccatum, 8 [q]et cadet Assur in gladio non viri, et gladius non hominis vorabit eum, et fugiet non a facie gladii, et iuvenes eius [r]vectigales erunt, 9 et [s]fortitudo eius a terrore transibit, et pavebunt fugientes principes eius: dixit Dominus, cuius [t]ignis est in Sion et [u]caminus eius in Ierusalem.

32 [a]Ecce in iustitia regnabit rex, et principes in iudicio praeerunt. 2 [b]Et erit vir sicut qui absconditur a vento et celat se a tempestate, [c]sicut rivi aquarum in siti et umbra petrae prominentis in terra deserta. 3 [d]Non caligabunt oculi videntium, et aures audientium diligenter auscultabunt, 4 et cor stultorum intelliget scientiam, et [e]lingua balborum velociter loquetur et plane. 5 Non [f]vocabitur ultra is qui insipiens est princeps, neque fraudulentus appellabitur maior; 6 [g]stultus enim fatua loquetur, et cor eius faciet iniquitatem, ut perficiat simulationem et loquatur ad Dominum fraudulenter et [h]vacuam faciat animam esurientis et potum sitienti auferat. 7 [i]Fraudulenti vasa pessima sunt, [j]ipse enim cogitationes concinnavit ad perdendos mites in sermone mendacii, cum loqueretur pauper iudicium; 8 princeps vero ea, quae digna sunt principe, cogitabit et ipse super duces stabit.

9 [k]Mulieres [l]opulentae, surgite et audite vocem meam; filiae confidentes, percipite auribus eloquium meum. 10 Post dies enim et

v cf. cp. 32, 20; Ps 143, 13, 14.
x cf. Jr 5, 24.
y cf. Ps 64, 14.
z v. Gn 45, 6.

a Jl 3, 18. — cf. cp. 33, 21; Ps 106, 35.
b cp. 2, 15. — cf. cp. 32, 19.
26] Ant. in fs. ss. 5 vuln. DNJC.
c cp. 60, 19, 20. — cf. Zc 14, 7; Rm 8, 21-23; 2 Pt 3, 13.
d cf. cp. 61, 1; Os 6, 2.
e cf. cp. 1, 5, 6.
27] Ant. in D. 1 Adv. etc.
f Ps 17, 9, 10.
g cp. 11, 4; 2 Th 2, 8.
h cf. cp. 8, 8; Nh 1, 8.
i cp. 37, 29.
j cf. Nh 1, 15.
l 1 Rg 10, 5; 3 Rg 1, 40.
m cp. 2, 3.
n cp. 26, 4.
o Ps 17. 14.
p cp. 29, 6.
q cp. 28, 2. — cf. Js 10, 11.
r cp. 9, 4; 10, 5.
s Ex 15, 1.
t cf. cp. 11, 5; 19, 16.
u 4 Rg 23, 10; Jr 7, 31; 19, 6, 11-13.
v Ez 24, 9, 10.
x Jb 4, 8; Sap 11, 21. — cf. Ps 17, 9; Ez 20, 48.

a cp. 30, 2, 16; 36, 7.
b Ps 19, 8. — cf. cp. 30, 16; 36, 9.
c cf. cp. 22, 11.
d cp. 1, 4; 5, 19, 24; 10, 20.
e Am 3, 6. — cf. Ps 93,, 8-11.
f cf. Nm 23, 19.
g cf. cp. 22, 14.
h Ps 93, 4.
i cf. Ez 28, 2.
j cf. Jr 17, 5.
k cf. Jr 25, 30; Os 11, 10; Jl 3, 16; Am 1, 2; 3, 8.
l cf. cp. 42, 13.

m Dt 32, 11. — cf. Ps 90, 4; Mt 23, 37.
n cf. cp. 30, 15.
o cp. 1, 4.
p cp. 2, 20; 30, 22.
q cp. 37, 36.
r Lm 1, 1. — cf. Gn 49, 15; Pro 12, 24.
s cf. cp. 30, 30; Dt 32, 30, 31.
t cp. 30, 33.
u Ps 20, 9; Ml 4, 1.

a cp. 16, 5; Ps 71, 2-4; Jr 23 5. — v. cp. 11, 2-4.
b cp. 4, 6; 25, 4.
c cp. 33, 21.
d cf. cp. 6, 10; 29, 10; 30, 10

e cp. 35, 6.
f cp. 5, 20.

g cf. 1 Rg 24, 14.

h cf. cp. 3, 14, 15.
i Pro 29, 4.
j Mic 2, 1, 2.

k cp. 3, 16-4, 1.
l Am 6, 1.

mulieres luxuriantes (10-20). Vae contra Assur, qui tandem vastabitur (33, 1-6); Sion autem sub rege iusto secura erit (7-22) et victi hostis dividet spolia (23, 24). Quorum iudiciorum particularium quasi in

annum vos conturbamini confidentes; consummata est enim vindemia, collectio ultra non veniet. 11 Obstupescite, opulentae; conturbamini, confidentes; [m]exsuite vos et confundimini, [n]accingite lumbos vestros. 12 [o]Super ubera plangite, super regione desiderabili, super vinea fertili. 13 [p]Super humum populi mei spinae et vepres ascendent, [q]quanto magis super omnes domos gaudii civitatis exsultantis! 14 Domus enim dimissa est, multitudo urbis relicta est, tenebrae et palpatio factae sunt super speluncas usque in aeternum, gaudium onagrorum, pascua gregum; 15 donec effundatur super nos spiritus de excelso. Et erit [r]desertum in carmel, et carmel in saltum reputabitur, 16 et habitabit in solitudine iudicium, et iustitia in carmel sedebit, 17 et erit [u]opus iustitiae pax, et cultus iustitiae silentium et securitas usque in sempiternum. 10 Et [v]sedebit populus meus in pulchritudine pacis et in tabernaculis fiduciae et in requie opulenta. 19 [x]Grando autem in descensione saltus, et [y]humilitate humiliabitur civitas. 20 [z]Beati, qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bovis et asini.

33 [a]Vae qui praedaris! nonne et ipse praedaberis? et qui spernis! nonne et ipse sperneris? Cum consummaveris depraedationem, depraedaberis; cum fatigatus desieris contemnere, contemneris.
2 Domine, miserere nostri, [b]te enim exspectavimus; esto bracchium nostrum in mane et salus nostra in tempore tribulationis. 3 [c]A voce angeli fugerunt populi, et ab exaltatione tua dispersae sunt gentes. 4 [d]Et congregabuntur spolia vestra sicut colligitur bruchus, velut cum fossae plenae fuerint de eo. 5 [e]Magnificatus est Dominus, quoniam habitavit in excelso, implevit Sion iudicio et iustitia. 6 Et erit fides in temporibus tuis; divitiae salutis sapientia et scientia; [g]timor Domini ipse est thesaurus eius.
7 Ecce videntes clamabunt foris, [h]angeli pacis amare flebunt. 8 [i]Dissipatae sunt viae, cessavit transiens per semitam, [j]irritum factum est pactum, proiecit civitates, non reputavit homines. 9 [k]Luxit et elanguit terra, confusus est Libanus et obsorduit, et factus est [l]Saron sicut desertum, et concussa est Basan et Carmelus.
10 [m]Nunc consurgam, dicit Dominus, nunc exaltabor, nunc sublevabor. 11 [n]Concipietis ardorem, parietis stipulam; spiritus vester ut [o]ignis vorabit vos. 12 Et erunt populi quasi de incendio cinis: [p]spinae congregatae igni comburentur.
13 [q]Audite, qui longe estis, quae fecerim, et cognoscite, vicini, fortitudinem meam. 14 Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas. Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? [r]quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis? 15 [s]Qui ambulat in iustitiis et loquitur veritatem, qui proicit avaritiam ex calumnia et excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, et claudit oculos suos, ne videat malum. 16 Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius; [u]panis ei datus est, aquae eius fideles sunt. 17 [v]Regem in decore suo videbunt oculi eius, [x]cernent terram de longe. 18 Cor tuum meditabitur timorem. [y]Ubi est litteratus? ubi legis verba ponderans? ubi doctor parvulorum? 19 [z]Populum impudentem non videbis, populum [a]alti sermonis, ita ut non possit intelligere disertitudinem linguae eius, in quo nulla est sapientia. 20 Respice Sion civitatem sollemnitatis nostrae, [b]oculi tui videbunt Ierusalem habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit; nec auferentur clavi eius in sempiternum, et omnes funiculi eius non rumpentur, 21 quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster: [c]locus fluviorum, rivi latissimi et patentes; non transibit per eum navis remigum, neque trieris magna transgredietur eum. 22 Dominus enim [d]iudex noster, Dominus [e]legifer noster, [f]Dominus rex noster, ipse salvabit nos. 23 Laxati sunt funiculi tui et non praevalebunt; sic erit malus tuus ut dilatare signum non queas. Tunc [g]dividentur spolia praedarum multarum; claudi diripient rapinam. 24 Nec dicet vicinus: [h]Elangui. [i]Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.

34 1 [a]Accedite, gentes, et audite; et, populi, attendite:
[b]audiat terra et plenitudo eius, orbis et omne germen eius.

m cf. cp. 47, 2, 3.
n cf. Jr 4, 8.
o cf. cp. 24, 7.
p cp. 7, 23; 34, 13; Os 9, 6.
q cf. cp. 24, 11, 12.

r Jr 2, 24.
s cp. 11, 2; 44, 3; Ez 36, 25; 39, 29; Jl 2, 28.
t cp. 35, 1, 2. — cf. cp. 29, 17.

u Jc 3, 18. — cf. cp. 1, 27; Ps 71, 4; 118, 165
v cp 33, 20. — cf. Jr 25, 37.
18] **Catech. R. I 13, 13.*
x cp. 28, 2, 17.
y cp. 26, 5.
z Ec 11, 1. — cf. cp. 30, 23.

a cp. 22, 2. — cf. cp. 17, 14; Jr 30, 19; Ez 39, 10; Zc 2, 9.
ex 1-17] *LL. in fr. 5 p. D. 3 Adv. (1)]In ord. Ms., in precib. etc.*
b cp. 25, 9; 26, 8.
c cp. 17, 13; Ps 9, 6, 7; 67, 3; 103, 7. — cf. 4 Rg 19, 7.

d vr. 23. — cf. 4 Rg 7, 16.
e cf. Nh 3, 15.
f cp. 2, 11, 17; 5, 15, 16.
g v. Pro 9, 10; Ecli 40, 28.

h cf. cp. 36, 22; 4 Rg 18, 37.
i cf. Jd 5, 6.
j cf. vr. 1. — v. 4 Rg 18, 14-17.
k cp. 24, 4. — cf. Nh 1, 4-5.

l cp. 35, 2.
m Ps 11, 6. — cf. cp. 10, 26.
n cf. cp. 59, 4; Ps 7, 15.
o cp. 9, 18; 10, 16, 17. — cf. Ps 79, 17.
p Ps 117, 12.
q cp. 49, 1.

r cf. cp. 66, 15, 16; Heb 12, 29.
s Ps 14, 2-6; 23, 3-5.
t Ps 118, 37; Pro 23, 5.

u cp. 30, 23-25.
v cp. 6, 5. — cf. cp. 32, 1; Zc 9, 9.
x cf. cp. 54, 2, 3.
y cf. 1 Cor 1, 20.
z cf. 4 Rg 19, 32, 33.

a cp. 28, 11; Dt 28, 49; Jr 5, 15; Ez 3, 5, 6.
b cp. 32, 18.
c cf. Ps 45, 5; Ez 47, 1.
22] **Catech. R. IV 11, 8.* — *Ant. in fr. 5 p. D. 3 Adv.* — *Ant. maior in die 23 Dbr.*
d Jc 4, 12.
e cf. Jd 8, 23; 1 Rg 13, 12.
f cf. Gn 49, 27; Jd 5, 30; Ps 67, 13.
g cf. cp. 1, 5, 6.
24] **Catech. R. I 11, 2.*
h cp. 1, 25, 26; Jr 50, 20.
i Zc 3, 9. — v. cp. 40, 2.

a Ps 48, 2. — cf. Jb 3, 1, 2; Mic 1, 2.
b cp. 1, 2; Dt 32, 1; Jr 6, 19.

solus ab hostibus, maxime ab Assyriis, liberare valet (31, 1-8). Porro eorum stultitiam reprobans veri Dei potentiam illustrat et ab eo victoriam exspectat (32, 1-9), cui tamen praeibit poena praesertim in

dere, dices ei. 23 [v]Et dabitur [x]pluvia semini tuo, ubicumque seminaveris in terra; et panis frugum terrae erit uberrimus et pinguis; [y]pascetur in possessione tua in die illo agnus spatiose, 24 et [z]tauri tui et pulli asinorum, qui operantur terram, commixtum migma comedent sicut in area ventilatum est. 25 [a]Et erunt super omnem montem excelsum et super omnem collem elevatum rivi currentium aquarum in die interfectionis multorum, [b]cum ceciderint turres. 26 [c]Et erit lux lunae sicut lux solis, et lux solis erit semptempliciter sicut lux septem dierum, in die qua [d]alligaverit Dominus [e]vulnus populi sui et percussuram plagae eius sanaverit.

27 Ecce nomen Domini venit de longinquo: [f]ardens furor eius et gravis ad portandum, labia eius repleta sunt indignatione, et lingua eius quasi ignis devorans; 28 [g]spiritus eius velut torrens inundans [h]usque ad medium colli ad perdendas gentes in nihilum, et [i]frenum erroris, quod erat in maxillis populorum. 29 [j]Canticum erit vobis sicut nox sanctificatae sollemnitatis, et laetitia cordis [k]sicut qui pergit cum tibia, ut intret in [m]montem Domini ad [n]fortem Israël. 30 Et [o]auditam faciet Dominus gloriam vocis suae et terrorem bracchii sui ostendet in comminatione furoris et [p]flamma ignis devorantis: [q]allidet in turbine et in lapide grandinis. 31 A voce enim Domini pavebit Assur virga [r]percussus. 32 Et erit transitus virgae fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum in [s]tympanis et citharis, et in [t]bellis praecipuis expugnabit eos. 33 Praeparata est enim ab heri Topheth, a rege praeparata, profunda et dilatata. [u]Nutrimenta eius ignis et ligna multa, [v]flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam.

31 Vae [a]qui descendunt in Aegyptum ad auxilium in equis sperantes et [b]habentes fiduciam super quadrigis, quia multae sunt, et super equitibus, quia praevalidi nimis, et [c]non sunt confisi super [d]sanctum Israël et Dominum non requisierunt! 2 [e]Ipse autem sapiens adduxit malum et [f]verba sua non abstulit, et [g]consurget contra domum pessimorum et contra auxilium [h]operantium iniquitatem. 3 [i]Aegyptus homo et non Deus, et equi eorum [j]caro et non spiritus; et Dominus inclinabit manum suam, et corruet auxiliator, et cadet cui praestatur auxilium, simulque omnes consummentur.

4 [k]Quia haec dicit Dominus ad me: [k]Quomodo si rugiat leo et catulus leonis super praedam suam et, cum occurrerit ei multitudo pastorum, a voce eorum non formidabit et a multitudine eorum non pavebit; [l]sic descendet Dominus exercituum ut proelietur super montem Sion et super collem eius. 5 [m]Sicut aves volantes sic proteget Dominus exercituum Ierusalem protegens et liberans, transiens et salvans. 6 [n]Convertimini, sicut in [o]profundum recesseratis, filii Israël; 7 in die enim illa [p]abiciet vir idola argenti sui et idola auri sui, quae fecerunt manus vestrae in peccatum, 8 [q]et cadet Assur in gladio non viri, et gladius non hominis vorabit eum, et fugiet non a facie gladii, et iuvenes eius [r]vectigales erunt, 9 et [s]fortitudo eius a terrore transibit, et pavebunt fugientes principes eius: dixit Dominus, cuius [t]ignis est in Sion et [u]caminus eius in Ierusalem.

32 [a]Ecce in iustitia regnabit rex, et principes in iudicio praeerunt. 2 [b]Et erit vir sicut qui absconditur a vento et celat se a tempestate, [c]sicut rivi aquarum in siti et umbra petrae prominentis in terra deserta. 3 [d]Non caligabunt oculi videntium, et aures audientium diligenter auscultabunt, 4 et cor stultorum intelliget scientiam, et [e]lingua balborum velociter loquetur et plane. 5 Non [f]vocabitur ultra is qui insipiens est princeps, neque fraudulentus appellabitur maior; 6 [g]stultus enim fatua loquetur, et cor eius faciet iniquitatem, ut perficiat simulationem et loquatur ad Dominum fraudulenter et [h]vacuam faciat animam esurientis et potum sitienti auferat. 7 [i]Fraudulenti vasa pessima sunt, [j]ipse enim cogitationes concinnavit ad perdendos mites in sermone mendacii, cum loqueretur pauper iudicium; 8 princeps vero ea, quae digna sunt principe, cogitabit et ipse super duces stabit.

9 [k]Mulieres [l]opulentae, surgite et audite vocem meam; filiae confidentes, percipite auribus eloquium meum. 10 Post dies enim et

v cf. cp. 32, 20; Ps 143, 13, 14.
x cf. Jr 5, 24.
y cf. Ps 64, 14.
z v. Gn 45, 6.

a Jl 3, 18. — cf. cp. 33, 21; Ps 106, 35.
b cp. 2, 15. — cf. cp. 32, 19.
26] Ant. in fs. ss. 5 vuln. DNJC.
c cp. 60, 19, 20. — cf. Zc 14, 7; Rm 8, 21-23; 2 Pt 3, 13.
d cf. cp. 61, 1; Os 6, 2.
e cf. cp. 1, 5, 6.
27] Ant. in D. 1 Adv. etc.
f Ps 17, 9, 10.
g cp. 11, 4; 2 Th 2, 8.
h cf. cp. 8, 8; Nh 1, 8.
i cp. 37, 29.
j cf. Nh 1, 15.
l 1 Rg 10, 5; 3 Rg 1, 40.
m cp. 2, 3.
n cp. 26, 4.
o Ps 17, 14.
p cp. 29, 6.
q cp. 28, 2. — cf. Js 10, 11.
r cp. 9, 4; 10, 5.
s Ex 15, 1.
t cf. cp. 11, 5; 19, 16.
u 4 Rg 23, 10; Jr 7, 31; 19, 6, 11-13.
v Ez 24, 9, 10.
x Jb 4, 8; Sap 11, 21. — cf. Ps 17, 9; Ez 20, 48.

a cp. 30, 2, 16; 36, 7.
b Ps 19, 8. — cf. cp. 30, 16; 36, 9.
c cf. cp. 22, 11.
d cp. 1, 4; 5, 19, 24; 10, 20.
e Am 3, 6. — cf. Ps 93,, 8-11.
f cf. Nm 23, 19.
g cf. cp. 22, 14.
h Ps 93, 4.
i cf. Ez 28, 2.
j cf. Jr 17, 5.
k cf. Jr 25, 30; Os 11, 10; Jl 3, 16; Am 1, 2; 3, 8.
l cf. cp. 42, 13.

m Dt 32, 11. — cf. Ps 90, 4; Mt 23, 37.
n cf. cp. 30, 15.
o cp. 1, 4.
p cp. 2, 20; 30, 22.
q cp. 37, 36.
r Lm 1, 1. — cf. Gn 49, 15; Pro 12, 24.
s cf. cp. 30, 30; Dt 32, 30, 31.
t cp. 30, 33.
u Ps 20, 9; Ml 4, 1.

a cp. 16, 5; Ps 71, 2-4; Jr 23 5. — v. cp. 11, 2-4.
b cp. 4, 6; 25, 4.
c cp. 33, 21.
d cf. cp. 6, 10; 29, 10; 30, 10.

e cp. 35, 6.
f cp. 5, 20.

g cf. 1 Rg 24, 14.

h cf. cp. 3, 14, 15.
i Pro 29, 4.
j Mic 2, 1, 2.

k cp. 3, 16-4, 1.
l Am 6, 1.

annum vos conturbamini confidentes; consummata est enim vindemia, collectio ultra non veniet. 11 Obstupescite, opulentae; conturbamini, confidentes; [m]exsuite vos et confundimini, [n]accingite lumbos vestros. 12 [o]Super ubera plangite, super regione desiderabili, super vinea fertili. 13 [p]Super humum populi mei spinae et vepres ascendent, [q]quanto magis super omnes domos gaudii civitatis exsultantis! 14 Domus enim dimissa est, multitudo urbis relicta est, tenebrae et palpatio factae sunt super speluncas usque in aeternum, gaudium onagrorum, pascua gregum; 15 donec effundatur super nos spiritus de excelso. Et erit [r]desertum in carmel, et carmel in saltum reputabitur, 16 et habitabit in solitudine iudicium, et iustitia in carmel sedebit, 17 et erit [s]opus iustitiae pax, et cultus iustitiae silentium et securitas usque in sempiternum. 10 Et [t]sedebit populus meus in pulchritudine pacis et in tabernaculis fiduciae et in requie opulenta. 19 [x]Grando autem in descensione saltus, et [y]humilitate humiliabitur civitas. 20 [z]Beati, qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bovis et asini.

33 [a]Vae qui praedaris! nonne et ipse praedaberis? et qui spernis! nonne et ipse sperneris? Cum consummaveris depraedationem, depraedaberis; cum fatigatus desieris contemnere, contemneris.

2 Domine, miserere nostri, [b]te enim exspectavimus; esto bracchium nostrum in mane et salus nostra in tempore tribulationis. 3 [c]A voce angeli fugerunt populi, et ab exaltatione tua dispersae sunt gentes. 4 [d]Et congregabuntur spolia vestra sicut colligitur bruchus, velut cum fossae plenae fuerint de eo. 5 [e]Magnificatus est Dominus, quoniam habitavit in excelso, implevit Sion iudicio et iustitia. 6 Et erit fides in temporibus tuis; divitiae salutis sapientia et scientia; [g]timor Domini ipse est thesaurus eius.

7 Ecce videntes clamabunt foris, [h]angeli pacis amare flebunt. 8 [i]Dissipatae sunt viae, cessavit transiens per semitam, [j]irritum factum est pactum, proiecit civitates, non reputavit homines. 9 [k]Luxit et elanguit terra, confusus est Libanus et obsorduit, et factus est [l]Saron sicut desertum, et concussa est Basan et Carmelus.

10 [m]Nunc consurgam, dicit Dominus, nunc exaltabor, nunc sublevabor. 11 [n]Concipietis ardorem, parietis stipulam; spiritus vester ut [o]ignis vorabit vos. 12 Et erunt populi quasi de incendio cinis: [p]spinae congregatae igni comburentur.

13 [q]Audite, qui longe estis, quae fecerim, et cognoscite, vicini, fortitudinem meam. 14 Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas. Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? [r]quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis? 15 [s]Qui ambulat in iustitiis et loquitur veritatem, qui proicit avaritiam ex calumnia et excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, et claudit oculos suos, ne videat malum. 16 Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius; [t]panis ei datus est, aquae eius fideles sunt. 17 [v]Regem in decore suo videbunt oculi eius, [x]cernent terram de longe. 18 Cor tuum meditabitur timorem. [y]Ubi est litteratus? ubi legis verba ponderans? ubi doctor parvulorum? 19 [z]Populum impudentem non videbis, populum [a]alti sermonis, ita ut non possit intelligere disertitudinem linguae eius, in quo nulla est sapientia. 20 Respice Sion civitatem sollemnitatis nostrae, [b]oculi tui videbunt Ierusalem habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit; nec auferentur clavi eius in sempiternum, et omnes funiculi eius non rumpentur, 21 quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster: [c]locus fluviorum, rivi latissimi et patentes; non transibit per eum navis remigum, neque trieris magna transgredietur eum. 22 Dominus enim [d]iudex noster, Dominus [e]legifer noster, [f]Dominus rex noster, ipse salvabit nos. 23 Laxati sunt funiculi tui et non praevalebunt; sic erit malus tuus ut dilatare signum non queas. Tunc [g]dividentur spolia praedarum multarum; claudi diripient rapinam. 24 Nec dicet vicinus: [h]Elangui. [i]Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.

34 1 [a]Accedite, gentes, et audite; et, populi, attendite:
[b]audiat terra et plenitudo eius, orbis et omne germen eius.

m cf. cp. 47, 2, 3.
n cf. Jr 4, 8.
o cf. cp. 24, 7.
p cp. 7, 23; 34, 13; Os 9, 6.
q cf. cp. 24, 11, 12.

r Jr 2, 24.
s cp. 11, 2; 44, 3; Ez 36, 25; 39, 29; Jl 2, 28.
t cp. 35, 1, 2. — cf. cp. 29, 17.

u Jc 3, 18. — cf. cp. 1, 27; Ps 71, 4; 118, 165.
v cp 33, 20. — cf. Jr 25, 37.
*18] * Catech. R. I 13, 13.*
x cp. 28, 2, 17.
y cp. 26, 5.
z Ec 11, 1. — cf. cp. 30, 23.

a cp. 22, 2. — cf. cp. 17, 14; Jr 30, 19; Ez 39, 10; Zc 2, 9.
ex 1-17] LL. in fr. 5 p. D. 3 Adv. (1)] In ord. Ms., in precib. etc.
b cp. 25, 9; 26, 8.
c cp. 17, 13; Ps 9, 6, 7; 67, 3; 103, 7. — cf. 4 Rg 19, 7.

d vr. 23. — cf. 4 Rg 7, 16.
e cf. Nh 3, 15.
f cp. 2, 11, 17; 5, 15, 16.
g v. Pro 9, 10; Ecli 40, 28.

h cf. cp. 36, 22; 4 Rg 18, 37.
i cf. Jd 5, 6.
j cf. vr. 1. — v. 4 Rg 18, 14-17.
k cp. 24, 4. — cf. Nh 1, 4-5.

l cp. 35, 2.
m Ps 11, 6. — cf. cp. 10, 26.
n cf. cp. 59, 4; Ps 7, 15.
o cp. 9, 18; 10, 16, 17. — cf. Ps 79, 17.
p Ps 117, 12.
q cp. 49, 1.

r cf. cp. 66, 15, 16; Heb 12, 29.
s Ps 14, 2-6; 23, 3-5.
t Ps 118, 37; Pro 23, 5.

u cp. 30, 23-25.
v cp. 6, 5. — cf. cp. 32, 1; Zc 9, 9.
x cf. cp. 54, 2, 3.
y cf. 1 Cor 1, 20.
z cf. 4 Rg 19, 32, 33.

a cp. 28, 11; Dt 28, 49; Jr 5, 15; Ez 3, 5, 6.
b cp. 32, 18.
c cf. Ps 45, 5; Ez 47, 1.
*22] * Catech. R. IV 11, 8. — Ant. in fr. 5 p. D. 3 Adv. — Ant. maior in die 23 Dbr.*
d Jc 4, 12.
e cf. Jd 8, 23; 1 Rg 13, 12.
f cf. Gn 49, 27; Jd 5, 30; Ps 67, 13.
g cf. cp. 1, 5, 6.
*24] * Catech. R. I 11, 2.*
h cp. 1, 25, 26; Jr 50, 20.
i Zc 3, 9. — v. cp. 40, 2.

a Ps 48, 2. — cf. Jb 3, 1, 2; Mic 1, 2.
b cp. 1, 2; Dt 32, 1; Jr 6, 19.

sollemnem recapitulationem iudicium universale denuo describit, sumpta Edomitarum sorte in typum condemnationis malorum (34, 1-17), terra vero iustorum in typum restaurationis (35, 1-10). Tandem, in confir-

2 Quia indignatio Domini super omnes gentes,
et furor super universam militiam eorum;
[c]interfecit eos et dedit eos in occisionem.
3 Interfecti eorum [d]proicientur,
et de cadaveribus eorum [e]ascendet fetor,
[f]tabescent montes a sanguine eorum,
4 et tabescet [g]omnis militia caelorum,
et [h]complicabuntur, sicut liber, caeli,
et omnis militia eorum defluet,
sicut defluit folium de vinea et de ficu.
5 Quoniam inebriatus est in caelo gladius meus:
ecce super [i]Idumaeam descendet
et super populum interfectionis meae ad iudicium.
6 [j]Gladius Domini repletus est sanguine,
incrassatus est adipe,
de sanguine agnorum et hircorum,
de sanguine medullatorum arietum;
[k]victima enim Domini in Bosra,
et interfectio magna in terra Edom.
7 Et [l]descendent [m]unicornes cum eis,
et [n]tauri cum potentibus;
inebriabitur terra eorum sanguine,
et humus eorum adipe pinguium,
8 quia [o]dies ultionis Domini,
annus retributionum iudicii Sion.
9 [p]Et convertentur torrentes eius in picem
et humus eius in sulphur,
et erit terra eius in picem ardentem.
in saecula saeculorum non erit transiens per eam.
[s]a generatione in generationem desolabitur,
in [r]sempiternum ascendet fumus eius,
10 [q]nocte et die non exstinguetur.
11 Et [t]possidebunt illam onocrotalus et ericius,
ibis et corvus habitabunt in ea,
et [u]extendetur super eam mensura,
ut [v]redigatur ad nihilum, et perpendiculum in desolationem.
12 Nobiles eius non erunt ibi;
regem potius invocabunt,
et omnes principes eius erunt in nihilum.
13 Et [x]orientur in domibus eius spinae et urticae,
et paliurus in munitionibus eius,
et erit [y]cubile draconum et pascua struthionum,
14 et [z]occurrent daemonia onocentauris,
et pilosus clamabit alter ad alterum;
ibi cubavit lamia et invenit sibi requiem,
15 ibi habuit foveam ericius et enutrivit catulos
et circumfodit et fovit in umbra eius,
illuc congregati sunt [a]milvi alter ad alterum.
16 Requirite diligenter in libro Domini et legite:
unum ex eis non defuit, alter alterum non quaesivit;
quia, quod ex ore meo procedit, ille mandavit,
et spiritus eius ipse congregavit ea.
17 [b]Et ipse misit eis sortem,
et manus eius divisit eam illis in mensuram;
usque in aeternum possidebunt eam,
in generationem et generationem habitabunt in ea.

35 1 [a]Laetabitur deserta et invia,
et [b]exsultabit solitudo et [c]florebit quasi lilium.
2 Germinans germinabit
et exsultabit laetabunda et laudans.
[d]Gloria Libani data est ei,
[e]decor Carmeli et [f]Saron;
[g]ipsi videbunt gloriam Domini

c cf. Js 6, 21.
d cf. cp. 14, 19.
e Jl 2, 20; Am 4, 10.
f cf. Ez 39, 4.
g cp. 13, 10; Jl 2, 31; 3, 15; Mt 24, 29; Ac 2, 20; Ap 6, 13, 14. — cf. cp. 14, 12; Ps 102, 26; Heb 1, 11, 12.
h cf. cp. 40, 22; Ps 103, 2.
i v. cp. 63, 1-6; Jr 49, 7-22; Ab 1-21; Ml 1, 2-4.
j Jr 46, 16. — cf. 2 Rg 1, 22.
o cp. 63, 1. — cf. Jr 46, 10; Sph 1, 7.
l cp. 47, 1. — cf. Jr 51, 40.
m Nm 23, 22.
n Ps 21, 13. — cf. Am 4, 1.
o cp. 13, 9; 61, 2; 63, 4; Ps 136, 7; Lc 21, 22.
p cf. Gn 19, 24; Dt 29, 23.
q cp. 66, 24.
r cf. Ap 14, 11; 18, 18; 19, 3.
s Ml 1, 4.
t cp. 14, 23; Sph 2, 14. — cf. Ap 18, 2.
u 4 Rg 21, 13; Lm 2, 8. — v. Am 7, 7, 9.
v cf. cp. 24, 10.
x cp. 32, 13.
y cp. 13, 21, 22; Mic 1, 8; Ml 1, 3.
z cf. Ap 18, 2.
a Dt 14, 13.
b cf. Ps 77, 55.
a cp. 55, 12, 13.
b cf. cp. 32, 15.
c cf. Os 14, 6.
1-17] *L. in sb. QT. Adv. et 3 L. in fs. Adnunt. etc.*
1-10] *1 et 2 L. in D. 4 Adv.*
d cp. 60, 13; Cn 5, 15. — cf. Ps 91, 13.
2] *Ant. in fs. BMV. de monte Carm.*
e Cn 7, 5.
f cp. 33, 9.
g cp. 40, 5.

et decorem Dei nostri.
3 [h]Confortate manus dissolutas
et genua debilia roborate;
4 dicite pusillanimis:
Confortamini et nolite timere;
[i]ecce Deus vester ultionem adducet retributionis:
Deus ipse veniet et salvabit vos.
5 [j]Tunc aperientur oculi caecorum,
et [k]aures surdorum patebunt;
6 tunc saliet sicut cervus claudus,
et aperta erit lingua mutorum;
[l]quia scissae sunt in deserto aquae,
et torrentes in solitudine.
7 [m]Et quae erat arida erit in stagnum,
et sitiens in fontes aquarum.
In cubilibus, [n]in quibus prius dracones habitabant,
orietur viror calami et iunci.
8 [o]Et erit ibi semita et via,
et via sancta vocabitur;
non transibit per eam pollutus;
et haec erit vobis [p]directa via,
ita ut [q]stulti non errent per eam.
9 Non erit ibi leo,
et mala bestia non ascendet per eam nec invenietur ibi;
et ambulabunt qui liberati fuerint,
10 et [r]redempti a Domino convententur
et [s]venient in Sion cum laude,
et [t]laetitia sempiterna super caput eorum;
[u]gaudium et laetitiam obtinebunt,
et fugiet dolor et gemitus.

36 Et factum est in quarto decimo anno regis Ezechiae, ascendit [a]Sennacherib rex Assyriorum super omnes civitates Iuda munitas et cepit eas. 2 [b]Et misit rex Assyriorum Rabsacen de [c]Lachis in Ierusalem ad regem Ezechiam in manu gravi, et stetit in [d]aquaeductu piscinae superioris in via agri fullonis. 3 Et egressus est ad eum [e]Eliacim filius Helciae, qui erat super domum, et Sobna scriba et Ioahe filius Asaph a commentariis.

4 Et dixit ad eos Rabsaces: Dicite Ezechiae: Haec dicit [f]rex magnus, rex Assyriorum: Quae est ista fiducia qua confidis? 5 Aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis? super quem habes fiduciam, quia recessisti a me? 6 [g]Ecce confidis super baculum arundineum confractum istum, super Aegyptum; cui, si innixus fuerit homo, intrabit in manum eius et perforabit eam: sic Pharao rex Aegypti omnibus qui confidunt in eo. 7 Quod si responderis mihi: In Domino Deo nostro confidimus; nonne ipse est [h]cuius abstulit Ezechias excelsa et altaria et dixit Iudae et Ierusalem: Coram altari isto adorabitis? 8 Et nunc trade te domino meo regi Assyriorum, et dabo tibi duo milia equorum, nec poteris ex te praebere ascensores eorum. 9 Et quomodo sustinebis faciem [i]iudicis unius loci ex servis domini mei minoribus? Quod si [j]confidis in Aegypto, in quadrigis et in equitibus, 10 et nunc nunquid sine Domino ascendi ad terram istam, ut dispederem eam? [l]Dominus dixit ad me: Ascende super terram istam et disperde eam.

11 Et dixit Eliacim et Sobna et Ioahe ad Rabsacen: Loquere ad servos tuos [m]syra lingua, intelligimus enim; ne loquaris ad nos iudaice in auribus populi, qui est super murum. 12 Et dixit ad eos Rabsaces: Nunquid ad dominum tuum et ad te misit me dominus meus, ut loquerer omnia verba ista? et non potius ad viros qui sedent in muro, ut comedant stercora sua et bibant urinam pedum suorum vobiscum? 13 Et stetit Rabsaces et clamavit voce magna iudaice et dixit: Audite verba [n]regis magni Assyriorum. 14 Haec dicit rex: Non seducat vos [o]Ezechias, quia non poterit eruere vos; 15 et non vobis tribuat fiduciam Ezechias super Domino dicens: Eruens liberabit nos Dominus, non dabitur civitas ista in manu regis

3-5] Ant. etc. T. Adv.
h (all) Heb 12, 12. — Jb 4, 3, 4. — cf. Eccli 25, 32; Sph 3, 16.
4, 5] Ant. in exspect. part. BMV.
i Ps 93, 1. — cf. cp. 40, 10, 11.
j cp. 29, 18; 32, 3, 4; Jr 31, 8. — cf. Mt 11, 5; Lc 7, 21; Jo 5, 8, 9; 9, 6, 7; Ac 3, 2, 8 etc.
k cf. Mr 7, 32, 35.
l cf. vr. 1; cp. 41, 18; 43, 19; 44, 3, 4; Jr 31, 9; Jo 7, 38, 39.
m cp. 48, 21; 49, 10. — cf. Dt 8, 15.
n v. cp. 13, 21.
o cp. 40, 3. — cf. cp. 62, 10.
p cp. 43, 19; Jr 31, 9.
q cp. 52, 1.
r cp. 51, 11; 62, 12.
s cp. 48, 20; 55, 12; Ps 125, 6.
19] V. in cm. Ap. et Mm. TP. — v. 4 Es 2, 35.
t cp. 65, 19. — cf. cp. 25, 8; Ap 7, 17; 21, 4.
u cp. 51, 3; 60, 20.
1-22] 4 Rg 18, 13, 17-37.
a cf. 2 Par 32, 1.
b 2 Par 33, 9; Eccli 48, 20.
c Js 10, 3, 31, 34; 15, 39.
d cp. 7, 3.
e cp. 22, 15, 20, 21.
f vr. 13. — cf. cp. 10, 8, 9-11.
g Ez 29, 6, 7. — cf. cp. 30, 2, 3; Lm 4, 17.
h 4 Rg 18, 4. — cf. Dt 12, 2-5.
i cf. cp. 10, 8.
j cf. cp. 20, 5; 30, 3, 7; 31, 1.
l cf. cp. 10, 5, 6.
m 1 Es 4, 7; Dn 2, 4.
n vr. 4.
o cf. 2 Par 32, 6-8.

(36, 1-22), Ezechiam autem enixe etiam per Isaiam prophetam Deum deprecantem ut sibi esset auxilio (37, 1-20); illum insuper mirabili et ingenti strage oppressum, in fugam conversum et tandem occisum; regem

Assyriorum. 16 Nolite audire Ezechiam. Haec enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum benedictionem et egredimini ad me et [p]comedite unusquisque vineam suam et unusquisque ficum suam et bibite unusquisque aquam cisternae suae, 17 [q]donec veniam et tollam vos ad terram, quae est ut terra vestra, terram frumenti et vini, terram panum et vinearum. 18 Nec conturbet vos Ezechias dicens: Dominus liberabit nos. [r]Nunquid liberaverunt dii gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum? 19 [s]Ubi est deus [t]Emath et Arphad? ubi est deus [u]Sepharvaim? [v]nunquid liberaverunt Samariam de manu mea? 20 [x]Quis est ex omnibus diis terrarum istarum qui eruerit terram suam de manu mea, ut eruat Dominus Ierusalem de manu mea?

21 Et siluerunt et non responderunt ei verbum; mandaverat enim rex dicens: Ne respondeatis ei. 22 Et [v]ingressus est Eliacim filius Helciae, qui erat super domum, et Sobna scriba et Ioahe filius Asaph a commentariis ad Ezechiam scissis vestibus et nuntiaverunt ei verba Rabsacis.

37 Et factum est, cum audisset rex Ezechias, [a]scidit vestimenta sua et obvolutus est sacco et intravit in domum Domini 2 et misit Eliacim, qui erat super domum, et Sobnam scribam et seniores de sacerdotibus opertos saccis ad [b]Isaiam filium Amos prophetam, 3 et dixerunt ad eum: Haec dicit Ezechias: [c]Dies tribulationis et correptionis et blasphemiae dies haec, [d]quia venerunt filii usque ad partum, et virtus non est pariendi. 4 [e]Si quo modo audiat Dominus Deus tuus verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus ad blasphemandum Deum viventem et exprobrandum sermonibus, quos audivit Dominus Deus tuus; [f]leva ergo orationem pro [g]reliquiis quae repertae sunt.

5 Et venerunt servi regis Ezechiae ad Isaiam. 6 Et dixit ad eos Isaias: Haec dicetis domino vestro: Haec dicit Dominus: Ne timeas a facie verborum quae audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me. 7 Ecce [h]ego dabo ei spiritum, et audiet [i]nuntium et revertetur ad terram suam, et [j]corruere eum faciam gladio in terra sua.

8 Reversus est autem Rabsaces et invenit regem Assyriorum proeliantem adversus [l]Lobnam; audierat enim quia profectus esset de [m]Lachis. 9 Et audivit de Tharaca rege [n]Aethiopiae dicentes: Egressus est ut pugnet contra te. Quod cum audisset, misit nuntios ad Ezechiam dicens: 10 Haec dicetis Ezechiae regi Iudae loquentes: [o]Non te decipiat Deus tuus, in quo tu confidis dicens: Non dabitur Ierusalem in manu regis Assyriorum. 11 Ecce tu audisti omnia quae fecerunt reges Assyriorum omnibus terris quas subverterunt; et tu poteris liberari? 12 [p]Nunquid eruerunt eos dii gentium„ quos subverterunt patres mei, [q]Gozam et [r]Haram et Reseph et filios Eden, qui erant in Thalassar? 13 Ubi est rex [s]Emath et rex [t]Arphad et rex urbis [u]Sepharvaim, Ana et Ava?

14 Et tulit Ezechias libros de manu nuntiorum et legit eos et ascendit in domum Domini et expandit eos Ezechias coram Domino 15 et [v]oravit Ezechias ad Dominum dicens: 16 Domine exercituum Deus Israël, [x]qui sedes super cherubim, tu es Deus solus omnium regnorum terrae, [v]tu fecisti caelum et terram. 17 [z]Inclina Domine, aurem tuam et audi: aperi, Domine, oculos tuos et vide et audi [a]omnia verba Sennacherib, quae misit ad blasphemandum Deum viventem. 18 Vere enim, Domine, desertas fecerunt [b]reges Assyriorum terras et regiones eorum 19 et dederunt deos earum igni; [c]non enim erant dii, sed opera manuum hominum, lignum et lapis, et comminuerunt eos. 20 Et nunc, Domine Deus noster, salva nos de manu eius, et [d]cognoscant omnia regna terrae, quia tu es Dominus solus.

21 Et misit Isaias filius Amos ad Ezechiam dicens: Haec dicit Dominus Deus Israël: Pro quibus rogasti me de Sennacherib rege Assyriorum, 22 hoc est verbum quod locutus est Dominus super eum:

[e]Despexit te et subsannavit te, [f]virgo filia Sion;
post te [g]caput movit, filia Ierusalem.

23 Cui exprobrasti? et quem blasphemasti?

---

p cf. 3 Rg 4, 25; Mic 4, 4; Zc 3, 10.
q 4 Rg 18, 11.

r cf. cp. 10, 10; 37, 12.
s cp. 37, 13.
t Jr 49, 23.
u 4 Rg 16, 24.
v cf. 4 Rg 17, 6.
x cf. 2 Par 32, 19.

y vr. 3. — cf. cp. 33, 7; Ecli 48, 21.

1-33] 4 Rg 19, 1-37; 2 Par 32, 20-23.
a cf. Gn 37, 29; 2 Rg 1, 11; Jr 36, 34; Mt 26, 65.
b v. cp. 1, 1.
c cf. cp. 22, 5.
d cf. cp. 18, 3; Os 13, 13.
e cf. vr. 28, 29.

f cf. 1 Rg 7, 8; Jr 37, 3; 46, 2; Jc 5, 16.
g cp. 1, 9.

h cf. cp. 19, 14.
i vr. 9.
j vr. 38.

l Js 10, 30; 15, 42; 1 Par 6, 57.
m v. cp. 36, 2.
n cp. 18, 1, 2; 20, 5.

o cf. cp. 36, 14.

p cp. 36, 18, 19.
q 4 Rg 17, 6.
r (Gn 11, 31, 32).
s 4 Rg 17, 24.
t cp. 10, 9.
u v. cp. 36, 10.

v Ecli 48, 22.
x Ex 25, 22; 1 Rg 4, 4; 2 Rg 6, 2; Ps 79, 2; Ez 10, 1; Dn 3, 55.
y Jr 32, 37; Ac 4, 24. — cf. Jr 10, 11.
z cf. 2 Par 6, 40; Bar 2, 16; Dn 9, 18.
a 2 Par 32, 19.
b Nh 3, 19. — cf. cp. 10, 13, 14.
c Jr 2, 11; 16, 20.
d cf. cp. 40, 5.

e cf. Mic 4, 13.
f v. cp. 1, 8.
g Jb 16, 5; Ps 21, 8; 108, 25; Ecli 12, 19 etc. — v. Mt 27, 39.

autem Iuda exauditum et liberationem consecutum (21-38). Cum tamen postea ipse Ezechias, qui sanitati, impetrante Isaia, restitutus (38, 1-8) laetus gratias egerat (9-22) superbia elatus legatis Chaldaeorum the-

et super quem exaltasti vocem
et levasti altitudinem oculorum tuorum? Ad [h]sanctum Israël.
24 In manu servorum tuorum exprobrasti Domino et dixisti:
[i]In multitudine quadrigarum mearum
ego ascendi altitudinem montium, iuga Libani,
et [j]succidam excelsa cedrorum eius et electas abietes illius
et introibo altitudinem summitatis eius, saltum carmeli eius;
25 ego fodi et bibi aquam et [l]exsiccavi
vestigio pedis mei omnes rivos aggerum.
26 [m]Nunquid non audisti quae olim fecerim ei?
ex diebus antiquis ego plasmavi illud,
et nunc adduxi, et factum est in eradicationem,
collium compugnatium et civitatum munitarum.
27 Habitatores earum breviata manu contremuerunt et confusi sunt;
facti sunt sicut faenum agri et gramen pascuae
et herba tectorum, quae exaruit antequam maturesceret.
28 Habitationem tuam et egressum tuum et introitum tuum
cognovi et insaniam tuam contra me.
29 [n]Cum fureres adversum me, superbia tua ascendit in aures meas;
[o]ponam ergo circulum in naribus tuis et frenum in labiis tuis,
et [p]reducam te in viam per quam venisti.
30 Tibi autem hoc erit signum: comede hoc anno quae sponte nascuntur et in anno secundo pomis vescere, in anno autem tertio seminate et metite et plantate vineas et comedite fructum earum.
31 Et [q]mittet id quod salvatum fuerit de domo Iuda et quod reliquum est radicem deorsum et faciet fructum sursum; 32 [r]quia de Ierusalem exibunt reliquiae et salvatio de monte Sion; [s]zelus Domini exercituum faciet istud. 33 Propterea haec dicit Dominus de rege Assyriorum: Non intrabit civitatem hanc et non iaciet ibi sagittam, et non occupabit eam clipeus, et non [t]mittet in circuitu eius aggerem.
34 [u]In via qua venit per eam revertetur et civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus. 35 [v]Et protegam civitatem istam, ut salvem eam propter me et [x]propter David servum meum.
36 [y]Egressus est autem angelus Domini et percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinque milia. Et surrexerunt mane, et ecce omnes cadavera mortuorum. 37 Et egressus est et abiit et reversus est Sennacherib rex Assyriorum et habitavit [z]Ninive. 38 Et factum est, cum adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelech et Sarasar filii eius percusserunt eum gladio fugeruntque in terram [a]Ararat. Et regnavit [b]Asarhaddon filius eius pro eo.

38 In diebus illis [a]aegrotavit Ezechias usque ad mortem, et introivit ad eum [b]Isaias filius Amos propheta et dixit ei: Haec dicit Dominus: Dispone domui tuae, quia morieris tu et non vives.
2 Et convertit Ezechias faciem suam ad parietem et [c]oravit ad Dominum 3 et dixit: Obsecro, Domine: memento, quaeso, quomodo [d]ambulaverim coram te in veritate et in corde perfecto et quod bonum est in oculis tuis fecerim. Et flevit Ezechias fletu magno.
4 Et factum est verbum Domini ad Isaiam dicens: 5 Vade et dic Ezechiae: Haec dicit Dominus Deus David patris tui: Audivi orationem tuam et vidi lacrimas tuas; ecce ego adiciam super dies tuos [e]quindecim annos 6 et [f]de manu regis Assyriorum eruam te et civitatem istam et protegam eam. 7 Hoc autem tibi erit signum a Domino, quia faciet Dominus verbum hoc quod locutus est: 8 [g]ecce ego reverti faciam umbram linearum per quas descenderat in horologio Achaz in sole, retrorsum decem lineis. Et reversus est sol decem lineis per gradus quos descenderat.
9 Scriptura Ezechiae regis Iuda, cum aegrotasset et convaluisset de infirmitate sua:
10 Ego dixi: [h]In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi:
quaesivi residuum annorum meorum.
11 Dixi: Non videbo Dominum Deum [i]in terra viventium;
non adspiciam hominem ultra et habitatorem quietis.
12 Generatio mea ablata est et [j]convoluta est a me
[k]quasi tabernaculum pastorum,

h cp. 10, 17.

i cf. cp. 8, 7, 8.

j cf. cp. 14, 8.

l cp. 19, 6.

m cf. cp. 10, 5, 15; 25, 1, 2.

n cf. cp. 10, 12.
o cf. Dt 32, 26, 27.
p vr. 34.

q cp. 27, 6.
r cf. cp. 14, 32.
(32)] *Ant. in fr. 5 p. D. 3 Adv.*
s v. cp. 9, 7.

t cp. 29, 3. — cf. Hab 1, 10; Lc 19, 43.
u vr. 29.
v cp. 31, 5; 38, 6.
x cf. 3 Rg 11, 11-13, 32-39; 15, 4, 5; 4 Rg 8, 19; 2 Par 21, 7.
y cp. 17, 14; 30, 31; 31, 8. — cf. cp. 10, 33; 14, 25; 29, 5. — v. Ecli 48, 24.
z Gn 10, 11; Tb 1, 11; Jr 1, 2; 3, 3; 4, 11; Nh 1, 1 etc.
a (Gn 8, 4); Jr 51, 27. — cf. 4 Rg 19, 37.
b 1 Es 4, 2.

1-8] 4 Rg 20, 1-11.
1-6] *L. in fr. 5 p. Cin.*
a 2 Par 32, 24.
b v. cp. 1, 1.
c cf. Ecli 38, 9.
d 4 Rg 18, 5, 6; Ecli 48, 25; 49, 5.

e cf. 4 Rg 18, 2, 13.
f cp. 37, 35.
g cf. 4 Rg 20, 9, 10; Ecli 48, 26.

10-20] *Cn. ad ll. in fr. 3 (19) et in off. Df. (10).*
h cf. Ps 101, 25.
(10), 17] *Ant. in sb. s. — V. in off. Df.*
i Ps 26, 13. — cf. Ps 87, 5, 6.
j cf. Hab 1, 12.
k cf. 2 Cor 5, 1; 2 Pt 1, 13, 14.

l cf. Jb 6, 9; 7, 6; 2 Cor 5, 4; 2 Pt 1, 13, 14.
m cf. Jb 4, 20 Ps 72, 14.
n cf. Ps 29, 6.
13, 17] Ant. in Js. s. colum. Flag. DNJC.
o Jb 10, 16.
p Lm 3, 4. — cf. Ps 37, 4.
q cf. Jr 8, 7.
r cp. 59, 11. — cf. Ez 7, 16; Nh 2, 7.
s Ps 68, 4; 118, 82.
14 c, 15] Ant. in fr. 3 mai. hebd.
t cf. Heb 7, 22.
*15 b] * Conc. Trid. s. XIV cp. 4 et can. 5. — * Catech. R. II 5, 23. 29.*
17 b] v. vr. 10.
u cp. 43, 25. — cf. Ps 31, 1, 2; 102, 12; Mic 7, 18, 19.
v Ps 6, 6; 87, 11-13; 113, 17; Ecli 17, 26; Bar 2, 17, 18.
x Ecli 17, 25, 27.
y Dt 4, 9; 6, 7; Ps 77, 4-6.
20] Ant. in fr. 3.
z cf. Hab 3, 19.
a cf. 4 Rg 20, 5.
b 2 Rg 20, 7, 8.

1-8] 4 Rg 20, 12-19.
a 2 Par 32, 31.

b cf. 4 Rg 18, 15, 16.
c cf. 2 Par 32, 25.
d Jr 8, 19.
e 4 Rg 24, 13. — v. 4 Rg 25, 13-17.
f Dn 1, 3.
g 2 Par 32, 26.

a cp. 51, 12; 57, 18; Ecli 48, 27. — cf. Lc 2, 25.
1-8] 2 L. in Nativ. Dñi.
1] Ant. in fr. 5 p. D. 4 Adv.
b Os 2, 14.
c (2 Par 36, 22; Jr 25, 12); Lm 4, 22 (?).
d cp. 33, 24; Zc 3, 9.
3] Ant. in fr. 3 p. D. 2 Adv.
e cp. 61, 7; Jr 16, 18; 17, 18; Zc 9, 12. — cf. Jb 42, 11.
f (all) Mt 3, 3; Mr 1, 3; Lc 3, 4; Jo 1, 23.
g Ml 3, 1. — cf. cp. 57, 14.
h cp. 62, 19; Os 67, 5.
4] Ant. in T. Adv. V. in itiner. Cler. et hon. Peregr. et Viae ferreae.
i (all) Lc 3, 5. — Bar 5, 7. — cf. cp. 49, 11; Zc 4, 7.
5] Cm. in Nativ. Dñi.
j cp. 35, 2. — cf. Lc 3, 6.
k cp. 58, 8; 60, 1; Ml 4, 2.
l Ez 20, 48.
m cp. 1, 20.
n (all) 1 Pt 1, 24, 25. — cp. 51, 12. — cf. Jb 14, 2; Ps 36, 2; 89, 6; 101, 12; Ecli 14, 18; Jc 1, 10.
o (all) Jc 1, 11.
p Ps 118, 89; Mt 24, 35; Lc 21, 33; 1 Pt 1, 23, 25. — cf.
q cf. cp. 59, 20. [Zc 1, 6.
9, 10] R. in fr. 4 p. D. 3 Adv.
r cp. 52, 7.
s cp. 59, 16, 17. — cf. Lc 11, *10] v. Zc 14, 5-9.* [22.
t cp. 62, 11. — cf. Ap 22, 12.

sauros ostenderet, graviter reprehenditur et gravi poena in suos posteros inferenda multatur (39, 1-8).

Pars altera (40, 1-66, 24). – 1. De liberatione per verum Deum obtinendam (40, 1-48, 22). *Post-*

[l]praecisa est velut a texente vita mea;
dum adhuc ordirer, succidit me.
De [m]mane usque ad vesperam finies me. [mea;
13 [n]Sperabam usque ad mane; [o]quasi leo sic [p]contrivit omnia ossa
de mane usque ad vesperam finies me.
14 Sicut [q]pullus hirundinis sic clamabo, [r]meditabor ut columba,
[s]attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum.
Domine, vim patior, [t]responde pro me.
15 Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerit?
Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae.
16 Domine, si sic vivitur, et in talibus vita spiritus mei,
corripies me et vivificabis me.
17 Ecce in pace amaritudo mea amarissima;
tu autem eruisti animam meam, ut non periret,
[u]proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.
18 [v]Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te:
non exspectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam.
19 [x]Vivens, vivens ipse confitebitur tibi, sicut et ego hodie;
[y]pater filiis notam faciet veritatem tuam.
2 Domine salvum me fac, et [z]psalmos nostros cantabimus
cunctis diebus vitae nostrae [a]in domo Domini.

21 [b]Et iussit Isaias ut tollerent massam de ficis et cataplasmarent super vulnus, et sanaretur. 22 Et dixit Ezechias: Quod erit signum quia ascendam in domum Domini?

39 In tempore illo [a]misit Merodach Baladan filius Baladan, rex Babylonis, libros et munera ad Ezechiam; audierat enim quod aegrotasset et convaluisset. 2 Laetatus est autem super eis Ezechias et ostendit eis cellam aromatum et [b]argenti et auri et odoramentorum et unguenti optimi et omnes apothecas supellectilis suae et universa quae inventa sunt in thesauris eius. [c]Non fuit verbum quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua et in omni potestate sua.

2 Introivit autem Isaias propheta ad Ezechiam regem et dixit ei: Quid dixerunt viri isti et unde venerunt ad te? Et dixit Ezechias: [d]De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone. 4 Et dixit: Quid viderunt in domo tua? Et dixit Ezechias: Omnia quae in domo mea sunt viderunt; non fuit res quam non ostenderim eis in thesauris meis.

5 Et dixit Isaias ad Ezechias: Audi verbum Domini exercituum: 6 Ecce dies venient, et auferentur omnia, quae in domo tua sunt et quae thesaurizaverunt patres tui usque ad diem hanc, in Babylonem: non relinquetur quidquam, dicit Dominus. 7 [e]Et de filiis tuis, qui exibunt de te, quos genueris, tollent, et erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. 8 [g]Et dixit Ezechias ad Isaiam: Bonum verbum Domini, quod locutus est. Et dixit: Fiat tantum pax et veritas in diebus meis.

40 [a]Consolamini, consolamini, populе meus, dicit Deus vester. 2 [b]Loquimini ad cor Ierusalem et advocate eam, quoniam [c]completa est malitia eius, [d]dimissa est iniquitas illius, suscepit de manu Domini [e]duplicia pro omnibus peccatis suis.

3 [f]Vox clamantis in deserto: [g]Parate viam Domini, [h]rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. 4 [i]Omnis vallis exaltabitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et erunt prava in directa, et aspera in vias planas, 5 et [j]revelabitur [k]gloria Domini, et [l]videbit omnis caro pariter [m]quod os Domini locutum est.

6 Vox dicentis: Clama. Et dixi: Quid clamabo? [n]Omnis caro faenum, et omnis gloria eius quasi flos agri. 7 Exsiccatum est faenum, et cecidit flos, quia spiritus Domini sufflavit in eo. Vere faenum est populus; 8 [o]exsiccatum est faenum et cecidit flos; [p]verbum autem Domini nostri manet in aeternum.

9 [q]Super montem excelsum ascende, tu [r]qui evangelizas Sion; exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Ierusalem; exalta, noli timere, dic civitatibus Iuda: [s]Ecce Deus vester, 10 ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, et bracchium eius dominabitur: [t]ecce

merces eius cum eo, et opus illius coram illo. 11 [n]Sicut pastor gregem suum pascet, [v]in bracchio suo congregabit agnos et [x]in sinu suo levabit, fetas ipse portabit.

12 [y]Quis mensus est pugillo aquas et caelos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terrae et [z]libravit in pondere montes et colles in statera? 13 [a]Quis audivit spiritum Domini, aut quis consiliarius eius fuit et ostendit illi? 14 Cum quo iniit consilium, et instruxit eum et docuit eum semitam iustitiae et [b]erudivit eum scientiam et viam prudentiae ostendit illi? 15 [c]Ecce gentes quasi stilla situlae et [d]quasi momentum staterae reputatae sunt; ecce [e]insulae quasi pulvis exiguus. 16 Et Libanus non sufficiet ad succendendum; et [f]animalia eius non sufficient ad holocaustum.

17 [g]Omnes gentes, quasi non sint, sic sunt coram eo, et quasi nihilum et inane reputatae sunt ei. 18 [h]Cui ergo similem fecistis Deum [i]aut quam imaginem ponetis ei? 19 [j]Nunquid sculptile conflavit faber aut aurifex auro figuravit illud, et laminis argenteis argentarius? 20[k]Forte lignum et imputribile elegit; artifex sapiens quaerit quomodo statuat simulacrum, quod non moveatur. 21 [l]Nunquid non scitis? nunquid non audistis? nunquid non adnuntiatum est vobis ab initio? nunquid non intellexistis fundamenta terrae? 22 Qui sedet super gyrum terrae, et habitatores eius sunt [m]quasi locustae; [n]qui extendit velut nihilum caelos et expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum; 23 [o]qui dat secretorum scrutatores quasi non sint, iudices terrae velut inane fecit. 24 Et quidem neque plantatus neque satus neque radicatus in terra truncus eorum; repente flavit in eos, et aruerunt, et [p]turbo quasi stipulam auferet eos.

25 Et [q]cui adsimilastis me et adaequastis? dicit [r]sanctus. 26 Levate in excelsum oculos vestros et videte quis creavit haec, [s]qui educit in numero militiam eorum et omnes ex nomine vocat; prae multitudine fortitudinis et roboris virtutisque eius neque unum reliquum fuit.

27 Quare dicis, Iacob, et loqueris, Israël: [t]Abscondita est via mea a Domino, et [u]a Deo meo iudicium meum transivit? 28 Nunquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terrae, non deficiet, neque laborabit, [v]nec est investigatio sapientiae eius. 29 Qui dat lasso virtutem et his qui non sunt fortitudinem et robur multiplicat. 30 Deficient pueri et laborabunt, et iuvenes in infirmitate cadent; 31 [x]qui autem sperant in Domino mutabunt fortitudinem, adsument pennas [y]sicut aquilae, current et non laborabunt, ambulabunt et non deficient.

41 [z]Taceant ad me [a]insulae, et gentes mutent fortitudinem: [b]accedant et tunc loquantur, simul ad iudicium propinquemus. 2[c]Quis suscitavit ab oriente iustum, vocavit eum ut sequeretur se? [d]Dabit in conspectu eius gentes et reges obtinebit, dabit quasi pulverem gladio eius, [e]sicut stipulam vento raptam arcui eius. 3 Persequetur eos, transibit in pace, semita in pedibus eius non apparebit. 4 [f]Quis haec operatus est et fecit [g]vocans generationes ab exordio? [h]Ego Dominus, primus et novissimus ego sum. 5 Viderunt insulae et timuerunt, extrema terrae obstupuerunt, appropinquaverunt et accesserunt. 6 Unusquisque proximo suo auxiliabitur et fratri suo dicet: Confortare. 7 [i]Confortavit faber aerarius percutiens malleo eum, qui cudebat tunc temporis dicens: Glutino bonum est; et [k]confortavit eum clavis, [l]ut non moveretur.

8 Et tu, [m]Israël [n]serve meus, Iacob, quem elegi, semen Abraham [o]amici mei; 9 in quo apprehendi te ab extremis terrae et a [p]longinquis eius [q]vocavi te et dixi tibi: Servus meus es tu, elegi te et non abieci te. 10 [r]Ne timeas, quia ego tecum sum; ne declines, quia ego Deus tuus; confortavi te et auxiliatus sum tibi, et suscepit te [s]dextera iusti mei. 11 [t]Ecce confundentur et erubescent omnes qui pugnant adversum te; [u]erunt quasi non sint et peribunt viri qui contradicunt tibi. 12 [v]Quaeres eos et non invenies viros rebelles tuos; erunt quasi non sint et veluti consumptio homines bellantes adversum te. 13 [x]Quia ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam dicensque tibi: [y]Ne timeas, ego adiuvi te.

u Ez 34 23; Mic 5, 4; Zc 11, 7. — cf. Jo 10, 11; 21, 15; Ac 20, 28.
11] Ant. in fs. BMV. div. Pastoris Matris. [18, 12.
v cp. 49, 22; 66, 12. — cf. Mt
x cf. Nm 11, 12.
y Jb 28, 25. — cf. Pro 30, 4; Sap
12] v. Dn 3, 54, 55. [11, 21
z cf. 2 Mc 9, 8.
a (all) Rm 11, 34. — Jr 23, 18. — cf. Sap 9, 13; 1 Cor 2, 16.
b Jb 21, 22.
c Sap 11, 23.
d cp. 29, 5.
e cp. 41, 1.
f cf. Ps 50, 10. [cp. 41,12.
g Ps 61, 10; Dn 4, 32. — cf.
h vr. 25; Ac 17, 29. — v. cp. 44,
i cf. Os 13, 2. [9-20; 46, 5-7.
*18] * Catech. R. III 2, 19.*
j Sap 13, 11-16; Jr 10, 3-5.
k Jr 10, 3. — cf. cp. 44, 14.
l vr. 28. — cf. Ac 14, 15; Rm 1, 19, 20.
m cf. Nm 13, 33.
n cp. 51, 13; Jb 9, 8; Ps 103, 2. - cf. cp. 34, 4. - v. cp. 45, 12.
o cf. Jb 12, 21; Lc 1, 51, 52.
p cp. 41, 2. — cf. Ps 82, 14.
q vr. 18.
r Jb 6, 10; Bar 4, 22; Hab 3, 3.
s cp. 48, 13; Ps 146, 4; Bar 3, 35.
t cf. cp. 49, 14.
u cf. cp. 49, 4.
v Ps 146, 5. — cf. vr. 13; Jb 11, 7; Rm 11, 33.
31] Ant. in cm. Mm.
x cf. cp. 49, 23.
y cf. Ex 19, 4; Ps 102, 5.
a cf. Hab 2, 20; Sap 1, 7; Zc 2, *1-4] 3 L. in D. 5 Adv.* [13.
1] v. Mt 12, 18.
b v. cp. 11, 11.
c cf. cp. 45, 20.
d vr. 25. — cf. cp. 46, 11; 48, 14, 15. — cf. cp. 45, 1.
e cf. 2 Par 36, 23.
f cp. 40. 24; 47, 14.
g cf. vr. 26.
h cf. Sap 11, 26; Rm 4, 17.
i cp. 43, 10, 11; 44, 6; 48, 12; Dt 32, 39; Ap 1, 8, 17; 22, 18.
j cp. 40, 19. — v. cp. 44, 10
k Jr 10, 4. [sqq.
l cp. 40, 40, 20; Sap 13, 15. — cf. Bar 6, 25, 26.
8-16] LL. in fr. 2 p. D. 4 Adv.
m cp. 42, 19; 44, 1, 2, 21; Jr 30, 10; 46, 27, 28.
n cp. 43, 10; Dt 7, 6; 10, 15; 14, 2; Ps 104, 6; 134, 4. — cf. 1 Pt 2, 9.
o 2 Par 20, 7; Jdt 8, 22; Dn 3, *p* cp. 43, 6. [35; Jc 2, 23.
q cp. 42, 6.
r cp. 43, 1; 50, 9.
s cf. Ps 47, 11.
t cf. cp. 45, 25. — v. 1 Rg 2, *u* cp. 40, 17. [20.
v Ps 36, 10, 36. — v. Jb 20, 5-9.
x cf. cp. 45, 1.
y cf. Dt 31, 6; Mt 14, 27; Jb 16, 33.

mortuum, a Deo liberatum iri (41, 1-20), quod quidem ipsi soli, non diis gentium, antequam fiat perspicuum est (21-29). Deinde de Cyro ad eius antitypum, nempe ad servum Dei provocans ipsum

14 [z]Noli timere, [a]vermis Iacob, qui mortui estis ex Israël; ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus et [b]redemptor tuus [c]sanctus Israël. 15 [d]Ego posui te quasi plaustrum triturans novum, habens rostra serrantia; triturabis [e]montes et comminues et colles quasi pulverem pones, 16 [f]ventilabis eos, et [g]ventus tollet, et turbo disperget eos; et tu [h]exsultabis in Domino, in sancto Israël laetaberis.

17 [i]Egeni et pauperes quaerunt aquas, et non sunt; lingua eorum siti aruit. Ego Dominus exaudiam eos, Deus Israël non derelinquam eos, 18 [j]aperiam in supinis collibus flumina et in medio camporum fontes, ponam desertum in stagna aquarum et [l]terram inviam in rivos aquarum, 19 [m]dabo in solitudinem cedrum et spinam et myrtum et lignum olivae, ponam in deserto [n]abietem, ulmum et buxum simul, 20 ut videant et sciant et recogitent et intelligant pariter, quia [o]manus Domini fecit hoc, et sanctus Israël creavit illud.

21 Prope facite iudicium vestrum, dicit Dominus; adferte, si quid forte habetis, dixit rex Iacob. 22 Accedant et [p]nuntient nobis quaecumque ventura sunt; priora quae fuerunt nuntiate, et ponemus cor nostrum et sciemus novissima eorum, et quae ventura sunt indicate nobis. 23 Adnuntiate quae ventura sunt in futurum, et sciemus quia dii estis vos; [q]bene quoque aut male, si potestis, facite, et loquamur et videamus simul. 24 Ecce vos estis [r]ex nihilo et opus vestrum ex eo quod non est; abominatio est qui elegit vos.

25 [s]Suscitavi ab aquilone, et veniet ab ortu solis, vocabit nomen meum et [t]adducet magistratus quasi lutum et velut plastes conculcans humum. 26 [u]Quis adnuntiavit ab exordio ut sciamus? et a principio ut dicamus: Iustus es? Non est neque adnuntians neque praedicens neque audiens sermones vestros. 27 Primus ad Sion dicet: Ecce adsunt, et [v]Ierusalem evangelistam dabo. 28 [x]Et vidi, et non erat neque ex istis quisquam qui iniret consilium et interrogatus responderet verbum. 29 [y]Ecce omnes iniusti, et vana opera eorum, [z]ventus et inane simulacra eorum.

42 [a]Ecce [b]servus meus, suscipiam eum, [c]electus meus, complacuit sibi in illo anima mea, [d]dedi spiritum meum super eum, [e]iudicium gentibus proferet. 2 Non clamabit neque accipiet personam, nec audietur vox eius foris. 3 [f]Calamum quassatum non conteret et linum fumigans non exstinguet, [g]in veritate educet iudicium. 4 Non erit tristis neque turbulentus, donec ponat in terra iudicium; et legem eius [h]insulae exspectabunt.

5 Haec dicit Dominus Deus creans caelos et [i]extendens eos, firmans terram et quae germinant ex ea, [j]dans flatum populo, qui est super eam, et spiritum calcantibus eam. 6 Ego Dominus [k]vocavi te in iustitia et apprehendi manum tuam et servavi te et dedi te in foedus populi [l]in lucem gentium, 7 ut aperires oculos caecorum et [m]educeres de conclusione vinctum, de domo carceris [n]sedentes in tenebris. 8 [o]Ego Dominus, hoc est nomen meum, [p]gloriam meam alteri non dabo et laudem meam sculptilibus. 9 Quae prima fuerunt ecce venerunt; [q]nova quoque ego adnuntio: antequam oriantur, audita vobis faciam.

10 [r]Cantate Domino canticum novum,
laus eius ab extremis terrae
qui descenditis in mare, et plenitudo eius;
insulae, et habitatores earum.
11 Sublevetur desertum et civitates eius.
In domibus habitabit [t]Cedar:
laudate, habitatores [u]Petrae,
de vertice montium clamabunt.
12 Ponent Domino gloriam
et laudem eius in [v]insulis nuntiabunt.
13 [w]Dominus sicut fortis egredietur,
sicut vir proeliator [x]suscitabit zelum,
vociferabitur et clamabit,
super inimicos suos confortabitur.
14 Tacui, semper silui, patiens fui;
[y]sicut parturiens loquar;

---

[z] cp. 43, 1, 2.
14] *v. Mic 4, 8, 9.*
[a] cf. Jb 25, 6; Ps 21, 7.
[b] cp. 54, 5. — cf. Ps 77, 35. — v. cp. 43, 14.
[c] cp. 12, 6.
[d] cp. 25, 10; Mic 4, 13. — cf. 2 Rg 12, 13.
[e] cf. cp. 2, 14.
[f] Jr 15, 7. — cf. Ps 43, 6; Jr 51, 2; Mt 3, 12.
[g] cf. vr. 2.
[h] cp. 45, 26.
[i] Lm 5, 4. — cf. cp. 44, 3.
[j] cp. 35, 6, 7; 43, 19; 48, 21.
[l] Ps 106, 35. — cf. cp. 49, 9.
[m] cp. 35, 1, 2; 55, 12, 13.
[n] cp. 60, 13.
[o] Jb 12, 9.
[p] cf. vr. 26; cp. 43, 9; 44, 7; 45, 21; 46, 10.
[q] Jr 10, 5. — cf. cp. 45, 7; Bar 6, 65.
[r] vr. 29. — cf. Ps 113, 4; 1 Cor 8, 4.
[s] cp. 44, 9. — cf. Jr 50, 3.
[t] vr. 2.
[u] cp. 46, 10. — cf. vr. 22.
[v] cp. 40, 9; 52, 7. — cf. Mt 23, 34.
[x] v. vr. 21-24.
[y] cf. vr. 12.
[z] cf. Ps 95, 5.
[a] (all) Mt 12, 18, 20.
[b] cp. 41, 8; 49, 3-6; 52, 13; 53, 11; Ez 34, 24; Zc 3, 8; Ac 3, 26; 4, 27; Ph 2, 7.
1-13] *LL. in fr. 3 p. D. 4 Adv.*
[c] cp. 43, 10; Mt 3, 15; 17, 5; Lc 23, 35.
[d] cp. 11, 2; 61, 1.
[e] cf. cp. 2, 4.
2, 4] *v. Mt 21, 5.*
[f] cf. cp. 57, 15; Ps 33, 19.
[g] Ps 9, 9.
[h] cp. 60, 9; Gn 10, 5. — cf. cp. 2, 3; Mt 12, 21.
[i] cp. 44, 24; 45, 12, 18; Zc 12, 1.
[j] Ac 17, 25.
[k] cp. 41, 9.
6] *v. Ecli 24, 5, 6. — V. in Tr. in fs. s. Emigdi.*
[l] cp. 49, 6, 8. — cf. cp. 60, 3. — v. Lc 2, 32; Jo 1, 9; 8, 12.
7] *v. cp. 22, 22.*
[m] cp. 61, 1; Lc 4, 19. — cf. cp. 35, 5; 49, 9; Heb 2, 14, 15.
[n] Lc 1, 79.
[o] Ex 3, 15.
[p] cp. 48, 11. — cf. Sap 14, 21.
[q] cp. 43, 19; 46, 10.
10] *Ant. in fr. 6 p. D. 2 Adv.*
[r] v. Ps 32, 3.
[s] Ps 106, 23; Ecli 43, 26.
[t] v. cp. 21, 16.
[u] cp. 16, 1.
[v] vr. 4.
[w] cp. 40.
[x] cf. cp. 9, 7; 59, 17.
[y] v. cp. 13, 8.

ostendit liberantem populum universum a peccato (42, 1-17). Hoc autem thema de duplici liberatore et liberatione plurimis animadversionibus et argumentis prosequitur et illustrat (18-43, 13): descriptis au-

dissipabo et absorbebo simul,
15 [z]desertos faciam montes et colles
et omne gramen eorum exsiccabo
et ponam flumina in insulas et stagna arefaciam
16 et [a]ducam caecos in viam, quam nesciunt,
et in semitis, quas ignoraverunt, ambulare eos faciam;
[b]ponam tenebras coram eis in lucem
et [c]prava in recta.
Haec verba feci eis et non dereliqui eos. 17 Conversi sunt retrorsum; [d]confundantur confusione qui confidunt in sculptili, qui dicunt conflatili: Vos dii nostri.
18 [e]Surdi, audite; et, caeci, intuemini ad videndum. 19 [f]Quis caecus, nisi servus meus; et surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? quis caecus, nisi qui venundatus est? et quis caecus, nisi servus Domini? 20[g]Qui vides multa, nonne custodies? [h]qui apertas habes aures, nonne audies? 21 Et Dominus voluit ut sanctificaret eum et magnificaret legem et extolleret. 22 Ipse autem populus direptus et vastatus; laqueus iuvenum omnes, et [i]in domibus carcerum absconditi sunt: [j]facti sunt in rapinam, nec est qui eruat; in direptionem, nec est qui dicat: Redde. 23 [k]Quis est in vobis qui audiat hoc, attendat et auscultet futura? 24 Quis dedit in direptionem Iacob et Israël vastantibus? nonne Dominus ipse, cui peccavimus, et noluerunt in viis eius ambulare et non audierunt legem eius? 25 Et [l]effudit super eum indignationem furoris sui et forte bellum et combussit eum in circuitu, et [m]non cognovit, et succendit eum, et non intellexit.

43 Et nunc haec dicit Dominus [a]creans te, Iacob, et formans te, Israël: [b]Noli timere, quia [c]redemi te et [d]vocavi te nomine tuo; meus es tu. 2 [e]Cum transieris per aquas, tecum ero, et flumina non operient te; cum ambulaveris in igne, [f]non combureris, et flamma non ardebit in te; 3 [g]quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israël salvator tuus [h]dedi propitiationem tuam Aegyptum, Aethiopiam et [i]Saba pro te. 4 Ex quo honorabilis factus es in oculis meis et gloriosus, [j]ego dilexi et dabo homines [k]pro te et populos pro anima tua. 5 [l]Noli timere, quia ego tecum sum; [m]ab oriente adducam semen tuum et ab occidente congregabo te. 6 Dicam aquiloni: Da, et austro: Noli prohibere, [n]adfer filios meos de longinquo et filias meas ab extremis terrae. 7 Et omnem, [o]qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum, formavi eum et feci eum. 8 Educ foras [p]populum caecum et oculos habentem, surdum, et aures ei sunt. 9 Omnes gentes congregatae sunt simul, et collectae sunt tribus. [q]Quis in vobis adnuntiet istud et quae prima sunt audire nos faciet? dent testes eorum, iustificentur et audiant et dicant: Vere. 10 Vos [r]testes mei, dicit Dominus, et [s]servus meus quem elegi, ut sciatis et credatis mihi et intelligatis quia ego ipse sum: [t]ante me non est formatus Deus et post me non erit.
11 [u]Ego sum Dominus, et non est absque me salvator. 12 Ego adnuntiavi et salvavi, auditum feci, et non fuit in vobis alienus: [v]vos testes mei, dicit Dominus, et ego Deus. 13 Et [x]ab initio ego ipse; et non est qui de manu mea eruat. [y]Operabor et quis avertet illud?
14 Haec dicit Dominus, [z]redemptor vester sanctus Israël: [a]Propter vos misi in Babylonem et detraxi vectes universos et [b]Chaldaeos in navibus suis gloriantes. 15 Ego Dominus sanctus vester, creans Israël, rex vester.
16 Haec dicit Dominus, [c]qui dedit in mari viam et [d]in aquis torrentibus semitam, 17 [e]qui eduxit quadrigam et equum, agmen et robustum; simul obdormierunt nec resurgent, [f]contriti sunt quasi linum et [g]exstinti sunt. 18 [h]Ne memineritis priorum et antiqua ne intueamini. 19 [i]Ecce ego facio nova, et nunc orientur, utique cognoscetis ea; [j]ponam in deserto viam et [k]in invio flumina. 20 Glorificabit me bestia agri, [l]dracones et struthiones, [m]quia dedi in deserto aquas, flumina in invio, ut darem potum populo meo, electo meo. 21 Populum istum formavi mihi, [n]laudem meam narrabit.
22 [o]Non me invocasti, Iacob, nec laborasti in me, Israël. 23 [p]Non

z cp. 50, 2.

a cp. 35, 5, 8.

b cp. 50, 10. — cf. Mic 7, 8.
c cp. 40, 4.
d cp. 1, 29; 45, 16; Ps 96, 7; Jr 10, 14; Bar 6, 38. — cf. cp. 44, 9-20.
*18] * cf. Catech. R. IV 14, 8.*
e cf. cp. 43, 8; 50, 2.
f cf. Mr 8, 18; 2 Cor 3, 14. — v. Mt 13, 13.
g (v. Rm 21-23).
h (cf. Jr 6, 10).
i cp. 14, 17.
j Sph 1, 13.
k Mt 13, 9.
l Ps 78,, 5; Lm 2, 3.
25, 24] R. in Is. s. colum. Flag. DNJC. [11; Os 7, 9.
m cf. cp. 47, 31; 57, 1; Jr 12,

a cp. 44, 2, 21, 24.
b cp. 41, 14.
c vr. 14; cp. 59, 20. — v. Lc 1, 68.
d cp. 45, 3, 4. — cf. Bar 4, 30; *e* Ps 65, 12. [5, 4.
f cf. Dn 3, 50, 92.
g cp. 49, 26; Ex 20, 2.
h cp. 45, 14; 52, 3, 4; Ez 29, 20. — cf. Pro 11, 8.
i cp. 60, 6; 71, 10.
j Jr 31, 3.
k cf. vr. 14.
l cp. 41, 10. 13, 14; 44, 2; Jr 30, 10, 11.
m cp. 49, 12; Bar 4, 37. — cf. cp. 11, 16; 60, 8, 9; Ps 106, *n* cf. 2 Cor 6, 18. [2, 3.
o cf. Jr 14, 9.
8] v. cp. 42, 18.
p cp. 42, 18, 19. — cf. Mt 13, 13, 14; Mr 8, 18.
q cp. 41, 22, 26.
10] Ant. in sb. a. D. 3 Adv.
r vr. 12; cp. 8, 2; 44, 8.
s cp. 42, 1. — cf. 3 Rg 2, 24.
t v. cp. 41, 4.
u cp. 45, 21; Dt 32, 39; Os 13, *v* v. vr. 10. [4.
x cp. 41, 4; Ps 89, 2. — cf. Jo 8, 58.
y cf. Jb 9, 12.
z v. cp. 41, 14; 44, 6, 24; 48, 17; 49, 7, 26; Jr 50, 34 etc.
14, 15] R. in D. 2 Adv.
a vr. 4.
b cp. 23, 13.
c cp. 51, 10; Ex 14, 21, 22; Ps 76, 19; Hab 3, 15.
d Is 3, 16.
16] v. Ps 76, (20, 21).
e v. Ex 14, 4, 6-9.
f cf. cp. 1, 3.
g cf. Ps 75, 6-7.
h cp. 65, 16. — cf. Jr 16, 14; 23, 7.
i cf. cp. 42, 9; 2 Cor 5, 17; Ap. 21, 5.
j cp. 35, 6-8.
k cp. 41, 18; 44, 3; 48, 21.
l v. cp. 13, 21.
m cf. cp. 49, 10.
n Ps 78, 13. — cf. Ps 104, 1; Lc 1, 74, 75; 1 Pt 2, 9.
o cp. 64, 7. — cf. Mic 6, 3.
p cf. cp. 1, 11-15; Am 5, 25.

tem modo et effectibus ipsius liberationis (14-44, 8), conclusionis instar adserit omnino chimaericum esse auxilium quod ab iis qui vocantur dii, quique sunt opera hominum, gentes adsequi sperant (9-23).

obtulisti mihi arietem holocausti tui et victimis tuis non glorificasti me; non te servire feci in oblatione nec laborem tibi praebui in ture. 24 Non emisti mihi argento [q]calamum, et adipe victimarum tuarum non inebriasti me; veruntamen servire me fecisti in peccatis tuis, [r]praebuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. 25 Ego sum, ego sum ipse [s]qui deleo iniquitates tuas propter me et peccatorum tuorum non recordabor. 26 Reduc me in memoriam, et [t]iudicemur simul; narra si quid habes ut iustificeris. 27 [u]Pater tuus primus peccavit, et [v]interpretes tui praevaricati sunt in me, 28 et [x]contaminavi principes sanctos, [y]dedi ad internecionem Iacob et Israël in blasphemiam.

44 1 Et nunc audi, [a]Iacob serve meus,
et Israël, quem elegi.
2 Haec dicit Dominus faciens et [b]formans te,
ab utero auxiliator tuus:
[c]Noli timere, serve meus Iacob
et [d]rectissime, quem elegi.
3 [e]Effundam enim aquas super sitientem
et fluenta super aridam;
[f]effundam spiritum meum super semen tuum
et benedictionem meam super stirpem tuam,
4 et germinabunt inter herbas,
quasi salices [g]iuxta praeterfluentes aquas.
5 [h]Iste dicet: Domini ego sum,
et ille vocabit in nomine Iacob,
et hic scribet manu sua: Domino,
et in nomine Israël adsimilabitur.

6 Haec dicit Dominus rex Israël et [i]redemptor eius, Dominus exercituum; [j]Ego primus et ego novissimus, et [l]absque me non est Deus. 7 [m]Quis similis mei? vocet et adnuntiet et ordinem exponat mihi, ex quo constitui populum antiquum; [n]ventura et quae futura sunt adnuntient eis. 8 Nolite timere neque conturbemini; ex tunc audire te feci et adnuntiavi; [o]vos estis testes mei. [p]Nunquid est Deus absque me et formator quem ego non noverim? 9 [q]Plastae idoli omnes nihil sunt, et amantissima eorum non proderunt eis. Ipsi sunt testes eorum, quia non vident neque intelligunt, ut confundantur. 10 [r]Quis formavit deum et sculptile conflavit ad nihil utile? 11 [s]Ecce omnes participes eius confundentur, fabri enim sunt ex hominibus; convenient omnes, stabunt et pavebunt et confundentur simul.

12 [t]Faber ferrarius lima operatus est, in prunis et in malleis formavit illud et operatus est in bracchio fortitudinis suae, esuriet et deficiet, non bibet aquam et lassescet. 13 Artifex lignarius extendit normam, formavit illud in runcina, fecit illud in angularibus et in circino tornavit illud et [u]fecit imaginem viri quasi speciosum hominem habitantem in domo; 14 [v]succidit cedros, tulit ilicem et quercum, quae steterat inter ligna saltus; plantavit pinum, quam pluvia nutrivit 15 et [x]facta est hominibus in focum; sumpsit ex eis et calefactus est et succendit et coxit panes; de reliquo autem operatus est deum et adoravit: fecit sculptile et curvatus est ante illud. 16 [y]Medium eius combussit igni et de medio eius carnes comedit, coxit pulmentum et saturatus est et calefactus est et dixit: Vah! calefactus sum, vidi focum; 17 reliquum autem eius deum fecit et sculptile sibi: curvatur ante illud et adorat illud et [z]obsecrat dicens: Libera me, quia deus meus es tu. 18 Nescierunt neque intellexerunt; obliti enim sunt ne videant oculi eorum, et ne intelligant corde suo. 19 Non recogitant in mente sua neque cognoscunt neque sentiunt, ut dicant: Medietatem eius combussi igni et coxi super carbones eius panes, coxi carnes et comedi et de reliquo eius [a]idolum faciam? ante truncum ligni procidam? 20 Pars eius [b]cinis est; cor insipiens adoravit illud et non liberabit animam suam neque dicet: Forte [c]mendacium est in dextera mea.

21 [d]Memento horum, Iacob et Israël, quoniam servus meus es tu, [e]formavi te; servus meus es tu, Israël, [f]ne obliviscaris mei. 22 [g]Delevi ut nubem iniquitates tuas et quasi nebulam peccata tua:

---

q Jr 6, 20.
r Ml 2, 17.
*25] * Catech. R. I 11, 8.*
s cp. 44, 22; Jr 31, 34. — cf. cp. 38, 17; Ez 36, 25, 26; Heb 10, 27.
t cp. 1, 18; Jr 2, 9, 35.
u cf. Ez 16, 3.
v cf. Jr 5, 31; Dn 9, 6, 8.
x Lm 2, 2.
y cf. Jr 24, 9; 29, 22.

a v. cp. 41, 8.
b vr. 24; cp. 49, 15. — cf. Ps 70, 6; Jr 1, 5; Lc 1, 15; Gal 1, 15.
c v. cp. 43, 5.
d Dt 33, 5. 26.
e cp. 55, 1; Jo 4, 14. — cf. cp. 35, 6.
f cp. 32, 15; Jl 2, 28; Jo 7, 39; Ac 2, 18.
g Ps 1, 3.
h cf. cp. 14, 1.

i v. cp. 43, 14.
*6] * Catech. R. I 2, 6.*
j cp. 48, 12; Dt 32, 39; Ap 1, 8. — v. cp. 41, 4.
k cp. 45, 5, 6. — cf. cp. 43, 11.
l cp. 41, 26, 27.
m cp. 41, 22.
n cp. 43, 10, 12.
o cp. 45, 5; Dt 4, 35, 39; 32, 39; 1 Rg 2, 2; Jl 2, 27.
p cp. 41, 24, 29. — cf. Dt 27, 15; Sap 14, 8; Hab 2, 18, 19.
q cf. cp. 41, 6, 7; 49, 6, 7. — v. Sap 13, 11-16; Jr 10, 3-5.
r cp. 45, 16; Ps 113, 8 (bis). — v. cp. 42, 17.
s cp. 42, 17.
t cp. 40, 18-20.

u v. Ps 113, 4-7 (bis).
v cf. cp. 40, 20.

x Sap 13, 12.

y cf. Bar 7, 54.

z cf. cp. 45, 20; Sap 13, 17, 18.

a cf. Dt 27, 15.
b Sap 15, 10. — cf. Jb 13, 12.
c cf. Ps 143, 8. — cf. Rm 1, 25.
d cp. 42, 19. — v. cp. 42, 8.
e vr. 2.
f cf. cp. 49, 15.
g cp. 43, 25; Mic 7, 19. — cf. cp. 1, 18.

revertere ad me, quoniam redemi te. 23 [h]Laudate, caeli, quoniam misericordiam fecit Dominus; [i]iubilate, extrema terrae; [k]resonate, montes, laudationem, saltus et omne lignum eius, quoniam [l]redemit Dominus Iacob et [m]Israël gloriabitur.

24 Haec dicit Dominus [n]redemptor tuus et [o]formator tuus ex utero: [p]Ego sum Dominus faciens omnia, [q]extendens caelos solus, stabiliens terram, et nullus mecum, 25 [r]irrita faciens signa divinorum et hariolos in furorem vertens, [s]convertens sapientes retrorsum et scientiam eorum stultam faciens, 26 [t]suscitans verbum servi sui et [u]consilium nuntiorum suorum complens; qui dico Ierusalem: Habitaberis, et [v]civitatibus Iuda: Aedificabimini, et deserta eius suscitabo; 27 [x]qui dico profundo: Desolare, et [y]flumina tua arefaciam; 28 qui dico [z]Cyro: [a]Pastor meus es et omnem voluntatem meam complebis; qui dico Ierusalem: Aedificaberis, et [b]templo: Fundaberis.

45 Haec dicit Dominus [a]christo meo Cyro, [b]cuius apprehendi dexteram ut subiciam ante faciem eius gentes et dorsa regum vertam et [c]aperiam coram eo ianuas, et portae non claudentur: 2 Ego ante te ibo et [d]gloriosos terrae humiliabo, [e]portas aereas conteram et vectes ferreos confringam 3 et [f]dabo tibi thesauros absconditos et arcana secretorum, ut scias quia ego Dominus, [g]qui voco nomen tuum, Deus Israël, 4 propter [h]servum meum Iacob et Israël electum meum, et vocavi te nomine tuo, adsimilavi te, et non cognovisti me. 5 [i]Ego Dominus, et non est amplius; extra me non est Deus; accinxi te, et non cognovisti me; 6 [j]ut sciant hi qui ab ortu solis et qui ab occidente, quoniam absque me non est: ego Dominus, et non est alter; 7 formans lucem et creans tenebras, [k]faciens pacem et creans malum: ego Dominus faciens omnia haec.

8 [l]Rorate, caeli, desuper, et [m]nubes pluant iustum; aperiatur terra et [n]germinet Salvatorem, et iustitia oriatur simul: ego Dominus creavi eum.

9 [o]Vae qui contradicit [p]fictori suo, [q]testa de samiis terrae! [r]Nunquid dicet lutum figulo suo: Quid facis, et opus tuum absque manibus est?

10 Vae qui dicit patri: Quid generas? et mulieri: Quid parturis?

11 Haec dicit [s]Dominus sanctus Israël, plastes eius: [t]Ventura interrogate me super filios meos et super opus manuum mearum mandate mihi. 12 [v]Ego feci terram et hominem super eam creavi ego, [x]manus meae tetenderunt caelos, et [y]omni militiae eorum mandavi, 13 [z]ego suscitavi eum ad iustitiam et [a]omnes vias eius dirigam; [b]ipse aedificabit civitatem meam et [c]captivitatem meam dimittet, non in pretio neque in muneribus, dicit Dominus Deus exercituum.

14 Haec dicit Dominus: [d]Labor Aegypti et negotiatio Aethiopiae et Sabaim viri sublimes ad te transibunt et [e]tui erunt, post te ambulabunt, vincti manicis pergent et te adorabunt teque deprecabuntur: Tantum in te est Deus, et [f]non est absque te Deus. 15 [g]Vere tu es Deus absconditus, Deus Israël salvator. 16 [h]Confusi sunt et erubuerunt omnes, simul abierunt in confusionem fabricatores errorum. 17 Israël salvatus est in Domino salute aeterna; [i]non confundemini et non erubescetis usque in saeculum saeculi.

18 [j]Quia haec dicit Dominus creans caelos, ipse Deus formans terram et faciens eam, ipse plastes eius; non in vanum [k]creavit eam, ut habitaretur formavit eam: Ego Dominus, et non est alius. 19 [l]Non in abscondito locutus sum, in loco terrae tenebroso; non dixi semini Iacob: [m]Frustra quaerite me; ego Dominus loquens [n]iustitiam, adnuntians recta. 20 [o]Congregamini et venite et accedite simul qui salvati estis ex gentibus: [p]nescierunt qui [q]levant lignum sculpturae suae et [r]rogant deum non salvantem. 21 [s]Adnuntiate et venite et consiliamini simul. Quis auditum fecit hoc ab initio, ex tunc praedixit illud? [t]nunquid non ego Dominus, et non est ultra Deus absque me? Deus iustus et [u]salvans non est praeter me. 22 Convertimini ad me, et salvi eritis, [v]omnes fines terrae, quia ego Deus, et non est alius. 23 [x]In memetipso iuravi; egredietur de ore meo [y]iustitiae verbum et non revertetur; 24 [z]quia mihi curvabitur omne genu, et iu-

h cp. 49, 13. — cf. cp. 55, 12; Ps 68, 35; 95, 11; Jr 51, 48.
i cp. 14, 7.
j (cf. Ps 62, 10). [7, 5.
k cp. 55, 12; Ps 148, 9; Dn 3,
l cp. 40, 11; 48, 20; Jr 31, 11.
m cf. cp. 55, 5; 60, 9.
n v. cp. 43, 14.
o vr. 2. *p* cf. cp. 42, 5.
q cp. 42, 5; 45, 12.
r cf. cp. 19, 3, 14.
s cp. 29, 14. *t* cf. 2 Par 36, 22.
u v. cp. 46, 10.
v cf. Jr 32, 15, 44.
x cp. 50, 2. — cf. cp. 43, 16; 51, 10. — v. Ex 14, 21; Js 3,
y cf. Jr 50, 38; 51, 36. [9-17.
z cp. 45, 1.

a cf. 2 Rg 5, 2; Ps 77, 72.
b cp. 45, 1, 13. — v. 2 Par 36, 22, 23; 1 Es 1, 1-3.
a cf. cp. 44, 28.
1-8] L. in sb. QT. Adv.
b cf. cp. 41, 13.
c cp. 60, 11. — cf. cp. 22, 22.
d cf. 40, 4.
e Ps 106, 16. — cf. Jr 51, 30.
f cf. Jr 50, 37; 61, 13.
g cp. 43, 1. — cf. cp. 62, 2.
h cp. 41, 8. [32, 39.
i vr. 14; cp. 44, 6, 8. — v. Dt
j cf. cp. 36, 20; Mt 1, 11.
*7] * Catech. R. IV 16, 9.*
k Lm 3, 38; Am 3, 6. — cf. cp. 41, 23.
l cf. Dt 32, 2; Ps 71, 6.
8] Int. in Ms. v. de s. M. in Adv. (Ps 84), in D. 4 Adv. et exspect. partus. BMV. (Ps 18). — Antt., V., R. etc. T. Adv.
m Ps 84, 11. — cf. Os 10, 12.
n cp. 61, 11.
o cf. cp. 10, 15; Ec 6, 10.
p cp. 29, 16; 64, 8.
q Sap 15, 7; Jr 18, 6; Rm 9, 20, — cf. Sap 12, 12; Ecli 33, 13.
r Ez 39, 7.
s cp. 64, 8. — cf. cp. 41, 23.
t cf. Jr 31, 9.
u cp 29, 23; 64, 8.
v Jr 27, 5.
x cp. 40, 22; 42, 5; 44, 24.
y Gn 2, 1. *z* cp. 41, 2.

a cf. vr. 2.
b v. cp. 44, 28.
c cp. 49, 25; 52, 3; 61, 1.
d cf. cp. 43, 3.
e cp. 14, 2.
f vr. 5, 21.
g cp. 57, 17. — cf. Rm 11, 33.
15] R. et V. All in ss. ss. Familiae J. M. Jos.
h cp. 42, 17; 44, 9, 11; Jr 10, *i* cp. 54, 4. [14.
j Jr 10, 12. — v. cp. 42, 5.
k cf. Ps 113, 15.
l cp. 48, 16. — cf. Dt 30, 11-14.
m cf. Jr 29, 13, 14.
n vr. 23.
o cf. cp. 41, 1; 43, 9; 66, 18.
p cf. cp. 44, 18, 19; 48, 5, 7.
q cp. 40, 20; 46, 1, 7; Jr 20, 5.
r cp. 44, 17. — cf. Jr 2, 28.
s vr. 5, 14; cp. 41, 22, 26.
t cp. 46, 9.
u cp. 43, 11; Os 13, 4.
v cp. 11, 12; 43, 5, 6.
x v. Gn 22, 16. *y* vr. 19.
24] in Ant. in sb. a. D. 3 Adv.
z (all) Rm 14, 11. — cf. Ph 2, 10, 11.

Momentis autem istius liberationis, ruina nempe et comminutione idolorum (46, 1-13) necnon vastatione Babylonis (47, 1-15), enarratis, Israëlitae monentur ut Deo, a quo etsi indigni salvandi sunt (48, 1-11),

rabit omnis lingua. 25 [a]Ergo in Domino, dicet, meae sunt iustitiae et imperium; ad eum venient et [b]confundentur omnes qui repugnant ei. 26 In Domino iustificabitur et [c]laudabitur omne semen Israël.

46 Confractus est [a]Bel, contritus est Nabo; facta sunt simulacra eorum bestiis et iumentis, [b]onera vestra gravi pondere usque ad lassitudinem. 2 [c]Contabuerunt et contrita sunt simul; non potuerunt salvare portantem, et anima eorum in [d]captivitatem ibit.

3 Audite me, domus Iacob, et omne residuum domus Israël; [e]qui portamini a meo utero, qui gestamini a mea vulva. 4 [f]Usque ad senectam ego ipse et usque ad canos ego portabo, ego feci et ego feram, ego portabo et salvabo.

5 [g]Cui adsimilastis me et adaequastis et comparastis me et fecistis similem, 6 qui confertis aurum de sacculos et argentum statera ponderatis: conducentes aurificem ut faciat deum et [h]procidunt et adorant? 7 [i]Portant illum in umeris gestantes et [l]ponentes in loco suo, et stabit ac de loco suo non movebitur; sed, et cum clamaverint ad eum, non audiet, de tribulatione non salvabit eos.

8 Mementote istud et confundamini; redite, praevaricatores, ad cor, 9 recordamini prioris saeculi, [m]quoniam ego sum Deus, et non est ultra Deus, nec est similis mei, 10 [n]adnuntians ab exordio novissimum et ab initio quae necdum facta sunt, dicens: [o]Consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet, 11 [p]vocans ab oriente avem, et de terra longinqua virum voluntatis meae, et [q]locutus sum et adducam illud, creavi et faciam illud.

12 Audite me, duro corde, qui longe estis a iustitia. 13 [r]Prope feci iustitiam meam, [s]non elongabitur, et salus mea non morabitur. [t]Dabo in Sion salutem et in [u]Israël gloriam meam.

47 [a]Descende, [b]sede in pulvere, virgo [c]filia Babylon, sede in terra; non est solium filiae [d]Chaldaeorum, quia ultra non vocaberis [e]mollis et tenera. 2 Tolle [f]molam et mole farinam, [g]denuda turpitudinem tuam, discooperi umerum, revela crura, transi flumina. 3 [h]Revelabitur ignominia tua, et videbitur opprobrium tuum; ultionem capiam, et non resistet mihi homo.

4 Redemptor noster, [i]Dominus exercituum nomen illius, sanctus Israël. 5 [j]Sede tacens et intra in tenebras, filia Chaldaeorum, quia non vocaberis ultra [k]domina regnorum. 6 [m]Iratus sum super populum meum, contaminavi hereditatem meam et dedi eos in manu tua; [n]non posuisti eis misericordias, [o]super senem adgravasti iugum tuum valde 7 et dixisti: In sempiternum ero [p]domina. Non posuisti haec super cor tuum neque [q]recordata es novissimi tui.

8 [r]Et nunc audi haec, [s]delicata et habitans confidenter, [t]quae dicis in corde tuo: [u]Ego sum, et non est praeter me amplius; [v]non sedebo vidua et ignorabo sterilitatem: 9 [x]venient tibi duo haec subito [y]in die una, sterilitas et viduitas; universa venerunt super te propter multitudinem [z]maleficiorum tuorum et propter duritiam incantatorum tuorum vehementem. 10 Et fiduciam habuisti in malitia tua et dixisti: Non est qui videat me. Sapientia tua et scientia tua haec decepit te. Et dixisti in corde tuo: [a]Ego sum, et praeter me non est altera. 11 [b]Veniet super te malum, et nescies ortum eius, et irruet super te calamitas, quam non poteris expiare, veniet super te repente miseria, quam nescies. 12 [c]Sta cum [d]incantatoribus tuis et cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adulescentia tua, si forte quid prosit tibi aut si possis fieri fortior. 13 Defecisti in multitudine consiliorum tuorum. [e]Stent et salvent te augures caeli, qui contemplabantur sidera et supputabant menses, ut ex eis adnuntiarent ventura tibi. 14 [f]Ecce facti sunt quasi stipula, [g]ignis combussit eos, non liberabunt animam suam de manu flammae, non sunt prunae quibus calefiant, nec focus ut sedeant ad eum. 15 Sic facta sunt tibi in quibuscumque laboraveras; negotiatores tui ab adulescentia tua unusquisque in via sua erraverunt, non est qui salvet te.

48 Audite haec, domus Iacob, qui [a]vocamini nomine Israël et [b]de aquis Iuda existis, [c]qui iuratis in nomine Domini et Dei Israël recordamini non in veritate neque in iustitia. 2 [d]De civitate enim

---

a cf. cp. 20, 4; Ps 32, 20; Jr 23, 5.
b cf. cp. 41, 11; 54, 17; 1 Rg 2, 30.
c cf. Ps 33, 3; Jr 9, 23, 24; 1 Cor 1, 31; 2 Cor 10, 17.

a Jr 50, 2; 51, 44; Bar 6, 40; Dn 14, 21. — cf. cp. 21, 9.
b vr. 7; cp. 45, 20.
c cf. Sap 13, 16; Bar 6, 26.
d cf. Jr 48, 7; Os 10, 5, 6.
e cf. Dt 1, 31; 32, 11; Gal 4, 19.
f Ps 70, 12.]

g v. cp. 44, 9-20.

h cp. 44, 15.

i v. cp. 45, 20; Jr 10, 5. — cf. Ps 113, 7 (bis).
l cf. Sap 13, 15.

*8] * cf. Catech. R. IV 10, 6.*
m cp. 44, 6; 45, 5, 14, 18, 21.
n cp. 42, 9. — cf. cp. 41, 26.
o cp. 44, 26, 28; Jb 23, 13; Ps 32, 11; Pro 19, 21. — cf. Ac 4, 28; Heb 6, 17.
p Jr 12, 9. — v. cp. 41, 2.
q cf. Nm 23, 19.
*12] * Catech. R. IV 14, 9.*
r cp. 51, 5. — cf. cp. 56, 1; Ps 84, 10.
s cf. cp. 59, 9. [
13] Antt. in T. Adv.; Cm. in fs. BMV. salus inf. — v. cp. 66, 13, 14.
t cf. Jl 2, 35; Ab 17.
u cf. Lc 2, 32.

a cf. Jr 48, 18.
b cp. 3, 26; Lm 2, 10; Jn 3, 6.
c Ps 136, 8. — cf. cp. 43, 14.
d cp. 23, 13; 48, 14.
e vr. 8; Dt 28, 56; Jr 6, 2. — cf. vr. 5; cp. 13, 19; Est 15, 6.
f Jd 16, 21. — cf. Ex 11, 5; Mt 24, 41.
g cp. 20, 3; Jr 13, 22, 26; Lm 1, 8, 9; Nh 3, 5.
h v. cp. 43, 14.
i cp. 48, 2. — v. Jr 10, 16.
j cf. Jr 8, 14.
l cf. vr. 1; cp. 13, 19; Sph 2, 15.
m cf. cp. 10, 6; Zc 1, 15.
6] v. cp. 42, 25, 24.
n cf. cp. 14, 17; 51, 23; Jr 21, 7.
o cf. Dt 28, 50; Bar 4, 16.
p v. vr. 1, 15.
q Lm 1, 9. — cf. Dt 32, 29.
r Sph 2, 15.
s Jr 6, 2. — cf. vr. 1.
t Ap 18, 7.
u cf. cp. 45, 6, 18; Jr 50 29.
v Lm 1, 10. — cf. Ap 18, 7.
x cf. cp. 51, 19.
y cf. Jr 50, 31, 32.
z cf. vr. 12, 13; Dt 18, 10; Dn 2, 2; Nh 3, 4.
a cf. Jr 50, 29.
b cp. 42, 25; Ps 34, 8; Ecli 5, 9; 1 Th 5, 9.
c vr. 9.
d cf. Dn 2, 2.
e cf. Dt 32, 38; Jd 10, 4; Jr 2, 28. — cf. Bar 6, 36.
f cp. 5, 24; 40, 24; 41, 2; Jl 2, 5; Nh 1, 10; Ml 4, 1.
g v. cp. 10, 17.

a cp. 43, 1.
b Ps 67, 27. — cf. cp. 51, 1.
c Jr 7, 9.
d 2 Es 11, 18.

sancta vocati sunt et [e]super Deum Israël constabiliti sunt, [f]Dominus exercituum nomen eius.

3 [g]Priora ex tunc adnuntiavi, et ex ore meo exierunt, et audita feci ea; repente operatus sum, et venerunt. 4 [h]Scivi enim quia durus es tu, et nervus ferreus cervix tua, et frons tua aerea. 5 Praedixi tibi ex tunc; antequam venirent indicavi tibi, ne forte diceres: [i]Idola mea fecerunt haec, et sculptilia mea et conflatilia mandaverunt ista. 6 Quae audisti, vide omnia; vos autem, non adnuntiastis? [j]Audita feci tibi nova ex tunc, et conservata sunt quae nescis. 7 Nunc creata sunt et non ex tunc et ante diem, et non audisti ea, ne forte dicas: Ecce ego cognovi ea. 8 Neque audisti neque cognovisti neque ex tunc aperta est auris tua; scio enim quia praevaricans praevaricaberis, et [k]transgressorem ex utero vocavi te. 9 [l]Propter nomen meum longe faciam furorem meum et laude mea infrenabo te, ne intereas. 10 Ecce excoxi te, sed [m]non quasi argentum; [n]elegi te in camino paupertatis. 11 [o]Propter me faciam, ut non blasphemer, et [p]gloriam meam alteri non dabo.

12 Audi me, Iacob et Israël quem ego voco: [q]ego ipse, ego primus et ego novissimus. 13 Manus quoque mea [r]fundavit terram, et dextera mea mensa est caelos; [s]ego vocabo eos, et stabunt simul. 14 Congregamini, omnes vos, et audite: [t]quis de eis adnuntiavit haec? Dominus dilexit eum, [u]faciet voluntatem suam in Babylone et bracchium suum in [v]Chaldaeis. 15 [x]Ego, ego locutus sum et vocavi eum, adduxi eum, et directa est via eius.

16 Accedite ad me et audite hoc: Non a principio in abscondito locutus sum, ex tempore antequam fieret eram; et [y]nunc Dominus Deus misit me, et spiritus eius.

17 [z]Haec dicit Dominus [a]redemptor tuus sanctus Israël: Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, gubernans te in via, qua ambulas. 18 [b]Utinam attendisses mandata mea! [c]facta fuisset sicut flumen pax tua, et iustitia tua sicut gurgites maris; 19 [d]et fuisset quasi harena semen tuum, et stirps uteri tui ut lapilli eius; non interisset et non fuisset attritum nomen eius a facie mea.

20 [e]Egredimini de Babylone, fugite a Chaldaeis, [f]in voce exsultationis adnuntiate; auditum facite hoc et efferte illud usque ad extrema terrae, dicite: [g]Redemit Dominus servum suum Iacob. 21 [h]Non sitierunt in deserto, cum educeret eos; [i]aquam de petra produxit eis et scidit petram, et fluxerunt aquae. 22 [j]Non est pax impiis, dicit Dominus.

49 Audite, [a]insulae, et attendite, populi [b]de longe: [c]Dominus ab utero vocavit me, de ventre matris meae recordatus est nominis mei 2 [d]et posuit os meum quasi gladium acutum, [e]in umbra manus suae protexit me et posuit me sicut sagittam electam, in pharetra sua abscondit me 3 et dixit mihi: [f]Servus meus es tu, Israël, [g]quia in te gloriabor. 4 [h]Et ego dixi: In vacuum laboravi, sine causa et vane fortitudinem meam consumpsi; ergo [i]iudicium meum cum Domino, et [j]opus meum cum Deo meo.

5 Et nunc, dicit Dominus [k]formans me ex utero servum sibi, ut reducam Iacob ad eum, et Israël non congregabitur, et [l]glorificatus sum in oculis Domini, et Deus meus factus est fortitudo mea. 6 Et dixit: Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Iacob et faeces Israël convertendas; [m]ecce dedi te in [n]lucem gentium, [o]ut sis salus mea usque ad extremum terrae.

7 Haec dicit Dominus [p]redemptor Israël sanctus eius ad [q]contemptibilem animam, ad abominatam gentem, ad servum dominorum: [r]Reges videbunt, et consurgent principes et adorabunt propter Dominum, quia fidelis est, et sanctum Israël qui elegit [s]te.

8 Haec dicit Dominus: [t]In tempore placito exaudivi te et in die salutis auxiliatus sum tui et servavi te et [u]dedi te in foedus populi, ut suscitares terram et [v]possideres hereditates dissipatas, 9 [x]ut diceres his qui vincti sunt: Exite, et his qui in tenebris: Revelamini. [y]Super vias pascentur, et in omnibus planis pascua eorum. 10 [z]Non esurient neque sitient, et non percutiet eos aestus et sol, [a]quia miserator eorum [b]reget eos et [c]ad fontes aquarum potabit eos. 11 [d]Et

e cf. Mic 3, 11.
f cp. 47, 4.

g vr. 5; cp. 41, 26.
h cf. Ex 32, 9; Jr 5, 3.

i v. Jr 44, 15, 17.
j Jr 33, 3. — cf. cp. 43, 19.
k cf. Ps 57, 4.
l cf. Ml 3, 6.
m cf. 1 Pt 1, 7.
n cf. Dt 4, 20; 3 Rg 8, 51; Ps 65, 10.
o cp. 43, 25; Ps 24, 11; Bar 1, 14; Ex 20, 9; 36, 21; Dn 9, [19.
p cp. 42, 8.
q cp. 44, 6. — v. cp. 41, 4.
r cp. 51, 13. — cf. Ps 101, 25; Heb 1, 10.
s cp. 40, 26.
t cf. cp. 41, 26.
u cp. 41, 2; 46, 11.
v cp. 23, 13; 47, 1.
x v. cp. 45, 1-3.
y cp. 45, 19.
z cp. 61, 1.

a cp. 49, 7.
b Dt 5, 29; 32, 29; Ps 80, 14; Bar 3, 13; Lc 19, 42.
c cp. 66, 12.
d cp. 10, 22; Gn 22, 17; Os 1, 10.
e cp. 52, 11; 55, 12; Jr 50, 8; 51, 6, 45; Zc 2, 6, 7; 2 Cor 6, 17; Ap 18, 4.
20] Int. (Ps 65) in D. 5 p. Psch.
f cf. cp. 35, 19; 52, 9.
g cp. 44, 23. — cf. Ex 19, 4-6.
h Dt 8, 15. — cf. cp. 35, 7; 41, 18; 44, 3. [20, 21.
i cp. 43, 19; Ex 17, 6; Nm
j cp. 57, 21; 59, 8. — cf. cp. 66, 24.

a v. cp. 11, 11.
ex 1-7] L. etc. in fs. s. Jo. B.
b cp. 33, 13.
c v. cp. 44, 2.
d cp. 11, 4; Os 6, 5. — cf. Heb 4, 12; Ap 1, 16.
2] Of. in fs. s. Laur. a Br.
e cp. 51, 16. — cf. Dt 33, 3; Sap 3, 1.
f cp. 41, 8; 44, 21; Lc 1, 54.
g vr. 5; cp. 42, 1.
h cf. cp. 65, 23. — v. cp. 50, 6-8; 53, 10-12.
i cf. 3 Rg 19, 10.
j cf. cp. 61, 8.
k vr. 1.
l cp. 52, 13.
m (all) Ac 13, 47. — cp. 42, 6. — cf. cp. 60, 3.
n Lc 2, 32; Jo 1, 9. — cf. Jr 1, 5.
o Jo 11, 52; 1 Jo 2, 2. — Ps
p cp. 48, 17. [97, 3.
q cp. 53, 3. — cf. cp. 50, 6, 7.
r vr. 23.
s cf. cp. 42, 1; Lc 23, 35.
t (all) 2 Cor 6, 2. — Ps 68, 14. — cf. Lc 4, 19.
8] L. in sb. p. D. 4 Odg.
u cp. 42, 6.
v cp. 61, 4.
x cp. 42, 7.
y cf. cp. 41, 18.
z (all) Ap 7, 16. — cf. cp. 35, [7.
a cf. cp. 43, 20.
b Ap 7, 17. — v. cp. 40, 11.
c Jr 31, 9.
d cf. cp. 40, 4.

frusta laborasse, Dñus praedicit per ipsum liberandas fore universas gentes (49, 1-13); Sioni aeque desolationem suam deflenti et populi undique accurrentes promittuntur (14-26) et peccatorum venia, quam

ponam omnes montes meos in viam, et semitae meae exaltabuntur. 12 [e]Ecce isti de longe venient, et ecce illi ab aquilone et mari, et isti de terra australi. 13 [f]Laudate, caeli, et exsulta, terra, iubilate, montes, laudem, quia [g]consolatus est Dominus populum suum et pauperum suorum miserebitur.

14 Et dixit Sion: [h]Dereliquit me Dominus, et Dominus oblitus est mei. 15 [i]Nunquid oblivisci potest mulier infantem suum, [j]ut non misereatur filio uteri sui? Et si illa oblita fuerit, [k]ego tamen non obliviscar tui. 16 Ecce [l]in manibus meis descripsi te, muri tui coram oculis meis semper. 17 [m]Venerunt structores tui, destruentes te et dissipantes a te exibunt. 18 [n]Leva in circuitu oculos tuos et vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi. [o]Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris et [p]circumdabis tibi eos quasi sponsa; 19 [q]quia deserta tua et solitudines tuae et terra ruinae tuae nunc angusta [r]erunt prae habitatoribus, et longe fugabuntur qui absorbebant te. 20 Adhuc dicent in auribus tuis filii sterilitatis tuae; Angustus est mihi locus, fac spatium mihi ut habitem. 21 Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi istos? ego sterilis et non pariens, trasmigrata et captiva; et istos quis enutrivit? ego destituta et sola; et isti ubi erant?

22 Haec dicit Dominus Deus: Ecce levabo ad gentes manum meam et ad populos [t]exaltabo signum meum, et [u]adferent filios tuos in ulnis et [v]filias tuas super umeros portabunt. 23 [x]Et erunt reges nutritii tui, et reginae nutrices tuae, [y]vultu in terram demisso adorabunt te et [z]pulverem pedum tuorum lingent. Et scies quia ego Dominus, super quo [a]non confundentur qui exspectant eum.

24 [b]Nunquid tolletur a forti praeda? aut quod captum fuerit a robusto salvum esse poterit? 25 Quia haec dicit Dominus: Equidem et captivitas a forti tolletur, et quod ablatum fuerit a robusto salvabitur; [c]eos vero qui iudicaverunt te ego iudicabo et filios tuos ego salvabo 26 et [d]cibabo hostes tuos carnibus suis, et quasi musto [e]sanguine suo inebriabuntur; et [f]sciet omnis caro quia [g]ego Dominus salvans te et redemptor tuus fortis Iacob.

50 Haec dicit Dominus: Quis est hic [a]liber repudii matris vestrae, quo [b]dimisi eam? aut [c]quis est creditor meus, cui [d]vendidi vos? [e]Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, et in sceleribus vestris dimisi matrem vestram. 2 Quia veni, et non erat vir; [f]vocavi, et non erat qui audiret. Nunquid [g]abbreviata et parvula facta est manus mea, ut non possim redimere? aut non est in me virtus ad liberandum? Ecce in [h]increpatione mea [i]desertum faciam mare, [j]ponam flumina in siccum; [k]computrescent pisces sine aqua et morientur in siti. 3 [l]Induam caelos tenebris et saccum ponam operimentum eorum.

4 Dominus [m]dedit [n]mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum [o]qui lassus est verbo. Erigit mane, erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum. 5 [p]Dominus Deus aperuit mihi aurem, [q]ego autem non contradico; retrorsum non abii. 6 [r]Corpus meum dedi percutientibus et genas meas vellentibus; faciem meam non averti ab increpantibus et conspuentibus in me. 7 Dominus Deus auxiliator meus, ideo [s]non sum confusus, [t]ideo posui faciem meam ut petram durissimam et scio quoniam non confundar. 8 [u]Iuxta est qui iustificat me, quis contradicet mihi? Stemus simul, quis est adversarius meus? accedat ad me. 9 [v]Ecce Dominus Deus auxiliator meus, quis est qui condemnet me? Ecce omnes [x]quasi vestimentum conterentur, tinea comedet eos.

10 Quis ex vobis timens Dominum, audiens [y]vocem servi sui? Qui ambulavit in tenebris, et non est lumen ei, speret in nomine Domini et innitatur super Deum suum. 11 Ecce vos omnes accendentes ignem accincti flammis, ambulate in lumine ignis vestri et in flammis quas succendistis: [z]de manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis.

51 [a]Audite me, qui sequimini quod iustum est et [b]quaeritis Dominum; attendite ad petram [c]unde excisi estis et ad cavernam laci de qua praecisi estis; 2 [d]attendite ad Abraham patrem vestrum et ad Saram, quae peperit vos; quia [e]unum vocavi eum et benedixi

---

e cp. 43, 5; Ps 106, 2, 3; Ez 37, 21; Zc 8, 7; Lc 13, 29.
f v. cp. 44, 23.
13] R. in fr. 2 p. D. 1 Adv.
g cp. 40, 1.

*14-16] * Catech. R. IV 9, 7.*
h cf. cp. 40, 27; 54, 6; 62, 4.
i cf. cp. 43, 1; Ps 26, 10; Eccli
j cf. 3 Rg 3, 26. [4, 11.
*15] * cf. Conc. Trid. s. XVIII. decret... de omn. ad Conc. invitandis. — Gr. in fs. BMV. div. Prov. matris.*
k Jr 31, 20.
l Cn 8, 6; Ap 13, 16.
m cf. Zc 1, 18-21.
n cp. 60, 4; Bar 4, 36; 5, 5.
o Nm 14, 21. — v. Ez 5, 11.
p cf. Jr 43, 12. *q* cp. 61, 10.
r cp. 54, 1. — cf. Zc 10, 10.
s cf. cp. 54, 2, 3.
t cp. 11, 10, 12.
u cf. cp. 66, 20.
v cf. cp. 40, 11; Lc 15, 5.
x cp. 60, 16. — cf. 1 Th 2, 7.
y cp. 60, 14.
z Ps 71, 9. — cf. Mic 7, 17.

a cp. 50, 7; Ps 24, 3; Dn 3, 40; Jl 2, 26, 27; Rm 5, 5; Ph 1, 20. [Lc 11, 21, 22.
b cp. 45, 13. — cf. Mt 12, 29;
c cf. cp. 51, 22.
d cf. cp. 9, 20; Zc 11, 9.
e cp. 63, 6. — cf. Sap 11, 7; Ap 16, 6.
f 1 Mc 4, 11, — cf. cp. 52, 6.
g cp. 43, 3. — v. Ex 20, 2.

a Dt 24, 1. [2, 2.
b cp. 54, 6; Jr 3, 8. — cf. Os
c cf. 4 Rg 4, 1; Mt 18, 25.
d cf. cp. 52, 3.
e cp. 59, 2.
f cf. cp. 42, 18-23.
g cp. 59, 1; Nm 11, 23.
h cp. 44, 27.
i Ex 14, 21. — cf. cp. 19, 5, 6; Ps 17, 16; 103, 7; 105, 3;
j cf. Js 3, 16. [Nh 1, 4.
k cf. Ex 7, 18, 21.
l Ap 6, 12. — cf. Jr 4, 28.
m cf. Mt 7, 28, 29; Eph 6, 19.
n cf. Ex 4, 11; Sap 7, 5; Ecli
o cf. Mt 11,28, [21, 30.
p Ps 39, 7. — 1 Rg 9, 15.
5-10] L. in fr. 2 mai. hebd.
q cf. Jo 14, 31; Ph 2, 8; Heb 5, 8; 10, 7.
r Lc 6, 29. — cf. cp. 53, 5; Mt 26, 67, 68; 27, 26; Mr 15, 19; Lc 22, 63; Jo 19, 1.
6a] Ant. et V. in fs. s. col. Flag. DNJC.
6b] Ant. in fr. 2 mai. hebd.
6, 7] L. br. ad prm. T. Pass.
7] Ant. in D. Palm.
s cp. 49, 23; Ps 24, 3; Dn 3, 40.
t Ez 3, 8, 9. — cf. Jr 1, 18; Lc
u Rm 8, 33, 34. [9, 51.
v cp. 41, 10.
x cp. 51, 8; Jl 13, 28.
y cp. 42, 16. — cf. Mic 7, 8.
z cf. Jo 9, 39.

a vr 7
1-8] LL. in fr. 3 p. D. 4 Adv. et in fs. ss. Rdmpt.
b cf. cp. 65, 1.
c cf. cp. 48, 1.
d Rm 4, 1.
e Ez 33, 24. — cf. Ac 7, 5.

oboedientia sua servus Dei promeruit, largienda (50, 1-11). Ideo propheta populum ad fiduciam in Dñum (51, 1-11), qui, sicut in antiquis, potentiam suam ostendet, et consolationem adferet (12-16); Sionem vero

ei et multiplicavi eum. 3 [f]Consolabitur ergo Dominus Sion et consolabitur omnes ruinas eius et ponet desertum eius quasi delicias et solitudinem eius quasi hortum Domini. [h]Gaudium et laetitia invenietur in ea, gratiarum actio et vox laudis.

4 [i]Attendite ad me, popule meus et tribus mea; me audite [j]quia lex a me exiet, et iudicium meum in lucem populorum requiescet. 5 [k]Prope est iustus meus, egressus est salvator meus, et bracchia mea populos iudicabunt, me [l]insulae exspectabunt et bracchium meum sustinebunt. 6 [m]Levate in caelum oculos vestros et videte sub terra deorsum; [n]quia caeli sicut fumus liquescent, et terra sicut vestimentum atteretur, et habitatores eius sicut haec interibunt, [o]salus autem mea in sempiternum erit, et iustitia mea non deficiet.

7 [p]Audite me, qui scitis iustum: [q]populus meus, lex mea in corde eorum; [r]nolite timere opprobrium hominum et blasphemias eorum ne metuatis; 8 [s]sicut enim vestimentum sic comedet eos vermis, et sicut lanam sic devorabit eos tinea; salus autem mea in sempiternum erit, et iustitia mea in generationes generationum.

9 [t]Consurge, consurge, [u]induere fortitudinem, [v]bracchium Domini: consurge [w]sicut in diebus antiquis, in generationibus saeculorum. Nunquid non tu percussisti [x]superbum, vulnerasti [z]draconem? 10 [a]Nunquid non tu siccasti mare, aquam abyssi vehementis, [b]qui posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati? 11 [c]Et nunc qui redempti sunt a Domino, revertentur et venient in Sion laudantes, et laetitia sempiterna super capita eorum, gaudium et laetitiam tenebunt, fugiet dolor et gemitus.

12 [d]Ego, ego ipse consolabor vos. [e]Quis tu, ut timeres ab homine mortali et a filio hominis, qui [f]quasi faenum ita arescet? 13 [g]Et oblitus es Domini factoris tui, qui tetendit caelos et [i]fundavit terram, et formidasti iugiter tota die a facie furoris eius [j]qui te tribulabat et paraverat ad perdendum. Ubi nunc est furor tribulantis? 14 Cito veniet [h]gradiens ad aperiendum et non interficiet usque ad internecionem nec deficiet panis eius. 15 Ego autem sum Dominus Deus tuus, [i]qui conturbo mare, et intumescunt fluctus eius; Dominus exercituum nomen meum. 16 [m]Posui verba mea in ore tuo et [n]in umbra manus meae protexi te, ut [o]plantes caelos et fundes terram et dicas ad Sion: Populus meus es tu.

17 [p]Elevare, elevare, consurge, Ierusalem, [q]quae bibisti de manu Domini calicem irae eius; usque ad [r]fundum calicis soporis bibisti et potasti usque ad faeces. 18 [s]Non est qui sustentet eam ex omnibus filiis quos genuit, et non est qui apprehendat manum eius ex omnibus filiis quos enutrivit. 19 [t]Duo sunt quae occurrerunt tibi; [u]quis contristabitur super te? Vastitas et [v]contritio et fames et gladius; quis consolabitur te? 20 [w]Filii tui proiecti sunt, dormierunt in capite omnium viarum sicut [x]oryx illaqueatus, pleni indignatione Domini, increpatione Dei tui.

21 Idcirco audi hoc, [y]paupercula et ebria non a vino.

22 Haec dicit dominator tuus, Dominus et Deus tuus, [z]qui pugnabit pro populo suo: Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meae; non adicies ut bibas illum ultra. 23 [a]Et ponam illum in manu eorum qui te humiliaverunt et [b]dixerunt animae tuae: Incurvare, ut transeamus; et [c]posuisti ut terram corpus tuum et quasi viam transeuntibus.

52 [a]Consurge, consurge, induere fortitudine tua, Sion: [b]induere vestimentis gloriae tuae, Ierusalem [c]civitas sancti, [d]quia non adiciet ultra ut pertranseat per te incircumcisus et immundus. 2 [e]Excutere de pulvere, consurge, sede, Ierusalem, [f]solve vincula colli tui, captiva filia Sion: 3 Quia haec dicit Dominus: [g]Gratis venundati estis et [h]sine argento redimemini.

4 Quia haec dicit Dominus Deus: [i]In Aegyptum descendit populus meus in principio, ut colonus esset ibi, et Assur absque ulla causa calumniatus est eum. 5 Et nunc quid mihi est hic, dicit Dominus, quoniam ablatus est populus meus gratis? Dominatores eius inique agunt, dicit Dominus, et [j]iugiter tota die nomen meum bla-

f vr. 12; cp. 41, 1; Zc 1, 17.
g Gn 2, 10, 15; 13, 10; Ez 28, 13; 31, 9; Jl 2, 3.
h cp. 35, 10; Jr 33, 10, 11.

i Ps 77, 1.
j cp. 2, 3.

k cp. 46, 13.

l v. cp. 42, 4; 51, 5.

m cp. 40, 26.

n Ps 101, 27. — cf. Mt 24, 35; 2 Pt 3, 10; Ap 21, 1.
o cf. Ps 101, 28, 29.
6 b] *Ant. in fs. ss. Rdmpt.*
p vr. 1. *q* Ps 36, 31.
r cp. 41, 14. — cf. Mt 5, 11, 12; [10, 22.
s cp. 50, 9; Jh 13, 28.

t vr. 17; cp. 52, 1; Ps 67, 2.
9] *Ant. in fr. 3 p. D. 4 Adv.*
u cf. Ps 92, 1.
v cp. 40, 10; 52, 10; 53, 1; Lc 1, 51. [15, 7.
x Ps 43, 2. — cf. Ex 14, 14; [14;
y Ps 88, 11. — cf. cp. 30, 7.
z Ez 29, 3; 32, 2. — cf. Ps 73, 14, 15.

a Ex 14, 21, 22. — cf. cp. 44, 27; Ps 105, 9.
b cp. 43, 16; Ps 76, 19.
c cp. 35, 10.
d cp. 40, 1; 66, 13.
e cp. 8, 12, 13; 12, 2; Ps 55, 5; Jr 1, 8; 1 Mc 2, 62; 2 Mc 7, 29. — v. Mt 10, 28.
f v. cp. 40, 6.
g cp. 17, 10; Dt 32, 18.
h v. cp. 40, 22.
i cp. 48, 13.
j cf. cp. 14, 4-6.
k cp. 61, 1; Zc 9, 11.
l Jr 31, 35.
m cp. 59, 21. — cf. cp. 50, 4.
n cp. 49, 2. — cf. Dt 33, 3, [Sap 3, 1.
o cf. vr. 13.
p v. vr. 9.
q Jb 21, 20; Jr 25, 15; Ez 23, 33. — cf. Ps 59, 5; 74, 9; Mt 20, 22; Lc 22, 42; Jo 18, 11; [Ap 14, 10.
r vr. 22.
s cp. 59, 66; 63, 3, 5. — cf. cp. 3, 2; 62, 5; Jr 5, 31.
t cp. 47, 9.
u Jr 15, 5. — cf. Nh 3, 7.
v Lm 3, 47.
w Lm 2, 11, 19, 21; Am 8, 13; [Nh 3, 10.
x Dt 14, 5.
y cp. 54, 11.
z Jr 50, 34. — cf. cp. 49, 25.
a Jr 25, 17, 26, 28.
b cf. cp. 47, 6.
c cf. cp. 52, 2; Ps 128, 3. — v. Ps 109, 1.

1] * *Catech. R. I 13, 4.*
a cp. 51, 9, 17.
1, 2] *Ant. in fr. 5 p. D. 3 Adv.*
1-6] *3 L. in Nativ. Dñi.*
b Bar 5, 1. — cf. Ex 28, 2, 40. v. Zc 3, 4, 5.
c cp. 48, 2; 2 Es 11, 1.
d cp. 35, 8; 60, 21; Jl 3, 17; Ap 21, 27. — cf. Sap 7, 25.
e cf. cp. 51, 23.
f cf. cp. 49, 25.
g cp. 45, 13; 50, 1. — cf. Bar 4, 6.
h cf. 1 Pt 1, 18.
i Gn 46, 6.
j (all) Rm 2, 24. — cf. Ez 36, 20, 23.

ad resumendas vestes laetitiae (17-52, 6) et ad excipiendos cum gaudio legatos messianicam redemptionem adnuntiantes excitat (7-12). Cuius redemptionis fructus ipse, postquam humiliationes et passiones si-

l cf. cp. 49, 26.
7] Cm. etc. in fs. s. Franc. Ass. R. in fs. ss. Cyrilli et M.
m (all) Rm 10, 15. — Nh 1, 15.
n cp. 40, 9. *o* Zc 9, 9.
p v. cp. 56, 10; 62, 6; Ez 3, 17.
q cf. cp. 33, 17, 22; 1 Cor 13, 12; 1 Jo 3, 2; Ap 22, 4.
r cp. 48, 20. *s* cp. 58, 12.
t cp. 40, 1; 51, 3, 12; 53, 1.
u cp. 40, 10; 51, 9; 53, 1. [30.
v cp. 48, 6; Ps 97, 13; Lc 2,
x (all) 2 Cor 6, 17. — cf. Ap 18, 4. — v. cp. 48, 20.
y v. 1 Es 1, 7-11.
z cf. Ex 12, 11, 33, 39.
a Mic 2, 13. — cf. Ex 14, 19.
b cp. 58, 8. *c* v. cp. 42, 1.
d cp. 49, 5; 53, 12. — cf. Mic 5, 4.
14, 15] Ant. in fs. ss. Lanc et
e cf. cp. 53, 2, 3. *[Clav.*
f Lc 4, 6, 17.
15] in R. in fr. 4 p. D. 1 Adv. etc. — v. cp. 11, 10.
g cp. 49, 7, 23.
h (all) Rm 15, 21. — cp. 65, 1; 66, 19. — cf. Rm 16, 25.
a (all) Jo 12, 38; Rm 10, 16.
1-10] LL. 1 et 2 in fs. ss. 5 Vuln.
1-12] L. in fr. 4 mai. hebd. et LL. etc. in fs. 7 dol. BMV. et ss. spin. Cor., etc.
b v. cp. 52, 10. *c* cp. 4, 2; 11, 1.
4] R. in Cena Dñi, in fs. s. Cord. J. etc.
d cp. 11, 1. *e* cp. 52, 14.
f cp. 49, 7. — cf. Ps 21, 7; Sap 2, 15; Mr 9, 12.
g cf. Jo 1. 10, 11. [24.
h (all) Mt 8, 17. — cf. 1 Pt 2,
i Ps 68, 27. — cf. vr. 10.
j cf. Rm 4, 25. *k* (all) 1 Pt 2, 24.
l (all) 1 Pt 2, 25. — cf. Jr 50, 6, 17. — v. Mt 10, 6. *[Matris.*
6] V. in fs. BMV. div. Past.
*6-8] * Catech. R. I 3, 8; 5, 7, 12.*
m 2 Cor 5, 21. — cf. vr. 11; Col 2, 14. [9; 1 Pt 2, 23.
n Mt 26, 63; Mr 14, 61; Jo 19,
o (all) Ac 8, 32. — Mt 27, 31.
7 b] Ant. in Cena Dñi. - R. in sb. s. et fs. ss. Cord. J. - v. vr. 5 etc.
p Jo 1, 29. *8] in R. in sb. s.*
s cf. Mt 27, 57, 60.
t (all) 1 Pt 2, 22. — cf. Heb
u cf. vr. 4. [4, 15; 1 Jo 3, 5.
v cp. vr. 6. — v. Mt 20, 28.
x cp. 66, 22; Ps 21, 31; 88, 30.
y cf. cp. 44, 28.
11] v. vr. 7. [Cor 5, 21; Ph 3, 8.
z Ac 13, 39; Rm 5, 18, 19; 2
a cf. 1 Jo 2, 1, 2. [— cf. vr. 4.
b (all) 1 Pt 2, 24. — Jo 1, 29.
12 b] Ant. in fs. s. Sind. DNJC.
c cp. 52, 13. — cf. Ph 2, 9.
d cf. Mt 12, 29; Col 2, 15.
e (all) Mr 15, 28; Lc 22, 37. [25.
f Lc 23, 34; Rm 8, 34; Heb 7,
a (all) Gal 4, 27. — cf. Lc 23, 29.
b cf. 1 Rg 2, 5. *c* cf. cp. 62, 4.
*2, 3, 5] * Catech. IV 11, 12.*
d cp. 49, 19, 20.
e cf. cp. 11, 14; Gn 28, 14.
f cp. 45, 17; Sph 3, 11. — cf. cp. 60, 15; 62, 4.
g cf. Jr 51, 5.
h cp. 62, 4, 5. — cf. Dt 32, 6.
i cp. 41, 14; 43, 14. *j* Zc 14, 9.
l cp. 50, 1. — cf. Ml 2, 14.
m cp. 60, 10. — cf. Lm 3, 32;
n cp. 55, 3. [2, Mc 7, 33.
(9), 10] R. in D. 4 Adv.
o Gn 8, 21; 9, 11, 15.

sphematur. 6 *l*Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse qui loquebar ecce adsum.

7 *m*Quam pulchri super montes pedes *n*adnuntiantis et praedicantis pacem, adnuntiantis bonum, praedicantis salutem, dicentis Sion: *o*Regnabit Deus tuus! 8 Vox *p*speculatorum tuorum: levaverunt vocem, simul laudabunt, quia *q*oculo ad oculum videbunt cum converterit Dominus Sion. 9 *r*Gaudete et laudate simul, *s*deserta Ierusalem, *t*quia consolatus est Dominus populum suum, redemit Ierusalem. 10 Paravit Dominus *u*bracchium sanctum suum in oculis omnium gentium, et *v*videbunt omnes fines terrae salutare Dei nostri.

11 *x*Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio eius, mundamini qui fertis *y*vasa Domini. 12 Quoniam *z*non in tumultu exibitis nec in fuga properabitis; *a*praecedet enim vos Dominus, et *b*congregabit vos Deus Israël.

13 Ecce intelliget *c*servus meus, *d*exaltabitur et elevabitur et sublimis erit valde. 14 Sicut obstupuerunt super te multi, sic *e*inglorius erit inter viros adspectus eius, et forma eius inter filios hominum. 15 *f*Iste adsperget gentes multas, *g*super ipsum continebunt reges os suum, quia *h*quibus non est narratum de eo viderunt, et qui non audierunt contemplati sunt.

53 *a*Quis credidit auditui nostro? et *b*bracchium Domini cui revelatum est? 2 Et *c*ascendet sicut virgultum coram eo et *d*sicut radix de terra sitienti. *e*Non est species ei neque decor, et vidimus eum, et non erat adspectus, et desideravimus eum; 3 *f*despectum, et novissimum virorum, virum dolorum et scientem infirmitatem, et quasi absconditus vultus eius et despectus, unde *g*nec reputavimus eum. 4 *h*Vere languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portavit, et nos putavimus eum quasi leprosum et *i*percussum a Deo et humiliatum. 5 *j*Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostrae super eum, et *k*livore eius sanati sumus. 6 *l*Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit, et *m*posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. 7 Oblatus est quia ipse voluit et *n*non aperuit os suum, sicut ovis ad occisionem ducetur, et *p*quasi agnus coram tondente se obmutescet et non aperiet os suum. 8 De angustia et de iudicio sublatus est. Generationem eius quis enarrabit? quia abscissus est de terra viventium; *m*propter scelus populi mei percussi eum. 9 Et dabit impios pro sepultura et *s*divitem pro morte sua, *t*eo quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius. 10 Et *u*Dominus voluit conterere eum in infirmitate. *v*Si posuerit pro peccato animam suam, *x*videbit semen longaevum, et *y*voluntas Domini in manu eius dirigetur. 11 Pro eo quod laboravit anima eius, videbit et saturabitur. In scientia sua *z*iustificabit ipse *a*iustus servus meus multos et *b*iniquitates eorum ipse portabit. 12 *c*Ideo dispertiam ei plurimos, et *d*fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam et *e*cum sceleratis reputatus est, et ipse peccata multorum tulit et *f*pro transgressoribus rogavit.

54 *a*Lauda, sterilis quae non paris, decanta laudem et hinni quae non pariebas; *b*quoniam multi filii *c*desertae magis quam eius quae habet virum, dicit Dominus. 2 *d*Dilata locum tentorii tui et pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos et clavos tuos consolida. 3 *e*Ad dexteram enim et ad laevam penetrabis et semen tuum gentes hereditabit et civitates desertas inhabitabit. 4 Noli timere quia *f*non confunderis neque erubescas; non enim te pudebit, quia confusionis adulescentiae tuae oblivisceris et opprobrii *g*viduitatis tuae non recordaberis amplius. 5 *h*Quia dominabitur tui qui fecit te, Dominus exercituum nomen eius, et *i*redemptor tuus sanctus Israël *j*Deus omnis terrae vocabitur. 6 *c*Quia ut mulierem derelictam et maerentem spiritu vocavit te Dominus, et *l*uxorem ab adulescentia abiectam dixit Deus tuus. 7 *m*Ad punctum in modico dereliqui te et in miserationibus magnis congregabo te. 8 In momento indignationis abscondi faciem meam parumper a te et *n*in misericordia sempiterna misertus sum tui, dixit redemptor tuus Dominus.

9 Sicut in diebus Noë istud mihi est, *o*cui iuravi ne inducerem

aquas Noë ultra supra terram; sic iuravi ut non irascar tibi et non increpem te. 10 Montes enim commovebuntur, et colles contremiscent; misericordia autem mea non recedet a te, et [p]foedus pacis meae non movebitur, dixit miserator tuus Dominus.

11 [q]Paupercula, tempestate convulsa absque ulla consolatione, ecce [r]ego sternam per ordinem lapides tuos et [s]fundabo te in sapphiris 12 et ponam iaspidem propugnacula tua et portas tuas in lapides desiderabiles, 13 [t]universos filios tuos [u]doctos a Domino et [v]multitudinem pacis filiis tuis, 14 et in iustitia fundaberis. Recede procul a calumnia, quia non timebis, et a pavore, quia non appropinquabit tibi. 15 [x]Ecce accola veniet qui non erat mecum, advena quondam tuus adiungetur tibi. 16 Ecce ego creavi fabrum sufflantem in igne prunas et proferentem vas in opus suum et ego creavi interfectorem ad disperdendum. 17 Omne vas quod fictum est contra te non dirigetur, et omnem linguam resistentem tibi in iudicio iudicabis. Haec est hereditas servorum Domini et [y]iustitia eorum apud me, dicit Dominus.

55 [a]Omnes sitientes, venite ad aquas, et qui non habetis argentum [b]properate, emite et comedite; venite, emite absque argento et [c]absque ulla commutatione vinum et lac. 2 [d]Quare appenditis argentum non in panibus et laborem vestrum non in saturitate? Audite, audientes me, et comedite bonum, et delectabitur in crassitudine anima vestra. 3 Inclinate aurem vestram et venite ad me, [e]audite, et vivet anima vestra, et [f]feriam vobiscum pactum sempiternum, [g]misericordias David fideles. 4 Ecce testem populis dedi eum, [h]ducem ac praeceptorem gentibus. 5 [i]Ecce gentem quam nesciebas vocabis, et gentes quae te non cognoverunt ad te current propter Dominum Deum tuum et sanctum Israël, quia [j]glorificavi te.

6 [k]Quaerite Dominum [l]dum inveniri potest, invocate eum dum prope est. 7 [m]Derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas et revertatur ad Dominum, et miserebitur eius; et ad Deum nostrum, quoniam [n]multus est ad ignoscendum. 8 Non enim cogitationes meae cogitationes vestrae, neque viae vestrae viae meae, dicit Dominus. 9 Quia, [o]sicut exaltantur caeli a terra, sic exaltatae sunt viae meae a viis vestris, et [p]cogitationes meae a cogitationibus vestris. 10 Et quomodo descendit imber et nix de caelo et illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram et infundit eam et germinare eam facit et [q]dat semen serenti et panem comedenti; 11 [r]sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo: non revertetur ad me vacuum, sed [s]faciet quaecumque volui et prosperabitur in his ad quae misi illud. 12 [t]Quia in laetitia egrediemini et in pace deducemini; [u]montes et colles cantabunt coram vobis laudem, et omnia ligna regionis [v]plaudent manu. 13 Pro saliunca ascendet abies, et pro urtica crescet myrtus, et erit Dominus nominatus in signum aeternum, quod non auferetur.

56 Haec dicit Dominus: Custodite iudicium et facite iustitiam, quia [a]iuxta est salus mea ut veniat, et iustitia mea ut reveletur. 2 Beatus vir qui facit hoc, et filius hominis qui apprehendet istud [b]custodiens sabbatum ne polluat illud, custodiens manus suas ne faciat omne malum. 3 Et non dicat [c]filius advenae, qui adhaeret Domino dicens: Separatione dividet me Dominus a populo suo; et non dicat eunuchus: [d]Ecce ego [e]lignum aridum. 4 Quia haec dicit Dominus [f]eunuchis: Qui [g]custodierint sabbata mea et elegerint quae ego volui et tenuerint foedus meum, 5 dabo eis in [h]domo mea et in muris meis [i]locum et nomen melius a filiis et filiabus: [j]nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

6 Et [k]filios advenae, qui adhaerent Domino, ut colant eum et diligant nomen eius, ut sint ei in servos, omnem custodientem sabbatum ne polluat, illud et tenentem foedus meum, 7 [l]adducam eos in [m]montem sanctum meum et laetificabo eos [n]in domo orationis meae; [o]holocausta eorum et victimae eorum placebunt mihi super altari meo, quia [p]domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis. 8 Ait Dominus Deus, [q]qui congregat dispersos Israël: [r]Adhuc congregabo ad eum congregatos eius. 9 [s]Omnes bestiae agri, venite ad devorandum, universae bestiae saltus.

p Nm 25, 12; Ez 34, 25; 37, 26. — cf. Ml 2, 5.
q cp. 51, 21.
r cf. cp. 60, 10.
s cf. Tb 13, 21; Ap 21, 28-21.
12. 13] V. in fs. ss. Famil. J. M. Jos.
t (all) Jo 6, 45.
u Jr 31, 33, 34; Heb 8, 10, 11.
v cf. cp. 9, 7; Ps 118, 165.
x cp. 55, 5. — cf. Rm 8, 31.
17 b-54, 11] Proph. in sb. s.
y cp. 45, 25, 26.
1] Catech. R. II 2, 9.
a cp. 44, 3; Jo 7, 37; Ap 22, 17. — cf. Mt 5, 6.
1-4] 1 L. in Epiph. Dñi. — L. in fs. BMV. omn. grat. mediatr.
1] Int. (Ps 77) in sb. p. D. 4 Qdg. — v. Est 15, 3.
1. 6] Ant. in T. Adv.
b Pro 9, 4, 5; Ecli 51, 32, 33.
c cf. Mt 10, 8; Ac 8, 20.
d Jo 6, 27. — cf. Lc 10, 42.
e Pro 4, 4.
f cp. 61, 8; Jr 31, 31-34; 32, 40; Ez 37, 26. — cf. cp. 54, 8; 59, 21. [13, 34.
g Ps 88, 3-5, 36, 37. — cf. Ac
h Dn 9, 35; Mic 5, 2; Ac 5, 31, Ap 17, 14; 19, 10. — cf. cp. 9, 6, 7.
i cp. 54, 15; Lc 8, 22, 23.
j cp. 44, 23; 60, 9. — cf. Ac 3, 13. — v. 2 Par 15, 2.
k cf. Jr 29, 13; Mt 7, 7.
6-11] L. in fr. 3 p. D. 1 Qdg.
6] v. vr. 1. — L. br. ad prm. in Qdg. [cf. Jo 12, 35.
l Ps 31, 6; 94, 8; Am 5, 4. —
m cp. 1, 16-18; Ez 18, 21, 27;
7] Cp. ad sxt. in Qdg. [32, 11.
n Ps 129, 4, 7; Ecli 5, 6.
o Ps 102, 11.
p Ps 91, 6. — cf. Sap 17, 1;
q cf. 2 Cor 9, 10. [Rm 11, 33.
r Ez 12, 25. — cf. Mt 5, 18.
s cp. 40, 8. — cf. Mt 13, 8.
t cp. 35, 10. — cf. cp. 48, 20, 21; 32, 12.
12 b] Ant. in D. 2 Adv.
u cp. 44, 23; Ps 148, 9; Dn 3.
v Ps 97, 8; Ez 25, 6. [75.
x cp. 36, 1, 2; 41, 19.
13] V. in fs. ss. Cord. J.
a v. cp. 46, 13.
1 b] v. cp. 54, 9, 10.
b vr. 4; cp. 58, 13.
c cp. 14, 1. — cf. Dt 23, 7, 8.
d Ecli 6, 3. — cf. Ez 17, 24; 20, 47; Dn 4, 14, 15.
e cf. Ecli 30, 21.
*4, 6] * cf. Catech. R. III 4, 2.*
f Sap 3, 14. — cf. Mt 19, 12.
g vr. 2.
h cf. 1 Tm 3, 15; Ap 3, 12.
i cf. 2 Rg 18, 18; Jo 1, 12.
j cf. 2 Tm 2, 19. *k* vr. 3.
l cp. 65, 1. — cf. cp. 19, 24, 25.
m cp. 2, 2; 57, 13.
7] Of. in fs. ss. 7 Fund. — v. cp. 59, 21.
n 1 Mc 7, 37; Mt 21, 13.
o cp. 10, 7. — cf. Rm 15, 16.
p (all) Mr 11, 17. — cf. 3 Rg 8, 50; 1 Mc 7, 37.
q cp. 11, 12.
r Jo 10, 16. — v. Eph 2, 11-16.
s Jr 12, 9; Ez 34, 8. — cf. Lv 26, 12; Dt 32, 24.

et in qua populus Deo fidelis congregabitur (6-56, 8); inde impios ostendit bestiarum praedam, gentesque idolatras a Deo reiciendas (9-57, 21).

3. Regni messianici descriptio (58, 1-66, 24). *Postquam significavit civibus novi*

10 [t]Speculatores eius caeci omnes nescierunt universi, [u]canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes et amantes somnia, 11 [v]et canes impudentissimi nescierunt saturitatem, [w]ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam, omnes in viam suam declinaverunt, [y]unusquisque ad avaritiam suam, a summo usque ad novissimum. [z]Venite, sumamus vinum et impleamur ebrietate, et [a]erit sicut hodie sic et cras et multo amplius.

57 [a]Iustus perit, et [b]non est qui recogitet in corde suo; et viri misericordiae colliguntur, quia non est qui intelligat, [c]a facie enim malitiae collectus est iustus. 2 [d]Veniat pax, requiescat [e]in cubili suo qui ambulavit in directione sua.

3 Vos autem accedite huc, filii auguratricis, [f]semen adulteri et fornicariae. 4 Super quem lusistis? super quem [g]dilatastis os et eiecistis linguam? Nunquid non vos [h]filii scelesti, semen mendax, 5 qui consolamini in diis [i]subter omne lignum frondosum; [j]immolantes parvulos in torrentibus subter eminentes petras? 6 In partibus [k]torrentis pars tua, haec est sors tua, et ipsis effudisti libamen, obtulisti sacrificium. Nunquid super his non indignabor? 7 [l]Super montem excelsum et sublimen posuisti [m]cubile tuum et illuc ascendisti, ut immolares hostias, 8 et post ostium et retro postem posuisti memoriale tuum; [n]quia iuxta me discooperuisti et suscepisti adulterum, dilatasti cubile tuum et pepigisti cum eis foedus, dilexisti stratum eorum manu aperta 9 et ornasti te regi unguento et multiplicasti pigmenta tua. [o]Misisti legatos tuos procul et humiliata es usque ad inferos. 10 In multitudine viae tuae laborasti; [p]non dixisti: Quiescam. Vitam manus tuae invenisti; propterea non rogasti. 11 [q]Pro quo sollicita timuisti, [r]quia mentita es et mei non es recordata neque cogitasti in corde tuo? quia [s]ego tacens et quasi non videns, et mei oblita es. 12 Ego adnuntiabo iustitiam tuam; et opera tua non proderunt tibi. 13 [t]Cum clamaveris, liberent te congregati tui, et omnes eos auferet ventus, tollet aura. [u]Qui autem fiduciam habet mei [v]hereditabit terram et possidebit [x]montem sanctum meum.

14 Et dicam: [y]Viam facite, praebete iter, declinate de semita, auferte offendicula de via populi mei.

15 Quia haec dicit [z]Excelsus et Sublimis habitans aeternitatem et [a]sanctum nomen eius, in excelso et in sancto habitans et cum [b]contrito et humili spiritu, ut vivificet spiritum humilium et [c]vivificet cor contritorum: 16 [d]Non enim in sempiternum litigabo neque usque ad finem irascar, quia [e]spiritus a facie mea egredietur, et flatus ego faciam. 17 Propter iniquitatem [f]avaritiae eius iratus sum et percussi eum, [g]abscondi a te faciem meam et indignatus sum, et abiit vagus in via cordis sui. 18 Vias eius vidi et [h]sanavi eum et reduxi eum et [i]reddidi consolationes ipsi et lugentibus eius. 19 [j]Creavi fructum labiorum pacem, [k]pacem ei [l]qui longe est et qui prope, dixit Dominus; et [m]sanavi eum. 20 [n]Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest, et redundant fluctus eius in conculcationem et lutum. 21 Non est pax impiis, dicit Dominus Deus.

58 [a]Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam et [b]adnuntia populo meo scelera eorum et domui Iacob peccata eorum 2 Me etenim de die in diem quaerunt et [c]scire vias meas volunt quasi gens quae iustitiam fecerit et iudicium Dei sui non dereliquerit Rogant me iudicia iustitiae, [d]appropinquare Deo volunt.

3 [e]Quare ieiunavimus, et non adspexisti; humiliavimus animas nostras, et nescisti? [f]Ecce in die ieiunii vestri invenitur voluntas vestra, et [g]omnes debitores vestros repetitis. 4 Ecce ad lites et contentiones ieiunatis et [h]percutitis pugno impie. [i]Nolite ieiunare sicut usque ad hanc diem, ut audiatur in excelso clamor vester. 5 [j]Nunquid tale est ieiunium quod elegi, per diem [k]adfligere hominem animam suam? [l]nunquid contorquere quasi circulum caput suum et saccum et cinerem sternere? nunquid istud vocabis ieiunium et diem acceptabilem Domino? 6 [m]Nonne hoc est magis ieiunium quod elegi: [n]dissolve colligationes impietatis, [o]solve fasciculos deprimentes dimitte eos qui confracti sunt liberos et omne onus dirumpe? 7 [p]frange esurienti panem tuum et egenos vagosque induc in domum tuam

---

t cp. 52, 8; Jr 6, 17; Ez 3, 17. — cf. Mt 15, 14; 23, 16, 24.
u cf. Ph 3, 2.
v Ez 34, 2, 3.
x cf. Jr 23, 1.
y cp. 57, 17; Jr 6, 13-15.
z cf. cp. 28, 7.
a cf. cp. 22, 13; Pro 23, 35; Sap 2, 6-8; Lc 12, 19; 1 Cor 15, 32.
a Ps 11, 2; Mic 7, 2.
b Jr 12, 11. — cf. Jb 4, 20.
c cf. 4 Rg 22, 20; Sap 4, 10, 11.
d Sap 3, 3; Dn 12, 13. — cf. *e* Ez 32, 25. [Lc 2, 20.
f Sap 3, 16; Mt 12, 39; Mr 8, 38. — cf. Jo 8, 41, 42.
g Ps 34, 21.
h cf. cp. 1, 4.
i cf. 3 Rg 14, 23; 4 Rg 16, 4; Jr 2, 20; 3, 6.
j Ez 16, 20, 21.
k cf. 4 Rg 23, 10; Jr 32, 35.
l 3 Rg 14, 23; Ez 16, 16, 24.
m cf. Ez 23, 17, 41.
n Ez 16, 25. — cf. Os 1, 2.

o Ez 16, 26, 28, 29. — cf. 4 Rg
p Jr 2, 25; 18, 12. [16, 7, 8.
q cf. cp. 51, 12, 13.
r Ps 77, 36.
s cp. 42, 14; Ps 49, 21.
t Jr 11, 12.
u Ps 36, 9. — cf. Nm 14, 30.
v cf. Mt 5, 4. [Jl 3, 17.
x cp. 11, 9; 56, 7; 65, 11, 25;
y cp. 62, 10. — cf. Jr 18, 15; 31, 21.
z Dn 3, 93; Mic 6, 6. — cf. Ps 112, 4. [1, 4; 5, 19.
a Ps 98, 3; Lc 1, 49. — cf. cp.
b cp. 66, 2; Ps 33, 19; 50, 19.
c cf. cp. 42, 3; Ps 137, 6.
d Ps 102, 9; Jr 3, 5, 12; Lm 3, 21. — cf. cp. 64, 9.
e cf. Jr 38, 10.
f cp. 56, 11; Jr 6, 13.
g cp. 45, 15.
h Jr 3, 11; 33, 6; Os 6, 2.
i cp. 25, 8; 61, 3; Mt 5, 5; Lc
j Heb 13, 15. [6, 21.
k cf. Eph 2, 17. — cf. Ac 2, 39.
l Zc 6, 15. — cf. Eph 2, 13, 19.
m Ju 13. — cf. Jb 3, 17; Jr 49, 23. [12, 12.
n cp. 48, 22; 59, 8. — cf. Jr

1-9] L. in fr. 6 p. Cin.
1] Int. (Ps 67, 34, 35) in fs. s. Franc de Hieronymo. — cp. ad ll. in Qdg.
a Lv 25, 9. — cf. Jl 2, 1.
b Mic 3, 8. — cf. Ez 23, 36.
2] Ant. in sb. a. D. 1 Qdg.
c cf. Mt 13, 20; Mr 6, 20.
d cp. 29, 13.
e Zc 7, 5, 6. — cf. Ml 3, 14.
f cf. Eccli 34, 31.
g v. 2 Es 5, 1-8.
h cf. cp. 1, 15.
i Mt 6, 15. - - cf. Zc 7, 5.
j cf. Mic 6, 6.
k Lv 16, 29.
l cf. Mt 6, 16.
m cf. Jc 1, 27.
n v. 2 Es 5, 10-12.
6-10] L. in fs. s. Pet.Clav.
o Lc 4, 19. — cf. Ex 21, 2; Lv 25, 39, 40.
p vr. 10; Ez 18, 7, 16. — cf. Mt 25, 35, 36. — v. Lc 3, 11.

regni veram, non apparentem iustitiam, tanquam germanae paenitentiae fructum requiri (58, 1-21), auctor agit cum de novae Sionis gloria, ad quam luce divina refulgentem (60. 1, 2) gentes adfluunt, dona de-

cum videris nudum, operi eum et [q]carnem tuam ne despexeris? 8 [r]Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, et [s]sanitas tua citius orietur, et [t]anteibit faciem tuam iustitia tua, et [u]gloria Domini colliget te; 9 [v]tunc invocabis, et Dominus exaudiet; clamabis, et dicet: Ecce adsum. Si abstuleris de medio tui catenam et desieris extendere digitum et loqui quod non prodest; 10 [w]cum effuderis esurienti animam tuam et animam adflictam repleveris, [x]orietur in tenebris lux tua et tenebrae tuae erunt sicut meridies. 11 Et requiem tibi dabit Dominus semper et implebit splendoribus animam tuam et [y]ossa tua liberabit; et eris [z]quasi hortus irriguus et sicut fons aquarum, cuius non deficient aquae. 12 Et [a]aedificabuntur in te deserta saeculorum, fundamenta generationis et generationis suscitabis, et vocaberis aedificator saepium avertens semitas in quietem. 13 [b]Si averteris a sabbato pedem tuum facere voluntatem tuam in die sancto meo et vocaveris sabbatum delicatum et sanctum Domini gloriosum et glorificaveris eum, dum non facis vias tuas, et [c]non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem; 14 tunc delectaberis super Domino, et [d]sustollam te super altitudines terrae, et [e]cibabo te hereditate Iacob patris tui; [f]os enim Domini locutum est.

59 Ecce [a]non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat, neque adgravata est auris eius, ut non exaudiat. 2 Sed [b]iniquitates vestrae diviserunt inter vos et Deum vestrum, et peccata vestra [c]absconderunt faciem eius a vobis, ne exaudiret. 3 [d]Manus enim vestrae pollutae sunt sanguine, et digiti vestri iniquitate, labia vestra locuta sunt mendacium, et lingua vestra iniquitatem fatur, 4 [e]non est qui invocet iustitiam, neque est qui iudicet vere, sed confidunt in nihilo et loquuntur vanitates, [f]conceperunt laborem et pepererunt iniquitatem, 5 ova aspidum ruperunt et telas araneae texuerunt. Qui comederit de ovis eorum morietur, et quod confotum est erumpet in [g]regulum. 6 [h]Telae eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis; opera eorum opera inutilia, et [i]opus iniquitatis in manibus eorum. 7 [j]Pedes eorum ad malum currunt et festinant ut effundant sanguinem innocentem, cogitationes eorum cogitationes inutiles, vastitas et contritio in viis eorum. 8 Viam pacis nescierunt, et non est iudicium in gressibus eorum; semitae eorum incurvatae sunt eis; [k]omnis qui calcat in eis ignorat pacem. 9 Propter hoc [l]elongatum est iudicium a nobis, et non apprehendet nos iustitia. [m]Exspectavimus lucem, et ecce tenebrae; splendorem, et in tenebris ambulavimus, 10 [n]palpavimus sicut caeci parietem et quasi absque oculis attrectavimus, impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis [o]quasi mortui. 11 [p]Rugiemus quasi ursi omnes et [r]quasi columbae meditantes gememus, [s]exspectavimus iudicium, et non est; salutem, et elongata est a nobis. 12 [t]Multiplicatae sunt enim iniquitates nostrae coram te, et peccata nostra responderunt nobis, quia [u]scelera nostra nobiscum, et iniquitates nostras cognovimus, 13 peccare et [v]mentiri contra Dominum, et aversi sumus ne iremus post tergum Dei nostri, ut [x]loqueremur calumniam et transgressionem; [y]concepimus et locuti sumus de corde verba mendacii. 14 Et [z]conversum est retrorsum iudicium, et iustitia longe stetit, quia corruit in platea veritas, et aequitas non potuit ingredi, 15 et facta est veritas in oblivionem, et [a]qui recessit a malo praedae patuit. Et vidit Dominus et [b]malum apparuit in oculis eius, quia non est iudicium. 16 Et vidit quia [c]non est vir, et aporiatus est, quia [d]non est qui occurrat, et salvabit sibi bracchium suum, et iustitia eius ipsa confirmavit eum. 17 [e]Indutus est iustitia ut lorica, et [f]galea salutis in capite eius, indutus est vestimentis ultionis et opertus est quasi pallio [g]zeli. 18 [h]Sicut ad vindictam quasi ad retributionem indignationis hostibus suis et vicissitudinem inimicis suis; [i]insulis vicem reddet. 19 [j]Et timebunt qui ab occidente nomen Domini, et qui ab ortu solis gloriam eius, [k]cum venerit quasi fluvius violentus quem spiritus Domini cogit. 30 [m]Et venerit Sion [n]redemptor, et eis qui redeunt ab iniquitate in Iacob, dicit Dominus. 21 [o]Hoc foedus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus qui est in te, et [p]verba mea [q]quae posui in ore tuo non recedent de ore tuo et de ore seminis tui et de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodo et usque in sempiternum.

7] V. All. in fs. s. Jo. B. de R. 7. 8] R. in D. 1 Qdg. 7-9] L. in fs. s. Hieron. Aem.

q 2 Es 5, 5.
r vr. 10; 60, 1; Ps 36, 6; Ml 4, 7. — cf. vr. 10; Jl 11, 17.
*8-14] * cf. Catech. R. III 4, 10.*
s Jr 30, 17.
t cp. 52, 12; Ps 84, 14.
u cp. 60, 1.
** Catech. R. IV 2, 3.*
9] Ant. in sb. a D. 1 Qdg. 9b] L. in sb. p. Cin.
v cp. 30, 19; Ps 90, 15; Jr 33, 3.
w vr. 7. [Mt 5, 16.
x Ps 36, 6; Ecli 32, 20. — cf. *11] Int. (Ps 80) in fs. s. Leo-*
y cf. cp. 66, 14. *[nardi a P. M.*
z Jr 31, 12.
a cp. 5, 5. 6; 61, 4; 63, 21. — cf. 1 Es 6, 14; 2 Es 4, 6.
b cp. 56, 2, 4. — v. 2 Es 13, 15-21.
*13] * Catech. R. III 4, 2, 10.*
c cf. vr. 3. [3.
d Dt 32, 13; Am 4, 13; Mic 1,
e Jr 50, 19. *f* cp. 1, 20.

a cp. 50, 2; Nm 11, 23.
1-4] L. in fs. b. Latronis.
b cf. cp. 50, 1; Jr 5, 25.
c cf. cp. 8, 17; 54, 8; Pro 1, 28. — v. Dt 31, 17.
d cp. 1, 15.
e cf. vr. 14.
f vr. 13; Jb 15, 35; Ps 7, 15. — cf. cp. 54, 11.
g cp. 11, 8.
h Jb 8, 14.
i Jn 3, 8.
j (all) Rm 3, 15-17; Jb 15, 26; Pro 1, 16; 6, 18.

l cp. 48, 22; 66, 24.
m cf. vr. 11, 14.
n cp. 60, 2; Jr 13, 16.
o Dt 28, 29; Jb 5, 14; 12, 25; Lm 4, 12. — v. cp. 42, 18-20.
p cf. 1 Cor 4, 9.
q cf. 2 Rg 17, 8; Pro 17, 12;
r cp. 38, 14. [Os 13, 8.
s cf. vr. 9; cp. 46, 13.
t Jr 5, 6.
u cf. Nm 32, 23; Dn 13, 52.
v cf. Jr 5, 12.
x vr. 3.
y vr. 4.
z vr. 9.
a v. Sap 2, 12-20.
b cf. cp. 61, 8; Ps 10, 8.
c cp. 51, 18; 63, 3, 5.
d cf. Jr 27, 10.
e cf. cp. 61, 10; Ap 19, 11-17. — v. Sap 5, 18-20; Eph 6.
f 1 Th 5, 8. [13-17.
g cf. cp. 9, 7; 63, 15.
h cp. 66, 6; Jr 51, 56. — cf.
i cf. cp. 41, 1, 5. [cp. 63, 4.
j cf. Ps 112, 3; Mt 8, 11.
l cf. cp. 30, 27, 28.
m (all) Rm 11, 26, 27. — cf. cp. 1, 27; 40, 9; Jl 2, 32.
n cp. 43, 14; Lc 24, 21. — cf. Ps 110, 9; 129, 7. 8.
o Jr 31, 31; Heb 8, 10; 10, 16.
21] Int. (Ps 111) in fs. s. Clem. P. M.
p cp. 51, 16. — cf. Dt 4, 10.
q Jr 1, 9.

ferunt, aedificia murosque deiectos erigunt (3-17) et cui ipse Dñus sanctitatem confert et exsultationem (18-22); tum de Messia qui urbem sanctam restituens ei dona duplicia confert eamque quasi

60 [a]Surge, illuminare, Ierusalem, quia venit [b]lumen tuum, et [c]gloria Domini super te orta est. 2 Quia ecce tenebrae operient terram, et caligo populos; super te autem orietur Dominus, et gloria eius in te videbitur. 3 Et [d]ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui. 4 [e]Leva in circuitu oculos tuos et vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi; [f]filii tui de longe venient, et filiae tuae de latere surgent. 5 Tunc videbis et adfluës, mirabitur et dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, [g]fortitudo gentium venerit tibi, 6 [h]inundatio camelorum operiet te, dromedarii [i]Madian et Epha; omnes de [j]Saba venient [k]aurum et tus deferentes et laudem Domino adnuntiantes. 7 Omne pecus [l]Cedar congregabitur tibi, arietes [m]Nabaioth ministrabunt tibi, [n]offerentur super placabili altari meo, et [o]domum maiestatis meae glorificabo. 8 Qui sunt isti, qui ut nubes volant et [p]quasi columbae ad fenestras suas? 9 [q]Me enim insulae exspectant, et [r]naves maris in principio, ut [s]adducam filios tuos de longe, argentum eorum et aurum eorum cum eis nomini Domini Dei tui et sancto Israël, quia [t]glorificavit te. 10 Et [u]aedificabunt [v]filii peregrinorum muros tuos, et reges eorum ministrabunt tibi; [w]in indignatione enim mea percussi te et in reconciliatione mea misertus sum tui. 11 Et [v]aperientur portae tuae iugiter, die ac nocte non claudentur, ut adferatur ad te [x]fortitudo gentium, et reges earum adducantur. 12 [a]Gens enim et regnum, quod non servierit tibi, peribit, et gentes solitudine vastabuntur.

13 [b]Gloria Libani ad te veniet, [c]abies et buxus et pinus simul ad ornandum locum sanctificationis meae, et [d]locum pedum meorum glorificabo. 14 [e]Et venient ad te curvi filii eorum qui humiliaverunt te, et [f]adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi, et [g]vocabunt te civitatem Domini Sion sancti Israël. 15 [h]Pro eo quod fuisti derelicta et odio habita, et non erat qui per te transiret, [i]ponam te in superbiam saeculorum, gaudium in generationem et generationem; 16 et [j]suges lac gentium et mamilla regum lactaberis et scies quia [l]ego Dominus salvans te et redemptor tuus, [m]fortis Iacob. 17 Pro aere adferam aurum et pro ferro adferam argentum et pro lignis aes et pro lapidibus ferrum et ponam visitationem tuam [n]pacem et [o]praepositos tuos iustitiam. 18 [p]Non audietur ultra iniquitas in terra tua, vastitas et contritio in terminis tuis; et [q]occupabit salus muros tuos, et [r]portas tuas laudatio. 19 [s]Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunae, illuminabit te; sed erit tibi Dominus [t]in lucem sempiternam, et Deus tuus in gloriam tuam. 20 Non occidet ultra sol tuus, et luna tua non minuetur, quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et [u]complebuntur dies luctus tui. 21 [v]Populus autem tuus omnes iusti, [w]in perpetuum hereditabunt terram, [v]germen plantationis meae, [z]opus manus meae ad glorificandum. 22 [a]Minimus erit in mille, et parvulus in gentem fortissimam. Ego Dominus, in tempore eius subito faciam istud.

61 [a]Spiritus Domini super me, eo quod [b]unxerit Dominus me, [c]ad adnuntiandum [d]mansuetis misit me, ut mederer contritis corde et [e]praedicarem captivis indulgentiam et clausis apertionem, 2 [f]ut praedicarem annum placabilem Domino et [g]diem ultionis Deo nostro ut [h]consolarer omnes lugentes, 3 ut ponerem lugentibus Sion et [i]darem eis coronam pro cinere, [j]oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu maeroris et [l]vocabuntur in ea fortes iustitiae plantatio Domini [m]ad glorificandum. 4 Et [n]aedificabunt deserta a saeculo et ruinas antiquas erigent et instaurabunt civitates desertas, dissipatas in generationem et generationem. 5 Et [o]stabunt alieni et pascent pecora vestra, et filii peregrinorum agricolae et vinitores vestri erunt; 6 [p]vos autem sacerdotes Domini vocabimini, ministri Dei nostri, dicetur vobis; [q]fortitudinem gentium comedetis et in gloria earum superbietis. 7 [r]Pro confusione vestra duplici et rubore laudabunt partem suam; propter hoc in terra sua [s]duplicia possidebunt, laetitia sempiterna erit eis. 8 [t]Quia ego Dominus diligens iudicium et

---

a cf. Eph 5, 14. — v. Tb 13, 13 sqq.
1-6] L. et 2 L. in Epiph. Dñi.
b cp. 2, 5. [*Transf. Dñi.*
1, 3] RR. etc. in Epiph. et
c cp. 40, 5; 58, 8.
2] Ant. R. br. etc. in T. Adv.
d Bar 4, 36; 5, 5. — cf. cp. 42, 6; 49, 6; Pro 4, 18; Lc 2, 31; Ap 21, 14.
*3, 4] * Catech. R. IV 11, 12.*
4] v. Cn 8, 1. *e* cp. 49, 18.
f vr. 9; cp. 66, 20. — cf. cp.
g vr. 5; cp. 61, 1. [42, 5.
h cf. Jd 6, 5; 7, 12.
i Gn 25, 4. [*Dñi.*
6 b] Ant., V., R., Gr. in Epiph.
j cp. 43, 3; 3 Rg 10, 1; Ps 71,
k cf. Mt 2, 1-11. [10.
l v. cp. 21, 16.
7] Ant. in Transl. alm. Dom. l.
m Gn 25, 13; 28, 9; 36, 3. — cf. 1 Mc 5, 25; 9, 35.
n cp. 56, 7. — *o* Ag 2, 8.
p Os 11, 11. — cf. Gn 8, 9.
q cp. 42, 4; 51, 5.
r (cp. 2, 16). [5.
s vr. 4; cp. 14, 2. — cf. cp. 43,
t cp. 44, 23; 55, 5. — cf. Ac 3, 13. [cf. 1 Mc 3, 36.
u cp. 45, 1, 13; Zc 6, 15. —
v cf. cp. 14, 1. *x* cp. 54, 7, 8.
y cp. 45, 1. — cf. Ap. 21, 25, 26.
z vr. 5.
a cf. Jr 12, 17; Ag 2, 23; Zc 14,
b cp. 35, 2; Cn 5, 15. [17-19.
c cp. 41, 19; 55, 13.
d cf. Ps 98, 5; 131, 7; Ez 43, 7.
13] v. vr. 7.
e cf. cp. 14, 1, 2; Zc 8, 23.
14] Ant. in die 6 p. Epiph.
f cp. 49, 23. — cf. Ps 71, 9; Ap 3, 9.
g cf. cp. 1, 26; 62, 2; Ez 48, 35. — cf. Jr 23, 6.
h cp. 54, 6; 62, 4.
i cf. cp. 65, 18.
j cp. 49, 23; 66, 12. [47, 4.
l cp. 43, 3; 49, 26. — cf. cp.
m cp. 1, 24; 49, 26. — cf. Gn 49, 24; Ps 131, 2, 5.
n v. cp. 52, 7. *o* cf. cp. 58, 3.
p cp. 11, 9. *q* cf. cp. 26, 1.
r cp. 61, 11; 62, 7; Sph 3, 20.
s Zc 14, 6, 7; Ap 21, 23; 22, 5. — cf. cp. 24, 23; 30, 26.
t v. Ml 4, 2.
u cp. 35, 10; 65, 19; Ap 21, 4.
v cp. 52, 1; Jr 31, 33, 34.
x cp. 57, 13; Ps 36, 1. — v. Ez 37, 25. [1 Cor 3, 9.
y cp. 61, 3. — cf. Jo 15, 1, 2.
z v. cp. 64, 8. [13, 31.
a cf. Mic 4, 7; Zc 12, 8; Mt

a (all) Lc 4, 18, 19. — cp. 11, 2; 42, 1; 48, 16; Mt 12, 18.
*1] * Catech. R. I 3, 7. — Of. in fs. s. Franc. de Hier. — Tr. in fs. s. Pet. Cl.* [27.
b Ps 2, 2; 44, 8. — cf. Jo 2, 20,
c Mt 11, 5. — cf. Mr 1, 38.
d Ps 146, 3. — cf. Ps 33, 19.
e cp. 45, 13; 52, 3; Ps 145, 7. — cf. 3 Rg 19, 16.
f cp. 63, 4. — cf. Lv 25, 10.
g cp. 34, 8.
h Mt 5, 5. [18; Jr 31, 13.
i vr. 10. — cf. cp. 28, 5; 57,
j Ps 44, 8; Heb 1, 9. *l* cp. 60, 21. — cf. Mt 15, 13. *m* Jo 15, 8; Ph 1, 11. *n* cp. 58, 12· Am 9, 14. — cf. cp. 49, 8. *o* cp. 14, 1. — cf. cp. 60 10. *p* 1 Pt 2, 9. — cf. cp. 66, 21; Jl 1, 9; 2, 17. *6] v. 1 Par 15, 12.* *q* cp. 60, 5, 11. *r* cp. 40, 2. — cf. Sph 3, 19; Zc 9, 12. *s* cf. Jo 42, 10, 11. *t* Ps 10, 8. — cf. cp. 59, 14.

odio habens rapinam in holocausto et [u]dabo opus eorum in veritate et [v]foedus perpetuum feriam eis. 9 Et scient in gentibus semen eorum et germen eorum in medio populorum. Omnes qui viderint eos cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.

10 [x]Gaudens gaudebo in Domino, et exsultabit anima mea in Deo meo, quia [y]induit me vestimentis salutis et [z]indumento iustitiae circumdedit me quasi sponsum decoratum corona et [a]quasi sponsam ornatam monilibus suis. 11 Sicut enim terra profert germen suum et sicut hortus semen suum germinat, sic Dominus Deus germinabit [b]iustitiam et laudem coram universis gentibus.

62 [a]Propter Sion non tacebo et propter Ierusalem non quiescam, [b]donec egrediatur ut splendor iustus eius, et salvator eius ut lampas accendatur. 2 [c]Et videbunt gentes iustum tuum et cuncti reges inclitum tuum, et vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit. 3 Et eris [d]corona gloriae in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui. 4 [e]Non vocaberis ultra [f]derelicta, et terra tua non vocabitur amplius desolata; sed vocaberis [g]voluntas mea in ea, et terra tua inhabitata, quia complacuit Domino in te, et terra tua inhabitabitur. 5 Habitabit enim iuvenis cum virgine, et [h]habitabunt in te filii tui, et gaudebit sponsus super sponsam, et [i]gaudebit super te Deus tuus.

6 [j]Super muros tuos, Ierusalem, constitui custodes; tota die et tota nocte in perpetuum [l]non tacebunt. Qui reminiscimini Domini ne taceatis, 7 et ne detis silentium ei, donec stabiliat et donec ponat Ierusalem [m]laudem in terra.

8 Iuravit Dominus in [n]dextera sua et in bracchio fortitudinis suae: [o]Si dedero triticum tuum ultra cibum inimicis tuis, et [p]si biberint filii alieni vinum tuum in quo laborasti. 9 [q]Quia qui congregant illud comedent et laudabunt Dominum, et qui comportant illud bibent in atriis sanctis meis.

10 Transite, transite per portas, [r]praeparate viam populo, planum facite iter, eligite lapides et [s]elevate signum ad populos.

11 Ecce Dominus auditum fecit in extremis terrae: [t]Dicite filiae Sion: Ecce Salvator tuus venit, [u]ecce merces eius cum eo, et opus eius coram illo. 12 Et vocabunt eos, [v]populus sanctus, [x]redempti a Domino; [c]tu autem vocaberis quaesita civitas et non derelicta.

63 [a]Quis est iste qui venit de [b]Edom tinctis vestibus de Bosra? iste formosus in [b]stola sua [c]gradiens in multitudine fortitudinis suae. Ego [d]qui loquor iustitiam et propugnator sum ad salvandum. 2 Quare ergo [e]rubrum est indumentum tuum, et vestimenta tua sicut [f]calcantium in torculari? 3 [g]Torcular calcavi solus, et de [h]gentibus non est vir mecum; calcavi eos in ira mea, et adspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, et omnia indumenta mea inquinavi. 4 [i]Dies enim ultionis in corde meo, annus redemptionis meae venit. 5 Circumspexi, et [j]non erat auxiliator; quaesivi et non fuit qui adiuvaret, et salvavit mihi bracchium meum, et indignatio mea ipsa auxiliata est mihi, 6 et conculcavi populos in furore meo et [l]inebriavi eos in indignatione mea et detraxi in terram virtutem eorum.

7 Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus, quae reddidit nobis Dominus et [m]super multitudinem bonorum domui Israël, quae largitus est eis secundum indulgentiam suam et secundum multitudinem misericordiarum suarum. 8 Et dixit: Verumtamen populus meus est, [n]filii non negantes; et factus est eis salvator. 9 [o]In omni tribulatione eorum non est tribulatus, et angelus faciei eius salvavit eos. [p]In dilectione sua et in indulgentia sua ipse redemit eos et [q]portavit eos et elevavit eos cunctis diebus saeculi. 10 [r]Ipsi autem ad iracundiam provocaverunt et [s]adflixerunt spiritum sancti eius; et [t]conversus est eis in inimicum et ipse debellavit eos. 11 Et [u]recordatus est dierum saeculi Moysi et populi sui. [v]Ubi est qui eduxit eos de mari [x]cum pastoribus gregis sui? ubi est qui posuit in medio eius spiritum sancti sui, 12 qui eduxit ad dexteram Moysen bracchio maiestatis suae, qui [y]scidit aquas ante eos, [z]ut faceret sibi nomen sempiternum, 13 [a]qui eduxit eos per abyssos [b]quasi equum in deserto non impingentem? 14 Quasi

u cf. cp. 40, 10; 49, 4.
v v. cp. 54, 10; 55, 3.
x Ps 34, 9; Hab 3, 18; Lc 1, 47.
10-62, 1] 3 L. in Epiph. Dni.
10] Int. in fss. ss. Rdmpt. (Ps 88) et Imm. Conc. (Ps 20).
10 b] In ordin. Diaconi (PR). — Ant. etc. in fs. ss. spin. Cor. — v. Ap 12, 1.
y cp. 59, 17; Zc 3, 4. — cf. Mt 22, 11, 12.
z Bar 5, 2. — v. vr. 3.
10 c] R. in fss. BMV.
a cp. 49, 18; Ap 21, 2.
b cf. cp. 60, 18; 62, 7.

a vr. 6, 7.
1] Ant. in fr. 4 p. D. 3 Adv.
b cp. 60, 3. — cf. Pro 4, 18.
c cp. 65, 15. — cf. Ap 2, 17; 3, 12.
2, 3] R. in fr. 5 p. D. 3 Adv. etc.
d Zc 3, 5. — cf. Ph 4, 1.
3] V. in fs. ss. spin. Coron.
e vr. 12; cp. 60, 15. — cf. Os 1, 10; 1 Pt 2, 10. — v. cp. 54, 6.
f cp. 49, 14; 54, 1, 7; 60, 15.
g (cf. 4 Rg 21, 1).
h cf. cp. 51, 18. [17.
i cp. 65, 19; Jr 32, 41; Sph 3, 6] *Ant. in sb. a. D. 5 et R. in D. 1 Nbr.*
j cp. 52, 8; 56, 10; Jr 6, 17 etc.
l vr. 1.
m cp. 60 18. — cf. cp. 61, 11; *n* cf. Heb 6, 13. [Sph 3, 20.
o cf. Dt 28, 33; Jr 5, 17; Zc 9, *p* cp. 65, 21, 22. [17.
q cf. Dt 12, 12; 14, 23, 26.
r cp. 57, 14. — cf. cp. 40, 3.
s cp. 11, 10; 49, 22.
11-63, 7] L. in fr. 4 mai. hebd. et in fs. ss. Sind.
11] Ant. in fr. 4 p. D. 3 Adv. et in exspect. part. BMV. — v. Mt 21, 5. [15.
t Zc 9, 9. — cf. Mt 21, 5; Jo 12,
u cp. 40, 10. — cf. Ap 22, 12.
v Os 1, 10; 1 Pt 2, 10.
x cp. 35, 10; 51, 11.

1-5] 3 L. etc. in fs. ss. 5 vpln.
a cp. 34, 5, 6. [*DNJC. etc.*
b cf. 1 Mc 14, 9.
c cf. Ps 67, 8.
d cf. cp. 42, 1, 3.
e Ap 19, 13.
f Lm 1, 15; Ap 16, 15.
g cp. 16, 10. — cf. Jl 3, 13; Ap
h cf. cp. 59, 16. [14, 19, 20.
l cp. 34, 8; Os 9, 7; Lc 21, 22. — v. cp. 61, 2.
j cp. 34, 8; 59, 16.
l cp. 49, 26. — cf. cp. 51, 17.
m Ps 144, 7.

n Dt 32, 5, 20.
o Jd 10, 16.
9] R. in fs. ss. Ang. c.
p Dt 7, 7, 8; Jr 31, 3. — cf. Ez 16, 5, 6. — v. Jo 3, 16.
q v. Dt 32, 10-12.
r Ez 15, 24; Nm 14, 11; Ps 77, 17, 56; Ez 10, 8.
s Gn 6, 6; Ps 77, 40; Ac 7, 51.
t Jb 30, 21. [— cf. Eph 4, 30.
u Ps 76, 6 sqq.; Ml 3, 4.
v Jr 2, 6. — v. Ex 14, 19-22.
x Ps 76, 21; 77, 52; 79, 2.
y Ex 14, 21; Js 3, 16.
z 2 Rg 7, 23; 2 Es 9, 10.
a Ps 105, 9; Sap 19, 7.
b Sap 19, 9.

incitat (7, 14) Deumque rogat ut complens suam misericordiam (13-19) dirutum templum erigat (64, 1-12), Cui Deus respondet populum, a quo ipse toties derelictus est (65, 1-7), nunquam se derelicturum esse

c cf. Nm 10, 33.
d Dt 26, 15; Bar 2, 16.
e Ps 32, 14; Zc 2, 13.
f cp. 59, 17. — cf. Zc 1, 14.
g cp. 64, 8; Dt 32, 6; Jo 8, 41. — cf. Jr 3, 19; 31, 9. — v. Mt 6, 1, 6.
*16] * Catech. R. III 5, 6; IV 0, 2. — v. Ps 105, 47.*
h v. cp. 43, 14.
i cp. 6, 10. — cf. Jo 12, 40.
j Ps 89, 13.
l cf. Dt 4, 25. 26.
m Ps 78, 1, Jr 51, 51; Lm 1, 10.
n cf. Jr 14, 8.

animal in campo descendens [c]spiritus Domini ductor eius fuit. Sic adduxisti populum tuum, ut faceres tibi nomen gloriae. 15 [d]Attende de caelo et vide de [e]habitaculo sancto tuo et gloriae tuae. Ubi est [f]zelus tuus et fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum et miserationum tuarum? Super me continuerunt se. 16 [g]Tu enim pater noster, et Abraham nescivit nos, et Israël ignoravit nos; tu Domine, pater noster [h]redemptor noster, a saeculo nomen tuum. 17 Quare errare nos fecisti, Domine, de viis tuis, [i]indurasti cor nostrum, ne timeremus te? [j]Convertere propter servos tuos, tribus hereditatis tuae. 18 [l]Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum, [m]hostes nostri conculcaverunt sanctificationem tuam. 19 [n]Facti sumus quasi in principio, cum non dominareris nostri, neque invocaretur nomen tuum super nos.

64 [o]Utinam [b]dirumperes caelos et descenderes! a [c]facie tua montes defluerent!
2 Sicut exustio ignis tabescerent, aquae arderent igni, [d]ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis, a facie tua gentes turbarentur. 3 [e]Cum feceris mirabilia, non sustinebimus. Descendisti, et a facie tua [c]montes defluxerunt. 4 [f]A saeculo non audierunt neque auribus perceperunt; oculus non vidit, Deus, absque te, quae praeparasti exspectantibus te. 5 Occurristi laetanti et facienti iustitiam, in viis tuis recordabuntur tui. Ecce tu iratus es, et peccavimus. In ipsis fuimus semper et salvabimur 6 [g]et facti sumus ut immundus omnes nos, et [h]quasi pannus menstruatae universae iustitiae nostrae, et [i]cecidimus quasi folium universi, et iniquitates nostrae quasi ventus abstulerunt nos. 7 [j]Non est qui invocet nomen tuum, qui consurgat et teneat te. [l]Abscondisti faciem tuam a nobis et allisisti nos in manu iniquitatis nostrae. 8 [m]Et tunc, Domine, pater noster es tu, [n]nos vero lutum; et fictor noster tu, et [o]opera manuum tuarum omnes nos. 9 [p]Ne irascaris, Domine, satis et [q]ne ultra memineris iniquitatis nostrae, ecce, respice, populus tuus omnes nos. 10 [r]Civitas sancti tui [s]facta est deserta, Sion deserta facta est, Ierusalem desolata est. 11 [t]Domus sanctificationis nostrae et gloriae nostrae, ubi laudaverunt te patres nostri, facta est in exustionem ignis, et [u]omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinas. 12 [v]Nunquid super his continebis te, Domine, tacebis et adfliges nos vehementer?

65 [a]Quaesierunt me [b]qui ante non interrogabant, invenerunt qui non quaesierunt me. Dixi: Ecce ego, ecce ego ad gentem, [c]quae non invocabat nomen meum. 2 [d]Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, [e]qui graditur in via non bona post cogitationes suas; 3 populus, qui ad iracundiam provocat me ante faciem meam semper, [f]qui immolant in hortis et sacrificant super lateres, 4 qui habitant in sepulcris et in delubris idolorum dormiunt, [g]qui comedunt carnem suillam et ius profanum in vasis eorum, 5 qui dicunt: Recede a me, non appropinques mihi, quia immundus es. [h]Isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die. 6 Ecce [i]scriptum est coram me: [j]non tacebo, sed [k]reddam et retribuam in sinum eorum 7 iniquitates vestras et [l]iniquitates patrum vestrorum simul, dicit Dominus, qui [m]sacrificaverunt super montes et [n]super colles exprobraverunt mihi; et remetiar opus eorum primum in sinu eorum.
8 Haec dicit Dominus: [n]Quomodo si invenitur granum in botro et dicatur: Ne dissipes illud, quoniam benedictio est; [o]sic faciam propter servos meos, ut non disperdam totum. 9 Et [p]educam de Iacob semen et de Iuda possidentem montes meos; et hereditabunt eam [q]electi mei, et servi mei habitabunt ibi. 10 [r]Et erunt campestria in caulas gregum, et [s]vallis Achor in [t]cubile armentorum populo meo [u]qui requisierunt me. 11 Et vos, qui [v]dereliquistis Dominum, qui obliti estis [x]montem sanctum meum, qui [y]ponitis [z]Fortunae mensam et libatis super eam; 12 numerabo vos in gladio, et omnes in caede corruetis. [a]Pro eo quod vocavi, et non respondistis; locutus sum, et non audistis et [b]faciebatis malum in oculis meis et quae nolui elegistis, 13 propter hoc haec dicit Dominus Deus: [c]Ecce servi mei comedent, et vos esurietis; ecce servi mei bibent, et vos sitietis;

g v. cp. 59, 12-15.
h Est 14, 16. — v. cp. 30, 22.
i cf. Ps 89, 5-7.
j cp. 8, 17; 54, 8.
l cp. 43, 22; Os 7, 7.
*8] * v. cp. 63, 16.*
m cp. 63, 16; Dt 32, 6. [21.
n cp. 45, 9; Jr 18, 6; Rm 9, 20.
o cp. 29, 23; 45, 11; 60, 21.
p cf. cp. 57, 16; Ps 73, 1, 2.
q Ps 78, 8.
r 2 Es 1, 3; 2, 3.
s cf. Os 2, 12. — v. Jr 22, 5.
t cp. 63, 11; Ag 1, 9. — cf. 4 Rg 25, 9; 2 Par 36, 19; Ps 73, 7; 78, 1; Mt 23, 38.
u Lm 1, 7, 10, 11.
v cp. 42, 14. — cf. Zc 1, 12.
a (all) Rm 10, 20. — cf. Eph 2, 12, 13.
b cf. cp. 19, 25; Zc 14, 16.
*1] * Conc. Araus. II (an. 529) can. 3.*
c Pro 1, 24; Rm 10, 21.
2] R. in fs. s. Andr. Ap.
d cf. Jr 3, 17; 7, 24; Bar 1, 22.
e cp. 1, 29; 66, 17. — cf. cp. 57, 5, 6.
f cp. 66, 17; 1 Mc 1, 47. — cf. Lv 11, 7; 2 Mc 6, 18.
g Lc 18, 9. — cf. Pro 30, 2.
h cp. 1, 31; 9, 18.
i cf. Jr 16, 17; 17, 1.
j Ps 49, 3. [16, 18.
k Ps 78, 12; Lc 6, 38. — cf. Jr
l Ex 20, 5. — cf. Mt 23, 35.
m cf. Ez 20, 27, 28.
n cf. cp. 17, 6.
o cf. cp. 6, 13; Gn 18, 26.
p cf. cp. 27, 6; 37, 31.
q vr. 15.
r Sph 2, 6.
s Os 2, 15. — cf. Js 7, 26.
t Jr 50, 6.
u cf. cp. 51, 1.
v cf. Js 24, 20.
x vr. 25; cp. 57, 13; Jl 3, 17.
y Ez 23, 41; Dn 14, 13, 17, 20. — cf. 1 Cor 10, 21.
z (cf. Gn 30, 12).
a cp. 66, 4; Pro 1, 24; Jr 7, 13.
b cp. 66, 4.
c cf. cp. 55, 1; Ps 21, 27.

(8-10), sed, reservatis in impios poenis (11-17), fidelibus omnimoda bona praeparasse (17-25). Epilogi instar propheta dicit Deum, qui nonnisi ad cordis intima respicit (66, 1-4), piis largiri solacium (5-14), ma-

14 ecce [d]servi mei laetabuntur, et vos confundemini; ecce servi mei laudabunt prae exsultatione cordis, et vos clamabitis prae dolore cordis et prae contritione spiritus ululabitis 15 et dimittetis nomen vestrum [e]in iuramentum [f]electis meis, et interficiet te Dominus Deus et [g]servos suos vocabit nomine alio, 16 in quo [h]qui benedictus est super terram benedicetur in Deo amen, et qui iurat in terra iurabit in Deo amen; [i]quia oblivioni traditae sunt angustiae priores, et quia absconditae sunt ab oculis meis. 17 [j]Ecce enim ego creo caelos novos et terram novam; et non erunt in memoria priora et non ascendent super cor. 18 Sed [l]gaudebitis et exsultabitis usque in sempiternum in his quae ego creo. Quia ecce ego creo Ierusalem exsultationem et populum eius gaudium. 19 Et [m]exsultabo in Ierusalem et gaudebo in populo meo, et [n]non audietur in eo ultra vox fletus et vox clamoris. 20 [o]Non erit ibi amplius infans dierum et senex qui non impleat dies suos, quoniam [p]puer centum annorum morietur, et [q]peccator centum annorum maledictus erit. 21 Et [r]aedificabunt domos et habitabunt et [s]plantabunt vineas et comedent fructus earum. 22 Non aedificabunt, et alius habitabit; non plantabunt, et alius comedet; [t]secundum enim dies ligni erunt dies populi mei, et opera manuum eorum inveterabunt. 23 [u]Electi mei non laborabunt frustra [v]neque generabunt in conturbatione, [x]quia semen benedictorum Domini est, et nepotes eorum cum eis. 24 Eritque antequam clament, ego exaudiam; [y]adhuc illis loquentibus, ego audiam. 25 [z]Lupus et agnus pascentur simul, leo et bos comedent paleas, et [a]serpenti pulvis panis eius. [b]Non nocebunt neque occident in omni [c]monte sancto meo, dicit Dominus.

66 [a]Haec dicit Dominus: [b]Caelum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum. Quae est ista domus, quam aedificabitis mihi? 2 [c]Omnia haec manus mea fecit, et facta sunt universa ista, dicit Dominus. [d]Ad quem autem respiciam, nisi ad [e]pauperculum et contritum spiritu et trementem sermones meos?

3 [f]Qui immolat bovem [g]quasi qui interficiat virum, qui mactat pecus quasi qui excerebret canem, qui offert oblationem quasi qui [h]sanguinem suillum offerat, qui recordatur turis quasi qui benedicat idolo. [i]Haec omnia elegerunt in viis suis, et in abominationibus suis anima eorum delectata est. 4 [j]Unde et ego eligam illusiones eorum et quae timebant adducam eis, [l]quia vocavi, et non erat qui responderet; locutus sum, et non audierunt; [m]feceruntque malum in oculis meis et quae nolui elegerunt.

5 Audite verbum Domini, qui tremitis ad verbum eius. Dixerunt fratres vestri odientes vos et [n]abicientes propter nomen meum: [o]Glorificetur Dominus, et videbimus in laetitia vestra; ipsi autem confundentur. 6 Vox populi de civitate, vox de templo, vox Domini [p]reddentis retributionem inimicis suis. 7 [q]Antequam parturiret peperit, antequam veniret partus eius peperit masculum. 8 Quis audivit unquam tale? et quis vidit huic simile? Nunquid parturiet terra in die una, aut parietur gens simul, quia parturivit et peperit Sion filios suos? 9 Nunquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam? dicit Dominus; si ego, qui generationem ceteris tribuo, sterilis ero? ait Dominus Deus tuus.

10 [r]Laetamini cum Ierusalem et exsultate in ea, omnes qui diligitis eam; gaudete cum ea gaudio, universi qui lugetis super eam, 11 ut sugatis et repleamini ab ubere consolationis eius, ut mulgeatis et deliciis adfluatis ab omnimoda gloria eius.

12 Quia haec dicit Dominus: Ecce ego declinabo super eam [t]quasi fluvium pacis et quasi torrentem inundantem gloriam gentium, [u]quam sugetis; [v]ad ubera portabimini, et super genua blandientur vobis. 13 Quomodo, si cui mater blandiatur, ita [x]ego consolabor vos, et in Ierusalem consolabimini. 14 Videbitis, et [y]gaudebit cor vestrum, et [z]ossa vestra quasi herba germinabunt, et [a]cognoscetur manus Domini servis eius, et indignabitur inimicis suis. 15 Quia ecce [b]Dominus in igne veniet, et [c]quasi turbo quadrigae eius reddere in indignatione furorem suum et [d]increpationem suam in flamma ignis; 16 quia in igne Dominus diiudicabit et in gladio suo ad omnem carnem, et

d cf. Ps 5, 12; Lc 6, 25.

e cf (Dt 28, 37); Jr 29, 22; Zc
f vr. 9. [8, 13.
g cp. 62, 2.
h Jr 4, 2. — v. Ps 71, 17.
i cf. cp. 43, 18, 19.
j cp. 66, 22; 2 Pt 3, 13; Ap 21, 1.

l cf. Jr 31, 7.
15] Int. (Ps 43) in fs. s. Bonij. E. M.
m cp. 62, 5; 66, 10.
n cp. 25, 8; 35, 10; Ap 21, 4.
o cf. Zc 8, 4.
p Sap 4, 16. — cf. Pro 3, 1. 2.
q Ec 8, 12.
r cp. 28, 26. — cf. Dt 28, 30.
s cp. 62, 8; Jr 31, 5; Am 9, 14.
t v. Ps 91, 12-14.
u cf. cp. 49, 4.
23] v. vr. 10. — Gr in fs. ss.
v cf. Dt 28, 41. [7 *Fundat.*
x cp. 61, 9. — v. Ps 113, 12-15; Mt 25, 34.
*24] * Catech. R. IV 2, 3.*
y cp. 30, 19; 58, 9. — cf. Dn
z cp. 11, 6, 7. [9, 21.
a Gn 3, 14; Mic 7, 17.
b cp. 11, 9.
c vr. 11.

a (all) Ac 7, 49, 50. — cf. 3 Rg 8, 27; Ac 17, 24. — v. Mt 5, 34.
b cf. Mt 5, 34, 35; 6, 1, 9.
c cf. 1 Par 29, 14; Jb 12, 9; Jr 14, 22.
d cp. 57, 15. — v. Ps 33, 19.
e Mt 5, 3; Lc 4, 18.
f cf. cp. 1, 11.
g cf. Lv 17, 4.
h v. cp. 65, 4.
i Jr 7, 24.
j cf. cp. 20, 16.
l v. cp. 65, 12.
m cf. Jr 7, 31.

5-16] LL. in fr. 6 p. D. 4 Adv.

n cf. Lc 6, 22.
o cp. 5, 19. — cf. Sap 2, 17.

p cp. 59, 18; 65, 6; Ps 78, 12.
q cf. cp. 13, 8.

r cp. 65, 19 Ps 121, 6.
10] V. All. in fs. s. Bonij. E. M. — Ant. in fr. 5 p. D. 3 Adv.
10. 11] Int. (Ps 121) in D. 4
s Tb 13, 18. [*Qdg.*
12] v. vr. 10.
t cf. cp. 48, 18.
u cp. 49, 23; 60, 16.
v cf. cp. 40, 11.
13, 14] R. in D. 2 Adv.
x cp. 40, 1; 52, 12. — cf. cp. 35, 10.
y v. Jo 16, 22.
14] v. vr. 10.
a cp. 58, 11; Ecli 46, 14; 49,
a cf. 1 Es 8, 22, 31. [12.
b Ml 3, 1, 2; 2 Th 1, 7, 8. — cf. Ps 96, 3; Heb 12, 29; Ap 19, 11.
c cp. 19, 1. — v. Hab 3, 8.
d Jr 4, 13; Nh 1, 3. — cf. cp. 33, 14.

lis poenam parare (15-17), ad Sion innumeras gentes sibi fideles adducere, cadaveribus hostium extra muros relictis (18-24).
Exordium, *quo de vocatione (Jr 1, 1-10) et missione prophetae (11-19) agitur.*

e cf. cp. 65, 3, 5.
f v. cp. 65, 4.
g cp. 2, 2, 3; 45, 20; Zc 14, 16.
h cf. Mt 28, 19.
i cp. 45, 20.
j (3 Rg 10, 22).
l cf. Nh 3, 9.
m Jr 46, 9; Ez 27, 10.
n (Gn 10, 2; Ez 27, 13).
19c] *v. cp. 62, 6.*
o Gn 10, 5.
p cp. 52, 15. — cf. Rm 15, 20, 21.
q cf. cp. 49, 22; Bar 5, 6; Sph 3, 10. — v. cp. 60, 3-7.
r cf. Rm 15, 16.
s cp. 61, 6; Ex 19, 6. — cf. 1 Pt 2, 9; Ap 1, 6.
t v. cp. 65, 17.
u cp. 53, 10. — cf. Ps 88, 30.
v cf. Zc 14, 16.
w Ps 85, 9. — cf. Ps 65, 4.
x Mr 9, 43. — cf. Ecli 7, 19.
y cp. 34, 10. — cf. Ap 21, 8.

multiplicabuntur interfecti a Domino, 17 [e]qui sanctificabantur et mundos se putabant in hortis post ianuam intrinsecus, [f]qui comedebant carnem suillam et abominationem et murem: simul consumentur, dicit Dominus. 18 Ego autem opera eorum et cogitationes eorum venio [g]ut congregem cum [h]omnibus gentibus et linguis, et venient et videbunt gloriam meam. 19 Et ponam in eis signum et mittam ex eis [i]qui salvati fuerint ad gentes [j]in mare, in [l]Africam et [m]Lydiam tendentes sagittam, [n]in Italiam et Graeciam, ad [o]insulas longe, ad eos [p]qui non audierunt de me et non viderunt gloriam meam. Et adnuntiabunt gloriam meam gentibus 20 et [q]adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus [r]donum Domino in equis et in quadrigis et in lecticis et in mulis et in carrucis ad montem sanctum meum Ierusalem, dicit Dominus, quomodo si inferant filii Israël munus in vase mundo in domum Domini. 21 [s]Et adsumam ex eis in sacerdotes et levitas, dicit Dominus. 22 Quia sicut [t]caeli novi et terra nova, quae ego facio stare coram me, dicit Dominus, sic [u]stabit semen vestrum. 23 [v]Et erit mensis ex mense et sabbatum ex sabbato; [w]veniet omnis caro ut adoret coram facie mea, dicit Dominus. 24 Et egredientur et videbunt cadavera virorum, qui praevaricati sunt in me: [x]vermis eorum non morietur, [y]et ignis eorum non exstinguetur; et erunt usque ad satietatem visionis omni carni.

PROPHETIA IEREMIAE

a cp. 11, 21; 29, 27; 32, 7; Is 21, 18. [*s. Jo. B. 1-19*] *LL. in D. Pass. et in fs.*
b v. 4 Rg 22, 1-23, 30.
c cp. 25, 3.
d cf. cp. 25, 1; 36, 1. — v. 4 Rg 23, 34-24, 6.
e cp. 39, 2. — v. 4 Rg 24, 17-25, 7.
f v. 4 Rg 25, 8-11.
4-10] *L. etc. in vg. et fs. s. Jo. B.* [49, 1.
g Ecli 49, 9. — cf. Is 44. 2; *h* cf. Gal 1, 15.
i cf. Is 49, 6; Ac 9, 15. — v. cp. 25, 15-29, 46-51.
j cf. Ex 4, 10; Is 6, 5-8.
l cf. 3 Rg 3, 7.
m vr. 17. — cf Ez 2, 7.
n Ps 117, 6; Is 8, 12, 13. —cf. Ez 2, 6; 3, 9. — v. Mt 10, 28. [3, 12.
o cp. 15, 20; 20. 11. — cf. Ex *p* cf. Ez 2, 9.
q cf. Is 6, 7; Dn 10, 16.
r cp. 5, 14. — cf. Ez 4, 12, 15, *s* vr. 5. [16; Dt 18, 18.
t cp. 18, 7; 31, 28; 45, 4; Ecli 49, 9. — cf. 2 Cor 10, 4, 5.
u cp. 24, 3. — cf. Am 7, 8; 8, 2.
v cp. 31, 28. — cf. Bar 2, 9; Dn 9, 14; 13, 55, 59.
x cf. Ez 22, 21; 24, 3.
y cp. 4, 6; 6, 1, 22; 10, 22. — cf. cp. 3, 12, 18; Ez 26, 7.
z cp. 47, 2; Is 14, 31.
a cf. cp. 25, 9.
b cf. cp. 39, 3; 43, 10.

Verba Ieremiae filii Helciae de sacerdotibus, qui fuerunt in [a]Anathoth in terra Beniamin. 2 Quod factum est verbum Domini ad eum in [b]diebus Iosiae, filii Amon regis Iuda, in [c]tertio decimo anno regni eius. 3 Et factum est in diebus [d]Ioakim filii Iosiae regis Iuda, usque ad consummationem undecimi anni [e]Sedeciae filii Iosiae regis Iuda, [f]usque ad transmigrationem Ierusalem, in mense quinto.

4 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 5 [g]Priusquam te formarem in utero, novi te; antequam exires de vulva, [h]sanctificavi te et [i]prophetam in gentibus dedi te. 6 Et dixi: A a a, Domine Deus! ecce [j]nescio loqui, quia [l]puer ego sum. 7 Et dixit Dominus ad me: Noli dicere: Puer sum; quoniam ad omnia quae mittam te ibis et [m]universa quaecumque mandavero tibi loqueris. 8 [n]Ne timeas a facie eorum, [o]quia tecum ego sum ut eruam te, dicit Dominus? [p]Et misit Dominus manum suam et [q]tetigit os meum et dixit Dominus ad me: [r]Ecce dedi verba mea in ore tuo; 10 ecce constitui te hodie [s]super gentes et super regna, [t]ut evellas et destruas et disperdas et dissipes et aedifices et plantes.

11 Et factum est verbum Domini ad me dicens: [u]Quid tu vides, Ieremia? Et dixi: Virgam vigilantem ego video. 12 Et dixit Dominus ad me: Bene vidisti, quia [v]vigilabo ego super verbo meo, ut faciam illud.

13 Et factum est verbum Domini secundo ad me dicens: [x]Quid tu vides? Et dixi: Ollam succensam ego video et faciem eius a facie [y]aquilonis. 14 Et dixit Dominus ad me: [z]Ab aquilone pandetur malum super omnes habitatores terrae; 15 quia ecce [a]ego convocabo omnes cognationes regnorum aquilonis, ait Dominus, et venient et [b]ponent unusquisque solium suum in introitu portarum Ierusalem et super omnes muros eius in circuitu et super universas urbes

1. Reprobatur Iuda (2, 1-17, 27). 1. *Causae ipsius reprobationis (2, 1-11, 23). Prima causa est infidelitas populi, qui idolorum servitutem, licet sibi omnia mala nullum autem commodum attulerit, semper in deliciis habuit*

Iuda, 16 et [c]loquar iudicia mea cum eis super omnem malitiam eorum, [d]qui dereliquerunt me et [e]libaverunt diis alienis et [f]adoraverunt opus manuum suarum.

17 Tu ergo [g]accinge lumbos tuos et surge et [h]loquere ad eos omnia quae ego praecipio tibi. Ne formides a facie eorum, [i]nec enim timere te faciam vultum eorum. 18 [j]Ego quippe dedi te hodie [l]in civitatem munitam et in [m]columnam ferream et in [n]murum aereum super omnem terram regibus Iuda, principibus eius et sacerdotibus et populo terrae. 19 Et bellabunt adversum te et non praevalebunt, quia [o]ego tecum sum, ait Dominus, ut liberem te.

2 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 2 Vade et clama in auribus Ierusalem dicens: Haec dicit Dominus: Recordatus sum tui miserans [a]adulescentiam tuam et caritatem [b]desponsationis tuae, [c]quando secuta es me in deserto, in terra quae non seminatur. 3 [d]Sanctus Israël Domino, [e]primitiae frugum eius: [f]omnes qui devorant eum delinquunt; [g]mala venient super eos, dicit Dominus.

4 Audite verbum Domini, domus Iacob, et omnes cognationes domus Israël. 5 Haec dicit Dominus: [h]Quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongaverunt a me et [i]ambulaverunt post [j]vanitatem et vani facti sunt? 6 Et non dixerunt: [l]Ubi est Dominus qui ascendere nos fecit de terra Aegypti, [m]qui traduxit nos per desertum, per terram inhabitabilem et inviam, per terram sitis et imaginem mortis, per terram in qua non ambulavit vir neque habitavit homo? 7 Et [n]induxi vos in terram carmeli, ut comederetis fructum eius et optima illius; et ingressi [o]contaminastis [p]terram meam et hereditatem meam posuistis in abominationem. 8 Sacerdotes non dixerunt: Ubi est Dominus? et [q]tenentes legem nescierunt me, et [r]pastores praevaricati sunt in me, et [s]prophetae prophetaverunt in Baal et [t]idola secuti sunt. 9 Propterea [u]adhuc iudicio contendam vobiscum, ait Dominus et [v]cum filiis vestris disceptabo. 10 Transite ad insulas [x]Cethim et videte et in [y]Cedar mittite et considerate vehementer et videte si factum est huiuscemodi: 11 [z]si mutavit gens deos suos, et certe [a]ipsi non sunt dii; populus vero meus [b]mutavit gloriam suam in idolum. 12 [c]Obstupescite, caeli, super hoc, et, portae eius, desolamini vehementer, dicit Dominus. 13 Duo enim mala fecit populus meus: [d]me dereliquerunt [e]fontem aquae vivae et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas quae continere non valent aquas.

14 [f]Nunquid servus est Israël aut vernaculus? Quare ergo factus est in praedam? 15 [g]Super eum rugierunt leones et dederunt vocem suam, posuerunt terram eius in solitudinem, civitates eius exustae sunt, et [h]non est qui habitet in eis. 16 Filii quoque Mempheos et [i]Taphnes constupraverunt te usque ad verticem. 17 [j]Nunquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tempore [k]quo ducebat te per viam? 18 [m]Et nunc quid tibi vis in via Aegypti, ut bibas aquam turbidam? et [n]quid tibi cum via Assyriorum, ut bibas aquam [o]fluminis? 19 [p]Arguet te malitia tua, et [q]aversio tua increpabit te. Scito et vide, quia malum et [r]amarum est [s]reliquisse te Dominum Deum tuum et non esse timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum. 20 A saeculo [t]confregisti iugum meum, rupisti vincula mea et dixisti: [u]Non serviam. [v]In omni enim colle sublimi et sub omni ligno frondoso tu [x]prosternebaris meretrix. 21 [y]Ego autem plantavi te vineam electam, omne semen verum; [z]quomodo ergo conversa es mihi in pravum, vinea aliena? 22 [a]Si laveris te nitro et multiplicaveris tibi herbam borith, [b]maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus. 23 [c]Quomodo dicis: Non sum polluta, post Baalim non ambulavi? Vide vias tuas in [d]convalle, scito quid feceris: cursor levis explicans vias suas. 24 [e]Onager adsuetus in solitudine in desiderio animae suae attraxit ventum amoris sui; nullus avertet eam; omnes qui quaerunt eam non deficient; in menstruis eius invenient eam; 25 prohibe pedem tuum a nuditate et guttur tuum a siti. Et [f]dixisti: Desperavi, nequaquam faciam; [g]adamavi quippe alienos et post eos ambulabo. 26 Quomodo confunditur fur quando deprehenditur, [h]sic confusi sunt domus Israël, ipsi et reges eorum, principes et sacerdotes et prophetae eorum 27 dicentes [i]ligno: Pater

[c] cp. 4, 12. [etc.
[d] cp. 19, 4; 22, 9; 4 Rg 22, 17
[e] cp. 7, 9; 44, 3.
[f] cp. 25, 6, 7; Is 2, 8; Ac 7, 41.
[g] cf. 3 Rg 18, 46; 1 Pt 1, 13.
17-19] *L. in fs. decol. s. Jo. B.*
[h] vr. 7; cp. 7, 27.
[i] vr. 8. — cf. cp. 49, 37.
[j] cf. Ez 3, 8, 9.
[l] cf. Is 50, 7.
[m] Ap 3, 12. — cf. Gal 2, 9.
[n] cp. 15, 20.
[o] vr. 8. — cf. Ac 18, 9, 10.

[a] cp. 3, 4. — cf. cp. 1, 6; Ex 16,
[b] Ez 16, 60. — cf. Ap 2, 4. [8.
[c] Dt 2, 7; 8, 2 etc.
[d] Ex 28, 36. — cf. Ex 19, 5, 6.
[e] cf. Ex 4, 22; Jc 1, 18.
[f] cp. 12, 14; 50, 7; Ex 25, 12,
13. — cf. Gn 12. 3.
[g] cf. Lc 22, 16.
[h] vr. 31; Is 5, 4; Mic 6, 3. —
cf. Dt 32, 4.
[i] 4 Rg 17, 15; Jn 2, 9.
[j] cp. 10, 15; 16, 19; 1 Cor 8, 4.
— cf. cp. 14, 22; Hab 2, 18.
[l] Is 63, 11-13; Os 13, 4, 5.
[m] Dt 8, 15; 32, 10.
[n] cf. Dt 8, 7-10.
[o] Ps 105, 39. — cf. Lv 18, 24,
[p] v. Lv 25 23. [25.
[q] cf. Ml 2, 7; Rm 2, 20.
[r] cf. cp. 5, 5.
[s] cp. 23, 13. — cf. cp. 5, 31.
[t] cf. vr. 5.
[u] vr. 35. — cf. Ez 17, 20; 20,
[v] Ex 20, 5, 6. [35, 36.
[x] Is 23, 1. — v. Gn 10, 4.
[y] cp. 49, 28. — v. Is 21, 16.
[y] cf. Mic 4, 5.
[a] cp. 16, 20; Dt 32, 21; Is 37,
19. — cf. 1 Cor 8, 7.
[b] Ps 105, 20. — Rm 1, 23.
ex 12-32] LL. in D. Palm.
[c] Dt 32, 1; Is 1, 2.
[d] cp. 17, 13; Bar 3, 12; Jn 2,
9. cf. Jo 4, 10; 7, 37.
[e] Ps 35, 10. — cf. Jo 4, 10.
[f] cf. Ex 4, 22.
[g] cp. 4, 7; 5, 6; 49, 19; Is 5,
29. — cf. Ez 19, 6, 7.
[h] cp. 9, 11. — cf. cp. 46, 19.
[i] cp. 44, 1; 46, 14; Ez 30, 16, 18.
[j] cp. 4, 18. — cf. Os 13, 9.
[l] vr. 6.
[m] vr. 36; Is 30, 1, 2; 31, 1.
18] R. in fs. fugae DN. in Aegypt.
[n] cf. Os 7, 11.
[o] Gn 31, 21; Is 7, 20; 8, 7.
[p] Os 5, 5. — cf. Sap 4, 20.
[q] cp. 3, 22; 5, 6; 14, 7.
*19 * Catech. R. IV 14, 9.*
[r] cp. 4, 18.
[s] vr. 13, 17.
[t] cp. 5, 5; 30, 8.
[u] cf. vr. 31.
[v] cp. 3, 6; 17, 2; Is 57, 5; Ez
6, 13. — v. Dt 12, 2.
[x] cp. 3, 1; Is 1, 21.
[y] cp. 32, 41; Ex 15, 17; Ps 43,
3; 79, 9; Is 5, 2. [*etc.*
21] v. Is 5 4. — R. in Parasc.
[z] Is 5, 1-4. — cf. Dt 32, 32.
[a] cf. Jb 9, 30.
[b] cf. cp. 17, 1.
[c] vr. 35.
[d] cp. 7, 31, 32; 19, 2, 6.
[e] cp. 14, 6; Os 8, 9. — cf. Ecli
13, 23.
[f] cp. 18, 12; Is 57, 10.
[g] cp. 3, 13; Dt 32, 16.
[h] cf. cp. 48, 27. [i] cp. 3, 9.

(12, 1-28), et in ea perseveravit, quamvis Deus multimodis eum ad se allicere studeret paratus quoque ipsum adhuc resumere (29-3, 5). Alia causa est populi impaenitens cor ad cuius eruditionem nihil

meus es tu; et lapidi: Tu me genuisti. [f]Vertentur ad me tergum et non faciem et [g]in tempore adflictionis suae dicent: Surge et libera nos. 28 [m]Ubi sunt dii tui quos fecisti tibi? Surgant et [n]liberent te in tempore adflictionis tuae; secundum numerum quippe civitatum tuarum erant dii tui, Iuda.

29 [o]Quid vultis mecum iudicio contendere? Omnes dereliquistis me, dicit Dominus. 30 Frustra [p]percussi filios vestros, disciplinam non receperunt. [q]Devoravit gladius vester prophetas vestros: quasi leo vastator 31 generatio vestra. Videte verbum Domini: [r]Nunquid solitudo factus sum Israël aut terra serotina? Quare ergo dixit populus meus: Recessimus, non veniemus ultra ad te? 33 Nunquid obliviscetur virgo [s]ornamenti sui, aut sponsa fasciae pectoralis suae? [t]populus vero meus oblitus est mei diebus innumeris. 33 Quid niteris bonum ostendere viam tuam ad quaerendam dilectionem, quae insuper et malitias tuas docuisti vias tuas, 34 et in alis tuis inventus est [u]sanguis animarum pauperum et innocentum? [v]Non in fossis inveni eos, sed in omnibus quae supra memoravi. 35 Et dixisti: Absque peccato et innocens ego sum, et propterea avertatur furor tuus a me. [w]Ecce ego iudicio contendam tecum, eo quod [x]dixeris: Non peccavi. 36 [z]Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas! et ab Aegypto confunderis, sicut confusa es ab Assur; 37 nam et ab ista egredieris, et [a]manus tuae erunt super caput tuum, quoniam obtrivit Dominus confidentiam tuam, et nihil habebis prosperum in ea.

3 Vulgo dicitur: [a]Si dimiserit vir uxorem suam. et recedens ab eo duxerit virum alterum, nunquid revertetur ad eam ultra? nunquid non polluta et contaminata erit mulier illa? Tu autem [b]fornicata es cum amatoribus multis; tamen [c]revertere ad me, dicit Dominus, et ego suscipiam te. 2 Leva oculos tuos [d]in directum et vide [e]ubi non prostrata sis. [f]In viis sedebas [g]exspectans eos quasi latro in solitudine, et polluisti terram in fornicationibus tuis et in malitiis tuis. 3 [h]Quam ob rem prohibitae sunt stillae pluviarum, et [i]serotinus imber non fuit. Frons mulieris meretricis facta est tibi, [j]noluisti erubescere. 4 Ergo saltem amodo [k]voca me: Pater meus, dux virginitatis meae tu es; 5 [m]nunquid irasceris in perpetuum aut perseverabis in finem? Ecce locuta es et fecisti mala et potuisti.

6 Et dixit Dominus ad me in diebus [n]Iosiae regis: Nunquid vidisti quae fecerit aversatrix Israël? Abiit sibimet [o]super omnem montem excelsum et sub omni ligno frondoso et fornicata est ibi. 7 Et dixi, cum fecisset haec omnia: Ad me revretere, et non est reversa. Et vidit praevaricatrix [p]soror eius Iuda, 8 quia, pro eo quod moechata esset aversatrix Israël, [q]dimisissem eam et dedissem ei [r]libellum repudii, et non timuit praevaricatrix Iuda [s]soror eius, sed abiit et fornicata est etiam ipsa 9 et facilitate fornicationis suae contaminavit terram et moechata est cum [t]lapide et ligno 10 et in omnibus his non est reversa ad me praevaricatrix soror eius [u]Iuda in toto corde suo, sed in mendacio, ait Dominus. 11 Et dixit Dominus ad me: [v]Iustificavit animam suam aversatrix Israël comparatione praevaricatricis Iudae. 12 Vade et clama sermones istos contra [x]aquilonem et dices: [y]Revertere aversatrix Israël, ait Dominus, et non avertam faciem meam a vobis, [z]quia sanctus ego sum, dicit Dominus, et [m]non irascar in perpetuum. 13 Veruntamen scito iniquitatem tuam, quia [a]in Dominum Deum tuum praevaricata es et dispersisti vias tuas alienis [b]sub omni ligno frondoso et vocem meam non audisti, ait Dominus. 14 [c]Convertimini, filii revertentes, dicit Dominus, quia ego [d]vir vester; et adsumam vos unum de civitate et duos de cognatione et introducam vos in Sion 15 [e]et dabo vobis pastores iuxta cor meum, et [f]pascent vos scientia et doctrina. 16 [g]Cumque multiplicati fueritis et creveritis in terra in diebus illis, ait Dominus, non dicent ultra: Arca testamenti Domini, neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius, nec visitabitur nec fiet ultra. 17 In tempore illo [h]vocabunt Ierusalem solium Domini, et [i]congregabuntur ad eam omnes gentes [j]in nomine Domini in Ierusalem et [l]non ambulabunt post pravitatem cordis sui pessimi.

18 [m]In diebus illis ibit domus Iuda ad domum Israël, et venient

---

j cp. 32, 33. — cf. cp. 18, 17.
l Jd 3, 9; 10, 9, 10; Sap 13, 17, 18; Is 26, 16; 44, 17.
m cf. Dt 32, 37, 38; Jd 10, 24.
n cp. 11, 12, 13. — cf. Is 45, 20; Bar 6, 36.
o Jb 9, 2.
p cf. Is 1, 5; 9, 13.
q cp. 14, 12; 2 Es 9, 26; Is 1, 20; Mt 23, 34-37; 1 Th 2, 15.
r vr. 6. — cf. Dt 32, 5, 6.
s cf. Is 3, 18-24; 61, 10.
32] Cm. et V. in fs. BMV. de Cons.
t cp. 3, 21; 13, 25; 18, 15; Dt 32, 18; Ps 105, 21; Is 1, 3; 17, 10; Ez 22, 12; 23, 35; Os 8, 14.
u cp. 19, 4; 4 Rg 21, 16; 24, 4; Pc 105, 38.
v cf. Ex 22, 2.
35] Catech. R. IV 14, 5.
x vr. 9; Is 43, 26. — cf. Ps 142, 3.
y cf. Pro 28, 13; 1 Jo 1, 8, 10.
z Is 30, 3.
a 2 Rg 13, 19.
a v. Dt 24, 1-4.
b cp. 2, 20.
c v. Is 1, 18.
d cp. 7, 29.
e cf. vr. 6.
f Ez 16, 25. — cf. Gn 38, 14; Bar 6, 42.
g Pro 7, 10.
h cp. 5, 25; 9, 12; Dt 28, 24. — cf. cp. 14, 4.
i cf. Am 4, 7.
j cf. cp. 6, 15; Ez 3, 7.
l cf. Lc 15, 18.
m vr. 12; Ps 102, 9; Is 64, 9.
n cp. 1, 2.
o v. cp. 2, 20.
p cf. Ez 16, 46; 23, 4.
q 4 Rg 17, 18-20. — cf. Is 1, 6, 9.
r Is 50, 1. — cf. Mt 19, 7; Mr 10, 4. — Dt 24, 1-4.
s Ez 23, 2-11.
t cp. 2, 27.
u Os 7, 14.
v Ez 16, 51, 52.
x vr. 18; cp. 16, 15; 23, 8; 31, 8. — v. cp. 1, 13.
y cf. Pro 28, 13. — v. Dt 30, 1-10.
z Ps 102, 8, 9; Lm 3, 31. — cf. vr. 5.
a Lv 26, 40.
b vr. 6.
c vr. 22; Os 2, 2; 14, 2, 3.
d Os 2, 19, 20. — cf. Is 51, 6; 62, 5.
e cp. 23, 4; Ez 34, 23. — cf. Jo 10, 11.
f Ac 28, 28.
g cp. 23, 3. — cf. Lv 26, 9.
h cf. Ez 48, 35.
i Is 2, 2, 3; 56, 7.
j Is 60, 9.
l cf. cp. 7, 24; 9, 14; 11, 8 etc. — cf. Dt 29, 18; Is 65, 2.
m cp. 50, 4; Is 11, 13; Ez 37, 21, 22; Os 1, 11.

simul [n]de terra aquilonis ad [o]terram quam dedi patribus vestris. 19 Ego autem dixi: Quomodo ponam te in filios et tribuam tibi terram desiderabilem, [p]hereditatem praeclaram exercituum gentium? Et dixi: [q]Patrem vocabis me et post me ingredi non cessabis. 20 [r]Sed, quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Israël, dicit Dominus. 21 [s]Vox in viis audita est ploratus et ululatus filiorum Israël, quoniam iniquam fecerunt viam suam, [t]obliti sunt Domini Dei sui. 22 [u]Convertimini, filii revertentes, et [v]sanabo aversiones vestras. [w]Ecce nos venimus ad te; tu enim es Dominus Deus noster. 23 Vere mendaces erant [v]colles et multitudo montium; vere in Domino Deo nostro [z]salus Israël. 24 [a]Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adulescentia nostra, greges eorum et armenta eorum, filios eorum et filias eorum. 25 [b]Dormiemus in confusione nostra, et operiet nos ignominia nostra, quoniam Domino Deo nostro [c]peccavimus nos et patres nostri [d]ab adulescentia nostra usque ad diem hanc et non audivimus vocem Domini Dei nostri.

4 Si reverteris, Israël, ait Dominus, [a]ad me convertere; si abstuleris offendicula tua a facie mea, [b]non commoveberis. 2 [c]Et iurabis. Vivit Dominus in veritate et in iudicio et in iustitia, et [d]benedicent eum gentes ipsumque laudabunt.

3 Haec enim dicit Dominus viro Iuda et Ierusalem: [e]Novate vobis novale et [f]nolite serere super spinas. 4 [g]Circumcidimini Domino et auferte praeputia cordium vestrorum, viri Iuda et habitatores Ierusalem, [h]ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea et succendatur, et non sit qui exstinguat [i]propter malitiam cogitationum vestrarum. 5 Adnuntiate in Iuda et in Ierusalem auditum facite, loquimini et [j]canite tuba in terra, clamate fortiter et dicite: [l]Congregamini et ingrediamur [m]civitates munitas. 6 [n]Levate signum in Sion, confortamini, nolite stare, [o]quia malum ego adduco ab aquilone et contritionem magnam. 7 [p]Ascendit leo de cubili suo, et praedo gentium se levavit: egressus est de loco suo, ut [q]ponat terram tuam in solitudinem; civitates tuae vastabuntur remanentes [r]absque habitatore. 8 Super hoc [s]accingite vos ciliciis, plangite et ululate, quia [t]non est aversa ira furoris Domini a nobis.

9 Et erit in die illa, dicit Dominus: Peribit cor regis, et cor principum, et obstupescent sacerdotes, et prophetae consternabuntur. 10 Et dixi: Heu, heu, heu, Domine Deus, [v]ergone decepisti populum istum et Ierusalem dicens: Pax erit vobis, et ecce pervenit gladius usque ad animam? 11 In tempore illo dicetur populo huic et Ierusalem: [y]Ventus urens in viis, quae sunt in deserto viae filiae populi mei, non ad ventilandum et ad purgandum. 12 Spiritus plenus ex his veniet mihi, et nunc ego [z]loquar iudicia mea cum eis. 13 Ecce [a]quasi nubes ascendet et quasi tempestas [b]currus eius, [c]velociores aquilis equi illius. Vae nobis, [d]quoniam vastati sumus. 14 [e]Lava a malitia cor tuum, Ierusalem, ut salva fias; usquequo morabuntur in te cogitationes noxiae? 15 Vox enim [f]adnuntiantis a Dan et notum facientis idolum de [g]monte Ephraim. 16 Dicite gentibus: Ecce auditum est in Ierusalem custodes venire [h]de terra longinqua et dare super civitates Iuda vocem suam; 17 quasi custodes agrorum [i]facti sunt super eam in gyro, quia me ad iracundiam provocavit, dicit Dominus. 18 [j]Viae tuae et cogitationes tuae [l]fecerunt haec tibi; ista malitia tua, quia [m]amara, quia tetigit cor tuum.

19 [n]Ventrem meum, ventrem meum doleo, sensus cordis mei turbati sunt in me, non tacebo, quoniam [o]vocem bucinae audivit anima mea, clamorem proelii. 20 [p]Contritio super contritionem vocata est, et vastata est omnis terra, [q]repente vastata sunt tabernacula mea, subito pelles meae. 21 Usquequo videbo fugientem, audiam vocem bucinae? 22 Quia [r]stultus populus meus me non cognovit: filii insipientes sunt et vecordes; [s]sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt.

23 Adspexi terram, et ecce [t]vacua erat et nihili; et [u]caelos, et non erat lux in eis. 24 Vidi [v]montes, et ecce movebantur; et omnes colles conturbati sunt. 25 [y]Intuitus sum, et non erat homo, et [z]omne volatile caeli recessit. 26 Adspexi, et ecce [a]Carmelus de-

n vr. 12.
o cp. 7, 7; Am 9, 15.
p cf. Ez 20, 6.
q vr. 4. — cf. Is 63, 16.
r vr. 8; cp. 5, 11.

s cp. 34, 9; 50, 4. — cf. Is 22, [12.
t v. cp. 2, 32.
u vr. 1, 14; Zc 1, 3.
v cp. 30, 7; Is 57, 18; Os 6, *x* Os 6, 1. [2; 14, 5.
y vr. 21. — cf. Ps 120, 1, 2.
z Ps 3, 9.
a cf. Dt 28, 18, 33, 53.

b Jb 8, 22; 1 Es 9, 6.

c 1 Es 9, 7; Ez 2, 3.
d cp. 32, 30.
a Jl 2, 12. [5.
b cf. 3 Rg 14, 15. — v. Ps 14, *c* Dt 6, 13. — cf. cp. 12, 16.
d Is 65, 16. — v. Ps 71, 17.
e Os 10, 12. — cf. Pro 13, 23.
f cf. Mt 13, 7. 22.
g Dt 10, 16; Rm 2, 28, 29. — cf. cp. 9, 26; Dt 30, 6.
h cp. 21, 12; Am 5, 6.
i cp. 4, 4; 23, 2, 22; 26, 3; Dt 28, 20; Is 1, 16; Os 9, 15.
j cf. cp. 6, 1; Os 5, 8; Jl 2, 1.
l cp. 8, 14.
m cp. 34, 7.
n cf. cp. 50, 2; 51, 12, 27.
o v. cp. 1, 13, 14.
p cp. 2, 15, 25, 38; 49, 19; 50, 17. — cf. Is 5, 26-29.
q cp. 6, 8.
r vr. 29; cp. 26, 9; 33, 10; 34, 22; 49, 18; Is 5, 9; 6, 11; Sph 2, 5.
s cp. 6, 26; Is 22, 12; 32, 11; Lm 2, 10; Ez 7, 18; Jl 1, 13.
t Nm 25, 4; Ps 77, 49. — v. Is 13, 9, 13.
u cf. Ps 47, 4, 5.
v Ez 14, 9. — cf. 3 Rg 22, 22.
x v. cp. 6, 14.
y Os 13, 15. — cf. cp. 51, 1
z cp. 1, 16.

a cf. Ez 38, 9.
b Is 5, 28.
c 2 Rg 1, 23; Lm 4, 19. — cf. *d* cp. 9, 19. [Hab 1, 8.
e Ps 50, 4, 9; Is 1, 16; Jc 4, 8.
f cp. 8, 16.
g v. Js 24, 33.
h cp. 5, 15.
i cp. 1, 15; 6, 3. — v. 4 Rg 25, *j* cf. Ps 106, 17. [11-4.
l cp. 2, 17.
m cp. 2, 19.
n cp. 48, 36; Is 16, 11; Lm 1, 20; Hab 3, 16. — cf. cp. 9.
o cp. 42, 14; 49, 2. [1; Is 22, 4.
p cf. Ez 7, 26.
q cp. 10, 20; 49, 29.
r cp. 5, 4; 8, 7; Dt 32, 28; Ps 81, 5; Is 1, 3; 27, 11; Os 4, 1, 6.
s cf. Ps 36, 3; Is 1, 16, 17; Rm 16, 19.
t Gn 1, 2. — cf. Is 34, 11.
u Is 5, 30.
(24)]v. vr. 26, 27.
v Ex 38, 20.
x Nh 1, 5, 6.
y cf. Sph 1, 3.
z cf. Ps 106, 34.
26, 27] R. in fr. 3 p. D. 1 Nbr.
a cf. Lv 26, 33, 34.

terribilis, indubia, indeprecabilis (23-31). Quoniam vero omnes, recta via relicta (5, 1-9) despectisque prophetis (10-19), Deum coëgerunt ut servorum suorum verba confirmans saeviret (20-29); cumque

b v. vr. 8.

c cp. 5, 10, 18; 30, 11; 46, 28; 2 Es 9, 21; Ez 11, 13. — cf. Nh 1, 9.
d cp. 12, 4; Os 4, 3; Jl 1, 10.
e Is 50, 3.
f cf. Nm 23, 19.
g v. vr. 7.
h cf. Is 61, 10.
i cf. 4 Rg 9, 30.
j cp. 30, 14; Lm 1, 2, 19; Ez 23, 22.
k cp. 6, 24. — v. Is 13, 8
m Ps 87, 10; Is 1, 15; Lm 1, 17. — v. Ps 43, 21.
a Am 8, 12. — cf. 2 Par 16, 9.
b cf. Gn 18, 13-32. — Lc 11, [42.
c cf. vr. 7.
d cf. Tt 1, 16.
e cp. 7, 9; Lv 19, 12.
f v. cp. 2, 30.
g cp. 7, 28; 17, 23; 35, 13; Sph 3, 2.
h Is 48, 4; Ez 3, 8.
i cp. 15, 7; Is 9, 13; Ag 2, 18.
j v. cp. 4, 22.
k cf. Mic 3, 1.
m cf. cp. 2, 8.
n Mic 3, 1. — cf. Ez 22, 27.
o cp. 6, 28.
p cp. 2, 20; Ps 2, 3; 106, 14; [115, 16.
q cf. Os 13, 7, 8.
r cp. 2, 15; 4, 7.
s Hab 1, 8; Sph 3, 3.
t Os 13, 7.
u cp. 14, 17; 30, 15; Is 59, 12.
v cp. 2, 19.
x cf. vr. 1. [9; Gal 4, 8.
y Ex 23, 13; Js 23, 7; 2 Par 13, 7] * *Catech. R. III 7, 10.*
z vr. 28; Dt 31, 20.
a cp. 9, 2; 23, 10.
b Tb 6, 17; Ps 31, 9. — cf. Ez
c Ez 22, 11. [23, 20.
d cp. 13, 27. — cf. cp. 50, 11.
e vr. 29; cp. 9, 9; Os 4, 14, cf.
f cf. cp. 39, 8. [Rm 2, 2.
g vr. 18; cp. 4, 27.
h cp. 3, 20.
i cf. Gn 3, 4.
j cf. cp. 14, 13; Is 28, 15.
k cp. 1, 9, 10. — cf. Dt 18, 18.
l cf. Is 10, 17; Ab 18; Zc 12, 6; Ap 11, 5.
m Dt 28, 49; Hab 1, 6. — cf
n cp. 4, 16; 6, 22. [cp. 1, 15.
o Is 33, 19.
p cf. Is 5, 28.
q Ps 5, 11; 13, 3.
r Lv 26, 16; Dt 28, 31, 33, 51.
s cf. Os 8, 14.
t vr. 10.
u cp. 13, 22; 16, 10, 11; 22, 8, 9; Dt 29, 24, 25; 3 Rg 9, 8, 9.
v cp. 17, 4; Dt 4, 27, 28; 28, 47, 48, 68.
x vr. 4; Dt 32, 6; Is 6, 9, 10.
y cf. Dt 29, 4; Mt 13, 13, 14; Mr 8, 18.
z cf. cp. 10, 7. [9.
a Jb 26, 10; 38, 10, 11; Ps 103,
b cf. cp. 51, 55; Ps 45, 3.
c cf. cp. 6, 28.
d cf. Sph 1, 6.
e Dt 11, 14; 28, 12; Jb 5, 10; Ps 146, 8; Jl 2, 23; Ac 14, 16. — cf. Bar 6, 52.
f cp. 3, 3; 9, 12, 13.

sertus, et omnes urbes eius destructae sunt [b]a facie Domini et a facie irae furoris eius.

27 Haec enim dicit Dominus: Deserta erit omnis terra, [c]sed tamen consummationem non faciam. 28 [d]Lugebit terra, et [e]maerebunt caeli desuper, eo quod locutus sum. Cogitavi, et [f]non paenituit me, nec aversus sum ab eo. 29 A voce equitis et mittentis sagittam fugit omnis civitas; ingressi sunt ardua et ascenderunt rupes, universae urbes debellatae sunt, et [g]non habitat in eis homo. 30 Tu autem, vastata, quid facies? Cum vestieris te coccino, [h]cum ornata fueris monili aureo et [i]pinxeris stibio oculos tuos, frustra componeris; [j]contempserunt te amatores tui, animam tuam quaerent. 31 [k]Vocem enim quasi parturientis audivi, angustias ut puerperae; vox filiae Sion intermorientis [m]expandentisque manus suas: Vae mihi, quia defecit anima mea propter interfectos!

5 [a]Circuite vias Ierusalem et adspicite et considerate et quaerite in plateis eius, [b]an inveniatis virum facientem iudicium et quaerentem fidem; et [c]propitius ero ei. 2 [d]Quod si etiam, Vivit Dominus, dixerint, et [e]hoc falso iurabunt. 3 Domine, oculi tui respiciunt fidem; [f]percussisti eos, et non doluerunt; attrivisti eos, et [g]renuerunt accipere disciplinam; [h]induraverunt facies suas supra petram et [i]noluerunt reverti. 4 Ego autem dixi: Forsitan pauperes sunt et stulti [j]ignorantes viam Domini, [l]iudicium Dei sui. 5 Ibo igitur ad [m]optimates et loquar eis; [n]ipsi enim cognoverunt viam Domini, iudicium Dei sui, et [o]ecce magis hi simul [p]confregerunt iugum, ruperunt vincula. 6 [q]Idcirco, percussit eos [r]leo de silva, [s]lupus ad vesperam vastavit eos, [t]pardus vigilans super civitates eorum: omnis qui egressus fuerit ex eis capietur, [u]quia multiplicatae sunt praevaricationes eorum, confortatae sunt [v]aversiones eorum. 7 [x]Super quo propitius tibi esse potero? Filii tui dereliquerunt me et [y]iurant in his qui non sunt dii. [z]Saturavi eos, et moechati sunt et [a]in domo meretricis luxuriabantur. 8 [b]Equi amatores et emissarii facti sunt: [c]unusquisque ad uxorem proximi sui [d]hinniebat. 9 [e]Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus, et in gente tali non ulciscetur anima mea?

10 [f]Ascendite muros eius et dissipate, [g]consummationem autem nolite facere, auferte propagines eius, quia non sunt Domini. 11 [h]Praevaricatione enim praevaricata est in me domus Israël et domus Iuda, ait Dominus. 12 Negaverunt Dominum et dixerunt: Non est ipse, [i]neque veniet super nos malum, [j]gladium et famem non videbimus. 13 Prophetae fuerunt in ventum locuti, et responsum non fuit in eis; haec ergo evenient illis.

14 Haec dicit Dominus Deus exercituum: Quia locuti estis verbum istud, [k]ecce ego do verba mea in ore tuo [l]in ignem et populum istum in ligna, et vorabit eos. 15 [m]Ecce ego adducam super vos gentem [n]de longinquo, domus Israël, ait Dominus, gentem robustam, gentem antiquam, gentem [o]cuius ignorabis linguam nec intelliges quid loquatur. 16 [p]Pharetra eius quasi [q]sepulcrum patens, universi fortes. 17 Et [r]comedet segetes tuas et panem tuum et armenta tua, comedet vineam tuam et ficum tuam et conteret [s]urbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio. 18 Verumtamen in diebus illis, ait Dominus, [t]non faciam vos in consummationem. 19 Quod si dixeritis: [u]Quare fecit nobis Dominus Deus noster haec omnia? dices ad eos: Sicut dereliquistis me et servistis deo alieno in terra vestra, sic [v]servietis alienis in terra non vestra.

20 Adnuntiate hoc domui Iacob et auditum facite in Iuda dicentes: 21 [x]Audi, populе stulte, qui non habes cor: [y]qui habentes oculos non videtis et aures et non auditis. 22 [z]Me ergo non timebitis, ait Dominus, et a facie mea non dolebitis? qui posui harenam [a]terminum mari, praeceptum sempiternum, quod non praeteribit; et commovebuntur et non poterunt et [b]intumescent fluctus eius et non transibunt illud? 23 [c]Populo autem huic factum est cor incredulum et exasperans; recesserunt et abierunt 24 [d]et non dixerunt in corde suo: Metuamus Dominum Deum nostrum, [e]qui dat nobis pluviam temporaneam et serotinam in tempore suo, plenitudinem annuae messis custodientem nobis. 25 [f]Iniquitates vestrae declinaverunt haec,

et [g]peccata vestra prohibuerunt bonum a vobis, **26** quia inventi sunt in populo meo impii [h]insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes et pedicas ad capiendos viros. **27** Sicut decipula plena avibus, sic domus eorum plenae dolo: ideo magnificati sunt et ditati, **28** [i]incrassati sunt et impinguati et praeterierunt sermones meos pessime. [j]Causam viduae non iudicaverunt, causam pupilli non direxerunt et iudicium pauperum non iudicaverunt. **29** [l]Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus, aut super gentem huiuscemodi non ulciscetur anima mea?

30 Stupor et [m]mirabilia facta sunt in terra: **31** [n]prophetae prophetabant mendacium, et [o]sacerdotes applaudebant manibus suis, et [p]populus meus dilexit talia. Quid igitur fiet in novissimo eius?

6 Confortamini, [a]filii Beniamin, in medio Ierusalem et [b]Thecua, [c]clangite bucina et super Bethacarem levate vexillum, quia malum visum est [d]ab aquilone, et contritio magna. **2** [e]Speciosae et delicatae adsimilavi [f]filiam Sion. **3** Ad eam venient pastores et greges eorum, [g]fixerunt in ea tentoria in circuitu, pascet unusquisque eos qui sub manu sua sunt. **4** [h]Sanctificate super eam bellum, consurgite, et ascendamus [i]in meridie: vae nobis, quia [j]declinavit dies, quia longiores factae sunt umbrae vesperi! **5** Surgite, et ascendamus in nocte et dissipemus domos eius.

6 Quia haec dicit Dominus exercituum: [l]Caedite lignum eius et [m]fundite circa Ierusalem aggerem. Haec est civitas [n]visitationis, omnis [o]calumnia in medio eius. **7** Sicut frigidam fecit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit malitiam suam; [p]iniquitas et vastitas audietur in ea, coram me semper infirmitas et plaga. **8** Erudire, Ierusalem, ne forte [q]recedat anima mea a te, ne forte [r]ponam te desertam, terram inhabitabilem.

9 Haec dicit Dominus exercituum: [s]Usque ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israël. Converte manum tuam quasi vindemiator ad cartallum. **10** [t]Cui loquar et quem contestabor ut audiat? [u]Ecce incircumcisae aures eorum et [x]audire non possunt; ecce [y]verbum Domini factum est eis in opprobrium, et non suscipient illud. **11** Idcirco furore Domini plenus sum, [z]laboravi sustinens. [a]Effunde super parvulum foris et super consilium iuvenum simul; vir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierum. **12** [b]Et transibunt domus eorum ad alteros, agri et uxores pariter, quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus; **13** [c]a minore quippe usque ad maiorem, omnes [d]avaritiae student, [e]et a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. **14** Et curabant contritionem filiae populi mei cum ignominia dicentes: [f]Pax, [g]et non erat pax. **15** Confusi sunt, quia abominationem fecerunt; quin potius [h]confusione non sunt confusi et erubescere nescierunt. Quamobrem cadent inter ruentes; [i]in tempore visitationis suae corruent, dicit Dominus.

16 Haec dicit Dominus: State super vias et videte et interrogate de [j]semitis antiquis, quae sit via bona, et ambulate in ea et [l]invenietis refrigerium animabus vestris. Et dixerunt: [m]Non ambulabimus. **17** [n]Et constitui super vos speculatores: [o]Audite vocem tubae. Et dixerunt: [p]Non audiemus. **18** Ideo [q]audite, gentes, et cognosce, congregatio, quanta ego faciam eis. **19** Audi, terra: Ecce ego adducam mala super populum istum, [r]fructum cogitationum eius, quia verba mea non audierunt et legem meam proiecerunt. **20** [s]Ut quid mihi [t]tus de [u]Saba adfertis et [v]calamum suave olentem de terra longinqua? [x]Holocautomata vestra non sunt accepta, et victimae vestrae non placuerunt mihi. **21** Propterea haec dicit Dominus: Ecce ego [y]dabo in populum istum ruinas; et ruent in eis patres et filii simul, vicinus et proximus peribunt.

22 Haec dicit Dominus: [z]Ecce populus venit [a]de terra aquilonis, et gens magna consurget a finibus terrae. **23** Sagittam et scutum arripiet, [b]crudelis est et non miserebitur, [c]vox eius quasi mare sonabit, et super equos ascendent praeparati quasi vir ad proelium adversum te, filia Sion. **24** Audivimus famam eius, [d]dissolutae sunt manus nostrae, tribulatio apprehendit nos, [e]dolores ut parturientem.

g cf. Is 59, 2.
h cf. Ps (10), 9, 10; Pro 1, 11, 18. — cf. Ps 123, 7.
26-28] cf. Catech. R. III 8, 20.
i Dt 31, 30; 32, 15; Ps 16, 10. — cf. vr. 7.
j cf. cp. 7, 6; 22, 3; Is 1, 23; *l* v. vr. 9. [Zc 7, 10.
m Os 6, 10.
n cp. 6, 13; 14, 14; 20, 6; 23, 25; 27, 10, 15; Ez 13, 6; Sap 14, 28. — cf. cp. 2, 8.
o Lc 6, 26. — cf. Is 30, 10.
p cf. Mic 2, 11; Jo 3, 19.

a cf. Jd 1, 21.
b v. 2 Rg 14, 2.
c cp. 4, 5; Os 5, 8; Jl 2, 1.
d 2 Es 3, 14. *e* v. cp. 1. 14.
f Is 47, 8. — cf. Dt 28, 56.
g cp. 4, 17.
h cp. 22, 7; Jl 3, 9. — cf. cp. *i* cp. 15, 8. [12, 3; 51, 27.
j Lc 9, 12; 24, 28.
l cf. Dt 20, 20.
m 4 Rg 19, 32; Is 37, 33; Ez 26, 8; Lc 19, 43. — cf. Is
n Lc 19, 44. [37, 33.
o cf. Ez 7, 23.
p cp. 20, 8. — cf. Ps 54, 10; Is 1, 5, 6; Ez 7, 11, 23.
q Ez 23, 18. — cf. Os 9, 12.
r v. cp. 4, 7.
s cf. Lv 19, 10; Dt 24, 21.
t Is 28, 9.
u cf. Ex 3, 12; Ac 7, 5.
v cp. 7, 26; Jo 8, 43. — cf. 1 *x* cp. 20, 8. [Cor 2, 14.
y cf. Mic 3, 8.
z cp. 20, 9.

a cp. 9, 21; Dt 32, 25; Lm 2, 13-15] cp. 8, 10-12. [21.
b Dt 28, 30.
c cf. cp. 31, 34; 42, 1; 44, 12; Bar 1, 4; Jn 3, 5; 1 Mc 5, 45.
d Is 56, 11; 57, 17.
e cp. 14, 18; 23, 11; Mic 3, 11. — v. cp. 5, 31.
f cp. 4, 10; 14, 13; 23, 17; Ez 13, 10, 16; Mic 3, 5. — cf. Jo 14, 27.
g Is 48, 22; 57, 21; Ez 7, 25. — cf. 1 Th 5, 3.
h cp. 8, 12. — cf. cp. 3, 3.
i cf. vr. 6.
j cp. 18, 15. — cf. Is 8, 20; Ml 4, 4; Lc 16, 29.
l cf. cp. 18, 12; Is 28, 12.
m Mt 11, 29. — cf. Ps 114, 7; Ecli 6, 29.
n Ez 3, 17; 33, 2, 7. — cf. Is 21, 11; 51, 8.
o Is 58, 1. — cf. cp. 4, 19.
p cf. cp. 42, 13; 44, 16. [1, 2.
q Dt 32, 1; Is 1, 2; 34, 1; Mic
r Pro 1, 31. — cf. Gal 6, 9.
s Is 1, 11.
t Is 43, 23; 60, 6.
u v. 3 Rg 10, 1.
v Is 43, 24.
x cp. 7, 21, 22; 14, 12; Is 1, 11; Am 5, 22.— v. Pro 15, 8.
y Ez 3, 20.
*22-24] cp. 50, 41-43.
z cp. 5, 15. — cf. cp. 4, 6; Dt 28, 49; Bar 4, 15.

a cp. 31, 8.
b v. Is 13, 15-18.
c Is 17, 12, 13.
d cp. 38, 4; 49, 24; Ez 21, 7. — v. 2 Rg 4, 1; Ez 7, 77.
e cp. 4, 31. — v. Is 13, 8.

argentum reprobum, quod Dñus proicit, terribile iudicium exercebit (16-30). Neque eis fas erit in templo confidere, cum notum sit Silo vastatum fuisse (7, 1-15), aut in sacrificiis, quae, Deum utpote ab idola-

25 [f]Nolite exire ad agros et in via ne ambuletis, quoniam gladius inimici, pavor in circuitu. 26 Filia populi mei, accingere cilicio et [g]conspergere cinere, [h]luctum unigeniti fac tibi, planctum amarum, quia repente veniet vastator super nos. 27 Probatorem dedi te in populo meo robustum, et scies et [i]probabis viam eorum. 28 [j]Omnes isti principes declinantes, [l]ambulantes fraudulenter, [m]aes et ferrum; universi corrupti sunt. 29 Defecit sufflatorium, in igne consumptum est [n]plumbum; frustra conflavit conflator, malitiae enim eorum non sunt consumptae. 30 [o]Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus proiecit illos

7 Verbum quod factum est ad Ieremiam a Domino dicens: 2 [a]Sta in porta domus Domini et praedica ibi verbum istud et dic: Audite verbum Domini, omnis Iuda, qui ingredimini per portas has ut adoretis Dominum.

3 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: [b]Bonas facite vias vestras et studia vestra, et [c]habitabo vobiscum in loco isto. 4 [d]Nolite confidere in verbis mendacii dicentes: Templum Domini, templum Domini, templum Domini est! 5 Quoniam si bene direxeritis vias vestras et studia vestra, [e]si feceritis iudicium inter virum et proximum eius, 6 [f]advenae et pupillo et viduae non feceritis calumniam nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc et [g]post deos alienos non ambulaveritis in malum vobismetipsis, 7 habitabo vobiscum in loco isto, [h]in terra, quam dedi patribus vestris a saeculo et usque in saeculum. 8 Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacii, qui non proderunt vobis: 9 [i]furari, occidere, adulterari, [j]iurare mendaciter, [l]libare Baalim et [m]ire post deos alienos, quos ignoratis; 10 et venistis et stetistis coram me in domo hac, [n]in qua invocatum est nomen meum, et dixistis: Liberati sumus, eo quod fecerimus omnes abominationes istas. 11 Nunquid ergo [o]spelunca latronum facta est [p]domus ista, in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris? Ego, ego sum, ego vidi, dicit Dominus. 12 Ite ad [q]locum meum in Silo, [r]ubi habitavit nomen meum a principio, et [s]videte quae fecerim ei propter malitiam populi mei Israël. 13 Et nunc, quia fecistis omnia opera haec, dicit Dominus, et [t]locutus sum ad vos mane consurgens et loquens, et non audistis, et [u]vocavi vos, et non respondistis; 14 faciam domui huic, in qua invocatum est nomen meum et in qua vos habetis fiduciam, et loco, quem dedi vobis et patribus vestris, sicut feci Silo, 15 [v]et proiciam vos a facie mea [x]sicut proieci omnes fratres vestros, universum semen [y]Ephraim.

16 Tu ergo, [z]noli orare pro populo hoc nec adsumas pro eis laudem et orationem et non obsistas mihi, quia non exaudiam te. 17 Nonne vides quid isti faciunt in civitatibus Iuda et in plateis Ierusalem? 18 Filii colligunt ligna, et patres succendunt ignem, et [a]mulieres conspergunt adipem, ut [b]faciant placentas [c]reginae caeli et [d]libent diis alienis et [e]me ad iracundiam provocent. 19 [f]Nunquid me ad iracundiam provocant? dicit Dominus; nonne semetipsos [g]in confusionem vultus sui? 20 Ideo haec dicit Dominus Deus: [h]Ecce furor meus et indignatio mea conflatur super locum istum, super viros et super iumenta et super lignum regionis et super fruges terrae; et [i]succendetur et non exstinguetur.

21 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: [l]Holocautomata vestra addite victimis vestris et comedite carnes; 22 quia non sum locutus cum patribus vestris et non praecepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo [m]holocautomatum et victimarum; 23 sed hoc verbum praecepi eis dicens: [n]Audite vocem meam, et [o]ero vobis Deus, et vos eritis mihi populus, et [p]ambulate in omni via quam mandavi vobis, [q]ut bene sit vobis. 24 [r]Et non audierunt nec inclinaverunt aurem suam, sed [s]abierunt in voluntatibus et in pravitate cordis sui mali [t]factique sunt retrorsum et non in ante 25 [u]a die qua egressi sunt patres eorum de terra Aegypti usque ad diem hanc. Et [v]misi ad vos omnes servos meos prophetas per diem [x]consurgens diluculo et mittens; 26 et [y]non audierunt me nec inclinaverunt aurem suam, sed [z]induraverunt cervicem suam et [a]peius operati sunt quam patres eorum. 27 Et [b]loqueris ad eos omnia verba

---

f cf. Lm 5, 9.

g cp. 25, 34; Ez 27, 30. — cf. Lm 3, 16; Mic 1, 10 etc.
h Am 8, 10; Zc 12, 10.
i cp. 9, 7.
j cp. 5, 5; Is 1, 23.
l cp. 9, 4. — cf. Pro 20, 19.
m Ez 22, 18, 20. — cf. Is 1, 25.
n cf. Is 1, 25.
o cp. 2, 16; Is 1, 22; Ex 22, 19, 20. — cf. Sap 3, 6.

a cp. 26, 2.

b cp. 18, 11; 26, 13; Is 1, 16-18.
c Mic 3, 11. — cf. Am 5, 14.
d cf. vr. 8.
e cf. Mt 3, 9.
f cp. 22, 3.
g Ex 22, 20, 21; Dt 24, 14. — cf. cp. 5, 28.
h cp. 13, 10; 25, 6; Dt 6, 14.
i cp. 3, 18; Am 9, 15.
j Os 4, 1, 2.
k cp. 5, 2; Lv 19, 12.
l cp. 1, 16.
m cp. 19, 4; 44, 3; Dt 28, 64; 32, 17.
n cp. 32, 34; 34, 15; Bar 2, 26.
o (all) Mt 21, 13. — Ez 7, 22.
p Is 56, 7.
q Js 18, 1; Jd 18, 31; 1 Rg 1, 3.
r Dt 12, 5, 11.
s cp. 26, 6; Ps 77, 60. — v. 1 Rg 4, 3-12.
t vr. 25; cp. 35, 17; 2 Par 36, 15.
u Pro 1, 24. — cf. vr. 27; Is 50, 2; 65, 12.
v 3 Rg 9, 7. — cf. Ez 7, 20; *x* 4 Rg 17, 6, 23. [24, 21.
y Ps 77, 67, Os 4, 17; 5, 3, 9; 6, 4; 12, 1.
z cp. 11, 14; 14, 11; Is 1, 15. — cf. Ex 32, 10; Dt 9, 14; 1 Jo 5, 10.

a Os 7, 4.
b cp. 44, 17, 19.
c cp. 4 Rg 23, 13.
d cp. 19, 13.
e cp. 11, 17; 32, 29; Dt 32, 16, 21; 3 Rg 14, 9; 16, 2; 2 Par 34, 25; Ez 8, 17; 16, 26.
f cf. Jb 35, 6.
g cp. 51, 51; Ps 43, 16, 17; Bar 1, 15; 2, 6.
h cp. 36, 29; 42, 18; 46, 6; 2 Par 34, 25; Lm 4, 11.
i cp. 17, 27.
l v. cp. 6, 20.
m Os 6, 6-8. — cf. Lv 1, 1-17.
n cp. 11, 4, 7; Ex 15, 26; 19, 5; Dt 6, 3.
o Lv 26, 12.
p Dt 5, 33.
q cp. 42, 6; Dt 4, 40; Pro 3, 2.
r cp. 6, 20; 7, 23; 11, 8; Ps 8, 12.
s cf. cp. 3, 17; 23, 17; Ps 80, 13; Bar 1, 22; Os 4, 16.
t cp. 2, 19; 8, 5; 15, 6; 32, 33.
u Bar 1, 19.
v 2 Par 36, 15, 16.
x cp. 11, 7.
y cp. 6, 10.
z 2 Par 30, 8. — cf. Ex 32, 9.
a cp. 16, 12.
b cp. 1, 17.

tris oblata (16-19), tamquam polluta et illegitima respicit et respuit (20-28), et ideo nequibunt perniciem avertere (29-8, 3). Eo minus in lege gloriari poterunt, propter quam maius potius incurrent suppli-

haec, et non audient te; et [c]vocabis eos, et non respondebunt tibi; 28 et dices ad eos: Haec est gens quae non audivit vocem Domini Dei sui [d]nec recepit disciplinam. [e]Periit fides et ablata est de ore eorum.

29 [f]Tonde capillum tuum et proice et [g]sume [h]in directum planctum, quia proiecit Dominus et reliquit generationem furoris sui; 30 quia [i]fecerunt filii Iuda malum in oculis meis, dicit Dominus, [j]posuerunt offendicula sua in domo, [l]in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam, 31 et aedificaverunt excelsa [m]Topheth, quae est in [n]valle filii Ennom, ut [o]incenderent filios suos et filias suas igni, [p]quae non praecepi nec cogitavi in corde meo.

32 [q]Ideo ecce dies venient, dicit Dominus, et non dicetur amplius Topheth et vallis filii Ennom, sed vallis interfectionis; et [r]sepelient in Topheth, eo quod non sit locus. 33 Et [s]erit morticinum populi huius in cibos volucribus caeli et bestiis terrae, et [t]non erit qui abigat. 34 Et [u]quiescere faciam de urbibus Iuda et de plateis Ierusalem vocem gaudii et vocem laetitiae, [v]vocem sponsi et vocem sponsae; [x]in desolationem enim erit terra.

8 In illo tempore, ait Dominus, [a]eicient ossa regum Iuda et ossa principum eius et ossa sacerdotum et ossa prophetarum et ossa eorum, qui habitaverunt Ierusalem, de sepulcris suis, 2 et [b]expandent ea ad solem et lunam et omnem militiam caeli, quae dilexerunt et quibus servierunt et post quae ambulaverunt et quae quaesierunt et adoraverunt: [c]non colligentur et non sepelientur, [d]in sterquilinium super faciem terrae erunt. 3 [e]Et eligent magis mortem quam vitam omnes qui residui fuerint de cognatione hac pessima [f]in universis locis quae derelicta sunt, [g]ad quae eieci eos, dicit Dominus exercituum.

4 Et dices ad eos: Haec dicit Dominus: [h]Nunquid qui cadit non resurget? et qui aversus est non revertetur? 5 Quare ergo aversus est populus iste in Ierusalem [i]aversione contentiosa? [j]Apprehenderunt mendacium et noluerunt reverti. 6 [l]Attendi et ascultavi: nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat paenitentiam super peccato suo dicens: Quid feci? Omnes conversi sunt ad cursum suum, [m]quasi equus impetu vadens ad proelium. 7 [n]Milvus in caelo cognovit tempus suum, [o]turtur et [p]hirundo et ciconia custodierunt tempus adventus sui; populus autem meus non cognovit iudicium Domini. 8 Quomodo dicitis: [q]Sapientes nos sumus, et lex Domini nobiscum est? vere mendacium operatus est stilus mendax scribarum! 9 [r]Confusi sunt sapientes, perterriti et [s]capti sunt; verbum enim Domini proiecerunt, et sapientia nulla est in eis.

10 Propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum heredibus, quia a minimo usque ad maximum [t]omnes avaritiam sequuntur, a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium. 11 Et sanabant [u]contritionem filiae populi mei ad ignominiam dicentes: Pax, pax, cum non esset pax. 12 [v]Confusi sunt, quia abominationem fecerunt; quinimmo confusione non sunt confusi et erubescere nescierunt. [x]Idcirco cadent inter corruentes: in tempore visitationis suae corruent, dicit Dominus.

13 [y]Congregans congregabo eos, ait Dominus; [z]non est uva in vitibus, et [a]non sunt ficus in ficulnea, [b]folium defluxit, et dedi eis quae praetergressa sunt. 14 Quare sedemus? [c]Convenite, et ingrediamur civitatem munitam et sileamus ibi, quia Dominus Deus noster silere nos fecit et [d]potum dedit nobis aquam fellis, peccavimus enim Domino. 15 [e]Exspectavimus pacem, et non erat bonum; tempus medelae, et ecce formido. 16 [f]A Dan auditus est [g]fremitus equorum eius, a voce hinnituum [h]pugnatorum eius [i]commota est omnis terra, et venerunt et [j]devoraverunt terram et plenitudinem eius, urbem et habitatores eius. 17 Quia [l]ecce ego mittam vobis serpentes regulos, [m]quibus non est incantatio, et [n]mordebunt vos, ait Dominus.

18 Dolor meus super dolorem, [o]in me cor meum maerens. 19 Ecce vox clamoris filiae populi mei [p]de terra longinqua: Nunquid Dominus non est in Sion? aut [q]rex eius non est in ea? Quare ergo me ad iracundiam concitaverunt in sculptilibus suis et in [r]vanitatibus

c cf. vr. 13.
d v. cp. 5, 1-3.
e cp. 9, 3; Is 21, 2.
f cf. Jb 1, 20.
g cf. Ez 19, 1; Am 5, 1.
h cp. 3, 2.
i cf. Dt 4, 25, 26.
j cp. 32, 34; Ez 5, 11. — cf. cp. 19, 5; 4 Rg 21, 4, 7; 1 *l* v. vr. 10. [Mc 1, 47-50. 31-33] cp. 19, 5-7.
m 4 Rg 23, 10; Is 31, 33.
n Js 15, 18.
o Lv 18, 21. — cf. Ps 105, 38.
p cp. 32, 35. — cf. Lv 18, 21; *q* cp. 19, 6. [Dt 17, 31.
r cp. 10, 11. — cf. Ez 6, 5.
s cp. 16, 4; 19, 7; 34, 20; Dt 28, 26; 1 Rg 17, 44, 46; Ps 78, 2; Is 18, 6.
t 2 Rg 21, 10. — cf. Is 17, 2; Mic 4, 4. — v. Ecli 22, 3.
u (all) Bar 2, 23. — cp. 16, 9; 25, 10; Tb 2, 6; Is 24, 7, 8; Am 8, 10; Ap 18, 22. — cf. Ez 26, 13; Os 2, 11.
v cp. 16, 9; Jl 2, 16; Ap 18, 23. — cf. 1 Mc 1, 28.
x Os 2, 12; Mic 7, 13; Zc 7, 14; Mt 23, 38. — v. cp. 22, 5.

a Bar 2, 24.
b Dt 4, 19; 4 Rg 21, 3; 23, 5. — cf. Jb 31, 26-28; Ez 8, 16.
c cp. 25, 33; Ez 29, 5.
d cp. 9, 22; 16, 4; 25, 33.
e cf. Jb 3, 22; 7, 15, 16; Ap 9, 6.
f cp. 23, 3, 8; 29, 14, 18; 32, *g* Dn 6, 7. [37; Dn 9, 7.
h cf. Rm 11, 11.
i cf. cp. 3, 22.
j cf. cp. 9, 6.
l 2 Pt 3, 1, 2.

m v. Jb 39, 19-25.
n cf. Is 1, 3. — v. cp. 4, 22.
o Cn 2, 12.
p Is 38, 14.
q cf. Rm 2, 17, 18.
r cf. 1 Cor 1, 19, 20.
s Jb 5, 13.

10-12] cp. 6, 13-14.
t cf. Is 56, 11; 57, 17.

u vr. 21.
v v. cp. 6, 15.
x cf. Os 4, 5.
y Sph 1, 2.
z Is 5, 1, 2; Jl 1, 7.
a cf. Mt 21, 10; Lc 13, 6.
b Is 1, 30. — cf. cp. 17, 18; *c* cp. 4, 5. [Ps 1, 3.
d cp. 9, 15; 23, 15; Lm 3, 15, 19; Am 6, 12. — cf. Ap 8, 12.
e cp. 14, 19; Ez 7, 25. — cf. *f* cp. 4, 15. [Jb 30, 26.
g Jb 39, 20.
h Jd 5, 22.
i cp. 49, 21; 51, 29; Ps 59, 4.
j cp. 10, 25. — cf. cp. 47, 2.
l cf. Lv 22, 23; Dt 32, 24; Sap *m* Ps 57, 6. [11, 16.
n cf. Nm 21, 6.
o cp. 4, 19; Is 1, 5; Lm 1, 13, 22; 5, 17; Ez 3, 15.
p Is 39, 3.
q Mic 4, 9.
r cp. 10, 8; 14, 22; 16, 19; 51, 18. — v. Dt 32, 21.

cium (4-12). Rebus sic stantibus (13-22), propheta malitiam populi deplorans et poenam videns necessariam (9, 1-16) lamentatrices vocat, quae hinc terrae desolationem et incolarum dispersionem et stragem complo-

alienis? 20 Transiit messis, finita est aestas, et nos salvati non sumus.
21 [s]Super contritione filiae populi mei contritus sum et contristatus, stupor obtinuit me. 22 Nunquid [t]resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? Quare igitur non est obducta cicatrix filiae populi mei?

9 [a]Quis dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lacrimarum, et plorabo die ac nocte interfectos filiae populi mei?
2 Quis dabit me in solitudine deversorium viatorum, et derelinquam populum meum et recedam ab eis? quia [b]omnes adulteri sunt coetus praevaricatorum. 3 [c]Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacii et non veritatis; confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt et [d]me non cognoverunt, dicit Dominus. 4 [e]Unusquisque se a proximo suo custodiat et in omni fratre suo non habeat fiduciam, quia omnis frater [f]supplantans supplantabit, et omnis amicus [g]fraudulenter incedet, 5 et vir fratrem suum deridebit, et veritatem non loquentur; docuerunt enim linguam suam loqui mendacium, ut inique agerent laboraverunt. 6 Habitatio tua in medio doli; [h]in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus.
7 Propterea haec dicit Dominus exercituum: [i]Ecce ego conflabo et [j]probabo eos; quid enim aliud faciam a facie filiae populi mei?
8 [k]Sagitta vulnerans lingua eorum, [l]dolum locuta est; [m]in ore suo pacem cum amico suo loquitur et occulte ponit ei insidias. 9 [n]Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus, aut in gente huiusmodi non ulciscetur anima mea?
10 Super montes adsumam fletum ac lamentum et super [o]speciosa deserti planctum, [p]quoniam incensa sunt, eo quod non sit vir pertransiens, et non audierunt vocem possidentis; a [q]volucre caeli usque ad pecora transmigraverunt et recesserunt. 11 [r]Et dabo Ierusalem in acervos harenae et [s]cubilia draconum, et [t]civitates Iuda dabo in desolationem, [u]eo quod non sit habitator.
12 [v]Quis est vir sapiens qui intelligat hoc, et ad quem verbum oris Domini fiat, ut adnuntiet istud, quare [x]perierit terra et exusta sit quasi desertum, eo quod non sit qui pertranseat?
13 Et dixit Dominus: [y]Quia dereliquerunt legem meam, quam dedi eis, et non audierunt vocem meam et non ambulaverunt in ea
14 [z]et abierunt post pravitatem cordis sui et post Baalim, quod didicerunt a patribus suis.
15 Idcirco haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: [a]Ecce ego cibabo populum istum absinthio et [b]potum dabo eis aquam fellis.
16 [c]Et dispergam eos in gentibus, [d]quas non noverunt ipsi et patres eorum, et [e]mittam post eos gladium, donec consumantur.
17 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: [f]Contemplamini et vocate lamentatrices, et veniant, et ad eas, quae sapientes sunt, mittite, et properent; 18 festinent et [g]adsumant super nos lamentum, [h]deducant oculi nostri lacrimas, et palpebrae nostrae defluant aquis.
19 Quia vox lamentationis audita est de Sion: [i]Quomodo vastati sumus et confusi vehementer! quia dereliquimus terram, quoniam deiecta sunt tabernacula nostra.
20 Audite ergo, mulieres, verbum Domini et adsumant aures vestrae sermonem oris eius, et docete filias vestras lamentum, et unaquaeque proximam suam planctum, 21 [j]quia ascendit mors per fenestras nostras [l]disperdere parvulos deforis, iuvenes de plateis. 22 Loquere: Haec dicit Dominus: Et [m]cadet morticinum hominis [n]quasi stercus super faciem regionis et [o]quasi faenum post tergum metentis, et non est qui colligat.
23 Haec dicit Dominus: [p]Non glorietur sapiens in sapientia sua; et non glorietur fortis in fortitudine sua, et non glorietur dives in divitiis suis; 24 [q]sed in hoc glorietur qui gloriatur scire et nosse me, quia ego sum Dominus qui facio misericordiam et iudicium et iustitiam in terra; [r]haec enim placent mihi, ait Dominus.
25 Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et [s]visitabo super omnem qui circumcisum habet praeputium, 26 [t]super Aegyptum et super Iuda et super Edom et super filios Ammon et super Moab et super omnes, qui [u]attonsi sunt in comam habitantes in deserto; quia omnes

---

s vr. 11; cp. 14, 17; Is 22, 4 etc.
t cp. 46, 11; 51, 8. — cf. Gn 37, 25.

1] R. in D. Pass.
a cp. 13, 17; Lm 1, 16. — cf. 2 Rg 1, 19.
b cf. cp. 5, 7, 8; 23, 10; Os 7, 4.
c Ps 63, 4. — cf. cp. 7, 28. [4.
d cf. Jd 2, 10; Os 4, 1.
e cp. 12, 6; Ps 40, 10; Mic 7, 5. — cf. Mt 10, 36.
f cf. Gn 25, 25; 27, 36; Os 12, 4 *c*] *v. vr. 1.* [3.
g vr. 8; cp. 6, 28. — cf. Pro 20, 19.
h cf. cp. 8, 5.
i Is 1, 25.
j cp. 6, 27.
k cp. 18, 18. — cf. Ps 56, 5.
l Ps 11, 3, 4; 119, 3.
m vr. 4; Ps 27, 3; 54, 22; 61, 5; Eccli 12, 15; Mic 6, 12.
n cp. 5, 9, 29.
o Ps 64, 13; Jl 2, 22. — cf. cp. 12, 4; 23, 10.
p vr. 12; Jl 1, 19, 20.
q cp. 4, 25; 12, 4.
r Is 25, 2. — cf. cp. 26, 18.
s cp. 10, 22; 49, 33; 51, 37.
t cp. 34, 22; 44, 2, 6.
u cp. 2, 15.
v cp. 32, 18; Ps 106, 43; Os 14, 10. cf. Dt 32, 29; Bar 3, 14.
x cp. 3, 3.
y cf. Dt 28, 15; Ps 88, 31-33.
z cp. 7, 24.
a cp. 23, 15. — cf. Dt 29, 18; Ps 79, 6; Lm 3, 15.
b v. cp. 8, 14.
c Lv 26, 33; Dt 28, 36, 64; Lm 1, 3.
d cp. 15, 14; 16, 13; 17, 4. — cf. cp. 7, 9; 19, 4; 44, 3.
e cp. 14, 12. — cf. cp. 49, 37; Ez 5, 2, 12; 12, 14.
f cf. 2 Par 35, 25.
g Am 5, 16. — cf. Mt 9, 23; Mr 5, 38.
h vr. 1; cp. 14, 17.
i cp. 4, 13.
j cf. Jl 2 9.
l cp. 6, 11; Dt 32, 25; Lm 1, 20.
m cp. 7, 33. — cf. Ez 29, 5.
n v. cp. 8, 2.
o cf. Lv 23, 22; Jb 5, 26.
p Pro 3, 5; 21, 30; Ec 9, 11; Eccli 9, 22; 10, 25.
q cf. Ps 33, 2, 3; Is 45, 26; 1 Cor 1, 31; 2 Cor 10, 17.
r Is 45, 25. — cf. Mic 6, 8.
s cf. Is 24, 21.
t cf. cp. 25, 17-26.
u cp. 25, 23; 49, 32. — cf. Lv 19, 27; 21, 5.

rent (17-22), indeque in eos lugeant, qui vel humanis auxiliis confisi (23-26), vel idolis, quae contemptu solummodo digna sunt, nixi (10, 1-16) semperque rebelles, in exsilium pellentur, ubi tandem aliquando, stul-

gentes habent praeputium, omnis autem domus Israël [v]incircumcisi sunt corde.

10 Audite verbum, quod locutus est Dominus super vos, domus Israël. 2 Haec dicit Dominus: Iuxta vias gentium nolite discere et [a]a signis caeli nolite metuere quae timent gentes, 3 [b]quia leges populorum vanae sunt, [c]quia lignum de saltu praecidit opus manus artificis in ascia, 4 [d]argento et auro decoravit illud, [e]clavis et malleis compegit, ut non dissolvatur; 5 in similitudinem palmae fabricata sunt et [f]non loquentur, [g]portata tollentur, quia incedere non valent; [h]nolite ergo timere ea, quia [i]nec male possunt facere nec bene.

6 [j]Non est similis tui, Domine; magnus es tu, et magnum nomen tuum in fortitudine. 7 [l]Quis non timebit te, o Rex gentium? tuum est enim decus: inter cunctos sapientes gentium et in universis regnis eorum nullus est similis tui. 8 [m]Pariter insipientes et fatui probabuntur, doctrina vanitatis eorum lignum est. 9 [n]Argentum involutum de [o]Tharsis adfertur, et aurum de [p]Ophaz, [q]opus artificis et manus aerarii, [r]hyacinthus et purpura indumentum eorum; opus artificum universa haec. 10 [s]Dominus autem Deus verus est, ipse [t]Deus vivens et [u]rex sempiternus. [v]Ab indignatione eius commovebitur terra, et non sustinebunt gentes comminationem eius.

11 Sic ergo dicetis eis: [x]Dii, qui caelos et terram non fecerunt, [y]pereant de terra et de his quae sub caelo sunt!

12 [z]Qui facit terram in fortitudine sua, praeparat orbem in sapientia sua et prudentia sua [z]extendit caelos. 13 [a]Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in caelo et [b]elevat nebulas ab extremitatibus terrae, [c]fulgura in pluviam facit et educit ventum de [d]thesauris suis. 14 [e]Stultus factus est omnis homo a scientia, [f]confusus est artifex omnis in sculptili, quoniam falsum est quod conflavit, et non est spiritus in eis. 15 [g]Vana sunt, et opus risu dignum; in tempore visitationis suae peribunt. 16 [h]Non est his similis pars Iacob; qui enim formavit omnia ipse est, et [i]Israël virga hereditatis eius: [j]Dominus exercituum nomen illi.

17 Congrega de terra confusionem tuam, quae habitas in obsidione; 18 quia haec dicit Dominus: [l]Ecce ego longe proiciam habitatores terrae in hac vice et [m]tribulabo eos ita ut inveniantur.

19 Vae mihi super contritione mea, [n]pessima plaga mea; ego autem dixi: Plane haec infirmitas mea est, et portabo illam. 20 [o]Tabernaculum meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt; filii mei exierunt a me et [p]non subsistunt. Non est qui extendat ultra tentorium meum et erigat pelles meas. 21 [q]Quia [r]stulte egerunt pastores et Dominum non quaesierunt; propterea non intellexerunt, et [s]omnis grex eorum dispersus est.

22 Vox auditionis ecce venit, et commotio magna de terra aquilonis, ut [t]ponat civitates Iuda solitudinem et habitaculum draconum.

23 Scio, Domine, quia [u]non est hominis via eius, nec viri est ut ambulet et dirigat gressus suos. 24 [v]Corripe me, Domine, veruntamen in iudicio et non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. 25 [x]Effunde indignationem tuam super gentes, quae non cognoverunt te, et super provincias, quae nomen tuum non invocaverunt, [y]quia comederunt Iacob et devoraverunt eum et consumpserunt illum et decus eius dissipaverunt.

11 Verbum quod factum est a Domino ad Ieremiam dicens: 2 [a]Audite verba pacti huius et loquimini ad viros Iuda et ad habitatores Ierusalem, 3 et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus Israël: [b]Maledictus vir qui non audierit verba pacti huius, 4 quod praecepi patribus vestris in die qua [c]eduxi eos de terra Aegypti, [d]de fornace ferrea dicens: [e]Audite vocem meam et facite omnia quae praecipio vobis et [f]eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum, 5 [g]ut suscitem iuramentum, quod iuravi patribus vestris, [h]daturum me eis terram fluentem lacte et melle, sicut est dies haec. Et respondi et dixi: [i]Amen, Domine.

6 Et dixit Dominus ad me: [j]Vociferare omnia verba haec in civitatibus Iuda et foris Ierusalem dicens: Audite verba pacti huius

v Dt 10, 16; Ez 44, 7; Ac 7, 51; Rm 2, 28, 29. — cf. cp. 4, 4; 6, 10; Lv 26, 41; Dt 30, 6.

a Bar 6, 66.
b cf. Is 44, 9.
c Is 40, 20; 44, 13-15; 45, 20; Sap 13, 11.
d Is 40, 19.
e Is 41, 7.
f Ps 113, 5 (bis); Hab 2, 18.
g Ps 113, 7 (bis); Is 46, 7. — cf. Sap 13, 15.
h Bar 6, 15.
i Is 41, 23. — cf. Is 45, 7; Bar 6, 65.
j cp. 49, 19; Ez 25, 11; Ps 85,
l cp. 5, 22; Ap 15, 4. [8-10.
m vr. 14, 21. — cf. Is 41, 29, Zc 10, 2.
n Is 40, 19.
o Gn 10, 4. — v. 3 Rg 10, 22.
p (Dn 10, 5).
q vr. 3, 4; Ps 113, 4 (bis).
r Bar 6, 12.
s Dt 32, 4; Ps 30, 6. — cf. Jo 17, 3; 1 Th 1, 9.
t Ps 41, 3; Dt 5, 26; Js 3, 10. — v. Mt 16, 16.
u v. Ps (10) 16, 28.
v v. Ps 17, 8.
x cf. Ps 95, 5.
y vr. 15; cp. 46, 25; Sap 14, 11; Is 2, 18; Zc 13, 2.
12-16] cp. 51, 15-19.
z Gn 1, 1, 6, 9; Ps 103, 5 24; Pro 3, 19; Is 45, 18.

a Jb 9, 8.
b cf. Jb 38, 34; Ps 103, 6, 7.
c Ps 134, 7.
d Jb 38, 22.
e vr. 8; Sap 13, 11. — cf. Rm 1, 22.
f Is 42, 17; 45, 16.
g cp. 2, 5.
h cf. Dt 4, 20; Ps 15, 5.
i cf. Dt 32, 9; Zc 2, 12.
j cp. 31, 35; 32, 18; 46, 18; 50, 34; Is 47, 4 etc.
l cf. 1 Rg 25, 29. — v. cp. 16,
m Dt 28, 20; Sph 1, 17. [13.
n cp. 14, 17; 30, 12; Nh 3, 19.
o cp. 4, 20. — cf. Is 54, 2.
p cp. 31, 15.
q cp. 23, 1; Ez 34, 2.
r vr. 8.
s Ez 34, 5, 6.
t v. cp. 9, 11.
u Pro 16, 1, 9; 20, 24; Sap 7, 16; Dn 5, 23. — cf. Tb 4, 20; Ec 9, 11, 12.
24] v. Jb 13, 20, 21.
v cp. 30, 11; 46, 28; 6, 2; 37, 2. — cf. Ps 142, 2; Is 27, 8;
x Ps 78, 6, 7. [Hab 1, 12.
y cp. 8, 16; 30, 16; Ps 13, 4.

a vr. 6, 8. — cf. 4 Rg 23, 3. — v. cp. 17, 24-26.
b Dt 27, 26; Gal 3, 10.
c Ez 12, 41, 51.
d Dt 4, 20; 3 Rg 8, 21.
e cp. 7, 23.
f Ex 19, 5; Lv 26, 12; Dt 27, 9.
g Dt 8, 18; 9, 5; Ps 104, 8-10.
h cp. 32, 22. — v. Ex 3, 8; Nm 16, 13.
i cp. 28, 6; 2 Es 5, 13; 8, 9; 1 Cor 14, 16.
j cf. cp. 19, 2.

titiam suam agnoscentes, se ad Deum convertent (*17-25*). *Denique causis quae tantam ruinam adduxerunt additur foedus violatum,* (*11, 1-13*) *quod, ut Anathothitis accidit, plenum interitum adducet* (*14-23*).

et facite illa, 7 quia contestans contestatus sum patres vestros in die qua eduxi eos de terra Aegypti usque ad diem hanc; [l]mane consurgens contestatus sum et dixi: [m]Audite vocem meam; 8 [n]et non audierunt nec inclinaverunt aurem suam, sed [o]abierunt unusquisque in pravitate cordis sui mali; et induxi super eos [p]omnia verba pacti huius, quod praecepi ut facerent, et non fecerunt.

9 Et dixit Dominus ad me: [q]Inventa est coniuratio in viris Iuda et in habitatoribus Ierusalem. 10 Reversi sunt ad [r]iniquitates patrum suorum priores, qui noluerunt audire verba mea. Et hi ergo abierunt post deos alienos, ut servirent eis; [s]irritum fecerunt domus Israël et domus Iuda pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum.

11 Quam ob rem haec dicit Dominus: Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt; et [t]clamabunt ad me, et non exaudiam eos. 12 Et ibunt civitates Iuda et habitatores Ierusalem et [u]clamabunt ad deos quibus libant, et non salvabunt eos in tempore adflictionis eorum. 13 Secundum numerum enim civitatum tuarum erant dii tui, Iuda; et secundum numerum viarum Ierusalem posuisti aras confusionis, [v]aras ad libandum Baalim.

14 [x]Tu ergo noli orare pro populo hoc et ne adsumas pro eis laudem et orationem, [y]quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, in tempore adflictionis eorum.

15 [z]Quid est, quod dilectus meus in domo mea fecit [a]scelera multa? [b]Nunquid carnes sanctae auferent a te malitias tuas, [c]in quibus gloriata es? 16 [d]Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam, vocavit Dominus nomen tuum; ad vocem loquelae grandis exarsit ignis in ea, et [e]combusta sunt fruteta eius. 17 Et Dominus exercituum, qui [f]plantavit te, locutus est super te malum pro malis domus Israël et domus Iuda, quae fecerunt sibi [g]ad irritandum me libantes Baalim.

18 Tu autem, Domine, demonstrasti mihi, et cognovi; tunc ostendisti mihi studia eorum. 19 Et [h]ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam, et non cognovi, quia [i]cogitaverunt super me consilia dicentes: Mittamus lignum in panem eius et [j]eradamus eum de [k]terra viventium et nomen eius non memoretur amplius.

20 Tu autem, Domine Sabaoth, qui iudicas iuste et [m]probas renes et [n]corda, [o]videam ultionem tuam ex eis; tibi enim revelavi causam meam.

21 Propterea haec dicit Dominus ad viros [p]Anathoth, [q]qui quaerunt animam tuam et dicunt: [r]Non prophetabis in nomine Domini et non morieris in manibus nostris: 22 [s]Propterea haec dicit Dominus exercituum: Ecce ego visitabo super eos: iuvenes morientur in gladio, filii eorum et filiae eorum morientur in [t]fame, 23 et reliquiae non erunt ex eis; inducam enim malum super viros Anathoth, [u]annum visitationis eorum.

12 [a]Iustus quidem tu es, Domine, si disputem tecum; veruntamen iusta loquar ad te. [b]Quare via impiorum prosperatur? bene est omnibus [c]qui praevaricantur et inique agunt. 2 Plantasti eos et radicem miserunt: proficiunt et faciunt fructuum; [d]prope es tu ori eorum et longe a renibus eorum. 3 [e]Et tu, Domine, nosti me, vidisti me et [f]probasti cor meum tecum; [g]congrega eos quasi gregem ad victimam et [h]sanctifica eos [i]in die occisionis. 4 Usquequo [j]lugebit terra, et herba omnis regionis siccabitur [k]propter malitiam habitantium in ea? [m]Consumptum est animal et volucre, quoniam dixerunt: Non videbit novissima nostra.

5 Si cum peditibus currens laborasti, quomodo contendere poteris cum equis? cum autem in terra pacis securus fueris, quid facies in [n]superbia Iordanis? 6 Nam et [o]fratres tui et domus patris tui etiam ipsi pugnaverunt adversum te et clamaverunt post te plena voce. [p]Ne credas eis, cum locuti fuerint tibi bona.

7 Reliqui domum meam, dimisi [q]hereditatem meam,
dedi dilectam animam meam in manu inimicorum eius.
8 Facta est mihi hereditas mea quasi leo in silva;
dedit contra me vocem, ideo odivi eam.

l cp. 7, 25. — v. 2 Par 36, 15.
m vr. 4.
n cp. 7, 25; 17, 23; 32, 23.
o cp. 7, 24.
p vr. 2.

q Ez 22, 25. — cf. Is 8, 12.
r cf. Ps 77, 8; Ez 20, 18.

s Dt 31, 16, 20.

t vr. 14; Pro 1, 28; Is 1, 15; Ez 8, 18; Mic 3, 4; Zc 7, 13.
u cp. 2, 28. — cf. Dt 32, 37, 38.

v cf. Jd 6, 25-32.
x cp. 7, 16, 14, 11. — cf. Heb 10, 26; 1 Jo 5, 16.
y vr. 11.

z cf. Ez 16, 25.
ex 15-12, 11] *LL. in fr. 3 mai. heb.*
a Is 1, 12.
b Ag 2, 13.
c Pro 2, 14. — cf. Pro 10, 23.
d Ps 51, 10. — cf. Os 14, 7.
e cf. Rm 11, 17-20.
f cp. 2, 21; Is 5, 2.
g cp. 7, 18.
18-20] *L. in fr. 3 mai. hebd.*
h Is 53, 7. — cf. Ap 5, 6.
19, 20] *Cpp. ad ll. in T. Pass. — R. in Cen. Dñi. — v. Sap 2, 1.*
i cp. 18, 18; Lm 3, 60.
j Ps 82, 5; Sap 2, 20; Is 53, 8.
l v. Ps 26, 13.
20] *Ant. ad sxt. in D. Palm.*
m cp. 17, 10; 20, 12. — v. Ps 7, 10.
n v. 1 Rg 16, 7.
o cp. 15, 15; 17, 18; 20, 12.
p cp. 1, 1. — cf. Js 21, 18..
q cp. 12, 6. · · cf. Mt 13, 57; Jo 7, 5.
r Is 30, 10; Am 2, 12.
s cp. 29, 19; Dt 18, 19.
t cp. 38, 9.
u cp. 23, 12.

a 1 Es 9, 15; Ps 50, 6; Lm 1, 18; Dn 9, 7.
b Jb 12, 6; Hab 1, 13; Ml 3, 5. — v. Jb 21, 7-15; Ps 72, 3-12.
c cf. Is 21, 2.
d cf. Is 29, 13.
e cp. 15, 15; Ps 138, 1, 2.
f Jb 23, 10; Ps 16, 3.
g cf. 2 Pt 2, 12.
h cf. cp. 6, 4.
i Jc 5, 5.
j cp. 4, 28; 9, 10; 23, 10; Os 4, 3. — cf. Rm 8, 22.
l Ps 106, 3.
m cp. 4, 25; 7, 20.
n cp. 49, 19; 50, 44; Zc 11, 3. — cf. Js 3, 15.
o cp. 9, 4. — cf. cp. 11, 19, 21.
p cf. Pro 26, 25; Ecli 12, 10.
7] *Int.* (*Ps 41*) *in fs. s. Ben. Jos. Labre; et Gr. in fs. s. Alexii.*
7-11] *R. in Parasc.*
q Is 19, 25.

10 [t]Pastores multi demoliti sunt vineam meam,
properate ad devorandum.
[s]Venite, congregamini, omnes bestiae terrae,
nunquid avis tincta per totum?
9 Nunquid [r]avis discolor hereditas mea mihi?
[u]conculcaverunt partem meam, [nis.
dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudi-
11 Posuerunt eam in dissipationem, luxitque super me;
desolatione desolata est omnis terra,
[v]nullus est qui recogitet corde.
12 Super omnes vias deserti venerunt vastatores,
quia gladius Domini devorabit ab extremo terrae usque ad
[x]non est pax universae carni. [extremum eius;
13 [y]Seminaverunt triticum et spinas messuerunt, hereditatem acceperunt, et non eis proderit; confundemini a fructibus vestris [z]propter iram furoris Domini.

14 [a]Haec dicit Dominus adversum omnes [b]vicinos meos pessimos, [c]qui tangunt hereditatem, [d]quam distribui populo meo Israël: Ecce ego evellam eos de terra sua et domum Iuda evellam de medio eorum. 15 Et cum evulsero eos, [e]convertar et miserebor eorum et [f]reducam eos, virum ad hereditatem suam et virum in terram suam. 16 Et erit: si eruditi didicerint vias populi mei, [g]ut iurent in nomine meo: Vivit Dominus, sicut docuerunt populum meum iurare in Baal, [h]aedificabuntur in medio populi mei. 17 [i]Quod si non audierint, evellam gentem illam evulsione et perditione, ait Dominus.

13 Haec dicit Dominus ad me: Vade et posside tibi [a]lumbare lineum et pones illud super lumbos tuos et in aquam non inferes illud. 2 Et possedi lumbare iuxta verbum Domini et posui circa lumbos meos.

3 Et factus est sermo Domini ad me secundo dicens: 4 Tolle lumbare quod possedisti, quod est circa lumbos tuos, et surgens [b]vade ad Euphraten et absconde ibi illud in [c]foramine petrae. 5 Et abii et abscondi illud in Euphrate sicut praeceperat mihi Dominus. 6 Et factum est, post dies plurimos dixit Dominus ad me: Surge, vade ad Euphraten et tolle inde lumbare, quod praecepi tibi ut absconderes illud ibi. 7 Et abii ad Euphraten et fodi et tuli lumbare de loco ubi absconderam illud, et ecce [d]computruerat lumbare, ita ut [e]nulli usui aptum esset.

8 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 9 Haec dicit Dominus: Sic putrescere faciam [f]superbiam Iuda et superbiam Ierusalem multam, 10 populum istum pessimum, [g]qui nolunt audire verba mea et ambulant in pravitate cordis sui [h]abieruntque post deos alienos, ut servirent eis et adorarent eos: et erunt sicut lumbare istud, quod nulli usui aptum est. 11 Sicut enim adhaeret lumbare ad lumbos viri, sic adglutinavi mihi omnem domum Israël et omnem domum Iuda, dicit Dominus, [i]ut essent mihi in populum et [j]in nomen et in laudem et in gloriam, et non audierunt. 12 Dices ergo ad eos sermonem istum: Haec dicit Dominus Deus Israël: [l]Omnis laguncula implebitur vino.

Et dicent ad te: Nunquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur vino? 13 Et dices ad eos: Haec dicit Dominus: [m]Ecce ego implebo omnes habitatores terrae huius et [n]reges, qui sedent de stirpe David super thronum eius, et [o]sacerdotes et prophetas et omnes habitatores Ierusalem ebrietate, 14 [p]et dispergam eos virum a fratre suo et patres et filios pariter, ait Dominus. Non parcam et non concedam neque miserebor, ut non disperdam eos.

15 Audite et auribus percipite, nolite elevari, quia Dominus locutus est. 16 [q]Date Domino Deo vestro gloriam, [r]antequam contenebrescat, et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos. Exspectabitis lucem, et ponet eam in [s]umbram mortis et in [t]caliginem. 17 Quod si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea a facie superbiae; [u]plorans plorabit et deducet oculus meus lacrimam, quia captus est grex Domini.

18 Dic [v]regi et dominatrici: Humiliamini, sedete, quoniam de-

r Is 46, 11.

s cp. 7, 33; Is 56, 9. — cf. Ez 39, 17; Ap 19, 17.
t cp. 2, 8; 6, 3. — cf. cp. 5, 10.
u Is 63, 18.

v Is 57, 1.

x cf. Is 48, 22; 57, 21.
y cf. Lv 26, 16; Dt 28, 38; Os 8, 7; Mic 6, 15; Ag 1, 6.
z cp. 4, 8, 26; 25, 37, 38; 30, 24; 49, 37; 51, 45; Lm 1, 12; 4, 11.

a cp. 2, 3.
b cf. Ps 136, 7. — v. Ez 25, 11.
c Zc 2, 8.
d cp. 3, 18.
e Mic 7, 19; Zc 1, 3.
f cp. 24, 6.
g Dt 6, 13; Is 19, 18; 65, 16. — cf. cp. 4, 2.
h cp. 24, 6. — cf. 1 Pt 2, 5.
i cf. Is 60, 12.

a Lv 16, 4. — cf. Ac 21, 11.

b cf. cp. 51, 63.
c cp. 16, 16; Is 7, 19.

d cf. cp. 18, 4.
e cf. Ez 15, 4, 5.

f Lv 26, 19. — cf. Ez 30, 6.
g cp. 11, 8.
h cp. 7, 6; 16, 11, 12.

i cf. Ex 19, 5; Dt 26, 18, 19.
j cp. 33, 9; Sph 3, 20.
l cf. cp. 48, 12.

m cf. cp. 25, 15-18; Is 51, 17; Ez 23, 33.
n cp. 17, 20; 19, 3; 22, 2.
o cf. cp. 18, 18.
p cf. cp. 19, 10, 11.

q cf. Js 7,19.
r Ec 12, 2; Is 5, 30; 8, 22; Am 8, 9. — cf. Jo 11, 10; 12, 35.
s Jb 3, 5; 10, 22; Is 9, 2.
t Is 60, 2.
u cp. 9, 1, 18; 14, 17 etc.; Lm 1, 16.

v cp. 22, 26; 4 Rg 24, 12.

idque iubetur duobus symbolis, lumbari nempe (13, 1-11) et laguncula (12-17) adumbrare. Porro propheta regem et populum ut resipiscant exorat (18-27); at, conversus ad Deum ut eorum misereatur (14, 1-12), ne post

x cf. Pro 4, 9; Sap 5, 17; Lm 5, 16.
y cf. Js 6, 1.
z cp. 1, 13, 14; 6, 22.

a v. Is 13, 8.
b cf. Dt 28, 24; Lm 1, 5.
c v. cp. 5, 19.
d vr. 26; Is 47, 2, 3; Lm 1, 8; Ez 16, 37; Nh 3, 5. — cf. Is 3, 17; Os 2, 10.
e cf. Mt 19, 24-26.
f cf. Ps 54, 20.
g Ps 1, 4; 82, 10; Is 17, 23.
h Jb 20, 29.
i v. cp. 2, 32.
j vr. 22.
l cp. 5, 8.
m v. cp. 2, 20.
n Is 1, 16. — cf. Ez 24, 13; Os 8, 5.

a cp. 17, 8.
b Lm 1, 4.
c Is 3, 26. — cf. Lm 2, 8.
d cf. 1 Rg 5, 12.

e cf. 2 Rg 15, 30.
f cp. 3, 3.
g Jl 1, 11.
h Jb 39, 1; Ps 28, 9.
i cp. 2, 24.
j Dn 9, 4-14.
7-9] L. in Ms. pro qcq. nec.
l vr. 21; Ps 24, 11.
m cp. 5, 6; Is 59, 12.
n vr. 20; Ps 50, 6.
o cp. 17, 13; 50, 7; Ps 70, 5; Ecli 34, 16; 1 Mc 4, 30.
p cf. Sap 5, 15.
q cf. Is 59, 1.
9 b] Cp. ad cmpl.
r cf. Ex 29, 45; Is 43, 7.
s cp. 15, 16; Dt 9, 18; 28, 10. — cf. Eph 3, 15.
t Ps 118, 121.
u Os 8, 13; 9, 9.
v cf. Ex 32, 10; Dt 9, 14. — v. cp. 7, 16; 11, 14.
x cf. cp. 21, 10; 39, 16.
y cp. 6, 20; 7, 21; Is 1, 11, 13; Ml 1, 10. — cf. Ps 39, 7; Is 58, 3.
z cp. 9, 16; 24, 10; 27, 8; 32, 24; Bar 2, 25; Ez 14, 21 etc.
a cp. 5, 12; Lv 16, 6. — cf. cp. 4, 10; 6, 14.
b v. cp. 5, 31; 29, 21.
c cp. 23, 21; 27, 15; Dt 18, 20; Lm 2, 14; Ez 12, 6, 7. — v. Mt 7, 15; 24, 5.
d Ez 13, 7. — cf. cp. 27, 9.
e cp. 23, 26. — cf. cp. 29, 8.
f cp. 23, 30-32.
g v. vr. 13.
h cf. cp. 23, 34.
i cp. 8, 2; Ps 78, 3.
j v. cp. 9, 18.
l v. cp. 8, 11, 21.
m cp. 10, 19; 30, 12.
n Ez 7, 15.

o cf. cp. 23, 34.
p v. cp. 15, 14.
q Lm 5, 22. — cf. Lv 26, 11.
19, 20] R. in D. 1 Nbr.
r cf. cp. 15, 18.
s cp. 8, 15.
t cf. Ps 105, 6; Dn 9, 5, 8.
u vr. 7.

scendit de capite vestro [x]corona gloriae vestrae. 19 [y]Civitates austri clausae sunt, et non est qui aperiat. Translata est omnis Iuda transmigratione perfecta.

20 Levate oculos vestros et [z]videte qui venitis ab aquilone: ubi est grex, qui datus est tibi, pecus inclitum tuum? 21 Quid dices cum visitaverit te? [a]tu enim docuisti eos adversum te et erudisti in caput tuum. [b]Nunquid non dolores apprehendent te quasi mulierem parturientem? 22 [c]Quod si dixeris in corde tuo: Quare venerunt mihi haec? Propter multitudinem iniquitatis tuae [d]revelata sunt verecundiora tua, pollutae sunt plantae tuae. 23 [e]Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus varietates suas, et [f]vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. 24 Et disseminabo eos [g]quasi stipulam, quae vento raptatur in deserto. 25 [h]Haec sors tua, parsque mensurae tuae a me, dicit Dominus, quia [i]oblita es mei et confisa es in mendacio. 26 Unde et ego [j]nudavi femora tua contra faciem tuam, et apparuit ignominia tua, 27 [l]adulteria tua et hinnitus tuus, scelus fornicationis tuae. [m]Super colles in agro vidi abominationes tuas. Vae tibi, Ierusalem, non [n]mundaberis post me? usquequo adhuc?

14 Quod factum est verbum Domini ad Ieremiam de sermonibus [a]siccitatis. 2 [b]Luxit Iudaea, et [c]portae eius corruerunt et obscuratae sunt in terra, et [d]clamor Ierusalem ascendit; 3 maiores miserunt minores suos ad aquam: venerunt ad hauriendum, non invenerunt aquam, reportaverunt vasa sua vacua; confusi sunt et adflicti et [e]operuerunt capita sua. 4 Propter terrae vastitatem, [f]quia non venit pluvia in terram [g]confusi sunt agricolae, operuerunt capita sua. 5 Nam et [h]cerva in agro peperit et reliquit, quia non erat herba. 6 Et [i]onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba. 7 [j]Si iniquitates nostrae responderint nobis: Domine, fac [l]propter nomen tuum; quoniam [m]multae sunt aversiones nostrae: [n]tibi peccavimus. 8 [o]Exspectatio Israël salvator eius in tempore tribulationis, quare quasi colonus futurus es in terra et [p]quasi viator declinans ad manendum? 9 Quare futurus es velut vir vagus, [q]ut fortis qui non potest salvare? [r]Tu autem in nobis es, Domine, et [s]nomen tuum invocatum est super nos, [t]ne derelinquas nos.

10 Haec dicit Dominus populo huic qui dilexit movere pedes suos et non quievit et Domino non placuit: [u]Nunc recordabitur iniquitatum eorum et visitabit peccata eorum.

11 Et dixit Dominus ad me: [v]Noli orare pro populo isto [x]in bonum. 12 Cum ieiunaverint, non exaudiam preces eorum et, [y]si obtulerint holocautomata et victimas, non suscipiam ea, quoniam [z]gladio et fame et peste consumam eos. 13 Et dixi: A a a, Domine Deus! prophetae dicunt eis: [a]Non videbitis gladium, et fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. 14 Et dixit Dominus ad me: [b]Falso prophetae vaticinantur in nomine meo; [c]non misi eos et non praecepi eis neque locutus sum ad eos. Visionem mendacem et [d]divinationem et fraudulentiam et [e]seductionem cordis sui prophetant vobis.

15 [f]Idcirco haec dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes: [g]Gladius et fames non erit in terra hac: [h]In gladio et fame consumentur prophetae illi, 16 et populi, quibus prophetant, erunt proiecti in viis Ierusalem prae fame et gladio, et [i]non erit qui sepeliat eos, ipsi et uxores eorum, filii et filiae eorum; et effundam super eos malum suum. 17 Et dices ad eos verbum istud; [j]Deducant oculi mei lacrimam per noctem et diem et non taceant, quoniam [l]contritione magna contrita est virgo filia populi mei, [m]plaga pessima vehementer. 18 [n]Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio, et, si introiero in civitatem, ecce attenuati fame; [o]propheta quoque et sacerdos abierunt in [p]terram quam ignorabant.

19 [q]Nunquid proiciens abiecisti Iudam? aut Sion abominata est anima tua? Quare ergo percussisti nos [r]ita ut nulla sit sanitas? [s]Exspectavimus pacem, et non est bonum; et tempus curationis, et ecce turbatio. 20 [t]Cognovimus, Domine, impietates nostras, iniquitates patrum nostrorum, quia [u]peccavimus tibi. 21 Ne des nos in oppro-

binam quidem et ternam deprecationem exauditur (13-15, 9); tristemque Deus consolatur (10-14), et exhortatur ut suo viriliter munere fungatur (15-21) eumque constituit velut conspicuum futurae populi sortis

brium [v]propter nomen tuum, neque facias nobis contumeliam solii gloriae tuae; [a]recordare, ne irritum facias foedus tuum nobiscum. 22 [v]Nunquid sunt in sculptilibus gentium qui pluant, aut caeli possunt dare imbres? Nonne tu es Dominus Deus noster, quem exspectavimus? [z]Tu enim fecisti omnia haec.

15 Et dixit Dominus ad me: [a]Si steterit [b]Moyses et [c]Samuel [d]coram me, [e]non est anima mea ad populum istum; eice illos a facie mea, et egrediantur. 2 Quod si dixerint ad te: Quo egrediemur? dices ad eos: Haec dicit Dominus: [f]Qui ad mortem ad mortem, et qui ad gladium ad gladium, et qui ad famem ad famem, et qui ad captivitatem ad captivitatem. 3 Et [g]visitabo super eos quattuor species, dicit Dominus: gladium ad occisionem et canes ad lacerandum et [h]volatilia caeli et bestias terrae ad devorandum et dissipandum; 4 [i]et dabo eos in fervorem universis regnis terrae propter [j]Manassen filium Ezechiae regis Iuda, super omnibus quae fecit in Ierusalem. 5 [l]Quis enim miserebitur tui, Ierusalem, aut quis contristabitur pro te, aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? 6 [m]Tu reliquisti me, dicit Dominus, [n]retrorsum abisti, et extendam manum meam super te et interficiam te; laboravi rogans. 7 Et [o]dispergam eos ventilabro in portis terrae; interfeci et disperdidi populum meum, et tamen [p]a viis suis non sunt reversi. 8 Multiplicatae sunt mihi viduae eius super [q]harenam maris, induxi eis super matrem adulescentis vastatorem [r]meridie, misi super civitates repente terrorem, 9 [s]infirmata est quae peperit septem, defecit anima eius, [t]occidit ei sol cum adhuc esset dies, confusa est et erubuit; et residuos eius in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus.

10 [u]Vae mihi, mater mea, quare genuisti me virum rixae, virum discordiae in universa terra? [v]Non faeneravi, nec faeneravit mihi quisquam; omnes maledicunt mihi. 11 Dicit Dominus: Si non reliquiae tuae in bonum, si non occurri tibi in tempore adflictionis et in tempore tribulationis adversus inimicum. 12 Nunquid foederabitur ferrum ferro [x]ab aquilone et aes? 13 [y]Divitias tuas et thesauros tuos [z]in direptionem dabo gratis in omnibus peccatis tuis et in omnibus terminis tuis. 14 Et adducam inimicos tuos de [a]terra, quam nescis, [b]quia ignis succensus est in furore meo; super vos ardebit.

15 [c]Tu scis, Domine, [d]recordare mei et visita me et [e]tuere me ab his qui persequuntur me, noli in patientia tua suscipere me, [f]scito quoniam sustinui [g]propter te opprobrium; 16 inventi sunt sermones tui, et [h]comedi eos, et [i]factum est mihi verbum tuum in gaudium et in laetitiam cordis mei, [j]quoniam invocatum est nomen tuum super me, Domine Deus exercituum.

17 [l]Non sedi in concilio ludentium et gloriatus sum a facie manus tuae, [m]solus sedebam, quoniam comminatione replesti me. 11 Quare factus est dolor meus perpetuus, et [n]plaga mea desperabilis renuit curari? Facta est mihi quasi mendacium aquarum infidelium.

19 Propter hoc haec dicit Dominus: [o]Si converteris, convertam te et ante faciem meam stabis; et, si separaveris pretiosum a vili, [p]quasi os meum eris: convertentur ipsi ad te, et tu non converteris ad eos. 20 Et dabo te populo huic in [q]murum aereum, fortem, et bellabunt adversum te et [r]non praevalebunt, [s]quia ego tecum sum ut salvem te et eruam te, dicit Dominus, 21 et liberabo te de manu pessimorum et redimam te de manu [t]fortium.

16 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 2 Non accipies uxorem, et non erunt tibi filii et filiae in loco isto, 3 quia haec dicit Dominus super filios et filias, qui generantur in loco isto, et super matres eorum, quae genuerunt eos, et super patres eorum, de quorum stirpe sunt nati in terra hac: 4 [a]Mortibus aegrotationum morientur, [b]non plangentur et non sepelientur; [c]in sterquilinium super faciem terrae erunt et [d]gladio et fame consumentur, et [e]erit cadaver eorum in escam volatilibus caeli et bestiis terrae.

5 Haec enim dicit Dominus: [a]Ne ingrediaris domum convivii neque vadas ad plangendum neque consoleris eos, quia [b]abstuli pacem meam a populo isto, dicit Dominus, misericordiam et miserationes; 6 et morientur grandes et parvi in terra ista, [c]non sepe-

v vr. 7.
x Lv 26, 42; Ps 105, 45.
y cf. cp. 10, 13; Jb 28, 26; 38, 26, 28; Bar 6, 52; Zc 10, 1, 2.
z Jb 12, 9; Is 66, 2.

a Ps 98, 6. — cf. Ez 14, 14.
b cf. Ps 105, 23. — v. Ex 32, 11-13.
c cf. 1 Rg 7, 9; 8, 6, 7; 12, 23; 15, 11; Eccli 46, 16.
d cp. 35, 19.
e cf. vr. 19.
f cp. 14, 12; 43, 11; Ez 5, 12; 6, 11, 12; Zc 11, 9.
g cf. Ez 14, 21. — v. Lv 26, 16-31.
h Dt 28, 26. — cf. Ap 6, 8.
i cp. 24, 9; 29, 18; 34, 17; 2 Par 29, 8; Ez 23, 46. — v. Dt 28, 25.
j cf. 4 Rg 21, 2, 11, 16, 17; 23, 26; 24, 3, 4.
l Is 51, 19. — cf. Nh 3, 7.
m Dt 32, 15.
n v. cp. 7, 24.
o Is 41, 16. — cf cp. 51, 2; Ps 43, 6; Am 9, 9; Mt 3, 12; Lc 3, 17.
p cp. 5, 3; Is 9, 13; Am 4, 6, 8-11; Ag 2, 18.
q Gn 22, 17; Ps 138, 18.
r cp. 6, 4.
s 1 Rg 2, 5. — cf. Lm 1, 1.
t Am 8, 9; Mic 3, 6.
u cp. 20, 14; Jb 3, 3.
v Ex 22, 25; Ps 14, 5; Is 24, 2.

x cp. 1, 13.
y cp. 17, 3.
z Ps 43, 13.
a cf. cp. 9, 16; 16, 13; 17, 4; 22, 28; Dt 28, 36.
b Dt 32, 22; Lm 4, 11.
c cp. 12, 3.
d cf. Jd 16, 28.
e cf. cp. 11, 20.
f cp. 17, 16.
g Ps 66, 8.
h Ez 3, 1, 3; Ap 10, 9, 10. — cf. Sap 16, 26.
i Ps 118, 14, 111, 162. — cf. Ex 3, 3.
j cp. 14, 9; Gn 48, 16; Nm 6, 27; 2 Par 7, 14. — cf. Is 63, 19. — v. 2 Mc 8, 15.
l Ps 1, 1; 25, 4.
m Ps 101, 7; Lm 3, 28.
n cf. cp. 30, 12, 15. — cf. cp. 14, 19.
o cp. 3, 14; Os 14, 2, 3. — cf. vr. 1.
p cf. Ex 4, 15, 16.
q cf. cp. 1, 18; 6, 27.
r cp. 1, 19.
s cp. 1, 8; 20, 11.
21] *V. in fs. s. Laur. M.*
t Is 13, 11; 25, 4, 5; 29, 5.

a v. cp. 15, 2.
b cp. 22, 18, 19; 25, 33.
c v. cp. 8, 2.
d v. cp. 14, 12.
e cp. 7, 33. — v. Dt 28, 26.

a v. Ez 24, 16-23.
b cf. Nm 6, 26.

c v. vr. 4.

symbolum (*16, 1-9*), *eumque iubet scelera, quorum causa exsilium decretum est* (*10-13*), *ostendere et futuram praedicare liberationem* (*14-18*). *Tandem tantae poenae causae iterum proponuntur, idololatria nempe*

lientur neque plangentur et [d]non se incident, neque [e]calvitium fiet pro eis, 7 et non [f]frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo, et non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo et matre. 8 Et domum convivii non ingrediaris, ut sedeas cum eis et comedas et bibas.

9 Quia haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce [g]ego auferam de loco isto in oculis vestris et in diebus vestris vocem gaudii et vocem laetitiae, [h]vocem sponsi et vocem sponsae.

10 Et, cum adnuntiaveris populo huic omnia verba haec, et dixerint tibi: [i]Quare locutus est Dominus super nos omne malum grande istud? quae iniquitas nostra? et quod peccatum nostrum, quod peccavimus Domino Deo nostro? 11 dices ad eos: [j]Quia dereliquerunt me patres vestri, ait Dominus, et abierunt post deos alienos et servierunt eis et adoraverunt eos et me dereliquerunt et legem meam non custodierunt; 12 sed et [l]vos peius operati estis quam patres vestri: ecce enim ambulat unusquisque post pravitatem cordis sui mali, ut me non audiat. 13 Et [m]eiciam vos de terra hac in terram, [n]quam ignoratis vos et patres vestri, et [o]servietis ibi diis alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem.

14 Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus, et non dicetur ultra: [p]Vivit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra Aegypti; 16 sed: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israël [q]de terra aquilonis et de universis terris, ad quas eieci eos, et [r]reducam eos in terram suam quam dedi patribus eorum.

16 Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, et [s]piscabuntur eos; et post haec mittam eis multos venatores, et venabuntur eos de omni monte et de omni colle et [t]de cavernis petrarum; 17 quia [u]oculi mei super omnes vias eorum, [v]non sunt absconditae a facie mea, et non fuit occultata iniquitas eorum ab oculis meis, 18 et [x]reddam primum [y]duplices iniquitates et peccata eorum; quia contaminaverunt terram meam in morticinis idolorum suorum et [z]abominationibus suis impleverunt hereditatem meam.

19 [a]Domine, fortitudo mea et robur meum et [b]refugium meum in die tribulationis, [c]ad te gentes venient ab extremis terrae et dicent: Vere mendacium possederunt patres nostri, [d]vanitatem quae eis non profuit. 20 Nunquid faciet sibi homo deos, et [e]ipsi non sunt dii? 21 Idcirco ecce ego ostendam eis per vicem hanc, ostendam eis manum meam et virtutem meam, et scient [f]quia nomen mihi Dominus.

17 [a]Peccatum Iuda scriptum est [b]stilo ferreo in ungue adamantino exaratum super [c]latitudinem cordis eorum et in [d]cornibus ararum eorum. 2 Cum recordati fuerint filii eorum [e]ararum suarum et [f]lucorum suorum [g]lignorumque frondentium in montibus excelsis 3 sacrificantes in agro, [h]fortitudinem tuam et omnes thesauros tuos in direptionem dabo, excelsa tua propter peccata in universis finibus tuis. 4 Et relinqueris sola ab hereditate tua, quam dedi tibi, et [i]servire te faciam inimicis tuis in [j]terra quam ignoras, [l]quoniam ignem succendisti in furore meo, usque in aeternum ardebit.

5 Haec dicit Dominus: Maledictus homo [m]qui confidit in homine et ponit carnem bracchium suum, et a Domino recedit cor eius. 6 [n]Erit enim quasi myricae in deserto, et [o]non videbit cum venerit bonum; sed habitabit in siccitate in deserto, in [p]terra salsuginis et inhabitabili.

7 [q]Benedictus vir qui confidit in Domino, et [r]erit Dominus fiducia eius, 8 et [s]erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas et non timebit cum venerit aestus, et in [t]tempore siccitatis non erit sollicitum nec aliquando desinet facere fructum. 9 [u]Pravum est cor omnium et inscrutabile, quis cognoscet illud? 10 [v]Ego Dominus scrutans cor et probans renes; [x]qui do unicuique iuxta viam suam et iuxta fructum adinventionum suarum.

11 [y]Perdix fovit quae non peperit; [z]fecit divitias et non in iudicio, [a]in dimidio dierum suorum derelinquet eas et [b]in novissimo suo erit insipiens. 12 Solium gloriae altitudinis a principio, locus sancti-

d Lv 19, 28; Dt 14, 1.
e Jb 1, 20. — v. Is 3, 24.
f Ez 24, 17. — cf. Dt 26, 14; Tb 4, 17; Pro 31, 6, 7; Os 9, 4.
g cp. 7, 34; 25, 10; Bar 2, 23. — cf. Lm 5, 14, 15.
h cf. 1 Mc 2, 28.
10-13] cp. 9, 12-15.
i cp. 5, 19.
j cf. cp. 3, 17; 13, 10.
l cp. 7, 24-26.
m cp. 10, 18; 22, 26; Is 22, 17, 18. — v. Dt 4, 26-28; 28, 64, 65.
n v. cp. 15, 14.
o cf. Ez 20, 32.
14-16] Catech. R. III 2, 1.
14, 15] cp. 23, 7, 8.
p cp. 4, 2.
q cp. 3, 12, 18. — cf. Is 43, 5, 6.
r cp. 24, 6; 30, 3; 32, 37; Bar 2,34.
s cf. Ez 12, 13; Am 4, 2; Hab 1, 15.
t cp. 13, 4; Is 7, 19.
u cp. 32, 19; 2 Par 16, 9; Jb 34, 21; Pro 5, 21; Ecli 23, 28 etc.
v cf. Ps 50, 11; 89, 8; Os 7, 2.
x Is 65, 6, 7.
y cp. 17, 18; Is 40, 2; 61, 7.
z cf. Is 65, 4. — v. Ez 43, 7-9.
a 2 Rg 22, 2, 3; Ps 27, 7; 8, 38, 4; Is 25, 4.
b cp. 17, 17.
c cf. Is 2, 2, 3; Zc 8, 22, 23.
d cp. 2, 5; 10, 15.
e cp. 2, 11. — cf. 1 Cor 8, 4.
f cp. 33, 2; Ex 6, 3; Ps 82, 19; Am 9, 6.
a cf. cp. 2, 22.
b Jb 19, 24.
c Pro 3, 3; 7, 3. — cf. 2 Cor 3, 3.
d Ez 27, 2; Ps 117, 2.
e cp. 19, 5.
f Jd 3, 7. — v. Dt 16, 21.
g cp. 2, 20. — cf. Is 1, 29.
h cp. 15, 13.
i v. cp. 5, 19.
j v. cp. 15, 14; 16, 13; Dt 28, *l* v. Dt 32, 22. [36.
5-10] L. in fr. 5 p. D. 2 Qdg.
m 2 Par 32, 8; Ps 117, 8; 145, 2, 3.
n cp. 48, 6.
o cp. 29, 32; Jb 20, 17; Ps 33, 13.
p Dt 29, 23; Jb 39, 6.
q Ps 2, 13; 33, 9; 39, 5; 83, 13; 145, 5; Pro 16, 20. — cf. vr. 5.
r Ps 70, 5; Pro 22, 19; Ecli 34,
s Ps 1, 3; Ez 47, 12. [16.
t cp. 14, 1.
u cf. Ps 63, 7.
v cp. 11, 20; 1 Rg 16, 7; 1 Par 28, 9; Ps 7, 10; Rm 8, 27. — cf. Ps 25, 2.
x cp. 32, 19; Jb 34, 11; Ps 61, 13; Pro 24, 12; Ecli 16, 15; Rm 2, 6.
y cf. 2 Rg 26, 20.
z Pro 13, 22; 22, 16; 28, 8; Ec 2, 18. — cf. Ps 38, 7.
a cf. Ps 38, 7; 54, 24.
b Lc 12, 20.

fícationis nostrae. 13 [c]Exspectatio Israël Domine, [d]omnes qui te derelinquunt confundentur, recedentes a te [e]in terra scribentur, quoniam [f]dereliquerunt [g]venam aquarum viventium, Dominum.

14 [h]Sana me, Domine, et sanabor, salvum me fac, et salvus ero, [i]quoniam laus mea tu es. 15 [j]Ecce ipsi dicunt ad me: Ubi est verbum Domini? veniat. 16 Et ego non sum turbatus te pastorem sequens et [k]diem hominis non desideravi, [l]tu scis. Quod egressum est de labiis meis, rectum in conspectu tuo fuit. 17 Non sis tu mihi formidini, [m]spes mea tu in die adflictionis; 18 [n]confundantur qui me persequuntur, et non confundar ego; paveant illi, et non paveam ego; [o]induc super eos diem adflictionis et [p]duplici contritione contere eos.

19 Haec dicit Dominus ad me: Vade et sta in porta filiorum populi, per quam ingrediuntur [q]reges Iuda et egrediuntur, et in cunctis portis Ierusalem, 20 et dices ad eos: Audite verbum Domini, reges Iuda et omnis Iuda cunctique habitatores Ierusalem, qui ingredimini per portas istas.

21 Haec dicit Dominus: [r]Custodite animas vestras et nolite [s]portare pondera in die sabbati nec inferatis per portas Ierusalem 22 et nolite eicere onera de domibus vestris in die sabbati et [t]omne opus non facietis: [u]sanctificate diem sabbati, sicut praecepi patribus vestris. 23 Et [v]non audierunt nec inclinaverunt aurem suam; sed [w]induraverunt cervicem suam, ne audirent me et [x]ne acciperent disciplinam. 24 Et erit, [z]si audieritis me, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas civitatis huius in die sabbati, et si sanctificaveritis diem sabbati, ne faciatis in eo omne opus, 25 ingredientur per portas civitatis huius reges et principes sedentes super solium David ℣t ascendentes in curribus et equis, ipsi et principes eorum, viri Iuda et habitatores Ierusalem, et habitabitur civitas haec in sempiternum, 26 et venient [a]de civitatibus Iuda et de circuitu Ierusalem et de terra Beniamin et [b]de campestribus et de montuosis et ab austro [c]portantes holocaustum et victimam et sacrificium et tus et inferent oblationem in domum Domini. 27 Si autem non audieritis me, ut [d]sanctificetis diem sabbati et ne portetis onus et ne inferatis per portas Ierusalem in die sabbati, [e]succendam ignem in portis eius, et [f]devorabit domos Ierusalem et [g]non exstinguetur.

18 Verbum quod factum est ad Ieremiam a Domino dicens: 2 Surge et descende in [a]domum figuli *et* ibi audies verba mea. 3 Et descendi in domum figuli, et ecce ipse [b]faciebat opus super rotam. 4 Et [c]dissipatum est vas, quod ipse faciebat e luto manibus suis, [d]conversusque fecit illud vas alterum, sicut placuerat in oculis eius ut faceret.

5 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 6 Nunquid sicut figulus iste, [e]non potero vobis facere, domus Israël, ait Dominus? ecce, [f]sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israël.

7 Repente loquar adversum gentem et adversus regnum, [g]ut eradicem et destruam et disperdam illud. 8 [h]Si paenitentiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum adversus eam, [i]agam et ego paenitentiam super malo quod cogitavi ut facerem ei.

9 Et subito loquar de gente et de regno, ut aedificem et plantem illud. 10 Si fecerit malum in oculis meis, ut non audiat vocem meam, [j]paenitentiam agam super bono, quod locutus sum ut facerem ei.

11 Nunc ergo dic viro Iuda et habitatoribus Ierusalem dicens: Haec dicit Dominus: Ecce ego fingo contra vos malum et cogito contra vos cogitationem: [l]revertatur unusquisque a via sua mala et [m]dirigite vias vestras et studia vestra. 12 Qui dixerunt: [n]Desperavimus; post cogitationes enim nostras ibimus et unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus.

13 Ideo haec dicit Dominus:
[p]Interrogate gentes, quis audivit [q]talia horribilia,
quae fecit nimis virgo Israël?
14 Nunquid deficiet de petra agri nix Libani?
aut evelli possunt aquae erumpentes frigidae et defluentes?

c v. cp. 14, 8. — cf. Is 49, 23.
d Ps 72, 27; Is 1, 28.
13-18] *1 L. in fr. 4 mai. hebd, L. in fr. 6 p. D. Pass. et Cpp. in T. Pass.*
e cf. Jo 8, 6.
f cp. 1, 16; 2, 13.
14] *Cp. in frr. ad trt.*
g cp. 2, 13; Ps 35, 10. — cf. Jo 4, 10, 14.
h Ps 6, 2; Os 6, 1, 2.
i Dt 10, 21; Ps 21, 4. — cf. cp. 13, 11.
j Is 5, 19; 2 Pt 3, 4.
k cf. Am 5, 18.
l cp. 15, 15; Js 22, 22; Ps 39, 10; 138, 5.
m cp. 16, 19.
17, 18] *R. et Ant. in D. Palm.* (*18*)] *Ant. in fs. s. Thars. M.*
n Ps 30, 18; 34, 4, 6; 39, 15.
o cf. cp. 11, 20. — cf. Ps 34, 8.
p cf. cp. 16, 18.
q v. cp. 13, 13.
21] ** Catech. R. III 4, 3.*
r Dt 4, 15; Js 23, 11.
s cf. Jo 5, 10. — v. 2 Es 13, 15-19.
t cf. Nm 15, 32-36.
u Ex 23, 12; 31, 13; Is 56, 2; 58, 13; Ez 20, 12, 20. — v. Ex 20, 8, 11; Dt 5, 12-15.
v cp. 7, 24, 26; 11, 8. — v. cp. 34, 14.
x cf. 2 Par 30, 8; Ac 7, 51.
y 3; cp. 5, 3.
z cp. 22, 4.
a cp. 32, 44; 33, 13. — cf. Zc 7, 7.
b v. Js 15, 21, 33, 49.
c Lv 7, 12; 22, 29; 2 Par 33, 16. — cf. cp. 41, 5; Bar 1, 6, 10.
d v. vr. 22.
e cp. 7, 20; 21, 14; 50, 32; Os 8, 14; Am 1, 14; 2, 5.
f cp. 39, 8; 52, 14; 4 Rg 25, 9.
g cp. 7, 20.
a cp. 19, 1. — cf. 1 Par 4, 23.
b Ecli 38, 32.
c cf. cp. 13, 7.
d cf. Rm 9, 21.

e Is 45, 9; Sap 15, 7. — v. Rm 9, 20-24.
f Jb 10, 9; Ecli 33, 13; Is 64, 8.

g cp. 1, 10; 42, 10.
h Is 55, 7; Ez 18, 21, 27.
i cp. 26, 3, 13, 19; Jd 2, 18; 22, 15; Jn 3, 10. — cf. Gn 6, 6.

j v. Gn 6, 6.

l cp. 25, 5; 35, 15; 4 Rg 17, 13; Jn 3, 8.
m cp. 7, 3; 26, 13; 36, 3.
n cp. 2, 25. — cf. cp. 6, 16.
o cp. 3, 17; 7, 24; 9, 14; 11, 8 etc.
p cp. 2, 10, 11.
q cf. cp. 5, 30.
13b-23] *LL. 2 et 3 in fr. 4 mai. hebd.*

pervicaciam illustrat (18, 1-10), illumque ostendit insidias quoque in prophetam moliri. Symbolo vero a vase confracto desumpto sors populi adumbrat (19, 1-15), quam quidem Phassur futura mors adhuc magis perspicuam

15 Quia [r]oblitus est mei populus meus frustra libantes
et impingentes in viis suis, in [s]semitis saeculi,
ut ambularent per eas [t]in itinere non trito,
16 ut fieret terra eorum [u]in desolationem
et in sibilum sempiternum; [suum.
[v]omnis qui praeterierit per eam obstupescet et [x]movebit caput
17 [y]Sicut ventus urens [z]dispergam eos coram inimico;
[a]dorsum et non faciem ostendam eis in die perditionis eorum.
18 Et dixerunt: [b]Venite, et cogitemus contra Ieremiam cogitationes; [c]non enim peribit lex a sacerdote, neque consilium a sapiente, nec sermo a propheta. [d]Venite, et percutiamus eum lingua et non attendamus ad universos sermones eius. 19 Attende, Domine, ad me et audi vocem adversariorum meorum. 20 [e]Nunquid redditur pro bono malum, quia [f]foderunt foveam animae meae? [g]Recordare quod steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum et averterem indignationem tuam ab eis. 21 Propterea [h]da filios eorum in famem et deduc eos in manus gladii, fiant uxores eorum absque liberis et viduae, et viri earum interficiantur morte, [i]iuvenes eorum confodiantur gladio in proelio, 22 [j]audiatur clamor de domibus eorum; adduces enim super eos latronem repente, quia foderunt foveam ut caperent me et [k]laqueos absconderunt pedibus meis. 23 [l]Tu autem, Domine, scis omne consilium eorum adversum me in mortem; [m]ne propitieris iniquitati eorum, et peccatum eorum a facie tua non deleatur, fiant corruentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

19 Haec dicit Dominus: Vade et accipe [a]lagunculam figuli testeam a [b]senioribus populi et a senioribus sacerdotum 2 et egredere ad [c]vallem filii Ennom, quae est iuxta introitum portae fictilis, et [d]praedicabis ibi verba, quae ego loquar ad te, 3 et dices: [e]Audite verbum Domini, [f]reges Iuda et habitatores Ierusalem: haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: [g]Ecce ego inducam adflictionem super locum istum, ita ut omnis qui audierit illam [h]tinniant aures eius, 4 [i]eo quod dereliquerint me et alienum fecerint locum istum et [j]libaverunt in eo diis alienis, quos nescierunt ipsi et patres eorum et reges Iuda, et [k]repleverunt locum istum sanguine innocentum 5 et [l]aedificaverunt excelsa Baalim ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim: [m]quae non praecepi nec locutus sum nec ascenderunt in cor meum.

6 [n]Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus, et non vocabitur amplius locus iste Topheth et vallis filii Ennom, sed vallis occisionis, 7 et [o]dissipabo consilium Iuda et Ierusalem in loco isto et [p]subvertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum et in manu quaerentium animas eorum et [q]dabo cadavera eorum escam volatilibus caeli et bestiis terrae 8 [r]et ponam civitatem hanc in stuporem et in sibilum; [s]omnis qui praeterierit per eam obstupescet et sibilabit super universa plaga eius; 9 et [t]cibabo eos carnibus filiorum suorum et carnibus filiarum suarum et unusquisque carnem amici sui comedet in [u]obsidione et in angustia, in qua concludent eos inimici eorum et qui quaerunt animas eorum. 10 Et [v]conteres [x]lagunculam in oculis virorum, qui ibunt tecum, 11 et dices ad eos: Haec dicit Dominus exercituum: [y]sic conteram populum istum et civitatem istam, sicut conteritur vas figuli, [z]quod non potest ultra instaurari; et in [a]Topheth sepelientur, eo quod non sit alius locus ad sepeliendum. 12 Sic faciam loco huic, ait Dominus, et habitatoribus eius et ponam civitatem istam [b]sicut Topheth. 13 Et erunt domus Ierusalem et domus regum Iuda [c]sicut locus Topheth immundae, omnes domus in quarum domatibus [d]sacrificaverunt omni militiae caeli et [e]libaverunt libamina diis alienis.

14 Venit autem Ieremias de Topheth, [f]quo miserat eum Dominus ad prophetandum, et [g]stetit in atrio domus Domini et dixit ad omnem populum:

15 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego inducam super civitatem hanc et super omnes urbes eius, universa mala quae locutus sum adversum eam, [h]quoniam induraverunt cervicem suam [i]ut non audirent sermones meos.

---

r v. cp. 2, 13, 32.
s cp. 6, 16.
t cf. Is 57, 14.
u cp. 19, 8; 25, 9, 11, 18; 49, 13; 50, 13; 51, 37; 2 Par 29, 8; Lm 2, 15.
v Sph 2, 15. — cf. Mt 27, 39.
x Jb 16, 4; Ps 21, 8; 108, 25; Lm 2, 15.
y Gn 41, 27; Ex 10, 13; Jb 27, 21; Os 13, 15; Jn 4, 8.
z cp. 13, 24.
a cf. cp. 2, 27.
18-23] L. in sb. p. D. Pass.
18] V. in fs. ss. col. Flag. DNJC.
b cp. 11, 19. — cf. Ps 34, 15, 16; Sap 2, 10 sqq.
c cf. cp. 2, 8; 5, 31; 13, 13; Ez 7, 26; Ml 2, 7.
d cp. 9, 3, 8; Jb 5, 21. — cf. Ps 30, 21.
19, 20] R. in D. Palm.
20 a] Ant. in D. et T. Pass.
e Ps 34, 12.
f Ps 7, 16; 56, 7.
20 b] Of. in fs. 7 dol. BMV. etc. — Cp. in T. Pass.
g cf. 2 Es 13, 14.
h Ps 108, 9, 10.
i cp. 9, 21.
j cf. cp. 20, 16.
k v. Ps 139, 6.
l Ps 34, 22. — cf. Hab 1, 13, 14.
m 2 Es 4, 5; Ps 108, 14, 15.

a cp. 18, 2.
b 4 Rg 19, 2; 23, 1. — cf. cp. 26, 17.
c vr. 6; cp. 7, 31; Js 15, 8.
d cp. 11, 6.
e cp. 17, 20.
f v. cp. 13, 13.
g cp. 7, 20; 4 Rg 21, 12; 22, 16; 2 Par 34, 25.
h 1 Rg 3, 11.
i v. cp. 1, 16.
j cp. 7, 9; 44, 3.
k 4 Rg 21, 16. — v. cp. 2, 34. 5-7] cp. 7, 31-33.
l cp. 32, 35. — cf. Lv 18, 21.
m Dt 17, 3.
n cp. 7, 32.
o cf. Is 19, 3.
p cf. Lv 26, 17.
q cf. Ps 78, 2. — v. cp. 7, 33.
r cf. cp. 49, 17. — v. cp. 18, 16.
s Sph 2, 15.
t Lv 26, 29; Dt 28, 53; Lm 4, 10; Bar 2, 3; Ez 5, 10. — cf. 4 Rg 6, 26-30.
u Dt 28, 53, 55, 57.
v cf. cp. 51, 63, 64.
x vr. 1.
y Ps 2, 9; Is 30, 14; Lm 4, 2.
z cf. Pro 6, 15.
a v. cp. 7, 32.

b cf. 4 Rg 23, 10; Is 30, 33.
c cp. 32, 29; 4 Rg 23, 12.
d Sph 1, 5. — cf. Dt 4, 19; Ac 7, 42.
e cp. 7, 18; 44, 17, 18.
f vr. 2, 3.
g cp. 26, 2. — cf. 2 Par 20, 5.

h cp. 7, 26; 2 Par 30, 8.
i cp. 25, 3.

exprimit (20, 1-6). Interea Ieremiam conquerentem de inutilitate et difficultatibus in munere suo obeundo, ita ut mori optaret (7-18), Deus iubet Sedeciae regi nuntiare ipsius in manus Nobuchodonosor traditionem

20 Et audivit [a]Phassur filius [b]Emmer sacerdos, qui constitutus erat [c]princeps in domo Domini, Ieremiam prophetantem sermones istos 2 et percussit Phassur Ieremiam prophetam et misit eum in [d]nervum, quod erat [e]in porta Beniamin superiori in domo Domini. 3 Cumque illuxisset in crastinum, eduxit Phassur Ieremiam de nervo, et dixit ad eum Ieremias: Non Phassur vocavit Dominus nomen tuum, sed [f]pavorem undique.

4 Quia haec dicit Dominus: Ecce ego dabo te in pavorem, te et omnes amicos tuos, et corruent gladio inimicorum suorum, et oculi tui videbunt, et omnem Iudam dabo in manum regis Babylonis, et traducet eos in Babylonem et percutiet eos gladio. 5 Et [g]dabo universam substantiam civitatis huius et omnem laborem eius, omneque pretium et cunctos thesauros regum Iuda dabo in manu inimicorum eorum, et diripient eos et tollent et ducent in Babylonem; 6 tu autem, Phassur, et omnes habitatores domus tuae ibitis in captivitatem et in Babylonem venies et ibi morieris ibique sepelieris tu et omnes amici tui, quibus [h]prophetasti mendacium.

7 [i]Seduxisti me, Domine, et seductus sum; [j]fortior me fuisti et invaluisti, factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me. 8 Quia iam olim loquor vociferans [k]iniquitatem et vastitatem clamito; et [m]factus est mihi sermo Domini in opprobrium et in derisum tota die. 9 Et dixi: Non recordabor eius neque loquar ultra in nomine illius, et [n]factus est in corde meo quasi ignis exaestuans claususque in ossibus meis, et [o]defeci ferre non sustinens. 10 [p]Audivi enim contumelias multorum et [q]terrorem in circuitu: Persequimini, et [r]persequantur eum: ab omnibus viris [s]qui erant pacifici mei et custodientes latus meum: [t]si quo modo decipiatur, et praevaleamus adversus eum et consequamur ultionem ex eo. 11 [u]Dominus autem mecum est, quasi bellator fortis; idcirco qui persequuntur me cadent et infirmi erunt, [v]confundentur vehementer, quia non intellexerunt [x]opprobrium sempiternum, quod nunquam delebitur. 12 Et tu, Domine exercituum probator iusti, [y]qui vides renes et cor, videam, quaeso, ultionem tuam ex eis; tibi enim revelavi causam meam.

13 [z]Cantate Domino, laudate Dominum, quia liberavit animam pauperis de manu malorum.

14 [a]Maledicta dies in qua natus sum; dies, in qua peperit me mater mea, non sit benedicta. 15 Maledictus vir qui adnuntiavit patri meo dicens: Natus est tibi puer masculus, et [b]quasi gaudio laetificavit eum: 16 sit homo ille ut sunt [c]civitates, quas subvertit Dominus, et non paenituit eum; [d]audiat clamorem mane et ululatum in tempore meridiano. 17 [e]Qui non me interfecit a vulva, ut fieret mihi mater mea sepulcrum, et vulva eius conceptus aeternus. 18 [f]Quare de vulva egressus sum, [g]ut viderem laborem et dolorem, et [h]consumerentur in confusione dies mei?

21 Verbum quod factum est ad Ieremiam a Domino, quando misit ad eum rex Sedecias [a]Phassur filium [b]Melchiae et [c]Sophoniam filium [d]Maasiae sacerdotem dicens: 2 [e]Interroga pro nobis Dominum quia [f]Nabuchodonosor rex Babylonis proeliatur adversum nos; si forte faciat Dominus nobiscum secundum [g]omnia mirabilia sua, et recedat a nobis.

3 Et dixit Ieremias ad eos: Sic dicetis Sedeciae: 4 Haec dicit Dominus Deus Israël: [h]Ecce ego convertam vasa belli, quae in manibus vestris sunt, et quibus vos pugnatis adversum regem Babylonis et Chaldaeos, qui obsident vos in circuitu murorum; et [i]congregabo ea in medio civitatis huius 5 et debellabo ego vos [j]in manu extenta et in bracchio forti et [l]in furore et in indignatione et in ira grandi 6 et percutiam habitatores civitatis huius, homines et bestiae pestilentia magna morientur. 7 Et post haec, ait Dominus, [m]dabo Sedeciam regem Iuda et servos eius et populum eius et qui derelicti sunt in civitate hac a peste et gladio et fame in manu Nabuchodonosor regis Babylonis et in manu inimicorum eorum et in manu quaerentium animam eorum, et percutiet eos in ore gladii et [n]non flectetur neque parcet nec miserebitur. 8 Et ad populum hunc dices:

a cp. 21, 1; 38, 1; 1 Par 9, 12. — cf. 1 Es 2, 38.
b 1 Par 24, 14; 1 Es 2, 37.
c cf. cp. 29, 26.
d cp. 29, 26; Jb 13, 27; 33, 11. — cf. 2 Par 16, 10.
e cp. 37, 12; Ez 9, 2.
f cf. 6, 25; Lm 2, 22.
g cf. 4 Rg 20, 17; Is 39, 6. — v. 4 Rg 24, 12-16; 25, 13-17.
h v. cp. 5, 31; 14, 14.
i cf. Ez 14, 9. — v. cp. 1, 7.
j Ps 43, 14; 68, 12; 78, 4; Lm 3, 14; Dn 9, 16. — cf. Sap 5, 3.
l cp. 6, 7.
m cp. 6, 10.
n Jb 32, 18, 19; Ps 38, 4. — cf. Lv 24, 32.
o cp. 6, 11.
10-12] Ant. et RR. in D. Palm. et in mai. hebd.
p Ps 30, 14.
q cf. Ps 34, 15, 16.
r v. cp. 6, 25.
s cp. 38, 22; Ps 40, 10; 54, 14, 15. — cf. cp. 9, 4.
t cf. cp. 1, 19.
u cp. 1, 8; 15, 20.
v cp. 17, 18. — v. Ps 34, 4-8.
x cp. 23, 40.
y v. cp. 11, 20; 17, 10.
z cf. Ps 34, 9, 10; 108, 30, 31.
a cp. 15, 10; Jb 3, 1-10; 10, 18; Eccli 23, 19. — cf. 1 Mc 2, 7.
b cf. Jo 16, 21.
c Gn 19, 25; Is 13, 9.
d cf. cp. 18, 22.
e cf. Jb 3, 10, 11; 10, 19.
f cf. Jb 3, 20.
g cf. Lm 3, 1, 2.
h cf. Ps 30, 11.
a v. cp. 20, 1.
b cp. 38, 1. — cf. cp. 20, 1.
c cp. 29, 25; 37, 3; 4 Rg 25, 18.
d cp. 35, 4; 2 Par 35, 8.
e cf. cp. 37, 6.
f cf. 4 Rg 25, 1.
g Ps 104, 2, 5.
h cf. cp. 32, 5; 37, 10.
i cf. Is 13, 4.
j cp. 27, 5; 32, 17, 21; Ex 6, 6; Dt 4, 34; 5, 15; Ex 20, 33.
l cp. 32, 27; Dt 29, 28.
m cp. 24, 21; 37, 16; 39, 5; 52, 9.
n Dt 28, 50; 2 Par 36, 17; Ez 5, 11. — cf. Is 47, 7.

(21, 1-7), populo vero nullam patere viam salutis nisi dando manus victas Chaldaeis (8-14). Deinde monens ex observatione foederis pendere salutem domus regiae et regni, sortem denuntiat Sellum, Ioakim et Iechonia re-

[o] Haec dicit Dominus: [p] Ecce ego do coram vobis viam vitae et viam mortis. 9 Qui habitaverit in urbe hac [q] morietur gladio et fame et peste, qui autem egressus fuerit et [r] transfugerit ad Chaldaeos, qui obsident vos, vivet et [s] erit ei anima sua quasi spolium. 10 [t] Posui enim faciem meam super civitatem hanc [u] in malum et non in bonum, ait Dominus: [v] in manu regis Babylonis dabitur, et exuret eam igni.

11 Et domui regis Iuda: Audite verbum Domini, 12 domus David: haec dicit Dominus: [x] Iudicate mane iudicium et eruite vi oppressum de manu calumniantis, [y] ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea et succendatur, et non sit qui exstinguat propter malitiam studiorum vestrorum. 13 Ecce ego ad te, [z] habitatricem vallis solidae atque campestris ait Dominus, qui dicitis: [a] Quis percutiet nos? et quis ingredietur domos nostras? 14 Et [b] visitabo super vos [c] iuxta fructum studiorum vestrorum, dicit Dominus, et [d] succendam ignem in saltu eius, et devorabit omnia in circuitu eius.

22 Haec dicit Dominus: Descende in domum regis Iuda et loqueris ibi verbum hoc 2 et dices: [a] Audi verbum Domini, [b] rex Iuda, qui sedes super solium David, tu et servi tui et populus tuus, qui ingredimini per portas istas, 3 haec dicit Dominus: [c] Facite iudicium et iustitiam et [d] liberate vi oppressum de manu calumniatoris et [e] advenam et pupillum et viduam nolite contristare neque opprimatis inique et [f] sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto. 4 [g] Si enim facientes feceritis verbum istud, ingredientur per portas domus huius reges sedentes de genere David super thronum eius et ascendentes currus et equos, ipsi et servi et populus eorum. 5 Quod si non audieritis verba haec, [h] in memetipso iuravi, dicit Dominus, quia [i] in solitudinem erit domus haec.

6 Quia haec dicit Dominus super domum regis Iuda: Galaad tu mihi, caput [j] Libani, si non posuero te solitudinem, [l] urbes inhabitabiles, 7 et [m] sanctificabo super te interficientem virum et arma eius, et [n] succident electas cedros tuas et praecipitabunt in ignem, 8 et pertransibunt gentes multae per civitatem hanc, et dicet unusquisque proximo suo: [o] Quare fecit Dominus sic civitati huic grandi? 9 et respondebunt: [p] Eo quod dereliquerint pactum Domini Dei sui et adoraverint deos alienos et servierint eis.

10 [q] Nolite flere mortuum neque lugeatis super eum fletu; [r] plangite eum qui egreditur, quia non revertetur ultra nec videbit terram nativitatis suae.

11 Quia haec dicit Dominus ad Sellum filium Iosiae regem Iuda, qui regnavit pro Iosia patre suo, [s] qui egressus est de loco isto: Non revertetur huc amplius, 12 sed in loco, ad quem transtuli eum, ibi morietur et terram istam non videbit amplius.

13 [t] Vae qui aedificat domum suam [u] in iniustitia et cenacula sua non in iudicio, [v] amicum suum opprimet frustra et mercedem eius non reddet ei, 14 qui dicit: Aedificabo mihi domum latam et cenacula spatiosa, qui aperit sibi fenestras et facit laquearia cedrina pingitque [x] sinopide! 15 Nunquid regnabis quoniam confers te cedro? Pater tuus nunquid non comedit et bibit et [y] fecit iudicium et iustitiam tunc, cum bene erat ei, 16 [z] iudicavit causam pauperis et egeni in bonum suum, nunquid non ideo [a] quia cognovit me? dicit Dominus. 17 [b] Tui vero oculi et [c] cor ad avaritiam et [d] ad sanguinem fundendum et ad calumniam et [e] ad cursum mali operis.

18 Propterea haec dicit Dominus ad Ioakim filium Iosiae regem Iuda: [f] Non plangent eum: [g] Vae, frater, et vae, soror! non concrepabunt ei: [h] Vae, domine, et vae, inclite! 19 [i] Sepultura asini sepelietur putrefactus et proiectus extra portas Ierusalem.

20 Ascende Libanum et clama et in Basan da vocem tuam et clama [j] ad transeuntes, quia contriti sunt omnes [l] amatores tui. 21 Locutus sum ad te in abundantia tua, et dixisti: Non audiam: [m] haec est via tua ab [n] adulescentia tua, quia non audisti vocem meam. 22 [o] Omnes pastores tuos pascet ventus, et amatores tui in captivitatem ibunt, et [p] tunc confunderis et erubesces ab omni malitia tua. 23 Quae sedes in [q] Libano et nidificas in cedris, quomodo congemuisti, cum venissent tibi dolores [r] quasi dolores parturientis! 24 [s] Vivo ego,

---

o Dt 30, 15, 19.
p cp. 38, 2; Dt 30, 15, 19; Ecli 15, 18.
q cp. 38, 2. — cf. cp. 15, 2.
r cf. cp. 37, 12, 13.
s cp. 39, 18; 45, 5.
t cp. 34, 11; Lv 17, 10; 20, 3, 5; Ez 14, 8. — cf. Am 9, 4.
u cp. 39, 16. — cf. cp. 14, 11; Ps 33, 15, 16.
v vr. 7; cp. 32, 28, 29; 34, 2; 38, 18, 23; 2 Par 36, 19.
x cp. 22, 3; Zc 7, 9. — cf. cp. 22, 16.
y cp. 4, 4. — cf. cp. 7, 20.
z vr. 10. — cf. Ps 124, 2; Is 22, 1. — v. Ez 13, 8.
a cf. cp. 49, 4.
b cp. 9, 25.
c Pro 1, 31; Is 3, 10.
d cp. 17, 27; Ez 20, 47.

a cp. 21, 12.
b cp. 13, 13; 29, 16.
c cp. 7, 5; 21, 12; Ps 8, 3; Is 1, 17.
d Ecli 4, 9.
e Lv 19, 33.
f vr. 17. — cf. cp. 26, 15.
g cp. 17, 24, 25.

h cp. 49, 13; Gn 22, 16. — cf. Heb 6, 13. — v. cp. 51, 14.
i cp. 7, 34; 25, 11, 18; 44, 6, 22; Is 64, 10; Ez 5, 14; Os 2, 12; Mt 23, 38.
j vr. 20, 23.— cf. 3 Rg 7, 2-5.
l cf. cp. 6, 8.
m cp. 6, 4.
n 4 Rg 19, 23; Is 37, 24.
o cp. 5, 19; Dt 29, 24-26; 3 Rg 9, 8, 9.
p cp. 1, 16; 19, 4.

q cf. 2 Par 35, 24, 25.
r vr. 11.

s cf. 4 Rg 13, 34; 2 Par 36, 4; Ex 19, 4.

t Hab 2, 12. — v. Is 5, 18-23.
u cf. Mic 3, 10; Ecli 21, 9.
v cf. Lv 19, 13; 25, 39, 40; Dt 24, 14, 15; Jc 5, 4.
x Ez 23, 14. — cf. Sap 13, 14.
y Ec 8, 12; Is 3, 10. — cf. 4 Rg 23, 25.
z Pro 31, 9. — cf. Is 1, 17.
a cf. Jd 2, 10.
b cf. Ez 22, 13.
c Ez 22, 17.
d vr. 3. — cf. cp. 26, 15.
e cf. cp. 23, 10.
f cp. 16, 4-6; Ps 77, 64. — cf. 2 Mc 5, 10.
g cf. cp. 34, 5; 3 Rg 13, 30.
h cf. cp. 34, 5.
i cp. 8, 2; 36, 30. — cf. Is 14, 19.
j (Nm 27, 12; Dt 32, 49).
l cf. cp. 3, 1.
m cp. 3, 25.
n Ps 120, 1. 2.
o cp. 23, 1. — cf. Ez 34, 10.
p cp. 3, 25.
q vr. 6. — cf. Ez 17, 4.
r cp. 6, 24; 13, 21. — v. Is 13, 8.
s Is 49, 18; Ez 5, 11.

gum Iuda (10-30), promittit pro pastoribus qui gregem disperdunt a Deo suscitandos pastores iustos ac praecipue germen David (23, 1-8) monetque ut omnes a pseudoprophetis, qui caeci caecos ducunt (9-15) et

dicit Dominus, quia, si fuerit [t]Iechonias filius Ioakim regis Iuda [u]anulus in manu dextera mea, inde evellam eum 25 et [v]dabo te in manu quaerentium animam tuam et in manu [x]quorum tu formidas faciem et [y]in manu Nabuchodonosor regis Babylonis et in manu Chaldaeorum 26 et mittam te et [z]matrem tuam, quae genuit te, in terram alienam, in qua nati non estis, [a]ibique moriemini; 27 [b]et in terram, ad quam ipsi levant animam suam ut revertantur illuc, non revertentur.

28 Nunquid vas fictile atque contritum vir iste Iechonias? nunquid [c]vas absque omni voluptate? Quare abiecti sunt ipse et semen eius et proiecti in terram [d]quam ignoraverunt? 29 [e]Terra, terra, terra, audi sermonem Domini. 30 Haec dicit Dominus: Scribe virum istum [f]sterilem, virum, qui in diebus suis non prosperabitur; [g]nec enim erit de semine eius vir [h]qui sedeat super solium David et potestatem habeat ultra in Iuda.

23 [a]Vae pastoribus qui disperdunt et dilacerant gregem pascuae meae, dicit Dominus; 2 ideo haec dicit Dominus Deus Israël ad pastores qui pascunt populum meum: Vos dispersistis gregem meum et eiecistis eos et non visitastis eos: ecce ego visitabo super vos [b]malitiam studiorum vestrorum, ait Dominus. 3 [c]Et ego congregabo reliquias gregis mei de [d]omnibus terris, ad quas eiecero eos illuc, et convertam eos ad rura sua, et [e]crescent et multiplicabuntur, 4 et [f]suscitabo super eos pastores, et pascent eos: non formidabunt ultra et non pavebunt, et nullus quaeretur ex numero, dicit Dominus.

5 Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et [g]suscitabo David germen iustum; et [h]regnabit rex et sapiens erit et [i]faciet iudicium et iustitiam in terra. 6 In diebus illis salvabitur Iuda, et [j]Israël habitabit confidenter, et hoc est nomen quod vocabunt eum: [l]Dominus iustus noster.

7 Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, et non dicent ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra Aegypti, 8 sed: Vivit Dominus, qui eduxit et adduxit semen domus Israël [m]de terra aquilonis et de [n]cunctis terris, ad quas eieceram eos illuc, et habitabunt in terra sua.

9 Ad prophetas: [o]Contritum est cor meum in medio mei, [p]contremuerunt omnia ossa mea, factus sum quasi vir ebrius et quasi homo madidus a vino a facie Domini et a facie verborum sanctorum eius; 10 [q]quia adulteris repleta est terra, quia a facie [r]maledictionis [s]luxit terra, [t]arefacta sunt arva deserti, [u]factus est cursus eorum malus, et fortitudo eorum dissimilis. 11 [v]Propheta namque et sacerdos polluti sunt, et [x]in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus: 12 idcirco [y]via eorum erit quasi lubricum [z]in tenebris; impellentur enim et corruent in ea; adferam enim super eos mala, [a]annum visitationis eorum, ait Dominus.

13 [b]Et in prophetis [c]Samariae vidi fatuitatem: [d]prophetabant in Baal et [e]decipiebant populum meum Israël; 14 et [f]in prophetis Ierusalem vidi similitudinem adulterantium et iter mendacii, et [g]confortaverunt manus pessimorum, ut non converteretur unusquisque a malitia sua, [h]facti sunt mihi omnes ut Sodoma, et habitatores eius quasi Gomorrha.

15 Propterea haec dicit Dominus exercituum ad prophetas: [i]Ecce ego cibabo eos absinthio et [j]potabo eos felle; a prophetis enim Ierusalem egressa est pollutio super omnem terram.

16 Haec dicit Dominus exercituum: Nolite audire verba [l]prophetarum, qui prophetant vobis et [m]decipiunt vos, visionem cordis sui loquuntur non de ore Domini: 17 dicunt his qui blasphemant me: Locutus est Dominus: [n]pax erit vobis; et omni qui ambulat in [o]pravitate cordis sui dixerunt: [p]Non veniet super vos malum. 18 [q]Quis enim adfuit in consilio Domini et vidit et audivit sermonem eius? quis consideravit verbum illius et audivit?

19 [r]Ecce turbo dominicae indignationis egredietur, et tempestas erumpens [s]super caput impiorum veniet, 20 [t]non revertetur furor Domini, usque dum faciat et usque dum compleat cogitationem cordis

t cp. 24, 1.
u 3 Rg 21, 8; Ecli 49, 13; Ag
v cp. 24, 20. [2, 24.
x cp. 39, 17.
y 4 Rg 24, 15; 2 Par 36, 10. — cf. cp. 16, 13.
z cf. 4 Rg 24, 8.
a Is 22, 18.
b cp. 44, 14.

c cf. cp. 48, 38; Ps 30, 13; Ecli 21, 17; Os 8, 8.
d v. cp. 15, 14.
e cf. Dt 32, 1; Is 1, 2; 34, 1; Mic 1, 2.
f cf. 1 Par 3, 17; Mt 1, 12.
g cp. 36, 30.
h cf. 2 Rg 7, 12, 13, 16.

a cp. 6, 3; 10, 21; 22, 22; 25, 34, 36; Is 56, 11; Ez 13, 3; 34, 2; Zc 11, 17. — cf. Jo 10, 12, 13.
b vr. 22; cp. 4, 4.
c cp. 29, 14; 32, 37; Dt 30, 3; Tb 13, 5; Ez 20, 34, 41; 37, 21. — cf. Ps 106, 2; Ecli 36, 13. — v. Ex 34, 11, 16.
d cf. cp. 8, 3.
e cf. Gn 1, 28.
f cp. 3, 15. — v. Ez 34, 23.
5, 6] cp. 33, 14-16.
5, 6] Cpp. ad trt. et sxt. in Adv.
g Is 4, 2; 11, 1. — v. 2 Rg 7, 12.
h cp. 30, 9; Is 32, 1; Ez 37, 24; Os 3, 5; Mt 2, 2; Lc 1, 32; 19, 38; Jo 1, 49.
i Dn 9, 24; Rm 3, 25, 26. — cf. 2 Rg 8, 15.
j cp. 32, 37; Dt 33, 28; Ez 28, 26. — cf. Zc 14, 11.
l cf. Ml 4, 2; Rm 10, 4; 1 Cor 7, 8] cp. 16, 14, 15. [1, 30.
m cp. 3, 12.
n cp. 8, 3.
o Ez 6, 9. — cf. cp. 4, 19, 20.
9] *Ant. in Cen. Dñi.*
p Ps 6, 3; 30, 11; Hab 3, 16.
q cp. 5, 7, 8; 9, 2.
r Ps (10), 7; Os 4, 2, 3.
s cp. 12, 4.
t cp. 9, 10, 12; 12, 4.
u cf. cp. 22, 17.
v cf. vr. 33, 34; Sph 3, 4. — v. cp. 6, 13.
x cp. 7, 30; 32, 34; Ez 8, 16; 23, 39.
y Ps 34, 6.
z Pro 4, 19; Jo 12, 35. — cf. cp. 13, 16.

a cp. 11, 23.
b Lm 2, 14.
c Is 7, 9 Ez 16, 46.
d cp. 2, 8. [3, 5.
e vr. 3; Is 3, 12; 9, 16; Mic
f v. cp. 29, 21-23.
g Ez 13, 22. — cf. Ps 63, 6.
h Is 1, 9, 10; 13, 19. — cf. Dt 32, 32.
i cp. 9, 15. — cf. Dt 29, 18; Ps
j cp. 8, 14. [79, 6; Pro 5, 4.
l cf. cp. 14, 14.
m vr. 21, 26; Nm 16, 28; Ez 13, 2, 17
n Zc 10, 2. — v. cp. 6, 14.
o cp. 3, 17; 7, 24. [11.
p cp. 5, 12; Am 9, 10; Mic 3,
q Is 40 13. — cf. vr. 22.
r cp. 10, 23; Sap 5, 24. [3, 7.
s cf. Ecli 17, 19; Jl 3, 4. 7; 2 Pt
t cp. 30, 24. — cf. Is 55, 11.

sua auctoritate semetipsos mittunt, caveant (16-22), illorum somnia vaticiniis legitimorum prophetarum non permisceant (23-32) atque eis irrideant (33-40). Quibus omnibus de reprobationis causis praemissis, iam

*21] * Catech. R. II 7, 8.*
u cp. 14, 14; 27, 15. —cf. cp. 5, 31 .
v cf. vr. 18.
y cf. Lc 1, 17.
z vr. 2; cp. 25, 5.
a cf. Ps 93, 7, 9. — cf. Ps 138, 8-13; Am 9, 2, 3; Ac 17, 27.
*24] * Catech. R. I 2, 6; IV 9, 19.*
b cf. Ps 138, 8; Sap 1, 7; Is 66, 1; Ac 7, 49.
c v. cp. 5, 31.
d cf. Zc 10, 2.
e cf. cp. 14, 14.
f vr. 11.
g Jd 2, 7; 8, 33, 34.
h cf. Nm 12, 6.
i cf. Lc 3, 17.
j cf. Dn 2, 34, 45; Os 6, 5; Heb 4, 12.
l Ez 13, 8. — cf. cp. 14, 15; Dt 18, 20.
m Ez 13, 10; Mic 3, 5.
n vr. 13.
o vr. 21. — v. cp. 14, 14.
p v. Ez 14, 1-11.
q Ml 1, 1. — cf. Lm 2, 14.
r cf. Os 4, 6.
s cf. Mt 15, 6.
t cp. 10, 10; Ps 41, 3.
u cp. 20, 11.
a cf. Am 8, 1, 2.
b 4 Rg 24, 15; 2 Par 36, 10.
c Mt 1, 11. — cf. cp. 22, 18, 24, 28.
d cp. 29, 2; 4 Rg 24, 12, 14.
e cf. Is 28, 4.
f cp. 29, 17. — cf. vr. 8.
g cp. 1, 11, 13.
h cp. 29, 20.
i cf. Am 9, 4.
j cp. 12, 15; 16, 15; 29, 10; 30, 3. —
l cp. 12, 16; 31, 28. — cf. cp. 1, 10; Am 9, 15.
m cp. 32, 39; Dt 30, 6; Bar 2, 31; Ez 11, 19, 20; 36, 26, 27.
n cp. 30, 22; 31, 1, 33; 32, 38.
o Jl 2, 12, 13.
p cp. 29, 17. — cf. vr. 2.
q cp. 21, 1.
r v. cpp. 43-44.
s cp. 29, 18. — cf. cp. 49, 13.

sui: in novissimis diebus intelligetis consilium eius. 21 [u]Non mittebam prophetas, et ipsi currebant; non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant. 22 [v]Si stetissent in consilio meo et nota fecissent verba mea populo meo, [y]avertissem utique eos a via sua mala et [z]cogitationibus suis pessimis.

23 [a]Putasne Deus e vicino ego sum, dicit Dominus, et non Deus de longe? 24 Si occultabitur vir in absconditis, et ego non videbo eum? dicit Dominus; [b]nunquid non caelum et terram ego impleo? dicit Dominus. 25 Audivi quae dixerunt prophetae [c]prophetantes in nomine meo mendacium atque dicentes: [d]Somniavi, somniavi. 26 Usquequo istud est [e]in corde [f]prophetarum vaticinantium mendacium et prophetantium seductiones cordis sui? 27 qui volunt facere ut obliviscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum, quae narrat unusquisque ad proximum suum, sicut [g]obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal. 28 [h]Propheta qui habet somnium narret somnium, et qui habet sermonem meum loquatur sermonem meum vere. [i]Quid paleis ad triticum? dicit Dominus; 29 nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, et [j]quasi malleus conterens petram? 30 [l]Propterea ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui furantur verba mea unusquisque a proximo suo; 31 ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui adsumunt linguas suas et aiunt: Dicit Dominus; 32 ecce ego ad [m]prophetas somniantes mendacium, ait Dominus, qui narraverunt ea et [n]seduxerunt populum meum in mendacio suo et in miraculis suis, [o]cum ego non misissem eos nec mandassem eis, qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus. 33 [p]Si igitur interrogaverit te populus iste vel propheta aut sacerdos dicens: Quod est [q]onus Domini? dices ad eos: Vos estis onus; [r]proiciam quippe vos, dicit Dominus. 34 Et propheta et sacerdos et populus qui dicit: Onus Domini, visitabo super virum illum et super domum eius; 35 haec dicetis unusquisque ad proximum et ad fratrem suum: Quid respondit Dominus? et quid locutus est Dominus? 36 Et onus Domini ultra non memorabitur; quia onus erit unicuique sermo suus, et [s]pervertistis verba [t]Dei viventis Domini exercituum, Dei nostri. 37 Haec dices ad prophetam: Quid respondit tibi Dominus? et quid locutus est Dominus? 38 Si autem onus Domini dixeritis, propter hoc haec dicit Dominus: Quia dixistis sermonem istum: onus Domini; et misi ad vox dicens: Nolite dicere onus Domini.

39 Propterea ecce ego tollam vos portans et derelinquam vos et civitatem, quam dedi vobis et patribus vestris a facie mea, 40 et [u]dabo vos in opprobrium sempiternum et ignominiam aeternam, quae nunquam oblivione delebitur.

24 Ostendit mihi Dominus, et ecce [a]duo calathi pleni ficis positi ante templum Domini, postquam transtulit [b]Nabuchodonosor rex Babylonis [c]Iechoniam filium Ioakim regem Iuda et [d]principes eius et fabrum et inclusorem de Ierusalem et adduxit eos in Babylonem. 2 Calathus unus ficus bonas habebat nimis, ut [e]solent ficus esse primi temporis; et calathus unus [f]ficus habebat malas nimis, quae comedi non poterant, eo quod essent malae.

3 Et dixit Dominus ad me: [g]Quid tu vides, Ieremia? Et dixi: Ficus, ficus bonas, bonas valde; et malas, malas valde, quae comedi non possunt, eo quod sint malae.

4 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 5 Haec dicit Dominus Deus Israël: Sicut ficus hae bonae, sic cognoscam transmigrationem Iuda, [h]quam emisi de loco isto in terram Chaldaeorum, in bonum. 6 [i]Et ponam oculos meos super eos ad placandum et [j]reducam eos in terram hanc et [l]aedificabo eos et non destruam et plantabo eos et non evellam. 7 [m]Et dabo eis cor ut sciant me, quia ego sum Dominus; et [n]erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum, quia [o]revertuntur ad me in toto corde suo.

8 Et [p]sicut ficus pessimae, quae comedi non possunt, eo quod sint malae, haec dicit Dominus, sic dabo [q]Sedeciam regem Iuda et principes eius et reliquos de Ierusalem, qui remanserunt in urbe hac et [r]qui habitant in terra Aegypti, 9 et [s]dabo eos in vexationem

de captivitate agitur, atque duobus calathis ficorum sors adumbratur cum captivorum qui salvandi, tum eorum qui e medio tollenai sunt (24, 1-10), atque, duratione captivatis definita (25, 1-14), allegorice iu-

adflictionemque omnibus regnis terrae, in [t]opprobrium et in [u]parabolam et in proverbium et [v]in maledictionem in universis locis, ad quae eieci eos. 10 Et mittam in eis [x]gladium et famem et pestem, donec consumantur de terra, quam dedi eis et patribus eorum.

25 Verbum, quod factum est ad Ieremiam de omni populo Iuda in [a]anno quarto Ioakim filii Iosiae regis Iuda (ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis), 2 quod locutus est Ieremias propheta ad omnem populum Iuda et ad universos habitatores Ierusalem dicens: 3 A [b]tertiodecimo anno Iosiae filii Amon regis Iuda usque ad diem hanc, iste tertius et vicesimus annus, factum est verbum Domini ad me, et [c]locutus sum ad vos de nocte consurgens et loquens, et [d]non audistis. 4 Et misit Dominus ad vos omnes servos suos prophetas consurgens diluculo mittensque, et non audistis neque inclinastis aures vestras ut audiretis, 5 cum diceret: [e]Revertimini unusquisque a via sua mala et [f]a pessimis cogitationibus vestris et habitabitis in terra, quam dedit Dominus vobis et patribus vestris a saeculo et usque in saeculum, 6 et [g]nolite ire post deos alienos, ut serviatis eis adoretisque eos, [h]neque me ad iracundiam provocetis in operibus manuum vestrarum, et non adfligam vos. 7 Et non audistis me, dicit Dominus, ut me ad iracundiam provocaretis in operibus manuum vestrarum in malum vestrum.

8 [i]Propterea haec dicit Dominus exercituum: Pro eo quod non audistis verba mea, 9 ecce ego mittam et adsumam universas cognationes aquilonis, ait Dominus, et Nabuchodonosor regem Babylonis [j]servum meum et [l]adducam eos super terram istam et super habitatores eius et super omnes nationes, quae in circuitu illius sunt, et interficiam eos et ponam eos [m]in stuporem et in sibilum et in solitudines sempiternas 10 [n]perdamque ex eis vocem gaudii et vocem sponsi et vocem sponsae, [o]vocem molae et [p]lumen lucernae, 11 et erit universa terra haec in solitudinem et in stuporem, et [q]servient omnes gentes istae regi Babylonis [r]septuaginta annis. 12 Cumque impleti fuerint septuaginta anni, [s]visitabo super regem Babylonis et super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum et super terram Chaldaeorum et [t]ponam illam in solitudines sempiternas 13 et adducam super terram illam omnia verba mea, quae locutus sum contra eam, omne quod scriptum est [u]in libro isto, quaecumque prophetavit Ieremias adversum omnes gentes, 14 quia [v]servierunt eis, cum essent gentes multae et reges magni, et [x]reddam eis secundum opera eorum et secundum facta manuum suarum.

15 Quia sic dicit Dominus exercituum Deus Israël: [y]Sume calicem vini furoris huius de manu mea et [z]propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te. 16 Et bibent et turbabuntur et insanient [a]a facie gladii, quem ego mittam inter eos. 17 Et accepi calicem de manu Domini et [b]propinavi cunctis gentibus, ad quas misit me Dominus, 18 [c]Ierusalem et civitatibus Iuda et regibus eius et principibus eius, ut [d]darem eos in solitudinem et in stuporem et in sibilum et in maledictionem, sicut est dies ista; 19 [e]Pharaoni regi Aegypti et servis eius et principibus eius et omni populo eius 20 et universis generaliter cunctis regibus [f]terrae Ausitidis et cunctis regibus [g]terrae Philisthiim et Ascaloni et Gazae et Accaron et reliquiis [h]Azoti 21 et [i]Idumaeae et [j]Moab et filiis [l]Ammon 22 et cunctis regibus [m]Tyri et universis regibus Sidonis et regibus terrae insularum, qui sunt trans [n]mare, 23 et [o]Dedan et [p]Thema et [q]Buz et universis, qui [r]attonsi sunt in comam, 24 et cunctis [s]regibus Arabiae et cunctis regibus occidentis qui habitant in deserto, 25 et cunctis regibus Zambri et cunctis regibus [t]Elam et cunctis regibus [u]Medorum, 26 cunctis quoque regibus [v]aquilonis de prope et de longe, unicuique contra fratrem suum, et omnibus regnis terrae, quae super faciem eius sunt; et rex [x]Sesach bibet post eos.

27 Et dices ad eos: Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: [y]Bibite et inebriamini et vomite et cadite neque surgatis [z]a facie gladii, quem ego mittam inter vos. 28 Cumque noluerint accipere calicem de manu tua, ut bibant, dices ad eos: Haec dicit Dominus exercituum: [a]Bibentes bibetis; 29 [b]quia ecce in civitate, in qua in-

t v. Ez 5, 14.
u v. Dt 28, 37; 2 Par 7, 20.
v cp. 25, 18; 26, 6; 4 Rg 22, 19.
x cp. 14, 12; 29, 17.

a cp. 1, 3; 36, 1; 45, 1; 46, 2. — cf. 4 Rg 24, 1; Dn 1, 1.

b cp. 1, 2.

c cp. 7, 13; 11, 7, 8; 26, 5; 29, 19; 35, 15; 2 Par 36, 15.
d v. cp. 19, 15.

e cp. 18, 11; 35, 15. — cf. Jn 3, 8.
f cp. 23, 22.
g cp. 1, 16; 7, 6.
h cf. cp. 32, 30.

i Bar 6, 1.

j cp. 27, 6; 43, 10. — cf. Is 44, 28; 45, 1. — v. Ez 29, 18-20.
l cf. cp. 1, 15.
m v. cp. 18, 16.
n cp. 7, 34; 16, 9.
o Ec 12, 4; Ap 18, 22.
p Ap 18, 23.
q cf. cp. 28, 14. — v. cp. 27, 3-6.
r cp. 29, 10; 2 Par 36, 21, 22; 1 Es 1, 1; Dn 9, 2. — cf. Is 23, 15; Zc 1, 12; 7, 15.
s cp. 30, 20; 51, 24, 26, 62; Is 13, 19. — cf. cp. 29, 10.
t Is 13, 20-22.
u v. cpp. 46-51
v cp. 27, 7; 50, 9, 41; 51, 27, 28.
x cp. 50, 15; 51, 6, 24. — cf. Ps 136, 8.
y cp. 49, 12; 51, 7; Jb 21, 20; Ps 59, 5; 74, 9; Is 51, 17; Lm 4, 21; Ap 14, 10. — cf. cp. 13, 13; Ex 23, 31.
z cf. Hab 2, 16.
a cf. cp. 47, 6.
b cf. Is 51, 22, 23.
c cf. Zc 12, 2.
d vr. 9, 11. — v. cp. 18, 16.
e cp. 45, 25.
f cf. Jb 1, 1; Lm 4, 21.
g cp. 47, 1, 4, 5.
h cf. Is 20, 1.
i cp. 9, 26. — v. cp. 49, 7, 22.
j v. cp. 48.
l v. cp. 49, 1, 6.
m cp. 47, 4; Is 23, 1, 2.
n cp. 49, 23.
o cp. 49, 8. — v. Is 21, 13.
p Gn 25, 15; Jb 6, 19.
q cf. Jb 32, 2, 6.
r cp. 9, 26; 49, 32.
s 2 Par 9, 14.
t Is 11, 11. — v. cp. 49, 34-39.
u cf. 4 Rg 17, 6.
v cp. 50, 9.
x cp. 51, 41.
y Ab 16; Hab 2, 16. — cf. cp. 48, 26.
z cf. vr. 16.
a cp. 49, 12.
b cf. Ez 9, 6.

dicium universarum gentium describitur (15-38). Haec tamen vaticinia sacerdotes et pseudoprophetae aegre ferentes captum Ieremiam ad mortem damnant (26, 1-11), qui tamen ad suam missionem provocans, quomi-

vocatum est nomen meum, ego incipiam adfligere, et vos quasi innocentes et immunes eritis? [c]Non eritis immunes; [d]gladium enim ego voco super omnes habitatores terrae, dicit Dominus exercituum. 30 Et tu prophetabis ad eos omnia verba haec et dices ad illos: [e]Dominus de excelso rugiet et de habitaculo sancto suo dabit vocem suam: rugiens rugiet super decorem suum, [f]celeuma quasi calcantium concinetur adversus omnes habitatores terrae. 31 Pervenit sonitus usque ad extrema terrae, quia [g]iudicium Domino cum gentibus; iudicatur ipse cum omni carne. Impios tradidi gladio, dicit Dominus.

32 Haec dicit Dominus exercituum: Ecce adflictio egredietur de gente in gentem, et [h]turbo magnus egredietur [i]a summitatibus terrae, 33 [j]et erunt interfecti Domini in die illa a summo terrae usque ad summum eius; [l]non plangentur et [m]non colligentur neque sepelientur, in sterquilinium super faciem terrae iacebunt. 34 [n]Ululate, [o]pastores, et clamate et [p]adspergite vos cinere, optimates gregis, quia completi sunt dies vestri, ut interficiamini, et dissipationes vestrae, et cadetis quasi vasa pretiosa. 35 Et [q]peribit fuga a pastoribus et salvatio ab optimatibus gregis. 36 Vox clamoris pastorum et ululatus optimatum gregis, quia vastavit Dominus pascua eorum. 37 Et [r]conticuerunt arva pacis [s]a facie irae furoris Domini. 38 [t]Dereliquit quasi leo umbraculum suum, quia facta est terra eorum in desolationem [u]a facie irae columbae et a facie irae furoris Domini.

26 [a]In principio regni [b]Ioakim filii Iosiae regis Iuda factum est verbum istud a Domino dicens: 2 Haec dicit Dominus: [c]Sta in atrio domus Domini et loqueris ad omnes civitates Iuda, de quibus veniunt ut adorent in domo Domini, [d]universos sermones, quos ego mandavi tibi ut loquaris ad eos: [e]noli subtrahere verbum, 3 [f]si forte audiant et convertantur unusquisque a via sua mala; et [g]paeniteat me mali quod cogito facere eis [h]propter malitiam studiorum eorum. 4 Et dices ad eos: Haec dicit Dominus: [i]Si non audieritis me, ut ambuletis in lege mea, quam dedi vobis; 5 [j]ut audiatis sermones servorum meorum prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens et dirigens, et non audistis, 6 [l]dabo domum istam sicut Silo et urbem hanc dabo in [m]maledictionem cunctis gentibus terrae.

7 [n]Et audierunt sacerdotes et prophetae et omnis populus Ieremiam loquentem verba haec in domo Domini. 8 Cumque complesset Ieremias loquens omnia, quae praeceperat ei Dominus ut loqueretur ad universum populum, apprehenderunt eum sacerdotes et prophetae et omnis populus dicens: Morte moriatur. 9 [o]Quare prophetavit in nomine Domini dicens: [p]Sicut Silo erit domus haec, ut urbs ista desolabitur, [q]eo quod non sit habitator? Et congregatus est omnis populus adversus Ieremiam in domo Domini. 10 Et audierunt [r]principes Iuda verba haec et ascenderunt de domo regis in domum Domini et sederunt in introitu portae domus Domini novae. 11 Et locuti sunt sacerdotes et prophetae ad principes et ad omnem populum [s]dicentes: [t]Iudicium mortis est viro huic, quia prophetavit adversus civitatem istam, sicut audistis auribus vestris. 12 Et ait Ieremias ad omnes principes et ad universum populum dicens: Dominus misit me ut prophetarem ad domum istam et ad civitatem hanc omnia verba quae audistis. 13 Nunc ergo [u]bonas facite vias vestras et studia vestra et [v]audite vocem Domini Dei vestri, et [x]paenitebit Dominum mali, quod locutus est adversum vos. 14 [y]Ego autem ecce in manibus vestris sum, facite mihi quod bonum et rectum est in oculis vestris. 15 Veruntamen scitote et cognoscite quod, si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos et contra civitatem istam et habitatores eius; in veritate enim misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus vestris omnia verba haec.

16 Et dixerunt principes et omnis populus ad [z]sacerdotes et ad prophetas; [a]Non est viro huic iudicium mortis, quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos. 17 [b]Surrexerunt ergo viri de [c]senioribus terrae et dixerunt ad omnem coetum populi loquentes: 18 [d]Michaeas de Morasthi fuit propheta in diebus Ezechiae regis

c Pro 11, 31; Am 3, 2; Ab 16. — cf. 1 Pt 4, 17.
d Ez 38, 21.

e Os 11, 10; Jl 3, 16; Am 1, 2.
f cp. 51, 14. — cf. Jd 9, 27; Is 16, 9.
g Is 3, 14; Os 4, 1. — cf. Is 66, 16; Jl 3, 2.

h cf. cp. 23, 19; 30, 23.
i cp. 6, 22.
j cf. cp. 7, 33.
l v. cp. 16, 4.
m cp. 8, 2; Ez 29, 5. — v. cp. 23, 1.
n cp. 4, 8; Zc 11, 2. — v. Is 13, 6.
34] *v. Jl 1, 8.*
o v. cp. 23, 1.
p cp. 6, 26.
q cf. Am 2, 14.
r cf. Is 32, 18.
s v. cp. 12, 13.
t cp. 4, 7. — cf. Jb 38, 40.
u cp. 46, 16; 50, 16.

a cp. 27, 1.
b 4 Rg 23, 36; 2 Par 36, 5.
c cp. 7, 2; 19, 14; 26, 2.
d cf. Ez 3, 10.
e Dt 4, 2; 12, 32. — cf. Ac 20, 27.
f cp. 36, 3.
g vr. 13, 19; Ps 105, 45. — v. cp. 18, 8.
h cp. 4, 4.
i Lv 26, 14; Dt 28, 15.
j v. cp. 25, 4.
l cp. 7, 12, 14; 1 Rg 4, 4, 12.
m v. cp. 24, 9.

n cp. 23, 33.

o cf. Mr 14, 58; Ac 6, 14.
p vr .6.
q v. cp. 4, 7.

r cp. 36, 10.

s cf. cp. 38, 4; Ac 6, 13.
t cf. Dt 18, 20.

u v. cp. 7, 3.
v Dt 30, 2.
x vr. 3, 19.
y Js 9, 25. — cf. Mt 27, 24.

z vr. 8.
a cf. vr. 11.
b cf. Ac 5, 24.
c cf. cp. 19, 1.
d Mic 1, 1.

nus Uriae sortem incurreret, obtinuit (12-24); sed cum perseveraret symbolo quoque vinculorum in praedicanda abductione populi indeprecabili (27, 1-22) eamque morte Hananiae sibi contradicentis confirmaret (28,

Iuda et ait ad omnem populum Iuda dicens: Haec dicit Dominus exercituum: ' [e]Sion quasi ager arabitur, et Ierusalem in acervum lapidum erit, et mons domus in excelsa silvarum '. 19 Nunquid morte condemnavit eum Ezechias rex Iuda et omnis Iuda? [f]nunquid non timuerunt Dominum et deprecati sunt faciem Domini, et [g]paenituit Dominum mali quod locutus fuerat adversum eos? [h]Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras.

20 Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Urias filius Semei de [i]Cariathiarim, et prophetavit adversus civitatem istam et adversus terram hanc iuxta omnia verba Ieremiae. 21 Et audivit [j]rex Ioakim et omnes potentes et principes eius verba haec et quaesivit rex interficere eum, et audivit Urias et timuit fugitque et ingressus est Aegyptum. 22 Et misit rex Ioakim viros in Aegyptum, [l]Elnathan filium [m]Achobor et viros cum eo in Aegyptum, 23 et eduxerunt Uriam de Aegypto et adduxerunt eum ad regem Ioakim, et [n]percussit eum gladio et proiecit cadaver eius in sepulcris vulgi ignobilis. 24 Igitur manus [o]Ahicam filii Saphan fuit cum Ieremia, ut non traderetur in manus populi, et interficerent eum.

27 [a]In principio regni Ioakim filii Iosiae regis Iuda factum est verbum istud ad Ieremiam a Domino dicens: 2 Haec dicit Dominus ad me: [b]Fac tibi vincula et [c]catenas et pones eas in collo tuo 3 et mittes eas ad regem [d]Edom et ad regem Moab et ad regem Sidonis in manu nuntiorum, qui venerunt Ierusalem ad [e]Sedeciam regem Iuda, 4 et praecipies eis ut ad dominos suos loquantur: Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Haec dicetis ad dominos vestros: 5 [f]ego feci terram et homines et iumenta, quae sunt super faciem terrae, [g]in fortitudine mea magna et in bracchio meo extento et [h]dedi eam ei qui placuit in oculis meis. 6 [i]Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis [j]servi mei; insuper et [l]bestias agri dedi ei, ut serviant illi, 7 [m]et servient ei omnes gentes et [n]filio eius et [o]filio filii eius, [p]donec veniat tempus terrae eius et ipsius; et [q]servient ei gentes multae et reges magni. 8 [r]Gens autem et regnum, quod non servierit Nabuchodonosor regi Babylonis, et quicumque non [s]curvaverit collum suum sub iugo regis Babylonis, [t]in gladio et in fame et in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus, donec consumam eos in manu eius. 9 Vos ergo [u]nolite audire prophetas vestros et divinos et somniatores et [v]augures et maleficos, qui dicunt vobis: Non servietis regi Babylonis; 10 quia [w]mendacium prophetant vobis, ut longe vos faciant de terra vestra et eiciant vos, et pereatis. 11 [x]Porro gens quae subiecerit cervicem suam sub iugo regis Babylonis et servierit ei, dimittam eam in terra sua, dicit Dominus, et colet eam et habitabit in ea. 12 Et ad [y]Sedeciam regem Iuda locutus sum secundum omnia verba haec dicens: [z]Subicite colla vestra sub iugo regis Babylonis et servite ei et populo eius et vivetis. 13[a]Quare moriemini tu et populus tuus gladio et fame et peste, sicut locutus est Dominus ad gentem, quae servire noluerit regi Babylonis? 14 Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis: Non servietis regi Babylonis; quia mendacium ipsi loquuntur vobis, 15 quia non misi eos, ait Dominus, et ipsi prophetant in nomine meo mendaciter, ut eiciant vos, et pereatis tam vos quam prophetae qui vaticinantur vobis. 16 Et ad sacerdotes et ad populum istum locutus sum dicens: Haec dicit Dominus: Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis dicentes: Ecce vasa Domini revertentur de Babylone nunc cito; mendacium enim prophetant vobis. 17 [b]Nolite ergo audire eos, sed servite regi Babylonis, ut vivatis: quare [c]datur haec civitas in solitudinem? 18 Et, si prophetae sunt, et est verbum Domini in eis, [d]occurrant Domino exercituum, ut [e]non veniant vasa, quae derelicta fuerant in domo Domini et in domo regis Iuda et in Ierusalem, in Babylonem. 19 [f]Quia haec dicit Dominus exercituum ad columnas et ad mare et ab bases et ad reliqua vasorum, quae remanserunt in civitate hac, 20 quae non tulit Nabuchodonosor rex Babylonis, [g]cum transferret Iechoniam filium Ioakim regem Iuda de Ierusalem.

21 Quia haec dicit Dominus exercituum Deus Israël ad vasa,

e Mic 3, 5, 12.

f cf. 2 Par 32, 26.
g vr. 3, 13; cp. 18, 8; Ex 32, 14; 2 Rg 24, 16. — cf. 3 Rg 13, 6.
h cf. Ac 5, 39.

i Js 9, 17; 1 Rg 6, 22 etc.
j vr. 1.

l cp. 36, 12, 25.
m 4 Rg 22, 12, 14.
n cf. cp. 22, 17; 2 Es 9, 26; Mt 21, 35; 23, 37.
o 4 Rg 22, 12.

a cp. 26, 1, 21.

b cp. 3 Rg 22, 11; Ez 7, 23.
c cp. 28, 10, 12, 13. — cf. Lv 26, 13.
d cp. 25, 21, 22.
e vr. 12, 20; cp. 28, 1. — cf. vr. 1.
f Ps 113, 15; Is 45, 12.
g v. cp. 21, 5.
h Ps 113, 16; Dn 4, 14.
i cf. Ez 30, 21, 25.
j cp. 25, 9, 14.
l cp. 28, 14; Jdt 11, 5; Bar 3, 16; Dn 2, 38.
m cf. Dn 2, 37, 38; Hab 2, 5.
n cp. 52, 31.
o Dn 5, 1, 30.
p v. cp. 25, 12.
q v. cp. 25, 14.
r v. Bar 2, 22.
s vr. 11, 12. — cf. cp. 30, 8.
t vr. 13. — v. cp. 14, 12.
u vr. 16; cp. 29, 8, 9. — cf. cp. 14, 14.
v cf. Dt 18, 10; Is 2, 6.
w cp. 14, 14; 29, 9. — cf. cp. 23, 21. — v. cp. 5, 3.
x Bar 2, 21. — cf. vr. 2, 8.

y cp. 28, 1. — cf. cp. 27, 1.
z vr. 17. — cf. cp. 38, 17.
a vr. 8; cp. 42, 17; Ez 18, 31.

b cp. 28, 3; 4 Rg 24, 13; 2 Par 36, 7, 10, 18.
c v. cp. 7, 34.
d cf. Is 59, 16.
e Dn 1, 2.

f cp. 4 Rg 25, 13.

g 4 Rg 24, 14, 15; Mt 1, 11, 12. — cp. 24, 1.

1-17), immo cum ad eos qui exsules erant in Babylonia litteras daret exhortans ut quieti viverent, neve pseudoprophetis, qui falso liberationem imminentem dictitabant (29, 1-15) et quibus gravem poenam

quae derelicta sunt in domo Domini et in domo regis Iuda et Ierusalem: 22 [h]In Babylonem transferentur [i]et ibi erunt [j]usque ad diem visitationis suae, dicit Dominus, et [l]adferri faciam ea et restitui in loco isto.

28 Et factum est in anno illo, in principio regni [a]Sedeciae regis Iuda, in anno quarto, in mense quinto dixit ad me [b]Hananias filius [c]Azur propheta de [d]Gabaon in domo Domini coram sacerdotibus et omni populo dicens: 2 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: [e]Contrivi iugum regis Babylonis. 3 [f]Adhuc [g]duo anni dierum, et ego referri faciam ad locum istum omnia vasa domus Domini, [h]quae tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de loco isto et transtulit ea in Babylonem. 4 Et [i]Iechoniam filium Ioakim regem Iuda et omnem transmigrationem Iuda, qui ingressi sunt in Babylonem, ego convertam ad locum istum, ait Dominus; conteram enim iugum regis Babylonis. 5 Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam prophetam in oculis sacerdotum et in oculis omnis populi, qui stabat in domo Domini, 6et ait Ieremias propheta: [j]Amen! sic faciat Dominus: suscitet Dominus verba tua quae prophetasti, ut referantur vasa in domum Domini et omnis transmigratio de Babylone ad locum istum. 7 Veruntamen audi verbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis et in auribus universi populi: 8 [l]Prophetae, qui fuerunt ante me et ante te ab initio et prophetaverunt super terras multas et super regna magna de proelio et de adflictione et de fame, 9 [m]propheta qui vaticinatus est pacem, cum venerit verbum eius, scietur propheta, quem misit Dominus in veritate. 10 Et tulit Hananias propheta [n]catenam de collo Ieremiae prophetae et confregit eam; 11 et ait Hanaias in conspectu omnis populi dicens: [o]Haec dicit Dominus: [p]Sic confringam iugum Nabuchodonosor regis Babylonis post duos [q]annos dierum de collo [q]omnium gentium.

12 Et abiit Ieremias propheta in viam suam, et factum est verbum Domini ad Ieremiam, postquam confregit Hananias propheta catenam de collo Ieremiae prophetae, dicens: 13 Vade et dices Hananiae: Haec dicit Dominus: Catenas ligneas contrivisti et facies pro eis catenas ferreas. 14 Quia haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: [r]Iugum ferreum posui super collum [s]cunctarum gentium istarum, [t]ut serviant Nabuchodonosor regi Babylonis, et servient ei, insuper [u]et bestias terrae dedi ei. 15Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam prophetam: Audi, Hanania; [v]non misit te Dominus, et [x]tu confidere fecisti populum istum in mendacio. 16 [y]Idcirco haec dicit Dominus: Ecce ego mittam te a facie terrae: hoc anno morieris, [z]adversum enim Dominum locutus es. 17 Et mortuus est Hananias propheta in anno illo mense septimo.

29 Et haec sunt verba [a]libri, quem misit Ieremias propheta de Ierusalem ad reliquias [b]seniorum transmigrationis et ad [c]sacerdotes et ad prophetas et ad omnem populum, quem traduxerat Nabuchodonosor de Ierusalem in Babylonem, 2 postquam egressus est [d]Iechonias rex et domina et [e]eunuchi et principes Iuda et Ierusalem et faber et inclusor de Ierusalem, 3 in manu Elasa filii [f]Saphan et Gamariae filii [g]Helciae, quos misit Sedecias rex Iuda ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Babylonem, dicens: 4 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël omni transmigrationi, quam transtuli de Ierusalem in Babylonem, 5 [h]Aedificare domos et habitate et plantate hortos et comedite fructum eorum, 6 accipite uxores et generate filios et filias et date filiis vestris uxores et filias vestras date viris, et pariant filios et filias, et multiplicamini ibi et nolite esse pauci numero 7 et quaerite pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci, et [i]orate pro ea ad Dominum, quia in pace illius erit pax vobis. 8 Haec enim dicit Dominus exercituum Deus Israël: [j]Non vos seducant prophetae vestri, qui sunt in medio vestrum, et [k]divini vestri, et ne attendatis ad somnia vestra, quae vos somniatis, 9 quia [m]falso ipsi prophetant vobis in nomine meo, et [n]non misi eos, dicit Dominus.

10 Quia haec dicit Dominus: Cum coeperint impleri in Babylone [o]septuaginta anni, [p]visitabo vos et [q]suscitabo super vos verbum meum

---

h cp. 52, 17, 20, 21; 4 Rg 25, 13; 2 Par 36, 18.
i cp. 32, 5.
j 2 Par 36, 22; 1 Es 1, 1. — cf. cp. 29, 10.
l 1 Es 1, 7, 8; 5, 14; 7, 19.
a cp. 27, 12.
b cp. 36, 12.
c Ez 11, 1.
d Js 9, 3; 21, 17.
e cp. 27, 2, 11, 12. — cf. Lv 26, 13.
f cp. 27, 16.
g vr. 11.
h 4 Rg 24, 13, 14. — cf. cp. 20, 5.
i cf. cp. 22, 10, 12, 26; 27, 20.
j cp. 11, 5; 3 Rg 1, 36.
l cf. cp. 26, 18.
m Dt 18, 22. — v. cp. 6, 14.
n cp. 27, 2.
o cf. 3 Rg 22, 11.
p vr. 2, 3.
q cp. 27, 7.
r Dt 28, 48.
s cp. 27, 6, 7.
t cf. cp. 25, 11.
u v. cp. 27, 6.
v cp. 29, 31; Dt 18, 29. — cf. Ez 13, 22, 23.
x v. cp. 5, 31.
y Dt 13, 5.
z cp. 29, 32; Dt 13, 1, 2. — cf. Dt 18, 20.
a cf. Bar 6, 1.
b Ez 8, 1.
c cf. cp. 23, 33.
d cp. 24, 1; 4 Rg 24, 12, 14.
e cp. 34, 19. — cf. Is 56, 3-5.
f 2 Par 34, 8.
g 1 Par 6, 13.
h vr. 28.
i cf. 1 Es 6, 10; Bar 1, 11; 1 Mc 7, 23; 1 Tm 2, 1, 2.
j cp. 27, 9, 14. — cf. vr. 21; cp. 5, 21; 6, 14; 14, 14. — v. Mt 24, 4.
l cp. 27, 9.
m cp. 5, 31.
n vr. 31.
o v. cp. 25, 11.
p cf. cp. 25, 12.
q cp. 33, 14. — cf. cp. 24, 6.

bonum, ut reducam vos ad locum istum. 11 [r]Ego enim scio cogitationes, quas ego cogito super vos, ait Dominus, cogitationes pacis et non adflictionis, [s]ut dem vobis finem et patientiam. 12 [t]Et invocabitis me et ibitis et orabitis me, et ego exaudiam vos. 13 [u]Quaeretis me et invenietis, cum quaesieritis me in toto corde vestro. 14 Et inveniar a vobis, ait Dominus, et [v]reducam captivitatem vestram et [v]congregabo vos de universis gentibus et de [v]cunctis locis ad quae expuli vos, dicit Dominus, et reverti vos faciam de loco, ad quem transmigrare vos feci, 15 quia dixistis: Suscitavit nobis Dominus prophetas in Babylone.

16 Quia haec dicit Dominus ad [z]regem, qui sedet super solium David, et ad omnem populum habitatorem urbis huius, ad fratres vestros qui non sunt egressi vobiscum in transmigrationem, 17 haec dicit Dominus exercituum: Ecce mittam in eos [a]gladium et famem et pestem et ponam eos quasi [b]ficus malas, quae comedi non possunt, eo quod pessimae sint; 18 et persequar eos in gladio et in fame et in pestilentia et [c]dabo eos in vexationem universis regnis terrae, in maledictionem et in stuporem et in sibilum et in opprobrium [d]cunctis gentibus, ad quae ego eieci eos, 19 eo quod non audierint verba mea, dicit Dominus, quae misi ad eos [e]per servos meos prophetas de nocte consurgens et mittens; et non audistis, dicit Dominus.

20 Vos ergo audite verbum Domini, omnis transmigratio, [f]quam emisi de Ierusalem in Babylonem.

21 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël ad Achab filium Coliae et ad Sedeciam filium Maasiae, [g]qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter: Ecce ego tradam eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, et percutiet eos in oculis vestris; 22 et [h]adsumetur ex eis maledictio omni transmigrationi Iuda, quae est in Babylone, dicentium; Ponat te Dominus sicut Sedeciam et sicut Achab, [i]quos frixit rex Babylonis in igne; 23 pro eo quod fecerint stultitiam in Israël et [j]moechati sunt in uxores amicorum suorum et locuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non mandavi eis. [l]Ego sum iudex et testis, dicit Dominus.

24 Et ad [m]Semeiam nehelamiten dices: 25 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Pro eo quod misisti in nomine tuo libros ad omnem populum, qui est in Ierusalem, et ad [n]Sophoniam filium [o]Maasiae sacerdotem et ad universos sacerdotes dicens: 26 Dominus dedit te sacerdotem pro [p]Ioiade sacerdote, ut sis [q]dux in domo Domini super omnem [r]virum arreptitium et prophetantem, ut mittas eum [s]in nervum et in carcerem; 27 et nunc quare non increpasti Ieremiam [t]anathothiten, qui prophetat vobis? 28 Quia super hoc misit in Babylonem ad nos dicens: Longum est: [u]aedificate domos et habitate et plantate hortos et comedite fructus eorum. 29 [v]Legit ergo Sophonias sacerdos librum istum in auribus Ieremiae prophetae.

30 [x]Et factum est verbum Domini ad Ieremiam dicens: 31 Mitte ad omnem transmigrationem dicens: Haec dicit Dominus ad [y]Semeiam nehelamiten: Pro eo quod prophetavit vobis Semeias, et [z]ego non misi eum, et fecit vos confidere in mendacio, 32 idcirco haec dicit Dominus: Ecce ego visitabo super Semeiam nehelamiten et super semen eius: non erit ei vir sedens in medio populi huius, et [a]non videbit bonum quod ego faciam populo meo, ait Dominus, quia [b]praevaricationem locutus est adversus Dominum.

30 Hoc verbum quod factum est ad Ieremiam a Domino dicens: 2 Haec dicit Dominus Deus Israël dicens: [a]Scribe tibi omnia verba, quae locutus sum ad te in libro; 3 [b]ecce enim dies veniunt, dicit Dominus, et [c]convertam conversionem mei [d]Israël et Iuda, ait Dominus, et [e]convertam eos ad terram, quam dedi patribus eorum, et possidebunt eam.

4 Et haec verba, quae locutus est Dominus ad Israël et ad Iudam: 5 Quoniam haec dicit Dominus: Vocem terroris audivimus: formido et non est pax. 6 Interrogate et videte si generat masculus; [f]quare ergo vidi omnis viri manum super lumbum suum quasi parturientis,

11, 11] Int. (Ps 84) in D. 23 p. Pnt.
r cf. Is 55, 8-11.
s cf. cp. 31, 17.
t cp. 33, 3; Dn 9, 3.
*13] * Catech. R. II 5, 27.*
u 2 Par 15, 2, 4; Sap 6, 13; Is 55, 6; Os 2, 5. — v. Lv 26, 41, 42; Dt 4, 29; 30, 1-3.
v v. cp. 30, 3; Ps 125, 4.
x v. cp. 23, 3.
y v. cp. 8, 3.

z v. cp. 22, 2.

a v. cp. 14, 12; 24, 10.
b cp. 24, 2, 8.

c cp. 18, 16; 42, 18; Bar 2, 4; 3, 8. — cf. cp. 11, 21-23; Dt 18, 19. — v. cp. 24, 9.
d cp. 8, 3.
e v. cp. 25, 4.

f cp. 24, 5.

g vr. 9. — cf. cp. 14, 14.

h v. cp. 24, 9.

i cf. Dn 3, 6.
j cp. 23, 14.

l Ml 3, 5. — cf. Dt 13, 10; 17, 7.
m vr. 31, 32.

n vr. 29; cp. 21, 1; 52, 24; 4 Rg 25, 18.
o cp. 35, 4.
p 4 Rg 11, 4, 15; 2 Par 22, 11; 23, 1 (?).
q cf. cp. 20, 1.
r cf. Os 9, 7.
s cp. 20, 2.
t cp. 1, 1; 32, 7.
u vr. 5.
v vr. 25; cp. 21, 1; 4 Rg 25, 18.

x vr. 1, 20.
y vr. 24.
z vr. 9. — v. cp. 5, 31.

a v. cp. 17, 6.

b cp. 28, 16.

a cp. 36, 2; Hab 2, 2.
b Hab 2, 3; Jl 3, 1.
c vr. 18; cp. 29, 14; 31, 23; 32, 44; 33, 7, 11, 36; Ez 39, 25; Am 9, 14.
d Is 11, 12, 13; Os 1, 11.
e cp. 12, 15; 16, 15; 23, 3; Bar 2, 34; Ez 20, 42.

f cf. cp. 4, 31; 6, 24; 31, 19. — v. Is 13, 8.

nibus quibus pseudoprophetae populum seducunt Ieremias iussus a Deo Israëlitis promittit et adventum novi David, et Dñum sanaturum vulnera populi (30, 1-17), et templum cum urbe reaedificandum impiosque coër-

g Nh 2, 10. — cf. Jl 2, 6.
h Jl 2, 11; Sph 1, 15.
i Dn 12, 1. — cf. Ap 16, 18.
j cp. 2, 20; Is 10, 27; Nh 1, 13.
l v. cp. 27, 12.
m Ez 34, 27.
n Ez 34, 23; 37, 24; Os 3, 5. — cf. Lc 1, 69, 70; Ac 13, 22, 23, — v. cp. 23, 5.
o cp. 42, 11; 46, 27, 28; Is 41, 13, 14; 43, 5; 44, 2.
p Is 41, 8. *q* v. cp. 3, 18.
r cp. 31, 2.
s cp. 46, 28. — cf. Am 9, 8.
t v. cp. 4, 27.
u cp. 10, 24; Ps 117, 18. — cf. 2 Cor 6, 9.
v v. cp. 15, 18.
x cp. 10, 19; 14, 17.
y cp. 46, 11. — cf. Ez 30, 21.
z cp. 22, 22; Lm 1, 2, 19. — cf. cp. 4, 30.
a Jb 13, 24; 19, 11; Is 63, 10; *b* cp. 5, 6. [Lm 2, 4.
c cp. 2, 3; 8, 16; 50, 7. — cf.
d cf. Ez 23, 22. [cp. 10, 25.
e Is 33, 1.
f cp. 33, 6. — cf. cp. 8, 22.
g cp. 3, 22.
h cf. Is 62, 4, 12; Mic 4, 6; Sph 3, 19.
i cp. 31, 10. — cf. Am 9, 11. — v. vr. 3.
j Dt 13, 16. [10; 51, 11.
k cp. 31, 12, 13; 33, 11; Is 35,
l Ez 36, 10, 37; Zc 10, 8.
m cf. Is 1, 26.
n cp. 25, 12. — cf. Ac 7, 7.
o cf. vr .9; Gn 49, 10.
p Nm 16, 5.
q cp. 49, 19. — cf. Hab 5, 4.
r cp. 24, 7; 31, 1, 33; 32, 38; Lv 26, 12; Ez 11, 20.
s cp. 23, 19. — cf. cp. 25, 32.
t cp. 23, 20. — cf. Is 55, 11.
u v. cp. 12, 13. *v* Os 3, 5.
a vr. 33; cp. 24, 7; Ez 11, 20. — cf. 2 Cor 6, 18. — v. Lv 26, 12. [63, 14.
b cf. cp. 30, 10; Ps 94, 11; Is 3] *v. vr. 21, 22; Pro 8, 22; Cn. 2, 11, 12. — V. in fs. s. Ther. a Jesu inf.*
c Dt 7, 8; 10, 15; Is 43; 4; 63, 9; Ml 1, 2; Jo 3, 16.
d Os 11, 4; Jo 6, 44.
e cf. Ps 35, 10.
f vr. 28; cp. 33, 7.
g Is 61, 10.
h vr. 13; Ex 15, 20; Jd 11, 34, 21. 24. - cf. Jdt 15, 15. - v. 2 Rg 5, 7] *R. in D. 2 Adv.* [6, 14.
i Is 65, 21; Am 9, 14.
j v. Js 24, 30, 33.
k Is 2, 3; 27, 13. — cf. Mic 4,
l Is 12, 6; 65, 18. [2.
m Am 6, 1.
n Is 10, 22; Jl 2, 32.
o cp. 23, 3. — cf. Ez 20, 34.
p cp. 3, 8.
q v. cp. 6, 22.
r Is 35, 5, 6.
s cp. 50, 4. — cf. 1 Es 3, 13; 10, 1. [22, 3.
t Is 35, 6, 7; 49, 10. — cf. Ps
u Is 35, 8; 43, 19; 49, 11.
v Rm 8, 15; 2 Cor 6, 17, 18. — cf. Ps 88, 27. — v. Dt 32, 6.
x cf. Ex 4, 22; Ps 88, 28.
10, 11] R. in D. 1 Adv.
y cf. Is 42, 12. [*storis matris.*
10 b] Ant. in fs. BMV. div. Pa-

et *g*conversae sunt universae facies in auruginem? 7 Vae, *h*quia magna dies illa, *i*nec est similis eius, tempusque tribulationis est Iacob, et ex ipso salvabitur. 8 Et erit, in die illa, ait Dominus exercituum, conteram *k*iugum eius de collo tuo et vincula eius dirumpam et *m*non dominabuntur ei amplius alieni; 9 sed servient Domino Deo suo et *n*David regi suo, quem suscitabo eis.

10 Tu ergo *o*ne timeas, *p*serve meus Iacob, ait Dominus, neque paveas, Israël, quia ecce ego salvabo te de terra longinqua et *q*semen tuum de terra captivitatis eorum, et revertetur Iacob et quiescet et cunctis adfluet bonis, et non erit quem formidet; 11 *s*quoniam tecum ego sum, ait Dominus, ut salvem te. Faciam enim consummationem in cunctis gentibus, in quibus dispersi te; te autem *t*non faciam in consummationem, sed *u*castigabo te in iudicio, ut non videaris tibi innoxius.

12 Quia haec dicit Dominus: *v*Insanabilis fractura tua, *x*pessima plaga tua; 13 non est qui iudicet iudicium tuum ad alligandum, curationum utilitas non est tibi. 14 *z*Omnes amatores tui obliti sunt tui teque non quaerent; *a*plaga enim inimici percussi te castigatione crudeli: *b*propter multitudinem iniquitatis tuae dura facta sunt peccata tua. 15 Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus; propter multitudinem iniquitatis tuae et propter dura peccata tua feci haec tibi. 16 Propterea omnes *c*qui comedunt te devorabuntur, et *d*universi hostes tui in captivitatem ducentur, et *e*qui te vastant vastabuntur, cunctosque praedatores tuos dabo in praedam: 17 *f*obducam enim cicatricem tibi et *g*a vulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus. Quia *h*eiectam vocaverunt te, Sion; haec est quae non habebat requirentem.

18 Haec dicit Dominus: Ecce *i*ego convertam conversionem tabernaculorum Iacob et tectis eius miserebor, et aedificabitur civitas *j*in excelso suo, et templum iuxta ordinem suum fundabitur, 19 et *k*egredietur de eis laus voxque ludentium; et *l*multiplicabo eos, et non minuentur; et glorificabo eos, et non attenuabuntur; 20 et *m*erunt filii eius sicut a principio, et coetus eius coram me permanebit, et *n*visitabo adversum omnes qui tribulant eum; 21 et erit dux eius ex eo, et *o*princeps de medio eius producetur; et *p*applicabo eum, et accedet ad me. *q*Quis enim iste est qui applicet cor suum ut appropinquet mihi? ait Dominus. 22 *r*Et eritis mihi in populum et ego ero vobis in Deum.

23 *s*Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens; in capite impiorum conquiescet. 24 *t*Non avertet *u*iram indignationis Dominus, donec faciat et compleat cogitationem cordis sui; *v*in novissimo dierum intelligetis ea.

31 In tempore illo, dicit Dominus, ero Deus universis cognationibus Israël, et *a*ipsi erunt mihi in populum.

2 Haec dicit Dominus: Invenit gratiam in deserto populus, qui remanserat a gladio; *b*vadet ad requiem suam Israël. 3 Longe Dominus apparuit mihi. *c*Et in caritate perpetua dilexi te; ideo *d*attraxi te *e*miserans. 4 *f*rursumque aedificabo te, et aedificaberis, virgo Israël: *g*adhuc ornaberis tympanis tuis et egredieris in choro ludentium, 5 *h*adhuc plantabis vineas in montibus Samariae, plantabunt plantantes et donec tempus veniat, non vindemiabunt; 6 quia erit dies, in qua clamabunt custodes in *j*monte Ephraim: *k*Surgite, et ascendamus in Sion ad Dominum Deum nostrum.

7 Quia haec dicit Dominus: *l*Exsultate in laetitia, Iacob, et hinnite contra *m*caput gentium; personate et canite et dicite: *n*Salva, Domine, populum tuum, reliquias Israël. 8 Ecce *o*ego adducam eos *p*de terra aquilonis et congregabo eos *q*ab extremis terrae; inter quos erunt *r*caecus et claudus, praegnans et pariens simul, coetus magnus revertentium huc. 9 *s*In fletu venient, et in misericordia reducam eos et *t*adducam eos per torrentes aquarum *u*in via recta, et non impingent in ea, quia *v*factus sum Israëli pater, et Ephraim *x*primogenitus meus est.

10 Audite verbum Domini, gentes et adnuntiate in *y*insulis, quae procul sunt, et dicite: Qui dispersit Israël congregabit eum et cu-

cendos (13-24). Id autem etiam Ephraim saluti profecturum adfirmat, nam et ipse adunabitur et adducetur (31, 1-14), Itaque Rachel, quae filios abductos defleverat, iam a fletu desistit (15-22), Iuda vero et

stodiet eum [z]sicut pastor gregem suum. 11 [a]Redemit enim Dominus Iacob et liberavit eum [b]de manu potentioris, 12 [c]et venient et laudabunt in monte Sion et [d]confluent [e]ad bona Domini [f]super frumento et vino et oleo et fetu pecorum et armentorum, [g]eritque anima eorum quasi hortus irriguus, et [h]ultra non esurient. 13 [i]Tunc laetabitur virgo in choro, iuvenes et senes simul; et [j]convertam luctum eorum in gaudium et consolabor eos et laetificabo a dolore suo 14 [l]et inebriabo animam sacerdotum pinguedine, et populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus.

15 Haec dicit Dominus: [m]Vox in excelso audita est lamentationis, luctus et fletus [n]Rachel plorantis filios suos et [o]nolentis consolari super eis, [p]quia non sunt.

16 Haec dicit Dominus: Quiescat vox tua a ploratu, et oculi tui a lacrimis, quia est merces operi tuo, ait Dominus, et [q]revertentur de terra inimici, 17 et [r]est spes novissimis tuis, ait Dominus, et revertentur filii ad terminos suos. 18 Audiens audivi [s]Ephraim transmigrantem: Castigasti me, et eruditus sum quasi iuvenculus indomitus; [t]converte me, et convertar, quia tu Dominus Deus meus. 19 Postquam enim [u]convertisti me, egi paenitentiam et, postquam ostendisti mihi, [v]percussi femur meum. [x]Confusus sum et erubui, quoniam sustinui opprobrium adulescentiae meae. 20 [y]Si filius honorabilis mihi Ephraim, si puer delicatus, quia ex quo locutus sum de eo, [z]adhuc recordabor eius. Idcirco [a]conturbata sunt viscera mea super eum, miserans miserebor eius, ait Dominus.

21 Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines, [b]dirige cor tuum in viam rectam, [c]in qua ambulasti; revertere, virgo Israël, revertere ad civitates tuas istas. 22 [d]Usquequo deliciis dissolveris, filia vaga? Quia [e]creavit Dominus novum super terram, femina circumdabit virum.

23 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Adhuc dicent verbum istud in terra Iuda in urbibus eius, [f]cum convertero captivitatem eorum: [g]Benedicat tibi Dominus, [h]pulchritudo iustitiae, [i]mons sanctus; 24 [j]et habitabunt in eo Iudas et omnes civitates eius simul agricolae et minantes greges, 25 quia [l]inebriavi animam lassam et omnem animam esurientem saturavi; 26 ideo quasi de somno suscitatus sum et vidi, et somnus meus dulcis mihi.

27 [m]Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et [n]seminabo domum Israël et domum Iuda semine hominum et semine iumentorum. 28 Et, [o]sicut vigilavi super eos, [p]ut evellerem et demolirer et dissiparem et disperderem et adfligerem, sic vigilabo super eos, [q]ut aedificem et plantem, ait Dominus. 29 [r]In diebus illis non dicent ultra: Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt; 30 [s]sed unusquisque in iniquitate sua morietur: omnis homo qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes eius.

31 [t]Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domui Israël et domui Iuda [u]foedus novum, 32 non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorum in die qua [v]apprehendi manus eorum, ut educerem eos de terra Aegypti, pactum quod irritum fecerunt, et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus; 33 sed [x]hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israël post dies illos, dicit Dominus: [y]dabo legem meam in visceribus eorum et in corde eorum scribam eam et [z]ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum, 34 et [a]non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum dicens: Cognosce Dominum; [b]omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus; [c]quia propitiabor iniquitati eorum et peccati eorum non memorabor amplius.

35 Haec dicit Dominus, [d]qui dat solem in lumine diei, ordinem lunae et stellarum in lumine noctis, [e]qui turbat mare, et sonant fluctus eius: [f]Dominus exercituum nomen illi. 36 [g]Si defecerint leges istae coram me, dicit Dominus, tunc et semen Israël deficiet, [h]ut non sit gens coram me cunctis diebus.

37 Haec dicit Dominus: Si mensurari potuerint caeli sursum et investigari fundamenta terrae deorsum, et [i]ego abiciam universum semen Israël, propter omnia quae fecerunt, dicit Dominus.

z Eccli 18, 13; Is 40, 11; Mic 2,
a Is 43, 1; 44, 23; 48, 20. [12. *11, 12*] *v. Is 19, 20.* — *R. in Ir. 2 p. D. 1 Nbr.*
b cf. Is 49, 24, 25.
c cf. cp. 30, 19.
d Is 2, 2; Mic 4, 1.
e Os 3, 5.
f cf. Dt 12, 17; Zc 9, 17.
g Is 58, 11.
h h Is 35, 10.
i vr 4.
j Is 61, 2, 3; Bar 4, 23. — cf. Jo 16, 20.
l cf. vr. 25; Is 55, 2.
15-23] *LL. in fs. ss. Imm.*
m (all) Mt 2, 18. — cp. 3, 21.
n Gn 35, 19, 20; 48, 7; 1 Rg
o Gn 37, 35; Ps 76, 3. [10, 2, 3.
p cp. 10, 20; 49, 10.
q 1 Es 1, 5; Os 1, 11.
r cp. 29, 11.
s cf. vr. 9; Os 10, 10, 11.
18] * *Catech. R. IV 9, 12.*
t Ps 79, 4; Lm 5, 21.
u Dt 30, 1, 2.
v Ez 21, 12. — cf. cp. 30, 6; Jd
x cf. cp. 3, 25. [15, 8.
y cf. vr. 9.
z cf. Is 49, 15.
a cf. Cn 5, 4; Is 16, 11; Os 11, 8.
21] *v. cp. 2, 18; Is 14, 1*
b cf. Is 57, 14; 62, 10.
21 b, 22] *R. in D. 4 Adv.*
c cp. 50, 4, 5.
d cf. cp. 2, 23, 35.
e cf. Is 42, 9; 43, 19.
f v. cp. 30, 3.
g cf. Ps 121, 6, 7.
h Is 1, 26.
i Dn 9, 16, 20; Zc 8, 3.
j cp. 33, 13.
l Ps 35, 9. — cf. Mt 11, 28.

m cp. 9, 25.
n Ex 36, 11; Os 2, 23; Zc 10, 9.
o cp. 44, 27. — cf. cp. 32, 42.
28] *R. in fs. BMV. div. Pastoris matris.*
p cf. vr. 40. — v. cp. 1, 10.
q vr. 4. — v. cp. 24, 6.
r Ex 18, 2, 3. — cf. Lm 5, 7.
s Ex 3, 18; 4, 18. — cf. Dt 24, 16; Jo 6, 21, 24.
31-34] (all) Heb 8, 8-12.
t Bar 3, 35; Lc 22, 20; 2 Cor 3, 6.
u cf. Dt 1, 31.
v Is 54, 5; 62, 4, 5.
x (all) Heb 10, 16. — cp. 32, 40; Ez 37, 26; Rm 11, 27.
y Ps 36, 31; 2 Cor 3, 3. — cf. Is 54, 13.
z vr. 1; Os 2, 23; Zc 8, 8; 13, 9; Ap 21, 7. — v. cp. 30, 22.
a Is 54, 13. — v. cp. 6, 13.
b cp. 33, 8; 36, 3; 50, 20; Dn 9, 24; Os 2, 20; Mic 7, 18; Ac 10, 43; Rm 11, 27.
c (all) Heb 10, 17. — Is 43, 25.
d Gn 1, 16. — cf. Gn 8, 22.
e Is 51, 15.
f v. cp. 10, 16.
g Rm 11, 1, 2. — cf. Jb 28, 26; Ps 148, 6.
36, 37] cp. 33, 20-26.
h cf. cp. 48, 2.
i Rm 11, 1.

Ephraim perfectiori foedere et nunquam violando copulantur (23-40). Quam quidem liberationem et aeternum foedus symbolice propheta, empto agro a patruele, iubetur exprimere (32, 1-15), quod symbolum

38 [j]Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et aedificabitur civitas Domino a [l]turre Hananeel usque ad [m]portam anguli 39 [n]et exibit ultra norma mensurae in conspectu eius super collem Gareb et circuibit Goatha 40 et omnem [o]vallem cadaverum et cineris et universam regionem mortis usque ad [p]torrentem Cedron et usque ad angulum [q]portae equorum orientalis, [r]sanctum Domini, [s]non evelletur et non destruetur ultra in perpetuum.

32 Verbum quod factum est ad Ieremiam a Domino [a]in anno decimo Sedeciae regis Iuda. [b]Ipse est annus decimus octavus Nabuchodonosor. 2 Tunc [c]exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalem, et Ieremias propheta [d]erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda. 3 Clauserat enim eum Sedecias rex Iuda dicens: Quare vaticinaris dicens: Haec dicit Dominus: [e]Ecce ego dabo civitatem istam in manus regis Babylonis, et capiet eam, 4 et Sedecias rex Iuda non effugiet de manu Chaldaeorum, [f]sed tradetur in manus regis Babylonis, et loquetur os eius cum ore illius, et oculi eius oculos illius videbunt, 5 et [g]in Babylonem ducet Sedeciam, et ibi erit [h]donec visitem eum, ait Dominus; [i]si autem dimicaveritis adversum Chaldaeos, nihil prosperum habebitis?

6 Et dixit Ieremias: Factum est verbum Domini ad me dicens: 7 Ecce Hanameel filius [j]Sellum patruelis tuus veniet ad te dicens: [l]Eme tibi agrum meum, qui est in [m]Anathoth, [n]tibi enim competit ex propinquitate ut emas. 8 Et venit ad me Hanameel filius patrui mei secundum verbum Domini ad [o]vestibulum carceris et ait ad me: Posside agrum meum qui est in Anathoth, in terra Beniamin, quia tibi competit hereditas, et tu propinquus es ut possideas. Intellexi autem quod verbum Domini esset 9 et emi agrum ab Hanameel filio patrui mei, qui est in Anathoth, et [p]appendi ei argentum septem stateres et decem argenteos. 10 Et [q]scripsi in libro et [r]signavi et [s]adhibui testes et appendi argentum in statera 11 et accepi librum possessionis signatum et stipulationes et rata et signa forinsecus 12 et dedi librum possessionis [t]Baruch filio Neri filii Maasiae in oculis Hanameel patruelis mei, in oculis [u]testium, qui scripti erant in libro emptionis et in oculis omnium Iudaeorum qui sedebant in [v]atrio carceris, 13 et praecepi Baruch coram eis dicens: 14 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Sume libros istos, librum emptionis hunc signatum et librum hunc qui apertus est, et pone illos in vase fictili, ut permanere possint diebus multis.

15 Haec enim dicit Dominus exercituum Deus Israël: Adhuc possidebuntur domus et [x]agri et vineae in terra ista.

16 Et oravi ad Dominum, postquam tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens: 17 Heu heu heu, Domine Deus! ecce [v]tu fecisti caelum et terram [z]in fortitudine tua magna et in bracchio tuo extento; [a]non erit tibi difficile omne verbum, 18 [b]qui facis misericordiam in milibus et reddis iniquitatem patrum [c]in sinum filiorum eorum post eos; [d]fortissime, magne et potens, [e]Dominus exercituum nomen tibi, 19 [f]magnus consilio et incomprehensibilis cogitatu, [g]cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut [h]reddas unicuique secundum fructum adinventionum eius, 20 [i]qui posuisti signa et portenta in terra Aegypti usque ad diem hanc et in Israël et in hominibus et [j]fecisti tibi nomen, sicut est dies haec, 21 [l]et eduxisti populum tuum Israël de terra Aegypti in signis et in portentis et [m]in manu robusta et in bracchio extento et in terrore magno 22 et dedisti eis terram hanc, [n]quam iurasti patribus eorum ut dares eis, terram fluentem lacte et melle; 23 et ingressi sunt et possederunt eam et [o]non oboedierunt voci tuae et in lege tua non ambulaverunt; omnia quae mandasti eis ut facerent non fecerunt, et evenerunt eis omnia mala haec. 24 Ecce [p]munitiones exstructae sunt adversum civitatem ut capiatur, et [q]urbs data est in manus Chaldaeorum, qui proeliantur adversus eam, [r]a facie gladii et famis et pestilentiae, et quae[s]cumque locutus es acciderunt, ut tu ipse cernis; 25 et tu dicis mihi, Domine Deus: [s]Eme agrum argento et [t]adhibe testes, cum urbs data sit in manus Chaldaeorum?

26 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam dicens: 27 Ecce

---

j vr. 27 31.
l 2 Es 3, 1; 12, 38; Zc 14, 10.
m 4 Rg 14, 13.
n Ez 40, 3; Zc 1, 16; 2, 1, 2. — cf. Ap 11, 1.
o cf. cp. 7, 31, 32. — v. 4 Rg 23, 10.
p v. 2 Rg 15, 23.
q 2 Par 23, 15.
r Is 52, 1; Jl 3, 17.
s cp. 24, 6. — cf. vr. 28.

a cf. cp. 37, 5, 11; 39, 1, 2; 52, 4. 4 Rg 25, 1, 2.
b cf. cp. 52, 12; 4 Rg 25, 8.
c cp. 37, 5; 4 Rg 25, 1, 2.
d vr. 8, 12; cp. 33, 1; 37, 20; 38, 6, 28; 39, 14. — cf. 2 Es 3, 14.
e vr. 25, 36, 43; cp. 21, 7, 10; 27, 6; 34, 2; 37, 16; 38, 3.
f cp. 34, 3. — cf. cp. 52, 11; Ez 12, 13.
g cp. 39, 7; 52, 11.
h cp. 27, 22.
i cf. cp. 21, 4; 33, 5.

j cp. 35, 4 (?).
l vr. 25.
m cp. 1, 1; 29, 27; Js 21, 18.
n Lv 25, 25, 49. — cf. Rt 4, 4.
o vr. 2.

p Gn 23, 16; Zc 11, 12. — cf. Mt 26, 15.
q cf. vr. 44.
r Tb 7, 16; Est 3, 12.
s vr. 25.
t cp. 36, 4, 8, 10; 14, 26, 32; 43, 3, 6; 45, 1, 2; Bar 1, 1, 3. — cf. cp. 51, 5.
u cf. Is 8, 2.
v vr. 2.

x vr. 4, 3.
y Is 37, 16.
z cp. 21, 5; 27, 5.

a vr. 27; Jb 42, 2; Zc 8, 6; Mt 14, 36; 19, 26; Lc 1, 37. — v. Gn 18, 14.
b Ex 20, 6; 34, 7; Dt 5, 9, 10.
c Ps 78, 12; Is 65, 6.
d Is 9, 6.
e v. cp. 10, 16.
*19] * Catech. R. I 2, 5.*
f Is 28, 29. — cf. 1 Tm 6, 16.
g v. cp. 16, 17.
h Rm 2, 6. — v. cp. 17, 10.
i Ps 134, 9.
j 2 Rg 7, 23. — v. 2 Es 9, 10.
l Ex 6, 6; Dt 4, 34; 1 Par 17, 21.
m cp. 21, 5; Dt 26, 8.
n Dt 26, 15. — v. Ex 3, 8.
o 2 Es 9, 26, 27. — cp. 11, 8; Dn 9, 10-14.
p cp. 33, 4; 1 Mc 6, 20, 51. — v. cp. 6, 6.
q v. vr. 3.

r vr. 36. — v. cp. 14, 12.

s vr. 7.
t vr. 10, 44.

ego Dominus [u]Deus universae carnis; [v]nunquid mihi difficile erit omne verbum? 28 Propterea haec dicit Dominus: [x]Ecce ego tradam civitatem istam in manus Chaldaeorum et in manus regis Babylonis et capient eam. 29 Et venient Chaldaei proeliantes adversum urbem hanc et [y]succendent eam igni et comburent eam et [z]domos, in quarum domatibus sacrificabant Baal et libabant diis alienis libamina [a]ad irritandum me. 30 Erant enim filii Israël et filii Iuda iugiter facientes malum in oculis meis [b]ab adulescentia sua, filii Israël, qui usque nunc [c]exacerbant me in opere manuum suarum, dicit Dominus. 31 Quia in furore et in indignatione mea facta est mihi civitas haec a die, qua aedificaverunt eam, usque ad diem istam, qua [d]auferetur de conspectu meo, 32 propter malitiam filiorum Israël et filiorum Iuda, quam fecerunt ad iracundiam me provocantes [e]ipsi et reges eorum et sacerdotes eorum et prophetae eorum, viri Iuda et habitatores Ierusalem; 33 et [f]verterunt ad me terga et non facies, cum docerem eos diluculo et erudirem, et nollent audire, [g]ut acciperent disciplinam; 34 [h]et posuerunt idola sua in domo in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam; 35 [i]et aedificaverunt excelsa Baal, quae sunt in valle filii Ennom, [j]ut initiarent filios suos et filias suas Moloch, [l]quod non mandavi eis, nec ascendit in cor meum ut facerent abominationem hanc et [m]in peccatum deducerent Iudam.

36 Et nunc propter ista haec dicit Dominus Deus Israël ad civitatem hanc, de qua vos dicitis quod [n]tradetur in manus regis Babylonis in gladio et in fame et in peste; 37 [o]Ecce ego congregabo eos de [p]universis terris, ad quas eieci eos [q]in furore meo et in ira mea et in indignatione grandi, et [r]reducam eos ad locum istum et [s]habitare eos faciam confidenter; 38 [t]et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum 39 et [u]dabo eis cor unum et viam unam, ut timeant me universis diebus, et [v]bene sit eis et filiis eorum post eos. 40 Et [x]feriam eis pactum sempiternum et non desinam eis benefacere et [y]timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant a me, 41 [z]et laetabor super eis, cum bene eis fecero, et [a]plantabo eos in terra ista in veritate, in toto corde meo et in tota anima mea.

42 Quia haec dicit Dominus: [b]Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande, sic adducam super eos omne bonum, quod ego loquor ad eos; 43 et [c]possidebuntur agri in terra ista, [d]de qua vos dicitis quod deserta sit, eo quod non remanserit homo et iumentum, et data sit in manus Chaldaeorum. 44 [e]Agri ementur pecunia et scribentur in libro, et imprimetur signum, et testis adhibebitur [f]in terra Beniamin et in circuitu Ierusalem, in civitatibus Iuda et in civitatibus montanis et in civitatibus campestribus et in civitatibus quae ad austrum sunt, quia [g]convertam captivitatem eorum, ait Dominus.

33 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam secundo, cum adhuc clausus esset in [a]atrio carceris, dicens: 2 Haec dicit [b]Dominus, qui facturus est et formaturus illud et paraturus. [c]Dominus nomen eius: 3 [d]Clama ad me, et exaudiam te et [e]adnuntiabo tibi grandia et firma, quae nescis.

4 Quia haec dicit Dominus Deus Israël ad [f]domos urbis huius et ad domos regis Iuda, quae destructae sunt, et ad [g]munitiones et ad gladium 5 venientium, [h]ut dimicent cum Chaldaeis et impleant eas cadaveribus hominum, quos percussi [i]in furore meo et in indignatione mea [j]abscondens faciem meam a civitate hac propter omnem malitiam eorum: 6 Ecce [l]ego obducam eis cicatricem et sanitatem et curabo eos et revelabo illis deprecationem pacis et veritatis 7 et [m]convertam conversionem Iuda et conversionem Ierusalem et [n]aedificabo eos [o]sicut a principio 8 et [p]emundabo illos ab omni iniquitate sua in qua peccaverunt mihi et [q]propitius ero cunctis iniquitatibus eorum, in quibus deliquerunt mihi et spreverunt me; 9 et [r]erit mihi in nomen et in gaudium et in laudem et in exsultationem cunctis gentibus terrae, quae audierint omnia bona, quae ego facturus sum eis, et [s]pavebunt et turbabuntur in universis bonis et in omni pace, quam ego faciam eis.

10 Haec dicit Dominus: Adhuc audietur in loco isto, [t]quem vos

u Nm 16, 22; 27, 16.
v v. vr. 17.
x v. vr. 3.

y v. cp. 21, 10.
z v. cp. 19, 23.
a v. cp. 7, 18.
b cp. 3, 25.
c cf. cp. 25, 6, 7.

d 4 Rg 23, 27; 24, 3.

e cp. 2, 26.

f cp. 2, 27. — cf. Ez 8, 16. — v. cp. 7, 24; 15, 6.
g v. cp. 5, 3.
h cp. 7, 30; 23, 11; 4 Rg 21, 4, 5.
i v. cp. 7, 31; 29, 5.
j cf. 4 Rg 16, 3; 21, 6. — v. Lv 18, 21.
l cp. 7, 31.
m cf. 3 Rg 16, 19.
n vr. 3; cp. 21, 10; 32, 3.
o v. cp. 23, 3; Is 11, 12; Ez 11, 17.
p cp. 8, 3.
q cp. 21 5,; Dt 29, 28.
r cp. 16, 15.
s cp. 23, 6; 33, 16; Dt 33, 28; Ez 34, 25; Os 2, 18.
t cp. 30, 22; 31, 33.
u cp. 24, 7; Ez 11, 19; 36, 27.
v Dt 6, 24.
x cp. 50, 5; Ps 88, 34; Is 55, 3; Bar 2, 35; Ez 16, 60.
y v. cp. 31, 33.
z Is 62, 5; Sph 3, 17. — cf. Dt 28, 63.

a v. cp. 24, 6.
b cf. cp. 31, 28.
c vr. 25.
d cp. 33, 10.
e cf. vr. 7, 10.
f v. cp. 17, 26.

g cp. 29, 4; 30, 3; 33, 7.

a v. cp. 32, 2, 3.
b cf. Is 37, 26.
c cf. cp. 16, 21; Ez 6, 3; Ps 82, 19; Am 9, 6.
d cp. 29, 12; Ps 90, 15; Is 58, 9.
e Is 48, 6.
f cf. Is 22, 10.
g cp. 32, 24; 1 Mc 6, 20, 51.
h cp. 21, 4. — cf. cp. 32, 5.
i Ez 22, 20.
j Dt 31, 17, 18. — cf. Ps 29, 8; 103, 29.
l cp. 30, 17; Is 57, 18.
m vr. 11; cp. 29, 14; 30, 3; 32, 44.
n cp. 31, 4. — v. cp. 24, 6.
o Is 1, 26.
p Ez 36, 25. — cf. Ps 50, 4, 9; Heb 9, 13, 14.
q v. cp. 31, 34.
r v. cp. 13, 11; Sph 3, 19, 20.
s cf. Ps 129, 4; Is 60, 5.

t cp. 32, 43.

germinabitur germen iustitiae, pactum ferietur in perpetuum duraturum et semen erit sicut stellae caeli (14-26). Nihilominus adhuc pervicacia populi perseverat et omnes praeceptum de liberandis servis hebraeis

dicitis esse desertum, eo quod non sit homo nec iumentum in civitatibus Iuda et foris Ierusalem, quae desolatae sunt [u]absque homine et absque habitatore et absque pecore, 11 [v]vox sponsi et vox sponsae, vox dicentium:

[w]Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dominus,
quoniam in aeternum misericordia eius;

et portantium vota in domum Domini; [v]reducam enim conversionem terrae [x]sicut a principio, dicit Dominus.

12 Haec dicit Dominus exercituum: [d]Adhuc erit in loco isto deserto absque homine et absque iumento et in cunctis civitatibus eius habitaculum pastorum accubantium gregum. 13 [e]In civitatibus montuosis et in civitatibus campestribus et in civitatibus, quae ad austrum sunt, et in terra Beniamin et in circuitu Ierusalem et in civitatibus Iuda adhuc transibunt greges ad manum numerantis, ait Dominus.

14 Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et [f]suscitabo verbum bonum, quod locutus sum ad domum Israël et ad domum Iuda. 15 In diebus illis et in tempore illo [g]germinare faciam David germen iustitiae, et faciet iudicium et iustitiam in terra; 16 in diebus illis salvabitur Iuda, et [h]Ierusalem habitabit confidenter, et hoc est nomen quod vocabunt eum: [i]Dominus iustus noster.

17 Quia haec dicit Dominus: Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum domus Israël, 18 [j]et de sacerdotibus et de levitis non interibit vir a facie mea, qui offerat holocautomata et incendat sacrificium et caedat victimas omnibus diebus.

19 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam dicens: 20 Haec dicit Dominus: [k]Si irritum potest fieri pactum meum cum die, et pactum meum cum nocte, [m]ut non sit dies et nox in tempore suo, 21 [n]et pactum meum irritum esse poterit cum David servo meo, ut non sit ex eo filius qui regnet in throno eius, et levitae et sacerdotes ministri mei. 22 [o]Sicuti enumerari non possunt stellae caeli et metiri harena maris, sic multiplicabo semen David servi mei et levitas ministros meos.

23 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam dicens: 24 Nunquid non vidisti quid populus hic locutus sit dicens: Duae cognationes, quas elegerat Dominus, abiectae sunt et populum meum despexerunt, eo quod non sit ultra gens coram eis?

25 Haec dicit Dominus: [p]Si pactum meum inter diem et noctem, et leges caelo et terrae non posui, 26 equidem et semen Iacob et servi mei proiciam, ut non adsumam de semine eius principes seminis Abraham, Isaac et Iacob; [q]reducam enim conversionem eorum et miserebor eis.

34 Verbum quod factum est ad Ieremiam a Domino, quando [a]Nabuchodonosor rex Babylonis et omnis exercitus eius [b]universaque regna terrae, quae erant sub potestate manus eius, et omnes populi bellabant contra Ierusalem et contra omnes urbes eius, dicens: 2 Haec dicit Dominus Deus Israël: Vade et loquere ad [c]Sedeciam regem Iuda et dices ad eum: Haec dicit Dominus: [d]Ecce ego tradam civitatem hanc in manus regis Babylonis, et succendet eam igni, 3 [e]et tu non effugies de manu eius, sed comprehensione capieris et in manu eius traderis, et oculi tui oculos regis Babylonis videbunt, et os eius cum ore tuo loquetur, et Babylonem introibis. 4 Attamen audi verbum Domini, Sedecia rex Iuda: [f]Haec dicit Dominus ad te: [g]Non morieris in gladio, 5 sed in pace morieris, et secundum [h]combustiones patrum tuorum, regum priorum qui fuerunt ante te, sic comburent te et, [i]Vae domine, plangent te; quia verbum ego locutus sum, dicit Dominus.

6 Et locutus est Ieremias propheta ad Sedeciam regem Iuda universa verba haec in Ierusalem. 7 Et exercitus regis Babylonis [j]pugnabat contra Ierusalem et contra omnes civitates Iuda, quae reliquae erant, contra [l]Lachis et contra [m]Azecha; [n]haec enim supererant de civitatibus Iuda [o]urbes munitae.

8 Verbum quod factum est ad Ieremiam a Domino, postquam [p]percussit rex Sedecias foedus cum omni populo in Ierusalem prae-

u cp. 4, 7.
v cp. 30, 19; Is 51, 3. — v. cp. 7, 34.
x 1 Par 16, 34; 1 Es 3, 11; Ps 105, 1; 106, 1; Is 12, 4.
y vr. 7; cp. 30, 3.
z vr. 7; Lm 5, 21.
a cf. Ez 36, 11.
b cf. cp. 31, 24; 50, 19; Is 65, 10; Ez 34, 14, 15.
c v. cp. 17, 26; 32, 44.
d cf. Lv 27, 32.
e cf. Jo 10, 3.

14-16] cp. 23, 5, 6.
14-16] R. in D. 1 Adv.
f cp. 29, 10.
g cf. Is 4, 2; 11, 1.

h cp. 32, 37. — cf. Ez 48, 35.
i 2 Rg 7, 12, 13; 3 Rg 2, 4; 9, 5; Ps 88, 4, 5.
j Ps 88, 5. — cf. Is 66, 21.

20-26] cp. 31, 36-37.
l vr. 25. — cf. Is 54, 9.
m Gn 8, 22; Ps 71, 6.
n cf. Ps 88, 35.

o Gn 15, 5; 22, 17. — cf. Is 10, 22; Os 2, 1.

p vr. 20; Ps 73, 16, 17; 103, 19. — cf. Gn 8, 22.

q vr. 7, 11. — v. cp. 30, 3; 32, 44.
a cp. 39, 1; 52, 4; 4 Rg 25, 1.
b cp. 1, 15. — cf. cp. 51, 28.

c 4 Rg 25, 2.
d v. cp. 21, 10; 32, 3, 26.
e cp. 32, 4. — cf. cp. 52, 11; Ez 12, 13.

f cf. cp. 38, 17, 20; 39, 4, 7.
g cf. cp. 52, 11.
h 1 Rg 31, 12; 2 Par 21, 19; 16, 14.
i cf. cp. 22, 18.

j 4 Rg 25, 1.

l Js 10, 3.
m Js 10, 10; 15, 35.
n 4 Rg 18, 13.
o cp. 4, 5.

violantes (34, 1-11) iram Dei non sint veriti provocare (12-22). Tantam pervicaciam propheta illustrat tum proposito exemplo Rechabitarum (35, 1-11), quorum oboedientiam praeceptis patris sui oppo-

dicans 9 [q]ut dimitteret unusquisque servum suum et unusquisque ancillam suam hebraeum et hebraeam liberos [r]et nequaquam dominarentur eis, id est in iudaeo et fratre suo. 10 Audierunt ergo omnes principes et universus populus, qui inierant pactum, ut dimitteret unusquisque servum suum et unusquisque ancillam suam liberos et ultra non dominarentur eis, audierunt igitur et dimiserunt; 11 et conversi sunt deinceps et retraxerunt servos et ancillas suas, quos dimiserant liberos, et subiugaverunt in famulos et famulas.

12 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam a Domino dicens: 13 Haec dicit Dominus Deus Israël: Ego percussi foedus cum patribus vestris in die [s]qua eduxi eos de terra Aegypti, de domo servitutis, dicens: 14 ' [t]Cum completi fuerint septem anni, dimittat unusquisque fratrem suum hebraeum, qui venditus est ei: et serviet tibi sex annis, et dimittes eum a te liberum'; et [u]non audierunt patres vestri me nec inclinaverunt aurem suam. 15 Et conversi estis vos hodie et fecistis quod rectum est in oculis meis, ut [v]praedicaretis libertatem unusquisque ad amicum suum; et [x]inistis pactum in conspectu meo in domo, [y]in qua invocatum est nomen meum super eam, 16 et reversi estis et [z]commaculastis nomen meum et [a]reduxistis unusquisque servum suum et unusquisque ancillam suam, quos dimiseratis, ut essent liberi et suae potestatis, et subiugastis eos, ut sint vobis servi et ancillae.

17 Propterea haec dicit Dominus: Vos non audistis me, ut [b]praedicaretis libertatem unusquisque fratri suo et unusquisque amico suo; [b]ecce ego praedico vobis libertatem, ait Dominus, [c]ad gladium, ad pestem et ad famem et [d]dabo vos in commotionem cunctis regnis terrae 18 et dabo viros, qui praevaricantur foedus meum et non observaverunt verba foederis, quibus adsensi sunt in conspectu meo, vitulum, quem conciderunt in duas partes et [e]transierunt inter divisiones eius, 19 principes Iuda et principes Ierusalem, [f]eunuchi et sacerdotes et omnis populus terrae, qui [e]transierunt inter divisiones vituli, 20 et [g]dabo eos in manus inimicorum suorum et in manus quaerentium animam eorum, et [h]erit morticinum eorum in escam volatilibus caeli et bestiis terrae, 21 et [i]Sedeciam regem Iuda et principes eius dabo in manus inimicorum suorum, et in manus quaerentium animas eorum, et in manus exercituum regis Babylonis, [j]qui recesserunt a vobis. 22 Ecce [k]ego praecipio, dicit Dominus: et [m]reducam eos in civitatem hanc, et proeliabuntur adversus eam et capient eam et [n]incendent igni, et civitates Iuda dabo in solitudinem, [o]eo quod non sit habitator.

35 Verbum quod factum est ad Ieremiam a Domino in diebus [a]Ioakim filii Iosiae regis Iuda dicens: 2 Vade ad domum [b]Rechabitarum et loquere eis, et introduces eos in domum Domini, [c]in unam exedram thesaurorum, et dabis eis bibere vinum. 3 Et adsumpsi Iezoniam filium Ieremiae filii Habsaniae et fratres eius et omnes filios eius et universam domum Rechabitarum 4 et introduxi eos in domum Domini ad gazophylacium filiorum Hanan filii Iegedeliae [d]hominis Dei, quod erat iuxta gazophylacium principum super thesaurum [e]Maasiae filii [f]Sellum, qui erat [g]custos vestibuli, 5 et posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos vino et calices et dixi ad eos: Bibite vinum. 6 Qui responderunt: Non bibemus vinum, quia [h]Ionadab filius Rechab pater noster praecepit nobis dicens: Non bibetis vinum vos et filii vestri usque in sempiternum 7 et domum non aedificabitis et sementem non seretis et vineas non plantabitis nec habebitis, sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, [i]ut vivatis diebus multis super faciem terrae in qua vos peregrinamini. 8 Oboedivimus ergo voci Ionadab filii Rechab patris nostri in omnibus, quae praecepit nobis, ita ut non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos et mulieres nostrae, filii et filiae nostrae, 9 et non aedificaremus domos ad habitandum et vineam et agrum et sementem non habuimus, 10 sed habitavimus in tabernaculis et oboedientes fuimus iuxta omnia, quae praecepit nobis Ionadab pater noster. 11 [j]Cum autem ascendisset Nabuchodonosor rex Babylonis ad terram nostram diximus: Venite et ingrediamur Ierusalem a facie

q v. Lv 25, 39-46.
r cf. 2 Es 5, 8.

s Ex 20, 2.
t Ex 21, 2; Dt 15, 12.

u cp. 7, 24, 26; 11, 8; 17, 23; 25, 4; 35, 15; 44, 5.
v vr. 9. — cf. Is 61, 1.
x vr. 17; Ex 21, 2; Lv 25, 10. — cf. Is 61, 1.
y vr. 8. — cf. 4 Rg 23, 3.
z Lv 18, 21; 19, 12; Ml 1, 12.
a vr. 11.

b cf. Mt 7, 2; Gal 6, 7; Jc 2, 13.
c v. cp. 14, 12.
d v. cp. 15, 4.

e cf. Gn 15, 10, 17.
f cp. 29, 2.

g v. cp. 22, 25.
h v. cp. 7, 33.
i cf. vr. 4. — v. cp. 21, 7.

j v. cp. 37, 5-11.
k Is 10, 6.
m cp. 37, 7, 8; 38, 3; Ecli 49, 8.
n cp. 9, 11.
o v. cp. 2, 15.

a cp. 25, 1.
b 1 Par 2, 55.
c 1 Par 9, 26, 33.

d cf. Dt 33, 1.
e cp. 21, 1; 29, 25; 37, 3.
f cp. 32, 7 (?).
g 4 Rg 12, 9; 25, 18.
6-8] * *cf. Catech. R. III 5, 10.*
h 4 Rg 10, 15-23.

i cf. Ex 20, 12; Eph 6, 2, 3.

j cp. 46, 2; 4 Rg 24, 1. — cf. vr. 1.

nit inoboedientiae Israëlitarum erga Dñum (12-19), tum allatis recentioris historiae eventibus, nempe persecutione in semetipsum vel cum, regnante Ioakim, volumen vaticiniorum suorum igni traditum, ipse

exercitus Chaldaeorum et a facie [l]exercitus Syriae et [m]mansimus in Ierusalem.

12 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam dicens: 13 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Vade et dic viris Iuda et habitatoribus Ierusalem: Nunquid [n]non recipietis disciplinam, ut oboediatis verbis meis? dicit Dominus. 14 Praevaluerunt sermones Ionadab filii Rechab, quos praecepit filiis suis ut non biberent vinum, et non biberunt usque ad diem hanc, quia oboedierunt praecepto patris sui; ego autem locutus sum ad vos [o]de mane consurgens et loquens, et non oboedistis mihi. 15 [p]Misique ad vos omnes servos meos prophetas consurgens diluculo mittensque et dicens: [q]Convertimini unusquisque a via sua pessima et bona facite studia vestra et [r]nolite sequi deos alienos neque colatis eos, et habitabitis in terra, quam dedi vobis et patribus vestris; et [s]non inclinastis aurem vestram neque audistis me. 16 Firmaverunt igitur filii Ionadab filii Rechab praeceptum patris sui, quod praeceperat eis; populus autem iste non oboedivit mihi.

17 Idcirco haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego adducam super Iudam et super omnes habitatores Ierusalem universam adflictionem, quam locutus sum adversum illos, [t]eo quod locutus sum ad illos, et non audierunt; vocavi illos, et non responderunt mihi. 18 Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Pro eo quod oboedistis praecepto Ionadab patris vestri et custodistis omnia mandata eius et fecistis universa quae praecepit vobis, 19 propterea haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Non deficiet vir de stirpe [u]Ionadab filii Rechab [v]stans in conspectu meo cunctis diebus.

36 Et factum est in [a]anno quarto Ioakim filii Iosiae regis Iuda, factum est verbum hoc ad Ieremiam a Domino dicens: 2 Tolle [b]volumen libri et [c]scribes in eo omnia verba, quae locutus sum tibi adversum Israël et [d]Iudam et [e]adversum omnes gentes [f]a die, qua locutus sum ad te ex diebus Iosiae usque ad diem hanc, 3 [g]si forte, audiente domo Iuda universa mala quae ego cogito facere eis, revertatur unusquisque a via sua pessima, et [h]propitius ero iniquitati et peccato eorum.

4 Vocavit ergo Ieremias [i]Baruch filium [j]Neriae, et scripsit Baruch ex ore Ieremiae omnes sermones Domini, quos locutus est ad eum, in volumine libri, 5 et praecepit Ieremias [l]Baruch dicens: Ego clausus sum nec valeo ingredi domum Domini. 6 Ingredere ergo tu et lege de volumine, in quo scripsisti ex ore meo verba Domini, audiente populo in domo Domini [m]in die ieiunii, insuper et audiente universo Iuda, qui veniunt de civitatibus suis; leges eis, 7 [n]si forte cadat oratio eorum in conspectu Domini, et revertatur unusquisque a via sua pessima, quoniam magnus furor et indignatio est, quam locutus est Dominus adversum populum hunc. 8 Et fecit Baruch filius Neriae iuxta omnia, quae praeceperat ei Ieremias propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini.

9 Factum est autem [o]in anno quinto Ioakim filii Iosiae regis Iuda, [p]in mense nono, [q]praedicaverunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Ierusalem et universae multitudini, quae confluxerat de civitatibus Iuda in Ierusalem. 10 Legitque Baruch ex volumine sermones Ieremiae in domo Domini, [r]in gazophylacio Gamariae filii [s]Saphan [t]scribae, in vestibulo superiori, [u]in introitu portae novae domus Domini, audiente omni populo. 11 Cumque audisset Michaeas, filius Gamariae filii Saphan omnes sermones Domini ex libro 12 descendit in domum regis ad gazophylacium scribae, et ecce ibi omnes principes sedebant, [v]Elisama scriba et [x]Dalaias filius Semeiae et Elnathan filius [y]Achobor et Gamarias filius Saphan et Sedecias filius [z]Hananiae et universi principes 13 et nuntiavit eis Michaeas omnia verba quae audivit, legente Baruch ex volumine in auribus populi. 14 Miserunt itaque omnes principes ad Baruch Iudi filium Nathaniae filii [a]Selemiae filii Chusi dicentes: Volumen, ex quo legisti, audiente populo, sume in manu tua et veni. Tulit ergo Baruch filius Neriae volumen in manu sua et venit ad eos, 15 et dixerunt ad eum: Sede

l 4 Rg 24, 2.
m cf. vr. 7.
n v. cp. 5, 3.
o v. cp. 25, 3; 2 Par 36, 15, 16.
p v. cp. 25, 4-7.
q cp. 7, 3; 18, 11; 4 Rg 17, 13.
r v. cp. 7, 6.
s v. cp. 34, 14.
t cp. 7, 13. — cf. Is 50, 2.
u vr. 6.
v v. cp. 15, 1.
a cp. 25, 1; 45, 1. — cf. vr. 9.
b 1 Es 6, 2; Ez 2, 9; 3, 1; Zc 5, 1, 2.
c cp. 30, 2. — cf. cp. 51, 60.
d cp. 25, 2.
e v. cp. 25, 15, 16.
f cp. 1, 2; 25, 3.
g vr. 7; cp. 26, 3; Sph 2, 3. — cf. Ez 12, 3; Am 5, 15.
h v. cp. 31, 34.
i vr. 8, 10, 14, 26, 32; cp. 32, 12.
j cp. 51, 59.
l cp. 32, 2; 33, 1; 39, 15.
m cf. vr. 9.
n vr. 3.
o cf. vr. 1.
p vr. 22.
q cf. 2 Par 20, 3.
r cf. cp. 35, 2.
s cp. 26, 24; 40, 5; 2 Par 34, 8, 15, 18.
t cf. 4 Rg 18, 18.
u cp. 26, 10.
v vr. 20; cp. 41, 1; 4 Rg 25, 25.
x vr. 25.
y cp. 26, 22.
z cp. 28, 1.
a vr. 26; cp. 37, 3, 13; 38, 1.

et lege haec in auribus nostris. Et legit Baruch in auribus eorum. 16 Igitur, cum audissent omnia verba, obstupuerunt unusquisque ad proximum suum et dixerunt ad Baruch: [b]Nuntiare debemus regi omnes sermones istos. 17 Et interrogaverunt eum dicentes: Indica nobis quomodo scripsisti omnes sermones istos ex ore eius. 18 Dixit autem eis Baruch: Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me omnes sermones istos, et [c]ego scribebam in volumine atramento.

19 Et dixerunt principes ad Baruch: Vade et abscondere tu et Ieremias, et nemo sciat ubi sitis. 20 Et ingressi sunt ad regem in atrium; porro volumen commendaverunt in [d]gazophylacio Elisamae scribae et nuntiaverunt, audiente rege, omnes sermones. 21 Misitque rex Iudi ut sumeret volumen, qui tollens illud de gazophylacio Elisamae scribae legit, audiente rege et universis principibus qui stabant circa regem. 22 Rex autem sedebat [e]in domo hiemali [f]in mense nono, et posita erat arula coram eo plena prunis. 23 Cumque legisset Iudi tres pagellas vel quattuor, scidit illud scalpello scribae et proiecit in ignem qui erat super arulam, donec consumeretur omne volumen igni qui erat in arula. 24 [g]Et non timuerunt neque [h]sciderunt vestimenta sua rex et omnes servi eius, qui audierunt universos sermones istos. 25 Veruntamen [i]Elnathan et Dalaias et Gamarias contradixerunt regi, ne combureret librum, et non audivit eos. 26 Et praecepit rex Ieremiel filio [j]Amelech et Saraiae filio Ezriel et [l]Selemiae, filio Abdeel, ut comprehenderent [m]Baruch scribam et Ieremiam prophetam. Abscondit autem eos Dominus.

27 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam, postquam combusserat rex volumen et sermones, quos scripserat Baruch ex ore Ieremiae, dicens: 28 Rursus tolle volumen aliud et scribe in eo omnes sermones priores, qui erant in primo volumine, quod combussit Ioakim rex Iuda, 29 et ad Ioakim regem Iuda dices: Haec dicit Dominus: [n]Tu combussisti volumen illud dicens: Quare scripsisti in eo adnuntians: Festinus [o]veniet rex Babylonis et vastabit terram hanc et [p]cessare faciet ex illa hominem et iumentum?

30 Propterea haec dicit Dominus contra Ioakim regem Iuda: [q]Non erit ex eo [r]qui sedeat super solium David, et [s]cadaver eius [t]proicietur ad aestum per diem et ad gelu per noctem, 31 [u]et visitabo contra eum et contra semen eius et contra servos eius iniquitates suas et adducam super eos et super habitatores Ierusalem et super viros Iuda omne malum, quod locutus sum ad eos, et non audierunt.

32 Ieremias autem tulit volumen aliud et dedit [v]Baruch filio Neriae scribae, qui [x]scripsit in eo ex ore Ieremiae omnes sermones libri, quem combusserat Ioakim rex Iuda igni; et insuper additi sunt sermones multo plures quam antea fuerant.

37 [a]Et regnavit rex Sedecias filius Iosiae pro [b]Iechonia filio Ioakim, [c]quem constituit regem Nabuchodonosor rex Babylonis in terra Iuda, 2 [d]et non oboedivit ipse et servi eius et populus terrae, verbis Domini, quae locutus est in manu Ieremiae prophetae. 3 Et misit rex Sedecias [e]Iuchal filium [f]Selemiae et [g]Sophoniam filium [h]Maasiae sacerdotem ad Ieremiam prophetam dicens: [i]Ora pro nobis Dominum Deum nostrum. 4 Ieremias autem libere ambulabat in medio populi, [j]non enim miserant eum in custodiam carceris. [l]Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Aegypto, et audientes [m]Chaldaei, qui obsidebant Ierusalem, huiuscemodi nuntium [n]recesserunt ab Ierusalem.

5 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam dicens: 6 Haec dicit Dominus Deus Israël: Sic dicetis regi Iuda, [o]qui misit vos ad me interrogandum: [p]Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium, [q]revertetur in terram suam in Aegyptum; 7 et [r]redient Chaldaei et bellabunt contra civitatem hanc et capient eam et succendent eam igni.

8 Haec dicit Dominus: Nolite decipere animas vestras dicentes: Euntes abibunt et recedent a nobis Chaldaei; quia non abibunt; 9 [s]sed, si percusseritis omnem exercituum Chaldaeorum, qui proeliantur adversum vos, et derelicti fuerint ex eis aliqui [t]vulnerati, singuli de tentorio suo consurgent et incendent civitatem hanc igni.

b vr. 20.

c vr. 32. — cf. Rm 16, 22.

d vr. 12.

e Am 3, 15.
f vr. 9; 1 Mc 1, 57, 62. — cf. Jo 10, 22.

g cf. vr. 16.
h cf. 4 Rg 22, 11. — v. Js 7, 6.
i vr. 12.

j cp. 38, 6. — cf. 3 Rg 22, 26; (Sph 1, 8).
l vr. 14
m vr. 4. — v. cp. 45, 1-3.

n cf. cp. 26, 9.
o cf. cp. 25, 9-11.
p cf. cp. 7, 20; 9, 10.
q cf. cp. 22, 30.
r cf. cp. 22, 2, 4.
s cf. cp. 22, 19.
t cf. Bar 2, 25.
u cf. cp. 1, 16.

v v. vr. 4.
x vr. 18.

a cp. 52, 1; 4 Rg 24, 17; 2 Par 36, 10.
b cp. 22, 24.
c cf. Ez 17, 13.
d v. 2 Par 36, 12-14.
e cf. cp. 38, 1.
f vr. 13; cp. 38, 1.
g v. cp. 21, 1.
h v. cp. 35, 4.
i cp. 42, 2. — cf. cp. 21, 2; Is 37, 4.
j cf. cp. 32, 2; 33, 1.
l cf. Ez 17, 15.
m cp. 32, 2.
n vr. 11; cp. 34, 21.
o vr. 3.
p cf. Ez 29, 2, 6.
q Lm 4, 17.
r cp. 34, 22.

s cf. cp. 21, 4.
t cf. cp. 51, 4; Lm 4, 9.

deductus a cisterna luto plena, in quam ut fame et sorde periret fuerat immissus (16-38, 13), libertatem plenam non est adsecutus, sed in vestibulo carceris mansit donec urbs a Chaldaeis est capta (14-28).

10 Ergo, [u]cum recessisset exercitus Chaldaeorum ab Ierusalem propter exercitum Pharaonis, **11** egressus est Ieremias de Ierusalem, ut iret in [v]terram Beniamin et [x]divideret ibi possessionem in conspectu civium. **12** Cumque pervenisset ad [y]portam Beniamin, erat ibi custos portae per vices nomine Ierias filius [z]Selemiae filii Hananiae et apprehendit Ieremiam prophetam dicens: [a]Ad Chaldaeos profugis. **13** Et respondit Ieremias: Falsum est, non fugio ad Chaldaeos. Et non audivit eum, sed comprehendit Ierias Ieremiam et adduxit eum ad [b]principes; **14** quam ob rem irati [c]principes contra Ieremiam [d]caesum eum miserunt in carcerem, qui erat in domo Ionathan scribae; ipse enim praepositus erat super carcerem. **15** [e]Itaque ingressus est Ieremias in domum laci et in ergastulum et sedit ibi Ieremias diebus multis. **16** Mittens autem Sedecias rex tulit eum et interrogavit eum in domo sua [f]abscondite et dixit: Putasne, est sermo a Domino? Et dixit Ieremias: Est. Et ait: [g]In manus regis Babylonis traderis. **17** Et dixit Ieremias ad regem Sedeciam: Quid peccavi tibi et servis tuis et populo tuo, quia misisti me in domum carceris? **18** [h]Ubi sunt prophetae vestri, qui prophetabant vobis et dicebant: Non veniet rex Babylonis super vos et super terram hanc? **19** Nunc ergo audi, obsecro, domine mi rex: [i]valeat deprecatio mea in conspectu tuo, et [j]ne me remittas in domum Ionathan scribae, ne moriar ibi. **20** Praecepit ergo rex Sedecias ut traderetur Ieremias in [l]vestibulo carceris et daretur ei torta panis cotidie, excepto pulmento, [m]donec consumerentur omnes panes de civitate; et [n]mansit Ieremias in vestibulo carceris.

38 Audivit autem Saphatias filius Mathan et Gedelias filius Phassur et [a]Iuchat filius Selemiae et [b]Phassur filius [c]Melchiae sermones, quos Ieremias loquebatur ad omnem populum dicens: **2** Haec dicit Dominus: [d]Quicumque manserit in civitate hac morietur gladio et fame et peste; [e]qui autem profugerit ad Chaldaeos [f]vivet et erit anima eius sospes et vivens.

3 Haec dicit Dominus: [g]Tradendo tradetur civitas haec in manu exercitus regis Babylonis et capiet eam. **4** Et dixerunt principes regi: [h]Rogamus ut occidatur homo iste; de industria enim [i]dissolvit manus virorum bellantium, qui remanserunt in civitate hac, et manus universi populi loquens ad eos iuxta verba haec; siquidem homo iste non quaerit pacem populo huic, sed malum. **5** Et dixit rex Sedecias: Ecce ipse in manibus vestris est; [j]nec enim fas est regem vobis quidquam negare. **6** Tulerunt ergo Ieremiam et [k]proiecerunt eum in lacum Melchiae filii Amelech, qui erat in [m]vestibulo carceris, et submiserunt Ieremiam [n]funibus in [o]lacum, in quo non erat aqua sed lutum; descendit itaque Ieremias [p]in caenum.

7 Audivit autem [q]Abdemelech [r]aethiops vir eunuchus, qui erat in domo regis, quod misissent Ieremiam in lacum. Porro rex sedebat in [s]porta Beniamin, **8** et egressus est Abdemelech de domo regis et locutus est ad regem dicens: **9** Domine mi rex, male fecerunt viri isti omnia quaecumque perpetrarunt contra Ieremiam prophetam mittentes eum in lacum, ut moriatur ibi [t]fame: [u]non sunt enim panes ultra in civitate. **10** Praecepit itaque rex [q]Abdemelech aethiopi dicens: Tolle tecum hinc triginta viros et leva Ieremiam prophetam de lacu, antequam moriatur. **11** Adsumptis ergo Abdemelech secum viris ingressus est domum regis, quae erat sub cellario, et tulit inde veteres pannos et antiqua, quae computruerant, et submisit ea ad Ieremiam in lacum per [v]funiculos. **12** Dixitque Abdemelech aethiops ad Ieremiam: Pone veteres pannos et haec scissa et putrida, sub cubito manuum tuarum et super funes. Fecit ergo Ieremias sic: **13** et extraxerunt Ieremiam funibus et eduxerunt eum de lacu; mansit autem Ieremias in [x]vestibulo carceris.

14 Et misit rex Sedecias et tulit ad se Ieremiam prophetam ad ostium tertium, quod erat in domo Domini; et dixit rex ad Ieremiam: Interrogo ego te sermonem, ne abscondas a me aliquid. **15** Dixit autem Ieremias ad Sedeciam: Si adnuntiavero tibi, nunquid non interficies me? et, si consilium dedero tibi, non me audies? **16** Iuravit ergo rex Sedecias Ieremiae [y]clam dicens: [z]Vivit Dominus, [a]qui

u vr. 5.

v cp. 1, 1; 32, 8. — cf. Js 18, 28.
x cf. cp. 32, 9.
y cp. 20, 2; 38, 7; Zc 14, 10.
z vr. 3; cp. 38, 1.
a cf. cp. 21, 9; 38, 19; 39, 9; 52, 15.
b cp. 36, 12.
c cf. Dt 25, 2: Mt 21, 35.
d cf. Heb 11, 36.
e v. cp. 38, 6-14.

f cp. 38, 16.
g cp. 21, 7, 10; 32, 3; 34, 21.

h cf. cp. 28, 2, 11, 17.

i cf. cp. 38, 26.
j cf. cp. 38, 28.
l v. cp. 32, 2.

m cp. 38, 9; 52, 6. — cf. Ez 4, 10, 16.
n cp. 38, 28.

a cf. cp. 37, 3.
b v. cp. 20, 1.
c cp. 21, 1. — cf. cp. 20, 1.
d cp. 21, 9. — cf. cp. 17, 18.
e cp. 27, 12; Bar 2, 21.
f vr. 20; cp. 40, 9.
g cp. 21, 10; 32, 3.

h cp. 26, 11.
i cp. 6, 24. — cf. Am 7, 10.

j v. vr. 24-28.
k cp. 37, 14, 15. — cf. Ecli 49, 9; Mt 21, 35.
l v. cp. 36, 26.
m v. cp. 32, 2.
n vr. 11, 13.
o cf. Gn 37, 24; Lm 3, 53; Zc 9, 11.
p cf. Ps 68, 15.
q cp. 39, 16.
r cf. Ac 8, 27.
s cp. 20, 2; 37, 12.
t cp. 11, 22. — cf. cp. 14, 16, 18; 19, 9.
u cf. cp. 37, 20.

v vr. 6.

x cp. 32, 2.

y cp. 37, 16.
z v. Rt 3, 13.
a cf. Is 57, 16.

fecit nobis animam hanc, si occidero te et si tradidero te in manus [b]virorum istorum, qui quaerunt animam tuam.

17 Et dixit Ieremias ad Sedeciam: Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: [c]Si profectus exieris ad [d]principes regis Babylonis, [e]vivet anima tua, et civitas haec non succendetur igni, et salvus eris tu et domus tua; 18 si autem non exieris ad principes regis Babylonis, [f]tradetur civitas haec in manus Chaldaeorum, et succendent eam igni, et tu non effugies de manu eorum.

19 Et dixit rex Sedecias ad Ieremiam: Sollicitus sum propter Iudaeos, [g]qui transfugerunt ad Chaldaeos; ne forte tradar in manus eorum, et [h]illudant mihi. 20 Respondit autem Ieremias: Non te tradent. Audi, quaeso, vocem Domini, quam ego loquor ad te, et [i]bene tibi erit, et vivet anima tua. 21 Quod, si nolueris [j]egredi, iste est sermo quem ostendit mihi Dominus: 22 Ecce omnes mulieres, quae remanserunt in domo regis Iuda, educentur ad principes regis Babylonis et ipsae dicent: Seduxerunt te et [l]praevaluerunt adversum te [m]viri pacifici tui, demerserunt in caeno et in lubrico pedes tuos et recesserunt a te. 23 Et omnes uxores tuae et [n]filii tui educentur ad Chaldaeos, et [o]non effugies manus eorum, sed [p]in manu regis Babylonis capieris, et civitatem hanc comburet igni.

24 Dixit ergo Sedecias ad Ieremiam: Nullus sciat verba haec, et non morieris. 25 Si autem audierint [q]principes, quia locutus sum tecum, et venerint ad te et dixerint tibi: Indica nobis quid locutus sis cum rege, ne celes nos, et non te interficiemus, et quid locutus est tecum rex, 26 dices ad eos: [r]Prostravi ego preces meas coram rege, ne me reduci iuberet in domum Ionathan et ibi morerer.

27 Venerunt ergo omnes principes ad Ieremiam et interrogaverunt eum, et locutus est eis iuxta omnia verba, quae praeceperat ei rex, et cessaverunt ab eo, nihil enim fuerat auditum. 28 [s]Mansit vero Ieremias in vestibulo carceris usque ad diem, quo capta est Ierusalem.

39 Et factum est ut caperetur Ierusalem. 1 [a]Anno nono Sedeciae regis Iuda mense decimo venit Nabuchodonosor rex Babylonis et omnis exercitus eius ad Ierusalem et obsidebant eam. 2 Undecimo autem anno Sedeciae mense quarto, quinta mensis aperta est civitas, 2 et ingressi sunt omnes [b]principes regis Babylonis et [c]sederunt in porta media: Neregel, Sereser, Semegarnabu, Sarsachim, [d]Rabsares, Neregel, Sereser, Rebmag et omnes reliqui principes regis Babylonis. 4 Cumque vidisset eos Sedecias rex Iuda et omnes viri bellatores, fugerunt et egressi sunt nocte de civitate per viam horti regis et per portam quae erat inter duos muros et egressi sunt ad viam deserti. 5 Persecutus est autem eos exercitus Chaldaeorum, et comprehenderunt Sedeciam [e]in campo solitudinis ierichontinae et [f]captum adduxerunt ad Nabuchodonosor regem Babylonis in [g]Reblatha, quae est in terra Emath; et [h]locutus est ad eum iudicia. 6 Et [i]occidit rex Babylonis filios Sedeciae in Reblatha in oculis eius et omnes nobiles Iuda occidit rex Babylonis, 7 [j]oculos quoque Sedeciae eruit et vinxit eum compedibus, ut duceretur in Babylonem. 8 [l]Domum quoque regis et domum vulgi succenderunt Chaldaei igni et [m]murum Ierusalem subverterunt. 9 Et reliquias populi, qui remanserant in civitate, et perfugas, [n]qui transfugerant ad eum, et superfluos vulgi, qui remanserant, transtulit [o]Nabuzardan [p]magister militum in Babylonem. 10 Et de plebe pauperum, qui nihil penitus habebant, [q]dimisit Nabuzardan magister militum in terra Iuda et dedit eis vineas et cisternas in die illa. 11 Praeceperat autem Nabuchodonosor rex Babylonis de Ieremia Nabuzardan magistro militum dicens: 12 [r]Tolle illum et pone super eum oculos tuos nihilque ei mali facias, sed, ut voluerit, sic facias ei. 13 Misit ergo Nabuzardan princeps militiae, et Nabusezban et [s]Rabsares et Neregel et Sereser et Rebmag et omnes optimates regis Babylonis 14 miserunt et tulerunt Ieremiam de [t]vestibulo carceris et tradiderunt eum [u]Godoliae filio [v]Ahicam filii [x]Saphan, ut intraret in domum et [y]habitaret in populo.

15 Ad Ieremiam autem factus fuerat sermo Domini, [z]cum clausus esset in vestibulo carceris, dicens: 16 Vade et dic [a]Abdemelech ae-

b v. vr. 4-6.

c vr. 2, 21. — cf. cp. 27, 12, 13; 4 Rg 24, 12.
d cp. 39, 3.
e cf. cp. 34, 4, 5.
f v. cp. 21, 10.

g v. cp. 37, 12.
h cf. 1 Rg 31, 1.
i vr. 2; cp. 40, 9.
j vr. 2. — cf. cp. 27, 12, 13; 4 Rg 24, 12.

l Ps 40, 10; Ab 7. — cf. Mic 7, 5.
m cp. 20, 10; Jb 19, 13, 14, 19. — cf. cp. 6, 14.
n cp. 39, 6; 41, 10; 43, 6.
o cp. 32, 4; 34, 3.
p cp. 21, 10.

q cf. vr. 5.

r cf. cp. 37, 19.

s cp. 37, 20. — v. cp. 32, 2.

1-10] cp. 52, 4-16; 4 Rg 25, 1-12.
a cf. cp. 32, 1.

b cp. 38, 17, 18, 22.
c cf. cp. 1, 15.
d vr. 13; 4 Rg 18, 17.

e Js 5, 10.
f cp. 21, 7; 37, 17.
g v. 4 Rg 23, 33.
h cp. 4, 12. — cf. Ez 17, 15.
i cf. cp. 52, 10.
j cf. cp. 32, 4; Ez 12, 13.

l 4 Rg 25, 9; Ez 16, 41. — cf. cp. 5, 10. — v. cp. 21, 10-14; 17, 27.
m 2 Es 1, 3. — cf. Ps 79, 13; Is 5, 5.
n cf. cp. 21, 9; 37, 12.
o cp. 40, 1.
p Gn 37, 36.
q cp. 40, 7.

r cp. 40, 4.
s vr. 3.
t cp. 38, 28. — v. cp. 32, 2.
u cp. 43, 6. — v. cp. 40, 5-9, 11-16; 41, 1-4, 6; 4 Rg 25, 22-25.
v 4 Rg 22, 12.
x 4 Rg 22, 3.
y cp. 40, 6.
z cp. 36, 5; 38, 13.
a v. cp. 38, 7.

historia narratur Iudaeorum, qui, Godolia praefecto, in Palaestina remanserant (40, 1-12), quique, postquam Godolia ab Ismaële ammonita dolo peremptus est (13-41, 3), et Ismaël suae ipsius iniquitatis fructu a

thiopi dicens: Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: [b]Ecce ego inducam sermones meos super civitatem hanc [c]in malum et non in bonum, et erunt in conspectu tuo in die illa, 17 et liberabo te in die illa, ait Dominus, et non traderis in manus virorum, [d]quos tu formidas; 18 sed [e]eruens liberabo te, et gladio non cades, sed [f]erit tibi anima tua in salutem, [g]quia in me habuisti fiduciam, ait Dominus.

40 Sermo qui factus est ad Ieremiam a Domino, [a]postquam dimissus est a Nabuzardan magistro militiae de [b]Rama, quando tulit eum [c]vinctum catenis in medio omnium, qui migrabant de Ierusalem et Iuda et ducebantur in Babylonem. 2 Tollens ergo princeps militiae Ieremiam dixit ad eum: [d]Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum 3 et adduxit et fecit Dominus sicut locutus est, [e]quia peccastis Domino et non audistis vocem eius; et factus est vobis sermo hic. 4 Nunc ergo ecce solvi te hodie de catenis, quae sunt in manibus tuis; [f]si placet tibi, ut venias mecum in Babylonem, veni, et ponam oculos meos super te; si autem displicet tibi venire mecum in Babylonem, reside: [g]ecce omnis terra in conspectu tuo est: quod elegeris, et, quo placuerit tibi ut vadas, illuc perge 5 et mecum noli venire, sed habita apud [h]Godoliam filium Ahicam filii Saphan, [i]quem praeposuit rex Babylonis civitatibus Iuda; habita ergo cum eo in medio populi; vel, quocumque placuerit tibi ut vadas, vade. Dedit quoque ei magister militiae [j]cibaria et munuscula et dimisit eum. 6 Venit autem Ieremias ad Godoliam filium Ahicam in [l]Masphath et habitavit cum eo [m]in medio populi, [n]qui relictus fuerat in terra.

7 Cumque audissent omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant per regiones, ipsi et socii eorum, quod [o]praefecisset rex Babylonis Godoliam filium Ahicam terrae et quod commendasset ei viros et mulieres et parvulos et [p]de pauperibus terrae, qui non fuerant translati in Babylonem, 8 venerunt ad Godoliam in Masphath et [q]Ismahel filius Nathaniae et [r]Iohanan et Ionathan filii Caree et Sareas filius Thanehumeth et filii Ophi, qui erant de Netophathi, et [s]Iezonias filius Maachathi, ipsi et viri eorum. 9 Et iuravit eis Godolias filius Ahicam filii Saphan et comitibus eorum dicens: Nolite timere servire Chaldaeis; habitate in terra et servite regi Babylonis, et [t]bene erit vobis. 10 Ecce ego habito in Masphath, ut respondeam praecepto Chaldaeorum, qui mittuntur ad nos; vos autem [u]colligite vindemiam et messem et oleum et condite in vasis vestris et manete in urbibus vestris, quas tenetis. 11 Sed et omnes Iudaei, qui erant in [v]Moab et in filiis [x]Ammon et in [y]Idumaea et in universis regionibus, audito quod dedisset rex Babylonis reliquias in Iudaea et quod praeposuisset super eos Godoliam filium Ahicam filii Saphan, 12 [z]reversi sunt: inquam, omnes Iudaei de universis locis, ad quae profugerant, et venerunt in terram Iuda ad Godoliam in Masphath et [a]collegerunt vinum et messem multam nimis.

13 [b]Iohanan autem filius Caree et [c]omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant in regionibus, venerunt ad Godoliam in Masphath 14 et dixerunt ei: Scito quod Baalis rex [d]filiorum Ammon misit Ismahel filium Nathaniae percutere animam tuam. Et non credidit eis Godolias filius Ahicam. 15 Iohanan autem filius Caree dixit ad Godoliam seorsum in Masphath loquens: Ibo et percutiam Ismahel filium Nathaniae, nullo sciente, ne interficiat animam tuam, et dissipentur omnes Iudaei, qui congregati sunt ad te, et [e]peribunt reliquiae Iuda. 16 Et ait Godolias filius Ahicam ad Iohanan filium Caree: Noli facere verbum hoc; falsum enim tu loqueris de Ismahel.

41 [a]Et factum est in mense septimo venit [b]Ismahel filius Nathaniae filii Elisama de semine regali, et optimates regis et decem viri cum eo ad [c]Godoliam filium Ahicam in [d]Masphath et [e]comederunt ibi panes simul in Masphath. 2 [f]Surrexit autem Ismahel filius Nathaniae et decem viri, qui cum eo erant, et percusserunt Godoliam filium Ahicam filii Saphan gladio et interfecerunt eum, [g]quem praefecerat rex Babylonis terrae; 3 omnes quoque Iudaeos, qui erant cum Godolia in Masphath, et Chaldaeos, qui reperti sunt ibi, et

b Dn 9, 12.
c cp. 21, 10. — cf. cp. 14, 11.

d cp. 22, 25.
e cf. Jb 5, 20; Ps 32, 19; 36, 40.
f cp. 21, 9; 45, 5.
g cf. Ps 24, 3; 36, 40.

a cf. cp. 39, 14.
b Js 18, 25.
c cf. Ps 149, 8.

d cf. Dt 29, 24, 28.

e cp. 44, 3, 23; Dt 29, 25. — v. Dn 9, 10-12.

f cf. cp. 39, 12.

g cf. Gn 13, 9; 20, 15.

h v. cp. 39, 14.
i cp. 41, 2.

j cf. cp. 52, 34.

l cp. 41, 6; Js 18, 26; Jd 20, 1; 1 Rg 7, 5; 10, 17; 1 Mc 3, 45.
m cp. 37, 12; 39, 14.
n cp. 39, 10.
7-9] 4 Rg 25, 22-24.
o vr. 5.

p cp. 39, 10; 4 Rg 25, 12.

q vr. 14-16. — v. cp. 41, 1-3.
r vr. 13, 15, 16; cp. 41, 11; 42, 1, 8.
s cp. 42, 1.

t cp. 38, 20.
u cf. vr. 12.

v cf. Nm 22, 1; 2 Rg 8, 2.
x 1 Rg 11, 1; 12, 12.
y Gn 36, 8.
z cf. cp. 43, 5.

a cf. vr. 10.
b vr. 8, 15, 16.
c cp. 41, 11; 42, 1.
d cf. cp. 41, 10.

e cf. cp. 42, 2.

a 4 Rg 23, 25.
b cp. 40, 8, 14.
c cp. 40, 5.
d v. cp. 40, 6, 8, 10.
e cf. Ps 40, 20.
f cf. 2 Rg 13, 28, 26; 1 Mc 16, 16.
g cp. 40, 5.

viros bellatores percussit Ismahel. 4 Secundo autem die, postquam occiderat Godoliam, nullo adhuc sciente, 5 venerunt viri de [h]Sichem et de [i]Silo et de [j]Samaria, octoginta viri, [l]rasi barba et [m]scissis vestibus et [n]squalentes, et munera et tus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini. 6 Egressus ergo Ismahel filius Nathaniae in occursum eorum de [o]Masphath incedens et [p]plorans ibat. Cum autem occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam filium Ahicam. 7 Qui cum venissent ad medium civitatis, [q]interfecit eos Ismahel filius Nathaniae circa medium laci, ipse et viri qui erant cum eo. 8 Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismahel: Noli occidere nos, quia habemus thesauros in agro frumenti et hordei et olei et mellis; et cessavit et non interfecit eos cum fratribus suis. 9 Lacus autem, in quem proiecerat Ismahel omnia cadavera virorum, quos percussit propter Godoliam, ipse est quem fecit [r]rex Asa propter Baasa regem Israël; ipsum replevit Ismahel filius Nathaniae occisis. 10 Et captivas duxit Ismahel omnes reliquias populi, qui erant in Masphath, [s]filias regis et universum populum, qui remanserat in Masphath, quos commendaverat [t]Nabuzardan princeps militiae Godoliae filio Ahicam; et cepit eos Ismahel filius Nathaniae et abiit ut transiret ad [u]filios Ammon.

11 Audivit autem [v]Iohanan filius Caree, et omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, omne malum, quod fecerat Ismahel filius Nathaniae, 12 et, adsumptis universis viribus, profecti sunt ut bellarent adversum Ismahel filium Nathaniae et invenerunt eum ad [x]aquas multas quae sunt in [y]Gabaon. 13 Cum vidisset omnis populus, qui erat cum Ismahel Iohanan filium Caree et universos principes bellatorum, qui erant cum eo, laetati sunt; 14 et reversus est [z]omnis populus, quem ceperat Ismahel in Masphath, reversusque abiit ad Iohanan filium Caree. 15 Ismahel autem filius Nathaniae fugit cum octo viris a facie Iohanan et abiit ad filios Ammon.

16 Tulit ergo Iohanan filius Caree et omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, universas reliquias vulgi, quas reduxerat ab Ismahel filio Nathaniae de Masphath, postquam percussit Godoliam filium Ahicam: fortes viros ad proelium et [a]mulieres et pueros et eunuchos, quos reduxerat de Gabaon. 17 Et abierunt et sederunt peregrinantes in [b]Chamaam, quae est iuxta [c]Bethlehem, [d]ut pergerent et introirent Aegyptum 18 a facie Chaldaeorum: [e]timebant enim eos, quia percusserat Ismahel filius Nathaniae Godoliam filium Ahicam, [f]quem praeposuerat rex Babylonis in terra Iuda.

42 Et [a]accesserunt omnes principes bellatorum et Iohanan filius Caree et Iezonias filius [b]Osaiae et reliquum vulgus [c]a parvo usque ad magnum 2 dixeruntque ad Ieremiam prophetam: [d]Cadat oratio nostra in conspectu tuo, et [e]ora pro nobis ad Dominum Deum tuum pro universis [f]reliquiis istis, [g]quia derelicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuentur; 3 et [h]adnuntiet nobis Dominus Deus tuus viam, per quam pergamus, et verbum, quod faciamus. 4 Dixit autem ad eos Ieremias propheta: Audivi. Ecce ego oro ad Dominum Deum vestrum secundum verba vestra; [i]omne verbum quodcumque responderit mihi indicabo vobis nec celabo vos quidquam. 5 Et illi dixerunt ad Ieremiam: [j]Sit Dominus inter nos [k]testis veritatis et fidei, [l]si non iuxta omne verbum, [m]in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus; 6 sive bonum est sive malum, voci Domini nostri, ad quem mittimus te, oboediemus, [n]ut bene sit nobis, cum audierimus vocem Domini Dei nostri.

7 [o]Cum autem completi essent decem dies, factum est verbum Domini ad Ieremiam, 8 vocavitque [p]Iohanan filium Caree et omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, et universum populum a minimo usque ad magnum 9 et dixit ad eos: Haec dicit Dominus Deus Israël, [q]ad quem misistis me, ut prosternerem preces vestras in conspectu eius: 10 Si quiescentes manseritis in terra hac, [r]aedificabo vos et non destruam, plantabo et non evellam, [s]iam enim placatus sum super malo quod feci vobis. 11 [t]Nolite timere a facie regis Babylonis, quem vos pavidi formidatis; [u]nolite metuere eum, dicit Dominus, quia vobiscum sum ego, ut salvos vos faciam et

h Js 17, 7.
i Js 18, 1.
j 3 Rg 16 24. — v. cp. 23, 13.
l cf. cp. 48, 37; Lc 19, 27; Dt 14, 1; Is 15, 2.
m cp. 36, 24.
n cp. 17, 26. — cf. 4 Rg 25, 9.
o cp. 40, 6, 8, 10.
p cf. Ecli 12, 16.
q cf. 1 Mc 7, 19.
r 3 Rg 15, 16, 22; 2 Par 16, 6.
s v. cp. 38, 23.
t cf. cp. 40, 7.
u cf. cp. 40, 14.
v v. cp. 40, 13.
x cf. 2 Rg 2, 13.
y Js 9, 3, 17.
z vr. 10, 16.
a cp. 40, 7.
b cf. 2 Rg 19, 37, 38.
c cf. Mt 2, 1, 14. — v. Gn 35, 19.
d cf. cp. 42, 14; 43, 7.
e cf. cp. 42, 11.
f v. 2; cp. 40, 5.
ex 1-12] L. in Ms. T. belli.
a v. cp. 40, 13; 41, 11.
b cp. 43, 2.
c cp. 31, 34; 44, 12. — cf. cp. 6, 13, Bar 1, 4.
d v. cp. 36, 7.
e vr. 20; cp. 37, 3. — cf. 1 Rg 12, 19; Jc 5, 16.
f cf. cp. 40, 15; Is 37, 4.
g cf. Lv 26, 22; Dt 28, 22; Bar 2, 13, 29; Dn 3, 37.
h cf. cp. 37, 17; 1 Es 8, 21.
i 1 Rg 3, 18. — cf. Nm 22, 18.
j cf. Gn 31, 50.
k cf. Ap 1, 5, 3, 14.
l Jd 11, 10.
m vr. 21.
n cp. 7, 23.
o cf. Ez 3, 16.
p vr. 1.
q vr. 2. 3.
r v. cp. 24, 6.
s cf. cp. 18, 8; 26, 3, 13, 19.
t cp. 41, 18.
u cp. 30, 10, 11. — cf. Rm 8, 31.

consilio averteret (7-22), sed ea pertinacia suae sententiae adhaerent ut ipsum vatem cum Baruch secum abstrahant (43, 1-7). Illo ingressis Ieremias Aegyptum a Nabuchodonosor vastatum iri symbo-

eruam de manu eius, 12 [v]et dabo vobis misericordias et miserebor vestri et habitare vos faciam in terra vestra. 13 [x]Si autem dixeritis vos: Non habitabimus in terra ista nec audiemus vocem Domini Dei nostri 14 dicentes: Nequaquam, [y]sed ad terram Aegypti pergemus, ubi non videbimus bellum et [z]clangorem tubae non audiemus et [a]famem non sustinebimus et ibi habitabimus; 15 propter hoc nunc audite verbum Domini, reliquiae Iuda. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: [b]Si posueritis faciem vestram, ut ingrediamini Aegyptum, et intraveritis, [c]ut ibi habitetis, 16 [d]gladius, quem vos formidatis, ibi comprehendet vos in terra Aegypti; et fames, pro qua estis solliciti, adhaerebit vobis in Aegypto, [e]et ibi moriemini. 17 Omnesque viri, qui posuerunt faciem suam ut ingrediantur Aegyptum, ut habitent ibi, [f]morientur gladio et fame et peste; [g]nullus de eis remanebit nec effugiet a facie mali, quod ego adferam super eos. 18 Quia haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: [h]Sicut conflatus est furor meus et indignatio mea super habitatores Ierusalem, sic conflabitur indignatio mea super vos, cum ingressi fueritis Aegyptum, et [i]eritis in iusiurandum et in stuporem et [j]in maledictum et in opprobrium et nequaquam ultra videbitis locum istum. 19 Verbum Domini super vos, reliquiae Iuda: [l]Nolite intrare Aegyptum. [m]Scientes scietis, quia obtestatus sum vos hodie, 20 quia decepistis animas vestras. [n]Vos enim misistis me ad Dominum Deum nostrum dicentes: Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum, et [o]iuxta omnia quaecumque dixerit tibi Dominus Deus noster, sic adnuntia nobis, et faciemus. 21 Et adnuntiavi vobis hodie, et non audistis vocem Domini Dei vestri super universis, [p]pro quibus misit me ad vos. 22 [q]Nunc ergo scientes scietis quia gladio et fame et peste moriemini in loco, ad quem voluistis intrare ut habitaretis ibi.

43 Factum est autem, cum complesset Ieremias loquens ad populum universos sermones Domini Dei eorum, pro quibus miserat eum Dominus Deus eorum ad illos, omnia verba haec, 2 dixit Azarias filius [a]Osaiae et [b]Iohanan filius Caree et [c]omnes viri superbi dicentes ad Ieremiam: Mendacium tu loqueris, non misit te Dominus Deus noster dicens: [d]Ne ingrediamini Aegyptum ut habitetis illic; 3 sed [e]Baruch filius Neriae [f]incitat te adversum nos, ut tradat nos in manus Chaldaeorum, ut interficiat nos et traduci faciat in Babylonem. 4 Et non audivit Iohanan filius Caree et omnes principes bellatorum et universus populus vocem Domini, ut manerent in terra Iuda. 5 [g]Sed tollens Iohanan filius Caree et universi principes bellatorum universos reliquiarum Iuda, qui reversi fuerant de cunctis gentibus, ad quas fuerant ante dispersi, ut habitarent in terra Iuda, 6 [h]viros et mulieres et parvulos et [i]filias regis et omnem animam, [j]quam reliquerat Nabuzardan princeps militiae cum [l]Godolia filio Ahicam filii Saphan, et Ieremiam prophetam et [m]Baruch filium Neriae, 7 et ingressi sunt terram Aegypti, quia non oboedierunt voci Domini, et venerunt usque ad [n]Taphnis.

8 Et factus est sermo Domini ad Ieremiam in Taphnis dicens: 9 Sume lapides grandes in manu tua et abscondes eos in crypta, quae est sub muro latericio in porta domus Pharaonis in Taphnis, cernentibus viris iudaeis, 10 et dices ad eos: Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego mittam et adsumam Nabuchodonosor regem Babylonis [o]servum meum et [p]ponam thronum eius super lapides istos, quos abscondi, et statuet solium suum super eos 11 [q]veniensque percutiet terram Aegypti, [r]quos in mortem in mortem et quos in captivitatem in captivitatem et quos in gladium in gladium, 12 et succendet ignem [s]in delubris deorum Aegypti et comburet ea et [u]captivos ducet illos et [v]amicietur terra Aegypti sicut amicitur pastor pallio suo et egredietur inde in pace 13 et conteret [x]statuas [y]domus solis, quae sunt in terra Aegypti, et [z]delubra deorum Aegypti comburet igni.

44 Verbum quod factum est per Ieremiam ad omnes Iudaeos, qui habitabant in terra Aegypti habitantes in [a]Magdalo et in [b]Taphnis et in [c]Memphis et in terra [d]Phatures, dicens: 2 Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Vos vidistis omne malum istud,

v cf. 2 Es 1, 11.
x cp. 43, 4. — cf. cp. 44, 16, 17.
y cp. 41, 17. — cf. Dt 28, 68
z cp. 4, 19.
a cf. cp. 37, 20.

b cp. 44, 12; Ez 6, 2; Dn 11, 17; Lc 9, 51. — cf. vr. 19; Dt 17, 16.
c cp. 44, 27. — v. cp. 44, 1, 12-14.
d Ez 11, 8.
e vr. 22; cp. 44, 12. — cf. cp. 29, 17, 18.
f cf. cp. 29, 17, 18. — vr. 22; cp. 27, 13.
g Lm 2, 22 .
h v. cp. 7, 20.

j v. cp. 18, 16.
i cp. 44, 8, 22.
l cp. 43, 2. — cf. vr. 14-16.
m cf. Ez 2, 5.

n vr. 2.
o vr. 3.

p vr. 5.
q vr. 16, 17.

a cp. 42, 1.
b v. cp. 40, 8, 13.
c cf. Is 13, 11; M 4, 1.
d cp. 42, 19.
e v. cp. 32, 12.
f cf. cp. 38, 22.

g cf. cp. 40, 11, 12.

h cp. 44, 20. — v. cp. 41, 16.
i cf. cp. 38, 23; 41, 10.
j cp. 39, 10; 40, 7.
l v. cp. 39, 14.
m 4 Rg 25, 26. — cf. cp. 41, 17; 42, 14.
n cp. 2, 16; 44, 1; 46, 14; Es 30, 14. — cf. Nm 13, 22; Ps 77, 12; Is 19, 11. — v. Is 30, 4.

o v. cp. 25, 9.
p cf. cp. 1, 15.
q cp. 44, 13; 49, 13.
r v. cp. 15, 2.
s cf. cp. 17, 27.
t cp. 46, 25; Ez 30, 13. — cf. Is 19, 1.
u cf. cp. 48, 7.
v cf. Ps 103, 2; Is 40, 22.
x cf. Ex 23, 24.
y (cf. Gn 41, 45; Is 19, 18).

a cp. 46, 14, Ex 14, 2.
b cp. 43, 7-9; 46, 14.
c cp. 46, 14; Is 19, 13.
d vr. 15; Ez 29, 14; 30, 14. — v. Is 11, 11.

quod adduxi super Ierusalem et super omnes urbes Iuda; et [e]ecce desertae sunt hodie, et non est in eis habitator, 3 propter malitiam quam fecerunt, [f]ut me ad iracundiam provocarent et [g]irent ut sacrificarent et [h]colerent deos alienos, quos nesciebant et illi et vos et patres vestri. 4 [i]Et misi ad vos omnes servos meos prophetas de nocte consurgens mittensque et dicens: Nolite facere verbum abominationis huiuscemodi, quam odivi. 5 Et [j]non audierunt nec inclinaverunt aurem suam, ut converterentur a malis suis et non sacrificarent diis alienis. 6 Et [l]conflata est indignatio mea et furor meus et succensa est in civitatibus Iuda et in plateis Ierusalem, et [m]versae sunt in solitudinem et vastitatem secundum diem hanc.

7 Et nunc haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Quare vos facitis malum grande hoc [n]contra animas vestras, ut intereat ex vobis [o]vir et mulier, [p]parvulus et lactens de medio Iudae, nec relinquatur vobis quidquam residuum, 8 [q]provocantes me in operibus manuum vestrarum sacrificando diis alienis in terra Aegypti, in quam ingressi estis, ut habitetis ibi et dispereatis et sitis [r]in maledictionem et in opprobrium cunctis gentibus terrae? 9 Nunquid obliti estis mala patrum vestrorum et [s]mala regum Iuda et [t]mala uxorum eius et mala vestra et [u]mala uxorum vestrarum, quae fecerunt in terra Iuda et in regionibus Ierusalem? 10 Non sunt mundati usque ad diem hanc; et [v]non timuerunt et non ambulaverunt in lege Domini et in praeceptis meis, quae dedi coram vobis et coram patribus vestris.

11 Ideo haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: [x]Ecce ego ponam faciem meam in vobis in malum et disperdam omnem Iudam 12 et adsumam reliquias Iudae, qui [y]posuerunt facies suas ut ingrederentur terram Aegypti et habitarent ibi, et [z]consumentur omnes in terra Aegypti; [a]cadent in gladio et in fame et consumentur [b]a minimo usque ad maximum, in gladio et in fame morientur: et [c]erunt in iusiurandum et in miraculum et in maledictionem et in opprobrium. 13 [d]Et visitabo super habitatores terrae Aegypti sicut visitavi super Ierusalem in gladio et fame et peste. 14 [e]Et non erit qui effugiat et sit residuus de reliquiis Iudaeorum, qui vadunt ut peregrinentur in terra Aegypti, et revertantur in terram [f]Iuda, ad quam ipsi elevant animas suas ut revertantur et habitent ibi; non revertentur, [g]nisi qui fugerint.

15 Responderunt autem Ieremiae omnes viri scientes, quod [h]sacrificarent uxores eorum diis alienis, et universae mulieres, quarum stabat multitudo grandis, et omnis populus habitantium in terra Aegypti in [i]Phatures dicentes: 16 Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, [j]non audiemus ex te, 17 [l]sed facientes faciemus omne verbum, quod egredietur de ore nostro, ut [m]sacrificemus reginae caeli et libemus ei libamina, [n]sicut fecimus nos et patres nostri et principes nostri in urbibus Iuda et in plateis Ierusalem; et [o]saturati sumus panibus et bene nobis erat, malumque non vidimus. 18 [p]Ex eo autem tempore, quo cessavimus sacrificare reginae caeli et libare ei libamina indigemus omnibus et [q]gladio et fame consumpti sumus. 19 Quod si nos [m]sacrificamus reginae caeli et libamus ei libamina, nunquid [r]sine viris nostris fecimus ei placentas ad colendum eam et libandum ei libamina?

20 Et dixit Ieremias ad omnem populum [s]adversum viros et adversum mulieres et adversum universam plebem, qui responderant ei verbum, dicens: 21 Nunquid non [m]sacrificium, [t]quod sacrificastis in civitatibus Iuda et in plateis Ierusalem vos et patres vestri, reges vestri et principes vestri et populus terrae, horum [u]recordatus est Dominus, et ascendit super cor eius? 22 [v]Et non poterat Dominus ultra portare propter malitiam studiorum vestrorum et propter [x]abominationes, quas fecistis; et [y]facta est terra vestra in [z]desolationem et in stuporem et in maledictum, [a]eo quod non sit habitator, sicut est dies haec. 23 Propterea quod sacrificaveritis idolis et [b]peccaveritis Domino et non audieritis vocem Domini et in lege et in praeceptis et in testimoniis eius non ambulaveritis, [c]idcirco evenerunt vobis mala haec, sicut est dies haec.

24 Dixit autem Ieremias ad omnem populum et ad universas mu-

e vr. 6; cp. 7, 34; 9, 11.

f vr. 8. — v. cp. 7, 18, 19.
g v. cp. 1, 16.
h cp. 7, 9; 19, 4; Dt 6, 14.
i v. 2 Par 36, 15.

j v. cp. 34, 14.

l v. cp. 7, 20.
m vr. 22; cp. 22, 5; Bar 2, 4. — v. vr. 2.

n Hab 2, 10. — cf. Nm 16, 38; Pro 20, 2.
o cf. cp. 38, 23; Lm 2, 11.
p Lm 2, 11; 4, 4.
q vr. 3.
r vr. 12, 22; cp. 42, 18. — cf. cp. 18, 16.
s cf. cp. 15, 14.
t 3 Rg 11, 1, 8; 15, 3; 4 Rg 11, 11.
u vr. 15, 25.
v cf. Pro 28, 14.

x vr. cp. 21, 10.

y cp. 42, 15.
z cf. Lm 3, 22.
a cp. 42, 16, 17, 22.
b cf. cp. 6, 13. — v. cp. 42, 1.
c cp. 42, 18.
d cp. 15, 3; 27, 13; 43, 11.
e cp. 42, 17.

f cf. cp. 22, 27.

g cf. vr. 28.
h vr. 9, 25.

i vr. 1. — v. Is 11, 11.
j cf. cp. 6, 17; 42, 13.
l cf. Ps 49, 16-21; Ec 8, 11; Ecli 5, 4.
m cp. 7, 18; 19, 13; Sph 1, 5.
n cf. 3 Rg 11, 33; 4 Rg 21, 31.
o cf. Os 2, 5, 7.
p cf. 1 Mc 1, 12.
q cf. Lm 3, 32.

r cf. Nm 30, 6, 7.

s cp. 43, 6.

t vr. 17. — cf. Ez 8, 10, 11.

u cf. Ez 21, 24.
v cp. 5, 9, 29.
x Ez 8, 6.
y v. cp. 22, 5.
z vr. 8, 12. — v. cp. 18, 16.
a cp. 4, 7.
b v. cp. 40, 3.
c cf. Dt 31, 29.

veritatem vaticinio de Pharaonis Ephree clade confirmat (29, 30); Baruch autem socio fideli salutem repromittit (45, 1-5).

3. Vaticinia contra gentes (46, 1-51, 64). 1. *Contra Aegyptum, cuius exercitus*

lieres: Audite verbum Domini, [a]omnis Iuda, qui estis in terra Aegypti. 25 Haec inquit Dominus exercituum Deus Israël dicens: [e]Vos et uxores vestrae locuti estis ore vestro et manibus vestris implestis dicentes: Faciamus vota nostra, quae vovimus, [f]ut sacrificemus reginae caeli et libemus ei libamina. Implestis vota vestra et opere perpetrastis ea.

26 Ideo audite verbum Domini, omnis Iuda, qui habitatis in terra Aegypti: [g]Ecce ego iuravi in nomine meo magno, ait Dominus, [h]quia nequaquam ultra vocabitur nomen meum ex ore omnis viri iudaei [i]dicentis: Vivit Dominus Deus in omni terra Aegypti. 27 [j]Ecce ego vigilabo super eos in malum et non in bonum; et [k]consumentur omnes viri Iuda, qui sunt in terra Aegypti, gladio et fame, donec penitus consumantur. 28 [m]Et qui fugerint gladium, revertentur de terra Aegypti in terram Iuda [n]viri pauci; et [o]scient omnes reliquiae Iuda ingredientium terram Aegypti, ut habitent ibi, cuius sermo compleatur, meus an illorum. 29 Et hoc vobis signum, ait Dominus, quod visitem ego super vos in loco isto, ut sciatis [p]quia vere complebuntur sermones mei contra vos in malum.

30 Haec dicit Dominus: Ecce ego [q]tradam Pharaonem Ephree regem Aegypti [r]in manu inimicorum eius et in manu quaerentium animam illius, sicut tradidi [s]Sedeciam regem Iuda in manu Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui et quaerentis animam eius.

45 Verbum quod locutus est Ieremias propheta ad [a]Baruch filium Neriae, [b]cum scripsisset verba haec in libro ex ore Ieremiae [c]anno quarto Ioakim filii Iosiae regis Iuda, dicens: 2 Haec dicit Dominus Deus Israël ad te, Baruch. 3 Dixisti: [d]Vae misero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo; [e]laboravi in gemitu meo et [f]requiem non inveni. 4 Haec dicit Dominus: Sic dices ad eum: [g]Ecce quos aedificavi ego destruo et quos plantavi ego evello et universam terram hanc; 5 et [h]tu quaeris tibi grandia? Noli quaerere, quia ecce [i]ego adducam malum super omnem carnem, ait Dominus, et [j]dabo tibi animam tuam in salutem in omnibus locis ad quaecumque perrexeris.

46 Quod factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam [a]contra gentes: 2 ad Aegyptum, [b]adversum exercitum Pharaonis Nechao regis Aegypti, qui erat iuxta fluvium Euphraten in Charcamis, quem percussit Nabuchodonosor rex Babylonis [c]in quarto anno Ioakim filii Iosiae regis Iuda: 3 [d]Praeparate scutum et clipeum et procedite ad bellum, 4 [e]iungite equos et ascendite, equites; state in galeis, polite lanceas, induite vos loricis. 5 Quid igitur? vidi ipsos pavidos et terga vertentes [f]fortes eorum caesos; [g]fugerunt conciti nec respexerunt! [h]terror undique, ait Dominus. 6 [i]Non fugiat velox nec salvari se putet fortis! [j]ad aquilonem iuxta flumen Euphraten victi sunt et ruerunt. 7 Quis est iste, [l]qui quasi flumen ascendit, et veluti fluviorum intumescunt gurgites eius? 8 Aegyptus [m]fluminis instar ascendit, et velut flumina movebuntur fluctus eius, et dicet: Ascendens operiam terram, perdam civitatem et habitatores eius. 9 [n]Ascendite equos et exsultate in curribus, et procedant fortes, Aethiopia et [o]Libyes tenentes scutum et Lydii arripientes et iacientes sagittas. 10 [p]Dies autem ille Domini Dei exercituum [q]dies ultionis, [r]ut sumat vindictam de inimicis suis: [s]devorabit gladius et saturabitur et inebriabitur sanguine eorum; [t]victima enim Domini Dei exercituum in [u]terra aquilonis iuxta flumen Euphraten. 11 [v]Ascende in Galaad et tolle resinam, virgo filia Aegypti; frustra multiplicas medicamina, [z]sanitas non erit tibi. 12 [y]Audierunt gentes ignominiam tuam et ululatus tuus replevit terram, [z]quia fortis impegit in fortem, et [a]ambo pariter conciderunt.

13 Verbum quod locutus est Dominus ad Ieremiam prophetam, super eo quod [b]venturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis et percussurus terram Aegypti: 14 Adnuntiate Aegypto et auditum facite in [c]Magdalo, et resonet in Memphis, et in [d]Taphnis dicite: Sta et praepara te, quia [e]devorabit gladius ea quae per circuitum tuum sunt. 15 Quare computruit fortis tuus? non stetit, quoniam Dominus subvertit eum. 16 Multiplicavit ruentes, [f]ececiditque vir ad proximum

---

d vr. 15. — v. cp. 43, 5-7.
e vr. 16.
f vr. 17.
g v. cp. 22, 5.
h cf. Ez 20, 39.
i cf. cp. 4, 2.
j cp. 31, 28.
k cp. 42, 16.
m cp. 51, 50. — cf. vr. 14; Is 11, 11; 27, 13.
n Ez 6, 8. — cf. cp. 42, 2; Dt 28, 62.
o vr. 17, 25, 26.
p Pro 19, 21.
q cp. 46, 17. — cf. Ez 29, 2-5; 30, 21-24.
r cp. 46, 26.
s cf. cp. 39, 5.
a v. cp. 32, 12.
b v. cp. 36, 4, 18.
c cp. 36, 1.
d cf. cp. 36, 26.
e Ps 6, 6.
f Lm 1, 3; 5, 5.
g cp. 31, 28. — cf. cp. 1, 10; Is 5, 5.
h cf. Ps 130, 1, 2; Rm 12, 16.
i cf. cp. 25, 26, 29.
j cp. 21, 9; 39, 18. — cf. cp. 43, 6.
a cp. 25, 13. — v. cp. 25, 15-26.
b 4 Rg 23, 29; 2 Par 35, 20.
c cp. 25, 1; 36, 1; 45, 1.
d cp. 51, 11.
e cf. Nh 3, 2.
f cf. 2 Rg 1, 19, 25.
g cp. 47, 3; Nh 2, 8.
h cp. 6, 25; 49, 24, 29.
i cf. cp. 25, 35; Ps 59, 13; Am 2, 14.
j 4 Rg 23, 29. — cf. Dn 11, 11-15.
l cf. cp. 47, 2; Is 8, 7, 8; Dn 11, 10.
m Ez 32, 2.
n Nh 3, 2. — cf. Jd 5, 22.
o Ez 27, 10.
p Is 13, 6, 9; Jl 1, 15.
q cp. 50, 15.
r Is 1, 24.
s cf. vr. 14; Dt 32, 42; Is 34, 6.
t cf. Ez 39, 17, 19; Sph 1, 7.
u vr. 6.
v cf. cp. 8, 22; 51, 8; Gn 37, 25.
11] * *Catech. R. IV 16, 5.*
x cf. Ez 30, 21.
y cf. Is 34, 1.
z vr. 6.
a Nh 2, 5.
b cp. 43, 10, 11; 44, 30. — cf. Is 19, 4; Ez 29, 10.
c v. cp. 44, 1.
d cf. vr. 3, 4.
e vr. 10.
f Lv 26, 37.

suum, et dicent: Surge, et revertamur ad populum nostrum et ad terram nativitatis nostrae [g]a facie gladii columbae. 17 [h]Vocate nomen Pharaonis regis Aegypti: Tumultum adduxit tempus. 18 [i]Vivo ego, inquit Rex, [j]Dominus exercituum nomen eius, quoniam, sicut [l]Thabor in montibus et sicut [m]Carmelus in mari, veniet. 19 [n]Vasa transmigrationis fac tibi, habitatrix filia Aegypti; quia [o]Memphis in solitudinem erit et deseretur et [p]inhabitabilis erit.

20 [q]Vitula elegans atque formosa Aegyptus! stimulator [r]ab aquilone veniet ei. 21 Mercennarii quoque eius, qui versabantur in medio eius quasi vituli saginati, versi sunt et fugerunt simul nec stare potuerunt, quia dies interfectionis eorum venit super eos, [t]tempus visitationis eorum. 22 [u]Vox eius quasi aeris sonabit; quoniam cum exercitu properabunt, et cum securibus venient ei [v]quasi caedentes ligna. 23 Succiderunt saltum eius, ait Dominus, qui supputari non potest; [x]multiplicati sunt super locustas, et non est eis numerus. 24 Confusa est filia Aegypti et tradita in manu populi aquilonis. 25 Dixit Dominus exercituum Deus Israël: [y]Ecce ego visitabo super tumultum [z]Alexandriae et super Pharaonem et super Aegyptum et [a]super deos eius et super reges eius et super Pharaonem et super eos qui confidunt in eo, 26 et [b]dabo eos in manu quaerentium animam eorum et in manu Nabuchodonosor regis Babylonis et in manus servorum eius, et [c]post haec habitabitur [d]sicut diebus pristinis, ait Dominus.

27 Et [e]tu ne timeas, serve meus Iacob, et ne paveas, Israël, quia ecce ego salvum te faciam de longinquo, et semen tuum de terra cap[t]ivitatis tuae; et revertetur Iacob et requiescet et prosperabitur, et non erit qui exterreat eum. 28 Et tu noli timere, serve meus Iacob, ait Dominus, quia tecum ego sum, quia ego consumam cunctas gentes ad quas eieci te; [f]te vero non consumam, sed [g]castigabo te in iudicio meo quasi innocenti parcam tibi.

47 Quod factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam [a]contra Palaestinos, antequam percuteret Pharao [b]Gazam. 2 Haec dicit Dominus: [c]Ecce aquae ascendunt [d]ab aquilone et [e]erunt quasi torrens inundans et operient terram et plenitudinem eius, urbem et habitatores eius. Clamabunt homines et ululabunt omnes habitatores terrae 3 [f]a strepitu pompae armorum et bellatorum eius, a [g]commotione quadrigarum eius et multitudine rotarum illius. [h]Non respexerunt patres filios manibus dissolutis, 4 pro adventu diei in quo vastabuntur omnes [i]Philisthiim, et dissipabitur [j]Tyrus et Sidon cum omnibus reliquis auxiliis suis; depopulatus est enim Dominus Palaestinos, [l]reliquias insulae Cappadociae. 5 [m]Venit calvitium super Gazam, conticuit [n]Ascalon et [o]reliquiae vallis eorum: usquequo concideris? 6 [p]O mucro Domini, usquequo non quiesces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare et sile. 7 [q]Quomodo quiescet, cum Dominus praeceperit ei adversus Ascalonem et adversus [r]maritimas eius regiones [s]ibique condixerit illi?

48 [a]Ad Moab haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Vae super [b]Nabo, quoniam vastata est et confusa; capta est [c]Cariathiarim, [d]confusa est fortis et tremuit! 2 Non est ultra exsultatio in Moab contra [e]Hesebon; cogitaverunt malum: [f]Venite et disperdamus eam [g]de gente. Ergo silens conticesces, sequeturque te gladius. 3 Vox clamoris de [h]Oronaim vastitas et contritio magna: 4 [i]contrita est Moab; adnuntiate clamorem parvulis eius. 5 [j]Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu, quoniam in descensu Oronaim hostes ululatum contritionis audierunt: 6 Fugite, salvate animas vestras et [l]eritis quasi myricae in deserto; 7 [m]pro eo enim quod habuisti fiduciam in munitionibus tuis et in thesauris tuis, tu quoque capieris; et [n]ibit [o]Chamos in transmigrationem, sacerdotes eius et principes eius simul; 8 [p]et veniet praedo ad omnem urbem, et urbs nulla salvabitur; et peribunt valles, et dissipabuntur [q]campestria; quoniam dixit Dominus: 9 Date florem Moab, quia florens egredietur; et [r]civitates eius desertae erunt et inhabitabiles. 10 [s]Maledictus qui facit [t]opus Domini fraudulenter, et maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine. 11 Fertilis fuit Moab ab adulescentia sua

g cp. 25, 38; 50, 16.
h cf. Is 30, 7.
i v. cp. 4, 2.
j cp. 10, 16; 48, 15; 51, 57, Is 47, 4; 48, 2.
l Jd 3, 6.
m 3 Rg 18, 42, 44.
n cf. Ez 12, 3; 29, 12.
o vr. 14.
p cf. cp. 2, 15.
q cf. Os 10, 11.
r vr. 6, 10, 24. — v. cp. 1, 13.
s Ml 4, 2.
t cp. 50, 27.
u cf. Is 29, 4.
v cf. Is 14, 6.
x cf. Jd 6, 5; 7, 12.
y v. cp. 25, 16, 19.
z Ez 30, 14, 16; Nh 3, 8.
a cp. 43, 12; Sap 14, 11; Zc 13, 2.
b cp. 44, 30; Ez 30, 4; 32, 11.
c Ex 29, 13, 14. — v. Is 19, 22-25.
d Is 51, 9.
e cp. 30, 10, 11, Is 43, 5; 44, 2.
f cp. 4, 27; 30, 11.
g cp. 10, 24.
a cp. 25, 20; Ez 25, 15, 16; Sph 2, 5. — cf. Is 14, 29-31.
b Am 1, 6, 7; Sph 2, 4.
c cf. cp. 46, 7, 8; Is 8, 7, 8; 28, 2.
d cp. 46, 6, 10, 20, 24.
e cf. cp. 8, 16.
f cp. 8, 16. *g* Nh 3, 2.
h cp. 46, 5.
i vr. 1. — cf. Sph 2, 4, 5.
j Is 23, 1; Jl 3, 4. — v. cp. 25, 22.
l cf. Dt 2, 23; Am 9, 7.
m cf. cp. 16, 6; 48, 37; Is 3, 24; Zc 9, 5.
n cp. 25, 20. — cf. Jd 1, 18.
o cf. Is 14, 30.
p Dt 32, 41; Ez 21, 3-5. — cf. 1 Par 21, 15, 17.
q cf. Ez 14, 7, 8.
r cf. Sph 2, 5. *s* Mic 6, 9.
a cp. 25, 21; 4 Rg 21, 2. — v. Is 15; 16; Ez 25, 8-11; Am 2, 1-3; Sph 2, 8, 9.
b vr. 22; Nm 32, 3.
c vr. 23; Nm 32, 37; Js 13, 19; Ez 25, 9. *d* vr. 20, 29.
e vr. 34, 45; cp. 49, 3; Nm 32, 37; Is 15, 4.
f cf. cp. 31, 36.
g Ps 82, 5. — cf. cp. 11, 19.
h Is 15, 5. — cf. vr. 34.
i cf. Is 25, 10. *j* Is 15, 5.
l cf. cp. 17, 6. *m* cp. 49, 4.
n cf. Is 46, 2. — cf. cp. 49, 3.
o Nm 21, 29; Jd 11, 24; 3 Rg 11, 7.
p cp. 6, 26. [[11, 7.
q vr. 21; Is 13, 9, 17, 21. — cf. Dt 3, 10. *r* cf. vr. 28.
10] * *cf. Conc. Trid. s. XXII, De observ. in celeb. Ms.*
s Jd 5, 23. — cf. 1 Rg 15, 3, 9, 11; 3 Rg 20, 42.
t cf. 1 Cor 15, 58.

et ipsius civitates, quae utpote idololatria deditae vastabuntur (48, 1-15), Tanti exitii immanitatem in tot delictorum poenam vicinos exhortatur ut plangant (16-30), immo propheta ipse flentibus sociatur

et [u]requievit in faecibus suis, nec transfusus est de vase in vas et in trasmigrationem non abiit; idcirco permansit gustus eius in eo, et odor eius non est immutatus.

12 Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus, et mittam ei ordinatores et stratores laguncularum; et sternent eum et vasa eius exhaurient et lagunculas eorum collident. 13 Et [v]confundetur Moab a Chamos, sicut [w]confusa est domus Israël a Bethel, in qua habebat fiduciam. 14 [y]Quomodo dicitis: Fortes sumus et viri robusti ad proeliandum? 15 [z]Vastata est Moab, et civitates illius succiderunt, et electi iuvenes eius [a]descenderunt in occisionem, [b]ait rex, Dominus exercituum nomen eius. 16 Prope est interitus Moab ut veniat, et malum eius velociter accurret nimis. 17 Consolamini eum omnes qui estis in circuitu eius; et universi, qui scitis nomen eius, dicite: [c]Quomodo confracta est virga fortis, baculus gloriosus? 18 [d]Descende de gloria et sede in siti, habitatio filiae [e]Dibon, quoniam vastator Moab ascendit ad te, dissipavit munitiones tuas. 19 [f]In via sta et prospice, habitatio [g]Aroër: interroga fugientem et ei qui evasit dic: Quid accidit? 20 Confusus est Moab, quoniam victus est. [h]Ululate et clamate, adnuntiate in [i]Arnon, quoniam [j]vastata est Moab. 21 Et iudicium venit ad terram [l]campestrem super Helon et super [m]Iasa et super [n]Mephaath 22 et super [o]Dibon et super [p]Nabo et super domum [q]Deblathaim 23 et super Cariathaim et super Bethgamul et super [r]Bethmaon 24 et super [s]Carioth et super [t]Bosra et super omnes civitates terrae Moab, quae longe et quae prope sunt. 25 Abscissum est [u]cornu Moab, et [v]bracchium eius contritum est, ait Dominus. 26 [x]Inebriate eum, [y]quoniam contra Dominum erectus est, et allidet manum Moab in vomitu suo, et [z]erit in derisum etiam ipse. 27 [a]Fuit enim in derisum tibi Israël, [b]quasi inter fures repperisses eum; propter verba ergo tua, quae adversum illum locutus es, captivus duceris. 28 [c]Relinquite civitates et habitate in petra, habitatores Moab, et estote [d]quasi columba nidificans in summo ore foraminis. 29 [e]Audivimus superbiam Moab, superbus est valde; sublimitatem eius et arrogantiam et superbiam et altitudinem cordis eius. 30 Ego scio, ait Dominus, iactantiam eius et quod non sit iuxta eam virtus eius, nec iuxta quod poterat conata sit facere. 31 [f]Ideo super Moab heiulabo et ad Moab universam clamabo, ad viros muri fictilis lamentantes. 32 De planctu [g]Iazer plorabo tibi, [h]vinea [i]Sabama, [j]propagines tuae transierunt mare, usque ad mare Iazer pervenerunt; super messem tuam et vindemiam tuam praedo irruit, 33 [l]ablata est laetitia et exsultatio de carmelo et de terra Moab, et vinum de torcularibus sustuli, nequaquam calcator uvae solitum celeuma cantabit. 34 [m]De clamore [n]Hesebon usque Eleale et Iasa dederunt vocem suam, a Segor usque ad [o]Oronaim vitula conternante, aquae quoque Nemrim pessimae erunt. 35 Et auferam de Moab, ait Dominus, offerentem in [p]excelsis et sacrificantem diis eius. 36 Propterea [q]cor meum ad Moab quasi tibiae resonabit, et cor meum ad viros muri fictilis dabit sonitum tibiarum; quia plus fecit quam potuit, idcirco perierunt. 37 [r]Omne enim caput calvitium, et omnis barba rasa erit, [s]in cunctis manibus colligatio, et [t]super omne dorsum cilicium. 38 Super omnia tecta Moab et in plateis eius omnis planctus, quoniam contrivi Moab sicut [u]vas inutile, ait Dominus. 39 Quomodo victa est, et ululaverunt? [v]quomodo deiecit cervicem Moab, et confusus est? [x]Eritque Moab in derisum et in exemplum omnibus in circuitu suo.

40 Haec dicit Dominus: [y]Ecce quasi aquila volabit et [z]extendet alas suas ad Moab. 41 Capta est [a]Carioth, et munitiones comprehensae sunt, et [b]erit cor fortium Moab in die illa sicut cor [c]mulieris parturientis. 42 Et cessabit Moab esse populus, [d]quoniam contra Dominum gloriatus est. 43 [e]Pavor et fovea et laqueus super te, o habitator Moab, dicit Dominus. 44 Qui fugerit a facie pavoris cadet in foveam, et qui conscenderit de fovea capietur laqueo; [f]adducam enim super Moab annum visitationis eorum, ait Dominus. 45 [g]In umbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes, quia

---

u Sph 1, 12.

v cf. Nm 21, 29; Is 16, 14.
w cf. 4 Rg 17, 21-23; Os 10, 6.
x cf. 3 Rg 12, 29.
y cf. vr. 29.
z vr. 8, 18. 20; Is 15, 1.
a cp. 50, 27.
b v. cp. 46, 18.

c cf. Is 9, 4; 14, 5.
d cf. Is 47, 1.
e Nm 21, 30; Is 15, 2.
f cf. 1 Rg 4, 13, 16; Nh 2, 1.
g Dt 2, 36; Is 13, 9.
h cf. Is 15, 4, 5; 16, 7.
i Is 16, 2.
j vr. 15.
l vr. 8.
m Nm 21, 23; Is 15, 4.
n Js 13, 18.
o vr. 18.
p vr. 1.
q cf. Nm 33, 46; Ez 6, 14.
r cf. Is 13, 17; 1 Par 5, 8; Ez 25, 9.
s vr. 41; Am 2, 2.
t cp. 49, 13, 22; Is 34, 6; 63, 1; Am 1, 12.
u cf. Ps 74, 5, 11.
v cf. Ez 30, 21; Ps 37, 17.
x cf. cp. 25, 27; 51, 39; Is 19, 14.
y vr. 42; Lm 1, 9.
z vr. 39.
a cf. Ez 25, 8; Sph 2, 8.
b cf. cp. 2, 26.
c cf. vr. 9.
d Ps 54, 7, 8; Cn 2, 14. — cf. Is 16, 2.
e Is 16, 6; Sph 2, 8-10. — cf. vr. 14.
f Is 15, 3; 16, 7, 11.
g Nm 21, 32.
h Is 16, 8, 9.
i Js 13, 19.
j cf. Ps 79, 12.
l Is 16, 9, 10.
m Is 15, 4-6.
n v. vr. 2.
o vr. 3, 5.
p cf. Is 15, 2; 16, 12; Ez 20, 29.
q cp. 4, 19; Is 16, 11.
r Is 15, 2, 3.
s cf. cp. 47, 5.
t cp. 49, 3; Lm 2, 10. — v. cp. 4, 8.
u cf. cp. 22, 28.
v cf. vr. 6.
x vr. 26.

y cp. 49, 22. — cf. Dt 28, 49; Ez 17, 3.
z cf. Is 8, 8.
a vr. 24.
b cp. 49, 21. — cf. Is 13, 7, 8.
c vr. cp. 6, 24.
d vr. 26; cp. 50, 29.
e Is 24, 17, 18 Lm 3, 47. — cf. cp. 49, 4; Am 5, 19.
f cf. cp. 11, 23.
g cf. Nm 14, 9.

minis lacrimisque de interitu paulo feliciora omina permiscens (31-47). 4. Contra Ammon, cui tamen post dispersionem spes redeundi est (49, 1-6). 5. Contra Edom et contra eius munitiones, quae ab

' [h]ignis egressus est de Hesebon,
et flamma de medio Seon
et devorabit partem Moab
et verticem filiorum [i]tumultus.
46 Vae tibi, Moab, periisti, populе Chamos,
quia comprehensi sunt filii tui
et filiae tuae in captivitatem.'
47 [j]Et convertam captivitatem Moab in novissimis diebus, ait Dominus. Hucusque iudicia Moab.

49 [a]Ad filios Ammon haec dicit Dominus: Nunquid non filii sunt Israël, aut heres non est ei? [b]Cur igitur hereditate possedit [c]Melchom Gad, et populus eius in urbibus eius habitavit? **2** Ideo ecce dies veniunt, dicit Dominus, et auditum faciam super [d]Rabbath filiorum Ammon [e]tremitum proelii, et erit in [f]tumultum dissipata, [g]filiaeque eius igni succendentur, et [h]possidebit Israël possessores suos, ait Dominus. **3** Ulula, [i]Hesebon, quoniam vastata est Hai; clamate, filiae Rabbath, [j]accingite vos ciliciis, plangite et circuite per saepes, quoniam Melchom [k]in transmigrationem ducetur, sacerdotes eius et principes eius simul. **4** Quid gloriaris in vallibus? Defluxit vallis tua, [l]filia delicata, [m]quae confidebas in thesauris tuis et dicebas: [n]Quis veniet ad me? **5** Ecce [o]ego inducam super te terrorem, ait Dominus Deus exercituum, ab omnibus qui sunt in circuitu tuo; et dispergemini singuli a conspectu vestro, nec erit qui congreget fugientes. **6** Et [p]post haec reverti faciam captivos filiorum Ammon, ait Dominus.

7 [q]Ad Idumaeam haec dicit Dominus exercituum: Nunquid non ultra est sapientia in [r]Theman? [s]periit consilium a filiis, inutilis facta est sapientia eorum. **8** [t]Fugite et terga vertite, descendite in voraginem, habitatores [u]Dedan, quoniam perditionem Esau adduxi super eum, [v]tempus visitationis eius. **9** [x]Si vindemiatores venissent super te, non reliquissent [y]racemum? si fures in nocte, rapuissent quod sufficeret sibi. **10** [z]Ego vero discooperui Esau, [a]revelavi abscondita eius, et celari non poterit: vastatum est semen eius et fratres eius et vicini eius et [b]non erit. **11** [c]Relinque pupillos tuos, ego faciam eos vivere, et viduae tuae in me sperabunt.

12 Quia haec dicit Dominus: Ecce quibus non erat iudicium, ut biberent [d]calicem, bibentes bibent, et tu quasi innocens relinqueris? Non eris innocens, sed bibens bibes. **13** Quia [e]per memetipsum iuravi, dicit Dominus, quod [f]in solitudinem et in opprobrium et in desertum et in maledictionem erit [g]Bosra, et omnes civitates erunt in solitudines sempiternas. **14** Auditum audivi a Domino, et legatus ad gentes missus est: [h]Congregamini et venite contra eam, et consurgamus in proelium. **15** Ecce enim parvulum dedi te in gentibus, contemptibilem inter homines; **16** arrogantia tua decepit te, et superbia cordis tui, qui habitas in cavernis petrae et apprehendere niteris altitudinem collis: [i]cum exaltaveris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. **17** [j]Et erit Idumaea deserta: [k]omnis qui transibit per eam [l]stupebit et sibilabit super omnes plagas eius; **18** [m]sicut subversa est Sodoma et Gomorrha et [n]vicinae eius, ait Dominus: [o]non habitabit ibi vir, et non incolet eam filius hominis. **19** Ecce quasi [p]leo ascendet de [q]superbia Iordanis ad pulchritudinem robustam, quia subito currere faciam eum ad illam. Et [r]quis erit electus, quem praeponam ei? [s]quis enim similis mei? et quis sustinebit me? et quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? **20** Propterea audite consilium Domini, quod iniit de Edom, et cogitationes eius quas cogitavit de habitatoribus [t]Theman: [u]Si non defecerint eos parvuli gregis, nisi dissipaverint cum eis habitaculum eorum. **21** A voce ruinae eorum [v]commota est terra, clamor in mari Rubro auditus est vocis eius. **22** [x]Ecce quasi aquila ascendet et avolabit et expandet alas suas super Bosran; et [y]erit cor fortium Idumaeae in die illa [z]quasi cor mulieris parturientis.

23 [a]Ad Damascum. Confusa est [b]Emath et [c]Arphad, quia audit[u]m pessimum audierunt, [d]turbati sunt in mari; prae sollicitudine quiescere non potuit. **24** Dissoluta est Damascus, versa est in fugam,

h Nm 21, 28, 29.

i (Nm 24, 17). — cf. Cn 7, 4.

j cf. cp. 46, 27; 49, 39.
a cp. 9, 26; 25, 21. — cf. Ez 21, 28; 25, 2; Am 1, 13-15.
b cf. Sph 2, 8-11.
c cf. 3 Rg 11, 5, 33; 4 Rg 23, 13; Am 1, 15.
d Ez 21, 20; 25, 5; Am 1, 14.
e cp. 4, 19; 42, 14.
f Is 25, 11. — cf. cp. 9, 11; 51, 37.
g v. 1 Mc 5, 5-8.
h Is 14, 2; 54, 3; Ab 17.
i cp. 48, 2.
j cp. 48, 37. — v. cp. 4, 8.
k cp. 48, 7.
l cf. Is 47, 1, 8.
m cp. 48, 7.
n cf. cp. 21, 13.
5] R. in fs. ss. Col. Flag. DNJC.
o cf. cp. 48, 43.
p cf. vr. 39; cp. 48, 47.
q cp. 9, 26; 25, 21; Is 21, 11; 34, 5; Am 1, 11, 12; Ab 1. — cf. Ps 136, 7; Lm 4, 21; Ml 1, 2. — v. Ez 25, 12, 14.
r vr. 20; Jb 2, 11; Bar 3, 22, 23; Ab 8.
s cf. Is 19, 11-13; Ab 7.
t vr. 30.
u cp. 25, 23. — v. Is 21, 13.
v cp. 50, 27, 31. — cf. cp. 46, 21.
x Ab 5. — cf. Dt 24, 21.
y cf. Jd 8, 2.
z Ml 1, 3.
a Ab 6.
b cp. 10, 40; 31, 15; Is 17, 14.
c cf. Ps (10) 14, 18; 67, 6.
d cp. 25, 15, 28. — cf. Ab 16.
e v. cp. 22, 15.
f cp. 18, 16. — cf. cp. 44, 12; Dt 28, 37.
g vr. 22. — v. cp. 48, 24.
14-16] Ab 1-4.
h cf. Is 23, 4.
15] v. vr. 5.
i cp. 51, 53; Nm 24, 21. — cf. cp. 48, 28; Am 9, 3.
j Ez 35, 3, 7, 9. — cf. 3 Rg 9, 8.
k cf. cp. 50, 13.
l cf. vr. 13. *[DNJC.*
17 b] Ant. in fs. ss. 5 Vulnerum
m cp. 50, 40. — v. Is 1, 9; 13, 19.
n cf. cp. 19, 8; Gn 14, 2; Dt 29, 23; Os 11, 8.
o vr. 33. — v. cp. 4, 7.
19-21] cp. 50, 44-46.
p v. cp. 2, 15; 4, 7; 5, 6.
q cp. 12, 5; 50, 44; Zc 11, 3. — cf. Ecli 24, 36.
r cp. 30, 21.
s cf. Jb 9, 19. — v. cp. 10, 6.
t v. vr. 7. *u* cp. 20, 45.
v cp. 8, 16; 50, 46. — cf. Ez 26, 15.
x cp. 48, 40, 41. — cf. Dt 28, 49.
y cp. 48, 41. — cf. Ml 1, 3, 4.
z vr. 24. — v. cp. 6, 24.
a Is 17, 1; Am 1, 3.
b 3 Rg 8, 65; Zc 9, 2.
c Is 10, 9.
d Is 57, 20; Zc 9, 4.

hostibus, quasi a leone furente diripientur (7-22). 6. *Contra Damascum et reliquas Syriae urbes* (23-27). 7. *Contra Arabes, quos hostes spoliabunt* (28-33). 8. *Contra Aelam* (34-39). 9. *Contra Babylonem et terram Chaldaeo-*

e cf. vr. 29; cp. 46, 5.
f cp. 6, 24. — v. Is 13, 8.
g cf. cp. 33, 9.
h cp. 50, 30; 51, 4.
i Am 1, 4. — cf. cp. 17, 27.
j 3 Rg 15, 18; 20, 1· 4 Rg 6, 24; 8, 7; 13, 3.
l cp. 2, 10; Is 21, 16; 60, 7.
m Js 11, 10.
n vr. 14, 31.
o Is 11, 14; Ez 25, 4, 10. — v. Jd 6, 3.
p Ps 119, 5; Cn 1, 5. — cf. cp. 4, 20.
q vr. 24; cp. 6, 25.
r vr. 8.
s vr. 28. — cf. Jd 18, 7, 27.
t Ez 38, 8, 11.
u cf. Ez 38, 12.
v vr. 36.
x cp. 9, 26; 25, 23.
y cp. 9, 11.
z vr. 18.

a cp. 25, 25; Gn 14, 1; Is 11, 11; 21, 2; Ez 32, 24; Dn 8, 2.
b 4 Rg 24, 17, 18.
c cf. Is 22, 6.

d cf. cp. 1, 17.
37] *v. vr. 5.*
e cf. cp. 9, 16.
f cp. 12, 13.

g cf. vr. 6; cp. 48, 47. — cf. Ac 2, 9.

a Is 13, 1-14, 27; 21, 1-10.
b cf. cp. 51, 59, 60.
c cf. cp. 4, 6.
d cp. 51, 8; Is 21, 9.
e v. Is 46, 1.
f Is 21, 9. — cf. vr. 38; cp. 43, 12.
g vr. 9, 41; cp. 1, 14; 51, 48.
h vr. 13, 23; cp. 49, 13, 18; 51, 29; Is 13, 9.
i cp. 51, 62. — cf. Ps 134, 8.
j cp. 9, 9.
l cf. Ez 37, 16-19. — v. cp. 3, 18.
m cp. 3, 21; 31, 9; 1 Es 8, 21; Ps 125, 6.
n Os 3, 5.
o cf. cp. 31, 21.
p cf. Is 2, 3.
q v. cp. 32, 40.
r vr. 17; Is 53, 6. — cf. Mt 18, 12; Lc 15, 4.
s vr. 17; Zc 10, 2. — v. Ez 34, 1-6.
t Is 65, 10. — cf. Ez 34, 14, 15.
u cp. 2, 3; 30, 16.
v cf. cp. 40, 2, 3.
x cf. vr. 14.
y v. cp. 14, 8; 17, 13.
z cp. 51, 6, 45. — v. Is 48, 20.
a v. cp. 25, 14.
b vr. 3, 41; cp. 25, 26.
c cf. cp. 25, 12.
d cf. Lm 1, 21; 4, 21; Mic 7, 8.
e cp. 51, 43.
f vr. 39.
g cf. cp. 49, 17. — v. cp. 18, 16.
h vr. 9; cp. 51, 11; Is 21, 2.
i vr. 29. — cf. cp. 51, 3.

[e]tremor apprehendit eam, angustia et [f]dolores tenuerunt eam quasi parturientem. 25 Quomodo dereliquerunt [g]civitatem laudabilem, urbem laetitiae? 26 [h]Ideo cadent iuvenes eius in plateis eius, et omnes viri proelii conticescent in die illa, ait Dominus exercituum. 27 Et [i]succendam ignem in muro Damasci, et devorabit moenia [j]Benadad.

28 Ad [l]Cedar et ad regna [m]Asor, quae percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, haec dicit Dominus: [n]Surgite et ascendite ad Cedar et vastate filios [o]orientis. 29 [p]Tabernacula eorum et greges eorum capient; pelles eorum et omnia vasa eorum et camelos eorum tollent sibi et vocabunt super eos [q]formidinem in circuitu. 30 [r]Fugite, abite vehementer, in voraginibus sedete, qui habitatis Asor, ait Dominus; iniit enim contra vos Nabuchodonosor rex Babylonis consilium et cogitavit adversum vos cogitationes. 31 [s]Consurgite ad gentem quietam et [t]habitantem confidenter, ait Dominus; non ostia nec vectes eis: soli habitant. 32 [u]Et erunt cameli eorum in direptionem, et multitudo iumentorum in praedam; et [v]dispergam eos in omnem ventum, [x]qui sunt attonsi in comam, et ex omni confinio eorum adducam interitum super eos, ait Dominus. 33 Et erit Asor in [y]habitaculum draconum deserta usque in aeternum: [z]non manebit ibi vir, nec incolet eam filius hominis.

34 Quod factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam adversus [a]Aelam in principio regni [b]Sedeciae regis Iuda dicens: 35 Haec dicit Dominus exercituum: Ecce ego [c]confringam arcum Aelam et summam fortitudinem eorum 36 et inducam super Aelam quattuor ventos a quattuor plagis caeli et ventilabo eos in omnes ventos istos, et non erit gens, ad quam non perveniant profugi Aelam. 37 Et [d]pavere faciam Aelam coram inimicis suis et in conspectu quaerentium animam eorum et [e]adducam super eos malum, [f]iram furoris mei, dicit Dominus, et mittam post eos gladium, donec consumam eos, 38 et ponam solium meum in Aelam et perdam inde reges et principes, ait Dominus. 39 [g]In novissimis autem diebus reverti faciam captivos, dicit Dominus.

50 Verbum quod locutus est Dominus de [a]Babylone et de terra Chaldaeorum in manu [b]Ieremiae prophetae: 2 Adnuntiate in gentibus et auditum facite; [c]levate signum, praedicate et nolite celare, dicite: [d]Capta est Babylon, [e]confusus est Bel, victus est Merodach, [f]confusa sunt sculptilia eius, superata sunt idola eorum. 3 Quoniam [g]ascendit contra eam gens ab aquilone, [h]quae ponet terram eius in solitudinem, et [i]non erit qui habitet in ea [j]ab homine usque ad pecus; et moti sunt et abierunt. 4 In diebus illis et in tempore illo, ait Dominus, [l]venient filii Israël ipsi et filii Iuda simul, [m]ambulantes et flentes properabunt et [n]Dominum Deum suum quaerent, 5 [o]in Sion interrogabunt viam, huc facies eorum; [p]venient et [q]apponentur ad Dominum foedere sempiterno, quod nulla oblivione delebitur. 6 [r]Grex perditus factus est populus meus, [s]pastores eorum seduxerunt eos feceruntque vagari in montibus; de monte in collem transierunt, obliti sunt [t]cubilis sui; 7 [u]omnes qui invenerunt comederunt eos, et [v]hostes eorum dixerunt: Non peccavimus, pro eo quod [x]peccaverunt Domino decori iustitiae et [y]exspectationi patrum eorum Domino.

8 [z]Recedite de medio Babylonis et de terra Chaldaeorum egredimini, et estote quasi haedi ante gregem. 9 Quoniam ecce ego suscito et [a]adducam in Babylonem congregationem gentium magnarum de terra [b]aquilonis, et praeparabuntur adversus eam, et inde capietur; sagitta eius, quasi viri fortis interfectoris, non revertetur vacua. 10 [c]Et erit Chaldaea in praedam: omnes vastantes eam replebuntur, ait Dominus. 11 Quoniam [d]exsultatis et magna loquimini diripientes hereditatem meam, quoniam effusi estis sicut vituli super herbam et mugistis sicut tauri, 12 confusa est mater vestra nimis, et adaequata pulveri quae genuit vos; ecce novissima erit in gentibus, [e]deserta, invia et arens. 13 [f]Ab ira Domini non habitabitur, sed [g]redigetur tota in solitudinem; omnis qui transibit per Babylonem stupebit et sibilabit super universis plagis eius. 14 [h]Praeparamini contra Babylonem per circuitum [i]omnes qui tenditis arcum, debellate eam, non

parcatis iaculis, [j]quia Domino peccavit; 15 [l]clamate adversus eam, ubique dedit manum, [m]ceciderunt fundamenta eius, destructi sunt muri eius, quoniam [n]ultio Domini est; ultionem accipite de ea, [o]sicut fecit, facite ei. 16 Disperdite satorem de Babylone et tenentem falcem in tempore messis: [p]a facie gladii columbae [q]unusquisque ad populum suum convertetur, et singuli ad terram suam fugient.

17 [r]Grex dispersus Israël; [s]leones eiecerunt eum. [t]Primus [u]comedit eum rex Assur, iste novissimus exossavit eum [v]Nabuchodonosor rex Babylonis.

18 Propterea haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego visitabo regem Babylonis et terram eius, sicut [x]visitavi regem Assur, 19 [y]et reducam Israël ad habitaculum suum, et pascetur [z]Carmelum et Basan et in monte Ephraim et Galaad saturabitur anima eius. 20 In diebus illis et in tempore illo, ait Dominus, [a]quaeretur iniquitas Israël et non erit, et peccatum Iuda et non invenietur, [b]quoniam propitius ero eis quos reliquero.

21 Super terram dominantium ascende et super habitatores eius visita, [c]dissipa et interfice quae post eos sunt, ait Dominus, et fac iuxta omnia quae praecepi tibi.

22 [d]Vox belli in terra et contritio magna.

23 [e]Quomodo confractus est et contritus malleus universae terrae?
quomodo [f]versa est in desertum [g]Babylon in gentibus?

24 [h]Illaqueavi te, et capta es, Babylon, et nesciebas;
inventa es et apprehensa, quoniam Dominum provocasti.

25 Aperuit Dominus thesaurum suum et protulit vasa [i]irae suae,
quoniam opus est Domino Deo exercituum, in terra Chal-[daeorum.

26 Venite ad eam ab extremis finibus,
aperite ut exeant qui conculcent eam,
[l]tollite de via lapides et redigite in acervos
et interficite eam, nec sit quidquam reliquum.

27 Dissipate universos fortes eius, [m]descendant in occisionem.
[n]Vae eis, quia venit dies eorum, tempus visitationis eorum!

28 Vox [o]fugientium et eorum qui evaserunt de terra Babylonis,
ut [p]adnuntient in Sion ultionem Domini Dei nostri, [q]ultionem templi eius.

29 Adnuntiate in Babylonem plurimis, omnibus, [r]qui tendunt arconsistite adversus eam per gyrum, et nullus evadat; [cum;
[s]reddite ei secundum opus suum; iuxta omnia quae fecit facite illi,
quia [t]contra Dominum erecta est, adversum sanctum Israël.

30 [u]Idcirco cadent iuvenes eius in plateis eius, et omnes viri bellatores eius conticescent in die illa, ait Dominus.

31 Ecce ego ad te, [v]superbe, dicit Dominus Deus exercituum,
[x]quia venit dies tuus, tempus visitationis tuae. 32 Et cadet superbus et corruet, et non erit qui suscitet eum; et [y]succendam ignem in urbibus eius, et devorabit omnia in circuitu eius.

33 Haec dicit Dominus exercituum: Calumniam sustinent filii Israël, et filii Iuda simul; omnes qui ceperunt eos tenent, [z]nolunt dimittere eos. 34 [a]Redemptor eorum fortis, [b]Dominus exercituum nomen eius,
[c]iudicio defendet causam eorum, ut exterreat terram et commoveat habitatores Babylonis. 35 Gladius ad Chaldaeos, ait Dominus,
et ad habitatores Babylonis et ad [d]principes et ad sapientes eius;
36 gladius ad [e]divinos eius, qui stulti erunt; gladius ad [f]fortes illius,
qui timebunt; 37 gladius ad equos eius et ad currus eius et ad [g]omne vulgus, quod est in medio eius, et [h]erunt quasi mulieres; [i]gladius
ad thesauros eius, qui diripientur. 38 [j]Siccitas super aquas eius erit,
et arescent, [l]quia terra sculptilium est, et in portentis gloriantur.
39 [m]Propterea habitabunt dracones cum faunis ficariis, et habitabunt
in ea struthiones, et non inhabitabitur ultra usque in sempiternum,
nec exstruetur usque ad generationem et generationem. 40 [n]Sicut
subvertit Dominus Sodomam et Gomorrham et vicinas eius, ait Dominus, [o]non habitabit ibi vir, et non incolet eam filius hominis. 41 [p]Ecce
populus venit ab aquilone, et gens magna et [q]reges multi consurgent a finibus terrae. 42 Arcum et scutum apprehendent, crudeles sunt

j cf. vr. 7.
l cf. Js 6, 16.
m cp. 51, 44, 58. — cf. Is 6, 20.
n cp. 46, 10; 51, 6, 11. — Dt 32, 25.
o vr. 29; cp. 51, 56; Ap 18, 6.
p cp. 25, 38; 46, 16.
q cf. cp. 51, 9. — v. Is 13, 14.
r v. vr. 6.
s cp. 2, 15; 4, 7; 5, 6; Is 5, 29.
t 4 Rg 17, 6; 18, 13.
u cp. 51, 34.
v 4 Rg 24, 10, 14. — v. 4 Rg 23, 1-11.
x Is 10, 12; 14, 24, 25. — cf. Is 24, 21.
y Ez 34, 13, 14.
z Mic 7, 14.
a cf. Ps (10) 15. — v. Is 40, 2.
b Is 33, 24. — v. cp. 31, 34.
c vr. 26; cp. 33, 8. — cf. cp. 51, 3.
d cp. 51, 54.
e Is 10, 5; 14, 5.
f vr. 3, 13.
g cf. Ap 18, 19, 21.
h cf. Ps 140, 10.
i cp. 51, 31; Dn 5, 30, 31.
j Is 13, 5.
l cf. 2 Es 4, 2.
m cp. 48, 15.
n cp. 46, 21. — cf. cp. 51, 18.
o cf. vr. 8.
p cp. 51, 10; Ps 63, 10.
q cf. cp. 51, 11; Dn 5, 3, 23.
r cf. vr. 14.
s v. cp. 25, 14.
t cp. 48, 26, 42.
u cp. 49, 26; 51, 4.
v vr. 27.
x cp. 49, 8.
y v. cp. 17, 27.
z cf. Is 14, 17.
a cf. 43, 14.
b v. cp. 10, 16.
c cp. 51, 36; Is 51, 22.
d cp. 51, 57; Dn 4, 6; 5, 30.
e cf. Is 44, 25.
f cp. 51, 57.
g v. cp. 25, 20.
h cp. 51, 30.
i cf. Is 45, 3.
j cf. cp. 51, 36; Is 44, 27.
l vr. 2; cp. 51, 47, 52.
m v. Is 13, 21, 22.
n cp. 20, 16; 49, 18; Gn 19, 24, 25. — v. Is 13, 19.
o cp. 51, 43.
41-43] cp. 6, 22-24.
p vr. 9; cp. 25, 26.
q cf. cp. 51, 27.

strage civitatem sicut Sodomam eiusque vicinas destruet (35-40). Eandem vastationem paulo minus enucleatius enarrans propheta ostendit hostem advenientem (41-46), nemini parcentem (51, 1-12), quasi flagellum

et immisericordes, vox eorum quasi mare sonabit, et super equos ascendent, sicut vir paratus ad proelium contra te, filia Babylon. 43 Audivit rex Babylonis famam eorum, et [r]dissolutae sunt manus eius, angustia apprehendit eum, dolor quasi parturientem. 44 Ecce quasi leo ascendet de superbia Iordanis ad pulchritudinem robustam, quia subito currere faciam eum ad illum, et quis erit electus, quem praeponam ei? Quis est enim similis mei? et quis sustinebit me? et quis est iste pastor [s]qui resistat vultui meo? 45 Propterea audite [t]consilium Domini, quod mente concepit adversum Babylonem, et cogitationes eius, quas cogitavit super terram Chaldaeorum: nisi [u]detraxerint eos parvuli gregum, nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum, 46 [u]a voce captivitatis Babylonis commota est terra, et clamor inter gentes auditus est.

51 Haec dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super Babylonem et super habitatores eius qui cor suum levaverunt contra me, [a]quasi ventum pestilentem, 2 et mittam in Babylonem ventilatores, et [b]ventilabunt eam et demolientur terram eius, quoniam venerunt super eam undique [c]in die adflictionis eius. 3 [d]Non tendat qui tendit arcum suum, et non ascendat loricatus; nolite parcere iuvenibus eius, [e]interficite omnem militiam eius. 4 Et [f]cadent interfecti in terra Chaldaeorum, et vulnerati in regionibus eius. 5 [g]Quoniam non fuit viduatus Israël et Iuda a Deo suo Domino exercituum, terra autem eorum repleta est delicto a sancto Israël. 6 [h]Fugite de medio Babylonis, et [i]salvet unusquisque animam suam; nolite tacere super iniquitatem eius, [j]quoniam tempus ultionis est a Domino, vicissitudinem ipse retribuet ei. 7 [l]Calix aureus Babylon in manu Domini [m]inebrians omnem terram; [n]de vino eius biberunt gentes et ideo commotae sunt. 8 [o]Subito cecidit Babylon et contrita est. [p]Ululate super eam; [q]tollite resinam ad dolorem eius, si forte sanetur. 9 Curavimus Babylonem, et non est sanata, [r]derelinquamus eam et [s]eamus unusquisque in terram suam, quoniam [t]pervenit usque ad caelos iudicium eius et elevatum est usque ad nubes. 10 [u]Protulit Dominus iustitias nostras; venite, et [v]narremus in Sion opus Domini Dei nostri. 11 [x]Acuite sagittas, implete pharetras, suscitavit Dominus spiritum regum [y]Medorum; et [z]contra Babylonem mens eius est ut perdat eam, [a]quoniam ultio Domini est, ultio templi sui. 12 Super muros Babylonis [b]levate signum, [c]augete custodiam, levate custodes, praeparate insidias, [d]quia cogitavit Dominus et fecit quaecumque locutus est contra habitatores Babylonis. 13 [e]Quae habitas super aquas multas, locuples in thesauris, [f]venit finis tuus, pedalis praecisionis tuae. 14 [g]Iuravit, Dominus exercituum per animam suam: Quoniam replebo te hominibus [h]quasi brucho, et [i]super te celeuma cantabitur.

15 Qui fecit terram in fortitudine sua, praeparavit orbem in sapientia sua et prudentia sua extendit caelos; 16 dante eo vocem, multiplicantur aquae in caelo, qui levat nubes ab extremo terrae, fulgura in pluviam fecit et produxit ventum de thesauris suis. 17 [j]Stultus factus est omnis homo a scientia, confusus est omnis conflator in sculptili, quia mendax est conflatio eorum, nec est spiritus in eis. 18 Vana sunt opera et risu digna, [k]in tempore visitationis suae peribunt. 19 Non sicut haec, pars Iacob, quia qui fecit omnia ipse est, et Israël sceptrum hereditatis eius, Dominus exercituum nomen eius.

20 Collidis tu mihi vasa belli, et ego collidam in te gentes et disperdam in te regna 21 et [m]collidam in te equum et equitem eius et collidam in te currum et ascensorem eius 22 et collidam in te virum et mulierem et collidam in te [n]senem et puerum et collidam in te iuvenem et virginem 23 et collidam in te pastorem et gregem eius et collidam in te agricolam et iugales eius et collidam in te [o]duces et magistratus 24 et [p]reddam Babyloni et cunctis habitatoribus Chaldaeae omne malum suum, quod fecerunt in Sion in oculis vestris, ait Dominus.

25 Ecce ego ad te, mons pestifer, ait Dominus, qui corrumpis universam terram, et extendam manum meam super te et evolvam te de petris et [q]dabo te in montem combustionis, 26 et non tollent de te lapidem in angulum et [r]lapidem in fundamenta; sed [s]perditus

r cp. 38, 4; Is 13, 7. 44-46] cp. 49, 19-21.

z Jb 41, 10.
t cp. 51, 12, 29. Is 14, 24.

u cp. 51, 29.

a cf. cp. 4, 11; Is 21, 1.
b cf. Mt 3, 12. — v. cp. 15, 7.
c cf. cp. 2, 28.
d cf. cp. 50, 14, 29.
e cf. cp. 50, 21.
f cp. 49, 26; 50, 30.
g cf. Is 54, 4-7; Lm 1, 1.
h vr. 45; cp. 50, 8; Is 48, 20. — cf. Gn 19, 14; Ap 18, 4.
i cf. Gn 19, 17.
j cp. 50, 15.
l cp. 25, 15. — cf. Ps 74, 9; Ap 17, 4.
m Ap 14, 8.
n v. cp. 25, 15, 16; Ap 18, 3.
o cp. 50, 2; Is 21, 9; Ap 18, 2.
p v. Is 13, 6; Ap 18, 9, 11, 19. — cf. cp. 48, 20.
q cp. 8, 22; 46, 11.
r cf. vr. 6, 45.
s cf. cp. 50, 16. — v. Is 13, 14.
t cf. Gn 18, 20, 21; Jn 1, 2; Ap 18, 5.
u Ps 36, 6.
v cf. cp. 50, 28.
x cf. cp. 46, 3, 4.
y 4 Rg 17, 6; Is 13, 17; Dn 5, 31.
z v. cp. 50, 45.

a cp. 50, 28.
b vr. 27; cp. 50, 2. — cf. cp. 4, 6; Is 13, 2.
c cf. Is 21; 5; Nh 2, 1.
d vr. 29.
e Ap 17, 1, 15. — cf. vr. 36.
f cf. Gn 6, 13.
g Am 6, 8. — v. cp. 22, 5.
h cf. Ps 104, 34; Jl 1, 4; 2, 25. — v. vr. 27.
i cp. 25, 30.
15-19] cp. 10, 12-16.
j cp. 10, 14; Sap 13, 1. — cf. Rm 1, 22.
l cf. cp. 50, 27.

m cf. Dn 7, 7, 19, 23.

n 2 Par 36, 17. — cf. Is 13, 16, 18.

o vr. 28, 57.
p cp. 25, 14; 50, 15, 29; Ps 136, 8. — cf. Is 14, 10.

q Ap 8, 7. — cf. Zc 4, 17; Ap 18, 8, 9.
r cf. Ps 117, 22; Is 28, 16.
s vr. 62; cp. 25, 12.

in aeternum eris, ait Dominus. 27 [t]Levate signum in terra, [u]clangite bucina in gentibus, [v]sanctificate super eam gentes, adnuntiate contra illam [x]regibus [y]Ararat, Menni et [z]Ascenez; numerate contra eam Taphsar, adducite equum [a]quasi bruchum aculeatum. 28 Sanctificate contra eam gentes, reges Mediae, duces eius et universos magistratus eius cunctamque terram potestatis eius. 29 Et [b]commovebitur terra et conturbabitur, [c]quia evigilabit contra Babylonem cogitatio Domini, ut [d]ponat terram Babylonis desertam et inhabitabilem. 30 Cessaverunt fortes Babylonis a proelio, habitaverunt in praesidiis, devoratum est robur eorum, et [e]facti sunt quasi mulieres, [f]incensa sunt tabernacula eius, [g]contriti sunt vectes eius. 31 [h]Currens obviam currenti veniet, et nuntius obvius nuntianti, ut adnuntiet regi Babylonis, quia [i]capta est civitas eius a summo usque ad summum, 32 et vada praeoccupata sunt, et paludes incensae sunt igni, et viri bellatores conturbati sunt.

33 Quia haec dicit Dominus exercituum Deus Israël; [j]Filia Babylonis quasi area, tempus triturae eius; adhuc modicum, et [l]veniet tempus messionis eius. 34 [m]Comedit me, devoravit me Nabuchodonosor rex Babylonis, reddidit me quasi vas inane, [n]absorbuit me quasi draco, replevit ventrem suum teneritudine mea et iecit me. 35 Iniquitas adversum me et caro mea super Babylonem, dicit habitatio Sion et sanguis meus super habitatores Chaldaeae, dicit Ierusalem.

36 Propterea haec dicit Dominus: Ecce [o]ego iudicabo causam tuam et ulciscar ultionem tuam et [p]desertum faciam mare eius et siccabo venam eius, 37 et erit Babylon in [q]tumulos habitatio draconum, [r]stupor et sibilus, eo quod non sit habitator. 38 [s]Simul ut leones rugient, excutient comas veluti catuli leonum; 39 [t]in calore eorum ponam potus eorum et [u]inebriabo eos, ut sopiantur et dormiant somnum sempiternum et non consurgant, dicit Dominus. 40 [v]Deducam eos quasi agnos ad victimam et quasi arietes cum haedis. 41 Quomodo capta est [x]Sesach et comprehensa est [y]inclita universae terrae! Quomodo facta est in stuporem Babylon inter gentes! 42 [z]Ascendit super Babylonem mare, multitudine fluctuum eius operta est. 43 [a]Factae sunt civitates eius in stuporem, [b]terra inhabitabilis et deserta, [c]terra in qua nullus habitet, nec transeat per eam filius hominis. 44 Et visitabo super [d]Bel in Babylone et eiciam quod [e]absorbuerat de ore eius, et [f]non confluent ad eum ultra gentes, siquidem [g]murus Babylonis corruet. 45 [h]Egredimini de medio eius, populus meus, ut salvet unusquisque animam suam [i]ab ira furoris Domini. 46 Et ne forte mollescat cor vestrum, et timeatis auditum qui audietur in terra, et [j]veniet in anno auditio, et post hunc annum auditio et iniquitas in terra et dominator super dominatorem. 47 Propterea ecce dies veniunt, et [l]visitabo super sculptilia Babylonis, et omnis terra eius confundetur, et universi interfecti eius cadent in medio eius, 48 et [m]laudabunt super Babylonem caeli et terra et omnia quae in eis sunt, [n]quia ab aquilone venient ei praedones, ait Dominus. 49 Et, quomodo fecit Babylon ut caderent occisi in Israël, [o]sic de Babylone cadent occisi in universa terra. 50 [p]Qui fugistis gladium, venite, [q]nolite stare; recordamini procul Domini, et [r]Ierusalem ascendat super cor vestrum. 51 [s]Confusi sumus, quoniam audivimus opprobrium, operuit ignominia facies nostras, [t]quia venerunt alieni super sanctificationem domus Domini.

52 Propterea ecce dies veniunt, ait Dominus, et [u]visitabo super sculptilia eius, et in omni terra eius [v]mugiet vulneratus. 53 [x]Si ascenderit Babylon in caelum et firmaverit in excelso robur suum, a me venient vastatores eius, ait Dominus. 54 [y]Vox clamoris de Babylone, et contritio magna de terra Chaldaeorum, 55 quoniam vastavit Dominus Babylonem et perdidit ex ea vocem magnam; et [z]sonabunt fluctus eorum quasi aquae multae, dedit sonitum vox eorum, 56 quia venit super eam, id est super Babylonem, praedo, et apprehensi sunt fortes eius, et emarcuit arcus eorum, [a]quia fortis ultor Dominus reddens retribuet. 57 [b]Et inebriabo principes eius et sapientes eius et [c]duces eius et magistratus eius et fortes eius, et dormient

t cf. cp. 4, 6. — v. vr. 12.
u v. cp. 4, 5.
v cf. cp. 6, 4; Jl 3, 9.
x cp. 25, 25; Jdt 1, 1; Dn 5, 31. — cf. cp. 50, 41.
y Is 37, 28.
z Gn 10, 3; 1 Par 1, 6.
a v. vr. 14.
b v. cp. 8, 16; 50, 46; Is 13, 13.
c vr. 12; cp. 50, 45.
d cp. 50, 3, 13, 23.
e cp. 50, 37. — cf. Is 19, 16.
f Is 47, 14.
g Is 45, 2; Lm 2, 9. — cf. Nh 3, 13.
h cf. Jb 1, 14-18; 9, 25; Sap 5, 9.
i cp. 50, 24.
j v. Is 21, 10.
l cf. Jl 3, 13; Mt 13, 30; Ap 14, 15.
m cp. 50, 17.
n vr. 44.

o cp. 50, 34.
p cp. 50, 38. — cf. vr. 13.
q cf. cp. 9, 11; 49, 2; Is 13, 22; 25, 2.
r v. cp. 18, 16; 50, 13.
s cf. Am 3, 4; Nh 2, 11, 12.
t cf. Is 21, 5.
u vr. 57. — cf. cp. 48, 26.
v cf. cp. 50, 27; Is 34, 7.
x cp. 25, 26.
y cf. Is 13, 19.
z cf. vr. 55; Is 8, 7, 8.
a v. Lv 26, 31, 32.
b cp. 50, 12.
c cp. 50, 40.
d cp. 50, 2. — v. Is 46, 1.
e vr. 34. — cf. 1 Es 1, 7.
f cf. cp. 31, 12; Is 2, 2.
g vr. 58.
h v. vr. 6.
i v. cp. 12, 13.

j cf. Mt 24, 6, 7.

l vr. 52. — cf. cp. 50, 2.

m cf. Ap 18, 20. — v. Is 44, 23.
n cp. 50, 3.

o cf. vr. 24.
p cf. cp. 44, 28.
q cf. Gn 19, 17.
r cf. Ps 136, 5.
s cp. 7, 19; Ps 43, 16, 17.
t Lm 1, 10; Ps 78, 1.

u vr. 47.
v cf. Jb 24, 12. — cf. Ez 26, 15; 30, 24.
x cp. 49, 16. — cf. cp. 12, 12; Jb 20, 6; Is 14, 13.
y cp. 50, 22.
z cf. vr. 22.

a cp. 50, 15; Is 59, 18; Nh 1, 2.
b vr. 39.
c vr. 23, 28.

confirmandi causa, proponitur insuper a propheta symbolica actio (*59-66*).
Epilogi *instar narratur urbis a Nabuchodonosor occupatio* (*52-1-6*), *Sedeciae et principum captivitas* (*7-11*), *spoliatio et destructio templi* (*12-14*)

somnum sempiternum et non expergiscentur, ait [d]Rex: Dominus exercituum nomen eius.

58 Haec dicit Dominus exercituum: [e]Murus Babylonis ille latissimus suffossione suffodietur, et [f]portae eius excelsae igni comburentur, et [g]labores populorum ad nihilum, et gentium in ignem erunt [h]et disperibunt.

59 Verbum quod praecepit Ieremias propheta [i]Saraiae filio [j]Neriae filii Maasiae, cum pergeret cum Sedecia rege in Babylonem [l]in anno quarto regni eius; Saraias autem erat princeps prophetiae. 60 Et [m]scripsit Ieremias omne malum, quod venturum erat super Babylonem in libro uno, [n]omnia verba haec, quae scripta sunt contra Babylonem. 61 Et dixit Ieremias ad Saraiam: Cum veneris in Babylonem et videris et legeris omnia verba haec, 62 dices: Domine, tu locutus es contra locum istum, [o]ut disperderes eum, [p]ne sit qui in eo habitet [q]ab homine usque ad pecus, et ut sit perpetua solitudo. 63 Cumque compleveris legere librum istum, [r]ligabis ad eum lapidem et proicies illum in medium [s]Euphraten 64 et dices: Sic submergetur Babylon et non consurget a facie adflictionis, quam ego adduco super eam et [t]dissolvetur. Hucusque verba Ieremiae.

52 Filius viginti et unius anni erat Sedecias cum regnare coepisset et undecim annis regnavit in Ierusalem. Et nomen matris eius Amital filia Ieremiae de Lobna. 2 Et fecit malum in oculis Domini [a]iuxta omnia quae fecerat Ioakim, 3 quoniam furor Domini erat in Ierusalem et in Iuda, usquequo proiceret eos a facie sua; et recessit Sedecias a rege Babylonis. 4 [b]Factum est autem in anno nono regni eius in mense decimo, decima mensis, venit Nabuchodonosor rex Babylonis ipse et omnis exercitus eius adversus Ierusalem, et obsederunt eam et aedificaverunt contra eam munitiones in circuitu, 5 et fuit civitas obsessa usque ad undecimum annum regis Sedeciae. 6 Mense autem quarto, nona mensis obtinuit fames civitatem, et non erant alimenta populo terrae, 7 et dirupta est civitas, et omnes viri bellatores eius fugerunt exieruntque de civitate nocte, per viam portae, quae est inter duos muros et ducit ad hortum regis, Chaldaeis obsidentibus urbem in gyro, et abierunt per viam quae ducit in eremum. 8 Persecutus est autem Chaldaeorum exercitus regem et apprehenderunt Sedeciam in deserto, quod est iuxta Iericho, et omnis comitatus eius diffugit ab eo. 9 Cumque comprehendissent regem, adduxerunt eum ad regem Babylonis, in [c]Reblatha, quae est in terra Emath, et locutus est ad eum iudicia. 10 Et iugulavit rex Babylonis filius Sedeciae in oculis eius, sed et omnes principes Iuda occidit in Reblatha. 11 Et [d]oculos Sedeciae eruit et vinxit eum compedibus et [e]adduxit eum rex Babylonis in Babylonem et [f]posuit eum in domo carceris usque ad diem mortis eius.

12 [g]In mense autem quinto, [h]decima mensis, ipse est annus [i]nonus decimus Nabuchodonosor regis Babylonis, venit Nabuzardan [j]princeps militiae, qui stabat coram rege Babylonis, in Ierusalem 13 et [l]incendit domum Domini et domum regis et omnes domos Ierusalem et omnem domum magnam igni combussit, 14 et totum murum Ierusalem per circuitum destruxit cunctus exercitus Chaldaeorum, qui erat cum magistro militiae. 15 De pauperibus autem populi et de reliquo vulgo, quod remanserat in civitate, et de [m]perfugis, qui transfugerant ad regem Babylonis, et ceteros de multitudine transtulit Nabuzardan princeps militiae. 16 De pauperibus vero terrae reliquit Nabuzardan princeps militiae vinitores et agricolas.

17 [n]Columnas quoque aereas, quae erant in domo Domini, et bases et [o]mare aeneum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldaei et [p]tulerunt omne aes eorum in Babylonem, 18 [q]et lebetes et creagras et psalteria et phialas et mortariola et omnia vasa aerea, quae in ministerio fuerant, tulerunt, 19 [r]et hydrias et thymiamateria et urceos et pelves et [s]candelabra et mortaria et [t]cyathos, quotquot aurea aurea, et quotquot argentea argentea, tulit magister militiae; 20 et columnas duas et mare unum et [u]vitulos duodecim aereos, qui erant sub basibus quas fecerat rex Salomon in domo Domini: [v]non erat pondus aeris omnium horum vasorum. 21 De columnis autem,

d v. cp. 46, 18.

e vr. 41; cp. 50, 15.
f cf. Is 45, 2.
g Hab 2, 13. — cf. Ecli 14, 20.
h vr. 64.
i cf. cp. 32, 12; Bar 1, 1.
j cp. 36, 4; Bar 1, 1.
l cf. cp. 28, 1; 52, 4-11.
m cf. cp. 36, 2.
n v. vr. 1-58; cp. 50, 1-46.

o vr. 26.
p cp. 50, 3.
q cf. cp. 50, 3; Ps 134, 8.
r cf. cp. 19, 10, 11; Ap 18, 21.
s cp. 13, 4.

t vr. 58.

1-27] 4 Rg 24, 28-25, 21.

a 4 Rg 23, 37. — v. cp. 22, 13-17.
4-16] cp. 39, 1-10.
b cp. 34, 1.

c vr. 26, 27.

d cf. Ez 12, 13.
e cp. 32, 5.
f cf. cp. 34, 5.
g cp. 1, 3.
h cf. 4 Rg 25, 8.
i cf. vr. 29.
j cp. 39, 9.
l cp. 17, 27; 37, 8, 9; 39, 8; Ez 16, 41.

m cf. cp. 37, 13.

n c. 27, 19. — v. 2 Par 4, 12-[15.
o 2 Par 4, 2, 10.
p v. cp. 27, 22.
q 4 Rg 25, 14.

r 3 Rg 7, 50; 4 Rg 25, 15.
s 3 Rg 7, 49.
t Ex 25, 29; 37, 16.
u 3 Rg 7, 25. 44.
v 3 Rg 13, 47; 1 Par 22, 3, 14.

decem et octo cubiti altitudinis erant in columna una, et [x]funiculus duodecim cubitorum circuibat eam; porro grossitudo eius quattuor digitorum, et intrinsecus cava erat. 22 Et capitella super utramque aerea: altitudo capitelli unius [y]quinque cubitorum, et retiacula et malogranata super coronam in circuitu omnia aerea; similiter columnae secundae et malogranata. 23 Et fuerunt malogranata nonaginta sex dependentia, et omnia malogranata centum retiaculis circumdabantur. 24 Et tulit magister militiae [z]Saraiam sacerdotem primum et [a]Sophoniam sacerdotem secundum et tres custodes vestibuli 25 et de civitate tulit eunuchum unum, qui erat praepositus super viros bellatores, et [b]septem viros de his qui videbant faciem regis, qui inventi sunt in civitate, et [c]scribam principem militum, qui probabat tyrones, et sexaginta viros de populo terrae, qui inventi sunt in medio civitatis. 26 Tulit autem eos Nabuzardan magister militiae et duxit eos ad regem Babylonis in [d]Reblatha, 27 et percussit eos rex Babylonis et interfecit eos in Reblatha in terra Emath, et [e]translatus est Iuda de terra sua. 28 Iste est populus, quem transtulit Nabuchodonosor [f]in anno septimo, Iudaeos tria milia et viginti tres, 29 [g]in anno octavo decimo Nabuchodonosor de Ierusalem animas octingentas trigintaduas; 30 in anno vicesimotertio Nabuchodonosor transtulit Nabuzardan magister militiae animas Iudaeorum septingentas quadragintaquinque. Omnes ergo animae, quattuor milia sescentae.

31 Et factum est in tricesimoseptimo anno transmigrationis Ioachin regis Iuda duodecimo mense vicesimaquinta mensis, elevavit Evilmerodach rex Babylonis ipso anno regni sui [h]caput Ioachin regis Iuda et eduxit eum de domo carceris. 32 Et locutus est cum eo bona et posuit thronum eius super thronos [i]regum, qui erant post se in Babylone, 33 et mutavit vestimenta carceris eius, et comedebat panem, coram eo semper cunctis diebus vitae suae, 34 et [j]cibaria eius, cibaria perpetua dabantur ei a rege Babylonis statuta per singulos dies, usque ad diem mortis suae cunctis diebus vitae eius.

x 3 Rg 7, 15.

y 3 Rg 7, 16. — cf. 4 Rg 25, 17.

z cf. 1 Par 6, 14. 15.
a cf. cp. 29, 25.

b cf. Est 1, 13, 14.
c cf. 1 Mc 5, 42.

d vr. 9, 10.
e Lm 1, 3.

f cf. 4 Rg 24, 12, 14.
g cf. vr. 12.

31-34] 4 Rg 25, 27-30.

h cp. 37, 1. — v. cp. 22, 24-30.

i cf. cp. 27, 3.

j cf. cp. 40, 5.

THRENI

ID EST

LAMENTATIONES IEREMIAE PROPHETAE

ET factum est, postquam in captivitatem redactus est Israël, et Ierusalem deserta est, sedit Ieremias propheta flens et planxit lamentatione hac in Ierusalem et amaro animo suspirans et heiulans dixit:

Aleph

1 QUOMODO [a]sedet sola civitas plena populo!
Facta est quasi [b]vidua domina gentium,
princeps [c]provinciarum facta est [d]sub tributo.

Beth

2 [e]Plorans ploravit in nocte, et lacrimae eius in maxillis eius, [eius:
[f]non est qui consoletur eam [g]ex omnibus caris;
[h]omnes amici eius spreverunt eam et facti sunt [ei inimici.

Ghimel

3 [i]Migravit Iudas propter adflictionem et multitudinem servitutis,
[j]habitavit inter gentes [l]nec invenit requiem:
omnes persecutores eius apprehenderunt eam inter angustias.

1, 1-4] LL. in Jr. 5 in Cen. Dñi.
1, 2] R. in D. 1 et Ant. a. D. 2 Nbr.
a cf. Jr 7, 34.
b Jr 51, 5; Bar 4, 12. — cf. Is 54, 6, 7.
c cf. cp. 5, 16; 1 Es 4, 20; Ec 2, 8.
d cf. Is 31, 8.
ex 2-2, 18] LL. et Cpp. (2; 2, 13, 18) in fs. 7 dol. BMV.
e Ps 6, 6; Jr 9, 1; 13, 17.
f vr. 9, 16, 17, 21. — cf. Ps 68, 21; Ec 4, 1; Nh 3, 7.
g vr. 19; Jr 22, 22; 30, 14.
h Jr 4 30. — v. Ez 23, 22-26.
i Jr 51, 27.
j cf. cp. 2, 9; Lv 26, 33; Dt 28, 65.
l Jr 45, 3.

immo ipsa urbs, per prosopopoeiam in medium adducta, deflent et lamentantur (12-22).

Elegia II (2, 1-22) *Deus, quasi hostis, civitatem destruens describitur*

Daleth

4 [m]Viae Sion lugent, eo quod [n]non sint qui veniant ad sollemnitatem;
omnes portae eius destructae, sacerdotes eius [o]gementes,
virgines eius squalidae, et ipsa oppressa amaritudine.

He

5 [p]Facti sunt hostes eius in capite, [q]inimici eius locupletati sunt,
quia Dominus locutus est super eam [r]propter multitudinem iniquitatum eius,
[s]parvuli eius ducti sunt in captivitatem ante faciem tribulantis.

Vau

6 Et egressus est a filia Sion omnis decor eius,
facti sunt principes eius velut arietes [t]non invenientes pascua
et abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis.

Zain

7 Recordata est Ierusalem dierum adflictionis suae et praevaricationis,
[u]omnium desirabilium suorum, quae habuerat a [v]diebus antiquis,
cum caderet populus eius in manu hostili, et non esset auxiliator:
viderunt eam hostes et [x]deriserunt sabbata eius.

Heth

8 [y]Peccatum peccavit Ierusalem, propterea [z]instabilis facta est,
omnes qui glorificabant eam spreverunt illam, quia [a]viderunt
ipsa autem gemens conversa est retrorsum. [ignominiam eius,

Teth

9 Sordes eius in pedibus eius, [b]nec recordata est finis sui,
deposita est vehementer [c]non habens consolatorem.
Vide, Domine, adflictionem meam, [d]quoniam erectus est inimicus.

Iod

10 Manum suam misit hostis ad omnia [e]desiderabilia eius,
quia vidit [f]gentes ingressas sanctuarium suum,
[g]de quibus praeceperas ne intrarent in ecclesiam tuam.

Caph

11 Omnis populus eius gemens et [h]quaerens panem,
dederunt pretiosa quaeque pro [i]cibo ad refocillandam animam.
[j]Vide, Domine, et considera quoniam facta sum vilis!

Lamed

12 O vos omnes [l]qui transitis per viam, attendite et videte
[m]si est dolor sicut dolor meus; quoniam vindemiavit me,
ut locutus est Dominus [n]in die irae furoris sui.

Mem

13 De excelso [o]misit ignem in ossibus meis et erudivit me,
[p]expandit rete pedibus meis, convertit me retrorsum,
[q]posuit me desolatam tota die maerore confectam.

Nun

14 Vigilavit iugum iniquitatum mearum, in manu eius convolutae sunt
et impositae collo meo; infirmata est virtus mea;
dedit me Dominus in manu. de qua non potero surgere.

Samech

15 Abstulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei,
vocavit adversum me tempus ut conteret electos meos.
[r]Torcular calcavit Dominus virgini filiae Iuda.

Ain

16 Idcirco ego [s]plorans , et oculus meus deducens aquas;
[t]quia longe factus est a me consolator convertens animam meam,
facti sunt filii mei perditi, quoniam invaluit inimicus.

Phe

17 [u]Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam.
Mandavit Dominus adversum Iacob in circuitu eius hostes eius;
facta est Ierusalem [v]quasi polluta menstruis inter eos.

Sade

18 [w]Iustus est Dominus, quia [x]os eius ad iracundiam provocavi.
Audite, obsecro, universi populi, et videte dolorem meum:
[y]virgines meae et iuvenes mei abierunt in captivitatem.

Coph

19 [z]Vocavi amicos meos. et ipsi deceperunt me;

m Jr 14, 2; 1 Mc 1, 27.
n v. cp. 2, 6.
o vr. 11.

p cf. Dt 28, 13, 44; Is 9, 14, 15.
q Jr 12, 1.
r Jr 30, 14, 15; Dn 9, 16.
s vr. 28; 2 Par 36, 17, 29. — cf. Dt 28; 4, 8. — v. Jr 52, 28-30.

t cf. Jr 14, 6.

u vr. 10, 11; Is 64, 11.
v cp. 2, 17; Jr 46, 26.

x cf. Lv 26, 34; Ps 74, 8.

y Zc 13, 1. — cf. Lv 26, 34, 43.
z (vr. 17).

a Is 47, 2; Jr 13, 22, 26. — cf. Ez 16, 37.

b cf. Dt 32, 29; Ecli 7, 40; Is 47, 7.
c vr. 2.
9b] *Ant. in D. Pass.*
d cf. Jr 48, 26, 42.
e vr. 7.

f Ps 78, 1; Jr 51, 51; Is 63, 18; Ez 44, 7-9.
g cf. Dt 23, 3; 2 Es 13, 1-3.

h cp. 2, 12; 4, 4. — cf. Jr 38, 9; 52, 6.
i vr. 19.
j cp. 3, 19.

12] *Gr. in fs. ss. Cordis J. — V. et R. etc. in fs. 7 dol. BMV. et in sb. s.*
l Jb 21, 29; Ps 79, 13. — cf. Mt 27, 39.
m cf. cp. 2, 13; Dn 9, 12; Ez 5, 9.
n v. Jr 12, 13.
13] *V. All. in fss. ss. Phil. N. et Peregr. L.*
o cf. Jb 30, 30; Ps 101, 4.
p Ez 12, 13; 17, 20. — cf. Ps 9, 16.
13b] *V. in fs. 7 dol. BMV.*
q cp. 3, 11. — v. Jr 8, 18.

r cf. Is 63, 2, 3.

s Jr 9, 1; 13, 17.
t vr. 2, 21.

16, 18] *R. in Farasc.*
u Is 1, 15; Jr 4, 31.
v (vr. 8).

w vr. Jr 12, 1. — cf. Bar 1, 15.
x 1 Rg 12, 14, 15.

y vr. 5. — cf. Dt 28, 41.

z cf. vr. 2.

sacerdotes mei et senes mei in urbe consumpti sunt,
quia quaesierunt [a]cibum sibi ut refocillarent animam suam.

Res

20 [b]Vide, Domine quoniam tribulor, [c]conturbatus est venter meus,
subversum est cor meum in memetipsa, quoniam amaritudine
[d]foris interficit gladius, et domi mors similis est. [plena sum.

Sin

21 Audierunt, quia ingemisco ego, et [e]non est qui consoletur me
omnes inimici mei audierunt malum meum, [f]laetati sunt quoniam
adduxisti diem consolationis, et fient similes mei. [tu fecisti;

Thau

22 [g]Ingrediatur omne malum eorum coram te,
et vindemia eos, [h]sicut vindemiasti me propter omnes iniquitates
multi enim gemitus mei et [i]cor meum maerens. [meas:

Aleph

2 Quomodo obtexit [a]caligine in furore suo Dominus filiam Sion;
[b]proiecit de caelo in terram inclitam Israël,
et non est recordatus [c]scabelli pedum suorum in die furoris sui.

Beth

2 [d]Praecipitavit Dominus, [e]nec pepercit, omnia speciosa Iacob,
[f]destruxit in furore suo munitiones virginis Iuda
et deiecit in terram; [g]polluit regnum et principes eius.

Ghimel

3 Confregit [h]in ira furoris sui omne [i]cornu Israël,
avertit retrorsum dexteram suam a facie inimici
et [j]succendit in Iacob quasi ignem flammae devorantis in gyro.

Daleth [hostis,

4 Tetendit arcum suum [m]quasi inimicus, firmavit dexteram suam [n]quasi
et occidit omne quod pulchrum erat visu in tabernaculo filiae
effudit quasi ignem indignationem suam. [Sion;

He

5 Factus est Dominus velut inimicus, praecipitavit Israël;
praecipitavit omnia moenia eius, dissipavit munitiones eius,
et replevit in filia Iuda humiliatum et humiliatam.

Vau [lum suum.

6 Et dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernacu-
[o]Oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem et sabbatum
et in opprobrium et in indignationem furoris sui regem et sacer-

Zain [dotem.

7 [p]Reppulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suae,
[q]tradidit in manu inimici muros turrium eius;
vocem dederunt in domo Domini sicut in [r]die sollemni.

Heth

8 [s]Cogitavit Dominus dissipare [t]murum filiae Sion,
[u]tetendit funiculum suum et non avertit manum suam a perdi-
[v]luxitque antemurale et murus pariter dissipatus est. [tione;

Teth

9 Defixae sunt in terra portae eius, perdidit et [x]contrivit vectes eius;
[y]regem eius et principes eius in gentibus: non est lex,
et [z]prophetae eius non invenerunt visionem a Domino.

Iod

10 [a]Sederunt in terra, conticuerunt senes filiae Sion,
[b]consperserunt cinere capita sua, [c]accincti sunt ciliciis,
abiecerunt in terram capita sua virgines Ierusalem.

Caph

11 [d]Defecerunt prae lacrimis oculi mei, [e]conturbata sunt viscera mea,
[f]effusum est in terra iecur meum super contritione filiae populi
[g]cum deficeret parvulus et lactens [h]in plateis oppidi. [mei,

Lamed

12 Matribus suis dixerunt: [i]Ubi est triticum et vinum?
cum deficerent quasi vulnerati in plateis civitatis,
cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum.

Mem

13 [j]Cui comparabo te vel cui adsimilabo te, filia Ierusalem?

a vr. 11.

b vr. 11; cp. 13, 19.
c cp. 2, 11; Jb 30, 27; Ps 30, 10; Jr 4, 19.
d Dt 32, 25; Jr 9, 21; Ez 7, 15.

e vr. 2, 17.
21] Ant. in fr. 4 mai hebd.
f cf. cp. 3, 64; 4, 21; Jr 50, 11.

g Ps 108, 14.
h vr. 12; cp. 2, 20.
i Jr 8, 18.

a cf. cp. 3, 44.
b cf. Mt 11, 23. — v. Is 14, 15.
c 1 Par 28, 2; Ps 98, 5.

d vr. 5.
e vr. 17, 21; cp. 3, 43. — cf. Ez 9, 5, 10.
f vr. 5; Ps 79, 13; 88, 41; Jr 39, 8. — cf. 4 Rg 25, 9.
g Is 43, 28.
h cp. 1, 12. — v. Jr 12, 13.
i 1 Rg 2, 1.
j Ps 78, 5; 88, 47; Is 42, 25.
l cp. 3, 12; Ps 7, 13; Is 5, 28.
m v. Jr 30, 14.
n cf. Jr 12, 10.

o cp. 1, 4; Is 1, 13.

p cf. Ps 88, 49; Ez 24, 21.
q cf. Dt 32, 30.
r vr. 22.

s cf. Jr 5, 10; 52, 13.
8-15] LL. 1 et 2 in Parasc.
t vr. 18.
u v. 4 Rg 21, 13.
v cp. 1, 4. — cf. Jr 14, 2.
x Jr 51, 30; Nh 3, 13.
y cf. Os 3, 4.
z Ps 73, 9.

a Jb 2, 13; Is 3, 26; 47, 1; Ez 3, 15.
b v. Jr 6, 26; Ez 27, 30.
c Jr 4, 8; 48, 37; Ez 7, 18; Am 8, 10.
d cf. vr. 18; cp. 3, 48; 5, 17; Ps 6, 8.
e cp. 1, 20.
11] V. in fs. 7 dol. BMV.
11 b] Int. (Ps 112) in fs. s. Hier. Aem.
f cf. Jb 16, 14.
g vr. 19. — cf. cp. 4, 4; Jr 44, 7.
h cf. Is 51, 20.
i v. cp. 1, 11.
j cf. cp. 1, 12.

indulgentiam inducat (18-22).

Elegia III (3, 1-66). *Captivi in Babylonia calamitates, quas perpessi sunt, recogitant et paene desperant (1-18); at, cum recordentur Dñum ho-*

cui exaequabo te et consolabor te, virgo filia Sion?
Magna est enim [l]velut mare contritio tua, quis medebitur tui?

Nun

14 [m]Prophetae tui viderunt tibi falsa et stulta [carent;
[n]nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad paenitentiam provo-
[m]viderunt autem tibi adsumptiones falsas et eiectiones.

Samech

15 [o]Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam,
[p]sibilaverunt et [q]moverunt caput suum super filiam Ierusalem,
Haecine est urbs, dicentes, [r]perfecti decoris, gaudium universae
Phe [terrae?

16 [s]Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui,
sibilaverunt et [t]fremuerunt dentibus et dixerunt: [u]Devorabimus;
en ista est dies, quam exspectabamus, invenimus, [v]vidimus.

Ain

17 [x]Fecit Dominus quae cogitavit, complevit [y]sermonem suum
quem praeceperat [z]a diebus antiquis: destruxit et [a]non pepercit
et [b]laetificavit super te inimicum et [c]exaltavit cornu hostium
Sade [tuorum.

18 Clamavit cor eorum ad Dominum super muros filiae Sion:
[d]Deduc quasi torrentem lacrimas [e]per diem et noctem;
[f]non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.

Coph

19 Consurge, [g]lauda in nocte in principio vigiliarum,
[h]effunde [i]sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini
[j]leva ad eum manus tuas pro anima parvulorum tuorum,
[k]qui defecerunt in fame [m]in capite omnium compitorum.

Res

20 Vide, Domine, et considera quem [n]vindemiaveris ita. [palmae?
[o]Ergone comedent mulieres fructum suum, parvulos ad mensuram
[p]Si occiditur in sanctuario Domini sacerdos et propheta?

Sin

21 [q]Iacuerunt in terra puer et senex,
virgines meae et iuvenes mei eciderunt in gladio,
[r]interfecisti in die furoris tui, percussisti nec misertus es.

Thau

22 Vocasti quasi ad [s]diem sollemnem, qui [t]terrerent me de circuitu,
et [u]non fuit in die furoris Domini qui effugeret et relinqueretur;
quos educavi et enutrivi, inimicus meus consumpsit eos.

Aleph

3 [a]Ego vir videns paupertatem meam in [b]virga indignationis eius;

Aleph

2 me minavit et [c]adduxit in tenebras et non in lucem,

Aleph

3 tantum in me vertit et convertit manum suam tota die.

Beth

4 [d]Vetustam fecit pellem meam et carnem meam, [e]contrivit ossa mea,

Beth

5 [f]aedificavit in gyro meo et circumdedit me [g]felle et labore;

Beth

6 [h]in tenebrosis collocavit me, quasi mortuos sempiternos.

Ghimel

7 [i]Circumaedificavit adversum me, [j]ut non egrediar; adgravavit com-
Ghimel [pedem meum,

8 sed et, [l]cum clamavero et rogavero, exclusit orationem meam,

Ghimel

9 conclusit vias meas lapidibus quadris, semitas meas subvertit.

Daleth

10 [m]Ursus insidians factus est mihi, [n]leo in absconditis,

Daleth

11 semitas meas subvertit et [o]confregit me, [p]posuit me desolatam,

Daleth

12 [q]tetendit arcum suum et posuit me quasi signum ad sagittam.

---

l cf. 2 Rg 5, 20; Ez 26, 3.

m Jr 5, 31; 14, 14; 23, 13; 33, 34.
n cf. Is 58, 1.

o Ps 97, 8; Is 55, 12; Ez 25, 6.
p Jr 18, 16; 50, 13. — v. 2 Par 29, 8.
q v. Ecli 13, 8.
r cf. Ps 47, 3; Ez 16, 14.
s cp. 3, 46; Ps 21, 14.
t cf. Jb 16, 10; Ac 7, 54.
u cf. Ps 34, 25; 136, 7; Pro 1, 12.
v cf. Ps 34, 21.
x Zc 1, 6.
y v. Lv 26, 14-45; Dt 28, 15-68.
z cp. 1, 7; Jr 46, 26.
a vr. 2, 21; cp. 3, 43.
b cf. Ps 29, 2; 37, 17.
c cf. vr. 3.
18] *V. in sb. s.*
d v. vr. 11.
e Ps 41, 4.
f cf. Ps 76, 3.
g Ps 76, 5; 118, 148.
h Ps 21, 15; 69, 9; 141, 3. — cf. 1 Rg 1, 15.
i cf. 1 Rg 7, 6.
j cf. Ps 62, 5; 1 Tm 2, 8.
l v. vr. 11, 12, 21.
m cp. 4, 1.
n cp. 1, 12, 22.
o cp. 4, 10. — cf. Dt 28, 53-57. — v. Jr 19, 9.
p cf. cp. 4, 13.
q cf. 2 Par 36, 17; Is 51, 20; Jr 6, 11.
r cp. 3, 43.

s vr. 7.
t v. Jr 6, 25; 20, 3.
u Jr 42, 17; 44, 14.

a cf. Jr 20, 28.
1-9] *3 L. in Parasc.*
b Ps 2, 9.
c cf. Is 5, 30, Jr 4, 23.

d cp. 5, 10. — cf. cp. 4, 8; Jb 30, 30.
e Is 38, 13. — Jr 50, 17.
f cf. Jb 19, 12.
g vr. 19; Dt 29, 18.
h Ps 142, 3.

i cf. Jb 16, 12; 19, 8.
j Ps 87, 9.
l Jb 19, 7; 30, 20; Ps 21, 3; 87, 2.
9, 10] *R. in D. Palm.*

m v. Os 13, 8.
n cf. Jb 10, 16; Is 38, 13; Jr 4, 7.
o Jb 16, 13.
p cp. 1, 13.
q cp. 2, 4.

He

13 [r]Misit in renibus meis filias pharetrae suae,

He

14 [s]factus sum in derisum omni populo meo, [t]canticum eorum tota [die,

He

15 [u]replevit me amaritudinibus, inebriavit me [v]absinthio.

Vau

16 [x]Et fregit ad numerum dentes meos, [y]cibavit me cinere,

Vau

17 et repulsa est a pace anima mea, oblitus sum bonorum,

Vau

18 et dixi: Periit finis meus, et spes mea a Domino.

Zain

19 [z]Recordare paupertatis et transgressionis meae, absinthii et [a]fellis,

Zain

20 memoria meor ero et [b]tabescet in me anima mea:

Zain

21 haec recolens in corde meo, [c]ideo sperabo.

Heth

22 [d]Misericordiae Domini, quia non sumus consumpti, quia non defe-

Heth [cerunt miserationes eius.

23 [e]Novi diluculo, multa est fides tua.

Heth

24 [f]Pars mea Dominus, dixit anima mea; propterea exspectabo

Teth [eum.

25 [g]Bonus est Dominus sperantibus in eum, animae quaerenti illum,

Teth

26 [h]bonum est praestolari cum silentio salutare Dei,

Teth

27 [i]bonum est viro cum portaverit iugum ab adulescentia sua.

Iod

28 [j]Sedebit solitarius et tacebit, quia levavit super se,

Iod

29 [l]ponet in pulvere os suum, si forte sit spes,

Iod

30 [m]dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis;

Caph

31 [n]quia, non repellet in sempiternum Dominus,

Caph

32 [o]quia, si abiecit, et [p]miserebitur [q]secundum multitudinem mise-

Caph [ricordiarum suarum;

33 [r]non enim humiliavit ex corde suo, et [s]abiecit filios hominum,

Lamed

34 ut contereret sub pedibus suis omnes [t]vinctos terrae,

Lamed

35 [u]ut declinaret iudicium viri in conspectu vultus Altissimi

Lamed

36 ut perverteret hominem in iudicio suo, Dominus ignoravit.

Mem

37 [v]Quis est iste qui dixit ut fieret, Domino non iubente?

Mem

38 [x]Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona?

Mem

39 [y]Quid murmuravit homo vivens, vir pro peccatis suis?

Nun

40 Scrutemur vias nostras et quaeramus et [z]revertamur ad Dominum,

Nun

41 [a]levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in caelos.

Nun

42 [b]Nos inique egimus et [c]ad iracundiam provocavimus; idcirco

Samech [tu inexorabilis es.

43 Operuisti in furore et [d]percussisti nos, occidisti nec pepercisti,

Samech

44 [e]opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio,

r Jb 6, 4; Ps 37, 3.

14] v. vr. 9, 10.
s v. Jr 20, 7.
t vr. 63; Jb 30, 9; Ps 68, 13.
15] v. vr. 9, 10. — Ant. in fs. 7 dol. BMV.
u cf. Is 51, 17, 21.
v Jr 9, 15; 23, 15.
x Jb 29, 17; Ps 57, 7.
y cf. Ps 101, 10.

z cf. cp. 1, 11, 20.

a vr. 5.
20] v. 1 Cor 11, 25.
b Ps 38, 12.

c cf. Ps 41, 6, 12; 42, 5.

d 2 Es 9, 31; Ml 3, 6. — cf. Jr 44, 12, 18; Hab 1, 12.
22-30] 1 L. in sb. s.
e Jb 7, 18.

f Ps 15, 5; 72, 26.

25] v. vr. 32, 33.
g cf. Ps 129, 6, 7; 30, 18.

h cf. Mic 7, 7.

i cf. Ecli 51, 34; Mt 11, 29. — v. Pro 22, 6.

j cp. 2, 10; Jb 2, 13; Is 3, 26.

l cf. Jb 42, 6.

m cf. Is 50, 6; Mt 5, 39; 26, 67.

n Ps 102, 9; Is 67, 16. — cf. Sap 11, 24-27.
o cf. Is 54, 8, 9; 2 Mc 7, 33.
p Ps 102, 8.
q Ps 105, 45.
32-33] Int. (Ps 88) in fs. ss. Cord. J.
r cf. 2 Mc 6, 16; 7, 33; Heb 12, 6, 10.
s cf. Heb 12, 11.
t cf. Ps 106, 10.
u cf. Hab 1, 13.

v cf. Ps 32, 9.

x cf. Is 41, 23; 45, 7; Am 3, 6; Sph 1, 12.

y Pro 19, 3.

z Jl 2, 12, 13.

a Ps 24, 1; 85, 4; 142, 8.

b Dn 9, 5. — v. Ps 105, 6.
c Ps 77, 17, 56; Is 63, 10.
d cp. 2, 2, 17, 21.

e vr. 8. — cf. Jr 2, 27, 28.

sitatibus efflagitant (55-56).

Elegia IV (4, 1-22). *Maximae calamitates* (*1-5*) *cum gravissimis peccatis, in quorum poenam immissae sunt, comparantur* (*6-16*), *ut inde appareat*

Samech

45 [f]Eradicationem et abiectionem posuisti me in medio populo-
Phe [rum.
46 [g]Aperuerunt super nos os suum omnes inimici,
Phe
47 [h]formido et laqueus facta est nobis vaticinatio et [i]contritio.
Phe
48 [j]divisiones aquarum deduxit oculus meus in contritione filiae
Ain [populi mei.
49 Oculus meus adflictus est nec tacuit, eo quod non esset requies,
Ain
50 [l]donec respiceret et videret Dominus de caelis;
Ain
51 oculus meus depraedatus est animam meam in cunctis filiabus
Sade [urbis meae.
52 [m]Venatione ceperunt me quasi avem inimici mei [n]gratis,
Sade
53[o]lapsa est in lacum vita mea, et [p]posuerunt lapidem super me;
Sade
54 [q]inundaverunt aquae super caput meum; dixi: [r]Perii.
Coph
55 [s]Invocavi nomen tuum Domine, de lacu novissimo;
Coph
56[t]vocem meam audisti: ne avertas aurem tuam a singultu meo et
Coph [clamoribus;
57[u]appropinquasti in die quando invocavi te; dixisti: [v]Ne timeas.
Res
58 [x]Iudicasti, Domine, causam animae meae, [y]redemptor vitae meae;
Res
59[z]vidisti, Domine, iniquitatem illorum adversum me; iudica iudi-
Res [cium meum;
60 vidisti omnem furorem, universas [a]cogitationes eorum adversum
Sin [me;
61 [b]audisti opprobrium eorum, Domine, omnes cogitationes eorum
Sin [adversum me,
62 labia [c]insurgentium mihi et meditationes eorum adversum me
Sin [tota die.
63[d]Sessionem eorum et resurrectionem eorum vide; [e]ego sum psal-
Thau [mus eorum.
64 [f]Reddes eis vicem, Domine, [g]iuxta opera manuum suarum,
Thau
65 dabis eis scutum cordis, laborem [t]uum,
Thau
66 persequeris in furore et [h]conteres eos sub caelis, Domine.
Aleph

4 [a]Quomodo obscuratum est aurum mutatus est color optimus!
dispersi sunt lapides sanctuarii [b]in capite omnium platearum.
Beth
2 Filii Sion incliti et amicti auro primo,
quomodo reputati sunt [c]in vasa testea, opus manuum figuli!
Ghimel
3 Sed et lamiae nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos;
filia populi mei crudelis quasi struthio in deserto.
Daleth
4 [d]Adhaesit lingua lactentis ad palatum eius in siti,
[e]parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis.
He
5 [g]Qui vescebantur voluptuose interierunt in viis,
qui nutriebantur in croceis amplexati sunt stercora.
Vau
6 [g]Et maior effecta est iniquitas filiae populi mei [h]peccato Sodomorum,
[i]quae subversa est in momento, et [j]non ceperunt in ea manus.
Zain
7 Candidiores [l]nazaraei eius nive, nitidiores lacte,

f cf. 1 Cor 4, 13.

g cp. 2, 16.

h Is 24, 17; Jr 48, 43.
i Is 51, 19.
j cp. 1, 16. — v. Jr 9, 1; 13, 17.

l Ps 13, 2; Is 63, 15.

m cf. Ps 10, 3.
n v. Ps 34, 19; 68, 5.
o cf. Jr 37, 16; 38, 6, 8, 10.
53] *v. vr. 9, 10.*
p cf. Dn 6, 17.
54] *Ant. in fr. 2 mai. hebd.*
q Ps 68, 2; Jn 2, 5.
r Ps 87, 5. — cf. Ez 37, 11.
s Ps 129, 1; Jn 2, 3, 4.
55] *Ant. in D. Palm.*
t cf. Ps 129, 2.

u cf. Jc 4, 8-10
57, 58] *R. in D. Palm.*
v v. Js 1, 9.
58] *Ant. in D. et T. Pass.* — *v. Jr 20, 10, 11.*
x cf. 1 Rg 24, 15; Ps 34, 1.
y Ps 18, 15; Is 63, 16. — cf. Jb 19, 25.
z Ps 34, 22, 23.
59, 58] *v. vr. 9, 10; Jr 20, 11, 12.*
a v. Jr 11, 19.
b cp. 5, 1.
62] *Ant. in fr. 2 mai. hebd.*
c Ps 3, 2; 17, 40, 49; 58, 2.
d Ps 138, 2.
e v. vr. 14.
f cp. 1, 21; 4, 21; Ps 137, 8. — v. Jr 11, 20.
g Ps 27, 4. — cf. 2 Tm 4, 14.

h cf. Dt 25, 19; Jr 10, 11.

a cf. Is 1, 22; Jr 6, 30; Ez 22, 18.
1-6] *2 L. in sb. s.*
b cp. 2, 19.

c cf. Jr 19, 11.

d Jb 29, 10; Ps 21, 17.
4 b] * *cf. Conc. Trid. s. V, cp. 2 de R.; s. XXII cp. 8.*
e cf. cp. 2, 11.

f cf. Dt 28, 56; Is 47, 8, 9; Jr 44, 8.
g Mt 10, 15; Lc 10, 12.
h Gn 18, 20.
i Gn 19, 25; 2 Pt 2, 6; Jn 7.
j v. Dn 2, 34.
7] *R. in cm. Ap. et Mm. (T. P.).*
l Nm 6, 2; Dt 33, 16; Am 2, 12.

rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores.

Heth [in plateis;

8 [m]Denigrata est super carbones facies eorum, et non sunt cogniti
adhaesit cutis eorum ossibus, aruit et facta est quasi lignum.

Teth

9 Melius fuit occisis gladio quam interfectis fame,
quoniam isti extabuerunt consumpti a sterilitate terrae.

Iod

10 [n]Manus mulierum [o]misericordium [p]coxerunt filios suos;
[q]facti sunt cibus earum in contritione filiae populi mei.

Caph

11 [r]Complevit Dominus furorem suum, effudit [s]iram indignationis suae
et succendit ignem in Sion et devoravit fundamenta eius.

Lamed

12 Non crediderunt reges terrae et universi habitatores orbis,
quoniam ingrederetur hostis et inimicus per portas Ierusalem,

Mem

13 propter peccata [t]prophetarum eius et iniquitates sacerdotum eius,
qui effuderunt in medio eius sanguinem iustorum.

Nun

14 [u]Erraverunt caeci in plateis, [v]polluti sunt in sanguine;
cumque non possent, tenuerunt lacinias suas.

Samech

15 [x]Recedite, polluti, clamaverunt eis; recedite, abite, nolite tangere;
iurgati quippe sunt et commoti, dixerunt inter gentes: Non addet

Phe [ultra ut habitet in eis.

16 [y]Facies Domini divisit eos, non addet ut respiciat eos;
[z]facies sacerdotum non erubuerunt neque [a]senum miserti sunt.

Ain [nostrum vanum.

17 Cum adhuc subsisteremus, [b]defecerunt oculi nostri [c]ad auxilium
cum respiceremus attenti ad gentem, quae salvare non poterat.

Sade

18 [d]Lubricaverunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum;
appropinquavit finis noster, completi sunt dies nostri, [e]quia venit

Coph [finis noster.

19 [f]Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis caeli;
super montes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis.

Res

20 [g]Spiritus oris nostri [h]christus dominus, [i]captus est in peccatis no-
cui diximus: [j]In umbra tua vivemus in gentibus. [stris,

Sin

21 [l]Gaude et laetare, filia Edom, quae habitas in [m]terra Hus!
ad te quoque perveniet [n]calix, [o]inebriaberis atque nudaberis.

Thau [migret te.

22 [p]Completa est iniquitas tua, filia Sion, [q]non addet ultra ut trans-
[r]Visitavit iniquitatem tuam, filia Edom; discooperuit peccata tua.

5 Oratio Ieremiae prophetae.

1 [a]Recordare, Domine, quid acciderit nobis;
[b]intuere et respice opprobrium nostrum.
2 [c]Hereditas nostra versa est ad alienos,
domus nostrae ad extraneos;
3 pupilli facti sumus absque patre,
matres nostrae quasi viduae;
4 aquam nostram pecunia bibimus,
ligna nostra pretio comparavimus,
5 [d]cervicibus nostris minabamur,
[e]lassis non dabatur requies.
6 [f]Aegypto [g]dedimus manum
et Assyriis, ut saturaremur pane.
7 [h]Patres nostri peccaverunt et non sunt,
[i]et nos iniquitates eorum portavimus.
8 [j]Servi dominati sunt nostri,
non fuit qui redimeret de manu eorum.

m cp. 3, 4; 5, 10; Jb 30, 30. — cf. Ps 118, 83; Is 13, 8; Nh 2, 10.

n cp. 2, 20. — v. Jr 19, 19.
o cf. 3 Rg 2, 26; Is 49, 15.
p cf. 4 Rg 6, 29.
q Dt 28, 57. — cf. Jr 19, 9. - v. Bar 2, 3.
r Jr 7, 20; Ez 5, 13. — cf. Dt 32, 22; Jr 15, 14.
s Jr 12, 13.

t cf. cp. 2, 20. v. Jr 5, 31; 23, 21.

u cf. Is 59, 10.
v cf. Nm 19, 16.

x cf. Lv 13, 45; Lc 17, 12.

y cp. 2, 17.
z cf. Is 24, 2.
a cp. 5, 12. — cf. Dt 28, 50; Is 47, 6.
b cf. Ps 118, 81, 82, 123.
c Ez 29, 2, 6. — cf. Jr 37, 6.

d cp. 3, 52.
e Ez 7, 2; 3, 6; Am 8, 2.

f Jr 4, 13. — cf. 2 Rg 1, 23; Hab 1, 8.
g cf. Gn 2, 7.
h cp. 2, 9; 2 Rg 25, 5. 6; Jr 52, 8, 11.
i cf. Ez 12, 13; 17, 20; 19, 4, 8.
j cf. Jd 9, 15; Bar 1, 12; Ez 31, 6, 17.
l cf. cp. 1, 21; Ps 136, 7; Ez 35, 15.
m Jb 1, 1. — cf. Jr 25, 20.
n v. Jr 25, 15, 16, 21.
o cf. Gn 9, 21; Hab 2, 15.
p cf. Is 40, 2.
q Bar 2, 35.
r v. Ex 20, 5.

a Ps 88, 51.
1-11] *3 L. in sb. s.*
b cp. 3, 61.
c Ps 104, 11.

d cf. Js 10, 24.
e Jr 45, 3.
f cf. Os 12, 1.
g 1 Par 29, 24.
h Jb 14, 10; Zc 1, 5. — cf. Ex 20, 5.
i Jr 31, 29; Ez 18, 2, 3.
j cf. Pro 30, 11, 22.

(1-14), atque praeprimis divini cultus templique eversionem lamentatus (15-18) ad precationis remedium se convertit (19-22).

1. Populi paenitentis precatio (Bar 1, 1-3, 8). *Post historicam introductionem*

9 [l]In animabus nostris adferebamus panem nobis
a facie gladii in deserto.
10 [m]Pellis nostra quasi clibamus exusta est,
a facie tempestatum famis.
11 Mulieres in Sion [n]humiliaverunt,
et virgines in civitatibus Iuda;
12 [o]principes manu suspensi sunt,
[p]facies senum non erubuerunt;
13 [q]adulescentibus impudice abusi sunt,
et [r]pueri in ligno corruerunt;
14 senes defecerunt de portis,
iuvenes [s]de choro psallentium.
15 Defecit gaudium cordis nostri,
[t]versus est in luctum chorus noster,
16 cecidit [u]corona capitis nostri;
vae nobis, quia peccavimus!
17 Propterea [v]maestum factum est cor nostrum;
ideo [w]contenebrati sunt oculi nostri
18 propter montem Sion, quia disperiit,
[v]vulpes ambulaverunt in eo.
19 [x]Tu autem, Domine, in aeternum permanebis,
solium tuum in generationem.
20 [a]Quare in perpetuum oblivisceris nostri,
derelinques nos in longitudine dierum?
21 [b]Converte nos, Domine, ad te, et convertemur;
innova dies nostros, sicut a principio;
22 [c]sed proiciens repulisti nos,
iratus es contra nos vehementer.

l cf. Jr 6, 25.
m v. cp. 4, 8.
n cf. Dt 21, 14; Jd 19, 24; Ez 22, 10.
o cf. 4 Rg 25, 19, 21.
p cp. 4, 16. — cp. Lv 19, 32.
q (cf. Jd 16, 21).
r cf. Js 9, 27.
s cf. Is 24, 8.
t cf. Jr 16, 9; 25, 10; Am 8, 10.
u Pro 4, 9; Sap 5, 17; Jr 13, 18. — cf. cp. 1, 1.
v Jr 13, 18; Ez 3, 15.
x v. cp. 2, 11.
y cf. Is 34, 13.
z Ps 9, 8; 101, 13, 27.
a Ps 12, 1; 41, 10; 73, 19, 23.
21] * *Conc. Trid. s. VI, cp. 5.* — * *Catech. R. II 5, 8.*
b Jr 31, 18. — cf. Ps 79, 4, 8, 20.
c Jr 14, 19.

PROPHETIA BARUCH

PROPHETIA BARUCH
1, 1-11

[1] Et haec verba libri, quae scripsit [a]Baruch filius [b]Neriae filii Maasiae filii Sedeciae filii Sedei filii Helciae in Babylonia [2] in anno quinto in [c]septimo die mensis, in [d]tempore quo ceperunt Chaldaei Ierusalem et [e]succenderunt eam igni. [3] [f]Et legit Baruch verba libri huius ad aures [g]Iechoniae filii Ioakim regis Iuda et ad aures universi populi venientis ad librum [4] et ad aures potentium filiorum regum et ad aures presbyterorum et ad aures populi, [h]a minimo usque ad maximum eorum, omnium habitantium in Babylonia ad flumen Sodi. [5] Qui audientes plorabant et ieiunabant et orabant in conspectu Domini [6] et [i]collegerunt pecuniam, [j]secundum quod potuit uniuscuiusque manus, [7] et miserunt in Ierusalem ad Ioakim filium [l]Helciae filii Salom sacerdotem et ad omnem populum, qui inventi sunt cum eo in Ierusalem, [8] cum acciperet [m]vasa templi Domini, quae ablata fuerant de templo, revocare in terram Iuda decima die mensis [n]sivan, vasa argentea, quae fecit [o]Sedecias filius Iosiae, [9] posteaquam cepisset Nabuchodonosor rex Babylonis [p]Iechoniam et principes et cunctos potentes et populum terrae ab Ierusalem et duxit eos vinctos in Babylonem.

[10] Et dierunt: [q]Ecce misimus ad vos pecunias, de quibus emite [r]holocautomata et tus et facite manna et offerte pro peccato ad aram Domini Dei nostri [11] [s]et orate pro vita [t]Nabuchodonosor regis

a Jr 32, 12; 36, 4; 45, 2.
b Jr 51, 59.
c cf. 4 Rg 25, 8, 9.
d v. 4 Rg 24, 10-16.
e cf. 4 Rg 25, 9; 2 Es 1, 3; 2, 3.
f cf. Jr 51, 59-64.
g vr. 9; Jr 24, 1. — cf. 4 Rg 24, 6, 12, 15.
h Jr 42, 1. — cf. 4 Rg 23, 2.
i cf. Rm 15, 16; 1 Cor 16, 1-4 etc.
j cf. Dt 16, 17; 2 Cor 8, 3.
l cf. 1 Par 6, 13.
m 4 Rg 24, 13; 2 Par 36, 10.
n Est 8, 9.
o cf. 4 Rg 24, 17.
p vr. 3.
q cf. vr. 6.
r cf. Jr 17, 26; 41, 5.
s cf. 1 Es 6, 10; Jr 29, 7; 1 Mc 7, 33. — cf. 1 Tm 2, 1, 2.
t cf. 4 Rg 24, 1; 25, 1; 1 Es 1, 7; Jr 28, 14; 49, 28; Dn 2, 1 etc.

Babylonis et pro vita [u]Baltassar filii eius, ut sint dies eorum [v]sicut dies caeli super terram, 12 et ut det Dominus virtutem nobis et [x]illuminet oculos nostros, ut vivamus [y]sub umbra Nabuchodonosor regis Babylonis et sub umbra Baltassar filii eius et serviamus eis multis diebus et inveniamus gratiam in conspectu eorum. 13 [z]Et pro nobis ipsis orate ad Dominum Deum nostrum, quia peccavimus Domino Deo nostro, et non est aversus furor eius a nobis usque in hunc diem, 14 et legite [a]librum istum, quem misimus ad vos recitari in templo Domini [b]in die sollemni et in die opportuno, 15 et dicetis: [c]Domino Deo nostro iustitia, nobis autem [d]confusio faciei nostrae, sicut est dies haec omni Iuda et habitantibus in Ierusalem, 16 regibus nostris et principibus nostris et sacerdotibus nostris et prophetis nostris et patribus nostris. 17 [e]Peccavimus ante Dominum Deum nostrum et non credidimus diffidentes in eum 18 et non fuimus subiectibiles illi et [f]non audivimus vocem Domini Dei nostri, ut ambularemus in mandatis eius, quae dedit nobis. 19 [g]A die, qua eduxit patres nostros de terra Aegypti, usque ad diem hanc eramus incredibiles ad Dominum Deum nostrum et dissipati recessimus, ne audiremus vocem ipsius, 20 [h]et adhaeserunt nobis multa mala et [i]maledictiones, quae constituit Dominus Moysi servo suo, qui eduxit patres nostros de terra Aegypti dare nobis terram [j]fluentem lac et mel, sicut hodierna die. 21 Et non audivimus vocem Domini Dei nostri secundum omnia verba prophetarum, [l]quos misit ad nos, 22 et [m]abivimus unusquisque in sensum cordis nostri maligni operari diis alienis facientes mala ante oculos Domini Dei nostri.

2 [a]Propter quod statuit Dominus Deus noster verbum suum, quod locutus est ad nos et ad iudices nostros, qui iudicaverunt Israël, et ad reges nostros et ad principes nostros et ad omnem Israël et Iuda; 2 [b]ut adduceret Dominus super nos mala magna, quae non sunt facta sub caelo quemadmodum facta sunt in Ierusalem, secundum quae scripta sunt [c]in lege Moysi, 3 [d]ut manducaret homo carnes filii sui et carnes filiae suae. 4 Et dedit eos [e]sub manu regum omnium, qui sunt in circuitu nostro, [f]in improperium et [g]in desolationem in omnibus populis, in quibus nos dispersit Dominus, 5 et [h]facti sumus subtus et non supra, quia peccavimus Domino Deo nostro non obaudiendo voci ipsius.

6 [i]Domino Deo nostro iustitia, nobis autem et patribus nostris confusio faciei, sicut est dies haec; 7 quia locutus est Dominus super nos [j]omnia mala haec, quae venerunt super nos, 8 [l]et non sumus deprecati faciem Domini Dei nostri, ut reverteremur unusquisque nostrum a viis nostris pessimis. 9 [m]Et vigilavit Dominus in malis et adduxit ea super nos, [n]quia iustus est Dominus in omnibus operibus suis, quae mandavit nobis, 10 et [o]non audivimus vocem ipsius, ut iremus in praeceptis Domini, quae dedit ante faciem nostram.

11 [p]Et nunc, Domine Deus Israël, qui eduxisti populum tuum de terra Aegypti in manu valida et in signis et in prodigiis et in virtute tua magna et in bracchio excelso et [q]fecisti tibi nomen, sicut est dies iste, 12 [r]peccavimus, impie egimus, inique gessimus, Domine Deus noster, in omnibus iustitiis tuis. 13 [s]Avertatur ira tua a nobis, quia [t]derelicti sumus pauci inter gentes, ubi dispersisti nos. 14 [u]Exaudi, Domine, preces nostras et orationes nostras et educ nos [v]propter te et da nobis invenire gratiam ante faciem eorum, qui nos abduxerunt; 15 ut sciat omnis terra, quia tu es Dominus Deus noster, et [x]quia nomen tuum invocatum est super Israël et super genus ipsius. 16 [y]Respice Domine, de domo sancta tua in nos et [z]inclina aurem tuam et exaudi nos. 17 Aperi oculos tuos et vide, [a]quia non mortui, qui sunt in inferno, quorum spiritus acceptus est a visceribus suis, dabunt honorem et iustificationem Domino; 18 [b]sed anima quae tristis est super magnitudine mali et incedit curva et infirma, et oculi deficientes, et anima esuriens dat tibi gloriam et iustitiam Domino. 19 [c]Quia non secundum iustitias patrum nostrorum nos fundimus preces et petimus misericordiam ante conspectum tuum, Domine Deus noster; 20 sed quia misisti iram tuam et furorem tuum super nos, sicut locutus es in manu puerorum tuorum

u cf. Dn 5, 1, 2; 7, 1; 8, 1.
v Ps 88, 30; Eccli 45, 19. — cf. Dt 11, 21; 3 Rg 1, 31; 2 Es 2, 3; Ps 71, 5.
x 1 Es 9, 8; Ps 12, 4; Eccli 34, 20.
y cf. Jd 9, 15; Lm 4, 20; Ez 31, 6; Dn 4, 12.
z cf. Jc 5, 16.
a cf. vr. 1, 3.
b cf. Os 9, 5.
15-2, 20] cf. Dn 9, 4-19.
c cp. 2, 6. — v. 2 Es 9, 32-34.
d cp. 2, 6; Jr 7, 19. — cf. 2 Par 32, 21; Ps 43, 16.
e Dn 9, 5.
f cp. 2, 10; Dn 9, 6, 10.
g cf. 4 Rg 21, 16; Jr 7, 25.
h cp. 2, 7; 3, 4; 4, 28, 29.
i Dn 9, 11. — cf. Jr 44, 22. — v. Dt 28, 15-68.
j v. Ex 3, 8.
l v. 2 Par 36, 15.
m Is 65, 2; Jr 7, 24.
a Dn 9, 12, 13.
b Ez 5, 9; Dn 9, 12. — v. cp. 1, 20.
c Dt 28, 53.
d Jr 19, 9; Lm 4, 10; Ez 5, 10. — cf. 4 Rg 9, 28, 29. — v. Lv 26, 29.
e cp. 4 Rg 24, 2.
f cp. 3, 8; Jr 29, 18. — cf. Dt 28, 37.
g vr. 23; Jr 44, 6, 22.
h Dt 28, 13, 43. — cf. Jr 7, 24.
i v. cp. 1, 15.
j v. cp. 1, 20.
l Dn 9, 13.
m Dn 9, 14. — v. Jr 1, 12.
n v. 1 Es 9, 15.
o cp. 1, 18.
p Dn 9, 15.
q v. 2 Es 9, 10.
r v. Ps 105, 6.
12] *v. Jr 14, 19, 20.*
s Dn 9, 16.
t Ps 122, 3, 4. — cf. vr. 29, — v. Dt 28, 62.
u Dn 9, 17.
v Ps 24, 11; Dn 9, 19. — v. Is 48, 11.
x Eccli 36, 14; Jr 14, 9; Dn 9, 19.
y Dt 26, 15; 3 Rg 8, 28, 29; Is 63, 15. — cf. Zc 2, 13.
z 4 Rg 19, 16; Ps 30, 3; 85, 1; Is 37, 17; Dn 9, 18.
16] *R. in D. 1 Nbr. et fs. ss. Rdmpt.*
a Eccli 17, 26, 27; Is 38, 18; Ps 6, 6; 29, 10; 87, 11; 113, 17.
b Jdt 4, 8; Ps 34, 13; 73, 21. — cf. Lv 16, 29, 31; Nm 29, 7; Dn 4, 29-31; 30, 1, 2.
c Dn 9, 18.

agnoscentes (*21-29*) *sperant fore ut Deus placatus promissiones suas adimpleat* (*30-35*) *praeteritorum peccatorum praesentis paenitentiae intuitu miseratus* (*3, 1-8*).

prophetarum dicens: 21 'dSic dicit Dominus: Inclinate umerum vestrum et cervicem vestram et opera facite regi Babylonis, et sedebitis in terra, quam dedi patribus vestris. 22 eQuod si non audieritis vocem Domini Dei vestri, operari regi Babyloniae, defectionem vestram faciam de civitatibus Iuda et a foris Ierusalem 23 et fauferam a vobis vocem iucunditatis et vocem gaudii et vocem sponsi et vocem sponsae, et erit gomnis terra sine vestigio ab inhabitantibus eam. 24 Et non audierunt vocem tuam, ut operarentur regi Babylonis, et statuisti verba tua, quae locutus es in manibus puerorum tuorum prophetarum, ut htransferrentur ossa regum nostrorum et ossa patrum nostrorum de loco suo; 25 et iecce proiecta sunt in calore solis et in gelu noctis, et mortui sunt in doloribus pessimis, jin fame et in gladio et in emissione. 26 Et posuisti templum, kin quo invocatum est nomen tuum in ipso, sicut haec dies, propter iniquitatem domus Israël et domus Iuda, 27 et fecisti in nobis, Domine Deus noster, secundum omnem bonitatem tuam et secundum omnem miserationem tuam illam magnam, 28 sicut locutus es in manu pueri tui Moysi in die qua praecepisti ei scribere legem tuam coram filiis Israël 29 dicens: mSi non audieritis vocem meam, multitudo haec magna convertetur in minimam inter gentes, quo ego eos dispergam; 30 quia scio quod me non audiet populus, nest enim dura cervice.

oEt convertetur ad cor suum in terra captivitatis suae, 31 et pscient quia ego sum Dominus Deus eorum, et qdabo eis cor, et intelligent; aures, et audient 32 et laudabunt me in terra captivitatis suae et memores erunt nominis mei 33 et avertent se a dorso suo duro et a malignitatibus suis, quia reminiscentur viam patrum suorum, qui peccaverunt in me. 34 Et rrevocabo illos in terram, quam iuravi patribus eorum, Abraham, Isaac et Iacob; et dominabuntur eius, et multiplicabo eos, et non minorabuntur; 35 et sstatuam illis testamentum alterum sempiternum, ut sim illis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum; et tnon movebo amplius populum meum, filios Israël, a terra quam dedi illis.

3 Et nunc, Domine omnipotens Deus Israël, anima in angustiis, et spiritus anxius clamat ad te. 2 Audi Domine et miserere, quia Deus es misericors; et miserere nostri, quia peccavimus ante te: 3 quia atu sedes in sempiternum, et nos peribimus in aevum? 4 Domine omnipotens Deus Israël, audi nunc orationem bmortuorum Israël et filiorum ipsorum, qui peccaverunt ante te et non audierunt vocem Domini Dei sui, et cadglutinata sunt nobis mala. 5 Noli meminisse iniquitatum patrum nostrorum, sed memento manus tuae et nominis tui in tempore isto, 6 quia tu es Dominus Deus noster et laudabimus te, Domine, 7 quia propter hoc dedisti timorem tuum in cordibus nostris, et ut invocemus nomen tuum et laudemus te in captivitate nostra, quia dconvertimur ab iniquitate patrum nostrorum, qui peccaverunt ante te. 8 Et ecce nos in captivitate nostra sumus hodie, qua nos dispersisti ein improperium et in fmaledictum et in gpeccatum, secundum omnes iniquitates patrum nostrorum, qui recesserunt a te, Domine Deus noster.

9 hAudi, Israël, mandata vitae, auribus percipe, ut scias prudentiam. 10 Quid est, Israël, quod in terra inimicorum es, 11 inveterasti in terra aliena, icoinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum jdescendentibus in infernum, 12 kdereliquisti fontem sapientiae? 13 mNam, si in via Dei ambulasses, habitasses utique in pace sempiterna. 14 nDisce ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus, ut scias simul ubi sit olongiturnitas vitae et victus, ubi sit lumen oculorum et pax.

15 pQuis invenit locum eius, et quis intravit in thesauros eius? 16 Ubi sunt principes gentium, et qui dominantur qsuper bestias, quae sunt super terram? 17 rqui in avibus caeli ludunt, 18 qui argentum thesaurizant et aurum, in quo confidunt homines, et non est finis adquisitionis eorum? qui argentum fabricant et solliciti sunt, nec est inventio operum illorum? 19 Exterminati sunt et ad inferos descenderunt, et alii loco eorum surrexerunt! 20 Iuvenes viderunt lumen et habitaverunt super terram; tviam autem discipli-

d Jr 27, 11, 12; 38, 2.

e v. Jr 27, 8-10.

f Jr 7, 34; 16, 9. — cf. Lm 5, 14.

g cf. vr. 4.

h v. Jr 8, 1, 2.

i cf. Jr 36, 30.

j Jr 9, 16; 14, 12. — cf. Jr 24, 10; 34, 17.

k Jr 7, 10, 11.

m vr. 13. — cf. Dt 4, 25-31; 28, 15 sqq.

n v. Ex 32, 9; Dt 31, 27.

o Lv 26, 39-42; Dt 30, 1, 2. — cf. cp. 3, 7.

p Dt 30, 6. — cf. Dt 29, 4.

q Jr 24, 7. — cf. Jr 5, 21.

r Dt 30, 3, 5; Jr 16, 15; 30, 3; Ez 20, 42.

s Jr 31, 31; 32, 4.

t Lm 4, 22. — cf. Gn 9, 11.

2] in R. fr. 4 Cin.

a Ps 28, 10; Lm 5, 19. — v. Ps 101, 12, 13.

b cf. vr. 10, 11; Lm 3, 6.

c v. cp. 1, 20.

d cf. cp. 2, 20.

e cf. Jr 18, 16 etc. — v. cp. 2, 4.

f cf. Zc 8, 13; Gal 3, 13.

g cf. Rm 8, 3; 2 Cor 5, 21.

h v. Pro 2, 1, 2; 4, 20-22 etc.

9-38] Proph. in sb. s. et vg. Pnt.

i cf. vr. 4.

j Ps 27, 1; 87 4, 5; 142, 7. — cf. vr. 19.

k Ecli 1, 5; Jr 2, 13, 17, 13. — cf. Jo 4, 10, 14.

m v. Is 48, 18.

n cf. Dt 32, 29; Jr 9, 12.

o cf. Dt 30, 20. — v. Pro 3, 2.

p cf. Jb 28, 12, 20; Ecli 24, 5.

q v. Jr 27, 6.

r cf. Jb 40, 24.

s vr. 11.

t vr. 27. — cf. vr. 36.

2. Sermo consolatorius (3,9-5,9). *Celebratis laudibus sapientiae, quacum omnia bona sunt (9-15), ideoque multo pretiosior divitiis (15-19), quaeque ipsis impervia sapientibus (20-29) numanis subsidiis comparari nequit (30-32),*

nae ignoraverunt 21 neque intellexerunt semitas eius, neque filii eorum susceperunt eam: a facie ipsorum longe facta est. 22 Non est audita in terra Chanaan neque visa est in [u]Theman; 23 [v]filii quoque Agar qui exquirunt prudentiam quae de terra est, negotiatores [x]Merrhae et [u]Theman et fabulatores et exquisitores prudentiae et intelligentiae; viam autem sapientiae nescierunt neque commemorati sunt semitas eius.

24 O Israël, quam magna est domus Dei, et ingens locus possessionis eius! 25 Magnus est et non habet finem, excelsus et immensus. 26 [y]Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt, statura magna, scientes bellum. 27 Non hos elegit Dominus, [z]neque viam disciplinae invenerunt, propterea perierunt; 28 [a]et, quoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam.

29 [b]Quis ascendit in caelum et accepit eam et eduxit eam de nubibus? 30 Quis transfretavit mare et invenit illam et attulit illam super aurum electum? 31 Non est qui possit scire vias eius neque qui exquirat semitas eius? 32 [d]sed qui scit universa novit eam et adinvenit eam prudentia sua, qui praeparavit terram in aeterno tempore et replevit eam pecudibus et quadrupedibus; 33 qui emittit lumen et vadit et vocavit illud et oboedit illi in tremore. 34 Stellae autem dederunt lumen in custodiis suis et laetatae sunt, 35 [e]vocatae sunt et dixerunt: Adsumus, et luxerunt ei cum iucunditate qui fecit illas. 36 Hic est Deus noster, et non aestimabitur alius adversus eum; 37 [f]hic adinvenit omnem viam disciplinae et [g]tradidit illam Iacob puero suo et Israël dilecto suo. 38 [h]Post haec in terris visus est et cum hominibus conversatus est.

4 Hic liber mandatorum Dei et lex, quae est in aeternum; [a]omnes qui tenent eam pervenient ad vitam, qui autem dereliquerunt eam in mortem. 2 [b]Convertere, Iacob, et apprehende eam, ambula per viam [c]ad splendorem eius contra lumen eius; 3 [d]ne tradas alteri gloriam tuam et dignitatem tuam genti alienae. 4 [e]Beati sumus, Israël, [f]quia quae Deo placent manifesta sunt nobis.

5 Animaequior esto, populus Dei, memorabilis Israël: 6 [g]venundati estis gentibus non in perditionem; sed, propter quod in ira ad iracundiam provocastis Deus, traditi estis adversariis; 7 [h]exacerbastis enim eum, qui fecit vos, Deus aeternum, [i]immolantes daemoniis et non Deo; 8 obliti enim estis Deum, [j]qui nutrivit vos, et contristastis nutricem vestram Ierusalem.

9 Vidit enim iracundiam a Deo venientem vobis et dixit: Audite, [k]confines Sion, adduxit enim mihi Deus luctum magnum; 10 vidi enim captivitatem populi mei, filiorum meorum et filiarum, quam superduxit illis Aeternus; 11 nutrivi enim illos cum iucunditate, [l]dimisi autem illos cum fletu et luctu. 12 Nemo gaudeat super me [m]viduam et desolatam; a multis derelicta sum propter peccata filiorum meorum, [n]quia declinaverunt a lege Dei. 13 Iustitias autem ipsius nescierunt nec ambulaverunt per vias mandatorum Dei neque per semitas veritatis eius cum iustitia ingressi sunt. 14 Veniant confines Sion et memorentur captivitatem filiorum et filiarum mearum, quam superduxit illis Aeternus; 15 [p]adduxit enim super illos gentem de longinquo, gentem improbam et alterius linguae, 16 [q]qui non sunt reveriti senem neque puerorum miserti sunt et abduxerunt dilectos viduae et a filiis unicam desolaverunt.

17 Ego autem quid possum adiuvare vos? 18 [r]Qui enim adduxit super vos mala, ipse vos eripiet de manibus inimicorum vestrorum. 19 Ambulate, filii, ambulate; ego enim derelicta sum sola. 20 [s]Exsui me stola pacis, [t]indui autem me sacco obsecrationis et [u]clamabo ad Altissimum in diebus meis.

21 [v]Animaequiores estote, filii, clamate ad Dominum, et eripiet vos de manu principum inimicorum. 22 Ego enim speravi in aeternum salutem vestram, et venit mihi gaudium a [x]sancto super misericordia, quae veniet vobis ab aeterno salutari nostro. 23 [y]Emisi enim vos cum luctu et ploratu; [z]reducet autem vos mihi Dominus cum gaudio et iucunditate in sempiternum; 24 sicut enim viderunt vicinae Sion captivitatem vestram a Deo, sic videbunt et in celeritate sa-

u Gn 36, 15; Jr 49, 7. — v. Jb 2, 11.
v Ps 82, 7. — cf. 1 Par 5, 10.
x Gn 6, 4; Sap 14, 6. — cf. Nm 13, 23, 34.

y cf. 1 Rg 16, 7-10; 1 Cor 1, 27-29.
z vr. 20.
a cf. Ecli 10, 8.
b vr. 15. — cf. Dt 30, 12, 13; Rm 10, 6, 7.
c cf. Sap 7, 9. — v. Jb 28, 15-19.
d Jd 28, 23-27.

e cf. Jb 38, 35; Ps 146, 4; Is 40, 26; 48, 13.

f cf. vr. 20.
g Ps 147, 19.
h cf. Pro 8, 12, 31; Sap 1, 7; Ecli 24, 13.
38. 37] *R. in fs. ss. Famil. J. M. J.*

a cf. Dt 30, 19; Ecli 24, 32.
b cf. Is 2, 5; 60, 1, 3. — cf. Eph 5, 8.
c cf. Ps 118, 105; Pro 6, 23; Sap 5, 6.
d cf. Mt 21, 43.
e Dt 4, 8, 32-27. — cf. Dt 33, 29; Ps 32, 12.
f cf. Sap 9, 18.
g Jd 2, 14. — cf. Is 50, 1 sq.; 52, 3; Rm 7, 14.
h Ps 77, 58.
i Dt 32, 17; Ps 105, 37. — cf. 1 Cor 10, 20.
j Is 1, 2. — cf. Dt 32, 13-15.
8] *v. Dt 20, 5.*
k vr. 14, 24. — cf. Jr 22, 20.
l vr. 23.

m Jr 51, 5; Lm 1, 1, 7. — cf. Is 47, 8, 8.
n Jb 34, 27.
o vr. 9.

p Jr 5, 15-17; 6, 22, 23. — v. Dt 28, 49, 50; Is 5, 26-30.
q cf. 2 Par 36, 17; 47, 6.

r vr. 29; Jr 32, 42; Mic 7, 9.

s cf. cp. 5, 1.
t Jdt 9, 1; Est 14, 2; Jn 3, 6.
u Ps 114, 3, 4; 119, 2.
v vr. 5, 27, 30.

x Jb 6, 10; Is 40, 25; Hab 3, 3.
y Jr 31, 13.
z cf. vr. 9, 14.

sed a Deo tantum, prout Israëlitis factum est, confertur (32-4, 4); insuper calamitatum ratione descripta (5-16), propheta certum dicit auxilium, finem malorum (17-29), hostium punitionem et Ierusalem gloriam (30-5, 9).

lutem vestram a Deo, quae superveniet vobis cum honore magno et splendore aeterno. 25 Filii, patienter sustinete iram quae supervenit vobis; persecutus est enim te inimicus tuus, sed cito videbis perditionem ipsius et [a]super cervices ipsius ascendes. 26 Delicati mei ambulaverunt vias asperas; ducti sunt enim ut grex direptus ab inimicis. 27 [b]Animaequiores estote, filii, et proclamate ad Dominum; erit enim [c]memoria vestra ab eo qui duxit vos. 28 Sicut enim fuit sensus vester ut erraretis a Deo, decies tantum iterum convertentes requiretis eum; 29 [d]qui enim induxit vobis mala, ipse [e]rursum adducet vobis sempiternam iucunditatem cum salute vestra.

30 [b]Animaequior esto, Ierusalem; exhortatur enim te [f]qui te nominavit. 31 [g]Nocentes peribunt qui te vexaverunt, et qui gratulati sunt in tua ruina punientur. 32 [h]Civitates quibus servierunt filii tui punientur, et quae accepit filios tuos; 33 sicut enim gavisa est in tua ruina et laetata est in casu tuo, sic contristabitur [i]in sua desolatione, 34 et [j]imputabitur exsultatio multitudinis eius et gaudimonium eius erit in luctum; 35 ignis enim superveniet ei ab Aeterno in longiturnis diebus, et habitabitur a [k]daemoniis in multitudine temporis.

36 [m]Circumspice, Ierusalem, ad orientem et vide iucunditatem a Deo tibi venientem. 37 Ecce enim [n]veniunt filii tui, quos dimisisti dispersos, veniunt collecti ab oriente usque ad occidentem in verbo sancti gaudentes in honorem Dei.

5 [a]Exsue te, Ierusalem, stola luctus et vexationis tuae et indue te decore et honore eius, quae a Deo tibi est, sempiternae gloriae. 2 [b]Circumdabit te Deus diploide iustitiae et [c]imponet mitram capiti honoris aeterni; 3 Deus enim ostendet splendorem suum in te, omni qui sub caelo est. 4 [d]Nominabitur enim tibi nomen tuum a Deo in sempiternum: [e]**Pax iustitiae et honor pietatis.**

5 Exsurge, Ierusalem, et sta in excelso et [f]circumspice ad orientem et vide collectos filios ab oriente sole usque ad occidentem in verbo sancti, gaudentes Dei memoria. 6 Exierunt enim abs te pedibus ducti ab inimicis, [g]adducet autem illos Dominus ad te portatos in honore sicut [h]filios regni; 7 [i]constituit enim Deus humiliare omnem montem excelsum et rupes perennes et convalles replere in aequalitatem terrae, ut ambulet Israël diligenter in honorem Dei; 8 [j]obumbraverunt autem et silvae et omne lignum suavitatis Israël ex mandato Dei; 9adducet enim Deus Israël cum iucunditate in lumine maiestatis suae cum misericordia et iustitia, quae est ex ipso.

6 Exemplar [a]epistulae, quam misit Ieremias ad abducendos captivos Babyloniam a rege Babyloniorum, ut adnuntiaret illis secundum quod praeceptum est illi a Deo.

1 Propter peccata, quae peccastis ante Deum, abducemini in Babyloniam captivi a Nabuchodonosor rege Babyloniorum. 2 Ingressi itaque in Babylonem eritis ibi [c]annis plurimis et temporibus longis usque ad [d]generationes septem; post hoc autem educam vos inde cum pace. 3 Nunc autem videbitis in Babylonia [e]deos aureos et argenteos et lapideos et ligneos [f]in umeris portari ostentantes metum gentibus. 4 Videte ergo, ne et vos [g]similes efficiamini factis alienis et metuatis et metus vos capiat in ipsis. 5 Visa itaque turba de retro et ab ante adorantes dicite in cordibus vestris: Te oportet adorari, Domine. 6 [h]Angelus enim meus vobiscum est; ipse autem exquiram animas vestras.

7 Nam lingua ipsorum polita a fabro, ipsa etiam [i]inaurata et inargentata falsa sunt et [j]non possunt loqui. 8 Et sicut virgini amanti ornamenta, ita accepto auro fabricati sunt. 9 Coronas certe aureas habent super capita sua dii illorum, unde subtrahunt sacerdotes ab eis aurum et argentum et erogant illud in semetipsos; 10 [l]dant autem et ex ipso prostitutis et meretrices ornant et iterum, cum receperint illud a meretricibus, ornant deos suos. 11 Hi autem non liberantur ab [m]aerugine et tinea. 12 Opertis autem illis veste [n]purpurea, extergunt faciem ipsorum propter [o]pulverem domus, qui est plurimus inter eos. 13 Sceptrum autem habet ut homo, sicut iudex regionis, [p]qui in se peccantem non interficit; 14 habet etiam in manu gladium et

a cf. Js 10, 24; Ps 109, 1; Is 51, 53.
b vr. 21, 30.
c cf. Ex 3, 15; Is 26, 8.
d vr. 18.
e v. Is 35, 10; 50, 11, 12; 65, 18 etc.
f cp. 5, 4. — cf. Is 43, 1; 45, 3, 4.
g Is 2, 12. — cf. Ps 136, 7.
h cf. Jr 51, 43.
i Jr 50, 13, 23.
j cf. Is 13, 20-22; Jr 51, 37. — v. Jr 50, 35-38.
l Is 34, 14. — cf. Jr 50, 39.
m cp. 5, 5; Is 60, 4.
36] v. cp. 5, 5.
n Zc 8, 7. — v. Is 43, 5; 49, 12; 60, 4.
a Is 52, 1. — cf. cp. 4, 20; Est 15, 4, 5.
b cf. Is 59, 17; 61, 10; 1 Th 5, 8.
c Is 61, 3. — cf. Sap 18, 24; Eccli 45, 14.
d v. cp. 4, 30.
e cf. Is 32, 17.
5] Cm. in D. 2 Adv.
f cp. 4, 36, 37; Is 49, 18; 60, 4.
g cf. Is 49, 22; 66, 20.
h cf. Mt 8, 12; 13, 38.
i cf. Is 40, 4; 49, 11.
j cf. Is 41, 19; 55, 13.
a cf. Jr 29, 1.
b 2 Par 36, 12-17. — cf. Jr 28, 8, 9.
c cf. Jr 25, 11; 29, 10.
d cf. Gn 15, 16; Jb 42, 16.
e cf. 2 Mc 2, 25. — v. Sap 13, 10; Ps 113, 4 (bis).
f vr. 26; Is 46, 7; Jr 10, 5.
g cf. 2 Mc 2, 2.
6] v. Dt 31, 6.
h v. Ex 23, 20.
i vr. 50, 70. — cf. Is 30, 22; Hab 2, 19.
j Ps 113, 5 (bis).
l cf. vr. 32.
m cf. Mt 6, 19; Jc 5, 2.
n vr. 71.
o vr. 16.
p cf. Jd 6, 31.

securim, se autem de bello et [q]a latronibus non liberat; [r]unde vobis notum sit quia non sunt dii; 15 non ergo timueritis eos.

Sicut enim [s]vas hominis confractum inutile efficitur, tales sunt et dii illorum. 16 Constitutis illis in domo, oculi eorum pleni sunt [t]pulvere a pedibus introëuntium, 17 et, sicut, alicui qui regem offendit circumsaeptae sunt ianuae aut sicut ad sepulcrum adductum mortuum, ita tutantur sacerdotes ostia clausuris et seris, [u]ne a latronibus exspolientur. 18 Lucernas accendunt illis et quidem multas, ex quibus [v]nullam videre possunt; [x]sunt autem sicut trabes in domo. 19 Corda vero eorum dicunt elingere serpentes, qui de terra sunt, dum comedunt eos et vestimentum ipsorum, et non sentiunt. 20 Nigrae fiunt facies eorum a fumo, qui in domo fit; 21 supra corpus eorum et supra caput eorum volant noctuae et hirundines et aves, etiam similiter et cattae. 22 Unde sciatis quia non sunt dii; ne ergo timueritis eos.

23 Aurum etiam, quod habent, ad speciem est; nisi aliquis exterserit aeruginem, non fulgebunt; neque enim, dum conflarentur, sentiebant. 24 Ex omni pretio empta sunt [y]in quibus spiritus non inest ipsis. 25 Sine pedibus, [z]in umeris portantur ostentantes ignobilitatem suam hominibus; [a]confundantur etiam qui colunt ea. 26 Propterea [b]si ceciderint in terram, a semetipsis non consurgunt; neque, si [c]quis eum statuerit rectum, per semetipsum stabit; sed [d]sicut mortuis munera eorum illis apponentur. 27 Hostias illorum vendunt sacerdotes ipsorum et abutuntur; similiter et mulieres eorum decerpentes [e]neque infirmo neque mendicanti aliquid impertiunt; 28 de sacrificiis eorum [f]fetae et menstruatae contingunt. Scientes itaque ex his quia non sunt dii, ne timeatis eos.

29 Unde enim vocantur dii? Quia mulieres apponunt diis argenteis et aureis et ligneis, 30 et in domibus eorum sacerdotes sedent [g]habentes tunicas scissas et capita et barbam rasam, quorum [h]capita nuda sunt; 31 rugiunt autem clamantes contra deos suos, sicut in cena mortui. 32 [i]Vestimenta eorum auferunt sacerdotes et vestiunt uxores suas et filios suos; 33 neque, si quid mali patiuntur ab aliquo neque si quid boni, poterunt retribuere, [j]neque regem constituere possunt [k]neque auferre; 34 similiter neque dare divitias possunt [l]neque malum retribuere. [m]Si quis illis votum voverit et non reddiderit, neque hoc [n]requirunt; 35 [o]hominem a morte non liberant neque infirmum a potentiori eripiunt, 36 hominem caecum ad visum non restituunt, [p]de necessitate hominem non liberabunt, 37 [q]viduae non miserebuntur neque orphanis benefacient. 38 [r]Lapidibus de monte similes sunt dii illorum, lignei et lapidei et aurei et argentei; [s]qui autem colunt ea confundentur. 39 [t]Quomodo ergo aestimandum est aut dicendum illos esse deos?

40 Adhuc enim ipsis Chaldaeis non honorantibus ea, qui, cum audierint mutum non posse loqui, offerunt illud ad [u]Bel postulantes ab eo loqui, 41 quasi possint sentire qui non habent motum. Et ipsi, cum intellexerint, relinquent ea; sensum enim non habent ipsi dii illorum. 42 Mulieres autem circumdatae funibus [v]in viis sedent succendentes ossa olivarum. 43 Cum autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte dormierit cum eo, proximae suae exprobrat, quod ea non sit digna habita sicut ipsa neque funis eius diruptus sit. 44 Omnia autem, quae illis fiunt, falsa sunt; quomodo aestimandum aut dicendum est illos esse deos?

45 [w]A fabris autem et ab aurificibus facta sunt: nihil aliud erunt, nisi id quod volunt esse sacerdotes. 46 Artifices etiam ipsi, qui ea faciunt, non sunt multi temporis; nunquid ergo possunt ea, quae fabricata sunt ab ipsis, esse dii? 47 Reliquerunt autem [x]falsa et [y]opprobrium postea futuris. 48 Nam, cum supervenerit illis proelium et mala, cogitant sacerdotes apud se, ubi se abscondant cum illis. 49 Quomodo ergo sentiri debeant quoniam dii sunt, qui nec de bello se liberant neque de malis se eripiunt?

50 Nam cum sint lignea, [z]inaurata et inargentata, scietur postea quia [a]falsa sunt ab universis gentibus et regibus, quae manifesta sunt quia [b]non sunt dii, sed [c]opera manuum hominum, et nullum Dei

q vr. 17, 56, 57.
r vr. 22, 28, 64, 68, 71.
s cf. Ecli 21, 17.
t vr. 12.
u vr. 56, 57.
v Ps 113, 5 (bis); Sap 15, 15.
x vr. 54.
y Ps 134, 17; Jr 10, 14; Hab 2, 19.
z vr. 3; Is 46, 7; Jr 10, 5.
a vr. 38; Ps 96, 7; Is 42, 17; 44, 9; Jr 10, 14.
b Sap 13, 15, 16. — cf. 1 Rg 5, 3, 4.
c Is 40, 20.
d vr. 31. — cf. Tb 4, 18.
e cf. Dt 14, 28, 29.
f cf. Lv 12, 2-4; 15, 19-23.
g cf. Lv 10, 6; 21, 10.
h cf. Lv 21, 5; Ez 44, 20.
i cf. vr. 10, 57.
j vr. 52, 65; Jb 26, 7. — cf. 1 Rg 2, 8; Ps 74, 8; Jr 27, 5, 6; Dn 2, 21.
k cf. Jb 12, 18.
l cf. Jr 17, 10; 32, 19.
m Sap 14, 29. — cf. Dt 23, 21.
n 2 Par 24, 22; Ps 9, 33 etc.
o cf. Ps 145, 8; Is 29, 18.
p cf. Dt 32, 37, 38; Jd 10, 4; Jr 2, 28.
q v. Ps 145, 9.
r cf. Hab 2, 19.
s vr. 25; Ps 96, 7; Is 42, 17; Jr 10, 14.
t vr. 44.
u v. Is 46, 1; Dn 14, 21.
v cf. Gn 38, 14; Jr 3, 2.
w Is 40, 19. — v. Is 44, 12-17; Jr 10, 3-9.
x cf. Is 44, 20.
y vr. 72.
z v. vr. 7.
a Jr 10, 14; 51, 17.
b Jr 2, 11; 16, 20. — cf. 1 Cor 8, 7.
c Sap 13, 10. — v. Ps 113, 4 (bis).

honore persequi (40-44) eaque tam impotentia, ut merito habeantur omnibus rebus inutiliora (45-66) meritoque comparanda formidinibus avium quae in cucumerariis collocantur (67-72).

opus cum illis. 51 Unde ergo notum est quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, et nullum Dei opus in ipsis est.

52 [d]Regem regioni non suscitant [e]neque pluviam hominibus dabunt, 53 [f]iudicium quoque non discernent neque regiones liberabunt ab iniuria quia nihil possunt, sicut corniculae inter medium caeli et terrae; 54 etenim, cum inciderit ignis in domum deorum ligneorum, argenteorum et aureorum, sacerdotes quidem ipsorum fugient et liberabuntur; ipsi vero [g]sicut trabes in medio comburentur; 55regi autem et bello non resistent. Quomodo ergo aestimandum est aut recipiendum quia dii sunt?

56 [h]Non a furibus neque a latronibus se liberabunt dii lignei et lapidei et inaurati et inargentati; quibus hi, qui fortiores sunt, 57 aurum et argentum et [i]vestimentum, quo operti sunt, auferent illis et abibunt [j]nec sibi auxilium ferent. 58Itaque melius est esse regem ostentantem virtutem suam aut [k]vas in domo utile, in quo gloriabitur qui possidet illud, vel ostium in domo, quod custodit quae in ipsa sunt, quam falsi dii. 59 Sol quidem et luna ac sidera, cum sint splendida et emissa ad utilitates, [m]obaudiunt; 60 similiter et fulgur, cum apparuerit, perspicuum est; [n]idipsum autem et [o]spiritus in omni regione spirat, 61 et nubes, quibus cum imperatum fuerit a Deo perambulare universum orbem, perficiunt quod imperatum est eis; 62 ignis etiam missus desuper, ut consumat montes et silvas, facit quod praeceptum est ei: haec autem neque speciebus neque virtutibus, uni eorum similia sunt. 63 Unde neque existimandum est neque dicendum illos esse deos, quando [p]non possunt neque iudicium iudicare, [q]neque quidquam facere hominibus. 64 [r]Scientes itaque quia non sunt dii, ne ergo timueritis eos.

65 [s]Neque enim regibus maledicent neque benedicent, 66 [t]signa etiam in caelo gentibus non ostendunt, neque ut sol lucebunt neque illuminabunt ut luna. 67 Bestiae meliores sunt illis, quae possunt fugere sub tectum ac prodesse sibi. 68 Nullo itaque modo nobis est manifestum quia sunt dii; propter quod ne timeatis eos.

69 Nam, sicut in [u]cucumerario formido nihil custodit, ita sunt dii illorum lignei et argentei et inaurati. 70 Eodem modo et in horto spina alba, supra quam omnis avis sedet; similiter et mortuo proiecto in tenebris similes sunt dii illorum lignei et inaurati et inargentati. 71 A [v]purpura quoque et murice, quae supra illos tineant, [z]scietis itaque quia non sunt dii; ipsi etiam postremo comeduntur et erunt [y]opprobrium in regione. 72 Melior est homo iustus, qui non habet simulacra, nam erit longe ab opprobriis.

d vr. 33. — cf. 1 Rg 2, 10; 15, 23; 16, 1; 2 Rg 7, 14; 3 Rg 14, 14; Jb 36, 7; Pro 8, 5.
e cf. Lv 26, 3; Dt 11, 14; Jr 5, 24; 10, 13; 14, 22.
f vr. 63.
g vr. 18.
h vr. 14, 17.
i vr. 12.
j v. Sap 13, 16.
k Sap 13, 13. — cf. 2 Tm 2, 20, 21.
m cf. Ecli 43, 5.
n cf. Ps 148, 8.
o cf. Jo 3, 8.
p vr. 53.
q v. vr. 34-37.
r vr. 14, 15.
s Is 41, 23; Jr 10, 5.
t Jr 10, 2. — cf. Lc 21, 23.
u Is 1, 8.
v vr. 12.
x vr. 14.
y vr. 47.

PROPHETIA EZECHIELIS

factum est in [a]tricesimo anno, in quarto in quinta mensis, cum essem in medio captivorum iuxta [b]fluvium Chobar, [c]aperti sunt caeli, et vidi [d]visiones Dei. 2 In quinta mensis, ipse est [e]annus quintus transmigrationis [f]regis Ioachin, 3 factum est verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi sacerdotem in terra Chaldaeorum secus flumen Chobar, et facta est super eum ibi [g]manus Domini. 4 Et [h]vidi, et ecce [i]ventus turbinis veniebat ab [j]aquilone, et nubes magna, et ignis involvens, et [k]splendor in circuitu eius; et de medio eius quasi species [m]electri, id est de medio ignis; 5 et in medio eius similitudo [n]quattuor animalium, et hic adspectus eorum, similitudo hominis in eis. 6 [o]Quattuor facies uni, et quattuor pennae uni; 7 pedes eorum pedes recti, et planta pedis eorum quasi

a cf. vr. 3; Nm 4, 3.
b cp. 3, 15, 23; 10, 15, 20, 22; 43, 3. [*Evg.* 1-12] *LL. in D. 1 Nbr. et cm.*
c cf. Mt 3, 16; Jo 1, 51; Ac 7, 56; 10, 11; Ap 9, 11.
d cp. 8, 3; 40, 2. — cf. cp. 11, 24; Nm 12, 6.
e cf. cp. 8, 1. — v. cp. 20, 1.
f 4 Rg 24, 12, 15. — cf. cp. 17, 12; 19, 8; 33, 21; 40, 1.
g cp. 3, 22; 8, 1; 33, 22; 37, 1; 40, 1. — cf. 3 Rg 18, 46; 4 Rg 3, 15.
h vr. 1; Ecli 49, 10. [cf. cp. 3, 12.
i Jr 23, 19; 25, 32; 30, 23. — *j* Jr 1, 14.
k vr. 27; cp. 8, 2; Hab 3, 4.
m v. Ap 4, 6-8.
n cp. 10, 14, 21. *o* cp. 10, 21.

Introductio (1, 1-3, 21). *Propheta, symbolica visione descripta (1-28), vocationem suam atque missionem ad populum rebellem adnuntiat (2, 1-8) et per manducatum volumen tristibus vaticiniis refertum se dura esse*

planta pedis vituli, et scintillae [p]quasi adspectus aeris candentis. 8 [q]Et manus hominis sub pennis eorum [r]in quattuor partibus, et facies et pennas per quattuor partes habebant. 9 Iunctaeque erant pennae eorum alterius ad alterum; non revertebantur, cum incederent, [s]sed unumquodque ante faciem suam grediebatur. 10 Similitudo autem vultus eorum, [t]facies hominis et facies leonis a dextris ipsorum quattuor, facies autem bovis a sinistris ipsorum quattuor, et facies aquilae desuper ipsorum quattuor. 11 Facies eorum et pennae eorum extentae desuper; duae pennae singulorum iungebantur et [u]duae tegebant corpora eorum. 12 Et unumquodque eorum coram facie sua ambulabat; [v]ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur nec revertebantur cum ambularent. 13 Et similitudo animalium, adspectus eorum [x]quasi adspectus lampadarum; haec erat visio discurrens in medio animalium, [y]splendor ignis et de igne fulgur egrediens. 14 Et animalia [z]ibant et revertebantur [a]in similitudinem fulguris coruscantis. 15 Cumque adspicerem animalia, apparuit [b]rota una super terram iuxta animalia habens quattuor facies. 16 Et [c]adspectus rotarum et opus earum quasi visio maris; et [d]una similitudo ipsarum quattuor; et adspectus earum et opera quasi sit rota in medio rotae. 17 [e]Per quattuor partes earum euntes ibant et non revertebantur cum ambularent. 18 Statura quoque erat rotis et altitudo et horribilis adspectus, et [f]totum corpus oculis plenum in circuitu ipsarum quattuor. 19 [g]Cumque ambularent animalia, ambulabant pariter et rotae iuxta ea; et, [h]cum elevarentur animalia de terra, elevabantur simul et rotae; 20 [i]quocumque ibat spiritus, illuc, eunte spiritu, et rotae pariter elevabantur sequentes eum; spiritus enim vitae erat in rotis. 21 Cum euntibus ibant et cum stantibus stabant: et cum elevatis a terra pariter elevabantur et rotae sequentes ea, quia spiritus vitae erat in rotis. 22 Et [j]similitudo super capita animalium firmamenti, quasi adspectus [l]crystalli horribilis et extenti super capita eorum desuper; 23 sub firmamento autem pennae eorum [m]rectae alterius ad alterum; unumquodque [n]duabus alis velabat corpus suum, et alterum similiter velabatur. 24 Et audiebam [o]sonum alarum [p]quasi sonum aquarum multarum, [q]quasi sonum sublimis Dei: cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, [r]ut sonus castrorum; cumque starent, demittebantur pennae eorum. 25 Nam, cum fieret vox super firmamentum, quod erat super caput eorum, stabant et submittebant alas suas; 26 et super firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, quasi adspectus lapidis [s]sapphiri [t]similitudo throni, et super similitudinem throni [u]similitudo quasi adspectus hominis desuper. 27 Et vidi quasi speciem [v]electri, velut adspectum ignis, intrinsecus eius per circuitum: a lumbis eius et desuper et a lumbis eius usque deorsum vidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu: 28 velut adspectum [x]arcus, cum fuerit in nube in die pluviae, hic erat adspectus splendoris per gyrum.

2 Haec visio similitudinis [a]gloriae Domini. Et vidi et [b]cecidi in faciem meam et audivi vocem loquentis

Et dixit ad me: [c]Fili hominis, [d]sta super pedes tuos, et loquar tecum. 2 [e]Et ingressus est in me spiritus, postquam locutus est mihi, et statuit me supra pedes meos; et audivi loquentem ad me 3 et dicentem: Filii hominis, mitto ego te ad filios Israël, ad [f]gentes apostatrices quae recesserunt a me; [g]ipsi et patres eorum praevaricati sunt pactum meum usque ad diem hanc; 4 et filii [h]dura facie et indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: 5 [i]Si forte vel ipsi audiant et si forte quiescant, quoniam [j]domus exasperans est, et [l]scient quia propheta fuerit in medio eorum.

6 Tu ergo, fili hominis, [m]ne timeas eos neque sermones eorum metuas, quoniam increduli et subversores sunt tecum, et cum [o]scorpionibus habitas. Verba eorum ne timeas et vultus eorum ne formides, quia domus exasperans est. 7 Loqueris ergo verba mea ad eos, [p]si forte audiant et quiescant; quoniam irritatores sunt.

8 Tu autem, fili hominis, audi quaecumque loquor ad te et noli esse [q]exasperans, sicut domus exasperatrix est; aperi os tuum et [r]comede quaecumque ego do tibi. 9 Et vidi, et ecce [s]manus missa

p cp. 40, 3; Ap 1, 15; 2, 18.
q cp. 10, 8, 21.
r vr. 17; cp. 10, 11.

s cp. 10, 22.

t vr. 5.
10-14] L. in fs. Evg.
*10 c] * Conc. Vienn. (an. 1311 sq.). definit. c. errores Jo. P. Olivi.*
u vr. 23. — cf. Is 6, 2.

v cp. 10, 17.
x cf. Ps 103, 4.

y vr. 4. — cf. Ps 96, 3, 4.
z cf. Zc 4, 10.

a Dn 10, 6. — cf. Mt 24, 27; Lc 17, 24.
b cp. 10, 9. — cf. Dn 7, 9.
c cf. Dn 10, 6.
d cp. 10, 10.
e vr. 8, 9; cp. 10, 11.
f cp. 10, 12. — cf. Ap 4, 8.
g cp. 10, 16.
h cf. cp. 10, 19; 11, 22.
i cp. 10, 17.

j cf. vr. 25, 26; cp. 10, 1.
l cf. Ap 4, 6.

m vr. 7.
n vr. 11.

o cp. 10, 5.
p cp. 43, 2; Is 28, 2. — cf. Ap 1, 15.
q cf. Ps 28, 3, 4; 67, 34.
r Dn 16, 6; Ap 12, 6.

s Ex 24, 10.
t cp. 10, 1. — cf. 3 Rg 22, 19.
u Da 8, 15. — cf. Ap 1, 13.
v v. vr. 4.

x Gn 9, 13. — cf. Ap 4, 3; 10, 1.
a cp. 3, 23; 8, 4; 9, 3; 10, 4, 18, 19; 11, 22, 23; 43, 4, 5; 44, 4. — cf. Ex 24, 16.
b cp. 3, 23; 43, 3; 44, 4. — cf. Gn 17, 3, 17; Js 5, 14; Tb 12, 16; Dn 8, 17; Ac 9, 4; Ap 1, 17.
c cp. 3, 1, 3, 4, 17, 25; 4, 1, 16; 5, 1 etc.; Dn 8, 17 etc.
d Dn 10, 11.
e cp. 3, 24; 11, 5.
f cf. vr. 5, 8.
2-9] LL. in fr. 2 p. D. 1 Nbr.
g cp. 20, 13, 18, 21.
h cf. cp. 3, 7. — cf. cp. 3, 27.
i vr. 7.
j vr. 6, 8; cp. 3, 26; 12, 2; 24, 3; 44, 6.
l cp. 33, 33.
m cp. 3, 9; Jr 1, 8.
n cf. cp. 28, 24; 2 Rg 23, 6; Mic 7, 4.
o cf. Eccli 26, 10.
p vr. 5; cp. 3, 11.
q cf. Is 50, 5.
r Ap 10, 9. — cf. cp. 3, 1, 3.
s cp. 8, 3; Dn 10, 10; Ap 10, 2.

relaturum declarat (9-3, 1). Quapropter, ut tam difficile munus adimpleat, a Deo, pro quo legatione fungitur, instruitur et roboratur atque poenae denuntiantur in eos qui ei contradixerint (2-21).

ad me, in qua erat [t]involutus liber, et expandit illum coram me, qui erat scriptus [u]intus et foris, et scriptae erant in eo lamentationes et carmen et vae.

3 Et dixit ad me: [a]Fili hominis, quodcumque inveneris comede; [b]comede volumen istud et vadens loquere ad filios Israël. **2** Et aperui os meum, et cibavit me volumine illo **3** et dixit ad me: Fili hominis, venter tuus comedet, et viscera tua complebuntur volumine isto quod ego do tibi. Et [c]comedi illud, et factum est in ore meo [d]sicut mel dulce.

4 Et dixit ad me: Fili hominis, vade ad domum Israël et loqueris verba mea ad eos. **5** Non enim ad [e]populum profundi sermonis et ignotae linguae, tu mitteris ad domum Israël; **6** neque ad populos multos profundi sermonis et ignotae linguae, quorum non possis audire sermones; et, [f]si ad illos mittereris, ipsi audirent te; **7** [g]domus autem Israël nolunt audire te, quia nolunt audire me; omnis quippe domus Israël [h]attrita fronte est et duro corde. **8** [i]Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum et frontem tuam duriorem frontibus eorum: **9** ut adamantem et ut silicem dedi faciem tuam; [j]ne timeas eos neque metuas a facie eorum, quia domus exasperans est.

10 Et dixit ad me: Fili hominis, omnes sermones meos, quos ego loquor ad te, adsume in corde tuo et auribus tuis audi **11** et vade, ingredere ad transmigrationem, ad [l]filios populi tui et loqueris ad eos et dices eis: [m]Haec dicit Dominus Deus: [n]Si forte audiant et quiescant. **12** Et [o]adsumpsit me spiritus, et audivi post me [p]vocem commotionis magnae: Benedicta gloria Domini de loco suo: **13** et [q]vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram et vocem rotarum sequentium animalia et vocem commotionis magnae. **14** [r]Spiritus quoque levavit me et adsumpsit me, et abii amarus in indignatione spiritus mei, [s]manus enim Domini erat mecum confortans me. **15** Et veni ad transmigrationem, ad acervum novarum frugum, ad eos qui habitabant iuxta [t]flumen Chobar, et sedi ubi illi sedebant, et [u]mansi ibi [v]septem diebus [x]maerens in medio eorum.

16 [y]Cum autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me dicens: **17** Fili hominis, [z]speculatorem dedi te domui Israël, et audies de ore meo verbum et adnuntiabis eis ex me. **18** Si, dicente me ad impium: [a]Morte morieris, non adnuntiaveris ei neque locutus fueris, ut avertatur a via sua impia et vivat, ipse impius [b]in iniquitate sua morietur, [c]sanguinem autem eius de manu tua requiram. **19** Si autem tu adnuntiaveris impio, et ille non fuerit conversus ab impietate sua et a via sua impia, ipse quidem in iniquitate sua morietur, [d]tu autem [e]animam tuam liberasti.

20 [f]Sed, et si conversus iustus a iustitia sua fuerit et fecerit iniquitatem, [g]ponam offendiculum coram eo; ipse morietur, quia non adnuntiasti ei; in peccato suo morietur, et non erunt in memoria iustitiae eius, quas fecit, [h]sanguinem vero eius de manu tua requiram. **21** Si autem tu adnuntiaveris iusto, ut non peccet iustus et ille non peccaverit, vivens vivet, quia adnuntiasti ei, et tu animam tuam liberasti.

22 Et facta est super me [i]manus Domini, et dixit ad me: [j]Surgens egredere [l]in campum, et ibi loquar tecum. **23** Et surgens egressus sum in campum, et ecce ibi [m]gloria Domini stabat quasi gloria, quam vidi iuxta [n]fluvium Chobar, et cecidi in faciem meam. **24** Et [o]ingressus est in me spiritus et statuit me super pedes meos et locutus est mihi et dixit ad me: Ingredere et includere in medio domus tuae.

25 Et tu, fili hominis, ecce [p]data sunt super te vincula et ligabunt te in eis, et non egredieris de medio eorum. **26** Et linguam tuam adhaerere faciam palato tuo, et eris mutus nec quasi vir obiurgans, quia [q]domus exasperans est. **27** Cum autem locutus fuero tibi, [r]aperiam os tuum, et dices ad eos. [s]Haec dicit Dominus Deus: Qui audit audiat, et qui quiescit quiescat, quia domus exasperans est.

---

t Jr 36, 2. — cf. cp. 3, 1.
u Ap 5, 1.

1-12] *LL. in fr. 3 p. D. 1 Nbr.*
a v. cp. 2, 1.
b cf. cp. 2, 8.

c Jr 15, 16; Ap 10, 9, 10.
d Ps 18, 11; 118, 103. — cf. Pro 16, 24.

e Is 33, 19; Jr 5, 15. — v. Dt 28, 49.

f cf. Mt 11, 21, 23.
g cf. Jo 15, 20.
h cf. cp. 2, 4.
i Is 50, 7. — cf. Jr 1, 18.

j cp. 2, 6.

l cp. 33, 2, 12, 17, 30.
m vr. 27.
n cp. 2, 5, 7.
o vr. 14; cp. 8, 3; 11, 1, 24; 43, 5. — cf. cp. 37, 1.
12] *Ant. in fs. ded. eccl.*
p cf. cp. 1, 24.
q cp. 1, 5, 15.
r v. vr. 12.
s v. cp. 1, 3.
t vr. 1, 1.
u Jb 2, 13; Ps 136, 1; Lm 2, 10.
v cf. Gn 50, 10; 1 Rg 31, 13; Jdt 16, 29; Eccli 22, 13.
x Is 1, 5; Jr 8, 18; Lm 5, 17.
y cf. Jr 42, 7.

z Jr 6, 17; Os 9, 8. — cf. Heb 13, 17.
17-19] cp. 33, 7-9.

a Gn 2, 17.
b cp. 18, 4, 18; Jr 31, 30. — cf. Jo 7, 21, 24.
c vr. 20; cp. 33, 6; 34, 10. — cf. cp. 18, 13; Ap 18, 6; 20, 26. — v. Gn 9, 5.
d cf. 1 Tm 4, 6.
e cp. 14, 14, 20.
f v. cp. 18, 24.
g Jr 6, 21.

h vr. 18.

i v. cp. 1, 3.
j cf. Ac 9, 6; 22, 10.
l cp. 8, 4; 37, 1.
m v. cp. 2, 1.
n vr. 15.
o v. cp. 2, 2.

p cp. 4, 8.

q v. cp. 2, 5, 8.
r cf. cp. 24, 27; 29, 21.
s vr. 11.

1. Divina iudicia (3, 22-32, 32). 1. Contra Iudaeos (3, 22-24, 37). *Mandato divino obsecutus (22-27) propheta symbolice docet urbem obsidendam (4, 1-3), cives vero omnibus necessariis destituendos esse (1-12). Insuper combusta coma,*

4 Et tu, [a]fili hominis, [b]sume tibi laterem et pones eum coram te
et describes in eo civitatem Ierusalem. 2 Et [c]ordinabis adversum
eam obsidionem et aedificabis [d]munitiones et comportabis [e]aggerem
et dabis contra eam castra et pones arietes in gyro. 3 Et tu sume
tibi sartaginem ferream et pones eam in murum ferreum inter te et
inter civitatem et [f]obfirmabis faciem tuam ad eam, et erit in obsi-
dionem, et [g]circumdabis eam: [h]signum est domui Israël.
4 Et tu dormies super latus tuum sinistrum et pones iniquitates
domus Israël super eo numero dierum, quibus dormies super illud,
et [i]adsumes iniquitatem eorum; 5 ego autem dedi tibi [j]annos iniqui-
tatis eorum numero dierum [l]trecentos et nonaginta dies, et portabis
[m]iniquitatem domus Israël. 6 Et, cum compleveris haec, dormies su-
per latus tuum dexterum secundo et adsumes [n]iniquitatem domus
Iuda quadraginta diebus; diem pro anno, diem, inquam, pro anno
dedi tibi. 7 [o]Et ad obsidionem Ierusalem convertes faciem tuam, et
[p]bracchium tuum erit extentum, et prophetabis adversus eam. 8 Ecce
[q]circumdedi te vinculis, et non te convertes a latere tuo in latus
aliud, donec [r]compleas dies obsidionis tuae. 9 Et tu sume tibi fru-
mentum et hordeum et fabam et lentem et milium et viciam, et
mittes ea in vas unum et facies tibi [s]panes numero dierum quibus
dormies super latus tuum, [t]trecentis et nonaginta diebus comedes
illud. 10 Cibus autem tuus, quo vesceris, erit in pondere viginti sta-
teres in die; a tempore usque ad tempus comedes illud. 11 Et aquam
in mensura bibes sextam partem hin, a tempore usque ad tempus
bibes illud. 12 Et quasi subcinericium hordeaceum comedet illud et
stercore, quod egreditur de homine, operies illud [v]in oculis eorum.
13 Et dixit Dominus: Sic comedent filii Israël [x]panem suum
pollutum inter gentes, ad quas eiciam eos. 14 Et dixi: [y]A a a, Do-
mine Deus, ecce anima mea non est polluta, et [z]morticinum et la-
ceratum a bestiis [a]non comedi ab infantia mea usque nunc, et [b]non
est ingressa in os meum omnis caro immunda.
15 Et dixit ad me: Ecce dedi tibi fimum boum pro stercoribus
humanis et facies panem tuum in eo. 16 Et dixit ad me: [c]Fili homi-
nis, ecce ego [d]conteram baculum panis in Ierusalem, et [e]comedent
panem in pondere et in sollicitudine et aquam in mensura et in an-
gustia bibent, 17 ut, deficientibus pane et aqua, corruat unusquisque
ad fratrem suum, et [f]contabescant in iniquitatibus suis.
5 Et tu, [a]fili hominis, sume tibi gladium acutum radentem pilos
et adsumes eum et [b]duces per caput tuum et per barbam tuam
et adsumes tibi stateram ponderis et divides eos. 2 [c]Tertiam partem
igni combures in medio civitatis, iuxta [d]completionem dierum obsi-
dionis, et adsumes tertiam partem et concides gladio in circuitu
eius, [e]tertiam vero aliam disperges in ventum, et [f]gladium nudabo
post eos, 3 et [g]sumes inde parvum numerum et ligabis eos in sum-
mitate pallii tui, 4 [h]et ex eis rursum tolles et proicies eos in medio
ignis et combures eos igni, et ex eo egredietur ignis in omnem do-
mum Israël.
5 Haec dicit Dominus Deus: [i]Ista est Ierusalem. [j]In medio gen-
tium posui eam et in circuitu eius terras, 6 et contempsit iudicia
mea, ut [k]plus esset impia quam gentes, et praecepta mea ultra
quam terrae quae in circuitu eius sunt; iudicia enim mea proiece-
runt et in praeceptis meis non ambulaverunt.
7 Idcirco haec dicit Dominus Deus: [l]Quia superastis gentes quae
in circuitu vestro sunt [m]et in praeceptis meis non ambulastis et iu-
dicia mea non fecistis et iuxta iudicia gentium, quae in circuitu ve-
stro sunt, non estis operati, 8 ideo haec dicit Dominus Deus: Ecce
[n]ego ad te et ipse [o]ego faciam in medio tui iudicia [p]in oculis gen-
tium 9 et faciam in te, [q]quod non feci et quibus similia ultra non
faciam, propter omnes abominationes tuas.
10 Ideo [r]patres comedent filios in medio tui, et filii comedent
patres suos, et [s]faciam in te iudicia et [t]ventilabo universas reliquias
tuas in omnem ventum.
11 Idcirco [u]vivo ego, dicit Dominus Deus, nisi [v]pro eo quod
sanctum meum violasti in omnibus offensionibus tuis et in cunctis

a v. cp. 2, 1.
b cf. vr. 3; Jr 13, 1, 2.
c cf. 4 Rg 25, 1; Is 29, 3.
d cp. 21, 22; 26, 8, 9.
e cp. 17, 17; Hab 1, 10. — cf. Dn 11, 15.
f Lv 17, 10. — cf. Lc 9, 51.
g cf. Is 29, 3.
h cp. 12, 6; 24, 24, 27. — cf. Is 8, 18; 20, 3.

i cf. Lv 16, 22; Is 53, 11, 12.
j cf. Nm 14, 34.
l vr. 9.
m cf. cp. 23, 4, 9, 10.
n cf. cp. 23, 11, 12.

o v. cp. 21, 2.
p Is 52, 10.
q cp. 3, 25.
r cf. cp. 5, 2. — v. 4 Rg 25, 1-3; Jr 39, 1, 2; 52, 4, 6.
s cf. 3 Rg 22, 27.
t vr. 16. — cf. Jr 37, 21.
u v. cp. 45, 12.

v v. cp. 12, 13.
x Os 9, 3. — cf. Dn 1, 8.
y cp. 20, 49.
z cp. 44, 31. — cf. Lv 7, 24.
a cf. Tb 1, 12; Dn 1, 8; 2 Mc 7, 1; Ac 10, 14.
b cf. Lv 7, 18; Is 65, 4.
c vr. 1.
d cp. 5, 16; 14, 13; Lv 26, 26; Ps 104, 16; Is 3, 1. — cf. Ps 103, 15.
e vr. 10. — cf. cp. 12, 19.
f cp. 24, 23; 33, 10; Lv 26, 39. — cf. cp. 6, 9.

a vr. cp. 2, 1.
b cf. cp. 1, 3; 44, 20; Lv 21, 5.
c cf. vr. 5; cp. 4, 1.
d v. cp. 4, 8.
e cf. vr. 10.
f vr. 12; cp. 12, 14. — cf. Jr 9, 16.
g cf. Jr 40, 6.
h cf. Jr 42, 18; 44, 14.

i cf. vr. 2; cp. 4, 1.
j cf. cp. 38, 12.
k v. cp. 16, 47, 48.
l cf. Jr 2, 10, 11.
m cp. 16, 47. — v. cp. 11, 12.
n v. cp. 13, 8.
o vr. 10; cp. 11, 9; 14, 21; 16, 41; 23, 10.
p cp. 22, 16.
q cf. 4 Rg 21, 12, 13; Lm 1, 12; 2, 13; Bar 2, 2; Dn 9, 12.
r v. Jr 19, 9.
s vr. 8.
t cp. 12, 14, 15; 17, 21; 22, 15; 36, 19; Lv 26, 33; Jr 9, 16; 15, 4; Zc 2, 6; 7, 14. — — cf. vr. 2.
u v. cp. 14, 16; 16, 48.
v cp. 8, 3, 5, 6; 23, 39; 2 Par 36, 14; Jr 7, 30. — cf. cp. 36, 18 etc.

quam sibimet raserat, paucis tantum pilis relictis (5, 1-4), iudicium Ierusalem incumbens declarat (10-17). Praedicit praeterea ruinam cuiuscumque loci ubi idololatria floruerat (6, 1-7), civibus nonnullis spe

abominationibus tuis, ego quoque confringam, et [x]non parcet oculus meus, et non miserebor. 12 [y]Tertia pars tui peste morietur et fame consumetur in medio tui, et tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo, tertiam vero partem tuam [z]in omnem ventum dispergam et gladium evaginabo post eos 13 et [a]complebo furorem meum et [b]requiescere faciam indignationem meam in eis et consolabor, et scient, quia [c]ego Dominus locutus sum in zelo meo, cum implevero indignationem meam in eis, 14 et dabo te [d]in desertum et in [e]opprobrium [f]gentibus, quae in circuitu tuo sunt, in conspectu omnis praetereuntis 15 et eris opprobrium et blasphemia, [g]exemplum et stupor in gentibus, quae in circuitu tuo sunt, [h]cum fecero in te iudicia in furore et in indignatione et in [i]increpationibus irae. 16 Ego Dominus locutus sum, quando misero [j]sagittas famis pessimas in eos, quae erunt mortiferae, et quas mittam, ut disperdam vos, et famem congregabo super vos et [l]conteram in vobis baculum panis 17 et immittam in vos famem et [m]bestias pessimas usque ad internecionem, et pestilentia et [n]sanguis transibunt per te, et gladium inducam super te: ego Dominus locutus sum.

6 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 2 [a]Fili hominis, [b]pone faciem tuam ad [c]montes Israël et [d]prophetabis ad eos 3 et dices: Montes Israël, audite verbum Domini Dei: Haec dicit Dominus Deus [e]montibus et collibus, rupibus et vallibus: Ecce ego inducam super vos gladium et [f]disperdam excelsa vestra 4 et demoliar aras vestras et confringentur simulacra vestra et [g]deiciam interfectos vestros ante idola vestra 5 et dabo cadavera filiorum Israël ante faciem simulacrorum vestrorum, [h]dispergam ossa vestra circum aras vestras, 6 [i]in omnibus habitationibus vestris [j]urbes desertae erunt, et [l]excelsa demolientur et dissipabuntur, et interibunt aerae vestrae et confringentur, et cessabunt idola vestra, et conterentur delubra vestra, et delebuntur opera vestra, 7 et cadet interfectus in medio vestri, et [m]scietis quia ego sum Dominus; 8 et [n]relinquam in vobis eos [o]qui fugerint gladium in gentibus, [p]cum dispersero vos in terris, 9 [q]et recordabuntur mei liberati vestri in gentibus, ad quas captivi ducti sunt, quia [r]contrivi cor eorum [s]fornicans et recedens a me et oculos eorum fornicantes post idola sua; et [t]displicebunt sibimet super malis, quae fecerunt in universis abominationibus suis, 10 et [u]scient, quia ego Dominus [v]non frustra locutus sum, ut facerem eis malum hoc.

11 Haec dicit Dominus Deus: [x]Percute manuum tuam et allide pedem tuum et dic heu ad omnes abominationes malorum domus Israël, [y]quia gladio, fame et peste ruituri sunt. 12 [z]Qui longe est peste morietur, qui autem prope gladio corruet, et qui relictus fuerit et obsessus fame morietur, et [a]complebo indignationem meam in eis. 13 Et [b]scietis quia ego Dominus, [c]cum fuerint interfecti vestri in medio idolorum vestrorum, in circuitu ararum vestrarum, [d]in omni colle excelso et [e]in cunctis summitatibus montium et [f]subtus omne lignum nemorosum et subtus universam quercum frondosam, locum ubi accenderunt [g]tura redolentia universis idolis suis. 14 Et [h]extendam manum meam super eos et [i]faciam terram desolatam et destitutam a deserto [j]Deblatha [l]in omnibus habitationibus eorum: et [m]scient quia ego Dominus.

7 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 2 Et tu, [a]fili hominis, haec dicit Dominus Deus terrae Israël: [b]Finis venit, venit finis super quattuor plagas terrae. 3 Nunc finis super te, et [c]immittam furorem meum in te et [d]iudicabo te iuxta vias tuas et ponam contra te omnes abominationes tuas, 4 [e]et non parcet oculus meus super te, et non miserebor; sed [f]vias tuas ponam super te et abominationes tuae in medio tui erunt, et [g]scietis quia ego Dominus.

5 Haec dicit Dominus Deus: Adflictio una, adflictio ecce venit. 6 [h]Finis venit, venit finis, evigilavit adversum te, ecce venit: 7 venit [i]contritio super te, qui habitas in terra: [j]venit tempus, prope est dies occisionis et non gloriae montium. 8 Nunc de propinquo [l]effundam iram meam super te et [m]complebo furorem meum in te et [n]iudicabo te iuxta vias tuas et imponam tibi omnia scelera tua,

---

x cp. 7, 4; 8, 18; 9, 10.
y cf. vr. 2; cp. 6, 11, 12; Jr 15, 2.
z cf. Dt 28, 65; Am 9, 4.
a cp. 6, 12; 7, 8; 8, 18; 20, 8; 21, 17; Lm 4, 11. — cf. cp. 39, 25.
b cp. 16, 42; 24, 13.
c cp. 36, 5, 6; 38, 19.
d cp. 6, 6. — v. Jr 22, 5.
e cp. 22, 4; 2 Es 2, 17; Ps 78, 4; Jr 24, 9.
f vr. 5, 6.
g cp. 14, 8; 2 Par 7, 20.
h cf. cp. 14, 21.
i cp. 25, 17.
j Dt 32, 23, 24.
l v. cp. 4, 16.
m cp. 14, 15; 33, 27; 34, 25; Dt 32, 24. — cf. 4 Rg 17, 25.
n cp. 38, 22.

a v. cp. 2, 1.
b cp. 13, 17; 20, 46; 21, 2; 25, 2; 28, 21; 29, 2; 35, 2; 38, 2. — cf. cp. 4, 3, 7; Lv 17, 10; Jr 21, 10.
c cp. 19, 9; 33, 28; 34, 13, 14; 35, 12; 36, 1, 4, 8; 37, 22; 38, 8; 39, 2, 4, 17.
d cp. 37, 4, 9; 38, 2.
e cp. 36, 4, 6.
f Lv 26, 30. — v. 2 Par 14, 5.
g vr. 13.
h cf. 4 Rg 23, 14, 16.
i cf. vr. 14.
j cp. 12, 20. — cf. Is 27, 10.
l cf. vr. 3, 4.
m cp. 7, 4; 11, 10, 12; 13, 9, 14, 21, 23; 14, 8; 15, 7; 16, 62 etc. — v. cp. 20, 38; Ex 7, 5; Os 2, 20.
n cp. 12, 16; 14, 22.
o cf. cp. 5, 16.
p v. cp. 5, 10.
q cp. 16, 61; 20, 43; 36, 31. — cf. Lv 26, 39, 40.
r cf. 23, 9.
s v. Ex 34, 15.
t cf. cp. 4, 17.
u v. vr. 7.
v cf. cp. 14, 23; Nm 23, 19.
x cf. cp. 21, 14, 17; 25, 6.
y v. cp. 5, 12.
z cf. cp. 7, 15.
a v. cp. 5, 13.
b vr. 7. *c* cf. vr. 4, 5.
d cf. cp. 20, 28.
e Os 4, 13.
f Is 57, 5; Jr 2, 20.
g cp. 16, 19; 20, 28; Gn 8, 21.
h cp. 25, 7; 13, 16; 35, 3; Is 5, 25.
i cp. 15, 8; 33, 28.
j cf. Nm 33, 46, 47; Jr 48, 22.
l cf. vr. 6. *m* v. vr. 7.

1-13] LL. in fr. 4 p. D. 1 Nbr.
a v. cp. 2, 1.
b vr. 2; Lm 4, 18; Am 8, 2. — cf. Is 10, 23.
c v. vr. 8.
d v. cp. 18, 30.
e vr. 9. — v. cp. 5, 11.
f cp. 9, 10; 11, 21; 16, 43; 22, 31; 22, 22; 36, 18.
g cp. 6, 7. [31.
h v. vr. 2.
i vr. 10.
j Sph 1, 14, 15. — cf. cp. 12, 23.
l cp. 9, 8; 14, 19; 20, 8, 13; 21, 8; 22, 22; 36, 18.
m vr. 3; cp. 5, 13.
n v. vr. 3; cp. 18, 30.

9 et [o]non parcet oculus meus, nec miserebor; sed vias tuas imponam tibi, et abominationes tuae in medio tui erunt, et scietis quia ego sum Dominus percutiens. 10 [p]Ecce dies, ecce venit; egressa est [q]contritio, floruit [r]virga, germinavit superbia, 11 [s]iniquitas surrexit in virga impietatis; [t]non ex eis et non ex populo neque ex sonitu eorum, et [u]non erit requies in eis. 12 [v]Venit tempus, appropinquavit dies: [x]qui emit non laetetur, et qui vendit non lugeat, [y]quia ira super omnem populum eius; 13 [z]quia qui vendit ad id quod vendidit non revertetur, et adhuc in viventibus vita eorum: visio enim ad omnem multitudinem eius non regredietur, et vir in iniquitate vitae suae non confortabitur. 14 Canite tuba, praeparentur omnes, et non est qui vadat ad proelium; ira enim mea super universum populum eius. 15 [a]Gladius foris, et pestis et fames intrinsecus: [b]qui in agro est gladio morietur, et qui in civitate pestilentia et fame devorabuntur, 16 [c]et salvabuntur qui fugerint ex eis, et [d]erunt in montibus quasi columbae convallium omnes trepidi, unusquisque in iniquitate sua. 17 [e]Omnes manus dissolventur, et omnia genua fluent aquis, 18 et [f]accingent se ciliciis, et [g]operiet eos formido, et in omni facie confusio, et in [h]universis capitibus eorum calvitium. 19 Argentum eorum foras proicietur, et aurum in sterquilinium; [i]argentum eorum et aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini; animam suam non saturabunt, et ventres eorum non implebuntur, [j]quia scandalum iniquitatis eorum factum est, 20 et [l]ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt et imagines abominationum suarum et simulacrorum fecerunt ex eo; propter hoc [m]dedi eis illud in immunditiam. 21 Et [n]dabo illud in manus alienorum ad diripiendum et [o]impiis terrae in praedam, et contaminabunt illud, 22 et avertam faciem meam ab eis, et violabunt arcanum meum, et introibunt in illud emissarii et contaminabunt illud.

23 [p]Fac conclusionem, [q]quoniam terra plena est iudicio sanguinum, et civitas plena iniquitate. 24 Et adducam [r]pessimos de gentibus, et possidebunt domos eorum, et [s]quiescere faciam superbiam potentium et possidebunt sanctuaria eorum. 25 Angustia superveniente, [t]requirent pacem, et non erit, 26 [u]conturbatio super conturbationem veniet, et auditus super auditum, et [v]quaerent visionem de propheta, et [x]lex peribit a sacerdote, et [y]consilium a senioribus. 27 Rex lugebit, et princeps induetur maerore, et manus populi terrae conturbantur; [z]secundum viam eorum faciam eis et secundum iudicia eorum iudicabo eos, et [a]scient quia ego Dominus.

8 Et [a]factum est, in anno sexto in sexto mense in quinta mensis [b]ego sedebam in domo mea, et [c]senes Iuda sedebant coram me, et cecidit ibi super me [d]manus Domini Dei. 2 et vidi, et ecce similitudo [e]quasi adspectus ignis, ab adspectu lumborum eius et deorsum ignis, et a lumbis eius et sursum [f]quasi adspectus splendoris, ut visio electri. 3 Et [g]emissa similitudo manus [h]apprehendit me in cincinno capitis mei, et [i]elevavit me spiritus [j]inter terram et caelum et [l]adduxit me in Ierusalem in [m]visione Dei iuxta [n]ostium interius, quod respiciebat ad aquilonem, [o]ubi erat statutum [p]idolum zeli ad provocandam aemulationem. 4 Et ecce ibi [q]gloria Dei Israël, secundum visionem quam videram in [r]campo. 5 Et dixit ad me: Fili hominis, [s]leva oculos tuos ad viam aquilonis. Et levavi oculos meos ad viam aquilonis, et ecce ab aquilone portae [t]altaris idolum zeli in ipso introitu. 6 Et dixit ad me: Fili hominis, putasne, [u]vides tu quid isti faciunt, [v]abominationes magnas, quas domus Israël facit hic, [x]ut procul recedam a sanctuario meo? Et adhuc conversus videbis abominationes maiores.

7 Et introduxit me ad ostium atrii, et vidi, et ecce foramen unum in pariete, 8 et dixit ad me: Fili hominis, [y]fode parietem. Et, cum fodissem parietem, apparuit ostium unum. 9 Et dixit ad me: Ingredere et vide abominationes pessimas quas isti faciunt hic. 10 Et ingressus vidi, et ecce [z]omnis similitudo [a]reptilium et animalium, abominatio et universa idola domus Israël [b]depicta erant in pariete in circuitu per totum, 11 et [c]septuaginta viri de [d]senioribus domus Israël, et Iezonias filius [e]Saphan stabat in medio eorum stantium

o v. vr. 4.
p cf. vr. 2.
q vr. 7.
r cf. Is 10, 5; 14, 5.
s cf. Is 10, 9, 10.
t cf. cp. 17, 13.
u cf. vr. 24.
v vr. 7.
x cf. Is 24, 2; 1 Cor 7, 29, 30.
y vr. 14.
z cf. Lv 25, 24.

a cf. cp. 6, 12; Lm 1, 20; Dt 32, 25; Jr 9, 21.
b Jr 14, 18.
c cp. 6, 8.
d cf. Is 38, 14.

e cp. 21, 7; Is 13, 7; Jr 6, 24.
f Jr 4, 8; 6, 26; Lm 2, 10; Am 8, 10.
g Ps 54, 5.
h Is 3, 24.
i Pro 11, 4; Eccl 5, 1, 10; Sph 1, 18.
j cp. 14, 3. — cf. 1 Tm 6, 10.
l cf. cp. 16. 17.

m cf. cp. 9, 7; 24, 21.
n cp. 11, 9; 23, 46; 25, 7; 28, 7.
o vr. 24.

p cf. Jr 27, 2.
q cp. 8, 17; 9, 9; 11, 6. — cf. Jr 6, 7.
r cf. vr. 21; Hab 1, 6, 13.
s cp. 30, 6; 33, 28. — cf. vr. 11.
t cf. Jr 6, 14; 8, 15; Is 48, 22; 1 Th 5, 3.
u cf. Jr 4, 20.
v cf. cp. 20, 1, 3; Ps 74, 9.
x cf. Jr 18, 18; Ml 2, 7.
y cf. 3 Rg 12, 6; Dn 13, 5.
z cf. vr. 4.

a v. cp. 6, 7.
a cf. cp. 1, 2; 20, 1.
b cf. 4 Rg 6, 32.
c vr. 11, 12; cp. 9, 6; 14, 1; 20, 1, 3.
d v. cp. 1, 3.
e cp. 1, 27.
f cp. 1, 4, 27.
g cf. Dn 5, 5. — v. cp. 2, 9.
h Dn 14, 35.
i v. cp. 3, 12; 11, 1.
j cf. 2 Cor 12, 2, 4.
l cp. 40, 2.
m v. cp. 1, 1.
n vr. 14.
o vr. 5, 6; cp. 5, 12.
p cf. Dt 32, 16, 21.
q vr. cp. 2, 1.
r cp. 3, 23.
s v. cp. 2, 1.
t v. vr. 16.
u cf. cp. 47, 6.
v v. cp. 5, 11.
x cf. cp. 10, 18, 19.
y cf. cp. 12, 5.
z v. Ez 20, 4.

a Lv 11, 30. — cf. Rm 1, 23.
b cf. cp. 23, 14.
c cf. Ex 24, 1; Nm 11, 16.
d v. vr. 1.
e 2 Par 34, 8.

et vidit idolum zeli deamque Thamnuz et solem adorari (5 18); sex viros armatos, Deo iubente, signatis servatisque innocentibus, in ceteros animadvertere (9, 1-11); prunas ignitas super civitatem a scriba

ante picturas, et unusquisque habebat turibulum in manu sua, et [f]vapor nebulae de ture consurgebat.

12 Et dixit ad me: Certe vides, fili hominis, quae seniores domus Israël faciunt [g]in tenebris, unusquisque in abscondito [h]cubiculi sui; dicunt enim: [i]Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram. 13 Et dixit ad me: Adhuc conversus [j]videbis abominationes maiores, quas isti faciunt. 14 Et introduxit me per [l]ostium portae domus Domini, quod respiciebat ad aquilonem, et ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem. 15 Et dixit ad me: Certe vidisti, fili hominis; adhuc conversus videbis abominationes maiores his. 16 Et introduxit me [m]in atrium domus Domini interius,, et ecce in ostio templi Domini [n]inter [o]vestibulum et [p]altare quasi [q]viginti quinque viri [r]dorsa habentes contra templum Domini et facies ad orientem et [s]adorabant ad ortum solis. 17 Et dixit ad me: Certe vidisti, fili hominis; nunquid leve est hoc domui Iuda, ut facerent [t]abominationes istas, quas fecerunt hic, quia [u]replentes terram iniquitate conversi sunt [v]ad irritandum me? Et ecce applicant ramum ad nares suas. 18 Ergo et [x]ego faciam in furore: [y]non parcet oculus meus nec miserebor et, [z]cum clamaverint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos.

9 Et clamavit in auribus meis voce magna dicens: Appropinquaverunt visitationes urbis, et unusquisque vas interfectionis habet in manu sua. 2 Et ecce sex viri veniebant de via [a]portae superioris, quae respicit ad [b]aquilonem, et uniuscuiusque vas interitus in manu eius; vir quoque unus in medio eorum [c]vestitus erat lineis, et atramentarium scriptoris ad renes eius; et ingressi sunt et steterunt iuxta [d]altare aereum.

3 Et [e]gloria Domini Israël adsumpta est de cherub, quae erat super eum ad [f]limen domus; et vocavit virum, qui indutus erat lineis et atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis, 4 et dixit Dominus ad eum: Transi per mediam civitatem, in medio Ierusalem, et [g]signa thau super frontes virorum [h]gementium et dolentium super cunctis abominationibus quae fiunt in medio eius. 5 Et [i]illis dixit, audiente me: Transite per civitatem sequentes eum et percutite, [j]non parcat oculus vester neque misereamini: 6 [k]senem, adulescentulum et virginem, parvulum et mulieres, interficite usque ad internecionem; [m]omnem autem, super quem videritis thau, ne occidatis, et [n]a sanctuario meo incipite. Coeperunt ergo a [o]viris senioribus, qui erant ante faciem domus. 7 Et dixit ad eos: [p]Contaminate domum et implete atria interfectis, egredimini! Et egressi sunt et percutiebant eos qui erant in civitate. 8 Et, caede completa, remansi ego [q]ruique super faciem meam et clamans aio: Heu heu heu, Domine Deus! ergone disperdes omnes reliquias Israël [r]effundens furorem tuum super Ierusalem? 9 Et dixit ad me: [s]Iniquitas domus Israël et Iuda magna est nimis valde, et [t]repleta est terra sanguinibus, et civitas repleta est aversione; dixerunt enim: [u]Dereliquit Dominus terram et Dominus non videt. 10 Igitur et [v]meus non parcet oculus neque miserebor; [x]viam eorum super caput eorum reddam. 11 Et ecce vir, [y]qui erat indutus lineis, qui habebat atramentarium in dorso suo, respondit verbum dicens: Feci sicut praecepisti mihi.

10 Et vidi, et ecce [a]in firmamento, quod erat super caput cherubim, [b]quasi lapis sapphirus, quasi species similitudinis [c]soli apparuit super ea. 2 Et dixit ad [d]virum, qui indutus erat lineis, et ait: Ingredere in medio [e]rotarum, quae sunt subtus cherubim; et imple manum tuam [f]prunis ignis, quae sunt inter cherubim, et [g]effunde super civitatem. Ingressusque est in [h]conspectu meo. 3 Cherubim autem [i]stabant a dextris domus, cum ingrederetur vir, et [j]nubes implevit [l]atrium interius, 4 et elevata est [m]gloria Domini desuper cherub ad [n]limen domus, et repleta est domus nube, et atrium repletum [o]est splendore gloriae Domini, 5 et [p]sonitus alarum cherubim audiebatur usque ad atrium exterius quasi vox Dei omnipotentis loquentis. 6 Cumque praecepisset viro, [q]qui indutus erat lineis, dicens: [r]Sume ignem de medio rotarum quae sunt inter cherubim, ingressus ille stetit iuxta rotam: 7 et extendit cherub manum de medio cherubim ad ignem, qui erat inter cherubim

f cf. cp. 6, 13.

g cf. vr. 7.
h cf. vr. 10.
12] * *Catech. R. IV 9, 7.*
i cp. 9, 9; Jb 22, 14; Ps (10), 11; 72, 11; Is 29, 15.
j vr. 6, 15.
l vr. 3.
m cp. 10, 3; 40, 23, 28; 43, 5; 45, 19; 46, 1; 3 Rg 6, 36.
n Jl 2, 17; 1 Mc 7, 36; Mt 23, 35.
o 3 Rg 6, 3.
p vr. 5; cp. 40, 47; Ex 40, 6, — cf. cp. 9, 2.
q cp. 11, 1.
r cf. Jr 2, 27; 32, 33.
s cf. Jr 8, 2.
t v. cp. 5, 11; 18, 12.
u cf. cp. 7, 23.
v Jr 7, 18, 19. — cf. cp. 20, 28.
x cp. 5, 13.
y v. cp. 5, 11.
z Pro 1, 28; Is 7, 15; Mic 3, 4.

a Jr 20, 2. — cf. 4 Rg 15, 35.
b cf. Jr 1, 14.
c cp. 10, 2, 6, 7. — cf. Dn 10, 5; 12, 6, 7.

d cf. cp. 8, 16.
e v. cp. 2, 1.
f cp. 10, 4, 18; 46, 2; 47, 1.

g Ap 3, 12; 7, 3; 9, 4; 14, 1; 22, 4. — cf. Ex 12, 7; Jo 6, 27; 2 Tm 2, 19; Ap 13, 16, 17.
h cf. Ps 118, 136, 158.
i cf. vr. 2.
j v. cp. 5, 11.
l cf. 2 Par 36, 17.
m cf. Ap 9, 4.
n cf. Jr 25, 29.
o cp. 8, 11, 12.
p cp. 7, 20-22.

q cp. 11, 13. — cf. Nm 14, 5.
r v. cp. 7, 8.
s v. 2 Par 36, 14-16.
t v. cp. 7, 23.
u cp. 8, 12. — v. Ps (10), 11.
v v. cp. 5, 11.
x v. cp. 7, 4.
y vr. 2.

a cf. cp. 1, 22.
b v. cp. 1, 26.
c cf. Col 1, 16.
d vr. 6, 7; cp. 9, 2.
e vr. 6, 13.
f cf. cp. 1, 13.
g cf. Ap 8, 5.
h vr. 19.
i cf. Lc 1, 11.
j 3 Rg 8, 10. — cf. Is 6, 4; Ap 15, 8.
l v. cp. 8, 16.
m vr. 18, 19. — v. cp. 2, 1.
n v. cp. 9, 3.
o cf. cp. 43, 2.
p cp. 1, 24.
q v. cp. 9, 2.
r cf. vr. 2.

spargi (10, 1-7) gloriamque Dei e templo egressam super cherubim constare (8-22), Deum vero iubere ut ipse principibus interitum nuntiet (11, 1-12), sibique perterrito unius principis improvisa morte pro-

et sumpsit et dedit in manus eius qui indutus erat lineis. Qui accipiens egressus est, 8 et apparuit in cherubim similitudo [s]manus hominis subtus pennas eorum.

9 [t]Et vidi, et ecce quattuor rotae iuxta cherubim; rota una iuxta cherub unum; [u]species autem rotarum erat [v]quasi visio lapidis chrysolithi; 10 et [w]adspectus earum similitudo una quattuor, quasi sit rota in medio rotae. 11 [x]Cumque ambularent, in quattuor partes gradiebantur et [y]non revertebantur ambulantes; sed ad locum ad quem ire declinabat, quae prima erat, sequebantur et ceterae nec convertebantur. 12 Et [z]omne corpus earum et colla et manus et pennae et circuli plena erant oculis in circuitu quattuor rotarum. 13 Et rotas istas vocavit volubiles, audiente me. 14 [a]Quattuor autem facies habebat unum: facies una facies cherub, et [b]facies secunda [c]facies hominis, et in tertio facies leonis, et in quarto facies aquilae. 15 [d]Et elevata sunt cherubim (ipsum est [e]animal quod videram iuxta [f]fluvium Chobar). 16 [g]Cumque ambularent cherubim, ibant pariter et rotae iuxta ea; et, cum elevarent cherubim alas suas, ut exaltarentur de terra, non residebant rotae, sed et ipsae iuxta erant. 17 [h]Stantibus illis, stabant et cum elevatis elevabantur; spiritus enim vitae erat in eis. 18 Et egressa est [i]gloria Domini a [j]limine templi et [k]stetit super cherubim. 19 Et [m]elevantia cherubim alas suas exaltata sunt a terra [n]coram me, et, illis egredientibus, rotae quoque subsecutae sunt, et stetit in introitu [o]portae domus Domini orientalis, et [p]gloria Dei Israël erat super ea. 20 [q]Ipsum est animal, [f]quod vidi subter Deum Israël iuxta fluvium Chobar, et intellexi quia cherubim essent. 21 [r]Quattuor vultus uni, et quattuor alae uni, et [s]similitudo manus hominis sub alis eorum, 22 [t]et similitudo vultuum eorum ipsi vultus quos videram iuxta fluvium Chobar, et intuitus eorum et impetus singulorum [u]ante faciem suam ingredi.

11 Et [a]elevavit me spiritus et introduxit me ad [b]portam domus Domini orientalem, quae respicit ad solis ortum, et ecce in introitu portae [c]viginti quinque viri, et vidi in medio eorum Iezoniam [d]filium Azur et [e]Pheltiam filium Banaiae principes populi. 2 Dixitque ad me: [f]Fili hominis, hi sunt viri qui cogitant iniquitatem et tractant consilium pessimum in urbe ista 3 [g]dicentes: Nonne dudum aedificatae sunt domus? [h]haec est lebes, nos autem carnes.

4 Idcirco vaticinare de eis, vaticinare, fili hominis. 5 Et [i]irruit in me spiritus Domini et dixit ad me: Loquere: Haec dicit Dominus: Sic locuti estis, domus Israël, et [j]cogitationes cordis vestri ego novi. 6 Plurimos occidistis in urbe hac et [l]implestis vias eius interfectis.

7 Propterea haec dicit Dominus Deus: Interfecti vestri, quos posuistis in medio eius, [m]hi sunt carnes, et haec est lebes; et educam vos de medio eius. 8 [n]Gladium metuisti, et gladium inducam super vos, ait Dominus Deus, 9 et eiciam vos de medio eius [o]daboque vos in manu hostium et [p]faciam in vobis iudicia. 10 [q]Gladio cadetis, in finibus Israël iudicabo vos, et [r]scietis quia ego Dominus. 11 [s]Haec non erit vobis in lebetem, et vos non eritis in medio eius in carnes; in finibus Israël iudicabo vos, 12 et [r]scietis quia ego Dominus, quia [t]in praeceptis meis non ambulastis et iudicia mea non fecistis, [u]sed iuxta iudicia gentium, quae in circuitu vestro sunt, estis operati. 13 [v]Et factum est, cum prophetarem, [x]Pheltias filius Banaiae mortuus est, et [v]cecidi in faciem meam clamans voce magna et dixi: Heu heu heu, Domine Deus, [z]consummationem tu facies reliquiarum Israël!

14 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 15 Fili hominis, fratres tui, fratres tui, viri propinqui tui et omnis domus Israël, universi quibus dixerunt habitatores Ierusalem: [a]Longe recedite a Domino, nobis data est terra in possessionem. 16 Propterea haec dicit Dominus Deus: Quia longe feci eos in gentibus et quia dispersi eos in terris, [b]ero eis in sanctificationem modicam in terris ad quas venerunt.

17 Propterea loquere: Haec dicit Dominus Deus: [c]Congregabo vos de populis et adunabo de terris, in quibus dispersi estis, daboque vobis humum Israël. 18 Et ingredientur illuc et [d]auferent omnes

s cf. vr. 21; cp. 1, 8; 8, 3.

t cf. cp. 1, 15.
u cp. 1, 16.
v cf. Dn 10, 6.
x cp. 1, 8, 9, 17.
y cf. vr. 11.

z cf. cp. 1, 18.

a vr. 21; cp. 1, 5, 6.
b cf. cp. 1, 10.
c cf. cp. 1, 5, 10; 41, 19.
d vr. 17, 19.
e cp. 1, 5.
f v. cp. 1, 1.
g cp. 1, 19.
h cp. 1, 21.
i cf. vr. 4; cp. 43, 2.
j cf. vr. 4; cp. 9, 3.
l vr. 4.
m cp. 11, 22.
n vr. 2.
o cp. 11, 1. — v. cp. 43, 1.
p vr. 15. — v. cp. 2, 1.
q vr. 15.
r vr. 14; cp. 1, 6.
s vr. 8.
t cf. cp. 1, 10.
u cp. 1, 9. — cf. vr. 11.

a vr. 24; cp. 3, 12; 8, 3.
b cp. 10, 19. — v. cp. 43, 1.
c cp. 8, 16.
d Jr 28, 1.
e vr. 13.
f v. cp. 2, 1.
g cf. Jr 29, 28.
h vr. 7; cp. 24, 3, 6.
i v. cp. 2, 2.

j cp. 20, 32; 38, 10. — cf. Is 29, 15.
l cf. cp. 7, 23; 28, 7.

m vr. 3.
n Jr 42, 16.

p v. cp. 5, 8, 10.
o cp. 7, 21.
q Jr 39, 6. — v. 4 Rg 25, 18, 21.
r v. cp. 6, 7.
s cf. vr. 3, 7.
t cp. 5, 7.
u cf. cp. 8, 10, 14, 16.

v cf. Ac 5, 5.
x vr. 1.
y cp. 9, 8.
z cf. cp. 20, 17; Jr 4, 27; 5, 18; 30, 11.

a cf. 1 Rg 26, 19.

b cf. cp. 57, 26, 28; Ap 21, 22.

c cp. 20, 41; 28, 25; 34, 13; 36, 24; 37, 21. — cf. cp. 38, 8; 39, 27; Is 11, 12.
d cp. 37, 23.

mittere reliquiarum Israël conversionem (13-21). In se reversus et in Chaldaeam abductus, postquam omnia quae viderat enarravit (22-25), duplici actione, cuius symbolum populo explicat, loquitur de Sedeciae et populi

offensiones [e]cunctasque abominationes eius de illa. 19 Et [f]dabo eis cor unum et [g]spiritum novum tribuam in visceribus eorum et [h]auferam cor lapideum de carne eorum et [i]dabo eis cor carneum, 20 [j]ut in praeceptis meis ambulent et iudicia mea custodiant faciantque ea, et [k]sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum. 21 [m]Quorum cor post offendicula et abominationes suas ambulat, [n]horum viam in capite suo ponam, dicit Dominus Deus. 22 Et [o]elevaverunt cherubim alas suas, et rotae cum eis, et [p]gloria Dei Israël erat super ea. 23 Et ascendit gloria Domini de medio civitatis [q]stetitque super montem qui est ad orientem urbis, 24 et [r]spiritus levavit me adduxitque in Chaldaeam ad transmigrationem [s]in visione in spiritu Dei; et sublata est a me visio, quam videram, 25 et locutus sum ad transmigrationem omnia verba Domini quae ostenderat mihi.

12 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 2 Fili hominis, in medio [a]domus exasperantis tu habitas, [b]qui oculos habent ad videndum et non vident et aures ad audiendum et non audiunt, quia domus exasperans est.

3 Tu ergo, fili hominis, [c]fac tibi vasa transmigrationis et transmigrabis per diem coram eis; transmigrabis autem de [d]loco tuo ad locum alterum [e]in conspectu eorum, [f]si forte adspiciant, quia domus exasperans est; 4 et efferes foras vasa tua quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum; tu autem egredieris [g]vespere coram eis, sicut egreditur migrans. 5 Ante oculos eorum [h]perfode tibi parietem et egredieris per eum, 6 in conspectu eorum in umeris portaberis, in caligine efferetis, faciem tuam velabis et non videbis terram, quia [i]portentum dedi te domui Israël. 7 [j]Feci ergo sicut praeceperat mihi Dominus: [k]vasa mea protuli quasi vasa transmigrantis per diem et vespere perfodi mihi parietem manu et in caligine egressus sum in umeris portatus in conspectu eorum.

8 Et factus est sermo Domini mane ad me dicens: 9 Fili hominis, nunquid non dixerunt ad te domus Israël, [m]domus exasperans: [n]Quid tu facis? 10 Dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Super [o]ducem onus istud, qui est in Ierusalem, et super omnem domum Israël, quae est in medio eorum. 11 Dic: [p]Ego portentum vestrum: [q]quomodo feci, sic fiet illis; in transmigrationem et in captivitatem ibunt. 12 [r]Et dux, qui est in medio eorum, in umeris portabitur, in caligine egredietur, [s]parietem perfodient, ut educant eum, [t]facies eius operietur, ut non videat oculo terram, 13 et [u]extendam rete meum, et capietur in sagena mea, et [v]adducam eum in Babylonem in terram Chaldaeorum, et [w]ipsam non videbit ibique morietur. 14 Et omnes, qui circa eum sunt, praesidium eius et agmina eius, [x]dispergam in omnem ventum et [y]gladium evaginabo post eos. 15 Et [z]scient quia ego Dominus, quando dispersero illos in gentibus et disseminavero eos in terris. 16 [a]Et relinquam ex eis viros paucos a gladio et fame et pestilentia, et enarrent omnia scelera eorum in gentibus, ad quas ingredientur, et [b]scient quia ego Dominus.

17 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 18 Fili hominis, [c]panem tuum in conturbatione comede, sed et aquam tuam in festinatione et maerore bibe, 19 et dices ad populum terrae: Haec dicit Dominus Deus ad eos qui habitant in Ierusalem in terra Israël: [d]Panem suum in sollicitudine comedent et aquam suam in desolatione bibent; ut [e]desoletur terra a multitudine sua [f]propter iniquitatem omnium qui habitant in ea. 20 Et [g]civitates, quae nunc habitantur, desolatae erunt, terraque deserta, et [b]scietis quia ego Dominus.

21 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 22 Fili hominis, [h]quod est proverbium istud vobis in terra Israël dicentium: [i]In longum differentur dies, et peribit omnis visio? 23 ideo dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Quiescere faciam proverbium istud neque vulgo dicetur ultra in Israël; et loquere ad eos, [j]quod appropinquaverint dies et sermo omnis visionis; 24 [i]non enim erit ultra omnis visio cassa, neque divinatio ambigua in medio filiorum Israël; 25 quia ego Dominus loquar, et, [m]quodcumque locutus fuero, verbum fiet et non prolongabitur amplius; sed in diebus vestris, [n]domus exasperans, loquar verbum et faciam illud, dicit Dominus Deus.

---

e cp. 5, 11.
f Jr 32, 39; Bar 2, 3. — cf. cp. 18, 31; Ac 4, 32.
g cp. 36, 26. — cf. cp. 18, 31; Ps 50, 12; Jr 31, 33.
h cf. Zc 7, 12.
i cf. 36, 26; 2 Cor 3, 3.
j Ps 104, 45.
k cp. 14, 11; 36, 28; 37, 23, 27; Ex 29, 45; Lv 26, 12. — v. Jr 30, 22; 31, 33.
m cf. cp. 9, 4-6.
n v. cp. 7, 4.
o cp. 10, 19. *p* cp. 2, 1.
q Zc 14, 4. — cf. cp. 43, 2.
r vr. 1. — v. cp. 3, 12.
s v. cp. 1, 1. *t* vr. 1.

a v. cp. 2, 5.
b Jr 5, 21; Mt 13, 13, 14; Mr 8, 18. — cf. Is 6, 9, 10.
c cf. Jr 46, 19.
d cf. cp. 17, 16.
e cp. 4, 12; 21, 6; 37, 20; 43, 11.
f cf. Jr 36, 3.
g cf. 4 Rg 25, 4; Jr 39, 4; 52, 7.
h cf. cp. 8, 8.

i vr. 11. — v. cp. 4, 3.
j cp. 24, 18; 37, 7.
k cf. vr. 3.

m vr. 2.
n cf. cp. 17, 12; 24, 19; 37, 18.
o cf. cp. 21, 25. — v. 2 Par 36, 11-13.
p vf. 6; cp. 24, 24.
q cf. 24, 22, 24.
r cf. 4 Rg 25, 4.
s cf. vr. 5.
t cf. vr. 6.
u cp. 17, 20; 32, 3. — cf. cp. 19, 8; Jr 16, 16; Os 7, 12; Am 4, 2; Hab 1, 15.
v cp. 17, 20. — cf. 4 Rg 25, 7; Jr 32, 4, 5; 52, 11.
w v. Jr 52, 11.
x cp. 5, 10. — 4 Rg 25, 5.
y cp. 5, 2.
z v. cp. 6, 7.

a cp. 6, 8, 9; 14, 22.
b v. cp. 6, 7.
c cf. cp. 4, 10, 11; 21, 6.

d cp. 4, 10, 16. — cf. Dt 28, 65.
e cf. cp. 32, 15; Zc 7, 14.
f cp. 7, 11, 23.
g cp. 6, 6.

h cf. cp. 16, 41, 18, 2, 3.
i cf. vr. 27; 2 Pt 3, 4.

j cf. cp. 7, 7, 12.
l cp. 13, 23. — cf. cp. 13, 6, 7.

m vr. 28; Is 55, 11.
n v. cp. 2, 3, 5.

captivitate (12, 1-28), cuius causas inquirens, duas esse dicit, corruptionem nempe eorum qui praesunt sive pseudoprophetarum (13, 1-16), sive quarumdam feminarum populo lucri gratia illudentium (17-23), sive prae-

26 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 27 Fili hominis, ecce domus Israël dicentium: [o]Visio, quam hic videt, [p]in dies multos et in tempora longa iste prophetat; 28 propterea dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Non prolongabitur ultra omnis sermo meus: verbum, quod locutus fuero, complebitur, dicit Dominus Deus.

13 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 2 [a]Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israël, qui prophetant, et dices [b]prophetantibus de corde suo: Audite verbum Domini: 3 Haec dicit Dominus Deus: [c]Vae prophetis insipientibus, [d]qui sequuntur spiritum suum et nihil vident! 4 Quasi vulpes in desertis prophetae tui, Israël, erant. 5 [e]Non ascendistis ex adverso neque opposuistis murum pro domo Israël, [f]ut staretis in proelio in die Domini. 6 [g]Vident vana et divinant mendacium dicentes: Ait Dominus, [h]cum Dominus non miserit eos, et perseveraverunt confirmare sermonem. 7 Nunquid non visionem cassam vidistis et divinationem mendacem locuti estis et dicitis: Ait Dominus, cum ego non sim locutus?

8 Propterea haec dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana et vidistis mendacium, ideo ecce [i]ego ad vos, dicit Dominus Deus. 9 Et erit manus mea super prophetas, [j]qui vident vana et divinant mendacium: in consilio populi mei non erunt et in scriptura domus Israël non scribentur [l]nec in terram Israël ingredientur, et [m]scietis quia ego Dominus Deus. 10 Eo quod deceperint populum meum dicentes: [n]Pax, et non est pax, et ipse aedificabat parietem, illi autem [o]liniebant eum luto absque paleis; 11 dic ad eos, qui liniunt absque temperatura, quod casurus sit; erit enim [p]imber inundans et [q]dabo lapides praegrandes desuper irruentes et ventum procellae dissipantem. 12 Siquidem ecce cecidit paries; nunquid non dicetur vobis: Ubi est litura quam linistis?

13 Propterea haec dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea, et imber inundans in furore meo erit, et lapides grandes in ira in consumptionem, 14 et destruam parietem, quem linistis absque temperamento, et adaequabo eum terrae, et [r]revelabitur fundamentum eius, et cadet, et consumetur in medio eius, et [s]scietis quia ego sum Dominus. 15 Et complebo indignationem meam in pariete et in his, qui liniunt eum absque temperamento, dicamque vobis: Non est paries, et non sunt qui liniunt eum. 16 Prophetae Israël qui prophetant ad Ierusalem et vident ei [t]visionem pacis, et non est pax, ait Dominus Deus.

17 Et tu, fili hominis, [u]pone faciem tuam contra [v]filias populi tui, [w]quae prophetant de corde suo, et vaticinare super eas 18 et dic: Haec dicit Dominus Deus: Vae quae consuunt [y]pulvillos sub omni cubito manus et faciunt cervicalia sub capite universae aetatis ad [z]capiendas animas et, cum caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum 19 et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei et [a]fragmen panis, ut [b]interficerent animas, quae non moriuntur, et vivificarent animas, quae non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis!

20 Propter hoc haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ad pulvillos vestros, quibus vos capitis animas volantes, et dirumpam eos de bracchiis vestris et dimittam animas, quas vos capitis, animas ad volandum, 21 et dirumpam cervicalia vestra et [c]liberabo populum meum de manu vestra, neque erunt ultra in manibus vestris ad praedandum, et [d]scietis quia ego Dominus. 22 [e]Pro eo quod maerere fecistis cor iusti mendaciter, quem ego non contristavi, et [f]confortastis manus impii, ut [g]non reverteretur a via sua mala et viveret; 23 [h]propterea vana non videbitis et divinationes non divinabitis amplius, et eruam populum meum de manu vestra, et [d]scietis quia ego Dominus.

14 Et venerunt ad me viri [a]seniorum Israël et sederunt coram me. 2 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 3 Fili hominis, viri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis et [b]scandalum iniquitatis suae statuerunt contra faciem suam: [c]nunquid interrogatus respondebo eis? 4 Propter hoc loquere eis et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Homo, homo de domo Israël qui posuerit immundi-

o cp. vr. 22.
p cp. 38, 8; Dn 8, 26. — cf. Hab 2, 3.

1-14] LL. in fr. 5 p. D. 2 Nbr.
a v. cp. 2, 1.
b vr. 17; Jr 23, 16, 26.

c Os 9, 7.
d cf. Dt 18, 18; Jr 1, 9.

e cp. 22, 30; Ps 105, 23.

f cp. 22, 30.
g vr. 23; cp. 12, 24; 21, 29; 22, 28; Jr 5, 31.
h cf. Dt 18, 20. — v. Jr 14, 14; 23, 21.

i cp. 5, 8; 21, 3; 28, 22; 29, 3; 30, 22; 35, 3; 38, 3; Jr 31, 13. — cf. cp. 26, 3; 34, 10.
j 1 Es 2, 59, 62; Ps 68, 29. — — cf. 2 Es 7, 5; Ps 86, 6; Is 4, 3; Dn 12, 1.
l cp. 20, 38.
m v. cp. 6, 7.
n vr. 16; Jr 6, 14; Mic 3, 5.
o cp. 22, 28. — cf. Lc 6, 49.
p cp. 32, 22; 38, 22; Is 28, 2, 17. — cf. Jb 22, 16; Sap 4, 4; Is 30, 13; Mt 7, 27.
q cp. 38, 22. — cf. Ex 9, 24; Js 10, 11; Sap 5, 23; Ap 16, 21.

r Mic 1, 6.
s v. vr. 9, 21.

t vr. 10.
u v. cp. 6, 2; 14, 8 etc.
v cf. Ex 15, 20; Jd 4, 4; 4 Rg 22, 14.
x vr. 2.
y vr. 20, 21.
z Pro 6, 16.

a Pro 28, 11.
b cf. Ecli 21, 3.

c cf. cp. 34, 10.

d v. vr. 9, 14.
e cf. Jr 28, 16.
f Jr 23, 14. — cf. Ps 63, 6.
g v. cp. 18, 21.
h vr. 6, 7, 9; cp. 12, 24.

a v. cp. 20, 1.

b cp. 7, 19; 44, 12.
c cp. 20, 3, 31; 4 Rg 3, 13.

sertim seniorum (14, 1-14); et peccata ipsius populi, quae tanta sunt ut nullus, ne iustissimi quidem viri poenam decretam mitigare potuerint (15-23). Hanc poenam tribus parabolis enarrat, parabola scilicet: a) *de ligno*

tias suas in corde suo et scandalum iniquitatis suae statuerit contra faciem suam et venerit ad prophetam interrogans per eum me, [d]ego Dominus respondebo ei in multitudinem immunditiarum suarum, [5e]ut capiatur domus Israël in corde suo, quo [f]recesserunt a me in cunctis idolis suis.

6 Propterea dic ad domum Israël: Haec dicit Dominus Deus: [g]Convertimini et recedite ab idolis vestris et ab universis contaminationibus vestris avertite facies vestras, 7 quia homo, homo de domo Israël et de proselytis, quicumque advena fuerit in Israël, si alienatus fuerit a me et posuerit idola sua in corde suo et scandalum iniquitatis suae statuerit contra faciem suam et venerit ad prophetam, ut interroget per eum me; ego Dominus respondebo ei per me 8 et [h]ponam faciem meam super hominem illum et faciam eum in [i]exemplum et in proverbium et [j]disperdam eum de medio populi mei, et [h]scietis quia ego Dominus.

9 Et propheta, cum erraverit et locutus fuerit verbum, [l]ego Dominus decepi prophetam illum et extendam manum meam super illum et delebo eum de medio populi mei Israël. 10 Et [m]portabunt iniquitatem suam: iuxta iniquitatem interrogantis sic iniquitas prophetae erit, 11 ut non erret ultra domus Israël a me neque [n]polluatur in universis praevaricationibus suis, sed [o]sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum, ait Dominus exercituum.

12 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 13 Fili hominis, terra, cum peccaverit mihi, ut [p]praevaricetur praevaricans, extendam manum meam super eam et [q]conteram virgam panis eius et immittam in eam famem et [r]interficiam de ea hominem et iumentum, 14 et, [s]si fuerint tres viri isti in medio eius, [t]Noë, [u]Daniel et [v]Iob, ipsi iustitia sua [w]liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum. 15 Quod si et [v]bestias pessimas induxero super terram, ut vastem eam, et fuerit invia, eo quod non sit pertransiens propter bestias, 16 tres viri isti, si fuerint in ea, [z]vivo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios nec filias liberabunt, sed ipsi soli liberabuntur; [a]terra autem desolabitur. 17 Vel, [b]si gladium induxero super terram illam et dixero gladio: Transi per terram, et [c]interfecero de ea hominem et iumentum, 18 et [d]tres viri isti fuerint in medio eius, [e]vivo ego, dicit Dominus Deus, non liberabunt filios neque filias, sed ipsi soli liberabuntur. 19 [f]Si autem et pestilentiam immisero super terram illam et [g]effudero indignationem meam super eam in sanguine, ut auferam ex ea hominem et iumentum, 20 et Noë et Daniel et Iob fuerint in medio eius, vivo ego, dicit Dominus Deus, quia filium et filiam non liberabunt, sed ipsi iustitia sua liberabunt animas suas.

21 Quoniam haec dicit Dominus Deus: Quod [h]si quattuor iudicia mea pessima, [i]gladium et [j]famem ac bestias malas et pestilentiam immisero in Ierusalem, ut interficiam de ea hominem et pecus, 22 tamen [l]relinquetur in ea salvatio educentium filios et filias: ecce ipsi ingredientur ad vos, et [m]videbitis viam eorum et adinventiones eorum et [n]consolabimini super malo, quod induxi in Ierusalem in omnibus quae importavi super eam, 23 et consolabuntur vos, cum videritis viam eorum et adinventiones eorum et cognoscetis quod [o]non frustra fecerim omnia quae feci in ea, ait Dominus Deus.

15 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 2 Fili hominis, quid fiet de [a]ligno vitis ex omnibus lignis nemorum, quae sunt inter ligna silvarum? 3 Nunquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus, aut fabricabitur [b]de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcumque vas? 4 [c]Ecce igni datum est in escam, utramque partem eius consumpsit ignis, et medietas eius redacta est in favillam. Nunquid utile erit ad opus? 5 [d]Etiam cum esset integrum non erat aptum ad opus, quanto magis, cum illud ignis devoraverit et combusserit: nihil ex eo fiet operis.

6 Propterea haec dicit Dominus Deus: [e]Quomodo lignum vitis inter ligna silvarum, quod dedi igni ad devorandum, sic tradam habitatores Ierusalem. 7 Et [f]ponam faciem meam in eos: [g]de igne egredientur, et ignis consumet eos, et [h]scietis, quia ego Dominus, cum posuero faciem meam in eos 8 et [i]dedero terram inviam et de-

d cf. vr. 7.
e cf. 2 Th 2, 11, 12.
f Is 1, 4. — cf. Os 9, 10.

g cf. cp. 18, 30, 32.

h cp. 17, 17. — cf. Lv 17, 10; Jr 44, 11.
i cp. 5, 15; Dt 28, 37.
j cf. Lv 20, 3, 5, 6.
k v. cp. 6, 7.
l cf. 3 Rg 22, 23.

m cf. cp. 14, 10; 3, 35, 49.

n cp. 37, 23.
o v. cp. 11, 20.

p cp. 15, 1; 17, 20; 18, 24; 2 Par 36, 14.
q v. cp. 4, 16.
r vr. 17, 19, 21.
s cf. Jr 15, 1.
t v. Gn 6, 9.
u cp. 28, 3; Dn 1, 17; 9, 23.
v Jb 1, 1.
x cp. 3, 19. — cf. Gn 7, 1; Jb 42, 8, 9; Dn 2, 18.
y cp. 5, 17.
z cp. 6, 6; 12, 20.
a v. cp. 5, 11; 16, 48.
b cp. 6, 14.
c cp. 21, 3, 4, 9; 29, 8; Lv 26, 23. cf. Jr 47, 6, 7.
d vr. 13.
e vr. 14.
f cp. 38, 22. — cf. 2 Rg 24, 15.
g v. cp. 7, 8.

h cp. 5, 17; Ap 6, 8. — cf. cp. 33, 27.
i vr. 17.
j vr. 13.
l v. cp. 6, 8; 12, 16.
m cp. 20, 43.
n cf. cp. 16, 54.

o cf. cp. 6, 10.
1-16] *LL. in fr. 6 p. D. 1 Nbr.*
a v. vr. 6.

b cf. Is 22, 23, 24.
c cf. Jo 15, 6.

d cf. vr. 6.

e cf. cp. 17, 6; Ps 79, 8; Is 5, 1. — v cp. 19, 10-14.
f v. cp. 14, 8. — cf. Lv 17, 10.
g cf. 4 Rg 25, 9.
h v. cp. 6, 7.
i cp. 6, 14.

vitis (15, 1-8); b) de virgine abiectissima (16, 1-5), quae, quamquam a Deo in sponsam adsumpta (6-14), sua venustate confisa etiam atque etiam fornicata est (15-23), ipsis suis donis undequaque conquisitis amasiis (24-34).

solatam, eo quod [j]praevaricatores exstiterint, dicit Dominus Deus.

16 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 2 Fili hominis, [a]notas fac Ierusalem abominationes suas 3 et dices: Haec dicit Dominum Deus Ierusalem: Radix tua et generatio tua de [b]terra Chanaan, [c]pater tuus amorrhaeus, et mater tua [d]cethaea. 4 Et quando nata es, [e]in die ortus tui, non est praecisus umbilicus tuus, et aqua non es lota in salutem nec sale salita nec involuta pannis. 5 Non pepercit super te oculus, ut faceret tibi unum de his, misertus tui, [f]sed proiecta es super faciem terrae in abiectione animae tuae, in die qua nata es. 6 Transiens autem per te vidi te conculcari [g]in sanguine tuo et dixi tibi, cum esses in sanguine tuo: Vive. Dixi, inquam, tibi: In sanguine tuo vive. 7 Multiplicatam [h]quasi germen agri dedi te, et multiplicata es et grandis effecta et ingressa es et [i]pervenisti ad [j]mundum muliebrem: ubera tua intumuerunt, et pilus tuus germinavit, et eras [h]nuda et confusione plena. 8 Et transivi per te et vidi te, et ecce tempus tuum, tempus amantium. Et [l]expandi amictum meum super te et operui ignominiam tuam et iuravi tibi et [m]ingressus sum pactum tecum, ait Dominus Deus, et [n]facta es mihi 9 et lavi te aqua et emundavi sanguinem tuum ex te et [o]unxi te oleo 10 et [p]vestivi te discoloribus et calceavi te ianthino et cinxi te bysso et indui te subtilibus 11 et ornavi te ornamento et dedi [q]armillas in manibus tuis et torquem circa collum tuum 12 et dedi inaurem super os tuum et circulos auribus tuis et [r]coronam decoris in capite tuo, 13 et ornata es auro et argento et vestita es bysso et [s]polymito et multicoloribus, [t]similam et mel et oleum comedisti et [u]decora facta es vehementer nimis et profecisti in regnum, 14 et [v]egressum est nomen tuum in gentes propter speciem tuam, quia perfecta eras in decore meo, quem posueram super te, dicit Dominus Deus. 15 Et habens fiduciam in pulchritudine tua [x]fornicata es in nomine tuo et [y]exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, ut eius fieres, 16 et sumens de vestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde consuta et fornicata es super eis, sicut non est factum neque futurum est, 17 et [z]tulisti vasa decoris tui de auro meo atque argento meo, [a]quae dedi tibi, et fecisti tibi imagines masculinas et fornicata es in eis 18 et sumpsisti vestimenta tua [b]multicoloria et operuisti illas et oleum meum et thymiama meum posuisti coram eis 19 et panem meum, quem dedi tibi, [c]similam et oleum et mel, quibus enutrivi te, posuisti in conspectu eorum in odorem suavitatis, et factum est, ait Dominus Deus, 20 et [d]tulisti filios tuos et filias tuas, quas generasti mihi, et [e]immolasti eis ad devorandum. Nunquid parva est fornicatio tua? 21 Immolasti filios meos et dedisti illos consecrans eis. 22 Et post omnes abominationes tuas et fornicationes non es recordata [f]dierum adulescentiae tuae, [g]quando eras nuda et confusione plena conculcata in sanguine tuo. 23 Et accidit post omnem malitiam tuam (vae vae tibi! ait Dominus Deus), 24 et [h]aedificasti tibi lupanar et fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis: 25 ad omne caput viae aedificasti signum prostitutionis tuae et abominabilem fecisti [i]decorem tuum et divisisti pedes tuos omni transeunti et multiplicasti fornicationes tuas 26 et fornicata es cum [j]filiis Aegypti, vicinis tuis [k]magnarum carnium, et [l]multiplicasti fornicationem tuam ad [m]irritandum me. 27 Ecce ego extendam manum meam super te et auferam iustificationem tuam et [n]dabo te in animas odientium te [o]filiarum Palaestinarum, quae erubescunt in via tua scelerata. 28 Et fornicata es in [p]filiis Assyriorum, eo quod necdum fueris expleta, et, postquam fornicata es, nec sic es satiata 29 et multiplicasti fornicationem tuam in [q]terra Chanaan cum [r]Chaldaeis et nec sic satiata es. 30 In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus, cum facias omnia haec opera mulieris meretricis et procacis? 31 [s]quia fabricasti lupanar tuum in capite omnis viae et excelsum tuum fecisti in omni platea, [t]nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretium, 33 sed quasi mulier adultera, quae super virum suum inducit alienos. 33 Omnibus meretricibus dantur mercedes; cunctis amatoribus tuis et dona donabas eis, ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum. 34 Factumque est in te contra consue-

j v. cp. 14, 13.
a cp. 20, 4; 22, 3.

b vr. 29; Dn 13, 56. — cf. Os 12, 7.
c vr. 45. — cf. Gn 15, 16.
d cf. Gn 27, 46.
e cf. Os 2, 3.
f cf. Dt 32, 10.

g vr. 22.

h cf. Ex 1, 7.
i cf. vr. 11, 13.
j cp. 23, 40; Est 2, 3, 9.
k vr. 22, 39; cp. 23, 39.
l Rt 3, 9. — cf. Jr 2, 2.
m vr. 60. — cf. Ex 24, 7, 8.
n cp. 23, 4. — v. Ex 19, 5.
o Rt 3, 3. — cf. Ps 22, 5.
p vr. 13, 18. — cf. cp. 26, 16; 27, 7; Ex 26, 36.
q cf. cp. 23, 42; Gn 24, 22, 30, 47.
r cf. cp. 23, 42.
s vr. 10.
t vr. 19. — cf. Dt 32, 14.
u cf. vr. 25.
v Lm 2, 15.
14] * *Catech. R. IV 15, 12.*

x cp. 23, 3, 8, 11, 12; Lv 17, 7; Is 1, 21; 57, 8; Jr 2, 20; 3, 2, 6, 20; Os 1, 2.
y cf. vr. 25.

z cf. cp. 7, 20; 23, 14.

a cp. 23, 41.
19, 20] * *v. vr. 14.*
b cf. Os 2, 8.

c cp. 6, 13.

d cf. vr. 36.
e cp. 23, 37. — cf. cp. 20, 31.

f vr. 43, 60; cp. 23, 3, 19. — Os 2, 15.
g vr. 6, 7.

h vr. 31. — cf. Is 57, 7; Jr 2, 20; 3, 2.
i cf. vr. 14.
j cp. 23, 19-21. — cf. cp. 20, 7, 8.
k cf. cp. 23, 20.
l vr. 29; cp. 23, 14, 19.
m Jr 7, 18, 19.
n cf. vr. 37.
o vr. 57. — cf. 2 Rg 1, 20.
p cp. 23, 12; Jr 2, 18, 36. — v. 4 Rg 16, 7-18. 2 Par 28, 16-21.
q v. vr. 3. — cf. cp. 17, 4.
r cf. Is 39, 1-8. — v. cp. 23, 15-16.

s vr. 24.
t cf. vr. 33, 34.

quaeque tandem, ab iis, quibuscum insanierat, ad pristinam ignominiam redacta (35-52), a Deo foederis sui memore iterum infinita miseratione suscipitur (53-63); c) parabola de duabus aquilis et de

u cf. vr. 31, 41; Os 8, 9.

v cf. vr. 20, 21, 38.
37] v. vr. 38 b.
x cf. Os 8, 9, 10.
y cf. vr. 27; cp. 23, 28.
z cp. 23, 22.

a cp. 23, 10, 29; Os 2, 10; Ap 17, 16. — cf. vr. 39.
b cf. Lm 1, 8.
*38, 40] * cf. Catech. R. III 7, 8.*
c cp. 23, 45; Lv 20, 10; Dt 22, 22; Jo 8, 5.
38 b, 3] Gr. in fs. ss. col. Flag. DNJC.
d cf. cp. 18, 10; 23, 37, 45.
e vr. 25, 25.
f cp. 23, 26.
g vr. 11, 12. — cf. 1 Mc 2, 9.
h vr. 7, 22.
i vr. 37; cp. 23, 46.
j cp. 23, 47. — cf. Js 7, 24, 25.
l 4 Rg 25, 9; Jr 39, 8; 52, 13.
m v. cp. 5, 8.
n cf. cp. 23, 27, 48.
o cf. vr. 33, 34.
p cp. 5, 13; 24, 13.
42] v. vr. 38 b].
q vr. 22, 60.
r v. cp. 7, 4.
s cf. cp. 12, 22; 18, 2, 3.
t cf. vr. 46.
u vr. 3.
v vr. 45.
x vr. 51, 53, 55. — cf. cp. 23, 4, 23.
y cf. Gn 14, 15.
z cp. 5, 7.

a vr. 48, 51, 52; cp. 5, 6. — cf. 4 Rg 21, 9; 2 Par 33, 9; Jr 2, 10, 11.
b cp. 5, 11; 14, 16, 18, 20; 17, 16, 19; 18, 3; 20, 3, 33; Is 49, 18; Sph 2, 9.
c cf. Mt 10, 15; 11, 24.
*40] * cf. Catech. R. III 7, 10.*
d Ecli 16, 9.
e v. Gn 13, 10.
f v. Gn 13, 13.
g v. Gn 19, 24. (— cf. Gn 18, 21).
h vr. 46, 47.
i vr. 52; Jr 3, 11.
j v. cp. 32, 24. — cf. Mt 12, 41.
l v. cp. 32, 24.
m cf. cp. 29, 14; 39, 25; Sph 2, 7; 3, 20.
n vr. 52.
o vr. 61.
p cf. cp. 14, 22, 23.
q v. Is 2, 6-11.
r v. 4 Rg 16, 5-7; Is 7, 1, 2.
s vr. 27.
t cf. cp. 28, 24, 26.
u cp. 23, 35.
v cf. cp. 17, 15, 16, 18, 19.
x v. Lv 26, 42; Ps 105, 45; 2 Mc 1, 2.
y vr. 22, 43.
z Jr 32, 40; 50, 5.

a v. cp. 6, 9.
b vr. 50.
c cf. vr. 45, 46.
d cf. Is 54, 1.
e v. cp. 6, 7.
f cf. cp. 29, 21; Rm 3, 19.

tudinem mulierum in fornicationibus tuis, et post te non erit fornicatio; in eo enim, quod [u]dedisti mercedes et mercedes non accepisti, factum est in te contrarium.

35 Propterea, meretrix, audi verbum Domini: 36 Haec dicit Dominus Deus: Quia effusum est aes tuum, et revelata est ignominia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos et super idola abominationum tuarum, [v]in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis; 37 ecce [x]ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commixta es, et omnes, [y]quos dilexisti, cum universis quos oderas et [z]congregabo eos super te undique et [a]nudabo ignominiam tuam coram eis, et [b]videbunt omnem turpitudinem tuam, 38 et [c]iudicabo te iudiciis adulterarum et [d]effundentium sanguinem et dabo te in sanguinem furoris et zeli 39 et dabo te in manus eorum, et destruent [e]lupanar tuum et demolientur prostibulum tuum et [f]denudabunt te vestimentis tuis et auferent [g]vasa decoris tui et derelinquent te [h]nudam plenamque ignominia 40 et [i]adducent super te multitudinem et [j]lapidabunt te lapidibus et trucidabunt te gladiis suis 41 et [l]comburent domos tuas igni et [m]facient in te iudicia in oculis mulierum plurimarum. Et [n]desines fornicari et [o]mercedes ultra non dabis, 42 et [p]requiescet indignatio mea in te, et auferetur zelus meus a te, et quiescam nec irascar amplius, 43 eo quod non fueris recordata [q]dierum adulescentiae tuae et provocasti me in omnibus his; quapropter et ego [r]vias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus, et non feci iuxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis. 44 Ecce omnis, [s]qui dicit vulgo proverbium, in te adsumet illud dicens: Sicut mater, ita et filia eius. 45 Filia matris tuae es tu, quae proiecit virum suum et filios suos, et soror [t]sororum tuarum es tu, quae proiecerunt viros suos et filios suos: [u]mater vestra cethaea, et pater vester amorrhaeus, 46 et [v]soror tua maior [x]Samaria, ipsa et filiae eius, [y]quae habitant ad sinistram tuam, soror autem tua minor te, quae habitat a dextris tuis, Sodoma et filiae eius. 47 Sed [z]nec in viis earum ambulasti neque secundum scelera earum fecisti pauxillum minus; paene [a]sceleratiora fecisti illis in omnibus viis tuis. 48 [b]Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit [c]Sodoma soror tua, ipsa et filiae eius, sicut fecisti tu et filiae tuae. 49 Ecce haec fuit iniquitas Sodomae sororis tuae, [d]superbia, [e]saturitas panis et abundantia et otium ipsius et filiarum eius, et manus egeno et pauperi non porrigebant 50 et elevatae sunt et [f]fecerunt abominationes coram me, et [g]abstuli eas sicut vidisti.

51 Et [h]Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit, sed vicisti eas sceleribus tuis et [i]iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis quas operata es. 52 Ergo et tu [j]porta confusionem tuam, quae vicisti sorores tuae peccatis tuis sceleratius agens ab eis; iustificatae sunt enim a te. Ergo et tu confundere et [l]porta ignominiam tuam, quae iustificasti sorores tuas. 53 Et [m]convertam restituens eas conversione Sodomorum cum filiabus suis et conversione Samariae et filiarum eius et convertam reversionem tuam in medio earum, 54 ut [n]portes ignominiam tuam et [o]confundaris in omnibus quae fecisti [p]consolans eas. 55 Et soror tua Sodoma et filiae eius revertentur ad antiquitatem suam, et Samaria et filiae eius revertentur ad antiquitatem suam, et tu et filiae tuae revertemini ad antiquitatem vestram. 56 Non fuit autem Sodoma soror tua audita in ore tuo [q]in die superbiae tuae, 57 antequam revelaretur malitia tua, sicut [r]hoc tempore in opprobrium filiarum Syriae et cunctarum in circuitu tuo [s]filiarum Palaestinarum, [t]quae ambiunt te per gyrum. 58 [u]Scelus tuum et ignominiam tuam tu portasti, ait Dominus Deus.

59 Quia haec dicit Dominus Deus: Et faciam tibi, sicut [v]despexisti iuramentum, ut irritum faceres pactum, 60 et [x]recordabor ego pacti mei tecum [y]in diebus adulescentiae tuae et [z]suscitabo tibi pactum sempiternum. 61 Et [a]recordaberis viarum tuarum et [b]confunderis, cum receperis [c]sorores tuas te maiores cum minoribus tuis, et dabo eas tibi in [d]filias, sed non ex pacto tuo, 62 et suscitabo ego pactum meum tecum, et [e]scies quia ego Dominus, 63 ut recordaberis et confundaris, et [f]non sit tibi ultra aperire os prae confusione tua,

cum [g]placatus tibi fuero in omnibus quae fecisti, ait Dominus Deus.

17 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 2 [a]Fili hominis, [b]propone aenigma et narra parabolam ad domum Israël 3 et dices: Haec dicit Dominus Deus: [c]Aquila grandis [d]magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis et varietate [e]venit ad Libanum et tulit medullam cedri, 4 [f]summitatem frondium eius avulsit et transportavit eam in terram Chanaan, in urbe negotiatorum posuit illam. 5 Et tulit de semine terrae et [g]posuit illud in terra pro semine, ut [h]firmaret radicem super aquas multas, in superficie posuit illud. 6 Cumque germinasset, crevit in [i]vineam latiorem [j]humili statura, respicientibus ramis eius ad eam, et radices eius sub illa erant; facta est ergo vinea et fructificavit in palmites et emisit propagines. 7 Et [l]facta est aquila altera grandis magnis alis multisque plumis, et ecce vinea ista, quasi mittens radices suas ad eam, palmites suos extendit ad illam, [m]ut irrigaret eam de areolis germinis sui. 8 In terra bona super aquas multas plantata est, ut faciat frondes et portet fructum, ut sit in vineam grandem. 9 Dic: Haec dicit Dominus Deus: Ergone prosperabitur? nonne radices eius evellet et fructus eius distringet et siccabit omnes palmites germinis eius et arescet et non in bracchio grandi neque in populo multo, ut evelleret eam radicitus? 10 Ecce plantata est; ergone prosperabitur? [n]nonne, cum tetigerit eam ventus urens, siccabitur et in areis germinis sui arescet?

11 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 12 Dic ad [o]domum exasperantem: [p]Nescitis quid ista significent? Dic: Ecce venit [q]rex Babylonis in Ierusalem et adsumet regem et principes eius et adducet eos ad semetipsum in Babylonem, 13 et [r]tollet de semine regni [s]ferietque cum eo foedus et ab eo accipiet iusiurandum; sed et [t]fortes terrae tollet, 14 ut sit regnum [u]humile et non elevetur, sed custodiat pactum eius et servet illud. 15 [v]Qui recedens ab eo misit nuntios [x]ad Aegyptum, ut daret sibi equos et populum multum [y]Nunquid prosperabitur vel consequetur salutem qui fecit haec? et [z]qui dissolvit pactum nunquid effugiet? 16 [a]Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam [b]in loco regis, qui constituit eum regem, cuius fecit irritum iuramentum et solvit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur. 17 Et non in exercitu grandi neque in populo multo faciet contra eum [c]Pharao proelium, in iactu [d]aggeris et in exstructione vallorum, ut interficiat animas multas. 18 Spreverat enim iuramentum, ut solveret foedus, et ecce [e]dedit manum suam et, cum omnia haec fecerit, non effugiet.

19 Propterea haec dicit Dominus Deus: Vivo ego, quoniam iuramentum quod sprevit et foedus quod praevaricatus est [f]ponam in caput eius. 20 Et [g]expandam super eum rete meum, et comprehendetur in sagena mea, et [h]adducam eum in Babylonem et [i]iudicabo eum ibi in [j]praevaricatione qua despexit me, 21 et omnes profugi eius cum universo agmine suo gladio cadent; residui autem [l]in omnem ventum dispergentur, et [m]scietis quia ego Dominus locutus sum.

23 Haec dicit Dominus Deus: Et [n]sumam ego de medulla cedri sublimis et ponam [o]de vertice ramorum eius tenerum, distringam et [p]plantabo super montem excelsum et eminentem. 23 [q]In monte sublimi Israël plantabo illud, et erumpet in germen et faciet fructum et erit in cedrum magnam, et [r]habitabunt sub ea omnes volucres, et universum volatile sub umbra frondium eius nidificabit, 24 et scient omnia ligna regionis quia ego Dominus humiliavi lignum sublime et exaltavi lignum humile et [s]siccavi lignum viride et frondere feci lignum aridum. [t]Ego Dominus locutus sum et feci.

18 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 2 Quid est, [a]quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israël dicentes: [b]Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt? 3 [c]Vivo ego, dicit Dominus Deus, [d]si erit ultra vobis parabola haec in proverbium in Israël. 4 Ecce [e]omnes animae meae sunt, ut anima patris ita et anima filii mea est: [f]anima quae peccaverit ipsa morietur.

g cf. Ps 78, 9; Dn 9, 19; Lc 18, 13.
a v. cp. 2, 1.
b Jd 14, 12. — cf. cp. 20, 49; 24, 3.
c Jr 48, 40; 49, 22. — cf. Dt 28, 49.
d vr. 7.
e cf. Jr 22, 23.
f vr. 22; cp. 31, 3, 4, 10.
g v. Dt 8, 7-9.
h cf. Is 44, 4.
i cp. 15, 6.
j cf. vr. 14.
l cf. vr. 15.
m cf. cp. 31, 4.
n cp. 19, 12. — cf. Os 13, 15.
o v. cp. 2, 5.
p cf. cp. 12, 9-11.
q 4 Rg 24, 10, 15.
r 4 Rg 24, 17.
s vr. 15, 16, 18; 2 Par 36, 13.
t 4 Rg 24, 14, 15.
u cf. vr. 6; cp. 29, 14.
v cf. vr. 7; cp. 23, 27; 4 Rg 24, 10; 2 Par 36, 13; Jr 37, 5-7.
x Dt 7, 16. — cf. Is 31, 1, 3; 36, 6, 9.
y cf. vr. 9, 10.
z cp. 16, 59. — cf. vr. 13.
a v. cp. 16, 48.
b cf. cp. 12, 13.
c vr. 15. — v. Jr 37, 6-8.
d v. cp. 4, 2.
e 1 Par 29, 24.
f cf. 1 Rg 25, 39.
g v. cp. 12, 13; 32, 3.
h cf. cp. 20, 35.
i cf. cp. 20, 35; 38, 22.
j v. cp. 14, 13.
l v. cp. 5, 10.
m cp. 21, 17, 32; 26, 5, 14; 28, 10; 30, 12; 34, 24; 39, 5. — cf. vr. 24.
n vr. 3.
o vr. 4.
p cf. Ps 2, 6.
q cp. 20, 40; 34, 14.
r cp. 31, 6; Dn 4, 12; Mt 13, 32.
s cf. cp. 21, 26, 27.
t cp. 20, 47. — cf. Lc 23, 31.
u cp. 36, 36. — cf. vr. 21; cp. 34, 24; 37, 14.
a cp. 22, 14. — v. vr. 21.
1-9] L. in fr. 5 p. D. 1 Qdr.
b Jr 31, 29, 30.
c v. cp. 16, 48.
d vr. 20; Jr 31, 29. — cf. Ex 20, 5.
*4] * Conc. Araus. II (an. 529) can. 1.* — ** Catech. R. III 2, 32.*
e v. Sap 11, 27.
f vr. 20. — cf. Gn 18, 25; 44, 17; Pro 27, 15.

plis declarat sua quemque peccata expiare (18, 1-20); quod si peccator paenitentiam agendo se redimit, contra peccatis indulgendo iustus ipse perniciem incurrit (21-29). Tandem sortem cum regum, qui leonibus com-

g vr. 19.
h vr. 11, 15; cp. 22, 9; 33, 25. — cf. Is 65, 7.
i vr. 15; Lv 18, 20; Jr 5, 8. — cf. cp. 22, 11.
j Lv 18, 19.
l cf. cp. 22, 10.
m vr. 16.
n vr. 12; cp. 33, 15; Ex 22, 26.
o vr. 12, 16, 18.
p Is 58, 7, 10; Mt 25, 35, 36.
*8] * Catech. R. III 8, 11.*
q vr. 17. — cf. cp. 22, 12; Lv 25, 35-37; Ps 14, 5.
r Dt 1, 16; Zc 8, 16.
s vr. 17.
t cf. Ps 14, 1-3; 23, 4, 5.
u vr. 17, 19, 21; cp. 20, 11; Am 5, 6.
v v. cp. 16, 38.
x cf. vr. 6.
y cf. vr. 7; Ex 22, 21.
z cp. 5, 11; 8, 17.
a cp. 22, 12. — cf. vr. 8.
b v. cp. 3, 18.
c cp. 33, 4; Lv 20, 9, 11.
d vr. 28.
e vr. 6.
f vr. 7, 8.

g vr. 9.
h v. vr. 9.
i cf. cp. 3, 18.
j Ex 20, 5. — cf. vr. 2.
l vr. 5, 21. 27.
m vr. 4.
20-28] L. in fr. 6 QT. Qdg.
n v. 4 Rg 14. 6.
o Is 3, 10, 11; Rm 2, 8.
p v. vr. 27.
*21, 22] * cf. Catech. R. II 5, 1, 9, 18, 29, 31.*
q vr. 5, 19.
r vr. 9, 27.
s cp. 33, 16.
t vr. 32; cp. 33, 11; Sap 1, 13; 11, 24; 12, 19; 1 Tm 2, 4, 6; 2 Pt 3, 9. — cf. Eccli 11, 14.
u vr. 26; cp. 3, 20; 33, 12. 13, 18; Eccli 26, 27.
v cf. 2 Pt 20, 21.
x v. cp. 14, 13.
y vr. 29; cp. 33, 17, 20.
z vr. 24.

*27, 30] * Catech. R. II 5, 31.*
a vr. 21; cp. 33, 14. 19; Is 1, 16-18; 55, 7; Jr 18, 8.
b vr. 5.
c vr. 21.
d vr. 14.
e vr. 9, 17.
f vr. 25.
g cf. Mt 20, 15.
h cp. 7, 3, 8; 33, 20; 36, 19.— cf. cp. 39, 24.
*30] * Conc. Trid. s. XIV, cp. 1.*
i cf. cp. 14, 6; Os 14, 1.
j Jr 3, 1, 22; Zc 1, 3; Mt 3, 2; Lc 3, 3.
l cf. Is 3, 8.
*31] * Conc. Trid. s. XIV, cp. 4.*
m cf. cp. 20, 7.
n v. cp. 11, 19.
o cp. 33, 11.
p v. vr. 23.
q cf. cp. 14, 6; Os 14, 1.

1-14] LL. in sb. p. D. 1 Nbr.
a cp. 26, 17; 27, 2, 32; 28, 11; 32, 2; Am 5, 1. — cf. *b* cf. Gn 49, 9. [7, 29.

5 Et vir, si fuerit iustus et [g]fecerit iudicium et iustitiam, **6** [h]in montibus non comederit et oculos suos non levaverit ad idola domus Israël et [i]uxorem proximi sui non violaverit et ad mulierem [j]menstruatam non accesserit? **7** [l]et hominem non contristaverit, [m]pignus debitori reddiderit, [n]per vim nihil rapuerit, [o]panem suum esurienti dederit et [p]nudum operuerit vestimento, **8** [q]ad usuram non commodaverit et [r]amplius non acceperit, ab iniquitate averterit manum suam et iudicium verum fecerit inter virum et virum, **9** [s]in praeceptis meis ambulaverit et iudicia mea custodierit, ut faciat veritatem, [t]hic iustus est, [u]vita vivet, ait Dominus Deus. **10** Quod si genuerit filium latronem [v]effundentem sanguinem et fecerit unum de istis **11** et haec quidem omnia non facientem, sed [x]in montibus comedentem et uxorem proximi sui polluentem, **12** [y]egenum et pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem et ad idola levantem oculos suos, [z]abominationem facientem, **13** [a]ad usuram dantem et amplius accipientem, nunquid vivet? Non vivet. Cum universa haec detestanda fecerit, [b]morte morietur, [c]sanguis eius in ipso erit. **14** Quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quae fecit, timuerit et [d]non fecerit simile eis: **15** [e]super montes non comederit et oculos suos non levaverit ad idola domus Israël et uxorem proximi sui non violaverit **16** [f]et virum non contristaverit, pignus non retinuerit et rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit et nudum operuerit vestimento, **17** a pauperis iniuria averterit manum suam, usuram et superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, [g]in praeceptis meis ambulaverit, hic non morietur in iniquitate patris sui, sed [h]vita vivet. **18** Pater eius, quia calumniatus est et vim fecit fratri et malum operatus est in medio populi sui, ecce [i]mortuus est in iniquitate sua. **19** Et dicitis: [j]Quare non portavit filius iniquitatem patris? Videlicet, quia filius [l]iudicium et iustitiam opertaus est, omnia praecepta mea custodivit et fecit illa, vivet vita: **20** [m]anima quae peccaverit ipsa morietur, [n]filius non portabit iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem filii: [o]iustitia iusti super eum erit, et impietas impii erit super eum.

21 [p]Si autem impius egerit paenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, et custodierit omnia praecepta mea et fecerit [q]iudicium et iustitiam, [r]vita vivet et non morietur; **22** [s]omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor; in iustitia sua, quam operatus est, vivet. **23** [t]Nunquid voluntatis meae est mors impii? dicit Dominus Deus, et non ut convertatur a viis suis et vivat?

24 [u]Si autem averterit se iustus a iustitia sua et fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid vivet? [v]Omnes iustitiae eius, quas fecerat, non recordabuntur; in [x]praevaricatione, qua praevaricatus est, et in peccato suo, quod peccavit, in ipsis morietur. **25** Et dixistis: [y]Non est aequa via Domini. Audite ergo, domus Israël: Nunquid via mea non est aequa, et non magis viae vestrae pravae sunt? **26** [z]Cum enim averterit se iustus a iustitia sua et fecerit iniquitatem, morietur in eis, in iniustitia quam operatus est morietur.

27 Et, [a]cum averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, et fecerit [b]iudicium et iustitiam, [c]ipse animam suam vivificabit; **28** considerans enim et [d]avertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, [e]vita vivet et non morietur. **29** E dicunt filii Israël: [f]Non est aequa via Domini. [g]Nunquid viae meae non sunt aequae, domus Israël, et non magis viae vestrae pravae? **30** Idcirco [h]unumquemque iuxta vias suas iudicabo, domus Israël, ait Dominus Deus. [i]Convertimini et [j]agite paenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, et [l]non erit vobis in ruinam iniquitas; **31** [m]proicite a vobis omnes praevaricationes vestras, in quibus praevaricati estis, et [n]facite vobis cor novum et spiritum novum, et [o]quare moriemini, domus Israël? **32** [p]Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, [q]revertimini et vivite.

19 Et tu [a]adsume planctum super principes Israël **2** et dices:
Quare mater tua [b]leaena inter leones cubavit,
in medio leunculorum enutrivit catulos suos?

3 Et eduxit unum de leunculis suis, et [c]leo factus est
et [d]didicit capere praedam hominemque comedere.
4 Et audierunt de eo gentes et [e]non absque vulneribus suis cepe-
et [f]adduxerunt eum [g]in catenis in terra Aegypti. [runt eum
5 Quae cum vidisset, quoniam infirmata est et periit exspectatio
[h]tulit unum de leunculis suis, leonem constituit eum, [eius,
6 qui incedebat inter leones et factus est leo
et didicit praedam capere et homines devorare,
7 didicit viduas facere et civitates eorum in desertum adducere,
et desolata est terra et plenitudo eius a voce rugitus illius.
8 Et [i]convenerunt adversus eum gentes undique de provinciis
et [j]expanderunt super eum rete suum, [l]in vulneribus earum
9 et miserunt eum in caveam, [captus est,
[m]in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis
miseruntque eum in carcerem,
ne audiretur vox eius ultra super [n]montes Israël. [est;
10 Mater tua [o]quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata
[p]fructus eius et frondes eius creverunt [q]ex aquis multis,
11 et factae sunt ei virgae solidae in sceptra dominantium,
et exaltata est statura eius inter frondes,
et vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum,
12 et [r]evulsa est in ira in terramque proiecta,
et ventus urens siccavit fructum eius; [dit eam;
marcuerunt et arefactae sunt virgae roboris eius, ignis come-
13 et [s]nunc transplantata est in desertum, in terra invia et sitienti,
14 et [t]egressus est ignis de virga ramorum eius, qui fructum
eius comedit,
et [u]non fuit in ea virga fortis, sceptrum dominantium.
[v]Planctus est, et erit in planctum.

20 Et factum est, in anno [a]septimo, in quinto, in decima mensis venerunt viri de [b]senioribus Israël, ut interrogarent Dominum, et [c]sederunt coram me.

2 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 3 [d]Fili hominis, loquere senioribus Israël et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Nunquid ad interrogandum me vos venistis? [e]Vivo ego, quia [f]non respondebo vobis, ait Dominus Deus. 4 [g]Si iudicas eos, si iudicas, fili hominis, [h]abominationes patrum eorum, ostende eis. 5 Et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: [i]In die qua elegi Israël et [j]levavi manum meam pro stirpe domus Iacob et [l]apparui eis in terra Aegypti et levavi manum meam pro eis dicens: Ego Dominus Deus vester; 6 in die illa levavi manum meam pro eis, [m]ut educerem eos de terra Aegypti, in terram, quam provideram eis, fluentem lacte et melle, [n]quae est egregia inter omnes terras. 7 Et dixi ad eos: [o]Unusquisque offensiones [p]oculorum suorum abiciat, et [q]in idolis Aegypti nolite pollui: [r]ego Diminus Deus vester. 8 [s]Et irritaverunt me nolueruntque me audire, unusquisque abominationes [t]oculorum suorum non proiecit, nec idola Aegypti reliquerunt. Et dixi, ut [u]effunderem indignationem meam super eos et implerem iram meam in eis, in medio terrae Aegypti, 9 [v]et feci propter nomen meum, [x]ut non violaretur coram gentibus, in quarum medio erant, et inter quas apparui eis ut educerem eos de terra Aegypti. 10 [y]Eieci ergo eos de terra Aegypti et eduxi eos in desertum 11 et [z]dedi eis praecepta mea et iudicia mea ostendi eis, [a]quae faciens homo [b]vivet in eis; 12 insuper et [c]sabbata mea dedi eis, ut essent signum inter me et eos, et [d]scirent quia ego Dominus sanctificans eos. 13 Et [e]irritaverunt me domus Israël in deserto, in praeceptis meis non ambulaverunt et iudicia mea proiecerunt, [a]quae faciens homo vivet in eis, et [f]sabbata mea violaverunt vehementer. Dixi ergo, ut effunderem furorem meum super eos in deserto et consumerem eos. 14 Et feci propter nomen meum, ne violaretur coram gentibus, de quibus eieci eos in conspectu earum. 15 [g]Ego igitur levavi manum meam super eos in deserto, [h]ne inducerem eos in terram, quam dedi eis, [i]fluentem lacte et melle, praecipuam terrarum omnium; 16 [j]quia iudicia

c cf. cp. 22, 25; 32, 2.
d cf. cp. 22, 25, 27; Nh 2, 12.
e cf. vr. 8.
f cf. 4 Rg 23, 33, 34; Jr 22, 11, 12.
g cf. 2 Par 33, 11.
h 4 Rg 23, 34, 36.
i cf. 2 Par 36, 6.
j cf. cp. 12, 13.
l cf. vr. 4.
m cf. Jr 22, 26, 27.
n v. cp. 6, 2.
o v. cp. 17, 6.
p cf. Ps 79, 9, 10.
q cf. Dt 8, 7.
r cp. 17, 10. — cf. Os 13, 15.
s cf. Os 2, 3. — v. 4 Rg 24, 12-16.
t cf. 4 Rg 24, 20. — v. cp. 17, 15-19.
u cf. vr. 11, 12.
v v. vr. 1.

a cf. cp. 1, 2; 8, 1; 24, 1; 26, 1; 29, 1, 17; 30, 20; 31, 1; 32, 1, 17; 33, 21; 40, 1.
b v. cp. 8, 1. *c* cp. 14, 1.
d v. cp. 2, 1.
e vr. 33. — v. cp. 16, 48.
f vr. 31; cp. 14, 3. — cf. cp. 7, 26.
g cp. 22, 2; 23, 36.
h cp. 16, 2; 22, 3. *i* v. Ex 6, 7.
j vr. 15, 23, 28, 42; cp. 36, 7; 47, 14. — cf. Gn 14, 22.
l cf. Ex 3, 8; 4, 31; 6, 2.
m vr. 15. — v. Ex 3, 8.
n vr. 15. — cf. Jr 3, 19; Zc 7, 14.
o cf. vr. 8; cp. 18, 31.
p cf. vr. 24.
q cf. vr. 18; Lv 18, 3.
r vr. 19. — v. Ex 20, 2.
s vr. 21.
t vr. 21. — v. cp. 7, 8.
u vr. 21. — v. cp. 5, 13.
v vr. 14; Ps 105, 8.
x vr. 22; Ex 20, 9. — cf. Is 48, 11.
y cf. Ex 13, 18, 20.
z Dt 4, 81. — cf. 2 Es 9, 13, 14; Ps 147, 19.
a vr. 21; Lv 18, 5; 2 Es 9, 29; Eccli 15, 16; Mt 19, 17; Rm 10, 5; Gal 3, 12. — v. cp. 18, 9. *b* cp. 18, 9.
*12] * cf. Catech. R. III 4, 2.*
c cf. vr. 13, 16, 20. — v. Ex 8, 11; Dt 5, 12-15.
d cp. 37, 8. — cf. Lv 21, 8, 15, 22; 22, 9, 16.
e vr. 21; cp. 2, 3; Dt 32, 19.
f vr. 16, 21, 24; cp. 22, 8; 23, 38. — cf. cp. 44, 24; Am 2, 4; 8, 5.
g v. vr. 5, 6, 23
h Ps 94, 11. — v. Nm 14, 28-
i vr. 6. — v. Ex 3, 8. [30.
j v. vr. 13, 24.
*16] * v. vr. 12.*

promissionis versantibus perpetrata (27-29) enarrat, ut inde ostendat eos, quia semper rebelles et idololatriae dediti fuerunt (27-29), merito in deserta gentium dispergi (30-38) gentemque mundam et fidelem eorum

l cf. vr. 24; Nm 15, 39.
m v. cp. 5, 11.
n cp. 11, 13.
o vr. 21. — cf. cp. 2, 3.
p cf. Is 24, 14; 1 Pt 1, 18.
q cf. vr. 7; Lv 18, 3.
r vr. 5. — v. Ex 20, 2.
s Dt 5, 32, 33.
*20] * v. vr. 12.*
t Jr 17, 22.
u vr. 12. — cf. Gn 9, 12; 17, 11.

v vr. 8.

w vr. 14. — cf. vr. 44.
x vr. 9.
y Dt 28, 64.

z cf. vr. 39.
a cf. vr. 31.

b v. cp. 6, 7.

c v. vr. 5.
d cf. cp. 6, 13.
e cf. cp. 8, 17.
f cf. vr. 40.
g cf. vr. 7.

h Ps 105, 39.
i cf. cp. 16, 20; 23, 37.
j vr. 26.
l v. cp. 14, 3.
m v. vr. 3.
n cp. 11, 5; 38, 10.
o cf. Jr 44, 17.
p Dt 4, 28; 4 Rg 19, 18; Dn 5, 4; Ap 9, 20.
q v. cp. 16, 48.
r v. Jr 21, 5.
s cf. vr. 8, 13, 21, 34.
t cf. Jr 31, 8.
u cf. vr. 10; Os 2, 14.
v cf. cp. 17, 20.
x cf. Dt 5, 4.
y v. Nm 14, 20-23, 28-30.
z Lv 27, 32.
a cp. 34, 17, 20, 22. — cf. Mt 25, 32, 33.
b cf. vr. 35.
c cp. 13, 9.
d vr. 42, 44; cp. 22, 16; 23, 49; 24, 24; Ex 7, 5 etc. — v. cp. 6, 7.
e Jd 10, 14; Ps 80, 13; Ac 7, 42; Rm 1, 24, 28.
f cp. 39, 7; 43, 7. — cf. cp. 36, 23; Jr 44, 25, 26.
g cp. 17, 32.. — cf. cp. 28, 14; Is 57, 7.
h cp. 39, 25.
i cf. Ml 3, 4.
j vr. 34.
l v. cp. 11, 17.
m cp. 36, 23; 39, 27. — cf. cp. 28, 22; 38, 16, 23; Nm 20, 12; Is 8, 13; Eccli 36, 4.
n v. vr. 5.
o v. cp. 6, 9.

mea proiecerunt et in praeceptis meis non ambulaverunt et sabbata mea violaverunt, [l]post idola enim cor eorum gradiebatur. 17Et [m]pepercit oculus meus super eos, ut non interficerem eos, [n]nec consumpsi eos in deserto. 18 Dixi autem ad [o]filios eorum in solitudine: [p]In praeceptis, patrum vestrorum nolite incedere nec iudicia eorum custodiatis nec [q]in idolis eorum polluamini: 19 [r]ego Dominus Deus vester. [s]In praeceptis meis ambulate, iudicia mea custodite et facite ea 20 et [t]sabbata mea sanctificate, ut sint [u]signum inter me et vos, et sciatis quia ego sum Dominus Deus vester. 21 Et exacerbaverunt me filii, in praeceptis meis non ambulaverunt et iudicia mea non custodierunt ut facerent ea, [a]quae cum fecerit homo vivet in eis, et sabbata mea violaverunt. Et comminatus sum ut [v]effunderem furorem meum super eos et implerem iram meam in eis in deserto. 22 Averti autem manum meam, et [w]feci propter nomen meum, [x]ut non violaretur coram gentibus, de quibus eieci eos in oculis eorum. 23 Iterum [y]levavi manum meam in eos in solitudine, ut dispergerem illos in nationes et ventilarem in terras, 24 eo quod iudicia mea non fecissent et praecepta mea reprobassent, et sabbata mea violassent et post idola patrum suorum fuissent oculi eorum. 25 [z]Ergo et ego dedi eis praecepta non bona et iudicia in quibus non vivent, 26 et [a]pollui eos in muneribus suis, cum offerrent omne quod aperit vulvam propter delicta sua, et [b]scient quia ego Dominus. 27 Quam ob rem loquere ad domum Israël, fili hominis, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Adhuc et in hoc blasphemaverunt me patres vestri, cum sprevissent me contemnentes, 28 et induxissem eos in terram super quam [c]levavi manum meam ut darem eis: viderunt [d]omnem collem excelsum et omne lignum nemorosum et immolaverunt ibi victimas suas et [e]dederunt ibi irritationem oblationis suae et posuerunt ibi [f]odorem suavitatis suae et libaverunt libationes suas. 29 Et dixi ad eos: Quid est [g]excelsum, ad quod vos ingredimini? et vocatum est nomen eius excelsum usque ad hanc diem.

30 Propterea dic ad domum Israël: Haec dicit Dominus Deus: [h]Certe in via patrum vestrorum vos polluimini et post offendicula eorum [i]vos fornicamini 31 et in oblatione donorum vestrorum, cum [j]traducitis filios vestros per ignem, vos polluimini in omnibus idolis vestris usque hodie; et [l]ego respondebo vobis, domus Israël? Vivo ego, dicit Dominus Deus, [m]quia non respondebo vobis, 32 neque [n]cogitatio mentis vestrae fiet dicentium: [o]Erimus sicut gentes et sicut cognationes terrae, ut [p]colamus ligna et lapides. 33 [q]Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam [r]in manu forti et in bracchio extento et [s]in furore effuso regnabo super vos 34 [t]et educam vos de populis et congregabo vos de terris, in quibus dispersi estis; in manu valida et in bracchio extento et [s]in furore effuso, regnabo super vos 35 et [u]adducam vos in desertum populorum et [v]iudicabor vobiscum ibi [x]facie ad faciem. 36[y]Sicut iudicio contendi adversum patres vestros in deserto terrae Aegypti, sic iudicabo vos, dicit Dominus Deus, 37 et [z]subiciam vos sceptro meo et inducam vos in vinculis foederis 38 et[a]eligam de vobis transgressores et impios et [b]de terra incolatus eorum educam eos, et [c]in terram Israël non ingredientur; et [d]scietis quia ego Dominus. 39 Et vos, domus Israël, haec dicit Dominus Deus: [e]Singuli post idola vestra ambulate et servite eis. Quod si et in hoc non audieritis me et [f]nomen meum sanctum pollueritis ultra in muneribus vestris et in idolis vestris, 40 [g]in monte sancto meo, in monte excelso Israël, ait Dominus Deus, ibi serviet mihi [h]omnis domus Israël: omnes, inquam, in terra in qua placebunt mihi, et [i]ibi quaeram primitias vestras et initium decimarum vestrarum, in omnibus sanctificationibus vestris. 41 In odorem suavitatis suscipiam vos, cum [j]eduxero vos de populis et [l]congregavero vos de terris in quas dispersi estis, et [m]sanctificabor in vobis in oculis nationum, 42 et scietis, quia ego Dominus, cum induxero vos ad terram Israël, in terram pro qua [n]levavi manum meam, ut darem eam patribus vestris, 43 et [o]recordabimini ibi viarum vestrarum et omnium scelerum vestrorum, quibus polluti estis in eis, et displicebitis vobis in conspectu vestro in omnibus malitiis vestris quas fecistis 44 et scietis

loco eligi aut creari (39-44). Itaque populi rebellis iudicium parabola incendii saltus meridiani describitur (45-49), adnuntiaturque Deus gladium in Ierusalem immissurus (21, 1-17), regem nempe Nabuchodonosor qui urbem

quia ego Dominus, [p]cum benefecero vobis propter nomen meum et [q]non secundum vias vestras malas neque secundum scelera vestra pessima, domus Israël, ait Dominus Deus.

45 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 46 Fili hominis, [r]pone faciem tuam contra viam austri et [s]stilla ad africum et propheta ad saltum agri meridiani 47 et dices saltui meridiano: Audi verbum Domini. Haec dicit Dominus Deus: Ecce [t]ego succendam in te ignem et [u]comburam in te omne lignum viride et omne lignum aridum, non exstinguetur flamma succensionis, et comburetur in ea [v]omnis facies ab austro usque ad aquilonem, 48 et [x]videbit universa caro, [y]quia ego Dominus succendi eam, nec exstinguetur. 49 Et dixi: [z]A a a, Domine Deus! ipsi dicunt de me: [a]Nunquid non per parabolas loquitur iste?

21 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 2 Fili hominis, [a]pone faciem tuam ad Ierusalem et [b]stilla ad sanctuaria et propheta contra humum Israël 3 et dices terrae Israël: Haec dicit Dominus Deus: Ecce [c]ego ad te et eiciam [d]gladium meum de vagina sua et [e]occidam in te iustum et impium. 4 Pro eo autem quod occidi in te iustum et impium, idcirco egredietur gladius meus de vagina sua ad [f]omnem carnem ab austro usque ad aquilonem, 5 [g]ut sciat omnis caro quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua [h]irrevocabilem.

6 [i]Et tu, fili hominis, ingemisce in contritione lumborum et in amaritudinibus ingemisce [j]coram eis; 7 [k]cumque dixerint ad te: Quare tu gemis? dices: Pro auditu, quia venit et [l]tabescet omne cor, et [m]dissolventur universae manus et infirmabitur omnis spiritus, et [m]super cuncta genua fluent aquae; [n]ecce venit et fiet, ait Dominus Deus.

8 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 9 Fili hominis, propheta et dices: Haec dicit Dominus Deus: Loquere: Gladius, gladius exacutus est et limatus: 10 [o]ut caedat victimas exacutus est, [p]ut splendeat limatus est; qui moves sceptrum filii mei succidisti omne lignum. 11 Et dedi eum ad levigandum, ut teneatur manu; iste exacutus est gladius, et iste limatus est, [q]ut sit in manu interficientis. 12 [r]Clama et ulula, fili hominis, quia hic factus est in populo meo, hic in cunctis ducibus Israël qui fugerant gladio traditi sunt cum populo meo, idcirco [s]plaude super femur, 13 quia probatus est, et hoc cum sceptrum subverterit et non erit, dicit Dominus Deus.

14 Tu ergo, fili hominis, propheta et [t]percute manu ad manum, et duplicetur gladius ac triplicetur gladius interfectorum. Hic est gladius occisionis magnae, qui obstupescere eos facit 15 et corde tabescere et multiplicat ruinas. In omnibus portis eorum dedi conturbationem gladii acuti et limati ad fulgendum, [u]amicti ad caedem. 16 Exacuere, vade ad dexteram sive ad sinistram, quocumque faciei tuae est appetitus. 17 Quin et ego [v]plaudam manu ad manum et [x]implebo indignationem meam: [y]ego Dominus locutus sum.

18 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 19 Et tu, fili hominis, pone tibi duas vias, ut [z]veniat gladius regis Babylonis: de terra una egredientur ambae, et manu capiet coniecturam, in capite viae civitatis coniciet. 20 Viam pones, [a]ut veniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon et ad Iudam in Ierusalem munitissima; 21 stetit enim rex Babylonis in bivio, [b]in capite duarum viarum divinationem quaerens, commiscens sagittas; interrogavit [c]idola, exta consuluit. 22 Ad dexteram eius facta est divinatio super Ierusalem, [d]ut ponat arietes, ut aperiat os in caede, ut elevet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, [e]ut comportet aggerem, ut aedificet munitiones. 23 Eritque quasi consulens frustra oraculum in oculis eorum et sabbatorum otium imitans, ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum.

24 Idcirco haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod recordati estis iniquitatis vestrae et revelastis praevaricationes vestras, et apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris; pro eo, inquam, quod recordati estis, [f]manu capiemini.

25 Tu autem, profane, impie dux Israël, cuius venit dies in tempore iniquitatis praefinita, 26 haec dicit Dominus Deus: Aufer cida-

p cf. vr. 9, 14, 22.
q cf. Ps 102, 10.

r cp. 6, 2.
s cp. 21, 2; Am 7, 16; Mic 2, 6. — cf. Is 55, 10, 11.
t Jr 21, 14.
u cf. cp. 21, 3; Lc 23, 31. — v. cp. 17, 24.
v cf. cp. 21, 4.
x Is 40, 5.
y cf. Ps 17, 9; Is 30, 33.
z v. cp. 4, 14.
a cf. cp. 17, 2; 24, 3.

1-15] LL. in D. 2 Nbr.

a cp. 6, 2.
b v. cp. 20, 46.

c v. cp. 13, 8.
d Jr 47, 6. — cf. Dt 32, 41, 42.
e cf. cp. 20, 47; Jb 9, 22.
f cf. cp. 20, 47.
g cf. cp. 20, 48.
h cf. vr. 30.

i cf. cp. 6, 11; 12, 18.
j v. cp. 12, 3.
k cf. cp. 12, 9.
l cf. Ex 15, 14; Js 2, 11; Ps 21, 15; Nh 2, 10.
m v. cp. 7, 17.
n cp. 39, 8.

o cf. vr. 15, 28.
p Dt 32, 41.

q cf. vr. 19.
r cf. vr. 6.

s Jr 31, 19. — cf. Jd 15, 8.

t vr. 17; cp. 6, 11; Lm 2, 15. — cf. cp. 22, 13; Nm 24, 10; Jb 27, 23.

u cf. vr. 10.

v vr. 14.
x v. cp. 5, 13.
y v. cp. 17, 21, 24.
z vr. 11.

a v. cp. 25, 1-5; Jr 49, 1-6; Am 1, 13-15.
b Ab 14. — cf. Mt 22, 9.
c cf. Gn 31, 19.
d cp. 4, 2; 26, 9.

e v. cp. 4, 2.

f cf. cp. 17, 20.

cidari et corona privabit usque ad Messiae tempora (18-27), Ammonitas autem in aeternum destruet (28-32). Nec tantam perniciem sine causa esse Ierusalem peccata ostendunt, quae veluti scorias ignis consumet

g cf. cp. 17, 24; Ps 74, 8; Eccli 10, 17. — v. Mt 22, 12; Lc 1, 52.
h Gn 49, 10; Jo 1, 49. — cf. Ap 17, 14.

i cf. cp. 25, 5, 6; Sph 2, 8. — v. vr. 20.
j cf. vr. 9, 10.
l cf. vr. 5.
m v. cp. 13, 6.
n vr. 25.
o v. cp. 7, 8.
p cp. 22, 20, 21.

q cf. Jb 16, 19; Is 26, 21.
r cp. 25, 10.
s vr. 17. — v. cp. 21, 24.

a v. cp. 2, 1.
b v. cp. 20, 4.
c cf. cp. 16, 38; 23, 37; 24, 6; 33, 25; 4 Rg 21, 16. — v. cp. 7, 23.
d cp. 16, 2; 20, 4.
e cp. 21, 25, 29.

f v. cp. 5, 14.

g cf. Is 1, 23; Mic 3, 9, 10.
h vr. 13, 27.
i cf. Dt 27, 16; Mic 7, 6; Eph 6, 2. — v. Ex 20, 12.
j Ex 22, 21, 22.
l cf. vr. 26.
*8] * cf. Catech. R. III 4, 2.*
m v. cp. 20, 13.
n Lv 19, 16. — cf. 1 Rg 22, 9.
o vr. cp. 18, 6.
p cf. cp. 16, 43.
q Lv 18, 7, 8; 20, 11. — cf. 1 Cor 5, 1.
r cf. cp. 18, 6, 11, 15.
s Lv 18, 15; 20, 12. — cf. Ag 2, 7.
t Lv 18, 9; 20, 17.
u Dt 27, 25.
v v. cp. 18, 13.
x cp. 23, 35. — v. Jr 2, 32.
y Nm 24, 10. — cf. cp. 21, 17; Jb 27, 23.
z vr. 27.
a v. vr. 2.
b cf. cp. 21, 7.
c v. cp. 17, 24.
d v. cp. 5, 10.
e cp. 24, 11. — cf. vr. 21, 22.
f cp. 5, 8.
g v. cp. 20, 38.
h cf. Is 1, 21; Jc 6, 30; Ln 4, 1.
i Jr 6, 28.
j Is 1, 25.
l cp. 21, 31. — cf. Ml 3, 3.

m v. cp. 7, 8.
n v. vr. 2-4.
o cf. cp. 34, 26. — v. 3 Rg 8, 35, 36.
p v. Jr 11, 9.
q cp. 19, 3.
r vr. 27.
s cf. Mic 3, 11.
*26] * cf. Conc. Trid s. XIV de Ref. prooem.*
t cf. Ml 2, 8.
u Sph 3, 4. — cf. vr. 8.
v cf. cp. 44, 23. — Lv 10, 10.

rim, tolle coronam: nonne haec est quae [g]humilem sublevavit et sublimem humiliavit? 27 Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam; et hoc non factum est, [h]donec veniret cuius est iudicium, et tradam ei.

28 Et tu, fili hominis, propheta et dic: Haec dicit Dominus Deus [i]ad filios Ammon et ad opprobrium eorum, et dices: [j]Mucro, mucro, [l]evagina te ad occidendum, lima te, ut interficias et fulgeas; 29 cum [m]tibi viderentur vana et divinarentur mendacia, ut dareris super colla vulneratorum impiorum, [n]quorum venit dies in tempore iniquitatis praefinita. 30 Revertere ad vaginam tuam, in loco in quo creatus es; in terra nativitatis tuae iudicabo te 31 et [o]effundam super te indignationem meam [p]in igne furoris mei, sufflabo in te daboque te in manus hominum insipientium et fabricantium: 32 ignis eris cibus, [q]sanguis tuus erit in medio terrae, oblivioni traderis, quia [r]ego Dominus locutus sum.

22 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 2 Et tu, [a]fili hominis, [b]nonne iudicas, nonne iudicas [c]civitatem sanguinum? [s]et [d]ostendes ei omnes abominationes suas et dices: Haec dicit Dominus Deus: [e]Civitas effundens sanguinem in medio sui, ut veniat tempus eius, et quae fecit idola contra semetipsam, ut polluereturque. 4 In sanguine tuo, qui a te effusus est, deliquisti et in idolis tuis, quae fecisti, polluta es et appropinquare fecisti dies tuos et adduxisti tempus annorum tuorum: propterea dedi te [f]opprobrium gentibus et irrisionem universis terris. 5 Quae iuxta sunt et quae procul a te triumphabunt de te, sordida, nobilis, grandis interitu. 6 Ecce [g]principes Israël singuli in bracchio suo fuerunt in te, [h]ad effundendum sanguinem. 7 [i]Patrem et matrem contumeliis adfecerunt in te, [j]advenam calumniati sunt in medio tui, pupillum et viduam contristaverunt apud te, 8 [l]sanctuaria mea sprevisti et [m]sabbata mea polluisti. 9 [n]Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem et [o]super montes comederunt in te, [p]scelus operati sunt in medio tui. 10 [q]Verecundiora patris discooperuerunt in te, [r]immunditiam menstruatae humiliaverunt in te, 11 et unusquisque in uxorem proximi sui operatus est abominationem, et [s]socer nurum suam polluit nefarie, [t]frater sororem suam filiam patris sui oppressit in te, 12 [u]munera acceperunt apud te ad effundendum sanguinem, [v]usuram et superabundantiam accepisti et avare proximos tuos calumniabaris [x]meique oblita es, ait Dominus Deus. 13 Ecce [y]complosi manus meas super avaritiam tuam, quam fecisti, et super [a]sanguinem, qui effusus est in medio tui. 14 [b]Nunquid sustinebit cor tuum, aut praevalebunt manus tuae in diebus quos ego faciam tibi? [c]Ego Dominus locutus sum et faciam 15 [d]et dispergam te in nationes et ventilabo te in terras et [e]deficere faciam immunditiam tuam a te 16 et possidebo te [f]in conspectu gentium, et [g]scies quia ego Dominus.

17 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 18 Fili hominis, versa est mihi domus Israël in scoriam, [h]omnes isti aes et [i]stannum et ferrum et plumbum in medio fornacis scoria argenti facti sunt. 19 Propterea haec dicit Dominus Deus: Eo quod versi estis omnes in scoriam, propterea ecce ego congregabo vos in medio Ierusalem 20 congregatione argenti et aeris et stanni et ferri et plumbi in medio fornacis, [l]ut succendam in ea ignem ad conflandum; sic congregabo in furore meo et in ira mea et requiescam et conflabo vos 21 et congregabo vos et succendam vos in igne furoris mei et conflabimini in medio eius. 22 Ut conflatur argentum in medio fornacis, sic eritis in medio eius, et scietis quia ego Dominus, [m]cum effuderim indignationem meam super vos.

23 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 24 Fili hominis, dic ei: [n]Tu es terra immunda et [o]non compluta in die furoris. 25 [p]Coniuratio prophetarum in medio eius: [q]sicut leo rugiens [r]raptumque praedam animas devoraverunt, [s]opes et pretium acceperunt, viduas eius multiplicaverunt in medio illius. 26 [t]Sacerdotes eius contempserunt legem meam et [u]polluerunt sanctuaria mea, [v]inter sanctum et profanum non habuerunt distantiam et inter pollutum et

(22, 1 22) quaeque in civibus cuiuslibet ordinis inveniuntur (23-31). Hoc iterum ostendit parabola duarum sororum, nempe Oollae propter suas fornicationes in Assyriorum potestatem traditae (23, 1-10), et Oolibae,

mundum non intellexerunt et [a]a sabbatis meis averterunt oculos suos et [b]coinquinabar in medio eorum. 27 [z]Principes eius in medio illius quasi lupi [a]rapientes praedam [b]ad effundendum sanguinem et ad perdendas animas et [c]avare ad sectanda lucra. 28 [d]Prophetae autem eius [e]liniebant eos absque temperamento videntes vana et divinantes eis mendacium, dicentes: Haec dicit Dominus Deus, cum Dominus non sit locutus. 29 Populi terrae [f]calumniabantur calumniam et rapiebant violenter, egenum et pauperem adfligebant et advenam opprimebant calumnia absque iudicio. 30 [g]Et quaesivi de eis virum, qui interponeret saepem et [h]staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam, et non inveni. 31 Et [i]effudi super eos indignationem meam, in igne irae meae consumpsi eos, [j]viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.

23 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 2 [a]Fili hominis, [b]duae mulieres filiae matris unius fuerunt 3 et [c]fornicatae sunt in [d]Aegypto, [e]in adulescentia sua fornicatae sunt, ibi subacta sunt ubera earum, et fractae sunt mammae pubertatis earum. 4 Nomina autem earum: Oolla maior et Ooliba soror eius minor, et [f]habui eas, et [g]pepererunt filios et filias. Porro earum nomina: [h]Samaria Oolla et Ierusalem Ooliba. 5 [i]Fornicata est igitur super me Oolla et [j]insanivit in amatores suos, [l]in Assyrios propinquantes, 6 vestitos hyacintho, [m]principes et magistratus, iuvenes cupidinis, [n]universos equites ascensores equorum. 7 Et dedit fornicationes suas super eos electos, filios Assyriorum universos, et in omnibus, in quos insanivit, in immunditiis eorum polluta est. 8 Insuper et fornicationes suas, quas habuerat in Aegypto, non reliquit; nam et illi dormierunt cum ea in adulescentia eius et illi confregerunt ubera pubertatis eius et effuderunt fornicationem suam super eam. 9 Propterea [o]tradidi eam in manus amatorum suorum, in manus filiorum Assur, super quorum insanivit libidine. 10 Ipsi [q]discooperuerunt ignominias eius, [r]filios et filias eius tulerunt et ipsam occiderunt gladio; et [s]factae sunt famosae mulieres, et [t]iudicia perpetraverunt in ea.

11 [u]Quod cum vidisset soror eius Ooliba, [v]plus quam illa insanivit libidine et fornicationem suam super fornicationem sororis suae 12 [x]ad filios Assyriorum praebuit impudenter, ducibus et magistratibus ad se venientibus indutis veste varia, equitibus, qui vectabantur equis, et adulescentibus forma cunctis egregia. 13 Et vidi quod polluta esset: via una ambarum, 14 et [y]auxit fornicationes suas. Cumque vidisset viros [z]depictos in pariete, [a]imagines [b]Chaldaeorum expressas coloribus 15 et accinctos balteis renes et tiaras tinctas in capitibus eorum, formam ducum omnium, similitudinem filiorum Babylonis terraeque Chaldaeorum, in qua orti sunt, 16 [c]insanivit super eos concupiscentia oculorum suorum et [d]misit nuntios ad eos in Chaldaeam. 17 Cumque venissent ad eam filii Babylonis [e]ad cubile mammarum, polluerunt eam stupris suis, et polluta est ab eis, et [f]saturata est anima eius ab illis, 18 denudavit quoque fornicationes suas et discooperuit ignominiam suam, et recessit anima mea ab ea, sicut recesserat anima mea a sorore eius; 19 multiplicavit enim fornicationes suas [g]recordans dies adulescentiae suae, quibus [h]fornicata est in terra Aegypti, 20 et insanivit libidine super concubitum eorum, [i]quorum carnes sunt ut carnes asinorum, et [j]sicut fluxus equorum fluxus eorum. 21 Et visitasti scelus adulescentiae tuae, quando subacta sunt in Aegypto ubera tua, et confractae sunt mammae pubertatis tuae.

22 Propterea, Ooliba, haec dicit Dominus Deus: Ecce ego suscitabo omnes amatores tuos contra te, de quibus satiata est anima tua, et [k]congregabo eos adversum te in circuitu, 23 filios Babylonis et universos Chaldaeos, nobiles tyrannosque et principes, omnes filios Assyriorum, [l]iuvenes forma egregia, duces et magistratus universos, principes principum et nominatos ascensores equorum; 24 et venient super te instructi curru et rota, multitudo populorum; [m]lorica et clipeo et galea armabuntur contra te undique, et [n]dabo coram eis iudicium, et [o]iudicabunt te iudiciis suis, 25 et ponam zelum meum in te, [p]quem exercent tecum in furore; nasum t u u m et aures tuas praecident et quae remanserint gladio concident, ipsi [q]filios

x cf. Jr 17, 22, 24, 27.
y v. cp. 36, 20.
z vr. 6; Mic 3, 1, 2; Sph 3, 3. — cf. Mt 7, 15.
a vr. 25.
b cf. vr. 5, 13.
c cf. vr. 12; Mic 3, 11.
d cp. 13, 10.
e v. cp. 13, 6.
f cf. vr. 7.
g Gn 18, 26. — cf. Ex 32, 10; Is 65, 8; Jr 5, 1.
h cp. 13, 5.
i cf. Ps 13, 1-3.
j cf. vr. 21.
l v. cp.7, 4.
a v. cp. 2, 1.
b cf. cp. 16, 45, 46.
c v. cp. 16, 15.
d cf. vr. 8, 19, 27.
e cf. cp. 16, 22.— cf. cp. 16, 7.
f cp. 16, 8.
g cf. vr. 37.
h cf. cp. 16, 46.
i Nm 5, 19, 20.
j cf. Os 2, 5.
l Os 5, 13; 8, 9; 12, 1. — cf. 4 Rg 15, 19.
m vr. 23.
n cp. 38, 15. — cf. Is 5, 28.
o cf. 4 Rg 15, 29. — v. 4 Rg 17, 4-6, 23; 18, 9-11.
p cf. Os 2, 5.
q vr. 29. — v. cp. 16, 37.
r vr. 25.
s cf. cp. 16, 14.
t v. cp. 5, 8.
u Jr 3, 8, 9.
v Jr 3, 11. — v. cp. 16, 47.
x vr. 7; cp. 16, 28.
y v. vr. 19.
z cf. cp. 8, 10.
a cf. cp. 16, 17.
b cp. 16, 29. — cf. 4 Rg 20, 12, 13; 24, 1.
c vr. 5, 9, 12, 20.
d cf. vr. 40; Is 57, 9.
e cf. vr. 41; Is 57, 7, 8.
f vr. 22, 28. — cf. cp. 17, 15.
g cf. vr. 3. — v. cp. 16, 22.
h cp. 16, 26.
i cf. cp. 16, 26.
j cf. Tb 6, 17; Jr 5, 8.
k cp. 16, 37.
l vr. 6, 12.
m cf. 4 Rg 19, 32.
n cf. cp. 9, 5, 6.
o 4 Rg 25, 6.
p vr. 29.
q vr. 10.

quae misera sororis sorte nullatenus edocta adhuc maiora flagitia admisit (11-21) et a Chaldaeis eadem immo graviori ratione punitur (22-35); utriusque autem facinora vates graviter reprehendit, utramque iudican-

r cf . Jr 29, 22; Dn 3, 6.
s cp. 16, 39. — cf. Os 2, 3.
t cp. 16, 41. — cf. vr. 48.
u cf. cp. 17, 15.

v cp. 16, 37.
x vr. 17, 22.
y vr. 25.
z cp. 16, 7, 22, 29.
a vr. 10; cp. 16, 37.
b cp. 6, 9. — v. Ex 34, 15.
c cp. vr. 9, 10.
d cf. Jr 25, 15.
e Is 51, 17. — cf. Ap 14, 10.
f cf. cp. 5, 14, 15.
g Jr 13, 13.

h cp. 22, 12. — v. Jr 2, 32.
i 3 Rg 14, 9.
j cf. vr. 49; cp. 14, 10; 16, 58.
l cp. 20, 4; 22, 2.
m cf. Is 58, 1; Mic 3, 8.
n cf. cp. 16, 38.
o cf. cp. 22, 2.
p cp. 16, 20, 21 38.
q vr. 4.
r v. cp. 5, 11.
*38] * cf. Catech. R. III 4, 2.*
s v. cp. 20, 13.
t cp. 44, 7.
u cp. 5, 11. — cf. 4 Rg 21, 4. — v. Jr 23, 11.
v cf. vr. 16, Is 57, 9.
x cf. 4 Rg 9, 30; Jr 4, 30.
y cf. cp. 16, 11, 12.
z cp. 16, 7.
a vr. 17. — cf. Est 1, 6.
b cp. 16, 18. — cf. Pro 7, 17.
c cf. Os 2, 8.
d cf. Is 22, 2.
e cf. cp. 16, 11, 12.

f cf. vr. 24. — v. cp. 16, 38.

g cp. 16, 40, 41. — cf. Js 7, 24, 25.
h cp. 7, 21.
i cp. 24, 21. — v. 2 Par 36, 17.
j 2 Par 36, 19.
l cf. vr. 27; cp. 16, 41.
m cf. vr. 35.
n cp. 20, 28.
a cf. cp. 20, 1.

b cp. 20, 49. — cf. cp. 17, 2.
c cf. cp. 2, 5, 8; 3, 26.
d cp. 11, 3, 7, 11; 4 Rg 4, 38.
e v. 1 Rg 9, 24.

f cp. 22, 2; Nh 3, 1.

tuos et filias tuas capient, et [r]novissimum tuum devorabitur igni, 26 et [s]denudabunt te vestimentis tuis et tollent vasa gloriae tuae. 27 et [t]requiescere faciam scelus tuum de te et fornicationem tuam de terra Aegypti, [u]nec levabis oculos tuos ad eos et Aegypti non recordaberis amplius.

28 Quia haec dicit Dominus Deus: [v]Ecce ego tradam te in manus eorum, quos odisti, in manus [w]de quibus satiata est anima tua. 29 Et [y]agent tecum in odio et tollent omnes labores tuos et [z]dimittent te nudam et ignominia plenam, et [a]revelabitur ignominia fornicationum tuarum, scelus tuum et fornicationes tuae. 30 Fecerunt haec tibi, quia [b]fornicata es post gentes, inter quas polluta es in idolis earum. 31 In via sororis tuae ambulasti, et [c]dabo [d]calicem eius in manu tua.

32 Haec dicit Dominus Deus: [e]Calicem sororis tuae bibes profundum et latum: [f]eris in derisum et in subsannationem, quae est capacissima, 33 [g]ebrietate et dolore repleberis, calice maeroris et tristitiae, calice sororis tuae Samariae, 34 et bibes illum et epotabis usque ad faeces et fragmenta eius devorabis et ubera tua lacerabis, quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

35 Propterea haec dicit Dominus Deus: Quia [h]oblita es mei, et [i]proiecisti me post corpus tuum, tu quoque [j]porta scelus tuum et fornicationes tuas.

36 Et ait Dominus ad me dicens: Fili hominis, nunquid [l]iudicas Oollam et Oolibam et [m]adnuntias eis scelera earum? 37 quia [n]adulteratae sunt, et [o]sanguis in manibus earum, et cum idolis suis fornicatae sunt, insuper et [p]filios suos, [q]quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad devorandum. 38 Sed et hoc fecerunt mihi: [r]polluerunt sanctuarium meum in die illa et [s]sabbata mea profanaverunt; 39 cumque immolarent filios suos idolis suis et ingrederentur sanctuarium meum in die illa [t]ut polluerent illud, etiam [u]haec fecerunt in medio domus meae: 40 miserunt ad viros venientes de longe, [v]ad quos nuntium miserant, itaque ecce venerunt; quibus te lavisti et [w]circumlinisti stibio oculos tuos et [v]ornata es [z]mundo muliebri, 41 sedisti in [a]lecto pulcherrimo, et mensa ornata est ante te, [b]thymiama meum et [c]unguentum meum posuisti super eam, 42 et [d]vox multitudinis exsultantis erat in ea, et in viris, qui de multitudine hominum adducebantur et veniebant de deserto, [e]posuerunt armillas in manibus eorum et coronas speciosas in capitibus eorum. 43 Et dixi ei, quae attrita est in adulteriis: Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam haec, 44 et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem. Sic ingrediebantur ad Oollam et Oolibam mulieres nefarias. 45 Viri ergo iusti sunt; [f]hi iudicabunt eas iudicio adulterarum et iudicio effundentium sanguinem, quia adulterae sunt, et sanguis in manibus earum.

46 Haec enim dicit Dominus Deus: [g]Adduc ad eas multitudinem et trade eas in tumultum et [h]in rapinam, 47 et lapidentur lapidibus populorum et confodiantur gladiis eorum, [i]filios et filias earum interficient et [j]domos earum igne succendent. 48 Et [l]auferam scelus de terra, et discent omnes mulieres, ne faciant secundum scelus earum. 49 Et dabunt scelus vestrum super vos, et [m]peccata idolorum vestrorum portabitis et [n]scietis quia ego Dominus Deus.

24 Et factum est verbum Domini ad me [a]in anno nono, in mense decimo, decima die mensis dicens: 2 Fili hominis, scribe tibi nomen diei huius, in qua confirmatus est rex Babylonis adversum Ierusalem hodie. 3 Et [b]dices per proverbium ad [c]domum irritatricem parabolam et loqueris ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Pone [d]ollam, pone, inquam, et mitte in eam aquam, 4 congere frusta eius in eam, omnem partem bonam, [e]femur et armum, electa et ossibus plena; 5 pinguissimum pecus adsume, compone quoque strues ossium sub ea; efferbuit coctio eius, et discocta sunt ossa illius in medio eius.

6 Propterea haec dicit Dominus Deus: [f]Vae civitati sanguinum, ollae, cuius robigo in ea est, et robigo eius non exivit de ea! Per partes et per partes suas eice eam, non cecidit super eam sors.

dam docet (36-49). Demum diem quo omnia haec acciderint adnotat (24, 1-14) atque fata urbis describit prohibitus tamen quominus luctum agat (15-24) aut contribulibus suis quidquam dicat (25-27).

7 [g]Sanguis enim eius in medio eius est, super [h]limpidissimam petram [i]effudit illum; non effudit illum super terram, ut possit operiri pulvere: 8 ut superinducerem indignationem meam et vindictam ulciscerer, dedi sanguinem eius super petram limpidissimam, ne operiretur.

9 Propterea haec dicit Dominus Deus: Vae civitati sanguinum, [j]cuius ego grandem faciam pyram! 10 Congere ossa, quae igne succendam; consumentur carnes, et coquetur universa compositio, et ossa tabescent. 11 Pone quoque eam super prunas vacuam, ut incalescat et liquefiat aes eius et [l]confletur in medio eius inquinamentum eius et consumatur robigo eius. 12 [m]Multo labore sudatum est, et non exivit de ea nimia robigo eius neque per ignem. 13 Immunditia tua exsecrabilis, quia mundare te volui, et [n]non es mundata a sordibus tuis; sed nec mundaberis prius, donec [o]quiescere faciam indignationem meam in te. 14 [p]Ego Dominus locutus sum. Veniet, et faciam; non transeam [q]nec parcam nec placabor; [r]iuxta vias tuas et iuxta adinventiones tuas iudicabo te, dicit Dominus.

15 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 16 Fili hominis, ecce ego tollo a te [s]desiderabile oculorum tuorum in plaga, et non planges neque plorabis, neque fluent lacrimae tuae. 17 [t]Ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies, [u]corona tua circumligata sit tibi, et [v]calceamenta tua erunt in pedibus tuis; [x]nec amictu ora velabis nec [y]cibos lugentium comedes. 18 Locutus sum ergo ad populum mane, et [z]mortua est uxor mea vespere; [a]fecique mane sicut praeceperat mihi. 19 Et [b]dixit ad me populus: Quare non indicas nobis quid ista significent quae tu facis? 20 Et dixi ad eos: Sermo Domini factus est ad me dicens: 21 Loquere domui Israël: Haec dicit Dominus Deus: [c]Ecce ego polluam sanctuarium meum, superbiam imperii vestri et [d]desiderabile oculorum vestrorum et super quo pavet anima vestra; [e]filii vestri et filiae vestrae, quas reliquistis, gladio cadent. 22 Et [f]facietis sicut feci: ora amictu non velabitis et cibos lugentium non comedetis, 23 coronas habebitis in capitibus vestris et calceamenta in pedibus; non plangetis neque flebitis, sed [g]tabescetis in iniquitatibus vestris et unusquisque gemet ad fratrem suum. 24 [h]Eritque Ezechiel vobis in portentum: iuxta omnia quae fecit facietis, cum venerit istud, et [i]scietis quia ego Dominus Deus.

25 Et tu, fili hominis, ecce in die qua tollam ab eis fortitudinem eorum et gaudium dignitatis et [j]desiderium oculorum eorum, super quo requiescunt animae eorum, filios et filias eorum 26 in die illa, cum venerit fugiens ad te ut adnuntiet tibi; 27 in die, inquam, illa [l]aperietur os tuum cum eo qui fugit, et loqueris et non silebis ultra erisque eis in portentum, et scietis quia ego Dominus.

25 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 2 Fili hominis, [a]pone faciem tuam contra [b]filios Ammon et prophetabis de eis 3 et dices filiis Ammon: Audite verbum Domini Dei. Haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod dixisti: [c]Euge, euge super [d]sanctuarium meum, quia pollutum est, et super terram Israël, quoniam desolata est, et super domum Iuda, quoniam ducti sunt in captivitatem; 4 idcirco ego tradam te [e]filiis orientalibus in hereditatem, et collocabunt [f]caulas suas in te et ponent in te tentoria sua, ipsi comedent fruges tuas et ipsi bibent lac tuum; 5 daboque [g]Rabbath in habitaculum camelorum et filios Ammon in cubile pecorum, et scietis quia ego Dominus.

6 Quia haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod [h]plausisti manu et percussisti pede et [i]gavisa es [j]ex toto adfectu super terram Israël, 7 idcirco ecce [l]ego extendam manum meam super te et [m]tradam te in direptionem gentium et interficiam te de populis et perdam de terris et conteram, et scies quia ego Dominus.

8 Haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod dixerunt [n]Moab et [o]Seir: [p]Ecce sicut omnes gentes domus Iuda; 9 idcirco ecce ego aperiam umerum Moab de civitatibus, de civitatibus, inquam, eius et de finibus eius, inclitas terrae [q]Bethiesimoth et [r]Beelmeon et [s]Cariathaim, 10 [t]filiis orientis cum filiis Ammon, et dabo eam in

g cf. Is 26, 21.
h cp. 26, 4, 14.
i cf. Lv 7, 13; Dt 12, 16, 24; 15, 23.

j cf. Is 30, 33.

l cp. 22, 15.
m cf. Jr 2, 22.

n Is 22, 14.
o cp. 5, 13; 16, 42.
p cf. 1 Rg 15, 29. — v. cp. 17, 24.
q v. cp. 5, 11.
r cp. 23, 45. — cf. cp. 20, 44; Zc 1, 6.
s vr. 21, 25; 3 Rg 20, 6. — cf. vr. 18; 2 Mc 15, 18.
t vr. 22, 23. — cf. Lv 10, 6.
u cf. Jdt 10, 3.
v cf. Is 20, 2.
x vr. 22.
y Dt 26, 14; Pro 31, 6; Os 9, 4. — Jr 16, 4-7.
z cf. vr. 16.
a cp. 12, 7; 37, 7.
b v. cp. 12, 9; 17, 12.
c cf. cp. 7, 20; Jr 7, 14.
d vr. 16.
e cp. 23, 47. — v. 2 Par 36, 17.
f vr. 17; cp. 12, 12. — cf. Lv 13, 45; Mic 3, 7.

g cp. 4, 17.
h vr. 27. — v. cp. 4, 3.
i v. cp. 20, 38.

j cp. 33, 21.

l cp. 29, 21. — cf. cp. 3, 26, 27.

a v. cp. 6, 2.
b cp. 21, 20, 28. — v. Jr 49, 1-6.
c cp. 26, 26, 2; 36, 2.
d cf. cp. 7, 20-22.

e vr. 10; Is 11, 14; Jr 49, 28. — v. Jd 6, 3.
f cf. Sph 2, 15.
g 2 Rg 11, 1; 12, 26. — v. cp. 21, 20.
h Ps 97, 8; Is 55, 12; Lm 2, 15. — cf. cp. 6, 11.
i Sph 2, 8, 10. — cf. 2 Rg 1, 20.
j vr. 15; cp. 36, 5.
l vr. 13, 16. — v. cp. 6, 14.
m cf. vr. 4; cp. 7, 21.
n v. Is 15, 1-9; Jr 48, 1-47.
o v. vr. 12.
p v. Jr 25, 17-26.
q Is 12, 3.
r 1 Par 5, 8.
s v. Jr 48, 1.
t vr. 4.

Contra gentes (25, 1-32, 32). *Breviter poenis in Ammonitas (25, 1-7), in Moabitas (8-11), in Idumaeos (12-14), in Philisthaeos adnuntiatis (15-17), prolixius Tyri excidium describitur (26, 1-6), nominanturque ho-*

hereditatem, [u]ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in gentibus, 11 et in Moab faciam iudicia, et [v]scient quia ego Dominus.

12 Haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod fecit [x]Idumaea ultionem, [y]ut se vindicaret de filiis Iuda peccavitque delinquens et vindictam expetivit de eis, 13 idcirco haec dicit Dominus Deus: [z]Extendam manum meam super Idumaeam et auferam de ea hominem et iumentum, et faciam eam desertam [a]ab austro, et qui sunt in [b]Dedan gladio cadent, 14 et dabo ultionem meam super Idumaeam [c]per manum populi mei Israël, et facient in Edom iuxta iram meam et furorem meum et [d]scient vindictam meam, dicit Dominus Deus.

15 Haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod [e]fecerunt/Palaestini vindictam, et ulti se sunt [g]toto animo interficientes et implentes inimicitias veteres, 16 propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce [h]ego extendam manum meam super Palaestinos et interficiam [i]interfectores et perdam reliquias maritimae regionis 17 faciamque in eis ultiones magnas [j]arguens in furore, et [l]scient quia ego Dominus, cum dedero vindictam meam super eos.

26 Et factum est, in [a]undecimo anno prima mensis factus est sermo Domini ad me dicens: 2 Fili hominis, pro eo quod dixit [b]Tyrus de Ierusalem: [c]Euge, confractae sunt portae populorum, conversa est ad me, implebor, deserta est; 3 propterea haec dicit Dominus Deuss: Ecce [d]ego super te, Tyre, et [e]ascendere faciam ad te gentes multas, [f]sicut ascendit mare fluctuans, 4 et dissipabunt muros Tyri et destruent turres eius, et radam pulverem eius de ea et dabo eam in [g]limpidissimam petram. 5 [h]Siccatio sagenarum erit in medio maris, quia [i]ego locutus sum, ait Dominus Deus, et erit in direptionem gentibus; 6 filiae quoque eius, quae sunt in agro, gladio interficientur et [j]scient quia ego Dominus.

7 Quia haec dicit Dominus Deus: Ecce [l]ego adducam ad Tyrum Nabuchodonosor regem Babylonis [m]ab aquilone, [n]regem regum cum equis et curribus et equitibus et coetu populoque magno. 8 [o]Filias tuas, quae sunt in agro, gladio interficiet et [p]circumdabit te munitionibus et comportabit aggerem in gyro et [q]elevabit contra te clipeum 9 et [r]vineas et arietes temperabit in muros tuos et turres tuas destruet in armatura sua; 10 inundatione equorum eius operiet te pulvis eorum, a sonitu equitum et rotarum et curruum movebuntur muri tui, cum ingressus fuerit portas tuas quasi per introitum urbis dissipatae; 11 ungulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas, populum tuum gladio caedet, et [s]statuae tuae nobiles in terram corruent. 12 Vastabunt [t]opes tuas, diripient negotiationes tuas et destruent muros tuos et domos tuas praeclaras subvertent et lapides tuos et ligna tua et [u]pulverem tuum in medio aquarum ponent. 13 Et [v]quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum, et [x]sonitus citharum tuarum non audietur amplius, 14 et dabo te in [y]limpidissimam petram, siccatio sagenarum eris nec aedificaberis ultra, quia [z]ego locutus sum, ait Dominus Deus.

15 Haec dicit Dominus Deus Tyro: Nunquid non [a]a sonitu ruinae tuae et gemitu interfectorum tuorum, cum occisi fuerint in medio tui, [b]commovebuntur insulae? 16 Et [c]descendent de sedibus suis omnes [d]principes maris et auferent exsuvias suas et [e]vestimenta sua varia abicient et [f]induentur stupore, [g]in terra sedebunt et attoniti super repentino casu tuo admirabuntur: 17 et [h]adsumentes super te lamentum dicent tibi: Quomodo peristi, quae habitas in mari, urbs inclita, [i]quae fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis, [j]quos formidabant universi! 18 Nunc stupebunt naves in die pavoris tui, et turbabuntur insulae in mari, eo quod nullus egrediatur ex te.

19 Quia haec dicit Dominus Deus: Cum dedero te urbem desolatam, sicut civitates quae non habitantur, et [l]adduxero super te abyssum et operuerint te aquae multae, 20 et [m]detraxero te cum his [n]qui descendunt in lacum ad populum sempiternum et collocavero te in terra novissima, sicut solitudines veteres cum his qui deducuntur in lacum, ut non habiteris; porro cum dedero gloriam [o]in terra viventium, 21 in nihilum redigam te, et non eris et [p]requisita non invenieris ultra in sempiternum, dicit Dominus Deus.

---

u cp. 21, 32.
v v. cp. 20, 38.
x vr. 8; cp. 32, 29; 35, 2, 5; 2 Par 28, 17; Ps 136, 7; Is 34, 5, 6; Am 1, 11, 12. — Jr 49, 7-22; Ab 1, 21.
y vr. 15.
z v. vr. 7, 16.
a (1 Par 1, 45; Am 1, 12).
b cp. 27, 15, 20; 38, 13; Gn 10, 7; Is 21, 13.
c Am 9, 11, 12; Ab 18; 1 Mc 5, 3; 2 Mc 10, 16, 17.
d cf. vr. 17.
e vr. 12.
f Jr 25, 20; 47, 1; Jl 3, 4; Am 1, 6; Sph 2, 4. — v. Is 14, 29-31.
g vr. 6, 13. — v. cp. 6, 14.
h v. vr. 7, 13.
i (v. 1 Rg 30, 14).
j cp. 5, 15.
l cf. vr. 14.

a cf. cp. 20, 1.
b v. Is 23, 1-18.
c v. cp. 25, 3; 36, 2.
d cf. cp. 13, 8.
e cf. cp. 32, 3; Jr 34, 1.
f vr. 19. — cf. Lm 2, 13.

g vr. 14; cp. 24, 7.
h cp. 47, 10.
i v. cp. 17, 21.

j v. cp. 20, 38.
l cf. cp. 29, 18.
m v. Jr 1, 14.
n 1 Es 7, 12; Dn 2, 37.
o vr. 6.
p cp. 4, 2. — cf. Lc 19, 43.
q cf. Js 8, 18.
r cp. 4, 2; 21, 22.

s cf. Dt 12, 3.
t v. cp. 27, 12-24.

u vr. 4.
v cf. Is 24, 8; Jr 7, 34; 16, 9.
x cf. Is 5, 12; 23, 16.
y vr. 4, 5.
z vr. 5; cp. 17, 21.

a cp. 27, 27. — cf. cp. 31, 16; Jr 51, 52.
b cp. 27, 35.
c cf. Jb 2, 11-13; Jn 3, 6.
d cf. Is 23, 8.
e cf. cp. 16, 10.
f cp. 27, 35; 32, 10.
g Is 3, 26; Lm 2, 10; 3, 28.
h v. cp. 19, 1; 27, 2, 32. — cf. Ap 18, 9.
i cf. Is 23, 4.

j cp. 32, 23.
l vr. 3; cp. 27, 34. — cf. Ps 68, 2, 3.
m cf. Is 14, 13-15. —v. Mt 11, 23.
n cp. 31, 14, 16; 32, 18, 24.
o cp. 32, 23, 27, 32; Ps 26, 13; Is 38, 11.
p cp. 27, 38; 28, 19. — cf. Ps 26, 10, 36.

stes qui, omnibus mirantibus insulis, urbem nobilissimam diruant (7-21). Quam ruinam imagine navis magnifice instructae (27, 1-11), mercibus et opibus undequaque conquisitis onustae (12-25) et subito naufra-

27 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 2 Tu ergo, fili hominis, [a]adsume super Tyrum lamentum 3 et dices Tyro, quae habitat [b]in introitu maris, [c]negotiationi populorum ad insulas multas: Haec dicit Dominus Deus: O Tyre, tu dixisti: [d]Perfecti decoris ego sum 4 et [e]in corde maris sita. Finitima tui, qui te aedificaverunt, impleverunt decorem tuum; 5 abietibus de [f]Sanir exstruxerunt te cum omnibus tabulatis maris, [g]cedrum de Libano tulerunt ut facerent tibi malum, 6 [h]quercus de Basan dolaverunt in remos tuos et transtra tua fecerunt tibi ex ebore indico et praetoriola de [i]insulis Italiae; 7 [j]byssus varia de Aegypto texta est tibi in velum ut poneretur in malo, [k]hyacinthus et purpura de insulis Elisa facta sunt operimentum tuum; 8 habitatores Sidonis et [l]Aradii fuerunt remiges tui; [m]sapientes tui, Tyre, facti sunt [n]gubernatores tui; 9 senes [o]Giblii et prudentes eius habuerunt [p]nautas ad ministerium variae supellectilis tuae; omnes naves maris et nautae earum fuerunt in populo negotationis tuae; 10 Persae et Lydii et [q]Libyes erant in exercitu tuo viri bellatores tui; [r]clipeum et galeam suspenderunt in te pro ornatu tuo; 11 filii Aradii cum exercitu tuo erant super muros tuos in circuitu, sed et Pigmaei, qui erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum, ipsi [s]compleverunt pulchritudinem tuam; 12 [t]Carthaginenses [u]negotiatores tui a multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, stanno plumboque, repleverunt nundinas tuas; 13 [v]Graecia, [x]Thubal et Mosoch ipsi institores tui; [y]mancipia et vasa aerea advexerunt populo tuo; 14 de [z]domo Thogorma equos et equites et mulos adduxerunt ad [a]forum tuum; 15 filii [b]Dedan negotiatores tui; insulae multae negotiatio manus tuae; dentes eburneos et hebeninos commutaverunt in pretio tuo; 16 Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum; [c]gemmam et [d]purpuram et scutulata et byssum et sericum et chodchod proposuerunt in mercatu tuo; 17 Iuda et terra Israël ipsi institores tui in [e]frumento primo; balsamum et [f]mel et oleum et [g]resinam proposuerunt in nundinis tuis; 18 Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diversarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi; 19 Dan et Graecia et Mosel in nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum, stacte et [h]calamus in negotiatione tua; 20 Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum; 21 [i]Arabia et universi principes [j]Cedar, ipsi negotiatores manus tuae, cum agnis et arietibus et haedis venerunt ad te negotiatores tui; 22 venditores [l]Saba et Reema ipsi negotiatores tui cum universis [m]primis aromatibus et lapide pretioso et auro, quod proposuerunt in mercatu tuo; 23 [n]Haran et Chene et [o]Eden negotiatores tui; Saba, Assur et Chelmad venditores tui; 24 ipsi negotiatores tui multifariam involucris hyacinthi et [p]polymitorum gazarumque pretiosarum, quae obvolutae et adstrictae erant funibus; cedros quoque habebant in negotiationibus tuis; 25 [q]naves maris principes tui in negotiatione tua; et repleta es et glorificata nimis [r]in corde maris.

26 In aquis multis adduxerunt te remiges tui, [s]ventus auster contrivit te in corde maris. 27 Divitiae tuae et thesauri tui et multiplex instrumentum tuum, [t]nautae tui et gubernatores tui, qui tenebant supellectilem tuam et populo tuo praeerant, viri quoque bellatores tui, cadent in corde maris [u]in die ruinae tuae. 28 A sonitu clamoris tui, qui erant in te, cum universa multitudine tua, quae est in medio gubernatorum tuorum conturbabuntur classes, 29 et [v]descendent de navibus suis omnes qui tenebant remum, nautae et universi gubernatores maris in terra stabunt 30 et heiulabunt super te voce magna et clamabunt amare et [x]superiacent pulverem capitibus suis et cinere conspergentur 31 et [y]radent super te calvitium et accingentur ciliciis et plorabunt te in amaritudine animae ploratu amarissimo 32 et [z]adsument super te carmen lugubre et plangent te: [a]Quae est ut Tyrus, quae obmutuit in medio maris, 33 quae in exitu negotiationum tuarum de mari [b]implesti populos multos, in multitudine divitiarum tuarum et populorum tuorum ditasti reges terrae? 34 nunc [c]contrita es a mari, in profundis aquarum opes tuae et omnis mul-

a vr. 32. — v. cp. 19, 1; 26, 17.
b cf. Is 23, 1.
c cf. Is 23, 3.
d cp. 28, 12. — cf. vr. 11; Os 9, 13.
e vr. 25, 27.
f Dt 3, 9.
g cf. Jd 9, 15.
h v. Is 2, 13; Zc 11, 2.
i cf. (Gn 10, 4); Nm 24, 24; (Is 66, 19).
j v. cp. 16, 10.
k vr. 24.
l Gn 10, 18.
m vr. 27, 29.
n 3 Rg 5, 18; Ps 82, 8.
o vr. 27.
p cp. 38, 5.
q cp. 30, 5. — cf. Is 66, 19; Jr 46, 9.
r cf. 2 Rg 8, 7; Cn 4, 4.

s cf. vr. 3.
t (vr. 25; cp. 38, 13. — v. 3 Rg 10, 22).
u vr. 16, 18, 21.
v (Gn 10, 2;) Is 66, 19; Zc 9, 13.
x cp. 32, 26; 38, 3; 39, 1; Gn 10, 2.
y Ap 18, 13.
z cp. 38, 6; Gn 10, 3.

a vr. 12, 16, 17, 19.
b Gn 10, 7. — v. cp. 25, 13.

c cf. cp. 28, 18.
d vr. 7.
e v. 3 Rg 5, 9, 11.
f cf cp. 20, 8. — v. Ex 3, 8.
g v. Gn 37, 25; Jr 8, 22.

h Ex 30, 23; Cn 4, 14; Is 43, 24; Jr 6, 20.
i Is 21, 14; Jr 3, 2.
j Is 21, 16. 60, 7.
l v. Gn 10, 7.
m Ex 30, 23.
n Gn 11, 31; 4 Rg 19, 12.
o Is 37, 12; Am 1, 5.

p vr. 7.

q Ps 47, 7; Is 2, 16; 23, 14. — (cf. vr. 12).
r vr. 4.

s cf. Ps 47, 8; Jr 18, 17.

t vr. 8, 9.

u v. cp. 26, 15.
v pp. 26, 16. — cf. Ap 18, 17, 18.

x Lm 2, 10; Mic 1, 10; Ap 18, 19.
y cp. 7, 18; Is 3, 24; Jr 16, 6; 47, 5.
z v. cp. 19, 1.

a cf. Ap 18, 18.
b cf. Ap 18, 15, 19.

c cf. cp. 26, 19.

gio perditae (26-27), describit, omnesque ut plangant invitat (28-36). Nec modo urbis sed principis quoque Tyri, cuius superbia deprimenda est (28, 1-10), poenam promeritum vates denuntiat (15-19). Deinde post

titudo tua, quae erat in medio tui, ceciderunt; 35 [d]universi habitatores insularum [e]obstupuerunt super te, et reges earum omnes tempestate perculsi mutaverunt vultus, 36 [f]negotiationes populorum [g]sibilaverunt super te; [h]ad nihilum deducta es et non eris usque in perpetuum.

28 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 2 [a]Fili hominis, [b]dic principi Tyri: Haec dicit Dominus Deus: [c]Eo quod elevatum est cor tuum, et [d]dixisti: Deus ego sum et in cathedra Dei sedi [e]in corde maris, [f]cum sis homo et non Deus, et [g]dedisti cor tuum quasi cor Dei; 3 [h]ecce sapientior es tu [i]Daniele, omne secretum non est absconditum a te, 4 in sapientia et prudentia tua [j]fecisti tibi fortitudinem et adquisisti aurum et argentum in thesauris tuis, 5 in multitudine sapientiae tuae et in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem, et elevatum est cor tuum in robore tuo.

6 Propterea haec dicit Dominus Deus: Eo quod elevatum est cor tuum quasi cor Dei, 7 [k]idcirco ecce ego adducam super te [m]alienos robustissimos gentium, et [n]nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiae tuae et [o]polluent decorem tuum, 8 interficient et [p]detrahent te, et morieris in interitu occisorum in corde maris. 9 Nunquid [q]dicens loqueris: Deus ego sum coram interficientibus te, cum sis homo et non Deus, in manu occidentium te? 10 [r]Morte incircumcisorum morieris in manu alienorum, quia [s]ego locutus sum, ait Dominus Deus.

11 Et factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis, [t]leva planctum super regem Tyri 12 et dices ei: Haec dicit Dominus Deus: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia et [u]perfectus decore; 13 [v]in deliciis paradisi Dei fuisti, [x]omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, [z]topazius et iaspis, chrysolithus et [a]onyx et beryllus, [b]sapphirus et carbunculus et smaragdius; aurum opus decoris tui et foramina tua [c]in die, qua conditus es, praeparata sunt. 14 Tu [d]cherub extentus et protegens, et posui te [f]in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti 15 perfectus in viis tuis a die conditionis tuae, donec inventa est iniquitas in te. 16 In multitudine [f]negotiationis tuae repleta sunt interiora tua iniquitate, et peccasti; et ieci te de monte Dei et perdidi te, o cherub protegens, de medio lapidum ignitorum. 17 [g]Et relevatum est cor tuum, [h]in decore tuo, perdidisti sapientiam tuam in decore tuo, in terram proieci te, ante faciem regum dedi te, ut cernerent te; 18 in multitudine iniquitatum tuarum et iniquitate negotiationis tuae polluisti sanctificationem tuam; [i] producam ergo ignem, de medio tui, qui comedat te, et dabo te in cinerem super terram [j]in conspectu omnium videntium te. 19 Omnes qui viderunt te in gentibus obstupescent super te; [l]nihili factus es et non eris in perpetuum.

20 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 21 Fili hominis, [m]pone faciem tuam contra [n]Sidonem et prophetabis de ea 22 et dices: Haec dicit Dominus Deus: Ecce [o]ego ad te, Sidon, et [p]glorificabor in medio tui; et [q]scient quia ego Dominus, [r]cum fecero in ea iudicia et [s]sanctificatus fuero in ea 23 et immittam ei [t]pestilentiam et sanguinem in plateis eius, et corruent interfecti in medio eius gladio [u]per circuitum et scient quia ego Dominus. 24 Et non erit ultra domui Israël [v]offendiculum amaritudinis et spina dolorem inferens undique per circuitum eorum qui adversantur eis, et scient quia ego Dominus Deus.

25 Haec dicit Dominus Deus: Quando [x]congregavero domum Israël de populis, in quibus dispersi sunt, sanctificabor in eis coram gentibus et [y]habitabunt in terra sua, quam dedi servo meo Iacob, 26 et habitabunt in ea securi et aedificabunt domos et plantabunt vineas et [z]habitabunt confidenter cum fecero iudicia in omnibus qui adversantur eis per circuitum, et scient quia ego Dominus Deus eorum.

29 In anno [a]decimo, decimo mense, undecima die mensis factum est verbum Domini ad me dicens: 2 Fili hominis, [b]pone faciem tuam contra [c]Pharaonem regem Aegypti et prophetabit de eo et [d]de Aegypto universa. 3 Loquere et dices: Haec dicit Dominus

---

d cp. 26, 15, 16.
e cp. 26, 16; 32, 10.
f Ap 18, 11.
g cf. Jr 18, 16; 19, 8; Sph 2, 15.
h cp. 26, 21; 28, 19.

a v. cp. 2, 1.
b cf. vr. 12.
c vr. 5; Ap 18, 7.
d vr. 9. — cf. cp. 29, 3, 9; Is 14, 13; 47, 7; Sph 2, 15; 2 Mc 15, 5.
e cp. 27, 4.
f Is 31, 3. — cf. Os 11, 9.
g vr. 6, 9.
h cf. vr. 12; Zc 9, 2.
i cp. 14, 14; Dn 1, 7.
j Zc 9, 3.
l cf. cp. 7, 21.
m vr. 10; cp. 30, 11, 12; 31, 12.
n cp. 30, 11.
o cf. vr. 17.
p cf. cp. 32, 18-20.
q cf. vr. 2.
r cp. 31, 18; 32, 19, 21, 24, 25.
s v. cp. 17, 21.

t v. cp. 19, 1.

u cp. 27, 3.
*13] * Catech. R. I 13, 4.*
v cp. 31, 8, 9. — v. Is 51, 3.
x cf. cp. 27, 16.
y Ex 28, 17, 18; 39, 10, 11; Ap 4, 3; 21, 19, 20.
z Ex 28, 17; 39, 10; Jb 28, 19.
a Gn 2, 12; Jb 28, 17.
b Ex 24, 10; Jb 28, 6, 17. — cf. Lm 4, 6.
c vr. 15.
d Ex 25, 20; 3 Rg 8, 7.
e cp. 17, 23; 20, 40.
f cf. vr. 5.
g vr. 2, 5.
h cf. vr. 7.

i Zc 9, 4. — cf. cp. 30, 8, 14, 16; 38, 22; 39, 6; Ap 18, 8.
j cf. vr. 17.
l cp. 26, 21; 27, 36.

m v. cp. 6, 2.
n v. Is 23, 2.
o v. cp. 13, 8.
p cp. 39, 13. — cf. Ex 14, 4, 17, 18.
q v. cp. 20, 38.
r vr. 26; cp. 20, 41.
s cf. cp. 20, 41.
t cp. 38, 22.
u cf. cp. 16, 27.
v cf. Nm 33, 55; Js 23, 13.
x v. cp. 11, 17.

y cp. 36, 28; 37, 25.

z Jr 23, 6; 32, 27. — cf. 3 Rg 4, 25; 4 Rg 18, 31.

a cf. cp. 20, 1.
b v. cp. 6, 2.
c cp. 32, 2.
d v. Is 19, 1.

Deus: Ecce [e]ego ad te, Pharao rex Aegypti, [f]draco magne, [g]qui cubas in medio fluminum tuorum et [h]dicis: Meus est fluvius, et ego feci memetipsum. 4 Et [i]ponam frenum in maxillis tuis et adglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis, et extraham te de medio fluminum tuorum, et universi pisces tui squamis tuis adhaerebunt. 5 Et [j]proiciam te in desertum et omnes pisces fluminis tui; [k]super faciem terrae cades, [m]non colligeris neque congregaberis; bestiis terrae et volatilibus caeli dedi te ad devorandum; 6 et [n]scient omnes habitatores Aegypti quia ego Dominus, pro eo quod fuisti [o]baculus harundineus domui Israël; 7 [p]quando apprehenderunt te manu, et confractus es et lacerasti omnem umerum eorum et, innitentibus eis super te, comminutus es et dissolvisti omnes renes eorum.

8 Propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce [q]ego adducam super te gladium et interficiam peste hominem et iumentum, 9 et erit terra Aegypti in desertum et in solitudinem, et scient quia ego Dominus. Pro eo quod [r]dixeris: Fluvius meus est et ego feci eum; 10 idcirco ecce [s]ego ad te et [t]ad flumina tua daboque terram Aegypti in solitudines, gladio dissipatam a [u]turre Syenes usque ad terminos Aethiopiae. 11 [v]Non pertransibit eam pes hominis neque pes iumenti gradietur in ea, et non habitabitur quadraginta annis. 12 [x]Daboque terram Aegypti desertam in medio terrarum desertarum et civitates eius in medio urbium subversarum, et erunt desolatae quadraginta annis, et [y]dispergam Aegyptios in nationes et ventilabo eos in terras.

13 Quia haec dicit Dominus Deus: Post finem quadraginta annorum [z]congregabo Aegyptum de populis, in quibus dispersi fuerant, 14 et [a]reducam captivitatem Aegypti et collocabo eos in [b]terra Phathures, in terra nativitatis suae, et erunt ibi in [c]regnum humile. 15 Inter cetera regna erit humillima et non elevabitur ultra super nationes; et [d]imminuam eos, ne imperent gentibus, 16 [e]neque erunt ultra domui Israël in confidentia docentes iniquitatem, ut fugiant et sequantur eos, et [f]scient quia ego Dominus Deus.

17 Et factum est, in [g]vicesimo et septimo anno, in primo, in una mensis factum est verbum Domini ad me dicens: 18 [h]Fili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis [i]servire fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum, omne caput decalvatum et omnis umerus depilatus est, et merces non est reddita ei neque exercitui eius de Tyro pro servitute qua servivit mihi adversus eam.

19 Propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce [j]ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in terra Aegypti, et [l]accipiet multitudinem eius et depraedabitur manubias eius et diripiet spolia eius. et erit merces exercitui illius 20 et operi quo servivit adversus eam. [m]Dedi ei terram Aegypti, pro eo quod laboraverit mihi, ait Dominus Deus.

21 In die illo [n]pullulabit cornu domui Israël, et [o]tibi dabo apertum os in medio eorum, et [p]scient quia ego Dominus.

30 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 2 Fili hominis, propheta et dic: Haec dicit Dominus Deus: [a]Ululate: Vae vae diei. 3 Quia iuxta est dies et appropinquat; [b]dies Domini, [c]dies nubis, tempus gentium erit. 4 Et veniet [d]gladius in Aegyptum, et [e]erit pavor in [f]Aethiopia, cum ceciderint vulnerati in Aegypto, et [g]ablata fuerit multitudo illius, et destructa fundamenta eius. 5 Aethiopia et [h]Libya et Lydi et omne reliquum vulgus et Chub et filii terrae foederis cum eis gladio cadent.

6 Haec dicit Dominus Deus: Et [i]corruent fulcientes Aegyptum, et [j]destruetur superbia imperii eius, a [l]turre Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus Deus exercituum, 7 et [m]dissipabuntur in medio terrarum desolatarum, et urbes eius in medio civitatum desertarum erunt; 8 et [n]scient quia ego Dominus, cum [o]dedero ignem in Aegypto, et attriti fuerint omnes auxiliatores eius. 9 In die illo [p]egredientur nuntii a facie mea in trieribus ad conterendam Aethiopiae confidentiam; et erit pavor in eis in die Aegypti, quia absque dubio veniet.

10 Haec dicit Dominus Deus: [q]Cessare faciam multitudinem Aegypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis. 11 [r]Ipse et populus

e v. cp. 13, 8.
f cp. 32, 2. — cf. Ps 73, 13, 14; Is 27, 1; 51, 9.
g cf. Nh 3, 8.
h vr. 9.
i cp. 38, 4; 4 Rg 19, 28. — cf. cp. 19, 9; 2 Par 33, 11.
j cf. cp. 32, 4, 5.
l Jr 9, 22.
m cf. Is 14, 19; Jr 8, 2; 25, 33.
n v. cp. 20, 38.
o 4 Rg 18, 21. — cf. Is 30, 2, 3; Lm 4, 17.
p cf. cp. 17, 17; Is 20, 5; 30, 3, 5, 7; Jr 2, 36; 37, 6.
q v. cp. 14, 17.

r vr. 3. — cf. cp. 28, 2.
s vr. 3. — v. cp. 13, 8.
t cf. cp. 30, 12.
u cf. cp. 30, 6.
v cp. 32, 13. — cf. cp. 35, 7.
x cp. 30, 7.

y cp. 30, 23, 26. — cf. Jr 46, 19.
z cf. Is 19, 22-25; Jr 46, 26.
a cf. cp. 39, 25.
b cp. 30, 14; Jr 44, 1, 15. — — v. Is 11, 11.
c cp. 17, 6, 14.
d cf. cp. 30, 13.
e cf. Is 30, 2, 3; 36, 4, 6; Lm 4, 17.
f vr. 6.
g cf. cp. 20, 1.
h v. cp. 2, 1.
i cf. cp. 26, 7.

j cp. 30, 10; 32, 12; Jr 46, 13.
l cp. 30, 4. — cf. cp. 30, 10.
m cf. Is 43, 3.

n Ps 131, 17. — cf. Lc 1, 69.
o cp. 24, 27; 33, 22. — cf. cp. 16, 63.
p v. cp. 20, 38.

a v. Is 13, 6.
b cp. 7, 7, 12; Jl 1, 15; 2, 1; Sph 1, 7.
c cp. 34, 12; Jl 2, 2; Sph 1, 15.
d cp. 29, 8.
e cf. Is 21, 3.
f cp. 38, 5; Is 43, 3.
g cp. 29, 19. — cf. vr. 10.
h v. cp. 27, 10.

i cf. cp. 32, 21.
j vr. 18. — cf. cp. 33, 28.
l cp. 29, 10.
m cp. 29, 12.
n cp. 29, 6. — v. cp. 20, 38.
o cf. cp. 28, 18.
p cf. Is 18, 1, 2.

q vr. 4. — v. Is 19, 4, 23.
r v. cp. 28, 7.

rediget (17-21). Quod vaticinium clarius explicans propheta ostendit regem Babylonis posthac advenientem ut comminuat vires Aegypti (30, 1-26) sortemque sortis Assyriae non dissimilem infligat. Etenim, ut Assyria

eius cum eo fortissimi gentium adducentur ad disperdendam terram et [s]evaginabunt gladios suos super Aegyptum et implebunt terram interfectis. 12 Et [t]faciam [u]alveos fluminum aridos et tradam terram in manus [v]pessimorum et dissipabo terram et plenitudinem eius manu alienorum. [x]Ego Dominus locutus sum.

13 Haec dicit Dominus Deus: Et [v]disperdam simulacra et cessare faciam idola de [z]Memphis, et [a]dux de terra Aegypti non erit amplius, et [b]dabo terrorem in terra Aegypti 14 et disperdam terram [c]Phathures et dabo ignem in [d]Taphnis et [e]faciam iudicia in [f]Alexandria 15 et effundam indignationem meam super Pelusium, robur Aegypti, et interficiam multitudinem Alexandriae 16 et dabo ignem in Aegypto. [g]Quasi parturiens dolebit Pelusium, et Alexandria erit dissipata, et in Memphis angustiae cotidianae. 17 Iuvenes [h]Heliopoleos et Bubasti gladio cadent, et ipsae captivae ducentur, 18 et in Taphnis [i]nigrescet dies, cum contrivero ibi sceptra Aegypti, et defecerit in ea [j]superbia potentiae eius; ipsam nubes operiet, filiae autem eius in captivitatem ducentur; 19 et [l]iudicia faciam in Aegypto, et [m]scient quia ego Dominus.

20 Et factum est, in [n]undecimo anno, in primo mense, in septima mensis factum est verbum Domini ad me dicens: 21 Fili hominis, [o]bracchium Pharaonis regis Aegypti confregi, et [p]ecce non est obvolutum ut restitueretur ei sanitas, ut ligaretur pannis et fasciaretur linteolis, ut, recepto robore, posset tenere gladium.

22 Propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce [q]ego ad Pharaonem regem Aegypti et comminuam bracchium eius forte, sed confractum, et deiciam gladium de manu eius 23 et [r]dispergam Aegyptum in gentibus et ventilabo eos in terris 24 et [s]confortabo bracchia regis Babylonis [t]daboque gladium meum in manu eius et confringam bracchia Pharaonis, et [u]gement gemitibus interfecti coram facie eius. 25 Et confortabo bracchia regis Babylonis, et bracchia Pharaonis concident; et scient quia ego Dominus, cum [v]dedero gladium meum in manu regis Babylonis, et extenderit eum super terram Aegypti. 26 Et [r]dispergam Aegyptum in nationes et ventilabo eos in terras, et [m]scient quia ego Dominus.

31 Et factum est, in anno undecimo, tertio mense, una mensis factum est verbum Domini ad me dicens: 2 Fili hominis, dic Pharaoni regi Aegypti et [a]populo eius: [b]Cui similis factus es in magnitudine tua? 3 Ecce [c]Assur, quasi [d]cedrus in [e]Libano, pulcher ramis et [f]frondibus nemorosus [g]excelsusque altitudine, et inter condensas frondes elevatum est cacumen eius. 4 Aquae nutrierunt illum, abyssus exaltavit illum, [h]flumina eius manabant in circuitu radicum eius, et [i]rivos suos emisit ad universa ligna regionis. 5 Propterea elevata est altitudo eius super omnia ligna regionis, et multiplicata sunt arbusta eius, et elevati sunt rami eius prae [j]aquis multis. 6 Cumque extendisset umbram suam, [k]in ramis eius fecerunt nidos omnia volatilia caeli, et sub frondibus eius genuerunt omnes bestiae saltuum, et sub umbraculo illius habitabat coetus gentium plurimarum. 7 Eratque [l]pulcherrimus in magnitudine sua et in dilatatione arbustorum suorum, erat enim radix illius iuxta aquas multas. 8 [m]Cedri non fuerunt altiores illo in [n]paradiso Dei, abietes non adaequaverunt summitatem eius, et platani non fuerunt aequae frondibus illius, omne lignum paradisi Dei non est adsimilatum illi et pulchritudini eius. 9 Quoniam speciosum feci eum et multis condensisque frondibus, et aemulata sunt eum [o]omnia ligna voluptatis, quae erant in paradiso Dei.

10 Propterea haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod [p]sublimatus est in altitudine et dedit [q]summitatem suam virentem atque condensam, et [r]elevatum est cor eius in latitudine sua, 11 tradidi eum in manu fortissimi gentium, faciens faciet ei; iuxta impietatem eius eieci eum. 12 Et succident eum [s]alieni et crudelissimi nationum et [t]proicient eum super montes, et in cunctis convallibus corruent rami eius et confringentur arbusta eius in universis rupibus terrae, et recedent de umbraculo eius omnes populi terrae et relinquent eum. 13 [u]In ruina eius habitaverunt omnia volatilia caeli, et in ramis eius fuerunt

s cp. 28, 7.
t Is 19, 5, 6. — cf. cp. 29, 10.
u cf. cp. 29, 3.
v cf. Is 19, 4.
x v. cp. 17, 21.
13] Cp. in fs. fugae DNJC. in Aegypt.
y Jr 10, 11; 43, 12; 46, 25; Zc 13, 2.
z Is 19, 13; Jr 2, 16.
a cf. cp. 29, 15; Zc 10, 11.
b cf. Is 19, 16.
c cp. 29, 14. — v. Is 11, 11.
d Jr 2, 16; 43, 7-9; 44, 1; 46, 14. — cf. Is 30, 4.
e vr. 19.
f Jr 46, 25; Nb 3, 8.
g v. Is 13, 8.
h Gn 41, 45. — cf. Is 19, 18; Jr 43, 13.
i cf. Jr 15, 9; Am 8, 9.
j vr. 6.
l vr. 14.
m v. cp. 20, 38.
n v. cp. 20, 1.
o cf. Jr 48, 25.
p cf. Jr 30, 13; 46, 11.

q v. cp. 13, 8.

r vr. 26; cp. 29, 12.
s cf. vr. 10.
t cf. vr. 8. — v. cp. 21, 3.
u Jb 24, 12; Jr 26, 15; 51, 52.

v cf. vr. 8.

a cf. cp. 29, 19; 30, 4; 32, 12; 20, 31, 32.
b cf. vr. 18.
c cf. Is 10, 34. — v. Dn 4, 10-12, 20-22.
d v. Jd 9, 15.
e cf. vr. 15, 16; Is 33, 9.
f cf. cp. 17, 23.
g cf. Is 10, 33.
h cf. vr. 7.
i cf. cp. 17, 7.
j cp. 17, 5. — cf. Ps 1, 3.
k v. cp. 17, 23; Dn 4, 12, 21.

l cf. vr. 2.
m cf. Am 2, 9.
n cp. 28, 13; Is 51, 3. — cf. vr. 16, 18.

o vr. 16. — cf. Is 14, 8.

p cf. vr. 3.
q cp. 17, 3. — cf. vr. 3, 4.
r Dn 5, 20. — cf. Is 10, 12.

s v. cp. 28, 7.
t cf. cp. 32, 5.

u cp. 32, 4.

universae bestiae regionis. 14 Quam ob rem [v]non elevabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum nec ponent sublimitatem suam inter nemorosa atque frondosa nec stabunt in sublimitate sua omnia quae irrigantur aquis, quia omnes traditi sunt in mortem [x]ad terram [y]ultimam in medio filiorum hominum, ad eos [z]qui descendunt in lacum.

15 Haec dicit Dominus Deus: In die, quando [a]descendit ad inferos, induxi luctum, operui eum abysso et prohibui flumina eius et coërcui aquas multas; contristatus est super eum [b]Libanus, et omnia ligna agri concussa sunt. 16 [c]A sonitu ruinae eius [d]commovi gentes, cum deducerem eum ad infernum cum his qui descendebant in lacum, et consolata sunt in terra infima omnia ligna voluptatis egregia atque praeclara in Libano, universa quae irrigabantur aquis; 17 nam et ipsi cum eo descendent in infernum [e]ad interfectos gladio, et [f]bracchium uniuscuiusque [g]sedebit sub umbraculo eius in medio nationum. 18 [h]Cui adsimilatus es, o inclite atque sublimis inter ligna voluptatis? [i]Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam, [j]in medio incircumcisorum dormies, cum eis qui interfecti sunt gladio: ipse est Pharao et omnis multitudo eius, dicit Dominus Deus.

32 Et factum est, [a]duodecimo anno, in mense duodecimo, in una mensis factum est verbum Domini ad me dicens: 2 Fili hominis, [b]adsume lamentum super [c]Pharaonem regem Aegypti et dices ad eum: [d]Leoni gentium adsimilatus es et [e]draconi, [f]qui est in mari, et [g]ventilabas cornu in fluminibus tuis et conturbabas aquas pedibus tuis et conculcabas flumina earum.

3 Propterea haec dicit Dominus Deus: [h]Expandam super te rete meum in [i]multitudine populorum multorum et extraham te in sagena mea 4 et [j]proiciam te in terram, super faciem agri abiciam te et habitare faciam super te omnia volatilia caeli et saturabo de te bestias universae terrae 5 et [l]dabo carnes tuas super montes et implebo colles tuos sanie tua 6 et irrigabo terram fetore sanguinis tui super montes, et valles implebuntur ex te, 7 et [m]operiam, [n]cum exstinctus fueris, caelum et nigrescere faciam stellas eius, solem nube tegam, et luna non dabit lumen suum, 8 omnia luminaria caeli maerere faciam super te et [o]dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus Deus, cum ceciderint vulnerati tui in medio terrae, ait Dominus Deus. 9 Et irritabo cor populorum multorum, cum induxero contritionem tuam in gentibus super terras quas nescis, 10 et [p]stupescere faciam super te populos multos, et reges eorum horrore nimio formidabunt super te, cum [q]volare coeperit gladius meus super facies eorum, et [r]obstupescent repente singuli pro anima sua in die ruinae tuae.

11 Quia haec dicit Dominus Deus: [s]Gladius regis Babylonis veniet tibi, 12 in gladiis fortium [t]deiciam multitudinem tuam; [u]inexpugnabiles omnes gentes hae et vastabunt superbiam Aegypti, et dissipabitur multitudo eius. 13 Et perdam omnia iumenta eius, quae erant super aquas plurimas, et [v]non conturbabit eas pes hominis ultra, neque ungula iumentorum turbabit eas. 14 Tunc purissimas reddam aquas eorum et flumina eorum quasi oleum adducam, ait Dominus Deus, 15 cum dedero terram Aegypti desolatam; [x]deseretur autem terra a plenitudine sua, quando percussero omnes habitatores eius, et [y]scient quia ego Dominus. 16 Planctus est, et plangent eum, [z]filiae gentium plangent eum, super Aegyptum et super multitudinem eius plangent eum, ait Dominus Deus.

17 Et factum est, in [a]duodecimo anno, in quinta decima mensis factum est verbum Domini ad me dicens: 18 Fili hominis, [b]cane lugubre super multitudinem Aegypti et detrahe eam ipsam et filias gentium robustarum ad [c]terram ultimam cum his qui [d]descendunt in lacum. 19 [e]Quo pulchrior es, descende et [f]dormi cum incircumcisis. 20 In medio [g]interfectorum gladio cadent; gladius datus est, attraxerunt eam et omnes populos eius. 21 [h]Loquentur ei potentissimi robustorum de medio inferni, qui [i]cum auxiliatoribus eius descenderunt et dormierunt [j]incircumcisi interfecti gladio. 22 Ibi

v cf. vr. 5.

x cf. vr. 16, 18; cp. 32, 18, 24.
y cf. Ps 62, 10.
z cp. 26, 20; 32, 18.
a cf. cp. 32, 18, 21; Is 14; 9, 10.
b vr. 3.
c cf. cp. 26, 5.
d cf. Ag 2, 8.

e cf. cp. 32, 20, 21; 35, 8.
f cf. cp. 30, 5, 6, 8.
g cf. vr. 6.
h cf. vr. 2.
i cf. Mt 11, 23; Lc 10, 15.
j cp. 28, 10; 32, 19, 21, 24, 25, 28.

a cf. cp. 20, 1.

b cf. vr. 16. — v. cp. 19, 1.
c cp. 29, 2, 3.
d cp. 19, 3, 5, 6; 38, 13.
e cp. 29, 3.
f cf. Is 18, 2.
g cf. Jr 46, 8.
h v. cp. 12, 13; 17, 20.
i cf. cp. 26, 9.
j cf. cp. 29, 5.

l cf. 31, 12.

m cf. Is 13, 10; Jl 2, 13; Mt 24, 29; Mr 13, 24, 25.
n cf. Is 14, 12.

o cf. Ex 10, 21; Is 5, 30.

p cp. 26, 16; 27, 35.

q cf. Gn 3, 24; 1 Par 21, 16.
r cp. 26, 16. — cf. Dt 28, 66.

s cf. cp. 29, 8, 19. — v. Jr 46, 26.
t v. cp. 31, 2.
u v. cp. 28, 7.

v cp. 29, 11.

x cf. cp. 12, 19.

y cp. 20, 38.
z vr. 18. — cf. Jr 9, 17.

a vr. 1. — v. cp. 20, 1.
b vr. 2.

c v. cp. 31, 14.
d cp. 26, 20; 31, 14, 16.
e cf. cp. 31, 2, 18.
f vr. 32. — v. vr. 28-30.
g cp. 31, 17, 18.
h Is 14, 9, 10.
i cf. cp. 30, 6, 8.
j cp. 28, 10; 31, 18.

dum viverent, potentes fuerunt, consolabitur (22-32).

2. Vaticinia consolatoria (33, 1-48). **1. Regnum Israël restituendum** (33, 1-39, 29). *Prae primis propheta docet iustum mercedem obtenturum esse si perseveraverit*

l cf. vr. 24-30.

m Is 14, 15.
n v. vr. 25, 26.
o vr. 24-27. — cf. vr. 32.
p cp. 26, 20. — v. Ps 26, 13.
q cf. vr. 22, 26, 29, 30.
r Is 11, 11; 21, 2; 22, 6. — v. Jr 49, 34-39.
s vr. 20.
t vr. 18. — v. cp. 31, 14.
u vr. 25, 30; cp. 16, 52, 54; 36, 7; 39, 26; 44, 13. — cf. cp. 34, 39.
v cf. Is 30, 33.
x vr. 22.
y v. cp. 27, 13.

z cf. Is 14, 18, 19.

a cf. 1 Mc 13, 28, 29.

b cp. 28, 10; 31, 18.
c v. cp. 25, 12-14.

d v. Jr 1, 1-5; 25, 9.
e (cp. 28, 21; Is 23, 2 (?)).

f cf. cp. 31, 16.
g v. cp. 31, 2.
h cf. vr. 10.

i vr. 21, 27. — cp. 31, 18.

1-11 LL. in fr. 2 p. D. 2 Nbr.
a vr. 12, 17, 30; cp. 3, 11; 37, 18.
b v. cp. 14, 17.
c Jr 6, 17. — cf. Is 21, 8.
d cf. Mic 7, 4.
e cf. Am 3, 6.

f vr. 6; cp. 18, 13. — v. cp. 3, 18.
g cf. cp. 3, 19.

h cf. cp. 3, 18.

7-9] cp. 3, 17-19.

i v. cp. 4, 17.
j cf. cp. 37, 11; Is 49, 14.
*11] * Catech. R. II 5, 9. - Ant. in fr. Qdg. et in recon paenit. (P. R.) — v. Jl 2, 14*
k v. cp. 16, 48.
l 1 Tm 2, 4-6. — v. cp. 18, 23 32.
m cp. 18, 31.
n vr. 2.
o cf. cp. 13, 18; 18, 24.
*12 b] * Catech. R. II 5, 30. - Ant. in fs. boni Latr.*
p cf. 2 Pa. 7, 14.

[l]Assur et omnis multitudo eius, in circuitu illius sepulcra eius, omnes interfecti et qui ceciderunt gladio, 23 quorum data sunt sepulcra in [m]novissimis laci, et facta est multitudo eius [n]per gyrum sepulcri eius, universi interfecti cadentesque gladio, [o]qui dederant quondam formidinem [p]in terra viventium. 24 [q]Ibi [r]Aelam et omnis multitudo eius per gyrum sepulcri sui, [s]omnes hi interfecti ruentesque gladio, [t]qui descenderunt incircumcisi ad terram ultimam, qui posuerunt terrorem suum in terra viventium et [u]portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum. 25 [v]In medio interfectorum posuerunt cubile eius in universis populis eius, [z]in circuitu eius sepulcrum illius, omnes hi incircumcisi interfectique gladio; dederunt enim terrorem suum in terra viventium et [y]portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum; in medio interfectorum positi sunt. 26 Ibi Mosoch et Thubal et omnis multitudo eius: in circuitu eius sepulcra illius; omnes hi incircumcisi interfectique et cadentes gladio, quia dederunt formidinem suam in terra viventium. 27 Et [z]non dormient cum fortibus cadentibusque et incircumcisis, qui descenderunt ad infernum [a]cum armis suis et posuerunt gladios suos sub capitibus suis, et fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum, quia terror fortium facti sunt in terra viventium; 28 et tu ergo [b]in medio incircumcisorum contereris et dormies cum interfectis gladio. 29 Ibi [c]Idumaea et reges eius et omnes duces eius, qui dati sunt cum exercitu suo cum interfectis gladio et qui cum incircumcisis dormierunt et cum his qui descendunt in lacum. 30 Ibi [d]principes aquilonis omnes et universi [e]venatores, qui deducti sunt cum interfectis, paventes et in sua fortitudine confusi, qui dormierunt incircumcisi cum interfectis gladio et portaverunt confusionem suam cum his qui descendunt in lacum. 31 Vidit eos Pharao et [f]consolatus est super [g]universa multitudine sua, quae interfecta est gladio: Pharao et omnis exercitus eius, ait Dominus Deus; 32 [h]quia dedi terrorem meum in terra viventium, et dormivit in medio incircumcisorum cum [i]interfectis gladio Pharao et omnis multitudo eius, ait Dominus Deus.

33 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 2 Fili hominis, loquere ad [a]filios populi tui et dices ad eos: Terra, [b]cum induxero super eam gladium, et tulerit populus terrae virum unum de novissimis suis et [c]constituerit eum super se [d]speculatorem, 3 et ille viderit gladium venientem super terram et [e]cecinerit bucina et adnuntiaverit populo; 4 audiens autem quisquis ille est sonitum bucinae et non se observaverit, veneritque gladius et tulerit eum, [f]sanguis ipsius super caput eius erit. 5 [g]Sonum bucinae audivit et non se observavit, sanguis eius in ipso erit; si autem se custodierit, animam suam salvabit. 6 [h]Quod si speculator viderit gladium venientem, et non insonuerit bucina, et populus se non custodierit, veneritque gladius et tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram.

7 Et tu, fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël; audiens ergo ex ore meo sermonem adnuntiabis eis ex me. 8 Si, me dicente ad impium: Impie, morte morieris, non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram; 9 si autem, adnuntiante te ad impium ut a viis suis convertatur, non fuerit conversus a via sua, ipse in iniquitate sua morietur, porro tu animam tuam liberasti.

10 Tu ergo, fili hominis, dic ad domum Israël: Sic locuti estis dicentes: Iniquitates nostrae et peccata nostra super nos sunt, et [i]in ipsis nos tabescimus: [j]quomodo ergo vivere poterimus? 11 Dic ad eos: [k]Vivo ego, dicit Dominus Deus, [l]nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua et vivat. Convertimini, convertimini a viis vestris pessimis et [m]quare moriemini, domus Israël?

12 Tu itaque, fili hominis, dic ad [n]filios populi tui: [o]Iustitia iusti non liberabit eum in quacumque die peccaverit, et [p]impietas impii non nocebit ei in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua, et iustus non poterit vivere in iustitia sua in quacumque die peccaverit. 13 Etiamsi dixero iusto quod vita vivat, et confisus in

iustitia sua fecerit iniquitatem, [q]omnes iustitiae eius oblivioni tradentur, et in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur. 14 [r]Si autem dixero impio: [s]Morte morieris, [t]et egerit paenitentiam a peccato suo feceritque iudicium et iustitiam 15 et [u]pignus restituerit ille impius [v]rapinamque reddiderit, [x]in mandatis vitae ambulaverit nec fecerit quidquam iniustum, vita vivet et non morietur: 16 [y]omnia peccata eius, quae peccavit, non imputabuntur ei, iudicium et iustitiam fecit, vita vivet. 17 Et dixerunt filii populi tui: [z]Non est aequi ponderis via Domini, et ipsorum via iniusta est. 18 [a]Cum enim recesserit iustus a iustitia sua feceritque iniquitates, morietur in eis; 19 [b]et, cum recesserit impius ab impietate sua feceritque iudicium et iustitiam, vivet in eis. 20 Et dicitis: [c]Non est recta via Domini. [d]Unumquemque iuxta vias suas iudicabo de vobis, domus Israël.

21 Et factum est, in duodecimo anno, in decimo mense, in quinta mensis [e]transmigrationis nostrae venit ad me [f]qui fugerat de Ierusalem dicens: [g]Vastata est civitas. 22 [h]Manus autem Domini facta fuerat ad me vespere, antequam veniret qui fugerat, [i]aperuitque os meum, donec veniret ad me mane, et, aperto ore meo, non silui amplius.

23 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 24 Fili hominis, [j]qui habitant in ruinosis his super humum Israël loquentes aiunt: [l]Unus erat Abraham et hereditate possedit terram; [m]nos autem multi sumus: nobis data est terra in possessionem.

25 Idcirco dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: [n]Qui in sanguine comeditis et [o]oculos vestros levatis ad immuditias vestras et [p]sanguinem funditis, nunquid terram hereditate possidebitis? 26 [q]Stetistis in gladiis vestris, [r]fecistis abominationes et unusquisque uxorem proximi sui polluit, et terram hereditate possidebitis?

27 Haec dices ad eos: Sic dicit Dominus Deus: [s]Vivo ego, quia [t]qui in ruinosis habitant [u]gladio cadent, et qui in agro est bestiis tradetur ad devorandum, qui autem in [v]praesidiis et speluncis sunt peste morientur. 28 Et [x]dabo terram in solitudinem et in desertum, et [y]deficiet superba fortitudo eius et desolabuntur [z]montes Israël, eo quod nullus sit qui per eos transeat, 29 et [a]scient quia ego Dominus, cum dedero terram eorum desolatam et desertam propter universas abominationes suas, quas operati sunt.

30 Et tu, fili hominis, [b]filii populi tui, qui loquuntur de te iuxta muros et in ostiis domorum et dicunt unus ad alterum, vir ad proximum suum, loquentes: Venite, et audiamus quis sit sermo egrediens a Domino, 31 [c]et veniunt ad te, quasi si ingrediatur populus, et sedent coram te, populus meus, et [d]audiunt sermones tuos et non faciunt eos, quia [e]in canticum oris sui vertunt illos, et [f]avaritiam suam sequitur cor eorum, 32 et es eis quasi carmen musicum, quod suavi [g]dulcique sono canitur, et [h]audiunt verba tua et non faciunt ea; 33 et, cum venerit [i]quod praedictum est (ecce enim venit), tunc [j]scient quod prophetes fuerit inter eos.

34 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 2 Fili hominis, propheta de pastoribus Israël, propheta et dices pastoribus. Haec dicit Dominus Deus: [a]Vae pastoribus Israël, [b]qui pascebant semetipsos! [c]Nonne greges a pastoribus pascuntur? 3 [d]Lac comedebatis et [e]lanis operiebamini et quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis; 4 [f]quod infirmum fuit non consolidastis et quod aegrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis et [g]quod abiectum est non reduxistis et quod perierat non quaesistis, sed [h]cum austeritate imperabatis eis et cum potentia. 5 Et [i]dispersae sunt oves meae, eo quod non esset pastor, et [j]factae sunt in devorationem omnium bestiarum agri et dispersae sunt. 6 Erraverunt greges mei in cunctis montibus et in universo colle excelso, et super omnem faciem terrae dispersi sunt greges mei, et [l]non erat qui requireret, non erat, inquam, qui requireret. 7 Propterea, pastores, audite verbum Domini: 8 [m]Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia, pro eo quod facti sunt [n]greges mei in rapinam, et oves meae in devorationem omnium bestiarum agri, eo quod non esset

q cf. vr. 12.
r cp. 3, 18.
s cf. Gn 2, 17.
t cp. 18, 27; Jr 18, 8.
u cp. 18, 7.
v Lv 6, 2, 4, 5. — cf. Lc 19, 8.
x v. cp. 20, 11.

y cp. 18, 22.

z vr. 20; cp. 18, 25, 19.

a cf. vr. 12, 13. — v. cp. 18, 26.
b cp. 18, 27. — cf. vr. 11, 12.
c vr. 17; cp. 18, 25, 29.
d cp. 18, 30; Eccli 15, 18; Rm 2, 6.

e cp. 40, 1.
f cp. 24, 26.
g cp. 40, 1. — cf. cp. 26, 2. — v. 4 Rg 22, 2-11.
h cp. 1, 33. — cf. cp. 24, 26, 27.
i cp. 3, 27; 29, 21.

j vr. 27.
l Is 51, 2. — cf. Ac 7, 5.
m cf. Mt 3, 9; Lc 3, 8.
n cf. Gn 9, 4; Lc 3, 17.
o cp. 18, 6.
p v. cp. 22, 3.
q cf. Gn 27, 40.
r cp. 22, 11.

s v. cp. 16, 48.
t vr. 24.
u cf. cp. 5, 17; 14, 21.
v cf. 1 Rg 23, 29.
x cp. 6, 14; 15, 8. — cf. cp. 35, 3, 9; Jr 44, 2, 6, 22.
y cf. cp. 7, 24; 30, 6.
z cp. 6, 3.

a v. cp. 20, 38.
b vr. 2.

c cf. Mt 19, 22. — v. cp. 8, 1.
d v. Is 58, 2.
e cf. Jb 30, 9; Lm 3, 14.
f cf. Jr 22, 17.
g cf. 1 Rg 16, 17.
h cf. Mt 7, 26; Lc 6, 49.
i cf. vr. 29.
j cp. 2, 5. — cf. Zc 2, 9.
1-12] LL. in fr. 3 p. D. 2 Nbr.

a v. Jr 23, 1.
b cf. vr. 8; Ju 12.
c cf. 2 Cor 12, 14.
d Zc 11, 16.
e Zc 11, 4, 5. — cf. Mic 3, 2, 3; Jo 10, 10.
f cf. vr. 16, 21.
g cf. Mt 18, 12; Lc 15, 4.
h Ex 1, 13, 14. — cf. 1 Pt 5, 3.
i 3 Rg 22, 17; Mt 9, 36.
j cf. Jr 50, 7, 17.
6] v. Jr 31, 28.

l cf. vr. 11; Jo 10, 12.
8 b] R. in fs. BMV. div. Past. Matris.
*8] * cf. Catech. R. II 7, 4.*
m v. cp. 16, 48.
n cf. vr. 22.

quorum loco Deus gregi olim disperso et a se congregato (11-22) suscitabit genuinum pastorem (23-25), eumque, postquam pacis foedus cum grege inierit, in terra benedictionis constituet (26-31). Sequi-

10-16] L. in fr. 2 p. D. 1 Qdg.
o cf. cp. 13, 8.
p cf. Heb 13, 17. — v. cp. 3, 18.
q cf. Zc 11, 8.
r cf. vr. 2, 8.
s cf. cp. 13, 21.
11-13] RR. ut s. vr. 6.
t cf. Lc 19, 10; Jo 10, 11. — cf. Mic 4, 6, 7.

u cp. 30, 2; Jl 2, 2; Sph 1, 15.
v v. cp. 11, 17.
x cp. 6, 2. — cf. cp. 17, 23.
y Ps 22, 2. — cf. Jo 10, 9.
z Is 32, 18; Jr 33, 12.
a cf. vr. 23; Is 40, 11.
15] v. vr. 11-13.
15, 16] Cm. in js. s. Petri Clav.
b Lc 19, 10. — cf. vr. 4.
c Mic 4 6; Sph 3, 16.
d cf. vr. 20.
e vr. 20, 22. — cf. cp. 20, 38; Mt 25, 32, 33.
f cf. cp. 32, 14.
g Dt 33, 17; 3 Rg 22, 11; Dn 8, 4; 1 Mc 7, 46.
h cf. vr. 4.
22] Ant. ut sup. vr. 6.
i cf. vr. 8.
j cp. 37, 22, 24; Jr 3, 15; 23, 4, 5; Mic 5, 4; 7, 14. — cf. vr. 15; Jo 10, 11, 16.
k Jo 21, 15-17. — cf. Mt 2, 6.
l cf. 2 Rg 5, 2; Ps 77, 70-72. — v. cp. 37, 24, 25.
m v. cp. 37, 27; Ex 29, 45; Lv 26, 12.
n v. cp. 17, 21.
o cp. 37, 26. — v. Is 54, 10.
p Lv 26, 6; Os 2, 18. — cf. Is 35, 9. — v. Is 12, 6-9.
q cp. 38, 8, 14.
r Gn 12, 2; Is 19, 14; Zc 8, 13.
s Lv 26, 4. — cf. cp. 22, 24.
t Ml 3, 10.
u cp. 36, 30; Lv 26, 4.
v cp. 38, 8, 14; 39, 26.
x v. cp. 20, 38.
y Lv 26, 13. — cf. Jr 30, 8.
z cf. vr. 8.
a vr. 25.
b cp. 38, 8, 14.
c Is 60, 21; 61, 3.
d cp. 33, 29.
e cp. 36, 6; 39, 26. — cf. cp. 32, 24.
f Ps 73, 1; 78, 13; 99, 3; Jo 10, 16.
a v. cp. 6, 2.
b cp. 25, 12; Is 21, 11, 12; Am 1, 11; Ml 1, 4. — v. Jr 49, 7-22.
c cp. 25, 8; Gn 32, 6. — cf. Ab 9.
d v. cp. 13, 8.
e v. cp. 6, 14.
f Ab 10. — cf. cp. 33, 28.
g cf. Is 17 9; 27, 10.
h cf. Ps 136, 7; Am 1, 11.
i Ab 13.
j cp. 21, 25.
l v. cp. 16, 48.
m cf. Gn 9, 6; Mt 26, 52; Ap 13, 10.
n vr. 3.
o cp. 29, 11.
p cf. cp. 31, 12.
q cp. 31, 17, 18; 32, 20, 21.
r vr. 3, 4.

pastor; neque enim quaesierunt pastores mei gregem meum, sed pascebant pastores semetipsos et greges meos non pascebant; [9] propterea, pastores, audite verbum Domini: [10] Haec dicit Dominus Deus: Ecce [o]ego ipse super pastores, [p]requiram gregem meum de manu eorum et [q]cessare faciam eos, ut ultra non pascant gregem, [r]nec pascant amplius pastores semetipsos, et [s]liberabo gregem meum de ore eorum, et non erit ultra eis in escam.

[11] Quia haec dicit Dominus Deus: Ecce [t]ego ipse requiram oves meas et visitabo eas: [12] sicut visitat pastor gregem suum in die quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum, sic visitabo oves meas et liberabo eas de omnibus locis, in quibus dispersae fuerant in [u]die nubis et caliginis, [13] et educam eas de populis et [v]congregabo eas de terris et inducam eas in terram suam et pascam eas in [x]montibus Israël, in rivis et in cunctis sedibus terrae; [14] [y]in pascuis uberrimis pascam eas, et in montibus excelsis Israël erunt pascua earum: [z]ibi requiescent in herbis virentibus et pascuis pinguibus pascentur super montes Israël. [15] [a]Ego pascam oves meas et ego eas accubare faciam, dicit Dominus Deus. [16] [b]Quod perierat requiram et [c]quod abiectum erat reducam et quod confractum fuerat alligabo et quod infirmum fuerat consolidabo et [d]quod pingue et forte custodiam et pascam illas in iudicio. [17] Vos autem, greges mei, haec dicit Dominus Deus: Ecce ego iudico inter pecus et pecus, arietum et hircorum. [18] Nonne satis vobis erat pascua bona depasci? insuper et reliquias pascuarum vestrarum conculcatis pedibus vestris et, cum [e]purissimam aquam biberetis, reliquam pedibus vestris turbabatis, [19] et oves meae his, quae conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur et, quae pedes vestri turbaverant, haec bibebant.

[20] Propterea haec dicit Dominus Deus ad vos: [f]Ecce ego ipse iudico inter pecus pingue et macilentum: [21] pro eo quod lateribus et umeris impingebatis et [g]cornibus vestris ventilabatis [h]omnia infirma pecora, donec dispergerentur foras, [22] [i]salvabo gregem meum, et non erit ultra in rapinam, et iudicabo inter pecus et pecus [23] [j]et suscitabo super eas pastorem unum [k]qui pascat eas, [l]servum meum David; ipse pascet eas et ipse erit eis in pastorem; [24] [m]ego autem Dominus ero eis in Deum, et servus meus David princeps in medio eorum: [n]ego Dominus locutus sum. [25] [o]Et faciam cum eis pactum pacis et [p]cessare faciam bestias pessimas de terra, et qui habitant in deserto [q]securi dormient in saltibus, [26] et ponam eos in circuitu collis mei [r]benedictionem et [s]deducam imbrem in tempore suo, [t]pluviae benedictionis erunt. [27] [u]Et dabit lignum agri fructum suum, et terra dabit germen suum, et [v]erunt in terra sua absque timore et scient quia ego Dominus cum contrivero catenas iugi eorum et eruero eos de manu imperantium sibi. [28] Et [z]non erunt ultra in rapinam in gentibus, [a]neque bestiae terrae devorabunt eos: sed [b]habitabunt confidenter absque ullo terrore. [29] Et suscitabo eis [c]germen nominatum, et [d]non erunt ultra imminuti fame in terra [e]neque portabunt ultra opprobrium gentium [30] et scient quia ego Dominus Deus eorum cum eis, et ipsi populus meus domus Israël, ait Dominus Deus. [31] [f]Vos autem, greges mei, greges pascuae meae, homines estis, et ego Dominus Deus vester, dicit Dominus Deus.

35 Et factus est sermo Domini ad me dicens: [2] Fili hominis, [a]pone faciem tuam [b]adversum [c]montem Seir et prophetabis de eo et dices illi: [3] Haec dicit Dominus Deus: Ecce [d]ego ad te, mons Seir, et [e]extendam manum meam super te et [f]dabo te desolatum atque desertum. [4] [g]Urbes tuas demoliar, et tu desertus eris et scies quia ego Dominus. [5] Eo quod [h]fueris inimicus sempiternus et concluseris filios Israël in manus gladii [i]in tempore adflictionis eorum, in tempore iniquitatis extremae; [6] propterea, [l]vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam sanguini tradam te, et sanguis te persequetur et, [m]cum sanguinem oderis, sanguis persequetur te. [7] [n]Et dabo montem Seir desolatum atque desertum et [o]auferam de eo euntem et redeuntem [8] et [p]implebo montes eius occisorum suorum: in collibus tuis et in vallibus tuis atque in torrentibus [q]interfecti gladio cadent. [9] [r]In solitudines sempiternas tradam te, et civitates tuae non habi-

tabuntur, et [s]scietis quia ego Dominus Deus. 10 Eo quod dixeris: [t]Duae gentes et duae terrae meae erunt, et [u]hereditate possidebo eas, cum [v]Dominus esset ibi; 11 propterea, vivo ego, dicit Dominus Deus, quia [x]faciam iuxta iram tuam et secundum zelum tuum, quem fecisti odio habens eos, et notus efficiar per eos, cum te iudicavero, 12 et scies quia [y]ego Dominus audivi universa opprobria tua, quae locutus es de [z]montibus Israël dicens: Deserti nobis [a]ad devorandum dati sunt. 13 Et [b]insurrexistis super me ore vestro et derogastis adversum me verba vestra: ego audivi.

14 Haec dicit Dominus Deus: [c]Laetante universa terra, in solitudinem te redigam; 15 sicuti [d]gavisus es super hereditatem domus Israël, eo quod fuerit dissipata, sic faciam tibi; dissipatus eris, [e]mons Seir et [f]Idumaea omnis; et scient quia ego Dominus.

36 Tu autem, fili hominis, propheta super montes Israël et dices: [a]Montes Israël, audite verbum Domini. 2 Haec dicit Dominus Deus: Eo quod [b]dixerit inimicus de vobis: [c]Euge, [d]altitudines sempiternae in hereditatem datae sunt nobis; 3 propterea vaticinare et dic: Haec dicit Dominus Deus: Pro eo quod [e]desolati estis et conculcati per circuitum et facti in hereditatem reliquis gentibus et [f]ascendistis super labium linguae et opprobrium populi; 4 propterea, montes Israël, audite verbum Domini Dei. Haec dicit Dominus Deus [g]montibus et collibus, [h]torrentibus vallibusque et desertis, parietinis et urbibus derelictis, quae [i]depopulatae sunt et [j]subsannatae a reliquis gentibus per circuitum.

5 Propterea haec dicit Dominus Deus: Quoniam [l]in igne zeli mei locutus sum de reliquis gentibus et [m]de Idumaea universa, quae dederunt terram meam sibi in hereditatem cum gaudio et [n]toto corde et ex animo et eiecerunt eam ut vastarent; 6 idcirco vaticinare super humum Israël et dices [o]montibus et collibus, iugis et vallibus: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego in zelo meo et in furore meo locutus sum, eo quod confusionem gentium sustinueritis; 7 idcirco haec dicit Dominus Deus: Ego [p]levavi menum meam, ut gentes, quae in circuitu vestro sunt, ipsae confusionem suam portent. 8 Vos autem, [q]montes Israël, [r]ramos vestros germinetis et fructum vestrum adferatis populo meo Israël, [s]prope enim est ut veniat. 9 Quia [t]ecce ego ad vos et convertar ad vos, et [u]arabimini et accipietis sementem, 10 et [v]multiplicabo in vobis homines omnemque domum Israël, et habitabuntur [x]civitates, et ruinosa instaurabuntur, 11 et replebo vos [y]hominibus, et iumentis et multiplicabuntur et crescent, et habitare vos faciam sicut [z]a principio [a]benisque donabo maioribus quam habuistis ab initio, et [b]scietis quia ego Dominus; 12 et adducam super vos homines, populum meum Israël, et [c]hereditate possidebunt te, et eris eis in hereditatem et non addes ultra ut absque eis sis.

13 Haec dicit Dominus Deus:: Pro eo quod dicunt de vobis: [d]Devoratrix hominum es et suffocans gentem tuam, 14 propterea homines non comedes amplius et gentem tuam non necabis ultra, ait Dominus Deus; 15 nec auditam faciam in te amplius confusionem gentium, et opprobrium populorum nequaquam portabis et gentem tuam non amittes amplius, ait Dominus Deus.

16 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 17 Fili hominis, domus Israël habitaverunt in humo sua et [e]polluerunt eam in viis suis et in studiis suis; [f]iuxta immunditiam menstruatae facta est via eorum coram me. 18 Et [g]effudi indignationem meam super eos [h]pro sanguine, quem fuderunt super terram, et [i]in idolis suis polluerunt eam. 19 Et dispersi eos in gentes, et [j]ventilati sunt in terras, [l]iuxta vias eorum et adinventiones eorum iudicavi eos, 20 et ingressi sunt ad gentes ad quas introierunt et [m]polluerunt nomen sanctum meum, cum diceretur de eis: Populus Domini iste est, et de terra eius egressi sunt. 21 Et [n]peperci nomini sancto meo, quod polluerat domus Israël in gentibus ad quas ingressi sunt.

22 Idcirco dices domui Israël: Haec dicit Dominus Deus: [o]Non propter vos ego faciam, domus Israël, sed propter nomen sanctum meum, quod polluistis in gentibus ad quas intrastis. 23 [p]Et sanctifi-

s vr. 15. — v. cp. 20, 38.
t cf. cp. 37, 22.
u cf. cp. 36, 2, 3, 5; Ps 82, 12.
v cp. 48, 35.
x cf. vr. 15; Mt 7, 2. — v. Ab 15.
y vr. 13. — cf. 4 Rg 19,, 4, 28.
z v. cp. 6, 2.
a cf. vr. 10.
b cf. 1 Rg 2, 3.
c cf. Is 65, 13, 14.
d cp. 36, 5; Ps 136, 7.
e vr. 2.
f Is 35, 8; 1 Mc 5, 3. — cf. Mr 3, 8.
a vr. 4, 8; Mic 6, 12. — v. cp. 6, 2, 3.
b vr. 5; cp. 35, 10, 12.
c v. cp. 25, 3; 26, 2.
d Dt 32, 13.
e cf. cp. 6, 3, 4.
f cf. Lm 2, 15, 16.
g vr. 6; cp. 6, 3.
h cf. Is 57, 5, 6.
i cf. cp. 7, 21.
j cf. cp. 5, 14; Ps 78, 4; Dn 9, 16.
l cp. 5, 13; Sph 1, 1, 18; 3, 8. — cf. Dt 4, 24; Heb 10, 27.
m cp. 35, 15.
n cp. 25, 6.
o v. cp. 32, 24.
p v. cp. 20, 5.
q vr. 1.
8] *R. in fr. 3 p. D. 1 Adv.*
r v. cp. 17, 23.
s cp. 12, 23. — cf. Is 56, 1.
t cf. cp. 5, 8.
u cf. vr. 34, 35.
v vr. 37; cp. 37, 26; Jr 30, 19. — cf. Os 1, 10.
x cf. vr. 33, 35.
y Jr 31, 27. — cf. Jr 33, 12.
z cp. 16, 55.
a cf. Jb 42, 12.
b v. cp. 20, 38.
c Ab 17.
d cf. Nm 13, 33; 14, 9; 24, 8; Ps 78, 7.
e v. Lv 18, 25.
f v. Lv 18, 19.
g v. cp. 7, 8.
h cp. 16, 36; 22, 3.
i v. cp. 5, 11.
j v. cp. 5, 10.
l v. cp. 18, 30.
20] ** Catech. R. IV 10, 9.*
m vr. 22; cp. 22, 26. — cf. Is 52, 5; Rm 2, 24.
n cf. cp. 20, 9; Is 43, 25; 48, 11; Dn 3, 34.
o vr. 32. — cf. Dt 9, 5.
23-28] *L. et Int. (Ps 33) in fr. 4 p. D. 4 Qdv.*
p v. cp. 20, 41.

Hinc nomen Dei iam ab Israël pollutum (16-21), tantis miserationibus nova luce in gentibus effulgebit (22-38). Hanc Israëlis restaurationem, narrata visione campi ossibus pleni, quae iubente Deo, carne et spiritu

cabo nomen meum magnum, quod pollutum est inter gentes, quod polluistis in medio earum, [q]ut sciant gentes quia ego Dominus, ait Dominus exercituum, cum sanctificatus fuero in vobis coram eis. 24 [r]Tollam quippe vos de gentibus et [s]congregabo vos de universis terris et [t]adducam vos in terram vestram 25 [u]et [v]effundam super vos aquam mundam, et [x]mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, et [y]ab universis idolis vestris [z]mundabo vos 26 et [a]dabo vobis cor novum et spiritum novum ponam in medio vestri et auferam [b]cor lapideum de carne vestra et dabo vobis cor carneum 27 et [c]spiritum meum ponam in medio vestri et [d]faciam, ut in praeceptis meis ambuletis et [e]iudicia mea custodiatis et operemini. 28 Et [f]habitabitis in terra, quam dedi patribus vestris, et [g]eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum 29 et [h]salvabo vos ex universis inquinamentis vestris et [i]vocabo frumentum et multiplicabo illud et [j]non imponam vobis famem 30 et [l]multiplicabo fructum ligni et genimina agri, ut non portetis ultra opprobrium famis in gentibus, 31 et [m]recordabimini viarum vestrarum pessimarum studiorumque non bonorum, et displicebunt vobis iniquitates vestrae et scelera vestra. 32 [n]Non propter vos ego faciam, ait Dominus Deus; notum sit vobis; confundimini et erubescite super viis vestris, domus Israël.

33 Haec dicit Dominus Deus: In die, qua [o]mundavero vos ex omnibus iniquitatibus vestris et [p]inhabitari fecero urbes et instauravero ruinosa, 34 et terra deserta [q]fuerit exculta, quae quondam erat desolata in oculis omnis viatoris, 35 dicent: Terra illa inculta facta est ut [r]hortus voluptatis, et civitates desertae et destitutae atque suffossae munitae sederunt. 36 Et [s]scient gentes quaecumque derelictae fuerint in circuitu vestro, quia ego Dominus [t]aedificavi dissipata plantavique inculta: ego Dominus locutus sim et fecerim. 37 Haec dicit Dominus Deus: Adhuc in hoc invenient me domus Israël, ut faciam eis: [u]Multiplicabo eos sicut [v]gregem hominum, 38 ut gregem sanctum, ut [x]gregem Ierusalem in sollemnitatibus eius: sic erunt civitates desertae plenae [u]gregibus hominum et [v]scient quia ego Dominus.

37 [a]Facta est super me manus Domini et [b]eduxit me in spiritu Domini et dimisit me in medio [c]campi, qui erat plenus ossibus, 2 et circumduxit me per ea in gyro; erant autem multa valde super faciem campi siccaque vehementer. 3 Et dixit ad me: Fili hominis, [d]putasne vivent ossa ista? 4 Et dixit ad me: [f]Vaticinare de ossibus istis et dices eis: [g]Ossa arida, audite verbum Domini. 5 Haec dicit Dominus Deus ossibus his: Ecce [h]ego intromittam in vos spiritum, et vivetis, 6 et [i]dabo super vos nervos et succrescere faciam super vos carnes et superextendam in vobis cutem et dabo vobis spiritum, et vivetis et [j]scietis quia ego Dominus. 7 Et [l]prophetavi sicut praeceperat mihi; factus est autem sonitus, prophetante me, et ecce [m]commotio, et accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad iuncturam suam. 8 Et vidi, et ecce super ea nervi et carnes ascenderunt, et extenta est in eis cutis desuper. Et [n]spiritum non habebant. 9 Et dixit ad me: Vaticinare ad spiritum, vaticinare, fili hominis, et dices ad spiritum: Haec dicit Dominus Deus: A [o]quattuor ventis veni, spiritus, et [p]insuffla super interfectos istos, et reviviscant. 10 Et prophetavi sicut praeceperat mihi, et ingressus est in ea spiritus, et vixerunt steteruntque super pedes suos, exercitus grandis nimis valde. 11 Et dixit ad me: Fili hominis, ossa haec universa domus Israël est. Ipsi dicunt: Aruerunt ossa nostra, et [q]periit spes nostra, et abscissi sumus. 12 Propterea vaticinare et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Ecce [r]ego aperiam tumulos vestros et educam vos de sepulcris vestris, populus meus, et [s]inducam vos in terram Israël; 13 et scietis quia ego Dominus, cum aperuero sepulcra vestra et eduxero vos de tumulis vestris, populo meus, 14 et [t]dedero spiritum meum in vobis, et vixeritis, et requiescere vos faciam super humum vestram, et scietis quia [u]ego Dominus locutus sum et feci, ait Dominus Deus.

15 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 16 Et tu, fili hominis, [t]sume tibi lignum unum et scribe super illud: [x]Iudae et [y]fi-

---

q cf. cp. 30, 19, 26; 38, 23; 39, 7, 21. — v. cp. 6, 7.
r cp. 11, 17.
s v. Ps 43, 12.
t cp. 37, 12, 21.
*25] * Catech. R. II 2, 42. — Ant. in ord. bapt. Adult.*
u cf. Mr 16, 16; Jo 3, 5.
25-27] R. in fs. ss. Cord. J.
v cf. Is 52, 15; Heb 10, 22.
x Is 4, 4. — cf. vr. 17.
y cp. 37, 23.
z Jr 33, 8.
*26] * Catech. R. IV 14, 9.*
a v. cp. 11, 19, 20.
b cf. Is 46, 11; Zc 7, 12.
c cp. 37, 14. — cf. Ps 50. 12.
d v. cp. 11, 19, 20.
e cp. 37, 24.
f cp. 28, 25.
g v. cp. 11, 20.
h cp. 37, 23. — cf. Mt 1, 21.
i Jl 2, 19. — cf. Os 2, 21, 22.
j cp. 34, 29.
l cp. 30, 27.
m v. cp. 6, 9.
n vr. 22.
o cf. vr. 25.
p vr. 9, 10.
q cf. vr. 9.
r cf. cp. 31, 9; Is 51, 3; Jl 2, 3.
s cf. Ps 125, 2.
t cf. cp. 17, 24.

u v. vr. 10.
v cf. Mic 2, 12.
x cf. 2 Par 35, 7.
y v. cp. 6, 7.

a v. cp. 1, 3.
1-14] Prph. in sb. s. et vg. Pnt.
b cf. cp. 3, 12.
c cp. 3, 22, 23.
d cf. 1 Cor 15, 35.
e cf. Jo 5, 21. — v. Dt 32, 39.
f vr 9; cp. 6, 2.
g cf. Jo 5, 28; Rm 4, 17.
h cf. Gn 2, 7. — v. Jb 33, 4; Ac 17, 25.
*6] * Catech. R. I 9, 8.*
i cf. vr. 8.
j v. cp. 20, 38.
l cp. 12, 7; 24, 18.
m cf. 3 Rg 19, 11.

n cf. vr. 5.

o Dn 7, 2; 11, 4; Ap 7, 1.
p v. vr. 5. — cf. Ap 11, 11.

q cf. cp. 33, 10; Is 49, 14.

r cf. Is 26, 19; Os 13, 14.
s vr. 21, 25; cp. 36, 24.

t cp. 36, 27. — cf. vr. 9.

u v. cp. 17, 24.
v cf. Nm 17, 2.
x cf. Zc 10, 6.
y 2 Par 11, 12, 13, 16; 15, 9; 30, 11, 18.

liorum Israël sociorum eius; et tolle lignum alterum et scribe super illud: Ioseph ligno [z]Ephraim et cunctae domui Israël sociorumque eius, 17 et[a] adiunge illa unum ad alterum tibi in lignum unum, et [b]erunt [c]in unionem in manu tua. 18 Cum autem dixerint ad te [d]filii populi tui loquentes: [e]Nonne indicas nobis quid in his tibi velis? 19 loqueris ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego adsumam [f]lignum Ioseph, quod est in manu Ephraim, et tribus Israël, quae sunt ei adiunctae, et [g]dabo eas pariter cum ligno Iuda et faciam eas in lignum unum, et erunt unum in manu eius. 20 Erunt autem ligna super quae scripseris in manu tua [h]in oculis eorum. 21 Et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego adsumam filios Israël de medio nationum, ad quas abierunt, et [i]congregabo eos undique et adducam eos ad humum suam 22 et [j]faciam eos in gentem unam in terra, in [l]montibus Israël, [m]et rex unus erit omnibus imperans, et non erunt ultra [n]duae gentes nec dividentur amplius in duo regna 23 [o]neque polluentur ultra in idolis suis et abominationibus suis et cunctis iniquitatibus suis; et [p]salvos eos faciam de universis sedibus, in quibus peccaverunt, et emundabo eos, et [q]erunt mihi populus, et ego ero eis Deus, 24 et [r]servus meus David [s]rex super eos, et [t]pastor unus erit omnium eorum. [u]In iudiciis meis ambulabunt et mandata mea custodient et facient ea. 25 Et [v]habitabunt super terram, quam dedi servo meo Iacob, in qua habitaverunt patres vestri, et habitabunt super eam ipsi et filii eorum et filii filiorum eorum [x]usque in sempiternum, et [y]David servus meus princeps eorum in perpetuum. 26 Et [z]percutiam illis foedus pacis, [a]pactum sempiternum erit eis, et fundabo eos et [b]multiplicabo et [c]dabo sanctificationem meam [d]in medio eorum in perpetuum, 27 et [e]erit tabernaculum meum in eis, et ero eis Deus, et ipsi erunt mihi populus, 28 et [f]scient gentes quia [g]ego Dominus sanctificator Israël, cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum.

38 Et factus est sermo Domini ad me dicens: 2 Fili hominis, [a]pone faciem tuam contra [b]Gog, terram [c]Magog, principem capitis [d]Mosoch et Thubal, et vaticinare de eo 3 et dices ad eum: Haec dicit Dominus Deus: Ecce [e]ego ad te, Gog, principem capitis Mosoch et Thubal, 4 et [f]circumagam te et [g]ponam frenum in maxillis tuis et educam te et omnem [h]exercitum tuum, equos et equites vestitos loricis universos, multitudinem magnam, hastam et clipeum arripientium et gladium. 5 [i]Persae, Aethiopes et Libyes cum eis, omnes scutati et galeati, 6 [j]Gomer et universa agmina eius, [l]domus Thogorma, [m]latera aquilonis et totum robur eius populique multi tecum. 7 [n]Praepara et instrue te et omnem multitudinem tuam, quae coacervata est ad te, et esto eis in praeceptum. 8 [o]Post [p]dies multos visitaberis, in [q]novissimo annorum venies ad terram, quae reversa est a gladio et [r]congregata est de populis multis ad [s]montes Israël, qui fuerunt deserti iugiter: haec de populis educta est, et [t]habitabunt in ea confidenter universi. 9 Ascendens autem [u]quasi tempestas venies et [v]quasi nubes, ut operias terram tu et omnia agmina tua et populi multi tecum.

10 Haec dicit Dominus Deus In die illa ascendent sermones super cor tuum, et [x]cogitabis cogitationem pessimam 11 et dices: Ascendam ad [y]terram absque muro, veniam ad quiescentes habitantesque secure (hi omnes habitant sine muro, vectes et portae non sunt eis), 12 ut diripias spolia et invadas praedam, ut inferas manum tuam super eos, [z]qui deserti fuerant et postea restituti, et super populum qui est congregatus ex gentibus, qui possidere coepit et esse habitator [a]umbilici terrae. 13 [b]Saba et [c]Dedan et [d]negotiatores Tharsis et [e]omnes leones eius dicent tibi: Nunquid ad sumenda spolia tu venis? Ecce ad diripiendam praedam congregasti multitudinem tuam, ut tollas argentum et aurum et auferas supellectilem atque substantiam et diripias manubias infinitas. 14 Propterea vaticinare, filii hominis, et dices ad [f]Gog: Haec dicit Dominus Deus: Nunquid non in die illo, cum [g]habitaverit populus meus Israël confidenter, scies? 15 Et venies de loco tuo a [h]lateribus aquilonis tu et [i]populi multi tecum, [j]ascensores equorum universi, coetus magnus

z Gn 48, 13, 14, 19. — cf. Os 5, 3, 5.
a cf. vr. 22, 24.
b cf. Is 11, 13.
c cf. cp. 35, 10.
d v. cp. 33, 2.
e v. cp. 17, 12; 24, 19.
f cf. vr. 16.
g cf. vr. 17.
h v. cp. 12, 3.
i cp. 28, 25; 36, 24. — v. cp. 11, 17.
j vr. 17. — cf. cp. 35, 10; Jr 3, 18; 50, 4.
l v. cp. 6, 2.
m cf. vr. 24, 25; cp. 34, 23.
n cf. cp. 35, 10.
o cp. 11, 18.
p cp. 36, 29.
q cp. 34, 34; Ex 29, 45; 2 Cor 2, 16; Ap 21, 3. — v. cp. 11, 20.
r cp. 34, 23.
s v. Jr 23, 5.
t cf. Jo 10, 6.
u cp. 36, 27.
v cp. 28, 25; Is 4, 4; Jl 3, 20.
x Is 60, 21; Jl 3, 20; Am 9, 15.
y cf. Jo 12, 34.
z cp. 34, 25. — cf. Os 2, 19; Mi 2, 5.

a Is 55, 3; 61, 8; Jr 32, 40.
b cp. 36, 10.
c vr. 28. — cf. cp. 43, 7. — v. cp. 11, 16.
d v. Is 12, 6.
e Lv 26, 11; Ap 21, 3. — cf. Jo 1, 14.
f v. cp. 36, 23; 38, 23.
g v. cp. 20, 12.
a v. cp. 6, 2.
b cp. 39, 1, 11; Ap 20, 8.
c cp. 39, 6; Gn 10,2; Ap 20, 8.
d cp. 27, 13; 32. 26.
e v. cp. 13, 8. *f* cp. 39, 2.
g cp. 29, 4.
h cf. vr. 15.
i cp. 27, 10. *j* Gn 10, 2.
l cp. 27, 14; Gn 10, 3.
m vr. 16; cp. 39, 2. — cf. cp. 32, 30.
n cf. Is 8, 9, 10. *o* Is 24, 22.
p cp. 12, 27.
q cf. vr. 16; Ap 20, 7.
r cf. cp. 11, 17.
s v. cp. 6, 2.
t vr. 11, 14; cp. 34, 25, 27, 28; 39, 26. — cf. Jd 18, 27; Jr 49, 31.
u cf. Is 28, 2.
v vr. 26, — cf. Jr 4, 13.
x cp. 11, 5; 20, 32.
y cf. Zc 2, 4, 5.
z cf. vr. 8.
a cf. cp. 5, 5, 7, 14.
b cp. 27, 22.
c cp. 25, 13; 27, 15.
d (cp. 27, 12). — cf. 3 Rg 10, 22.
e cf. cp. 19, 2; 32, 2; Ps 16, 12.
f vr. 2, 3, 16.
g vr. 8, 11.
h vr. 6; cp. 39, 2.
i cf. vr. 6, 9, 22.
j cp. 23, 6.

victoriam promittit, Deumque ostendit eos compescentem et in eorum strage se tanquam solum universorum Dñum glorificantem (14-23). Strages autem in montibus Israël futura ita exaggeratur (39, 1-20).

et [l]exercitus vehemens, 16 et ascendes super populum meum Israël quasi nubes, ut operias terram. In [m]novissimis diebus eris, et adducam te super terram meam, ut sciant gentes me, cum [n]sanctificatus fuero in te in oculis eorum, o Gog.

17 Haec dicit Dominus Deus: Tu ergo [o]ille es, de quo locutus sum in diebus antiquis in manu servorum meorum prophetarum Israël, qui prophetaverunt in diebus illorum temporum, ut adducerem te super eos.

18 Et erit in die illa, in die adventus Gog super terram Israël, ait Dominus Deus, [p]ascendet indignatio mea in furore meo 19 [q]et in zelo meo, in igne irae meae locutus sum. Quia in die illa erit [r]commotio magna super terram Israël, 20 et [s]commovebuntur a facie mea pisces maris et volucres caeli et bestiae agri et omne reptile quod movetur super humum cunctique homines qui sunt super faciem terrae, et [t]subvertentur montes, et cadent saepes, et omnis murus corruet in terram. 21 Et [u]convocabo adversus eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus, [v]gladius uniuscuiusque in fratrem suum dirigetur, 22 et [x]iudicabo eum [y]peste et [z]sanguine et [a]imbre vehementi et lapidibus immensis, [b]ignem et sulphur pluam super eum et super [c]exercitum eius et super populos multos, qui sunt cum eo, 23 et magnificabor et sanctificabor et [d]notus ero in oculis multarum gentium, et [e]scient quia ego Dominus.

39 Tu autem, fili hominis, [a]vaticinare adversum Gog et dices: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego super te, Gog, principem capitis [b]Mosoch et [c]Thubal 2 et circumagam te et educam te et ascendere te faciam de [d]lateribus aquilonis et adducam te super [e]montes Israël 3 et percutiam arcum tuum in manu sinistra tua et [f]sagittas tuas de manu dextera tua deiciam. 4 [g]Super montes Israël cades tu et omnia [h]agmina tua et populi tui qui sunt tecum. [i]Feris, avibus, omnique volatili et bestiis terrae dedi te ad devorandum, 5 super faciem agri cades, [j]quia ego locutus sum, ait Dominus Deus, 6 et [k]immittam ignem in [l]Magog et in his, qui [m]habitant in [n]insulis confidenter, et scient quia ego Dominus. 7 Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israël et [o]non polluam nomen sanctum meum amplius, et [p]scient gentes quia ego [q]Dominus sanctus Israël. 8 [r]Ecce venit et factum est, ait Dominus Deus: haec est dies [s]de qua locutus sum. 9 Et egredientur habitatores de civitatibus Israël et [t]succendent et comburent arma, clipeum et hastas, arcum et sagittas et [u]baculos manuum et [v]contos et succendent ea igni septem annis 10 et non portabunt ligna de regionibus neque succident de saltibus, quoniam arma succendent igni et [x]depraedabuntur eos quibus praedae fuerant et diripient vastatores suos, ait Dominus Deus.

11 Et erit, in die illa dabo [y]Gog locum nominatum sepulcrum in Israël, vallem viatorum ad orientem maris, quae obstupescere faciet praetereuntes; et sepelient ibi Gog et omnem multitudinem eius, et vocabitur [z]vallis multitudinis Gog, 12 et sepelient eos domus Israël, ut [a]mundent terram [b]septem mensibus. 11 Sepelient autem eum omnis populus terrae; et erit eis nominata dies, in qua glorificatus sum, ait Dominus Deus. 14 Et viros iugiter constituent lustrantes terram, qui sepeliant et requirant eos qui remanserant super faciem terrae, ut emundent eam; post menses autem septem quaerere incipient 15 et circuibunt peragrantes terram, cumque viderint os hominis, statuent iuxta illud titulum, donec sepeliant illud pollinctores in valle multitudinis Gog; 16 nomen autem civitatis Amona, et mundabunt terram.

17 Tu ergo, fili hominis, haec dicit Dominus Deus, [c]dic [d]omni volucri et universis avibus [e]cunctisque bestiis agri: [f]Convenite, properate, concurrite undique ad [g]victimam meam, quam ego immolo vobis, victimam grandem super montes Israël, ut comedatis carnem et bibatis sanguinem. 18 [h]Carnes fortium comedetis et sanguinem principum terrae bibetis, arietum et agnorum et hircorum taurorumque et altilium et pinguium omnium, 19 et comedetis adipem in saturitatem et bibetis sanguinem in ebrietatem, de victima quam

l vr. 4.
m cf. vr. 8.
n vr. 23; Ecli 36, 4. — cf. cp. 39, 13. — v. cp. 20, 41.
o cf. Jr 6, 22, 23.
p cp. Ps 17, 9; Is 30, 27.
q v. cp. 5, 13.
r cf. Ps 113, 7; Ag 2, 7, 8; Ap 16, 18.
s cf. Os 4, 3.
t Jr 4, 24; Nh 1, 5.
u Jr 25, 29. — cf. Sap 5, 18; Ecli 39, 28-34.
v cf. Jd 7, 22.
x cf. cp. 17, 20.
y cp. 14, 19.
z cp. 5, 17.
a cp. 13, 11, 13. — cf. Ex 9, 24; Js 10, 11.
b Ps 10, 7; 139, 11. — cf. Gn 19, 24; Ap 20, 9.
c vr. 6, 9.
d cp. 36, 23; 37, 28; 39, 21.
e v. cp. 20, 38.
a cp. 38, 2, 3.
b cp. 27, 13; 38, 2, 3.
c cp. 38, 4.
d cp. 38, 6, 15. — cf. cp. 32, [30.
e v. cp. 6, 2.
f cf. Ps 75, 3.
g cf. cp. 38, 21.
h cp. 38, 6, 9, 22.
i vr. 17. — cf. 1 Rg 17, 44, 46.
j v. cp. 17, 21.
k cf. cp. 28, 18; 30, 8; 14, 16; 38, 22. — cf. 2 Pt 3, 10.
l cp. 38, 2.
m cp. 38, 8, 11, 14.
n cp. 27, 3, 6, 7, 15.
o cp. 20, 39.
p cf. vr. 22.
q cp. 37, 28. — cf. Lv 21, 8, 15 etc.
r cp. 21, 7.
s cf. cp. 38, 17.
t cf. Ps 45, 10; Is 2, 4; 9, 5; Os 2, 18.
u cf. 1 Rg 17, 40.
v Jdt 9, 9; Am 4, 2.
x Zc 2, 9. — cf. Is 33, 1.
y cp. 38, 2.
z vr. 15.
a cf. Nm 35, 34; Dt 21, 23.
b vr. 14.
c cp. 28, 22.
d cf. Ap 19, 17.
e vr. 4. — cf. Jr 12, 9.
f Is 56, 6.
g cf. Is 34, 6; Jr 46, 10; Sph 1, 7.
h cf. Ap 19, 18.

ego immolabo vobis. 20 Et saturabimini super mensam meam de equo et equite forti, et de universis viris bellatoribus, ait Dominus Deus. 21 Et [i]ponam gloriam meam in gentibus, et videbunt omnes gentes [j]iudicium meum, quod fecerim, et manum meam, quam posuerim super eos, 22 et [k]scient [d]omus Israël quia ego Dominus Deus eorum a die illa et deinceps, 23 et [m]scient gentes quoniam in iniquitate sua capta sit domus Israël, eo quod dereliquerint me, et [n]absconderim faciem meam ab eis et tradiderim eos in manus hostium, et ceciderint in gladio universi. 24 [o]Iuxta immunditiam eorum et scelus feci eis et [p]abscondi faciem meam ab illis.

25 Propterea haec dicit Dominus Deus: [q]Nunc reducam captivitatem Iacob et miserebor [r]omnis domus Israël et [s]adsumam zelum pro nomine sancto meo. 26 Et [t]portabunt confusionem suam et omnem praevaricationem qua praevaricati sunt in me, cum [u]habitaverint in terra sua confidenter [v]neminem formidantes; 27 et [x]reduxero eos de populis et congregavero de terris inimicorum suorum et [y]sanctificatus fuero in eis, in oculis gentium plurimarum, 28 et [z]scient quia ego Dominus Deus eorum, eo quod transtulerim eos in nationes et congregaverim eos super terram suam et non dereliquerim quemquam ex eis ibi 29 et [a]non abscondam ultra faciem meam ab eis, eo quod [b]effuderim spiritum meum super omnem domum Israël, ait Dominus Deus.

40 [a]In vicesimo quinto anno [b]transmigrationis nostrae, in exordio anni, decima mensis, [c]quartodecimo anno postquam percussa est civitas, in ipsa hac die facta est super me [d]manus Domini et adduxit me illuc. 2 In [e]visionibus Dei adduxit me in terram Israël et dimisit me super [f]montem excelsum nimis, super quem erat quasi aedificium civitatis vergentis ad austrum, 3 et introduxit me illuc, et ecce [g]vir, cuius erat species [h]quasi species aeris, et [i]funiculus lineus in manu eius, et [j]calamus mensurae in manu eius; stabat autem in porta 4 et locutus est ad me idem vir: Fili hominis, [l]vide oculis tuis et auribus tuis audi et pone cor tuum in omnia quae ego ostendam tibi, quia ut ostendantur tibi adductus es huc; [m]adnuntia omnia quae tu vides domui Israël.

5 Et ecce [n]murus forinsecus in circuitu domus undique, et in manu viri calamus mensurae [o]sex cubitorum et palmo; et mensus est latitudinem aedificii calamo uno, altitudinem quoque calamo uno. 6 Et venit ad [p]portam quae respiciebat viam orientalem et [q]ascendit per gradus eius et mensus est limen portae calamo uno latitudinem, id est limen unum calamo uno in latitudine, 7 et [r]thalamum uno calamo in longum et uno calamo in latum, et inter thalamos quinque cubitos, 8 et limen portae iuxta vestibulum portae intrinsecus calamo uno. 9 Et mensus est vestibulum portae octo cubitorum et [s]frontem eius duobus cubitis, vestibulum autem portae erat intrinsecus; 10 porro thalami portae ad viam orientalem tres hinc et tres inde, mensura una trium, et [t]mensura una frontium ex utraque parte; 11 et mensus est latitudinem liminis portae [u]decem cubitorum et longitudinem portae tredecim cubitorum 12 et marginem ante thalamos cubiti unius, et cubitus unus finis utrinque, thalami autem sex cubitorum erant hinc et inde; 13 et mensus est portam a tecto thalami usque ad tectum eius latitudinem viginti quinque cubitorum, ostium contra ostium. 14 Et fecit frontes per sexaginta cubitos, et ad frontem atrium portae undique per circuitum, 15 et ante faciem portae, quae pertingebat usque ad faciem vestibuli portae interioris, quinquaginta cubitos; 16 et [v]fenestras obliquas in thalamis et in frontibus eorum, quae erant intra portam undique per circuitum similiter autem erant et in vestibulis fenestrae per gyrum intrinsecus, et ante frontes [x]pictura palmarum.

17 Et eduxit me ad [y]atrium exterius, et ecce [z]gazophylacia et pavimentum stratum lapide in atrio per circuitum; [a]triginta gazophylacia in circuitu [b]pavimenti, 18 et pavimentum in fronte portarum secundum longitudinem portarum erat inferius; 19 et mensus est latitudinem a facie portae inferioris usque ad frontem atrii interioris extrinseceus centum cubitos ad orientem et ad aquilonem. 20 [c]Portam

i vr. 7, 13. — cf. cp. 28, 22; 37, 28; 38, 23. — v. cp. 36, 23.
j cf. Ex 7, 4.
l vr. 28; Jl 2, 27. — v. vr. 20, 38.
m v. Dt 29, 24-28.
n Dt 31, 18; 32, 20 etc.
o cf. Lv 26, 25.
p v cp. 18, 30.
q cf. cp. 16, 53; 29, 14. — v. Jr 30, 3.
r cp. 20, 40.
s cf. cp. 20, 9. — v. cp. 5, 13.
t v. cp. 32, 24.
u cp. 38, 8.
v cp. 34, 28.
x cp. 28, 25. — v. cp. 11, 17.
y cp. 20, 41.
z v. vr. 22.

a cf. vr. 23.
b cf. Jl 2, 28.

1-6] LL. in fr. 4 p. D. 2 Nbr.
a cf. cp. 20, 1.
b cp. 33, 21.
c cf. cp. 26, 1, 2.
d v. cp. 1, 3.
e v. cp. 1, 1.
f cf. cp. 43, 12; Ap 21, 10.
g cp. 43, 6; 47, 3.
h v. cp. 1, 7.
i cf. cp. 47, 3.
j cf. Ap 11, 1. — v. cp. 42, 16, 19.
l cp. 44, 5.
m cp. 43, 10.

n cp. 42, 20.
o cf. cp. 41, 8; 43, 13.
p v. cp. 43, 1.
q cf. vr. 22.

r vr. 29; cp. 38, 36.

s cp. 41, 1.

t cf. vr. 7.
u cf. vr. 48; cp. 41, 2.

v cp. 41, 16. — cf. 3 Rg 6, 1.

x cp. 41, 18. — cf. vr. 26.

y cp. 42, 1. — cf. Ap 11, 2.
z vr. 38, 44-46; cp. 41, 10. — v. 4 Rg 23, 11.
a cp. 41, 6. — cf. cp. 45, 5.
b cf. 2 Par 7, 3.

c cp. 4, 1. — cf. vr. 6.

quoque, quae respiciebat viam aquilonis atrii exterioris, mensus est tam in longitudine quam in latitudine [21] et thalamos eius tres hinc et tres inde et frontem eius et vestibulum eius secundum mensuram portae prioris, [d]quinquaginta cubitorum longitudinem eius et latitudinem [e]vigintiquinque cubitorum; [22] [f]fenestrae autem eius et vestibulum et sculpturae secundum mensuram portae, quae respiciebat ad orientem, et [g]septem graduum erat ascensus eius, et vestibulum ante eam. [23] Et porta [h]atrii interioris contra portam aquilonis et orientalem, et [i]mensus est a porta usque ad portam [j]centum cubitos, [24] et eduxit me ad viam australem, et ecce porta quae respiciebat ad austrum, et [k]mensus est frontem eius et vestibulum eius iuxta mensuras superiores, [25] et fenestras eius et vestibula in circuitu sicut fenestras ceteras, quinquaginta cubitorum longitudine et latitudine vigintiquinque cubitorum; [26] et in gradibus septem ascendebatur ad eam, et vestibulum ante fores eius, et [l]caelatae palmae erant una hinc et altera inde in fronte eius. [27] Et porta atrii interioris in via australi, et mensus est a porta usque ad portam in via australi centum cubitos, [28] et introduxit me in atrium interius ad portam australem et mensus est portam iuxta mensuras superiores; [29] [m]thalamum eius et frontem eius et vestibulum eius eisdem mensuris et [n]fenestras eius et vestibulum eius in circuitu quinquaginta cubitos longitudinis et latitudinis vigintiquinque cubitos; [30] et vestibulum per gyrum longitudine vigintiquinque cubitorum et latitudine quinque cubitorum, [31] et vestibulum eius ad atrium exterius, et palmas eius in fronte, et [o]octo gradus erant quibus ascendebatur per eam. [32] Et introduxit me in atrium interius per viam orientalem et [p]mensus est portam secundum mensuras superiores, [33] thalamum eius et frontem eius et vestibulum eius sicut supra, et fenestras eius et vestibula eius in circuitu longitudine quinquaginta cubitorum et latitudine vigintiquinque cubitorum, [34] et [q]vestibulum eius, id est atrii exterioris, et palmae caelatae in fronte eius hinc et inde, et in octo gradibus ascensus eius. [35] Et introduxit me ad [r]portam quae respiciebat ad aquilonem et mensus est secundum mensuras superiores, [36] thalamus eius et frontem eius et vestibulum eius per circuitum longitudine quinquaginta cubitorum et latitudine vigintiquinque cubitorum, [37] et vestibulum eius respiciebat ad atrium exterius, et caelatura palmarum in fronte eius hinc et inde, et in octo gradibus ascensus eius. [38] Et per [s]singula gazophylacia ostium in frontibus portarum, ibi lavabant holocaustum. [39] Et in vestibulo portae [t]duae mensae hinc et duae mensae inde, ut immoletur super eas [u]holocaustum et [v]pro peccato et [x]pro delicto; [40] et ad latus exterius, quod ascendit ad ostium portae quae pergit ad aquilonem, duae mensae, et ad latus alterum ante vestibulum portae duae mensae, [41] [y]quattuor mensae hinc et quattuor mensae inde; per latera portae octo mensae erant, [z]super quas immolabant. [42] Quattuor autem mensae ad holocaustum de lapidibus quadris exstructae, longitudine cubiti unius et dimidii et altitudine cubiti unius, super quas ponant vasa [a]in quibus immolatur [b]holocaustum et victima. [43] Et labia earum palmi unius reflexa intrinsecus per circuitum; super mensas autem carnes oblationis. [44] Et extra portam interiorem [c]gazophylacia [d]cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portae respicientis ad aquilonem et facies eorum contra viam australem, una ex latere portae orientalis, quae respiciebat ad viam aquilonis.

[45] Et dixit ad me: Hoc est gazophylacium, quod respicit viam meridianam; sacerdotum erit [e]qui excubant in custodiis templi; [46] porro gazophylacium, quod respicit ad viam aquilonis, sacedotum erit [f]qui excubant ad ministerium altaris. Isti sunt [g]filii Sadoc, qui [h]accedunt de filiis Levi ad Dominum ut ministrent ei. [47] Et mensus est atrium longitudine centum cubitorum et latitudine [i]centum cubitorum per quadrum et [j]altare ante faciem templi [48] et introduxit me in [l]vestibulum templi et mensus est vestibulum quinque cubitis hinc et quinque cubitis inde et latitudinem portae trium cubitorum hinc et trium cubitorum inde; [49] [m]longitudinem autem vestibuli viginti cubitorum et latitudinem undecim cubitorum, et octo gradi-

d cf. vr. 15.
e cf. vr. 13.
f cf. vr. 16.
g cf. vr. 6.
h vr. 28. — cf. cp. 8, 16.
i vr. 27.
j cf. vr. 21.
k vr. 28.
l cf. vr. 16.
m v. vr. 7.
n cf. vr. 25.
o cf. vr. 22.
p cf. vr. 21.
q vr. 3.
r cp. 47, 2.
s cf. 2 Par 4, 6.
t cf. vr. 42.
u cf. cp. 40, 2. — v. Lv 1, 3, 4.
v cp. 42, 13. — v. Lv 4, 2, 3.
x cp. 42, 13; 46, 20. — v. Lv 5, 1-6.
y cf. vr. 39, 40.
z cf. vr. 38.
a cf. Ex 20, 25; 1 Mc 4, 47.
b cf. Lv 1, 11.
c cf. vr. 17, 38.
d 1 Par 6, 31, 32.
e Nm 1, 53; 1 Par 9, 23. — cf. cp. 44, 8, 14-16; 48, 11. — v. Lc 8, 35.
f cf. Nm 3, 31. — v. Nm 18, 5.
g cp. 43, 19; 44, 15. — cf. 3 Rg 2, 35; 1 Par 6, 8, 53, 24, 3, 6.
h cp. 42, 13; 45, 9.
i v. cp. 41, 13-15.
j cf. cp. 8, 16; 43, 13; Ex 40, 29; Mt 23, 35.
l cp. 41, 25, 26.
m 3 Rg 6, 3.

bus ascendebatur ad eam. Et [n]columnae erant in frontibus una hinc et altera inde.

41 Et introduxit me in [a]templum et mensus est [b]frontes sex cubitos latitudinis hinc et sex cubitos latitudinis inde, latitudinem tabernaculi, 2 et latitudo portae decem cubitorum erat, et latera portae quinque cubitis hinc et quinque cubitis inde; et mensus est longitudinem eius [c]quadraginta cubitorum et latitudinem [d]viginti cubitorum. 3 Et [e]introgressus intrinsecus mensus est in fronte portae duos cubitos et portam sex cubitorum et latitudinem portae septem cubitorum 4 et mensus est [f]longitudinem eius viginti cubitorum et latitudinem eius viginti cubitorum ante faciem [g]templi et dixit ad me: Hoc est [h]sanctum sanctorum. 5 Et mensus est parietem domus sex cubitorum et latitudinem [i]lateris quattuor cubitorum, undique per circuitum domus. 6 Latera autem, latus ad latus bis trigintatria; et erant eminentia, quae ingrederentur per parietem domus, in lateribus per circuitum, ut continerent et [l]non attingerent parietem templi; 7 et platea erat in rotundum ascendens sursum per cochleam et in cenaculum templi deferebat per gyrum. Idcirco latius erat templum in superioribus; et [m]sic de interioribus ascendebatur ad superiora in medium. 8 Et vidi in domo altitudinem per circuitum fundata latera ad mensuram calami, [n]sex cubitorum spatio; 9 et latitudinem per parietem lateris forinsecus quinque cubitorum, et erat interior domus in lateribus domus. 10 Et inter [o]gazophylacia latitudinem [p]viginti cubitorum in circuitu domus undique. 11 Et [q]ostium lateris ad orationem, ostium unum ad viam aquilonis, et ostium unum ad viam australem, et latitudinem loci ad orationem quinque cubitorum in circuitu. 12 Et aedificium, [r]quod erat separatum versumque ad viam [s]respicientem ad mare, latitudinis septuaginta cubitorum; paries autem aedificii quinque cubitorum latitudinis per circuitum et longitudo eius nonaginta cubitorum. 13 Et mensus est domus longitudinem [t]centum cubitorum et quod separatum erat aedificium, et parietes eius longitudinis centum cubitorum; 14 latitudo autem ante faciem domus et eius, quod erat separatum contra orientem, centum cubitorum. 15 Et mensus est longitudinem [u]aedificii contra faciem eius, quod erat separatum ad dorsum, [v]ethecas ex utraque parte centum cubitorum. Et templum interius et vestibula atrii, 16 [x]limina et [y]fenestras obliquas et ethecas in circuitu per tres partes contra uniuscuiusque limen stratumque ligno per gyrum in circuitu; terra autem usque ad fenestras, et fenestrae clausae super ostia; 17 et usque ad domum interiorem et forinsecus per omnem parietem in circuitu intrinsecus et forinsecus ad mensuram. 18 Et fabrefacta [z]cherubim et [a]palmae, et palma inter cherub et cherub, duasque facies habebat cherub, 19 faciem hominis iuxta palmam ex hac parte et faciem leonis iuxta palmam ex alia parte, expressam per omnem domum in circuitu. 20 De terra usque ad superiora portae cherubim et palmae caelatae erant in pariete templi. 21 Limen quadrangulum et facies [c]sanctuarii adspectus contra adspectum. 22 [d]Altaris lignei trium cubitorum altitudo et longitudo eius duorum cubitorum, et anguli eius et longitudo eius et parietes eius lignei. Et locutus est ad me: [e]Haec est mensa coram Domino. 28 Et [f]duo ostia erant in [g]templo et in sanctuario, 24 et in duobus ostiis ex utraque parte [h]bina erant ostiola, quae in se invicem plicabantur; bina enim ostia erant ex utraque parte ostiorum. 25 Et caelata erant in ipsis ostiis templi cherubim, et sculpturae palmarum, sicut in parietibus, quoque expressae erant; quam ob rem et [i]grossiora erant ligna in [j]vestibuli fronte forinsecus. 26 Super quae fenestrae obliquae, et similitudo palmarum hinc atque inde in umerulis vestibuli secundum latera domus latitudinemque parietum.

42 Et eduxit me in [a]atrium exterius per [b]viam ducentem ad aquilonem et introduxit me in gazophylacium, quod erat contra [c]separatum aedificium et contra aedem vergentem ad aquilonem. 2 In facie longitudinis [d]centum cubitos ostii aquilonis et [e]latitudinis quinquaginta cubitos, 3 contra [f]viginti cubitos atrii interioris et contra [g]pavimentum stratum lapide atrii exterioris, ubi erat [h]porticus

n 3 Rg 7, 21.

1-9] *LL. in fr. 5 p. D. 2 Nbr.*
a vr. 21, 23; cp. 42, 8.
b vr. 3; cp. 40, 9.

c 3 Rg 6, 17.
d 3 Rg 6, 2.
e cp. 40, 16.

f 3 Rg 6, 20; 2 Par 3, 8.
g 3 Rg 6, 5.
h vr. 21, 23; cp. 45, 3. — v. 3 Rg 6, 16.
i 3 Rg 9, 5, 8. — v. vr. 6-9.

j cf. cp. 40, 17.
l 3 Rg 6, 6.

m 3 Rg 6, 8.

n cf. cp. 40, 5; 43, 13.

o v. cp. 40, 17.
p cp. 42, 3.
q cf. vr. 5.

r cp. 42, 1, 10, 13. — v. vr. 13-15.
s cf. cp. 48, 3-8; Nm 25, 5; Jo 18, 14.

t cp. 40, 47.

u vr. 12; cp. 42, 1.
v (cp. 42, 3, 5).
x Is 4, 6.
y vr. 26; cp. 40, 16, 25. — cf. 3 Rg 6, 4.

z vr. 20, 25; 3 Rg 6, 29, 32, 35; 7, 36.
a cp. 40, 16, 22, 26 etc.; 2 Par 3, 5.
b cf. cp. 1, 10; 10, 14.

c v. vr. 4.
d Ap 8, 3. — v. Ex 30, 1.
e cp. 44, 16. — cf. cp. 23, 41; Ml 1, 7, 12.
f v. 3 Rg 6, 31-33.
g vr. 1.
h cf. 3 Rg 6, 34.

i 3 Rg 7, 6.
j cp. 40, 48.

a cp. 40, 17.
b cp. 40, 20.
c vr. 10, 13; cp. 41, 12, 15 etc.
d cf. cp. 41, 13.
e cf. vr. 8.
f cp. 41, 10.
g cp. 40, 17.
h cf. vr. 5; cp. 41, 15, 16.

aedificia sacra a profano loco arcebantur, diligenter describuntur (15-20), mensuris omnibus datis. Porro ad novi cultus instaurationem procedens, agit cum de novi templi inauguratione, in quo Deus pollicetur se in ae-

iuncta porticui triplici. 4 Et [i]ante gazophylacia deambulatio decem cubitorum latitudinis ad interiora respiciens [j]viae cubiti unius, et ostia eorum ad aquilonem, 5 ubi erant gazophylacia in superioribus humiliora, quia supportabant porticus quae ex illis eminebant de inferioribus et de mediis aedificii. 6 Tristega enim erant et non habebant columnas sicut erant columnae atriorum; propterea eminebant de inferioribus et de mediis a terra cubitis quinquaginta. 7 Et [l]peribolus exterior secundum gazophylacia, quae erant in via atrii exterioris ante gazophylacia, [m]longitudo eius quinquaginta cubitorum, 8 quia longitudo erat gazophylaciorum atrii exterioris quinquaginta cubitorum, et longitudo ante faciem [n]templi [o]centum cubitorum. 9 Et erat subter gazophylacia haec [p]introitus ab oriente ingredientium in ea de atrio exteriori 10 in latitudine [q]periboli atrii, quod erat contra viam orientalem, in faciem aedificii separati, et erant ante aedificium [r]gazophylacia. 11 Et via ante faciem eorum iuxta similitudinem gazophylaciorum, quae erant in via aquilonis. Secundum longitudinem eorum sic et latitudo eorum et omnis introitus eorum et similitudines et ostia eorum. 12 Secundum ostia gazophylaciorum, quae erant in via respiciente ad notum; ostium in capite viae, quae via erat ante vestibulum separatum per viam orientalem ingredientibus.

13 Et dixit ad me: Gazophylacia aquilonis et gazophylacia austri, quae sunt ante aedificium separatum, haec sunt gazophylacia sancta, in quibus [t]vescuntur [u]sacerdotes qui appropinquant ad Dominum in sancta sanctorum; ibi ponent [v]sancta sanctorum et oblationem pro peccato et pro delicto, locus enim sanctus est. 14 Cum autem ingressi fuerint sacerdotes, non egredientur de sanctis in atrium exterius; et [x]ibi reponent vestimenta sua, in quibus ministrant, quia sancta sunt vestienturque vestimentis aliis et sic procedent ad populum.

15 Cumque complesset mensuras domus interioris, eduxit me per viam [y]portae, quae respiciebat ad viam orientalem, et mensus est eam undique per circuitum. 16 Mensus est autem contra ventum orientalem [z]calamo mensurae quingentos calamos in calamo mensurae per circuitum; 17 et mensus est contra ventum aquilonis quingentos calamos in calamo mensurae per gyrum; 18 et ad ventum australem mensus est quingentos calamos in calamo mensurae per circuitum; 19 et ad ventum occidentalem mensus est quingentos calamos in calamo mensurae. 20 Per quattuor ventos mensus est [a]murum eius, undique per circuitum [b]longitudinem quingentorum cubitorum et latitudinem quingentorum cubitorum [c]dividentem inter sanctuarium et vulgi locum.

43 Et duxit me ad [a]portam, quae respiciebat ad viam orientalem, 2 et ecce [b]gloria Dei Israël ingrediebatur per viam orientalem, et [c]vox erat ei quasi vox aquarum multarum, et [d]terra splendebat a maiestate eius. 3 Et vidi [e]visionem, secundum speciem quam videram, [f]quando venit ut disperderet civitatem, et species secundum [g]adspectum quem videram iuxta [h]fluvium Chobar, et cecidi super faciem meam. 4 Et [i]maiestas Domini ingressa est templum per viam portae, quae respiciebat ad orientem; 5 et [j]elevavit me spiritus et introduxit me in [l]atrium interius, et ecce repleta erat gloria Domini domus. 6 Et [m]audivi loquentem ad me de domo, et [n]vir qui stabat iuxta me 7 dixit ad me: Fili hominis, [o]locus solii mei et [o]locus vestigiorum pedum meorum, [p]ubi habito in medio filiorum Israël in aeternum, [q]et non polluent ultra domus Israël nomen sanctum meum, ipsi et reges eorum [r]in fornicationibus suis et in ruinis regum suorum et in excelsis. 8 [s]Qui fabricati sunt limen suum iuxta limen meum et postes suos iuxta postes meos, et [t]murus erat inter me et eos, et [q]polluerunt nomen sanctum meum in abominationibus, quas fecerunt; propter quod consumpsi eos in ira mea. 9 Nunc ergo repellant procul fornicationem suam et ruinas regum suorum a me, et habitabo in medio eorum semper.

10 Tu autem, fili hominis, ostende domui Israël templum, et confundantur ab iniquitatibus suis et metiantur fabricam 11 et erubescant ex omnibus quae fecerunt. Figuram domus et fabricae eius,

i cf. cp. 46, 19.
j cf. vr. 11.

l cf. vr. 10, 12.

m cf. vr. 2.

n cp. 41, 1, 21, 23.
o cf. cp. 41, 13, 14.
p cp. 44, 5; 46, 19
q cf. vr. 7.
r v. cp. 40, 17.
s cf. vr. 4.

t cf. Lv 6, 16, 26; 10, 13; 24, 9.
u cp. 40, 46.
v Nm 18, 9. — cf. cp. 40, 40.

x cp. 44, 19; Lv 6, 11.

y v. cp. 43, 1.

z cf. cp. 40, 3.

a cp. 40, 5. — cf. 1 Mc 9, 54.
b cf. cp. 45, 2; Ap 21, 16.
c cf. cp. 22, 23; 43, 12; 44, 23; 48, 15.
1-11] *LL. in fr. 6 p. D. 2 Nbr.*
a vr. 4; cp. 10, 19; 11, 1; 40, 6; 42, 15; 44, 1.
b cf. cp. 10, 18, 19; 11, 23. — v. cp. 2, 1.
c cp. 1, 24; Is 28, 2. — cf. Ap 1, 15.
d cf. cp. 10, 4; Ap 18, 1.
e v. cp. 1, 28.
f cf. cp. 9, 1, 2, 5.
g v. cp. 1, 4-28.
h v. cp. 1, 1.
i cp. 44, 2. — cf. Ex 40, 32-36; 3 Rg 8, 10-11; Is 6, 1.
j v. cp. 3, 12; 8, 3.
l v. cp. 8, 16.
m cf. Ex 25, 22.
n cp. 40, 3; 47, 3.
o cf. 1 Par 28, 5; Ps 98, 5; 131, 7; Is 60, 13; Jr 3, 17; Lm 2, 1.
p v. cp. 37, 26, 28.
q cf. vr. 8. — v. cp. 20, 39; 39, 7.
r v. cp. 16, 23.
s cf. cp. 8, 5, 17; 4 Rg 16, 10-16; 21, 4, 7.
t cf. cp. 42, 20.

exitus et introitus et omnem descriptionem eius et universa praecepta eius cunctumque ordinem eius et omnes leges eius ostende eis, et scribes [u]in oculis eorum, ut custodiant omnes descriptiones eius et praecepta illius et faciant ea. 12 Ista est lex domus in summitate [t]montis: [x]omnis finis eius in circuitu sanctum sanctorum est; haec est ergo lex domus. 13 Istae autem mensurae [v]altaris in [z]cubito verissimo, qui habebat cubitum et palmum; in sinu eius erat cubitus, et cubitus in latitudine, et definitio eius usque ad labium eius, et in circuitu palmus unus; haec quoque erat fossa altaris; 14 et de sinu terrae usque ad [a]crepidinem novissimam duo cubiti et latitudo cubiti unius, et a crepidine minore usque ad crepidinem maiorem quattuor cubiti, et latitudo cubiti unius; 15 ipse autem [b]ariel quattuor cubitorum, et ab ariel usque ad sursum [c]cornua quattuor; 16 et ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis, [d]quadrangulatum aequis lateribus, 17 et crepido quattuordecim cubitorum longitudinis per quattuordecim cubitos latitudinis in quattuor angulis eius, et corona in circuitu eius dimidii cubiti, et sinus eius unius cubiti per circuitum; [e]gradus autem eius versi ad orientem. 18 Et dixit ad me: Fili hominis, haec dicit Dominus Deus: Hi sunt ritus altaris, in quacumque die fuerit fabricatum, ut offeratur super illud holocaustum, et [f]effundatur sanguis; 19 et dabis [g]sacerdotibus et levitis [h]qui sunt de semine Sadoc, qui accedunt ad me, ait Dominus Deus, ut offerant mihi [i]vitulos de armento pro peccato. 20 Et [j]adsumens de sanguine eius pones super quattuor cornua eius et super quattuor angulos crepidinis et super [l]coronam in circuitu et [m]mundabis illud et expiabis 21 et tolles vitulum, qui oblatus fuerit pro peccato, et [n]combures eum in separato loco domus extra sanctuarium 22 et in die secunda offeres hircum caprarum immaculatum pro peccato; et [o]expiabunt altare sicut expiaverunt in vitulo. 23 Cumque compleveris expians illud, offeres vitulum de armento immaculatum et [p]arietem de grege immaculatum 24 et offeres eos in conspectu Domini, et [q]mittent sacerdotes super eos sal et offerent eos holocaustum Domino. 25 [r]Septem diebus facies hircum pro peccato cotidie et vitulum de armento et arietem de pecoribus immaculatos offerent; 26 septem diebus expiabunt altare et mundabunt illud et implebunt manum eius. 27 Expletis autem diebus, [s]in die octava et ultra, [t]facient sacerdotes super altare holocausta vestra et quae [u]pro pace offerunt; et [v]placatus ero vobis, ait Dominus Deus.

44 Et convertit me ad viam [a]portae sanctuarii exterioris, quae respiciebat ad orientem et erat clausa. 2 Et dixit Dominus ad me: Porta haec clausa erit: non aperietur, et vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israël [b]ingressus est per eam: eritque clausa 3 [c]principi; princeps ipse sedebit in ea, ut [d]comedat panem coram Domino; [e]per viam portae vestibuli ingredietur et per viam eius egredietur. 4 Et adduxit me per viam [f]portae aquilonis in conspectu domus, et vidi, et ecce implevit [g]gloria Domini domum Domini, et cecidi in faciem meam. 5 Et dixit ad me Dominus: Fili hominis, pone cor tuum et [h]vide oculis tuis et auribus tuis audi omnia, quae ego loquor ad te [i]de universis caeremoniis domus Domini et de cunctis legibus eius; et pones cor tuum in viis templi per omnes exitus sanctuarii 6 et dices ad [j]exasperantem me domum Israël: Haec dicit Dominus Deus: [l]Sufficiant vobis omnia scelera vestra, domus Israël; 7 eo quod [m]inducitis filios alienos [n]incircumcisos corde et incircumcisos carne, ut sint in sanctuario meo et [o]polluant domum meam, et offertis [p]panes meos adipem et sanguinem et dissolvitis pactum meum in omnibus sceleribus vestris, 8 et [q]non servastis praecepta sanctuarii mei et posuistis custodes observationum mearum in sanctuario meo vobismetipsis; 9 haec dicit Dominus Deus: Omnis [r]alienigena incircumcisus corde et incircumcisus carne non ingredietur sanctuarium meum; omnis filius alienus qui est in medio filiorum Israël. 10 Sed et [s]levitae, qui longe recesserunt a me [t]in errore filiorum Israël et erraverunt a me post idola sua et [u]portaverunt iniquitatem suam. 11 erunt in sanctuario meo

u v. cp. 12, 3.

v cf. cp. 40, 2.
x cf. Is 4, 5. — v. cp. 42, 15.
y vr. cp. 40, 47; 47, 1. — v. Ex 27, 1, 8.
z cp. 40, 5. — cf. cp. 41, 8.

a cp. 45, 19.

b cf. Is 29, 1.
c v. Ex 27, 2; 38, 2.

d cf. cp. 40, 47; Ex 27, 1.

e cf. Ex 20, 26.

f v. Lv 1, 5.
g cp. 44, 15; Dt 17, 9; 24, 8; 27, 9.
h v. cp. 40, 46.
i vr. 23; cp. 45, 18; Ex 29, 1, 10.
j cp. 45, 19; Ex 29, 12; Lv 8, 15.
l cf. vr. 13, 17.
m Ex 29, 36. — cf. cp. 45, 18.
n Ex 29, 14.
o Ex 29, 36. — cf. cp. 45, 18.
p cf. Ex 29, 1.
q Lv 2, 13. — cf. Mr 9, 49.
r Ex 29, 35, 36; Lv 8, 33, 35.

s Lv 9, 1.
t Dt 33, 10; Ps 50, 19, 20.
u v. Lv 3, 1.
v v. cp. 20, 40.

a v. cp. 43, 1.
2] * *Catech. R. I 4, 10. — R. in fr. 4 p. D. 1 Adv. — Cp. in off. Imm. Conc.*
b cp. 43, 2, 4. — cf. cp. 46; 1 sq.
c cp. 34, 24; 37, 25; 45, 7; 46, 2.
d Gn 43, 25; Lc 14, 1.
e cp. 46, 2, 12.
f cp. 40, 20.
g v. cp. 2, 1.
h cp. 40, 4.
i cf. cp. 43, 11.

j v. cp. 2, 5, 8.
l cp. 45, 9. — cf. 1 Pt 4, 3.
m cf. vr. 9; 2 Es 7, 64, 65; Ac 21, 28.
n Jr 9, 26; Ap 7, 51.
o cp. 23, 29.
p Lv 3, 11.
q cf. cp. 22, 26.

r cf. vr. 7.

s cf. vr. 15.
t cp. 48, 11.
u v. Lv 5, 2.

(44, 1-9). Deinceps munera, quibus fungi oportet levitas et sacerdotes de stirpe Sadoc (10-16) singillatim describuntur (17-31); addita ratione qua primitiae terrae dispertiantur inter templum, levitas et principem

[v] aeditui et [w] ianitores portarum domus et ministri domus; ipsi mactabunt holocausta et victimas populi et [v] ipsi stabunt in conspectu eorum ut ministrent eis. 12 Pro eo quod ministraverunt illis in conspectu idolorum suorum et facti sunt domui Israël in [z] offendiculum iniquitatis; idcirco [a] levavi manum meam super eos, ait Dominus Deus, et portabunt iniquitatem suam 13 et [b] non appropinquabunt ad me ut sacerdotio fungantur mihi neque accedent ad omne sanctuarium meum iuxta sancta sanctorum, sed [c] portabunt confusionem suam et scelera sua quae fecerunt. 14 Et dabo eos ianitores domus [d] in omni ministerio eius et in universis quae fient in ea.

15 [e] Sacerdotes autem et levitae filii Sadoc, qui custodierunt caeremonias sanctuarii mei, cum errarent filii Israël a me, ipsi accedent ad me, [f] ut ministrent mihi, et stabunt in conspectu meo, ut offerant mihi [g] adipem et sanguinem, ait Dominus Deus. 16 Ipsi ingredientur sanctuarium meum et ipsi accedent ad [h] mensam meam, ut ministrent mihi et custodiant caeremonias meas. 17 Cumque ingredientur portas atrii interioris, [i] vestibus lineis induentur, nec ascendet super eos quidquam laneum, quando ministrant in portis atrii interioris et intrinsecus. 18 Vittae lineae erunt in capitibus eorum, et feminalia linea erunt in lumbis eorum, et non accingentur in sudore. 19 Cumque egredientur atrium exterius ad populum, exsuent se vestimentis suis, in quibus ministraverant, et [j] reponent ea in gazophylacio sanctuarii et vestient se vestimentis aliis et non [k] sanctificabunt populum in vestibus suis. 20 [m] Caput autem suum non radent neque [n] comam nutrient, sed tondentes attondent capita sua; 21 et [o] vinum non bibet omnis sacerdos, quando ingressurus est atrium interius; 22 et [p] viduam et repudiatam non accipient uxores, sed virgines de semine domus Israël; sed et viduam, quae fuerit vidua a sacerdote, accipient; 23 et [q] populum meum docebunt, quid sit inter sanctum et pollutum et inter mundum et immundum ostendent eis 24 et, [r] cum fuerit controversia, stabunt in iudiciis meis et iudicabunt, leges meas et praecepta mea in omnibus sollemnitatibus meis custodient et [s] sabbata mea sanctificabunt 25 et [t] ad mortuum hominem non ingredientur, ne polluantur, nisi ad patrem et matrem et filium et filiam et fratrem et sororem, quae alterum virum non habuerit; in quibus contaminabuntur. 26 Et [u] postquam fuerit emundatus, septem dies numerabuntur ei; 27 et in die introitus sui in sanctuarium ad [v] atrium interius, ut ministret mihi in sanctuario, offeret pro peccato suo, ait Dominus Deus. 28 [y] Non erit autem eis hereditas: ego hereditas eorum; et [z] possessionem non dabitis eis in Israël: ego enim possessio eorum. 29 [a] Victimam et pro peccato et pro delicto ipsi comedent, et [b] omne votum in Israël ipsorum erit; 30 et [c] primitiva omnium primogenitorum et omnia libamenta ex omnibus quae offeruntur sacerdotum erunt; et [d] primitiva ciborum vestrorum dabitis sacerdoti, ut [e] reponat benedictionem domui tuae. 31 [f] Omne morticinum et captum a bestia de avibus et de pecoribus [g] non comedent sacerdotes.

45 [a] Cumque coeperitis terram dividere [b] sortito, [c] separate primitias Domino sanctificatum de terra longitudine vigintiquinque milia et latitudine decem milia; sanctificatum erit in omni termino eius per circuitum. 2 Et [d] erit ex omni parte sanctificatum quingentos per quingentos, quadrifariam per circuitum, et quinquaginta cubitis [e] in suburbana eius per gyrum. 3 Et [f] a mensura ista mensurabis longitudinem vigintiquinque milium et latitudinem decem milium, et [g] in ipso erit templum [h] sanctumque sanctorum. 4 [i] Sanctificatum de terra erit [j] sacerdotibus ministris sanctuarii, qui accedunt ad ministerium Domini, et erit eis locus in domos et in sanctuarium sanctitatis. 5 [l] Vigintiquinque autem milia longitudinis et decem milia latitudinis erunt levitis qui ministrant domui; ipsi possidebunt viginti gazophylacia. 6 Et [m] possessionem civitatis dabitis quinque milia latitudinis et longitudinis vigintiquinque milia secundum separationem sanctuarii [n] omni domui Israël. 7 [o] Principi quoque [p] hinc et inde in separationem sanctuarii et in possessionem civitatis, contra faciem separationis sanctuarii et contra faciem possessionis urbis a latere maris usque ad mare et a latere orientis usque ad orientem, longitudinis autem

v cp. 46, 24.
x Mr 13, 34; Jo 10, 3. — cf. 1 Par 26, 2.
y Nm 16, 9.
z cp. 7, 19; 14, 3, 4, 7. — cf. Ml 2, 8.
a v. Ps 105, 26.
b Nm 18, 3; 4 Rg 23, 9.
c v. cp. 32, 24.
d 1 Par 23, 28, 32.
e v. cp. 43, 19.
f cf. vr. 11 Dt 10, 8; 18, 5.
g cf. vr. 7.
h v. cp. 41, 22.
i Ex 28, 39; 39, 27. — cf. Ap 15, 6.
j cp. 42, 14.
l cf. Ex 29, 37; 30, 29; Lv 6, 18, 27.
m Lv 21, 5. — cf. cp. 7, 18; Is 22, 12; Jr 16, 6.
n cf. Lv 10, 6; 21, 10.
o Lv 10, 9.
p Lv 21, 7, 13, 14.
q cf. cp. 22, 26; 2 Par 17, 7, 8. — v. Lv. 10, 10, 11.
r Dt 17, 8, 9. — cf. 2 Par 19, 8.
s cf. cp. 22, 26.
t cf. Nm 19, 11-19. — v. Lv 21, 1-3.
u Nm 19, 11, 12.
v vr. 17, 21.
x cp. 40, 39; 42, 13; Lv 4, 2, 3.
y Nm 18, 20; Dt 18, 1, 2.
z cf. cp. 45, 4, 5.
a v. Lv 6, 14-18, 25-29; 7, 1-6.
b Lv 27, 21, 28; Nm 18, 14.
c Ex 23, 19; Nm 18, 15.
d v. Nm 15, 19, 20.
e Ml 3, 10.
f cp. 4, 14.
g Lv 22, 8. — cf. Ex 22, 31. — v. Lv 7, 24.
a cf. cp. 48, 29. — v. cp. 47, 21, 22.
b cf. 2 Par 26, 14.
c v. cp. 48, 8-10.
d v. cp. 42, 16-20.
e cp. 48, 15, 17. — v. Lv 25, 34.
f cf. vr. 1.
g cp. 48, 10.
h v. cp. 41, 4.
i cf. cp. 48, 11, 12.
j Is 61, 6; Jl 1, 9; 2, 17.
l cp. 48, 13. — cf. cp. 44, 28.
m cp. 48, 15.
n cf. cp. 48, 18, 19.
o v. cp. 44, 3.
p cp. 48, 21.

iuxta unamquamque partem, a termino occidentali usque ad terminum orientalem. 8 De terra erit ei possessio in Israël, et [q]non depopulabuntur ultra principes populum meum; sed [r]terram dabunt domui Israël secundum tribus eorum.

9 Haec dicit Dominus Deus: [s]Sufficiat vobis, principes Israël; iniquitatem et rapinas intermittite et iudicium et iustitiam facite, separate confinia vestra a populo meo, ait Dominus Deus. 10 [t]Statera iusta et ephi iustum et batus iustus erit vobis. 11 [u]Ephi et batus aequalia et unius mensurae erunt, [v]ut capiat decimam partem cori batus, et decimam partem cori ephi; iuxta mensuram cori erit aequa libratio eorum. 12 [x]Siclus autem viginti obolos habet; porro viginti sicli et vigintiquinque sicli et quindecim sicli mnam faciunt. 13 Et [y]haec sunt primitiae quas tolletis: sextam partem ephi de coro frumenti et sextam partem ephi de coro hordei. 14 Mensura quoque olei, batus olei, decima pars [z]cori est; et decem bati corum faciunt, quia decem bati implent corum. 15 Et arietem unum de grege ducentorum, de his quae nutriunt Israël in sacrificium et in holocaustum et in pacifica ad expiandum pro eis, ait Dominus Deus.

16 Omnis populus terrae tenebitur primitiis his principi in Israël; 17 et [a]super principem erunt holocausta et sacrificium et libamina, in sollemnitatibus et in calendis et in sabbatis et in universis sollemnitatibus domus Israël; ipse faciet pro peccato sacrificium et holocaustum et pacifica ad expiandum pro domo Israël.

18 Haec dicit Dominus Deus: In primo mense, [b]una mensis sumes vitulum de armento immaculatum et [c]expiabis sanctuarium. 19 Et tollet [d]sacerdos de sanguine, quod erit pro peccato, et ponet in [e]postibus domus et in quattuor angulis [f]crepidinis altaris et in postibus portae [g]atrii interioris. 20 Et sic facies in septima mensis pro unoquoque qui ignoravit et errore deceptus est, et [h]expiabis pro domo. 21 In primo mense, quartadecima die mensis erit vobis Paschae sollemnitas; septem diebus azyma comedentur. 22 [i]Et faciet princeps in die illa pro se et pro universo populo terrae vitulum pro peccato 23 et [j]in septem dierum sollemnitate faciet holocaustum Domino, septem vitulos et septem arietes immaculatos cotidie septem diebus et pro peccato [k]hircum caprarum cotidie 24 et [m]sacrificium ephi per vitulum et ephi per arietem faciet et olei hin per singula ephi. 25 [n]Septimo mense, quintadecima die mensis in sollemnitate faciet sicut supra dicta sunt per septem dies, [o]tam pro peccato quam pro holocausto et in sacrificio et in oleo.

46 Haec dicit Dominus Deus: [a]Porta [b]atrii interioris, quae respicit ad orientem, erit clausa sex diebus in quibus opus fit, die autem sabbati aperietur, sed et [c]in die calendarum aperietur, 2 et intrabit [d]princeps per viam vestibuli portae deforis et stabit in [e]limine portae, et [f]facient sacerdotes holocaustum eius et pacifica eius, et adorabit super limen portae et egredietur; porta autem non claudetur usque ad vesperam. 3 Et adorabit [g]populus terrae ad ostium portae illius in sabbatis et in calendis coram Domino. 4 [h]Holocaustum autem hoc offeret princeps Domino: [i]in die sabbati sex agnos immaculatos et arietem immaculatum 5 et [j]sacrificium ephi per arietem, in agnis autem sacrificium [l]quod dederit manus eius et olei hin per singula ephi; 6 in die autem calendarum vitulum de armento immaculatum, et sex agni et arietes immaculati erunt, 7 et [m]ephi per vitulum, ephi quoque per arietem faciet sacrificium; de agnis autem, sicut invenerit manus eius, et olei hin per singula ephi. 8 [n]Cumque ingressurus est princeps, per viam vestibuli portae ingrediatur et per eandem viam exeat; 9 et [o]cum intrabit populus terrae in conspectu Domini in sollemnitatibus, qui ingreditur per portam aquilonis, ut adoret, egrediatur per viam portae meridianae; porro qui ingreditur per viam portae meridianae egrediatur per viam portae aquilonis: non revertetur per viam portae per quam ingressus est, sed e regione illius egredietur. 10 Princeps autem in medio eorum cum ingredientibus ingredietur et cum egredientibus egredietur. 11 Et in nundinis et in sollemnitatibus erit sacrificium ephi per vitulum et ephi per arietem; agnis autem erit sacrificium sicut invenit manus eius, et olei hin per singula ephi.

q cf. cp. 22, 27; 46, 18.
r cp. 47, 13, 21. — v. cp. 48, 1, 7, 23-28.
s cp. 44, 6. — cf. 1 Pt 4, 3.
t Lv 19, 35, 36.
u cf. Dt 25, 14, 15; Rt 2, 17.
v vr. 14. — cf. Ex 16, 36.
x v. Ex 30, 13.
y cp. 44, 30.
z 3 Rg 4, 22; 1 Es 7, 22; Lc 16, 17.
a cf. 2 Par 30, 24; 35, 7. — v. cp. 46, 4-7.
b cf. cp. 46, 1, 3, 6.
c Lv 16, 16. — cf. cp. 43, 20. 22, 23.
d v. cp. 43, 20.
e cf. Ex 12, 7.
f cf. cp. 43, 14.
g v. cp. 8, 16; 46, 1.
h v. Lv 23, 5.
i cf. vr. 17.
j Lv 23, 8.
l Nm 28, 15.
m cp. 46, 5, 7. — v. Lv 2, 1.
n v. Lv 23, 34.
o v. vr. 22-24.
a cp. 45, 16.
b v. cp. 8, 16.
c cf. cp. 45, 18.
d v. cp. 44, 3.
e cf. cp. 9, 3.
f cf. cp. 40, 38, 39.
g vr. 9.
h cp. 45, 17.
i cf. Nm 28, 9, 10.
j vr. 14; cp. 45, 24.
l cf. Dt 16, 17.
m vr. 5.
n cf. vr. 2.
o cf. Dt 16, 16. — v. Ex 23, 14-17.

Demum post alia quaedam de donis principis (16-18) deque epulis sacrificalibus (19-24), describitur terra promissionis per torrentem e limine templi egressum et omnia sanantem renovata (47, 1-17), eiusque

12 Cum autem fecerit princeps [p]spontaneum holocaustum aut pacifica [q]voluntaria Domino, aperietur ei [r]porta, quae respicit ad orientem, et faciet holocaustum suum et pacifica sua, [s]sicut fieri solet in die sabbati, et egredietur, claudeturque porta postquam exierit. 13 Et [t]agnum eiusdem anni immaculatum faciet holocaustum cotidie Domino; semper mane faciet illud, 14 et faciet sacrificium super eo cata mane mane sextam partem ephi et de oleo tertiam partem hin, ut misceatur similae, sacrificium Domino legitimum, iuge atque perpetuum. 15 Faciet agnum et sacrificium et oleum cata mane mane, holocaustum sempiternum.

16 Haec dicit Dominus Deus: Si dederit princeps donum alicui de filiis suis, hereditas eius filiorum suorum erit, possidebunt eam hereditarie; 17 si autem dederit legatum de [v]hereditate sua uni servorum suorum, erit illius usque ad [x]annum remissionis et revertetur ad principem; hereditas autem eius filiis eius erit. 18 Et [y]non accipiet princeps de hereditate populi [z]per violentiam et de possessione eorum; sed de possessione sua hereditatem dabit filiis suis, ut non [a]dispergatur populus meus unusquisque a possessione sua.

19 Et introduxit me per ingressum, qui erat [b]ex latere portae, in [c]gazophylacia sanctuarii ad sacerdotes quae respiciebant ad aquilonem; et erat ibi locus vergens ad occidentem. 20 Et dixit ad me: Iste est locus, ubi coquent sacerdotes pro peccato et pro delicto, ubi [d]coquent sacrificium, ut non efferant in atrium exterius, et [e]sanctificetur populus. 21 Et eduxit me in atrium exterius et circumduxit me per quattuor angulos atrii; et ecce atriolum erat in angulo atrii, atriola singula per angulos atrii. 22 In quattuor angulis atrii atriola disposita quadraginta cubitorum per longum et triginta per latum: mensurae unius quattuor erant. 23 Et paries per circuitum ambiens quattuor atriola, et culinae fabricatae erant subter porticus per gyrum. 24 Et dixit ad me: Haec est domus culinarum, in qua [f]coquent [g]ministri domus Domini victimas populi.

47 Et convertit me ad [a]portam domus, et ecce [b]aquae egrediebantur subter [c]limen domus ad orientem; facies enim domus respiciebat ad orientem, aquae autem, descendebant in latus templi dextrum ad meridiem [d]altaris. 2 Et eduxit me per viam [e]portae aquilonis, et convertit me ad viam foras [f]portam exteriorem, viam quae respiciebat ad orientem, et ecce aquae redundantes a latere dextro. 3 Cum egrederetur [g]vir ad orientem, qui habebat funiculum in manu sua, et mensus est mille cubitos et traduxit me per aquam usque ad talos; 4 rursumque mensus est mille et traduxit me per aquam usque ad genua; 5 et mensus est mille et traduxit me per aquam usque ad renes; et mensus est mille, torrentem quem non potui pertransire, quoniam intumuerant aquae profundi torrentis, qui non potest transvadari. 6 Et dixit ad me: Certe [h]vidisti, fili hominis. Et eduxit me et convertit ad ripam torrentis. 7 Cumque me convertissem, ecce in ripa torrentis [i]ligna multa nimis ex utraque parte. 8 Et ait ad me: Aquae istae, quae egrediuntur ad tumulos sabuli orientalis et descendunt ad plana deserti, intrabunt [j]mare et exibunt, et sanabuntur aquae, 9 et omnis [l]anima vivens quae serpit, quocumque venerit torrens, vivet, et erunt pisces multi satis, postquam venerint illuc aquae istae, et sanabuntur et vivent omnia ad quae venerit torrens. 10 Et stabunt super illas piscatores, ab [m]Engaddi usque ad [n]Engallim [o]siccatio sagenarum erit; plurimae species erunt pisces [p]maris magni, multitudinis nimiae. 11 In litoribus autem eius et in palustribus non sanabuntur, quia in salinas dabuntur. 12 Et super torrentem orietur in ripis eius [q]ex utraque parte [r]omne lignum pomiferum: [s]non defluet folium ex eo, et non deficiet fructus eius; [t]per singulos menses adferet primitiva, quia aquae eius de sanctuario egredientur, et erunt fructus eius in cibum, et folia eius ad medicinam.

13 Haec dicit Dominus Deus: Hic est terminus in quo [u]possidebitis terram in duodecim tribubus Israël, [v]quia Ioseph duplicem funiculum habet. 14 Possidebitis autem eam, singuli aeque ut frater suus, super quam [x]levavi manum meam [y]ut darem patribus vestris,

p Lv 7, 16; 22, 18; Dt 23, 23.
q Am 4, 5.
r cf. vr. 1.
s cf. vr. 2.

t Ex 29, 38; Nm 28, 3, 4.

u Nm 28, 10, 15.

v cf. cp. 45, 7.
x v. Lv 25, 10.
y cf. 1 Rg 8, 14; 3 Rg 21, 3, 7.
z cf. cp. 45, 8.

a cf. cp. 34, 4, 5.
b cf. vr. 1.
c cf. cp. 42, 4.

d 2 Par 35, 13. — cf. Lv 2, 4.
e v. cp. 44, 19.

f 2 Par 35, 13.
g cp. 44, 11.

a cf. cp. 43, 1, 2.
1-9] *LL. in sb. p. D. 2 Nbr.*
b Ps 45, 5; Jl 3, 18. — cf. Is 33, 21; Zc 14, 8; Ap 22, 1.
11] *Ant. (Ps 117) ad adspers. aquae ben.*
c v. cp. 9, 3.
d v. cp. 43, 13.
e cp. 40, 35.
f cf. cp. 40, 6.
g cp. 40, 3.

h cf. cp. 8, 6.

i vr. 12. — cf. Ap 22, 2.

j Dt 3, 17; 4, 49; Js 3, 16.
9] *v. vr. 1.*
l cf. Gn 1, 20.

m v. 1 Rg 23, 29.
n (Is 15, 8 (?)).
o cp. 26, 5.
p cp. 48, 28; Nm 34, 6; Js 15, 11, 47.
q cf. vr. 7.
r cf. Gn 2, 9.
s Ps 1, 3. — cf. Jr 17, 8.
t cf. Ap 22, 2.

u cf. vr. 21; cp. 45, 8. — v. cp. 48, 1-7, 23-28.
v cf. cp. 48, 4, 5. — v. Js 17, 14-18.
x v. cp. 20, 5.
y v. Gn 12, 7.

traduntur fines ac nova partitio (13-23), ita ut reserventur septem tribuum sortes in septentrionalem partem (48, 1-7), atque, reliquarum quinque, portione templi, levitarum et principis in medio sita (8-22), in meri-

et [z]cadet terra haec vobis in possessionem. 15 Haec est autem terminus terrae: ad plagam septentrionalem a [a]mari magno [b]via Hethalon venientibus [c]Sedada, 16 Emath, Berotha, Sabarim, quae est inter terminum [d]Damasci et confinium Emath, domus Tichon, quae est iuxta terminum Auran; 17 et erit terminus a mari usque ad [e]atrium Enon, terminus Damasci, et ab aquilone ad aquilonem, terminus Emath plaga septentrionalis. 18 Porro plaga orientalis de medio Auran et de medio Damasci et de medio [f]Galaad et de medio terrae Israël, Iordanis disterminans ad [g]mare orientale; metiemini etiam plagam orientalem. 19 Plaga autem australis meridiana a [h]Thamar usque ad [i]aquas contradictionis Cades, et [j]torrens usque ad mare magnum; et haec est plaga ad meridiem australis. 20 Et [k]plaga maris mare magnum a confinio per directum donec [l]venias Emath; haec est plaga maris. 21 Et [m]dividetis terram istam vobis per tribus Israël 22 et mittetis eam in hereditatem vobis et [n]advenis, qui accesserint ad vos, qui genuerint filios in medio vestrum, et [o]erunt vobis sicut indigenae inter filios Israël, vobiscum dividentes possessionem in medio tribuum Israël; 23 in tribu autem quacumque fuerit advena, ibi dabitis possessionem illi, ait Dominus Deus.

48 Et haec nomina tribuum: a finibus aquilonis iuxta [a]viam Hethalon pergentibus Emath [b]atrium Enan, terminus [c]Damasci ad aquilonem iuxta viam Emath; et erit ei plaga orientalis mare, [d]Dan una; 2 et super terminum Dan a plaga orientali usque ad [e]plagam maris, Aser una; 3 et super terminum Aser a plaga orientali usque ad plagam maris, Nephthali una; 4 et super terminum Nephthali a plaga orientali usque ad plagam maris, [f]Manasse una; 5 et super terminum Manasse a plaga orientali usque ad plagam maris, Ephraim una; 6 et super terminum Ephraim a plaga orientali usque ad plagam maris, Ruben una; 7 et super terminum Ruben a plaga orientali usque ad plagam maris, Iuda una; 8 et super terminum Iuda a plaga orientali usque ad plagam maris erunt [g]primitiae, quas separabitis vigintiquinque milibus latitudinis, et longitudinis sicuti singulae partes a plaga orientali usque ad plagam maris, et [h]erit sanctuarium in medio eius. 9 Primitiae, quas separabitis Domino, longitudo vigintiquinque milibus. 10 [i]Hae autem erunt primitiae sanctuarii sacerdotum, ad aquilonem longitudinis vigintiquinque milia et ad mare latitudinis decem milia, sed et ad orientem latitudinis decem milia et ad meridiem longitudinis vigintiquinque milia, et erit sanctuarium Domini in medio eius. 11 [j]Sacerdotibus sanctuarium erit de [l]filiis Sadoc, qui custodierunt caeremonias meas et non erraverunt, cum errarent filii Israël, [m]sicut erraverunt et levitae. 12 Et erunt eis primitiae de primitiis terrae sanctum sanctorum iuxta terminum levitarum. 13 [n]Sed et levitis similiter, iuxta fines sacerdotum vigintiquinque milia longitudinis et latitudinis decem milia. Omnis longitudo viginti et quinque milium et latitudo decem milium; 14 et [o]non venundabunt ex eo neque mutabunt neque transferentur [p]primitiae terrae, quia sanctificatae sunt Domino. 15 [q]Quinque milia autem, quae supersunt in latitudine per vigintiquinque milia, [r]profana erunt urbis in habitaculum et in [s]suburbana, et erit civitas in medio eius. 16 Et hae mensurae eius: [t]ad plagam septentrionalem quingenta et quattuor milia et ad plagam meridianam quingenta et quattuor milia et ad plagam orientalem quingenta et quattuor milia et ad plagam occidentalem quingenta et quattuor milia. 17 Erunt autem suburbana civitatis ad aquilonem ducenta quinquaginta et ad meridiem ducenta quinquaginta et ad orientem ducenta quinquaginta et ad mare ducenta quinquaginta. 18 Quod autem reliquum fuerit in longitudine secundum primitias sanctuarii, decem milia in orientem et decem milia in occidentem, erunt sicut primitiae sanctuarii; et [u]erunt fruges eius in panes his qui serviunt civitati. 19 Servientes autem civitati operabuntur ex omnibus tribubus Israël. 20 Omnes primitiae vigintiquinque milium per vigintiquinque milia [v]in quadrum separabuntur in primitias sanctuarii et in possessionem civitatis. 21 [x]Quod autem reliquum fuerit, principis erit ex omni parte primitiarum sanctuarii et possessionis civitatis, e regione vigintiquinque milium pri-

z cf. cp. 48, 29.
a v. vr. 10.
b cp. 48, 1.
c Nm 34, 8; Is 7, 8.
d cp. 48, 1.
e cf. cp. 48, 1.
f Js 13, 11.
g Jl 2, 20; Zc 14, 8.
h cf. Gn 14, 7; 2 Par 20, 2.
i Nm 20, 13.
j cf. Nm 34, 5.
k v. cp. 41, 12.
l v. 3 Rg 8, 65.
m cf. vr. 13.
n Is 14, 1. — cf. Eph 3, 6.
o Ex 12, 19, 48, 49. — cf. Rm 10, 12; Gal 3, 28; Col 3, 11.
a cp. 47, 15.
b cf. cp. 47, 17.
c cp. 47, 16-18.
d Nm 2, 25-31.
e v. cp. 41, 12.
f cf. cp. 47, 13.
g v. cp. 45, 1-6.
h vr. 21.
i cp. 45, 4.
j cp. 44, 15.
l v. cp. 40, 46.
m cp. 44, 10.
n cp. 45, 5.
o cf. Lv 27, 10, 28, 33.
p cf. cp. 44, 30.
q cp. 45, 6.
r v. cp. 42, 20.
s cf. cp. 45, 2.
t cf. vr. 20; Ap 21, 16.
u cf. cp. 45, 6.
v cf. cp. 40, 47.
x cf. cp. 45, 7.

diem constituantur (23-29). Nova vero civitas vocatur: Dñus ibi (20-35).
Introductio (1, 1-21), *ubi ostenditur quomodo Daniel ad munus quo apud ethnicos et apud Iudaeos fungi debuerat, sese praeparavit.*

y vr. 8, 10.

mitiarum usque ad terminum orientalem; sed et ad mare e regione vigintiquinque milium usque ad terminum maris similiter in partibus principis erit; et [y]erunt primitiae sanctuarii et sanctuarium templi in medio eius; 22 de possessione autem levitarum et de possessione civitatis in medio partium principis, erit inter terminum Iuda et inter terminum Beniamin et ad principem pertinebit. 23 Et reliquis tribubus: a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Beniamin una; 24 et contra terminum Beniamin a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Simeon una; 25 et super terminum Simeonis a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Issachar una; 26 et super terminum Issachar a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Zabulon una; 27 et super terminum Zabulon a plaga orientali usque ad plagam maris, Gad una. 28 Et super terminum Gad ad plagam austri in meridie, et erit finis [z]de Thamar usque ad aquas contradictionis Cades hereditas contra [a]mare magnum. 29 Haec est terra quam [b]mittetis in sortem tribubus Israël, et hae partitiones earum, ait Dominus Deus.

z cp. 47, 19.
a v. cp. 47, 10.
b cp. 48, 22.

30 Et hi egressus civitatis: a plaga septentrionali quingentos et quattuor milia mensurabis, 31 et [c]portae civitatis ex nominibus tribuum Israël. Portae tres a septentrione: porta [d]Ruben una, porta Iuda una, porta Levi una; 32 et ad plagam orientalem quingentos et quattuor milia, et portae tres: porta Ioseph una, porta Beniamin una, porta Dan una; 33 et ad plagam meridianam quingentos et quattuor milia metieris, et portae tres: porta Simeonis una, porta Issachar una, porta Zabulon una; 34 et ad plagam occidentalem quingentos et quattuor milia, et portae eorum tres: porta Gad una, porta Aser una, porta Nephthali una; 35 per circuitum decem et octo milia, et [e]nomen civitatis ex illa die: [f]Dominus ibidem.

c cf. Ap 21, 12, 13.
d v. Dt 33, 6-8.

e Is 60, 14. — cf. Jr 23, 6; 33, 16.
f cp. 35, 10; Jr 3, 17; Jl 3, 21. — cf. Zc 2, 10; Ap 21, 3.

PROPHETIA DANIELIS

PROPHETIA DANIELIS 1, 1-10

a 4 Rg 24, 1, 2; 2 Par 36, 6. — cf. Jr 25, 1.
1-15] LL. in D. 3 Nbr.
b cp. 5, 2; 4 Rg 24, 13; 2 Par 36, 7, 10. — cf. Jr 37, 18; Bar 1, 8.
c Gn 10, 12; 11, 2; Zc 5, 11.

d cf. 4 Rg 20, 18; Is 39, 7.
e cf. Lv 24, 19, 20; 3 Rg 14, [25.
f cf. vr. 17; cp. 9, 22.
g cp. 2, 2, 4, 10; 3, 8; 4, 7; 5, 7, 11.
h cf. cp. 11, 26.
i cf. vr. 18.
j vr. 19. — cf. cp. 2, 2; 3 Rg 10, 8. — v. Gn 41, 46.
l Ez 14, 14, 20; 28, 3.
m cp. 2, 17; 3, 88; 1 Mc 2, 59.
n cf. 4 Rg 23, 34; 24, 17.
o cp. 2, 26; 4, 8, 9, 18, 19; 5, 12; 10, 1.
p cf. 2 Cor 9, 7.
q cf. Lv 3, 17; Jdt 12, 2; Est 14, 17; Ez 4, 13, 14; Os 9, 3.
r cf. Gn 39, 21; Ps 105, 46; Pro 16, 7.

ANNO tertio regni Ioakim regis Iuda venit Nabuchodonosor rex Babylonis in Ierusalem et obsedit eam, 2 et tradidit Dominus in manu eius Ioakim regem Iuda et partem [b]vasorum domus Dei, et asportavit ea in [c]terram Sennaar in domum dei sui et vasa intulit in domum thesauri dei sui. 3 Et ait rex Asphenez praeposito eunuchorum, [d]ut introduceret de filiis Israël et de semine regio et tyrannorum 4 pueros, in quibus nulla esset [e]macula, decoros forma et [f]eruditos omni sapientia, cautos scientia et doctos disciplina et qui possent stare in palatio regis, ut doceret eos litteras et linguam [g]Chaldaeorum. 5 Et constituit eis rex annonam per singulos dies [h]de cibis suis et de vino unde bibebat ipse, ut enutriti [i]tribus annis postea [j]starent in conspectu regis. 6 Fuerunt ergo inter eos de filiis Iuda [l]Daniel, [m]Ananias, Misaël et Azarias. 7 Et imposuit eis praepositus eunuchorum nomina: [o]Danieli Baltassar, Ananiae Sidrach, Misaëli Misach, et Azariae Abdenago. 8 [p]Proposuit autem Daniel in corde tuo, [q]ne polluretur de mensa regis neque de vino potus eius, et rogavit eunuchorum praepositum ne contaminaretur. 9 [r]Dedit autem Deus Daniel gratiam et misericordiam in conspectu principis eunuchorum, 10 et ait princeps eunuchorum ad Danielem: Timeo ego dominum meum regem, qui constituit vobis cibum et potum; qui, si viderit vultus vestros macilentiores prae ceteris adulescenti-

bus coaevis vestris, condemnabitis caput meum regi. 11 Et dixit Daniel ad [s]Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum super Danielem, Ananiam, Misaëlem et Azariam: 12 Tenta nos, obsecro, servos tuos [t]diebus decem, et dentur nobis legumina ad vescendum et aqua ad bibendum, 13 et contemplare vultus nostros et vultus puerorum, qui vescuntur [u]cibo regio, et, sicut videris, facies cum servis tuis. 14 Qui, audito sermone huiuscemodi, tentavit eos diebus decem. 15 Post dies autem decem, apparuerunt vultus eorum meliores et corpulentiores prae omnibus pueris qui vescebantur [v]cibo regio; 16 porro [x]Malasar tollebat cibaria et vinum potus eorum dabatque eis legumina. 17 Pueris autem his [y]dedit Deus scientiam et [z]disciplinam in omni libro et sapientia; [a]Danieli autem intelligentiam omnium visionum et [b]somniorum. 18 [c]Completis itaque diebus, post quos dixerat rex ut introducerentur, introduxit eos praepositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor. 19 Cumque eis locutus fuisset rex, non sunt inventi tales de universis ut Daniel, Ananias, Misaël et Azarias, et [d]steterunt in conspectu regis. 20 Et [e]omne verbum sapientiae et intellectus, quod sciscitatus est ab eis rex, invenit in eis decuplum super cunctos hariolos et magos, qui erant in universo regno eius. 21 Fuit autem Daniel usque ad annum primum Cyri regis.

2 In anno secundo regni Nabuchodonosor vidit Nabuchodonosor somnium, et [a]conterritus est spiritus eius, et [b]somnium eius fugit ab eo. 2 Praecepit autem rex ut convocarentur [c]harioli et magi et [d]malefici et [e]Chaldaei, ut indicarent regi somnia sua. Qui cum venissent, [f]steterunt coram rege. 3 Et dixit ad eos rex: Vidi somnium et mente confusus ignoro quid viderim. 4 Responderuntque Chaldaei regi syriacae: [g]Rex, in sempiternum vive! Dic somnium servis tuis, et interpretationem eius indicabimus. 5 Et respondens rex ait Chaldaeis: Sermo recessit a me: nisi indicaveritis mihi somnium et coniecturam eius, [h]peribitis vos, et [i]domus vestrae publicabuntur; 6 si autem somnium et coniecturam eius narraveritis, [j]praemia et dona et honorem multum accipietis a me. Somnium igitur et interpretationem eius indicate mihi. 7 Responderunt secundo atque dixerunt: Rex somnium dicat servis suis, et interpretationem illius indicabimus. 8 Respondit rex et ait: Certe novi quod [m]tempus redimitis scientes quod recesserit a me sermo. 9 Si ergo somnium non indicaveritis mihi, una est de vobis sententia quod interpretationem quoque fallacem et deceptione plenam composueritis, ut loquamini mihi, donec tempus pertranseat. [n]Somnium itaque dicite mihi, ut sciam quod interpretationem quoque eius veram loquamini. 10 Respondentes ergo Chaldaei coram rege dixerunt: Non est homo super terram, qui sermonem tuum, rex, possit implere; sed neque regum quisquam magnus et potens verbum huiuscemodi sciscitatur ab omni hariolo et mago et Chaldaeo. 11 Sermo enim, quem tu quaeris, rex, gravis est, nec reperietur quisquam qui indicet illum in conspectu regis, exceptis [o]diis, quorum non est cum hominibus conversatio. 12 Quo audito, rex in furore et in [p]ira magna [q]praecepit ut perirent [r]omnes sapientes Babylonis. 13 Et, egressa sententia, sapientes interficiebantur, quaerebanturque [s]Daniel et socii eius, ut perirent.

14 Tunc Daniel requisivit de lege atque sententia ab [t]Arioch [u]principe militiae regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis, 15 et interrogavit eum, qui a rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia a facie regis esset egressa. Cum ergo rem indicasset Arioch Daniel, 16 Daniel ingressus rogavit regem, ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi.

17 Et ingressus est domum suam [v]Ananiaeque et Misaëli et Azariae sociis suis indicavit negotium, 18 [x]ut quaererent misericordiam a facie [y]Dei caeli super sacramento isto, et [z]non perirent Daniel et socii eius cum ceteris sapientibus Babylonis. 19 Tunc Danieli mysterium [a]per visionem nocte revelatum est, et [b]benedixit Daniel Deum caeli 20 et locutus ait: [c]Sit nomen Domini benedictum a saeculo et usque in saeculum, [d]quia sapientia et fortitudo eius sunt, 21 et [e]ipse mutat tempora et aetates, [f]transfert regna atque constituit, [g]dat sapientiam

s vr. 16.

t cf. Ap 2, 10.

u v. vr. 5.

v cf. cp. 2, 20, 24; Jc 1, 5. — v. Jb 32, 8.
x cf. vr. 4.
y cp. 5, 23; Ez 14, 14; 28, 3. — cf. cp. 9, 23; 10, 1, 11, 12.
z cp. 5, 12.

a cf. vr. 5.
b v. 5; cp. 2, 12. — v. Gn 41, 46.
c cp. 5, 11.
d cp. 2, 2, 27; Gn 41, 8, 24; Ex 7, 11, 22; Dt 18, 10.
e cf. cp. 6, 28; 10, 1.
f v. cp. 6, 28.

a cf. cp. 4, 5; 5, 9; Gn 41, 8.
b cf. cp. 6, 18; Est 6, 1.
c cp. 1, 20.
d Dt 18, 10, 11; 2 Par 33, 6; Is 47, 9, 12.
e v. cp. 1, 4.
f v. cp. 1, 5.
g cp. 3, 9; 5, 10; 6, 6, 21. — v. 3 Rg 1, 31.

h cp. 3, 96.
i 1 Es 6, 11. — cf. 4 Rg 10, 27.
j cf. cp. 5, 7, 16.

l cf. vr. 4, 9.

m cf. Eph 5, 16; Col 4, 5.

n vr. 6. — cf. vr. 7.

o cf. cp. 5, 11, 14.
p cf. cp. 3, 19.
q cf. vr. 24.
r cp. 4, 6.
s cf. cp. 1, 4-7.
t vr. 24, 25.
u cf. Gn 37, 36.

v cp. 1, 6.
x cf. Mt 18, 19.
y vr. 19, 28, 37, 44; Ap 11, 13.
z cf. vr. 12, 24.
a cf. Nm 12, 6; Jb 33, 15, 16.
b cf. Js 22, 33.
c 1 Par 29, 10; Ps 71, 18; 112, 2; 113, 18; Lc 1, 68.
d cf. vr. 23.
e cf. cp. 7, 25.
f cf. vr. 37; cp. 4, 19, 20; 5, 20; Jb 12, 18; Ps 74, 8; Rm 13, 1.
g v. cp. 1, 17.

significent statuae, quam rex viderat, caput aureum, pectus argenteum, femora aerea, tibiae ferreae ac pedes partim ferrei partim fictiles (36-43), quidque parvus lapis, qui statuam comminuens in montem excre-

sapientibus et scientiam intelligentibus disciplinam, 22 [h]ipse revelat profunda et abscondita et novit in tenebris constituta, et [i]lux cum eo est. 23 Tibi, [j]Deus patrum nostrorum, confiteor teque laudo, quia [l]sapientiam et fortitudinem dedisti mihi et nunc ostendisti mihi [m]quae rogavimus te, quia sermonem regis aperuisti nobis. 24 Post haec Daniel ingressus ad [n]Arioch, quem constituerat rex ut perderet sapientes Babylonis, sic ei locutus est: Sapientes Babylonis ne perdas; introduc me in conspectu regis, et solutionem regi narrabo.

25 Tunc Arioch [o]festinus introduxit Danielem ad regem et dixit ei: Inveni hominem [p]de filiis transmigrationis Iuda, qui solutionem regi adnuntiet. 26 Respondit rex et dixit Danieli, [q]cuius nomen erat Baltassar: Putasne [r]vere potes mihi indicare somnium, quod vidi et interpretationem eius? 27 Et respondens Daniel coram rege ait: Mysterium, quod rex interrogat, sapientes, [s]magi, harioli et [t]haruspices nequeunt indicare regi; 28 sed [u]est Deus in caelo revelans mysteria, qui indicavit tibi, rex Nabuchodonosor, [v]quae ventura sunt in novissimis temporibus.

Somnium tuum et [x]visiones capitis tui in cubili tuo huiuscemodi sunt: 29 Tu, rex, cogitare coepisti in strato tuo quid esset futurum post haec, et [y]qui revelat mysteria ostendit tibi quae ventura sunt. 30 [z]Mihi quoque non in sapientia, quae est in me plus quam in cunctis viventibus, sacramentum hoc revelatum est, sed ut interpretatio regi manifesta fieret et cogitationes mentis tuae scires.

31 Tu, rex, videbas, et ecce quasi statua una grandis; statua illa magna et statura sublimis stabat contra te, et intuitus eius erat terribilis. 32 Huius statuae [a]caput ex auro optimo erat, [b]pectus autem et bracchia de argento, porro venter et femora ex aere, 33 [c]tibiae autem ferreae, pedum quaedam pars erat ferrea, quaedam autem fictilis. 34 Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte [d]sine manibus et percussit statuam in pedibus eius ferreis et fictilibus et [e]comminuit eos. 35 Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, aes, argentum et aurum et redacta [f]quasi in favillam aestivae areae, quae rapta sunt vento, [g]nullusque locus inventus est eis; lapis autem, qui percusserat statuam, factus est [h]mons magnus et implevit universam terram. 36 Hoc est somnium.

Interpretationem quoque eius dicemus coram te, rex. 37 Tu [i]rex regum es, et [l]Deus caeli [m]regnum et fortitudinem et imperium et gloriam dedit tibi, 38 et omnia in quibus habitant filii hominum et [n]bestiae agri, volucres quoque caeli dedit in manu tua et sub dicione tua universa constituit; tu es ergo [o]caput aureum. 39 Et post te consurget [p]regnum aliud minus te argenteum, et [q]regnum tertium aliud aereum, [r]quod imperabit universae terrae, 40 et [s]regnum quartum erit velut ferrum. Quomodo ferrum [t]comminuit et domat omnia, sic comminuet et conteret omnia haec. 41 Porro, quia vidisti [u]pedum et digitorum partem testae figuli et partem ferream, regnum divisum erit; quod tamen de plantario ferri orietur, secundum quod vidisti ferrum mixtum testae ex luto. 42 Et digitos pedum ex parte ferreos et ex parte fictiles, ex parte regnum erit solidum, et ex parte contritum. 43 Quod autem vidisti ferrum mixtum testae ex luto, commiscebuntur quidem humano semine; sed non adhaerebunt sibi, sicuti ferrum misceri non potest testae. 44 In diebus autem regnorum illorum suscitabit [v]Deus caeli [x]regnum, quod [y]in aeternum non dissipabitur, et regnum eius alteri populo non tradetur, [z]comminuet autem et consumet universa regna haec et ipsum stabit in aeternum. 45 Secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est [a]lapis sine manibus et comminuit testam et ferrum et aes et argentum et aurum, [b]Deus magnus ostendit regi quae ventura sunt postea; et verum est somnium et fidelis interpretatio eius.

46 Tunc rex Nabuchodonosor [c]cecidit in faciem suam et Danie[l]em [d]adoravit et [e]hostias et incensum praecepit ut sacrificarent ei. 47 Loquens ergo rex ait Danieli: Vere [f]Deus vester Deus deorum est et [g]Dominus regum et [h]revelans mysteria, quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum. 48 Tunc rex Danielem in sublime extulit et [i]munera multa et magna dedit ei et constituit eum principem super omnes [j]provincias Babylonis et [l]praefectum magistratuum

h vr. 28; cp. 13, 42; Gn 41, 16; Jb 12, 22. — cf. Ps 138, 12; Heb 4, 13.
i 1 Tm 6, 16; Jc 1, 17; 1 Jo 1, 5. — cf. Jo 1, 4, 5.
j Dt 26, 7; 1 Par 12, 17; 29, 18.
l cf. vr. 20; cp. 6, 10. — v. cp. 1, 17.
m cf. vr. 18.
n vr. 14, 15.
o cp. 3, 91.
p cp. 6, 13; 1 Es 4, 1; 6, 16, 19, 21; 10. 7, 16.
q v. cp. 1, 7.
r cf. cp. 5, 16.

s v. cp. 1, 20.
t cp. 4, 4; 5, 7.
u v. vr. 22.
v cp. 10, 14; Os 3, 5.

x cp. 4, 5; 7, 15.

y vr. 45.
z cf. Gn 41, 16; Ac 3, 12.

31-34] LL. in fr. 2 p. D. 3 Nbr.

a cf. vr. 38.
b cf. vr. 39.
c cf. vr. 40.

*34] * cf. Catech. I 4, 10.*
d cp. 8, 25; Jb 34, 20; Lm 4, 6; 2 Cor 5, 1.
e vr. 40, 44, 45; Is 8, 9. — cf. Mt 21 44.
f Jb 21, 18; Is 17, 13.
g cf. Ap 20, 11.
h cf. Is 2, 2.

i cf. Ps 79, 10; Is 27, 6.
j Ez 26, 7.
l v. Jr 27, 5. 6.
m cp. 5, 18. — cf. 1 Es 1, 2, — v. vr. 21.
n cp. 4, 21; Jr 27, 6; Bar 3, 16.
o cf. vr. 32.
p cf. vr. 32; cp. 5, 28, 31; 7, 5.
q cf. vr. 32.
r cf. cp. 7, 6.
s cf. cp. 7, 7, 23.
t v. vr. 34.
u cf. vr. 33.

v vr. 18.
x cp. 3, 100; 4, 31; 6, 26; 7, 14, 27; Mic 4, 7. — cf. Mt 3, 2; Lc 1, 33; Jo 18, 36.
y cp. 7, 14, 18, 27; Lc 1, 32, 33; Heb 1, 8; Ap 11, 15.
z cf. Is 60, 12; Ag 2, 23. — v. vr. 34.
a cf. Is 28, 16.
b vr. 28.
c cf. 2 Rg 14, 22.
d cf. Mt 8, 2; Ac 10, 25.
e cf. Ac 14, 13.
f cp. 3, 90; 11, 36; Dt 10. 17; Ps 135, 2.
g cf. 1 Tm 6, 15; Ap 17, 14; 19, 16.
h v. vr. 22.
i cf. vr. 6.
j cp. 3, 1; 12, 97. — cf. Est 1, 1.
l cp. 5, 11. — cf. cp. 4, 6.

super cunctos sapientes Babylonis. 49 Daniel autem postulavit a rege et [m]constituit super opera provinciae Babylonis [n]Sidrach, Misach et Abdenago; ipse autem Daniel erat in [o]foribus regis.

3 Nabuchodonosor rex fecit statuam auream, altitudine cubitorum sexaginta, latitudine cubitorum sex, et statuit eam in campo Dura [a]provinciae Babylonis. 2 Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos [b]satrapas, magistratus et iudices, duces et tyrannos et praefectos omnesque principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuae, quam erexerat Nabuchodonosor rex. 3 Tunc congregati sunt satrapae, magistratus et iudices, duces et tyranni et optimates, qui erant in potestatibus constituti, et universi principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuae, quam erexerat Nabuchodonosor rex. Stabant autem in conspectu statuae, quam posuerat Nabuchodonosor rex, 4 et praeco [c]clamabat valenter: Vobis dicitur [d]populis, tribubus et linguis: 5 In hora, qua audieritis [e]sonitum tubae et fistulae et citharae, sambucae et psalterii et symphoniae et universi generis musicorum, [f]cadentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex. 6 Si quis autem non prostratus adoraverit, eadem hora [g]mittetur in fornacem ignis ardentis. 7 Post haec igitur, statim ut audierunt omnes populi sonitum tubae, fistulae et citharae, sambucae et psalterii et symphoniae et omnis generis musicorum, cadentes omnes populi, tribus et linguae, adoraverunt statuam auream, quam constituerat Nabuchodonosor rex. 8 Statimque in ipso tempore [h]accedentes viri [i]Chaldaei accusaverunt Iudaeos 9 dixeruntque Nabuchodonosor regi: [j]Rex, in aeternum vive! 10 [k]Tu, rex, posuisti decretum, ut omnis homo, qui audierit sonitum tubae, fistulae et citharae, sambucae et psalterii et symphoniae et universi generis musicorum, posternat se et adoret statuam auream; 11 si quis autem non procidens adoraverit, mittatur in fornacem ignis ardentis. 12 Sunt ergo viri iudaei, [l]quos constituisti super opera regionis Babylonis, [m]Sidrach, Misach et Abdenago: viri isti [n]contempserunt, rex, decretum tuum, deos tuos non colunt et statuam auream, quam erexisti, non adorant.

13 Tunc Nabuchodonosor [o]in furore et in ira praecepit ut adducerentur Sidrach, Misach et Abdenago, qui confestim adducti sunt in conspectu regis, 14 pronuntiansque Nabuchodonosor rex ait eis: Verene, Sidrach, Misach et Abdenago, deos meos non colitis et statuam auream, quam constitui, non adoratis? 15 Nunc ergo si estis parati, quacumque hora audieritis sonitum tubae, fistulae, citharae, sambucae et psalterii et symphoniae omnisque generis musicorum, prosternite vos et adorate statuam quam feci. Quod si non adoraveritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis, et [p]quis est Deus qui eripiet vos de manu mea? 16 Respondentes Sidrach, Misach et Abdenago dixerunt regi Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re respondere tibi: 17 ecce enim Deus noster, quem colimus, potest [q]eripere nos de camino ignis ardentis et de manibus tuis, o rex, liberare. 18 Quod si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus et statuam auream, quam erexisti, non adoramus.

19 Tunc Nabuchodonosor repletus est furore, et adspectus faciei illius [r]immutatus est super Sidrach, Misach et Abdenago, et praecepit ut succenderetur fornax septuplum quam succendi consueverat, 20 et viris fortissimis de exercitu suo iussit, ut, [s]ligatis pedibus Sidrach, Misach et Abdenago, mitterent eos in fornacem ignis ardentis. 21 Et confestim viri illi vincti cum [t]bracis suis et tiaris et calceamentis et vestibus missi sunt in medium fornacis ignis ardentis; 22 nam iussio regis urgebat. Fornax autem succensa erat nimis; [u]porro viros illos, qui miserant Sidrach, Misach et Abdenago, interfecit flamma ignis. 23 Viri autem hi tres, id est Sidrach, Misach et Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis [v]colligati.

Quae sequuntur in hebraeis voluminibus non repperi.

24 Et ambulabant in medio flammae laudantes Deum et benedicentes Domino; 25 [v]stans autem Azarias oravit sic: aperiensque os suum in medio ignis ait: 26 [w]Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum, et laudabile et gloriosum nomen tuum in saecula; 27 [x]quia

m cp. 3, 12.
n cf. cp. 1, 7.
o Est 2, 19.
1-24] *Prph. in sb. s.*

a vr. 12, 30; cp. 2, 48, 49.
b vr. 27; cp. 6, 1-7. — cf. 1 Es 8, 36.

c cp. 4, 14; 5, 7. — cf. Ap 18, 2.
d vr. 96; cp. 5, 19; 6, 25; 7, 14. — cf. Ap 5, 9.
e vr. 7, 10, 15.
f cf. cp. 2, 46.
g cf. Jr 29, 22; Ez 23, 25.

h cp. 6, 12.
i v. cp. 1, 4.
j v. cp. 2, 4.
k vr. 96; cp. 4, 3; 6, 26.

l cp. 2, 49.
m cp. 1, 7.
n cf. cp. 6, 13.

o vr. 19; cp. 2, 12. — cf. Est 7, 7.
14-24] *LL. in fr. 3 p. D. 3 Adv.*

p cf. cp. 6, 20; Ex 5, 2; 4 Rg 18, 35.

17] *Ant. in D. 4 Qdg.*
q cf. vr. 95.

r cf. vr. 2, 49.

s cf. vr. 23, 91. — cf. vr. 92.
21 sqq.] * *Catech. R. IV 16, 8, 12.*
t cf. vr. 94.
(22-26)] *Ant. in Dd.*
u cf. vr. 46.

v cf. Lc 18, 11, 13.

w vr. 52, 53.
x cp. 9, 14; 1 Es 9, 15; 2 Es 9, 33; Ps 118, 137; Jr 12, 1; Bar 2, 9.

in fornacem proiciuntur (19-23) in eaque, Deo adiuvante, servantur illaesi, ita ut Azaria Deo gratias agere possit (24-33) Deumque rogare ut promissionum patrum recordatus populo indulgeat eiusque

iustus es in omnibus quae fecisti nobis, et [v]universa opera tua vera, et viae tuae rectae, et omnia iudicia tua vera. 28 Iudicia enim vera fecisti iuxta omnia quae induxisti super nos et super [z]civitatem sanctam patrum nostrorum, Ierusalem, quia in veritate et in iudicio induxisti omnia haec propter peccata nostra. 29[a]Peccavimus enim et inique egimus recedentes a te et deliquimus in omnibus, 30 et praecepta tua non audivimus nec observavimus nec fecimus sicut praeceperas nobis, [b]ut bene nobis esset. 31 Omnia ergo quae induxisti super nos et universa quae fecisti nobis in vero iudicio fecisti 32 et tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum et pessimorum praevaricatorumque et [c]regi iniusto et pessimo ultra omnem terram, 33 et nunc [d]non possumus aperire os; [e]confusio et opprobrium facti sumus servis tuis et his qui colunt te. 34 Ne, quaesumus, tradas nos in perpetuum [f]propter nomen tuum et ne dissipes testamentum tuum 35 neque auferas misericordiam tuam a nobis propter Abraham [g]dilectum tuum et Isaac servum tuum et Israël sanctum tuum, 36 quibus locutus es pollicens quod [h]multiplicares semen eorum sicut stellas caeli et sicut harenam quae est in litore maris; 37 quia, Domine, [i]imminuti sumus plus quam omnes gentes sumusque humiles in universa terra hodie propter peccata nostra, 38 et [j]non est in tempore hoc princeps et dux et [k]propheta neque holocaustum neque sacrificium, neque oblatio neque incensum neque locus primitiarum coram te, 39 ut possimus invenire misericordiam tuam; [l]sed in animo contrito et spiritu humilitatis suscipiamur; 40 [m]sicut in holocausto arietum et taurorum et sicut in milibus agnorum pinguium, sic fiat scarificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi, quoniam [n]non est confusio confidentibus in te. 41 Et nunc sequimur te in toto corde et timemus te et quaerimus faciem tuam. 42 Ne confundas nos, sed [o]fac nobiscum iuxta mansuetudinem tuam et secundum multitudinem misericordiae tuae 43 et erue nos in mirabilibus tuis et [p]da gloriam nomini tuo, Domine, 44 et confundantur omnes qui ostendunt servis tuis mala, confundantur in omni potentia tua, et robur eorum conteratur, 45 et [q]sciant quia tu es Dominus Deus solus et gloriosus super orbem terrarum.

46 Et non cessabant qui miserant eos ministri regis succendere fornacem, naphtha et stuppa et pice et malleolis, 47 et effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta novem 48 et erupit et [r]incendit quos repperit iuxta fornacem de Chaldaeis. 49 [s]Angelus autem Domini descendit cum Azaria et sociis eius in fornacem et excussit flammam ignis de fornace 50 et fecit [t]medium fornacis quasi ventum roris flantem, et [u]non tetigit eos omnino ignis neque contristavit nec quidquam molestiae intulit.

51 Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant et glorificabant et benedicebant Deum in fornace dicentes:

52 [v]Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum,
et laudabilis et gloriosus et superexaltatus in saecula,
et benedictum nomen gloriae tuae sanctum
et laudabile et superexaltatum in omnibus saeculis.
53 Benedictus es [w]in templo sancto gloriae tuae
et superlaudabilis et supergloriosus in saecula;
54 benedictus es in throno regni tui
et superlaudabilis et superexaltatus in saecula;
55 benedictus es, qui intueris abyssos et [v]sedes super che-
et laudabilis et superexaltatus in saecula; [rubim,
56 [x]benedictus es in firmamento caeli
et laudabilis et gloriosus in saecula.
57 Benedicite, [a]omnia opera Domini, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
58 [b]benedicite, angeli Domini, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
59 [c]benedicite, caeli, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
60 benedicite, aquae omnes quae super caelos sunt, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;

---

y cp. 4, 34.

z cp. 9, 24; Tb 13, 11; 1 Mc 2, 7; 2 Mc 1, 12. — v. 2 Es 11, 1.

a cp. 9, 5, 8, 15; Bar 1, 17.
29-31] Int. (Ps 118) in fr. 5 p. D. Pass. et D. 20 p. Pnt.
b Dt 4, 40; Ec 8, 12; Ecli 1, 12; Is 3, 10; Jr 22, 15.

c cf. cp. 4, 24.
d Ps 37, 14; 38, 3, 10.
e cp. 9, 16. — v. Ps 43, 14.
34-45] L. in fr. 5 p. D. Pass.
f cp. 9, 19. — cf. Ez 36, 22.
g 2 Par 20, 7; Jdt 8, 22; Is 41, 8; Jc 2, 23.
h v. Gn 15, 5.

i Dt 28, 62; Jr 42, 2; Bar 2, 13, 29.
j cf. Os 3, 4. — v. Ps 73, 9.
39, 40] in ord. Ms. — Ant. in D. 1 Qdg.
k cf. 1 Mc 9, 27.
l cf. Ps 50, 13, 19.
m cf. Mic 6, 7, 8.
40] Of. in D. 7 p. Pnt.

n vr. 95; Ps 24, 3; Is 49, 23; 50, 7; Jl 2, 27; Rm 5, 5; Ph 1, 20. — cf. cp. 13, 35.
41, 42] Ant. in cons. Virg.
o Ps 118, 124.
42, 43] v. vr. 29; Zc 2, 5, 9.
p vr. 34; cp. 9, 18, 19. — v. Ps 113, 1 (bis).
q Ps 58, 14; 82, 19; 1 Mc 4, 11; 2 Mc 1, 27.

r cf. vr. 22.
s cf. vr. 92, 95.
49, 50] R. in fs. ss. Ang. c.
49, 51] L. in sb. QT. Qdg., Pnt. et Spbr.
t vr. 25.
u 1 Mc 2, 39.

52] V. All. etc. in sb QT. Pnt. et fs. ss. Trin. — V. in precib. — Ant. in fs. ss. nom. J.
52, 56] Hymn. in Ms. sb. QT. Qdg. et Spbr.
v vr. 26.
x cf. Is 6, 1.

54, 55] Ant. in sb. a. D. 4 Nbr.

y Ps 79, 2; 98, 1. — v. Is 37, 16.
55, 56] Gr. etc. in fs. ss. Trin.
z Ps 150, 1.
56] Ant. in D. Sptg. — V. in precib.
57-88] Cn. et Ant. ad ll. in Dd.
a Ps 102, 22; 144, 10.
b Ps 102, 20; 148, 2. — cf. Lc 2, 13.
58] Ant. et Cm. in fss. s. Mich. archang. etc.
c Ps 148, 4.

misereatur (*41-45*). *Interea angeli apparitione recreati una voce Dei magnitudinem enarrant, quae rerum omnium gubernatione ostenditur* (*51-56*), *quamque creaturae caelestes* (*57-63*), *aëreae* (*64-73*), *ter-*

61 [d]benedicite, omnes virtutes Domini, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
62 [e]benedicite, sol et luna, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
63 benedicite, stellae caeli, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
64 benedicite, omnis imber et ros, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
65 [f]benedicite, omnes spiritus Dei, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
66 benedicite, ignis et aestus, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
67 benedicite, frigus et aestus, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
68 benedicite, rores et pruina, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
69 benedicite, gelu et frigus, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
70 benedicite, [g]glacies et nives, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
71 benedicite, noctes et dies, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
72 benedicite, [h]lux et tenebrae, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
73 benedicite, fulgura et nubes, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
74 benedicat terra Dominum,
laudet et superexaltet eum in saecula;
75 [i]benedicite, montes et colles, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
76 benedicite, universa germinantia in terra, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
77 benedicite, fontes, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
78 [j]benedicite, maria et flumina, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
79 benedicite, cete et omnia quae moventur in aquis, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
80 benedicite, [l]omnes volucres caeli, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
81 benedicite, omnes bestiae et pecora,, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
82 [m]benedicite, filii hominum, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
83 [n]benedicat Israël Dominum,
laudet et superexaltet eum in saecula;
84 [o]benedicite, sacerdotes Domini, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
85 benedicite, servi Domini, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
86 benedicite, [p]spiritus et animae iustorum, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
87 benedicite, sancti et [q]humiles corde, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
88 benedicite, [r]Anania, Azaria, Misaël, Domino,
laudate et superexaltate eum in saecula;
[s]quia eruit nos de inferno et salvos fecit de manu mortis
et liberavit nos de medio ardentis flammae et de medio
89 [t]Confitemini Domino, quoniam bonus, [ignis eruit nos,
quoniam in saeculum misericordia eius.
90 Benedicite, omnes religiosi, Domino [u]Deo deorum, [eius.
laudate et confitemini ei, quia in omnia saecula misericordia

Hucusque in Hebraeo non habetur, et quae posuimus de Theodotionis editione translata sunt.

d Ps 102, 21; 148, 2. — cf. Rm 8, 28.
e Ps 148, 3.
f cf. Ps 148, 8.
g cf. Ps 147, 16, 17.
h cf. Is 45, 7.
i Ps 148, 9; Is 44, 23; 49, 13; 55, 12.
j Ps 68, 35. — cf. Gn 1, 21; Ps 103, 25.
l Ps 148, 10.
m Ps 148, 11, 12.
n Ps 113, 18; 134, 19.
o Ps 112, 1; 133, 1; 134, 1.
p cf. Heb 12, 23.
q cf. vr. 39.
r v. cp. 1, 6, 7.
s Ps 114, 7; Jn 2, 7. — v. Ps 48, 16.
t Ps 105, 1; 1 Mc 4, 24.
u v. cp. 2, 47.

84, 85] *Ant. in cm. Cf. P. etc.*
84, 87] *Int. (vr. 57) in cm. M. P. et in fs. s. Greg. P.*
86] *Ant. in cm. Ap et Mm. T. P.*
87] *Ant. in fs. ss. Cord. J.*

restres (*76-81*) *variique hominum ordines* (*82-87*) *laudant atque benedicunt* (*88-90*). *Hanc magnitudinem rex quoque, ut vidit tres viros in igne ambulantes, extollit* (*91-97*), *eamque scribens de altero somnio*

91 Tunc Nabuchodonosor rex obstupuit et surrexit [v]propere et ait [w]optimatibus suis· Nonne tres viros misimus in medium ignis [v]compeditos? Qui respondentes regi dixerunt: [z]Vere, rex. 92 Respondit et ait: Ecce ego video quattuor viros solutos et ambulantes in medio ignis, et [a]nihil corruptionis in eis est, et species quarti similis [b]filio Dei. 92 Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostium fornacis ignis ardentis et ait: Sidrach, Misach et Abdenago servi Dei [c]excelsi, [d]egredimini et venite. Statimque egressi sunt Sidrach, Misach et Abdenago de medio ignis, 94 et [e]congregati satrapae et magistratus et iudices et potentes regis contemplabantur viros illos, quoniam [f]nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum, et capillus capitis eorum non esset adustus, et [g]sarabala eorum non fuissent immutata, et odor ignis non transisset per eos. 95 Et erumpens Nabuchodonosor ait: Benedictus Deus eorum, Sidrach videlicet, Misach et Abdenago, qui [h]misit angelum suum et [i]eruit servos suos, qui crediderunt in eum et verbum regis immutaverunt et tradiderunt corpora sua, [t]ne servirent et ne adorarent omnem deum, excepto Deo suo. 96 [m]A me ergo positum est hoc decretum, ut omnis [n]populus, tribus et lingua, quaecumque locuta fuerit blasphemiam contra Deum Sidrach, Misach et Abdenago, [o]dispereat, et domus eius vastetur; neque enim est alius Deus qui possit ita salvare. 97 Tunc rex promovit Sidrach, Misach et Abdenago in [p]provincia Babylonis.

98 Nabuchodonosor rex omnibus [q]populis, gentibus et linguis, [r]qui habitant in universa terra, [s]pax vobis multiplicetur. 99 Signa et mirabilia fecit apud me Deus excelsus; placuit ergo mihi praedicare 100 signa eius, quia magna sunt, et mirabilia eius, quia fortia, et regnum eius regnum sempiternum, et potestas eius in generationem et generationem.

4 Ego, Nabuchodonosor, quietus eram in domo mea et florens in palatio meo: 2 somnium vidi, quod [a]perterruit me; et cogitationes meae in strato meo et [b]visiones capitis mei conturbaverunt me. 3 Et [c]per me propositum est decretum, [d]ut introducerentur in conspectu meo cuncti sapientes Babylonis et ut solutionem somnii indicarent mihi. 4 Tunc ingrediebantur harioli, magi, Chaldaei et [e]haruspices, et somnium narravi in conspectu eorum, et [f]solutionem eius non indicaverunt mihi; 5 donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen [g]Baltassar secundum nomen dei mei, [h]qui habet spiritum deorum sanctorum in semetipso. Et somnium coram ipso locutus sum: 6 Baltassar, princeps hariolorum, quoniam ego scio quod [i]spiritus sanctorum deorum habeas in te et [j]omne sacramentum non est impossibile tibi, [t]visiones somniorum meorum, quas vidi, et solutionem earum narra. 7 Visio capitis mei in cubili meo: videbam, et ecce arbor in medio terrae, et altitudo eius nimia. 8 Magna arbor et fortis, et proceritas eius [m]contingens caelum; adspectus illius erat usque ad terminos universae terrae; 9 [n]folia eius pulcherrima, et fructus eius nimius, et esca universorum in ea; [o]subter eam habitabant animalia et bestiae, et in ramis eius conversabantur volucres caeli, et ex ea vescebatur omnis caro. 10 Videbam in visione capitis mei super stratum meum, et ecce [p]vigil et [q]sanctus de caelo descendit, 11 [r]clamavit fortiter et sic ait: [s]Succidite arborem et praecidite ramos eius, excutite folia eius et dispergite fructus eius, fugiant bestiae, quae subter eam sunt, et volucres de ramis eius; 12 veruntamen germen radicum eius in terra sinite, et alligetur [t]vinculo ferreo et aereo in herbis, quae foris sunt, et rore caeli tingatur, et cum feris pars eius in herba terrae; 13 cor eius ab humano commutetur, et cor ferae detur ei, et [u]septem tempora mutentur super eum. 14 In sententia vigilum decretum est, et sermo sanctorum, et petitio; donec cognoscant viventes, quoniam [v]dominatur [x]Excelsus in regno hominum et [y]cuicumque voluerit dabit illud et [z]humillimum hominem constituet super eum. 15 Hoc somnium vidi ego Nabuchodonosor rex. Tu ergo, Baltassar, interpretationem narra festinus, quia [a]omnes sapientes regni mei non queunt solutionem edicere mihi; tu autem potes, quia [b]spiritus deorum sanctorum in te est.

v cp. 2, 25.
x cp. 4, 33; 6, 7.
y vr. 20, 21, 23.
z cf. Mt 27, 54.

a vr. 50. — cf. Ps 65, 12; Is 43, 2.
b Jb 1, 6; 38, 7. — cf. cp. 6, 22.
c vr. 99; cp. 4, 14, 22. — cf. cp. 5, 18, 21; 7, 25; Mic 6, 6; Ac 16, 17.
d 1 Mc 2, 59.
e vr. 2.
f cf. Heb 11, 34.
g cf. vr. 21.
95] *Ant. in fs. s. Laur. M.* — *v. vr. 49.*
h cp. 6, 22; Ps 90, 11; Ac 12, 11. — cf. vr. 49.
i cf. vr. 15, 17; Ps 33, 7.
j v. vr. 40.
l cf. Ex 20, 3.
m v. vr. 10.
n v. vr. 4.
o v. cp. 2, 5.

p vr. 1, 12; cp. 2, 48, 49.
q v. vr. 4.
r cf. cp. 6, 25.
s cp. 6, 25; 2 Pt 1, 2.
t cp. 6, 27. — cf. Jo 4, 48.
u cf. cp. 4, 31. — v. cp. 2, 44.

a cf. cp. 7, 15.
b vr. 6, 7; cp. 2, 28; 7, 1, 15.
c v. cp. 3, 10, 96.
d cp. 2, 2.
e cp. 2, 27.
f cf. vr. 15; cp. 2, 27; 5, 8, 15.

g v. cp. 1, 7.
h vr. 15; cp. 2, 11; 5, 11; Gn 41, 38. — cf. Is 63, 11.
i cp. 5, 11. — cf. cp. 2, 48.
j cp. 2, 18.
l Ez 31, 3 sqq. — cf. Ps 36, 35; Is 6, 13; Ez 17, 22-24.

m cf. Gn 11, 4; Dt 1, 28.
n Ez 31, 7.

o Ez 31, 6. — cf. Bar 1, 12; Ez 17, 23; Mt 13, 32.
p vr. 20. — cf. cp. 10, 13.
q cf. Dt 33, 2; Zc 14, 5.
r v. cp. 3, 4.
s cf. Ez 31, 12; Mt 3, 10; Lc 3, 9.

t cf. Jb 36, 8; Sap 17, 17.

u vr. 20, 22. — cf. 1 Par 29, 30.
v vr. 22, 29; cp. 5, 21.
x cp. 3, 93, 99.
y Jb 36, 7; Ps 112, 8; Jr 27, 5. — cf. Eccli 10, 17; Bar 6, 52.
z v. 1 Rg 2, 8.
a vr. 4. — cf. cp. 5, 8, 15; Gn 41, 8.

pariter a Daniele secundum veritatem declarato (98-4, 24), populo suo adorandam proponit (25-34). Porro Daniel ad novam suae sapientiae ostensionem a Baltassare provocatur, qui, cum vidisset manum verba

16 Tunc Daniel, cuius nomen Baltassar, coepit intra semetipsum tacitus cogitare quasi una hora, et [b]cogitationes eius conturbabant eum. Respondens autem rex ait: Baltassar, somnium et interpretatio eius non conturbent te. Respondit Baltassar et dixit: Domine mi, [c]somnium his qui te oderunt, et interpretatio eius hostibus tuis sit. 17 [d]Arborem, quam vidisti sublimem atque robustam, cuius altitudo pertingit ad caelum, et adspectus illius in omnem terram, 18 [e]et rami eius pulcherrimi, et fructus eius nimius, et esca omnium in ea, subter eam habitantes bestiae agri, et in ramis eius commorantes aves caeli, 19 [f]tu es rex, qui magnificatus es et invaluisti, et [g]magnitudo tua crevit et pervenit usque ad caelum, et potestas tua in terminos universae terrae. 20 Quod autem vidit rex [h]vigilem et sanctum descendere de caelo et dicere: [i]Succidite arborem et dissipate illam, attamen germen radicum eius in terra dimittite, et vinciatur ferro et aere in herbis foris et rore caeli conspergatur, et cum feris sit pabulum eius donec [j]septem tempora mutentur super eum, 21 haec est interpretatio sententiae Altissimi, quae pervenit super dominum meum regem: 22 [l]Eicient te ab hominibus, et cum bestiis ferisque erit habitatio tua, et [m]faenum ut bos comedes et rore caeli infunderis, septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias quod [n]dominetur Excelsus super regnum hominum et [o]cuicumque voluerit det illud. 23Quod autem praecepit [o]ut relinqueretur germen radicum eius, id est arboris, regnum tuum tibi manebit, postquam cognoveris potestatem esse caelestem. 24 Quam ob rem, rex, consilium meum placeat tibi, et [p]peccata tua elemosynis redime et [q]iniquitates tuas misericordiis pauperum; [r]forsitan ignoscet delictis tuis. 25 Omnia haec venerunt super Nabuchodonosor regem.

26 Post finem mensium duodecim in aula Babylonis deambulabat, 27 responditque rex et ait: [s]Nonne haec est Babylon magna, quam ego aedificavi in domum regni, [t]in robore fortitudinis meae et in gloria decoris mei? 28 [u]Cumque sermo adhuc esset in ore regis, vox de caelo ruit: Tibi dicitur, Nabuchodonosor rex: Regnum tuum transibit a te, 29 et ab hominibus [v]eicient te, et cum bestiis et feris erit habitatio tua, faenum quasi hos comedes, et septem tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur Excelsus in regno hominum et [w]cuicumque voluerit det illud. 30 Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor; et ex hominibus abiectus est et faenum ut bos comedit, et rore caeli corpus eius infectum est, donec capilli eius in similitudinem aquilarum crescerent, et ungues eius quasi avium.

31 Igitur [x]post finem dierum, [y]ego Nabuchodonosor, oculos meos ad caelum levavi, et sensus meus redditus est mihi, et Altissimo benedixi et [z]viventem in sempiternum laudavi et glorificavi, quia potestas eius potestas sempiterna, et [a]regnum eius in generationem et generationem. 32 [b]Et omnes habitatores terrae apud eum in nihilum reputati sunt; [c]iuxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus caeli quam in habitatoribus terrae; et [d]non est qui resistat manui eius et [e]dicat ei: Quare fecisti? 33 In ipso tempore sensus meus reversus est ad me, et [f]ad honorem regni mei decoremque perveni, et figura mea reversa est ad me, et [g]optimates mei et magistratus mei requisierunt me, et in regno meo restitutus sum, et [h]magnificentia amplior addita est mihi. 34 Nunc igitur, ego Nabuchodonosor, laudo et magnifico et glorifico [i]regem caeli, [j]quia omnia opera eius vera, et viae eius iudicia, et [l]gradientes in superbia potest humiliare.

5 [a]Baltassar rex [b]fecit grande convivium [c]optimatibus suis mille, et unusquisque secundum suam bibebat aetatem. 2 Praecepit ergo iam temulentus, ut adferrentur [d]vasa aurea et argentea, [e]quae asportaverat Nabuchodonosor pater eius de templo, quod fuit in Ierusalem, ut biberent in eis rex et optimates eius uxoresque eius et concubinae. 3 Tunc allata sunt vasa aurea et argentea, quae asportaverat de templo, quod fuerat in Ierusalem, et biberunt in eis rex et optimates eius, uxores et concubinae illius. 4 Bibebant vinum et [f]lau-

b cf. cp. 5, 6.
16 b-25] LL. in fr. 4 p. D. 3 Nbr.
c cf. 1 Rg 25, 26; 2 Rg 18, 32.
d cf. vr. 7, 8.
e vr. 9.
f cf. Ez 31, 3.
g v. Jr 27, 6-8.
h vr. 10.
i vr. 11, 12.
j vr. 13.
l vr. 29, 30. — cf. cp. 5, 21.
m cf. Ps 48, 13, 21; Ec 3, 18, 19; 2 Pt 2, 12.
n vr. 14, 29; cp. 5, 21.
o vr. 12, 20.
*24] * Catech. R. IV 14, 23.*
p Tb 4, 11; 12, 9; Ecli 3, 33; 29, 15; 40, 24. — cf. Mt 25, 35, 36.
q Pro 15, 27; 16, 6; Lc 11, 41.
r cf. Jr 18, 8; Jn 3, 10; Ac 8, 22; 2 Tm 2, 25.
s cf. cp. 5, 20.
t cf. vr. 33; cp. 2, 37.
u cf. cp. 5, 5; Lc 12, 20.
v vr. 14, 22. — cf. cp. 5, 21.
w v. vr. 12, 22.
x vr. 33.
y vr. 34.
z cp. 6, 26; 12, 7; Ap 4, 10.
a cp. 3, 100; 6, 16. — cf. Ps (10), 16.
b Is 40, 17.
c cf. Ps 113, 3 (bis); 134, 6.
d Jdt 16, 17; Est 13, 9, 11; Rm 9, 19. — cf. Is 14, 27. — v. Gn 50, 16.
e Jb 9, 12; Sap 12, 2; Is 45, 9. — cf. Jr 18, 6; Rg 9, 20.
f cf. vr. 27; cp. 5, 18.
g cp. 3, 91; 5, 1; 6, 7, 17.
h cf. Jb 42, 12; Ez 36, 11.
i cf. cp. 5, 23; Tb 7, 20.
j cf. Dt 32, 4; Ps 18, 9; Ap 15, 3.
l cf. cp. 5, 20; Jb 12, 21; Ps 106, 40; Ecli 10, 16; Ez 21, 26.
1-31] LL. in fr. 5 p. D. 3 Nbr.
a vr. 22, 30; cp. 7, 1; 8, 1. — cf. Bar 1, 11.
b cf. Est 1, 3.
c cp. 4, 33; 6, 17.
d vr. 23; cp. 1, 2.
e v. 4 Rg 24, 13; 2 Par 36, 7.
f vr. 23. — cf. Jd 16, 24; Ez 20, 32.

omnibus impervia exarantem (5, 1-8), prophetam arcessit, ab eoque audit occultam verborum significationem sibi praenuntiantium et proximam imperii ruinam et sui ipsius interitum (9-31). Paulo post tamen

dabant deos suos aureos et argenteos, aereos, ferreos ligneosque et lapideos. 5 *g*In eadem hora *h*apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulae regiae, et rex adspiciebat *i*articulos manus scribentis. 6 Tunc *j*facies regis commutata est, et *l*cogitationes eius conturbabant eum, et *m*compages renum eius solvebantur, et genua eius ad se invicem collidebantur. 7 *n*Exclamavit itaque rex fortiter, ut introducerent magos, *o*Chaldaeos et *p*haruspices; et proloquens rex ait sapientibus Babylonis: *q*Quicumque legerit scripturam hanc et interpretationem eius manifestam mihi fecerit purpura vestietur et torquem auream habebit in collo et *r*tertius in regno meo erit.

8 Tunc ingressi omnes sapientes regis *s*non potuerunt nec scripturam legere nec interpretationem indicare regi. 9 Unde rex Baltassar satis *t*conturbatus est, et vultus illius immutatus est; sed et optimates eius turbabantur. 10 Regina autem pro re, quae acciderat regi et optimatibus eius, domum convivii ingressa est et prolonquens ait: *u*Rex, in aeternum vive. *v*Non te conturbent cogitationes tuae, neque facies tua immutetur. 11 Est vir in regno tuo, qui *w*spiritum deorum sanctorum habet in se, et in diebus patris tui *x*scientia et sapientia inventae sunt in eo; nam et rex Nabuchodonosor pater tuus, *y*principem magorum, incantatorum, Chaldaeorum et haruspicum constituit eum: pater, inquam, tuus, o rex, 12 *z*quia spiritus amplior et prudentia intelligentiaque et *a*interpretatio somniorum et ostensio secretorum ac *b*solutio ligatorum inventae sunt in eo, hoc est in Daniele, *c*cui rex posuit nomen Baltassar. Nunc itaque Daniel vocetur et interpretationem narrabit.

13 Igitur introductus est Daniel coram rege, ad quem praefatus rex ait: Tu es Daniel *d*de filiis captivitatis Iudae, quem adduxit pater meus rex de Iudaea? 14 Audivi de te, quoniam spiritus deorum habeas, et scientia intelligentiaque ac sapientia ampliores inventae sunt in te. 15 Et nunc *e*introgressi sunt in conspectu meo sapientes magi, ut scripturam hanc legerent et interpretationem eius indicarent mihi, et *f*nequiverunt sensum huius sermonis edicere. 16 *g*Porro ego audivi de te, quod possis obscura interpretari et ligata dissolvere; si ergo vales scripturam legere et interpretationem eius indicare mihi, purpura vestieris et torquem auream circa collum tuum habebis et tertius in regno meo princeps eris.

17 Ad quae respondens Daniel ait coram rege: *h*Munera tua sint tibi, et dona domus tuae alteri da; scripturam autem legam tibi, rex, et interpretationem eius ostendam tibi. 18 O rex, *i*Deus altissimus *j*regnum et magnificentiam, gloriam et honorem *l*dedit Nabuchodonosor patri tuo, 19 et propter magnificentiam, quam dederat ei, universi *m*populi, tribus et linguae *n*tremebant et metuebant eum: quos volebat interficiebat et quos volebat percutiebat et quos volebat exaltabat et quos volebat humiliabat. 20 *o*Quando autem elevatum est cor eius, et spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, *p*depositus est de solio regni sui, et gloria eius ablata est, 21 *q*et a filiis hominum eiectus est; sed et cor eius cum bestiis positum est, et cum onagris erat habitatio eius; faenum quoque ut bos comedebat, et rore caeli corpus eius infectum est, donec cognosceret quod potestatem haberet Altissimus in regno hominum et quemcumque voluerit suscitabit super illud. 22 Tu quoque filius eius, *r*Baltassar, non *s*humiliasti cor tuum, cum scires haec omnia; 23 sed adversum *t*Dominatorem caeli elevatus es, et *u*vasa domus eius allata sunt coram te, et tu et optimates tui et uxores tuae et concubinae tuae vinum bibistis in eis; *v*deos quoque argenteos et aureos et aereos, ferreos ligneosque et lapideos, qui non vident neque audiunt neque sentiunt, laudasti; porro Deum, *x*qui habet flatum tuum in manu sua et *y*omnes vias tuas, *z*non glorificasti; 24 idcirco ab eo missus est *a*articulus manus, quae scripsit hoc quod exaratum est. 25 Haec est autem scriptura quae digesta est: mane, thecel, phares, 26 et haec est interpretatio sermonis: mane, numeravit Deus regnum tuum et complevit illud; 27 thecel, appensus es in statera et inventus es minus habens; 28 phares, divisum est

g cf. cp. 4, 28.
h cf. Ez 8, 3.
i vr. 24.
j cf. vr. 10; cp. 7, 28; 10, 8, 16.
l cf. cp. 4, 2, 16; 7, 28.
m Nh 2, 10.
n cp. 2, 2; 4, 3.
o v. cp. 1, 4.
p cp. 2, 27.
q vr. 16. — cf. cp. 2, 6.

r vr. 16, 29. — cf. cp. 6, 2.
s vr. 15. — cf. cp. 2, 27; 4, 4. 15; Gn 41, 8.
t cf. cp. 2, 1.

u v. cp. 2, 4.
v cf. vr. 6, 9.
w v. cp. 4, 5, 6.
x cp. 1, 20. — cf. Ez 28, 3.
y cp. 4, 6. — cf. cp. 2, 48.
z cp. 6, 3.
a cp. 1, 17.
b vr. 16.
c v. cp. 1, 7.

d v. cp. 2, 25.

e cf. vr. 7.

f v. vr. 8.
g cf. cp. 2, 26.

h cf. 4 Rg 5, 16; Ac 8, 20.

i vr. 21. — cf. cp. 3, 93, 99.
j v. cp. 2, 37.
l cf. cp. 4, 33.
m v. cp. 3, 4.
n cf. cp. 6, 26.
o cf. cp. 4, 27, 28; Ez 31, 10, 11.
p cf. cp. 4, 34. — v. cp. 2, 21.
q cf. cp. 4, 22, 29.

r vr. 1.
s cf. 4 Rg 22, 19; Jdt 8, 16 etc.
t Tb 7, 20. — cf. cp. 4, 34.
u vr. 3.
v vr. 4.

x cf. Nm 16, 22; Jb 12, 10; Ec 12, 7; Ac 17, 28.
y v. Jr 10, 23.
z cf. Ac 12, 23; Ap 16, 9.
a vr. 5.

regnum tuum et datum est [c]Medis et [d]Persis. 29 Tunc, iubente rege, [e]indutus est Daniel purpura, et circumdata est [f]torques aurea collo eius, et praedicatum est de eo quod haberet potestatem tertius in regno suo. 30 [g]Eadem nocte interfectus est Baltassar rex chaldaeus, 31 et [h]Darius medus successit in regnum annos natus sexaginta duos.

6 Placuit Dario et constituit super regnum [a]satrapas [b]centum viginti, ut essent in toto regno suo, 2 et super eos [c]principes tres, ex quibus Daniel unus erat, ut satrapae illis redderent rationem, et rex non sustineret molestiam. 3 Igitur Daniel [d]superabat omnes principes et satrapas, quia [e]spiritus Dei amplior erat in illo. 4 Porro rex cogitabat [f]constituere eum super omne regnum; unde principes et satrapae [g]quaerebant occasionem, ut invenirent Danieli ex latere regis [h]nullamque causam et suspicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis esset, et omnis culpa et suspicio non inveniretur in eo. 5 Dixerunt ergo viri illi: Non inveniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui. 6 Tunc principes et satrapae surripuerunt regi et sic locuti sunt ei: [i]Dari rex, in aeternum vive. 7 Consilium inierunt omnes principes regni tui, magistratus et satrapae, senatores et iudices, ut decretum imperatorium exeat et [j]edictum, ut omnia qui petierit aliquam petitionem a quocumque deo et homine usque ad triginta dies, nisi a te, rex, mittatur in lacum leonum. 8 Nunc itaque, rex, confirma sententiam et scribe decretum, [l]ut non immutetur, quod statutum est a [m]Medis et Persis, nec praevaricare cuiquam liceat. 9 Porro rex Darius proposuit edictum et statuit. 10 Quod cum Daniel comperisset, id est constitutam legem, ingressus est domum suam [n]et, fenestris apertis in cenaculo suo [o]contra Ierusalem, [p]tribus temporibus in die flectebat genua sua et adorabat [q]confitebaturque coram Deo suo, sicut et ante facere consueverat. 11 Viri ergo illi curiosius inquirentes invenerunt Danielem orantem et obsecrantem Deum suum 12 et [r]accedentes locuti sunt regi super edicto: Rex, nunquid non [s]constituisti, ut omnis homo qui rogaret quemquam de diis et hominibus usque ad dies triginta, nisi te, rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex ait: Verus est sermo iuxta decretum Medorum atque Persarum, quod praevaricari non licet. 13 Tunc respondentes dixerunt coram rege: Daniel [t]de filiis captivitatis Iuda [u]non curavit de lege tua et de edicto quod constituisti, sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua. 14 [v]Quod verbum cum audisset, rex satis contristatus est; et pro Daniele posuit cor ut liberaret eum et usque ad occasum solis laborabat ut erueret illum. 15 Viri autem illi intelligentes regem dixerunt ei: Scito, rex, quia lex Medorum atque Persarum est, [l]ut omne decretum, quod constituerit rex, non liceat immutari. 16 [x]Tunc rex praecepit, et adduxerunt Danielem et miserunt eum in lacum leonum. Dixitque rex Danieli: [y]Deus tuus, quem colis semper, ipse liberabit te. 17 [z]Allatusque est lapis unus et positus est super os laci, quem obsignavit rex [b]anulo suo et anulo [c]optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem. 18 Et abiit rex in domum suam et dormivi incenatus, cibique non sunt allati coram eo, insuper et [d]somnus recessit ab eo. 19 [e]Tunc rex primo diluculo consurgens festinus ad lacum leonum perrexit; 20 appropinquansque lacui Danielem voce lacrimabili inclamavit et adfatus est eum: Daniel serve [f]Dei viventis, Deus tuus, cui tu servis semper, [g]putasne valuit te liberare a leonibus? 21 Et Daniel regi respondens ait: [h]Rex, in aeternum vive! 22 Deus meus [i]misit angelum suum et [j]conclusit ora leonum; et non nocuerunt mihi, [l]quia coram eo iustitia inventa est in me; sed et coram te, rex, delictum non feci. 23 Tunc vehementer rex gavisus est super eo et Danielem praecepit educi de lacu; eductusque est Daniel de lacu, et [m]nulla laesio inventa est in eo, quia credidit Deo suo. 24 Iubente autem rege, [n]adducti sunt viri illi qui accusaverant Danielem, et in lacum leonum missi sunt ipsi et filii et uxores eorum, et non pervenerunt usque ad pavimentum laci, donec arriperent eos leones, et omnia ossa eorum comminuerunt.

25 Tunc Darius rex scripsit universis [o]populis, tribubus et linguis [p]habitantibus in universa terra: Pax vobis multiplicetur. 26 [q]A

c vr. 31. — cf. cp. 9, 1; Is 13, 17; 21, 2; Jr 51, 28.
d v. cp. 6, 28.
e vr. 7, 16. — cf. Est 8, 15; 1 Mc 10, 20.
f cf. Gn 41, 42; Est 6, 8.
g Jr 50, 24; 51, 31.
h cp. 9, 1.

a v. cp. 3, 2.
b cf. Est 1, 1.
c cf. cp. 5, 7, 16, 29.
d cf. Est 3, 1.
e cp. 5, 12.
f cf. Gn 41, 42; Est 10, 3.
g cf. Mt 26, 16.
h cf. Ez 14, 14, 20.

i vr. 21. — v. cp. 2, 4.

j vr. 21, 13.

l vr. 12, 15; Est 1, 19; 8, 8. — cf. Jo 19, 22.
m cf. cp. 8, 20.

n cf. Mt 6, 6.
o cf. Ps 27, 2; 137, 2; Jn 2, 4. — v. 3 Rg 8, 48.
p Ps 54, 18. — cf. Ps 118, 164.
q cp. 2, 23.
11] LL. in fr. 6 p. D. 3 Nbr.
r cp. 3, 8.
s vr. 7.

t cp. 2, 25; 1 Es 4, 1 etc.
u cf. cp. 3, 12.
v cf. Mt 14, 9; Mr 6, 26.

x cf. cp. 14, 29, 30.
y vr. 20. — cf. Ac 27, 23, 24.
z cf. Lm 3, 53.
a cf. Mt 27, 66; Ap 20, 3.
b cp. 14, 10, 13. — cf. Est 3, 12.
c cp. 4, 33; 5, 1.
d cf. cp. 2, 1; Est 6, 1.
e cf. cp. 14, 39.

f vr. 26; cp. 14, 4, 24; Dt 5, 26; Ps 41, 3; Jr 10, 10. — v. Mt 16, 16.
g cp. 3, 15.
h vr. 6.
i cp. 3, 95. — cf. Ps 33, 7, 8; 90, 11; Heb 1, 14.
*22] * Catech. R. IV 16, 8. — Ant. in fs. ss. Ang. c. et R. in fr. 2 p. D. 1 Nbr.*
j 1 Mc 2, 60; Heb 11, 33.
l cf. vr. 4.
m cf. cp. 3, 92.
n cp. 14, 41. — cf. Dt 19, 19.
o v. cp. 3, 4, 96.
p cp. 3, 98.
q v. cp. 3, 10.

2. Pars prophetica (7, 1-12, 13). *Somnio propheta vidit quattuor bestias e mari ascendentes* (7, 1-8) *atque antiquum dierum, qui, quarta interfecta bestia, Filio hominis omnem potestatem tradit* (9-14), *auditque*

me constitutum est decretum ut in universo imperio et regno meo [r]tremiscant et paveant [s]Deum Danielis; ipse est enim Deus vivens et aeternus in saecula, et [t]regnum eius non dissipabitur, et potestas eius [u]usque in aeternum. 27 Ipse liberator atque salvator, [v]faciens signa et mirabilia in caelo et in terra, [x]qui liberavit Danielem de lacu leonum. 28 Porro Daniel perseveravit usque ad regnum Darii [y]regnumque [z]Cyri persae.

7 Anno primo [a]Baltassar regis Babylonis Daniel somnium vidit; [b]visio autem capitis eius in cubili suo, et somnium scribens brevi sermone comprehendit summatimque perstringens ait: 2 Videbam in visione mea nocte, et ecce [c]quattuor venti caeli pugnabant in mari magno, 3 et quattuor bestiae grandes [d]ascendebant de mari diversae inter se. 4 Prima quasi leaena et alas habebat aquilae; adspiciebam donec evulsae sunt alae eius et sublata est de terra et super pedes quasi homo stetit, et cor hominis datum est ei; 5 et ecce [e]bestia alia similis urso in parte stetit, et tres ordines erant in ore eius et in dentibus eius et sic dicebant ei: Surge, comede carnes plurimas. 6 Post haec adspiciebam, et ecce alia quasi [f]pardus et alas habebat quasi avis quattuor super se, et quattuor capita erant in bestia, et [g]potestas data est ei. 7 Post haec adspiciebam in visione noctis, et ecce [h]bestia quarta terribilis atque mirabilis et fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos comedens atque comminuens et reliqua pedibus suis conculcans; dissimilis autem erat ceteris bestiis, quas videram ante eam, et [i]habebat cornua decem. 8 Considerabam cornua, et [j]ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum, et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie eius; et ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto, et [l]os loquens ingentia. 9 Adspiciebam donec [m]throni positi sunt, et [n]antiquus dierum sedit. [o]Vestimentum eius candidum quasi nix, et [p]capilli capitis eius quasi lana munda, thronus eius flammae ignis, [q]rotae eius ignis accensus. 10 [r]Fluvius igneus rapidusque egrediebatur a facie eius, [s]milia milium [t]ministrabant ei, et decies millies centena milia [u]adsistebant ei. [v]Iudicium sedit, et [x]libri aperti sunt. 11 Adspiciebam propter vocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur, et vidi quoniam [y]interfecta esset bestia, et perisset corpus eius et traditum esset ad comburendum igni; 12 aliarum quoque bestiarum [z]ablata esset potestas, et tempora vitae constituta essent eius usque ad tempus et tempus. 13 Adspiciebam ergo in visione noctis, et [a]ecce cum nubibus caeli quasi filius hominis veniebat et usque ad antiquum dierum pervenit. Et in conspectu eius obtulerunt eum, 14 [b]et dedit ei potestatem et honorem et regnum, et omnes [c]populi, tribus et linguae ipsi servient; [d]potestas eius, potestas aeterna, quae non auferetur, et [e]regnum eius, quod non corrumpetur.

15 [f]Horruit spiritus meus: ego Daniel territus sum in his, et [g]visiones capitis mei conturbaverunt me. 16 Accessi ad unum de adsistentibus et veritatem quaerebam ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi interpretationem sermonum et docuit me. 17 [h]Hae quattuor bestiae magnae quattuor sunt regna quae consurgent de terra. 18 Suscipient autem regnum [i]sancti Dei altissimi et obtinebunt regnum [j]usque in saeculum et saeculum saeculorum. 19 Post hoc volui diligenter discere de [k]bestia quarta, quae erat dissimilis valde ab omnibus et terribilis nimis: dentes et ungues eius ferrei, comedebat et comminuebat et reliqua pedibus suis conculcabat, 20 et de [l]cornibus decem, quae habebat in capite, et [m]de alio, quod ortum fuerat, ante quod ceciderant tria cornua, et de cornu illo, quod habebat oculos et os loquens grandia et maius erat ceteris. 21 Adspiciebam, et ecce cornu illud faciebat bellum adversus sanctos et praevalebat eis, 22 donec venit [n]antiquus dierum et iudicium dedit [o]sanctis Excelsi, et tempus advenit, et regnum obtinuerunt sancti. 23 Et sic ait: Bestia quarta regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis et devorabit universam terram et conculcabit et comminuet eam. 24 Porro cornua decem ipsius regni decem reges erunt, et alius consurget post eos, et ipse potentior erit prioribus, et tres reges humiliabit, 25 et [p]sermones contra [q]Excelsum

r cf. cp. 5, 19; Ec 12, 13.
s cp. 14, 40.
t cp. 3, 100; 4, 31.
u cp. 7, 27.
v cp. 3, 99.
x cf. cp. 3, 94, 95.
y cf. cp. 1, 21.
z 2 Par 36, 22, 23; Is 44, 28; 45, 1. — cf. cp. 1, 21; 10, 1.
a v. cp. 5, 1.
b vr. 15; cp. 2, 28; 4, 2.
c cp. 8, 8; 11, 1. — cf. Ez 37, 9; Zc 2, 6; Ap 7, 1.
d cf. Ap 13, 1.
e cf. cp. 2, 39.
f cf. Hab 1, 8; Ap 13, 2.
g cf. cp. 11, 5.
h vr. 19, 23.
i vr. 20. — cf. Ap 12, 3; 13, 1; 17, 12.
j cf. vr. 20, 21, 24; cp. 8, 9.
l cf. vr. 11, 20; cp. 11, 36; 1 Rg 2, 3; Ps 37, 17; Ap 13, 5, 6.
9] * *cf. Catech. R. III 2, 20.*
m Ap 20, 4. — cf. Mt 19, 28. — v. 3 Rg 22, 19.
(9, 10)] Int. (Ps 99) in D. inf. oct. Epiph.
n vr. 13, 22. — cf. Ps 89, 2.
o Mt 17, 2; 28, 3.
p Ap 1, 14.
q cf. Ez 1, 16; 10, 2.
r cf. Ps 20, 10.
10b] v. Ps 90, 11; (Ap 12, 7, 8).
s Dt 33, 2; Heb 12, 22; Ap 5, 11. — cf. Ps 67, 18; Mt 26, 55; Lc 2, 13.
t Ps 102, 21.
u cf. Tb 12, 15; Lc 1, 19; Ap 1, 4.
v vr. 22, 26; Ap 11, 18; 20, 4.
x Ap 20, 12.
11] 1 L. in fs. s. Mich. archang.
y Ap 19, 20; 20, 10.
z cf. vr. 26.
a Mt 24, 30; 26, 64; Mr 16, 62; Lc 9, 26; Ap 1, 7; 14, 14. — cf. cp. 8, 15; 10, 16.
13, 14] Int. (Ps 71) in Epiph. — Ant. etc. in Adv.
b Ps 119, 1, 2; Is 9, 6, 7; Ap 11, 15.
c v. cp. 3, 4.
d vr. 18. — v. cp. 2, 44.
e v. Ab 21.
f cf. cp. 2, 1; 4, 2; Gn 15, 12; 28, 17; Is 6, 5; Lc 1, 29, 30.
g v. vr. 1.
h cf. vr. 3.
i vr. 22, 27; Mt 27, 52. — cf. Sap 3, 8; Ecli 4, 16; 1 Cor 6, 2; Ap 2, 26; 20, 4.
j vr. 14, 27. — v. Lc 1, 32, 33.
k vr. 7.
l vr. 8.
m cf. cp. 8, 24.
n v. vr. 8.
o vr. 9, 13.
p cf. cp. 11, 36.
q v. cp. 3, 93.

loquetur et sanctos Altissimi conteret et [r]putabit quod possit mutare tempora et leges, et tradentur in manu eius usque ad [s]tempus et tempora et dimidium temporis. 26 Et [t]iudicium sedebit, ut [u]auferatur potentia, et conteratur et dispereat usque in finem; 27 [v]regnum autem et potestas et magnitudo regni, quae est subter omne caelum, detur populo sanctorum Altissimi: cuius regnum, [x]regnum sempiternum est, et omnes reges servient ei et oboedient.

28 Hucusque finis verbi. [y]Ergo Daniel multum cogitationibus meis conturbabar, et facies mea mutata est in me; [z]verbum autem in corde meo conservavi.

8 Anno tertio regni [a]Baltassar regis visio apparuit mihi. Ego Daniel, [b]post id quod videram in principio, 2 vidi in visione mea, cum essem in [c]Susis castro, quod est in [d]Aelam regione, vidi autem in visione esse me super portam [e]Ulai. 3 Et levavi oculos meos et vidi, et ecce [f]aries unus stabat ante paludem habens cornua excelsa, et unum excelsius altero atque succrescens. Postea 4 vidi arietem [g]cornibus ventilantem contra occidentem et contra aquilonem et contra meridiem, et [h]omnes bestiae [i]non poterant resistere ei [j]neque liberari de manu eius, [k]fecitque secundum voluntatem suam et [l]magnificatus est. 5 Et ego intelligebam: ecce autem [m]hircus caprarum veniebat ab occidente super faciem totius terrae et non tangebat terram; porro hircus habebat cornu insigne inter oculos suos 6 et venit usque ad arietem illum cornutum, [n]quem videram stantem ante portam, et [o]cucurrit ad eum in impetu fortitudinis suae. 7 Cumque appropinquasset prope arietem, [p]efferatus est in eum et percussit arietem et comminuit duo cornua eius, et non poterat aries resistere ei; cumque eum misisset in terram [q]conculcavit, et nemo quibat liberare arietem de manu eius. 8 Hircus autem caprarum magnus factus est nimis; cumque crevisset, [r]fractum est cornu magnum, et orta sunt [s]quattuor cornua subter illud per quattuor ventos caeli. 9 De uno autem ex eis [t]egressum est cornu unum modicum, et [u]factum est grande contra meridiem et contra orientem et contra fortitudinem 10 et [v]magnificatum est usque ad fortitudinem caeli et deiecit de fortitudine et de stellis et conculcavit eas 11 et [x]usque ad principem fortitudinis magnificatum est [y]et ab eo tulit iuge sacrificium et [z]deiecit locum sanctificationis eius. 12 Robur autem datum est ei contra iuge sacrificium propter peccata, et prosternetur veritas in terra, et [a]faciet et prosperabitur. 13 Et audivit [b]unum de sanctis loquentem, et dixit unus sanctus alteri, nescio cui, loquenti: [c]Usquequo visio et iuge sacrificium et [d]peccatum desolationis, quae facta est, et sanctuarium et fortitudo conculcabitur? 14 et dixit ei: Usque ad [e]vesperam et mane, dies duo milia trecenti, et [f]mundabitur sanctuarium. 15 Factum est autem, cum viderem ego Daniel visionem et [g]quaererem intelligentiam, ecce stetit in conspectu meo quasi [h]species viri, 16 [i]et [k]audivi vocem viri inter [j]Ulai, et clamavit et ait: [l]Gabriel, fac intelligere istam visionem. 17 Et venit et stetit iuxta ubi ego stabam; cumque venisset, [m]pavens corrui in faciem meam, et ait ad me: Intellige, [n]fili hominis, quoniam [o]in tempore finis complebitur visio. 18 Cumque loqueretur ad me, [p]collapsus sum pronus in terram, et [q]tetigit me et statuit me in gradu meo 19 dixitque mihi: Ego ostendam tibi quae futura sunt in [r]novissimo maledictionis, quoniam habet tempus finem suum. 20 [s]Aries, quem vidisti habere cornua, rex [t]Medorum est atque Persarum; 21 porro [u]hircus caprarum [v]rex Graecorum est, et cornu grande, quod erat inter oculos eius, [x]ipse est rex primus; 22 quod autem, [y]fracto illo, [z]surrexerunt quattuor pro eo, quattuor reges de gente eius consurgent, [a]sed non in fortitudine eius, 23 et post regnum eorum, [b]cum creverint iniquitates, consurget rex impudens facie et intelligens propositiones. 24 Et roborabitur fortitudo eius, sed non in viribus suis, et, supra quam credi potest, universa vastabit et prosperabitur et faciet et [c]interficiet robustos et populum sanctorum 25 secundum voluntatem suam, et [d]dirigetur dolus in manu eius, et [e]cor suum magnificabit et in copia rerum omnium occidet plurimos, et contra principem principum consurget et [f]sine manu conteretur. 26 Et visio

r cf. 1 Mc 1, 48.
s cp. 12, 7; Ap 12, 14.
t v. vr. 10.
u vr. 12.
v cf. Sap 6, 21. — v. vr. 18.

x vr. 14; cp. 2, 44.

y vr. 15. — cf. cp. 5, 6; 8, 27; 10, 8, 16; Jr 23, 9.
z cf. Lc 2, 19, 51.

a v. cp. 5, 1.
b cf. 7, 1.
c 2 Es 1, 1; Est 1, 2, 5; 2, 3, 5.
d Gn 10, 22; 14, 1; Is 11, 11; Ac 2, 9.
e vr. 16.
f cf. vr. 20.
g cf. Dt 33, 17; Ps 43, 6; Ez 34, 21; 1 Mc 7, 46.
h cf. cp. 7, 17.
i cf. vr. 7.
j cf. cp. 3, 15.
k cf. cp. 11, 3, 16, 36.
l vr. 8.
m cf. vr. 21.
n cf. vr. 3.
o cf. Jb 15, 26.
p cf. cp. 11, 11.
q cf. Ps 7, 6.
r cf. Eccli 47, 8.
s cf. cp. 7, 3, 3.
t cf. cp. 11, 21.
u cf. 1 Mc 1, 18; 3, 31, 37; 6, 1, 4.
v cf. 11, 28.
x vr. 25. — v. cp. 11, 36.
y cp. 11, 31; 12, 11. — cf. 1 Mc 1, 47-49.
z cf. 1 Mc 1, 41; 3, 45.
a vr. 24; cp. 11, 28, 30.
b v. cp. 4, 13.
c cp. 12, 6. — cf. Ap 6, 10. — v. cp. 9, 24-27.
d cf. cp. 11, 31; 1 Mc 1, 5.
e cf. vr. 26.
f cf. 1 Mc 4, 43. — v. 2 Mc 10, 1-5.
g cf. 1 Pt 1, 10, 11.
h cp. 7, 13; 10, 16, 18; Ez 1, 26; Ap 1, 13.
i v. cp. 12, 5-7.
j vr. 2.
16, 17] v. cp. 9, 22.
16-18] Anti. in fs. s. Gabr. archang.
l cp. 9, 21; Lc 1, 19, 26.
m cf. Lc 1, 12.
n v. Ez 2, 1.
o vr. 19; cp. 11, 27, 35, 40; 12, 4, 9. — cf. Ps 101, 14.
p cp. 10, 9. — cf. Mt 17, 6.
q cp. 9, 21; 10, 10, 18; Mt 17, 6.
r cp. 11, 36. [7.
s v. vr. 3.
t cf. cp. 6, 8.
u cf. vr. 5.
v cf. cp. 10, 20; 11, 2.
x cp. 11, 3. — cf. 1 Mc 1, 1.
y vr. 8; 1 Mc 1, 8-9.
z cf. 1 Mc 1, 7-10.
a vr. 24.
b 1 Mc 1, 11 sqq. — cf. 2 Mc 5, 17, 20; 6, 12 sqq.
c cf. 1 Mc 1, 53; 2 Mc 6, 18-7, 42.
d cf. cp. 11, 21, 23; 1 Mc 1, 32.
e vr. 11; cp. 11, 36.
f cf. 1 Mc 6, 8; 2 Mc 9, 5.

exorto, Antiochum Epiphanem (20-25) non multo post oriturum (26, 27) repraesentat. Sequitur visio septuaginta hebdomadarum, qua Danieli post diutinam deprecationem (9, 1-9) Gabriel archangelus suggerit quot

g v. vr. 14. [10; Is 8, 16.
h cp. 12, 4, 9. — cf. Est 8, 8,
i cp. 10, 14; Ez 12, 27; 38, 8. — cf. Hab 2, 3.
j cf. cp. 10, 8. *l* cf. vr. 16.

a cp. 11, 1.
1-5, 21-27] LL. in sb. p. D. A
b v. cp. 5, 31. [*Nbr.*
c cf. cp. 8, 20. *d* cp. 5, 30.
e cf. 1 Es 1, 1; Jr 25, 11-13; 29, 10. [2 Es 1, 4.
f cf. cp. 10, 12; 2 Rg 12, 16; *4] Of. in D. 17 p. Pnt.*
g vr. 20. — cf. Lv 26, 40; 2 Es 1, 6.
h Dt 7, 21; 2 Es 1, 5; 4, 14;
i Dt 7, 9; 3 Rg 8, 23. [9, 32.
j vr. 15; cp. 3, 29; 3 Rg 8, 47; 1 Es 9, 7; Ps 105, 6; Lm 3, 42; Bar 1, 17. — cf. Lv 26, 39, 40.
l cf. 2 Par 36, 15, 16; Jr 7, 25;
m 2 Es 9, 34. [Bar 1, 21.
n 2 Es 9, 33, Bar 1, 15; 2, 6. — cf. vr. 14; Lm 1, 18.
o cf. Est 9, 20.
p Jr 8, 3.
q Bar 1, 15; 2, 6.
r vr. 5, 15; cp. 3, 29; Bar 1, 17.
s cf. 2 Es 9, 17; Ps 85, 19.
t cf. Jr 40, 3; 44, 23. — v. Is
u Jr 44, 22; Bar 1, 20. [1, 4-6.
v v. Lv 26, 14-45; Dt 28, 15-68.
x 1 Par 6, 49; 2 Par 24, 6, 9; 2 Es 10, 29.
y cf. Ps 81, 2, 3.
z Jr 39, 16.

a Bar 2, 2; Ez 5, 9. — cf. Lm
b Bar 2, 8. [1, 11.
c cf. Os 7, 10.
d Bar 2, 9. — cf. Jr 1, 12.
e cf. vr. 7; cp. 3, 27; 2 Es 9, 33.
f Bar 2, 11. — v. Ex 6, 6; 20 2; 32, 11 etc.
15-19] L. in fr. 2 p. D. 2 Qdg.
g 2 Rg 7, 23; 2 Es 9, 10; Is 63,
h vr. 5. [12, 14. — cf. Ex 9, 16.
16] in R. fr. 2 p. D. 1 Nbr.
i Ps 30, 2; 70, 2.
j Bar 2, 13. [Zc 8, 3.
l vr. 20; cp. 11, 45; Jr 31, 23;
m Lm 1, 5. — cf. Ex 20, 5.
n Lm 2, 15, 16.
o Ps 43, 14; 78, 4; Ez 36, 4;
17 b, 19] v. vr. 4. [Mic 6, 16.
p Nm 6, 25; Ps 30, 17.
q Ps 24, 11; Bar 2, 14.
18] R. in fr. 3 p. D. 1 Ocf. — v. Bar 2, 16.
r 4 Rg 19, 16; 2 Par 6, 40; Is 37, 17; Bar 2, 16
s Jr 25, 29. — cf. Nm 6, 27; Eccli 36, 14; Jr 14, 9; Bar 2, 15.
t Bar 2, 19.
u Ps 39, 18; 69, 6.
v cf. Is 65, 24.
20-27] LL. et L. Cpp. etc. in fs. s. Gabr. archang.
*20] * cf. C. Milev. II, can. 7.*
x v. cp. 8, 16.
y cp. 8, 18.
z Ex 29, 39. — cf. 3 Rg 18, 36; 1 Es 9, 4, 5.

a Ap 1, 13. — cf. cp. 8, 16.
b cf. cp. 10, 12, 14.
c cp. 10, 11, 19.
d cf. Ez 4, 6. [2 Es 11, 1.
e cp. 4, 28; Tb 13, 11. — v.
f Ps 77, 38; Is 4, 4; Hab 2, 17. — v. Jr 31, 34.

*g*vespere et mane, quae dicta est, vera est; tu ergo visionem *h*signa, quia *i*post multos dies erit. 27 Et *j*ego Daniel langui et aegrotavi per dies; cumque surrexissem, faciebam opera regis et stupebam ad visionem, et *k*non erat qui interpretaretur.

9 *a*In anno primo *b*Darii filii Assueri de semine *c*Medorum, qui imperavit super regnum *d*Chaldaeorum, 2 anno uno regni eius ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est *e*sermo Domini ad Ieremiam prophetam, ut complerentur desolationis Ierusalem septuaginta anni, 3 et *f*posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare et deprecari in ieiuniis, sacco et cinere.

4 Et oravi Dominum Deum meum et *g*confessus sum et dixi: Obsecro, Domine, Deus magne et terribilis, *h*custodiens pactum et misericordiam diligentibus te et custodientibus mandata tua. 5 *i*Peccavimus, iniquitatem fecimus, impie egimus et recessimus et declinavimus a mandatis tuis ac iudiciis, 6 *k*non oboedivimus servis tuis prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo *m*regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris omnique populo terrae. 7 *n*Tibi, Domine, iustitia, nobis autem confusio faciei, sicut est hodie viro Iuda et habitatoribus Ierusalem et omni Israël, his *o*qui prope sunt, et his qui procul in universis terris, *p*ad quas eiecisti eos propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt in te. 8 *q*Domine, nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris et patribus nostris, *r*qui peccaverunt; 9 *s*tibi autem, Domino Deo nostro, misericordia et propitiatio, quia recessimus a te 10 et non audivimus vocem Domini Dei nostri, ut ambularemus in lege eius, quam posuit nobis per servos suos prophetas. 11 Et *t*omnis Israël praevaricati sunt legem tuam, et declinaverunt ne audirent vocem tuam, et *u*stillavit super nos maledictio et detestatio, *v*quae scripta est in libro *x*Moysi servi Dei, quia peccavimus ei. 12 Et statuit sermones suos, quos locutus est super nos et super *y*principes nostros, qui iudicaverunt nos, ut *z*superinduceret in nos magnum malum, *a*quale nunquam fuit sub omni caelo, secundum quod factum est in Ierusalem; 13 sicut scriptum est in lege Moysi, omne malum hoc venit super nos, *b*et non rogavimus faciem tuam, Domine Deus noster, *c*ut reverteremur ab iniquitatibus nostris et cogitaremus veritatem tuam. 14 *d*Et vigilavit Dominus super malitiam et adduxit eam super nos. *e*Iustus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis quae fecit; non enim audivimus vocem eius. 15 *f*Et nunc, Domine Deus noster, qui eduxisti populum tuum de terra Aegypti in manu forti et *g*fecisti tibi nomen secundum diem hanc, *h*peccavimus, iniquitatem fecimus, 16 *i*Domine, in omnem iustitiam tuam. *j*Avertatur, obsecro, ira tua et furor tuus a civitate tua Ierusalem et *l*monte sancto tuo; *m*propter peccata enim nostra et iniquitates patrum nostrorum *n*Ierusalem et *o*populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum. 17 Nunc ergo exaudi, Deus noster, orationem servi tui et preces eius et *p*ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quod desertum est, *q*propter temetipsum; 18 *r*inclina, Deus meus, aurem tuam et audi, aperi oculos tuos et vide desolationem nostram et *s*civitatem, super quam invocatum est nomen tuum, *t*neque enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. 19 Exaudi, Domine: placare, Domine, attende et fac, *u*ne moreris propter temetipsum, Deus meus, quia nomen tuum invocatum est super civitatem et super populum tuum.

20 *v*Cumque adhuc loquerer et orarem et confiterer peccata mea et peccata populi mei Israël et prosternerem preces meas in conspectu Dei mei pro monte sancto Dei mei, 21 adhuc me loquente in oratione, ecce vir *x*Gabriel, quem videram in visione a principio, cito volans *v*tetigit me *z*in tempore sacrificii vespertini 22 et docuit me et locutus est mihi dixitque: Daniel, nunc egressus sum *a*ut docerem te, et intelligeres: 23 ab exordio precum tuarum egressus est sermo; *b*ego autem veni ut indicarem tibi quia *c*vir desideriorum es; tu ergo animadverte sermonem et intellige visionem. 24 *d*Septuaginta hebdomades abbreviatae sunt super populum tuum et super *e*urbem sanctam tuam, ut consummetur praevaricatio, et *f*finem accipiat peccatum, et deleatur

annis post decretum de urbe reaedificanda Messias venturus sit (20-27). Ultima demum visione, Gabriel, cui frustra angelus Persarum obstiterat, ne populo Dei ferret auxilium (10, 1-20), plura insinuat

iniquitas, et [g]adducatur iustitia sempiterna, et impleatur visio et prophetia, et [h]ungatur sanctus sanctorum. 25 [i]Scito ergo et animadverte: Ab exitu sermonis, ut iterum aedificetur Ierusalem usque ad [j]Christum [l]ducem, hebdomades septem et hebdomades sexaginta duae erunt, et rursum aedificabitur platea et muri [m]in angustia temporum. 26 Et post hebdomades sexaginta duas [n]occidetur Christus, et non erit eius populus qui eum negaturus est; et [o]civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et [p]finis eius vastitas, et [q]post finem belli [r]statuta desolatio. 27 Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium, et [r]erit in templo abominatio desolationis et usque ad [s]consummationem et finem perseverabit desolatio.

10 [a]Anno tertio Cyri regis Persarum verbum revelatum est Danieli [b]cognomento Baltassar, et [c]verbum verum et fortitudo magna, intellexitque sermonem; intelligentia enim est opus in visione. 2 In diebus ilis ego Daniel lugebam [d]trium hebdomadarum diebus, 3 panem desiderabilem non comedi, et caro et [e]vinum non introierunt in os meum; sed neque unguento unctus sum, donec complerentur trium hebdomadarum dies.

4 Die autem vicesima et quarta mensis primi eram [f]iuxta fluvium magnum, qui est [g]Tigris, 5 et levavi oculos meos et vidi, et [h]ecce vir unus vestitus lineis, et [i]renes eius accincti auro [j]obrizo, 6 et corpus eius [l]quasi chrysolithus, et facies eius [m]velut species fulguris, et [n]oculi eius ut lampas ardens, et bracchia eius et quae deorsum sunt usque ad pedes quasi species aeris candentis, et [o]vox sermonum eius ut vox multitudinis. 7 [p]Vidi autem ego Daniel solus visionem; porro viri qui erant mecum non viderunt, sed terror nimius, irruit super eos, et fugerunt in absconditum. 8 Ego autem relictus solus vidi visionem grandem hanc, et [q]non remansit in me fortitudo, sed et species mea immutata est in me, et emarcui nec habui quidquam virium 9 et audivi vocem sermonum eius et [r]audiens iacebam consternatus super faciem meam, et vultus meus haerebat terrae. 10 Et ecce manus tetigit me et erexit me super genua mea et super articulos manuum mearum 11 et dixit ad me: Daniel [s]vir desideriorum, intellige verba, quae ego loquor ad te, et [t]sta in gradu tuo; [u]nunc enim sum missus ad te. Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens. 12 Et ait ad me: [v]Noli metuere, Daniel, quia ex die primo, quo [x]posuisti cor tuum ad intelligendum ut te adfligeres in conspectu Dei tui, [y]exaudita sunt verba tua, et [z]ego veni propter sermones tuos. 13 [a]Princeps autem regni Persarum restitit mihi [b]viginti et uno diebus, et ecce [c]Michaël unus de principibus primis venit in adiutorium meum, et ego remansi ibi iuxta regem Persarum. 14 Veni autem ut docerem te quae ventura sunt populo tuo [d]in novissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies.

15 Cumque loqueretur mihi huiuscemodi verbis, deieci vultum meum ad terram [e]et tacui. 16 Et ecce [f]quasi similitudo filii hominis [g]tetigit labia mea, et aperiens os meum locutus sum et dixi ad eum qui stabat contra me: Domine mi, in visione tua dissolutae sunt compages meae, et nihil in me remansit virium: 17 et quomodo poterit servum domini mei loqui cum domino meo? nihil enim in me remansit virium, sed et halitus meus intercluditur. 18 Rursum ergo tetigit me quasi visio hominis et confortavit me 19 et dixit: Noli timere, vir desideriorum: pax tibi: confortare, et esto robustus Cumque loqueretur mecum, convalui et dixi: Loquere, domine mi, quia confortasti me. 20 Et ait: Nunquid scis quare venerim ad te? Et nunc revertar ut proelier adversum principem Persarum. Cum ego egrederer, apparuit [h]princeps Graecorum veniens. 21 Veruntamen adnuntiabo tibi quod expressum est in [i]scriptura veritatis; et nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michaël princeps vester.

11 Ego autem ab [a]anno primo Darii medi stabam ut confortaretur et roboraretur. 2 Et nunc [b]veritatem adnuntiabo tibi. Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside, et quartus ditabitur opibus nimiis super omnes et, cum invaluerit divitiis suis, concitabit omnes adversum [c]regnum Graeciae. 3 [d]Surget vero rex fortis et dominabitur

g Os 2, 19; Rm 3, 25, 26. — v. Jr 23, 5, 6.
h Ps 44, 8; Is 61, 1; Ac 4, 26, 27.
i 2 Par 36, 23; 1 Es 1, 3; 4, 24; 6, 15; 2 Es 6, 15.
j v. Jo 1, 41.
l Is 55, 4; Mic 5, 2. — cf. Ac 5, 31.
m cf. 2 Es 4, 7, 8, 16, 18.
n Is 53, 8. — cf. Lc 24, 26.
o cf. cp. 8, 13; 11, 31; Mt 24, 2 etc.
p Nh 1, 8. — cf. cp. 11, 10, 22.
q Mt 24, 6, 14.
r cp. 11, 31; 12, 11; Mt 24, 15. — cf. Lc 21, 20.
s Is 10, 23.

a cf. cp. 1, 21. — v. cp. 6, 28.
b v. cp. 1, 7.
c cf. cp. 8, 26.
d cf. vr. 13.
e cf. Ps 103, 15; 15, 12; 61, 3.

4-14] LL. 2 et 3 in fs. s. Mich. archang.
f cf. cp. 12, 5.
g Gn 2, 14; Tb 6, 1.
h cp. 12, 5-7. — cf. Js 5, 13; Ez 9, 2.
i cf. Ap 1, 13; 15, 6.
j (Jr 10, 9).
l cf. Ez 10, 9.
m Ez 1, 14; Mt 28, 3. — cf. Mt 24, 27.
n Ap 1, 14.
o Ap 1, 15.
p cf. Ac 9, 7; 22, 9.
q vr. 16. — cf. cp. 7, 28; Js 5, 1; 3 Rg 10, 5.
r vr. 15; cp. 8, 18. — cf. Mt 17, 6, 7.
s vr. 19; cp. 9, 23.
*11 sqq.] * cf. Catech. R. III 2, 9.*
t cf. Ez 2, 1, 2.
u cf. cp. 3, 95; 6, 22.
v vr. 19. — cf. Jd 6, 23; Lc 1, 30; Ap 1, 17.
x cf. cp. 9, 3.
y cf. Tb 12, 8; Ac 10, 4.
z cf. cp. 9, 23.
a vr. 20. — cf. Ecli 17, 14.
13] R. et Ant. in fss. s. Mich. archang.
b cf. vr. 2, 3.
c vr. 21; cp. 12, 1; Ju 9; Ap 12, 7.
d cp. 8, 26. — cf. Hab 2, 3.
e cp. 3, 33; Ps 38, 3, 10.
f vr. 18. — v. cp. 8, 15.
g cf. Is 6, 7; Jr 1, 9.

h cf. Js 5, 14; 4 Rg 19, 35; Ecli 17, 14.
i cf. cp. 8, 26; 11, 2; 12, 1, 4.

a cp. 9, 1.
b v. cp. 10, 21.

c cp. 8, 21.
d cf. cp. 7, 6; 8, 5, 21.

de Alexandri Magni imperio et praesertim de regnis aegyptiaco et syro (11, 1-20) inter se bellantibus cum ante tum post illius Antiochi Epiphanis adventum (21-30), qui sacrilego ausu templum profanavit,

potestate multa et [e]faciet quod placuerit ei; 4 et, cum steterit, [f]conteretur regnum eius et dividetur [g]in quattuor ventos caeli; [h]sed non in posteros eius neque secundum potentiam illius, qua dominatus est; lacerabitur enim regnum eius etiam in externos, exceptis his. 5 Et confortabitur rex austri, et de principibus eius praevalebit super eum et dominabitur dicione; multa enim dominatio eius. 6 Et post finem annorum [i]foederabuntur, filiaque regis austri veniet ad regem aquilonis facere amicitiam, et non obtinebit fortitudinem bracchii nec stabit semen eius, et tradetur ipsa, et qui adduxerunt eam adulescentes eius, et qui confortabant eam in temporibus. 7 Et stabit de germine radicum eius plantatio, et veniet cum exercitu et ingredietur provinciam regis aquilonis et abutetur eis et obtinebit. 8 Insuper et deos eorum et sculptilia, [l]vasa quoque pretiosa argenti et auri captiva ducet in Aegyptum, ipse praevalebit adversum regem aquilonis. 9 Et intrabit in regnum rex austri et revertetur ad terram suam. 10 Filii autem eius provocabuntur et congregabunt multitudinem exercituum plurimorum, et veniet properans et [m]inundans et revertetur et concitabitur et congredietur cum robore eius. 11 Et [n]provocatus rex austri egredietur et pugnabit adversus regem aquilonis et [o]praeparabit multitudinem nimiam, et dabitur multitudo in manu eius, 12 et capiet multitudinem, et exaltabitur cor eius, et deiciet multa milia, sed non praevalebit. 13 Convertetur enim rex aquilonis, et praeparabit multitudinem multo maiorem quam prius, et in fine [p]temporum annorumque veniet properans cum exercitu magno et opibus nimiis. 14 Et in temporibus illis multi consurgent adversus regem austri, filii quoque praevaricatorum populi tui extollentur, ut impleant visionem, et [q]corruent. 15 Et veniet rex aquilonis et [r]comportabit aggerem et capiet urbes munitissimas, et bracchia austri non sustinebunt, et consurgent electi eius ad resistendum, et non erit fortitudo. 16 Et faciet veniens super eum iuxta placitum suum, et [s]non erit qui stet contra faciem eius, et stabit [t]in terra inclita et consumetur in manu eius, 17 et [u]ponet faciem suam, ut veniat ad tenendum universum regnum eius, et recta faciet cum eo et filiam feminarum dabit ei, ut evertat illud, et non stabit nec illius erit: 18 et convertet faciem suam ad insulas et capiet multas et cessare faciet principem opprobrii sui, et [v]opprobrium eius convertetur in eum, 19 et convertet faciem suam ad imperium terrae suae et [x]impinget et corruet et [y]non invenietur, 20 et stabit in loco vilissimus et indignus decore regio et in paucis diebus conteretur non in furore nec in proelio. 21 Et stabit in loco eius despectus, et non tribuetur ei honor regius, et veniet clam et [z]obtinebit regnum in fraudulentia, 22 et bracchia pugnantis expugnabuntur a facie eius et conterentur, insuper et dux foederis. 23 Et [a]post amicitias cum eo faciet dolum et ascendet et superabit in modico populo 24 et abundantes et uberes urbes ingredietur et faciet quae non fecerunt patres eius et patres patrum eius, rapinas et praedam et divitias eorum dissipabit et contra firmissimas cogitationes inibit, et hoc usque ad tempus. 25 Et [b]conciliabitur fortitudo eius et cor eius adversum regem austri in exercitu magno, et rex austri provocabitur ad bellum multis auxiliis et fortibus nimis, et non stabunt, quia inibunt adversus eum consilia, 26 et [d]comedentes panem cum eo conterent illum, exercitusque eius opprimetur, et cadent interfecti plurimi. 27 Duorum quoque regum cor erit ut malefaciant et ad mensam unam mendacium loquentur et non proficient, [j]quia adhuc finis in aliud tempus. 28 Et revertetur in terram suam [g]cum opibus multis, et [h]cor eius adversum testamentum sanctum, et faciet et revertetur in terram suam. 29 Statuto tempore [i]revertetur et veniet ad austrum, et non erit priori simile novissimum. 30 Et venient super eum [j]trieres et Romani, et percutietur et revertetur et indignabitur contra testamentum sanctuarii et faciet reverteturque et cogitabit adversum eos qui dereliquerunt testamentum sanctuarii. 31 Et bracchia ex eo stabunt et [l]polluent sanctuarium fortitudinis et [m]auferent iuge sacrificium et [l]abunt abominationem in desolationem, 32 et [n]impii in testamentum simulabunt fraudulenter; [o]populus autem sciens Deum suum obtine-

e vr. 16, 36. — cf. cp. 8, 4.
f cf. cp. 8, 8, 22.
g v. cp. 7, 2.
h 1 Mc 1, 6, 9. — cf. cp. 8, 8; Ps 108, 13.

i cf. cp. 7, 6.

j cf. vr. 23.

l cf. vr. 43.

m cf. Is 8, 8; Jr 46, 7; 47, 2.
n cp. 8, 7.

o vr. 13.

p cf. cp. 4, 13.

q vr. 19, 33, 34.
r v. Ez 4, 2.

s cf. Js 10, 8.
t vr. 41. —cf. Jr 3, 19; Ez 20, 6.
u v. Jr 42, 15.

v cf. Os 12, 14.
x vr. 14; Jr 46, 6.
y cf. Jb 20, 8; Ps 36, 10, 36: Ez 26, 21.

z cf. 2 Mc 4, 7, 10.

a cf. 2 Mc 4, 23, 24.

b cf. 1 Mc 1, 18, 19; 2 Mc 5, 1.
c cf. cp. 8, 9.

d cf. Ps 40, 10; Mr 14, 18; Jo 13, 18.
e cf. 1 Mc 1, 19.

f vr. 35.
g cf. 1 Mc 1, 20.
h cf vr. 30; 2 Mc 4, 15-21. — v. 1 Mc 1, 16, 21-24.
i cf. 2 Mc 5, 1.
j Nm 24, 24. — cf. Ez 27, 6.

l cf. 1 Mc 1, 38, 47.
m cp. 9, 27; 12, 11. — cf. 1 Mc 1, 57; 6, 7; Mt 24, 15. — cf. cp. 8, 13; 9, 27.
n cf. 1 Mc 1, 44, 45, 55.
o cf. 1 Mc 2, 42-47, 64; 3, 3-9.

legis observatores persecutus est (30-45), et a quo Michaël in auxilium missus populum Dei tandem liberavit (12, 1-3). De quibus omnibus, signandis in libro (4-7), Daniel audit etiam quo tempore ventura sint (8-13).

bit et faciet, 33 et [p]docti in populo docebunt plurimos et [q]ruent in gladio et in flamma et in captivitate et in rapina dierum. 34 Cumque corruerint, sublevabuntur [r]auxilio parvulo, et applicabuntur eis plurimi fraudulenter. 35 Et de eruditis ruent, ut [s]conflentur et eligantur et [t]dealbentur usque ad tempus praefinitum, quia adhuc aliud tempus erit. 36 Et faciet [u]iuxta voluntatem suam rex et elevabitur et [v]magnificabitur adversus omnem deum et adversus [x]Deum deorum [y]loquetur magnifica et dirigetur, [z]donec compleatur iracundia; perpetrata quippe est definitio. 37 Et deum patrum suorum non reputabit et erit in concupiscentiis feminarum nec quemquam deorum curabit, quia adversum universa consurget. 38 Deum autem Maozim in loco suo venerabitur, et deum, quem ignoraverunt patres eius, [a]colet auro et argento et lapide pretioso rebusque pretiosis 39 et faciet ut muniat Maozim cum deo alieno, quem cognovit, et multiplicabit gloriam et dabit eis potestatem in multis et terram dividet gratuito; 40 et in [b]tempore praefinito proeliabitur adversus eum rex aquilonis in curribus et in equitibus et in classe magna, et ingredietur terras et conteret et pertransiet. 41 Et introibit in [d]terram. Hae autem solae salvabuntur de manu eius: [e]Edom et Moab et principium filiorum Ammon. 42 Et [f]mittet manum suam in terras, et terra Aegypti non effugiet, 43 [g]et [d]ominabitur thesaurorum auri et argenti et in omnibus pretiosis Aegypti, per [h]Lybiam quoque et [i]Aethiopiam transibit. 44 [j]Et fama turbabit eum ab oriente et ab aquilone, et veniet in multitudine magna, ut conterat et interficiat plurimos, 45 et figet tabernaculum suum Apadno inter maria super montem inclitum et sanctum et veniet usque ad summitatem eius, et [l]nemo auxiliabitur ei.

12 In tempore autem illo consurget [a]Michaël princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui; et [b]veniet tempus quale non fuit ab eo ex quo gentes esse coeperunt usque ad tempus illud. Et in tempore illo salvabitur populus tuus, [c]omnis qui inventus fuerit scriptus in libro. 2 Et multi de his qui [d]dormiunt in terrae pulvere [e]evigilabunt: [f]alii in vitam aeternam, et alii in opprobrium ut videant semper. 3 [g]Qui autem docti fuerint [h]fulgebunt quasi splendor firmamenti, et [i]qui ad iustitiam erudiunt multos quasi stellae in perpetuas aeternitates.

4 Tu autem, Daniel, [j]claude sermones et signa librum [l]usque ad tempus statutum: plurimi pertransibunt, et multiplex erit scientia. 5 Et vidi, ego Daniel, et ecce quasi duo alii stabant, unus hinc super ripam [m]fluminis, et alius inde ex altera ripa fluminis; 6 et dixi viro, [n]qui erat indutus lineis, qui stabat super aquas fluminis: [o]Usquequo finis horum mirabilium? 7 Et audivi virum, qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, cum [p]elevasset dexteram et sinistram suam in caelum et [q]iurasset per viventem in aeternum, quia in [r]tempus et tempora et dimidium temporis; et, cum completa fuerit dispersio manus [s]populi sancti, complebuntur universa haec. 8 Et ego audivi et non intellexi et dixi: Domine mi, quid erit post haec? 9 Et ait: Vade, Daniel, quia clausi sunt signatique sermones usque ad praefinitum tempus. 10 [t]Eligentur et dealbabuntur et quasi ignis probabuntur multi, et [u]impie agent impii, neque intelligent omnes impii; porro docti [v]intelligent. 11 Et a tempore cum [w]ablatum fuerit iuge sacrificium, et posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta. 12 [x]Beatus qui exspectat et pervenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque. 13 Tu autem vade [y]ad praefinitum et [z]requiesces et stabis in sorte tua [a]in finem dierum.

Hucusque Danielem in hebraeo volumine legimus. Quae sequuntur usque ad finem libri de Theodotionis editione translata sunt.

13 Et erat vir habitans in Babylone, et nomen eius Ioakim. 2 Et accepit uxorem nomine [a]Susannam filiam Helciae, [b]pulchram nimis et timentem Deum; 3 parentes enim illius, [c]cum essent iusti, [d]erudierunt filiam suam secundum legem Moysi. 4 Erat autem Ioakim dives valde, et erat ei [e]pomarium vicinum domui suae, et ad ipsum confluebant Iudaei, eo quod esset honorabilior omnium.

p cp. 12, 3, 10.
q 1 Mc 2, 38; 9, 17, 18.
r cf. 1 Mc 3, 16, 17; 2 Mc 2, 22.
s cp. 12, 10. — cf. Ml 3, 3, 4; 2 Mc 6, 12.
t cf. Ap 7, 14.
u vr. 3. 16.
v cf. cp. 8, 10, 11; 1 Mc 1, 25, 43; 2 Th 2, 3, 4.
x cp. 2, 47; 3, 90; Dt 10, 17.
y cp. 7, 8, 25; Ap 13, 5, 6.
z cf. cp. 8, 19; Is 10, 25.

a cf. Jl 3, 5.

b cf. vr. 27, 35; cp. 8, 17.
c vr. 10. — cf. Zc 9, 4.
d vr. 16. — v. vr. 28.
e cf. Is 11, 14.
f v. 1 Mc 1, 17-19.
g 1 Mc 1, 20. — cf. vr. 8.
h cf. 2 Par 12, 3.
i 2 Par 12, 3; Ez 30, 4, 5; Nh 3, 9.
j v. 2 Mc 5, 11-14.

l cf. 2 Mc 8, 28.
1] *R. in fss. s. Mich. archang.*
a v. cp. 10, 13.
b Jr 30, 7; Mt 24, 21. — cf. Ap 16, 18.
c Ex 32, 32, 33; Is 4, 3. — cf. Ps 68, 29; Ez 13, 9; Lc 10, 20; Ap 20, 12.
d Jb 7, 21; 21, 16.
e cf. Is 26, 19. — v. Ez 37, 1-10.
f Mt 25, 46; Jo 5, 28, 29; Ac 24, 15; Ap 20, 12, 13.
2] ** Catech. R. I 12, 3.*
g vr. 10; cp. 11, 33; Ps 106, 43; Jr 9, 12; Os 14, 10.
h Pro 4, 18; Sap 3, 7; Mt 13, 43.
i cf. Is 53, 11; Ml 2, 6.
j vr. 9; cp. 8, 26. — cf. Is 8, 16; 29, 11; Ap 22, 10.
l cf. vr. 13. — v. cp. 8, 17.
m cf. cp. 10, 4.
n cp. 10, 5.
o cp. 8, 13.
p Gn 14, 22; Dt 32, 40; Ez 20, 5.
q Ap 10, 6.
r cp. 7, 25.
s cf. 8, 24.
t v. cp. 11, 35.
u cf. Ap 9, 20; 22, 11.
v cf. Mt 24, 15; Lc 21, 28.
w v. cp. 9, 27; 11, 31.
x cf. Mt 10, 22; Ap 2, 10.
y cf. Heb 9, 27 (?).
z Is 57, 2. — cf. Ap 6, 11.
a cf. Mt 13, 39.

1-62] *L. in sb. p. D. 3 Qdg.*
a (cf. Cn 2, 1; Os 14, 6).
b vr. 31.
3] ** cf. Catech. R. III 5, 21.*
c cf. Lc 1, 6.
d Dt 4, 9; 6, 7. — cf. Tb 1, 10; 2 Tm 3, 15.
e vr. 7, 15. — cf. Cn 4, 13.

Historicae appendices. – 1. Historia Susannae (13, 1-64). *Uxor quaedam hebraea a duobus senibus ad adulterium sollicitata (1-21), quia renuit ac fortiter eis restitit, falso incriminatur. Eidem vero in Deo fidenti, cum ad mortem*

f vr. 41, 50. — cf. Jdt 6, 11.
g Jr 23, 14; 29, 22. — cf. Ez 7, 26.
h cf. Ex 22, 9.

8] * *cf. Catech. R. III 7, 10.*
i cf. Jb 31, 1, 12; Ecli 9, 5, 9.
j vr. 56. — cf. 3 Rg 11, 1-4; Ecli 19, 2; Os 4, 11.
l Ps 16, 11. — cf. Ps 13, 3.

m Gn 31, 2; Ex 4, 10; Js 4, 18 etc.

n cf. Rt 3, 3; 2 Rg 12, 20; Jdt 10, 3; Mt 6, 17.

o Jb 24, 15; Ecli 16, 16; 23, 25. — cf. Ps (10), 11; Is 29, 15.

p 1 Rg 28, 15; 1 Par 21, 13. *22, 23]* *R. in fr. 2 p. D. 1 Nbr.*
q vr. 41. — v. Lv 20, 10; Jo 8, 5.
r 2 Rg 24, 14; 1 Par 21, 13; Ecli 2, 22; 2 Mc 10, 4. — cf. Mt 10, 28; Heb 10, 31.
s cf. Gn 39, 9; 2 Rg 12, 13; Ecli 23, 27, 28.

t Nm 5, 18.
u cf. Gn 24, 65.

v Lv 24, 14.

x vr. 60. — cf. Ps 17, 31; 30, 2 etc. *35]* * *Catech. R. IV 15, 16.*
y cf. Nm 34, 30; Dt 19, 15; 1 Tm 5, 19.

z cf. vr. 5.
a cf. vr. 22; Lv 20, 10; Jo 8, 5. *42b]* * *Conc. Valent. (an. 855) can. 2.*

5 Et constituti sunt de populo [f]duo senes iudices in illo anno, de quibus locutus est Dominus, quia '[g]egressa est iniquitas de Babylone a senioribus iudicibus, qui videbantur regere populum'. 6 Isti frequentabant domum Ioakim et [h]veniebant ad eos omnes qui habebant iudicia. 7 Cum autem populus revertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna et deambulabat in pomario viri sui. 8 Et [i]videbant eam senes cotidie ingredientem et deambulantem et exarserunt in concupiscentiam eius 9 et [j]everterunt sensum suum et declinaverunt oculos suos, ut non viderent caelum neque recordarentur iudiciorum iustorum. 10 Erant ergo ambo vulnerati amore eius nec iudicaverunt sibi vicissim dolorem suum, 11 erubescebant enim indicare sibi concupiscentiam suam volentes concumbere cum ea. 12 Et observabant cotidie sollicitius videre eam. Dixitque alter ad alterum: 13 Eamus domum, quia hora prandii est; et egressi recesserunt a se. 14 Cumque revertissent, venerunt in unum, et sciscitantes ab invicem causam confessi sunt concupiscentiam suam et tunc in communi statuerunt tempus, quando eam possent invenire solam.

15 Factum est autem, cum observarent diem aptum, ingressa est aliquando [m]sicut heri et nudiustertius cum duabus solis puellis voluitque lavari in pomario, aestus quippe erat, 16 et non erat ibi quisquam praeter duos senes absconditos et contemplantes eam. 17 Dixit ergo puellis: Adferte mihi [n]oleum et smigmata et ostia pomarii claudite, ut laver. 18 Et fecerunt sicut praeceperat; clauseruntque ostia pomarii et egressae sunt per posticum, ut adferrent quae iusserat, nesciebantque senes intus esse absconditos.

19 Cum autem egressae essent puellae, surrexerunt duo senes et accurrerunt ad eam et dixerunt: 20 Ecce ostia pomarii clausa sunt, et [o]nemo nos videt, et nos in concupiscentia tui sumus; quam ob rem adsentire nobis et commiscere nobiscum. 21 Quod si nolueris, dicemus contra te testimonium, quod fuerit tecum iuvenis, et ob hanc causam emiseris puellas a te.

22 Ingemuit Susanna et ait: [p]Angustiae sunt mihi undique; si enim hoc egero, [q]mors mihi est; si autem non egero, non effugiam manus vestras; 23 [r]sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quam [s]peccare in conspectu Domini. 24 Et exclamavit voce magna Susanna, exclamaverunt autem et senes adversus eam, 25 et cucurrit unus ad ostia pomarii et aperuit. 26 Cum ergo audissent clamorem famuli domus in pomario, irruerunt per posticum ut viderent quidnam esset. 27 Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt servi vehementer, quia nunquam dictus fuerat sermo huiuscemodi de Susanna.

Et facta est dies crastina. 28 Cumque venisset populus ad Ioakim virum eius, venerunt et duo presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam ut interficerent eam. 29 Et dixerunt coram populo: Mittite ad Susannam filiam Helciae uxorem Ioakim. Et statim miserunt. 30 Et venit cum parentibus et filiis et universis cognatis suis. 31 Porro Susanna erat delicata nimis et pulchra specie; 32 at iniqui illi iusserunt ut [t]discooperiretur (erat enim cooperta), ut vel sic satiarentur decore eius. 33 Flebant igitur sui, et omnes qui noverant eam.

34 Consurgentes autem duo presbyteri in medio populi [v]posuerunt manus suas super caput eius. 35 Quae flens suspexit ad caelum: [x]erat enim cor eius fiduciam habens in Domino. 36 Et [y]dixerunt presbyteri: Cum deambularemus in pomario soli, ingressa est haec cum duabus puellis et clausit ostia pomarii et dimisit a se puellas, 37 venitque ad eam adulescens, qui erat absconditus, et concubuit cum ea. 38 Porro nos, cum essemus in angulo pomarii, videntes iniquitatem cucurrimus ad eos et vidimus eos pariter commisceri. 39 Et illum quidem non quivimus comprehendere, quia fortior nobis erat et, apertis ostiis exsilivit. 40 Hanc autem, cum apprehendissemus, interrogavimus quisnam esset adulescens, et noluit indicare nobis. Huius rei testes sumus. 41 Credidit eis multitudo [z]quasi senibus et iudicibus populi, et [a]condemnaverunt eam ad mortem.

42 Exclamavit autem voce magna Susanna et dixit: Deus aeterne,

[b]qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant, 43 tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me; et ecce morior, cum nihil horum fecerim, quae isti malitiose composuerunt adversum me. 44 [c]Exaudivit autem Dominus vocem eius.

45 Cumque duceretur ad mortem, [d]suscitavit Dominus spiritum sanctum pueri iunioris, cuius nomen Daniel, 46 et exclamavit voce magna: [e]Mundus ego sum a sanguine huius. 47 Et conversus omnis populus ad eum dixit: Quis est iste sermo, quem tu locutus es? 48 Qui, cum staret in medio eorum, ait: [f]Sic fatui, filii Israël? [g]non iudicantes neque quod verum est cognoscentes condemnastis [h]filiam Israël. 49 Revertimini ad iudicium, quia falsum testimonium locuti sunt adversus eam.

50 Reversus est ergo populus cum festinatione, et dixerunt ei senes: Veni et sede in medio nostrum et iudica nobis, quia [i]tibi Deus dedit honorem senectutis. 51 Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab invicem procul, et diiudicabo eos.

52 Cum ergo divisi essent alter ab altero, vocavit unum de eis et dixit ad eum: Inveterate dierum malorum, nunc [j]venerunt peccata tua, quae operabaris prius 53 [k]iudicans iudicia iniusta, [l]innocentes opprimens et dimittens noxios, dicente Domino: '[m]Innocentem et iustum non interficies'. 54 Nunc ergo, si vidisti eam, dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi. Qui ait: Sub schino. 55 Dixit autem Daniel: Recte mentitus es in caput tuum: ecce enim angelus Dei, accepta sententia ab eo, [n]scindet te medium. 56 Et, amoto eo, iussit venire alium et dixit ei: [o]Semen Chanaan et non Iuda, [p]species decepit te, et concupiscentia subvertit cor tuum. 57 Sic faciebatis filiabus Israël, et illae timentes loquebantur vobis; sed filia Iuda non sustinuit iniquitatem vestram. 58 Nunc ergo, dic mihi sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi. Qui ait: Sub prino. 59 Dixit autem ei Daniel: Recte mentitus es et tu in caput tuum; manet enim angelus Domini gladium habens, ut secet te medium et interficiat vos.

60 Exclamavit itaque omnis coetus voce magna, et benedixerunt Deum, qui salvat sperantes in se, 61 et [q]consurrexerunt adversus duos presbyteros (convicerat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse testimonium) feceruntque eis sicut male egerant adversus proximum, 62 ut facerent [r]secundum legem Moysi, et interfecerunt eos, et salvatus est sanguis innoxius in die illa.

63 [s]Helcias autem et uxor eius laudaverunt Deum pro filia sua Susanna cum Ioakim marito eius et cognatis omnibus, quia non esset inventa in ea res turpis. 64 [t]Daniel autem factus est magnus in conspectu populi a die illa et deinceps.

65 Et rex Astyages [u]appositus est ad patres suos, et suscepit Cyrus Perses regnum eius.

14 Erat autem Daniel conviva regis et honoratus super omnes amicos eius. 2 Erat quoque idolum apud Babylonios, nomine [a]Bel, et impendebantur in eo per dies singulos similae artabae duodecim et oves quadraginta vinique amphorae sex. 3 Rex quoque colebat eum et ibat per singulos dies adorare eum; [b]porro Daniel adorabat Deum suum. Dixitque ei rex: Quare non adoras Bel? 4 Qui respondens ait ei: Quia non colo idola [c]manufacta, sed [d]viventem Deum, [e]qui creavit caelum et terram et habet potestatem omnis carnis. 5 Et dixit rex ad eum: Non videtur tibi esse Bel vivens deus? An non vides quanta comedat et bibat cotidie? 6 Et ait Daniel [f]arridens: Ne erres rex; iste enim intrinsceus luteus est et [g]forinsecus aereus neque comedit aliquando. 7 Et iratus rex vocavit sacerdotes eius et ait eis: Nisi dixeritis mihi quis est qui comedat [h]impensas has, moriemini; 8 si autem ostenderitis quoniam Bel comedat haec, morietur Daniel, quia blasphemavit in Bel. Et dixit Daniel regi: Fiat iuxta verbum tuum.

9 Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus et parvulis et filiis. Et venit rex cum Daniele in templum Bel. 10 Et dixerunt sacerdotes Bel: Ecce nos egredimur foras, et tu, rex, pone escas et vinum misce et claude ostium et [i]signa anulo

b cp. 2, 22; Ps 13, 8, 12; Heb 4, 13.

c cf. Ps 9, 10, 11; Tb 3, 14.
d cf. 2 Par 36, 22; Ag 1, 14.

e cf. Mt 27, 24; Ac 18, 6.

f cf. Pro 17, 15.
g cf. Dt 19, 18.
h cf. vr. 57.

i cf. Sap 4, 8, 9; Ecli 25, 6, 7.

j cf. Nm 32, 23; Is 59, 12.
k cf. Pro 17, 15, 26.
l Ps 93, 21; Pro 24, 24; Is 5, 23.
m Ex 23, 7. — cf. Lv 19, 15.

n vr. 59. — cf. Mt 24, 51; Lc 12, 46.
o Ez 16, 3. — cf. Gn 9, 25-27; Os 12, 7.
p vr. 9. — cf. Ecli 19, 2.

q Pro 19, 5, 9; Sap 1, 11. — cf. cp. 6, 24.

r v. Dt 19, 19.

s vr. 2, 29.

t Ez 14, 14. — cf. Lc 1, 15.

u cf. Gn 25, 8, 17; 35, 29.

a vr. 21; Is 46, 1; Jr 50, 2; Bar 6, 40.

b cf. cp. 6, 10, 13.

c v. Ps 113, 4 (bis).
d cp. 6, 20, 26; 12, 7; 1 Rg 17, 26; Est 16, 16. — cf. vr. 23, 24.
e cf. Sap 13, 3; Ac 14, 15; Rm 1, 19.
f vr. 18.
g v. Jr 10, 5, 9; Bar 6, 50.
h v. vr. 2.

i vr. 13. — cf. cp. 6, 17.

dotum fraudes detegit (65-14, 26), quapropter cum aulicorum iram in se converteret, in lacum iterum proiectus (27-29) mirabiliter nutritur (30-38) atque inde post dies septem illaesus a Dario eruitur (39-42).

tuo; 11 et, cum ingressus fueris mane, nisi inveneris omnia comesta a Bel, morte moriemur, vel Daniel qui mentitus est adversum nos. 12 Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum et per illum ingrediebantur semper et devorabant ea. 13 Factum est igitur, postquam egressi sunt illi, rex posuit cibos ante Bel, praecepit Daniel pueris suis, et attulerunt cinerem, et cribravit per totum templum coram rege, et egressi clauserunt ostium et signantes anulo regis abierunt. 14 Sacerdotes autem egressi sunt nocte, iuxta consuetudinem suam, et uxores et filii eorum et comederunt omnia et biberunt.

15 Surrexit autem rex diluculo, et Daniel cum eo. 16 Et ait rex: Salvane sunt signacula, Daniel? Qui respondit: Salva, rex. 17 Statimque cum aperuisset ostium, intuitus rex mensam exclamavit voce magna: Magnus es, Bel, et non est apud te dolus quisquam. 18 Et [j]risit Daniel et tenuit regem ne ingrederetur intro et dixit: Ecce pavimentum; animadverte cuius vestigia sint haec. 19 Et dixit rex: Video vestigia virorum et mulierum et infantium. Et iratus est rex. 20 Tunc apprehendit sacerdotes et uxores et filios eorum, et ostenderunt ei abscondita ostiola, per quae ingrediebantur et consumebant quae erant super mensam. 21 [l]Occidit ergo illos rex et tradidit Bel in potestatem Danielis, qui subvertit eum et templum eius.

22 Et erat draco magnus in loco illo, et [m]colebant eum Babylonii. 23 Et dixit rex Danieli: Ecce nunc non potes dicere, quia iste non sit Deus vivens; adora ergo eum. 24 Dixitque Daniel: [n]Dominum Deum meum adoro, quia ipse est Deus vivens; iste autem non est Deus vivens. 25 Tu autem, rex, da mihi potestatem, et interficiam draconem absque gladio et fuste. Et ait rex: Do tibi. 26 Tulit ergo Daniel picem et adipem et pilos et coxit pariter fecitque massas et dedit in os draconis, et diruptus est draco, et dixit: Ecce quem colebatis.

27 Quod cum audissent Babylonii, [o]indignati sunt vehementer et congregati adversum regem dixerunt: Iudaeus factus est rex; [p]Bel destruxit, draconem interfecit et sacerdotes occidit. 28 Et dixerunt, cum venissent ad regem: Trade nobis Danielem, alioquin interficiemus te et domum tuam. 29 Vidit ergo rex, quod irruerent in eum vehementer, et necessitate compulsus tradidit eis Danielem. 30 [q]Qui, miserunt eum in lacum leonum, et erat ibi diebus sex; 31 porro in lacu erant leones septem, et dabantur eis duo corpora cotidie et duae oves et tunc non data sunt eis, ut devorarent Danielem.

32 Erat autem Habacuc propheta in Iudaea, et ipse coxerat pulmentum et intriverat panes in alveolo et ibat in campum ut ferret messoribus. 33 Dixitque angelus Domini ad Habacuc: Fer prandium, quod habes, in Babylonem Danieli, qui est in lacu leonum. 34 Et dixit Habacuc: Domine, Babylonem non vidi et lacum nescio. 35 Et [r]apprehendit eum angelus Domini in vertice eius et [s]portavit eum capillo capitis sui posuitque eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui. 36 Et clamavit Habacuc dicens: Daniel, serve Dei, tolle prandium [t]quod misit tibi Deus. 37 Et ait Daniel: Recordatus es mei, Deus, et [u]non dereliquisti diligentes te. 38 Surgensque Daniel comedit. Porro angelus Domini restituit Habacuc confestim in loco suo.

39 [v]Venit ergo rex die septimo, ut lugeret Danielem, et venit ad lacum et introspexit, et ecce Daniel sedens in medio leonum. 40 Et exclamavit voce magna rex dicens: Magnus es, Domine [x]Deus Danielis. Et extraxit eum de lacu leonum. 41 [y]Porro illos, qui perditionis eius causa fuerant, intromisit in lacum; et devorati sunt in momento coram eo. 42 Tunc rex ait: Paveant omnes habitantes in universa terra Deum Danielis, quia ipse est salvator, faciens signa et mirabilia in terra, qui [z]liberavit Danielem de lacu leonum.

j v. vr. 12.

l cf. vr. 28.

m cf. Sap 15, 18; Rm 1, 23.

n Dt 6, 13.

o cf. cp. 6, 4, 5.
p v. vr. 21, 26.
28-42] *L. in fr. 3 p. D. Pss.*

q cf. cp. 6, 16.

35] * *cf. Catech. R. I 7, 2.*
r cf. Ez 8, 3; 40, 2.
s cf. 4 Rg 2, 11; Ac 8, 39, 40; 2 Cor 12, 2, 3.

t cf. 3 Rg 17, 4.

u cf. Ps 144, 20; Eccli 31, 30. — v. Ps 96, 10.

v cf. cp. 6, 19.
39, 40] * *Catech. R. IV 16, 8.*
x cp. 6, 26. — cf. cp. 3, 95, 96.
y cf. cp. 6, 24.

z cf. Heb 11, 33.

PROPHETIA OSEE

1 VERBUM Domini, quod factum est ad Osee filium Beeri [a]in diebus Oziae, Ioathan, Achaz, Ezechiae regum Iuda et [b]in diebus Ieroboam filii Ioas regis Israël.

2 Principium loquendi Domino in Osee. Et dixit Dominus ad Osee: [c]Vade, sume tibi uxorem fornicationum et fac tibi [d]filios fornicationum, [e]quia fornicans fornicabitur terra a Domino. 3 Et abiit et accepit Gomer filiam Debelaim, et concepit et peperit ei filium. 4 Et dixit Dominus ad eum: Voca nomen eius [f]Iezrahel, quoniam adhuc modicum et [g]visitabo sanguinem Iezrahel super domum Iehu et [h]quiescere faciam regnum domus Israël 5 et in illa die [i]conteram arcum Israël [j]in valle Iezrahel.

6 Et concepit adhuc et peperit filiam. Et dixit ei: [k]Voca nomen eius absque misericordia, quia [m]non addam ultra misereri domui Israël, sed oblivione obliviscar eorum 7 et [n]domui Iuda miserebor et salvabo eos in Domino Deo suo et [o]non salvabo eos in arcu et gladio et in bello et in equis et in equitibus.

8 Et ablactavit eam, quae erat absque misericordia, et concepit et peperit filium. 9 Et dixit: [p]Voca nomen eius non populus meus, quia [q]vos non populus meus, et [r]ego non ero vester.

10 Et [s]erit numerus filiorum Israël [t]quasi harena maris, quae sine mensura est et non numerabitur, [u]Et erit, in loco ubi dicetur eis: Non populus meus vos; dicetur eis: [v]Filii [x]Dei viventis. 11 Et [y]congregabuntur filii Iuda et filii Israël pariter et [z]ponent sibimet caput unum et ascendent de terra, quia magnus dies Iezrahel.

2 Dicite fratribus vestris: [a]Populus meus; et sorori vestrae: misericordiam consecuta.

2 Iudicate matrem vestram, iudicate, quoniam [c]ipsa non uxor mea, et ego non vir eius. Auferat [d]fornicationes suas a facie sua et adulteria sua de medio uberum suorum; 3 [e]ne forte exspoliem eam nudam et statuam eam [f]secundum diem nativitatis suae et ponam eam quasi [g]solitudinem et statuam eam velut terram inviam et interficiam eam siti. 4 Et [h]filiorum illius non miserebor, quoniam [i]filii fornicationum sunt; 5 quia [j]fornicata est mater eorum, confusa est quae concepit eos; quia dixit: [l]Vadam post amatores meos, qui [m]dant panes mihi et aquas meas, lanam meam et linum meum, oleum meum et potum meum.

6 Propter hoc ecce [n]ego saepiam viam tuam spinis et saepiam eam maceria, et semitas suas non inveniet. 7 Et sequetur amatores suos et non apprehendet eos et quaeret eos et non inveniet et dicet: [o]Vadam et revertar ad [p]virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis quam nunc. 8 Et [q]haec nescivit, quia [r]ego dedi ei [s]frumentum et vinum et oleum et [t]argentum multiplicavi ei et aurum, quae fecerunt Baal. 9 [u]Idcirco convertar et sumam frumentum meum in tempore suo et vinum meum in tempore suo et liberabo lanam meam et linum meum, quae operiebant ignominiam eius, 10 et nunc [v]revelabo stultitiam eius in oculis amatorum eius, et vir non eruet eam de manu mea, 11 et [x]cessare faciam omne gaudium eius, [y]sollemnitatem eius, neomeniam eius, sabbatum eius et omnia festa tempora eius 12 et corrumpam vineam eius et ficum eius, [z]de quibus dixit: [a]Mercedes hae meae sunt, quas dederunt mihi amatores mei; et [b]ponam eam in saltum, et [c]comedet eam bestia agri, 13 et [d]visitabo super eam dies [e]Baalim, quibus accendebat incensum et [f]ornabatur inaure sua et monili suo et ibat post amatores suos et mei oblivisceabatur, dicit Dominus.

1-11] LL. in D. 4 Nbr.
a Is 1, 1; Am 1, 1; Mic 1, 1. — v. 2 Par 26, 1-23.
b Am 1, 1. — v. 4 Rg 14, 16-29.

c cf. cp. 3, 1.
d cp. 2, 4.
e cp. 9, 1. — cf. cp. 2, 5. — v. Ez 16, 15.

f cf. vr. 6, 9.
g cf. 4 Rg 24-27, 33; 10, 11, [13, 17, 25.
h cf. Am 7, 9, 11.
i cf. 4 Rg 15, 29.
j Js 17, 16; Jd 6, 33; 1 Rg 29, 1.
k cf. vr. 4, 9; cp. 2, 1, 23; Rm 9, 25; 1 Pt 2, 10.
m cp. 2, 4; 4 Rg 17, 6, 23.
n cf. cp. 11, 12; 4 Rg 19, 34, 35.
o 1 Rg 17, 47. — cf. cp. 2, 18; Ps 32, 16, 17; Zc 4, 6.
p vr. 4, 6.
q cp. 2, 24. — cf. Lv 26, 12.
r cf. Ex 3, 14.
s cf. Is 10, 22; Ez 36, 10, 37.
t Gn 22, 17; Jr 33, 22. — v. Gn
u (all) Rm 9, 26. [13, 16.
v Dt 14, 1. — cf. 2 Cor 6, 18.
x v. Dn 6, 20; Mt 16, 16.
y Is 11, 12, 13; Jr 3, 18; 50, 4; Ez 34, 23; Zc 10, 6. — v. Ez
z cf. cp. 3, 5. [37, 16-24.

a cf. cp. 1, 9.
b cf. cp. 1, 6.
c cf. Is 50, 1.
d cf. cp. 4, 12; Ez 16, 25.
e cf. Ez 16, 39, 40; 23, 26. — v. Lv 20, 10; Dt 22, 22.
f cf. Ez 16, 4.
g cf. Ez 19, 13.
h cp. 1, 6.
i cp. 1, 2. — cf. Jo 8, 41.
j cf. cp. 1, 2.
l cf. vr. 12, 13.
m cf. cp. 9, 1; Jr 44, 17.

n cf. Jb 3, 23; 19, 8; Lm 3, 7, 9.

o cf. Lc 15, 17, 18.
p cf. Is 54, 5, 6; Jr 3, 14.
q cf. Is 1, 3; 5, 13; Jr 8, 7.
r Ez 16, 19. — cf. Dt 3, 18; 4, 38; 32, 13-15.
s cf. Dt 7, 13; Ez 27, 17.
t cf. Ez 16, 17, 18.
u cf. vr. 3; cp. 9, 2; Jl 1, 10; Ag 1, 11.
v Lm 1, 8; Ez 17, 37; 23, 29.
x cf. Is 24, 8; Jr 7, 34; Am 8, *y* cf. 3 Rg 12, 32. [10.
z cf. vr. 5.
a cf. Mic 1, 7.
b cf. Jr 22, 5; 44, 6; Ez 6, 6.
c cf. cp. 13, 8.
d cf. cp. 4, 9.
e cf. cp. 11, 2; 12, 1.
f cf. Ez 23, 40-42.

Sceleribus populi opponuntur cum iustitia tum bonitas Dei. *Post introductionem, in qua de symbolicis prophetae coniugiis et de filiis inde susceptis agitur (1, 1-3, 5), Osee, cur Iuda, lege contempta, morem gerat Israël et idololatriae*

g cf. Ez 20, 10, 35.
h Is 40, 2. *i* Js 7, 24-26.
j cf. Jr 2, 2; Ez 16, 22, 43, 60.
k vr. 18, 21. *l* cf. Jo 15, 15.
m Sph 1, 14; Zc 13, 2. — cf. Ex 23, 13; Sap 13, 27.
n Ez 34, 25. — cf. Jb 5, 23.
o cf. Is 11, 6, 7.
p Ps 45, 10; Is 2, 4; 9, 5; Ez 39, 9, 10; Zc 9, 10.
q Jdt 9, 10; 16, 3; 2 Mc 12, 28.
r Lv 26, 5; Jr 23, 6; 33, 37.
s cf. Ez 37, 26; 2 Cor 11, 2.
t Jr 31, 34; Ez 6, 7; Jo 17, 3.
u cf. Zc 8, 12.
v cf. cp. 1, 4, 11.
x Jr 31, 27. — cf. cp. 1, 10; Zc 10, 9. — v. Ez 36, 9-11.
y (all) Rm 9, 25, 20. — cf. cp. 2 cp. 1, 9; 1 Pt 2, 10. [1, 6.
a vr. 1; Zc 13, 9. — v. Lv 26, 12; Sap 18, 13; Jr 31, 33.

a cf. cp. 1, 2, 3.
b (cf. Ex 21, 22).
c cf. cp. 10, 3, 7.
d cf. cp. 9, 4.
e cf. cp. 8, 11; 10, 2.
f cf. Jd 17, 5; 18, 14, 17.
g cf. cp. 6, 1; 14, 1.
h Jr 29, 13; 50, 4. — v. cp. 5, 15.
i Jr 30, 9; Ez 34, 23; 37, 24. — cf. cp. 1, 11. — v. Jr 23, 5.
j cf. Mic 7, 17.
l Is 2, 2. — v. Mic 4, 1-3.

a v. cp. 5, 1.
1-10] LL. in fr. 2 p. D. 4 Nbr.
b cp. 12, 2; Is 2, 13, 14; Jr 25. 31; Mic 6, 2.
c cf. vr. 6, 14; Is 5, 13; Jr 4, 22; 5, 4.
d cf. cp. 7, 1.
e cf. cp. 12, 14; Mic 3, 10; 7, 2.
f Is 24, 4; Jr 4, 28; Jb 1, 10.
g Jl 1, 18.
h cf. Ez 38, 20.
i cf. vr. 17.
j cf. Dt 17, 12.
l cp. 2, 2.
m cf. vr. 1, 14.
n cf. Pro 1, 29, 30.
o cf. 3 Rg 12, 31; 13, 33.
p cf. cp. 10, 1; 13, 6.
q 1 Rg 2, 30; Ml 2, 9. — cf. Ps 105, 20; Jr 2, 11.
r cf. Lv 6, 25, 26; Ez 44, 29.
s Is 24, 2.
t Lv 26, 26; Is 9, 20; Mic 6, 14; Ag 1, 6.
*11] * Catech. R. III 7, 9.*
u Pro 20, 1; 23, 29-35. — cf. cp. 7, 5; Gn 9, 21; 19, 33, 35; 3 Rg 11, 4; Ecli 9, 12, 13.
v cf. Jd 18, 5; Ez 21, 21.
x cp. 5, 4. — cf. cp. 2, 2.
y Ez 6, 13.
z Dt 12, 2; 3 Rg 14, 23; 4 Rg 16, 4; 17, 10; Is 57, 5; Jr 2, 20; 3, 6, 13; 17, 2; Ez 6, 13; 20, 28. — cf. Sap 14, 12; Is [1, 29.
a Jr 5, 9.
b cf. cp. 9, 10.
c 3 Rg 14, 24. — v. Jb 36, 14.
d cf. vr. 1, 6.
e cf. cp. 5, 5. — v. cp. 6, 4.
f Am 5, 5.
g cp. 9, 15; 12, 11.
h cp. 5, 8; 10, 5. — cf. 3 Rg 12, 29; Am (1, 5;) 5, 5.
i cf. vr. 12; cp. 5, 3, 5, 9.
j cf. Mt 15, 14.
l cf. cp. 9, 10.

14 Propter hoc ecce ego lactabo eam et *g*ducam eam in solitudinem et *h*loquar ad cor eius 15 et dabo ei vinitores eius ex eodem loco et *i*vallem Achor ad aperiendam spem; et canet ibi iuxta dies *j*iuventutis suae et iuxta dies ascensionis suae de terra Aegypti. 16 Et erit *k*in die illa, ait Dominus, *l*vocabit me: Vir meus, et non vocabit me ultra: Baali. 17 Et *m*auferam nomina Baalim de ore eius, et non recordabitur ultra nominis eorum; 18 et *n*percutiam cum eis foedus in die illa cum *o*bestia agri et cum volucre caeli et cum reptili terrae, et *p*arcum et gladium et *q*bellum conteram de terra et dormire eos faciam *r*fiducialiter, 19 et *s*sponsabo te mihi in sempiternum et sponsabo te mihi in iustitia et iudicio et in misericordia et in miserationibus, 20 et sponsabo te mihi in fide, et *t*scies quia ego Dominus. 21 Et erit in die illa, exaudiam, dicit Dominus, exaudiam caelos, et illi exaudient terram, 22 et terra exaudiet triticum et vinum et oleum, et haec exaudient *v*Iezrahel, 23 et *x*seminabo eam mihi in terra et *y*misereboi eius, quae fuit absque misericordia; 24 et dicam *z*non populo meo: Populus meus es tu; et ipse dicet: *a*Deus meus es tu.

3 Et dixit Dominus ad me: *a*Adhuc vade et dilige mulierem dilectam amico et adulteram, sicut diligit Dominus filios Israël et ipsi respiciunt ad deos alienos et diligunt vinacia uvarum. 2 Et *b*fodi eam mihi quindecim argenteis et coro hordei et dimidio coro hordei 3 et dixi ad eam: Dies multos exspectabis me, non fornicaberis et non eris viro; sed et ego exspectabo te.

4 Quia dies multos sedebunt filii Israël *c*sine rege et sine principe et *d*sine sacrificio et *e*sine altari et sine *f*ephod et sine theraphim; 5 et post haec *g*revertentur filii Israël et *h*quaerent Dominum Deum suum et David regem suum, et *j*pavebunt ad Dominum et ad bonum eius in *l*novissimo dierum.

4 *a*Audite verbum Domini, filii Israël, quia *b*iudicium Domino cum habitatoribus terrae; non est enim veritas, et non est misericordia, et *c*non est scientia Dei in terra. 2 *d*Maledictum et mendacium et homicidium et furtum et adulterium inundaverunt, et *e*sanguis sanguinem tetigit. 3 *f*Propter hoc lugebit terra, et infirmabitur omnis qui habitat in ea, *g*in bestia agri et in volucre caeli; *h*sed et pisces maris congregabuntur.

4 *i*Veruntamen unusquisque non iudicet et non arguatur vir; populus enim tuus sicut *j*hi qui contradicunt sacerdoti. 5 Et corrues hodie, et corruet etiam propheta tecum. Nocte tacere feci *l*matrem tuam. 6 Conticuit populus meus, eo quod *m*non habuerit scientiam. *n*Quia tu scientiam reppulisti, repellam te, *o*ne sacerdotio fungaris mihi; et oblita es legis Dei tui, obliviscar filiorum tuorum et ego. 7 *p*Secundum multitudinem eorum sic peccaverunt mihi; *q*gloriam eorum in ignominiam commutabo. 8 *r*Peccata populi mei comedent, et ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum. 9 *s*Et erit sicut populus sic sacerdos, et visitabo super eum vias eius et cogitationes eius reddam ei. 10 *t*Et comedent et non saturabuntur, fornicati sunt et non cessaverunt, quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo.

11 *u*Fornicatio et vinum et ebrietas auferunt cor. 12 Populus meus *v*in ligno suo interrogavit, et baculus eius adnuntiavit ei; *x*spiritus enim fornicationum decepit eos, et fornicati sunt a Deo suo. 13 *y*Super capita montium sacrificabant et super colles accendebant thymiama, *z*subtus quercum et populum et terebinthum, quia bona erat umbra eius; ideo fornicabuntur filiae vestrae, et sponsae adulterae erunt. 44 *a*Non visitabo super filias vestras, cum fuerint fornicatae, et super sponsas vestras, cum adulteraverint; quoniam *b*ipsi cum meretricibus conversabantur et cum *c*effeminatis sacrificabant, et populus *d*non intelligens vapulabit.

15 Si fornicaris tu, *e*Israël, non delinquat saltem Iuda; et *f*nolite ingredi in *g*Galgala et ne ascenderitis in *h*Bethaven neque iuraveritis: Vivit Dominus. 16 Quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israël, nunc pascet eos Dominus quasi agnum in latitudine. 17 *i*Particeps idolorum Ephraim, *j*dimitte eum; 18 separatum est convivium eorum, fornicatione fornicati sunt, dilexerunt *l*adferre ignominiam protectores

indulgeat, causas inquirens (4, 1-19), repperit sacerdotes et reges populo esse scandalum (5, 1-5); at, cum neque sacrificiis neque foedere cum Assyria (6-14), sed revertendo ad salvatorem (15-6, 3) poenam effugere pos-

eius. 19 Ligavit eum [m]spiritus in alis suis, et [n]confundentur a sacrificiis suis.

5 [a]Audite hoc, sacerdotes, et attendite, domus Israël, et, domus regis, auscultate, quia vobis iudicium est; quoniam [b]laqueus facti estis speculationi et rete expansum super [c]Thabor. 2 Et victimas declinastis in profundum; et [d]ego eruditor omnium eorum. 3 [e]Ego scio Ephraim, et Israël non est absconditus a me; quia nunc fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israël. 4 [f]Non dabunt cogitationes suas ut revertantur ad Deum suum; [g]quia spiritus fornicationum in medio eorum, et Dominum non cognoverunt. 5 Et respondebit [h]arrogantia Israël in facie eius, et Israël et Ephraim ruent in iniquitate sua, ruet etiam Iudas cum eis. 6 [i]In gregibus suis et in armentis suis vadent ad quaerendum Dominum et non invenient, [j]ablatus est ab eis. 7 [l]In Dominum praevaricati sunt, quia filios alienos genuerunt; nunc devorabit eos mensis cum partibus suis.

8 Clangite [m]bucina in [n]Gabaa, [o]tuba in [p]Rama, ululate in [q]Bethaven, post tergum tuum, Beniamin. 9 Ephraim in desolatione erit in die correptionis; in tribubus Israël ostendi fidem. 10 Facti sunt principes Iuda quasi [r]adsumentes terminum; super eos effundam quasi aquam iram meam.

11 [s]Calumniam patiens est Ephraim, fractus iudicio, quoniam coepit [t]abire post sordes. 12 Et ego [u]quasi tinea Ephraim et quasi putredo domui Iuda. 13 Et vidit Ephraim languorem suum, et Iuda [v]vinculum suum, et abiit Ephraim [x]ad Assur et misit ad [y]regem ultorem; et [z]ipse non poterit sanare vos nec solvere poterit a vobis vinculum; 14 quoniam [a]ego quasi leaena Ephraim et quasi catulus leonis domui Iuda. Ego, ego capiam et vadam; tollam, et non est qui eruat. 15 [b]Vadens revertar ad locum meum, donec deficiatis et [c]quaeratis faciem meam.

6 [a]In tribulatione sua mane consurgent ad me: Venite, et [b]revertamur ad Dominum, 2 quia [c]ipse cepit et [d]sanabit nos, percutiet et [e]curabit nos. 3 [f]Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu eius. [g]Sciemus sequemurque ut cognoscamus Dominum. Quasi diluculum praeparatus est [h]egressus eius, et veniet [i]quasi imber nobis temporaneus et serotimus terrae.

4 [l]Quid faciam tibi, Ephraim? quid faciam tibi, Iuda? Misericordia vestra [m]quasi nubes matutina et [n]quasi ros mane pertransiens. 5 Propter hoc dolavi in prophetis, [o]occidi eos in verbis oris mei, et [p]iudicia tua quasi lux egredientur. 6 [q]Quia misericordiam volui et non sacrificium et [r]scientiam Dei plus quam holocausta. 7 Ipsi autem [s]sicut Adam [t]transgressi sunt pactum, [u]ibi praevaricati sunt in me. 8 [v]Galaad civitas operantium idolum, [x]supplantata sanguine. 9 Et [y]quasi fauces virorum [z]latronum, particeps sacerdotum in via interficientium pergentes de [a]Sichem, quia scelus operati sunt. 10 In domo Israël vidi horrendum: [b]ibi fornicationes Ephraim, contaminatus est Israël. 11 Sed et Iuda, [c]pone messem tibi, cum [d]convertero captivitatem populi mei.

7 [a]Cum sanare vellem Israël, revelata est iniquitas Ephraim et malitia [b]Samariae, quia [c]operati sunt mendacium; et fur ingressus est spolians, latrunculus foris. 2 Et ne forte dicant in cordibus suis, [d]omnem malitiam eorum me recordatum, nunc [e]circumdederunt eos adinventiones suae, [f]coram facie mea factae sunt. 3 [g]In malitia sua laetificaverunt regem et in mendaciis suis principes. 4 [h]Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus a coquente; quievit paululum civitas a commixtione fermenti, donec fermentaretur totum. 5 Dies regis nostri: coeperunt principes [i]furere a vino, extendit manum suam cum illusoribus. 6 Quia applicuerunt quasi clibanum cor suum, cum [j]insidiaretur eis; tota nocte dormivit coquens eos, mane ipse succensus quasi ignis flammae. 7 Omnes calefacti sunt quasi clibanus et devoraverunt iudices suos; omnes [l]reges eorum [m]ceciderunt; non est qui clamet in eis ad me. 8 Ephraim [n]in populis ipse commiscebatur, Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reversatur. 9 [o]Comederunt alieni robur eius, et [p]ipse nescivit; sed et cani effusi sunt in eo, et ipse ignoravit. 10 Et humiliabitur [q]superbia Israël in

m cf. Zc 5, 9.
n cf. cp. 1, 29.

a cp. 4, 1; Jl 1, 2; Ab 3, 1; Mic 1, 2.
b cf. cp. 6, 9; 9, 8.
c v. Jd 4, 6. *d* cf. Ps 49, 21.
e cf. Am 3, 2; 5, 12.
f cf. Is 59, 2. *g* cp. 4, 12.
h cp. 7, 10. — cf. Am 6, 8.
i cp. 6, 6; Is 1, 11.
j cp. 9, 12.
l cp. 6, 7.
m Jr 4, 5. — cf. cp. 8, 1; Jl 2, [1, 15.
n cp. 9, 9; 10, 9.
o Lv 23, 24; Nm 10, 2.
p Js 18, 25.
q Js 7, 2; 18, 12; 1 Rg 13, 5; 14, 23. — cf. cp. 4, 15; 10, [5.
r Dt 19, 14.
s Dt 28, 33. — cf. Am 4, 1.
t cf. cp. 12, 1.
u cf. Jb 13, 28.
v cf. Is 1, 5, 6.
x cp. 7, 11; 8, 9; 12, 1; 4 Rg 15, 19.
y cp. 10, 6. — cf. Mic 1, 9.
z cp. 14, 4. [5, 8; 1 Mc 3, 4.
a cf. cp. 13, 7; Gn 49, 9; Mic
b cf. Jr 29, 10-12; Ez 6, 9. — v. Lv 26, 40-42.
c cp. 3, 5. — cf. cp. 7, 10; 10, 12; Is 28, 19.

1-6] Prph in Jr. 6 in Parasc.
a Dt 4, 30; Ps 17, 7; Is 26, 16; Jr 2, 27.
b cp. 14, 2. — cf. cp. 3, 5.
c cf. cp. 5, 14.
d cf. cp. 14, 5; Jr 3, 22.
e cf. Is 30, 26. *f* cf. Ps 70. 20.
g cp. 4, 6. *h* Mic 5, 2.
i v. Dt 11, 14; Jl 2, 23.
j Am 7, 1. *l* cf. cp. 11, 8.
m cp. 13, 3. *n* Sap 11, 23.
o cf. Jr 23, 29; Heb 4, 12.
p cf. Sph 3, 5.
q (all) Mt 9, 13; 12, 7. — Mic 6, 6-8. — cf. 1 Rg 15, 22.
r cf. cp. 2, 20.
s cf. Gn 3, 11; (Jb 31, 33;) Rm
t cp. 8, 1; Dt 17, 2. [5, 14.
u vr. 13; cp. 5, 7.
v Jd 10, 17; 12, 7.
x cf. cp. 4, 2.
y cf. cp. 5, 1; 7, 6.
z cf. Jd 11, 3. *a* Js 24, 1.
b cf. 5, 3; 7, 4. — cf. cp. 4, 2,
c v. Jl 3, 13. [12, 14; 9, 10.
d Ps 125, 1. — cf. Jb 42, 10.

a cf. cp. 6, 4.

b cp. 8, 5; 10, 5, 7; 14, 11. —
c cf. cp. 4, 2. [cf. Jr 23, 13.
d cf. cp. 5, 3.
e Ps 7, 16, 17; 9, 17; Pro 5, 22.
f Ps 89, 8; Jr 16, 17.
g vr. 5. — cf. Rm 1, 32.
h cp. 6, 10.

i cf. cp. 4, 11.

j cp. 6, 9.

l cp. 8, 4.
m 4 Rg 15, 10, 14, 25, 30.
n Ps 105. 36.
o cf. cp. 8, 7.
p Is 42, 25.
q cp. 5, 5.

sint, lamentatur tantum de mediis salutis contemptum (4-7, 2) tantamque idololatriae libidinem (3-8); ludae parem cum Ephraim sortem comminatur (9-16) immanem (8, 1-13), ipsumque fame confectum ostendit

r Is 9, 13.
s cp. 4, 11. — cf. Mt 10, 16.
t cf. cp. 12, 1; 4 Rg 17, 4.
u v. cp. 5, 13; 12, 1. — cf. 4 Rg 15, 19.
v Ez 12, 13; 17, 20.
x cp. 10, 10.

y cf. cp. 9, 12.

z cp. 13, 14. — cf. Ps 80, 14, 15.

a cf. cp. 12, 1; Mic 6, 2.
b Ps 77, 36, 37.
c cf. Am 6, 4, 5.
d cf. cp. 11, 3.
e cf. cp. 6, 1.
f Ps 77, 57.
g cp. 9, 3.

facie eius, [r]nec reversi sunt ad Dominum Deum suum, et non quaesierunt eum in omnibus his. 11 Et factus est Ephraim quasi columba seducta [s]non habens cor: [t]Aegyptum invocabant, [u]ad Assyrios abierunt. 12 Et, cum profecti fuerint, [v]expandam super eos rete meum, quasi volucrem caeli detraham eos, [x]caedam eos secundum auditionem coetus eorum.

13 [v]Vae eis quoniam recesserunt a me! Vastabuntur, quia praevaricati sunt in me et [z]ego redemi eos, et [a]ipsi locuti sunt contra me mendacia 14 [b]et non clamaverunt ad me in corde suo, sed [c]ululabant in cubilibus suis: super triticum et vinum ruminabant, recesserunt a me; 15 et ego [d]erudivi eos et confortavi bracchia eorum, et in me cogitaverunt malitiam. 16 [e]Reversi sunt ut essent absque iugo, facti sunt [f]quasi arcus dolosus; cadent in gladio principes eorum a furore linguae suae. Ista subsannatio eorum [g]in terra Aegypti.

a cf. Is 58, 1.
b v. Dt 28, 49.
c cp. 6, 7; Dt 17, 2.
d v. Mt 7, 21-23.
e cp. 7, 7; 3 Rg 12, 20; 4 Rg 15, 10, 14, 25, 30.
f cf. 2 Par 13, 5. [28.
g cp. 10, 5, 6. — cf. 3 Rg 12,

8 In gutture tuo sit [a]tuba [b]quasi aquila super domum Domini, pro eo quod [c]transgressi sunt foedus meum et legem meam praevaricati sunt. 2 Me invocabunt: [d]Deus meus, cognovimus te Israël. 3 Proiecit Israël bonum, inimicus persequetur eum. 4 [e]Ipsi regnaverunt et [f]non ex me; principes exstiterunt, et non cognovi; argentum suum et aurum suum fecerunt sibi idola, ut interirent. 5 [g]Proiectus est vitulus tuus, Samaria; iratus est furor meus in eos. Usquequo [h]non poterunt emundari? 6 Quia ex Israël et ipse est: artifex fecit illum, et non est Deus; quoniam in aranearum telas erit [i]vitulus Samariae. 7 Quia [j]ventum seminabunt et turbinem metent. Culmus stans non est in eo, germen non faciet farinam; quod et si fecerit, [k]alieni comedent eam. 8 [l]Devoratus est Israël, nunc factus est in nationibus quasi [m]vas immundum. 9 Quia [n]ipsi ascenderunt ad Assur, [o]onager solitarius sibi; Ephraim munera dederunt amatoribus. 10 Sed, et cum mercede conduxerint nationes, nunc congregabo eos, et quiescent paulisper ab onere regis et principum; 11 quia [p]multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum, factae sunt ei arae in delictum. 12 [q]Scribam ei multiplices leges meas, [r]quae velut alienae computatae sunt. 13 Hostias offerent, [s]immolabunt carnes et comedent, et [t]Dominus non suscipiet eas; [u]nunc recordabitur iniquitatis eorum et visitabit peccata eorum: [v]ipsi in Aegyptum convertentur. 14 Et [x]oblitus est Israël factoris sui et aedificavit delubra, et Iudas multiplicavit urbes munitas; et [y]mittam ignem in civitates eius, et devorabit aedes illius.

a cp. 5, 13; 7, 11; 12, 1.
b cf. Jr 13, 27.
i (Ex 32, 20).
j cp. 10, 13; Jb 4, 8; Pro 22, 8; Ecli 7, 3. — cf. cp. 12, 2; Ps 7, 15; Jr 12, 13; Gal 6, 8.
k cf. cp. 7, 9.
l cf. 4 Rg 17, 6.
m Ps 30, 13. — cf. Jr 22, 28; 48, 38.
n cp. 5, 13; 7, 11; 12, 1.
o cf. Jr 2, 24; 14, 6.
p cp. 10, 1; 12, 11.
q cf. Dt 4, 6, 8.
r cf. Ac 17, 19, 20.
s Jr 7, 21. — cf. Am 4, 4.
t cf. cp. 9, 4; Is 1, 11.
u cp. 9, 9; Jr 14, 10; Am 8, 7.
v cp. 9, 3; Dt 28, 68. — cf. cp. 11, 5.
x Dt 32, 18; Is 17, 10; Ez 22, 12; 23, 35. — v. Jr 2, 32.
y Am 2, 5; Mic 5, 11.

9 Noli laetari, Israël, noli exsultare sicut populi, [a]quia fornicatus es a Deo tuo, [b]dilexisti mercedem super omnes areas tritici. 2 [c]Area et torcular non pascet eos, et vinum mentietur eis. 3 [d]Non habitabunt in Assyriis [e]terra Domini. [f]Reversus est Ephraim in Aegyptum et in Assyriis [g]pollutum comedit. 4 [h]Non libabunt Domino vinum et [i]non placebunt ei: sacrificia eorum quasi [j]panis lugentium: omnes qui comedent eum contaminabuntur; quia panis eorum animae ipsorum, non intrabit in domum Domini. 5 [l]Quid facietis in die sollemni, in die festivitatis Domini? 6 Ecce enim profecti sunt a vastitate: [m]Aegyptus congregabit eos, [n]Memphis sepeliet eos, [o]desiderabile argentum eorum urtica hereditabit, lappa in tabernaculis eorum. 7 [p]Venerunt dies visitationis, venerunt [q]dies retributionis; scitote, Israël, [r]stultum prophetam, insanum virum spiritualem, propter multitudinem iniquitatis tuae et multitudinem amentiae. 8 [s]Speculator Ephraim cum Deo meo; propheta [t]laqueus ruinae factus est super omnes vias eius, insania in domo Dei eius. 9 Profunde peccaverunt [u]sicut in diebus Gabaa; [v]recordabitur iniquitatis eorum et visitabit peccata eorum.

10 [w]Quasi uvas in deserto inveni Israël, quasi [x]prima poma ficulneae in cacumine eius vidi patres eorum; [y]ipsi autem intraverunt ad Beelphegor et abalienati sunt in confusionem et [z]facti sunt abominabiles sicut ea quae dilexerunt. 11 Ephraim quasi avis avolavit; [a]gloria eorum [b]a partu et ab utero et a conceptu. 12 Quod et si enutrierint filios suos, [c]absque liberis eos faciam in hominibus; sed et [d]vae eis, cum recessero ab eis. 13 Ephraim, ut vidi, [e]Tyrus erat fundata

a cp. 8, 3.
b cf. cp. 2, 12; Jr 44, 17; Mic 1, 7.
c cf. cp. 2, 9.
d cf. Nm 14, 28, 30; Jr 22, 26.
e Jl 2, 28; 3, 2. — v. Lv 25, 23.
f cp. 8, 13.
g Ez 4, 13; Dn 1, 8.
h cf. cp. 3, 4.
i cf. cp. 8, 13.
j Dt 26, 14; Ez 24, 17.
l cf. Is 10, 3.
m v. vr. 3.
n v. Is 19, 13.
o cf. cp. 10, 8; Is 2, 20.
p v. Is 10, 3.
q cf. Is 34, 8; 63, 4.
r Jr 23, 11; Ez 13, 3; Sph 3, 4.
s Ez 3, 17. — cf. Jr 6, 17.
t Ps 90, 3. — cf. cp. 5, 1; 6, 9.
u cp. 10, 9; Jd 19, 21-30; 20, 13.
v cp. 8, 13; Jr 14, 10.
w cf. cp. 13, 5; Dt 32, 10.
x Nm 25, 3; Ps 105, 28.
y Mic 7, 1.
z cf. Rm 1, 28, 29.
a cp. 10, 5. — cf. 1 Rg 4, 22.
b cf. Is 26, 18.
c cp. 14, 1.
d cp. 5, 6. — cf. cp. 7, 13; 1 Rg 28, 15, 16.
e cf. Ez 27, 3.

(14-9, 9). Itaque qui beneficia accepta peccatis rependerat (10-17), quique prosperitate sua ita abusus erat ut scelera multiplicaret (10, 1-15), debitas poenas luet (11, 1-12). Denique propheta populum hortatur, Iacobi

in pulchritudine, et Ephraim educet ad interfectorem filios suos. 14 Da eis, Domine. Quid dabis eis? [f]Da eis vulvam sine liberis et ubera arentia. 15 Omnes nequitiae eorum in [p]Galgal, quia ibi exosos habui eos. Propter malitiam adinventionum eorum de domo mea eiciam eos, non addam ut diligam eos; omnes principes eorum recedentes. 16 Percussus est Ephraim, [i]radix eorum exsiccata est, fructum nequaquam facient; quod et [j]si genuerint, interficiam amantissima uteri eorum. 17 [l]Abiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum; et [m]erunt vagi in nationibus.

10 [a]Vitis frondosa Israël, fructus adaequatus est ei; [b]secundum multitudinem fructus sui [c]multiplicavit altaria, iuxta ubertatem terrae suae exuberavit [d]simulacris. 2 [e]Divisum est cor eorum, nunc interibunt; ipse confringet simulacra eorum, depopulabitur aras eorum. 3 Quia nunc dicent: [f]Non est rex nobis; non enim timemus Dominum, et rex quid faciet nobis? 4 Loquimini verba visionis inutilis et ferietis foedus; et germinabit [g]quasi amaritudo iudicium [h]super sulcos agri. 5 [i]Vaccas [j]Bethaven coluerunt habitatores Samariae; quia luxit super eum populus eius, et [k]aeditui eius super eum exsultaverunt [l]in gloria eius, quia migraverit ab eo. 6 Siquidem [m]et ipse in Assur delatus est, munus [n]regi ultori; confusio Ephraim capiet, et [o]confundetur Israël in voluntate sua. 7 Transire fecit Samaria [p]regem suum quasi spumam super faciem aquae, 8 et disperdentur excelsa idoli, [q]peccatum Israël; [r]lappa et tribulus ascendet super aras eorum, et [s]dicent montibus: Operite nos, et collibus: Cadite super nos. 9 [t]Ex diebus Gabaa peccavit Israël; ibi steterunt. Non comprehendet eos in Gabaa proelium super filios iniquitatis. 10 [u]Iuxta desiderium meum [v]corripiam eos; congregabuntur super eos populi, cum corripientur propter [x]duas iniquitates suas. 11 Ephraim [y]vitula docta [z]diligere trituram, et ego transivi super pulchritudinem colli eius, ascendam super [a]Ephraim; arabit Iudas, confringet sibi sulcos Iacob. 12 [b]Seminate vobis in iustitia et metite in ore misericordiae, [c]innovate vobis novale; tempus autem requirendi Dominum, cum venerit [d]qui docebit vos iustitiam. 13 [e]Arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis frugem mendacii; quia confisus es in viis tuis, in multitudine fortium tuorum. 14 [f]Consurgent tumultus in populo tuo, et omnes munitiones tuae vastabuntur, sicut vastatus est [g]Salmana a domo eius qui iudicavit Baal in die proelii, matre super filios allisa; 15 sit fecit vobis [h]Bethel a facie malitiae nequitiarum vestrarum.

11 Sicut mane transiit, [a]pertransiit rex Israël.
Quia puer Israël, et [b]dilexi eum et [c]ex Aegypto vocavi [d]filium meum. 2 Vocaverunt eos, sic abierant a facie eorum; [e]Baalim immolabant et simulacris sacrificabant. 3 Et ego, [f]quasi nutricius Ephraim, portabam eos in bracchiis meis, et nescierunt quod [g]curarem eos. 4 In funiculis Adam traham eos, [h]in vinculis caritatis; et ero eis quasi exaltans iugum super maxillas eorum et [i]declinavi ad eum ut vesceretur. 5 [j]Non revertetur in terram Aegypti, et [k]Assur ipse rex eius, [l]quoniam noluerunt converti. 6 Coepit gladius in civitatibus eius et consumet electos eius et comedet capita eorum. 7 Et populus meus pendebit ad reditum meum; iugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur. 8 Quomodo dabo te, Ephraim? protegam te, Israël? [m]quomodo dabo te sicut [n]Adama, ponam te ut Seboim? [o]Conversum est in me cor meum, pariter [p]conturbata est paenitudo mea. 9 Non faciam furorem irae meae, non convertar ut disperdam Ephraim, [q]quoniam Deus ego et non homo; [r]in medio tui sanctus, et non ingrediar civitatem. 10 [s]Post Dominum ambulabunt, [t]quasi leo rugiet; quia ipse rugiet, et formidabunt filii maris. 11 Et avolabunt quasi avis [u]ex Aegypto et [v]quasi columba [x]de terra Assyriorum, et collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus.

12 Circumdedit me in negatione [y]Ephraim, et in dolo domus Israël; [z]Iudas autem testis descendit cum Deo et cum sanctis fidelis.

12 Ephraim pascit ventum et sequitur [a]aestum, tota die [b]mendacium et vastitatem multiplicat et [c]foedus cum Assyriis iniit et [d]oleum in Aegyptum ferebat. 2 [e]Iudicium ergo Domini cum Iuda,

f cf. Lc 23, 29.
g cp. 4, 15; 12, 11; Am 4, 4, 5; 5, 5.
h cp. 8, 4.
i cf. vr. 11; Jb 18, 16; Ecli 10, 18; Am 2, 9.
j cf. vr. 12, 13.
l cf. Ex 19, 5.
m Dt 28, 64, 65.
a Ps 78, 9-12; Jr 2, 21.
b cf. cp. 4, 7.
c cp. 8, 11; 12, 11.
d cf. Dt 16, 22; Mic 5, 12.
e cf. 4 Rg 17, 41.
f cf. vr. 7; cp. 11, 1; 1 Rg 12, [12.
g Am 5, 7; 6, 13.
h cp. 12, 11.
i v. 3 Rg 12, 28.
j cp. 4, 15; 5, 8. — cf. vr. 15.
k Sph 1, 3.
l cp. 9, 11. — cf. 1 Rg 4, 22.
m cf. Is 46, 2.
n cp. 5, 13.
o cf Jr 48, 13.
p cf. vr. 3; cp. 11, 1. — cf. Pro 30, 19; Sap 5, 10.
q 3 Rg 12, 30; Am 8, 14.
r cf. cp. 9, 6.
s (all) Lc 23, 30; Ap 6, 16. —
t cp. 9, 9. [cf. Is 2, 19.
u cf. Ex 32, 34.
v cp. 7, 12.
x cf. 3 Rg 12, 28.
y cf. Is 15, 5; Jr 48, 34.
z cf. Dt 25, 4.
a v. cp. 6, 4.
b cf. cp. 8, 7; Gal 6, 8.
c Jr 4, 3.
d cf. Is 45, 8.
e Jb 4, 8; Ecli 7, 13. — cf. cp. 8, 7.
f 4 Rg 17, 3.
g cp. 14, 1. — cf. cp. 9, 12.
h cf. vr. 5.

a cf. cp. 10, 3.
1-7] 1 L. in fs. fugae DNJC. in Aegypt.
1] V. ut s.
b Dt 7, 8. — cf. cp. 14, 5.
c (all) Mt 2, 15.
d Ex 4, 22. — cf. Ml 1, 6.
e cf. cp. 2, 13; 13, 1, 2.
f cf. cp. 7, 15; Dt 1, 31.
g cp. 6, 2; Ez 15, 26.
h Jr 31, 3. — cf. Jo 6, 44; 12, [32.
i cp. 2, 8.
j cf. cp. 8, 13; 9, 3.
k cf. cp. 10, 3.
l cf. 4 Rg 17, 13, 14.
m cf. Gn 19, 24, 25; Am 4, 11; Ju 7. — v. Dt 29, 23.
n Gn 14, 8; Dt 29, 23.
o cf. Jl 2, 44.
p Jr 31, 20.
q cf. Ez 28, 2, 9.
r v. Is 12, 6; Jl 2, 27.
s cf. cp. 3, 5. [Am 1, 2.
t Is 31, 4; Jr 25, 30; Jl 3, 16;
u Is 11, 11; 27, 13; Zc 10, 10.
v Is 60, 8.
x Zc 10, 10. — cf. cp. 9, 3; Mic 7, 12.
y v. cp. 6, 4.
a cf. cp. 13, 15.
b v. cp. 5, 13.
c cf. cp. 7, 13.
d cf. cp. 7, 11; 4 Rg 17, 4.
e Mic 6, 2. — v. cp. 4, 1.

exemplo proposito (12, 1-14), ut consideret quantum a patre suo defecerit et in quantam ruinam pervenerit (13, 1-14). Quod si peccantibus infligitur poena, sciat ad Deum conversis salutem reservari (14, 1-10).

et visitatio super Iacob: [f]iuxta vias eius et iuxta adinventiones eius reddet ei. 3 [g]In utero supplantavit fratrem suum et [h]in fortitudine sua directus est cum angelo 4 et invaluit ad angelum et confortatus est, flevit et rogavit eum; [i]in Bethel invenit eum, et ibi locutus est nobiscum. 5 Et Dominus Deus exercituum, [j]Dominus memoriale eius. 6 Et tu [k]ad Deum tuum converteris, [m]misericordiam et iudicium custodi et spera in Deo tuo semper. 7 Chanaan, in manu eius [n]statera dolosa, [o]calumniam dilexit 8 et dixit Ephraim: Veruntamen [p]dives effectus sum, inveni idolum mihi; omnes labores mei [q]non invenient mihi iniquitatem, quam peccavi. 9 Et [r]ego Dominus Deus tuus ex terra Aegypti [s]adhuc sedere te faciam in tabernaculis sicut in diebus festivitatis. 10 [t]Et locutus sum super prophetas et ego [u]visionem multiplicavi et in manu prophetarum adsimilatus sum. 11 [v]Si Galaad idolum, ergo frustra erant in [w]Galgal bobus immolantes; nam et [v]altaria eorum quasi acervi [z]super sulcos agri. 12 [a]Fugit Iacob in regionem [b]Syriae et [c]servivit Israël in uxorem et in uxorem servavit. 12 [d]In propheta autem [e]eduxit Dominus Israël de Aegypto, et in propheta servatus est. 14 [f]Ad iracundiam me provocavit Ephraim in amaritudinibus suis, et [g]sanguis eius super eum veniet, et [h]opprobrium eius restituet ei Dominus suus.

13 Loquente Ephraim, horror invasit Israël, et deliquit in [a]Baal et mortuus est. 2 Et nunc addiderunt ad peccandum [b]feceruntque sibi conflatile de argento suo quasi similitudinem idolorum, [c]factura artificum totum est. His ipsi dicunt: Immolate homines vitulos adorantes. 3 Idcirco erunt [d]quasi nubes matutina et sicut ros matutinus praeteriens, sicut [e]pulvis turbine raptus ex area et sicut [f]fumus de fumario. 4 Ego autem [g]Dominus Deus tuus ex terra Aegypti, et Deum absque me nescies, et [h]salvator non est praeter me; 5 [i]ego cognovi te in deserto, in terra solitudinis. 6 [j]Iuxta pascua sua adimpleti sunt et [j]saturati sunt et levaverunt cor suum et obliti sunt mei. 7 Et [k]ego ero eis quasi leaena, sicut [m]pardus in via Assyriorum; 8 occurram eis [n]quasi ursa, raptis catulis, et dirumpam interiora iecoris eorum et consumam eos ibi quasi leo, [o]bestia agri scindet eos. 9 [p]Perditio tua, Israël; tantummodo in me [q]auxilium tuum. 10 [r]Ubi est rex tuus? Maxime nunc salvet te in omnibus urbibus tuis. Et iudices tui, de quibus [s]dixisti: Da mihi regem et principes? 11 [t]Dabo tibi regem in furore meo et [u]auferam in indignatione mea.

12 [v]Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum peccatum eius. 13 [x]Dolores parturientis venient ei; ipse filius non sapiens; nunc enim non stabit in contritione filiorum. 14 [y]De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos; [z]ero mors tua, o mors; morsus tuus ero, inferne. Consolatio abscondita est ab oculis meis, 15 quia ipse inter fratres [a]dividet. [b]Adducet urentem ventum Dominus de deserto ascendentem, et [c]siccabit venas eius et desolabit fontem eius, et ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis.

14 [a]Pereat Samaria, quoniam [b]ad amaritudinem concitavit Deum suum: in gladio pereant, [c]parvuli eorum elidantur, et [d]fetae eius discindantur.

2 [e]Convertere, Israël, ad Dominum Deum tuum, quoniam [f]corruisti in iniquitate tua. 3 Tollite vobiscum verba et convertimini ad Dominum et dicite ei: Omnem auferi iniquitatem, accipe [g]bonum, et [h]reddemus vitulos labiorum nostrorum. 4 [i]Assur non salvabit nos, [j]super equum non ascendemus nec dicemus ultra: [l]Dii nostri opera manuum nostrarum, quia eius, qui in te est, [m]misereberis pupilli. 5 [n]Sanabo contritiones eorum, [o]diligam eos spontanee, quia aversus est furor meus ab eis: 6 [p]ero quasi ros, Israël [q]germinabit sicut lilium, et [r]erumpet radix eius ut Libani, 7 ibunt rami eius, et erit [s]quasi oliva gloria eius, et [t]odor eius ut Libani. 8 Convertentur [u]sedentes in umbra eius, vivent tritico et germinabunt quasi vinea: memoriale eius sicut vinum Libani. 9 Ephraim, quid mihi ultra idola? Ego exaudiam, et dirigam eum ego ut abietem virentem, [v]ex me fructus inventus est. 10 Quis sapiens et intelliget ista? intelligens et sciet haec? quia [x]rectae viae Domini, et [y]iusti ambulabunt in eis; [z]praevaricatores vero corruent in eis.

---

f cf. vr. 14.
g Gn 25, 26. — cf. cp. 27, 36; *h* Gn 32, 28. [Jr 9, 4.
i Gn 28, 12, 19; 35, 9, 10, 15.
j Ex 3, 15; Ps Ps 134, 13.
l cp. 14, 2, 3; Jl 2, 12, 13.
m cf. Mic 6, 8.
n Am 8, 5; Mic 6, 11. — v. Ps
o cf. Mic 2, 2. [11, 1.
p Zc 11, 5; Ap 3, 17.
q cf. Dt 29, 19. *r* cp. 13, 4.
s v. Lv 23, 39-43; 2 Es 8, 14-
t cf. 4 Rg 17, 13. [18.
u cf. Jl 2, 28. *v* cp. 6, 8.
x cp. 4, 15; 9, 15.
y cf. cp. 8, 11.
z cp. 10, 4. *a* Gn 28, 5.
b cf. Dt 26, 5. *c* Gn 29, 20, 28.
d cf. Dt 18, 15; Sap 11, 1.
e Ex 14, 21, 22; Ps 76, 21. —
f 4 Rg 17, 17. [v. Is 63, 11-14.
g v. cp. 4, 2. *h* cf. vr. 2.

a v. cp. 11, 2.
b cf. cp. 2, 8. [20; Dn 14, 4.
c cf. Ps 113, 4 (bis); Is 40, 19,
d cp. 6, 4. — cf. Jb 7, 9; Sap 2, 3.
e v. Ps 1, 4. *f* v. Ps 36, 20.
g cp. 12, 9; Jl 2, 27. — v. Ex
h Is 43, 11; 45, 21. [20, 2, 3.
i cf. Dt 2, 7; Am 3, 2.
j Dt 8, 12, 13; 31, 20. — cf. Dt 32, 15.
l cp. 5, 14. — v. Jr 5, 6.
m cf. Dn 7, 6; Hab 1, 8.
n 2 Rg 17, 8; Pro 17, 12.
o cf. cp. 2, 12.
p cf. cp. 14, 2; Jr 2, 17.
q Dt 33, 26.
r cf. cp. 8, 4; 10, 3.
s 1 Rg 8, 5, 19. *t* cf. 1 Rg 8, 22,
u cf. 1 Rg 15, 23; Ac 13, 22.
v cf. Jb 14, 17.
x v. Is 13, 8; Mic 4, 10.
y Is 25, 8; 26, 19; Ez 37, 12.
*14] * Conc. Valent. (an. 855) can. 4. — * Catech R. I, 6, 6. Ant. in sb. s.*
z (all) 1 Cor 15, 55; 2 Tm 1, 10; Ap 20, 14; 21, 4.
a (cf. Gn 41, 52; 49, 22).
b Jr 4, 11; 18, 17. — cf. cp.
c cf. Ez 17, 10. [12, 1.

a cf. Hab 1, 11.
b 4 Rg 18, 12; Jr 32, 30.
c cp. 9, 12; 10, 14. — cf. Ps 136, 9. [13.
d cf. 4 Rg 8, 12; 15, 16; Am 1,
e cp. 12, 6; Jr 3, 22; Jl 2, 12, 13.
2] in fine Lament. in triduo s. — v. Jr 31, 5, 7.
f cf. cp. 13, 9.
3-10] L. in fr. 6 QT. Spbr.
g cf. cp. 5, 15.
h Heb 13, 15. — cf. Ps 49, 14; 50. 19; 68, 31, 32; Jn 2, 10.
i cp. 5, 13.
j cf. Is 30, 16; 31, 1.
l cf. vr. 9; Is 30, 22.
m v. Ps (10), 14.
n Jr 3, 22. — cf. cp. 9, 2.
o Dt 7, 8; 10, 15. — cf. cp.
p cf. cp. 6, 3. [11, 1.
6] V. All. in cm. Cf. etc.
q cf. Is 35, 1, 2. *r* v. Ps 91, 13.
s Ps 51, 10; Jr 11, 16.
t Os 4, 11; Eccli 39, 18.
u Os 2, 3. — cf. Is 25, 4; 32, 2.
v cf. cp. 2, 8, 23; Jo 15, 4, 5.
x cf. Jo 8, 47. — v. Jr 9, 12.
y cf. Tb 3, 2; Dn 4, 34. [2, 34.
z Ps 24, 10. — cf. Pro 10, 29; Lc

PROPHETIA IOËL

VERBUM Domini, quod factum est ad Ioël filium Phatuel. 2 [a]Audite hoc, senes, et auribus percipite, omnes habitatores terrae, [b]si factum est istud in diebus vestris aut in diebus patrum vestrorum? 3 [c]Super hoc filiis vestris narrate, et filii vestri filiis suis, et filii eorum generationi alterae. 4 [d]Residuum [e]erucae comedit locusta, et residuum locustae comedit [f]bruchus, et residuum bruchi comedit [g]rubigo. 5 [o]Expergiscimini, ebrii, et flete et [h]ululate, omnes qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam periit ab ore vestro; 6 [i]gens enim ascendit super terram meam fortis et innumerabilis: [j]dentes eius ut dentes leonis, et molares eius ut catuli leonis. 7 Posuit [l]vineam meam in desertum et ficum meam decorticavit, nudans spoliavit eam et proiecit, albi facti sunt rami eius. 8 Plange, quasi virgo [m]accincta sacco super virum pubertatis suae. 9 [n]Periit sacrificium et libatio de domo Domini, luxerunt [o]sacerdotes ministri Domini. 10 Depopulata est regio, [p]luxit humus, [q]quoniam devastatum est triticum, confusum est vinum, elanguit oleum, 11 [r]confusi sunt agricolae, ululaverunt vinitores super frumento et hordeo, [s]quia periit messis agri. 12 [t]Vinea confusa est, et ficus elanguit, malogranatum et palma et malum et omnia ligna agri aruerunt, quia [t]confusum est gaudium a filiis hominum.

13 [u]Accingite vos et [v]plangite, sacerdotes; ululate, ministri altaris; ingredimini, cubate in sacco, ministri Dei mei, quoniam [n]interiit de domo Dei vestri sacrificium et libatio. 14 [x]Sanctificate ieiunium, vocate coetum, congregate [y]senes, omnes habitatores terrae in domum Dei vestri, et clamate ad Dominum. 15 A a a diei, quia [z]prope est dies Domini et quasi vastitas a potente veniet. 16 Nunquid non coram oculis vestris alimenta perierunt de domo Dei nostri, [a]laetitia et exsultatio? 17 Computruerunt iumenta in stercore suo, demolita sunt horrea, dissipatae sunt apothecae, quoniam confusum est triticum. 18 [b]Quid ingemuit animal, mugierunt greges armenti, quia non est pascua eis? sed et greges pecorum disperierunt. 19 Ad te, Domine, clamabo, quia [c]ignis comedit [d]speciosa deserti, et flamma succendit omnia ligna regionis. 20 Sed et bestiae agri, quasi area sitiens imbrem, [e]suspexerunt ad te, quoniam exsiccati sunt fontes aquarum, et [c]signis devoravit speciosa deserti.

2 [a]Canite tuba in [b]Sion, ululate in [c]monte sancto meo, conturbentur omnes habitatores terrae, quia [d]venit dies Domini, quia prope est. 2 Dies tenebrarum et caliginis, dies nubis et turbinis: quasi mane expansum super montes [e]populus multus et fortis: [f]similis ei non fuit a principio, et post eum non erit usque in annos generationis et generationis. 3 Ante faciem eius [g]ignis vorans et post eum exurens flamma. Quasi [h]hortus voluptatis terra coram eo, et [i]post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum; 4 [j]quasi adspectus equorum adspectus eorum, et quasi equites sic current; 5 [l]sicut sonitus quadrigarum super capita montium exsilient, sicut sonitus [m]flammae ignis devorantis stipulam, velut populus fortis praeparatus ad proelium. 6 A facie eius cruciabuntur populi, [n]omnes vultus redigentur in ollam. 7 Sicut fortes current, quasi viri bellatores ascendent murum, viri in viis suis gradientur et non declinabunt a semitis suis. 8 Unusquisque fratrem suum non coartabit, [o]singuli in calle suo ambulabunt, sed et per fenestras cadent et non demolientur. 9 Urbem ingredientur, in muro current, domos conscendent, [p]per fenestras intrabunt quasi fur. 10 [q]A facie eius contremuit terra, moti sunt

1-11] LL. in fr. 3 p. D. 4 Nbr.
a cf. Os 5, 1.
b cf. cp. 2, 2.

c cf. Ps 77, 3, 4, 6.
d cf. Am 7, 1, 2. — v. Ex 10, 4-15.
e cp. 2, 25; Am 4, 9.
f cp. 2, 25; Ps 104, 34; Nh 3, 15.
g cp. 2, 25; Ps 77, 46.
h cf. Is 24, 11.
i cp. 2, 2.
j cf. Ap 9, 7, 8.
l cf. vr. 12.
8, 13] R. in sb. s.
m cf. vr. 13. — v. 2 Rg 3, 31.
n vr. 13; cp. 2, 14.
o cp. 2, 17. — cf. Is 61, 6; Ez 45, 4.
p v. Os 4, 3.
q cf. Os 2, 9.
r cf. Jr 14, 4.
s cf. vr. 17.
t Is 24, 1; Jr 48, 33.

u cf. vr. 8; Jr 4, 8.
v cf. vr. 8; Mic 1, 8.
x cp. 2, 15, 16. — v. 2 Par 20, 3.
y vr. 2.
z cp. 2, 1; 11, 31; 3, 14. — v. Is 13, 6, 9.
a cf. Dt 12, 6, 7; 16, 14, 15.

b cp. 2, 22. — cf. Jr 12, 4.

c Jr 9, 10.
d v. Ps 64, 13.
e cf. Jb 38, 41; Ps 103, 21.

a vr. 15. — cf. Is 58, 1; Os 5, 8; Am 3, 6.
b cp. 3, 17; Ps 47, 2; Is 15, 11; Jr 31, 23; Ab 16.
c v. cp. 1, 15.
d Ez 34, 12; Am 5, 18, 20. — cf. Ez 30, 3; Zc 14, 6.
e cp. 1, 6. — cf. 11, 25.
f cf. cp. 1, 2.
g cp. 1, 19, 20.
h Gn 2, 8, 13. — cf. Is 51, 3.
i cf. Zc 7, 14.
j Ap 9, 7.
l Ap 9, 9. — cf. Nh 3, 2.
m Is 5, 24; 47, 14; Ab 18; Nh 1, 10.
n Is 13, 8; Nh 2, 10. — v. Lm 4, 8.
o cf. Pro 30, 27.

p cf. Jr 9, 21. — v. Jo 10, 1.
q cf. Ps 17, 8; Jr 10, 10.

Paenitentibus bona promittuntur. *Maerentibus et adflictis (Jl 1, 1-20), si ad diem Dñi (2, 1-11) per paenitentiam se disponant (12-17), ab hostibus libertatem (19-24), et in pristinam prosperitatem atque in protectionem*

caeli, sol et luna obtenebrati sunt, et stellae retraxerunt splendorem suum. 11 Et [s]Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui, quia multa sunt nimis castra eius, [t]quia fortia et facientia verbum eius; [u]magnus enim dies Domini et terribilis valde, et [v]quis sustinebit eum? 12 Nunc ergo, dicit Dominus, [w]convertimini ad me in toto corde vestro, [x]in ieiunio et in fletu et in planctu, 13 et [z]scindite corda vestra et non [a]vestimenta vestra et convertimini ad Dominum Deum vestrum, [b]quia benignus et misericors est, patiens et multae misericordiae et [c]praestabilis super malitia. 14 [d]Quis scit, si convertatur et ignoscat et [e]relinquat post se [f]benedictionem, [g]sacrificium et libamen Domino Deo vestro?

15 [h]Canite tuba in Sion, [i]significate ieiunium, vocate coetum, 16 congregate populum, [j]sanctificate ecclesiam, [k]coadunate senes, congregate parvulos et sugentes ubera; [m]egrediatur sponsus de cubili suo, et sponsa de thalamo suo. 17 [n]Inter vestibulum et altare plorabunt sacerdotes ministri Domini et dicent: [o]Parce, Domine, parce populo tuo et [p]ne des hereditatem tuam in opprobrium, ut dominentur eis nationes. [q]Quare dicunt in populis: Ubi est Deus eorum? 18 [r]Zelatus est Dominus [s]terram suam et [t]pepercit populo suo. 19 Et respondit Dominus et dixit populo suo: Ecce [u]ego mittam vobis frumentum et vinum et oleum, et [v]replebimini eis, et non dabo vos ultra opprobrium in gentibus. 20 Et eum, [x]qui ab aquilone est, procul faciam a vobis et expellam eum in terram inviam et desertam, faciem eius contra [y]mare orientale, et extremum eius ad mare novissimum, et [z]ascendet fetor eius, et ascendet putredo eius, quia superbe egit. 21 Noli timere, terra, exsulta et laetare, quoniam [a]magnificavit Dominus ut faceret. 22 Nolite timere, [b]animalia regionis, quia germinaverunt [c]speciosa deserti, [d]quia lignum attulit fructum suum, ficus et vinea dederunt virtutem suam. 23 [e]Et, filii Sion, exsultate et laetamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis doctorem iustitiae et [f]descendere faciet ad vos imbrem matutinum et serotinum sicut in principio, 24 et implebuntur areae frumento, et redundabunt torcularia vino et oleo, 25 et reddam vobis annos, [g]quos comedit locusta, bruchus et robigo et eruca: fortitudo mea magna, quam misi in vos. 26 Et comedetis vescentes et saturabimini et laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit mirabilia vobiscum, et [h]non confundetur populus meus in sempiternum. 27 Et [i]scietis, quia [j]in medio Israël ego sum, et [l]ego Dominus Deus vester, et [m]non est amplius et non confundetur populus meus in aeternum.

28 Et erit, post haec [n]effundam spiritum meum super omnem carnem, et [o]prophetabunt [p]filii vestri et [q]filiae vestrae, senes vestri somniabunt, et iuvenes vestri visiones videbunt; 29 sed et [r]super servos meos et ancillas in diebus illis effundam spiritum meum. 30 Et dabo [s]prodigia in caelo et in terra, sanguinem et ignem et vaporem fumi. 31 [t]Sol convertetur in tenebras, et [u]luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. 32 Et erit, [x]omnis qui invocaverit nomen Domini salvus erit, [y]quia in monte Sion et in Ierusalem erit salvatio, sicut dixit Dominus, et in [z]residuis quos Dominus vocaverit.

3 Quia ecce [a]in diebus illis et in tempore illo, cum convertero captivitatem Iuda et Ierusalem, 2 [b]congregabo omnes gentes et deducam eas [c]in vallem Iosaphat et [d]disceptabo cum eis ibi super populo meo et hereditate mea Israël, quos disperserunt in nationibus et [e]terram meam diviserunt 3 et [f]super populum meum miserunt sortem; et posuerunt puerum in prostibulo et puellam vendiderunt pro vino ut biberent. 4 Verum quid mihi et vobis, [g]Tyrus et Sidon, et omnis [h]terminus Palaestinorum? Nunquid ultionem vos reddetis mihi? Et, si ulciscimini vos contra me, cito velociter [i]reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum. 5 [j]Argentum enim meum et aurum tulistis et desiderabilia mea et pulcherrima intulistis in delubra vestra 6 et [l]filios Iuda et filios Ierusalem vendidistis filiis Graecorum, ut longe faceretis eos de finibus suis. 7 Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo vendidisti eos, et convertam retributionem vestram in caput vestrum 8 et vendam filios vestros et filias vestras

r vr. 31; cp. 3, 15; Is 13, 10; Ez 32, 7; Mt 24, 29. — cf. Ap 9, 2.
s cp. 3, 16. — cf. 1 Th 4, 10.
t Ap 18, 8.
u Ml 4, 5. — cf. cp. 1, 15.
v Ml 3, 2. — cf. Nm 24, 23.
x Os 12, 6; 14, 2, 3. — cf. Dt 4, 30; 1 Rg 7, 3; Jr 4, 1.
*12, 13] * Catech. R. II 5, 26, 27.*
12, 14] Ant. in impos. Cin. — RR. in D. 1 et Cp. in fr. Qdg.
12-19] L. in fr. 4 Cin.
y cf. 1 Rg 7, 6; 2 Mc 13, 12.
z Ps 33, 19. *a* v. Gn 37, 29.
b Ex 34, 6; 2 Es 9, 17; Ps 85, 5, 15; 102, 8; 144, 8; Eccli 2, 13; Jn 4, 2.
c Jr 26, 3, 13, 19. — cf. Ez 24, 14.
d cf. 2 Rg 12, 22; Am 5, 15; Jn
e Ag 2, 20; Ml 3, 10. [3, 9.
f Gn 33, 11; 1 Rg 25, 27; 30,
g cp. 1, 9, 13. [26; etc.
h vr. 1. *i* v. cp. 1, 14.
j cf. 2 Par 30, 17, 28.
l cf. 2 Par 20, 13; Jdt 3, 10.
m cf. Dt 20, 7; 24, 5; 1 Cor 7, 5. — v. 1 Mc 1, 28.
n Ez 8, 16; 1 Mc 7, 36. — cf. *17] ut s. vr. 12.* [Mt 23, 35.
o 2 Es 13, 22; Jb 7, 16.
p cf. Ps 73, 19.
q Ps 41, 4; 78, 10; 113, 2 (bis).
r Zc 1, 14; 8, 2. [12, 7.
s Lv 25, 23; Os 9, 3. — cf. Sap
t cf. Ps 102, 13.
u Ps 4, 7. — cf. cp. 1, 10. — v.
v vr. 26; Lv 25, 19. [Ml 3, 10-12.
x cf. Jr 1, 14; 50, 3; 26, 7; 38, 6, 15; 39, 2.
y Ez 47, 19; Zc 14, 8.
z Is 34, 3. — cf. Am 4, 10.
a Ps 125, 2, 3. — cf. Ps 70, 19.
b cf. cp. 1, 18.
c cp. 1, 19, 20; Jr 9, 10.
d cf. Zc 8, 12.
23-27] L. in fr. 6 QT. Pnt.
e Ps 99, 2; Hab 3, 18; Zc 10, 7.
f Dt 11, 14; 28, 12; Jr 5, 24.
g cp. 1, 4. [— cf. Os 6, 3.
h v. Is 49, 23. [etc.
i cp. 3, 17; Ez 36, 11; 39, 28
j Is 12, 6; Os 11, 9. — cf. Ez 37,
l Ex 20, 2; Os 12, 9; 13, 4. [26.
m cf. Is 44, 8.
28-32] (all) Ac 2, 17-21.
28-32] L. in sb. QT. Pnt.
n Is 32, 15; Ez 39, 29; Ec 12, 10. — cf. 1 Rg 19, 20-24; Jo 7, 39; Ac 10, 45.
o Lc 1, 67. *p* cf. Ac 2, 39.
q cf. Ac 21 9. *r* cf. 1 Cor 12, 13.
s cf. Mt 24, 30; Lc 21, 11.
t v. vr. 10. *u* Ap 6, 12.
v cp. 1, 15; Ml 4, 5.
x (all) Rm 10, 13.
32] Ant. in fs. ss. Nom. J.
y (all) Ab 17.
z Is 10, 22; Jr 31, 7; Mic 4, 7; Zc 8, 12; Rm 9, 27 etc.
1-12] LL. in fr. 4 p. D. 4 Nbr.
a Jr 30, 3.
b cf. Sph 3, 8; Zc 14, 2-4.
c vr. 12. — cf. 2 Par 20, 20-26; Mt 25, 31, 32.
d cf. Is 66, 16; Jr 25, 31.
e cp. 2, 18. *f* Ab 11; Nh 3, 10.
4-6] cf. Am 1, 6-10.
g Is 23, 1, 2; Jr 47, 4.
h cf. Ex 25, 15, 16.
i vr. 7. — cf. Eccli 17, 19; Ab 15.
j cf. 2 Par 21, 16, 17; 28, 17-19.
l cf. vr. 3; Ez 27, 13; Am 1, 9; 1 Mc 3, 41; 2 Mc 8, 11.

in manibus filiorum Iuda, et venundabunt eos [m]Sabaeis, genti longinquae, quia locutus est.

9 Clamate hoc in gentibus, [n]sanctificate bellum, suscitate robustos; accedant, ascendant omnes viri bellatores; 10 [o]concidite aratra vestra in gladios et [p]ligones vestros in lanceas; infirmus dicat: Quia fortis ego sum. 11 Erumpite et venite, omnes gentes de circuitu, et congregamini; ibi occumbere faciet Dominus robustos tuos. 12 Consurgant et ascendant gentes in vallem Iosaphat; [q]quia ibi sedebo ut iudicem omnes gentes in circuitu. 13 [r]Mittite falces, [s]quoniam maturavit messis; venite et descendite, quia plenum est torcular, exuberant [t]torcularia, quia multiplicata est malitia eorum. 14 [u]Populi, populi, in valle concisionis, quia [v]iuxta est dies Domini, in valle concisionis. 15 [x]Sol et luna obtenebrati sunt, et stellae retraxerunt splendorem suum, 16 et [y]Dominus de Sion rugiet et de Ierusalem dabit vocem suam, et [z]movebuntur caeli et terra, et [a]Dominus spes populi sui et fortitudo filiorum Israël. 17 Et [b]scietis quia ego Dominus Deus vester [c]habitans in [d]Sion monte sancto meo; et erit Ierusalem sancta, et [e]alieni non transibunt per eam amplius.

18 Et [f]erit in die illa, [g]stillabunt montes dulcedinem, et colles fluent lacte et [h]per omnes rivos Iuda ibunt aquae, et [i]fons de domo Domini egredietur et irrigabit torrentem spinarum. 19 [j]Aegyptus in desolationem erit, et [l]Idumaea in desertum perditionis, [m]pro eo quod inique egerint in filios Iuda et effuderint sanguinem innocentem in terra sua. 20 Et [n]Iudaea in aeternum habitabitur et Ierusalem in generationem et generationem, 21 et [o]mundabo sanguinem eorum, quem non mundaveram, et Dominus commorabitur in Sion.

m Jb 1, 15. — v. 3 Rg 10, 1.
n Jr 6, 4; Mic 3, 5. — cf. Jr 22, 7.
o cf. Is 2, 4; Mic 4, 3.
p cf. Is 54, 15.
q cf. Ps 95, 13; 97, 9; Is 2, 4; 3, 13; Mt 25, 31.
r Ap 14, 15, 18, 19.
s cf. Jr 51, 33; Os 6, 11; Mt 13, 30, 39; Jo 4, 35.
t cf. Is 63, 2, 3; Ap 14, 29, 20.
u cf. Ez 39, 11.
v v. cp. 1, 15.
x cp. 2, 10. [10; Am 1, 2.
y Is 31, 4; Jr 25, 30; Os 11. *(16)*] *R. in off. et exsequiis Dñi.*
z cp. 2, 10. — cf. Am 9, 5.

a cp. Ps 60, 4; 70, 3.
b cp. 2, 27. — cf. Ez 6, 7.
c vr. 21; Ps 9, 12; 73, 2; 75, 3. — cf. Ez 47, 7.
d v. cp. 2, 1. [*2 Adv. 17, 18*] *R. et Ant. in fr. 2 p. D.*
e Is 51, 1; Nh 1, 15; Zc 9, 8; 14, 21. — cf. Ap 21, 27; 22, 15.
f cf. cp. 1, 10 sqq. [15.
g Am 9, 13. *h* Is 30, 25.
i Ez 47, 1-8; Zc 14, 8.
j Is 19, 1-17. *l* v. Is 34, 5.
m Am 1, 11. — cf. Ab 10.
n Ps 124, 1, 2; Ez 37, 25; Am 9, 15.
o Is 4, 4. — cf. Ez 36, 25, 29.

PROPHETIA AMOS

VERBA Amos, [a]qui fuit in pastoribus de [b]Thecue: quae vidit super Israël [c]in diebus Oziae regis Iuda et in diebus Ieroboam filii Ioas regis Israël, ante duos annos [d]terraemotus.

2 Et dixit: [e]Dominus de Sion rugiet et de Ierusalem dabit vocem suam, et luxerunt [f]speciosa pastorum, et exsiccatus est [g]vertex Carmeli.

Haec dicit Dominus: [h]Super tribus sceleribus [i]Damasci et super quattuor non convertam eum, eo quod [j]triturave rint in plaustris ferreis Galaad: 4 et [l]mittam ignem in domum [m]Azaël, et devorabit domos Benadad, 5 et conteram vectem Damasci et disperdam habitatorem de [n]campo idoli et tenentem sceptrum de [o]domo voluptatis, et transferetur populus Syriae [p]Cyrenem, dicit Dominus.

6 Haec dicit Dominus: [h]Super tribus sceleribus [q]Gazae et super quattuor non convertam eum, eo quod [r]transtulerint captivitatem perfectam, ut concluderent eam in Idumaea: 7 et mittam ignem in murum Gazae, et devorabit aedes eius, 8 et disperdam habitatorem de [s]Azoto et tenentem sceptrum de Ascalone et convertam manum meam super Accaron, et peribunt reliqui Philistinorum, dicit Dominus Deus.

9 Haec dicit Dominus: [h]Super tribus sceleribus [t]Tyri et super quattuor non convertam eum, eo quod concluserint captivitatem

1-8] LL. in fr. 5 p. D. 4 Nbr.
a cp. 7, 14, 15.
b 2 Rg 14, 2.
c v. Os 1, 1.
d Zc 14, 5. — cf. Is 29, 6.
e v. Jl 3, 16.
f cf. Jl 1, 20.
g Js 19, 26; Cn 7, 5; Is 33, 9 etc.
h vr. 6, 9, 11, 13.
i cf. Is 8, 4.
j cf. 2 Rg 12, 31.
l Jr 49, 27.
m 4 Rg 13, 24, 25.
n (v. Os 4, 15).
o (4 Rg 19, 12).
p cp. 9, 7; 4 Rg 16, 9.

q Jr 47, 1, 5; Sph 2, 4.
r 2 Par 28, 18. — cf. Jl 3, 4, 6.

s cp. 3, 9; 1 Rg 5, 1.

t v. Jl 3, 4.

Iudam (4, 5), propheta scelera Israëlitarum describit (6-12), poenamque eis debitam adnuntiat (13-16). Et, quia praecipua tantae malitiae causa est idolorum cultus (3, 1-10), hostem dicit praeprimis devastaturum esse

perfectam in Idumaea et non sint recordati [u]foederis fratrum: 10 et mittam ignem in murum Tyri, et devorabit aedes eius.

11 Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus [v]Edom et super quattuor non convertam eum, eo quod [w]persecutus sit in gladio fratrem suum et violaverit misericordiam eius et [x]tenuerit ultra furorem suum et indignationem suam servaverit usque in finem. 12 Mittam ignem in [y]Theman, et devorabit aedes [z]Bosrae.

13 Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus filiorum [a]Ammon et super quattuor non convertam eum, eo quod [b]dissecuerit praegnantes [c]Galaad ad dilatandum terminum suum: 14 et succendam ignem in muro [d]Rabba, et [e]devorabit aedes eius in ululatu in die belli et in turbine in die commotionis, 15 et ibit [f]Melchom in captivitatem ipse et principes eius simul, dicit Dominus.

2 Haec dicit Dominus: [a]Super tribus sceleribus [b]Moab et super quattuor non convertam eum, eo quod [c]incenderit ossa regis Idumaeae usque ad cinerem: 2 et [d]mittam ignem [e]in Moab, et devorabit aedes Carioth, et morietur in sonitu Moab, in clangore tubae, 3 et disperdam iudicem de medio eius et omnes principes eius interficiam cum eo, dicit Dominus.

4 Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Iuda et super quattuor non convertam eum, [f]eo quod abiecerit legem Domini et mandata eius non custodierit; [g]deceperunt enim eos idola sua, post quae abierant patres eorum: 5 et [h]mittam ignem in Iuda, et devorabit aedes Ierusalem.

6 Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Israël et super quattuor non convertam eum, pro eo quod [i]vendiderit pro argento iustum, et pauperem pro calceamentis; 7 [j]qui conterunt super pulverem terrae capita pauperum et [i]viam humilium declinant, et [m]filius ac pater eius ierunt ad puellam, ut violarent nomen sanctum meum, 8 et super vestimentis [n]pignoratis accubuerunt, iuxta omne altare et vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui. 9 [o]Ego autem exterminavi Amorrhaeum a facie eorum, [p]cuius altitudo cedrorum altitudo eius, et fortis ipse quasi quercus, et [q]contrivi fructum eius desuper et radices eius subter. 10 [r]Ego sum, qui ascendere vos feci de terra Aegypti et duxi vos in deserto quadraginta annis, [s]ut possideretis terram Amorrhaei, 11 et suscitavi de filiis vestris in prophetas et de iuvenibus vestris [t]nazaraeos. Nunquid non ita est, filii Israël? dicit Dominus. 12 Et [u]propinabitis nazaraeis vinum et prophetis mandabitis dicentes: [v]Ne prophetetis. 13 Ecce ego stridebo subter vos, sicut stridet plaustrum onustum faeno, 14 et [w]peribit fuga a veloce, et fortis non obtinebit virtutem suam, et [y]robustus non salvabit animam suam, 15 et tenens arcum non stabit, et [z]velox pedibus suis non salvabitur, et ascensor equi non salvabit animam suam, 16 et robustus corde inter fortes nudus fugiet in illa die, dicit Dominus.

3 [a]Audite verbum, quod locutus est Dominus super vos, filii Israël, [b]super omnem cognationem, [c]quam eduxi de terra Aegypti dicens: 2 [d]Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationibus terrae, [e]idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras. 3 Nunquid ambulabunt duo [f]pariter, nisi convenerit eis? 4 Nunquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit praedam? Nunquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit? 5 Nunquid cadet avis in laqueum terrae absque aucupe? Nunquid auferetur laqueus de terra antequam quid ceperit? 6 [g]Si clanget tuba in civitate, et populus non expavescet? [h]Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit? 7 Quia non facit Dominus Deus verbum, [i]nisi revelaverit secretum suum ad servos suos prophetas. 8 Leo rugiet, quis non timebit? [j]Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? 9 Auditum facite in aedibus [l]Azoti et in aedibus terrae Aegypti et dicite; Congregamini super [m]montes Samariae et videte insanias multas in medio eius et [n]calumniam patientes in penetralibus eius. 10 Et nescierunt facere rectum, dicit Dominus, [o]thesaurizantes iniquitatem et rapinas in aedibus suis.

11 Propterea haec dicit Dominus Deus: [p]Tribulabitur et circuietur

---

u v. 3 Rg 5, 1, 9, 11-14.

v cf. 2 Rg 28, 17.
w Ps 136, 7. — cf. Jl 3, 19; Mi 1, 4.
x Ez 35, 5.
y Ab 8. — cf. Jb 2, 11.
z Is 63, 1; Jr 49, 13 etc.

a Jr 49, 1, 2; Sph 2, 8, 9.
b v. Os 14, 1.
c vr. 3.
d 2 Rg 11, 1; 12, 26. — v. Ez 21, 20.
e Ez 21, 28, 29.
f Jr 49, 1, 3.

a v. cp. 1, 3.
b Sph 2, 8, 9. — v. Is 15, 1-9.
c cf. 4 Rg 3, 27.
d v. cp. 1, 4, 7, 10 etc.
e Jr 48, 20-41.

f Nm 24, 17. — cf. Jr 48, 7.
g Lv 26, 14, 15; 2 Es 1, 7; Ez 20, 13, 16, 24. — cf. Dn 9, 11.
h Jr 16, 19, 20; Rm 1, 25.

i Jr 17, 27; Os 8, 14; Mic 5, 1.
j cp. 8, 6. — cf. Lv 25, 29; 4 Rg 4, 1.
k cp. 8, 4. — cf. Ps 55, 2; 56, 4.
l Jb 24, 4. — cf. cp. 5, 12; Is 10, 2.
m cf. 1 Cor 5, 1. — v. Ez 22, 11.
n v. Ex 22, 26.
o Dt 2, 31; Jr 24, 8. — v. Nm 21, 21-25.
p cf. Nm 13, 32, 33; Is 10, 33.
q cf. Jl 18, 16; Os 9, 16; Mi 4, 1.
r cp. 3, 1; Ex 12, 17, 51; 14, 21; Os 12, 13; Mic 6, 4.
s v. Dt 8, 2.
t Nm 6, 2.
u cf. Nm 6, 3.
v cp. 7, 13, 16; Jr 11, 21. — cf. Is 30, 10.
x cf. cp. 9, 1; Ec 9, 11; Jr 25, 35; 46, 6.
y cf. Ps 32, 16, 17.
z cf. 2 Rg 2, 18.

a cp. 7, 16; Os 5, 1.
b Mic 2, 3.
c cf. cp. 2, 10.
d Dt 7, 7; 10, 15; Ps 146, 19, 20. — cf. Os 5, 3; 13, 5.
e cf. Mt 10, 15; 11, 21, 22; Rm 2, 9.
f cf. Eccli 6, 17.

g Ex 33, 3, 4. — v. Jl 2, 1.
h cf. Gn 45, 8; Is 45, 7; Lm 3, 38; Mic 1, 12.
6] * *cf. Catech. R. III 6, 21; IV 16, 9.*
i Gn 18, 17. — cf. Jr 15, 1.
j cf. Nm 22, 38.
l cp. 1, 8.
m cp. 4, 1; 6, 1. — cf. 3 Rg 16, 24.
n cf. Ps 93, 5, 6; 102, 7. — cf. 3 Rg 21, 1-16.
o cf. Is 3, 14, 15; Mic 6, 10-12.
p cf. 4 Rg 17, 5, 6. — v. 4 Rg 18, 9-12.

terra, et detrahetur ex te fortitudo tua et [q]diripientur aedes tuae. 12 Haec dicit Dominus: [r]Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura aut extremum auriculae, [s]sic eruentur filii Israël, [t]qui habitant in Samaria in plaga lectuli et in Damasci grabato. 13 [u]Audite et contestamini in domo Iacob, dicit Dominus [v]Deus exercituum; 14 quia in die, cum visitare coepero praevaricationes Israël, super eum visitabo et [x]super altaria Bethel, et [y]amputabuntur cornua altaris et cadent in terram. 15 Et [z]percutiam [a]domum hiemalem cum [b]domo aestiva; et peribunt [c]domus eburneae, et dissipabuntur aedes multae, dicit Dominus.

4 Audite verbum hoc, [a]vaccae pingues, quae estis in [b]monte Samariae, [c]quae calumniam facitis egenis et confringitis pauperes, quae dicitis dominis vestris: Adferte et bibamus. 2 [d]Iuravit Dominus Deus in sancto suo, quia ecce dies venient super vos, et [e]levabunt vos in [f]contis et reliquias vestras in ollis ferventibus. 3 Et [g]per aperturas exibitis altera contra alteram, et proiciemini in Armon, dicit Dominus. 4 [h]Venite ad Bethel et impie agite, ad [i]Galgalam et multiplicate praevaricationem, et adferte [j]mane victimas vestras, tribus diebus decimas vestras, 5 et sacrificate de [l]fermentato laudem et vocate [m]voluntarias oblationes et adnuntiate; [n]sic enim voluistis, filii Israël, dicit Dominus Deus. 6 Unde et ego dedi vobis [o]stuporem dentium in cunctis urbibus vestris, [p]indigentiam panum in omnibus locis vestris; et [q]non estis reversi ad me, dicit Dominus. 7 Ego quoque [r]prohibui a vobis imbrem, [s]cum adhuc tres menses superessent usque ad messem, et [t]plui super unam civitatem et super alteram civitatem non plui: pars una compluta est, et pars, super quam non plui, aruit. 8 Et [u]venerunt duae et tres civitates ad unam civitatem, ut biberent aquam, et non sunt satiatae, et non redistis ad me, dicit Dominus. 9 [v]Percussi vos in vento urente et in aurugine, multitudinem hortorum vestrorum et vinearum vestrarum, oliveta vestra et ficeta vestra [x]comedit eruca, et non redistis ad me, dicit Dominus. 10 [y]Misi in vos mortem [z]in via Aegypti, percussi in gladio iuvenes vestros usque ad captivitatem equorum vestrorum et [a]ascendere feci putredinem castrorum vestrorum in nares vestras, et non redistis ad me, dicit Dominus. 11 Subverti vos, [b]sicut subvertit Deus Sodomam et Gomorrham, et [c]facti estis quasi torris raptus ab incendio: et non redistis ad me, dicit Dominus.

12 Quapropter haec faciam tibi, Israël. Postquam autem haec fecero tibi, praeparare in occursum Dei tui, Israël. 13 Quia ecce [d]formans montes et creans ventum et [e]adnuntians homini eloquium suum, [f]faciens matutinam nebulam et [g]gradiens super excelsa terrae; [h]Dominus Deus exercituum nomen eius.

5 Audite verbum istud, quod ego [a]levo super vos planctum, domus Israël:

Cecidit et non adiciet ut resurgat 2 [b]virgo Israël,
proiecta est in terram suam, non est qui suscitet eam.

3 Quia haec dicit Dominus Deus: Urbs, de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum; et, de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem in domo Israël.

4 Quia haec dicit Dominus domui Israël: [c]Quaerite me et vivetis, 5 et nolite quaerere [d]Bethel et in Galgalam nolite intrare et in [e]Bersabee non transibitis, quia Galgala captiva ducetur, et Bethel erit inutilis. 6 Quaerite Dominum et vivite; [f]ne forte comburatur ut ignis domus Ioseph, et devorabit, et non erit qui exstinguat, Bethel. 7 [g]Qui convertitis in absinthium iudicium et iustitiam in terra relinquitis. 8 [h]Facientem Arcturum et Orionem et [i]convertentem in mane tenebras et diem in noctem mutantem, [j]qui vocat aquas maris et effundit eas super faciem terrae: [l]Dominus nomen est eius; 9 [m]qui subridet vastitatem super robustum et depopulationem super potentem adfert. 10 [n]Odio habuerunt corripientem [o]in porta et [p]loquentem perfecte abominati sunt. 11 Idcirco, pro eo quod [q]diripiebatis pauperem et praedam electam tollebatis ab eo, [r]domos quadro lapide aedificabitis et non habitabitis in eis, vineas plantabitis amantissimas et non bibetis vinum earum; 12 quia [s]cognovi multa scelera vestra

q cf. Is 39, 6.
r cf. 1 Rg 17, 34-36.
s v. Jr 31, 8-9.
t cf. cp. 6, 4.
u cf. Ps 49, 7; 80, 9; Mic 1, 2.
v v. cp. 4, 13.
x cf. Os 10, 15. — v. 3 Rg 13, 1-3.
y cf. 4 Rg 23, 15.
z cf. cp. 6, 12.
a Jr 36, 22.
b Jd 3, 20.
c 3 Rg 22, 39; Ps 44, 8. — cf. cp. 6, 4.
a cf. Ps 21, 13.
b cp. 3, 9; 6, 1.
c Os 5, 11. — cf. cp. 3, 9.
d Ps 88, 36.
e cf. Jr 16, 16; Hab 1, 15. — v. 4 Rg 19, 28.
f Jdt 9, 9; Ez 39, 9.
g cf. Ez 12, 5, 12.
h cf. cp. 5, 5; Ez 20, 39; Mt 23, 32.
i cf. cp. 5, 5; Os 4, 15.
j Nm 28, 3, 4. — cf. Jr 7, 21.
l Lv 7, 13.
m Ex 35, 39; Lv 22, 23; Dt 23, 23; Ez 46, 42. — cf. Ps 118, 108.
n cf. Ps 80, 13.
o cf. Jr 31, 29, 30; Ez 3, 18; 18, 4, 18.
p cf. Dt 28, 57; Lm 2, 12.
q vr. 8; Jr 15, 7; Ag 2, 17.
r Dt 28, 23. — cf. Jl 2, 23.
s cf. Jr 3, 3.
t cf. Ex 9, 26.
u cf. cp. 8, 12.
v Dt 28, 22; Ag 2, 18. — cf. Ag 1, 11.
x Jl 1, 4; 2, 25. — cf. Dt 28, 22, 39, 40.
y (Dt 28, 27, 60. — cf. Ex 12, 29; Ps 77, 51).
z Is 10, 24, 26.
a Is 34, 3; Jl 2, 20.
b Dt 29, 23. — cf. Is 13, 19.
c Zc 3, 2. — cf. Ju 23.

d cf. Ps 101, 24.
e cf. Ps 138, 3.
f cf. cp. 5, 8; 8, 9.
g Dt 32, 13; Is 58, 14; Mic 1, 2. [Jr 10, 11.
h cp. 5, 27; Is 48, 2; 51, 25; Ez 19, 1.
a cf. Lm 2, 13; Is 47, 1.
b cf. Lm 2, 13; Is 47, 1.

c 2 Par 15, 2; Is 55, 6; Jr 29, 13; Sph 2, 3; Zc 8, 21, 22.
d Os 4, 15. — v. cp. 4, 4; Is 5, 20.
e cp. 8, 14.
f Jr 4, 4. — cf. Is 9, 18, 19.
g Os 10, 4. — cf. cp. 6, 12.
h Jb 9, 9; 38, 31, 32.
i cp. 4, 13; Ps 103, 20.
j cp. 9, 6. — cf. Gn 6, 17; Ps 103, 6.
l cp. 9, 6.
m cf. Jr 50, 32.
n Is 29, 21. — cf. Pro 15, 5, 10.
o v. Rt 4, 1.
p cf. 3 Rg 22, 13.
q cf. Zc 2, 9.
r Dt 28, 30; Is 5, 8; Mic 6, 15; Sph 1, 13.
s cp. 3, 2. — cf. Os 5, 3.

quia Deo iubenti ut converterentur refragati sunt (5, 1-15), iudicium patientur horrendum, inexorabile, populi et divitum captivitate consummandum (16-5, 7), universi vero regni excidio et devastatione

et fortia peccata vestra: hostes iusti, [t]accipientes munus et [u]pauperes deprimentes in porta. 13 Ideo prudens in tempore illo [v]tacebit, [w]quia tempus malum est. 14 [v]Quaerite bonum et non malum, ut vivatis, et [z]erit Dominus [a]Deus exercituum vobiscum, sicut dixistis; 15 [b]odite malum et diligite bonum et constituite in porta iudicium, [c]si forte misereatur Dominus Deus exercituum reliquiis Ioseph.

16 Propterea haec dicit Dominus Deus exercituum dominator: In omnibus plateis [d]planctus, et in cunctis, quae foris sunt, dicetur: Vae vae, et vocabunt agricolam ad luctum et ad planctum eos qui sciunt plangere. 17 Et in omnibus vineis erit planctus, quia [e]pertransibo in medio tui, dicit Dominus.

18 [f]Vae desiderantibus [g]diem Domini! Ad quid eam vobis? Dies Domini ista, [h]tenebrae et non lux. 19 [i]Quomodo si fugiat vir a facie leonis, et occurrat ei ursus, et ingrediatur domum et innitatur manu sua super parietem, et mordeat eum coluber. 20 Nunquid non tenebrae dies Domini et non lux? et caligo et non splendor in ea? 21 [j]Odi et proieci festivitates vestras et non capiant odorem coetuum vestrorum. 22 [k]Quod si obtuleritis mihi holocautomata et munera vestra, non suscipiam et vota pinguium vestrorum non respiciam. 23 Aufer a me tumultum carminum tuorum, et [l]cantica lyrae tuae non audiam: 24 et revelabitur quasi aqua iudicium, et iustitia quasi torrens fortis. 25 [m]Nunquid hostias et sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, domus Israël? 26 Et [n]portastis tabernaculum Moloch vestro et imaginem idolorum vestrorum sidus dei vestri, quae fecistis vobis. 27 Et [o]migrare vos faciam trans Damascum, dicit Dominus: Deus eercituum nomen eius.

6 [a]Vae, qui opulenti estis in Sion et confiditis in [b]monte Samariae; [c]optimates, [d]capita populorum, ingredientes pompatice domum Israël! 2 Transite in [e]Chalane et videte et ite inde in [f]Emath magnam et descendite in [g]Geth Palaesthinorum et ad optima quaeque regna horum, [h]si latior terminus eorum termino vestro est. 3 Qui separati estis in diem malum et [i]appropinquatis solio iniquitatis, 4 [j]qui dormitis in [l]lectis eburneis et lascivitis in stratis vestris, qui comeditis agnum de grege et vitulos de medio armenti, 5 [m]qui canitis ad vocem psalterii: sicut David putaverunt se habere vasa cantici, 6 [n]bibentes vinum in phialis et [o]optimo unguento deliburi, et nihil patiebantur super contritione Ioseph. 7 Quapropter nunc [p]migrabunt in capite transmigrantibus, et auferetur factio lascivientium. 6 [q]Iuravit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus Deus exercituum: Detestor ego [r]superbiam Iacob et domos eius odi et [s]tradam civitatem cum habitatoribus suis. 9 Quod [t]si reliqui fuerint decem viri in domo una, et ipsi morientur; 10 et tollet eum propinquus suus et [u]comburet eum, ut efferat ossa de domo, et dicet ei qui in penetralibus domus est: Nunquid adhuc est penes te? 11 Et respondebit: Finis est. Et dicet ei: [v]Tace et non recorderis nominis Domini; 12 quia ecce Dominus mandabit et [x]percutiet domum maiorem ruinis et domum minorem scissionibus. 13 Nunquid currere queunt in petris equi aut arari potest in bubalis, [y]quoniam convertistis in amaritudinem iudicium et fructum iustitiae in absinthium? 14 Qui laetamini in nihilo, qui dicitis: [z]Nunquid non in fortitudine nostra adsumpsimus nobis cornua? 15 Ecce enim [a]suscitabo super vos, domus Israël, dicit Dominus Deus exercituum, gentem, et conteret vos ab [b]introitu Emath usque ad torrentem deserti.

7 [a]Haec ostendit mihi Dominus Deus: et ecce, fictor [b]locustae in principio germinantium [c]serotini imbris; et ecce serotinus post tonsionem regis. 2 Et factum est, cum consummasset comedere herbam terrae, dixi: Domine Deus; propitius esto, obsecro; [d]quis suscitabit Iacob, quia parvulus est? 3 [e]Misertus est Dominus super hoc. Non erit, dixit Dominus.

4 Haec ostendit mihi Dominus Deus: et ecce vocabat [f]iudicium ad ignem Dominus Deus, et devoravit abyssum multam et comedit simul partem. 5 Et dixit: Domine Deus, quiesce, obsecro; [g]quis suscitabit Iacob, quia parvulus est? 6 Misertus est Dominus super hoc. Sed et istud non erit, dixit Dominus Deus.

---

t 1 Rg 8, 3; 12, 3. — cf. Ps 25, 10.
u Is 10, 2. — cf. cp. 2, 7.
v Pro 13, 3. — cf. Ec 3, 7.
x v. Mic 2, 3.
y cf. Dt 30, 15, 19; Sph 2, 3.
z cf. Mic 3, 11.

a cp. 3, 13.
b Ps 96, 10; Pro 8, 13; Rm 12, 9. — cf. Ps 33, 15.
c Jl 2, 14. — cf. Ex 32, 30.
d cf. Jr 9, 17, 18.
e cf. Ex 12, 12.

f cf. Jr 17, 16.
g v. Jl 1, 15.
h v. Jl 2, 2.
i cf. Is 24, 18; Jr 48, 44; Ac 28, 3, 4.
j Is 1, 13-15; Ml 1, 10. — cf. cp. 8, 9. — v. Mt 24, 19.
k Is 1, 11; Jr 6, 20. — cf. Mic 6, 6, 7.

l cf. cp. 6, 5; 8, 3; Is 5, 12.

m (all) Ac 7, 42, 43.
n cf. Is 46, 7.

o 4 Rg 17, 6.

a Is 32, 9; Lc 6, 24; Jc 5, 1.
b cp. 3, 9; 4, 1.
c cf. Ez 22, 6.
d v. Ex 19, 5.
e Gn 10, 10; Is 10, 9.
f 3 Rg 8, 65; 4 Rg 18, 34; Is 10, 9.
g v. 1 Rg 17, 4.
h cf. Nh 3, 8.
i cf. cp. 3, 10.
j cf. cp. 3, 12.
l Est 1, 6. — cf. cp. 3, 15.
m cf. cp. 5, 23; Is 5, 12.
n Is 5, 12.
o cf. Dn 10, 3.
p cp. 7, 11, 17.
q Jr 12, 5; 51, 14.
r cp. 8, 7; Nh 2, 2. — cf. Ps 46, 5.
s cf. Jr 17, 3.
t cf. cp. 8, 3.
u cf. 1 Rg 31, 12.

v cf. cp. 5, 13; 8, 3.
x cf. cp. 3, 15.

y cp. 5, 7; Os 10, 4.

z cf. 3 Rg 22, 11; Mic 4, 13.
a f. Jr 5, 15.
b 4 Rg 14, 25; 2 Par 7, 8.

a vr. 4, 7; cp. 8, 1.
b Jl 1, 4. — v. Ex 10, 4.
c Dt 11, 14; Pro 16, 15; Jc 5, 7. — v. Jb 29, 3.
d cf. Ps 129, 3.
e cf. Dt 32, 36; Jl 2, 13.

f cf. Ap 8, 7, 8.

g cf. vr. 17; 4 Rg 21, 13; Is 34, 11.

(8-15). Captivitate autem, qua omnes multandi sunt, symbolis locustarum, ignis, trullae caementarii et uncini pomorum descripta (7, 1-8, 3), prolata vaticinia vates resumit (4-14). Demum iudicio Dei denuo enarrato

7 Haec ostendit mihi Dominus; et ecce Dominus stans super murum litum, et in manu eius trulla caementarii. 8 Et dixit Dominus ad me: [h]Quid tu vides, Amos? Et dixi: Trullam caementarii; et dixit Dominus: Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israël; non adiciam ultra superinducere eum. 9 Et [i]demolientur excelsa idoli et sanctificationes Israël desolabuntur, et consurgam super [j]domum Ieroboam in gladio.

10 Et misit Amasias [l]sacerdos Bethel ad [m]Ieroboam regem Israël dicens: [n]Rebellavit contra te Amos in medio domus Israël; [o]non poterit terra sustinere universos sermones eius. 11 Haec enim dicit Amos: In gladio morietur Ieroboam, et Israël [p]captivus migrabit de terra sua.

12 Et dixit Amasias ad Amos: [q]Qui vides, gradere, fuge [r]in terram Iuda et [s]comede ibi panem et prophetabis ibi. 13 Et [t]in Bethel non adicies ultra ut prophetes, quia [u]sanctificatio regis est et domus regni est. 14 Respondítque Amos et dixit ad Amasiam: [v]Non sum propheta et non sum filius prophetae, sed armentarius ego sum vellicans sycomoros, 15 et [x]tulit me Dominus, cum sequerer gregem, et dixit Dominus ad me: Vade, [y]propheta ad populum meum Israël. 16 Et [z]nunc audi verbum Domini: Tu dicis: Non prophetabis super Israël et [a]non stillabis super domum idoli. 17 [b]Propter hoc haec dicit Dominus: Uxor tua in civitate fornicabitur, et filii tui et filiae tuae in gladio cadent, et humus tua [c]funiculo metietur, et tu in terra polluta morieris, et Israël captivus migrabit de terra sua.

8 [a]Haec ostendit mihi Dominus Deus: et ecce uncinus pomorum. 2 Et dixit: [b]Quid tu vides, Amos? et dixi: Uncinum pomorum; et dixit Dominus ad me: [c]Venit finis super populum meum Israël: non adiciam ultra, ut pertranseam eum. 3 Et stridebunt cardines templi in die illa, dicit Dominus Deus: [d]multi morientur, in omni loco [e]proicietur silentium.

4 Audite hoc, [f]qui conteritis pauperem et deficere facitis egenos terrae 5 dicentes: Quando transibit mensis, et venundabimus merces? et [g]sabbatum et aperiemus frumentum, ut imminuamus mensuram et augeamus siclum et supponamus [h]stateras dolosas, 6 ut [i]possideamus in argento egenos et pauperes pro calceamentis et quisquilias frumenti vendamus? 7 Iuravit Dominus in [j]superbiam Iacob: [l]Si oblitus fuero usque ad finem omnia opera eorum. 8 [m]Nunquid super isto non commovebitur terra, et lugebit omnis habitator eius, et [n]ascendet quasi fluvius universus, et eicietur et [o]defluet quasi rivus Aegypti?

9 Et erit in die illa, dicit Dominus Deus, [p]occidet sol in meridie, et [q]tenebrescere faciam terram in die luminis 10 et [r]convertam festivitates vestras in luctum et omnia cantica vestra in planctum et [s]inducam super omne dorsum vestrum saccum et super omne caput calvitium et [t]ponam eam quasi luctum unigeniti et novissima eius quasi diem amarum.

11 Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et [u]mittam famem in terram, non famem panis neque sitim aquae, sed [v]audiendi verbum Domini. 12 Et commovebuntur a mari usque ad mare et ab aquilone usque ad orientem, [x]circuibunt quaerentes verbum Domini et non invenient. 13 [y]In die illa deficient virgines pulchrae et adulescentes in siti, 14 qui iurant in [z]delicto Samariae et dicunt: Vivit deus tuus Dan, et vivit via [a]Bersabee; et cadent et non resurgent ultra.

9 Vidi Dominum stantem super altare et dixit: Percute cardinem, et [a]commoveantur [b]superliminaria; avaritia enim in capite omnium; et novissimum eorum in gladio interficiam, [c]non erit fuga eis. Fugient, et non salvabitur ex eis qui fugerit. 2 [d]Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos; et, si ascenderint usque in caelum, inde detraham eos; 3 et, si absconditi fuerint in [e]vertice Carmeli, inde scrutans auferam eos; et, [f]si celaverint se ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, et mordebit eos; 4 et, [g]si abierint in captivitatem coram inimicis suis, ibi mandabo gladio, et occidet eos, et [h]ponam oculos meos super eos in malum et non in bonum: 5 et Dominus Deus exercituum, qui tangit terram,

h cp. 8 ,2.

i (Gn 26, 23, 25).
j v. 4 Rg 15, 8-12.

l 3 Rg 12, 32.
m cf. 1, 1.
n cf. Jr 38, 4.
o cf. Jo 21, 25.
p cp. 6, 7.

q cf. 1 Rg 9, 9.
r cf. cp. 1, 1.
s cf. Mic 3, 5, 11.
t vr. 16. — v. cp. 2, 12
u v. 3 Rg 12, 29-13, 1.
v cf. cp. 1, 1; Zc 13, 5.
x cf. Ps 77, 71.
y cf. Ez 6, 2.
z cp. 3, 1.
a Ez 20, 46; 21, 2; Mic 2, 6.
b cf. Jr 28, 16; 29, 21; 31, 22.
c cf. vr. 7, 8.

a cp. 7, 1, 4, 7.
b cp. 7, 8.
c Lm 4, 18.

d cf. cp. 6, 9.
e cf. cp. 6, 11; Jr 16, 4, 6.
4, 5] * *Catech. R. III 8, 20.*
f cp. 2, 7; Pro 22, 22.
g cf. 2 Es 10, 32; 13, 15, 16; Ez 20, 13.
h Os 12, 7; Pro 11, 1.
i cp. 2, 6.
j cf. cp. 6, 8.
l Os 8, 13; 9, 9.
m cf. Os 4, 3.

n cp. 9, 5.
o cf. Zc 10, 11.
p Jr 15, 9; Mic 3, 6. — cf. cp. 5, 20; Mt 24, 29.
q cp. 4, 13; 5, 8.
r (all) Tb 2, 6. — cf Jr 7, 34; 1 Mc 1, 41.
s Is 3, 24.
t Jr 6, 26; Zc 12, 10. — cf. Ex 12, 30.
11] * *Catech. R. IV 13, 18.*
u cf. Is 8, 20, 21.
v Mic 3, 7. — cf. Dt 8, 3; Jo 4, 13, 34.
x Jr 5, 1. — cf. cp. 4, 8; Lm 4, 8.
y Is 51, 20.
z cf. Dt 9, 21; 3 Rg 12, 29, 30; Os 10, 8.

a cp. 5, 5.
a cf. Is 6, 4.
b Sph 2, 14.
c cf. cp. 2, 14.
d Ps 139, 8-10. — cf. cp. 2, 14; Jb 26, 6; Ecli 42, 18.
e cp. 1, 2.
f cf. Jb 26, 5; Jr 49, 16.

g cf. Dt 28, 65; Ez 5, 2, 12.
h cf. vr. 8. — v. Jr 21, 10; 44, 11.

i Ps 103, 32; 143, 5. — cf. Jl 2, 10; 3, 16.
j cp. 8, 8.
k cf. Ps 103, 3.
l v. cp. 5, 8.
m v. Jr 16, 21; 33, 2.
n cf. Sph 3, 10.
o Ex 20, 2.
p Jr 47, 4.
q cp. 1, 5.
r cf. Dn 2, 34; Mt 21, 44.
s Jr 30, 11; 46, 28. — cf. Jl 2, 32; Ab 17.
t cf. Jr 15, 7; Mt 3, 12; Lc 22, 32.
u cf. cp. 6, 3; Mic 3, 11.
v (all) Ac 15, 16, 17.
x cf. Ab 19.
y (all) Ac 14, 17, 18.

13-15] *L. in fr. 6 QT. Spbr.*
z cf. Lv 26, 5.
a Jl 3, 18.
b Dt 30, 3; Jr 30, 3; Ez 39, 25.
c Is 61, 4.
d Is 65, 21; Jr 31, 5.
e Jr 24, 5. — cf. Jr 31, 4, 28.
f Ez 37, 25. — cf. Jl 3, 20.
g cf. Jr 3, 18; 7, 7.

et [t]abescet, et lugebunt omnes habitantes in ea, et [j]ascendet sicut rivus omnis et defluet sicut fluvius Aegypti. 6 [k]Qui aedificat in caelo ascensionem suam et fasciculum suum super terram fundavit, [l]qui vocat aquas maris et effundit eas super faciem terrae; [m]Dominus nomen eius. 7 Nunquid non ut [n]filii Aethiopum vos estis mihi, filii Israël? ait Dominus; [o]nunquid non Israël ascendere feci de terra Aegypti et [p]Palaestinos de Cappadocia et Syros de [q]Cyrene? 8 Ecce oculi Domini Dei super regnum peccans, et [r]conteram illud a facie terrae; [s]veruntamen conterens non conteram domum Iacob, dicit Dominus; 9 ecce enim mandabo ego et [t]concutiam in omnibus gentibus domum Israël, sicut concutitur triticum in cribro, et non cadet lapillus super terram. 10 In gladio morientur omnes peccatores populi mei, qui dicunt: [u]Non appropinquabit et non veniet super nos malum. 11 [v]In die illa suscitabo tabernaculum David, quod cecidit, et reaedificabo illud sicut in diebus antiquis, 12 [x]ut possideant reliquias Idumaeae et [y]omnes nationes, eo quod invocatum sit nomen meum super eos, dicit Dominus faciens haec.

13 Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et [z]comprehendet arator messorem, et calcator uvae mittentem semen; et [a]stillabunt montes dulcedinem, et omnes colles culti erunt, 14 et [b]convertam captivitatem populi mei Israël, et [c]aedificabunt civitates desertas et inhabitabunt et [d]plantabunt vineas et bibent vinum earum et facient hortos et comedent fructus eorum, 15 et [e]plantabo eos super humum suam et [f]non evellam eos ultra de terra sua, [g]quam dedi eis, dicit Dominus Deus tuus.

PROPHETIA ABDIAE

a cf. 2 Par 28, 9 (?).
1-11] *LL. in fr. 6 p. D. 4 Nbr.*
b v. Jr 49, 7-22; Ez 25, 12-14.
1-7] Jr 49, 14-16.

c cf. Nm 24, 21.

d cf. 2 Mc 9, 10. — v. Is 14, 13.
e Jr 49, 9. — cf. Dt 24, 31.
f cf. Jr 49, 10.
g Ps 40, 10; Jr 38, 22. — cf. Mic 7, 5.
h cf. Jr 49, 7.
i cf. Is 29, 14.
j cf. Ez 35, 2.
l (Am 1, 12. — v. 1 Par 1, 45)
m Jl 3, 19. — cf. Gn 27, 42; Nm 20, 20, 21.
n Ez 25, 12; 35, 3, 4, 9.
o Ps 136, 7. — cf. Jr 12, 14.
p v. 4 Rg 25, 10-20.
q cf. Jl 3, 3; Nh 3, 10.
r Ps 136, 6; Lm 4, 21; Ez 33, 15.
s cf. Ps 21, 18.
t cf. Lm 4, 21; Bar 4, 12; Mic 4, 11; 7, 8.
u cf. 1 Rg 2, 3.
v cf. Prv 17, 5.

Visio [a]Abdiae. Haec dicit Dominus Deus ad [b]Edom: Auditum audivimus a Domino, et legatum ad gentes misit: Surgite, et consurgamus adversus eum in proelium. 2 Ecce parvulum dedi te in gentibus, contemptibilis tu es valde. 3 Superbia cordis tui extulit te [c]habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum, qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram? 4 [d]Si exaltatus fueris ut aquila et si inter sidera posueris nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. 5 [e]Si fures introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuisses? Nonne furati essent sufficientia sibi? [e]Si vindemiatores introissent ad te, nunquid saltem racemum reliquissent tibi? 6 [f]Quomodo scrutati sunt Esau? Investigaverunt abscondita eius. 7 Usque ad terminum emiserunt te, omnes viri foederis tui illuserunt tibi, [g]invaluerunt adversum te viri pacis tuae; qui comedunt tecum ponent insidias subter te: [h]non est prudentia in eo. 8 [i]Nunquid non in die illa, dicit Dominus, perdam sapientes de Idumaea et prudentiam de [j]monte Esau? 9 Et timebunt fortes tui [k]a meridie, ut intereat vir de monte Esau. 10 Propter interfectionem et propter [m]iniquitatem in fratrem tuum Iacob operiet te confusio, et [n]peribis in aeternum. 11 [o]In die, cum stares adversus eum, quando capiebant alieni exercitum eius, et [p]extranei ingrediebantur portas eius et [q]super Ierusalem mittebant sortem, [r]tu quoque eras quasi unus ex eis. 12 [s]Et non despicies in die fratris tui, in die peregrinationis eius, et non laetaberis super filios Iuda in die perditionis eorum et [u]non magnificabis os tuum in die angustiae, 13 [v]neque ingredieris portam

populi mei in die ruinae eorum neque despicies et tu in malis eius in die vastitatis illius, et non emitteris adversus exercitum eius in die vastitatis illius, 14 neque stabis in [x]exitibus, ut interficias eos qui fugerint, et non concludes reliquos eius in die tribulationis. 15 Quoniam iuxta est [y]dies Domini super omnes gentes. [z]Sicut fecisti, fiet tibi: [a]retributionem tuam convertet in caput tuum; 16 quomodo enim [b]bibistis super [c]montem sanctum meum, bibent omnes gentes iugiter et bibent et absorbebunt et [d]erunt quasi non sint. 17 Et [e]in monte Sion erit salvatio, et erit sanctus, et [f]possidebit domus Iacob eos qui se possederant, 18 et [g]erit domus Iacob ignis et domus Ioseph flamma, et domus Esau stipula, et [h]succendentur in eis et devorabunt eos, et [i]non erunt reliquiae domus Esau, quia Dominus locutus est. 19 Et hereditabunt hi qui ad [j]austrum sunt [l]montem Esau et [m]qui in campestribus Philisthiim, et possidebunt regionem Ephraim et regionem [n]Samariae et Beniamin possidebit Galaad, 20 et transmigratio exercitus huius filiorum Israël omnia loca Chananaeorum usque ad [o]Sareptam, et transmigratio Ierusalem, quae in Bosphoro est, possidebit civitates austri. 21 Et [p]ascendent salvatores in montem Sion iudicare montem Esau, et [q]erit Domino regnum.

x Mt 22, 9. — cf. Ez 21, 21.
y v. Jl 1, 15. [8.
z Jr 50, 29; Ez 35, 15; Hab 2,
a Jl 3, 4. — cf. Ps 78, 12; Is 65, 9; Lc 6, 38.
b Jr 25, 27, 28; Hab 2, 16.
c v. Jl 2, 1; 3, 17.
d Sap 2, 2.
e (all) Jl 2, 32. — cf. Am 9, 8.
f cf. Am 9, 12. — v. Gn 49, 10.
g Zc 12, 6. — cf. Is 10, 17; Jr 5, 14.
h cf. Jl 2, 5; Nh 1, 10.
i Ex 25, 13, 14.
j cf. Is 10, 40; Jd 1, 9.
l vr. 8.
m Jr 17, 26. — v. Js 15, 21.
n v. Jr 23, 13.
o 3 Rg 17, 9; Lc 4, 26.
p cf. 4 Rg 13, 5; Is 19, 20; 1 Tm 4, 16; Jc 5, 20.
q Ps 21, 29; Dn 7, 14, 27; Mic 4, 7; Zc 14, 9; Lc 1, 33; 1 Cor 15, 24; Ap 11, 15; 19, 6.

PROPHETIA IONAE

PROPHETIA IONAE
1, 1-14

Et factum est verbum Domini ad [a]Ionam filium Amathi dicens: 2 Surge, et vade in [b]Niniven civitatem [c]grandem et praedica in ea, quia [d]ascendit malitia eius coram me. 3 Et surrexit Ionas, ut [e]fugeret in [f]Tharsis a facie Domini, et descendit in [g]Ioppen et invenit navem euntem in Tharsis et dedit naulum eius et descendit in eam, ut iret cum eis in Tharsis [h]a facie Domini. 4 [i]Dominus autem misit ventum magnum in mare, et facta est tempestas magna in mari, et navis periclitabatur [j]conteri. 5 Et timuerunt nautae, et [k]clamaverunt viri ad deum suum et [l]miserunt vasa, quae erant in navi, in mare, ut alleviaretur ab eis; et Ionas descendit ad interiora navis et dormiebat sopore gravi. 6 Et accessit ad eum gubernator et dixit ei: Quid tu sopore deprimeris? Surge, invoca Deum tuum, [m]si forte recogitet Deus de nobis, et non pereamus. 7 Et dixit vir ad collegam suum: Venite, et [n]mittamus sortes et sciamus quare hoc malum sit nobis. Et [o]miserunt sortes et cecidit sors super Ionam.

8 Et dixerunt ad eum: [p]Indica nobis cuius causa malum istud sit nobis. Quod est opus tuum, quae terra tua, et quo vadis vel ex quo populo es tu? 9 Et dixit ad eos: Hebraeus ego sum et Dominum [q]Deum caeli ego timeo, [r]qui fecit mare et aridam. 10 Et timuerunt viri timore magno et dixerunt ad eum: Quid hoc fecisti? Cognoverunt enim viri quod a facie Domini fugeret, quia indicaverat eis; 11 et dixerunt ad eum: Quid faciemus tibi, et cessabit mare a nobis? quia mare ibat et intumescebat. 12 Et dixit ad eos: Tollite me et mittite in mare et cessabit mare a vobis; scio enim ego, quoniam propter me tempestas haec grandis venit super vos. 13 Et remigabant viri, ut reverterentur ad aridam, et non valebant, quia mare ibat et intumescebat super eos. 14 Et clamaverunt ad Dominum et dixerunt: Quaesumus, Domine, ne pereamus in anima viri istius, et ne des super nos sanguinem innocentem; quia [s]tu, Domine, sicut

1-12] *LL. in sb. ℣. D. 4 Nbr.*
a 4 Rg 14, 25.
b Gn 10, 11, 12; 4 Rg 19, 36; Tb 1, 11; Nh 1, 1; Sph 2, 13.
c cp. 3, 3; 4, 11.
d cf. Gn 18, 20, 21; Jr 51, 9; Ap 28, 5.
e vr. 10; cp. 4, 2. — cf. Ps 133, 8.
f 3 Rg 10, 22; Ps 71, 10.
g Js 19, 46; 2 Par 2, 16; 1 Es 3, 7.
h Gn 4, 16. — cf. Ps 138, 7-10.
i cf. Ps 106, 25, 26.
j 3 Rg 22, 48; Ps 47, 8.
k cf. Ps 106, 28.
l cf. Ac 27, 18, 19, 38.
m cf. cp. 3, 9.
n cf. Js 7, 16; 1 Rg 14, 42.
o cf. Pro 16, 33; Ac 1, 26.
p cf. Js 7, 19-21.
q Ap 11, 13. — cf. Ec 2, 12.
r Gn 1, 9, 10. — v. Ps 145, 6.
s cf. Dt 21, 8.

concinit canticum (2, 1-10) et in terram restitutus, Ninivitis praedicat eorumque paenitentium Deus miseretur (3, 1-10), prophetam vero, quia de hac re irascitur, verbis et opere lepide arguit (4, 1-11).

t Jdt 9, 4; Ps 113, 3 (bis); Dn 4, 32.

u cf. Lc 8, 24.
v cf. Gn 8, 20; 31, 54.
x cf. cp. 2, 9.

a Mt 16, 4. — cf. Lc 11, 30.
b Est 4, 16; Mt 12, 40. — cf. Est 5, 1; 1 Cor 15, 4.
c Ps 3, 5; 117, 5; 119, 1.
d Lm 3, 55. — cf. Ps 129, 1; 1 Cor 15, 4.
3] Ant. in fr. 2 mai. hebd.
e v. Ps 87, 7, 8.
f Ps 17, 5; 41, 8. — cf. 1 Mc 6, 11.
g Ps 30, 23.
h cf. Ps 41, 5.
i Ps 68, 2; Lm 3, 54. — cf. Ps 31, 6.
j cf. Dt 32, 22; Jdt 16, 18.

l Ps 15, 10; 29, 4; 85, 13; Dn 3, 88.
m cf. Ps 106, 6; 141, 4.
n 2 Par 30, 27. — cf. Is 65, 15.
o cf. Mic 1, 2.
p cf. 4 Rg 17, 15; Ps 30, 7; Jr 2, 5.
q cf. Jr 2, 13.
r Ps 49, 14; 115, 17, 18. — cf. Os 14, 2; Heb 13, 15.
s v. Ps 21, 26.
1-10] L. in fr. 2 p. D. Pass. — Prph in sb. s.
a v. cp. 1, 2.

b Th 14, 6; Nh 3, 7; Sph 2, 13, 15.
c cf. Mt 12, 41; Lc 11, 32.
*5] * cf. Conc. Trid. s. XIV cp. 5.*
d cf. 2 Par 20, 3.
e 3 Rg 20, 31, 32; Ps 29, 12.
*6] * cf. Catech. R. II 5, 28; IV 3, 6.*
f cf. Jb 1, 10; Ez 26, 16.
g cf. Jb 2, 8, 13; Is 3, 26; 47, 1; Lm 2, 10.
h cf. cp. 4, 11; Ps 35, 7; Jl 1, 18, 20.
i cf. Jr 18, 11; 36, 3.
j Is 59, 6.
l 2 Rg 12, 22; Jl 2, 14; Am 5, 15. — cf. Tb 13, 8.
m cf. Ps 77, 38; 84, 4.
n Is 55, 7; Jr 18, 8; Ez 21, 27.
a cf. vr. 4, 9.
b v. cp. 1, 3.
c Ex 34, 6; Ps 85, 5; Jl 2, 13.

d vr. 8. — cf. 3 Rg 19, 4; 2 Cor 1, 8.
e cf. Tb 3, 6, 15; Ec 7, 2; Jr 8, 3.
f vr. 9. — cf. vr. 1.
g cf. 2 Es 8, 15.

h Jr 18, 17.
i cf. Ps 120, 6.
j cf. Gn 31, 40; Mt 20, 12.

voluisti, fecisti. 15 Et tulerunt Ionam et miserunt in mare, et [t]stetit mare a fervore suo, 16 et timuerunt viri timore magno Dominum et [u]immolaverunt hostias Domino et [v]voverunt vota.

2 Et praeparavit Dominus piscem grandem ut deglutiret Ionam. Et [a]erat Ionas in ventre piscis [b]tribus diebus et tribus noctibus. 2 Et oravit Ionas ad Dominum Deum suum de ventre piscis 3 et dixit:

[c]Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, et exaudivit me:
[d]de ventre inferi clamavi, et exaudisti vocem meam
4 et [e]proiecisti me in profundum, in corde maris,
et flumen circumdedit me:
omnes gurgites tui et [f]fluctus tui super me transierunt,
5 Et ego dixi: [g]Abiectus sum a conspectu oculorum tuorum,
[h]veruntamen rursus videbo templum sanctum tuum, [me,
6 [i]Cicumdederunt me aquae usque ad animam, abyssus vallavit
pelagus operuit caput meum, [j]ad extrema montium descendi,
7 terrae vectes concluserunt me in aeternum, [meus.
et [l]sublevabis de corruptione vitam meam, Domine Deus
8 [m]Cum angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum,
[n]ut veniat ad te oratio mea, [o]ad templum sanctum tuum.
9 [p]Qui custodiunt vanitates frustra [q]misericordiam suam derelin-
10 [r]ego autem in voce laudis immolabo tibi, [quunt;
[s]quaecumque vovi reddam pro salute Domino.

11 Et dixit Dominus pisci, et evomuit Ionam in aridam.

3 Et factum est verbum Domini ad Ionam secundo dicens: 2 Surge et vade in [a]Niniven civitatem magnam et praedica in ea praedicationem, quam ego loquor ad te. 3 Et surrexit Ionas et abiit in Niniven iuxta verbum Domini, et Ninive erat civitas magna itinere trium dierum, 4 et coepit Ionas introire in civitatem itinere diei unius et clamavit et dixit: Adhuc quadraginta dies, et Ninive [b]subvertetur. 5 Et [c]crediderunt viri ninivitae in Deum et [d]praedicaverunt ieiunium et [e]vestiti sunt saccis a maiore usque ad minorem. 6 Et pervenit verbum ad regem Ninive, et [f]surrexit de solio suo et abiecit vestimentum suum a se et indutus est sacco et [g]sedit in cinere 7 et clamavit et dixit in Ninive, ex ore regis et principum eius, dicens: Homines et [h]iumenta et boves et pecora non gustent quidquam nec pascantur et aquam non bibant, 8 et operiantur saccis homines et iumenta et clament ad Dominum in fortitudine, et [i]convertatur vir a via sua mala et ab [j]iniquitate, quae est in manibus eorum. 9 [l]Quis scit si convertatur et ignoscat Deus et [m]revertatur a furore irae suae, et non peribimus? 10 Et vidit Deus opera eorum, [n]quia conversi sunt de via sua mala, et misertus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat ut faceret eis, et non fecit.

4 Et adflictus est Ionas adflictione magna et [a]iratus est 2 et oravit ad Dominum et dixit: Obsecro, Domine: nunquid non hoc est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea? Propter hoc [b]praeoccupavi ut fugerem in Tharsis; scio enim, quia [c]tu Deus clemens et misericors es, patiens et multae miserationis et ignoscens super malitia. 3 Et [d]nunc, Domine, tolle, quaeso, animam meam a me, [e]quia melior est mihi mors quam vita. 4 Et dixit Dominus: [f]Putasne bene irasceris tu?

5 Et egressus est Ionas de civitate et sedit contra orientem civitatis et [g]fecit sibimet umbraculum ibi et sedebat subter illud in umbra, donec videret quid accideret civitati. 6 Et praeparavit Dominus Deus hederam, et ascendit super caput Ionae, ut esset umbra super caput eius et protegeret eum, laboraverat enim. Et laetatus est Ionas super hedera laetitia magna. 7 Et paravit Deus vermem ascensu diluculi in crastinum, et percussit hederam, et exaruit. 8 Et, cum ortus fuisset sol, praecepit Dominus [h]vento calido et urenti, et [i]percussit sol super caput Ionae, et [j]aestuabat et petivit animae suae ut moreretur et dixit: [e]Melius est mihi mori quam vivere. 9 Et dixit Dominus ad Ionam: Putasne bene irasceris tu super hedera? Et dixit: Bene irascor ego usque ad mortem. 10 Et dixit Dominus: Tu doles super hederam, in qua non laborasti neque fecisti ut cresceret,

Poenis pro populi infidelitate messianica restauratio opponitur. *Non solum Israël, sed etiam Iudae iudicium Dei et paenae comminantur (1, 1-16) earumque praecipuam causam dicit esse divites iniuste agentes (2, 1-5) ac pseudopro-*

quae sub una nocte nata est et sub una nocte periit; 11 [l]et ego non parcam Ninive [m]civitati magnae, in qua sunt plus quam centum viginti milia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram et sinistram suam, et [n]iumenta multa?

l cf. Sap 11, 24, 25, 27.
m cp. 3, 3.
n cf. cp. 3, 7.

PROPHETIA MICHAEAE

VERBUM Domini, quod factum est ad [a]Michaeam [b]morasthiten, [c]in diebus Ioathan, Achaz et Ezechiae regum Iuda, quod vidit super Samariam et Ierusalem. 2 [d]Audite, populi omnes, et [e]attendat terra et plenitudo eius, et [f]sit Dominus Deus vobis in testem, [g]Dominus de templo sancto suo. 3 Quia ecce [h]Dominus egredietur de [i]loco suo et descendet et [j]calcabit super excelsa terrae 4 et [k]consumentur montes subtus eum, et valles scindentur, [m]sicut cera a facie ignis et sicut aquae, quae decurrunt in praeceps. 5 In [n]scelere Iacob omne istud et in peccatis domus Israël. Quod [o]scelus Iacob? nonne Samaria? Et quae [p]excelsa Iudae? nonne Ierusalem? 6 Et ponam Samariam [q]quasi acervum lapidum in agro, cum plantatur vinea, et detraham [r]in vallem lapides eius et [s]fundamenta eius revelabo. 7 Et [t]omnia sculptilia eius concidentur, et omnes [u]mercedes eius comburentur igne, et omnia idola eius ponam in perditionem, quia de mercedibus meretricis congregata sunt et usque ad mercedem meretricis revertentur. 8 Super hoc [v]plangam et ululabo, vadam [x]spoliatus et nudus, faciam planctum [y]velut draconum et luctum quasi struthionum; 9 [z]quia desperata est plaga eius, quia venit usque ad Iudam, tetigit portam populi mei usque ad Ierusalem. 10 [a]In [b]Geth nolite adnuntiare, lacrimis ne ploretis, in [c]domo pulveris [d]pulvere vos conspergite; 11 et transite vobis, habitatio pulcra, confusa ignominia; non est egressa quae habitat in exitu; planctum domus vicina accipiet ex vobis, quae stetit sibimet. 12 Quia infirmata est in bonum quae habitat in amaritudinibus, quia [e]descendit malum a Domino in portam Ierusalem. 13 Tumultus quadrigae stuporis habitanti [f]Lachis, principium peccati est filiae Sion, quia in te inventa sunt [g]scelera Israël. 14 Propterea dabit emissarios super [h]hereditatem Geth; [i]domus mendacii in deceptionem regibus Israël. 15 Adhuc heredem adducam tibi, quae habitas in [j]Maresa; usque ad [l]Odollam veniet gloria Israël. 16 [m]Decalvare et tondere super filios deliciarum tuarum: dilata calvitium tuum sicut aquila, quoniam captivi ducti sunt ex te.

2 [a]Vae qui cogitatis inutile et operamini malum [b]in cubilibus vestris! In luce matutina faciunt illud, quoniam contra Deum est manus eorum. 2 Et [c]concupierunt agros et violenter tulerunt et rapuerunt domos et [d]calumniabantur virum et domum eius, virum et hereditatem eius.

3 Idcirco haec dicit Dominus: Ecce ego cogito super [e]familiam istam malum, unde non auferetis colla vestra et [f]non ambulabitis superbi, [g]quoniam tempus pessimum est. 4 In die illa [h]sumetur super vos parabola, et cantabitur canticum cum suavitate dicentium: Depopulatione vastati sumus; [i]pars populi mei commutata est; quomodo recedet a me, cum revertatur qui regiones nostras dividat? 5 Propter hoc non erit tibi [j]mittens funiculum sortis in coetu Do-

1-9] *LL. in D. 5 Nbr.*
a Jr 26, 18.
b (vr. 14).
c Is 1, 1. — v. 4 Rg 15, 32-38; 16; 20.
d cp. 3, 1, 9; 6, 1, 2. — v. Os [5, 1.
e Is 1, 2.
f Ps 49, 7; 80, 9.
g Ps 10, 5; Jr 2, 8; Hab 2, 20.
h Is 26, 21. — cf. Os 5, 15.
i cf. Ps 113, 3 (bis).
j Am 4, 13. — cf. Dt 32, 13.
l cf. Jd 5, 5; Is 64, 1, 3; Nh 1, 6; Hab 3, 6, 10.
m Ps 67, 3; 96, 5.
n v. cp. 3, 8.
o cf. vr. 13.
p cf. 2 Par 28, 4.
q cf. cp. 3, 12.
r cf. 3 Rg 16, 24.
s Ez 13, 14.
t cf. Os 8 ,6.
u cf. Os 2, 12; 9, 1.
v Is 22, 4; Jl 1, 13.
x v. Is 20, 2-4.
y cf. Jb 30, 29.
z Nh 3, 19. — cf. Os 5, 13.

a 2 Rg 1, 20.
b v. 1 Rg 17, 4.
c (Jd 6, 11, 24; 8, 27, 32).
d Jr 6, 26; 25, 34; Lm 2, 10; Ez 27, 30.
e cf. Am 3, 6.
f Js 10, 3; 4 Rg 18, 14, 17; 2 Par 32, 9.
g cf. vr. 5; Os 13, 1, 2.
h (cf. vr. 1).
i (Js 15, 44).
j Js 15, 44; 2 Par 11, 8; 14, 9, 10; 1 Mc 5, 66.
l 1 Rg 22, 1, 2. — cf. Gn 38, 1.
m Am 8, 10. — v. Is 3, 24.

a cf. Is 10, 1, 2.
b Ps 35, 5. — cf. Pro 4, 16.
c cf. Is 5, 8.
d cf. Os 12, 7.
e cf. Am 3, 1, 2.
f cf. Is 2, 11, 17.
g Ec 12, 1; Am 5, 13; Gal 1, 4; Eph 5, 16; 6, 13.
h Hab 2, 6. — v. Nm 23, 7.
i cf. cp. 1, 15 (?).
j cf. Dt 32, 8, 9; Js 14, 1, 2.

phetas vanis promissionibus populo illudentes (6-13). Describens autem quales urbi et populo calamitates immineant (3, 1-8), inter praecipuas ponit urbis et templi eversionem (9-12); templo vero futuram restau-

mini. 6 Ne loquamini loquentes: [l]non stillabit super istos, non comprehendet confusio. 7 Dicit domus Iacob: [m]Nunquid abbreviatus est spiritus Domini, aut tales sunt cogitationes eius? [n]Nonne verba mea bona sunt cum eo qui recte graditur? 8 Et e contrario populus meus in adversarium consurrexit. Desuper tunica pallium sustulistis, et eos, qui transibant simpliciter, convertistis in bellum. 9 Mulieres populi mei eiecistis de domo deliciarum suarum, a parvulis earum tulistis laudem meam in perpetuum. 10 [o]Surgite et ite, quia non habetis hic [p]requiem; propter [q]immunditiam eius corrumpetur putredine pessima. 11 [r]Utinam non essem vir habens spiritum et mendacium potius loquerer! Stillabo tibi [s]in vinum et in ebrietatem; et erit super quem stillatur populus iste. 12 Congregatione congregabo, Iacob, totum te; [t]in unum conducam [u]reliquias Israël, pariter ponam illum quasi gregem in ovili, [v]quasi pecus in medio caularum; tumultuabuntur a multitudine hominum. 13 Ascendet enim [w]pandens iter ante eos; dividentet et transibunt portam et ingredientur per eam, et transibit rex eorum coram eis, et [x]Dominus in capite eorum.

3 Et dixi: [a]Audite, principes Iacob et duces domus Israël: [b]Nunquid non vestrum est scire iudicium 2 [c]qui odio habetis bonum et diligitis malum, [d]qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis et carnem eorum desuper ossibus eorum? 3 [e]Qui comederunt carnem populi mei et pellem eorum desuper excoriaverunt et ossa eorum confregerunt et conciderunt sicut in lebete et quasi carnem in medio ollae. 4 [f]Tunc clamabunt ad Dominum, et non exaudiet eos et [g]abscondet faciem suam ab eis in tempore illo, sicut nequiter egerunt in adinventionibus suis.

5 Haec dicit Dominus super [h]prophetas, qui seducunt populum meum, qui mordent dentibus suis et [i]praedicant pacem et, [j]si quis non dederit in ore eorum quippiam, [k]sanctificant super eum proelium. 6 Propterea [m]nox vobis pro visione erit, et tenebrae vobis pro divinatione, et [n]occumbet sol super prophetas, et obtenebrabitur super eos dies. 7 Et [o]confundentur qui vident visiones, et confundentur divini, et [p]operient omnes vultus suos, quia [q]non est responsum Dei. 8 [r]Veruntamen ego repletus sum fortitudine spiritus Domini, iudicio et virtute, ut [s]adnuntiem Iacob scelus suum et Israël peccatum suum.

9 Audite hoc, principes domus Iacob et iudices domus Israël, qui abominamini iudicium et [t]omnia recta pervertitis, 10 [u]qui aedificatis Sion in sanguinibus et Ierusalem in iniquitate. 11 [v]Principes eius in muneribus iudicabant, et [w]sacerdotes eius in mercede docebant, et [x]prophetae eius in pecunia divinabant, et [z]super Dominum requiescebant dicentes: [a]Nunquid non Dominus in medio nostrum? [b]Non venient super nos mala. 12 Propter hoc causa vestri [c]Sion quasi ager arabitur, et Ierusalem [d]quasi acervus lapidum erit, et [e]mons templi in excelsa silvarum.

4 Et erit in novissimo dierum,
erit mons domus Domini
praeparatus in vertice montium
et sublimis super colles;
et fluent ad eum populi,
2 et properabunt gentes multae et dicent:
Venite, ascendamus ad [a]montem Domini
et ad domum Dei Iacob,
et docebit nos de viis suis,
et ibimus in semitis eius;
quia de Sion egredietur lex,
et verbum Domini [b]de Ierusalem.
3 Et [c]iudicabit inter populos multos
et corripiet gentes fortes usque in longinquum,
et [d]concident gladios suos in vomeres.
et hastas suas in ligones;
non sumet gens adversus gentem gladium
et non discent ultra belligerare.

l Am 7, 16. — cf. Jr 28, 1, 2; Ez 13, 10, 16.
m cf. Nm 11, 23; Is 50, 2; 59, 1.
n cf. Ps 17, 26, 27; Mt 5, 7; 7, 2.

o cf. cp. 1, 11, 16.
p Dt 12, 9. — cf. Heb 4, 8; 13, 14.
q Lv 18, 25.
r cf. Jr 5, 31; Lc 6, 26.
s cf. Am 2, 12.
t cf. 4 Rg 25, 11.
u v. cp. 4, 7.
v cf. Jr 31, 10.

x cf. Is 40, 3, 4.
y Is 52, 12. — cf. Ex 14, 19.

a v. cp. 1, 2.
b Jr 5, 5. — cf. Ez 22, 27.
c cf. vr. 9.
d cf. Ez 34, 3.
e Ps 13, 4. — cf. Pro 30, 14.

f cf. Mt 7, 2; 25, 42 sqq. — v. Pro 1, 28.
g Is 8, 17. — v. Dt 31, 17.

h Jr 23, 13, 32.
i cf. Jr 6, 14; Ez 13, 10, 16.
j cf. vr. 11; Mt 7, 15.
k cf. Jr 6, 4; Jl 3, 9.
m cf. Ez 12, 24; 13, 23.
n Jr 15, 9; Am 8, 9.
o Zc 13, 4. — cf. Jr 37, 18.
p Lv 13, 45. — cf. Ez 24, 17, 22.
q Am 8, 11.
r cf. Jr 6, 11.
s Is 58, 1. — cf. Ez 23, 36.

t Ac 13, 10.
u Eccli 21, 9; Hab 2, 12.
v cp. 7, 3; Is 1, 23; Ez 22, 27.
x Jr 6, 13; Sph 3, 4.
y cf. vr. 5; Ez 22, 25.
z cf. Is 48, 2.
a Jr 5, 12. — cf. Jr 7, 4; Am 5, 14.
b Jr 23, 17; Am 9, 10.
c (all) Jr 26, 18. — cf. Is 25, 2; Jr 9, 11. — v. 1 Mc 4, 38.
d cp. 1, 6.
e 1 Mc 4, 38. — cf. Lc 13, 35. 1-3] Is 2, 2-4.

a cf. cp. 3, 12.

b Lc 24, 47.
c cf. Is 2, 4; Jl 3, 10.

d Zc 3, 10; 1 Mc 14, 12. — v. 3 Rg 4, 25.

rationem, praenuntiat frequentiam populorum, Deique inhabitationem (4, 1-7); populo autem liberationem et contra hostes protectionem (8-13); immo de tanta abiectione per Messiam, tempore definito, exaltationem

4 Et [e]sedebit vir subtus vitem suam et subtus ficum suam, et [f]non erit qui deterreat, [g]quia os Domini exercituum locutum est. 5 Quia omnes populi ambulabunt unusquisque in nomine dei sui; [h]nos autem ambulabimus in nomine Domini Dei nostri in aeternum et ultra.

6 [i]In die illa, dicit Dominus, [j]congregabo [k]claudicantem et eam quam eieceram colligam et quam adflixeram, 7 et [l]ponam claudicantem in [m]reliquias et eam, quae laboraverat, in gentem robustam, et [n]regnabit Dominus super eos [o]in monte Sion ex hoc nunc et usque in aeternum.

8 Et tu, turris gregis [p]nebulosa filiae Sion, usque ad te veniet, et veniet potestas prima, regnum filiae Ierusalem. 9 Nunc quare maerore contraheris? [q]Nunquid rex non est tibi, aut [r]consiliarius tuus periit, quia [s]comprehendit te dolor sicut parturientem? 10 [t]Dole et satage, filia Sion, quasi parturiens, quia [u]nunc egredieris de civitate et habitabis in regione et [v]venies usque ad Babylonem: ibi liberaberis, [x]ibi redimet te Dominus de manu inimicorum tuorum. 11 Et nunc [y]congregatae sunt super te gentes multae, quae dicunt: Lapidetur, et [z]adspiciat in Sion oculus noster; 12 [a]ipsi autem non cognoverunt cogitationes Domini et non intellexerunt consilium eius, quia [b]congregavit eos quasi faenum areae. 13 Surge et tritura, filia Sion, quia cornu tuum ponam ferreum et ungulas tuas ponam aereas, et [c]comminues populos multos et [d]interficies [e]Domino rapinas eorum et fortitudinem eorum Domino universae terrae.

5 Nunc vastaberis, [a]filia latronis. Obsidionem posuerunt super nos in virga [b]percutient maxillam iudicis Israël.

2 [c]Et tu, Bethlehem Ephrata, parvulus es in [d]milibus [e]Iuda: ex te mihi egredietur [f]qui sit dominator in Israël, et [g]egressus eius [h]ab initio, a diebus aeternitatis. 3 Propter hoc dabit eos [i]usque ad tempus, in quo parturiens pariet, et [j]reliquiae fratrum eius convertentur ad filios Israël. 4 Et stabit et [l]pascet in [m]fortitudine Domini, in sublimitate nominis Domini Dei sui; et convertentur, quia nunc [n]magnificabitur usque ad terminos terrae. 5 Et erit iste [o]pax, cum [p]venerit Assyrius in terram nostram et quando calcaverit in domibus nostris, et [q]suscitabimus super eum septem pastores et octo primates homines, 6 et pascent terram Assur in gladio et terram [r]Nemrod in lanceis eius, et liberabit ab Assur, cum venerit in terram nostram et cum calcaverit in finibus nostris.

7 Et erunt [s]reliquiae Iacob in medio populorum multorum quasi ros a Domino et quasi stilae super herbam, quae non exspectat virum et non praestolatur filios hominum. 8 Et erunt reliquiae Iacob in gentibus, in medio populorum multorum, [t]quasi leo in iumentis silvarum et quasi catulus leonis in gregibus pecorum, qui, cum transierit et [u]conculcaverit et ceperit, non est qui eruat. 9 [v]Exaltabitur manus tua super hostes tuos, et omnes inimici tui interibunt.

10 Et [x]erit, in die illa dicit Dominus: [y]Auferam equos tuos de medio tui et disperdam quadrigas tuas 11 et [z]perdam civitates terrae tuae et destruam omnes munitiones tuas et auferam [a]maleficia de manu tua, [b]divinationes non erunt in te, 12 et [c]perire faciam [d]sculptilia tua et statuas tuas de medio tui, et [e]non adorabis ultra opera manuum tuarum, 13 et evellam [f]lucos tuos de medio tui et conteram civitates tuas. 14 Et [g]faciam in furore et in indignatione ultionem in omnibus gentibus, quae non audierunt.

6 [a]Audite quae Dominus loquitur: Surge, [b]contende iudicio adversum montes, et audiant colles vocem tuam. 2 [c]Audiant montes [d]iudicium Domini, et fortia fundamenta terrae; quia iudicium Domini cum populo suo et cum Israël iudicabitur. 3 [e]Populе meus, quid feci tibi? aut [f]quid molestus fui tibi? Responde mihi. 4 Quia [g]eduxi te de terra Aegypti et de [h]domo servientium liberavi te et misi ante faciem tuam Moysen et Aaron et [i]Mariam? 5 Populе meus, memento, quaeso, [j]quid cogitaverit Balach rex Moab, et quid responderit ei Balaam filius Beor de [l]Setim usque ad [m]Galgalam, [n]ut cognosceres iustitias Domini.

6 [o]Quid dignum offeram Domino?

---

e 3 Rg 5, 5; Is 17, 2; Sph 3,
f v. Is 1, 20. [13; Zc 3, 10.
g cf. Jr 2, 11.
h cf. Zc 10, 12.
i cf. Jr 31, 8.
j v. Ez 11, 17.
k Ez 34, 16; Sph 3, 19.
l Is 60, 22. [32; Sph 2, 7.
m cp. 2, 12; 5, 3, 7, 8; Jl 2,
n Is 24, 23. — v. Ab 21.
o Ps 2, 6; Heb 12, 22.
p (2 Par 27, 3; 2 Es 3, 26; 11, (8. 9)] *R. in D. 2 Adv.* [21).
q Jr 8, 19.
r cf. Is 3, 1, 3.
s v. Is 13, 8.
t cf. Jo 16, 20, 31.
u cf. cp. 2, 13.
v Is 39, 6, 7.
x cf. Is 44, 22, 23.
y Zc 12, 3.
z cp. 7, 10; Ab 12.
a cf. Is 10, 7. [17.
b cf. Jl 3, 13; Mt 3, 12; Lc 3,
c cf. Is 41, 15.
d cf. Is 23, 18.
e Js 3, 11; Zc 4, 14; 6, 5.

a cf. Mt 21, 13.
b cf. 3 Rg 22, 24; Lm 3, 30.
c (all) Mt 2, 6. — cf. Jo 7, 42.
2] Ant. in jr. 3 p. D. 3 Adv.
2, 4] R. in D. 3 Adv.
d 1 Rg 23, 23.
e cf. Heb 7, 14.
f Gn 49, 10; Is 9, 6, 7; Jr 30,
g Os 6, 3. [21; Zc 9, 9.
h Ps 89, 2. — cf. Pro 8, 22-25; Jo 1, 1.
i cf. Is 7, 14.
j cf. cp. 4, 7; Is 11, 12.
l Is 40, 11.— cf. cp. 7, 14; Ez 34, 23; Sph 3, 13.
m cf. Is 11, 2-5.
n Ps 71, 8; Is 52, 13; Lc 1, 32.
o cf. Is 9, 6; Zc 9, 10; Eph 2,
p cf. 4 Rg 18, 13. [14.
q cf. Is 3, 2, 3.
r Gn 10, 8, 10, 11.
s v. cp. 4, 7.
t 1 Mc 3, 4. — v. Os 5, 14.
u cf. Ps 7, 3, 6.
v Is 26, 11.
x cf. cp. 4, 1, 6.
y Zc 9, 10. — cf. Is 2, 8; Ag 2, 23. [14; Am 2, 5.
z vr. 14; Is 27, 10. — cf. Os 8,

a cf. 4 Rg 9, 22.
b Dt 18, 10. — cf. Is 2, 6.
c Zc 13, 2.
d Ex 23, 24; Dt 16, 22.
e cf. Is 17, 8; Tb 14, 8.
f Ex 34, 13. — cf. Dt 16, 21.
g cf. vr. 8; Ps 149, 7; 2 Th 1, 8.

a v. cp. 1, 2.
b Ez 6, 2.
c Ps 49, 4; Ez 36, 4.
d Is 1, 18; Os 4, 1; 12, 2.
e Is 5, 4. — cf. Jr 2, 5, 31.
3, 4] Antt. in T. Pass. et VV. in « Improperiis ».
f cf. Is 43, 22, 24.
g Ex 12, 50; Os 12, 13; Am 2, 10.
h 2 Rg 7, 23.
i Ex 15, 20; Nm 12, 1, 2.
j v. Nm 22, 5.
l Nm 25, 1; Is 2, 1; 3, 1. —
m Js 4, 19. [cf. Nm 33, 49.
n cf. Jd 5, 11.
o cf. Is 58, 5.

(5, 1-14). Eadem, diverso tamen modulo, iam repetuntur, nam Deus per prophetam postquam populum de eius ingratitudine et peccatis arguerat (9-7, 10), bona messianica promittit, unde populus gratias agit (11-20).

Curvabo genu [p]Deo excelso?
[q]nunquid offeram ei holocautomata et vitulos anniculos?
7 [r]Nunquid placari potest Dominus in milibus arietum,
aut in multis milibus hircorum pinguium?
[s]nunquid dabo primogenitum meum pro scelere meo,
fructum ventris mei pro peccato animae meae?
8 Iudicabo tibi, [t]o homo, quid sit bonum
et [u]quid Dominus requirat a te:
Utique [v]facere iudicium et diligere misericordiam
et [x]sollicitum ambulare cum Deo tuo.

9 Vox Domini ad civitatem clamat, et salus erit in timentibus nomen tuum: Audite, tribus, et quis approbabit illud? 10 Adhuc ignis in domo impii thesauri iniquitatis, et [y]mensura minor irae plena. 11 Nunquid iustificabo stateram impiam et saccelli pondera dolosa? 12 In quibus [z]divites eius repleti sunt iniquitate, et habitantes in ea [a]loquebantur mendacium, et [b]lingua eorum fraudulenta in ore eorum. 13 Et ego ergo coepi percutere te perditione super peccatis tuis. 14 [c]Tu comedes et non saturaberis, et humiliatio tua in medio tui, et apprehendes et non salvabis, et quos salvaveris in gladium dabo. 15 [d]Tu seminabis et non metes, tu calcabis olivam et non ungeris oleo et mustum et non bibes vinum; 16 et custodisti praecepta [e]Amri et omne opus domus [f]Achab et ambulasti in voluntatibus eorum, [g]ut darem te in perditionem et habitantes in ea in sibilum, et [h]opprobrium populi mei portabitis.

7 Vae mihi, quia factus sum [a]sicut qui colligit in autumno racemos vindemiae! Non est botrus ad comedendum, [b]praecoquas ficus desideravit anima mea. 2 [c]Periit sanctus de terra, et [d]rectus in hominibus non est: omnes [e]in sanguine insidiantur, [f]vir fratrem suum ad mortem venatur, 3 malum manuum suarum dicunt bonum, [g]princeps postulat et iudex in reddendo est, et magnus locutus est desiderium animae suae, et conturbaverunt eam. 4 Qui optimus in eis est [h]quasi paliurus, et qui rectus [i]quasi spina de saepe. Dies [j]speculationis tuae, visitatio tua venit: nunc erit vastitas eorum. 5 [l]Nolite credere amico et [m]nolite confidere in duce; ab ea, quae dormit in sinu tuo, [n]custodi claustra oris tui. 6 Quia [o]filius contumeliam facit patri, et filia consurgit adversus matrem suam, nurus adversus socrum suam, et inimici hominis domestici eius. 7 Ego autem ad Dominum adspiciam; [p]exspectabo Deum salvatorem meum; audiet me Deus meus. 8 [q]Ne laeteris, [r]inimica mea, super me, [s]quia cecidi; consurgam, [t]cum sedero in tenebris: Dominus lux mea est.

9 [u]Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei, donec [v]causam meam iudicet et faciat iudicium meum. [x]Educet me in lucem, videbo iustitiam eius. 10 Et adspiciet inimica mea, et operietur confusione quae [y]dicit ad me: Ubi est Dominus Deus tuus? [z]Oculi mei videbunt in eam; nunc erit in conculcationem [a]ut lutum platearum. 11 [b]Dies, ut aedificentur maceriae tuae; in die illa [c]longe fiet lex; 12 in die illa et usque ad te veniet [d]de Assur et usque ad civitates munitas et a civitatibus munitis usque ad [e]flumen et [f]ad mare de mari et ad montem de monte. 13 Et [g]terra erit in desolationem propter habitatores suos et propter fructum cogitationum eorum.

14 [h]Pasce populum tuum [i]in virga tua, gregem hereditatis tuae, [j]habitantes solos in saltu, [k]in medio [m]Carmeli; pascentur Basan et Galaad iuxta dies antiquos. 15 [n]Secundum dies egressionis tuae de [o]terra Aegypti, ostendam ei mirabilia. 16 [p]Videbunt gentes et confundentur super omni fortitudine sua, [q]ponent manum super os, aures [r]eorum surdae erunt, 17 [s]lingent pulverem sicut serpentes, velut reptilia terrae perturbantur in aedibus suis; Dominum Deum nostrum [t]ormidabunt et timebunt te. 18 [u]Quis, Deus, similis tui, [x]qui aufers iniquitatem et transis peccatum reliquiarum hereditatis tuae? [y]Non immittet ultra furorem suum quoniam volens misericordiam est. 19 [z]Revertetur et miserebitur nostri, [a]deponet iniquitates nostras et [b]proiciet in profundum maris omnia peccata nostra. 20 [c]Dabis veritatem Iacob, misericordiam Abraham, [d]quae iurasti patribus nostris [e]a diebus antiquis.

p Is 57, 15; Dn 3, 93.
q cf. Os 5, 6; Heb 10, 4.
r Is 1, 11; Os 6, 6. — v. 1 Rg 15, 22; Am 5, 21, 22.
s 4 Rg 3, 27; 16, 3; 21, 6; 23, 10. — cf. Lv 18, 21.
t Lc 12, 14; Rm 2, 13; 9, 20.
u cf. Dt 10, 12.
8] R. in fr. 4 p. D. 1 Nbr.
v Is 1, 17; Jr 5, 1; 21, 12; Os 6, 6; 12, 6; Zc 7, 9. — cf. Mt 9, 13; 23, 23.
x cf. Gn 5, 22.
y Am 8, 5. — cf. Os 12, 7.
z cf. Am 3, 10; Hab 1 ,3, 4.

a Os 7, 13; 12, 1.
b Jr 9, 8. — v. Ps 11, 3, 4.
c Lv 26, 26; Is 9, 20; Os 4, 10; Ag 1, 6.
d cf. Sph 1, 3; Ag 1, 6. — v. Dt 28, 38-40. [13.
e 3 Rg 16, 25, 26. — cf. cp. 1,
f v. 3 Rg 16, 30, 33; 21, 25, 26.
g v. 2 Par 29, 8.
h Is 25, 8.
a Is 24, 13. — cf. Is 17, 6.
b Os 9, 10.
c cf. Ps 11, 2; Is 57, 1.
d Ps 13, 1-3.
e cf. Ps (10), 9; Os 6, 8, 9.
f cf. Is 9, 19.
g cp. 3, 11; Is 1, 23; Ez 22, 27.
h cf. Is 34, 13.
i cf. 2 Rg 23, 6; Nh 1, 10.
j v. Ez 33, 2.
l Jr 9, 4.
m cf. Ps 54, 14.
n cf. Ps 140, 3; Ecli 28, 28.
o (all) Mt 10, 34, 36. — Ez 22, 7; Jr 9, 3, 4. — cf. Mt 10, 21; Lc 12, 53.
p cf. Lm 3, 26.
7] Ant. in fr. 6 p. D. 3 Adv.
q cf. Jr 50, 11; Lm 4, 21; Ab
r vr. 10. [12.
s Ps 36, 24. — cf. Pro 24, 16.
t Ps 111, 4. — cf. Jb 11, 17.
u cf. Jr 10, 19; 14, 7.
v v. 1 Rg 24, 16.
x Ps 36, 6; Ecli 32, 20.
y v. Ps 78, 10; Jl 2, 17.
z cp. 4, 11.

a Ps 17, 43; Is 10, 6; Zc 10, 5.
b cf. Ps 101, 14; Am 9, 14.
c Sph 2, 2.
d cf. Is 11, 11, 16; 19, 23, 24; 27, 13; Os 11, 11; Zc 10, 10.
e cf. Gn 15, 18. — v. Is 27, 12.
f Ps 71, 8; Zc 9, 10.
g Jr 7, 34; Os 2, 12.
h Ps 77, 71, 72. — cf. cp. 5, 4.
i Ps 22, 4.
ex 14-20] L. in sb. QT. Spbr.
j Nm 23, 9; Dt 33, 28.
l Jr 50, 19. — cf. Zc 10, 10.
m v. Js 19, 26.
n Ps 77, 12. — v. Is 11, 16.
o cf. Is 26, 11. — cf. Is 52, 15.
p v. Jd 18, 19.
q Ps 71, 6; Is 49, 23. — cf. Gn 3, 14; Is 65, 25.
*18] * Catech. R. IV 9, 9.*
r v. Ex 15, 11.
s cf. Jr 50, 20. — v. Ex 34, 6, 7.
t Ps 102, 9.
u cf. Ps 79, 14.
v Is 43, 25; 44, 22.
x cf. Ps 102, 12; Is 38, 17; Zc *19] v. Heb. 10, 37.* [1, 3.
y cf. Lc 1, 72, 73. [104, 9, 10.
z Gn 22, 16-18; 28, 13-15; Ps

PROPHETIA NAHUM

ONUS [b]Ninive. Liber visionis Nahum elcesaei.
2 [c]Deus aemulator et ulciscens Dominus,
ulciscens Dominus et habens furorem;
[d]ulciscens Dominus in hostes suos
et irascens ipse inimicis suis.
3 Dominus patiens et [e]magnus fortitudine
et [f]mundans non faciet innocentem;
Dominus [g]in tempestate et turbine viae eius,
et nebulae pulvis pedum eius;
4 [h]increpans mare et exsiccans illud
et omnia flumina ad desertum deducens.
[i]Infirmatus est Basan et Carmelus,
et flos Libani elanguit,
5 [j]montes commoti sunt ab eo,
et [l]colles desolati sunt,
et contremuit terra a facie eius,
et [m]orbis et omnes habitantes in eo,
6 [n]Ante faciem indignationis eius quis stabit?
et quis resistet in ira furoris eius?
Indignatio eius [o]effusa est ut ignis,
et [p]petrae dissolutae sunt ab eo.
7 [q]Bonus Dominus et confortans in die tribulationis
et [r]sciens sperantes in se.
8 Et [s]in diluvio praetereunte consummationem faciet loci eius,
et [t]inimicos eius persequentur tenebrae.
9 [u]Quid cogitatis contra Dominum?
[v]Consummationem ipse faciet;
non consurget duplex tribulatio.
10 Quia, [x]sicut spinae se invicem complectuntur,
sic convivium eorum pariter potantium:
[y]consumentur quasi stipula ariditate plena.
11 Ex te exibit cogitans contra Dominum malitiam,
mente pertranctans praevaricationem.
12 Haec dicit Dominus: Si perfecti fuerint et ita plures, sic quoque attondentur, et pertransibit; [z]adflixi te, et non adfligam te ultra,
13 et nunc [a]conteram virgam eius de dorso tuo et vincula tua disrumpam. 14 Et praecipiet super te Dominus, [b]non seminabitur ex nomine tuo amplius. De [c]domo dei tui interficiam sculptile et conflatile, [d]ponam sepulcrum tuum, quia [e]inhonoratus es. 15 [f]Ecce super montes pedes evangelizantis et adnuntiantis pacem. [g]Celebra, Iuda, festivitates tuas et [h]redde vota tua, [i]quia non adiciet ultra ut pertranseat in te Belial: universus interiit.

2 Ascendit [a]qui dispergat coram te, [b]qui custodiat obsidionem. Contemplare viam, conforta lumbos, robora virtutem valde, 2 [c]quia reddidit Dominus [c]superbiam Iacob sicut superbiam Israël, quia vastatores dissipaverunt eos et [d]propagines eorum corruperunt. 3 Clipeus fortium eius ignitus, [e]viri exercitus in coccineis; igneae habenae currus in die praeparationis eius, et agitatores consopiti sunt. 4 In itineribus conturbati sunt, [f]quadrigae collisae sunt in plateis; adspectus eorum quasi lampades, quasi fulgura discurrentia. 5 Recordabitur fortium suorum, [g]ruent ni itineribus suis; velociter ascendent muros eius, et praeparabitur umbraculum; 6 [h]portae fluviorum apertae sunt, et templum ad solum dirutum, 7 et miles captivus abductus est, et ancillae eius minabantur [i]gementes ut columbae, murmurantes in

a Hab 1, 1; Zc 9, 1; Ml 1, 1. — v. Is 13, 1.
b cp. 2, 8; 3, 7. — v. Ju 1, 2.
1-10] LL. in fr. 2 p. D. 5 Nbr.
c Ex 20, 5; 34, 6, 7 etc.
d cf. Eccli 12, 4, 7.
e Jb 9, 4; Ps 146, 5.
f cf. Ex 34, 7; Ps 142, 2.
g cf. Ps 17, 10-14; 96, 2; Is 66, 15.
h Ps 105, 9. — cf. Is 50, 2.
i Is 33, 9.
j cf. Jr 4, 24; Hab 3, 6.
l Am 9, 13.
m Ps 97, 7.
n Jb 9, 13. — cf. Ml 3, 2, 3.
o Ps 78, 5; 88, 47; Is 30, 27; Lm 2, 3.
p Ez 38, 20. — cf. Mic 1, 4.
q Jr 33, 11. — v. Ps 99, 5.
r Ps 1, 6; Jo 10, 14, 27; 1 Cor 8, 3; 2 Tm 2, 19.
s cf. Is 30, 28; Jr 47, 2.
t Is 8, 22. — cf. Jr 3, 16.
u vr. 11. — cf. 4 Rg 19, 22, 23.
v cf. Js 4, 27.
x Mic 7, 4. — cf. Ac 5, 39.
y cf. Js 2, 5.
z cf. vr. 15.
a Is 9, 4. — cf. Is 10, 27; 14. 25.
b cf. Ps 108, 13.
c cf. 4 Rg 19, 37.
d cf. Is 38, 33. — v. Ez 32. 22-23.
e cf. cp. 3, 6.
f cf. Rm 10, 15. — v. Is 52, 7.
g cf. Is 30. 20.
h v. Nm 30, 3.
i cf. vr. 12. — v. Jl 3, 17.
a cf. Jr 51, 20.
b Jr 51, 12.
c Am 6, 8; 8, 7. — cf. Ps 46, 5.
d v. Ps 79, 9-14; Is 5, 1-7.
e cf. Ez 23, 14, 15.
f cf. cp. 3, 2.
g cf. Jr 46, 12, 16.
h cf. Is 45, 1.
i Is 38, 14; 59, 11; Ez 7, 16.

Assyriaci imperii interitus. *Ut populum ulciscatur (Nh 1, 1-10) Deus Ninive eversionem adnuntiat (1, 11-15) atque, urbis obsessione descripta (2, 1-13), ostendit iustum eius interitum nulla ratione averti posse (3, 1-19),*

cordibus suis. 8 Et [j]Ninive quasi piscina aquarum aquae eius; ipsi vero [k]fugerunt. State, state: et non est qui revertatur. 9 [l]Diripite argentum, diripite aurum; et non est finis divitiarum ex omnibus vasis desiderabilibus. 10 [m]Dissipata est et scissa et dilacerata, et [n]cor tabescens, et [n]dissolutio geniculorum, et [o]defectio in cunctis renibus, et [p]facies omnium eorum sicut nigredo ollae. 11 Ubi est habitaculum leonum, et pascua [q]catulorum leonum; ad quam ivit leo, ut ingrederetur illuc, catulus leonis et [r]non est qui exterreat? 12 [s]Leo cepit sufficienter catulis suis et necavit leaenis suis et implevit [t]praeda speluncas suas et cubile suum rapina. 13 [u]Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, et [v]succendam usque ad fumum quadrigas tuas, et leunculos tuos comedet gladius, et exterminabo de terra praedam tuam, et [x]non audietur ultra vox nuntiorum tuorum.

3 Vae, [a]civitas sanguinum, universa mendacii dilaceratione plena [b]non recedet a te rapina. 2 Vox flagelli, et vox impetus rotae et [c]equi frementis et [d]quadrigae ferventis et equitis ascendentis 3 et [e]micantis gladii et fulgurantis, hastae et [f]multitudinis interfectae et gravis ruinae, nec est finis cadaverum, et corruent in corporibus suis. 4 Propter multitudinem fornicationum [g]meretricis speciosae et gratae et habentis [h]maleficia, quae vendidit gentes in fornicationibus suis et familias in maleficiis suis; 5 [i]ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, et [j]revelabo pudenda tua in facie tua et ostendam gentibus nuditatem tuam et regnis ignominiam tuam 6 et proiciam super te abominationes et [l]contumeliis te adficiam et ponam te in exemplum. 7 Et erit, omnis qui viderit te [m]resiliet a te et dicet: [n]Vastata est Ninive. [o]Quis commovebit super te caput? [p]unde quaeram consolatorem tibi? 8 [q]Nunquid melior es [r]Alexandria populorum, [s]quae habitat in fluminibus? Aquae in circuitu eius, cuius divitiae mare, aquae muri eius, 9 [t]Aethiopia fortitudo eius et Aegyptus, et non est finis; [u]Africa et Libyes fuerunt in auxilio tuo. 10 Sed et [v]ipsa in transmigrationem ducta est in captivitatem, [x]parvuli eius elisi sunt in capite omnium viarum, et [y]super inclitos eius miserunt sortem, et [z]omnes optimates eius confixi sunt in compedibus. 11 Et tu ergo [a]inebriaberis et eris despecta, et [b]tu quaeres auxilium ad inimico. 12 [c]Omnes munitiones tuae [d]sicut ficus cum grossis suis: si concussae fuerint, cadent in os comedentis. 13 Ecce populus tuus [e]mulieres in medio tui; inimicis tuis adapertione pandentur portae terrae tuae, devorabit ignis vectes tuos. 14 [f]Aquam propter obsidionem hauri tibi, exstrue munitiones tuas, intra in lutum et calca, subigens tene laterem. 15 Ibi comedet te ignis, peribis gladio, [g]devorabit te [h]ut bruchus; congregare ut bruchus, multiplicare ut locusta. 16 Plures fecisti [i]negotiationes tuas quam stellae sint caeli; bruchus [j]expansus est et avolavit. 17 Custodes tui quasi [k]locustae, et parvuli tui quasi locustae locustarum, quae considunt in saepibus in die frigoris: sol ortus est, et avolaverunt, et non est cognitus locus earum ubi fuerint. 18 Dormitaverunt pastores tui, rex Assur, [l]sepelientur principes tui, [m]latitavit populus tuus in montibus, et non est qui congreget. 19 Non est obscura contritio tua, [n]pessima est plaga tua; omnes qui audierunt auditionem tuam [o]compresserunt manum super te; quia, [p]super quem non transiit malitia tua semper?

j v. cp. 1, 1.
k cf. Jr 46, 5.
l v. Sph 2, 13, 15.
m Js 2, 11; Is 13, 7; 21, 7 (. — cf. Ps 21, 15).
n Jb 4, 4; Eccli 25, 32; Is 35, 3; Ez 7, 17; Dn 5, 6.
o cf. Jr 30, 6. [3, 4; 4, 8.
p Jl 2, 6. — cf. Jb 30, 30; Lm
q Is 5, 29; Jr 2, 15.
r Is 17, 2; Mic 4, 4; Sph 3, 13.
s cf. Ez 19, 3.
t cf. vr. 9; cp. 3, 1.
u cp. 3, 5. — cf. Ez 13, 8.
v cf. Ps 45, 10; Ez 39, 9.
x cf. 4 Rg 19, 9, 23.
a Ez 22, 2; 24, 6, 9. — cf. Hab
b cf. cp. 2, 12. [2, 12
c cf. Jd 5, 22.
d cf. cp. 2, 4; Jl 2, 5.
e Hab 3, 11.
f cf. 4 Rg 19, 35.
g cf. Is 23, 16; Ap 17, 2; 18, 3.
h cf. Is 47, 9, 12.
i cp. 2, 13.
j Jr 13, 22, 26. — cf. Is 3, 17; 47, 3.
k Hab 2, 16.
l Ml 2, 9. — cf. cp. 1, 14; Os 4, 7.
m cf. Jr 51, 6; Ap 18, 10.
n (cf. Sph 2, 13. —) v. cp. 1, 1.
o cf. Is 51, 19; Jr 15, 5.
p Ec 4, 1; Lm 1, 2, 9, 16, 17,
q cf. Am 6, 2. [21.
r Jr 46, 25; Ez 30, 15.
s cf. Ez 29, 3, 4.
t v. Dn 11, 43.
u Is 66, 19.
v Is 20, 4.
x Is 13, 16; 51, 20; Lm 2, 21. — cf. Ps 136, 9; Os 14, 1.
y Jl 3, 3; Ab 11.
z cf. Ps 14, 9, 8.
a Jr 25, 17, 22. — cf. Ps 74, 9; Is 51, 17; Jr 25, 15; Ab 16.
b cf. Is 36, 6.
c cf. Hab 1, 6.
d cf. Ap 6, 13.
e Is 19, 16; Jr 50, 37; 51, 30.
f cf. Eccli 48, 19; Is 22, 11.
g cf. Jl 2, 3.
h Jl 1, 4, 6.
i cf. Ez 28, 16.
j cf. cp. 2, 9.
k cf. Ps 75, 6.
l cf. cp. 2, 5.
m cf. 3 Rg 22, 17.
n Jr 10, 19; 14, 17; 30, 12; Mic 1, 9.
o Lm 2, 15. — cf. Sph 2, 15.
p cf. Is 37, 18.

PROPHETIA HABACUC

ONUS quod vidit Habacuc propheta. 2 [b]Usquequo, Domine, clamabo, et non exaudies? vociferabor ad te vim patiens, et non salvabis? 3 [c]Quare ostendisti mihi iniquitatem et laborem, videre praedam et iniustitiam contra me, et factum est iudicium et contradictio potentior? 4 [d]Propter hoc lacerata est lex, et non pervenit usque ad finem iudicium; quia [e]impius praevalet adversus iustum, propterea egreditur iudicium perversum. 5 [f]Adspicite in gentibus et videte, admiramini et obstupescite; [g]quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet cum narrabitur; 6 quia ecce [h]ego suscitabo Chaldaeos, gentem amaram et velocem, [i]ambulantem super latitudinem terrae, [j]ut possideat tabernacula non sua. 7 Horribilis et terribilis est, ex semetipsa iudicium et onus eius egredietur. 8 [l]Leviores pardis equi eius et velociores [m]lupis vespertinis, et diffundentur equites eius; equites namque eius de longe venient, [n]volabunt quasi aquila festinans ad comedendum. 9 Omnes ad praedam venient, facies eorum [o]ventus urens; et congregabit [p]quasi harenam captivitatem. 10 Et ipse de regibus triumphabit, et tyranni ridiculi eius erunt; ipse [q]super omnem munitionem ridebitet [r]comportabit aggerem et capiet eam. 11 Tunc [s]mutabitur spiritus et pertransibit et corruet: haec est fortitudo eius dei sui. 12 Nunquid non tu [t]a principio, Domine Deus meus, sancte meus, et [u]non moriemur? Domine, [v]in iudicium posuisti eum et fortem, [x]ut corriperes, fundasti eum. 13 [y]Mundi sunt oculi tui, ne videas malum et respicere ad iniquitatem non poteris. [z]Quare respicis super iniqua agentes et [a]taces devorante impio iustiorem se? 14 et facies homines quasi pisces maris et quasi reptile non habens principem? 15 [b]Totum in [c]hamo sublevavit, traxit illud in sagena sua et congregavit in rete suum: super hoc laetabitur et exsultabit. 16[d]Propterea immolabit sagenae suae et sacrificabit reti suo, quia in ipsis incrassata est pars eius, et cibus eius electus; 17 propter hoc ergo expandit sagenam suam et [e]semper interficere gentes non parcet.

2 [a]Super custodiam meam stabo et figam gradum super munitionem et contemplabor, ut videam [b]quid dicatur mihi et quid respondeam ad arguentem me. 2 Et respondit mihi Dominus et dixit: [c]Scribe visum et explana eum super tabulas, ut percurrat qui legerit eum; 3 quia [d]adhuc visus procul et apparebit in finem et non mentietur; si moram fecerit, [e]exspecta illum, quia [f]veniens veniet et non tardabit. 4 Ecce, qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso; [g]iustus autem in fide sua vivet, 5 et, quomodo vinum potantem decipit, sic erit vir superbus et non decorabitur; qui [h]dilatavit quasi infernus animam suam, et ipse quasi mors et non adimpletur, et [i]congregabit ad se omnes gentes et coacervabit ad se omnes populos. 6 Nunquid non omnes isti super eum [j]parabolam sument et loquelam aenigmatum eius, et dicetur: [l]Vae ei, qui multiplicat non sua? Usquequo? Et adgravat contra se densum lutum. 7 [m]Nunquid non repente consurgent qui mordeant te, et suscitabuntur lacerantes te, et eris in rapinam eis? 8 [n]Quia tu spoliasti gentes multas, spoliabunt te omnes qui reliqui fuerint de populis [o]propter sanguinem hominis et iniquitatem terrae civitatis et omnium habitantium in ea.

9 [p]Vae qui congregat avaritiam malam domui suae, ut sit [q]in excelso nidus eius, et liberari se putat de manu mali! 10 Cogitasti confusionem domui tuae; [r]concidisti populos multos, et peccavit anima tua. 11 Quia [s]lapis de pariete clamabit, et lignum, quod inter iuncturas aedificiorum est, respondebit.

---

a v. Nh 1, 1.
1-10] LL. in Jr. 3 p. D. 5 Nbr.
b Jb 19, 7; 30, 20; Lm 3, 8.
c cf. Jr 9, 2-6.

d cf. Mic 8, 2, 3.

e vr. 13, 19. — cf. Jb 21, 7; Ps 72, 3; Jr 12, 1, 2.
f (all) Ac 13, 41. — Is 29, 9.
g cf. Is 28, 21; 29, 14.
h cf. Dt 28, 49-52. — v. Jr 5, 11.
i cf. cp. 2, 5; Is 37, 18, 19.
j cf. cp. 2, 6.
l cf. 2 Rg 1, 23; Jr 4, 13; Lm 4, 10.
m Jr 5, 6; Sph 3, 3.
n cf. Mt 24, 28.—v. Dt 28, 49.

o cf. Os 13, 15.
p cf. Is 11, 4; Jd 7, 12.
q cf. Nh 3, 12.
r Ez 4, 2.
s (cf. Is 47, 7-11).
t Ps 89, 2; 92, 2.
u Lm 3, 22. — cf. Ml 3, 6.
v Is 10, 5-7; Jr 46, 28.
x cf. Lm 3, 32; 2 Mc 6, 12.
y cf. Ps 5, 6. — cf. Jb 10, 4.
z Jb 12, 6; Jr 12, 1; Ml 3, 5.

a Ps 34, 22. — cf. Ex 3, 7.
b cf. Jr 16, 16; Ez 12, 13; Os 7, 12.
c cf. Is 19, 8.
d cf. Sap 13, 10.

e cf. cp. 2, 10.

a Is 21, 8.
b Ps 84, 9.

c cf. Is 8, 1; 30, 8; Ap 1, 19.
d cf. Ez 12, 37; Dn 8, 26; 10, 14.
3] in RR. Antt. etc. T. Adv.
e Sph 3, 8. — v. Is 8, 17.
f (all) Heb 10, 38. — cf. 2 Pt 3, 9.
g (all) Rm 1, 17; Gal 3, 11; Heb 10, 38. — cf. Jo 3, 36.
h Is 5, 14. — cf. Pro 27, 20; 30, 15, 16.
i Jr 27, 7. — cf. Dn 2, 37, 38.
j Mic 2, 4. — v. Nm 23, 7.
l Is 5, 8; Mic 2, 2. — cf. cp. 1, 6.
*6 b] * Catech. R. III 8, 8.*
m Is 21, 5-9.
n Jr 50, 29; Ez 36, 16; Ab 25. — cf. Jd 1, 7; 1 Rg 15, 33; Is 33, 1; Nh 3, 19.
o vr. 17.
p Jr 22, 23.
q cf. Nm 24, 21; Is 14, 13; Ab [4.
r cf. cp. 1, 17.
s cf. Lc 19, 40.

De Chaldaeorum interitu vaticinium. *Prophetae interroganti Deus respondet se per Babylonios immane immissurum flagellum in Iuda (Hab 1, 1-11); illumque resumentem (12-17) Deus iubet scribere quae impiis, quae-*

12 [t]Vae qui aedificat civitatem in sanguinibus et praeparat urbem in iniquitate! **13** Nunquid non haec sunt a Domino exercituum? [u]Laborabunt enim populi in multo igne, et gentes in vacuum et deficient. **14** [v]Quia replebitur terra, ut cognoscant [x]gloriam Domini, quasi aquae operientes mare.

15 [y]Vae qui potum dat amico suo mittens fel suum et [z]inebrians ut adspiciat nuditatem eius! **16** [a]Repletus es ignominia pro gloria; [b]bibe tu quoque et consopire. Circumdabit te calix dexterae Domini et vomitus ignominiae super gloriam tuam; **17** quia iniquitas Libani operiet te, et vastitas animalium deterrebit eos [c]de sanguinibus hominum et iniquitate terrae et civitatis et omnium habitantium in ea. **18** Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus, conflatile et imaginem falsam? quia speravit in figmento fictor eius ut faceret [d]simulacra muta.

19 Vae [e]qui dicit ligno: Expergiscere: Surge, lapidi tacenti! Nunquid ipse docere poterit? Ecce iste coopertus est auro et argento, et [f]omnis spiritus non est in visceribus eius; **20** [g]Dominus autem in templo sancto suo; [h]sileat a facie eius omnis terra!

3 ORATIO HABACUC PROPHETAE PRO IGNORANTIIS.

2 Domine, [a]audivi auditionem tuam
et timui, Domine, [b]opus tuum,
in medio annorum [c]vivifica illud;
in medio annorum notum facies:
[d]cum iratus fueris, misericordiae recordaberis.
3 Deus ab [e]austro veniet,
et [f]sanctus de monte Pharan,
operuit caelos gloria eius,
et [g]laudis eius plena est terra.
4 [h]Splendor eius ut lux erit,
cornua in manibus eius,
ibi abscondita est fortitudo eius.
5 [i]Ante faciem eius ibit mors,
et egredietur diabolus ante pedes eius.
6 Stetit et [j]mensus est terram,
[l]adspexit et dissolvit gentes;
et [m]contriti sunt [n]montes saeculi,
incurvati sunt colles mundi ab itineribus aeternitatis eius.
7 Pro iniquitate vidi tentoria [o]Aethiopiae,
turbabuntur [p]pelles terrae Madian.
8 [q]Nunquid in fluminibus iratus es, Domine?
aut in fluminibus furor tuus
vel in mari indignatio tua,
[r]qui ascendes super equos tuos,
et [r]quadrigae tuae salvatio?
9 Suscitans suscitabis arcum tuum,
[s]iuramenta tribubus quae locutus es
[t]fluvios scindes terrae.
10 [u]Viderunt te et doluerunt montes,
gurges aquarum transiit,
[v]dedit abyssus vocem suam,
[x]altitudo manus suas levavit.
11 [y]Sol et luna steterunt in habitaculo suo,
[z]in luce sagittarum tuarum ibunt,
in splendore fulgurantis hastae tuae.
12 [a]In fremitu conculcabis terram,
[b]in furore obstupefacies gentes.
13 [c]Egressus es in salutem populi tui,
in salutem cum [d]christo tuo,
[e]percussisti caput de domo impii,
denudasti fundamentum eius usque ad collum.
14 Maledixisti sceptris eius, capiti bellatorum eius,
venientibus ut turbo ad dispergendum me; [scondito.
exsultatio eorum, sicut eius qui devorat pauperem in ab-

---

t Ecli 21, 9; Jr 22, 13; Mic 3, 10. — cf. 3 Rg 16, 34.
u Jr 51, 58. — cf. Ecli 14, 20.
v Is 11, 9.
x Nm 14, 21; Js 6, 3; Ps 71, 19.
y cf. Jr 51, 7.
z Lm 4, 21. — cf. Gn 9, 22.
a Nm 3, 6. — cf. Os 4, 7; Ml 2, 9.
b Jr 25, 15, 26.
c Sap 13, 10; Is 44, 10.
d Ps 113, 5 (bis). — cf. 1 Cor 12, 2.
e v. 3 Rg 18, 26, 27.
f Ps 134, 17; Jr 10, 14; Bar 6, 24.
g Ps 10, 5; Ju 2, 8; Mic 1, 2.
h cf. Ps 75, 9; Is 41, 1; Sph 1, 7; Zc 2, 13; Ap 8, 1.

a vr. 16. — cf. Ps 43, 2.
2-19] *Cn. (2) in fr. 6 ad ll.*
2, 3] *Tr. etc. in Parasc. et T. Adv.*
2] * *Catech. R. IV 9, 9.* — *R. in Nativ. et Circ. Dñi.*
3] *R. etc. in T. Adv.* — *v. Jl 3, 17, 18.*
b Ps 89, 6.
c Ps 70, 20; 84, 7; 118, 25, 50; 142, 11.
d Tb 3, 13; Is 54, 8. — cf. Sap 16, 13; 2 Mc 7, 33.
e (Gn 36, 15. — v. Jb 2, 11).
f Dt 33, 2.
g Nm 14, 21; Ps 71, 19; Is 6, 3.
h v. Ez 1, 4, 27.
4 b] *v. Cn 5, 14.* — *R. in fs. ss. Lanc et Clav.*
i cf. 4 Rg 19, 35. — v. Ex 12, 29, 30; 1 Par 21, 11-15.
j cf. Ps 59, 8.
l Ps 103, 32.
m v. Mic 1, 4.
n Gn 49, 26; Dt 33, 15; Ps 75, 5.
o (Jd 3, 8).
p v. Jd 7, 21.
q cf. Ps 118, 5.
r Dt 33, 26, 27; Ps 17, 11; 67, 34, 35; 103, 3; Is 19, 1; 66, 15.
s v. Ps 104, 8-11.
t Ps 76, 17.
u Ex 19, 18; Ps 76, 17. — cf. Ps 96, 5. — v. Jd 5, 5.
v cf. Ps 92, 3.
x cf. Ex 14, 22; 15, 8; Ps 77, 13.
y cf. Js 10, 13.
z cf. Nh 3, 3.
a cf. Js 10, 42; Ps 17, 8.
b cf. Ps 45, 7.
c cf. Ex 13, 21; Jd 5, 4; Ps 67, 8.
d 1 Par 16, 22; Ps 104, 15.
e Ps 67, 22; 109, 5; Ecli 36 12.

que sors Chaldaeis reservetur (2, 1-20). Itaque vates, iudicio Dei adumbrato (3, 1-15), salutem populi inde orituram exaltat (16-19).

Calamitates ad salutem messianicam praeparant. *Iudicium Dei certum et immi-*

15 [f]Viam fecisti in mari equis tuis,
in luto aquarum multarum.
16 [g]Audivi, et [h]conturbatus est venter meus,
a voce contremuerunt labia mea.
[i]Ingrediatur putredo in ossibus meis
et subter me scateat,
[j]ut requiescam in die tribulationis,
ut ascendam ad populum accinctum nostrum.
17 Ficus enim non florebit,
et non erit germen in vineis:
mentietur opus olivae,
et arva non adferent cibum;
abscindetur de ovili pecus,
et non erit armentum in praesaepibus:
18 [k]ego autem in Domino gaudebo
et [l]exsultabo in Deo Iesu meo.
19 Deus Dominus fortitudo mea
et [m]ponet pedes meos quasi cervorum
et [n]super excelsa mea deducet me
[o]victor [p]in psalmis canentem.

f cf. Ps 76, 19; Is 43, 16.

g vr. 2.
h Jr 4, 19; Lm 1, 20; 2, 11. — cf. Jb 30, 27.
i cf. Pro 12, 14.

j cf. Ps 93, 13; Is 14, 3, 4.

k Is 61, 10. — cf. Jb 13, 15.
l Jl 2, 23. — cf. Ps 9, 16; 12, 6; 20, 2; 34, 9; Lc 1, 47.
18, 19] *Ant. et V. in fss. ss. Nom. et Cord. J. — R. in fs. puriss. Cord. BMV.*
m 2 Rg 2, 18; Ps 17, 34. — cf Cn 2, 9.
n Dt 32, 13; Is 58, 14; Am 4, 13; Mic 1, 3.
o (cf. Ps 4, 1 etc.).
p Is 38, 20.

PROPHETIA SOPHONIAE

VERBUM Domini quod factum est ad Sophoniam filium Chusi filii Godoliae filii Amariae filii Ezeciae [a]in diebus [b]Iosiae filii Amon regis Iudae. 2 [c]Congregans congregabo omnia a facie terrae, dicit Dominus, 3 [d]congregans hominem et pecus, congregans volatilia caeli et pisces maris; et [e]ruinae impiorum erunt, et [f]disperdam homines a facie terrae, dicit Dominus, 4 et extendam manum meam super Iudam et super omnes habitantes Ierusalem et [g]disperdam de loco hoc reliquias Baal et nomina aedituorum cum sacerdotibus 5 et eos, [h]qui adorant super tecta militiam caeli et [i]adorant et iurant in Domino et iurant in [j]Melchom, 6 et [l]qui avertuntur de post tergum Domini, et [m]qui non quaesierunt Dominum nec investigaverunt eum. 7 [n]Silete a facie Domini Dei, [n]quia iuxta est dies Domini, quia [o]praeparavit Dominus hostiam, [p]sanctificavit vocatos suos.

8 Et erit, in die hostiae Domini [q]visitabo super principes et super filios regis et [r]super omnes qui induti sunt veste peregrina 9 et visitabo super omnem [s]qui arroganter ingreditur super limen in die illa, qui complent domum Domini Dei sui iniquitate et dolo.

10 Et erit, in die illa, dicit Dominus, vox clamoris a [t]porta piscium, et [u]ululatus a [v]secunda, et contritio magna a collibus. 11 Ululate, habitatores pilae; conticuit [x]omnis populus Chanaan, disperierunt omnes involuti argento.

12 Et erit, in tempore illo [y]scrutator Ierusalem in [z]lucernis et visitabo super viros [a]defixos in faecibus suis, [b]qui dicunt in cordibus suis: Non faciet bene Dominus et non faciet male. 13 Et erit fortitudo eorum [c]in direptionem et domus eorum in desertum, et [d]aedificabunt domos et non habitabunt et [e]plantabunt vineas et non bibent vinum earum. 14 [f]Iuxta est dies Domini magnus, iuxta est et velox nimis; vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. 15 [g]Dies irae dies illa, dies tribulationis et angustiae, dies [h]calamitatis et mi-

1-9] *LL. in fr. 4 p. D. 5 Nbr.*
a Jr 1, 2.
b 4 Rg 22, 1.
c Jr 8, 13. — cf. vr. 18. — v. 4Rg 22, 16, 17.
d Os 4, 3.
e cf. Mt 13, 41.
f cf. Ez 14, 17.

g v. 4 Rg 23, 4; Os 10, 5.
h Jr 19, 13.
i cf. 3 Rg 18, 21; 4 Rg 17, 32, 33, 41; Os 10, 2.
j 3 Rg 11, 5, 33; Jr 49, 1.
l Jr 2, 13, 17; 15, 6.
m cf. Jr 5, 24; Heb 11, 6.
n Hab 2, 20; Zc 2, 13.
o Is 34, 6; Jr 36, 10; Ez 39, 17, 19.
p cf. Ex 19, 22; 1 Rg 16, 5.
q 4 Rg 24, 12-14; 25, 7.
r cf. Mt 22, 11.
s cf. 1 Rg 5, 5.
t v. 2 Par 33, 14.
u cf. Zc 11, 3; Jc 5, 1.
v 4 Rg 22, 14.
x Os 12, 7. — cf. Zc 14, 21.
y Am 9, 3.
z cf. Pro 20, 27; Lc 15, 8.
a Jr 48, 11.
b Ps 10, 11; Ml 2, 17. — cf. Jb 22, 13.
c Ic 42, 22.
d Dt 28, 30, 39; Am 5, 11.
e v. Mic 6, 15.
14] *v. Jl 1, 8.*
f cf. vr. 7; Ez 7, 7, 12; Jl 2, [11.
g Jr 30, 7; Jl 1, 15.
15, 14] *v. Jl 3, 16.*
h Jb 30, 3.

nens (Sph 1, 1-18) in Israël paenitentiam (2, 1-3) in reliquis gentibus excidium et desolationem adducet (4-12); ex dispersis autem populis Ierusalem, etsi plurimis tentatae aerumnis (3, 1-8), salus messianica

seriae, [i]dies tenebrarum et caliginis, dies nebulae et turbinis, 16 [j]dies tubae, et clangoris [k]super civitates munitas et super [m]angulos excelsos. 17 Et [n]tribulabo homines, et ambulabunt [o]ut caeci, quia Domino peccaverunt, et [p]effundetur sanguis eorum sicut humus, et corpora eorum [q]sicut stercora. 18 Sed et [r]argentum eorum et aurum eorum non poterit liberare eos in die irae Domini; [s]in igne zeli eius devorabitur omnis terra, [t]quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

2 Convenite, congregamini, gens non amabilis 2 priusquam pariat iussio quasi pulverem transeuntem diem [a]antequam veniat super vos ira furoris Domini, antequam veniat super vos dies indignationis Domini. 3 [b]Quaerite Dominum, [c]omnes mansueti terrae, qui iudicium eius estis operati; [d]quaerite iustum, quaerite mansuetum, si quomodo [e]abscondamini in die furoris Domini. 4 [f]Quia Gaza destructa erit, et Ascalon in desertum; Azotum in meridie eicient, et Accaron eradicabitur.

5 Vae [g]qui habitatis funiculum maris, gens [h]perditorum! [i]Verbum Domini super vos, [j]Chanaan, terra Philisthinorum; et disperdam te, [l]ita ut non sit inhabitator, 6 [m]et erit funiculus maris requies pastorum et caulae pecorum, 7 et [n]erit funiculus eius, [o]qui remanserit de domo Iuda: ibi pascentur, in domibus Ascalonis ad vesperam requiescent, quia [p]visitabit eos Dominus Deus eorum et [q]avertet captivitatem eorum. 8 Audivi [r]opprobrium Moab et [s]blasphemias filiorum Ammon, quae exprobraverunt populo meo et magnificati sunt [t]super terminos eorum. 9 Propterea [u]vivo ego, dicit Dominus exercituum Deus Israël, quia Moab [v]ut Sodoma erit, et filii Ammon quasi Gomorrha, siccitas spinarum et acervi salis et desertum usque in aeternum; reliquiae populi mei diripient eos, et residui gentis meae possidebunt illos. 10 Hoc eis eveniet [x]pro superbia sua, quia blasphemaverunt et magnificati sunt super populum Domini exercituum. 11 Horribilis Dominus super eos et [y]attenuabit omnes deos terrae; et adorabunt eum viri de loco suo, [a]omnes insulae gentium. 12 Sed et vos, [b]Aethiopes, interfecti gladio meo eritis. 13 Et extendet manum suam super aquilonem et [c]perdet Assur et [d]ponet speciosam in solitudinem et in invium et quasi desertum. 14 Et [e]accubabunt in medio eius greges, omnes bestiae gentium, et [f]onocrotalus et ericius in liminibus eius morabuntur; vox cantantis in fenestra, corvus in [g]superliminari, quoniam attenuabo robur eius. 15 Haec est civitas gloriosa, [h]habitans in confidentia, quae dicebat in corde suo: Ego sum, et extra me non est alia amplius. Quomodo facta est [i]in desertum, cubile bestiae? [j]Omnis qui transit per eam sibilabit et [l]movebit manum suam.

3 Vae provocatrix et redempta civitas, columba! 2 Non audivit vocem et [a]non suscepit disciplinam, [b]in Domino non est confisa, ad Deum suum non appropinquavit. 3 [c]Principes eius in medio eius quasi leones rugientes, iudices eius [d]lupi vespere non relinquebant in mane. 4 [e]Prophetae eius vesani, viri infideles, [f]sacerdotes eius polluerunt sanctum, iniuste egerunt contra legem. 5 Dominus [g]iustus in medio eius non faciet iniquitatem; [h]mane, mane iudicium suum dabit in lucem, et non abscondetur; nescivit autem iniquus confusionem. 6 [i]Disperdidi gentes, et dissipati sunt [j]anguli earum; desertas feci vias eorum, [l]dum non est qui transeat; desolatae sunt civitates eorum, non remanente viro neque ullo habitatore. 7 [m]Dixi: Attamen timebis me, [n]suscipies disciplinam, et non peribit habitaculum eius, propter omnia in quibus visitavi eam; veruntamen [o]diluculo surgentes corruperunt omnes cogitationes suas; 8 quapropter [p]exspecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meae in futurum, quia iudicium meum, [q]ut congregem gentes et colligam regna et [r]effundam super eos indignationem meam, omnem iram furoris mei; [s]in igne enim zeli mei devorabitur omnis terra. 9 Quia tunc reddam populis [t]labium electum, ut invocent omnes in nomine Domini et [u]serviant ei umero uno. 10 [v]Ultra flumina [x]Aethiopiae inde supplices mei; filii [y]dispersorum meorum deferent munus mihi. 11 [z]In die illa [a]non confunderis super cunctis adinventionibus tuis, quibus

i Jl 2, 2; Am 5, 18. — cf. Ez 30, 3; 34, 12.
j Mt 24, 31. — cf. Jr 4, 19.
l cf. Is 2, 15. *m* cf cp. 3, 6.
n Jr 10, 18, — cf. Dt 28, 20. [10.
o cf. Dt 28, 29; Jb 12, 25; Is 59,
p cf. Ps 78, 3; 1 Mc 7, 16, 17.
q Ps 82, 11; 1 Mc 2, 62. — cf. Jb 20, 7.
r Ez 7, 19. — cf. Jb 17, 29; Pro 11, 4; Ecli 5, 1, 10; Mt 16, 26.
s cp. 3, 8. — Ez 36, 5.
t cf. vr. 2, 3; Is 10, 23.

a cf. Mt 3, 7-12.
b Am 5, 4, 6.
c Ps 75, 10; Is 11, 4.
d cf. Dt 30, 15, 19; Am 5, 14,
e cf. Is 2, 10; 26, 20. [15.
f Zc 9, 5, 6. — cf. Jr 47, 4, 5; Am 1, 6-8.
g cf. Jr 47, 7; Ez 25, 16.
h (1 Rg 30, 14; 2 Rg 8, 18 etc.).
i cf. Nh 2, 13.
j cf. Is 13, 3.
l cp. 3, 6.
m Is 65, 10.
n cf. Js 19, 29.
o cp. 3, 13; Ab 19. — Jl 2, 32;
p Zc 10, 3; Lc 1, 68. [Mic 4, 7.
q cp. 3, 20.
r cf. Jr 48, 27; Ez 25, 8, 9.
s Ez 25, 3, 6.
t cf. Jr 49, 1.
u Is 49, 18. — v. Ez 16, 48.
v Dt 29, 23. — v. Is 13, 19.
x Is 16, 6; Jr 48, 29-31.
y cf. Is 17, 4.
z Ps 21, 28; Ml 1, 11; Jo 4, 21; 1 Tm 2, 8.

a v. Gn 10, 5.
b cf. cp. 3, 10; Ez 30, 9.
c cf. Is 10, 12. — v. Nh 1, 1.
d (Nh 3, 7).
e Is 13, 21, 22; 34, 11-14.
f Is 34, 11.
g Is 6, 4; Am 9, 1.
h Is 47, 8.
i cf. Ez 25, 5. [9, 8.
j Jr 18, 16; 19, 8. — cf. 3 Rg
l cf. Lm 2, 15; Nh 3, 19.

a Jr 5, 3; 17, 23; 35, 13.
b cf. vr. 12. [2, 9, 10.
c Ez 22, 27. — cf. Mic 3, 1,
d Jr 5, 6; Hab 1, 8.
*4] * cf. Conc. Trid. s. XIV de R. prooem.*
e Jr 23, 11; Ez 13, 2, 3; Os 9, 7.
f Jr 6, 13; Ez 22, 26; Mic 3,
g v. Jr 12, 1. [11.
h cf. Os 6, 5.
i v. cp. 2, 4-15.
j cp. 2, 5; Zc 10, 4.
l cp. 2, 5. — cf. Zc 7, 14; 9, 8.
m cf. Jr 36, 3.
n cf. vr. 2.
o cf. Mic 7, 3.
p Hab 2, 3. — v. Is 8, 17.
q cf. Jl 3, 2.
r Ps 78, 6; Jr 10, 25.— cf. Ecli
s cf. cp. 1, 18. [36, 2.
t cf. Ls 6, 5.
u cf. Jo 17, 11.
x Ps 67, 32; Is 45, 14; 60, 4; 66, 19, 20. — cf. Ac 8, 27;
x cp. 2, 12.
y cf. Bar 1, 6; 2 Mc 1, 27.
z Is 2, 11.

a Is 54, 4.

efflorebit (9-13), atque Israël, protegente Deo, laetabitur (14-20).

Templo renovato davidicae promissiones reservantur. *Populi desidia in reaedificando templo exprobrata (Ag 1, 1-14), ut operarios excitet, vates novum*

praevaricata es in me, quia tunc [b]auferam de medio tui magniloquos superbiae tuae, et [c]non adicies exaltari amplius in monte sancto meo. 12 Et derelinquam in medio tui [d]populum pauperem et egenum et [e]sperabunt in nomine Domini. 13 [f]Reliquiae Israël [g]non facient iniquitatem nec loquentur mendacium, et [h]non invenietur in ore eorum lingua dolosa, quoniam [i]ipsi pascentur et accubabunt, et [j]non erit qui exterreat.

14 [k]Lauda, filia Sion; iubila, Israël; laetare et exsulta in omni corde, filia Ierusalem: 15 abstulit Dominus iudicium tuum, avertit inimicos tuos; [m]rex Israël [n]Dominus in medio tui, non timebis malum ultra.

16 In die illa dicetur Ierusalem: Noli timere, Sion; [o]non dissolvantur manus tuae. 17 Dominus Deus tuus in medio tui [p]fortis, ipse salvabit; [q]gaudebit super te in laetitia, silebit in dilectione sua, exsultabit super te in laude. 18 Nugas, qui a lege recesserant, congregabo, quia ex te erant; ut non ultra habeas super eis opprobrium. 19 Ecce ego [r]interficiam omnes qui adflixerunt te in tempore illo et [s]salvabo claudicantem et eam, quae eiecta fuerat, congregabo et ponam eos [t]in laudem et in nomen [u]in omni terra confusionis eorum, 20 [v]in tempore illo quo adducam vos et in tempore quo congregabo vos. Dabo enim vos in nomen et in laudem omnibus populis terrae, [x]cum convertero captivitatem vestram coram oculis vestris, dicit Dominus.

b cf. Ml 4, 1.
c cf. Jr 7, 4; Ml 3, 9.
d Is 14, 32; Ez 6, 8. — cf. Jr [39, 9, 10.
e cf. vr. 2.
f cf. cp. 2, 7.
g cf. Is 60, 21.
h Ps 31, 2. — cf. Jo 1, 47; Ap [14, 5.
i v. Mic 5, 4.
j Lv 26, 6; Is 17, 2; Mic 4, 4; Nh 2, 11.
l Is 12, 6; 54, 1; Zc 2, 10; 9, 9. *14, 15] V. in fs. puriss. Cord. BMV.*
m Mt 27, 42; Jo 1, 49.
n Dt 28, 14; Ps 45, 6; Zc 2, 10. — cf. Ap 21, 3. *16] v. Zc 9, 9; Jo 12, 12, 13.*
o cf. Jb 4, 3, 4; Ecli 25, 32; Is 35, 3.
p cf. Is 63, 1.
q Is 62, 5; Jr 32, 41.
r cf. Is 60, 14.
s Ez 34, 16; Mic 4, 6, 7.
t cf. Jr 13, 11; 33, 9.
u Is 61, 7.
v Is 11, 12; Jr 32, 37; Ez 11, 17.
x cp. 2, 7.

PROPHETIA AGGAEI

IN anno secundo Darii regis in mense sexto, in die una mensis, factum est verbum Domini in manu Aggaei prophetae ad [b]Zorobabel filium Salathiel ducem Iuda et ad [c]Iesum filium [d]Iosedec sacerdotem magnum dicens: 2 Haec ait Dominus exercituum dicens: Populus iste dicit: Nondum venit tempus domus Domini aedificandae.

3 Et factum est verbum Domini in manu [e]Aggaei prophetae dicens: 4 [f]Nunquid tempus vobis est ut habitetis in domibus laqueatis, et [g]domus ista deserta? 5 Et nunc haec dicit Dominus exercituum: [h]Ponite corda vestra super vias vestras. 6 [i]Seminastis multum et intulistis parum, [j]comedistis et non estis satiati, bibistis et non estis inebriati, operuistis vos et non estis calefacti, et [k]qui mercedes congregavit misit eas in sacculum pertusum.

7 Haec dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras, 8 ascendite, in montem, portate ligna et aedificate domum, et [l]acceptabilis mihi erit, et glorificabor, dicit Dominus. 9 Respexistis ad amplius, et ecce factum est minus; et intulistis in domum, et exsufflavi illud. Quam ob causam? dicit Dominus exercituum, quia domus mea deserta est, et vos festinatis unusquisque in domum suam. 10 Propter hoc [m]super vos prohibiti sunt caeli ne darent rorem, et terra prohibita es ne daret germen suum, 11 et [n]vocavi siccitatem super terram et super montes et super [o]triticum et super vinum et super oleum et quaecumque profert humus et super homines et super iumenta et [p]super omnem laborem manuum.

12 Et [q]audivit Zorobabel filius Salathiel et Iesus filius Iosedec sacerdos magnus et [r]omnes reliquiae populi vocem Domini Dei sui et verba Aggaei prophetae, sicut misit eum Dominus Deus eorum ad eos, et timuit populus a facie Domini.

a vr. 15; cp. 2, 10; 1 Es 4, 24; 5, 1; Zc 1, 1, 7. *1-10] LL. in fr. 5 p. D. 5 Nbr.*
b 1 Par 3, 19; 1 Es 2, 2; Ecli 49, 13.
c v. 1 Es 3, 2; Zc 3, 1 etc.
d 1 Par 6, 15; 2 Es 12, 26.
e 1 Es 5, 1.
f cf. 2 Rg 7, 2. — v. Ps 131, 3-5.
g 2 Es 2, 3, 17; Jr 33, 10, 12.
h cf. cp. 2, 16, 19.
i vr. 9; Dt 28, 38; Mic 6, 15. — cf. cp. 2, 17.
j Lv 26, 26; Is 9, 20; Os 4, 10; Mic 6, 14.
k cf. Zc 8, 10.
l cf. Ps 131, 13, 14.
m cf. 3 Rg 17, 1; Jr 5, 24, 25; Zc 8, 9, 12.
n 4 Rg 8, 1. — cf. 2 Rg 1, 21; Ps 104, 16.
o cf. Os 2, 9.
p cp. 2, 18; Ps 108, 11; 127, 2; Is 3, 10.
q 1 Es 5, 2.
r cp. 2, 3.

prae salomonico exaltat (2, 1-10), *aedificantibus autem divinas benedictiones promittit* (11-20), *inter quas exaltatio domus David praecipuum locum obtinet* (21-24).

13 Et dixit Aggaeus [s]nuntius Domini de nuntiis Domini populo dicens: [t]Ego vobiscum sum, dicit Dominus. 14 Et [u]suscitavit Dominus spiritum Zorobabel filii Salathiel ducis Iuda et spiritum Iesu filii Iosedec sacerdotis magni et spiritum [v]reliquorum de omni populo, et ingressi sunt et [x]faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui.

2 [a]In die vicesima et quarta mensis, in sexto mense.

In anno secundo Darii regis, 2 in [b]septimo mense, vicesima et prima mensis, factum est verbum Domini in manu Aggaei prophetae dicens: 3 Loquere ad [c]Zorobabel filium Salathiel ducem Iuda et ad Iesum filium Iosedec sacerdotem magnum et ad reliquos populi dicens: 4 [d]Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam [e]in gloria sua prima? et quid vos videtis hanc nunc? Nunquid non ita est, quasi non sit, in oculis vestris? 5 Et nunc [f]confortare, Zorobabel, dicit Dominus, et confortare. Iesu filii Iosedec sacerdos magne, et confortare, omnis populus terrae, dicit Dominus exercituum, et [g]facite (quoniam [h]ego vobiscum sum, dicit Dominus exercituum) 6 [i]verbum quod pepigi vobiscum, cum egrederemini de terra Aegypti; et [j]spiritus meus erit in medio vestrum: [l]nolite timere.

7 Quia haec dicit Dominus exercituum: [m]Adhuc unum modicum est, et ego [n]commovebo caelum et terram et mare et aridam 8 et [o]movebo omnes gentes, et veniet [p]Desideratus cunctis gentibus, et [q]implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum. 9 [r]Meum est argentum et meum est aurum, dicit Dominus exercituum. 10 [s]Magna erit gloria domus istius novissimae plus quam primae, dicit Dominus exercituum, et [t]in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

11 [u]In vicesima et quarta noni mensis, [v]in anno secundo Darii regis factum est verbum Domini ad Aggaeum prophetam dicens: 12 Haec dicit Dominus exercituum: [x]Interroga sacerdotes legem dicens: 13 [y]Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui et tetigerit de summitate eius panem aut pulmentum aut vinum aut oleum aut omnem cibum, nunquid sanctificabitur? Respondentes autem sacerdotes dixerunt: [z]Non. 14 Et dixit Aggaeus: [a]Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes et dixerunt: Contaminabitur. 15 Et respondit Aggaeus et dixit: [b]Sic populus iste, et sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus, et sic omne opus manuum eorum et omnia, quae obtulerunt ibi, contaminata erunt. 16 Et nunc [c]ponite corda vestra a die hac et supra, antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini: 17 [d]cum accederetis ad acervum viginti modiorum, et fierent decem, et intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta lagoenas, et fiebant viginti; 18 [e]percussi vos vento urente et aurugine et grandine omnia opera manuum vestrarum, et [f]non fuit in vobis qui reverteretur ad me, dicit Dominus. 19 Ponite corda vestra ex die ista et in futurum, a die vicesima et quarta noni mensis, a die [g]qua fundamenta iacta sunt templi Domini ponite super cor vestrum. 20 [h]Nunquid iam semen in germine est, et adhuc vinea et ficus et malogranatum et lignum olivae non floruit? Ex die ista [i]benedicam.

21 Et factum est verbum Domini secundo ad Aggaeum in vicesima et quarta mensis dicens: 22 [j]Loquere ad Zorobabel ducem Iuda dicens: [l]Ego movebo caelum pariter et terram 23 et subvertam solium regnorum et conteram fortitudinem regni gentium et [m]subvertam quadrigam et ascensorem eius, et descendent equi et ascensores eorum, vir in gladio fratris sui. 24 In die illa, dicit Dominus exercituum, adsumam te, Zorobabel filii Salathiel [o]serve meus, dicit Dominus, et ponam te [p]quasi signaculum, quia te elegi, dicit Dominus exercituum.

---

s Is 44, 26. — cf. Ml 2, 7.
t cp. 2, 5. — cf. Is 43, 5.
u cf. 2 Par 36, 22; 1 Es 1, 1.
v vr. 12.
x cf. cp. 2, 4; 1 Es 5, 8.

a cf. cp. 1, 1.
b cf. Lv 23, 34, 36.

c cp. 1, 1.

d cf. 1 Es 3, 12.
e cf. vr. 10.
f Zc 8, 9. — cf. Zc 4, 6, 7.

g cf. cp. 1, 14.
h cp. 1, 13.
i v. Ex 19, 4-6; 29, 45.
j 2 Es 9, 20; Zc 4, 6.
l Zc 8, 13, 14.
m (all) Heb 12, 26.
n vr. 22.
o cf. Ex 31, 16.
8] *Ant. in D. 4 Adv.* — *v. 2 Par 9, 22.*
p cf. Is 60, 9.
q cf. Is 60, 1, 7.
r cf. 1 Par 29, 14, 16.
s cf. vr. 4.
t cf. Zc 6, 13; Eph 2, 14.
u vr. 19, 21.
v cp. 1, 1.
x cf. Ml 2, 7. — v. Lv 10, 10, 11.
y Jr 11, 13.

z cf. Lv 6, 27, 28.
a Lv 5, 2; 22, 4. — cf. Nm 19, 22.
b cf. Is 64, 6.

c cf. cp. 1, 5.

d cf. cp. 1, 6; Jl 1, 17.

e Dt 28, 22; Am 4, 9. — cf. cp. 1, 9.
f Is 9, 13; Jr 5, 3; 15, 7; Am 4, 6.

g 1 Es 3, 10; Zc 8, 9.
h cf. Zc 8, 12.

i cf. Jl 2, 14.

j cf. Zc 4, 6.
l vr. 7.
m Dn 2, 44; Zc 12, 9. — cf. Mt 24, 7.
n cf. Mic 5, 10; Zc 9, 10.
24] *R. in fs. s. Jo. Ap.*
o cf. Is 43, 10.
p Ecli 49, 13; Jr 22, 24.

PROPHETIA ZACHARIAE

IN mense octavo in [a]anno secundo Darii regis factum est verbum Domini ad [b]Zachariam filium [c]Barachiae filii [d]Addo prophetam dicens: 2 [e]Iratus est Dominus super patres vestros iracundia; 3 et dices ad eos: Haec dicit Dominus exercituum: [f]Convertimini ad me, ait Dominus exercituum, et [g]convertar ad vos, dicit Dominus exercituum; 4 [h]ne sitis sicut patres vestri, [i]ad quos clamabant [j]prophetae priores dicentes: Haec dicit Dominus exercituum: Convertimini de viis vestris malis et de cogitationibus vestris pessimis; et [l]non audierunt neque attenderunt ad me, dicit Dominus. 5 [m]Patres vestri ubi sunt? et [n]prophetae nunquid in sempiternum vivent? 6 [o]Veruntamen verba mea et legitima mea, quae mandavi [p]servis meis prophetis, nunquid [q]non comprehenderunt patres vestros et conversi sunt et dixerunt: [r]Sicut cogitavit Dominus exercituum, [s]secundum vias nostras et secundum adinventiones nostras fecit nobis?

7 In die vicesima et quarta undecimi mensis [t]sabath in anno secundo Darii factum est verbum Domini ad Zachariam filium Barachiae filii Addo prophetam dicens: 8 [u]Vidi per noctem, et ecce vir [v]ascendens super equum rufum et ipse stabat inter myrteta, quae erant in profundo, et post eum [x]equi rufi varii et albi; 9 et dixi: Quid sunt isti, domine mi? Et dixit ad me [y]angelus qui loquebatur in me: Ego ostendam tibi quid sint haec. 10 Et respondit vir qui stabat inter myrteta et dixit: [z]Isti sunt quos misit Dominus ut [a]perambulent terram. 11 Et responderunt angelo Domini, qui stabat inter myrteta, et dixerunt: Perambulavimus terram, et ecce omnis terra habitatur et [b]quiescit. 12 Et respondit angelus Domini et dixit: Domine exercituum, [c]usquequo tu [d]non misereberis Ierusalem et urbium Iuda, quibus iratus es? [e]Iste iam septuagesimus annus est. 13 Et respondit Dominus angelo, qui loquebatur in me [f]verba bona, verba consolatoria. 14 Et dixit ad me angelus qui loquebatur in me: Clama, dicens: Haec dicit Dominus exercituum: [g]Zelatus sum Ierusalem et Sion zelo magno. 15 [h]Et ira magna ego irascor super gentes opulentas, [i]quia ego iratus sum parum, ipsi vero adiuverunt in malum.

16 Propterea haec dicit Dominus: [j]Revertar ad Ierusalem in misericordiis, et [l]domus mea aedificabitur in ea, ait Dominus exercituum, et [m]perpendiculum extendetur super Ierusalem. 17 Adhuc clama dicens: Haec dicit Dominus exercituum: [n]Adhuc adfluent civitates meae bonis, et [o]consolabitur adhuc Dominus Sion et [p]eliget adhuc Ierusalem.

18 Et levavi oculos meos et vidi, et ecce [q]quattuor cornua, 19 et dixi ad angelum qui loquebatur in me: Quid sunt haec? Et dixit ad me: Haec sunt cornua quae ventilaverunt Iudam et Israël et Ierusalem.

20 Et ostendit mihi Dominus quattuor fabros. 21 Et dixi: Quid isti veniunt facere? Qui ait dicens: Haec sunt cornua quae ventilaverunt Iudam per singulos viros, et nemo eorum levavit caput suum; et venerunt isti [r]deterrere ea, ut deiciant cornua gentium, [s]quae levaverunt cornu super terram Iuda, ut dispergerent eam.

2 Et levavi oculos meos et vidi, et ecce vir, et [a]in manu eius funiculus mensorum; 2 et dixi: Quo tu vadis? Et dixit ad me: [b]Ut metiar Ierusalem et videam quanta sit latitudo eius, et quanta longitudo eius. 3 Et ecce [c]angelus qui loquebatur in me egrediebatur,

a v. Ag 1, 1.
1-6] LL. in fr. 6 p. D. 5 Nbr.
b 1 Es 6, 14; 2 Es 12, 16. — cf. Mt 23, 35.
c 1 Par 6, 39.
d 2 Es 12, 4. — cf. 1 Es 6, 14.
e Jr 2, 5.
*3] * Conc. Trid. s .VI, cp. 5.*
f Is 30, 15; Jr 3, 1, 22; Ez 18, 30; Ml 3, 7; Jc 4, 8.
g Jr 12, 15; Mic 7, 19.
h v. Ps 77, 8.
i v. 2 Par 36, 15.
j cp. 7, 7, 12.
k Jr 3, 12, 14, 22; Ez 33, 11.
l cp. 7, 11; 2 Par 36, 16. — v. Jr 35, 15.
m cf. Jb 14, 10; Lm 5, 7.
n cf. Jo 8, 52.
o cf. Is 40, 8; Mt 24, 35.
p 1 Es 9, 11; Dn 9, 6.
q Dt 28, 2, 15.
r Lm 2, 17.
s Ez 24, 34.
7-11] 2 L. in fs. ss. Ang c. etc.
t 1 Mc 16, 14.
u cf. cp. 2, 1; 3, 1; 4, 1; 6, 1.
v cf. Ap 6, 4.
x vr. Ap 6, 2, 4, 5, 8. — v. cp. 6, 2-7.
y vr. 19; cp. 2, 3. — cf. Ap 22, 6.
z cf. Heb 1, 14.
a cp. 6, 7. — cf. Jb 1, 7; 2, 2.
b cf. vr. 15.
c Ps 79, 5; 88, 46; Is 6, 11.
12] R. in fs. ss. Ang. c. etc.
d cf. Ps 101, 13; Ecli 36, 15.
e cp. 7, 5. — v. Jr 25, 11; Dn 9, 2.
f v. Jr 29, 10, 11.
g cp. 8, 2; Jl 2, 18.
h cf. Is 47, 6; Jl 3, 2.
i cf. Is 54, 7, 8.
j cp. 8, 3.
l cf. cp. 4, 9; 1 Es 6, 14.
m Jr 31, 39; Ez 40, 3; 47, 3.
n cf. cp. 2, 4.
o Is 51, 3, 12.
p cp. 2, 12; Is 14, 1. — cf. Ps 131, 13.
q cf. 3 Rg 22, 11.
r cf. Dt 28, 26; Jr 7, 33; Ecli 22, 25.
s cf. Ps 74, 4, 5.
1-5] 3 L. in fs. ss. Ang. c
a Ez 40, 3; Ap 11, 7.
b cf. cp. 1, 16.
c cp. 1, 9, 19.

d cf. Est 9, 19; Ez 38, 11.
e cf. cp. 12, 6; 14, 10, 11.
f Is 49, 19; Jr 31, 27.
(5)] *Ant. in sb. a. D. 3 Nbr.*
g cf. cp. 9, 8; Ps 124, 2.

h Is 48, 20.
i cf. cp. 7, 14; Ez 5, 10, 12; 17, 21; Dn 7, 2; Mt 24, 31;
j cf. Is 52, 1. [Ap 7, 1.
l cf. Jr 12, 14.
m Dt 32, 19; Ps 16, 8. — cf. Pro 7, 2; Ac 9, 4, 5.
n Is 11, 15. — cf. Is 19, 16.
o Ex 39, 10. — cf. Is 33, 1.
p vr. 11; cp. 4, 9; 6, 15. —
q v. Sph 3, 14. [cf. Ez 33, 33.
r Ps 39, 8.
s cp. 8, 3; Is 12, 6; Sph 3, 15; 2 Cor 6, 16. — v. Lv 26, 11.
t cp. 8, 22. — v. Is 2, 2; 11, 10.
u cf. Dt 32, 9; Jr 10, 16.
v cf. 1, 17.
x cf. Hab 2, 20; Sph 1, 7.

a cp. 6, 11. — v. 1 Es 3, 2.
b 1 Par 21, 1; Ps 108, 6; Jb 1, 6; Mt 4, 10; (Ap 12, 10). — cf. Rm 8, 33. [17 etc.
c Ju 9. — cf. Mt 3, 26; 17,
d v. cp. 1, 17. *e* Am 4, 11.
f cf. Is 64, 6; Ju 23,
g cf. vr. 7; Lc 1, 19.
h Ap 7, 14.
i cf. vr. 9; Is 6, 7; 27, 9.
j cf. Is 61, 10; Lc 15, 22; Ap 19, 8.
k 4 Rg 5, 5, 22; Is 3, 22.
l Jb 29, 14. — cf. cp. 6, 11.
m cf. Ml 3, 14. — v. Lv 8, 35.
n cf. Dt 17, 9; Ml 2, 7.
o Ex 23, 20; Js 5, 13, 14; Ps 90, 11, — cf. Tb 3, 25.
p cf. Gn 28, 12. *n* v. Is 42, 1.
r cp. 6, 12; Lc 1, 78. — cf. Is 11, 1; Jr 23, 5.
s Ps 117, 22; Is 28, 16. — cf. cp. 4, 7, 10. — v. 1 Es 3, 9-11.
t cf. cp. 4, 10; Ap 5, 6.
u cf. vr. 4.
v cf. Mic 4, 4. — v. 3 Rg 4, 25.

1] *Ant. in fs. ss. Ang. c.*
a cp. 1, 9, 19.
b Dn 8, 18; 10, 9, 10.
c Jr 1, 11, 13; Am 7, 8; 8, 2.
d v. Ex 25, 31.
e Ex 25, 37. — cf. Ap 1, 12; 4, 5.
f cf. vr. 11; Ap 11, 4.

g vr. 13.

h Ps 32, 16, 17; 43, 6, 7. — cf. Os 1, 7.
i cf. Jr 51, 25.
j cf. Is 40, 4; 49, 11.
k cf. cp. 3, 9.
l cp. 1, 16. — 1 Es 3, 10; 6, 14-16.
m cf. cp. 1, 16.
n cp. 2, 9; 6, 15.

o cp. 3, 9.
p 2 Par 16, 9. — v. Pro 15, 3.
q cf. vr. 3.

et angelus alius egrediebatur in occursum eius 4 et dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum istum dicens: [a]Absque muro [e]habitabitur Ierusalem [f]prae multitudine hominum et iumentorum in medio eius. 5 Et ego ero ei, ait Dominus, [g]murus ignis in circuitu, et in gloria ero in medio eius.

6 O, o [h]fugite de terra aquilonis, dicit Dominus, quoniam [i]in quattuor ventos caeli dispersi vos, dicit Dominus. 7 [j]O Sion, fuge quae habitas apud filiam Babylonis.

8 Quia haec dicit Dominus exercituum: Post gloriam misit me ad gentes quae spoliaverunt vos; [l]qui enim tetigerit vos tangit [m]pupillam oculi mei; 9 quia ecce [n]ego levo manum meam super eos, et [o]erunt praedae his qui serviebant sibi, et [p]cognoscetis quia Dominus exercituum misit me.

10 [q]Lauda et laetare, filia Sion, quia [r]ecce ego, venio et [s]habitabo in medio tui, ait Dominus. 11 [t]Et applicabuntur gentes multae ad Dominum in die illa et erunt mihi in populum, et [s]habitabo in medio tui, et scies quia Dominus exercituum misit me ad te. 13 [u]Et possidebit Dominus Iudam partem suam in terra sanctificata et [v]eliget adhuc Ierusalem. 13 [x]Sileat omnis caro a facie Domini, quia consurrexit de habitaculo sancto tuo.

3 Et ostendit mihi Dominus [a]Iesum sacerdotem magnum stantem coram angelo Domini, et [b]Satan stabat a dextris eius, ut adversaretur ei. 2 Et dixit Dominus ad Satan: [c]Increpet Dominus in te, Satan, et increpet Dominus in te [d]qui elegit Ierusalem. Nunquid non iste [e]torris est erutus de igne? 3 Et Iesus erat [f]indutus vestibus sordidis et stabat ante faciem angeli. 4 Qui respondit et ait ad eos [g]qui stabant coram se dicens: [h]Auferte vestimenta sordida ab eo. Et dixit ad eum: Ecce [i]abstuli a te iniquitatem tuam et [j]indui te [k]mutatoriis. 5 Et dixit: [l]Ponite cidarim mundam super caput eius. Et posuerunt cidarim mundam super caput eius et induerunt eum vestibus, et angelus Domini stabat. 6 Et contestabatur angelus Domini Iesum dicens: 7 Haec dicit Dominus exercituum: Si in viis meis ambulaveris et [m]custodiam meam custodieris, tu quoque [n]iudicabis domum meam et custodies atria mea, et [o]dabo tibi [p]ambulantes de his, qui nunc hic adsistunt. 8 Audi, Iesu, sacerdos magne, tu et amici tui qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt: Ecce enim ego adducam [q]servum meum [r]Orientem. 9 Quia ecce [s]lapis, quem dedi coram Iesu: super lapidem unum [t]septem oculi sunt; ecce, ego caelabo sculpturam eius, ait Dominus exercituum, et [u]auferam iniquitatem terrae illius in die una. 10 In die illa, dicit Dominus exercituum, vocabit vir amicum suum [v]subter vitem et subter ficum.

4 Et reversus est [a]angelus, qui loquebatur in me, et [b]suscitavit me quasi virum qui suscitatur de somno suo. 2 Et dixit ad me: [c]Quid tu vides? Et dixi: Vidi. Et ecce [d]candelabrum aureum totum, et lampas eius super caput ipsius, et [e]septem lucernae eius super illud, et septem infusoria lucernis quae erant super caput eius, 3 et [f]duae olivae super illud, una a dextris lampadis et una a sinistris eius; 4 et respondi et aio ad angelum, qui loquebatur in me, dicens: Quid sunt haec, domine mi? 5 Et respondit angelus qui loquebatur in me et dixit ad me: [g]Nunquid nescis quid sunt haec? Et dixi: Non, domine mi. 6 Et respondit et ait ad me dicens: Hoc est verbum Domini ad Zorobabel dicens: [h]Non in exercitu nec in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus exercituum. 7 Quis tu, [i]mons magne, coram Zorobabel? [j]In planum. Et educet [k]lapidem primarium et exaequabit gratiam gratiae eius.

8 Et factum est verbum Domini da me dicens: 9 [l]Manus Zorobabel fundaverunt domum istam et manus eius [m]perficient eam; et [n]scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos. 10 Quis enim despexit dies parvos? Et laetabuntur et videbunt lapidem stanneum in manu Zorobabel. [o]Septem isti oculi sunt Domini, [p]qui discurrunt in universam terram. 11 Et respondi et dixi ad eum: Quid sunt [q]duae olivae istae ad dexteram candelabri et ad sinistram eius? 12 Et respondi secundo et dixi ad eum: Quid sunt duae spicae oli-

varum, quae sunt iuxta duo rostra aurea in quibus sunt suffusoria ex auro? 13 Et ait ad me dicens: Nunquid nescis quid sunt haec? Et dixi: Non, domine mi. 14 Et dixit: [r]Isti sunt duo filii olei, qui adsistunt [s]dominatori universae terrae.

5 Et conversus sum et levavi oculos meos et vidi, et ecce [a]volumen volans. 2 Et dixit ad me: [b]Quid tu vides? Et dixi :Ego video volumen volans, longitudo eius viginti cubitorum et latitudo eius decem cubitorum. 3 Et dixit ad me: Haec est [c]maledictio, quae egreditur super faciem omnis terrae; quia omnis [d]fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur, et omnis [e]iurans ex hoc similiter iudicabitur. 4 Educam illud, dicit Dominus exercituum, et veniet ad domum furis et ad domum [f]iurantis in nomine meo mendaciter et [g]commorabitur in medio domus eius et consumet eam et ligna eius et lapides eius.

8 Et [h]egressus est angelus qui loquebatur in me et dixit ad me: [i]Leva oculos tuos, et vide quid est hoc quod egreditur. 6 Et dixit: Quidnam est? et ait: Haec est [j]amphora egrediens; et dixit: Haec est oculus eorum in universa terra. 7 Et ecce talentum plumbi portabatur, et ecce mulier una sedens in medio amphorae; 8 et dixit: Haec est impietas. Et proiecit eam in medio amphorae et misit massam plumbeam in os eius.

9 Et levavi oculos meos et vidi, et ecce duae mulieres egredientes, et [l]spiritus in alis earum, et habebant alas quasi alas milvi et levaverunt amphoram inter terram et caelum. 10 Et dixi ad angelum qui loquebatur in me: Quo istae deferunt amphoram? 11 Et dixit ad me: Ut aedificetur ei domus in [m]terra Sennaar, et stabiliatur et ponatur ibi super basem suam.

6 Et conversus sum et levavi oculos meos et vidi, et ecce quattuor quadrigae egredientes de medio duorum montium, et montes montes [a]aerei. 2 In quadriga prima [b]equi rufi, et in quadriga secunda equi nigri, 3 et in quadriga tertia equi albi, et in quadriga quarta equi varii et fortes. 4 Et respondi et dixi ad [c]angelum qui loquebatur in me: Quid sunt haec, domine mi? 5 Et respondit angelus et ait ad me: [d]Isti sunt quattuor venti caeli, qui egrediuntur ut [e]stent coram [f]dominatore omnis terrae. 6 In qua erant equi nigri, egrediebantur in [g]terram aquilonis, et albi egressi sunt post eos, et varii egressi sunt ad [h]terram austri; 7 qui autem erant robustissimi exierunt et quaerebant ire et [i]discurrere per omnem terram. Et dixit: Ite, perambulate terram. Et perambulaverunt terram. 8 Et vocavit me et locutus est ad me dicens: Ecce qui egredientur in terram aquilonis requiescere fecerunt spiritum meum in terra aquilonis.

9 Et factum est verbum Domini ad me dicens: 10 Sume a transmigratione, ab [j]Holdai et a Tobia et ab [k]Idaia, et venies tu in die illa et intrabit domum Iosiae filii [l]Sophoniae, qui venerunt de Babylone, 11 et sumes aurum et argentum et facies coronas et [m]pones in capite [n]Iesu filii Iosedec sacerdotis magni 12 et loqueris ad eum dicens: Haec ait Dominus exercituum dicens: Ecce vir, [o]Oriens nomen eius, et subter eum orietur et [p]aedificabit templum Domino. 13 Et ipse exstruet templum Domino et [q]ipse portabit gloriam et sedebit et dominabitur super solio suo, et [r]erit sacerdos super solio suo, et [s]consilium pacis erit inter illos duos, 14 et [t]coronae erunt Helem et [u]Tobiae et [u]Idaiae et [v]Hem filio Sophoniae, [x]memoriale in templo Domini, 15 et [y]qui procul sunt venient et [z]aedificabunt in templo Domini; et [a]scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos. [b]Erit autem hoc, si audita audieritis vocem Domini Dei vestri.

7 Et factum est [a]in anno quarto Darii regis, factum est verbum Domini ad Zachariam in quarta mensis noni, qui est [b]casleu. 2 Et miserunt ad domum Dei Sarasar et Rogommelech et viri, qui erant cum eo, [c]ad deprecandam faciem Domini, 3 ut dicerent sacerdotibus domus Domini exercituum et [d]prophetis loquentes: Nunquid flendum est mihi [e]in quinto mense vel sanctificare me debeo, sicut iam feci multis annis?

4 Et factum est verbum Domini exercituum ad me dicens: 5 Loquere ad omnem populum terrae et ad sacerdotes dicens: Cum

r Ap 11, 4.
14] R. in Is. ss. Jo. et Paul. Mm.
s cp. 6, 5; Mic 4, 13.

a cf. Jr 36, 2, 28.
b v. cp. 4, 2.

c cf. Jr 29, 18; Ez 2, 9, 10. — v. Dt 29, 27.
d v. Ex 20, 15.
e Ex 20, 7. — cf. Mt 5, 33.

f cp. 8, 17; Lv 19, 12; Ml 3, 5.
g cf. Pro 3, 33; Ml 2, 2; Lv 26, 16.

h cp. 1, 9.
i cf. cp. 1, 9; 6, 1.
j cf. Ez 45, 11.

l cf. Os 4, 19.

m v. Gn 11, 2.

a cf. Dn 2, 39.
b cf. Ap 6, 2, 4, 5, 8. — v. cp. 1, 8.
c cp. 1, 9.

d cf. Ps 103, 4; 148, 8.
e cp. 3, 4.
f cp. 4, 14; Mic 4, 13.
g vr. 8; cp. 2, 6; Jr 1, 13.
h cf. cp. 9, 14.
i cp. 1, 10.
j cf. vr. 14.
k 2 Es 7, 39.
l 4 Rg 25, 18.
m cf. cp. 3, 5.
n cp. 3, 1.
o v. cp. 3, 8.
p cf. Mt 16, 18; Heb 3, 3. — v. Eph 2, 20-22.
q cf. Ps 20, 6.
r Ps 109, 4; Heb 3, 1; 7, 24.
s cf. Ag 2, 10.
t cf. 1 Mc 1, 22.
u vr. 10.
v cf. vr. 10.
x Ex 12, 14. — cf. Mt 26, 13.
y Is 57, 19. — cf. Eph 2, 13, 19.
z Is 60, 10.

a cp. 2, 9; 4, 9.
b v. Dt 30, 1-3.
a cf. cp. 1, 1, 7.
b 2 Es 1, 1; 1 Mc 1, 54. — v. 1 Mc 4, 52.
c cp. 8, 21, 22; Ml 1, 9. — cf. 1 Rg 13, 12.
d cf. 1 Es 5, 1; 6, 14.
e cp. 8, 19; Jr 52, 12. — cf. 4 Rg 25, 8.

lumine volante, de impietate sublata (5, 1-11), deque quattuor quadrigis (6, 1-8). necnon de corona aurea Iosue imposita (9-15) eiusdem regni messianici sanctitatem et naturam descripsit; vates populo de ieiunio requi-

ieiunaretis et plangeretis in quinto et [f]septimo per hos [g]septuaginta annos, [h]nunquid ieiunium ieiunastis mihi? 6 Et, [i]cum comedistis et bibistis, nunquid non vobis comedistis et vobismetipsis bibistis? 7 Nunquid non sunt verba quae locutus est Dominus [j]in manu prophetarum priorum, cum adhuc Ierusalem habitaretur et esset opulenta ipsa [l]et urbes in circuitu eius, et ad austrum et in campestribus habitaretur?

8 Et factum est verbum Domini ad Zachariam dicens: 9 Haec ait Dominus exercituum dicens: [m]Iudicium verum iudicate et misericordiam et miserationes facite unusquisque cum fratre suo. 10 Et [n]viduam et pupillum et advenam et pauperem nolite calumniari, et [o]malum vir fratri suo non cogitet in corde suo. 11 Et [p]noluerunt attendere et [q]averterunt scapulam recedentem et aures suas adgravaverunt, ne audirent, 12 et [r]cor suum posuerunt ut adamantem, [s]ne audirent legem et verba quae misit Dominus exercituum in spiritu suo per manum prophetarum priorum, [t]et facta est indignatio magna a Domino exercituum. 13 Et factum est, sicut locutus est, et non audierunt; [u]sic clamabunt et non exaudiam, dicit Dominus exercituum, 14 [v]et dispersi eos per omnia regna, quae nesciunt et [x]terra desolata est ab eis, [y]eo quod non esset transiens et revertens; et [z]posuerunt terram desiderabilem in desertum.

8 Et factum est verbum Domini exercituum dicens: 2 Haec dicit Dominus exercituum: [a]Zelatus sum Sion zelo magno et indignatione magna zelatus sum eam.

3 Haec dicit Dominus exercituum: [b]Reversus sum ad Sion et [c]habitabo in medio Ierusalem, et [d]vocabitur Ierusalem civitas veritatis, et [e]mons Domini exercituum mons sanctificatus.

4 Haec dicit Dominus exercituum: Adhuc [f]habitabunt senes et anus in plateis Ierusalem, et viri baculus in manu eius prae multitudine dierum. 5 Et plateae civitatis complebuntur infantibus et puellis ludentibus in plateis eius.

6 Haec dicit Dominus exercituum: [g]Si videbitur difficile in oculis reliquiarum populi huius in diebus illis, [h]nunquid in loculis meis difficile erit? dicit Dominus exercituum.

7 Haec dicit Dominus exercituum: Ecce [i]ego salvabo populum meum [j]de terra orientis et de terra occasus solis 8 et adducam eos, et habitabunt in medio Ierusalem et [l]erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum [m]in veritate et in iustitia.

9 Haec dicit Dominus exercituum: [n]Confortentur manus vestrae, qui auditis in his diebus sermones istos per os [o]prophetarum, in [p]die qua fundata est domus Domini exercituum, ut templum aedificaretur. 10 Siquidem ante dies illos [q]merces hominum non erat nec merces iumentorum erat, neque introëunti neque exeunti erat pax prae tribulatione, et dimisi omnes homines, unumquemque contra proximum suum; 11 nunc autem non iuxta dies priores ego faciam reliquiis populi huius, dicit Dominus exercituum, 12 sed [r]semen pacis erit: [s]vinea dabit fructum suum, et [t]terra dabit germen suum, et caeli dabunt rorem suum, et possidere, faciam reliquias populi huius universa haec, 13 et erit, sicut [u]eratis maledictio in gentibus, domus Iuda et domus Israël, [v]sic salvabo vos, et [x]eritis benedictio. [y]Nolite timere, confortentur manus vestrae.

14 Quia haec dicit Dominus exercituum: [z]Sicut cogitavi ut adfligerem vos, cum [a]ad iracundiam provocassent patres vestri me, dicit Dominus, 15 [b]et non sum misertus; sic conversus cogitavi in diebus istis ut benefaciam domui Iuda et Ierusalem: nolite timere. 16 Haec sunt ergo verba quae facietis: [c]loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, [d]veritatem et iudicium pacis [e]iudicate in portis vestris, 17 et unusquisque [f]malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris et [g]iuramentum mendax ne diligatis; omnia enim haec sunt quae odi, dicit Dominus.

18 Et factum est verbum Domini exercituum ad me dicens: 19 Haec dicit Dominus exercituum: Ieiunium [h]quarti et ieiunium [i]quinti et ieiunium [j]septimi et ieiunium [l]decimi erit domui Iuda

f cf. 4 Rg 25, 25.
g v. cp. 1, 12.
h cf. Is 58, 4, 5.
i cf. 1 Cor 10, 31.
j vr. 12; cp. 1, 4.

l cf. Jr 17, 26.

m Is 1, 17; Jr 21, 12; Mic 6, 8. — cf. Mt 23, 23.
n cf. Is 1, 23; Jr 5, 28. — v. Ex 22, 21, 22, 25.
o cp. 8, 17.
p cp. 1, 4.
q 2 Es 9, 29.
12] * *Catech. R. IV 14, 9.*
r cf. Is 48, 4; Ez 11, 19; 36, 26.
s cf. 2 Es 9, 30.
t cf. 2 Par 36, 16; 1 Th 2, 16.
u Is 1, 15; Jr 11, 11. — v. Pro 1, 24-28.
v cf. cp. 2, 6.
x cf. Ez 12, 19; 32, 15.
y cf. cp. 9, 8; Sph 3, 6.
z cf. Jr 7, 34.

a cp. 1, 14.
b cp. 1, 16.
c cp. 2, 10.
d cf. Is 1, 26.
e v. Is 2, 3.
f cf. Ps 127, 6; Pro 10, 27.

g cf. Ps 117, 28.
h Jb 42, 2; Mt 14, 36; 19, 26; Lc 1, 37. — v. Gn 18, 14.
i cp. 10, 16.
j Ps 106, 3; Is 43, 5; Bar 4, 37. —cf. Is 49, 12; Ex 37, 21.
7, 8] *V. all. in Ms. v. pro. vit. mortalitate.*
l cp. 13, 9. — v. Jr 24, 7; 31, 33; Ez 11, 20; Os 2, 24.
m Jr 4, 2.
n 2 Rg 16, 21. — cf. Ag 2, 5.
o cp. 7, 3; 1 Es 5, 1, 2.
p Ag 2, 19.
q cf. Ag 1, 5.

r cf. Os 2, 21, 22; Ag 2, 20.
s cf. Ag 1, 10.
t cf. Jl 2, 32.
u cf. Bar 3, 8; Gal 3, 12.
v cp. 10, 6.
x v. Gn 12, 2, 3.
y Ag 2, 6.
14-20] *L. in sb. QT. Spbr.*
z cf. Jr 31, 28; 32, 42.
a v. Dt 9, 7, 8, 22.
b Jr 20, 16.
c (all) Eph 4, 25. — v. Ps 15, 2.
d vr. 19.
e v. cp. 7, 9.
f cp. 7, 10.
g v. cp. 5, 4.

h cf. Jr 39, 2; 52, 6.
i cp. 7, 3. — cf. Jr 52, 12.
j cp. 7, 5. — cf. Jr 41, 1.
l 4 Rg 25, 1. — cf. Jr 52, 4.

renti (7, 1-3) respondet quid a singulis Dñus requirat (4-14) et quo pacto quae promisit daturus sit (8, 1-23) additque Deum, debellatis hostibus (9, 1-7), paraturum esse regnum, ad quod undequaque filii Israël con-

in [m]gaudium et laetitiam et in sollemnitates praeclaras; veritatem tantum et pacem diligite.

20 Haec dicit Dominus exercituum: Usquequo veniant populi et habitent in civitatibus multis, 21 et vadant habitatores unus ad alterum dicentes: [n]Eamus et [o]deprecemur faciem Domini et [p]quaeramus Dominum exercituum; vadam etiam ego. 22 Et [q]venient populi multi et gentes robustae ad quaerendum Dominum exercituum in Ierusalem et deprecandam faciem Domini.

23 Haec dicit Dominus exercituum: In diebus illis, in quibus apprehendent [r]decem homines [s]ex omnibus linguis gentium, et apprehendent fimbriam viri Iudaei dicentes: Ibimus vobiscum, audivimus enim quoniam [t]Deus vobiscum est.

9 Onus verbi Domini in terra Hadrach et [a]Damasci requiei eius, quia Domini est oculus hominis et omnium tribuum Israël. 2 [b]Emath quoque in terminis eius et [c]Tyrus et Sidon; [d]adsumpserunt quippe sibi sapientiam valde. 3 Et aedificavit Tyrus [e]munitionem suam et [f]coacervavit argentum quasi humum et aurum ut lutum platearum. 4 Ecce Dominus possidebit eam et percutiet [g]in mari fortitudinem eius, et [h]haec igni devorabitur. 5 [i]Videbit Ascalon et timebit, et Gaza et dolebit nimis, et Accaron, quoniam confusa est spes eius; et peribit rex de Gaza, et Ascalon non habitabitur, 6 et sedebit [j]separator in Azoto, et disperdam superbiam Philisthinorum 7 et auferam [l]sanguinem eius de ore eius et [m]abominationes eius de medio dentium eius, et [n]relinquetur etiam ipse Deo nostro, et erit quasi [o]dux in Iuda, et [p]Accaron quasi Iebusaeus. 8 Et [q]circumdabo domum meam ex his qui militant mihi [r]euntes et revertentes, et [s]non transibit super eos ultra exactor, [t]quia nunc vidi in oculis meis.

9 [u]Exsulta satis, filia Sion, iubila, filia Ierusalem: [v]ecce [x]Rex tuus veniet tibi iustus et salvator; [y]ipse pauper et ascendens super asinam et super pullum filium asinae. 10 Et [z]disperdam quadrigam ex Ephraim et equum de Ierusalem et dissipabitur arcus belli, et [a]loquetur pacem gentibus, et [b]potestas eius a mari usque ad mare et a fluminibus usque ad fines terrae. 11 Tu quoque in [c]sanguine testamenti tui [d]emisisti vinctos tuos de [e]lacu in quo non est aqua. 12 Convertimini ad munitionem, vincti spei; hodie quoque adnuntians [f]duplicia reddam tibi; 13 quoniam extendi mihi Iudam quasi arcum, implevi Ephraim et suscitabo filios tuos, Sion, super filios tuos, [g]Graecia, et ponam te quasi gladium fortium. 14 Et Dominus Deus super eos videbitur, et exibit ut fulgur [h]iaculum eius, et [i]Dominus Deus in tuba canet et vadet in [j]turbine austri, 15 Dominus exercituum [l]proteget eos, et [m]devorabunt et subicient lapidibus fundae, et [n]bibentes inebriabuntur quasi a vino et replebuntur ut phialae et [o]quasi cornus altaris. 16 Et salvabit eos Dominus Deus eorum in die illa, ut [p]gregem populi sui, quia lapides sancti elevabuntur super terram eius. 17 Quid enim bonum eius est et quid pulchrum eius, nisi [q]frumentum electorum et vinum germinans virgines?

10 [a]Petite a Domino pluviam in tempore [b]serotino, et Dominus faciet nives et [c]pluviam imbris dabit eis, singulis herbam in agro. 2 Quia simulacra [d]locuta sunt inutile, et [e]divini viderunt mendacium, et [f]somniatores locuti sunt frustra, vane consolabantur; idcirco [g]abducti sunt quasi grex: adfligentur, quia non est eis pastor.

3 [h]Super pastores iratus est furor meus, et [i]super hircos visitabo; quia visitavit Dominus exercituum gregem suum, domum Iuda, et posuit eos quasi equum gloriae suae in bello. 4 Ex ipso [j]angulus, ex ipso [l]paxillus, ex ipso arcus proelii, [m]ex ipso egredietur omnis exactor simul. 5 Et erunt quasi fortes [n]conculcantes lutum viarum in proelio et bellabunt, quia Dominus cum eis; et [o]confundentur ascensores equorum. 6 [p]Et confortabo domum Iuda et [q]domum Ioseph salvabo et [r]convertam eos, quia [s]miserebor eorum, et erunt sicut fuerunt, quando non proieceram eos; [t]ego enim Dominus Deus eorum et exaudiam eos. 7 Et erunt quasi fortes Ephraim, et [u]laetabitur cor eorum quasi a vino, et filii eorum videbunt et [v]laetabun-

m Is 35, 10.
19b-20a] Cp. ad prm. in frr.

n cf. cp. 2, 11; 14, 16; Is 2, 3.
o v. cp. 7, 2.
p 1 Par 16; 11; Ps 104, 4; Am [5, 6 etc.
q cp. 2, 11.
r cf. Gn 31, 7, 41.
s cf. Is 66, 18; Ap 5, 9.
t cf. 1 Cor 14, 24, 25.

a v. Is 17, 1. [Rg 14, 25.
b Jr 49, 23. — v. 3 Rg 8, 65; 4
c Js 19, 28, 29; Is 23, 1, 2; Ez
d v. Ez 28, 2-5. [26-28.
e cf. Js 19, 29.
f Ez 28, 4, 5.
g cf. Ez 26, 17. *h* Ez 28, 18.
i Sph 2, 41; Jr 47, 1 sqq.
j (cf. Dt 2 : 2).
l v. Lv 3, 17.
m cf. Is 66, 17.
n cf. Is 14, 1.
o cp. 12, 5, 6.
p Js 13, 3; 15, 25, 45. — cf.
q cf. cp. 2, 5. [1 Mc 10, 89.
r Sph 3, 6. — cf. cp. 7, 14.
s cf. cp. 10, 4.
t cf. cp. 12, 4.
9] v. Jr 31, 5, 7; Jo 12, 12, 13. — Cm., Of. etc. in Nativ. Dñi et T. Adv.
u cp. 2, 10; Sph 3, 14.
v (all) Mt 21, 5. — cf. Jo 12,
x Jr 23, 5; Mic 5, 2. [15.
y Mt 11, 29; 2 Cor 10, 1.
z cf. Os 2, 18; Mic 5, 10.
10] v. Mic 5, 2, 4.
a v. Mic 5, 5.
b Ex 23, 31; Ps 71, 8; 88, 26. — cf. Ps 79, 9-12.
c Ex 24, 8.
d Is 42, 7; 51, 14; 61, 1.
e cf. Gn 37, 24; Jr 38, 6.
f v. Is 61, 7.
g v. Ez 27, 13; Dn 8, 21, 22.
h cf. Ps 17, 15.
i cf. Is 27, 13.
j Is 21, 1.
l cp. 12, 8. — cf. cp. 10, 5.
m cp. 12, 6.
n cp. 10, 7.
o cf. Lv 4, 18, 25.
p Ps 99, 3. — cf. Ez 34, 31.
16] Cm. in fs. s. Franc. a 5 Vuln.
q cf. Is 62, 8, 9; Jr 31, 12.

a Jr 14, 22.
b cf. Dt 11, 14; Jr 2, 24.
c (Ps 134, 7).
d Hab 2, 18.
e cf. cp. 13, 2.
f Jr 23, 25.
g Ez 34, 5. 6. — cf. Mt 9, 36.
h cf. Ex 34, 10. — v. cp. 11, 17.
i cf. Ez 34, 17-21.
j cf. cp. 4, 7; Ps 117, 22; Is 19, 13; Sph 3, 6.
l Is 22, 23.
m cf. Jr 30, 21.
n cf. cp. 9, 15.
o cf. Ps 10, 8. *p* vr. 12.
q cp. 8, 7, 13.
r Jr 3, 18.
s Is 14, 1. — cf. Jr 30, 18.
t cp. 13, 9.
u cp. 9, 15. — cf. Ps 103, 15; Ecli 31, 35.
v Jl 2, 23; Hab 3, 18.

gregabuntur (8-10, 12), eis tantummodo reiectis, qui in pastorem a Deo electum contumaces (11, 1-14) malum pastorem sibi elegerint (15-17). Quod quidem, descriptis hostibus contra electum populum colligatis

tur, et exsultabit cor eorum in Domino. 8 [x]Sibilabo eis et [y]congregabo illos, quia redemi eos et [z]multiplicabo eos, sicut ante fuerant multiplicati, 9 et [a]seminabo eos in populis et [b]de longe recordabuntur mei, et vivent cum filiis suis et revertentur, 10 et [c]reducam eos de terra Aegypti et de Assyriis congregabo eos et [d]ad terram Galaad et Libani adducam eos, et [e]non invenietur eis locus; 11 et [f]transibit in maris freto et percutiet in mari fluctus, et confundentur omnia profunda fluminis, et humiliabitur superbia Assur, et [g]sceptrum Aegypti recedet. 12 [p]Confortabo eos in Domino, et [h]in nomine eius ambulabunt, dicit Dominus.

11

1 Aperi, [a]Libane, portas tuas,
et comedat ignis cedros tuas.
2 Ulula, abies, quia cecidit cedrus,
quoniam magnifici vastati sunt:
ululate, quercus Basan,
quoniam succisus est saltus munitus.
3 Vox [b]ululatus pastorum,
quia vastata est magnificentia eorum;
vox rugitus leonum,
quoniam vastata est [c]superbia Iordanis.

4 Haec dicit Dominus Deus meus: [d]Pasce pecora occisionis, 5 [e]quae qui possederant occidebant et non dolebant et vendebant ea dicentes: Benedictus Dominus, [f]divites facti sumus; et pastores eorum non parcebant eis. 6 Et ego non parcam ultra super habitantes terram, dicit Dominus; ecce ego tradam homines, unumquemque in manu proximi sui et in manu regis sui; et concident terram, et non eruam de manu eorum. 7 Et pascam pecus occisionis propter hoc, o [g]pauperes gregis. Et adsumpsi mihi duas virgas, unam vocavi [h]decorem et alteram vocavi [i]funiculum. Et pavi gregem 8 et [j]succidi tres pastores in mense uno, et contracta est anima mea in eis, siquidem et anima eorum variavit in me, 9 et dixi: Non pascam vos, [l]quod moritur moriatur, et quod succiditur succidatur; et reliqui [m]devorent unusquisque carnem proximi sui. 10 Et tuli virgam meam, quae vocabatur decus, et abscidi eam, ut irritum facerem foedus meum quod percussi cum omnibus populis. 11 Et in irritum deductum est in die illa; et cognoverunt sic pauperes gregis, qui custodiunt mihi, quia verbum Domini est. 12 Et dixi ad eos: Si bonum est in oculis vestris, adferte mercedem meam et, si non, quiescite. Et [n]appenderunt mercedem meam [o]triginta argenteos, 13 et dixit Dominus ad me: Proice illud ad statuarium, [p]decorum pretium quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos et proieci illos in domum Domini ad statuarium. 14 Et praecidi virgam meam secundam, quae appellabatur funiculus, ut dissolverent germanitatem inter Iudam et Israël.

15 Et dixit Dominus ad me: Adhuc sume tibi vasa [q]pastoris stulti; 16 quia ecce ego suscitabo pastorem in terra, [r]qui derelicta non visitabit, dispersum non quaeret et contritum non sanabit et id quod stat non enutriet et carnes pinguium comedet et ungulas eorum dissolvet. 17 [s]O pastor et idolum derelinquens gregem, gladius super bracchium eius et super oculum dextrum eius: bracchium eius aridítate siccabitur, et [t]oculus deter eius tenebrescens obscurabitur.

12

[a]Onus verbi Domini super Israël. Dicit Dominus [b]extendens caelum et [c]fundans terram et fingens spiritum hominis in eo: 2 Ecce ego ponam Ierusalem superliminare crapulae [d]omnibus populis in circuitu; sed et [e]Iuda erit in obsidione contra Ierusalem. 3 Et erit, [f]in die illa ponam Ierusalem [g]lapidem oneris cunctis populis: [h]omnes qui levabunt eam concisione lacerabuntur, et [i]colligentur adversus eam omnia regna terrae. 4 In die illa, dicit Dominus, percutiam omnem equum [j]in stuporem et ascensorem eius in amentiam, et [l]super domum Iuda aperiam oculos meos et omnem equum populorum percutiam caecitate. 5 Et dicent [m]duces Iuda in corde suo: Confortentur mihi habitatores Ierusalem in Domino exercituum, Deo eorum. 6 In die illa ponam [n]duces Iuda sicut caminum ignis in lignis et sicut faciem ignis in faeno, et devorabunt ad dexteram et ad sini-

x Is 5, 26. — cf. Is 7, 18.
y Jr 31, 10, 12. — v. Os 1, 11.
z Ez 36, 10, 11, 37. — cf. Gn 16, 10.
a cf. Os 2, 23.
b Ez 6, 9. — v. Dt 30, 1-3.
c Is 11, 11; 27, 13; Os 11, 13.
d cf. Mic 7, 14.
e Is 49, 19, 20.
f Is 11, 15.
g Ez 30, 13.
h cf. Mic 4, 5.

a cf. Is 2, 13; Ez 27, 5, 6.

b Jr 25, 34.
c Jr 12, 5; 49, 19. — cf. Js 3, 15.

d vr. 7.
e Jr 23, 1; Ez 34, 3. — cf. Mic 3, 2, 3.
f Os 12, 8.

g vr. 11. — cf. Is 14, 30, 32; Sph 3, 12.
h vr. 10.
i vr. 14.
j cf. Jr 22, 11, 18, 24.
l Jr 15, 2.
m Ps 26, 13; Mic 3, 3.

n cf. Gn 23, 16; Jr 32, 9.
12b, 13] Ant. in fr. 2 mai. hebd.
o Mt 26, 15. — cf. Ex 21, 23.
p (all) Mt 27, 9, 10.

q v. 4 Rg 24, 16-20.
r cf. Ez 34, 3, 4; Jo 10, 12, 13.

s v. Jr 23, 1.

t cf. 4 Rg 25, 7.

a v. Nh 1, 1.
b v. Is 42, 5; 44, 24.
c Is 48, 13.
d cf. cp. 14, 2.
e cp. 14, 14.
f cp. 13, 1, 4; 14, 6, 8; Is 2, 11 etc.
g cf. Ecli 6, 22; Is 28, 16.
h cf. Mt 21, 44; Lc 20, 18.
i cp. 14, 2; Mic 6, 11.
j cf. Dt 28, 28.
l cf. cp. 9, 8.
m cp. 6, 7.

n Ab 18; Is 10, 17; Jr 5, 14; Ml 4, 1. — cf. Sap 3, 7.

impeditisque, quominus praevaleant et reliquias Deo fideles et sub ipsius protectione tutas destruant (12, 1-14-7), denuo vates inculcat, et epilogi ad instar, prosperitatem messianicam, quasi aquas de Jeru-

stram omnes populos in circuitu, et habitabitur Ierusalem rursus in loco suo in Ierusalem, 7 et salvabit Dominus tabernacula Iuda, sicut in principio, ut non magnifice glorietur domus David et gloria habitantium Ierusalem contra Iudam. 8 In die illa [o]proteget Dominus habitatores Ierusalem; et erit, [q]qui offenderit ex eis in die illa quasi David, et domus David quasi Dei: [r]sicut angelus Domini in conspectu eorum. 9 Et erit, in die illa [s]quaeram conterere omnes gentes, quae veniunt contra Ierusalem, 10 et [t]effundam super domum David et super habitatores Ierusalem spiritum gratiae et precum, et [u]adspicient ad me quem confixerunt et [v]plangent eum planctu [w]quasi super unigenitum et dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti. 11 [x]In die illa magnus [y]erit planctus in Ierusalem [z]sicut planctus Adadremmon in campo [a]Mageddon, 12 et [b]planget terra, [c]familiae et familiae seorsum; familiae domus David seorsum et mulieres eorum seosrum, 13 familiae domus [d]Nathan seorsum et mulieres eorum seorsum, familiae domus Levi seorsum et mulieres eorum seorsum, familiae [e]Semei seorsum et mulieres eorum seorsum: 14 omnes familiae reliquae, familiae et familiae seorsum et mulieres eorum seorsum.

13 [a]In die illa erit [b]fons patens domui David et habitantibus Ierusalem [c]in ablutionem peccatoris et menstruatae. 2 Et erit, in die illa, dicit Dominus exercituum, [d]disperdam nomina idolorum de terra, et [e]non memorabuntur ultra, et [f]pseudoprophetas et [g]spiritum immundum auferam de terra. 3 Et erit, [h]cum prophetaverit quispiam ultra, dicent ei pater eius et mater eius, qui genuerunt eum: Non vives, quia mendacium locutus es in nomine Domini; et configent eum pater eius et mater eius, genitores eius, cum prophetaverit. 4 Et erit, in die illa [i]confundentur prophetae, unusquisque ex visione sua, cum prophetaverit, nec operientur [j]pallio saccino, ut mentiantur, 5 sed dicet: [k]Non sum propheta: homo agricola ego sum, quoniam Adam exemplum meum ab adulescentia meas. 6 Et dicetur ei: Quid sunt plagae istae in medio manuum tuarum? Et dicet: His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me.

7 Framea, suscitare super [l]pastorem meum et super virum cohaerentem mihi, dicit Dominus exercituum: [m]percute pastorem, et dispergentur oves, et [n]convertam manum meam ad parvulos. 8 Et erunt in omni terra, dicit Dominus: partes duae in ea dispergetur et deficient, et [o]tertia pars relinquetur in ea 9 et [p]ducam tertiam partem per ignem et uram eos sicut uritur argentum et probabo eos sicut probatur aurum. [q]Ipse vocabit nomen meum, et ego [r]exaudiam eum. [s]Dicam: Populus meus es, et ipse dicet: Dominus Deus meus.

14 Ecce [a]venient dies Domini, et dividentur spolia tua in medio tui, 2 et [b]congregabo omnes gentes ad Ierusalem in proelium, et [c]capietur civitas, et [d]vastabuntur domus, et [e]mulieres violabuntur, et [f]egredietur media pars civitatis in captivitatem, et reliquum populi non auferetur ex urbe, 3 et [g]egredietur Dominus et proeliabitur contra gentes illas, sicut proeliatus est in die certaminis. 4 Et stabunt pedes eius [h]in die illa [i]super montem Olivarum, qui est contra Ierusalem ad orientem, et scindetur mons Olivarum ex media parte sui ad orientem et ad occidentem, praerupto grandi valde, et separabitur medium montis ad aquilonem et medium eius ad meridiem. 5 Et fugietis ad vallem montium eorum, quoniam coniungetur vallis montium usque ad proximum, et fugietis sicut fugistis a facie [j]terraemotus in diebus Oziae regis Iuda, et [l]veniet Dominus Deus meus, [m]omnesque sancti cum eo.

6 Et erit, in die illa [n]non erit lux, sed frigus et gelu, 7 et erit dies una, [o]quae nota est Domino, non dies neque nox, et [p]in tempore vesperi erit lux. 8 Et erit, in die illa [q]exibunt aquae vivae de Ierusalem; medium earum ad [r]mare orientale. et medium earum ad mare novissimum: in aestate et in hieme erunt; 9 et [s]erit Dominus rex super omnem terram. In die illa erit Dominus [u]unus, et [v]erit nomen eius unum, 10 et revertetur omnis terra usque ad desertum de [w]colle [v]Remmon ad austrum Ierusalem et exaltabitur et [z]ha-

o cp. 9, 15.
p cp. 2, 4; 14, 10, 11.
q cf. Is 60, 22. [20; 19, 27.
r cf. 1 Rg 29, 9; 2 Rg 14, 17,
s cf. cp. 14, 3. [*et Clav. 10-13, 9*] *LL. in fs. ss. Lanc. 10, 11; 13, 6, 7*] *L. ut s. etc. 10*] *v. Jo 19, 36, 37. — R., Ant., Cm. ut s.*
t cf. Jr 31, 9. — v. Jl 2, 28.
u (all) Jo 19, 37. — cf. Ap 1, 7.
v cf. Jr 50, 4.
x Jr 6, 26; Am 8, 10. — cf. Ex 12, 30; Lc 7, 12, 13.
y cf. Ac 2, 37.
11, 10] *v. Mt 15, 46.*
z cf. 2 Par 35, 24, 25.
a Jd 5, 19; 4 Rg 23, 29.
b cf. Mt 24, 30; Ap 1, 7.
c cf. cp. 7, 3.
d 2 Rg 5, 14; Lc 3, 31.
e Nm 3, 18.

a v. cp. 12, 3.
1] *v. Jo 19, 34; 1 Jo 5, 6. — R. in fs. ut s. cp. 12, 10.*
b Is 12, 3; 55, 1. — cf. Ez 36,
c cf. Lv 15, 19-24; 16, 1-34. [25.
d Mic 5, 12, 13. — cf. Jr 10,
e Ex 23, 13. [11; Ez 30, 13.
f Jr 14, 15. — cf. Ac 8, 20; 13, 10.
g cf. Mr 9, 38; 16, 17; Ac 5, 16; 16, 18 etc.
h Dt 18, 20. — v. Dt 13, 6-8.
i cf. Mic 3, 7.
j cf. 4 Rg 1, 8; Mt 3, 4.
k cf. Am 7, 14.
5] *Ant. in fs. s. Isid. agr.*
6] *v. Ps 21, 17. — Cp. in off. v. de Pass. ad sxt. R., Ant. etc. ut. s. cp. 1, 10.*
6, 7] *R. in fr. ss. sind. DNJC.*
7] *Ant. in D. Palm.*
l cf. Is 40, 11; Heb 13, 20.
m (all) Mt 26, 31; Mr 14, 27. — cf. Jo 16, 31.
n cf. Mt 18, 6; Mr 9, 41.
o cf. cp. 14, 2.
p Ps 65, 10, 12; Is 48, 10; Ml 3, 2. 3; 1 Pt 1, 7.
q cf. Ps 49, 15.
r cp. 10, 6. [11, 20.
s cp. 8, 8; Os 2, 24. — v. Ez

a Is 39, 6. — cf. Jl 1, 15.
b cp. 12, 3. — cf. Jl 3, 2.
c cf. Lc 21, 24.
d Is 13, 16. *e* Lm 5, 11.
f cf. cp. 13, 8.
3, 4] *R. in fr. 5 p. D. 3 Adv.*
g cf. cp. 12, 9; Ap 19, 19.
h cf. vr. 1. — v. cp. 12, 3.
i 2 Rg 15, 30; Mt 21, 1. — cf. Ez 11, 23.
5, 7] *R. Ant. etc. T. Adv.*
j Am 1, 1.
l Mt 16, 27. — cf. Ps 67, 18.
m Dt 33, 2; Dn 7, 10. — cf. Jl 2, 2. [1 Th 3, 13; Ju 14.
o Mt 24, 36; Mr 13, 32; Ac 1,
p cf. Is 30, 26. [7.
(8, 9)] *v. vr. 5, 7.*
q Jo 4, 10; Ap 22, 1. — cf. cp. 13, 1; Ez 47, 1-8; Jl 3, 18.
r Ez 47, 18; Jl 2, 20.
s cf. Is 33, 16.
t Ps 46, 8; 96, 1; Ap 11, 15. — cf. Ab 21; Ml 1, 14.
u Eph 4, 5, 6. *v* cf. cp. 13, 1.
x (Is 18, 24). *y* Is 15, 32.
z cp. 12, 6. — cf. cp. 2, 4.

salem egredientes et totam reficientes terram, repraesentat (*8-22*).
Ut se ad **iudicium messianicum** *praeparent, revocata peculiari in Israël caritate Dei* (*Ml 1, 1-5*), *sacerdotes ob neglectum cultum exprobran-*

bitabit in loco suo a [a]porta Beniamin usque ad locum portae prioris et usque ad [b]portam angulorum, et a [c]turre Hananeel usque ad torcularia regis. 11 Et habitabunt in ea, et [d]anathema non erit amplius, sed sedebit [e]Ierusalem secura.

12 Et haec erit [f]plaga, qua percutiet Dominus omnes gentes quae pugnaverunt adversus Ierusalem: tabescet caro uniuscuiusque stantis super pedes suos, et oculi eius contabescent in foraminibus suis, et lingua eorum contabescet in ore suo. 13 In die illa erit tumultus Domini magnus in eis, et apprehendet vir manum proximi sui, et conseretur manum eius super manum proximi sui; 14 sed et [g]Iudas pugnabit adversus Ierusalem, et [h]congregabuntur divitiae omnium gentium in circuitu, aurum et argentum et vestes multae satis. 15 Et sic erit ruina equi et muli et cameli et asini et omnium iumentorum, quae fuerint in castris illis, sicut ruina haec. 16 Et omnes qui reliqui fuerint de universis gentibus, quae venerunt contra Ierusalem, [i]ascendent ab anno in annum [j]ut adorent Regem Dominum exercituum et [k]celebrent [m]festivitatem tabernaculorum. 17 Et erit, [n]qui non ascenderit de familiis terrae ad Ierusalem, ut adoret Regem Dominum exercituum, [o]non erit super eos imber; 18 quod et si familia Aegypti non ascenderit et non venerit, nec super eos erit; sed erit ruina, qua percutiet Dominus omnes gentes, quae non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum: 19 hoc erit peccatum Aegypti, et hoc peccatum omnium gentium, quae non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum. 20 In die illa erit quod super frenum equi est [p]sanctum Domino, et erunt lebetes in domo Domini quasi phialae coram altari; 21 et erit omnis lebes in Ierusalem et in Iuda sanctificatus Domino exercituum, et venient omnes immolantes et sument ex eis et coquent in eis, et [q]non erit [r]mercator ultra in domo Domini exercituum in die illo.

a Jr 20, 2; 37, 12; 38, 7.
b 4 Rg 14, 13; Jr 31, 38.
c 2 Es 3, 1; Jr 31, 38.
d Ap 22, 3.
e Jr 33, 16. — cf. Jr 23, 6.
f cf. vr. 15. 18.
g cf. cp. 12, 2.
h cf. cp. 2, 9; Ez 39, 10.
i v. cp. 8, 21.
j cf. vr. 9.
k cf. Nh 1, 15. — v. Lv 23, 34.
m v. Lv 23, 39-43.
n v. Is 60, 12.
o v. 3 Rg 17, 1.
p Ex 28, 36; Is 23, 18; Mic 4, 13.
q Er 44, 9; Jl 3, 17; Ap 21, 27. — cf. Mt 21, 12; Jo 2, 15.
r (Dt 7, 1, 2).

PROPHETIA MALACHIAE

ONUS[a] verbi Domini ad Israël in manu [b]Malachiae.
2 Dilexi vos, dicit Dominus, et [d]dixistis: in quo dilexisti nos? Nonne frater erat Esau Iacob, dicit Dominus, et [e]dilexi Iacob, 3 Esau autem [f]odio habui et [g]posui montes eius in solitudinem et hereditatem eius in dracones deserti? 4 Quod si dixerit Idumaea: Destructi sumus, sed revertentes [h]aedificabimus quae destructa sunt; haec dicit Dominus exercituum: Isti aedificabunt, et ego destruam; et vocabuntur termini impietatis et populus cui iratus est Dominus usque in aeternum. 5 Et [i]oculi vestri videbunt, et vos dicetis: Magnificetur Dominus super terminum Israël.

6 [j]Filius honorat patrem et servus dominum suum; [k]si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? e, [l]si Dominus ego sum, ubi est [m]timor meus? dicit Dominus exercituum ad vos, [n]o sacerdotes, qui despicitis nomen meum et [o]dixistis: In quo despeximus nomen tuum? 7 [p]Offertis super altare meum panem pollutum et dicitis: In quo polluimus te? In eo quod dicitis: [q]Mensa Domini despecta est. 8 [r]Si offeratis caecum ad immolandum, nonne malum est? et, si offeratis claudum et languidum, nonne malum est? Offer illud duci tuo, si placuerit ei aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum. 9 Et nunc [s]depreca-

1-11] *LL. in sb. p. D. 5 Nbr.*
a v. Nh 1, 1.
b (cf. cp. 2, 7).
c Dt 7, 8; Jr 31, 3.
d vr. 6. — cf. cp. 2, 14, 17; 3, 7, 8, 13.
e (all) Rm 9, 13. — cf. Gn 25, 23.
f cf. Am 1, 11; Ab 10.
g Is 34, 13; Jr 49, 10, 18; Ez 35, 3, 4; Jl 3, 19.
h cf. 1 Mc 5, 2; 2 Mc 10, 16.
i Ps 90, 8.
6] * *Catech. R. III 1, 4; 3, 1; 5, 1; IV 9, 2.*
j Ex 20, 12. — cf. Jo 8, 49.
k Ex 4, 22. — cf. Os 11, 1. — v. Mt 23, 9.
l cf. Lc 6, 46.
m v. Dt 4, 10.
n cp. 2, 1.
o vr. 2. — cf. cp. 2, 14, 17; 3, 7, 5, 13.
p cf. vr. 8; cp. 2, 12; 3, 3.
q cf. vr. 12.
r cf. vr. 13 .— v. Lv 22, 20-23.
s v. Zc 7, 2.

mini vultum Dei, ut misereatur vestri (de manu enim vestra factum est hoc), si quomodo [t]suscipiat facies vestras, dicit Dominus exercituum. 10 Quis est in vobis qui claudat ostia et incendat altare meum gratuito? [u]Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et [v]munus non suscipiam de manu vestra; 11 [w]ab ortu enim solis usque ad occasum [x]magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum [y]in gentibus, dicit Dominus exercituum. 12 Et vos polluistis illud in eo quod dicitis: Mensa Domini contaminata est, et quod superponitur contemptibile est cum igne qui illud devorat; 13 et dixistis: Ecce de [z]labore, et exsufflastis illud, dicit Dominus exercituum, et [a]intulistis de rapinis claudum et languidum et intulistis munus: nunquid suscipiam illud de manu vestra? dicit Dominus. 14 Maledictus dolosus, qui habet in grege suo [b]masculum et [c]votum faciens immolat debile Domino: quia [d]Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, et nomen meum [e]horribile in gentibus.

2 Et nunc ad vos [a]mandatum hoc, [b]o sacerdotes. 2 [c]Si nolueritis audire et si nolueritis ponere super cor, ut [d]detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum, mittam in vos egestatem et maledicam benedictionibus vestris et maledicam illis, quoniam non posuistis super cor. 3 Ecce ego proiciam vobis bracchium et [e]dispergam super vultum vestrum stercus sollemnitatum vestrarum, et adsumet vos secum, 4 et scietis quia misi ad vos mandatum istud, ut esset [f]pactum meum cum Levi, dicit Dominus exercituum. 5 Pactum meum fuit cum eo [g]vitae et [h]pacis, et dedi ei [i]timorem, et timuit me et a facie nominis mei pavebat. 6 [j]Lex veritatis fuit in ore eius, et iniquitas non est inventa in labiis eius, in pace et in aequitate ambulavit mecum et [l]multos avertit ab iniquitate; 7 [m]labia enim sacerdotis custodient scientium, et legem requirent ex ore eius, quia [n]angelus Domini exercituum est. 8 Vos autem recessistis de via et [o]scandalizastis plurimos in lege, irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercituum. 9 Propter quod et [p]ego dedi vos contemptibiles et humiles omnibus populis, sicut non servastis vias meas et [q]accepistis faciem in lege.

10 Nunquid non [r]pater unus omnium nostrum? nunquid non [s]Deus unus creavit nos? Quare ergo [t]despicit unusquisque nostrum fratrem suum, violans pactum patrum nostrorum? 11 Transgressus est Iuda, et abominatio facta est in Israël et in Ierusalem, quia [u]contaminavit Iudas sanctificationem Domini, quam dilexit, et [v]habuit filiam dei alieni. 12 Disperdet Dominus virum qui fecerit hoc, magistrum et discipulum, de tabernaculis Iacob et [w]offerentem munus Domino exercituum.

13 Et hoc rursum fecistis: [x]operiebatis lacrimis altare Domini, fletu et mugitu, ita ut non respiciam ultra ad sacrificium nec accipiam placabile quid de manu vestra; 14 [y]et dixistis: Quam ob causam? Quia [z]Dominus testificatus est inter te [a]et uxorem pubertatis tuae, quam tu despexisti, et haec particeps tua et uxor foederis tui. 15 [b]Nonne unus fecit, et residuum spiritus eius est? Et quid unus quaerit, nisi [c]semen Dei? Custodite ergo spiritum vestrum, et uxorem adulescentiae tuae noli despicere. 16 Cum odio habueris, [d]dimitte, dicit Dominus Deus Israël; operiet autem iniquitas vestimentum eius, dicit Dominus exercituum. Custodite spiritum vestrum et nolite despicere.

17 [e]Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris et dixistis: In quo eum fecimus laborare? In eo [f]quod dicitis: [g]Omnis qui facit malum bonus est in conspectu Domini, et tales ei placent; aut certe, [h]ubi est Deus iudicii?

3 [a]Ecce ego mitto [b]angelum meum, et [c]praeparabit viam ante faciem meam; et statim veniet ad templum suum Dominator, [d]quem vos quaeritis, et [e]angelus testamenti, quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exercituum. 2 Et quis poterit cogitare diem adventus eius? et [f]quis stabit ad videndum eum? [g]Ipse enim quasi ignis conflans et quasi herba fullonum, 3 et sedebit [h]conflans et emundans argentum et purgabit filios Levi et colabit eos quasi aurum

t cf. Jb 42, 8, 9.
u cf. Is 1, 13-15; Am 5, 21. — v. Pro 15, 8. [12.
v cp. 2, 13. — cf. Jr 6, 20; 14, 12. — * *Conc. Trid. s. XXII cp. 1.* — * *Catech. R. II 4, 75.* — *Tr. in Ms. v. ss. Sacr.*
w Is Is 59, 19. — cf. Mt 8, 11.
x Ph 2, 9, 10. [19
y cf. Is 2, 2; 56, 7; 60, 3; 66,

z Is 43, 22. — cf. cp. 3, 14.

a cf. vr. 8; Lv 22, 20.
b cf. Ex 12, 5. — v. Lv 22, 19.
c cf. Lv 22, 21.
d v. Zc 14, 9. [Dn 9, 4.
e Ps 46, 3; 75, 13; 1 Es 1, 5;

a vr. 4. *b* cp. 1, 6.
c Lv 26, 14, 16; Dt 28, 15, 22.
d Lv 26, 14, 16; Jo 9, 24.
e cf. Is 1, 13, 14; Nh 3, 6.
f vr. 8; Nm 25, 12, 13; 2 Es 13, 29. — cf. Nm 3, 45.
g cf. Dt 30, 15; Ecli 15, 18; Jr 21, 8.
h Is 54, 10; Ez 34, 25; 37, 26.
i cf. Lv 26, 2; Is 8, 13.
6, 7] Int. (Ps 119,7) in ss. s. Irenaei Ep. M. — R. in ss. s. Jo. Nepom.
*7] * Catech. R. II 7, 2, 32, — * cf. III 1, 2.*
j cf. Dt 33, 9, 10.
l (all) Lc 1, 16. — cf. Dn 12, 3; Jc 5, 19, 20. [Lv 10, 11.
m Dt 17, 9; Ag 2, 12. — v.
n cf. cp. (1, 1); 3, 1; Is 44, 26; Ag 1, 13; Gal 4, 14.
o cf. 1 Rg 2, 17; Jr 18, 15; Ez 22, 26.
p 1 Rg 2, 30. — cf. Os 4, 7; Nh
q cf. Dt 1, 17; 16, 9. [3, 6.
*10] * Catech. R. I 2, 9.*
r 1 Cor 8, 6; Eph 4, 6. — v. cp. 1, 6.
s Jb 31, 15; 34, 19; Pro 22, 2. — cf. Ac 17, 26.
t cf. Lv 19, 12-18.
u cf. Ez 28, 18.
v cf. Ex 34, 16; Dt 7, 3, 4; 1 Es 9, 2; 2 Es 13, 25; Pc 105,35.
w cf. cp. 1, 7. — v. Pro 15, 8.
x cf. Zc 7, 3.
y cf. cp. 1, 2, 6, 7.
z cf. cp. 3, 5.

a cf. Is 54, 6.
b Is 51, 2; Ez 33, 24. — v. Gn 2, 24. [6, 22.
c Gn 15, 5, 6; 21, 12. — cf. Tb
d Dt 24, 1. *e* Is 43, 24.
f cp. 3, 14, 15. [22, 13.
g Ps 93, 7; Sph 1, 12. — cf. Jb
h cf. cp. 3, 1, 2; 2 Pt 3, 4.

1] Inv. in ss. Purif. BMV. — Int. (Ps 71) in Epiph. — R. et Ant. T. Adv. et ad recip. Imperat. (P. R.).
1-4] L. et Cpp. ut s.
a (all) Mt 11, 10 etc. — cf. cp. 4, 5; Lc 1, 17, 76.
b v. cp. 2, 7.
c v. Is 40, 3.
d cf. cp. 2, 17.
e cf. cp. 4, 5.
f Jl 2, 11.
g Is 4, 4. — cf. Mt 3, 11; Ac 2, 3.
h Is 1, 25; Zc 13, 9.

(17-3, 6) solutionem decimarum neglexerit (7-12) atque blasphemans adseruerit servitutem Dei nihil sibi profuisse (12-18). Tandem iudicium ipsum describit (4, 1-6).

i cf. cp. 1, 7. *j* cf. Ez 20, 40.
l Is 63, 9, 11. — cf. Dt 32, 7; Ps 76, 6.
m cp. 2, 14; Jr 29, 23.
n v. Lv 19, 13.
*5] * Catech. R. III 8, 10.*
o v. Dt 24, 17.
*6] * Catech. R. III 2, 4.*
p Ps 101, 28; Jc 1, 17. — v. Nm 23, 19.
q Lm 3, 22. — cf. Hab 1, 12.
r Ac 7, 51.
s Is 30, 15; Ez 18, 30; Jc 4, 8.
t cf. cp. 1, 2. [— v. Zc 1, 3.
u cf. 2 Es 13, 10.
v cf. cp. 2, 2; Ag 1, 6.
*10] * cf. Conc. Trid. s. XXV*
x cf. Pro 3, 9, 10. [*cp. 12 de R.*
y Dt 28, 8, 12; Jl 2, 23, 24. —
z v. Gn 7, 11. [cf. 2 Cor 9, 6-8.

a Jl 2, 14; Ag 2, 20.
b cf. Jl 1, 4.
c Sph 3, 19. — cf. Lc 1, 48.
d cf. Ps 105, 24; Jr 3, 19.
e cf. cp. 2, 17. [Sph 1, 12.
f Ps 72, 13. — cf. cp. 2, 17;
g Jb 21, 15. — cf. Jb 22, 13, 14; 34, 9.
h cf. Zc 3, 7; Mt 19, 27.
i cf. Sap 2, 6-20.
j Jb 21, 7-13. — cf. Ps 72, 3.
l cf. Ps 94, 9.
m cf. Dt 6, 6, 7. *n* v. Ex 32, 32.
o cf. cp. 4, 3; Mt 7, 22; Ac 17,
p Ex 19, 5; 1 Pt 2, 9. [31.
q cf. Ps 102, 13; Jl 2, 18. — cf. Lc 15, 11-24.
r cf. Ex 11, 7. — v. cp. 4. 1-3.

a cf. vr. 5; cp. 3, 2.
b cf. 2 Th 1, 7, 8. [Zc 12, 7.
c cf. cp. 3, 15; Sph 3, 11. — v.
d Is 47, 14. — cf. Mt 3, 12;
e cf. Am 2, 9. [Lc 3, 17.
f Is 60, 19; Lc 1, 78, 79; 2 Pt 1, 19. — cf. Zc 3, 8; 6, 12;
g cp. 3, 16. [Eph 5, 14.
2] in Ant. in fs. BMV. de bon.
h cf. Jr 23, 6. [*Cons.*
i Is 53, 5. — cf. Ps 102, 3; Is
j cf. Jr 50, 11. [19, 21.
l v. cp. 3, 17. *m* cf. Dt 8, 11.
n v. Ex 20, 3-17. *o* Dt 4, 10.
p cf. cp. 3, 1. [1, 17.
q cf. Mt 11, 14; 17, 11-13; Lc
r cp. 3, 2; Jl 2, 11, 31.
s (all) Lc 1, 17. — cf. Ecli 48, 10; Mt 17, 11. [2, 2, 3.
t Is 11, 4. — cf. Ps 2, 9; Sph

et quasi argentum, et erunt Domino offerentes [t]sacrificia in iustitia. 4 Et [j]placebit Domino sacrificium Iuda et Ierusalem sicut [l]dies saeculi et sicut anni antiqui. 5 Et accedam ad vos in iudicio et ero [m]testis velox maleficis et adulteris et periuris et [n]qui calumniantur mercedem mercennarii, [o]viduas et pupillos, et opprimunt peregrinum nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum. 6 Ego enim Dominus et [p]non mutor, et vos, filii Iacob, [q]non estis consumpti.

7 [r]A diebus enim patrum vestrorum recessistis a legitimis meis et non custodistis: [s]revertimini ad me, et revertar ad vos, dicit Dominus exercituum. Et [t]dixistis: In quo revertemur? 8 Si adfliget homo Deum, quia vos configitis me? Et dixistis: In quo configimus te? [u]In decimis et in primitiis. 9 Et [v]in penuria vos maledicti estis et me vos configitis gens tota. 10 [x]Inferte omnem decimam in horreum, et sit cibus in domo mea, et probate me super hoc, dicit Dominus: [y]si non aperuero vobis [z]cataractas caeli et effudero vobis [a]benedictionem usque ad abundantiam 11 et increpabo pro vobis [b]devorantem, et non corrumpet fructum terrae vestrae nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum. 12 Et [c]beatos vos dicent omnes gentes; eritis enim vos [d]terra desiderabilis, dicit Dominus exercituum.

13 [e]Invaluerunt super me verba vestra, dicit Dominus; 14 et dixistis: Quid locuti sumus contra te? Dixistis: [f]Vanus est qui servit Deo; et [g]quod emolumentum quia [h]custodivimus praecepta eius et quia ambulavimus tristes coram Domino exercituum? 15 Ergo nunc [i]beatos dicimus arrogantes; [j]siquidem aedificati sunt facientes impietatem et [l]tentaverunt Deum et salvi facti sunt. 16 Tunc [m]locuti sunt timentes Dominum, unusquisque cum proximo suo, et attendit Dominus et audivit, et [n]scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Dominum et cogitantibus nomen eius. 17 Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, [o]in die, qua ego facio, [p]in peculium, et [q]parcam eis, sicut parcit vir filio suo servienti sibi. 18 Et convertimini et videbitis quid sit inter iustum et impium et inter servientem Deo et non servientem ei.

4 Ecce enim [a]dies veniet [b]succensa quasi caminus, et erunt [c]omnes superbi et omnes facientes impietatem [d]stipula, et inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quae [e]non derelinquet eis radicem et germen. 2 Et [f]orietur vobis [g]timentibus nomen meum sol [h]iustitiae et [i]sanitas in pennis eius; et egrediemini et [j]salietis sicut vituli de armento 3 et calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum [l]in die, qua ego facio, dicit Dominus exercituum.

4 [m]Mementote [n]legis Moysi servi mei, quam mandavi ei [o]in Horeb ad omnem Israël, praecepta et iudicia. 5 [p]Ecce ego mittam vobis [q]Eliam prophetam, antequam veniat [r]dies Domini magnus et horribilis. 6 Et [s]convertet cor patrum ad filios et cor filiorum ad patres eorum; [t]ne forte veniam et percutiam terram anathemate.

LIBER
I MACHABAEORUM

1 Et factum est, postquam percussit [a]Alexander Philippi macedo, qui primus regnavit in Graecia, egressus de terra [b]Cethim Darium regem Persarum et Medorum, 2 constituit proelia multa et obtinuit omnium munitiones et interfecit reges terrae 3 et pertransiit usque ad fines terrae et accepit spolia multitudinis gentium, et [c]siluit terra in conspectu eius. 4 Et congregavit virtutem et exercitum fortem nimis, et [d]exaltatum est et [e]elevatum cor eius, 5 et obtinuit regiones gentium et tyrannos, et facti sunt illi in tributum. 6 Et post haec decidit in lectum et cognovit quia moreretur 7 et vocavit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti a iuventute, et [f]divisit illis regnum suum, cum adhuc viveret.

8 Et regnavit Alexander annis duodecim et mortuus est. 9 Et [g]obtinuerunt pueri eius regnum, unusquisque in loco suo, 10 et imposuerunt omnes sibi [h]diademata post mortem eius, et filii eorum post eos annis multis, et multiplicata sunt mala in terra.

11 Et exiit ex eis [i]radix peccatrix, [j]Antiochus illustris filius Antiochi regis, qui fuerat [l]Romae [m]obses, et regnavit in anno centesimo tricesimoseptimo regni Graecorum.

12 In diebus illis [n]exierunt ex Israël [o]filii iniqui et suaserunt multis dicentes: [p]Eamus et disponamus testamentum cum gentibus, quae circa nos sunt, quia, ex quo recessimus ab eis, invenerunt nos multa mala. 13 Et bonus visus est sermo in oculis eorum. 14 Et destinaverunt aliqui de populo, et [r]abierunt ad regem, et dedit illis potestatem ut facerent iustitiam gentium, 15 et [s]aedificaverunt gymnasium in Ierosolymis secundum leges nationum 16 et [t]fecerunt sibi praeputia et recesserunt a testamento sancto et iuncti sunt nationibus et [u]venundati sunt ut facerent malum.

17 Et paratum est regnum in conspectu Antiochi, et coepit regnare in terra Aegypti, ut regnaret super duo regna, 18 et [v]intravit in Aegyptum in multitudine gravi, in curribus et [x]elephantis et equitibus et copiosa navium multitudine, 19 et constituit bellum adversus [y]Ptolemaeum regem Aegypti, et veritus est Ptolemaeus a facie eius et fugit, et [z]ceciderunt vulnerati multi, 20 et comprehendit civitates munitas in terra Aegypti et accepit spolia terrae Aegypti.

21 Et convertit Antiochus, postquam percussit Aegyptum in centesimo et quadragesimotertio anno, et ascendit ad Israël. 22 Et ascendit Ierosolymam in multitudine gravi 23 et intravit in sanctificationem cum superbia et accepit [a]altare aureum et [b]candelabrum luminis et universa vasa eius et [c]mensam propositionis et [d]libatoria et phialas et mortariola aurea et [e]velum et [f]coronas et ornamentum aureum, quod in facie templi erat, et comminuit omnia 24 [g]et accepit argentum et aurum et vasa concupiscibilia et accepit [h]thesauros occultos, quos invenit, et, sublatis [i]omnibus, abiit in terram suam 25 et fecit caedem hominum et locutus est in superbia magna, 26 et factus est planctus magnus in Israël et in omni loco eorum, 27 et [j]ingemuerunt principes et seniores, virgines et iuvenes infirmati sunt, et speciositas mulierum immutata est. 28 [k]Omnis maritus sumpsit lamentum, et quae sedebant in toro maritali lugebant, 29 et commota est terra super habitantes in ea, et universa domus Iacob [l]induit confusionem.

1-16] *LL. in D. 1 Oct.*
a cp. 6, 2. — cf. Dn 8, 5, 21.
b cp. 8, 5; Gn 10, 4; Is 23, 1; Jr 2, 10; Ez 27, 6.

c cf. cp. 11, 38, 52.

d cf. cp. 16, 13.
e cf. Dt 17, 20; Ez 28, 2, 17.

f cf. Dn 11, 4.

g cf. Dn 8, 8, 20.
h cp. 6, 15; 8, 14.

i cf. Is 14, 29; Os 9, 16.
j 2 Mc 21; 4, 7; 10, 9, 13. — cf. cp. 3, 27, 33; 2 Mc 1, 14.
l v. cp. 7, 1.
m cf. cp. 8, 7.
n v. Dt 13, 13.
o vr. 36; cp. 6, 21; 7, 5; 9, 23; 10, 61. — cf. 2 Mc 4, 9, 13.
p cf. Ex 34, 12, 15; Jd 2, 2.
q cf. Jr 44, 18.
r v. 2 Mc 4, 7-10.
s cf. 2 Mc 4, 9, 12.
t cf. 1 Cor 7, 18.

u cf. 3 Rg 21, 20, 25; 4 Rg 17, 17; Rm 7, 14.
17-20] 2 Mc 5, 1-10.
17-29] *LL. in fr. 2 p. D. 1 Oct.*
v cf. Dn 11, 25.
x cp. 3, 34; 6, 30, 34, 35, 46; 8, 6; 2 Mc 11, 4 etc.
y cp. 10, 51; 2 Mc 4, 21; 9, 29.
z cf. cp. 16, 8.

21-28] 2 Mc 5, 11-21.

a v. Ex 30, 1-3.
b v. Ex 25, 31-37.
c v. Ex 25, 23-30.
d Ex 25, 29.
e v. Ex 26, 31-33.
f cf. cp. 4, 57.
g cf. cp. 2, 9.
h cf. 2 Mc 3, 10.
i cf. 2 Mc 5, 21.
j Jr 14, 2, 3; Lm 1, 4.

k Jr 7, 34; 16, 9; 25, 10; Bar 2, 23; Jl 2, 16; Ap 18, 23.
l Jb 8, 22; Ps 34, 26 etc.

Introductio (**1 Mc 1, 1-2, 70**). *Novo rerum ordine, qui post Alexandri mortem exortus est, indicato* (*1, 1-10*), *auctor narrat cum Antiochi facinora* (*11-16*), *quibus, praesertim postquam victor reversus est de Aegypto,*

30-42] 2 Mc 5, 24-27.
m cf. cp. 3, 10.

n cp. 7, 32; 2 Rg 5, 7; 1 Par 11, 5.
o cp. 3, 45; 4, 2, 41; 6, 18, 24. 26, 32; 9, 52.
p Gal 2, 15. — cf. cp. 2, 44; Tb 13, 7.
q vr. 12.
r cf. cp. 13, 51.
s Sph 1, 17. — v. Ps 78, 3.

t cf. 2 Mc 11, 2.
u cp. 3, 45; 4, 38. — c. Is 63, 18.
v 2 Mc 6, 6. — cf. Tb 2, 6; Am 8, 10.

43-67] Mc 6, 1-7, 42.
x cf. cp. 6, 23.
y cf. cp. 2, 16.

z cf. Dn 11, 31.

a Ex 31, 14.
b cf. cp. 4, 36.
c Dt 7, 6; 14, 2; 26, 19 etc.
d 2 Mc 10, 2.
e cf. Lv 11, 7; Is 66, 3, 17.
f cf. Mr 7, 2; Ac 10, 14, 14.
g cf. vr. 63; 2 Mc 6, 10.
h cf. Lv 20, 23.

i cf. 2 Mc 5, 22.
j cf. Dt 12, 13, 14. — v. vr. 57.
l cf. cp. 2, 31; Jd 6, 2; 1 Rg 13, 1; 2 Mc 5, 17; 6, 11; Heb 11, 38.
m cp. 4, 32, 59; 2 Es 1, 1; Zc 7, 1; 2 Mc 1, 9, 18; 10, 5.
n cp. 6, 7. — cf. Dn 9, 27; 11, 31; 12, 11; Mt 24, 15.
o cf. cp. 13, 47. — v. vr. 54.
p cf. Jr 36, 23.

q cf. cp. 4, 52; 2 Mc 10, 5.
r 2 Mc 6, 10. — cf. Ex 4, 25.

s v. 2 Mc 6, 19, sqq.
1-16] *LL. in fr. 3 p. D. 1 Oct.*
a cp. 14, 29; 1 Par 9, 10; 24, 7; 2 Es 11, 10.
b vr. 70; cp. 9, 19; 13, 25, 30; 16, 4; 2 Mc 13, 14.
c cp. 9, 36, 38.
d cp. 13, 1.
e vr. 66; cp. 8, 20; 2 Mc 5, 27; 8, 1.
f (cp. 6, 43, 2 Mc 8, 23).
g cp. 3, 17.

30 Et post duos annos dierum misit rex [m]principem tributorum
in civitates Iuda, et venit Ierusalem cum turba magna 31 et locutus
est ad eos verba pacifica in dolo, et crediderunt ei. 32 Et irruit
super civitatem repente et percussit eam plaga magna et perdidit
populum multum ex Israël 33 et accepit spolia civitatis et succendit
eam igni et destruxit domos eius et muros eius in circuitu, 34 et
captivas duxerunt mulieres et natos et pecora possederunt 35 et aedi-
ficaverunt [n]civitatem David muro magno et firmo et turribus firmis,
et facta est illis in [o]arcem, 36 et posuerunt illic [p]gentem peccatricem,
[q]viros iniquos, et convaluerunt in ea et posuerunt arma et escas et
congregaverunt spolia Ierusalem 37 et reposuerunt illic et facti sunt
in laqueum magnum. 38 Et factum est hoc ad insidias sanctificationi
et in [r]diabolum malum in Israël, 39 et effuderunt sanguinem
innocentem per circuitum sanctificationis et contaminaverunt sanctifi-
cationem. 40 Et fugerunt habitatores Ierusalem propter eos, et facta
est habitatio exterorum et [t]facta est extera semini suo, et nati eius
reliquerunt eam. 41 [u]Sanctificatio eius desolata est sicut solitudo,
[v]dies festi eius conversi sunt in luctum, sabbata eius in opprobrium,
honores eius in nihilum, 42 secundum gloriam eius multiplicata est
ignominia eius, et sublimitas eius conversa est in luctum.

43 Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, ut esset omnis po-
pulus unus, et relinqueret unusquisque [z]legem suam. 44 Et [y]consen-
serunt omnes gentes secundum verbum regis Antiochi, 45 et multi
ex Israël consenserunt servituti eius et sacrificaverunt idolis et coin-
quinaverunt sabbatum. 46 Et misit rex libros per manus nuntiorum
in Ierusalem et in omnes civitates Iuda, ut sequerentur leges gen-
tium terrae 47 et [z]prohiberent holocausta et sacrificia et placationes
fieri in templo Dei 48 et prohiberent [a]celebrari sabbatum et dies sol-
lemnes, 49 et iussit [b]coinquinari sancta et [c]sanctum populum Israël
50 et iussit aedificari [d]aras et templa et idola et [e]immolari carnes
suillas et pecora [f]communia 51 et [g]relinquere filios suos incircum-
cisos et coinquinari animas eorum in [h]omnibus immundis et aboma-
nationibus, ita ut obliviscerentur legem et immutarent omnes iusti-
ficationes Dei, 52 et quicumque non fecissent secundum verbum
regis Antiochi morerentur. 53 Secundum omnia verba haec scripsit
omni regno suo et [i]praeposuit principes populo, qui haec fieri co-
gerent, 54 et [j]iusserunt civitatibus Iuda sacrificare. 55 Et congregati
sunt multi de populo ad eos, qui dereliquerant legem Domini, et
fecerunt mala super terram 56 et effugaverunt populum Israël [l]in ab-
ditis et in absconditis fugitivorum locis.

57 Die quintadecima mensis [m]casleu, quinto et quadragesimo
et centesimo anno aedificavit rex Antiochus [n]abominandum idolum
desolationis super altare Dei, et per [o]universas civitates Iuda in cir-
cuitu aedificaverunt aras 58 et ante ianuas domorum et in plateis
incendebant tura et sacrificabant 59 et [p]libros legis Dei combusserunt
igni scindentes eos; 60 et apud quemcumque inveniebantur libri te-
stamenti Domini, et quicumque observabat legem Domini, secun-
dum edictum regis trucidabant eum. 61 In virtute sua faciebant haec
populo Israël, qui inveniebatur in omni mense et mense in civitati-
bus, 62 et [q]quinta et vicesima die mensis sacrificabant super aram
quae erat contra altare. 63 Et [r]mulieres, quae circumcidebant filios
suos tricidabantur, secundum iussum regis Antiochi, 64 et suspende-
bant pueros a cervicibus per universas domos eorum et eos, qui cir-
cumciderant illos, trucidabant.

65 Et multi de populo Israël definierunt apud se, ut non man-
ducarent immunda, et [s]elegerunt magis mori quam cibis coinquinari
immundis 66 et noluerunt infringere legem Dei sanctam et trucidati
sunt: 67 et facta est ira magna super populum valde.

2 In diebus illis surrexit Mathathias filius Ioannis filii Simonis sa-
cerdos ex filiis [a]Ioarib ab Ierusalem et consedit in monte [b]Modin.
2 Et habebat filios quinque, [c]Ioannem, qui cognominabatur Gaddis,
3 et [d]Simonem, qui cognominabatur Thasi, 4 et [e]Iudam, qui voca-
batur Machabaeus, 5 et [f]Eleazarum, qui cognominabatur Abaron, et
[g]Ionathan, qui cognominabatur Apphus.

6 Hi viderunt mala quae fiebant in populo Iuda et in Ierusalem.
7 Et dixit Mathathias: [h]Vae mihi! ut quid natus sum videre contritionem populi mei et contritionem [i]civitatis sanctae et sedere illic, cum datur in manibus inimicorum? 8 Sancta in manu extraneorum facta sunt, templum eius sicut homo ignobilis, 9 [j]vasa gloriae eius captiva abducta sunt, trucidati sunt senes eius in plateis, [l]iuvenes eius ceciderunt in gladio inimicorum. 10 Quae gens non hereditavit regnum eius et non obtinuit spolia eius? 11 Omnis compositio eius ablata est, [m]quae erat libera facta est ancilla, 12 et ecce sancta nostra et [n]pulchritudo nostra et claritas nostra desolata est, et [o]coinquinaverunt ea gentes. 13 Quo ergo nobis adhuc vivere? 14 Et [p]scidit vestimenta sua Mathathias et filii eius et [q]operuerunt se ciliciis et planxerunt valde.

15 Et venerunt illuc qui missi erant a rege Antiocho, ut cogerent eos, qui confugerant in civitatem [r]Modin, immolare et accendere tura et a lege Dei discedere, 16 et multi de populo Israël consentientes accesserunt ad eos, sed Mathathias et filii eius constanter steterunt, 17 et respondentes qui missi erant ab Antiocho dixerunt Mathathiae: Princeps et clarissimus et magnus es in hac civitate et ornatus filiis et fratribus, 18 ergo accede prior et fac iussum regis, [s]sicut fecerunt omnes gentes et viri Iuda, et qui remanserunt in Ierusalem, et eris tu et filii tui inter [t]amicos regis et amplificatus auro et argento et muneribus multis. 19 Et respondit Mathathias et dixit magna voce: [u]Etsi [v]omnes gentes regi Antiocho oboediunt, ut discedat unusquisque a servitute legis patrum suorum et consentiat mandatis eius, 20 [w]ego et filii mei et fratres mei oboediemus legi patrum nostrorum. 21 [x]Propitius sit nobis Deus, [y]non est nobis utile relinquere legem et iustitias Dei: 22 non audiemus verba regis Antiochi nec sacrificabimus transgredientes legis nostrae mandata, ut eamus [z]altera via.

23 Et, ut cessavit loqui verba haec, accessit quidam Iudaeus in omnium oculis sacrificare idolis super aram in civitate Modin secundum iussum regis. 24 Et vidit Mathathias et doluit, et [a]contremuerunt renes eius, et accensus est furor eius [b]secundum iudicium legis, et insiliens trucidavit eum super aram. 25 Sed et virum, quem rex Antiochus miserat, qui cogebat immolare, occidit in ipso tempore et [c]aram destruxit 26 et zelatus est legem, [d]sicut fecit Phinees Zamri filio Salomi. 27 Et exclamavit Mathathias voce magna in civitate dicens: Omnis qui zelum habet legis statuens testamentum exeat post me. 28 Et [e]fugit ipse et filii eius in montes, et reliquerunt quaecumque habebant in civitate.

29 Tunc descenderunt multi quaerentes iudicium et iustitiam [f]in desertum. 30 Et sederunt ibi [g]ipsi et filii eorum et mulieres eorum et pecora eorum, quoniam inundaverunt super eos mala. 31 Et renuntiatum est viris regis et [h]exercitui, qui erat in Ierusalem civitate David, quoniam discessissent viri quidam, qui dissipaverunt mandatum regis, [i]in loca occulta in deserto et abissent post illos multi. 32 Et statim perrexerunt ad eos et constituerunt adversus eos proelium in die sabbatorum 33 et dixerunt ad eos: Resistitis et nunc adhuc? Exite et facite secundum verbum regis Antiochi et vivetis. 34 Et dixerunt: Non exibimus neque faciemus verbum regis, ut [j]polluamus diem sabbatorum. 35 Et concitaverunt adversus eos proelium. 36 et [l]non responderunt eis nec lapidem miserunt in eos nec oppilaverunt loca occulta 37 dicentes: [m]Moriamur omnes in simplicitate nostra, et testes erunt super nos caelum et terra quod iniuste perditis nos. 38 Et intulerunt illis bellum sabbatis et mortui sunt ipsi et uxores eorum et filii eorum et pecora eorum usque ad mille animas hominum.

39 Et cognovit Mathathias et amici eius et luctum habuerunt super eos valde, 40 et dixit vir proximo suo: Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt et non pugnaverimus adversus gentes pro animabus nostris et iustificationibus nostris, nunc citius disperdent nos a terra. 41 Et cogitaverunt in die illa dicentes: Omnis homo, quicumque venerit ad nos in bello die sabbatorum, [n]pugnemus adversus eum et non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri

h cf. Jr 15, 10; 20, 14.
i Tb 13, 11; Is 48, 2; Dn 3, 28; 9, 24; 2 Mc 1, 12; 2, 1. — v. 2 Es 11, 1.
j cf. cp. 1, 23.
l 2 Mc 5, 13. — cf. Dt 28, 50; Lm 2, 11, 21.

m cf. Lm 1, 1; Ez 16, 39.
n Ps 49, 2; Lm 2, 15.
o cf. cp. 1, 57, 62.
p cf. Gn 37, 39; Jb 1, 20; 2, 12.
q v. 2 Rg 3, 31.

r v. vr. 1.

16] cf. Catech. R. IV 16, 12.

17-22] cf. Dt 13, 6-8.

s cp. 1, 14.
t cp. 3, 38, 6, 10. — cf. cp. 10, 65; 11, 27; 2 Mc 8, 9.
19-30] LL. in fr. 4 p. D. 1 Oct.
u cf. Mr 14, 29.
v cp. 1, 45.
w cf. Ex 19, 8; Is 24, 15.
x cf. 2 Rg 23, 17; (Mt 16, 22).
y 2Mc 7, 30. — cf. Ac 4, 19; 5, 29.

z cf. Dt 5, 33; Ps 80, 15; Bar 3, 13; Mt 7, 13, 14.

a cf. Ps 72, 21.
b Dt 13, 9; 17, 2-5; 18, 20.

c cf. Jd 6, 25, 27; 4 Rg 23, 12, 15.
d vr. 54; Nm 25, 7, 8. — cf. Ps 105, 30; Ecli 45, 28.
e cf. 2 Mc 5, 27.

f cf. Js 15, 61; Jd 1, 16; Mt 3, 1.
g vr. 38.
h cp. 1, 36. — cf. 1 Rg 13, 6; 24, 4.
i cf. cp. 1, 56.

j cf. cp. 1, 48; Ex 20, 10; Dt 5, 14.
l cf. 2 Mc 6, 11; Mt 12, 2.
m cp. 9, 10. — cf. 2 Mc 7, 2, 5.

n cf. cp. 3, 43; 5, 32; 9, 43, 44.

ipso quoque mortuo, opus inceptum perficeretur (*49-70*).

1. De Iudae Machabaei rebu praeclare gestis (3, 1-9, 22). A) regnante Antiocho E, Iphane (3, 1-6[1] 16). *Apollonio primum* (*1-12*), *postea Serone cum exercitibus suis a Iuda*

o cp. 7, 13; 2 Mc 14, 6.

p cp. 6, 24. — cf. cp. 1, 36; 9, 78.

46-69] *LL. in fr. 5 p. D. 1 Oct.*

q cf. Ac 22, 3; Gal 1, 14.

r cp. 6, 44.
s cf. Ecli 44, 21; Heb 11, 17. — v. Gn 22, 1-12.
t Gn 15, 6; Rm 4, 3, 9, 22, 23; Gal 3, 6; Jc 2, 23.
u v. Gn 39, 8-10.
v Gn 41, 40.
x cf. vr. 1.
y Nm 25, 13; Ecli 45, 30.
z Ex 17, 9. — cf. Ecli 46, 1-8. — v. Js 1, 1-9, 16.
a v. Nm 14, 6-9, 38.
b Nm 14, 24. — cf. Js 14, 13.
c cf. 1 Rg 24, 5-8; 26, 9, 10.
d v. 2 Rg 7, 16; Ps 88, 30.
e 3 Rg 19, 10, 14.
f 4 Rg 2, 11; Ecli 48, 9.
g Dn 1, 6, 7; 3, 16-18.
h Dn 3, 49, 50, 93.
i Dn 6, 22; 14, 40.
j Ps 36, 25. — cf. Ecli 2, 11.
k cf. Is 51, 12; Jr 1, 8; 2 Mc 7, 2. — v. Mt 10, 28.
m Ps 82, 11.
n cf. Jb 20, 7; Ps 82, 11; Sph 1, 17.
o Ps 145, 11; Ecli 10, 12. — v. Ps 36, 35.
p Dt 31, 9; Js 1, 6, 7.
q vr. 3; cp. 13, 1.
65] * *cf. Catech. R. III 2, 8.*
r vr. 4; cp. 3, 1.
s cf. Dt 32, 32, 41, 43.
t cf. Gn 27, 4; 49, 3; Dt 33, 1.
u cp. 14, 30; Gn 25, 8; 35, 29 etc.
v cf. cp. 13, 25-27.
70-2, 12] *LL. 1 et 2 in fr. 6 p. D. 1 Oct.*
x vr. 1.
y cf. Gn 50, 10.

1-9] 2 Mc 8, 1-7.
a cp. 2, 66.
b cf. cp. 9, 28.
c cf. Nm 23, 24; 24, 9; Dt 33, 20; 2 Rg 8, 12; 2 Mc 11, 11.
d Gn 49, 9; Os 5, 14.
e cf. cp. 5, 5; 10, 84.
f cf. cp. 14, 36; 16, 2.
g Ps 101, 7; Pro 10, 7; Sap 4, 1. — cf. Ecli 45, 1; 46, 14.
h cp. 2, 44; 6, 24. — cf. cp. 9, 73.
i cf. Nm 25, 11.
j 2 Mc 4, 4, 21; 5, 25.
k cf. cp. 1, 30.
l 2 Mc 15, 1. — cf. 2 Es 4, 1, 2; Ecli 50, 27, 28.

in occultis. 42 Tunc congregata est ad eos synagoga [o]Assidaeorum fortis viribus ex Israël, omnis voluntarius in lege; 43 et omnes qui fugiebant a malis additi sunt ad eos et facti sunt illis ad firmamentum, 44 et collegerunt exercitum et percusserunt [p]peccatores in ira sua et viros iniquos in indignatione sua, et ceteri fugerunt ad nationes, ut evaderent. 45 Et circuivit Mathathias et amici eius, et destruxerunt aras 46 et circumciderunt pueros incircumcisos quotquot invenerunt in finibus Israël et in fortitudine 47 et persecuti sunt filios superbiae, et prosperatum est opus in manibus eorum, 48 et obtinuerunt legem de manibus gentium et de manibus regum et non dederunt cornu peccatori.

49 Et appropinquaverunt dies Mathathiae moriendi, et dixit filiis suis: Nunc confortata est superbia et castigatio et tempus eversionis et ira indignationis. 50 Nunc ergo, o filii, [q]aemulatores estote legis et date animas vestras pro testamento patrum vestrorum 51 et mementote operum patrum, quae fecerunt in generationibus suis, et accipietis gloriam magnam et [r]nomen aeternum. 52 [s]Abraham, nonne in tentatione inventus est fidelis, [t]et ' reputatum est ei ad iustitiam ' ? 53 Ioseph in tempore angustiae suae custodivit mandatum et factus est dominus Aegypti; 54 Phinees [u]pater noster zelando zelum Dei [v]accepit testamentum sacerdotii aeterni; 55 [z]Iesus, dum implevit verbum, factus est dux in Israël; 56 [a]Caleb, dum testificatur in ecclesia, [b]accepit hereditatem; 57 [c]David in sua misericordia consecutus est [d]sedem regni in saecula; 58 [e]Elias, dum zelat zelum legis, [f]receptus est in caelum; 59 [g]Ananias et Azarias et Misaël credentes [h]liberati sunt de flamma; 60 [i]Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum; 61 et ita cogitate per generationem et generationem, quia [j]omnes qui sperant in eum non infirmantur. 62 Et [l]a verbis viri peccatoris [m]ne timueritis, quia gloria eius stercus et vermis est: 63 [n]hodie extollitur et cras non invenietur, quia conversus est in terram suam, et cogitatio eius periit. 64 Vos ergo, filii, [o]confortamini et [p]viriliter agite in lege, quia in ipsa gloriosi eritis. 65 Et ecce [q]Simon frater vester, scio, quod vir consilii est: ipsum audite semper, et ipse erit vobis pater; 66 et [r]Iudas Machabaeus fortis viribus a iuventute sua sit vobis princeps militiae et ipse aget bellum populi, 67 et adducetis ad vos omnes factores legis et [s]vindicate vindictam populi vestri, 68 retribuite retributionem gentibus et intendite in praeceptum legis.

69 Et [t]benedixit eos et [u]appositus est ad patres suos 70 et defunctus est anno centesimo et quadragesimosexto et [v]sepultus est a filiis suis in sepulcris patrum suorum in [x]Modin, et [y]planxerunt eum omnis Israël planctu magno.

3 Et surrexit [a]Iudas, qui vocabatur Machabaeus, filius eius pro eo, 2 et adiuvabant eum omnes fratres eius et [b]universi qui se coniunxerant patri eius et proeliabantur proelium Israël cum laetitia. 3 Et dilatavit gloriam populo suo et induit se loricam sicut gigas et succinxit se arma bellica sua in proeliis et protegebat castra gladio suo. 4 [c]Similis factus est leoni in operibus suis et [d]sicut catulus leonis rugiens in venatione 5 et persecutus est iniquos perscrutans eos et, qui conturbabant populum suum, [e]eos succendit flammis, 6 et repulsi sunt inimici eius prae timore eius, et omnes operarii iniquitatis conturbati sunt, et [f]directa est salus in manu eius. 7 Et exacerbabat reges multos et laetificabat Iacob in operibus suis, et [g]in saeculum memoria eius in benedictione, 8 et perambulavit civitates Iuda et [h]perdidit impios ex eis et [i]avertit iram ab Israël 9 et nominatus est usque ad novissimum terrae et congregavit pereuntes.

10 Et [j]congregavit [k]Apollonius gentes et [l]a Samaria virtutem multam et magnam ad bellandum contra Israël. 11 Et cognovit Iudas et exiit obviam illi et percussit et occidit illum, et ceciderunt vulnerati multi, et reliqui fugerunt. 12 Et accepit spolia eorum et gladium Apollonii abstulit Iudas et erat pugnans in eo omnibus diebus.

13 Et audivit Seron princeps exercitus Syriae quod congregavit Iudas congregationem fidelium et ecclesiam secum 14 et ait: Faciam mihi nomen et glorificabor in regno et debellabo Iudam et eos qui

cum ipso sunt, qui spernebant verbum regis. 15 Et praeparavit se, et ascenderunt cum eo castra impiorum, fortes auxiliarii, ut facerent vindictam in filios Israël, 16 et appropinquaverunt usque ad [m]Bethoron. Et exivit Iudas obviam illi cum paucis. 17 Ut autem viderunt exercitum venientem sibi obviam dixerunt Iudae: Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam et tam fortem, et nos fatigati sumus ieiunio hodie? 18 Et ait Iudas: Facile est [n]concludi multos in manus paucorum, et [o]non est differentia in conspectu Dei caeli liberare in multis et in paucis, 19 [p]quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de caelo fortitudo est. 20 [q]Ipsi veniunt ad nos in multitudine contumaci et superbia, ut disperdant nos et uxores nostras et filios nostros et ut spolient nos; 21 nos vero pugnabimus pro animabus nostris et [r]legibus nostris, 22 et ipse Dominus conteret eos ante faciem nostram; [s]vos autem ne timueritis eos. 23 Ut cessavit autem loqui, insiluit in eos subito, et contritus est Seron et exercitus eius in conspectu ipsius, 24 et persecutus est eum in descensu Bethoron usque in campum, et ceciderunt ex eis octingenti viri; reliqui autem fugerunt in terram Philisthiim. 25 Et [t]cecidit timor Iudae ac fratrum eius et formido super omnes gentes in circuitu eorum; 26 et pervenit ad regem nomen eius, et de proeliis Iudae narrabant omnes gentes.

27 Ut [u]audivit autem rex Antiochus sermones istos, iratus est animo et misit et congregavit exercitum universi regni sui, castra fortia valde, 28 et aperuit aerarium suum et dedit stipendia exercitui in annum et mandavit illis, ut essent parati ad omnia. 29 Et vidit quod defecit pecunia de thesauris suis et tributa regionis modica propter dissensionem et plagam, quam fecit in terra, ut tolleret legitima quae erant a primis diebus, 30 et timuit ne non haberet ut semel et bis in sumptus et donaria, quae dederat ante larga manu, et [v]abundaverat super reges qui ante eum fuerant. 31 Et consternatus est animo valde et cogitavit ire in [w]Persidem et accipere tributa regionum et congregare argentum multum. 32 Et reliquit [x]Lysiam hominem nobilem de genere regali super negotia regia a flumine Euphrate usque ad flumen Aegypti 33 et ut nutriret [y]Antiochum filium suum, donec rediret. 34 Et tradidit ei medium exercitum et [z]elephantos et mandavit ei de omnibus quae volebat et de inhabitantibus Iudaeam et Ierusalem, 35 et ut [a]mitteret ad eos exercitum ad conterendam et extirpandam virtutem Israël et reliquias Ierusalem et [b]auferendam memoriam eorum de loco, 36 et ut [c]constitueret habitatores filios alienigenas in omnibus finibus eorum et sorte distribueret terram eorum. 37 Et rex adsumpsit partem exercitus residui et exivit ab [d]Antiochia civitate regni sui anno centesimo et quadragesimoseptimo et transfretavit Euphratem flumen et perambulabat [e]superiores regiones.

38 Et elegit Lysias [f]Ptolemaeum filium Dorymini et [g]Nicanorem et [h]Gorgiam viros potentes ex [i]amicis regis 39 et misit cum eis quadraginta milia virorum et septem milia equitum, ut venirent in terram Iuda et disperderent eam secundum verbum regis. 40 Et processerunt cum universa virtute sua et venerunt et applicuerunt [j]Emmaum in terra campestri. 41 Et audierunt mercatores regionum nomen eorum et [k]acceperunt argentum et aurum multum valde et pueros et venerunt in castra, ut [l]acciperent filios Israël in servos, et additi sunt ad eos exercitus Syriae et terrae [m]alienigenarum.

42 Et vidit Iudas et fratres eius quia multiplicata sunt mala et exercitus applicabant ad fines eorum, et cognoverunt verba regis, quae mandavit populo facere in interitum et consummationem, 43 et dixerunt unusquisque ad proximum suum: Erigamus deiectionem populi nostri et [n]pugnemus pro populo nostro et sanctis nostris. 44 Et congregatus est conventus, ut essent parati in proelium et ut orarent et peterent misericordiam et miserationes. 45 Et [o]Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur de natis eius, et sanctum conculcabatur, et [p]filii alienigenarum erant in arce: ibi erat habitatio gentium, et [q]ablata est voluptas a Iacob, et defecit ibi tibia et cithara. 46 Et congregati sunt et venerunt in

m vr. 24; Js 10, 10, 11.

n cf. cp. 4, 31.
o 1 Rg 14, 6; 2 Par 14, 11. — cf. Gn 14, 14, 15; Jd 7, 4, 7.
p Ps 32, 16-19; 43, 6, 7. — cf. Ps 19, 8; Pro 20, 31.
q cf. 1 Rg 17, 45.

r cf. 2 Mc 8, 21; 13, 14.
s Bar 6, 15 ,22 etc.

t cf. Dt 2, 25; Js 2, 9-11.
25-28] 3 L. ut s. cp. 2, 70.

u cf. cp. 6, 28.
27-4, 27] 2 Mc 8, 8-36.

v cf. Dn 11, 24.
w v. cp. 6, 1, 56.
x cp. 4, 26, 34; 6, 6, 17; 7, 2; 2 Mc 10, 11; 11, 1; 13, 2.
y cf. cp. 6, 17.
z v. cp. 1, 18.

a cf. cp. 6, 12.

b cf. cp. 12, 54.
c cf. Is 60, 10; Zc 6, 15.

d cp. 4, 35; 6, 63; 11, 13, 44, 56; 2 Mc 4, 33; Ac 11, 26.
e cp. 6, 1; 2 Mc 9, 23, 25. — cf. Ac 19, 1.
f v. 2 Mc 10, 12.
g cp. 7, 26, 33, 39, 43; 2 Mc 8, 9, 34; 9, 3 etc.
h cp. 41, 5, 18; 5, 59; 2 Mc 8,9; 10, 14; 12, 32 etc.
i v. cp. 2, 18.
j vr. 57; 4, 3; 9, 50; Lc 24, 13 (?).
k cf. 2 Mc 8, 11, 25.
l cf. Jl 3, 6-8.
m cp. 4, 22; 5, 66, 68.
42-60] LL. in sb. p. D. 1 Oct.

n cp. 2, 41; 5, 32. — cf. 2 Rg 10, 12; 2 Es 4, 14.

o cp. 1, 40, 41; 4, 38.

p v. cp. 1, 35, 36.
q cf. Is 24, 8; Jr 7, 34; Os 2, 11.

fidente ac legi obsequente (42-60) esse debellatum (4, 1-25), cum ingenti exercitu Iudaeam petiit; at non multo post devictus Antiochiam remeare coactus est (26-35). Itaque Machabaei iter panditur ad

r Jd 20, 1; 1 Rg 7, 5; 10, 17; Jr 40, 6.
s cf. 3 Rg 21, 27; Jn 3, 6, 7.
t cp. 2, 14. — v. 2 Rg 3, 31.
u cp. 4, 39; 11, 71; 2 Mc 10, 25; 14, 15.
v cp. 4, 39. — v. Gn 37, 29.
x cf. 4 Rg 19, 14; Is 37, 14.
y cf. Ex 28, 4.
z v. 2 Es 10, 35.

a Nm 6, 2-21.
b cp. 1, 39; 4, 38.
52, 53] *R. in D. 1 Oct.*

c cp. 4, 13, 40; 5, 33, 38. — cf. Nm 10, 9; Js 6, 4.
d cf. 1 Rg 8, 12; 2 Par 25, 5.
e cp. 16, 19. — cf. Nm 31, 14. 48.
f Dt 20, 5-8; 24, 5. — cf. Jd 7, 3.
58-60] *v. cp. 5, 17.*
g cf. 1 Rg 4, 9; 2 Rg 2, 7; 13, 28.
h 2 Rg 10, 12; 1 Cor 16, 13.
i cf. cp. 9, 10.
j cf. Mt 6, 16.

a v. cp. 3, 38.

b cp. 1, 35, 36.

c v. cp. 8, 4.

d cf. 2 Mc 8, 16.
e Dt 20, 3. — cf. 1 Rg 14, 6; Jdt 9, 6, 16.
8-10] *R. in D. 1 Oct.*
f v. Ex 14, 30.
g vr. 40. — cf. cp. 3, 18, 60.
h Is 49, 50; Dn 3, 25; 2 Mc 1, 27. — cf. Ex 32, 12; Ps 58, 14; 78, 10.

i v. cp. 3, 54.

j cf. cp. 7, 45; 9, 52; 13, 54; 14, 7, 34; 2 Mc 10, 32.
l cp. 5, 68; 10, 78; 11, 4; 14, 34; Js 13, 13; 1 Rg 5, 1; c. 17; 2 Par 26, 6; Ac 8, 40.
m cp. 5, 58; 10, 69; 15, 40. — cf. 2 Par 26, 6.

n cp. 3, 41; 5, 66, 68.

o Jr 53, 11; Dn 3, 89. — v. Ps 105, 1.

p v. cp. 3, 32.

[r]Maspha contra Ierusalem, quia locus orationis erat in Maspha ante in Israël, 47 et [s]ieiunaverunt illa die et [t]induerunt se ciliciis et [u]cinerem imposuerunt capiti suo et [v]discinderunt vestimenta sua 48 et [x]expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur gentes similitudinem simulacrorum suorum, 49 et attulerunt [y]ornamenta sacerdotalia et [z]primitias et decimas et suscitaverunt [a]nazaraeos, qui impleverant dies, 50 et clamaverunt voce magna in caelum dicentes: Quid faciemus istis et quo eos ducemus? 51 Et [b]sancta tua conculcata sunt et contaminata sunt, et sacerdotes tui facti sunt in luctum et in humilitatem, 52 et ecce nationes convenerunt adversum nos, ut nos disperdant: tu scis quae cogitant in nos. 53 Quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu Deus, adiuves nos? 54 Et [c]tubis exclamaverunt voce magna.

55 Et post haec [d]constituit Iudas duces populi, [e]tribunos et centuriones et pentacontarchos et decuriones, 56 et dixit his, qui aedificabant domos et sponsabant uxores et plantabant vineas et formidulosis, ut redirent unusquisque in domum suam [f]secundum legem. 57 Et moverunt castra et collocaverunt ad austrum. 58 Et ait Iudas: [g]Accingimini et [h]estote filii potentes et estote parati in mane, ut pugnetis adversus nationes has, quae convenerunt adversus nos disperdere nos et sancta nostra; 59 [i]quoniam melius est nos mori in bello, quam videre mala gentis nostrae et sanctorum. 60 [j]Sicut autem fuerit voluntas in caelo sic fiat.

4 Et adsumpsit [a]Gorgias quinque milia virorum et mille equites electos, et moverunt castra nocte, 2 ut applicarent ad castra Iudaeorum et percuterent eos subito, et [b]filii qui erant ex arce erant illis duces. 3 Et audivit Iudas et surrexit ipse et potentes percutere virtutem exercituum regis, qui erant in [c]Emmaum: 4 adhuc enim dispersus erat exercitus a castris. 5 Et venit Gorgias in castra Iudae noctu et neminem invenit et quaerebat eos in montibus, quoniam dixit: Fugiunt hi a nobis. 6 Et, cum dies factus esset, apparuit Iudas in campo cum tribus milibus virorum tantum, qui tegumenta et gladios non habebant, 7 et viderunt castra gentium valida et loricatos et equitatus in circuitu eorum, et hi docti ad proelium. 8 Et [d]ait Iudas viris qui secum erant: [e]Ne timueritis multitudinem eorum et impetum eorum ne formidetis. 9 Mementote qualiter [f]salvi facti sunt patres nostri in mari Rubro, cum sequeretur eos Pharao cum exercitu multo; 10 et nunc [g]clamemus in caelum et miserebitur nostri Dominus et memor erit testamenti patrum nostrorum et conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie, 11 et [h]scient omnes gentes quia est qui redimat et liberet Israël. 12 Et elevaverunt alienigenae oculos suos et viderunt eos venientes ex adverso 13 et exierunt de castris in proelium; et [i]tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda, 14 et congressi sunt, et contritae sunt gentes et fugerunt in campum. 15 Novissimi autem omnes ceciderunt in gladio, et persecuti sunt eos usque [j]Gezeron et usque in campos Idumaeae et [l]Azoti et [m]Iamniae, et ceciderunt ex illis usque ad tria milia virorum.

16 Et reversus est Iudas et exercitus eius sequens eum. 17 Dixitque ad populum: Non concupiscatis spolia, quia bellum contra nos est, 18 et Gorgias et exercitus eius prope nos in monte; sed state nunc contra inimicos nostros et expugnate eos et sumetis postea spolia securi. 19 Et, adhuc loquente Iuda haec, ecce apparuit pars quaedam prospiciens de monte. 20 Et vidit Gorgias, quod in fugam conversi sunt sui et succenderunt castra; fumus enim qui videbatur declarabat quod factum est. 21 Quibus illi conspectis, timuerunt valde adspicientes simul et Iudam et exercitum in campo paratum ad proelium 22 et fugerunt omnes [n]in campum alienigenarum. 23 Et Iudas reversus est ad spolia castrorum, et acceperunt aurum multum et argentum et hyacinthum et purpuram marinam et opes magnas, 24 et conversi hymnum canebant et benedicebant Deum in caelum,

' [o]quoniam bonus est, quoniam in saeculum misericordia eius '.

25 Et facta est salus magna in Israël in die illa.

26 Quicumque autem alienigenarum evaserunt venerunt et nuntiaverunt [p]Lysiae universa quae acciderant. 27 Quibus ille auditis,

consternatus animo deficiebat, quod non [q]qualia voluit talia contigerunt in Israël, et qualia mandavit rex.

28 Et sequenti anno [r]congregavit Lysias virorum electorum sexaginta milia et equitum quinque milia, ut debellaret eos. 29 Et venerunt in Iudaeam et castra posuerunt in [s]Bethoron, et occurrit illis Iudas cum decem milibus viris. 30 Et viderunt exercitum fortem, et oravit et dixit: Benedictus es, [t]salvator Israël, qui [u]contrivisti impetum potentis in manu servi tui David et [v]tradidisti castra alienigenarum in manu Ionathae filii Saul et armigeri eius: 31 [x]conclude exercitum istum in manu populi tui Israël, et confundantur in exercitu suo et equitibus; 32 [y]da illis formidinem et tabefac audaciam virtutis eorum, et commoveantur contritione sua. 33 Deice illos gladio diligentium te, et collaudent te omnes qui noverunt nomen tuum in hymnis. 34 Et commiserunt proelium, et ceciderunt de exercitu [z]Lysiae quinque milia virorum. 35 Videns autem Lysias fugam suorum et Iudaeorum audaciam et quod parati sunt aut vivere aut mori fortiter abiit [a]Antiochiam et elegit milites, ut multiplicati rursus venirent in Iudaeam.

36 Dixit autem Iudas et fratres eius: Ecce contriti sunt inimici nostri; ascendamus nunc [b]mundare sancta et renovare. 37 Et congregatus est omnis exercitus, et ascenderunt in montem Sion 38 et [c]viderunt sanctificationem desertam et altare profanatum et [d]portas exustas et [e]in atriis virgulta nata, sicut in saltu vel in montibus, et pastophoria diruta. 39 Et [f]sciderunt vestimenta sua et planxerunt planctu magno et imposuerunt cinerem super caput suum 40 et ceciderunt in faciem super terram et [g]exclamaverunt tubis signorum et [h]clamaverunt in caelum. 41 Tunc ordinavit Iudas viros ut pugnarent adversus eos. [i]qui erant in arce, donec emundarent sancta.

42 Et elegit [j]sacerdotes sine macula voluntatem habentes in lege Dei, 43 et [l]mundaverunt sancta et [m]tulerunt lapides contaminationis in locum immundum. 44 Et cogitavit de [n]altari holocaustorum, [o]quod profanatum erat, quid de eo faceret. 45 Et incidit illis consilium bonum ut destruerent illud, ne forte illis esset in opprobrium, quia contaminaverunt illud gentes, et demoliti sunt illud 46 et reposuerunt lapides in monte domus in loco apto, quoadusque [p]veniret propheta et responderet de eis. 47 Et acceperunt lapides integros [q]secundum legem et aedificaverunt altare novum secundum illud quod fuit prius 48 et aedificaverunt sancta et quae intra domum erant intrinsecus et [r]aedem et atria sanctificaverunt 49 et fecerunt vasa sancta nova et intulerunt [s]candelabrum et [t]altare incensorum et [u]mensam in templum 50 et [v]incensum posuerunt super altare et [x]accenderunt lucernas, quae super candelabrum erant et lucebant in templo. 51 Et posuerunt super mensam panes et appenderunt [y]vela et consummaverunt omnia opera quae fecerant.

52 Et ante matutinum surrexerunt [z]quinta et vicesima die mensis noni (hic est mensis [a]casleu) centesimi quadragesimioctavi anni 53 et obtulerunt sacrificium [b]secundum legem super altare holocaustorum novum, [c]quod fecerunt. 54 [d]Secundum tempus et secundum diem, in qua contaminaverunt illud gentes, in ipsa [e]renovatum est in [f]canticis et citharis et [g]cinyris et in cymbalis. 55 Et cecidit omnis populus in faciem, et adoraverunt et benedixerunt in caelum eum, qui prosperavit eis, 56 et fecerunt dedicationem altaris [h]diebus octo et obtulerunt holocausta cum laetitia et [i]sacrificium salutaris et [j]laudis 57 et ornaverunt faciem templi [l]coronis aureis et scutulis et dedicaverunt [m]portas et pastophoria et imposuerunt eis ianuas. 58 Et facta est laetitia in populo magna valde, et aversum est opprobrium gentium. 59 Et statuit Iudas et fratres eius et universa ecclesia Israël, ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum per dies octo, a quinta et vicesima die mensis casleu, cum laetitia et gaudio. 60 Et aedificaverunt in tempore illo montem Sion et [n]per circuitum muros altos et turres firmas, ne quando venirent gentes et conculcarent eum, [o]sicut antea fecerunt. 61 Et collocavit illic exercitum, ut servarent eum, et munivit eum

q cf. cp. 3, 34; 6, 8.

r cf. 2 Mc 11, 2.

s cp. 3, 16, 24.

t Jr 14, 8. — cf. Is 49, 26.
u 1 Rg 17, 50, 51.
v 1 Rg 14, 13, 14.
x cf. cp. 3, 18, 19; 1 Rg 26, 8; Ez 35, 5.
y cf. Ex 15, 16; Dt 11, 25.

z v. cp. 3, 32.

a v. cp. 3. 37.

36-51] LL. in D. 2 Oct.
36-59] 2 Mc 10, 1-9.
b 2 Mc 8, 30-36. — cf. cp. 1, 49.
c cf. cp. 1, 41; 3, 45, 51.
d 2 Mc 1, 8.
e Jr 26, 18; Mic 3, 12.
f v. cp. 3, 47.

g v. cp. 3, 54.
h vr. 10.
i cf. cp. 1, 25, 36.
j cf. Lv 21, 17-23.
l cf. 2 Mc 2, 19.
m cf. 4 Rg 23, 14; 2 Par 19, 16.
n 1 Es 3, 2, 3.
o cf. cp. 1, 62.

p cp. 14, 41. — cf. cp. 9, 27; Dt 18, 15; 1 Es 2, 63; 2 Es 7, 65.
q Ex 20, 25; Dt 27, 5-8; Js 8, 31.
r cf. 2 Mc 2, 19.
s cp. 1, 23. — v. Ex 25, 31-37.
t Ex 30, 1-3; 37, 25.
u cp. 1, 23.— v. Ex 25, 23, 30; 37, 10.
v 2 Mc 10, 3.
x 2 Mc 1, 8.
y Ex 26, 31; 36, 35.
52-61] LL. in fr. 2 p. D. 2 Oct.
z cf. cp. 1, 62; 2 Mc 10, 5.
a v. cp. 1, 57.
b v. Ex 29, 38, 40; Nm 28, 4.
c v. vr. 47.
d cf. vr. 52.
e vr. 59; Jo 10, 22.
f cf. 1 Par 25, 6; 2 Par 5, 12.
g cf. cp. 13, 51.
h vr. 59; 2 Mc 1, 18; 2, 12, 16; 10, 5, 6.
i cf. 2 Par 29, 31.
j Ps 49, 14, 23; 106, 22.
l cf. cp. 1, 23.
57, 56, 58] R. in fr. 2 p. D. 1 Oct.
57, 56] v. 2 Mc 10, 38.
m cf. vr. 38.

n cp. 6, 7, 62.
o cf. cp. 1, 33.

maritanos impetere licuit eorumque idola destruere (5, *1-8*). *Porro a contributibus rogatus de auxilio, tum per Simonem fratrem* (*9-23*) *tum suo proprio marte accurrit et, duobus Timothei exercitibus debel-*

ad custodiendam [p]Bethsuram, ut haberet populus munitionem contra faciem [q]Idumaeae.

5 Et factum est, [a]ut audierunt gentes in circuitu quia [b]aedificatum est altare et sanctuarium sicut prius, iratae sunt valde 2 et cogitabant tollere genus Iacob, qui erant inter eos, et coeperunt occidere de populo et persequi. 3 Et [c]debellabat Iudas filios Esau in Idumaea et eos qui erant in [d]Acrabathane, quia [e]circumsedebant Israëlitas, et percussit eos plaga magna 4 et recordatus est [f]malitiam filiorum [g]Bean, qui erant populo in laqueum et in scandalum insidiantes ei in via. 5 Et conclusi sunt ab eo in turribus, et applicuit ad eos et anathematizavit eos et [h]incendit turres eorum igni cum omnibus qui in eis erant. 6 Et transivit ad [i]filios Ammon et invenit manum fortem et populum copiosum et [j]Timotheum ducem ipsorum: 7 et commisit cum eis proelia multa, et contriti sunt in conspectu eorum, et percussit eos 8 et cepit Gazer civitatem et filias eius et reversus est in Iudaeam.

9 Et congregatae sunt gentes, quae sunt in [k]Galaad adversus Israëlitas, qui erant in finibus eorum, ut tollerent eos. Et fugerunt in Datheman munitionem 10 et miserunt litteras ad Iudam et fratres eius dicentes: Congregatae sunt adversum nos gentes per circuitum, ut nos auferant, 11 et parant venire et occupare munitionem, in quam confugimus, et Timotheus est dux exercitus eorum; 12 nunc ergo veni et eripe nos de manibus eorum, quia cecidit multitudo de nobis, 13 et omnes fratres nostri, qui erant in locis [l]Tubin, interfecti sunt, et captivas duxerunt uxores eorum et natos et spolia et peremerunt illic fere mille viros. 14 Et [m]adhuc epistulae legebantur, et ecce alii nuntii venerunt de [n]Galilaea conscissis tunicis nuntiantes secundum verba haec, 15 dicentes convenisse adversum se a [o]Ptolemaida et [p]Tyro et Sidone, et: Repleta est omnis [q]Galilaea alienigenis, ut nos consumant.

16 Ut audivit autem Iudas et populus sermones istos, [r]convenit ecclesia magna cogitare quid facerent fratribus suis, qui in tribulatione erant et expugnabantur ab eis. 17 Dixitque Iudas [s]Simoni fratri suo: Elige tibi viros et vade et libera fratres tuos in Galilaea; ego autem et frater meus [t]Ionathas ibimus in [u]Galaaditim. 18 Et reliquit [v]Iosephum filium Zachariae et Azariam duces populi cum residuo exercitu in Iudaea ad custodiam. 19 Et praecepit illis dicens: Praeestote populo huic et nolite [w]bellum committere adversum gentes, donec revertamur. 20 Et partiti sunt Simoni viri tria milia, ut iret in Galilaeam, Iudae autem octo milia in Galaaditim.

21 Et abiit Simon in Galilaeam et commisit proelia multa cum gentibus, et contritae sunt gentes a facie eius, et persecutus est eos usque ad portam 22 Ptolemaidis, et ceciderunt de gentibus fere tria milia virorum, et accepit spolia eorum 23 et [x]adsumpsit eos qui erant in Galilaea et in [y]Arbatis cum uxoribus et natis et omnibus, quae erant illis, et adduxit in Iudaeam cum laetitia magna.

24 Et Iudas Machabaeus et Ionathas frater eius [z]transierunt Iordanem et abierunt viam trium dierum per desertum. 25 Et occurrerunt eis [a]Nabuthei et susceperunt eos pacifice et narraverunt eis omnia quae acciderant fratribus eorum in Galaaditide, 26 et quia multi ex eis comprehensi sunt in Barasa et [b]Bosor et in Alimis et in [c]Casphor et [d]Mageth et [e]Carnaim: hae omnes civitates munitae et magnae. 27 Sed et in ceteris civitatibus Galaaditidis tenentur comprehensi. Et in crastinum constituerunt admovere exercitum civitatibus his et comprehendere et tollere eos in una die. 28 Et convertit Iudas et exercitus eius viam in desertum Bosor repente et occupavit civitatem et occidit omnem masculum in ore gladii et accepit omnia spolia eorum et succendit eam igni. 29 Et surrexerunt inde nocte et ibant usque ad [f]munitionem. 30 Et factum est, diluculo cum elevassent oculos suos, ecce populus multus, cuius non erat numerus, portantes scalas et machinas, ut comprehenderent munitionem et expugnarent eos. 31 Et vidit Iudas quia coepit bellum, et clamor belli ascendit ad caelum sicut tuba, et clamor magnus de civitate; 32 et dixit exercitui suo: [g]Pugnate hodie pro fratribus ve-

p cp. 6, 7, 26; 9, 52; 10, 14. — cf. Js 15, 58; 2 Par 11, 7.
q vr. 15; Mr 3, 8.
1-13] *LL. in fr. 3 p. D. 2 Oct.*
1-13] 2 Mc 10, 15-38; 12, 3-46.
a cf. 2 Es 6, 1.
b cp. 4, 47.
c vr. 65. — cf. Gn 27, 37. — v. 2 Mc 10, 15-17.
d Nm 34, 4; Js 15, 3; Jd 1, 36.
e Ez 35, 5-10.
f v. 2 Mc 10, 18-23.
g Nm 32, 3 (?).
h vr. 65; cp. 3, 5. — cf. Jd 9, 49.
i cf. 2 Mc 4, 26. — v. Dt 3, 11; 23, 3 etc.
j vr. 12, 37; 2 Mc 12, 2.
k vr. 25, 27; cp. 13, 22; Gn 31, 47; Dt 34, 1.
l (Jd 11, 3, 5; 2 Rg 10, 6). — cf. 2 Mc 12, 17.
m cf. Jb 1, 14, 16.
n cf. cp. 13, 45; Js 7, 6.
o v.r 22, 55; cp. 10, 1, 39, 56; 11, 22, 24 etc.
p Jr 47, 4; Zc 9, 2.
q Is 9, 1; Mt 4, 15.
r cf. 1 Rg 7, 5.
17] *R. in fr. 2 p. D. 1 Oct.*
s cp. 2, 3, 65.
t cp. 2, 5; 2 Mc 8, 22.
u v. vr. 9.
v vr. 56, 60.
w cf. vr. 57, 61.
x cf. vr. 45.
y 2 Rg 23, 31.
z cf. vr. 52.
a cp. 9, 35. — cf. Gn 25, 13; Is 60, 7.
b (cf. Dt 4, 43; Is 34, 6; 63, 1).
c cf. vr. 36; 2 Mc 12, 13.
d vr. 36.
e vr. 43, 44; Gn 14, 5; 2 Mc 12, 21, 26.
f vr. 9.
g cp. 3, 43. — cf. 2 Rg 10, 12; 2 Es 4, 14.

latis (24-44), eos servat atque incolumes in Iudaeam secum adducit (45-54). Interea tamen qui Ierusalem remanserant et contra Iuda mandatum Iamniam adgressi erant, profligantur (55-62); Antiochus vero

stris. 33 Et venit [h]tribus ordinibus post eos, et [i]exclamaverunt tubis et clamaverunt in oratione. 34 Et cognoverunt castra [j]Timothei quia Machabaeus est et refugerunt a facie eius, et percusserunt eos plaga magna, et ceciderunt ex eis in die illa fere octo milia virorum. 35 Et divertit Iudas in [l]Maspha et expugnavit et cepit eam et occidit omnem masculum eius et sumpsit spolia eius et succendit eam igni. 36 Inde perrexit et cepit [m]Casbon et [d]Mageth et [b]Bosor et reliquas civitates Galaaditidis.

37 Post haec autem verba congregavit Timotheus exercitum alium et castra posuit contra Raphon trans torrentem. 30 Et misit Iudas speculari exercitum, et renuntiaverunt ei dicentes: Quia convenerunt ad eum omnes gentes, quae in circuitu nostro sunt, exercitus multus nimis, 39 et [n]Arabas conduxerunt in auxilium sibi et castra posuerunt trans torrentem parati ad te venire in proelium. Et abiit Iudas obviam illis. 40 Et ait Timotheus principibus exercitus sui: Cum appropinquaverit Iudas et exercitus eius ad torrentem aquae, [o]si transierit ad nos prior, non poterimus sustinere eum, quia potens poterit adversum nos; 41 si vero timuerit transire et posuerit castra extra flumen, transfretemus ad eos et poterimus adversus illum. 42 Ut autem appropinquavit Iudas ad torrentem aquae, [p]statuit scribas populi secus torrentem et mandavit eis dicens: [q]Neminem hominum reliqueritis, sed veniant omnes in proelium. 43 Et transfretavit ad illos prior, et omnis populus post eum, et [r]contritae sunt omnes gentes a facie eorum et proiecerunt arma sua et fugerunt ad fanum, quod erat in Carnaim, 44 et [s]occupavit ipsam civitatem et [t]fanum succendit igni cum omnibus qui erant in ipso; et oppressa est Carmain et non potuit sustinere contra faciem Iudae.

45 Et [u]congregavit Iudas universos Israëlitas, qui erant in Galaaditide, a minimo usque ad maximum et uxores eorum et natos et exercitum magnum valde, ut venirent in terram Iuda, 46 et venerunt usque [v]Ephron. Et haec civitas magna in ingressu posita, munita valde, et non erat declinare ab ea dextera vel sinistra, sed per mediam iter erat. 47 Et incluserunt se, qui erant in civitate, et obstruxerunt portas lapidibus. Et [w]misit ad eos Iudas verbis pacificis 48 dicens: [x]Transeamus per terram vestram, ut eamus in terram nostram, et nemo vobis nocebit: tantum pedibus transibimus. Et nolebant eis aperire. 49 Et praecepit Iudas praedicare in castris, ut applicarent unusquisque in quo erat loco; 50 et applicuerunt se viri virtutis, et [y]oppugnavit civitatem illam tota die et tota nocte, et tradita est civitas in manu eius, 51 et peremerunt omnem masculum in ore gladii, et eradicavit eam et accepit spolia eius et transivit per totam civitatem super interfectos. 52 Et [z]transgressi sunt Iordanem in campo magno contra faciem [a]Bethsan. 53 Et erat Iudas congregans extremos et exortabatur populum per totam viam, donec venirent in terram Iuda. 54 Et [b]ascenderunt in montem Sion cum laetitia et gaudio et obtulerunt holocausta, quod nemo ex eis cecidisset, donec reverterentur in pace.

55 Et in diebus, [c]quibus erat Iudas et Ionathas in terra Galaad, et [d]Simon frater eius in Galilaea contra faciem [e]Ptolemaidis, 56 audivit [f]Iosephus Zachariae filius et Azarias princeps virtutis res bene gestas et proelia, quae facta sunt, 57 et [g]dixit: Faciamus et ipsi nobis nomen et eamus pugnare adversus gentes, quae in circuitu nostro sunt. 58 Et praecepit his qui erant in exercitu suo, et abierunt [h]Iamniam. 59 Et [i]exivit Gorgias de civitate et viri eius obviam illis in pugnam, 60 et fugati sunt [j]Iosephus et Azarias usque in fines Iudaeae, et ceciderunt illo die de populo Israël ad duo milia viri, et facta est fuga magna in populo, 61 quia non audierunt Iudam et fratres eius existimantes fortiter se facturos. 62 Ipsi autem non erant de semine virorum illorum per quos salus facta est in Israël.

63 Et viri Iuda magnificati sunt valde in conspectu omnis Israël et gentium omnium, ubi audiebatur nomen eorum. 64 Et convenerunt ad eos fauste acclamantes.

65 Et exivit Iudas et fratres eius, et [l]expugnabant filios Esau in terra, quae ad austrum est, et percussit [m]Chebron et filias eius et

h cf. Jd 7, 16; 9, 43; 1 Rg 11, 11 etc.
i v. cp. 3, 54.
j vr. 6, 11. — cf. 2 Mc 12, 20, 25.
k Jd 10, 17; 11, 11, 29.
l cf. vr. 26.
m Js 19, 38 (?); Mt 15, 39 (?).
n 2 Mc 5, 8; 12, 10. — cf. cp. 11, 16.
o cf. 1 Rg 14, 8, 10.
p cf. Js 1, 10; 3, 2; 2 Par 26, 11.
q cf. Dt 20, 5-8; 24, 5.
r 2 Mc 12, 22.
s cf. 2 Mc 12, 21, 26.
t cf. Jd 9, 46-49.
u cf. vr. 23.
v 2 Mc 12, 27.
w cf. Dt 20, 10-14.
x cf. Nm 20, 19, 20; Dt 2, 26-28.
y cf. 2 Mc 12, 28.
z cf. vr. 24.
a cp. 12, 40, 41; Js 17, 11; 1 Rg 31, 10, 12. — cf. 2 Mc 12, 29 30.
b cp. 4, 37. — cf. 2 Mc 12, 31.
c v. vr. 24-53.
55-67] LL. in fr. 4 p. D. 2 Oct.
d v. vr. 21-23.
e v. vr. 15.
f vr. 18.
g cf. Nm 14, 39-45.
h v. cp. 4, 15.
i cp. 4, 1, 2.
j vr. 19.
k vr. 67.
l vr. 3. — cf. 2 Mc 12, 32, 33.
m cf. Js 21, 11.

maerens ob res in Perside et in Iudaea infeliciter gestas atque tardius iniquitatum suarum paenitens turpiter moritur (6, 1-16).

B) Regnantibus Eupatore et Demetrio (6, 17-9, 22). *Eupator, qui a praesidio is-*

[n]turres succendit igni in circuitu [66] et movit castra, ut iret in [o]terram alienigenarum, et perambulabat Samariam. [67] In die illa ceciderunt sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum sine consilio exeunt in proelium. [68] Et declinavit Iudas in [p]Azotum in terram alienigenarum et diruit aras eorum et sculptilia deorum ipsorum succendit igni et cepit spolia civitatum et reversus est in terram Iuda.

6 Et [a]rex Antiochus perambulabat superiores regiones et audivit esse civitatem Elymaidem in [b]Perside nobilissimam et copiosam in argento et auro [2] templumque in ea locuples valde, et illic velamina aurea et loricae et scuta, quae reliquit [c]Alexander Philippi rex macedo, qui regnavit primus in Graecia. [3] Et venit et quaerebat capere civitatem et depraedari eam et non potuit, quoniam innotuit sermo his qui erant in civitate, [4] et insurrexerunt in proelium, et fugit inde et abiit cum tristitia magna et reversus est in Babyloniam. [5] Et venit qui nuntiaret eo in Perside quia fugata sunt castra, quae erant in terra Iuda, [6] et quia abiit [d]Lysias cum virtute forti in primis et fugatus est a facie Iudaeorum, et invaluerunt armis et viribus et spoliis multis, quae ceperunt de castris quae exciderunt, [7] et [e]quia diruerunt [f]abominationem, quam aedificaverat super altare, quod erat in Ierusalem, et sanctificationem sicut prius [g]circumdederunt muris excelsis, sed et [h]Bethsuram civitatem suam. [8] Et factum est, ut audivit rex sermones istos, expavit et commotus est valde et decidit in lectum et incidit in languorem prae tristitia, quia non factum est ei [i]sicut cogitabat. [9] Et erat illic per dies multos, quia renovata est in eo tristitia magna et arbitratus est se mori [10] et vocavit omnes [j]amicos suos et dixit illis: Recessit somnus ab oculis meis, et concidi et corrui corde prae sollicitudine [11] et dixi in corde meo: In quantam tribulationem deveni et in [k]quos fluctus tristitiae, in qua nunc sum, qui iucundus eram et dilectus in potestate mea! [12] Nunc vero reminiscor [l]malorum, quae feci in Ierusalem, unde et [m]abstuli omnia spolia aurea et argentea, quae erant in ea, et [n]misi auferre habitantes Iudaeam sine causa. [13] Cognovi ergo quia propterea invenerunt me mala ista, et ecce pereo tristitia magna in terra aliena. [14] Et vocavit [o]Philippum unum de amicis suis et praeposuit eum super universum regnum suum [15] et dedit ei [p]diadema et stolam suam et [q]anulum, ut adduceret Antiochum filium suum et nutriret eum et regnaret. [16] Et [r]mortuus est illic Antiochus rex [s]anno centesimo quadragesimonono.

[17] Et cognovit Lysias, quoniam mortuus est rex, et constituit regnare Antiochum filium eius, [t]quem nutrivit adulescentem, et vocavit nomen eius [u]Eupator. [18] Et hi, [v]qui erant in arce, concluserant Israël in circuitu sanctorum et quaerebant eis mala semper et firmamentum gentium. [19] Et cogitavit Iudas disperdere eos et convocavit universum populum, ut obsiderent eos. [20] Et convenerunt simul et obsederunt eos [x]anno centesimo quinquagesimo et fecerunt [y]balistas et machinas. [21] Et exierunt quidam ex eis qui obsidebantur, et adiunxerunt se illis [z]aliqui impii ex Israël, [22] et abierunt ad regem et dixerunt: Quousque non facis iudicium et vindicas fratres nostros? [23] [a]Nos decrevimus servire patri tuo et ambulare in praeceptis eius et obsequi [b]edictis eius, [24] et filii populi nostri propter hoc alienabant se a nobis, et [c]quicumque inveniebantur ex nobis interficiebantur, et hereditates nostrae diripiebantur. [25] Et non ad nos tantum extenderunt manum, sed et in omnes fines nostros, [26] et ecce applicuerunt hodie ad arcem Ierusalem occupare eam et munitionem Bethsuram munierunt [27] et, nisi praeveneris eos velocius, maiora quam haec facient, et non poteris obtinere eos.

[28] Et [d]iratus est rex, ut haec audivit, et convocavit omnes amicos suos et principes exercitus sui et eos qui super equites erant; [29] sed et de regnis aliis et de [e]insulis maritimis venerunt ad eum exercitus conducticii. [30] Et [f]erat numerus exercitus eius centum milia peditum et viginti milia equitum, et [g]elephanti triginta duo docti ad proelium. [31] Et venerunt per Idumaeam et [h]applicuerunt ad [i]Bethsuram et pugnaverunt dies multos et fecerunt machinas, et

n cf. vr. 5; cp. 3, 5.
o cp. 3, 41; 4, 22.

p v. cp. 4, 15.

a cf. cp. 3, 31, 37; 2 Mc 1, 13. 14.
1-13] *LL. in fr. 5 p. D. 2 Oct.*
1-16] cf. 2 Mc 9, 1-29.
b vr. 56; cp. 3, 31; 14, 2; 2 Mc 1, 12.
c cp. 1, 1.

d v. cp. 3, 38-4, 35.

e v. cp. 4, 36-60.
f cf. cp. 1, 57.
g cf. vr. 62; cp. 4, 60.
h vr. 26, 31. — v. cp. 4, 61.

i cp. 4, 27. — cf. cp. 3, 34.

j v. cp. 2, 18.

k cf. Ps 17, 5; 41, 8; Jn 2, 4.

l cf. cp. 1, 39.
m v. cp. 1, 23-25.
n cp. 1, 60-64; 3, 35.
14, 15] *Gr. in fs. BMV. reg. SS. omn.*
o vr. 55, 63; 2 Mc 9, 29; 13, 23.
p cp. 1, 10; 8, 14.
q cf. Gn 41, 42; Est 3, 10; 8. 2, 8, 10.
r cf. 2 Mc 1, 16; 9. 28; 10, 9. 17-63] 2 Mc 13, 1-26.
s cf. cp. 1, 11.
t cf. cp. 3, 32, 33.
u v. 2 Mc 10, 10.
v v. cp. 1, 35, 36.

x cf. 2 Mc 13, 1.
y vr. 51. — cf. Jr 32, 24; 33 4.
z cf. cp. 1, 12.
a v. cp. 1, 45.
b v. cp. 1, 43-53.
c cp. 2, 44; 3, 8.

d cp. 3, 27. — cf. 2 Mc 13, 9.

e cp. 11, 38; 14, 5; 15, 1.
f cf. 2 Mc 13, 2.
g v. cp. 1, 18.
h cf. 2 Mc 13, 19-22.
i vr. 26.

exierunt et succenderunt eas igni et pugnaverunt viriliter. 32 Et recessit Iudas ab arce et movit castra ad Bethzacharam contra castra regis. 33 Et surrexit rex ante lucem et concitavit exercitus in impetum contra viam Bethzacharam, et comparaverunt se exercitus in proelium et tubis cecinerunt, 34 et elephantis ostenderunt sanguinem uvae et [l]mori ad acuendos eos in proelium 35 et diviserunt bestias per legiones, et adstiterunt singulis elephantis mille viri in loricis concatenatis, et galeae aereae in capitibus eorum, et quingenti equites ordinati unicuique bestiae electi erant. 36 Hi ante tempus, ubicumque erat bestia, ibi erant et, quocumque ibat, ibant et non discedebant ab ea; 37 sed et turres ligneae super eos firmae protegentes super singulas bestias, et super eas machinae, et super singulas viri virtutis trigintaduo, qui pugnabant desuper, et Indus magister bestiae. 38 Et residuum equitatum hinc et inde statuit in duas partes, tubis exercitum commovere et perurgere constipatos in [m]legionibus eius. 39 Et, ut refulsit sol in [n]clipeos aureos et aereos, resplenduerunt sicut lampades ignis; 40 et distincta est pars exercitus regis per montes excelsos, et alia per loca humilia, et ibant caute et ordinate; 41 et commovebantur omnes inhabitantes terram a voce multitudinis et incessu turbae et collisione armorum; erat enim exercitus magnus valde et fortis. 42 Et appropiavit Iudas et exercitus eius in proelium, et ceciderunt de exercitu regis sescenti viri, 43 et vidit [o]Eleazar filius Saura unam de bestiis loricatam loricis regis, et erat eminens super ceteras bestias, et visum est ei quod in ea esset rex; 44 et [p]dedit se, ut liberaret populum suum et [q]adquireret sibi nomen aeternum, 45 et cucurrit ad eam audacter in medio legionis interficiens a dextris et a sinistris, et cadebant ab eo huc atque illuc, 46 et ivit sub pedes [r]elephantis et supposuit se ei et occidit eum, et cecidit in terram super ipsum, et mortuus est illic. 47 Et videntes virtutem regis et impetum exercitus eius diverterunt se ab eis.

48 Castra autem regis ascenderunt contra eos in Ierusalem et applicuerunt castra regis ad Iudaeam et montem Sion. 49 Et [s]fecit pacem cum his qui erant in [t]Bethsura, et exierunt de civitate, quia non erant eis ibi alimenta conclusis, quia sabbata erant terrae. 50 Et comprehendit rex Bethsuram et constituit illic custodiam servare eam 51 et convertit castra ad locum sanctificationis dies multos et statuit illic [u]balistas et machinas et ignis iacula et tormenta ad lapides iactandos et spicula et scorpios ad mittendas sagittas et fundibula. 52 Fecerunt autem et ipsi machinas adversus machinas eorum et pugnaverunt dies multos. 53 Escae autem non erant in civitate, [v]eo quod septimus annus esset, et [w]qui remanserant in Iudaea de gentibus consumpserant reliquias eorum, quae sepositae fuerant, 54 et remanserunt in sanctis viri pauci, quoniam obtinuerat eos fames, et dispersi sunt unusquisque in locum suum.

55 Et audivit [x]Lysias, quod [y]Philippus quem constituerat rex Antiochus, cum adhuc viveret, ut nutriret Antiochum filium suum et regnaret, 56 reversus esset a [z]Perside et [a]Media, et exercitus qui abierat cum ipso, et quia quaerebat suscipere regni negotia. 57 Festinavit ire et dicere ad regem et duces exercitus: Deficimus cotidie, et esca nobis modica est, et locus quem obsidemus est munitus, et incumbit nobis ordinare de regno. 58 Nunc itaque [b]demus dextras hominibus istis et faciamus cum illis pacem et cum omni gente eorum 59 et constituamus illis, [c]ut ambulent in legitimis suis sicut prius propter legitima enim ipsorum, quae despeximus, irati sunt et fecerunt omnia haec. 60 Et [d]placuit sermo in conspectu regis et principum, et misit ad eos pacem facere, et receperunt illam; 61 et iuravit illis rex et principes, et exierunt de munitione. 62 Et intravit rex montem Sion et vidit munitionem loci et [e]rupit citius iuramentum, quod iuravit, et mandavit [f]destruere murum in gyro 63 et discessit festinanter et [g]reversus est Antiochiam et invenit [h]Philippum dominantem civitati et pugnavit adversus eum et occupavit civitatem.

7 Anno centesimo quinquagesimoprimo exiit [a]Demetrius Seleuci filius ab urbe [b]Roma et ascendit cum paucis viris in [c]civitatem maritimam et regnavit illic. 2 Et factum est, ut ingressus est domum

j Gn 49, 11; Dt 32, 14; Ecli 50, 10.
l Ps 77, 47; Lc 17, 6.

m cf. cp. 10, 8.
39] Ant. in sb. a. D. 2 Oct.
39-42] R. in D. 1 Oct.
n cf. 3 Rg 10, 16.

o (cp. 2, 5).

44] Ant. in fs. ss. Nom. J.
p cf. Gal 1, 4; 1 Tm 2, 6; Tt 2, 14.
q cf. cp. 2, 51.

r vr. 30.

s cf. 2 Mc 13, 22.
t cf. vr. 53; 2 Par 36, 21. — v. Ex 23, 10, 11; Lv 25, 2-7.

u vr. 20.

v cf. vr. 49.
w cp. 5, 23, 45.

x vr. 6, 17.
y v. vr. 14.
z v. vr. 1.
a cp. 14, 1.

b cp. 11, 50, 62, 66; 2 Mc 11, 26.
c cf. 2 Mc 11, 24.

d v. 2 Mc 13, 22-24.

e cf. 2 Mc 15, 10.
f cf. vr. 7; cp. 4, 60; 10, 11.
g cf. 2 Mc 13, 26.
h v. cp. 3, 37.
1-17] LL. in fr. 6 p. D. 2 Oct.
1-4] 2 Mc 14, 1, 2.
a cp. 9, 1; 10, 50.
b cp. 1, 11. — cf. cp. 8, 1; 2 Mc 11, 34.
c cf. 2 Mc 14, 1.

pacem (55-63), quae nec ab eo nec praesertim a Demetrio ipsius regni usurpatore servata est (7, 1-7). Etenim is Bacchidem ducem exercitus et nefarium Alcimum summum sacerdotem constituit et, ut populum

regni patrum suorum, comprehendit exercitus Antiochum et [d]Lysiam, ut adducerent eos ad eum. 3 Et res ei innotuit et ait: Nolite mihi [e]ostendere faciem eorum, 4 et occidit eos exercitus, et sedit Demetrius super sedem regni sui. 5 Et venerunt ad eum [f]viri iniqui et impii ex Israël, et [g]Alcimus dux eorum, qui volebat fieri sacerdos, 6 et accusaverunt populum apud regem dicentes: Perdidit Iudas et fratres eius omnes amicos tuos et nos dispersit de terra nostra. 7 Nunc ergo mitte virum, cui credis, ut eat et videat exterminium omne, quod fecit nobis et regionibus regis, et puniat omnes amicos eius et adiutores eorum.

8 Et elegit rex ex [h]amicis suis [i]Bacchidem, qui dominabatur [j]trans flumen, magnum in regno et fidelem regi. 9 Et misit eum ut videret exterminium, quod fecit Iudas, sed et Alcimum impium [k]constituit in sacerdotium et mandavit ei facere ultionem in filios Israël. 10 Et surrexerunt et venerunt cum exercitu magno in terram Iuda et miserunt nuntios, et locuti sunt ad Iudam et ad fratres eius verbis pacificis in dolo. 11 Et non intenderunt sermonibus eorum, viderunt enim quia venerunt cum exercitu magno. 12 Et convenerunt ad Alcimum et Bacchidem congregatio [l]scribarum requirere quae iusta sunt, 13 et primi, [m]Assidaei, qui erant in filiis Israël, et exquirebant ab eis pacem. 14 Dixerunt enim: [n]Homo sacerdos de semine Aaron venit; non decipiet nos. 15 Et locutus est cum eis verba pacifica et iuravit illis dicens: Non inferemus vobis malum neque amicis vestris. 16 Et crediderunt ei, et comprehendit ex eis sexaginta viros et occidit eos in una die, secundum verbum quod scriptum est:

17 [o]Carnes sanctorum tuorum et sanguinem ipsorum
effuderunt in circuitu Ierusalem, et non erat qui sepeliret.

18 Et [p]incubuit timor et tremor in omnem populum, quia dixerunt: Non est veritas et iudicium in eis, transgressi sunt enim constitutum et iusiurandum quod iuraverunt. 19 Et movit Bacchides castra ab Ierusalem et applicuit in Bethzecha et misit et comprehendit multos ex eis qui a se effugerant, et quosdam de populo mactavit et in [q]puteum magnum proiecit.

20 Et commisit regionem Alcimo et reliquit cum eo auxilium in adiutorium ipsi et abiit Bacchides ad regem. 21 Et satis agebat Alcimus pro principatu sacerdotii sui; 22 et convenerunt ad eum omnes [r]qui perturbabant populum suum, et obtinuerunt terram Iuda et fecerunt plagam magnam in Israël. 23 Et vidit Iudas omnia mala, quae fecit Alcimus et qui cum eo erant filiis Israël multo plus quam gentes, 24 et exiit in omnes fines Iudaeae in circuitu et fecit vindictam in viros desertores, et cessaverunt ultra exire in regionem. 25 Vidit autem Alcimus quod praevaluit Iudas et qui cum eo erant, et cognovit quia non potest sustinere eos et regressus est ad regem et accusavit eos multis criminibus.

26 Et misit rex [s]Nicanorem unum ex principibus suis nobilioribus, qui erat inimicitias exercens contra Israël, et mandavit ei evertere populum. 27 Et venit Nicanor in Ierusalem cum exercitu magno et misit ad Iudam et ad fratres eius verbis pacificis cum dolo 28 dicens: Non sit pugna inter me et vos: veniam cum viris paucis, ut videam facies vestras cum pace. 29 Et venit ad Iudam, et salutaverunt se invicem pacifice, et hostes parati erant rapere Iudam. 30 Et innotuit sermo Iudae, quoniam cum dolo venerat ad eum, et conterritus est ab eo, et amplius noluit videre faciem eius. 31 Et cognovit Nicanor quoniam denudatum est consilium eius et exivit obviam Iudae in pugnam iuxta Capharsalama. 32 Et ceciderunt de Nicanoris exercitu fere quinque milia viri, et fugerunt in [t]civitatem David.

33 Et post haec verba ascendit Nicanor in montem Sion, et exierunt de sacerdotibus populi salutare eum in pace et demonstrare ei holocautomata quae offerebantur [u]pro rege. 34 Et irridens sprevit eos et polluit et locutus est superbe 35 et iuravit cum ira dicens: Nisi traditus fuerit Iudas et exercitus eius in manus meas, continuo, cum regressus fuero in pace, [v]succendam domum istam, et exiit cum ira magna. 36 Et intraverunt sacerdotes et [w]steterunt ante faciem altaris et templi et flentes dixerunt: 37 Tu, Domine, [x]elegisti domum istam

d v. cp. 3, 32.
e cf. Est 7, 8.
5-25] 2 Mc 14, 3-14.
f cp. 1, 12; 6, 21; 9, 23.
g vr. 29; cp. 9, 1, 54-57.
h v. cp. 2, 18.
i cp. 9, 1, 25, 43, 57, 68; 2 Mc 8, 30.
j v. Gn 15, 19.
k cf. vr. 21.
l cp. 5, 42. — cf. 1 Es 7, 6, 11; 2 Es 8, 4; Ecli 10, 5; 38, 25.
m cp. 2 42; 2 Mc 14, 6.
n cf. 2 Mc 14, 7.
o Ps 78, 2, 3.
p cf. Gn 9, 2. — v. Dt 2, 25.
q cf. Jr 41, 7, 9.
r cf. Gal 5, 10.
26-50] 2 Mc 14, 12-15, 40.
s v. cp. 3, 38.
t cp. 1, 35.
u cf. 1 Es 6, 10; Jr 29, 7; Bar 1, 11-13; 1 Tm 2, 2.
v.v. vr. 42.
w cf. Jl 2, 17.
x 3 Rg 9, 3. — v. Dt 12, 5.
37] *v. 2 Mc 14, 35, 39.*

vexarent, in Iudaeam misit (8-24). Nicanorem quoque Alcimo in auxilium datum Iuda profligat (25-32) atque eum in templum blasphemantem (33-38) occidit (39-50). Tandem, postquam cum Romanis, quorum

ad invocandum nomem tuum in ea, ut esset [y]domus orationis et obsecrationis populo tuo. 38 Fac vindictam in homine isto et exercitu eius, et cadant in gladio. [z]Memento blasphemias eorum et ne dederis eis ut permaneant.

39 Et exiit Nicanor ab Ierusalem et castra applicuit ad [a]Bethoron, et occurrit illi exercitus Syriae. 40 Et Iudas applicuit in [b]Adarsa cum tribus milibus viris et oravit Iudas et dixit: 41 [c]Qui missi erant a rege Sennacherib, Domine, quia blasphemaverunt te, exiit angelus et [d]percussit ex eis centum octogintaquinque milia. 42 Sic contere exercitum istum in conspectu nostro hodie, et sciant ceteri quia male locutus est super sancta tua, et iudica illum secundum malitiam illius. 43 Et commiserunt exercitus proelium tertiadecima die mensis [e]adar, et contrita sunt castra Nicanoris, et [f]cecidit ipse primus in proelio. 44 Ut autem vidit exercitus eius quia cecidisset Nicanor, proiecerunt arma sua et fugerunt; 45 et persecuti sunt eos viam unius diei ab [g]Adazer usquequo veniatur in [h]Gazara et tubis cecinerunt post eos cum significationibus. 46 Et exierunt de omnibus castellis Iudaeae in circuitu et [i]ventilabant eos cornibus et convertebantur iterum ad eos et ceciderunt omnes gladio, et non est relictus ex eis nec unus, 47 et acceperunt spolia eorum in praedam et [j]caput Nicanoris amputaverunt et dexteram eius, [l]quam extenderat superbe, et attulerunt et [m]suspenderunt contra Ierusalem. 48 Et laetatus est populus valde, et egerunt diem illam in laetitia magna. 49 Et [n]constituit agi omnibus annis diem istam [o]tertiadecima die mensis adar. 50 Et [p]siluit terra Iuda dies paucos.

8 Et audivit Iudas nomen [a]Romanorum, quia sunt potentes viribus et adquiescunt ad omnia quae postulantur ab eis, et quicumque accesserunt ad eos statuerunt cum eis amicitias, et quia sunt potentes viribus. 2 Et audierunt proelia eorum et virtutes bonas, quas fecerunt in [b]Galatia, quia obtinuerunt eos et duxerunt sub tributum, 3 et quanta fecerunt in regione Hispaniae, et quod in potestatem redegerunt metalla argenti et auri, quae illic sunt, et possederunt omnem locum consilio suo et potentia, 4 locaque, quae longe erant valde ab eis, et reges, qui supervenerant eis ab extremis terrae, contriverunt et percusserunt eos plaga magna; ceteri autem dant eis tributum omnibus annis; 5 et Philippum et Persen [c]Ceteorum regem et ceteros, qui adversum eos arma tulerant, contriverunt in bello et obtinuerunt eos, 6 et Antiochum magnum regem [d]Asiae, qui eis pugnam intulerat habens centum viginti elephantos et equitatum et currus et exercitum magnum valde, contritum ab eis; 7 et quia ceperunt eum vivum et statuerunt ei ut daret ipse et qui regnarent post ipsum tributum magnum et daret [e]obsides et constitutum; 8 et regionem Indorum et Medos et Lydos, de optimis regionibus eorum et acceptas eas ab eis, dederunt Eumeni regi; 39 et quia qui erant apud Helladam voluerunt ire et tollere eos et innotuit sermo his, 10 et miserunt ad eos ducem unum et pugnaverunt contra illos et ceciderunt ex eis multi et captivas duxerunt uxores eorum et filios et diripuerunt eos et terram eorum possederunt et destruxerunt muros eorum et in servitutem illos redegerunt usque in hunc diem, 11 et residua regna et insulas, quae aliquando restiterant illis, exterminaverunt et in potestatem redegerunt; 12 cum amicis autem suis et qui in ipsis requiem habebant conservaverunt amicitiam et obtinuerunt regna, quae erant proxima et quae erant longe, quia quicumque audiebant nomen eorum timebant eos; 13 quibus vero vellent auxilio esse ut regnarent regnabant, quos autem vellent regno deturbabant. Et exaltati sunt valde, 14 et in omnibus istis nemo portabat [f]diadema nec induebatur purpura, ut magnificaretur in ea; 15 et quia [g]curiam fecerunt sibi et cotidie consulebant trecentos viginti consilium agentes semper de multitudine, ut quae digna sunt gerant, 16 et committunt [h]uni homini magistratum suum per singulos annos dominari universae terrae suae, et omnes oboediunt uni, et non est invidia neque zelus inter eos.

17 Et elegit Iudas [i]Eupolemum filium Ioannis filii Iacob et [j]Iasonem filium Eleazari et misit eos Romam [l]constituere cum illis

y 3 Rg 8, 50; Mt 21, 13. — v. Is 56, 7.
z cf. 1 Rg 17, 45; 4 Rg 19, 16; 2 Mc 9, 28.

a cp. 3, 16.
b cf. vr. 45.
c Is 37, 36.

d 2 Mc 8, 19. — v. 4 Rg 19, 35.

e 1 Es 6, 15; Est 3, 7.
f cf. 2 Mc 15, 28.

g cf. vr. 40.
h cf. cp. 4, 15; 14, 34.
i Dt 33, 17; 3 Rg 22, 11.

j 2 Mc 15, 30. — cf. 1 Rg 31, 9, 10.
l vr. 35; 2 Mc 14, 33; 15, 32.
m 2 Mc 15, 35. — cf. Jdt 14, 7.
n cf. 2 Mc 15, 36, 37.
o cf. Est 9, 17.
p cp. 9, 57; 14, 4. — cf. Js 11, 23; Jd 3, 11.
1-4] 1 L. in sb. p. D. 2 Oct.
a 2 Mc 11, 34. — cf. cp. 7, 1.

b (cf. 2 Mc 8, 20).

c cp. 1, 1.

d cp. 11, 13; 12, 39; 13, 32, etc.

e cf. cp. 1, 11.

f cp. 1, 10.
g vr. 19; cp. 12, 3.

h cf. cp. 15, 16.

i 2 Mc 4, 11.
17-27] LL. 2 et3 ut s. vr. 1.
j cp. 12, 16.
l cf. Ex 34, 15; Is 30, 1-3.

fama ad se usque pervenerat (8, 1-16), datis (17-20) et acceptis litteris (21-32), foedus inivit, in bello contra Bacchidem et Alcimum, cum fugam arripere abhorreret (9, 1-10), succumbit atque a fratribus et po-

amicitiam et societatem [18] et, ut auferrent ab eis [m]iugum [n]Graecorum, quia viderunt quod in servitutem premerent regnum Israël. [19] Et abierunt Romam viam multam valde et introierunt curiam et dixerunt: [20] Iudas [o]Machabaeus et fratres eius et populus Iudaeorum miserunt nos ad vos statuere vobiscum societatem et conscribere nos [p]socios et amicos vestros. [21] Et placuit sermo in conspectu eorum. [22] Et hoc rescriptum est, quod rescripserunt in [q]tabulis aereis et miserunt in Ierusalem, ut esset apud eos ibi memoriale pacis et societatis: [23] Bene sit Romanis et genti Iudaeorum in mari et in terra in aeternum, gladiusque et hostis procul sit ab eis. [24] Quod si institerit bellum Romanis prius aut omnibus sociis eorum in omni dominatione eorum, [25] auxilium feret gens Iudaeorum, prout tempus dictaverit corde pleno; [26] et proeliantibus non dabunt neque subministrabunt triticum, arma, pecuniam, naves, sicut placuit Romanis; et custodient mandata eorum nihil ab eis accipientes. [27] Similiter autem et, si genti Iudaeorum prius acciderit bellum, adiuvabunt Romani ex animo, prout eis tempus permiserit, [28] et adiuvantibus non dabitur triticum, arma, pecunia, naves, sicut placuit Romanis, et custodient mandata eorum absque dolo. [29] Secundum haec verba constituerunt Romani populo Iudaeorum. [30] Quod si post haec verba hi aut illi addere aut demere ad haec aliquid voluerint, facient ex proposito suo; et quaecumque addiderint vel dempserint rata erunt. [31] Sed et de malis, quae [r]Demetrius rex fecit in eos, scripsimus ei dicentes: Quare gravasti iugum tuum super amicos nostros et socios Iudaeos? [32] Si ergo iterum adierint nos adversum te, faciemus illis iudicium et pugnabimus tecum mari terraque.

9 Interea, ut audivit [a]Demetrius quia [b]cecidit Nicanor et exercitus eius in proelio, apposuit [c]Bacchidem et [d]Alcimum rursum mittere in Iudaeam et dextrum cornu cum illis. [2] Et abierunt viam quae ducit in [e]Galgala et castra posuerunt in [f]Masaloth, quae est in Arbellis, et occupaverunt eam et peremerunt animas hominum multas. [3] In mense primo anni centesimi et quinquagesimisecundi applicuerunt exercitum ad Ierusalem, [4] et surrexerunt et abierunt in [g]Beream viginti milia virorum et duo milia equitum. [5] Et Iudas posuerat castra in [h]Laisa, et tria milia viri electi cum eo. [6] Et viderunt multitudinem exercitus, quia multi sunt, et timuerunt valde, et multi subtraxerunt se de castris et non remanserunt ex eis nisi octingenti viri. [7] Et vidit Iudas quod defluxit exercitus suus, et bellum perurgebat eum, et confractus est corde, quia non habebat tempus congregandi eos, et dissolutus est. [8] Et dixit his qui residui erant: Surgamus et eamus ad adversarios nostros, si poterimus pugnare adversus eos. [9] Et avertebant eum dicentes: Non poterimus, sed liberemus animas nostras modo et revertamur ad fratres nostros, et tunc pugnabimus adversus eos; nos autem pauci sumus. [10] Et ait Iudas: Absit istam rem facere, ut fugiamus ab eis: et, si appropiavit tempus nostrum, [i]moriamur in virtute propter fratres nostros et non inferamus crimen gloriae nostrae. [11] Et movit exercitus de castris, et steterunt illis obviam, et divisi sunt equites in duas partes, et fundibularii et sagittarii praeibant exercitum, et primi certaminis omnes potentes. [12] Bacchides autem erat in dextro cornu, et proximavit legio ex duabus partibus, et clamabant tubis. [13] [j]Exclamaverunt autem et hi qui erant ex parte Iudae, etiam ipsi, et commota est terra a voce exercituum, et commissum est proelium a mane usque ad vesperam. [14] Et vidit Iudas quod firmior est pars exercitus Bacchidis in dextris, et convenerunt cum ipso omnes constantes corde; [15] et contrita est dextera pars ab eis, et persecutus est eos usque ad montem Azoti. [16] Et qui in sinistro cornu erant viderunt quod contritum est dextrum cornu, et secuti sunt post Iudam et eos, qui cum ipso erant, a tergo, [17] et ingravatum est proelium, et ceciderunt vulnerati multi ex his et ex illis, [18] et Iudas cecidit, et ceteri fugerunt. [19] Et [l]Ionathas et Simon tulerunt Iudam fratrem suum et sepelierunt eum in sepulcro patrum suorum in civitate [m]Modin, [20] et [n]fleverunt eum omnis populus Israël planctu magno

m cf. vr. 31.
n cf. cp. 1, 1, 11.

o v. cp. 2, 4.

p vr. 31; cp. 14, 40; 15, 17.
q cp. 14, 18, 26, 28.

r vr. 1, 12.
s cf. cp. 7, 1, 26.

1-20] *LL. in D. 5 Oct.*
a v. cp. 7, 1, 26; 8, 31.
b cf. cp. 7, 43, 44.
c v. cp. 7, 8.
d vr. 54, 56, 57. — v. cp. 7, 5.
e Js 12, 23.
f Js 21, 30; 1 Par 6, 74 (?).

g Js 18, 25.

h Is 10, 30.

i cp. 2, 37. — cf. 2 Mc 7, 5.

j cf. cp. 3, 54.

l vr. 33; cp. 2, 3, 5; 10, 74; 15, 57, 59 etc.
m v. cp. 2, 1.
20, 21] *Ant. in sb. a. D. 3 Oct.*
n cf. cp. 13, 26.

et lugebant dies multos 21 et dixerunt: [o]Quomodo cecidit potens, qui salvum faciebat populum Israël!

22 Et [p]cetera verba bellorum Iudae et virtutum, quas fecit, et magnitudinis eius non sunt descripta, multa enim erant valde.

23 Et factum est, post obitum Iudae emerserunt [q]iniqui in omnibus finibus Israël, et exorti sunt omnes qui operabantur iniquitatem. 24 In diebus illis facta est fames magna valde, et tradidit se Bacchidi omnis regio eorum cum ipsis. 25 Et elegit Bacchides viros impios et constituit eos dominos regionis, 26 et exquirebant et perscrutabantur amicos Iudae et adducebant eos ad Bacchidem, et vindicabat in illos et illudebat. 27 Et facta est tribulatio magna in Israël, qualis non fuit ex die [r]qua non est visus propheta in Israël. 28 Et congregati sunt omnes [s]amici Iudae et dixerunt [t]Ionathae: 29 Ex quo frater tuus Iudas defunctus est, vir similis ei non est, qui exeat contra inimicos nostros, Bacchidem et eos qui inimici sunt gentis nostrae. 30 Nunc itaque te hodie elegimus esse pro eo nobis in principem et ducem ad bellandum bellum nostrum. 31 Et suscepit Ionathas tempore illo principatum et [u]surrexit loco Iudae fratris sui.

32 Et cognovit Bacchides et quaerebat eum occidere; 33 et cognovit Ionathas et Simon frater eius et omnes qui cum eo erant, et fugerunt in desertum [v]Thecuae et consederunt ad aquam lacus Asphar; 34 et cognovit Bacchides et [x]die sabbatorum venit ipse et omnis exercitus eius trans Iordanem. 35 Et Ionathas misit fratrem suum ducem populi et rogavit [y]Nabuthaeos amicos suos, ut commodarent illis apparatum suum, qui erat copiosus. 36 Et exierunt filii Iambri ex [z]Madaba et comprehenderunt [a]Ioannem et omnia quae habebat et abierunt habentes ea. 37 Post haec verba renuntiatum est Ionathae et Simoni fratri eius, quia filii Iambri faciunt nuptias magnas et ducunt sponsam ex Madaba filiam unius de magnis principibus Chanaan cum ambitione magna. 38 Et recordati sunt sanguinis Ioannis fratris sui et ascenderunt et absconderunt se sub tegumento montis 39 et elevaverunt oculos suos et viderunt, et ecce tumultus et apparatus multus, et sponsus processit et amici eius et fratres eius obviam illis cum tympanis et musicis et armis multis; 40 et [b]surrexerunt ad eos ex insidiis et occiderunt eos, et ceciderunt vulnerati multi et residui fugerunt in montes, et acceperunt omnia spolia eorum, 41 et conversae sunt nuptiae in luctum, et vox musicorum ipsorum in lamentum. 42 Et vindicaverunt vindictam sanguinis fratris sui et reversi sunt ad [c]ripam Iordanis.

43 Et audivit [d]Bacchides et venit die sabbatorum usque ad oram Iordanis in virtute magna. 44 Et dixit ad suos Ionathas: [e]Surgamus et pugnemus contra inimicos nostros, non est enim hodie sicut heri et nudiustertius; 45 ecce enim bellum ex adverso, aqua vero Iordanis hinc et inde, et ripae et paludes et saltus, et non est locus divertendi. 46 Nunc ergo [f]clamate in caelum, ut liberemini de manu inimicorum vestrorum. Et commissum est bellum. 47 Et extendit Ionathas manum suam percutere Bacchidem et divertit ab eo retro, 48 et dissiliit Ionathas, et qui cum eo erant, in Iordanem, et transnataverunt ad eos Iordanem. 49 Et ceciderunt de parte Bacchidis die illa mille viri.

Et reversi sunt in Ierusalem 50 et aedificaverunt civitates munitas in Iudaea, munitionem quae erat in [g]Iericho et in [h]Ammaum et in [i]Bethoron et in [j]Bethel et [l]Thamnata et [m]Phara et [n]Thopo muris excelsis et [o]portis et seris, 51 et posuit custodiam in eis, ut inimicitias exercerent in Israël; 52 et munivit civitatem [p]Bethsuram et [q]Gazaram et [r]arcem et posuit in eis auxilia et apparatum escarum 53 et accepit filios principum regionis obsides et [s]posuit eos in arce in Ierusalem in custodiam.

54 Et anno centesimo quinquagesimotertio, mense secundo praecepit [t]Alcimus destrui [u]muros domus sanctae interioris et destrui [v]opera prophetarum: et coepit destruere. 55 In tempore illo percussus est Alcimus, et impedita sunt opera illius, et occlusum est os eius, et dissolutus est paralysi nec ultra potuit loqui verbum et

o cf. 2 Rg 1, 19, 25, 27.

p cf. cp. 16, 23, 24; 3 Rg 11, 41; 14, 29 etc.; Jo 21, 25.

q cp. 1, 12. — cf. vr. 73.

r cf. cp. 4, 46; 14, 41; 1 Rg 3, 1.
s cf. cp. 3, 2.
28-40] LL. in fr. 2 p. D. 3 Oct.
t vr. 19. — v. cp. 2, 5.

u cf. cp. 3, 1.

v 2 Par 20, 20.
w v. 2 Rg 14, 2.
x vr. 43.

y cp. 5, 25.

z Nm 21, 30; Js 13, 9, 6; 1 Par 19, 7.

a vr. 38; cp. 2, 2.

b v. Js 3, 15.

c vr. 1.
d vr. 34.
e cf. cp. 2, 41; 3, 43; 5, 32.

f cf. cp. 3, 18, 50.

g cp. 16, 14.
h v. cp. 3, 40.
i cp. 3, 16.
j Gn 28, 19.
l Js 19, 50.
m cf. Jd 12, 15; 2 Rg 25, 30.
n cf. Js 15, 34.
o cf. cp. 12, 38.
p cp. 4, 61.
q v. cp. 4, 15.
r v. cp. 1, 35.
s cf. cp. 10, 6.
t v. vr. 1; cp. 7, 5.
u cf. Ez 42, 20.
v cf. 1 Es 5, 2; 6, 14.

atque sibi obviantem ita Bacchidem impetit (43-49) ut is, Alcimo mortuo, satius duceret in Syriam redire (50-57) et cum Iudaeis duobus annis post, ne peius sibi contingeret, pacem componere (58-73). Quae quidem,

mandare de domo sua [56] et mortuus est Alcimus in tempore illo cum tormento magno. [57] Et vidit Bacchides quoniam mortuus est Alcimus et reversus est ad regem, et [a]siluit terra annis duobus.

[58] Et cogitaverunt omnes [y]iniqui dicentes: Ecce Ionathas et qui cum eo sunt, in silentio habitant confidenter; nunc ergo adducamus Bacchidem, et comprehendet eos omnes una nocte. [59] Et abierunt et consilium ei dederunt. [60] Et surrexit ut veniret cum exercitu multo et misit occulte epistulas sociis suis, qui erant in Iudaea, ut comprehenderent Ionathan et eos qui cum eo erant; sed non potuerunt, quia innotuit eis consilium eorum. [61] Et apprehendit de viris regionis, qui principes erant militiae, quinquaginta viros et occidit eos. [62] Et secessit Ionathas et Simon, et qui cum eo erant in Bethbessen, quae est in deserto, et exstruxit diruta eius, et firmaverunt eam. [63] Et cognovit Bacchides et congregavit universam multitudinem suam et his qui de Iudaea erant denuntiavit [64] et venit et castra posuit desuper Bethbessen et oppugnavit eam dies multos et fecit machinas. [65] Et reliquit Ionathas Simonem fratrem suum in civitate, et exiit in regionem et venit cum numero [66] et percussit Odaren et fratres eius et filios Phaseron in tabernaculis ipsorum et coepit caedere et crescere in virtutibus. [67] Simon vero et qui cum ipso erant exierunt de civitate et succenderunt machinas [68] et pugnaverunt contra Bacchidem, et contritus est ab eis, et adflixerunt eum valde, quoniam consilium eius et congressus eius erat inanis. [69] Et iratus contra viros iniquos, qui ei consilium dederant ut veniret in regionem ipsorum, multos ex eis occidit; ipse autem cogitavit cum reliquis abire in regionem suam. [70] Et cognovit Ionathas et misit ad eum legatos [z]componere pacem cum ipso et reddere ei captivitatem. [71] Et libenter accepit et fecit secundum verba eius et iuravit se nihil facturum ei mali omnibus diebus vitae eius [72] et [a]reddidit ei captivitatem, quam prius erat praedatus de terra Iuda, et conversus abiit in terram suam et non apposuit amplius venire in fines eius. [73] Et cessavit gladius ex Israël, et habitavit Ionathas in [b]Machmas, et coepit Ionathas ibi iudicare populum et [c]exterminavit impios ex Israël.

10 Et anno centesimo sexagesimo ascendit Alexander Antiochi filius, qui cognominatus est nobilis, et occupavit [a]Ptolemaidam; et receperunt eum, et regnavit illic. [2] Et audivit [b]Demetrius rex et congregavit exercitum copiosum valde et exivit obviam illi in proelium.

[3] Et misit Demetrius epistulam ad Ionathan verbis pacificis, ut magnificaret eum. [4] Dixit enim: Anticipemus [c]facere pacem cum eo [d]priusquam faciat cum Alexandro adversum nos; [5] recordabitur enim [e]omnium malorum, quae fecimus in eum et in fratrem eius et in gentem eius. [6] Et dedit ei potestatem congregandi exercitum et fabricare arma et esse ipsum socium eius, et [f]obsides qui erant in [g]arce iussit tradi ei.

[7] Et venit Ionathas in Ierusalem, et legit epistulas in auditu omnis populi et eorum qui in arce erant. [8] Et timuerunt timore magno, quoniam audierunt quod dedit ei rex potestatem congregandi exercitum. [9] Et traditi sunt Ionathae obsides et reddidit eos parentibus suis. [10] Et habitavit Ionathas Ierusalem et coepit aedificare et innovare civitatem. [11] Et dixit facientibus opera, ut [h]exstruerent muros et montem Sion in circuitu lapidibus quadratis ad munitionem, et ita fecerunt. [12] Et fugerunt alienigenae, qui erant in [i]munitionibus quas [j]Bacchides aedificaverat, [13] et reliquit unusquisque locum suum et abiit in terram suam. [14] Tantum in [k]Bethsura remanserunt aliqui ex his qui [m]reliquerant legem et praecepta Dei; erat enim haec eis ad refugium.

[15] Et audivit Alexander rex promissa, quae promisit Demetrius Ionathae, et narraverunt ei proelia et virtutes, quas ipse fecit et fratres eius, et labores quos laboraverunt. [16] Et ait: Nunquid inveniemus aliquem virum talem? et nunc [n]faciemus eum [o]amicum et socium nostrum. [17] Et scripsit epistulam et misit ei secundum haec verba dicens: [18] Rex Alexander [p]fratri Ionathae salutem. [19] Audi-

x v. cp. 7, 50.
y vr. 23; cp. 7, 5.
z cf. cp. 10, 4.
a cf. cp. 10, 33.
b v. 1 Rg 13, 2.
a cp. 5, 15.
b v. cp. 7, 1.
c cf. cp .2, 44; 3, 8; 6, 24.
d cf. vr. 23.
e cf. vr. 46.
f cf. cp. 9, 53.
g cp. 1, 35.
h vr. 45. — cf. cp. 6, 62; 12, 36; 13, 10; 14, 37.
i cf. cp. 6, 62.
j cp. 9, 50, 51.
k v. cp. 7, 8.
l v. cp. 4, 61.
m v. cp. 1, 12.
n cf. vr. 65.
o v. cp. 2, 18.
p cf. cp. 11, 30; 2 Mc 11, 22.

vimus de te quod vir potens sis viribus et aptus es ut sis amicus noster; 20 et [q]nunc constituimus te hodie summum sacerdotem gentis tuae et ut amicus voceris regis (et misit ei [r]purpuram et [s]coronam auream), et quae nostra sunt sentias nobiscum et conserves amicitias ad nos. 21 Et induit se Ionathas [t]stola sancta [u]septimo mense, anno centesimo sexagesimo, in die sollemni scenopegiae et congregavit exercitum et fecit arma copiosa.

22 Et audivit Demetrius verba ista et contristatus est nimis et ait: 23 Quid hoc fecimus, quod [v]praeoccupavit nos Alexander apprehendere amicitiam Iudaeorum ad munimen sui? 24 Scribam et ego illis verba deprecatoria et dignitates et dona, ut sint mecum in adiutorium. 25 Et scripsit eis in haec verba: Rex Demetrius genti Iudaeorum salutem. 26 Quoniam servastis ad nos pactum et mansistis in amicitia nostra et non accessistis ad inimicos nostros, audivimus et gavisi sumus. 27 Et nunc perseverate adhuc conservare ad nos fidem, et retribuemus vobis bona pro his quae fecistis nobiscum 28 et remittemus vobis praestationes multas et dabimus vobis donationes. 29 Et nunc absolvo vos et omnes Iudaeos a tributis et [a]pretia salis indulgeo et [y]coronas remitto et tertias seminis 30 et dimidiam partem [z]fructus ligni, quod est portionis meae, relinquo vobis ex hodierno die et deinceps, ne accipiatur a terra Iuda et a [a]tribus civitatibus, quae additae sunt illi ex Samaria et Galilaea, ex hodierna die et in totum tempus; 31 et [b]Ierusalem sit sancta et libera cum finibus suis, et [c]decimae et tributa ipsius sint. 32 Remitto etiam potestatem [d]arcis, quae est in Ierusalem et do eam summo sacerdoti, ut constituat in ea viros quoscumque elegerit, qui custodiant eam. 33 Et [e]omnem animam Iudaeorum quae captiva est a terra Iuda in omni regno meo, relinquo liberam gratis, ut omnes a tributis solvantur etiam pecorum suorum. 34 Et omnes dies sollemnes et sabbata et [f]neomeniae et dies decreti et tres dies ante diem sollemnem et tres dies post diem sollemnem sint omnes [g]immunitatis et remissionis omnibus Iudaeis, qui sunt in regno meo, 35 et nemo habebit potestatem agere aliquid et movere negotia adversus aliquem illorum in omni causa. 36 Et [h]adscribantur ex Iudaeis in exercitu regis ad triginta milia virorum, et dabuntur illis copiae, ut oportet omnibus exercitibus regis, et ex eis ordinabuntur qui sint in munitionibus regis magni, 37 et ex his constituentur super negotia regni, quae aguntur ex fide, et principes sint ex eis et ambulent in legibus suis, sicut praecepit rex in terra Iuda. 38 Et [i]tres civitates quae additae sunt Iudaeae ex regione Samariae, cum Iudaea reputentur, ut sint sub uno et non oboediant alii potestati, nisi summi sacerdotis: 39 [j]Ptolemaida et confines eius, quas dedi donum sanctis qui sunt in Ierusalem, [k]ad necessarios sumptus sanctorum. 40 Et [l]ego do singulis annis quindecim milia siclorum argenti de rationibus regis, quae me contingunt, 41 et omne quod reliquum fuerit, quod non reddiderant qui super negotia erant annis prioribus, ex hoc dabunt in opera domus. 42 Et super haec quinque milia siclorum argenti, quae accipiebant de sanctorum ratione per singulos annos, et haec ad sacerdotes pertineant qui ministerio funguntur. 43 Et [m]quicumque confugerint in templum, quod est Ierosolymis, et in omnibus finibus eius obnoxii regi in omni negotio dimittantur, et universa quae sunt eis in regno meo libera habeant. 44 Et [n]ad aedificanda vel restauranda opera sanctorum sumptus dabuntur de ratione regis, 45 et [o]ad exstruendos muros Ierusalem et communiendos in circuitu sumptus dabuntur de ratione regis, et ad construendos muros in Iudaea.

46 Ut audivit autem Ionathas et populus sermones istos, non crediderunt eis nec receperunt eos, [p]quia recordati sunt malitiae magnae, quam fecerat in Israël et tribulaverat eos valde. 47 Et complacuit eis in Alexandrum, quia ipse fuerat eis princeps sermonum pacis, et ipsi auxilium ferebant omnibus diebus. 48 Et congregavit rex Alexander exercitum magnum et admovit castra contra Demetrium. 49 Et commiserunt proelium duo reges et fugit exercitus Demetrii, et insecutus est eum Alexander et incubuit super eos,

q 11, 27.
r cf. vr. 62, 64; cp. 11, 58; 14, 43; Dn 5, 7, 16, 29.
s cf. Sap 5, 17.
t cf. Ex 28, 2.
u cf. Lv 23, 34.

v cf. vr. 4.

w cp. 13, 37. — cf. vr. 34; cp. 11, 28; 13, 34.

x cp. 11, 35.
y cp. 13, 37, 39; 2 Mc 14, 4.
z cf. cp. 11, 34.
a vr. 38; cp. 11, 28, 34.

b cp. 15, 7.
c cp. 11, 35.
d v. cp. 1, 35.
e cf. cp. 9, 72.

f Nm 28, 11; 4 Par 23, 31; Jdt 8, 6; Is 1, 13, 14.
g cf. vr. 28.

h cf. cp. 13, 40.

i vr. 1. — v. cp. 5, 15.

j v. 2 Mc 3, 3.
l cf. 1 Es 6, 9; 7, 20-23; 2 Mc 3, 3; 9, 16.

m cf. 3 Rg 1, 51; 2, 28; 4 Rg 15, 15.

n 1 Es 6, 8; 7, 20.
o v. vr. 11.

p v. vr. 5; cp. 7, 9 sqq.

matur (15-46). Insuper Ionatha ob auxilium regi praestitum (47-50) ab eo et ab eius socero Ptolemaeo Philometore maximis ornatur honoribus (51-66), praesertim postquam, devicto Apollonio Demetrii Nicatoris

50 et invaluit proelium nimis, donec occidit sol, et cecidit [q]Demetrius in die illa.

51 Et misit Alexander ad [r]Ptolemaeum regem Aegypti legatos secundum haec verba dicens: 52 Quoniam regressus sum in regnum meum et sedi in sede patrum meorum et obtinui principatum et contrivi Demetrium et possedi regionem nostram 53 et commisi pugnam cum eo, et contritus est ipse et castra eius a nobis, et sedimus in sede regni eius; 54 et nunc statuamus ad invicem amicitiam, et da mihi filiam tuam uxorem, et ego ero gener tuus et dabo tibi dona, et ipsi digna te, 55 Et respondit rex Ptolemaeus dicens: Felix dies in qua reversus es ad terram patrum tuorum et sedisti in sede regni eorum! 56 Et nunc faciam tibi quod scripsisti; sed occurre mihi [s]Ptolemaidam, ut videamus invicem nos, et spondeam tibi sicut dixisti. 57 Et exivit Ptolemaeus de Aegypto, ipse et Cleopatra filia eius, et venit Ptolemaidam anno centesimo sexagesimosecundo. 58 Et occurrit ei Alexander rex, et [t]dedit ei Cleopatram filiam suam et fecit nuptias eius Ptolemaidae, sicut reges, in magna gloria.

59 Et scripsit rex Alexander Ionathae, ut veniret obviam sibi. 60 Et abiit cum gloria Ptolemaidam et occurrit ibi duobus regibus et dedit illis argentum multum et aurum et dona et invenit gratiam in conspectu eorum. 61 Et [u]convenerunt adversus eum viri pestilentes ex Israël, viri iniqui interpellantes adversus eum, et non intendit ad eos rex. 62 Et iussit spoliari Ionathan vestibus suis et [v]indui eum purpura; et ita fecerunt. Et [x]collocavit eum rex sedere secum 63 dixitque principibus suis: [y]Exite cum eo in medium civitatis et praedicate ut nemo adversus eum interpellet de ullo negotio, nec quisquam ei molestus sit de ulla ratione. 64 Et factum est, ut viderunt qui interpellabant gloriam eius, quae praedicabatur, et opertum eum purpura, fugerunt omnes. 65 Et magnificavit eum rex et scripsit eum inter [z]primos amicos et posuit eum ducem et participem principatus, 66 et reversus est Ionathas in Ierusalem cum pace et laetitia.

67 In anno centesimo sexagesimoquinto venit [a]Demetrius filius Demetrii a Creta in terram patrum suorum. 68 Et audivit Alexander rex et contristatus est valde et reversus est [b]Antiochiam 69 Et constituit Demetrius rex [c]Apollonium ducem, qui praeerat Coelesyriae, et congregavit exercitum magnum et accessit ad [d]Iamniam et misit ad Ionathan summum sacerdotem 70 dicens: Tu solus resistis nobis; ego autem factus sum in derisum et in opprobrium, propterea [e]quia tu potestatem adversum nos exerces in montibus. 71 Nunc ergo, si confidis in virtutibus tuis, descende ad nos in campum, et comparemus illic invicem; quia mecum est virtus bellorum. 72 Interroga et disce quis sum ego, et ceteri qui auxilio sunt mihi, qui et dicunt [f]quia non potest stare pes vester ante faciem nostram, quia [g]bis in fugam conversi sunt patres tui in terra sua, 73 et nunc [h]quomodo poteris sustinere equitatum et exercitum tantum in campo, ubi non est lapis neque saxum neque locus fugiendi?

74 Ut audivit autem Ionathas sermones Apollonii, motus est animo; et elegit decem milia virorum et exiit ab Ierusalem, et occurrit ei Simon frater eius in adiutorium, 75 et applicuerunt castra in [i]Ioppen et exclusit eum a civitate, quia custodia Apollonii Ioppe erat, et oppugnavit eam. 76 Ut exterriti qui erant in civitate aperuerunt ei, et obtinuit Ionathas Ioppen. 77 Et audivit Apollonius et admovit tria milia equitum et exercitum multum 78 et abiit [j]Azotum tanquam iter faciens et statim exiit in campum, eo quod haberet multitudinem equitum et confideret in eis. Et insecutus est eum Ionathas in Azotum, et commiserunt proelium. 79 Et reliquit Apollonius in castris mille equites post eos occulte. 80 Et cognovit Ionathas quoniam insidiae sunt post se. Et circuierunt castra eius et iecerunt iacula in populum a mane usque ad vesperam. 81 Populus autem stabat, sicut praeceperat Ionathas, et laboraverunt equi eorum. 82 Et eiecit Simon exercitum suum et commisit contra [k]legionem, equites enim fatigati erant, et contriti sunt ab eo et fugerunt, 83 et qui dispersi sunt per campum fugerunt in Azotum et intraverunt in

q vr. 2.

r v. cp. 1, 19.

s vr. 1.

t cf. cp. 11, 9.

u cp. 15, 3; 21. — cf. Ac 24, 5. — v. cp. 1, 12.

v v. vr. 20.

x cf. Gn 41, 40; 4 Rg 25, 28.

y cf. Gn 41, 43; Est 6, 9-11.

z vr. 16; cp. 2, 18; 11, 27. — v. 2 Mc 8, 9.

a cp. 11, 9; 14, 1; 15, 22.

b v. cp. 3, 37.

c cf. 2 Mc 2, 5. — v. 2 Mc 4, 4.

d v. cp. 4, 15.

e cf. 3 Rg 20, 23.

f cf. 4 Rg 18, 23, 24.

g cf. cp. 5, 60; 9, 17, 18.

h cp. 2, 5; 9, 19.

i cp. 11, 6; 13, 11; 14, 5, 34; 15, 28. — v. Js 19, 46.

j v. cp. 4, 15.

k cf. cp. 6, 38.

[l]Bethdagon [m]idolum suum, ut ibi se liberarent. 84 Et succedit Ionathas Azotum et civitates quae erant in circuitu eius et accepit spolia eorum et templum Dagon, et omnes qui fugerunt in illud [n]succendit igni. 85 Et fuerunt qui ceciderunt gladio cum his qui succensi sunt fere octo milia virorum. 86 Et movit inde Ionathas castra et applicuit ea Ascalonem; et exierunt de civitate obviam illi in magna gloria. 87 Et reversus est Ionathas in Ierusalem cum suis habentibus spolia multa. 88 Et factum est, ut audivit Alexander rex sermones istos, addidit adhuc glorificare Ionathan 89 et misit ei [o]fibulam auream, [p]sicut consuetudo est dari cognatis regum, et dedit ei [q]Accaron et omnes fines eius in possessionem.

11 Et [a]rex Aegypti congregavit exercitum [b]sicut harena, quae est circa oram maris, et naves multas et quaerebat obtinere regnum Alexandri dolo et addere illud regno suo. 2 Et exiit in Syriam verbis pacificis, et aperiebant ei civitates et occurrebant ei, quia mandaverat Alexander rex exire ei obviam, eo quod [c]socer suus esset. 3 Cum autem introiret civitatem Ptolemaeus, ponebat custodias militum in singulis civitatibus. 4 Et, ut appropiavit [d]Azoto, ostenderunt ei [e]templum Dagon succensum igni et Azotum et cetera eius demolita et corpora proiecta et eorum, qui caesi erant in bello, tumulos quos fecerant secus viam. 5 Et narraverunt regi quia haec fecit Ionathas, ut invidiam facerent ei, et tacuit rex. 6 Et occurrit Ionathas regi in [f]Ioppen cum gloria; et invicem se salutaverunt et dormierunt illic. 7 Et abiit Ionathas cum rege usque ad fluvium, qui vocatur [g]Eleutherus, et reversus est in Ierusalem. 8 Rex autem Ptolemaeus obtinuit dominium civitatum usque [h]Seleuciam maritimam et cogitabat in Alexandrum consilia mala. 9 Et misit legatos ad [i]Demetrium dicens: Veni, componamus inter nos pactum, et dabo tibi filiam meam, [j]quam habet Alexander, et regnabis in regno patris tui. 10 Paenitet enim me quod dederim illi filiam meam; quaesivit enim me occidere. 11 Et vituperavit eum, propterea quod concupierat regnum eius, 12 et abstulit filiam suam et dedit eam Demetrio et alienavit se ab Alexandro, et manifestatae sunt inimicitiae eius.

13 Et intravit Ptolemaeus [l]Antiochiam et imposuit duo diademata capiti suo, Aegypti et [m]Asiae. 14 Alexander autem rex erat in [n]Cilicia illis temporibus, quia rebellabant qui erant in locis illis. 15 Et audivit Alexander et venit ad eum in bellum, et produxit Ptolemaeus rex exercitum et occurrit ei in manu valida et fugavit eum. 16 Et fugit Alexander in [o]Arabiam, ut ibi protegeretur; rex autem Ptolemaeus exaltatus est. 17 Et abstulit Zabdiel arabs caput Alexandri et misit Ptolemaeo. 18 Et rex Ptolemaeus mortuus est in die tertia, et qui erant in munitionibus perierunt ab his qui erant intra castra. 19 Et [p]regnavit Demetrius anno centesimo sexagesimoseptimo.

20 In diebus illis congregavit [q]Ionathas eos qui erant in Iudaea, ut expugnarent [r]arcem, quae est in Ierusalem, et fecerunt contra eam machinas multas. 21 Et abierunt quidam qui oderant gentem suam [s]viri iniqui ad regem Demetrium et renuntiaverunt ei quod Ionathas obsideret arcem. 22 Et, ut audivit, iratus est et statim venit ad [t]Ptolemaidam et scripsit Ionathae ne obsideret arcem, sed occurreret sibi ad colloquium festinato. 23 Ut audivit autem Ionathas, iussit obsidere et elegit de senioribus Israël et de sacerdotibus et [u]dedit se periculo 24 et accepit aurum et argentum et vestem et alia xenia multa et abiit ad regem Ptolemaidam et invenit gratiam in conspectu eius. 25 Et interpellabant adversus eum quidam iniqui ex gente sua. 26 Et fecit ei rex sicut fecerant ei qui ante eum fuerant et exaltavit eum in conspectu omnium [v]amicorum suorum 27 et [w]statuit ei principatum sacerdotii et [x]quaecumque alia habuit prius pretiosa, et fecit eum [y]principem amicorum. 28 Et postulavit Ionathas a rege ut [z]immunem faceret Iudaeam et [a]tres toparchias et Samariam et confines eius et promisit ei talenta trecenta, 29 et consensit rex et scripsit Ionathae epistulas de his omnibus hunc modum continentes: 30 Rex Demetrius [b]fratri Ionathae salutem et genti Iudaeorum. 31 Exemplum epistulae, quam scripsimus Lastheni [c]parenti nostro de vobis, misimus ad vos, ut sciretis. 32 Rex Demetrius

l cf. vr. 84; cp. 11, 4; Jd 16, 23.
m 1 Rg 5, 2.

n cf. cp. 16, 10.

o cp. 11, 60; 12, 33; Jd 1, 18; 14, 19.
p cp. 11, 58; 14, 44.
q Js 13, 3; 15, 11, 45; Zc 9, 7 etc.

a cp. 10, 51.
b Js 11, 4; Jd 7, 12; 1 Rg 13, 5.
c cf. cp. 10, 58.

d v. cp. 4, 15.
e cp. 10, 84.

f v. cp. 10, 75.

g cp. 12, 30.
h Ac 13, 4.

i v. cp. 10, 67.
j cf. cp. 10, 58.

l v. cp. 3, 37.
m 3, cp. 8, 6.
n Jdt 1, 7; 2, 12, 15; 2 Mc 4, 36; Ac 6, 9 etc.

o Jr 25, 24; Gal 1, 17. — cf. cp. 5, 39.

p cf. 2 Mc 1, 7.
q cf. vr. 7.
r v. cp. 1, 35.

s cp. 1, 12; 7, 5; 9, 23 etc.

t v. cp. 5, 15.

u cf. cp. 10, 60; 2 Mc 4, 4, 5.

v v. cp. 2, 18.
w vr. 57; cp. 10, 20; 14, 38.
x cf. vr. 35.
y v. cp. 10, 65.
z cf. vr. 35; cp. 10, 28, 29.
a vr. 34; cp. 10, 30, 38.

b cf. cp. 10, 18.
c cf. Gn 45, 8; 4 Rg 2, 12; Est 16, 11.

Lastheni parenti salutem. 33 Genti Iudaeorum amicis nostris et conservantibus quae iusta sunt apud nos decrevimus benefacere propter benignitatem ipsorum, quam erga nos habent. 34 Statuimus ergo illis omnes fines Iudaeae et tres civitates, [d]Lydan et [e]Ramathan, quae additae sunt Iudaeae ex Samaria, et omnes confines earum sequestrari omnibus sacrificantibus in Ierosolymis, pro his quae ab eis prius accipiebat rex per singulos annos et [f]pro fructibus terrae et pomorum, 35 et [x]alia, quae ad nos pertinebant [g]decimarum et tributorum ex hoc tempore remittimus eis et [h]areas salinarum, et coronas quae nobis deferebantur: 36 omnia ipsis concedimus; et nihil horum irritum erit ex hoc et in omne tempus. 37 Nunc ergo curate facere horum exemplum, et detur Ionathae et ponatur in monte sancto in loco celebri.

38 Et videns Demetrius rex quod [t]siluit terra in conspectu suo, et nihil ei resistit, [j]dimisit totum exercitum suum, unumquemque in locum suum, excepto [k]peregrino exercitu, [l]quem contraxit ab [m]insulis gentium. Et inimici erant ei omnes exercitus patrum eius. 39[n]Triphon autem erat quidam partium Alexandri prius et vidit quoniam omnis exercitus murmurabat contra Demetrium et ivit ad Emalchuel arabem, qui nutriebat [o]Antiochum filium Alexandri, 40 et adsidebat ei, ut traderet eum ipsi, ut regnaret loco patris sui. Et enuntiavit ei quanta fecit Demetrius et inimicitias exercituum eius adversus illum et [p]mansit ibi diebus multis.

41 Et misit Ionathas ad Demetrium regem, ut eiceret eos [q]qui in arce erant in Ierusalem et qui in [r]praesidiis erant, quia impugnabant Israël. 42 Et misit Demetrius ad Ionathan dicens: Non haec tantum faciam tibi et genti tuae, sed gloria illustrabo te et gentem tuam, cum fuerit opportunum. 43 Nunc ergo recte feceris, si miseris in auxilium mihi viros, quia [s]discessit omnis exercitus meus. 44 Et misit ei Ionathas tria milia virorum fortium [t]Antiochiam, et venerunt ad regem, et delectatus est rex in adventu eorum. 45 Et convenerunt qui erant de civitate, centum viginti milia virorum, et volebant interficere regem, 46 et fugit rex in aulam, et occupaverunt qui erant de civitate itinera civitatis et coeperunt pugnare. 47 Et vocavit rex Iudaeos in auxilium, et convenerunt omnes simul ad eum, et dispersi sunt omnes per civitatem 48 et occiderunt in illa die centum milia hominum: et succenderunt civitatem et ceperunt spolia multa in die illa et liberaverunt regem. 49 Et viderunt qui erant de civitate, quod obtinuissent Iudaei civitatem sicut volebant, et infirmati sunt mente sua et clamaverunt ad regem cum precibus dicentes: 50 [u]Da nobis dextras, et cessent Iudaei oppugnare nos et civitatem. 51 Et proiecerunt arma sua et fecerunt pacem. Et glorificati sunt Iudaei in conspectu regis et in conspectu omnium, qui erant in regno eius, et nominati sunt in regno et regressi sunt in Ierusalem habentes spolia multa. 52 Et sedit Demetrius rex in sede regni sui, et siluit terra in conspectu eius. 53 Et mentitus est omnia quaecumque dixit et abalienavit se a Ionatha et non retribuit ei secundum beneficia, quae sibi tribuerat, et vexabat eum valde.

54 Post haec autem reversus est Tryphon, et Antiochus cum eo puer adulescens et regnavit et imposuit sibi diadema. 55 Et congregati sunt ad eum omnes exercitus, quos disperserat Demetrius, et pugnaverunt contra eum, et fugit et terga vertit. 56 Et accepit Tryphon bestias et obtinuit Antiochiam. 57 Et scripsit Antiochus adulescens Ionathae dicens: [v]Constituo tibi sacerdotium et constituo te super [x]quattuor civitates, ut sis de [y]amicis regis. 58 Et misit illi vasa aurea in ministerium et dedit ei potestatem bibendi in auro et esse [z]in purpura et habere [a]fibulam auream; 59 et [b]Simonem fratrem eius constituit ducem [c]a terminis Tyri usque ad fines Aegypti. 60 Et exiit Ionathas et perambulabat trans flumen civitates, et congregatus est ad eum omnis exercitus Syriae in auxilium et venit [d]Ascalonem, et occurrerunt ei honorifice de civitate, 61 et abiit inde [e]Gazam, et concluserunt se qui erant Gazae, et obsedit eam et succendit quae erant in circuitu civitatis et praedatus est ea. 62 Et rogaverunt Gazenses Ionathan, et dedit illis dexteram et accepit

d 1 Par 8, 12; 2 Es 11, 35; Ac 9, 32.
e 1 Rg 1, 19; 2, 11. — cf. 1 Rg 1, 1.
f cp. 10, 30.
g cp. 10, 31.
h cp. 10, 29.

i vr. 52. — cf. cp. 1, 3.
j v. vr. 43.
k vr. 68. — cf. cp. 10, 24.
l cf. cp. 10, 67.
m cp. 6, 29; 14, 5; 14, 1.
n vr. 54, 56; cp. 12, 39, 42, 49; 13, 1, 12.
o vr. 54.

p cf. vr. 54, 56.
q v. vr. 20-22.
r v. cp. 9, 50-52; 10, 12-14.

s v. vr. 38.
t vr. 13. — v. vr. 3, 37.

u vr. 62, 66; cp. 6, 58; 13, 50; 2 Mc 12, 12; 13, 22; 14, 19; Gal 2, 9.

v v. vr. 27.
x cf. vr. 28, 34; cp. 10, 38.
y cp. 10, 20, 65. v. cp. 2, 18.
z cf. cp. 10, 20; 14, 44.
a cp. 10, 89; 14, 44.
b v. cp. 9, 19.
c cf. Gn 10, 19.
d v. cp. 10, 86.
e Js 13, 3; 15, 47; Jd 16, 1 etc.

filios eorum obsides et misit illos in Ierusalem et perambulavit regionem usque [f]Damascum.

63 Et [g]audivit Ionathas, quod praevaricati sunt principes Demetrii in [h]Cades, quae est in Galilaea, cum exercitu multo volentes eum removere a negotio regni, 64 et occurrit illis, fratrem autem suum Simonem reliquit intra provinciam. 65 Et applicuit Simon ad [i]Bethsuram et expugnabat eam diebus multis et conclusit eos. 66 Et postulaverunt ab eo dextras accipere, et dedit illis et eiecit eos inde et [j]cepit civitatem et posuit in ea praesidium. 67 et Ionathas et castra eius applicuerunt ad aquam [l]Genesar et ante lucem vigilaverunt in campo [m]Asor. 68 Et ecce [n]castra alienigenarum occurrebant in campo et tendebant ei [o]insidias in montibus; ipse autem occurrit ex adverso. 69 Insidiae vero exsurrexerunt de locis suis et commiserunt proelium. 70 Et fugerunt qui erant ex parte Ionathae omnes, et nemo relictus est ex eis, nisi Mathathias filius [p]Absalomi et Iudas filius Calphi princeps militiae exercitus. 71 Et [q]scidit Ionathas vestimenta sua et posuit terram in capite suo et oravit. 72 Et reversus est Ionathas ad eos in proelium et convertit eos in fugam, et pugnaverunt. 73 Et viderunt qui fugiebant partis illius et reversi sunt ad eum et insequebantur cum eo omnes usque Cades ad castra sua, et pervenerunt usque illuc. 74 Et ceciderunt de alienigenis in die illa tria milia virorum, et reversus est Ionathas in Ierusalem.

12 Et vidit Ionathas, quia tempus eum iuvat, et [a]elegit viros et misit eos Romam statuere et [b]renovare cum eis amicitiam; 2 et ad [c]Spartiatas et ad alia loca misit epistulas secundum eandem formam. 3 Et abierunt Romam et intraverunt [d]curiam et dixerunt: Ionathas summus sacerdos et gens Iudaeorum miserunt nos, ut renovaremus amicitiam et societatem secundum pristinum. 4 Et dederunt illis epistulas ad ipsos per loca, ut deducerent eos in terram Iuda cum pace. 5 Et hoc est exemplum epistularum, quas scripsit Ionathas Spartiatis: 6 Ionathas summus sacerdos et [e]seniores gentis et sacerdotes et reliquus populus Iudaeorum Spartiatis [f]fratribus salutem. 7 Iampridem missae erant [g]epistulae ad [h]Oniam summum sacerdotem ab Ario, qui regnabat apud vos, quoniam estis fratres nostri, sicut rescriptum continet [i]quod subiectum est. 8 Et suscepit Onias virum, qui missus fuerat cum honore, et accepit epistulas in quibus significabatur de societate et amicitia. 9 Nos, cum nullo horum indigeremus habentes [j]solacio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris, 10 maluimus mittere ad vos renovare fraternitatem et amicitiam, ne forte alieni efficiamur a vobis; multa enim tempora transierunt, ex quo misistis ad nos. 11 Nos ergo in omni tempore [l]sine intermissione in diebus sollemnibus et ceteris, quibus oportet, memores sumus vestri in sacrificiis quae offerimus et in observationibus, sicut fas est et decet meminisse fratrum. 12 Laetamur itaque de gloria vestra. 13 Nos autem circumdederunt multae tribulationes et multa proelia, et impugnaverunt nos reges, qui sunt in circuitu nostro. 14 [m]Noluimus ergo vobis molesti esse neque ceteris sociis et amicis nostris in his proeliis, 15 [n]habuimus enim de caelo auxilium et liberati sumus nos, et humiliati sunt inimici nostri. 16 Elegimus itaque [o]Numenium Antiochi filium et [p]Antipatrem [q]Iasonis filium et misimus ad Romanos renovare cum eis amicitiam et societatem pristinam; 17 mandavimus itaque eis ut veniant etiam ad vos et salutent vos et reddant vobis epistulas nostras de innovatione fraternitatis nostrae. 18 Et nunc benefacietis respondentes nobis ad haec.

19 Et [r]hoc est rescriptum epistularum, quod miserat Oniae: 20 Arius rex Spartiatarum Oniae sacerdoti magno salutem. 21 Inventum est in scriptura de Spartiatis et Iudaeis, quoniam sunt fratres et quod sunt de genere Abraham. 22 Et nunc, ex quo haec cognovimus, benefacitis scribentes nobis de pace vestra. 23 Sed et nos rescripsimus vobis. [r]Pecora nostra et possessiones nostrae vestrae sunt, et vestrae nostrae; mandavimus itaque haec nuntiari vobis.

24 Et audivit Ionathas, quoniam regressi sunt principes Demetrii

f cp. 12, 32.
g cf. cp. 12, 24.
h Js 19, 37; 20, 7; Tb 1, 2.

i v. cp. 4, 61.

j cf. cp. 14, 7.
l v. Lc 5, 1.
m Js 11, 1; 10, 13; Jd 4, 2, 17. — cf. 1 Rg 12, 9; 3 Rg 9, 15; 4 Rg 15, 29.
n cf. vr. 38.
o cf. cp. 9, 40.

p cp. 13, 11. — cf. 2 Mc 11, 17.
q v. cp. 2, 14; 3, 47.

1-11] *LL. in fr. 3 p. D. 3 Oct.*
a v. vr. 16.
b cf. cp. 8, 21-32.
c cp. 14, 16, 23. — cf. 2 Mc 5, 9.
d cp. 8, 15, 19.

e 2 Mc 4, 44. — cf. 2 Mc 1, 10; 11, 27.
f cf. vr. 21; cp. 14, 20; 2 Mc 5, 9.
g vr. 19-23.
h Ecli 50, 1 (?)
i v. vr. 20-23.

j Ps 118, 50; Rm 15, 4. — cf. Jr 15, 16; Ez 3, 3.

l cf. Rm 1, 9, 10; 1 Th 1, 2, 3.

m cf. cp. 8, 27.
n cp. 3, 18-23; 2 Mc 11, 8, 9; 15, 12-16. — cf. Jd 3, 20.
o cp. 14, 22, 24; 15, 15.
p cp. 14, 22.
q cp. 8, 17.

r cf. Gn 34, 21-23; 3 Rg 22, 5; 4 Rg 3, 7.

Attamen, postquam non semel Demetrii exercituum victor exstiterat (24-34) ac Ierusalem aliasque Iudaeae urbes novis munitionibus firmaverat (35-38), incaute in Tryphonis insidias incidit (39-54).

[s] cum exercitu multo supra quam prius pugnare adversus eum,
25 et exiit ab Ierusalem et occurrit eis in Amathite regione, non
enim dederat eis spatium, ut ingrederentur regionem eius. 26 Et
misit speculatores in castra eorum, et reversi renuntiaverunt quod
constituunt supervenire illis nocte. 27 Cum occidisset autem sol, prae-
cepit Ionathas suis vigilare et esse in armis paratos ad pugnam
tota nocte; et posuit custodes per circuitum castrorum. 28 Et au-
dierunt adversarii, quod paratus est Ionathas cum suis in bello, et
timuerunt et formidaverunt in corde suo et accenderunt focos in
castris suis. 29 Ionathas autem et qui cum eo erant non cognoverunt
usque mane, videbant autem luminaria ardentia. 30 Et secutus est
eos Ionathas et non comprehendit eos, transierant enim flumen
[u] Eleutherum. 31 Et divertit Ionathas ad Arabas, qui vocantur Za-
badaei, et percussit eos et accepit spolia eorum 32 et iunxit et venit
[v] Damascum et perambulabat omnem regionem illam. 33 [x] Simon
autem exiit et venit usque ad [y] Ascalonem et ad proxima praesidia
et declinavit in [z] Ioppen et occupavit eam; 34 audivit enim quod
[a] vellent praesidium tradere partibus Demetrii, et posuit ibi custo-
des, ut custodirent eam.

35 Et reversus est Ionathas et convocavit seniores populi et co-
gitavit cum eis aedificare [b] praesidia in Iudaea 36 et [c] aedificare muros
in Ierusalem et exaltare altitudinem magnam inter medium arcis
et civitatis, ut separaret eam a civitate, ut esset ipsa singulariter,
et [d] neque emant neque vendant. 37 Et convenerunt ut aedificarent
civitatem, et cecidit murus qui erat super torrentem ab hortu solis,
et reparavit eum, qui vocatur Caphetetha. 38 Et Simon aedificavit
[e] Adiada in Sephela et munivit eam et [f] imposuit portas et seras.

39 Et, cum cogitasset [g] Tryphon regnare [h] Asiae et adsumere dia-
dema et [i] extendere manum in Antiochum regem, 40 timens, ne forte
non permitteret eum Ionathas, sed pugnaret adversus eum, quae-
rebat comprehendere eum et occidere et exsurgens abiit in [j] Bethsan.
41 Et exivit Ionathas obviam illi cum quadraginta milibus virorum
electorum in proelium, et venit Bethsan. 42 Et vidit Tryphon quia
venit Ionathas cum exercitu multo, ut extenderet in eum manus:
timuit 43 et excepit eum cum honore et commendavit eum omnibus
[l] amicis suis et dedit ei munera et praecepit exercitibus suis ut
oboedirent ei sicut sibi 44 et dixit Ionathae: Ut quid vexasti uni-
versum populum, cum bellum nobis non sit? 45 Et nunc remitte eos
in domos suas; elige autem tibi viros paucos, qui tecum sint, et
veni mecum [m] Ptolemaidam, et tradam eam tibi et reliqua praesidia
et exercitum et universos praepositos negotii et conversus abibo;
propterea enim veni. 46 Et credidit ei et fecit sicut dixit et dimisit
exercitum, et abierunt in terram Iuda. 47 Retinuit autem secum tria
milia virorum, ex quibus remisit in Galilaeam duo milia; mille autem
venerunt cum eo.

48 [n] Ut autem intravit Ptolemaidam Ionathas, clauserunt portas
civitatis Ptolemenses et comprehenderunt eum, et omnes qui cum
eo intraverant gladio interfecerunt. 49 Et misit Tryphon exercitum
et equites in Galilaeam et in [o] campum magnum, ut perderent omnes
socios Ionathae. 50 At illi, [p] cum cognovissent quia comprehensus
est Ionathas et periit, et omnes qui cum eo erant, hortati sunt
semetipsos et exierunt parati in proelium. 51 Et videntes hi, qui
insecuti fuerant, quia [q] pro anima res est illis reversi sunt; 52 illi
autem venerunt omnes cum pace in terram Iuda. Et [r] planxerunt
Ionathan et eos qui cum ipso fuerant valde; et luxit Israël luctu
magno. 53 Et [s] quaesierunt omnes gentes, quae erant in circuitu
eorum, conterere eos; dixerunt enim: 54 [t] Non habent principem et
adiuvantem; nunc ergo [u] expugnemus illos et tollamus de hominibus
memoriam eorum.

13 Et audivit [a] Simon, quod congregavit [b] Tryphon exercitum copio-
sum, ut veniret in terram Iuda et [c] attereret eam. 2 Videns quia
in tremore populus est et in timore, ascendit Ierusalem et congre-
gavit populum 3 et adhortans dixit: Vos scitis quanta ego et fratres
mei et domus patris mei fecimus pro legibus et pro sanctis proelia

s cf. cp. 11, 63.

t cf. 1 Par 18, 3; Is 11, 11.

u cp. 11, 17.

v cp. 11, 62.
x cp. 9, 19; 11, 19.
y v. cp. 10, 86.
z v. cp. 10, 75.
a cf. vr. 24.

b v. cp. 13, 33.
c v. cp. 10, 11.

d cp. 13, 49. — cf. cp. 13, 21.

e cf. cp. 13, 13; 1 Es 2, 33; 2 Es 7, 37.
f cf. cp. 9, 50.
30-52] *LL. in fr. 4 p. D. 3 Oct.*
g v. cp. 11, 39.
h cf. cp. 11, 13. — v. cp. 8, 6.
i cf. cp. 13, 31.
j v. cp. 5, 52.

l v. cp. 2, 18.

m v. cp. 5, 15.

n cf. cp. 13, 12.

o Jdt 1, 8; 4, 5.
p cf. cp. 13, 12, 23.

q cf. Jb 2, 4; Mt 16, 26.
r cf. cp. 9, 20; 13, 26.

s cp. 13, 6.
t cf. 1 Rg 8, 20.
u cf. cp. 3, 35. — v. Ps 82, 5; Jr 48, 2.

1-20] *LL. in fr. 5 p. D. 3 Oct.*
a cp. 2, 3, 65; 5, 17; 9, 19; 11, 59.
b v. cp. 11, 39.
c cp. 14, 31.

III. De Simonis rebus praeclare gestis (13, 1-16, 24). *Fratri succedens urbis munitiones perfecit* (*13, 1-10*), *mortuumque Ionatham, quem, licet pretium petitum solvisset nequiverat a manibus Tryphonis eripere* (*11-24*), *ho-*

et angustias quales vidimus; 4 horum gratia [d]perierunt fratres mei omnes propter Israël, et relictus sum ego solus. 5 Et nunc non mihi contingat parcere animae meae in omni tempore tribulationis; [e]non enim melior sum fratribus meis; 6 vindicabo itaque gentem meam et sancta, natos quoque nostros et uxores, quia [f]congregatae sunt universae gentes conterere nos inimicitiae gratia. 7 Et accensus est spiritus populi, simul ut audivit sermones istos, 8 et responderunt voce magna dicentes: Tu es dux noster loco [g]Iudae et [h]Ionathae fratris tui; 9 pugna proelium nostrum, et omnia, quaecumque dixeris nobis, faciemus. 10 Et congregans omnes viros bellatores acceleravit [i]consummare universos muros Ierusalem et munivit eam in gyro. 11 Et misit Ionathan filium [j]Absalomi et cum eo exercitum novum in [l]Ioppen, et, eiectis his qui erant in ea, remansit illic ipse.

12 Et [m]movit Tryphon a Ptolemaida cum exercitu multo, ut veniret in terram Iuda, et [n]Ionathas cum eo in custodia; 13 Simon autem applicuit in [o]Addus contra faciem campi. 14 Et ut cognovit Tryphon, quia surrexit Simon loco fratris sui Ionathae et quia commissurus esset cum eo proelium, misit ad eum legatos 15 dicens: Pro argento, quod debebat frater tuus Ionathas in ratione regis propter negotia quae habuit detinuimus eum. 16 Et nunc mitte argenti talenta centum et duos filios eius obsides, ut non dimissus fugiat a nobis et remittemus eum. 17 Et cognovit Simon, quia cum dolo loqueretur secum, iussit tamen dari argentum et pueros, ne inimicitiam magnam sumeret ad populum Israël dicentem: 18 Quia non misit ei argentum et pueros, propterea periit. 19 Et misit pueros et centum talenta, et mentitus est et non dimisit Ionathan. 20 Et post haec venit Tryphon intra regionem, ut contereret eam, et gyraverunt per viam quae ducit [p]Ador, et Simon et castra eius ambulabant in omnem locum quocumque ibant. 21 [q]Qui autem in arce erant miserunt ad Tryphonem legatos, ut festinaret venire per desertum et mitteret illis alimonias. 22 Et paravit Tryphon omnem equitatum, ut veniret illa nocte; erat autem [r]nix multa valde, et non venit in [s]Galaaditim. 23 Et, cum appropinquasset Bascaman, [t]occidit Ionathan et [u]filios eius illic 24 et convertit Tryphon et abiit in terram suam.

25 Et misit Simon et accepit ossa Ionathae fratris sui et sepelivit ea in [v]Modin civitate patrum eius. 26 Et [w]planxerunt eum omnis Israël planctu magno et luxerunt eum dies multos. 27 Et aedificavit Simon super sepulcrum patris sui et fratrum suorum aedificium altum visu, lapide polito retro et ante, 28 et statuit septem pyramidas unam contra unam, patri et matri et quattuor fratribus, 29 et his circumposuit columnas magnas et super columnas arma ad memoriam aeternam et iuxta arma naves sculptas, quae viderentur ab omnibus navigantibus mare. 30 Hoc est sepulcrum, quod fecit in Modin, usque in hunc diem.

31 [y]Tryphon autem, cum iter faceret cum Antiocho rege adulescente, dolo occidit eum 32 et regnavit loco eius et imposuit sibi diadema [z]Asiae et fecit plagam magnam in terra.

33 Et [a]aedificavit Simon praesidia Iudaeae muniens ea turribus excelsis et muris magnis et portis et seris et [b]posuit alimenta in munitionibus. 34 Et elegit Simon viros et misit ad Demetrium regem, ut faceret [c]remissionem regioni, quia [d]actus omnes Tryphonis per direptionem fuerant gesti. 35 Et Demetrius rex ad verba ista respondit ei et scripsit epistulam talem: 36 Rex Demetrius Simon [e]summo sacerdoti et [f]amico regum e senioribus et genti Iudaeorum salutem. 37 [g]Coronam auream et b a h e m, quam misistis, suscepimus et parati sumus facere vobiscum pacem magnam et scribere praepositis regis [h]remittere vobis quae indulsimus. 38 [i]Quaecumque enim constituimus vobis constant: [j]munitiones, quas aedificastis, vobis sint, 39 remittimus quoque ignorantias et peccata usque in hodiernum diem et coronam, quam debebatis, et, si quid aliud erat tributarium in Ierusalem, iam non sit tributarium, 40 et, [l]si qui ex vobis apti sunt conscribi inter nostros, conscribantur, et sit inter nos pax.

d cp. 6, 46; 9, 18, 36; 12, 50.

e cf. 3 Rg 19, 4.
f cf. cp. 12, 53, 54.

g cf. cp. 3, 1.
h cf. cp. 9, 31.

i cp. 14, 37. — v. cp. 10, 11.
j cp. 11, 70. — cf. 2 Mc 11, 17.
l v. cp. 10, 75.

m cf. cp. 12, 45. — v. cp 2. 15.
n cf. cp. 12, 48, 50.
o (cp. 12, 38).

p cf. 2 Par 11, 9.
q cf. vr. 49; cp. 12, 36. — v. cp. 1, 35.

r cf. 2 Rg 23, 20.
s v. cp. 5, 9.
t cf. cp. 12, 50.
u cf. vr. 16, 19.

v cp. 2, 1, 70.
x cf. cp. 9, 20; 12, 52.

y cf. cp. 12, 39.

z cp. 12, 39. — v. cp. 8, 6.

a vr. 38; cp. 12, 35; 14, 33; 15, 7.
b cf. cp. 14, 10.

c cf. cp. 10, 28, 34.
d cf. cp. 15, 4.
e cp. 14, 17, 35, 38. — cf. cp. 10, 20; 11, 27.
f v. cp. 2, 18.
g 2 Mc 14, 4. — cf. cp. 10, 29.
h cp. 15, 28.
i v. cp. 11, 29-37.
j cf. vr. 37.

l cf. cp. 10, 36.

norato sepulcro condidit (25-30), acceptisque litteris foederis et amicitiae a Demetrio (31-42), Gazam expugnavit (43-48), Syros ex arce ierosolymitana eiecit, Ioannem filium exercitui praefecit (49-54), prosperi-

41 Anno centesimo septuagesimo ablatum est iugum gentium ab Israël. 42 Et [m]coepit populus Israël scribere in tabulis et gestis publicis: [n]Anno primo sub Simone summo sacerdote magno duce et principe Iudaeorum.

43 In diebus illis applicuit Simon ad [o]Gazam et circumdedit eam castris et fecit machinas et applicuit ad civitatem et percussit turrem unam et comprehendit eam. 44 Et eruperant qui erant intra machinam in civitatem, et factus est motus magnus in civitate, 45 et ascenderunt qui erant in civitate cum uxoribus et filiis supra murum [p]scissis tunicis suis et clamaverunt voce magna postulantes a Simone [q]dextras sibi dari 46 et dixerunt: [r]Non nobis reddas secundum malitias nostras, sed secundum misericordias tuas; 47 et flexus Simon non debellavit eos, eiecit tamen eos de civitate et mundavit aedes, in quibus fuerant [s]simulacra, et tunc intravit in eam cum hymnis benedicens Dominum 48 et, eiecta ab ea omni immunditia, collocavit in ea viros qui legem facerent et munivit eam et [t]fecit sibi habitationem.

49 [u]Qui autem erant in arce Ierusalem prohibebantur egredi et ingredi regionem e [v]emere ac vendere et esurierunt valde, et multi ex eis fame perierunt, 50 et clamaverunt ad Simonem, ut [x]dextras acciperent, et dedit illis et eiecit eos inde et [y]mundavit arcem a contaminationibus. 51 Et intraverunt in eam tertia et vicesima die secundi mensis, anno centesimo septuagesimoprimo, cum laude et ramis palmarum et [z]cinyris et cymbalis et nablis et hymnis et canticis, quia contritus est [a]inimicus magnus ex Israël. 52 Et constituit ut omnibus annis agerentur dies hi cum laetitia 53 et [b]munivit montem templi, qui erat secus arcem, et habitavit ibi ipse et qui cum eo erant. 54 Et vidit Simon [c]Ioannem filium suum, quod fortis proelii vir esset, et posuit eum ducem virtutum universarum et habitavit in Gazaris.

14 Anno centesimo septuagesimosecundo congregavit [a]rex Demetrius exercitum suum et abiit in [b]Mediam ad contrahenda sibi auxilia, ut expugnaret Tryphonem. 2 Et audivit [c]Arsaces rex [d]Persidis et Mediae, quia intravit Demetrius confines suos, et misit unum de principibus suis ut comprehenderet eum vivum et adduceret eum ad se. 3 Et abiit et percussit castra Demetrii et comprehendit eum et duxit eum ad Arsacem et posuit eum in custodiam.

4 Et [e]siluit omnis terra Iuda omnibus diebus Simonis; et quaesivit bona genti suae, et placuit illis potestas eius et gloria eius omnibus diebus. 5 Et cum omni gloria sua accepit [f]Ioppen in portum et fecit introitum in [g]insulis maris 4 et dilatavit fines gentis suae et obtinuit regionem 7 et congregavit captivitatem multam et dominatus est [h]Gazarae et [i]Bethsurae et arci et [j]abstulit immunditias ex ea, et non erat qui resisteret ei. 8 Et [k]unusquisque colebat terram suam cum pace, et [l]terra Iuda dabat fructus suos, et ligna camporum fructum suum. 9 Seniores in plateis sedebant omnes et de bonis terrae tractabant, et iuvenes induebant se gloriam et stolas belli. 10 Et [m]civitatibus tribuebat alimonias et constituebat eas ut essent vasa munitionis, quoadusque nominatum est nomen gloriae eius [n]usque ad extremum terrae. 11 Fecit pacem super terram, et laetatus est Israël laetitia magna, 12 et [o]sedit unusquisque sub vite sua et sub ficulnea sua, et non erat qui eos terreret. 13 Defecit impugnans eos super terram, reges contriti sunt in diebus illis 14 et confirmavit omnes humiles populi sui et legem exquisivit et abstulit omnem iniquum et malum, 15 sancta glorificavit et multiplicavit vasa sanctorum.

16 Et auditum est [p]Romae, quia [q]defunctus esset Ionathas, et usque in [r]Spartiatas, et contristati sunt valde; 17 ut audierunt autem quod Simon frater eius factus esset [s]summus sacerdos loco eius et ipse obtineret omnem regionem et civitates in ea, 18 scripserunt ad eum [t]in tabulis aereis, ut renovarent amicitias et societatem, quam fecerant cum [u]Iuda et cum [v]Ionatha fratribus eius, 19 et lectae sunt in conspectu ecclesiae in Ierusalem. Et hoc exemplum epistularum, quas Spartiatae miserunt: 20 Spartianorum principes et civitates Si-

m cf. cp. 14, 27, 43.
n cf. cp. 14, 27.

e (vr. 54); cp. 4, 15. — v. cp. 14, 34.

p cf. cp. 5, 14. — v. Js 7, 6.
q vr. 50; cp. 6, 58; 11, 50, 62, 66.
r cf. Ps 102, 10; Ez 20, 44.

s cf. cp. 1, 57.

t vr. 54.

u vr. 21.
v cp. 12, 36. — cf. vr. 21.
x cp. 14, 7.
y cf. 2 Mc 10, 7; Jo 12, 13.

z cp. 4, 54; 2 Mc 10, 37.
a cf. cp. 1, 36.
b cf. cp. 14, 37.

c cp. 16, 1, 2, 23.

a v. cp. 10, 67.
b cp. 6, 56. — cf. Tb 1, 16; Jdt 1, 1.
c cp. 15, 22.
d cp. 3, 31; 6, 1, 5, 56.

e cp. 7, 50; 9, 57.

f v. cp. 10, 75.
g cp. 6, 29.

h v. cp. 4, 15; 13, (43), 54.
i cf. cp. 11, 65, 66. — v. cp. 4, 29.
j cp. 13, 50.
k cf. vr. 12.
l v. Ps 66, 7.
m cf. cp. 13, 33.

n cf. cp. 15, 22, 23.
o 3 Rg 4, 25; 4 Rg 18, 31; Mic 4, 4. — cf. vr. 8; Lv 26, 6; Zc 3, 10.

16-26] LL. in fr. 6 p. D. 3 Oct.
p cp. 7, 1. — cf. cp. 8, 1.
q cp. 13, 23.
r cp. 12, 12, 20. — cf. 2 Mc 5, 9.
s vr. 17. — v. cp. 13, 36.
t vr. 26, 48; cp. 8, 22.
u v. cp. 8, 19-29.
v v. cp. 12, 1-18.

tatem rei publicae provexit (14, 1-15), cum Spartiatis foedus et amicitias renovavit (16-23) atque Romam misit legatos qui impetrarent ut ipse dux et summus sacerdos renuntiatus confirmaretur (24-49). Cum

moni sacerdoti magno et senioribus et sacerdotibus et reliquo populo Iudaeorum [x]fratribus salutem. 21 Legati, qui missi sunt ad populum nostrum, nuntiaverunt nobis de vestra gloria et honore ac laetitia, et gavisi sumus in introitu eorum 22 et scripsimus quae ab eis erant dicta in conciliis populi sic: [y]Numenius Antiochi et Antipater Iasonis filius legati Iudaeorum venerunt ad nos renovantes nobiscum amicitiam pristinam. 23 Et placuit populo excipere viros gloriose et ponere exemplum sermonum eorum in segregatis populi libris, ut sit ad memoriam populo Spartiatarum. Exemplum autem horum scripsimus Simoni magno sacerdoti.

24 Post haec autem misit Simon Numenium Romam habentem [z]clipeum aureum magnum pondo mnarum mille ad statuendam cum eis societatem.

Cum autem audisset populus romanus sermones istos, 25 dixerunt: Quam gratiarum actionem reddemus Simoni et [a]filiis eius? 26 Restituit enim ipse fratres suos et expugnavit inimicos Israël ab eis. Et statuerunt ei libertatem et descripserunt [b]in tabulis aereis et posuerunt in titulis in monte Sion.

17 Et hoc est exemplum scripturae: Octavadecima die mensis [c]elul, anno centesimo septuagesimosecundo, [d]anno tertio sub Simone sacerdote magno, in Asaramel, 28 in conventu magno sacerdotum et populi et principum gentis et seniorum regionis nota facta sunt haec: Quoniam frequenter facta sunt proelia in regione nostra, 29 Simon autem Mathathiae filius [e]ex filiis Iarib et fratres eius dederunt se periculo et restiterunt adversariis gentis suae, ut starent sancta ipsorum et lex, et gloria magna glorificaverunt gentem suam. 30 Et [f]congregavit Ionathas gentem suam et factus est illis [g]sacerdos magnus et [h]appositus est ad populum suum. 31 Et voluerunt inimici eorum calcare et [i]atterere regionem ipsorum et extendere manus in sancta eorum. 32 Tunc restitit Simon et pugnavit pro gente sua et erogavit pecunias multas et armavit viros virtutis gentis suae et dedit illis stipendia 33 et [j]munivit civitates Iudaeae et [k]Bethsuram, quae erat in finibus Iudaeae, ubi erant arma hostium antea, et posuit illic praesidium viros Iudaeos 34 et [l]Ioppen munivit, quae erat ad mare, et [m]Gazaram, quae est in finibus [n]Azoti, in qua [o]hostes antea habitabant, et collocavit illic Iudaeos et quaecumque apta erant ad correptionem eorum posuit in eis. 35 Et vidit populus actum Simonis et gloriam, quam cogitabat facere genti suae, et posuerunt eum ducem suum et principem sacerdotum, eo quod ipse fecerat haec omnia et iustitiam et fidem, quam conservavit genti suae, et exquisivit omni modo exaltare populum suum. 36 Et in diebus eius prosperatum est in manibus eius [p]ut tollerentur gentes de regione ipsorum, et [q]qui in civitate David erant in Ierusalem in arce, de qua procedebant et contaminabant omnia, quae in circuitu sanctorum sunt et inferebant plagam magnam castitati; 37 et [r]collocavit in ea viros Iudaeos ad tutamentum regionis et civitatis, et [s]exaltavit muros Ierusalem. 38 Et rex Demetrius [t]statuit illi summum sacerdotium, 39 secundum haec fecit eum [u]amicum suum et glorificavit eum gloria magna; 40 audivit enim, quod appellati sunt Iudaei a Romanis [v]amici et socii et fratres, et quia susceperunt legatos Simonis gloriose, 41 et quia Iudaei et sacerdotes eorum consenserunt eum esse ducem suum et [w]summum sacerdotem in aeternum, [y]donec surgat propheta fidelis, 42 et ut sit super eos dux, et ut cura esset illi pro sanctis, et ut constitueret praepositos super opera eorum et super regionem et super praesidia, 43 et cura sit illi de sanctis, et ut audiatur ab omnibus et [z]scribantur in nomine eius omnes conscriptiones in regione, et [a]ut operiatur purpura et auro, 44 et ne liceat ulli ex populo et ex sacerdotibus irritum facere aliquid horum et contradicere his, quae ab eo dicuntur, aut convocare conventum in regione sine ipso et [b]vestiri purpura et uti fibula aurea, 45 qui autem fecerit extra haec, aut irritum fecerit aliquid horum reus erit. 46 Et complacuit omni populo statuere Simonem et facere secundum verba ista. 47 Et suscepit Simon et pla-

x cf. cp. 12, 6, 21; 2 Mc 5, 9.

y cp. 12, 16; 15, 15.

z cp. 15, 18.

a vr. 49; cp. 16, 2, 14.

b vr. 18, 48.

c 2 Es 6, 15.
d cf. cp. 13, 42.

e 1 Par 24, 7. — v. cp. 2, 1.

f cp. 9, 73; 10, 21.
g v. cp. 11, 27.
h cp. 2, 69; Gn 25, 8; 35, 29 etc.
i cp. 13, 1.

j v. cp. 13, 33.
k vr. 7. — v. cp. 4, 61.
l vr. 5. — v. cp. 10, 75.
m v. cp. 4, 15.
n cp. 13, 46-48.
o cf. cp. 3, 6; 16, 2.

p cf. cp. 13, 47, 50, 51.
q v. cp. 1, 35.

r cf. cp. 13, 53.
s cp. 13, 10. — cf. cp. 10, 11.
t cp. 13, 36. — v. cp. 11, 27.
u v. cp. 2, 18.

v cp. 8, 31; 15, 17.

x cp. 2, 27.
y cp. 4, 46; 1 Es 2, 63; 2 Es 7, 65. — cf. cp. 9, 27. — v. Dt 18, 15.

z cf. vr. 27; cp. 13, 42.

a v. cp. 10, 20.

b cp. 11, 58. — cf. cp. 10, 89.

vero Antiochus in regnum Syriae successor (15, 1-14), ne post quidem ab urbe Roma litteras acceptas pro Simone (15-24) aut post auxilium sibi contra Tryphonem a Simone praestitum (25-32), imperandi libi-

cuit ei ut [c]summo sacerdotio fungeretur et esset dux et princeps gentis Iudaeorum et sacerdotum et praeesset omnibus.

48 Et scripturam istam dixerunt ponere [d]in tabulis aereis et ponere eas in peribolo sanctorum in loco celebri; 49 exemplum autem eorum ponere in [e]aerario, ut habeat Simon et filii eius.

15 Simoni sacerdoti et principi gentis Iudaeorum et universae genti, Et misit rex Antiochus filius [a]Demetrii epistulas ab [b]insulis maris 2 et erant continentes hunc modum: Rex Antiochus Simoni sacerdoti magno et genti Iudaeorum salutem. 3 Quoniam quidem [c]pestilentes [d]obtinuerunt regnum patrum nostrorum, volo autem vindicare regnum et restituere illud sicut erat antea, et electam feci multitudinem exercitus et feci naves bellicas; 4 volo autem procedere per regionem, ut ulciscar in eos [e]qui corruperunt regionem nostram et qui desolaverunt civitates multas in regno meo. 5 Nunc ergo statuo tibi omnes oblationes, [f]quas remiserunt tibi ante me omnes reges, et quaecumque alia dona remiserunt tibi, 6 et permitto tibi facere percussuram proprii nomismatis in regione tua; 7 [g]Ierusalem autem sanctam esse et liberam, et omnia arma, quae fabricata sunt, et [h]praesidia, quae construxisti, quae tenes, maneant tibi. 8 Et omne debitum regis, et quae futura sunt regi ex hoc et in totum tempus remittuntur tibi; 9 cum autem obtinuerimus regnum nostrum, glorificabimus te et gentem tuam et templum gloria magna, ita ut manifestetur gloria vestra in universa terra.

10 Anno centesimo septuagesimoquarto exiit [i]Antiochus in terram patrum suorum, et convenerunt ad eum omnes exercitus, ita ut pauci relicti essent cum [j]Tryphone. 11 Et insecutus est eum [k]Antiochus rex, et venit [l]Doram fugiens per maritimam; 12 sciebat enim quod congregata sunt mala in eum, et reliquit eum exercitus. 13 Et applicuit Antiochus super Doram cum centum viginti milibus virorum belligeratorum et octo milibus equitum 14 et circuivit civitatem et naves a mari accesserunt; et vexabant civitatem a terra et mari et neminem sinebant ingredi vel egredi.

15 Venit autem [m]Numenius et qui cum eo fuerant ab urbe Roma habentes epistulas [n]regibus et regionibus scriptas, in quibus continebantur haec: 16 Lucius [o]consul Romanorum [p]Ptolemaeo regi salutem. 17 Legati Iudaeorum venerunt ad nos [q]amici nostri renovantes pristinam amicitiam et societatem, missi a Simone [r]principe sacerdotum et populo Iudaeorum. 18 Attulerunt autem et [s]clipeum aureum mnarum mille. 19 Placuit itaque nobis scribere regibus et regionibus, ut non inferant illis mala neque impugnent eos et civitates eorum et regiones eorum et ut non ferant auxilium pugnantibus adversus eos. 20 Visum autem est nobis accipere ab eis clipeum. 21 Si qui ergo pestilentes refugerunt de regione ipsorum ad vos, tradite eos Simoni principi sacerdotum, ut vindicet in eos secundum legem suam. 22 Haec eadem scripta sunt [t]Demetrio regi et Attalo et Ariarathi et [u]Arsaci 23 et in omnes regiones et Lampsaco et [v]Spartiatis et in Delum et in Myndum et in Sicyonem et in Cariam et in [x]Samum et in [y]Pamphyliam et in [z]Lyciam et in Alicarnassum et in [a]Coo et in Siden et in Aradon et in Rhodum et in Phaselidem et in Gortynam et [b]Gnidum et [c]Cyprum et [d]Cyrenem. 24 Exemplum autem eorum scripserunt Simoni principi sacerdotum et populo Iudaeorum.

25 [e]Antiochus autem rex applicuit castra in Doram secundo admovens ei semper manus et machinas faciens et conclusit Tryphonem, ne procederet. 26 Et misit ad eum Simon duo milia virorum electorum in auxilium et argentum et aurum et vasa copiosa, 27 et noluit ea accipere, sed rupit omnia quae pactus est cum eo antea et alienavit se ab eo 28 et misit ad eum Athenobium unum de [f]amicis suis, ut tractaret cum ipso dicens: Vos tenetis [g]Ioppen et [h]Gazaram et [i]arcem, quae est in Ierusalem, civitates regni mei, 29 fines earum desolastis et fecistis plagam magnam in terra et dominati estis per loca multa in regno meo; 30 nunc ergo tradite civitates, quas occupastis, et tributa locorum in quibus [j]dominati estis extra fines Iudaeae; 31 [k]sin autem, date pro illis quingenta talenta argenti,

c vr. 17, 35.

d vr. 13, 26; cp. 8, 22.

e cf. Mr 12, 41; Lc 21, 1; Jo 8, 20. — v. 2 Mc 3, 6.

a v. cp. 7, 1.
b cf. cp. 10, 67. — v. cp. 6, 29.
c vr. 21; cp. 10, 61. — cf. Ac 24, 5.
d cf. cp. 13, 31, 32.

e cf. cp. 13, 34.

f v. cp. 10, 27-45; 13, 37-39.

g cp. 10, 31.

h v. cp. 13, 33.

i vr. 2, 13, 25.

j vr. 25. — cf. vr. 3.
k vr. 25; Js 11, 2; 17, 11; Jd 1, 27. — cf. 3 Rg 4, 11.
l vr. 25.

m cp. 12, 16; 14, 22, 24.
n v. vr. 22, 23.
o cf. cp. 8, 16.
p 2 Mc 1, 10.
q cp. 8, 31; 14, 40.
r v. cp. 8, 23-32.
s cp. 14, 24.

t v. cp. 16, 67.
u cp. 14, 2.
v cp. 14, 16.
x Ac 20, 15.
y Ac 2, 10; 13, 13; 14, 24 etc.
z Ac 27, 5.
a Ac 21, 1.
b Ac 27, 7.
c Ac 4, 36.
d 2 Mc 2, 24; Ac 2, 10.
e v. vr. 3-9.

f v. cp. 2, 18.
g cp. 14, 34. — v. cp. 10, 75.
h v. cp. 13, 54.
i v. cp. 1, 35.

j cp. 11, 28, 34.
l cf. vr. 35.

et exterminii, quod exterminastis, et tributorum civitatum alia talenta quingenta; sin autem, veniemus et expugnabimus vos.

32 Et venit Athenobius amicus regis in Ierusalem et [m]vidit gloriam Simonis et claritatem in auro et argento et apparatum copiosum et obstupuit et rettulit ei verba regis. 33 Et respondit ei Simon et dixit ei: Neque alienam terram sumpsimus neque aliena detinemus, sed [n]hereditatem patrum nostrorum, quae iniuste ab inimicis nostris aliquo tempore possessa est; 34 nos vero tempus habentes vindicamus hereditatem patrum nostrorum. 35 Nam de Ioppe et Gazara, quae expostulas, ipsi faciebant in populo plagam magnam et in regione nostra; horum damus [o]talenta centum. Et non respondit ei Athenobius verbum; 36 reversus autem cum ira ad regem renuntiavit ei verba ista et gloriam Simonis et universa quae vidit, et iratus est rex ira magna. 37 [p]Tryphon autem fugit navi in Orthosiada.

38 Et constituit rex [q]Cendebaeum ducem maritimum et exercitum peditum et equitum dedit illi 39 et mandavit illi movere castra contra faciem Iudaeae et mandavit ei aedificare [r]Gedorem et obstruere portas civitatis et debellare populum. Rex autem persequebatur Tryphonem. 40 Et pervenit Cendebaeus [s]Iamniam et coepit irritare plebem et conculcare Iudaeam et captivare populum et interficere et aedificare Gedorem 41 et collocavit illic equites et exercitum, ut egressi perambularent viam Iudaeae, sicut constituit ei rex.

16 Et [a]ascendit Ioannes de Gazaris et nuntiavit Simoni patri suo quae fecit [b]Cendebaeus in populo ipsorum. 2 Et vocavit Simon duos filios seniores Iudam et Ioannem et ait illis: [c]Ego et fratres mei et domus patris mei expugnavimus hostes Israël ab adulescentia usque in hunc diem, et [d]prosperatum est in manibus nostris liberare Israël aliquoties: 3 nunc autem senui; sed estote loco meo et fratres mei et egressi pugnate pro gente nostra; auxilium vero de caelo vobiscum sit. 4 Et elegit de regione viginti milia virorum belligeratorum et equites, et profecti sunt ad Cendebaeum et dormierunt in [e]Modin 5 et surrexerunt mane et abierunt in campum: Et ecce exercitus copiosus in obviam illis peditum et equitum, et fluvius torrens erat inter medium ipsorum. 6 Et admovit castra contra faciem eorum ipse et populus eius et vidit populum trepidantem ad transfretandum torrentem et transfretavit primus, et viderunt eum viri et transierunt post eum. 7 Et divisit populum, et equites in medio peditum: erat autem equitatus adversariorum copiosus nimis. 8 Et [f]exclamaverunt sacris tubis, et in fugam conversus est Cendebaeus et castra eius et [g]ceciderunt ex eis multi vulnerati, residui autem in munitionem fugerunt. 9 Tunc vulneratus est Iudas frater Ioannis, Ioannes autem insecutus est eos, donec venit [h]Cedronem, quam aedificavit. 10 Et fugerunt usque ad turres, quae erant in agris Azoti, et [i]succendit eas igni; et ceciderunt ex illis duo milia virorum, et reversus est in Iudaeam in pace.

11 Et Ptolemaeus filius Abobi constitutus erat dux [j]in campo Iericho et [k]habebat argentum et aurum multum; 12 erat enim gener summi sacerdotis. 13 Et [m]exaltatum est cor eius, et volebat obtinere regionem et cogitabat dolum adversus Simonem et filios eius, ut tolleret eos. 14 Simon autem perambulans civitates, quae erant in regione Iudaeae, et sollicitudinem gerens earum descendit in [n]Iericho ipse et Mathathias filius eius et Iudas anno centesimo septuagesimoseptimo, mense undecimo: hic est mensis [o]sabath. 15 Et suscepit eos filius Abobi in munitiunculam, quae vocatur Doch, cum dolo, quam aedificavit; et fecit eis convivium magnum et abscondit illic viros 16 et, cum [p]inebriatus esset Simon et filii eius, surrexit Ptolemaeus cum suis, et sumpserunt arma sua et intraverunt in convivium et occiderunt eum et [q]duos filios eius et quosdam pueros eius, 17 et fecit deceptionem magnam in Israël et reddidit mala pro bonis. 18 Et scripsit haec Ptolemaeus et misit [r]regi, ut mitteret ei exercitum in auxilium et traderet ei regionem et civitates eorum et tributa. 19 Et misit alios in [s]Gazaram tollere Ioannem et [t]tribunis misit epistulas, ut venirent ad se, et daret eis [u]argentum et aurum

m cf. 3 Rg 10, 5.

n v. Ex 23, 31.

o cf. vr. 31.

p cf. vr. 25.

q cp. 16, 1, 4, 8.

r cf. cp. 16, 9; Js 15, 36.

s v. cp. 4, 15.

a vr. 23; cp. 13, 54.
b cp. 15, 38, 40.
c cf. cp. 14, 26.

d cp. 3, 6; 14, 36.

e v. cp. 2, 1; 13, 25.

f v cp. 3, 54.
g cf. cp. 1, 19.

h cf. cp. 15, 39, 41.

i cf. cp. 10, 84.

j 4 Rg 25, 5. — cf. Js 5, 10, 13.
l cf. vr. 19.
m cf. cp. 1, 4.

14-24] LL. in sb. p. D. 3 Oct.
n cp. 9, 50.

o Zc 1, 7.

p cf. 2 Rg 13, 20.

q cf. vr. 14.

r cf. cp. 15, 25, 38.

s cp. 13, 54.
t cp. 3, 55.
u cf. vr. 11.

et dona. 20 Et alios misit occupare Ierusalem et montem templi. 21 Et praecurrens quidam nuntiavit Ioanni in Gazara, quia periit pater eius et fratres eius et quia: Misit te quoque interfici. 22 Ut audivit autem, vehementer expavit et comprehendit viros qui venerant perdere eum et occidit eos; cognovit enim quia quaerebant eum perdere.

v cf. cp. 9, 22.

23 Et [v]cetera sermonum Ioannis et bellorum eius et bonarum virtutum, quibus fortiter gessit, et aedificii murorum, quos exstruxit et rerum gestarum eius, 24 ecce haec scripta sunt in libro dierum sacerdotii eius, ex quo factus est princeps sacerdotum post patrem suum.

LIBER
II MACHABAEORUM

Introductio (2 Mc 1, 1-2, 18), *quae duabus constat epistulis, quarum prior encaeniorum celebrationem commendat* (*1, 1-10*); *altera vero et refert Antiochi mortem* (*11-17*) *et invitat Iudaeos aegyptios ad encaeniorum* (*18*)

1-5] *L. in Ms. pro pace.* — *1 L. in D. 5 Oct.*
a Jr 43, 7. — cf. Dt 17, 16.
b Lv 26, 42; Ps 105, 45; Ez 16, 60.
3-5] *RR. in D. 1 Oct.*
c Jb 33, 16; Ps 118, 18; Lc 24, 32, 45. — cf. Ac 16, 14.
4] *Ant. in sb. a. D. 2 Oct., in comm. pro Pace etc.*
d v. cp. 5, 20.
5] *Ant. in sb. a. D. 4 Oct.*
e cf. 1 Mc 10, 67; 11, 59.
f v. cp. 4, 7.
g Sap 12, 3.
h cp. 8, 33. — cf. 1 Mc 4, 38.
i cf. cp. 5, 13, 26; 1 Mc 1, 39, 60; 7, 16.
j v. 1 Mc 4, 50-53.
l vr. 18; 1 Mc 4, 59. — v. cp. 10, 5-8; Jo 7, 2.
m vr. 18; 1 Mc 1, 57; 4, 52 etc.
n v. 1 Mc 12, 6.
o 1 Mc 15, 16.
p Lv 4, 3; 16, 32.
q cf. 1 Mc 1, 10.
r v. 1 Mc 6, 1.
s cp. 3, 1; 9, 14; 15, 14; 1 Mc 2, 7. — v. 1 Es 11, 1.
t cf. cp. 9, 2. — v. 1 Mc 6, 1-4.
u cf. cp. 9, 7, 28; 1 Mc 6, 8, 16.

FRATRIBUS, [a]qui sunt per Aegyptum, iudaeis salutem dicunt fratres, qui sunt in Ierosolymis, iudaei et qui in regione Iudaeae et pacem bonam. 2 Benefaciat vobis Deus et [b]meminerit testamenti sui, quod locutus est ad Abraham et Isaac et Iacob servorum suorum fidelium; 3 et det vobis cor omnibus, ut colatis eum et faciatis eius voluntatem corde magno et animo volenti. 4 [c]Adaperiat cor vestrum in lege sua et in praeceptis suis et faciat pacem, 5 exaudiat orationes vestras et [d]reconcilietur vobis nec vos deserat in tempore malo.

6 Et nunc hic sumus orantes pro vobis. 7 [e]Regnante Demetrio, anno centesimo sexagesimonono nos Iudaei scripsimus vobis in tribulatione et impetu, qui supervenit nobis in istis annis, ex quo recessit [f]Iason a [g]sancta terra et a regno. 8 [h]Portam succenderunt et [i]effuderunt sanguinem innocentem; et oravimus ad Dominum et exauditi sumus et [j]obtulimus sacrificium et similaginem et accendimus lucernas et proposuimus panes. 9 Et nunc frequentate dies [l]scenopegiae mensis [m]casleu. 10 Anno centesimo octogesimooctavo.

Populus, qui est Ierosolymis et in Iudaea, [n]senatusque et Iudas Aristobolo magistro [o]Ptolemaei regis, qui est de genere [p]christorum sacerdotum, et his qui in Aegypto sunt Iudaeis, salutem et sanitatem. 11 De magnis periculis a Deo liberati magnifice gratias agimus ipsi, utpote qui adversus talem [q]regem dimicavimus; 12 ipse enim ebullire fecit de [r]Perside eos qui pugnaverunt contra nos et [s]sanctam civitatem. 13 Nam, [t]cum in Perside esset dux ipse et cum ipso immensus exercitus, [u]cecidit in templo Naneae consilio deceptus sacerdotum Naneae. 14 Etenim, cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus et amici eius, et ut acciperet pecunias multas dotis nomine; 15 cumque proposuissent eas sacerdotes Naneae, et ipse cum paucis ingressus esset intra ambitum fani, clauserunt templum, cum intrasset Antiochus, 16 apertoque occulto aditu templi, mittentes lapides percusserunt ducem et eos, qui cum eo erant, et diviserunt membratim et, capitibus amputatis, foras proiecerunt. 17 Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.

et ignis festa; quod ultimum a Nehemiae temporibus institutum esse narratur (19-36). Nonnulla accedunt de arca et de vasis sacris a Ieremia reconditis (2, 1-12) et de bibliotheca, quam post Nehemiam Iuda Macha-

18 [v]Facturi igitur quinta et vicesima die mensis casleu, purificationem templi necessarium duximus significare vobis, ut et vos quoque agatis diem [w]scenopegiae et [x]diem ignis, qui datus est quando Nehemias, aedificato templo et altari, obtulit sacrificia. 19 Nam, cum in [y]Persidem ducerentur patres nostri, [z]sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, ubi erat puteus altus et siccus, et in eo contutati sunt eum, ita ut omnibus ignotus esset locus. 20 Cum autem praeterissent anni multi, et placuit Deo ut [a]mitteretur Nehemias a rege Persidis, nepotes sacerdotum illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem; et, sicut narraverunt nobis, non invenerunt ignem, sed aquam crassam. 21 Et iussit eos haurire et adferre sibi, et sacrificia, quae imposita erant, iussit sacerdos Nehemias [b]adspergi ipsa aqua et ligna et quae erant superposita. 22 Utque hoc factum est, et tempus adfuit, quo sol refulsit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita ut omnes mirarentur. 23 Orationem autem faciebant omnes sacerdotes, dum consummaretur sacrificium, [c]Ionatha inchoante ceteris autem respondentibus. 24 Et Nehemiae erat oratio hunc habens modum: Domine Deus [d]omnium creator, terribilis et fortis, iustus et misericors, qui solus es bonus rex, 25 [e]solus praestans, [f]solus iustus et omnipotens et aeternus, qui liberas Israël de omni malo, qui fecisti patres electos et sanctificasti eos; 26 accipe sacrificium pro universo populo tuo Israël et [g]custodi partem tuam et sanctifica. 27 Congrega [h]dispersionem nostram, libera eos, qui serviunt gentibus, et contemptos et abominatos respice, ut [i]sciant gentes quia tu es Deus noster. 28 [j]Adflige opprimentes nos et contumeliam facientes in superbia, 29 [l]constitue populum tuum in [m]loco sancto tuo, [n]sicut dixit Moyses.

30 Sacerdotes autem psallebant hymnos, usquequo consumptum esset sacrificium. 31 Cum autem consumptum esset sacrificium, ex residua aqua Nehemias iussit lapides maiores perfundi. 32 Quod ut factum est, ex eis flamma accensa est, sed ex lumine, quod refulsit ab altari consumpta est. 33 Ut vero manifestata est res, renuntiatum est regi Persarum quod in loco, in quo ignem absconderant hi qui translati fuerant sacerdotes, aqua apparuit, de qua Nehemias et qui cum eo erant purificaverunt sacrificia. 34 Considerans autem rex et rem diligenter examinans fecit ei templum, ut probaret quod factum erat, 35 et, cum probasset, sacerdotibus donavit multa bona et alia atque alia munera et accipiens manu sua tribuebat eis. 36 Appellavit autem Nehemias hunc locum Nephthar, quod interpretatur purificatio; vocatur autem apud plures Nephi.

2 Invenitur autem in descriptionibus Ieremiae prophetae, quod iussit eos [a]ignem accipere qui transmigrabant, ut significatum est et ut mandavit transmigratis, 2 et [b]dedit illis legem, ne oblivisserentur praecepta Domini et ut non exerrarent mentibus videntes simulacra aurea et argentea et ornamenta eorum; 3 et alia huiusmodi dicens hortabatur ne legem amoverent a corde suo. 4 Erat autem in ipsa scriptura, quomodo tabernaculum et arcam iussit propheta, divino responso ad se facto, comitari secum, usquequo exiit in montem, [c]in quo Moyses ascendit et vidit Dei hereditatem. 5 Et veniens ibi [d]Ieremias invenit locum speluncae et tabernaculum et arcam et altare incensi intulit illuc et ostium obstruxit. 6 Et accesserunt quidam simul, quia sequebantur, ut notarent sibi locum, et non potuerunt invenire. 7 Ut autem cognovit Ieremias, culpans illos dixit, quod ignotus erit locus, donec [e]congreget Deus congregationem populi et propitius fiat; 8 et tunc Dominus ostendet haec, et apparebit maiestas Domini, et [f]nubes erit, sicut et Moysi manifestabatur, et sicut, cum Salomon [g]petiit ut locus sanctificaretur magno Deo, manifestabat haec; 9 magnifice etenim sapientiam tractabat et ut sapientiam habens [h]obtulit sacrificium dedicationis et consummationis templi. 10 Sicut et Moyses orabat ad Dominum, et [i]descendit ignis de caelo et consumpsit holocaustum; sic et Salomon oravit et [j]descendit ignis de caelo et consumpsit holocaustum. 11 Et [l]dixit Moyses: Eo quod non sit comestum, quod erat pro peccato,

18-22] LL. 2 et 3 ut s. vr. 1.
v cp. 2, 16; 10, 5, 8. — cf. 1 Mc 4, 59.
w v. cp. 1, 9.
x cf. cp. 2, 10, 11.
y cf. 2 Par 36, 20.
z cf. cp. 2, 1-12.

a 2 Es 2, 6.

b cf. Jd 6, 20; 3 Rg 18, 33, 35.

23-27] L. in sb. QT. Qdg.
c 2 Es 12, 11.
d cp. 7, 23; 13, 14; Ecli 24, 12.
24 b] v. 1 Par 29, 11.
e cf. Ph 4, 19.
f Is 45, 21. — cf. Mt 19, 17.
g cp. 14, 15; Ex 19, 5; Dt 32, 9; Ecli 17, 15; Jr 10, 16.
h cf. Ps 105, 47; Jo 7, 35; Jc 1, 1; 1 Pt 1, 1.
i Ps 58, 14; 82, 19; Dn 3, 45; 1 Mc 4, 11.
j cp. 10, 26. — cf. Gn 12, 3; Ex 23, 22.
28, 26] v. Dn 8, 18.
l Dt 30, 5.
m cp. 2, 18; 8, 17; Ps 23, 13; 57, 6.
n v. Dt 30, 3-8.

1-9] LL. in fr. 2 p. D. 4 Oct.
a cf. cp. 1, 19.
b cf. Bar 6, 2 sqq.

c Dt 32, 49; 34, 1.
d cp. 15, 14.

e cf. cp. 1, 27. — v. 2 Th 2, 1.

f cf. Ex 40, 32, 33; 3 Rg 8, 10, 11.
g v. 3 Rg 8, 23-53.

h 3 Rg 8, 62, 63.
i Lv 9, 24.

j 2 Par 7, 1. — cf. cp. 1, 18.
l Lv 10, 16. — cf. Lv 9, 24.

baeus ad utilitatem omnium Iudaeorum collegit (16-19).

Contra Seleucidas Iudae Machabaei bella gestaque fortia (2,20-15,40). *Post prooemium de fontibus ex quibus notitiae haustae sunt et de methodo qua sunt di-*

consumptum est. 12 Similiter et [m]Salomon octo diebus celebravit dedicationem.

13 Inferebantur autem [n]in descriptionibus et commentariis Nehemiae haec eadem, et ut construens bibliothecam congregavit de regionibus [o]libros et prophetarum et David et [p]epistulas regum et de donariis. 14 Similiter autem et Iudas ea quae deciderant per bellum, quod nobis acciderat, congregavit omnia, et sunt apud nos. 15 Si ergo desideratis haec, mittite qui perferant vobis.

16 Acturi itaque [q]purificationem scripsimus vobis; bene ergo facietis, si egeritis hos dies. 17 Deus autem, qui liberavit populum suum et [r]reddidit hereditatem omnibus et regnum et sacerdotium et [s]sanctificationem, 18 [t]sicut promisit in lege, speramus quod cito nostri miserebitur et [u]congregabit de sub caelo in [v]locum sanctum; 19 eripuit enim nos de magnis periculis et [x]locum purgavit.

20 De [y]Iuda vero Machabaeo et fratribus eius et de templi magni purificatione et de arae dedicatione, 21 sed et de proeliis, quae pertinent ad [z]Antiochum nobilem et filium eius [a]Eupatorem, 22 et de [b]illuminationibus, quae de caelo factae sunt ad eos, qui pro Iudaeis fortiter fecerunt, ita ut universam regionem, cum pauci essent, vindicarent et barbaram multitudinem fugarent 23 et [c]famosissimum in toto orbe [d]templum recuperarent et civitatem liberarent et leges, quae abolitae erant, restituerentur, Domino cum omni tranquillitate propitio facto illis, 24 itemque ab Iasone [e]cyrenaeo quinque libris comprehensa tentavimus nos uno volumine breviare. 25 Considerantes enim multitudinem librorum et difficultatem volentibus adgredi narrationes historiarum propter multitudinem rerum 26 curavimus, volentibus quidem legere ut esset animi oblectatio, studiosis vero ut facilius possint memoriae commendare, omnibus autem legentibus utilitas conferatur. 27 Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breviandi causa suscepimus, non facilem laborem, immo vero negotium plenum vigiliarum et sudoris adsumpsimus. 28 Sicut hi, [f]qui praeparant convivium et quaerunt aliorum voluntati parere, propter multorum gratiam libenter laborem sustinemus. 29 Veritatem quidem de singulis auctoribus concedentes, ipsi autem secundum datam formam brevitati studentes. 30[g]Sicut enim novae domus architecto de universa structura curandum est, ei vero, qui pingere curat, quae apta sunt ad ornatum exquirenda sunt; ita aestimandum est et in nobis. 31 Etenim intellectum colligere et ordinare sermonem et curiosius partes singulas quasque disquirere historiae congruit auctori; 32 brevitatem vero dictionis sectari et exsecutiones rerum vitare brevianti concedendum est.

33[h]Hinc ergo narrationem incipiemus: de praefatione tantum dixisse sufficiat; stultum etenim est ante historiam effluere, in ipsa autem historia succingi.

3 Igitur, cum [a]sancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optime custodirentur propter [b]Oniae pontificis pietatem et animos odio habentes mala, 2 fiebat ut et ipsi reges et principes locum summo honore dignum ducerent et templum maximis [c]muneribus illustrarent; 3 ita ut [d]Seleucus Asiae rex de redditibus suis [e]praestaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes. 4 [f]Simon autem de tribu Beniamin praepositus templi constitutus contendebat, obsistente sibi principe sacerdotum, iniquum aliquid in civitate moliri; 5 sed, cum vincere Oniam non posset, venit ad [g]Apollonium Tharsaeae filium, qui eo tempore erat dux [h]Coelesyriae et Phoenicis, 6 et nuntiavit ei [i]pecuniis innumerabilibus plenum esse aerarium Ierosolymis et communes copias immensas esse, quae non pertinent ad rationem sacrificiorum; esse autem possibile sub potestate regis cadere universa. 7 Cumque rettulisset ad regem Apollonius de pecuniis quae delatae erant, ille accitum Heliodorum, qui erat super negotia eius, misit cum mandatis, ut praedictam pecuniam transportaret. 8 Statimque Heliodorus iter est adgressus, specie quidem quasi per [h]Coelesyriam et Phoenicem civitates esset peragraturus, re vera autem regis propositum perfecturus. 9 Sed, cum venisset Ierosolymam et benigne a summo sacerdote in civitate esset exceptus,

m cf. 3 Rg 8, 65, 66; 1 Mc 4, 56.
n cf. vr. 1.
o cf. Lc 24, 44.
p cf. 1 Es 7, 11 sqq.
q cp. 1, 18.
r cf. Rm 9, 4.
s cf. 1 Mc 4, 43, 48.
t v. Dt 30, 3-8.
u cf. Tb 13, 5, 12; Ps 105, 47; Jr 32, 37; Ez 39, 27, 28.
v cp. 1, 29; 3, 17; Ps 23, 13.
x cf. cp. 4, 43, 48.
y cf. 1 Mc 2, 2-5.
z cp. 4, 7; 10, 9, 13. — v. 1 Mc 1, 11.
a cp. 10, 10; 1 Mc 6, 17.
b cp. 3, 24; 5, 2-4; 10, 29; 11, 8; 12, 22.
c cp. 3, 12; 5, 13; 14, 31; 15, 18.
d cp. 10, 1.
e 1 Mc 15, 23; Ac 2, 10.
f cf. Ecli 32, 1-3.
g cf. cp. 15, 39.
h cf. cp. 6, 17.
1-12] *LL. in fr. 3 p. D. 4 Oct.*
a v. cp. 1, 12.
b cp. 4, 1, 4, 7; 15, 12, 14; 1 Mc 12, 7, 8, 20.
c cp. 9, 16; 13, 23; Lc 21, 5.
d cp. 4, 7; 5, 18; 14, 1; 1 Mc 14, 1.
e cf. cp. 9, 16; 1 Es 6, 9; 1 Mc 10, 39.
f cp. 4, 1, 3, 4, 23.
g cp. 4, 4; 1 Mc 10, 69.
h vr. 8; cp. 10, 11; 1 Mc 10, 69.
i vr. 24, 28, 40. — cf. cp. 5, 18. — v. 1 Mc 14, 49.

narravit de dato iudicio pecuniarum et cuius rei gratia adesset aperuit; interrogabat autem si vere haec ita essent. 10 Tunc summus sacerdos ostendit deposita esse haec et victualia [j]viduarum et pupillorum; 11 quaedam vero esse Hircani Tobiae viri valde eminentis in his, quae detulerat impius Simon; universa autem argenti talenta esse quadringenta et auri ducenta: 12 decipi vero eos, qui credidissent loco et templo, [l]quod per universum mundum honoratur, pro sui veneratione et sanctitate omnino impossibile esse. 13 At ille, pro his quae habebat in mandatis a rege dicebat omni genere regi ea esse deferenda.

14 Constituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus; non modica vero per universam civitatem erat trepidatio. 15 Sacerdotes autem ante altare cum [m]stolis sacerdotalibus iactaverunt se et invocabant de caelo eum, [n]qui de depositis legem posuit, ut his qui deposuerant ea salva custodiret. 16 Iam vero qui videbat summi sacerdotis vultum mente vulnerabatur; [o]facies enim et color immutatus declarabat internum animi dolorem; 17 circumfusa enim erat maestitia quaedam viro, et horror corporis, per quem manifestus adspicientibus dolor cordis eius efficiebatur. 18 Alii etiam gregatim de domibus confluebant publica supplicatione obsecrantes, pro eo quod in contemptum locus esset venturus. 19 [p]Accinctaeque mulieres ciliciis pectus per plateas confluebant; sed et virgines, quae conclusae erant, procurrebant ad Oniam, aliae autem ad muros, quaedam vero per fenestras adspiciebant, 20 universae autem [q]protendentes manus in caelum deprecabantur: 21 erat enim misera commixtae multitudinis et magni sacerdotis in agone constituti exspectatio.

22 Et hi quidem invocabant omnipotentem Deum, ut [r]credita sibi his qui crediderant cum omni integritate conservarentur: 23 Heliodorus autem quod decreverat perficiebat eodem loco ipse cum satellitibus circa [s]aerarium praesens. 24 Sed [t]spiritus omnipotentis Dei magnam fecit suae [u]ostensionis evidentiam, ita ut [v]omnes, qui ausi fuerant parere ei, ruentes Dei virtute in dissolutionem et formidinem converterentur. 25 [w]Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens sessorem, [x]optimis operimentis adornatus. Isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit; qui autem ei sedebat videbatur arma habere aurea. 26 Alii etiam apparuerunt [y]duo iuvenes virtute decori, optimi gloria speciosique amictu, qui circumsteterunt eum et ex utraque parte [z]flagellabant sine intermissione multis plagis verberantes. 27 [a]Subito autem Heliodorus concidit in terram, eumque multa caligine circumfusum rapuerunt atque in [b]sella gestatoria positum eiecerunt. 28 Et is, qui cum multis cursoribus et satellitibus praedictum ingressus est aerarium, portabatur, nullo sibi auxilium ferente, [c]manifesta Dei cognita virtute. 29 Et ille quidem per divinam virtutem iacebat mutus atque omni spe et salute privatus; 30 hi autem Dominum benedicebant, quia magnificabat locum suum, et templum, quod paulo ante timore ac tumultu erat plenum, apparente omnipotente Domino, gaudio et laetitia impletum est.

31 Tunc vero ex amicis Heliodori quidam rogabant confestim [d]Oniam, ut [e]invocaret Altissimum, ut vitam donaret ei qui in supremo spiritu erat constitutus. 32 [f]Considerans autem summus sacerdos, ne forte rex suspicaretur malitiam aliquam ex Iudaeis circa Heliodorum consummatam, obtulit pro salute viri hostiam salutarem. 33 Cumque summus sacerdos exoraret, iidem iuvenes eisdem vestibus amicti adstantes Heliodoro dixerunt: Oniae sacerdoti gratias age, nam propter eum Dominus tibi vitam donavit. 34 Tu autem a Deo flagellatus, [g]nuntia omnibus magnalia Dei et potestatem. Ei, his dictis, non comparuerunt. 35 Heliodorus autem, [h]hostia eo oblata et votis magnis promissis ei qui vivere illi concessit, et Oniae gratias agens recepto exercitu repedabat ad regem. 36 Testabatur autem omnibus ea, quae sub oculis suis viderat, opera magni Dei.

37 Cum autem rex interrogasset Heliodorum qui esset aptus adhuc semel Ierosolymam mitti, ait: 38 Si quem habes hostem aut [i]regni tui insidiatorem, mitte illuc et flagellatum eum recipies, si tamen evaserit, [j]eo quod in loco sit vere Dei quaedam virtus. 39 Nam ipse, [k]qui habet in caelis habitationem, visitator et adiutor est loci

j cf. cp. 8, 28, 30.

l cp. 2, 23; 5, 15.

m v. Ex 28, 2-5.
n cf. Ex 22, 7, 10; Lv 6, 2.

o cf. Pro 15, 13; 25, 20; Eccli 38, 19.

p cp. 10, 25. — v. 2 Rg 3, 31.

q cf. 1 Es 9, 5. — v. Ex 9, 29, 33.

r cf. vr. 10, 15.
23-34] *LL. in fr. 4 p. D. 4 Oct.*

s cf. vr. 6.
t cf. cp. 5, 17, 20; 12, 15, 28; 15, 22, 23, 29.
u v. cp. 2, 22.
v vr. 28.
w cf. 4 Rg 6, 17.
x cf. cp. 5, 3.

y cf. Mr 16, 5.

z cf. cp. 5, 18.

a cf. Ac 9, 4, 8.
b cf. cp. 9, 8.

c cf. cp. 9, 8.

d v. vr. 1.
e cf. Jc 5, 16.
f cf. cp. 4, 1.

g cf. Tb 12, 20.
h cf. Nm 15, 13.

i cp. 4, 2. — cf. cp. 13, 26.
j cf. cp. 8, 36.
k Ps 2, 4; 122, 1; Is 40, 22.

modum impeditus est ac vix vivus evasit (9-40). Narratur praeterea Iasonem pro Onia fratre et in detrimentum bonorum morum ac religionis ab Antiocho summo sacerdotio auctum quidem esse (4, 1-20);

l 1 Cor 3, 17.

1-11] LL. in fr. 5 p. D. 4 Oct.
a cp. 3, 4-6.
b v. cp. 3, 1.
c cf. cp. 3, 32.
d cf. cp. 3, 1, 2.
e cf. cp. 3, 38.

f vr. 21; cp. 3, 5. — cf. cp. 5, 24; 1 Mc 3, 10, 12; 10, 69.
g cf. Jo 5, 45; Ac 28, 19; Ap 12, 10.
h cf. 1 Mc 11, 23.
i cf. Ac 24, 2.

j v. cp. 3, 3.
l cp. 2, 21. — v. 1 Mc 1, 10.
m cp. 1, 7.

n cf. 1 Mc 1, 15.
o cf. cp. 9, 19.
p cf. 1 Mc 1, 14.

q 1 Mc 8, 17.

r vr. 27; cp. 5, 5. — cf. cp. 15, 31, 35. — v. 1 Mc 1, 35.
s cf. cp. 6, 7-9, 24.

t cf. Gal 6, 7.
u cf. Gn 44, 16; Nm 32, 23; Is 59, 12; Dn 13, 52.
v vr. 32; 1 Mc 11, 59.

x cp. 10, 20; Mt 17, 23. — cf. cp. 12, 43; Lc 15, 8.

y vr. 4; cp. 5, 24; 1 Mc 3, 10.
z cp. 9, 29; 10, 13; 1 Mc 1, 19.

a v. 1 Mc 10, 75.

b cp. 5, 5; 15, 15, 23; 11, 29, 32; 12, 3, 7.
c vr. 1.

d cf. cp. 11, 3.

e cf. vr. 7.
f cp. 5, 7. — cf. 1 Mc 5, 6.

illius et [l]venientes ad malefaciendum percutit ac perdit. 40 Igitur de Heliodoro et aerarii custodia ita res se habet.

4 [a]Simon autem praedictus pecuniarum et patriae delator male loquebatur de [b]Onia, [c]tanquam ipse Heliodorum instigasset ad haec et ipse fuisset incentor malorum, 2 [d]provisoremque civitatis ac defensorem gentis suae et aemulatorem legis Dei audebat [e]insidiatorem regni dicere. 3 Sed, cum inimicitiae in tantum procederent, ut etiam per quosdam Simonis necessarios homicidia fierent, 4 considerans Onias periculum contentionis et [f]Apollonium insanire, utpote ducem Coelesyriae et Phoenicis, ad augendam malitiam Simonis ad regem se contulit, 5 [g]non ut civium accusator, [h]sed communem utilitatem apud semetipsum universae multitudinis considerans; 6 videbat enim sine regali providentia impossibile esse [i]pacem rebus dari, nec Simonem posse cessare a stultitia sua.

7 Sed post [j]Seleuci vitae excessum, cum suscepisset regnum [k]Antiochus, qui nobilis appellabatur, ambiebat [l]Iason frater Oniae summum sacerdotium. 8 Adito rege, promittens ei [m]argenti talenta trecenta sexaginta et ex redditibus aliis talenta octoginta 9 super haec promittebat et alia centum quinquaginta, si potestati eius concederetur [n]gymnasium et ephebiam sibi constituere et eos, qui in Ierosolymis erant, [o]Antiochenos scribere. 10 Quod cum rex [p]adnuisset, et obtinuisset principatum, statim ad gentilem ritum contribules suos transferre coepit. 11 Et, amotis his, quae humanitatis causa Iudaeis a regibus fuerant constituta, per Ioannem patrem [q]Eupolemi, qui apud Romanos de amicitia et societate functus est legatione, legitima civium iura destituens prava instituta sanciebat. 12 Etenim ausus est sub ipsa [r]arce [n]gymnasium constituere et optimos quosque epheborum in lupanaribus ponere. 13 Erat autem hoc non initium, sed [s]incrementum quoddam et profectus gentilis et alienigenae conversationis propter impii et non sacerdotis Iasonis nefarium et inauditum scelus; 14 ita ut sacerdotes iam non circa altaris officia dediti essent, sed, contempto templo et sacrificiis neglectis, festinarent participes fieri palaestrae et praebitionis eius iniustae et in exercitiis disci, 15 et patrios quidem honores nihil habentes graecas glorias optimas arbitrabantur. 16 Quarum gratia periculosa eos contentio habebat, et eorum instituta aemulabantur ac per omnia his consimiles esse cupiebant, quos hostes et peremptores habuerant. 17 In [t]leges enim divinas impie agere impune non cedit; sed [u]hoc tempus sequens declarabit.

18 Cum autem quinquennalis agon [v]Tyri celebraretur, et rex praesens esset, 19 misit Iason facinorosus ab Ierosolymis viros peccatores portantes argenti [x]didrachmas trecentas in sacrificium Herculis, quas postulaverunt hi qui asportaverant ne in sacrificiis erogarentur, quia non oporteret, sed in alios sumptus eas deputari. 20 Sed hae oblatae sunt quidem ab eo qui miserat in sacrificium Herculis; propter praesentes autem datae sunt in fabricam navium triremium.

21 Misso autem in Aegyptum [y]Apollonio Mnesthei filio propter primates [z]Ptolemaei Philometoris regis, cum cognovisset Antiochus alienum se a negotiis regni effectum, propriis utilitatibus consulens profectus inde venit [a]Ioppen et inde Icrosolymam. 22 Et magnifice ab Iasone et civitate susceptus cum facularum luminibus et laudibus ingressus est; et inde in Phoenicen exercitum convertit.

23 Et post triennii tempus misit Iason [b]Menelaum [c]supradicti Simonis fratrem portantem pecunias regi et de negotiis necessariis responsa perlaturum. 24 At ille commendatus regi, cum magnificasset faciem potestatis eius, in semetipsum retorsit summum sacerdotium [d]superponens Iasoni talenta argenti trecenta; 25 acceptisque a rege mandatis, venit nihil quidem habens dignum sacerdotio, animos vero crudelis tyranni et ferae beluae iram gerens. 26 Et Iason quidem, [e]qui proprium fratrem captivaverat, ipse deceptus profugus in [f]Ammanitem expulsus est regionem. 27 Menelaus autem principatum quidem obtinuit, de pecuniis vero regi promissis nihil agebat, cum exactionem faceret Sostratus, qui arci erat praepositus, 28 nam ad hunc exactio vectigalium pertinebat; quam ob causam utrique ad

sed postea privatum in gratiam Menelai (20-29). Hic, Onia per Andronicum occiso, et fratre Lisymacho amoto, quantumvis indignus, pontificatum obtinuit (30-42), et contra Iasonem servavit (43-5, 10),

regem sunt evocati. 29 Et Menelaus amotus est a sacerdotio, succedente [g]Lysimacho fratre suo: Sostratus autem praelatus est [h]Cypriis.

30 Et, cum haec agerentur, contigit [i]Tarsenses et Mallotas seditionem movere, eo quod Antiochidi regis concubinae dono essent dati. 31 Festinanter itaque rex venit sedare illos, relicto suffecto uno ex comitibus suis Andronico. 32 Ratus autem Menelaus accepisse se tempus opportunum, [j]aurea quaedam vasa e templo furatus donavit Andronico et alia vendiderat Tyri et per vicinas civitates. 33 Quod, cum certissime cognovisset Onias, arguebat eum, ipse in loco tuto se continens [l]Antiochiae secus Daphnem. 34 Unde Menelaus accedens ad Andronicum rogabat ut Oniam interficeret. Qui, cum venisset ad Oniam et, datis dextris cum iureiurando, quamvis esset ei suspectus, suasisset de [m]asylo procedere, statim eum peremit non veritus iustitiam. 35 Ob quam causam non solum Iudaei, sed aliae quoque nationes indignabantur et moleste ferebant de nece tanti viri iniusta. 36 Sed regressum regem de [n]Ciliciae locis adierunt Iudaei apud Antiochiam, simul et Graeci conquerentes de iniqua nece Oniae. 37 Contristatus itaque animo Antiochus propter Oniam et flexus ad misericordiam lacrimas fudit recordatus [o]defuncti sobrietatem et modestiam, 38 accensisque animis, Andronicum [p]purpura exsutum, per totam civitatem iubet circumduci et in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiserat, sacrilegum vita privari, Domino [q]illi condignam retribuente poenam.

39 Multis autem sacrilegiis in templo a Lysimacho commissis, Menelai consilio et divulgata fama, congregata est multitudo adversum Lysimachum, [r]multo iam auro exportato; 40 turbis autem insurgentibus et animis ira repletis, Lysimachus, armatis fere tribus milibus, iniquis manibus uti coepit, duce quodam tyranno aetate pariter et dementia provecto. 41 Sed, ut intellexerunt conatum Lysimachi, alii lapides, alii fustes validos arripuere, quidam vero cinerem in Lysimachum iecere. 42 Et multi quidem vulnerati, quidam autem et prostrati, omnes vero in fugam conversi sunt; ipsum etiam sacrilegum secus [s]aerarium interfecerunt.

43 De his ergo coepit iudicium adversus Menelaum agitari. 44 Et, cum venisset rex [t]Tyrum, ad ipsum negotium detulerunt missi tres viri a [u]senioribus. 45 Et, cum superaretur, Menelaus promisit [v]Ptolemaeo multas pecunias dare ad [x]suadendum regi. 46 Itaque Ptolemaeus in quodam atrio positum quasi refrigerandi gratia regem adiit et deduxit a sententia, 47 et Menelaum quidem universae malitiae reum criminibus absolvit, miseros autem, qui, etiamsi apud [y]Scythas causam dixissent, innocentes iudicarentur, hos morte damnavit. 48 Cito ergo iniustam poenam dederunt [z]qui pro civitate et populo et sacris vasis causam prosecuti sunt. 49 Quam ob rem Tyrii quoque indignati erga sepulturam eorum liberalissimi exstiterunt. 50 Menelaus autem propter eorum, qui in potentia erant, avaritiam, permanebat in potestate crescens in malitia ad insidias civium.

5 Eodem tempore Antiochus secundam profectionem paravit in Aegyptum. 2 Contigit autem per universam Ierosolymorum civitatem videri diebus quadraginta [a]per aëra [b]equites discurrentes auratas stolas habentes et hastis, quasi cohortes, armatos 3 et cursus equorum per ordines digestos et congressiones fieri comminus et scutorum motus et galeatorum multitudinem gladiis districtis et telorum iactus et [c]aureorum armorum splendorem omnisque generis loricarum. 4 Quapropter omnes rogabant [d]in bonum monstra converti.

5 Sed, cum falsus rumor exisset, tanquam vita excessisset Antiochus, adsumptis [e]Iason non minus mille viris, repente adgressus est civitatem, et, civibus ad murum convolantibus, ad ultimum apprehensa civitate, [f]Menelaus fugit in [g]arcem. 6 Iason vero non parcebat in caede civibus suis nec cogitabat prosperitatem adversum cognatos malum esse maximum arbitrans hostium et non civium se trophaea capturum. 7 Et principatum quidem non obtinuit, finem vero insidiarum suarum confusionem accepit et profugus [h]iterum abiit in Ammaniten. 8 Ad ultimum in exitium sui conclusus ab [i]Areta

g vr. 39, 40, 41.
h cp. 10, 13; 12, 2.
i Ac 9, 11.

j cf. 3 Rg 15, 18; 4 Rg 16, 8.

l v. 1 Mc 3, 37.

m cf. 3 Rg 1, 50, 51; 2, 28; 4 Rg 11, 15.

n v. 1 Mc 11, 14.

o cf. cp. 3, 1, 2.
p cf. 1 Mc 10, 20.

q cf. Jd 9, 56; Jb 31, 3; Ps 93, 23; Pro 5, 22; 12, 14.

r cf. vr. 32.

s v. cp. 3, 6.

t vr. 18.
u v. 1 Mc 12, 6.
v cp. 6, 8; 10, 12; 1 Mc 3, 38. — cf. cp. 8, 3.
x cp. 10, 20. — cf. Ac 12, 20.

y Col 3, 11.

z cf. cp. 7, 2.

1-10] LL. in fr. 6 p. D. 4 Oct.
1-10] 1 Mc 1, 17-20.
a cf. Lc 21, 11.
b cf. 4 Rg 6, 17.

c cf. cp. 3, 25.
d v. cp. 2, 22.

e cf. cp. 4, 7, 23, 24.

f v. cp. 4, 23.
g v. cp. 4, 12.

h cf. cp. 4, 26.
i cf. 2 Cor 11, 32.

ratumque habuit inducendo in templum nefarium et rapacem Antiochum (11-20), cui cordi maxime fuit Hebraeorum populum opprimere (21-27), eumque, templo foedissime profanato, a divina lege cum in

[j]Arabum tyranno, fugiens de civitate in civitatem, omnibus odiosus ut [k]refuga legum et exsecrabilis, ut patriae et civium hostis in Aegyptum extrusus est; 9 et [l]qui multos de patria sua expulerat peregre periit [m]Lacedaemonas profectus quasi pro [n]cognatione ibi refugium habiturus; 10 et qui insepultos multos abiecerat, ipse et [o]illamentatus et insepultus abicitur, sepultura neque peregrina usus neque patrio sepulcro participans.

11 His itaque gestis, suspicatus est rex societatem deserturos Iudaeos; et ob hoc profectus [p]ex Aegypto efferatis animis civitatem quidem armis cepit. 12 Iussit autem militibus interficere nec parcere occursantibus et per domos ascendentes trucidare. 13 [q]Fiebant ergo caedes iuvenum ac seniorum et mulierum et natorum exterminia virginumque et parvulorum neces. 14 Erant autem toto triduo octoginta milia interfecti, quadraginta milia vincti, non minus autem venundati. 15 Sed nec ista sufficiunt: ausus est etiam intrare templum [r]universa terra sanctius, [s]Menelao ductore qui regum et patriae fuit proditor; 16 et scelestis manibus sumens sancta vasa, quae [t]ab aliis regibus et civitatibus erant posita ad ornatum loci et gloriam, contrectabat indigne et contaminabat. 17 Ita [u]alienatus mente Antiochus non considerabat, quod propter peccata habitantium civitatem [v]modicum Deus fuerat iratus, propter quod et accidit circa locum [w]despectio; 10 alioquin, nisi contigisset eos multis peccatis esse involutos, [y]sicut Heliodorus qui missus est a [z]Seleuco rege ad expoliandum [a]aerarium, etiam hic statim adveniens flagellatus et repulsus utique fuisset ab audacia. 19 Verum non propter locum gentem, sed [b]propter gentem locum Deus elegit. 20 Ideoque et ipse locus particeps factus est populi malorum; postea autem fiet socius bonorum; et [c]qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterum in magni Domini [d]reconciliatione cum summa gloria exaltabitur.

21 Igitur Antiochus, mille et octingentis ablatis de templo talentis, velociter [p]Antiochiam regressus est existimans se, prae superbia, [f]terram ad navigandum, pelagus vero ad iter agendum deducturum propter mentis elationem. 22 [g]Reliquit autem et praepositos ad adfligendam gentem: Ierosolymis quidem Philippum genere Phrygem, moribus crudeliorem eo ipso a quo constitutus est; 23 in [h]Garizim autem Andronicum et [i]Menelaum, qui gravius quam ceteri imminebant civibus. 24 Cumque appositus esset contra Iudaeos, misit odiosum principem [j]Apollonium cum exercitu viginti et duobus milibus praecipiens ei omnes perfectae aetatis interficere, mulieres ac iuvenes vendere. 25 Qui, cum venisset Ierosolymam, pacem simulans quievit usque ad diem sanctum sabbati et tunc, feriatis Iudaeis, arma capere suis praecepit 26 omnesque, qui ad spectaculum processerant, trucidavit et civitatem cum armatis discurrens ingentem multitudinem peremit. 27 [l]Iudas autem Machabaeus, qui decimus fuerat, secesserat [m]in desertum locum, ibique inter feras vitam [n]in montibus cum suis agebat; et faeni cibo vescentes demorabantur, ne participes essent coinquinationis.

6 Sed non post multum temporis misit rex senem quendam antiochenum, qui compelleret Iudaeos, [a]ut se transferrent a [b]patriis et Dei legibus, 2 [c]contaminare etiam, quod in Ierosolymis erat, templum et cognominare Iovis Olympii, et in [d]Gazirim, prout erant hi qui locum inhabitabant, Iovis hospitalis. 3 Pessima autem et universis gravis erat malorum incursio, 4 nam templum [e]luxuria et comissationibus gentium erat plenum et scortantium cum meretricibus, sacratisque aedibus mulieres se ultro ingerebant intro ferentes ea quae non licebat. 5 Altare etiam plenum erat illicitis, quae legibus prohibebantur; 6 [f]neque autem sabbata custodiebantur, neque dies sollemnes patrii servabantur, nec simpliciter [g]Iudaeum se esse quisquam confitebatur. 7 Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia et, cum [h]Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati Libero circuire.

8 Decretum autem exiit in proximas gentilium civitates, [i]suggerentibus Ptolemaeis, ut pari modo et ipsi adversus Iudaeos agerent ut sacrificarent; 9 eos autem, qui nollent transire ad [j]instituta gen-

j cp. 12, 10; 1 Mc 5, 39.
k cf. cp. 4, 11.
l cf. cp. 6 ,14; 7, 14; 13, 8; Gn 9, 6; Sap 11, 16; 12, 23; Ez 35, 6.
m cf. 1 Mc 12, 2; 14, 16, 20.
n cf. 1 Mc 12, 6, 21; 14, 20.
o cf. Ps 77, 64; Jr 16, 4, 6; 22, 18, 19.
11-21] 1 Mc 1, 21-28.
p cf. vr. 1.
q cf. 1 Mc 2, 9.
r cp. 2, 23; 3, 12.
s v. cp. 4, 23, 50.
t cf. cp. 3, 2; 1 Es 1, 7-11; 5, 14; 6, 5.
u cf. vr. 21; cp. 7, 34.
v cp. 7, 33. — cf. Is 54, 7, 8; Zc 1, 15.
x cf. 3 Rg 9, 7; Jr 7, 14.
y cf. cp. 3, 25, 26.
z v. cp. 3, 3.
a v. cp. 3, 6.
b cf. Mr 2, 27.
c cf. Is 60, 15; 62, 4.
d cp. 1, 5; 7, 33; 8, 29. — cf. cp. 8, 5.
e v. 1 Mc 3, 37.
f cf. cp. 9, 8.
g cf. 1 Mc 1, 53.
h cp. 6, 11; 8, 8.
i cp. 6, 2; Dt 11, 29; Js 8, 33; Jd 9, 7. — cf. Jo 4, 20.
24-27] 1 Mc 1, 30-42.
j v. cp. 4, 4, 21.
l v. 1 Mc 2, 4.
m cf. cp. 6, 11.
n cf. 1 Mc 2, 28.
1-12] *LL. in sb. p. D. 4 Oct.*
1-7, 42] 1 Mc 1, 43-67.
a cf. cp. 11, 24.
b Ac 22, 3.
c cf. cp. 8, 2.
d cp. 5, 23; Jo 4, 20.
e cf. Eph 5, 18; Tt 1, 6; 1 Pt 4, 4.
f 1 Mc 1, 41.
g cf. cp. 14, 28.
h cf. cp. 14, 33.
i cf. cp. 4, 45.
j cf. cp. 4, 13.

Iudaea, tum apud vicinas gentes avertere (6, 1-11) contumacibus comminatus dira supplicia (12-17). Inter eos qui fortiter tyranno restitere celebrantur, praeter Eleazar senem quendam, qui nolens nec

tium, interficerent: erat ergo videre miseriam. 10 [l]Duae enim mulieres delatae sunt natos suos circumcidisse, quas infantibus ad ubera suspensis, cum publice per civitatem circumduxissent, per muros praecipitaverunt. 11 Alii vero ad proximas coëuntes speluncas et latenter sabbati diem celebrantes, cum indicati essent [m]Philippo, flammis succensi sunt, [n]eo quod verebantur propter religionem et observantiam manu sibimet auxilium ferre.

12 Obsecro autem eos qui hunc librum lecturi sunt, ne abhorrescant propter adversos casus, sed reputent ea quae acciderunt non ad interitum, [o]sed ad correptionem esse generis nostri. 13 [p]Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium. 14 Non enim, sicut in aliis nationibus, Dominus patienter exspectat, ut eas, cum iudicii dies advenerit, [q]in plenitudine peccatorum puniat; 15 ita et in nobis statuit, ut, peccatis nostris in finem devolutis, ita demum in nos vindicet. 16 Propter quod nunquam quidem a nobis misericordiam suam amovet, [r]corripiens vero in adversis populum suum non derelinquit. 17 Sed haec nobis ad commonitionem legentium dicta sint paucis; [s]iam autem veniendum est ad narrationem.

18 Igitur Eleazarus unus de primoribus scribarum, vir aetate provectus et vultu decorus aperto ore hians compellebatur [t]carnem porcinam manducare; 19 at ille [u]gloriosissimam mortem magis quam odibilem vitam complectens voluntarie praeibat ad supplicium. 20 Intuens autem quemadmodum oporteret accedere, patienter sustinens, destinavit non admittere illicita propter vitae amorem. 21 Hi autem qui adstabant, iniqua miseratione commoti propter antiquam viri amicitiam, tollentes eum secreto rogabant adferri carnes, quibus vesci ei licebat, ut simularetur manducasse, sicut rex imperaverat, de sacrificii carnibus; 22 ut hoc facto a morte liberaretur, et propter veterem viri amicitiam hanc in eo faciebant humanitatem; 23 at ille cogitare coepit aetatis ac [v]senectutis suae eminentiam dignam et ingenitae nobilitatis canitiem atque a puero optimae conversationis actus; et secundum sanctae et a Deo conditae legis constituta respondit cito dicens praemitti se velle in infernum. 24 Non enim aetati nostrae dignum est, inquit, fingere, ut multi adulescentium arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad [x]vitam alienigenarum, 25 et ipsi propter meam simulationem et propter modicum corruptibilis vitae tempus decipiantur, et per hoc maculam atque exsecrationem meae senectuti conquiram. 26 Nam, etsi in praesenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed [y]manum Omnipotentis nec vivus nec defunctus effugiam. 27 Quam ob rem fortiter vita excedendo senectute quidem dignus apparebo, 28 adulescentibus autem [z]exemplum forte relinquam, si prompto animo ac fortiter pro gravissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. His dictis, confestim ad supplicium trahebatur. 29 Hi autem, qui eum ducebant et paulo ante fuerant mitiores, in iram conversi sunt propter sermones ab eo dictos, quos illi per arrogantiam prolatos arbitrabantur. 30 Sed, cum plagis perimeretur, ingemuit et dixit: Domine, qui habes sanctam scientiam, manifeste tu scis quia, cum a morte possem liberari, [a]duros corporis sustineo dolores; secundum animam vero propter timorem tuum libenter haec patior. 31 Et iste quidem hoc modo vita decessit non solum iuvenibus, sed et universae genti memoriam mortis suae ad exemplum virtutis et fortitudinis derelinquens.

7 Contigit autem et septem fratres una cum matre sua apprehensos compelli a rege edere [a]contra fas carnes porcinas flagris et taureis cruciatos. 2 [b]Unus autem ex illis, qui erat primus, sic ait: Quid quaeris et quid vis discere a nobis? [c]Parati sumus mori, magis quam patrias Dei leges praevaricari. 3 [d]Iratus itaque rex iussit sartagines et ollas aeneas succendi. Quibus statim succensis, 4 iussit ei, qui prior fuerat locutus, amputari linguam et, cute capitis abstracta, summas quoque manus et pedes ei praescindi, ceteris eius fratribus et matre inspicientibus. 5 Et, cum iam per omnia inutilis factus esset, iussit ignem admoveri et adhuc spirantem torreri in sartagine; in qua,

l cf. 1 Mc 1, 63, 64.

m cp. 5, 22.
n v. 1 Mc 2, 32-38.

o cp. 7, 33. — cf. Jb 5, 17; Pro 3, 11; Sap 12, 22; Hab 1, 12.
p cf. Eccli 5, 4. — v. Ec 8, 11.

q cf. Sap 19, 4; Mt 23, 32. — v. Gn 15, 16.

r cp. 7, 23, 33; Lm 3, 31, 32. — cf. cp. 8, 5; Is 54, 6, 7.
s cf. cp. 2, 83.
16-29] LL. 1 et 2 in D. 5 Oct.

t cf. cp. 7, 1; Is 65, 4. — v. Lv 11, 7.
u cf. cp. 7, 2; 14, 38; 1 Mc 6, 65, 66.

v cf. Pro 16, 31; 20, 29.

x cf. cp. 4, 13.

y cf. cp. 7, 29; Lc 12, 4, 5; Heb 10, 31; 1 Pt 3, 14. — v. Mt 10, 28.

z vr. 31. — cf. Heb 12, 1.

a cf. Heb 11, 35, 36.

1-5] 3 L. ut s. vr. 18.
a cf. cp. 6, 18; Lv 11, 7.
b cf. cp. 4, 48.
c cf. cp. 6, 19; 14, 38.
d vr. 39.

porcinis vesci carnibus nec id simulare, martyrio coronatus est (18-30), septem illi fratres, qui matre exhortante, alius post alium constantissime tormenta tolerarunt ipsi tyranno damnationem crudelitati

cum diu cruciaretur, ceteri una cum matre invicem se hortabantur mori fortiter [6] dicentes: Dominus Deus adspiciet veritatem et consolabitur in nobis, quaemadmodum in protestatione cantici declaravit Moyses: '[e]Et in servis suis consolabitur'.

[7] Mortuo itaque illo primo hoc modo, sequentem deducebant [f]ad illudendum et, cute capitis eius cum capillis abstracta, interrogabant, si manducaret prius quam toto corpore per membra singula puniretur. [8] At ille respondens [g]patria voce dixit: Non faciam. Propter quod et iste sequenti loco primi tormenta suscepit [9] et in ultimo spiritu constitutus sic ait: Tu quidem, scelestissime, in praesenti vita nos perdis, sed rex mundi defunctos nos pro suis legibus in aeternae vitae [h]resurrectione suscitabit.

[10] Post hunc tertius illuditur et linguam postulatus cito protulit et manus constanter extendit [11] et cum fiducia ait: E caelo ista possideo, sed propter Dei leges nunc haec ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero; [12] ita ut rex et qui cum ipso erant mirarentur adulescentis animum, quod tanquam nihilum duceret cruciatus.

[13] Et hoc ita defuncto, quartum vexabant similiter torquentes; [14] et, cum iam esset ad mortem, sic ait: Potius est ab hominibus morti datos spem exspectare a Deo iterum ab ipso resuscitandos; tibi enim [i]resurrectio ad vitam non erit.

[15] Et, cum admovissent quintum, vexabant eum. At ille respiciens in eum dixit: [16] Potestatem inter homines habens, cum sis corruptibilis, facis quod vis; noli autem putare genus nostrum a Deo esse derelictum. [17] Tu autem patienter sustine et videbis magnam potestatem ipsius, [j]qualiter te et semen tuum torquebit.

[18] Post hunc ducebant sextum, et is mori incipiens sic ait: Noli frustra errare; nos enim [k]propter nosmetipsos haec patimur peccantes in Deum nostrum, et digna admiratione facta sunt in nobis. [19] Tu autem ne existimes tibi impune futurum, quod [l]contra Deum pugnare tentaveris.

[20] Supra modum autem mater mirabilis et bonorum memoria digna, quae pereuntes septem filios sub unius diei tempore conspiciens bono animo ferebat propter spem quam in Deum habebat; [21] singulos illorum hortabatur voce patria fortiter repleta sapientia, et femineae cogitationi masculinum animum inserens [22] dixit ad eos: [m]Nescio qualiter in utero meo apparuistis, neque enim ego spiritum et animam donavi vobis et vitam et singulorum membra non ego ipsa compegi; [23] sed enim [n]mundi creator, qui formavit hominis nativitatem quique omnium invenit originem, et spiritum vobis [o]iterum cum misericordia reddet et vitam, sicut nunc vosmetipsos despicitis propter leges eius.

[24] Antiochus autem contemni se arbitratus, simul et exprobrantis voce despecta, cum adhuc adulescentior superesset, non solum verbis hortabatur, sed et cum iuramento adfirmabat, se [p]divitem et beatum facturum et translatum a patriis legibus [q]amicum habiturum et res necessarias ei praebiturum. [25] Sed, ad haec cum adulescens nequaquam inclinaretur, vocavit rex matrem et suadebat ei ut adulescenti fieret in salutem. [26] Cum autem multis eam verbis esset hortatus, promisit suasuram se filio suo; [27] itaque inclinata ad illum, irridens crudelem tyramnum ait patria voce: Fili mi, miserere mei, [r]quae te in utero novem mensibus portavi et lac triennio dedi et alui et in aetatem istam perduxi. [28] Peto, nate, ut adspicias ad caelum et terram et ad omnia, quae in eis sunt, et intelligas quia [s]ex nihilo fecit illa Deus et hominum genus. [29] Ita fiet, ut [t]non timeas carnificem istum, sed dignus fratribus tuis effectus particeps suscipe mortem, ut in illa miseratione [u]cum fratribus tuis te recipiam.

[30] Cum haec illa adhuc diceret, ait adulescens: Quem sustinetis? [v]non oboedio praecepto regis sed praecepto legis, quae data est nobis per Moysen. [31] Tu vero, qui inventor omnis malitiae factus es in [w]Hebraeos, [x]non effugies manum Dei. [32] Nos enim pro peccatis nostris haec patimur; [33] et, si nobis [y]propter increpationem et correptionem [z]Dominus Deus noster modicum iratus est, sed iterum

e Dt 32, 36.
6c] *R. in cm. Mm. (T. P.).*
7-23] *LL. in fr. 2 p. D. 5 Oct.*
f cf. Hab 11, 36.

g vr. 21, 27; cp. 12. 37; 15, 29. — cf. vr. 24.

h vr. 14, 23, 36; cp. 12, 43; Heb 11, 35. — cf. Jb 19, 25; Is 26, 19; Ez 37, 1; Dn 12, 2.

i vr. 23; cp. 14, 46.

j cf. Dn 12, 2.

k cf. cp. 9, 5, 6.

l cf. vr. 32, 33, 38; cp. 5, 17; Dn 8, 12. — v. cp. 6, 12-17.

m 2 Par 13, 12; Ac 5, 39.

n Jb 10, 19; Ec 11, 5; Sap 7, 2. — v. Ps 138, 13-16.

o cp. 1, 24; 13, 14.

24-41] *LL. in fr. 3 p. D. 5 Oct.*

p cf. 1 Mc 2, 18.
24c] *Ant. in fs. s. Jo. Nepom.*
q v. cp. 8, 9.

r cf. Tb 4, 3. 4; Ecli 7, 29.
s Ps 32, 9; Heb 11, 3. — cf. Rm 4, 17.
t cf. Mt 10, 18; 1 Pt 3, 14.
u cf. vr. 9.
30] *v. vr. 24.*
v 1 Mc 2, 21. — cf. Ac 4, 19; 5, 29.
w v. cp. 15, 37.
x vr. 17, 19. — cf. Tb 13, 2 Jb 10, 7; Sap 16, 15.
y cp. 6, 12. — cf. Tb 3, 21; Jb 5, 17; Sap 12, 22; Al 1, 12.
z cp. 5, 17. — cf. Is 54, 7, 8; Zc 1, 15.

[a]reconciliabitur servis suis. 34 Tu autem, o sceleste et omnium hominum flagitiosissime, [b]noli frustra extolli vanis spebus in servos eius inflammatus; 36 [c]nondum enim omnipotentis Dei et [d]omnia inspicientis iudicium effugisti. 36 Nam fratres mei, [e]modico nunc dolore sustentato, sub testamento aeternae vitae effecti sunt; tu vero iudicio Dei [f]iustas superbiae tuae poenas exsolves. 37 Ego autem, sicut et fratres mei, [g]animam et corpus meum trado pro patriis legibus invocans Deum maturius genti nostrae propitium fieri teque cum tormentis et verberibus [h]confiteri, quod ipse est Deus solus. 38 In me vero et in fratribus meis desinet Omnipotentis ira, [i]quae super omne genus nostrum iuste superducta est. 39 Tunc rex [j]accensus ira in hunc super omnes crudelius desaevit indigne ferens se derisum. 40 Et hic itaque mundus obiit per omnia in Domino confidens. 41 Novissime autem post filios et mater consumpta est.

42 Igitur de [k]sacrificiis et de nimiis crudelitatibus satis dictum est.

8 [a]Iudas vero Machabaeus et qui cum illo erant introibant latenter in castella et convocantes cognatos et amicos et eos, qui permanserunt in [b]iudaismo, adsumentes, eduxerunt ad se sex milia virorum. 2 Et invocabant Dominum, ut respiceret in populum, [c]qui ab omnibus calcabatur, et misereretur templo, quod [d]contaminabatur ab impiis; 3 misereretur etiam exterminio civitatis, quae esset illico complananda, et vocem sanguinis [e]ad se clamantis audiret; 4 memoraretur quoque [f]iniquissimas mortes parvulorum innocentum et blasphemias nomini suo illatas et indignaretur super his. 5 At Machabaeus, congregata multitudine, intolerabilis gentibus efficiebatur; [g]ira enim Domini in misericordiam conversa est. 6 Et superveniens castellis et civitatibus improvisus [h]succendebat eas et opportuna loca occupans non paucas hostium strages dabat; 7 maxime autem noctibus ad huiuscemodi excursus ferebatur, et fama virtutis eius ubique diffundebatur.

8 Videns autem [i]Philippus paulatim virum ad profectum venire ac frequentius res ei cedere prospere ad [j]Ptolemaeum ducem Coelesyriae et Phoenicis scripsit, ut auxilium ferret regis negotiis. 9 At ille velociter misit Nicanorem Patrocli de [k]primoribus amicum, datis ei de permixtis gentibus armatis non minus viginti milibus, ut universum Iudaeorum genus deleret, adiuncto ei et Gorgia viro militari et in bellicis rebus experientissimo. 10 [l]Constituit autem Nicanor, ut regi tributum, quod Romanis erat dandum, duo milia talentorum de captivitate Iudaeorum suppleret: 11 statimque ad maritimas civitates misit [m]convocans ad coëmptionem iudaicorum mancipiorum, promittens se nonaginta mancipia talento distracturum, non respiciens ad vindictam, quae eum ab Omnipotente esset consecutura.

12 Iudas autem, ubi comperit, indicavit his qui secum erant Iudaeis Nicanoris adventum. 13 Ex quibus quidam formidantes et non credentes Dei iustitiae in fugam vertebantur; 14 alii vero, si quid eis supererat vendebant simulque Dominum deprecabantur, ut eriperet eos ab impio Nicanore, qui eos, priusquam comminus veniret, vendiderat; 15 et si non propter eos, propter [n]testamentum tamen quod erat ad patres eorum et [o]propter invocationem sancti et magnifici nominis eius super ipsos.

16 Convocatis autem Machabaeus septem milibus, qui cum ipso erant, [p]rogabat ne hostibus reconciliarentur neque metuerent inique venientium adversum se hostium multitudinem sed fortiter contenderent 17 ante oculos habentes contumeliam, quae [q]loco sancto ab his iniuste esset illata, itemque et ludibrio habitae civitatis iniuriam, adhuc etiam veterum instituta convulsa. 18 [r]Nam illi quidem armis confidunt, ait, simul et audacia; [s]nos autem in omnipotente Domino, [t]qui potest et venientes adversum nos et universum mundum uno nutu delere, confidimus. 19 Admonuit autem eos et de auxiliis Dei, quae facta sunt erga parentes, et [u]quod sub Sennacherib centum octogintaquinque milia perierunt, 20 et de proelio, quod eis adversus Galatas fuit in Babylonia, ut omnes, ubi ad rem ventum est, Macedonibus sociis haesitantibus, ipsi sex milia soli peremerunt centum viginti milia propter auxilium illis datum de caelo, et bene-

a v. cp. 5, 20.
b cf. Jb 8, 13; Ps 111, 10; Pro 10, 28; Sap 3, 11.
c v. cp. 15, 2.
d cp. 9, 5; 15, 2.
e Sap 3, 5; Rm 8, 18; 2 Cor 4, 17, 18; 1 Pt 1, 6; 5, 10. — cf. Ps 29, 6.
f v. cp. 9, 5-8.
g cf. Jo 10, 11.
h v. cp. 9, 11-17.
i vr. 18.
j vr. 3.
39] Ant. in fs. s. Jo. Nepom.

k cp. 6, 7.
1-7] Mc 8, 1-9.
a 1 Mc 2, 4. — v. cp. 5, 27.
b cp. 14, 38; Gal 1, 13.
c cf. Ps 56, 2, 3.
d cf. cp. 6, 2; 1 Mc 1, 57.
e cf. Gn 4, 10; Ap 6, 10.
f cf. cp. 6, 10.
g cf. cp. 5, 20; 6, 16; Is 17, 14; 54, 7.
h cf. cp. 10, 36.
i cp. 5, 22; 6, 11.
8-36] 1 Mc 3, 27-4, 27.
j cp. 6, 8; 10, 12. — cf. cp. 4, 45.
k cp. 1, 14; 7, 24; 10 13; 14, 11; 1 Mc 2, 18. — v. 1 Mc 10, 65.
10-28] LL. in fr. 4 p. D. 5 Oct.
l vr. 36.
m vr. 25, 34. — cf. 1 Mc 3, 41.
n cf. cp. 1, 2.
o Gn 48, 16; Nm 6, 27; Dt 28, 10; 2 Par 7, 14; Ecli 36, 14; Jr 15, 16; Dn 9, 18, 19; Am 9, 2; Ac 15, 17. — cf. Is 4, 1.
p cf. cp. 15, 8; 1 Mc 4, 8.
q cp. 1, 29; 2, 18.
r cf. Ps 19, 8; Is 31, 1.
s Dt 20, 1. — cf. 1 Rg 17, 45; Pro 21, 31.
t cf. cp. 15, 21.
u cp. 15, 22. — v. 4 Rg 19, 35.

(8-11) debellavit (12-21) atque spoliis onustus Ierosolymam petere ibique epinicia agere potuit (23-36). Itaque factum est, ut, dum Antiochus, qui infelicem in Persidem expeditionem susceperat, gravi morbo cor-

ficia pro his plurima consecuti sunt. 21 His verbis constantes effecti sunt et [v]pro legibus et patria mori parati. 22 Constituit itaque fratres suos duces utrique ordini, [w]Simonem et [v]Iosephum et [z]Ionathan, subiectis unicuique millenis et quingentenis. 23 Ad hoc etiam ab Esdra [a]lecto illis sancto libro et [b]dato signo adiutorii Dei, in prima acie ipse dux [c]commisit cum Nicanore, 24 et, facto sibi adiutore Omnipotente, interfecerunt super novem milia hominum; maiorem autem partem exercitus Nicanoris vulneribus debilem factam fugere compulerunt. 25 Pecuniis vero eorum, [d]qui ad emptionem ipsorum venerant, sublatis, ipsos usquequaque persecuti sunt; 26 sed reversi sunt hora conclusi, nam erat ante sabbatum. Quam ob causam non perseveraverunt insequentes; 27 [e]arma autem ipsorum et spolia congregantes [f]sabbatum agebant [g]benedicentes Dominum, qui liberavit eos in isto die misericordiae initium stillans in eos. 28 Post sabbatum vero [h]debilibus et orphanis et viduis diviserunt spolia et residua ipsi cum suis habuere. 29 His itaque gestis et communiter ab omnibus facta obsecratione, [i]misericordem Dominum postulabant, ut in finem servis suis [j]reconciliaretur. 30 Et ex his, qui cum [k]Timotheo et [l]Bacchide erant contra se contendentes, super viginti milia interfecerunt et munitiones excelsas obtinuerunt et plures praedas diviserunt, aequam portionem debilibus, pupillis et viduis sed et [m]senioribus facientes. 31 Et, cum arma eorum diligenter collegissent, omnia composuerunt in locis opportunis, residua vero spolia Ierosolymam detulerunt; 32 et Philarchen, qui cum Timotheo erat, interfecerunt virum scelestum, qui in multis Iudaeos adflixerat, 33 et, cum epinicia agerent Ierosolymis, eum, qui [n]sacras ianuas incenderat, id est Callisthenem, cum in quoddam domicilium refugisset, incenderunt, [o]digna ei mercede pro impietatibus suis reddita. 24 [p]Facinorosissimus autem Nicanor, qui mille negotiantes [q]ad Iudaeorum venditionem adduxerat, 35 humiliatus [r]auxilio Domini ab his quos nullos existimaverat, deposita veste gloriae, per mediterranea fugiens solus venit [s]Antiochiam summam infelicitatem de interitu sui exercitus consecutus. 36 Et, qui promiserat Romanis [t]se tributum restituere de captivitate Ierosolymorum, [u]praedicabat nunc protectorem Deum habere Iudaeos et ob ipsum invulnerabiles esse, eo quod sequerentur leges ab ipso constitutas.

9 Eodem tempore Antiochus inhoneste revertebatur de Perside. 2 [a]Intraverat enim in eam, quae dicitur Persepolis, et tentavit expoliare templum et civitatem opprimere; sed, multitudine ad arma concurrente, in fugam versi sunt, et ita contigit ut Antiochus post fugam turpiter rediret. 3 Et, cum venisset circa [b]Ecbatanam, recognovit quae erga [c]Nicanorem et [d]Timotheum gesta sunt. 4 Elatus autem in ira arbitrabatur se iniuriam illorum, qui se fugaverant, posse in Iudaeos retorquere, ideoque iussit agitari currum suum sine intermissione agens iter, [e]caelesti eum iudicio perurgente, eo quod ita superbe locutus est, [f]se venturum Ierosolymam et [g]congeriem sepulcri Iudaeorum eam facturum. 5 Sed qui universa conspicit, Dominus Deus Israël, percussit eum insanabili et invisibili plaga. Ut enim finivit hunc ipsum sermonem, apprehendit eum dolor dirus viscerum et amara internorum tormenta; 6 et quidem [h]satis iuste, quippe [i]qui multis et novis cruciatibus aliorum torserat viscera, licet ille nullo modo a sua malitia cessaret. 7 Super hoc autem superbia repletus, [j]ignem spirans animo in Iudaeos et praecipiens accelerari negotium, contigit illum impetu euntem de curru cadere et gravi corporis collisione membra vexari. 8 Isque, qui sibi videbatur etiam [k]fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus et [m]montium altitudines in statera appendere, nunc humiliatus ad terram in [n]gestatorio portabatur [o]manifestam Dei virtutem in semetipso contestans; 9 ita ut de corpore impii [p]vermes scaturirent, ac viventis in doloribus carnes eius effluerent, odore etiam illius et fetore exercitus gravaretur. 10 Et qui paulo ante [q]sidera caeli contingere se arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiam fetoris portare. 11 Hinc igitur coepit ex gravi superbia deductus [r]ad agnitionem sui venire divina admonitus plaga, per momenta singula

---

v cp. 13, 14; 1 Mc 3, 21. — cf. cp. 6, 28; 7, 2.
x cp. 10, 19, 20; 14, 17; 1 Mc 2, 3 etc.
y cp. 10, 19.
z 1 Mc 2, 5; 5, 17.
a cp. 15, 9. — cf. Dt 20, 2-4.
b cf. cp. 13, 15. — v. Nm 6, 24-27.
c v. 1 Mc 4, 13-16.
d vr. 11, 34.

e cf. 1 Mc 4, 6.
f cf. cp. 12, 38.
g cf. cp. 10, 38; 11, 9.
h cf. cp. 3, 10; Nm 31, 27; 1 Rg 30, 24.
i cp. 11, 9; 13, 12.
j v. cp. 5, 20.
k cp. 9, 3; 10, 24. — cf. cp. 12, 2; 1 Mc 5, 6, 11, 37.
l 1 Mc 7, 8; 9, 1, 25, 43 etc.
m c.r 1 Rg 30, 26.

n cp. 1, 8. — cf. 1 Mc 4, 38.

o cf. cp. 4, 38.
p cp. 15, 3.
q vr. 11, 25.
r v. cp. 12, 11.

s v. 1 Mc 3, 37.
t vr. 10.
u cf. cp. 3, 38, 39.

1-10] *LL. in fr. 5 p. D. 5 Oct.* 1-19] cf. 1 Mc 6, 1-16.
a cf. cp. 1, 13-16 .

b 1 Es 6, 2; Tb 5, 8; Jdt 1, 1.
c v. cp. 8, 9-36.
d v. cp. 8, 30.

e cf. 1 Mc 3, 60.
f vr. 14.
g cp. 7, 35; 12, 22; 15, 2; 2 Par 16, 9. — v. Ecli 15, 20; 23, 27.

h cf. cp. 13, 8.
i vr. 28; cp. 5, 10; 6, 14.

j cf. Ac 9, 1.
l cp. 5, 21. — cf. Ps 64, 8; 88, 10; Is 51, 15.
m cf. Is 40, 12.
n cf. cp. 3, 27.
o cf. cp. 3, 28.
p cf. Ac 12, 23. — v. Ecli 7, 19.
q cf. Is 14, 13; Jr 15, 53; Am 9, 3; Ab 4.
r v. cp. 7, 37.

reptus (9, 1-10), ac suas iniustitias litteris deprecatoriis in Iudaeam missis detestatus (11-27), misere obiit (28, 29); Iudas aedes sacras recuperatas sacrificiis lustravit atque festum encaeniorum quotannis cele-

doloribus suis augmenta capientibus. 12 Et, cum nec ipse iam fetorem suum ferre posset, ita ait: Iustum est subditum esse Deo et mortalem non paria Deo sentire. 13 Orabat autem hic scelestus Dominum, [t]a quo non esset misericordiam consecuturus; 14 et civitatem, [f]ad quam festinans veniebat, ut eam ad solum deduceret ac sepulcrum congestorum faceret, nunc optat liberam reddere 15 et Iudaeos, quos nec sepultura quidem se dignos habiturum, sed avibus ac feris diripiendos traditurum et cum parvulis exterminaturum dixerat, aequales nunc Atheniensibus facturum pollicetur. 16 Templum etiam sanctum, [u]quod prius exspoliaverat, [v]optimis donis ornaturum et sancta vasa multiplicaturum et [w]pertinentes ad sacrificia sumptus de redditibus suis praestaturum; 17 super haec, et Iudaeum se futurum et omnem locum terrae perambulaturum et praedicaturum Dei potestatem. 18 Sed, non cessantibus doloribus (supervenerat enim in eum iustum Dei iudicium), desperans scripsit ad Iudaeos in modum deprecationis epistulam haec continentem: 19 Optimis [v]civibus Iudaeis plurimam salutem et bene valere et esse felices rex et princeps Antiochus. 20 Si bene valetis et filii vestri et ex sententia vobis cuncta sunt, maximas agimus gratias. 21 Et ego in infirmitate constitutus, vestri autem memor benigne, [z]reversus de Persidis locis et infirmitate gravi apprehensus, necessarium duxi pro communi utilitate curam habere 22 non desperans memetipsum, sed spem multam habens effugiendi infirmitatem; 23 respiciens autem quod et pater meus, quibus temporibus in [a]locis superioribus ducebat exercitum, ostendit qui post se susciperet principatum, 24 ut, si quid contrarium accideret aut difficile nuntiaretur, scientes hi, qui in regionibus erant, cui esset rerum summa derelicta non turbarentur. 25 Ad haec considerans de proximo potentes quosque et vicinos temporibus insidiantes et eventum exspectantes [b]designavi filium meum Antiochum regem, quem saepe recurrens in superiora regna multis vestrum commendabam, et scripsi ad eum quae subiecta sunt. 26 Oro itaque vos et peto memores [c]beneficiorum publice et privatim, ut unusquisque conservet fidem ad me et ad filium meum. 27 Confido enim eum modeste et humane acturum et sequentem propositum meum et communem vobis fore.

28 [d]Igitur homicida et blasphemus pessime percussus et, ut ipse alios tractaverat, peregre in montibus miserabili obitu vita functus est. 29 Transferebat autem corpus [e]Philippus collactaneus eius, qui metuens filium Antiochi ad [f]Ptolemaeum Philometorem in Aegyptum abiit.

10 Machabaeus autem et qui cum eo erant, Domino se protegente, [a]templum quidem et civitatem recepit, 2 [b]aras autem, quas alienigenae per plateas exstruxerant, itemque delubra demolitus est, 3 et, [c]purgato templo, aliud altare fecerunt et de ignitis lapidibus igne concepto sacrificia obtulerunt [d]post biennium et incensum et lucernas et panes propositionis posuerunt. 4 Quibus gestis, rogabant Dominum [e]prostrati in terram, ne amplius talibus malis inciderent, sed et, si quando peccassent, [f]ut ab ipso mitius corriperentur et non barbaris ac blasphemis hominibus traderentur. 5 Quia die autem templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadem die [g]purificationem fieri, vicesimaquinta mensis qui fuit [h]casleu. 6 Et cum laetitia [i]diebus octo egerunt [j]in modum tabernaculorum recordantes quod ante modicum temporis diem sollemnem tabernaculorum in montibus et in speluncis more bestiarum egerant. 7 Propter quod thyrsos et [k]ramos virides et palmas praeferebant ei qui prosperavit mundari locum suum. 8 Et decreverunt communi praecepto et decreto universae genti Iudaeorum [l]omnibus annis agere dies istos.

9 Et [m]Antiochi quidem, qui appellatus est nobilis, [n]vitae excessus ita se habuit. 10 Nunc autem de [o]Eupatore Antiochi impii filio quae gesta sunt narrabimus breviantes mala, quae in bellis gesta sunt. 11 Hic enim, suscepto regno, constituit super negotia regni [p]Lysiam quendam Phoenicis et Syriae militiae principem. 12 Nam [q]Ptolemaeus, qui dicebatur Macer, iusti tenax, erga Iudaeos esse constituit, et praecipue propter iniquitatem, quae facta erat in eos, et

s cf. Ecli 10, 9, 14.
13] * *Catech. R. IV 3, 7.*
t cf. Jb 27, 9; Pro 1, 28; 28, 9; Jr 11, 11; Ez 8, 18; Heb 12, 17.

u cp. 5, 16; 1 Mc 2, 3.
v cp. 3, 2-7; Lc 21, 5.
x cp. 3, 3. — cf. Pro 21, 27; Ecli 34, 23.

y cf. cp. 4, 9; 5, 23.

z vr. 1.

a cf. 1 Mc 3, 37.

b 1 Mc 6, 14.

c cf. vr. 14-16.

d cf. vr. 6; cp. 1, 13; 1 Mc 6, 16.
e cp. 13, 23; 1 Mc 6, 14, 55, 63.
f cp. 4, 21; 10, 13. — v. 1 Mc 1, 19.

1-5] *1 L. in fr. 6 p. D. 5 Oct.*
1-9] 1 Mc 4, 36-59.
a cp. 2, 22. — cf. cp. 11, 25.
b cf. 1 Mc 1, 50.
c cf. cp. 2, 20; 14, 36.
d cf. 1 Mc 1, 57; 4, 52.
e cf. cp. 13, 12.
f cf. 2 Rg 24, 14; Dn 13, 23.
g v. cp. 1, 18.
h v. 1 Mc 1, 57.
i cp. 2, 12; 1 Mc 4, 56.
j cf. Lv 23, 34-36.
k cp. 14, 4; Lv 23, 40; 2 Es 8, 15; 1 Mc 13, 5.
l cf. 1 Mc 4, 59.
m cp. 2, 21; 4, 7. — v. 1 Mc 1, 10.
n cf. 1 Mc 6, 16.
o cp. 2, 21, 13; 1 Mc 6, 17.
p v. 1 Mc 3, 32.
q cp. 4, 45; 6, 8; 8, 8.

r v. cp. 8, 9.
s cf. cp. 4, 29.
t cp. 4, 21; 9, 29; 1 Mc 1, 19.

u cp. 8, 9; 12, 32. — v. 1 Mc 3, 38.

v cf. 1 Mc 5, 3, 65.

x cp. 8, 22.

y v. cp. 4, 19.

z cf. 1 Mc 5, 5.

a cf. vr. 18.
24-32] LL. 2 et 3 ut s. vr. 1.
b v. cp. 8, 30.
c cf. 1 Mc 5, 6, 7.
d cf. 1 Mc 11, 38.
e cp. 14, 15. — cf. 2 Es 9, 1. — v. 1 Mc 3, 47.
f cp. 3, 19. — v. 2 Rg 3, 31.
g Ex 23, 22. — cf. Dt 30, 7.

h cf. 1 Rg 17, 45.

i cp. 2, 22. — cf. cp. 3, 25; 11, 8.

j cf. 1 Mc 4, 15; 7, 45; 13, 54.
l cf. vr. 37.

m v. cp. 8, 6.

n cf. cp. 12, 2, 24.
o 1 Mc 13, 51.
p cf. cp. 8, 27; 11, 9.
38] v. 1 Mc 4, 17, 56, 58. — R. in fr. 2 p. D. 1 Oct.
a v. 1 Mc 3, 32.
b cf. 1 Mc 4, 28.
c cf. 1 Mc 1, 40.

d cf. cp. 4, 8, 23, 24.

pacifice agere cum eis. 13 Sed ob hoc accusatus ab [r]amicis apud Eupatorem, cum frequenter proditor audiret, eo quod [s]Cyprum creditam sibi a [t]Philometore deseruisset et ad Antiochum nobilem, translatus etiam ab eo recessisset, veneno vitam finivit.

14 [u]Gorgias autem, cum esset dux locorum, adsumptis advenis frequenter Iudaeos debellabat. 15 Iudaei vero, qui tenebant opportunas munitiones, fugatos ab Ierosolymis suscipiebant et bellare tentabant. 16 Hi vero, qui erant cum Machabaeo, per orationes Dominum rogantes ut esset sibi adiutor impetum fecerunt in munitiones [v]Idumaeorum: 17 multaque vi insistentes loca obtinuerunt, occurrentes interemerunt et omnes simul non minus viginti milibus trucidaverunt. 18 Quidam autem, cum confugissent in duas turres valde munitas, omnem apparatum ad repugnandum habentes, 19 Machabaeus, ad eorum expugnationem relicto [x]Simone et Iosepho itemque Zachaeo eisque qui cum ipsis erant satis multis, ipse ad eas, quae amplius perurgebant, pugnas conversus est. 20 Hi vero, qui cum Simone erant, cupiditate ducti a quibusdam, qui in turribus erant, suasi sunt pecunia et, septuaginta milibus [y]didrachmis acceptis, dimiserunt quosdam effugere. 21 Cum autem Machabaeo nuntiatum esset quod factum est, principibus populi congregatis accusavit, quod pecunia fratres vendidissent, adversariis eorum dimissis. 22 Hos igitur proditores factos interfecit et confestim duas turres occupavit. 23 Armis autem ac manibus omnia, [z]prospere agendo, in duabus munitionibus [a]plus quam viginti milia peremit.

24 At [b]Timotheus, [c]qui prius a Iudaeis fuerat superatus, convocato exercitu [d]peregrinae multitudinis et congregato equitatu asiano, advenit quasi armis Iudaeam capturus. 25 Machabaeus autem et qui cum ipso erant, appropinquante illo, deprecabantur Dominum [e]caput terra adspergentes [f]lumbosque ciliciis praecincti, 26 ad altaris crepidinem provoluti, ut sibi propitius, [g]inimici autem eorum esset inimicus et adversariis adversaretur [g]sicut lex dicit. 27 Et ita post orationem, sumptis armis, longius de civitate procedentes et proximi hostibus effecti resederunt. 28 Primo autem solis ortu utrique commiserunt, [h]isti quidem victoriae et prosperitatis sponsorem cum virtute Dominum habentes, illi autem ducem belli animum habebant. 29 Sed, cum vehemens pugna esset, [i]apparuerunt adversariis de caelo viri quinque in equis, frenis aureis decori, ducatum Iudaeis praestantes; 30 ex quibus duo Machabaeum medium habentes armis suis circumsaeptum incolumem conservabant, in adversarios autem tela et fulmina iacebant, ex quo et caecitate confusi et repleti perturbatione cadebant. 31 Interfecti sunt autem viginti milia quingenti et equites sescenti.

32 Timotheus vero confugit in [j]Gazaram praesidium munitum, cui praeerat [l]Chaereas. 33 Machabaeus autem et qui cum eo erant laetantes obsederunt praesidium diebus quattuor. 34 At hi qui intus erant, loci firmitate confisi, supra modum maledicebant et sermones nefandos iactabant; 35 sed, cum dies quinta illucesceret, viginti iuvenes, ex his qui cum Machabaeo erant accensi animis propter blasphemiam, viriliter accesserunt ad murum et feroci animo incedentes ascendebant; 36 sed et alii similiter ascendentes turres [m]portasque succendere adgressi sunt atque ipsos maledicos vivos concremare. 37 Per continuum autem biduum praesidio vastato, Timotheum occultantem se in quodam repertum loco [n]peremerunt et fratrem illius Chaeream et Apollophanem occiderunt. 38 Quibus gestis, in [o]hymnis et confessionibus [p]benedicebant Dominum, qui magna fecit in Israël et victoriam dedit illis.

11 Sed parvo post tempore [a]Lysiae procurator regis et propinquus ac negotiorum praepositus graviter furens de his quae acciderant, 2 [b]congregatis octoginta milibus et equitatu universo, veniebat adversus Iudaeos existimans se civitatem quidem captam [c]gentibus habitaculum facturum, 3 templum vero in pecuniae quaestum sicut cetera delubra gentium habiturum, et per singulos annos [d]venale sacerdotium; 4 nusquam recogitans Dei potestatem, sed mente effrenatus in multitudine peditum et in milibus equitum et in octoginta

elephantis confidebat. 5Ingressus autem Iudaeam et appropians [e]Bethsurae, quae erat in angusto loco ab Ierosolymam intervallo quinque stadiorum, illud praesidium expugnabat. 6 Ut autem Machabaeus et qui cum eo erant cognoverunt expugnari praesidia, cum fletu et lacrimis rogabant Dominum et omnis turba simul, [f]ut bonum angelum mitteret ad salutem Israël. 7 Et ipse primus Machabaeus, sumptis armis, ceteros adhortatus est simul secum periculum subire et ferre auxilium fratribus suis. 8 Cumque pariter prompto animo procederent, Ierosolymis [g]apparuit praecedens eos eques in veste candida armis aureis hastam vibrans. 9 Tunc omnes simul [h]benedixerunt [i]misericordem Dominum et convaluerunt animis [j]non solum homines, sed et bestias ferocissimas et muros ferreos parati penetrare. 10 Ibant igitur prompti de caelo habentes adiutorem et miserantem super eos Dominum. 11 [l]Leonum autem more impetu irruentes in hostes [m]prostraverunt ex eis undecim milia peditum et equitum mille sescentos, 12 universos autem in fugam verterunt, plures autem ex eis [n]vulnerati nudi evaserunt; sed et ipse Lysias turpiter fugiens evasit. 13 Et, quia non insensatus erat, secum ipse reputans factam erga se diminutionem et intelligens invictos esse [o]Hebraeos omnipotentis Dei auxilio innitentes, misit ad eos 14 promisitque se consensurum omnibus, quae iusta sunt, et [p]regem compulsurum amicum fieri. 15 Adnuit autem Machabaeus precibus Lysiae in omnibus utilitati consulens; et quaecumque Machabaeus scripsit Lysiae de Iudaeis ea rex concessit. 16 Nam erant scriptae Iudaeis epistulae a Lysia quidem hunc modum continentes: Lysias populo Iudaeorum salutem. 17 Ioannes et [q]Abesalom, qui missi fuerant a vobis tradentes scripta, postulabant ut ea, quae per illos significabantur, implerem. 18 Quaecumque igitur regi potuerunt perferri exposui, et quae res permittebat concessit. 19 Si igitur in negotiis fidem conservaveritis, et deinceps bonorum vobis causa esse tentabo. 28 De ceteris autem per singula verbo mandavi et istis et his, qui a me missi sunt, colloqui vobiscum. 21 [r]Bene valete. Anno centesimo quadragesimooctavo, mensis dioscori die vicesima et quarta.

22 Regis autem epistula ista continebat: Rex Antiochus Lysiae [s]fratri salutem. 23 Patre nostro inter deos translato, nos volentes eos, qui sunt in regno nostro, sine tumultu agere et rebus suis adhibere diligentiam, 24 audivimus Iudaeos [t]non consensisse patri meo [u]ut transferrentur ad ritum Graecorum, sed tenere velle suum institutum ac propterea [v]postulare a nobis concedi sibi legitima sua. 25 Volentes igitur hanc quoque gentem quietam esse, statuentes iudicavimus templum [w]restitui illis, ut agerent secundum suorum maiorum consuetudinem. 26 Bene igitur feceris, si miseris ad eos et [x]dexteram dederis, ut, cognita nostra voluntate, bono animo sint et utilitatibus propriis deserviant.

27 Ad Iudaeos vero regis epistula talis erat: Rex Antiochus [y]senatui Iudaeorum et ceteris Iudaeis salutem. 28 Si valetis, sic estis ut volumus; sed et ipsi bene valemus. 29 Adiit nos [z]Menelaus dicens velle vos descendere ad vestros qui sunt apud nos. 30 His igitur, qui commeant usque ad diem tricesimum mensis xanthis, damus dextras securitatis, 31 ut Iudaei [a]utantur cibis et legibus suis, sicut et prius, et nemo eorum ullo modo molestiam patiatur de his quae per ignorantiam gesta sunt. 32 Misimus autem et Menelaum, qui vos alloquatur. 33 Valete. Anno centesimo quadragesimooctavo, xanthici mensis quintadecima die.

34 Miserunt autem etiam [b]Romani epistulam ita se habentem: Quintus Memmius et Titus Manilius legati Romanorum populo Iudaeorum salutem. 35 De his quae [c]Lysias cognatus regis concessit vobis, et nos concessimus. 36 De quibus autem [d]ad regem iudicavit referendum, confestim aliquem mittite diligentius inter vos conferentes, ut decernamus, sicut congruit vobis; nos enim [e]Antiochiam accedimus. 37 Ideoque festinate rescribere, ut nos quoque sciamus cuius estis voluntatis. 38 Bene valete. Anno centesimo quadragesimooctavo, quintadecima die mensis xanthici.

e cf. 1 Mc 4, 61.

6] *R. in fs. ss. Ang. cc.*

f cp. 15, 23. — cf. Ps 33, 8; 90, 15. — v. Ex 23, 20.

g cf. cp. 3, 25; 10, 29. — v. cp. 2, 22.
h cf. cp. 8, 27; 10, 38.
i cp. 8, 29; 13, 12.
j cf. Ps 3, 7; 26, 3.
l cf. 2 Rg 1, 23; 1 Mc 3, 4.
m cf. 1 Mc 4, 34.

n cf. Ac 19, 16.

o cp. 7, 31; 15, 37; Jdt 10, 12; 14, 18.
p v. 1 Mc 6, 56-60.

q cf. cp. 11, 70; 13, 11.

r vr. 33, 38; Ac 15, 29; 23, 30.

s cf. 1 Mc 10, 18; 11, 30.

t cp. 6, 10, 11. — cf. 1 Mc 6, 56.
u cf. cp. 6, 1-9.
v cf. 1 Mc 6, 59.

w cf. cp. 10, 1.

x 1 Mc 6, 58; 11, 50, 62, 66.

y cp. 1, 10. — cf. 1 Mc 12, 6.

z cp. 4, 27, 34, 50.

a cf. 1 Mc 1, 43 sqq.

b 1 Mc 8, 1. — cf. 1 Mc 7, 1.

c vr. 1.
d cf. vr. 18.

e v. 1 Mc 3, 37.

toris ad Lysiam et ad Hebraeos (22-33), Romanorum denique ad Iudaeos (34-38). Non multo tamen post Machabaeus cui, ut victoria frui liceret continuo dimicandum fuerat contra Ioppitas, Iamnitas (12, 1-9) et Ara-

12 His factis pactionibus, Lysias pergebat ad regem, Iudaei autem agriculturae operam dabant. 2Sed hi qui resederant, [a]Timotheus et Apollonius Gennaei filius, sed et Hieronymus et Demophon super hos et [b]Nicanor [c]cypriarches, non sinebant eos in silentio agere et quiete. 3 [d]Ioppitae vero tale quoddam flagitium perpetrarunt: rogaverunt Iudaeos, cum quibus habitabant, ascendere scaphas, quas paraverant, cum uxoribus et filiis, quasi nullis inimicitiis inter eos subiacentibus. 4 Secundum commune itaque decretum civitatis et ipsis adquiescentibus pacisque causa nihil suspectum habentibus, cum in altum processissent, submerserunt non minus ducentos. 5 Quam crudelitatem Iudas in suae gentis homines factam ut cognovit, praecepit viris, qui erant cum ipso, et, invocato [e]iusto iudice Deo, 6 venit adversus interfectores fratrum et portum quidem [f]noctu succendit, scaphas exussit, eos autem qui ab igne refugerant gladio peremit. 7 Et, cum haec ita egisset, discessit quasi iterum reversurus et universos Ioppitas eradicaturus. 8 Sed, cum cognovisset et eos, qui erant [g]Iamniae, velle pari modo facere habitantibus secum Iudaeis, 9 Iamnitis quoque nocte supervenit et portum cum navibus succendit; ita ut lumen ignis appareret Ierosolymis, a stadiis ducentis quadraginta.

10 Inde, cum iam abissent novem stadiis et iter facerent ad Timotheum, commiserunt cum eo [h]Arabes quinque milia viri et equites quingenti; 11 cumque pugna valida fieret et [i]auxilio Dei prospere cessisset, residui Arabes victi petebant a Iuda dextram sibi dari promittentes se pascua daturos et in ceteris profuturos. 12 Iudas autem arbitratus vere in multis eos utiles promisit pacem, dextrisque acceptis, discessere ad tabernacula sua.

13 Adgressus est autem et civitatem quandam firmam, pontibus murisque circumsaeptam, quae a turbis habitabatur gentium promiscuarum, cui nomen Casphin. 14 Hi vero, qui intus erant, confidentes in stabilitate murorum et apparatu alimoniarum remissius agebant, maledictis lacessentes Iudam et blasphemantes ac loquentes quae fas non est. 15 Machabaeus autem, invocato [j]magno mundi Principe, qui sine arietibus et machinis temporibus Iesu [k]praecipitavit Iericho, irruit ferociter muris 16 et, capta civitate per Domini voluntatem, innumerabiles caedes fecit, ita ut adiacens stagnum stadiorum duorum latitudinis, sanguine interfectorum fluere videretur.

17 Inde discesserunt stadia septingenta quinquaginta et venerunt in Characa ad eos, qui dicuntur [m]Tubianaei, Iudaeos, 18 et [n]Timotheum quidem in illis locis non comprehenderunt, nulloque negotio perfecto regressus est, relicto in quodam loco firmissimo praesidio; 19 Dositheus autem et Sosipater, qui erant duces cum Machabaeo, peremerunt a Timotheo relictos in praesidio decem milia viros. 20 At Machabaeus, ordinatis circum se sex milibus et constitutis per cohortes, adversus Timotheum processit [o]habentem secum centum viginti milia peditum equitumque duo milia quingentos. 21 Cognito autem Iudae adventu, Timotheus praemisit mulieres et filios et reliquum apparatum in praesidium quod Carnion dicitur: erat enim inexpugnabile et accessu difficile propter locorum angustias. 22 [p]Cumque cohors Iudae prima apparuisset, timor hostibus incussus est ex praesentia Dei, [q]qui universa conspicit, et in fugam versi sunt alius ab alio, ita ut magis a suis deicerentur et gladiorum suorum ictibus debilitarentur. 23 Iudas autem vehementer instabat puniens profanos et prostravit ex eis milia virorum. 24 Ipse vero Timotheus incidit in parte Dosithei et Sosipatris et multis precibus postulabat ut vivus dimitteretur, eo quod multorum ex Iudaeis parentes haberet ac fratres, quos morte eius decipi eveniret. 25 Et, cum fidem dedisset restituturum se eos secundum constitutum, illaesum eum dimiserunt propter fratrum salutem.

26 [r]Iudas autem egressus est ad Carnion, interfectis vigintiquinque milibus. 27 Post horum fugam et necem movit exercitum ad Ephron civitatem munitam, in qua multitudo diversarum gentium habitabat, et robusti iuvenes pro muris consistentes fortiter repugnabant. In hac autem machinae multae et telorum erat apparatus; 28 sed, cum

a vr. 24; 1 Mc 5, 6, 11, 37. — cf. cp. 8, 30; 10, 37.
b v. 1 Mc 3, 38.
c cf. cp. 4, 29; 10, 13.
d 1 Mc 10, 75.
1-46] 1 Mc 5, 1-68.
e vr. 41; Ps 7, 12. — cf. Ps 9, 5, 9.
f cf. cp. 8, 7; 13, 15.
g vr. 40. — v. 1 Mc 4, 15.
h cp. 5, 8.
i cp. 8, 35; 15, 35. — cf. cp. 13, 17.
j cf. cp. 13, 14; 14, 35. — v. cp. 3, 24.
k Js 6, 20; 11, 30.
m cf. 1 Mc 5, 13.
n v. vr. 2.
o cf. 1 Mc 5, 37.
p cf. 1 Mc 5, 43.
q cp. 7, 35; 9, 5; 15, 21; Ecli 15, 20.
r cf. 1 Mc 5, 43, 44.

Omnipotentem invocassent, [s]qui potestate sua vires hostium confringit, ceperunt civitatem, et ex eis qui intus erant vigintiquinque milia prostraverunt. 29 Inde ad [t]civitatem Scytharum abierunt, quae ab Ierosolymis sescentis stadiis aberat. 30 Contestantibus autem his, qui apud Scythopolitas erant, Iudaeis, quod benigne ad eis haberentur, etiam temporibus infelicitatis quod modeste secum egerint, 31 gratias agentes eis et exhortati etiam de cetero erga genus suum benignos esse [u]venerunt Ierosolymam [v]die sollemni septimanarum instante.

32 Et post [v]Pentecosten abierunt contra [x]Gorgiam praepositum Idumaeae. 33 Exivit autem cum peditibus tribus milibus et equitibus quadringentis. 34 Quibus congressis, contigit paucos ruere Iudaeorum. 35 Dosithaeus vero quidam de Bacenoris eques vir fortis Gorgiam tenebat, et, cum vellet illum capere vivum, eques quidam de Thracibus irruit in eum umerumque eius amputavit, atque ita Gorgias effugit in [y]Maresa. 36 At illis, qui cum Esdrin erant, diutius pugnantibus et fatigatis, invocavit Iudas Dominum adiutorem et ducem belli fieri, 37 incipiens [z]voce patria et cum hymnis clamorem extollens fugam Gorgiae militibus incussit.

38 Iudas autem, collecto exercitu, venit in civitatem [a]Odollam et, cum septima dies superveniret, [b]secundum consuetudinem purificati in eodem loco [c]sabbatum egerunt. 39 Et sequenti die venit cum suis Iudas, ut corpora prostratorum tolleret et cum parentibus poneret in sepulcris paternis. 40 Invenerunt autem sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, quae apud [d]Iamniam fuerunt, a quibus [e]lex prohibet Iudaeos. Omnibus ergo manifestum factum est ob hanc causam eos corruisse. 41 Omnes itaque benedixerunt [f]iustum iudicium Domini, qui [g]occulta fecerat manifesta, 42 atque ita ad preces conversi rogaverunt ut id, quod factum erat delictum, [h]oblivioni traderetur. At vero fortissimus Iudas hortabatur populum conservare se sine peccato, sub oculis videntes quae facta sunt pro peccatis eorum qui prostrati sunt. 43 Et, facta collatione, duodecim milia [i]drachmas argenti misit Ierosolymam [j]offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene et religiose de [k]resurrectione cogitans (44 nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur et vanum orare pro mortuis), 45 et quia considerabat quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. 46 Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.

13 [a]Anno centesimo quadragesimonono cognovit Iudas [b]Antiochum Eupatorem venire cum multitudine adversus Iudaeam, 2 et cum eo [c]Lysiam procuratorem et praepositum negotiorum secum habentem [d]peditum centum decem milia et equitum quinque milia et elephantos vigintiduos, currus cum falcibus trecentos. 3 Commiscuit autem se illis et [e]Menelaus et cum multa fallacia deprecabatur Antiochum non pro patriae salute, sed sperans se constitui in principatum. 4 Sed [f]Rex regum suscitavit animos Antiochi in peccatorem; et, suggerente Lysia hunc esse causam omnium malorum, iussit, ut eis est consuetudo, apprehensum in eodem loco necari. 5 Erat autem in eodem loco turris quinquaginta cubitorum aggestum undique habens cineris; haec prospectum habebat in praeceps. 6 Inde in cinerem deici iussit [g]sacrilegum, omnibus eum propellentibus ad interitum. 7 Et tali lege praevaricatorem legis contigit mori, nec terrae dari Menelaum, 8 et quidem [h]satis iuste; nam, quia multa erga aram Dei delicta commisit, cuius ignis et cinis erat sanctus, ipse in cineris morte damnatus est.

9 Sed rex mente effrenatus veniebat nequiorem se patre suo Iudaeis ostensurus. 10 Quibus Iudas cognitis, praecepit populo ut die ac nocte Dominum invocarent, quo, sicut semper et nunc adiuvaret eos, 11 quippe qui lege et patria sanctoque templo privari vererentur, ac populum, qui nuper paululum respirasset, ne sineret blasphemis rursus nationibus subdi. 12 Omnibus itaque simul id facientibus et petentibus a [i]Domino misericordiam cum fletu et [j]ieiuniis, per triduum continuum [k]prostratis, hortatus est eos Iudas ut se

s Jb 34, 24; Ps 2, 9; 75, 4.

t cf. 1 Mc 5, 52.

u v. 1 Mc 5, 54.
v Dt 16, 10; 2 Par 8, 13. — v. Ac 2, 1.
x cp. 10, 14, 15.

y cf. Js 15, 44; 2 Par 11, 8; 14, 9, 10; Mic 1, 15.
z v. cp. 7, 8.

a v. Gn 38, 1; Js 15, 35.
b cf. Nm 31, 19.
c cf. cp. 8, 27.

d vr. 8, 9.
e cf. Dt 7, 25, 26.
f vr. 5. — cf. Js 7, 25.
g cf. 1 Cor 3, 13; 4, 5.
h cf. Ex 34, 7; Js 7, 1 sqq.

43-45] L. in anniv. Df.
i v. cp. 4, 19.
j v. cp. Lv 4, 2 sqq.
k v. cp. 7, 9, 14, 23, 36.

a cf. 1 Mc 6, 20.
b cp. 2, 21; 10, 9; 1 Mc 6, 17.
c v. 1 Mc 3, 32.
d cf. 1 Mc 6, 30.

e v. cp. 4, 23.

f 1 Tm 6, 15; Ap 17, 14; 19, 16.

g cf. cp. 4, 39; 5, 15.

h cf. cp. 6, 9, 10; 9, 6; 13, 8; Sap 11, 16; 12, 23.

i cp. 8, 29; 11, 9.
j cf. 1 Rg 7, 6; 2 Es 9, 1; Jl 2, 12.
k cf. cp. 10. 4.

nelao patriae et religionis proditore (13, 1-8), in Palaestinam venerat et Iudam non semel adgressus erat (9-23), quique paulo post, Philippo in Syria rebellante, supplex cum Iudaeis pacem constituerat (23-26); tum con-

praeparent. 13 Ipse vero cum senioribus cogitavit, priusquam rex admoveret exercitum ad Iudaeam et obtineret civitatem, exire et Domini iudicio committere exitum rei. 14 [l]Dans itaque potestatem omnium Deo mundi creatori et exhortatus suos, ut [m]fortiter dimicarent et usque ad mortem [n]pro legibus, templo, civitate, patria et civibus starent, circa [o]Modin exercitum constituit. 15 Et, [p]dato signo suis Dei victoriae, iuvenibus fortissimis electis, [q]nocte adgressus aulam regiam in castris interfecit viros quattuor milia et maximum [r]elephantorum, cum his qui superpositi fuerant, 16 summoque metu ac perturbatione hostium castra replentes, rebus prospere gestis, abierunt. 17 Hoc autem factum est die illucescente, [s]adiuvante eum Domini protectione.

18 Sed rex, accepto gustu audaciae Iudaeorum, arte difficultatem locorum tentabat 19 et [t]Bethsurae, quae erat Iudaeorum praesidium munitum, castra admovebat; sed [u]fugabatur, impingebat, minorabatur. 20 His autem, qui intus erant, Iudas necessaria mittebat. 21 Enuntiavit autem mysteria hostibus Rhodocus quidam de iudaico exercitu, qui requisitus comprehensus est et conclusus. 22 [v]Iterum rex sermonem habuit ad eos qui erant in Bethsuris, [w]dextram dedit, accepit, abiit, 23 commisit cum Iuda, superatus est. Ut autem, cognovit rebellasse [x]Philippum [y]Antiochiae, qui relictus erat super negotia, mente consternatus [z]Iudaeos deprecans subditusque eis iurat de omnibus quibus iustum visum est, et reconciliatus [a]obtulit sacrificium, honoravit templum et munera posuit, 24 Machabaeum amplexatus est et fecit eum a [b]Ptolemaide usque ad Gerrenos ducem et principem. 25 Ut autem venit Ptolomaidam, graviter ferebant Ptolemenses, amicitiae conventionem indignantes ne forte foedus irrumperent. 26 Tunc ascendit [c]Lysias tribunal et exposuit rationem et populum sedavit, [d]regressusque est Antiochiam; et hoc modo regis profectio et reditus processit.

14 Sed post triennii tempus, cognovit Iudas et qui cum eo erant Demetrium [a]Seleuci cum multitudine valida et navibus, per portum Tripolis ascendisse ad loca opportuna 2 et tenuisse regiones adversus Antiochum et ducem eius [b]Lysiam.

3 [c]Alcimus autem quidam, qui summus sacerdos fuerat, sed voluntarie coinquinatus est temporibus commixtionis, considerans nullo modo sibi esse salutem neque accessum ad altare 4 venit ad regem Demetrium centesimo quinquagesimo anno offerens ei [d]coronam auream et palmam, super haec et [e]thallos, qui templi esse videbantur, et ipsa quidem die siluit. 5 Tempus autem opportunum dementiae suae nactus, convocatus a Demetrio ad consilium et interrogatus quibus rebus et consiliis Iudaei niterentur 6 respondit: Ipsi, qui dicuntur [f]Assidaei Iudaeorum, quibus praeest Iudas Machabaeus, bella nutriunt et seditiones movent nec patiuntur regnum esse quietum. 7 Nam et ego defraudatus [g]parentum gloria, dico autem summo sacerdotio, huc veni: 8 primo quidem utilitatibus regis fidem servans, secundo autem etiam civibus consulens; nam illorum pravitate universum genus nostrum non minime vexatur. 9 Sed oro, his singulis, o rex, cognitis, et regioni et generi secundum humanitatem tuam pervulgatam omnibus prospice; 10 nam, quandiu superest Iudas, impossibile est pacem esse negotiis. 11 Talibus autem ab hoc dictis, et ceteri [h]amici hostiliter se habentes adversus Iudam inflammaverunt Demetrium. 12 Qui statim [i]Nicanorem praepositum elephantorum ducem misit in Iudaeam, 13 datis mandatis, ut ipsum quidem Iudam caperet; eos vero qui cum illo erant dispergeret et constitueret Alcimum maximi templi summum sacerdotem. 14 Tunc gentes quae de Iudaea fugerant Iudam, gregatim se Nicanori miscebant miserias et clades Iudaeorum prosperitates rerum suarum existimantes.

15 Audito itaque Iudaei Nicanoris adventu et conventu nationum, [j]conspersi terra rogabant eum [k]qui populum suum constituit, ut in aeternum custodiret, quique [m]suam portionem [n]signis evidentibus protegit. 16 Imperante autem duce, statim inde moverunt convenerruntque ad castellum Dessau. 17 [o]Simon vero frater Iudae commise-

l cp. 1, 24; 7, 23.
m 2 Rg 10, 12; 2 Es 4, 14; 1 Mc 3, 43; 5, 32.
n cp. 8, 21; 1 Mc 3, 21.
o v. 1 Mc 2, 1.
p cf. cp. 8, 23.
q cp. 8, 7; 12, 6, 9.
r 1 Mc 6, 46.
s cf. cp. 12, 11.
t v. 1 Mc 4, 61; 6, 31.
u cf. 1 Mc 6, 31.
v cf. 1 Mc 6, 49.
w cf. 1 Mc 6, 58.
23-26] cf. 1 Mc 6, 55-63.
x v. 1 Mc 6, 14.
y v. 1 Mc 3, 37.
z cf. 1 Mc 6, 60, 61.
a cf. cp. 3, 3.
b v. 1 Mc 5, 15.
c vr. 2.
d cf. 1 Mc 6, 63.
1-14] 1 Mc 7, 1-25.
a v. cp. 3, 3.
b cp. 13, 2, 26.
c vr. 13, 26.
d 1 Mc 13, 37. — cf. Dn 7, 7, 29; 1 Mc 10, 20, 29.
e cf. cp. 10, 7.
f 1 Mc 2, 42; 7, 13.
g cf. 1 Mc 7, 14.
h cp. 8, 9.
i v. 1 Mc 3, 38; 7, 26.
15-15, 4] 1 Mc 7, 26-50.
j cp. 10, 25; 1 Mc 3, 47, — cf. 2 Es 9, 1.
l v. Dt 28, 9.
m v. cp. 1, 26.
n cf. cp. 3, 25; 10, 29; 11, 8.
o v. cp. 8, 22.

rat cum Nicanore, sed conterritus est repentino adventu adversariorum. 18 Nicanor tamen audiens virtutem comitum Iudae et animi magnitudinem, quam pro patriae certaminibus habebant, sanguine iudicium facere metuebat; 19 quam ob rem praemisit Posidonium et Theodotium et Matthiam, ut darent dextras atque acciperent. 20 Et, cum diu de his consilium ageretur et ipse dux ad multitudinem rettulisset, omnium una fuit sententia amicitiis adnuere.

21 [p]Itaque diem constituerunt qua secreto inter se agerent, et singulis sellae prolatae sunt et positae. 22 Praecepit autem Iudas armatos esse locis opportunis, [q]ne forte ab hostibus repente mali aliquid oriretur, et congruum colloquium fecerunt. 23 Morabatur autem Nicanor Ierosolymis nihilque inique agebat gregesque turbarum, quae congregatae fuerant, dimisit. 24 Habebat autem Iudam semper carum ex animo et erat viro inclinatus. 25 Rogavitque eum ducere uxorem filiosque procreare. Nuptias fecit, quiete egit, communiterque vivebant. 26 Alcimus autem videns caritatem illorum ad invicem et conventiones venit ad Demetrium, et dicebat Nicanorem rebus alienis adsentire [r]Iudamque regni insidiatorem successorem sibi destinasse. 27 Itaque rex exasperatus et pessimis huius criminationibus irritatus scripsit Nicanori dicens graviter quidem se ferre de amicitiae conventione, iubere tamen Machabaeum citius vinctum mittere [s]Antiochiam. 28 Quibus cognitis, Nicanor consternabatur et graviter ferebat, si ea, quae convenerant, irrita faceret nihil laesus a viro. 29 Sed, quia regi resistere non poterat, [t]opportunitatem observabat qua praeceptum perficeret. 30 At Machabaeus videns secum [u]austerius agere Nicanorem et consuetum occursum ferocius exhibentem, intelligens non ex bono esse austeritatem istam, paucis suorum congregatis, occultavit se a Nicanore.

31 Quod cum ille cognovit fortiter se a viro praeventum, venit ad [v]maximum et sanctissimum templum et [x]sacerdotibus solitas hostias offerentibus, iussit sibi tradi virum. 32 Quibus cum iuramento dicentibus nescire se ubi esset qui quaerebatur, [y]extendens manum ad templum 33 iuravit dicens: Nisi Iudam mihi vinctum tradideritis istud Dei fanum in planitiem deducam et altare effodiam et templum hoc [z]Libero patri consecrabo. 34 Et, his dictis, abiit. Sacerdotes autem [a]protendentes manus in caelum invocabant eum, qui semper propugnator esset gentis ipsorum, haec dicentes: 35 Tu, Domine [b]universorum, [c]qui nullius indiges, voluisti [d]templum habitationis tuae fieri in nobis; 36 et nunc, Sancte sanctorum, omnium Domine, conserva in aeternum impollutam domum istam, quae nuper [e]mundata est.

37 Razias autem quidam de senioribus ab Ierosolymis delatus est Nicanori vir amator civitatis et bene audiens, qui pro adfectu [f]pater Iudaeorum appellabatur. 38 Hic multis temporibus continentiae propositum tenuit in [g]iudaismo [h]corpusque et animam tradere contentus pro perseverantia. 39 Volens autem Nicanor manifestare odium, quod habebat in Iudaeos, misit milites quingentos, ut eum comprehenderent; 40 putabat enim, si illum decepisset, se cladem Iudaeis maximam illaturum. 41 Turbis autem irruere in domum eius et ianuam disrumpere atque ignem admovere cupientibus, cum iam comprehenderetur, gladio se petiit 42 eligens nobiliter mori potius quam subditus fieri peccatoribus et contra natales suos indignis iniuriis agi. 43 Sed, cum per festinationem non certo ictu plagam dedisset, et turbae intra ostia irrumperent, recurrens audacter ad murum praecipitavit semetipsum viriliter in turbas; 44 quibus velociter locum dantibus casui eius, venit per mediam cervicem. 45 Et, cum adhuc spiraret, accensus animo surrexit et, cum sanguis eius magno fluxu defluueret, et gravissimis vulneribus esset saucius, cursu turbam pertransiit 46 et stans supra quandam petram praeruptam et iam exsanguis effectus, complexus intestina sua utrisque manibus proiecit super turbas invocans dominatorem vitae ac spiritus, [i]ut haec illi iterum redderet; atque ita vita defunctus est.

15 [a]Nicanor autem, ut comperit Iudam esse in locis [b]Samariae, cogitavit cum omni impetu die sabbati committere bellum. 2 Iu-

p cf. 1 Mc 7, 27.

q cf. 1 Mc 7, 30.

r cf. cp. 3, 38; 4, 2.

s v. 1 Mc 3, 37.

t cf. 1 Mc 7, 29, 30.

u cf. Lc 19, 21.

v v. cp. 2, 23.

x cf. 1 Mc 7, 33.

y cp. 15, 32; 1 Mc 7, 47. — cf. vr. 34.

z cf. cp. 6, 7.

a Ex 9, 29; Jb 11, 13; Ps 87, 10; 142, 6; Lm 3, 41; 1 Tm 2, 8. — v. 3 Rg 8, 22.

b cf. cp. 12, 15; 13, 14.

35, 36] RR. in fr. 3 p. D. 1 Oct. et in cons. eccl.

c Ps 15, 2; 49, 9-12; Ac 17, 25. — cf. 1 Par 29, 14-16; Jb 22, 2.

d 3 Rg 8, 27; 2 Par 6, 2; Ps 134, 21.

e cf. cp. 10, 3.

f cf. 1 Mc 2 ,65.

g cp. 8, 1; Gal 1, 13.

h cf. cp. 6, 19; Ac 15, 26. — v. Jd 16, 30.

i cf. cp. 7, 11, 23.

a v. 1 Mc 3, 38.

b 1 Mc 3, 10.

civitatem obtineret, templi eversionem comminatus est (30-35), et optimates persecutus (36-46) se Deo potentiorem dicens contra Machabaeum aciem instruit (15, 1-7). Ab eo autem, qui narrato somnio animos suorum

daeis vero, qui illum per necessitatem sequebantur, dicentibus: Ne ita ferociter et barbare feceris, sed honorem tribue diei [c]sanctificationis et honora eum [d]qui universa conspicit; [3] ille [e]infelix interrogavit si est [f]potens in caelo [g]qui imperavit agi diem sabbatorum. [4] Et respondentibus illis: Est Dominus vivus ipse in caelo potens qui iussit agi septimam diem; [5] at ille ait: [h]Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma et negotia regis impleri. Tamen non obtinuit ut consilium perficeret.

[6] Et Nicanor quidem cum summa superbia erectus cogitaverat commune trophaeum statuere de Iuda. [7] Machabaeus autem semper confidebat cum omni spe auxilium sibi a Deo adfuturum [8] et [i]hortabatur suos ne formidarent ad adventum nationum, sed in mente haberent [j]adiutoria sibi facta de caelo et nunc sperarent ab Omnipotente sibi adfuturam victoriam. [9] Et [l]allocutus eos de [m]lege et prophetis, admonens etiam certamina, quae fecerant prius, promptiores constituit eos. [10] Et, ita animis eorum erectis, simul ostendebat gentium fallaciam et [n]iuramentorum praevaricationem. [11] Singulos autem illorum armavit non clipei et hastae munitione, sed sermonibus optimis et exhortationibus, exposito digno fide somnio, per quod universos laetificavit.

[12] Erat autem huiuscemodi visus: [o]Oniam, qui fuerat summus sacerdos, virum bonum et benignum, verecundum visu, modestum moribus et eloquio decorum et qui a puero in virtutibus exercitatus sit, [p]manus protendentem orare pro omni populo Iudaeorum; [13] post hoc apparuisse et alium virum aetate et gloria mirabilem et magni decoris habitudine circa illum. [14] Respondentem vero Oniam dixisse: Hic est fratrum amator et populi Israël: hic est, qui multum orat pro populo et universa [q]sancta civitate, [r]Ieremias propheta Dei; [15] extendisse autem Ieremiam dextram et dedisse Iudae gladium dicentem: [16] Accipe sanctum gladium munus a Deo, in quo deicies adversarios populi mei Israël.

[17] Exhortati itaque Iudae sermonibus bonis valde, de quibus extolli posset impetus et animi iuvenum confortari, statuerunt dimicare et confligere fortiter, ut virtus de negotiis iudicaret, eo quod civitas sancta et templum periclitarentur. [18] Erat enim pro uxoribus et filiis itemque pro fratribus et cognatis [s]minor sollicitudo; [t]maximus vero et primus pro sanctitate timor erat templi. [19] Sed et eos, qui in civitate erant, non minima sollicitudo habebat pro his qui congressuri erant.

[20] Et, cum iam omnes sperarent iudicium futurum, hostesque adessent, atque exercitus esset ordinatus, bestiae equitesque opportuno in loco compositi; [21] considerans Machabaeus adventum multitudinis et apparatum varium armorum et ferocitatem bestiarum, [u]extendens manus in caelum [v]prodigia facientem Dominum invocavit, [w]qui non secundum armorum potentiam, sed, prout ipsi placet, dat dignis victoriam. [22] Dixit autem invocans hoc modo: Tu, Domine, qui misisti angelum tuum sub Ezechia rege Iuda et [x]interfecisti de castris Sennacherib centum octogintaquinque milia, [23] et nunc, dominator caelorum, [y]mitte angelum tuum bonum ante nos. in timore et tremore magnitudinis bracchii tui, [24] ut metuant qui cum blasphemia veniunt adversus [z]sanctum populum tuum. Et hic quidem ita peroravit.

[25] Nicanor autem et qui cum ipso erant cum tubis et canticis admovebant. [26] Iudas vero et qui cum eo erant, invocato Deo, per orationes congressi sunt. [27] [a]Manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes prostraverunt non minus trigintaquinque milia [b]praesentia Dei magnifice delectati.

[28] Cumque cessasset et cum gaudio redirent, cognoverunt Nicanorem [c]ruisse cum armis suis. [29] Facto itaque clamore et perturbatione excitata, [d]patria voce omnipotentem Dominum benedicebant [30] Praecepit autem Iudas, qui per omnia corpore et animo mori pro civibus paratus erat, [e]caput Nicanoris et manum cum umero abscissam Ierosolymam perferri. [31] Quo cum pervenisset, convocatis contribulibus et sacerdotibus ad altare, accersiit et eos qui in [f]arce

c cf. Ex 20, 11.
d cp. 9, 5. — v. Ecli 23, 27, 28.
e cp. 8, 34.
f v. cp. 3, 24.
g Ex 20, 8; Lv 26, 6; Dt 5, 12, 13.
h cf. Ez 28, 2, 9.

7-19] LL. in sb. p. D. 5 Oct.
i cp. 8, 16. — 1 Mc 4, 8.

j v. cp. 14, 15.
l cp. 8, 23. — cf. Dt 20, 2-4.
m Mt 5, 17; 7, 12; 22, 40; Ac 13, 15; 26, 22. — cf. cp. 8, 23.
n cf. cp. 4, 34; 5, 25; 12, 3; 1 Mc 6, 62 etc.

o v. cp. 3, 1.

p v. cp. 14, 34.

14] R. in fr. 2 p. D. 1 Oct.

q v. cp. 3, 1.
r cp. 2, 5, 7.
16] In ord. de creando equite (P. R.).

s cf. Mt 10, 37.
t cp. 2, 23; 14, 3.

u v. cp. 14, 34.
v Jb 5, 9; Ps 135, 4; Dn 3, 99. — v. Ps 71, 18.
w cf. cp. 8, 18.
22-24] R. in fs. ss. Ang. c. etc.
x cf. cp. 8, 19; 1 Mc 7, 41. — v. 4 Rg 19, 35.
y cp. 11, 6. — v. Ex 23, 20.

z Ex 19, 6; Dt 7, 6; Is 62, 12; Jr 2, 3 etc.

a cf. 2 Es 4, 17.

b v. cp. 2, 21.

c cf. 1 Mc 7, 43.
d v. cp. 7, 8.

e 1 Mc 7, 47.

f v. cp. 4, 12.

erant 32 et, ostenso capite Nicanoris et manu nefaria, [g]quam extendens contra domum sanctam omnipotentis Dei magnifice gloriatus est, 33 linguam etiam impii Nicanoris praecisam iussit particulatim [h]avibus dari, [i]manum autem dementis contra templum suspendi. 34 Omnes igitur caeli benedixerunt Dominum dicentes: Benedictus qui locum suum incontaminatum servavit. 35 Suspendit autem Nicanoris caput in summa arce, ut evidens esset et manifestum signum [j]auxilii Dei. 36 [l]Itaque omnes communi consilio decreverunt nullo modo diem istum absque celebritate praeterire, 27 habere autem celebritatem tertiadecima die mensis [m]adar, quod dicitur voce syriaca pridie [n]Mardochaei diei.

38 Igitur his erga Nicanorem gestis et ex illis temporibus ab [o]Hebraeis civitate possessa, ego quoque in his faciam finem sermonis. 39 Et, si quidem bene et ut historiae competit, hoc et ipse velim; sin autem minus digne, concedendum est mihi. 40 [p]Sicut enim vinum semper bibere aut semper aquam contrarium est, alternis autem uti delectabile: ita legentibus, si semper exactus sit sermo, non erit gratus.

Hic ergo erit consummatus.

g cp. 14, 33; 1 Mc 7, 47.

h cf. 1 Rg 17, 44, 46.
i 1 Mc 7, 47. — cf. 1 Rg 31, 10; Jdt 14, 1, 7.

j cp. 12, 11.
l cf. 1 Mc 7, 49.
m 1 Es 6, 15; Est 3, 7, 13; 8, 12; 13, 6.
n cf. Est 9, 17, 21, 23, 31.

o cp. 7, 31; 11, 13; Jdt 10, 12; 14, 18.

p cf. cp. 2, 29.

SANCTUM IESU CHRISTI

EVANGELIUM SECUNDUM MATTHAEUM

EVANGELIUM SEC. MATTHAEUM 1, 1-25

BER generationis Iesu Christi [b]filii David [c]filii Abraham. 2 [d]Abraham genuit Isaac, Isaac autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Iudam et fratres eius, 3 [e]Iudas autem genuit Phares et Zaram de Thamar, Phares autem genuit Esron, Esron autem genuit Aram, 4 Aram autem genuit Aminadab, [f]Aminadab autem genuit Naasson, Naasson autem genuit Salmon, 5 Salmon autem genuit Booz de [g]Rahab, Booz autem genuit Obed ex Ruth, Obed autem genuit Iesse, [h]Iesse autem genuit David regem, 6 [i]David autem rex genuit Salomonem ex [j]ea quae fuit Uriae, 7Salomon autem genuit Roboam, Roboam autem genuit Abiam, Abias autem genuit Asa, 8 Asa autem genuit Iosaphat, Iosaphat autem genuit [l]Ioram, Ioram autem genuit Oziam, 9 Ozias autem genuit Ioatham, Ioatham autem genuit Achaz, Achaz autem genuit Ezechiam, 10 Ezechias autem genuit Manassen, Manasses autem genuit Amon, Amon autem genuit Iosiam, 11 Iosias autem genuit [m]Iechoniam et fratres eius in transmigratione Babylonis. 12 Et post transmigrationem Babylonis [n]Iechonias genuit [o]Salathiel, [p]Salathiel autem genuit Zorobabel, 13 Zorobabel autem genuit Abiud, Abiud autem genuit Eliacim, Eliacim autem genuit Azor, 14 Azor autem genuit Sadoc, Sadoc autem genuit Achim, Achim autem genuit Eliud, 15 Eliud autem genuit Eleazar, Eleazar autem genuit Mathan, Mathan autem genuit Iacob, 16 [q]Iacob autem genuit Ioseph virum Mariae, de qua natus est Iesus qui vocatur [r]Christus.

17 Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David generationes quattuordecim, et a David usque ad transmigrationem Babylonis generationes quattuordecim, et a transmigratione Babylonis usque ad Christum generationes quattuordecim.

18 Christi autem generatio sic erat: [s]cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto; 19 Ioseph autem vir eius, cum esset iustus et nollet eam [t]traducere, voluit occulte dimittere eam. 20 Haec autem eo cogitante, ecce angelus Domini [u]apparuit [v]in somnis ei dicens: Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quod enim in ea natum est de Spiritu sancto est. 21 Pariet autem filium, et [w]vocabis nomen eius [x]Iesum; [y]ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum. 22 [z]Hoc autem totum factum est [a]ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem: 23 '[b]Ecce virgo in utero habebit et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel', quod est interpretatum nobiscum Deus. 24 Exsurgens autem Ioseph a somno fecit sicut praecepit ei angelus Domini et accepit coniugem suam, 25 et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum, et vocavit nomen eius Iesum.

1-16] cf. Lc 3, 23-38.
1-16] Ev. in fs. nativ. BMV. etc. et s. Joachim Patriarchae.
a v. Gn 2, 4.
b 2 Rg 7, 12-16; Lc 1, 32, 69; Jo 7, 42; Ac 2, 30; Rm 1, 3; 2 Tm 2, 8; Ap 22, 16. [9, 5.
c Gn 22, 18; Gal 3, 16. — cf. Rm
d Gn 21, 3; 25, 26; 29, 35.
3-5] Rt 4, 18-22; 1 Par 2, 4-15.
e Gn 38, 29, 30; 46, 12; 1 Par
f Nm 7, 12. [2, 1, 15.
g Js 6, 25.
h 1 Rg 16, 1; 17, 12.
i 2 Rg 12, 24.
j 2 Rg 12, 10.
7-11] 1 Par 3, 10-16.
l cf. 4 Rg 15, 1; 1 Par 3, 11, 12.

m Est 2, 6; 11, 4; Jr 24, 1. — cf.
n 1 Par 3, 13-19. [4 Rg 24, 15.
o cf. Lc 3, 27.
p 1 Es 3, 2; 5, 2; Ag 1, 1. — cf. 1 Par 3, 19.

16] Cm. et Antt. in fs. s. Joseph
q cf. Lv 3, 23. [*etc.*
r cp. 2, 4; 11, 2; 16, 16; 22, 42; 23, 10; Lc 3, 15; Jo 1, 20 etc. — cf. Jo 1, 41; 4, 25.
18-21] Ev. in fs. s. Joseph, in vg. Nat. Dñi et in Desp. BMV.
18] Ant in fr. 3 p. D. 1 Adv. — Of. in fs. Matern. BMV.
s Lc 1, 27, 35. *t* cf. Dt 24, 1.
*20.21] Cm. ut s. vr. 18. — v. Is 11, 1. — * Catech. R. I 3, 5.*
u cp. 2, 13, 19. — cf. cp. 2, 12, 22.
v cf. Gn 20, 6; 31, 11; Nm 12, 6; Jb 33, 15; Dn 2, 19 etc.
21] v. Lc 1, 31. — Ant. in fs. ss. Nom. J.
w vr. 25; Lc 1, 31; 2, 21.
x vr. 1; cp. 16, 21; Mr 1, 1; Jo 1, 17; 17, 3. — cf. vr. 16.
y Lc 2, 11; Jo 4, 42; Ac 4, 12; 5, 31; 13, 23, 38; Ph 3, 20. — cf. Ac 3, 26.
z cp. 21, 4; 26, 56; Jo 19, 36.
a cp. 2, 15, 23; 4, 14; Mr 14, [49; Jo 13, 18.
b Is 7, 14.
c Is 8, 8, 10. — cf. cp. 28, 20.
24] Ant. in fs. s. Joseph.

Introductio (1, 1-2, 23), *sive de impletione in Christo Iesu eorum quae de Messiae genealogia (1, 1-17), de partu virgineo (18-25), de adoratione Magorum, de clade infantium, de reditu ex Aegypto praedicta sunt (2, 1-23).*

1-12] *Ev. in Epiph. Dñi. (1, 2, 1, 2] R. etc. ut s.* [9-12.)

a Lc 2, 4-7.
b Lc 2, 15; Jo 7, 42. — v. Gn
c Lc 1, 15. [35, 19.
d cf. Est 1, 13; Dn 2, 12.
e cf. Gn 25, 6; Jd 6, 3; 3 Rg 4, 30.
f cp. 27, 11, 37; Jr 23, 5; 30, 9; Zc 9, 9; Jo 1, 49.
g cf. Nm 24, 17; Ap 22, 16.
h 2 Es 12, 7. — cf. 1 Par 24,
i v. cp. 1, 16. [3, 19.
j Jo 7, 42.
k Mic 5, 2.
l 2 Rg 5, 2; (Ez 34, 23; Jo 21, 15-17); Ap 7, 7.
9-12] RR. etc. in fs. et oct. Epiph.

11] * *Conc. Trid. s. XIII cp. 5.*

m Ps 71, 10. — cf. 1 Rg 9, 7.
n Ps 71, 15; Is 60, 6.
o Is 60, 6. — cf. Ap 18, 13.
p Ex 30, 23; Ps 44, 9; Jo 19,
q v. cp. 1, 20. [39.
13-18] Ev. in fs. ss. Innoc. et fugae DN. in Aegypt.
ex 13-18] Int. (Ps 54, 8). Ant. etc. ut s. et in fss. s. Joseph etc.
r v. cp. 1, 22.
s Os 11, 1.
t cf. vr. 7.
u Jr 31, 15. [Lm 5, 7.
v cf. Gn 37, 30; 42, 13, 36;
19-23] Ev. in vg. Epiph. — Ant. etc. in fss. s. Joseph et Fugae DN. in Aegypt.
x cf. Ex 4, 19.
y cp. 3, 13; Is 9, 1; Lc 1, 26.
z cp. 4, 13; 21, 11; Mr 1, 9; Lc 1, 26; 2, 39; 4, 16; Jo 1, 45, 46; Ac 10, 38. — cf. Jo 18, 5, 7; 19, 19; Ac 24, 5.
a Is 11, 1; 53, 2 (?).

1-12] Mr 1, 2-8; Lc 3, 2-17.
a Jo 1, 6, 7.
b Is 15, 61. — cf. Jd 1, 16.
*2] * Catech. R. IV 11, 1.*
c cp. 4, 17; Mr 1, 15. [cp. 6, 10.
d cp. 10, 7; Dn 2, 44. — cf.
3b] V. in T. Adv. — v. Is 40, 3.
e Is 40, 3. — cf. Jo 1, 23.
f Lc 1, 76.
g cf. 4 Rg 1, 8; Zc 13, 4; Heb
h cf. Lv 11, 22. [11, 37.
i 1 Rg 14, 26. — cf. Ex 3, 8, 17.
j Mr 1, 5; Ac 19, 18.
l cp. 12, 34; 23, 13-15.
m cp. 22, 23.
n cp. 23, 33. — cf. Ps 139, 4.
o Rm 5, 9; Eph 5, 6; Col 3, 6; 1 Th 1, 10; 2, 16.
p Ac 26, 20.
q Jo 8, 33. 39; Rm 2, 28; 9, 7. — cf. Ez 33, 23-33.
r cf. cp. 4, 3.
s cp. 7, 19. — cf. Mr 11, 13, 14, 20, 21; Lc 3, 7, 9; Jo 15, 2, 6.
*10] * Catech. R. III 2, 25.*
t Jo 1, 26, 33; Ac 1, 5; 11, 16; 19, 14.
u Ac 13, 24; 19, 14. — cf. cp. 11, 3.
v Jo 1, 15, 27; Ac 13, 25. — cf. Jo 3, 30, 31.
*11] * Catech. R. II 2, 8.*
x Jo 1, 33; Ac 11, 16.

2 [a]Cum ergo natus esset Iesus in [b]Bethlehem Iuda [c]in diebus Herodis regis, ecce [d]Magi ab [e]oriente venerunt Ierosolymam 2 dicentes: Ubi est qui natus est [f]rex Iudaeorum? Vidimus enim [g]stellam eius in oriente et venimus adorare eum. 3 Audiens autem Herodes rex turbatus est, et omnis Ierosolyma cum illo; 4 et congregans omnes [h]principes sacerdotum et scribas populi sciscitabatur ab eis ubi [i]Christus nasceretur. 5 At illi dixerunt ei: [j]In Bethlehem Iudae; sic enim scriptum est per prophetam: 6 ' [k]Et tu, Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te enim exiet dux [l]qui regat populum meum Israël '. 7 Tunc Herodes, clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellae quae apparuit eis. 8 Et mittens illos in Bethlehem dixit: Ite et interrogate diligenter de puero et, cum inveneritis, renuntiate mihi, ut et ego veniens adorem eum. 9 Qui, cum audissent regem, abierunt.

Et ecce stella, quam viderant in oriente, antecedebat eos, usque dum veniens staret supra ubi erat puer. 10 Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde 11 et intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre eius et procidentes adoraverunt eum et, apertis thesauris suis, [m]obtulerunt ei munera, [n]aurum, [o]tus et [p]myrrham 12 et, [q]responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam.

13 Qui cum recessissent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph dicens: Surge et accipe puerum et matrem eius et fuge in Aegyptum et esto ibi usque dum dicam tibi; futurum est enim ut Herodes quaerat puerum ad perdendum eum. 14 Qui consurgens accepit puerum et matrem eius nocte et secessit in Aegyptum. 15 Et erat ibi usque ad obitum Herodis, [r]ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem: ' [s]Ex Aegypto vocavi filium meum '.

16 Tunc Herodes videns quoniam illusus esset a Magis iratus est valde et mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem et in omnibus finibus eius, a bimatu et infra, [t]secundum tempus quod exquisierat a Magis. 17 Tunc adimpletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam dicentem: 18 ' [u]Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus: Rachel plorans filios suos et noluit consolari, quia [v]non sunt '.

19 Defuncto autem Herode, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypto 20 dicens: Surge et accipe puerum et matrem eius et vade in terram Israël, [x]defuncti sunt enim qui quaerebant animam pueri. 21 Qui consurgens accepit puerum et matrem eius et venit in terram Israël. 22 Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudaea pro Herode patre suo timuit illo ire, et admonitus in somnis secessit in partes [y]Galilaeae 23 et veniens habitavit in civitate, quae vocatur [z]Nazareth, ut adimpleretur quod dictum est per [a]prophetas, ' quoniam Nazaraeus vocabitur '.

3 In diebus autem illis venit [a]Ioannes Baptista praedicans in [b]deserto Iudaeae 2 et dicens: [c]Paenitentiam agite, appropinquavit enim [d]regnum caelorum. 3 Hic est enim qui dictus est per Isaiam prophetam dicentem: ' [e]Vox clamantis in deserto: [f]Parate viam Domini, rectas facite semitas eius '. 4 Ipse autem Ioannes habebat [g]vestimentum de pilis camelorum et zonam pelliceam circa lumbos suos, esca autem eius erat [h]locustae et [i]mel silvestre.

5 Tunc exibat ad eum Ierosolyma et omnis Iudaea et omnis regio circa Iordanem, 6 et baptizabantur ab eo in Iordane [j]confitentes peccata sua. 7 Videns autem multos [l]pharisaeorum et [m]sadducaeorum venientes ad baptismum suum dixit eis: [n]Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a [o]ventura ira? 8 Facite ergo [p]fructum dignum paenitentiae 9 et ne velitis dicere intra vos: [q]Patrem habemus Abraham; dico enim vobis quoniam potens est Deus de [r]lapidibus istis suscitare filios Abrahae. 10 Iam enim securis ad radicem arborum posita est: [s]omnis ergo arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur. 11 [t]Ego quidem baptizo vos in aqua [u]in paenitentiam; [v]qui autem post me venturus est fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare. Ipse vos baptizabit [x]in

I. Ministerium publicum (3, 1-25, 46). A) in Galilaea (3, 1-18, 35). *Quem Ioannes praedicavit (1-12), in baptismo vox e caelo ostendit (13-17), quemque post trinam tentationem angeli ministrantes proclamant (4, 1-11), Mes-*

Spiritu sancto et [v]igni; 12 cuius [z]ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam et [a]congregabit triticum suum in horreum, [b]paleas autem comburet [c]igni inexstinguibili.

13 Tunc venit Iesus a [d]Galilaea in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo; 14 Ioannes autem prohibebat eum dicens: [e]Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me? 15 Respondens autem Iesus dixit ei: Sine modo: sic enim [f]decet nos implere omnem [g]iustitiam. Tunc dimisit eum. 16 Baptizatus autem Iesus confestim ascendit de aqua, et ecce [h]aperti sunt ei caeli, et vidit [i]Spiritum Dei descendentem sicut columbam et venientem super se. 17 Et ecce [j]vox de caelis dicens: [l]Hic est Filius meus [m]dilectus, in quo mihi complacui.

4 Tunc Iesus ductus est in desertum a Spiritu, ut [a]tentaretur a diabolo; 2 et, cum ieiunasset [b]quadraginta diebus et quadraginta noctibus, postea [c]esuriit. 3 Et accedens [d]tentator dixit ei: Si [e]Filius Dei es, dic ut [f]lapides isti panes fiant. 4 Qui respondens dixit: [g]Scriptum est: ' [h]Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei '. 5 Tunc adsumpsit eum [i]diabolus in [j]sanctam civitatem et statuit eum super pinnaculum templi 6 et dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorsum; scriptum est enim: ' [l]Quia angelis suis mandavit de te, et in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum '. 7 Ait illi Iesus: Rursum scriptum est: ' [m]Non [n]tentabis Dominum Deum tuum '. 8 Iterum adsumpsit eum diabolus in montem excelsum valde et ostendit ei omnia regna mundi et gloriam eorum 9 et dixit ei: [o]Haec omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me. 10 Tunc dicit ei Iesus: Vade, [p]Satana; scriptum est enim: ' [q]Dominum Deum tuum adorabis et [r]illi soli servies '. 11 Tunc reliquit eum diabolus, et ecce [s]angeli accesserunt et ministrabant ei.

12 Cum autem audisset Iesus quod [t]Ioannes traditus esset, [u]secessit in Galilaeam 13 et, relicta civitate [v]Nazareth, venit et habitavit in [x]Capharnaum [y]maritima, [z]in finibus Zabulon et Nephthalim, 14 ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam: 15 ' [a]Terra Zabulon et terra Nephthalim, via maris trans Iordanem, [b]Galilaea gentium: 16 populus [c]qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam, et sedentibus in regione umbrae mortis lux orta est eis '. 17 [d]Exinde [e]coepit Iesus praedicare et dicere: [f]Paenitentiam agite; appropinquavit enim regnum caelorum.

18 Ambulans autem Iesus iuxta [g]mare Galilaeae vidit duos fratres, Simonem [h]qui vocatur Petrus et Andream fratrem eius mittentes rete in mare; erant enim piscatores. 19 Et ait illis: Venite post me, et faciam vos fieri [i]piscatores hominum. 20 At illi continuo, [j]relictis retibus, secuti sunt eum. 21 Et procedens inde vidit alios duos fratres, [k]Iacobum Zebedaei et Ioannem fratrem eius, in navi cum Zebedaeo patre eorum reficientes retia sua et vocavit eos. 22 Illi autem statim, relictis retibus et patre, secuti sunt eum.

23 Et [l]circuibat Iesus totam Galilaeam, [m]docens in synagogis eorum et praedicans [n]evangelium regni et [o]sanans omnem languorem et omnem infirmitatem in populo. 24 Et abiit opinio eius in totam [p]Syriam; et obtulerunt ei omnes male habentes, variis languoribus et [q]tormentis comprehensos et [r]qui daemonia habebant et [s]lunaticos et [t]paralyticos et curavit eos. 25 Et [u]secutae sunt eum [v]turbae multae de Galilaea et [x]Decapoli et de Ierosolymis et de Iudaea et de trans Iordanem.

5 Videns autem Iesus turbas [a]ascendit in montem, et, cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius, 2 et [b]aperiens os suum docebat eos dicens:

3 Beati [c]pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum.
4 Beati [d]mites, quoniam ipsi possidebunt terram.
5 Beati [e]qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

---

y cf. Is 4, 4; Ml 3, 2, 1; Ac 2, 3. *12]* *cf. Catech. R. I 10, 7; IV* *z* cf. Is 41,16; Jr 15, 7. [*12, 13.* *a* cp. 13, 30. — cf. Ez 34, 12-16. *b* Ml 4, 1. *c* Mr 9, 43, 47. *13-17]* Mr 1, 9-11; Lc 3, 21, 22. — cf. Jo 1, 32-34. *d* cp. 2, 22. *e* cf. cp. 8, 8; Jo 13, 6. *f* cf. Jo 9, 4. *g* cp. 21, 32. *16, 17]* * *Catech. R. II 1, 28; 2, 20, 58; 4, 60; III 2, 20. — RR. in Epiph.* *h* Jo 1, 51; Ac 7, 56. *i* cf. Lc 4, 18, 21; Ac 10, 28. *j* cf. Jo 12, 28. *l* cp. 12, 18; 17, 7; 2 Pt 1, 17. — cf. cp. 14, 33; Ps 2, 7; 1 Jo 5, 9. *m* Col 1, 13. — cf. Is 42, 1; Jo 3, 35; 5, 20; 10, 17; Eph 1, 6. *1-11]* *Ev. in D. 1 Qdg. (1, 2, 4-6).* 1-11] Mr 1, 12, 13; Lc 4, 1-13. *a* cf. Heb 2, 18; 4, 15. *b* cf. Dt 9,9, 18; 3 Rg 19, 8. *c* cp. 21, 18. — cf. Jo 4, 6, 7. *d* 1 Th 3, 5. [*10, 17.* *3, 4]* * *cf. Catech. R. IV 15, 6,* *e* cf. cp. 8, 29. — v. cp. 14, 33. *f* cf. cp. 3, 9. *g* vr. 7, 10. — cf. Eph 6, 17. *h* Dt 8, 3. — cf. Jo 4, 34. *i* Ecli 21, 30. — cf. Sap 2, 24. *j* cp. 27, 53. — cf. Ps 45, 5; Ap 21, 2. — v. 2 Es 11, 1. *l* Ps 90, 11, 12. *m* Dt 6, 16. [5, 6. *n* cf. Ps 77, 18; Is 7, 12; Ac *o* cf. Jo 12, 31; 2 Cor 4, 4; Eph 2, 2. — v. Lc 4, 6. *p* v. 1 Par 21, 1; Zc 3, 1, 2. *q* Dt 6, 13. *10]* *v. s. vr. 1, 2.* *r* 1 Rg 7, 3. *s* Lc 22, 43. — cf. cp. 26, 53. *t* Mr 1, 14; Lc 3, 20. — cf. Jo *u* Lc 4, 14. [3, 24. *v* v. cp. 2, 23. *x* cp. 8, 5; Mr 1 ,21; Lc 4, 31. — cf. cp. 9, 1. *y* cf. vr. 18; Jo 6, 1. *z* Is 19, 32-34. *a* Is 9, 1, 2; 42, 7. — v. cp. 1, *b* 1 Mc 5, 15. [22. *c* Jb 3, 5; Ps 22, 4; Lc 1, 79. *d* Mr 1, 14, 15. *e* Ac 1, 22. — v. Lc 5, 32. *f* cf. cp. 3, 2. *17]* * *Catech. R. IV 11, 1. — Ant. in fr. 2 p. D. Adv. et in reconc. paenit. (P. R.).* *18-20]* *Int (Ps 18) in vg., R., Cm. etc. in fs. s. Andr. Ap.* 18-22] Mr 1, 16-20. — cf. Lc 5, 2-11; Jo 1, 40-42. *g* cp. 15, 29; Jo 6, 1. *h* cp. 10, 2; 16, 18. *i* cp. 13, 47. *j* cf. cp. 19, 27. *k* Ac 12, 2. *l* Mr 1, 39; Lc 4, 15. [Jo 28, 20. *m* cp. 9, 35; 13, 54; Mr 1, 21; *n* cp. 24, 14; Lc 4, 43. — cf. cp. 13, 19. *o* cp. 8, 16; 14, 35, 36; Mr 1, *p* Lc 2, 2. [34; 6, 55, 56 etc.

q cp. 8, 6. *r* cp. 8, 16; 9, 32. — cf. Jo 10, 21. *s* cp. 17, 15. *t* cp. 9, 2, 6. *u* Mr 3, 7, 8; Lc 6, 17. *v* cp. 8, 1; 12, 15; 19, 1. *x* Mr 5, 20. *a* cf. Mr 3, 13; Lc 6, 17. *1-12]* *Ev. in cm. Mm. et fss. omn. SS. et ss. Reliq.* *b* Ps 77, 2; Ac 8, 35; 10, 34. *c* Is 66, 2. — cf. cp. 11, 29; 18, 3; Lc 12, 32. *3, 8]* *Cm. in fs. s. Ben. Jos. Labre.* *3]* * *cf. Catech. R. I 13, 4; IV 11, 1.* 3-12] cf. Lc 6, 20-23. *d* Ps 36 11. — cf. cp. 11, 29. *e* Ps 125, 5, 6; Is 57, 18; Jo 16, 20; 2 Cor 1, 7; 7, 10; Ap 7, 17; 21, 4. — cf. Jc 4, 9, 10.

siam esse evangelista demonstrat, atque illum, discipulis et turbis undequaque conquisitis et comitantibus (12-25), profert legislatorem, thaumaturgum ac regni spiritualis fundatorem. I° Quasi legislator, Iesus suam

6 Beati qui [f]esuriunt et [g]sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.
7 Beati [h]misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur.
8 Beati [i]mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.
9 Beati [j]pacifici, quoniam [l]filii Dei vocabuntur.
10 [m]Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum.
11 [n]Beati estis, cum maledixerint vobis et persecuti vos fuerint et dixerint omne malum adversum vos mentientes [o]propter me: 12 [p]gaudete et exsultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis; [q]sic enim persecuti sunt prophetas qui fuerunt ante vos.
13 Vos estis sal terrae: quod [r]si sal evanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras et conculcetur ab hominibus. 14 [s]Vos estis lux mundi: [t]non potest civitas abscondi supra montem posita, 15 [u]neque accendunt lucernam et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt: 16 [v]sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona et [x]glorificent Patrem vestrum qui in caelis est.
17 [y]Nolite putare quoniam veni solvere [z]legem aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere. 18 Amen, quippe dico vobis, [a]donec transeat caelum et terra, iota unum aut unus apex non praeteribit a lege, donec omnia fiant; 19 [b]qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis et docuerit sic homines [c]minimus vocabitur in regno caelorum; qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno caelorum. 20 Dico enim vobis quia, nisi abundaverit [d]iustitia vestra plus quam scribarum et pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum.
21 [e]Audistis quia dictum est antiquis: 'f[f]Non occides'; qui autem occiderit reus erit [g]iudicio. 22 [h]Ego autem dico vobis, quia [i]omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio; qui autem dixerit fratri suo: Raca, reus erit [j]concilio; qui autem dixerit: Fatue, reus erit [k]gehennae ignis. 23 [l]Si ergo offers [m]munus tuum ad altare et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, 24 relinque ibi munus tuum ante altare et vade prius reconciliari fratri tuo et [n]tunc veniens offeres munus tuum. 25 [o]Esto consentiens adversario tuo cito, dum es in via cum eo; ne forte tradat te adversarius iudici, et iudex tradat te [p]ministro, et in carcerem mittaris. 26 Amen, dico tibi, [q]non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.
27 Audistis quia dictum est antiquis: 'r[r]Non moechaberis'. 28 Ego autem dico vobis, quia [s]omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam iam moechatus est eam in corde suo. 29 Quod si oculus tuus dexter [t]scandalizat te, [u]erue eum et [v]proice abs te; expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. 30 Et, si dextra manus tua scandalizat te, abscide eam et proice abs te; expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam.
31 Dictum est autem: 'x[x]Quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii'. 32 Ego autem dico vobis, quia [y]omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari, et [z]qui dimissam duxerit adulterat.
33 Iterum audistis quia dictum est antiquis: 'a[a]Non periurabis'. 'b[b]reddes autem Domino iuramenta tua'. 34 Ego autem dico vobis c[c]non iurare omnino neque per caelum, d[d]quia thronus Dei est, 35 neque per terram, quia e[e]scabellum est pedum eius, neque per Ierosolymam, quia f[f]civitas est magni regis; 36 neque per caput tuum iuraveris, quia g[g]non potes unum capillum album facere aut nigrum. 37 Sit autem sermo vester: Est, est; non, non; h[h]quod autem his abundantius est a malo est.
38 i[i]Audistis quia dictum est: 'j[j]Oculum pro oculo et dentem pro dente'. 39 Ego autem dico vobis k[k]non resistere malo; sed, l[l]si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, praebe illi et alteram; 40 et ei, qui vult tecum iudicio contendere et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium, 41 et quicumque te m[m]angariaverit mille passus,

---

f cf. Am 8, 1.
g cf. Ps 41, 2; Is 55, 1, 2; Jo 7, 37. — v. Jo 4, 13, 14.
h cp. 25, 34-36; Tb 4, 7; Pro 19, 16; 2 Tm 1, 16. — cf. cp. 18, 33; Jc 2, 13. [*in cm. Ap. 8-10*] *Cm. in fs. omn. SS.; Ant.*
i Ps 23, 4; 2 Tm 2, 22; Heb
j Jc 3, 18. [12, 14.
9, 8] * *Catech. R. III 6, 1.*
l Rm 8, 14; 1 Jo 3, 1. [14.
m 2 Tm 2, 12; Jc 5, 11; 1 Pt 3,
n cf. Heb 11, 26; 1 Pt 4, 14, 18.
11, 12] *R. in cm. Ap. etc.*
o Jo 15, 21.
p Ac 5, 41; Rm 5, 3; 2 Cor 12, 10; Col 1, 11, 24; Heb 10, 34; Jc 1, 2; 1 Pt 4, 13.
13] * *Catech. R. III, 1, 10.*
q cf. cp. 21, 35.
13-19] *Ev. in cm. Doctor.*
r Mr 9, 49; Lc 14, 34, 35.
s Eph 5, 8; Ph 2, 15. — cf. Lc 2, 32; Jo 8, 12.
14, 15] *Ant. in comm. omn. ss.*
t cf. Is 2, 2. [*summ. Pontif.*
u Mr 4, 21; Lc 8, 16; 11, 33.
16] *Catech. R. IV 10, 9.*
v cf. Lc 2, 52; Rm 14, 18; Eph 5, 9; Phl 6; 1 Pt 2, 12.
x Jo 15, 8; 2 Cor 9, 13; Ph 1, 11. — cf. cp. 8, 9; Lc 7, 16.
y Rm 3, 31. — cf. cp. 3, 15; Rm 10, 4; 13, 8; Gal 3, 24.
z v. cp. 7, 12.
a Lc 16, 17. — cf. cp. 24, 35.
b Jc 2, 10, 11. — cf. Gal 3, 10.
c cf. cp. 11, 11; 18, 1-4.
20-24] *Ev. in D. 5 p. Pnt.* (*21, 23, 24*).
d cp. 16, 12. — cf. Ph 3, 9.
21-24] * *Catech. R. II 4, 57; III 2, 25; 6, 1, 2, 11, 26; IV 14,*
e vr. 27, 31, 33, 38, 43. [*17.*
f Ex 20, 13; Dt 5, 17. — cf.
g cf. Dt 16, 18. [Lv 24, 17.
h cf. cp. 12, 37; Jc 3, 2-12.
i 1 Jc 3, 15.
j cp. 10, 17; 26, 59.
k vr. 29; cp. 10, 28; 18, 9; Jc
l cf. Mr 11, 25. [3, 9.
m cp. 8, 4; 23, 18.
n cp. 1 Tm 2, 8.
o Lc 12, 58, 59. — cf. cp. 18,
p cp. 22, 13. [19.
q cf. cp. 6, 14, 15; 18, 34, 35.
27-29] * *Catech. R. III 7, 5, 10.*
r Ex 20, 14; Dt 5, 18.
s Jb 31, 1; Pro 6, 25; Eccli 9, 8. — cf. 2 Pt 2, 14. [48.
29, 30] cp. 18, 8, 9; Mr 44, 45,
t cp. 15, 12. — cf. cp. 13, 41;
u cf. cp. 19, 12. [Lc 17, 1.
v. cf. Col 3, 5.
x Dt 24, 1. — cf. cp. 19, 7; Jr 3, 1. [*tit. 32, cp. 7.*
32] * *Alexand. III l. 3, Decr.*
y cp. 19, 9; Lc 16, 18. — cf. 1 Cor 7, 10, 11.
33-37] * *Catech. R. III 3, 18,*
z Rm 7, 3. [*16.*
a Lv 19, 12; 1 Tm 1, 10.
b Nm 30, 2; Dt 23, 21; Ec 5, 4.
c Jc 5, 12. — cf. 2 Cor 1, 17.
d cp. 23, 22; Is 66, 1. [Ps 98, 5.
e Lm 2, 1. — cf. 1 Par 28, 2;
f Tb 13, 11; Ps 45, 5; 47, 2, 3.
g cf. Jr 13, 23.
h cf. Pro 10, 19; Ec 5, 2.
i v. vr. 21, 24. *j* Ex 21, 24; Lv 24, 20; Dt 19, 21. *39*] * *Catech. R. III 6, 13.* *l* 1 Cor 6, 7. — cf. Rm 12, 17, 19, 21; 1 Pt 2, 23. *39b-42*] Lc 6, 29, 30. — cf. Rm 12, 17. *m* cp. 26, 67; Pro 20, 22; Is 50, 6; Lm 3, 30. — cf. Jo 18, 22; Ac 23, 2. *n* cp. 27, 32; Mr 15, 21.

doctrinam exponit (5, 1-12) eamque comparat cum antiqua lege (15-47), cum bonis moribus, quorum est regula (6, 1-18), et demum cum fine qui per illam homines adsequentur dummodo sint terrenis distracti sollicitudi-

vade cum illo et alia duo. 42 [o]Qui petit a te da ei, et [p]volenti mutuari a te ne avertaris.

43 Audistis quia dictum est: '[q]Diliges proximum tuum' et [r]odio habebis inimicum tuum. 44 Ego autem dico vobis: [s]Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos et [t]orate pro persequentibus et calumniantibus vos, 45 [u]ut sitis filii Patris vestri qui in caelis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos et [v]pluit super iustos et iniustos. 46 [x]Si enim diligitis eos qui vos diligunt quam mercedem habebitis? nonne et [y]publicani hoc faciunt? 47 Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne et ethnici hoc faciunt? 48[z]Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est.

6 Attendite ne [a]iustitiam vestram faciatis coram hominibus, [b]ut videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud [c]Patrem vestrum qui in caelis est.

2 [d]Cum ergo facis elemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritae faciunt in synagogis et in vicis, ut [e]honorificentur ab hominibus. Amen, dico vobis, receperunt mercedem suam. 3 Te autem faciente elemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, 4ut sit elemosyna tua in abscondito, et [c]Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi.

5 Et cum oratis, non eritis sicut hypocritae, qui amant in synagogis et in angulis platearum [g]stantes orare, [f]ut videantur ab hominibus. Amen, dico vobis, receperunt mercedem suam. 6 Tu autem, cum oraveris, [h]intra in cubiculum tuum et, [i]clauso ostio, ora [c]Patrem tuum in abscondito, et Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi. 7 Orantes autem [j]nolite multum loqui sicut ethnici; [k]putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. 8 Nolite ergo adsimilari eis; [m]scit enim Pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis eum. 9 Sic ergo vos orabitis: [c]Pater noster qui es in caelis, [n]sanctificetur [o]nomen tuum, 10 [p]adveniat regnum tuum, [q]fiat voluntas tua [r]sicut in caelo et in terra. 11 Panem nostrum supersubstantialem da nobis [s]hodie, 12 et [t]dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, 13 et [u]ne nos inducas in tentationem, sed [v]libera nos a malo. Amen. 14 [x]Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester caelestis delicta vestra; 15 [y]si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.

16 [z]Cum autem ieiunatis nolite fieri, sicut hypocritae, tristes; exterminant enim facies suas, [a]ut appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis quia receperunt mercedem suam. 17 Tu autem, cum ieiunas, [b]unge caput tuum et faciem tuam lava, 18 ne videaris hominibus ieiunans, sed Patri tuo qui est in abscondito, et [c]Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi.

19 [d]Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi [e]aerugo et tinea demolitur, et ubi fures [f]effodiunt et furantur; 20 [g]thesaurizate autem vobis thesauros in caelo, ubi neque aerugo neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt nec furantur. 21 [h]Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum. 22 [i]Lucerna corporis tui est oculus tuus: si [j]oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit; 23 si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebrae sunt, ipsae tenebrae quantae erunt! 24 [k]Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit et alterum diliget aut unum sustinebit et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et [m]mammonae; 25 ideo, dico vobis, [n]ne solliciti sitis animae vestrae quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini: nonne anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum? 26 Respicite volatilia caeli, quoniam non serunt neque metunt neque congregant in horrea; et Pater vester caelestis [o]pascit illa. [p]Nonne vos magis pluris estis illis? 27 [q]Quis autem vestrum cogitans potest adicere ad staturam suam cubitum unum? 28 Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia agri, quomodo crescunt; non laborant neque nent. 29 Dico autem vobis quoniam nec [r]Salomon in omni gloria sua coopertus est

o Ps 36, 21, 26; 111, 5; Pro 21 26. [*1 Nbr. 1745. 42*] * *Bened. XIV in encycl.*
p Dt 15, 8; Ecli 29, 2; Lc 6, 34, 35. [*Ab. 43-48*] *Ev. in fs. s. Jo. Gualb. 43-6, 4*] *Ev. in fr. 6 p. Cin.*
q Lv 19, 18. — v. cp. 19, 19.
r cf. Dt 7, 2; 23, 6; 1 Es 9, 12.
s Lc 6, 27, 28; Rm 12, 14, 20; 1 Th 5, 15. — cf. Ex 23, 4; Jb 31, 29, 30. *44, 45*] * *Catech. R. III 6, 18, 22; 9, 4; IV 13, 16; 14, 18, 10, 5, 3. — Cpp. in fs. Orat. DNJC.*
t Lc 22, 34; Ac 7, 60; 2 Tm 4, 16; 1 Pt 3, 9.
u Ecli 4, 11; Lc 6, 35. — cf. Eph
v Ac 14, 15, 16. [5, 1; Ph 2, 15.
x Lc 6, 32, — cf. 1 Cor 13, 5.
y cp. 18, 17. *48*] * *Conc. Lat. IV c. abat. Joach.* — * *Catech. R. I 2, 6.*
z Gn 17, 1. — cf. Lv 19, 2; Lc 6, 36; 1 Pt 1, 15. — v. cp. 19, 1.

a cp. 5, 20; 16, 22. — (cf. Tb
b vr. 16; cp. 23, 5. [14, 11).
c Dt 32, 16; Sap 14, 3; Ecli 23, 1, 4; 51, 14. — cf. Ps 2, 4;
d cf. 1 Cor 13, 3. [Is 66, 1.
e Jo 5, 44. [16, 25.
f vr. 16; Lc 6, 24. — cf. Lc 5, 8] * *Catech. R. IV 8, 5, 4.* — *Antt. in fs. Orat. DNJC.*
g 1 Rg 1, 26; 3 Rg 8, 22; Ps 134, 2; Mr 11, 25; Lc 18, 11
h 4 Rg 4, 33. — cf. Is 26, 20.
i cf. Dn 6, 10.
j Ecli 7, 15. — cf. Mr 12, 40.
l 3 Rg 18, 26; Ac 19, 34. — cf.
m vr. 32. [Is 1, 15.
9-13] Lc 11, 2-4.
o] *v. Lc 11, 1.*
9-13] *in ord. Ms.*
n Is 29, 23. — cf. Ecli 36, 4; Is 6, 3; 1 Pt 3, 15; Ap 3-13.
o Jo 17, 6. *p* cf. cp. 3, 2.
q Lc 22, 42; Ac 21, 14. — cf. cp. 7, 21; 12, 50; Heb 13, 21.
r Ps 102, 20-22.
s vr. 34. — cf. Pro 30, 8; 1 Tm
t cp. 18, 21-35. [6, 8.
12] * *Conc. Milev. II can. 7.*
u cp. 26, 41. — cf. 1 Cor 10, 13.
v Jo 17, 15; 2 Th 3, 3. — cf. 2 Tm 4, 18. [4, 32; Col 3, 13.
x Mr 11, 25; Lc 6, 37; Eph *14, 15*] * *Catech. R. I 11, 8; II 5, 33; III 2, 25; 6, 22; IV 7, 2; 14, 17.*
y cp. 18, 35; Ecli 28, 42; Mr 11, 25, 26. — v. Jc 2, 13.
16-21] *Ev. in fr. 4 Cin.* (*16,*
z 2Is 58, 4-9. [*20*).

a vr. 1. — cf. Lc 18, 12.
b cf. Rt 3, 3; 2 Rg 12, 20; Dn
c v. vr. 6. [10, 3; Am 6, 6.
d cp. 19, 21; Lc 12, 21, 33; 1 Tm 6, 9, 10, 17-19; Heb 13,
e Jc 5, 2, 3. [5; 1 Jo 2, 15.
f cp. 24, 43; Lc 12, 39.
g Lc 12, 33. — cf. Col 3, 1, 2.
h Lc 12, 34. *i* Lc 11, 34, 35.
j Lc 20, 25; Mr 7, 22. — cf. Dt 15, 9; Pro 28, 22.
l cp. 16, 13. — cf. Rm 6, 16; Gal 1, 10; Jc 4, 4.

m Lc 16, 9, 11, 13. *24-33*] *Ev. in D. 14 p. Pnt.* (*31, 33*) *et in fs. s. Caiet.* (*33*).
19; 13, 22; Lc 10, 41; 1 Cor 7, 32; Ph 4, 6; 1 Tm 6, 6; Heb 13, 5; 1 Pt 5, 7.
10, 29-31; 12, 12. — cf. Sap 11, 25.
n vr. 28, 31, 34; cp. 10,
o cf. Jb 38, 41; Ps 146, 9.
p cp.
q cf. Ps 38, 6.
r 3 Rg 10, 4-7.

nibus (19-34), sibimetipsis attendentes (7, 1-6), orationi instantes (7-12), duces perversos, qui in via se offerant, abhorrentes (13-20), in Deo fidentes eique non solum verbo sed opere oboedientes, (21-27). 2° Thauma-

sicut unum ex istis. **30** Si autem faenum agri, quod hodie est et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos [s]modicae fidei? **31** Nolite ergo solliciti esse dicentes: Quid manducabimus aut quid bibemus aut quo operiemur? **32** Haec enim omnia [t]gentes inquirunt; [u]scit enim Pater vester quia his omnibus indigetis. **33** [v]Quaerite ergo primum [x]regnum Dei et iustitiam eius, et [y]haec omnia adicientur vobis. **34** Nolite ergo solliciti esse [z]in crastinum; crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi: sufficit diei malitia sua.

7 [a]Nolite iudicare, ut non iudicemini; **2** [b]in quo enim iudicio iudicaveritis iudicabimini, et in qua mensura mensi fueritis remetietur vobis. **3** Quid autem vides festucam in oculo fratris tui et [c]trabem in oculo tuo non vides? **4** aut quomodo dicis fratri tuo: Sine, eiciam festucam de oculo tuo, et ecce trabs est in oculo tuo? **5** Hypocrita, eice primum trabem de oculo tuo, et tunc videbis eicere festucam de oculo fratris tui.

6 [d]Nolite dare sanctum [e]canibus neque mittatis [f]margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis et conversi dirumpant vos.

7 [g]Petite, et dabitur vobis; [h]quaerite et invenietis, [i]pulsate, et aperietur vobis. **8** Omnis enim qui petit accipit, et qui quaerit invenit, et pulsanti aperietur. **9** Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus [j]panem, nunquid lapidem porriget ei? **10** Aut, si piscem petierit, nunquid serpentem porriget ei? **11** Si ergo vos, [k]cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis [l]Pater vester qui in caelis est dabit bona petentibus se. **12** [m]Omnia ergo, quaecumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis; [n]haec est enim lex et prophetae.

13 [o]Intrate per [p]angustam portam, quia lata porta et spatiosa via est, quae ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam. **14** Quam angusta porta et arta [q]via est quae ducit ad vitam, et [r]pauci sunt qui inveniunt eam!

15 Attendite a [s]falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, [t]intrinsecus autem sunt lupi rapaces; **16**[u]a fructibus eorum cognoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis uvas aut de tribulis ficus? **17** Sic [v]omnis arbor bona fructus bonos facit, mala autem arbor malos fructus facit. **18** [w]Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere. **19** [x]Omnis arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur; **20** igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. **21** [y]Non omnis qui dicit mihi: Domine Domine, [a]intrabit in regnum caelorum; sed qui [b]facit voluntatem Patris mei qui in caelis est, ipse intrabit in regnum caelorum. **22**[c]Multi dicent mihi in [d]illa die: Domine, Domine, nonne [e]in nomine tuo prophetavimus et in [f]nomine tuo daemonia eiecimus et in nomine tuo virtutes multas fecimus? **23** Et tunc confitebor illis: Quia [g]nunquam novi vos: ' [h]discedite a me qui operamini iniquitatem '. **24** Omnis ergo qui audit verba mea haec et facit ea adsimilabitur [i]viro sapienti, qui [j]aedificavit domum suam supra petram; **25** et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti et irruerunt in domum illam, et non cecidit; fundata enim erat super petram. **26**Et omnis qui audit verba mea haec et non facit ea similis erit viro stulto, qui aedificavit domum suam super harenam; **27** et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti et irruerunt in domum illam, et cecidit, et [k]fuit ruina illius magna.

28 Et factum est, [m]cum consummasset Iesus verba haec, [n]admirabantur turbae super doctrina eius; **29** erat enim docens eos sicut potestatem habens et [o]non sicut scribae eorum et pharisaei.

8 Cum autem descendisset de monte, secutae sunt eum [a]turbae multae. **2** Et ecce leprosus veniens [b]adorabat eum dicens: Domine, si vis, potes me mundare. **3** Et extendens manum tetigit eum Iesus dicens: Volo, mundare. Et confestim mundata est lepra eius. **4** Et ait illi Iesus: [c]Vide nemini dixeris; sed vade, [d]ostende te sacerdoti et offer munus [e]quod praecepit Moyses in testimonium illius.

5 Cum autem introisset [f]Capharnaum, accessit ad eum centurio rogans eum **6** et dicens: Domine, puer meus iacet in domo paraly-

s cp. 8, 26; 14, 31; 16, 8. — cf. cp. 17, 19; Lc 17, 16.
t 1-33] *Cm. ut s. vr. 24.*
u vr. 7; cp. 5, 47. *u* vr. 8.
x 33, 34] * *Catech. R. I 13, 4; III 9, 23; IV 11, 2; 16, 2, 3.*
v cf. cp. 5, 6, 20; Ps 54, 23.
x vr. 10.
y cf. 3 Rg 3, 11-14; Mr 10, 29, 30; Rm 14, 17; 1 Tm 4, 8; 1
z cf. Jc 4, 13, 14. [Pt 3, 9.
1-5] Lc 6, 37, 38, 41, 42. — cf. Rm 14, 13; 1 Cor 4, 5; Jc 5, 1, 2] *Ant. in D. 1 p. Pnt.* [9.
a Rm 2, 1, 3; 14, 10; 1 Cor 4, 5; Jc 2, 13; 4, 11, 12.
b Mr 4, 24. — cf. Jd 1, 7; 1 Rg 15, 33.
c cf. Jo 8, 7-9; Rm 1, 22.
6] * *Catech. R. II 1, 1.*
d cp. 15, 26. — cf. Pro 9, 7, 8; 23, 9; Ecli 22, 7, 8; 32, 6.
e cf. Ph 3, 2; Ap 22, 15.
f cp. 13, 46.
7-11] Lc 11, 9-13.
g cp. 18, 19; 21, 22; Jo 14, 13; 16, 23, 24; Jc 1, 5, 6, 17; 1 Jo 3, 22; 5, 14, 15.
h 1 Par 28, 9; 2 Par 15, 2; Pro 8, 17; Jr 29, 13. — cf. Is 55, 6.
i Lc 13, 25. — cf. Ap 3, 20.
j cf. cp. 4, 3.
k cf. cp. 12, 34; Gn 6, 5; 8, 21.
l cf. Jc 1, 17.
12] * *cf. Catech. III 8, 10.*
m Lc 6, 31. — cf. Tb 4, 16; Ecli 31, 18. [— v. cp. 22, 40.
n cp. 5, 17. — cf. Rm 13, 8-10.
o Lc 13, 24. — cf. Pro 16, 25.
p cf. cp. 19, 24; Ac 14, 21.
q Ps 15, 11. — cf. cp. 18, 8;
r cf. Lc 13, 23. [Jo 14, 6.
s cp. 24, 11, 24; Dt 13, 1-3; 1-3; Jr 14, 14; 23, 16; Lc 6, 26; Ac 13, 6; 2 Pt 2, 1; 1 Jo 4, 1; Ap 19, 20. [16).
15-21] *Ev. in D. 7 p. Pnt.* (15,
t Ez 22, 27; Ac 20, 29. — cf. Mic 3, 5; Jo 10, 12; Gal 5, 19-22.
u cf. Lc 6, 43, 44, 45; Jc 2, 18.
v cp. 12, 33, 35. *x* Jc 3, 12.
y cf. cp. 3, 10. [11, 3; 12, 1.
21] * *Catech. R. III 2, 25; IV*
z Lc 6, 46; Rm 2, 13; Jc 1, 22.
a cf. Jo 3, 3, 5. [— cf. Os 8, 2.
b cp. 12, 50.
c cp. 25, 11, 12; Lc 13, 25, 27.
d v. Ml 3, 17.
e cf. Nm 24, 4; Jr 14, 14; 27, 15; Jo 11, 51; 1 Cor 13, 2.
f Mr 9, 37, 38. — Ac 19, 13-16.
g cp. 10, 33; Lc 12, 9; 13, 25. — cf. Ps 100, 4.
h Ps 6, 9. — cf. cp. 25, 41.
24] *Ant. in cm. Cf.*
24-27] Lc 6, 47-49.
i cp. 25, 2. — cf. Ez 13, 10-14;
j cf. cp. 16, 18. [1 Cor 3, 12-15.
k cf. Am 6, 12.
m cp. 11, 1; 13, 53; 19, 1.
n cp. 13, 54, 22, 33; Mr 6, 2; Lc 4, 32. — cf. Ac 13, 12.
o Jo 7, 46.
1-13] *Ev. in D. 3 p. Epiph.*
a cp. 4, 25. [(1, 3).
2-4] Mr 1, 40-44; Lc 5, 12-14.
b cp. 2, 2; 9, 18; 17, 25 etc. — cf. cp. 18, 26.
c cp. 9, 30; 12, 16; 17, 9; Mr 1, 34; 5, 43; 7, 36; 8, 26. — v. cp. 12, 16. *d* cp. 13, 49; Lc 17, 14. *e* Lv 14, 2-32. — cf. cp. 10, 18; 24, 14; Mr 6, 11; Lc 9, 5; Jc 5, 3.
5-13] Lc 7, 1-10. — cf. Jo 4, 47-54. 5-13] *Ev. in fr. 5 p. Cin. (6-8) et in Ms. pro infirmis.* *f* cp. 4, 13.

turgum eum probant leprosi mundatio, centurionis filii, socrus Petri et aliorum sanatio (8, 1-17), tempestas sedata, daemones in porcos immissi (18-34), paralyticus, cui etiam peccata remittuntur (9, 1-8). Qui-

EVANGELIUM SEC. MATTHAEUM
8, 7 — 9, 11

ticus et [g]male torquetur. 7 Et ait illi Iesus: Ego veniam et curabo eum. 8 Et respondens centurio ait: Domine, non sum dignus ut [h]intres sub tectum meum; sed tantum [i]dic verbo, et sanabitur puer meus. 9 Nam et ego homo sum sub potestate constitutus habens sub me milites et dico huic: Vade, et vadit; et alii: Veni, et venit, et servo meo: Fac hoc, et facit. 10 Audiens autem Iesus [j]miratus est et sequentibus se dixit: Amen, dico vobis, non inveni [k]tantam fidem in Israël. 11 Dico autem vobis quod [m]multi ab oriente et occidente venient et recumbent cum Abraham et Isaac et Iacob in regno caelorum; 12 [n]filii autem regni [o]eicientur in tenebras exteriores: [p]ibi erit fletus et stridor dentium. 13 Et dixit Iesus centurioni: Vade, et, [q]sicut credidisti, fiat tibi. Et [r]sanatus est puer in illa hora.

14 Et, cum venisset Iesus in domum Petri, vidit [s]socrum eius iacentem et febricitantem 15 et [t]tetigit manum eius, et dimisit eam febris, et surrexit et ministrabat eis. 16 Vespere autem facto, obtulerunt ei [u]multos daemonia habentes, et eiciebat spiritus verbo et [v]omnes male habentes curavit, 17 [w]ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam dicentem: '[x]Ipse infirmitates nostras accepit et aegrotationes nostras portavit'.

18 [y]Videns autem Iesus turbas multas circum se [z]iussit ire trans fretum. 19 Et accedens unus scriba ait illi: Magister, sequar te quocumque ieris. 20 Et dicit ei Iesus: Vulpes foveas habent, et volucres caeli nidos; [a]Filius autem hominis [b]non habet ubi caput reclinet. 21 Alius autem de discipulis eius ait illi: Domine, [c]permitte me primum ire et [d]sepelire patrem meum; 22 Iesus autem ait illi: [e]Sequere me et dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

23 Et, ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli eius. 24 Et ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus; ipse vero [f]dormiebat. 25 Et accesserunt ad eum discipuli eius et suscitaverunt eum dicentes: Domine, salva nos, perimus. 26 Et dicit eis Iesus: [g]Quid timidi estis, [h]modicae fidei? Tunc surgens [i]imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna. 27 Porro homines [j]mirati sunt dicentes: [l]Qualis est hic, quia venti et mare oboediunt ei?

28 Et, cum venisset trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes daemonia de monumentis exeuntes, saevi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam. 29 Et ecce [m]clamaverunt dicentes: [n]Quid nobis et tibi, Iesu [o]fili Dei? Venisti huc [p]ante tempus [q]torquere nos? 30 Erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum pascens. 31 Daemones autem rogabant eum dicentes: Si eicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. 32 Et ait illis: [r]Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, et ecce impetu abiit totus grex per praeceps in mare, et mortui sunt in aquis; 33 pastores autem fugerunt et venientes in civitatem nuntiaverunt omnia et de eis qui daemonia habuerant. 34 Et ecce tota civitas exiit obviam Iesu et, viso eo, [s]rogabant ut transiret a finibus eorum.

9 Et ascendens in naviculam transfretavit et venit in [a]civitatem suam. 2 Et ecce offerebant ei paralyticum iacentem in lecto. Et videns Iesus [b]fidem illorum dixit paralytico: [c]Confide, filii, [d]remittuntur tibi peccata tua. 3 Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se: Hic [e]blasphemat. 4 Et, cum [f]vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitatis mala [g]in cordibus vestris? 5 Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua, an dicere: Surge et ambula? 6 Ut autem sciatis, [h]quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum et vade in domum tuam. 7 Et surrexit et abiit in domum suam. 8 Videntes autem turbae [h]timuerunt et [i]glorificaverunt Deum, qui [j]dedit potestatem talem hominibus.

9 Et, cum transiret inde, Iesus vidit hominem sedentem in telonio, [l]Matthaeum nomine, et ait illi: Sequere me. Et surgens secutus est eum. 10 Et factum est, discumbente eo in domo, ecce multi [m]publicani et peccatores venientes discumbebant cum Iesu et discipulis eius. 11 Et videntes pharisaei dicebant discipulis eius: [n]Quare cum publicanis et peccatoribus manducat magister vester?

g cp. 4, 24.
*8] * Catech. R. II 4, 54, 57, — in ord. Ms. et in admin. ss. Euchar.*
h cf. cp. 10, 12; Ac 16, 15.
i Ps 106, 20. — cf. vr. 16.
*10] * cf. Catech. R. III 2, 13.*
j cf. Mr 6, 6.
k cf. cp. 9, 2; 15, 28.
m Lc 13, 28, 29; Eph 3, 6. — cf. Is 49, 12; 59, 19; Ml 1, 11.
n cp. 13, 38. — cf. cp. 19, 30; *o* cp. 22, 13; 25, 30. [21, 41, 43.
p cp. 13, 42, 50; 24, 51; Lc 13, 28. — cf. Ps 111, 10.
q cp. 9, 29. — v. cp. 9, 2.
r Jo 4, 51-53. — cf. cp. 9, 22; 15, 28; 17, 18.
14-16] Mr 1, 29-34; Lc 4, 38-
s cf. 1 Cor 9, 5. [41.
t cf. cp. 9, 25.
u vr. 28, 33. — v. cp. 4, 24.
v cp. 4, 23. *w* v. cp. 1, 22.
x Is 53, 4. — cf. 1 Pt 2, 24.
y cf. cp. 14, 22; Jo 6, 15-17.
z Mr 4, 35; Lc 8, 22.
19-22] Lc 9, 57-60.
a cp. 26, 64; Dn 7, 13, 14; Jo
b cf. 2 Cor 8, 9. [5, 27.
20] R. in fs. ss. Famil. J. M. J.
c cf. 3 Rg 19, 20.
d cf. Gn 25, 9; 50, 5; Tb 4, 3.
e cf. Nm 6, 7.
*22] * Catech. R. III 5, 5.*
23-27] Mr 4, 36-41; Lc 8, 22-
25. — cf. Jo 6, 16-21.
23-26] Antt. in D. 4 p. Epiph.
f cf. Jo 4, 6, 7.
25, 26] cf. cp. 14, 30-32.
g Jo 14, 27. *h* cp. 6, 30.
i cf. Jb 38, 11; Ps 103, 7; Lc 4, 39.
27] Ant. in fs. B. Mariae de So-
j cf. Mr 1, 27; Lc 5, 9. [*cos.*
l cf. Ps 88, 10. [40.
28-9, 1] Mr 5, 1-21; Lc 8, 26-
m Mr 1, 23, 26; Lc 4, 34, 41; Ac 8, 7.
n cf. 2 Rg 16, 10; 19, 22; Lc 4, 34 etc.
o cf. cp. 4, 3, 6. — v. cp. 14, 33.
p cf. Ap 12, 12. [41.
q 2 Pt 2, 4; Ju 6. — cf. cp. 25, *31] * cf. Catech. R. IV 15, 8.*
r cf. Jb 10, 3.

s cf. 3 Rg 17, 18; Ac 16, 39.

1-8] Ev. in D. 18 p. Pnt. (2).
a cp. 4, 13, — cf. Mr 2, 2; 5, 21; Lc 4, 23; 8, 40.
2-8] Mr 2, 3-12; Lc 5, 18-26.
b vr. 22, 29; cp. 8, 10, 13; 15, 28; Mr 10, 52; Lc 7, 50; 8, 48; 17, 19; Ac 3, 16; 14, 8; 19, 4; Jc 5, 15.
*2] * Conc. Trid. s. VI cp. 6. — * Catech. R. II 5, 11.*
c vr. 22.
d Lc 7, 48. — cf. Jo 5, 14.
e cp. 26, 65; Jo 10, 36.
f cp. 12, 25; Lc 6, 8; 9, 47; Jo
g cf. cp. 15, 19. [2, 24, 25.
h cf. cp. 12, 8.
*6] * Catech. R. I 11, 9.*
i cp. 15, 31. — v. Lc 7, 16.
j cp. 28, 18. — v. cp. 11, 22.
9-13] Ev. in fs. s. Mt. Ap.
9-17] Mr 2, 14-22; Lc 5, 27-38.
l cf. Lc 5, 27.
m cp. 11, 19; 21, 31, 32. — v.
n cf. Lc 15, 2. [cp. 5, 46.

bus signis permoti Matthaeus vocantem Dñum sequitur et excipit (9-13); pharisaei vero etiam post resurrectionem filiae lairi et haemorrhoissae sanationem, post visum coecis et loquelam muto restitutam cordibus dis-

o cp. 12, 7.
p Os 6, 6. — cf. cp. 23, 23; Mic 3, 1-4; 6, 8; Mr 12, 33.
q cf. Lc 15, 7; Jo 9, 39.
r 1 Tm 1, 15.
s cp. 11, 2; 14, 12; Lc 11, 1; Jo 1, 35; 3, 25; 4, 1; Ac 18, [25; 19, 3.
t cf. cp. 15, 2.
u cf. Lc 18, 12. *v* Jo 3, 29.
x Lc 17, 22. — cf. cp. 26, 11; Jo 16, 20.
y Is 9, 4; Jb 32, 19; Ps 118, 83.
18-26] Ev. in D. 23 p. Pnt. (*21, 22*). [56.
18-26] Mr 5, 22-43; Lc 8, 41-
z cp. 8, 2. *a* cf. cp. 8, 8.
20, 21] cf. Catech. R. II 4, 54.
b cf. Lv 15, 25-27.
c vr. 29. — cf. Mr 3, 10; 8, 25; Jo 9, 6.
d cp. 14, 36; 23, 5. — cf. Nm 15, 38, 39; Dt 22, 12.
e vr. 2, — v. Lc 7, 10.
f vr. 2, 29; cp. 8, 13. [8, 13.
g cp. 15, 28; 17, 17. — cf. cp.
h Ap 18, 22. — cf. 2 Par 35, 25;
i cf. Ac 20, 10. [Jr 9, 17, 18.
j Jo 11, 11, 14. — v. cp. 27, 52.
*23] * Catech. R. I 15, 3.*
l cf. Ac 9, 40. [9, 41.
m cp. 8, 15; Mr 9, 26; Ac 3, 7;
n cf. cp. 29, 30-34. *o* cp. 15, 22.
p cp. 12, 23; 20, 30, 31; 22, 42.
q Mr 9, 21. [— v. cp. 1, 1.
r cp. 12, 22; 15, 31; 20, 34; 21, 14. — v. Lc 7, 21. [16.
s cp. 8, 4; 17, 9. — v. cp. 12,
t Mr 1, 45; 7, 36. — cf. Lc 5, 15, 16. [15.
u cf. cp. 12, 22-24; Lc 11, 14,
v cp. 15, 31. — cf. Mr 1, 27.
x v. cp. 10, 25.
35-38] Ev. in fss. s. Vinc. a P. (pr.) et s. Franc. R. et in Ms. de Propag. Fid.
y cp. 4, 23; Mr 6, 6; Lc 8, 1.
z cf. cp. 14, 14.

a cp. 15, 32; Mr 8, 34.
b cf. Lc 7, 6; 8, 49.
c Nm 27, 17; 3 Rg 22, 17; Jdt 11, 15; Ez 34, 5; Zc 10, 2. — cf. cp. 10, 6.
d Lc 10, 2. — cf. Jo 4, 35.
e cf. 2 Th 3, 1.
f cp. 20, 2. — cf. Mr 1, 12.

a Mr 3, 13-15; 6, 7-13; Lc 6, 13; 9, 1, 2.
b Lc 10, 17, 19. — cf. cp. 17, 1.
2-4] Mr 3, 16-19; Lc 6, 14-16; Ac 1, 13.
c cp. 4, 18; 16, 18; Jo 1, 42.
d cp. 4, 18, 21. *e* v. cp. 9, 9.
f cf. cp. 15, 24. — cf. Ac 1, 8.
g Lc 9, 52; 10, 33; 17, 16; Jo 4, 9, 39, 40; 8, 48; Ac 8, 25. — cf. 4 Rg 17, 24; 1 Es 4, 10. [26; 13, 46.
h cp. 15, 24. — cf. Ac 3, 25,
i Ps 118, 176; Is 53, 6; Jr 50, 6. — cf. cp. 9, 36; 18, 12.
j Ac 2, 36; 7, 42; Heb 8, 8, 10.
7-14] Ev. in Ms. pro peregr.
*7] * Catech. R. IV 11, 1.*
k cp. 4, 17.
l cf. cm. 11, 5. [20; 20, 33, 35.
m cf. Is 55, 1; Ac 3, 6; 8, 18-9-15] Mr 6, 8-11; Lc 9, 3-5. — cf. Lc 10, 4-12; 22, 35.
n cf. Mr 6, 8, 9.
o 1 Tm 5, 18. — cf. Nm 18,
p vr. 37. [31; 1 Cor 9, 4, 7-14.

12 At Iesus audiens ait: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus. 13 Euntes autem discite [o]quid est: '[p]Misericordiam volo et non sacrificium'; [q]non enim veni vocare iustos, [r]sed peccatores. 14 Tunc accesserunt ad eum [s]discipuli Ioannis dicentes: [t]Quare nos et [u]pharisaei ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant? 15 Et ait illis Iesus: [v]Nunquid possunt filii sponsi lugere quandiu cum illis est sponsus? [x]Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, et tunc ieiunabunt. 16 Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus; tollit enim plenitudinem eius a vestimento, et peior scissura fit. 17 Neque mittunt vinum novum in [y]utres veteres; alioquin rumpuntur utres, et vinum effunditur, et utres pereunt; sed vinum novum in utres novos mittunt, et ambo conservantur.

18 Haec illo loquente ad eos, ecce princeps unus accessit et [z]adorabat eum dicens: Domine, filia mea modo defuncta est; sed [a]veni, impone manum tuam super eam, et vivet. 19 Et surgens Iesus sequebatur eum, et discipuli eius. 20 Et ecce mulier, [b]quae sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro et [c]tetigit [d]fimbriam vestimenti eius. 21 Dicebat enim intra se: [e]Si tetigero tantum vestimentum eius, salva ero. 22 At Iesus conversus et videns eam dixit: Confide, filia, [f]fides tua te salvam fecit. Et [g]salva facta est mulier ex illa hora. 23 Et, cum venisset Iesus in domum principis et vidisset [h]tibicines et turbam tumultuantem, dicebat: 24 Recedite; [i]non est enim mortua puella, sed [j]dormit. Et deridebant eum. 25 Et, [l]cum eiecta esset turba, intravit et [m]tenuit manum eius, et surrexit puella, 26 et exiit fama haec in universam terram illam.

27 Et, [n]transeunte inde Iesu, secuti sunt eum duo caeci clamantes et dicentes: [o]Miserere nostri, [p]filii David. 28 Cum autem venisset domum, accesserunt ad eum caeci. Et dicit eis Iesus: [q]Creditis, quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique, Domine. 29 Tunc tetigit oculos eorum dicens: Secundum fidem vestram fiat vobis. 30 Et [r]aperti sunt oculi eorum. Et comminatus est illis Iesus dicens: [s]Videte ne quis sciat; 31 [t]illi autem exeuntes diffamaverunt eum in tota terra illa.

32 Egressis autem illis, [u]ecce obtulerunt ei hominem mutum daemonium habentem. 33 Et, eiecto daemonio, locutus est mutus, et [v]miratae sunt turbae dicentes: Nunquam apparuit sic in Israël. 34 Pharisaei autem dicebant: [x]In principe daemoniorum eicit daemones.

35 Et [y]circuibat Iesus omnes civitates et castella docens in synagogis eorum et praedicans evangelium regni et curans omnem languorem et omnem infirmitatem. 36 [z]Videns autem turbas [a]misertus est eis, quia erant [b]vexati et iacentes [c]sicut oves non habentes pastorem. 37 Tunc dicit discipulis suis: [d]Messis quidem multa, operarii autem pauci; 38 [e]rogate ergo Dominum messis, ut [f]mittat operarios in messem suam.

10 Et, [a]convocatis duodecim discipulis suis, [b]dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut eicerent eos et curarent omnem languorem et omnem infirmitatem.

2 Duodecim autem apostolorum nomina sunt haec: primus Simon, [c]qui dicitur Petrus, et [d]Andreas frater eius, 3 Iacobus Zebedaei et Ioannes frater eius, Philippus et Bartholomaeus, Thomas et [e]Matthaeus publicanus, Iacobus Alphaei et Thaddaeus, 4 Simon cananaeus et Iudas Iscariotes, qui et tradidit eum.

5 Hos duodecim misit Iesus praecipiens eis dicens: [f]In viam gentium ne abieritis et in civitates [g]Samaritanorum ne intraveritis; 6 [h]sed potius ite ad [i]oves quae perierunt [j]domus Israël. 7 Euntes autem praedicate dicentes quia [k]appropinquavit regnum caelorum. 8 [l]Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, daemones eicite: [m]gratis accepistis, gratis date. 9 Nolite possidere aurum neque pecuniam in zonis vestris, 10 non peram in via neque duas tunicas [n]neque calceamenta neque virgam; [o]dignus enim est operarius cibo suo. 11 In quamcumque autem civitatem aut castellum intraveritis interrogate, quis in ea [p]dignus sit, et ibi manete donec exeatis.

secantur (14-34). Tandem novi regni fundator 3ª apparet apostolos eligens (35-10, 4) ac in eo munere instituens (5-33), sanctionem in rebelles sanciens (34-42), difficultates praeveniens sive ex parte Iudaeorum,

12 Intrantes autem in domum [q]salutate eam dicentes: Pax huic domui: 13 et, si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam; si autem non fuerit [r]digna, pax vestra revertetur ad vos. 14 Et quicumque non receperit vos neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel civitate [s]excutite pulverem de pedibus vestris. 15 Amen, dico vobis, [t]tolerabilius erit [u]terrae Sodomorum et Gomorrhaeorum in die iudicii, quam illi civitati.

16 [v]Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. [w]Estote ergo prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbae. 17 Cavete autem ab hominibus; [v]tradent enim vos in [z]conciliis et in [a]synagogis suis flagellabunt vos, 18 et [b]ad praesides et ad reges ducemini propter me [c]in testimonium illis et gentibus. 19 Cum autem tradent vos, [d]nolite cogitare quomodo aut quid loquamini; [e]dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. 20 [f]Non enim vos estis qui loquimini, sed [g]Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis; 21 [h]tradet autem frater fratrem in mortem, et pater filium, et insurgent filii in parentes et morte eos adficient, 22 et [i]eritis odio omnibus propter nomen meum; [j]qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. 23 Cum autem [l]persequentur vos in civitate ista, [m]fugite in aliam. Amen, dico vobis, non consummabitis civitates Israël, [n]donec veniat Filius hominis.

2 [o]Non est discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum. 25 Sufficit discipulo ut sit sicut magister eius, et servo sicut dominus eius. Si [p]patremfamilias [q]Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos eius: 26 ne ergo timueritis eos. [r]Nihil enim est opertum quod non revelabitur, et occultum, quod non scietur. 27 Quod dico vobis in tenebris dicite in lumine, et quod in aure auditis praedicate [s]super tecta 28 et [t]nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum [u]qui potest et animam et corpus perdere in [v]gehennam. 29 Nonne duo passeres asse veneunt, et [w]unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro? 30 [v]Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. 31 Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos. 32 [z]Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo qui in caelis est. 33 [a]Qui autem negaverit me coram hominibus, [b]negabo et ego eum coram Patre meo, qui in caelis est.

34 Nolite arbitrari [c]quia pacem venerim mittere in terram: [d]non veni pacem mittere, sed gladium; 35 veni enim ' [e]separare hominem adversus patrem suum et filiam adversus matrem suam et nurum adversus socrum suam '; 36 et ' [f]inimici hominis domestici eius '. 37 [g]Qui amat patrem aut matrem plus quam me non est me [h]dignus, et qui amat filium aut filiam super me non est me dignus 38 et [i]qui non accipit crucem suam et [j]sequitur me non est me dignus. 39 [l]Qui invenit animam suam perdet illam, et qui perdiderit animam suam propter me inveniet eam. 40 [m]Qui recipit vos me recipit, et [n]qui me recipit recipit eum qui me misit. 41 [o]Qui recipit prophetam in nomine prophetae mercedem prophetae accipiet, et qui recipit iustum in nomine iusti mercedem iusti accipiet, 42 et [p]quicumque potum dederit, uni ex [q]minimis istis calicem aquae frigidae tantum in nomine discipuli amen, dico vobis, non perdet mercedem suam.

11 [a]Et factum est, cum consummasset Iesus praecipiens duodecim discipulis suis, transiit inde, ut doceret et praedicaret in civitatibus eorum. 2 Ioannes autem, cum audisset [b]in vinculis opera [c]Christi, mittens duos de [d]discipulis suis 3 ait illi: Tu es [e]qui venturus es, an [f]alium exspectamus? 4 Et respondens Iesus ait illis: Euntes renuntiate Ioanni quae auditis et viditis: 5 [g]caeci vident, claudi ambulant, [h]leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui [i]resurgunt, [j]pauperes evangelizantur, 6 et beatus est [l]qui non fuerit scandalizatus in me.

q cf. 1 Rg 25, 6; 1 Par 12, 18. *r* cf. cp. 8, 8; Ac 16, 15. *s* Ac 13, 51. — cf. 2 Es 5, 13; Ac 18, 6. *t* cp. 11, 24; Lc 20, 47. *u* cf. Gn 19, 28; 2 Pt 2, 6. — v. Ez 16, 48. *v* cp. 23, 34, Lc 10, 3. — cf. Jo 10, 12; Ac 20, 29. *16-22] Ev. in fs. s. Barn. Ap. et in comm. s. Pauli Ap. [etc. 16-20] RR. et Ant. in cm. Ap.* *x* Rm 16, 19; 1 Cor 14, 20. — cf. Gn 3, 1; Ez 7, 16; Os 7, 11. *y* cp. 24, 9; Mr 13, 9, 11; Lc 12; *z* cp. 5, 22; 26, 59 etc. [11, 12.

a cp. 23, 34. — cf. Ac 5, 40; 22, 19; 2 Cor 11, 24, 25. *b* v. Mr 13, 9. *c* cp. 24, 14; Ac 25, 23; 27, 24. 19-22] cf. Mr 13, 11-13; Lc 21, 12-19; Jo 14, 26; 2 Tm 4, 16, *d* cf. cp. 6, 25. [17. *e* Lc 12, 11, 12. — cf. Ex 4, 12; Dt 18, 18. *20] * Catech. R. I 9, 6.* *f* cf. Ac 4, 8-13; 2 Cor 13, 3. *g* Jo 15, 26. — cf. 1 Cor 2, 4, 5. *h* vr. 35, 36. *i* cp. 24, 9; Jo 15, 18-21. *22] * Conc. Valent. (an. 855) can. 5; * Conc. Trid. s. VI cp. 13.* *j* cp. 24, 13. — cf. Dn 12, 12, 13; Lc 21, 19; Heb 10, 36; Jc 5, 11; Ap 2, 10. — v. Heb *l* cp. 23, 34. [3, 6. *23-28] Ev. in fss. s. Cyril. Al., s. Athan. Doct. et s. Blasii.* *m* cf. cp. 12, 15; Ac 8, 1, 9, 25, 30; 14, 16; 17, 10, 14. *n* cp. 16, 28; 24, 34. *24] * Catech. R. IV 16, 12.* *o* Lc 6, 40; Jo 13, 16; 15, 20. — cf. Heb 12, 3. *p* cp. 9, 34; 12, 24; Mr 3, 22. — *q* cf. 4 Rg 1, 2, 6. [v. Jo 7, 20. *26-28] Ev. in cm. M.* 26-33] Lc 12, 2-9. [25. *r* Mr 4, 22. — cf. 1 Tm 4, 24, *27] Cm. ut s. vr. 23 et in cm.* *s* cf. Lc 5, 19. [*Mm. T. P.* *t* Is 8, 12, 13; 7, 29. — v. Lc *28] v. Lc 12, 4.* [12, 4. *u* Jc 4, 12. *v* cp. 5, 29, 30. *x* cp. 6, 26-31. [1 Rg 14, 45. *y* cf. Lc 21, 18; Ac 27, 34. — v. *30, 31] Ant. in cm. Mm.* *z* cf. Rm 10, 9, 10; Heb 10, 35; Ap 3, 5; 7, 14, 15. [*in cm. M. 32] * Catech. R. I 13, 11.* — *Ant.*

a Mr 8, 38; Lc 9, 26; 2 Tm 2, 12; 2 Pt 2, 1; 1 Jo 2, 23. *b* cf. cp. 7, 23; 25, 12; Lc 13, 25. — v. cp. 7, 23; 25, 12. *34-42] Ev. in cm. M.* *c* v. Lc 12, 51-53. *d* cf. Ap 6, 4. *e* Mic 7, 6. — cf. vr. 21. [18. *f* Ps 40, 10; 54, 14, 15; Jo 13, *37] * Catech. R. II 5, 27; III 5, 5.*

g Lc 14, 26. — cf. Dt 33, 9; 2 Mc 15, 18. *h* vr. 11. — cf. Sap 3, 5. — v. cp. 22, 8. *i* cp. 16, 24, 25; Lc 14, 27. *j* cp. 9, 9; Jo 8, 12; 12, 26; 21, 19. *l* Lc 17, 33, Jo 12, 25. *40] * Syn. VIII oecum. can. 21.* — ** Catech. R. III 5, 4.* *m* Jo 13, 20; Gal 4, 14. — cf. cp. 18, 5; 25, 40; Lc 10, 16. *n* Mr 9, 36; Lc 9, 48. — cf. Jo 12, 44, 45; 13, 20. *o* 3 Rg 17, 10-15; 18, 4; 4 Rg 4, 8. — cf. 3 Jo 5-8. *p* cp. 18, 5, 25, 35, 40; Mr 9, 40; Heb 6, 10. *42] * Catech. R. II 5, 71.* *q* cp. 18, 10. *1-10] Ev. in D. 2 Adv. (2-5) et in fs. s. Jo. Nepom.* *a* v. cp. 7, 28. 2-19] Lc 7, 18-35. *b* cp. 14, 3. — cf. cp. 4, 12. *c* v. cp. 1, 16. *d* v. cp. 9, 14. *e* Jo 4, 25; 6, 14; 11, 27. — cf. cp. 3, 11; 21, 9; Gn 49, 10; Dt 18, 15, 18; Ps 117, 26; Ez 21, 27; Ml 3, 1; Rm 5, 14. *f* cf. Lc 3, 15. *g* Is 35, 5, 6; 61, 1. — cf. cp. 10, 8; 15, 30, 31; 21, 14. *h* cf. cp. 8, 3; Lc 17, 14 etc. *i* cf. Lc 7, 54; 8, 54; Jo 11, 43. *j* cf. cp. 5, 3; Jo 2, 5. *l* cp. 13, 21, 57; 24, 10; 26, 31, 33; Is 8, 14, 15; Jo 6, 61; 16, 1.

qui vel inconstantes nesciunt quid velint (11, 1-19) vel miracula contemnunt (20(24) vel, quia superbi ut indigni reiciuntur (25-30); sive ex parte pharisaeorum, pro traditionibus suis praeceptum caritatis vio-

m cp. 3, 1, 5; Lc 1, 80.
n cf. Eph 4, 14; Jc 1, 6.
o cp. 14, 5; 21 26; Lc 1, 76.
(9, 10,) 11] Antt., R. etc. in fs. nativ. s. Jo. B.
p Ml 3, 1. — v. Mr 1, 2; Lc 7,
q cf. Lc 1, 17, 76. [26; Jo 3, 28.
r Lc 1, 15.
s cf. cp. 13, 17. — cf. cp. 5, 19;
t Lc 16, 16. [18, 1-4.
12] Catech. R. IV 11, 18.
u cf. Lc 13, 24.
v cp. 17, 10-13; Ml 4, 5; Lc 1, 17. — cf. Jo 1, 24.
x cp. 13, 9, 43 etc.
15-19] Lc 7, 31-35.
y cf. Pro 29, 9.
z cf. cp. 3, 4. — v. Lc 7, 33.

a cf. Lc 1, 15. [1; Jo 2, 1; 12, 2.
b cp. 9, 10; 14, 15; Lc 7, 36; 14,
c cp. 9, 11; Lc 15, 2; 19, 7.
d cf. Pro 8, 1-36; Sap 7, 22-8, 1; Eccli 1, 1-20; Lc 11, 49 etc.
e cf. Ps 80, 12-14; Is 1, 2-5.
f cp. 4, 17. — v. Lc 5, 92.
20-24] Lc 10, 12-15. — cf. cp. 12, 41.
*21] * Catech. R. II 5, 24. 29.*
g cp. 15, 21, Mr 3, 8. — cf. Is 23, 1-18; Ez 28, 2-24; Am 1, 9, 10.
h cf. Jn 3, 6. — v. Jr 6, 26.
i cf. Lc 12, 47, 48; Rm 2, 12.
j v. Ac 18, 31.
k cp. 4, 13; 8, 15; 9, 1. [26, 20.
l Is 14, 13-15. — cf. Lm 2, 1; Ez
m cp. 16, 18; Lc 16, 22; Ap
n cp. 10, 15. [1, 18 etc.
*25] * Conc. Vat. s. III cp. 4.*
25-30] Ev. in cm. Mm. et in fss. ss. Fransc. As., Pauli Er., Fel. a Cant., Matthiae Ap.
25-27] Lc 10, 21, 22.
o v. Ac 17, 24. [Cor 3, 15.
p Jb 37, 24; 1 Cor 1, 19-27; 2
q cp. 21, 16; Sap 10, 21. — cf. cp. 13, 11.
r Lc 12, 32; Gal 1, 15.
s cp. 28, 18. — cf. Dn 7, 13, 14; Jo 3, 35; 17, 2; Ph 2, 9.
t cf. Jo 1, 18; 6, 46; 7, 29; 10,
u cf. Jo 17, 26 [15; 17, 25.
*28] * Catech. R. IV 3, 5. — V. All. in fs. omn. SS. — Cm. in*
v cf. Jo 7, 37. [*fs. s. Jac. de M.*
x cf. Jr 31, 25. [*Cord. J.*
29] Ant. et V. All. in fs. ss.
y Eccli 6, 26; 51, 34; Lm 3, 27. — cf. Ac 15, 10.
29, 30] R. in cm. Ap. etc.
z Jo 13, 15; 1 Pt 2, 21. — cf. Eph 4, 20. [Ps 117, 7, 8.
a Jr 6, 16; Eccli 6, 29. — cf.
*30] * Catech. R. II 7, 25; III 1, 7. — in ordinat. Presbyt. (P. R.).*
b 1 Jo 5, 3. — cf. Dt 30, 11.

1-8] Mr 2, 23-28; Lc 6, 1-5.

a Dt 23, 25. *b* cf. Ex 20, 9-11.
c v. cp. 21, 16.
*3-5] * Catech. R. III 4, 22, 23.*
d 1 Rg 21, 1-6.
e Ex 25, 30; Lv 24, 5-9.
f v. cp. 7, 12.
g Nm 28, 9, 10. — cf. 1 Par 9, 32; Jo 7, 22, 23.

7 Illis autem abeuntibus, coepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne: Quid existis [m]in desertum videre? [n]harundinem vento agitatam? **8** Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce, qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt. **9** Sed quid existis videre? [o]Prophetam? Etiam, dico vobis, et plus quam prophetam. **10** Hic est enim de quo scriptum est: '[p]Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, [q]qui praeparabit viam tuam ante te'. **11** Amen, dico vobis, non surrexit inter natos mulierum [r]maior Ioanne Baptista; [s]qui autem minor est in regno caelorum maior est illo. **12**[t]A diebus autem Ioannis Baptistae usque nunc regnum caelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud. **13** [u]Omnes enim prophetae et lex usque ad Ioannem prophetaverunt, **14** et, si vultis recipere, ipse est [v]Elias qui venturus est. **15** [x]Qui habet aures audiendi audiat.

16 Cui autem similem aestimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coaequalibus **17** dicunt: [y]Cecinimus vobis, et non saltastis; lamentavimus, et non planxistis. **18** Venit enim Ioannes [z]neque manducans [a]neque bibens, et dicunt: Daemonium habet. **19** Venit Filius hominis [b]manducans et bibens, et dicunt: Ecce homo vorax et potator vini, [c]publicanorum et peccatorum amicus. Et [d]iustificata est sapientia a filiis suis.

20 [e]Tunc coepit exprobrare civitatibus, in quibus factae sunt plurimae virtutes eius, quia non egissent [f]paenitentiam: **21** Vae tibi, Corozaim, vae tibi, Bethsaida, quia, si in [g]Tyro et Sidone factae essent virtutes quae factae sunt in vobis, olim [h]in cilicio et cinere paenitentiam egissent! **22** [i]Veruntamen, dico vobis, Tyro et Sidoni remissius erit [j]in die iudicii quam vobis. **23** Et tu, [k]Capharnaum, nunquid '[l]usque in caelum exaltaberis? usque in [m]infernum descendes'; quia si in Sodomis factae fuissent virtutes, quae factae sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem. **24** Veruntamen dico vobis, quia terrae Sodomorum [n]remissius erit in die iudicii, quam tibi.

25 In [o]illo tempore respondens Iesus dixit: Confiteor tibi, Pater [p]Domine caeli et terrae, [q]quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus et revelasti ea parvulis. **26** Ita, Pater, quoniam [r]sic fuit placitum ante te. **27** [s]Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, et nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem [t]quis novit, nisi Filius et [u]cui voluerit Filius revelare. **28** [v]Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et [x]ego reficiam vos. **29** [y]Tollite iugum meum super vos et [z]discite a me quia mitis sum et humilis corde; et '[a]invenietis requiem animabus vestris'; **30** [b]iugum enim meum suave est, et onus meum leve.

12 In illo tempore abiit Iesus per sata sabbato; discipuli autem eius esurientes [a]coeperunt vellere spicas et manducare; [2]pharisaei autem videntes dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt [b]quod non licet facere sabbatis. **3**At ille dixit eis: [c]Non legistis [d]quid fecerit David, quando esuriit, et qui cum eo erant: **4**quomodo intravit in domum Dei et [e]panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere neque his qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus? **5**Aut non legistis in [f]lege [g]quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant et sine crimine sunt? **6** Dico autem vobis, [h]quia templo maior est hic. **7** [i]Si autem sciretis quid est 'misericordiam volo et non sacrificium', nunquam condemnassetis innocentes. **8** [j]Dominus enim est Filius hominis etiam sabbati.

9 Et, cum inde transisset, venit in synagogam eorum. **10** Et ecce homo [m]manum habens aridam: et interrogabant eum dicentes, [n]si licet sabbatis curare, [o]ut accusarent eum. **11** Ipse autem dixit illis: Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam et, [p]si ceciderit haec sabbatis in foveam, nonne tenebit et levabit eam? **12** [q]Quanto magis melior est homo ove. Itaque [r]licet sabbatis benefacere. **13** Tunc ait homini: Extende manum tuam; et [s]extendit, et restituta est sanitati sicut altera. **14** Exeuntes autem pharisaei [t]consilium faciebant adversus eum, quomodo perderent eum.

15 Iesus autem sciens [u]recessit inde, et [v]secuti sunt eum multi,

h vr. 41, 42. — cf. vr. 8; Ag 2, 9; Ml 3, 1. *i* cp. 9, 13. *j* Os 6, 6. — cf. 1 Rg 15, 22; Eccli 4, 17; Mic 6, 6-8. *l* cf. cp. 9, 6. 9-14] Mr 3, 1-6; Lc 6, 6-11. *m* cf. Jo 5, 3. *n* Lc 14, 3; Jo 5, 10; 7, 23; 9, 16. — cf. vr. 2. *o* cf. Lc 11, 54; 20, 20; Jo 8, 6. *p* cf. Ex 23, 4, 5; Dt 22, 4; Lc 13, 15; 14, 5. *q* cp. 6, 26; 10, 31. *r* cf. Jo 5, 16, 17. *s* cf. 3 Rg 13, 4. *t* cp. 22, 15; 27, 1; 28, 12. *u* Mr 3, 7-12; Jo 10, 39. — cf. cp. 10, 23. *v* cp. 8, 1; 19, 2.

lantium, (12, 1-14). His autem Dño insidiantibus (12, 1-21) ac in Spiritum Sanctum blasphemantibus (22-38) Dñi resurrectio promittitur in eorum tamen perniciem evasura (39-45). Contra, pro iis qui volunta-

et curavit eos omnes. 16 Et [x]praecepit eis ne manifestum eum facerent, 17[y]ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam dicentem: 18 '[z]Ecce [a]puer meus, quem elegi, [b]dilectus meus, in quo bene complacuit animae meae. [c]Ponam spiritum meum super eum, et iudicium gentibus nuntiabit. 19 Non contendet neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius; 20 harundinem quassatam non confringet et linum fumigans non exstinguet donec eiciat ad victoriam iudicium. 21 Et [d]in nomine eius gentes sperabunt'.

22 [e]Tunc oblatus est ei daemonium habens, caecus et mutus, et curavit eum, ita ut loqueretur et videret. 23 Et stupebant omnes turbae et dicebant: [f]Nunquid hic est filius David? 24 Pharisaei autem audientes dixerunt: [g]Hic non eicit daemones nisi in Beelzebub principe daemoniorum. 25 Iesus autem [h]sciens cogitationes eorum dixit eis: Omne regnum divisum contra se desolabitur; et omnis civitas vel domus divisa contra se non stabit. 26 Et, si Satanas Satanam eicit, adversus se divisus est; quomodo ergo stabit regnum eius? 27 Et, si ego in Beelzebub eicio daemones, [i]filii vestri in quo eiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. 28 Si autem ego [j]in spiritu Dei eicio daemones, igitur [l]pervenit in vos regnum Dei. 29 Aut [m]quomodo potest quisquam intrare in domum fortis et vasa eius diripere, nisi prius alligaverit fortem? et tunc [n]domum illius diripiet. 30 [o]Qui non est mecum contra me est, et qui non [p]congregat mecum spargit. 31 Ideo dico vobis: Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus; [q]spiritus autem blasphemia non remittetur. 32 Et, quicumque dixerit [r]verbum contra Filium hominis, [s]remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque [t]in hoc saeculo neque in futuro. 33 [u]Aut facite arborem bonam, et fructum eius bonum; aut facite arborem malam, et fructum eius malum: siquidem [v]ex fructu arbor agnoscitur. 34 [x]Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, [y]cum sitis mali? [z]ex abundantia enim cordis os loquitur. 35 Bonus homo de bono thesauro profert bona, et malus homo de malo thesauro profert mala. 36 Dico autem vobis quoniam [a]omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, [b]reddent rationem de eo in die iudicii. 37 [c]Ex verbis enim tuis iustificaberis et ex verbis tuis condemnaberis.

38 Tunc responderunt ei quidam de scribis et pharisaeis dicentes: Magister, [d]volumus a te signum videre. 39 Qui respondens ait illis: [e]Generatio mala et [f]adultera signum quaerit, et signum non dabitur ei, nisi signum Ionae prophetae; 40 sicut enim [g]fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, [h]sic erit Filius hominis in corde terrae [i]tribus diebus et tribus noctibus. 41 [j]Viri Ninivitae surgent in iudicio cum generatione ista et [l]condemnabunt eam, quia paenitentiam egerunt in praedicatione Ionae; et ecce [m]plus quam Ionas hic. 42 [n]Regina austri surget in iudicio cum generatione ista et condemnabit eam, quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis; et ecce plus quam Salomon hic. 43 Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, [o]ambulat per loca arida quaerens requiem et non invenit. 44 Tunc dicit: Revertar in domum meam, unde exivi. Et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam et ornatam. 45 Tunc vadit et adsumit septem alios spiritus secum nequiores se, et intrantes habitant ibi; et fiunt [p]novissima hominis illius peiora prioribus. Sic erit et generationi huic pessimae.

46 Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius et [q]fratres stabant foris quaerentes loqui ei. 47 Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua et fratres tui foris stant quaerentes te. 48 At ipse respondens dicenti sibi ait: [r]Quae est mater mea, et qui sunt fratres mei? 49 Et extendens manum in discipulos suos dixit: Ecce mater mea et fratres mei. 50 [s]Quicumque enim [t]fecerit voluntatem Patris mei qui in caelis est, ipse meus [u]frater et soror et mater est.

13 In illo die exiens Iesus de [a]domo sedebat secus mare. 2 Et congregatae sunt ad eum turbae multae, ita ut [b]in naviculam ascendens sederet, et omnis turba stabat in litore. 3 Et [c]locutus est eis multa in parabolis dicens:

Ecce exiit qui seminat seminare, 4 et, dum seminat, [d]quaedam

x v. cp. 8, 4.
y v. cp. 1, 22.
z Is 42, 1-4.
18] Ant. in fs. et oct. s. Jo. Ap.
a Ac 4, 27, 30.
b v. cp. 3, 17.
c cf. Is 61, 1; Ac 10, 38.
d cf. Is 11, 10; Rm 15, 12.
22-24] Lc 11, 14, 15.
e cf. cp. 9, 32.
f cf. Jo 4, 29; 7, 26, 31. — v. cp. 9, 27.
g Mr 3, 22. — v. cp. 9, 34; 10,
h v. cp. 9, 4. [25.
25-29] Mr 3, 23-27; Lc 11, 17-
i cf. Mr 9, 37; Ac 19, 13. [22.
j cf. vr. 18; Ac 2, 22.
l 1 Jo 3, 8.
m cf. Is 49, 24. [*cp. 12. 29] * cf. Caelest. I adv. Semipel.*
n cf. Is 53, 12. [Lc 9, 50.
o Lc 11, 23. — cf. Mr 9, 39;
p cp. 3, 12. — cf. Ez 34, 12-16.
31, 32] Mr 3, 28-30. — cf. Lc 12, 10; Heb 6, 4-6; 1 Jo 5,
q cf. Ac 7, 51. [16.
r cf. cp. 11, 19; Jo 7, 12; 9, 24; Heb 10, 26.
s cf. 1 Tm 1, 12, 13,
t Mr 10, 30; Eph 1, 21.
u cp. 7, 16-20.
v Lc 6, 43-45.
x cp. 3, 7; 23, 33.
y cp. 7, 11.
z cp. 15, 18, 19. — cf. cp. 13, 52; Eph 4, 29.
*36] * Catech. R. III 3, 30; 9, 23.*
a cf. Eph 5, 4, 6; 2 Pt 1, 8.
b Pro 24, 12; Ec 12, 14; Rm 14, 12; 1 Pt 4, 5.
c Lc 19, 22. — cf. cp. 5, 12; Jc 3, 3, 2-12. [*(39).*
38-50] Ev. in fr. 4 QT. Qdg.
d cp. 16, 1; Mr 8, 11, 12; Lc 11, 16; 23, 8; Jo 2, 18; 4, 48; 6, 30. — cf. 1 Cor 1, 22.
39-42] Lc 11, 29-32. — cf. Mr 8, 11, 12.
e cp. 16, 4; Is 57, 3; Jc 4, 4.
f Sap 3, 16; Mr 8, 38; Jc 4, 4.
g Jn 1, 17; 2, 1.
h cf. 1 Rg 30, 12, 13; Tb 3, 10, 12; Est 4, 16; 5, 1.
i cf. cp. 17, 22. *j* Jn 3, 5.
l Heb 11, 7. — cf. Sap 4, 16; Ez 16, 51, 52; Rm 2, 27.
m cf. vr. 6; Jo 4, 12; 8, 53.
n 3 Rg 10, 1-10; 2 Par 9, 1.
43-45] Lc 11, 24-26.
o cf. Tb 8, 3; Is 13, 21; Bar 4, 35; Ap 18, 2.
*45] * Catech. R. IV 15, 5.*
p 2 Pt 2, 20-22. — cf. Jo 5, 14.
46-50] Ev. in fs. ss. 7 Fratrum, Ruf. et Sec. [21.
46-50] Mr 3, 31-35; Lc 8, 19-
q cp. 13, 55; Mr 6, 3; Jo 2, 12; 7, 3, 5, 10; Ac 1, 14; 1 Cor 9, 5; Gal 1, 19.
r cf. Lc 2, 49; Jo 2, 4.
s cf. Jo 15, 14; Heb 2, 11, 12.
t cp. 7, 21. — cf. Lc 11, 28.
u v. cp. 25, 40; Rm 8, 29.
*50] * Catech. R. IV 12, 13. — Cm. in aliqb. fss. Mm.*

1-15] Mr 4, 1-12; Lc 8, 4-10.
a vr. 36.
b cf. Mr 3, 9; Lc 5, 3.
c vr. 34.
d cf. vr. 19.

tem Dei faciunt indoles novi regni delineatur parabolis a) *seminantis, qua insinuatur praeparatio ad regnum Dei necessaria (13, 1-23);* b) *zizaniorum, seu de bonis a malis tandem aliquando secernendis;* c) *grani*

ceciderunt secus viam, et venerunt volucres caeli et comederunt ea; 5 [e]alia autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam, et continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terrae; 6 sole autem orto, aestuaverunt et, quia non habebant radicem, aruerunt; 7 alia autem [f]ceciderunt in spinas, et creverunt spinae et suffocaverunt ea; 8 [g]alia autem ceciderunt in terram bonam et dabant fructum, [h]aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. 9 [i]Qui habet aures audiendi audiat.

10 Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis? 11 Qui respondens ait illis: Quia [j]vobis datum est nosse [l]mysteria regni caelorum, illis autem non est datum. 12 [m]Qui enim habet, dabitur ei, et abundabit; qui autem non habet, et quod habet [n]auferetur ab eo; 13 ideo in parabolis loquor eis, quia [o]videntes non vident et audientes non audiunt [p]neque intelligunt, 14 et adimpletur in eis prophetia Isaiae dicentis: '[q]Auditu audietis et non intelligetis et videntes videbitis et non videbitis; 15 incrassatum est enim cor populi huius, et [r]auribus graviter audierunt et [s]oculos suos clauserunt; ne quando videant oculis et auribus audiant et [t]corde intelligant et [u]convertantur, et sanem eos'. 16 [v]Vestri autem beati oculi, quia vident; et aures vestrae, quia audiunt; 17 amen quippe dico vobis, [x]quia multi prophetae et iusti cupierunt videre quae videtis et non viderunt et audire quae auditis et non audierunt.

18 Vos ergo audite parabolam seminantis. 19 [y]Omnis qui audit verbum regni et non intelligit, venit [z]malus et rapit quod seminatum est in corde eius: [a]hic est qui secus viam seminatus est. 20 [b]Qui autem super petrosa seminatus est hic est, qui verbum audit et continuo [c]cum gaudio accipit illud; 21 non habet autem in se radicem, sed est [d]temporalis; facta autem tribulatione et persecutione propter verbum, continuo [e]scandalizatur. 22 [f]Qui autem seminatus est in spinis hic est qui verbum audit, et [g]sollicitudo [h]saeculi istius et [i]fallacia divitiarum suffocat verbum, et sine fructu efficitur. 23 [j]Qui vero in terram bonam seminatus est, hic est qui audit verbum et intelligit et [l]fructum adfert et facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud vero tricesimum.

24 Aliam parabolam proposuit illis dicens: Simile factum est regnum caelorum homini qui seminavit bonum semen in agro suo; 25 cum autem dormirent homines, venit inimicus eius et superseminavit zizania in medio tritici et abiit. 26 Cum autem crevisset herba et fructum fecisset, tunc apparuerunt et zizania. 27 Accedentes autem servi patrisfamilias dixerunt ei: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? unde ergo habet zizania? 28 Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei: Vis, imus et colligimus ea? 29 Et ait: [m]Non, ne forte colligentes zizania eradicetis simul cum eis et triticum. 30 Sinite utraque crescere usque ad messem, et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania et alligate ea in fasciculos ad comburendum; [n]triticum autem congregate in horreum meum.

31 Aliam parabolam proposuit eis dicens: Simile est regnum caelorum [o]grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo· 32 quod minimum quidem est omnibus seminibus; cum autem creverit, maius est omnibus holeribus et fit arbor ita ut '[p]volucres caeli veniant et habitent in ramis eius'.

33 Aliam parabolam locutus est eis: [q]Simile est regnum caelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in [r]farinae satis tribus, donec fermentatum est totum.

34 Haec omnia [s]locutus est Iesus in parabolis ad turbas, et sine parabolis non loquebatur eis; 35 ut impleretur quod dictum erat per prophetam dicentem:

'[t]Aperiam in parabolis os meum,
eructabo [u]abscondita a [v]constitutione mundi'.

36 Tunc, dimissis turbis, venit in [w]domum, et accesserunt ad eum discipuli eius dicentes: [x]Edissere nobis [y]parabolam zizaniorum agri. 37 Qui respondens ait illis: [z]Qui seminat bonum semen est Filius hominis; 38 [a]ager autem est mundus; bonum vero semen hi sunt

c cf. vr. 20, 21.
d Jc 1, 11.

e cf. vr. 22.
f Jr 4, 3.
8] Ant. in Sxg.
g cf. vr. 23.
h Gn 26, 12.
i vr. 43.
j cp. 19, 11; Col 1, 27. — cf. 1 Cor 2, 7-10; 1 Jo 2, 20, 27. — v. cp. 11, 25.
l Sap 2, 22. — v. Rm 16, 25.
*12] * Catech. R. I 10, 8.*
m cp. 25, 29; Mr 4, 25; Lc 19, 26. — cf. Jo 15, 2; Jc 4, 6.
n cf. Ap 2, 5.
o Dt 29, 4; Is 43, 8; Jr 5, 21; Ez 12, 2; Rm 11, 8; 2 Cor 3, 14; 4, 4; Eph 4, 18. — cf. Js 42, 19, 20.
p vr. 19, 51. — cf. cp. 15, 10; 16, 12; Mr 8, 21.
q Is 6, 9, 10; Jo 12, 40; Ac 28, 26, 27.
r cf. Heb 5, 11.
s cf. Jo 9, 39, 41.
t cf. Rm 10, 10.
u cp. 18, 3; Lc 22, 32.
v Lc 10, 23, 24. — cf. cp. 16, 17.
x Heb 11, 13; 1 Pt 1, 10-12. — cf. Lc 2, 29; Jo 8, 56.
18-23] Mr 4, 13-20; Lc 8, 11-
y cp. vr. 4, 23. [15.
z cp. 5, 37; 6, 13; Jo 17, 15; Eph 6, 16; 2 Th 3, 3; 1 Jo 2, 13, 14; 3, 12; 5, 18, 19.
a cf. vr. 4.
b cf. vr. 5.
c cf. Is 58, 2; Ez 33, 31; Mr 6, 20; Jo 5, 35.
d Gal 1, 6. — cf. Gal 5, 7.
e vr. 57; cp. 11, 6.
f cf. vr. 7.
g cf. cp. 6, 25; 2 Tm 6, 9.
h 2 Tm 4, 9.
i cf. cp. 19, 22; Ac 5, 1-11; Heb 3, 13.
j cf. vr. 8.
l Os 14, 8; Jo 15, 5, 16; Ph 1, 11; Col 1, 6.
*24] * cf. Catech. R. I 10, 8.*
24-30] Ev. in D. 5 p. Epiph. (27, 28, 30).
24-30] cf. vr. 37-42; Mr 4, 26-29.
m cf. 1 Cor 4, 5.
n cp. 3, 12.
31-35] Ev. in D. 6 p. Epiph. (21-33).
31, 32] Mr 4, 30-32; Lc 13, 18, 19.
o cp. 17, 19; Lc 17, 6.

p Dn 4, 18. — cf. cp. 8, 20.
q Lc 13, 20, 21. — cf. 1 Cor 5, 6; Gal 5, 9.
r Gn 18, 6.
s vr. 3; Mr 4, 33, 34. — cf. Jo 16, 25, 29.
t Ps 77, 2. — cf. cp. 22, 1.
u cf. vr. 11; Rm 16, 25, 26; 1 Cor 2, 7.
v cp. 25, 34; Lc 11, 50; Heb 4, 3. — cf. Jo 17, 24; Eph 1, 4; 1 Pt 1, 20.
w vr. 1.
x cf. cp. 15, 15.
y vr. 24-30.
z cf. Mr 4, 14; Jo 4, 36, 37.
a 1 Cor 3, 9.

sinapis, d) *fermenti (24-43),* e) *thesauri et* f) *margaritae, quibus humilitas, efficacia et pretium regni Dei describuntur; demum* g) *sagenae, qua iterum extremum adumbratur iudicium (44-52). Postea Iesus pa-*

[b]filii regni; zizania autem [c]filii sunt nequam; 39 inimicus autem qui seminavit ea est diabolus; [d]messis vero [e]consummatio saeculi est; messores autem angeli sunt. 40 Sicut ergo [f]colliguntur zizania et igni comburuntur, sic erit in consummatione saeculi. 41 [g]Mittet Filius hominis angelos suos, et [h]colligent de regno eius omnia scandala et eos qui faciunt iniquitatem 42 et [i]mittent eos in caminum ignis: [j]ibi erit fletus et stridor dentium. 43 Tunc '[k]iusti fulgebunt sicut sol [m]in regno Patris eorum'. [n]Qui habet aures audiendi audiat.

44 [o]Simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro; quem qui invenit homo abscondit et prae gaudio illius [p]vadit et [q]vendit universa quae habet et emit agrum illum.

45 Iterum simile est regnum caelorum homini negotiatori quaerenti bonas margaritas; 46 inventa autem una [r]pretiosa margarita, abiit et vendidit omnia quae habuit et emit eam.

47 Iterum simile est regnum caelorum [s]sagenae missae in mare et [t]ex omni genere piscium congreganti. 48 [u]Quam, cum impleta esset, educentes et secus litus sedentes elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. 49 Sic erit in consummatione saeculi: exibunt angeli et [v]separabunt malos de medio iustorum 50 et mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus et stridor dentium.

51 [x]Intellexistis haec omnia? Dicunt ei: Etiam. 52 Ait illis: Ideo [y]omnis scriba doctus in regno caelorum similis est homini patrifamilias, [z]qui profert de thesauro suo nova et vetera.

53 Et [a]factum est, cum consummasset Iesus parabolas istas transiit inde 54 et veniens in [b]patriam suam docebat eos in synagogis eorum, ita ut [c]mirarentur et dicerent: [d]Unde huic sapientia haec et virtutes? 55 Nonne hic est fabri filius? [e]Nonne mater eius dicitur Maria, et [f]fratres eius Iacobus et Ioseph et Simon et Iudas? 56 Et sorores eius nonne omnes apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista? 57 Et [g]scandalizabantur in eo. Iesus autem dixit eis: [h]Non est propheta sine honore nisi in patria sua et in domo sua. 58 Et non fecit ibi virtutes multas [i]propter incredulitatem illorum.

14 In illo tempore audivit [a]Herodes tetrarcha famam Iesu 2 et ait pueris suis: [b]Hic est Ioannes Baptista: ipse surrexit a mortuis, et ideo virtutes operantur in eo. 3 [c]Herodes enim tenuit Ioannem et alligavit eum et [d]posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui. 4 Dicebat enim illi Ioannes: [e]Non licet tibi habere eam. 5 Et volens illum occidere [f]timuit populum, quia [g]sicut prophetam eum habebant. 6 [h]Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio et placuit Herodi. 7 Unde cum iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo. 8 At illa praemonita a matre sua, Da mihi, inquit, hic in disco caput Ioannis Baptistae. 9 Et [i]contristatus est rex; propter iuramentum autem et eos qui pariter recumbebant iussit dari 10 [j]misitque et decollavit Ioannem in carcere. 11 Et allatum est caput eius in disco et datum est puellae et attulit matri suae. 12 Et accedentes [k]discipuli eius tulerunt corpus eius et sepelierunt illud et venientes nuntiaverunt Iesu.

13 Quod cum audisset Iesus, secessit inde in navicula in locum desertum seorsum; et, cum audissent turbae, secutae sunt eum pedestres de civitatibus. 14 Et exiens [l]vidit turbam multam et misertus est eis et curavit languidos eorum. 15 Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli eius dicentes: Desertus est locus, et hora iam praeteriit; [m]dimitte turbas, ut euntes in castella emant sibi escas. 16 Iesus autem dixit eis: Non habent necesse ire; [n]date illis vos manducare. 17 Responderunt ei: Non habemus hic nisi [o]quinque panes et duos pisces. 18 Qui ait eis: Adferte mihi illos huc. 19 Et, cum iussisset turbam discumbere super faenum, acceptis quinque panibus et duobus piscibus, [p]adspiciens in caelum [q]benedixit et fregit et dedit discipulis panes, discipuli autem turbis. 20 Et [r]manducaverunt omnes et saturati sunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos. 21 Manducantium autem fuit numerus quinque milia virorum, exceptis mulieribus et parvulis.

22 Et statim [s]compulit Iesus discipulos ascendere in naviculam

b cp. 8, 12.
c Jo 8, 44; Ac 13, 10; 1 Jo 3, 10. — cf. vr. 19; cp. 23, 15.
d Jl 3, 13; Ap 14, 15. — cf. Jo 4, 35.
e vr. 40, 49; cp. 24, 3; 28, 30; Heb 9, 26. — cf. Dn 12, 13.
f cf. cp. 3, 12; Ml 4, 1.
g cp. 24, 31; 25, 31-46.
h cf. Sph 1, 2, 3.
i vr. 50; Ap 9, 2. — cf. Jdt 16. 21; Is 66, 24; Ap 19, 20.
j v. cp. 8, 12.
43] * *Catech. R. I 12, 13.* — *Ant. in cm. Ap. et Mm. T. P. et in comm. omn. ss. summ. Pont.*
l Sap 3, 7; Dn 12, 3. — cf. Pro 4, 18; 1 Cor 15, 41, 42.
m cp. cp. 25, 34; 26, 29; Lc 12,
n vr. 9. — v. cp. 11, 15. [32.
44, 45] * *Catech. R. IV 11, 10, 44-52]* *Ev. in cm. Sctar.* [15.
o Jb 3, 21; cf. Pro 2, 4.
p cf. cp. 25, 9; Pro 23, 23; Ph 3, 7, 8.
q cf. cp. 19, 29; Lc 14, 33.
45, 46] *Cm. et Antt. in cm. Sctar.*
r cp. 7, 6. — cf. Pro 3, 14, 15;
47] * *v. vr. 12.* [8, 10, 11.
s cf. cp. 4, 19.
t cf. cp. 22, 10; 25, 2.
u cf. Jo 21, 11.
v cf. cp. 25, 32. *x* cf. Jo 10,
y cp. 23, 34. [6; 16, 29.
z cf. cp. 12, 34, 35; Cn 7, 13.
a cp. 7, 28; 19, 1; 26, 1.
54-58] Mr 6, 1-6. — cf. Lc 4, 16, 30. [*M. I.*
54, 55] *Ant. in fs. ss. Fam. J.*
b cf. cp. 9, 1. *c* v. cp. 9, 1.
d Jo 7, 15. — cf. Mt 21, 25.
e cf. Mr 6, 3; 4, 22; Jo 6, 42.
f v. cp. 12, 46.
g cf. Jo 6, 52. — v. cp. 11, 6.
h Lc 4, 24; Jo 4, 44. — cf. Jr 11, 21; 12, 6; Jo 7, 5.
58] * *cf. Catech. R. II 6, 16.*
i cf. cp. 17, 19.

1-12] Mr 6, 14-29; Lc 9, 7-9.
a Lc 3, 1, 19; Ac 13, 1.
b cf. cp. 16, 14.
c Lc 3, 19, 20.
3] *Ant. in fs. decoll. s. Jo. B.*
d cp. 11, 2; Jo 3, 24. — cf. cp. 4, 12; 17, 12.
e Lv 18, 16; 20, 21.
f cp. 21, 26. — cf. Lc 22, 2.
g cp. 11, 9; 21, 26; Lc 1, 76. — v. Jo 5, 35.
h cf. Gn 40, 20.
7] * *cf. Catech. R. III 9, 13.*
8, 9] *Antt. ut s. vr. 3.*
i cf. Mr 6, 20.
j cp. 17, 12. *k* v. cp. 9, 14.
13-21] Mr 6, 32-44; Lc 9, 10-17; Jo 6, 1-13. — cf. cp. 15, 32-38; 16, 9; Mr 8,2-9.
l cf. cp. 9, 36.
m vr. 22. — cf. cp. 15, 23.
n cf. 4 Rg 4, 42-44.
o cp. 16, 9; Mr 8, 19.

p Mr 7, 34; Jo 11, 41; 17, 1.
q cp. 26, 26; 1 Rg 9, 43; Mr 8, 7; Lc 24, 30. — cf. 1 Cor
r cf. 4 Rg 4, 42-44. [14, 16.
22-33] Mr 6, 45-51; Jo 6, 15-21.
22-33] *Ev. in oct. ss. Pt. et P.*
s cf. cp. 8, 18.

tria expulsus (53-53) et audiens mortem Ioannis (14, 1-12) in desertum secedit, atque novis miraculis inducit suos ut se ipsum verum Deum agnoscant (13-33), turbas ut sibi adhaereant, utrosque ut plenius instruan-

t Lc 6, 12; 9, 18, 28. — cf. Mr 1, 35; Lc 5, 16.
u cf. Mr 13, 35.
v cf. Lc 24, 37.
x cp. 17, 7. — cf. Dt 31, 6; Is 41, 13; 43, 1, 2; Jo 16, 33.
28-31] R. in fss. ss. Pt. et P. et s. Pt ad vinc.
y cf. Jo 21, 7.
30-32] cf. cp. 8, 25-26.
z v. cp. 6, 30.

a cf. Jc 1, 6.
b v. cp. 8, 2.
c cf. Jo 6, 14.
d cp. 4, 3; 8, 29; 16, 16; 26, 63; Ps 2, 7; Mr 1, 1; Lc 1, 35; 4, 41; Jo 1, 49; 9, 35; 10, 36; 11, 27; 20, 31; Ac 9, 20 etc. — cf. cp. 3, 17; Jo 5, 18.
34-36] Mr 6, 53-56. — cf. Jo
e cf. Lc 5, 1. [6, 24, 25.
f cp. 4, 24. *g* cp. 9, 20; 23, 5.
h cp. 4, 23; 8, 16; Mr 3, 10; Lc 6, 19. — cf. Ac 5, 15.

1-20] Ev. in fr. 4 p. D. 3 Qdg.
1-28] Mr 7, 1-30. [(*10, 20*).
a Mr 3, 22.
b cf. cp. 9, 11, 14.
c Gal 1, 14; Col 2, 8. — cf. Dt
d Lc 11, 38. [4, 2.
*3-6] * cf. Catech. R. III 5, 11.*
e Ex 20, 12; Dt 5, 16. — v. cp. 19, 19. [16.
f Ex 21, 17; Lv 20, 9; Dt 27,
g Gal 3, 17. — cf. Rm 2, 23.
*7] * cf. Catech. R. III 9, 13.*
h cp. 23, 13.
i Is 29, 13. — cf. Ez 33, 31.
j Col 2, 22; Tt 1, 14.
l cf. cp. 13, 13.
m 1 Cor 8, 8. — cf. Ac 10, 11-15; 11, 9; 1 Tm 4, 4.
*11] * Eug. IV decr. pro Jacob.*
n v. cp. 5, 30.
o Ps 126, 1; Ac 5, 38. — cf. Is 60, 21; 61, 3; Jo 15, 1, 2; 1 Cor 3, 9.
p Ju 12, — — cf. Is 5, 5, 9.
q cp. 23, 16, 24. —cf. Is 56, 10; Ml 2, 8; Jo 9, 40.
r Lc 6, 39. — cf. Rm 2, 19.
s cp. 13, 36.
t cp. 16, 9. — cf. vr. 10.
u cf. 1 Cor 6, 13.
v cp. 12, 34, 35; Jc 3, 6.
*19] * Catech. R. III 7, 4; 8, 6.*
x Jc 2, 4. — cf. cp. 9, 4; Gn 6, 5; 8, 21; Ps 55, 5.
y cp. 5, 22, 28. — v. Ex 20, 13-16.
z Eph 4, 31; Col 3, 8; 1 Tm [6, 4.
a cf. 1 Cor 6, 9, 10.
b Mr 7, 2, 5.
c cp. 11, 21; Mr 3, 8.
21-28] Ev. in fr. 5 p. D. 1 Qdg. (21, 22, 28).
d Gn 10, 15, 19; Jd 1, 30-33. — cf. Mr 7, 26.
e v. cp. 9, 27.
f cf. cp. 14, 15; Mr 6, 36.
g Rm 15, 8. — cf. cp. 10, 5, 6.
h cp. 8, 2; 14, 23.
i cp. 7, 6.
j cf. Lc 16, 21.
l v. cp. 9, 2.
m v. cp. 8, 10, 13. [4, 52, 53.
n cp. 9, 22; 17, 18. — cf. Jo 29-31] cf. Mr 7, 31-37.
o cp. 4, 18; Jo 6, 1.
p cp. 5, 1. *q* Mr 3, 10.

et praecedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas. 23 Et, dimissa turba, [t]ascendit in montem solus orare. [u]Vespere autem facto, solus erat ibi. 24 Navicula autem in medio mari iactabatur fluctibus; erat enim contrarius ventus. 25 Quarta autem vigilia noctis venit ad eos ambulans super mare. 26 Et videntes eum super mare ambulantem [v]turbati sunt dicentes quia phantasma est, et prae timore clamaverunt. 27 Statimque Iesus locutus est eis dicens: [w]Habete fiduciam: ego sum, nolite timere. 28 Respondens autem Petrus dixit: Domine, si tu es, iube me ad te venire super aquas. 29 At ipse ait: Veni. Et descendens Petrus de navicula, [y]ambulabat super aquam ut veniret ad Iesum. 30 Videns vero ventum validum timuit et, cum coepisset mergi, clamavit dicens: Domine, salvum me fac. 31 Et continuo Iesus extendens manum apprehendit eum et ait illi: [z]Modicae fidei, quare [a]dubitasti? 32 Et, cum ascendissent in naviculam, cessavit ventus. 33 Qui autem in navicula erant venerunt et [b]adoraverunt eum dicentes: [c]Vere [d]Filius Dei es.

34 Et, cum transfretassent, venerunt in [e]terram Genesar; 35 et, cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam et [f]obtulerunt ei omnes male habentes 36 et rogabant eum ut vel [g]fimbriam vestimenti eius tangerent. Et quicumque tetigerunt [h]salvi facti sunt.

15 Tunc [a]accesserunt ad eum ab Ierosolymis scribae et pharisaei dicentes: 2 [b]Quare discipuli tui transgrediuntur [c]traditionem seniorum? [d]non enim lavant manus suas cum panem manducant. 3 Ipse autem respondens ait illis: Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: 4 ' [e]Honora patrem et matrem ': et: ' [f]Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur '. 5 Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri: Munus quodcumque est ex me tibi proderit, 6 et non honorificabit patrem suum aut matrem suam; et [g]irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. 7 [h]Hypocritae, bene prophetavit de vobis Isaias dicens: 8 ' [i]Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. 9 Sine causa autem colunt me docentes [j]doctrinas et mandata hominum '. 10 Et, convocatis ad se turbis, dixit eis: [l]Audite et intelligite. 11 [m]Non quod intrat in os coinquinat hominem; sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.

12 Tunc accedentes discipuli eius dixerunt ei: Scis quia pharisaei, audito verbo hoc, [n]scandalizati sunt? 13 At ille respondens ait: [o]Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus caelestis, [p]eradicabitur. 14 Sinite illos: [q]caeci sunt et duces caecorum; [r]caecus autem si caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadunt. 15 Respondens autem Petrus dixit ei: [s]Edissere nobis parabolam istam. 16 At ille dixit: [t]Adhuc et vos sine intellectu estis? 17 Non intelligitis quia omne quod in os intrat [u]in ventrem vadit et in secessum emittitur? 18 [v]Quae autem procedunt de ore de corde exeunt et ea coinquinant hominem. 19 De corde enim exeunt [x]cogitationes malae, [y]homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, [z]blasphemiae. 20 [a]Haec sunt quae coinquinant hominem. [b]Non lotis autem manibus manducare non coinquinat hominem.

21 Et egressus inde Iesus secessit in partes [c]Tyri et Sidonis. 22 Et ecce mulier [d]chananaea a finibus illis egressa clamavit dicens ei: [e]Miserere mei, Domine fili David; filia mea male a daemonio vexatur. 23 Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli eius rogabant eum dicentes: [f]Dimitte eam, quia clamat post nos. 24 Ipse autem respondens ait: [g]Non sum missus nisi ad oves, quae perierunt, domus Israël. 25 At illa venit et [h]adoravit eum dicens: Domine, adiuva me. 26 Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum et [i]mittere canibus. 27 At illa dixit: Etiam, Domine; nam et catelli edunt de [j]micis, quae cadunt de mensa dominorum suorum. 28 Tunc respondens Iesus ait illi: O mulier, [l]magna est fides tua; [m]fiat tibi sicut vis. Et [n]sanata est filia eius ex illa hora.

29 Et, cum transisset inde, Iesus venit [o]secus mare Galilaeae et [p]ascendens in montem sedebat ibi. 30 Et [q]accesserunt ad eum tur-

tur (34-15, 20). Porro regionem peragrans Chanaanitidis filiam, plurimosque sanat (21-31), iterato panes multiplicat (32-36), ut a pharisaeis caveant discipulos admonet (16, 1-12), ipsisque post provocatam ab eis

bae multae habentes secum [r]mutos, caecos, claudos, debiles et alios multos et proiecerunt eos ad pedes eius, et [s]curavit eos; 31 ita ut turbae [t]mirarentur videntes mutos loquentes, [u]claudos ambulantes, caecos videntes et [v]magnificabant Deum Israël. 32 Iesus autem convocatis discipulis suis dixit: [w]Misereor turbae, quia triduo iam perseverant mecum et non habent quod manducent, et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. 33 Et dicunt ei discipuli: Unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam? 34 Et ait illis Iesus: Quot habetis panes? At illi dixerunt: [v]Septem et paucos pisciculos. 35 Et praecepit turbae ut discumberent super terram, 36 et accipiens septem panes et pisces et [z]gratias agens fregit et dedit discipulis suis, et discipuli dederunt populo, 37 et [a]comederunt omnes et saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis tulerunt septem sportas plenas. 38 Erant autem qui manducaverunt quattuor milia hominum extra parvulos et mulieres. 39 Et, dimissa turba, ascendit in naviculam et venit in fines [b]Magedan.

16 Et accesserunt ad eum pharisaei et sadducaei tentantes et [a]rogaverunt eum, ut [b]signum de caelo ostenderet eis. 2 At ille respondens ait illis: [c]Facto vespere, dicitis: Serenum erit, rubicundum est enim caelum; 3 et mane: Hodie tempestas, rutilat enim triste caelum. 4 [d]Faciem ergo caeli diiudicare nostis, signa autem temporum non potestis scire. [e]Generatio mala et adultera signum quaerit; et signum non dabitur ei, nisi signum [f]Ionae prophetae. Et, relictis illis, abiit.

5 Et, [g]cum venissent discipuli eius trans fretum, obliti sunt panes accipere. 6 Qui dixit illis: [h]Intuemini et cavete a [i]fermento pharisaeorum et sadducaeorum. 7 At illi cogitabant intra se dicentes quia panes non accepimus. 8 Sciens autem Iesus dixit: Quid cogitatis intra vos, [j]modicae fidei, quia panes non habetis? 9 [k]Nondum intelligitis neque recordamini [m]quinque panum in quinque milia hominum, et quot cophinos sumpsistis? 10 Neque [n]septem panum in quattuor milia hominum, et quot sportas sumpsistis? 11 Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis: Cavete a fermento pharisaeorum et sadducaeorum? 12 Tunc [o]intellexerunt quia non dixerit cavendum a fermento panum, sed [p]a doctrina pharisaeorum et sadducaeorum.

13 Venit autem Iesus in partes Caesareae Philippi et interrogabat discipulos suos dicens: Quem dicunt homines esse Filium hominis. 14 At illi dixerunt: Alii [q]Ioannem Baptistam, alii autem [r]Eliam, alii vero Ieremiam aut unum ex prophetis. 15 Dicit illis Iesus: Vos autem quem me esse dicitis? 16 [s]Respondens Simon Petrus dixit: [t]Tu es Christus Filius [u]Dei vivi. 17 Respondens autem Iesus dixit ei: Beatus es, [v]Simon Bar Iona, quia [x]caro et sanguis non revelavit tibi, sed [y]Pater meus qui in caelis est. 18 Et ego dico tibi quia [z]tu es Petrus, et [a]super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et [b]portae inferi non praevalebunt adversus eam, 19 et tibi dabo [c]claves regni caelorum, et [d]quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis et quodcumque solveris super terram erit solutum et in caelis. 20 [e]Tunc praecepit discipulis suis, ut nemini dicerent quia ipse esset Iesus Christus.

21 Exinde coepit Iesus ostendere discipulis suis quia [f]oporteret eum ire Ierosolymam et [g]multa pati a senioribus et scribis et principibus sacerdotum et occidi et [h]tertia die resurgere. 22 Et adsumens eum Petrus coepit increpare illum dicens: Absit a te, Domine: non erit tibi hoc. 23 Qui conversus dixit Petro: [i]Vade post me, satana: [j]scandalum es mihi: quia [l]non sapis ea quae Dei sunt, sed ea quae hominum.

24 Tunc Iesus dixit discipulis suis: Si quis vult post me venire, [m]abneget semetipsum et [n]tollat crucem suam et [o]sequatur me. 25 [o]Qui enim voluerit animam suam salvam facere perdet eam, qui autem perdiderit animam suam propter me inveniet eam. 26 [p]Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae

r v. cp. 11, 5. *s* cf. Is 35, 5, 6. *t* cp. 9, 33. — v. Jo 3, 2. *u* cf. cp. 18, 8; Mr 9, 44. *v* cp. 9, 8; Lc 7, 16. [13-21. 32-39] Mr 8, 1-10. — cf. cp. 14. *x* Is 29, 23; Lc 1, 68. — cf. cp. *y* cp. 16, 10. [9, 36. *z* cp. 26, 27; Mr 8, 6; Jo 6, 11, 23; Ac 27, 35; Rm 14, 6; 1 Cor 11, 24; 1 Tm 4, 3, 4.

a cf. 4 Rg 4, 42-44. *b* Js 19, 38 (?); 1 Mc 5, 26, 36 (?). — cf. Mr 8, 10.

1-12] Mr 8, 11-21. *a* v. cp. 12, 38. *b* Lc 11, 16; 21, 11. *c* cp. 12, 38. — cf. Lc 12, 54, *d* Lc 12, 56. [56. *e* cp. 12, 39, 40. *f* cf. Jn 2, 1. *g* cp. 4, 13; 21, 17. *h* Lc 12, 1. *i* cf. 1 Cor 5, 6-8; Gal 5, 9. *j* cp. 6, 30. *l* cp. 15, 16, 17. *m* cf. cp. 14, 17-21. *n* cp. 15, 34-38. *o* cp. 17, 13. *p* cf. cp. 5, 20; 23, 3. [21. 13-20] Mr 8, 27-30; Lc 9, 18-*13-19] Ev. etc. in fss. s. Pt. Ap. et in comm. summ. Pont. etc.* *q* cp. 14, 2. *r* Mr 6, 15. — cf. cp. 17, 10; Jo 1, 21. *s* cp. 17, 4; Jo 1, 40, 42; 6, 69. *t* v. Jo 6, 70; 11, 27. *16-19] * Conc. Vat. s. IV cp. 1 — * Catech. R. I 11, 4 etc.* *u* Dt 15, 26; Js 3, 10; Ps 41, 3; Jr 10, 10; Dn 6, 20; Os 1, 10. — v. Jo 11, 27. *17] * Conc. Araus. II (an. 529)* *v* cf. Jo 1, 42; 21, 15-17. [*can.8.* *x* 1 Cor 15, 50; Gal 1, 16; Eph 6, 12; Heb 2, 14. — cf. vr. 23. *y* 1 Cor 2, 10. — cf. cp. 11, 25; Jo 6, 45. *18] * decr. Gelasii de canon. Script. — * form. Hormisdae in schisma Acaci. — * Leonis IX Epist. ad Mich. Caer. — Pii II bulla « Execrabilis ». — * cf. error. 11 et 26 damn. a Leon. X. — * Leonis XIII in bulla « Immortale Dei ». — V. in ben. primarii lap. (P. R.).* *z* cp. 4, 18; 10, 2; Jo 1, 42.

a Eph 2, 20; Ap 21, 14. — cf. cp. 7, 24. [9, 15; 16, 18. *b* Is 38, 10. — cf. Jb 38, 17; Ps *c* cf. Sap 16, 13; Is 22, 22; Ap 1, 18; 3, 7. *19] * Conc. Trid. s. XXV decr. de Indulgentiis.* *d* cf. cp. 18, 18; Jo 20, 23. *e* Mr 8, 30; Lc 9, 21. — cf. cp. 17, 9. — v. cp. 12, 16. 21-28] Mr 8, 31-39; Lc 9, 22-27. — cf. cp. 20, 17-19. *f* cp. 20, 18. — cf. Lc 13, 33. *g* cp. 17, 12, 21, 22; Lc 24, 7. *h* cp. 20, 19; 27, 63, Jo 2, 19. — cf. cp. 12, 40. [16. *22, 23] * cf. Catech. R. IV 12,* *i* cf. cp. 4, 10. [19, 22. *j* cp. 13, 41; 18, 7. — cf. 2 Rg *l* Rm 8, 5; Ph 3, 19; Col 3, 2. — cf. vr. 17; Ph 1, 5.

*24] * cf. prop. 7 ab Innoc. XII dam. — * Catech. R. IV 12, 15. — Ant. et Cm. in cm. M. et fs. stigm. s. Franc.* *m* cf. Col 3, 3; 1 Pt 2, 21. *n* cp. 10, 38; Mr 8, 34; Lc 14, 27. *24-27] Ev. in cm. M.* *25] * Catech R. II 5, 27.* *o* cp. 10, 39; Lc 17, 33; Jo 12, 25. *p* cf. cp. 4, 8-10; 12, 20.

confessionem suae divinitatis Petrum praeficit (13-20), suam passionem et mortem praedicit (21-28) ac Petrum cum duobus sociis mirabili transfiguratione (17, 1-8) ceteros novo miraculo in fide confirmat (9-20).

q cf. Ps 48, 8-9.
r cp. 24, 30; 25, 31; 26, 64; Ac 1, 11; 1 Th 1, 10; 4, 16; Ju 14; Ap 1, 7. — cf Dt 33, 2.
*27] * Conc. Trid. s. VI cp. 16.*
s Ps 61, 13; Rm 2, 6. — cf. Jo 5, 20; Ac 10, 42. — v. Ec 12, 14; Ecli 16, 15.
28] Ant. in fs. et oct. s. Jo. Ap.
t Jo 8, 52; Heb 2, 9.
u cf. cp. 10, 23; 23, 36; 24, 34.
v cf. Lc 23, 42.

1-9] Ev. in Transf. Dñi (1-7) et D. 2 Qdg. (1, 2, 4, 9).
1-8] Mr 9, 1-7; Lc 9, 28-36. — cf. 2 Pt 1, 16-18.
a cp. 26, 37; Mr 5, 37.
b cf. 2 Cor 3, 18.
c Ap 1, 6; 10, 1.
2b] Ant. in fs. Imm. Conc. BMV.
d Dn 7, 9. — cf. cp. 28, 3; Ps
e cf. 2 Es 8, 15. [103, 2.
f cf. Ex 24, 16. *g* v. cp. 3, 17.
*5] * Conc. Hispan. (an. 447) profess. F. — * Catech. R. II 4, 69.* [88, 3; Is 49, 7.
h Is 42, 1; Lc 23, 35. — cf. Ps
i Dt 18, 15; Ac 3, 22. [1, 17.
j cf. Gn 17, 3, 17; Ez 1, 28; Ap
l Dn 8, 18; 9, 21; 10, 10, 18.
m cp. 14, 27. [20; Lc 9, 36.
9-13] Mr 9, 8-12. — cf. cp. 16, *9] Cm. in fs. Transf. Dñi.*
n v. cp. 12, 16.
o Ml 4, 5, 6.— cf. cp. 16, 14.—
p cp. 14, 3-10. [v. cp. 11, 14.
q vr. 21, 22; cp. 16, 21; Lc 24,
r cp. 16, 12; Mr 9, 9. [7.
14-19] Mr 9, 13-27; Lc 9, 37-
s Mr 1, 40; 10, 17. [42.
t cp. 4, 24. [17.
u cf. cp. 10, 1; Mr 6, 7; Lc 10,
v cf. Dt 32, 5; Jo 20, 27; Ac 2, 40; Ph 2, 15.
x cf. Jo 14, 9.
y cp. 8, 26; Zc 3, 2; Mr 1, 25; 9, 24; Lc 4, 35; Ju 9.
z v. cp. 9, 22; 15, 28.

a cf. cp. 13, 58. [Jo 14, 12.
b cp. 21, 21, 22; Lc 17, 6. — cf. *20] * cf. Catech. R. IV 1, 4.*
21, 22] Mr 8, 29-31; Lc 9, 44, 45. — cf. cp. 16, 21-28; 20,
f cp. 26, 45. [17-19.
g cf. cp. 12, 40. *h* Mr 9, 32.
i 2 Mc 4, 19; 10, 20. — cf. Lc 15, 8. — v. Ex 30, 13; 38, 26.
j v. cp. 18, 12.
l cp. 22, 17, 19; Rm 13, 7.
m v. cp. 5, 29, 30.
*29] * Jo. XXII constit. c. errores Mars. Patav.*

1-5] Mr 9, 32-36; Lc 9, 46-48. — cf. cp. 20, 20-28.
1-10] Ev. in fss. s. Michaëlis archang. etc. (10) et s. Jos.
a cp. 13, 15; Lc 22, 31. [*Cal.*
b cp. 19, 14; Mr 10, 15; Lc 18, 17. — cf. Ps 130, 2; Jo 3, 3, 5; 1 Cor 14, 20; 1 Th 2, 7;
c cf. cp. 23, 12. [1 Pt 2, 2.
d cf. cp. 15, 19; 11, 11.
e cf. cp. 10, 40, 42.
f Mr 9, 41; Lc 17, 1, 2. — cf. 1 Cor 8, 12.
g cf. Zc 13, 7. — cf. cp. 10, 42; 25, 40, 45.

a cp. 13, 41; 16, 23.
b Lc 17, 1. — v. 1 Cor 11, 19.
j cf. cp. 26, 24.
8-9] cp. 5, 29, 30; Mr 9, 42-48.

detrimentum patiatur? Aut [q]quam dabit homo commutationem pro anima sua? 27 [r]Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis, et tunc '[s]reddet unicuique secundum opera eius'. 28 Amen, dico vobis, sunt quidam de hic stantibus, qui non [t]gustabunt mortem, [u]donec videant Filium hominis venientem in regno suo.

17 Et post dies sex adsumit Iesus [a]Petrum et Iacobum et Ioannem fratrem eius et ducit illos in montem excelsum seorsum; 2 et [b]transfiguratus est ante eos, et [c]resplenduit facies eius sicut sol, [d]vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. 3 Et ecce apparuerunt illis Moyses et Elias cum eo loquentes. 4 Respondens autem Petrus dixit ad Iesum: Domine, bonum est nos hic esse: si vis, faciamus hic tria [e]tabernacula, tibi unum, Moysi unum et Eliae unum. 5 Adhuc eo loquente, ecce [f]nubes lucida obumbravit eos. Et ecce vox de nube dicens: [g]Hic est Filius meus [h]dilectus, in quo mihi bene complacui: [i]ipsum audite. 6 Et audientes discipuli [j]ceciderunt in faciem suam et timuerunt valde. 7 Et accessit Iesus et [l]tetigit eos dixitque eis; [m]Surgite et nolite timere. 8 Levantes autem oculos suos neminem viderunt nisi solum Iesum.

9 Et, descendentibus illis de monte, [n]praecepit eis Iesus dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis a mortuis resurgat. 10 Et interrogaverunt eum discipuli dicentes: Quid ergo scribae dicunt quod [o]Eliam oporteat primum venire? 11 At ille respondens ait eis: Elias quidem venturus est et restituet omnia. 12 Dico autem vobis, quia Elias iam venit, et non cognoverunt eum, sed [p]fecerunt in eo quaecumque voluerunt. [q]Sic et Filius hominis passurus est ab eis. 13 [r]Tunc intellexerunt discipuli quia de Ioanne Baptista dixisset eis.

14 Et, cum venisset ad turbam, accessit ad eum homo [s]genibus provolutus ante eum dicens: Domine, miserere filio meo, quia [t]lunaticus est et male patitur; nam saepe cadit in ignem et crebro in aquam. 15 Et obtuli eum discipulis tuis, et [u]non potuerunt curare eum. 16 Respondens autem Iesus ait: [v]O generatio incredula et perversa, [x]quousque ero vobiscum? usquequo patiar vos? Adferte huc illum ad me. 17 Et [y]increpavit illum Iesus, et exiit ab eo daemonium, et [z]curatus est puer ex illa hora. 18 Tunc accesserunt discipuli ad Iesum, secreto et dixerunt: Quare nos non potuimus eicere illum? 19 Dixit illis Iesus: [a]Propter incredulitatem vestram. Amen, quippe dico vobis, [b]si habueritis fidem sicut [c]granum sinapis, dicetis [d]monti huic: [e]Transi hinc illuc, et transibit; et nihil impossibile erit vobis. 20 Hoc autem genus non eicitur nisi per orationem et ieiunium.

21 Conversantibus autem eis in Galilaea, dixit illis Iesus: [f]Filius hominis tradendus est in manus hominum, 22 et occident eum, et [g]tertia die resurget. Et contristati sunt vehementer.

23 Et, [h]cum venissent Capharnaum, accesserunt qui [i]didrachma accipiebant ad Petrum et dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma? 24 Ait: Etiam. Et, cum intrasset in domum, praevenit eum Iesus: [j]Quid tibi videtur, Simon: reges terrae a quibus accipiunt [l]tributum vel censum? a filiis suis an ab alienis? 25 Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filii. 26 Ut autem [m]non scandalizemus eos, vade ad mare et mitte hamum et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle et, aperto ore eius, invenies staterem: illum sumens da eis pro me et te.

18 In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Quis, putas, maior est in regno caelorum? 2 Et advocans Iesus parvulum statuit eum in medio eorum 3 et dixit: Amen, dico vobis, nisi [a]conversi fueritis et [b]efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum caelorum. 4 [c]Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, [d]hic est maior in regno caelorum. 5 Et [e]qui susceperit unum parvulum talem in nomine meo me suscipit. 6 [f]Qui autem scandalizaverit unum de [g]pusillis istis qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius et demergatur in profundum maris. 7 Vae mundo a [h]scandalis! [i]Necesse est enim ut veniant scandala. [j]Veruntamen vae homini illi, per quem scandalum venit! 8 Si autem manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscide eum et proice abs

Deinde post passionem suam iterum praedictam, post solutum didrachma (21-26), post commendatam humilitatem, zelum animarum (18, 1-14), misericordiam erga peccantes, a Galilaea discedit (15-35).

te; bonum tibi est ad [l]vitam ingredi debilem vel claudum, quam duas manus vel duos pedes habentem mitti in [m]ignem aeternum. 9 Et, si oculus tuus scandalizat te, erue eum et proice abs te; bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in [n]gehennam ignis. 10 Videte ne contemnatis unum ex his pusillis; dico enim vobis quia [o]angeli eorum in caelis semper [p]vident faciem Patris mei qui in caelis est. 11 [q]Venit enim Filius hominis salvare quod perierat. 12 [r]Quid vobis videtur? Si fuerint alicui centum oves, et [s]erraverit una ex eis, nonne relinquit nonagintanovem in montibus et vadit quaerere eam quae erravit? 13 Et, si contigerit ut inveniat eam, amen dico vobis, quia gaudet super eam magis quam super nonagintanovem quae non erraverunt. 14 Sic [t]non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in caelis, ut pereat unus de pusillis istis.

15 [u]Si autem [v]peccaverit in te frater tuus, [w]vade et corripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, [x]lucratus eris fratrem tuum; 16 si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut '[y]in ore duorum vel trium testium stet omne verbum'; 17 quod si non audierit eos, dic [z]ecclesiae; si autem ecclesiam non audierit, [a]sit tibi sicut [b]ethnicus et publicanus. 18 Amen, dico vobis, [c]quaecumque alligaveritis super terram erunt ligata et in caelo, et [d]quaecumque solveritis super terram erunt soluta et in caelo. 19 Iterum dico vobis, quia, [e]si duo ex vobis [f]consenserint super terram [g]de omni re quamcumque petierint fiet illis a Patre meo qui in caelis est. 20 Ubi enim sunt duo vel tres [h]congregati in nomine meo, [i]ibi sum in medio eorum.

21 Tunc accedens Petrus ad eum dixit: Domine, quoties peccabit in me frater meus et dimittam ei? usque septies? 22 Dicit illi Iesus: Non dico tibi [j]usque septies, sed usque [k]septuagies septies. 23 Ideo adsimilatum est regnum caelorum homini regi, qui voluit [m]rationem ponere cum servis suis. 24 Et, cum coepisset rationem ponere, oblatus est ei unus qui debebat ei [n]decem milia talenta. 25 [o]Cum autem non haberet unde redderet, iussit eum dominus eius [p]venundari et uxorem eius et [q]filios et omnia quae habebat et reddi. 26 [r]Procidens autem servus ille orabat eum dicens: Patientiam habe in me, et [s]omnia reddam tibi. 27 Misertus autem dominus servi illius dimisit eum et debitum dimisit ei. 28 Egressus autem servus ille invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum [t]denarios, et tenens suffocabat eum dicens: Redde quod debes. 29 Et procidens conservus eius rogabat eum dicens: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi. 30 Ille autem noluit, sed abiit et misit eum in carcerem, donec redderet debitum. 31 Videntes autem conservi eius quae fiebant contristati sunt valde et venerunt et narraverunt domino suo omnia quae facta fuerant. 32 Tunc vocavit illum dominus suus et ait illi: [u]Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me; 33 [v]nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum? 34 [w]Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, [x]quoadusque redderet universum debitum. 25 [y]Sic et Pater meus caelestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo [z]de cordibus vestris.

19 [a]Et factum est, cum consummasset Iesus sermones istos, migravit a Galilaea et venit [b]in fines Iudaeae trans Iordanem. 2 Et secutae sunt eum [c]turbae multae et curavit eos ibi.

3 Et accesserunt ad eum pharisaei [d]tentantes eum et dicentes: [e]Si licet homini dimittere uxorem suam quacumque ex causa? 4 Qui respondens ait eis: Non legistis quia qui fecit hominem ab initio '[f]masculum et feminam fecit eos' et dixit: 5 '[g]Propter hoc dimittet homo patrem et matrem et adhaerebit uxori suae, et [h]erunt duo in carne una'? 6 Itaque iam non sunt duo, sed una caro. [i]Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. 7 Dicunt illi: [j]Quid ergo Moyses [l]mandavit dare libellum repudii et dimittere? 8 Ait illis: Quoniam Moyses ad [m]duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic. 9 [n]Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et

l cf. cp. 7, 14.
m cp. 25, 41; Ju 7. — cf. vr. 9; Lc 16, 24. — v. 2 Th 1, 8; Ap 20, 15.
n cp. 5, 22. — cf. vr. 8.
*10] * Catech. R. III 2, 9. — Antt. in fss. ss. Innoc. et V. in ben. pueror.*
o Ac 12, 15. — cf. Ps 33, 8; 90, 11; Heb 1, 14.
p Lc 1, 19; Ap 8, 2. — cf. Est [1, 14.
q Lc 19, 10. 12-14] Lc 15, 4-7.
r r cp. 17, 24; 21, 28.
s cf. cp. 10, 6.
t Jo 6, 39; 10, 28. — cf. Sap 11, 27; 12, 16; Jo 17, 12.
u Lv 19, 17; Lc 17, 3; Gal 6, 1; 2 Th 3, 15; Jc 5, 19, 20.
15-22] Ev. in fr. 3 p. D. 3 Qdg. (16, 20).
v vr. 21. — cf. Col 3, 13.
w Tt 3, 10. — v. Lv 19, 17.
x 1 Cor 9, 19-22; 1 Pt 3, 1. — cf. Ez 3, 21.
y Dt 19, 15; 2 Cor 13, 1. — cf. Nm 35, 30; Jc 8, 17; 1 Tm 5, 19; Heb 10, 28.
*17] * cf. Catech. R. I 10, 8.*
z cf. Ac 4, 31; 12, 5, 12; 1 Cor 6, 1, 6.
a cf. Rm 16, 17; 1 Cor 5, 9-13; 2 Th 3, 6-14; 2 Jo 10.
b cp. 5, 46, 47.
*18] * Conc. Trid. s. XIV cp. 6, can. 10. — * Catech. R. II 7. 7. — v. cp. 16, 19.*
c cp. 16, 19; Jo 20, 23.
d cf. 2 Cor 5, 18, 19.
e cf. cp. 5, 25. *f* cf. Phl 2.
g cp. 7, 7; Mr 11, 24. [1.
h cf. Ac 4, 31, 32; 12, 5, 12; 1
i cf. cp. 28, 20; Jo 12, 26.
j Lc 17, 3, 4. — cf. Am 1, 3 sqq.
*22] * Catech. R. I 11, 5; II 5,*
l Gn 4, 24. [1, 12.
23-35] Ev. in D. 21 p. Pnt. (25, 26, 32, 33).
m cp. 25, 19; Lc 16, 2.
n cf. Est 3, 9. *o* cf. Lc 7, 42.
p Ex 21, 2; Lv 25, 39, 47.
q cf. 4 Rg 4, 1; 2 Es 5, 5.
r Ac 10, 25. — v. cp. 8, 2.
s cf. vr. 34. *t* cp. 20, 2; 22, 19.
u Lc 19, 22.
v cf. cp. 6, 12; Eph 4, 32; Col 3,
w cf. Jc 2, 13. [13; 1 Jo 3, 11.
*33] * v. cp. 6, 14.*
x cp. 5, 26. — cf. vr. 26.
y cp. 6, 14, 15; Mr 11, 26. — cf. Pro 21, 13; Eccli 28, 1-5.
z 1 Pt 1, 22. — cf. Rm 6, 17.
a v. cp. 7, 28.
b cf. Lc 9, 51; 17, 11; Jo 10, 40. — cf. cp. 4, 25.
1-9] Mr 10, 1-12.
c cp. 12, 15. [*Ms. pro Spons.*
3-6] Ev. in cm. Virg. M. et in
d cp. 16, 1. — v. Jo 8, 6.
e cp. 5, 31. [cp. 21, 16.
f Gn 1, 27; 2, 18, 21-23. — cf.
g Gn 2, 24; Eph 5, 31. [*19, 20.*
*5-9] * Catech. R. II 8, 10, 11,*
h 1 Cor 6, 16. — cf. Mt 2, 15.
*6] * Conc. Tr. s. XXIV de Matr.*
i 1 Cor 7, 10.
j Dt 24, 1-4. *l* v. cp. 5, 31.
m Mr 16, 14. — cf. Mr 3, 5; 6, 52; Heb 3, 8. [cp. 5, 32.
n Lc 16, 18; 1 Cor 7, 11. — v.
*9] * l. 4 Decret. tit. 10, cp. 8. — * Conc. Trid. s. XXIV can. 7.*

o 1 Cor 7, 7, 8.
p cp. 13, 11. — cf. cp. 20, 23.
q cf. 1 Cor 7, 31, 32. [17. 13-15] Mr 10, 13-16; Lc 18, 15-*13-21*] *Ev. in fs. s. Hier. Aem.*
r cf. cp. 20, 31; Mr 10, 48. *14*] * *Catech. R. II 2, 32.*
s v. cp. 18, 3. *t* cf. Mr 9, 39. 16-30] Mr 10, 17-31; Lc 18, 18-30, — cf. Lc 10, 25-28.
u vr. 29; cp. 25, 46; Jo 3, 15. — cf. cp. 18, 8; Heb 10, 37.
v cf. cp. 23, 9; Mr 12, 29.
x Lv 18, 5; 2 Es 9, 29; Ez 20, 11, 13, 21; Rm 10, 5; Gal 3, 12. *17*] * *Conc. Trid. s. VI cp. 7.* — * *Catech. R. III 2, 25; IV 11, 18.*
y Ex 20, 13-16; Dt 5, 17-20. — v. cp. 5, 21, 27; Rm 13, 9.
z Ex 20, 21; Dt 5, 16. — v. cp. 15, 4.
a Lv 19, 18; Rm 13, 9; Gal 5, 14; Eph 6, 2; Jc 2, 8.
b cf. Ph 3, 6.
c cp. 5, 48; 1 Cor 2, 6; Ph 3, 15. — v. Gn 17, 1.
d Lc 12, 33. — cf. Ac 2, 45; 4, 34, 35; 1 Tm 6, 18, 19.
e cp. 6, 20; 1 Tm 9, 18, 19.
f cf. Ez 33, 31. *22*] * *cf. Catech. R. III 10, 21.*
g cf. cp. 12, 28; 21, 31, 43.
h cf. Pro 17, 12; Ecli 22, 18; Jr 13, 23. [Tm 6, 9, 10.
i cf. Ps 61, 11; 1 Cor 1, 26; 1 *26*] * *cf. Conc. Trid. s. XIII cp.*
j Mr 10, 21; Lc 22, 61. [*1.*
l Gn 18, 14; Jb 42, 2; Jr 32, 17, 27; Zc 8, 6; Mr 14, 36; Lc 1, 37; Rm 4, 21. *27-29*] *Ev. in cm. Ab. in Ms. v.*
m cp. 4, 20, 22. [*de App. etc.*
28, 29] *Cm., Ant. etc. in quibsd. fss. ss. Ap. et Evang. et Cm in cm. Cf.*
n cp. 25, 31. — cf. cp. 16, 27. *28b*] *V. in fss. invent. et exalt. s. Crucis.* [20, 21; 2 Tm 2, 12.
o Lc 22, 30; Ap 3, 21. — cf. cp.
p cf. 1 Cor 6, 2.
q cf. Lc 14, 26.
r cp. 20, 16; 22, 14; Lc 13, 30. — cf. cp. 8, 11, 12.
s cf. cp. 21, 31, 32. *1-16*] *Ev. in Sptg. (1-8).*
a cf. cp. 21, 33.
b vr. 13. — cf. Tb 4, 1; 5, 14.
d cp. 18, 28; 22, 19.
e cp. 9, 38. *f* cp. 11, 16; 23, 7.
g cf. 1 Cor 15, 8.
h cf. Lv 19, 13; Dt 24, 15; Tb 4, 15.
i Lc 8, 3. — cf. cp. 24, 45. *12-15*] *Antt. in frr. p. Sptg.*
j cf. cp. 6, 34.
l Lc 12, 55; Jc 1, 11. — cf. Gn 31, 40; Jn 4, 8 etc.
m cp. 22, 12; 26, 50. — cf. Lv
n vr. 2. [19, 13; Tb 4, 15.
o cp. 25, 25.
p cf. Rm 9, 15-24.
q cp. 6, 23; Dt 15, 9; Ecli 14,
r v. cp. 19, 30. [10; Mr 7, 22.
s cp. 22, 14; Ap 17, 14. 17-19] Mr 10, 32-34; Lc 18, 31-33. — cf. cp. 16, 21-28. *17-19*] *Ev. in Ms. vot. de Cruce. 17-28*] *Ev. in fr. 4 p. D. 2 Qdg.*
t v. cp. 16, 21. [(*18, 19*).
u cp. 17, 21; 26, 15, 16, 45.
v cp. 26, 23, 66; Jo 19, 7.

B) In itinere (19, 1-20, 34). ***Apostolis, ut ad perfectiorem vitam excitet, insinuat virginitatis pretium, morum simplicitatem, paupertatem voluntariam (19, 1-29) ac sedulitatem in opere Dei perficiendo (30-20, 16);***

aliam duxerit moechatur; et qui dimissam duxerit moechatur. 10 Dicunt ei discipuli eius: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit, nubere. 11 Qui dixit illis: [o]Non omnes capiunt verbum istud, sed [p]quibus datum est. 12 Sunt enim eunuchi qui de matris utero sic nati sunt, et sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus, et sunt eunuchi [q]qui seipsos castraverunt propter regnum caelorum. Qui potest capere capiat.

13 Tunc oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret et oraret; discipuli autem [r]increpabant eos. 14 Iesus vero ait eis: [s]Sinite parvulos et [t]nolite eos prohibere ad me venire; talium est enim regnum caelorum. 15 Et, cum imposuisset eis manus, abiit inde.

16 Et ecce unus accedens ait illi: Magister bone, quid boni faciam ut [u]habeam vitam aeternam? 17 Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? [v]Unus est bonus, Deus. [x]Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata. 18 Dixit illi: Quae? Iesus autem dixit: '[y]Non homicidium facies, non adulterabis, non facies furtum, non falsum testimonium dices, 19 [z]honora patrem tuum et matrem tuam', et '[a]diliges proximum tuum sicut teipsum'. 20 Dicit illi adulescens: [b]Omnia haec custodivi a iuventute mea; quid adhuc mihi deest? 21 Ait illi Iesus: Si vis [c]perfectus esse, vade, [d]vende quae habes et da pauperibus et habebis [e]thesaurum in caelo, et veni, sequere me. 22 [f]Cum audisset autem adulescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones. 23 Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in [g]regnum caelorum. 24 Et iterum, dico vobis, [h]facilius est camelum per foramen acus transire, quam [i]divitem intrare in regnum caelorum. 25 Auditis autem his, discipuli mirabantur valde dicentes: Quis ergo poterit salvus esse? 26 [j]Adspiciens autem Iesus dixit illis: Apud homines hoc impossibile est; '[l]apud Deum autem omnia possibilia sunt'. 27 Tunc respondens Petrus dixit ei: Ecce nos [m]reliquimus omnia et secuti sumus te; quid ergo erit nobis? 28 Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis quod vos qui secuti estis me in regeneratione, [n]cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suae, [o]sedebitis et vos super sedes duodecim [p]iudicantes duodecim tribus Israël. 29 [q]Et omnis, qui reliquerit domum vel fratres aut sorores aut patrem aut matrem aut uxorem aut filios aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit. 30 [r]Multi autem erunt primi novissimi, et [s]novissimi primi.

20 Simile est regnum caelorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in [a]vineam suam. 2 [b]Conventione autem facta cum operariis ex [c]denaro diurno, [d]misit eos in vineam suam. 3 Et egressus circa horam tertiam vidit alios stantes in [f]foro otiosos 4 et dixit illis: Ite et vos in vineam meam, et quod iustum fuerit dabo vobis. 5 Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam et nonam horam et fecit similiter. 6 [g]Circa undecimam vero exiit et invenit alios stantes et dicit illis: Quid hic statis tota die otiosi? 7 Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite et vos in vineam meam. 8 [h]Cum sero autem factum esset, dicit dominus vineae [i]procuratori suo: Voca operarios et redde illis mercedem incipiens a novissimis usque ad primos. 9 Cum venissent ergo qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. 10 Venientes autem et primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi; acceperunt autem et ipsi singulos denarios. 11 Et accipientes murmurabant adversus patremfamilias 12 dicentes: Hi novissimi una hora fecerunt, et pares illos nobis fecisti, qui portavimus [j]pondus diei et [l]aestus. 13 At ille respondens uni eorum dixit: Amice, [m]non facio tibi iniuriam; nonne ex denario [n]convenisti mecum? 14 Tolle [o]quod tuum est et vade; volo autem et huic novissimo dare sicut et tibi. 15 [p]Aut non licet mihi quod volo facere? an [q]oculus tuus nequam est quia ego bonus sum? 16 [r]Sic erunt novissimi primi, et primi novissimi; [s]multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

17 Et ascendens Iesus Ierosolymam adsumpsit discipulos secreto et ait illis: 18 Ecce [t]ascendimus Ierosolymam, et [u]Filius hominis tradetur principibus sacerdotum et scribis, et [v]condemnabunt eum

deinde tertio sua passione praedicta (17-19) iterumque humilitate commendata (20-28) intrat Iericho et David filius salutatur (29-34).

C) In Ierusalem (21, 1-25, 46). *Sanctam civitatem ingressus ac templo mundato*

morte 19 et [w]tradent eum gentibus [v]ad illudendum et flagellandum et [z]crucifigendum, et [a]tertia die resurget.

20 Tunc accessit ad eum [b]mater [c]filiorum Zebedaei cum filiis suis [d]adorans et petens aliquid ab eo. 21Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic ut [e]sedeant hi duo filii mei unus ad dexteram tuam et unus ad sinistram in [f]regno tuo. 22Respondens autem Iesus dixit: [g]Nescitis quid petatis. Potestis bibere [h]calicem, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus. 23Ait illis: [i]Calicem quidem meum [j]bibetis; sedere autem ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare vobis, sed [l]quibus [m]paratum est a Patre meo. 24Et audientes decem indignati sunt de duobus fratribus. 25 Iesus autem vocavit eos ad se et ait: Scitis quia principes gentium [n]dominantur eorum, et qui maiores sunt potestatem exercent in eos. 26 [o]Non ita erit inter vos sed quicumque voluerit inter vos maior fieri sit vester [p]minister; 27 et [q]qui voluerit inter vos primus esse erit vester [r]servus. 28 Sicut Filius hominis non venit ministrari, sed [s]ministrare et [t]dare animam suam redemptionem pro [u]multis.

29 Et egredientibus illis ab Iericho, secuta est eum turba multa. 30 Et ecce duo caeci sedentes secus viam audierunt quia Iesus transiret et clamaverunt dicentes: [v]Domine, miserere nostri, [w]fili David. 31 Turba autem [v]increpabat eos ut tacerent; at illi magis clamabant dicentes: Domine, miserere nostri, fili David. 32 Et stetit Iesus et vocavit eos et ait: Quid vultis ut faciam vobis? 33 Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri. 34 Misertus autem eorum Iesus tetigit oculos eorum, et confestim viderunt et secuti sunt eum.

21 Et, cum appropinquassent Ierosolymis et venissent Bethphage ad[a]montem Oliveti, tunc Iesus misit [b]duos discipulos 2 dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, et statim invenietis asinam alligatam et pullum cum ea: solvite et adducite mihi 3 et, si quis vobis aliquid dixerit, [c]dicite quia Dominus his opus habet, et confestim dimittet eos. 4 [d]Hoc autem totum factum est ut adimpleretur quod dictum est per prophetam dicentem: 5 ' [e]Dicite filiae Sion: Ecce Rex tuus venit tibi ' ' [f]mansuetus sedens super asinam et pullum filium subiugalis '. 6Euntes autem discipuli fecerunt sicut praecepit illis Iesus 7et adduxerunt asinam et pullum et imposuerunt super eos vestimenta sua et eum desuper sedere fecerunt. 8Plurima autem turba [g]straverunt vestimenta sua in via; alii autem caedebant ramos de arboribus et sternebant in via; 9 turbae autem, quae sequebantur, clamabant dicentes: [h]Hosanna [i]filio David; ' [j]benedictus qui venit in nomine Domini: [l]hosanna [m]in altissimis '. 10 Et, cum intrasset Ierosolymam, commota est universa civitas dicens: Quis est hic? 11 Populi autem dicebant: Hic est Iesus [n]propheta a [o]Nazareth Galilaeae.

12 Et intravit Iesus in templum Dei et eiciebat omnes vendentes et ementes in templo et mensas [p]nummulariorum et cathedras vendentium [q]columbas evertit 13 et dicit eis: Scriptum est: ' [r]domus mea domus orationis vocabitur '; vos autem ' [s]fecistis illam speluncam latronum '. 14 Et [t]accesserunt ad eum caeci et claudi in templo, et sanavit eos. 15 [u]Videntes autem principes sacerdotum et scribae mirabilia quae fecit et pueros clamantes in templo et dicentes: Hosanna filio David, indignati sunt 16 et dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? Iesus autem dixit eis: Utique. [v]Nunquam legistis: ' [w]Quia ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem '? 17 Et, relictis illis, [v]abiit foras extra civitatem in [z]Bethaniam ibique mansit.

18 Mane autem revertens in civitatem [a]esuriit 19 et [b]videns fici arborem unam secus viam venit ad eam et nihil invenit in ea nisi folia tantum et ait illi: Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuo ficulnea. 20 Et videntes discipuli mirati sunt dicentes: Quomodo continuo aruit? 21 Respondens autem Iesus ait eis: Amen, dico vobis, [c]si habueritis fidem et [d]non haesitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed et si monti huic dixeritis: [e]Tolle et iacta te in mare, fiet. 22 Et [f]omnia quaecumque petieritis in oratione credentes accipietis.

23 Et, cum venisset in templum, accesserunt ad eum [g]docentem

e cf. Ps 45, 3; 1 Cor 13, 2; Ap 8, 8.
23-27] Mr 11, 27-33; Lc 20, 1-8.
22] * *Catech. R. IV 7, 3.* — *Ant. in fs. Orat. DNJC.*
g v. cp. 26, 55.

x cp. 27, 2; Lc 24, 7; Jo 18, 28, 35; Ac 2, 23. — cf. Ac 3, *y* cp. 27, 26-31. [13; 21, 11.
z cp. 26, 2; Jo 12, 32, 33.
a cp. 16, 21; 27, 63.
20-28] Ev. in fss. s. Jc. Ap. et s. Jo. a. portam latinam.
20-28] Mr 10, 35-45.
b cp. 27, 56. *c* cp. 4, 21; 10, 3.
d v. cp. 8, 2. *e* cf. cp. 19, 28.
f cp. 16, 18; 25, 34; Lc 23, 42.
*22] * Catech. R. IV 4, 1; 13, 2.*
g cf. Rm 8, 26; Jc 4, 3.
h cp. 26, 39, 42; Jo 18, 11. — cf. Is 51, 17, 22.
i cf. Rm 8, 17; Ph 3, 10.
j Ac 12, 2; Ac 1, 9.
l cf. cp. 19, 11. *m* cp. 25, 34.
25-28] cf. cp. 18, 1-4; Lc 22, 25, 27; Jo 13, 14.
n cf 1 Pt 5, 3. [Lc 9, 48.
o cp. 23, 11; Mr 9, 34. — cf.
p 2 Cor 11, 23, — cf. Lc 22, 27.
q Mr 9, 35.
r 2 Cor 4, 5. [— cf. 2 Cor 8, 9.
s Jo 13, 4, 5, 13-15; Ph 2, 7.
t Is 53, 10; Lc 22, 19; Jo 10, 15; Rm 4, 25; Gal 1, 4; 2, 20; 1 Tm 2, 6; Tt 2, 14; 1 Pt 1, 18, 19.
u cp. 26, 28; Is 53, 11, 12; Heb 2, 10; 9, 28. — cf. Rm 5, 15; Ap 5, 9.
29-34] Mr 10, 46-52; Lc 18, 35-43. — cf. cp. 9, 27-31.
v cf. cp. 15, 22.
x v. cp. 21, 9; 22, 42. — v. cp. *30] v. cp. 21, 8; Is 33, 2.* [9, 27.
y cf. cp. 19, 13; Mr 10, 49.
1-9] Ev. in ben. Palm. (1-3, 89).
1-11] Mr 11, 1-10; Lc 19, 29-38; Jo 12, 12-19
a cp. 24, 3; 26, 30; 2 Rg 15, 30; Zc 14, 4; Lc 21, 37; Jo 8, 1. — cf. Ac 1, 12.
b cf. Mr 14, 13.
c cf. cp. 26, 18. *d* v. cp. 1, 22.
e Is 62, 11; Zc 9, 9.
3] Gr. in fs. ss. Cord. J.
f cp. 11, 29. *g* cf. 4 Rg 9, 13.
h cf. Ap 7, 10.
i cp. 20, 30. — v. cp. 9, 27.
j Ps 117, 26. — v. cp. 23, 39.
l Lc 2, 14. — cf. Ps 148, 1.
10-17] Ev. in fr. 3 p. D. 1 Qdg.
m Mr 11, 11.](12).
n vr. 46; Lc 7, 16; 13, 33; 24, 19; Jo 4, 19; 6, 14; 7, 40; 9, 17. — cf. Mr 6, 15.
o cp. 2, 23; Mr 1, 9; Jo 1, 45.
12-16] Mr 11, 15-18; Lc 19, 45-47. — cf. Jo 2, 14-16.
p cf. Ex 30, 13.
q cf. Lv 1, 14; 5, 7, 11; 12, 8;
r Is 56, 7. [Lc 2, 24.
13] Ant. etc. in fs. dedic. eccl.
s Jr 7, 11. [*etc.*
t cp. 11, 5; 15, 31. — cf. 2 Rg
u cf. Lc 19, 39, 40. [5, 6, 8.
v vr. 42; 12, 2, 5; 19, 4; 22, 31.
x Ps 8, 3. — cf. cp. 11, 25, Sap 10, 21.
y Mr. 11, 19. — cf. Lc 21, 37.
z Mr 11, 1; Lc 19, 29; 24, 50; Jo 11, 18.
18-22] Mr 11, 12-14, 20-24.
a cp. 4, 2. — cf. Jo 4, 6, 7.
b cf. Lc 13, 6-9.
c cp. 17, 19. — cf. Jo 14, 12.
d Ac 10, 20; Rm 4, 20; Jc 1, 6.
f v. cp. 26, 66.

(12-17) per ficulneam maledictam Iudaeorum reiectionem adumbrat (18-22); quae quidem, si parabolis de duobus filiis, de agricolis homicidis (23-39), et de invitatis ad nuptias, necnon expressis verbis certa ostenditur

principes sacerdotum et seniores populi dicentes: [h]In qua potestate haec facis? et quis tibi dedit hanc potestatem? 24 Respondens Iesus dixit eis: Interrogabo vos et ego unum sermonem, quem si dixeritis mihi, et ego vobis dicam in qua potestate haec facio. 25 Baptismus Ioannis [i]unde erat? e [j]caelo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se dicentes: 26 Si dixerimus: E caelo, dicet nobis: Quare ergo [k]non credidistis illi? Si autem dixerimus: Ex hominibus, [m]timemus turbam; omnes enim habebant Ioannem sicut [n]prophetam. 27 Et respondentes Iesu dixerunt: Nescimus. Ait illis et ipse: Nec ego dico vobis in qua potestate haec facio. 28 [o]Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios et accedens ad primum dixit: Fili, vade hodie, operare in [p]vinea mea. 29 Ille autem respondens ait: Nolo. Postea autem [q]paenitentia motus abiit. 30 Accedens autem ad alterum dixit similiter. At ille respondens ait: Eo, domine, et non ivit. 31 Quis ex duobus fecit voluntatem patris? [r]Dicunt ei: Primus. Dicit illis Iesus: Amen dico vobis, [s]quia publicani et [t]meretrices praecedent vos in [u]regnum Dei; 32 venit enim ad vos Ioannes [v]in via iustitiae, et non credidistis ei; publicani autem et meretrices crediderunt ei; vos autem videntes nec paenitentiam habuistis postea ut crederetis ei.

33 Aliam parabolam audite: Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam et saepem circumdedit ei et fodit in ea torcular et aedificavit turrim et [w]locavit eam agricolis et [x]peregre profectus est. 34 Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus eius. 35 Et agricolae, [e]apprehensis servis eius, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero [d]lapidaverunt. 36 [b]Iterum misit alios servos plures prioribus, et fecerunt illis similiter. 37 [c]Novissime autem misit ad eos filium suum dicens: Verebuntur filium meum. 38 Agricolae autem videntes filium dixerunt intra se: Hic est [d]heres; venite, [e]occidamus eum et habebimus hereditatem eius. 39 Et apprehensum eum [f]eiecerunt extra vineam et occiderunt. 40 [g]Cum ergo venerit dominus vineae, quid faciet agricolis illis? 41 Aiunt illi: [h]Malos male perdet et vineam suam [i]locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis. 42 Dicit illis Iesus: [j]Nunquam legistis in Scripturis:

> [l]Lapidem quem reprobaverunt aedificantes,
> hic factus est in caput anguli:
> a Domino factum est istud,
> et est mirabile in oculis nostris?'

43 Ideo dico vobis, quia [m]auferetur a vobis regnum Dei et dabitur genti [n]facienti fructus eius. 44 Et [o]qui ceciderit super lapidem istum confringetur, [p]super quem vero ceciderit, conteret eum.

45 Et, cum audissent principes sacerdotum et pharisaei parabolas eius, cognoverunt quod de ipsis diceret. 46 Et [q]quaerentes eum tenere [r]timuerunt turbas, quoniam sicut prophetam eum habebant.

22 Et respondens Iesus dixit [a]iterum in parabolis eis dicens: 2 Simile factum est regnum caelorum homini regi, qui fecit [b]nuptias filio suo 3 et [c]misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, et nolebant venire. 4[d]Iterum misit alios servos dicens: Dicite invitatis: [e]Ecce [f]prandium meum paravi, [g]tauri mei et altilia occisa sunt, et omnia parata: venite ad nuptias. 5 Illi autem [h]neglexerunt et abierunt alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam; 6 reliqui vero tenuerunt servos eius et [i]contumeliis adfectos occiderunt. 7 Rex autem, cum audisset, iratus est et, missis exercitibus suis, [j]perdidit homicidas illos et [k]civitatem illorum succendit. 8 Tunc ait servis suis: Nuptiae quidem paratae sunt, sed qui invitati erant non fuerunt [l]digni. 9 Ite ergo ad [m]exitus viarum, et quoscumque inveneritis vocate ad nuptias. 10 Et egressi servi eius in vias, [n]congregaverunt omnes quos invenerunt, malos et bonos; et [o]impletae sunt nuptiae discumbentium. 11 Intravit autem rex, ut videret discumbentes, et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali 12 et ait illi: [p]Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. 13 Tunc dixit rex [q]ministris: Ligatis manibus et

h Jo 2, 18. — cf. Ex 2, 14; Jo 1, 25; Ac 4, 7.
i cf. cp. 13, 54; Jo 1, 25.
j Lc 15, 18-21; Jo 3, 27.
l vr. 32. — cf. cp. 11, 18.
m vr. 46; cp. 14, 5.
n cp. 11, 9; 14, 5; Lc 1, 76. — cf. Jo 5, 35.
o cp. 17, 25; 18, 12.
p vr. 33; cp. 20, 1.
q vr. 32; cp. 12, 41; Ecli 20, 4.
r cf. cp. 7, 21; Rm 2, 13; Jc 1, 22, 23.
s cp. 9, 9; 11, 19. — cf. cp. 19, 30; 20, 16.
t cf. Lc 7, 37-50; 18, 14.
u vr. 43. — v. cp. 12, 18.
*31] * v. cp. 6, 33.*
v cf. cp. 3, 8-12, 15; Ps 24, 4; Pro 8, 20; 2 Pt 2, 21.
33-46] Ev. in fr. 6 p. D. 2 Qdg. (41, 46).
33-46] Mr 12, 1-12; Lc 20, 9-19. — v. Is 5, 1-7.
x Cn 8, 11, 12.
y cp. 25, 14, 15. — cf. Mr 13, 34.
z cf. cp. 5, 12; 22, 6; 23, 34, 37. — v. Ac 7, 52.
a cf. 2 Par 24, 21; Jo 10, 31-33; Ac 7, 59; 14, 18.
b cf. cp. 12, 4.
c cf. Heb 1, 1.
d Heb 1, 2. — cf. Jo 1, 11; Rm 8, 17.
e cf. 3 Rg 21, 19.
f cf. cp. 27, 32; Heb 13, 12.
g cf. cp. 24, 50; 25, 19.
h cf. Lc 19, 27.
i vr. 43; Ac 13, 46; 18, 6; 28, 28. — cf. cp. 8, 11, 12.
j vr. 16.
l Ps 117, 22, 23; Ac 4, 41; Rm 9, 33; 1 Pt 2, 7. — cf. Is 28, 16.
m cp. 8, 11, 12. — cf. Lc 14, 24; Rm 11, 11, 12.
n cf. cp. 3, 10; Is 5, 4, 7.
o Is 8, 14, 15; Rm 9, 32, 33; 1 Pt 2, 8.
p Dn 2, 34, 35, 44, 45; Am 9, 8.
q Mr 11, 18; 7, 25, 44. — cf. cp. 26, 4.
r cf. vr. 26; cp. 14, 5.
1-14] Ev. in D. 19 p. Pnt. (4, 11, 12).
a cf. cp. 13, 34.
*2, 18] * cf. Catech. R. II 8, 5.*
2-18] Lc 14, 16-24.
b cp. 26, 10. — cf. Jo 3, 29; Ap 19, 7.
c Est 6, 14; Pro 9, 3, 5. — cf. cp. 23, 34.
d cf. cp. 21, 26.
e cf. Ap 19, 17.
f cf. Lc 11, 38; Jo 21, 12, 15.
g cf. Pro 9, 2.
h cf. Heb 2, 3.
i cf. cp. 21, 35; 23, 34, 37; Lc 18, 32; Ac 14, 5; 1 Th 2, 2.
j cp. 21, 41; Lc 19, 27.
k cf. cp. 24, 2.
l cp. 10, 11; Ac 13, 46; Ap 3, 4. — cf. Lc 20, 35.
m Ez 21, 21; Ab 14.
n cf. cp. 13, 47; 25, 2.
o cf. Eph 4, 24; Col 3, 9, 10. — v. Ap 19, 8; 22, 14.
*11] * cf. Catech. R. II 4, 55, 57.*
p cp. 20, 13; 26, 50.
q cp. 5, 25.

pedibus eius, [r]mittite eum in tenebras exteriores; ibi erit fletus et stridor dentium. 14 [s]Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

15 Tunc abeuntes pharisaei consilium inierunt [t]ut caperent eum in sermone. 16 Et mittunt ei [u]discipulos suos cum [v]Herodianis dicentes: [x]Magister, scimus quia verax es et [y]viam Dei in veritate doces, et [z]non est tibi cura de aliquo; non enim respicis personam hominum. 17 Dic ergo nobis: quid tibi videtur? Licet [a]censum dare [b]Caesari, an non? 18 Cognita autem Iesus nequitia eorum, ait: Quid me [c]tentatis, hypocritae? 19 Ostendite mihi nomisma census. At illi obtulerunt ei [d]denarium. 20 Et ait illis Iesus: Cuius est imago haec et superscriptio? 21 Dicunt ei: Caesaris. Tunc ait illis: [e]Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo. 22 Et [f]audientes mirati sunt et, relicto eo, abierunt.

23 In illo die accesserunt ad eum [g]sadducaei, [h]qui dicunt non esse resurrectionem, et interrogaverunt eum 24 dicentes: Magister, Moyses dixit: '[i]Si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater eius uxorem illius et suscitet semen fratri suo'. 25 Erant autem apud nos septem fratres, et primus, uxore ducta, defunctus est et non habens semen reliquit uxorem suam fratri suo. 26 Similiter secundus, et tertius, usque ad septimum. 27 Novissime autem omnium et mulier defuncta est. 28 In resurrectione ergo cuius erit de septem uxor? omnes enim habuerunt eam. 29 Respondens autem Iesus ait illis: [j]Erratis nescientes Scripturas neque [l]virtutem Dei. 30 In resurrectione enim neque [m]nubent neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in caelo. 31 De resurrectione autem mortuorum [n]non legistis quod dictum est a Deo dicente vobis: 32 '[o]Ego sum Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Iacob?' Non est Deus mortuorum, sed viventium. 33 Et audientes turbae mirabantur in doctrina eius.

34 Pharisaei autem audientes quod silentium imposuisset sadducaeis convenerunt in unum, 35 et interrogavit eum unus ex eis [p]legis doctor tentans eum: 36 Magister, quod est mandatum magnum in lege? 37 Ait illi Iesus: '[q]Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et in tota anima tua et in tota mente tua'. 38 Hoc est maximum mandatum. 39 [r]Secundum autem simile est huic: '[s]Diliges proximum tuum sicut teipsum'. 40 [t]In his duobus mandatis universa [u]lex pendet et prophetae.

41 Congregatis autem pharisaeis, interrogavit eos Iesus 42 dicens: Quid vobis videtur de [v]Christo? cuius filius est? Dicunt ei: [x]David. 43 Ait illis: Quomodo ergo David [y]in Spiritu vocat eum Dominum dicens:

> 44 '[z]Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis,
> donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?'

45 Si ergo David vocat eum Dominum, [a]quomodo filius eius est? 46 Et [b]nemo poterat ei respondere verbum, [c]neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

23 Tunc Iesus locutus est ad turbas et ad discipulos suos 2 dicens: [a]Super cathedram Moysi sederunt scribae et pharisaei: 3 [b]omnia ergo quaecumque dixerint vobis [c]servate et facite, [d]secundum opera vero eorum nolite facere; [e]dicunt enim et non faciunt. 4 Alligant enim [f]onera gravia et importabilia et imponunt in umeros hominum; digito autem suo nolunt ea movere. 5 Omnia vero opera sua faciunt [g]ut videantur ab hominibus: dilatant enim [h]phylacteria sua et magnificant [i]fimbrias. 6 [j]Amant autem primos recubitus in cenis et [l]primas cathedras in synagogis 7 et salutationes in foro et vocari ab hominibus [m]rabbi. 8 [n]Vos autem nolite vocari rabbi; unus est enim [o]magister vester, omnes autem vos [p]fratres estis. 9 Et [q]patrem nolite vocare vobis super terram; [r]unus est enim Pater vester qui in caelis est. 10 Nec vocemini magistri; quia magister vester unus est [s]Christus. 11 [t]Qui maior est vestrum erit minister vester. 12 [u]Qui autem se exaltaverit humiliabitur, et qui se humiliaverit exaltabitur.

13 [v]Vae autem vobis, scribae et pharisaei hypocritae, [w]quia clauditis regnum caelorum ante homines! [x]vos enim non intratis nec introëuntes sinitis intrare.

r cp. 8, 12; 25, 30. — cf. cp. *s* cp. 20, 16. [13, 42.
15-22] Mr 12, 13-17; Lc 20, 20-26. [(*16, 21*).
15-21] Ev. in D. 22 p. Pnt.
t Lc 11, 54. — cf. Ecli 12, 15;
u Mr 2, 18. [27, 26.
*16] * Catech. R. III 9, 11.*
v Mr 3, 6. — cf. Mr 8, 15.
x cf. Jo 3, 2.
y Ac 18, 26. — cf. Ac 13, 10.
z v. Ac 10, 34.
a cp. 17, 24. *b* Lc 2, 1; 3, 1.
c v. Jo 8, 6. *d* cp. 18, 28; 20, 2.
e Rm 13, 7.
f vr. 33; cp. 7, 28; Jo 8, 9.
23-33] Mr 12, 18-27; Lc 20, 27-40.
g vr. 34; cp. 3, 7; 16, 1; Ac 4, 1; 5, 17; 23, 6.
h cf. Ac 4, 2; 23, 8.
i Dt 25, 5. — cf. Gn 38, 8; Rt 1, 11-13.
29-40] Ev. in fss. s. Alois. G. et Michaël Desanctis.
j cf. Jo 20, 9. *l* cf. 1 Cor 6, 14.
m cp. 24, 38; Lc 17, 27.
*31 sqq.] * Catech. R. I 12, 3.*
n v. cp. 21, 16.
o Ex 3, 6; Ac 7, 32.
34-40] Mr 12, 28-33. — cf. Lc 10, 25-28.
34-46] Ev. in D. 17 p. Pnt.
p cf. Lc 7, 30. [*36, 37, 42-44*).
q Dt 6, 5.
*39] * cf. Catech. R. III 5, 1, 5.*
r cf. 1 Jo 4, 21.
s Lv 19, 18. — v. cp. 19, 19.
t cf. Rm 13, 8, 10.
u cp. 7, 12. — cf. Gal 5, 14.
41-45] Mr 12, 35-37; Lc 24, 41-44.
v v. cp. 1, 1, 16. [41-44.
x cp. 9, 27; 20, 30; 21, 9. — cf. Jo 7, 42. [23, 2.
y Ap 1, 10; 4, 2. — cf. 2 Rg
z Ps 109, 1, 2. — v. Ac 2, 33-35; Heb 1, 13.
a cf Rm 1, 3, 4. *b* cf. Lc 14, 6.
c Mr 12, 34; Lc 20, 40.
1-12] Ev. in fr. 3 p. D. 2 Qdg. (8-10).
1, 2, 5-7] Mr 12, 38. 39; Lc 20, 45, 46. — cf. Lc 11, 38-54.
*2, 3] * Catech. R. III 5, 14.*
a cf. 2 Es 8, 4; Jo 9, 28, 29.
b Dt 17, 10, 11; Ml 2, 7, 8. — cf. 1 Es 7, 10, 25.
c cf. cp. 16, 12. *d* cf. cp. 5, 20.
e cf. Rm 2, 17-23.
f Lc 11, 46. — cf. cp. 11, 28-30; Ac 15, 10.
g cp. 6, 1, 2, 16. — cf. Jo 5, 44.
h Ex 13, 9; Dt 6, 8; 11, 18.
i Nm 15, 38, 39; Dt 22, 12. — cf. cp. 9, 20; 14, 36.
j Lc 14, 7, 8. — cf. Jo 5, 44.
l Lc 11, 43.
m cf. Jo 1, 38. *n* Jc 3, 1.
*8, 9] * Catech. R. IV 9, 14.* —
o Jo 13, 13. [* *cf. IV 7, 4.*
p Lc 22, 32; Jo 21, 23. — v. Phl
q cf. 1 Cor 1, 12; 3, 4. [16.
r cp. 6, 9; Ml 1, 6. — cf. Mr 12, 29. — v. cp. 6, 11.
s v. cp. 1, 16. [48; 22, 26.
t cp. 20, 26, 27. — cf. Lc 9, *u* Lc 14, 11; 18, 14. — cf. cp. 18, 4; Jb 22, 29; Pro 29, 23; Ez 21, 26; Jc 4, 6, 10; 1 Pt
v Lc 11, 52. [5, 5, 6.
w cf. cp. 16, 19.
x cf. cp. 5, 20; 21, 31.

redacti a Dño increpantur (23, 1-36), sive ex communi sorte quam habituri sunt cum Ierusalem (37-39). Itaque ab eis secedens atque ad suos conversus, (24, 1-3) de excidio urbis alloquitur, et plurima de eo

14 [v]Vae vobis, scribae et pharisaei hypocritae, quia comeditis domos viduarum orationes longas orantes! [z]propter hoc amplius accipietis iudicium.

15 Vae vobis, scribae et pharisaei hypocritae, quia circuitis mare et aridam ut faciatis unum [a]proselytum et, cum fuerit factus, facitis eum [b]filium gehennae duplo quam vos!

16 Vae vobis, [c]duces caeci, qui dicitis: [d]Quicumque iuraverit per templum, nihil est; qui autem iuraverit in auro templi debet! 17 Stulti et caeci; quid enim maius est, aurum, an templum [e]quod sanctificat aurum? 18 Et quicumque iuraverit in altari, nihil est; quicumque autem iuraverit in [f]dono, quod est super illud, debet. 19 Caeci; quid enim maius est, donum, an altare [g]quod sanctificat donum? 20 Qui ergo iurat in altari iurat in eo et in omnibus quae super illud sunt; 21 et quicumque iuraverit in templo iurat in illo et in eo [h]qui habitat in ipso; 22 et [i]qui iurat in [j]caelo iurat in throno Dei et in eo [l]qui sedet super eum.

23 [m]Vae vobis, scribae et pharisaei hypocritae, qui [n]decimatis mentham et anethum et cyminum et reliquistis quae [o]graviora sunt legis, [p]iudicium et [q]misericordiam et [r]fidem! Haec oportuit facere et illa non omittere. 24 Duces caeci excolantes culicem, [s]camelum autem glutientes!

25 Vae vobis, scribae et pharisaei hypocritae, quia [t]mundatis quod deforis est [u]calicis et paropsidis, intus autem pleni estis [v]rapina et immunditia! 26 Pharisaee caece, munda prius quod intus est calicis et paropsidis, ut fiat id quod deforis est mundum.

27 [w]Vae vobis, scribae et pharisaei hypocritae, quia similes estis [v]sepulcris dealbatis, quae a foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum et [z]omni spurcitia! 28 Sic et vos, a foris quidem paretis hominibus iusti, intus autem pleni estis [a]hypocrisi et iniquitate.

29 [b]Vae vobis, scribae et pharisaei hypocritae, qui aedificatis sepulcra prophetarum et ornatis monumenta iustorum 30 et dicitis: Si fuissemus in diebus patrum nostrum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum! 31 Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia [c]filii estis eorum qui prophetas occiderunt. 32 Et [d]vos implete mensuram patrum vestrorum. 33 [e]Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis a iudicio [f]gehennae? 34 Ideo ecce [g]ego mitto ad vos [h]prophetas et sapientes et [i]scribas, et [j]ex illis occidetis et crucifigetis et [l]ex eis flagellabitis in synagogis vestris et [m]persequimini de civitate in civitatem, 35 ut [n]veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram [o]a sanguine Abel iusti usque ad sanguinem [p]Zachariae filii Barachiae, quem occidistis [q]inter templum et altare. 36 Amen, dico vobis, [r]venient haec omnia super generationem istam.

37 Ierusalem, Ierusalem, [s]quae occidis prophetas et [t]lapidas eos qui ad te missi sunt, [u]quoties volui congregare [v]filios tuos, quemadmodum [w]gallina congregat pullos suos sub alas, et [x]noluisti! 38 Ecce [z]relinquetur vobis domus vestra deserta. 39 Dico enim vobis: Non me videbitis amodo, donec dicatis: '[a]Benedictus qui venit in nomine Domini'.

42 Et [a]egressus Iesus de templo ibat. Et accesserunt discipuli eius, ut ostenderent ei aedificationes templi. 2 Ipse autem respondens dixit illis: Videtis haec omnia? Amen, dico vobis, [b]non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur. 3 Sedente autem eo super [c]montem Oliveti, accesserunt ad eum discipuli [d]secreto dicentes: [e]Dic nobis quando haec erunt? et quod signum [f]adventus tui et [g]consummationis saeculi? 4 Et respondens Iesus dixit eis: [h]Videte ne quis vos seducat: 5 [i]multi enim venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, et [j]multos seducent. 6 Audituri enim estis proelia et opiniones proeliorum. Videte [l]ne turbemini; [m]oportet enim haec fieri, sed nondum est finis. 7 'For [n]Consurget enim gens in gentem et regnum in regnum', et erunt pestilentiae et [o]fames et [p]terraemotus per loca. 8 Haec autem omnia initia sunt [q]dolorum. 9 [r]Tunc tradent vos in [s]tribulationem et [t]occident vos, et eritis odio omnibus gentibus pro-

y cf. Lc 11, 39; 16, 14; 20, 47. *z* cf. Sap 6, 7.

a Ac 2, 11; 6, 5. *b* cf. cp. 13, 38; Jo 8, 44; 17, 12; Ac 13, 10; 2 Th 2, 3. *c* vr. 24; cp. 15, 14. — cf. Is 56, 10; Jo 9, 39-41; Rm 2, 19; 2 Pt 1, 9; Ap 3, 17. *d* cp. 5, 33-35. *e* cf. Ex 30, 29. *f* cp. 5, 23; 8, 4. *g* Ex 29, 37. *h* 3 Rg 8, 13; 2 Par 6, 2; Ps 25, 8 *i* cp. 5, 34. [13; 131, 13 etc. *j* cf. cp. 21, 25. *l* cf. Ps 2, 4. — v. Ap 4, 2. *m* Lc 11, 42. *n* Dt 14, 22. — cf. Lv 27, 30; Nm 18, 21; Lc 18, 12. *o* cf. Mr 12, 31. *p* Mic 6, 8; Zc 7, 9. — cf. Ps 9, 13. [32, 5; Jr 5, 1. *q* cp. *r* cf. 1 Rg 15, 22. *s* cf. cp. 19, 24. — v. Dt 14, 7. 25-28] cf. cp. 15, 11-20. *t* Lc 11, 39, 40. — cf. Tt 1, 15. *u* Mr 7, 4. *v* Lc 16, 14; 20, 47. *x* Lc 11, 44. *y* cf. Ac 23, 3. *z* Eph 5, 3, 4. — cf. Nm 19, *a* Lc 12, 1. [16; 4 Rg 23, 16. *b* Lc 11, 47, 48. *c* Ac 7, 51, 52. *d* Gn 15, 16; 1 Th 2, 26. — cf. Dn 8, 23, Am 1, 3 sqq. *e* cp. 3, 7; 12, 34. *f* vr. 15. — v. Mt 5, 39. *34-39] Ev. in fss. s. Steph. prtm.* 34-36] Lc 11, 49-51. *g* cp. 10, 16. *h* v. Ac 13, 1; 1 Cor 12, 28. *i* cp. 13, 52. *j* cf. cp. 21, 35; 22, 6. *l* cf. cp. 10, 17; Mr 13, 9; Ac 22, 19; 26, 11. — cf. Lc 12, *m* cf. cp. 10, 23; 1 Th 2, 15. [11. *n* cf. cp. 27, 25. [12. *o* Gn 4, 4, 8; Heb 11, 4; 1 Jo 3, *p* Zc 1, 1. — cf. 2 Par 24, 21. *q* cf. Jl 2, 17. *r* cf. cp. 10, 23; 16, 28; 24, 34. 37-39] Lc 13, 34-35. — cf. Lc 19, 41-44. *s* cp. 21, 35. — cf. cp. 22, 6. *t* cf. Ac 7, 59. *u* cf. cp. 26, 55. *v* cf. Pro 1, 24. *x* Lc 23, 28. *x* cf. Dt 32, 11, Rt 2, 12. *y* Jo 5, 40. *z* 3 Rg 9, 7, 8. — cf. Is 64, 11; Jr 7, 34; 22, 5.

a Ps 117, 26. — v. cp. 21, 9. 1-51] Mr 13, 1-37; Lc 21, 5-36. — cf. Lc 17, 22-37. *a* cf. cp. 21, 23. *b* Lc 19, 44. *c* v. cp. 21, 1. *d* cf. Mr 4, 34. *3-8] Ev. in cm. Mm. 3-13] Ev. in Ms. vot. pro T. belli. e* cf. Ac 1, 6, 7. *f* vr. 27, 37. — v. 1 Th 2, 19. *g* cp. 13, 39. *h* Jr 29, 8; Eph 5, 6; Col 2, 8; 2 Th 2, 3; 1 Jo 3, 7. *i* vr. 11, 24; Jr 14, 14; 1 Jo 2, 18. — cf. Ac 5, 36, 37. *j* vr. 24. — cf. Jo 5, 43. *l* 2 Th 2, 2. *m* Dn 2, 28; Ap 1, 1. [Ap 6, 4. *n* Is 19, 2. — cf. 2 Par 15, 6. — cf. *o* Ac 11, 28; Ap 6, 8, 12. *p* Ap 6, 12. *q* cf. Ac 2, 24; Rm 8, 22. *r* cp. 10, 17, 21, 22. *s* Ap 2, 10. *t* cp. 23, 34; Jo 16, 2.

(4-21), deque altero suo adventu, monita tradit et signa praecurrentia describit, (22-35). At quia tempus hoc ab omnibus ignoratur, ne eos inopinantes deprehendat, vigilantiam inculcat (36-51), propositis parabolis

pter nomen meum. 10 Et tunc [u]scandalizabuntur multi et invicem tradent et odio habebunt invicem. 11 Et multi [v]pseudoprophetae surgent et seducent multos; 12 et, [x]quoniam abundavit iniquitas, refrigescet [y]caritas multorum. 13 [z]Qui autem perseveravit usque in finem, hic salvus erit. 14 Et [a]praedicabitur hoc evangelium regni in universo orbe, in testimonium [b]omnibus gentibus, et [c]tunc veniet consummatio.

15 Cum ergo videritis 'abominationem desolationis', quae dicta est a [d]Daniele propheta, stantem in loco sancto ([e]qui legit intelligat), 16 tunc qui in Iudaea sunt fugiant ad montes, 17 et [f]qui in [g]tecto non descendat tollere aliquid de domo sua, 18 et qui in agro non revertatur tollere tunicam suam. 19 [h]Vae autem praegnantibus et nutrientibus in illis diebus! 20 Orate autem ut non fiat fuga vestra in hieme vel sabbato. 21 Erit enim tunc [i]tribulatio magna, 'qualis [j]non fuit ab initio mundi usque modo' neque fiet. 22 Et, nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro; sed propter [k]electos breviabuntur dies illi. 23 Tunc, si quis vobis dixerit: [m]Ecce hic est Christus aut illic, nolite credere. 24 Surgent enim [n]pseudochristi et [o]pseudoprophetae et [p]dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri posset, etiam electi. 25 Ecce [q]praedixi vobis. 26 Si ergo dixerunt vobis: Ecce [r]in deserto est, nolite exire; Ecce in penetralibus, nolite credere; 27 [s]sicut enim fulgur exit ab oriente et paret usque in occidentem, ita erit et [t]adventus Filii hominis. 28 [u]Ubicumque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilae.

29 Statim autem post tribulationem dierum illorum '[v]sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum', et [x]stellae cadent de caelo, et virtutes caelorum commovebuntur, 30 et tunc parebit [y]signum Filii hominis in caelo, et tunc '[z]plangent omnes tribus terrae' et videbunt [a]Filium hominis venientem in nubibus caeli cum virtute multa et maiestate. 31 Et [b]mittet angelos suos cum [c]tuba et voce magna, et [d]congregabunt electos eius [e]a quattuor ventis, [f]a summis caelorum usque ad terminos eorum.

32 Ab arbore autem fici discite parabolam: cum iam ramus eius tener fuerit et folia nata, scitis quia prope est aestas; 33 ita et vos, cum videritis haec omnia, scitote quia prope est [g]in ianuis. 34 [h]Amen dico vobis, quia non praeteribit generatio haec, donec omnia haec fiant. 35 [i]Caelum et terra transibunt, [j]verba autem mea non praeteribunt. 36 De die autem illa et hora [k]nemo scit, neque angeli caelorum, [m]nisi solus Pater. 37 [n]Sicut autem in diebus Noë, ita erit et adventus Filii hominis. 38 Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes et bibentes, [o]nubentes et nuptui tradentes, [p]usque ad eum diem quo intravit Noë in arcam, 39 et non cognoverunt, donec venit diluvium et [q]tulit omnes; ita erit et adventus Filii hominis. 40 Tunc [r]duo erunt in agro; unus adsumetur et unus relinquetur; 41 duae molentes [s]in mola; una adsumetur et una relinquetur. 42 [t]Vigilate ergo, quia nescitis qua hora [u]Dominus vester venturus sit; 43 illud autem scitote quoniam, si sciret paterfamilias qua hora [v]fur venturus esset, vigilaret utique et non sineret [x]perfodi domum suam. 44 Ideo et vos [y]estote parati, quia, qua nescitis hora, Filius hominis venturus est. 45 Quis, putas, est [z]fidelis servus et [a]prudens, [b]quem constituit dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? 46 [c]Beatus ille servus, quem, cum venerit, dominus eius invenerit sic facientem; 47 amen dico vobis, quoniam [d]super omnia bona sua constituet eum. 48 Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: [e]Moram facit dominus meus venire; 49 et coeperit percutere conservos suos, manducet autem et bibat cum [f]ebriosis: 50 [g]veniet dominus servi illius [h]in die qua non sperat et hora qua ignorat, 51 et dividet eum partemque eius ponet cum hypocritis: [i]illic erit fletus et stridor dentium.

25 Tunc simile erit regnum caelorum [a]decem virginibus, quae [b]accipientes lampades suas exierunt obviam [c]sponso et sponsae. 2 Quinque autem ex eis erant fatuae et quinque [d]prudentes; 3 sed quinque fatuae, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum;

u v. cp. 11, 6.
v cp. 7, 15; 2 Pt 2, 1; 1 Jo 4, 1.
x 2 Th 2, 10; 2 Tm 3, 1-5.
y cf. Ap 2, 4; 3, 16.
z 13] * *Catech. R. I 8, 7.* — * *v.*
a v. cp. 10, 22. [*cp. 10, 22.*
a cf. Rm 10, 18; Col 1, 6, 23.
b cp. 28, 19; Mr 16, 15.
c cf. vr. 6. [(*15, 34-35*).
15-35] *Ev. in D. 24 p. Pnt.*
d Dn 9, 27; 11, 31; 12, 11. — cf. 1 Mc 1, 57; 6, 7.
e cf. Dn 9, 22, 23, 25; Ap 1, 3.
f Lc 17, 31.
g cp. 10, 27. — v. Lc 5, 19.
h Lc 23, 29.
20] * *Catech. R. IV 13, 9.*
i vr. 29; Dn 12, 1; Jl 2, 2. —
j Ap 16, 18. [cf. Ap 7, 14.
l vr. 24, 31; Is 65, 8, 9; Lc 18, 7. — cf. cp. 22, 14.
m Lc 17, 23. — cf. vr. 5, 26.
n cf. 1 Jo 2, 18.
o vr. 11. — v. cp. 7, 15.
p Dt 13, 1-3; 2 Th 2, 9-11; Ap 13, 13, 14; 16, 14; 19, 20. — cf. cp. 7, 22; Ac 8, 9.
q Jo 13, 19; 14, 29. — cf. 2 *r* cf. Ac 21, 38. [Pt 3, 17.
s Lc 17, 23, 24. — cf. 2 Pt 3, *t* v. vr. 3. [10.
u Lc 17, 37. — cf. Jb 39, 30; Hab 1, 8.
v Is 13, 10; 24, 23; 34, 4; Ez 32, 7; Jl 2, 10, 31; 3, 15; Ac 2, 20. — cf. Am 5, 20; 8, 9; Sph 1, 15; Ap 6, 12; 8, 12.
x Ap 6, 13. — cf. Is 14, 12;
y cf. vr. 3. [34, 4.
z Ap 1, 7. — cf. Zc 12, 10-12.
a cp. 26, 64. — cf. cp. 25. 31.
b cp. 13, 41. [8, 1, 2.
c 1 Cor 15, 52; 1 Th 4, 16; Ap *d* Is 27, 13. — cf. cp. 23, 37; 2 Th 2, 1.
e Dn 7, 2; Zc 2, 6; Ap 7, 1.
f Dt 4, 32. — cf. Dt 30, 4.
g Jc 5, 9; Ap 3, 20.
h cp. 10, 23; 16, 28; 23, 36.
i Ps 101, 27; Is 51, 6; 2 Pt 3, 10. — cf. cp. 5, 18; Heb 12, 27.
j Ps 116, 2; 118, 89; Is 40, 8. — cf. 1 Pt 1, 23.
l cp. 25, 13; 1 Th 5, 1, 2.
m cf. Zc 14, 7; Ac 1, 7.
n Lc 17, 26, 27. — v. Gn 6, *o* cp. 22, 30. [11-13.
p Gn 7, 7-16. *q* 2 Pt 3, 6.
r Lc 17, 36, 37.
s Ex 11, 5; Is 47, 2.
t cp. 25, 13; 26, 11; Lc 12, 37; Ac 20, 31; 1 Cor 16, 13; 1 Th 5, 6; 1 Pt 5, 8; Ac 16, *42*] *v. Lc 12, 35, 36.* [15 etc.
u Jo 13, 13.
43-51] cf. Lc 12, 39-46.
v cf. 1 Th 5, 2; 2 Pt 3, 10; Ap *x* cp. 6, 19. [3, 3.
y cf. cp. 25, 10. [Heb 3, 5.
z cp. 25, 21, 23; 1 Cor 4, 2;
a cp. 7, 24; 10, 16; 25, 2; Lc 16, 8; 1 Cor 10, 15.
b cf. cp. 20, 8; Lc 8, 3.
c Jo 12, 17; Ap 16, 15.
46, 47 Cm. in cm. Cf. et in jss. s. Callisti et s. Clem. PP.
d cp. 25, 21, 23. [*Mm.*

e cp. 25, 5. — cf. Ec 8, 11, 12; Heb 10, 37; 2 Pt 3, 4, 9. *f* 1 Th 5, 7. *g* cf. cp. 21, 40; 25, 10. *h* cp. 25, 13. — cf. 2 Pt 3, 12-14. *i* v. cp. 8, 12. *1-13*] *Ev. in cm. Virg. et M.* *1-2*] * *Catech. R. I 10, 8.* — * *cf. II 8, 15.*
a cf Lc 19, 13. *b* Lc 12, 35, 36. *c* cp. 9, 15; Jo 3, 29; Ap 19, 7; 21, 2, 9. *d* cf. cp. 7, 24. — v. cp. 24, 45.

decem virginum (25, 1-13) et domini a servis suis talentorum rationem exigentis (14-30) atque extremo iudicio, in quo quisque secundum opera sua accipiet, descripto (34-46).

4, 6] R., V., Cm. etc. in cm. et in fss. Virg. etc.
e cp. 24, 48. — cf. vr. 19.
f cf. Mr 13, 35.
g cf. Lc 12, 35.
h cf. cp. 13, 44.
10-12] cf. Lc 13, 25-27.
i cp. 24, 44.
j cp. 22, 2. — v. Ap 19, 7.
11] cf. Catech. R. IV 11, 3.
l cf. cp. 7, 22, 23.
m cp. 10, 33; Lc 13, 25. — cf.
n v. cp. 24, 42. [2 Tm 2, 19.
o cp. 24, 36, 50.
14-30] cf. Lc 19, 12-27.
14-23] Ev. in cm. Cf. P.
p cf. Mr 13, 34. *q* cp. 21, 33.
r cp. 18, 24. *s* cf. Rm 12, 6.
t cf. cp. 19, 44.
u cf. cp. 21, 40; 24, 50.
v cp. 28, 23; Rm 14, 12. — cf. Lc 16, 2.
20, 21] Antt., R. et Cm. in cm. Cf. et fss. Mm. P.
x vr. 23; cp. 24, 45-47.
y Lc 16, 10; 1 Cor 4, 2. — cf.
z cp. 24, 47. [1 Tm 3, 12.

a cf. Jo 15, 11.
21] Catech. R. I 13, 5.
b cf. 1 Rg 25, 3.
c cf. 2 Rg 8, 11, 12.
d cf. cp. 20, 14. [11.
e cp. 18, 32; Pro 20, 4; Rm 12,
f cf. Lc 12, 48. — v. cp. 13, 12.
g cf. Lc 17, 10.
h cp. 8, 12; 22, 13.
i cp. 16, 27; 24, 30; 26, 64; Zc 14, 5; Ap 20, 11-13.
*31-40] Ev. in fs. s. Jo. B. de R. 31-46] * Catech. R. I 8, 3, 8. — Ev. in fr. 2 p. D. 1 Qdg.*
j cp. 19, 28. [(34, 40).
l cf. cp. 24, 31; Rm 14, 10. [19.
m Jl 3, 12. — cf. cp. 24, 14; 28,
n cp. 13, 49. — cf. Ez 34, 17,
*34] * Catech. R. I 13, 11; III 8, 16; IV 11, 10, 19. — v. vr. 40; Sap 10, 12. — Int. (Ps 95) in fr. 4 p. Psch. et in fs. triumphi s. Crucis.*
o vr. 40; Lc 19, 38; Ap 17, 14, 19, 16. — cf. Is 6, 5.
p cf. 3 Rg 2, 19; Ps 44, 10;
q Is 65, 23; Eph 1, 3. [109, 1.
r cp. 19, 29; 1 Pt 3, 9; Ap 21, 7.
s cp. 20, 23. — cf. 1 Cor 2, 9; Heb
t cp. 20, 21; Lc 22, 29. [11, 16.
u cp. 13, 35.
v Is 58, 7; Ez 18, 7, 16. — cf.
w cf. cp. 10, 42. [Jc 2, 15, 16.
x Jb 31, 32; Rm 12, 13; Heb 13, 2. — cf. 1 Tm 3, 1, 2; 5, 10; 1 Pt 4, 9.
y cf. Ecli 7, 39; Lc 10, 33, 34.
z Jc 1, 27.

a 2 Tm 1, 16. — cf. Heb 10,
b cf. cp. 6, 3. [34; 13, 3.
*40] Cm. ut s. vr. 31-46 et in fss. quornd. Mm. — * Catech. R. IV 9, 14.*
c v. cp. 10, 40, 42; 18, 10.
d cp. 28, 10; Jo 20, 17; Rm 8, 29; Heb 2, 11. — cf. cp. 12,
e cf. Pro 19, 17. [50.
f cp. 7, 23; Ps 6, 9.
g cf. Heb 6, 9.
h cp. 13, 40, 42. — v. cp. 18, 8.
i cp. 4, 5, 8; 13, 39; 2 Pt 2, 4; Ju 6; Ap 12, 7; 20, 10.
*42, 43, 46] * cf. Catech. R. III*
j cf. Jb 22, 7. [8, 16.

4 prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus. 5 [e]Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes et dormierunt. 6 [f]Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam ei. 7 Tunc surrexerunt omnes virgines illae et [g]ornaverunt lampades suas. 8 Fatuae autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostrae exstinguuntur. 9 Responderunt prudentes dicentes: Ne forte non sufficiat nobis et vobis, ite potius ad vendentes et [h]emite vobis. 10 Dum autem irent emere, venit sponsus, et quae [i]paratae erant intraverunt cum eo ad [j]nuptias, et clausa est ianua. 11 Novissime vero veniunt et reliquae virgines dicentes: [l]Domine, Domine, aperi nobis. 12 At ille respondens ait: Amen, dico vobis, [m]nescio vos. 13 [n]Vigilate itaque, quia [o]nescitis diem neque horam.

14 [p]Sicut enim homo [q]peregre proficiscens vocavit servos suos et [r]tradidit illis bona sua. 15 Et uni dedit quinque [s]talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam virtutem et profectus est statim. 16 Abiit autem qui quinque talenta acceperat et operatus est in eis et lucratus est alia quinque; 17 similiter et qui duo acceperat lucratus est alia duo; 18 qui autem unum acceperat abiens [t]fodit in terram et abscondit pecuniam domini sui. 19 Post multum vero temporis [u]venit dominus servorum illorum et [v]posuit rationem cum eis. 20 Et accedens qui quinque talenta acceperat obtulit alia quinque talenta dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. 21 Ait illi dominus eius: Euge, serve bone et [x]fidelis, quia [y]super pauca fuisti fidelis, [z]super multa te constituam: [a]intra in gaudium domini tui. 22 Accessit autem et qui duo talenta acceperat et ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum. 23 Ait illi dominus eius: Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium domini tui. 24 Accedens autem et qui unum talentum acceperat ait: Domine, scio quia homo [c]durus es: metis ubi non seminasti et congregas ubi non sparsisti; 25 et timens abii et abscondi talentum tuum in terra: ecce habes [d]quod tuum est. 26 Respondens autem dominus eius dixit ei: [e]Serve male et piger, sciebas quia meto ubi non semino et congrego ubi non sparsi; 27 oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, et veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura. 28 Tollite itaque ab eo talentum et date ei qui habet decem talenta; 29 [f]omni enim habenti dabitur, et abundabit; ei autem qui non habet, et quod videtur habere auferetur ab eo. 30 Et [g]inutilem servum [h]eicite in tenebras exteriores: illic erit fletus et stridor dentium.

31 [i]Cum autem venerit Filius hominis in maiestate sua, et omnes angeli cum eo, [j]tunc sedebit super sedem maiestatis suae, 32 et [l]congregabuntur ante eum omnes gentes, et [m]separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat [n]oves ab haedis, 33 et statuet oves quidem a dextris suis, haedos autem a sinistris. 34 Tunc dicet [o]rex his [p]qui a dextris eius erunt: Venite, [q]benedicti Patris mei, [r]possidete [s]paratum vobis [t]regnum a [u]constitutione mundi. 35 [v]Esurivi enim, et [w]dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere; [x]hospes eram, et collegistis me; 36 nudus, et cooperuistis me; [v]infirmus, et [z]visitastis me; [a]in carcere eram, et venistis ad me. 37 Tunc respondebunt ei iusti dicentes: Domine, [b]quando te vidimus esurientem et pavimus te, sitientem et dedimus tibi potum? 38 quando autem te vidimus hospitem et collegimus te, aut nudum et cooperuimus te? 39 aut quando te vidimus infirmum aut in carcere et venimus ad te? 40 Et respondens rex dicet illis: Amen, dico vobis, quandiu [c]fecistis uni ex his [d]fratribus meis minimis, [e]mihi fecistis. 41 Tunc dicet et his qui a sinistris erunt: [f]Discedite a me, [g]maledicti, [h]in ignem aeternum, qui paratus est [i]diabolo et angelis eius. 42 [j]Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi potum 43 hospes eram, et non collegistis me; nudus, et non cooperuistis me; infirmus et in carcere, et non visitastis me. 44 Tunc respondebunt ei et ipsi dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem aut sitientem aut hospitem aut nudum aut infirmum

aut in carcere et non ministravimus tibi? 45 Tunc respondebit illis dicens: Amen, dico vobis, quandiu non fecistis [l]uni de minoribus his, [m]nec mihi fecistis. 46 Et [n]ibunt hi in supplicium aeternum, iusti autem in [o]vitam aeternam.

26 [a]Et factum est, cum consummasset Iesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis: 2 Scitis quia post biduum [b]Pascha fiet, et Filius hominis tradetur [c]ut crucifigatur. 3 Tunc [d]congregati sunt principes sacerdotum et seniores populi in [e]atrium principis sacerdotum, qui dicebatur [f]Caiphas, 4 et [g]consilium fecerunt, ut Iesum dolo tenerent et occiderent. 5 Dicebant autem: Non in die festo, [h]ne forte tumultus fieret in populo.

6 Cum autem Iesus esset in [i]Bethania in domo Simonis leprosi, 7 accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi et effudit super caput ipsius recumbentis. 8 Videntes autem [j]discipuli indignati sunt dicentes: Ut quid perditio haec? 9 potuit enim istud venundari multo et [k]dari pauperibus. 10[l]Sciens autem Iesus ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? Opus enim bonum operata est in me; 11 nam semper [m]pauperes habetis vobiscum, [n]me autem non semper habetis. 12 Mittens enim haec unguentum hoc in corpus meum [o]ad sepeliendum fecit; 13 amen, dico vobis, [p]ubicumque praedicatum fuerit hoc evangelium, in toto mundo, dicetur et quod haec fecit [q]in memoriam eius.

14 Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur [r]Iudas Iscariotes, ad principes sacerdotum 15 et ait illis: Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam? At illi [s]constituerunt ei [t]triginta argenteos. 16 Et [u]exinde quaerebat opportunitatem ut eum traderet.

17 Prima autem [x]die azymorum, accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? 18 At Iesus dixit: [v]Ite in civitatem ad quendam et dicite ei: [z]Magister dicit: [a]Tempus meum prope est: apud te facio Pascha cum discipulis meis. 19Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, et paraverunt Pascha. 20 Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis. 21Et edentibus illis dixit: Amen dico vobis quia [b]unus vestrum me traditurus est. 22Et contristati valde coeperunt singuli dicere: Nunquid ego sum, Domine? 23 At ipse respondens, ait: [c]Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet. 24 Filius quidem hominis vadit, [d]sicut scriptum est de illo; [e]vae autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur! [f]bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. 25Respondens autem Iudas, qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego sum, [g]Rabbi? Ait illi: [h]Tu dixisti. 26Cenantibus autem eis, accepit Iesus panem et [i]benedixit ac fregit deditque discipulis suis et ait: [j]Accipite et comedite: hoc est corpus meum. 27 Et accipiens calicem [l]gratias egit et dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes; 28 hic est enim [m]sanguis meus [n]novi testamenti, qui pro [o]multis effundetur [p]in remissionem peccatorum. 29 Dico autem vobis: Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum [q]in regno Patris mei.

30 Et, [r]hymno dicto, [s]exierunt in [t]montem Oliveti. 31 Tunc dicit illis Iesus: Omnes vos [u]scandalum patiemini in me in ista nocte; scriptum est enim: '[v]Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis'. 32 Postquam autem resurrexero, [x]praecedam vos in Galilaeam. 33 Respondens autem [y]Petrus ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. 34 [z]Ait illi Iesus: Amen dico tibi quia in hac nocte, [a]antequam gallus cantet, ter me [b]negabis. 35 Ait illi Petrus: Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter et omnes discipuli dixerunt.

36 Tunc venit Iesus cum illis in villam, quae dicitur Gethsemani, et dixit discipulis suis: Sedete hic, donec vadam illuc et orem. 37 Et, [c]adsumpto Petro et [d]duobus filiis Zebedaei, coepit contristari et moestus esse. 38 Tunc ait illis: [e]Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic et vigilate mecum.

l cf. vr. 40.
m cf. Lc 10, 16; Ac 9, 5; 1 Cor *46*] * *Catech. R. I 13, 2.* [8, 12.
n Dn 12, 2; Jo 5, 29.
o Rm 2, 7; 5, 21; 6, 23. — cf. Jo 10, 28; 17, 3; 1 Jo 2, 25 etc.

a v. cp. 7, 28. [*Palm.* (*31, 32*). *2-27, 66*] *Passio DNJC. pro D.* 2-5] Mr 14, 1, 2; Lc 22, 1, 2.
b v. Jo 6, 4.
c v. cp. 20, 19. [*fr. 6 p. D. Pass.* *3-5*] *R. in Cena Dñi.* — *Ant. in*
d cf. Ps 2, 2; Jo 11, 47; Ac 4,
e vr. 58, 69; Jo 18, 15. [27.
f vr. 57; Lc 3, 2; Jo 11, 49; 18, 13; Ac 4, 6.
g cf. cp. 21, 46; Jo 11, 53.
h cp. 27, 24. — cf. Lc 22, 6. 6-13] Mr 14, 3-9; Jo 12, 2-8. — cf. Lc 7, 36-50.
i cp. 21, 17; Jo 11, 18.
j cf. Jo 12, 4. *k* cf. Jo 13, 29.
l cp. 16, 8. *m* Dt 15, 11.
n cp. 9, 15. — v. Jo 7, 33.
o Jo 19, 40. *p* cf. cp. 24, 14.
q Ac 10, 4.
14-16] Mr 14, 10, 11; Lc 22, 3-6. — cf. Jc 13, 2, 26; 30.
r vr. 47; cp. 10, 4; 27, 3; Ac 1, 16. — cf. Jo 6, 71, 12, 4.
s Zc 11, 12. — cf. Gn 23, 16; Jr 32, 9.
t cp. 27, 3, 9. — cf. Ex 21, 32.
u cf. 1 Tm 6, 9, 10.
v v. cp. 20, 18, 19. [7-13. 17-19] Mr 14, 12-16; Lc 22, *17*] * *cf. Catech. R. II 4, 13.*
x Ex 12, 18-20.
y cf. cp. 21, 2, 3.
z cf. cp. 23, 8. — v. Jo 11, 28.

a cf. vr. 5; Lc 21, 53; Jo 7, 6, 8, 30; 8, 20; 13, 1; 17, 1. 20-30] Mr 14, 17-26. — cf. Lc 22, 14-23; Jo 13, 21-26.
b Jo 6, 71.
21, 22, 23, 24] *R. in Cena Dñi.*
c cf. Jo 13, 18.
d vr. 54, 56; Mr 9, 11; Lc 18, 31; 24, 25, 27, 46; Ac 17, 2, 3, 26, 22, 23; 1 Cor 15, 3; 1
e cf. cp. 18, 7. [Pt 1, 10, 11.
f Jo 17, 12.
24c] *V. in RR. in Cena Dñi.*
g vr. 49. — v. Jo 1, 38.
h vr. 64. — v. Lc 22, 70.
26-29] Mr 14, 22-25; Lc 22, 18-20; 1 Cor 11, 23-25.
26] * *Catech. R. II 4, 3, 7, 12 etc.; IV 13, 20.* — *R. in fs. ss. Corp. Ch. etc. et Ant. in Cena Dñi.*
26-28] * *Conc. Tr. s. XIII cp. 1.* — * *cf. Eugenii IV decr. pro*
i v. cp. 14, 19. [*Armenis.*
j 1 Cor 10, 16. — cf. Jo 6, 53-
l v. cp. 15, 36. [55.
m Ex 24, 8. — cf. Zc 9, 11;
n Jr 31, 32-34. [Heb 13, 20.
o v. cp. 20, 28.
p cf. Mr 1, 4; Lc 1, 77.
29] * *Catech. R. II 4, 15.*
q cf. cp. 13, 43.
r cf. Ps 112-117.
s Lc 22, 39; Jo 18, 1. [36.
t cp. 21, 1; 24, 3 etc. — cf. vr.

31-35] Mr 14, 27-31. — cf. Lc 22, 31-34. [*31*)] *v. 1 Pt 5, 4.* *u* cp. 11, 6. — cf. vr. 33. *v* Zc 13, 7. — cf. Jo 16, 32. *32*] *V. in D. in Albis et Ant. in fr. 3 sq.* *x* cp. 28, 7; 10, 16; Mr 16, 7. *y* cf. Lc 22, 31, 33. *z* Lc 22, 33-34; Jo 13, 37, 38. *a* vr. 75. *b* cf. Ac 3, 13, 14. *35*] * *Catech. R. IV 15, 3.* — *v. Jo 21, 15, 17.* 36-46] Mr 14, 32-42; Lc 22, 40-46. *36-48*] *Ant. etc. in fs. Orat. D. N., in mai. hebd. etc.* *c* cf. cp. 17, 1; Mr 5, 37. *37*] *Ant. in fs. ss. Ros. BMV.* *d* cp. 4, 21. *38-45*] * *Catech. R. IV 12, 9; 15, 2, 3.* — * *cf. IV 12, 7; 8, 4.* *e* cf. Ps 41, 6, 7; Jo 12, 27.

discipulorum fugam et Petri negationem praedicens (30-35). Porro, postquam oravit (36-46), satellitibus a luda adductis semetipsum tradit (47-56), et ab eis ad Annam et Caipham trahitur, morti reus dicitur (57-68),

39 Et progressus pusillum procidit in faciem suam [f]orans et dicens: Pater mi, si possibile est, transeat a me [g]calix iste; [h]veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. 40 Et venit ad discipulos suos et invenit eos dormientes et dicit Petro: Sic non potuistis una hora vigilare mecum? 41 [i]Vigilate et orate, [j]ut non intretis in tentationem; Spiritus quidem promptus est, [k]caro autem infirma. 42 Iterum secundo abiit et oravit dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua. 43 Et venit iterum et invenit eos dormientes ([l]erant enim oculi eorum gravati) 44 et, relictis illis, iterum abiit et oravit [m]tertio eundem sermonem dicens. 45 Tunc venit ad discipulos suos et dicit illis: Dormite iam et requiescite: ecce [n]appropinquavit hora, et [o]Filius hominis tradetur in manus peccatorum. 46 [p]Surgite, eamus: ecce appropinquavit qui me tradet.

47 Adhuc eo loquente, ecce [q]Iudas, unus de duodecim, venit, et cum eo turba multa cum gladiis et fustibus missi a principibus sacerdotum et senioribus populi. 48 Qui autem tradidit eum dedit illis signum dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. 49 Et confestim accedens ad Iesum dixit: Ave, Rabbi. Et [r]osculatus est eum. 50 Dixitque illi Iesus: [s]Amice, [t]ad quid venisti? Tunc accesserunt et manus iniecerunt in Iesum et tenuerunt eum. 51 Et ecce unus ex his, qui erant cum Iesu, extendens manum exemit [u]gladium suum et percutiens servum principis sacerdotum amputavit auriculam eius. 52 Tunc ait illi Iesus: Converte gladium tuum in locum suum; [v]omnes enim qui acceperint gladium gladio peribunt. 53 An [w]putas, quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modo [x]plus quam duodecim [z]legiones angelorum? 54 [a]Quomodo ergo implebuntur Scripturae, quia sic oportet fieri? 55 In illa hora dixit Iesus turbis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis et fustibus comprehendere me: cotidie apud vos [b]sedebam [c]docens in templo, et non me tenuistis. 56 Hoc autem totum factum est, ut adimplerentur Scripturae prophetarum. [d]Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt.

57 At illi tenentes Iesum, duxerunt ad [e]Caipham principem sacerdotum, ubi scribae et seniores convenerant. 58 [f]Petrus autem sequebatur eum a longe usque in [g]atrium principis sacerdotum, et ingressus intro sedebat cum [h]ministris, ut videret finem. 59 Principes autem sacerdotum et omne [i]concilium [j]quaerebant falsum testimonium contra Iesum, ut eum morti traderent, 60 et non invenerunt, [l]cum multi falsi testes accessissent. Novissime autem venerunt [m]duo falsi testes 61 et dixerunt: Hic dicit: [n]Possum [o]destruere templum Dei et post triduum reaedificare illud. 62 Et surgens princeps sacerdotum ait illi: Nihil respondes ad ea quae isti adversum te testificantur? 63 [p]Iesus autem tacebat. Et princeps sacerdotum ait illi: [q]Adiuro te per Deum vivum, [r]ut dicas nobis si tu es Christus [s]Filius Dei. 64 Dicit illi Iesus: Tu dixisti; veruntamen, dico vobis, amodo [t]videbitis Filium hominis [u]sedentem a dextris virtutis Dei et venientem in nubibus caeli. 65 Tunc princeps sacerdotum [v]scidit vestimenta sua dicens: [w]Blasphemavit: quid adhuc egemus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam: 66 quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: [y]Reus est mortis. 67 Tunc [z]exspuerunt in faciem eius et [a]colaphis eum ceciderunt, alii autem palmas in faciem eius dederunt 68 dicentes: Prophetiza nobis, Christe, quis est qui te percussit?

69 Petrus vero sedebat foris in [b]atrio, et accessit ad eum una ancilla dicens: Et tu cum Iesu galilaeo eras; 70 at ille negavit coram omnibus dicens: Nescio quid dicis. 71 Exeunte autem illo ianuam, vidit eum alia ancilla et ait his qui erant ibi: Et hic erat cum Iesu [c]Nazareno; 72 [d]et iterum negavit cum iuramento: Quia non novi hominem. 73 Et post pusillum accesserunt qui stabant et dixerunt Petro: Vere et tu ex illis es; nam et [e]loquela tua manifestum te facit. 74 Tunc coepit detestari et iurare, quia non novisset hominem, et continuo gallus cantavit. 75 Et recordatus est Petrus verbi Iesu quod dixerat: '[f]Priusquam gallus cantet, ter me negabis'. Et egressus foras flevit amare.

f v. Heb 5, 7, 8.
g cp. 20, 22; Jo 18, 11.
h vr. 42; Jo 5, 30; 6, 38; Ph 2, 8.

i 1 Pt 4, 7. — v. cp. 24, 42.
j cf. cp. 6, 13.
k cf. Heb 4, 15.

l Lc 9, 32.
m cf. 2 Cor 12, 8.
n cf. vr. 18.
o vr. 24; cp. 17, 21; 20, 18.
p Jo 14, 31.
47-56] Mr 14, 43-50; Lc 22, 47-53; Jo 18, 3-11.
q vr. 14; Ac 1, 16.
48] R. et Ant. in Cena Dñi.
r Lc 7, 38, 45; 15, 20; Ac 20, 37. — cf. 2 Rg 20, 9.
s cp. 20, 13; 22, 12.
50] v. vr. 55.
t cf. Jo 13, 27.
u cf. Lc 22, 38.
v Ap 13, 10. — cf. Gn 9, 6; Ez
x Jo 10, 17, 18. [35, 6.
y cf. cp. 4, 11; 4 Rg 6, 17; Dn 7, 10; Jo 18, 36.
z cf. Lc 8, 30.

a v. vr. 24, 56; cp. 1, 22.
55] R. in Parasc. — v. vr. 3, 4.
b Jo 8, 2; 18, 20. — cf. cp. 23, 37; Lc 2, 46; 4, 44.
c cp. 21, 23. — cf. cp. 4, 23.
*56] * cf. Catech. R. II 3, 22; IV 15, 3.*
d vr. 31. — cf. Ps 87, 9, 19; Jo 16, 32.
57-68] Mr 14, 53-65. — cf. Jo 18, 12, 13, 19-24.
e v. vr. 3.
f cf. Jo 18, 15.
58, 57] v. vr. 48.
g vr. 3, 69.
h cp. 22, 13; Jo 18, 3; Ac 5, 22, 26.
i cp. 5, 22; 10, 17 etc.
j cf. 3 Rg 21, 10, 13; Ac 6, 11.
l Ps 26, 12; 34, 11.
m Dt 19, 15.
n cf. Ac 6, 14. — v. Jo 2, 19-21.
o cp. 27, 40.
p cp. 27, 12, 14; Is 53, 7; Jo 19, 9.
63-66] cf. Lc 22, 66-71.
q Gn 24, 3; Mr 5, 7.
r cf. cp. 22, 42-45.
s v. cp. 14, 33.
t cp. 16, 27; 24, 30; Dn 7, 13. — cf. cp. 25, 31.
u Ps 109, 1. — cf. Mr 16, 19; Ac 7, 56.
v cf. Nm 14, 6; Ac 14, 13.
x cp. 9, 3; Jo 10, 33, 36.
y cp. 20, 18. — v. Lv 24, 16; Jo 19, 7.
z cp. 27, 30; Is 50, 6; Mr 10, 34.
a Lc 22, 63-65; Js 18, 22. — cf. cp. 5, 39; Ac 23, 2.
b vr. 63. — v. cp. 1, 16.
*69, 70] * Catech. R. IV 15, 3.*
69-75] Mr 14, 66-72; Lc 22, 55-62; Jo 18, 16-18, 25-27.
(71), 73] Ant. fr. 4 mai. hebd.
c cp. 2, 23.
d cf. Jo 8, 55.
e cf. Jd 12, 6.
*75] * Catech. R. II 5, 28; IV 13, 22.*
f vr. 34.

ter a Petro negatur (69-75) et, dum luda facti paenitens se interimit, ad Pilatum traducitur (27, 1, 10), Ab eo innocens damnatur, Barabbae posponitur (11-21), flagellatur et illuditur, et tandem crucifigitur et caelo

27 [a]Mane autem facto, [b]consilium inierunt omnes principes sacerdotum et seniores populi adversus Iesum, ut eum morti traderent. 2 Et vinctum [c]adduxerunt eum et tradiderunt [d]Pontio Pilato praesidi.

3 Tunc videns [e]Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, paenitentia ductus rettulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus 4 dicens: Peccavi tradens [f]sanguinem iustum. At illi dixerunt: Quid ad nos? [g]tu videris. 5 Et, proiectis argenteis in templo, recessit et [h]abiens laqueo se suspendit. 6 Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in [i]corbonam, quia pretium sanguinis est. 7 Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli in sepulturam peregrinorum. 8 Propter hoc vocatus est [j]ager ille Haceldama, hoc est ager sanguinis [l]usque in hodiernum diem. 9 Tunc impletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam dicentem: '[m]Et acceperunt triginta argenteos, pretium appretiati, quem appretiaverunt a filiis Israël; 10 et [n]dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus'.

11 Iesus autem stetit ante praesidem, et interrogavit eum praeses dicens: Tu es [o]rex Iudaeorum? Dicit illi Iesus: [p]Tu dicis; 12 et, [q]cum accusaretur a principibus sacerdotum et senioribus, nihil respondit. 13 Tunc dicit illi Pilatus: [r]Non audis quanta adversum te dicunt testimonia. 14 Et non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur praeses vehementer. 15 Per diem autem sollemnem consueverat praeses populo dimittere unum vinctum, quem voluissent. 16 Habebat autem tunc vinctum insignem, qui dicebatur Barabbas; 17 congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis, Barabbam an Iesum [s]qui dicitur Christus? 18 Sciebat enim quod [t]per invidiam tradidissent eum. 19 Sedente autem illo [u]pro tribunali, misit ad eum uxor eius dicens: Nihil tibi et [v]iusto illi; multa enim passa sum hodie [x]per visum propter eum. 20 Principes autem sacerdotum et seniores [y]persuaserunt populis ut peterent Barabbam, Iesum vero perderent. 21 Respondens autem praeses ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam. 22 Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus? 23 [z]Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis praeses: [a]Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant dicentes: Crucifigatur.

24 [b]Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, sed magis [c]tumultus fieret, accepta aqua, [d]lavit manus coram populo dicens: [e]Innocens ego sum a sanguine iusti huius; vos videritis. 25 Et respondens universus populus dixit: [f]Sanguis eius super nos et [g]super filios nostros. 26 Tunc dimisit illis Barabbam, Iesum autem [h]flagellatum tradidit eis, ut crucifigeretur.

27 Tunc milites praesidis suscipientes Iesum in [i]praetorium congregaverunt ad eum universam [j]cohortem. 28 Et exsuentes eum [l]clamydem coccineam circumdederunt ei 29 et plectentes coronam de spinis posuerunt super caput eius et harundinem in dextera eius et, genu flexo ante eum, [m]illudebant ei dicentes: Ave, [n]rex Iudaeorum. 30 Et [o]exspuentes in eum acceperunt harundinem et percutiebant caput eius. 31 Et, postquam illuserunt ei, exsuerunt eum clamyde et induerunt eum vestimentis eius et [p]duxerunt eum, ut crucifigerent.

32 [q]Exeuntes autem [r]invenerunt hominem cyrenaeum nomine Simonem; hunc [s]angariaverunt ut tolleret crucem eius. 33 Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Calvariae locus. 34 Et [t]dederunt ei vinum bibere cum [u]felle mixtum, et, cum gustasset, noluit bibere. 35 Postquam autem crucifixerunt eum, diviserunt vestimenta eius sortem mittentes, ut impleretur quod dictum est per prophetam dicentem: [v]Diviserunt sibi vestimenta mea et super vestem meam miserunt sortem'. 36 Et [x]sedentes servabant eum. 37 Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam: HIC EST IESUS REX IUDAEORUM. 38 Tunc [y]crucifixi cunt cum eo duo latrones, [z]unus a dextris et unus a sinistris. 39 [a]Praetereuntes autem [b]blasphemabant eum [c]moventes capita sua 40 et dicentes: Vah, qui [d]destruis templum Dei et in triduo illud reaedificas! salva temetipsum; [e]si [f]Fi-

a Mr 15, 1; Lc 22, 66.
b cp. 12, 14; 22, 15; 26, 4.
c Mr 15, 1; Lc 23, 1; Jo 18, 28.
d Lc 3, 1; 13, 1; Ac 3, 13; 4, 27; 1 Tm 6, 13. — cf. cp. 20,
e v. cp. 26, 14, 15. [19.
f cf. cp. 23, 35; Ap 18, 24.
*3, 5] * Catech. R. II 5, 6; IV 14, 4. —Ant. in fs. pretiosiss.*
g vr. 24. [*Sang. DNJC.*
5] v. cp. 26, 48.
h Ac 1, 18. — cf. 2 Rg 17, 23.
i cf. Mr 12, 41, 43; Lc 21, 1; Jo 8, 20.
j Ac 1, 19.
l cp. 28, 15. — cf. Gn 26, 33.
m Zc 11, 13.
n cf. Jr 32, 6-9.
11-12] Mr 15, 2-5; Lc 23, 2, 3; Jo 18, 29-38.
o vr. 29, 37; cp. 2, 2; Jo 18, 39; 19, 3. — cf. vr. 42.
p cp. Lc 22, 70; 1 Tm 6, 13.
q cp. 26, 63; Is 53, 7; Jo 19, 9.
r Jo 19, 10.
15-26] Mr 15, 6-15; Lc 23, 17-25; Jo 18, 39-19, 1.
s vr. 22.
t cf. cp. 21, 38; Jo 12, 19.
u Jo 19, 13; Ac 12, 21; 25, 6.
v vr. 24. — cf. Lc 23, 47.
x cf. cp. 2, 12.
y cf. Ac 3, 14.
z Ac 13, 28.

a cf. Lc 23, 41; Jo 8, 46.
b Jo 12, 19.
c cf. cp. 26, 5.
24, 25] Antt. in fs. pretiosiss. Sang. DNJC.
d cf. Dt 21, 6-8; Ps 25, 6; 72,
e cf. Pro 30, 20. [13.
f cf. cp. 23, 35, 36; Js 2, 16; Ac 5, 28.
g cf. Ex 20, 5; Lm 5, 7.
h cp. 20, 19; Is 50, 6; 53, 5. — cf. Lc 23, 16; Jo 19, 1.
27-31] Mr 15, 16-20; Jo 19, 2, 3.
27-30] Antt. etc. in fs. ss. spineae Cor.
i Jo 18, 28, 33; 19, 9; Ac 23, 35; Ph 1, 13.
j v. Ac 10, 1.
l Ap 18, 12, 16. — cf. Lc 23, 11.
m cp. 20, 19.
n v. vr. 11.
o cp. 26, 67; Mr 10, 34. — v. Is 50, 6.
p Mr 15, 34.
q Heb 13, 12. — cf. cp. 21, 39; Nm 15, 35.
r Lc 23, 26.
s Mr 15, 21. — cf. cp. 5, 41
33-51] Mr 15, 22-38. — cf. Lc 23, 33-45; Jo 19, 17-30.
t cf. Ps 68, 22; Mr 15, 23.
u cf. Ac 8, 23.
v Ps 21, 19.
x vr. 54. — cf. Ps 21, 18.
37] Ant. in Parasc.
y Is 53, 12.
z cf. cp. 20, 21.

a Jr 18, 16. — cf. Lm 1, 12.
b Lc 22, 65; 23, 39. — cf. Jc 2, 7.
c Jb 16, 5; Ps 21, 8; 108, 25; Eccli 12, 19; 13, 8; Is 37, 21; Lm 2, 15.
d cp. 26, 61. — cf. Jo 2, 19.
e cf. cp. 4, 3, 6.
f cf. vr. 43; cp. 26, 63. — v. cp. 14, 33.

et terra dantibus signa, spiritum emittit (22-54). *Ingruente autem die festo, Iosephi ab Arimathaea opera sepelitur et tertia die, ipsis Iudaeis sepulcrum custodientibus* (55-66), *resurgit, mulieribus ac discipulis ap-*

g cf. Lc 4, 23.
h cf. cp. 26, 53, 54; Jo 10, 18.
i Jo 1, 49; 12, 13. — cf. vr. 37.
j Ps 21, 9. — cf. Sap 2, 13, 18.
l cf. Lc 23, 39-43. [20.

45, 46] R. in Parasc. et in fs. 7 dol. BMV.
m vr. 50. — Heb 5, 7.
n Ps 21, 2.
o cf. Rt 2, 14; Ps 68, 22.
*50] * Catech. R. I 5, 6.*
p cf. Jo 10, 18.
51, 52] R. in Parasc.
q 2 Par 3, 14; Heb 10, 19, 20.
r vr. 54.
s cf. Dn 7, 18, 22.
t cp. 9, 24; Dn 12, 2; Jo 11, 11-13; Ac 7, 60; 13, 36; 1 Cor 15, 6, 18, 20; 1 Th 4, 13-15; 2 Pt 3, 4.
u cf. Ac 26, 23.
v v. cp. 4, 5.
54-56] Mr 15, 39-41; Lc 23, *x* cf. vr. 27, 36. [47, 49.
y vr. 43. — cf. Dn 3, 91.
z Jo 19, 25. — cf. Lc 8, 2, 3.

a Ps 37, 12.
b vr. 61; cp. 28, 1.
c cp. 20, 20. — cf. Mr 15, 40.
57-61] Mr 15, 42-47; Lc 23, 50-56; Jo 19, 38-42.
17-59] Anti. in fs. ss. Sind. D.N.
d cf. Ex 34, 25.
e cf. Is 53, 9.
f Is 22, 16.
g Mr 16, 4. — cf. Jo 11, 38.
61] Ant. in sb. s.
62-64] v. vr. 66.
h Mr 15, 42; Lc 23, 54; Jo 19, 14, 31, 42.
i Jo 7, 12. — cf. vr. 64.
j cp. 12, 40; 16, 21; 17, 23; 20, 19; 28, 6; Lc 24, 6, 7. — cf. cp. 26, 61; Jo 2, 19.
l cf. cp. 28, 13.
m cp. 28, 11.
n cf. Dn 6, 17; 14, 10, 13.
1-8] Mr 16, 1-8; Lc 24, 1-10; Jo 20, 1-18.
1-7] Ev. in sb. s. (1). RR. et Antt. in D. Resur. et frr. sqq.
*1] * cf. Catech. R. III 4, 18. — R. in fs. s. M. Magd.*

a cp. 27, 56, 61.
2] V. All. in fs. ss. Ang. c. etc.
b cf. Jo 20, 12.
c cf. Dn 10, 6.
d cf. cp. 17, 2; Dn 7, 9; Jo 20, 12; Ac 1, 10.
e cf. Dn 10, 8, 16; Ap 1, 17.
5-7] R. in D. in Alb. — v. vr. 1.
6] in Ant. « Regina caeli ».
f v. cp. 27, 63.
6, 7] v. Jo 20, 13.
g vr. 10, 16; cp. 26, 32.
h cf. Mr 16, 9; Jo 20, 14.
i cf. 4 Rg 4, 27; Jo 20, 17.
j vr. 17; Lc 24, 52. — v. cp. 8, 2.
*10] * Catech. R. IV 9, 14. — Ant. in fr. 4 p. D. 2 p. Psch.*
l Jo 20, 18.
m cp. 25, 40; Jo 20, 17. — cf. Ps 21, 23; Rm 8, 29; Heb 2, 11, 12, 17.
n vr. 7, 16; cp. 26, 32.
10] v. cp. 26, 32.
o cp. 27, 65, 66.
p cf. cp. 27, 64.
q cp. 27, 2.
r v. Ac 12, 20.

lius Dei es, descende de cruce. 41 Similiter et principes sacerdotum illudentes cum scribis et senioribus dicebant: 42 *g*Alios salvos fecit, *h*seipsum non potest salvum facere: si *i*rex Israël est, descendat nunc de cruce, et credimus ei. 43 *j*Confidit in Deo: liberet nunc, si vult eum; dixit enim: Quia Filius Dei sum. 44*l*Idipsum autem et latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.

45 A sexta autem hora tenebrae factae sunt super universam terram usque ad horam nonam. 46Et circa horam nonam *m*clamavit Iesus voce magna dicens: 'Eli, Eli, lamma sabacthani?' hoc est: '*n*Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?' 47Quidam autem illic stantes et audientes dicebant: Eliam vocat iste. 48Et continuo currens unus ex eis acceptam spongiam implevit *o*aceto et imposuit harundini et dabat ei bibere. 49 Ceteri vero dicebant: Sine, videamus an veniat Elias liberans eum. 50 Iesus autem iterum clamans voce magna *p*emisit spiritum. 51 Et ecce *q*velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum, et *r*terra mota est, et petrae scissae sunt, 52 et monumenta aperta sunt, et multa corpora *s*sanctorum *t*qui dormierant surrexerunt. 53 Et exeuntes de monumentis *u*post resurrectionem eius venerunt in *v*sanctam civitatem et apparuerunt multis. 54 *x*Centurio autem et qui cum eo erant custodientes Iesum, viso terraemotu et his quae fiebant, timuerunt valde dicentes: *y*Vere Filius Dei erat iste. 55 *z*Erant autem ibi mulieres multae *a*a longe, quae secutae erant Iesum a Galilaea ministrantes ei, 56 inter quas erat *b*Maria Magdalene et Maria Iacobi et Ioseph mater et *c*mater filiorum Zebedaei.

57 *d*Cum autem sero factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathaea nomine Ioseph, qui et ipse discipulus erat Iesu. 58 Hic accessit ad Pilatum et petiit corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus. 59 Et, accepto corpore, Ioseph involvit illud in sindone munda. 60 Et *e*posuit illud in monumento suo novo, *f*quod exciderat in petra, et advolvit *g*saxum magnum ad ostium monumenti et abiit. 61 Erat autem ibi Maria Magdalene et altera Maria sedentes contra sepulcrum.

62 Altera autem die, quae est post *h*Parasceven, convenerunt principes sacerdotum et pharisaei ad Pilatum 63 dicentes: Domine, recordati sumus quia *i*seductor ille dixit adhuc vivens: *j*Post tres dies resurgam. 64 Iube ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium, *l*ne forte veniant discipuli eius et furentur eum et dicant plebi: Surrexit a mortuis: et erit novissimus error peior priore. 65 Ait illis Pilatus: Habetis *m*custodiam: ite, custodite sicut scitis. 66 Illi autem abeuntes munierunt sepulcrum *n*signantes lapidem cum custodibus.

28 Vespere autem sabbati, quae lucescit in prima sabbati, venit *o*Maria Magdalene et altera Maria videre sepulcrum. 2 Et ecce terraemotus factus est magnus. *b*Angelus enim Domini descendit de caelo et accedens revolvit lapidem et sedebat super eum. 3 *c*Erat autem adspectus eius sicut fulgur, et *d*vestimentum eius sicut nix. 4 Prae timore autem eius exterriti sunt custodes et facti sunt *e*velut mortui. 5 Respondens autem angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos; scio enim quod Iesum, qui crucifixus est, quaeritis. 6 Non est hic; surrexit enim *f*sicut dixit. Venite et videte locum ubi positus erat Dominus, 7 et cito euntes dicite discipulis eius, quia surrexit et ecce *g*praecedet vos in Galilaeam: ibi eum videbitis: ecce praedixi vobis. 8 Et exierunt cito de monumento cum timore et gaudio magno currentes nuntiare discipulis eius. 9 Et ecce Iesus *h*occurrit illis dicens: Avete. Illae autem accesserunt et *i*tenuerunt pedes eius et *j*adoraverunt eum. 10 Tunc ait illis Iesus: Nolite timere: ite, *l*nuntiate *m*fratribus meis, *n*ut eant in Galilaeam: ibi me videbunt.

11 Quae cum abissent, ecce quidam de *o*custodibus venerunt in civitatem et nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia quae facta fuerant. 12 Et congregati, cum senioribus consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus 13 dicentes: Dicite quia *p*discipuli eius nocte venerunt et furati sunt eum, nobis dormientibus. 14 Et, si hoc auditum fuerit a *q*praeside, nos *r*suadebimus ei et securos vos facie-

paret hisque potestatem docendi et baptizandi tradit (28, 1-20).

1 Ministerium publicum (1, 1-13, 37). A) in Galilaea (1, 1-9, 28). *Post prooemium ubi sermo est de praedicatione Ioannis B., de Dñi N. baptismate et*

mus. 15 At illi, accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Iudaeos [s]usque in hodiernum diem.

16 Undecim autem discipuli abierunt in Galilaeam in montem, ubi constituerat illis Iesus, 17 et videntes eum adoraverunt, quidam autem dubitaverunt. 18Et accedens Iesus locutus est eis dicens: [t]Data est mihi omnis potestas [u]in caelo et in terra; 19 [v]euntes ergo [x]docete [y]omnes gentes, baptizantes eos [z]in [a]nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, 20 docentes eos [b]servare omnia [c]quaecumque mandavi vobis. Et ecce [d]ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad [e]consummationem saeculi.

s v. cp. 27, 8.
16-20] *Ev. in fr. 6 p. Psch. (16-18).*
17] * *v. cp. 2, 11.*
18-20] *Ev. in fs. ss. Trin. Cm. ut s.* — * *Catech. R. I 2, 10; 3, 11; 9, 2; II 2, 13, 20, 63.* — * *cf. IV 10, 5; 11, 18.*
t cp. 9, 8; Dn 7, 13, 14; Jo 3, 35; 13, 3; 17, 2; Ac 2, 36; Rm 14, 9; Eph 1, 20-22. — cf. cp. 9, 6; Jo 5, 27.
u cf. cp. 6, 10; Lc 2, 14.
19] * *l. 3 Decr. tit. 42 cp. 4, etc.* — * *cf. Eugenii IV decr. pro Armenis.* — *Ant. in fr. 3 p. D. 2 p. Psch.*
v Mr 16, 15, 16.
x cp. 13, 52.
y Lc 24, 47. — cf. cp. 24, 14; Mr 11, 17; Rm 1, 5.
z v. Ac 8, 16.
a cf. Ac 2, 38; 1 Cor 1, 13, 15.
b Jo 14, 15.
c cf. Ac 1, 2.
d cf. cp. 1, 23; 18, 20; Jc 12, 26; 14, 3, 23; 17, 24; Ac 18, 10.
20] * *Leonis XIII encycl.* « *Immortale Dei* ».
e v. cp. 13, 39.

SANCTUM IESU CHRISTI

EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM

INITIUM evangelii [a]Iesu Christi [b]Filii Dei. 2 Sicut scriptum est in Isaia propheta: ' [c]Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, [d]qui praeparabit viam tuam ante te'. 3 ' [e]Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas eius'. 4 [f]Fuit Ioannes in [g]deserto baptizans et praedicans [h]baptismum [i]paenitentiae in remissionem peccatorum. 5Et egrediebatur ad eum omnis Iudaeae regio et Ierosolymitae universi et baptizabantur ab illo in Iordanis flumine [j]confitentes peccata sua. 6 Et erat Ioannes [k]vestitus pilis cameli, et zona pellicea circa lumbos eius, et [m]locustas et [n]mel silvestre edebat et praedicabat dicens: 7 [o]Venit fortior me post me, cuius non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum eius. 8[p]Ego haptizavi vos aqua, ille vero baptizabit vos Spiritu sancto.

9 Et factum est, in diebus illis venit Iesus [q]a Nazareth Galilaeae et baptizatus est a Ioanne in Iordane 10 et statim ascendens de aqua [r]vidit caelos apertos et [s]Spiritum tanquam columbam descendentem et manentem in ipso, 11 et [t]vox facta est de caelis: [u]Tu es Filius meus dilectus, in te complacui.

12 Et statim Spiritus expulit eum in desertum, 13 et erat in deserto quadraginta diebus et quadraginta noctibus et [v]tentabatur a [x]Satana [y]eratque cum bestiis, et [z]angeli ministrabant illi.

14 [a]Postquam autem traditus est Ioannes, [b]venit Iesus in Galilaeam [c]praedicans evangelium regni Dei 15 et dicens: Quoniam [d]impletum est tempus, et [e]appropinquavit regnum Dei; [f]paenitemini et credite evangelio.

16 Et praeteriens secus mare Galilaeae vidit Simonem et [g]Andream

a v. Mt 1, 21.
b v. Mt 13, 33.
2-8] Mt 3, 1-12; Lc 3, 2-17; Jo 1, 19-30.
c Ml 3, 1. — v. Mt 11, 10.
d v. Lc 1, 17.
e Is 40, 3. — cf. Jo 1, 23. — v. 3] *v. Mt 3, 3.* [Mt 3, 3.
f Jo 1, 6, 7.
4] *v. Jo 1, 6, 7.*
g Js 15, 61. — cf. Jd 1, 16.
h Ac 2, 38. — cf. Mt 26, 28; Lc 1, 77.
i vr. 15; Ac 19, 14.
j Mt 3, 6; Ac 19, 18.
k cf. 4 Rg 1, 8; Zc 13, 4; Heb 11, 37.
m cf. Lv 11, 22.
n 1 Rg 14 26. — cf. Ex 3, 8.
7] *Ant. in fr. 4 p. D. Adv.*
o Jo 1, 15, 27; Ac 13, 25. — Jo 3, 30, 31.
8] * *Catech. R. I 9, 2.*
p Jo 1, 26, 33; Ac 1, 5; 11, 16.
8, 7] *v. Jo 3, 30.*
9-11] Mt 3, 13-17; Lc 3, 21, 22. — cf. Jo 1, 32-34.
q Mt 2, 23; Lc 2, 51.
r Ac 7, 56. — cf. Is 64, 1; Ez 1, 1.
s cf. Lc 4, 18, 21; Ac 10, 38.
t Jo 12, 28. [11, 17.
u cf. cp. 9, 7; Ps 2, 7; Col 2, 12, 13] Mt 4, 1-11; Lc 4, 1-13.
v Heb 2, 18; 4, 15.
x Lc 22, 31.
y cf. Jb 5, 22, 23.
z Mt 26, 53; Lc 22, 43; Jo 1, 51.
a Mt 4, 12; 14, 9; Lc 3, 20. — cf. Jo 3, 24.
b Lc 4, 14, 15.
c Mt 4, 17, 23.
14] * *Catech. R. I 13, 4.*
d Dn 9, 25; Gal 4, 4; Eph 1, 10. — cf. Lc 21, 8; Jo 7, 8; Ac 17, 30.
e v. Mt 3, 2.
f Ac 13, 24; 19, 4; Heb 6, 1. — v. Lc 5, 32.
16] *v. Mt 4, 18, 19.*
16-20] Mt 4, 18-22. — cf. Lc 5, 2-11; Jo 1, 40-42.
g cp. 13, 3.

tentatione in deserto, deque electione discipulorum (1-20), Iesus daemoniacum liberans (21-28), socrumque Simonis, infirmos undequaque ad se allatos (29-45) et paralyticum Capharnaumi sanans (2, 1-12) turbas

fratrem eius mittentes retia in mare; erant enim piscatores. 17 Et dixit eis Iesus: Venite post me, et faciam vos fieri [h]piscatores hominum. 18 Et protinus, [i]relictis retibus, secuti sunt eum. 19 Et progressus inde pusillum vidit Iacobum Zebedaei et Ioannem fratrem eius, et ipsos [j]componentes retia in navi, 20 et statim vocavit illos. Et, relicto patre suo Zebedaeo in navi cum mercennariis, secuti sunt eum.

21 Et ingrediuntur [l]Capharnaum, et statim [m]sabbatis ingressus in synagogam [n]docebat eos. 22 Et [o]stupebant super doctrina eius; erat enim docens eos quasi potestatem habens et non sicut scribae.

23 Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo et [p]exclamavit 24 dicens: [q]Quid nobis et tibi, [r]Iesu Nazarene? venisti perdere nos? scio qui sis, [s]Sanctus Dei. 25 Et [t]comminatus est ei Iesus dicens: Obmutesce et exi de homine. 26 Et [u]discerpens eum [v]spiritus immundus et exclamans voce magna exiit ab eo. 27 Et [w]mirati sunt omnes, ita ut conquirerent inter se dicentes: Quidnam est hoc? [v]quaenam doctrina haec nova? quia [z]in potestate etiam spiritibus immundis imperat, et oboediunt ei. 28 Et processit rumor eius statim in omnem regionem Galilaeae.

29 Et protinus egredientes de [a]synagoga venerunt in domum Simonis et Andreae cum Iacobo et Ioanne. 30 Decumbebat autem [b]socrus Simonis febricitans, et statim dicunt ei de illa. 31 Et accedens elevavit eam, [c]apprehensa manu eius; et continuo dimisit eam febris, et ministrabat eis.

32 Vespere autem facto, cum occidisset sol, adferebant ad eum omnes male habentes et [d]daemonia habentes, 33 et erat omnis civitas congregata ad ianuam. 34 Et [e]curavit multos, qui vexabantur variis languoribus, et daemonia multa eiciebat et [f]non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum.

35 Et diluculo valde surgens egressus [g]abiit in desertum locum ibique orabat. 36 Et prosecutus est eum Simon et qui cum illo erant; 37 et, cum invenissent eum, dixerunt ei quia [h]omnes quaerunt te. 38 Et ait illis: Eamus in proximos vicos et civitates, ut et ibi praedicem; [i]ad hoc enim veni. 39 Et [j]erat praedicans in synagogis eorum et in omni Galilaea et daemonia eiciens.

40 Et venit ad eum leprosus deprecans eum et, [l]genu flexo, dixit ei: [m]Si vis, potes me mundare. 41 Iesus autem misertus eius extendit manum suam et tangens eum ait illi: Volo, mundare. 42 Et, cum dixisset, statim discessit ab eo lepra, et mundatus est. 43 Et comminatus est ei statimque eiecit illum 44 et dicit ei: [n]Vide nemini dixeris, sed vade, [o]ostende te principi sacerdotum et [p]offer pro emundatione tua, quae praecepit Moyses [q]in testimonium illis. 45 [r]At ille egressus coepit praedicare et diffamare sermonem, ita ut iam non posset manifeste introire in [s]civitatem, sed foris in desertis locis esset, et [t]conveniebant ad eum undique.

2 Et iterum intravit [a]Capharnaum post dies; 2 et auditum est quod [b]in domo esset, et [c]convenerunt multi, ita ut non caperet neque ad ianuam; et loquebatur eis [d]verbum. 3 Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui a quattuor portabantur. 4 Et, cum non possent offerre eum illi prae turba, [e]nudaverunt tectum ubi erat, et patefacientes submiserunt grabatum in quo paralyticus iacebat. 5 Cum autem vidisset Iesus [f]fidem illorum, ait paralytico: Fili, [g]dimittuntur tibi peccata tua. 6 Erant autem illic quidam de scribis sedentes et cogitantes in cordibus suis: 7 Quid hic sic loquitur? [h]blasphemat. [i]Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? 8 [j]Quo statim cognito Iesus spiritu suo, quia sic cogitarent intra se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris? 9 Quid est facilius dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge, tolle grabatum tuum et ambula? 10 Ut autem sciatis, quia [l]Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: 11 Tibi dico: Surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam. 12 Et statim surrexit ille et, sublato grabato, abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes et [m]honorificarent Deum dicentes: Quia nunquam sic vidimus.

h cf. Mt 13, 47.
i cf. Mt 19, 27.

j cf. Lc 5, 2.

l Mt 4, 13.
21-28] Lc 4, 31-37.
m v. cp. 6, 2.
n vr. 39. — v. Mt 4, 23.
o v. Mt 7, 28, 29.
p vr. 26.
q cp. 5, 7.
r Lc 4, 34; Jo 18, 5, 7; 19, 19; Ac 2, 22. — cf. vr. 9.
s Lc 1, 35; Ac 3, 14; Ap 3, 7. — cf. Ps 15, 10; Heb 7, 26; 1 Jo 2, 20.
t vr. 43; cp. 3, 12; 7, 36. — cf. Mt 12, 16; 17, 17.
u cp. 9, 26.
v cp. 3, 11; Lc 4, 41.
x cf. Mt 8, 27; 9, 33.
y cf. Ac 17, 19.
z cf. Mt 7, 29.
29-34] Mt 8, 14-16; Lc 4, 38-41.

a vr. 21, 23.
b cf. 1 Cor 9, 5.
c cp. 9, 26; Lc 8, 54; Ac 3, 7; 9, 41.
d v. Mt 4, 24.
e v. Mt 4, 23.
f cp. 8, 11, 12; Lc 4, 41. — cf. Ac 16, 17, 18. — v. vr. 25.
35-39] Lc 4, 42-44.
g Lc 5, 16. — cf. Mt 14, 23.
h cf. Jo 12, 19.

i cf. Is 61, 1; Jo 6, 38.
j Lc 4, 15. — v. vr. 21.
40-44] Mt 8, 2-4; Lc 5, 12-14.
l cp. 10, 17; Mt 17, 14. — cf. Mt 27, 29.
m cf. cp. 9, 22, 23; Mt 9, 28.
41] v. Mt 8, 2, 3.
n vr. 25, 34; cp. 3, 12; 5, 43; 7, 36; 8, 26; Mt 9, 30; 17, 9. — v. Mt 12, 16.
o Lv 13, 49; Lc 17, 14.
p Lv 14, 2-32.
q cp. 6, 11; Mt 10, 18; 24, 14; Lc 9, 5; Jc 5, 3.
r cp. 7, 36; Mt 9, 31. — cf. Lc 5, 15, 16.
s 2 Cor 11, 26.
t cp. 2, 2, 13; 3, 7. — cf. Jo 6, 2, 15, 16.

a cp. 1, 21.
b cf. Mt 4, 13; 9, 1.
c v. cp. 1, 45.
d v. cp. 4, 14.
3-12] Mt 9, 2-8; Lc 4, 18-26.
e cf. Lc 5, 19.
f cp. 10, 52; Mt 8, 10, 13; 9, 22, 29; 16, 28; Lc 7, 50; 17, 19; 18, 42; Ac 3, 16; 14, 8; 19, 4; Jc 5, 15.
g Lc 7, 48. — cf. Jo 5, 14.
h cp. 14, 64; Jo 10, 36.
i Jb 14, 4; Is 43, 25.
j v. Jo 2, 25.
l cf. vr. 28.

m v. Lc 7, 16.

sibimetipsi allicit (31, 14); scribarum vero et pharisaeorum contra se adeo suscitat invidiam ut hi legis transgressione eum criminentur (15-28). Dnus autem, qui nihilominus a benefactis non desistit, de turbis ad

13 Et egressus est rursus ad mare, [n]omnisque turba veniebat ad eum, et [o]docebat eos. 14 Et, cum praeteriret, vidit [p]Levi Alphaei sedentem ad telonium et ait illi: [q]Sequere me. Et surgens secutus est eum.

15 Et factum est, cum accumberet in domo illius, multi [r]publicani et peccatores simul discumbebant cum Iesu et discipulis eius; erant enim multi qui et sequebantur eum. 16 Et [s]scribae et pharisaei videntes quia manducaret cum publicanis et peccatoribus dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis et peccatoribus manducat et bibit magister vester? 17 Hoc audito, Iesus ait illis: Non necesse habent sani medico, sed qui male habent; [t]non enim veni vocare iustos, sed [u]peccatores. 18 Et [v]erant discipuli Ioannes et pharisaei ieiunantes et veniunt et dicunt illi: Quare discipuli Ioannis et [x]pharisaeorum ieiunant, tui autem discipuli non ieiunant? 19 Et ait illis Iesus: [y]Nunquid possunt filii nuptiarum, quandiu sponsus cum illis est, ieiunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt ieiunare. 20 [z]Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, et [a]tunc ieiunabunt in illis diebus. 21 Nemo adsumentum panni rudis adsuit vestimento veteri; alioquin aufert supplementum novum a veteri, et maior scissura fit; 22 et nemo mittit vinum novum in [b]utres veteres; alioquin dirumpet vinum utres, et vinum effundetur, et utres peribunt; sed vinum novum in utres novos mitti debet.

23 Et [c]factum est iterum, [d]cum Dominus sabbatis ambularet per sata, et discipuli eius coeperunt progredi et vellere spicas. 24 Pharisaei autem dicebant ei: Ecce, quid faciunt sabbatis [e]quod non licet? 25 Et ait illis: [f]Nunquam legistis [g]quid fecerit David quando necessitatem habuit et esuriit ipse et qui cum eo erant? 26 quomodo introivit in domum Dei sub [h]Abiathar principe sacerdotum et [i]panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare nisi sacerdotibus, et dedit eis qui cum eo erant? 27 Et dicebat eis: [k]Sabbatum propter hominem factum est, et [l]non homo propter sabbatum; 28 itaque dominus est [m]Filius hominis etiam sabbati.

3 Et introivit iterum in [a]synagogam, et erat ibi homo habens manum aridam. 2 Et [b]observabant eum si sabbatis curaret, ut accusarent illum. 3 Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium. 4 Et dicit eis: [c]Licet sabbatis bene facere an male? animam salvam facere an perdere? At illi tacebant. 5 Et [d]circumspiciens eos cum ira, contristatus super [e]caecitate cordis eorum dicit homini: Extende manum tuam. Et [f]extendit, et restituta est manus illi. 6 [g]Exeuntes autem pharisaei statim cum [h]Herodianis consilium faciebant adversus eum, quomodo eum perderent.

7 Iesus autem cum discipulis suis secessit ad mare, et [i]multa turba a Galilaea et Iudaea secuta est eum 8 et ab Ierosolymis et ab [j]Idumaea et trans Iordanem; et qui circa [l]Tyrum et Sidonem, multitudo magna, audientes quae faciebat venerunt ad eum. 9 Et dixit discipulis suis [m]ut navicula sibi deserviret propter turbam, [n]ne comprimeret eum. 10 [o]Multos enim sanabat, ita ut irruerent in eum, [p]ut illum tangerent, quotquot habebant [q]plagas. 11 Et [r]spiritus immundi, cum illum videbant, [s]procidebant ei et clamabant dicentes: 12 Tu es [t]Filius Dei. Et vehementer [u]comminabatur eis ne manifestarent illum.

13 Et [v]ascendens in montem vocavit ad se [w]quos voluit ipse: et venerunt ad eum; 14 et fecit ut essent duodecim cum illo et ut mitteret eos praedicare, 15 et dedit illis potestatem curandi infirmitates et eiciendi daemonia, 16 et [x]imposuit Simoni [y]nomen Petrus, 17 et [z]Iacobum Zebedaei et Ioannem fratrem Iacobi, et imposuit eis nomina Boanerges, quod est [a]filii tronitrui, 18 et Andream et Philippum et Bartholomaeum et [b]Matthaeum et [c]Thomam et [d]Iacobum Alphaei et Thaddaeum et Simonem cananaeum 19 et Iudam Iscariotem, qui et tradidit illum.

20 Et veniunt ad [e]domum, et convenit iterum turba, ita ut [f]non possent neque panem manducare. 21 Et, [g]cum audissent [h]sui, exierunt tenere eum; dicebant enim, quoniam [i]in furorem versus est. 22 Et scribae, [j]qui ab Ierosolymis descenderant, dicebant, [k]quoniam

n vr. 2; cp. 3, 7. — v. cp. 1, 45.
o cp. 1, 21, 22; 4, 2; 10, 1 etc.
14-22] Mt 9, 9-17; Lc 5, 27-38.
p cf. Mt 9, 9.
q Jc 1, 43.
r Mt 11, 19; Lc 15, 2.

s Ac 4, 5; 23, 9.
t cf. Lc 15, 7; Jo 9, 39.
u 1 Tm 1, 15.
v cf. cp. 7, 5.
x Mt 22, 16. — cf. Lc 18, 12.
y Jo 3, 29.
z v. Lc 17, 22.

a cf. Jo 16, 20.
b cf. Js 9, 4; Jb 32, 19; Ps 118, 83.

23-28] Mt 12, 1-8; Lc 6, 1-5.
c Dt 23, 25.
d cf. Ex 20, 9-11.
e v. Mt 21, 16.
f 1 Rg 21, 1-6.
g 1 Par 26, 6. — cf. 1 Rg 21, 1; 2 Rg 8, 17.
h Ex 25, 30; Lv 8, 31; 24, 5-9.
i Ex 23, 12; Dt 5, 14. — cf. 2 Mc 5, 19.
j cf. Col 2, 16, 17.
l vr. 10.

1-6] Mt 12, 9-14; Lc 6, 6-11.
a cp. 1, 29.
b Lc 14, 1; 20, 20. — cf. Lc 11, 54; Jo 8, 6.
c Lc 14, 3.
d vr. 34; cp. 5, 32; 10, 23. — cf. cp. 10, 21.
e cp. 6, 52; Rm 11, 25; Eph 4, 18. — cf. cp. 10, 5; Heb 3, 8.
f cf. 3 Rg 13, 4.
g v. Mt 12, 14.
h cp. 12, 13; Mt 22, 16. — cf. cp. 8, 15.

7-12] Mt 12, 15, 16; Lc 6, 17-19.
i Mt 4, 25.
j Is 34, 5; Ez 35, 15; 1 Mc 5, 3.
l Mt 11, 21; 15, 21.
m cp. 4, 11; Mt 13, 2; Lc 5, 3. — cf. cp. 6, 32, 45; 8, 10.
n cp. 5, 24, 31.
o v. Mt 14, 36.
p cp. 5, 27; 6, 36; 8, 22; Mt 9, 20, 21; 15, 30; Lc 4, 41; 6, 19.
q cp. 3, 29, 34; Lc 7, 21.
r cp. 1, 26.
s Lc 8, 28.
t v. Mt 14, 33; Lc 4, 41.
u cp. 1, 25, 34. — v. Mt 12, 16.

13-19] Mt 10, 1-4; Lc 6, 12-16; Ac 1, 13.
v cf. cp. 6, 7-13; Lc 9, 1, 2.
w Jo 13, 18; 15, 16, 19.
x Mt 16, 18; Jo 1, 42.
y Mt 4, 21.
z Ac 12, 2.

a cf. Lc 9, 54.
b v Mt 9, 9.
c v. Jo 20, 24.
d v. Ac 12, 17.
e cf. cp. 2, 2; 7, 17; 9, 27.
f cp. 6, 31.
g cf. Jo 7, 5.
h cf. vr. 31; Jo 1, 11.
i Jo 10, 20. — cf. Jo 7, 20; 8, 48, 52; Ac 26, 24; 2 Cor 5, 13.
j cp. 7, 1; Mt 15, 1.
l Mt 9, 34; 12, 24; Lc 11, 15. — v. Jo 7, 20.

se congregatis apostolos eligit (3, 1-19), adversarios confutat, atque Dei voluntatem facientes commendat (20-35). Porro apostolos electos indolem novi regni docet, propositis ac declaratis parabolis de seminante

23-27] Mt 12, 25-29; Lc 11, 17-22.
27] * *cf. Caelest. I epist. adv. Semipel. cp. 12.*

m Is 49, 24.
n Is 53, 12; Col 2, 15.
28-30] Mt 12, 31, 32. — cf. Lc 12, 10; Heb 6, 4-6; 10, 20; 1 Jo 5, 16.
o cf. Ac 7, 51; Heb 10, 29.

31-35] Mt 12, 46-50; Lc 8, 19-21.
p cp. 6, 3; Jo 2, 12; 7, 3, 5, 10; Ac 1, 14; 1 Cor 9, 5; Gal 1, 19.
q v. vr. 5.
r cf. Jo 15, 14; Heb 2, 11, 12.
s Mt 7, 21. — cf. Lc 11, 28.

1-12] Mt 13, 1-15; Lc 8, 4-10.
a cf. cp. 3, 9; Lc 5, 1-3.
b vr. 33; cp. 1, 21; 2, 13; 10, 1.
c cf. Is 55, 10.

d cf. Jc 1, 11.
e Jo 15, 6.
f Jr 4, 3.

g Gn 26, 12.
h vr. 23; cp. 7, 16; Mt 11, 15; Lc 8, 8; Ap 2, 11.
i vr. 34; cp. 13, 3.
j Sap 2, 22. — v. Rm 16, 25.
l 1 Cor 5, 12; Col 4, 5; 1 Th 4, 12; 1 Tm 3, 7.
m Is 6, 9, 10; Jr 5, 21; Ez 12, 2; Jo 12, 40; Ac 28, 26; Rm 11, 8.
n v. Mt 13, 13.
o v. Mt 18, 3.
13-20] Mt 13, 18-23; Lc 8, 11-15.
p cf. Mt 13, 37; Jo 4, 36-38.
q vr. 33; cp. 2, 2; Ac 8, 4; Jc 1, 21.
r cf. cp. 6, 20; Is 58, 2; Ez 33, 32; Jo 5, 25.
s Gal 1, 6; 5, 7.
t v. Mt 11, 6.
u v. Mt 6, 25.
v 2 Tm 4, 9.
x 1 Tm 6, 9, 10, 17. — cf. cp. 10, 23. — v. Mt 13, 22.
19] * *Catech. R. III 10, 21, 22.*
y Os 14, 8; Jo 15, 16; Ph 1, 11; Col 1, 6.
21-25] Lc 8, 16-18.
z v. Mt 5, 15; Lc 11, 33.
a v. Mt 10, 26; Lc 12, 2.

b Mt 7, 2; Lc 6, 38. — cf. Jd 1, 7.
c Mt 25, 29; Lc 19, 26. — cf. Mt 13, 12.
d cf. Mt 13, 24-30.

e cf. Ec 11, 6.

Beelzebub habet et quia in principe daemoniorum eicit daemonia.

23 Et, convocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo potest Satanas Satanam eicere? 24 Et, si regnum in se dividatur, non potest regnum illud stare; 25 et, si domus super semetipsam dispertiatur, non potest domus illa stare; 26 et, si Satanas consurrexerit in semetipsum, dispertitus est et non poterit stare, sed finem habet. 27 [m]Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere nisi prius fortem alliget, et [n]tunc domum eius diripiet. 28 Amen, dico vobis quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata et blasphemiae quibus blasphemaverint; 29 qui autem [o]blasphemaverit in Spiritum sanctum non habebit remissionem in aeternum, sed reus erit aeterni delicti. 30 Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.

31 Et veniunt mater eius et [p]fratres et foris stantes miserunt ad eum vocantes eum. 32 Et sedebat circa eum turba, et dicunt ei: Ecce mater tua et fratres tui foris quaerunt te. 33 Et respondens eis ait: Quae est mater mea et fratres mei? 34 Et [q]circumspiciens eos, qui in circuitu eius sedebant, ait: Ecce mater mea et fratres mei. 35 [r]Qui enim [s]fecerit voluntatem Dei, hic frater meus et soror mea et mater est.

4 Et iterum coepit docere ad mare; et congregata est ad eum turba multa, ita [a]ut navim ascendens sederet in mari, et omnis turba circa mare super terram erat. 2 Et [b]docebat eos in parabolis multa et dicebat illis in doctrina sua: 3 Audite: ecce exiit [c]seminans ad seminandum. 4 Et, dum seminat, aliud cecidit circa viam, et venerunt volucres caeli et comederunt illud; 5 aliud vero cecidit super petrosa, ubi non habuit terram multam, et statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terrae; 6 et, [d]quando exortus est, sol exaestuavit, et, eo quod non habebat radicem, [e]exaruit; 7 et aliud cecidit in [f]spinas, et ascenderunt spinae et suffocaverunt illud, et fructum non dedit; 8 et aliud cecidit in terram bonam et dabat fructum ascendentem et crescentem et adferebat unum triginta, unum sexaginta et [g]unum centum. 9 Et dicebat: [h]Qui habet aures audiendi audiat.

10 Et, [i]cum esset singularis, interrogaverunt eum hi, qui cum eo erant, duodecim parabolam. 11 Et dicebat eis: Vobis datum est nosse [j]mysterium regni Dei; illis autem, [l]qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt, 12 [m]ut '[n]videntes videant et non videant et audientes audiant et non intelligant, ne quando [o]convertantur et dimittantur eis peccata'.

13 Et ait illis: Nescitis parabolam hanc? et quomodo omnes parabolas cognoscetis? 14 [p]Qui seminat [q]verbum seminat. 15 Hi autem sunt qui circa viam, ubi seminatur verbum; et, cum audierint, confestim venit Satanas et aufert verbum, quod seminatum est in cordibus eorum. 16 Et hi sunt similiter, qui super petrosa seminantur, qui, cum audierint verbum, statim [r]cum gaudio accipiunt illud 17 et non habent radicem in se, sed [s]temporales sunt; deinde, orta tribulatione et persecutione propter verbum, confestim [t]scandalizantur. 18 Et alii sunt qui in spinis seminantur: hi sunt qui verbum audiunt 19 et [u]aerumnae [v]saeculi et [x]deceptio divitiarum et circa reliqua concupiscentiae introëuntes suffocant verbum, et sine fructu efficitur. 20 Et hi sunt, qui super terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum et suscipiunt et [y]fructificant unum triginta, unum sexaginta et unum centum.

21 Et dicebat illis: [z]Nunquid venit lucerna, ut sub modio ponatur aut sub lecto? nonne ut super candelabrum ponatur? 22 [a]Non est enim aliquid absconditum quod non manifestetur, nec factum est occultum, sed ut in palam veniat. 23 Si quis habet aures audiendi audiat. 24 Et dicebat illis: Videte quid audiatis. [b]In qua mensura mensi fueritis remetietur vobis et adicietur vobis. 25 [c]Qui enim habet, dabitur illi, et qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.

26 Et dicebat: [d]Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo iaciat sementem in terram 27 et dormiat et exsurgat nocte et die, et semen germinet et increscat, dum [e]nescit ille. 28 Ultro enim terra

fructificat primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. 29 Et, cum produxerit fructus, statim 'ᶠmittit falcem, quoniam adest messis'.

30 Et dicebat: Cui adsimilabimus regnum Dei? aut cui parabolae comparabimus illud? 31 Sicut ᵍgranum sinapis, quod, cum seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus quae sunt in terra 32 et, cum seminatum fuerit, ʰascendit et fit maius omnibus holeribus et ⁱfacit ramos magnos, ita ut possint ʲsub umbra eius aves caeli habitare.

33 Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, ˡprout poterant audire: 34 ᵐsine parabola autem non loquebatur eis. ⁿSeorsum autem discipulis suis disserebat omnia.

35 Et ait illis in illa die, cum sero esset factum: Transeamus contra. 36 Et dimittentes turbam adsumunt eum ita ut erat in navi, et aliae naves erant cum illo. 37 Et ᵒfacta est procella magna venti, et fluctus mittebat in navim ita ut impleretur navis. 38 Et erat ipse in puppi super cervical dormiens, et excitant eum et dicunt illi: Magister, non ad te pertinet quia perimus? 39 Et exsurgens ᵖcomminatus est vento et dixit mari: Tace, obmutesce. Et cessavit ventus, et ᵍfacta est tranquillitas magna. 40 Et ait illis: ʳQuid timidi estis? necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno et dicebant, ad alterutrum: ˢQuis, putas, est iste, quia et ᵗventus et mare oboediunt ei?

5 Et venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorum. 2 Et exeunti ei de navi statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo, 3 ᵘqui domicilium habebat in monumentis, et neque catenis iam quisquam poterat eum ligare, 4 quoniam saepe compedibus et catenis vinctus dirupisset catenas et compedes comminuisset, et nemo poterat eum domare. 5 Et semper die ac nocte in monumentis et in montibus erat clamans et concidens se lapidibus.

6 Videns autem Iesum a longe cucurrit et ᵇadoravit eum 7 et ᶜclamans voce magna dixit: ᵈQuid mihi et tibi, Iesu ᵉFili Dei ᶠaltissimi? ᵍadiuro te per Deum, ne me torqueas. 8 Dicebat enim illi: Exi, spiritus immunde, ab homine. 9 Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Et dicit ei: ʰLegio mihi nomen est, quia multi sumus. 10 Et deprecabatur eum multum ne se expelleret extra regionem. 11 Erat autem ibi, circa montem, grex porcorum magnus pascens. 12 Et deprecabantur eum spiritus dicentes: Mitte nos in porcos, ut in eos introëamus. 13 Et concessit eis statim Iesus. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in ⁱporcos, et magno impetu grex praecipitatus est in mare ad duo milia, et suffocati sunt in mari. 14 Qui autem pascebant eos fugerunt et nuntiaverunt in civitatem et in agros. Et egressi sunt videre quid esset factum: 15 et veniunt ad Iesum et vident illum, qui a daemonio vexabatur, sedentem, ʲvestitum et sanae mentis et timuerunt. 16 Et narraverunt illis qui viderant qualiter factum esset ei qui daemonium habuerat et de porcis. 17 Et ᵏrogare coeperunt eum ut discederet de finibus eorum.

18 Cumque ascenderet navim, coepit illum deprecari qui a daemonio vexatus fuerat, ut esset cum illo. 19 Et non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos et ᵐadnuntia illis quanta tibi Dominus fecerit et misertus sit tui. 20 Et abiit et coepit praedicare in ⁿDecapoli quanta sibi fecisset Iesus, et omnes mirabantur.

21 Et, cum ᵒtranscendisset Iesus in navi rursum trans fretum convenit turba multa ad eum, et erat circa mare. 22 Et venit quidam de ᵖarchisynagogis nomine Iairus; et videns eum procidit ad pedes eius 23 et deprecabatur eum multum dicens: Quoniam filia mea in extremis est: veni, ᵍimpone manum super eam, ut ʳsalva sit et vivat. 24 Et abiit cum illo, et sequebatur eum turba multa, et ˢcomprimebant eum. 25 Et mulier, ᵗquae erat in profluvio sanguinis annis duodecim 26 et fuerat multa perpessa a compluribus medicis et erogaverat omnia sua nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat, 27 cum audisset de Iesu, venit in turba retro et ᵘtetigit vestimentum eius; 28 dicebat enim: Quia, si vel vestimentum eius

f Jl 3, 13; Ap 14, 15.

30-32] Mt 13, 31, 32; Lc 13, 18, 19.
g Mt 17, 20; Lc 17, 6.
h cf. Dn 4, 8, 9, 17, 19.
i cf. Ac 2, 41, 47; Rm 1, 8; 1 Th 1, 8.
j Ez 17, 23; 31, 6.
k vr. 2; Mt 13, 34.
l Jo 16, 12; 1 Cor 3, 2; Heb 5, 12.
m cf. Jo 16, 25.
n vr. 10. — cf. cp. 13, 3; Mt 24, 3.
35-41] Mt 8, 18, 23-27; Lc 8, 22-25. — cf. Jo 6, 16-21.
o cf. Jn 1, 3 sqq.; Ac 27, 14, 15.

p Ps 103, 7. — cf. Ps 88, 10; 106, 23-30; Lc 4, 39.
q cf. cp. 6, 51; Mt 14, 32.
r Jo 14, 27.
s Jb 38, 11. — cf. cp. 1, 27.
t cf. Lc 5, 9.

1-17] Mt 8, 28-9, 4; Lc 8, 26-37.
a cf. Ap 18, 2.

b v. Mt 8, 2.
c cp. 1, 23, 26; Lc 4, 41; Ac 8, 7.
d cp. 1, 24. — cf. 2 Rg 16, 10; 19, 22 etc.
e cf. Mt 4, 3, 6. — v. Mt 14, 33.
f Gn 14, 18; Nm 24, 16; Ps 56, 3; Is 14, 14; Lc 1, 32; 6, 35.
g Mt 26, 63; Ac 19, 13. — cf. Jc 2, 19.
h] * *Catech. R. IV 15, 6.*
i cf. Lv 11, 7; 2 Mc 6, 18-20; 7, 1.
j cf. Lc 8, 27.

l cf. 3 Rg 17, 18; 4 Rg 1, 29; Ac 16, 39.
18-20] Lc 8, 38, 39.

m Ps 65, 16. — cf. cp. 1, 44.

n cp. 7, 31; Mr 4, 25.
o Mt 9, 1; Lc 8, 40.
22-43] Mr 9, 18-26; Lc 8, 41-56.
p Lc 13, 14; Ac 13, 15; 18, 8, 17.
q cp. 6, 5; 7, 32; 8, 23, 25; 16, 18; Lc 4, 20; 13, 13; Ac 9, 12; 28, 8.
r vr. 28. — v. cp. 10, 5.
s vr. 31; cp. 3, 9.
t cf. Lc 15, 25.

u cp. 3, 10.

v cf. Mt 15, 28; 17, 17.
x vr. 34; cp. 3, 10; Lc 7, 21.
y Lc 5, 17; 6, 19. — cf. Ac 10, 38.

z cp. 3, 5, 34; 10, 23.

a v. Lc 7, 50.
b Lc 7, 6.
c v. Jo 11, 28.
d cp. 9, 1; 14, 33.
e cp. 3, 17.
f cf. 2 Par 35, 25; Jr 9, 17, 18.
g cf. Ac 20, 10.
h cf. Jo 11, 4, 11. — v. Mt 27, 52.
i cf. Ac 9, 40.
j v. cp. 1, 31.
l Lc 7, 14, 22. — cf. Mt 11, 5; Jo 11, 43; Ac 9, 40.
m cp. 1, 44; 7, 36; 9, 9. — v. Mt 8, 4.
1-6] Mt 13, 54-58. — cf. Lc 4, 16-30.
a Mt 2, 23; Lc 4, 23.
b cp. 1, 21; Lc 4, 31; 6, 6; 13, 10. — cf. Ac 13, 14. — v. Mt 4, 23.
c Mt 7, 28. — v. Jo 7, 15.
d cf. Lc 4, 22; Jo 6, 42.
e cf. Mt 13, 55.
f v. cp. 3, 31; Mt 12, 46.
g v. Mt 11, 6.
h Lc 4, 24; Jo 4, 44. — cf. Jr 11, 21; 12, 6; Jo 7, 5.
i cf. cp. 9, 23; Gn 19, 12.
j v. cp. 5, 23.
l cf. Mt 8, 10.
m Mt 4, 23; 9, 25; 11, 1; Lc 8, 1; 9, 6.
n cp. 3, 13-15. — cf. Lc 10, 1. — v. Mt 10, 1.
8-11] Mt 10, 9-15; Lc 9, 3-5. — cf. Lc 10, 4-11; 22, 35.
o cf. Mt 10, 10.
p cp. 12, 41; Mt 10, 9. — cf. Jo 12, 6.
q Ac 12, 8.
r Ac 13, 15. — cf. 2 Es 5, 13; Ac 18, 6.
s v. cp. 1, 44; Mt 8, 4.
t Mt 10, 7.
u Lc 9, 6.
v Mt 3, 2; 4, 17; Lc 24, 47; Ac 17, 30.
w cf. Jc 5, 14, 15.
*13] * Conc. Trid. s. XIV de extr. Unct. cp. et can. 1. — * Catech. R. II 6, 8.*
14-29] Mt 14, 1-12; Lc 9, 7-9.
x cf. Lc 3, 1; 19, 20.
y cp. 8, 28; Mt 16, 14.
z v. Mt 21, 11, 46.

a Lc 3, 19, 20.
b Mt 11, 2; Jo 3, 24.
17-29] Ev. etc. in fs. decoll. s. Jo. B. (17, 18, 24, 27, 29).
c Lv 18, 16; 20, 21.
d cf. Lc 11, 53.
20] R. in fs. s. Jo. Nepom.
e cf. Mt 14, 5; 21, 26.
f cp. 12, 37; Lc 19, 48. — cf. cp. 4, 16.
g Gn 40, 20.
h 3 Rg 3, 15; Est 1, 3; 2, 18.
*23] * cf. * Catech. R. III 3, 14.*
i Est 5, 3, 6; 7, 2.
24, 26] R. ut s. vr. 17-29.

stitutos suae e patria expulsionis ut ad futuras persecutiones praeparet (6, 1-6), virtute miraculorum instruit, ad praedicandum mittit (1-13) eosque revertentes, comperiens se ab Herode haberi pro illo Ioanne, quem

tetigero, salva ero. 29 Et [v]confestim siccatus est fons sanguinis eius, et sensit corpore quia sanata esset a [x]plaga. 30 Et statim Iesus in semetipso cognoscens [y]virtutem, quam exierat de illo, conversus ad turbam aiebat: Quis tetigit vestimenta mea? 31 Et dicebant ei discipuli sui: Vides turbam comprimentem te et dicis: Quis me tetigit? 32 Et [z]circumspiciebat videre eam, quae hoc fecerat; 33 mulier vero timens et tremens, sciens quod factum esset in se venit et procidit ante eum et dixit ei omnem veritatem. 34 Ille autem dixit ei: Filia, [a]fides tua te salvam fecit; vade in pace et esto sana a plaga tua.

35 Adhuc eo loquente, veniunt ab archisynagogo dicentes: Quia filia tua mortua est, quid ultra [b]vexas [c]Magistrum? 36 Iesus autem, audito verbo quod dicebatur, ait archisynagogo: Noli timere, tantummodo crede. 37 Et non admisit quemquam se sequi, nisi [d]Petrum et Iacobum et [e]Ioannem fratrem Iacobi. 38 Et veniunt in domum archisynagogi, et videt tumultum et [f]flentes et heiulantes multum. 39 Et ingressus ait illis: [g]Quid turbamini et ploratis? puella non est mortua, sed [h]dormit. 40 Et irridebant eum; ipse vero, [i]eiectis omnibus, adsumit patrem et matrem puellae et qui secum erant et ingreditur ubi puella erat iacens. 41 Et [j]tenens manum puellae ait illi: Talitha, cumi; quod est interpretatum: Puella, tibi dico, [l]surge. 42 Et confestim surrexit puella et ambulabat (erat autem annorum duodecim), et obstupuerunt stupore magno. 43 Et [m]praecepit illis vehementer ut nemo id sciret et dixit dari illi manducare.

6 Et egressus inde abiit in [a]patriam suam, et sequebantur eum discipuli sui. 2 Et, facto [b]sabbato, coepit in synagoga docere, et multi audientes [c]admirabantur in doctrina eius dicentes: Unde huic haec omnia? et quae est sapientia, quae data est illi, et virtutes tales, quae per manus eius efficiuntur? 3 [d]Nonne hic est [e]faber, filius Mariae, [f]frater Iacobi et Ioseph et Iudae et Simonis? nonne et sorores eius hic nobiscum sunt? Et [g]scandalizabantur in illo. 4 Et dicebat illis Iesus, quia [h]non est propheta sine honore, nisi in patria sua et in cognatione sua. 5 Et [i]non poterat ibi virtutem ullam facere: nisi paucos infirmos, [j]impositis manibus, curavit. 6 Et [l]mirabatur propter incredulitatem eorum. Et [m]circuibat castella in circuitu docens.

7 Et [n]vocavit duodecim et coepit eos mittere binos et dabat illis potestatem spirituum immundorum. 8 Et praecepit eis ne quid tollerent in via, [o]nisi virgam tantum: non panem neque in zona [p]aes, 9 sed [q]calceatos sandaliis; et ne induerentur duabus tunicis. 10 Et dicebat eis: Quocumque introieritis in domum, illic manete donec exeatis inde. 11 Et quicumque non receperint vos nec audierint vos, exeuntes inde [r]excutite pulverem de pedibus vestris [s]in testimonium illis. 12 Et [t]exeuntes [u]praedicabant [v]ut paenitentiam agerent, 13 et daemonia multa eiciebant et [w]ungebant oleo multos aegros et sanabant.

14 Et audivit rex [x]Herodes (manifestum enim factum est nomen eius) et dicebat quia [y]Ioannes Baptista resurrexit a mortuis, et propterea virtutes operantur in illo. 15 Alii dicebant quia Elias est; alii vero dicebant quia [z]propheta est, quasi unus ex prophetis. 16 Quo audito, Herodes ait: Quem ego decollavi Ioannem, hic a mortuis resurrexit. 17 [a]Ipse enim Herodes misit ac tenuit Ioannem et [b]vinxit eum in carcere propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam. 18 Dicebat enim Ioannes Herodi: [c]Non licet tibi habere uxorem fratris tui. 19 Herodias autem [d]insidiabatur illi et volebat occidere eum, nec poterat. 20 Herodes enim [e]metuebat Ioannem sciens eum virum iustum et sanctum et custodiebat eum et, audito eo, multa faciebat et [f]libenter eum audiebat.

21 Et, cum [g]dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui [h]cenam fecit principibus et tribunis et primis Galilaeae. 22 Cumque introisset filia ipsius Herodiadis et saltasset et placuisset Herodi simulque recumbentibus, rex ait puellae: Pete a me quod vis, et dabo tibi. 23 Et iuravit illi: Quia quidquid petieris dabo tibi, [i]licet dimidium regni mei. 24 Quae, cum exisset, dixit matri suae: Quid

rex, Herodiade instigante, occiderat, in desertum adducit (14-32). Turbis eo usque sequentibus multiplicat panes adeoque eas in fide confirmat (33-34) ut ad se transfretantem (45-52) quamplurimos infirmos ducant (53-

petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptistae. 25 Cumque introisset statim cum festinatione ad regem, petivit dicens: Volo ut protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistae. 26 Et [j]contristatus est rex: propter iusiurandum et propter simul discumbentes noluit eam contristare, 27 sed, misso spiculatore, praecepit adferri caput eius in disco. Et [l]decollavit eum in carcere 28 et attulit caput eius in disco et dedit illud puellae et puella dedit matri suae. 29 Quo audito, [m]discipuli eius venerunt et tulerunt corpus eius et posuerunt illud in monumento.

30 Et [n]convenientes [o]apostoli ad Iesum renuntiaverunt ei omnia quae egerant et docuerant. 31 Et ait illis: Venite seorsum in desertum locum et requiescite pusillum. Erant enim qui veniebant et redibant multi, et [p]nec spatium manducandi habebant. 32 Et ascendentes in [q]navim, abierunt in desertum locum seorsum. 33 Et viderunt eos abeuntes, et [r]cognoverunt multi, et pedestres de omnibus civitatibus concurrerunt illuc et praevenerunt eos. 34 Et exiens [s]vidit turbam multam Iesus et misertus est super eos, quia erant ' [t]sicut oves non habentes pastorem ', et coepit illos docere multa. 35 Et, [u]cum iam hora multa fieret, accesserunt discipuli eius dicentes: Desertus est locus hic, et iam hora praeteriit; 36 [v]dimitte illos, ut euntes in proximas villas et vicos emant sibi cibos quos manducent. 37 Et respondens ait illis: [x]Date illis vos manducare. [y]Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis [z]denariis panes et dabimus illis manducare. 38 Et dicit eis: Quot panes habetis? Ite et videte. Et, cum cognovissent, dicunt: [a]Quinque et duos pisces. 39 Et praecepit illis ut accumbere facerent omnes secundum contubernia super viride faenum. 40 Et discubuerunt in partes per centenos et quinquagenos. 41 Et, acceptis quinque panibus et duobus piscibus, [b]intuens in caelum [c]benedixit et fregit panes et dedit discipulis suis, ut ponerent ante eos, et duos pisces divisit omnibus. 42 Et manducaverunt omnes et saturati sunt. 43 Et sustulerunt [d]reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos, et de piscibus. 44 Erant autem qui manducaverunt quinque milia virorum.

45 Et statim [e]coëgit discipulos suos ascendere navim, ut praecederent eum trans fretum [f]ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret populum. 46 Et, [g]cum dimisisset eos, [h]abiit in montem orare. 47 Et, cum [i]sero esset, erat navis in medio mari, et ipse solus in terra. 48 Et videns eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis) et circa quartam [j]vigiliam noctis [l]venit ad eos ambulans supra mare, et [m]volebat praeterire eos. 49 At illi, ut viderunt eum ambulantem supra mare, putaverunt [n]phantasma esse et exclamaverunt. 50 Omnes enim viderunt eum et conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis et dixit eis: [o]Confidite, ego sum, nolite timere. 51 Et ascendit ad illos in navim, et [p]cessavit ventus. Et plus magis intra se stupebant; 52 [q]non enim intellexerunt de panibus, erat enim [r]cor eorum obcaecatum.

53 Et, [s]cum transfretassent, venerunt in terram [t]Genesareth et applicuerunt. 54 Cumque egressi essent de navi, continuo [u]cognoverunt eum; 55 et percurrentes universam regionem illam coeperunt in [v]grabatis eos, [x]qui se male habebant circumferre, ubi audiebant eum esse. 56 Et quocumque introibat, in vicos vel in villas aut civitates, in plateis [y]ponebant infirmos et deprecabantur eum, ut vel [z]fimbriam vestimenti eius tangerent; et [a]quotquot tangebant eum salvi fiebant.

7 Et conveniunt ad eum pharisaei et quidam de scribis [a]venientes ab Ierosolymis. 2 Et, cum vidissent quosdam ex discipulis eius [b]communibus manibus, id est non lotis, manducare panes, vituperaverunt. 3 Pharisaei enim et omnes Iudaei, nisi crebro laverint manus non manducant tenentes [c]traditionem [d]seniorum; 4 et a foro, nisi baptizentur non comedunt, et alia multa sunt, quae tradita sunt illis servare, [e]baptismata [f]calicum et urceorum et aeramentorum et lectorum. 5 Et interrogabant eum pharisaei et scribae: Quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionem seniorum, sed communibus manibus manducant panem? 6 At ille respondens dixit eis:

j cf. Lc 18, 23.

l cf. cp. 9, 12.

m v. Mt 9, 14.

n Lc 9, 10. — cf. Lc 10, 17.
o Mt 10, 2; Lc 6, 13; 17, 5; 22, 14; 24, 10.

p cp. 3, 20.
32-44] Mt 14, 13-21; Lc 9, 10-17; Jo 6, 1-13. — cf. cp. 8, 2-9.
q v. cp. 3, 9.
r vr. 54.
s cf. Mt 9, 36.
t v. Nm 27, 17.
u cf. cp. 8, 1-9; Mt 15, 32-39.
v vr. 45. — cf. Mt 15, 23.

x cf. 4 Rg 4, 42-44.
y cf. Jo 6, 7.
z cp. 14, 5. — v. Mt 18, 28.

a cp. 8, 19; Mt 16, 9.

b cp. 7, 34; Jo 11, 41; 17, 1.
c cf. 1 Cor 14, 16. — v. Mt 14, 19.
d cf. Dt 28, 5.

45-56] Mr 14, 22-36; Jo 6, 15-21.
e cf. Mt 8, 18.
f cp. 8, 22. — cf. Lc 9, 10; Jo 6, 17.
g cf. vr. 36.
h Lc 6, 12; 9, 28. — cf. cp. 1, 35; Lc 5, 16.
47-56] Ev. in sb. p. Cin.
i cp. 13, 35.
j Jd 7, 19. — cf. cp. 13, 35; Lc 12, 38.
l cf. Lc 24, 28.
m Jb 9, 8; Ps 76, 20.
n cf. Lc 24, 37.
o Mt 17, 7. — cf. Dt 31, 6; Is 41, 13; 43, 1, 2; Jo 16, 33.
p cf. cp. 4, 39.
q v. cp. 9, 31.
r cp. 2, 5; 8, 17; Jo 12, 40; Rm 11, 7. — cf. 2 Cor 3, 14.
s cf. Jo 6, 24, 25.
t Lc 5, 1.
u vr. 33.
v Lc 5, 18.
x Mt 4, 24.
y Ac 5, 15; 19, 11 sq.
z cf. cp. 5, 27, 28. — v. Mt 9, 20.

a cp. 3, 10.
1-23] Mt 15, 1-20.
a cp. 3, 22.
b 1 Mc 1, 50; Ac 10, 14; Rm 14, 14. — cf. Lc 11, 37-41.
c Gal 1, 14; Col 2, 8.
d Heb 11, 2.
4] cf. Catech. R. II 2, 3.
e Heb 9, 10. — cf. Jo 2, 6.
f cf. Mt 23, 25.

56). Interea a pharisaeis, quos mordicus traditionibus suis inhaerentes reprehenderat, et qui, nullatenus commoti neque his neque aliis miraculis in Phoenicia (24-30), in Decapoli (31-37), in deserto patratis, ubi denuo

Bene prophetavit Isaias de vobis [g]hypocritis, sicut scriptum est: '[h]Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. [7] In vanum autem me colunt docentes [i]doctrinas et praecepta hominum': [8] Relinquentes enim mandatum Dei tenetis traditionem hominum, baptismata urceorum et calicum et alia similia his facitis multa. [9] Et dicebat illis: Bene [j]irritum facitis praeceptum Dei, ut traditionem vestram servetis. [10] Moyses enim dixit: '[l]Honora patrem tuum et matrem tuam'; et: '[m]Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur'; [11] vos autem dicitis: Si dixerit homo patri aut matri: [n]Corban, quod est donum, quodcumque ex me tibi profuerit; [12] et ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo aut matri [13] [o]rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis; et similia huiusmodi multa facitis. [14] Et advocans iterum turbam dicebat illis: [p]Audite me omnes et intelligite. [15] [q]Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum coinquinare; sed quae de homine procedunt, illa sunt quae [r]communicant hominem. [16] [s]Si quis habet aures audiendi, audiat.

[17] Et, cum introisset in [t]domum a turba, [u]interrogabant eum discipuli eius parabolam. [18] Et ait illis: [v]Sic et vos imprudentes estis? Non intelligitis, quia omne extrinsecus introiens in hominem non potest eum [r]communicare, [19] quia non intrat in cor eius, [x]sed in ventrem vadit et in secessum exit purgans omnes escas? [20] Dicebat autem [y]quoniam quae de homine exeunt [z]illa communicant hominem. [21] Ab intus enim, de corde hominum [a]malae cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, [b]homicidia, [22] furta, avaritiae, nequitiae, dolus, [c]impudicitiae, [d]oculus malus, [e]blasphemia, [f]superbia, stultitia. [23] [g]Omnia haec mala ab intus procedunt et communicant hominem.

[24] Et inde surgens abiit in fines Tyri et Sidonis et ingressus domum neminem voluit scire et non potuit latere; [25] mulier enim statim, ut audivit de eo, cuius filia habebat spiritum immundum, intravit et procidit ad pedes eius. [26] Erat enim mulier [h]gentilis, [i]Syrophoenissa genere. Et rogabat eum ut daemonium eiceret de filia eius. [27] Qui dixit illi: Sine [j]prius saturari filios; non est enim bonum sumere panem filiorum et [l]mittere canibus. [28] At illa respondit et dixit illi: Utique, Domine; nam et catelli comedunt sub mensa de [m]micis puerorum. [29] Et ait illi: Propter hunc sermonem [n]vade: exiit daemonium a filia tua. [30] Et, cum abisset domum suam, invenit puellam iacentem supra lectum et daemonium exisse.

[31] Et iterum exiens de finibus Tyri venit per Sidonem ad [o]mare Galilaeae inter medios fines [p]Decapoleos. [32] Et adducunt ei [q]surdum et mutum et deprecabantur eum, ut [r]imponat illi manum. [33] Et [s]apprehendens eum de turba seorsum misit digitos suos in auriculas eius et exspuens tetigit linguam eius [34] et [t]suspiciens in caelum [u]ingemuit et ait illi: Ephphetha, quod est adaperire. [28]Et [v]statim apertae sunt aures eius, et solutum est vinculum linguae eius, et loquebatur recte. [36] Et [x]praecepit illis ne cui dicerent. Quanto autem eis praecipiebat, [y]tanto magis plus praedicabant [37] et [z]eo amplius admirabantur dicentes: [a]Bene omnia fecit et surdos fecit audire et mutos loqui.

8 In diebus illis iterum, cum turba multa esset nec haberent quod manducarent, convocatis discipulis, ait illis: [2] [a]Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me nec habent quod manducent [3] et, si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via; quidam enim ex eis de longe venerunt. [4] Et responderunt ei discipuli sui: [b]Unde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine? [5] Et interrogavit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: [c]Septem. [6] Et praecepit turbae discumbere super terram et accipiens septem panes [d]gratias agens fregit et dabat discipulis suis ut apponerent, et apposuerunt turbae. [7] Et habebant pisciculos paucos, et ipsos [e]benedixit et iussit apponi. [8] Et [f]manducaverunt et saturati sunt, et sustulerunt, quod superaverat de fragmentis, [g]septem sportas. [9] Erant autem qui manducaverant quasi quattuor milia, et dimisit eos.

---

g Mt 23, 13.
h Is 29, 13. — cf. Ez 33, 31.
i Col 2, 22; Tt 1, 14.

j Heb 10, 28.
l Ex 20, 12; Dt 5, 16.
m Ex 21, 17; Lv 20, 9.

n (Lv 1, 2); Mt 23, 18. — cf. Mt 27, 9.

o Gal 3, 17. — cf. Rm 2, 23.

p Mt 13, 51.
q v. Ac 10, 14, 15.

r cf. vr. 2, 5.

s v. cp. 4, 9.

t cp. 3, 20; 9, 27.
u cf. Mt 13, 36; 15, 15.
v cp. 8, 17, 18.
x cf. 1 Cor 6, 13.
y v. Mt 12, 34.
z Jc 3, 6.

a Jc 2, 4. — cf. Gn 6, 5; Ps 55, 5; Mt 9, 4 etc.
b Mt 5, 22, 28. — v. Ex 20, 13, 14, 17.
c 2 Cor 12, 21; Gal 5, 19; Eph 4, 19.
d Eph 4, 31; Col 3, 8; 1 Tm 6, 4.
e v. Lc 1, 51.
f 1 Cor 6, 9, 10.
g v. Mt 6, 23; 20, 15.
24-30] cf. Mt 15, 21-28.
h Jo 12, 20, 21; 1 Cor 12, 13.
i cf. Ac 21, 2, 3.
j cf. Ac 3, 26; Rm 1, 16.
l Mt 7, 6.

m cf. Lc 16, 21.
n Jo 4, 50.

31-37] Mt 15, 29,-31.
31-37] Ev. in D. II p. Pnt.
o Mt 4, 18; Jo 6, 1. (*31-37*).
p cp. 5, 20; Mt 4, 25.
q Is 35, 5, 6.
r v. cp. 5, 23.
s cp. 8, 23.
t Mt 14, 19; Jo 11, 41; 17, 1. — v. cp. 6, 41.
u cp. 8, 12. — cf. Jo 11, 33.
v cf. vr. 32.
x cp. 1, 44; 9, 8. — v. Mt 8, 4.
y cp. 1, 45; Mt 9, 31.
*37] * cf. Catech. R. II 5, 39.*
z cp. 10, 26.
a Is 35, 4, 5.

1-10] Mt 15, 32-39. — cf. cp. 6, 32-44.
1-9] Ev. in D. 6 p. Pnt. (1-3).
a cf. Mt 9, 36.
b cf. Nm 11, 13, 21, 22.

c Mt 16, 10.
d cp. 14, 23.

e cp. 14, 23; Jo 6, 11, 23; Ac 27, 35; Rm 14, 6; 1 Cor 11, 24; 1 Tm 4, 34.
f cf. 4 Rg 4, 42-44.
g Mt 16, 10.

panes multiplicati sunt (8, 1-9), signum de caelo postulaverant (14-21), apostolos segregat, hosque novo signo ad professionem fidei praeparatos (22-31) de sua futura passione certiores facit; atque ne scandalizentur

10 Et statim ascendens [h]navim cum discipulis suis venit in partes [i]Dalmanutha. 11 Et exierunt pharisaei et coeperunt conquirere cum eo [j]quaerentes ab illo signum de caelo, [l]tentantes eum. 12 Et [m]ingemiscens spiritu ait: [n]Quid generatio ista signum quaerit? Amen, dico vobis, si dabitur generationi isti signum. 13 Et [o]dimittens eos ascendit iterum navim et abiit trans fretum.

14 Et obliti sunt panes sumere et nisi unum panem non habebant secum in navi. 15 Et praecipiebat eis dicens: [p]Videte et cavete a fermento pharisaeorum et [q]fermento [r]Herodis. 16 Et cogitabant ad alterutrum dicentes: Quia panes non habemus. 17 [s]Quo cognito, ait illis Iesus: Quid cogitatis quia panes non habetis? [t]nondum cognoscitis nec intelligitis? adhuc [u]caecatum habetis cor vestrum? 18 ' [v]Oculos habentes non videtis? et aures habentes non auditis ', nec recordamini? 19 Quando [x]quinque panes fregi in quinque milia, quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt ei: Duodecim. 20 Quando et [y]septem panes in quattuor milia, quot sportas fragmentorum tulistis? Et dicunt ei: Septem. 21 Et dicebat eis: Quomodo nondum [z]intelligitis?

22 Et veniunt [a]Bethsaidam, et adducunt ei caecum et rogabant eum ut illum [b]tangeret. 23 Et, [c]apprehensa manu caeci, eduxit eum extra vicum et [d]expuens in oculos eius, [e]impositis manibus suis, interrogavit eum si quid videret. 24 Et adspiciens ait: Video homines velut arbores ambulantes. 25 Deinde iterum imposuit manus super oculos eius, et coepit videre et restitutus est, ita ut clare videret omnia. 26 Et misit illum in domum suam dicens: Vade in domum tuam et, si in vicum introieris, [f]nemini dixeris.

27 Et egressus est Iesus et discipuli eius in castella Caesareae Philippi: et in via interrogabat discipulos suos dicens eis: Quem me dicunt esse homines? 28 Qui responderunt illi dicentes: [g]Ioannem Baptistam, alii Eliam, alii vero quasi [h]unum de prophetis. 29 Tunc dicit illis: Vos vero quem me esse dicitis? Respondens Petrus ait ei: [i]Tu es [j]Christus. 30 Et [l]comminatus est eis, ne cui dicerent de illo. 31 Et coepit docere eos, quoniam [m]oportet Filium hominis [n]pati multa et [o]reprobari a senioribus et a summis sacerdotibus et scribis et occidi et [p]post tres dies resurgere. 32 Et [q]palam verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus coepit increpare eum. 33 Qui conversus et videns discipulos suos comminatus est Petro dicens: [r]Vade retro me, Satana; quoniam [s]non sapis quae Dei sunt, sed quae sunt hominum. 34 Et, convocata turba cum discipulis, suis dixit eis: Si quis vult me sequi, [t]deneget semetipsum et [u]tollat crucem suam et sequatur me. 35 Qui enim voluerit animam suam salvam facere perdet eam; qui autem perdiderit animam suam [v]propter me et evangelium salvam faciet eam. 36 [x]Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum et detrimentum animae suae faciat? 37 aut [y]quid dabit homo commutationis pro anima sua? 38 [z]Qui enim me confusus fuerit et verba mea in generatione ista [a]adultera et peccatrice, et Filius hominis confundetur eum, [b]cum venerit in gloria Patris sui [c]cum angelis sanctis. 39 Et dicebat illis: Amen dico vobis quia sunt quidam de hic stantibus, qui [d]non gustabunt mortem [e]donec videant regnum Dei veniens [f]in virtute.

9 Et post dies sex [a]adsumit Iesus Petrum et Iacobum et Ioannem, et ducit illos in montem excelsum seorsum solos et [b]transfiguratus est coram ipsis. 2 Et [c]vestimenta eius facta sunt splendentia et candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere. 3 Et apparuit illis Elias cum Moyse, et erant loquentes cum Iesu. 4 Et respondens Petrus ait Iesu: [d]Rabbi, bonum est nos hic esse, et faciamus tria [e]tabernacula, tibi unum et Moysi unum et Eliae unum. 5 [f]Non enim sciebat quid diceret; erant enim timore exterriti. 6 Et facta est [g]nubes obumbrans eos, et venit vox de nube dicens: [h]Hic est Filius meus carissimus: [i]audite illum. 7 Et statim circumspicientes neminem amplius viderunt, nisi Iesum tantum secum.

8 Et [j]descendentibus illis de monte, praecepit illis, ne cuiquam quae vidissent narrarent, nisi cum Filius hominis a mortuis resur-

h v. cp. 3, 9.
i cf. Mt 15, 39.
11-21] Mt 16, 1-12.
j 1 Cor 1, 22. — v. Mt 12, 38; Jo 6, 30.
l Mt 12, 38; Lc 23, 8; Jo 8, 6.
m cp. 7, 34. — cf. Jo 11, 33, 38.
n Lc 11, 29; Jo 4, 48.
o Mt 4, 13; 21, 17.
p Lc 12, 1.
q 1 Cor 5, 6-8; Gal 5, 9.
r cf. cp. 3, 6; 12, 13.
s v. Jo 2, 25; 16, 30.
t cp. 6, 52.
u Jr 5, 21; Ex 12, 2.
v Is 6, 9, 10.
x cp. 6, 41-44.
y vr. 6-9; Mt 15, 34-38.
z vr. 17; cp. 6, 52.

a v. cp. 6, 45.
b cp. 3, 10. — cf. Mt 9, 20, 29.
c cp. 9, 26; Ac 3, 7; 9, 41.
d cp. 7, 32, 33. — cf. Jo 9, 6.
e cf. cp. 16, 18; Ac 5 ,15, 16; 9, 17; 28, 8; Jc 5, 14, 15.
27-30] Mt 16, 13-20; Lc 9, 18-27.
f cp. 1, 44; 5, 43. — v. Mt 8, 4.
g v. cp. 6, 14.
h cf. Lc 7, 16; 24, 19.
i Jo 11, 27.
j cp. 14, 61, 62. — v. Mt 1, 16.
l Mt 16, 20; Lc 9, 21. — v. Mt 12, 16. [27.
31-39] Mt 16, 21-28; Lc 9, 22-
m cp. 10, 33. — cf. Lc 13, 33.
n cp. 9, 30, 31; Mt 17, 12, 21, 23; Lc 24, 7.
o Lc 17, 25; 1 Pt 2, 4. — cf. cp. 12, 10.
p cp. 9, 30; 10, 34; Mt 17, 22; 27, 63. — cf. Mt 12, 40. —
q Jo 16, 25. [v. Jo 2, 19.
r cf. Mt 4, 10.
s Rm 8, 5; Ph 3, 19; Col 3, 2. — cf. Ph 2, 5.
t cf. Col 3, 3; 2 Tm 2, 12, 13.
u v. Mt 10, 38, 39.
v cp. 10, 29. — cf. Rm 1, 16; 1 Cor 9, 23; 2 Tm 1, 8; Phl
x cf. Lc 12, 20. [13.
y Ps 48, 8, 9.
z Rm 1, 16; 2 Tm 1, 8, 12, 16; Heb 11, 16; 1 Jo 2, 28. — cf. Mt 10, 33.

a Is 57, 3; Mt 12, 39; Jc 4, 4.
b Dn 7, 10, 13; Zc 14, 5; Mt 24, 30; 25, 31; 26, 64; Ac 1, 11; 1 Th 1, 10; 4, 16; Ju 14; Ap 1, 7.
c Dt 33, 2; Ap 14, 10. — cf. Mt 13, 41; 16, 27.
d Jo 8, 52; Heb 2, 9.
e cf. cp. 13, 30; Mt 10, 23; 23, 36; 24, 34. [25, 31.
f cp. 13, 26; 14, 62. — cf. Mt

1-7] Mt 17, 1-8; Lc 9, 28-36.

a cp. 5, 37; 14, 33.
b cf. 2 Cor 3, 18. [Mt 28, 3.
c Dn 7, 9. — cf. Ps 103, 2; 3] *v. Mt 17, 3.*
4, 5] R. in Transfig. Dñi.
d v. Jo 1, 38. *e* cf. 2 Es 8, 15.
f cf. cp. 14, 40; Lc 9, 33,
g cp. 1, 11; 2 Pt 1, 17. — cf. Ex 24, 16.
h cf. cp. 12, 6. — v. Mt 3, 17.
i Dt 18, 15; Ac 3, 22.
8-12] Mt 17, 9-13.
j cp. 1, 44; 5, 43; 7, 36; 8, 30. v. Mt 8, 4.

(32-39), sese transfigurando (9, 1-12) et daemonia eiciendo confortat (13-2), atque ad novam suae passionis praedictionem praeparat (29-31).

B) In itinere et in Ierusalem (9, 32-13, 37). *Apostolorum instructionem prose-*

l Lc 9, 36.
m cf. Jo 16, 17.
n Mt 11, 14. — cf. cp. 8, 28.
o Ml 4, 6; Lc 1, 16, 17. — cf. Ac 1, 6; 3, 2.
p Ps 21, 7. 8; Is 53, 2. 3; Dn 9, 26; Zc 13, 7. — cf. Ph 2, 8. — v. Mt 26, 24.
q cp. 8, 31.
r Lc 23, 11; Ac 4, 11.
s cf. Mt 11, 14.
t cp. 6, 17, 27.
u 3 Rg 19, 2, 10. — cf. Mt 26, 24.
13-27] Mt 17, 14-19; Lc 9, 37-[42.
v cp. 10, 32.
12-28] Ev. in fr. 4 QT. Spbr. (28).
x cf. vr. 24; Lc 11, 14.
y cf. cp. 6, 7; Mt 10, 1; Lc 10, 17.
z cf. Jo 14, 9; 20, 27; Ph 2, 15.

a vr. 25. — cf. cp. 1, 26.

b cf. cp. 1, 40, 41; Lc 5, 12.
c Mt 9, 28.
d cp. 11, 23; Mt 17, 19. — cf. cp. 6, 5, 6.
*23] * Catech. R. IV 7, 6.*
e cf. Lc 17, 5.
f vr. 14.

g cp. 1, 31.
h cp. 3, 20; 7, 17.
28] Ant. in fr. 4 QT. Spbr.

29-31] Mt 17, 21, 22; Lc 9, 44, 45. — cf. cp. 8, 31; 10. 32-34.
i cp. 8, 31; 10, 33, 34.
j cp. 6, 52; Lc 2, 50; 9, 45; 18, 34; 24, 25; Jo 10, 6; 12, 16; 16, 17-19. — cf. vr. 9.
k Mt 17, 23.
32-36] Mt 18, 1-5; Lc 9, 46-48. — cf. cp. 10, 42-45; Lc 22, 25-27.
l Lc 22, 24. — cf. vr. 49.
m cp. 10, 43, 44; Mt 20, 26, 27; 23, 11, 12.
n cp. 10, 16.
o v. Mt 10, 40, 42; Jo 13, 20.
p cp. 16, 17; Mt 7, 22; Lc 10, 17; Ac 5, 16; 8, 7; 16, 18; 19, 13. — cf. Mt 12, 27.
37-39] Lc 9, 49. 50.
q cf. Nm 11, 27, 28.
s cf. cp. 10, 14.
t cf. 1 Cor 12, 3.
u cf. Mt 12, 30; Lc 11, 23.
v Mt 10, 42. — cf. 1 Pt 4, 14.
x Mt 18, 6; Lc 17, 1. — cf. 1 Cor 8, 12.
y cf. Zc 13, 7.
z cf. cp. 14, 21.
42-48] Mt 5, 29, 30; 18, 8, 9.
a v. Mt 5, 22, 29.
b vr. 47; Mt 3, 12; 25, 41.
c v. vr. 45, 47.
d Is 66, 24. — cf. Ecli 7, 19.
e Mt 18, 8.

rexerit. 9 Et *l*verbum continuerunt apud se *m*conquirentes quid esset: ' Cum a mortuis resurrexerit '. 10 Et interrogabant eum dicentes: Quid ergo dicunt pharisaei et scribae *n*quia Eliam oportet venire primum? 11 Qui respondens ait illis: Elias, cum venerit primo, *o*restituet omnia; et *p*quomodo scriptum est in Filium hominis, ut multa patiatur et *q*contemnatur. 12 Sed dico vobis quia et *s*Elias venit, et *t*fecerunt illi quaecumque voluerunt, *u*sicut scriptum est de eo.

13 Et veniens ad discipulos suos vidit turbam magnam circa eos et scribas conquirentes cum illis. 14 Et confestim omnis populus videns Iesum *v*stupefactus est et expaverunt et accurrentes salutabant eum. 15 Et interrogavit eos: Quid inter vos conquiritis? 16 Et respondens unus de turba dixit: Magister, attuli filium meum ad te habentem *x*spiritum mutum, 17 qui, ubicumque eum apprehenderit, allidit illum, et spumat et stridet dentibus et arescit; et dixi discipulis tuis, ut eicerent illum, et *y*non potuerunt. 18 Qui respondens eis dixit: *z*O generatio incredula, quandiu apud vos ero? quandiu vos patiar? adferte illum ad me. 19 Et attulerunt eum. Et, cum vidisset eum, statim spiritus *a*conturbavit illum, et elisus in terram volutabatur spumans. 20 Et interrogavit patrem eius: Quantum temporis est, ex quo ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia, 21 et frequenter eum in ignem et in aquas misit, ut eum perderet; sed, *b*si quid potes, adiuva nos misertus nostri. 22 Iesus autem ait illi: *c*Si potes credere, *d*omnia possibilia sunt credenti. 23 Et continuo exclamans pater pueri cum lacrimis aiebat: Credo, Domine: *e*adiuva incredulitatem meam. 24 Et, cum videret Iesus *f*concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo dicens illi: Surde et mute spiritus, ego praecipio tibi: Exi ab eo et amplius ne introëas in eum. 25 Et exclamans et multum discerpens eum exiit ab eo; et factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent quia mortuus est. 26 Iesus autem *g*tenens manum eius elevavit eum et surrexit. 27 Et, cum introisset in *h*domum, discipuli eius secreto interrogabant eum: Quare nos non potuimus eicere eum? 28 Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione et ieiunio.

29 Et inde profecti praetergrediebantur Galilaeam, nec volebat, quemquam scire. 30 Docebat autem discipulos suos et dicebat illis *i*quoniam Filius hominis tradetur in manus hominum, et occident eum, et occisus tertia die resurget. 31 At illi ignorabant verbum et timebant interrogare eum.

32 Et *k*venerunt Capharnaum. Qui, cum domi essent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis? 33 At illi tacebant; *l*siquidem in via inter se disputaverant quis eorum maior esset. 34 Et residens vocavit duodecim et ait illis: *m*Si quis vult primus esse, erit omnium novissimus et omnium minister. 35 Et accipiens puerum statuit eum in medio eorum; *n*quem cum complexus esset, ait illis: 36 *o*Quisquis unum ex huiusmodi pueris receperit in nomine meo ne recipit, et *o*quicumque me susceperit non me suscipit, sed eum qui misit me.

37 Respondit illi Ioannes dicens: Magister, vidimus quendam *p*in nomine tuo eicientem daemonia, qui non sequitur nos, et *q*prohibuimus eum. 38 Iesus autem ait: *s*Nolite prohibere eum; *t*nemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo et possit cito male loqui de me. 39 *u*Qui enim non est adversum vos, pro vobis est. 40 Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquae in nomine meo, *v*quia Christi estis, amen, dico vobis, non perdet mercedem suam. 41 Et *x*quisquis scandalizaverit unum ex *y*his pusillis credentibus in me, *z*bonum est ei magis, si circumdaretur mola asinaria in collo eius et in mare mitteretur. 42 Et, si scandalizaverit te manus tua, abscinde illam: bonum est tibi debilem introire in vitam, quam duas manus habentem ire in *a*gehennam, *b*in ignem inexstinguibilem, 43 *c*ubi *d*vermis eorum non moritur, et *e*ignis non exstinguitur. 44 Et, si pes tuus te scandalizat, amputa illum: bonum est tibi claudum introire in vitam aeternam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inexstinguibilis, 45 ubi vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur. 46 Quod si oculus tuus scandalizat te, eice eum: bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem

mitti in gehennam ignis, 47 ubi vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur. 48 Omnis enim igne salietur, et [f]omnis victima sale salietur. 49 [g]Bonum est sal: quod [h]si sal insulsum fuerit, in quo illud condietis? [i]Habete in vobis sal et [j]pacem habete inter vos.

10 Et inde exsurgens [a]venit in finem Iudaeae ultra Iordanem. Et conveniunt iterum turbae ad eum, et, [b]sicut consueverat, iterum docebat illos. 2 Et accedentes pharisaei interrogabant eum, [c]si licet viro uxorem dimittere, [d]tentantes eum. 3 At ille respondens dixit eis: Quid vobis praecepit Moyses? 4 Qui dixerunt: [e]Moyses permisit libellum repudii scribere et dimittere. 5 Quibus respondens Iesus ait: [f]Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis praeceptum istud. 6 [g]Ab initio autem creaturae ' [h]masculum et feminam fecit eos ' Deus; 7 ' [i]propter hoc relinquet homo patrem suum et matrem et adhaerebit ad uxorem suam, 8 et [j]erunt duo in carne una. Itaque iam non sunt duo, sed una caro '. 9 Quod ergo Deus coniunxit homo non separet. 10 Et in domo iterum discipuli eius de eodem interrogaverunt eum. 11 Et ait illis: [l]Quicumque dimiserit uxorem suam et aliam duxerit adulterium committit super eam. 12 Et, [m]si uxor dimiserit virum suum et alii nupserit, moechatur.

13 Et offerebant illi parvulos ut tangeret illos; discipuli autem comminabantur offerentibus. 14 Quos cum videret Iesus, indigne tulit et ait illis: [n]Sinite parvulos venire ad me et [o]ne prohibueritis eos; talium enim est regnum Dei. 15 [p]Amen, dico vobis, quisquis non [q]receperit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud. 16 Et [r]complexans eos et [s]imponens manus super illos benedicebat eos.

17 Et, cum egressus esset in viam, procurrens quidam, [t]genu flexo ante eum, rogabat eum: Magister bone, quid faciam ut vitam aeternam percipiam? 18 Iesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi unus Deus. 19 Praecepta nosti, ' [u]ne adulteres, ne occidas, ne fureris, ne falsum testimonium dixeris, ne fraudem feceris, honora patrem tuum et matrem '. 20 At ille respondens ait illi: Magister, [v]haec omnia observavi a iuventute mea. 21 Iesus autem [x]intuitus eum [y]dilexit eum et dixit ei: Unum tibi deest: vade, [z]quaecumque habes vende et da pauperibus et habebis [a]thesaurum in caelo et veni, sequere me. 22 [b]Qui contristatus in verbo abiit maerens; erat enim habens multas possessiones.

23 Et circumspiciens Iesus ait discipulis suis: [c]Quam difficile qui pecunias habent in [d]regnum Dei introibunt! 24 Discipuli autem obstupescebant in verbis eius. At Iesus rursus respondens ait illis: [e]Filioli, [f]quam difficile est [g]confidentes in pecuniis in regnum Dei introire! 25 Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei. 26 [h]Qui magis admirabantur dicentes ad semetipsos: Et quis potest salvus fieri? 27 Et intuens illos Iesus ait: [i]Apud homines impossibile est, sed non apud Deum; omnia enim possibilia sunt apud Deum. 28 Et coepit ei Petrus dicere: Ecce [j]nos dimisimus omnia et secuti sumus te. 29 Respondens Iesus ait: Amen, dico vobis, [l]nemo est, qui reliquerit domum aut fratres aut sorores aut patrem aut matrem aut filios aut agros [m]propter me et propter evangelium, 30 qui non accipiat centies tantum [n]nunc in tempore hoc, domos et fratres et sorores et matres et filios et agros [o]cum persecutionibus, et [p]in saeculo futuro vitam aeternam. 31 [q]Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi.

32 Erant autem in via ascendentes Ierosolymam, et [r]praecedebat illos Iesus, et [s]stupebant et sequentes timebant. Et adsumens iterum duodecim, coepit illis dicere quae essent ei eventura: 33 Quia ecce [t]ascendimus Ierosolymam, et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum et scribis et senioribus, et [u]damnabunt eum morte et [v]tradent eum gentibus 34 et [x]illudent ei et [y]conspuent eum et [z]flagellabunt eum et interficient eum, et [a]tertia die resurget.

38 Et accedunt ad eum Iacobus et Ioannes filii Zebedaei dicentes: Magister, volumus ut [b]quodcumque petierimus facias nobis. 36 At ille dixit eis: [c]Quid vultis ut faciam vobis? 37 Et dixerunt: Da nobis, ut unus ad dexteram tuam et alius ad sinistram tuam [d]sedeamus in gloria tua. 38 Iesus autem ait eis: [e]Nescitis quid petatis: potestis

f Lv 2, 13. *g* Lc 14, 34.
h Mt 5, 13. [Eph 4, 29.
i Ez 43, 24; Col 4, 6. — cf.
j Rm 12, 18; 2 Cor 13, 11; 1 Th 5, 13. — cf. vr. 33. — v. Rm 14, 9.
1-12] Mt 19, 1-9. [25.
a Lc 9, 51; 17, 11. — cf. Mt 4,
b cp. 1, 21, 22; 2, 13; 4, 2 etc.
c Mt 5, 31.
d v. Jo 8, 6.
e Dt 24, 1-4. [52; Heb 3, 8.
f cp. 16, 14. — cf. cp. 3, 5; 6,
g cp. 13, 19; 2 Pt 3, 4. — cf. Gn 1, 1; Rm 1, 20.
h Gn 1, 27; 5, 7.
i Gn 2, 24; Eph 5, 31.
8, 9] * *Conc. Trid. s. XXIV de Matrim.*
j 1 Cor 6, 16. — cf. Ml 2, 15.
l Mt 5, 32; Lc 16, 18.
m 1 Cor 7, 10, 11, 13.
13-16] Mt 19, 13-15; Lc 18, 15-17.
14] *Cm. in fs. s. Jo. Cal.* — *V. in ben. pueror. (R. R.).*
n v. Mt 18, 3.
o cf. cp. 9, 38.
p cf. Jo 3, 3, 5.
q cf. Lc 8, 13; Jc 1, 21.
r cp. 9, 35.
s cp. 1, 17.
17-30] Mt 19, 16-29; Lc 18, 18-30. — cf. Lc 10, 25-28.
t cp. 1, 40; Mt 17, 14.
u Ex 20, 12-16; Dt 5, 16-20; 24, 14. — cf. Mt 5, 21, 27.
v cf. Lc 1, 6; Ph 2, 15; 3, 6.
x vr. 27; Lc 22, 61; Jo 1, 42. — cf. cp. 3, 5.
y cf. Jo 11, 3, 5; 13, 23.
z Lc 12, 33.— cf. Lc 16, 9; 19, 8; Ac 2, 45; 4, 34, 35; 1 Tm
a Mr 6, 20. [6, 18, 19.
b cf. Ex 33, 31.
c cf. 1 Cor 1, 26. — v. Mt 13,
d v. Mt 12, 28. [22.
e Jo 13, 33; Gal 4, 19; 1 Jo 2,
f cf. Mt 7, 14; Lc 13, 34. [1.
g Jb 31, 24; Ps 48, 7; 51, 9; 61, 11; Pro 11, 28; 1 Tm 6, 17.
h cp. 7, 37.
i cp. 14, 36. — v. Mt 19, 26.
j cp. 1, 18, 20; Mt 4, 20, 22.
29] *v. Mt 19, 28, 29.*
29, 30] * *Catech. R. III 8, 17.*
l cp. Lc 14, 26.
m v. cp. 8, 35.
n cf. Mt 6, 33.
o 2 Cor 12, 10; 2 Th 1, 4; 2 Tm 3, 12. — cf. Jo 15, 20; Ac 14, 21.
p Mt 12, 32; Eph 1, 21; Heb 6, 5. — cf. Lc 20, 35.
q v. Mt 19, 30.
32-34] Mt 20, 17-19; Lc 18, 31-33. — cf. Jo 11, 16.
r Lc 9, 51; 19, 28.
s vr. 24; cp. 9, 14.
t v. Mt 16, 21.
u Mt 26, 66; Jo 19, 7.
v Mt 27, 2; Jo 18, 30; Ac 3, 13. — cf. Ac 2, 23.
x Mt 27, 31.
y cp. 14, 65; 15, 19. — Mt 26,
z v. cp. 25, 15.]67.
a v. cp. 8, 31.
35-45] Mt 20, 20-28.
b cf. Mt 18, 19.
c vr. 51.
d cf. Mt 19, 18.
e cf. Lc 9, 33; 23, 34; Jc 4, 3.

petitione seipsum humilitatis exemplum praebet (32-45). Per Ierichum vero, ubi caecum Bartimaeum sanat (46-56), Ierusalem veniens quasi triumphator templum ingreditur (11, 1-11) et post Iudaeorum futuram repro-

f cp. 14, 36. — cf. Is 51, 17, 22.
g Lc 12, 50; Rm 6, 3.
*39] * cf. Catech. R. II 2, 3.*
h cf. Rm 8, 17; Ph 3, 10.
i Ac 12, 2; Ap 1, 9.
j cf. Mt 19, 11.
l Mt 25, 34.
42-45] cf. cp. 9, 34-36; Lc 22, 25-27.
m cp. 9, 34; Mt 23, 11; 1 Pt 5, 3. — cf. Lc 9, 48.
n v. cp. 9, 34.
o Mt 22, 13.
p 2 Cor 4, 5.
q Jo 13, 4, 15; Ph 2, 7. — cf. 2 Cor 8, 9.
r v. Mt 20, 28.
46-52] Mt 20, 29-34; Lc 18, 35-43.
s cf. Lc 18, 35; 19, 1.
t Jo 9, 1, 8.
u cp. 1, 24; Mt 2, 23 etc.

v Jo 20, 16.
x cp. 5, 34; Mt 9, 2; Lc 7, 50; 17, 19; 18, 42.
y cp. 5, 23, 28; 6, 56; Lc 8, 3; Jo 11, 12; Ac 4, 9; 14, 8.
1-10] Mt 21, 1-9; Lc 19, 29-38; Jo 12, 12-15. — cf. Zc 9, 9.
1, 2] v. Mt 21, 1-3.
a v. Mt 21, 17; Lc 24, 50; Jo 11, 58.
b cf. Lc 23, 53; Jo 19, 41.
c cp. 14, 14.
4, 7, 9, 10] ut s. vr. 1, 2.
d 4 Rg 9, 13.
e cf. Ap 7, 10.
f Ps 117, 26; Mt 23, 39.
g cf. Ez 37, 24, 25. — v. Lc 1, 32.
10c] v. Jo 12, 12, 13.
h cf. Ac 2, 29.
i Ps 148, 1. — cf. Lc 2, 14.
j Mt 21, 10.
l vr. 19; Mt 21, 17.
12-14] Mt 21, 18, 19.
m Mt 4, 2.
n cf. Lc 3, 9; 13, 6-9.
o cf. cp. 13, 28.
p vr. 20.
15-18] Mt 21, 12-16; Lc 19, 45-47. — cf. Jo 2, 14-16.
q cf. Ex 30, 13.
r Lv 1, 14; 5, 7, 11; 12, 8; Lc 2, 24.
17] v. Mt 21, 13.
s Is 56, 7.
t Jr 7, 11.
u Mt 21, 46; Lc 19, 47, 48; Jo 7, 25, 30, 44.
v cp. 12, 12. — v. Mt 7, 28.
x Mt 21, 17; Lc 21, 37. — cf vr. 11.
20-24] Mt 21, 19-22.
y vr. 14.
z v. Jo 1, 38.
a Jo 14, 1; Eph 3, 12; Ph 3, 9.
22-25] Ev. in fs. s. Greg. Thaum. et in Ms. pro qcq. nec.
23, 24] Cm. in D. 23 p. Pnt.
b Mt 17, 19; Lc 17, 6.
c cf. Ps 45, 3; 1 Cor 13, 2; Ap 8, 8.
d Ac 10, 20; Rm 4, 20; Jc 1, 6.
e cf. cp. 16, 17; Jo 14, 12.

/bibere calicem quem ego bibo, aut [g]baptismo, quo ego baptizor, baptizari? 39 At illi dixerunt ei: Possumus. Iesus autem ait eis: [h]Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis et baptismo, quo ego baptizor, [i]baptizabimini; 40 sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram non est meum dare vobis, [j]sed quibus [l]paratum est. 41 Et audientes decem coeperunt indignari de Iacobo et Ioanne; 42 Iesus autem vocans eos ait illis: Scitis, quia hi qui videntur principari gentibus dominantur eis, et principes eorum potestatem habent ipsorum. 43 [m]Non ita est autem in vobis, sed [n]quicumque voluerit fieri maior erit vester [o]minister, 44 et quicumque voluerit in vobis primus esse erit [p]omnium servus; 45 nam et Filius hominis non venit, ut ministraretur ei, sed [q]ut ministraret et [r]daret animam suam redemptionem pro multis.

46 Et veniunt Iericho. Et, [s]proficiscente eo de Iericho et discipulis eius et plurima multitudine, filius Timaei, Bartimaeus, [t]caecus, sedebat iuxta viam mendicans. 47 Qui, cum audisset, quia [u]Iesus Nazarenus est, coepit clamare et dicere: Iesu fili David, miserere mei. 48 Et comminabantur ei multi ut taceret; at ille multo magis clamabat: Fili David, miserere mei. 49 Et stans Iesus praecepit illum vocari. Et vocant caecum dicentes ei: Animaequior esto: surge, vocat te. 50 Qui, proiecto vestimento suo, exsiliens venit ad eum. 51 Et respondens Iesus dixit illi: Quid tibi vis faciam? Caecus autem dixit ei: [v]Rabboni, ut videam. 52 Iesus autem ait illi: Vade, [x]fides tua te [y]salvum fecit. Et confestim vidit et sequebatur eum in via.

11 Et, cum appropinquarent Ierosolymae et [a]Bethaniae ad montem Olivarum, mittit duos ex discipulis suis 2 et ait illis: Ite in castellum, quod contra vos est, et statim introëuntes illuc invenietis pullum ligatum, [b]super quem 'nemo adhuc hominum sedit. Solvite illum et adducite. 3 Et, si quis vobis dixerit: Quid facitis? [c]dicite, quia Domino necessarius est, et continuo illum dimittet huc. 4 Et abeuntes invenerunt pullum ligatum ante ianuam foris in bivio et solvunt eum. 5 Et quidam de illic stantibus dicebant illis: Quid facitis solventes pullum? 6 Qui dixerunt eis sicut praeceperat illis Iesus, et dimiserunt eis. 7 Et duxerunt pullum ad Iesum et imponunt illi vestimenta sua, et sedit super eum. 8 Multi autem [d]vestimenta sua straverunt in via; alii autem frondes caedebant de arboribus et sternebant in via. 9 Et qui praeibant et qui sequebantur clamabant dicentes: [e]Hosanna! 10 ' [f]Benedictus qui venit in nomine Domini '; benedictum, quod venit, [g]regnum [h]patris nostri David, hosanna [i]in excelsis!

11 Et [j]introivit Ierosolymam in templum; et, circumspectis omnibus, cum iam vespera esset hora, [l]exiit in Bethaniam cum duodecim.

12 Et alia die, cum exirent a Bethania, [m]esuriit; 13 [n]cumque vidisset a longe ficum habentem folia, venit, si quid forte inveniret in ea. Et, cum venisset ad eam, nihil invenit praeter folia; [o]non enim erat tempus ficorum. 14 Et respondens dixit ei: [p]Iam non amplius in aeternum ex te fructum quisquam manducet. Et audiebant discipuli eius.

15 Et veniunt Ierosolymam. Et, cum introisset in templum, coepit eicere vendentes et ementes in templo et mensas [q]nummulariorum et cathedras vendentium [r]columbas evertit. 16 Et non sinebat, ut quisquam transferret vas per templum 17 et docebat dicens eis: Nonne scriptum est quia ' [s]domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus? ' Vos autem [t]fecistis eam ' speluncam latronum '. 18 Quo audito, principes sacerdotum et [u]scribae quaerebant quomodo eum perderent; timebant enim eum, quoniam universa turba [v]admirabatur super doctrina eius.

19 Et, cum vespera facta esset, [x]egrediebatur de civitate.

20 Et, cum mane transirent, viderunt [y]ficum aridam factam a radicibus. 21 Et recordatus Petrus dixit ei: [z]Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti, aruit. 22 Et respondens Iesus ait illis: [a]Habete fidem Dei. 23 [b]Amen dico vobis quia quicumque dixerit huic monti: [c]Tollere et mittere in mare, et non [d]haesitaverit in corde suo, sed [e]crediderit

quia quodcumque dixerit fiat, fiet ei. 24 Propterea dico vobis: [f]Omnia, quaecumque orantes petitis, credite quia [g]accipietis, et evenient vobis. 25 Et, cum [h]stabitis ad orandum, [i]dimittite, [j]si quid habetis adversus aliquem, ut et [l]Pater vester qui in caelis est dimittat vobis peccata vestra. 26 Quod si vos non dimiseritis, nec Pater vester qui in caelis est dimittet vobis peccata vestra.

27 Et veniunt rursus Ierosolymam. Et, cum ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes et scribae et seniores 28 et dicunt ei: [m]In qua potestate haec facis? et quis dedit tibi hanc potestatem, ut ista facias? 29 Iesus autem respondens ait illis: Interrogabo vos et ego unum verbum, et respondete mihi, et dicam vobis in qua potestate haec faciam. 30 Baptismus Ioannis [n]de caelo erat an ex hominibus? Respondete mihi. 31 At illi cogitabant secum dicentes: Si dixerimus: De caelo, dicet: [o]Quare ergo non credidistis ei? 32 Si dixerimus: Ex hominibus, [p]timemus populum; omnes enim habebant Ioannem quia vere [q]propheta esset. 33 Et respondentes dicunt Iesu: Nescimus. Et respondens Iesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate haec faciam.

12 Et coepit illis in parabolis loqui: [a]Vineam pastinavit homo et [b]circumdedit saepem et fodit lacum et aedificavit turrim et [c]locavit eam agricolis et [d]peregre profectus est. 2 Et misit ad agricolas in tempore servum, ut ab agricolis acciperet de fructu vineae. 3 Qui apprehensum eum ceciderunt et dimiserunt vacuum. 4 Et iterum [e]misit ad illos alium servum, et illum in capite vulneraverunt et [f]contumeliis adfecerunt. 5 Et rursum alium misit, et illum occiderunt, et plures alios, quosdam caedentes alios vero occidentes. 6 Adhuc ergo [g]unum habens filium carissimum et illum misit ad eos [h]novissimum dicens: Quia reverebuntur filium meum. 7 Coloni autem dixerunt ad invicem: [i]Hic est heres: venite, [j]occidamus eum, et nostra erit hereditas. 8 Et apprehendentes eum occiderunt et [l]eiecerunt extra vineam. 9 Quid ergo faciet dominus vineae? [m]Veniet et [n]perdet colonos et [o]dabit vineam aliis. 10 [p]Nec [q]scripturam hanc legistis:

> ' [r]Lapidem, quem reprobaverunt aedificantes,
> hic factus est in caput anguli;
> 11 a Domino factum est istud,
> et est mirabile in oculis nostris ' ?

12 Et [s]quaerebant eum tenere et [t]timuerunt turbam; cognoverunt enim, quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et, [u]relicto eo, abierunt.

13 Et mittunt ad eum quosdam ex [v]pharisaeis et Herodianis, ut eum [x]caperent in verbo. 14 Qui venientes dicunt ei: Magister, [y]scimus quia verax es et [z]non curas quemquam; nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate [a]viam Dei doces. Licet dari [b]tributum [c]Caesari, an non dabimus? 15 Qui sciens [d]versutiam illorum ait illis: Quid me [e]tentatis? adferte mihi [f]denarium ut videam. 16 At illi attulerunt ei. Et ait illis: Cuius est imago haec et inscriptio? Dicunt ei: Caesaris. 17 Respondens autem Iesus dixit illis: [g]Reddite igitur quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo. Et mirabantur super eo.

18 Et venerunt ad eum [h]sadducaei, [i]qui dicunt resurrectionem non esse, et interrogabant eum dicentes: 19 Magister, Moyses nobis scripsit, ut ' [j]si, cuius frater mortuus fuerit et dimiserit uxorem et filios non reliquerit, [l]accipiat frater eius uxorem ipsius et resuscitet semen fratri suo '. 20 Septem ergo fratres erant, et primus accepit uxorem et mortuus est, non relicto semine; 21 et secundus accepit eam et mortuus est, et nec iste reliquit semen, et tertius similiter. 22 Et acceperunt eam similiter septem et non reliquerunt semen. Novissima omnium defuncta est et mulier. 23 In resurrectione ergo, cum resurrexerint, cuius de his erit uxor? septem enim habuerunt eam uxorem. 24 Et respondens Iesus ait illis: Nonne ideo erratis [m]non scientes Scripturas neque [n]virtutem Dei? 25 Cum enim a mortuis resurrexerint, neque [o]nubent neque nubentur, sed sunt sicut angeli in caelis. 26 De mortuis autem, quod resurgant, [p]non legistis

f v. Mt 7, 7.
g cf. Is 65, 24; Mt 6, 8.
h Mt 6, 5; Lc 18, 11.
*25] * Catech. R. IV 7, 2; 14, 18. — R. in fs. Orat. D. N.*
i v. Mt 6, 14.
j Col 3, 13. — cf. Mt 5, 23; 6, 15.
l v. Mt 7, 11.
27-33] Mr 21, 23-27; Lc 20, 1-8.
m cf. Ex 2, 14; Jo 1, 25; Ac 4, 7.
n Lc 15, 18, 21; Jo 3, 27.
o Mt 21, 32; Lc 7, 30.
p Mt 14, 5; 21, 46.
q cf. Jo 5, 35. — v. Mt 11, 9.

1-12] Mt 21, 33-46; Lc 20, 9-19.
a Ps 79, 9; Is 5, 1; Mt 21, 28.
b Is 5, 2.
c Cn 8, 11, 12.
d cp. 13, 34; Mt 25, 14. 15.
e Mt 22, 4.
f cf. At 5, 41.
g cf. cp. 9, 6.
h Heb 1, 1.
i Heb 1, 2. — cf. Jo 1, 11; Rm 8, 17.
j cf. 3 Rg 21, 19.
l cf. Heb 13, 12.
m cf. Mt 24, 50; 25, 19.
n cf. Lc 19, 27.
o Mt 21, 43; Ac 13, 46; 18, 6; 28, 28. — cf. Mt 8, 11, 12.
p v. Mt 21, 16.
q Lc 4, 21; Ac 8, 35. — cf. Jo 19, 37; Ac 1, 10.
r Ps 117, 22, 23. — v. Ac 4, 11; 1 Pt 2, 7.
s cp. 11, 18. — v. Mt 21, 46.
12] v. Mt 21, 46.
t cp. 11, 32.
u Mt 22, 22.
13-17] Mt 22, 15-32; Lc 20, 20-38.
v cp. 3, 6. — cf. cp. 8, 15.
x Lc 11, 54.
y cf. Jo 3, 2. — v. Ecli 27, 26.
z v. Ac 10, 24.
a Ac 18, 25, 26. — cf. Ac 13, 10.
b Mt 17, 24.
c Lc 2, 1; 3, 1.
d cf. Mt 23, 28; Lc 12, 1.
e v. Jo 8, 6.
f v. Mt 18, 28.
g Rm 13, 7.
h Mt 3, 7; 16, 1; 22, 34; Ac 4, 1; 5, 17; 23, 6.
i Ac 23, 8. — cf. Ac 4, 2.
j cf. Dt 25, 5.
l Gn 38, 8.
m Jo 20, 9.
n 1 Cor 6, 14.
o Mt 24, 38; Lc 17, 27.
p v. Mt 21, 16.

solvendo (13-17), sadducaeis de resurrectione, scribis de maximo praecepto quaerentibus respondet eosque redarguit (18-39); suos denique, proposito cuiusdam viduae exemplo, hortatur (41-44) ipsosque quaerentes

q cf. Lc 3, 4; 20, 42; Ac 1, 20; 7, 42.
r Ex 3, 1-4, 17. — cf. Rm 11, 2.
s Ex 3, 6; Ac 7, 32.
t cf. Mt 8, 11; Lc 16, 22.
28-33] Mt 22, 34-40, 46; Lc 20, 39, 40. — cf. Lc 10, 25-28.
u Dt 6, 4, 5.
v Rm 3, 30; 1 Cor 8, 4, 6; Gal 3, 20; Eph 4, 6; 1 Tm 1, 17; Jc 2, 19; 4, 12; Ju 25. — cf. Mt 19, 17; 23, 9; Jo 5, 44;
x cf. 1 Jo 4, 21. [17, 3.
y Lv 19, 18. — v. Mt 19, 19.
z Jo 15, 12. — v. Mt 23, 23
a Dt 4, 35; 6, 4.
b Dt 4, 6; Col 1, 9; 2, 2.
c cf. Mt 9, 13; 12, 7.
d 1 Rg 15, 22; Os 6, 6; Mic 6, 6-8; Mt 9, 13; 12, 7.
e Ps 39, 7; Heb 10, 6, 8.
f cf. Ac 26, 27-29.
g Lc 20, 40.
35-37] Mt 22, 41-45; Lc 20, 41-
h v. Mt 26, 55. [44.
i v. Mt 1, 1, 16.
j cf. Lc 10, 21; 1 Cor 12, 3. — v. 2 Rg 23, 2.
l Ps 109, 1; Ac 2, 34, 35; Heb 1, 13. — cf. 1 Cor 15, 25; Heb
m cf. Rm 1, 3, 4. [10, 13.
n cp. 6, 20; Lc 19, 48.
38, 39] Mt 23, 1, 2, 5-7; Lc 20, 45, 46. — cf. Lc 11, 43.
o cf. Jo 5, 44. *p* Lc 14, 7. 8.
q Mt 23, 14. — cf. Lc 11, 39;
r cf. Mt 6, 5, 7. [16, 14.
s Jc 3 ,1.
41-44] Lc 21, 1-4.
t Jo 8, 20. — cf. Mt 27, 6; Ph
u 4 Rg 12, 9, 10. [4, 11.
v cp.6, 8; Mt 10, 9.
x Lc 12, 59.
y cf. 2 Cor 8, 2, 12.
z Ecli 29, 20. — cf. Lc 8, 43.
1-37] Mt 24, 1-51; Lc 21, 5-36.
a Lc 19, 44.
b v. Mt 21, 1.
c cf. cp. 4, 10, 34.
d cp. 5, 37; 9, 1; 14, 33.
e cp. 1, 16, 29; Jo 1, 40; 12, 22.
f cf. Ac 1, 6, 7.
g vv. 9, 23, 33; Jr 29, 8; Eph 5, 6; Col 2, 8; 1 Th 2, 3; 1 Jo 2, 7; 2 Jo 8.
h Jr 14, 14; 1 Jo 2, 18. — cf.
i v. Jo 8, 24. [vr. 22.
s 2 Th 2, 2.
l Ap 1, 1.
m 2 Par 15, 6. — cf. Ap 6, 4.
n Ic 19, 2.
o Ac 11, 28; Ap 6, 8 ,12.
9-13] cf. Mt 10, 17-22; Lc 12, 11-12; 21, 12-17.
p Mt 10, 17. — v. Mt 23, 34.
q cf. Ac 17, 6; 18, 12; 24, 2;
r cf. Ac 27, 24. [25, 7.
s v. Mt 8, 4; 24, 14.
t Mt 28, 19; Rm 10, 18; Col 1, 6, 23. — cf. cp. 14, 9.
u v. Mt 6, 25. [v. Ex 4, 12.
v Dt 18, 18. — cf. Nm 23, 5. —
x Ac 4, 8 ;6, 10; 13, 9; 1 Cor 15, 10; 2 Cor 13, 3. — cf. 1 Th 2, 13; 2 Tm 4, 17; Heb 1, 1.
y Mt 10, 35, 36. — cf. Mic 7, 6.
z Jo 15, 18-21. — cf. Lc 6, 22.
a Mt 24, 13. — cf. Dn 12, 12, 13; Heb 3, 6; Jc 5, 11; Ap 2, 10. — v. Heb 3, 6.
b Dn 9, 27 etc. — v. Mt 24, 15.
c cf. Dn 9, 22; 12, 10; Ap 1, 3.

[a]in libro Moysi, [r]super rubum, quomodo dixerit illi Deus inquiens: ' [s]Ego sum Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Iacob? ' 27 Non est Deus mortuorum sed [t]vivorum. Vos ergo multum erratis.

28 Et accessit unus de scribis, qui audierat illos conquirentes, et videns quoniam bene illis responderit interrogavit eum quod esset primum omnium mandatum. 29 Iesus autem respondit ei quia primum omnium mandatum est ' [a]audi, Israël: Dominus Deus tuus Deus [v]unus est; 30 et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex tota mente tua et ex tota virtute tua '. Hoc est primum mandatum. 31 [x]Secundum autem simile est illi, ' [v]diliges proximum tuum tanquam teipsum '. [z]Maius horum aliud mandatum non est. 32 Et ait illi scriba: Bene, magister, in veritate dixisti, quia unus est Deus et [a]non est alius praeter eum; 33 et ut diligatur ex toto corde et ex toto [b]intellectu et ex tota anima et ex tota fortitudine; et [c]diligere proximum tanquam seipsum [d]maius est omnibus [e]holocautomatibus et sacrificiis. 34 Iesus autem videns quod sapienter respondisset dixit illi: [f]Non es longe a regno Dei. Et [g]nemo iam audebat eum interrogare.

35 Et respondens Iesus dicebat [h]docens in templo: Quomodo dicunt scribae [i]Christum filium esse David? 36 Ipse enim David [j]dicit in Spiritu sancto:

' [l]Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis,
donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum '.

37 Ipse ergo David dicit eum Dominum, et [m]unde est filius eius? Et multa turba [n]eum libenter audivit.

38 Et dicebat eis in doctrina sua: Cavete a scribis, [o]qui volunt in stolis ambulare et salutari in foro 39 et in primis cathedris sedere in synagogis et [p]primos discubitus in cenis: 40 [q]qui devorant domos viduarum [r]sub obtentu prolixae orationis, hi accipient [s]prolixius iudicium.

41 Et sedens Iesus contra [t]gazophylacium adspiciebat, quomodo turba [u]iactaret [v]aes in gazophylacium, et multi divites iactabant multa. 42 Cum venisset autem vidua una pauper, misit duo [x]minuta, quod est quadrans. 43 Et convocans discipulos suos ait illis: Amen dico vobis quoniam [y]vidua haec pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium; 44 omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miserunt; haec vero de [z]penuria sua omnia quae habuit misit, totum victum suum.

13 Et, cum egrederetur de templo, ait illi unus ex discipulis suis: Magister, adspice quales lapides et quales structurae. 2 Et respondens Iesus ait illi: Vides has omnes magnas aedificationes? [a]Non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur. 3 Et, cum sederet in [b]monte Olivarum contra templum, [c]interrogabant eum separatim [d]Petrus et Iacobus et Ioannes et Andreas: 4 Dic nobis [f]quando ista fient? et quod signum erit, quando haec omnia incipient consummari?

5 Et respondens Iesus coepit dicere illis: [g]Videte ne quis vos seducat; 6 [h]multi enim venient in nomine meo dicentes: [i]Quia ego sum, et multos seducent. 7 Cum audieritis autem bella et opiniones bellorum, [j]ne timueritis; [l]oportet enim haec fieri, sed nondum finis. 8 [m]Exsurget enim gens contra gentem, et [n]regnum super regnum, et erunt [o]terraemotus per loca et fames. Initium dolorum haec. 9 Videte autem vosmetipsos. [p]Tradent enim vos in conciliis, et in synagogis vapulabitis et ante [q]praesides et [r]reges stabitis propter me [s]in testimonium illis. 10 Et [t]in omnes gentes primum oportet praedicari evangelium. 11 Et, cum duxerint vos tradentes, [u]nolite praecogitare quid loquamini; sed, [v]quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquimini; [x]non enim vos estis loquentes, sed Spiritus sanctus. 12 [y]Tradet autem frater fratrem in mortem, et pater filium; et consurgent filii in parentes et morte adficient eos. 13 Et [z]eritis odio omnibus propter nomen meum. [a]Qui autem sustinuerit in finem hic salvus erit.

14 Cum autem videritis [b]abominationem desolationis stantem ubi non debet ([c]qui legit intelligat), tunc qui in Iudaea sunt fugiant in

de ruina urbis deque signis alterius sui adventus praeviis instruit (13, 1-27) et ut vigilent etiam atque etiam monet (28-37).

2. De dominica passione et glorificatione (14, 1-16, 20). *Dñus, post convivium apud*

montes, 15 et qui super [a]tectum [e]ne descendat in domum nec introëat, ut tollat quid de domo sua; 16 et qui in agro erit non revertatur retro tollere vestimentum suum. 17 [f]Vae autem praegnantibus et nutrientibus in illis diebus! 18 Orate vero ut hieme non fiant. 19 Erunt enim dies illi [g]tribulationes tales, [h]quales non fuerunt [i]ab initio creaturae, quam condidit Deus, usque nunc neque fient; 20 et, nisi breviasset Dominus dies, non fuisset salva omnis caro; sed propter [j]electos, [k]quos elegit, breviavit dies. 21 Et [m]tunc, si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic; ne credideritis. 22 Exsurgent enim [n]pseudochristi et [o]pseudoprophetae et [p]dabunt signa et portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos. 23 Vos ergo videte: [q]ecce praedixi vobis omnia.

24 Sed in illis diebus, post tribulationem illam, [r]sol contenebrabitur, et luna non dabit splendorem suum, 25 et [s]stellae caeli erunt decidentes, et virtutes, quae in caelis sunt, movebuntur. 26 Et tunc videbunt [t]Filium hominis venientem in nubibus [u]cum virtute multa et gloria. 27 Et tunc [v]mittet angelos suos et [x]congregabit electos suos a quattuor ventis, [y]a summo terrae usque [z]ad summum caeli. 28 A ficu autem discite parabolam: cum iam ramus eius tener fuerit et nata fuerint folia, cognoscitis quia in proximo sit aestas; 29 sic et vos, cum videritis haec fieri, scitote quod in proximo sit in [a]ostiis. 30 Amen dico vobis quoniam [b]non transibit generatio haec donec omnia ista fiant. 31 [c]Caelum et terra transibunt, [d]verba autem mea non transibunt. 32 De die autem illo vel hora [e]nemo scit, neque angeli in caelo [f]neque Filius, [g]nisi Pater. 33 Videte, [h]vigilate et orate; nescitis enim quando tempus sit: 34 sicut homo, [i]qui peregre profectus reliquit domum suam et dedit servis suis potestatem cuiusque operis et [j]ianitori praecepit ut vigilet. 35 Vigilate ergo; nescitis enim quando dominus domus veniat, [k]sero, an [m]media nocte, an [n]galli cantu, an [o]mane; 36 ne, [p]cum venerit repente, [q]inveniat vos dormientes. 37 [r]Quod autem vobis dico omnibus dico: [h]Vigilate.

14 Erat autem [a]Pascha et azyma post biduum; et [b]quaerebant summi sacerdotes et scribae quomodo eum dolo tenerent et occiderent. 2 Dicebant autem: Non in die festo [c]ne forte tumultus fieret in populo.

3 Et, cum esset [d]Bethaniae in domo Simonis leprosi et recumberet, venit mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati pretiosi et, fracto alabastro, effudit super caput eius. 4 Erant autem quidam indigne ferentes intra semetipsos et dicentes: Ut quid perditio ista unguenti facta est? 5 Poterat enim unguentum istud venundari plus quam trecentis denariis et [e]dari pauperibus. Et fremebant in eam. 6 Iesus autem dixit: Sinite eam. Quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me; 7 [f]semper enim pauperes habetis vobiscum et, cum [g]volueritis potestis illis benefacere; [h]me autem non semper habetis. 8 [i]Quod habuit haec fecit: praevenit ungere corpus meum in [j]sepulturam. 9 Amen, dico vobis, [k]ubicumque praedicatum fuerit evangelium istud in universo mundo, et quod fecit haec narrabitur [l]in memoriam eius.

10 Et [m]Iudas Iscariotes unus de duodecim abiit ad summos sacerdotes, ut proderet eum illis. 11 Qui audientes gavisi sunt et promiserunt ei pecuniam se daturos. Et quaerebat quomodo [n]illum opportune traderet.

12 Et [o]primo die azymorum, quando pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quo vis eamus et paremus tibi ut manduces pascha? 13 Et [p]mittit duos ex discipulis suis et dicit eis: Ite in civitatem, et occurret vobis homo lagoenam aquae baiulans: sequimini eum 14 et, quocumque introierit, [q]dicite domino domus, quia [r]Magister dicit: Ubi est refectio mea, ubi pascha cum discipulis meis manducem? 15 Et ipse vobis demonstrabit [s]cenaculum grande stratum; et illic parate nobis. 16 Et abierunt discipuli eius et venerunt in civitatem et iuvenerunt sicut dixerat illis et paraverunt pascha.

17 Vespere autem facto, venit cum duodecim. 18 Et discumbentibus eis et manducantibus ait Iesus: Amen dico vobis quia [t]unus ex vobis tradet me, [u]qui manducat mecum. 19 At illi coeperunt

d v. Lc 5, 19. *e* Lc 17, 31.
f Lc 23, 39.
g vr. 24; Dn 12, 1. — cf. Ap
h Jl 2, 2; Ap 16, 18. [7, 14.
i cp. 10, 6; Gn 1, 1. — cf. Dt 4, 32.
j vr. 22, 27; Is 65, 8, 9; Lc 18, 7. — cf. Mt 22, 14.
l Jo 13, 18; 15, 16, 19; Eph 1, 4; Jc 2, 5.
m Lc 17, 23. — cf. vr. 6.
n cf. 1 Jo 2, 18. *o* v. Mt 7, 15.
p Dt 13, 1-3; 2 Th 2, 9-11; Ap 13, 13, 14; 16, 14; 19, 20. — cf. Ac 8, 9. [3, 17.
q Jo 13, 19; 14, 29. — cf. 2 Pt
r Is 13, 10; 24, 23. — v. Mt 24, 29.
s Ap 6, 13. — cf. Is 14, 12; 34,
t v Dn 7, 13. [4.
u cp. 8, 39; Mt 26, 64. — cf.
v Mt 13, 41. [Mt 25, 31.
x cf. Mt 23, 37; 2 Th 2, 11.
y cf. Ac 1, 8. *z* Dt 4, 32; 30, 4.
29] v. vr. 33.
a Jc 5, 9; Ap 3, 20.
b cf. cp. 8, 39.
31] v. Mt 24, 34, 35.
c Ps 101, 27; Is 51, 6; 2 Pt 3, 10. — cf. Mt 5, 18; Heb 12, 27.
d Ps 118, 89; Is 40, 8; 1 Pt 1, 23, 25.
e Mt 25, 13; 1 Th 5, 1, **2.**
f cf. Ph 2, 6, 7.
g cf. Zc 14, 7; Ac 1, 7.
33-37] Ev. in cm. Cf. P. et in anniv. cons. Episc.
33] Ant. in fr. 5 p. D. 3 Adv.
h cp. 14, 38; Eph 6, 18. — v. Mt 24, 42.
i cf. cp. 12, 1; Mt 25, 14, 15.
j Ez 44, 11; Jo 10, 3. — cf. Lc
l cp. 6, 47; Lc 12, 38. [12, 36.
m Mt 25, 6.
n cp. 14, 30, 68, 72.
o cf. cp. 6, 48; Ex 14, 34.
p cf. 1 Th 5, 1-6.
q cp. 14, 40. *r* cf. Lc 12, 41.

1-2] Mt 26, 2-5; Lc 22, 1, 2.
1-15, 46] Passio pro fr. 3 mai
a v. Jo 6, 4. [*hebd.*
b Jo 11, 53. — v. Mt 21, 46.
c Mt 27, 24. — cf. Lc 22, 6.
3-9] Mt 26, 6-13; Jo 12, 4-8. — cf. Lc 7, 36-39.
d Mt 21, 17; Jo 11, 18.
e cp. 10, 21. — cf. Jo 13, 29.
f Dt 15, 11. *g* cf. 2 Cor 9, 7.
h cp. 2, 20. — v. Jo 7, 33.
i cf. cp. 12, 43; Lc 21, 3; Ac 3, 6; 2 Cor 8, 12.
j Jo 19, 40.
k cf. cp. 13, 10; Mt 24, 14; Rm 10, 18; Col 1, 6, 23.
l Ac 10, 4.
10, 11] Mt 26, 14-16; Lc 22, 3-6. — cf. Jo 13, 2, 27, 30.
m cp. 3, 19; Ac 1, 16. — cf. Jo
n v. Mt 20, 18, 19. [6, 71.
12-16] Mt 26, 17-19; Lc 22, 7-13.
o Ex 12, 18. — cf. 1 Cor 5, 7.
p cf. cp. 11, 1; Mt 21, 1.
q cp. 11, 3.
r cf. Mt 23, 8. — v. Jo 11, 28.
s cf. Ac 1, 13.
17-21] Mt 26, 20-24. — cf. Lc 22, 14, 21-23; Jo 13, 21-26.
18] v. Mt 26, 21.
t Jo 6, 71. [v. Jo 13, 18.
u cf. Ps 40, 10; Dn 12, 26. —

Simonem leprosum (14, 1-11), celebrato paschate ac Eucharistia instituta (12-26), fugam discipulorum praedicit et cum eis trans Cedron veniens agonizat et traditur in manus peccatorum (27-52). Ad Caipham

contristari et dicere ei singulatim: Nunquid ego? **20** Qui ait illis: Unus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino. **21** Et Filius quidem hominis vadit, [v]sicut scriptum est de eo; [x]vae autem homini illi per quem Filius hominis tradetur! [y]Bonum erat ei, si non esset natus homo ille.

22 Et, manducantibus illis, accepit Iesus panem et [z]benedicens fregit et dedit eis et ait: Sumite: [a]hoc est corpus meum. **23** Et, accepto calice, [b]gratias agens dedit eis, et biberunt ex illo omnes. **24** Et ait illis: [c]Hic est sanguis meus novi testamenti, qui [d]pro multis effundetur. **25** Amen dico vobis quia iam non bibam de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam novum in regno Dei.

26 Et, [e]hymno dicto, [f]exierunt in montem Olivarum. **2** Et ait eis Iesus: Omnes [g]scandalizabimini in me in nocte ista, quia scriptum est: '[h]Percutiam pastorem, et dispergentur oves'. **28** Sed, postquam resurrexero, [i]praecedam vos in Galilaeam. **29** [j]Petrus autem ait illi: Etsi omnes scandalizati fuerint in te, sed non ego. **30** Et ait illi Iesus: [l]Amen dico tibi quia tu hodie, in nocte hac, priusquam [m]gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus. **31** At ille amplius loquebatur: Et [n]si oportuerit me simul commori tibi, non te negabo. Similiter autem et omnes dicebant.

32 Et veniunt in [o]praedium cui nomen Gethsemani. Et ait discipulis suis: Sedete hic donec orem. **33** Et adsumit [p]Petrum et Iacobum et Ioannem secum et coepit [q]pavere et taedere. **34** Et ait illis: [r]Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic et [s]vigilate. **35** Et, cum processisset paululum, procidit super terram et [t]orabat, ut, si fieri posset, transiret ab eo [u]hora, **36** et dixit: [v]Abba, Pater, [x]omnia tibi possibilia sunt: transfer [y]calicem hunc a me; sed [z]non quod ego volo, sed quod tu. **37** Et venit et [a]invenit eos dormientes. Et ait Petro; Simon dormis? non potuisti una hora vigilare? **38** Vigilate et [b]orate, ut [c]non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro vero infirma. **39** Et iterum abiens oravit eundem sermonem dicens. **40** Et reversus denuo invenit eos dormientes; [d]erant enim oculi eorum gravati et ignorabant quid responderent ei. **41** Et venit tertio et ait illis: Dormite iam et requiescite. Sufficit: venit hora: ecce [e]Filius hominis tradetur in manus peccatorum. **42** [f]Surgite, eamus; ecce qui me tradet prope est.

43 Et, adhuc eo loquente, venit Iudas Iscariotes, unus de duodecim, et cum eo turba multa cum gladiis et lignis a summis sacerdotibus et scribis et senioribus. **44** Dederat autem traditor eius signum eis dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum et ducite caute. **45** Et, cum venisset, statim accedens ad eum ait: Ave, [g]Rabbi; et [h]osculatus est eum. **46** At illi manus iniecerunt in eum. **47** Unus autem quidam de circumstantibus educens [i]gladium percussit servum summi sacerdotis et amputavit illi auriculam. **48** Et respondens Iesus ait illis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis et lignis comprehendere me. **49** [j]Cotidie eram apud vos in templo [l]docens, et non me tenuistis; sed [m]ut impleantur Scripturae. **50** [n]Tunc discipuli eius relinquentes eum omnes fugerunt.

51 Adulescens autem quidam sequebatur eum amictus [o]sindone super nudo; et tenuerunt eum. **52** At ille, reiecta sindone, nudus profugit ab eis.

53 Et adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem, et convenerunt omnes sacerdotes et scribae et seniores. **54** [p]Petrus autem a longe secutus est eum usque intro, in [q]atrium summi sacerdotis, et sedebat cum [r]ministris ad ignem et [s]calefaciebat se. **55** Summi vero sacerdotes et omne concilium quaerebant adversus Iesum testimonium, ut eum morti traderent, nec inveniebant. **56** [t]Multi enim testimonium falsum dicebant adversus eum, et [u]convenientia testimonia non erant. **57** Et quidam surgentes falsum testimonium ferebant adversus eum dicentes: **58** Quoniam [v]nos audivimus eum dicentem: Ego [x]dissolvam templum hoc [y]manu factum et per triduum aliud [z]non manu factum aedificabo. **59** Et non erat conveniens testimonium illorum. **60** Et exsurgens summus sacerdos in medium interrogavit Iesum di-

---

v vr. 49; cp. 9, 11. — v. Mt 26, *x* Mt 18, 7. [24.
y Jo 17, 12. — cf. cp. 9, 41.

22, 24] * *Catech. R. II 4, 7, 12, 26.*
22-25] Mt 26, 26-29; Lc 22, 18-20; 1 Cor 11, 23-25.
z cp. 8, 7. — v. Mt 14, 10.

a 1 Cor 10, 16. — cf. Jo 6, 53-
b v. Mt 15, 36. [55.
c Ex 24, 8. — cf. Zc 9, 11; Heb 13, 20.
d cp. 10, 42. — v. Mt 20, 28.
26-31] Mt 26, 30-35. — cf. Lc 22, 31-34.
e cf. Ps 112-117.
f Jo 18, 1.
g v. Mt 11, 6.
h Zc 13, 7. — cf. Jo 16, 32.
28] v. Mt 26, 32.
i cp. 16, 7; Mt 28, 7, 10, 16.
j cf. 1 Mc 2, 19, 20.
l Jo 13, 38.
m vr. 68, 72. — cf. cp. 13, 35.
n Jo 13, 37. — cf. Jo 11, 16.
32-42] Mt 26, 36-46; Lc 22, 39-46.
o Jo 18, 1.
p cp. 5, 37; 9, 1; 13, 3.
q cf. cp. 9, 14; 10, 32.
r cf. Ps 41, 6, 7; Jo 12, 27.
s vr. 38; cp. 13, 33, 35. — v. Mt 24, 42.
t Heb 5, 7.
u vr. 41; Jo 7, 30; 8, 20; 12, 23, 27; 13, 1; 17, 1. — cf. Lc 22, 53; Jo 7, 6, 8; 16, 4.
v Rm 8, 15; Gal 4, 6.
x Mt 19, 26; Lc 1, 37. — v. Gn 18, 14.
y v. cp. 10, 38.
z Jo 5, 30; 6, 38; Ph 2, 8.
37] Ant. in Jr. 4 mai. hebd.

a cf. cp. 13, 36.
b 1 Pt 4, 7.
c Mt 6, 13.
d Lc 9, 32. — cf. cp. 9, 5; Lc 9, 33.
e cp. 9, 30; 10, 33.
f cf. Jo 14, 31.
43-50] Mt 26, 47-56; Lc 22, 47-53; Jo 18, 3-11.
g v. Jo 1, 38.
h cf. 2 Rg 20, 9.
i cf. Lc 22, 38.
j Jo 8, 2; 18, 20. — cf. Lc 2, 46; 4, 44.
l Mt 21, 23. — cf. Mt 4, 23.
m Mt 1, 22. — v. vr. 21.
n vr. 27. — cf. Ps 87, 9, 10; Jo 16, 32.
o cp. 15, 46; Jd 14, 12; Pro 31, 24.
53-65] Mt 26, 57-68. — cf. Jo 18, 12, 13, 19-24.
p Lc 22, 54, 55. — cf. Jo 18, 15.
q v. Mt 26, 3.
r Jo 7, 32. — v. Mt 5, 25.
s vr. 67; Jo 18, 18.
t Ps 26, 12; 34, 11.
u cf. Dt 17, 6; 19, 15.

v cf. Ac 6, 14.
x cf. cp. 15, 29. — v. Jo 2, 19.
y Ac 7, 48; 17, 24. — Heb 9, 11, 24.
z 2 Cor 5, 1.

cens: Non respondes quidquam ad ea quae tibi obiciuntur ab his? 61 [a]Ille autem tacebat et nihil respondit. Rursum summus sacerdos interrogabat eum et dixit ei: Tu es [b]Christus filius Dei [c]benedicti? 63 Iesus autem dixit illi: Ego sum; et [d]videbitis Filium hominis [e]sedentem a dextris [f]virtutis Dei et venientem cum nubibus caeli. 63 Summus autem sacerdos [g]scindens vestimenta sua ait: Quid adhuc desideramus testes? 64 Audistis [h]blasphemiam; quid vobis videtur? Qui [i]omnes [j]condemnaverunt eum esse reum mortis. 65 Et coeperunt quidam [k]conspuere eum et [m]velare faciem eius et colaphis eum caedere et dicere ei: Prophetiza. Et ministri [n]alapis eum caedebant.

66 Et, cum esset Petrus in atrio deorsum, venit una ex ancillis summi sacerdotis 67 et, cum vidisset Petrum calefacientem se, adspiciens illum ait: Et tu cum [o]Iesu Nazareno eras. 68 At ille negavit dicens: Neque scio neque novi quid dicas. Et exiit foras ante atrium, et [p]gallus cantavit. 69 Rursus autem, cum vidisset illum ancilla, coepit dicere circumstantibus, quia hic ex illis est. 70 At ille iterum negavit. Et post pusillum rursus qui adstabant dicebant Petro: Vere ex illis es, nam et Galilaeus es. 71 Ille, autem coepit anathematizare et iurare: Quia nescio hominem istum quem dicitis. 72 Et statim gallus iterum cantavit. Et recordatus est Petrus verbi quod dixerat ei Iesus: [q]Priusquam gallus cantet bis, ter me negabis. Et coepit flere.

15 Et confestim [a]mane [b]consilium facientes summi sacerdotes cum senioribus et scribis et universo concilio, [c]vincientes Iesum [d]duxerunt et [e]tradiderunt Pilato. 2 Et interrogavit eum Pilatus: Tu es [f]rex Iudaeorum? At ille respondens ait illi: [g]Tu dicis. 3 Et accusabant eum summi sacerdotes in multis. 4 Pilatus autem rursum interrogavit eum dicens: [h]Non respondes quidquam? Vide in quantis te accusant. 5 Iesus autem amplius nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus.

6 Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex vinctis, quemcumque petissent. 7 Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum [i]seditiosis erat vinctus, [i]qui in seditione fecerat homicidium. 8 Et, cum ascendisset turba, coepit rogare, sicut semper faciebat illis. 9 Pilatus autem respondit eis et dixit: Vultis dimittam vobis regem Iudaeorum? 10 Sciebat enim quod [m]per invidiam tradidissent eum summi sacerdotes. 11 Pontifices autem concitaverunt turbam, ut magis Barabbam dimitteret eis. 12 Pilatus autem iterum respondens ait illis: Quid ergo vultis faciam [n]regi Iudaeorum? 13 At illi iterum clamaverunt: Crucifige eum. 14 Pilatus vero dicebat illis: [o]Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum. 15 Pilatus autem [p]volens populo satisfacere dimisit illis Barabbam et tradidit Iesum [q]flagellis caesum ut crucifigeretur.

16 Milites autem duxerunt eum in [r]atrium [s]praetorii et convocant totam [t]cohortem. 17 Et induunt eum [u]purpura et imponunt ei plectentes spineam coronam. 18 Et coeperunt salutare eum: Ave, rex Iudaeorum. 19 Et percutiebant caput eius harundine et [v]conspuebant eum et ponentes genua [w]adorabant eum.

20 Et, postquam illuserunt ei, exsuerunt illum purpura et induerunt illum vestimentis suis; et [x]educunt illum ut crucifigerent eum. 21 Et [z]angariaverunt praetereuntem quempiam Simonem cyrenaeum venientem de villa, patrem Alexandri et [a]Rufi, ut tolleret crucem eius. 22 Et perducunt illum in Golgotha locum, quod est interpretatum Calvariae locus.

23 Et dabant ei bibere [b]myrrhatum vinum, et non accepit. 24 Et crucifigentes eum [c]diviserunt vestimenta eius mittentes sortem super eis, quis quid tolleret. 25 [d]Erat autem hora tertia, et crucifixerunt eum. 26 Et erat titulus causae eius inscriptus REX IUDAEORUM. 27 Et cum eo crucifigunt duos latrones, [e]unum a dextris et alium a sinistris eius. 28 Et impleta est Scriptura, quae dicit: '[f]Et cum iniquis reputatus est'. 29 Et [g]praetereuntes [h]blasphemabant eum [i]moventes capita sua et dicentes: Vah, qui [j]destruis templum Dei et in tribus diebus reaedificas, 30 salvum fac temetipsum descen-

a cp. 15, 5; Is 53, 7; Jo 19, 9. 61-63] cf. Lc 22, 66-71.
b cp. 8, 29. — v. Mt 1, 16.
c cf. Rm 1, 25.
d v. Dn 7, 13.
e Ps 101, 1; Col 2, 1; Heb 1, 3. — cf. cp. 16, 19.
f cp. 8, 39; 13, 26.
g cf. Nm 14, 6; Ac 14, 13.
h Mt 9, 3; Jo 10, 36.
i cf. Lc 23, 50, 51.
j cf. Jo 19, 7. — v. Lv 24, 16.
l cf. cp. 10, 34; 15, 19; Is 50, 6.
m cf. Est 7, 8.
n Mt 5, 39; Jo 19, 3. — cf. Ac 23, 2.
66-72] Mt 26, 69-75; Lc 22, 55-62; Jo 18, 16-18, 25-27.
o cp. 1, 24; 16, 6 etc.
p vr. 72. — cf. vr. 30.

q vr. 30.

a Mt 27, 1; Lc 22, 66.
b Mt 27, 2.
c Lc 23, 1; Jo 18, 28.
d v. cp. 10, 33.
e Lc 3, 1; 13, 1; Ac 3, 13; 4, 27; 1 Tm 6, 13.
2-5] Mt 27, 11-14; Lc 23, 2, 3; Jo 18, 29-38.
f vr. 9, 12, 18, 26; Mt 2, 2; Jo 10, 18, 39; 19, 3. — cf. vr. 32.
g cf. 1 Tm 6, 13. — v. Lc 22, 70.
h cf. Jo 19, 10. — v. Mt 26, 63.
i cp. 14, 61; Is 53, 7.
6-15] Mt 27, 15-26; Lc 23, 17-25; Jo 18, 39, 40; 19, 16.
j cf. Ac 5, 36, 37.
l Ac 3, 14. — cf. Jo 18, 40.
m cf. Jo 11, 48; 12, 19.
n cf. Jo 19, 15. — v. vr. 2.
o cf. Lc 23, 41; Jo 8, 46.
p cf. Ac 12, 3; 24, 27; 25, 9.
q cp. 10, 34; Is 50, 6; 53, 5. cf. Lc 23, 16; Jo 19, 1.
15] Ant. in fs. pretios. Sang. D. N.
16-20] Mt 27, 27-31; Jo 19, 2, 3.
r cf. Mt 26, 3.
16-18] Ant. in fs. ss. Spin. Cor.
s Jo 18, 28, 33; 19, 9; Ac 23, 35; Ph 1, 13.
t v. Ac 10, 1.
u Ap 18, 12, 16. — cf. 1 Mc 8, 14; Lc 23, 11.
v cp. 10, 34; 14, 65.
x v. Mt 8, 2.
y Jo 19, 17; Heb 13, 12. — cf. cp. 11, 8.
z Mt 27, 32; Lc 23, 26. — cf. Mt 5, 41.

a Rm 16, 13.
22-38] Mt 27, 33-51. — cf. Lc 23, 32-38, 44-46; Jo 19, 17-19, 23, 24, 27-30.
b cf. Mt 27, 34.
c Ps 21, 19.
d cf. Jo 19, 14.
e cf. cp. 10, 37.
f Is 53, 12.
g Jr 18, 16. — cf. Lm 1, 12.
h Lc 22, 65; 53, 39. — cf. Jc 2, 7.
i Jb 16, 5; Ps 21, 8; 108, 25; Ecli 12, 19; 13, 8; Is 37, 22; Lm 2, 15.
j cp. 14, 58.

l cf. Lc 4, 23.
m cf. Mt 26, 53, 54; Jo 10, 18.
n Jo 1, 49; 12, 13. — cf. vr. 2, 26.
o Jo 20, 25. — cf. Jo 20, 29.
p cf. Lc 23, 29-43.
q Mt 27, 45; Lc 23, 44. — cf.
r Am 8, 9. [Jo 19, 14.
s cf. Heb 5, 7. *t* Ps 21, 2.
34] v. Mt 27, 45, 46.
u Rt 2, 14. *v* Ps 68, 12.
*51] * Catech. R. I 5, 7.*
x cf. Jo 10, 18.
y Ex 26, 31-33; 2 Par 3, 14.
39-41] Mt 27, 54-59; Lc 23,
z Mt 27, 43. [47, 49.
a Jo 19, 25. — v. Lc 8, 2, 3.
b Ps 37, 12.
c cp. 16, 1; Jo 19, 25.
d Lc 19, 3.
e cp. 16, 1. — cf. Mt 27, 56.
42-47] Mt 27, 57-61; Lc 23, 50-56; Jo 19, 38-42. [4 etc.
f Mt 27, 62; Lc 23, 54; Jo 19,
43] R. in fs. 7 dol. BMV. — Antt. in fs. ss. Sind. DNJC.
g Lc 2, 25, 38.
45, 49] ut s. vr. 43. h vr. 39.
46] Ant. in of. de Pass. — Cm. in fs. s. Sind. DNJC.
i v. cp. 14, 51.
j Is 53, 9. *l* Is 22, 16.
m cp. 16, 4. — cf. Jo 11, 38.
1-8]Mt 28, 1-8; Lc 24, 1-10; Jo 20, 1-10.
1-8] Ev. in D. Resurr. (2, 4).
1, 2] R. ut s. — v. Mt 28, 1.
a cf. cp. 1, 32.
b cp. 15, 40; Mt 27, 56. [40.
c Lc 23, 56. — cf. Jo 19, 39,
d cp. 15, 46. *e* v. Mt 27, 60.
5, 6] v. Mt 28, 2, 5, 6.
g 2 Mt 3, 26.
h cf. cp. 9, 3; Jo 20, 12, Ac 1,
i cp. 9, 15. [10.
j cp. 1, 24; 14, 67 etc.
7] v. Mt 26, 31, 32. [10, 16.
l cp. 14, 28; Mt 26, 32; 28, 7,
m Jo 20, 14. — cf. Mt 28, 9.
n Lc 8, 2. [Lc 24, 9, 10.
o Jo 20, 18. — cf. Mt 20, 10;
p Lc 24, 11, 41; Ac 28, 24. —
q Lc 24, 13-35. [cf. vr. 16.
r Lc. 9, 29.
14-18] Lc 24, 36-49; Jo 20, 19-
s 1 Cor 15, 5. [23.
14-20] Ev. in Ascens. Dñi.
*15] * Leonis XIII encycl. « Immortale Dei ». — Ant. in fr. 2 p. D. 2 p. Psch.*
15-18] R. in fr. 4 p. Pnt. etc.
t cp. 10, 5; Mt 19, 8.
14-18] Lc 24, 36-49; Jo 20, 19-
u Mt 28, 18-20. [23.
v Col 1, 23. — cf. cp. 13, 10; Ac 1, 8; Rm 10, 18.
w Jo 3, 36; Ac 2, 38; 8, 12.
15-20] Ev. in exorc. obsessi, in fs. ss. Cyriaci, L. et Sm. Mm. (17, 18) etc.
*16] * Catech. R. II 2, 40, 50.*
x cp. 9, 37. — cf. Mt 12, 27.
y Ac 2, 4; 1 Cor 12, 10, 28, 30.
z Lc 10, 19; Ac 28, 3-5.
18] V. in ben. vini (R.R.).
a cf. Ac 5, 15, 10; 8, 7; 9, 12, 17; 18, 8; Jc 5, 14, 15. — cf.
b Ac 1, 2, 3. [Jo 14, 12.
c cp. 14, 62. — cf. Ac 7, 55, 56.
*20] * Conc. Vat. s. III cp. 3.*
d Ac 14, 3; Heb 2, 3, 4. — v. 1 Cor 3, 9.
e v. Ac 5, 12.

autem blasphemantibus, centurione vero stupente, mortuus (21-32), a Ioseph pio funere honoratur (33-47), die tertia resurgit, apostolis omnem suam potestatem tradit, ipsisque cernentibus, in caelum ascendit (16, 1-20).

dens de cruce. 31 Similiter et summi sacerdotes illudentes ad alterutrum cum scribis dicebant: [t]Alios salvos fecit, [m]seipsum non potest salvum facere. 32 Christus [n]rex Israël descendat nunc de cruce, ut [o]videamus et credamus. Et [p]qui cum eo crucifixi erant conviciabantur ei.

33 Et, [q]facta hora sexta, [r]tenebrae factae sunt per totam terram usque in horam nonam. 34 Et hora nona [s]exclamavit Iesus voce magna dicens: 'Eloi, Eloi, lamma sabacthani?' quod est interpretatum: 'Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?' 35 Et quidam de circumstantibus audientes dicebant: Ecce Eliam vocat. 36 Currens autem unus et implens spongiam [u]aceto circumponensque calamo [v]potum dabat ei dicens: Sinite, videamus si veniat Elias ad deponendum eum. 37 Iesus autem, emissa voce magna, [x]expiravit. 38 Et [y]velum templi scissum est in duo, a summo usque deorsum. 39 Videns autem centurio, qui ex adverso stabat, quia sic clamans exspirasset ait: [z]Vere hic homo Filius Dei erat. 40 Erant autem et [a]mulieres [b]de longe adspicientes, inter quas erat Maria Magdalene et [c]Maria Iacobi [d]Minoris et Ioseph mater et [e]Salome 41 et, cum esset in Galilaea, sequebantur eum et ministrabant ei, et aliae multae, quae simul cum eo ascenderant Ierosolymam.

42 Et, cum iam sero esset factum, quia erat [f]Parasceve, quod est ante sabbatum, 43 venit Ioseph ab Arimathaea nobilis decurio, qui et ipse erat [g]exspectans regnum Dei, et audacter introivit ad Pilatum et petiit corpus Iesu. 44 Pilatus autem mirabatur si iam obisset et, accersito [h]centurione, interrogavit eum si iam mortuus esset. 45 Et, cum cognovisset a centurione, donavit corpus Ioseph. 46 Ioseph autem mercatus [i]sindonem et deponens eum involvit sindone et [j]posuit eum in monumento, [l]quod erat excisum de petra, et [m]advolvit lapidem ad ostium monumenti. 47 Maria autem Magdalene et Maria Ioseph adspiciebant ubi ponderetur.

16 Et, [a]cum transisset sabbatum, [b]Maria Magdalene et Maria Iacobi et Salome [c]emerunt aromata, ut venientes ungerent Iesum. 2 Et valde mane una sabbatorum veniunt ad monumentum, orto iam sole. 3 Et dicebant ad invicem: Quis revolvet nobis [d]lapidem ab ostio monumenti? 4 Et respicientes viderunt revolutum lapidem; [e]erat quippe magnus valde. 5 Et [f]introëuntes in monumentum, viderunt [g]iuvenem sedentem in dextris coopertum [h]stola candida et [i]obstupuerunt. 6 Qui dicit illis: Nolite expavescere. Iesum quaeritis [j]Nazarenum crucifixum: surrexit, non est hic. Ecce locus ubi posuerunt eum. 7 Sed ite, dicite discipulis eius et Petro, quia [l]praecedit vos in Galilaeam; ibi eum videbitis, sicut dixit vobis. 8 At illae exeuntes fugerunt de monumento (invaserat enim eas tremor et pavor) et nemini quidquam dixerunt; timebant enim.

9 Surgens autem mane, prima sabbati, [m]apparuit primo Mariae Magdalene, [n]de qua eiecerat septem daemonia. 10 [o]Illa vadens nuntiavit his, qui cum eo fuerant, lugentibus et flentibus. 11 Et illi audientes, quia viveret et visus esset ab ea, [p]non crediderunt.

12 Post haec autem [q]duobus ex his ambulantibus ostensus est in alia effigie euntibus in villam; 13 et illi euntes nuntiaverunt ceteris: nec illis crediderunt.

14 Novissime [r]recumbentibus illis undecim apparuit: et exprobravit [s]incredulitatem eorum et duritiam cordis, quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. 15 Et dixit eis: [t]Euntes in mundum universum [u]praedicate evangelium omni creaturae. 16 [v]Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit; [w]qui vero non crediderit condemnabitur. 17 Signa autem eos qui crediderint haec sequentur: [x]in nomine meo daemonia eicient, [y]linguis loquentur novis, 18 [z]serpentes tollent, et, si mortiferum quid biberint, non eis nocebit, [a]super aegros manus imponent, et bene habebunt.

19 Et Dominus quidem Iesus, [b]postquam locutus est eis, adsumptus est in caelum et [c]sedet a dextris Dei. 20 Illi autem profecti praedicaverunt ubique, [d]Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus [e]signis.

SANCTUM IESU CHRISTI

EVANGELIUM SECUNDUM [a]LUCAM

EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM
1, 1-27

QUONIAM quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quae in nobis [b]completae sunt, rerum, 2 sicut tradiderunt nobis qui [c]ab initio ipsi viderunt et [d]ministri fuerunt sermonis; 3 visum est et mihi, adsecuto omnia a principio diligenter, [e]ex ordine tibi scribere, [f]optime Theophile; 4 ut cognoscas eorum verborum, de quibus [g]eruditus es, [h]veritatem.

5 Fuit [i]in diebus Herodis regis Iudaeae sacerdos quidam nomine Zacharias [j]de vice Abia, et uxor illius de filiabus Aaron, et nomen eius Elisabeth. 6 Erant autem [k]iusti ambo ante Deum [m]incedentes in omnibus mandatis et iustificationibus Domini [n]sine querela; 7 et non erat illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis, et ambo processissent in diebus suis.

8 Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis suae ante Deum, 9 [j]secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit [o]ut incensum poneret ingressus [p]in templum Domini, 10 et omnis multitudo populi erat [q]orans [r]foris hora incensi. 11 Apparuit autem illi angelus Domini stans a dextris [s]altaris incensi. 12 Et Zacharias [t]turbatus est videns, et timor irruit super eum. 13 Ait autem ad illum angelus: Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est [u]deprecatio tua, et uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, et [v]vocabis nomen eius Ioannem, 14 et erit gaudium tibi et exsultatio, et multi in nativitate eius gaudebunt; 15 erit enim [x]magnus coram Domino et [y]vinum et siceram non bibet et [z]Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suae 16 et multos filiorum Israël convertet ad Dominum Deum ipsorum. 17 Et ipse [a]praecedet ante illum in spiritu et virtute Eliae, ut ' [b]convertat corda patrum in filios ' et incredulos ad prudentiam iustorum, [c]parare Domino plebem perfectam. 18 Et dixit Zacharias ad angelum: [d]Unde hoc sciam? [e]ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis. 19 Et respondens angelus dixit ei: Ego sum [f]Gabriel, [g]qui adsto ante Deum, et missus sum loqui ad te et haec tibi evangelizare. 20 Et ecce [h]eris tacens et non poteris loqui usque in diem quo haec fiant, pro eo quod non credidisti verbis meis, quae implebuntur in tempore suo. 21 Et erat plebs exspectans Zachariam et mirabantur quod tardaret ipse in templo. 22 Egressus autem non poterat loqui ad illos, et cognoverunt quod visionem vidisset in templo. Et ipse erat [i]innuens illis et permansit mutus.

23 Et factum est, [j]ut impleti sunt dies officii eius, abiit in domum suam. 24 Post hos autem dies concepit Elisabeth uxor eius, et occultabat se mensibus quinque dicens: 25 Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit [l]auferre opprobrium meum inter homines.

26 In mense autem sexto missus est angelus Gabriel a Deo in [m]civitatem Galilaeae, cui nomen Nazareth, 27 ad virginem [n]desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, [o]de domo David, et nomen vir-

a Col 4, 14; 2 Tm 4, 11; Phl 24.
1-4] cf. Ac 1, 1, 2.
b Ac 3, 18.
c Jo 15, 27; Ac 1, 21; 2 Pt 2, 16, 1 Jo 1, 13.
d Ac 26, 16; 1 Cor 4, 1. — cf. [Mr 4, 14.
e cf. Ac 11, 4.
f Ac 1, 1. — cf. Ac 23, 26.
g Ac 18, 25; Rm 2, 18; Gal 6, 6.
5-17] *Ev. in fs. s. Zachariae et in vg. s. Jo. B.* (*9, 11*).
h cf. 2 Pt 1, 16, 19.
i Mt 2, 1.
j 1 Par 24, 10, 19.
k cp. 2, 25, Gn 7, 1. [31.
m cf. Gn 17, 1; 3 Rg 9, 4; Ac 9,
n Ph 2, 15; 1 Th 5, 23. — cf. Ac 23, 1.
Ex 8-20] *RR., Antt. in fss. nativ. s. Jo. B. et s. Gabr. archang.*
o Ex 30, 7, 8; 1 Rg 2, 28.
p vr. 21, 22; cp. 11, 51; Mt 23, 15, 35. — cf. Heb 9, 2, 3.
q Ps 140, 2. — cf. Ap 5, 8; 8, 3,
r cf. Lv 16, 17. [4.
s Ex 30, 1-10; 3 Rg 6, 17.
t cf. vr. 29; cp. 2, 9; Dn 10, 8
u cf. Ac 10, 4, 31. [etc.
v vr. 60, 63.
x cp. 7, 28; Mt 11, 11.
y cp. 7, 33. — cf. Nm 6, 3; Jd 13, 4, 7, 14; 1 Rg 1, 11.
z cf. Is 49, 1, 5; Jr 1, 5. — v. vr. 41.

a vr. 76. — cf. Mt 11, 14.
17] *v. Jo 1, 6, 7; 5, 35.*
b Ml 4, 6. — v. Eccli 48, 10.
c cp. 7, 27; Ml 3, 1; Mt 11, 10;
d cf. Gn 15, 8; 17, 17. [Mr 1, 2.
e cf. Gn 18, 11; Rm 4, 19.
f vr. 26; Du 8, 16; 9, 21.
g Tb 12, 15; Mt 18, 10. — cf. Est 1, 14.
h cf. Ex 3, 26; 24, 27.
i vr. 62.
j 2 Par 23, 8. — cf. vr. 8; 4 Rg 11, 5; 1 Par 9, 25.

l cf. Gn 30, 23; 1 Rg 1, 6; Ps 112, 9; Is 4, 1. [*etc. BMV.*
26-28] *Ev. in fss. Imm. C., Ros.*
26 23] *Ev. in fss. Adnunt.*, (*32. 33*), *ss. nom. etc. BMV. et s. Gabr. arch. et in fr. 4. QT. Adv.*
ex 26-28] *plura in fss. ut s. et s.*
m v. Mt 2, 22, 23. [*Joseph.*
n Mt 1, 18.
o cp. 2, 4; Mt 1, 20.

Introductio (1, 1-2, 52). *Post prooemium et post descriptum Ioannis (5-25) et Iesu mirabilem conceptum (26-38), post narratam Mariae ad Elisabeth visitationem (39-56) atque Ioannis nativitatem et circumcisio-*

ginis Maria. 28 Et ingressus angelus ad eam dixit: Ave, [p]gratia plena, [q]Dominus tecum, [r]benedicta tu in mulieribus. 29 Quae, cum audisset, [s]turbata est in sermone eius et cogitabat qualis esset ista salutatio. 30 Et ait angelus ei: Ne timeas, Maria; [t]invenisti enim gratiam apud Deum: 31 ecce [u]concipies in utero et paries filium et [v]vocabis nomen eius Iesum. 32 Hic erit magnus et [x]Filius Altissimi vocabitur, et [y]dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius, et regnabit in domo Iacob [z]in aeternum, 33 et regni eius non erit finis. 34 Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? 35 Et respondens angelus dixit ei: [a]Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te [b]sanctum vocabitur [c]Filius Dei. 36 Et ecce Elisabeth, cognata tua, et ipsa concepit filium in senectute sua; et hic mensis sextus est illi, quae vocatur sterilis; 37 quia [c]non erit impossibile apud Deum omne verbum. 38 Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et [d]discessit ab illa angelus.

29 Exsurgens autem Maria in diebus illis abiit in [e]montana cum festinatione, in civitatem Iuda. 40 Et intravit in domum Zachariae et salutavit Elisabeth. 41 Et factum est, ut audivit salutationem Mariae Elisabeth, exsultavit infans in utero eius et [f]repleta est Spiritu sancto Elisabeth 42 et exclamavit voce magna et dixit: Benedicta tu inter mulieres, et [g]benedictus fructus ventris tui. 43 Et unde hoc mihi, ut veniat mater [h]Domini mei ad me? 44 Ecce enim, ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in utero meo. 45 Et [i]beata quae credidisti, quoniam perficientur ea quae dicta sunt tibi a Domino. 46 Et ait Maria:

[j]Magnificat [l]anima mea Dominum,
47 et [m]exsultavit spiritus meus in [n]Deo salutari meo;
48 quia [o]respexit humilitatem ancillae suae,
ecce enim ex hoc [p]beatam me dicent omnes generationes.
49 Quia fecit mihi [q]magna [r]qui potens est,
et [s]sanctum nomen eius,
50 et [t]misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.
51 [u]Fecit potentiam in bracchio suo,
dispersit [v]superbos mente cordis sui,
52 [x]deposuit potentes de sede et exaltavit humiles,
53 [y]esurientes implevit bonis et divites [z]dimisit inanes.
54 [a]Suscepit [b]Israël puerum suum [c]recordatus misericordiae suae,
55 [d]sicut locutus est ad patres nostros,
[e]Abraham et semini eius in saecula.

56 Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus et reversa est in domum suam.

57 Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, et peperit filium. 58 Et audierunt vicini et cognati eius quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, et congratulabantur ei. 59 Et factum est, [f]in die octavo venerunt circumcidere puerum et vocabant eum nomine patris sui Zachariam. 60 Et respondens mater eius dixit: Nequaquam, [g]sed vocabitur Ioannes. 61 Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua qui vocetur hoc nomine. 62 [h]Innuebant autem patri eius quem vellet vocari eum. 63 Et postulans pugillarem scripsit dicens: Ioannes est nomen eius. Et mirati sunt universi. 64 [i]Apertum est autem ilico os eius et lingua eius, et loquebatur [j]benedicens Deum. 65 Et [l]factus est timor super omnes vicinos eorum; et super omnia [m]montana Iudaeae divulgabantur omnia verba haec. 66 Et [n]posuerunt omnes qui audierant in corde suo dicentes: Quis, putas, puer iste erit? Etenim [o]manus Domini erat cum illo. 67 Et Zacharias pater eius [p]repletus est Spiritu sancto et [q]prophetavit dicens:

68 [r]Benedictus Dominus [s]Deus Israël,
quia [t]visitavit et fecit [u]redemptionem plebis suae;
69 et [v]erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui:
70 [x]sicut locutus est per os sanctorum,
qui a saeculo sunt, prophetarum eius;

---

p cf. Ps 44, 3.
q Jd 6, 12. — cf. Js 1, 5.
r vr. 42. — cf. Jd 5, 24; Jdt 13, [23.
s vr. 12.
30] v. Rm 5, 12.
t cf. Ac 7, 46; Heb 4, 16.
u Is 7, 14.
*31] * Catech. R. I 4, 4. — R. in fs. ss. Nom. J.*
v cp. 2, 21; Mt 1, 21, 25.
x cf. Mt 14, 33; 16, 16; 27, 54; Jo 1, 34.
y vr. 69; 2 Rg 7, 11-13; Is 9, 6; Ac 2, 30 — cf. Ap 3, 7. [3, 7.
*32]. v. Is. 11, 10. * Catech. R. I*
z Dn 2, 44; 7, 14, 18, 27; Heb 1, *35] * Catech. R. I 9, 2.* [8
a Mt 1, 18-20.
b Jo 6, 69. — v. Mr 1, 24.
*37 * Catech. R. I 2, 11; 4, 43.*
c Gn 18, 14. — v. Mt 19, 26.
d cf. Jd 6, 21; Ac 12, 10.
39-47] Ev. in fr. 6 QT. Adv. (44) *et in fss. Visit. et BMV. de*
e vr. 65; Js 20, 7; 21, 11. [*Cons. ex 39-54] plura T. Adv., in fss.*
f cf. vr. 15 67. [*BMV. etc.*
g cf. Dt 28, 4.
h cp. 20, 42; Jo 20, 28. — cf. cp.
i Jo 20, 29. — cf. vr. 20. [2, 11.
46-55] Cn. ad vspr. — Antt. per
46-53] cf. 1 Rg 2, 1-10. [*ann.*
j Ps 33, 3, 4; 68, 31; Ac 10, 46;
l 1 Th 5, 23. [19-17.
m Ps 34, 9; Is 61, 10; Hab 3, 18. — cf. Ac 16, 34.
n Ps 105, 21; 1 Tm 1, 1; 2, 3; Tt 1, 3; Ju 25. — cf. 2 Tm 1, 9.
o 1 Rg 1, 11; Ps 137, 6. — cf. cp. 9, 38.
p cp. 11, 27. — cf. Ml 3, 12.
q 1 Rg 12, 24; Ps 70, 19; 125,
r Ps 88, 9. [2. 3.
s Ps 98, 3; 110, 9; Is 57, 15.
50] V. in fs. ss. Cord. J.
t Ex 20, 6; Dt 5, 10; 7, 9; Ps 88, 2, 3; 102, 17.
u Ps 88, 11; 117, 16; Is 51, 9.
v Mr 7, 22. — cf. Dn 4, 37. — v. Jc 4, 6. [Jb 5, 11.
x Eccli 10, 17; Ex 21, 26. — v.
y Ps 33, 11; 106, 9. — cf. cp. 6, 21; 24, 25.
53] v. Ps 127, 2; Sap 12, 1.
z Jb 22, 9.
54] Ant. in fs. ss. Cord. J.
a Is 41, 8-10; Heb 2, 16.
b Is 41, 8; 44, 21; 49, 3. [72,73.
c Ps 97, 3; Mic 8, 20. — cf. vr.
d Gn 17, 7, 19; Ps 131, 11; Gal
57-68] Ev. in fs. s. Jo. B. [3, 16.
e Gn 19, 19. [3; Ph 3, 5.
f cp 2, 21; Gn 17, 12; Lv 12,
g vr. 18. *h* vr. 22.
ex 62-76] plura in fs. nativ. s. Jo. B.
i cf. vr. 20.
j cp. 2, 28; 24, 53.
l cp. 5, 26; 7, 16; Ac 2, 43.
m vr. 39. *n* cf. cp. 2, 19, 51.
o Ac 11, 21; 13, 11.
p vr. 15, 41.
q cf. Jl 2, 28. [*annum.*
68-79] Cn. ad ll. — Antt. per
r 3 Rg 1, 48; 1 Par 29, 10; 1 Es 7, 27; Ps 40, 14; 71, 18; 105, 48.
s Is 20, 23; Mt 15, 31; Ac 13, 17.
t cp. 7, 16; Ex 4, 31. — cf. vr. 78; Ac 15, 14; Heb 2, 6.
u cp. 2, 38; Ps 110, 9; 129, 7, 8. — cf. cp. 24, 21; Is 43, 1; 59, 20.
21. — cf. 2 Rg 22, 3.
v 1 Rg 2, 1, 10; Ps 131, 17; Ez 29,
x Ac 3, 21; Rm 1, 2. — cf. Jr 23, 5, 6.

71 [y]salutem ex inimicis nostris,
et de manu omnium qui oderunt nos:
72 [z]ad faciendam misericordiam cum patribus nostris,
et [a]memorari testamenti sui sancti; [daturum se nobis;
73 [b]iusiurandum, quod iuravit ad Abraham patrem nostrum,
74[c]ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati,
serviamus illi 75 [d]in sanctitate et iustitia
coram ipso [e]omnibus diebus nostris.
76 Et tu, puer, [f]propheta Altissimi vocaberis;
[g]praeibis enim ante faciem Domini [h]parare vias eius,
77 [i]ad dandam scientiam salutis plebi eius,
[j]in remissionem peccatorum eorum.
78 [l]Per viscera misericordiae Dei nostri,
in quibus visitavit nos [m]oriens [n]ex alto;
792[o]illuminare his [p]qui in tenebris et in umbra mortis sedent,
ad dirigendos pedes nostros in [q]viam pacis.

80 [r]Puer autem crescebat et confortabatur spiritu et erat [s]in desertis usque in diem ostensionis suae ad Israël.

2 Factum est autem, in diebus illis exiit edictum [a]a Caesare Augusto, ut [b]describeretur universus orbis. 2 Haec descriptio prima facta est a praeside Syriae Cyrino. 3 Et ibant omnes, ut profiterentur singuli in suam civitatem. 4 Ascendit autem et Ioseph [c]a Galilaea de civitate Nazareth in Iudeam in [d]civitatem David, quae vocatur Bethlehem; [e]eo quod esset de domo et familia David, 5 ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore praegnante. 6 Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies ut parerent, 7 et [f]peperit filium suum primogenitum et [g]pannis eum involvit et [h]reclinavit eum in praesepio, quia non erat eis locus in [i]deversorio.

8 Et pastores erant in regione eadem vigilantes et custodientes vigilias noctis super gregem suum. 9 Et ecce angelus Domini [j]stetit iuxta illos, et [l]claritas Dei circumfulsit illos, et timuerunt timore magno. 10 Et dixit illis angelus: Nolite timere; ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni [m]populo: 11 quia [n]natus est vobis hodie [o]Salvator, qui est [p]Christus Dominus, in civitate David. 12 Et [q]hoc vobis signum: invenietis infantem pannis involutum et positum in praesaepio. 13 Et subito facta est cum angelo [r]multitudo militiae caelestis, laudantium Deum et dicentium:

14 [s]Gloria in altissimis Deo,
et in terra [u]pax hominibus bonae voluntatis.

15 Et factum est, ut discesserunt ab eis angeli in caelum, pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque Bethlehem et videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. 16 Et venerunt festinantes et invenerunt Mariam et Ioseph et [v]infantem positum in praesaepio. 17 Videntes autem cognoverunt de verbo, [x]quod dictum erat illis de puero hoc. 18 Et omnes qui audierunt mirati sunt, et de his quae dicta erant a pastoribus ad ipsos. 19 Maria autem [y]conservabat omnia verba haec conferens in corde suo. 20 Et reversi sunt pastores [z]glorificantes et laudantes Deum, in omnibus quae audierant et viderant, sicut dictum est ad illos.

21 Et postquam consummati sunt [a]dies octo, ut circumcideretur puer, [b]vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab angelo priusquam in utero conciperetur.

22 Et, [c]postquam impleti sunt dies purgationis eius secundum legem Moysi, tulerunt illum in Ierusalem ut [d]sisterent eum Domino, 23 sicut scriptum est in [e]lege Domini, quia '[f]omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur'; 24 et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini, '[g]par turturum aut duos pullos columbarum'. 25 Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, et homo iste [h]iustus et [i]timoratus [j]exspectans [l]consolationem Israël et Spiritus sanctus erat in eo. 26 Et responsum acceperat a Spiritu sancto [m]non visurum se mortem, nisi prius

y Ps 105, 10. *z* Mic 7, 20.

a Lv 26, 42; Ps 104, 8, 9. — cf. vr. 54, 55; Rm 9, 4.
*73] * cf. Catech. R. III 3. 15.*
b Gn 22, 16-18; Ecli 44, 22; *c* cf. Sph 3, 15. [Heb 6, 13, 14.
d Sap 9, 3; Eph 4, 24. — cf. 1 Th 2, 10; Tt 2, 12.
e cf. Jr 32, 39; Mt 28, 20.
*74, 75] * Catech. R. III 7, 5; III 2, 1; IV 12, 12. — Ant. in fs. ss. Cyrill. et Meth.*
f cp. 7, 26; 20, 6; Mt 14, 5; 21, 26.
g vr. 17; cp. 7, 27; Ml 3, 1; Io
h cp. 3, 4; 7, 27; Mt 3, 3. [3, 28.
i cf. Jr 31, 34.
j Mr 1, 4. — cf. Mr 26, 28.
l Col 3, 12.
78] Ant. in fss. ss. Cord. J. et appar. BMV. Imm.
m Zc 6, 12; 2 Pt 1, 19. — cf.
n cp. 24, 49. [Eph 5, 14.
79] Antt. in sb. OT. Sptr., in fs. s. Fam. J. M. J. et in itiner. cler. [18. — v, Jo 8, 12.
o Is 9, 2; Mt 4, 16. — cf. Ac 26,
p Ps 106,, 10; Is 42. 7.
q Rm 3, 17. *r* cp. 2, 40.
s cp. 3, 2; 7, 24.

1-14] Ev. in Nat. Dñi (ad 1
a cp. 3, 1; 20, 22. [*Ms*).
b cf. vr. 3, 5; Ac 5, 27.
4,5] Antt. et. R. in fss. et off. s.
c vr. 39; cp. 1, 26. [*Joseph.*
d vr. 11; Jo 7, 42. — cf. 1 Rg
e cp. 1, 27. [16, 1.
ex c-14] plura in Nativ. Dñi.
f Mt 1, 25.
7] Ant. in fs ss. Ros. BMV.
g vr. 12. — cf. Sap 7, 4.
h vr. 16. *i* cp. cp. 22, 11.
j cp. 24, 4; Ac 12, 7.
l cp. 9, 31; Ac 7, 55; 1 Cor 3, 18. — cf. Ex 30, 34; Is 6, 1.
m vr. 32; Jo 11, 50.
n Is 9, 6. *o* v. Mt 1, 21.
p Ac 2, 36; 10, 36. — cf. cp. 1, 43; 23, 2. — v. vr. 26; Mt 1, 16.
q Rg 2, 34; 4 Rg 19, 29; 20, 8, 9; Is 7, 11, 14.
r Gn 32, 1, 2; 3 Rg 22, 19; 2 Par 18, 18; Dn 7, 10; Ap. 5, 11.
s cp. 19, 38; Mt 6, 10; 28, 18; Jo 17, 4; Ac 7, 49; Eph 3, 15; Col 1, 16, 20; Ap 5, 13.
t Ps 148, 1; Mt 21, 9.
14] In ord. Ms.
u cp. 1, 79; Ps 84, 11; Is 9, 6, 7; Ag 2, 10; Ac 10, 36; Rm 5, 1; Eph 2, 14, 17; Col 1, 20.
15-20] Ev. in Nativ. Dñi (ad 2 Ms). et oct. et in Ms. vot. de s. Maria p. Nativ.
16] Antt. in fs. s. Fam. et in fss.
v v. vr. 7. 12. [*et off. s. Joseph.*
x vr. 10-12. [37, 11.
y vr. 51. — cf. cp. 1, 66; Gn
z v. cp. 7, 16. *a* v. cp. 1, 59.
12] Ev. in fss. Circ. et ss. Nom. J. — v. cp. 1, 31. — Ant. in fs. pretiosiss. Sang. DNJC.
b cp. 1, 31; Mt 1, 21, 25.
22-32] Ev. etc. in Purif. BMV.
c Lv 12, 1-8. — cf. Gal 4, 4.
22] Of. in fs. ss. Fam. J. M. J.
d cf. 1 Rg. 1, 22, 24.
24] cf. prop. 24 ab Alex. VIII damn. (7 Dec. 1690).
i cf. Ac 10, 2. *j* vr. 38;
m Ps. 88, 48; Heb 11, 5.

c vr. 39; Ex 13, 9; 2 Par 31. 3.
g Lv 12, 8. — cf. Mt 21, 12. cp. 23. 21; Mr 15, 43. — cf. Gn 49, 18; Ps 118, 166.
f cf. Ex 13, 2, 12.
25] R. in fs. 7 dol. BMV.
h cf. cp. 1, 6.
l Is 40, 1; 57, 18.

videret [p]Christum Domini. 27 Et venit [q]in spiritu in templum et, cum inducerent puerum Iesum [r]parentes eius ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo, 28 et ipse accepit eum in ulnas suas et [s]benedixit Deum et dixit:

29 Nunc [t]dimittis servum tuum, Domine,
[u]secundum verbum tuum [v]in pace;
30 quia [w]viderunt oculi mei [y]salutare tuum,
31 [z]quod parasti ante faciem omnium populorum:
32 [a]lumen ad revelationem gentium
et [b]gloriam plebis tuae Israël.

33 Et erat [c]pater eius et mater mirantes super his, quae dicebantur de illo. 34 Et benedixit illis Simeon et dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israël et in signum [d]cui contradicetur; 35 et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.

36 Et erat Anna [e]prophetissa filia Phanuel de tribu Aser: haec processerat in diebus multis et vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua. 37 Et haec vidua usque ad annos octogintaquattuor; [f]quae non discedebat de templo [g]ieiuniis et obsecrationibus serviens nocte ac die. 38 Et haec ipsa hora superveniens confitebatur Domino et loquebatur de illo omnibus qui [h]exspectabant [i]redemptionem Israël.

39 Et, ut perfecerunt [j]omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilaeam in civitatem suam Nazareth.

40 [k]Puer autem crescebat et confortabatur plenus sapientia, et gratia Dei erat in illo. 41 Et ibant parentes eius [l]per omnes annos in Ierusalem [m]in die sollemni Paschae. 42 Et, cum factus esset annorum duodecim, [n]ascendentibus illis Ierosolymam secundum consuetudinem diei festi, 43 consummatisque [o]diebus, cum redirent, remansit puer Iesus in Ierusalem, et non cognoverunt parentes eius. 44 Existimantes autem illum esse in comitatu venerunt iter diei, et requirebant eum inter cognatos et notos. 45 Et non invenientes regressi sunt in Ierusalem requirentes eum. 46 Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo [p]sedentem in medio [q]doctorum, audientem illos et interrogantem eos. 47 [r]Stupebant autem omnes qui eum audiebant super prudentia et responsis eius. 48 Et videntes admirati sunt. Et dixit mater eius ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? ecce [s]pater tuus et ego dolentes quaerebamus te. 49 Et ait ad illos: Quid est quod me quaerebatis? nesciebatis quia [t]in his quae [u]Patris mei sunt [v]oportet me esse? 50 [x]Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.

51 Et descendit cum eis et venit Nazareth et erat subditus illis. Et mater eius [y]conservabat omnia verba haec in corde suo. 52 Et Iesus proficiebat sapientia et [z]aetate et gratia [a]apud Deum et homines.

3 Anno autem quintodecimo imperii [a]Tiberii Caesaris, procurante Pontio [b]Pilato Iudaeam, [c]tetrarcha autem Galilaeae Herode, Philippo autem fratre eius tetrarcha Ituraeae et Trachonitidis regionis, et Lysania Abilinae tetrarcha, 2 sub principibus sacerdotum [d]Anna et Caipha factum est verbum Domini super [e]Ioannem Zachariae filium in deserto. 3 Et venit in omnem regionem Iordanis praedicans [f]baptismum paenitentiae [g]in remissionem peccatorum, 4 sicut scriptum est [h]in libro sermonum Isaiae prophetae: [i] [j]Vox clamantis in deserto; [k]Parate viam Domini; rectas facite semitas eius. 5 [l]Omnis vallis implebitur, et [m]omnis mons et collis humiliabitur, et [n]erunt prava in directa, et aspera in vias planas, 6 et [o]videbit omnis caro [p]salutare Dei'.

7 Dicebat ergo ad turbas, quae exibant ut baptizarentur ab ipso: [q]Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura [r]ira? 8 Facite ergo fructus [s]dignos paenitentiae, et ne coeperitis dicere: [t]Patrem habemus Abraham; dico enim vobis quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae. 9 Iam enim securis ad radicem arborum posita est; [u]omnis ergo arbor non faciens fructum bonum excidetur et in ignem mittetur.

Anna (21-40) et quo duodennis ad diem festum ascendit, Nazareth venit ibique usque ad tricesimum aetatis suae annum versatur (41-52).

I. Ministerium publicum (3, 1-21-50). A) in Galilaea (3, 1-9, 50). *A Ioanne Baptista, qui*

p cf. 1 Rg 10, 1; 12, 3; 3 Rg 1, 14 etc.
27-28] R. in fs. s. Joseph. — Ant. in fss. ss. Ros. BMV. et ss. Fam.
q cf. cp. 4, 1.
r vr. 33, 41, 43, 48 etc.
s cp. 1, 64; 24, 53.
t cf. Gn 46. 30; Tb 3, 6.
u vr. 26.
v Gn 15, 15. — cf. Ecli 44,14.
x Jo 8, 56. — cf. Mt 13, 17.
y v, cp. 3, 6.
z Ps 97, 2. — v. cp. 24, 47.
a Is 42, 6; 52, 10; 60, 3; Jo 8, 12; Ac 13, 47; 26, 23.
b cf. Is 45, 26; 46, 13.
33-40] Ev. in D. in oct. Nat. 33] v. vr. 17, 28. [*Dñi.*
ex 33-52] plura in fss. s. Joseph. et ss. Famil. J. M. J.
c cf. Is 8, 14; Mt 21, 44, Jo 9, 39; 1 Cor 1, 23, 24; 2 Cor 2, 16; 1 Pt 2, 8, 9.
34-35] v. vr. 25. d Ac 28, 22.
e cf. Ex 15,20. *f* cf. 1 Tm 5, 5.
g cp. 5, 33; Mt 6, 16-18; Ac 13, 2; 14, 23; 2 Cor 6, 5; *h* vr. 25. [11, 27.
i cp. 1, 68; Ps 110, 9; 129, 7,
j v. vr. 21-24. [8; Is 52, 9.
k vr. 52; cp. 1, 80; 1 Rg 2, 26.
l cf. 1 Rg 1, 3.
m Ex 23, 15; Dt 16, 1; Jo 2, *n* Jo 11, 55. [13.
43-52] Ev. etc. in D. inf. oct. Epiph., in fss. s. Famil. J. M. J. (51) et Matern. BMV etc.
o Ex 12, 15, 18; Lc 23, 6; Dt 16, 3.
45-46] Ant. in fs. ss. Ros. BMV.
p v. Mt 26, 55.
q cp. 5, 17. *r* cf. cp. 4, 22.
48-49] R. in fs. 7 dol. BMV.
50-52] Ev. in fs. puriss. Cord. BMV.
s vr. 27. — cf. vr. 49.
t Jo 4, 34. *u* Jo 2, 16; 14, 2.
v v. cp. 13, 33.
x cf. cp. 18, 34; 24, 25. — v. cp. 9, 45; Mr 9, 31.
51] v. Rm 5, 19. y v. vr. 19.
52] Ant. in D. inf. oct. Nativ. et in fs. s. Vinc. a P. (*pr.*).
z (Mt 6, 47).
a Pro 3, 4; Rm 14, 18.
1-6] Ev, in sb. QT. et D. 4 Adv.
a cf. cp. 2, 1. [27; 1 Tm 6, 13.
b cp. 13, 1; Mt 27, 2; Ac 3, 13; 4,
c vr. 19; cp. 8, 3; 9, 7, 9; 13, 31; 23, 7; Mt 14, 1; Ac 4. 27; 13, 1. — cf. Mr 6, 14.
d Jo 18, 13, 24; Ac 4, 6.
2-17] Mt 3, 1-12; Mr 1, 2-8.
e Jo 1, 6, 7. — cf. cp. 1, 80.
f Ac 2, 38.
g Mt 26, 28. — cf. cp. 1, 77.
4] v. Mt 3, 3.
h cp. 4, 17; Ac 8, 28;. — cf. cp. 20, 42; Mr 12, 26; Ac 1, 20.
i Is 40, 3-5. — v. Jo 1, 23.
j cp. 1, 76; 7, 27.
l cf. Is 57, 14.
m Is 49, 11; Zc 4, 7.
n Is 42, 16; 45, 2.
o Is 52, 10. — cf. Ps 97, 3.
p cp. 2, 30; Ac 28, 28. — cf. cp. 1, 69, 71, 77; Tt 2, 11.
q Mt 12, 34; 23, 33. — cf. Ps 139, 4. [Col 3, 6; 1 Th 1, 10.
r Jo 3, 36; Rm 5, 9; Eph 5, 6;
s Ac 26, 20. *t* Jo 8, 39; Rm 9, 7. *u* cp. 13, 7, 9; Mt 7, 19; Jo 15, 2, 6.

aliquando et a quibusdam Messias habitus est (3, 1-20), Dñus noster baptizatur et voce caelesti Filius Dei nuncupatur (21, 22), quamvis secundum carnem per Davidem et Abraham a cunctorum hominum protopa-

10 Et interrogabant eum turbae dicentes: [v]Quid ergo faciemus?
11 Respondens autem dicebat illis: [x]Qui habet duas tunicas det non habenti, et qui habet escas similiter faciat. 12 [y]Venerunt autem et [z]publicani ut baptizarentur et dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? 13 At ille dixit ad eos: [a]Nihil amplius quam quod constitutum est vobis faciatis. 14 Interrogabant autem eum et [b]milites dicentes: Quid faciemus et nos? Et ait illis: Neminem concutiatis neque calumniam faciatis et contenti estote [c]stipendiis vestris
15 Existimante autem populo et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, [d]ne forte ipse esset [e]Christus, 16 [f]respondit Ioannes dicens omnibus: Ego quidem aqua baptizo vos; [g]veniet autem fortior me, cuius non sum dignus [h]solvere corrigiam calceamentorum eius: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni. 17 Cuius [i]ventilabrum in manu eius, et purgabit aream suam et [l]congregabit triticum in horreum suum, [m]paleas autem comburet [n]igni inexstinguibili.
18 [o]Multa quidem et alia exhortans evangelizabat populo.
19 [p]Herodes autem tetrarcha, cum corriperetur ab illo de Herodiade uxore fratris sui et de omnibus malis quae fecit Herodes, 20 adiecit et hoc super omnia et [q]inclusit Ioannem in carcere.
21 Factum est autem, cum baptizaretur omnis populus, et Iesu baptizato et orante, [r]apertum est caelum, 22 et descendit [s]Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum; et [t]vox de caelo facta est: [u]Tu es Filius meus dilectus: in te complacui mihi.
23 Et ipse Iesus erat [v]incipiens quasi annorum [x]triginta, ut putabatur [y]filius Ioseph, [z]qui fuit Heli, qui fuit Mathat, 24 qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit Iannę, qui fuit Ioseph, 25 qui fuit Mathathiae, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge, 26 qui fuit Mahath, qui fuit Mathathiae, qui fuit Semei, qui fuit Ioseph, qui fuit Iuda, 27 qui fuit Ioanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, [a]qui fuit Salathiel, [b]qui fuit Neri, 28 qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosan, qui fuit Elmadan, qui fuit Her, 29 qui fuit Iesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Iorim, qui fuit Mathat, qui fuit Levi, 30 qui fuit Simeon, qui fuit Iuda, qui fuit Ioseph, qui fuit Iona, qui fuit Eliakim, 31 qui fuit Melea, qui fuit Menna, qui fuit Mathatha, qui fuit [c]Nathan, qui fuit David, 32 [d]qui fuit Iesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson, 33 qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Iudae, 34 [e]qui fuit Iacob, [f]qui fuit Isaac, [g]qui fuit Abrahae, qui fuit Thare, qui fuit Nachor, 35 qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale, 36 qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, [h]qui fuit Sem, qui fuit Noë, qui fuit Lamech, 37 qui fuit Mathusale, qui fuit Henoch, qui fuit Iared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan, 38 qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

4 Iesus autem [a]plenus Spiritu sancto [b]regressus est a Iordane et agebatur a [c]Spiritu in desertum 2 [d]diebus quadraginta et [e]tentabatur a diabolo. Et nihil manducavit in diebus illis et, consummatis illis, [f]esuriit. 3 Dixit autem illi diabolus: Si [g]Filius Dei es, dic [h]lapidi huic ut panis fiat. 4 Et respondit ad illum Iesus: [i]Scriptum est quia ' [j]non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei '.
5 Et duxit illum diabolus in montem excelsum et ostendit illi omnia regna orbis terrae in momento temporis 6 et ait illi: [l]Tibi dabo potestatem hanc universam et gloriam illorum, quia mihi tradita sunt et cui volo do illa. 7 Tu ergo, si adoraveris coram me, erunt tua omnia. 8 Et respondens Iesus dixit illi: Scriptum est: ' [m]Dominum Deum tuum adorabis, et [n]illi soli servies. 9 Et [o]duxit illum in Ierusalem et statuit eum super pinnam templi et dixit illi: Si Filius Dei es, mitte te hinc deorsum. 10 Scriptum est enim, quod
' [p]angelis suis mandavit de te, ut conservent te ',
11 et quia
' in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum '.
12 Et respondens Iesus ait illi: Dictum est: ' [q]Non tentabis Dominum Deum tuum '. 13 Et, consummata omni [r]tentatione, diabolus recessit ab illo [s]usque ad tempus.

v vr. 12, 14. — cf. Ac 2, 37; 16, 30; 22, 10.
x cf. Is 58, 7; Dn 4, 24; Eph 4, 28; Jc 2, 15, 16; 1 Jo 3, 17.
y cp. 7, 29; Mt 21, 32.
z cp. 18, 10, 13; Mt 9, 11.

a cf. cp. 19, 8.
b cf. 2 Tm 2, 3, 4.
c 1 Cor 9, 7.
d Jo 1, 19, 20. *e* v. Mt 1, 16.
f Jo 1, 26; Ac 1, 5.
g Jo 1, 15, 27; 3, 30, 31; Ac 13, 25.
h Is 5, 27.
i Jo 1, 33; Ac 11, 16. — cf. Is 4, 4.
j Is 41, 16.
l Mt 13, 30. — cf. Ez 34, 12-16.
m Ml 4, 1.
n Mr 9, 43-47.
o cf. Jo 20, 30; 21, 25.
p Mt 14, 3; Mr 6, 17. — v. vr. 1.
19, 20] R. in fs. s. Jo. Nepom.
q Mt 4, 12; Mr 1, 14. — cf. Jo 3, 24.
21-23] Ev. in fs. Patr. et in Ms. vot. s. Joseph.
21, 22] Mt 3, 13-17; Mr 1, 9-11. — cf. Jo 1, 32-34.
r Ez 1, 1; Ac 7, 56; Ap 9, 11.
22] v. Mt 3, 16, 17.
s cf. cp. 4, 18, 21; Ac 18, 38.
t Jo 12, 28.
u cf. cp. 9, 35; Ps 2, 7; Is 42, 1; Eph 1, 6; Col 1, 13; 1 Jo 5, 9.
23] Antt. in fss. et off. s. Joseph.
v cf. Mt 4, 17; Ac 1, 22.
x cf. Nm 4, 3.
23-38] cf. Mt 1, 1-16.
y cp. 4, 22; Mt 13, 55; Jo 1, 45; 6, 42. *z* cf. Mt 1, 16.

a 1 Es 3, 2. — cf. 1 Par 3, 17-19.
b cf. Mt 1, 12.
c 2 Rg 5, 14; 1 Par 3, 5; 14, 4; Zc 12, 12.
d 1 Rg 16, 1; 17, 12. — cf. Rt 4, 18-22; 1 Par 2, 1-15.
e Gn 29, 35. *f* Gn 25, 26.
g Gn 21, 3.
34-38] Gn 5, 3-32; 11, 10-26; 1 Par 1, 1-4, 24-27.
h Gn 10, 22.

1-13] Mt 4, 1-11; Mr 1, 12, 13.
a vr. 18; cp. 3, 22; Jo 1, 33; 3, 34; Ac 10, 38. — cf. cp. 1, 15; Ac 6, 5.
b vr. 14; cp. 3, 3.
c cf. cp. 2, 27; 3, 21.
d cf. Dt 9, 9, 18; 3 Rg 19, 8.
e cf. Heb 2, 18; 4, 15.
f Mt 21, 18. — cf. Jo 4, 6, 7.
g v. Mt 14, 33.
h cf. Mt 4, 3.
i vr. 8, 10. — cf. Eph 6, 17.
j Dt 8, 3. — cf. Jo 4, 34.
l Ap. 3, 2. — cf. cp. 22, 53; Jo 12, 31; 1 Jo 5, 19.
*6] * Catech. R. IV 13, 14.*
8] v. Mt 4, 10.
m Dt 6, 13, 14; 10, 20; 13, 4.
n 1 Rg 7, 3. *o* cf. Ez 8, 3.
p Ps 90, 11, 12.

q Dt 6, 16.
r cf. Is 7, 12.
s Ac 13, 11. — cf. cp. 22, 53; Jo 14, 30.

14, 15] Mt 4, 12-17; Mr 1, 14, *t* vr. 37. [15.
u vr. 44; Mt 4, 23; Mr 1, 39.
v cp. 1, 26; 2, 39, 51.
16-30] cf. Mt 13, 54-58; Mt 6, *x* vr. 31. — v. Mr 6, 2. [1-6.
y cf. Ac 17, 2.
z Ac 13, 15, 27; 15, 21.

a cp. 3, 4. — cf. Ac 8, 28.
b Is 61, 1, 2. — cf. vr. 1; Mt 3, 16; 12, 18; Jo 1, 32, 33; Ac 1, 2.
18] Ant. in fr. 4 a. vg. Nativ. — *Int. (Ps 77) in fs. s. Alph. de L. 18, 19] Int. (Ps (10), 12) in fs. s. Franc. Regis.*
c Mt 11, 5. — cf. cp. 6, 20.
d cf. Is 42, 7; Jo 9, 39; Ac 26, *e* Ps 145, 8, 9; Is 58, 6. [18.
f Lv 25, 10. — cf. Is 49, 8; 2 Cor 6, 2.
g cf. cp. 19, 48; Ac 6, 15.
h v. Mt 1, 22. [19, 37.
i Mr 12, 10; Ac 8, 35. — cf. Jo
22] Cm. in D. 3 p. Epiph.
j cf. cp. 2, 47; Jo 7, 15, 46;
l cf. Ps 44, 3. [Ac 4, 13.
m Mt 13, 55; Jo 6, 42. — cf. cp. 2, 27; 3, 23.
n cf. cp. 23, 39; Mt 27, 42.
23-30] Ev. in fr. 2 p. D. 3 Qdg. (24,30).
o Mt 11, 23; Mr 2, 1, 12; Jo *p* Mt 2, 23; Mr 6, 1. [4. 46-53.
q Mt 13, 57; Jo 4, 44.
r 3 Rg 17, 1; Ecli 48, 3; Jc 5, 17. — cf. Ap 11, 6.
t cf. 4 Rg 7, 3. *u* 4 Rg 5, 1-14.
v cf. Nm 15, 35; Ac 7, 58.
x cf. Jo 8, 59; 10, 39.
31-37] Mr 1, 21-28.
y Mt 4, 13; Jo 2, 12.
z cp. 6, 6; 13, 10. — Mr 6, 2.

a vr. 36. — v. Mt 7, 28, 29; Jo *b* cp. 7, 5. [7, 46.
e v. Mt 8, 29.
d cf. Ac 19, 15; Jc 2, 19.
e Jo 6, 69; Ac 3, 14; Ap 3, 7. — cf. cp. 1, 35; Heb 7, 26; 1 Jo 2, 20.
f vr. 41. — v. Mt 17, 17.
g cf. vr. 32; Mt 8, 27.
38-41] Mt 8, 14-16; Mr 1, 29-34.
38-44] Ev. in fr. 5 p. D. 3 Qdg. (40-41), in sb. QT. Pnt. et in Ms. vot. pro vit. mort.
h cf. 1 Cor 9, 5. [Mr 4, 39.
i cp. 8, 24; 9, 42; Mt 8, 26; *40-41] Antt. in fr. 5 p. D. 3 Qdg.*
j cp. 13, 13. — v. Mr 5, 23.
l Mr 3, 11, 12. — cf. Ac 16, 17,
m vr. 33; Mt 8, 29. [18.
n vr. 3, 9 — cf. cp. 1, 32; Mt
o v. Mt 1, 16. [14, 35.
42-43] Mr 1, 35-38.
p cp. 5, 16. *q* cf. Mr 1, 37.
*43] * Catech. R. IV 11, 1.*
r v. cp. 13, 33.
s cp. 8, 1; 16, 16; Mt 4, 23; 24, 14; Ac 8, 12.
t vr. 15; Mr 1, 39. — cf. Mt 23, 37; 26, 55.

a Nm 34, 11; Dt 3, 17; Js 12, 3; 1 Mc 11, 67. — cf. Mr 14, 34; Jo 6, 1.
1-11] Ev. in D. 4 p. Pnt. (3, 5).
2-11] cf. Mt 4, 18-22; Mr 1, 16-20; Jo 1, 40-42. — cf. Jo
b cf. Mr 1, 19. [21, 3-7.
c cf. Mt 13, 3.
d cf. Mt 5, 1. *e* cf. Jo 21, 6.
f cf. cp. 11, 23; Jo 15, 5.

rente ortum duxerit (23-38). Post tentationem in deserto (4, 1-13) patriam petit (14-21); a suis tamen reiectus et quaesitus ad mortem (22-30) descendit Capharnaum, indeque (31-41) Galilaeam peragrat praedicans

14 Et regressus est Iesus in virtute Spiritus in Galilaeam, et [t]fama exiit per universam regionem de illo. **15** Et [u]ipse docebat in synagogis eorum et magnificabatur ab omnibus.

16 Et venit [v]Nazareth, ubi erat nutritus, et [x]intravit [y]secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam et surrexit [z]legere. **17** Et traditus est illi [a]liber Isaiae prophetae. Et, ut revolvit librum, invenit locum, ubi scriptum erat: **18** ' [b]Spiritus Domini super me; propter quod unxit me, [c]evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, **19** [d]praedicare captivis remissionem et caecis visum, [e]dimittere confractos in remissionem, praedicare [f]annum Domini acceptum et diem retributionis '. **20** Et, cum plicuisset librum, reddidit ministro et sedit. Et [g]omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum.

21 Coepit autem dicere ad illos: Quia hodie [h]impleta est [i]haec scriptura in auribus vestris. **22** Et omnes testimonium illi dabant et [j]mirabantur in [l]verbis gratiae, quae procedebant de ore ipsius et dicebant: [m]Nonne hic est filius Ioseph? **23** Et ait illis: Utique dicetis mihi hanc similitudinem: [n]medice, cura teipsum: quanta audivimus facta in [o]Capharnaum fac et hic [p]in patria tua. **24** Ait autem: Amen dico vobis quia [q]nemo propheta acceptus est in patria sua. **25** In veritate, dico vobis, multae viduae erant in diebus Eliae in Israël, quando [r]clausum est caelum annis tribus et mensibus sex, cum facta esset fames magna in omni terra; **26** et ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniae [s]ad mulierem viduam. **27** Et [t]multi leprosi erant in Israël sub Elisaeo propheta; et nemo eorum mundatus est, [u]nisi Naaman syrus. **28** Et repleti sunt omnes in synagoga ira haec audientes. **29** Et surrexerunt et [v]eiecerunt illum extra civitatem et duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat aedificata, ut praecipitarent eum. **30** Ipse autem [x]transiens per medium illorum ibat.

31 Et [y]descendit in Capharnaum civitatem Galilaeae, ibique [z]docebat illos sabbatis. **32** Et [a]stupebant in doctrina eius, quia in potestate erat sermo ipsius. **33** Et in [b]synagoga erat homo habens daemonium immundum et exclamavit voce magna **34** dicens: Sine, [c]quid nobis et tibi, [d]Iesu Nazarene? venisti perdere nos? scio te quis sis, [e]Sanctus Dei. **35** Et [f]increpavit illum Iesus dicens: Obmutesce et exi ab eo. Et, cum proiecisset illum daemonium in medium, exiit ab illo nihilque illum nocuit. **36** Et factus est [g]pavor in omnibus, et colloquebantur ad invicem dicentes: Quod est hoc verbum, quia in potestate et virtute imperat immundis spiritibus, et exeunt? **37** Et [h]divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

38 Surgens autem Iesus de synagoga introivit in domum Simonis; socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, et rogaverunt illum pro ea. **39** Et stans super illam [i]imperavit febri, et dimisit illam; et continuo surgens ministrabat illis.

40 Cum autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis [j]manus imponens curabat eos. **41** [l]Exibant autem daemonia a multis [m]clamantia et dicentia: Quia tu es [n]Filius Dei; et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse [o]Christum.

42 Facta autem die, egressus ibat [p]in desertum locum, et [q]turbae requirebant eum et venerunt usque ad ipsum et detinebant illum, ne discederet ab eis. **43** Quibus ille ait: Quia et aliis civitatibus [r]oportet me [s]evangelizare regnum Dei; quia ideo missus sum. **44** [t]Et erat praedicans in synagogis Galilaeae.

5 Factum est autem, cum turbae irruerent in eum ut audirent verbum Dei, et ipse stabat secus [a]stagnum Genesareth. **2** Et vidit duas naves stantes secus stagnum; piscatores autem descenderant et [b]lavabant retia. **3** [c]Ascendens autem in unam navim, quae erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Et [d]sedens docebat de navicula turbas. **4** Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, et [e]laxate retia vestra in capturam. **5** Et respondens Simon dixit illi: Praeceptor, [f]per totam noctem laborantes nihil cepimus; in verbo autem tuo laxabo rete. **6** Et, cum hoc fecissent,

concluserunt piscium multitudinem copiosam; [g]rumpebatur autem rete eorum. 7 Et adnuerunt sociis, qui erant in [h]alia navi, ut venirent et adiuvarent eos. Et venerunt et impleverunt ambas naviculas, ita ut paene mergerentur. 8 Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu dicens: [i]Exi a me, quia homo peccator sum, Domine. 9 [j]Stupor enim circumdederat eum et omnes qui cum illo erant in captura piscium, quam ceperant; 10 similiter autem Iacobum et Ioannem filios Zebedaei, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Iesus: Noli timere, ex hoc iam [l]homines eris capiens. 11 Et, subductis ad terram navibus, [m]relictis omnibus, secuti sunt eum.

12 Et factum est, cum esset in una civitatum, et ecce vir plenus lepra et videns Iesum et [n]procidens in faciem rogavit eum dicens: Domine, [o]si vis, potes me mundare. 13 Et extendens manum, tetigit eum dicens: Volo, mundare. Et confestim lepra discessit ab illo. 14 Et ipse [p]praecepit illi ut nemini diceret; sed: Vade, [q]ostende te sacerdoti et [r]offer pro emundatione tua, sicut praecepit Moyses, [s]in testimonium illis. 15 [t]Perambulabat autem magis sermo de illo, et conveniebant turbae multae ut audirent et curarentur ab infirmitatibus suis; 16 ipse autem [u]secedebat [v]in desertum et orabat.

17 Et factum est, in una dierum et ipse sedebat docens. Et erant pharisaei sedentes et [x]legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilaeae et Iudaeae et Ierusalem; et [y]virtus Domini erat ad sanandum eos. 18 Et ecce viri portantes [z]in lecto hominem, qui erat paralyticus, et quaerebant eum inferre et ponere ante eum. 19 Et non invenientes qua parte illum inferrent prae turba, ascenderunt supra [a]tectum et [b]per tegulas summiserunt eum cum lecto in medium ante Iesum. 20 [c]Quorum fidem ut vidit dixit: Homo, [d]remittuntur tibi peccata tua. 21 Et coeperunt cogitare scribae et pharisaei dicentes: Quis est hic, [e]qui loquitur blasphemias? [f]Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? 22 Ut [g]cognovit autem Iesus cogitationes eorum, respondens dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris? 23 Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata, an dicere: Surge et ambula? 24 Ut autem sciatis quia [h]Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Tibi dico, surge, tolle lectum tuum et vade in domum tuam. 25 Et confestim consurgens coram illis tulit lectum, in quo iacebat, et abiit in domum suam [i]magnificans Deum. 26 Et [j]stupor apprehendit omnes et [l]magnificabant Deum et repleti sunt timore dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie.

27 Et post haec exiit et vidit [m]publicanum nomine [n]Levi sedentem ad telonium et ait illi: Sequere me. 28 Et, [o]relictis omnibus, surgens secutus est eum. 29 Et fecit ei convivium magnum Levi in domo sua; et [p]erat turba multa publicanorum et aliorum, qui cum illis erant discumbentes. 30 Et murmurabant pharisaei et scribae eorum dicentes ad discipulos eius: [q]Quare cum publicanis et peccatoribus manducatis et bibitis? 31 Et respondens Iesus dixit ad illos: Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent. 32 [r]Non veni vocare iustos, sed [s]peccatores [t]ad paenitentiam. 33 At illi dixerunt ad eum: Quare [u]discipuli Ioannis [v]ieiunant frequenter et obsecrationes faciunt, similiter et [x]pharisaeorum; tui autem edunt et bibunt? 34 Quibus ipse ait: [y]Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare? 35 [z]Venient autem dies, cum ablatus fuerit ab illis sponsus: [a]tunc ieiunabunt in illis diebus. 36 Dicebat autem et similitudinem ad illos, quia nemo commissuram a novo vestimento immittit in vestimentum vetus; alioquin et novum rumpit, et veteri non convenit commissura a novo. 37 Et nemo mittit vinum novum in [b]utres veteres; alioquin rumpet vinum novum utres et ipsum effundetur, et utres peribunt; 38 sed vinum novum in utres novos mittendum est, et utraque conservantur. 39 Et nemo bibens vetus statim vult novum; dicit enim: [c]Vetus melius est.

6 Factum est autem in sabbato secundo primo, cum transiret per sata, [a]vellebant discipuli eius spicas et manducabant confricantes manibus. 2 Quidam autem pharisaeorum dicebant illis: Quid facitis

g cf. Jo 21, 11.
h vr. 2, 3.

i cf. 3 Rg 17, 18; Ac 10, 26. — v. Mt 8, 34.
j Is 6, 5. — cf. Mt 8, 27; Mr 1, 27.
l cf. 2 Tm 2, 26.
m cp. 18, 28; Mt 19, 27. — cf. vr. 28.

12-16] Mt 8, 2-4; Mr 1, 40-45.
n v. cp. 17, 16.
o cf. Mt 9, 28; Mr 9, 21, 22.
p Mt 9, 30; 17, 9; Mr 1, 34. — cf. cp. 8, 39. — v. Mt 12, [16.
q cp. 17, 14.
r Lv 14, 2-32.
s cp. 9, 5.
t cf. Mt 9, 31; Mt 7, 36.
u Mr 1, 35. — cf. Mt 14, 23.
v cp. 4, 42. — cf. cp. 1, 80; 3, 2.

17-26] *Ev. in fr. 6 QT. Pnt. (24).*
x cp. 2, 46; Mt 22, 35; Ac 5, 34; 1 Tm 1, 7.
y cp. 6, 19; 8, 46; Mr 5, 36; Ac 10, 38.

18-26] Mt 9, 2-8; Mr 2, 3-12.
z Mr 6, 35.
a cf. Dt 22, 8; 2 Es 8, 16; Mt 10, 27; 24, 17; Ac 10, 9.
b cf. Mr 2, 4.
c cp. 7, 9, 50; 17, 19; 18, 42. — v. Mr 2, 5.
d cp. 7, 48. — cf. Jo 5, 14.
e Mt 26, 65; Jo 10, 36.
f Ps 31, 5; 129, 4; Is 43, 25.
g Mr 2, 8. — v. Jo 2, 25; 16, 30.
h v. Jo 2, 25.

i cf. cp. 6, 5.
25, 26] Ant. in D. 18 p. Pnt.
j cp. 1, 65.
l v. cp. 7, 16.

27-38] Mt 9, 9-17; Mr 2, 14-22.
27-32] Ev. in vg. s. Mt. Ap.
m Mt 11, 19. — v. Mt 5, 46.
n cf. Mt 9, 9.
o vr. 11.
p cf. cp. 15, 1. 2.
q cp. 7, 31; 15, 2; 19, 7; Mt 11, 19.
r cf. cp. 15, 7; Jo 9, 38.
s 1 Tm 1, 15.
t cp. 13, 3, 5; 15, 10; 24, 47; Mt 4, 17; 11, 20; Mr 1, 15; Ac 3, 38; 5, 31.
u cp. 11, 1. — v. Mt 9, 14.
v cp. 2, 37.
x cp. 18, 12; Mt 22, 16.
y Jo 3, 29.
z v. cp. 17, 22.
a cf. Jo 16, 20.

b Js 9, 4; Jb 32, 19; Ps 118, 83.

c Ecli 9, 15.

1-5] Mt 12, 1-8; Mr 2, 23-28.
a Dt 23, 25.

vocationem (27, 28), omnimodis ei adversari nunquam desistent (29-6, 5). Porro Dñus a bene faciendo non cessat (6-11) atque duodecim electis apostolis (12-16) et, ut bonis operibus atque caritate

[b] quod non licet in sabbatis? [3] Et respondens Iesus ad eos dixit: [c] Nec hoc legistis [d] quod fecit David, cum esurisset ipse et qui cum illo erant, [4] quomodo intravit in domum Dei et [e] panes propositionis sumpsit et manducavit et dedit his qui cum ipso erant, quos non licet manducare nisi tantum sacerdotibus? [5] Et dicebat illis, [f] quia dominus est Filius hominis etiam sabbati.

[6] Factum est autem et in alio sabbato, [g] ut intraret in synagogam et doceret. Et erat ibi homo, et manus eius dextra erat arida. [7] [h] Observabant autem scribae et pharisaei, si in sabbato curaret, ut invenirent unde accusarent eum. [8] Ipse vero [i] sciebat cogitationes eorum, et ait homini qui habebat manum aridam: Surge et sta in medium. Et surgens stetit. [9] Ait autem ad illos Iesus: Interrogo vos, [l] si licet sabbatis bene facere, an male; animam salvam facere, an perdere. [10] Et, [m] circumspectis omnibus, dixit homini: Extende manum tuam. Et [n] extendit, et restituta est manus eius. [11] Ipsi autem repleti sunt [o] insipientia et colloquebantur ad invicem quidnam facerent Iesu.

[13] Factum est autem, in illis diebus [p] exiit in montem orare et erat pernoctans in oratione Dei. [13] Et, cum dies factus esset, [q] vocavit discipulos suos et [r] elegit duodecim ex ipsis, quos et [s] apostolos nominavit: [14] Simonem, [t] quem cognominavit Petrum, et [u] Andream fratrem eius, Iacobum et Ioannem, Philippum et Bartholomaeum, [15] [v] Matthaeum et Thomam, Iacobum Alphaei et Simonem, qui vocatur [w] zelotes, [16] et [x] Iudam Iacobi et Iudam Iscariotem, qui fuit proditor. [17] Et descendens cum illis stetit in loco campestri, et turba discipulorum eius et multitudo copiosa plebis ab omni Iudaea et Ierusalem et maritima et [y] Tyri et Sidonis, [18] qui venerant ut audirent eum et sanarentur a languoribus suis. Et qui vexabantur a spiritibus immundis curabantur. [19] Et omnis turba quaerebat [z] eum tangere, quia [a] virtus de illo exibat et sanabat omnes. [20] Et ipse, [b] elevatis oculis in discipulos suos, dicebat:

Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei.

[21] Beati qui nunc esuritis, [c] quia saturabimini.

[d] Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.

[22] [e] Beati eritis, cum vos oderint homines et cum [f] separaverint vos et [g] exprobraverint et eiecerint nomen vestrum tanquam malum [h] propter Filium hominis: [23] [i] gaudete in illa die et exsultate; ecce enim merces vestra multa est in caelo; [j] secundum haec enim faciebant prophetis patres eorum; [24] [l] veruntamen

vae vobis divitibus, quia [m] habetis consolationem vestram!

[25] [n] Vae vobis qui saturati estis, quia [o] esurietis!

Vae vobis qui ridetis nunc, [p] quia lugebitis et flebitis!

[26] Vae, [q] cum benedixerint vobis homines! Secundum haec enim faciebant [r] pseudoprophetis patres eorum.

[27] Sed vobis dico, qui auditis: [s] Diligite inimicos vestros, [t] benefacite his qui oderunt vos, [28] [u] benedicite maledicentibus vobis et [v] orate pro calumniantibus vos. [29] Et, [x] qui te percutit in maxillam, praebe et alteram et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. [30] [v] Omni autem petenti te tribue et qui aufert quae tua sunt, ne repetas. [31] Et, [z] prout vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter. [32] Et, [a] si diligitis eos qui vos diligunt, quae vobis est gratia? nam et peccatores diligentes se diligunt. [33] Et, si benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quae vobis est gratia? siquidem et peccatores hoc faciunt. [34] Et, [b] si mutuum dederitis his a quibus speratis recipere, quae gratia est vobis? nam et peccatores peccatoribus faenerantur, ut recipiant aequalia. [35] Veruntamen diligite inimicos vestros, benefacite et [c] mutuum date nihil inde sperantes, et erit merces vestra multa, et [d] eritis filii Altissimi, quia [e] ipse benignus est super ingratos et malos. [36] [f] Estote ergo misericordes, [g] sicut et Pater vester misericors est. [37] Nolite iudicare et non iudicabimini, nolite condemnare et non condemnabimini, [h] dimittite et dimittemini, [38] [i] date, et dabitur vobis: mensuram bonam et confertam et coagitatam et superefluentem dabunt [j] in sinum vestrum. [l] Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

---

b Jo 5, 10. — cf. Ex 20, 9-11. *c* v. Mt 21, 16. *d* 1 Rg 21, 1-6. *e* Ex 25, 30; Lv 24, 5-9. *f* cf. cp. 5, 24. 6-11] Mt 12, 9-14; Mr 3, 1-6. *6-11] Ev. in fs. s. Jo. Dam.* *g* cp. 4, 31; 13, 10. — v. Mr 6, 2. *h* cp. 14, 1; 20, 20. — cf. cp. *i* cf. Jo 8, 6. [11, 54. *j* cp. 6, 8; 9, 47. — v. Mt 9, 4. *l* cp. 14, 13. *m* Mr 3, 34; 5, 32; 10, 23. — cf. Mr 10, 21. *n* cf. 3 Rg 13, 4. *o* cf. 2 Tm 3, 9. *12-19] Ev. in fs. s. Barth. Ap. 12] * cf. Catech. R. IV 1, 2; 8, 4. — Ant. in fs. Orat. D. N.* *p* cp. 9, 28; Mt 14, 23. *q* cp. 9, 1, 2; Mt 10, 1; Mr 3, *r* Jo 13, 18; 15, 16, 19. [13; 6, 7. *s* cp. 17, 5; 22, 14; 24, 10; Mt 10, 2; Mr 6, 30. 14-16] Mt 10, 2-4; Mr 3, 16-19; *t* Mt 16, 18; Jo 1, 42. [Ac 1, 13. *u* Mt 4, 18, 21. *v* Mt 9, 9. *w* Gal 1, 14. — cf. Ac 21, 20; *x* Jo 14, 22. — v. Ju 1. [22, 3. *17-23] Ev. in cm. Mm. et vg. omn. SS.* *17-19] Cm. in fss. ss. Fab. et Seb. Mm. et s. Peregr. L. et in Ms. v. pro vit. mort.* 17-19] Mt 4, 23-5, 1; Mr 3, 7-12. — cf. Ac 5, 15. *y* v. Mt 11, 21. *z* Mt 9, 20, 21; 14, 36; Mr 6, 56.

a cp. 5, 17; 8, 46; Ac 10, 38. *b* Jo 6, 5. 20b-23] cf. Mt 5, 3-12. *20] * Catech. R. III 10, 21.* *c* cp. 1, 53. — cf. vr. 24, 25. *d* Is 25, 8; 57, 18; Ap 7, 16, 17. *22] v. Mt 5, 11.* *e* cf. Mt 10, 22. *f* cf. Jo 9, 22; 12, 42; 16, 2. *g* cf. Heb 11, 26; 1 Pt 4, 14. *h* Jo 15, 21. *i* v. Mt 5, 12. *j* v. Mt 11, 35. *l* Am 6, 1; Jc 5, 1. — cf. cp. 12, *m* Mt 6, 2. — cf. cp. 16, 25. [21. *n* Is 5, 22. *o* Is 65, 13, 14. *p* Jc 4, 9. — cf. Pro 14, 13. *q* cf. Jo 15, 16; 17, 14; Jc 4, 4; 1 Jo 4, 5. *r* Jc 5, 31. — cf. Is 30, 10; Mic *s* v. Mt 7, 15. [2, 11. 27-37] Mt 5, 39-48. *t* Pro 25, 21, 22; Rm 12, 20, 21. *u* 1 Pt 3, 9. *v* cf. cp. 23, 34; Ac 7, 60; 1 Tm 1, 4, 16. *x* Is 50, 6; Lm 3, 30; Mt 26, 67, Rm 12, 17. [26. *y* Ps 36, 21, 26; 111, 5; Pro 21, *z* Mt 7, 12. — cf. Tb 4, 16; Ecli 31, 18.

a Mt 5, 46. [Mt 5, 42. *b* cf. cp. 14, 12-14; Pro 19, 17; *35] * Urbani III l. v. Decr. tit. 19 cp. 20. — * Catech. R. III 8, 11, 17.* *c* Lv 25, 35; 2 Es 5, 9. *d* Ecli 4, 11. — cf. Eph 5, 1; *e* cf. Jc 1, 5. [Ph 2, 5. *36-42] Ev. in D. 1 Pnt. (36).* *f* cf. Mt 5, 7, 48; Eph 5, 1, 2. *g* Jc 5, 11. 37, 38, 14, 42] Mt 7, 1-5. — cf. Rm 14, 13; 1 Cor 4, 5; Jc 5, 9. *h* cf. Mt 6, 14; 18, 23-33; Mr 11, 25. *38] * Catech. R. III 1, 10; 8, 17 — Cm. in fs. s. Jo. Cant.* *i* 2 Cor 9, 6-8. *j* Ps 78, 12; Is 65, 6, 7; Jr 32, 18. *l* Mr 4, 24. — cf. Jd 1, 7.

39 Dicebat autem illis et similitudinem: [m]Nunquid potest caecus caecum ducere? nonne ambo in foveam cadunt? 40 [n]Non est discipulus super magistrum; [o]perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister eius. 41 [p]Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quae in oculo tuo est, non consideras? 42 Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater, sine eiciam festucam de oculo tuo, ipse in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, eice primum trabem de oculo tuo, et tunc perspicies ut educas festucam de oculo fratris tui. 43 Non est enim arbor bona, quae facit fructus malos; neque arbor mala faciens fructum bonum. 44 [q]Unaquaeque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligunt ficus neque de rubo vindemiant uvam. 45 [r]Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, et malus homo de malo thesauro profert [s]malum; ex abundantia enim cordis os loquitur.

46 [t]Quid autem [u]vocatis me, Domine, Domine, et non facitis quae dico? 47 Omnis qui venit ad me et audit sermones meos et facit eos, ostendam vobis cui similis sit. 48 Similis est homini aedificanti domum, qui fodit in altum et posuit fundamentum super petram; inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi et non potuit eam movere; fundata enim erat super petram. 49 [v]Qui autem audit et non facit similis est homini aedificanti domum suam super terram sine fundamento, in quam illisus est fluvius, et continuo cecidit, et [x]facta est ruina domus illius magna.

7 Cum autem implesset omnia verba sua in aures plebis, intravit Capharnaum. 2 Centurionis autem cuiusdam servus male habens erat moriturus, qui illi erat pretiosus. 3 Et, cum audisset de Iesu, [a]misit ad eum seniores Iudaeorum rogans eum, ut veniret et salvaret servum eius. 4 At illi, cum venissent ad Iesum, rogabant eum sollicite dicentes ei: Quia [b]dignus est ut hoc illi praestes; 5 diligit enim gentem nostram et [c]synagogam ipse aedificavit nobis. 6 Iesus autem ibat cum illis. Et, cum iam non longe esset a domo, misit ad eum centurio amicos dicens: Domine, noli [d]vexari; non enim sum dignus ut sub tectum meum intres. 7 Propter quod et meipsum non sum dignum arbitratus ut venirem ad te; sed [e]dic verbo, et sanabitur puer meus; 8 nam et ego homo sum sub potestate constitutus habens sub me milites et dico huic: Vade, et vadit; et alii: Veni, et venit; et servo meo: Fac hoc, et facit. 9 Quo audito, Iesus [f]miratus est et conversus sequentibus se turbis dixit: Amen, dico vobis, nec in Israël tantam [g]fidem inveni. 10 Et reversi qui missi fuerant domum invenerunt servum, qui languerat, sanum.

11 Et factum est, deinceps ibat in civitatem, quae vocatur Naim, et ibant cum eo discipuli eius et turba copiosa. 12 Cum autem appropinquaret portae civitatis, ecce defunctus [h]efferebatur [i]filius unicus matris suae; et haec vidua erat, et turba civitatis multa cum illa. 13 Quam cum vidisset [j]Dominus, misericordia motus super eam dixit illi: [l]Noli flere. 14 Et accessit et tetigit loculum. Hi autem qui portabant steterunt. Et ait: Adulescens, tibi dico, [m]surge. 15 Et resedit qui erat mortuus et coepit loqui ,et [n]dedit illum matri suae. 16 [o]Accepit autem omnes timor, et [p]magnificabant Deum dicentes: Quia [q]propheta magnus surrexit in nobis, et quia Deus [r]visitavit plebem suam. 17 Et exiit hic sermo in universam Iudaeam de eo et in omnem circa regionem.

18 Et nuntiaverunt Ioanni [s]discipuli eius de omnibus his. 19 Et convocavit duos de discipulis suis Ioannes et misit ad Iesum dicens: [t]Tu es qui venturus es, an [u]alium exspectamus? 20 Cum autem venissent ad eum viri dixerunt: Ioannes Baptista misit nos ad te dicens: Tu es qui venturus es, an alium exspectamus? 21 In ipsa autem hora multos curavit a languoribus et [w]plagis et spiritibus malis et caecis multis donavit visum. 22 Et respondens dixit illis: Euntes renuntiate Ioanni, quae audistis et vidistis, quia [x]caeci vident, claudi ambulant, [y]leprosi mundantur, [z]surdi audiunt, [a]mortui resurgunt, [b]pauperes evangelizantur; 23 et beatus est [c]quicumque non fuerit scandalizatus in me.

24 Et, cum discessissent nuntii Ioannis coepit de Ioanne dicere

m Mt 15, 14; 23, 16, 24.
n v. Mt 10, 24, 25.
o 2 Cor 13, 11; Heb 13, 21; 1 Cor 5, 10. — cf. 1 Cor 1, 10; 2 Tm 3, 17.
p cf. Jo 8, 7-9.

43, 44] Mt 7, 16, 20.
q Mt 12, 33. — cf. Is 5, 2, 4.

r v. Mt 12, 34, 35.

s cf. Mt 5, 37.
t cf. Ml 1, 6. — v. Mt 7, 21.
u cf. Jo 13, 13.
47-49] Mt 7, 24-27.

v cf. Ez 13, 10-16.

x Am 6, 12.

1-10] Mt 8, 5-13. — cf. Jo 4, 47-51.
*3] * cf. Catech. R. III 2, 13.*
a cf. Mt 8, 5.
b cf. Ac 10, 22.
c cp. 4, 31, 33.
d cp. 8, 49; Mt 5, 35. — cf. Mt 9, 36.
e Ps 106, 20. — cf. Mt 8, 16.
f cf. Mr 6, 6.
g cf. cp. 18, 8; Jr 5, 3. — v. cp. 5, 20.
11-16] Ev. in fr. 5 p. D. 4 Qdg., in D. 15 p. Pnt. (11, 12, 16) et in fs. s. Monicae.
h cf. 4 Rg 13, 21.
i cf. cp. 8, 42; 9, 38; Jd 11, 34; 3 Rg 17, 17; Tb 3, 15; 8, 17; Heb 11, 17.
j Mt 20, 34; Mr 1, 41 etc.
l cp. 8, 52. — cf. Zc 12, 10.
*14, 15] * cf. Catech. R. I 12, 3.*
m cp. 8, 54. — cf. vr. 22; Jo 11, 43; Ac 9, 40.
n cf. 3 Rg 17, 23; 4 Rg 4, 36; Heb 11, 35.
o cp. 1, 65; 5, 16; Ac 2, 43.
p cp. 2, 20; 23, 47; Mt 9, 8; 15, 31; Ac 4, 21; 11, 18; 21, 20. — cf. Mt 5, 16. — v. cp. 13,13.
q vr. 39; cp. 13, 33; 24, 19; Mr 2, 12. — v. Dt 18, 15. Mt 21, 11, 46.
r v. cp. 1, 68.
s v. Mt 9, 14.
18-35] Mt 11, 2-19.
19, 22] v. Mt 17, 2-5.
t cf. cp. 3, 16. — v. Mt 11, 3.
u cf. cp. 3, 15.
v Mr 1, 34.
w v. Mr 3, 10.
x cp. 18, 43; Mt 9, 30; 12, 22; 15, 31; 20, 34; 21, 14; Mr 8, 25, Jo 9, 7. — cf. Is 29, 18; 35, 5, 6; Mt 15, 30.
y cp. 17, 4; Mt 8, 3 etc.
z Mr 7, 35.
a vr. 14; cp. 8, 54; Jo 11, 43.
b cp. 4, 18; Is 61, 1. — cf. Mt 5, 3; Jc 2, 5.
c v. Mt 11, 6.

Ioannes ad eum mittat (18-23). Ioannis constantia laudata, pharisaeorum levitatem vituperat (24-45), in domo cuiusdam pharisaei eximiam suam erga peccatores miserationem demonstrat (36-50), apostolos praeparat parabo-

d cp. 1, 80; 3, 2.
e cf. Eph 4, 14; Jc 1, 6.
f cf. Mt 3, 4.

g cp. 1, 76; 20, 6; Mt 14, 5.

h Ml 3, 1. — cf. cp. 1, 17, 76. — v. Mr 1, 2.
i cp. 1, 15.
j cf. Gal 4, 1-7.
l cf. cp. 20, 6.
m cp. 3, 12; Mt 21, 32.
n Ac 18, 25; 19, 3.
o cf. Mt 21, 25. 32; 23, 13.
p cp. 10, 25; 11, 45. 46. 52; 14, 3; Mt 22, 35.
q Pro 1, 25; Ac 2, 23; 20, 27; Eph 1, 11; Heb 6, 17.
r v. Mr 7, 9.
31-35] Mt 11, 16-19.
s cp. 11, 43. *t* cf. Pro 29, 9.
u cp. 1, 15; Mt 3, 4.
v vr. 36; cp. 14, 1; Mt 9, 10; Jo 2, 1; 12, 2.
x cp. 15, 2; 19, 7; Mt 9, 11.
y cf. cp. 11, 49. — v. Mt 11, 19.
z cp. 11, 37; 14, 1.
36-40] Ev. in fr. 5 p. D. Pass., in fr. 6 QT. Spbr. et in fs. s. M. Madg. (37, 38).
36-39] cf. Mt 26, 6-13; Jo 12, 3-8.
*37, 38] * cf. Catech. R. II 5, 28; IV 7, 1; 24, 22.*

a vr. 44; Jo 12, 3.
b vr. 45; cp. 15, 20; Ac 20, 17.
c cf. cp. 15, 2. *d* vr. 16; Jo 4, 19.
e cf. cp. 22, 64. *f* cf. vr. 47.
*41, 42] * cf .Catech. R. IV 14, 12.*
g cp. 10, 35. — v. Mt 18, 28.
h Mt 18-25.
i Mt 18, 27; Eph 4, 32; Col 2, 13; 3, 13. — cf. Rm 8, 32.
j 1 Tm 5, 10. — v. Gn 18, 4.
l 2 Rg 15, 5; 19, 39; Rm 16, 16.
m Ps 22, 5; 140, 5; Ec 9, 8.
47] Ant. in fs. s. Marg. de C.
n cp. 5, 20; Jc 5, 15; 1 Jo 2, 12. — cf. Jo 20, 23.
o cp. 5, 21.
p vr. 9. — cf. vr. 47; 1 Tm 1, 15. — v. Mr 10, 52.
q cp. 8, 48; 1 Rg 1, 17; Mr 5, 34.

a cf. cp. 9, 6. — v. Mr 6, 6.
b cp. 16, 16. — v. cp. 4, 43.
c cp. 21, 49, 55; Ac 1, 14.
d cp. 24, 10. — cf. cp. 7, 37.
e Mr 16, 9. — cf. cp. 7, 47.
f cp. 24, 10.
g cf. Mt 20, 8; 24, 45.
h v. cp. 3, 1.
i Mt 27, 55.
4-46] Ev. in D. Sxg. (4, 5, 10, 11, 15).
4, 5, 8] R. in Sxg.
4-15] Mt 13, 1-23; Mr 4, 1-20.
5] Ant. in fs. s. Isid. Agr.
j Jo 15, 6.
l Jr 4, 3.
m Gn 26, 12.
n v. Mt 11, 15.

o Sap 2, 22. — v. Rm 16, 25.
p Is 6, 9, 10.
q Mt 2, 2; 4, 33; Ac 8, 4; Jc 1, 21; 1 Pt 1, 23.

ad turbas: Quid existis [d]in desertum videre? [e]harundinem vento agitatam? **25** Sed quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui in veste pretiosa sunt et deliciis in domibus regum sunt. **26** Sed quid existis videre? [g]prophetam? Utique, dico vobis, et plus quam prophetam. **27** Hic est, de quo scriptum est: '[h]Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam ante te'. **28** Dico enim vobis: [i]Maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista nemo est; [j]qui autem minor est in regno Dei maior est illo. **29** Et [l]omnis populus audiens et publicani iustificaverunt Deum [m]baptizati [n]baptismo Ioannis. **30** [o]Pharisaei autem et [p]legis periti [q]consilium Dei [r]spreverunt in semetipsos non baptizati ab eo. **31** Ait autem Dominus: Cui ego similes dicam homines generationis huius? et cui similes sunt? **32** Similes sunt pueris sedentibus in [s]foro et loquentibus ad invicem et dicentibus: [t]Cantavimus vobis tibiis, et non saltastis; lamentavimus, et non plorastis. **33** [u]Venit enim Ioannes Baptista neque manducans panem neque bibens vinum, et dicitis: Daemonium habet. **34** Venit Filius hominis [v]manducans et bibens, et dicitis: Ecce homo devorator et bibens vinum, [x]amicus publicanorum et peccatorum. **35** [y]Et iustificata est sapientia ab omnibus filiis suis.

36 [z]Rogabant autem illum quidam de pharisaeis ut manducaret cum illo. Et ingressus domum pharisaei discubuit. **37** Et ecce mulier quae erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod accubuisset in domo pharisaei, attulit alabastrum unguenti **38** et stans retro secus pedes eius lacrimis coepit rigare pedes eius et [a]osculabatur pedes eius et unguento ungebat. **39** Videns autem pharisaeus, qui vocaverat eum, ait intra se dicens: [c]Hic, si esset [d]propheta, [e]sciret utique quae et qualis est mulier quae tangit eum, quia [f]peccatrix est. **40** Et respondens Iesus dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic. **41** Duo debitores erant cuidam faeneratori: unus debebat [g]denarios quingentos, et alius quinquaginta. **42** [h]Non habentibus illis unde redderent, [i]donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit? **43** Respondens Simon dixit: Aestimo quia is cui plus donavit. At ille dixit ei: Recte iudicasti. **44** Et conversus ad mulierem dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, [j]aquam pedibus meis non dedisti; haec autem lacrimis rigavit pedes meos et capillis suis tersit. **45** [l]Osculum mihi non dedisti; haec autem, ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos. **46** [m]Oleo caput meum non unxisti; haec autem unguento unxit pedes meos. **47** Propter quod dico tibi: [n]Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur minus diligit. **48** Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. **49** Et coeperunt qui simul accumbebant dicere intra se: [o]Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? **50** Dixit autem ad mulierem: [p]Fides tua te salvam fecit; [q]vade in pace.

8 Et factum est deinceps, et ipse [a]iter faciebat per civitates et castella praedicans et [b]evangelizans regnum Dei, et duodecim cum illo **2** et [c]mulieres aliquae, quae erant curatae a spiritibus malignis et infirmitatibus, [d]Maria, quae vocatur Magdalene, [e]de qua septem daemonia exierant, **3** et [f]Ioanna uxor Chusae [g]procuratoris [h]Herodis et Susanna et aliae multae, quae [i]ministrabant ei de facultatibus suis.

4 Cum autem turba plurima convenirent et de civitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem: **5** Exiit qui seminat seminare semen suum. Et, dum seminat, aliud cecidit secus viam et conculcatum est, et volucres caeli comederunt illud. **6** Et aliud cecidit supra petram et natum [j]aruit, quia non habebat umorem. **7** Et aliud cecidit inter [l]spinas, et simul exortae spinae suffocaverunt illud. **8** Et aliud cecidit in terram bonam et ortum fecit fructum [m]centuplum. Haec dicens clamabat: [n]Qui habet aures audiendi audiat.

9 Interrogabant autem eum discipuli eius, quae esset haec parabola. **10** Quibus ipse dixit: Vobis datum est [o]nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis, [p]ut 'videntes non videant et audientes non intelligant'. **11** Est autem haec parabola: Semen est [q]verbum Dei. **12** Qui autem secus viam hi sunt qui audiunt, deinde venit

diabolus et tollit verbum de corde eorum, ne [r]credentes salvi fiant. 13 Nam qui supra petram qui, [s]cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum, et hi radices non habent, qui [t]ad tempus credunt et in tempore tentationis [u]recedunt. 14 Quod autem in spinas cecidit hi sunt qui audierunt et a [v]sollicitudinibus et divitiis et voluptatibus vitae [x]euntes suffocantur et non referunt fructum. 15 Quod autem in bonam terram hi sunt [y]qui in corde bono et optimo audientes verbum retinent et [z]fructum adferunt [a]in patientia.

16 [b]Nemo autem lucernam accendens operit eam vase aut subtus lectum ponit, sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen. 17 [c]Non est enim occultum, quod non manifestetur; nec absconditum, quod non cognoscatur et in palam veniat. 18 [d]Videte ergo quomodo audiatis; [e]qui enim habet, dabitur illi; et quicumque non habet, etiam quod putat se habere auferetur ab illo.

19 Venerunt autem ad illum mater et [f]fratres eius et non poterant adire eum prae turba. 20 Et nuntiatum est illi: [g]Mater tua et fratres tui stant foris volentes te videre. 21 Qui respondens dixit ad eos: Mater mea et fratres mei hi sunt, [h]qui verbum Dei audiunt et faciunt.

22 Factum est autem in una dierum, et ipse ascendit in naviculam et discipuli eius, et ait ad illos: [i]Transfretemus trans [j]stagnum. Et ascenderunt. 23 Et, navigantibus illis, obdormivit, et descendit procella venti in stagnum, et complebantur et periclitabantur. 24 Accedentes autem suscitaverunt eum dicentes: Praeceptor, perimus. At ille surgens [l]increpavit ventum et tempestatem aquae, et cessavit, et [m]facta est tranquillitas. 25 Dixit autem illis: Ubi est fides vestra? Qui timentes mirati sunt ad invicem dicentes: [n]Quis putas hic est, quia et ventis et mari imperat, et oboediunt ei?

26 Et navigaverunt ad regionem Gerasenorum, quae est contra Galilaeam. 27 Et, cum egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat daemonium iam temporibus multis et [o]vestimento non induebatur neque in domo manebat, [p]sed in manumentis. 28 Is, ut vidit Iesum, [q]procidit ante illum et [r]exclamans, voce magna dixit: [s]Quid mihi et tibi est, Iesu [t]Fili Dei [u]altissimi? obsecro te, ne me torqueas. 29 Praecipiebat enim spiritui immundo, ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, et vinciebatur catenis et compedibus custoditus et, ruptis vinculis, agebatur a daemonio [v]in deserta. 30 Interrogavit autem illum Iesus dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: [x]Legio; [y]quia intraverunt daemonia multa in eum. 31 Et rogabant illum ne imperaret illis ut [z]in abyssum irent. 32 Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte, et rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illis. 33 Exierunt ergo daemonia ab homine et intraverunt in porcos; et impetu abiit grex per praeceps in stagnum et suffocatus est.

34 Quod ut viderunt factum qui pascebant, fugerunt et nuntiaverunt in civitatem et in villas. 35 Exierunt autem videre quod factum est et venerunt ad Iesum et invenerunt hominem sedentem, a quo daemonia exierant, [a]vestitum ac sana mente [b]ad pedes eius et timuerunt. 36 Nuntiaverunt autem illis et qui viderant, quomodo [c]sanus factus esset a legione. 37 Et [d]rogaverunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum ut discederet ab ipsis, quia magno timore tenebantur. Ipse autem ascendens navim [e]reversus est. 38 Et rogabat illum vir, a quo daemonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Iesus dicens: 39 Redi in domum tuam et [f]narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per universam civitatem praedicans quanta illi fecisset Iesus.

40 Factum est autem, cum redisset Iesus, excepit illum turba; erant enim omnes exspectantes eum. 41 Et ecce venit vir, cui nomen Iairus, et ipse [g]princeps synagogae erat, et cecidit ad pedes Iesu rogans eum, ut intraret in domum eius, 42 quia [h]unica filia erat ei fere annorum duodecim, et haec moriebatur. Et contigit, dum iret, a turbis [i]comprimebatur.

43 Et mulier quaedam [j]erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim.

r cf. Mr 16, 16.
s cf. Is 58, 2; Ez 23, 31; Mr 6, 20; Jo 5, 35.
t Gal 1, 6. — cf. Gal 5, 7.
u 1 Tm 4, 1; Heb 3, 12.
v v. Mt 6, 25.
x cf. Jc 1, 11.
y Ac 16, 14. — cf. Ap. 3, 10.
z Os 14, 8; Jo 15, 5, 16; Ph 1, 11; Col 1, 6.
a Rm 2, 7; Jc 5, 7. — v. Heb 10, 36.
16-18] Mr 4, 21-25.
b cp. 11, 33. — v. Mt 5, 15.
c cp. 12, 2; Mt 10, 26. — cf. Tb 12, 7; 1 Tm 5, 25.
d cf. vr. 11-15.
e cp. 12, 48; 19, 26. — v. Mt 13, 12
19-21] Mt 12, 46-50; Mr 3, 31-35.
f v. Mt 12, 46.
g cp. 2, 7, 34; Ac 1, 14.
h cp. 11, 28. — cf. 1 Tm 2, 7 sq.; Jc 1, 22, 25.
22-25] Mt 8, 23-27; Mr 4, 36-46. — cf. Jo 6, 16-21.
i Mt 8, 18; Mr 4, 35.
j vr. 33. — v. cp. 5, 1.
l cp. 4, 39; 8, 42.
m cf. Mt 14, 32; Mr 6, 51.
n cf. cp. 4, 9. — v. Ps 88, 10.
26-40] Mt 8, 28-9, 1; Mr 5, 1-21.
o cf. vr. 35; Mr 5, 15.
p cf. Ap 18, 2.
q Mr 3, 11.
r cp. 4, 33, 34; Ac 8, 7.
s cf. 2 Rg 16, 10; 19, 22.
t cf. cp. 4, 3, 9. — v. Mt 14, 33.
u cp. 1, 32; 6, 35. — v. Mr 5, 7.
v cf. cp. 11, 24; Mr 12, 43.
x cf. Mt 26, 53.
y cf. Mr 5, 9.
z Ap 9, 1. — cf. Mt 25, 41.
a cf. vr. 27.
b cp. 10, 39.
c v. Mr 10, 52.
d cf. 3 Rg 17, 18; Ac 18, 36.
e vr. 40.
f Ps 65, 16. — cf. vr. 56; cp. 5, 14.
40-56] Mt 9, 18, 26; Mr 5, 21-43.
g cp. 13, 14; Ac 13, 15; 18, 8, 17.
h cf. cp. 7, 12; 9, 38.
i vr. 45, Mr 3, 9.
j Lv 15, 25.

confirmat (40-56) atque ita formatos et potestate miraculorum instructos ad praedicandum mittit (9, 1-9). Quos redeuntes, cum ipse ab Herode quaereretur, in desertum adducit, turbis panes multiplicat (10-20) atque ut

quae in medicos erogaverat [l]omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari. 44 Accessit retro et tetigit [m]fimbriam vestimenti eius; et [n]confestim stetit fluxus sanguinis eius. 45 Et ait Iesus: Quis est qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus et qui cum illo erant: Praeceptor, turbae te comprimunt et adfligunt, et dicis: Quis me tetigit? 46 Et dixit Iesus: Tetigit me aliquis, nam ego novi [o]virtutem de me exisse. 47 Videns autem mulier quia non latuit, tremens venit et procidit ante pedes eius et ob quam causam tetigerit eum indicavit coram omni populo et quemadmodum confestim sanata sit. 48 At ipse dixit ei: Filia, [p]fides tua salvam te fecit: vade in pace.

49 Adhuc illo loquente, venit quidam ad [q]principem synagogae dicens ei: Quia mortua est filia tua, [q]noli vexare illum. 50 Iesus autem, audito hoc verbo, respondit patri puellae: Noli timere, crede tantum, et salva erit. 51 Et, cum venisset domum, non permisit intrare secum quemquam, nisi [r]Petrum et [s]Ioannem et Iacobum et patrem et matrem puellae. 52 Flebant autem omnes et [t]plangebant illam. At ille dixit: [u]Nolite flere; [v]non est mortua puella, sed [x]dormit. 53 Et deridebant eum scientes quod mortua esset. 54 Ipse autem [y]tenens manum eius clamavit dicens: Puella, [z]surge. 55 Et reversus est spiritus eius, et surrexit continuo, et iussit illi [a]dari manducare. 56 Et stupuerunt parentes eius, quibus praecepit [b]ne alicui dicerent quod factum erat.

9 [a]Convocatis autem duodecim apostolis, dedit illis virtutem et potestatem [b]super omnia daemonia, et ut languores curarent. 2 Et [c]misit illos [d]praedicare regnum Dei et sanare infirmos. 3 Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque [e]virgam neque peram neque panem neque pecuniam neque duas tunicas habeatis. 4 Et in quamcumque domum intraveritis ibi manete et inde ne exeatis. 5 Et quicumque non receperint vos, exeuntes de civitate illa etiam [f]pulverem pedum vestrorum excutite [g]in testimonium [h]supra illos. 6 [i]Egressi autem circuibant per castella evangelizantes et curantes ubique.

7 Audivit autem [j]Herodes tetrarcha omnia quae fiebant ab eo et haesitabat, eo quod diceretur 8 a quibusdam [l]quia Ioannes surrexit a mortuis, a quibusdam vero quia Elias apparuit, ab aliis autem quia propheta unus de antiquis surrexit. 9 Et ait [j]Herodes: Ioannem ego decollavi. Quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et [m]quaerebat videre eum.

10 Et [n]reversi apostoli narraverunt illi quaecumque fecerunt; et, adsumptis illis, secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaidae. 11 Quod cum cognovissent turbae secutae sunt illum, et [o]excepit eos et [d]loquebatur illis de regno Dei et eos qui cura indigebant sanabat. 12 Dies autem [p]coeperat declinare, et accedentes duodecim dixerunt illi: [q]Dimitte turbas, ut euntes in castella villasque, quae circa sunt, divertant et inveniant escas; quia hic in loco deserto sumus. 13 Ait autem ad illos: [r]Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plus quam [s]quinque panes et duo pisces; nisi forte nos eamus et emamus in omnem hanc turbam escas. 14 Erant autem fere viri quinque milia. Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per convivia quinquagenos. 15 Et ita fecerunt et discumbere fecerunt omnes. 16 Acceptis autem quinque panibus et duobus piscibus, [t]respexit in caelum et [u]benedixit illis et fregit et distribuit discipulis suis, ut ponerent ante turbas. 17 Et manducaverunt omnes et saturati sunt. Et sublatum est quod superfuit illis, fragmentorum cophini duodecim.

18 Et factum est, cum [v]solus esset orans, erant cum illo et discipuli; et interrogavit illos dicens: Quem me dicunt esse turbae? 19 At illi responderunt et dixerunt: [l]Ioannem Baptistam; alii autem [x]Eliam; alii vero quia unus propheta de prioribus surrexit. 20 Dixit autem illis: Vos autem quem me esse dicitis? [y]Respondens Simon Petrus dixit: [z]Christum Dei. 21 At ille [a]increpans illos [b]praecepit, ne cui dicerent hoc, 22 dicens quia [c]oportet Filium hominis [d]multa pati et [e]reprobari a senioribus et principibus sacerdotum et scribis et occidi et [f]tertia die resurgere. 23 Dicebat autem ad omnes: Si

l cp. 21, 4; Mr 12, 44.
m Mt 14, 36; 23, 5. — cf. Nm 15, 38, 39; Dt 22, 12.
n Mt 15, 28; 17, 18.

o cp. 5, 17; 6, 19. — cf. Ac 10, 38.

p v. cp. 7, 50.

q cp. 7, 6; Mr 5, 35.

r cp. 9, 28; Mr 14, 33.
s Mt 3, 17.
t cp. 23, 27; Mt 11, 17.
u cp. 7, 13.
v cf. Ac 20, 10.
x Jo 11, 4, 11. — v. Mt 27, 52.
y v. Mr 1, 31.
z cp. 7, 14, 22. — cf. Jo 11, 43.

a cf. Jd 15, 19; 1 Rg 30, 12.
b cf. vr. 39; Mr 7, 36. — v. Mt 8, 4.

a cp. 6, 13; Mt 10, 1; Mr 3, 13,
b cf. vr. 40. [15; 6, 7-13.
1-6] *Ev. in fr. 5 p. Pnt. (1, 2) et in fss. s. Laur. a B. et s. Jo a Capistrano.*
c Mt 10, 5, 7, 8. — cf. vr. 11; cp. 10, 1, 9.
d vr. 11, 60. — v. cp. 4, 43.
3-5] Mt 10, 9-14; Mr 6, 8-11. — cf. cp. 10, 4-11; 22, 35.
e cf. Mr 6, 8.
f Ac 13, 51. — cf. 2 Es 5, 13;
g v. Mt 8, 4. [Ac 18, 6.
h Jc 5, 3.
i v. Mr 6, 6, 12.
7-9] Mt 14, 1, 2; Mr 6, 14-16.
j cp. 3, 1, 19; Ac 13, 1.
l cf. vr. 19.
m cp. 23, 8.
n Mr 6, 30.
10-17] Mt 14, 13-21; Mr 6, 30-44; Jo 6, 1-13. — cf. Mt 15, 32-39; Mr 8, 1-10.
o cp. 8, 40.
p cp. 24, 29; Jr 6, 4.
q cf. Mt 15, 23.
r cf. 4 Rg 4, 42-44.
s Mt 16, 9; Mr 8, 19.
t Mr 7, 34; Jo 11, 41; 17, 1.
u cp. 24, 30; 1 Rg 9, 13; Mt 26, 26; Mr 8, 7. — cf. 1 Cor 14, 16.
18-17] Mt 16, 13-28; Mr 8, 27.
v Mt 14, 23. [39.
x vr. 8; Mr 6, 15. — cf. Mt 17,
y cf. Jo 6, 69. [10; Jo 1, 21.
z cp. 2, 26; 23, 35; Ac 3, 18; Ap 12, 10, — cf. 1 Rg 24, 6; Ac 4, 26; Ap 11, 5. — v. Mt 1, 16.

a cp. 4, 41. — v. Mt 12, 16.
b Mt 16, 20; Mr 8, 30. — v. Mt 12, 16.
c vr. 44: cp. 18, 31. — cf. cp. 13, 33.
d cp. 24, 7; Mt 17, 12, 21, 22; Mr 9, 30, 51.
e cp. 17, 25; 1 Pt 2, 4. — cf. cp. 20, 17.
f cp. 18, 33; 24, 7, 46. — v. Mt 27, 63; Jo 2, 19.
23] * *Catech. R. IV 16, 2.*

passionis praedictae (21-27), scandalum mitiget, sese transfigurat (28-36), daemonem eicit et ita discipulos confortat (28-43) ut iam ferre valeant earum nuntium, quae sibi obventurae sint, persecutionum (44-50).

quis vult post me venire [g]abneget semetipsum et [h]tollat crucem suam [i]cotidie et sequatur me. 24 [j]Qui enim voluerit animam suam salvam facere perdet illam: nam [l]qui perdiderit animam suam propter me, salvam faciet illam. 25 [m]Quid enim proficit homo si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat et detrimentum sui faciat? 26 Nam [n]qui me erubuerit et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, [o]cum venerit [p]in maiestate sua et Patris et [q]sanctorum angelorum. 27 Dico autem vobis vere: Sunt aliqui hic stantes, qui non [r]gustabunt mortem, [s]donec videant regnum Dei.

28 Factum est autem post haec verba fere dies octo, et [t]adsumpsit Petrum et Iacobum et Ioannem et [u]ascendit in montem ut oraret. 29 Et facta est, dum oraret, [v]species vultus eius altera et [x]vestitus eius albus et refulgens. 30 Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses et Elias 31 visi in maiestate et dicebant [y]excessum eius, quem completurus erat in Ierusalem. 32 Petrus vero et qui cum illo erant [z]gravati erant somno. Et evigilantes [a]viderunt [p]maiestatem eius et duos viros qui stabant cum illo. 33 Et factum est, cum discederent ab illo, ait Petrus ad Iesum: Praeceptor, bonum est nos hic esse, et faciamus tria [b]tabernacula, unum tibi et unum Moysi et unum Eliae; [c]nesciens quid diceret. 34 Haec autem illo loquente, facta est [d]nubes et obumbravit eos; et timuerunt, intrantibus illis in nubem. 35 Et [d]vox facta est de nube dicens: [e]Hic est Filius meus [f]dilectus, [g]ipsum audite. 36 Et, dum fieret vox, inventus est Iesus solus. Et [h]ipsi tacuerunt et nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his quae viderant.

37 Factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa. 38 Et ecce vir de turba exclamavit dicens: Magister, obsecro te, [i]respice in filium meum, quia [j]unicus est mihi, 39 et ecce spiritus apprehendit eum, et subito clamat, et [l]elidit et dissipat eum cum spuma et vix discedit dilanians eum; 40 et rogavi discipulos tuos ut eicerent illum, et [m]non potuerunt. 41 Respondens autem Iesus dixit: O [n]generatio infidelis et perversa, [o]usquequo ero apud vos et patiar vos? Adduc huc filium tuum. 42 Et, cum accederet, [l]elisit illum daemonium et dissipavit. 43 Et [p]increpavit Iesus spiritum immundum et sanavit puerum et [q]reddidit illum patri eius. 44 Stupebant autem omnes [r]in magnitudine Dei.

Omnibusque mirantibus in omnibus quae faciebat, dixit ad discipulos suos: [s]Ponite vos in cordibus vestris sermones istos; [t]Filius enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum. 45 At illi [u]ignorabant verbum istud, et [v]erat velatum ante eos, ut non sentirent illud, et timebant eum interrogare de hoc verbo.

46 [x]Intravit autem cogitatio in eos, quis eorum maior esset. 47 At Iesus [y]videns cogitationes cordis illorum apprehendit puerum et statuit illum secus se 48 et ait illis: [z]Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo me recipit, et quicumque me receperit recipit eum qui me misit. [a]Nam qui minor est inter vos omnes hic maior est.

49 Respondens autem Ioannes dixit: Praeceptor, vidimus quendam [b]in nomine tuo eicientem daemonia et [c]prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscum. 50 Et ait ad illum Iesus: Nolite prohibere; [d]qui enim non est adversum vos, pro vobis est.

51 Factum est autem, dum complerentur dies [e]adsumptionis eius, et ipse [f]faciem suam firmavit, [g]ut iret in Ierusalem. 52 Et [h]misit nuntios ante conspectum suum, et euntes intraverunt in civitatem [i]Samaritanorum, ut pararent illi. 53 Et [j]non receperunt eum, quia [g]facies eius erat euntis in Ierusalem. 54 Cum vidissent autem discipuli eius Iacobus et Ioannes, dixerunt: Domine, vis dicimus [l]ut ignis descendat de caelo et consumat illos? 55 Et conversus increpavit illos dicens: Nescitis cuius spiritus estis. 56 [m]Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare. Et abierunt in aliud castellum.

57 Factum est autem ambulantibus illis [g]in via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocumque ieris. 58 Dixit illi Iesus: Vulpes foveas habent, et volucres caeli [n]nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet. 59 Ait autem ad alterum: Sequere me; ille autem

g cf. Col 3, 3; 2 Tm 2, 12, 13.
h cp. 14, 27. — v. Mt 10, 38.
i 1 Cor 15, 31.
j cp. 17, 33. — v. Mt 16, 39.
l cf. cp. 21, 19; Jo 12, 25; Ph 3, 8; Heb 10, 34.
m cf. cp. 12, 20.
n cp. 12, 9; Rm 1, 16; 2 Tm 1, 8; 2, 12; Heb 11, 16; 1 Jo 2, 23, 28. — cf. cp. 12, 9; Mt 10, 33.
o Dn 7, 13; Zc 14, 5; Mt 24, 30; 25, 31; 26, 64; Mr 16, 62; Jo 1, 51; Ac 1, 11; 1 Th 1, 10; 4, 16; Ju 14; Ap 1, 7.
p Mt 25, 31.
q Ac 10, 22; Ap 14, 10. — cf. Mt
r Jo 8, 52; Heb 2, 9. [13, 41.
s cf. cp. 21, 31, 32; Mt 10, 23; 23, 36; 24, 34.
28-36] Mr 17, 1-8; Mr 9, 1-7.
t cp. 8, 51; Mr 14, 33.
u cp. 6, 12; Mt 14, 23.
v Mr 16, 12. — cf. Ex 34, 29; Ap 1, 16; 10, 1. [28, 3.
x Dn 7, 9. — cf. Ps 103, 2; Mt
y cf. Sap 3, 2; 7, 6; 2 Pt 1, 15.
z Mt 26, 43.

a 2 Pt 1, 16-18. — cf. Jo 1, 14.
23] v. Mr 9, 4, 5.
b cf. 2 Es 8, 15. [14, 40.
c cf. cp. 23, 34; Mt 20, 22; Mr
d 2 Pt 1, 17. — cf. Ex 24, 16.
e cp. 3, 22.
f cp. 23, 35; Is 42, 1. — cf. Ps
g Ac 3, 22. [88, 3; Is 49, 7.
h cf. Mt 17, 9; Mr 9, 9, 10.
37-45] Mt 17, 14-23; Mr 9, 13-
i cf. cp. 1, 48; Ps 137, 6. [31.
j cf. cp. 7, 12; 8, 42.
l Mr 1, 26. [1; Mr 6, 7.
m cf. vr. 1; cp. 10, 17; Mt 10,
n cf. Jo 20, 27; Ph 2, 15.
o cf. Jo 14, 9.
p cp. 4, 35; Zc 3, 2; Mt 8, 26; Mr 1, 25; 9, 24; Ju 9.
43] Ant. in fs. s. Jo. Nepom.
q v. cp. 7, 15. *r* 1 Pt 1, 16.
s cp. 21, 24. *t* vr. 22.
u cp. 2, 50; 18, 34; 24, 16; Mr 6, 52; Jo 10, 6; 12, 16; 16, 17-19. — cf. Mt 17, 13; Mr
v cf. cp. 24, 44. [9, 9.
46-50] Mt 18, 1-5; Mr 9, 32-39. — cf. Mt 20, 20-28; Mr 10,
x cf. cp. 22, 23. [25-45.
y cp. 6, 8. — v. Mt 9, 4.
z Jo 13, 20. — cf. cp. 10, 16; Mt 10, 40, 42; Mr 9, 36.

a cp. 22, 26. — cf. Mt 23, 11.
b cp. 10, 17; Mt 7, 22; Mr 16, 17; Ac 5, 16; 8, 7; 16, 18; 19, 13. — cf. Mt 12, 27.
c cf. Nm 11, 28. [1, 18.
d cf. cp. 11, 23; Mt 12, 30; Ph
e cp. 24, 51; 1 Tm 3, 16. — v. Mr 16, 19.
f 4 Rg 12, 17; Is 50, 7; Jr 42, 15; Ez 6, 2; Dn 11, 17.
g cp. 13, 22; 17, 11; 18, 31;
h cf. cp. 10, 1. [Mr 10, 32.
i cp. 10, 33; 17, 16. — v. Mt
j cf. cp. 10, 33; Jo 4, 9. [10, 5.
*54-56] * cf. Catech. R. IV 12,16.*
l cf. 4 Rg 1, 10, 12. — v. Ap 13, 13.
m Jo 3, 17; 12, 47. — cf. cp.
57-60] Mt 8, 19-22. [19, 10.
58] v. Mt 8, 20.
n cf. Mt 13, 32.

B) **in itinere** (51-19, 27). *Discipulorum instructionem prosequens mansuetudinem et paupertatem inculcat (51-62) eosque de felici successu gloriantes humilitatem docet (10, 1-24), parabola Samaritani ostendit etiam*

o cf. Jo 5, 25.
*60] * Catech. R. IV 11, 1.*
p cr. 2, 11. *q* cf. 3 Rg 19, 20.
r cp. 14, 33.
s cf. Ph 3, 13; 2 Pt 2, 21.
1-12] cf. Mt 10, 7-16.
a cf. Ex 24, 1, 9; Nm 11, 16.
1-9] Ev. in cm. Evang. etc.
b cf. cp. 9, 2, 52.
c Mt 9, 37; Jo 4, 35.
d cf. 2 Th 3, 1. *e* cf. Jo 17, 18.
4-12] cf. cp. 9, 1-5; 22, 35; Mr *f* cf. 4 Rg 4, 29. [6, 8-11.
g 1 Rg 25, 6; 1 Par 12, 18.
h cf. cp. 7, 45; 16, 8; Jo 12, 36; Ac 4, 36; 1 Pt 1, 14 etc.
i 1 Pt 4, 14. *j* cf. Ps 34, 13.
l (all) 1 Tm 5, 18. — v. 1 Cor *m* 1 Cor 10, 27. [9, 5-14.
n vr. 11; Mt 3, 2; 4, 17; 10, 7. — cf. cp. 17, 21.
o Ac 13, 51. — cf. 2 Es 5, 13;
p Mt 11, 24. [Ac 18, 6.
q v. Mt 7, 22, 2 Tm 1, 3.
13-15] Mt 11, 21-23.
r Mt 15, 21; Mr 3, 8. — cf. Is 23, 1-18; Am 1, 9-10.
s cf. Jn 3, 6.
t cf. cp. 12, 47, 48; Rm 2, 12.
u Is 14, 13, 15. — cf. Lm 2, 1; Ez 26, 20 etc.
v cp. 16, 22, Mt 16, 18; Ap 1.
*16] * v. Mt 10, 40.* [18.
w Mt 10, 40; 25, 40.
16-20] Ev. in cm. Mm.
x Jo 12, 48; 1 Th 4, 8. — cf. Mt
y cf. Jo 5, 23. [25, 45.
17-20] Ev. in exorc. obsessi.
z cf. cp. 9, 49; Mt 17, 15. — v. Mr 16, 17.
a cf. Jo 12, 31; 16, 11; Col 2, 15; Ap 12, 8, 9.
b cf. Is 14, 15; Ap 9, 1.
c Ps 90, 13; Mr 16, 18; Ac 28,
d Mt 10, 1. [5.
e cp. 21, 18. — cf. Rm 8, 28.
f cf. Mt 7, 22, 23. [39.
g Ex 32, 32, 33; Ps 68, 29; Is 4, 3; Dn 12, 1; Ph 4, 3; Heb 12, 28; Ap 3, 5.
21, 22] Mt 11, 25-27.
h cf. Is 53, 11.
i cf. Mr 12, 36; 1 Cor 12, 3.
j cp. 12, 32; Gal 1, 15.
l Mt 28, 18. — v. Mt 11, 27.
m cf. Sap 9, 17; Jn 17, 26.
23-37] Ev. in D. 12 p. Pnt. (25-27, 30). [17.
n Mt 13, 16, 17. — cf. Mt 16,
o Heb 11, 13; 1 Pt 1, 10-12. — cf. Jo 8, 56.
25-28] cf. cp. 18, 18-20; Mt 10, 16-19; 22, 34-39; Mr 12, 28-34.
25-27] Ant. in D. 12 p. Pnt.
p v. cp. 7, 30.
q Mt 19, 29; 25, 34, 46. — cf. Jo 3, 15.
*25] * Catech. R. I 13, 2.*
r Dt 6, 4, 5.
s Lv 19, 18. — v. Mt 19, 19.
t Lv 18, 5; 2 Es 9, 29; Ez 20, 11; Rm 10, 5; Gal 3, 12. — Mt 19, 17.
20-37] Ev. in fs. s. Pt Clav. et
u cp. 16, 35. [*s. Galliani.*
v cf. cp. 18, 31; 19, 28.
x Jo 1, 19. — cf. Nm 8, 19.
y cf. cp. 9, 53; Jo 4, 9.
z cf. Ecli 7, 39; Mt 25, 36.
*[41] * cf. Catech. R. II 1, 14.*
a Is 1, 6.

dixit: Domine, permitte mihi primum ire et sepelire patrem meum. **60** Dixitque ei Iesus: [o]Sine ut mortui sepeliant mortuos suos; tu autem vade et [p]adnuntia regnum Dei. **61** Et ait alter: Sequar te. Domine, sed [q]permitte mihi primum [r]renuntiare his quae domi sunt. **62** Ait ad illum Iesus: [s]Nemo mittens manum suam ad aratrum et respiciens retro aptus est regno Dei.

10 Post haec autem designavit Dominus et [a]alios septuaginta duos et [b]misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem et locum, quo erat ipse venturus. **2** Et dicebat illis: [c]Messis quidem multa, operarii autem pauci. [d]Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. **3** Ite: [e]ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. **4** Nolite portare sacculum neque peram neque calceamenta et [f]neminem per viam salutaveritis. **5** In quamcumque domum intraveritis primum dicite: [g]Pax huic domui; **6** et, si ibi fuerit [h]filius pacis, [i]requiescet super illum pax vestra; [j]sin autem, ad vos revertetur. **7** In eadem autem domo manete edentes et bibentes quae apud illos sunt; [l]dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum **8** et, in quamcumque civitatem intraveritis et susceperint vos, [m]manducate quae apponuntur vobis **9** et curate infirmos, qui in illa sunt, et dicite illis: [n]Appropinquavit in vos regnum Dei. **10** In quamcumque autem civitatem intraveritis, et non susceperint vos, exeuntes in plateas eius dicite: **11** [o]Etiam pulverem, qui adhaesit nobis de civitate vestra, extergimus in vos; tamen hoc scitote, quia [n]appropinquavit regnum Dei. **12** Dico vobis quia [p]Sodomis in [q]die illa remissius erit quam illi civitati. **13** Vae tibi, Corozain! vae tibi, Bethsaida! quia, si in [r]Tyro et Sidone factae fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim [s]in cilicio et cinere sedentes paeniterent. **14** [t]Veruntamen [r]Tyro et Sidoni remissius erit in iudicio, quam vobis. **15** Et tu, Capharnaum, [u]usque ad caelum exaltata usque ad [v]infernum demergeris. **16** [w]Qui vos audit me audit, et [x]qui vos spernit me spernit. [y]Qui autem me spernit spernit eum qui misit me.

17 Reversi sunt autem [a]septuaginta duo cum gaudio dicentes: Domine, etiam daemonia subiciuntur nobis in nomine tuo. **18** Et ait illis: [a]Videbam Satanam sicut fulgur de caelo [b]cadentem. **19** Ecce dedi vobis potestatem [c]calcandi supra serpentes et scorpiones et [d]super omnem virtutem inimici, et [e]nihil vobis nocebit. **20** Veruntamen in hoc [f]nolite gaudere, quia spiritus vobis subiciuntur; gaudete autem, quod [g]nomina vestra scripta sunt in caelis.

21 In ipsa hora [h]exsultavit [i]Spiritu sancto et dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine caeli et terrae, quod abscondisti haec a sapientibus et prudentibus et revelasti ea parvulis. Etiam, Pater, quoniam [j]sic placuit ante te. **22** [l]Omnia mihi tradita sunt a Patre meo. Et nemo scit quis sit Filius, nisi Pater; et quis sit Pater, nisi Filius et [m]cui voluerit Filius revelare. **23** Et conversus ad discipulos suos dixit. [n]Beati oculi qui vident quae vos videtis; **24** dico enim vobis [o]quod multi prophetae et reges voluerunt videre quae vos videtis et non viderunt, et audire quae auditis et non audierunt.

25 Et ecce quidam [p]legis peritus surrexit tentans illum et dicens: Magister, quid faciendo [q]vitam aeternam possidebo? **26** At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis? **27** Ille respondens dixit: '[r]Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex omnibus viribus tuis et ex omni mente tua' et '[s]proximum tuum sicut teipsum'. **28** Dixitque illi: Recte respondisti: [t]hoc fac et vives.

29 Ille autem [u]volens iustificare seipsum dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus? **30** Suscipiens autem Iesus dixit: Homo quidam [v]descendebat ab Ierusalem in Iericho et incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum et, plagis impositis, abierunt semivivo relicto. **31** Accidit autem ut [x]sacerdos quidam descenderet eadem via et, viso illo, praeterivit. **32** Similiter et levita, cum esset secus locum et videret eum, pertransiit. **33** [y]Samaritanus autem quidam iter faciens [z]venit secus eum et videns eum misericordia motus est. **34** Et appropians [a]alligavit vulnera eius infundens oleum et vinum et im-

apud non Iudaeos virtutum cultores inveniri (25-37), a sollicitudinibus nimiis animos fidelium removet (38-42), orandi modum suggerit et commendat (11, 1-13), ac pharisaeos in Spiritum sanctum blasphemantes refutat

ponens illum in iumentum suum duxit in stabulum et curam eius egit. 35 Et altera die protulit duos [b]denarios et dedit stabulario et ait: Curam illius habe, et quodcumque supererogaveris ego, cum rediero, reddam tibi. 36 Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones? 37 At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade et [c]tu fac similiter.

38 Factum est autem, dum irent, et ipse intravit in quoddam castellum; et mulier quaedam [d]Martha nomine [e]excepit illum in domum suam. 39 Et huic erat soror nomine [d]Maria, quae etiam sedens [f]secus pedes Domini audiebat verbum illius. 40 Martha autem [g]satagebat circa frequens ministerium; quae stetit et ait: Domine, non est tibi curae, quod soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi ut me adiuvet. 41 Et respondens dixit illi Dominus: Martha, Martha, [h]sollicita es et turbaris erga plurima. 42 [i]Porro unum est necessarium: Maria [j]optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea.

11 Et factum est, cum esset in quodam loco orans, ut cessavit, dixit unus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, [a]sicut docuit et Ioannes [b]discipulos suos. 2 Et ait illis: Cum oratis dicite: [c]Pater, [d]sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum. 3 [e]Panem nostrum cotidianum da nobis [f]hodie 4 et [g]dimitte nobis peccata nostra, siquidem et ipsi dimittimus omni debenti nobis, et [h]ne nos inducas in tentationem.

5 Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum et ibit ad illum media nocte et dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes, 6 quoniam amicus meus venit de via ad me, et non habeo quod ponam ante illum; 7 et ille deintus respondens dicat: Noli mihi [i]molestus esse; iam ostium clausum est, et pueri mei mecum sunt in cubili; non possum surgere et dare tibi? 8 Et, si ille perseveraverit pulsans, dico vobis: Etsi non dabit illi surgens eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget et dabit illi quotquot habet necessarios. 9 Et ego dico vobis: [l]Petite, et dabitur vobis; quaerite et invenietis; pulsate, et aperietur vobis. 10 Omnis enim qui petit accipit, et qui quaerit invenit, et pulsanti aperietur. 11 Quis autem ex vobis patrem petit [m]panem: nunquid lapidem dabit illi? aut piscem: nunquid pro pisce serpentem dabit illi? 12 aut, si petierit ovum, nunquid porriget illi scorpionem? 13 Si ergo vos, [n]cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris; quanto magis Pater vester de caelo [o]dabit spiritum bonum petentibus se!

14 Et erat eiciens daemonium, et illud erat [p]mutum. Et, cum eiecisset daemonium, locutus est mutus, et admiratae sunt turbae. 15 Quidam autem ex eis dixerunt: In [q]Beelzebub principe daemoniorum eicit daemonia. 16 Et alii tentantes, [r]signum de caelo quaerebant ab eo. 17 Ipse autem, [s]ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, et domus supra domum cadet. 18 Si autem et Satanas in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum eius? quia dicitis in [q]Beelzebub me eicere daemonia. 19 Si autem ego in Beelzebub eicio daemonia, [t]filii vestri [u]in quo eiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. 20 Porro, si [v]in digito Dei eicio daemonia, profecto [x]pervenit in vos regnum Dei. 21 Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quae possidet. 22 Si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma eius auferet, in quibus confidebat, et spolia eius distribuet. 23 [z]Qui non est mecum contra me est, et qui non colligit mecum dispergit. 24 Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat [a]per loca inaquosa quaerens requiem et non inveniens dicit: Revertar in domum meam unde exivi. 25 Et, cum venerit, invenit eam scopis mundatam et ornatam. 26 Tunc vadit et adsumit septem alios spiritus secum nequiores se, et ingressi habitant ibi. Et [b]fiunt novissima hominis illius peiora prioribus.

27 Factum est autem, cum haec diceret, extollens vocem [c]quaedam mulier de turba dixit illi: [d]Beatus venter qui te portavit, et ubera quae suxisti. 28 At ille dixit: [e]Quinimmo beati qui [f]audiunt verbum Dei et [g]custodiunt illud.

29 [h]Turbis autem concurrentibus coepit dicere: Generatio haec generatio nequam est; signum quaerit, et [v]signum non dabitur ei,

b cp. 7, 41. — v. Mt 18, 28.

*37] * Catech. R. III 9, 4.*
c Jo 13, 17.
*38] * Catech. R. II 4, 54.*
38-42] Ev. in fss. Adsumpt. BMV. et s. Marthae Virg.
d Jo 11, 1, 19, 20; 12, 2, 3.
e cp. 8, 35. — cf. Ac 22, 3.
f cf. cp. 8, 35.
g cf. 1 Cor 7, 34.
h cf. 1 Cor 7, 32-34. — v. cp. 12, 22.
42] Cm. in Adsumpt. BMV.
i cf. cp. 9, 25; Ps 26, 4; Jo 6, 27.
j Ps 15, 5; Col 1, 12. — cf. Mt 6, 33.

*1] * Catech. R. IV 1, 2. — V. in fs. Orat. DNJC.*
a cf. cp. 5, 33.
b v. Mt 9, 14.
2-4] Mt 6, 9-13.
c Jo 20, 17; 1 Pt 1 17. — v. Dt 32, 6.
d Is 29, 23. — cf. Ecli 36, 4; Is
3] v. Mt 6, 9-13. [8, 13.
e Pro 30, 8; 1 Tm 6, 8.
f cf .Mt 6, 34.
g v. cp. 7, 49. [10, 13.
h cp. 22, 40, 46. — cf. 1 Cor
5-13] Ev. in Litaniis (9) et in Ms. c. paganos.
*5-8] * Catech. R. IV 1, 4.*
i cp. 18, 5; Mt 26, 10.
j cf. cp. 18, 1-6.
9-13] Mt 7, 7-11.
9] Ev. in Ms pro remiss. pecc.
l v. Mt 7,7.
9, 10] Cm. ut s. — Cm., RR. et Ant. in annivers. ded. eccl. et in fs. transl. Domus l.
m cf. cp. 4, 3.
n cp. 18, 19; Gn 6, 5; 8, 21; Mt 12, 34. — cf. cp. 18, 19.
13] * *Catech. R. III 1,7.*
o cf. Jo 4, 10; Ac 2, 38; Rm 10, 12. [Mt 9, 32-34.
14, 15] Mt 12, 22, 24. — cf.
13-22] Ev. in exsorcis. obsessi.
p Mr 9, 16.
14-28] Ev. etc. in D. 3 Qdg.
q v. Mt 10, 25.
r vr. 29; cp. 21, 11; 23, 8; Mt 12, 38; 16, 1. — cf. 1 Cor 1, 22.
16-22] Mt 12, 25-29; Mr 3, 23-
s v. 9, 4. [27.
t cf. 4 Rg 2, 7.
u cf. Ac 19, 13. — v. cp. 9, 40.
v Ex 8, 19; 31, 18; Dt 9, 10; Ps 8, 3.
x cp. 17, 21; Mt 19, 24; 21, 31,
y Is 49, 24-26. — cf. Col 2, 15.
*22] * Catech. R. IV 15, 17.*
y Is 49, 24, 26. — cf. Col 2, 15.
z Mt 12, 30. — cf. cp. 9, 50.
24-26] Mt 12, 43-45.

a cf. cp. 8, 29; Tb 8, 3; Is 13, 21; Bar 3, 35.
b 2 Pt 2, 20-22. — cf. Jo 5, 14.
27, 28] Ev. in Ms. vot. BMV.
27] Ant. et Cm. in quibsd. fss. BMV. et R. in Nativ. Dni.
c cp. 12, 13. [28, 42, 48.
d cf. 2 Par 9, 7. — v. cp. 1,
e Ap 1, 3; 22, 7. — cf. Mt 7, 21.
f cp. 8, 15, 21. — v. Jc 1, 22,
g Lv 22, 31. [25.
h cp. 12, 1.
29-32] Mt 12, 38-42. — cf. Mr
20] v. Mt 12, 39. [8, 11, 12.

(14-28) eisque petentibus signum signum Ionae promittit (29-36). Eos insuper de traditionibus ita arguit ut iterum in se eorum iram provocet (37-54), suos vero docet ab eis abstinendum esse et ab eorum agendi ra-

i Jn 2, 1. — cf. Is 8, 18; 20, 3; Ez 12, 6, 11; 24, 24.
j 3 Rg 10, 1; 2 Par 9, 1.
l cf. Mt 12, 6. *m* Jn 3, 5.
33-36] Ev. in cm. Cf. P.
n cp. 8, 16. — v. Mt 5, 15; Mr 34-36] Mt 6, 22, 23. [4, 21.
o Dt 15, 9; Eccli 14, 10; Mt 20,
p cf. Mt 5, 16. [15; 7, 22.
q cp. 7, 36, 14, 1.
r Mt 15, 2; Heb 9, 10.
s cp. 14, 12; Mt 22, 4; Jo 21,
t cf. cp. 20, 47. [12, 15.
39-46[Mt 23, 1-28.
u cf. cp. 16, 14.
v cp. 12, 20.
x cp. 12, 33. — cf. cp. 16, 9;
41] v. Eccli 29, 15. [Dn 4, 27.
y cf. Tt 1, 15.
z Mt 23, 23.

a cp. 18, 12; Dt 14, 22.]7, 9.
b Ps 32, 5; Jr 5, 1; Mic 6, 8; Zc
c 1 Jo 3, 17. — cf. 1 Cor 16, 22.
d cf. 1 Rg 15, 22.
e cp. 20, 46; Mt 23, 2, 6; Mr 12, 38, 39. — cf. cp. 14, 7.
f cp. 7, 32 etc. *g* Mt 23, 27.
h vr. 52. — v. cp. 7, 30.
i Mt 23, 4. — cf. Mt 11, 28-30; Ac 15, 10.
47-51] Ev. in cm. Mm.
j Mt 23, 29-32.
l v. Rm 1, 32.
m Ac 7, 51, 52.
49-51] Mt 23, 34-36.
n cp. 7, 35; Pro 8, 12, 22, 23, 30; 1 Cor 1, 24, 30; Col 2, 3.
o Mt 10, 16. — cf. Ac 13, 1; 1 Cor 12, 28. [2, 15.
p Mt 21, 35; 22, 6. cf. 1 Th
q cf. Gn 42, 22; 2 Par 24, 22; Ez 3, 18. [22.
r Gn 4, 4, 8; Heb 11, 4; 1 Jo 3,
s 2 Par 24, 20, 21.
t Ex 40, 6; 4 Rg 16, 14; Ez 40,
u cf. Mt 2, 7, 8. [47; Jl 2, 17.
v Rm 2, 20. [t.
x cf. cp. 7, 30; Mt 5, 20; 21,
y cf. Jo 9, 32. *z* cf. Mr 6, 19

a cf. cp. 6, 7; 14, 1.
b cp. 20, 20. — cf. Is 29, 21. — v. Mt 12, 10.
c Mt 22, 15. — cf. Eccli 12, 15;
d cp. 11, 29. [27, 26.

a Mt 16, 6, 11; Mr 8, 15.
b 1 Cor 5, 6-8; Gal 5, 9.
1-8] Ev. in cm. Mm.
c Mt 23, 18; Mr 12, 15.
d cp. 8, 17. — cf. 1 Tm 5, 25.
2-9] Mt 10, 26-33.
e cf Mt 6, 6. *f* cf. cp. 5, 19.
g Jo 15, 14, 15.
h Is 8, 12, 13; 51, 12, 13; Jr 1, 8; 1 Pt 3, 14. — cf. 2 Mc 6, 26; 7, 29.
*4] * cf. Catech. R. I 2, 13. — Ant. in comm. omn. ss. Mm.; Cm. in cm. Mm.*
i Jc 4, 12. — cf. Mt 5, 29, 30.
j cf. Ps 49, 11. [45.
l cf. cp. 21, 18. — v. 1 Rg 14,
m Mt 6, 26; 12, 12. — cf. Sap
8] v. Mt 10, 32. [11, 25.
n cf. Rm 10, 9, 10; Heb 10, 35; Ap 3, 5; 7, 14, 15.
o cf. cp. 15, 10; 1 Tm 5, 21;
p cf. cp. 9, 26. [Ap 3, 5.
q cf. Mt 12, 31, 32; Mr 3, 28-30; Heb 4, 4-6; 1 Jo 5, 16.
r Mt 11, 19; Jo 7, 12; 9, 24.

nisi signum Ionae prophetae. **30** Nam, sicut fuit [d]Ionas signum Ninivitis, ita erit et Filius hominis generationi isti. **31** [f]Regina austri surget in iudicio cum viris generationis huius et condemnabit illos; quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis, et ecce [i]plus quam Salomon hic. **32** Viri Ninivitae surgent in iudicio cum generatione hac et condemnabunt illam, quia [m]paenitentiam egerunt ad praedicationem Ionae, et ecce [t]plus quam Ionas hic.

33 [n]Nemo lucernam accendit et in abscondito ponit neque sub modio sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur lumen videant. **34** Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit; si autem [o]nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. **35** Vide ergo, ne lumen, quod in te est, tenebrae sint. **36** Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum et [p]sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

37 Et, cum loqueretur, [q]rogavit illum quidam pharisaeus ut prandaret apud se. Et ingressus recubuit. **38** Pharisaeus autem coepit intra se reputans dicere, quare non [r]baptizatus esset ante [s]prandium. **39** Et ait Dominus ad illum: Nunc vos pharisaei [t]quod deforis est calicis et catini mundatis, quod autem intus est vestrum plenum est [u]rapina et iniquitate. **40** [v]Stulti, nonne qui fecit quod deforis est etiam id, quod deintus est, fecit? **41** Veruntamen quod superest [x]date elemosynam et ecce [y]omnia munda sunt vobis. **42** Sed [z]vae vobis pharisaeis, quia [a]decimatis mentham et rutam et omne holus et praeteritis [b]iudicium et [c]caritatem Dei! [d]Haec autem oportuit facere et illa non omittere. **43** Vae vobis pharisaeis, quia [e]diligitis primas cathedras in synagogis et salutationes [f]in foro! **44** Vae vobis, quia estis ut [g]monumenta quae non apparent, et homines ambulantes supra nesciunt!

45 Respondens autem quidam ex [h]legis peritis ait illi: Magister, haec dicens etiam contumeliam nobis facis. **46** At ille ait: Et vobis [h]legis peritis vae, quia [i]oneratis homines oneribus, quae portare non possunt, et ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas!

47 [j]Vae vobis, qui aedificatis monumenta prophetarum; patres autem vestri occiderunt illos! **48** Profecto testificamini quod [l]consentitis operibus [m]patrum vestrorum; quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem aedificatis eorum sepulcra. **49** Propterea et [n]sapientia Dei dixit: [o]Mittam ad illos prophetas et apostolos, et [p]ex illis occident et persequentur, **50** ut [q]inquiratur sanguis omnium prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi a generatione ista, **51** [r]a sanguine Abel usque ad sanguinem [s]Zachariae, qui periit [t]inter altare et aedem. Ita, dico vobis, requiretur ab hac generatione.

52 Vae vobis [h]legis peritis, quia [u]tulistis clavem [v]scientiae: [x]ipsi non introistis et [y]eos qui introibant prohibuistis!

53 Cum autem haec ad illos diceret, coeperunt pharisaei et [h]legis periti [z]graviter insistere et [a]os eius opprimere de multis, **54** [b]insidiantes ei et quaerentes aliquid [c]capere de ore eius, [d]ut accusarent eum.

12 [a]Multis autem turbis circumstantibus, ita ut se invicem conculcarent, coepit dicere ad discipulos suos: [b]Attendite a fermento pharisaeorum, quod est [c]hypocrisis. **2** [d]Nihil autem opertum est, quod non reveletur, neque absconditum, quod non sciatur. **3** Quoniam quae in tenebris dixistis in lumine dicentur, et quod in aurem locuti estis in [e]cubiculis praedicabitur in [f]tectis.

4 Dico autem vobis [g]amicis meis: [h]Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, et post haec non habent amplius quid faciant. **5** Ostendam autem vobis quem timeatis: timete eum [i]qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita, dico vobis, hunc timete. **6** Nonne quinque passeres veneunt dipondio, et [j]unus ex illis non est in oblivione coram Deo? **7** Sed et [l]capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: [m]multis passeribus pluris estis vos. **8** Dico autem vobis: [n]Omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus, et Filius hominis confitebitur illum [o]coram angelis Dei; **9** [p]qui autem negaverit me coram hominibus negabitur coram angelis Dei. **10** [q]Et omnis qui dicit verbum [r]in Filium ho-

tione discedendum (12, 1-12). Pariter, occasione capta docet eos omnem avaritiam et curas saeculares fugere et eo iugiter vigilare quo nesciant horam qua Dñus venturus sit (13-40). Quae quidem omnia dicta

minis, [s]remittetur illi; ei autem, [t]qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remittetur. 11 Cum autem [u]inducent vos in synagogas et ad [v]magistratus et potestates, nolite solliciti esse qualiter aut quid respondeatis aut quid dicatis; 12 [x]Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere.

13 Ait autem ei [y]quidam de turba: Magister, dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem. 14 At ille dixit illi: [z]Homo, [a]quis me constituit iudicem aut divisorem super vos? 15 Dixitque ad illos: [b]Videte et cavete ab omni avaritia; quia non in abundantia cuiusquam vita eius est ex his quae possidet.

16 Dixit autem similitudinem ad illos dicens: [c]Hominis cuiusdam divitis uberes fructus ager attulit, 17 et cogitabat intra se dicens: [d]Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? 18 Et dixit: Hoc faciam: destruam [e]horrea mea et maiora faciam et illuc congregabo omnia quae nata sunt mihi et bona mea. 19 Et dicam animae meae: Anima, habes multa bona posita [f]in annos plurimos: requiesce, [g]comede, bibe, epulare. 20 Dixit autem illi Deus: [h]Stulte, hac nocte [i]animam tuam repetunt a te; quae autem parasti [k]cuius erunt? 21 Sic est [j]qui sibi thesaurizat et non est [l]in Deum dives.

22 Dixitque ad discipulos suos: Ideo, dico vobis, nolite [m]solliciti esse animae vestrae quid manducetis neque corpori quid induamini. 23 Anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum. 24 [n]Considerate corvos, qui non seminant neque metunt, quibus non est cellarium neque [e]horreum, et Deus pascit illos. [o]Quanto magis vos pluris estis illis! 25 Quis autem vestrum cogitando potest adicere ad staturam suam cubitum unum? 26 Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de ceteris solliciti estis? 27 Considerate lilia, quomodo crescunt: non laborant neque nent; dico autem vobis: [p]Nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex istis. 28 [q]Si autem faenum, quod hodie est in agro et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, [o]quanto magis vos [r]pusillae fidei! 29 Et vos nolite quaerere quid manducetis aut quid bibatis et nolite in sublime tolli; 30 haec enim omnia [s]gentes mundi quaerunt. [s]Pater autem vester scit, quoniam his indigetis. 31 [t]Veruntamen quaerite primum regnum Dei et iustitiam eius, et [u]haec omnia adicientur vobis. 32 [v]Nolite timere, pusillus grex, quia [x]complacuit Patri vestro dare vobis regnum. 33 [y]Vendite quae possidetis et date elemosynam. [z]Facite vobis sacculos qui non veterascunt, [a]thesaurum non deficientem in caelis, quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. 34 Ubi enim thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit.

35 [b]Sint lumbi vestri praecincti, et [c]lucernae ardentes in manibus vestris, 36 et vos similes [d]hominibus exspectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis; ut, cum venerit et [e]pulsaverit, confestim aperiant ei. 37 [d]Beati servi illi, quos, cum venerit dominus, invenerit vigilantes; amen dico vobis quia [f]praecinget se et [g]faciet illos discumbere et transiens ministrabit illis. 38 Et, si venerit in secunda vigilia et si in tertia vigilia venerit et ita invenerit, beati sunt servi illi. 39 Hoc autem scitote quoniam, si sciret paterfamilias qua hora [h]fur veniret, vigilaret utique et non sineret [i]perfodi domum suam. 40 Et vos estote [j]parati, quia, qua hora non putatis, Filius hominis veniet.

41 Ait autem ei Petrus: [m]Domine, ad nos dicis hanc parabolam an et ad omnes? 42 Dixit autem Dominus: Quis, putas, est [n]fidelis dispensator et prudens, quem costituit dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? 43 [o]Beatus ille servus, quem, cum venerit dominus, invenerit ita facientem. 44 Vere dico vobis quoniam [p]supra omnia quae possidet constituet illum. 45 Quod si dixerit servus ille in corde suo: [q]Moram facit dominus meus venire, et coeperit percutere servos et ancillas et edere et bibere et [r]inebriari; 46 veniet dominus servi illius in [l]die qua non sperat et [l]hora qua nescit et dividet eum [s]partemque eius cum infidelibus ponet. 47 [t]Ille autem servus, qui [u]cognovit voluntatem domini sui et non [j]praeparavit et [u]non fecit secundum voluntatem eius, [v]vapulabit multis; 48 [x]qui autem non cognovit et fecit digna plagis [y]vapulabit

s 1 Tm 1, 12, 13.
t cf. Ac 7, 51; Heb 10, 29.
u cf. cp. 21, 12, 14. — Mt 23 34.
v Tt 3, 1. [19, 20.
x cf. cp. 21, 15. — v. Mt 10. *12] * Conc. Trid. s. XIII, decr. de Euch. sacr.*
y cp. 11, 27.
z Mic 6, 8; Rm 2, 1, 3; 9, 20.
a cf. Ex 2, 14; Ac 7, 27.
b 1 Tm 6, 10, 11. — cf. Heb 13, 5.
c Ps 48, 17-20; Ecli 11,18, 19, 24-27; 31, 8.
d cf. Ec 5, 10.
e vr. 24.
f cf. Pro 27, 1; Jc 4, 13-15.
g Ecli 2, 24; 11, 9; Tb 7, 9; 1 Cor 15, 32. — cf. cp. 15, 23.
h cp. 21, 34; Jr 17, 11. — cf. Ps 38, 7; Ec 2, 18, 19.
i cf. 4 Rg. 20, 1.
j Mt 6, 19; 19, 19, 21. — cf. vr. 33; Ps 51, 9; Jc 5, 3.
l Ap 3, 17.
22-31] Mt 6, 25-33.
m 1 Cor 7, 32; Ph 4, 6; 1 Pt 5, 7. — cf. 1 Tm 6, 17-19.
n cf. Jb 38, 41; Ps 146, 9; Rm
o v. rv. 7. [1, 20.
p 3 Rg 10, 4-7. *q* cf. Rm 1, 20.
r Mt 8, 26; 14, 31; 16, 8. — cf. cp. 17, 6.
s cf. Mt 6, 7, 8.
t cf. Mt 5, 6, 20.
u cf. Mr 10, 29, 30; 1 Tm 4, *31] v. Mt 6, 33.* [8; 1 Pt 3, 9.
32-34] Ev. in cm. C.
v Is 41, 14; 44, 2.
w Is 40, 11; Jo 10, 16; 21, 15, 17; 1 Pt 5, 2, 3.
x cf. Mt 11, 26; Gal 1, 15:
y v. Mt 19, 11. [Eph 1, 5, 9. 33, 34] Mt 6, 20, 21.
z cf. cp. 16, 9; 18, 22.
a cf. vr. 21; 1 Pt 1, 4.
34-40] Ev. etc. in cm. C. et in fs. s. Silvestri Papae.
b Eph 6, 14; 1 Pt 1, 13. — cf. Ex 12, 11; Jb 38, 3; Jr 1, 17; Jo 21, 18.
c cf. Mt 25, 7.
35-46] Mt 24, 42-51.
d 2 Pt 3. 12. — cf. Mt 13, 34.
e cf. Ap. 3, 20.
f Jo 13, 4. — cf. vr. 35; cp. 17, 8.
g cf. cp. 22, 27.
h cf. 1 Th 5, 2; 2 Pt 3, 10; Ap. 3, 3.
i Mt 6, 19.
j vr. 47. — cf. Mt 25, 10.
l vr. 46; Ec 9, 12; 2 Pt 3, 12-
m cf. Mt 13, 36. [14.
42] Ant. in fs. et off. S. Joseph. —Ant. et Cm. ut s. vr. 35, 37.
n 1 Pt 4, 10; 1 Cor 4, 1, 2. — cf. cp. 16, 1.
o Jo 13, 17; Ap 16, 15.
p cf. Mt 25, 21, 23.
q cf. Mt 25, 5; Heb 10, 37; 2 Pt 3, 4, 9.
r cf. 1 Th 5, 7.
s cf. Ap 21, 8
t cf. Mt 11, 24; Jo 15, 22, 24.
u cf. Jc 4, 17; 2 Pt 2, 21.
v cf. Dt 25, 2, 3.
x Lv 5. 17. — cf. Nm 15, 29, 30.
y Rm 1, 19, 20; 2, 14, 15. — cf. 1 Tm 1, 13.

sunt pro fidelibus (41-53); nam ceteris, quibus curae sunt tantummodo temporalia (54-59), ficus infructuosa et ideo succidenda et incendenda proponitur (13, 1-9). Peragrans autem Peraeam iratos pha-

paucis. Omni autem cui multum datum est, multum quaeretur ab eo; et cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.

49 [z]Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur? 50[a]Baptismo autem habeo baptizari, et [b]quomodo coartor usquedum perficiatur? 51 Putatis quia pacem veni dare in terram? [c]Non, dico vobis, sed separationem. 52 Erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi: tres in duos, et duo in tres 53 dividentur: [d]pater in filium, et filius in patrem suum; mater in filiam, et filia in matrem; socrus in nurum suam, et nurus in socrum suam.

54 Dicebat autem et ad turbas: [e]Cum videritis [f]nubem orientem ab occasu, statim dicitis: Nimbus venit, et ita fit. 55 Et, cum austrum flantem, dicitis quia [g]aestus erit, et fit. 56 Hypocritae, [h]faciem caeli et terrae nostis probare; hoc autem tempus quomodo non probatis? 57 Quid autem et [i]a vobis ipsis [j]non iudicatis quod iustum est? 58 [l]Cum autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo, ne forte trahat te ad iudicem, et iudex tradat te exactori, et exactor mittat te in carcerem. 59 [m]Dico tibi: Non exies inde, donec etiam novissimum [n]minutum reddas.

13 Aderant autem quidam ipso in tempore nuntiantes illi de Galilaeis, [a]quorum sanguinem [b]Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum; 2 et respondens dixit illis: [c]Putatis quod hi Galilaei prae omnibus Galilaeis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? 3 Non, dico vobis; sed, nisi [d]paenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. 4 Sicut illi decem et octo, supra quos cecidit turris in [e]Siloë et occidit eos, putatis quia et ipsi debitores fuerint praeter omnes homines habitantes in Ierusalem? 5 Non, dico vobis; sed, [a]si paenitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis.

6 Dicebat autem et hanc similitudinem: [f]Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua et venit quaerens fructum in illa et non invenit. 7 Dixit autem ad cultorem vineae: Ecce anni tres sunt, ex quo venio quaerens fructum in ficulnea hac et non invenio; [g]succide ergo illam: ut quid etiam terram occupat? 8 At ille respondens dicit illi: Domine dimitte illam et hoc anno, usque dum fodiam circa illam et mittam stercora; 9 et si quidem fecerit fructum, [h]sin autem, in futurum succides eam.

10 [i]Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis. 11 Et ecce mulier, quae habebat [j]spiritum infirmitatis annis decem et octo et erat inclinata nec omnino poterat sursum respicere. 12 Quam cum videret Iesus, vocavit eam ad se et ait illi: Mulier, dimissa es ab infirmitate tua. 13Et [k]imposuit illi manus, et confestim erecta est et[l]glorificabat Deum. 14Respondens autem [m]archisynagogus, indignans quia [n]sabbato curasset Iesus dicebat turbae: [o]Sex dies sunt, in quibus oportet operari; in his ergo venite et curamini et non in die sabbati. 15Respondens autem ad illum Dominus dixit: Hypocritae, [p]unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum aut asinum a praesaepio et ducit adaquare? 16 Hanc autem [q]filiam Abrahae, quam alligavit [r]Satanas ecce decem et octo annis, non oportuit solvi a vinculo isto die sabbati? 17 Et, cum haec diceret, [s]erubescebant omnes adversarii eius, et omnis populus gaudebat in universis quae gloriose fiebant ab eo.

18 Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, et cui simile aestimabo illud? 19 Simile est [t]grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit et factum est in arborem magnam, et volucres caeli quieverunt in ramis eius. 20 Et iterum dixit: Cui simile aestimabo regnum Dei? 21 Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in [u]farinae sata tria, donec [v]fermentaretur totum.

22 Et [a]ibat per civitates et castella docens et [v]iter faciens in Ierusalem. 23 Ait autem illi quidam? Domine, si pauci sunt qui salvantur? Ipse autem dixit ad illos: 24 [a]Contendite [b]intrare per angustam portam; quia multi, dico vobis, quaerent intrare et non poterunt. 25 Cum autem intraverit paterfamilias et clauserit ostium, incipietis foris stare et pulsare ostium dicentes: [c]Domine, aperi nobis; et respondens dicet vobis: [d]Nescio vos unde sitis. 26 Tunc incipietis dicere: [e]Manducavimus coram te et bibimus, et in plateis

---

z cp. 8, 18; 19, 26. — v. Mt 13, 12.
a cf. Mt 3, 11.
49] V. in fs. ss. Cor. J. — Cm. in fs s. Ignatii.
b Mr 10, 38.
*50] * Cf. Catech. R. II 2, 3.*
c 1 Cor 6, 14; Ph 1, 23.
51-53] Mt 10, 34-36.
c cf. Ap 6, 4.
d Mt 10, 21. — cf. Mic 7, 6.
e cf. Mt 16, 2, 3.
f cf. 3 Rg 18, 41, 44.
g cf. Jn 4, 8.
h Mt 16, 4.
i cp. 21, 30.
j Jo 7, 24; 1 Cor 11, 13.
l Mt 5, 25, 26. — cf. Pro 25, 8.
m cf. Mt 18, 34, 35.
n cp. 21, 2; Mr 12, 42.
a Ac 5, 37.
b v. cp. 3, 1.
c cf. Jb 4, 7; Jo 9, 2; Ac 28, 4.
*3] * Conc. Tr. s. XIV cp. 1. — * Catech. R. II 5, 1, 20.*
d vr. 5; cp. 15, 10; 24, 47; Ps 7, 13. — v. cp. 5, 22.
e 2 Es 3, 5; Is 8, 6; Jo 9, 7 11.
6-17] Ev. in sb. QT. Spbr.
f cf. Mt 21, 19. — cf. Is 5, 2.
g cf. cp. 3, 9. — v. Mt 7, 19.
h cf. Sap 11, 24; 2 Pt 3, 9, 15.
i cp. 4, 31, 33; 6, 6. — v. Mr 6, 2.
j Ac 16, 16. — cf. vr. 16.
k cp. 4, 40. — v. Mr 5, 23.
l cp. 2, 20; 7, 16; 23, 4.
m cp. 8, 41; Ac 13, 15; 18, 8, 17.
n v. Mt 12, 2.
o Ex 20, 9; Dt 5, 13, 14; Ex 46, 1.
p cp. 14, 5. — cf. Mt 12, 11.
q cp. 19, 9.
r cf. vr. 11; Ac 10, 38; 1 Cor 5, 5; 2 Cor 12, 7. — v. 1 Par 21, 7.
s Jb 8, 22; Ps 131, 18; 1 Pt 3, 16.
18-21] Mt 13, 31-33; Mr 4, 30-32.
t cp. 17, 6; Mt 17, 19. — cf. Ez 17, 23; Dn 4, 7-9.
u cf. Gn 18, 6.
v 1 Cor 5, 6; Gal 5, 9.
x v. Mr 6, 6.
y cf. vr. 33. - v. cp. 9, 51.
z Ac 2, 47; 1 Cor 1, 18; 2 Cor 2, 15.
a 1 Tm 4, 10; Heb 12, 4. — cf. Eccl 4, 33; 1 Tm 6, 12. — v. 1 Cor 9, 25.
b Mt 7, 13. — cf. Mt 11, 12.
25-27] cf. Mt 25, 10-12.
c cf. Mc 7, 22, 23; 2 Tm 2, 19.
d cf. Mt 10, 23; 2, 19.
e cf. Ex 24, 11.

nostris docuisti. 27 Et dicet vobis: [d]Nescio vos unde sitis: [f]discedite a me, omnes operarii iniquitatis. 28 Ibi erit fletus et stridor dentium, cum videritis Abraham et Isaac et Iacob et omnes prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. 29 Et venient ab oriente et occidente et aquilone et austro et [g]accumbent in regno Dei. 30 Et ecce sunt novissimi qui erunt primi, et [h]sunt primi qui erunt novissimi.

31 In ipsa die accesserunt quidam pharisaeorum dicentes illi: [i]Exi et vade hinc, quia [j]Herodes vult te occidere. 32 Et ait illis: Ite et dicite vulpi illi: Ecce eicio daemonia et sanitates perficio hodie et cras et tertia die [k]consummor. 33 Veruntamen [m]oportet me hodie et cras et sequenti die ambulare, quia non capit [r]prophetam perire extra Ierusalem. 34 Ierusalem, Ierusalem, [o]quae occidis prophetas et lapidas eos, qui mittuntur ad te: [p]quoties [q]volui congregare filios tuos, [r]quemadmodum avis nidum suum sub pennis, et [q]noluisti! 35 Ecce [s]relinquetur vobis domus vestra deserta'. Dico autem vobis, quia non videbitis me donec veniat cum dicetis: ' [t]Benedictus qui venit in nomine Domini'.

14 Et factum est, [a]cum intraret Iesus in domum cuiusdam principis pharisaeorum sabbato manducare panem, et ipsi [b]observabant eum. 2 Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. 3 Et respondens Iesus dixit ad [c]legis peritos et pharisaeos dicens: [d]Si licet sabbato curare? 4 At illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanavit eum ac dimisit. 5 Et respondens ad illos dixit: [e]Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet, et non continuo extrahet illum die sabbati? 6 [f]Et non poterant ad haec respondere illi.

7 Dicebat autem et ad invitatos parabolam, intendens quomodo [g]primos accubitus eligerent, dicens ad illos: 8 [h]Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit invitatus ab illo, 9 et [i]veniens is qui te et illum vocavit dicat tibi: Da huic locum, et tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere. 10 Sed, cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco, ut, cum venerit qui te invitavit, dicat tibi: Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus. 11 [j]Quia omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur.

12 Dicebat autem et ei qui se invitaverat: Cum facis prandium aut cenam, noli vocare amicos tuos neque fratres tuos neque cognatos neque vicinos divites, [l]ne forte te et ipsi reinvitent, et fiat tibi retributio. 13 Sed, cum facis convivium, [m]voca [n]pauperes, debiles, claudos et caecos. 14 Et [o]beatus eris, quia non habent retribuere tibi; retribuetur enim tibi in [p]resurrectione iustorum.

15 Haec cum audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi: [q]Beatus qui manducabit panem in regno Dei! 16 At ipse dixit ei: [r]Homo quidam fecit cenam magnam et vocavit multos. 17 Et [s]misit servum suum hora cenae dicere invitatis, ut venirent, quia iam parata sunt omnia. 18 Et coeperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi et necesse habeo exire et videre illam: rogo te, habe me excusatum. 19 Et alter dixit: Iuga boum emi quinque et eo probare illa; rogo te, habe me excusatum. 20 Et alius dixit: [t]Uxorem duxi et ideo non possum venire. 21 Et reversus servus nuntiavit haec domino suo. Tunc iratus paterfamilias dixit servo suo: Exi cito in plateas et vicos civitatis et [u]pauperes ac debiles et caecos et claudos introduc huc. 22 Et ait servus: Domine, factum est, ut imperasti, et adhuc locus est. 23 Et ait dominus servo: Exi in vias et saepes et [u]compelle intrare, ut impleatur domus mea. 24 Dico autem vobis, [v]quod nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cenam meam.

25 Ibant autem turbae multae cum eo, et conversus dixit ad illos: 26 [x]Si quis venit ad me et [y]non odit patrem suum et matrem et uxorem et filios et fratres et sorores, [z]adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus; 27 et [a]qui non baiulat crucem suam et venit post me non potest meus esse discipulus. 28 Quis enim ex vobis volens turrim aedificare non [b]prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum; 29 ne, posteaquam

f v. Ps 6, 9.
28, 29] Mt 8, 11, 12.
g cf. cp. 14, 15; 22, 30.
h v. Mt 19, 30.
i cf. Mt 19, 1; Mr 10, 1.
j v. cp. 3, 1.
32, 33] * *Catech. R. I 5, 7.*
l Heb 2, 10; 5, 9; 7, 28.
m cp. 2, 49; 4, 43; 9, 22; 17, 25; 22, 37; 24, 7, 26; Jo 4, 4; Ac 3, 21; 17, 3; 1 Cor 13, 25. — cf. Mt 16, 21; 20, 18; 22, 44.
n cp. 7, 16; 24, 19. — v. Mt 21, 11.
34, 35] Mt 23, 37-39. — cf. cp. 19, 41-44.
o cf. Mt 21, 35.
p Mt 26, 55; Jo 18, 20, 21.
q cf. Pro 1, 24; Is 65, 2, 12; 66, 4. — v. Jo 5, 40, 43.
r cf. Dt 32, 11, 12; Rt 2, 12.
s Ps 68, 26. — cf. Is 64, 11; Jr 12, 7; 22, 5.
t Ps 117, 26. — cf. cp. 19, 38.
1] * *Catech. R. IV 13, 10.*
1-11] *Ev. in D. 16 p. Pnt.* (1-2, 4, 8, 10).
a cf. cp. 7, 36; 11, 37.
b cp. 6, 7; 20, 20.
c v. cp. 7, 30.
d cp. 6, 9; Mt 12, 10. — cf. cp. 13, 14.
e cp. 13, 15. — cf. Dt 22, 4; Mt 12, 11.
f Mt 22, 46.
g Mt 23, 6.
h Eccli 31, 16, 21.
i Pro 25, 6, 7.
j cp. 18, 14. — v. Mt 23, 12.
l cf. cp. 6, 34.
m cf. 2 Es 8, 10, 12; Est 9, 22.
n vr. 21; Dt 14, 29.
o cf. Mt 6, 2, 5.
p 1 Cor 15, 22; 1 Th 4, 16. — cf. Jo 5, 29.
15] * *Catech. R. IV 13, 8.*
q Ap 19, 9.
16-24] *Ev. in D. inf. oct. Corp. C.* (16, 17, 21, 22).
r cf. Ps 22, 5.
16-24] Mt 22, 2-14.
s cf. Est 6, 14; Pro 9, 3, 5.
16, 17] *R. ut s.*
t Dt 24, 5. — cf. 1 Cor 7, 33.
u Mt 14, 22.
v cf. Mt 21, 43; Ac 13, 46.
26] * *Catech. R. III 5, 5.*
26-33] *Ev. in cm. M.*
x vr. 33; Mt 10, 37. — cf. cp. 18, 29, 30; Dt 33, 9, 10; 2 Mc 15, 18.
y cp. 16, 13.
z Jo 12, 25; Ac 20, 24; Ap 12, 11.
a cp. 9, 23; Mt 10, 38; 16, 24; Mr 8, 34. — cf. Jo 19, 17.
b cf. Pro 24, 27.

mos commendat (14, 1-14); Iudaeos autem praesumentes de se quia filii sunt Abrahae redarguit (15-24) eosque insinuat, tamquam sal infatuatum, repudiandos fore (25-35). Et quia de Dñi benignitate murmurant para-

posuerit fundamentum et non potuerit perficere, omnes qui vident incipiant illudere ei 30 dicentes: Quia hic homo coepit aedificare et non potuit consummare? 31 Aut quis rex iturus committere bellum adversus alium regem non [b]sedens prius cogitat, si possit cum [c]decem milibus occurrere ei, qui cum viginti milibus venit ad se? 32 Alioquin, adhuc illo longe agente, legationem mittens rogat ea quae pacis sunt. 33 [d]Sic ergo omnis ex vobis, [e]qui non renuntiat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus. 34 [f]Bonum est sal; [g]si autem sal evanuerit, in quo condietur? 35 Neque in terram neque in sterquilinium utile est, sed foras mittetur. [h]Qui habet aures audiendi audiat.

15 Erant autem appropinquantes ei [a]publicani et peccatores, ut audirent illum. 2 Et [b]murmurabant pharisaei et scribae dicentes: [c]quia hic peccatores recipit et [d]manducat cum illis.

3 Et ait ad illos parabolam istam dicens: 4 Quis ex vobis homo, qui habet centum oves et, [e]si perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonagintanovem in deserto et [f]vadit ad illam quae perierat, donec inveniat eam? 5 Et, cum invenerit eam, [g]imponit in umeros suos gaudens, 6 et veniens domum convocat amicos et vicinos dicens illis: Congratulamini mihi, quia [h]inveni ovem meam, quae perierat. 7 Dico vobis quod ita gaudium erit in caelo super uno peccatore [i]paenitentiam agente, quam super nonagintanovem iustis, qui non indigent paenitentia.

8 Aut quae mulier habens [j]drachmas decem, si perdiderit [j]drachmam unam, nonne accendit lucernam et everrit domum et quaerit diligenter, donec inveniat? 9 et, cum invenerit, convocat amicas et vicinas dicens: [l]Congratulamini mihi, quia inveni drachmam quam perdideram? 10 Ita, dico vobis, gaudium erit coram [m]angelis Dei super uno peccatore [i]paenitentiam agente.

11 Ait autem: Homo quidam habuit duos filios, 12 et dixit adulescentior ex illis patri: Pater, da mihi [n]portionem substantiae, quae me contingit. Et [o]divisit illis [p]substantiam. 13 Et non post multos dies, congregatis omnibus, adulescentior filius peregre profectus est in [q]regionem longinquam et ibi [r]dissipavit substantiam suam [s]vivendo luxuriose. 14 Et, postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, et ipse coepit egere. 15 Et abiit et adhaesit uni civium regionis illius, et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos. 16 Et [t]cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant; et nemo illi dabat. 17 [u]In se autem reversus dixit: Quanti mercennarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo! 18 Surgam et ibo ad patrem meum et dicam ei: Pater, [v]peccavi [w]in caelum et coram te: 19 [v]iam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut unum de mercennariis tuis. 28 Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius et misericordia motus est et [z]accurrens [a]cecidit super collum eius et [b]osculatus est eum. 21 Dixitque ei filius: Pater, peccavi [w]in caelum et coram te: iam non sum dignus vocari filius tuus. 23 Dixit autem pater ad servos suos: Cito proferte [c]stolam primam et induite illum et date [d]anulum in manum eius et calceamenta in pedes eius 23 et adducite [e]vitulum saginatum et occidite, et manducemus et [f]epulemur; 24 quia hic filius meus [g]mortuus erat et revixit, perierat et inventus est. Et coeperunt epulari. 25 Erat autem filius eius senior in agro et, cum veniret et appropinquaret domui, audivit symphoniam et chorum 26 et vocavit unum de servis et interrogavit quid haec essent. 27 Isque dixit illi: Frater tuus venit, et occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit. 28 [h]Indignatus est autem et nolebat introire; pater ergo illius egressus coepit rogare illum. 29 At ille respondens dixit patri suo: Ecce tot annis servio tibi et nunquam mandatum tuum praeterivi, et nunquam dedisti mihi haedum, ut cum amicis meis [f]epularer; 30 sed postquam filius tuus hic, qui [i]devoravit [p]substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum. 31 At ipse dixit illi: Fili, [j]tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt. 32 Epulari autem

c cf. 1 Mc 4, 29.

d cf. Ph 3, 7.
e cf. vr. 26; cp. 18, 28.
f Mr 9, 50.
g Mt 5, 13; Mr 9, 49.
h cp. 8, 8. — v. Mt 11, 12.

1-10] Ev. in D. 3 p. Pnt. (4, 8).
a v. Mt 11, 19.
2-10] Ev. in fs. s. Marg. de C.
b cp. 19, 7; cf. Ex 19, 2, 7, 8; Nm 14, 2; Js 9, 18.
c cf. cp. 7, 39; 19, 7.
d cp. 5, 30; Mt 9, 11; 11, 19. — cf. Ac 11, 3; 1 Cor 5, 11; Gal 2, 12.
4-7] Mt 18, 12-14.
e Ez 34, 6. — cf. 1 Pt 2, 25.
f Ez 34, 11, 12, 16. — cf. cp. 19, 10.
g cf. Is 40, 11; 49, 22; 66, 12.
h cf. cp. 19, 20; 1 Pt 2, 25.
*7] * Catech. R. III 2, 12.*
i vr. 10; cp. 13, 3, 5; 24, 47. — v. cp. 5, 32.
j 2 Mc 12, 43. — cf. Mt 17, 23.

l cf. Rm 12, 15.
10] Cm. in D. 3 p. Pnt. et in fs. s. Marg. de C. — Ant. in reconc. paenit. (P. R).
m cp. 12, 8, 9. [*(18, 19, 22).*
11-32] Ev. in sb. p. D. 2 Qdg.
*12-14] * Catech. R. IV 15, 12.*
n Dt 21, 16, 17.
o Ecli 33, 19.
p vr. 30. — cf. cp. 21, 4.
q cp. 19, 12.
r Pro 23, 21; 29, 3.
s cf. Eph 5, 18; Tb 1, 6; 1 Pt 4, 4.
t cf. cp. 16, 21.
u Ac 12, 11. — cf. 3 Rg 8, 47.
*17-19] *cf. Catech. R. IV 11, 6; 13, 7. — R. ut s.*
v. cf. Ex 10, 16; Ps 50, 6.
x Mt 21, 25; Jo 3, 27.
y cf. cp. 7, 6, 7.

z cf. Jc 4, 8.

a Gn 33, 4; 45, 14; 46, 29; Ac 20, 37.
b cp. 7, 38, 45; 2 Rg 14, 33; Tb 7, 6.
*21] * cf. Catech. R. IV 2, 5.*
c Zc 5, 4, 5. — cf. Ez 16, 10-13.
d Gn 41, 42; Est 3, 10; 8, 2.
e cf. 1 Rg 28, 24.
f cp. 12, 19.
g vr 32. — cf. Jo 17, 10; Rm 11, 45; Eph 2, 1, 5; Col 2, 13; Ap 3, 1.

h cf. vr. 2.

i cf. Pro 29, 3.
j Jo 8, 35. — cf. Lc 22, 28-30.
32] Cm. ut sup. vr. 17-19. — Ant. in reconc. paenit.

bolas de ove perdita, de drachma amissa (15, 1-10) et de filio prodigo illis proponit (11-32); quia etiam sunt avari, bonum usum divitiarum illustra, praesertim parabolis de vilico iniquo (16, 1-18) et de divite et Laza-

et gaudere oportebat, quia frater tuus hic [g]mortuus erat et revixit, perierat et inventus est.

16 Dicebat autem et ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, qui habebat [a]vilicum, et hic diffamatus est apud illum quasi dissipasset bona ipsius. 2 Et vocavit illum et ait illi: Quid hoc audio de te? [b]Redde rationem vilicationis tuae; iam enim non poteris vilicare. 3 Ait autem vilicus intra se: Quid faciam, quia dominus meus aufert a me vilicationem? Fodere non valeo, mendicare erubesco. 4 Scio quid faciam, ut, cum amotus fuero a vilicatione, recipiant me in domos suas. 5 Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? 6 At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam et sede cito: scribe quinquaginta. 7 Deinde alii dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe litteras tuas et scribe octoginta. 8 Et laudavit dominus [c]vilicum iniquitatis, quia [d]prudenter fecisset; quia [e]filii huius saeculi [d]prudentiores [f]filiis lucis in generatione sua sunt. 9 Et ego vobis dico: [g]Facite vobis amicos de [h]mamona iniquitatis; ut, cum defeceritis, [i]recipiant vos in aeterna tabernacula. 10 [j]Qui [l]fidelis est in minimo et in maiori fidelis est, et qui in modico iniquus est et in maiori iniquus est. 11 Si ergo in iniquo mamona fideles non fuistis, quod verum est quis credet vobis? 12 Et, si in [m]alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis? 13 [n]Nemo servus potest duobus dominis servire: aut enim unum odiet et alterum diliget, aut uni adhaerebit et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et mamonae.

14 Audiebant autem omnia haec [o]pharisaei, [p]qui erant avari, et [q]deridebant illum. 15 Et ait illis: Vos estis qui [r]iustificatis vos coram hominibus. [s]Deus autem novit corda vestra; quia quod hominibus altum est [t]abominatio est ante Deum. 16 [u]Lex et prophetae usque ad Ioannem; ex eo regnum Dei [v]evangelizatur, et [x]omnis in illud vim facit. 17 [y]Facilius est autem caelum et terram praeterire, quam de lege unum apicem cadere.

18 [z]Omnis qui dimittit uxorem suam et alteram ducit moechatur, et qui dimissam a viro ducit moechatur.

19 Homo quidam erat dives, qui induebatur [a]purpura et bysso et [b]epulabatur cotidie splendide. 20 Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui [c]iacebat ad ianuam eius ulceribus plenus, 21 [d]cupiens saturari de [e]micis, quae cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat; sed et canes veniebant et lingebant ulcera eius. 22 Factum est autem ut moreretur mendicus et portaretur ab [f]angelis in [g]sinum Abrahae; mortuus est autem et dives et sepultus est in [h]inferno. 23 Elevans autem oculos suos, [i]cum esset in tormentis, [j]vidit Abraham a longe et Lazarum in sinu eius; 24 et ipse clamans dixit: [l]Pater Abraham, miserere mei et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut [m]refrigeret linguam meam, quia crucior [n]in hac flamma. 25 Et dixit illi Abraham: Fili, recordare, quia [o]recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. 26 Et in his omnibus inter nos et vos chaos magnum firmatum est, ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare. 27 Et ait: Rogo ergo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei 28 (habeo enim quinque fratres), ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum. 29 Et ait illi Abraham: Habent [p]Moysen et prophetas: [q]audiant illos. 30 At ille dixit: Non, [l]pater Abraham; sed, si quis ex mortuis ierit ad eos, paenitentiam agent. 31 Ait autem illi: Si Moysen et prophetas non audiunt, [r]neque, si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

17 Et ait ad discipulos suos: [a]Impossibile est ut non veniant scandala: [b]vae autem illi per quem veniunt! 2 [c]Utilius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum eius, et proiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis. 3 Attendite vobis. [d]Si peccaverit in te frater tuus, [e]increpa illum et, si paenitentiam egerit, [f]dimitte illi: 4 [g]etsi septies in die peccaverit in te et septies in die conversus fuerit ad te dicens: Paenitet me, dimitte illi.

a cf. cp. 12, 12.
2-4] Antt. in D. 8 p. Pnt.
b cf. Mt 18, 23; 25, 19; Rm 14, 12.

c cf. cp. 18, 6.
d v. Mt 25, 2.
e cp. 20, 24. — cp. 10, 6.
f Jo 12, 36; Eph 5, 8; 1 Th 5, 5.
*9] * Catech. R. III 8, 17.*
g cf. cp. 12, 33; Ecli 5, 10; Mt 6, 20; 19, 21; 1 Tm 6, 10, 17-19.
h vr. 11, 13; Mt 6, 24.
i cf. cp. 14, 14.
j Mt 25, 21, 23.
l cp. 19, 17.
m cf. 1 Par 29, 14, 16.
n Mt 6, 24.
o cf. cp. 11, 39; 20, 47.
p Mt 23, 14, 25. — cf. cp. 20, 47.
q cp. 23, 35.
r cp. 10, 29. — cf. cp. 18, 9-14; Mt 23, 28.
s 1 Rg 16, 7; 1 Par 28, 9; Ps 7, 10; Pro 21, 2; Rm 8, 27.
t Pro 16, 5.
u Mt 11, 12, 13. — cf. Jo 1, 45.
v cp. 8, 1. — v. cp. 4, 43.
x Mt 11, 12.
y cp. 21, 33; Mt 5, 18.
*18] * cf. Conc. Trid. s. XXIV can. 7.*
z v. Mt 5, 32; 19, 9.

19-31] Ev. in fr. 5 p. D. 2 Qdg. (15).
a Est 8, 15; Pro 31, 22. — cf. 1 Mc 10, 20.
b cf. Jc 5, 5.
c cf. Ac 3, 2.
d cf. cp. 15, 16.
e cf. Mt 15, 27.
f cp. 15, 10; Mt 18, 10; Ac 12, 15; Heb 1, 13, 14. — v. cp. 12, 8.
g cf. Jo 13, 23.
h v. Mt 11, 23; Ap 1, 18 etc.
i cf. Sap 3, 1.
j Mt 8, 11, 12.
l vr. 30; Jo 8, 33, 39, 53. — cf. cp. 3, 8; 13, 16.
m cf. Zc 14, 12.
n cf. Is 66, 24; Mt 25, 41.
o cf. cp. 6, 24; Jb 21, 13; Ps 16, 14.
p vr. 31; cp. 24, 27; Ac 26, 22; 28, 23.
q cf. Jo 5, 45-47; 2 Tm 3, 16.
r Jo 11, 46. — cf. Mt 28, 11-15; Jo 12, 10, 11.

a Mt 18, 7. — v. 1 Cor 11, 19.
b cp. 22, 22. — v. Mt 13, 41, 42.
c Mt 18, 6; Mr 9, 42.
*3] * Catech. R. II 5, 1.*
d Mt 18, 15, 21, 22; 2 Th 3, 15; Jc 5, 19, 20.
e Lv 19, 17.
f v. Mt 6, 14.
g Mt 18, 21.
*4.5] * Catech. R. IV 7, 6; 14, 18.*

h v. cp. 6, 13.
i cf. Mr 9, 23.
j Mt 17, 20; 21, 21.
l Mt 13, 31.
m Ps 77, 47; 1 Mc 6, 34.

n cp. 12, 35. — cf. cp. 12, 27; Jo 13, 4.
o Mt 25, 30. — cf. Jb 22, 2, 3; 35, 7; Rm 11, 35; Gal. 6, 3.
11-19] *Ev. in D. 13 p. Pnt.* (*11-19*).
p cp. 9, 51; Mr 10, 1. [*13, 15*).
q cf. Jo 4, 3, 4. — v. Mt 19, 1.
r. cf Lv 13, 45, 46; Lm 4, 15.
s cp. 5, 14; Mt 8, 4. — cf. Lv 13, 32.
14] * *cf. Catech. R. II 5, 34.*
t v. cp. 7, 16; 13, 13. [40.
u cp. 5, 12; Nm 16, 22, 1 Cor 14, 25. — cf. Mt 26, 39.
v v. Mt 10, 5.
x vr. 12. *y* v. Jo 9, 24.
z cp. 7, 50; Mt 9, 2. — v. Mr 10, 52.

a cp. 19, 11; Ac 1, 6.
b cf. Jo 18, 36. — v. cp. 12, 39.
c vr. 23; cp. 21, 8. — cf. Mr 13, 6.
21] * *Catech. R. IV 11, 9.*
d cf. cp. 10, 9; 11, 20; Jo 1, 26; Rm 14, 17.
e cp. 5, 35; 21, 6; Mt 9, 29. — cf. cp. 19, 43; 23, 29; Jo 4, 21.
f Jo 8, 56. — cf. Am 5, 18.
g Mt 24, 27.
h cf. Mt 5, 22. — v. 1 Cor 1, 8.
i cp. 9, 22; Mr 8, 31; 12, 10; 1 Pt 2, 4. [cf. 1 Th 5, 3.
j Gn 6, 5; 7, 7; 1 Pt 3, 20. —
l Mt 24, 38, 39. — cf. Gn 18, 20; Mt 22, 30.
m 2 Pt 2, 7.
n Gn 19, 16, 24; 2 Pt 2, 6.
o 1 Cor 1, 7; 2 Th 1, 7; 1 Pt 1, 7, 13; 4, 13. — cf. Mt 16, 27; 24, 44.
p cp. 21, 21.
q v. cp. 5, 19.
r Gn 19, 26; Sap 10, 7.
s cp. 9, 24. — v. Mt 10, 39.
t cf. Heb 10, 39.
u Ac 7, 19; 1 Tm 6, 13.
v Mt 24, 40, 41.
x Ex 11, 5; Is 47, 2.
y Jb 39, 30; Mt 24, 28.
z Jb 39, 30.

1] * *Catech. R. IV 1, 2.*
a cp. 21, 36; Ecli 18, 22; Rm 12. 12; Eph 6, 18; Col 4, 2; 1 Th 5, 17. — cf. cp. 11, 5-10.
b 2 Cor 4, 1, 16; 2 Th 3, 13.
2-5] * *Catech. R. IV 8, 6.*
c cf. cp. 16, 3. *d* cp. 11, 8.
e cf. cp. 16, 8. [Ecli 35, 16-21.
f Ap 6, 10. — cf. Is 63, 4;
g Rm 8, 33; Col. 3, 12; Tt 1, 1; 1 Pt 2, 9. — v. Mr 13, 20.
h Ps 87, 2.
i Ecli 18, 9; 2 Pt 3, 9.
8] *Ant. in fr. 2 a. vg. Nat. Dni.*
j Heb 10, 37. [*24, 12.*
l cp. 7, 9; 17, 26-30. — cf. Mt
m cp. 16, 15. — cf. Mt 5, 20.
9-14] *Ev. in D. 10 p. Pnt* (*13, 14*).
n Pro 30, 12. — cf. 2 Cor 1, 9.
o Is 65, 5.
p 4 Rg 20, 5, 8; Ps 121, 4; Ac 3, 1. — cf. vr. 14.

ro (*19-31*). *Porro ad discipulos conversus* (*17, 1-10*), *captaque occasione, et cuiusdam Samaritani gratum animum extollit* (*11-19*) *et vigilantiam commendat* (*20-37*), *simulque cum orationem, quae non modo perseve-*

5 Et dixerunt [h]apostoli Domino: [i]Adauge nobis fidem. 6 Dixit autem Dominus: [j]Si habueritis fidem [l]sicut granum sinapis, dicetis huic arbori [m]moro: Eradicare et transplantare in mare; et oboediet vobis. 7 Quis autem vestrum habens servum arantem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe, 8 et non dicat ei: Para quod cenem et [n]praecinge te et ministra mihi, donec manducem et bibam, et post haec tu manducabis et bibes? 9 Nunquid gratiam habet servo illi, quia fecit quae ei imperaverat? 10 Non puto. Sic et vos, cum feceritis omnia quae praecepta sunt vobis, dicite: [o]Servi inutiles sumus: quod debuimus facere fecimus.

11 Et factum est, [p]dum iret in Ierusalem, [q]transibat per mediam Samariam et Galilaeam. 12 Et, cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, [r]qui steterunt a longe 13 et levaverunt vocem dicentes: Iesu praeceptor, miserere nostri. 14 Quos ut vidit, dixit: Ite, [s]ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mundati sunt. 15 Unus autem ex illis, ut vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce [t]magnificans Deum 16 et [u]cecidit in faciem ante pedes eius gratias agens: Et hic erat [v]Samaritanus. 17 Respondens autem Iesus dixit: Nonne [x]decem mundati sunt? et novem ubi sunt? 18 Non est inventus qui rediret et [y]daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. 19 Et ait illi: Surge, vade, quia [z]fides tua te salvum fecit.

20 Interrogatus autem a pharisaeis [a]quando venit regnum Dei, respondens eis dixit: [b]Non venit regnum Dei cum observatione, 21 neque dicent: [c]Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim [d]regnum Dei intra vos est.

22 Et ait ad discipulos suos: [e]Venient dies quando desideretis [f]videre unum diem Filii hominis et non videbitis. 23 Et dicent vobis: [c]Ecce hic et ecce illic. Nolite ire neque sectemini. 24 Nam, [g]sicut fulgur coruscans de sub caelo in ea quae sub caelo sunt fulget, ita erit Filius hominis [h]in die sua. 25 Primum autem [i]oportet illum multa pati et [i]reprobari a generatione hac. 26 Et, [j]sicut factum est in diebus Noë, ita erit et in diebus Filii hominis: 27 [l]edebant et bibebant, uxores ducebant, et dabantur ad nuptias usque in diem qua intravit Noë in arcam; et venit diluvium et perdidit omnes. 28 Similiter, sicut factum est [m]in diebus Lot: edebant et bibebant, emebant et vendebant, plantabant et aedificabant; 29 [n]qua die autem exiit Lot a Sodomis, pluit ignem et sulphur de caelo et omnes perdidit. 30 Secundum haec erit [o]qua die Filius hominis revelabitur. 31 In illa hora [p]qui fuerit in [q]tecto, et vasa eius in domo, ne descendat tollere illa, et qui in agro similiter non redeat retro. 32 Memores estote [r]uxoris Lot. 33 [s]Quicumque [t]quaesierit animam suam salvam facere perdet illam; et quicumque perdiderit illam [u]vivificabit eam. 34 Dico vobis: In illa nocte erunt duo in lecto uno: unus adsumetur, et alter relinquetur: 35 [v]duae erunt [x]molentes in unum: una adsumetur, et altera relinquetur; [v]duo in agro: unus adsumetur, et alter relinquetur. 36 Respondentes dicunt illi: Ubi, Domine? 37 Qui dixit illis: [z]Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilae.

18 Dicebat autem et parabolam ad illos, quoniam oportet [a]semper orare et non [b]deficere, 2 dicens: Iudex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat et hominem non reverebatur. 3 Vidua autem quaedam erat in civitate illa et veniebat ad eum dicens: Vindica me [c]de adversario meo. 4 Et nolebat per multum tempus. Post haec autem [c]dixit intra se: Etsi Deum non timeo nec hominem revereor, 5 tamen, quia [d]molesta est mihi haec vidua, vindicabo illam, ne in novissimo veniens suggillet me. 6 Ait autem Dominus: Audite [e]quid [e]iudex iniquitatis dicit. 7 [f]Deus autem non faciet vindictam [g]electorum suorum [h]clamantium ad se die ac nocte, et [i]patientiam habebit in illis? 8 Dico vobis quia [j]cito faciet vindictam illorum. Veruntamen Filius hominis veniens, putas, [l]inveniet fidem in terra?

9 Dixit autem et ad quosdam, [m]qui in se confidebant [n]tanquam iusti et [o]aspernabantur ceteros, parabolam istam: 10 Duo homines [p]ascenderunt in templum ut orarent: unus pharisaeus, et alter pu-

rans sed humilis quoque esse debet (18, 1-14), tum voluntariam paupertatem inculcat (18-30). Tandem suae passioni, quam iterum praedixerat, occurrens venit Iericho et inde, post sanatum caecum (31-43) et salutem

blicanus. 11 Pharisaeus [q]stans haec apud se orabat; Deus, gratias ago tibi, quia [r]non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus. 12 [s]Ieiuno bis in sabbato, [t]decimas do omnium quae possideo. 13 Et publicanus a longe [q]stans [u]nolebat nec oculos ad caelum levare, sed [v]percutiebat pectus suum dicens: Deus, [x]propitius esto mihi peccatori. 14 Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo, quia omnis [y]qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur.

15 Adferebant autem ad illum et infantes, ut eos tangeret. Quod cum viderent discipuli, [z]increpabant illos. 16 Iesus autem convocans illos dixit: [a]Sinite pueros venire ad me et [b]nolite vetare eos; [a]talium est enim regnum Dei. 17 [c]Amen, dico vobis, quicumque non [d]acceperit regnum Dei sicut puer non intrabit in illud.

18 Et interrogavit eum quidam princeps dicens: Magister bone, quid faciens vitam aeternam [e]possidebo? 19 Dixit autem ei Iesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. 20 Mandata nosti: '[f]non occides, non moechaberis, non furtum facies, non falsum testimonium dices, honora patrem tuum et matrem'. 21 Qui ait: [g]Haec omnia custodivi a iuventute mea. 22 Quo audito, Iesus ait ei: Adhuc unum tibi deest: [h]omnia quaecumque habes vende et da pauperibus et habebis [i]thesaurum in caelo; et veni, sequere me. 23 [j]His ille auditis, contristatus est, quia dives erat valde. 24 Videns autem Iesus illum tristem factum dixit: [l]Quam difficile qui pecunias habent in [m]regnum Dei intrabunt! 25 Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei. 26 Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest salvus fieri? 27 Ait illis: [n]Quae impossibilia sunt apud homines possibilia sunt apud Deum. 28 Ait autem Petrus: Ecce [o]nos dimisimus omnia et secuti sumus te. 29 Qui dixit eis: Amen, dico vobis, [p]nemo est qui reliquit domum aut parentes aut fratres aut uxorem aut filios propter regnum Dei 30 et non recipiat [q]multo plura in [r]hoc tempore et in [s]saeculo venturo vitam aeternam.

31 Adsumpsit autem Iesus duodecim et ait illis: [t]Ecce ascendimus Ierosolymam, et consummabuntur omnia [u]quae scripta sunt per prophetas de Filio hominis. 32 [v]Tradetur enim gentibus et [x]illudetur et flagellabitur et [v]conspuetur; 33 et, postquam flagellaverint, occident eum, et [z]tertia die resurget. 34 Et ipsi [a]nihil horum intellexerunt, et erat [b]verbum istud absconditum ab eis, et non intelligebant quae dicebantur.

35 Factum est autem, cum appropinquaret Iericho, [c]caecus quidam sedebat secus viam mendicans. 36 Et, cum audiret turbam praetereuntem, interrogabat quid hoc esset. 37 Dixerunt autem ei quod [d]Iesus Nazarenus transiret. 38 Et clamavit dicens: Iesu, [e]fili David, miserere mei. 39 Et qui praeibant [f]increpabant eum ut taceret; ipse vero multo magis clamabat: Fili David, miserere mei. 40 Stans autem Iesus iussit illum adduci ad se. Et, cum appropinquasset, interrogavit illum 41 dicens: [g]Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine, ut videam. 42 Et Iesus dixit illi: Respice, [h]fides tua [i]te salvum fecit. 43 Et [j]confestim vidit et sequebatur illum [l]magnificans Deum. Et [m]omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo.

19 Et [a]ingressus perambulabat Iericho. 2 Et ecce vir nomine Zachaeus, et hic princeps erat publicanorum et ipse dives, 3 et [b]quaerebat videre Iesum, quis esset, et non poterat prae turba, quia statura pusillus erat. 4 Et praecurrens ascendit in arborem [c]sycomorum, ut videret eum, quia inde erat transiturus. 5 Et, cum venisset ad locum, suspiciens Iesus vidit illum et dixit ad eum: Zachaee, festinans descende, quia hodie [d]in domo tua oportet me manere. 6 Et festinans descendit et [e]excepit illum gaudens. 7 Et, cum viderent omnes, [f]murmurabant dicentes quod ad hominem peccatorem divertisset. 8 Stans autem Zachaeus dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, [g]do pauperibus et, si quid aliquem [h]defraudavi, [i]reddo quadruplum. 9 Ait Iesus ad eum: Quia hodie [j]salus domui huic facta est, eo quod et ipse [l]filius sit Abrahae. 10 [m]Venit enim Filius hominis quaerere et salvum facere quod perierat.

q Mt 6, 5. — cf. cp. 22, 41; Dn 3, 25; Ac 7, 60.
r cf. cp. 16, 15; Ap 3, 17.
*12] * Catech. R. III 4, 9.*
s cf. Mt 9, 14.
t Dt 14, 22. — cf. cp. 11, 42.
*13] * cf. Catech. R. IV 3, 5; 7, 1; 11, 17; 14, 22.*
u 1 Es 9, 6. *v* cp. 23, 48.
x Ps 50, 3; 78, 9; Ez 16, 63; Dn 9, 19. — cf. Heb 2, 17; 1 Jo 2, 2; 4, 10.
y cp. 14, 11. — v. Mt 23, 12. 15-17] Mt 29, 13, 15; Mr 10, *z* cf. vr. 39. [13-16.
a Mt 18, 3. *b* cf. Mr 9, 39.
c cf. Jo 3, 3, 5.
d cf. cp. 8, 13; Jc 1, 21.
18-30] Mt 19, 16-29; Mr 10. 17-30. — cf. cp. 10, 25-28.
e cf. Mt 19, 16. — v. Mt 25, 24.
f Ex 20, 12-16; Dt 5, 16-20. — v. Mt 5, 21, 27; Rm 13, 9.
g cf. Ph 3, 6.
h cp. 12, 33. — cf. cp. 16, 9; 19, 8; Ac 2, 45; 4, 34, 35; 1 Tm 6, 18, 19.
i Mt 6, 19, 20. — cf. vr. 29.
j cf. Ez 33, 31. [30.
l cf. 1 Cor 1, 26. — v. Mt 13,
m v. Mt 12, 28. [22.
n cp. 1, 37. — v. Mt 19, 26.
o Mt 4, 20, 22; Mr 1, 18, 20.
p cp. 14, 16. *q* cf. Jb 42, 10.
r cf. Mt 6, 33.
s Mt 12, 32; Eph 1, 21; Heb 6, 5. — cf. cp. 20 35.
31-33] Mt 20, 17-19; Mr 10, 32-34.
t cp. 9, 51; 13, 22; 17, 11; 19,
31-13] Ev. etc. in B. Qng. [28.
u Ps 21; Is 52. 13-53, 12 etc. — cf. cp. 24, 25-27, 46; Jo 5, 39. — v. Mt 26, 24.
32] v. Mt 20, 19.
v cp. 9, 44; 23, 11; Mt 27, 2; Jo 18, 30, 31; Dt 2, 23; 3, 13. — cf. Ac 21, 11.
x Mt 27, 26-31.
y Mr 14, 65; 15, 19. — v. Mt
z v. cp. 9, 22. [24, 67.
a cf. cp. 24, 25. — v. Mr 9, 31.
b cp. 9, 45. — cf. cp. 24, 16.
35-43] Mt 20, 20-34; Mt 10,
c Jo 9, 1, 8. [46-52.
d Mt 2, 23; Mr 1, 24 etc.
e v. Mt 1, 1; 9, 27.
f cf. vr. 15. [*Qng.*
39,41] Antt. in fr. 2 et 3 p.
g Mr 10, 36. [9, 22; Mr 5, 34.
h cp. 7, 50; 8, 48; 17, 19; Mt
i cp. 7, 3; 8, 36, 50; Jo 11, 12;
j v. Mt 9, 2. [Ac 4, 9; 14, 9.
l v. cp. 7, 16; 13, 13.
m cf. cp. 39, 37.
1-10] Ev. in anniv. dedic. eccl. (5, 6, 9).
a cp. 18, 35; — cf. Mt 20, 29;
b cf. Jo. 12, 21. [Mr 10, 46.
c 3 Rg 10, 27; Am 7, 14. — cf. cp. 17, 6.
d cf. cp. 13, 33. *e* cp. 10, 38.
f v. cp. 15, 2. [21.
g cf. cp. 12, 33; 18, 22; Mt 19,
h cp. 3, 14.
i Ex 22, 1. — Nm 5, 6, 7; 2 Rg
9] v. vr. 5, 6. [12, 6.
j Ac 16, 31. [Gal 3, 7.
l cp. 16, 24; Rm 4, 11, 12, 16;
m cp. 5 32; 15, 4; Ez 34, 11-16; Mt 10, 6; Jo 3, 17; 1 Tm 1, 15.

Zachaeo allatam (19, 1-10), postque suum ad Patrem proximum iter illustratum (11-27), Ierusalem ascendit, eamque tanquam rex mitis (28-38) turbisque plaudentibus ingreditur (39-44). At, quia templum mun-

11 Haec illis audientibus, adiciens dixit parabolam, eo quod esset prope Ierusalem, et quia [n]existimarent quod confestim regnum Dei manifestaretur. 12 Dixit ergo: Homo quidam nobilis abiit in [o]regionem longinquam accipere sibi regnum et reverti. 13 Vocatis autem decem servis suis, dedit eis [p]decem mnas et ait ad illos: Negotiamini [q]dum venio. 14 [r]Cives autem eius oderant eum et miserunt legationem post illum dicentes: [s]Nolumus hunc regnare super nos. 15 Et factum est ut rediret, accepto regno, et iussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret quantum quisque negotiatus esset. 16 Venit autem primus dicens: Domine, mna tua decem mnas adquisivit. 17 Et ait illi: Euge, bone serve: quia [t]in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates. 18 Et alter venit dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. 19 Et huic ait: Et tu esto super quinque civitates. 20 Et alter venit dicens: Domine, ecce mna tua quam habui repositam in [u]sudario; 21 timui enim te, quia homo [v]austerus es: tollis [x]quod non posuisti et metis quod non seminasti. 22 Dicit ei: [y]De ore tuo te iudico, [z]serve nequam; sciebas, quod ego homo austerus sum, tollens quod non posui et metens quod non seminavi, 23 et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam? 24 Et adstantibus dixit: Auferte ab illo mnam et date illi qui decem mnas habet. 25 Et dixerunt ei: Domine, habet decem mnas. 26 Dico autem vobis, quia [a]omni habenti dabitur, et abundabit; ab eo autem qui non habet, et quod habet auferetur ab eo. 27 [b]Veruntamen inimicos illos, [b]qui noluerunt me regnare super se, adducite huc et [c]interficite ante me.

28 Et, his dictis, [d]praecedebat [e]ascendens Ierosolymam.

29 Et factum est, cum appropinquasset ad Bethphage et [f]Bethaniam [g]ad montem, qui vocatur Oliveti, misit [g]duos discipulos suos 30 dicens: Ite in castellum quod contra est; in quod introëuntes invenietis pullum asinae alligatum, [h]cui nemo unquam hominum sedit: solvite illum et adducite. 31 Et, si quis vos interrogaverit: Quare solvitis? sic dicetis ei: Quia Dominus operam eius desiderat. 32 Abierunt autem qui missi erant et [i]invenerunt, sicut dixit illis, stantem pullum. 33 Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini eius ad illos: Quid solvitis pullum? 34 At illi dixerunt: Quia Dominus eum necessarium habet. 35 Et duxerunt illum ad Iesum. Et iactantes vestimenta sua supra pullum imposuerunt Iesum. 36 Eunte autem illo, [j]substernebant vestimenta sua in via. 37 Et, cum appropinquaret iam ad descensum montis Oliveti, coeperunt [l]omnes turbae discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna [m]super omnibus, quas viderant, virtutibus 28 dicentes: '[n]Benedictus qui venit rex in nomine Domini [p]pax in caelo, et gloria in excelsis. 39 Et [q]quidam pharisaeorum de turbis dixerunt ad illum: Magister, increpa discipulos tuos. 40 Quibus ipse ait: Dico vobis, quia, si hi tacuerint, [r]lapides clamabunt.

41 Et, ut appropinquavit, videns civitatem [s]flevit super illam dicens: 42 Quia [t]si cognovisses et tu, et quidem in hac die tua, quae ad pacem tibi! Nunc autem [u]abscondita sunt ab oculis tuis. 43 Quia [v]venient dies in te, et [x]circumdabunt te inimici tui vallo et circumdabunt te et coangustabunt te undique 44 et [v]ad terram prosternent te et filios tuos, qui in te sunt, et [z]non relinquent in te lapidem super lapidem; eo quod non cognoveris [a]tempus visitationis tuae.

45 Et ingressus in templum coepit eicere vendentes in illo et ementes 46 dicens illis: Scriptum est, 'quia [b]domus mea domus orationis est'; vos autem fecistis illam '[c]speluncam latronum'.

47 Et [d]erat docens cotidie in templo. Principes autem sacerdotum et scribae et principes plebis [e]quaerebant illum perdere 48 et non inveniebant quid facerent illi; [f]omnis enim populus suspensus erat audiens illum.

20 Et factum est in una dierum, [a]docente illo populum in templo et evangelizante, [b]convenerunt principes sacerdotum, et scribae cum senioribus, 2 et aiunt dicentes ad illum: Dic nobis [c]in qua potestate haec facis? aut quis est qui dedit tibi hanc potestatem? 3 Re-

---

n cp. 24, 21. — cf. cp. 17, 20; Ac 1, 6.
12-26] Ev. in fss. s. Ludovici et s. Stephani regum etc.
12-27] cf. Mt 25, 14-30; Mr 13, 34.
o cp. 15, 13.
p cf. Mt 25, 1.
q cf. Jo 21, 22, 23.
r cf. Jo 1, 11; 15, 18.
s vr. 27. — cf. Mt 23, 37; 1 Cor 15, 25.
t cp. 16, 10; 1 Cor 4, 2. — cf. 1 Tm 3, 13.

u Jo 11, 44; 20, 7; Ac 19, 12.
v 2 Mc 14, 30.
x cf. 2 Cor 8, 11, 12.
y 2 Rg 1, 16; Jb 9, 20; 15, 6.
z Mt 18, 32.

a cp. 8, 18; 12, 48. — v. Mr 4, 25.
b cf. Mt 21, 41.
c cp. 20, 16; Mt 22, 7. — cf. 1 Rg 15, 33.
d Mr 10, 32. — v. cp. 18, 31.
e v. cp. 9, 51; 10, 30.
29-38] Mt 21, 1-9; Mr 11, 1-10; Jo 12, 12-16. — cf. Zc 9, 9.
f cp. 24, 25. — v. Mt 21, 17; Jo 11, 18.
g cf. Mr 14, 13.
30] v. Mt 21, 1-3.
h cf. cp. 23, 53.
i cp. 22, 13.
j 4 Rg 9, 13.
l cp. 18, 43.
m cf. Jo 12, 17, 18.
n Ps 117, 26. — v. cp. 13, 35.
o v. Mt 25, 34; Jo 1, 49.
p cf.. cp. 2, 14.
q cf. Mt 21, 15, 16.
r Hab 2, 11.
41-47] Ev. in D. 9 p. Pnt. (41-44, 46, 47).
41-44] cf. cp. 13, 34, 35; 23, 28-31.
s cf. Jo 11, 35; Heb 5, 7.
t v. Dt 32, 29.
u cf. Jo 12, 40.
v v. cp. 17, 22.
x Is 29, 3; 37, 33; Jr 6, 6; Ez 4, 2; 26, 8. — cf. cp. 21, 20.
y cf. Ps 136, 9; Os 14, 1; Nh 3, 10.
z cp. 21, 6; Mt 24, 2.

a 1 Pt 2, 12. — cf. cp. 1, 68, 78; 7, 16, Dn 9, 4.
45-47] Mt 21, 12-16; Mr 11, 15-18. — cf. Jo 2, 14-16.
46,47] Antt. in fr. 3 p. D. 1 Odg.
b Is 56, 7.
c Jr 7, 11.
d cp. 21, 37; 22, 53; Mt 26, 55; Jo 18, 20.
e cf. Mt 21, 46.
f cp. 21, 38; Mr 12, 37.

1-8] Mt 21, 23-17; Mr 11, 27-[33.
a cp. 19, 47.
b Ac 4, 1; 6, 12.
c cf. Ez 2, 14; Jo 1, 25; Ac 4, 7.

spondens autem Iesus dixit ad illos: interrogabo vos et ego unum verbum. Respondete mihi: 4 [d]Baptismus Ioannis de caelo erat an ex hominibus? 5 At illi cogitabant intra se dicentes: Quia, si dixerimus de caelo, dicet: [e]Quare ergo non credidistis illi? 6 Si autem dixerimus ex hominibus, plebs universa lapidabit nos; certi sunt enim Ioannem [f]prophetam esse. 7 Et responderunt se nescire unde esset. 8 Et Iesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate haec facio.

9 Coepit autem dicere ad plebem parabolam hanc: Homo plantavit [g]vineam et [h]locavit eam colonis et [i]ipse peregre fuit multis temporibus. 10 Et in tempore [j]misit ad cultores servum, ut de fructu vineae darent illi: [k]qui caesum dimiserunt eum inanem. 11 [l]Et [m]addidit alterum servum mittere; illi autem hunc quoque caedentes et [n]adficientes contumelia dimiserunt inanem. 12 Et addidit tertium mittere; qui et illum vulnerantes eiecerunt. 13 Dixit autem dominus vineae: Quid faciam? Mittam [o]filium meum dilectum: forsitan, cum hunc viderint, verebuntur. 14 Quem cum vidissent coloni, cogitaverunt intra se dicentes: Hic est [p]heres: [q]occidamus illum, ut nostra fiat hereditas. 15 Et [r]eiectum illum extra vineam occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineae? 16 [s]Veniet et [t]perdet colonos istos, et [u]dabit vineam aliis. Quo audito, dixerunt illi: Absit. 17 Ille autem [v]adspiciens eos ait: Quid est ergo quod scriptum est:

' [w]Lapidem, quem reprobaverunt aedificantes,
hic factus est in caput anguli? '

18 [y]Omnis qui ceciderit super illum lapidem conquassabitur, [z]super quem autem ceciderit, [a]comminuet illum. 19 Et [b]quaerebant principes sacerdotum et scribae mittere in illum manus illa hora et timuerunt populum; cognoverunt enim quod ad ipsos dixerit similitudinem hanc.

20 Et [c]observantes miserunt insidiatores, qui se iustos simularent, [d]ut caperent eum in sermone, ut traderent illum principatui et potestati [e]praesidis, 21 et interrogaverunt eum dicentes: Magister, [f]scimus quia recte dicis et doces et [g]non accipis personam, sed viam [h]Dei in veritate doces. 22 Licet nobis [i]tributum dare [j]Caesari an non? 23 [k]Considerans autem [m]dolum illorum dixit ad eos: Quid me tentatis? 24 Ostendite mihi [n]denarium. Cuius habet imaginem et inscriptionem? Respondentes dixerunt ei: Caesaris. 25 Et ait illis: [o]Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo. 26 Et non potuerunt verbum eius [p]reprehendere coram plebe, et mirati in responso eius tacuerunt.

27 Accesserunt autem quidam [q]sadducaeorum, [r]qui negant esse resurrectionem, et interrogaverunt eum 28 dicentes: Magister, Moyses scripsit nobis: ' [s]Si frater alicuius mortuus fuerit habens uxorem et hic sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater eius uxorem et suscitet semen fratri suo '; 29 septem ergo fratres erant, et primus accepit uxorem et mortuus est sine filiis, 30 et sequens accepit illam et ipse mortuus est sine filio, 31 et tertius accepit illam, similiter et omnes septem et non reliquerunt semen et mortui sunt. 32 Novissime omnium mortua est et mulier. 33 In resurrectione ergo cuius eorum erit uxor? siquidem septem habuerunt eam uxorem. 34 Et ait illis Iesus: [t]Filii huius saeculi [u]nubunt et traduntur ad nuptias; 35 illi vero, qui [v]digni habebuntur [x]saeculo illo et resurrectione ex mortuis, neque [y]nubent neque ducent uxores 36 [z]neque enim ultra mori poterunt; [a]aequales enim angelis sunt et [b]filii sunt Dei, cum sint [c]filii resurrectionis. 37 Quia vero resurgant mortui, et [d]Moyses ostendit [e]secus rubum, sicut dicit: ' [f]Dominum Deum Abraham et Deum Isaac et Deum Iacob '. 38 Deus autem non est mortuorum, sed vivorum; [g]omnes enim vivunt ei. 39 Respondentes autem quidam scribarum [h]dixerunt ei: Magister, bene dixisti; 40 [i]et amplius non audebant eum quidquam interrogare.

41 Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt Christum filium esse David, 42 et ipse David dicit in [l]libro Psalmorum:

' [m]Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis,
43 donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum '?

d cp. 15, 18, 21; Jo 3, 27.

e cp. 7, 30; Mt 21, 32.

f cp. 1 76; 7, 26. — cf. Jo 5, 32. — v. Mt 11, 9.

9-19] Mt 21, 33-46; Mr 12, 1-12.
g Ps 79, 9; Is 5, 1; Mt 21, 28.
h Gn 8, 11, 12.
i Mt 25, 14, 15. — cf. Mr 13, 34.
j cf. 2 Par 36, 15, 16.
l v. Mt 21, 35.
m Mt 22 4.
n cf. Ac 5, 41.
o v. Mt 3, 17.
p Heb 1, 2. — cf. Jo 1, 11; Rm 8, 17.
q cf. 3 Rg 21, 19.
r cf. Mt 27, 32; Heb 13, 12.
s cf. Mt 24, 50; 25, 19.
t cf. cp. 19, 27.
u Mt 21, 43; Ac 13, 46; 18, 6; 28, 28. — cf. Mt 8 11, 12.
v cf. Mr 10, 21.
x Ps 117, 22, 23. — v. Ac 4, 11; 1 Pt 2, 7.
y Is 8, 14, 15; Rm 9, 32, 33; 1 Pt 2, 8.
z Dn 2, 34, 35, 44, 45.
a Sap 11 20; Am 9, 9.
b cp. 19, 47, 48; 22, 2.
20-38] Mt 22, 25-32; Mr 12, 13-27.
c cp. 6, 7; 14, 1. — cf. cp. 11, 54; Jo 8, 6. [12, 15; 27, 26.
d cp. 11, 54. — cf. vr. 26; Ecli
e Mt 27 2, 11; 28, 14. — v.
f cf. Jo 3, 2. [Ac 23, 24.
g v. Ac 10, 34.
h Ac 18, 26. — cf. Ac 13, 10.
i Mt 17, 25.
j cp. 2, 1; 3, 1.
l cf. Jb 5, 13; Ps 9, 16, 17.
m cf. 2 Cor 12, 16.
n v. Mt 18 28.
o Rm 13, 7.
25] *v. Mt 22, 21.*
p cf. vr. 20. [1; 5, 17; 23, 6.
q Mt 3, 7; 16, 1; 22, 34; Ac 4, *27-38] Ev. in fs. ss. Reliq. (pr.).*
r Ac 23, 8. — cf. Ac 4, 2.
s cf. Dt 25, 5.
t cp. 16, 8. — v. cp. 10, 6.
u cp. 17, 27; Mt 24 38. — cf. vr. 35.
v Ac 5, 41; 2 Th 1, 5, 11. — cf. cp. 21, 36. — v. Mt 22, 8,
x cf. vr. 8, 30. — v. Mr 10, 30.
z 1 Cor 15, 54 55; Ap 21, 4.
a cf. Heb 2, 7, 9. [Jo 3, 2.
b cf. Ps 81, 6; Rm 8, 19, 23; 1
c cf. 1 Cor 15, 52. — v. cp.
d vr. 28. [10, 6.
e Ex 3, 1-4, 17. — cf. Rm 11, 2.
f Ex 3, 6.
g cf. Ac 17, 28. — v. Rm 14, 8.
h Mr 12, 28. — cf. Mt 22 34.
i Mt 22, 46; Mr 12, 34.
41-44] Mt 22, 41-45; Mr 12, 35-37.
j v. Mt 1, 1, 16; Jo 7, 42.
l Ac 1, 20. — cf. cp. 3, 4.
m Ps 109, 1; Ac 2, 34, 35; Heb 1, 13. — cf. 1 Cor 15, 25; Heb 10, 13.

ction mortuorum. Ad silentium vero redactis (27-40) Messiae excellentiam demonstrat et disputationibus finem ponit turbas monens ut a scribis caveant (41-47). Suis autem interrogantibus de templi eversione

44 David ergo Dominum illum vocat; et [n]quomodo filius eius est?
45 Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis: 46 Attendite a scribis, qui volunt ambulare in stolis et amant [o]salutationes in foro et [p]primas cathedras in synagogis et [p]primos discubitus in conviviis, 47 [q]qui devorant domos viduarum simulantes longam orationem. Hi accipient [r]damnationem [s]maiorem.

21 Respiciens autem, vidit eos, qui [a]mittebant munera sua in [b]gazophylacium, divites; 2 vidit autem et quandam viduam pauperculam mittentem aera [c]minuta duo. 3 Et dixit: Vere dico vobis quia [d]vidua haec pauper plus quam omnes misit; 4 nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei, haec autem ex eo [e]quod deest illi, [f]omnem victum suum, quem habuit, misit.

5 Et quibusdam dicentibus de templo, quod bonis lapidibus et [g]donis ornatum esset, dixit: 6 Haec quae videtis, [h]venient dies, in quibus [i]non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur. 7 Interrogaverunt autem illum dicentes: Praeceptor, [j]quando haec erunt, et quod signum, cum fieri incipient? 8 Qui dixit: [k]Videte ne seducamini; multi enim venient in nomine meo dicentes: [n]Quia ego sum, et [o]tempus appropinquavit; nolite ergo ire post eos. 9 Cum autem audieritis proelia et seditiones [p]nolite terreri: [q]oportet primum haec fieri, sed nondum statim finis.

10 Tunc dicebat illis: [r]Surget gens contra gentem et regnum adversus regnum. 11 Et [s]terraemotus magni erunt per loca et pestilentiae et [t]fames terroresque de caelo et [u]signa magna erunt. 12 Sed ante haec omnia inicient vobis manus suas et persequentur [v]tradentes in synagogas et [w]custodias, [v]trahentes ad [z]reges et [a]praesides propter nomen meum; 13 [b]contingit autem vobis in testimonium. 14 Ponite ergo in cordibus vestris [c]non praemeditari quemadmodum respondeatis. 15 [d]Ego enim dabo vobis os et [e]sapientiam, cui [e]non poterunt resistere et [f]contradicere omnes adversarii vestri. 16 Trademini autem [g]a parentibus et fratribus et cognatis et amicis, et morte adficient ex vobis, 17 et [h]eritis odio omnibus propter nomen meum, 18 et [i]capillus de capite vestro non peribit: 19 in patientia vestra [l]possidebitis animas vestras.

20 [m]Cum autem videritis circumdari ab exercitu Ierusalem, tunc scitote quia appropinquavit [n]desolatio eius. 21 Tunc qui in Iudaea sunt fugiant ad montes, et qui in medio eius discedant, et qui in regionibus non intrent in eam. 22 Quia [o]dies ultionis hi sunt, [p]ut impleantur omnia quae scripta sunt. 23 [q]Vae autem praegnantibus et nutrientibus in illis diebus! Erit enim pressura magna super terram et [r]ira populo huic. 24 Et cadent in ore gladii et [s]captivi ducentur in omnes gentes, et [t]Ierusalem calcabitur a gentibus, [u]donec impleantur tempora nationum.

25 Et [v]erunt signa in sole et luna et stellis, et in terris [x]pressura gentium prae confusione sonitus maris et fluctuum, 26 arescentibus prae timore et exspectatione, quae supervenient universo orbi; nam [v]virtutes caelorum movebuntur, 27 et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube [z]cum potestate magna et maiestate. 28 His autem fieri incipientibus, respicite et [a]levate capita vestra, quoniam [b]appropinquat [c]redemptio vestra.

29 Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam et omnes arbores: 30 cum producunt iam ex se fructum, scitis quoniam prope est aestas. 31 Ita et vos, cum videritis haec fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei. 32 [d]Amen dico vobis quia non praeteribit generatio haec, donec omnia fiant. 33 [e]Caelum et terra transibunt; verba autem mea non transibunt.

34 Attendite autem vobis, [g]ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate et [h]curis huius vitae, et [i]superveniat in vos repentina dies illa; 36 [j]tanquam laqueus enim superveniet in omnes qui sedent super faciem omnis terrae. 36 [k]Vigilate itaque omni tempore

---

n cf. Rm 1, 3, 4.
45-47] Mt 23, 1, 2, 5-7; Mr 12, 38-40. — cf. cp. 11, 43.
o cp. 11, 43. *p*. cp. 14, 7, 8.
q cp. 11, 39; 16, 14. — cf. Mt
r cf. Mt 6, 5, 7. [23, 14, 25.
s Jc 3, 1.

1-4] Mr 12, 41-44.
a 4 Rg 12, 9.
b Jo 8, 20. — cf. Mt 27, 6.
c cp. 12, 59.
d cf. 2 Cor 8, 2, 12.
e Ph 4, 11. *f* cf. cp. 15, 12.
5-36] Mt 24, 1-51; Mr 13, 1-37.
g 2 Mc 3, 2-7; 9, 16.
h v. cp. 17, 22. *i* cp. 19, 44.
j cf. Ac 1, 6, 7.
l Jr 29, 8; Eph 5, 6; Col 2, 8; 2 Th 2, 3; 1 Jo 3, 7.
m Jr 14, 14; 1 Jo 2, 18.
n cf. cp. 17, 23.
o Dn 7, 22. — cf. Mt 3, 2; 4, 17.
9-19] *Ev. in cm. Mm. et in fs triumphi s. Crucis.*
p 2 Th 2, 2. *q* Ap 1, 1.
r 2 Par 15, 6. — cf. Ap. 6, 4.
s Is 19, 2. *t* Ap 6, 12.
u Ac 11, 28; Ap. 6, 8.
v cp. 11, 16; Mt 16, 1. — cf. vr. 25; Ap 12, 1, 2.
12-19] cf. Mt 10, 17-22.
x cp. 12, 11. — v. Mt 23, 34.
y Ac 4, 3; 5, 18; 8, 3; 12, 4; 16, 24; 24, 27; 2 Cor 11, 23.
z Ac 16, 19. — cf. Ac 27, 24; 2 Tm 4, 16, 17.

a Ac 17, 6; 18, 12; 24, 1; 25, 6.
b cf. Ph 1, 13, 14, 19.
c cp. 12, 11; Mt 10, 19.
d cf. Ex 4, 12; Jr 1, 9.
e Ac 6, 10. *f* cf. Ac 4, 14.
g cf. cp. 12, 53; Mt 10, 53.
h Mt 10, 22; Jo 15, 18-21. — cf cp. 6, 22.
18] * *Catech. R. IV 9, 13.* [34.
i cp. 12, 7; 1 Rg 14, 45; Ac 27,
19] * *Catech. III 6, 17.* — *Ant in cm. Ap. et in fs. s. Luciae.*
j Rm 5, 7; Jc 1, 3. — cf. Mt 10, 22; 24, 13.
l 2 Par 15, 7. — cf. cp. 9, 24;
m v. cp. 19, 43. [Heb 10, 34.
n Dn 9, 27.
o Is 34, 8; 63, 4; Os 9, 7. —
p v. cp. 24, 27. [cf. cp. 18, 7, 8.
q cp. 23, 29.
r 1 Th 2, 16. — cf. 1 Mc 1, 64; 2, 49; 3 Mc 5, 20.
s cf. Dt 28, 64.
t Ap 11, 2. — cf. Ps 78, 1; Is 63, 9, 18.
u cf. Tb 14, 6; Dn 12, 7; Rm 11, 25. — cf. Gn 15-16.
25-32] *Ev. in D. 1 Adv.*
v Is. 13, 10; 24, 23 etc; Ap 6 13. — cf. Is 14, 12; 34, 6.
x Ps 64, 8.
y cf. Is 24, 4. [25, 31.
z Mt 26, 64; Mr 9, 1. — cf. Mt
28] *Ant. in Nativ. Dñi et in reconc. paenit.*

a Jb 10, 15; 22, 26. [1, 68.
b Rm 13, 11; Ph 4, 5. — v. cp.
c Rm 8, 23; Eph 4, 30.
31, (32)] *Ant. in Nativ. Dñi.*
d v. cp. 8, 27.
e cp. 16, 17; Ps 101, 27; Is 51, 6; 2 Pt 3, 10. — cf. Mt 5, 18; Heb 12, 27. *f* Ps 118, 89; Is 40, 8; 1 Pt 1, 23. 25. 33] *v. Mt 24, 34. 35.* 34] * *Catech. R. III 7, 10.* 34-36] *Ev. in Ms. vot. ad postul. gr. bene mor.* *g* Rm 13, 13; 1 Th 5, 6, 7; 1 Pt 4, 7. — cf. cp. 17, 28. *h* cp. 12, 20. *i* Mt 24, 49; 1 Th 5, 3, 4. — cf. cp. 12, 40. *j* Ec 9, 12; Is 5, 11-13; 24, 17; 1 Th 5, 3. 36] *Cp. in fs. Orat. DNJC.* *k* cp. 12, 37; 18, 1. — v. Mt 24. 42.

(*21, 1-7*), *quae ventura sunt praedicit et ad vigilantiam hortatur* (*8-38*).

2. De passione, morte et resurrectione DNIC. (**22, 1-24, 53**). *Dum sacerdotes eius Mortem moliuntur* (*22, 1-6*). *Dñus in passionis suae memoriam Eucha-*

orantes, ut [l]digni habeamini fugere ista omnia quae futura sunt et [m]stare ante Filium hominis.

37 [n]Erat autem diebus docens in templo, noctibus vero [o]exiens morabatur in monte, qui vocatur Oliveti. 38 Et [p]omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum.

22 Appropinquabat autem [a]dies festus azymorum, qui dicitur Pascha, 2 et [b]quaerebant principes sacerdotum et scribae quomodo Iesum interficerent, timebant vero plebem. 3 Intravit autem [c]Satanas in [d]Iudam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim. 4 Et abiit et locutus est cum principibus sacerdotum et [e]magistratibus, quemadmodum [f]illum traderet eis. 5 Et gavisi sunt et pacti sunt pecuniam illi dare. 6 Et spopondit et quaerebat opportunitatem, ut [f]traderet illum [g]sine turbis.

7 Venit autem [a]dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha. 8 Et misit Petrum et Ioannem dicens: Euntes parate nobis pascha, ut manducemus. 9 At illi dixerunt: Ubi vis paremus? 10 Et dixit ad eos: Ecce, [h]introëuntibus vobis in civitatem occurret vobis homo quidam amphoram aquae portans: sequimini eum in domum in quam intrat 11 et dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi [i]Magister: Ubi est [j]deversorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem? 12 Et ipse ostendet vobis [k]cenaculum magnum, stratum, et ibi parate. 13 Euntes autem [m]invenerunt sicut dixit illis et paraverunt pascha. 14 Et, cum facta esset hora, discubuit, et duodecim [n]apostoli cum eo.

15 Et ait illis: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar. 16 Dico enim vobis quia ex hoc non manducabo illud, [o]donec impleatur in regno Dei. 17 Et, [r]accepto calice, [p]gratias egit et dixit: Accipite et dividite inter vos. 18 [q]Dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat. 19 Et, [r]accepto pane, [p]gratias egit et fregit et dedit eis dicens: [s]Hoc est corpus meum, [t]quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. 20 Similiter et calicem, postquam cenavit, dicens: [s]Hic est calix [u]novum [v]testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. 21 Veruntamen ecce manus tradentis me [x]mecum est in mensa. 22 Et quidem Filius hominis, [y]secundum quod definitum est, vadit; veruntamen vae homini illi per quem tradetur! 23 Et ipsi coeperunt quaerere inter se, quis esset ex eis qui hoc facturus esset.

24 [z]Facta est autem et contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. 25 Dixit autem eis: Reges gentium [a]dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos [b]benefici vocantur. 26 [c]Vos autem non sic; sed [a]qui maior est in vobis fiat sicut minor, et qui praecessor est sicut ministrator. 27Nam quis maior est, [d]qui recumbit an qui ministrat? nonne qui recumbit? [e]Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat. 28Vos autem estis qui permansistis mecum [f]in tentationibus meis, 29et ego [g]dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum, 30[h]ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo et [i]sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israël. 31Ait autem Dominus: Simon, Simon, ecce [j]Satanas expetivit vos ut [l]cribraret sicut triticum; 32 ego autem [m]rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus [n]confirma fratres tuos. 33 Qui dixit ei: Domine, tecum paratus sum et [o]in carcerem et [p]in mortem ire. 34 At ille dixit: [q]Dico tibi, Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me.

Et dixit eis: 35[r]Quando misi vos sine sacculo et pera et calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? 36At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum tollat: similiter et peram; et qui non habet vendat tunicam suam et emat gladium. 37 Dico enim vobis quoniam adhuc [s]hoc quod scriptum est oportet impleri in me: ' [t]Et cum iniquis deputatus est '. Etenim [u]ea quae sunt de me finem habent. 38At illi dixerunt: Domine, ecce duo [v]gladii hic. At ille dixit eis: [x]Satis est.

39 Et egressus ibat [y]secundum consuetudinem in montem Olivarum. Secuti sunt autem illum et discipuli. 40 Et, cum pervenisset ad locum, dixit illis: [z]Orate ne intretis in tentationem. 41 Et ipse avulsus est ab eis quantum iactus est lapidis et, [a]positis genibus, orabat

l cf. cp. 20, 35; Jc 5, 16.
m Rm 14, 10; 2 Cor 5, 10. — cf. Ap 6, 17.
n cp. 19, 47. — v. Mt 26, 55.
o cp. 22, 39. — cf. Jo 8, 1; 18, 2.
p cf. cp. 19, 48. [*hebd. 1-23, 53*] *Passio pro fr. 4 mai. 1, 2*] *Ant. in fr. 6 p. D. Pass. 1, 2*] Mt 26, 2-5; Mr 14, 1, 2.
a cf. Ex 12, 13; 1 Cor 5, 7. — v. Jo 6, 4.
b cp. 20, 19. — cf. Mt 21, 26. 3-6] Mt 26, 14-16; Mr 14, 10. 11. — cf. Jo 13, 2, 27, 30.
c cf. Ac 5, 3.
d cp. 6, 16; Mt 27, 3; Ac 1, 16. — cf. Jo 6, 71; 12, 4.
e vr. 52; Ac 4, 1; 5, 24, 26.
f v. Mt 20, 18, 19.
g cf. Mt 26, 5; 27, 24. 7-14] Mt 26, 17-20; Mr 14, 12-
h cf. 1 Rg 10, 3. [17.
i cf. Mt 23, 8. — v. Jo 11, 28.
j cf. cp. 2, 7. *l* Ac 1, 13.
m cf. cp. 19, 32. *n* cf. cp. 6, 13. *15-20*] *Ev. in fs. Euch. Cordis I. 15*] *Ant. in fr. 5 p. D. Pass.*
o cf. vr. 30; cp. 14, 15; Ap 19, *p* vr. 19. — v. Mt. 15, 36. [9. *17*] * *Catech. R. II 4, 36.*
q Mt 26, 29; Mr 14, 25. 19-20] Mt 26, 26-28; Mt 14, 22, 24; 1 Cor 11, 23-25.
r Ac 27, 35.
s 1 Cor 10, 16. — cf. Jo 6, 52-
t v. Mt 20, 28. [55. *19, 20*] * *Conc. Trid. s. XIII cp. 1 et can. 2.* — * *Catech. R. II 4, 2, 7, 11, 12, 19, 21, 24, 72,*
u v. 2 Cor 3, 6. [*74, 76.*
v Ex 24, 8. — cf. Jr 31, 31; Zc 9, 11; Heb 13, 20. 21-23] Mt 26, 21-24; Mr 14, 18-21. — cf. Jo 13, 21-26.
x cf. Ps 40, 9; Jo 13, 18.
y Ac 2, 23; 4, 28. *24-30*] *Ev. in fs. s. Apollinaris*
z cf. cp. 9, 46; Mr 9, 33. [*M. 25-27*] Mt 20, 25-28. — cf. Mt 18, 1-4; Mr 10, 42-45.
a 1 Pt 5, 3. *b* (Eccli prol.).
c cp. 9, 48. — cf. Mt 23, 11.
d cf. cp. 12, 37.
e cf. Jo 13, 4-14. *28-30*] *V. All. in oct. ss. Pt. et*
f cf. Heb 2, 18; 4, 15. [*P.*
g cf. 2 Tm 2, 12. [Mt 8, 11.
h cf. vr. 16; cp. 13, 29; 14, 15;
i Mt 19, 28; Ap 3, 21. *31*] * *Leonis IX Epist. ad Mich. C.* — * *Innoc. II ad Conc. Senon. (an. 1140).*—**Conc. Vat. s. IV cp. 4.* — * *Leonis XIII encycl. « Immortale Dei ».* — * *Catech. R. IV 15, 6.*
21, 32] *ut inf. vr. 39.* — *R. et V. All. in fs. et oct. s. Pt. Ap.*
31-34] cf. Mt 26, 31-35; Mr 14, 27, 31; Jo 13, 36-38.
j cf. Jb 1, 6-12; 2, 1-6; 2 Cor 2, 11; 1 Pt 5, 8.
l Am 9, 9. — cf. Jo 16, 32.
m cf. Jo 17, 8, 11, 15.
n cf. Jo 21, 15-16.
o cf. Ac 12, 4. *p* cf. Jo 21, 19.
q cf. Mt 26, 33-35; Mr 14, 29-31; Jo 13, 37, 38. [10.
r cp. 9, 3; 10, 4. — cf. Mt 10,
s cf. cp. 24, 44; Ac 1, 16. — v. cp. 13, 33.
t Is 53, 12. *u* cf. Jo 17, 4; 19, 30. *v* cf. vr. 49; Mt 26, 51; Mr 14. 14, 47. *x* cf. Mr 14, 41. *39-43*] *Ev. in fs Orat. DNIC. (41-44).* *30*] *v. Mt 26, 59.* *y* cf. cp. 21, 37; Jo 18, 1, 2. 40-46] Mt 26, 36-46; Mr 14, 32-42. *z* 1 Pt 4, 7. — cf. Mt 6, 13. *a* Ac 7, 60. — cf. cp. 18, 11.

ristiam instituit (7-23), discipulos ad humilitatem adhortatur, Petro infallibilitatis charismate instruit (24-34) atque in montem Olivarum veniens agonizat (35-46), horaque praefinita vinctus (47-53) ad Caipham

42 dicens: [b]Pater, si vis, transfer [c]calicem istum a me; [d]veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat. 43 [e]Apparuit autem illi angelus de caelo [f]confortans eum. Et factus in agonia prolixius orabat. 44 Et factus est sudor eius sicut guttae sanguinis decurrentis in terram. 45 Et, cum surrexisset ab oratione et venisset ad discipulos suos, invenit eos dormientes prae tristitia. 46 Et ait illis: Quid dormitis? surgite, [g]orate, ne intretis in tentationem.

47 Adhuc eo loquente, ecce turba; et qui vocabatur Iudas, unus de duodecim, antecedebat eos et appropinquavit Iesu, ut oscularetur eum. 48 Iesus autem dixit illi: Iuda, osculo Filium hominis tradis? 49 Videntes autem hi, qui circa ipsum erant, quod futurum erat dixerunt ei: Domine, si percutimus [v]in gladio? 50 Et percussit unus ex illis servum principis sacerdotum et amputavit auriculam eius dexteram. 51 Respondens autem Iesus ait: Sinite usque huc. Et, cum tetigisset auriculam eius, sanavit eum. 52 Dixit autem Iesus ad eos, qui venerant ad se, principes sacerdotum et [g]magistratus templi et seniores: [h]Quasi ad latronem existis cum gladiis et fustibus. 53 Cum [i]cotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me; sed [j]haec est hora vestra et [i]potestas tenebrarum.

54 [m]Comprehendentes autem eum duxerunt ad domum principis sacerdotum: [n]Petrus vero sequebatur a longe. 55 Accenso autem igne in medio [o]atrii et circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum. 56 Quem cum vidisset ancilla quaedam sedentem ad lumen et eum fuisset intuita, dixit: Et hic cum illo erat. 57 At ille negavit eum dicens: Mulier, non novi illum. 58 Et post pusillum alius videns eum dixit: Et tu de illis es. Petrus vero ait: O homo, non sum. 59 Et, intervallo facto quasi horae unius, alius quidam [p]adfirmabat dicens: Vere et hic cum illo erat; nam et Galilaeus est. 60 Et ait Petrus: Homo, nescio quid dicis. 61 Et conversus Dominus [q]respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: Quia ' [r]priusquam gallus cantet, ter me [s]negabis '. 62 Et egressus foras flevit amare.

63 Et viri, qui tenebant illum, illudebant ei caedentes. 64 Et velaverunt eum et percutiebant faciem eius et interrogabant eum dicentes: [t]Prophetiza, quis est qui te percussit? 65 Et alia multa [u]blasphemantes dicebant in eum.

66 Et [v]ut factus est dies, convenerunt [w]seniores plebis et principes sacerdotum et scribae et duxerunt illum in concilium suum dicentes: [x]Si tu es Christus, dic nobis. 67 Et ait illis: [z]Si vobis dixero, non credetis mihi; 68 si autem et interrogavero, non respondebitis mihi neque dimittetis. 69 Ex hoc autem erit Filius hominis sedens [a]a dextris virtutis Dei. 70 Dixerunt autem omnes: Tu ergo es [b]Filius Dei? Qui ait: [c]Vos dicitis quia ego sum. 71 At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audivimus de ore eius.

23 Et surgens omnis multitudo eorum duxerunt illum ad Pilatum. 2 Coeperunt autem illum accusare dicentes: Hunc invenimus [a]subvertentem gentem nostram et [b]prohibentem tributa dare Caesari et dicentem [c]se Christum regem esse. 3 Pilatus autem interrogavit eum dicens: Tu es [c]rex Iudaeorum? At ille respondens ait: [d]Tu dicis. 4 Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum et turbas: [e]Nihil invenio causae in hoc homine. 5 At illi invalescebant dicentes: Commovet populum docens per universam Iudaeam, [f]incipiens a Galilaea usque huc. 6 Pilatus autem audiens Galilaeam interrogavit si homo galilaeus esset. 7 Et, ut cognovit quod de [g]Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Ierosolymis erat illis diebus.

8 Herodes autem, viso Iesu, gavisus est valde; [h]erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, [i]eo quod audierat multa de eo et [j]sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. 9 Interrogabat autem eum multis sermonibus, at ipse nihil illi respondebat. 10 Stabant autem principes sacerdotum et scribae constanter accusantes eum. 11 [l]Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo et illusit indutum veste alba et remisit ad Pilatum. 12 Et [m]facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsa die; nam antea inimici erant ad invicem.

b Heb 5, 7.
c cf. Mt 20, 22.
d v. Mt 6, 10.
e cf. 3 Rg 19, 5; Mt 4, 11 etc.
f cf. Heb 1, 4.
43, 44] *Ant. in fs. pretiosissimi Sang. DNJC.*
44] * *Catech. R. I 5, 13.* — *v. Mt 26, 37.*
46] *v. Mt 26, 40.*
47-53] Mt 26, 47-56; Mr 14, 43-50; Jo 18, 3-11.
g vr. 4.

h cf. vr. 37.
i Jo 8, 2. — cf. Jo 18, 20.
j cf. Mt 26, 18, 45; Jo 12, 27; 16, 4.
l Eph 6, 12; Col 1, 13. — cf. Ac 26, 18.
m Mt 26, 57; Mr 14, 53, 54.
n cf. Jo 18, 15.
55-62] Mt 26, 69-75; Mr 14, 66-72; Jo 18, 16-18, 25-27.
o v. Mt 26, 3.

p cf. Ac 12, 15.

q Mt 19, 26; Mr 10, 21.

r vr. 34.
s cf. Ac 3, 13, 14.

63-65] Mt 26, 67, 68; Mt 14, 65; Jo 18, 22, 23.
t cf. cp. 7, 39.
u cp. 23, 39; Mt 27, 39. — cf. Jc 2, 7.
v v. Mt 27, 1.
x cf. Ac 22, 5.
66-71] cf. Mt 26, 63-66; Mr 14, 61-64; Jo 18, 19-21.
y Jo 10, 24, 25. — v. Mt 1, 16.
z Jo 3, 12; 8, 45.
a Mr 16, 19; Ac 7, 56; Heb 1, 3.
b v. Mt 14, 33.
c cp. 23, 3. — cf. Mt 26, 23.

1-25] Mt 27, 11-31; Mr 15, 1-20; Jo 18, 29-19, 16.
a vr. 14. — cf. Ac 17, 6, 7; 24, 5.
b cf. cp. 20, 25.
c cf. Jo 6, 15. — v. vr. 37, 38; Mt 2, 2; Jo 18, 36, 37; Ac 17, 7.
d cf. 1 Tm 6, 13. — v. cp. 22, 70.
e vr. 14, 22; Jo 18, 38. — cf. Mt 27, 24; Ac 3, 13; 1 Pt 2, 22.
f cp. 4, 14; Jo 1, 43; 2, 11.
g v. cp. 3, 1.
h cp. 9, 9.
i Mt 14, 1; Mr 6, 14.
j v. Mt 12, 38.
9] *Ant. in fs. s. Jo. Nepom.*

l cp. 18, 32.
m Ac 4, 27. — cf. Ps 2, 2.

adducitur, Petri trinam negationem perfert (54-62), illuditur, ducitur ad Pilatum (63-23, 1) ab eoque innocens morti damnatur (2-25). Ad Calvarium vadens mulieres consolatur (26-31), crucifixus carnificum et

13 Pilatus autem, convocatis principibus sacerdotum et [n]magistratibus et plebe, 14 dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem quasi [o]avertentem populum, et ecce ego coram vobis interrogans [p]nullam causam invenio in homine isto ex his in quibus eum accusatis. 15 Sed neque Herodes; nam [q]remisi vos ad illum, et ecce nihil dignum morte actum est ei. 16 [p]Emendatum ergo illum [q]dimittam. 17 Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum unum. 18 Exclamavit autem simul universa turba dicens: [r]Tolle hunc et dimitte nobis Barabbam, 19 qui erat propter seditionem quandam factam in civitate et [s]homicidium missus in carcerem. 20 Iterum autem Pilatus locutus est ad eos volens dimittere Iesum. 21 At illi succlamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum. 22 Ille autem tertio dixit ad illos: [t]Quid enim mali fecit iste? [e]Nullam causam mortis invenio in eo, [p]corripiam ergo illum et dimittam. 23 At illi instabant vocibus magnis postulantes ut crucifigeretur, et invalescebant voces eorum. 24 Et Pilatus iudicavit fieri petitionem eorum. 25 Dimisit autem illis eum, qui [s]propter homicidium et seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant; [u]Iesum vero tradidit voluntati eorum.

26 [v]Et, cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam cyrenensem venientem de villa et imposuerunt illi crucem portare post Iesum.

27 Sequebatur autem illum multa turba populi et mulierum, quae [x]plangebant et lamentabantur eum. 28 Conversus autem ad illas Iesus dixit: [y]Filiae Ierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete et super filios vestros; 29 quoniam [z]ecce venient dies, in quibus dicent: [a]Beatae steriles, et ventres qui non genuerunt, et ubera quae non lactaverunt. 30 Tunc incipient dicere montibus: ' [b]Cadite super nos, et collibus: Operite nos'. 31 Quia, [c]si in [d]viridi ligno haec faciunt, in arido quid fiet?

32 Ducebantur autem et alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.

33 Et [e]postquam venerunt in locum qui vocatur Calvariae, ibi crucifixerunt eum et [f]latrones, unum a dextris et alterum a sinistris. 34 Iesus autem dicebat: [g]Pater, dimitte illis; [h]non enim sciunt quid faciunt.

[i]Dividentes vero vestimenta eius miserunt sortes.

35 Et [j]stabat populus spectans, et deridebant eum principes cum eis dicentes: [k]Alios salvos fecit, se salvum faciat, [m]si hic est [n]Christus Dei [o]electus. 36 Illudebant autem ei et milites accedentes et [p]acetum offerentes ei 37 et dicentes: [m]Si tu es [q]rex Iudaeorum, salvum te fac. 38 Erat autem et superscriptio scripta super eum litteris graecis et latinis et hebraicis: HIC EST [q]REX IUDAEORUM. 39 [r]Unus autem de his, qui pendebant, latronibus blasphemabat eum dicens: Si tu es [n]Christus, [s]salvum fac temetipsum et nos. 40 Respondens autem alter increpabat eum dicens: Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es? 41 Et nos quidem iuste, nam digna factis recipimus; [t]hic vero nihil mali gessit. 42 Et dicebat ad Iesum: Domine, [u]memento mei, [v]cum veneris in regnum tuum. 43 Et dixit illi Iesus: Amen, dico tibi, hodie mecum eris in [x]Paradiso.

44 [v]Erat autem fere hora sexta, et tenebrae factae sunt in universam terram usque in horam nonam. 45 Et [z]obscuratus est sol, et [a]velum templi scissum est medium. 46 Et clamans voce magna Iesus ait: Pater, ' [b]in manus tuas commendo spiritum meum'. Et haec dicens [c]exspiravit. 47 Videns autem centurio quod factum fuerat [d]glorificavit Deum dicens: Vere hic homo iustus erat. 48 Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud et videbant quae fiebant, [e]percutientes pectora sua revertebantur. 49 [f]Stabant autem omnes noti eius a longe et [g]mulieres, quae secutae eum erant a Galilaea, haec videntes.

30 Et ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio, vir bonus et iustus 51 (hic non consenserat consilio et actibus eorum), ab Arimathaea civitate Iudaeae, [h]qui exspectabat et ipse regnum Dei. 52 Hic accessit ad Pilatum et petiit corpus Iesu; 53 et depositum

n v. cp. 24, 20.

o vr. 11.
p vr. 22. — cf. Ac 5, 20.
q Ac 3, 13.
r Jo 19, 15. — cf. Ac 21, 36; 22, 22.
s vr. 25; Ac 3, 14.
t cf. vr. 41; Jo 8, 46.
u Jo 19, 16. — cf. Mt 17, 12.
v Mt 27, 32. — cf. Jo 19, 17.
x cp. 8, 52; Mt 11, 17. — cf. Ap 1, 7.
27, 28] *v. Jo. 19, 17.*
y Cn 1, 5; 2, 7 etc,
z cp. 19, 43. — v. cp. 17, 22.
a cp. 21, 23. — cf. 1 Cor 7, 26.
b Os 10, 8; Ap 6, 16. — cf. Is 2, 19; Ap 9, 6.
c cf. Pro 11, 31; 1 Pt 4, 17.
d Ez 20, 47.
32-49] cf. Mt 27, 33-56; Mr 15, 22-41; Jo 19, 17-30.
33] *R. in fs. 7 dol. BMV.*
e Jo 19, 18. — cf. Mt 20, 21.
31] * *Catech. R. III 6, 25.*
f Is 53, 12.
g cf. Mt 5, 44.
h cp. 9, 33; Mt 20, 22. — v. Ac 3, 17.
i Ps 21, 19; Jo 19, 23.
j cp. 16, 14; Ps 21, 8, 18.
l cf. cp. 4, 23.
m cf. cp. 4, 3, 9.
n cp. 2, 26; 9, 20. — cf. 1 Rg 24, 6.
o cp. 9, 35; Is 41, 1. — cf. 1 Pt 2, 4.
p cf. Ps 68, 22; Mt 27, 48.
q vr. 3.
r cf. Mt 27, 44.
s cf. Mt 26, 53, 54; Jo 10, 18.
39-53] *Ev. in fs. boni Latr. (40-43).*
40-43] *Antt. et RR. in Parasc.*
t Jo 8, 46. — cf. Ac 10, 38.
42] * *Catech. R. R. IV 11, 10.*
u cf. Gn 40, 14.
v Mt 16, 28; 20, 21.
43] * *cf. Catech. R. I 6, 6; 13, 4.*
x 2 Cor 12, 4; Ap 2, 7. — cf. Gn 2, 8.
y Am 8, 9. — cf. Jo 19, 14.
z cf. Ecli 17, 30.
a Ex 26, 31-33; 2 Par 3, 14.
46] *v. Mt 27, 45, 46.*
b Ps 30, 6; Ac 7, 59. — cf. 1 Pt 4, 19.
c cf. Jo 10, 18.
d cf. Mt 5, 16.
e cp. 18, 13.
f cf. Ps 37, 12; 87, 9.
g vr. 55; Jo 19, 25. — v. cp. 8, 2.
50-56] Mt 27, 57-61; Mr 15, 42-47; Jo 19, 38-42.
50]*v. Mt 27, 57; Mr 15, 43.*
h cp. 2, 25, 38.

latronis miseretur, moriens vero centurionem et plures adstantes ad se trahit (32-49). Tandem e sepulcro resurgens (50-56) mulieribus (24, 1-12), Emmaum peregrinantibus (13-32), Petro (33-35) et undecim apparet (36-43)

i cf. Is 53, 9.
j cf. cp. 19, 30.
53] v. Mr 15, 46. — Ant. in fs. ss. sind. D. N.
l Mr 15, 42.
m cp. 24, 1. — cf. Jo 19, 39.
n Ex 20, 10; Dt 5, 14.
1-12] Mt 28, 1-8; Mr 16, 1-8; Jo 20, 1-13.
a cp. 23, 56.
b Mt 27, 60. — cf. Jo 11, 38.
c Jo 20, 12; Ac 1, 10. — cf. Is 5, 13; Dn 9, 21; 10, 5; 12, 6, 7; Zc 1, 8-11.
d vr. 37.
e cf. Ap 1, 18.
f cp. 9, 22, 44; 13, 23; Mt 16, 21, 17, 21, 22. — v. vr. 44.
g Jo 2, 22; 12, 16.
h cf. Jo 10, 18.
i cp. 8, 3.
j vr. 41; Mr 16, 14. — cf. Gn *l* Jo 19, 40. [45, 26.
13-35] Mr 16, 12, 13.
m cf. cp. 10, 1; Mt 18, 20.
13-35] Ev. in fr. 2 p. Psch. (15-17).
n vr. 31. — cf. Jo 20, 14; 21, 4.
18-20] Ant. in fr. 5 p. D. 2 p.
o v. Mr 1, 24. [*Psch.*
p cp. 7, 16; 13, 13. — v. Mt 21, 11.
q Ac 1, 1; 2, 22. — cf. Ac 7, 22.
r Ac 2, 23; 5, 30; 13, 27, 28; 1 Th 2, 15.
s cp. 23, 13, 35; Ac 3, 13. - - cf. 1 Cor 2, 8.
t cf. cp. 1, 68; 2, 38; Mt 20, 28; 1 Pt 1, 18.
u vr. 1, 3.
v vr. 12; Jo 20, 3-10.
25] v. vr. 15-17.
x vr. 7, 44, 46; cp. 9, 22; Heb 2, 10; 12, 2; 1 Pt 1, 11. — v. Ac 3, 18; 17, 3.
*26] * Catech. R. IV 16, 12. — v. vr. 46.*
y v. cp. 9, 26.
z Ac 8, 35.
a Gn 3, 15; 12, 3; Nm 21, 9; 24, 17; Dt 18, 15. — cf. Jo 1, 45; 5, 46.
27, 30] Antt. in frr. 2-5 p. D. 3 p. Psch.
b 2 Rg 7, 12-16; Is 7, 14; 9, 6; 52, 13-53, 12; 61, 1; Jr 23, 5, 6; Dn 7, 13. 14; 9, 24-27; Mic 5, 2; Zc 6, 12; 9, 9; 12, 10; 13, 7; Ml 3, 1; 4, 2. — cf. Ac 13, 27.
c cf. Mr 6, 48.
29] V. in sb. in Albis et T. P.
d Gn 19, 3; Ac 16, 15.
e cp. 9, 12; Jd 19, 9; Jr 6, 4.
e cp. 22, 19.
g cf. vr. 16; 4 Rg 6, 17.
h cf. Ps 38, 4; Jr 20, 9.
i vr. 45.
j cf. Ac 1, 14.
l 1 Cor 15, 4, 5.
34] Cm. in fr. 2, et V. All. in fr. 4 p. Psch. — V. in T. P.
35] V. All. in D. 2 p. Psch. et Ms. v. de ss. Sacr. — Ant. in fr. 6 p. D. 3 p. Psch.
m v. vr. 30. 31.
n v. Ac 2, 42.
36-47] Ev. in fr. 3 p. Psch. (56, 36-39) Antt. in fr p. Psch. [39).
o 1 Cor 15, 5.
p cf. Mt 14, 26. [*et Clav. 38, 39] Ant. et R. in fs. ss. Lanc.*

involvit sindone et [t]posuit eum in monumento exciso, [j]in quo nondum quisquam positus fuerat. 54 Et dies erat [t]parasceves, et sabbatum illucescebat. 55 Subsecutae autem [g]mulieres, quae cum eo venerant de Galilaea, viderunt monumentum et quemadmodum positum erat corpus eius 56 et revertentes [m]paraverunt aromata et unguenta, et sabbato quidem siluerunt [n]secundum mandatum.

24 Una autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum portantes, [a]quae paraverant, aromata 2 et invenerunt lapidem revolutum a monumento. 3 Et ingressae non invenerunt corpus Domini Iesu. 4 Et factum est, dum mente consternatae essent de isto, ecce [c]duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti. 5 Cum [d]timerent autem et declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quaeritis [e]viventem cum mortuis? 6 Non est hic, sed surrexit: recordamini [f]qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilaea esset, 7 dicens quia 'oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum et crucifigi et die tertia resurgere'. 8 Et [g]recordatae sunt verborum eius. 9 Et [h]regressae a monumento nuntiaverunt haec omnia illis undecim et ceteris omnibus. 10 Erat autem [h]Maria Magdalene et [t]Ioanna et Maria Iacobi et ceterae, quae cum eis erant, quae dicebant ad apostolos haec. 11 Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, et [j]non crediderunt illis. 12 Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum et procumbens vidit [l]linteamina sola posita et abiit secum mirans quod factum fuerat.

13 Et ecce [m]duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Ierusalem, nomine Emmaus. 14 Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus quae acciderant. 15 Et factum est, dum fabularentur et secum quaererent, et ipse Iesus appropinquans ibat cum illis: 16 [n]oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoscerent. 17 Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem ambulantes, et estis tristes? 18 Et respondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Ierusalem et non cognovisti quae facta sunt in illa his diebus? 19 Quibus ille dixit: Quae? Et dixerunt: De [o]Iesu Nazareno, qui fuit vir [p]propheta, [q]potens in opere et sermone coram Deo et omni populo? 20 et [r]quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes et [s]principes nostri in damnationem mortis et crucifixerunt eum? 21 Nos autem sperabamus, quia ipse esset [t]redempturus Israël; et nunc super haec omnia tertia dies est hodie quod haec facta sunt. 22 Sed et mulieres quaedam ex nostris terruerunt nos; [u]quae ante lucem fuerunt ad monumentum 23 et, [u]non invento corpore eius, venerunt dicentes [h]se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere. 24 Et abierunt [v]quidam ex nostris ad monumentum et ita invenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum vero non invenerunt.

25 Et ipse dixit ad eos: O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus quae locuti sunt prophetae! 26 Nonne haec [x]oportuit pati Christum et ita intrare in [y]gloriam suam? 27 Et [z]incipiens a [a]Moyse et [b]omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quae de ipso erant. 28 Et appropinquaverunt castello quo ibant, et ipse se [c]finxit longius ire, 29 et [d]coëgerunt illum dicentes: Mane nobiscum, quoniam advesperascit, et [e]inclinata est iam dies. Et intravit cum illis. 30 Et factum est, dum recumberet cum eis, [f]accepit panem et benedixit ac fregit et porrigebat illis. 31 Et [g]aperti sunt oculi eorum, et cognoverunt eum; et ipse evanuit ex oculis eorum.

32 Et dixerunt ad invicem: Nonne [h]cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via et [i]aperiret nobis Scripturas? 33 Et surgentes eadem hora regressi sunt in Ierusalem et invenerunt congregatos undecim et [j]eos qui cum illis erant 34 dicentes [l]quod surrexit Dominus vere et apparuit Simoni. 35 Et ipsi narrabant quae gesta erant in via, et [m]quomodo cognoverunt eum in [n]fractione panis.

36 Dum autem haec loquuntur, [o]stetit Iesus in medio eorum et dicit eis: Pax vobis: ego sum, nolite timere. 37 Conturbati vero et conterriti [p]existimabant se spiritum videre. 38 Et dixit eis: Quid turbati estis, et cogitationes ascendunt in corda vestra? 39 Videte

manus meas et pedes, quia ego ipse sum; [q]palpate et videte quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. 40 Et, cum hoc dixisset, ostendit eis manus et pedes. 41 Adhuc autem illis [r]non credentibus et mirantibus [s]prae gaudio, [t]dixit: Habetis hic aliquid quod manducetur? 42 At illi obtulerunt ei partem piscis assi et favum mellis. 43 Et, cum manducasset coram eis, sumens reliquias [u]dedit eis.

44 Et dixit ad eos: [v]Haec sunt verba quae locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam [x]necesse est impleri omnia quae scripta sunt in [a]lege Moysi et [b]prophetis et [y]psalmis de me. 45 Tunc [z]aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas. 46 Et dixit eis: Quoniam sic scriptum est, et sic [a]oportebat Christum pati et resurgere a mortuis tertia die 47 et praedicari in nomine eius [b]paenitentiam et remissionem peccatorum [c]in omnes gentes, [d]incipientibus ab Ierosolyma. 48 [e]Vos autem testes estis horum. 49 Et ego mitto [f]promissum Patris mei in vos; vos autem sedete in civitate, quoadusque [g]induamini virtute [h]ex alto.

50 [i]Eduxit autem eos foras in Bethaniam et elevatis manibus suis benedixit eis. 51 Et factum est, dum benediceret illis, [j]recessit ab eis et ferebatur in caelum. 52 Et ipsi [l]adorantes regressi sunt in Ierusalem [m]cum gaudio magno, 53 et [n]erant semper in templo laudantes et benedicentes Deum. Amen.

q 1 Jo 1, 1. — cf. Jo 20, 27; *r* cf. Mr 16, 14. [Ac 17, 27. *s* Ac 12, 14. — cf. Gn 45, 26. *t* Jo 21, 5, 10. [*4 p. Psch. 42,44*] *Antt, in fr. 4 et 5 p. D. u* Ac 1, 4; 10, 41. *v* v. vr. 6. [22, 37. *x* cp. 9, 22; Ac 1, 16. — cf. cp. *y* Ps 2, 1, 2; 15, 10, 11; 21, 2-22; 68, 2-30; 71, 2-19; 109, 1; 117, 22-26. *z* vr. 32. — cf. Jb 33, 16; 2 Mc 1, 4; Ac 16, 14; 1 Jo 5, 20. *46,47*] * *Catech. R. I 11, 1. — V. All. in D. 3 p. Psch. a* vr. 26. — cf. vr. 44. *b* Ac 5, 31. — cf. Ac 1, 8. *c* cf. cp. 2, 32; Gn 12, 3; Ps 21, 28; Is 2, 2; 49, 6; Os 2, 23; Ml 1, 11; Mt 28, 19; Gal 3, 8. *d* Ac 10, 37. *e* Ac 1, 8, 32; 2, 32 etc. *49*] * *Catech. R. II 3, 21; 7, 25. f* Jo 14, 26; 15, 26; Ac 1, 4. — cf. Ac 2, 16, 17, 33; Eph 1, 13. *g* Jb 29, 14; Ps 131, 9; Col *h* cp. 1, 78; Is 32, 15. [3, 12. *50, 51*] *Ant. in Asc. Dñi. i* Ac 1, 12. — cf. Jb 11, 18. *j* Mr 16, 19; Ac 1, 9, 10. *l* Mt 28, 9, 17. *m* cf. Jo 14, 28. — cf. Jo 16, 22. *n* Ac 2, 46; 3, 1; 3, 21, 42.

SANCTUM IESU CHRISTI

EVANGELIUM SECUNDUM IOANNEM

EVANGELIUM SECUNDUM IOANNEM
1, 1-13

IN [a]principio erat [b]Verbum et Verbum erat apud Deum, et [c]Deus erat Verbum. 2 Hoc erat in principio apud Deum. 3 [d]Omnia, per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est; 4 [e]in ipso vita erat, et [f]vita erat lux hominum; 5 et [g]lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt. 6 Fuit homo [h]missus a Deo, cui nomen erat Ioannes. 7 Hic venit [i]in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, [j]ut omnes crederent per illum. 8 [i]Non erat ille lux, sed ut [t]testimonium perhiberet de lumine. 9 [m]Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: 10 in [n]mundo erat, et mundus per ipsum factus est et mundus eum non cognovit. 11 [o]In propria venit, et [p]sui eum [q]non receperunt; 12 quotquot autem receperunt eum, [r]dedit eis potestatem filios Dei fieri, his [s]qui credunt in nomine eius, 13 [t]qui non ex sanguinibus [u]neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri, sed [v]ex

a Gn 1, 1. — cf. Col 1, 17; Ap. 1, 8. *b* Ap 19, 13. — cf. 1 Jo 1, 2. *c* Ph 2, 6. — cf. Rm 9, 5. *1-14*] *Ev. in Nat. Dñi (ad 3 Ms). 1*] * *Catech. R. I 3, 8. — Ant. in Circom. Dñi. d* vr. 10; 1 Cor 8, 6. — cf. Ps 32, 6; Sap. 9, 1. [*vr. 14. 3*] * *Catech. R. I 2, 23. — v. e* cp. 5, 26; 11, 25; 14, 6; *x* Jo 5, *f* cp. 8, 12; 9, 5; 12, 46. [11, 20. *g* cf. cp. 3, 19; 12, 35. *h* vr. 33; cp. 3, 28. *6-7*] *Gr., R. et V. in vg. et fs. nativ. s. Jo. B. i* cp. 3, 26; 5, 33; 10, 42. *j* Ac 19, 4. *l* vr. 20. — cf. cp. 5, 35. *m* v. cp. 8, 12. [3, 1. *n* vr. 3-5 — cf. cp. 16, 3; 1 Jo *q* cp. 5, 43. — cf. cp. 3, 11, 32. *11*] * *Catech. R. I 4, 11. o* cf. Mt 21, 38. *p* cp. 13, 1; Mr 3, 21. *s* v. 1 Jo 5, 13. *t* 1 Cor *12*] * *Catech. R. II 2, 5; IV 9, 10.* *r* 1 Jo 3, 1; 5, 1. — cf. Gal 3, 26. 15, 50. — cf. Mt 16, 17. *u* Rm 9, 8; 1 Pt 1, 23. *13*] * *Catech. R. IV. 12, 12. v* cf. Jc 1, 18; 1 Pt 1, 3.

A Ioanne B. semel et iterum testimonio accepto (19-34) sibi eius discipulos adgregat (35-51) eosque omnipotentem sese manifestans in nuptiis Canae ad fidem praeparat (2, 1-12). Ierusalem autem ascendens domum

Deo nati sunt. 14 Et [b]Verbum [x]caro factum est et [y]habitavit in nobis; et [z]vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum [a]gratiae et [b]veritatis.

15 [f]Ioannes testimonium perhibet de ipso et clamat dicens: Hic erat quem dixi: [c]Qui post me venturus est ante me factus est, quia prior me erat. 16 Et de [d]plenitudine eius nos omnes accepimus et gratiam pro gratia. 17 Quia [e]lex per Moysen data est, [a]gratia et [b]veritas [f]per Iesum Christum facta est. 18[g]Deum nemo vidit unquam: unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, [h]ipse enarravit.

19 Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudaei ab Ierosolymis sacerdotes et levitas ad eum, ut interrogarent eum: [i]Tu quis es? 20 Et [j]confessus est et non negavit et confessus est: Quia non sum ego [i]Christus. 21 Et interrogaverunt eum: Quid ergo? [m]Elias es tu? Et dixit: [n]Non sum. [o]Propheta es tu? Et respondit: Non. 22 Dixerunt ergo ei: Quis es? ut responsum demus his qui miserunt nos; quid dicis de teipso? 23 Ait: [i p]Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini', sicut dixit Isaias propheta. 24 Et qui missi fuerant erant ex pharisaeis. 25 Et interrogaverunt eum et dixerunt ei: [q]Quid ergo baptizas, si tu non es Christus neque Elias neque propheta? 26 [r]Respondit eis Ioannes dicens: Ego baptizo in aqua; [s]medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis: 27 ipse est, [c]qui post me venturus est, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus ut solvam eius corrigiam calceamenti. 28 Haec in [t]Bethania facta sunt trans Iordanem, [u]ubi erat Ioannes baptizans.

29 Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se et ait: Ecce [v]agnus Dei, ecce qui [w]tollit peccatum [v]mundi. 30 Hic est de quo dixi: [c]Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat. 31 Et ego nesciebam eum; sed, ut manifestetur in Israël, [z]propterea veni ego in aqua baptizans. 32 Et testimonium perhibuit Ioannes dicens: Quia [a]vidi Spiritum descendentem quasi columbam de caelo et [b]mansit super eum. 33 Et ego nesciebam eum; sed [c]qui misit me baptizare [d]in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem et manentem super eum, hic est qui baptizat [e]in Spiritu sancto. 34Et ego vidi et testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei.

35Altera die iterum stabat Ioannes et ex [f]discipulis eius duo. 36Et respiciens Iesum ambulantem dicit: Ecce [v]agnus Dei. 37Et audierunt eum duo discipuli loquentem et secuti sunt Iesum. 38Conversus autem Iesus et videns eos sequentes se dicit eis: [g]Quid quaeritis? Qui dixerunt ei: [h]Rabbi (quod dicitur interpretatum magister, ubi habitas? 39Dicit eis: Venite et videte. Venerunt et viderunt ubi maneret, et apud eum manserunt die illo; hora autem erat quasi decima. 40 Erat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, qui audierant a Ioanne et secuti fuerant eum. 41 Invenit hic primum fratrem suum Simonem et dicit ei: Invenimus [i]Messiam (quod est interpretatum [j]christus). 42Et adduxit eum ad Iesum. [l]Intuitus autem eum Iesus dixit: Tu es Simon filius [m]Iona: tu [n]vocaberis [o]Cephas (quod interpretatur [n]Petrus).

43 In crastinum voluit [p]exire in Galilaeam et invenit Philippum. Et dicit ei Iesus: [q]Sequere me. 44 Erat autem [r]Philippus a Bethsaida civitate Andreae et Petri. 45 Invenit Philippus [s]Nathanaël et dicit ei: Quem [t]scripsit Moyses in lege, et prophetae invenimus Iesum [u]filium Ioseph a [v]Nazareth. 46 Et dixit ei Nathanaël: [w]A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni et vide. 47 Vidit Iesus Nathanaël venientem ad se et dicit de eo: Ecce vere [y]Israëlita, [z]in quo dolus non est. 48 Dicit ei Nathanaël: [a]Unde me nosti? Respondit Iesus et dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te. 49 Respondit ei Nathanaël et ait: [h]Rabbi, tu es [b]Filius Dei, tu es [c]rex Israël. 50 Respondit Iesus et dixit ei: Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis: maius his videbis. 51 Et dicit ei: Amen, amen, dico vobis, videbitis [d]caelum apertum et [e]angelos Dei ascendentes et descendentes supra Filium hominis.

14] * *Conc. Ephes.* (*an. 431*) *can. 1, 5 et 8 etc.*—*R. in Nat. Dñi, — V. in fs. ss. Fam. J. M. J. et Fugae in Aeg.*
x Rm 1, 3; 8, 3. — cf. Gal. 4, y Ap 7, 15; 21, 3. [4; Ph 2, 7, 8. z cp. 2, 11; Lc 9, 32; 2 Pt 1, 16, 17; 1 Jo 1, 1; 4, 14.

a vr. 17. — cf. Rm 5, 21. b cf. cp. 14, 6.
15] *v. cp. 3, 30.* — *Ant. in f. 6 p. D. 3 Adv.*
c vr. 27, 30; Mt 3, 11. — cf. cp. 3, 30, 31. [*cp. 3, 34.*
16] * *Catech. R. II 3, 8.* — *cf.* d Eph 1, 23; 3, 19; 4, 13; Col 1, 19; 2, 9. — cf. cp. 3, 34. e cp. 7, 19; Ex 20, 1.
17] *Ant. in fr. 5 p. D. 3 Adv.* f Rm 6, 14. — cf. Ps 24, 10. g cp. 5, 37; 6, 46; Ex 33, 20; Ecli 43, 35; Col 1, 15; 1 Tm 6, 16; 1 Jo 4, 12, 20. — cf. h v. cp. 3, 32. [cp. 12, 45.
19-20] *Ev. in D. 3 Adv.*
i cf. cp. 8, 25.
j vr. 8; cp. 3, 28; Ac 13, 25. — l v. Mt 1, 16. [cf. Lc 3, 15. 16. m cf. Mt 16, 14; 17, 10; Mr 9, n cf. Mt 11, 14. [11. o cp. 6, 14; 7, 40. — v. Dt 18, p Is 40, 3. — v. Mt 3, 3. [15, 18. q cf. Ex 2, 14; Mt 21, 23; Ac r v. Lc 3, 16. [4, 7. s cf. Lc 17, 21. [*v. vr. 20. 30.*
27[*Ant. in fr. 5 p. D. 2 Adv.*— t (Js 15, 6, 61; Jd 7, 24 (?)). u Mt 3, 6, 13.
29] * *Conc. Trid. s. V can.. 3.* — *In ord. Ms.*
29-34] *Ev. in oct. Epiph.* [*etc. 29, 30*] *R. et Ant. in Circ. D*ñi
v vr. 36, Ex 12, 3; Is 53, 7; Jr 11, 19; Ac 8, 32; 1 Pt 1, 19. —cf. Gn 22, 8; Ap. 5, 6, 9, 12. w 1 Jo 3, 5.—cf. Heb 10, 4, 11. x cf. cp. 3, 16, 17; 4, 42; 12, 47; 1 Jo 2, 2; 4, 14. z cf. Lc 1, 17, 76.

a Mt 3; 16. — cf. Lc. 18, 21. b cf. Is 11, 2; Ac 10, 38. c vr. 6; Lc 3, 2. d cf. cp. 3, 5.
33] * *Catech. R. I 9, 2; 10, 13; II 1, 23; 2, 13.*
e Mt 3, 11; Ac 1, 5; 11, 16.
35-51] *Ev. in vg. s. Andr. Ap.*
f cp. 3, 25; 4, 1. — v. Mt 9, g cp. 18, 4, 7; 20, 15. [14. h vr. 49; cp. 3, 2, 26; 6, 25; Mt 23, 7; 27, 25, 49; Mr 9, 4; 11, 21; 14, 45. — cf. cp. 20, 16; Mr 10, 51.
40-42] cf. Mt 4, 18-22; Mr 1, 16, 20; Lc 5, 2-11.
49-42] *Cm. et Ant. in fs. s. An-*
i cp. 4, 25. [*draeae Ap.*
j Ps 2, 2; Dn 9, 25.
l cf. Mr. 10, 21; Lc 22, 61. m cf. cp. 21, 15-17; Mt 16, 17.
42] * *Conc. Vat. s. IV cp. 1.*
n Mt 16, 18; Mr 3, 16.
o 1 Cor 1, 12; 3, 32; Gal 2, 9. p cf. vr. 28. [14. q Mt 8, 22; Mr 2, 14. r cp. 12, 21. s cp. 21, 2. t Lc 24, 27. — cf. cp. 5, 46.
47-51] *Ev. in Ms. vot. de Ang.*
24, 25. b cp. 6, 69; 9, 25; 10, 36; 11, 27; 20, 31. — v. Mt 14, 33; 16, 16. c cp. 12, 13; Mt 27, 42. — cf. Mt 2, 2. d Ez 1, 1; Mt 3, 16; Ac 7, 56; 10, 11 etc. e cf. Gn 28, 12.
u cp. 6, 42. — v. Lc 3, 23. v v. Mt 2, 23. x cf. cp. 7, 41, 52. y Rm 9, 4, 6. z Ps 31, 2; Sph 3, 13. — cf. Ap 14, 5. a cf. cp. 2,

Patris purificat, Iudaeis de potestate qua id fecerit postulantibus suam resurrectionem praedicit (13-25) atque Nicodemo spiritualem renascentiam, et suam divinitatem explanat necessitatemque fidei in se incul-

2 Et [a]die tertia nuptiae factae sunt in [b]Cana Galilaeae, et erat mater
Iesu ibi. 2Vocatus est autem et Iesus et [c]discipuli eius ad nuptias,
3 et, deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habent. 4 Et
dicit ei Iesus: [d]Quid mihi et tibi est, [e]mulier? [f]nondum venit hora mea.
5 Dicit mater eius ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite. 6Erant
autem ibi lapideae hydriae sex, positae secundum [g]purificationem Iudaeorum, capientes singulae [h]metretas binas vel ternas. 7Dicit eis Iesus:
Implete hydrias aqua. Et impleverunt eas usque ad summum. 8Et dicit
eis Iesus: Haurite nunc et ferte architriclino. Et tulerunt. 9 Ut autem
gustavit architriclinus [i]aquam vinum factam, et non sciebat unde esset,
ministri autem sciebant qui hauserant aquam, vocat sponsum architriclinus 10 et dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit et, cum
inebriati fuerint, tunc id quod deterius est; tu autem servasti bonum
vinum usque adhuc.

11 Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilaeae et [j]manifestavit gloriam suam, et crediderunt in eum [k]discipuli eius. 12 Post
hoc descendit [k]Capharnaum ipse et [l]mater eius et [m]fratres eius et
[c]discipuli eius, et ibi manserunt non multis diebus.

13 Et [n]prope erat Pascha Iudaeorum, et [o]ascendit Iesus Ierosolymam 14 et invenit in templo vendentes boves et oves et columbas
et nummularios sedentes. 15 Et, cum fecisset quasi flagellum de
funiculis, omnes eiecit de templo, oves quoque et boves, et nummulariorum effudit aes et mensas subvertit. 16 Et his qui columbas
vendebant dixit: Auferte ista hinc et nolite facere domum [p]Patris
mei domum negotiationis. 17 Recordati sunt vero discipuli eius quia
scriptum est: '[q]Zelus domus tuae comedit me'. 18 Responderunt
ergo Iudaei et dixerunt ei: [r]Quod signum ostendis nobis [s]quia haec
facis? 19 Respondit Iesus et dixit eis: [t]Solvite templum hoc, et [u]in
tribus diebus [v]excitabo illud. 20 Dixerunt ergo Iudaei: Quadraginta et
sex annis aedificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis illud? 21 Ille autem dicebat de [x]templo corporis sui. 22Cum ergo
resurrexisset a mortuis, [y]recordati sunt [z]discipuli eius quia hoc dicebat, et crediderunt [a]Scripturae et sermoni quem dixit Iesus.

23 Cum autem esset Ierosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius [b]videntes signa eius quae faciebat. 24 Ipse
autem Iesus [c]non credebat semetipsum eis, eo quod ipse [d]nosset
omnes, 25 et quia opus ei non erat ut quis testimonium perhiberet
de homine; ipse enim [d]sciebat quid esset in homine.

3 Erat autem homo ex pharisaeis [a]Nicodemus nomine [b]princeps Iudaeorum. 2 Hic venit ad Iesum [c]nocte et dixit ei: Rabbi, [d]scimus
quia a Deo venisti magister; nemo enim potest haec signa facere quae
tu facis, [e]nisi fuerit Deus cum eo. 3 Respondit Iesus et dixit ei: Amen,
amen, dico tibi, nisi quis [f]renatus fuerit denuo, non potest [g]videre regnum Dei. 4 Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci,
cum sit senex? nunquid potest in ventrem matris suae iterato introire et
renasci. 5 Respondit Iesus: Amen, amen, dico tibi, nisi quis [f]renatus
fuerit [h]ex aqua et Spiritu sancto, [i]non potest introire in regnum Dei.
6 [j]Quod natum est ex carne caro est, et quod natum est ex Spiritu [l]spiritus est. 7 [m]Non mireris quia dixi tibi: Oportet vos [f]nasci denuo.
8 [n]Spiritus [o]ubi vult spirat, et vocem eius audis, sed nescis unde veniat
aut quo vadat; sic est omnis qui natus est ex Spiritu. 9Respondit Nicodemus et dixit ei: [p]Quomodo possunt haec fieri? 10 Respondit Iesus et
dixit ei: Tu es magister in Israël et [q]haec ignoras? 11Amen, amen, dico
tibi quia [r]quod scimus loquimur et quod vidimus testamur; et [r]testimonium nostrum non accipitis. 12 [s]Si terrena dixi vobis, et non creditis, quomodo, si dixero vobis caelestia, credetis? 13 Et [t]nemo ascendit
in caelum, nisi, [u]qui descendit de caelo, Filius hominis, [v]qui est in
caelo. 14 Et, [x]sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita [y]exaltari oportet Filium hominis, 15 ut omnis [z]qui credit in ipsum [a]non
pereat, sed habeat vitam aeternam. 16 [b]Sic enim Deus dilexit [c]mundum, [d]ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis [z]qui credit in

a cf. cp. 1, 29, 35, 43.
b cp. 4, 46; 21, 2. [3, 7, 9).
1-11] Ev. in D. 2 p. Epiph. (*1-2] * cf. Catech. R. II 8, 1.*
c cp. 1, 40-49.
d cf. 2 Rg 16, 10; Mt 12, 48.
e cp. 19, 26.
f cp. 7, 30; 8, 20; 13, 1. — cf. cp. 7, 6, 8; 12, 23 etc.
g cp. 3, 25. — cf. cf. Mt 15, 2.
h 2 Par 4, 5.
7-11] Cm. in D. 2 p. Epiph.
i cp. 4, 46.
j cp. 1, 14; 11, 40.
k Mt 4, 13. *l* vr. 3.
m cp. 7, 3, 5, 10. — v. Mt 12,
n cp. 11, 55.— v. cp. 6, 4. [46.
13-25] Ev. in fr. 2 p. D. 4 Qdg. (*16, 19, 21*).
o vr. 23; Dt 16, 1-6; Lc 2, 41.
14-17] cf. Mt 21, 12, 13; Mr 11, 15-17; Lc 19, 45, 46.
p cp. 14, 2; Lc 2, 49.
q Ps 68, 10. — cf. Mt 3, 1-3.
r cp. 4,48; 6, 30. — cf. Ex 4, 1, 8; 7, 9; 1 Cor 1, 22. —
s cf. Lc 20, 2. [v. Mt 12, 38.
t cf. Mt 26, 61; 27, 40; Ac 6, *19] * Catech. R. I 6, 8.* [14.
u cf. Mt 16, 21. *v* cp. 10, 18.
x cf. cp. 1, 14; 1 Cor 6, 19;
y v. cp. 14, 26. [Col 2, 9.
z cp. 12, 16; Lc 24, 8.

a cp. 20, 9; Ps 15, 10, 11.
b cp. 11, 45.
c cf. cp. 6, 14, 15.
d cp. 1, 48; 5, 42; 16, 30; Mr 2, 8. — cf. cp. 6, 62, 65. — v. Mt 9, 4.

a cp. 7, 50; 19, 39.
1-15] Ev. in fs, invent. s. Cruc.
b v. Lc 24, 20.
c cf. cp. 12, 42.
d cf. cp. 9, 29; Mt 22, 16.
e Ac 10, 38. — cf. cp. 5, 36; 9, 33; Ac 2, 22.
*3] * Conc. Milev. II can. 3. — * Catech. R. II 1, 21.*
f cp. 1, 13.— cf. Mt 18, 3; Rm 6, 4; 2 Cor 5, 17; Gal 6, 15; Eph 4, 24; Col 3, 10; Jc 1,
g vr. 36. [18; 1 Pt 1, 23.
*5] * l 3 Decr. tit. 42 cp. 5. — * Conc. Trid. s. V can. 3; s. VI cp. 4; s. VII can. 2 de Bapt. — * Catech. R. II, 1, 22, 25; 5* etc.
h cf. Ex 36, 25-27; Mr 16, 16; Ac 2, 38; Eph 5, 26; Tt 3, 5; Heb 10, 22. [36.
i Mt 5, 20; 7, 21. — cf. vr. 18,
j cp. 1, 13; 1 Cor 15, 50.— cf. cp. 6, 64; Ps 50, 7.
l cf. cp. 4, 24. *m* cp. 5, 28.
8] Cm. in sb. QT. Pnt.
n cf. Ec 1, 6; 11, 5.
o 1 Cor 12, 11. *p* cp 6, 53. 60.
q cf. cp. 9, 30. [13.
r vr. 32; cp. 1, 18; 8, 26; 15,
s Lc 22, 67. — cf. Mt 13, 13.
t Pro 30, 4. — cf. cp. 6, 63; Ac 2, 34; Eph 4, 9.
13-18] Ev. in fs. ss. Rdmpt.
u vr. 31; cp. 6, 38, 42, 63; 1 Cor 15, 47. — cf. Rm 10, 6.
v. cf. cp. 17, 34.
*14-16] * Conc. Valent. (an. 852) can. 4.— *Catech. R. IV 9, 10.*

x Nm 21, 9; Sap. 17, 5-7. *y* cp. 8, 28; 12, 32, 34. — cf. Mt 16, 21. *z* cp. 11, 25, 26; 1 Jo 5, 12, 13, 20. — cf. cp. 17, 3. — v. cp. 6, 40. *a* cp. 10, 28. *14, 15, 17] R. in fs. s. Cruc.* *b* Rm 5, 8, 9; Eph 2, 4; 2 Th 2, 16; 1 Jo 3, 1; 4, 9, 10. *c* v. cp. 1, 29. *d* Rm 8, 32. *16-21] Ev. in fr. 2 p. Pnt.* (*16*).

cat (*3, 1-21*). *Plenam autem fidem, quam in Iudaea non invenit* (*22-36*), *a Samaritanis obtinet, nam audita muliere quacum sese omniscientem revelans locutus erat* (*4, 1-26*), *turmatim ad Iesum veniunt eumque*

e cp. 5, 26, 38; 6, 29, 58; 7, 29; 8, 42; 10, 36; 11, 42; 12, 49; 17, 3; 20, 21; Rm 8, 3; 1 Jo 4, 9, 10, 14.
f cp. 5, 45; 8, 15; 12, 47. — cf. cp. 5, 22; 8, 11; Lc 9, 56.
g Lc 19, 10. *h* cf. cp. 12, 48.
i cf. cp. 9, 39. [9, 10.
j cp. 8, 12, 46. — cf. cp. 1, 5,
l cf. Is 30, 10; Jr 5, 31.
m cp. 7, 7. [Eph 5, 12.
n cf. Jb 24, 13; Rm 13, 12;
o Eph 5, 11, 13.
p 1 Jo 1, 6. — cf. Ps 138, 23.
q cp. 2, 13; 5, 1; 7, 10. [24.
r vr. 26. — cf. cp. 4, 2.
s Gn 14, 18; 33, 18 (?).
t Mt 4, 12; 11, 2; 14, 3. — cf. cp. 5, 35.
u cp. 1, 35. — v. Mt 9, 14.
v cp. 2, 6.
x cp. 1, 7; 5, 33; 10, 42.
y cp. 12, 19. [cp. 15, 5, 6.
z 1 Cor 4, 7; Heb 5, 4. — cf.
a cp. 6, 66. — cf. Jc 1, 17.
b cp. 1, 8, 20; Ac 13, 25. — cf. Lc 3, 15.
c cp. 1, 6; Mr 1, 2. — Ml 3, 1.
d cf. Mt 25, 1; Ap 19, 7; 21,
e Jd 14, 20; Cn 5, 1. [2, 9.
f Mt 9, 15.
3c] *R. in D. 4 Adv.*
g Mt 3, 11. — cf. 2 Rg 3, 1.
h vr. 13; cp. 8, 23. — cf. Eph
i cf. 1 Jo 4, 5. [1, 21.
31] *v. cp. 1, 20, 30.* j v. vr. 11.
l cf. vr. 19; cp. 1, 11; 5, 43.
m cf cp. 6, 27; 2 Cor 1, 22; Eph 1, 13; Ap 7, 3-8.
n Rm 3, 4. — cf. 1 Jo 5, 10.
34] * *cf. Catech. R. I 4, 4.*
o v. vr. 17. *p* cf. Ez 4, 11, 16.
q v. cp. 5, 20.
r cp. 7, 2. — v. Mt 28, 18.
s cp. cp. 6, 40, 47; Mr 16, 16. v. vr. 15.
t vr. 18. — cf. cp. 6, 53; 15, 48.
u vr. 3. — cf. Lc 3, 7; Eph 5, 6; Col 3, 6.

a cf. cp. 3, 22, 26.
b cf. 1 Cor 1, 17.
c v. cp. 2, 11, 12.
d cf. Lc 13, 33.
5-45] *Ev. in fr. 6 p. D. 3 Qdg.* (*13, 14, 19, 20*).
e vr. 12; Gn 33, 19; 48, 22; Js 24, 32. [24; 21, 28.
f cp. 19, 28. — cf. Mt 4, 2; 8,
g cf. cp. 8, 48; 1 Es 4, 3, 10; Eccli 50, 27, 28; Lc 9, 53. — v. Mt 10, 5.
h cf. Eph 2, 9; Heb 6, 4.
i cp. 7, 38; Jr 2, 13; 17, 13. — cf. Gn 26, 19; Is 55, 1; Ez 47, 1 etc.; Zc 14, 8; Ap 21, 6; 22, 1, 17.
j cf. cp. 8, 53; Mt 12, 41, 42.
13, 14] * *Conc. Trid. s. VI cp. 16.* — * *Catech. R. II 5, 72.* — *cf. IV 11, 11.* — *Cm. ut s. vr. 5.*
l cf. cp. 6, 35, 52, 59; 7, 37.
m cf. Is 49, 10; Ap. 7, 16.
n cp. 7, 37-39.
o cf. cp. 6, 34. *p* cp. 16, 8.
q cf. 1 Cor 14, 24, 25.
r cp. 6, 14; 9, 17. — cf. Lc 7, 16, 39. — v. Mt 21, 11.
s Gn 12, 6, 7; 33, 18, 20; Dt 11, 29; 27, 12, 15; Js 8, 33.
t cf. Jd 9, 7.
u v. Dt 12, 5; Ps 121, 1-9.
17, 22. *z* Sph 2, 11; Ml 1, 11; 1 Tm 2, 8.

eum [a]non pereat, sed habeat vitam aeternam. 17Non enim [e]misit Deus Filium suum in [c]mundum ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. 18 [g]Qui credit in eum non iudicatur, qui autem non credit [h]iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei. 19 [i]Hoc est autem iudicium, [j]quia lux venit in mundum, et [l]dilexerunt homines magis tenebras quam lucem; [m]erant enim eorum mala opera. 20 [n]Omnis enim qui male agit, odit lucem et non venit ad lucem [o]ut non arguantur opera eius. 21 [p]Qui autem facit veritatem [q]venit ad lucem, ut manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

22 Post haec [q]venit Iesus et discipuli eius in terram Iudaeam et illic demorabatur cum eis et [r]baptizabat. 23 Erat autem et Ioannes baptizans in Aennon iuxta [s]Salim, quia aquae multae erant illic; et veniebant et baptizabantur. 24 Nondum enim [t]missus fuerat Ioannes in carcerem.

25 Facta est autem questio ex [u]discipulis Ioannis cum Iudaeis de [v]purificatione. 26 Et venerunt ad Ioannem et dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu [x]testimonium perhibuisti, ecce [r]hic baptizat, et [v]omnes veniunt ad eum. 27 Respondit Ioannes et dixit: [z]Non potest homo accipere quidquam, [a]nisi fuerit ei datum de caelo. 28 Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim: [b]Non sum ego Christus, sed [c]quia missus sum ante illum. 29 [d]Qui habet sponsam sponsus est; [e]amicus autem sponsi, qui stat et audit eum, [f]gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est. 30 [g]Illum oportet crescere, me autem minui. 31 [h]Qui desursum venit super omnes est. [i]Qui est de terra de terra est et [e]de terra loquitur. [h]Qui de caelo venit super omnes est. 32 Et [j]quod vidit et audivit hoc testatur, et [l]testimonium eius nemo accipit. 33Qui accepit eius testimonium [m]signavit [n]quia Deus verax est. 34 [o]Quem enim misit Deus verba Dei loquitur: non enim [p]ad mensuram dat Deus spiritum. 35 [r]Pater diligit Filium et [s]omnia dedit in manu eius. 36 Qui credit in Filium habet vitam aeternam, [t]qui autem incredulus est Filio non [u]videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

4 Ut ergo cognovit Iesus, quia audierunt pharisaei quod Iesus plures [a]discipulos facit et baptizat quam Ioannes (2 [b]quanquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius), 3 reliquit Iudaeam et abiit [c]iterum in Galilaeam. 4 [d]Oportebat autem eum transire per Samariam. 5 Venit ergo in civitatem Samariae, quae dicitur Sichar, iuxta praedium [e]quod dedit Iacob Ioseph filio suo. 6 Erat autem ibi fons Iacob: Iesus ergo [f]fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem.

Hora erat quasi sexta. 7 Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Iesus: [f]Da mihi bibere. 8 Discipuli enim eius abierant in civitatem, ut cibos emerent. 9 Dicit ergo ei mulier illa samaritana: Quomodo tu, Iudaeus cum sis, bibere a me poscis, quae sum mulier samaritana? Non enim [g]coutuntur Iudaei Samaritanis. 10 Respondit Iesus et dixit ei: Si scires [h]donum Dei et quis est qui dicit tibi: Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, et dedisset tibi [i]aquam vivam. 11 Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias habes, et puteus altus est; unde ergo habes aquam vivam? 12 [j]Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, [e]qui dedit nobis puteum, et ipse ex eo bibit et filii eius et pecora eius? 13 Respondit Iesus et dixit ei: Omnis qui bibit ex aqua hac sitiet iterum, [l]qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, [m]non sitiet in aeternum; 14 sed aqua, quam ego dabo ei, fiet [n]in eo fons aquae salientis in vitam aeternam. 15 Dicit ad eum mulier: Domine, [o]da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque veniam huc haurire. 16 Dicit ei Iesus: Vade, [p]voca virum tuum et veni huc. 17 Respondit mulier et dixit: Non habeo virum. Dicit ei Iesus: Bene dixisti quia non habeo virum; 18 quinque enim viros habuisti, et nunc, quem habes, non est tuus vir: hoc vere dixisti. 19 Dicit ei mulier: Domine, [q]video quia [r]propheta es tu. 20 [s]Patres nostri [t]in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis quia [u]Ierosolymis est [v]locus ubi adorare oportet. 22 Dicit ei Iesus: [x]Mulier, crede mihi quia [v]venit hora, quando [z]neque in monte

v cf. cp. 11, 48. *x* cp. 2, 4. *y* cp. 5, 25, 28; 16, 2, 25, 32. — cf. Lc

Salvatorem mundi salutant (27-42). Pariter in eum credunt Galilaei qui cum eo Ierusalem ascenderant (43-45) et regulus, cui filius sanitati restitutus est (46-54). At, crescente in turbis fide, praesertim post

hoc neque in Ierosolymis adorabitis Patrem. 22 [a]Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia [b]salus [c]ex Iudaeis est. 23 Sed [d]venit hora et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem [d]in spiritu et [e]veritate. Nam et Pater tales quaerit, qui adorent eum. 24 [f]Spiritus est Deus, et eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare. 25 Dicit ei mulier: Scio quia [g]Messias venit, qui dicitur Christus; [h]cum ergo venerit, ille nobis adnuntiabit omnia. 26 Dicit ei Iesus: [i]Ego sum, qui loquor tecum.

27 Et continuo [j]venerunt discipuli eius et mirabantur quia cum muliere loquebatur; nemo tamen dixit: Quid quaeris aut quid loqueris cum ea? 28 Reliquit ergo hydriam suam mulier et abiit in civitatem et dicit illis hominibus: 29 Venite et videte hominem, qui [l]dixit mihi omnia quaecumque feci: [m]nunquid ipse est Christus? 30 Exierunt ergo de civitate et veniebant ad eum.

31 Interea rogabant eum discipuli dicentes: [n]Rabbi, manduca. 32 Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. 33 Dicebant ergo discipuli ad invicem: [o]Nunquid aliquis attulit ei manducare? 34 Dicit eis Iesus: [p]Meus cibus est ut faciam voluntatem eius qui misit me, [q]ut perficiam opus eius. 35 Nonne vos dicitis, quod adhuc quattuor menses sunt, et messis venit? Ecce, [r]dico vobis, levate oculos vestros et videte regiones, quia albae sunt iam ad messem. 36 Et qui metit mercedem accipit et congregat fructum in vitam aeternam, ut et [s]qui seminat [t]simul gaudeat et [u]qui metit. 37 In hoc enim est verbum verum: quia alius est qui seminat, et [v]alius est qui metit. 38 Ego misi vos [u]metere, [w]quod vos non laborastis; alii laboraverunt, et [v]vos in labores eorum introistis.

39 [z]Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, [a]propter verbum mulieris testimonium perhibentis: [b]Quia dixit mihi omnia quaecumque feci. 40 Cum venissent ergo ad illum, Samaritani rogaverunt eum ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies. 41 Et multo plures crediderunt in eum propter sermonem eius. 42 Et mulieri dicebant: Quia iam non propter tuam loquelam credimus; ipsi enim audivimus et scimus quia hic est vere [c]Salvator [d]mundi.

43 Post [e]duos autem dies exiit inde et [f]abiit in Galilaeam. 44 Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia [g]propheta in sua patria honorem non habet. 45 Cum ergo venisset in Galilaeam, exceperunt eum Galilaei, cum [h]omnia vidissent quae fecerat Ierosolymis in die festo; et ipsi enim venerant ad diem festum.

46 Venit ergo iterum in [i]Cana Galilaeae, [j]ubi fecit aquam vinum. Et erat quidam [l]regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. 47 Hic, cum audisset quia Iesus [m]adveniret a Iudaea in Galilaeam, abiit ad eum et rogabat eum ut descenderet et sanaret filium eius, [n]incipiebat enim mori. 48 Dixit ergo Iesus ad eum: [o]Nisi signa et prodigia videritis, non creditis. 49 Dicit ad eum regulus: Domine, descende [p]priusquam moriatur filius meus. 50 Dicit ei Iesus: Vade, filius tuus vivit. Credidit homo sermoni, quem dixit ei Iesus, et ibat. 51 Iam autem eo descendente, servi occurrerunt ei et nuntiaverunt dicentes [q]quia filius eius viveret. 52 Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt ei: Quia heri hora septima reliquit eum febris. 53 Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Iesus: Filius tuus vivit; et credidit ipse et [r]domus eius tota. 54 [s]Hoc iterum secundum signum fecit Iesus, [t]cum venisset a Iudaea in Galilaeam.

5 Post haec erat [a]dies festus Iudaeorum, et ascendit Iesus Ierosolymam.

2 Est autem Ierosolymis [b]probatica piscina, quae cognominatur hebraice Bethsaida, quinque porticus habens. 3 In his, iacebat multitudo magna languentium, caecorum, claudorum, [c]aridorum exspectantium aquae motum. 4 Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam, et [d]movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquae, sanus fiebat a quacumque detinebatur infirmitate. 5 Erat autem quidam homo ibi triginta et octo annos habens in infirmitate sua. 6 Hunc cum vidisset Iesus iacentem et cognovisset quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis

a cf. 4 Rg 17, 28-34; Ac 17, 23.
b Ps 147, 19, 20; Rm 3, 1, 2; 9, 4, 5.
c Mt 2, 4, 5; Ac 13, 23; Rm 9, 5; 11, 26.
*23] * cf. Catech. R. IV 8, 1.*
d cf. Rm 8, 15; Eph 2, 18; 6, 18; Ph 3, 3.
e Ps 144, 18. — cf. cp. 1, 17.
*24] * Catech. R. I 2, 6.*
f 2 Cor 3, 17. — cf. cp. 3, 6.
g v. cp. 1, 41.
h Dt 18, 18. — cf. vr. 29.
i cp. 9, 33-37.
j cf. vr. 8.
l vr. 17, 18, 39. — cf. vr. 25.
m cp. 7, 26; Mt 12, 23.
n v. cp. 1, 38.
o cf. vr. 11.
p cp. 5, 30; 6, 38; 14, 31.
q cp. 5, 36; 17, 4. — cf. cp. 9, 4; Lc 2, 49.
r cf. Mt 9, 37; Lc 2, 49; 10, 2. — cf. vr. 25, 30.
s cf. Mt 13, 37; Mt 4, 14.
t Is 9, 3. — cf. Am 9, 13.
u vr. 38.
v cf. Jb 31, 8; Mic 6, 15.
x Js 24, 13.
y cf. Ac 8, 15.
z vr. 5, 8.
a cf. cp. 17, 20.
b cf. 1 Jo 5, 20.
c cp. 3, 17; 12, 47; 1 Tm 4, 10; 1 Jo 4, 14. — cf. Gn 41, 45.
d cp. 1, 29; 3, 16.
e vr. 40.
f Mt 4, 12.
g Mt 13, 57; Mr 6, 4; Lc 4, 24.
h cp. 2, 23; 3, 2.
i cp. 2, 1.
j cp. 2, 9.
l Lc 8, 3.
46-53] Ev. in D. 20 p. Pnt. (46, 47, 53) et in fs. s. Nerei, Ach., Dom. et Pancratii.
m vr. 3, 54.
n Lc 7, 2.
o cp. 6, 30. — cf. cp. 20, 29. — v. Mt 12, 38.
p cf. cp. 11, 21, 32; Mr 5, 35.
q cf. Mt 8, 13.
53] ut s. vr. 46, 47.
r Ac 16, 34; 18, 8. — v. Ac 11, 14.
s cf. cp. 2, 11, 23.
t cf. vr. 3, 45, 47.
1-4] Ev. in fs. s. Raph. arch.
1-15] Ev. in fr. 6 QT. Qdg. (4).
a v. cp. 6, 4.
b cf. 2 Es 3, 1, 31; 12, 38.
c Mt 12, 10.
*4] * Catech. R. II 2, 3.*
d vr. 7.

paralyticum ad Probaticam sanatum (5, *1-10*), *crescit quoque pharisaeorum ira in Iesum qui se aequalem facit Deo* (*11-30*) *et testatur de se locutos esse non modo Ioannem et Moysem sed ipsum Pa-*

8 sqq.] * *cf. Catech. R. III 4, 23.*
e Mt 9, 6, 7; Mr 2, 9; 11, 12;
f cp. 9, 14. [Lc 5, 24, 25.
g Ex 20, 10; 2 Es 13, 19; Jr 17, 21, 22. — cf. cp. 7, 23; 9, 16; Mt 12, 2; Mr 2, 24; 3, 4; Lc
h cf. cp. 6, 15. [2; 13, 14.
14] * *Catech. R. II 5, 31.*
i cp. 8, 11. — cf. Mt 9, 2; Lc 7, 48. [2 Pt 2, 12, 45;
j Ecli 34, 31. — cf. Mt 12, 45;
l cp. 7, 23; 9, 16.
m v. cp. 7, 1, 30.
n v. cp. 10, 33. [Rm 8, 32.
o cp. 8, 26. — cf. Mt 14, 33;
p Ph 2, 6. [cf. cp. 16, 13.
q vr. 30; cp. 8, 28; 14, 10. —
r cp. 3, 35; 10, 17; 16, 9, 10; 17, 23, 26. — cf. Mt 3, 17.
s cf. cp. 14, 12. *t* cp. 7, 21.
u Dt 32, 39; Rm 4, 17; 8, 11;
v Rm 9, 18. [2 Cor 1, 9.
x Dn 7, 13, 14. — cf. Ac 17, 31.
y cp. 9, 39; Ac 10, 42; 2 Tm 4, 1; 1 Pt 4, 5.
z cp. 8, 49. — cf. 1 Jo 2, 23.
a Lc 10, 16. — cf. cp. 15, 23; 1
b cf. cp. 8, 51; 11, 25. [Jo 2, 26.
c cp. 20, 31; 1 Jo 5, 9-13. — cf. cp. 3, 15, 36; 12, 44.
d cf. cp. 11, 25.
25, 28] * *Catech. R. I 12, 3.*
e v. cp. 4, 21, 23. [*Dt. 25-29*] *Ev. in comm. omn. fid.*
f v. Eph 2, 1, 5. *g* cf. cp. 11, 43.
26] * *Catech. R. I 3, 5.*
h cf. cp. 6, 58.
i cp. 1, 4. — cf. cp. 11, 25.
j vr. 22. *l* v. Dn 7, 13.
m cp. 3, 7. [cf. cp. 11, 43, 44.
n cp. 11, 25; 1 Cor 15, 52. —
29] * *Catech. R. I 12, 6, 14.*
o Dn 12, 2; Ac 24, 15. — v. Mt 25, 46.
p vr. 19. — cf. cp. 6, 38; 10, 18.
q cp. 8, 16.
r cp. 4, 34; 6, 38. — cf. cp. 7, 18; Rm 15, 3; Ph 2, 8.
s v. Mt 26, 39.
t cf. cp. 8, 13; 14, 18, 54; 18,
u vr. 36, 37; 1 Jo 5, 9. [21.
v cp. 7, 28, 29. *x* v. cp. 1, 19-34.
y v. cp. 1, 7. *z* 1 Jo 5, 9.
35] *R. in nativ. s. Jo. B.*
a cf. Ecli 48, 1. — v. Mt 11, 9; Lc 1, 76.
b 2 Pt 1, 19. — cf. cp. 1, 8.
c cf. Mt 13, 20; 21, 26.
d cf. 10, 25, 38; 14, 11; 15, 24. — cf. cp. 2, 23; Mt 11, 4.
e cp. 4, 34; 17, 4.
f cf. cp. 3, 2; Ac 10, 38.
g v. cp. 3, 17. [17, 5.
h cp. 8, 18. — cf. Mt 3, 17;
i cp. 1, 18; 6, 46. — cf. cp. 12, 45; Dt 4, 12.
j cf. 1 Jo 2, 14; 4, 13, 14; 5, 10.
l cf. Ac 17, 11; 2 Tm 3, 15.
m v. Lc 24, 27.
n vr. 43; cp. 3, 19; Mt 23, 37.
o v. cp. 2, 24, 25.
p cf. cp. 13, 35; Ju 21.
q cp. 1, 11. — cf. cp. 12, 13.
r cf. Mt 24, 5.
s cp. 12, 43. — cf. Mt 6, 1; 2,
t cf. Rm 2, 29. [16; 23, 5-7.
u cp. 17, 3; 1 Tm 1, 17; Ju 25. — cf. Mr 12, 29.
v cp. 3, 17; 8, 15. — cf. 2 Mc 4, 5; Ac 28, 19.
x cf. Dt 31, 26; Rm 2, 12.
y cf. 9, 28, 29; Rm 2, 17.

sanus fieri? 7 Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut, cum [a]turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam; dum venio enim ego, alius ante me descendit. 8 Dicit ei Iesus: [e]Surge, tolle grabatum tuum et ambula. 9 Et [e]statim sanus factus est homo ille et sustulit grabatum suum et ambulabat.

[f]Erat autem sabbatum in die illo. 10 Dicebant ergo Iudaei illi qui sanatus fuerat: Sabbatum est, [g]non licet tibi tollere grabatum tuum. 11 Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum et ambula. 12 Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille homo qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum et ambula? 13 Is autem, qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset; [h]Iesus enim declinavit a turba constituta in loco. 14 Postea invenit eum Iesus in templo et dixit illi: Ecce sanus factus es, [i]iam noli peccare, [j]ne deterius tibi aliquid contingat. 15 Abiit ille homo et nuntiavit Iudaeis, quia Iesus esset qui fecit eum sanum. 16 Propterea [l]persequebantur Iudaei Iesum, [l]quia haec faciebat in sabbato. 17 Iesus autem respondit eis: Pater meus usque modo operatur, et ego operor. 18 Propterea ergo magis [m]quaerebant eum Iudaei interficere, [n]quia non solum [l]solvebat sabbatum, sed et [o]patrem suum dicebat Deum, [p]aequalem se faciens Deo.

Respondit itaque Iesus et dixit eis: 19 Amen, amen, dico vobis, [q]non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem; quaecumque enim fecerit, haec et Filius similiter facit. 20 [r]Pater enim diligit Filium et omnia demonstrat ei quae ipse facit; et [s]maiora his demonstrabit ei opera, ut [t]vos miremini. 21 Sicut enim Pater [u]suscitat mortuos et vivificat, sic et Filius [v]quos vult vivificat. 22 [z]Neque enim Pater iudicat quemquam, sed [y]omne iudicium dedit Filio, 23 ut omnes honorificent Filium sicut [z]honorificant Patrem. [a]Qui non honorificat Filium non honorificat Patrem, qui misit illum. 24 Amen, amen dico vobis quia [b]qui verbum meum audit et [c]credit ei qui misit me habet vitam aeternam et in iudicium non venit, sed [d]transiit a morte in vitam. 25 Amen, amen dico vobis quia [e]venit hora et nunc est, quando [f]mortui audient [g]vocem Filii Dei, et qui audierint [f]vivent. 26 [h]Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio [i]habere vitam in semetipso 27 et [j]potestatem dedit ei iudicium facere, quia [l]Filius hominis est. 28 [m]Nolite mirari hoc, quia [e]venit hora, in qua omnes [n]qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei; 29 et procedent qui bona fecerunt [o]in resurrectionem vitae, qui vero mala egerunt [o]in resurrectionem iudicii. 30 [p]Non possum ego a meipso facere quidquam. Sicut audio iudico, et [q]iudicium meum iustum est, quia [r]non quaero voluntatem meam, sed [s]voluntatem eius qui misit me.

31 [t]Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum. 32 [u]Alius est qui testimonium perhibet de me, et [v]scio quia verum est testimonium quod perhibet de me. 33 [x]Vos [m]misistis ad Ioannem, et [y]testimonium perhibuit veritati. 34 [z]Ego autem non ab homine testimonium accipio; sed haec dico ut vos salvi sitis. 35 [a]Ille erat lucerna ardens et [b]lucens. Vos autem voluistis ad horam [c]exsultare in luce eius. 36 [z]Ego autem habeo testimonium maius Ioanne. [d]Opera enim, quae dedit mihi Pater [e]ut perficiam ea, [f]ipsa opera, quae ego facio, testimonium perhibent de me, quia [v]Pater misit me; 37 et qui [g]misit me Pater, [h]ipse testimonium perhibuit de me; [i]neque vocem eius unquam audistis [i]neque speciem eius vidistis. 38 Et [j]verbum eius non habetis in vobis manens, quia, quem misit ille, huic vos non creditis. 39 [l]Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere, et [m]illae sunt quae testimonium perhibent de me. 40 Et [n]non vultis venire ad me, ut vitam habeatis. 41 [z]Claritatem ab hominibus non accipio. 42 Sed [a]cognovi vos, quia [p]dilectionem Dei non habetis in vos. 43 [q]Ego veni in nomine Patris mei et non accipitis me; [r]si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. 44 Quomodo vos potestis credere, [s]qui gloriam ab invicem accipitis et [t]gloriam, quae a [u]solo Deo est, non quaeritis? 45 [v]Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud Patrem: [x]est qui accusat vos, Moyses, [y]in quo vos speratis. 46 Si enim crederetis

trem (31-47). In secundo tamen paschate incredulis etiam Galilaei sociantur, qui, quamvis Dñum panes multiplicantem (6, 1-14) et supra mare deambulantem viderint (15-20) ab eo signum de caelo expetunt (22-31); quique

Moysi, crederetis forsitan et mihi; [z]de me enim ille scripsit. **47** [a]Si autem illius litteris non creditis, quomodo verbis meis credetis?

6 Post haec abiit Iesus trans [a]mare Galilaeae, quod est [b]Tiberiadis, **2** et [c]sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa quae faciebat super his qui infirmabantur. **3** Subiit ergo in montem Iesus et ibi sedebat cum discipulis suis. **4** Erat autem proximum [d]Pascha, [e]dies festus Iudaeorum. **5** [f]Cum sublevasset ergo oculos Iesus et vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad [g]Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi? **6** Hoc autem dicebat tentans eum, ipse enim sciebat quid esset facturus. **7** Respondit ei Philippus: [h]Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat. **8** Dicit ei unus ex discipulis eius, Andreas frater Simonis Petri: Est puer unus hic qui habet quinque panes [i]hordeaceos et duos pisces; sed haec quid sunt inter tantos? **10** Dixit ergo Iesus: Facite homines discumbere. [l]Erat autem faenum multum in loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque milia. **11** Accepit ergo Iesus panes et, cum [m]gratias egisset, distribuit discumbentibus, similiter et ex piscibus, quantum volebant. **12** Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quae superaverunt fragmenta, ne pereant. **13** Collegerunt ergo et impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceos, quae superfuerunt his qui manducaverant. **14** Illi ergo homines, cum vidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est [n]vere [o]propheta, [p]qui venturus est in mundum.

15 [q]Iesus ergo, cum cognovisset quia venturi essent ut raperent eum et facerent eum regem, fugit [r]iterum in montem ipse solus.

16 Ut autem sero factum est, descenderunt discipuli eius ad [a]mare. **17** Et, cum ascendissent navim, venerunt trans mare in Capharnaum; et tenebrae iam factae erant, et non venerat ad eos Iesus. **18** Mare autem, vento magno flante, exsurgebat. **19** Cum remigassent ergo quasi stadia vigintiquinque aut triginta, vident Iesum ambulantem supra mare et proximum navi fieri et timuerunt. **20** Ille autem dicit eis: [s]Ego sum, nolite timere. **21** Voluerunt ergo accipere eum in navim, et statim navis fuit ad terram, in quam ibant.

22 Altera die turba, quae stabat trans mare, vidit quia [t]navicula alia non erat ibi, nisi una, et quia non introisset cum discipulis suis Iesus in navim, sed soli discipuli eius abissent; **23** aliae vero supervenerunt naves a [b]Tiberiade iuxta locum ubi manducaverant panem, [m]gratias agente Domino. **24** Cum ergo vidisset turba quia Iesus non esset ibi neque discipuli eius, ascenderunt in naviculas et [u]venerunt Capharnaum quaerentes Iesum. **25** Et, cum invenissent eum trans mare, dixerunt ei: [v]Rabbi, quando huc venisti? **26** Respondit eis Iesus et dixit: Amen, amen, dico vobis, [x]quaeritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus et saturati estis. **27***v* [y]Operamini non cibum qui perit, sed [z]qui permanet in vitam aeternam, quem [a]Filius hominis dabit vobis: [b]hunc enim Pater [c]signavit Deus. **28** Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus ut operemur [d]opera Dei? **29** Respondit Iesus et dixit eis: Hoc est opus Dei, [e]ut credatis in eum, [f]quem misit ille. **30** Dixerunt ergo ei: [g]Quod ergo tu facis signum, ut videamus et credamus tibi? quid operaris? **31** [h]Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: '[i]Panem de caelo dedit eis manducare'. **32** Dixit ergo eis: Amen, amen, dico vobis, non Moyses dedit vobis panem de caelo, sed Pater meus dat vobis [j]panem de caelo verum. **33** Panis enim Dei est [j]qui de caelo descendit et [l]dat vitam mundo. **34** Dixerunt ergo ad eum: [m]Domine, semper da nobis panem hunc. **35** Dixit autem eis Iesus: [n]Ego sum panis vitae; [o]qui venit ad me non esuriet, et [p]qui credit in me non sitiet unquam. **36** Sed dixi vobis, quia et [q]vidistis me et non creditis. **37** [r]Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet; et eum, [s]qui venit ad me, non eiciam foras. **38** Quia [t]descendi de caelo [u]non ut faciam voluntatem meam, se [v]voluntatem eius qui misit me. **39** [x]Haec est autem voluntas eius, qui misit me, Patris, ut [v]omne, quod dedit mihi, [y]non perdam ex eo, sed [z]resuscitem illud in novissimo die. **40** Haec est autem voluntas Patris mei, [v]qui misit me, ut omnis [a]qui

z cp. 1, 45; Gn 3, 15; 49, 10; Nm 21, 9; Dt 18, 15; Lc 24, 27. — cf. cp. 12, 41.
a cf. cp. 7, 19; Lc 16, 31.
1-13] Mt 14, 13-21; Mr 6, 32-44; Lc 9, 10-17. — cf. Mt 15, 32-39.
1-15] *Ev. etc. in D. 4 Qdg.*
a Mt 4, 18; Mr 7, 31. — cf. 1 Mc 11, 67; Lc 5, 1.
b cp. 21, 1.
c Mr 1, 45. — cf. vr. 26.
d cp. 2, 13; 11, 55. — cf. cp. 5, [1.
e cf. cp. 5, 1; 7, 2.
f Lc 6, 20.
g cp. 1, 44-47; 12, 21, 22; 14, 8-10.
h cf. Mr 6, 37.
i cp. 1, 40, 44; 12, 22; Mr 1, 29; 13, 3.
j 4 Rg 4, 42, 44.
l cf. Mr 6, 39.
m vr. 23. — v. Mt 15, 36.
n cf. Mt 14, 33.
o cp. 4, 19; 7, 40; 9, 17; Dt 18, 15. — v. Mt 21, 11.
p cp. 4, 25; 11, 27. — v. Mt 11, 3.
q cf. cp. 12, 12-15; 18, 36.
15-21] Mt 14, 22-3; Mr 6, 45-51. — cf. Mt 8, 18.
r cf. vr. 3.
s cf. Lc 24, 38, 39.
t cp. 21, 8; Mr 3, 9.
24-25] cf. Mt 14, 34-36; Mr 6, 53-56.
u vr. 17, 59.
v v. cp. 1, 38.
x cf. vr. 2.
y Is 55, 2. — cf. Lc 10, 42.
z cf. vr. 35, 50, 52, 55, 59; cp. 4, 14.
a cp. 5, 27.
b cf. cp. 5, 36, 37; 10, 36.
c cf. Ez 9, 4; Rm 4, 11; 1 Cor 9, 2; 2 Tm 2, 19. — v. cp. 3, 33.
d 1 Cor 15, 58; Ap 2, 26.
e 1 Jo 3, 23.
f v. cp. 3, 17; 5, 38.
g cp. 2, 18. — v. Mt 12, 38.
h vr. 49, 59; Ex 16, 15; Nm 11, 7-9.
i 2 Es 9, 15. — cf. Ps 77, 25, 26; 104, 40; 1 Cor 10, 3.
32] *v. Ex 16, 12, 15.* — * *Catech. R. II 4, 70.*
j vr. 50, 51.
l vr. 40, 41, 54, 55, 58. — cf. cp. 5, 21; 1 Cor 15, 45.
m cf. cp. 4, 15.
n vr. 41, 48, 51. — cf. vr. 59.
o cp. 4, 14; 7, 37. — cf. cp. 5, 40; Mt 11, 28; Ap 7, 16.
p cp. 4, 13; 7, 37, 38.
q cf. vr. 26 (?).
37-40] *Ev. in anniv. Dd. (37).*
r vr. 39; cp. 17, 2, 6-8.
s cf. Mt 11, 28.
38] * *Synod. VI oecum. (an. 680) definit.*
t vr. 42; cp. 3, 13, 31.
u cp. 5, 30; Mt 26, 39; Lc 2, 49. — cf. cp. 4, 34.
v v. cp. 4, 34.
x cp. 10, 28, 29; Mt 18, 14. — cf. cp. 17, 12.
y cp. 17, 12; 18, 19.
z vr. 40, 44, 55. — cf. cp. 11, 24; 1 Cor 6, 14.
a cp. 12, 45; 14, 17, 19.

Dñum promittentem se carnem suam et sanguinem daturum in animae cibum et potum (32-60), derelinquunt. Contra apostoli ei magis magisque adhaerent (61-72). Scenopegia occurrente, munus suum ac

b vr. 47; cp. 3, 15, 16. *c* vr. 62. *d* vr. 35, 48, 51. — cf. vr. 59. *41]* * *Catech. R. II 4, 41.* — *VV 13, 19.* [Lc 3, 23. *e* cp. 1, 45. — cf. Mt 13, 55; *f* cp. 7, 27, 28. *g* vr. 66. *h* cp. 12, 32; Jr 31, 3; Os 11, 4. — cf. vr. 65; cp. 4, 23. *44-52]* *Ev. in fr. 4 p. Pnt. (51, 52).* *i* Is 54, 13. — cf. Jr 31, 33, 34; Heb 8, 10. 11; 1 Jo 2, 27. *j* 1 Th 4, 9. — cf. 1 Cor 2, 13; *h* cf. vr. 37. [1 Jo 2, 20. *l* cp. 1, 18. — v. Mt 11, 27. *m* cp. 7, 29; 10, 15; 7, 25. — v. Mt 11, 27. *48-52]* *R. et Antt. in fs. Corp. Ch. et ss. Cord. J.* — * *Catech. R. II 4, 70.* *n* vr. 31, 59; Ex 16, 15; Nm 11, 7, 9; 1 Cor 10, 3, 5. *o* vr. 32, 33. *51-55]* *Ev. in Mss. cotid. Dj.* *p* cp. 3, 13. *52-59]* * *cf. Conc. Trid. s. XXI cp. 1.* — * *Catech. R. II 4, 38.* *q* vr. 59. — cf. 1 Cor 11, 27. *52]* *v. 3 Rg 19, 6, 8.* — *Cm. in fr. 5 p. D. 1 Qdg. et in D. 15 p. Pnt.* *r* vr. 54-47. — cf. cp. 1, 14. *s* cp. 10, 19. — cf. cp. 9, 16. *t* vr. 61; cp. 3, 9. *u* cf. cp. 3, 5. *v* v. cp. 20, 31. *x* cf. Mt 26, 26-28. *56-59]* *ut s. vr. 48 52.* — *Ev. in fs. Corp. Ch. etc.* *57]* * *Catech. R. IV 13, 20.* - *Cm. in fs. s. Tharcis. M. in fr. 5 p. D. 2 Qdg. et D. 9, p. Pnt.* *y* cp. 15, 4, 5; 1 Jo 3, 24; 4, 13, 15, 16. *z* vr. 29. — v. cp. 3, 17. *a* cf. cp. 3, 26. — v. Mt 16, 16. *b* cp. 11, 25; Ap 1, 18. *58b]* * *Conc. Trid. s. XIII cp. 2.* *c* vr. 24. *d* vr. 67. — cf. vr. 65. *e* vr. 41. — cf. Mt 11, 6; Ju 15. *f* Mr 16, 19; Ac 1, 2, 9. — cf. vr. 38, 42. *g* cf. cp. 17, 15. — v. cp. 3, 13. *64]* * *cf. Catech. R. I 9, 4.* — *V. All. p. 1 Prph. in sb. QT. Pnt.* *h* cf. 1 Cor 15-45; 2 Cor 3, 6; *i* cp. 3, 6. [1 Pt 3, 18. *j* vr. 69; Ac 5, 20. — cf. cp. 12, *k* vr. 61, 67. [50; 17, 8. *l* cp. 13, 11. — cf. vr. 71, 72; cp. 2, 24, 25. *m* vr. 44, 45; cp. 3, 27. *n* vr. 61, 65. *o* cf. Mt 16, 16. [Jo 4, 16. *p* cf. cp. 11, 27; Lc 22, 28; 1 *q* v. cp. 1, 49; 11, 27; Mt 16, 16. *r* v. cp. 13, 18; 15, 16. *s* cf. vr. 65; cp. 13, 2, 27; 17, *t* cp. 13, 26. [12. *u* v. vr. 65. *v* Ac 1, 18.

1-13] *Ev. in fr. 3 p. D. Pc s. 6. 8).* *a* cp. 5, 18; 8, 37, 40; 11, 53. *b* cp. 5, 1; 6, 4. *c* (v. Lv 23, 34;) 2 Mc 1, 9, 18. *d* cp. 2, 12. — v. Mt 12, 46. *e* Mt 13, 55. — cf. cp. 6, 61, 67; Ac 16, 40; Rm 8, 12; 1 Tm 5, 1 (?) [12, 16. *f* cf. cp. 14, 22; 18, 20; Mt *g* cf. cp. 4, 44; Mr 3, 21. *h* vr. 8, 30; cp. 8, 20; 13, 1; 17, 1. — cf. Mr 1, 15; Lc 21, 8. — v. cp. 2, 4. *i* cp. 15, 18, 24. *j* cp. 3, 19. — Col 1, 21; 1 Jo 3, 12. *l* cf. vr. 1.

videt Filium et [b]credit in eum habeat vitam aeternam; et [z]ego resuscitabo eum in novissimo die.

41 [c]Murmurabant ergo Iudaei de illo, quia dixisset: [d]Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi. 42Et dicebant: [e]Nonne hic est Iesus filius Ioseph, cuius [f]nos novimus patrem et matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia [t]de caelo descendi? 43 Respondit ergo Iesus et dixit eis: Nolite murmurare in invicem. 44 [g]Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, [h]traxerit eum; et ego resuscitabo eum in novissimo die. 45Est scriptum in prophetis: '[i]Et erunt omnes [j]docibiles Dei'. [k]Omnis, qui audivit a Patre et didicit, venit ad me. 46 [l]Non quia Patrem vidit quisquam: nisi is qui est a Deo, [m]hic vidit Patrem. 47 Amen, amen, dico vobis, [b]qui credit in me, habet vitam aeternam. 48 [d]Ego sum panis vitae. 49 [n]Patres vestri manducaverunt manna in deserto et mortui sunt. 50 [o]Hic est panis de caelo descendens, ut, si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. 51 [o]Ego sum panis vivus [p]qui de caelo descendi. 52 [q]Si quis manducaverit ex hoc pane vivet in aeternum, et panis, quem ego dabo, [r]caro mea est pro mundi vita.

53 Litigabant ergo Iudaei ad invicem dicentes: [t]Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? 54 Dixit ergo eis Iesus: Amen, amen, dico vobis, [u]nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sanguinem, [v]non habebitis vitam in vobis. 55 [x]Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem habet vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die. 56 Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. 57 [x]Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem [y]in me manet, et ego in illo. 58 Sicut [z]misit me [a]vivens Pater, et [b]ego vivo propter Patrem, et qui manducat me, et ipse vivet propter me. 59 [o]Hic est panis qui de caelo descendit. Non sicut [n]manducaverunt patres vestri manna et mortui sunt. [q]Qui manducat hunc panem vivet in aeternum. 60 Haec dixit in synagoga docens [c]in Capharnaum.

61[d]Multi ergo audientes ex discipulis eius dixerunt: [e]Durus est hic sermo, et quis potest eum audire? 62Sciens autem Iesus, apud semetipsum, quia [e]murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis: Hoc vos scandalizat? 63Si ergo videritis Filium hominis [f]ascendentem ubi erat prius? 64[g]Spiritus est qui vivificat, [h]caro non prodest quidquam. [i]Verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. 65Sed [j]sunt quidam ex vobis qui non credunt. [k]Sciebat enim ab initio Iesus qui essent non credentes et quis traditurus esset eum. 66Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia [m]nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo.

67 Ex hoc [j]multi discipulorum eius abierunt retro et iam non cum illo ambulabant. 68 Dixit ergo Iesus ad [n]duodecim: Nunquid et vos vultis abire? 69 [o]Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? [i]verba vitae aeternae habes. 70 Et [p]nos credidimus et [q]cognovimus quia [q]tu es Christus Filius Dei. 71 Respondit eis Iesus: [r]Nonne ego vos [l]duodecim elegi? et [s]ex vobis unus diabolus est. 72 Dicebat autem Iudam [t]Simonis Iscariotem; [u]hic enim erat traditurus eum, [v]cum esset unus ex duodecim.

7 Post haec autem ambulabat Iesus in Galilaeam; non enim volebat in Iudaeam ambulare, quia [a]quaerebant eum Iudaei interficere. 2 Erat autem in proximo [b]dies festus Iudaeorum, [c]scenopegia. 3 Dixerunt autem ad eum, [d]fratres eius: Transi hinc et vade in Iudaeam, ut et [e]discipuli tui videant opera tua quae facis. 4Nemo quippe in occulto quid facit et quaerit ipse in palam esse; si haec facis, [f]manifesta teipsum mundo. 5 [g]Neque enim [d]fratres eius credebant in eum. 6 Dicit ergo eis Iesus: [h]Tempus meum nondum advenit, tempus autem vestrum semper est paratum. 7 Non potest mundus odisse vos; [i]me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quod [j]opera eius mala sunt. 8 Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum, quia [h]meum tempus nondum impletum est. 9 Haec cum dixisset, ipse mansit in Galilaea.

10 Ut autem ascenderunt [d]fratres eius, tunc et ipse ascendit ad diem festum, non manifeste, sed quasi in occulto. 11 [l]Iudaei ergo

suam rationem agendi defendit (7, 1-24); at, cum auditores vel dubios vel sibi insidiantes conspiceret, exiit de templo (25-37); ultimo autem festivitatis die redit et se fontem vitae proclamat (37-40). Altera die

[r]quaerebant eum in die festo et dicebant: Ubi est ille? 12 Et [n]murmur multum erat in turba de eo. [o]Quidam enim dicebant quia bonus est, alii autem dicebant: Non, sed [p]seducit turbas. 13 Nemo tamen palam loquebatur de illo [q]propter metum Iudaeorum.

14 Iam autem, die festo mediante, ascendit Iesus in [r]templum et docebat. 15 Et [s]mirabantur Iudaei dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit? 16 Respondit eis Iesus et dixit: [t]Mea doctrina non est mea, sed eius [u]qui misit me. 17 [v]Si quis voluerit voluntatem eius facere, [w]cognoscet de doctrina utrum ex Deo sit, an [v]ego a meipso loquar. 18 Qui a semetipso loquitur [x]gloriam propriam quaerit; qui autem quaerit gloriam eius, qui misit eum, hic verax est, et iniustitia in illo non est. 19 [a]Nonne Moyses dedit vobis legem? et [b]nemo ex vobis facit legem. 20 [c]Quid me quaeritis interficere? Respondit turba et dixit: [d]Daemonium habes: quis te quaerit interficere? 21 Respondit Iesus et dixit eis: [e]Unum opus feci, et [f]omnes miramini. 22 Propterea [g]Moyses dedit vobis circumcisionem (non quia ex Moyse est, sed [h]ex patribus), et in sabbato circumciditis hominem. 23 Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysi, [i]mihi indignamini, [j]quia totum hominem sanum feci in sabbato? 24 [l]Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate.

25 Dicebant ergo quidam ex Ierosolymis: Nonne hic est [e]quem quaerunt interficere? 26 Et ecce [m]palam loquitur, et nihil ei dicunt. [n]Nunquid vere cognoverunt [o]principes quia hic est Christus? 27 Sed [p]hunc scimus unde sit; Christus autem cum venerit, [q]nemo scit unde sit. 28 Clamabat ergo Iesus [r]in templo docens et dicens: Et me scitis et [p]unde sim scitis: et [s]a meipso non veni, sed [t]est verus qui misit me, [u]quem vos nescitis. 29 [v]Ego scio eum, [w]quia ab ipso sum, et ipse [e]me misit. 30 [y]Quaerebant ergo eum apprehendere, et [z]nemo misit in illum manus, quia nondum venerat [a]hora eius. 31 [b]De turba autem multi crediderunt in eum et dicebant: [c]Christus, cum venerit, nunquid plura signa faciet quam quae hic facit? 32 Audierunt pharisaei [d]turbam murmurantem de illo haec, et miserunt principes et pharisaei [e]ministros, ut apprehenderent eum. 33 Dixit ergo eis Iesus: [f]Adhuc modicum tempus vobiscum sum et [g]vado ad eum qui me misit. 34 [h]Quaeretis me et non invenietis; et [i]ubi ego sum vos non potestis venire. 35 Dixerunt ergo Iudaei ad semetipsos: Quo hic iturus est, quia non inveniemus eum? nunquid [j]in dispersionem gentium iturus est et [l]docturus gentes? 36 Quis est hic sermo quem dixit: [h]Quaeretis me et non invenietis et, ubi sum ego, vos non potestis venire'?

37 In [m]novissimo autem die magno festivitatis stabat Iesus et clamabat dicens: [n]Si quis sitit, [o]veniat ad me et bibat. 38 Qui credit in me, sicut dicit [p]Scriptura, flumina [q]de ventre eius fluent [r]aquae vivae. 39 [s]Hoc autem dixit de Spiritu, [t]quem accepturi erant credentes in eum; [u]nondum enim erat Spiritus [v]datus, [w]quia Iesus nondum erat [y]glorificatus. 40 Ex illa ergo [b]turba, cum [a]audissent hos sermones eius, dicebant: Hic est vere [z]propheta. 41 Alii dicebant: Hic est [a]Christus. Quidam autem dicebant: Nunquid [b]a Galilaea venit Christus? 42 Nonne Scriptura dicit: Quia [c]ex semine David et [d]de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus? 43 [e]Dissensio itaque facta est in turba propter eum. 44 [f]Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum; sed nemo misit super eum manus.

45 Venerunt ergo [g]ministri ad pontifices et pharisaeos. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum? 46 Responderunt [g]ministri: [h]Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo. 47 Responderunt ergo eis pharisaei: [i]Nunquid et vos seducti estis? 48 [j]Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum aut ex pharisaeis? 49 Sed turba haec, quae non novit legem, maledicti sunt. 50 Dixit [l]Nicodemus ad eos, ille qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis: 51 [m]Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius [n]audierit ab ipso et cognoverit quid faciat? 52 Responderunt et dixerunt ei: [b]Nunquid et tu Galilaeus es? Scrutare Scripturas et vide quia [o]a Galilaea propheta non surgit. 53 Et reversi sunt unusquisque in domum suam.

m Dt 25, 1, 2. — cf. Ac 23, 3. *n* Dt 1, 16, 17; 13, 14; Ecli 13, 7. — cf. Ac 25, 16. *o* cf. vr. 41; cp. 1, 46.

m cp. 11, 56. *n* vr. 32, 43. *o* vr. 40-43. — cf. Lc 2, 34. *p* vr. 47; Mt 27, 63. *q* cp. 19, 38; 20, 19. — cf. cp. 9, 22; 12, 42.

14-31] Ev. in fr. 3 p. D. 4 Qdg.

r vr. 28. [(30).

s Mt 13, 54. — cf. vr. 46; Lc 2, 47; 4, 22; Ac 4, 13. *t* cp. 8, 28; 12, 49; 14, 10, 24. *u* v. cp. 3, 17. [— cf. cp. 3, 34. *v* cf. cp. 8, 31, 32; 14, 21, 23. *x* cf. cp. 8, 43; Ps 24, 9; Dn *y* v. cp. 5, 30. [12, 10; Ph 3, 15. *z* cf. cp. 5, 41; 8, 50.

a Ac 7, 53. *c* vr. 1. — cf. cp. 5, 16, 18. *d* cp. 8, 48, 52; 10, 20; Mt 10, 25; 11, 18; Mr 3, 22; Lc 7, 33. — cf. Rm 2, 22. *e* vr. 23; cp. 5, 2-9, 16. *f* cp. 5, 20. *g* Lc 12, 3. *h* Gn 17, 10-12. *i* cp. 5, 16. — v. Mt 12, 2. *j* cp. 5, 10. — cf. Mt 12, 2. *l* cp. 8, 15. — cf. Is 11, 3; 2 Cor 10, 7. — v. Dt 1, 16, 17. *m* cp. 18, 20. *n* vr. 31; cp. 4, 29. — v. Mt 9, *o* vf. 48. [27; 12, 23. *p* cf. cp. 6, 42; 8, 14, 19; 9, 29. *q* cf. vr. 42. *r* vr. 14. *s* cp. 8, 42. — cf. cp. 5, 43. *t* v. cp. 8, 26. [4, 22; 8, 55. *u* cp. 8, 19; 15, 21. — cf. cp. *v* cp. 8, 55. — v. Mt 11, 27. *x* cp. 6 ,46; 9, 16, 33. — v. cp. 1, 14. [21, 46. *y* vr. 44; cp. 10, 39. — cf. Mt *z* cp. 8, 20; 13, 1. — cf. Lc 22, 53. *a* cf. vr. 6, 8. — v. cp. 2, 4. *b* cp. 8, 30; 10, 42; 11, 45; 12, 11. — cf. cp. 2, 23; 12, 42; *c* Mt 12, 23. [Mt 21, 11. *d* vr. 12, 43. *e* vr. 46, 47; 18, 3. [*(37, 38). 33-39] Ev. in fr. 2 p. D. Pass.* *f* cp. 12, 35; 13, 33; 14, 19; *g* cp. 16, 5, 28. [16, 16-19. *h* cp. 8, 21; 13, 33, 36; Pro 1, *i* cp. 13, 36.—cf. cp. 3, 13. [28. *j* 2 Mc 1, 27; Jc 1, 1; 1 Pt 1, *l* cf. Ac 11, 20; 14, 1 etc. [1. *m* cf. Lv 23, 36; Nm 29, 35; 2 Es 8, 18; 2 Mc 10, 6. *n* Is 44, 3; 55, 1.—v. cp. 4, 13. *37-39] Cm. in vg. Pnt.* [35. *o* cf. Zc 13, 1; 14, 8.—v. cp. 6, *p* cf. Is 12, 3; 58, 11; Ez 47, 1, *q* cp. 4, 14.—cf. Pro 18, 4. [12. *r* vr. cp. 4, 10. *s* cf. 1 Cor 12, 13; Gal 3, 14. *t* Jl 2, 28; Ac 2, 16-18. — cf. cp. 1, 33; 20, 22; Lc 24, 49. *u* Ac 2, 4, 33. *v* cp. 3, 34; Lc 11, 13; 1 Jo 3, *x* cf. cp. 16, 7. [24; 4, 13. *y* cp. 12, 16-23; 13, 31, 32; 17, 1. *z* cp. 1, 21; 6, 14. — v. Mt 21, *a* vr. 26. — cf. vr. 31. [11. *b* cf. vr. 52; cp. 1, 46. *c* cf. Ps, 88, 4, 5.—v. Mt 1, 1. *d* Mic 5, 2; Lc 2, 4. — cf. 1 Rg 16, 1. *e* vr. 12, 32; cp. 9, 16; 19, 19. *f* v. vr. 30. *g* vr. 32. *h* v. Mt 7, 28, 29. *i* vr. 12. — cf. Mt 27, 63. *j* 1 Cor 1, 20, 26; 2, 8. — cf. *l* cp. 3, 1; 19, 39. [Gc. 12, 42.

suos adversarios, qui concilium habuerant de eo (37-53) et qui ad eum adduxerant mulierem adulteram, confundit (8, 1-12) eosque, quia se dixerat lucem mundi, tumultuantes redarguit (13-47). Quapropter et quia

8 Iesus autem perrexit in [a]montem Oliveti. 2 Et [b]diluculo iterum venit in templum, et omnis populus venit ad eum, et [c]sedens docebat eos. 3 Adducunt autem scribae et pharisaei mulierem in adulterio deprehensam, et statuerunt eam in medio 4 et dixerunt ei: Magister, haec mulier modo deprehensa est in adulterio. 5 In lege autem Moyses [d]mandavit nobis huiusmodi lapidare; tu ergo quid dicis? 6 Hoc autem dicebant [e]tentantes eum, [f]ut possent accusare eum. Iesus autem inclinans se deorsum digito scribebat in terra. 7 Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se et dixit eis: [g]Qui sine peccato est vestrum [h]primus in illam lapidem mittat. 8 Et iterum se inclinans scribebat in terra. 9 [i]Audientes autem unus post unum exibant incipientes a senioribus, et remansit solus Iesus et mulier in medio stans. 10 Erigens autem se Iesus dixit ei: Mulier, ubi sunt qui te accusabant? nemo te condemnavit? 11 Quae dixit: Nemo, Domine. Dixit autem Iesus: [j]Nec ego te condemnabo: vade et iam amplius [k]noli peccare.

12 [m]Iterum ergo locutus est eis Iesus dicens: [n]Ego sum lux mundi: [o]qui sequitur me non [p]ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae. 13 Dixerunt ergo ei pharisaei: [q]Tu de teipso testimonium perhibes: testimonium tuum non est verum. 14 Respondit Iesus et dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, [r]verum est testimonium meum, quia scio [s]unde veni et [t]quo vado; [u]vos autem nescitis unde venio aut quo vado. 15 [v]Vos secundum carnem iudicatis, [x]ego non iudico quemquam; 16 et, si iudico ego, [y]iudicium meum verum est, quia [z]solus non sum, sed ego et qui misit me Pater. 17 Et in lege vestra scriptum est quia [a]duorum hominum testimonium verum est. 18 Ego sum qui [b]testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibet de me qui misit me, Pater. 19 Dicebant ergo ei: Ubi est Pater tuus? Respondit Iesus: [c]Neque me scitis neque Patrem meum; [d]si me sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis. 20 Haec verba locutus est Iesus in [e]gazophylacio docens in templo; et [f]nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora eius.

21 Dixit ergo iterum eis Iesus: [g]Ego vado, et [g]quaeretis me et [h]in peccato vestro moriemini. Quo ego vado, vos non potestis venire. 22 Dicebant ergo Iudaei: [i]Nunquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quo ego vado, vos non potestis venire? 23 Et dicebat eis: [j]Vos de deorsum estis, ego de supernis sum; [k]vos de mundo hoc estis, [m]ego non sum de hoc mundo. 24 Dixi ergo vobis [h]quia moriemini in peccatis vestris; [n]si enim non crediderit is quia [o]ego sum, moriemini in peccato vestro. 25 Dicebant ergo ei: [p]Tu quis es? Dixit eis Iesus: [q]Principium, qui et loquor vobis. 26 Multa habeo de vobis loqui et iudicare. Sed [r]qui me misit verax est; et ego [s]quae audivi ab eo, haec loquor in mundo. 27 Et non cognoverunt quia patrem eius dicebat Deum. 28 Dixit ergo eis Iesus: Cum [u]exaltaveritis Filium hominis, [v]tunc cognoscetis quia [a]ego sum et [a]a meipso facio nihil: sed, [v]sicut docuit me Pater, haec loquor; 29 et [z]qui me misit mecum est et [z]non reliquit me solum, quia [a]ego quae placita sunt ei facio semper. 30 Haec illo loquente, multi crediderunt in eum.

31 Dicebat ergo Iesus ad eos, qui crediderunt ei, Iudaeos: [c]Si vos manseritis in sermone meo, vere [d]discipuli mei eritis, 32 et [e]cognoscetis veritatem, et [f]veritas liberabit vos. 33 Responderunt ei: [g]Semen Abrahae sumus et [h]nemini servivimus unquam; quomodo tu dicis: Liberi eritis? 34 Respondit eis Iesus: Amen, amen dico vobis quia omnis qui facit peccatum [i]servus est peccati; 35 [j]servus autem non manet in domo in aeternum; [k]filius autem manet in aeternum. 66 Si ergo vos [f]Filius liberaverit, vere liberi eritis. 37 Scio quia filii Abrahae estis; sed quaeritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis. 38 [m]Ego quod vidi apud Patrem meum loquor, et [n]vos quae vidistis apud patrem vestrum facitis. 39 Responderunt et dixerunt ei: [g]Pater noster Abraham est. Dicit eis Iesus: [c]Si filii Abrahae estis, opera Abrahae facite. 40 Nunc autem [l]quaeritis me interficere, hominem qui veritatem vobis locutus sum, [s]quam audivi a Deo: hoc Abraham non fecit. 41 [u]Vos facitis opera patris

---

a v. Mt 21, 1.
1-11] *Ev. in sb. p. D. 3 Qdg.*
b cf. Lc 21, 38. [*6, 7, 10, 11*).
c Mt 5, 1; Lc 4, 20.
d Lv 20, 10; Dt 22, 22-24. — cf. Ez 16, 38, 40. [etc.
e Mt 16, 1; 19, 3; 22, 18, 35
f Mt 12, 10; Lc 11, 54; 20, 20.
g Rm 2, 1, 22. — cf. Mt 7, 1-5;
h cf. Dt 17, 7. [Lc 6, 41, 42.
i Mt 22, 22.
10, 11] *Cm. ut s. vr. 1.*
j v. vr. 15.
11] * *Cctech. R. III 5, 31.*
l cp. 5, 14. *m* cp. 7, 27, 28.
n cp. 1, 5, 9; 3, 19; 9, 5; 12, 46, — cf. Ps 35, 10; Is 42, 6; 49, 6; Ml 4, 2; 1 Jo 2, 8
o cp. 12, 26; 21, 19. — cf. Lc 1, 79. — v. Mt 10, 38.
12-20] *Ev. in sb. p. D. 4 Qdg. (12, 18).* — *Ant. et V. Alt.*
p v. cp. 12, 35. [*in cm. M.*
q cf. cp. 5, 31. *r* cf. Ap 3, 14.
s cp. 13, 3; 16, 28.
t vr. 21; cp. 7, 33. — cf. cp. 14, 2, 28; 16, 7, 10.
u cf. cp. 7, 28; 9, 29. [Jb 10, 4.
v cp. 7, 24; 1 Rg 16, 7. — cf.
x cp. 11; cp. 3, 17; 5, 47; Lc
y cp. 5, 30. [12, 24.
z vr. 29; cp. 16, 32.
a Dt 17, 6; 19, 15. — cf. Nm 35, 30. — v. Mt 18, 16.
28] *Ant. ut s. vr. 12.*
b cp. 5, 37; 1 Jo 5, 9.
c vr. 55; cp. 16, 3.
d cp. 14, 7.
e Mr 12, 41, 43; Lc 21, 1. —
f v. cp. 7, 30. [cf. Mt 27, 6.
21-30] *Ev. in fr. 2 p. D. 2 Qdg. (25, 29).*
g v. cp. 7, 34; 13, 33.
h vr. 24; Ez 3, 18; 33, 8.
i cf. cp. 7, 35.
j cf. vr. 44; cp. 3, 31.
k 1 Jo 4, 5. *m* cp. 17, 14, 16.
n cp. 16, 9.
o vr. 28; cp. 4, 26; 13, 19; Mr 13, 6; Lc 21, 8. — cf. vr. 58.
p cf. cp. 1, 19.
q Col 1, 18; Ap. 13, 14 (?).
r cp. 7, 28; Rm 3, 4.
s cp. 1, 18; 3, 11, 32; 12, 49.
t cf. vr. 18. — cf. cp. 5, 18.
u cp. 3, 14; 12, 32, 34.
v cf. cp. 16, 8-11.
x v. cp. 5, 30. *y* v. cp. 7, 16.
z vr. 16; cp. 16, 32; Ac 10, 38.
a cp. 4, 34; 5, 30; 6, 38. — cf. 1 Jo 3, 22.
b cp. 7, 31; 10, 42; 12, 11, 42.
c cp. 15, 7. — cf. cp. 7, 17; 14, 21, 23; 2 Jo 9.
d cf. cp. 15, 14.
e 2 Jo. 1. [*mortale Dei* ». *32*] * *Leonis XIII encycl.* « *Im-*
f vr. 36; Rm 6, 18, 22; 8, 2; 1 Cor 7, 22; 2 Cor 3, 17; Gal 4, 31; Jc 1, 25; 2, 12; 1 Pt 2, 16. [19, 9; Rm 9, 7.
g vr. 37, 39; Mt 3, 9. — cf. Lc
h cf. 2 Es 9, 36.
i Rm 6, 16-20; Tt 3, 3; 2 Pt 2, 19. — cf. 1 Jo 3, 8.
j Gn 21, 10; Gal 4, 30.
k Lc 15, 31. [*can. 13.*
36] * *Conc. Araus. II* (*an. 529*).
l vr. 40. — v. cp. 7, 1.
m cp. 3, 32; 5, 19; 6, 46.
n vr. 41, 44. *o* cf. Gal 3, 7, 9.
40] *ut s. vr. 29.* — *v. cp. 7, 20.*

sese maiorem Abraham dixerat, eum lapidare volunt (48-59). Sabato insequenti Dñus caecum a nativitate sanat (9, 1-12), quod miraculum, cum illud pharisaei agnoscere renuerent (13-23) et irati sanatum e synagoga

vestri. Dixerunt itaque ei: [p]Nos ex fornicatione non sumus nati: [q]unum patrem habemus Deum. 42 Dixit ergo eis Iesus: [r]Si Deus pater vester esset, diligeretis utique me; [s]ego enim ex Deo processi et veni; [t]neque enim a meipso veni, sed ille me misit. 43 [u]Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia [v]non potestis audire sermonem meum. 44 [w]Vos ex patre diabolo estis et desideria patris vestri vultis facere. [x]Ille homicida erat ab initio et [y]in veritate non stetit, quia non est veritas in eo: [z]cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est et pater eius. 45 [a]Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi. 46 [b]Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? 47 [c]Qui ex Deo est, verba Dei audit; [d]propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. 48 Responderunt ergo Iudaei et dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia [e]Samaritanus es tu et [f]daemonium habes? 49 Respondit Iesus: Ego daemonium non habeo, sed [g]honorifico Patrem meum, et vos inhonorastis me. 50 [h]Ego autem non quaero gloriam meam: est qui quaerat et iudicet. 51 Amen, amen, dico vobis, [i]si quis sermonem meum servaverit, [k]mortem non videbit in aeternum. 52 Dixerunt ergo Iudaei: Nunc cognovimus quia daemonium habes. [l]Abraham mortuus est, et prophetae; et tu dicis: [i]Si quis sermonem meum servaverit, non [k]gustabit mortem in aeternum. 53 [m]Nunquid tu maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est, et prophetae mortui sunt? Quem teipsum facis? 54 Respondit Iesus: [n]Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est: [o]est Pater meus qui glorificat me, [q]quem vos dicitis quia Deus vester est, 55 [o]et non cognovistis eum: [r]ego autem novi eum; et, si dixero quia [q]non scio eum, ero similis vobis, [r]mendax. Sed scio eum et sermonem eius servo. 56 [s]Abraham pater vester [t]exsultavit [u]ut videret diem meum: [v]vidit et gavisus est. 57 Dixerunt ergo Iudaei ad eum: Quinquaginta annos nondum habes et Abraham vidisti? 58 Dixit eis Iesus: Amen, amen, dico vobis, antequam Abraham fieret, [x]ego sum. 59 [y]Tulerunt ergo lapides, ut iacerent in eum; [z]Iesus autem abscondit se et exivit de templo.

9 Et praeteriens Iesus vidit hominem [a]caecum a nativitate. 2 Et interrogaverunt eum discipuli eius: Rabbi, [b]quis peccavit, [c]hic aut parentes eius, ut caecus nasceretur? 3 Respondit Iesus: Neque hic peccavit neque parentes eius; sed [d]ut manifestentur opera Dei in illo. 4 [e]Me oportet operari opera eius qui misit me, [f]donec dies est; venit nox, quando nemo potest operari: 5 quandiu sum in mundo, [g]lux sum mundi. 6 Haec cum dixisset, [h]exspuit in terram et fecit lutum ex sputo et [i]linivit lutum super oculos eius 7 et dixit ei: [j]Vade, lava in natatoria [k]Siloë, quod interpretatur missus. Abiit ergo et lavit et [l]venit videns. 8 Itaque vicini, et qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: [m]Nonne hic est qui sedebat et mendicabat? Alii dicebant: Quia hic est. 9 Alii autem: Nequaquam, sed similis est ei. Ille vero dicebat: Quia ego sum. 10 Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi? 11 Respondit: Ille homo, qui dicitur Iesus, [h]lutum fecit et [i]unxit oculos meos et dixit mihi: [j]Vade ad natatoria Siloë et lava. Et abii et lavi et video. 12 Et dixerunt ei: Ubi est ille? Ait: Nescio.

13 Adducunt eum ad pharisaeos, qui caecus fuerat. 14 [n]Erat autem sabbatum, quando lutum fecit Iesus et aperuit oculos eius. 15 [o]Iterum ergo interrogabant eum pharisaei quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: [h]Lutum mihi posuit super oculos, et lavi et video. 16 [p]Dicebant ergo ex pharisaeis quidam: [q]Non est hic homo a Deo, [r]qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant: [s]Quomodo potest homo peccator haec signa facere? Et [p]schisma erat inter eos. 17 Dicunt ergo caeco iterum: Tu quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit [t]quia propheta est. 18 Non crediderunt ergo [u]Iudaei de illo quia caecus fuisset et vidisset, donec vocaverunt parentes eius, qui viderat, 19 et interrogaverunt eos dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis quia caecus natus est? Quomodo ergo nunc videt? 20 Responderunt eis parentes eius et dixerunt: Scimus quia hic est filius noster et quia caecus natus est. 21 Quo-

p cf. Os 2, 4.
q Dt 32, 6; Is 63, 16; 64, 8.
r cf. 1 Jo 5, 1. [— cf. vr. 47.
s cp. 16, 28; 17, 8.
t cp. 7, 28. — v. cp. 3, 17.
u cp. 7, 17.
v Jr 6, 10. — cf. 1 Cor 2, 14.
x cf. vr. 23; Mt 13, 38; 23, 15; Ac 13, 10; 1 Jo 3, 8, 12.
*44] * Catech. R. III 6, 14; 9, 19.*
y Gn 4, 8, 9; 1 Jo 3, 12, 15. — cf. Sap. 2, 24; Rm 5, 12.
z cf. 2 Pt 2, 4; 1 Jo 2, 4.
a Gn 3, 4; 2 Cor 11, 7; Ap 12, 9.
45-59] Ev. etc. in D. Pass.
b Lc 22, 67.
c cf. 2 Cor 5, 21; 1 Pt 2, 22.
d cf. cp. 18, 37; 1 Jo 4, 6.
e cf. cp. 10, 26; Rm 8, 7.
f cf. cp. 4, 9.
g v. cp. 7 ,20.
h cp. 5, 23. — cf. cp. 7, 18.
i vr. 54; cp. 5, 41.
j cp. 5, 24; 11, 26.
k Ps 88, 49; Mt 16, 28; Lc 2, 26; Heb 2, 9; 11, 5. — cf. Ac 2, 27.
l cf. Zc 1, 5. *m* cf. cp. 4, 12.
n cp. 13, 32; 17, 1; Ac 3, 13; Heb 5, 5; 2 Pt 1, 17.
o vr. 19; cp. 7, 28.
p cp. 7, 29. — v. Mt 11, 27.
q cf. Mt 26, 72.
r 1 Jo 1, 6. — cf. vr. 44.
s vr. 33, 39.
t cf. Mt 13, 17. *u* Lc 17, 22.
v cf. Heb 11, 13; 1 Pt 1, 8.
x cf. vr. 24; cp. 17, 5, 24; Col 1, 17; Heb 13, 8; Ap. 1, 8. — v. Ex 3, 14.
y cp. 10, 31.
z cp. 12, 36; Lc 3, 30.
a cf. Ac 3, 2; 14, 7.
1-38] Ev. in fr. 4 p. D. 4 Qdg. (2, 3, 11).
b cp. 5, 14. — cf. Sap 8, 20; Lc 13, 2, 4.
c cf. vr. 34; Ex 20, 5; Jr 31, 29.
d cf. cp. 11, 4.
e v. cp. 4, 34. — cf. Mt 3, 15.
f cp. 11, 9; 12, 35. — cf. Rm 13, 12; Gal 6, 10.
g cp. 8, 12. — v. cp. 1, 4, 9; 7, 12.
h Mr 7, 33; 8, 23.
i Mt 9, 29; Mr 8, 25.
6] Cm. ut s. vr. 2, 3.
j cf. Lc 17, 14.
*7] * cf. Catech. R. II, 2, 68.*
k 2 Es 3, 15; Is 8, 6; Lc 13, 4.
l cp. 11, 37. — cf. Lc 7, 21.
m cf. Ac 3, 2, 10.
11] v. vr. 6.
n cp. 5, 9.
o vr. 10.
p cf. cp. 6, 53; 7, 43; 10, 19.
q vr. 24. — cf. cp. 7, 29.
r v. Mt 12, 2.
s vr. 31, 33. — cf. cp. 3, 2; 5, 36; 10, 21; Ac 10, 38.
t v. cp. 4, 19; 6, 14.
u vr. 22. — cf. vr. 13.

eicerent (24-34), occasio est quod Iesus malitia eorum exprobrata (35-41), eisque ceu malis pastoribus designatis (10, 1-6), sese verum et bonum pastorem proclamet (7-21). Encaeniis advenientibus, Dñus divini-

modo autem nunc videat nescimus, aut quis eius aperuit oculos nos nescimus: ipsum interrogate: aetatem habet, ipse de se loquatur. 22 Haec dixerunt parentes eius, quoniam *v*timebant *u*Iudaeos; iam enim *u*conspiraverant Iudaei, ut, si quis *x*eum confiteretur esse Christum, *y*extra synagogam fieret. 23 Propterea parentes eius dixerunt: Quia *z*aetatem habet, ipsum interrogate. 24 Vocaverunt ergo rursum hominem, qui fuerat caecus, et dixerunt ei: *a*Da gloriam Deo. Nos scimus *q*quia hic homo peccator est. 25 Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio; unum scio quia, caecus cum essem, *l*modo video. 26 Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos? 27 Respondit eis: *h*Dixi vobis iam, et audistis: quid iterum vultis audire? Nunquid et vos vultis discipuli eius fieri? 28 Maledixerunt ergo ei et dixerunt: Tu discipulus illius sis; *b*nos autem Moysi discipuli sumus: 29 *c*nos scimus quia Moysi locutus est Deus, *d*hunc autem nescimus unde sit. 30 Respondit ille homo et dixit eis: In hoc enim *e*mirabile est, quia *f*vos nescitis unde sit et aperuit meos oculos. 31 Scimus autem quia *g*peccatores Deus non audit; sed, *h*si quis Dei cultor est et voluntatem eius facit, hunc exaudit. 32 A saeculo non est auditum quia quis aperuit oculos caeci nati. 33 *s*Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam. 34 Respondentes et dixerunt ei: *t*In peccatis natus es totus et tu doces nos? Et *j*eiecerunt eum foras.

35 Audivit Iesus quia eiecerunt eum foras et, cum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in *l*Filium Dei? 36 Respondit ille et dixit: *m*Quis est, Domine, ut credam in eum? 37 Et dixit ei Iesus: Et vidisti eum, et *n*qui loquitur tecum ipse est. 38 At ille ait: Credo, Domine. Et procidens adoravit eum. 39 Et dixit Iesus: *o*In iudicium ego in hunc mundum veni, *p*ut qui non vident videant, et *q*qui vident *r*caeci fiant. 40 Et audierunt quidam ex pharisaeis, qui cum ipso erant, et dixerunt ei: Nunquid et nos caeci sumus? 41 Dixit eis Iesus: Si caeci essetis, *s*non haberetis peccatum: nunc vero dicitis: *t*Quia videmus. Peccatum vestrum manet.

10 Amen, amen, dico vobis, qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro. 2 Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium. 3 Huic *a*ostiarius aperit, et oves *b*vocem eius audiunt, et proprias oves vocat nominatim et educit eas. 4 Et, cum proprias oves emiserit, ante eas vadit, et oves illum sequuntur, quia sciunt vocem eius; 5 *c*alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia non noverunt vocem alienorum. 6 Hoc *d*proverbium dixit *e*eis Iesus; *f*illi autem non cognoverunt quod loqueretur eis.

7 Dixit ergo eis iterum Iesus: Amen, amen dico vobis quia *g*ego sum ostium ovium. 8 *h*Omnes quotquot venerunt fures sunt et latrones, et non audierunt eos oves. 9 *i*Ego sum ostium. *k*Per me, si quis introierit, *e*salvabitur et *f*ingredietur et *l*pascua inveniet. 10 Fur non venit nisi ut furetur et *m*mactet et perdat. Ego veni ut vitam habeant et *n*abundantius habeant. 11 *o*Ego sum pastor bonus. Bonus pastor *p*animam suam dat pro ovibus suis. 12 *q*Mercennarius autem et qui non est pastor, cuius non sunt oves propriae, videt *r*lupum venientem et *s*dimittit oves et fugit, et lupus rapit et dispergit oves. 13 Mercennarius autem fugit, quia mercennarius est et *s*non pertinet ad eum de ovibus. 14 *o*Ego sum pastor bonus et *t*cognosco meas, et *b*cognoscunt me meae. 15 *u*Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem et *p*animam meam pono pro ovibus meis. 16 Et *v*alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili, et *x*illas oportet me adducere, et *y*vocem meam audient, et fiet *z*unum ovile et *a*unus pastor. 17 *b*Propterea me diligit Pater, quia *p*ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. 18 *c*Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a meipso et potestatem habeo ponendi eam et *d*potestatem habeo iterum sumendi eam: *e*hoc mandatum accepi a Patre meo.

19 *f*Dissensio iterum facta est inter Iudaeos propter sermones hos. 20 Dicebant autem multi ex ipsis: *g*Daemonium habet et *h*insanit: quid eum auditis? 21 Alii dicebant: Haec verba non sunt daemonium habentis: *i*nunquid daemonium potest caecorum oculos aperire?

v cf. cp. 7, 13; 19, 38; 20, 19. *w* cf. cp. 7, 45-52. *x* cf. Rm 10, 9. *y* cp. 12, 42; 16, 2; Lc 6, 22. *z* vr. 21. *a* Js 7, 19; Jr 13, 16. — cf. 1 Rg 6, 5; Ml 2, 2; Lc 17, 18; Ac 12, 23. *b* cf. cp. 5, 45; Mt 23, 2. *c* cf. cp. 3, 2, *d* v. cp. 8, 14. *e* cf. cp. 12, 37; Mr 6, 6. *f* cf. cp. 3, 10. [9; Is 1, 15. *g* Jb 27, 9; Ps 65, 18; Pro 28, *h* Ps 33, 16; Pro 15, 29; Ac 10, 35. — cf. Jc 5, 16. *i* cf. vr. 2; Ps 50, 7. *j* cf. vr. 22. *l* cp. 1, 49. — v. Mt 14, 33. *m* cf. Rm 10, 14. *n* cp. 4, 26. *38] vr. 6. o* cf. cp. 3, 19. — v. cp. 5, 22. *p* cf. cp. 11, 25; Lc 4, 18. *q* cf. Mt 9, 13; 13, 13; Mr 4, 12; 2 Cor 2, 16. *r* cf. Mt 23, 26. *s* cf. Mt 15, 14; Rm 2, 19. *t* cp. 15, 22. — cf. Lc 12, 47, 48; Jc 4, 17. [*cp. 4, 1*] * *cf. Conc. Trid. s. XXIII 1-10*] *Ev. in fr 3 p, Pnt. (9). a* Ez 44, 11; Mr 13, 34. — cf. Lc 12, 36. *3] Ant. in fr. 4 p. D. Pass. b* vr. 14. *c* vr. 27. — cf. vr. 12, 13. *d* cf. cp. 16, 25, 29; Mt 13, 10- *e* cp. 9, 40. [16; 2 Pt 2, 12. *f* cp. 12, 16; 16, 17-19. — v. Mt 9, 31. *g* vr. 9. — cf. cp. 14, 6; Ps 117, 20; Mt 7, 13, 14; Eph 2, 18. *h* cf. Jr 23, 1, 2. *i* cf. cp. 5, 34; Ac 4, 12. *j* cf. Ac 1, 21; 9, 28. *l* Ps 22, 2; Ez 34, 14. *10] Leonis XIII encycl.* « *Immortale Dei* ». *m* cf. Jr 23, 1; Ez 34, 3. *n* cf. cp. 1, 16. *11, 12] * Catech. R. II 5, 1. — Antt. in fr. 2 p. D. 2 p. Psch. 11-16] Ev. etc. in D. 2 p. Psch (14, 15) et in fss. s. Thom. Cant. et s. Josaphat E. M. o* Is 40, 11; Ez 34, 12, 23; 37, 24; Zc 13, 7; Heb 13, 20; 1 Pt 2, 25, 5, 4. — cf. cp. 21, 15, 17 Ap 7, 17. *p* vr. 15, 17; cp. 15, 13; 1 Jo 3, 16, — cf. Is 53, 7, 8, 12; Mt 20, 28; Mr 10, 45; Heb 2, 9. *q* cf. Ez 34, 2-6; 1 Pt 5, 3. *r* cf. Ac 20, 29; Tt 1, 11. *s* Zc 11, 16, 17. — cf. Jr 23, 1-3. *t* vr. 27; Nh 1, 7; 2 Tm 2, 19. *14] v. vr. 3. u* v. Mt 11, 27. *15, 16] v. s. vr. 11, 12. v* Is 56, 8. — cf. Ac 10, 35. *x* cf. Ez 34, 11-13; Mt 8, 11, 12; Eph 2, 13, 18; 1 Pt 2, 25. *y* cp. 5, 25; 18, 37. — cf. Ac 28, 28. *z* cp. 11, 52; 17, 11, 21, 22. — cf. Os 2, 23. [a. 5. *a* Ez 34, 23; 37, 24. — cf. Eph 17, 18] * *Catech. R. I 5, 7; 6, 8. b* Ph 2, 9. — v. cp. 5, 20. *c* Mt 26, 53; 27, 50. — cf. cp. 18, 6; 19, 11; Mt 27, 42; Pt 2, 7. *18] Ant. in fr. 3 mai. hebd. d* cf. cp. 2, 19. *e* cf. cp. 14, 31; Heb 10, 5-19. *f* cp. 6, 53; 7, 43. — cf. cp. 9, 16. *g* v. cp. 7, 20; 8, 48. *h* Mr 3, 21. — cf. Ac 26, 24. *i* cf. Ex 4, 11; Ps 145, 8.

22 Facta sunt autem [j]encaenia in Ierosolymis, et [k]hiems erat. 23 Et ambulabat Iesus in templo, in [l]porticu Salomonis. 24 Circumdederunt ergo eum Iudaei et dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? [m]Si tu es Christus, dic nobis palam. 25 Respondit eis Iesus: Loquor vobis, et non creditis. [n]Opera, quae ego facio [o]in nomine Patris mei, haec testimonium perhibent de me. 26 Sed [p]vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis. 27 Oves meae vocem meam audiunt et ego cognosco eas, et sequuntur me, 28 et ego [q]vitam aeternam do eis, et [r]non peribunt in aeternum, et [s]non rapiet eas quisquam de manu mea. 29 Pater meus quod dedit mihi maius omnibus est, et [s]nemo potest rapere de manu Patris mei. 30 [t]Ego et Pater unum sumus. 31 [u]Sustulerunt ergo lapides Iudaei, ut lapidarent eum. 32 Respondit eis Iesus: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo: propter quod eorum opus me lapidatis? 33 Responderunt ei Iudaei: De bono opere non lapidamus te, sed [v]de blasphemia et [x]quia tu, homo cum sis, facis teipsum Deum. 34 Respondit eis Iesus: Nonne scriptum est in [y]lege vestra quia ' [z]ego dixi: Dii estis '? 35 Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, et [a]non potest solvi Scriptura, 36[b]quem Pater sanctificavit et [c]misit in mundum, vos dicitis: Quia [d]blasphemas, quia dixi: [e]Filius Dei sum? 37 [f]Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. 38 Si autem facio, et si mihi non vultis credere, [g]operibus credite, ut cognoscatis et credatis quia [h]Pater in me est et ego in Patre. 39 [i]Quaerebant ergo eum apprehendere, et [j]exivit de manibus eorum.

40 Et abiit iterum trans Iordanem in eum locum, [l]ubi erat Ioannes baptizans primum, et mansit illic. 41 Et multi venerunt ad eum, et dicebant quia Ioannes quidem signum fecit nullum; 42 [m]omnia autem, quaecumque dixit Ioannes de hoc, vera erant. Et [n]multi crediderunt in eum.

11 Erat autem quidam languens Lazarus a Bethania, de castello [a]Mariae et Marthae sororis eius. (2[b]Maria autem erat quae [b]unxit Dominum unguento et extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur). 3 Miserunt ergo sorores eius ad eum dicentes: Domine, ecce [c]quem [d]amas infirmatur. 4 Audiens autem Iesus dixit eis: [e]Infirmitas haec non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut [f]glorificetur Filius Dei per eam. 5 [c]Diligebat autem Iesus Martham et sororem eius Mariam et Lazarum. 6 Ut ergo audivit quia infirmabatur, tunc quidem [g]mansit in eodem loco duobus diebus. 7 Deinde post haec dixit discipulis suis: [h]Eamus in Iudaeam iterum. 8 Dicunt ei discipuli: [i]Rabbi, nunc quaerebant te Iudaei lapidare, et iterum vadis illuc? 9 Respondit Iesus: [l]Nonne duodecim sunt horae diei? [m]Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt; 10 [n]si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo. 11 Haec ait et post haec dixit eis: Lazarus amicus noster [o]dormit; sed vado ut a somno excitem eum. 12 Dixerunt ergo discipuli eius: Domine, si dormit, [p]salvus erit. 13 Dixerat autem Iesus de morte eius; illi autem putaverunt quia de dormitione somni diceret. 14 Tunc ergo Iesus dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est, 15 et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi. Sed eamus ad eum. 16 Dixit ergo [q]Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: [r]Eamus et nos, ut [s]moriamur cum eo.

17 Venit itaque Iesus et invenit eum [t]quattuor dies iam in monumento habentem. 18 Erat autem [u]Bethania iuxta Ierosolymam quasi stadiis quindecim. 19 Multi autem ex Iudaeis venerant ad Martham et Mariam, ut [v]consolarentur eas de fratre suo. 20[x]Martha ergo, ut audivit quia Iesus venit, occurrit illi; Maria autem domi sedebat. 21 Dixit ergo Martha ad Iesum: [y]Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus; 22 sed et nunc scio quia quaecumque poposceris a Deo [z]dabit tibi Deus. 23 Dicit illi Iesus: Resurget frater tuus. 24 [a]Dicit ei Martha: Scio quia resurget [b]in resurrectione in novissimo die. 25 Dixit ei Iesus: [c]Ego sum resurrectio et [d]vita: [e]qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, [f]vivet, 26 et omnis qui vivit et [e]credit in me [f]non morietur in aeternum. Credis hoc? 27 Ait illi: Utique, Domine, [g]ego credidi quia [h]tu es Christus Filius Dei vivi,

j 1 Mc 4, 54, 59. — cf. 2 Mc 4, 18; 2, 16; 10, 5.
k cf. 1 Es 10, 9, 12; Jb 37, 6;
l Ac 3, 11, 5, 12. [Cn 2. 11.
m cf. Mt 26, 63; Lc 22, 66.
n vr. 38. — v. cp. 5, 36.
o v. cp. 5, 43. *p* cf. cp. 8, 47.
q cp. 17, 2; 1 Jo 2, 25; 5, 11. — v. Mt 25, 46.
r cp. 17, 12; 19, 9.
s cf. cp. 6, 37, 39; 17, 12; 18, 9; Dt 32, 39; Sap 3, 1.
*30] * Dionysii 11 epist. adv. Sabellianos.*
t cp. 17, 11, 22. — cf. cp. 5, 19; 14, 9. [Ac 7, 59.
u cp. 8, 59. — cf. Mt 21, 35;
32] Ant. in fr. 4 p. D. Pass. — v. cp. 7, 20.
v Lv 24, 16; Mt 9, 3; 26, 65.
x cp. 5, 18. — cf. cp. 19, 7.
y cf. cp. 12, 34; 15, 25; 1 Cor
z Ps 81, 6. [14, 21.
a cf. Mt 5, 17, 18.
b cf. Lc 4, 18. *c* v. cp. 3, 17.
d Mt 9, 3; 26, 65.
e cf. cp. 1, 49. — v. Mt 14, 33.
f cp. 15, 24.
g cp. 14, 12. — cf. vr. 25.
*38] * v. vr. 30.*
h cp. 14, 10, 11, 20; 17, 21, 23. — cf. cp. 8, 29.
i cp. 7, 30, 44.
j cp. 8, 59; Lc 4, 30.
l cp. 1, 28.
m cp. 1, 29-34; 3, 27-30; 5, 33. — cf. cp. 1, 7.
n cp. 7, 31; 8, 30.
1-45] Ev. in fr. 6 p. D. 4 Qdg. (11, 32).
a v. Lc 10, 38, 39.
b cp. 12, 3.
c vr. 5, 11, 36.
d cf. cp. 13, 23; Mr 10, 21.
e cf. vr. 11; Mt 9, 24.
f vr. 40. — cf. cp. 9, 3; 13, 31.
g cf. cp. 2, 4; 7, 6, 8.
h cp. 10, 40.
i v. cp. 1, 38.
j cp. 8, 59; 10, 31.
l cf. Lc 13, 33.
m v. cp. 9, 4; 1 Jo 2, 10.
n Jr 13, 16. — cf. cp. 12, 35; 1 Jo 2, 11.
o Mt 9, 24; Ac 7, 60. — v. Mt
p v. Mr 10, 52. [27, 52.
q cp. 14, 5; 20, 24, 26-28; 21, 2; Mt 10, 3.
r cp. 14, 31. — cf. 1 Mc 3, 43.
s cf. cp. 13, 37.
t vr. 39.
u cp. 12, 2. — v. Mt 21, 17;
v vr. 31; Jb 2, 11. [26, 6.
x cf. Lc 10, 38-40.
21-27] Ev. in Ms. depos. Df. (35, 26).
y vr. 32. — cf. cp. 4, 49.
z cf. vr. 42; cp. 9, 31.
a cf. vr. 39.
b cp. 5, 29; Lc 14, 14. — v. cp. 6, 39. [15, 21.
c cp. 5, 28; cp. 6, 40, 44; 1 Cor
d cp. 14, 6. — cf. cp. 1, 57; Col 3, 4. — v. cp. 1, 4.
e cp. 3, 26; 5, 24; 8, 51.
f cp. 6, 50, 52; 8, 51.
g cp. 6, 70; 20, 31; 1 Jo 5, 1, 5. — cf. cp. 8, 24; 13, 19; 1 Jo 4, 16.
h Mt 16, 16; Ac 14, 14; 2 Cor 3, 3; 1 Tm 4, 40; Heb 3, 12.

'resurrectionem et vitam' (17-27) gloriamque Dei manifestat (28-40) quadriduanum amicum e sepulcro revocans (41-44). Ideo multi credunt (45, 46); Iesus autem audiens Pharisaeos, instigante Caipha, mortem

i cf. cp. 4, 25; 6, 14. — v. Mt 11, 3.
j Mt 23, 8; 26, 18. — v. cp. 13, 13.
l v. vr. 20.
m v. vr. 16.

33, 35] Cm. in fr. 6 p. D. 4 Qdg. et in fs. s. Lazari Ep. M.
n vr. 38. — cf. Mr 7, 34; 8, 12.
o cp. 12, 27; 13, 21.
p cf. Lc 19, 41; Heb 5, 7.
q v. vr. 3.
r cf. vr. 24, 32.
s cp. 9, 6, 7.
t Is 22, 16.
u cp. 20, 1; Mt 27, 60; Mr 16, 3] *v. vr. 32, 35, 36.* [4.
v cf. vr. 17.
x Rm 6, 4. — cf. vr. 4.
y cp. 17, 1; Mt 14, 19; Mr 7, 34.
z cf. 3 Rg 18, 36, 37. [
a cf. vr. 22; Mt 26, 53.
b cp. 12, 29, 30.
c cp. 17, 8, 21. — v. cp. 3, 17.
*43, 44] * cf. Catech. R. I 12, 3. — v. vr. 35, 36.*
d cf. cp. 5, 28, 29.
e cp. 19, 40.
f cf. cp. 20, 7; Lc 19, 20; Ac 19, 12.
*44] * Catech. II 5, 40.*
45-53] cf. Lc 16, 31.
g vr. 19. — cf. cp. 7, 31; 10, 42; 12, 11, 42; Ac 9, 42.
h cp. 2, 23.
i cf. Ps 2, 2; Mt 26, 3; Ac 4, 27.
47-54] Ev. in fr. 6 p. D. Pass.
47] v. Mt 26, 3, 4.
j Mt 5, 22.
l cp. 12, 19. — cf. Ac 4, 16.
47-50, 53] R. ad ben. Palm.
m 1 Mc 8, 1, sqq.
n 2 Mc 5, 19, 20. — cf. Jo 4, 20; Ac 21, 28.
o cp. 18, 13, 14. — v. Lc 3, 2.
p vr. 51; cp. 18, 13. — cf. 2 Mc 11, 1-3.
q (all) cp. 18, 14.
r Lc 2, 10, 32.
s vr. 49.
t cf. Ex 28, 29, 30; Nm 27, 21; 1 Rg 23, 9; 30, 7; 1 Es 2, 63.
u Is 49, 6; 1 Jo 2, 2.
*52] * Catech. R. III 2, 1.*
v cf. cp. 10, 16.
x cp. 7, 1; Mt 26, 4.
y cp. 7, 10.
z Js 16, 23; 2 Par 13, 19.
a cp. 2, 13; 6, 4. — cf. cp. 5, 1.
b Mr 10, 32; Lc 2, 42.
c cf. cp. 18, 28; Ac 21, 24, 26.
d v. cp. 7, 11.
a v. cp. 11, 1 sqq.
1-9] Ev. in fr. 2 mai. hebd.
2-8] Mt 26, 6-13; Mr 12, 1-8. — cf. Lc 7, 37-39.
1] v. vr. 12, 13.
b Lc 10, 38, 40.
c cf. Lc 7, 37, 38.
3] Ant. in fs. s. M. Magd.
d cp. 13, 29.
e cf. Dt 15, 11; Ac 4, 34.
f vr. 12; cp. 11, 55.
g cf. Lc 16, 31.
10-36] Ev. in sb. p. D. Pass.

[t]qui in hunc mundum venisti. 28 Et, cum haec dixisset, abiit et vocavit Mariam sororem suam silentio dicens: [j]Magister adest et vocat te. 29 Illa, ut audivit, surgit cito et venit ad eum; 30 nondum enim venerat Iesus in castellum; sed erat adhuc in illo loco, [l]ubi occurrerat ei Martha. 31 Iudaei ergo, [m]qui erant cum ea in domo et consolabantur eam, cum vidissent Mariam, quia cito surrexit et exiit, secuti sunt eam dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi. 32 Maria ergo, cum venisset ubi erat Iesus, videns eum cecidit ad pedes eius et dicit ei: Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus. 33 Iesus ergo, ut vidit eam plorantem et Iudaeos, qui venerant cum ea, plorantes, [n]infremuit spiritu et [o]turbavit seipsum 34 et dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni et vide. 35 Et [p]lacrimatus est Iesus. 36 Dixerunt ergo Iudaei: Ecce [q]quomodo amabat eum! 37 Quidam autem ex ipsis dixerunt: [r]Non poterat hic, [s]qui aperuit oculos caeci nati, facere ut hic non moreretur? 38 Iesus ergo rursum fremens in semetipso venit ad monumentum. Erat autem [t]spelunca, et [u]lapis superpositus erat ei. 39 Ait Iesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha, soror eius qui mortuus fuerat: Domine, iam fetet, [v]quatriduamus est enim. 40 Dicit ei Iesus: Nonne dixi tibi quoniam, [c]si credideris, [x]videbis gloriam Dei? 41 Tulerunt ergo lapidem: Iesus autem, [y]elevatis sursum oculis, dixit: [z]Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me. 42 [a]Ego autem sciebam quia semper me audis; sed [b]propter populum, qui circumstat, dixi, ut credant quia tu [c]me misisti. 43 Haec cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare, veni foras. 44 Et statim [d]prodiit qui fuerat mortuus [e]ligatus pedes et manus institis, et facies illius [f]sudario erat ligata. Dixit eis Iesus: Solvite eum et sinite abire.

45 [g]Multi ergo ex Iudaeis, qui venerant ad Mariam et Martham et viderant quae fecit Iesus, crediderunt in eum. 46 Quidam autem ex ipsis abierunt ad pharisaeos et dixerunt eis quae fecit Iesus.

47 [i]Collegerunt ergo pontifices et pharisaei concilium et dicebant: [l]Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? 48 Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient [m]Romani et tollent nostrum [n]locum et gentem. 49 Unus autem ex ipsis [o]Caiphas nomine, [p]cum esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam 50 nec cogitatis quia [q]expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo, et [r]non tota gens pereat. 51 Hoc autem a semetipso non dixit; sed, [s]cum esset pontifex anni illius, [t]prophetavit quod Iesus moriturus erat pro gente 52 et [u]non tantum pro gente, sed ut [v]filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. 53 Ab illo ergo die [x]cogitaverunt ut interficerent eum.

54 Iesus ergo iam [y]non in palam ambulabat apud Iudaeos, sed abiit in regionem iuxta desertum, in civitatem quae dicitur [z]Ephrem, et ibi morabatur cum discipulis suis. 55[a]Proximum autem erat Pascha Iudaeorum, et [b]ascenderunt multi Ierosolymam de regione ante Pascha, [c]ut sanctificarent seipsos. 56 [d]Quaerebant ergo Iesum et colloquebantur ad invicem in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem pontifices et pharisaei mandatum ut, si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.

12 Iesus ergo ante sex dies Paschae venit Bethaniam, [a]ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Iesus. 2 Fecerunt autem ei cenam ibi, et [b]Martha ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo. 3[c]Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici, pretiosi, et unxit pedes Iesu et extersit pedes eius capillis suis; et domus impleta est ex odore unguenti. 4 Dixit ergo unus ex discipulis eius, Iudas Iscariotes qui erat eum traditurus: 5 Quare hoc unguentum non veniit trecentis denariis et [d]datum est egenis? 6 Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat et loculos habens ea quae mittebantur portabat. 7 Dixit ergo Iesus: Sinite illam, ut in diem sepulturae meae servet illud. 8 [e]Pauperes enim semper habetis vobiscum; me autem non semper habetis.

9 Cognovit ergo [f]turba multa ex Iudaeis quia illic est, et venerunt non propter Iesum tantum, sed ut Lazarum viderent, [a]quem suscitavit a mortuis. 10 [g]Cogitaverunt autem principes sacerdotum ut

sibi decrevisse, in civitatem Ephrem se recipit (47-56), unde reversus a Maria in cena ungitur (12, 1-11); postridie autem quasi triumphator Ierusalem ingreditur, multos ex ipsis ethnicis ad se trahit (12-27) atque,

et Lazarum interficerent, 11 quia [h]multi [i]propter illum abibant ex Iudaeis et credebant in Iesum.

12 In crastinum autem [j]turba multa, quae venerat ad diem festum, cum audissent quia venit Iesus Ierosolymam, 13 [j]acceperunt ramos palmarum et processerunt obviam ei et clamabant: Hosanna, ' [l]benedictus qui venit in nomine Domini ', [m]rex Israël. 14 Et invenit Iesus asellum et sedit super eum, sicut scriptum est: 15 ' [n]Noli timere, filia Sion: ecce rex tuus venit sedens super pullum asinae '. 16 [o]Haec non cognoverunt discipuli eius primum; sed [p]quando glorificatus est Iesus, tunc [q]recordati sunt quia haec erant scripta de eo, et haec fecerunt ei. 17 [r]Testimonium ergo perhibebat turba, quae erat cum eo quando Lazarum vocavit de monumento et suscitavit eum a mortuis. 18 Propterea et obviam venit ei turba, [s]quia audierunt eum fecisse hoc signum. 19 Pharisaei ergo dixerunt ad semetipsos: [t]Videtis quia nihil proficimus? ecce [u]mundus totus post eum abit.

20 Erant autem quidam [v]gentiles ex his [x]qui ascenderant, ut adorarent in die festo. 21 Hi ergo accesserunt ad [y]Philippum, qui erat a Bethsaida Galilaeae, et rogabant eum dicentes: Domine, volumus Iesum [z]videre. 22 Venit Philippus et dicit [a]Andreae, Andreas rursum et Philippus dixerunt Iesu. 23 Iesus autem respondit eis dicens: [b]Venit hora [c]ut clarificetur Filius hominis. 24 Amen, amen, dico vobis, [d]nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, 25 ipsum solum manet; [e]si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert. [f]Qui amat animam suam perdet eam, et [g]qui odit animam suam in hoc mundo in vitam aeternam custodit eam. 26 Si quis mihi ministrat, [h]me sequatur; et, [i]ubi sum ego, illic et minister meus erit. [j]Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus. 27 [l]Nunc anima mea turbata est: et quid dicam? Pater, [m]salvifica me ex hac [b]hora. Sed [n]propterea veni in horam hanc. 28 Pater, clarifica nomen tuum.

[o]Venit ergo vox de caelo: Et clarificavi et iterum clarificabo. 29 Turba ergo, quae stabat et audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alii dicebant: [p]Angelus ei locutus est. 30 Respondit Iesus et dixit: [q]Non propter me haec vox venit, sed propter vos. 31 Nunc [r]iudicium est mundi, nunc [s]princeps huius mundi [t]eicietur foras. 32 Et ego, si [u]exaltatus fuero a terra, [v]omnia traham ad meipsum. 33 Hoc autem dicebat [x]significans qua morte esset moriturus. 34 Respondit ei turba: Nos audivimus ex lege, quia [y]Christus manet in aeternum, et quomodo tu dicis: Oportet [u]exaltari Filium hominis? Quis est iste Filius hominis? 35 Dixit ergo eis Iesus: [z]Adhuc modicum [a]lumen in vobis est. Ambulate [b]dum lucem habetis, ut non vos tenebrae [c]comprehendant; et [d]qui ambulat in tenebris nescit quo vadat. 36 Dum lucem habetis, credite in lucem, ut [e]filii lucis sitis.

Haec locutus est Iesus et abiit et [f]abscondit se ab eis.

37 Cum autem tanta signa fecisset coram eis, [g]non credebant in eum, 38 ut sermo Isaiae prophetae [h]impleretur, quem dixit: ' [i]Domine, quis credidit auditui nostro? et bracchium Domini cui revelatum est ' ? 39 Propterea [j]non poterant credere, quia iterum dixit Isaias: 40 ' [l]Excaecavit oculos eorum et induravit cor eorum, [m]ut non videant oculis et non intelligant corde et convertantur et sanem eos '. 41 Haec dixit Isaias, quando [n]vidit gloriam eius et locutus est de eo. 42 Veruntamen et ex principibus [o]multi crediderunt in eum; sed [p]propter pharisaeos non confitebantur, [q]ut e synagoga non eicerentur. 43 [r]Dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam Dei.

44 Iesus autem clamavit et dixit: [s]Qui credit in me non credit in me, sed [t]in eum qui misit me. 45 Et [u]qui videt me videt eum qui misit me. 46 [a]Ego lux in mundum veni, ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat. 47 Et, [v]si quis audierit verba mea et non custodierit, [x]ego non iudico eum; [y]non enim veni ut iudicem mundum, sed ut salvificem mundum. 48 [z]Qui spernit me et non accipit verba mea habet qui iudicet eum. [a]Sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eum [b]in novissimo die. 49 Quia [c]ego ex meipso non sum

h v. cp. 7, 31.
i vr. 19; cp. 11, 45.
12, 13, 15] Antt. in ben. et process. Palm.
12-19] Mt 21, 1-11; Mr 11, 1-10; Lc 19, 29-38.
j Lv 23, 40. — cf. 1 Mc 13, 51; Ap 7, 9.
l Ps 117, 26.
m cp. 1, 49; Mr 15, 32. — cf.
n Zc 9, 9, [cp. 6, 15.
o cp. 10, 6; 13, 7; 16, 17, 19. — v. Mr 9, 31.
p cf. vr. 23; cp. 7, 39.
q cp. 2, 22. *r* cf. Lc 19, 37.
s cf. vr. 9-11.
t cp. 11, 47; Mt 27, 24. [27, 18.
u cp. 3, 26; Mr 1, 37. — cf. Mt
v Mr 7, 26; 1 Cor 12, 13.
x cf. 3 Rg 8, 41-43; Ac 8, 27.
y cp. 1, 43, 44.
z cf. Lc 19, 3; 23, 8.

a v. cp. 1, 40.
b cp. 14, 19. — cf. Mt 26, 45.
c cf. vr. 16 [— v. vr. 27.
d 1 Cor 15, 36.
24-26] Ev. in cm. M. (25, 26).
e v. Rm 14, 9.
25] Ant. in cm. M.
f v. Mt 10, 39.
g Lc 14, 26; 17, 33; Ac 20, 24; Ap 12, 11. [10, 38.
h cp. 8, 12; 21, 19. — v. Mt
26] Antt. et Cm. in cm. M. et in fs. s. Laur. M.
i cp. 14, 3; 17, 24. — cf. Mt 28, 20; 2 Cor 5, 8; 1 Th 4, 17.
j 1 Rg 2, 30; Ps 90, 14, 15.
l cp. 11, 33; 13, 21. — cf. Lc
m cf. Heb 5, 7. [22, 44.
n cf. cp. 18, 37.
o Mt 3, 17; 17, 5; 2 Pt 1, 17.
p Ac 23, 9. *q* cp. 11, 42.
r cp. 16, 11. — cf. cp. 16, 33.
s cp. 14, 30. — cf. 2 Cor 4, 4; Eph 2, 2; 6, 12. — cf. Lc 4, 6; 1 Jo 4, 4, 5, 19. [3, 18.
t cf. Mt 4, 10; Col 2, 15; 1 Jo
*31, 32] * cf. Caelest. II epist. adv. Semipelag. cp. 12. — * Catech. R. I 5, 14. — cf. IV 14, 7.*
31-36] Ev. in fs. exalt. s. Cruc.
u cp. 3, 14; 8, 28.
v cf. Rm 5, 18; 8, 32; 2 Cor 5, 15; 1 Tm 2, 6; Heb 2, 9; 1
x cp. 18, 32. [Jo 2, 2.
y Ps 88, 5; 109, 4; Is 9, 7; Ez 37, 25; Dn 7, 14; Lc 1, 33.
z cf. cp. 7, 33; 16, 6.

a cf. vr. 46; cp. 9, 4; 11, 9. — v. cp. 1, 4, 9; 8, 12.
b cf. Jr 13, 16; Eph 5, 8.
c 1 Th 5, 4.
d Is 9, 2; 1 Jo 1, 6; 2, 11. — cf. cp. 11, 10.
36] vr. Mt 10, 16.
e Lc 16, 8; 1 Th 5, 5. — cf. Eph
f cp. 8, 59; Mt 23, 39. [5, 8.
g cf. cp. 1, 11; 3, 19, 32.
h cf. Mt 1, 22.
i Is 53, 1. — cf. Rm 10, 10.
j cf. cp. 5, 44.
l Is 6, 9, 10. — v. Mt 13, 14,
m v. Mr 6, 52. [15; Ac 28, 26.
n Is 6, 1 sqq. — cf. cp. 5, 46.
o cf. cp. 3, 1; 7, 48.
p v. cp. 7, 13. *q* v. cp. 9, 22.
r cp. 5, 44. — cf. Mt 10, 33.
s cf. cp. 13, 20; Mt 10, 40. Lc 12, 47, 48.
t cp. 14, 1. — cf. cp. 5, 24; 1 Pt 1, 21.
u cp. 14, 9. *v* cf. cp. 3, 36;
x cp. 8, 15. *y* cp. 3, 17. — cf. Lc 9, 56. — v. cp. 4, 42.
z Lc 10, 16. — v. cp. 3, 16.
a cf. cp. 5, 45; Dt 18, 19. *b* cf. Rm 2, 16 *c* cf. cp. 5, 19, 30.

Deo de caelo testificante, publicum ministerium concludit (28-50).

2. Dnus N. moriendo et resurgendo divinitatem suam demonstrat (12,1-21,23). *Pedum lotione discipulis ad pignus suae dilectionis recipiendum praeparatis* (1-17);

d v. cp. 3, 17.
e cp. 10, 18; 14, 31; 15, 10.
f cf. 6, 68. *g* cp. 8, 26, 28.

a cp. 12, 1. — cf. cp. 6, 4.
b cp. 7, 30; 8, 20.
c vr. 3. — v. cp. 14, 12.
*1] * Catech. R. II 4, 2, 13.*
1-15] Ev. in Cena Dñi et ad « Mandatum » (4-8, 14). — cf. Ps 84, 4, 7, 8.
d vr. 34; Gal 2, 20.
1] Ini. (Ps. 97) in fs. Euch. Cordis I. — Ant. in fr. 4 mii hebd. — v. Lm 1, 12.] Lc 22, 3.
e cf. vr. 27; cp. 6, 71; 17, 12;
f cp. 3, 35; 17, 2. — v. Mt 11,
g cp. 8, 42; 16, 28; 17, 8. [27.
h cf. cp. 21, 7; Lc 12, 37.
4]Cm. in Cena Dñi.
i cf. 4 Rg 3, 11.
*5 sqq.] * Catech. R. II 4, 56.*
j cf. Gn 18, 4; 19, 2; 24, 32; 43, 24; Lc 7, 44; 1 Tm 5, 10.
k cf. Mt 3, 14; 8, 8.
l vr. 12. — cf. vr. 36; cp. 12, 16;
m cf. Mt 16, 22. [15, 15.
n cf. 1 Cor 6, 11; Eph 5, 26; Tt 3, 5; Heb 10, 22. [*12, 2. 10] * Catech. R. II 2, 43; IV*
o cp. 15, 3. *p* vr. 18.
q cf. vr. 2; cp. 6, 65, 71, 72.—
r cf. vr. 4. [v. cp. 2, 24, 25.
s cp 1, 38; Mt 23, 1, 10
t cp 20, 28; 1 Cor 8, 6; 12, 3; Ph 2, 11. — cf. Eph 6, 9.
u 1 Tm 5, 10. — cf. 1 Jo 3, 16.
v Col 3, 13; 1 Pt 2, 21; 5, 4. — cf. Mt 11, 29; 20, 28.
x cp. 15, 20. — cf. Mt 10, 24; Lc 6, 40.
y Mt 7, 24; Ap 16, 15. — v. Lc 10, 35; 11, 28; Jc 1, 22, 25.
z cp. 6, 71; 15, 16, 19; Mr 3, 13; 13, 20; Eph 1, 4; Jo 2, 5.

a cf. cp. 17, 12. — v. Mt 1, 22.
b Ps 40, 10; 54, 14, 15. — cf. vr. 26; Mt 26, 23.
c cp. 14, 29; Mt 24, 25.
d v. cp. 8, 24.
e v. Mt 10, 40.
f cp. 11, 33; 12, 27.
21-30] cf. Mt 26, 20-25; Mr 14, 17-21; Lc 22, 21-23.
g cp. 6, 72; Ac 1, 16, 17.
h cf. Lc 16, 22.
i cp. 19, 26; 20, 2; 21, 7, 20. — cf. cp. 11, 35; Mr 10, 21.
j cp. 21, 20. *l* cf. Rt 2, 14.
m cp. 6, 72.
n Lc 22, 3. — cf. vr. 2; cp. 6, 71; 1 Cor 11, 27.
o cf. Lc 12, 50. *p* cp. 12, 6.
q vr. 1. *r* cf. cp. 12,5.
s cf. 1 Rg 28, 8. [23.
t cf. cp. 7, 39; 11, 4, 40; 12, 16,
u cp. 14, 13; 15, 8; 17, 1, 4;
v cp. 17, 1-5. [1 Pt 4, 11.
x cp. 8, 54; 12, 23.
y Mr 10, 24.
z v. cp. 7, 33; 16, 16.

a cp. 7, 34; 8, 21. [8; 3, 11, 23.
b cp. 15, 12, 13, 17; 1 Jo 2, 7, *34] Ant. ad « Mandatum » (Ps*
c cp. 15, 17; 1 Jo 4, 21. *[118).*
d Lv 19, 18; Rm 13, 8; Col 3, 14; 1 Th 4, 9; 1 Tm 1, 5; 1 Pt 1, 22.
e cp. 15, 12; Rm 8, 37; Eph 5, 2; 1 Jo 4, 10, 11. *f* cf. 1 Jo 3, 14; 4, 20. *35]Ant. ad « Mandatum » et*
in comm. omn. ss. Ap. 36-38] Mt 26, 33-35; Mr 14, 29-31; Lc 22, 31-34. *g* cp. 7, 34. — cf. cp. 14,
12; 21, 18, 19. *37] v. cp. 21, 15, 17.* *h* cp. 18, 27.

locutus; sed, [d]qui misit me Pater, ipse mihi [e]mandatum dedit quid dicam et quid loquar. **50** Et scio quia [f]mandatum eius vita aeterna est. [g]Quae ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

13 [a]Ante diem festum Paschae sciens Iesus quia venit [b]hora eius, ut [c]transeat ex hoc mundo ad Patrem; cum [d]dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. **2** Et, cena facta, [e]cum diabolus iam misisset in cor, ut traderet eum, Iudas Simonis Iscariotae, **3** sciens quia [f]omnia dedit ei Pater in manus et quia [g]a Deo exivit et [c]ad Deum vadit, **4** surgit a cena et ponit vestimenta sua et, cum accepisset linteum, [c]praecinxit se. **5** Deinde [i]mittit aquam in pelvim et [j]coepit lavare pedes discipulorum et extergere linteo quo erat praecinctus. **6** Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, [k]tu mihi lavas pedes? **7** Respondit Iesus et dixit ei: Quod ego facio [l]tu nescis modo, scies autem postea. **8** Dicit ei Petrus: [m]Non lavabis mihi pedes in aeternum. Respondit ei Iesus: [n]Si non lavero te, non habebis partem mecum. **9** Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed et manus et caput. **10** Dicit ei Iesus: Qui lotus est non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. Et [o]vos mundi estis, [p]sed non omnes. **11** [q]Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum; propterea dixit: Non estis mundi omnes.

12 Postquam ergo lavit pedes eorum et [r]accepit vestimenta sua, cum recubuisset iterum, dixit eis: [s]Scitis quid fecerim vobis? **13** [s]Vos vocatis me Magister et [t]Domine; et bene dicitis: sum etenim. **14** Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus et Magister, et [u]vos debetis alter alterius lavare pedes. **15** Exemplum enim dedi vobis, [v]ut, quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis. **16** Amen, amen, dico vobis, [x]non est servus maior domino suo, neque apostolus maior est eo qui misit illum. **17** Si haec scitis, [y]beati eritis si feceritis ea. **18** Non de omnibus vobis dico; ego scio [z]quos elegerim; sed ut adimpleatur Scriptura: ' [b]Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum '. **19** Amodo [c]dico vobis priusquam fiat, ut, cum factum fuerit, [d]credatis quia ego sum. **20** Amen, amen, dico vobis, [e]qui accipit, si quem misero, me accipit, qui autem me accipit accipit eum qui me misit.

21 Cum haec dixisset Iesus, [f]turbatus est spiritu et protestatus est et dixit: Amen, amen dico vobis quia [g]unus ex vobis tradet me. **22** Adspiciebant ergo ad invicem discipuli haesitantes de quo diceret. **23** Erat ergo recumbens unus ex discipulis eius [h]in sinu Iesu, quem [i]diligebat Iesus. **24** Innuit ergo huic Simon Petrus et dixit ei: Quis est de quo dicit? **25** Itaque, [j]cum recubuisset ille supra pectus Iesu, dicit ei: Domine, quis est? **26** Respondit Iesus: Ille est cui ego [l]intinctum panem porrexero. Et, cum intinxisset panem, dedit Iudae [m]Simonis Iscariotae. **27** Et post buccellam [n]introivit in eum Satanas. Et dixit ei Iesus: [o]Quod facis fac citius. **28** Hoc autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerit ei. **29** Quidam enim putabant, [p]quia loculos habebat Iudas, quod dixisset ei Iesus: Eme ea quae opus sunt nobis ad [q]diem festum, aut [r]egenis ut aliquid daret. **30** Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo. [s]Erat autem nox.

31 Cum ergo exisset, dixit Iesus: [t]Nunc clarificatus est Filius hominis, et [u]Deus clarificatus est in eo. **32** [v]Si Deus clarificatus est in eo, et [x]Deus clarificabit eum in semetipso, et continuo clarificabit eum.

33 [y]Filioli, [z]adhuc modicum vobiscum sum. Quaeretis me, et, [a]sicut dixi Iudaeis, ' quo ego vado vos non potestis venire ', et vobis dico modo. **34** [b]Mandatum novum [c]do vobis, [d]ut diligatis invicem [e]sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. **35** [f]In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

36 Dicit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Respondit Iesus: Quo ego vado [g]non potes me modo sequi, sequeris autem postea. **37** Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modo? animam meam pro te ponam. **38** Respondit ei Iesus: Animam tuam pro me pones? Amen, amen, dico tibi, [h]non cantabit gallus, donec ter me neges.

et proditore abeunte (18-30), discipulos de instanti sua morte consolatur adserens per ipsam et glorificatum iri (31-38), et ad Patrem iturum esse (14, 1-14), unde, misso Spiritu sancto, cum Patre equidem spiri-

14 [a]Non turbetur vor vestrum. [b]Creditis in Deum, et in me credite. **2** In domo [c]Patris mei mansiones multae sunt. Si quo minus dixissem vobis, quia [d]vado parare vobis locum. **3** Et, si abiero et praeparavero vobis locum, iterum venio et accipiam vos [e]ad meipsum, ut, [f]ubi sum ego, et vos sitis. **4** Et quo ego vado scitis et viam scitis. **5** Dicit ei [g]Thomas: Domine, [h]nescimus quo vadis et quomodo possumus viam scire? **6** Dicit ei Iesus: Ego sum [i]via et [j]veritas et [l]vita. Nemo venit ad Patrem, nisi [m]per me. **7** [n]Si cognovissetis me, et [o]Patrem meum utique cognovissetis; et amodo cognoscetis eum et [n]vidistis eum. **8** Dicit ei [p]Philippus: Domine, [q]ostende nobis Patrem, et sufficit nobis. **9** Dicit ei Iesus: Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe, [n]qui videt me videt et Patrem. Quomodo tu dicis: Ostende nobis Patrem? **10** Non creditis quia [r]ego in Patre, et Pater in me est? [s]Verba, quae ego loquor vobis, a meipso non loquor. Pater autem in me manens ipse facit opera. **11** Non creditis quia [r]ego in Patre et Pater in me est? **12** Alioquin [t]propter opera ipsa credite. Amen, amen, dico vobis, [u]qui credit in me opera, quae ego facio, et ipse faciet et [v]maiora horum faciet, quia [w]ego ad Patrem vado, **13** et [y]quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, ut [z]glorificetur Pater in Filio. **14** [y]Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam. **15** [a]Si diligitis me, mandata mea servate. **16** Et ego [b]rogabo Patrem, et alium [c]Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum, **17** [d]Spiritum veritatis, [e]quem mundus non potest accipere, quia non videt eum nec scit eum; vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit et [f]in vobis erit. **18** Non relinquam vos orphanos; veniam ad vos. **19** [g]Adhuc modicum, et mundus me iam non videt; [h]vos autem videtis me, [i]quia ego vivo et vos vivetis. **20** [j]In illo die vos cognoscetis quia [r]ego sum in Patre meo, et [l]vos in me, et ego in vobis. **21** [a]Qui habet mandata mea et servat ea, ille est qui diligit me. [m]Qui autem diligit me diligetur a Patre meo; et ego diligam eum et [n]manifestabo ei meipsum. **22** Dicit ei [o]Iudas, non ille Iscariotes: Domine, quid factum est, quia [n]manifestaturus es nobis teipsum et non mundo? **23** Respondit Iesus et dixit ei: [a]Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et [p]ad eum veniemus et [q]mansionem apud eum faciemus. **24** [r]Qui non diligit me, sermones meos non servat. Et [s]sermonem quem audistis non est meus, sed eius, qui misit me, Patris.

25 Haec locutus sum vobis apud vos manens. **26** [c]Paraclitus autem Spiritus sanctus, [t]quem mittet Pater in nomine meo, [u]ille vos docebit omnia et [v]suggeret vobis omnia quaecumque dixero vobis. **27** [w]Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non, quomodo mundus dat, ego do vobis. [y]Non turbetur cor vestrum neque formidet. **28** [z]Audistis quia ego dixi vobis: Vado et [a]venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique quia [b]vado ad Patrem, quia [c]Pater maior me est. **29** Et nunc [d]dixi vobis priusquam fiat, ut, cum factum fuerit, credatis. **30** Iam non multa loquar vobiscum. Venit enim [e]princeps mundi huius et [f]in me non habet quidquam; **31** sed, ut [g]cognoscat mundus quia diligo Patrem et, [h]sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio: surgite, eamus hinc.

15 Ego sum [a]vitis vera, et [b]Pater meus agricola est. **2** [c]Omnem palmitem in me non ferentem fructum [d]tollet eum, et [e]omnem qui fert fructum purgabit eum, ut fructum plus adferat. **3** Iam [f]vos mundi estis [g]propter sermonem quem locutus sum vobis. **4** [h]Manete in me, et ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. **5** [a]Ego sum vitis, [i]vos palmites; qui manet in me, et ego in eo, hic [j]fert fructum

r] RR. in Ascens. Dñi. — v. vr. 27. [1 Pt 3, 14.
a vr. 27. — cf. cp. 16, 22, 23; *b* cf. cp. 17, 3; Mr 11, 22. — v. cp. 12, 44.
1-14] Ev. etc. in fs. ss. Ap. Phil. et Ic. (15).
*2, 3] * Conc. Milev. II can. 3. — * Catech. R. I 7, 6; 13,*
c cp. 2, 16; Lc 2, 49. [*4, 13.*
d cp. 16, 7. — cf. cp. 8, 21,
e vr. 19, 28. [22; 17, 24.
f cp. 12, 26; 17, 24. — cf. Mt
g v. cp. 11, 16. [18. 10.
h cf. cp. 13, 36. [5, 2.
i Heb 9, 8; 10, 20. — cf. Rm
j cp. 1, 14, 17. — cf. Mt 11, 17.
l cp. 11, 25; 1 Jo 5, 20. — v. cp. 1, 4, 16.
6] in Ant. ut s. cp. 10, 14.
m cf. 1 Tm 1, 5; Heb 8, 6; 12, 24.
n cp. 8, 19; 12, 45. — cf. cp. 10, 30; 15, 24; Col 1. 15;
o 1 Jo 2, 14. Heb 1, 3.
p cp. 1, 43, 44; 12, 21.
q cf. Ex 33, 18.
r cf. Mt 27, 16. *s* v. cp. 10, 38.
t cp. 8, 28; 12, 49. — v. vr.
u v. cp. 5, 36. [20; cp. 7, 16.
v cf. Mt 17, 19; 21, 21; Mr
w cf. cp. 5, 20. [16, 17, 18.
x vr. 28; cp. 16, 28. — cf. cp. 7, 33; 13, 1, 3; 16, 5, 10, 17; 17, 11, 13; 20. 17.
*13] * Catech. R. IV 8, 7.*
y cp. 15, 7, 16; 16, 23, 24. —
z v. cp. 13, 31. [v. Mt 7, 7.
a vr. 21, 23; cp. 15, 10; 1 Jo 5, 3; 2 Jo 6. — cf. cp. 8, 31.
15-21] Ev. in vg. Pnt. et in Ms. pro elig. summ. Pont.
16, 17] RR. in Ascens. Dñi.
b cp. 16, 26; 17, 9, 15, 26.
c vr. 26; 15, 26; 16, 7. — cf. Rm 8, 26.
d cp. 15, 26; 16, 13. — cf. 1 Cor 2, 12, 14; 1 Jo 2, 27; 4,
e 1 Cor 2, 14. [6; 5, 7.
f Ac 2, 4. — cf. Mt 10, 20; 1 Jo 2, 27; 2 Jo 2. — v. Rm 8, 9, 26.
18] Ant. in Pnt. — Cm. in fr. 6 QT. Pnt. — V. All. in D. inf.
g v. cp. 7, 33; 16, 16. [*oct. Asc.*
h cf. cp. 12, 45. [20, 4.
i cf. Rm 5, 10; Eph 2, 5; An
j cp. 16, 23, 26. [v. 1 Jo 2, 28.
l cf. cp. 15, 4-7; 17, 21, 23. —
*21, 23] * Catech. R. III 1, 3; 2, 23.*
m cp. 16, 27. — cf. Pro 8, 17.
n cf. cp. 7, 4; Ac 10, 40. 41.
o Lc 6, 16; Ac 1, 13; Ju 1. — cf. Mt 10, 2-4. [*de Sp. s.*
23-31] Ev. in fs. Pnt. et in Ms. 23] Ant. in fr. 2 p. Pnt.
p Ap 3, 20. [Jo 2, 24.
q cf. 2 Cor 6, 16; Eph 3, 17;

r cf. Lc 7, 46; 1 Jo 2, 4. *s* cp. 7, 16. — v. vr. 10. *t* cf. Lc 24, 49; Ac 2, 33. *u* cp. 16, 13; 1 Cor 2, 10; 1 Jo 2, 20, 27. *v* cf. cp. 2, 22. *26] * Conc. Trid. s. XIII decr. de Euch. sacr. — * cf. Catech. R. I 9, 6. — cp. 15, 13. 14. 26. 27] Antt. etc. in frr. p. Pnt. 27] Ant. ut s. vr. 1-14.* *x* cp. 20, 19, 21, 26; Lc 24, 36; Col 3, 15. — cf. Eph 2, 17; Ph 4, 7. *y* vr. 1. — cf. 2 Tm 1, 7. *z* vr. 2-4. *a* vr. 18. *18] v. vr. 1.* *b* v. vr. 12. *c* cp. 10, 29. — cf. Ph 2, 6. *d* cp. 13, 19; 16, 4; Mt 24, 25. *e* v. cp. 12, 31. *f* cf. cp. 17, 14; 18, 36; Heb 4, 15. *g* cp. 17, 21. 23. *h* cp. 4, 34; 5, 30; 6, 38; 10, 18; 12, 49, 50; 15, 10; Ph 2, 8; Heb 5, 8. *a* cf. Ecli 24, 23; Jr 2, 21. *1-7] Ev. in cm. Mm. T. P. et in vg. ss. Ap. Sim. et Iuda.* *b* 1 Cor 3, 9. — cf. Mt 15, 13. *c* vr. 6; Mt 3, 10; 7, 19. — cf. Rm 11, 17; 2 [illegible] 1, 8. *d* cf. Mt 15, 13; Rm 11, 22. *e* Tb 12, 13; Pro 3, 12. *f* cp. 13, 10. — cf. Eph 5, 26. *g* cf. cp. 17, 7. *h* vr. 5-7; 1 Jo 2, 6. — cf. Col 1, 23. — v. cp. 6, 57. *4, 5] * Conc. Milev. II can. 3. — * cf. Conc. Araus. II (an. 520) can. 7, 24. — * cf. Catech. R. II 2, 40; 5, 72; IV 12, 23.* *i* Rm 11, 17. — cf. 1 Cor 12, 12, 27. *j* vr. 16; Col 1, 6, 10. *5] R. in fr. 4 p. Psch. et in cm. Ap. et Mm. Ant. in fr. 4 p. D. in Alb.*

tualiter ad eos iterum veniet et manebit (15-31); monet quoque ut sibi adhaereant (15, 1-11), ut mutuo se diligant (12-17) utque mundi odium et persecutiones non pertimescant (18-16, 4). Spiritus sancti deinde missione il-

multum, quia [k]sine me nihil potestis facere. 6 Si quis in me non manserit, [c]mittetur foras sicut palmes et arescet, et [l]colligent eum et in ignem mittent, et ardet. 7 Si [m]manseritis in me, et verba mea in vobis manserint, [n]quodcumque volueritis petetis, et fiet vobis. 8 [o]In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum adferatis et [p]efficiamini mei discipuli. 9 Sicut [q]dilexit me Pater, et ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. 10 [r]Si praecepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea; sicut et [s]ego Patris mei praecepta servavi, et maneo in eius dilectione. 11 Haec locutus sum vobis, ut [t]gaudium meum in vobis sit, et [u]gaudium vestrum impleatur.

12 [v]Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. 13 [x]Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. 14 [r]Vos amici mei estis, si feceritis quae ego praecipio vobis. 15[y]Iam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus eius: vos autem dixi amicos, quia [z]omnia, quaecumque audivi a Patre meo, nota feci vobis. 16 Non vos me elegistis; sed [a]ego elegi vos et posui vos, ut eatis et [f]fructum adferatis, et fructus vester maneat, ut, [n]quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis. 17 [v]Haec mando vobis, ut diligatis invicem.

18 [b]Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. 19[c]Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret; [d]quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, [e]propterea odit vos mundus. 20 Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis: [f]Non est servus maior domino suo. [g]Si me persecuti sunt, et vos persequentur; [h]si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt. 21 Sed [i]haec omnia facient vobis propter nomen meum, [j]quia nesciunt eum qui misit me. 22[l]Si non venissem et locutus fuissem eis, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo. 23 [m]Qui me odit et Patrem meum odit. 24[n]Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent; nunc autem et viderunt et oderunt et me et Patrem meum, 25 sed, [o]ut adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: 'Quia [p]odio habuerunt me gratis'. 26 Cum autem venerit [q]Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, [q]Spiritum veritatis qui a Patre procedit, [r]ille testimonium perhibebit de me. 27 Et [s]vos testimonium perhibebitis, quia [t]ab initio mecum estis.

16 [a]Haec locutus sum vobis, ut non [b]scandalizemini. 2 [c]Absque synagogis facient vos. Sed [d]venit hora, ut omnis [e]qui interficit vos arbitretur obsequium se praestare Deo. 3 Et haec facient vobis, [f]quia non noverunt Patrem [g]neque me. 4 Sed [a]haec locutus sum vobis, ut, cum [d]venerit [t]hora eorum, reminiscamini quia ego dixit vobis. 5 Haec autem vobis ab initio non dixi, [h]quia vobiscum eram. Et [i]nunc vado ad eum qui misit me, et [j]nemo ex vobis interrogat me: Quo vadis? 6 Sed, quia haec locutus sum vobis, [k]tristitia implevit cor vestrum. 7 Sed ego veritatem dico vobis: [l]expedit vobis ut [j]ego vadam; [l]si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos; [m]si autem abiero, [n]mittam eum ad vos. 8 Et, [o]cum venerit ille, [p]arguet mundum de peccato et de iustitia et de iudicio: 9 de peccato quidem, [q]quia non crediderunt in me; 10 [r]de iustitia vero, quia [t]ad Patrem vado, et iam non videbitis me; 11 [s]de iudicio autem, quia [t]princeps huius mundi iam iudicatus est. 12 Adhuc multa habeo vobis dicere; sed [u]non potestis portare modo. 13 Cum autem venerit ille [v]Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso; sed quaecumque audiet loquetur, et quae ventura sunt adnuntiabit vobis. 14 [v]Ille me clarificabit, quia de meo accipiet et adnuntiabit vobis. 15 [z]Omnia quaecumque habet Pater mea sunt; propterea dixi: Quia de meo accipiet, et adnuntia-

k cf. cp. 21, 3; Lc 11, 23; 2 Cor 3, 5. Ez 15, 4. *l* Mt 3, 12; 13, 40-12. — cf. *7] * Catech. R. IV 4, 15; 7, 6. — Ant. in fs. ss. Ap. Phil. et* *m* cp. 8, 31. [*Jc.* *n* vr. 16. — v. cp. 14, 13. *o* Mt 5, 16; 2 Cor 9, 13; Ph. 1, 11. — cf. Is 61, 3. *p* v. cp. 8, 31. [*ss. Cord. J. 9-16] Ev. in Ms. (pr. pro a. l.)* *q* cf. cp. 16, 27; 17, 23. *9, 10]v. vr. 5. — R. in fs. ss. Cord. J.* [Mt 12, 50. *r* vr. 14. — cf. cp. 14, 15, 23; *s* cp. 8, 29; 17, 4; Ph 2, 8. — cf. 1 Jo 2, 4. *t* cf. Mt 25, 21; 2 Cor 2, 3. *u* cp. 3, 29; 16, 24; 17, 13; 1 Jo 1, 4; 2 Jo 12. *12-16] Ev. in vg. Ap. (12-14) et in fs. s. Camilli de L.* *v* v. cp. 13, 34, 35. *x* Rm 5, 7, 8; Eph 5, 2; 1 Jo 3, 16. — cf. cp. 10, 11, 15, 17. *13] Int. (Ps 40) in fs. s. Camil. et Of. in fs. s. Iosaphat. — v. 2 Jo 3, 16.* *y* cf. cp. 12, 26; Lc 17, 7-10. *15,14] R. in fr. 2 p. Pnt, et in ordinat. Presbyt. (P. R.).* *z* cp. 1, 18; 3, 11, 32; 8, 26; 17, 8, 14. — cf. cp. 16, 12; Ac 20, 27. *16] R. in fr. 6 p. Pnt. — V. All. et Cm. in fss. Evang., App. etc.* *a* vr. 19; cp. 13, 18; Mr 3, 13. *17-25] Ev. in fs. ss. Ap. Sim. et Juda.* *b* cp. 7, 7; 1 Jo 3, 13. — cf. vr. 23. — v. Mt 10, 22. *c* cf. 1 Jo 4, 5. *d* cp. 17, 14, 16. — cf. Lc 6, 26; Gal 1, 4; Jc 4, 4. *e* Mr 13, 13; Lc 6, 22. *f* v. cp. 13, 16. *g* 1 Pt 2, 21 sqq. *h* cf. Ez 3, 7. *i* cp. 16, 3. — cf. Ac 5, 41; 1 *j* v. Ac 3, 17. [Pt 4, 14, 16. *l* cf. cp. 9, 41; Mt 11, 21-24; Lc 12, 47, 48. *m* cf, cp. 5, 23; 1 Jo 2, 23. *n* cp. 3, 2; 7, 31; 9, 32; Mt 15, 31. — cf. cp. 10, 32, 37. *o* v. cp. 12, 38; 10, 34. *p* Ps 34, 19; 68, 5. *26-16, 4] Ev. in D. p. Asc. et in Ms. ss. Trin.* *q* cp. 14, 16, 26. — cf. Mt 10, 20; Lc 24, 49. *26] * Catech. R. I 9, 6. — cf. Conc. Later. IV cp. 1. — v. cp. 14, 1. — Ant. et Cm in fr. 5 p. Pnt.* *r* 1 Cor 12, 3; 1 Jo 5, 6. *s* cp. 19, 35; 1 Jo 1, 2; 4, 14. —cf. 3 Jo 12. — v. Lc 24, 48. *t* Lc 1, 2. — cf. Ac 1, 21, 22. *a* vr. 4. — cf. cp. 13, 19; 14, *b* v. Mt 11, 6. [29. *c* cp. 9, 22; 12, 42. — cf. Lc 6, 22. *d* cp. 4, 21; Lc 22, 53. *e* Ac 26, 9-11. — cf. Is 66, 5. *f* cp. 8, 19, 55; 15, 21; 17, 25. *g* cp. 1, 10. *4] Ant. in D. inf. oct. Asc. 5-14] Ev. in D. 4 p. Pasch.* (5, 6). *h* cf. Mt 9, 15. *i* vr. 28; cp. 7, 33; 14, 12, 28. *j* cf. cp. 13, 36; 14, 5. *k* vr. 22. — cf. Lc 24, 17. *7] * Conc. Hispan. (an. 447) profess. fid. — * Catech. R. I 7, 6. — Ant. in fr. 2 p. D. p. Psch. — v. cp. 14, 16, 17.* *l* cf. cp. 7, 39. *m* cf. Ac 2, 33. *n* cf. cp. 14, 26. *8] Cm. in D. 4 p. Psch. et Ant. in fr. 3 seq.* *o* cf. cp. 8, 28. *p* cf. cp. 8, 46. *q* cp. 8, 24. — cf. Ac 2, 26, 37; 1 Cor 12, 3. *r* cf. Ac 17, 31. *s* cp. 12, 31. *t* Col 2, 15; Heb 2, 14. — v. cp. 14, 30. *12, 13] Antt. in fr. 4 et 5 p. D. 4 p. Psch.* *u* cf. Mr 4, 33; 1 Cor 3, 2; Heb 5, 12. *13] * v. cp. 14, 26. v* cp. 14, 17, 26. — cf. 1 Jo 2, 27. *y* cf. cp. 7, 39. *z* cp. 17, 10. — cf. Lc 15, 31. *15-22] Ev. in D. 3 p. Psch.* (16, 20).

bit vobis. 16 [a]Modicum, et iam non videbitis me; et [b]iterum modicum, et videbitis me, quia vado ad Patrem. 17 [c]Dixerunt ergo ex discipulis eius ad invicem: Quid est hoc quod dicit nobis: '[a]Modicum, et non videbitis me, et [b]iterum modicum, et videbitis me', et quia 'ᵈvado ad Patrem'? 18 Dicebant ergo: Quid est hoc quod dicit: Modicum? [d]nescimus quid loquitur. 19 [e]Cognovit autem Iesus quia volebant eum interrogare et dixit eis: De hoc quaeritis inter vos, quia dixi: Modicum, et non videbitis me, et iterum modicum, et videbitis me. 20 Amen, amen dico vobis [f]quia plorabitis et flebitis vos, [g]mundus autem gaudebit; vos autem contristabimini, sed [h]tristitia vestra vertetur in gaudium. 21 [i]Mulier, cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius; cum autem peperit puerum, iam non meminit pressurae propter gaudium, quia natus est homo in mundum. 22 Et [k]vos igitur nunc quidem tristitiam habetis; [b]iterum autem videbo vos, et [j]gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis. 23 Et [l]in illo die me non rogabitis quidquam. Amen, amen, dico vobis, [m]si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. 24 Usque modo non petistis quidquam in nomine meo. [m]Petite et accipietis, ut [n]gaudium vsetrum sit plenum.

25 Haec in proverbiis locutus sum vobis. Venit hora, cum iam non [o]in proverbiis loquar vobis, sed palam de Patre adnuntiabo vobis. 26 [l]In illo die in nomine meo petetis; et non dico vobis quia [p]ego rogabo Patrem de vobis; 27 ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis et [r]credidistis quia ego a Deo exivi. 28 Exivi a Patre et veni in mundum; iterum [t]relinquo mundum et vado ad Patrem. 29 Dicunt ei discipuli eius: [u]Ecce nunc palam loqueris et [o]proverbium nullum dicis. 30 Nunc scimus quia [v]scis omnia, et non opus est tibi, ut quis te interroget: in hoc credimus quia [x]a Deo existi. 31 Respondit eis Iesus: Modo creditis? 32 Ecce venit hora et iam venit, ut [a]dispergamini unusquisque in propria, et [y]me solum relinquatis; et [z]non sum solus, quia Pater mecum est. 33 Haec locutus sum vobis, ut [a]in me pacem habeatis. [b]In mundo pressuram habebitis; sed [c]confidite, [d]ego vici mundum.

17 Haec locutus est Iesus et, [a]sublevatis oculis in caelum, dixit: Pater, [b]venit hora, [c]clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te; 2 sicut [d]dedisti ei potestatem omnis carnis; ut omne [e]quod dedisti ei, [f]det eis vitam aeternam. 3 [g]Haec est autem vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum verum et quem misisti Iesum Christum. 4 [h]Ego te clarificavi super terram, [i]opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam. 5 Et nunc [c]clarifica me tu, Pater, apud temetipsum claritate, quam habui, priusquam mundus esset, apud te. 6 [j]Manifestavi nomen tuum hominibus, [e]quos dedisti mihi de mundo. [f]Tui erant, et mihi eos dedisti; et sermonem tuum servaverunt. 7 Nunc cognoverunt quia omnia, quae dedisti mihi, abs te sunt, 8 quia [m]verba, quae dedisti mihi, dedi eis, et ipsi acceperunt et [n]cognoverunt vere quia a te exivi, et [o]crediderunt quia tu me misisti. 9 [p]Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo, sed pro his [e]quos dedisti mihi; quia tui sunt. 10 Et mea omnia tua sunt, et [p]tua mea sunt, et clarificatus sum in eis. 11 Et iam non sum in mundo, et [r]hi in mundo sunt, et [s]ego ad te venio. Pater sancte, [t]serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut [u]sint unum sicut et nos. 12 Cum essem cum eis, [v]ego servabam eos in nomine tuo. [x]Quos dedisti mihi custodivi, et nemo ex eis periit, nisi [v]filius perditionis, [z]ut Scriptura impleatur. 13 Nunc autem ad te venio et haec loquor in mundo, [a]ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis. 14 [m]Ego dedi eis sermonem tuum, et [b]mundus eos odio habuit, [b]quia non sunt de mundo, [c]sicut et ego non sum de mundo. 15 Non rogo [d]ut tollas eos de mundo, sed [t]ut serves eos a malo. 16 [b]De mundo non sunt, sicut et ego non sum de mundo. 17 [e]Sanctifica eos in veritate. [f]Sermo tuus veritas est. 18 [g]Sicut tu me misisti in mundum, et [h]ego misi eos in mundum. 19 Et [i]pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint

16] *Cm. ut s.*
a cp. 7, 33; 12, 35; 13, 33;
b cf. vr. 22; 1 Jo 2, 8. [14, 19.
c cf. Mr 9, 9, 31.
d Lc 9, 45. — cf. cp. 14, 5.
e cf. vr. 30. — v. cp. 2, 24, 25.
20-22] Ev. in cm. Mm. T. P.
20] R. ut s. vr. 15 et Ant. in fr. sqq. — R. in cm. Ap. et Mm.
f Mr 16, 10. — cf. Lc 6, 25. —
g cf. Ap 11, 10. [v. Mt. 5, 5.
h Jr 31, 13. — v. Mt 5, 4.
i Is 26, 17. — Ps 47, 7; Is 13, 8; 1 Th 5, 3; Ap 12, 2.
j cp. 20, 20; Ps 32, 21; Is 66, 14; Ac 2, 46; 1 Pt 1, 8.
22] v. cp. 14, 1. [*8, 7. 23, 24] * Catech. R. IV, 2, 2; 23-30] Ev. in D. 5 p. Psch.*
l vr. 20; cp. 14, 20. [*24, 27).*
m v. Mt 7, 7.
*24] * cf. Mich. M. prop. 14 ab Innoc. XI damn.*
n cp. 15, 11; 17, 13; 1 Jo 1, 4. *24, 27, 28] Antt. etc. in frr. Rogat.* [— v. cp. 10, 6.
o Mt 13, 3, 34; Mr 4, 33, 34.
p cp. 14, 16; 17, 9, 15, 20.
q cf. cp. 14, 21, 23; 17, 23.
r cp. 17, 8. *s* cp. 3, 4; 8, 42.
t cp. 13, 1, 3. [*vr. 7. 28] V. All. ut s. vr. 23.* — ** v.*
u cf. cp. 10, 6.
v cp. 21, 17. — v. cp. 2, 24, 25.
x cf. Zc 13, 7; Mt 26, 31, 56.
y cf. Is 63, 5.
z cf. cp. 8, 16, 29.
a cp. 14, 27; Rm 5, 1.
b cp. 15, 18. — cf. Ac 14, 21; *c* Mt 14, 27. [Ap 1, 9. *33] * Catech. R. IV, 15, 17.*
d cf. Rm 8, 37; 1 Jo 4, 4; 5, 4, 5; Ap 3, 21; 12, 11.

1-11] Ev. in vg. Asc. (1, 5).
a cp. 11, 41; Mt 14, 19; Mr 7, *b* cf. cp. 7, 30. [34.
c v. cp. 13, 31, 32. [Mt 11, 27.
d cp. 3, 35; Mt 28, 18. — cf.
e vr. 6, 9; cp. 6, 37, 39; 10, 29; 18, 9; Heb 2, 13.
f cp. 18, 28; 1 Jo 2, 25.
*3] * Catech R. I 13, 7.* [*Imp. 3-8] Ev. in fs. s. s. Pulcheriae*
g cf. 2 Pt 1, 2, 3; 1 Jo 5, 20.
h cp. 8, 54; 12, 23.
i cp. 4, 34; 5, 36. — cf. 2 Tm 4, 7. — v. cp. 19, 30. [23.
j cf. vr. 24; cp. 8, 58; Pro 8, *5] Ant. in sb. a. D. Palm. et*
l vr. 9. [*in fr. 2 mai. hebd. 6] Ant. in Asc. Dñi.*
m vr. 14; cp. 15, 15. — cf. cp. 8, 26; 12, 49.
n cp. 16, 27, 28.
o vr. 21, 25; cp. 6, 70; 11, 42; 16, 30. [*v. vr. 6. 9, 11] * Catech. R. II 4, 24.* —
p cp. 14, 16; 16, 26. — cf. vr. 20.
q cp. 16, 15. — cf. Lc 15, 31.
r cp. 13, 1.
s v. cp. 14, 12. [5-18.
t vr. 15; 2 Th 3, 3. — cf. 1 Jo
u vr. 21, 22; cp. 10, 30. — cf. Rm 12, 5; Eph 4, 4. — v. Ac 4, 32.
12, 13, 15] Cm. in D. inf. oct.
v cf. cp. 10, 11. [*Asc.*

x (all) cp. 18, 9. *y* 2 Th 2, 3. — cf. Mt 23, 15. *z* Ps 40, 10; 108, 8. — v Ac 1, 16-20. *a* cp. 15, 11; 16, 24. *b* cp. 15, 19; Jc 4, 4; 1 Jo 4, 5, — cf. cp. 16, 20. *c* vr. 11; cp. 8, 23. — cf. Lc 6, 26. *15] * Catech. R. IV 16, 1.* *d* cf. 1 Cor 5, 10. *e* cf. 1 Cor 1, 2; 6, 11; 1 Th 5, 33; 2 Th 2, 13. — v. cp. 15, 3. *f* 2 Rg 7, 28; Ps 118, 160. *g* cp. 20, 21. *h* cp 4, 30; Mt 28, 19; Mr 16, 15. *i* cf. 1 Cor 1, 30; Tt 2, 24.

perseverantium in fide, custodiam a malo et concordiam animorum (6-26). Postea egressus in hortum satellitibus, quos uno verbo prostraverat, se tradit (18, 1-11) et ductus ad Annam et Caipham, dum ter a

j cf. vr. 9.
l cp. 10, 38; 14, 10, 11, 20.
m 1 Jo 1, 2. [8, 30.
n vr. 24. — cf. cp. 1, 14; Rm
22] *Conc. Later. IV definit. contr. abat. Joachim.*
o vr. 26; cp. 14, 20; Rm 8, 10, 39; 1 Jo 5, 20.
p cf. Col 3, 14; 1 Jo 2, 5; 4,
q vr. 21; cp. 14, 21. [12, 17.
r cp. 16, 27. — cf. cp. 14, 21,
s v. cp. 5, 20. [23.
24] * *cf. Catech. R. I 7, 7.*
t cp. 12, 26; 14, 3. — cf. Mt 28, 20.
u cp. 1, 14; 2 Cor 3, 18. — cf. 1 Jo 3, 2. [vr. 5; cp. 8, 58.
v Eph 1, 4; 1 Pt 1, 20. — v.
25] *Ant. in sb. a D. Palm.*
x Jr 12, 1; Rm 3, 26; Ap 16, 2.
y v. cp. 8, 55; 10, 15.
z vr. 6; cp. 15, 15.

1-19, 42] *Passio in Parasc.*
a Mt 26, 30, 36; Lc 22, 23.
b v. 2 Rg 15, 23.
c Lc 22, 40.
d cf. Lc 21, 37.
3-11] Mt 26, 47-56; Mr 14, 43-50; Lc 22, 47-53.
e cp. 7, 32. — v. Mt 26, 58.
f cp. 13, 1; 19, 28.
g vr. 7; cp. 1, 38; 20, 15.
h cf. cp. 10, 18; Mt 26, 53; Ap 1, 17.
6] * *Catech. R. I 5, 7.*
i cp. 17, 12.
j cp. 6, 39; 10, 28.
l cf. Lc 22, 38.
m Mt 20, 22; 26, 39, 42. — cf. Is 51, 22.
n cf. vr. 24, 28; Mt 26, 57; Mr 14, 53.
o vr. 24; Lc 3, 2; Ac 4, 7.
p vr. 24, 28; cp. 11, 49. — v. Mt 26, 3, 57.
q cp. 11, 50.
r Mt 26, 58.
s cp. 20, 3. — cf. Ac 3, 1.
t Mt 26, 3, 58, 69.
16-18] Mt 26, 69, 70; Mr 14, 66-68; Lc 22, 55-58.
17] * *cf. Catech. R. II 3, 22.*
u cf. Ac 12, 13.
v vr. 25; Mt 14, 54.
19-24] Mt 26, 59-68; Mr 14, 55-65; Lc 22, 63-71.
x cp. 7, 26. — cf. Mt 10, 27; 26, 55.
y cf. cp. 8, 26.
z Is 45, 19; 48, 16. — cf. cp. 7, 4.

a cp. 19, 3; Mt 26, 67; Lc 22, 63, 65. — cf. Mt 5, 39; Ac 23, 2.
b cf. Ac 23, 4.
29] *v. cp. 8, 40.*
25-27] Mt 26, 71-75; Mr 14, 69-72; Lc 22, 58-62.
c v. vr. 10.
d v. vr. 1.
e cf. Mr 13, 35.
28-19, 15] Mt 27, 2, 11-30; Mr 15, 1-19; Lc 23, 1-25.
f vr. 33; cp. 19, 9; Mr 15, 16. — v. Mt 27, 27.
g Ac 10, 28; 11, 3. — cf. cp. 11, 55.
h cf. cp. 19, 14.
i v. Mt 20, 19.
j cf. cp. 19, 6; Ac 18, 15.

et ipsi *e*sanctificati in veritate. **20** *f*Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, **21** *u*ut omnes unum sint, sicut *l*tu, Pater, in me, et ego in te, ut et *m*ipsi in nobis unum sint, ut credat mundus quia tu me misisti. **22** Et ego *n*claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, *n*ut sint unum sicut et nos unum sumus. **23** *o*Ego in eis, et tu in me, ut sint *p*consummati in unum, et *q*cognoscat mundus quia tu me misisti et *r*dilexisti eos, sicut et *s*me dilexisti. **24** Pater, quos dedisti mihi volo ut *t*ubi sum ego et illi sint mecum, ut *u*videant claritatem meam, quam dedisti mihi; quia dilexisti me *v*ante constitutionem mundi. **25** *x*Pater iuste, *v*mundus te non cognovit; *z*ego autem te cognovi, et hi cognoverunt quia tu me misisti. **26** Et *z*notum feci eis nomen tuum et notum faciam, ut dilectio, qua *s*dilexisti me, in ipsis sit, et *o*ego in ipsis.

18 Haec cum dixisset Iesus, *a*egressus est, cum discipulis suis trans *b*torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse, et discipuli eius. **2** Sciebat autem et Iudas, qui tradebat eum, *c*locum; quia *d*frequenter Iesus convenerat illuc cum discipulis suis. **3** Iudas ergo, cum accepisset cohortem et a pontificibus et pharisaeis *e*ministros, venit illuc cum lanternis et facibus et armis. **4** Iesus itaque *f*sciens omnia, quae ventura erant super eum, processit et dixit eis: *g*Quem quaeritis? **5** Responderunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus: Ego sum. Stabat autem et Iudas, qui tradebat eum, cum ipsis. **6** *h*Ut ergo dixit eis: 'Ego sum', abierunt retrorsum et ceciderunt in terram. **7** Iterum ergo interrogavit eos: *g*Quem quaeritis? Illi autem dixerunt: Iesum Nazarenum. **8** Respondit Iesus: Dixi vobis quia ego sum; si ergo me quaeritis, sinite hos abire. **9** Ut impleretur sermo, quem dixit: '*i*Quia, quos dedisti mihi, *j*non perdidi ex eis quemquam'. **10** Simon ergo Petrus *l*habens gladium eduxit eum et percussit pontificis servum et abscidit auriculam eius dexteram. Erat autem nomen servo Malchus. **11** Dixit ergo Iesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam: *m*calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum?

12 Cohors ergo et tribunus et ministri Iudaeorum comprehenderunt Iesum et ligaverunt eum **13** et *n*adduxerunt eum ad *o*Annam primum; erat enim socer *p*Caiphae, qui erat pontifex anni illius. **14** Erat autem Caiphas qui consilium dederat Iudaeis, quia '*q*expedit unum hominem mori pro populo'. **15** *r*Sequebatur autem Iesum Simon Petrus et *s*alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici et introivit cum Iesu *t*in atrium pontificis. **16** Petrus autem stabat ad ostium foris. Exivit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, et dixit *u*ostiariae et introduxit Petrum. **17** Dicit ergo Petro *u*ancilla ostiaria: Nunquid et tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum. **18** Stabant autem servi et ministri ad prunas, quia frigus erat, et calefaciebant se; *v*erat autem cum eis et Petrus stans et calefaciens se.

19 Pontifex ergo interrogavit Iesum de discipulis suis et de doctrina eius. **20** Respondit ei Iesus: Ego *x*palam locutus sum *y*mundo; ego semper docui in synagoga et in templo, quo omnes Iudaei conveniunt, et *z*in occulto locutus sum nihil. **21** Quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt quid locutus sim ipsis; ecce hi sciunt quae dixerim ego. **22** Haec autem cum dixisset, unus adsistens ministrorum dedit *a*alapam Iesu *b*dicens: Sic respondes pontifici? **23** Respondit ei Iesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, quid me caedis? **24** Et misit eum *o*Annas ligatum ad *p*Caipham pontificem.

25 Erat autem Simon Petrus stans et calefaciens se. Dixerunt ergo ei: Nunquid et tu ex discipulis eius es? Negavit ille et dixit: Non sum. **26** Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus eius *c*cuius abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi *d*in horto cum illo? **27** Iterum ergo negavit Petrus, et *e*statim gallus cantavit.

28 *n*Adducunt ergo Iesum a Caipha in *f*praetorium. Erat autem mane. Et ipsi non introierunt in praetorium, *g*ut non contaminarentur, sed *h*ut manducarent pascha. **29** Exivit ergo Pilatus ad eos foras et dixit: Quam accusationem adfertis adversus hominem hunc? **30** Responderunt et dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non

tibi tradidissemus eum. 31 Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos et secundum legem vestram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudaei: Nobis non licet interficere quemquam. 32 Ut [l]sermo Iesu impleretur, quem dixit [m]significans qua morte esset moriturus.

33 [n]Introivit ergo iterum in [f]praetorium Pilatus et vocavit Iesum et dixit ei: Tu es [o]rex Iudaeorum? 34 Respondit Iesus: A temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me? 35 Respondit Pilatus: Nunquid ego Iudaeus sum? [p]Gens tua et pontifices tradiderunt te mihi: quid fecisti? 36 Respondit Iesus: [q]Regnum meum non est [r]de hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique [s]decertarent ut non traderer Iudaeis; nunc autem regnum meum non est hinc. 37 Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Iesus: [t]Tu dicis quia rex sum ego. Ego [u]in hoc natus sum et ad hoc veni in mundum, [v]ut testimonium perhibeam veritati: [x]omnis qui est ex veritate audit vocem meam. 38 Dicit ei Pilatus: Quid est veritas?

Et, cum hoc dixisset, [y]iterum exivit ad Iudaeos et dicit eis: [z]Ego nullam invenio in eo causam. 39 Est autem consuetudo vobis ut unum dimittam vobis in Pascha; vultis ergo dimittam vobis [a]regem Iudaeorum? 40 Clamaverunt ergo rursum omnes dicentes: [b]Non hunc sed Barabbam. Erat autem Barabbas [c]latro.

19 Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum et [a]flagellavit. 2 Et milites plectentes coronam de spinis imposuerunt capiti eius et veste purpurea circumdederunt eum. 3 Et veniebant ad eum et dicebant: Ave, rex Iudaeorum; et dabant ei [b]alapas. 4 Exivit ergo iterum Pilatus foras et dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis quia [c]nullam invenio in eo causam. 5 Exivit ergo Iesus portans [d]coronam spineam et purpureum vestimentum. Et dicit eis: [e]Ecce homo. 6 Cum ergo vidissent eum pontifices et ministri, clamabant dicentes: [f]Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: [g]Accipite eum vos et crucifigite; ego enim [c]non invenio in eo causam. 7 Responderunt ei Iudaei: Nos legem habemus, et [h]secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit. 8 Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. 9 Et [i]ingressus est praetorium iterum et dixit ad Iesum: [j]Unde es tu? [l]Iesus autem responsum non dedit ei. 10 Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? Nescis quia potestatem habeo crucifigere te et potestatem habeo dimittere te? 11 Respondit Iesus: [m]Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea [n]qui me tradidit tibi [o]maius peccatum habet.

12 Et exinde quaerebat [p]Pilatus dimittere eum. Iudaei autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris; [q]omnis enim qui se regem facit contradicit Caesari. 13 Pilatus autem, cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum et sedit [r]pro tribunali in loco, qui dicitur Lithostrotos, hebraice autem Gabbatha. 14 Erat autem [s]parasceve Paschae [t]hora quasi sexta. Et dicit Iudaeis: Ecce rex vester. 15 Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: [u]Regem vestrum crucifigam? Responderunt pontifices: Non habemus regem nisi Caesarem. 16 [v]Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur.

Susceperunt autem Iesum et eduxerunt. 17 Et [x]baiulans sibi crucem, [y]exivit in eum, qui dicitur Calvariae, locum, hebraice autem Golgotha, 18 ubi crucifixerunt eum; et cum eo alios duos hinc et hinc, medium autem Iesum. 19 [z]Scripsit autem et titulum Pilatus et posuit super crucem. Erat autem scriptum: IESUS NAZARENUS REX IUDAEORUM. 20 Hunc ergo titulum multi Iudaeorum legerunt, quia [y]prope civitatem erat locus ubi crucifixus est Iesus, et erat scriptum hebraice, graece et latine. 21 Dicebant ergo Pilato pontifices Iudaeorum: Noli scribere rex Iudaeorum, sed quia ipse dixit: Rex sum Iudaeorum. 22 Respondit Pilatus: [z]Quod scripsi scripsi.

23 Milites ergo, cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta eius et fecerunt quattuor partes, unicuique militi partem, et tunicam. Erat autem tunica inconsutilis desuper contexta per totum. 24 Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit; ut [a]Scriptura impleretur dicens:

31] cf. Jo. Hus artic. 14 a Conc. Constant. damn.

l cp. 3, 14; 8, 28; 12, 32, 33; Mt 20, 19.
m cp. 12, 32, 33.
n cp. 19, 9.
33-37] Ev. in fs. DNJC. regis.
o cp. 19, 12. — cf. Ac 17, 7.
p vr. 28. — v. Mt 24, 19.
*36] * Catech. R. I 7, 5; 13, 4.*
q Dn 2, 44, 7, 27. — cf. Lc 17, 21.
r cp. 8, 23. — cf. cp. 6, 15.
s cf. cp. 19, 16; Lc 23, 25.
t v. Lc 22, 70.
u cf. Rm 14, 9.
v cp. 3, 11, 32; 5, 31; 8, 13, 14. — cf. Ac 14, 3; 1 Tm 6, 13.
x 1 Jo 4, 6. — cf. cp. 8, 47; 10, 27.
y cf. vr. 29.
z cp. 19, 4, 6; Lc 23, 4; 14, 22.
a cp. 19, 3. — v. Mt 27, 11.
b Ac 3, 14.
c cf. Mr 15, 7; Ac 3, 14.

1-5] Ev. in fs. ss. spin. Coron. (1, 2, 5).
a v. Mr 15, 15.
2] Ant. in fs. ss. Ros. BMV.
b cp. 18, 22.

c vr. 6; cp. 18, 18.
5] Ant. in fs. pretiosiss. Sang.
d v. vr. 2.
e cf. vr. 14.
f vr. 15.
g cf. cp. 18, 31.
h Lc 24, 16. — cf. cp. 10, 33.

i cp. 18, 33.
j cf. cp. 7, 27, 42.
l Mt 26, 63; Is 53, 7.

*11] * Conc. Araus. II can. 25. — Ant. in fr. 2 mai. hebd.*
m cf. Rm 13, 1.
n cf. cp. 18, 14; 28-32; Mt 27, 2; Ac 2, 23.
o cf. cp. 9, 41.
p Ac 3, 13.
q cf. Ac 17, 7. — v. Lc 23, 2.
r Mt 27, 19; Ac 12, 21; 25, 6.

s vr. 31, 42. — cf. cp. 18, 28. — v. Mr 15, 42.
t cf. Mr 15, 25.
u Lc 23, 18. — cf. Ac 21, 36.
16-30] Mt 27, 31-50; Mr 15, 20-37; Lc 23, 26-46.
v Mt 27, 26.
w Lc 14, 27. — cf. Gn 22, 6.
x Mr 15, 20, 27; Heb 13, 12. — cf. Nm 15, 35, 36.
17] R. in fs. 7 dol. BMV.
17, 18] Ant. in fs. pretiosiss. Sang.
y cf. Mt 27, 37.
19] v. Mt 27, 37.
z cf. Est 1, 19; 8, 8; Dn 6, 8, 12, 15.

*23, 24] * Bonifac. VIII bulla « Unam sanctam ».*

a v. cp. 13, 18.

etsi eum regem esse adfirmet (19, 1-22). Tandem, postquam omnis de se impleta est Scriptura, Dñus N. emittit spiritum, lancea perforatur (23-27) et honorifice effertur (38-42); die vero tertia resurgit et Ma-

' [b]Partiti sunt vestimenta mea sibi
et in vestem meam miserunt sortem '.
Et milites quidem haec fecerunt.

25 [c]Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius et soror matris eius Maria Cleophae et [d]Maria Magdalene. 26 Cum vidisset ergo Iesus matrem et [e]discipulum stantem quem diligebat, dicit matri suae: [f]Mulier, ecce filius tuus; 27 deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in [g]sua.

28 Postea sciens Iesus quia omnia [h]consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dixit: [i]Sitio. 29 [j]Vas ergo erat positum aceto plenum; [i]illi autem spongiam plenam aceto hysopo circumponentes obtulerunt ori eius. 30 Cum ergo accepisset Iesus acetum, dixit: [l]Consummatum est. Et, inclinato capite, [m]tradidit spiritum.

31 Iudaei ergo, quoniam [r]parasceve erat, [n]ut non remanerent in cruce corpora sabbato (erat enim [o]magnus dies ille sabbati), rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum crura et tollerentur. 32 Venerunt ergo milites, et primi quidem fregerunt crura et alterius [p]qui crucifixus est cum eo. 33 Ad Iesum autem cum venissent, ut viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, 34 sed unus militum lancea latus eius aperuit et continuo exivit [q]sanguis et aqua. 35 Et [r]qui vidit testimonium perhibuit, et [s]verum est testimonium eius. Et ille scit quia vera dicit, [t]ut et vos credatis. 36 Facta sunt enim haec ut Scriptura impleretur: ' [u]Os non [v]comminuetis ex eo '. 37 Et iterum alia Scriptura dicit: ' [w]Videbunt in quem transfixerunt '.

38 Post haec autem rogavit Pilatum Ioseph ab Arimathaea, eo quod esset discipulus Iesu, occultus autem [x]propter metum Iudaeorum, ut tolleret corpus Iesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo et tulit corpus Iesu. 39 Venit autem et Nicodemus, [y]qui venerat ad Iesum nocte primum, [z]ferens mixturam [a]myrrhae et aloës, quasi libras centum. 40 Acceperunt ergo corpus Iesu et [b]ligaverunt illud [c]linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudaeis sepelire. 41 Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus; et [d]in horto monumentum novum, [e]in quo nondum quisquam positus erat. 42 Ibi ergo propter [f]parasceven Iudaeorum, [d]quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum.

20 Una autem sabbati [a]Maria Madgalene venit mane, cum adhuc tenebrae essent, ad monumentum; et vidit [b]lapidem sublatum a monumento. 2 Cucurrit ergo et venit ad Simonem Petrum et ad [c]alium discipulum, quem amabat Iesus, et dicit illis: [d]Tulerunt Dominum de monumento, et nescimus ubi posuerunt eum. 3 [e]Exiit ergo Petrus et ille [c]alius discipulus, et venerunt ad monumentum. 4 Currebant autem duo simul, et ille alius discipulus praecucurrit citius Petro et venit primus ad monumentum. 5 Et, cum se inclinasset, vidit posita [f]linteamina; non tamen introivit. 6 Venit ergo Simon Petrus sequens eum et introivit in monumentum et vidit linteamina posita 7 et [g]sudarium, quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum. 8 Tunc ergo introivit et [c]ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum, et vidit et credidit. 9 [h]Nondum enim sciebant Scripturam, quia [i]oportebat eum a mortuis resurgere. 10 Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos.

11 Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fleret, inclinavit se et prospexit in monumentum 12 et [j]vidit [l]duos angelos in albis sedentes, unum ad caput et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Iesu. 13 Dicunt ei illi: [m]Mulier, quid ploras? Dicit eis: [d]Quia tulerunt Dominum meum, et nescio ubi posuerunt eum. 14 Haec cum dixisset, conversa est retrorsum et [n]vidit Iesum stantem et [o]non sciebat quia Iesus est. 15 Dicit ei Iesus: [m]Mulier, quid ploras? [p]quem quaeris? Illa existimans quia [h]hortulanus esset dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum, et ego eum tollam. 16 Dicit ei Iesus: Maria! Conversa illa dicit ei: [r]Rabboni (quod dicitur magister)! 17 Dicit ei Iesus: [s]Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum. Vade autem ad [t]fratres meos et dic eis: [u]Ascendo ad [v]Patrem meum et Patrem vestrum,

b Ps 21, 19.
c Mt 27, 55, 56. [*etc. (29, 27).*
25-27] Ev. in fs. 7 dol. BMV.
d cp. 20, 1, 18. — cf. Lc 8, 2.
25] v. Lc 23, 33. — Int. (vr. 26, 27) in fs. 7 dol. BMV.
e v. cp. 13, 23.
f cp. 2, 4. [*Imm. a s. Num.*
27] Of. in fs. manif. BMV.
g cf. cp. 1, 11; 16, 32.
28-35] Ev. in fs. s. Lanc. et Clav. et in Ms. de Pass.
h cp. 18, 4.
i Ps 68, 22. — v. cp. 4, 6, 7.
j Mt 27, 48. — cf. Lc 23, 36.
30-35] Ev. in fs. pretiosiss. Sang.
l cf. vr. 28; Ac 13, 29. — v. cp. 17, 4.
*30] * Catech. R. I 5, 6. — Ant. in Parasc. etc. — v. Mt 27, m* Mt 27, 50. [*45, 46.*
31-35] Ev. in fs. ss. Cord. J.
n cf. Ex 34, 25; Dt 21, 23; Js
o Ex 12, 16. [8, 29; 10, 26, 27.
p v. vr. 18.
*33, 34] * Conc. Vienn. defin. c. errores Jo. Pt. Olivi. — * Conc. Trid. s. XXII cp. 7. — * cf. Catech. R. II 4, 16.*
33-38] Antt. et RR. ut s. vr. 30-35.
q 1 Jo 5, 7, 8. — cf. 1 Jo 1, 7; Ap 7, 14. [cp. 15, 27.
r 1 Jo 1, 1-3; Ap 1, 2. — cf.
s cp. 21, 24. — cf. cp. 20, 31.
t cp. 20, 31.
u Ex 12, 46; Nm 9, 12. — cf.
v cf. Ps 33, 21. [1 Cor 5, 7.
w Zc 12, 10. — cf. Ap 1, 7.
38] v. Mt 15, 46.
38-42] Mt 27, 57-61; Mr 15, 42-47; Lc 23, 50.
x cp. 7, 13; 20, 19.
y cp. 3, 1, 2; 7, 50.
z cf. Mt 16, 1; Lc 24, 1.

a Ps 44, 9; Pro 7, 17; Cn 4, 14; Mt 2, 11. [14; Ac 5, 6.
b cp. 11, 44. — cf. 2 Par 16,
c cp. 20, 5-7; Lc 24, 12.
d cf. cp. 20, 15; 4 Rg 21, 18, 26.
e Lc 23, 53. — cf. Mr 11, 2.
f v. vr. 14, 31.
1-18] Mt 28, 1-10; Mr 16, 1-11; Lc 24, 1-12.
a vr. 18; cp. 19, 25.
1-9] Ev. in sb. in Albis (4).
b cf. cp. 11, 39.
c cp. 19, 26. — v. cp. 13, 23.
d vr. 13. *e* Lc 24, 12.
f cp. 19, 40.
7] v. vr. 11, 12.
g v. cp. 11, 44. *h* Mt 22, 29.
i Lv 24, 46; Ac 2, 25-31; 13, 34, 35; 17, 3; 1 Cor 15, 4.
10-18] Ev. in fr. 5 p. Psch. (11, 12, 13, 15).
11-13 R. ut s. et in fs. s. M.
j cf. Mt 28, 3; Mr 16, 5. [*Mgd.*
l Lc 24, 4. — cf. Ac 1, 10.
m vr. 15. — cf. cp. 2, 4.
n Mr 16, 9. — cf. Mt 28, 9.
o cp. 21, 4. — v. Lc 24, 16, 31.
15] Ant. in Dd. p. Psch.
p cp. 1, 38; 18, 4, 7.
q cf. cp. 19, 41. *r* v. cp. 1, 38.
s cf. Mt 28, 9.
t Heb 2, 11, 12. — cf. Rm 8, 29. — v. Mt 28, 10.
17] Ant. et V. in Asc. Dñi.
u cf. Mr 16, 19. — v. cp. 14, 12.
v Mt 6, 1, 9; 1 Pt 1, 17.

riae Magdalenae (20, 1-18) et discipulis (19-23) apparet eisque Spiritum s. communicat. Iterum apparet et Thomae incredulo, cui ostenait manus et latus (24-31), et ad mare Tiberiadis apostolis, quibus Petrum prae-

EVANGELIUM SECUNDUM IOANNEM
20, 18 — 21, 19

[x]Deum meum et Deum vestrum. 18 [y]Venit Maria Magdalene adnuntians discipulis: Quia vidi Dominum, et haec dixit mihi.

19 [z]Cum ergo sero esset die illo [a]una sabbatorum, et [b]fores essent clausae, ubi erant discipuli [b]congregati [c]propter metum Iudaeorum, venit Iesus et [b]stetit in medio et dixit eis: [d]Pax vobis. 20 Et, cum hoc dixisset, [e]ostendit eis manus et latus. [f]Gavisi sunt ergo discipuli, viso Domino. 21 Dixit ergo eis iterum: Pax vobis: [g]sicut misit me Pater, et ego mitto vos. 22 Haec cum dixisset, [h]insufflavit et dixit eis: [i]Accipite Spiritum sanctum: 23 [j]quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt. 24 [k]Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Iesus. 25 Dixerunt ergo ei alii discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro [e]in manibus eius [m]fixuram clavorum et mittam manum meam [n]in latus eius, non credam.

26 Et post dies octo iterum erant discipuli eius intus, et Thomas cum eis. Venit Iesus, [b]ianuis clausis, et stetit in medio et dixit: [d]Pax vobis. 27 Deinde dicit Thomae: Infer digitum tuum huc et vide manus meas, et adfer manum tuam et mitte in latus meum et [o]noli esse incredulus, sed fidelis. 28 Respondit Thomas et dixit ei: [p]Dominus meus et Deus meus! 29 Dixit ei Iesus: Quia vidisti me, Thoma, credidisti; [q]beati qui non viderunt et crediderunt.

30 [r]Multa quidem et alia signa fecit Iesus [s]in conspectu discipulorum suorum, quae non sunt scripta in libro hoc. 31 [t]Haec autem scripta sunt, [u]ut credatis quia Iesus est Christus [v]Filius Dei et ut [x]credentes vitam habeatis [v]in nomine eius.

21 Postea [a]manifestavit se [b]iterum Iesus discipulis ad [c]mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic: 2 Erant simul Simon Petrus et Thomas, qui dicitur Didymus, et [d]Nathanaël, qui erat a [e]Cana Galilaeae, et filii Zebedaei et alii ex discipulis eius duo. 3 Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus et nos tecum. Et exierunt et ascenderunt in navim et [f]illa nocte nihil prendiderunt.

4 Mane autem facto, stetit Iesus in litore; [g]non tamen cognoverunt discipuli quia Iesus est. 5 Dixit ergo eis Iesus: Pueri, [h]nunquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non. 6 Dicit eis: [i]Mittite in dexteram navigii rete et invenietis. Miserunt ergo; et iam non valebant illud trahere prae multitudine piscium. 7 Dixit ergo [j]discipulus ille, quem diligebat Iesus, Petro: Dominus est. Simon Petrus, cum audisset quia Dominus est, tunica [k]succinxit se (erat enim [m]nudus) et [n]misit se in mare. 8 Alii autem discipuli navigio venerunt (non enim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis) trahentes rete piscium. 9 Ut ergo descenderunt in terram, viderunt prunas positas et piscem superpositum et panem. 10 Dicit eis Iesus: Adferte de piscibus quos prendidistis nunc. 11 Ascendit Simon Petrus et [o]traxit rete in terram plenum magnis piscibus, centum quinquaginta tribus. Et, cum tanti essent, [p]non est scissum rete. 12 Dicit eis Iesus: [q]Venite, [r]prandete. Et [s]nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu quis es? scientes quia Dominus est. 13 Et venit Iesus et [t]accipit panem et dat eis et piscem similiter. 14 [b]Hoc iam tertio manifestatus est Iesus discipulis suis, cum resurrexisset a mortuis.

15 Cum ergo [r]prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: [u]Simon Ioannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam, Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. 16 Dicit ei iterum: Simon Ioannis, [w]diligis me? Ait illi: Etiam, Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: [v]Pasce [x]agnos meos. 17 Dicit ei [y]tertio: Simon Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio: Amas me? et dixit ei: Domine, [z]tu omnia nosti; tu scis quia amo te. Dixit ei: [w]Pasce [x]oves meas. 18 [a]Amen, amen, dico tibi, cum esses iunior, [l]cingebas te et ambulabas ubi volebas; cum autem senueris, extendes manus tuas, et alius te cinget et ducet quo tu non vis. 19 Hoc autem dixit significans [b]qua morte clarificaturus esset Deum. Et, cum hoc dixisset,

x Mt 27, 46; Eph 1, 17; Ap 3, 2, 12. — cf. 1 Cor 3, 23. [26).
*19-31] Ev. in D. in Albis (19, 19] * cf. Catech. R. I 4, 8. — * v. cp. 18, 17.*
19, 20] Ant., V. et R. in T. P.
y Mr 16, 10. — cf. Mt 28, 10; Lc 24, 10, 22, 23. [36-49.
19-23] Mr 16, 14-18; Lc 24,
z Lc 24, 33. [Ap 1, 10.
a Ac 20, 7; 1 Cor 16, 2. — cf.
b vr. 26. — cf. Mt 18, 20.
c cp. 7, 13; 9, 22; 19, 38.
d v. cp. 14, 27.
e cf. 1 Jo 1, 1. — cf. vr. 27.
f cf. cp. 16, 22.
*21-23] * cf. Catech. R. II 7, 3, 7, 25. — v. cp. 15, 16.*
g cp. 17, 18. — cf. Heb 3, 1. — v. cp. 3, 17.
h cf. Gn 2, 7; 1 Cor 15, 45.
i cf. cp. 7, 39.
22] v. cp. 15, 15, 14.— cf. Conc. V. oecum. can. 12. — * Conc. Trid. s. VI cp. 14; s. IV cp. 1, 6; can. 3, 10 etc. — * Leonis XIII encycl. « Immortale Dei ». — * cf. decr. « Lamentabili » prop. 47. — * Catech. R. I 11, 4; II 1, 21; 5, 39.*
*22, 23] Ant. in Pnt. et in ord. Presbyt. (P. R.) * Catech. R. II 5, 54; IV 14, 10.*
j cf. Mt 16, 19; 18, 18.
k cp. 11, 16; 14, 5. [(29).
24-29] Ev. in fs. s. Thom. Ap.
25] v. Zc 13, 6. — Ant. in fs. ss.
m cf. Ps 21, 17. [Lanc. et Clav.
n v. cp. 19, 34.
26-29] Antt. et V. All. etc. in D. in Albis et frr. sqq.
27] Ant. in fs. ss. Lanc. et Clav. et Cm. in fs. s. Thom. Ap.
o cf. Mt 17, 16; Mr 16, 14; Lc 24, 25.
*28] * cf. Conc. V oecum. can. 12 de trib. capitulis.*
p cf. cp. 1, 49.
q 1 Pt 1, 8. — cf. 2 Cor 5, 7.
r cp. 21, 25. — v. Lc 3, 18.
s Ac 10, 41. *t* 1 Jo 5, 13.
u cp. 19, 35.
v cp. 1, 49. — v. Mt 14, 33.
x cp. 3, 15. 16; 5, 40; 6, 39, 47; Rm 1, 17; 1 Jo 5, 13.
y cf. Ac 4, 12; 10, 43; 1 Cor 6, 11. — v. Ac 3, 6.

a vr. 14. — cf. Mr 16, 12, 14.
b cp. 20, 19, 26. [— v. cp. 7, 4.
1-14] Ev. in fr. 4 p. Psch. (6,
c cp. 6, 1. [10, 11).
d cp. 1, 45.
e cp. 2, 1; 4, 46. [22 etc.
3-7] cf. cp. 1, 40-42; Mt 4, 18,
f cf. cp. 15, 5; Lc 11, 23.
g cp. 20, 14. — v. Lc 24, 16.
h Lc 24, 41. *i* cf. Lc 5, 4-7.
j v. cp. 13, 23.
l vr. 18. — cf. cp. 13, 4.
m cf. 1 Rg 19, 24; Is 20, 2;
n cf. Mt 14, 29. [Mic 1, 8.
o cf. Mt 13, 48.
p cf. Lc 5, 6. *q* Ac 10, 41.
r Mt 22, 4; Lc 11, 38.
s cf. cp. 4, 27.
*15, 17] * Pii II bulla « Exsecrabilis ». — * Conc. Vat. s. IV cp. 1 — * Leonis XIII encycl. « Immortale Dei ». — * cf. Ekkardi prop. 25 a Jo. XXII damn. — R. in fss. s. Pt. Ap. et Cm. in vg. eiusd. fs.*
t cp. 6, 11; Ac 1, 4. *u* cf. cp. 1, 42; Mt 16, 17. *15-19] Ev. in vg. ss. Ap. Pt. et Pauli.*
v cf. Mt 26, 23; Mr 14, 29. *w* 1 Pt 5, 2, 4.
x cp. 10, 11, 16. — cf. Is 40, 11. *y* cf. cp. 13, 38. *17] * Catech. R. II 4, 57.*
z cp. 2, 25; 16, 30.
a cf. cp. 13, 36. *18, 19] Int. (Ps 18) in vg. ss. Ap. Pt. et P.*
b 2 Pt 1, 14. *19-24] Ev. in fs. et oct. s. Jo. Ap. (20, 23).*

dicit ei: [c]Sequere me. **20** Conversus Petrus vidit illum [j]discipulum, quem diligebat Iesus, sequentem, [d]qui et recubuit in cena super pectus eius et dixit: Domine, quis est qui tradet te? **21** Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Iesu: Domine, hic autem quid? **22** Dicit ei Iesus: Sic eum volo manere [e]donec [f]veniam, quid ad te? [c]Tu me sequere. **23** Exiit ergo sermo iste inter [g]fratres quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Iesus: Non moritur, sed: 'Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te'?

24 Hic est discipulus ille [h]qui testimonium perhibet de his et scripsit haec, et scimus [i]quia verum est testimonium eius. **25** [l]Sunt autem et alia multa quae fecit Iesus; quae, si scribantur per singula, [m]nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

c cf. cp. 8, 12, 26. — v. Mt 10, 38. *20-24] RR. etc. in fs. s. Jo. Ap.* *d* cp. 13, 25. [*et Ev.* *e* Mt 10, 23; 16, 28; 1 Cor 4, 5; 11, 26; Jc 5, 7; Ap 2, 25. — cf. Lc 19, 13. *f* cf. cp. 14, 3, 18, 28; Heb 10, 37; Ap 2, 5, 16; 3, 3, 11; 16, 15; 22, 7, 12, 20. — v. Mt 16, 27. *g* Mt 23, 8; Lc 22, 32; Ac 1, 15; 9, 30; 11, 1; 12, 17; 15, 1; 16, 2, 40; 21, 7, 17; 1 Jo 3, 14, 16; 3 Jo 3, 5, 10.. *h* cp. 19, 35. — cf. cp. 15, 27. *i* 1 Jo 3, 2, 14; 5, 15, 18-20. — cf. cp. 19, 35. *j* 3 Jo 12. *l* cp. 20, 30. — cf. Lc 3, 18. *m* cf. Am 7, 10.

ACTUS APOSTOLORUM

RIMUM quidem sermonem feci de omnibus, o [a]Theophile, quae coepit Iesus [b]facere et docere **2** usque in diem, qua [c]praecipiens apostolis per Spiritum sanctum, [d]quos elegit, [e]adsumptus est; **3** [f]quibus et praebuit seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis et loquens de regno Dei. **4** Et [g]convescens [h]praecepit eis ab Ierosolymis ne discederent, sed exspectarent promissionem Patris, quam audistis, inquit, per os meum; **5** quia '[i]Ioannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini [i]Spiritu sancto' [j]non post multos hos dies.

6 Igitur qui convenerant interrogabant eum dicentes: Domine, [k]si in tempore hoc [m]restitues regnum Israël? **7** Dixit autem eis: [n]Non est vestrum nosse [o]tempora vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate; **8** sed accipietis [h]virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos et [p]eritis mihi testes in Ierusalem et in omni Iudaea et [q]Samaria et [r]usque ad ultimum terrae. **9** Et, cum haec dixisset, videntibus illis, [s]elevatus est, et [t]nubes suscepit eum ab oculis eorum. **10** Cumque intuerentur in caelum euntem illum, ecce [u]duo viri adstiterunt iuxta illos in vestibus albis: **11** qui et dixerunt: [v]Viri [w]Galilaei, quid statis adspicientes in caelum? Hic Iesus, qui adsumptus est a vobis in caelum, sic [v]veniet quemadmodum vidistis eum euntem in caelum.

12 Tunc [z]reversi sunt Ierosolymam a monte qui vocatur Oliveti, qui est iuxta Ierusalem [a]sabbati habens iter. **13** Et, cum introissent in [b]cenaculum, ascenderunt, ubi manebant Petrus et Ioannes, Iacobus et Andreas, Philippus et Thomas, Bartholomaeus et Matthaeus, Iacobus Alphaei et Simon [z]zelotes et Iudas Iacobi. **14** Hi [d]omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum [e]mulieribus et Maria matre Iesu et [f]fratribus eius.

15 In diebus illis exsurgens Petrus in medio [g]fratrum dixit (erat autem turba hominum simul fere centum viginti): **16** Viri fratres, [h]oportet impleri Scripturam, quam praedixit Spiritus sanctus [i]per os David, de Iuda [j]qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Iesum, **17** qui [l]connumeratus erat in nobis et sortitus est sortem [m]ministerii

ACTUS APOSTOLORUM 1, 1-17

1-11] L. et Cpp. in Asc. Dñi. *1-14] LL. ut s. et in fr. 2 p. oct. Psch. — L. in fs. BMV* *a* Lc 1, 3. [*Reg. App.* *b* cf. cp. 10, 38. *c* v. Mt 28, 19, 20. *d* Lc 6, 13. *e* vr. 9, 22. — v. Mt 16, 19. *3, 4] R. in Asc. Dñi.* *f* cp. 10, 40, 41; 13, 31. — cf. Mt 28, 17; Mr 16, 14; Lc 24, 34, 36-51; Jo 20, 19-29; 21, 1-25; 1 Cor 15, 1-7. *g* Lc 24, 30, 41-43; Jo 21, 12- *h* Lc 24, 49. [14. *3] * cf. Catech. R. IV 11, 1.* *i* cp. 11, 16; Mt 3, 11; Jo 1, 3] * *Catech. R. II 2, 8.* [26, 33. *j* cp. 2, 1-4. *l* cf. Mt 24, 3. *m* cp. 3, 21; Mic 4, 8. — cf. Mt 17, 11 etc. [3, 32. *n* cf. Zc 14, 7; Mt 24, 36; Mr *o* Sap 8, 8; Dn 2, 21; 1 Th 5, 1. *8] * Catech. R. II 1, 21.* *p* vr. 22. — v. cp. 2, 32. *q* cf. Mt 10, 5. *r* cp. 13, 47. — cf. Mr 16, 15; Col 1, 23. [63; 1 Tm 3, 16. *s* Mr 16, 19; Lc 24, 51; Jo 6, *9-11] v. 3, 4. — Ant. et Int. (Ps 46) in Asc. Dñi.* *t* cf. 1 Th 4, 16. *10] * Catech. R. II 4, 40.* *u* cf. Lc 24, 4. *v* cp. 10, 30; Mt 28, 3. — cf. Lc 24, 4. *11] * Catech. R. I 8, 4.* *x* cp. 2, 7; 13, 31. *y* Mt 26, 64. — cf. Ph 3, 20; 1 Th 1, 10; 2 Th 1, 10. — v. *z* Lc 24, 52. [Mt 16, 27. *a* cf. Jo 11, 18. *b* Mr 14, 15. — cf. cp. 9, 37, 39; 20, 8. 13] Mt 10, 2-4; Mr 3, 16-19; Lc 6, 14-16. *c* cf. cp. 21, 20. *d* cp. 2, 1, 42; 6, 4; 12, 5. — cf. Eph 6, 18; Ph 1, 27. *e* Mt 27, 55. — v. Lc 8, 2; Jo 19, 25. *f* v. Mt 12, 46; 13, 55. *15-26] L. et LL. in fs. s. Mathiae Ap.* *g* cp. 9, 30. — v. Jo 21, 23. *h* v. Lc 24, 44. *i* Ps 68, 26; 108, 8. *j* Mt 26, 47. *l* Jo 6, 72; 13, 21. *m* vr. 25; cp. 20, 24; 21, 19; Rm 9, 13; 2 Cor 4, 1.

Mathiam eligunt (12-26); die autem Pentecostes Spiritus s. effusione renovati dono quoque linguarum instruuntur (2, 1-11). Mirantibus propterea Iudaeis, Petrus in se et in suis vaticinium Ioëlis impletum esse

huius. 18 Et [n]hic quidem possedit agrum de [o]mercede iniquitatis et [p]suspensus crepuit medius, et diffusa sunt omnia viscera eius. 19 Et notum factum est omnibus habitantibus Ierusalem, ita ut appellaretur ager ille [q]lingua eorum Haceldama, hoc est ager sanguinis. 20 Scriptum est enim in libro Psalmorum:

' [r]Fiat commoratio eorum deserta,
et non sit qui inhabitet in ea ',

et

' [s]episcopatum eius accipiat alter '.

21 Oportet ergo ex his viris, [t]qui nobiscum sunt congregati in omni tempore quo [u]intravit et exivit inter nos Dominus Iesus 22 [v]incipiens a baptismate Ioannis usque in diem [w]qua adsumptus est a nobis, [x]testem resurrectionis eius nobiscum fieri unum ex istis. 23 Et statuerunt duos, Ioseph qui vocabatur [y]Barsabas, qui cognominatus est Iustus, et [z]Mathiam. 24 Et orantes dixerunt: [a]Tu, Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus unum 25 accipere locum [b]ministerii huius et [c]apostolatus, de quo praevaricatus est Iudas, ut abiret in locum suum. 26 Et dederunt sortes eis, et cecidit sors super [d]Mathiam, et adnumeratus est cum undecim apostolis.

2 Et, cum complerentur [e]dies Pentecostes, [f]erant omnes pariter in eodem loco; 2 et factus est repente de caelo sonus tanquam advenientis [g]spiritus vehementis et [h]replevit totam domum, ubi erant sedentes. 3 Et apparuerunt illis dispertitae linguae tanquam [i]ignis, seditque supra singulos eorum; 4 et [j]repleti sunt omnes Spiritu sancto et coeperunt [k]loqui variis linguis, [l]prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.

5 Erant autem in Ierusalem habitantes Iudaei viri religiosi ex omni natione, quae sub caelo est. 6 [m]Facta autem hac voce, convenit multitudo et mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes. 7 [n]Stupebant autem omnes et mirabantur dicentes: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, [o]Galilaei sunt? 8 Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus? 9 Parthi et [p]Medi et [q]Aelamitae et qui habitant Mesopotamiam, Iudaeam et Cappadociam, Pontum et Asiam, 10 Phrygiam et Pamphyliam, Aegyptum et partes Libyae, quae est circa Cyrenen, et [r]advenae Romani, 11 Iudaei quoque et [s]proselyti, Cretes et Arabes audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei. 12 [t]Stupebant autem omnes et mirabantur ad invicem dicentes: Quidnam vult hoc esse? 13 Alii autem [u]irridentes dicebant: [v]Quia musto pleni sunt isti.

14 Stans autem Petrus cum undecim levavit vocem suam et locutus est eis: Viri Iudaei et qui habitatis Ierusalem universi, hoc vobis notum sit, et auribus percipite verba mea. 15 Non enim, sicut vos aestimatis, hi ebrii sunt, [w]cum sit hora diei tertia; 16 sed hoc est quod dictum est per prophetam Ioël: 17 ' [x]Et erit, in novissimis diebus, dicit Dominus, [y]effundam de Spiritu meo [z]super omnem carnem, et [a]prophetabunt filii vestri et [b]filiae vestrae, et iuvenes vestri visiones videbunt, et seniores vestri somnia somniabunt. 18 Et quidem super servos meos et super ancillas meas [c]in diebus illis effundam de Spiritu meo, et [d]prophetabunt. 19 Et dabo prodigia in caelo sursum et signa in terra deorsum, sanguinem et ignem et vaporem fumi. 20 [e]Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat [f]dies Domini magnus et manifestus. 21 Et erit, [g]omnis quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit '. 22 Viri Israëlitae, audite verba haec: Iesum Nazarenum virum [h]approbatum a Deo in vobis [i]virtutibus et prodigiis et signis, [j]quae fecit Deus per illum in medio vestri, sicut et vos scitis, 23 hunc [k]definito consilio et [l]praescientia Dei [m]traditum per manus iniquorum adfligentes interemistis. 24 [n]Quem Deus suscitavit, solutis [o]doloribus inferni, iuxta quod [p]impossibile erat teneri illum ab eo. 25 David enim dicit in eum:

' [q]Providebam Dominum in conspectu meo semper
quoniam a dextris est mihi, ne commovear.
26 Propter hoc laetatum est cor meum,
et exsultavit lingua mea, insuper et caro mea requiescet in spe;

n cf. Mt 27, 3-10.
o cf. Mt 26, 14-16.
p cf. 2 Rg 17, 23.
q cf. cp. 21, 40.
r cf. Jo 15, 27.
s cf. Nm 27, 17; Dt 31, 2; 1 Rg 18, 13; Jo 10, 9.
t cp. 10, 37; Mr 1, 1-4.
u v. vr. 9.
v cp. 4, 34. —cf. vr. 8; 1 Pt 1, 3. — v. Lc 24, 48.
x cf. cp. 15, 22.
y vr. 26.
z cp. 6, 6; 13, 3; 15, 8; Jo 2, 24, 25. — cf. Pro 16, 33. — v. 1 Rg 16, 7; Rm 8, 27.

a Rm 1, 5; 1 Cor 9, 2; Gal 2, 8.
1-11] *L., Cpp. etc. in fs. Pnt. etc.*
1-27] *LL. in fr. 5 p. oct. Psch.*
a cp. 20, 16; 1 Cor 16, 8. — v. Lv 23, 15.
b cp. 1, 14.
2] * *cf. Catech. R. II 3, 17, 25; III 2, 22; 3, 4.*
c cf. 3 Rg 19, 11; Jb 38, 1; Ez 1, 4.
d cf. cp. 4, 31; 16, 26.
e cf. Mt 3, 11.
4] * *Catech. R. II 1, 28; 2, 8.*
f cf. 4, 31; 13, 52. — cf. cp. 1, 5.
g cp. 10, 46; 19, 6; 1 Cor 12, 10, 28, 30; 13, 1; 14, 2, 4. — cf. Mr 16, 17.
h cf. 1 Cor 12, 10, 11.
i v. vr. 2.
j vr. 12.
l cp. 1, 11. — cf. Mt 16, 73.
m 4 Rg 17, 6.
n Gn 14, 1, 9; Is 11, 11; Dn 8, 2.
o cp. 6, 5; 63, 43.
p Mt 23, 15. — cf. cp. 6, 5.
q cf. cp. 17, 32; 1 Cor 14, 23.
r cf. Jb 32, 18, 19.
14, 15] * *cf. Jo 18, 17; 20, 19. 14-21*] *L. in fr. 4 p. Pnt.*
s cf. 1 Th 5, 7.
t Jl 2, 28-32.
u vr. 18, 33; Is 44, 15; Ez 36, 27. — v. Rm 5, 5.
v cf. cp. 10, 45; Tt 3, 6.
w cp. 11, 28; 21, 10; 1 Cor 12, 10.
x cf. cp. 21, 9.
y v. Mt 24, 29.
z 1 Cor 1, 8; 1 Th 5, 2. — v. Mt 7, 22.

a Rm 10, 13. — cf. cp. 4, 12; 16, 31.
b v. Jo 3, 2.
c cp. 10, 38; Lc 24, 19.
d cf. Mt 12, 28.
e Lc 22, 22. — cf. cp. 3, 18; 4, 28.
f 1 Pt 1, 2. — cf. 1 Pt 1, 20.
g cp. 3, 13. — cf. cp. 5, 30.
24] * *Catech. R. I 6, 2.*
h vr. 32; cp. 3, 15; 4, 10; 10, 40; 13, 30, 33, 34, 37; 17, 31; Rm 4, 24; 1 Cor 6, 14; 15, 15; 2 Cor 4, 14; Gal 1, 1; Eph 1, 20; Col 2, 12; 1 Th 1, 10; Heb 13, 20; 1 Pt 1, 21. — cf. Eph 2, 5.
i Ps 17, 9; 114, 3.
j cf. Jo 10, 18; 2 Tm 1, 10; Heb 2, 14; 1 Pt 3, 21.
25-28] Ps 15, 8-11.
l Rm 4, 18.

adfirmat (12-21) ac Iesum resuscitatum et ad dexteram Dei exaltatum praedicat (22-36), auditores ad paenitentiam adhortatur et tria eorum milia baptizat (37-47). Postquam autem claudum ad portam templi

27 quoniam [m]non derelinques animam meam in inferno,
[n]nec dabis [o]Sanctum tuum [p]videre corruptionem.
28 Notas mihi fecisti vias vitae,
et replebis me iucunditate cum facie tua'.

29 Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de [q]patriarcha David, quoniam [r]defunctus est et sepultus, et sepulcrum eius est apud nos usque in hodiernum diem. 30 [s]Propheta igitur cum esset et sciret quia [t]iureiurando iurasset illi Deus de fructu lumbi eius sedere super sedem eius, 31 providens locutus est de resurrectione Christi, quia [u]neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem. 32 [h]Hunc Iesum resuscitavit Deus, [v]cuius omnes nos testes sumus. 33 [x]Dextera igitur Dei exaltatus, et [y]promissione Spiritus sancti accepta a Patre, [z]effudit hunc, quem vos videtis et auditis. 34 [a]Non enim David ascendit in caelum; dixit autem ipse:

' [b]Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis,
35 donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum'.

36 Certissime sciat ergo omnis domus Israël quia et [c]Dominum eum et Christum [d]fecit Deus hunc Iesum, [e]quem vos crucifixistis.

37 His autem auditis, compuncti sunt corde et dixerunt ad Petrum et ad reliquos apostolos: [f]Quid faciemus, viri fratres? 38 Petrus vero ad illos, [g]Paenitentiam, inquit, agite, et [h]baptizetur unusquisque vestrum in [i]nomine Iesu Christi [g]in remissionem peccatorum vestrorum, et accipietis [j]donum Spiritus sancti. 39 [k]Vobis enim est repromissio et filiis vestris et omnibus [l]qui longe sunt, [m]quoscumque advocaverit Dominus Deus noster. 40 Aliis etiam verbis plurimis testificatus est et exhortabatur eos dicens: ' [n]Salvamini a [o]generatione ista prava'. 41 Qui ergo receperunt sermonem eius baptizati sunt, et [p]appositae sunt in die illa animae circiter tria milia. 42 [q]Erant autem perseverantes in doctrina apostolorum et [r]communicatione fractionis panis et orationibus.

43 Fiebat autem omni animae timor. [s]Multa quoque prodigia et signa per apostolos in Ierusalem fiebant, et metus erat magnus in universis. 44 Omnes etiam qui credebant erant pariter et [t]habebant omnia communia: 45 [t]possessiones et substantias vendebant et dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat. 46 Cotidie quoque [q]perdurantes unanimiter in templo et [r]frangentes circa domos panem sumebant cibum [u]cum exsultatione et simplicitate cordis 47 collaudantes Deum et [v]habentem gratiam ad omnem plebem. Dominus autem [z]augebat qui salvi fierent cotidie in idipsum.

3 [a]Petrus autem et Ioannes ascendebant in templum ad [b]horam orationis [c]nonam. 2 Et [d]quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suae, baiulabatur. Quem [e]ponebant cotidie ad portam templi, quae dicitur speciosa, ut peteret elemosynam ab introëuntibus in templum. 3 Is, cum vidisset Petrum et Ioannem incipientes introire in templum, rogabat ut elemosynam acciperet. 4 [f]Intuens autem in eum Petrus cum Ioanne dixit: Respice in nos. 5 At ille intendebat in eos sperans se aliquid accepturum ab eis. 6 Petrus autem dixit: [g]Argentum et aurum non est mihi: [h]quod autem habeo hoc tibi do; [i]in nomine Iesu Christi Nazareni surge et ambula. 7 Et, [j]apprehensa manu eius dextera, allevavit eum, et protinus consolidatae sunt bases eius et plantae, 8 et [l]exsiliens stetit et ambulabat et intravit cum illis in templum ambulans et exsiliens et laudans Deum. 9 Et [m]vidit omnis populus eum ambulantem et laudantem Deum. 10 Cognoscebant autem illum, quod ipse erat qui ad elemosynam sedebat ad speciosam portam templi, et impleti sunt stupore et ecstasi in eo quod contigerat illi.

11 Cum teneret autem Petrum et Ioannem, cucurrit omnis populus ad eos, ad porticum [n]quae appellatur Salomonis, stupentes. 12 Videns autem Petrus respondit ad populum: Viri Israëlitae, quid miramini in hoc aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare? 13 [o]Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Iacob, Deus patrum nostrorum [p]glorificavit [q]filium suum Iesum, quem vos quidem [r]tradidistis et [s]negastis ante faciem Pilati, [t]iudicante illo dimitti. 14 Vos autem [u]Sanctum et [v]iustum [s]negastis

---

m cf. Jb 33, 24, 25; Ps 85, 13.
n cp. 13, 35.
o Heb 7, 26.
p cf. Ps 88, 49; Lc 2, 26; Jo 8, 51; Heb 11, 5.
q cf. cp. 7, 8, 9; Heb 7, 4.
r 3 Rg 2, 10. — cf. 2 Es 3, 16.
s 2 Rg 23, 2; Mt 22, 43; Heb 11, 32. — cf. Jo 11, 50, 51.
t 2 Rg 7, 12, 13; Lc 1, 32.
u vr. 27.
v cp. 1, 22; 3, 15; 4, 33; 5, 32; 10, 39, 41; 13, 31; 1 Pt 5, 1. — cf. Jo 15, 27; 1 Cor 15, 15.
x cp. 5, 31; Eph 1, 20.
y Gal 3, 14.
z v. vr. 17.

a cf. Jo 3, 13.
b Ps 109, 1. — cf. Mt 22, 44.
c cf. cp. 5, 31; 10, 36; Rm 14, 9.
d cf. Mt 28, 18; Jo 3, 35; 13, 3.
e vr. 23.
f cf. cp. 16, 30; 22, 10; Lc 3, 10.
*38] * Conc. Trid. s. VI cp. 6; s. XIV cp. 1. — * Catech. R. II 2, 40, 44; 53, 11.*
g cp. 3, 19; Lc 24, 47.
h cf. cp. 8, 12; 22, 16. — v. Mt 16, 16.
i cp. 8, 16; 10, 47, 48; Rm 6, 3; Gal 3, 27. — cf. Mt 28, 19; 1 Cor 1, 13, 15.
j cf. cp. 8, 15, 20.
k cf. Rm 9, 4.
l cp. 22, 21; Is 57, 19; Eph 2, 13, 17.
m Jl 2, 32; Rm 8, 30.
n Nm 16, 26. — cf. Jr 51, 6, 45.
o Dt 32, 5; Mt 17, 16; Ph 2, *p* cp. 4, 4; 11, 21. [15.
*41] * cf. Catech. R. II 2, 17.*
q cp. 1, 14. — cf. Heb 10, 23.
r vr. 46; cp. 20, 7; Mt 26, 26; Lc 24, 30, 35; 1 Cor 10, 16.
s cf. Mr 16, 20.
t cp. 4, 22, 34, 35. — cf. Mt 19, 21.
u cf. cp. 16, 34. — v. Jo 16, 22.
v cf. cp. 4, 21; 5, 13.
x cf. vr. 41; cp. 5, 14; 11, 24; 16, 5.

a cp. 5, 19; 8, 14. — cf. Jo 18, 15; 20, 3; 21, 20.
b Ps 54, 18; Dn 6, 10.
c cp. 10, 3; Mt 27, 4; 3 Rg 18, 29.
1-16] L. et LL. (1-16) in fs. ss. Ap. Pt. et P. (1, 6). LL. in fr. 4 p. oct. Psch. et 1 L. et 2 L. in fs. ss. Nom. J.
d cf. cp. 14, 8; Jo 9, 1, 8.
e cf. Lc 16, 20.
f cf. cp. 14, 8; Mr 10, 21; Jo 1, 42.
g cf. 2 Cor 6, 10.
h cf. Mr 14, 8.
i cp. 16. — cf. cp. 9, 34, Mt 10, 8.
j cp. 9, 41. — cf. Mt 9, 25; Mr 9, 26.
l cp. 14, 10; Is 35, 6.
m cp. 4, 16, 21.
n cp. 5, 12; Jo 10, 23.
o cp. 7, 32; Ex 3, 6; Mt 22, 32.
p v. Jo 8, 54. *q* cp. 4, 27, 30.
r cp. 2, 23; 21, 11.
s cp. 13, 28; Jo 19, 7; 12, 15.
t Lc 23, 14, 16; Jo 19, 12. [24.
u cf. cp. 4, 27, 30 — v. Mr 1,
v cp. 7, 52; 1 Pt 3, 18; 1 Jo 2, 1; 3, 7.

sanavit (3, 1-11) et in cuius nomine id fecerit aperte professus est (12-26), non obstantibus principibus sacerdotum, qui eum et Ioannem in carcerem iniecerant (4, 1-14) et prohibuerant ne evangelium praedicarent (16-

et [w]petistis virum homicidam donari vobis, 15 [a]auctorem vero vitae interfecistis, [y]quem Deus suscitavit a mortuis, [y]cuius nos testes sumus. 16 Et [z]in fide nominis eius hunc, quem vos vidistis et nostis, confirmavit nomen eius; et fides, quae per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. 17 Et nunc, fratres, scio quia [a]per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri. 18 Deus autem, [b]quae praenuntiavit per os omnium prophetarum, pati [c]Christum suum, sic implevit. 19 [d]Paenitemini igitur et convertimini, ut [e]deleantur peccata vestra, 20 ut, cum venerint [f]tempora refrigerii a conspectu Domini, et miserit eum qui praedicatus est vobis Iesum Christum, 21 [g]quem oportet quidem caelum suscipere usque in tempora [h]restitutionis omnium, [i]quae locutus est Deus per os sanctorum suorum a saeculo prophetarum. 22 Moyses quidem dixit: 'Quoniam [j]prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris tanquam me; ipsum audietis', iuxta omnia quaecumque locutus fuerit vobis. 23 Erit autem, 'omnis anima quae non audierit prophetam illum', '[l]exterminabitur de plebe'. 24 Et [m]omnes prophetae a Samuel et deinceps, qui locuti sunt, adnuntiaverunt dies istos. 25[n]Vos estis filii prophetarum et testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros dicens ad Abraham: 'Et [o]in semine tuo benedicentur omnes familiae terrae'; 26 [p]vobis primum Deus suscitans filium suum misit eum benedicentem vobis, ut [q]convertat se unusquisque a nequitia sua.

4 Loquentibus autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes et [a]magistratus templi et [b]sadducaei 2 [c]dolentes quod docerent populum et adnuntiarent [d]in Iesu resurrectionem ex mortuis; 3 et iniecerunt in eos manus et [e]posuerunt eos in custodiam in crastinum; erat enim iam vespera. 4 Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt; et [f]factus est numerus virorum quinque milia.

5 Factum est autem in crastinum, ut congregarentur principes eorum et seniores et scribae in Ierusalem 6 et [g]Annas princeps sacerdotum et [h]Caiphas et Ioannes et Alexander et quotquot erant de genere sacerdotali, 7 et statuentes eos in medio interrogabant: [h]In qua virtute aut in quo nomine fecistis hoc vos? 8 Tunc [i]repletus Spiritu sancto Petrus dixit ad eos: Principes populi et seniores, audite: 9 Si nos hodie diiudicamur [j]in benefacto hominis infirmi, in quo iste [l]salvus factus est, 19 notum sit omnibus vobis et omni plebi Israël, quia [m]in nomine Domini nostri Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, [n]quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste adstat coram vobis sanus.

11 'Hic est lapis, qui [p]reprobatus est a vobis aedificantibus,
qui factus est in caput anguli';
12 et [q]non est in alio aliquo salus;
[r]nec enim aliud nomen est sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

13 Videntes autem Petri constantiam et Ioannis, comperto quod [s]homines essent sine litteris et idiotae, admirabantur et cognoscebant eos quoniam cum Iesu fuerant; 14 hominem quoque videntes [t]stantem cum eis, qui curatus fuerat, [u]nihil poterant contradicere. 15 Iusserunt autem eos foras extra concilium secedere; et conferebant ad invicem 16 dicentes: [v]Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem [x]notum signum factum est per eos omnibus habitantibus Ierusalem: manifestum est, et non possumus negare. 17 Sed, ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis [y]ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum. 18 Et vocantes eos denuntiaverunt ne omnino loquerentur neque docerent in nomine Iesu. 19 Petrus vero et Ioannes respondentes dixerunt ad eos: [z]Si iustum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, iudicate; 20 [a]non enim possumus [b]quae vidimus et audivimus non loqui. 21 At illi comminantes dimiserunt eos non invenientes quomodo punirent eos [c]propter populum, quia omnes [d]clarificabant id quod factum fuerat in eo quod acciderat. 22 Annorum enim erat amplius quadraginta homo, in quo factum fuerat signum istud sanitatis.

23 Dimissi autem venerunt ad suos et adnuntiaverunt eis quanta ad eos principes sacerdotum et seniores dixissent. 24 Qui, cum au-

w Mr 15, 7, 11. — cf. Jo 18, 40.
x Jo 1, 4; Heb 2, 10. — cf. cp. 4, 10.
y v. cp. 2, 24.
z cf. Mt 9, 2; 1 Pt 1, 21. — v. vr. 6.

a cp. 13, 27. — cf. cp. 26, 9; Lc 23, 34; 1 Cor 2, 8; 1 Tm 1, 13.
b v. Lc 24, 27.
c Lc 9, 20; Ap 10, 10.
*18] * Catech. R. II 2, 40.*
d v. cp. 2, 38.
e Ps 50, 3, 11; Is 43, 25; 44, 22; Col 2, 14.
f cf. Lc 2, 25; 21, 28.
g Jo 16, 7. — cf. Lc 24, 26.
h cp. 1, 6. — cf. Rm 8, 21.
i cf. Lc 1, 70.
j Dt 18, 15, 18, 19. — v. cp. 7, 27.
l Lv 23, 29.
m cp. 13, 20; 1 Rg 3, 20; Heb 11, 32.
n cp. 2, 39; Rm 4, 5.
o Gn 22, 18. — v. Gn 12, 3; Gal 3, 8.
p cp. 1, 8; 13, 46; 28, 17; Rm 1, 16; 2, 9; 15, 8. — cf. Mr 7, 27.
q Rm 11, 26. — cf. Ez 2, 19. — v. Mt 1, 21.

a cp. 5, 24, 26; Lc 22, 4, 52.
b cp. 5, 17; 26, 6.
c cf. cp. 23, 8; Mt 22, 23.
d cp. 17, 18. — cf. cp. 3, 15.
e cp. 5, 18. — v. Lc 21, 12.
f cf. cp. 2, 41, 47.
5-12] 3 L. et L. (8-12) in fs. ss. Nom. J.
g v. Lc 3, 2; Jo 18, 13, 24.
h cf. Mt 21, 23; Jo 2, 18. — v. vr. 10.
i cf. Mt 10, 20.
j cp. 3, 7, 8.
l cf. Mr 10, 52.
m cp. 3, 6, 10.
n v. cp. 2, 24.
o v. Ps 117, 22; Mt 21, 42.
p Mr 9, 12; Lc 23, 11.
*12] * Catech. R. IV 10, 8.*
q cf. Mt 1, 21; 1 Tm 2, 5.
r cp. 10, 43. — cf. Lc 24, 47; Jo 20, 31. — v. Mt 1, 21.
*13] * Catech. R. II 3, 22.*
s cf. Jo 7, 15.
t cp. 3, 8.
u cf. Lc 21, 15.
v cf. Jo 11, 47; 12, 19.
x cf. vr. 24; cp. 3, 9, 10.

y cp. 5, 28. 40.

z cp. 5, 29. — cf. Dn 3, 18; 2 Mc 7, 30.
*20] * Catech. R. I 2, 4.*
a cf. Am 3, 9; Jo 15, 1, 2; 1 Cor 7, 30.
b cp. 22, 15; 1 Pt 5, 1. — cf, Lc 1, 2.
c cp. 5, 13, 26. — cf. Mt 21, 26, 46.
d cp. 11, 18; 21, 20. — v. Lc 7, 16.

20), verbum Dei strenue divulgatur et numerus credentium, quorum cor unum et anima una erat, de die in diem augetur (21-37). Post mortem repentinam Ananiae et Saphirae (5, 1-11) et prodigia multa in plebe

dissent, [e]unanimiter levaverunt vocem ad Deum et dixerunt: Domine, [f]tu es qui fecisti caelum et terram, mare et omnia quae in eis sunt, 25 qui Spiritu sancto [g]per os patris nostri David pueri tui dixisti:
' [h]Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania?
26 Adstiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum
adversus Dominum et adversus [i]Christum eius '.
27 [j]Convenerunt enim vere in civitate ista adversus [k]sanctum puerum tuum Iesum, [i]quem unxisti, [m]Herodes et [m]Pontius Pilatus, cum gentibus et populis Israël, 28 [n]facere quae manus tua et consilium tuum decreverunt fieri. 29 Et nunc, Domine, [o]respice in minas eorum et [p]da servis tuis [q]cum omni fiducia loqui verbum tuum, 30 [r]in eo quod manum tuam extendas ad sanitates et signa et prodigia fieri per nomen [k]sancti filii tui Iesu. 31 Et, cum orassent, [s]motus est locus, [t]in quo erant congregati, et [u]repleti sunt omnes Spiritu sancto et [q]loquebantur verbum Dei cum fiducia.

32 [v]Multitudinis autem credentium erat [x]cor unum et [e]anima una; nec quisquam eorum, quae possidebat, aliquid suum esse dicebat; sed [v]erant illis omnia communia. 33 Et virtute magna [u]reddebant apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri, et gratia magna erat in omnibus illis. 34 [z]Neque enim quisquam egens erat inter illos; quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant vendentes adferebant pretia eorum quae vendebant 35 et [b]ponebant ante pedes apostolorum; [c]dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat. 36 Ioseph autem, qui cognominatus est [d]Barnabas ab apostolis (quod est interpretatum filius consolationis), levites, cyprius genere, 37 cum haberet agrum, vendidit eum et attulit pretium et [e]posuit ante pedes apostolorum.

5 Vir autem quidam nomine Ananias cum Saphira uxore sua vendidit agrum 2 et fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua, et [a]adferens partem quandam ad pedes apostolorum posuit. 3 Dixit autem Petrus: Anania, cur tentavit [b]Satanas cor tuum [c]mentiri te Spiritui sancto et fraudare de pretio agri? 4 Nonne manens tibi manebat et venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, [d]sed Deo. 5 [e]Audiens autem Ananias haec verba cecidit et exspiravit. Et [f]factus est timor magnus super omnes qui audierunt. 6 Surgentes autem iuvenes amoverunt eum et efferentes sepelierunt.

7 Factum est autem quasi horarum trium spatium, et uxor ipsius nesciens quod factum fuerat introivit. 8 Dixit autem ei Petrus: Dic mihi, mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit: Etiam tanti. 9 Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis [g]tentare [c]Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad ostium, et efferent te. 10 Confestim cecidit ante pedes eius et exspiravit. Intrantes autem iuvenes invenerunt illam mortuam, et extulerunt et sepelierunt ad virum suum. 11 Et [f]factus est timor magnus in universa ecclesia et in omnes qui audierunt haec.

12 [h]Per manus autem apostolorum fiebant signa et prodigia multa in plebe, et erant [i]unanimiter omnes in [j]porticu Salomonis. 13 Ceterorum autem nemo audebat se coniungere illis, sed [k]magnificabat eos populus. 14 [l]Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum ac mulierum; 15 [m]ita ut in platea eicerent infirmos et ponerent in lectulis ac grabatis, ut, veniente Petro, [n]saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis. 16 Concurrebat autem et multitudo vicinarum civitatum Ierusalem, adferentes aegros et [o]vexatos a spiritibus immundis: [p]qui curabantur omnes.

17 Exsurgens autem princeps sacerdotum et omnes, qui cum illo erant (quae est [q]haeresis sadducaeorum), repleti sunt [r]zelo; 18 et iniecerunt manus in apostolos et [s]posuerunt eos in custodia publica. 19 [t]Angelus autem Domini per noctem aperiens ianuas carceris et educens eos dixit: 20 Ite et stantes loquimini in templo plebi omnia [u]verba [v]vitae huius. 21 Qui cum audissent, [x]intraverunt [y]diluculo in templum et docebant. Adveniens autem princeps sacerdotum et qui cum eo erant convocaverunt concilium, et omnes seniores filiorum

---

e cp. 1, 14; 2, 46; 5, 12. — cf. vr. 32.
f Ex 20, 11; 2 Par 2, 12; 2 Es 9, 6; Jdt 9, 12-14, 17 etc.
g cf. Lc 2, 70.
h Ps 2, 1, 2.
i (cp. 10, 38; Lc 4, 18; Heb 1, 9).
j cf. Mt 26, 3; Jo 11, 47.
k v. cp. 3, 13.
m Lc 23, 7, 12.
n cf. Is 46, 10. — v. cp. 2, 23.
o cf. 4 Rg 19, 16.
p cf. Eph 6, 19.
q vr. 31; cp. 9, 27; 14, 3; 18, 26. — cf. Ph 1, 14.
r cf. cp. 9, 32, 40; 14, 9; 16, 18; 20, 10; 28, 8. — v. cp. 5, 12.
s cf. cp. 2, 2, 4; Jo 12, 28-30.
31] *v. vr. 33.*
t v. cp. 1, 13, 14; 2, 2.
u v. cp. 2, 4.
v cp. 2, 44-47; Rm 12, 10; 15, 16; Ph 1, 27. — cf. Jo 17, 22; 1 Cor 1, 10.
x 2 Par 30, 12; Ez 11, 19.
33] *R. in fr. 3 p. Psch. et in cm. Ap. (T. P.).*
y cf. cp. 1, 8, 22.
z cf. Jo 12, 8. — v. 2 Cor 8, 14, 15.

a cp. 2, 45. — cf. Mt 19, 21. — v. vr. 37.
b cf. cp. 5, 2.
c cf. cp. 6, 1.

d cp. 11, 22-25; 13, 2; 15, 39.
1 sqq.] * *cf. Catech. R. III 10, 21.*
1-16] *LL. in fr. 5 p. oct. Psch.*
a cp. 4, 35, 37.
3, 4] * *Catech. R. I 9, 4.*
b cf. Lc 22, 3; Jo 13, 2, 27.
c vr. 4, 9. — cf. Mt 12, 32.
d cf. vr. 3, 9.
e cf. Ez 11, 13.
f vr. 11; cp. 2, 43.

g cf. cp. 15, 10; 1 Cor 10, 9.

h cp. 2, 43; 3, 2-9; 4, 30; 14, 3; 19, 11; Rm 15, 18, 19; 2 Cor 12, 12; Heb 2, 4. — cf. Mr 13, 20.
12] *Cp. in cm. Ap.*
11-16] *L. in fr. 4 QT. Pnt., in Ms. v. de Ap. etc.*
i v. cp. 1, 14.
j cp. 3, 11; Jo 10, 23.
k vr. 26; cp. 2, 47; 4, 21.
l cf. cp. 6, 1, 2; 7, 21, 20.
m cf. cp. 19, 12; Mr 6, 55, 56.
n cf. 4 Rg 4, 29; Mt 14, 36.
o cp. 8, 7; 16, 18; 19, 12.
p cf. Mr 16, 17, 18; Lc 10, 17.
q cp. 15, 5; 24, 14.
r cp. 13, 45; Jc 3, 14, 16. — cf. cp. 7, 9; 17, 5.
s cp. 4, 3. — v. Lc 21, 12.
t cf. cp. 12, 7, 10; 16, 26.
u cp. 7, 38. — cf. Jo 6, 63, 68; Ph 2, 16.
v cp. 3, 15; 11, 18; 13, 46.
x vr. 25, 42.
y cf. Jo 8, 2.

facta (12-16), apostoli denuo catenis vinciuntur, at mirabiliter liberati et dicentes se velle oboedire Deo magis quam hominibus, verberibus caesi fortiter se gerunt (17-42). Crescente fidelium numero, ut Apostolis mini-

Israël, et miserunt ad carcerem ut adducerentur. 22 Cum autem venissent [z]ministri et, aperto carcere, non invenissent illos, reversi nuntiaverunt 23 dicentes: Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia et custodes stantes ante ianuas; aperientes autem neminem intus invenimus. 24 Ut autem audierunt hos sermones [a]magistratus templi et principes sacerdotum, ambigebant de illis quidnam fieret. 25 Adveniens autem quidam nuntiavit eis: Quia ecce viri, quos posuistis in carcerem, [w]sunt in templo stantes et docentes populum. 26 Tunc abiit magistratus cum [z]ministris et adduxit illos sine vi; [b]timebant enim populum, ne lapidarentur. 27 Et, cum adduxissent illos, statuerunt in concilio; et interrogavit eos princeps sacerdotum 28 dicens: [c]Praecipiendo praecepimus vobis ne doceretis in nomine isto, et ecce replestis Ierusalem doctrina vestra et [d]vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. 29 Respondens autem Petrus et apostoli dixerunt: [e]Oboedire oportet Deo magis quam hominibus. 30 [f]Deus patrum nostorum suscitavit Iesum, quem [g]vos interemistis suspendentes in ligno. 31 [h]Hunc principem et salvatorem Deus [i]exaltavit dextera sua [j]ad dandam paenitentiam Israëli et remissionem peccatorum. 32 Et [k]nos sumus testes horum verborum et [l]Spiritus sanctus, [m]quem dedit Deus omnibus oboedientibus sibi.

33 Haec cum audissent, [n]dissecabantur et cogitabant interficere illos. 34 [o]Surgens autem quidam in concilio pharisaeus nomine [p]Gamaliel [q]legis doctor, honorabilis universae plebi, iussit foras ad breve homines fieri 35 dixitque ad illos: Viri Israëlitae, attendite vobis super hominibus istis quid acturi sitis. 36 [r]Ante hos enim dies exstitit Theodas dicens [s]se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum: qui occisus est, et omnes, qui credebant ei, dissipati sunt et redacti ad nihilum. 37 Post hunc exstitit Iudas Galilaeus in diebus [t]professionis et avertit populum post se et ipse periit, et omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt. 38 Et nunc itaque, dico vobis, discedite ab hominibus istis et sinite illos; quoniam, [u]si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissolvetur; 39 [v]si vero ex Deo est, [x]non poteritis dissolvere illud [y]ne forte et Deo repugnare inveniamini. Consenserunt autem illi, 40 et [z]convocantes apostolos [a]caesis denuntiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Iesu et dimiserunt eos. 41 Et [b]illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam [c]digni habiti sunt pro nomine Iesu [d]contumeliam pati. 42 Omni autem die non cessabant [e]in templo et circa domos docentes et [f]evangelizantes [g]Christum Iesum.

6 In diebus autem illis, [a]crescente numero discipulorum, factum est murmur [b]Graecorum adversus Hebraeos, eo quod despicerentur in [c]ministerio cotidiano viduae eorum. 2 Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum dixerunt: [d]Non est aequum nos derelinquere verbum Dei et ministrare mensis. 3 [e]Considerate ergo, fratres, viros ex vobis [f]boni testimonii septem [g]plenos Spiritu sancto et sapientia, quos constituamus super hoc opus. 4 [h]Nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus. 5 Et placuit sermo coram omni multitudine, et elegerunt Stephanum [g]virum plenum fide et Spiritu sancto et [i]Philippum et Prochorum et Nicanorem et Timonem et Parmenem et Nicolaum [j]advenam antiochenum. 6 Hos statuerunt ante conspectum apostolorum et [k]orantes [l]imposuerunt eis manus.

7 [m]Et verbum Domini crescebat, et multiplicabatur numerus discipulorum in Ierusalem valde. Multa etiam turba sacerdotum [n]oboediebat [o]fidei.

8 Stephanus autem [p]plenus gratia et fortitudine faciebat prodigia et signa magna in populo. 9 Surrexerunt autem quidam de synagoga, quae appellatur Libertinorum, et Cyrenensium et Alexandrinorum et eorum qui erant a Cilicia et Asia, disputantes cum Stephano 10 et [q]non poterant resistere sapientiae et [r]Spiritui qui loquebatur. 11 Tunc [s]summiserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemiae in Moysen et in Deum. 12 Commoverunt itaque plebem et seniores et scribas et concurrentes rapuerunt eum et ad-

z vr. 26. — v. Mt 26, 58.

e cp. 4, 1; Lc 22, 4.
b cf. vr. 13. — v. cp. 4, 21.
c cp. 4, 18.
d cp. 2, 23, 36; 3, 15; 4, 10; 7, 52; Mt 27, 25.
29] * *Leonis XIII encycl.* « *Immortale Dei* ». — * *Catech. R. III 5, 6.*
e cp. 4, 19, 20. — cf. Dn 3, 18.
f cp. 2, 24.
g cp. 7, 52; 10, 39, Gal 3, 13. — cf. Dt 21, 22. — v. Lc 24, 20.
h cp. 2, 36. — v. Mt 1, 21; Lc 2, 11. i cp. 2, 33.
j Lc 14, 47. — v. Lc 5, 32.
k v. Lc 24, 48.
l cf. cp. 15, 28; Jo 7, 39; 15, 26, 27; Heb 2, 4; 1 Jo 5, 6.
m v. cp. 2, 4.
n cp. 7, 54. — cf. Ex 7, 13; 8, 19.
o cf. cp. 23, 9. p cp. 22, 3.
q v. Lc 5, 17.
r cf. cp. 21, 38.
s cf. cp. 8, 9; Gal 2, 6; 6, 3.
t cf. Lc 2, 3, 5.
u cf. Ps 126, 1; Lm 3, 37; Mt 15, 13.
v cf. Pro 21, 30; Is 8, 10; 14, 27; Nh 1, 9.
x cf. cp. 9, 5; Sap 12, 14.
y 2 Par 13, 12; 2 Mc 7, 19. — cf. cp. 11, 17.
z cp. 4, 18.
a cf. cp. 22, 19; Mr 13, 9; Lc 23, 19.
41] * *Catech. R. IV 16, 12.* — * *v. cp. 4, 13.* — *Cp. in cm. Ap.*
b cf. Mt 5, 11, 12; 10, 22; 1 Pt 4, 13, 14.
c cf. Mt 10, 38.
d cf. cp. 9, 16; 21, 13, Jo 15, 20, 21. e cp. 2, 46.
f cp. 8, 35; 11, 20; 17, 18.
g v. cp. 18, 5.

1-13] LL. et Cpp. (8-10) in fs. s. Steph. prim.

a cp. 2, 41, 47; 4, 4; 5, 14. — cf. Col 1, 5, 6.
b cp. 9, 29; 11, 20.
c cf. cp. 4, 35.
d cf. 1 Cor 1, 17.
e cf. Ex 18, 21; Nm 11, 16, 17; Dt 1, 13.
f cf. 1 Tm 3, 7.
g vr. 5; cp. 7, 55; 11, 24. — cf. Lc 1, 15; 4, 1.
h v. cp. 1, 14.

4] R. in fs. s. Jo. Nepom.
5] Of. ut inf. vr. 8.

i cp. 8, 5; 21, 8.
j cp. 2, 10; 13, 43.

6] * *Catech. R. II 7, 21.*

k cp. 1, 24; 13, 3; 14, 22.
l cp. 8, 17; 9, 17; 19, 6; 1 Tm 4, 14; 5, 22; 2 Tm 1, 6; Heb 6, 2.
m cp. 12, 24; 13, 49; 19, 20.

8-10; 7, 50-59] L. in fs. s. Steph. prim.

n v. Rm 1, 5.
o cp. 13, 8; 14, 22; 16, 5; Lc 18, 8.

8-10] Ant. et R. ut s.

p cf. vr. 5. q v. Lc 21, 15.
r cp. 4, 8. — v. Mt 10, 20.

*11] * cf. Catech. R. III 9, 14.*

s cf. 3 Rg 21, 10, 13; Mt 26, 5, 60.

strent septem diaconi eliguntur (6, 1-7), inter quos Stephanus verbo et opere praestans. Is coram synedrio accusatus (8-15), commemoratis beneficiis a Deo cum in Chanaan patriarchis (7, 1-8), tum eorum posteris in

duxerunt in concilium. 13 Et statuerunt [t]falsos testes, qui dicerent [u]Homo iste non cessat loqui verba adversus [v]locum sanctum et legem; 14 audivimus enim eum dicentem: Quoniam Iesus Nazarenus hic [x]destruet locum istum et mutabit [y]traditiones, quas tradidit nobis Moyses. 15 Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem eius tanquam faciem angeli.

7 Dixit autem princeps sacerdotum: [a]Si haec ita se habent? 2 Qui ait: [b]Viri fratres et patres, audite: [c]Deus [d]gloriae apparuit patri nostro Abrahae, cum esset in Mesopotamia, [e]priusquam moraretur in Charan, 3 et dixit ad illum: '[f]Exi de terra tua et de cognatione tua et veni in terram quam monstravero tibi'. 4 [g]Tunc exiit de terra Chaldaeorum et habitavit in Charan; et inde, [f]postquam mortuus est pater eius, [h]transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitatis; 5 et non dedit hereditatem in ea [i]nec passum pedis, sed [j]repromisit dare illi eam in possessionem et semini eius post ipsum, cum non haberet filium. 6 Locutus est autem ei Deus [l]quia erit semen eius accola [m]in terra aliena, et servituti eos subicient et male tractabunt eos [n]annis quadringentis. 7 '[o]Et gentem cui servierint [o]iudicabo ego, dixit Dominus; et post haec exibunt et [p]servient mihi in loco isto'. 8 Et [q]dedit illi testamentum circumcisionis; et sic [r]genuit Isaac et [r]circumcidit eum die octavo, et [s]Isaac Iacob, et [t]Iacob duodecim patriarchas. 9 Et [u]patriarchae aemulantes Ioseph vendiderunt in Aegyptum. Et [v]erat Deus cum eo 10 et eripuit eum ex omnibus tribulationibus eius et [x]dedit ei gratiam et sapientiam in conspectu Pharaonis regis Aegypti, et constituit eum praepositum super Aegyptum, et super omnem domum suam. 11 [y]Venit autem fames in universam Aegyptum et Chanaan et tribulatio magna; et non inveniebant cibos patres nostri. 12[z]Cum audisset autem Iacob esse frumentum in Aegypto, misit patres nostros primum; 13 et [a]in secundo [b]cognitus est Ioseph a fratribus suis, et [c]manifestatum est Pharaoni genus eius. 14 [d]Mittens autem Ioseph accersivit Iacob patrem suum et omnem cognationem suam in animabus [e]septuagintaquinque. 15 Et [f]descendit Iacob in Aegyptum et [g]defunctus est ipse et patres nostri. 16 Et [h]translati sunt in Sichem et positi sunt in sepulcro, [i]quod emit Abraham pretio argenti a filiis Hemor filii Sichem. 17 Cum autem appropinquaret tempus [j]promissionis, quam confessus erat Deus Abrahae, [k]crevit populus et multiplicatus est in Aegypto, 18 quoadusque surrexit alius rex in Aegypto, [l]qui non sciebat Ioseph. 19 Hic [m]circumveniens genus nostrum adfixit patres nostros, ut [n]exponerent infantes suos, ne vivificarentur. 20 [o]Eodem tempore natus est Moyses et fuit gratus Deo; qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. 21 [p]Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis et nutrivit eum sibi in filium. 22 Et [q]eruditus est Moyses omni sapientia Aegyptiorum et erat [r]potens in verbis et in operibus suis. 23 Cum autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor eius [s]ut visitaret fratres suos filios Israël. 24 Et, cum vidisset quendam iniuriam patientem, vindicavit illum et fecit ultionem ei qui iniuriam sustinebat, percusso Aegypto. 25 Existimabat autem intelligere fratres quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis: at illi non intellexerunt. 26 [t]Sequenti vero die, apparuit illis litigantibus et reconciliabat eos in pace dicens: Viri, fratres estis; ut quid nocetis alterutrum? 27 Qui autem iniuriam faciebat proximo reppulit eum dicens: '[u]Quis te constituit principem et iudicem super nos? 28 Nunquid interficere me tu vis, quemadmodum interfecisti heri Aegyptium'? 29 [v]Fugit autem Moyses in verbo isto et factus est advena in terra Madian, ubi generavit filios duos. 30 Et, expletis annis quadraginta, [w]apparuit illi in deserto montis Sina angelus in igne flammae rubi. 31 Moyses autem videns admiratus est visum; et, accedente illo ut consideraret, facta est ad eum vox Domini dicens: 32 '[x]Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iacob'. Tremefactus autem Moyses, non audebat considerare. 33 Dixit autem illi Dominus: '[y]Solve calceamentum pedum tuorum; locus enim, in quo stas, terra sancta est. 34 Videns vidi adflictionem populi mei, qui est in Aegypto, et gemitum eorum audivi

t cp. 7, 58.
u cf. Jr 26, 11.
v cp. 21, 28; 25, 8; Mt 24, 15. — cf. Jo 11, 48.
x cf. Mt 26, 61; Jo 2, 19.
y cf. cp. 15, 1; 21, 21.
z cf. Jd 13, 6; Ec 8, 1.

15] R. ut s. vr. 5.

a cp. 17, 11.
b cp. 22, 1.
c cf. Gn 15, 7; Jl 24, 3; 2 Es 9, 7.
d Ps 28, 3. — cf. 1 Cor 2, 8; Jo 2, 1.
e cf. Gn 11, 31; Jdt 5, 6. 7.
f Gn 12, 1.
g Gn 11, 32.
h Gn 12, 4, 5.
i cf. Dt 2, 5.
j Gn 12, 7; 13, 15; 15, 18; 17, 8; Heb 11, 8, 9.
l Gn 15, 13, 14.
m cf. Ex 2, 22; Heb 11, 9.
n vr. 17. — cf. Ex 12, 40; Gal 3, 17.
o cf. Jr 25, 12; 30, 20.
p cf. Ex 3, 12.
q Gn 17, 9-12; Rm 4, 11.
r Gn 21, 2-4.
s Gn 25, 29.
t Gn 29, 31-35; 30, 5-24; 35, 18, 13-26.
u Gn 37, 11, 28; Ps 104, 17.
v Gn 39, 2, 21, 23; 45, 5.
x Gn 41, 37-46; Ps 104, 20, 21.
y Gn 41, 54, 55; 42, 5; Ps 104, 16.
z Gn 42, 1-3.
a Gn 43, 15.
b Gn 45, 1-4.
c Gn 45, 16.
d Gn 45, 9, 10, 27.
e cf. Gn 46, 26, 27; Ex 1, 5; Dt 10, 22.
f Gn 46, 5, 28; Ps 104, 23.
g Gn 49, 33; 50, 24, 25; Ex 1, 6.
h Gn 50, 24; Ez 13, 19. Js 24, 32. — cf. Gn 50, 13.
i cf. Gn 33, 16; 33, 19; Js 24, 32.
j vr. 5-7.
k cp. 13, 17; Ex 1, 7, 12; Ps 104, 24.
l Ex 1, 8.
m Ex 1, 9, 16-18; Ps 104, 25.
n Ex 1, 16, 18, 22.
o Ex 2, 2; Heb 11, 23.
p Ex 2, 3-10.
q cf. 3 Rg 4, 30; Is 19, 11, 12; Dn 1, 4, 17.
r cf. cp. 2, 22; 10, 38; Lc 24, 19.
s Ex 2, 11, 12.
t Ex 2, 13, 14.
u vr. 35; Ex 2, 14. — cf. Lc 12, 14.
v Ex 2, 15, 22. — cf. Ex 18, 3, 4.
w vr. 35, 38, 52. — cf. Ex 3, 1, 2; Dt 33, 16.
x Ex 3, 6.
y Ex 3, 5, 6, 7-10. — cf. Js 5, 16.

Aegypto (9-19) et per Moysen toti populo in deserto collatis (20-43), ostendit semper filios Israël Spiritui sancto restitisse (44-53). Quapropter irati Iudaei eum lapidant, Saulo consentiente neci ipsius (54-59). Com-

et descendi liberare eos. Et nunc veni, et mittam te in Aegyptum'. 35Hunc Moysen, quem negaverunt dicentes: [u]Quis te constituit principem et iudicem? hunc Deus principem et redemptorem misit [z]cum manu angeli, qui apparuit illi in rubo. 36Hic [a]eduxit illos faciens [b]prodigia et signa in terra Aegypti et [c]in Rubro mari et [d]in deserto annis quadraginta. 37Hic est Moyses, qui dixit filiis Israël: 'Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tanquam me: ipsum audietis. 38[l]Hic est [f]qui fuit in ecclesia in solitudine cum [w]angelo, qui loquebantur ei in monte Sina, et cum patribus nostris; [f]qui accepit [g]verba vitae dare nobis; 39cui noluerunt oboedire patres nostri, sed reppulerunt et [h]aversi sunt cordibus suis in Aegyptum 40dicentes ad Aaron: 'Fac nobis deos, qui praecedant nos; Moyses enim hic, qui eduxit nos de terra Aegypti, nescimus quid factum sit ei'. 41Et [i]vitulum fecerunt in diebus illis et obtulerunt hostiam simulacro et [k]laetabantur in operibus manuum suarum. 42[l]Convertit autem Deus et [m]tradidit eos servire [n]militiae caeli, sicut scriptum est in [o]libro Prophetarum: 'Nunquid victimas et hostias obtulisti mihi [d]annis quadraginta in deserto, domus Israël? 43Et suscepistis tabernaculum Moloch et sidus dei vestri Rempham, figuras quas fecistis adorare eas; et transferam vos trans Babylonem'.

44[q]Tabernaculum testimonii fuit cum patribus nostris in deserto, sicut disposuit illis Deus loquens ad Moysen, [r]ut faceret illud secundum formam quam viderat. 45 Quod et [s]induxerunt suscipientes patres nostri cum Iesu in possessionem gentium, [t]quas expulit Deus a facie patrum nostrorum [u]usque in diebus David, 46 [v]qui invenit gratiam ante Deum et [x]petiit ut 'inveniret tabernaculum Deo Iacob'. 47[y]Salomon autem aedificavit illi domum. 48[z]Sed non Excelsus in [a]manufactis habitat, sicut propheta dicit: 49 'Caelum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum aedificabitis mihi? dicit Dominus; aut quis locus requietionis meae est? 50Nonne manus mea fecit haec omnia? 51[c]Dura cervice et incircumcisis cordibus et auribus vos semper Spiritui sancto resistitis: [d]sicut patres vestri, ita et vos. 52[e]Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui praenuntiabant de adventu [f]Iusti, [g]cuius vos nunc proditores et homicidae fuistis, 53qui accepistis legem [h]in dispositione angelorum et [i]non custodistis.

54 Audientes autem haec [j]dissecabantur cordibus suis et [l]stridebant dentibus in eum. 55 Cum autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in caelum vidit [m]gloriam Dei et Iesum [n]stantem a dextris Dei 56et ait: Ecce video [o]caelos apertos et [p]Filium hominis [n]stantem a dextris Dei. 57Exclamantes autem voce magna continuerunt aures suas et impetum fecerunt unanimiter in eum. 58Et [q]eicientes eum extra civitatem [r]lapidabant. Et [s]testes deposuerunt vestimenta sua [t]secus pedes adulescentis qui vocabatur Saulus. 59 Et [r]lapidabant Stephanum [u]invocantem et dicentem: Domine Iesu, [v]suscipe spiritum meum. 60 [x]Positis autem genibus, clamavit voce magna dicens; [y]Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Et, cum hoc dixisset, [z]obdormivit in Domino. [t]Saulus autem erat [a]consentiens neci eius.

8 Facta est autem in illa die persecutio magna in ecclesia quae erat Ierosolymis; et [a]omnes dispersi sunt per regiones Iudaeae et Samariae praeter apostolos. 2 [b]Curaverunt autem Stephanum viri timorati et [c]fecerunt planctum magnum super eum. 3 [d]Saulus autem devastabat ecclesiam: per domos intrans et [e]trahens viros ac mulieres tradebat in custodiam.

4 Igitur [a]qui dispersi erant pertransibant evangelizantes [f]verbum Dei. 5 [g]Philippus autem descendens in civitatem Samariae praedicabat illis Christum. 6 [h]Intendebant autem turbae his quae a Philippo dicebantur unanimiter audientes et [i]videntes signa quae faciebat. 7 [j]Multi enim eorum qui habebant spiritus immundos clamantes voce magna exibant; multi autem paralytici et claudi curati sunt.

8 [l]Factum est ergo gaudium magnum in illa civitate. 9 Vir autem quidam nomine [m]Simon, qui ante fuerat in civitate [n]seducens gen-

z cf. Ex 3, 2; 14, 19; 23 20; Nm 20, 16.

a Ex 12, 41; 33, 1; Heb 6, 9.
b Ex 7-12; Ps 77, 43-51; 104, 27-36. [105, 9.
c Ex 14, 21, 27-31; Ps 77, 53;
d Ex 16, 1, 35; 17, 1-6; Ps 77,
e Dt 18, 15.—v. cp. 3, 22. [15.
f Ex 19, 3, 17, 18. [32, 4.
g cp. 5, 20. — cf. Dt 30, 20;
h Ex 16, 3; Nm 11, 4, 5; 14.
i Ex 32, 1, 23. [3, 4.
j Ex 32, 4-6, 35; Dt 9, 6; Ps 105, 19.
k Is 2, 8; Jr 1, 16; 25, 6, 7.
l cf. Js 24, 20; Is 63, 10. [28.
m Ps 80, 13; Ex 20, 39; Rm 1,
n Dt 4, 19; 4 Rg 17, 16; 21, 3; 23, 5; Jr 7, 18; 19, 13; Sph 1, 5.
o cp. 13, 15. — cf. cp. 1, 2; Mr 12, 26; Lc 3, 4; 20, 42.
p Am 5, 25-27.
q v. Ex 38, 21. *r* v. Ex 25, 40.
s Js 3, 14-17; 9, 30-35.
t cp. 13, 19; Js 3, 10; 23, 9; 24, 18; 2 Par 20, 7; Ps 43, 3 etc.
u 2 Rg 7, 2. [88, 20, 21.
v cp. 13, 22; 1 Rg 16, 1; Ps
x 3 Rg 8, 17; 1 Par 22, 7; Ps 131, 5. [20; 2 Par 3, 1.
y 2 Rg 7, 13; 3 Rg 6, 1, 2; 18,
z cf. 3 Rg 8, 27; 2 Cor 2, 6.
a cp. 17, 24. — Mr 14, 58.
b Is 66, 1, 2.—v. Mt 5, 34, 35.
c Dt 10, 16. — cf. Ex 32, 9; Jr 6, 10.
51-59] LL. in oct. s. Steph. prtm. et in fs. eius invent.
d Mt 3, 7; Mt 23, 31.
e 3 Rg 19, 10; 2 Par 36, 16; 2 Es 9, 26; Jr 37, 14, 15; 2 Cor 11, 24, 26; 1 Th 2, 15; Heb 11, 36, 37. — cf. Mt 21, 35.
f v. cp. 3, 14. *g* v. cp. 5, 30.
h Gal 3, 19; Heb 2, 2. — cf. vr. 38; Dt 33, 2.
i Jo 7, 19.
j cp. 5, 33. — cf. cp. 2, 37.
l Jb 16, 9; Ps 34, 16; 30, 12.
m cf. Lc 2, 9; Jo 12, 41. [*51. 55-8, 2] Antt. R. etc. ut s. vr.*
n cp. 2, 33; Rm 8, 34; Eph 1, 20; 1 Pt 3, 22. — cf. Mr 14, 62; 16, 19; Lc 22, 69.
o cp. 10, 11; Mt 3, 16; Jo 1, 51.
p v. Dn 7, 13.
q cf. Lc 24, 14-16; Nm 15, 35; Js 7, 24; 3 Rg 21, 13; Lc 4, 29; Heb 13, 12.
r cf. cp. 14, 18; Mt 21, 35; Jo 10, 31-33. [17, 7.
s cp. 6, 13. — cf. Dt 13, 9, 10;
t vr. 60; cp. 22, 20. — cf. cp. 22, 4.
59] In modo iuvandi morientes (R. R.) et in Ant. s. Clem.
u cp. 9, 14. [*P. M.*
v Ps 30, 6; Lc 23, 46.
x cp. 9, 40; 20, 36; 21, 5; Lc 22, 41; Eph 3, 14.
60] Cp. in fs. s. Steph. prtm.
y cf. Lc 23, 34. — v. Mt 5, 44.
z cp. 13, 36.
a cp. 11, 20. — v. Rm 1, 32.
a cp. 11, 19. — v. Mt 10, 23.

b cf. Mt 14, 12. *c* cf. Gn 50, 10; Jr 6, 26 etc. *d* cp. 7, 58, 60; 9, 1, 13, 21; 22, 4, 19; 26, 10, 11; 1 Cor 15; 9; Gal 1, 13; Ph 3, 6; 1 Tm 1, 13. *e* cf. Jc 2, 6. *f* v. Mr 4, 14. *3-9] L. in fr. 5 p. Pnt.*
g cp. 6, 5. *h* cf. Jo 2, 23. *i* vr. 13. *j* cf. Mr 1, 23, 28. *l* cf. vr. 39. — v. Jo 12, 22. *9-24] LL. in fr. 6 p. oct. Psch.* *m* vr. 11. — cf. Mt 24. 24; Gal 3, 1. *n* cf. cp. 13, 6.

mota autem persecutione, fideles disperguntur. Itaque Philippus, qui Samaritanis praedicaverat (8, 1-13) et Petrum et Ioannem accersiverat ut eos qui sincere crediderant confirmarent in fide (14-24), postquam eunu-

tem Samariae, [o]dicens se esse aliquem magnum; 10 cui auscultabant omnes, a minimo usque ad maximum, dicentes: [p]Hic est virtus Dei, quae vocatur [q]magna; 11 attendebant autem eum, propter quod multo tempore magiis suis [m]dementasset eos. 12 Cum vero [r]credidissent Philippo [s]evangelizanti de regno Dei, [t]in nomine Iesu Christi baptizabantur viri ac mulieres. 13 Tunc [m]Simon et ipse credidit et, cum baptizatus esset, adhaerebat Philippo; videns etiam signa et [u]virtutes maximas fieri stupens admirabatur.

14 Cum autem audissent apostoli, [v]qui erant Ierosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos [w]Petrum et Ioannem. 15 Qui, cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut [y]acciperent Spiritum sanctum; 16 [x]nondum enim in quemquam illorum venerat, sed [t]baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. 17 Tunc [a]imponebant manus super illos, et [y]accipiebant Spiritum sanctum. 18 Cum vidisset autem Simon quia per impositionem manus apostolorum daretur Spiritus sanctus, [b]obtulit eis pecuniam 19 dicens: Date et mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: 20 [c]Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti [d]pecunia possideri. 21 Non est tibi pars neque sors in sermone isto; [e]cor enim tuum non est rectum coram Deo. 22 Paenitentiam itaque age ab hac nequitia tua: et roga Deum, [f]si forte remittatur tibi haec cogitatio cordis tui; 23 [g]in felle enim amaritudinis et [h]obligatione iniquitatis video te esse. 24 Respondens autem Simon dixit: [i]Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum quae dixistis.

25 Et illi quidem testificati et locuti verbum Domini redibant Ierosolymam et [j]multis regionibus Samaritanorum evangelizabant.

26 [k]Angelus autem Domini locutus est ad Philippum dicens: Surge et vade contra meridianum ad viam, quae descendit ab Ierusalem in Gazam: haec est deserta. 27 Et surgens abiit. Et ecce [m]vir aethiops, eunuchus potens Candacis reginae Aethiopum, [n]qui erat super omnes gazas eius, [o]venerat adorare in Ierusalem 28 et revertebatur sedens super currum suum legensque [p]Isaiam prophetam. 29 Dixit autem [q]Spiritus Philippo: Accede et adiunge te ad currum istum. 30 Accurrens autem Philippus audivit eum legentem Isaiam prophetam et dixit: Putasne intelligis quae legis? 31 Qui ait: Et [r]quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? [s]Rogavitque Philippum ut ascenderet et sederet secum. 32 Locus autem Scripturae quam legebat erat hic: '[t]Tanquam ovis ad occisionem ductus est et sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum. 33 In [u]humilitate iudicium eius sublatum est. Generationem eius quis enarrabit, quoniam tolletur de terra via eius?' 34 Respondens autem eunuchus Philippo dixit: Obsecro te, de quo propheta dicit hoc? de se an de alio aliquo? 35 [v]Aperiens autem Philippus os suum et [w]incipiens a [v]Scriptura ista [s]evangelizavit illi Iesum. 36 Et, dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam, et ait eunuchus: Ecce aqua; [q]quid prohibet me baptizari? 37 Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo Filium Dei esse Iesum Christum. 38 Et iussit stare currum; et descenderunt uterque in aquam, Philippus et eunuchus, et baptizavit eum. 39 Cum autem ascendissent ex aqua, [q]Spiritus Domini [b]rapuit Philippum, et amplius non vidit eum eunuchus; ibat autem per viam suam gaudens. 40 Philippus autem inventus est in [a]Azoto et pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret [d]Caesaream.

9 Saulus autem adhuc [a]spirans minarum et caedis in discipulos Domini accessit ad [b]principem sacerdotum 2 et petiit ab eo epistulas in Damascum [c]ad synagogas, ut, si quos invenisset huius [d]viae viros ac mulieres, vinctos perduceret in Ierusalem.

3 Et, cum iter faceret, contigit ut appropinquaret Damasco; et subito circumfulsit eum lux de caelo 4 et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi: Saule, Saule, quid [e]me persequeris? 5 Qui dixit: Quis es, Domine? Et ille: [e]Ego sum Iesus, quem tu persequeris: [f]durum est tibi contra stimulum calcitrare. 6 Et tremens ac stupens dixit: Domine, quid me vis facere? Et Dominus ad eum:

o v. cp. 5, 36.
p cf. cp. 14, 11; 28, 6.
q cf. cp. 19, 27, 28.
r cp. 16, 33, 34; 18, 8; Mr 16, 16.
s Lc 4, 43. — cf. cp. 1, 3. [16.
t v. cp. 2, 38.
u cf. cp. 19, 11.
*14-17] * Eug. IV decr. pro Armenis. — * Catech. R. II 3, 13. — L. in fr. 3 p. Pnt. et in Ms. de Sp. s.*
v. v. vr. 1.
x v. cp. 3, 1.
y cp. 2, 4, 38.
z cf. cp. 19, 2, 3.

a cp. 9, 17; 19, 6; 1 Tm 4, 14. — cf. cp. 6, 6; Heb 6, 2.

b cf. Mt 10, 8.

c cf. 4 Rg 5, 16; Dn 5, 17.
d cf. Is 55, 1; Mt 18, 8.
e 4 Rg 10, 15; Ps 77, 37.
22] cf. Catech. R. II 5, 11.
f Dn 4, 24; 2 Tm 2, 25.
g Dt 29, 18; 32, 32; Heb 12, 15.
h Is 58, 6. — cf. Mt 18, 18.
i cf. Ex 8, 8; 9, 28; 10, 17.

j cf. vr. 6-8; Jo 4, 38.
26-40] L. in fr. 5 a Pasch.
l cp. 5, 19; 10, 3; 11, 13; 12, 7, 23; 27, 23. — cf. Jd 6, 12; 13, 3.
m cf. Jr 38, 7; Ps 67, 32.
n 1 Es 7, 21.
o cf. 2 Rg 8, 41, 42; Is 56, 3, 7; Jo 12, 20.
p cf. Lc 4, 17. [Jo 12, 38.
q cp. 10, 19; 11, 12; 13, 2; 20, 23; 21, 11 etc. — cf. 3 Rg 18, 12; 4 Rg 2, 16; Ez 3, 12 etc.
r v. Rm 10, 14.
s cf. 3 Rg 20, 33; 4 Rg 10, 15.
t Is 53, 7, 8.

u cf. Ph 2, 8.

v cf. cp. 10, 34; Mt 5, 2.
x Lc 24, 27. — cf. cp. 17, 2; *y* v. cp. 5, 42. [18, 28.
z cf. vr. 12; cp. 1, 16.

a cp. 10, 47.
*39] * cf. Catech. II 2, 37; I 7, 2.*
b cf. 4 Rg 2, 11; Dn 14, 35; 2 Cor 12, 2, 3.
c Js 11, 22; 13, 3; 1 Mc 5, 68 etc.
d cf. cp. 21, 8.

1-22] L. LL. (1-16), Cpp. (1, 8, 22) et Antt. (11, 15, 22) in fs. conv. s. Pauli Ap.
2-29] cp. 22, 3-21; 26, 9-20. — cf. 1 Cor 15, 8.
a cf. 2 Mc 9, 7.
b cp. 22, 5; 26, 10.
c cp. 22, 19. — cf. Lc 12, 11.
d cp. 19, 9, 23; 24, 22. — cf. cp. 16, 17; 18, 25, 26; 22, 4; Is 30, 21; 35, 8; Rm 8, 14; Mt 7, 14.
e 1 Cor 8, 12. — cf. Zc 2, 8; Eph 5, 30. — v. Mt 25, 45.
f cf. cp. 5, 39.

chum aethiopem convertit, in civitatibus maritimis praedicat (25-40). Interea Saul, in fideles minarum spirans Damascum pergit, at apparente Dño convertitur ad Christum et baptizatus eum praedicat (9, 1-23). Porro

[g]Surge et ingredere civitatem, et ibi dicetur tibi quid te [h]oporteat facere. 7 [i]Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti [j]audientes quidem vocem, neminem autem videntes. 8 Surrexit autem Saulus de terra; apertisque oculis, [k]nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes introduxerunt Damascum; 9 et erat ibi tribus diebus non videns et non manducavit neque bibit.

10 Erat autem quidam discipulus Damasci nomine Ananias; et dixit ad illum [m]in visu Dominus: Anania. At ille ait: Ecce ego, Domine. 11 Et Dominus ad eum: Surge et vade in vicum qui vocatur rectus et quaere in domo Iudae Saulum nomine [n]tarsensem; ecce enim orat. (12 Et vidit virum Ananiam nomine introëuntem et [o]imponentem sibi manus ut visum recipiat). 13 Respondit autem Ananias: Domine, audivi a multis de viro hoc [p]quanta mala fecerit [q]sanctis tuis in Ierusalem; 14 et hic habet potestatem a [b]principibus sacerdotum alligandi omnes qui [r]invocant nomen tuum. 15 Dixit autem ad eum Dominus: Vade, quoniam [s]vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum [t]coram gentibus et [u]regibus et filiis Israël; 16 [v]ego enim ostendam illi quanta [h]oporteat eum [x]pro nomine meo pati. 17 Et abiit Ananias et introivit in domum et [o]imponens ei manus dixit: Saule frater, Dominus misit me Iesus, qui apparuit tibi in via qua veniebas, ut videas et [y]implearis Spiritu sancto. 18 Et confestim ceciderunt ab oculis eius tanquam squamae, et visum recepit et surgens baptizatus est 19 et, [z]cum accepisset cibum, confortatus est.

[a]Fuit autem cum discipulis qui erant Damasci per dies aliquot. 20 Et continuo in synagogis praedicabat Iesum quoniam [b]hic est Filius Dei. 21Stupebant autem omnes qui audiebant et dicebant: Nonne hic est qui [c]expugnabat in Ierusalem eos, qui invocabant nomen istud, et huc ad hoc venit ut vinctos illos duceret ad [d]principes sacerdotum? 22 Saulus autem [e]multo magis convalescebat et [f]confundebat Iudaeos, qui habitabant Damasci, adfirmans quoniam [b]hic est Christus..

23 [g]Cum autem implerentur dies multi, consilium fecerunt in unum Iudaei, ut eum interficerent. 24 Notae autem factae sunt Saulo [h]insidiae eorum. [i]Custodiebant autem et portas die ac nocte, ut eum interficerent; 25 accipientes autem eum discipuli nocte [i]per murum dimiserunt eum submittentes in sporta. 26 Cum autem venisset in Ierusalem, tentabat se iungere discipulis, et omnes timebant eum non credentes quod esset discipulus. 27 [j]Barnabas autem apprehensum illum duxit [l]ad apostolos et narravit illis [m]quomodo in via vidisset Dominum et quia locutus est ei et [n]quomodo in Damasco [o]fiducialiter egerit in nomine Iesu. 28 Et erat cum illis [p]intrans et exiens in Ierusalem et [o]fiducialiter agens in nomine Domini. 29Loquebatur quoque gentibus et disputabat cum [q]Graecis; [r]illi autem quaerebant occidere eum. 30 Quod cum cognovissent [s]fratres deduxerunt eum Caesaream et dimiserunt [t]Tarsum.

31 [u]Ecclesia quidem per totam Iudaeam et Galilaeam et Samariam habebat pacem; et aedificabatur [v]ambulans in timore Domini et [x]consolatione sancti Spiritus replebatur. 32 [y]Factum est autem ut Petrus, dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos qui habitabant [z]Lyddae. 33 Invenit autem ibi hominem quendam nomine Aeneam ab annis octo iacentem in grabato, qui erat paralyticus. 34 Et ait illi Petrus: Aenea, sanat te [a]Dominus Iesus Christus; surge et sterne tibi. Et continuo surrexit. 35 Et [b]viderunt eum omnes qui habitabant [z]Lyddae et [c]Saronae; qui [d]conversi sunt ad Dominum.

36 In [e]Ioppe autem fuit quaedam discipula nomine Tabitha, quae interpretata dicitur Dorcas. Haec erat [f]plena operibus bonis et elemosynis quas faciebat. 37 Factum est autem in diebus illis ut infirmata moreretur: quam, cum lavissent, posuerunt eam in [g]cenaculo. 38 Cum autem prope esset Lydda ad Ioppen, discipuli audientes quia Petrus esset in ea miserunt duos viros ad eum rogantes: [h]Ne pigriteris venire usque ad nos. 39 Exsurgens autem Petrus venit cum illis. Et cum advenisset, duxerunt illum in [g]cenaculum, et circumsteterunt illum omnes viduae flentes et ostendentes ei tunicas et vestes, quas faciebat illis Dorcas. 40 [i]Eiectis autem omnibus foras, Petrus

g cf. Ez 3, 22.
h vr. 16. — cf. 1 Cor 9, 16.
i cf. Dn 10, 7.
j Sap 18, 1. — cf. cp. 22, 9; [Dt 4, 12.
l cf. cp. 22, 11.

m cf. cp. 10, 17; 16, 9.

n cp. 21, 39; 22, 3; 2 Mc 4, 30.

o vr. 17; cp. 13, 31. — cf. cp.
p v. vr. 1, 2. [28, 8; Mr 5, 23.
q vr. 41; Rm 15, 25, 26, 31; 1 Th 3, 13; 2 Th 1, 10.
r cp. 22, 16; Rm 10, 13; 1 Cor 1, 2. — cf. cp. 7, 59; 2 Tm 2, 22.
s Rm 9, 22, 23; 2 Tm 2, 20, 21. — cf. cp. 13, 2; Rm 1, 1; Gal 1, 15.
t Rm 1, 5; 11, 13; 15, 16; Gal 1, 16; 2, 2, 7-9; Eph 3, 8; 1 Tm 2, 7; 2 Tm 4, 17. — cf. cp. 13, 46.
u cp. 25, 23; 26, 1, 32; Lc 21, 12; 2 Tm 4, 16.
v cp. 20, 23; 21, 4, 11; 1 Th 3, 3.
x 2 Cor 6, 4, 5; 11, 23-28. — cf. cp. 5, 41; 14, 22.
y v. cp. 2, 4.
z cf. vr. 9; cp. 27, 36.

a cp. 26, 20.
b Mt 14, 33. — cf. vr. 22.
c Gal 1, 13, 23.
d vr. 1, 14; cp. 26, 10.
e cf. 1 Tm 1, 12.
22] *R. ut s. vr. 1.*
f cf. cp. 18, 28.
g v. Gal 1, 17, 18.
h cp. 20, 3, 19; 23, 16, 30. — cf. cp 23, 12; 25, 3.
i 2 Cor 11, 32, 33. — cf. Js 2, 15; 1 Rg 19, 12.
j cp. 4, 36.
l cf. Gal 1, 18, 19.
m vr. 3-6.
n vr. 19, 20, 22.
o cp. 14, 3; 18, 26. — cf. cp.
p cf. cp. 1, 22. [4, 29.
q v. cp. 6, 1.
r cf. cp. 22. 18. [Jo 21, 23.
s cp. 1, 15, 16; 10, 23; 12, 15;
t cp. 11, 25; Gal 1, 21. — cf.
u cf. cp. 8, 1; 16, 5. [vr. 1.
v cf. 2 Es 5, 9; Jb 31, 23. — v. Lc 1,6.
x cf. 1 Cor 14, 3.
y cf. cp. 8, 25.
z 1 Mc 12, 34. — cf. 1 Par 8, 12.

a cf. cp. 3, 6.
b cf. vr. 31, 42.
c 1 Par 5, 16; 27, 29; Cn 2, 1; Is 33, 9 etc.
d cp. 11, 21; 2 Cor 3, 16.
e v. Js 19, 46.
f 1 Tm 2, 10. — cf. Rm 13, 3; 2 Cor 9, 8; Eph 2, 10; Tt 3, 1, 8.

g vr. 39; cp. 20, 8.
h cf. Nm 22, 16; Jo 4, 47, 49.
40] * *cf. Catech. R. I 12, 3.*
i cf. Mt 9, 25.

venit Ierusalem indeque Tarsum petit (24-39). Petrus vero nascentes ecclesias visitans Lyddae Aeneam sanat, in Ioppe autem Dorcadem resuscitat (31-43); atque, Cornelii centurionis (10, 1-8), visione edo-

[j] ponens genua oravit et conversus ad corpus dixit: [z] Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos et, viso Petro, resedit. 41 [m] Dans autem illi manum erexit eam et, cum vocasset [n] sanctos et viduas, adsignavit eam vivam. 42 Notum autem factum est per universam Ioppen, et [o] crediderunt multi in Domino. 43 Factum est autem ut dies multos moraretur in Ioppe [p] apud Simonem quendam coriarium.

10 Vir autem quidam erat in Caesarea nomine Cornelius, [a] centurio [b] cohortis, quae dicitur [c] Italica, 2 religiosus ac [d] timens Deum cum omni domo sua, faciens elemosynas multas plebi et deprecans Deum semper. 3 [e] Is vidit in visu manifeste [f] quasi hora diei nona angelum Dei introëuntem ad se et dicentem sibi: Corneli. 4 At ille intuens eum timore correptus dixit: Quid est, domine? Dixit autem illi: Orationes tuae et elemosynae tuae [g] ascenderunt [h] in memoriam in conspectu Dei. 5 Et nunc mitte viros in Ioppen et accersi Simonem quendam qui cognominatur Petrus. 6 Hic hospitatur [i] apud Simonem quendam coriarium, cuius est domus iuxta mare. Hic dicet tibi quid te oporteat facere. 7 Et, cum discessisset angelus qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos et militem [j] metuentem Dominum ex his qui illi parebant. 8 Quibus cum narrasset omnia, misit illos in Ioppen.

9 Postera autem die, iter illis facientibus et appropinquantibus civitati, ascendit Petrus [k] in superiora, ut oraret circa [m] horam sextam. 10 Et, cum esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum [n] mentis excessus, 11 et vidit [o] caelum apertum et descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quattuor initiis summitti de caelo in terram, 12 in quo erant omnia quadrupedia et serpentia terrae et volatilia caeli. 13 Et facta est vox ad eum: Surge, Petre; occide et manduca. 14 Ait autem Petrus: Absit, Domine, [p] quia nunquam manducavi omne [q] commune et [r] immundum. 15 Et vox iterum secundo ad eum: [s] Quod Deus purificavit tu [q] commune ne dixeris. 16 Hoc autem factum est [t] per ter, et statim receptum est vas in caelum.

17 Et, dum intra se haesitaret Petrus quidnam esset [u] visio quam vidisset, ecce [v] viri, qui missi erant a Cornelio, inquirentes domum Simonis, adstiterunt ad ianuam. 18 Et, cum vocassent, interrogabant si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium. 19 Petro autem cogitante de [u] visione, dixit [x] Spiritus ei: Ecce [v] viri tres quaerunt te. 20 Surge itaque, descende et [v] vade cum eis [z] nihil dubitans, quia ego misi illos. 21 Descendens autem Petrus ad viros dixit: Ecce ego sum quem quaeritis: Quae causa est, propter quam venistis? 22 Qui dixerunt: [a] Cornelius centurio, vir iustus et timens Deum et [a] testimonium habens ab universa gente Iudaeorum, [b] responsum accepit ab angelo sancto accersire te in domum suam et [c] audire verba abs te. 23 Introducens ergo eos recepit hospitio.

Sequenti autem die surgens profectus est cum illis; et [d] quidam ex [e] fratribus ab Ioppe comitati sunt eum. 24 Altera autem die introivit Caesaream. Cornelius vero exspectabat illos, convocatis cognatis suis et necessariis amicis. 25 Et factum est, cum introisset Petrus, obvius venit ei Cornelius et [f] procidens ad pedes eius [g] adoravit. 26 Petrus vero elevavit eum dicens: Surge: et [h] ego ipse homo sum. 27 Et loquens cum illo intravit et invenit multos qui convenerant. 28 Dixitque ad illos: Vos scitis quomodo abominatum sit viro iudaeo [i] coniungi aut accedere ad alienigenam; sed mihi ostendit Deus neminem [j] communem aut immundum dicere hominem. 29 Propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo quam ob causam accersistis me. 30 Et Cornelius ait: A [l] nudiusquarta die usque ad hanc horam orans eram [w] hora nona in domo mea, et ecce [n] vir stetit ante me in veste candida et ait: 31 Corneli, [o] exaudita est oratio tua, et elemosynae tuae commemoratae sunt in conspectu Dei. 32 Mitte ergo in Ioppen et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus; hic hospitatur in domo Simonis coriarii iuxta mare. 33 Confestim ergo misi ad te, et tu bene fecisti veniendo; nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus audire omnia quaecumque tibi praecepta sunt a Domino.

j v. cp. 7, 60.
l cf. Lc 7, 14; 8, 54; Jo 11, 43.
m cp. 3, 7; Mr 9, 26. — v. Mt 9, 25.
n v. vr. 13, 32.
o cf. Jo 11, 45; 12, 11.
p cp. 10, 6.

1-17] 1 et 2 L. in sb. p. oct. Psch.
a ct. Mt 8, 5; 27, 1.
b Mt 27, 27; Jo 18, 3, 12.
c cf. cp. 27, 1.
2] * cf. Catech. R. IV 3, 6.
d vr. 22; cp. 13, 16, 26.
e vr. 30-12.
f cp. 3, 1; Mt 20, 5; 27, 46. — cf. Jo 11, 9.
g Ap 8, 4. — cf. Tb 3, 25; Ps 140, 2; Dn 10, 12; Lc 1, 13.
h Mt 26, 13. — cf. vr. 31; Tb 12, 12; Heb 6, 10.
i cp. 9, 43.
j cf. cp. 13, 16, 26.

9-32, 44] cp. 11, 5-17.
l cf. 4 Rg 22, 12; Jr 19, 13; 32, 29; Sph 1, 5. — v. 1 Rg 9, 25.
m Ps 54, 18. — cf. Mt 20, 5.
n cf. cp. 22, 17. — 2 Cor 12, 2 sqq.
o cp. 7, 56. — v. Jo 1, 51.

p Tb 1, 12; Ez 4, 14; Dn 1, 8; 2 Mc 7, 1.
q vr. 28; Mr 7, 2, 5; Rm 14, 14.
r v. Lv 11, 4 sqq.; Dt 14, 4-20.
s Rm 14, 2, 14, 20; 1 Tm 4, 4; Tt 1, 15. — cf. Mt 15, 11; 1 Cor 10, 25.
t cf. Gn 41, 32.
u vr. 11-16.

v v. vr. 7.
x cf. cp. 8, 29.
y cf. cp. 15, 7-9.
z cf. Mt 21, 21.

a vr. 1, 2. — cf. Lc 7, 4.
b cf. Lc 2, 26.
c cf. cp. 11, 14.
d vr. 45; cp. 11, 12.
e cp. 9, 30.

f cp. 16, 29; Dn 2, 46.
g cf. Mt 8, 2.
h Ap 19, 10; 22, 8, 9. — cf. cp. 14, 14; Lc 5, 8.

i cf. cp. 11, 3; Est 14, 15, 18; Jo 4, 9; 18, 28; Gal 2, 12.
j v. vr. 14, 15.
l cf. vr. 9, 23, 24.
m vr. 31; cp. 3, 1.
n cf. Lc 24, 4.
o v. vr. 4.

ctus legatos excipit et Caesaream veniens (9-24), etnicis evangelium adnuntiat (34-43) eosque primitias gentium baptizat (44-48); sua vero agendi ratione coram fratribus explicata (11, 1-18), auctor est ut

34 [p]Aperiens autem Petrus os suum dixit: In veritate comperi quia [q]non est [r]personarum acceptor Deus, 35 sed [q]in omni gente, qui timet eum et, [s]operatur iustitiam acceptus est illi. 36 [t]Verbum misit Deus filiis Israël [u]adnuntians pacem per Iesum [v]Christum: hic est omnium Dominus. 37 Vos scitis, quod factum est verbum per universam Iudaeam [x]incipiens enim a Galilaea post baptismum, quod praedicavit Ioannes, 38 Iesum a Nazareth, quomodo [y]unxit eum Deus Spiritu sancto et [z]virtute, [a]qui pertransiit benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam [b]Deus erat cum illo. 39 Et [c]nos testes sumus omnium quae fecit in regione Iudaeorum et Icrusalem, [d]quem occiderunt suspendentes in ligno. 40 [e]Hunc Deus suscitavit tertia die et [f]dedit eum manifestum fieri 41 [g]non omni populo, sed [c]testibus praeordinatis a Deo, [f]nobis, qui manducavimus et bibimus cum illo, postquam resurrexit a mortuis. 42 Et [h]praecepit nobis praedicare populo et testificari [i]quia ipse est qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum. 43 [j]Huic omnes prophetae testimonium perhibent, [k]remissionem peccatorum [m]accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum.

44 Adhuc loquente Petro verba haec, [n]cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum. 45 Et obstupuerunt [o]ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro, quia et [p]in nationes gratia Spiritus sancti effusa est; 46 audiebant enim illos [q]loquentes linguis et [r]magnificantes Deum. 47 Tunc respondit Petrus: [s]Nunquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi qui Spiritum sanctum acceperunt [t]sicut et nos? 48 Et [u]iussit eos [v]baptizari in nomine Domini Iesu Christi. Tunc [x]rogaverunt eum ut maneret apud eos aliquot diebus.

11 Audierunt autem apostoli et [a]fratres, qui erant in Iudaea, quoniam et gentes receperunt verbum Dei. 2 Cum autem ascendisset Petrus Ierosolymam, disceptabant adversus illum [b]qui erant ex circumcisione 3 dicentes: [c]Quare introisti ad viros praeputium habentes et [d]manducasti cum illis? 4 Incipiens autem Petrus exponebat illis [e]ordinem dicens: 5 Ego eram in civitate Ioppe orans et vidi in excessu mentis [f]visionem, descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quattuor initiis summitti de caelo, et venit usque ad me; 6 in quod intuens considerabam et vidi quadrupedia terrae et bestias et reptilia et volatilia caeli. 7 Audivi autem et vocem dicentem mihi: Surge, Petre: occide et manduca. 8 Dixi autem: Nequaquam, Domine, quia commune aut immundum nunquam introivit in os meum. 9 Respondit autem vox secundo de caelo: Quae Deus mundavit tu ne commune dixeris. 10 Hoc autem factum est per ter, et recepta sunt omnia rursum in caelum. 11 Et ecce viri tres confestim adstiterunt in domo, in qua eram, missi a Caesarea ad me. 12 Dixit autem Spiritus mihi ut irem cum illis nihil haesitans. Venerunt autem mecum et [g]sex fratres isti, et ingressi sumus in domum viri. 13 Narravit autem nobis quomodo vidisset angelum in domo sua stantem et dicentem sibi: Mitte in Ioppen et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus, 14 [h]qui loquetur tibi verba, in quibus [i]salvus eris tu et universa domus tua. 15 [j]Cum autem coepissem loqui, cecidit Spiritus super eos, [k]sicut et in nos in initio. 16 Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: '[m]Ioannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto'. 17 Si ergo [l]eandem gratiam dedit illis Deus sicut et nobis, [n]qui credidimus in Dominum Iesum Christum, [o]ego quis eram [p]qui possem prohibere Deum? 18 His auditis, tacuerunt et [q]glorificaverunt Deum dicentes: [r]Ergo et gentibus [s]paenitentiam dedit Deus ad vitam.

19 Et [t]illi quidem qui dispersi fuerant a tribulatione, quae facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phoenicen et Cyprum et Antiochiam nemini loquentes verbum, nisi solis Iudaeis. 20 Erant autem quidam ex eis viri cyprii et cyrenaei, qui, cum introissent Antiochiam, loquebantur et ad [u]Graecos [v]adnuntiantes Dominum Iesum. 21 Et [x]erat manus Domini cum eis; multusque numerus credentium [y]conversus est ad Dominum. 22 Pervenit autem sermo ad aures ecclesiae, quae erat Ierosolymis, super istis, et miserunt [z]Bar-

p cp. 8, 35; Mt 5, 2.
34-42] 3 L. ut s. vr. 1.
q cf. vr. 28; cp. 15, 19; Dt 1, 17; 1 Rg 16, 7; Rm 2, 11; 3, 29; Col 3, 25. — v. Dt 10, 10.
r Pro 24, 23; Jc 2, 1, 9; Ju 16.
s Is 64, 5. - cf. Ez 33, 15, 16, 19.
t cp. 13, 26; Ps 106, 20; 147, 18, 19. — cf. Eph 1, 13. [6, 15.
u Is 52. 7; Nh 1, 15; Eph 2, 17;
v Rm 14, 9. — cf. Ap 17, 14; 19, 16. — v. cp. 2, 36; Mt 28, 18.
x Mt 4, 12; Jo 2, 11.
37-43] L. in fr. 2 p. Psch.
y Is 61, 1; Lc 4, 18, 21. — cf. Mt 3, 16; 12, 18; Jo 1, 32, 33. — v. cp. 4, 26.
z Rm 1, 4; 2 Cor 13, 4; Eph 1, 19, 20; Ph 3, 10.

a cf. Is 61, 1.
b Jo 3, 2; 8, 29; 10, 38 etc.
c vr. 41. — v. cp. 1, 8; 2, 32.
d cp. 5, 30.
e 1 Cor 15, 4-7. — v. cp. 2, 24.
f cp. 1, 3, 4. *g* cf. Jo 14, 22.
*42] * Catech. R. 1, 8, 6.*
42-48] L. in fr. 2 p. Pnt.
h cp. 1, 2; Mt 28, 19; Mr 16, 15.
i Mt 25, 31-33; Jo 5, 22, 27; 2 Cor 5, 10 etc. — cf. Rm 14, 9, [10.
j cp. 3, 18, 24; Lc 24, 27.
l cp. 5, 31; Jr 31, 34 etc.
m cp. 11, 17; 13, 39; 15, 7-9; Rm 9, 33; Gal 3, 22, 24.
n cp. 15, 8. — cf. cp. 2, 4; 1 *o* vr. 23. [Th 1, 5.
p cf. cp. 2, 17. [17.
q cp. 2, 4; 19, 6. — v. Mr 16, *r* cp. 19, 17. — v. Lc 1, 46.
s cf. cp. 8, 36.
47] cf. Catech. R. II 2, 37.
t cp. 2, 4. — cf. cp. 15, 8.
u cf. 1 Cor 1, 14-17.
v cp. 2, 38. — v. cp. 8, 12, 16.
x cf. Jo 4, 40.

a vr. 29; cp. 10, 23.
b cp. 10, 45; Gal 2, 12; Col 4, 11; Tt 1, 10. — cf. cp. 6, 7; Rm 4, 12.
c Gal 2, 12, 14. — cf. cp. 10, *d* cf. Lc 15, 2. [28.
e cf. Lc 1, 3.
5-17] cp. 10, 9-32.
f cf. cp. 16, 9; 18, 9.
g cf. cp. 10, 23, 45.
h cf. cp. 10, 22.
i cf. cp. 10, 2; 16, 15, 31-34; 18, 8; Jo 4, 53.
j cf. cp. 10, 44.
l cp. 2, 4. — cf. cp. 15, 8.
m cp. 1, 5; Mt 3, 11; Jo 1, 26, 33. — cf. cp. 19, 2.
n Eph 1, 13. — cf. cp. 10, 43.
o cf. Rm 9, 20.
p cp. 10, 47. — cf. cp. 5, 39.
q cp. 4, 21; 13, 48; 21, 20. — v. Lc 7, 16.
r cf. cp. 13, 46; Mt 8, 11. — v. cp. 10, 34, 35.
s cp. 5, 31; 2 Tm 2, 25. — cf. *t* cf. cp. 8, 1-4. [2 Cor 7, 10.

u cp. 6, 1. — cf. Jo 7, 35.
v v. cp. 5, 42.
x cp. 13, 11; Lc 1, 66. — cf. Ps 79, 18; 88, 22.
21-26, 1-3] L. in fs. s. Barn. Ap.
y cp. 9, 35.
z cp. 4, 30.

gentilibus ianua fidei iam ubique aperiatur (19-30). Eodem tempore Agrippa rex, qui occiderat Iacobum, et Petrum in carcerem, a quo mirabiliter liberatus est, detruderat (12, 1-17); ignobiliter periit (18-25).

23-24] R. in fs. s. Jo. Nepom.
a cp. 13, 43; 14, 26; 20, 24, 32; Rm 5, 15; 2 Cor 6, 1; Eph 3, 2, 7; Col 1, 6; Tt 2, 11; Heb 12, 15; 1 Pt 5, 12. — cf. cp. 4, 33; 15, 40.
b 2 Tm 3, 10. *c* cf. cp. 6, 5.
d cp. 5, 14. — cf. vr. 26.
e cf. cp. 9, 30.
f cf. vr. 30; cp. 13, 1.
g cp. 26, 28; 1 Pt 4, 16. — cf. *h* cp. 13, 1; 15, 32. [cp. 24, 5.
i cp. 21, 10.
j v. cp. 2, 18; 8, 29.
k cp. 18, 2.
l cf. 2 Cor 3, 7, 12.
m cf. cp. 24, 17; Rm 15, 26; *n* v. vr. 1. [Gal 2, 10.
o cp. 12, 25.
p cp. 14, 23; 15, 2, 4, 6; 16, 4; 20, 17; 21, 18; 1 Tm 5, 17, 19; Tt 1, 5; Jc 5, 14; 2 Jo 1; 3 Jo 1. — cf. 1 Tm 4, *q* cf. cp. 4, 3. [14.
1-11] L. et LL. etc. in fss. s.
b Mt 4, 21; 20, 23. [*Pt. Ap.*
c Heb 11, 37. [15.
d cf. cp. 24, 27; 25, 9; Mr 15, *e* cp. 20, 6; Ex 12, 14, 15; 23, *f* v. Lc 21, 12. [15.
g cf. Jo 19, 23.
*5] * Catech. R. IV 5, 2.*
h cf. 2 Cor 1, 11; Eph 6, 18. — v. vr. 12; cp. 1, 14.
i cf. cp. 21, 33.
j cp. 5, 19; 8, 26.
*7] * Catech. R. IV 9, 6. — V. in R. s. Caecil. Virg. et M.*
l Lc 2, 9; 24, 4.
m cf. 3 Rg 19, 7.
n cp. 16, 26.
o Mr 6, 9.
p cf. cp. 10, 17.
q cp. 5, 19; 16, 26.

r Ps 33, 7, 8; 90, 11; Dn 3, 95; 6, 22.
s Ps 32, 19; 2 Cor 1, 10.

t vr. 25; cp. 13, 5, 13; 15, 37, 39; Col 4, 10, 11; 2 Tm 4, 11; Phl 24; 1 Pt 5, 13.
u cf. Jo 18, 16, 17.
v f. Lc 24, 41.

x cp. 26, 24. — cf. Gn 45, 26.
y cf. Lc 22, 59; 24, 37.
z cf. Mt 18, 10; Heb 1, 14.

a cp. 13, 16; 19, 33; 21, 40.
b cp. 15, 13; 21, 18. — cf. Gal 1, 19; 2, 9, 12.
c v. cp. 1, 15.

d cf. cp. 16, 27; 27, 42; Mt 28, 14.

e cf. 2 Mc 4, 45; 10, 20.
f cf. 3 Rg 5, 9-11; 1 Es 3, 7; Ez 27, 17.
g cp. 25, 6; Mt 27, 19; Jo 19, *h* cf. Ez 28, 2. [13.
i cf. 2 Rg 24, 16; 4 Rg 19, 35; Dn 5, 20. — v. cp. 8, 26.
j cf. Ps 113, 1 (bis).
l cf. 2 Mc 9, 9.
m cf. Is 55, 11. — v. cp. 6, 7.
n cp. 11, 29, 30.

nabam usque ad Antiochiam. 23 Qui, cum pervenisset et vidisset [a]gratiam Dei, gavisus est et hortabatur omnes [b]in proposito cordis permanere in Domino; 24 quia erat vir bonus et [c]plenus Spiritu sancto et fide. Et [d]apposita est multa turba Domino. 25 Profectus est autem Barnabas Tarsum, ut quaereret Saulum. Quem, cum invenisset, perduxit [f]Antiochiam. 26 Et annum totum conversati sunt ibi in ecclesia et docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primum Antiochiae discipuli [g]christiani.

27 In his autem diebus supervenerunt ab Ierosolymis [h]prophetae Antiochiam; 28 et surgens unus ex eis nomine [i]Agabus significabat [j]per Spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quae facta est sub [k]Claudio. 29 Discipuli autem, [l]prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium [m]mittere habitantibus in Iudaea [n]fratribus. 30 [o]Quod et fecerunt mittentes ad [p]seniores per manus Barnabae et Sauli.

12 Eodem autem tempore, [a]misit Herodes rex manus ut adfligeret quosdam de ecclesia. 2 Occidit autem [b]Iacobum fratrem Ioannis [c]gladio. 3 Videns autem quia [d]placeret Iudaeis apposuit ut apprehenderet et Petrum. [e]Erant autem dies azymorum. 4 Quem, cum apprehendisset, misit in [f]carcerem tradens [g]quattuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo. 5 Et Petrus quidem servabatur in carcere; [h]oratio autem fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro eo. 6 Cum autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites vinctus [i]catenis duabus, et custodes ante ostium custodiebant carcerem. 7 [j]Et ecce angelus Domini [i]adstitit, et lumen refulsit in habitaculo, [m]percussoque latere Petri, excitavit eum dicens: Surge velociter. Et [n]ceciderunt catenae de manibus eius. 8 Dixit autem angelus ad eum: Praecingere et [o]calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum et sequere me. 9 Et exiens sequebatur eum et [p]nesciebat quia verum est quod fiebat per angelum; existimabat autem se visum videre. 10 Transeuntes autem primam et secundam custodiam venerunt ad portam ferream, quae ducit ad civitatem, [q]quae ultro aperta est eis, et exeuntes processerunt vicum unum, et continuo discessit angelus ab eo. 11 Et Petrus ad se reversus dixit: Nunc scio vere quia [r]misit Dominus angelum suum et [s]eripuit me de manu Herodis et de omni exspectatione plebis Iudaeorum.

12 Consideransque venit ad domum Mariae matris [t]Ioannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati et [h]orantes, 13 Pulsante autem eo ostium ianuae, processit [u]puella ad audiendum nomine Rhode. 14 Et, ut cognovit vocem Petri, [v]prae gaudio non aperuit ianuam, sed intro currens nuntiavit stare Petrum ante ianuam. 15 At illi dixerunt ad eam: [x]Insanis! Illa autem [y]adfirmabat sic se habere. Illi autem dicebant: [z]Angelus eius est. 16 Petrus autem perseverabat pulsans. Cum autem aperuissent, viderunt eum et obstupuerunt. 17 [a]Adnuens autem eis manu ut tacerent narravit quomodo Dominus eduxisset eum de carcere dixitque: Nuntiate [b]Iacobo et [c]fratribus haec. Et egressus abiit in alium locum.

18 Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro. 19 Herodes autem, cum requisisset eum et non invenisset, inquisitione facta de custodibus, [d]iussit eos duci; descendensque a Iudaea in Caesaream ibi commoratus est. 20 Erat autem iratus Tyriis et Sidoniis. At illi unanimes venerunt ad eum et, [e]persuaso Blasto, qui erat super cubiculum regis, postulabant pacem, eo quod [f]alerentur regiones eorum ab illo. 21 Statuto autem die Herodes vestitus veste regia [g]sedit pro tribunali et concionabatur ad eos. 22 Populus autem acclamabat: [h]Dei voces et non hominis. 23 Confestim autem percussit eum [i]angelus Domini, eo quod [j]non dedisset honorem Deo, et [l]consumptus a vermibus exspiravit.

24 [m]Verbum autem Domini crescebat et multiplicabatur. 25 [n]Barnabas autem et Saulus reversi sunt ab Ierosolymis, expleto ministerio, adsumpto [t]Ioanne qui cognominatus est Marcus.

2. Pauli Ap. labores et itinera in evangelizationem gentium (13, 1-28, 32). A) Primum iter apostolicum (13, 1-14, 27). ***Barnabas et Saulus, praedicato verbo Dei in Cypro (1-12), veniunt Antiochiam Pisidiae; at, cum, ipsis adnuntiantibus Dñum***

13 Erant autem in ecclesia quae erat Antiochiae, [a]prophetae et doctores, in quibus [b]Barnabas et Simon, qui vocabatur niger, et [c]Lucius cyrenensis et Manahen, qui erat [d]Herodis tetrarchae collactaneus, et [e]Saulus. **2** Ministrantibus autem illis Domino et ieiunantibus, [f]dixit illis Spiritus sanctus: [g]Segregate mihi Saulum et Barnabam, [h]in opus ad quod adsumpsi eos. **3** Tunc ieiunantes et [i]orantes imponentesque eis manus [j]dimiserunt illos.

4 Et ipsi quidem [k]missi a Spiritu sancto abierunt Seleuciam et inde navigaverunt Cyprum. **5** Et, cum venissent Salaminam, [m]praedicabant verbum Dei in synagogis Iudaeorum; habebant autem et [n]Ioannem in ministerio. **6** Et, cum perambulassent universam insulam usque Paphum, invenerunt quendam virum [o]magum, pseudoprophetam iudaeum, cui nomen erat Bariesu, **7** qui erat cum [p]proconsule Sergio Paulo viro prudente. Hic, accersitis Barnaba et Saulo, desiderabat audire verbum Dei. **8** [q]Resistebat autem illis Elymas [o]magus (sic enim interpretatur nomen eius) quaerens avertere [p]proconsulem a fide. **9** Saulus autem, qui et Paulus, [r]repletus Spiritu sancto intuens in eum **10** dixit: [s]O plene omni dolo et omni fallacia, [t]fili diaboli, inimice omnis iustitiae, non desinis [u]subvertere [v]vias Domini rectas? **11** Et nunc, ecce [w]manus Domini super te, et eris caecus non videns solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo et tenebrae, et circuiens quaerebat [v]qui ei manum daret. **12** Tunc [p]proconsul, cum vidisset factum, credidit [z]admirans super doctrina Domini.

13 Et, cum a Papho navigassent, Paulus et qui cum eo erant venerunt Pergen Pamphyliae; [n]Ioannes autem discedens ab eis reversus est [q]Ierosolymam. **14** Illi vero pertranseuntes Pergen venerunt Antiochiam Pisidiae et ingressi synagogam [b]die sabbatorum sederunt. **15** Post [c]lectionem autem [d]legis et [e]prophetarum miserunt [e]principes synagogae ad eos dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis [f]sermo exhortationis ad plebem, dicite.

16 Surgens autem Paulus et [g]manu silentium indicens ait: Viri Israëlitae et [h]qui timetis Deum, audite. **17***i*Deus plebis Israël [j]elegit patres nostros et [i]plebem exaltavit, cum essent incolae in terra Aegypti, et [m]in bracchio excelso eduxit eos ex ea **18** et per [n]quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto **19**et [o]destruens gentes septem in terra Chanaan [p]sorte distribuit eis terram eorum **20** quasi [q]post quadringentos et quinquaginta annos; et post haec [r]dedit iudices usque ad Samuel prophetam. **21**Et exinde [s]postulaverunt regem, et [t]dedit illis Deus Saul filium Cis, virum de tribu Beniamin, annis quadraginta. **22**Et, [u]amoto illo, [v]suscitavit illis David regem, cui testimonium perhibens dixit: ' [x]Inveni David, filium Iesse, [y]virum secundum cor meum, [x]qui faciet omnes voluntates meas '. **23** [a]Huius Deus ex semine [b]secundum promissionem eduxit Israël [c]salvatorem Iesum, **24***d*praedicante Ioanne ante faciem adventus eius baptismum paenitentiae omni populo Israël. **25** Cum impleret autem Ioannes cursum suum dicebat: ' [e]Quem me arbitramini esse non sum ego; sed ecce venit post me, cuius non sum dignus calceamenta pedum solvere '. **26**Viri fratres, filii generis Abraham et [h]qui in vobis timent Deum, vobis [f]verbum salutis huius missum est. **27** Qui enim habitabant Ierusalem et principes eius [g]hunc ignorantes et [h]voces prophetarum, quae per omne sabbatum leguntur, [i]iudicantes impleverunt **28** et [j]nullam causam mortis invenientes in eo [k]petierunt a Pilato, ut interficerent eum. **29** Cumque [l]consummassent omnia quae de eo scripta erant, deponentes eum de ligno posuerunt eum in monumento. **30** [m]Deus vero suscitavit eum a mortuis tertia die, [n]qui visus est per dies multos his **31** [o]qui simul ascenderant cum eo de Galilaea in Ierusalem, [p]qui usque nunc sunt testes eius ad plebem. **32** Et nos vobis adnuntiamus eam, [q]quae ad patres nostros repromissio facta est; **33** quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris resuscitans Iesum, sicut et in psalmo secundo scriptum est:

' [m]Filius meus es tu; ego hodie genui te '.

34 Quod autem suscitavit eum a mortuis, [s]amplius iam non reversurum in corruptionem, ita dixit: ' [t]Quia dabo vobis sancta David fidelia '. **35** Ideoque et alias dicit:

r **Ps 2, 7.** — v. Heb 1, 5; 5, 5. *s* Rm 6, 9; Heb 9, 25-28. *t* Is 55, 3.

a cp. 11, 27; 15, 32; 19, 6; 21, 9, 10; Rm 12, 6, 7. — v. 1 Cor 12, 28, 29.
b cp. 11, 22-26.
1-13] *LL. in comm. s. Pauli Ap.*
c Rm 16, 21 (?).
d Mt 14, 1; Lc 3, 1.
e cf. cp. 11, 25, 30.
f cf. cp. 20, 28. — v. cp. 8, 29.
g Rm 1, 1; Gal 1, 15.
h v. cp. 9, 15. *i* v. cp. 6, 6.
j cf. cp. 14, 25; 15, 40.
l cf. cp. 16, 6, 7.
m vr. 14; cp. 9, 20; 14, 1; 17, 1, 2, 10, 17; 18, 4, 19; 19, 8. — cf. vr. 46. — v. Mr 6, 2.
n vr. 13; cp. 12, 12, 25. — cf.
o cf. cp. 8, 9, 11. [2 Tm 4, 11.
p vr. 8, 12. — cf. cp. 18, 12; 19,
q cf. Ex 7, 11; 2 Tm 3, 8. [38.
r cf. cp. 2, 4; 4, 8. — v. Mt
s cf. cp. 8, 20. [10, 20.
t Mt 13, 38; Jo 8, 44; 1 Jo 3,
u Mic 3, 9. [10.
v Os 14, 10; 2 Pt 2, 15. — cf. cp. 18, 25, 26.
x cp. 11, 21; Ex 9, 3; 1 Rg 5, 6, 7, 11; Ps 31, 4. — cf. Heb 10, 31; 1 Pt 5, 6.
y cf. cp. 9, 8; 22, 11.
z cf. Mt 7, 28.

13-33] *LL. in D. 2 p. Pasch.*
a cf. cp. 12, 12.
b vr. 42, 44; cp. 16, 13; 17, 2; 18, 4.—cf. Mt 4, 23; Mr 6, 2.
c vr. 27; Lc 4, 16.
d cp. 15, 21; Lc 16, 16.
e cp. 18, 17. — cf. cp. 18, 8; Mr 5, 22; Lc 13, 15.
f cf. Heb 13, 22.
g cp. 21, 40. — cf. cp. 12, 47.
16, 26-33] *L. in fr. 3 p. Pasch.*
h vr. 26; cp. 10, 2, 22.
i Is 29, 23; Mt 15, 31; Lc 1,
j Dt 7, 6-8. [68.
l cp. 7, 17; Ps 104, 23, 24.
m Ex 13, 14, 16.—cf. Ex 6, 6.
n Ex 16, 35; Dt 1, 31.
o Dt 7, 1.
p Js 14, 1, 2; 19, 51; Ps 77, 55;
q cf. 3 Rg 6, 1. [135, 21, 22.
r Jd 2, 16; 3, 9. *s* 1 Rg 8, 5.
t 1 Rg 10, 1, 21, 24, [Os 13, 11.
u 1 Rg 15, 23,26, 28; 16,1.—cf.
v 1 Rg 16, 13; 2 Rg 2, 4; 5, 3.
x Ps 88, 20.
y 1 Rg 13, 14. [cp. 2, 29.
z 2 Rg 7, 12; 3 Rg 2, 10. — cf.
a Ps 131, 11; Is 11, 1. — cf. vr. 32, 33. [2, 11.
b Mt 1, 21. — cf. Jo 4, 42; Lc
c cp. 1, 22; Lc 3, 3; Jo 1, 27.
d cp. 19, 4; Mt 3, 11; Jo 1, 15.
e cp. 10, 36. — cf. Eph 1, 13.
e Jo 1, 20, 27. — cf. Mt 3, 11.
f cp. 10, 36. — cf. Eph 1, 13.
g cp. 26, 9; Lc 23, 34. — cf. 2 Cor 3, 14, 15. — v. cp. 3, 17.
h cf. cp. 15, 21. — v. vr. 15.
i cf. Lc 18, 31; 20, 26, 27, 44; Jo 19, 28, 30.
j cp. 3, 13. — cf. Mr 14, 55;
k Mt 27, 23. [Lc 23, 22.
l Lc 21, 22. *m* v. cp. 2, 24.
n v. cp. 1, 3. [2, 7.
o Mr 15, 41. — cf. cp. 1, 11;
p cf. Lc 24, 48. — v. cp. 1, 8.
q cp. 26, 6; Rm 4, 13; 15, 8; Gal 3, 16. — cf. vr. 23; Lc 1, 69-73; Rm 9, 4.

Iesum (13-41), et multis Iudaeis et gentilibus credentibus turbae excitarentur, discedere coacti sunt (42-52). Porro Lycaoniam peragrant similes fructus reportantes similesque experti persecutiones cum Iconii (14, 1-6),

[u] Ps 15, 10. — v. cp. 2, 27.
[v] cf. cp. 7, 6. — v. Mt 27, 52.
[x] 3 Rg 2, 10; 1 Par 29, 28.

[y] cp. 5, 31; Lc 24, 47; 1 Jo 2, 12.
[z] Rm 2, 13; 3, 20; 8, 3; Gal 2, 6; 3, 11; Eph 2, 9; Tt 3, 5. — cf. cp. 7, 19; Heb 9, 9.

[a] Rm 3, 28; 10, 4. — v. cp. 10,
[b] Hab 1 ,5. — cf. Is 29, 14. [43.

43-14, 3]LL. in fs. s. Barn. Ap.

[c] cp. 6, 5. — cf. cp. 2, 11; Mt
[d] cf. Ju 21. [23, 15.
[e] Ju 4. — v. cp. 11, 23.
[f] cf. cp. 17, 5; Rm 10, 19. —
[g] cp. 18, 6. [v. cp. 5, 17.
[h] cp. 26, 11; 1 Tm 1, 20; 2 Pt 2, 12. — cf. Jc 2, 7; Ju 10.
[i] cf. Mt 10, 6. — v. cp. 3, 26.
[j] cp. 18, 6; 28, 25-28; Mt 21, 42. — cf. cp. 9, 15.
[l] cf. Mt 22, 8.
[m] Is 49, 6. — cf. Is 45, 22.
[n] Is 42, 6; Lc 2, 32. — cf. cp.
[o] Rm 8, 29. [11, 18.
[p] cp. 6, 7; 12, 24; 16, 20.
[q] cf. cp. 17, 12.
[r] cf. cp. 14, 2, 18; 17, 5, 13; 18, 12; 20, 3; 21, 27; 1 Th 2, 15; 2 Tm 3, 11. — v. 2 Cor 11, 26.
[s] Mt 10, 14. — cf. cp. 18, 6.
[t] 1 Th 1, 6. — cf. Mt 5, 12; Jo [16, 22.
[a] cf. cp. 13, 5.
[b] cp. 19, 9; Jo 3, 36; Rm 15,
[c] vr. 18; cp. 13, 50 [31.
[d] cf. cp. 1, 15.
[e] cp. 9, 27. — v. cp. 4, 29.
[f] cp. 15, 8; Mr 16, 20. — cf. cp. 4, 29, 30; 19, 11; Heb 2, 4.
[g] cf. cp. 17, 4, 5; 19, 9; 23, 7; 28, 24; Jo 7, 40-42.
[h] 1 Th 2, 2. — cf. 2 Cor 14, 10.
[i] cf. vr. 18.
[j] cf. cp. 8, 1. — v. Mt 10, 23.
[l] cp. 16, 1.
[m] cp. 3, 2. — cf. Jo 9, 1.
[n] cp. 3, 4. — cf. Mr 10, 21; Jo 1, 42.
[o] cf. Mt 9, 2.
[p] cp. 4, 9. — v. Mr 10, 52.
[q] cf. Jo 11, 43.
[r] cp. 3, 8. — cf. Is 35, 6.
[s] cf. cp. 8, 10; 28, 6.
[t] cf. cp. 19, 35.
[u] cf. cp. 10, 25; Dn 2, 46.
[v] cf. Mt 26, 65.
[x] v. cp. 10, 26.
[y] Jc 5, 17. [1 Cor 8, 4.
[z] 1 Rg 12, 21; Is 44, 9. — cf.
[a] cp. 15, 19; 26, 18, 20; 1 Th 1, 9; Jc 5, 19, 20.
[b] cf. cp. 17, 30; 1 Pt 4, 7.
[c] cf. Ps 80, 13; Mic 4, 5.
[d] cf. Rm 1, 19, 20.
[e] cf. cp. 17, 25.
[f] Lv 26, 4; Dt 11, 14; 28, 12; Jb 5, 10; Ps 64, 10, 11; 146, 6, 8; Jr 5, 24; Ez 34, 26; Jl 2, 23; Mt 5, 45.
[g] Ps 66, 7; 84, 13.
[h] Ps 103, 14, 15, 27; 1 Tm 6,
[i] cf. cp. 13, 45, 50. [17.
[j] 2 Cor 11, 25. — cf. vr. 5; 2
[l] cf. 2 Cor 6, 9. [Tm 3, 11.

' [u]Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem '.
36 David enim in sua generatione, [z]cum administrasset voluntati Dei, [v]dormivit et [x]appositus est ad patres suos et vidit corruptionem. 37 [m]Quem vero Deus suscitavit a mortuis non vidit corruptionem. 38 Notum igitur sit vobis, viri fratres, [y]quia per hunc vobis remissio peccatorum adnuntiatur; et ab omnibus, [z]quibus non potuistis in lege Moysi iustificari, 39 [a]in hoc omnis qui credit iustificatur. 40 Videte ergo ne superveniat vobis quod dictum est in prophetis: 41 ' [b]Videte, contemptores, et admiramini et disperdimini; quia opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis, si quis enarraverit vobis '.

42 Exeuntibus autem illis, rogabant ut sequenti sabbato loquerentur sibi verba haec. 43 Cumque dimissa esset synagoga, secuti sunt multi Iudaeorum et [c]colentium advenarum Paulum et Barnabam, qui loquentes suadebant eis [d]ut permanerent in gratia Dei. 44 Sequenti vero sabbato paene universa civitas, convenit audire verbum Dei. 45 [e]Videntes autem turbas Iudaei, repleti sunt [f]zelo et [g]contradicebant his quae a Paulo dicebantur [h]blasphemantes. 46 Tunc constanter Paulus et Barnabas dixerunt: [i]Vobis oportebat primum loqui verbum Dei; [j]sed, quoniam repellitis illud et [l]indignos vos iudicatis aeternae vitae, ecce convertimur ad gentes; 47 sic enim praecepit nobis Dominus: ' [m]Posui te [n]in lucem gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terrae '. 48 Audientes autem gentes gavisae sunt et glorificabant verbum Domini, et crediderunt [o]quotquot erant praeordinati ad vitam aeternam. 49 [p]Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem. 50 [q]Iudaei autem concitaverunt mulieres religiosas et honestas et primos civitatis et [r]excitaverunt persecutionem in Paulum et Barnabam et eiecerunt eos de finibus suis. 51 At illi, [s]excusso pulvere pedum in eos, venerunt Iconium. 52 Discipuli quoque [t]replebantur gaudio et Spiritu sancto.

14 Factum est autem Iconii ,ut simul introirent [a]in synagogam Iudaeorum et loquerentur, ita ut crederet Iudaeorum et Graecorum copiosa multitudo. 2 [b]Qui vero increduli fuerunt Iudaei [c]suscitaverunt et ad iracundiam concitaverunt animas gentium adversus [d]fratres. 3 Multo igitur tempore demorati sunt [e]fiducialiter agentes in Domino, [f]testimonium perhibente verbo gratiae suae, dante signa et prodigia fieri per manus eorum. 4 [g]Divisa est autem multitudo civitatis et quidam quidem erant cum Iudaeis, quidam vero cum apostolis. 5 Cum autem factus esset impetus gentilium et Iudaeorum cum principibus suis, [h]ut contumeliis adficerent et [i]lapidarent eos, 6 intelligentes [j]confugerunt ad civitates Lycaoniae [l]Lystram et Derben et universam in circuitu regionem et ibi evangelizantes erant.

7 Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat [m]claudus ex utero matris suae, qui nunquam ambulaverat. 8 Hic audivit Paulum loquentem. Qui [n]intuitus eum et [o]videns quia fidem haberet ut [p]salvus fieret 9 [q]dixit magna voce: Surge super pedes tuos rectus. Et [r]exsilivit et ambulabat. 10 Turbae autem, cum vidissent quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam lycaonice dicentes: [s]Dii, similes facti hominibus, descenderunt ad nos. 11 Et vocabant Barnabam [t]Iovem, Paulum vero Mercurium, quoniam ipse erat dux verbi. 12 Sacerdos quoque [t]Iovis, qui erat ante civitatem, tauros et coronas ante ianuas adferens cum populis [u]volebat sacrificare. 13 Quod ubi audierunt apostoli Barnabas et Paulus, [v]conscissis tunicis suis, exsilierunt in turbas clamantes 14 et dicentes: Viri, quid haec facitis? Et [a]nos mortales sumus, [y]similes vobis homines adnuntiantes vobis ab his [z]vanis [a]converti ad Deum vivum, qui fecit caelum et terram et mare et omnia quae in eis sunt, 15 qui in praeteritis generationibus [b]dimisit, omnes gentes [c]ingredi vias suas. 16 Et quidem [d]non sine testimonio semetipsum reliquit [e]benefaciens de caelo, [f]dans pluvias et [g]tempora fructifera, implens [h]cibo et [h]laetitia corda nostra. 17 Et haec dicentes vix sedaverunt turbas ne sibi immolarent.

18 [i]Supervenerunt autem quidam ab Antiochia et Iconio Iudaei et, persuasis turbis, [j]lapidantesque Paulum traxerunt extra civitatem [l]existimantes eum mortuum esse. 19 Circumdantibus autem eum

tum Lystris (7-18). Derbense denique fundata ecclesia, in Syriam redeunt (19-27), unde Ierusalem petunt ab apostolis congregatis decretum accepturi quo ethnici a lege et observationibus Iudaeorum solvantur (15, 1-34).

discipulis, surgens intravit civitatem et postera die profectus est cum Barnaba in Derben. 20 Cumque [m]evangelizassent civitati illi et docuissent multos, reversi sunt Lystram et Iconium et Antiochiam, 21 [n]confirmantes animas discipulorum, [o]exhortantesque ut permanerent in fide et quoniam [p]per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. 22 Et, cum [q]constituissent illis per singulas ecclesias [r]presbyteros et orassent cum ieiunationibus, [s]commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt, 23 transeuntesque Pisidiam venerunt in Pamphyliam, 24 et loquentes verbum Domini in Perge descenderunt in Attaliam 25 et inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiae Dei in opus quod compleverunt. 26 Cum autem venissent et congregassent ecclesiam, [u]rettulerunt quanta fecisset Deus cum illis et [a]quia [x]aperuisset gentibus ostium fidei. 27 Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

15 Et [a]quidam descendentes de Iudaea docebant [b]fratres: Quia, [c]nisi circumcidamini [d]secundum morem Moysi, non potestis salvari. 2 Facta ergo [e]seditione non minima Paulo et Barnabae adversus illos, statuerunt ut [f]ascenderent Paulus et Barnabas et quidam alii ex aliis ad [g]apostolos et [h]presbyteros in Ierusalem super hac quaestione. 3 Illi ergo [i]deducti ab ecclesia pertransibant Phoenicem et Samariam [j]narrantes conversionem gentium et faciebant gaudium magnum omnibus fratribus. 4 [f]Cum autem venissent Ierosolymam, suscepti sunt ab ecclesia et ab apostolis et senioribus [l]adnuntiantes quanta Deus fecisset cum illis. 5 Surrexerunt autem [m]quidam de [n]haeresi pharisaeorum, qui crediderunt, dicentes [o]quia oportet circumcidi eos, praecipere quoque servare legem Moysi.

6 Conveneruntque [g]apostoli et [h]seniores videre de verbo hoc.

7 Cum autem [e]magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, [o]per os meum [p]audire gentes verbum evangelii et credere. 8 Et [q]qui novit corda, Deus, [r]testimonium perhibuit [s]dans illis Spiritum sanctum sicut et nobis, 9 et [t]nihil discrevit inter nos et illos [u]fide [v]purificans corda eorum. 10 Nunc ergo quid [x]tentatis Deum [y]imponere [z]iugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri neque nos portare potuimus? 11 Sed [a]per gratiam Domini Iesu Christi [b]credimus salvari quemadmodum et illi.

12 Tacuit autem omnis multitudo, et audiebant Barnabam et Paulum [l]narrantes quanta Deus fecisset signa et prodigia in gentibus per eos. 13 Et, postquam tacuerunt, respondit [c]Iacobus dicens: Viri fratres, audite me. 14 [d]Simon [e]narravit quemadmodum primum Deus [f]visitavit sumere ex gentibus populum nomini suo. 15 Et huic concordant verba prophetarum, sicut scriptum est: 16 ' Post haec revertar et reaedificabo tabernaculum David, quod decidit; et diruta eius reaedificabo et erigam illud, 17 ut [g]requirant ceteri hominum Dominum, et omnes gentes [h]super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens haec. 18 Notum a saeculo est Domino opus suum '. 19 Propter quod ego iudico non inquietari eos qui ex gentibus converuntur ad Deum, 20 sed scribere ad eos ut abstineant se [i]a contaminationibus simulacrorum et [j]fornicatione et [l]suffocatis et [l]sanguine. 21 Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum praedicent in synagogis, [m]ubi per omne sabbatum legitur.

22 Tunc placuit [n]apostolis et senioribus cum omni ecclesia eligere viros ex eis et mittere Antiochiam cum Paulo et Barnaba, [o]Iudam, qui cognominabatur [p]Barsabas, et [q]Silam, viros primos in fratribus, 23 scribentes per manus eorum; [a]Apostoli et seniores fratres his, qui sunt Antiochiae et Syriae et Ciliciae, fratribus salutem. 24 Quoniam audivimus quia [r]quidam ex nobis exeuntes [s]turbaverunt vos verbis evertentes animas vestras, quibus non mandavimus; 25 placuit nobis [t]collectis in unum eligere viros et mittere ad vos cum carissimis nostris Barnaba et Paulo, 26 hominibus qui [u]tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Iesu Christi. 27 Misimus ergo [o]Iudam et [q]Silam, qui et ipsi vobis verbis referent eadem. 28 Visum est enim [v]Spiritui sancto et [n]nobis [x]nihil ultra imponere vobis oneris quam

m cf. Mt 28, 19.
n cp. 15, 32, 41. — cf. cp. 13, 23; 1 Th 3, 2, 13.
o cp. 11, 23. — v. cp. 6, 7.
*21] * Catech. R. IV 16, 12.*
p Jo 15, 20; 16, 33; 1 Th 3, 3; 2 Tm 3, 12. — cf. cp. 9, 16; Mt 7, 13, 14; Lc 22, 28, 29; Rm 8, 17; Ph 1, 29; 2 Th 1, 5; 2 Tm 2, 12; 1 Pt 5, 10; Ap 1, 9.
q cf. Tt 1, 5. *r* v. cp. 11, 30.
s cp. 20, 32.
t cp. 15, 40. — cf. cp. 13, 3.
u cp. 15, 4. — cf. cp. 15, 3, 12; 21, 19.
v cf. cp. 11, 18; 13, 46, 47.
x cf. 1 Cor 16, 9; 2 Cor 2, 12; Col 4, 3; Ap 3, 8.
a vr. 24. [cp. 1, 15.
b vr. 3, 22, 23, 36, 40. — v.
c vr. 5; Gal 5, 2. — cf. 1 Cor 7, 18; Gal 2, 11, 14.
d cp. 6, 14; Lv 12, 3.
e cf. vr. 7.
f Gal 2, 1, 2. — cf. cp. 21, 17.
g vr. 4, 6, 22, 23; cp. 16, 4. — v. cp. 5, 12.
h cp. 11, 30; 14, 22.
i cf. cp. 17, 15; 21, 5; Rm 15, 24; 1 Cor 16, 6, 11; 2 Cor 1, 16. — cf. cp. 17, 15.
j cf. vr. 4, 12. *l* cp. 14, 26.
5-20] LL. in fr. 2 p. D. 2 p.
m cf. cp. 6, 7. [*Psch.*
n cp. 5, 17. — cf. cp. 26, 5.
o cp. 10, 35.
p cf. Eph 1, 13; Col 1, 5.
q cp. 1, 24; 6, 6; 13, 3. — v.
r cp. 14, 3. [1 Rg 16, 7.
s cp. 10, 47; 11, 15, 17. — v. vr. 28; Gal 3, 2.
t cp. 10, 47; Rm 3, 22.
u cp. 10, 43; Rm 9, 33. — cf.
v cf. 2 Cor 7, 1. [Gal 3, 22, 24.
x Ps 105, 14. — cf. cp. 5, 9;
y cf. vr. 28. [1 Cor 10, 9.
z Mt 23, 4; Gal 5, 1. — cf. Mt
a Rm 3, 24; 5, 15. [11, 28-30.
b cf. cp. 16, 31; Gal 2, 16; Eph
c cp. 12, 17. [2, 8; Tt 3, 7.
d Jo 1, 40-42; 2 Pt 1, 1.
e v. vr. 7-9.
f cf. cp. 18, 10; Dt 7, 6; Is 43, 21; Rm 9, 24-26.
16, 17] Am 9, 11, 12.
g cf. cp. 17, 27; Is 55, 6.
h Nm 6, 27; Is 4, 1; 63, 19; 65, 1; Jr 14, 9; Dn 9, 19; Jc 2, 7.
19, 20] vr. 28, 29; cp. 21, 25.
*20] * cf. profess. fid. Orientalibus ab Urb. VIII praescriptam.*
i Sap. 14, 27; Ez 4, 13, 14; Dn 1, 8; Ml 1, 7, 12. — cf. vr. 29.
j 1 Cor 10, 7, 8; Ap. 2, 14, 20. — v. 1 Cor 6, 18.
l cf. Gn 9, 4; Lv 3, 17; 17, 10-16. [14, 15.
m cp. 13, 15. — cf. 2 Cor 3,
n vr. 2, 6. *o* vr. 27, 32.
p cf. cp. 1, 23.
q vr. 40. — v. 1 Pt 5, 12.
r vr. 1. — cf. Gal 2, 4; 5, 12;
s Gal 1, 7; 5, 10. [Tt 1, 10.
t cf. cp. 1, 14.
u cp. 9, 23-25; 14, 19. — cf. cp. 20, 24; 21, 13; Rm 16, 4; 2 Cor 4, 11; 1 Jo 3, 16.
28, 29] v. vr. 19, 20.
v cf. cp. 5, 32; Jo 16, 13; 1 Cor 7, 40.
x cf. vr. 10; Mt 23, 4.

B) Alterum Pauli Ap. iter (15, 36-18, 22). *Barnaba et Marco in Cyprum proficiscentibus, Paulus, comitante Sila et adsumpto quoque Timotheo, fundatas ecclesias visitat (36-16, 5), atque visione admonitus Philippos pergit (6-15)*

haec necessaria: 29 ut [x]abstineatis vos ab [y]immolatis simulacrorum et sanguine et suffocato et fornicatione, a quibus custodientes vos bene agetis. [z]Valete.

30 Illi ergo dimissi descenderunt Antiochiam et, congregata multitudine, tradiderunt epistulam. 31 Quam cum legissent, gavisi sunt super consolatione. 32 Iudas autem et Silas et ipsi, cum essent [a]prophetae, verbo plurimo consolati sunt fratres et confirmaverunt. 33 Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt [b]cum pace a fratribus ad eos qui miserant illos. 34 Visum est autem Silae ibi remanere; Iudas autem solus abiit Ierusalem. 35 [c]Paulus autem et Barnabas demorabantur Antiochiae docentes et evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini.

36 Post aliquot autem dies dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres [d]per universas civitates, in quibus praedicavimus verbum Domini, [e]quomodo se habeant. 37 Barnabas autem volebat secum adsumere et [f]Ioannem, qui cognominabatur Marcus. 38 Paulus autem rogabat eum, ut [g]qui discessisset ab eis de Pamphylia et non isset cum eis in opus, [h]non debere recipi. 39 Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem: et Barnabas quidem, adsumpto [f]Marco, navigaret Cyprum; 40 Paulus vero, electo [i]Sila, profectus est, [j]traditus [k]gratiae Dei a fratribus. 41 [d]Perambulabat autem Syriam et Ciliciam [l]confirmans ecclesias, praecipiens custodire praecepta [m]apostolorum et seniorum.

16 Pervenit autem Derben et Lystram. Et ecce discipulus quidam erat ibi nomine [a]Timotheus, filius [b]mulieris iudaeae fidelis, patre gentili. 2 Huic [c]testimonium bonum reddebant qui in Lystris erant et Iconio fratres. 3 Hunc voluit Paulus secum proficisci et [d]adsumens [e]circumcidit eum propter Iudaeos qui erant in illis locis; sciebant enim omnes quod pater eius erat gentilis. 4 Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire [f]dogmata, quae erant decreta ab apostolis et senioribus qui erant Ierosolymis. 5 [g]Et ecclesiae quidem confirmabantur fide et [h]abundabant numero cotidie.

6 [t]Transeuntes autem Phrygiam et Galatiae regionem [j]vetati sunt a Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia. 7 Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam, et [j]non permisit eos Spiritus Iesu. 8 Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt [m]Troadem, 9 et [n]visio per noctem Paulo ostensa est: vir Macedo quidam erat stans et deprecans eum et dicens: Transiens in Macedoniam adiuva nos. 10 Ut autem visum vidit, statim [o]quaesivimus proficisci in Macedoniam, certi facti quod vocasset nos Deus evangelizare eis.

11 Navigantes autem a Troade [p]recto cursu venimus Samothraciam et sequenti die Neapolim 12 et inde [q]Philippos, quae est prima partis Macedoniae civitas [r]colonia. Eramus autem in hac urbe diebus aliquot conferentes. 13 [s]Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam [t]iuxta flumen, ubi videbatur oratio esse, et sedentes loquebamur mulieribus, quae convenerant. 14 Et quaedam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, [u]colens Deum, audivit; cuius Dominus [v]aperuit cor intendere his quae dicebantur a Paulo. 15 [w]Cum autem baptizata esset, et domus eius, deprecata est dicens: [x]Si iudicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam et manete. Et [y]coëgit nos.

16 Factum est autem, euntibus nobis ad [z]orationem, puellam quandam habentem [a]spiritum pythonem obviare nobis, quae [b]quaestum magnum praestabat dominis suis divinando. 17 Haec subsecuta Paulum et nos [c]clamabat dicens: Isti homines [d]servi Dei excelsi sunt, qui adnuntiant vobis [e]viam salutis. 18 Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus et conversus spiritui dixit: Praecipio tibi [f]in nomine Iesu Christi exire ab ea. Et exiit eadem hora.

19 [g]Videntes autem domini eius quia exivit spes [b]quaestus eorum, apprehendentes Pualum et Silam [h]perduxerunt in forum ad principes 20 et offerentes eos magistratibus dixerunt: Hi homines [i]conturbant civitatem nostram, cum sint Iudaei, 21 et [j]adnuntiant morem, quem non licet nobis suscipere neque facere, cum simus [r]Romani. 22 Et cucurrit plebs adversus eos, et magistratus, scissis tu-

---

y cp. 21, 25; 1 Cor 8, 1, 4, 7, 10; 10, 19; Ap. 2, 14, 20.
z cp. 23, 30; 2 Mc 11, 21.

a cp. 11, 27; 13, 1.

b cf. Gn 26, 29; Heb 11, 31. — cf. 1 Cor 16, 11.
c cf. cp. 13, 1.

d vr. 41. — cf. cp. 13, 4, 13, 14, 51; 14, 6, 24, 25.
e cf. 1 Th 3, 5.
f cp. 12, 12, 25. — cf. Col 4, 10.
g cp. 13, 13.
h cf. Col 4, 10; 2 Tm 4, 11.
i v. vr. 22. *j* cp. 14, 25.
k vr. 11. — cf. cp. 11, 23; 2 Cor 1, 12. — v. Rm 16, 20.
l cp. 10, 5. — cf. Lc 22, 32; 1 Th 3, 2.
m v. vr. 2, 6, 22.

a cp. 17, 14; 18, 5; 19, 22; 20, 4; Rm 16, 21; 1 Cor 4, 17; Ph 2, 19-22; Col 1, 1; 1 Th 3, 2; 2 Th 1, 1; 1 Tm 2, 18; 2 Tm 1, 2; Heb 13, 23.
b 2 Tm 1, 5; 3, 15.
c cf. cp. 6, 3; 10, 22.
d cf. Gal 2, 3.
e cf. 1 Cor 7, 18.
f Est 4, 3. — cf. cp. 17, 7. — v. cp. 15, 23-29.
g cp. 15, 41. *h* cf. cp. 2, 47.
i cp. 18, 23. — cf. Gal 4, 13.
j cf. Dn 10, 13.
7] * *cf. Catech. R. I 9, 6.*
l Rm 8, 9; Gal 4, 6; Ph 1, 19; 1 Pt 1, 11.
m cp. 20, 5, 6; 2 Cor 2, 12; 2 Tm 4, 13.
n cf. cp. 11, 5; 18; 9; 26, 16; 2 Cor 12, 1 sqq.
o vr. 11-17; cp. 20, 5-8; 21, 1-18; 27, 1-28, 16. — cf. Col. 4, 14.
p cp. 21, 1.
q cp. 20, 6; Ph 1, 1; 1 Th 2, 2.
r cf. vr. 21.
s cf. cp. 13, 14.
t cf. 1 Es 8, 15, 21; Ps 136, 1

u cp. 18, 7.—cf. cp. 13, 16, 26.
v 2 Mc 1, 4. — cf. Lc 24, 45; Jb 33, 16.
w vr. 31, 33. — cf. cp. 11, 14.
x cf. Mt 10, 12.
y cf. Gn 19, 3; Lc 24, 29.
z cf. vr. 13.

a Lv 20, 27; 1 Rg 28, 7.
b vr. 19.
c cf. Mr 1, 24, 34; Jc 2, 19.
d Dn 3, 26.
e v. cp. 9, 2.
f cf. Mr 16, 17.
g cf. cp. 19, 24-26.
h cf. cp. 17, 6-8; 21, 30; Jc 2, 6. — v. Mt 10, 18.
i cp. 17, 6; 24, 5. — cf. 3 Rg 18, 17; Jr 18, 4; Am 7, 10, 11; Lc 16, 20.
j cf. Est 3, 8.
k cp. 22, 25. — cf. 2 Cor 6, 5; 11, 23-25; 1 Th 2, 2.

nicis eorum, [l]iusserunt eos virgis caedi. 23 Et, cum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem praecipientes custodi ut diligenter custodiret eos. 24 Qui, cum tale praeceptum accepisset, misit eos in interiorem [m]carcerem et pedes eorum strinxit [n]ligno. 25 [o]Media autem nocte Paulus et Silas orantes laudabant Deum et audiebant eos qui in custodia erant. 26 Subito vero [p]terraemotus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statim [q]aperta sunt omnia ostia et universorum [r]vincula soluta sunt. 27 Expergefactus autem custos carceris et videns ianuas apertas carceris, evaginato gladio, [s]volebat se interficere aestimans fugisse vinctos. 28 Clamavit autem Paulus voce magna dicens: Nihil tibi mali feceris: universi enim hic sumus. 29 Petitoque lumine, introgressus est et tremefactus [t]procidit Paulo et Silae ad pedes 30 et producens eos foras ait: Domini, [u]quid me oportet facere, ut salvus fiam? 31 At illi dixerunt: [v]Crede in Dominum Iesum et [x]salvus eris tu et domus tua. 32 Et locuti sunt ei verbum Domini cum omnibus qui erant in domo eius. 33 Et tollens eos [o]in illa hora noctis lavit plagas eorum et [x]baptizatus est ipse et omnis domus eius continuo. 34 Cumque perduxisset eos in domum suam, [y]apposuit eis mensam et [z]laetatus est cum omni domo sua credens Deo.

35 Et, cum dies factus esset, miserunt magistratus lictores dicentes: Dimitte homines illos. 36 Nuntiavit autem custos carceris verba haec Paulo: Quia miserunt magistratus ut dimittamini; nunc igitur exeuntes ite in pace. 37 Paulus autem dixit eis: Caesos nos publice [a]indemnatos, homines romanos, miserunt in carcerem et nunc occulte nos eiciunt? Non ita, sed veniant 38 et ipsi nos eiciant. Nuntiaverunt autem magistratibus lictores verba haec. Timueruntque, audito quod Romani essent, 39 et venientes [b]deprecati sunt eos et educentes rogabant ut egrederentur de urbe. 40 Exeuntes autem de carcere introierunt ad [c]Lydiam et, visis fratribus, consolati sunt eos et profecti sunt.

17 Cum autem perambulassent Amphipolim et Apolloniam, venerunt [a]Thessalonicam, ubi erat synagoga Iudaeorum. 2 [b]Secundum consuetudinem autem Paulus introivit ad eos et per sabbata tria disserebat eis de [c]Scripturis 3 [d]adaperiens et insinuans quia Christum [e]oportuit pati et resurgere a mortuis, et quia hic est Iesus Christus, quem ego adnuntio vobis. 4 Et [f]quidam ex eis crediderunt et adiuncti sunt Paulo et Silae, et de [g]colentibus gentilibusque [h]multitudo magna, et mulieres nobiles non paucae. 5 [i]Zelantes autem [j]Iudaei adsumentesque [l]de vulgo viros quosdam malos et, turba facta, concitaverunt civitatem; et adsistentes domui [m]Iasonis quaerebant eos producere in populum. 6 Et, cum non invenissent eos, [n]trahebant Iasonem et quosdam fratres ad principes civitatis clamantes: Quoniam hi, [o]qui urbem concitant, et huc venerunt, 7 quos suscepit Iason; et hi omnes [p]contra decreta Caesaris faciunt regem alium dicentes esse, Iesum. 8 Concitaverunt autem plebem et principes civitatis audientes haec. 9 Et, accepta satisfactione a Iasone et a ceteris, dimiserunt eos.

10 [q]Fratres vero confestim per noctem dimiserunt Paulum et Silam in [r]Beroeam; qui, [c]cum venissent, in synagogam Iudaeorum introierunt. 11 Hi autem erant nobiliores eorum qui sunt Thessalonicae, qui susceperunt verbum cum omni aviditate [s]cotidie scrutantes Scripturas, [t]si haec ita se haberent. 12 Et [h]multi quidem crediderunt ex eis et mulierum gentilium honestarum et viri non pauci. 13 Cum autem cognovissent in Thessalonica Iudaei quia et Beroeae praedicatum est a Paulo [u]verbum Dei, venerunt et illuc commoventes et [v]turbantes multitudinem. 14 [q]Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque ad mare; [x]Silas autem et [y]Timotheus remanserunt ibi. 15 [z]Qui autem deducebant Paulum perduxerunt eum usque [a]Athenas, et, accepto mandato ab eo ad Silam et Timotheum, ut quam celeriter [b]venirent ad illum, profecti sunt.

16 Paulus autem, cum Athenis eos exspectaret, incitabatur spiritus eius in ipso videns [c]idololatriae deditam civitatem. 17 [d]Disputabat igitur in synagoga cum Iudaeis et [g]colentibus et in foro per omnes

l cf. Lc 21, 12.

m cf. Jr 20, 2.
n cf 2 Rg 3, 34; Ecli 21, 22.
o cf. Jb 35, 10; Ps 41, 9.
p cf. Mt 28, 2.
q cf. cp. 5, 19; 12, 10.
r cf. cp. 12, 7.

s cf. cp. 12, 19; 27, 42; 3 Rg 20, 39.

t cp. 10, 25.

u cp. 2, 37; 22, 10; Lc 3, 10, 12, 14. — cf. Jo 6, 28, 29.
v v. Mr 16, 16.
x vr. 15. — cf. cp. 8, 12; 11, 14.

y Ps 22, 5.
z Ps 9, 15; 12, 6; Is 25, 9; Lc 1, 47; 1 Pt 6, 8. — cf. cp. 2, 46.

a cf. cp. 22, 25, 29.

b cf. Mt 8, 34.

c vr. 14.

a cp. 20, 4; Ph 4, 16; 1 Th 1, 1; 2 Th 1, 1 etc.
b cp. 13, 5; 18, 4, 19; 19, 8. — et Lc 4, 16.
c cf. cp. 8, 35.
d cf Lc 24, 32, 46.
e] *Ant. in fr. 3 Rogat.*
e Lc 24, 26; Jo 20, 9.
f cf. 1 Th 2, 1, 2. — v. cp. 14, 4.
g cp. 16, 14; 18, 7. — cf. cp. 13, 16, 26.
h vr. 12. — cf. cp. 13, 50.
i cf. cp. 13, 45; 26, 9-11; Gal 1, 14.
j 1 Th 2, 14-16. — v. cp. 13, 50.
l cf. Jd 9, 4; 11, 3; 2 Par 13, 7.
m Rm 16, 21 (?).
n cf. cp. 16, 19-21; Mr 13, 9.
o cp. 16, 20; 24, 5.
p cf. Lc 23, 2; Jo 19, 12, 15.
q vr. 14. — cf. cp. 14, 6. — Mt 10, 23.
r cp. 20, 4.
s cf. Is 34, 16; Jo 5, 39.
t cp. 7, 1; 24, 9.

u 1 Th 2, 13.
v cf. vr. 8.
x cp. 15, 40.
y cp. 16, 1.
z cf. cp. 15, 3.
a 1 Th 3, 1. — cf. cp. 18, 1.
b cp. 18, 5.
c cf. Is 2, 8; Jr 2, 28.
d v. cp. 13, 5. — cf. cp. 9, 12, 29.

Beroeam (5-10) et postea Athenas (11-15). Quia vero in synagoga et in Areopago Dñum praedicans (16-31) vix nullum conversionum fructum obtinuit Corinthum pergit (32-34) et Iudaeis primum, postea, his adversantibus,

e cf. 1 Cor 4, 10-13.
f vr. 31, 32; cp. 4, 2; 5, 42. — cf. 1 Cor 15, 12.
g vr. 22. — cf. vr. 24.
h Mr 1, 27. — cf. Os 2, 12; Jo 7, 16; Heb 13, 9.
22-34] L. in fs. ss. Dionysii, R. et Eleuth. Mm.
22-18, 4] LL. in fr. 3 p. D. 2 p.
i cf. cp. 25, 19. [*Psch.*
j Ps 113, 4 (bis); 1 Th 1, 9.
k cf. Jo 4, 22; 1 Cor 15, 34.
l Is 42, 5. — v. cp. 14, 15.
m Mt 11, 25. — cf. Dt 10, 14; Ps 113, 16. [3 Rg 8, 27.
n cp. 7, 48; Mr 14, 58. — cf.
o Ps 15, 2; 49, 9-12. — cf. 1 Par 29, 14, 16; Jb 22, 3; 2 Mc 14, 35.
p 1 Tm 6, 17; Jc 1, 5, 17.
q Gn 2, 7; Jb 33, 4. — cf. Jb 27, 3; Ec 12, 7; Zc 12, 1. — v. vr. 28.
r v. Gn 3, 20; Ml 2, 10.
s Gn 11, 8; Lc 21, 35.
t cf. Jb 12, 23; 14, 5.
u Dt 32, 8. — cf. Ps 73, 17.
v cf. cp. 15, 17.
*27] * Catech. R. I 2, 22.*
x cf. Jb 23, 3, 8, 9; Lc 24, 39.
y cf. Dt 4, 7; Ps 144, 18; Jr 23, 23, 24. — v. cp. 14, 17.
z Jb 12, 10; Dn 5, 23; Lc 20, 38. — cf. Sap. 7, 16; Rm 6, 11; 14, 8; Heb 2, 11.
a cf. 1 Cor 15, 33; Tt 1, 12.
b cf. Heb 12 9.
c Is 40, 18, 19, 25; 46, 5. — cf. cp. 19, 26; Sap 13, 10; Rm 1, 23.
29] cf. Catech R. IV 9, 18.
d Eph 4, 18; 1 Pt 1, 14. — cf. vr. 23.
e cf. Mr 1, 15; 2 Cor 6, 2.
f cp. 26; 20; Mr 6, 12; Lc 24, 47.
g Ps 9, 9; 95, 10, 13; 97, 9; 1 Pt 2, 23. — cf. Rm 3, 6.
h Jo 5, 22, 27.
i v. cp. 2, 24. *j* cf. vr. 18.
l cf. cp. 2, 13; 26, 8.
m cp. 24, 25. *n* cf. vr. 19, 22.
a vr. 18, 26; Rm 16, 3; 1 Cor 16, 19; 2 Tm 4, 19.
b cp. 11, 28.
c cp. 20, 34; 1 Cor 4, 12; 9, 15; 2 Cor 11, 7; 12, 13; 1 Th 2, 9; 2 Th 3, 8, 9.
d cp. 17, 17. — v. cp. 13, 5, 14.
e cp. 17, 15; 1 Th 3, 6.
f cp. 20, 21. — cf. vr. 28; cp. 9 cp. 13, 45. [9, 8.
h cf. cp. 13, 51; Mt 10, 14.
i Ez 18, 13; 33, 4. — cf. 2 Rg 1,
j cp. 20, 26. [16; Mt 27, 25.
k v. cp. 19, 9.
l cf. cp. 1, 23; Col 4, 11.
m cp. 16, 14.
n 1 Cor 1, 14. [17; cp. 13, 15.
o Mr 5, 22; Lc 13, 14. — cf vr.
p v. cp. 11, 14.
q cp. 27, 23, 24. — cf. Js 1, 5, 6; Jr 1, 8; Mt 28, 20. — cf. 1 Cor 2, 3.
r cf. Lc 21, 18; 2 Th 3, 2.
s cf. cp. 13, 7.
t vr. 27; Rm 16, 5; 2 Cor 1, 1.
u v. cp. 13, 50.
v cp. 16, 19. — cf. Mr 13, 9.
w cp. 23, 29; 25, 19. — cf. 1 Tm 6, 4; 2 Tm 2, 14.
x vr. 13. — cf. Jo 18, 31.
y 1 Cor 1, 1.

dies ad eos qui aderant. 18 Quidam autem Epicurei et Stoici philosophi disserebant cum eo, et quidam dicebant: Quid vult [e]seminiverbius hic dicere? Alii vero: Novorum daemoniorum videtur adnuntiator esse; quia [f]Iesum et resurrectionem adnuntiabat eis. 19 Et apprehensum eum ad [g]Areopagum duxerunt dicentes: Possumus scire quae est [h]haec nova, quae a te dicitur, doctrina? 20 Nova enim quaedam infers auribus nostris; volumus ergo scire quidnam velint haec esse. 21 Athenienses autem omnes et advenae hospites ad nihil aliud vacabant nisi aut dicere aut audire aliquid novi.

22 Stans autem Paulus in medio [g]Areopagi ait: Viri Athenienses, per omnia quasi [i]superstitiosiores vos video. 23 Praeteriens enim et videns [j]simulacra vestra inveni et aram, in qua scriptum erat: [h]IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego adnuntio vobis. 24 Deus, [l]qui fecit mundum et omnia quae in eo sunt, hic, caeli et terrae [m]cum sit Dominus, non in [n]manufactis templis habitat 25 nec manibus humanis colitur [o]indigens aliquo, [p]cum ipse det omnibus [q]vitam et inspirationem et omnia; 26 [r]fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare [s]super universam faciem terrae [t]definiens statuta tempora et [u]terminos habitationis eorum, 27 [v]quaerere Deum, si forte [w]attrectent eum aut inveniant, [v]quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum. 28 [z]In ipso enim vivimus et movemur et sumus; [a]sicut et quidam vestrorum poëtarum dixerunt: 'Ipsius enim et genus sumus'. 29 [b]Genus ergo cum simus Dei, [c]non debemus aestimare auro aut argento aut lapidi sculpturae artis et cogitationis hominis divinum esse simile. 30 Et [d]tempora quidem huius ignorantiae despiciens Deus [e]nunc [f]adnuntiat hominibus, ut omnes ubique paenitentiam agant; 31 eo quod statuit diem, in quo iudicaturus est orbem in aequitate, in viro in quo statuit, fidem praebens omnibus, [i]suscitans eum a mortuis.

Cum audissent autem [j]resurrectionem mortuorum, [l]quidam quidem irridebant, quidam vero dixerunt: [m]Audiemus te de hoc iterum. 33 Sic Paulus exivit de medio eorum. 34 Quidam vero viri adhaerentes ei crediderunt; in quibus et Dionysius [n]Areopagita et mulier nomine Damaris et alii cum eis.

18 Post haec egressus ab Athenis venit Corinthum; 2 et inveniens quendam Iudaeum nomine [a]Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, et [a]Priscillam uxorem eius (eo quod praecepisset [b]Claudius discedere omnes Iudaeos a Roma), accessit ad eos 2 et, quia eiusdem erat artis, manebat apud eos et [c]operabatur: erant autem scenofactoriae artis. 4 Et [d]disputabat in synagoga per omne sabbatum interponens nomen Domini Iesu suadebatque Iudaeis et Graecis.

5 [e]Cum venissent autem de Macedonia Silas et Timotheus, instabat verbo Paulus [f]testificans Iudaeis esse Christum Iesum. 6 [g]Contradicentibus autem eis et blasphemantibus, [h]excutiens vestimenta sua dixit ad eos: [i]Sanguis vester super caput vestrum: [j]mundus ego ex hoc ad gentes vadam. 7 Et [k]migrans inde, intravit in domum cuiusdam nomine Titi [l]Iusti, [m]colentis Deum, cuius domus erat coniuncta synagogae. 8 [n]Crispus autem [o]archisynagogus credidit Domino [p]cum omni domo sua et multi Corinthiorum audientes credebant et baptizabantur. 9 [q]Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo: Noli timere, sed loquere et ne taceas; 10 propter quod [q]ego sum tecum, et [r]nemo apponetur tibi ut noceat te, quoniam populus est mihi multus in hac civitate. 11 Sedit autem ibi annum et sex menses docens apud eos verbum Dei.

12 Gallione autem [s]proconsule [t]Achaiae, insurrexerunt uno animo Iudaei in Paulum et [v]adduxerunt eum ad tribunal 13 dicentes: Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum. 14 Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Iudaeos: Si quidem esset iniquum aliquid aut facinus pessimum, o viri [u]Iudaei, recte vos sustinerem. 15 [w]Si vero quaestiones sunt de verbo et nominibus et [x]lege vestra, vos ipsi videritis: iudex ego horum nolo esse. 16 Et minavit eos a tribunali. 17 Apprehendentes autem omnes [v]Sosthenem

ethnicis evangelium adnuntiat (18, 1-17) usque aum per Ephesum et Ierusalem Antiochiam redeat (18-22).

C) Tertium Pauli Ap. iter (18, 23-20, 16). *Visitatis Asiae ecclesiis, Ephesum,*

[o]principem synagogae percutiebant eum ante tribunal, et nihil eorum Gallioni curae erat.

18 Paulus vero, cum adhuc sustinuisset dies multos, fratribus valefaciens navigavit in Syriam (et cum eo Priscilla et Aquila), qui sibi [z]totonderat [a]in Cenchris caput; habebat enim [z]votum. 19 Devenitque [b]Ephesum et illos ibi reliquit; [c]ipse vero ingressus synagogam disputabat cum [u]Iudaeis. 20 Rogantibus autem eis ut ampliori tempore maneret non consensit, 21 sed valefaciens et dicens: Iterum revertar ad vos, [d]Deo volente, profectus est ab Epheso. 22 Et descendens Caesaream [e]ascendit et salutavit ecclesiam et descendit Antiochiam.

23 Et facto ibi aliquanto tempore, profectus est perambulans ex ordine [f]galaticam regionem et Phrygiam [g]confirmans omnes discipulos.

24 Iudaeus autem quidam [h]Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum [i]potens in Scripturis. 25 Hic erat [j]edoctus [l]viam Domini et [m]fervens spiritu loquebatur et docebat diligenter ea quae sunt Iesu sciens tantum [n]baptisma Ioannis. 26 Hic ergo coepit [o]fiducialiter agere in synagoga. Quem cum audissent, Priscilla et Aquila adsumpserunt eum et diligentius exposuerunt ei [l]viam Domini. 27 Cum autem vellet ire [t]Achaiam, exhortati fratres [p]scripserunt discipulis ut susciperent eum. Qui cum venisset, [q]contulit multum his qui crediderant. 28 Vehementer enim Iudaeos revincebat publice ostendens per Scripturas [r]esse Christum Iesum.

19 Factum est autem, cum [a]Apollo esset Corinthi, ut Paulus, [b]peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum et inveniret quosdam discipulos 2 dixitque ad eos: [c]Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed [d]neque si Spiritus sanctus est audivimus. 3 Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In [e]Ioannis baptismate. 4 Dixit autem Paulus: [f]Ioannes baptizavit baptismo paenitentiae populum, dicens [g]in eum qui venturus esset post ipsum ut crederent, hoc est in Iesum. 5 His auditis, [h]baptizati sunt in nomine Domini Iesu. 6 Et, cum [i]imposuisset illis manus Paulus, [j]venit Spiritus sanctus super eos, et [l]loquebantur linguis et [m]prophetabant. 7 Erant autem omnes viri fere duodecim.

8 [n]Introgressus autem synagogam [o]cum fiducia loquebatur per tres menses disputans et suadens [p]de regno Dei. 9 [q]Cum autem quidam indurarentur et non crederent maledicentes [r]viam Domini coram multitudine, [s]discedens ab eis segregavit discipulos cotidie disputans in schola Tyranni cuiusdam. 10 Hoc autem factum est per [t]biennium ita ut [u]omnes qui habitabant in [v]Asia audirent verbum Domini, Iudaei atque gentiles.

11 [x]Virtutesque non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli, 12 ita ut etiam [y]super languidos deferrentur a corpore eius [z]sudaria et semicinctia, et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur. 13 Tentaverunt autem quidam et de [a]circumeuntibus Iudaeis [b]exorcistis [c]invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Iesu dicentes: [d]Adiuro vos per Iesum, quem Paulus praedicat. 14 Erant autem quidam Iudaei, Scevae principis sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant. 15 Respondens autem spiritus nequam dixit eis: [e]Iesum novi et Paulum scio, vos autem qui estis? 16 Et insiliens in eos homo, in quo erat daemonium pessimum, et dominatus amborum invaluit contra eos, ita ut [f]nudi et vulnerati effugerent de domo illa. 17 Hoc autem notum factum est omnibus Iudaeis atque gentilibus, qui habitabant Ephesi; et [g]cecidit timor super omnes illos, et [h]magnificabatur nomen Domini Iesu. 18 Multique credentium veniebant [i]confitentes et adnuntiantes actus suos. 19 Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros et combusserunt coram omnibus et, computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta milium. 20 Ita [j]fortiter crescebat verbum Dei et confirmabatur.

21 His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, [l]transita Macedonia et Achaia, [m]ire Ierosolymam dicens: Quoniam, postquam fuero ibi, [n]oportet me et Romam videre. 22 Mittens autem in Ma-

[z] cp. 21, 23, 24. — cf. Nm 6, 9, 18.

[a] Rm 16, 1.
[b] cp. 19; 1; 20, 16, 17; 1 Cor 15, 32; 16, 8; Eph 1, 1; 1 Tm 1, 3; 2 Tm 1, 18; Ap 2, [1 etc.
[c] cf. vr. 4.
[d] Rm 1, 10; 1 Cor 4, 19; 10, 7.
[e] cp. 11, 2; 21, 15.
[f] cf. cp. 16, 6.
[g] cf. cp. 16, 41.
[h] cp. 19, 1; 1 Cor 1, 12; 3, 5, 6; 16, 12; Tt 3, 13.
[i] cf. 1 Es 7, 6.
[j] cf. Lc 1, 4.
[l] v. cp. 9, 2.
[m] Rm 12, 11. — cf. Ap 3, 15.
[n] cp. 19, 3; Lc 7, 29.
[o] v. cp. 4, 29.

[p] cf. 2 Cor 3, 1; Col 4, 10.
[q] 1 Cor 3, 6.

[r] vr. 5; cp. 17, 3. — cf. cp. 9, 22.

[a] v. cp. 18, 24.
1-8] L. in vg. Pnt.
[b] cp. 18, 23.
[c] cf. cp. 11, 16, 17.
[d] cf. cp. 8, 16; Jo 7, 39.
[e] cp. 18, 25. — cf. Heb 6, 2. — v. cp. 13, 24, 25.
[f] cp. 13, 24; Mt 3, 11.
[g] Jo 1, 7.
[h] v. cp. 8, 12, 16.
[i] v. cp. 8, 17.
[j] cp. 10, 44, 46.
[l] cf. Mr 16, 17.
[m] v. cp. 13, 1.
[n] cf. cp. 13, 5.
[o] cp. 18, 26. — v. cp. 4, 29.
[p] cp. 1, 3; 28, 23, 31. — v. Mt 13, 24, 31 etc.
[q] cf. cp. 5, 33; 13, 45, 46; 1
[r] v. cp. 9, 2. [Cor 16, 9.
[s] cp. 18, 7. — cf. 2 Cor 6, 17; Tt 3, 10, 11; 2 Jo 10.
[t] cf. vr. 8; cp. 20, 31.
[u] cf. 2 Tm 1, 15.
[v] cp. 6, 9; 20, 4, 16, 18; 1 Cor 16, 19; 2 Cor 1, 8; 1 Pt 1, 1; Ap. 1, 4, 11.
[x] v. cp. 14, 3.
[y] cf. cp. 5, 15; Mr 5, 28; 16, 17.
[z] Lc 19, 20; Jo 11, 44; 20, 7.

[a] cf. Mt 23, 15.
[b] cf. Mt 12, 27.
[c] cf. Mr 9, 37. — v. cp. 16, 18.
[d] cf. Mt 26, 63; Mr 5, 7.
[e] Mr 1, 24, 54; Lc 4, 41. — v. Jc 2, 19.
[f] cf. 2 Mc 11, 12.
[g] cp. 5, 5, 11.
[h] cp. 10, 46. — cf. 2 Th 1, 12.
18] Ant. in fs. s. Vinc. a P. (pr.).
[i] cf. Mt 3, 6; Rm 14 11; Jc 5, 16.

[j] cp. 6, 7; 12, 24; 13, 49.
[l] 1 Cor 16, 5. — cf. cp. 20, 1, 2.
[m] cp. 20, 16, 22; Rm 15, 25; 2 Cor 1, 16. — cf. 1 Cor 16, 4.
[n] Rm 15 24, 28. — cf. cp. 23, 11; Rm 1, 13.

unde Apollo Corinthum profectus erat (23-28), Paulus perveniens evangelium late diffundit (19, 1-20), totque gentiles convertit, ut argentarius quidam videns suum idolorum commercium tabescere seditionem conci-

cedoniam duos ex [o]ministrantibus sibi, [p]Timotheum et [q]Erastum, ipse [r]remansit ad tempus in [v]Asia.

23 Facta est autem illo tempore [s]turbatio non minima de via Domini. 24 Demetrius enim quidam nomine, argentarius faciens aedes argenteas Dianae, [t]praestabat artificibus non modicum quaestum. 25 Quos convocans et eos qui huiusmodi erant opifices dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis adquisitio 26 et videtis et auditis quia [u]non solum Ephesi, sed paene totius Asiae Paulus hic suadens avertit multam turbam dicens: Quoniam [v]non sunt dii qui manibus fiunt. 27 Non solum autem haec periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, sed et [x]magnae Dianae templum in nihilum reputabitur, sed et destrui incipiet maiestas eius, quam tota Asia et orbis colit. 28 His auditis, repleti sunt ira et exclamaverunt dicentes: [x]Magna Diana Ephesiorum! 29 Et [y]impleta est civitas confusione, et impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Gaio et [z]Aristarcho macedonibus [a]comitibus Pauli. 30 Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli; 31 quidam autem et de Asiae principibus, qui erant amici eius, miserunt ad eum rogantes ne se daret in theatrum. 32 [b]Alii autem aliud clamabant; erat enim ecclesia confusa, et plures nesciebant qua ex causa convenissent. 33 De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Iudaeis. Alexander autem, [c]manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo. 34 Quem ut cognoverunt Iudaeum esse, vox facta una est omnium quasi [x]per horas duas clamantium: [d]Magna Diana Ephesiorum! 35 Et, cum sedasset scriba turbas, dixit: Viri ephesii, quis enim est hominum qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnae Dianae [e]Iovisque prolis? 36 Cum ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse et nihil temere agere. 37 Adduxistis enim [f]homines istos neque [g]sacrilegos neque blasphemantes deam vestram. 38 Quod si Demetrius et qui cum eo sunt artifices habent adversus aliquem causam, conventus forenses aguntur, et [h]proconsules sunt: accusent invicem. 39 Si quid autem alterius rei quaeritis, in legitima ecclesia poterit absolvi. 40 Nam et periclitamur argui seditionis hodiernae, cum nullus obnoxius sit, de quo possimus reddere rationem concursus istius. Et, cum haec dixisset, dimisit ecclesiam.

20 Postquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, et exhortatus eos valedixit et [a]profectus est ut iret in Macedoniam. 2 Cum autem perambulasset partes illas et exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Graeciam; 3 ubi, cum fecisset menses tres, factae sunt illi [b]insidiae a Iudaeis navigaturo in Syriam, habuitque consilium ut reverteretur per Macedoniam. 4 Comitatus est autem eum [c]Sopater Pyrrhi beroeensis, Thessalonicensium vero [d]Aristarchus et Secundus, et [e]Gaius derbeus et [f]Timotheus, [g]asiani vero [h]Tychicus et [i]Trophimus. 5 Hi, cum praecessissent, sustinuerunt [j]nos Troade. 6 Nos vero navigavimus post [m]dies azymorum a Philippis et venimus ad eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem.

7 [n]Una autem sabbati, cum convenissemus [o]ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis profecturus in crastinum protraxitque sermonem usque in mediam noctem. 8 Erant autem lampades copiosae in [p]cenaculo ubi eramus congregati. 9 Sedens autem quidam adulescens nomine Eutychus super fenestram, cum mergeretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno [q]cecidit de tertio cenaculo deorsum et sublatus est mortuus. 10 Ad quem cum descendisset Paulus, [r]incubuit super eum et complexus dixit: [s]Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est. 11 Ascendens autem [o]frangensque panem et gustans satisque allocutus usque in lucem sic profectus est. 12 Adduxerunt autem puerum viventem et consolati sunt non minime.

13 Nos autem ascendentes navem navigavimus in Asson inde suscepturi Paulum; sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus. 14 Cum autem convenisset nos in Asson, adsumpto eo, venimus Mitylenen. 15 Et inde navigantes sequenti die venimus contra Chium et alia applicuimus Samum et sequenti die venimus Miletum. 16 Pro-

o Col 4, 7; 2 Tm 1, 18; 4, 11; Phl 13, — cf. vr. 29; cp. 13, 5.
p v. cp. 16, 1.
q Rm 16, 23 (?); 2 Tm 4, 20 (?).
r 1 Cor 16, 8, 9.
s cf. 2 Cor 1, 8 (?).
t cf. cp. 16, 16, 19.

u cf. Jo 3, 26; 16, 48; 12 19.
v Dt 4, 28 etc. — cf. cp. 17, 29.

x cf. cp. 8, 10.

y cf. cp. 21, 30.
z cp. 20, 4.
a 2 Cor 8, 19. — cf. vr. 22; cp. 20, 34.

b cf. cp. 21, 34.

c cf. cp. 12, 17.

d cf. 3 Rg 18, 26; Mt 6, 7.

e cp 14, 11.
f vr. 29.
g Rm 2, 22. — cf. cp. 21, 28.

h cf. cp. 13, 7; 18, 12.
*19] * cf. Catech. R. I 19, 2.*

a v. cp. 19, 21.

b cf. vr. 19; cp. 13, 50.

c Rm 16, 21 (?). — cf. cp. 17, 10-12.
d cp. 19, 29; 27, 2.
e cf. cp. 14, 6, 21.
f v. cp. 16, 1.
g cf. cp. 19, 10.
h Eph 6, 21; Col 4, 7; 2 Tm 4, 12; Tt 3, 12.
i cp. 21, 29; 2 Tm 4, 20.
j vr. 6-8, 13-15.
l cp. 16, 8-11.
m cp. 12, 3; Ex 12, 14, 15; 23, 15.
n 1 Cor 16, 2. — cf. Mr 16, 9; Jo 20, 19; Ap 1, 10.
o vr. 11; 1 Cor 10, 16. — v. cp., 2, 42, 46.
*7] * Catech. R. III 4, 7.*
p cf. cp 9, 37, 39.
q cf. 4 Rg 1, 2.
r cf. 3 Rg 17, 21; 4 Rg 4, 34.
s cf. Mt 9, 23, 24.

taret (21-29). Idcirco apostolus discedere coactus (30-40) pertransit Macedoniam et Achaiam et Ierusalem reversurus (20, 1-6), per Troadem, ubi Eutychum resuscitat (7-12), venit Miletum ibique, convocatis pre-

posuerat enim Paulus transnavigare [t]Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia; festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes [u]faceret Ierosolymis.

17 A Mileto autem mittens Ephesum vocavit [v]maiores natu ecclesiae. 18 Qui cum venissent ad eum et simul essent, dixit eis: Vos scitis, [w]a prima die qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, 19 [x]serviens Domino cum omni humilitate et [z]lacrimis et tentationibus, quae mihi acciderunt ex [a]insidiis Iudaeorum; 20 quomodo [b]nihil subtraxerim utilium, quominus adnuntiarem vobis et [c]docerem vos publice et per domos 21 [d]testificans Iudaeis atque gentilibus in Deum [e]paenitentiam et [f]fidem in Dominum nostrum Iesum Christum. 22 Et nunc ecce alligatus ego [g]Spiritu vado in Ierusalem quae in ea ventura sint mihi ignorans, 23 nisi quod [h]Spiritus sanctus per omnes civitates mihi protestatur dicens quoniam [i]vincula et tribulationes Ierosolymis me manent. 24 [j]Sed nihil horum vereor nec facio animam meam pretiosiorem quam me, dummodo [k]consummem cursum meum et [l]ministerium verbi, quod accepi a Domino Iesu, [d]testificari [m]evangelium gratiae Dei. 25 Et nunc ecce ego scio quia [n]amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transivi praedicans regnum Dei . 26 Quapropter contestor vos hodierna die quia [o]mundus sum a sanguine omnium. 27 [p]Non enim subterfugi quominus adnuntiarem omne [q]consilium Dei vobis. 28 [r]Attendite vobis et universo [s]gregi, in quo vos [t]Spiritus sanctus posuit [u]episcopos [v]regere ecclesiam Dei, quam [w]adquisivit sanguine suo. 29 Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam [x]lupi rapaces in vos non parcentes gregi, 30 et [y]ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se. 31 Propter quod [z]vigilate memoria retinentes quoniam [a]per triennium nocte et die non cessavi [b]cum lacrimis [c]monens unumquemque vestrum. 32 Et nunc [d]commendo vos Deo et [e]verbo gratiae ipsius, qui potens est [f]aedificare et dare [g]hereditatem in sanctificatis omnibus. 33 [h]Argentum et aurum aut vestem nullius concupivi, sicut 34 ipsi scitis; [i]quoniam ad ea, quae mihi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istae. 35 Omnia ostendi vobis, quoniam sic [j]laborantes oportet [k]suscipere infirmos ac meminisse verbi Domini Iesu, quoniam ipse dixit: 'Beatius est magis dare quam accipere'.

36 Et, cum haec dixisset, [l]positis genibus suis, oravit cum omnibus illis. 37 Magnus autem fletus factus est omnium, et [m]procumbentes super collum Pauli [n]osculabantur eum 38 dolentes maxime in verbo quod dixerat, [o]quoniam amplius faciem eius non essent visuri. Et [p]deducebant eum ad navem.

21 Cum autem factum esset ut [a]navigaremus abstracti ab eis, [b]recto cursu venimus Coum et sequenti die Rhodum et inde Pataram 2 et, cum invenissemus navem transfretantem in [c]Phoenicen, ascendentes navigavimus. 3 Cum apparuissemus autem Cypro relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam et venimus Tyrum: ibi enim navis expositura erat onus. 4 Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem; qui Paulo dicebant [d]per Spiritum ne ascenderet Ierosolymam. 5 Et, expletis diebus, profecti ibamus, [e]deducentibus nos omnibus cum uxoribus et filiis usque foras civitatem; et, [f]positis genibus in litore, oravimus. 6 Et, cum vale fecissemus invicem, ascendimus navem; illi autem redierunt [g]in sua.

7 Nos vero, navigatione expleta, a Tyro descendimus Ptolemaidam et, salutatis [h]fratribus, mansimus die una apud illos.

8 Alia autem die profecti venimus [i]Caesaream et intrantes domum [j]Philippi [l]evangelistae, qui erat unus de septem, mansimus apud eum. 9 Huic autem erant quattuor filiae virgines [m]prophetantes. 10 Et, cum moraremur per dies aliquot, supervenit quidam a Iudaea propheta nomine [n]Agabus. 11 Is, cum venisset ad nos, [o]tulit zonam Pauli et alligans sibi pedes et manus dixit: [p]Haec dicit Spiritus sanctus: Virum, cuius est zona haec, [q]sic alligabunt in Ierusalem Iudaei et tradent in manus gentium. 12 Quod cum audissemus, [r]rogabamus nos et qui loci illius erant, ne ascenderet Ierosolymam. 13 Tunc respondit Paulus et dixit: [s]Quid facitis flentes et adfligentes

t cp. 18, 19.
u vr. 22; cp. 24, 1 — cf. vr. 6; cp. 19, 21; 1 Cor 16, 8.
17-21] L. in fs s. Steph. Pp. M.
17-38] LL. in fr. 4 p. D. 2 p. Psch. et in cm. M. [11, 30.
v cf. vr. 28; 1 Tm 4, 14. — v. cp.
x vr. 31, 34. — cf. cp. 18, 19; 19, 1.
y Rm 12, 11; Col 3, 24. — cf. Eph 4, 2; 1 Th 2, 6, 7.
z cf. vr. 31; 2 Cor 2, 4; Ph 3, [18.
a v. vr. 3.
b vr. 27. — cf. Jr 26, 2; Ez 3, 8.
c vr. 31; Col 1, 28; 1 Th 2, 11.
d vr. 24; cp. 18, 5. — cf. cp. 15, 7.
e cp. 2, 28. — v. Mr 16, 16.
f cp. 24, 24. — cf. Col 1, 4;
g cf. cp. 17, 16. [1 Tm 3, 13.
h cp. 21, 4, 11.
i cp. 21, 33 sq. *j* cp. 21, 13.
k 2 Tm 4, 7. [Tt 1, 3.
l 1 Tm 1, 12. — cf. cp. 26, 16;
m vr. 32. — v. cp. 14, 3.
n cf. Ph 1, 25.
25] Ant. in fs. s. Jo Nepom.
o cp. 18, 6.
p cp. 13, 36; Lc 7, 30.
*28-30] * Conc. Trid. s. XXIII cp. 4. — * Leonis XIII encycl. « Immortale Dei ». * Catech. R. II 7, 26; III 2, 2. — Cp. in comm. ss. RR. Pontif.*
q cf. 1 Tm 4, 16; 1 Pt 5, 2.
r vr. 29. — cf. Eph 4, 11.
s cf. cp. 13, 2; 1 Cor 12, 8-11.
t Ph 1, 1; 1 Tm 3, 2; Tt 1, 7;
u cf. Jo 21, 16. [1 Pt 2, 55.
v Tt 2, 14; 1 Pt 1, 19. — cf. Rm 3, 25; 5, 9; Eph 2, 13.
29-31] R. ut s. vr. 25.
w Mt 7, 15; 10, 16. — cf. Jo 10, 12; Col 2, 8.
x 1 Cor 11, 19; 2 Cor 11, 13; 2 Th 3, 6; 1 Tm 1, 19, 20; 2 Tm 2, 17, 18; 1 Jo 2. 18,19.
y cf. Ph 3, 18; Heb 13, 17.
z cf. cp. 19, 8, 10.
a cp. 14, 23.
b cf. Col 2, 7. [cf. 1 Pt 1, 4.
c cp. 27, 18; Eph 1, 14, 18. —
d 1 Cor 9, 12; 2 Cor 7, 2; 11, 9; 12, 17. — cf. 1 Rg 12, 3; Mt 10, 8; 1 Th 2, 5.
e v. cp. 18, 3. *f* Eph 4, 28.
g 1 Th 5, 14.
h cf. cp. 7, 60; 21, 5.
i cf. Gn 46, 29; Lc 15, 20; Rm 18, 16; 1 Pt 5, 14.
r cf. cp. 15, 3; 21, 5.
a cf. cp. 16, 20. *b* cp. 16, 11.
c cf. 2 Mc 10, 11; Mr 7, 26.
d vr. 11; cp. 20, 23.
e cp. 15, 3; 20, 38.
f cp. 20, 36.
g Jo 16, 32; 19, 27.
h v. cp. 1, 15. *i* cp. 8, 40.
j cp. 7, 5; 8, 5 sqq.
l Eph 4, 11; 2 Tm 4, 5.
m cf. cp. 2, 17, 18; Lc 2, 36; 1 Cor 11, 5. — v. cp. 13, 1.
n cp. 11, 28.
o cf. 1 Rg 15, 27, 28; 3 Rg 11, 30; Is 20, 3; Jr 13, 1-11;
p v. cp. 20, 23. [27, 2.
q vr. 31-33. — cf. Mt 20, 19.
r cf. Mt 16, 21-23.
s cp. 20, 24; Rm 8, 36; 2 Cor 4, 16; 12, 10; Ph 2, 17. — cf. cp. 15, 26.

sbyteris ephesinis ad futura pericula monitis et obsecrationibus praeparat (13-38); transit postea Tyrum et Caesaream, ubi de sua instanti captivitate est admonitus (21, 1-15). Iamvero, cum nihilominus Ierusalem

cor meum? Ego enim non solum alligari, sed et mori in Ierusalem paratus sum [t]propter nomen Domini Iesu. 14 Et, cum ei suadere non possemus, [u]quievimus dicentes: [v]Domini voluntas fiat.

15 Post dies autem istos, praeparati ascendebamus in Ierusalem. 16 Venerunt autem et ex discipulis a Caesarea nobiscum adducentes secum, apud quem hospitaremur, Mnasonem quendam cyprium antiquum discipulum.

17 Et, cum venissemus Ierosolymam, libenter [a]exceperunt nos fratres. 18 Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad [v]Iacobum, omnesque collecti sunt [z]seniores. 19 Quos cum salutasset, [a]narrabat per singula quae Deus fecisset in gentibus per [b]ministerium ipsius. 20 At illi, cum audissent, [c]magnificabant Deum dixeruntque ei: Vides, frater, quot milia sunt in Iudaeis qui crediderunt, et omnes [d]aemulatores sunt legis. 21 Audierunt autem de te quia [e]discessionem doceas a Moyse eorum, [f]qui per gentes sunt, Iudaeorum dicens [g]non debere eos circumcidere filios suos neque [h]secundum consuetudinem [i]ingredi. 22 Quid ergo est? Utique oportet convenire multitudinem; audient enim te supervenisse. 23 Hoc ergo fac quod tibi dicimus: sunt nobis viri quattuor [j]votum habentes super se. 24 His adsumptis, [k]sanctifica te cum illis ut radant capita; et scient omnes quia quae de te audierunt falsa sunt, sed ambulans et ipse custodiens legem. 25 De his autem, qui crediderunt ex gentibus, nos scripsimus iudicantes ut abstineant se ab idolis immolato et sanguine et suffocato et fornicatione. 26 Tunc Paulus, adsumptis viris, postera die [l]purificatus cum illis intravit in templum adnuntians [m]expletionem dierum purificationis, donec [n]offerretur pro unoquoque eorum oblatio.

27 Dum autem [n]septem dies consummarentur, [o]hi qui de Asia erant Iudaei, [p]cum vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum et iniecerunt ei manus clamantes: 28 Viri Israëlitae, adiuvate: hic est homo qui adversus populum et legem et locum hunc omnes ubique docens, insuper et [q]gentiles induxit in templum et [r]violavit [s]sanctum locum istum. 29 Viderant enim [t]Trophimum ephesium in civitate cum ipso, quem aestimaverunt quoniam in templum introduxisset Paulus. 30 [u]Commotaque est civitas tota, et facta est concursio populi, et apprehendentes Paulum, [v]trahebant eum extra templum, et statim clausae sunt ianuae. 31 [p]Quaerentibus autem eum occidere, nuntiatum est tribuno [w]cohortis, quia tota confunditur Ierusalem. 32 Qui statim, [v]adsumptis militibus et centurionibus, decurrit ad illos. Qui, cum vidissent tribunum et milites, cessaverunt percutere Paulum. 33 Tunc accedens tribunus apprehendit eum et iussit eum [z]alligari [a]catenis duabus, et interrogabat quis esset et quid fecisset. 34 [b]Alii autem aliud clamabant in turba; et, cum non posset certum cognoscere prae tumultu, iussit duci eum in [c]castra. 35 Et, cum venisset ad gradus, contigit ut portaretur a militibus propter vim populi. 36 Sequebatur enim multitudo populi clamans: [d]Tolle eum!

37 Et, cum coepisset induci in castra, Paulus dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit: Graece nosti? 38 Nonne tu es [e]Aegyptus, qui ante hos dies tumultum concitasti et eduxisti [f]in desertum quattuor milia virorum sicariorum? 39 Et dixit ad eum Paulus: [g]Ego homo sum quidem iudaeus a Tarso Ciliciae, non ignotae civitatis municeps. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum. 40 Et, cum ille permisisset, Paulus stans in gradibus, [h]adnuit manu ad plebem et, magno silentio facto, allocutus est [i]lingua hebraea dicens:

22 [a]Viri fratres et patres, audite quam ad vos nunc reddo rationem. 2 Cum audissent autem quia [b]hebraea lingua loqueretur ad illos, magis praestiterunt silentium. 3 Et dicit: [c]Ego sum vir iudaeus, natus in Tarso Ciliciae, nutritus autem in ista civitate [d]secus pedes [e]Gamaliel, eruditus [f]iuxta veritatem [g]paternae legis, [h]aemulator legis, [i]sicut et vos omnes estis hodie, 4 [j]qui hanc viam persecutus sum [l]usque ad mortem alligans et tradens in custodias viros ac mulieres, 5 sicut [m]princeps sacerdotum mihi testimonium reddit

t v. cp. 5, 41.
*14] * Catech. R. IV 12, 24.*
u cf. Rt 1, 18.
v Mt 6, 10; 2, 39. — cf. Jo 21, 18.

x vr. 7. — cf. cp. 15, 4.
y cp. 15, 13; Gal 1, 19.
z v. cp. 11, 30.
a cp. 14, 26. — cf. Rm 15, 18, 19.
b v. cp. 1, 17.
c cp. 4, 21; 11, 18. — v. Lc 7, 16.
d cp. 22, 3; Rm 10, 2; Gal 1, 4. — cf. Lc 6, 15; Jo 16, 2; Ph 3, 6.
e cf. 1 Cor 9, 20. 21.
f cf. 1 Pt 1, 1; Jc 1, 1.
g Rm 2, 28, 29; 1 Cor 7, 19. — cf. cp. 16, 3.
h cf. cp. 6, 14; 15, 1.
i cf. Mr 7, 5; Gal 2, 14.
j cf. cp. 18, 18.
l vr. 26; cp. 24, 18. — cf. Jo 11, 55.
25] cp. 15, 19, 20, 29.
m 1 Mc 3, 49.
n cf. Nm 6, 9-12.

o cf. cp. 13, 50. — v. cp. 2, 9.
p cp. 26, 21.

q cf. Ez 44, 7; 2 Mc 5, 15, 16.
r cp. 24, 6.
s cp. 6, 13; Mt 24, 15. — cf. Jo 11, 48.
t cp. 20, 4; 2 Tm 4, 20.
u cf. cp. 19, 20.
v cf. 4, Rg 11, 15.
x cf. cp. 10, 1; 27, 1.
y cf. cp. 23, 27.

z cp. 20, 23. — cf. vr. 11.
a cp. 12, 6. — cf. cp. 22, 29; 26, 29; 28, 20; Eph 6, 20; 2 Tm 1, 16.
b cf. cp. 19, 32.
c cp. 22, 24; 23, 10.
d cp. 22, 22. — cf. Lc 23, 18; Jo 19, 15.

e cf. cp. 5, 36, 37.
f Mt 24, 26.
g cp. 9, 11; 22, 3.
h cp. 12, 17; 13, 16; 26, 1.
i cp. 22, 2; 26, 14.
a cf. cp. 7, 2.
b cp. 21, 40.
c cp. 8, 11; 21, 39; Rm 11, 1.
d cf. Dt 33, 3; Lc 10, 39.
e cp. 5, 34.
f cf. cp. 26, 5.
g 2 Mc 6, 1.
h v. cp. 21, 20.
i cf. Rm 10, 2.
j vr. 19; cp. 8, 3; 9, 1, 2; 26, 10.
l cf. vr. 20; cp. 7, 59.
m v. cp. 9, 1.

et omnes maiores natu, a quibus et epistulas accipiens ad [n]fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde vinctos in Ierusalem, ut punirentur. 6 Factum est autem, eunte me et appropinquante Damasco, media die, subito de caelo circumfulsit me lux copiosa, 7 et decidens in terram audivi vocem dicentem mihi: Saule, Saule, quid me persequeris? 8 Ego autem respondi: Quis es, Domine? Dixitque ad me: Ego sum [o]Iesus Nazarenus, quem tu persequeris. 9 Et [p]qui mecum erant lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt eius qui loquebatur mecum. 10 Et dixi: [q]Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit ad me: Surgens vade Damascum, et ibi tibi dicetur de omnibus quae te oporteat facere. 11 Et, cum non viderem prae claritate luminis illius, [r]ad manum deductus a comitibus veni Damascum. 12 [s]Ananias autem quidam, vir [t]secundum legem [u]testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Iudaeis, 13 [v]veniens ad me et adstans dixit mihi: Saule frater, respice. Et ego eadem hora respexi in eum. 14 At ille dixit: Deus patrum nostrorum [x]praeordinavit te [y]ut cognosceres voluntatem eius et [z]videres Iustum et [a]audires vocem ex ore eius; 15 quia [b]eris testis illius ad omnes homines eorum quae vidisti et audisti. 16 Et nunc quid moraris? Exsurge et baptizare et [c]ablue peccata tua, invocato nomine ipsius. 17 Factum est autem, [d]revertenti mihi in Ierusalem et oranti in templo, [e]fieri me in stupore mentis 18 et [z]videre illum dicentem mihi: Festina et exi velociter ex Ierusalem, quoniam non recipient testimonium tuum de me. 19 Et ego dixi: Domine, ipsi sciunt quia [f]ego eram concludens in carcerem et [f]caedens per synagogas eos, qui credebant in te 20 et, [g]cum funderetur sanguis Stephani testis tui, ego adstabam et consentiebam et custodiebam vestimenta interficientium illum. 21 Et dixit ad me: Vade, quoniam ego [b]in nationes [h]longe mittam te.

22 Audiebant autem eum usque ad hoc verbum et levaverunt vocem suam dicentes: [i]Tolle de terra huiusmodi, [j]non enim fas est eum vivere! 23 Vociferantibus autem eis et proicientibus vestimenta sua et pulverem iactantibus in aërem, 24 iussit tribunus induci eum in [l]castra et flagellis caedi et [m]torqueri eum, ut sciret propter quam causam sic acclamarent ei. 25 Et, cum [n]adstrinxissent eum loris, dicit adstanti sibi centurioni Paulus: [o]Si hominem romanum et indemnatum licet vobis flagellare? 26 Quo audito, centurio accessit ad tribunum et nuntiavit ei dicens: Quid acturus es? hic enim homo civis romanus est. 27 Accedens autem tribunus, dixit illi: Dic mihi si tu Romanus es? At ille dixit: Etiam. 28 Et respondit tribunus: Ego multa summa civilitatem hanc consecutus sum. Et Paulus ait: Ego autem et natus sum. 29 Protinus ergo discesserunt ab illo qui eum [m]torturi erant; tribunus quoque [o]timuit, [p]postquam rescivit quia civis romanus esset et quia [q]alligasset eum.

30 Postera autem die, [r]volens scire diligentius qua ex causa accusaretur a Iudaeis solvit eum et iussit sacerdotes convenire et omne concilium et [s]producens Paulum statuit inter illos.

23 Intendens autem in concilium Paulus ait: Viri fratres, ego [a]omni conscientia bona [b]conversatus sum ante Deum usque in hodiernum diem. 2 Princeps autem sacerdotum [c]Ananias praecepit adstantibus sibi [d]percutere os eius. 3 Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, [e]paries dealbate. Et [f]tu sedens iudicas me secundum legem et contra legem iubes me percuti? 4 Et qui adstabant dixerunt: [g]Summum sacerdotem Dei maledicis? 5 Dixit autem Paulus: [h]Nesciebam, fratres, quia princeps est sacerdotum; scriptum est enim: '[i]Principem populi tui non maledices'. 6 Sciens autem Paulus quia una pars esset [j]sadducaeorum et altera pharisaeorum exclamavit in concilio: Viri fratres, [k]ego pharisaeus sum, filius pharisaeorum: [l]de spe et resurrectione mortuorum ego iudicor. 7 Et, cum haec dixisset, facta est dissensio inter pharisaeos et sadducaeos; et soluta est multitudo. 8 [m]Sadducaei enim dicunt non esse resurrectionem neque angelum neque spiritum, pharisaei autem utraque confitentur. 9 Factus est autem clamor magnus, et [n]surgentes quidam pharisaeorum pugnabant dicentes: [o]Nihil mali invenimus in

n cf. cp. 28, 21.

6-11] cp. 9, 3-8; 26, 12-18. — cf. 1 Cor 15, 8.

o cp. 26, 9. — v. Mt 2, 23.
p cf. cp. 9, 7; Sap 18, 1.
q cp. 2, 37. — v. cp. 16, 30.

r cf. cp. 13, 11.
s cp. 9, 10.
t cf. cp. 24, 14.
u cf. cp. 10, 22; Lc 7, 4, 5.
v cp. 9, 17.
x cp. 9, 15; 26, 16; Rm 1, 1.
y cf. Rm 2, 18; 12, 2; Eph 1, 9 etc.
z vr. 18. — cf. cp. 9, 17; 26, 16; 1 Cor 9, 1; 15, 8.
a cf. Gal 1, 12. — v. vr. 7, 8, 10.
b vr. 21; cp. 23, 11. — cf. cp. 1, 8, 22.
c 1 Cor 6, 11; Heb 10, 22. — cf. Ps 50, 4. — v. cp. 2, 38.
d cp. 9, 26; 11, 30. — cf. Gal 1, 18, 19.
e cf. cp. 10, 10; 2 Cor 12, 1-4.
f cp. 26, 11. — v. Mt 23, 34.
g cp. 7, 58, 59. — cf. Rm 1, 32.

h cf. cp. 9, 15; 13, 2.

i v. cp. 21, 36.
j cp. 25, 24.

l cp. 21, 34; 23, 10.
m vr. 29.
n cf. cp. 23, 27.
o cf. cp. 16, 27, 38.

p cf. cp. 23, 27.
q v. cp. 21, 23.
r vr. 24; cp. 23, 28.
s cf. cp. 25, 6, 7.
a cp. 24, 16. — cf. Lc 1, 6.
b 2 Cor 1, 12, 2 Tm 1, 3. — cf. cp. 24, 16; Jb 28, 5, 6; 1 Cor 4, 4; 2 Cor 4, 2; 5, 11; Heb 13, 18.
c cp. 24, 1.
d 3 Rg 22, 24; Lm 3, 30; Mic 5, 1; Jo 18, 22; 2 Cor 11, 10.
e cf. Mt 23, 27; Lc 11, 44.
f cf. Dt 25, 1, 2. — v. Jo 7, 51.
g cf. Ps 104, 15.
h cf. cp. 24, 17.
i Ex 22, 28.
j cp. 4, 1; 5, 17. — v. Mt 22, 23.
k cp. 26, 5; Ph 3, 5.
l cp. 24, 15, 21; 26, 6-8; 28, 20. — cf. Sap 3, 4; 2 Mc 7, 6, 28.
m Lc 20, 27. — cf. 1 Cor 15, 12.
n cf. cp. 5, 34.
o cf. vr. 29.

(22-30), coram synedrio sistere iussus aegre vitam reduxit incolumem (23, 1-10), et quia Iudaei in eius mortem coniuraverant (11-22), a Lysia tribuno Caesaream mittitur (23-35) causam coram Felice dicturus, eoque

homine isto: quid, [p]si spiritus locutus est ei aut angelus? [10] Et, cum magna dissensio facta esset, timens tribunus, ne discerperetur Paulus ab ipsis iussit milites descendere et rapere eum de medio eorum ac deducere eum in [q]castra.

[11] [r]Sequenti autem nocte [s]adsistens ei Dominus ait: [s]Constans esto: [t]sicut enim testificatus es de me in Ierusalem, sic te oportet [u]et Romae testificari.

[12] Facta autem die, [v]collegerunt se quidam ex Iudaeis et [w]devoverunt se dicentes neque manducaturos neque bibituros, donec occiderent Paulum. [13] Erant autem plus quam quadraginta viri qui hanc coniurationem fecerant. [14] Qui accesserunt ad principes sacerdotum et seniores et dixerunt: [w]Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum; [15] nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tanquam aliquid certius cogniturus de eo. Nos vero, priusquam appropiet, parati sumus interficere illum. [16] Quod cum audisset [y]filius sororis Pauli insidias, venit et intravit in [q]castra nuntiavitque Paulo. [17] Vocans autem Paulus ad se unum ex centurionibus ait: Adulescentem hunc perduc ad tribunum, habet enim aliquid indicare illi. [18] Et ille quidem adsumens eum duxit ad tribunum et ait: [z]Vinctus Paulus rogavit me hunc adulescentem perducere ad te habentem aliquid loqui tibi. [19] Apprehendens autem tribunus manum illius secessit cum eo seorsum et interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi? [20] Ille autem dixit: [a]Iudaeis convenit rogare te ut crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo. [21] Tu vero ne credideris illis; insidiantur enim ei ex eis viri amplius quam quadraginta, qui se devoverunt non manducare neque bibere donec interficiant eum; et nunc parati sunt exspectantes promissum tuum. [22] Tribunus igitur dimisit adulescentem praecipiens ne cui loqueretur quoniam haec nota sibi fecisset. [23] Et, vocatis duobus, dixit illis: Parate milites ducentos, ut eant usque Caesaream, et equites septuaginta et lancearios ducentos, a tertia hora noctis, [24] et iumenta praeparate, ut imponentes Paulum salvum perducerent ad [b]Felicem praesidem [25] timuit enim ne forte raperent eum Iudaei et occiderent, et ipse postea calumniam sustineret, tanquam acceptus pecuniam) [26] scribens epistulam continentem haec: Claudius Lysias [c]optimo praesidi Felici salutem. [27] [d]Virum hunc comprehensum a Iudaeis et [e]incipientem interfici ab eis [f]superveniens cum exercitu eripui, cognito quia [g]Romanus est; [28] [h]volensque scire causam, quam obiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum. [29] Quem inveni accusari de [i]quaestionibus legis ipsorum, [j]nihil vero dignum morte aut vinculis habentem criminis. [30] Et, cum mihi perlatum esset de [i]insidiis quas paraverant illi, misi eum ad te denuntians et [m]accusatoribus, ut dicant apud te. Vale.

[31] Milites ergo, secundum praeceptum sibi, adsumentes Paulum duxerunt per noctem in Antipatridem [32] et postera die, dimissis equitibus ut cum eo irent, reversi sunt ad [q]castra. [33] Qui, cum venissent Caesaream et tradidissent epistulam praesidi, statuerunt ante illum et Paulum. [34] Cum legisset autem et interrogasset de qua [n]provincia esset, et cognoscens [o]quia de Cilicia, [35] Audiam te, inquit, cum accusatores tui venerint. Iussitque in [p]praetorio Herodis custodiri eum.

24 [a]Post quinque autem dies descendit princeps sacerdotum Ananias cum senioribus quibusdam et Tertullo quodam oratore, qui adierunt [b]praesidem adversus Paulum. [2] Et, [c]citato Paulo, coepit accusare Tertullus dicens: Cum in multa [d]pace agamus per te, et multa corrigantur per tuam [d]providentiam, [3] semper et ubique suscipimus, [e]optime Felix, cum omni gratiarum actione. [4] Ne diutius autem te protraham, oro breviter audias nos pro tua clementia. [5] Invenimus hunc hominem [f]pestiferum et [g]concitantem seditiones omnibus Iudaeis in universo orbe et auctorem seditionis sectae Nazarenorum; [6] [h]qui etiam templum violare conatus est, quem et apprehensum voluimus secundum legem nostram iudicare. [7] [i]Superveniens autem tribunus Lysias cum vi magna eripuit eum de manibus no-

p cf. cp. 22, 7, 17, 18; Jo 12, 29.

q vr. 16, 32. — cp. 21, 34; 22, 34.
r cp. 18, 9; 27, 23.
s cf. 2 Tm 4, 17.
t cf. cp. 19, 21.
u cf. cp. 22, 15.
12] * *cf. Catech. R. III 3, 14.*
v vr. 30.
x vr. 14, 21. — cf. Jo 16, 2, 3.

y cf. Rm 16, 7 (?).

z v. Eph 3, 1.

a vr. 15.

b vr. 26; cp. 24, 3; 25, 14.

c cp. 24, 3; 26, 25; Lc 1, 3.
d cp. 21, 27.
e cf. cp. 21, 32, 33; 22, 25.
f cp. 22, 25-29.
g cp. 24, 8.
h cp. 22, 30.
i cp. 18, 15; 28, 19.
j cp. 25, 25; 26, 31; 28, 18. — cf. vr. 9.
l vr. 15, 21. — cf. cp. 9, 24.
m vr. 35; cp. 24, 8. — cf. cp. 24, 19; 25, 16.

n cp. 25, 1.
o vr. 30; cp. 22, 3.
p cf. Mt 27, 27.

a cf. vr. 11; cp. 21, 18, 27.

b cp. 13, 24.
c cf. Mr 13, 9.
d cf. 2 Mc 4, 6.

e v. cp. 23, 26.

f 1 Mc 19, 61; 15, 3, 21.
g cf. Lc 23, 2. — v. cp. 16, 20.
h vr. 14; cp. 28, 22. — cf. cp. 26, 5.
i cp. 21, 27-29.

stris 8 [j]iubens accusatores eius ad te venire; a quo poteris ipse iudicans de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum. 9 Adiecerunt autem et Iudaei dicentes haec [l]ita se habere.

10 Respondit autem Paulus, adnuente sibi praeside dicere: Ex multis annis te esse iudicem genti huic sciens bono animo pro me satisfaciam; 11 potes enim cognoscere quia [m]non plus sunt mihi dies quam duodecim, ex quo [n]ascendi [o]adorare in Ierusalem, 12 et [p]neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem aut concursum facientem turbae neque in synagogis 13 neque in civitate, [q]neque probare possunt tibi de quibus nunc me accusant. 14 Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam quam dicunt [r]haeresim, [s]sic deservio Patri et Deo meo [t]credens omnibus quae in lege et prophetis scripta sunt, 15 [u]spem habens in Deum, quam et hi ipsi exspectant, [v]resurrectionem futuram iustorum et iniquorum. 16 In hoc et ipse [x]studeo [y]sine offendiculo conscientiam habere ad Deum et ad homines semper. 17 [z]Post annos autem plures [a]elemosynas facturus in [b]gentem meam veni et [c]oblationes et vota; 18 in quibus inveneruntme [c]purificatum in templo, non cum turba neque cum tumultu. 19 [d]Quidam autem ex Asia Iudaei, [f]quos oportebat apud te praesto esse et accusare, si quid haberent adversum me; 20 aut hi ipsi dicant si quid invenerunt in me iniquitatis, cum stem in concilio, 21 nisi de una hac solummodo voce, [e]qua clamavi inter eos stans: Quoniam de resurrectione mortuorum ego iudicor hodie a vobis.

22 Distulit autem illos Felix certissime sciens de [f]via hac dicens: Cum tribunus Lysias descenderit, audiam vos; 23 iussitque centurioni [g]custodire eum et habere requiem [h]nec quemquam de suis prohibere ministrare ei.

24 Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quae erat Iudaea, vocavit Paulum et audivit ab eo [i]fidem, quae est [j]in Christum Iesum. 25 Disputante autem illo de [l]iustitia et castitate et de iudicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quod nunc attinet, vade; [m]tempore autem opportuno accersam te; 26 simul et sperans quod pecunia ei daretur a Paulo; propter quod et frequenter accersens eum loquebatur cum eo. 27 Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium [n]Festum; [o]volens autem gratiam praestare Iudaeis [p]Felix reliquit Paulum vinctum.

25 Festus ergo, cum venisset in [a]provinciam, post triduum ascendit Ierosolymam a Caesarea. 2 [b]Adieruntque eum principes sacerdotum et primi Iudaeorum adversus Paulum et rogabant eum 3 postulantes gratiam adversus eum, ut iuberet perduci eum in Ierusalem [c]insidias tendentes ut interficerent eum in via. 4 Festus autem respondit servari Paulum in Caesarea, se autem maturius profecturum. 5 Qui ergo in vobis, ait, potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum.

6 Demoratus autem inter eos dies non amplius quam octo aut decem descendit Caesaream et altera die [d]sedit pro tribunali et iussit [e]Paulum adduci. 7 [f]Qui cum perductus esset, circumsteterunt eum qui ab Ierosolyma descenderant Iudaei multas et graves causas obicientes, [g]quas non poterant probare, 8 Paulo rationem reddente: Quoniam neque [h]in legem Iudaeorum neque in templum neque in [i]Caesarem quidquam peccavi. 9 Festus autem [j]volens gratiam praestare Iudaeis respondens Paulo dixit: Vis Ierosolymam ascendere et ibi de his iudicari apud me? 10 Dixit autem Paulus: [d]Ad tribunal Caesaris sto, ibi me oportet iudicari: Iudaeis non nocui, sicut tu melius nosti; 17 si enim nocui aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori; si vero nihil est eorum quae hi accusant me, nemo potest me illis donare. [l]Caesarem appello. 12 Tunc Festus cum concilio locutus respondit: Caesarem appellasti? ad Caesarem ibis.

13 Et, cum dies aliquot transacti essent, [m]Agrippa rex et Bernice descenderunt Caesaream ad salutandum Festum. 14 Et, cum dies plures ibi demorarentur, Festus regi indicavit de Paulo dicens: [n]Vir quidam est derelictus a Felice vinctus. 15 de quo, cum essem Ierosolymis, [b]adierunt me principes sacerdotum et seniores Iudaeo-

j cp. 23, 30.
l cp. 7, 1; 17, 11.
10-27] *LL. in fr. 5 p. D. 2 p. Psch.*
m cf. vr. 1.
n cp. 21, 17. — cf. cp. 8, 27; Jo 12, 20.
o cf. vr. 17; cp. 20, 16.
p cf. cp. 25, 8.
q cp. 25, 7.
r cf. cp. 5, 17; 15, 5.
s 2 Tm 1, 3. — cf. cp. 27, 23; Lc 1, 74; Rm 1, 9; Heb 9, 14; 12, 28.
t cf. cp. 26, 22; 28, 23. — cf. cp. 3, 21.
u cp. 23, 6; 26, 6, 7[1]. — cf. Tt 2, 13.
v Jo 5, 28, 29. — v. Dn 12, 2.
x cf. 1 Tm 4, 16.
y cp. 23, 1. — cf. 1 Cor 10, 32, 33; Ph 1, 10; Ju 24.
z cf. cp. 20, 31.
a Rm 15, 25-28, 31; 1 Cor 16, 1-3. 2 Cor 8, 1-4; 9, 1, 2, 12. — cf. Gal 2, 10.
b cp. 26, 4; 28, 19.
c cp. 21, 27; 26, 21.
d cp. 21, 27.
e v. cp. 23, 6.
f v. cp. 9, 2.
g cf. cp. 28. 16.
h cf. cp. 27, 3.
i v. cp. 20, 21.
j cf. Rm 3, 24; Gal 2, 16.
l cf. Jo 16, 8; Tt 2, 12, 13.
m cp. 17, 32. — cf. 2 Tm 4, 2.
n cp. 25, 1, 9; 26, 24.
o cf. cp. 12, 3; 25, 9; Mr 15, 15; Lc 23, 24, 25.
p cp. 25, 34.
a cp. 23, 34.
1-12] *LL. in fr. 6 p. D. 2 p. Psch.*
b vr. 15. — cf. cp. 24, 1.
c cf. cp. 23, 15, 16.
d vr. 19. 17; cp. 12, 21. — v. Mt 27, 19.
e vr. 23. — cf. cp. 22, 30.
f cf. Mr 13, 9.
g cp. 24, 13.
h cf. cp. 21, 28; 28, 17. — v. cp. 6, 13.
i cf. Jo 19, 12.
j cf. cp. 12, 3; 24, 27 etc.
l cp. 25, 32; 28, 19.
m vr. 23; cp. 26, 30.
n cp. 24, 27.

tumvis ex Agrippae II quoque sententia, qui Caesaream veniens (13-27) Paulum causam coram se dicentem audiverat, (26, 1-23) iure meritoque dimittendus foret (24-32).

rum postulantes adversus illum damnationem. 16 Ad quos respondi, quia [o]non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is qui accusatur praesentes habeat accusatores locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. 17 Cum ergo huc convenissent sine ulla dilatione, sequenti die [d]sedens pro tribunali iussi adduci virum. 18 De quo, cum stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum; 19 [p]quaestiones vero quasdam de sua [q]superstitione habebant adversus eum et de [r]quodam Iesu defuncto, quem adfirmabat Paulus vivere. 20 Haesitans autem ego de huiusmodi quaestione dicebam si vellet ire Ierosolymam et ibi iudicari de istis. 21 Paulo autem appellante ut servaretur ad [s]Augusti cognitionem, iussi servari eum, donec mittam eum ad Caesarem. 22 Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam et ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum.

23 Altera autem die, cum venisset [m]Agrippa et Bernice cum multa ambitione et introissent in auditorium cum tribunis et viris principalibus civitatis, iubente Festo, [e]adductus est Paulus. 24 Et dicit Festus: Agrippa rex et omnes qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc, de quo [t]omnis multitudo Iudaeorum interpellavit me Ierosolymis petentes et [u]acclamantes non oportere eum vivere amplius. 25 Ego vero comperi [v]nihil dignum morte eum admisisse; [l]ipso autem hoc appellante, ad [z]Augustum iudicavi mittere. 26 De quo quid certum scribam domino non habeo; propter quod produxi eum ad vos et maxime ad te, [m]rex Agrippa, ut, interrogatione facta, habeam quid scribam; 27 sine ratione enim mihi videtur mittere vinctum et causas eius non significare.

26 Agrippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus, [a]extenta manu, coepit rationem reddere: 2 [b]De omnibus quibus accusor a Iudaeis, rex Agrippa, aestimo me beatum, apud te cum sim defensurus me hodie; 3 maxime te sciente omnia et quae apud Iudaeos sunt [c]consuetudines et [d]quaestiones. Propter quod obsecro, patienter me audias. 4 Et quidem [e]vitam meam a iuventute, quae ab initio fuit in [f]gente mea in Ierosolymis, noverunt omnes Iudaei 5 praescientes me ab initio, si velint testimonium perhibere, quoniam [g]secundum certissimam [h]sectam nostrae religionis vixi [i]pharisaeus. 6 Et nunc [j]in spe, quae ad patres nostros [k]repromissionis facta est a Deo, sto iudicio subiectus; 7 in quam [m]duodecim tribus nostrae nocte ac die [n]deservientes sperant devenire; [o]de qua spe accusor a Iudaeis, rex. 8 Quid incredibile iudicatur apud vos, si Deus mortuos, suscitat? 9 Et [p]ego quidem existimaveram me adversus nomen [q]Iesu Nazareni debere multa contraria agere. 10 [r]Quod et feci Ierosolymis et multos sanctorum ego in carceribus inclusi, [s]a principibus sacerdotum potestate accepta; et, [t]cum occiderentur, detuli sententiam. 11 Et [u]per omnes synagogas frequenter puniens eos compellebam [v]blasphemare; et [x]amplius insaniens in eos [y]persequebar usque in exteras civitates. 12 In quibus, dum irem Damascum cum potestate et permissu [s]principum sacerdotum, 13 die media in via vidi, rex, de caelo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen et eos qui mecum simul erant. 14 Omnesque nos cum decidissemus in terram, audivi vocem loquentem mihi [z]hebraica lingua: Saule, Saule, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare. 15 Ego autem dixi: Quis es, Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Iesus, quem tu persequeris. 16 Sed exsurge et [a]sta super pedes tuos; ad hoc enim apparui tibi, [b]ut constituam te ministrum et testem eorum quae vidisti et eorum quibus apparebo tibi 17 [c]eripiens te de populo et gentibus, [d]in quas nunc ego mitto te 18 [e]aperire oculos eorum, ut [f]convertantur a tenebris ad lucem et [g]de potestate Satanae ad Deum, [h]ut accipiant remissionem peccatorum et [i]sortem inter sanctos [j]per fidem quae est in me. 19 Unde, rex Agrippa, non fui incredulus [l]caelesti visioni; 20 sed [m]his qui sunt Damasci primum et Ierosolymis et in omnem regionem Iudaeae et [n]gentibus adnuntiabam ut [o]paenitentiam agerent et converterentur ad Deum [p]digna paenitentiae opera facientes. 21 Hac ex causa me [q]Iudaei, [r]cum essem in templo,

o cf. Dt 13, 15; Ecli 13, 7; Jo 7, 51. — v. cp. 23, 30.
p cf. cp. 18, 15; 23, 29.
q cf. cp. 17, 22.
r cf. cp. 17, 18.
s v. vr. 9, 25.
t cf. vr. 2, 7.
u cf. cp. 22, 22.
v vr. 25. — cf. vr. 8, 10, 11. — v. cp. 23, 29.
z vr. 21.
a cp. 13, 16; 21, 40.
b vr. 7; cp. 25, 7, 19.
c cp. 6, 14; 15, 1; 21, 21; 28, 17.
d cf. cp. 18, 15; 25, 19.
e cf. Gal 1, 13.
f cp. 24, 17; 28, 19.
g cp. 22, 3.
h cp. 15, 5. — cf. cp. 24, 5, 14; 28, 22.
i cp. 23, 6; Ph 3, 5.
j cp. 24, 15, 21; 28, 20.
l cp. 13, 32. — cf. Heb 19, 13, 39.
m Mt 19, 28; Jc 1, 1; Ap 21, 12. — cf. 1 Es 6, 17.
n cf. Ph 3, 11.
o cf. 3 Rg 17, 22; 4 Rg 4, 35.
p 1 Tm 1, 13. — cf. Jo 16, 2. — v. cp. 3, 17.
q cp. 22, 8.
r v. cp. 8, 3, 13, 21.
s vr. 12; cp. 9, 1, 2, 14, 21; 22, 4. 5.
t v. cp. 22, 20.
u cp. 22, 19. — v. Mt 23, 34.
v v. cp. 13, 45.
x cp. 9, 1.
y cp. 22, 5.
12-18] cp. 9, 3-8; 22, 6-11. — cf. 1 Cor 15, 8.
z cp. 21, 40; 22, 2.
a Ez 2, 1; Dn 10, 11.
b cp. 22, 14, 15. — cf. Lc 1, 2; 1 Cor 4, 1.
c cf. cp. 12, 11; 1 Par 16, 35; Jr 1, 8, 19; 12, 20.
d cp. 9, 15. — cf. Rm 11, 13; 1 Tm 2, 7.
e Is 35, 5; 42, 7. — Lc 4, 18, 19.
f cf. Ps 35, 10; Is 9, 2; 35, 52; Lc 1, 79; Jo 8, 12; 2 Cor 6, 14; Eph 1, 18; Col 1, 12, 13; 1 Th 5, 5; 1 Pt 2, 9.
g cf. Jo 12, 31; Col 2, 15; 1 Jo 3, 18.
h cp. 5, 31.
i cf. Sap 5, 5. — v. cp. 20, 32.
j cf. 2 Tm 2, 12, 13.
l v. vr. 13,
m cp. 9, 19, 20, 26-29.
n v. cp. 14, 26; 15, 12.
o v. cp. 17, 30.
p Mt 3, 8.
q cp. 21, 27, 30, 31; 24, 18.
r cf. 4 Rg 11, 15.

comprehensum tentabant interficere. 22 [s]Auxilio autem adiutus Dei [t]usque in hodiernum diem sto testificans minori atque maiori, nihil extra dicens quam ea quae [u]prophetae locuti sunt futura esse et Moyses: 23 [v]si passibilis Christus, si [x]primus ex resurrectione mortuorum [y]lumen adnuntiaturus est populo et gentibus.

24 Haec loquente eo, et rationem reddente, Festus magna voce dixit: [z]Insanis, Paule: multae te litterae ad insaniam convertunt. 25 Et Paulus, Non insanio, inquit, [a]optime Feste, sed [b]veritatis et sobrietatis verba loquor. 26 Scit enim de his rex, ad quem et constanter loquor; latere enim eum nihil horum arbitror, [c]neque enim in angulo quidquam horum gestum est. 27 Credis, rex Agrippa, prophetis? Scio quia credis. 28 [d]Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me [d]christianum fieri. 29 Et Paulus: Opto apud Deum et in modico et in magno, non tantum te, sed etiam omnes, qui audiunt hodie, fieri tales [e]qualis et ego sum, exceptis [f]vinculis his.

30 Et surrexit rex et praeses et Bernice et qui adsidebant eis. 31 Et, cum secessissent, loquebantur ad invicem dicentes: Quia [g]nihil morte aut vinculis dignum quid fecit homo iste. 32 Agrippa autem Festo dixit: [h]Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Caesarem.

27 Ut autem [a]iudicatum est navigare eum in Italiam et tradi Paulum cum reliquis custodiis centurioni nomine Iulio [b]cohortis Augustae, 2 ascendentes navem adrumetinam, incipientes navigare circa Asiae loca [c]sustulimus, perseverante nobiscum [d]Aristarcho macedone thessalonicensi. 3 Sequenti autem die devenimus Sidonem. [e]Humane autem tractans [f]Iulius Paulum [g]permisit ad amicos ire et curam sui agere. 4 Et inde, cum sustulissemus, subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venti contrarii. 5 Et pelagus Ciliciae et Pamphyliae navigantes, venimus [h]Lystram, quae est Lyciae, 6 et ibi inveniens centurio [i]navem alexandrinam navigantem in Italiam transposuit nos in eam. 7 Et, cum multis diebus tarde navigaremus et vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnavigavimus Cretae iuxta Salmonem. 8 Et vix iuxta navigantes venimus in locum quendam, qui vocatur Boniportus, cui iuxta erat civitas Thalassa.

9 Multo autem tempore peracto, et, cum iam non esset tuta navigatio, eo quod et [j]ieiunium iam praeterisset, consolabatur eos Paulus 10 dicens eis: [k]Viri, video quoniam cum iniuria et multo damno non solum oneris et navis, sed etiam animarum nostrarum incipit esse navigatio. 11 Centurio autem [l]gubernatori et nauclero magis credebat quam his quae a Paulo dicebantur. 12 Et, cum aptus portus non esset ad hiemandum, plurimi statuerunt consilium navigare inde, si quomodo possent devenientes Phoenicen hiemare, portum Cretae respicientem ad africum et ad corum. 13 Adspirante autem austro, aestimantes proposito se tenere, cum sustulissent de Asson, legebant Cretam. 14 Non post multum autem [m]misit se contra ipsam ventus typhonicus, qui vocatur euroaquilo; 15 cumque arrepta esset navis et non posset conari in ventum, data nave flatibus, ferebamur. 16 In insulam autem quandam decurrentes, quae vocatur Cauda, potuimus vix obtinere schapham. 17 Qua sublata, adiutoriis utebantur accingentes navem, [n]timentes ne in Syrtim inciderent; summisso vase, sic ferebantur. 18 Valida autem nobis tempestate iactatis, sequenti die [o]iactum fecerunt 19 et tertia die suis manibus armamenta navis proiecerunt. 20 Neque autem sole neque sideribus apparentibus per plures dies et tempestate non exigua imminente, iam ablata erat spes omnibus salutis nostrae. 21 Et, [p]cum multa ieiunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum dixit: Oportebat quidem, [q]o viri, audito me, non tollere a Creta, lucrique facere iniuriam hanc et iacturam. 22 Et nunc suadeo vobis [q]bono animo esse; amissio enim nullius animae erit ex vobis, praeterquam navis. 23 [r]Adstitit enim mihi hac nocte [s]angelus Dei, cuius sum ego et [t]cui deservio, 24 dicens: Ne timeas, Paule: [u]Caesari te oportet adsistere, et ecce [v]donavit tibi Deus omnes qui navigant tecum. 25 Propter quod [q]bono animo estote, viri? [x]credo enim Deo, quia

s 2 Cor 1, 10. — cf. Heb 13, 5, 6.
t cf. Eph 6, 13.
u cp. 10, 43; 24, 14; Lc 24, 44-47.
v cp. 3, 18; 17, 3; Heb 2, 10.
x 1 Cor 15, 20, 23; Col 1, 18; Ap 1, 5.
y Lc 2, 32. — cf. vr. 18.
z cf. cp. 12, 15; 4 Rg 9, 11; Jr 29, 26; Mr 3, 21; Jo 10, 20; 1 Cor 1, 27; 2, 14; 4, 10.

a cf. cp. 24, 3.
b cf. 2 Cor 5, 13; 2 Pt 1, 16.
c cf. Jo 18, 20.
d cp. 11, 26; 1 Pt 4, 16. — cf. cp. 24, 5.
e cf. 1 Cor 7, 7; 11, 1; Ph 3, 17.
f v. cp. 21, 33.

g cp. 23, 29; 25, 25; 28, 18.

h cp. 28, 18.
i cp. 25, 11; 28, 19.

a cp. 25, 12, 25.
b cf. cp. 10, 1; 21, 31.

c v. cp. 16, 10.

d cp. 19, 29; 20, 4, Col 4, 10; Phl 24.
e cf. cp. 28, 2.
f vr. 43.
g cf. cp. 24, 23; 28, 16, 30.
h cf. cp. 14, 6.
i cf. cp. 28, 11.

j Lv 16, 29-31; 23, 27-29; Nm 29, 7.
k vr. 21.
l Ap 18, 17. — cf. Jc 3, 4.

m cf. Mt 4, 37.

n cf. vr. 26, 29.

o cf. vr. 38; Jn 1, 5.

p cf. vr. 33.
q cp. 23, 11; 2 Tm 4, 17. — cf. cp. 9, 19; 18, 9.
r cf. cp. 8, 26.
s Ps 118, 94. — cf. Dn 5, 23.
t cf. Dn 6, 16. — v. cp. 24, 14.
u cp. 23, 11. — cf. cp. 9, 15; Mr 13, 9.
v cf. Gn 18, 26; 19, 21, 29; Ez 14, 14.
x Lc 1, 45.

raculis praedicationem suam confortat (28, 1-10). Ineunte autem vere, navem alexandrinam conscendens per Syracusam et Rhegium Puteolos attingit, indeque recto itinere Romam, occurrentibus fratribus, advenit

sic erit quemadmodum dictum est mihi. 26 In [v]insulam autem quandam oportet nos devenire.

27 Sed posteaquam [z]quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis in Adria circa mediam noctem, suspicabantur nautae apparere sibi aliquam regionem; 28 qui et summittentes bolidem invenerunt passus viginti; et pusillum inde separati invenerunt passus quindecim. 29 [w]Timentes autem ne in aspera loca incideremus de puppi mittentes ancoras quattuor optabant diem fieri. 30 Nautis vero quaerentibus fugere de navi, cum misissent [a]scapham in mare sub obtentu quasi inciperent a prora ancoras extendere, 31 dixit Paulus centurioni et militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis. 32 Tunc absciderunt milites funes scaphae et passi sunt eam excidere. 33 Et, cum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum dicens: [z]Quarta decima die hodie exspectantes [y]ieiuni permanetis nihil accipientes; 34 propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra, quia [b]nullius vestrum capillus de capite peribit. 35 Et, cum haec dixisset, sumens panem [c]gratias egit Deo in conspectu omnium et, cum fregisset, coepit manducare. 36 [q]Animaequiores autem facti omnes et ipsi sumpserunt cibum. 37 Eramus vero universae [d]animae in navi ducentae septuagintasex. 38 Et satiati cibo alleviabant navem [e]iactantes triticum in mare. 39 Cum autem dies factus esset [f]terram non agnoscebant; sinum vero quendam considerabant habentem litus, in quem cogitabant, si possent, eicere navem. 40 Et, cum ancoras sustulissent, committebant se mari simul laxantes iuncturas gubernaculorum et, levato artemone, secundum aurae flatum tendebant ad litus. 41 Et, cum incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem, et prora quidem fixa manebat immobilis, puppis vero [g]solvebatur a vi maris. 42 [h]Militum autem consilium fuit ut custodias occiderent, ne quis, cum enatasset, effugeret. 43 Centurio autem [i]volens servare Paulum prohibuit fieri iussitque eos, qui possent natare, emittere se primos et evadere et ad terram exire, 44 et ceteros alios in tabulis ferebant, quosdam super ea quae de navi erant. Et sic factum est ut [d]omnes animae evaderent ad terram.

28 Et, cum evasissemus, [a]tunc cognovimus quia Melita [b]insula vocabatur; [c]barbari vero praestabant non modicam [d]humanitatem nobis; 2 accensa enim pyra, reficiebant nos omnes propter imbrem, qui imminebat, et frigus. 3 Cum congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem et imposuisset super ignem, vipera a calore cum processisset, invasit manum eius. 4 Ut vero viderunt [c]barbari pendentem bestiam de manu eius, ad invicem dicebant: [e]Utique homicida est homo hic, qui cum evaserit de mari, [f]ultio non sinit eum vivere. 5 Et ille quidem excutiens bestiam in ignem [g]nihil mali passus est. 6 At illi existimabant eum in tumorem convertendum et subito casurum et mori; diu autem illis exspectantibus et videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se [h]dicebant eum esse deum.

7 In locis autem illis erant praedia principis insulae nomine Publii, qui nos suscipiens triduo benigne exhibuit. 8 Contigit autem patrem Publii febribus et dysenteria vexatum iacere. Ad quem Paulus intravit et, [i]cum orasset et [j]imposuisset ei manus, salvavit eum. 9 Quo facto, omnes qui in insula habebant infirmitates accedebant et curabantur. 10 Qui etiam multis honoraverunt et navigantibus imposuerunt quae necessaria erant.

11 Post menses autem tres, navigavimus in [l]navi alexandrina, quae in insula hiemaverat, cui erat insigne Castorum. 12 Et, cum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo. 13 Inde circumlegentes devenimus Rhegium et post unum diem, flante austro, secunda die venimus Puteolos; 14 ubi, inventis [m]fratribus, rogati sumus manere apud eos dies septem et sic venimus Romam. 15 Et inde, cum audissent [n]fratres occurrerunt nobis usque ad Appii Forum ac Tres Tabernas; quos cum vidisset Paulus, [o]gratias agens Deo accepit fiduciam.

16 Cum autem venissemus Romam, [p]permissum est Paulo manere sibimet cum custodiente se milite.

---

y cp. 28, 1.

z vr. 23.

a vr. 16.

b 1 Rg 14, 45; 2 Rg 14, 11; 3 Rg 1, 52; Lc 21, 18. — cf. Mt 10, 30.
c Mt 15, 36; Jo 6, 11; 1 Tm 4, 4.
d vr. 44; cp. 2, 41; 7, 14; Rm 13, 1; 1 Pt 3, 20.
e cf. vr. 18.
f cf. cp. 28, 1.

g cf. 2 Cor 11, 25.
h cf. cp. 12, 19.
i vr. 3.

a cf. cp. 27, 39.
b cp. 27, 26.
c vr. 4; Rm 1, 14; 1 Cor 14, 11; Col 3, 11.
d cp. 27, 3.

e cf. Jb 4, 7; 16, 2, 4; Am 5, 19; Jo 9, 2.
f cf. Nm 32, 23; Sap 14, 31.
g Mr 16, 18; Lc 10, 19.

h cf. cp. 8, 10; 14, 11, 19.

i cf. cp. 9, 40; Jc 5, 14, 15.
j v. Mr 5, 23; 16, 28.

l cp. 27, 6.

m v. Jo 21, 23.

n Rm 1, 7, 13.
o cf. Rm 1, 9-12.

16-31] *LL. in sb. a. D. 3 p. Psch.*
p. cf. cp. 24, 23; 27, 3.

(11-15), et, primum Iudaeis evangelio adnuntiato (16-22), cum nihil apud eos proficeret, convertitur ad ethnicos et per biennium regnum Dei omnibus ad se convenientibus praedicat (23-31).

17 Post tertium autem diem convocavit primos Iudaeorum. Cumque convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres, [q]nihil adversus plebem faciens aut [r]morem paternum vinctus ab Ierosolymis traditus sum in manus Romanorum; 18 qui, cum interrogationem de me habuissent, [s]voluerunt me dimittere, [t]eo quod nulla esset causa mortis in me. 19 Contradicentibus autem Iudaeis, coactus sum [u]appellare Caesarem [v]non quasi gentem meam habens aliquid accusare. 20 [x]Propter hanc igitur causam rogavi vos videre et alloqui; propter spem enim Israël [y]catena [z]hac circumdatus sum. 21 At illi dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te a Iudaea neque adveniens aliquis [a]fratrum nuntiavit aut locutus est quid de te malum. 22 Rogamus autem a te audire quae sentis; nam de [b]secta hac notum est nobis quia [c]ubique ei contradicitur.

23 Cum constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, [d]quibus exponebat testificans regnum Dei [f]suadensque eis de Iesu [g]ex lege Moysi et prophetis a mane usque ad vesperam. 24 Et quidam credebant his quae dicebantur, [h]quidam vero non credebant; 25 cumque invicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum verbum, quia [i]bene Spiritus sanctus locutus est per Isaiam prophetam ad patres nostros 26 dicens: '[j]Vade ad populum istum et dic ad eos: Aure audietis et non intelligetis, et videntes videbitis et non perspicietis; 27 [l]incrassatum est enim cor populi huius, et auribus graviter audierunt et oculos suos compresserunt, ne forte videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant et [m]convertantur, et sanem eos'. 28 Notum ergo sit vobis quoniam [n]gentibus missum est [o]hoc salutare Dei, et [p]ipsi audient. 29 Et, cum haec dixisset, exierunt ab eo Iudaei multam habentes inter se quaestionem.

30 Mansit autem biennio toto in suo conducto, et [q]suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum 31 [r]praedicans [s]regnum Dei et docens quae sunt de Domino Iesu Christo cum omni fiducia sine prohibitione.

q cf. cp. 25, 8.
r cp. 6, 14; 15, 1; 21, 21; 26, 3.

s cp. 26, 31, 32.
t cf. Lc 23, 14, 15. — v. cp. 23, 29.
u cp. 25, 11; 26, 32.
v cp. 24, 17; 26, 4. — cf. 2 Mc 4, 5; Jo 5, 45; Ap 12, 10.
x cp. 23, 6; 26, 6.
y Eph 6, 20; 2 Tm 1, 16. — v. cp. 21, 33; Ph 1, 7.
z cp. 26, 29.

a cp. 22, 5.
b cp. 24, 5, 14.
c Lc 2, 34. — cf. 1 Pt 2, 12; 3, 16; 4, 14, 16.
d cf. cp. 17, 2, 3.
e vr. 31. — cf. Mt 12, 28; 13, 19 etc.
f cf. cp. 19, 8.
g cp. 8, 35; 24, 14; 26, 22.
h cf. cp. 14, 4; 17, 4, 5; 19, 9, 23, 7.
i Mt 15, 7.
j Is 6, 9, 10. — cf. Mt 13, 14, 15; Mr 4, 12. — cf. Lc 8, 10.
l cf. Jo 12, 40; Rm 11, 8; 2 Cor 8, 14, 15.
m v. Lc 22, 32.
n v. cp. 13, 46.
o cp. 13, 26; Ps 106, 20.
p Jo 10, 16. — cf. cp. 13, 48; Mt 8, 11; 22, 43.
q cf. Ph 1, 13.
r cf. cp. 8, 12; 20, 25.
s cp. 4, 29; 2 Tm 2, 9.

EPISTULA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD ROMANOS

AD ROMANOS
1, 1-26

PAULUS [a]servus Iesu Christi, [b]vocatus apostolus, [c]segregatus in evangelium Dei, 2 quod ante [d]promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis, 3 de Filio suo, qui [e]factus est ei ex semine David secundum carnem, 4 [f]qui praedestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum, Iesu Christi Domini nostri, 5 per quem [g]accepimus gratiam et apostolatum ad [h]oboediendum fidei [i]in omnibus gentibus pro nomine eius, 6 in quibus estis et vos vocati Iesu Christi; 7 omnibus, qui sunt Romae, dilectis Dei, [j]vocatis sanctis, [k]gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Iesu Christo.

8 [l]Primum quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia [m]fides vestra adnuntiatur in universo mundo. 9 [n]Testis enim mihi est Deus, [o]cui servio in spiritu meo in evangelio Filii eius, quod [p]sine intermissione memoriam vestri facio, 10 semper orationibus meis obsecrans, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam [q]in voluntate Dei veniendi ad vos. 11 [r]Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiae spiritualis ad confirmandos vos, 12 id est simul consolari in vobis per eam, [s]quae invicem est, fidem vestram atque meam. 13 Nolo autem vos ignorare, fratres, quia [r]saepe proposui venire ad vos et [t]prohibitus sum usque adhuc, ut aliquem [u]fructum habeam et in vobis, sicut et in ceteris gentibus. 14 Graecis ac [v]barbaris, sapientibus et insipientibus [w]debitor sum; 15 ita, [q]quod in me promptum est, et vobis, qui Romae estis, evangelizare. 16 [z]Non enim erubesco evangelium; [a]virtus enim Dei est in salutem omni credenti, [b]Iudaeo primum et Graeco. 17 [c]Iustitia enim Dei in eo revelatur [d]ex fide in fidem, sicut scriptum est: 'Iustus autem ex fide vivit'.

18 Revelatur enim ira Dei de caelo super omnem impietatem et iniustitiam hominum eorum qui veritatem Dei in iniustitia detinent; 19 quia [g]quod notum est Dei manifestum est in illis, Deus enim illis manifestavit. 20 [h]Invisibilia enim ipsius a creatura mundi, [i]per ea quae facta sunt intellecta, conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus et divinitas; ita ut sint [j]inexcusabiles, 21 quia, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt aut gratias egerunt, sed [l]evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum; 22 [m]dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt 23 et [n]mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis et volucrum et quadrupedum et serpentium.

24 Propter quod [p]tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam; ut [q]contumeliis adficiant corpora sua in semetipsis, 25 qui commutaverunt veritatem Dei in [r]mendacium et coluerunt et servierunt creaturae potius quam Creatori, [s]qui est benedictus in saecula. Amen. 26 Propterea [p]tradidit illos Deus in [t]passiones ignominiae; nam feminae eorum immutaverunt naturalem usum

---

a cf. Gal 1, 10.
b 1 Cor 1, 1. — cf. 1 Cor 9, 1; Heb 5, 4. — v. 2 Cor 1, 1.
c 2, Ac 13, 2.
1-6] L. et Cpp. in vg. Nat. Dñi. 1-10] LL. in D. inf. oct. Nativ.
d Tt 1, 2. [2, 8.
e cf. Mt 22, 45; Gal 4, 4; 2 Tm
f Ac 10, 38. — cf. Ac 13, 33.
g cp. 12, 3. — cf. Ac 1, 25. — v. Gal 1, 1.
h cp. 6, 16; 16, 26; 1 Pt 1, 2. — cf. cp. 15, 18; Ac 6, 7.
i v. Ac 9, 15.
*7] * Catech. R. I 10, 15.*
j 1 Cor 1, 2, 3; 2 Cor 1, 2 etc.
l 1 Cor 1, 4; Eph 1, 15, 16; Ph 1, 3; Col 1, 3, 4; 1 Th 1, 2 etc. — cf. cp. 6, 17; Ph 4, 6; 2 Th 1, 3.
m Col 1, 6; 1 Th 1, 8. — cf. cp. 16, 19. [*14, 16.*
*9] * Catech. R. III 3, 15; IV*
n Ph 1, 8; 1 Th 2, 5, 10. — cf.
o v. Ac 24, 14. [cp. 9, 1.
p cf. 2 Tm 1, 3; Phl 4, etc.
q cp. 15, 32. — cf. 1 Th 3, 10.
r cp. 15, 22, 23. — cf. Ac 19,
s cf. 2 Pt 1, 1. [21.
*13] * cf. Catech. R. IV 9, 14.*
t cf. 1 Th 2, 18.
u Ph 4, 17. — cf. Jo 4, 36.
v v. Ac 28, 2.
x cf. 1 Cor 9, 16.
y cf. cp. 12, 18.
z 2 Tm 1, 8, 16; Heb 11, 16. — cf. Ps 39, 11; Mt 10, 23.
a 1 Cor 1, 18, 24. [Ac 3, 26.
b cp. 2, 9, 10. — cf. Mr 7, 27;
c cp. 3, 21; 10, 3. — cf. 2 Cor
d cf. cp. 9, 30. [5, 31; Ph 3, 9.
e Hab 2, 4. — cf. Jo 3, 36. — v. Gal 3, 11; Heb 10, 38.
f cf. cp. 2, 5.
19-32] cf. Sap 13, 1-15, 19.
g cp. 2, 14, 15; Ac 14, 17; 17, 24-27.
*20] * Conc. Vat. s. III cp. 4.*
h cf. 2 Mc 7, 28; Heb 11, 3.
i cf. Ps 18, 2-7; Ju 5, 21, 22.
j cp. 2, 1.
l 4 Rg 17, 15; Jr 2, 5; Eph 4, 17.
m Jr 10, 14; 1 Cor 1, 20. [18.
*23] * cf. Catech. R. III 2, 18.*
n Ps 105, 20; Jr 2, 11. — cf. Dt 4, 16-18; Sap 12, 24; Ac
o 1 Tm 1, 17. [17, 29.
p vr. 26, 28. — cf. Eph 4, 19.
q cf. 1 Th 4, 4. *r* Is 28, 15; 44, 19; 20; Jr 10, 14; Am 2, 4. — cf. 2 Th 2, 11. *s* cp. 9, 5. *26] * Catech. R. IV 15, 13.* *t* cf. Col 3, 5; 1 Th 4, 5.

in eum usum qui est contra naturam. 27 Similiter autem et masculi, relicto naturali usu feminae, exarserunt in desideriis suis in invicem, [u]masculi in masculos turpitudinem operantes et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. 28 Et, sicut non probaverunt Deum habere in notitia, [p]tradidit illos Deus in [v]reprobum sensum, ut faciant ea [x]quae non conveniunt, 29 repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, 30 [y]detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non oboedientes, 31 insipientes, incompositos, sine adfectione, absque foedere, sine misericordia. 32 [z]Qui, cum iustitiam Dei cognovissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt [a]digni sunt morte; et non solum qui ea faciunt, sed etiam [b]qui consentiunt facientibus.

2 Propter quod [a]inexcusabilis es, o [b]homo omnis qui iudicas; [c]in quo enim iudicas alterum teipsum condemnas, eadem enim agis quae iudicas. 2 Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. 3 [c]Existimas autem hoc, o homo qui iudicas eos qui talia agunt et facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? 4 An [d]divitias bonitatis eius et [e]patientiae et [f]longanimitatis contemnis? [g]Ignoras quoniam benignitas Dei ad paenitentiam te adducit? 5 Secundum autem duritiam tuam et impaenitens cor [h]thesaurizas tibi [i]iram in die irae et [j]revelationis iusti iudicii Dei, 6 [k]qui reddet unicuique secundum opera eius': 7 iis quidem, qui [m]secundum patientiam boni operis gloriam et honorem et incorruptionem quaerunt, [n]vitam aeternam; 8 iis autem, qui sunt ex contentione et [o]qui non adquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio. 9 Tribulatio et angustia [p]in omnem animam hominis operantis malum, [q]Iudaei primum et Graeci; 10 gloria autem et honor et [r]pax omni operanti bonum, [q]Iudaeo primum et Graeco; 11 [s]non enim est acceptio personarum apud Deum. 12 Quicumque enim sine lege peccaverunt sine lege peribunt, et quicumque in lege peccaverunt per legem iudicabuntur. 13 Non enim [u]auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. 14 Cum enim gentes, quae legem non habent, [v]naturaliter ea quae legis sunt faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex; 15 qui ostendunt opus legis [x]scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus aut etiam defendentibus 16 [y]in die, cum iudicabit Deus [z]occulta hominum [a]secundum [a]evangelium meum per Iesum Christum.

17 Si autem tu Iudaeus cognominaris et [b]requiescis in lege et gloriaris in Deo 18 et [c]nosti voluntatem eius et probas utiliora instructus per legem, 19 confidis teipsum esse [d]ducem caecorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, 20 eruditorem insipientium, magistrum infantium, [e]habentem formam scientiae et veritatis in lege: 21 [f]qui ergo alium doces teipsum non doces, qui praedicas non furandum furaris, 22 [g]qui dicis non moechandum moecharis, qui abominaris idola sacrilegium facis, 23 [c]qui in lege gloriaris per praevaricationem legis [h]Deum inhonoras. 24 ' [i]Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes', sicut scriptum est. 25 [j]Circumcisio quidem prodest, si legem observes; [k]si autem praevaricator legis sis, circumcisio tua praeputium facta est. 26 Si igitur [l]praeputium [m]iustitias legis custodiat, nonne [l]praeputium illius in circumcisionem reputabitur? 27 et [n]iudicabit id quod ex natura est praeputium legem consummans te, qui [o]per litteram et circumcisionem praevaricator legis es? 28 [p]Non enim qui in manifesto Iudaeus est, neque quae in manifesto, in carne, est circumcisio; 29 [q]sed qui in abscondito Iudaeus est, et [r]circumcisio cordis in spiritu, [s]non littera; cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

3 Quid ergo amplius Iudaeo est? aut quae utilitas circumcisionis? 2 Multum per omnem modum: primum quidem [a]quia credita sunt illis [b]eloquia Dei. 3 [c]Quid enim si quidam illorum non crediderunt? [d]nunquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit.

u Lv 18, 22; 20, 13.
v cf. Jr 6, 30.
x cf. Eph 5, 4.
y cf. 2 Tm 3, 2.
z cp. 2, 26; 8, 4.
a cp. 6, 21.
b Lc 11, 48; Ac 7, 60; 22, 20. —cf. 1 Cor 13, 6; 2 Th 2, 12.
a cp. 1, 20. [14.
b cp. 9, 20; Mic 6, 8; Lc 12, *1-13] LL. in fs. s. Silvestri Pp.*
c Jo 8, 7. — v. Mt 7, 2.
*4] * cf. Catech. R. III 2, 4.*
d cp. 9, 23; 10, 12; Eph 1, 7,
e cp. 3, 25. [18; 2, 4, 7.
f cp. 9, 22. — cf. Ex 34, 6.
g Is 30, 18; 2 Pt 3, 9, 15; Ap 2, 21.
h cf. Dt 32, 34. — v. Jc 5, 3.
i Ps 109, 5. — cf. cp. 3, 5.
*5] * cf. Conc. Trid. s. XIV cp.*
j cf. cp. 1, 18. [8.
k cp. 14, 12; Jb 34, 11; Ps 61, 12; Pro 21, 12; Jr 17, 10; 32, 19. — v. Mt 16, 27.
*6-7] * Catech. R. III 1, 8.*
m v. Lc 8, 12.
*7-9] * Conc. Valent. (an. 855)*
n cp. 5, 21; 6, 23. [*can. 2.*
o 2 Th 1, 8.
*8] * Catech. R. IV 14, 8.*
p Ez 18, 20.
q cp. 1, 16. — v. 1 Pt 4, 17.
r Is 57, 19.
*10] * Catech. R. I 13, 11.*
s v. Ac 10, 34.
t 1 Cor 9, 21. — cf. Ac 2, 23.
u cf. Mt 7, 21; 21, 28-31. — v. Jo 1, 22, 23.
*14] * cf. propos. 79 M. Bai a*
v v. cp. 1, 19. [*Pio V. damn.*
*15] * cf. Catech. R. III 1, 11.*
x Jr 31, 33.
y cf. pc. 3, 6; 14, 10 ;Jo 12,
z cf. Ec 12, 14. [48.
a cp. 16, 25; 2 Tm 2, 8. — cf. Gal 1, 11; 1 Tm 1, 11.
b vr. 23; cp. 3, 27; Mic 3, 11. — cf. cp. 9, 4; Jo 5, 45.
c cf. cp. 7, 22, 23.
d cf. Jb 19, 15; Mt 15, 14; 23, 16; Jo 9, 39-41.
*19-20] * Catech. R. III 1, 2.*
e 2 Tm 3, 5. — cf. Gal 4, 19; 2 Tm 1, 13. [20; Mt 15, 1-9.
f Mt 23, 3-28. — cf. Ps 49, 16-*21] * Catech. R. III 8, 1.*
g vr. 1; Jo 8, 7.
h cf. Ml 1, 6.
*24] * Catech. R. IV 10, 9.*
i Is 52, 5. — cf. 2 Rg 12, 14; Ez 36, 20, 23; 2 Pt 2, 2.
j cf. Gal 6, 15. *k* Gal 5, 3.
l Eph 2, 11. — cf. cp. 3, 30.
m cp. 1, 32; 8, 4.
n v. Mt 12, 41.
o vr. 29; cp. 7, 6; 2 Cor 3, 6.
p cp. 9, 6-8. *q* v. 1 Pt 3, 4.
r cf. Dt 10, 16; 30, 6; Jr 4, 4; Ac 7, 51; Ph 3, 3; Col 2, 11.
s 2 Cor 10, 18; 1 Th 2, 4. — cf. Gal 1, 10.
1-6] 1 L. in Circ. Dñi.
a cp. 9, 4; Dt 4, 8; Ps 147, 19, 20. — cf. Jo 4, 22.
b cf. Ac 7, 38.
c cp. 10, 16; Heb 4, 2.
d cf. cp. 9, 6; 2 Tm 2, 13.
*4] * Catech. R. I 2, 6.*

cisi atque plurimis privilegiis aucti (25-3, 8), peccato sunt obnoxii et sub ira Dei; iamvero Scripturae docent nullum hominem iustum esse (9-20); contra, sola fide gratisque iustitia omnibus exemplo Abra-

e v. Jo 8, 26.
f Ps 61, 10; 115, 11. — cf. vr. 7.
g Ps 50, 6.
h cf. Jb 9, 32.

i cf. cp. 2, 5.
j cp. 6, 19; 1 Cor 9, 8; Gal 3, 15. — cf. 1 Cor 15, 32.
k cf. Gn 18, 25; Jb 8, 3. — v. cp. 2, 16.
l cf. cp. 9, 19.
m cf. cp. 6, 1, 15.

n cp. 2, 9; Gal 3, 22. — cf. vr. 23; cp. 11, 32; Pro 20, 9. 10-18] Ps 13, 1-3.

o Ps 5, 11; 13, 9, 4.

p cf. Lc 1, 79.
q Jo 10, 34; 15, 25.
r Jb 5, 16; Ps 62, 12; 106, 42; Ez 16, 63. — cf. cp. 1, 20; 2, 1.
s Gal 2, 16. — cf. Ps 142, 2; Ac 13, 38.
t cp. 7, 7. — cf. cp. 4, 15; 5, 13, 20.
u v. cp. 1, 17.
v cp. 16, 26; 2 Tm 1, 10.
x Ac 10, 43. — cf. cp. 1, 2; Jo 5, 46.
y cp. 4, 5. — cf. 2 Tm 3, 15.
z cp. 10, 12; Ac 15, 9. — cf. Gal 3, 28; Col 3, 11.
24, 25] v. Eph 1, 6, 8.
a Tt 3, 7.
b cp. 4, 4, 5, 16. — v. Ac 15, 11.
c Eph 1, 7; Col 1, 14; Heb 9, 15. — cf. 1 Cor 1, 30.
25, 26] cf. Catech. R. II 4, 12.
d v. Eph 1, 9. *e* v. 1 Jo 2, 2.
f cp. 5, 9; Eph 2, 13; Heb 10, 19.
g cp. 2, 4.
h v. cp. 2, 13. *i* Gal 3, 7, 9.
j cp. 2, 17, 23; 4, 2; 1 Cor 2, 29, 31; Eph 2, 9; 2 Tm 1, 9. — v. Ac 13, 39.
l cf. Jc 2, 18, 24.
29-4, 12] LL. 2 et 3 ut s. vr. 1.
m cp. 4, 16; 2, 24; 10, 12; 15, 19; Gal 3, 28.
n 1 Cor 8, 4, 6; Gal 3, 20; Eph 4, 6; 1 Tm 1, 17; 2, 5. — cf. cp. 10, 12. — v. Mr 12, 29.
o Gal 3, 8.
p cf. cp. 4, 9. — v. cp. 2, 26.
q v. Mt 5, 17.

a vr. 16; Is 51, 2.
b cf. 1 Cor 1, 31.
c Gn 15, 6. — v. Gal 3, 6; Jc 2, 23.
d vr. 9, 22.
e cf. cp. 11, 6; Dt 9, 4, 5.
f cp. 3, 22. — v. Jo 6, 29.
g Ps 31, 1, 2.
h 2 Cor 5, 19.
i cp. 3, 30.
j Gn 17, 10, 11. — v. Jo 6, 27.
*11] * Catech. R. III 1, 7.*
k vr. 16; Gal 3, 7. — v. Lc 19, 9.
(12, 13)] Ant. in sb. a. D. Qdg.

4 [e]Est autem Deus verax, '[f]omnis autem homo mendax', sicut scriptum est:
'[g]Ut iustificeris in sermonibus tuis
et vincas cum [h]iudicaris'.
5 Si autem iniquitas nostra iustitiam Dei commendat, quid dicemus? Nunquid iniquus est Deus, qui infert iram? 6 secundum [i]hominem dico: Absit; alioquin quomodo [k]iudicabit Deus hunc mundum? 7 Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius, [l]quid adhuc et ego tanquam peccator iudicor? 8 Et non, sicut blasphemamur, et sicut aiunt quidam nos dicere, [m]faciamus mala ut veniant bona: quorum damnatio iusta est.
9 Quid ergo? praecellimus eos? Nequaquam: causati enim sumus Iudaeos et Graecos [n]omnes sub peccato esse, 10 sicut scriptum est:
'Quia non est iustus quisquam,
11 non est intelligens, non est requirens Deum.
12 Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt;
non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
linguis suis dolose agebant;
13 [o]Sepulcrum patens est guttur eorum;
venenum aspidum sub labiis eorum,
14 quorum os maledictione et amaritudine plenum est,
15 veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.
16 Contritio et infelicitas in viis eorum,
17 et [p]viam pacis non cognoverunt:
18 non est timor Dei ante oculos eorum'.
19 Scimus autem quoniam quaecumque [q]lex loquitur, iis qui in lege sunt loquitur, [r]ut omne os obstruatur et subditus fiat omnis mundus Deo, 20 quia [s]ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo; [t]per legem enim cognitio peccati. 21 Nunc autem sine lege [u]iustitia Dei [v]manifestata est, [z]testificata a lege et prophetis. 22 [y]Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes et super omnes qui credunt in eum; [z]non enim est distinctio, 23 [o]omnes enim peccaverunt et egent gloria Dei 24 [a]iustificati gratis [b]per gratiam ipsius, [c]per redemptionem quae est in Christo Iesu, 25 [d]quem proposuit Deus [e]propitiationem per fidem [f]in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiae suae propter remissionem praecedentium delictorum, 26 [g]in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiae eius in hoc tempore; ut sit ipse [h]iustus et [i]iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi. 27 [j]Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non; sed per legem fidei. 28 Arbitramur enim iustificari hominem per fidem [l]sine operibus legis. 29 [m]An Iudaeorum Deus tantum? nonne et gentium? Immo et gentium; 30 quoniam quidem [n]unus est Deus [o]qui iustificat circumcisionem ex fide et [p]praeputium per fidem. 31 [q]Legem ergo destruimus per fidem? Absit; sed legem statuimus.

4 Quid ergo dicemus invenisse Abraham [a]patrem nostrum secundum carnem? 2 Si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed [b]non apud Deum. 3 Quid enim dicit Scriptura? '[c]Credidit Abraham Deo, et [d]reputatum est illi ad iustitiam'. 4 [e]Ei autem qui operatur merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum; 5 [f]ei vero qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratiae Dei. 6 Sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus:
7 '[g]Beati quorum remissae sunt iniquitates,
et quorum tecta sunt peccata.
8 Beatus vir cui non [h]imputavit Dominus peccatum'.
9 Beatitudo ergo haec [i]in circumcisione tantum manet, an etiam in praeputio? Dicimus enim quia [d]reputata est Abrahae fides ad iustitiam. 10 Quomodo ergo reputata est? In circumcisione, an in praeputio? Non in circumcisione, sed in praeputio. 11 Et [j]signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiae fidei quae est in praeputio, ut sit [k]pater omnium credentium per praeputium, ut reputetur et illis ad iustitiam, 12 et sit pater circumcisionis: non iis tantum qui sunt ex circumcisione, sed et iis qui sectantur vestigia fidei, quae est in

ham sincere credentibus confertur (21-4, 25). Cuius fidei fructus sunt; a) *pax, nam Christus nos reconcilians Deo (5, 1-11) pro morte, quam nobis Adam comparavit, iustitiam donat et vitam (12 21);* b) *liber-*

praeputio [k]patris nostri Abrahae. 13 Non enim per legem [l]promissio Abrahae aut semini eius, [m]ut heres esset mundi; sed per iustitiam fidei. 14 [n]Si enim qui ex lege heredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio. 15 Lex enim iram operatur: [p]ubi enim non est lex, nec praevaricatio; 16 ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit [q]promissio omni semini, [r]non ei qui ex lege est solum, sed et ei qui ex fide est Abrahae, qui pater est omnium nostrum 17 (sicut scriptum est: ' [s]Quia patrem multarum gentium posui te ') ante Deum, cui credidit, [t]qui vivificat mortuos et vocat [u]ea quae non sunt, tanquam ea quae sunt; 18 qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: ' [v]Sic erit semen tuum '. 19 Et non infirmatus est fide nec consideravit corpus suum [w]emortuum, cum iam fere centum esset annorum, et [w]emortuam vulvam Sarae. 20 In repromissione etiam Dei [y]non haesitavit diffidentia, sed confortatus est fide dans gloriam Deo; 21 plenissime sciens quia quaecumque promisit [y]potens est et facere. 22 Ideo [z]reputatum est illi ad iustitiam. 23 [z]Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad iustitiam, 24 sed et propter nos, quibus reputabitur [a]credentibus in eum [b]qui suscitavit Iesum Christum Dominum nostrum a mortuis, 25 [c]qui traditus est propter delicta nostra et resurrexit [d]propter iustificationem nostram.

5 [a]Iustificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, 2 [b]per quem et habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus et [c]gloriamur in spe gloriae filiorum Dei. 3 Non solum autem, sed et [d]gloriamur in tribulationibus scientes quod tribulatio [e]patientiam operatur, [4]patientia autem probationem, probatio vero spem; 5 [f]spes autem non confundit, quia caritas Dei [d]diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. 6 Ut quid enim Christus, [h]cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus [i]pro impiis mortuus est? 7 Vix enim pro iusto quis moritur; nam pro bono forsitan quis audeat mori. 8 [j]Commendat autem caritatem suam Deus in nobis, quoniam, cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus 9 Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magis nunc [l]iustificati in sanguine ipsius salvi erimus ab [m]ira per ipsum. 10 Si enim, cum inimici essemus, [n]reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius, multo magis reconciliati salvi erimus in [o]vita ipsius. 11 Non solum autem, sed et [c]gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

12 Propterea, sicut [p]per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et [q]per peccatum mors; et ita [r]in omnes homines mors pertransiit, [s]in quo omnes peccaverunt. 13 Usque ad legem enim peccatum erat in mundo, [t]peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. 14 Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos qui non peccaverunt [u]in similitudinem praevaricationis Adae, [v]qui est forma futuri. 15 Sed non sicut delictum ita et donum; si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Iesu Christi in [x]plures abundavit. 16 Et non sicut per unum peccatum, ita et donum; nam [y]iudicium quidem ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in [z]iustificationem. 17 Si enim unius delicto mors regnavit per unum, multo magis abundantiam gratiae et donationis et iustitiae accipientes [a]in vita regnabunt per unum Iesum Christum. 18 Igitur, sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et [b]per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitae. 19 Sicut enim [c]per inoboedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et [d]per unius oboeditionem iusti constituentur multi. 20 [e]Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, [f]superabundavit gratia; 21 ut, [g]sicut regnavit peccatum in mortem, ita et [g]gratia regnet per iustitiam in vitam aeternam per Iesum Christum Dominum nostrum.

6 Quid ergo dicemus? [a]Permanebimus in peccato ut gratia abundet? 2 Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? 3 An ignoratis quia quicumque [c]baptizati sumus in

b vr. 11; cp. 7, 4, 6; Gal 2, 19; Col 2, 20; 3, 3; 1 Pt 2, 24. 3] * *Conc. Valent. (an. 855) can. 5.* — * *Catech. R. II 1, 7, 12.* *c* cf. Gal 3, 27. 3-11] * *Catech. R. I 6, 9, 13; II 2, 4, 45, 47, 48.* — *L. in D. 6 p. Pnt.*

l Gal 3, 16; Heb 6, 15, 17; 7, 6; 11, 9, 17. — cf. cp. 9, 8. —v. Ac 13 32. *m* Gn 17, 4-6.
n Gal 3, 17, 18. [9; Gal 3, 10.
o cp. 7, 7, 10-25; 2 Cor 3, 7,
p cf. cp. 3, 20. — v. Gal 3, 19.
q cf. Gal 3, 22. *r* cf. cp. 9, 7-9.
s Gn 17, 5. — cf. vr. 18.
t cf. Heb 11, 19. — v. Jo 5, 21.
u 1 Cor 1, 28. — cf. Heb 11, 3.
v Gn 15, 5. [17; 18, 11.
w Heb 11, 12. — cf. Gn 17,
x Mt 21, 21.
y Gn 18, 14. — cf. Heb 11, 19.
z cp. 15, 4; 1 Cor 9, 9, 10; 10, 6, 11; 2 Tm 3, 16, 17. — cf. Ps 101, 18.

a cp. 10, 9; 1 Pt 1, 21.
b cp. 6, 4. — v. Ac 2, 24.
c cp. 5, 6, 8, 9; 8, 32; Gal 1, 4, 2, 20; 1 Tm 2, 6; Tt 2, 14. — v. Mt 20, 28.
25] * *Catech. R. I 6, 12.* — *v. cp. 6, 9, 10; 1 Cor 5, 7, 8.*
d cp. 5, 18. — cf. 1 Cor 15, 17.

1-5] L. in sb. QT. Pnt. et cm. Mm.
1-12] LL. in oct. ss. Innoc.
a cp. 3, 28. — cf. Eph 2, 14, 17; Col 1, 20.
b Eph 2, 18; 3, 12. — cf. Heb 10, 19, 20; 1 Pt 3, 18. [12.
c vr. 11; Heb 3, 6. — cf. cp. 12,
d v. Mt 5, 12. [10, 38.
e Lc 21 19; Jc 1, 3. — v. Heb
5] * *Catech. R. II 3, 4.* — * *cf. III 1, 7; 2, 4.* — *Ant. et Int. (Ps 102) in sb. p. Pnt. et in fs. s. Phil. N.* [Is 49, 23.
f Ps 118, 116; Ph 1, 20. — v.
g Ac 2, 17, 18, 33; Tt 3, 6. — cf. Gal 4, 6.
h vr. 8, 10; Col 1, 21; Heb 9,
i cf. cp. 4, 25. [14; 1 Pt 3, 18.
8-6, 8] LL. in oct. de Pass. Dñi.
8, 9] R. et V. in fs. pretiosiss. Sang.
j Jo 3, 16; 15, 12; Eph 5, 2.
l v. cp. 3, 25. [1, 18; Mt 3, 7.
m 1 Th 1, 10; 2, 16. — v. cp.
10] * *cf. Catech. R. III 2 14; IV 14, 19* [Col 1, 20, 21.
n 2 Cor 5, 18-20; Eph 2, 16;
o 2 Cor 4, 10, 11.
12] * *Conc. Milev. II, Araus. II et Trid. s. V. can. 2.* — * *cf. Catech. R. II 6, 1.* — *R. in fs. Imm. Conc. BMV.*
p Gn 3, 6; 1 Cor 15, 21, 22. — cf.
q cp. 6, 23; Jc 1, 15. [vr. 15-17.
r cf. vr. 14, 21; Eccli 26, 33; 1 Cor 15, 22; Heb 9, 27.
s cf. Eph 2, 3. *t* v. cp. 3, 20.
u Gn 3, 11; Os 6, 7.
v 1 Cor 15, 45. — cf. Mt 11, 3.
x vr. 19. — v. Mt 20, 28; 26,
y 1 Cor 11, 32. [28.
z vr. 18; Ap 19, 8.

17] * *cf. Catech. R. II 2, 32.*
a Ap 22, 5.
b Jo 12, 32. — cf. cp. 4, 25; 8,
c cf. 2 Cor 10, 6. [32.
1-7] Cp. et R. in fs. ss. Fam. J. M.
d Heb 5, 8. — cf. Ph 2, 8. [J. 20. 21] *Of. in fs. s. Marg. de C.*
e Gal 3, 19. — v. cp. 3, 20.
f 1 Tm 1, 14. *g* v. Jo 1, 17.
h cp. 2, 7; 6, 23.
a vr. 15. — cf. cp. 3, 8.
2] * *Catech. R. III 2, 2.*

tas cum a peccato, quia iustificati Christo inseruntur et peccato mortui servi fiunt iustitiae (6 1-23), tum a lege, cui per baptisma quisque moritur (7, 1-6): lex vero, etsi per se sancta, concupiscentiam

Christo Iesu in morte ipsius baptizati sumus? 4 [d]Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut, quomodo [e]Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos [f]in novitate vitae ambulemus. 5[g]Si enim complantati facti sumus [h]similitudinis mortis eius, simul et resurrectionis erimus. 6 Hoc scientes quia [i]vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur [j]corpus peccati, et ultra non serviamus peccato. 7 [k]Qui enim mortuus est iustificatus est a peccato. 8 [m]Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum Christo 9 scientes quod [e]Christus resurgens ex mortuis [n]iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. 10 Quod enim mortuus est peccato mortuus est [o]semel; quod autem vivit vivit Deo. 11 Ita et vos existimate vos [b]mortuos quidem esse peccato, [p]viventes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro.

12 [q]Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut oboediatis concupiscentiis eius. 13 Sed [r]neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato; sed [t]exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viventes et membra vestra arma iustitiae Deo. 14 [q]Peccatum enim vobis non dominabitur; non enim sub lege estis, sed sub gratia.

15 Quid ergo? [q]peccabimus, [b]quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. 16 Nescitis quoniam [x]cui exhibetis vos servos ad oboediendum, servi estis eius, cui oboeditis, sive peccati ad mortem sive oboeditionis ad iustitiam? 17 [y]Gratias autem Deo quod fuistis servi peccati, oboedistis autem ex corde in eam [z]formam doctrinae in quam traditi estis. 18 [a]Liberati autem a peccato servi facti estis iustitiae. 19 [b]Humanum dico propter infirmitatem carnis vestrae: sicut enim [r]exhibuistis membra vestra servire immunditiae et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra [c]servire iustitiae in sanctificationem. 20 [d]Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis iustitiae. 21 [e]Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? [f]nam finis illorum mors est. 22Nunc vero liberati a peccato servi autem facti Deo [g]habetis fructum vestrum in sanctificationem, [h]finem vero vitam aeternam. 23 [i]Stipendia enim peccati mors; gratia autem Dei [j]vita aeterna in Christo Iesu Domino nostro.

7 An ignoratis, fratres (scientibus enim legem loquor), quia lex in homine dominatur quanto tempore vivit? 2 Nam [a]quae sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est a lege viri. 3 Igitur, vivente viro, [b]vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro; si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est a lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro. 4 Itaque, fratres mei, et vos [c]mortificati estis legi per corpus Christi; ut sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, [d]ut fructificemus Deo. 5 Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quae per legem erant, [e]operabantur in membris nostris, [f]ut fructificarent morti; 6 nunc autem [g]soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur; ita ut serviamus in [h]novitate spiritus et [i]non in vetustate litterae.

7 Quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed [j]peccatum non cognovi nisi per legem; nam concupiscentiam nesciebam, [l]nisi lex diceret: 'Non concupisces'. 8 [m]Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. [n]Sine lege enim peccatum mortuum erat. 9 Ego autem vivebam sine lege aliquando: sed, cum venisset mandatum, peccatum revixit. 10 Ego autem mortuus sum, et inventum est mihi mandatum, [o]quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. 11 Nam peccatum, [n]occasione accepta per mandatum, [p]seduxit me et per illud occidit. 12 Itaque [q]lex quidem sancta, et mandatum sanctum et iustum et bonum. 13 Quod ergo bonum est mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem; ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. 14 Scimus enim quia lex spiritualis est, ego autem carnalis sum [r]venundatus sub peccato. 15 Quod enim operor non intelligo; [s]non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio. 16 Si autem quod nolo, illud facio, consentio [t]legi, quoniam bona est. 17 Nunc autem iam [u]non ego operor illud; sed quod habitat in me peccatum. 18 Scio enim quia [v]non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum;

---

d Col 2, 12.
e vr. 9; cp. 8, 11. — cf. Jo 11, 40; 2 Cor 13, 4.
f 2 Cor 5, 17; Gal 6, 15; Eph 4, 23, 24; Col 3, 10. — cf. cp.
g cf. 2 Cor 4, 10. [7, 6.
h Ph 3, 10. — cf. Col 2, 12; 3, 1.
i Eph 4, 22; Col 3, 9. — cf. Gal
j cf. cp. 7, 24. [5, 24; 6, 14.
k 1 Pt 4, 1. — cf. vr. 18.
m 2 Tm 2, 11. — cf. 2 Cor 4, 10; 13, 4.
n Ac 13, 34; Ap 1, 18.
o, 10] Cm. in fr. 3 et V. All. in D. 4 p. Psch. — R. in sb. in Albis et Cp. ad ll. in frr. T.P.
o Heb 7, 27.
*11, 13] * Catech. R. II 2, 40.*
p cf. Ac 17, 28. — v. cp. 14, 8.
q vr. 14; Ps 18, 14; 118, 133; Mic 7, 19. — cf. 2 Cor 5, 17.
*12] * Catech. R. III 1c, 22.*
r cp. 7, 5; Col 3, 5.
s 2 Cor 10, 5.
t cp. 12, 1; 1 Pt 2, 24; 4, 2.
u cf. 1 Cor 9, 21. [*can. 1, 16] * Conc. Araus. II (an. 529)*
v cf. vr. 20; Mt 6, 24; Lc 16, 13, — v. Jo 8, 34.
x 1 Pt 1, 22. *y* v. cp. 1, 8.
z cf. 2 Tm 1, 13.
a vr. 22; cp. 8, 2; 1 Cor 7, 22; 2 Cor 3, 17; Gal 5, 1, 13. — v Jo 8, 32.
*19-23] * Catech. R. III 2, 2; II 4, 3; IV 11, 11. — L. in D. 7*
b v. cp. 3, 5. [*p. Pnt.*
c cf. 1 Cor 9, 27. — v. 1 Th 4,
d cf. vr. 16. [3.
e cf. cp. 7, 5. — cf. Jr 12, 13.
f cp. 1, 32; 8, 6, 13; Pro 14.
g cp. 7, 4. [12; Gal 6, 8.
h 1 Pt 1, 9.
i cf. cp. 2, 7. — v. cp. 5, 12.
j cp. 5, 21. — cf. Jo 17, 3.

1-9] LL. in vg. Epiph.
a 1 Cor 7, 39.
b v. Mt 5, 32. — cf. 1 Cor 7, 10, 11.
c cp. 8, 2; Gal 2, 19. — cf. vr. 6; cp. 6, 2; 1 Cor 15, 56.
d cp. 6, 22; Gal 5, 22; Eph 5, 9. — cf. Tt 3, 14; 2 Pt 1, 8.
e cp. 6, 13.
f cf. cp. 6, 21; Gal 5, 19-21.
g cf. Gal 5, 4. *h* v. cp. 6, 4.
i cp. 2, 27, 29; 2 Cor 3, 6.
j cp. 3, 20. — cf. cp. 4, 15.
*7] * Catech. R. II 3, 43; III 10, 5, 8.*
l cp. 13, 9; Ex 20, 17; Dt 5, 21. — cf. Ex 20, 14.
m vr. 11. — cf. Gal 5, 13.
n 1 Cor 15, 56.
*10] * Catech. R. IV 15, 12.*
o cf. cp. 10, 5; Lv 18, 6.
p cf. Gn 3, 13; Heb 3, 13.
q Ps 18, 9, 10; 118, 137; 1 Tm 1, 8; 2 Pt 2, 21. — cf. vr. 16.
r cf. 3 Rg 21, 20; 4 Rg 17, 17; Is 50, 1; 1 Mc 1, 16.
s vr. 18, 19. — cf. Gal 5, 17.
*15-17] * cf. Catech. R. II 2, 53.*
t 1 Tm 1, 8. — cf. vr. 12.
u vr. 20.
v cf. Gn 6, 5; 8, 21; Jb 14, 4; 15, 14; Ps 50, 7; Jr 17, 9.
*19] * Catech. R. IV 12, 10. — * cf. prop. 45 M. Molinos ab Innoc. XII damn.*
*21-23] * Catech. R. IV 12, 5, 8.*

nam velle adiacet mihi, perficere autem bonum non invenio. 19 *s*Non enim quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo malum hoc ago. 20 Si autem quod nolo, illud facio, *u*iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. 21 Invenio igitur legem volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet; 22 *t*condelector enim legi Dei secundum *w*interiorem hominem, 23 video autem *v*aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis. 24 Infelix ego homo! quis me liberabit de *z*corpore mortis huius? 25 *a*Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati.

8 Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant; 2 *a*lex enim spiritus vitae in Christo Iesu *b*liberavit me a lege peccati et mortis. 3 Nam *c*quod impossibile erat legi, *d*in quo infirmabatur per carnem, *e*Deus Filium suum mittens *f*in similitudinem carnis peccati et *g*de peccato damnavit peccatum in carne, 4 ut iustificatio legis impleretur in nobis, *h*qui non secundum carnem ambulamus sed secundum spiritum. 5 *i*Qui enim secundum carnem sunt *j*quae carnis sunt sapiunt, qui vero secundum spiritum sunt *l*quae sunt spiritus sentiunt. 6 Nam *m*prudentia carnis mors est, prudentia autem spiritus vita et pax. 7 Quoniam sapientia carnis *n*inimica est Deo, legi enim Dei non est subiecta, *o*nec enim potest. 8 Qui autem in carne sunt Deo placere non possunt. 9 Vos autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen *p*Spiritus Dei habitat in vobis. *q*Si quis autem *r*Spiritum Christi non habet, hic non est eius. 10 Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter iustificationem. 11 Quod si *q*Spiritus eius *s*qui suscitavit Iesum a mortuis habitat in vobis, qui suscitavit Iesum Christum a mortuis vivificabit et mortalia corpora vestra *t*propter inhabitantem Spiritum eius in vobis.

12 Ergo, fratres, debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus; 13 si enim secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu *u*facta carnis mortificaveritis, vivetis. 14 *v*Quicumque enim Spiritu Dei aguntur *w*ii sunt filii Dei. 15 *x*Non enim accepistis *y*spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum *z*adoptionis filiorum in quo clamamus: *a*Abba, Pater. 16 *b*Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod *w*sumus filii Dei. 17 Si autem filii, et *c*heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi; *d*si tamen compatimur, ut et conglorificemur.

18 Existimo enim quod *e*non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam *f*quae revelabitur in nobis. 19 Nam *g*exspectatio creaturae revelationem *h*filiorum Dei exspectat. 20 Vanitati enim creatura *i*subiecta est non volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe; 21 quia et ipsa creatura *j*liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei. 22 Scimus enim quod *l*omnis creatura ingemiscit et parturit usque adhuc. 23 Non solum autem illa, sed et *m*nos ipsi primitias spiritus habentes, et *n*ipsi intra nos gemimus *o*adoptionem filiorum Dei exspectantes, *p*redemptionem corporis nostri. 24 *q*Spe enim salvi facti sumus. *r*Spes autem quae videtur non est spes, nam quod videt quis quid sperat? 25 Si autem quod non videmus speramus, per *q*patientiam exspectamus.

26 Similiter autem et Spiritus adiuvat infirmitatem nostram: *s*nam quid oremus sicut oportet, nescimus; sed *t*ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. 27 *u*Qui autem scrutatur corda scit quod desideret Spiritus, quia *v*secundum Deum postulat pro sanctis. 28 *x*Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis *y*qui secundum, propositum vocati sunt sancti. 29 Nam quos *z*praescivit et *a*praedestinavit *b*conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse *c*primogenitus in *d*multis fratribus. 30 Quos autem praedestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et *e*iustifi-

w Ps 1, 2; 111, 1; 118, 97.
x 2 Cor 4, 16; Eph 3, 16. — cf. 1 Pt 3, 4. [*peccat. 22-25*] *L. in Ms. pro remiss.*
y Gal 5, 27. — cf. Jc 4, 1. *24, 25*] * *cf. Caelest. 1 epist. adv. Semipel. cp. 9.* — * *Catech. R.*
z cf. cp. 6, 6; 8, 23. [*IV 11, 4.*
a 1 Cor 15, 57.

1] * *Catech. R. II 2, 42.*
a cf. Jo 6, 64; 1 Cor 15, 45; 2 Cor 3, 6.
b vr. 12. — v. cp. 6, 18; 7, 4. *3*] *Ant. in Circum. Dñi.* — *v. Gal 4, 4, 5.*
c Heb 10, 1, 2, 10, 14. — v. Ac
d Gal 4, 9; Heb 7, 18. [13, 39.
e 2 Cor 5, 21. — v. Jo 3, 17.
f Ph 2, 7. — v. Jo 1 14.
g cf. Lv 16, 5 sq.; Heb 10, 6, 8.
h Gal 5, 10, 25. *5, 5*] * *Catech. R. III 2, 26.* — *cf. III 9, 21.*
i Mt 16, 23. — cf. Gal 6, 8.
j Gal 5, 19-21; Ps 3, 19; Col
l Gal 5, 22, 23. [3, 2.
m vr. 13. — cf. Col 2, 18.
n Jc 4, 4. *o* 1 Cor 2, 14.
p vr. 11; 1 Cor 3, 16; 6, 19; 2 Cor 6, 16; 2 Tm 1, 14.
q Ju 19. — cf. Jo 14, 17.
r v. Ac 16, 8. *s* v. Ac 2, 24. *12-19, 28-30*] *LL. in cm. Mm.*
t cf. 1 Cor 3, 16; 2 Cor 6, 16. *12*] * *Conc. Trid. s. VI cp. 13.*
u Col 3, 5. *v* Gal 5, 14. *14*] * *cf. Caelest. 2 epist. adv. Semipel. cp. 8.*—* *cf. Catech. R. III 2, 26.*
w vr. 16, 19; cp. 6, 8, 26; Dt 14, 1; Os 1, 10; Jo 1, 12; 1 Jo 3, 1. — cf. Mt 5, 6. *15-17*] * *Catech. R. I 2, 9; II 2, 50; 5, 68; IV 7, 5; 9, 11, 15.*
x 1 Cor 2, 12.
y 2 Tm 1, 7. — cf. Gal 2, 4; Heb 2, 15; 1 Jo 4, 18. [4; Jr 31, 9.
z vr. 23; Gal 4, 5. — cf. cp. 9,

a Gal 4, 5, 6. — cf. Mr 14, 16.
b 2 Cor 1, 22; 5, 5; Eph 1, 13, 14; 1 Jo 3, 24. [1, 14; Jc 2, 5.
c Gal 3, 29; 4, 7; Tt 3, 7, Heb *17*] *V. All. in fs. s. Pauli a Cr.*
d 2 Cor 1, 7; Ph 3, 10. — cf. Mt 20, 23. — v. Ac 14, 21.
e 2 Cor 4, 17. — cf. 1 Pt 1, 5, 6.
f 1 Pt 4, 13; 5, 1; 1 Jo 3, 2. — cf. cp. 2, 7. *18-23*] *L. in D. 4 p. Pnt. et cm. Mm.*
g 1 Cor 1, 7; Ph 3, 20; Heb 9, 28. — v. Lc 17, 30.
h vr. 14. — Ps 81, 6; Lc 20, 36.
i Gn 3, 18, 19; Ec 1, 2.
j cf. Ac 3, 21.
l cf. Jr 12, 4, 11; 23, 10.
m cf. 2 Cor 5, 5; Jo 1, 18.
n 2 Cor 5, 2, 4.
o Is 25, 9; Gal 5, 5. — cf. vr. 19, 25. [— v. Lc 21, 28.
p Eph 4, 30. — cf. cp. 7, 24.
q cp. 15, 4. — cf. 1 Th 1, 3; 5, 8.
r cf. 2 Cor 4, 18; Heb 11, 1. *26*] * *Catech. R. IV 7, 5; 13, 2.*

s cf. Mt 20, 22; Jc 4, 3. *t* cf. vr. 34; Jo 14, 13, 14; Heb 7, 25; Ju 20; 1 Jo 2, 1. *u* 1 Th 2, 4. — v. 1 Rg 16, 7. *v* cf. 1 Jo 5, 14. *28*] *Cp. in cm. Ap. et Mm. (TP.).* *x* Ec 8, 12; Ecli 39, 32. — cf. 1 Tm 4, 4. *y* cp. 9, 24; 1 Cor 1, 9; 7, 15, 17; Gal 1, 15; 5, 8; Eph 4, 1, 4; 2 Tm 1, 9; Heb 9, 15. *z* cp. 11, 2; 1 Pt 1, 2. *a* 1 Cor 2, 7; Eph 1, 5, 11. — cf. cp. 9, 23. *b* Ph 3, 21. — cf. 1 Cor 15, 49; Col 3, 10. — v. 1 Jo 3, 2. *c* Col 1, 15, 18; Heb 1, 6; Ap 1, 5. *d* v. Mt 28, 10. *e* 1 Cor 6, 11.

ea comparatae nihil sint faciendae (17-30), nobis consequenda est omnibus superatis impedimentis (31-39). Quod si a salute Iudaei nunc excluduntur, hoc est sive ex gratuita electione Dei (9, 1-13), qui libere unum

cavit; quos autem iustificavit, illos et [f]glorificavit. 31 Quid ergo dicemus ad haec? [g]Si Deus pro nobis, quis contra nos? 32 [h]Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed [i]pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo [j]omnia nobis donavit? 33 Quis accusabit adversus [k]electos Dei? [m]Deus qui iustificat. 34 [n]Quis est qui condemnet? Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. 35 Quis ergo nos separabit a caritate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius, 36 [s]sicut scriptum est:

' [o]Quia propter te mortificamur tota die,
aestimati sumus sicut oves occisionis '?

37 Sed in his omnibus [p]superamus propter eum [q]qui dilexit nos. 38 Certus sum enim quia neque mors neque vita neque angeli neque principatus neque virtutes neque instantia neque futura neque fortitudo 39 neque altitudo neque profundum neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quae est in Christo Iesu Domino nostro.

9 [a]Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto; 2 quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo. 3 [b]Optabam enim ego ipse [c]anathema esse a Christo pro [d]fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, 4 [d]qui sunt Israëlitae, [e]quorum adoptio est filiorum et [f]gloria et [g]testamentum et [h]legislatio et [i]obsequium et [j]promissa; 5 quorum [l]patres, et [m]ex quibus est Christus secundum carnem, [n]qui est super omnia [o]Deus benedictus in saecula. Amen. 6 Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israël sunt, ii sunt Israëlitae, 7 [p]neque qui semen sunt Abrahae omnes filii; sed ' [q]in Isaac vocabitur tibi semen '; 8 id est [r]non qui filii carnis hi filii Dei, sed [s]qui filii sunt promissionis aestimantur in semine. 9 Promissionis enim verbum hoc est: ' [t]Secundum hoc tempus veniam, et erit Sarae filius '. 10 Non solum autem illa, sed et [u]Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri. 11 Cum enim nondum nati fuissent aut aliquid boni egissent aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, 12 non ex operibus, sed ex [v]vocante dictum est ei: ' Quia [x]maior serviet minori ', 13 sicut scriptum est: ' [y]Iacob dilexi, Esau autem odio habui '.

14 Quid ergo dicemus? [z]nunquid iniquitas apud Deum? Absit. 15 Moysi enim dicit: ' [a]Miserebor cuius misereor, et misericordiam praestabo cuius miserebor '. 16 Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. 17 Dicit enim Scriptura Pharaoni: ' Quia [b]in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, et ut adnuntietur nomen meum in universa terra '. 18 Ergo cuius vult miseretur, et quem vult [c]indurat.

19 Dicis itaque mihi: Quid adhuc quaeritur? [d]voluntati enim eius quis resistit? 20 [e]O homo, tu quis es, [f]qui respondeas Deo? [g]Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit: Quid me fecisti sic? 21 [h]An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere [i]aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? 22 Quod si Deus volens ostendere iram et notam facere potentiam suam sustinuit in multa patientia [j]vasa irae apta in interitum; 23 ut ostenderet [l]divitias gloriae in vasa misericordiae, quae [m]praeparavit in gloriam; 24 [n]quos et vocavit nos non solum ex Iudaeis, sed etiam ex gentibus, 25 sicut in Osee dicit: ' [o]Vocabo **non plebem meam plebem meam et non dilectam dilectam et non misericordiam consecutam misericordiam consecutam** '. 26 ' [p]Et erit, in loco ubi dictum est eis: **Non plebs mea vos**, ibi vocabuntur filii Dei vivi '. 27 Isaias autem clamat pro Israël: ' [q]Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam harena maris, [r]reliquiae salvae fient '. 28 Verbum enim consummans et abbrevians in aequitate, quia verbum breviatum faciet Dominus super terram. 29 Et sicut praedixit Isaias: ' [s]Nisi Dominus **sabaoth** reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus et sicut Gomorrha similes fuissemus '.

30 Quid ergo dicemus? Quod gentes, quae non sectabantur iu-

---

f Jo 17, 22. — cf. Heb 2, 10.
g cf. Nm 14, 9; 4 Rg 6, 16; Ps 117, 6; 1 Jo 4, 4.
h Jo 3, 16.
*32] * Catech. R. I 5, 12. — V. in off. de Pass. — Ant. in Parasc.*
i cp. 5, 18. — v. cp. 4, 25; Jo 12, 32.
j Col 2, 13; 3, 13; Eph 4, 32. — cf. Lc 7, 42. [*IV 7, 4.*
*33, 34] * Catech. R. II 5, 16;*
k Col 3, 12; Tt 1, 1; 1 Pt 2, 9. — v. Lc 18, 7.
m Is 50, 8, 9. — cf. Ap 12, 10,
n cf. vr. 1. [11.
35-39] L. in fs. s. Ignatii.
*35] * Catech. R. IV 11, 16.*
o Ps 43, 22.
p 1 Cor 15, 57. — v. Jo 16, 33.
q Gal 2, 20; Eph 5, 2; Ap 1, 5; 3, 9. — v. Jo 13, 24.

a 2 Cor 11, 10; 1 Tm 2, 7. — cf. cp. 1, 9; Gal 1, 20.
1-16] LL. in die 2 inf. oct. E-
*3] * Catech. R. IV 14, 16.*
b cf. Ex 32, 32.
c 1 Cor 12, 3; 16, 22; Gal 1, 8,
d cf. vr. 6; cp. 11, 14. [9.
e 2 Mc 2, 17. — cf. Ex 4, 22. — v. cp. 8, 15.
f Ex 40, 34; 1 Rg 4, 21.
g Gn 17, 2; Dt 29, 14; Eph 2, 12. — cf. Lc 1, 72.
h Dt 4, 14. — cf. Ps 147, 19, 20.
i Ex 20, 5; 23, 25. — cf. cp. 12, 1.
j cf. Jo 4, 22; Ac 13, 32; Eph
l cp. 11, 28. [2, 12.
m cf. Mt 1, 1; Jo 4, 12.
n cf. Eph 1, 21; 4, 6; Col 1, 16-
o cp. 1, 25; 2 Cor 11, 31. [19.
p cf. Mt 3, 9; Jo 8, 33, 39; Gal 4, 23.
q Gn 21, 12. — cf. Gal 3, 29.
r cf. Jo 1, 13.
s Gal 4, 23, 28.
t Gn 18, 10, 14. — cf. Gn 17,
u Gn 25, 21. [21.
v cf. cp. 4, 17; 8, 28.
x Gn 25, 23.
y Ml 2, 3.
z Dt 32, 4; 2 Par 19, 7; Jb 8, 3; 34, 10; Ps 91, 16.

a Ex 33, 19. — cf. Mt 20, 15.
b Ex 9, 16. [20.
c cf. Ex 4, 21; Dt 2, 30; Js 11,
d Jdt 16, 17; Est 13, 9, 11; Dn
e v. cp. 2, 1. 3. [4, 32.
f Jb 33, 13; Dn 4, 32. [26.
g Is 29, 19; 45, 9. — cf. Ecli 39,
*21-23] * Conc Valent. (an. 855) can. 3.*
h Sap 15, 7; Ecli 33, 13; Is 64,
i 2 Tm 2, 20. [8; Jr 18, 6.
*22, 23] * cf. Caelest. ‖ adv. Semipel cp. 11. — * Catech. R. IV 5, 3.*
j cf. vr. 21, 23; Pro 16, 4.
l Eph 1, 3-13. — v. cp. 2, 4.
m vr. 21. — cf. cp. 8, 29.
n cf. cp. 3, 29.
o Os 2, 2, 23. — cf. 1 Pt 2, 10.
p Os 1, 10.
q Is 10, 22, 23. — cf. Os 1, 10.
r cp. 11, 5.
s Is 1, 9. — cf. Dt 29, 23; Ecli 10, 19; Am 4, 11.

praealtero ad fidem vocat (14-24), sive quia, iuxta prophetas (25-29), Iudaei in quaerenda salute vel viam perversam inierunt (30-33), vel viam rectam culpabiliter nescierunt (10, 1-21). Exclusio tamen a salute nec ad totum

stitiam, apprehenderunt iustitiam, [t]iustitiam autem quae ex fide est; 31 Israël vero [u]sectando legem iustitiae [v]in legem iustitiae non pervenit. 32 Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus; [x]offenderunt enim in lapidem offensionis, 33 sicut scriptum est:

' [y]Ecce pono in Sion lapidem offensionis et petram scandali,
et [z]omnis qui credit in eum non confundetur '.

10 Fratres, voluntas quidem cordis mei, et obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem. 2 Testimonium enim perhibeo illis quod [a]aemulationem Dei habent, [b]sed non secundum scientiam; 3 ignorantes enim [c]iustitiam Dei et suam quaerentes statuere, iustitiae Dei non sunt subiecti. 4 [d]Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. 5 Moyses enim scripsit [e]quoniam iustitiam, quae ex lege est, ' qui fecerit homo vivet in ea '. 6 [f]Quae autem ex fide est iustitia sic dicit: ' [g]Ne dixeris in corde tuo: Quis ascendet in caelum '? id est Christum deducere, 7 aut ' quis descendet in [h]abyssum '? hoc est [i]Christum a mortuis revocare. 8 Sed quid dicit Scriptura? ' [j]Prope est verbum in ore tuo et in corde tuo '; hoc est verbum fidei, quod praedicamus. 9 Quia, [k]si confiteris in ore tuo Dominum Iesum et [m]in corde tuo credideris [n]quod Deus illum suscitavit a mortuis, [m]salvus eris. 10 [o]Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. 11 Dicit enim Scriptura: ' [p]Omnis qui credit in illum non confundetur '. 12 [q]Non enim est distinctio Iudaei et Graeci, nam [r]idem Dominus omnium, [s]dives in omnes qui invocant illum. 13 ' [t]Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit '.

14 Quomodo ergo invocabunt in quem non crediderunt? Aut [u]quomodo credent ei quem non audierunt? [u]Quomodo autem audient [v]sine praedicante? 15 Quomodo vero praedicabunt nisi mittantur? sicut scriptum est: ' [x]Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! '

16 Sed non omnes oboediunt evangelio; Isaias enim dicit: ' [y]Domine, quis credidit auditui nostro? ' 17 Ergo [z]fides ex auditui, auditus autem per verbum Christi. 18 Sed dico: Nunquid non audierunt? Et quidem

' [a]in omnem terram exivit sonus eorum,
et in fines orbis terrae verba eorum '.

19 Sed dico: Nunquid Israël non cognovit? Primus Moyses dicit: ' [b]Ego ad [c]aemulationem vos adducam in non gentem; in gentem [d]insipientem, in iram vos mittam '. 20 Isaias autem audet et dicit: ' [e]Inventus sum a non quaerentibus me, palam apparui iis qui me non interrogabant '. 21 Ad Israël autem dicit: ' [f]Tota die expandi manus meas ad populum non credentem et contradicentem '.

11 Dico ergo: [a]Nunquid Deus reppulit populum suum? Absit. Nam et ego [b]Israëlita sum ex semine Abraham de tribu Beniamin: 2 [c]Non reppulit Deus plebem suam, quam [d]praescivit. An nescitis [e]in Elia quid dicit Scriptura, quemadmodum interpellat Deum adversum Israël? 3 ' [f]Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, et ego relictus sum solus, et quaerunt animam meam '. 4 Sed quid dicit illi divinum responsum? ' [g]Reliqui mihi septem milia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal '. 5 Sic ergo et in hoc tempore [h]reliquiae secundum electionem gratiae salvae factae sunt. 6 [i]Si autem gratia, iam non ex operibus; alioquin gratia iam non est gratia. 7 Quid ergo? [j]quod quaerebat Israël hoc non est consecutus; electio autem consecuta est, ceteri vero [l]excaecati sunt, 8 sicut scriptum est: ' [m]Dedit illis Deus spiritum compunctionis, oculos [n]ut non videant et aures ut non audiant usque in hodiernum diem '. 9 Et David dicit:

' [o]Fiat mensa eorum in laqueum
et in captionem et in scandalum et in retributionem illis;
10 obscurentur oculi eorum ne videant,
et dorsum eorum semper incurva '.

11 Dico ergo: Nunquid sic offenderunt ut caderent? Absit; sed illorum [p]delicto [q]salus est gentibus, ut illos aemulentur. 12 Quod si delictum illorum divitiae sunt mundi, et diminutio eorum divitiae gentium; quanto magis plenitudo eorum!

t cf. cp. 10, 20.
u cp. 1, 17; Gal 2, 16; Heb 11, 7.
v cf. cp. 10, 2, 3; 11, 7.
w cf. Gal 5, 4.
x cf. Lc 2, 34. — v. Mt 21, 44.
y Is 8, 14; 28, 16. — cf. Ps 117, 22.
z cp. 10, 11. — cf. Is 49, 23; Ph 1, 20.
a cf. Ac 21, 20.
b cf. cp. 9, 31; Gal 5, 4.
c v. cp. 1, 17.
4-21] LL. in fss. s. Andr. Ap. et Divis. Duodecim Ap.
d cf. Mt 5, 17; Gal 3, 24.
e Lv 18, 5. — cf. cp. 7, 10; 2 Es 9, 29; Ez 20, 11, 13, 21; Mt 19, 17.
f v. cp. 9, 30. [29, 30.
g Dt 30, 12, 13. — cf. Bar 3, 29.
h v. Ap 9, 1. *i* Heb 13, 20.
j Dt 30, 14. — cf. Eccli 51, 26.
l Mt 10, 32; Lc 12, 8. — cf. 1 Cor 12, 3; Ph 2, 11.
m Ac 16, 31. — cf. Mr 16, 16.
n 1 Pt 1, 21. — v. Ac 2, 24.
o cf. Mt 13, 15.
10-18] L. et Opp. fss. ut vr. 4; ss. Franc. Xav. et Solani.
*10] * Catech. R. I 2, 4; II 1, 14.*
p v. cp. 9, 33. *q* v. cp. 3, 22.
r Ap 3, 29; Ac 10, 36.
s cf. cp. 2, 4; 9, 23; Eph 1, 7, 18.
t Jl 2, 32. — v. Ac 2, 21.
u Eph 4, 21. — cf. Jo 9, 36; 17, 20.
v cf. Ac 8, 31; Tt 1, 3.
*14] * Conc. Lat. IV decr. c. Waldenses. — * Catech. R. IV 2, 6; 7, 3.* [Eph 6, 15.
x Is 52, 7. — cf. Nh 1, 15;
15] Ant. in fs. ss. Cyrilli et M.
y Is 53, 1. — v. Jo 12, 58.
z Gal 3, 2, 5.
a Ps 18, 5. — cf. cp. 1, 8; Mt 16. 15; 24, 14; 28, 1; Col 1, 6, 23; 1 Tm 1, 8. *b* Dt 32, 21.
c cp. 11, 11, 14. *d* cf. Tt 3, 3.
*20] * v. Is 65, 1.*
e Is 65, 1. — cf. cp. 9, 30.
21] R. in fs. s. Andr. Ap. et in off. de Pass. *f* Is 65, 2.
a 1 Rg 12, 22; Jr 31, 37; 33, 34.
b Ac 22, 3; 23, 6; 26, 4, 5; 2 Cor 11, 22; Ph 3, 5.
c Ps 93, 14.
d cp. 8, 29.
e 3 Rg 17, 1 sq. — cf. Mr 12, 26; Lc 20, 37.
f 3 Rg 19, 10, 14.
g 3 Rg 19, 18.
h cp. 9, 27. — cf. Jr 3, 14; Zc 13, 8.
i cf. cp. 4, 4; Dt 9, 45.
*6] * Conc. Trid. s. VI cp. 8.*
j v. cp. 9, 31.
l vr. 25. — cf. 2 Cor 3, 14; Eph 4, 18. — v. Mr 3, 5.
m (Is 29, 10),
n v. Mt 13, 13.
o Ps 68, 23, 24.
p cp. 5, 15-18. 20.
q cf. Ac 28, 28.

populum se extendit (11, 1-10) nec perpetua erit (11-24); nam post plenitudinem gentium plenitudo Israëlis salutis promissae particeps fiet (25-36).

2. Varia praecepta et monita moralia (12, 1-15, 13). *Postquam modestiam in vita*

13 Vobis enim dico gentibus: Quandiu quidem ego sum [r]gentium apostolus, ministerium meum honorificabo, 14 si quomodo ad aemulandum provocem carnem meam et [s]salvos faciam aliquos ex illis. 15 Si enim amissio eorum [t]reconciliatio est mundi; quae adsumptio, nisi vita ex [u]mortuis? 16 Quod si [v]delibatio sancta est, et massa; et si radix sancta, et rami. 17 Quod si [x]aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem, cum [y]oleaster esses, insertus es in illis et [z]socius radicis et pinguedinis olivae factus es: 18 noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te. 19 Dices ergo: Fracti sunt rami ut ego inserar. 20 Bene, propter incredulitatem fracti sunt; [a]tu autem fide stas: [b]noli altum sapere, sed [c]time. 21 Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. 22 Vide ergo bonitatem et severitatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt severitatem, in te autem bonitatem Dei, [d]si permanseris in bonitate; alioquin et tu [d]excideris. 23 Sed et illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur; potens est enim Deus iterum inserere illos. 24 Nam si tu ex naturali excisus es oleastro et contra naturam insertus es in bonam olivam, quanto magis ii qui secundum naturam, inserentur suae olivae!

25 Nolo enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc, ut [e]non sitis vobis ipsis sapientes, quia [f]caecitas ex parte contigit in Israël, [g]donec plenitudo gentium intraret, 26 et sic omnis Israël salvus fieret, sicut scriptum est: ' [h]Veniet ex [i]Sion, qui eripiat et avertat impietatem a Iacob', 27 et hoc illis a me [j]testamentum, cum [k]abstulero peccata eorum'. 28 Secundum evangelium quidem inimici propter vos, secundum electionem autem [m]clarissimi propter patres. 29 Sine paenitentia enim sunt dona et [n]vocatio Dei. 30 Sicut enim [o]aliquando et vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum; 31 ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut et ipsi misericordiam consequantur. 32 *p*Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur.

33 O altitudo [q]divitiarum sapientiae et scientiae Dei, [r]quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, et investigabiles viae eius! 34 [s]Quis enim cognovit sensum Domini? [t]aut quis consiliarius eius fuit? 35 aut [u]quis prior dedit illi et retribuetur ei? 36 Quoniam [v]ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia: [x]ipsi gloria in saecula. Amen.

12 [a]Obsecro itaque vos, fratres per misericordiam Dei, [b]ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile [c]obsequium vestrum. 2 Et nolite [d]conformari huic saeculo, sed reformamini in [e]novitate sensus vestri, ut [f]probetis quae sit voluntas Dei bona et beneplacens et perfecta.

3 Dico enim [g]per gratiam, quae data est mihi, omnibus qui sunt inter vos [h]non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, et unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei. 4 [i]Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; 5 ita [i]multi unum corpus sumus in Christo, [m]singuli autem alter alterius membra; 6 [n]habentes autem donationes secundum gratiam, quae data est nobis, differentes: sive [o]prophetiam secundum ratonem fidei, 7 [p]sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina, 8 qui exhortatur in exhortando, [q]qui tribuit in simplicitate, [r]qui praeest in sollicitudine, [s]qui miseretur in hilaritate. 9 [t]Dilectio sine simulatione, [u]odientes malum, adhaerentes bono, 10 [v]caritate fraternitatis invicem diligentes, [x]honore invicem praevenientes, 11 sollicitudine non [y]pigri, [z]spiritu ferventes, [a]Domino servientes, 12 [b]spe gaudentes, [c]in tribulatione patientes, [d]orationi instantes, 13 [e]necessitatibus sanctorum communicantes, [f]hospitalitatem sectantes. 14 [g]Benedicite persequentibus vos: benedicite et nolite maledicere. 15 Gaudere cum gaudentibus, [h]flere cum flentibus, 16 [i]idipsum invicem sentientes, [j]non alta sapientes, sed humilibus consentientes. [l]Nolite esse prudentes apud

---

r cp. 15, 16; Ac 9, 15. — cf. Ac 26, 17.
*14] * Catech. R. III 1, 12.*
s 1 Cor 7, 16; 9, 22; 1 Tm 4, 16; *t* cp. 5, 11. [Jc 5, 20.
u cf. Eph 2, 1; Col 2, 13; Ap *v* cf. Nm 15, 19-21. [3, 1.
x Jr 11, 16. — cf. Ps 51, 10; *y* cf. Eph 2, 12. [Jo 15, 2.
z cf. Jo 15, 5.

a 1 Cor 10, 12; 2 Cor 1, 24. — cf. Ps 16, 5; 39, 3. *b* cp. 12, 3, 16; 1 Tm 6, 17.
c Pro 28, 14; Is 66, 2, 5; Jr 44, 10; Ph 2, 12.
d 1 Cor 15, 2; Heb 3, 6, 14. *e* cf. Mt 3, 10; 7, 19; Jo 15, 2.
f cp. 12, 16. — v. Pro 3, 7. *g* cf. Lc 21, 24.
h Is 59, 20, 21. — cf. Jo 4, 22; Ac 13, 23; Heb 8, 8-12.
i Ps 13, 7; 52, 7. *j* v. cp. 9, 4.
l Is 27, 9. — cf. Heb 8, 12.
m cp. 9, 5; Dt 7, 8; 10, 15.
n v. cp. 8, 28.
o Eph 2, 2, 3, 11, 13; Col 1, 21; 3, 7; Tt 3, 3.
p Gal 3, 22. — v. cp. 3, 9. [22. *22] * Catech. R. I 2, 6; IV 12, 33-36] L. et Cp. in fs. ss. Trin. etc.* [Eph 3, 10.
q Col 2, 3. — cf. Ps 138, 6; *r* Dt 29, 29; Jb 11, 7.
s Is 40, 13; Sap 9, 13; 1 Cor 2, 16. — cf. Jb 15, 8.
t Jb 21, 22. *u* Jb 35, 7; 41, 2.
v 1 Cor 8, 6; 11, 12; Col 1, 16. — cf. Heb 2, 10.
x cp. 16, 27; Eph 3, 21; Ph 4, 20; 1 Tm 1, 17; 1 Pt 4, 11; 2 Pt 3, 18; Ju 25; Ap 1, 6, 5, 13.

1-16] L. Cpp. in D. inf. oct. Epiph. (1-5). — LL. in die 3 inf. oct. Epiph. [Eph 4, 1.
a 1 Cor 1, 10; 2 Cor 10, 1; *b* cp. 6, 13; 16, 19. — cf. Ps 49, 14, 15; 1 Cor 6, 20; 1 Pt 2, 5. *11 * Catech. R. II 7, 23.— * Pii IX encycl. die 9 Nbr. 1846.*
c cp. 9, 4. — cf. cp. 15, 31.
d 1 Pt 1, 14. — cf. 1 Jo 2, 15.
e Tt 3, 5. — cf. Ps 50, 12; 2 Cor 4, 16; Eph 4, 23; Col 3, *f* Eph 5, 10; 1 Th 4, 3. [10.
g v. cp. 1, 5. [17.
h vr. 16; cp. 11, 20; 1 Tm 6, *i* 1 Cor 7, 17; 1 Pt 4, 11. — cf. *j* 1 Cor 12, 12-14. Eph 4, 7. *4, 5] * Catech. R. I 10, 25. — cf. II 4, 18; 5, 76; IV 9, 16.*
l 1 Cor 10, 17; Eph 4, 4, 13, 16. — cf. Jo 17, 11. [15; 12, 27.
m Eph 4, 27. — cf. 1 Cor 6, *n* 1 Cor 12, 4; 1 Pt 4, 10, 11. — cf. 1 Cor 7, 7; 12, 7-11.
o 1 Cor 12, 10. — cf. Ac 13, 1. *p* cf. 2 Tm 2, 15.
q 2 Cor 8, 2; 9, 11, 13.
r 2 Cor 11, 28; 1 Tm 5, 17. — cf. 1 Cor 12, 28.
s 2 Cor 9, 7. — cf. Ex 25, 2. *t* 2 Cor 6, 6; 1 Tm 1, 5; 1 Pt 1, 22. [— cf. 1 Th 5, 21, 22.
u Ps 96, 10; 100, 3; Am 5, 15.
v v. Heb 13, 1. *x* cp. 13, 7; Ph 2, 3; 1 Pt 2, 17. *y* cf. Mt 18, 32; 25, 26. *z* Ac 18, 25. *a* Ac 20, 19. *12] * Catech. R. IV 1, 2.* *b* v. cp. 5, 2. *c* v. Heb 10, 36. *d* Eph 9, 18; Col 4, 2; 1 Th 5, 17. — cf. Lc 18, 1. *e* cp. 15, 25. — cf. 1 Tm 6, 18. *f* Heb 13, 2. — v. Mt 25, 35. *g* v. Mt 5, 44; 1 Pt 3, 7.
h Ecli 7, 38; 1 Cor 12, 26. — cf. Jb 30, 25. *i* cp. 15, 5; 2 Cor 13, 11; Ph 2, 2; 4, 2; 1 Pt 3, 8. — cf. Ac 4, 32.
j vr. 3; Ps 130, 1; Jr 45, 5. *l* v. cp. 11, 25. *16-21] L. in D. 3 p. Epiph.*

vosmetipsos, 17 [m]nulli malum pro malo reddentes, [n]providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. 18 Si fieri potest, quod ex vobis est, [o]cum omnibus hominibus pacem habentes, 19 [m]non vosmetipsos defendentes, carissimi, sed date locum irae; scriptum est enim:

' [p]Mini vindicta, ego retribuam, dicit Dominus ';

20 sed,

' [q]si esurierit inimicus tuus, ciba illum;
si sitit, potum da illi ';

hoc enim faciens

' carbones ignis congeres super caput eius '.

21 [r]Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.

13 Omnis anima potestatibus sublimioribus [a]subdita sit: [b]non est enim potestas nisi a Deo; quae autem sunt a Deo ordinatae sunt. 2 Itaque qui resistit potestati Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt ipsi sibi damnationem adquirunt. 3 Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac et [c]habebis laudem ex illa; 4 [d]Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time; non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, [e]vindex in iram ei qui malum agit. 5 Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam [f]propter conscientiam. 6 Ideo enim et tributa praestatis; ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes. 7 [g]Reddite ergo omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorem timorem, cui honorem honorem.

8 [h]Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis; [i]qui enim diligit proximum legem implevit; 9 nam ' [j]non adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces ' et, si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: ' [k]Diliges proximum tuum sicut teipsum '. 10 Dilectio proximi malum non operatur. [l]Plenitudo ergo legis est dilectio.

11 Et hoc scientes tempus, quia hora est iam nos [m]de somno surgere; nunc enim [n]propior est nostra salus quam cum credidimus. 12 [o]Nox praecessit, [p]dies autem appropinquavit. Abiciamus ergo [q]opera tenebrarum et [r]induamur arma lucis. 13 [s]Sicut in die honeste ambulemus, non [t]in comissationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiis, non [u]in contentione et aemulatione; 14 sed [v]induimini Dominum Iesum Christum et carnis curam ne feceritis in desideriis.

14 [a]Infirmum autem in fide adsumite, non in disceptationibus cogitationum. 2 [b]Alius enim credit se manducare omnia; qui autem infirmus est holus manducet. 3 Is qui manducat non manducantem non spernat, et [c]qui non manducat manducantem non iudicet; Deus enim illum adsumpsit. 4 [d]Tu quis es, qui iudicas alienum servum? Domino suo stat aut cadit: stabit autem; potens est enim Deus statuere illum. 5 Nam alius iudicat diem inter diem, [e]alius autem iudicat omnem diem: unusquisque in suo sensu abundet. 6 Qui sapit diem Domino sapit, et qui manducat Domino manducat; [f]gratias enim agit Deo, et qui non manducat Domino non manducat et gratias agit Deo. 7 [g]Nemo enim nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur. 8 Sive enim vivimus, [h]Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur: [i]sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus. 9 In hoc enim Christus [j]mortuus est et resurrexit, ut et [k]mortuorum et virorum dominetur. 10 [l]Tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? [m]Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. 11 Scriptum est enim: ' [n]Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, et omnis lingua confitebitur Deo '. 12 Itaque [o]unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

13 [p]Non ergo amplius invicem iudicemus; sed hoc iudicate magis [q]ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum. 14 Scio et confido in Domino Iesu, quia nihil [r]commune per ipsum, [s]nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est.

15 Si enim propter cibum frater tuus contristatur, iam [t]non secundum caritatem ambulas. [u]Noli cibo tuo illum perdere pro quo

t Eph 5, 2. *u* vr. 20; 1 Cor 8, 11. *v* cf. cp. 12, 17. — 1 Cor 10, 29, 30.

*17, 21] * cf. Catech. R. III 9, 21.*
m Mt 5, 39-42; 1 Th 5, 15. — cf. cp. 14, 19; 1 Cor 6, 7.
n 2 Cor 8, 21. — cf. cp. 14, 16.
o Mr 9, 49; 2 Cor 13, 11; 1 Th 5, 13.
*18] * cf. Catech. R. III 6, 16.*
p Dt 32, 35. — v. Heb 10, 30.
q Pro 25, 21, 22. — cf. Ex 23, 4, 5; Lc 6, 27.
*20, 21] * Catech. R. III 6, 18;*
r cf. Mt 5, 39. [*IV 14, 18.*

*1, 2] * Leonis XIII encycl. 1 Nbr. 1885. — * cf. Catech. R. III 5, 15.* [*Epiph. 1-10] LL. in die 4 infr. oct.*
a Tt 3, 1; 1 Pt 2, 13. — cf. Ac 5, 29. [21; Jo 19, 11.
b Sap 6, 4; Ecli 17, 14; Dn 2, 21.
c 1 Pt 2, 14.
d Dt 1, 7; 2 Par 19, 6. — cf. *e* 1 Th 4, 6. [Sap 6, 4.
f 1 Pt 2, 19. — cf. Ec 8, 2.
g cf. Mt 17, 26; 22, 21.
8-10] L. in D. 4 p. Epiph.
h cf. Lv 19, 13; Pro 3, 27, 28.
i Mt 22, 40; Jo 14, 15. — cf. Eph 5, 2; Col 3, 14; 1 Th 4, 9; 1 Tm 1, 5. — v. Jo 13, 34.
j Ex 10, 13-17; Dt 5, 17-21. — *l* Lv 19, 18. [v. Mt 19, 18.
m 1 Cor 15, 34; Eph 5, 14; 1 Th 5, 6.
11-14] L. et Cpp. in D. 1 Adv.
n Lc 21, 28. — cf. Is 56, 1.
o cf. Jo 9, 4. *p* Col 3, 8.
12] in Ant. s. Caecil. Virg. et M.
q Eph 5, 11. — cf. Jb 24, 13; Jo 3, 19, 20. [Th 5, 8.
r 2 Cor 6, 7; Eph 6, 11, 13; 1 *s* 1 Th 4, 11. [4, 3.
t cf. Lc 21, 34; 1 Th 5, 7; 1 Pt *u* Jc 3, 14, 16. — cf. 1 Cor 3, 3.
v Gal 3, 27. — cf. Jb 29, 14; Ps 131, 9; Lc 24, 49; Eph 4, 24; Col 3, 10. [*12, 14.*
*14] * Catech. R. III 7, 13; IV*

1-13] LL. in die 5 inf. oct. Epiph.
a cp. 15, 1; 1 Cor 7, 9, 11; 9, 22.
b vr. 14. *c* Col 2, 16.
*4] * Catech. R. III 9, 14.*
d Jc 4, 12. [Zc 7, 5, 6.
e Gal 4, 10; Col 2, 16. — cf. *f* 1 Cor 10, 30, 31; 1 Tm 4, 3, 4. — cf. Mt 15, 36.
g 2 Cor 5, 15; Gal 2, 20; 1 Pt 4, 2. — cf. 1 Cor 6, 19; 1 Th 5, 10.
7-12] L. in Ms. v. ad postul. gr. b. moriendi.
h cp. 6, 11; 2 Cor 5, 11; Gal 2, 19; 1 Th 5, 10. — cf. Ac 17, 28. — v. Lc 20, 38.
i Ph 1, 20. *j* Ap 1, 18; 2, 8.
k cf. Ac 10, 42; Ap 20, 12.
*10] * cf. Catech. R. II 6, 14.*
l cp. 2, 1, 3. — v. Mt 7, 2.
m 2 Cor 5, 10.
n Is 45, 23. — cf. Ph 2, 10, 11.
o cp. 2, 6; Mt 16, 27; 2 Cor 5, 10; 1 Pt 4, 5. — cf. Mt 25, 19; Lc 16, 2; Gal 6, 5. — v. Ec 12, 14.
p 1 Cor 14, 13; Jc 5, 9. — cf. Mt 7, 1-5. — v. Lc 5, 37.
q cf. Mt 18, 7; 1 Cor 8, 13.
r Mr 7, 2, 5; Ac 10, 14. — cf. vr. 2, 20.
s cf. 1 Cor 8, 7, 10.

in fide, quibus cavendum est ne scandalum praebeatur (14, 1-23); firmioribus autem cordi sit ut exemplo Christi eos benigne sustineant (15, 1-13).

Epilogus (15, 14-16, 27). *Postquam explicavit quae sit sua ad ecclesiam*

*17] * Catech. R. IV 11, 8.*
x 1 Cor 8, 8. — cf. Mt 15, 11.
y cf. 1 Cor 6, 9.
z Gal 5, 22. — cf. cp. 15, 13.
a cf. 2 Cor 8, 21.
b cp. 12, 18; Ps 33, 15; 1 Cor 7, 15; 2 Tm 2, 22; Heb 12, 14.
c cp. 15, 2; 1 Cor 14, 12; 1 Th 5, 11.
d Tt 1, 15. — cf. vr. 14.
e 1 Cor 8, 9-12.
f 1 Cor 8, 13.
g cf. 1 Jo 3, 21.

1-16] LL. in die 6 infr. oct. Epiph.
a cp. 14, 1; 1 Cor 9, 22; 1 Th 5, 14.
b cf. Gal 6, 1.
c 1 Cor 10, 33. — cf. 1 Cor 9, 19, 22; 10, 24; Ph 2, 4.
d Ph 2, 5, 8. — cf. Jo 5, 30; 7, 38.
e Ps 68, 10.
4-13] L. et Cpp. in D. 2 Adv.
f v. cp. 4, 23, 24.
g Ps 118, 50; 1 Mc 12, 9. — cf. Jr 15, 16.
h 2 Cor 1, 3.
i cp. 12, 16; 1 Cor 1, 10.
5, 6] Of. in Ms. v. ad toll. schisma.
j cf. Ac 1, 14; 4, 24.
l 2 Cor 1, 3; Eph 1, 3. — cf. Jo 20, 17; Eph 1, 17; Ap 1, 6.
m v. Lc 2, 21.
n cf. cp. 4, 16; 2 Cor 1, 20.
o v. cp. 3, 29.
p Ps 17, 50.
q Dt 32, 43.
r Ps 116, 1.
s Is 11, 10. — cf. Ap 5, 5; 22, 16.
t (Is 42, 4); Mt 12, 21.
12] R. in sb. p. D. 3 Adv.
u cf. vr. 5; cp. 5, 1, 2; 14, 17.
v cf. 2 Pt 1, 12; 3, 1; 1 Jo 2, 21.
x 1 Cor 1, 5; 13, 2. — cf. 1 Cor 8, 1, 7, 10; 12, 8.
y v. cp. 1, 5.
z cf. cp. 11, 13.
a Is 66, 20. — cf. Ph 2, 17.
b Ph 3, 3.
c cf Ac 15, 12; 21, 19; Gal 2, 8.
d v. cp. 1, 5.
e 2 Cor 12, 12. — cf. Ac 19, 11.
f Ac 22, 17-21.
g cf. Ac 20, 1-2.
h Col 1, 25.
i cf. 2 Cor 10, 13, 15, 16.
j Is 52, 15.

l cp. 1, 13. — cf. 1 Th 2, 18.

m vr. 39, 32. — cp. 1, 10, 11; Ac 19, 21.
n vr. 28.
o cf. Ac 16, 3; 21, 5.
b Ac 19, 21; 20, 22; 21, 15; 24, 17. — cf. vr. 31.
q 1 Cor 16, 1-4; 2 Cor 8, 1; 9, 2, 13. — cf. Bar 1, 6.
r 1 Cor 9, 11. — cf. Gal 6, 6.

Christus mortuus est. 16 [v]Non ergo blasphemetur bonum nostrum. 17[x]Non est enim regnum Dei esca et potus, sed [v]iustitia et [z]pax et gaudium in Spiritu sancto; 18 qui enim in hoc servit Christo [a]placet Deo et probatus est hominibus. 19 [b]Itaque quae pacis sunt sectemur, et [c]quae aedificationis sunt in invicem custudiamus: 20 [u]noli propter escam destruere opus Dei. [d]Omnia quidem sunt munda, sed [e]malum est homini qui per offendiculum manducat. 21[f]Bonum est non manducare carnem et non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur aut scandalizatur aut infirmatur. 22 Tu fidem habes? penes temetipsum habe coram Deo. [g]Beatus qui non iudicat semetipsum in eo quod probat. 23 Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide; omne autem quod non est ex fide peccatum est.

15 [a]Debemus autem [b]nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere et non nobis placere. 2 [c]Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad aedificationem; 3 etenim [d]Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: ' [e]Improperia improperantium tibi ceciderunt super me '. 4 [f]Quaecumque enim scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et [g]consolationem Scripturarum spem habeamus. 5 Deus autem patientiae et [h]solacii det vobis [i]idipsum sapere in alterutrum secundum Iesum Christum, 6 ut [j]unanimes uno ore honorificetis [l]Deum et Patrem Domini nostri Iesu Christi. 7 Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei.

8 Dico enim Christum Iesum [m]ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei [n]ad confirmandas promissiones patrum; 9[o]gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est:

' [p]Propterea confitebor tibi in gentibus, Domine,
et nomini tuo cantabo ';

10 et iterum dicit:

' [q]Laetamini, gentes, cum plebe eius ';

11 et iterum:

' [r]Laudate, omnes gentes, Dominum;
et magnificate eum, omnes populi '.

12 Et rursus Isaias ait: ' [s]Erit radix Iesse, et qui exsurget regere gentes, [t]in eum gentes sperabunt '. 13 [u]Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pace in credendo, ut abundetis in spe et virtute Spiritus sancti.

14 Certus sum autem, fratres mei, et ego ipse de vobis quoniam et ipsi pleni estis dilectione, repleti [x]omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere. 15 Audacius autem scripsi vobis, fratres, ex parte tanquam in memoriam vos reducens, [y]propter gratiam quae data est mihi a Deo, 16 ut sim [z]minister Christi Iesu in gentibus sanctificans evangelium Dei, ut [a]fiat oblatio gentium accepta et sanctificata in Spiritu sancto. 17 Habeo igitur [b]gloriam in Christo Iesu ad Deum. 18 Non enim audeo aliquid loqui eorum, [c]quae per me non efficit Christus [d]in oboedientiam gentium, verbo et factis, 19 [e]in virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritus sancti; ita ut [f]ab Ierusalem per circuitum [g]usque ad Illyricum [h]repleverim evangelium Christi. 20 Sic autem praedicavi evangelium hoc non ubi nominatus est Christus, [i]ne super alienum fundamentum aedificarem, sed sicut scriptum est: 21 ' [j]Quibus non est adnuntiatum de eo videbunt, et qui non audierunt intelligent '.

22 Propter quod et [l]impediebar plurimum venire ad vos, et prohibitus sum usque adhuc. 23 Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens [m]veniendi ad vos ex multis iam praecedentibus annis, 24 cum [n]in Hispaniam proficisci coepero, spero quod praeteriens videam vos [o]et a vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fruitus fuero. 25 Nunc igitur [p]proficiscar in Ierusalem ministrare sanctis. 26 [q]Probaverunt enim Macedonia et Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Ierusalem. 27 Placuit enim eis, et debitores sunt eorum; nam, si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles, debent et in carnalibus ministrare illis. 28 Hoc igitur cum consummavero et adsignavero eis fructum hunc, per vos proficiscar in Hispaniam. 29 Scio

romanam relatio (*14-33*) *plures adicit exhortationes, commendationes et salutationes* (*16, 1-24*) *et sollemni doxologia epistulae finem ponit* (25-27).

autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis evangelii Christi veniam.

30 Obsecro ergo vos, fratres, per Dominum nostrum Iesum Christum et per [o]caritatem sancti Spiritus, ut adiuvetis me [t]in orationibus vestris pro me ad Deum, 31 [u]ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudaea, et obsequii mei oblatio [v]accepta fiat in Ierusalem sanctis, 32 ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei et [x]refrigerer vobiscum. 33 [y]Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

16 Commendo autem vobis Phoeben sororem nostram, [a]quae est in ministerio ecclesiae quae est in Cenchris, 2 ut [b]eam suscipiatis in Domino digne sanctis, et adsistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit; etenim ipsa quoque adstitit multis et mihi ipsi.

3 Salutate [c]Priscam et Aquilam adiutores meos in Christo Iesu, 4 qui pro anima mea suas cervices supposuerunt, quibus non solus ego gratias ago, sed et cunctae ecclesiae gentium; 5 [d]et domesticam ecclesiam eorum. Salutate Epaenetum dilectum mihi, qui est [e]primitivus Asiae in Christo. 6 Salutate Mariam, quae multum laboravit in vobis. 7 Salutate Andronicum et Iuniam [f]cognatos et [g]concaptivos meos, qui sunt nobiles in apostolis, qui et ante me fuerunt in Christo. 8 Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino. 9 Salutate Urbanum adiutorem nostrum in Christo Iesu et Stachyn dilectum meum. 10 Salutate Apellen probum in Christo. 11 Salutate eos [h]qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino. 12 Salutate Tryphaenam et Tryphosam, quae laborant in Domino. Salutate Persidem carissimam, quae multum laboravit in Domino. 13 Salutate [i]Rufum electum in Domino et matrem eius et meam. 14 Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen et qui cum eis sunt fratres. 15 Salutate Philologum et Iuliam, Nereum et sororem eius et Olympiadem et omnes, qui cum eis sunt, sanctos. 16 [j]Salutate invicem in osculo sancto.

Salutant vos omnes ecclesiae Christi.

17 Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos qui dissensiones et offendicula, praeter doctrinam quam vos didicistis, faciunt, et [l]declinate ab illis. 18 Huiuscemodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed [m]suo ventri, et [n]per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium. 19 [o]Vestra enim oboedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis; sed volo [p]vos sapientes esse in bono et simplices in malo. 20 [q]Deus autem pacis [r]conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum.

21 Salutat vos [t]Timotheus, adiutor meus et [u]Lucius et [v]Iason et [x]Sosipater cognati mei. 22 Saluto vos ego Tertius, [y]qui scripsi epistulam, in Domino. 23 Salutat vos [z]Caius hospes meus et universa ecclesia. Salutat vos [a]Erastus arcarius civitatis et Quartus frater. 24 [s]Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

25 Ei autem qui potens est vos confirmare [b]iuxta evangelium meum et praedicationem Iesu Christi [c]secundum revelationem mysterii [d]temporibus aeternis taciti 26 [e]quod nunc patefactum est per Scripturas prophetarum, secundum praeceptum aeterni Dei, [f]ad oboeditionem fidei, in cunctis gentibus cogniti; 27 [g]soli sapienti Deo per Iesum Christum, [h]cui honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

*30, 31] * Catech. R. III 2, 14; IV 13, 9.*
s cf. Ph 2, 1; Col 1, 8.
t Heb 13, 18. — cf. 2 Cor 1, 11; Col 4, 12.
u 2 Th 3, 2. — cf. 2 Tm 3, 11; 4, 17.
v cf. Ac 21, 17.
x cf. 1 Cor 16, 18; 2 Cor 7, 13; Phl 7, 20.
y cp. 16, 20; 2 Cor 13, 11; Ph 4, 9; 1 Th 5, 23; Heb 13, 20. — cf. 1 Cor 14, 33; 2 Th 3, 16.
ex 1-24] LL. in D. infr. oct. Epist.
a 1 Tm 5, 10. — cf. Ac 18, 18.
b Ph 2, 29.
c Ac 18, 2; 1 Cor 16, 19.
d 1 Cor 16, 19. — cf. Col 4, 15; Phl 2.
e cf. 1 Cor 16, 15.
f cp. 9, 13. — cf. Ac 23, 16.
g Col 4, 10; Phl 23.
h 1 Cor 1, 11.
i cf. Mr 15, 21.
j 1 Cor 16, 20; 2 Cor 13, 12; 1 Th 5, 26. — cf. 1 Pt 5, 14.
k cf. 1 Tm 1, 3; 6, 3.
l cf. 1 Cor 5, 9; 2 Th 3, 6, 14; 2 Jo 10. — v. Mt 18, 17.
m Ph 3, 19. — cf. 2 Tm 3, 4; Tt 1, 12.
n cf. Col 2, 4; 2 Pt 2, 3.
o cf. cp. 1, 8.
p Mt 10, 16. — cf. Jr 4, 22.
*20] * Catech. R. IV 15, 15.*
q v. cp. 15, 33.
r Gn 3, 15. — cf. Lc 10, 17-19; Ap 12, 11.
s vr. 24; 1 Cor 19, 23; 2 Cor 13, 13, 14; Eph 3, 20; Ju 24.
t 2 Cor 1, 1; Ph 1, 1; Col 1, 1; 1 et 2 Th 1, 1; Phl 1.
u Ac 13, 1.
v Ac 17, 5.
x Ac 20, 4.
y cf. 1 Cor 16, 22; Gal 6, 11; Phl 19.
z 1 Cor 1, 14. — cf. Ac 19, 29; 20, 4.
a Ac 19, 22; 2 Tm 4, 20.
b v. cp. 2, 16.
c Eph 3, 3-5; Col 1, 26, 27. — cf. 1 Cor 4, 1.
d cf. 1 Cor 2, 7; Col 1, 26.
e 2 Tm 1, 10; Tt 1, 3; 1 Pt 1, 20.
f cf. Col 1, 6. — v. cp. 1, 5.
g 1 Tm 1, 17; 6, 15.
h v. cp. 11, 36.

EPISTULA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD CORINTHIOS PRIMA

I AD CORINTHIOS
1, 1-27

a v. Rm 1, 1.
b 2 Cor 1, 1. — cf. Gal 1, 1.
1-13] *LL. in D. 1 p. Epiph.*
c Ac 18, 17.
2] * *Catech. R. I 10, 15.*
d cp. 6, 11. — cf. vr. 30; Jo 17, 19.
e Rm 1, 7.
f v. Ac 9, 14. *g* Rm 1, 8.
4-8] *L. in D. 18 p. Pnt.*
h 2 Cor 9, 11.
i 2 Cor 8, 7. — cf. cp. 12, 8.
j 2 Tm 1, 8. — cf. 2 Th 1, 10; 1 Tm 2, 6; Ap 1, 2.
l 2 Pt 3, 12.
m 2 Th 1, 7. — cf. Lc 17, 30.
n cf. Ph 1, 6; 1 Th 3, 13.
o cp. 5, 5; 2 Cor 1, 14; 1 Th 5, 23.
p cp. 10, 13; Dt 7, 9; Is 49, 7; 2 Cor 1, 18. — cf. 1 Th 5, 24.
q Heb 2, 14; 1 Jo 1, 3.
10] * *Catech. R. I 10, 14.*
r Ph 2, 5. — cf. Ac 4, 32; Ph
s cp. 11, 18. [1, 27.
t cp. 3, 3.
u cp. 3, 4. — cf. Mt 23, 9, 10.
v v. Ac 18, 24.
x cp. 3, 4. — v. 3; 15, 5; Gal 2, 9, 14. — v. Jo 1, 42.
y cf. cp. 12, 5; 2 Cor 11, 4.
z cf. Mt 28, 19; Ac 2, 38.
a Ac 18, 8. *b* v. Rm 16, 23.
c cp. 16, 15, 17. [*23, 32.*
16, 17] * *cf. Catech. R. II 2, 17-26*] *L. in fs. s. Jo. a Cr.*
d cp. 2, 1, 4. — cf. 2 Cor 10, 10; 11, 6; 2 Pt 1, 16.
e 2 Cor 2, 15; 4, 3.
18-30] *L. in fs. s. Iustini M.*
f vr. 24, 23, 25; cp. 2, 14.
g cp. 15, 2. — cf. Ac 7, 47. — v. Lc 13, 23.
h Rm 1, 16. — cf. vr. 24.
19] *v. cp. 3, 19, 30.*
i Is 29, 14. — cf. Jb 5, 12, 13; Mt 11, 25. [7, 48.
j vr. 26; cp. 2, 8; Is 19, 12; Jo
l cf. Is 33, 18. [Rm 1, 22.
m cp. 2, 6; 3, 19; Is 44, 25;
n Mt 12, 38; 16, 1; Jo 2, 18; 6, 30.
o Gal 5, 11. — v. 1 Pt 2, 8.
p cf. 2 Cor 2, 16. — v. Lc 2, 24.
q cf. vr. 18. [49.
r vr. 30; Col 2, 3. — cf. Lc 11,
s cp. 2, 8; Jo 7, 48. — cf. vr. 20. — v. Mt 11, 25.
26-31] *L. in fss. s. Agath. Virg. M. et s. Vinc. a P. (26-2, 2).*

PAULUS [a]vocatus apostolus Iesu Christi [b]per voluntatem Dei et [c]Sosthenes frater 2 ecclesiae Dei, quae est Corinthi, [d]sanctificatis in Christo Iesu, [e]vocatis sanctis, cum omnibus [f]qui invocant nomen Domini nostri Iesu Christi, in omni loco ipsorum et nostro: 3 [e]gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Iesu Christo.

4 [g]Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quae data est vobis in Christo Iesu, 5 quod [h]in omnibus divites facti estis in illo, [i]in omni verbo et in omni scientia, 6 sicut [j]testimonium Christi confirmatum est in vobis; 7 ita ut nihil vobis desit in ulla gratia [l]exspectantibus [m]revelationem Domini nostri Iesu Christi, 8 [n]qui et confirmabit vos usque in finem sine crimine, [o]in die adventus Domini nostri Iesu Christi. 9 [p]Fidelis Deus, per quem vocati estis in [q]societatem Filii eius Iesu Christi Domini nostri.

10 Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata; sitis autem perfecti [r]in eodem sensu et in eadem sententia. 11 Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis qui sunt Chloës, quia [t]contentiones sunt inter vos. 12 Hoc autem dico, quod [u]unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli, ego autem [v]Apollo, ego vero [a]Cephae, ego autem Christi. 13 [y]Divisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut [z]in nomine Pauli baptizati estis? 14 Gratias ago Deo quod neminem vestrum baptizavi, nisi [a]Crispum et [b]Caium; 15 ne quis dicat quod [z]in nomine meo baptizati estis. 16 Baptizavi autem et [c]Stephanae domum, ceterum nescio si quem alium baptizaverim. 17 Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare: [d]non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi.

18 Verbum enim crucis [e]pereuntibus quidem [f]stultitia est; iis autem [g]qui salvi fiunt, id est nobis, [h]Dei virtus est. 19 Scriptum est enim: 'I [i]Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo'. 20 [j]Ubi sapiens? [l]ubi scriba? ubi conquisitor huius saeculi? [m]Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? 21 Nam, quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per [f]stultitiam praedicationis salvos facere credentes. 22 Quoniam et [n]Iudaei signa petunt, et Graeci sapientiam quaerunt; 23 nos autem praedicamus Christum [o]crucifixum, [p]Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem [f]stultitiam, 24 ipsis autem vocatis Iudaeis atque Graecis Christum [q]Dei virtutem et [r]Dei sapientiam; 25 quia quod stultum est Dei sapientius est hominibus, et quod infirmum est Dei fortius est hominibus.

26 Videte enim vocationem vestram, fratres; quia [s]non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles. 27 Sed quae stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes;

1. De vitiis inter Corinthios serpentibus (1, 1-6, 20). *Exordio praemisso (1-9), apostolus concordiam primum commendans (10-12) varias rationes adfert, ob quas Corinthiorum discordia et partium studium vituperanda*

et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; 28 et [t]ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus et [u]ea quae non sunt, ut ea quae sunt [v]destrueret, 29 [x]ut non glorietur omnis caro in conspectu eius. 30 Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis [r]sapientia a Deo et [y]iustitia et [z]sanctificatio et [a]redemptio; 31 ut, quemadmodum scriptum est, ' [b]qui gloriatur, in Domino glorietur '.

2 Et ego, cum venissem ad vos, fratres, veni [a]non in sublimitate sermonis aut sapientiae adnuntians vobis [b]testimonium Christi. 2Non enim iudicavi me scire aliquid inter vos, [c]nisi Iesum Christum et hunc crucifixum. 3 Et ego [d]in infirmitate et timore et tremore multo [e]fui apud vos; 4 et sermo meus et [f]praedicatio mea [a]non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, [g]sed in ostensione spiritus et virtutis, 5 ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed [h]in virtute Dei.

6 Sapientiam autem loquimur inter [i]perfectos, [j]sapientiam vero non huius saeculi neque principum huius saeculi, qui [l]destruuntur; 7 sed loquimur Dei sapientiam [m]in mysterio, quae abscondita est, [n]quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram, 8 [o]quam nemo principum huius saeculi cognovit; [p]si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent; 9sed, sicut scriptum est, quod ' [q]oculus non vidit nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, [r]quae praeparavit Deus iis qui diligunt illum '; 10[s]nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam [t]profunda Dei. 11Quis enim hominum scit quae sunt hominis, [u]nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita et quae Dei sunt nemo cognovit, [v]nisi Spiritus Dei. 12[x]Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quae a Deo donata sunt nobis: 13quae et loquimur [a]non in doctis humanae sapientiae verbis, sed in doctrina spiritus spiritualibus spiritualia comparantes. 14 [y]Animalis autem homo non percipit ea quae sunt Spiritus Dei; [z]stultitia enim est illi, et non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. 15 [a]Spiritualis autem iudicat omnia, et ipse a nemine iudicatur. 16 [b]Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum? [c]Nos autem sensum Christi habemus.

3 Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi [a]spiritualibus, sed quasi [a]carnalibus: tanquam [b]parvulis in Christo 2[c]lac vobis potum dedi non escam, [d]nondum enim poteratis; sed nec nunc quidem potestis, adhuc enim carnales estis. 3 Cum enim sit inter vos [e]zelus et contentio, nonne carnales estis et secundum hominem ambulatis? 4 Cum enim quis dicat: [f]Ego quidem sum Pauli, alius autem: Ego Apollo, nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus? 5 [g]Ministri eius, cui credidistis, et [h]unicuique sicut Dominus dedit. 6 [i]Ego plantavi, [j]Apollo rigavit, sed [l]Deus incrementum dedit. 7 Itaque [m]neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. 8 Qui autem plantat et qui rigat unum sunt: [n]unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. 9 [g]Dei enim sumus adiutores; [o]Dei agricultura estis, Dei aedificatio estis.

10 [q]Secundum gratiam Dei, quae data est mihi, ut sapiens architectus [r]fundamentum posui; [s]alius autem superaedificet. Unusquisque autem videat quomodo superaedificet. 11 Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, [t]praeter id quod positum est, quod est Christus Iesus. 12 [s]Si quis autem superaedificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, faenum, stipulam, 13 [u]uniuscuiusque opus manifestum erit; [v]dies enim Domini declarabit, quia [x]in igne revelabitur, et uniuscuiusque opus quale [y]sit ignis probabit. 14 Si cuius opus manserit quod superaedificavit, [z]mercedem accipiet; 15 si cuius opus arserit detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, [a]sic tamen quasi per ignem.

16 Nescitis quia [a]templum Dei estis et Spiritus Dei habitat in vobis? 17 Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. [b]Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

t Jc 2, 5. — cf. Ps 8, 3.
u Rm 4, 17.
v cp. 2, 6. — cf. Jb 34, 19, 24.
x Eph 2, 9. — cf. Jd 7, 2.
30] Cp. in fs. ss. Rdmpt.
y Jr 23, 5, 6; 33, 16; 2 Cor 5, 21; Ph 3, 9.
z cf. vr. 2. — v. 1 Th 4, 3.
a Eph 1, 7; Col 1, 14. — cf. Rm 3, 24. [17.
b Jr 9, 23, 24. — v. 2 Cor 10,
a vr. 4, 13. — cf. 2 Cor 1, 12. — v. cp. 1, 17.
1-7] L. in fs. s. Franc. de Hier.
1-13] LL. in fr. 2 hebd. 1 p.
b cp. 1, 6. [*Epiph.*
2] Tr. et Of. in fs. s. Iust. M. — Of. in fs. s. Helen. Imp. —
c Gal 6, 14. [*v. Gal 6, 14.*
d 2 Cor 11, 30; 12, 5, 9; 13, 4, 9; Gal 4, 13. — cf. cp. 4, 10.
e Ac 18, 1, 6, 12.
4] Int. (Ps 110) in fs. s. A. M.
f cp. 1, 21. . [*Zachariae.*
g cp. 4, 20; Rm 15, 13, 19; 1 Th 1, 5; 2 Pt 1, 16. [4, 6.
h 2 Cor 4, 7; 6, 7. — cf. Zc
i Ph 3, 15. — cf. cp. 3, 1; Mt
j cf. Jc 3, 15. [5, 48.
7-8] v. vr. 2. *l* cp. 1, 28.
*7-9] * Pii IX epist. 11 Dec. 1862.*
*— * Conc. Vat. s. III cp. 2, 4.*
*— * cf. Catech. R. I 2, 6; 5, 11; 13, 12; IV 11, 16.*
m cf. Mt 13, 35; Col 1, 27.
n Rm 16, 25, 26; Eph 3, 5, 9; Col 1, 26.
o cp. 1, 20, 26; Jo 7, 48.
p Ac 3, 17. — cf. Lc 23, 34.
q Is 64, 4. [Heb 11, 16.
r Jc 1, 12, — cf. Mt 26, 34;
s cf. Mt 16, 17; Jo 14, 26.
*10] * cf. Catech. R. I 9 4.*
t cf. Ac 2, 24. *u* cf. Pro 20, 17.
v cf. Mt 11, 27.
x Mm 8, 15. — cf. Jo 4, 4-6.
y Ju 19. — cf. cp. 3, 1.
z cp. 1, 18. [*nam, sanctam ».*
*15] * Bonif. VIII in bulla « U-*
a cp. 3, 1; 14, 33; Rm 7, 14; Gal 6, 1. — cf. Pro 28, 5.
b Sap 9, 13; Is 40, 13. — v. Rm
c cf. Jo 15, 15. [11, 34.

a v. cp. 2, 14, 15.
b Heb 5, 13. — cf. cp. 2, 6.
c Heb 5, 12, 13; 1 Pt 2, 2.
d cf. Mr 4, 33; Jo 16, 12.
e Gal 5, 19, 20. — cf. Ac 5,
f v. cp. 1, 12. [17; 13, 45.
g cp. 4, 1; 2 Cor 6, 4; Eph 3, 7; Col 1, 25. — cf. 1 Cor 3, 3.
h v. Rm 12, 6.
*6] * — cf. Catech. R. II 1, 25.*
— Ant. in fss. s. Pauli Ap.
i cp. 4, 15; Ac 18, 4-11; 2 Cor
j Ac 18, 27. [10, 14, 15.
l cf cp. 15, 10: Jo 15, 5; Col 1.
*7] * Catech. R. IV 5, 6.* [18.
m 2 Cor 12, 11; Gal 6, 8.
n vr. 14; cp. 15, 58; Rm 2, 6. — v. Mt 20, 4, 8.
*9] * cf. Catech. R. IV 11, 18.*
o cf. Mt 15, 13; Jo 15, 12.
p Eph 2, 20-22; Col 2, 7; 1 Pt 2, 5. — cf. vr. 16.

q Rm 12, 3. — cf. 2 Pt 3, 15. *r* vr. 11, 12; Rm 15, 20. — cf. Ap 21, 14. *s* cf. cp. 4, 15. *t* cf. 2 Cor 11, 4; Gal 1, 6, 7; Eph 2, 20. *u* cp. 4, 5. *v* cf. Ml 3, 17; 2 Th 1, 10; 2 Tm 1, 12. *x* 2 Th 1, 8; 2 Pt 3, 7. — cf. vr. 15. *y* 1 Pt 1, 7. *z* cf. Ps 65, 12; Is 43, 2; Ju 23. *16] * Conc. Trid. s. XXV decr. de invoc. SS.* *a* cp. 6, 19; 2 Cor 6, 16; Eph 2, 21. *17] * cf. Conc. Trid. s. XIV cp. 8. — cf. * Catech. R. III 3, 8; IV 14, 8.* *b* cf. 2 Cor 7, 1.

sint (13-3, 17); fideles vero ut in Christo solo glorientur (18-4, 6), doctores autem ut humilitati studeant enixe hortatur (7-21). Secundo eos increpat quia peccatores non devitent (5, 1-13). Causas deinde, quae omnem

18 [c]Nemo se seducat. [d]Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc saeculo, stultus fiat ut sit sapiens; 19 [e]sapientia enim huius mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: [1][f]Comprehendam sapientes in astutia eorum'; 20et iterum: '[g]Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanae sunt'. 21[h]Nemo itaque glorietur in hominibus. 22[i]Omnia enim vestra sunt, sive Paulus sive Apollo sive [j]Cephas sive mundus sive vita sive mors sive praesentia sive futura; omnia enim vestra sunt, 23 [k]vos autem Christi, [m]Christus autem Dei.

4 Sic nos existimet homo ut [a]ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei. 2 Hic iam quaeritur inter [b]dispensatores, ut [c]fidelis quis inveniatur. 3 Mihi autem pro minimo est ut a vobis iudicer aut ab humano die; sed neque meipsum iudico: 4 [d]nihil enim mihi conscius sum, [e]sed non in hoc iustificatus sum; qui autem iudicat me Dominus est. 5 Itaque [f]nolite ante tempus iudicare, [g]quoadusque veniat Dominus, [h]qui et illuminabit abscondita tenebrarum et manifestabit consilia cordium; et [i]tunc laus erit unicuique a Deo.

6 Haec autem, fratres, transfiguravi in me et Apollo propter vos, ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est unus adversus alterum [j]infletur pro alio. 7 Quis enim te discernit? [l]Quid autem habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? 8 Iam saturati estis, iam divites facti estis, sine nobis regnatis: et utinam regnetis, ut et nos vobiscum regnemus! 9 Puto enim quod Deus nos apostolos novissimos ostendit [m]tanquam morti destinatos, quia [n]spectaculum facti sumus mundo et angelis et hominibus. 10 [o]Nos stulti propter Christum, [p]vos autem prudentes in Christo; [q]nos infirmi, vos autem fortes; vos nobiles, nos autem ignobiles. 11 Usque in hanc horam et [r]esurimus et sitimus et nudi sumus et [s]colaphis caedimur et [t]instabiles sumus 12 et [u]laboramus operantes manibus nostris; [v]maledicimur et benedicimus, [x]persecutionem patimur et sustinemus, 13 [y]blasphemamur et obsecramus: [y]tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.

14 [z]Non ut confundam vos haec scribo, sed [aa]ut filios meos carissimos moneo. 15 Nam, [bb]si decem milia [cc]paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres; nam in Christo Iesu per evangelium [dd]ego vos genui. 10 Rogo ergo vos: [ee]imitatores mei estote, sicut et ego Christi. 17 Ideo [ff]misi ad vos Timotheum, [gg]qui est filius meus carissimus et fidelis in Domino, qui vos commonefaciet vias meas, quae sunt in Christo Iesu, [hh]sicut ubique in omni ecclesia doceo. 18 [ii]Tanquam non venturus sim ad vos, sic [jj]inflati sunt quidam. 19 [kk]Veniam autem ad vos cito, si Dominus, voluerit, et cognoscam non sermonem eorum qui [jj]inflati sunt, sed virtutem. 20 [ll]Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute. 21 Quid vultis? [mm]In virga veniam ad vos, an in caritate et spiritu mansuetudinis?

5 Omnino auditur inter vos [a]fornicatio, et talis fornicatio qualis nec inter gentes; ita [b]ut uxorem patris sui aliquis habeat. 2 Et [c]vos inflati estis et [d]non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit. 3 Ego quidem [e]absens corpore, praesens autem spiritu, iam iudicavi ut praesens eum qui sic operatus est, 4 [f]in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis et meo spiritu cum virtute Domini nostri Iesu, 5 [g]tradere huiusmodi [h]Satanae in interitum carnis, [i]ut spiritus salvus sit [j]in die Domini nostri Iesu Christi. 6 [l]Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia [m]modicum fermentum totam massam corrumpit? 7 [n]Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi; etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. 8 Itaque epulemur non in [o]fermento veteri neque in fermento malitiae et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis.

9 Scripsi vobis in epistula: [p]Ne commisceamini fornicariis: 10 [q]non utique [r]fornicariis huius mundi aut avaris aut rapacibus aut idolis servientibus; [s]alioquin debueratis de hoc mundo exisse. 11 Nunc

---

c cf. cp. 6, 9; Gal 6, 3.
d cf. cp. 8, 2; Jr 8, 8, 9. *19, 20] Gr. et V. Alt. in fs. s.*
e v. cp. 1, 20. [*Iust. M.*
f Jb 5, 13. g Ps 93, 11.
h vr. 4-6; cp. 1, 12; 4, 6.
i cf. Rm 8, 28. j v. cp. 1, 12.
l 2 Cor 10, 7; Gal 3, 20.
m cf. cp. 11, 3.

*1] * Conc. Trid. s. XXI cp. 2. — cf. Catech. R. II 7, 5. 1-15] LL. et L. (1-5) in cm. Ap. - Cpp. (1-5) in D. 4 Adv.*
a v. cp. 3, 5.
b cf. cp. 9, 17. — v. 1 Pt 4, 10.
c Mt 24, 45; 25, 21, 23; Lc 19, 17; Heb 3, 5.—cf. 1 Tm 3, 13.
d v. Ac 23, 1.
e Jb 9, 2. — cf. 1 Jo 3, 21.
*5] * Conc. Trid. s. VI cp. 16. — v. Mt 19, 28. — Ant. in D. 3 Adv. et R. in fss. ss. Crucis.*
f cf. Mt 7, 1-5; Rm 2, 1; 14, 13; Lc 6, 37.
g v. Jo 21, 22; Rm 2, 16.
h cf. cp. 3, 13.
i 2 Cor 10, 18. — v. cp. 3, 8.
j vr. 18, 19; cp. 5, 2; 13, 4.
l Jo 3, 27. — cf. 1 Par 29, 14; Jc 1, 17; 1 Pt 4, 10.
*7] * Conc. Araus. II (an. 529) can. 6 et 25 — * cf. Catech. R. IV 3, 3. 9-15] L. in fs. s. Jo Ap. 9b-14] L. in cm. Cf. et in vg. ss.*
m v. Rm 8, 36. [*Ap. Simon. et Ju.*
n Heb 10, 33. — cf. Is 20, 3.
o cf. Ac 17, 18. — v. cp. 1, 18; *p* 2 Cor 11, 19. [Ac 26, 24.
q cp. 2, 3; 2 Cor 13, 9. [4, 12.
r Rm 8, 35; 2 Cor 11, 27; Ph *s* 2 Cor 11, 20. — cf. Ac 23, 2.
t cf. Mt 8, 20.
u cp. 9.15; Ac 20, 34. — cf. *v* cf. 1 Pt 3, 9. [Ac 18, 3.
x v. Jo 15, 20.
y cf. Is 30, 22; 64, 6; Lm 3, 45.
z cf. cp. 6, 5; 15, 34.

a 2 Cor 6, 13; 2 Th 2, 11; 3
b cf. cp. 3, 10. [Jo 4.
*15] * cf. Catech. R. III 5, 2, 8.*
c Gal 3, 24.
d Phl 10. — cf. Gal 4, 19.
e cp. 11, 1; Ph 3, 17; 1 Th 1, *f* cp. 16, 10. [6.—cf. 2 Th 3, 9.
g 1 Tm 1, 2; 2 Tm 1, 2.
h cp. 7, 17.
i cf. 2 Cor 10, 2. *j* vr. 6.
l cp. 11, 34; 16, 5, 6; Ac 19, 21; 20, 2; 2 Cor 1, 15, 16.
m cp. 2, 4. — cf. Mt 7, 21; Jc 1, 22. [13, 2, 10.
n 2 Cor 1, 23; 2, 1, 3; 12, 20

1-11] LL. in fr. 3 hebr. 1 p.
a 2 Cor 12, 21. [*Epiph.*
b Lv 18, 8; Dt 22, 30; 27, 20.
c cp. 4, 6, 18, 10.
d cf. 2 Cor 7, 7, 10.
e Col. 2, 5. — cf. 1 Th 2, 17.
f 2 Th 3, 6. — cf. Mt 18, 18 20.
g 1 Tm 1, 20. — cf. Jb 2, 6; Ps 108, 6.
h cf. Lc 23, 31; Ap 12, 9, 10.
i cf. Pro 23, 14.

j cp. 1, 8; 2 Cor 1, 14; Ph 2, 16; 1 Th 5, 2. *l* Jc 4, 16. — cf. vr. 2. *m* Mt 13, 33; Gal 5, 9. — cf. cp. 15, 33. *7, 8] * Catech. R. II 2, 4; 4, 13. — L. etc. in D. Resurrect. — v. Ex 12, 5, 6, 8.* *n* Ex 12, 15-19; Dt 16, 3. *o* cf. Mt 16, 6, 12. *9] * Catech. R. III 7, 4, 7.* *p* cp. 6, 28; Eph 5, 11; 2 Th 3, 6, 14. — cf. 2 Jo 10. *q* cf. cp. 10, 27. *r* Eph 5, 5; Col 3, 5. — cf. cp. 6, 9. *s* cf. 1 Jo 2, 16.

christianum prorsus dedecent, coram iudicibus ethnicis quominus agant prohibet (6, 1-11). In fornicatione denique invehitur (12-20).

2. Quarundam quaestionum a Corinthiis propositarum solutio (7, 1-15, 58). *Et primo*

autem scripsi vobis non commisceri: si is, [t]qui frater nominatur, est fornicator aut avarus aut idolis serviens aut maledicus aut ebriosus aut rapax: cum eiusmodi [u]nec cibum sumere. 12 Quid enim mihi de iis [v]qui foris sunt iudicare? Nonne de iis, qui intus sunt, vos iudicatis? 13 nam eos qui foris sunt Deus iudicabit. [v]Auferte malum ex vobis ipsis.

6 Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum iudicari apud iniquos et [a]non apud sanctos? 2 An nescitis quoniam [b]sancti de hoc mundo iudicabunt? Et, si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis qui de minimis iudicetis? 3 Nescitis quoniam [c]angelos iudicabimus? quanto magis saecularia! 4 Saecularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles, qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandum. 5 [d]Ad verecundiam vestram dico: Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum? 6 Sed frater cum fratre iudicio contendit, et hoc apud infideles? 7 Iam quidem omnino delictum est vobis quod iudicia habetis inter vos. [e]Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? 8 Sed vos iniuriam facitis et fraudatis, et hoc [f]fratribus. 9 [g]An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare; [h]neque fornicari neque idolis servientes neque adulteri 10 neque molles neque masculorum concubitores neque fures neque avari neque ebriosi neque maledici neque rapaces regnum Dei possidebunt. 11 Et [i]haec quidam fuistis; sed [j]abluti estis, sed [k]sanctificati estis, sed [m]iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi et in Spiritu Dei nostri.

12 [n]Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt; omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. 13 [o]Esca ventri, et venter escis; Deus autem et hunc et has [p]destruet. [q]Corpus autem non fornicationi, sed Domino, et [r]Dominus corpori. 14 [s]Deus vero et Dominum suscitavit, et [t]nos suscitabit per virtutem suam. 15 Nescitis quoniam [q]corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis? Absit. 16 An nescitis quoniam qui adhaeret meretrici unum corpus efficitur? 'Erunt enim, inquit, [u]duo in carne una'. 17 Qui autem adhaeret Domino [v]unus spiritus est. 18 [x]Fugite fornicationem. Omne peccatum quodcumque fecerit homo extra corpus est, qui autem fornicatur [y]in corpus suum peccat. 19 An nescitis quoniam [q]membra vestra [z]templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, et [a]non estis vestri? 20 [b]Empti enim estis pretio magno. [c]Glorificate et portate Deum in corpore vestro.

7 De quibus autem scripsistis mihi: [a]Bonum est homini mulierem non tangere; 2 propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquaeque suum virum habeat. 3 Uxori vir debitum reddat, similiter autem et uxor viro. 4 Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. 5 Nolite fraudare invicem, [b]nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; et iterum revertimini in idipsum, [c]ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. 6 Hoc autem dico secundum indulgentiam, [d]non secundum imperium. 7 [e]Volo enim omnes vos esse [f]sicut meipsum; sed [g]unusquisque proprium donum habet ex Deo: [h]alius quidem sic, alius vero sic.

8 Dico autem non nuptis et viduis: [a]Bonum est illis si sic permaneant [f]sicut et ego. 9 Quod, si non se continent, [i]nubant; melius est enim nubere quam uri. 10 Iis autem, qui matrimonio iuncti sunt, [i]praecipio, non ego, sed Dominus uxorem a viro non discedere; 11 quod, si discesserit, manere innuptam aut viro suo reconciliari: et [l]vir uxorem non dimittat. 12 Nam ceteris ego dico, non Dominus: [m]Si quis frater uxorem habet infidelem, et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam. 13 Et, [m]si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum; 14 [n]sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: [o]alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. 15 Quod si infidelis

t 2 Th 3, 6. [11, 3.
u 2 Jo 10. — cf. Lc 15, 2; Ac 12] * *l. 4 Decret. t. 19, cp. 8; * Conc. Trid. s. XIV cp. 2.— * cf. Catech. R. I 10, 9.*
v v. Mr 4, 11. *x* cf. cp. 6, 1-4.
y cf. Dt 13, 5; Jo 20, 13.

1-17] LL. in fr. 4 hebd. 1 p.
a cf. Mt 18, 17. [*Epiph.*
b Sap 3, 8; Eccli 4, 16; Dn 7, 22.— cf. Mt 19, 28; Ap 20, 4.
c cf. 2 Pt 2, 4; Ju 6.
d cp. 15, 34. — cf. cp. 4, 14.
e cf. Mt 5, 39, 40; Rm 12, 19.
f 1 Th 4, 6.
g Mt 15, 20; Mr 7, 23.
*9, 10] * Catech. R. III 7, 4; 8, 3, 7.*
h cp. 15, 50; Gal 5, 21; Eph 5, 5; 1 Tm 1, 10; Heb 12, 14; 13, 4; Ap 21, 8; 22, 15.
*11] * Catech. R. II 2, 42.*
i cp. 12, 2; Eph 2, 2, 3; 4, 22; 5, 8; Col 3, 7; Tt 3, 3.
j Ac 22, 16; Heb 10, 22. — cf.
l v. cp. 1, 2. [Tt 3, 5.
m Rm 8, 30. *n* cp. 10, 23.
o cf. Mt 15, 17. *p* Col 2, 22.
q vr. 15, 19; Eph 5, 30. — cf. cp. 12, 27; Rm 12, 5.
r cf. Eph 5, 23.
s cp. 15, 15. — v. Ac 6, 24.
t cp. 15, 22, 23; Jo 6, 39, 40. — cf. Mt 22, 29; Eph 1, 19, 20.
*15, 16] * Catech. R. III 7, 7; 10, 22.*
u Gn 2, 24. — cf. Mt 19, 5; Eph 5, 30.
v Eph 4, 4. — cf. Jo 17, 21-23.
*18] * v. vr. 9, 10; cp. 5, 9.*
x cp. 5, 9; 2 Cor 12, 21; Eph 5, 3; Heb 13, 4.
y cf. Pro 5, 11.
*19] * v. cp. 3, 16. — * Catech. R. I 9, 4; III 6, 12; 7, 7.*
z cf. Jo 2, 21. *a* v. Rm 14, 7.
b cp. 7, 23. — cf. Ac 20, 28; Heb 9, 12, 14.— v. 2 Pt 2, 1.
20] R. in fs. pretiosiss. Sang.
c cf. Ph 1, 20.

1-14] LL. in fr. 5 hebd. 1 p.
a vr. 8, 26. [*Epiph.*
*2-5] * Catech. R. II 8, 14, 24; III 7, 9.*
b cf. Ex 19, 15; 1 Rg 21, 4; Ec 3, 5; Jl 2, 16.
c 1 Th 3, 5.
d vr. 12, 25; 2 Cor 8, 8; 11, 17. — cf. cp. 10, 40.
*7] * Catech. R. II 8, 1.*
e vr. 8. — cf. cp. 9, 5.
f cf. Ac 26, 29.
g cp. 12, 4, 11; 1 Pt 4, 10. — cf. Rm 12, 6.
h cf. Mt 19, 11, 12.
i cf. 1 Tm 5, 14.
*10, 10] * Conc. Trid. s. XXIV can. 7. — * Catech. R. II 8, 20, 25.*
i cf. vr. 6.
k Ml 2, 16. — v. Mt 5, 32; 17,
l Mr 10, 12. [5, 6.
*12, 15] * l. 4 Decr. t. 19 cpp.*
m cf. 2 Cor 6, 14. [7, 8.

n 1 Pt 3, 1.
o 1 Es 9, 2; Ml 2, 15.

de matrimonii usu (1-9) et indissolubilitate agit, quae, quamvis absoluta, exceptio patitur quando pars infidelis discedat (10-24); deinde de virginibus (25-30) et viduis (39, 40) quibus monita tradit; tertio de

discedit, discedat; non enim servituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi: [p]in pace autem vocavit nos Deus. **16** Unde enim scis, mulier, [q]si virum salvum facies? aut unde scis, vir, si mulierem salvam facies? **17** nisi unicuique [r]sicut divisit Dominus, [s]unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, et [t]sicut in omnibus ecclesiis doceo. **18** Circumcisus aliquis vocatus est? [u]non adducat praeputium. In praeputio aliquis vocatus est? [u]non circumcidatur. **19** [v]Circumcisio nihil est, et praeputium nihil est; sed [x]observatio mandatorum Dei. **20** [s]Unusquisque, in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. **21** Servus vocatus es? non sit tibi curae; sed, et si potes fieri liber, magis utere. **22** Qui enim in Domino vocatus est [z]servus [y]libertus est Domini; similiter qui liber vocatus est servus est Christi. **23** [a]Pretio empti estis, [b]nolite fieri servi hominum. **24** [s]Unusquisque, in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum.

25 De virginibus autem [c]praeceptum Domini non habeo; consilium autem do [d]tanquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim [e]fidelis. **26** Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam [f]bonum est homini sic esse. **27** Alligatus es uxori? noli quaerere solutionem. Solutus es ab uxore? noli quaerere uxorem. **28** Si autem acceperis uxorem, non peccasti; et, si nupserit virgo, non peccavit. Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi; ego autem vobis parco. **29** Hoc itaque dico, fratres: [g]Tempus breve est: reliquum est, ut et qui habent uxores tanquam non habentes sint, **30** et qui flent tanquam non flentes, et qui gaudent tanquam non gaudentes, et qui emunt [h]tanquam non possidentes, **31** et qui utuntur hoc mundo tanquam non utantur; [i]praeterit enim figura huius mundi. **32** [j]Volo autem vos sine sollicitudine esse. [l]Qui sine uxore est sollicitus est quae Domini sunt, quomodo placeat Deo. **33** Qui autem cum uxore est sollicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat uxori et divisus est. **34** Et mulier innupta et virgo cogitat quae Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu; quae autem nupta est cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat viro. **35** Porro hoc ad utilitatem vestram dico, non ut [m]laqueum vobis iniciam, sed ad id quod honestum est et quod facultatem praebeat sine impedimento Dominum obsecrandi. **36** Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, [n]quod sit superadulta, et ita oportet fieri; quod vult faciat: non peccat, si nubat. **37** Nam qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis, et hoc iudicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit. **38** Igitur et qui matrimonio iungit virginem suam [o]bene facit, et qui non iungit melius facit. **39** [p]Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius vivit; quod [q]si dormierit vir eius, liberata est: cui vult nubat, tantum [r]in Domino. **40** Beatior autem erit, si sic permanserit, [s]secundum meum consilium; puto autem [t]quod et ego Spiritum Dei habeam.

8 De iis autem [a]quae idolis sacrificantur, scimus quia [b]omnes scientiam habemus. [c]Scientia inflat, caritas vero aedificat. **2** Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire. **3** [d]Si quis autem diligit Deum, [e]hic cognitus est ab eo. **4** De escis autem, [a]quae idolis immolantur, [b]scimus quia [f]nihil est idolum in mundo, et quod [g]nullus est Deus nisi [h]unus. **5** Nam, etsi sunt qui dicantur dii sive in caelo sive in terra, siquidem sunt dii multi, et domini multi; **6** nobis tamen [g]unus est Deus Pater, [i]ex quo omnia et nos in illum, et [j]unus Dominus Iesus Christus, [l]per quem omnia et nos per ipsum. **7** Sed non in omnibus est scientia; quidam autem [m]cum conscientia usque nunc idoli quasi [n]idolothytum manducant, et conscientia ipsorum, cum sit infirma, polluitur. **8** [o]Esca autem nos non commendat Deo; neque enim, si manducaverimus, abundabimus, neque, si non manducaverimus, deficiemus. **9** Videte autem [p]ne forte haec licentia vestra offendiculum fiat infirmis. **10** Si enim quis viderit eum, [b]qui habet scientiam, in [q]idolio recumbentem, nonne conscientia eius, cum sit infirma, aedificabitur ad manducandum [a]idolothyta? **11** et [p]peribit infirmus in tua scientia, frater, propter quem Christus mortuus est? **12** [r]Sic autem peccantes in fratres

p Col 3, 15. — v. Rm 14, 19.
q cf. Rm 11, 14.
r v. Rm 12, 3.
s cp. 4, 17; Eph 4, 1.
t 2 Cor 8, 18; 11, 28. — cf. 11, 16; 16, 1; Gal 1, 22.
u Ac 15, 1, 5, 19, 24, 28; Gal 5, 2. — cf. Ac 16, 3.
*19, 20] * Catech. R. III 1, 8; IV 12, 24.*
v Gal 3, 28; 5, 6; 6, 15; Col 3, 11.
x v. 1 Jo 2, 3.
y cf. Col 3, 24; Phl 16. — v. Jo 8, 36.
z Eph 6, 6. — cf. cp. 9, 21; 1 Pt 2, 16.
23] v. cp. 6, 20.
a cp. 6, 20; 1 Pt 1, 18.
b cf. Lv 25, 45, 55.
*25] * Conc. Araus. II (an. 529) can. 25. — Catech. R. II 8, 12.*
25-40] LL. et L. (25-34) in cm. Virg.
c v. vr. 6.
d 2 Cor 4, 1; Tm 1, 13, 16.
e cp. 4, 2.
f vr. 1, 8.
*28, 29] * Catech. R. II 8, 23, 33.*
g Rm 13, 11.
*30, 31] * Catech. R. IV 4, 4.*
h 2 Cor 6, 10.
i Ps 38, 6; Jc 1, 10; 1 Pt 1, 24; 4, 7; 1 Jo 2, 17.
j cf. Mt 6, 25; Lc 10, 41.
l cf. 1 Tm 5, 5.
m cf. Pro 22, 25.
n Ecli 42, 9.
*38, 39] * Catech. R. II 8, 20, 32.*
o Heb 13, 4. — cf. Ecli 7, 27.
p Rm 7, 2.
q v. Jo 11, 11, 13.
r cf. 2 Cor 6, 14.
s v. vr. 6.
t 1 Tm 4, 8. — cf. Ac 15, 28.
a vr. 4, 7; cp. 10, 19; Ac 15, 29; 21, 25.
b vr. 4, 10. — cf. Rm 15, 14.
*1] * Conc. Milev. II can. 4.*
c cf. cp. 13, 4-13.
d Gal 6, 3. — cf. cp. 3, 18.
e Jo 10, 14; Gal 4, 9. — cf. Ex 33, 12, 17; 2 Tm 2, 19.
f cp. 10, 19; Is 41, 24; Ac 14, 15.
g vr. 6. — v. Dt 4, 35, 39.
h Eph 4, 5. — cf. cp. 1, 2; 1 Tm 2, 5.
i v. Rm 11, 36.
j cp. 12, 5.
*6] * Conc. oecum. V can. 1. — Ant. in fs. ss. Trinit.*
l Col 1, 16; Heb 1, 2. — v. Jo 1, 3, 10.
m cf. Rm 14, 14, 22, 23.
n cp. 10, 25, 28, 29.
o Rm 14, 17. — cf. Mt 15, 11; Ac 10, 11-15.
p cf. cp. 10, 23; Rm 14, 13, 20, 21; Gal 3, 13.
q cf. cp. 10, 27.
r cf. Mt 18, 6.

idolothytis a quibus, etsi per se licitis, aliquando abstinendum est (8, 1-13). Sicut ipse ius habens, utpote apostolus, ad suam substentationem (9, 1-14) eidem renuntiat (15-18), immo omnibus sese accommodat

et percutientes conscientiam eorum infirmam [s]in Christum peccatis. 13 Quapropter, [t]si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in aeternum, ne fratrem meum scandalizem.

9 [a]Non sum liber? [b]Non sum apostolus? [c]Nonne Christum Iesum Dominum nostrum vidi? Nonne [d]opus meum vos estis in Domino? 2 Etsi aliis non sum apostolus, sed tamen vobis sum; nam [e]signaculum apostolatus mei vos estis in Domino. 3 Mea defensio apud eos qui me interrogant haec est. 4 [f]Nunquid non habemus potestatem manducandi et bibendi? 5 [f]nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut et ceteri apostoli et [h]fratres Domini et [i]Cephas? 6 Aut ego solus et Barnabas non habemus potestatem hoc operandi?

7 [j]Quis militat suis stipendiis unquam? [l]Quis plantat vineam et de fructu eius non edit? Quis pascit gregem et de lacte gregis non manducat? 8 Nunquid secundum hominem haec dico? An et lex haec non dicit? 9 Scriptum est enim in lege Moysi: '[m]Non alligabis os bovi triturant'. Nunquid de bobus cura est Deo? 10 an propter nos utique hoc dicit? [n]Nam propter nos scripta sunt; quoniam [o]debet in spe qui arat arare, et qui triturat in spe fructus percipiendi. 11 [p]Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? 12 Si alii potestatis vestrae participes sunt, quare non potius nos? Sed [q]non usi sumus hac potestate; sed omnia sustinemus, [r]ne quod offendiculum demus evangelio Christi. 13 Nescitis quoniam [s]qui in sacrario operantur quae de sacrario sunt edunt, et qui altari deserviunt cum altari participant? 14 Ita et Dominus [f]ordinavit iis qui evangelium adnuntiant de evangelio vivere. 15 [q]Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi haec ut ita fiant in me: bonum est enim mihi magis mori quam ut [t]gloriam meam quis evacuet. 16 Nam, si evangelizavero, non est mihi gloria, [u]necessitas enim mihi incumbit; vae enim mihi est, si non evangelizavero. 17 Si enim volens hoc ago, mercedem habeo; si autem invitus, [v]dispensatio mihi credita est. 18 Quae est ergo merces mea? Ut evangelium praedicans [x]sine sumptu ponam evangelium, ut non abutar potestate mea in evangelio. 19 Nam, [a]cum liber essem ex omnibus, [y]omnium me servum feci, ut plures [z]lucrifacerem. 20 Et factus sum Iudaeis tanquam Iudaeus, ut Iudaeos lucrarer; 21 [a]iis, qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, cum ipse non essem sub lege, ut eos qui sub lege erant lucrifacerem; [b]iis, qui sine lege erant, [c]tanquam sine lege essem, cum sine lege non essem, sed [d]in lege essem Christi, ut [z]lucrifacerem eos qui sine lege erant. 22 [e]Factus sum infirmus, ut infirmos lucrifacerem; [f]omnibus omnia factus sum, ut [g]omnes facerem salvos. 23 Omnia autem facio [h]propter evangelium, [i]ut particeps eius efficiar. 24 Nescitis quod ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit [j]bravium? Sic [l]currite ut comprehendatis. 25 Omnis autem qui [m]in agone contendit ab omnibus se abstinet. Et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem [n]incorruptam. 26 Ego igitur sic curro non quasi in incertum, sic [o]pugno non quasi [p]aërem verberans; 27 sed [q]castigo corpus meum et [r]in servitutem redigo, ne forte, cum aliis praedicaverim, ipse [s]reprobus efficiar.

10 Nolo enim vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes [a]sub nube fuerunt et omnes [b]mare transierunt 2 et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari 3 et [c]omnes eandem escam spiritalem manducaverunt 4 et [d]omnes eundem potum spiritalem biberunt, bibebant autem de spiritali consequente eos petra; petra autem erat Christus. 5 Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo, nam [e]prostrati sunt in deserto. 6 Haec autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut et [f]illi concupierunt; 7 [g]neque idololatrae efficiamini, [h]sicut quidam ex ipsis, quemadmodum scriptum est: '[i]Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere'; 8 [j]neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt et [l]ceciderunt una die vigintitria milia; 9 neque tentemus Christum, [m]sicut quidam eorum tentaverunt et [n]a serpentibus perierunt; 10 neque murmuraveritis, [o]sicut quidam eorum murmu-

s cf. Zc 2, 8; Mt 25, 45; Ac 9, 4, 5. [3; 11, 29.
t Rm 14, 13, 21. — cf. 2 Cor 6, 3.

a vr. 19. — cf. cp. 10, 29.
b Ac 14, 14; 2 Cor 12, 12; 1 Th 2, 6; 1 Tm 2, 7.
c cp. 15, 8; Ac 9, 3, 17; 18, 9. — cf. 2 Cor 12, 1-4.
d v. cp. 3, 6.
e cf. Jo 6, 27; 2 Cor 3, 2.
f vr. 14; Mt 10, 10; Lc 10, 8; *g* cf. cp. 7, 7. [2 Th 3, 9.
h v. Mt 12, 46.
i cp. 1, 22; Jo 1, 42.
j Lc 3, 14. — cf. Mt 10, 10; 1 Tm 1, 18.
l cf. cp. 3, 6-8; Dt 28, 39; Pro 27, 18; 2 Tm 2, 6.
*9-11] * Catech. R. II 7, 4; III 5, 14.*
m Dt 25, 4. — v. 1 Tm 5, 18.
n v. Rm 4, 24.
o 2 Tm 2, 6. — cf. Ps 125, 6.
p cf. Rm 15, 27; Gal 6, 6.
q vr. 15, 18. — cf. Ac 20, 33; 1 Th 2, 6, 9.
r cf. 2 Cor 6, 3; 11, 12.
s Lv 6, 16, 26; 7, 6; Nm 5, 9; 10; Dt 18, 1; Eccli 45, 29.
t 2 Cor 11, 10.
u Ac 9, 6; Rm 1, 14. — cf. Ac 4, 20.
v cp. 4, 1; Gal 2, 7; Eph 3, 2. — cf. Ph 1, 16.
x 2 Cor 11, 7; 12, 13.
y 2 Cor 4, 5. — cf. Gal 5, 13.
z Mt 18, 15; 1 Pt 3, 1.

a Ac 16, 3; 21, 23-26.
b Rm 2, 12, 14. *c* cf. Gal 2, 3.
d v. cp. 7, 22. *e* 2 Cor 11, 29.
22] Cm. in js. s. Franc. de Hier. — v. Ps 34, 13; Is 61, 1.
f cp. 10, 33.
g cp. 7, 16; Rm 11, 14.
h Mr 8, 35. — cf. Rm 1, 16; 2 Tm 1, 8; Phl 13.
i cf. cp. 10, 24.
*25-27] * Conc. Trid. s. VI cp. 11. — * Catech. R. III 7, 13. — * cf. I 13, 12.*
24-10, 5] L. et Cpp. in D. Sxg.
j Ph 3, 14; Col 2, 18.
l Gal 2, 2; 5, 7; Ph 2, 16; Heb 12, 1. — cf. 2 Tm 4, 7.
m Eccli 4, 33; Lc 13, 24; 1 Tm 6, 12; 2 Tm 2, 5; 4, 7. —
n v. Jc 1, 12. [cf. Ju 3.
o cf. Heb 12, 4. *p* cf. cp. 14, 9.
q cf. Rm 6, 19.
r cf. Cn 1, 6; Eccli 37, 19.
s Eccli 9, 11. — cf. Jr 6, 30; 2 Tm 3, 8; Heb 6, 8.

a Ex 13, 22. *b* Ex 14, 22.
*2] * cf. Catech. R. II 2, 9.*
c Ex 16, 15, 35; Dt 8, 3; 2 Es 9, 15, 20; Ps 77, 24; 104, 40; Jo 6, 13.
d v. Ex 17, 6; Nm 20, 11.
e Nm 14, 29, 37; 26, 64, 65; Ps 105, 26; Heb 3, 17; Ju 4.
*6] * Catech. R. III 10, 11.*
6-13] L. in D. 9 p. Pnt.
f Nm 11, 4, 33, 34; Ps 77, 18; *g* vr. 14. [105, 14.
h Ex 32, 4. *i* Ex 32, 6.
j v. cp. 6, 18; Ac 15, 20.
l cf. Nm 25, 9; Ps 105, 29.
m Nm 25, 1, 9; Jdt 8, 24. — v.
n v. Nm 21, 6. [Ps 77, 18.
o v. Nm 14, 2.

factus omnibus servus (19-23); ita et fidelibus ut coronam accipiant (24-27) strenue allaborandum est ut ab omni malo discedentes (10, 1-11) celeris non sint scandalo (12, 13), quod fieri potest accedendo cenis sacri-

p Nm 14, 29-37.
q Ex 12, 23; 2 Rg 24, 16; 1 Par 21, 15; Ps 77, 49; Sap 18, 25.
r v. Rm 4, 23.
s cf. Heb 1, 2; 11, 3.
t Rm 11, 20. — cf. 2 Cor 1, 23.
*13] cf. Conc. Trid s. VI cp. 13; s. XXIV can. 9. — * cf. Catech. R. III 7, 12; IV 15, 7.*
u cf. Mt 6, 13. *v* v. cp. 1, 9.
x cf. Dn 3, 17. — v. 2 Pt 2, 9.
y Mt 7, 24; Lc 16, 8. — cf.
z cp. 11, 23-25. [cp. 8, 1.
a Mt 26, 26, 28. — cf. cp. 6, 54, 55.
*16, 17] * cf. Catech. R. II 2, 23; 4, 4, 18, 28, 70. — Of. in fs. pretiosiss. Sang. — Cm. in Ms. ad toll. schisma.*
b Ac 2, 42; 20, 7.
c cp. 12, 12, 13, 20; Rm 12, 5; Eph 4, 4, 16; Col 3, 15.
d Lv 3, 3; 7, 15. — cf. Heb 13,
e v. cp. 8, 4. [10.
f Ps 105, 37. — cf. Lv 17, 7; 2 Par 11, 15; Ap 9, 20.
g Dt 32, 17; Bar 4, 7.
h cf. 2 Cor 6, 15, 16.
*20, 21] * Conc. Trid. s. XXII cp. 1. — * Catech. R. II 4, 74.*
i cf. Is 65, 11; 2 Cor 6, 15.
j Ec 6, 10; Ez 22, 14.
l cp. 6, 12. — v. cp. 8, 9.
m vr. 33; cp. 13, 5; Ph 2, 21. — cf. cp. 9, 23; 2 Cor 12, 14. —
n cp. 8, 7. [v. Rm 15, 1.
o Ps 23, 1. — cf. Ez 9, 29; 19, 5; Dt 10, 14; Jb 41, 2; Ps
p Lc 10, 8. [49, 12.
q cf. cp. 8, 9, 12.
r cf. cp. 9, 19; Rm 14, 16.
s Rm 14, 6; 1 Tm 4, 3, 4.
t Col 3, 17; 1 Pt 4, 11.
*31] * Catech. R. IV 13, c.* [3.
u cp. 8, 13; Rm 14, 13; 2 Cor 5,
v cf. cp. 11, 16. — v. Ac 20, 28.
x cp. 9, 22. — cf. Gal 1, 10.

a v. cp. 4, 16; Ph 3, 17.
b cf. cp. 4, 17; 1 Th 3, 6.
c vr. 23. — cf. Lc 1, 2; 2 Th
d cf. 1 Th 4, 1, 2. [2, 15; 3, 6.
e Eph 1, 22; 4, 15; 5, 23; Col
f v. Gn 3, 16. [1, 18.
g cf. cp. 3, 23. [5, 20.
h cp. 12, 10, 28; Ac 13, 1; 1 Th
i Lc 2, 36; Ac 21, 9. — cf. cp.
j cf. Nm 5, 18. [14, 34.
k Dt 21, 12.
l v. Gn 1, 26. [Ap 21, 2.
m cf. Pro 12, 4; Eccli 26, 16;
n Gn 2, 21-23. — cf. 1 Tm 2,
o Gn 2, 18. [13.
p cf. Mt 18, 10; 1 Tm 5, 21.
q Gal 3, 28.
r v. Rm 11, 36.
s 1 Tm 6, 3, 4.
t Ac 20, 28; 2 Th 1, 4. — cf. 1 Th 2, 14. — v. cp. 7, 17; 10, 22.
17-34] LL. et L. (20-22) in Cena Dñi.
u cp. 1, 10-12; 12, 25. — cf. cp. 3, 3.
v cf. Mt 18, 7; Ac 20, 30; 1 Tm 4, 1; 2 Pt 2, 1.
w Gal 5, 20.
x 1 Jo 2, 19. — cf. Dt 13, 3.
*20] * Catech. R. II 4, 5.*
20-32] LL. et L. (23-29) et Cpp. in fs. Corp. Ch. etc.
y cf. 2 Pt 2, 13; Ju 12.

raverunt et *v*perierunt ab *q*exterminatore. 11 Haec autem omnia in figura contingebant illis; *r*scripta sunt autem ad correptionem nostram, *s*in quos fines saeculorum devenerunt. 12 Itaque *t*qui se existimat stare videat ne cadat. 13 *u*Tentatio vos non apprehendat nisi humana. *v*Fidelis autem Deus est, *x*qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.

14 Propter quod, carissimi mihi, *y*fugite ab idolorum cultura, 15 ut *v*prudentibus loquor; vos ipsi iudicate quod dico, 16 *z*Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio *a*sanguinis Christi est? et *z*panis, quem *b*frangimus, nonne participatio corporis Domini est? 17 Quoniam unus panis, *c*unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. 18 Videte Israël secundum carnem: *d*nonne qui edunt hostias participes sunt altaris? 19 Quid ergo? dico quod idolis immolatum sit aliquid, aut *e*quod idolum sit aliquid? 20 Sed quae immolant gentes *f*daemoniis *g*immolant et non Deo. Nolo autem vos socios fieri daemoniorum. Non potestis calicem Domini bibere et *h*calicem daemoniorum. 21 Non potestis mensae Domini participes esse et *i*mensae daemoniorum. 22 An *j*aemulamur Dominum? Nunquid fortiores illo sumus?

*l*Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt; 23 omnia mihi licent, sed non omnia aedificant. 24 *m*Nemo quod suum est quaerat, sed quod alterius. 25 *n*Omne quod in macello venit manducate nihil interrogantes propter conscientiam. 26 ' *o*Domini est terra et plenitudo eius '. 27 Si quis vocat vos infidelium, et vultis ire, *p*omne quod vobis apponitur manducate nihil interrogantes propter conscientiam. 28 Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis, nolite manducare propter illum qui indicavit et propter conscientiam: 29 conscientiam autem dico *q*non tuam, sed alterius. *r*Ut quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conscientia? 30 Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quod *s*gratias ago? 31 Sive ergo manducatis sive bibitis, sive *t*aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. 32 *u*Sine offensione estote Iudaeis et gentibus et *v*ecclesiae Dei; 33 sicut *x*et ego per omnia omnibus placeo *m*non quaerens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant. **11** 1 *a*Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.

2 Laudo autem vos, fratres, *b*quod per omnia mei memores estis et, *c*sicut tradidi vobis, praecepta mea tenetis. 3 Volo autem vos scire quod *d*omnis viri caput Christus est, *e*caput autem mulieris vir, *f*caput vero Christi Deus. 4 Omnis vir orans aut *g*prophetans velato capite deturpat caput suum; 5 omnis autem mulier orans aut *h*prophetans *i*non velato capite deturpat caput suum; unum enim est ac si *j*decalvetur. 6 Nam, si non velatur mulier, tondeatur. Si vero turpe est mulieri tonderi aut decalvari, velet caput suum. 7 Vir quidem non debet velare caput suum, quoniam *l*imago et gloria Dei est; *m*mulier autem gloria viri est. 8 Non enim vir ex muliere est, sed *n*mulier ex viro; 9 etenim non est creatus vir propter mulierem, sed *o*mulier propter virum. 10 Ideo debet mulier potestatem habere supra caput *p*propter angelos. 11 Veruntamen *q*neque vir sine muliere, neque mulier sine viro in Domino. 12 Nam, sicut mulier de viro, ita et vir per mulierem, *r*omnia autem ex Deo. 13 Vos ipsi iudicate: decet mulierem non velatam orare Deum? 14 Nec ipsa natura docet vos quod vir quidem, si comam nutriat, ignominia est illi; 15 mulier vero, si comam nutriat, gloria est illi; quoniam capilli pro velamine ei dati sunt? 16 *s*Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque *t*ecclesia Dei.

17 Hoc autem praecipio non laudans, quod non in melius sed in deterius convenitis. 18 Primum quidem, convenientibus vobis in ecclesiam, audio *u*scissuras esse inter vos et ex parte credo; 19 *v*nam oportet et *w*haereses esse, ut et qui probati sunt *x*manifesti fiant in vobis. 20 Convenientibus ergo vobis in unum, iam non est dominicam cenam manducare; 21 unusquisque enim suam cenam praesumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, *y*alius autem ebrius est. 22 Nunquid domos non habetis ad manducandum et bibendum?

ficalibus (14-22); vel utendo idolothytis quae, etiamsi interdum licita, non semper expediunt (23-11, 1). Iam agit de externo habitu et decore, quo fideles coetibus sacris in genere (2-16), necnon agapis et Eucha-

aut [t]ecclesiam Dei contemnitis et [z]confunditis eos qui non habent? Quid dicam vobis? laudo vos? In hoc non laudo. 23 Ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur accepit panem 24 et [b]gratias agens fregit et dixit: Accipite et manducate hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. 25 Similiter et calicem postquam cenavit dicens: [c]Hic calix novum testamentum est in meo sanguine: hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. 26 Quotiescumque enim manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini adnuntiabitis, [d]donec veniat. 27 Itaque [e]quicumque manducaverit panem hunc vel biberit calicem Domini [f]indigne, reus erit [g]corporis et sanguinis Domini. 28 [h]Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat: 29 qui enim manducat et bibit indigne iudicium sibi manducat et bibit non diiudicans corpus Domini. 30 Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles et [i]dormiunt multi. 31 Quod, [j]si nosmetipsos diiudicaremus, non utique iudicaremur. 32 Dum iudicamur autem, [k]a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. 33 Itaque, fratres mei, cum convenitis ad manducandum, invicem exspectate. 34 [m]Si quis esurit, [n]domi manducet, ut non in iudicium conveniatis. Cetera autem [o]cum venero disponam.

12 De [a]spiritualibus autem nolo vos ignorare, fratres. 2 Scitis quoniam, [b]cum gentes essetis, ad [c]simulacra muta, prout ducebamini, euntes. 3 Ideo notum vobis facio quod nemo [d]in Spiritu Dei loquens dicit [e]anathema Iesu; et [f]nemo potest dicere: [g]Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. 4 [h]Divisiones vero gratiarum sunt, [i]idem autem Spiritus. 5 Et [j]divisiones ministrationum sunt, [i]idem autem Dominus. 6 Et divisiones operationum sunt, [i]idem vero Deus qui operatur omnia in omnibus. 7 [l]Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. 8 Alii quidem per Spiritum datur sermo [m]sapientiae, alii autem sermo [n]scientiae secundum eundem Spiritum, 9 alteri [o]fides in eodem Spiritu, alii [p]gratia sanitatum in uno Spiritu, 10 alii operatio virtutum, alii [q]prophetia, alii [r]discretio spirituum, alii [s]genera linguarum, alii [t]interpretatio sermonum. 11 Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis [u]prout vult.

12 Sicut enim [v]corpus unum est et membra habet multa; omnia autem membra corporis, cum sint multa, unum tamen corpus sunt; [x]ita et Christus. 13 Etenim [y]in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive [z]Iudaei sive gentiles sive servi sive liberi, et [a]omnes in uno Spiritu potati sumus. 14 Nam et corpus non est unum membrum, sed multa. 15 Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore; num ideo non est de corpore? 16 Et, si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore; num ideo non est de corpore? 17 Si totum corpus oculus, ubi auditus? si totum auditus, ubi odoratus? 18 Nunc autem [b]posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit. 19 Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus? 20 Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus. 21 Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo; aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii. 22 Sed multo magis quae videntur membra corporis infirmiora esse necessariora sunt, 23 et quae putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus, et quae inhonesta sunt nostra abundantiorem honestatem habent. 24 Honesta autem nostra nullius egent; sed Deus temperavit corpus ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem; 25 ut non sit [c]schisma in corpore, sed idipsum pro invicem sollicita sint membra. 26 Et, si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; sive gloriatur unum membrum, [d]congaudent omnia membra. 27 [e]Vos autem estis corpus Christi et [f]membra de membro. 28 Et [g]quosdam quidem [b]posuit Deus in ecclesia primum apostolos, secundo [h]prophetas, tertio [h]doctores, deinde virtutes, exinde [p]gratias curationum, [i]opitulationes, [j]gubernationes, [s]genera linguarum, [t]interpretationes sermonum. 29 Nunquid omnes apostoli? nunquid omnes doctores? 30 Nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam

z cf. Pro 17, 3; Jc 2, 6.

a cp. 15, 3; Gal 1, 12.
23-25] Mt 26, 26-29; Mr 14, 22-25; Lc 22, 18-20.
*23-25] * cf. prop. 45 in decr. « Lamentabili s. e. » damn.— * Catech. II 4, 2, 7, 10, 21, 74, 76.*
b v. Mt 15, 36.
*24-25] * Conc. Trid. s. XIII cpp. 1, 2. — Cm. in D. Pass. in canone Missae.*
c cf. Ex 24, 8.
*26, 27] * Catech. R. II 4, 11,*
d v. Jo 21, 22.
55.
e cf. Nm 9, 10, 13.
f cf. Jo 13, 27 (?).
g Jo 6, 52, 54, 57, 59.
*28, 29] * Conc. Trid. s. XIII cp. 7.— * Catech. R. II 4, 1, 25, 28, 50, 55, 57.*
h cf. 2 Cor 13, 5; Gal 6, 4.
i cf. Ps 118, 28; Mt 13, 25.
*31, 32] * Catech. R. II 5, 70.*
j v. 1 Jo 1, 9.
l Rm 5, 16.
m v. vr. 21.
*34] * Conc. Trid. s. XXI cp. 2.*
n cf. vr. 22.
o v. cp. 4, 19.
p cp. 7, 17; Tt 1, 5.

a cp. 14, 1.
b cp. 6, 11, 12. — cf. 1 Pt 4, 3.
2-12] L. in D. 10 p. Pnt.
c Hab 2, 18, 19; 1 Th 1, 9.
d cf. Mr 9, 38. — cf. Jo 4, 2, 3.
*3] * Conc. Araus. II (an. 529) can. 8. — * cf. Catech. R. I 9, 1.*
e Rm 9, 3.
f Jo 15, 26. — cf. Mt 16, 17.
g cp. 8, 6. — v. Jo 13, 13.
h cf. Heb 2, 4; 2 Cor 10, 13. — v. Rm 12, 6.
i Eph 4, 4-6.
j Rm 12, 7. — cf. Eph 4, 11.
l Eph 4, 7. — cf. cp. 14, 26; Rm 12, 8.
m cp. 8, 6, 7.
n v. cp. 1, 5.
o cp. 13, 2; 2 Cor 4, 13.
p vr. 28, 30. — cf. Gal 3, 5.
q cp. 13, 2, 8; 14, 1 etc.
r cf. cp. 14, 29; 1 Jo 4, 1.
s vr. 28. — v. Mr 16, 17; Ac 2, 4.
t vr. 30; cp. 14, 26.
*11] * cf. Catech. R. I 10, 14.*
u vr. 19. — cf. cp. 3, 5; Jo 3, 8; Rm 12, 3; Eph 4, 7.
*12] * Catech. R. II 4, 18.*
v v. cp. 10, 17.
x vr. 27.
y cf. Rm 6, 5; Eph 2, 18.
z cp. 1, 24; Col 3, 11. — cf. Eph 2, 13-17.
a cf. Jo 7, 37-39.
b vr. 28.

c cp. 1, 10; 11, 18; Jo 9, 16.
d Rm 12, 15.
e cf. Eph 1, 23, 4, 12; 5, 30; Col 1, 24.
*27-31] L. in fs. s. Barth. Ap. * Conc. Trid. s. XXIII cp. 4 (28).*
f v. Rm 12, 5.
g Eph 4, 11.
h v. Ac 13, 1.
i cf. Ac 20, 35.
j cf. Rm 12, 8; 1 Tm 5, 17; Heb 13, 7, 17, 24.

ristiae celebrationi interesse debeant (17-34); indeque occasione suscepta de charismatibus tractat, sive in universum sumptis (12, 1-11), de recta scilicet eorum aestimatione (12-30), comparatione praesertim facta cum

habent curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur? 31 [l]Aemulamini autem charismata meliora.

13 Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. 1 Si linguis hominum loquar et angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans aut cymbalum tinniens. 2 Et, [a]si habuero prophetiam et noverim mysteria omnia et omnem scientiam, et [b]si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum. 3 Et, [c]si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et, [d]si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero nihil mihi prodest. 4 [e]Caritas patiens est, [f]benigna est; caritas non [g]aemulatur, non agit perperam, [h]non inflatur, 5 non est ambitiosa, [i]non quaerit quae sua sunt, non irritatur, [j]non cogitat malum, 6 [i]non gaudet super iniquitate, [m]congaudet autem veritati: 7 [n]omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, [o]omnia sustinet. 8 Caritas nunquam excidit, sive prophetiae evacuabuntur, sive linguae cessabunt, sive scientia destruetur. 9 [o]Ex parte enim cognoscimus et ex parte prophetamus; 10 [p]cum autem venerit quod perfectum est, [q]evacuabitur quod ex parte est. 11 Cum essem parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus; quando autem factus sum vir, evacuavi quae erant parvuli. 12 [r]Videmus nunc per speculum in aenigmate, [s]tunc autem facie ad faciem; nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut et [t]cognitus sum. 13 Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria haec; maior autem horum est caritas.

14 [a]Sectamini caritatem, [b]aemulamini spiritalia, magis autem ut [c]prophetetis. 2 [d]Qui enim loquitur lingua non hominibus loquitur, sed Deo; nemo enim audit, spiritu autem loquitur mysteria. 3 Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad aedificationem et exhortationem et consolationem. 4 Qui loquitur lingua semetipsum aedificat; qui autem prophetat, ecclesiam Dei aedificat. 5 Volo autem omnes vos [e]loqui linguis, [f]magis autem prophetare; nam maior est qui prophetat, quam qui loquitur linguis, nisi forte interpretetur, ut ecclesia aedificationem accipiat.

6 Nunc autem, fratres, si venero ad vos [e]linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in [g]revelatione aut in scientia aut in prophetia aut in [h]doctrina? 7 Tamen quae sine anima sunt vocem dantia, sive tibia sive cithara, nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id quod canitur aut quod citharizatur? 8 Etenim, [i]si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? 9 Ita et vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim [g]in aëra loquentes. 10 Tam multa, ut puta, genera linguarum sunt in hoc mundo, et nihil sine voce est. 11 Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei cui loquor barbarus, et qui loquitur mihi [k]barbarus. 12 Sic et vos, quoniam aemulatores estis spirituum, ad aedificationem ecclesiae quaerite ut abundetis. 13 Et ideo qui loquitur lingua, oret ut interpretetur. 14 Nam, si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. 15 Quid ergo est? [l]Orabo spiritu, orabo et mente; [m]psallam spiritu, psallam et mente. 16 Ceterum, si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotae quomodo dicet: [n]Amen, super tuam [o]benedictionem, quoniam quid dicas nescit? 17 Nam tu quidem bene gratias agis, sed alter non aedificatur. 18 Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor; 19 sed in ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut et alios instruam, quam decem milia verborum in lingua.

20 Fratres, [p]nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote; sensibus autem [q]perfecti estote. 21 In lege scriptum est quoniam ' [r]in aliis linguis et labiis aliis loquar populo huic; et nec sic exaudient me, dicit Dominus '. 22 Itaque linguae in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus; prophetiae autem non infidelibus, sed fidelibus. 23 Si ergo conveniat universa ecclesia in unum et omnes linguis loquantur, intrent autem idiotae aut infideles, [s]nonne dicent quod insanitis? 24 Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, convincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus, 25 [t]occulta

l cp. 14, 1, 39.
1-13] *LL. in fr. 6 p. D. 1 p. Epiph et L. et Cpp. in Qng. et in fs. s. Jos. a Cup. (1-8).*
a cf. Nm 24, 4; Mt 7, 22; Jo 11, 51. *b* cf. Mt 17, 19.
c cf. Mt 6, 2; 12, 21.
d Dn 3, 23; 2 Mc 7, 5.
4, 5] * *Catech. R. III 6, 17. — cf. IV 13, 16.*
e cf. Pro 10, 12; 17, 9; 1 Th 5, 14; 2 Tm 2, 10; Jc 3, 17; 1 Pt 4, 8.
f cf. 2 Cor 6, 6; Gal 5, 22; Eph 4, 32; Col 3, 12.
g Ac 7, 9. *h* v. cp. 4, 6.
i cf. Mt 5, 46; Lc 6, 32. — v. cp. 10, 24.
j cf. Rm 4, 6; 2 Cor 5, 19.
l cf. Rm 1, 32; 2 Th 2, 12.
m cf. 2 Jo 4; 3 Jo 3, 4.
n cp. 9, 12. — v. vr. 4.
o cf. cp. 8, 2. *p* cf. Jo 15, 15.
10] * *cf. Catech. R. IV 11, 11.*
q cf. 2 Cor 3, 7.
11] * *Catech. R. II 3, 5.*
12] * *Catech. R. I 13, 8.*
r 2 Cor 5, 7. — cf. Nm 12, 8; Jb 36, 25; 2 Cor 3, 18; 5, 7.
s 2 Cor 3, 18; 1 Jo 3, 2.
t v. cp. 8, 3.
13] *Ant. ad « Mandatum ».*

a cp. 16, 14.
b cp. 12, 31. — cf. cp. 12, 1.
c v. cp. 11, 4; 13, 2.
d vr. 18-23, 37, 28.
e cp. 12, 10, 28.
f cf. Nm 11, 29.

g (vr. 26;) Eph 1, 17.
h vr. 26; Ac 2, 42; Rm 6, 17.

i cf. Nm 10, 9; Is 58, 1; Jr 4, 19; Ez 33, 3-6; Jl 2, 1.
j cf. cp. 9, 26.

k cf. Ac 28, 1.

14] * *cf. Catech. R. II 2, 59.*

l cf. Eph 5, 19; Col 3, 16; Jc 5, 13.
m Ps 46, 8.
16] *Conc. Tr. s. XXIV cp. 7 d. Ref.*
n 1 Par 16, 36; 2 Es 5, 13; 8, 6; Ps 105, 48; Jr 11, 5; 28, 6; Ap 5, 14 etc. — cf. 2 Cor 1, 20.
o cf. Mt 14, 19.
p Eph 4, 14; Heb 5, 12, 13. — cf. Mt 10, 16; 18, 3; 19, 14; Rm 16, 19; Ph 2, 15.
20] * *Catech. R. IV 12, 7.*
q cp. 2, 6; Eph 4, 13.
r Is 28, 11, 12. — cf. Dt 28, 49.

s cf. Ac 2, 13; 17, 32.

t cf. Jo 4, 29; Heb 4, 12.

caritate (31-13, 13); sive de dono prophetiae et de dono linguarum, quae, si invicem comparentur, aliud alio utilitate et nobilitate praestat (14, 1-25). Sequuntur praecepta de huiusmodi charismatum usu (26-40).

cordis eius manifesta fiunt, et ita [u]cadens in faciem adorabit Deum [v]pronuntians quod vere Deus in vobis sit.

26 Quid ergo, fratres? Cum convenitis, unusquisque vestrum [x]psalmum habet, [h]doctrinam habet, [y]apocalypsim habet, [z]linguam habet, [z]interpretationem habet: [a]omnia ad aedificationem fiant. **27** Sive lingua quis loquitur, secundum duos aut ut multum tres, et per partes, et unus interpretetur. **28** Si autem non fuerit interpres, taceat in ecclesia, sibi autem loquatur et Deo. **29** Prophetae autem duo aut tres dicant, et ceteri [b]diiudicent. **30** Quod si alii revelatum fuerit sedenti, [c]prior taceat. **31** Potestis enim omnes per singulos prophetare, ut omnes discant et omnes exhortentur. **32** Et spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt. **33** Non enim est dissensionis Deus, sed pacis; sicut et in [d]omnibus ecclesiis sanctorum doceo. **34** [e]Mulieres in ecclesiis taceant; non enim permittitur eis loqui, sed [f]subditas esse, sicut et [g]lex dicit. **35** Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent; turpe est enim mulieri loqui in ecclesia. **36** An a vobis verbum Dei processit, aut in vos solos pervenit?

37 [h]Si quis videtur propheta esse aut spiritualis, cognoscat quae scribo vobis, quia Domini sunt mandata. **38** Si quis autem ignorat, ignorabitur. **39** Itaque, fratres, aemulamini prophetare et loqui linguis nolite prohibere: **40** [j]omnia autem honeste et [l]secundum ordinem fiant.

15 Notum autem vobis facio, fratres, evangelium, [a]quod praedicavi vobis, quod et accepistis, [b]in quo et statis, **2** per quod et [c]salvamini, qua ratione praedicaverim vobis si tenetis, nisi frustra credidistis. **3** [d]Tradidi enim vobis in primis quod et accepi; quoniam Christus [e]mortuus est pro peccatis nostris, secundum Scripturas, **4** et quia sepultus est et [f]quia resurrexit tertia die, secundum Scripturas, **5** et quia [g]visus est Cephae et [h]post hoc undecim; **6** [i]deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt; **7** deinde visus est [j]Iacobo, deinde [l]apostolis omnibus; **8** [m]novissime autem omnium, tanquam abortivo, visus est et mihi. **9** [n]Ego enim sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quoniam [o]persecutus sum ecclesiam Dei. **10** Gratia autem Dei sum id quod sum, et gratia eius in me vacua non fuit, sed [p]abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, sed [q]gratia Dei mecum. **11** Sive enim ego sive illi sic praedicamus, et sic credidistis.

12 Si autem Christus praedicatur quod resurrexit a mortuis, [r]quomodo, quidam dicunt in vobis quoniam resurrectio mortuorum non est? **13** Si autem resurrectio mortuorum non est, [s]neque Christus resurrexit. **14** Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo praedicatio nostra, inanis est et fides vestra. **15** Invenimur autem et falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus adversus Deum [t]quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt. **16** Nam, si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. **17** Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra; [u]adhuc enim estis in peccatis vestris; **18** ergo et [v]qui dormierunt in Christo perierunt. **19** Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, [x]miserabiliores sumus omnibus hominibus.

20 Nunc autem [y]Christus resurrexit a mortuis [z]primitiae dormientium; **21** quoniam quidem [a]per hominem mors, et [b]per hominem resurrectio mortuorum. **22** Et, [c]sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. **23** Unusquisque autem in suo ordine: [z]primitiae Christus, deinde ii [c]qui sunt Christi, qui in adventu eius crediderunt. **24** Deinde finis, cum tradiderit [d]regnum Deo et Patri, cum evacuaverit [e]omnem principatum et potestatem et virtutem. **25** [f]Oportet autem illum regnare, ' [g]donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius '. **26** Novissima autem inimica [h]destruetur mors; ' [i]omnia enim subiecit sub pedibus eius '. Cum autem dicat: **27** ' Omnia subiecta sunt ei ', sine dubio praeter eum qui subiecit ei omnia. **28** Cum autem [j]subiecta fuerint illi omnia, tunc et ipse Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia, ut [l]sit Deus omnia in omnibus.

29 Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino

u v. Lc 17, 16.
v Is 45, 14; Zc 8, 23.
x Eph 5, 19.
y cf. vr. 18.
z vr. 5, 13, 27, 28; cp. 12, 10, 30.
a 2 Cor 12, 19; 13, 10. — cf. cp. 12, 7.
b cf. cp. 12, 10; Jb 12, 11; 1
c cf. 1 Th 5, 19, 20. [Jo 4, 1.
d v. cp. 7, 17.
e cf. 1 Tm 2, 11, 12.
f v. 1 Pt 3, 1.
g Gn 3, 16. — cf. vr. 21.
h cf. 2 Cor 10, 7; 1 Jo 4, 6.
i vr. 1; cp. 12, 31.
j cf. vr. 31, 33.
l Col 2, 5.
1-10] L. in D. 11 p. Pnt.
a Gal 1, 11; 2 Tm 2, 8. — v. cp. 3, 6.
b Rm 5, 2. — cf. 2 Cor 1, 24; 1 Th 3, 8; 2 Th 2, 15; 1
c cp. 1, 8. [Pt 5, 12.
d cp. 11, 23; Gal 1, 12. [53, 5.
e Jo 1, 29; Heb 5, 1, 3. - cf. Is
f Lc 24, 7. — v. Ac 2, 22.
g Lc 24, 34.
h Mr 16, 14; Lc 24, 36; Jo 20.
i Mt 28, 17. [19.
j Ac 12, 17; Gal 1, 19.
l Lc 24, 50; Ac 1, 3, 4.
m cp. 9, 1.
9, 10] Cpp. R. et Ant. in fss. s. Pauli Ap. — v. Gal 2, 8, 9.
n Eph 3, 7, 8. [13-16.
o Ac 8, 3; 9, 1. — cf. 1 Tm 1,
*10] * cf. Caelest. I epist. adv. Semipel. cp. 9. — v. cp. 4, 7.*
p 2 Cor 11, 23; 12, 11; Col 1, 29.
q cp. 3, 6; 2 Cor 3, 5; Ph 2, 13. — cf. Mt 10, 20.
r cf. Ac 23, 8; 2 Tm 2, 18.
s 1 Th 4, 14.
*13, 14, 17] * Catech. R. I 6, 11; 12, 1, 4.*
t cp. 6, 14. — v. Ac 2, 24.
u v. Rm 4, 25.
v cf. vr. 6; Jo 11, 11, 13.
x cf. cp. 4, 9; 2 Tm 3, 12.
*20-23] * Catech. R. I 6, 9, 13;*
y 2 Tm 2, 8; 1 Pt 1, 3. [*12, 9.*
z vr. 23. — cf. Ac 26, 23.
a Rm 5, 12 sqq.
21, 22] R. in fs. 5 Vuln. DNJC.
b Jo 11, 25; Rm 6, 23.
c vr. 52; 1 Th 4, 15, 16. — v. Lc 14, 14.
*24] * cf. Catech. R. IV 11, 14.*
d cf. Dn 7, 14, 27.
e Eph 1, 21.
f cf. Mt 22, 44. — v. Lc 13, 33.
g Ps 109. 1.
*26] * Catech. R. I 12. 12. — v. vr. 21, 22.* [21, 4.
h 2 Tm 1, 10. — cf. Ap 20, 14;
i Ps 8, 8. — v. Mt 11, 27; 28, 18; Eph 1, 22.
j Ph 3, 21.
l cf. cp. 3, 23; 11, 3.

Adiectis denique pluribus monitis de resurrectione, quam triplici argumento demonstrat (15, 1-34) et defendit ab adversariorum obiectionibus (35-57); concludit collectam commendans (16, 1-9) additque exhor-

m 2 Cor 1, 10; 11, 26.
n cf. 1 Th 2, 19.
o Lc 9, 23. — v. Rm 8, 36.
p cf. 2 Cor 1, 8.
q Is 22, 13. — cf. Sap. 2, 6; Is 56, 12; Lc 12, 19.
r Jc 1, 16.
*33] * Catech. R. III 8, 11.*
s cf. cp. 5, 6.
t v. Rm 13, 11.
u 1 Th 4, 5.
v (cp. 6, 5). — cf. cp. 4, 14.
x cf. Ez 37, 3.
*36] * v. vr. 13, 14, 17.*
y Jo 12, 24.

*41-44] * Catech. R. I 12, 13.*
z Dn 12, 3. — cf. Mt 13, 43.

a Ph 3, 21; Col 3, 4.
b cf. Sap. 7, 1. *c* Gn 2, 7.
d Rm 5, 14.
e Jo 5, 21. — cf. Jo 6, 33, 39, 40, 54, 57; Rm 8, 10.
*46] * Catech. R. II 8, 9.*
f Sap 7, 1; Jo 3, 31. — v. Gn 2, 7; 3, 9.
g Jo 3, 13, 31.
h cf. Ph 3, 20.
i cf. Gn 5, 3. *j* v. Rm 8, 29.
l Gal 1, 16; Eph 6, 12; Heb 2, 14. — v. Mt 16, 17.
m cf. Jo 3, 3, 5.
51-57] L. in comm. omn. Df.
n cf. 1 Th 4, 14-17.
o 2 Cor 4, 14; Ph 3, 21.
p Mt 24, 31; 1 Th 4, 16. — cf. Ex 19, 13, 16.
q Jo 5, 25, 28. — cf. Lc 20, 36.
*53] * Catech. R. I, 12, 7.*
r cf. 2 Cor 5, 2-4.
54] Catech. R. IV 11, 14.
s Is 25, 8; Os 13, 14. — cf. — cf. Heb 2, 14, 15; Ap 20, 14; 21, 4.
t Rm 4, 15; 5, 13; 7, 5, 8, 13.
u cf. Rm 8, 37; 1 Jo 5, 4.
*57] * Catech. R. IV 15, 19.*
*58] * Conc. Trid. s. VI cp. 16.*
v 2 Pt 3, 14.
x cp. 16, 10; Jr 48, 10; Jo 6, 28; Ap. 2, 26.
y cf. Gal 6, 9. — v. cp. 3, 8.

1-13] LL. in sb. a. D. 2 p. Epiph.
*2] * v. Ac 20, 7.*
a v. Ac 24, 17.
b Ac 20, 7. — cf. Ap 1, 10.
c cf. Bar 1, 6; 2 Cor 8, 3.
d 2 Cor 9, 3.
e cf. 2 Cor 8, 18, 19.
f cf. Ac 18, 27; 2 Cor 3, 1.
g v. Ac 19, 21; 20, 3 sqq.
h cp. 4, 19. — cf. Ac 19, 21; 20, 1, 2.
i Ac 20, 3. — cf. Ac 20, 6.
j vr. 11; Rm 15, 24. — v. Ac 15, 3.
l cf. 2 Cor 1, 15, 16.
m cp. 4, 19; Ac 18, 21; Jc 4, 15.
n v. Ac 2, 1.
o cf. Ac 14, 26.
p Ac 19, 9, 23 sqq.
q cp. 4, 17. — cf. 2 Cor 1, 1.
r v. cp. 15, 58.
s 1 Tm 4, 12. — cf. Tt 2, 15.
t v. Ac 18, 24.

mortui non resurgunt? ut [m]quid et baptizantur pro illis? 30 Ut quid et nos periclitamur omni hora? 31 [n]Cotidie morior [o]per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro. 32 Si secundum hominem [p]ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? '[q]Manducemus et bibamus, cras enim moriemur'. 33 [r]Nolite seduci: [s]corrumpunt mores bonos colloquia mala. 34 [t]Evigilate, iusti, et nolite peccare; [u]ignorantiam enim Dei quidam habent: [v]ad reverentiam vobis loquor.

35 Sed dicet aliquis: [x]Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient? 36 Insipiens, tu [y]quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur; 37 et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, ut puta, tritici aut alicuius ceterorum; 38 Deus autem dat illi corpus sicut vult et unicuique seminum proprium corpus. 39 Non omnis caro eadem caro, sed alia quidem hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia autem piscium, 40 et corpora caelestia et corpora terrestria; sed alia quidem caelestium gloria, alia autem terrestrium. 41 Alia claritas solis, alia claritas lunae, alia claritas stellarum; stella enim a stella differt in claritate. 42 [z]Sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, [a]surget in incorruptione; 43 seminatur in ignobilitate, surget in gloria; seminatur in infirmitate, surget in virtute; 44 seminatur [b]corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est et spiritale: sicut scriptum est. 45 '[c]Factus est primus homo Adam in animam viventem', [d]novissimus Adam in [e]spiritum vivificantem. 46 Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale, deinde quod spiritale. 47 [f]Primus homo de terra terrenus, [g]secundus homo de caelo caelestis. 48 Qualis terrenus, tales et terreni; et qualis caelestis, [h]tales et caelestes. 49 Igitur, [i]sicut portavimus imaginem terreni, [j]portemus et imaginem caelestis.

50 Hoc autem dico, fratres, quia [l]caro et sanguis [m]regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit. 51 Ecce mysterium vobis dico: [n]Omnes quidem resurgemus, sed non omnes [o]immutabimur. 52 In momento, in ictu oculi, in novissima tuba; [p]canet enim tuba, et [q]mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur. 53 Oportet enim [r]corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem. 54 Cum autem [r]mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: '[s]Absorpta est mors in victoria'. 55 'Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus?'? 56 Stimulus autem mortis peccatum est, [t]virtus vero peccati lex. 57 Deo autem gratias, [u]qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. 58 [v]Itaque, fratres mei dilecti, stabiles estote et immobiles; abundantes in [x]opere Domini semper scientes quod [y]labor vester non est inanis in Domino.

16 De [a]collectis autem, quae fiunt in sanctos, sicut ordinavi ecclesiis Galatiae, ita et vos facite. 2 [b]Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se seponat recondens [c]quod ei bene placuerit, [d]ut non, cum venero, tunc collectae fiant. 3 Cum autem praesens fuero, quos [e]probaveritis per [f]epistulas, hos mittam perferre gratiam vestram in Ierusalem. 4 Quod si dignum fuerit ut et ego eam, [g]mecum ibunt.

5 [h]Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero; nam Macedoniam pertransibo. 6 Apud vos autem forsitan [i]manebo vel etiam hiemabo, ut [j]vos me deducatis quocumque iero. 7 Nolo enim vos modo [i]in transitu videre; spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, [m]si Dominus permiserit. 8 Permanebo autem Ephesi usque ad [n]Pentecosten. 9 [o]Ostium enim mihi apertum est magnum et evidens, et [p]adversarii multi.

10 [q]Si autem venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos; [r]opus enim Domini operatur, sicut et ego. 11 [s]Ne quis ergo illum spernat; [j]deducite autem illum in pace, ut veniat ad me; exspecto enim illum cum fratribus. 12 De [t]Apollo autem fratre vobis notum facio quoniam multum rogavi eum, ut veniret ad vos cum fratribus, et utique non fuit voluntas ut nunc veniret; veniet autem cum ei vacuum fuerit.

tationes, salutationes et apostolicam benedictionem (10-24).

1. Apostolus suam agendi rationem ab adversariorum calumniis vindicat (1, 1-9, 15).

Post prologum (1-14) prae primis ostendit se immerito levitatis et in-

13 [u]Vigilate, [v]state in fide, [x]viriliter agite et confortamini: 14 [y]omnia vestra in caritate fiant.

15 Obsecro autem vos, fratres; [z]nostis domum Stephanae et Fortunati et Achaici, quoniam sunt primitiae Achaiae et [a]in ministerium sanctorum ordinaverunt seipsos; 16 [b]ut et vos subditi sitis eiusmodi et omni cooperanti et laboranti. 17 Gaudeo autem in praesentia Stephanae et Fortunati et Achaici, quoniam [c]id quod vobis deerat ipsi suppleverunt; 18 [d]refecerunt enim et meum spiritum et vestrum. [e]Cognoscite ergo qui huiusmodi sunt.

19 Salutant vos ecclesiae Asiae. Salutant vos in Domino multum [f]Aquila et Priscilla cum [g]domestica sua ecclesia, apud quos et hospitor. 2 Salutant vos omnes fratres. [h]Salutate invicem in osculo sancto.

21 [i]Salutatio mea manu Pauli. 22 Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema. [j]Maranatha. 23 [l]Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum. 24 Caritas mea cum omnibus vobis in Christo Iesu. Amen.

u 1 Th 5, 6. — v. Mt 24, 42.
v Gal 5, 1; Ph 1, 27; 4, 1. — v. cp. 15, 1.
x 1 Rg 4, 9; 10, 12; 1 Mc 2, 64. — cf. Eph. 6, 10.
y cp. 14, 1.
z cp. 1, 16. — cf. Rm 16, 5.
a v. Rm 15, 31.
b 1 Th 5, 12; Heb 13, 17.
c Ph 2, 30. — cf. 2 Cor 11, 9; Phl 13.
d 2 Cor 7, 13. — cf. Rm 15, 32; Phl 7, 20.
e Ph 2, 29; 1 Th 5, 12.
f v. Ac 18 2.
*19] * Catech. R. I 10, 10.*
g Rm 16, 5. — cf. Col 4, 15; Phl 2.
h v. Rm 16, 16.
i Col 4, 18; 2 Th 3, 17. — cf. Rm 16, 22.
j (Ap 22, 20). *l* Rm 76,20.

EPISTULA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD CORINTHIOS SECUNDA

PAULUS apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei et [b]Timotheus frater ecclesiae Dei, quae est Corinthi, [c]cum omnibus sanctis, qui sunt in universa Achaia: 2 [d]gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Iesu Christo.

3 [e]Benedictus Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum et [f]Deus totius consolationis, 4 [g]qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus et ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur et ipsi a Deo; 5 quoniam, [h]sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra. 6 [i]Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione et salute, sive consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione et salute, quae operatur tolerantiam earundem passionum quas et nos patimur: 7 ut spes nostra firma sit pro vobis, scientes quod, [j]sicut socii passionum estis, sic eritis et consolationis.

8 Non enim volumus ignorare vos, fratres, de [k]tribulatione nostra quae facta est in Asia; quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut [m]taederet nos etiam vivere. 9 Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non [n]simus fidentes in nobis sed in Deo, [o]qui suscitat mortuos, 10 [p]qui de tantis periculis nos eripuit et eruit, [q]in quem speramus quoniam et adhuc eripiet; 11 [r]adiuvantibus et vobis in oratione pro nobis, ut ex multorum personis eius, quae in nobis est, donationis [s]per multos gratiae agantur pro nobis.

12 Nam gloria nostra haec est, [t]testimonium conscientiae nostrae, quod in simplicitate cordis et [u]sinceritate Dei et [v]non in sapientia

a cf. 1 Rm 1, 1; Gal 1, 1. — v. 1 Cor 1, 1.
1-11] LL. in D. 2 p. Epiph.
b 1 Th 1, 1; 2 Th 1, 1.
c Ph 1, 1; Col 1, 2.
d Gn 14, 20. — v. Rm 1, 7.
e Rm 15, 6; Eph 1, 1; 1 Pt 1, 3.
3-7] L. in cm. M. Pontif.
3] Cp. in Dd. et frr.
f cp. 7, 6; Rm 15, 5.
g cf. Is 51, 12; 66, 13.
h cf. cp. 4, 10; Col 1, 24.
i 2 Tm 2, 10. — cf. cp. 4, 15; 12, 15; Eph 3, 13.
j v. Rm 8, 27.
l Ac 19, 23; 1 Cor 15, 32.
m cf. 3 Rg 19, 4; Tb 3, 6; Jc 4, 3, 8.
n Jr 17, 5-7. — cf. Ps 2, 13; Lc 18, 9.
o cp. 4, 14.
p cp. 11, 25, 26. — cf. Ac 12, 11.
q 1 Tm 4, 10.
r cf. Ac 12, 5; Rm 15, 30; Ph 1, 19; Phl 22.
s cf. cp. 4, 15; 9, 11, 12.
t cf. 1 Th 2, 10. — v. Ac 23, 1.
u cf. cp. 2, 17; 4, 2.
v 1 Cor 2, 1, 4, 13. — cf. cp. 10, 4.

constantiae accusari (15-2, 13), atque, Deo gratiis actis (14-17), sese defendit etiam arrogantiae (3, 1-6) et superbiae, declarans quanta fiducia gaudere possint, qui apostolatus ministerio funguntur (7-4, 6),

x cf. cp. 5, 12; 9, 3. [20.
y Ph 2, 16; 4, 1; 1 Th 2, 19.
z v. 1 Cor 1, 8. [19.
a cf. Rm 1, 21. — v. 1 Cor 4.
b Ac 19, 21. — cf. 1 Cor 16.
c Rm 15, 25-27. [5-7.
d cp. 10, 2, 3.
e cf. Mt 5, 37.
f v. 1 Cor 1, 9.
g cf. Eph 4, 14.
h v. Mt 14, 33. *i* Ac 15, 22.
j cf. Rm 15, 8; Heb 10, 23.
*20] * Catech. R. IV 17, 6.*
l cf. Ap 3, 14. — v. 1 Cor 14.
m cf. 1 Jo 2, 20, 27. [16.
n Eph 1, 13; 4, 30. — cf. Jo 3, 33. [8, 16.
o cp. 5, 5; Eph 1, 14. — v. Rm *22, 23] * Catech. R. II 1, 30; III 3, 9. — cf. III 3, 15.*
p Rm 1, 9. — cf. Gal 1, 20.
q cp. 2, 1, 3; 1 Cor 4, 21.
r 1 Pt 5, 3. — cf. cp. 4, 5; Mt 23, 8, 10.
s Rm 11, 20; 1 Cor 10, 12; 15, 1.

a cp. 1, 23. — cf. cp. 12, 20.
b cf. cp. 7, 8. [21; 13, 20.

c cp. 8, 22; Gal 5, 10; 2 Th 3, 4. — cf. cp. 7, 16.
d cp. 7, 8, 12. — v. Ac 20, 19.
e cf. 1 Cor 5, 1, 2.
f cf. Gal 4, 12. [7, 11.
g 1 Cor 5, 4, 5 (?) — cf. cp.
h Ecli 8, 6; Gal 6, 1. — cf.
i cf. cp. 7, 10. [Eph 4, 32.
j Ph 2, 22.
k cp. 7, 15; 10, 6.
l cf. Lc 22, 31; 1 Pt 5, 8; Lc
m cf. Jo 8, 44. [22, 31.
n Ac 16, 8; 20, 6.
o 1 Cor 16, 9. — cf. Ap 14, 26.
p cp. 7, 5.
q cp. 7, 6, 13, 15; 8, 6, 16, 23; 12, 18; Gal 2, 1, 3; Tt 1, 4.
r cp. 8, 16. — cf. cp. 9, 15. —
s Col 2, 15. [v. Rm 6, 17.
t Eph 5, 2; Ph 4, 18. — cf. Cn *15] * Catech. R. II 3, 9.* [1, 3.
u Cor 1, 18. — v. Lc [illegible] 22.
v cp. 4, 3. [2, 34.
w cf. 1 Cor 1, 23, 24. — v. Ac
x cp. 3, 5, 6. [Th 3, 5.
y cp. 4, 2. — cf. cp. 1, 18; 1

a cp. 5, 12; 10, 12; 12, 11.
b cf. cp. 11, 4. [*Epiph. 1, 14] LL. in fr. 2 hebd. 2 p.*
c cf. Ac 18, 27; 1 Cor 16, 3.
d 1 Cor 9, 2.
e Ex 24, 12; Dt 4, 13.
f Pro 3, 3; 7, 3; Jr 17,, 1. — cf. Jr 31, 33, Ez 36, 26.
g Eph 3, 12.
4-9] L. in D. 12 p. Pnt.
*5, 6] * Conc. Araus. II (an 529) can. 7. — Of. in fs. s. Leonardi a Portu M.*
h cf. Jr 15, 5; Eph 2, 8.
i v. 1 Cor 5, 10.
j Eph 3, 7; Col 1, 23, 25. — cf. cp. 4, 1; 5, 18; 1 Tm 1, 12.
l Jr 31, 31; Lc 22, 20. — cf.
m v. Rm 2, 27. [vr. 14.
n cf. Jo 6, 64; Rm 8, 2, *7, 8] R. in Transf. Dñi.*
o vr. 9. — cf. Heb 12, 18, 21. — v. Rm 4, 15.
p vr. 13; Ex 34, 29-35.
q 1 Cor 13, 1, 10.

carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo, abundantius autem ad vos. 13 Non enim alia scribimus vobis quam quae legistis et cognovistis; spero autem quod usque in finem cognoscetis, 14 sicut et cognovistis nos ex parte, quod [a]gloria vestra sumus, sicut et [v]vos nostra in die Domini nostri Iesu Christi.

15 Et hac confidentia [a]volui prius venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis, 16 et per vos transire in Macedoniam et [b]iterum a Macedonia venire ad vos et a vobis [c]deduci in Iudaeam. 17 Cum ergo hoc voluissem, nunquid levitate usus sum? Aut quae cogito [d]secundum carnem cogito, ut sit apud me [e]est et non? 18 [f]Fidelis autem Deus, quia [g]sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo est et non? 19 [h]Dei enim Filius Iesus Christus, qui in vobis per nos praedicatus est per me et [i]Silvanum et Timotheum, non fuit est et non, sed est in illo fuit. 20 [j]Quotquot enim promissiones Dei sunt in illo est; ideo et per ipsum [l]amen Deo ad gloriam nostram. 21 Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo et qui [m]unxit nos, Deus, 22 qui et [n]signavit nos et [o]dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

23 [p]Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod [q]parcens vobis non veni ultra Corinthum, non quia [r]dominamur fidei vestrae, sed adiutores sumus gaudii vestri, nam [s]fide statis. 1 Statui autem hoc ipsum apud me, [a]ne iterum in tristitia venirem ad vos. 2 [b]Si enim ego contristo vos, et quis est qui me laetificet, nisi qui contristatur ex me? 3 Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non cum venero, tristitiam super tristitiam habeam de quibus oporteurat me gaudere; [c]confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium omnium vestrum est. 4 Nam ex multa tribulatione et angustia cordis [d]scripsi vobis per multas lacrimas, non ut contristemini, sed ut sciatis quam caritatem habeam abundantius in vobis.

5 [e]Si quis autem contristavit, [f]non me contristavit, sed ex parte, ut non onerem omnes vos. 6 Sufficit illi [g]qui eiusmodi est obiurgatio haec, quae fit a pluribus; 7 ita ut [h]e contrario magis donetis et consolemini, ne forte [i]abundantiori tristitia absorbeatur qui eiusmodi est. 8 Propter quod obsecro vos ut confirmetis in illum caritatem. 9 Ideo enim et scripsi, ut cognoscam [j]experimentum vestrum, an in omnibus oboedientes sitis. 10 Cui autem aliquid donastis, et ego; nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi, 11 ut [l]non circumveniamur a Satana; non [m]enim ignoramus cogitationes eius.

12 Cum [n]venissem autem Troadem propter evangelium Christi, et [o]ostium mihi apertum esset in Domino, 13 [p]non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenerim [q]Titum fratrem meum, sed valefaciens eis profectus sum in Macedoniam. 14 [r]Deo autem gratias, qui semper [s]triumphat nos in Christo Iesu et [t]odorem notitiae suae manifestat per nos in omni loco; 15 quia [u]Christi bonus odor sumus Deo in iis [u]qui salvi fiunt et in iis [v]qui pereunt; 16 [w]aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitae in vitam. Et [x]ad haec quis tam idoneus? 17 Non enim sumus, sicut plurimi, [y]adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo coram Deo in Christo loquimur.

3 [a]Incipimus iterum nosmetipsos commendare? aut nunquid egemus, [b]sicut quidam, [c]commendatitiis epistulis ad vos aut ex vobis? 2 [d]Epistula nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quae scitur et legitur ab omnibus hominibus; 3 manifestati quod epistula estis Christi ministrata a nobis et scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi; non in [e]tabulis lapideis, sed in [f]tabulis cordis carnalibus. 4 [g]Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum; 5 [h]non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed [i]sufficientia nostra ex Deo est; 6 [j]qui et idoneos nos fecit ministros novi testamenti non [m]littera, sed spiritu; [n]littera enim occidit, spiritus autem vivificat. 7 Quod si [o]ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria, [p]ita ut non possent intendere filii Israël in faciem Moysi propter gloriam vultus eius, [q]quae evacuatur; 8 quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria? 9 Nam, si [o]mini-

stratio damnationis gloria est, multo magis abundat ministerium iustitiae in gloria. 10 Nam nec glorificatum est quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam. 11 Si enim quod evacuatur per gloriam est, multo magis quod manet in gloria est.

12 [g]Habentes igitur talem spem [r]multa fiducia utimur, 13 et non, sicut Moyses [p]ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israël in faciem eius, quod evacuatur; 14 sed [s]obtusi sunt sensus eorum; usque in hodiernum enim diem idipsum velamen [t]in lectione [u]veteris testamenti manet non revelatum; quoniam in Christo evacuatur. 15 Sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, [v]velamen positum est super cor eorum; 16 cum autem [x]conversus fuerit ad Dominum, [y]auferetur velamen. 17 [z]Dominus autem spiritus est; [a]ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas. 18 Nos vero omnes [b]revelata facie [c]gloriam Domini speculantes in eandem imaginem [d]transformamur [e]a claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu.

4 Ideo [a]habentes administrationem, iuxta quod misericordiam consecuti sumus, [b]non deficimus, 2 sed abdicamus occulta dedecoris non ambulantes in [c]astutia neque [d]adulterantes verbum Dei, sed [e]in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo. 3 Quod [f]si etiam opertum est evangelium nostrum, [g]in iis qui pereunt est opertum; 4 in quibus [h]deus huius saeculi [g]excaecavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis [i]illuminatio evangelii gloriae Christi, [j]qui est imago Dei. 5 Non enim [k]nosmetipsos praedicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum, [l]nos autem servos vestros per Iesum; 6 quoniam Deus, qui dixit [m]de tenebris lucem splendescere, ipse [n]illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiae claritatis Dei in facie Christi Iesu.

7 [o]Habemus autem thesaurum istum in [p]vasis fictilibus, [q]ut sublimitas sit virtutis Dei et non ex nobis. 8 [r]In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur; aporiamur, sed non destituimur; 9 persecutionem patimur, sed [s]non derelinquimur; [t]deicimur, sed non perimus; 10 semper [u]mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes, [v]ut et vita Iesu manifestetur in corporibus nostris. 11 Semper enim nos, qui vivimus, [x]in mortem tradimur propter Iesum, ut et vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali. 12 Ergo [y]mors in nobis operatur, vita autem in vobis. 13 Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est: '[z]Credidi, propter quod locutus sum'; et nos credimus, propter quod et loquimur 14 scientes quoniam [a]qui suscitavit Iesum et [b]nos cum Iesu suscitabit et constituet vobiscum. 15 Omnia enim propter vos, ut gratia abundans [c]per multos in gratiarum actione abundet in [d]gloriam Dei. 16 Propter quod [e]non deficimus; sed, [f]licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is [g]qui intus est [h]renovatur de die in diem. 17 [i]Id enim, quod in praesenti est, momentaneum et leve tribulationis nostrae supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis, 18 [j]non contemplantibus nobis quae videntur, sed quae non videntur: quae enim videntur temporalia sunt, quae autem non videntur aeterna sunt.

5 Scimus enim quoniam, si [a]terrestris domus nostra huius habitationis dissolvatur, quod aedificationem ex Deo habemus [b]domum non manufactam, aeternam in caelis. 2 Nam et in hoc [c]ingemiscimus habitationem nostram, quae de caelo est, [d]superindui cupientes; 3 si tamen vestiti, non nudi inveniamur. 4 Nam et qui sumus in hoc [e]tabernaculo ingemiscimus gravati, eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri, ut [f]absorbeatur quod mortale est a vita. 5 Qui autem effecit nos in hoc ipsum, Deus, [g]qui dedit nobis pignus spiritus. 6 Audentes igitur semper scientes quoniam, [h]dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino (7 [i]per fidem enim ambulamus et non per speciem), 8 audemus autem et [j]bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore et [l]praesentes esse ad Dominum. 9 Et ideo contendimus sive absentes sive praesentes [m]placere illi. 10 [n]Omnes enim nos manifestari [o]portet ante tribunal Christi, ut [o]referat unusquisque propria corporis, prout gessit sive bonum sive malum.

11 Scientes ergo [p]timorem Domini hominibus suademus, [q]Deo

r cp. 11, 15.
11] v. vr. 7, 8.
s cp. 7, 4; Eph 6, 19.
t cf. cp. 4, 4; Rm 11, 8. — v. Ac 13, 15; 15, 21. [Mt 13, 13.
u cf. vr. 6. *v* v. Mt 11, 25.
x Rm 11, 23. — cf. Ez 34, 34.
y cf. Is 25, 7. *z* Jo 4, 24.

a cf. 1 Cor 7, 22. — v. Rm 6,
b v. 1 Cor 13, 12. [18.
c cp. 4, 4; 1 Tm 1, 11, v. Jo 17; 24.
*18] * Catech. R. II 1, 2. — Cp. in fs. Tranfig. Dñi.*
d Rm 8, 29; 1 Cor 15, 49; 1 Jo 3, 1. — cf. Mt 17, 2.
e cf. Ps 83, 8.

a cf. cp. 3, 6.
ex 1-18] L. in fs. b. Jo. Leonardi.
b vr. 16; 2 Th 3, 13. — cf. Lc 18, 1.
c cp. 11, 3; 1 Cor 1, 3, 19; Eph
d cp. 2, 17. [4, 14.
e cp. 11, 6. — cf. cp. 12, 12.
f cf. cp. 3, 14.
g cp. 2, 15; 1 Cor 1, 18; 2 Th 2, 10. — cf. Mt 13, 15.
h v. Jo 12, 31.
i vr. 6; Ac 26, 18; 2 Pt 1, 19.
j Col 1, 15. — cf. Sap 7, 26; Ph 2, 6; Heb 1, 3.
k cf. 1 Th 2, 6.
5-14] L. in fs. s. Athan. E. Doct.
l Mt 20, 27; 1 Cor 9, 19. — v. cp. 1, 23.
6] R. in Transf. Dñi.
m Gn 1 3. *n* 2 Pt 1, 19.
o cf. cp. 5, 1; Jb 10, 9. — v. 1 Cor 1, 27, 28.
p 2 Tm 2, 20; Lm 4, 2. — cf. 1 Th 4, 4. [cf. Jd 7, 2.
q cp. 12, 10; 1 Cor 2, 5. —
r cp. 7, 5. — cf. Ps 128, 2.
s Heb 13, 5. [8.
t Ps 36, 24; Pro 24, 16; Mic 7,
u cp. 6, 9; 1 Cor 4, 9; 15. 31.
v 2 Tm 2, 11. — cf. Rm 5, 10;
g v. cp. 11, 23. [6, 8.
11] v. 1 Pt 4, 1.
y cf. cp. 13, 9.
z Ps 115, 10.

a 1 Th 4, 14. — v. Ac 2, 24.
b cp. 1, 9.
c cf. cp. 1, 11; 9, 11, 12.
d cp. 8, 19. *e* v. vr. 1.
f cf. Rm 7, 24; 1 Cor 15, 21.
g v. Rm 7, 22; 1 Pt 3, 4. [2.
h cf. Is 40, 30, 31. — v. Rm 22,
i Rm 8, 18; 1 Pt 1, 6; 5, 10. — cf. Ps 30, 5; Is 54, 7.
*17, 18] * cf. Conc. Trid. s. VI cp. 16. — * cf. Catech. R. II 2 48.*
j cp. 5, 7; Rm 8, 24; Heb 11, 1, 13. [4, 7.
a Jb 4, 19; Sap 9, 15. — v. cp. *1-15] LL. in fr. 3 hebd. 2 p.*
b Heb 9, 12. [*Epiph.*
c Rm 7, 24; 8, 23.
d cf. 1 Cor 15, 53, 54.
e 2 Pt 1, 13, 14. — cf. Is 38, 12.
f 1 Cor 15, 54. — cf. Os 13, 14.
g cf. Rm 8, 23. — v. cp. 1, 22.
h cf. Heb 11, 13, 14.
*7] * Conc. Vat. s. III cp. 4.*
i 1 Cor 13, 12; 1 Pt 1, 8. — cf. cp. 4, 18.
j cf. Ph 1, 23.
l 1 Th 4, 17. — cf. Jo 12, 26.

m cf. Col 1, 10; 1 Th 4, 1. *10] * Catech. R. I 8, 2.* *n* Mt 25, 31, 32. — cf. Rm 14, 10. *o* Mt 12, 36; Rm 14, 12. (— v. Ps 61, 13). *p* cf. Jb 31, 23; Ac 9, 31; Heb 10, 31; Ju 23. *q* cp. 4, 2.

quoque impellit ut pro omnibus semper et ubique sese devoveant (6, 1-10). Tandem epilogi instar neophytos hortatur ut suum erga ipsos amorem rependant (11-17, 1), gratulatur cum eis de bonis nuntiis a Tito sibi

autem manifesti sumus: spero autem et in conscientiis vestris manifestos non esse. 12 [r]Non iterum commendamus nos vobis, sed occasionem damus vobis [s]gloriandi pro nobis, ut habeatis ad eos, qui in facie gloriantur et non in corde. 13 Sive enim [t]mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis. 14 Caritas enim Christi [u]urget nos; aestimantes hoc, quoniam [v]si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, 15 et pro omnibus mortuus est Christus, ut et [x]qui vivunt iam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit. 16 Itaque nos ex hoc [y]neminem novimus secundum carnem; et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non novimus. 17 [z]Si qua ergo in Christo nova creatura, [a]vetera transierunt: ecce facta sunt omnia nova; 18 omnia autem ex Deo, [b]qui nos reconciliavit sibi per Christum et dedit nobis [c]ministerium reconciliationis. 19 Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, [d]non reputans illis delicta ipsorum, et posuit in nobis [e]verbum reconciliationis. 20 [e]Pro Christo ergo legatione fungimur, [f]tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo: reconciliamini Deo; 21 [g]eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur [h]iustitia Dei in ipso.

6 Adiuvantes autem [a]exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. 2 Ait enim: '[b]Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adiuvi te'. Ecce [c]nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. 3 [d]Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum, 4 sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos [e]sicut Dei ministros [f]in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, 5 in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, 6 [g]in castitate, [h]in scientia, in longanimitate, in suavitate, [i]in Spiritu sancto [j]in caritate non ficta, 7 [l]in verbo veritatis, [m]in virtute Dei: [n]per arma iustitiae a dextris et a sinistris, 8 [o]per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam: ut seductores et veraces, sicut qui ignoti et [p]cogniti, 9 [q]quasi morientes et ecce vivimus, [r]ut castigati et non mortificati, 10 [s]quasi tristes semper autem gaudentes, [t]sicut egentes multos autem locupletantes, tanquam [u]nihil habentes et omnia possidentes.

11 Os nostrum patet ad vos, o Corinthii: [v]cor nostrum dilatatum est. 12 Non angustiamini in nobis, angustiamini autem in visceribus vestris: 13 eandem autem habentes remunerationem, [x]tanquam filiis dico, dilatamini et vos.

14 [y]Nolite iugum ducere cum infidelibus; [z]quae enim participatio iustitiae cum iniquitate? aut quae societas luci ad tenebras? 16 [z]quae autem conventio Christi ad Belial? aut [y]quae pars fideli cum infideli? 16 [a]qui autem consensus templo Dei cum idolis? [b]Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: '[a]Quoniam inhabitabo in illis et [d]inambulabo inter eos et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus'. 17 Propter quod '[e]exite de medio eorum et separamini, dicit Dominum, et immundum ne tetigeritis'; 18 et ego recipiam vos, et '[f]ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios et filias', dicit Dominus omnipotens.

7 1 Has ergo habentes promissiones, carissimi [a]mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei.

2 Capite nos: [b]neminem laesimus, [b]neminem corrupimus, neminem circumvenimus. 3 Non ad condemnationem vestram dico, [c]praedximus enim quod in cordibus nostris estis ad commoriendum et ad convivendum. 4 [d]Multa mihi fiducia est apud vos, [e]multa mihi gloriatio pro vobis: [f]repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. 5 Nam et, [g]cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: '[h]foris pugnae, intus timores'. 6 Sed, [i]qui consolatur humiles, [j]consolatus est nos Deus in adventu Titi; 7 non solum autem in adventu eius, sed etiam in consolatione qua consolatus est in vobis referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram aemulationem pro me; ita ut magis gauderem. 8 Quoniam et [k]si contristavi vos in epistula, non me paenitet; et, si [m]paeniteret videns quod epistula illa, etsi ad horam, vos contristavit, 9 nunc gaudeo:

---

r v. cp. 3, 1. *s* cf. cp. 1, 14. *t* cp. 11, 1, 16, 17; 12, 6, 11. — cf. Mr 3, 21; Ac 26, 24. [8. *u* cf. Jb 32, 18; Jr 20, 9; Rm 3, *14-21*] *L. in fs. s. Laur. a B.* *v* Rm 5, 15; 8, 32. - cf. Jo 12, 32. *15*] * *Catech. R. III 2, 2.* — *V. All. in fs. s. Pauli a Cruce.* *x* Rm 6, 11, 14; 7, 8; Gal 2, 19; 1 Th 5, 10. — cf. Lc 20, 38; *y* Ph 3, 7, 8. [Ac 17, 28. *16*] * *cf. Catech. R. I 7, 8.* *z* cf. Jo 3, 5, 17; Gal 6, 15. — v. Rm 8, 4. *a* Is 43, 18, 19; Ap 21, 5. — cf. Eph 4, 25; Heb 8, 13. *b* Col 1, 20. — v. Rm 5, 10; 1 Jo 2, 2. *c* Rm 5, 11. — cf. Mt 18, 28. *d* Ps 31, 2; Rm 4, 8. — cf. 1 Cor 13, 5. *e* Eph 6, 20. — cf. Ml 2, 7; Gal 4, 14. *20*] *Cm. in fs. s. Leonardi a* *f* cp. 6, 1. [*Portu M.* *g* 1 Pt 2, 22. — cf. Rm 4, 25: 8, 3; Gal 3, 13. *h* Rm 1, 17; 1 Cor 1, 30.

1-16] *LL., L. (1-10) et Cpp. in D. 1 Qdg. (2, 4-6).* *a* cp. 5, 20. — cf. Heb 12, 15. *2-7*] *RR. ut s. et Antt. in fr.* *b* Is 49, 8. [*Qdg.* *c* cf. Ps 31, 6; 68, 13; Is 55, 6; Lc 4, 19; Heb 3, 13. *d* 1 Cor 8, 13; 9, 12. *prooem. 3*] * *Conc. Trid. s. XIV de Ref.* *e* cp. 3, 6; 1 Cor 3, 5; 4, 1. *f* cp. 12, 12. — cf. cp. 12, 10; Ac 9, 16. — v. cp. 11, 23, 27. *g* cf. 1 Th 2, 10. *h* cp. 11, 6. *i* Rm 15, 19; 1 Th 1, 5. *j* Rm 12, 9. — cf. Jc 3, 17. *l* Eph 1, 13; Col 1, 5, *m* v. 1 Cor 2, 5. *n* cf. cp. 10, 4; Eph 6, 11-17. *o* Rm 3, 8; 1 Cor 4, 13. *p* cf. cp. 11, 6. *q* cp. 4, 10, 11; 11, 23. *r* cf. Ps 117, 18; Jr 30, 11. [41. *s* Jo 16, 22. — cf. cp. 7, 4; Ac 5, *t* cf. cp. 8, 9; Pro 13, 7; 1 Cor *u* Ac 3, 6; 1 Cor 7, 30. [1, 5. *v* cp. 7, 3. — cf. Ps 118, 32. *x* 1 Cor 4, 14. [*chariae. 13*] *V. All. in fs. s. A. M. Za-* *y* Dt 7, 3; 1 Mc 1, 16. — cf. Dt 22, 10. *z* Eph 5, 7, 11; 1 Jo 1, 6. — cf. Eccli 13, 21, 22; Ac 26, 18; 1 Cor 10, 21. *a* cf. Ez 8, 3-11. *b* cf. Eph 2, 22. — v. 1 Cor 3, *16*] * *v. 1 Cor 3, 16; 6, 19.* [16. *c* Ex 29, 45; Lv 26, 12. — cf. Jo *d* cf. Ap 2, 1; 21, 3. [14, 23. *e* Is 52, 11. — cf. cp. 7, 1; Ez 20, 34; Ap 18, 4. *f* 2 Rg 7, 8, 14; Jr 31, 9; 32, 38; Os 1, 10.

1] * *Catech. R. III 7, 6.* *1-10*] *LL. in fr. 4 hebd. 2 p.* *a* 1 Pt 2, 11; 1 Jo 3, 3. [*Epiph.* *b* Ac 20, 33. — cf. cp. 11, 20. *c* v. cp. 6, 11-13. *d* cp. 2, 3. — cf. vr. 16. *e* cp. 1, 12; 8, 24; 9, 2. *4*] 25; Lm 1, 20. *i* cp. 1, 4.

ut s. cp. 6, 13. *f* cp. . 4; Ph 2, 17; Col 1, 24. *g* cp. 2, 13. *h* Dt 32, *j* vr. 13. — cf. 1 Th 3, 6, 7. *l* cf. cp. 2, 2. *m* cp. 2, 4.

non quia contristati estis, sed [n]quia contristati estis ad paenitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. 10 [o]Quae enim secundum Deum tristitia est paenitentiam in salutem stabilem operatur; [p]saeculi autem tristitia mortem operatur. 11 Ecce enim hoc ipsum secundum Deum contristari vos quantam in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed aemulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse negotio. 13 Igitur et, si scripsi vobis, non propter eum [q]qui fecit iniuriam nec propter eum qui passus est, sed ad manifestandam sollicitudinem nostram, quam habemus pro vobis 13 coram Deo. Ideo [r]consolati sumus; in consolatione autem nostra abundantius magis [s]gavisi sumus super gaudio Titi, quia [r]refectus est spiritus eius ab omnibus vobis, 14 et, [s]si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus; sed sicut omnia vobis [t]in veritate locuti sumus, ita et gloriatio nostra, quae fuit ad Titum, veritas facta est. 15 Et viscera eius abundantius in vobis sunt reminiscentis omnium vestrum [u]oboedientiam, quomodo cum timore et tremore excepistis illum. 16 Gaudeo quod [d]in omnibus confido in vobis.

8 Notam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quae data est in ecclesiis Macedoniae, 2 quod [a]in multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit, et [b]altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum; 3 quia secundum virtutem testimonium illis reddo, et supra virtutem voluntarii fuerunt, 4 cum multa exhortatione obsecrantes nos [c]gratiam et communicationem [c]ministerii, quod fit [d]in sanctos. 5 Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei; 6 ita ut [e]rogaremus Titum, ut, quemadmodum coepit, ita et perficiat in vobis etiam [c]gratiam istam.

7 Sed sicut in omnibus [f]abundatis fide et sermone et scientia et omni sollicitudine insuper et caritate vestra in nos, ut [g]et in hac gratia abundetis. 8 [h]Non quasi imperans dico, sed per aliorum sollicitudinem etiam vestrae caritatis ingenium bonum comprobans. 9 Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, [i]quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives; ut illius inopia vos divites essetis. 10 Et [h]consilium in hoc do; hoc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed et velle [j]coepistis ab anno priore; 11 nunc vero et facto perficite, ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit et perficiendi ex eo quod habetis. 12 Si enim [l]voluntas prompta est, secundum id quod habet, accepta est; non secundum id quod non habet; 13 non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio; sed ex aequalitate. 14 In praesenti tempore vestra abundantia [m]illorum inopiam suppleat, ut et illorum abundantia [m]vestrae inopiae sit supplementum, ut fiat aequalitas, sicut scriptum est: 15 ' [n]Qui multum non abundavit, et qui modicum non minoravit '.

16 [o]Gratias autem Deo, [p]qui dedit eandem sollicitudinem pro vobis in corde Titi, 17 quoniam [e]exhortationem quidem suscepit, sed, cum sollicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos. 18 Misimus etiam cum illo [q]fratrem, cuius laus est in evangelio per [r]omnes ecclesias; 19 [s]non solum autem, sed et ordinatus est ab ecclesiis comes peregrinationis nostrae in hanc gratiam, quae ministratur a nobis [t]ad Domini gloriam et destinatam voluntatem nostram; 20 devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quae ministratur a nobis. 21 [u]Providemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. 22 Misimus autem cum illis et fratrem nostrum, quem probavimus in multis saepe sollecitum esse; nunc autem multo sollicitiorem, confidentia multa in vos 23 sive pro Tito, qui est [v]socius meus et in vos adiutor, sive fratres nostri [x]apostoli ecclesiarum, gloria Christi. 24 Ostensionem ergo quae est caritatis vestrae et [y]nostrae gloriae pro vobis in illos ostendite in faciem ecclesiarum.

9 Nam de [a]ministerio, quod fit in sanctos, [b]ex abundanti est mihi scribere vobis. 2 Scio enim promptum animum vestrum, [c]pro quo

n Ps 37, 19. — cf. Jl 2, 13; 1 Cor 5, 2.

o cf. 2 Rg 12, 13; Ac 11, 18; Ecli 38, 18. — v. Mt 5, 5; 1 Pt 2, 19.
*10] * Conc. Trid. s. VI cp. 14. — * Catech. R. II 5, 2.*
p Ecli 30, 24, 25. — cf. Pro 17, 22.
q cf. 1 Cor 5, 1, 2.

r Rm 15, 32; Phl 20.
s cp. 8, 24; 9, 2, 4; 10, 8. — cf. 2 Th 1, 4.
t cp. 4, 2; 6, 7.

u cp. 2, 9; 10, 6.

a Ac 16, 20; 1 Th 1, 6; 2, 14 saq.
b cf. Mr 12, 44.

c vr. 6, 19; cp. 9, 1. — cf. Rm 15, 25, 26.
d v. Rm 15, 31.
e vr. 17; cp. 12, 18.

f cf. 1 Cor 1, 5.

g cp. 9, 8.
h cf. 1 Cor 7, 6, 25.

9-15] L. in fs. s. Paulini Nol.
9] V. in fs. s. Famil. J. M. J.
i Ph 2, 6, 7. — cf. cp. 6, 10; Mt 20, 28.
j cp. 9, 2. — cf. 1 Cor 16, 1.

l cf. cp. 9, 7; Lc 21, 3.

m cp. 9, 12. — cf. Ac 4, 34; Rm 15, 27.
n Ex 16, 18.
o v. cp. 2, 14.
16-24] L. in fs. s. Lucae Evang.
p cf. Ph 2, 13; Ap 17, 17.
q cp. 12, 18.
r v. 1 Cor 7, 17.
s cf. 1 Cor 16, 3, 4.
t cp. 4, 15.

u Rm 12, 17. — cf. Pro 3, 4; Mt 5, 16; Pro 14, 19.

v cf. Phl 17.
x Ph 2, 25.
y cp. 7, 4, 14; 9, 2, 3.

a cp. 8, 4; Rm 15, 25.
b cf. 1 Th 4, 9.
c cp. 8, 24.

d cp. 8, 10.
e cp. 8, 6, 17, 18, 22.
f 1 Cor 16, 2.
g cf. Ac 20, 4.

h cp. 11, 17.
i Gn 33, 11; Jd 1, 15; 1 Rg 25, 27; 30, 26; 4 Rg 5, 15.
*6] * Catech. R. I 13, 13.*
6-10] L. et Cpp. in Is. Laur. M.
j Pro 11, 24, 25; 22, 9; Gal 6, 8. 9. — cf. Os 10, 13; Ml 3, 10; Lc 6, 18.
l Dt 15, 10. — v. cp. 8, 12.
m Eccli 35, 11. — cf. Ex 25, 2.
n Ph 4, 19. — cf. Eph 3, 2.

o Ps 111, 9.

p Is 55, 10.
q cf. Os 10, 12.
r 1 Cor 1, 5.
s cf. cp. 1, 11.

t cf. Mt 5, 16; Jo 15, 8; 1 Pt 2, 12.
u 1 Tm 6, 12, 13; Heb 3, 1; 4, 14; 10, 23. — cf. 1 Jo 4, 20.
v cf. Jo 3, 16; Eph 2, 8. — v. cp. 2, 14.

a v. Rm 12, 1.
1-13] LL. in Fr. 5 hebd. 2 p. Epiph.
b Mt 11, 29. — cf. Zc 9, 9; Ph 2, 7, 8. *c* Ph 4, 5.
d cp. 13, 2, 10; 1 Cor 4, 21. — cf. vr. 6.
e cf. 1 Cor 4, 18.
f cp. 6, 7. — cf. Eph 6, 11; 1 Th 5, 8.
g 1 Tm 1, 18; 2 Tm 2, 3, 4.
h cf. cp. 13, 3, 4. — v. 1 Cor 2, 5.
i Eccli 49, 9; Jr 1, 10.
j cf. Is 2, 11, 12.
l cp. 9, 13. — cf. Rm 5, 12.
m cf. vr. 2.
n cp. 2, 9; 7, 15.
o cf. cp. 5, 12; Jo 7, 24.
p cf. 1 Cor 1, 12; 1 Jo 4, 6.
q 1 Cor 3, 28.
r cf. 11, 23; Gal 1, 12.
s cp. 12, 6.
t cp. 11, 21. — cf. cp. 12, 7.
u cp. 11, 6. — v. 1 Cor 1, 17.
v 1 Cor 2, 13.
x vr. 18; cp. 3, 1; 12, 16. — cf. Pro 20, 12; 27, 2.
y vr. 15.
z Rm 12, 3; Eph 4, 7. — cf. Gal 1, 15, 16; 2, 7; Eph 3, 8.
a cf. 1 Cor 3, 1, 2; 4, 15; 9, 1.
b 2 Th 1, 3.
c cf. Ac 5, 13.
d Jr 9, 23, 24; 1 Cor 1, 31.
17-18] Tr. in Is. s. A. M. Zachariae.
18-11, 2] L. et Cpp. in cm. Virg.
e Rm 2, 29; 1 Cor 4, 5. — cf. Sap 7, 14.
a Zc 1, 14; 8, 2; Jl 2, 18. — cf. Eph 5, 25.
*2] * Catech. R. I 10, 3.*
b cf. Ez 16, 8; Os 2, 19, 20.
c Eph 5, 27; Ap 14, 4.
d Col 1, 22, 28.

2. Pseudoapostolos confundens apostolicam suam auctoritatem defendit (10, 1-13, 10).
Vindicata sua apostolica potestate in universum (1-18), se opponit pseudoapostolis atque de seipso locuturus veniam petit si quanta erga Co-

de vobis glorior apud Macedones, quoniam et Achaia parata est [d]ab anno praeterito, et vestra aemulatio provocavit plurimos. 3 [c]Misi autem fratres, ut ne quod gloriamur de vobis evacuetur in hac parte; ut, [f]quemadmodum dixi, parati sitis; 4 ne, [g]cum venerint Macedones mecum et invenerint vos imparatos, erubescamus nos (ut non dicamus vos) [h]in hac substantia. 5 Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut praeveniant ad vos et praeparent repromissam [i]benedictionem hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, non tanquam avaritiam.

6 Hoc autem dico: [j]Qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet. 7 Unusquisque, prout destinavit in corde suo, [l]non ex tristitia aut ex necessitate; [m]hilarem enim datorem diligit Deus. 8 [n]Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes abundetis in omne opus bonum, 9 sicut scriptum est:

' [o]Dispersit, dedit pauperibus,
iustitia eius manet in saeculum saeculi '.

10 Qui autem administrat [p]semen seminanti et panem ad manducandum praestabit et multiplicabit semen vestrum et [q]augebit incrementa frugum iustitiae vestrae; 11 ut [r]in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quae operatur [s]per nos gratiarum actionem Deo. 12 Quoniam ministerium huius officii non solum supplet ea quae desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, 13 per probationem ministerii huius [t]glorificantes Deum in oboedientia [u]confessionis vestrae in evangelium Christi et simplicitate communicationis in illos et in omnes, 14 et in ipsorum obsecratione pro vobis desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis. 15 Gratias Deo super inenarrabili dono eius.

10 Ipse autem ego Paulus [a]obsecro vos per [b]mansuetudinem et [c]modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis. 2 Rogo autem vos [d]ne praesens audeam per eam confidentiam qua existimor audere in [e]quosdam, qui arbitrantur nos tanquam secundum carnem ambulemus. 3 In carne enim ambulantes non secundum carnem militamus. 4 Nam [f]arma [g]militiae nostrae [f]non carnalia sunt, sed [h]potentia Deo [i]ad destructionem munitionum, consilia destruentes 5 et [j]omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei et in captivitatem redigentes omnem intellectum [l]in obsequium Christi 6 et [m]in promptu habentes ulcisci omnem inoboedientiam, [n]cum impleta fuerit vestra oboedientia. 7 [o]Quae secundum faciem sunt videte. [p]Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se: quia [q]sicut ipse Christi est, [r]ita et nos. 8 Nam, etsi amplius aliquid [s]gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in aedificationem et non in destructionem vestram, non erubescam. 9 Ut autem non existimer tanquam terrere vos per epistulas (10 quoniam quidem epistulae, inquiunt, graves sunt et fortes, [t]praesentia autem corporis infirma, et [u]sermo contemptibilis), 11 hoc cogitet qui eiusmodi est, quia quales sumus verbo per epistulas absentes, tales et praesentes in facto. 12 Non enim audemus inserere aut comparare nos quibusdam, [x]qui seipsos commendant; sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes et comparantes nosmetipsos nobis. 13 Nos autem [y]non in immensum gloriabimur, sed [z]secundum mensuram regulae, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos. 14 Non enim quasi non pertingentes ad vos superextendimus nos: usque ad vos enim [a]pervenimus in evangelio Christi; 15 non in immensum gloriantes in alienis laboribus, spem autem habentes [b]crescentis fidei vestrae [c]in vobis magnificari secundum regulam nostram in abundantiam, 16 etiam in illa, quae ultra vos sunt, evangelizare, non in aliena regula [c]in iis, quae praeparata sunt, gloriari. 17 [d]Qui autem gloriatur in Domino glorietur. 18 [x]Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est; [e]sed quem Deus commendat.

11 Utinam sustineretis modicum quid insipientiae meae, sed et supportate me. 2 Aemulor enim vos [a]Dei aemulatione; [b]despondi enim vos uni viro, [c]virginem castam [d]exhibere Christo; 3 timeo au-

rinthios fecerit (11, 1-15), quot labores apostolicos susceperit ac tribulationes superaverit (16-33), quot denique dona divinitus acceperit gloriabundus enarrat (12, 1-10). Exprobata deinde Corinthiorum erga se

tem, ne, [e]sicut serpens Hevam seduxit astutia sua, ita [f]corrumpantur sensus vestri et excidant a simplicitate quae est in Christo. 4 Nam, si [g]is qui venit alium Christum praedicat, quem non praedicavimus; aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis; aut [h]aliud evangelium, quod non recepistis, recte pateremini. 5 Existimo enim [i]nihil me minus fecisse a magnis apostolis. 6 Nam, [j]etsi imperitus sermone, [k]sed non scientia; in omnibus autem [m]manifestati sumus vobis. 7 Aut [n]nunquid peccatum feci me ipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniam [o]gratis evangelium Dei evangelizavi [p]vobis. 8 [q]Alias ecclesias expoliavi accipiens stipendium ad ministerium vestrum. 9 Et, cum essem apud vos et [q]egerem, [r]nulli onerosus fui; nam [p]quod mihi deerat suppleverunt fratres, qui venerunt a Macedonia; et in omnibus [s]sine onere me vobis servavi et servabo. 10 [t]Est veritas Christi in me, quoniam [u]haec gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaiae. 11 Quare? [v]Quia non diligo vos? [x]Deus scit. 12 Quod autem facio et faciam, [y]ut amputem occasionem eorum qui volunt occasionem, ut in quo gloriantur inveniantur sicut et nos. 13 Nam eiusmodi [z]pseudoapostoli sunt operarii [a]subdoli, [b]transfigurantes se in apostolos Christi. 14 Et non mirum; ipse enim Satanas transfigurat se in [c]angelum lucis. 15 Non est ergo magnum, si ministri eius [b]transfigurentur velut ministri iustitiae; [d]quorum finis erit secundum opera ipsorum.

16 Iterum dico ([e]ne quis me putet insipientem esse; alioquin velut insipientem accipite me, ut et ego modicum quid glorier), 17 quod loquor [f]non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, [g]in hac substantia gloriae. 18 Quoniam [h]multi gloriantur secundum carnem, et ego gloriabor. 19 Libenter enim suffertis insipientes, [i]cum sitis ipsi sapientes. 20 Sustinetis enim [j]si quis vos in servitutem redigit, [l]si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, [m]si quis in faciem vos caedit. 21 Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte; in quo quis audet (in insipientia dico), audeo et ego. 22 [n]Hebraei sunt, et ego; Israëlitae sunt, et ego; semen Abrahae, sunt, et ego; 23 [o]ministri Christi sunt (ut minus sapiens dico), plus ego: [p]in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. 24 A Iudaeis quinquies [q]quadragenas una minus accepi. 25 Ter [r]virgis caesus sum, [s]semel lapidatus sum, [t]ter naufragium feci, nocte et die in profundo maris fui, 26 [u]in itineribus saepe, periculis fluminum, [v]periculis ex genere, [w]periculis ex gentibus, [x]periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in [y]falsis fratribus; 27 [z]in labore et aerumna, in vigiliis multis, [a]in fame et siti, in ieiuniis multis, in frigore et nuditate. 28 Praeter illa, quae extrinsecus sunt, instantia mea cotidiana, [b]sollicitudo omnium ecclesiarum. 29[c]Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? 30 [d]Si gloriari oportet, quae infirmitatis meae sunt gloriabor: 31 Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, qui est benedictus in saecula, [e]scit quod non mentior. 32 Damasci praepositus gentis [f]Aretae regis [g]custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet, 33 et per fenestram in sportae [h]dimissus sum per murum, et sic effugi manus eius.

12 Si gloriari oportet (non expedit quidem), veniam autem ad visiones et [a]revelationes Domini. 2 Scio hominem [b]in Christo ante annos quattuordecim, sive in corpore nescio sive extra corpus nescio, [c]Deus scit, [d]raptum huiusmodi usque ad [e]tertium caelum. 3 Et scio huiusmodi hominem, sive in corpore sive extra corpus nescio, [c]Deus scit, 4 quoniam [d]raptus est in [f]Paradisum et audivit arcana verba, quae non licet homini loqui. 5 Pro huiusmodi gloriabor; pro me autem nihil gloriabor [g]nisi in infirmitatibus meis. 6 Nam, etsi voluero gloriari, [h]non ero insipiens, veritatem enim dicam; parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me aut aliquid audit ex me. 7 Et, ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi [i]stimulus carnis meae, [j]angelus Satanae, qui me colaphizet. 8 Propter quod [l]ter Dominum rogavi ut discederet a me, 9 et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam [m]virtus in infirmitate perficitur. Liben-

e Gn 3, 1-4; 1 Tm 2, 14.
f cf. Col 2, 4, 8.
g cf. 1 Cor 3, 11.
h Gal 1, 8, 9.
i cp. 12, 11; Gal 2, 6.
j cp. 10, 10. — v. 1 Cor 1, 17.
l cp. 6, 6. — cf. Eph 3, 4.
m cp. 4, 2; 12, 12.
n cf. cp. 12, 13.
o cf. Ac 18, 3; 20, 33-35.
p cf. 1 Cor 16, 17; 1 Th 2, 7.
q Ph 4, 12. *r* cp. 12, 13, 14.
s cp. 12, 16; 1 Th 2, 7.
t cf. Rm 1, 9; 9, 1.
u 1 Cor 9, 15. — cf. cp. 12, 13.
v v. cp. 6, 11.
x vr. 31; cp. 12, 2, 3. — cf. Jo 21, 17.
y cf. cp. 6, 3; 1 Cor 9, 12.
z Ap 2, 2. — cf. Gal 1, 7; 2, 4; 6, 12; Ph 1, 15; 3, 2, 18; Tt 1, 10, 12; 2 Pt 2, 1; 1 Jo [4, 1.
a cf. Ph 3, 2.
b vr. 15; cp. 3, 9.
*14] * Catech. R. IV 12, 16.*
c cf. Gal 1, 8. *d* cf. Ph 3, 19.
e cp. 12, 6. *f* cf. 1 Cor 7, 12.
g cp. 9, 4. *h* cf. Ph 3, 3, 4.
19-12, 9] L. et Cpp. in Sxg.
i 1 Cor 4, 10.
j Gal 2, 4. — cf. Gal 4, 3, 9; [5, 1.
l cf. cp. 7, 2.
m cf. 1 Cor 4, 11.
n Ac 22, 3; Rm 11, 1; Ph 3, 5.
o 1 Cor 4, 1; 15, 10. — v. cp. 3, 6.
p cp. 6, 5. — cf. Ac 16, 23; Rm 8, 36; 1 Cor 15, 30, 32.
q Dt 25, 3. *r* Ac 16, 22.
25] Ant. in fss. s. Pauli Ap.
s Ac 14, 19. *t* cf. Ac 27, 41.
u Ac 13, 4 sqq.; Rm 15, 9; Gal 1, 17.
v Ac 9, 23; 13, 50; 14, 5; 17, 5; 1 Th 2, 15.
w Ac 14, 5. — cf. Ac 19, 23; [27, 42.
x cf. Ac 21, 13.
y Gal 2, 4.
z 1 Th 2, 9; 2 Th 3, 8.

a 1 Cor 4, 11; Ph 4, 12.
b v. 1 Cor 7, 17.
c 1 Cor 8, 13; 9, 22. — cf. Eccli 7, 38; Rm 12, 15; 1 Cor 12, [Cor 2, 3.
d cp. 10, 10; 12, 5, 9. — v. 1
e Rm 15, 6. — cf. Rm 9, 5.
31-33] R. et Ant. ut sup. v. 25.
f cf. 2 Mc 5, 8.
g Ac 9, 24, 25. *h* cf. Js 2, 15.

1-11] LL. in fr. 6 hebd 2 p. Epiph.
a Gal 1, 12; 2, 2; Eph 3, 3. —
b v. cp. 5, 17. [cf. Ac 15, 9.
c cp. 11, 11.
d vr. 4; 1 Th 4, 17; Ap 12, 5. — cf. Ez 8, 3; Dn 14, 35;
e cf. Ps 148, 4. [Ac 8, 39.
f Lc 23, 43; Ap 2, 7. — cf. Gn
g v. 1 Cor 2, 3. [2, 8.
h cp. 5, 13; 11, 16, 17. — cf. vr. 11. [28, 24.
i cf. Nm 33, 55; Js 23, 13; Ez
j 1 Cor 5, 5. — cf. Lc. 13, 16; Ac 10, 38.
*7-9] Cp. et Antt. ut s. cp. 11, 25; Cp. in Sxg. (9). — * Catech. R. IV 16 ,6.*
l cf. Mt 26, 44.
m Is 40, 29-31. — cf. cp. 13, 4; Ph 4, 13.

indifferentia (11-18), ac protestatus suae defensionis finem nullum esse nisi aedificationem et correptionem eorum (19-13, 10), eos salutat eisque benedicit (11-13).

ter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut [n]inhabitet in me virtus Christi. 10 Propter quod [o]placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in [p]persecutionibus, in angustiis [q]pro Christo; [m]cum enim infirmor, tunc potens sum.

11 [r]Factus sum insipiens, vos me coëgistis. Ego enim [a]vobis debui commendari: [s]nihil enim minus fui ab iis qui sunt supra modum apostoli, [t]tametsi nihil sum. 12 [u]Signa tamen apostolatus mei facta sunt super vos [v]in omni potentia, in signis et prodigiis et virtutibus. 13 Quid est enim quod minus habuistis prae ceteris ecclesiis, nisi quod [x]ego ipse non gravavi vos? Donate mihi hanc iniuriam. 14 Ecce [y]tertio hoc paratus sum venire ad vos, et non ero gravis vobis. [z]Non enim quaero quae vestra sunt, sed vos; [a]nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis. 15 [b]Ego autem libentissime impendam et superimpendar ipse pro animabus vestris, licet [c]plus vos diligens minus diligar. 16 Sed esto: [x]ego vos non gravavi; sed, cum essem astutus, dolo vos cepi. 17 Nunquid per aliquem eorum, [d]quos misi ad vos, circumveni vos? 18 [e]Rogavi Titum et misi cum illo fratrem. Nunquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis?

19 Olim putatis quod excusemus nos apud vos? [f]Coram Deo in Christo loquimur; omnia autem, carissimi, [g]propter aedificationem vestram. 20 Timeo enim, ne forte, [h]cum venero, non quales volo inveniam vos; et ego inveniar a vobis qualem non vultis: ne forte contentiones, aemulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes, inflationes, seditiones sint inter vos; 21 ne iterum, cum venero, humiliet me Deus apud vos, et lugeam multos ex iis [i]qui ante peccaverunt et non egerunt paenitentiam [j]super immunditia et fornicatione et impudicitia, quam gesserunt.

13 Ecce [a]tertio hoc venio ad vos: [b]in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. 2 [c]Praedixi et praedico ut praesens et nunc absens iis [d]qui ante peccaverunt et ceteris omnibus, quoniam, [e]si venero iterum, non parcam. 3 An experimentum quaeritis eius, [f]qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis? 4 Nam, [g]etsi crucifixus est ex infirmitate, sed [h]vivit ex virtute Dei. Nam et [i]nos infirmi sumus in illo, sed [j]vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis.

5 Vosmetipsos tentate si estis in fide; ipsi vos [l]probate. At non cognoscitis vosmetipsos, quia [m]Christus Iesus in vobis est? nisi forte reprobi estis. 6 Spero autem quod cognoscetis quia nos non sumus reprobi. 7 Oramus autem Deum ut nihil mali faciatis: non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis, nos autem ut reprobi simus. 8 Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate. 9 Gaudemus enim, [n]quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis; hoc et oramus [o]vestram consummationem. 10 Ideo haec absens scribo, [p]ut non praesens [q]durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in aedificationem et non in destructionem.

11 [s]De cetero, fratres, gaudete, [t]perfecti estote, exhortamini, [u]idem sapite, pacem habete, et [x]Deus pacis et dilectionis erit vobiscum. 12 [y]Salutate invicem in osculo sancto.

Salutant vos omnes sancti.

13 [a]Gratia Domini nostri Iesu Christi et [b]caritas Dei et [c]communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen.

---

n cf. Ap. 7, 15. — v. 1 Cor [2, 5.
o Rm 5, 3.
p 2 Th 1, 4; 2 Tm 3, 12. — v. Mr 10, 30.
q cf. cp. 5, 15. — v. Mt 5, 11, 12
r cf. vr. 6.
s cp. 11, 5; 1 Cor 15, 10.
t 1 Cor 3, 7; 15, 9; Gal 6, 3. — cf. Lc 17, 10.
u v. Rm 15, 19; 1 Cor 9, 1.
v cp. 6, 4.
x cp. 11, 9; 1 Cor 9, 12. — cf. Ac 20, 20.
y cp. 13, 1. — cf. cp. 1, 15; 13, 2.
z 1 Cor 10, 20, 33. — cf. Gn 14, 21.
a 1 Cor 4, 14, 15. — cf. Pro 19, 14; Ez 34, 2.
b cf. cp. 1, 6; Ph 2, 17; Col 1, 24; 1 Th 2, 8; 2 Th 2, 10.
c cf. cp. 6, 11.
d cp. 9, 5.
e cp. 8, 6, 18.
f v. Rm 1, 9; 9, 1.
g v. 1 Cor 14, 26.
h cf. cp. 2, 1-4. — v. 1 Cor 4, 21.
i cp. 13, 2. — cf. Ap 2, 21.
j 1 Cor 5, 1; 6, 18. — cf. Gal 5, 5, 19; Eph 4, 19.

a v. cp. 12, 14.
1-13] *LL. in sb. a. D. 3 p. Epiph.*
b Dt 19, 15; Nm 35, 20; Mt 18, 16. — cf. 1 Tm 5, 19; Heb 10, 28.
c cp. 10, 2.
d cp. 12, 21.
e vr. 10. — v. 1 Cor 4, 21.
f cf. Mt 10, 20.
g cf. Ph 2, 7, 8; 1 Pt 3, 18.
4] * *Catech. R. I, 6, 8.*
h v. Rm 1, 4; 6, 4.
i cf. cp. 12, 10.
j v. Rm 6, 8.
l 1 Cor 11, 28; Gal 6, 4.
m Rm 8, 10; Gal 4, 19.
n 1 Cor 4, 10. — cf. cp. 4, 12; 12, 5, 9, 10.
o Eph 4, 12; 1 Th 3, 10. — cf. vr. 11.
p cf. cp. 2, 3.
q cf. Tt 1, 13.
r cp. 10, 8.
s Ph 3, 1.
11-13] *L et Cp. (13) etc. in fr.*
t v. Lc 6, 40. [*ss. Trin.*
u Ac 2, 46; Rm 12, 1 .
v Mr 9, 49; Rm 12, 18; 1 Th 5, 13.
x v. Rm 15, 33.
y Rm 16, 16. z Ph 4, 22.
13] * *Catech. R. I 9, 5.*
a Rm 16, 20; 1 Cor 16, 23.
b Ju 21.
c Ph 2, 1.

EPISTULA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD GALATAS

PAULUS apostolus [a]non ab hominibus neque per hominem, sed [b]per Iesum Christum et Deum Patrem, qui suscitavit eum a mortuis, 2 et, [c]qui mecum sunt, omnes fratres [d]ecclesiis Galatiae.

3 [e]Gratia vobis et pax a Deo Patre et Domino nostro Iesu Christo, 4 [f]qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de praesenti [g]saeculo nequam secundum voluntatem Dei et Patris nostri, 5 cui est gloria in saecula saeculorum. Amen.

6 Miror quod sic [h]tam cito transferimini ab eo [i]qui vos vocavit in gratiam Christi in [j]aliud evangelium; 7 [l]quod non est aliud, nisi [m]sunt aliqui qui vos conturbant et volunt convertere evangelium Christi. 8 Sed, licet nos aut [n]angelus de caelo evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, [o]anathema sit. 9 Sicut praedixímus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit praeter id quod accepistis, [o]anathema sit. 10 Modo enim hominibus suadeo, an Deo? [p]An quaero hominibus placere? [q]Si adhuc hominibus placerem, [r]Christi servus non essem.

11 [s]Notum enim vobis facio, fratres, [t]evangelium, quod evangelizatum est a me, quia [a]non est secundum hominem. 12 [a]Neque enim ego ab homine accepi illud neque didici, sed [u]per revelationem Iesu Christi. 13 Audistis enim [v]conversationem meam aliquando in [w]Iudaismo, quoniam supra modum [x]persequebar ecclesiam Dei et expugnabam illam. 14 Et proficiebam in Iudaismo supra multos coaetaneos meos in genere meo, abundantius [y]aemulator exsistens paternarum mearum [z]traditionum.

15 Cum autem [a]placuit ei [b]qui me segregavit [c]ex utero matris meae et vocavit per gratiam suam, 16 ut [u]revelaret Filium suum in me, [d]ut evangelizarem illum in gentibus, continuo non adquievi [e]carni et sanguini; 17 neque veni Ierosolymam ad antecessores meos apostolos; sed abii in Arabiam et iterum reversus sum Damascum. 18 Deinde [f]post annos tres [g]veni Ierosolymam videre Petrum et mansi apud eum diebus quindecim. 19 Alium autem apostolorum vidi neminem, nisi [h]Iacobum fratrem Domini. 20 Quae autem scribo vobis, ecce [i]coram Deo quia non mentior. 21 [j]Deinde veni in partes Syriae et Ciliciae. 22 [l]Eram autem ignotus facie [m]ecclesiis Iudaeae quae erant in Christo; 23 tantum autem auditum habebant, quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat; 24 et in me clarificabant Deum.

2 Deinde post annos quattuordecim [a]iterum ascendi Ierosolymam cum Barnaba, adsumpto et Tito. 2 Ascendi autem secundum revelationem et contuli cum illis evangelium, [b]quod praedico in gentibus, seorsum autem iis [c]qui videbantur aliquid esse, ne forte [d]in vacuum currerem aut cucurrissem. 3 Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset gentilis, [e]compulsus est circumcidi; 4 sed [f]propter subintroductos falsos fratres, [g]qui subintroierunt explorare [h]libertatem

a vr. 11, 12; 1 Cor 11, 23. — cf. Ac 22, 3.
1-14] LL. in D. 3 p. Epiph.
b Ac 9, 6. — cf. 1 Tm 1, 1; *c* cf. Ph 4, 22. [Tt 1, 3.
d Ac 16, 6; 1 Cor 16, 1.
e Rm 1, 7; 1 Cor 1, 3; 2 Cor 1, 2; 1 Tm 1, 2.
f Rm 4, 25. — v. Mt 20, 28.
g cf. Eph 2. 2; 1 Jo 5, 19.
h cp. 4, 13. — cf. Mt 13, 21.
i cp. 5, 8. *j* 2 Cor 11, 4.
l cf. Ac 4, 12; 1 Cor 3, 11.
m cp. 5, 10; Ac 15, 24. — v. 2 Cor 11, 13.
n cf. 2 Cor 11, 14.
o v. Rm 9, 3.
p 1 Th 2, 4. — cf. Rm 2, 29.
q cf. Mt 6, 24.
r cf. Rm 1, 1. *s* 1 Cor 15, 1.
11-20] L. in comm. s. Pauli Ap.
t v. Rm 2, 16.
u vr. 16. — v. 1 Cor 2, 10; 2 Cor 12, 1.
v cf. Ac 26, 4.
w 2 Mc 8, 1; 14, 38.
x v. Ac 8, 3.
y Ph 3, 6. — cf. Ac 21, 26; Col 2, 3.
z Mt 15, 8; Mr 7, 1-5.

a Mt 11, 26. cf. Lc 12, 32.
b Ac 13, 2; Rm 1, 1.
c cf. Is 44, 2; 49, 1; Jr 1, 5; Lc 1, 15.
d cp. 2, 9. — v. Ac 9, 15.
e Eph 6, 12; Heb 2, 14. — v. Mt 16, 17.
f cf. Ac 9, 22, 23.
g Ac 9, 26, 27. — cf. 2 Cor 11, 32 sqq. [12, 17.
h Mr 6, 3. — v. Mt 12, 46; Ac 20] * *Catech. R. III 3, 10.*
i v. Rm 1, 9; 9, 1.
j Ac 9, 30; 11, 25, 26; 13, 1.
l cf. Ac 9, 26.
m 1 Th 2, 14.

a Ac 15, 2.
b 1 Tm 3, 16.
c vr. 6, 9. — cf. cp. 6, 3; Ac 5, 36.
d Ph 2, 16. — cf. cp. 4, 11; 1 Tm 3, 5.
e cf. Ac 16, 3.
f Ac 15, 24; 2 Cor 11, 26. — cf. cp. 5, 12.
g cf. 2 Pt 2, 1; Ju 4.
h v. cp. 4, 31.

1. Apostolus suam auctoritatem et doctrinam vindicat (1, 1-2, 21). *Post sollemniorem introductionem (1-10) brevi suae vitae conspectu ostendit doctrinam suam a Deo esse atque ab apostolis comprobatam (2, 1-21).*

nostram, quam habemus in Christo Iesu, ut [t]nos in servitutem redigerent, [5]quibus neque ad horam cessimus subiectione, ut [j]veritas evangelii permaneat apud vos. [6]Ab iis autem [c]qui videbantur esse aliquid (quales aliquando fuerint, nihil mea interest: [l]Deus personam hominis non accipit); mihi enim [c]qui videbantur esse aliquid [m]nihil contulerunt. [7]Sed e contra, cum vidissent [n]quod creditum est mihi [o]evangelium praeputii, sicut et Petro circumcisionis ([8]qui enim operatus est Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est et mihi inter gentes), [9]et cum cognovissent [p]gratiam quae data est mihi, Iacobus et Cephas et Ioannes, [c]qui videbantur [q]columnae esse, [r]dextras dederunt mihi et Barnabae societatis, ut nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem; [10]tantum ut pauperum memores essemus: [s]quod etiam sollicitus fui hoc ipsum facere.

[11] [t]Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. [12] Prius enim quam venirent quidam a Iacobo, [u]cum gentibus edebat; cum autem venissent, subtrahebat et segregabat se timens eos [v]qui ex circumcisione erant. [13] Et simulationi eius consenserunt ceteri Iudaei, ita ut et Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem. [14] Sed, cum vidissem quod non recte [x]ambularent ad [j]veritatem evangelii, [y]dixi Cephae coram omnibus: Si tu, cum Iudaeus sis, [u]gentiliter vivis et non iudaice, quomodo gentes cogis iudaizare? [15] Nos natura Iudaei, et non ex gentibus [z]peccatores. [16] Scientes autem quod [a]non iustificatur homo ex operibus legis, [b]nisi per fidem Iesu Christi, et nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi et non ex operibus legis, [c]propter quod ex operibus legis 'non iustificabitur omnis caro'. [17] Quod si quaerentes iustificari in Christo, inventi sumus et ipsi [z]peccatores, nunquid Christus peccati minister est? Absit. [18] Si enim quae destruxi iterum haec aedifico, praevaricatorem me constituo. [19] Ego enim per legem [d]legi mortuus sum, ut [e]Deo vivam; [f]Christo confixus sum cruci. [20] Vivo autem iam non ego, [g]vivit vero in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, [h]qui dilexit me et [t]tradidit semetipsum pro me. [2] Non abicio gratiam Dei. [j]Si enim per legem iustitia, ergo [l]gratis Christus mortuus est.

3 O insensati Galatae, quis vos [a]fascinavit non oboedire veritati, ante quorum oculos Iesus Christus praescriptus est in vobis crucifixus? [2]Hoc solum a vobis volo discere: [b]ex operibus legis [c]Spiritum accepistis an ex [d]auditu fidei? [3]Sic stulti estis, ut, cum [e]spiritu [e]coeperitis, nunc carne consummemini? [4][f]Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa! [5]Qui ergo tribuit vobis Spiritum et [g]operatur virtutes in vobis, [e]ex operibus legis an ex auditu fidei? [6]Sicut scriptum est: '[h]Abraham credidit Deo, et reputatum est illi ad iustitiam'. [7]Cognoscite ergo quia [i]qui ex fide sunt [j]ii sunt filii Abrahae. [8]Providens autem Scriptura, [k]quia ex fide iustificat gentes Deus, praenuntiavit Abrahae quia '[l]benedicentur in te omnes gentes'. [9]Igitur qui ex fide sunt benedicentur cum fideli Abraham. [10]Quicumque enim ex operibus legis sunt [m]sub maledicto sunt; scriptum est enim: '[n]Maledictus omnis qui non permanserit in [o]omnibus quae scripta sunt in libro legis, ut faciat ea'. [11]Quoniam autem [p]in lege nemo iustificatur apud Deum manifestum est, quia '[q]iustus ex fide vivit'. [12]Lex autem non ex fide; sed '[r]qui fecerit ea vivet in illis'. [13]Christus nos [s]redemit de maledicto legis [t]factus pro nobis maledictum, quia scriptum est: '[u]Maledictus omnis qui pendet in ligno'; [14] ut [v]in gentibus benedictio Abrahae fieret in Christo Iesu, [c]ut [x]pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.

[15] Fratres, [y]secundum hominem dico: tamen [z]hominis confirmatum testamentum nemo spernit aut superordinat. [16] [a]Abrahae dictae sunt promissiones et semini eius. Non dicit: Et seminibus, quasi in multis; sed quasi in uno: 'Et semini tuo', qui est Christus. [17] Hoc autem dico testamentum confirmatum a Deo; quae post [c]quadringentos et triginta annos facta est, lex non irritum facit [d]ad evacuandam promissionem. [18] Nam, si ex lege hereditas, iam non ex promissione. [e]Abrahae autem per repromissionem donavit Deus. [19] Quid igitur

i cp. 4, 3, 9, 24, 25; 2 Cor 11, 20, — cf. Rm 8, 15. *j* vr. 14. — cf. cp. 4, 16; 5, 7; Tt 1, 14; 2 Jo 1. *l* Dt 10, 17; Rm 2, 11. — v. Ac 10, 34. *m* cf. 2 Cor 11, 5; 12, 11. *n* 1 Cor 9, 17; Ph 1, 16; 1 Th 2, 4; 1 Tm 1, 11. *o* cp. 1, 16. — cf. Ac 9, 15. *8, 9] v. 1 Cor 15, 10 (8).* — *Gr., R., Ant. in fs. s. Pauli Ap.* *p* v. Rm 1, 5. *q* cf. Jr 1, 18; Ap. 3, 12. *r* cf. 1 Mc 6, 58; 11, 50, 66. — cf. 2 Pt 3, 15. *s* cf. Ac 24, 17; 2 Cor 8, 1 sq. *t* cf. Ac 15, 1, ... *u* Ac 11, 3. — cf. Ac 10, 28; 1 Cor 5, 11. — v. Lc 15, 2. *v* v. Ac 11, 2. *x* Heb 12, 13. *y* cf. Mt 18, 17; 1 Tm 5, 20. *z* vr. 17; 1 Mc 1, 36. — cf. Eph 2, 3, 12. [*10 de Iustific. 16] * cf. Conc. Trid. s. IV can.*

a cp. 3, 11. — v. Ac 13, 39. *b* v. Rm 9, 30. *c* Rm 3, 20. — v. Ps 142, 2. *d* v. Rm 6, 2; 7, 4. *e* Rm 6, 11; 4, 7, 8; 2 Cor 5, 15; 1 Th 5, 10. — cf. Ac 17, 18. — v. Lc 20, 38. *f* cp. 5, 24; 6, 14; Rm 6, 6. *19-20] Int. in fss. s. M Franc. a 5 vuln. (Ps. 41) et s. Pauli a Cr. (Ps 40).* — *V. All. in fs. s. Ignatii M.* *20] * Catech. R. IV 11, 9.* — *Int. (Ps 44) in fs. s. Clarae a Cr.* *g* Eph 3, 17. — v. Jo 17, 23. *h* Rm 8, 37. [— v. Mt 20, 28. *i* cp. 1, 4; Rm 4, 25; Tt 2, 14. *21] * Conc. Araus. II (an. 529) can. 16 et 21.* *j* cf. cp. 3, 21; Heb 7, 11. *l* cf. cp. 5, 4. [*Epiph. 1-14] LL. in fr. 2 hebd. 2 p.* *a* cf. Sap 4, 12. *b* vr. 5. *c* vr. 14; Eph 1, 13; Heb 6, 4. *d* Rm 10, 17. [— v. Ac 15, 8. *e* Ph 1, 6. — cf. cp. 4, 9. *f* 1 Cor 15, 2. — cf. Heb 10, 35; 2 Jo 8. *g* cf. 1 Cor 12, 10, 28, 30. *h* Gn 15, 6. — cf. 1 Mc 5, 52; Rm 4, 3, 9, 22, 23; Jc 2, 23. *i* vr. 9; Rm 3, 26. *j* Lc 19, 9; Rm 4, 11, 12, 16. — cf. Jo 8, 39; 2 Cor 11, 22. *k* v. Rm 3, 30. *l* Gn 12, 3. *m* cf. cp. 5, 4. — v. Rm 4, 15. *n* Dt 27, 26. — cf. Jr 11, 3; Ez 18, 4. *10-14] 1 L. in fs. invent. s. Cruc.* cf. Mt 5, 19; Jc 2, 10. [*cis.* *p* cp. 2, 16. *q* Hab 2, 4. — cf. Rm 1, 17; Heb 10, 38. *r* Lv 18, 5. — v. Rm 10, 5. *13] * Catech. R. I 5, 15.* *s* cp. 4, 5. — cf. Ap 22, 3. — v. 2 Pt 2, 1. *t* cf. Rm 8, 3; 2 Cor 5, 21. — cf. Bar 3, 8; Zc 8, 13. *u* Dt 21, 23. — cf. Ac 5, 30. *v* Rm 4, 9, 16. — cf. vr. 18. *x* Ac 2, 33. — cf. Is 32, 15; 44, 3; Jl 2, 28; Jo 7, 39; Eph 1, 13. *y* v. Rm 3, 5. *z* cf. Heb 9, 17. *a* Rm 4, 13, 16. — v. Lc 1, 55; Ac 13, 32. *16-22] L. in D. 13 p. Pnt.* *b* Gn 13, 15; 17, 8. — v. Ac 3, 35. *c* Ex 12, 40, 41. — cf. Gn 15, 13; Jdt 5, 9; Ac 7, 6. *d* Rm 4, 14. *e* cf. Heb 6, 13, 14. *19] * Catech. R. III 1, 3.*

2. De legis mosaicae efficacia (3, 1-6, 18). *Ex cuiuscumque experientia et ex s. Scriptura constat benedictiones Abrahae non a lege pendere (3, 1-14) quae in oeconomia salutis viam fidei tantum aperuit (15-4, 7). Itaque pro*

lex? [f]Propter transgressiones posita est, donec veniret [a]semen cui promiserat, [g]ordinata per angelos [h]in manu mediatoris. 20 [i]Mediator autem unius non est; [j]Deus autem unus est. 21 Lex ergo adversus promissa Dei? Absit. [k]Si enim data esset lex quae posset vivificare, vere ex lege esset iustitia. 22 Sed [m]conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut [n]promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.

23 Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem quae revelanda erat. 24 Itaque [o]lex [p]paedagogus noster fuit in Christo, [q]ut ex fide iustificemur. 25 At, ubi venit fides, iam non sumus sub paedagogo; 26 [r]omnes enim filii Dei estis per fidem, quae est in Christo Iesu. 27 [s]Quicumque enim in Christo baptizati estis Christum induistis. 28 [t]Non est Iudaeus neque Graecus; non est servus neque liber, non est masculus neque femina; [u]omnes enim vos unum estis in Christo Iesu. 29 [v]Si autem vos Christi, ergo semen Abrahae estis, secundum promissionem [x]heredes.

4 Dico autem: Quanto tempore heres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus omnium; 2 sed sub tutoribus et actoribus est usque ad praefinitum tempus a patre. 3 Ita et nos, cum essemus parvuli, sub [a]elementis mundi [b]eramus servientes; 4 at, ubi venit [c]plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, [d]factum [e]sub lege, 5 ut [f]eos qui sub lege erant redimeret, ut [g]adoptionem filiorum reciperemus. 6 Quoniam autem estis filii, misit Deus [h]Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem: [i]Abba, Pater. 7 Itaque iam non est servus, sed filius. Quod si filius, et [j]heres per Deum.

8 Sed tunc quidem [l]ignorantes Deum iis, [m]qui natura non sunt dii, [n]serviebatis. 9 Nunc autem cum cognoveritis Deum, immo [o]cogniti sitis a Deo, [p]quomodo convertimini iterum [a]ad infirma et egena elementa, quibus denuo servire vultis? 10 [q]Dies observatis et menses et tempora et annos. 11 Timeo vos, [r]ne forte sine causa laboraverim in vobis.

12 Estote sicut ego, quia et ego sicut vos. Fratres, obsecro vos: [s]nihil me laesistis. 13 Scitis autem quia [t]per infirmitatem carnis evangelizavi vobis [u]iampridem, et tentationem vestram in carne mea 14[v]non sprevistis neque respuistis; sed [x]sicut angelum Dei excepistis me, sicut Christum Iesum. 15 Ubi est ergo beatitudo vestra? Testimonium enim perhibeo vobis quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis mihi. 16 Ergo inimicus vobis factus sum [y]verum dicens vobis? 17 Aemulantur vos non bene; sed excludere vos volunt, ut illos aemulemini. 18 Bonum autem aemulamini in bono semper, et [z]non tantum cum praesens sum apud vos, 19 filioli mei, [a]quos iterum parturio [b]donec formetur Christus in vobis. 20 Vellem autem esse apud vos modo et mutare vocem meam, quoniam confundor in vobis.

21 Dicite mihi qui sub lege vultis esse: legem non legistis? 22 Scriptum est enim quoniam Abraham duos filios habuit, [c]unum de ancilla et [d]unum de libera; 23 sed [e]qui de ancilla secundum carnem natus est, [f]qui autem de libera per repromissionem: 24 quae sunt per allegoriam dicta. Haec enim sunt duo [g]testamenta: unum quidem in [h]monte Sina in servitutem generans, quae est Agar; 25 Sina enim mons est in Arabia, qui coniunctus est ei, quae nunc est Ierusalem et servit cum filiis suis; 26 [i]illa autem, quae sursum est, Ierusalem libera est: quae est mater nostra. 27 Scriptum est enim: '[j]Laetare, sterilis, quae non paris; erumpe et clama, quae non parturis; quia multi filii desertae magis quam eius quae habet virum'. 28 Nos autem, [l]fratres, secundum Isaac [m]promissionis filii sumus. 29 Sed, quomodo tunc is [c]qui secundum carnem natus fuerat [n]persequebatur eum [f]qui secundum spiritum, [o]ita et nunc. 30 Sed quid dicit Scriptura? '[p]Eice ancillam et filium eius'; non enim heres erit filius ancillae cum filio [q]liberae. 31 Itaque, fratres, non sumus ancillae filii, sed liberae, [r]qua liberate Christus nos liberavit.

5 [a]State et nolite iterum [b]iugo servitutis contineri. 2 Ecce ego Paulus dico vobis quoniam, [c]si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. 3 Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se quo-

f cf. Rm 4, 15.
g Ac 7, 38, 53; Heb 2, 2.
h Ex 20, 19; 21, 22; Dt 5, 5, 22, 23, 27, 31; Ac 7, 38.
i 1 Tm 2, 5; Heb 8, 6; 9, 15; 12, 24. — cf. Heb 6, 17.
j v. Rm 3, 30. *k* v. cp. 2, 21.
m Rm 11, 32. — v. Rm 3, 9.
n Rm 4, 16. — v. Ac 10, 43.
o cf. Mt 5, 17; Rm 10, 4; Col 2, 17; Heb 9, 9, 10.
p 1 Cor 4, 15.
q vr. 11; cp. 2, 16. *[IV 9, 17. 26-28] * Catech. R. II 2, 16, 40;*
r cp. 4, 5, 6. — cf. Jo 1, 12; Rm 8, 14, 16.
*27] * Conc. Valent. (an. 865) can. 5 et * Conc. Trid. s. V. can. 3; * s. XIV cp. 2. — Cm. in sb. in Albis.*
s Rm 6, 3. — cf. Rm 13, 14.
t 1 Cor 12, 13. — cf. cp. 5, 6; 6, 15.
u cf. Jo 10, 16; 17, 11; Rm 12, 5; Eph 2, 14-16; 4, 4.
v v. Rm 9, 7; 1 Cor 7, 23.
x cp. 4, 1, 7; Rm 8, 17; Eph 3, 6. — cf. cp. 4, 28.

1-7] L. et Cpp. in D. inf. oct. Nativ. et in vg. Epiph.
a Col 2, 8, 20.
b vr. 9. — cf. cp. 2, 4; 2 Cor
c Mr 1, 15; Eph 1, 10. [11, 20.
d Mt 1, 16. 18; Lc 1, 35.
e cf. Lc 2, 21, 22, 27.
4] Ant. in fr. 2 p. D. 3 Adv. — v. Eph. 1, 6, 7.
4, 5] R. in D. 4 Adv.
f cp. 3, 13.
g cp. 3, 26. — v. Rm 8, 15.
*5] * Catech. R. I 9, 6.*
h Ac 16, 7; Rm 8, 9.
i Mr 14, 36. *j* v. cp. 3, 29.
l 1 Co 1, 21; 1 Th 4, 5.
m 2 Par 13, 9; Is 37, 19; Jr 2, 11. — cf. 1 Cor 8, 4.
n cf. Eph 2, 11, 12; 1 Th 1, 9.
*9-11] * Catech. R. II 1, 20; III*
o 1 Cor 8, 3. [4, 5.
p cf. cp. 3, 3; Rm 8, 3; Heb 7,
q Rm 14, 5; Col 2, 16. [18.
r cp. 2, 2; 5, 2; 1 Th 3, 5.
s cf. 2 Cor 2, 5. *t* 1 Cor 2, 3.
u cf. cp. 1, 6. *v* cf. Mt 10, 40.
x 1 Rg 29, 9; Zc 12, 8. — cf. 2 Cor 5, 20.
*15] * Catech. R. III 5, 13.*
y v. cp. 2, 5. *z* cf. vr. 14.
a cf. 1 Cor 4, 15; Phl 10; Jc 1,
b Rm 8, 10; 2 Cor 13, 5. [18.
c Gn 19, 5, 15. *d* Gn 21, 2.
21-31] L. et Cpp. in D. 4 Qdg.
e vr. 29. — cf. Jo 1, 13.
f vr. 29; Gn 17, 16-19; 18, 10, 14; 21, 1, 2; Heb 11, 11.
g v. Rm 9, 4. *h* Dt 33, 2.
i cf. Heb 12, 22; Ap 3, 12; 21,
j Is 54, 1. [2, 10.
l cf. Gn 17, 16.
m Rm 9, 8. — v. cp. 3, 29.
n Gn 21 9. *o* cf. cp. 5, 11.
p Gn 21, 10. — cf. Jo 8, 35.
*31] * cf. Catech. R. III 2, 2.*
q cf. 1 Pt 3, 6.
r cp. 2, 4; 5, 13; Jo 8, 32; Rm 6, 18. — v. Jc 1, 25.
a cf. 1 Cor 16, 13.
b Ac 15, 10. — cf. cp. 2, 4.
1-17] LL. in fr. 3 hebd. 3 p. Epiph.
c cf. Ac 15, 1; 1 Cor 7, 19.

sua erga Galatas caritate (8-20) eos exorat, ut ex typica filiorum Abrahae historia discant et Christi gratiam cognoscere (5, 1-12) et a servitute carnis abhorrere (13-25). Post quaedam alia sequitur conclusio (26-6, 18).

niam [d]debitor est universae legis faciendae. 4 [e]Evacuati estis a Christo, qui in lege iustificamini: [f]a gratia excidistis. 5 Nos enim spiritu ex fide spem iustitiae expectamus. 6 Nam in Christo Iesu [g]neque circumcisio aliquid valet neque praeputium, sed [h]fides quae per caritatem operatur. 7 [i]Currebatis bene; quis vos impedivit veritati non oboedire? 8 Persuasio haec non est ex eo [j]qui vocat vos. 9 [l]Modicum fermentum totam massam corrumpit. 10 [m]Ego confido in vobis in Domino, [n]quod nihil aliud sapietis; [o]qui autem conturbat vos portabit iudicium quicumque est ille. 11 Ego autem, fratres, si circumcisionem adhuc praedico, [p]quid adhuc persecutionem patior? Ergo evacuatum est [q]scandalum crucis. 12 Utinam et abscindantur [o]qui vos conturbant!

13 Vos enim [r]in libertatem vocati estis, fratres, [s]tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per caritatem spiritus [t]servite invicem. 14 [t]Omnis enim [u]lex in uno sermone impletur: '[v]Diliges proximum tuum sicut te ipsum'. 15 Quod si invicem [w]mordetis et comeditis, videte ne ab invicem consumamini.

16 Dico autem: Spiritu [x]ambulate et [y]desideria carnis non perficietis. 17 [z]Caro enim concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem: haec enim sibi invicem adversantur, ut non quaecumque vultis illa faciatis. 18 Quod si [a]spiritu ducimini, [b]non estis sub lege. 19 [c]Manifesta sunt autem opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, [d]impudicitia, luxuria, 20 idolorum servitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, aemulationes, irae, rixae, dissensiones, [e]sectae, 21 invidiae, homicidia, ebrietates, commisationes et his similia. Quae praedico vobis, sicut praedixi, quoniam [f]qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. 22 [g]Fructus autem spiritus est caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, 23 mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. [h]Adversus huiusmodi non est lex. 24 Qui autem sunt Christi [i]carnem suam crucifixerunt [j]cum vitiis et concupiscentiis.

25 Si spiritu vivimus, [x]spiritu et ambulemus. 26 [l]Non efficiamur inanis gloriae cupidi invicem provocantes, invicem invidentes.

6 Fratres, etsi praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui [a]spirituales estis, [b]huiusmodi instruite in [c]spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris. 2 [d]Alter alterius onera portate, et [e]sic adimplebitis legem Christi. 3 Nam, [f]si quis existimat se aliquid esse, [g]cum nihil sit, ipse se seducit. 4 Opus autem suum [h]probet unusquisque, et sic in semetipso tantum gloriam habebit et non in altero. 5 [i]Unusquisque enim onus suum portabit.

6 [j]Communicet autem is qui catechizatur verbo ei qui se catechizat in omnibus bonis. 7 [l]Nolite errare: [m]Deus non irridetur. 8 [n]Quae enim seminaverit homo, haec et metet. Quoniam qui seminat in carne sua de carne et metet corruptionem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam. 9 [o]Bonum autem facientes non deficiamus; tempore enim suo metemus [p]non deficientes. 10 Ergo, [q]dum tempus habemus, [r]operemur bonum ad omnes, maxime autem [s]ad domesticos fidei.

11 Videte qualibus litteris scripsi vobis [t]mea manu. 12 Quicumque enim volunt placere in carne, [u]hi cogunt vos circumcidi, tantum [v]ut crucis Christi persecutionem non patiantur. 13 Neque enim qui circumciduntur legem custodiunt; sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra glorientur. 14 Mihi autem absit gloriari, [x]nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem [y]mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. 15 [z]In Christo enim Iesu neque circumcisio aliquid valet neque praeputium, sed [a]nova creatura. 16 Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, [b]pax super illos et misericordia et super [c]Israël Dei. 17 De cetero nemo mihi molestus sit; [d]ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto.

18 [e]Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, fratres. Amen.

---

d Rm 2, 25. [6; 9, 31, 32. *e* cf. cp. 2, 21; 3, 10; Rm 7, *f* cf. Heb 12, 15; 2 Pt 3, 17. *6] * cf. Catech. R. II 7, 23. — * Conc. Trid. s. VI cp. 7.* *g* cp. 6, 15; 1 Cor 7, 19; Col 3, 11. — v. cp. 3, 28. *h* cf. Eph 6, 23; 1 Th 1, 3; Jc 2, 18, 20, 22. *i* 1 Cor 9, 24. — cf. cp. 1, 6; *j* cp. 1, 6. [Mt 13, 21. *l* Mt 16, 6; 1 Cor 5, 6-8. — cf. 1 Cor 15, 33; Heb 12, 15. *m* cf. 2 Cor, 2, 3. *n* cf. Ph 3, 15. *o* cp. 1, 7. — cf. vr. 1, 12; cp. *p* cp. 4, 29; 6, 12. [2, 4. *q* 1 Cor 1, 23. — v. 1 Pt 2, 8. *r* cf. cp. 4, 31; Rm 6, 18. *s* 1 Pt 2, 16; Ju 4. — cf. 1 Cor 8, 9; 2 Pt 2, 19. *t* cf. 1 Cor 9, 19. *u* cp. 6, 2; Rm 13, 8. — cf. Mt 7, 12. [22, 39; Jo 13, 34. *v* Lv 19, 18. — v. Mt 19, 19; *w* cf. Ps 13, 4; 26, 2. *[8, 10. 16, 17] * Catech. R. III 10, 6, x* vr. 25; Rm 8, 4; 13, 14. *16-24] L. in D. 14 p. Pnt.* *y* Eph 2, 3. *z* Rm 7, 15, 18, 19, 23; 8, 5-7. *a* Rm 8, 14. *b* v. Rm 7, 4. *19-20] * Catech. R. IV 12, 14.* *c* Eph 5, 3-5; Col 3, 5; Jc 3, 14-16. — cf. Mt 15, 18-20. *d* 2 Cor 12, 21; Eph 4, 19. *e* 1 Cor 11, 19. [cf. Col 3, 6. *f* 1 Cor 6, 9; Eph 5, 5 etc. — *21, 22] * cf. Catech. R. III 7, 7.* *g* Rm 7, 4; Eph 5, 9. — cf. Rm 5, 3-5; Col 3, 12-14; Jc 3, *h* 1 Tm 1, 9. [17, 18. *i* cf. vr. 16. — v. Rm 6, 6. *j* cf. Rm 7, 5. *25-6, 10] L. in D. 15 p. Pnt. 25-18] LL. et L. (14-18) in fs. stigm. s. Franc. etc.* *l* Ph 2, 3. — cf. Ecli 16, 23.

*1] * cf. Catech. R. III 1, 2.* *a* cf. Rm 15, 1; 1 Cor 10, 15. — v. 1 Cor 2, 15. *b* cf. Ps 140, 5; 2 Cor 2, 7; Heb 12, 13; Jc 5, 19. *c* 1 Cor 4, 21. — cf. 2 Tm 2, 25. *2] * Catech. R. II 5, 7, 6. — Cp. in off. Irl.* *d* Rm 15, 1; 1 Th 5, 14. *e* Rm 13, 8. — cf. Jo 13, 34; 1 Jo 4, 21. [v. 1 Cor 3, 18. *f* cf. cp. 2, 6; 2 Cor 12, 11. — *g* 1 Cor 3, 7. — cf. Lc 17, 10. *h* 1 Cor 11, 28; 2 Cor 13, 5. *i* cf. Rm 14, 12; 1 Cor 3, 8. *j* cf. Rm 15, 27; 1 Cor 9, 11. *l* 1 Cor 6, 9; 15, 33; Jc 1, 16. *m* Jb 13, 9. *n* 2 Cor 9, 6. — cf. Jb 4, 8; Os 8, 7; Jc 3, 18. *o* 2 Th 3, 13. — cf. 1 Cor 15, *p* Heb 12, 3. [58; Heb 10, 36. *q* Pro 3, 27. — cf. Jo 9, 4; 12, 35. *r* Eph 4, 28; 1 Tm 6, 18. — cf. 1 Th 5, 15. *s* Tt 3, 15. — cf. Heb 3, 6. *t* w. 1 Cor 16, 21. *u* cp. 2, 3. — cf. Ac 15, 1. *v* cp. 5, 11. *14] Gr. in fs. s. Pauli a Cruc. et s. Clarae a Montef. — Int. in Cen. Dñi et fss. s. Crucis etc. (Ps 66), in fss. impress. stigm. s. Franc. (Ps 141), s. Helenae Imp. (Ps 22, 4) et s. Ignatii M. (Ps 131). — Antt. et Cp. in fss. s. Crucis. — v. Ph 1, 21.* *x* 1 Cor 2, 2. — cf. Ph 3, 3, 7, 8. *y* v. Rm 6, 6. *14, 17] R. in impress. stigm. s. Franc.* *z* v. cp. 5, 6. *15] * cf. Catech. R. III 1, 8.* *a* v. 2 Cor 5, 17. *b* Ps 124, 5; 127, 6. *c* cf. Rm 2, 29; 4, 12; 9, 6-8; Ph 3, 3. *d* cf. Ez 9, 4; Ap 13, 16. *e* Rm 16, 20; Phl 25. — cf. 2 Tm 4, 22.

EPISTULA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD EPHESIOS

PAULUS apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei [b]omnibus sanctis, qui sunt Ephesi, et fidelibus in Christo Iesu. 2 [c]Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Iesu Christo.

3 [d]Benedictus Deus Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali [e]in caelestibus in Christo; 4 [f]sicut elegit nos in ipso [g]ante mundi constitutionem, [h]ut essemus sancti et immaculati in conspectu eius in caritate, 5 [i]qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum, [j]secundum propositum voluntatis suae, 6 [l]in laudem gloriae gratiae suae, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo, 7 [m]in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum [n]secundum divitias gratiae eius, 8 quae superabundavit in nobis in omni sapientia et prudentia; 9 ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suae secundum beneplacitum eius, quod [q]proposuit in eo 10 in dispensatione [p]plenitudinis temporum, [q]instaurare omnia in Christo, quae in caelis et quae in terra sunt: in ipso, 11 in quo etiam et nos sorte vocati sumus, [i]praedestinati [o]secundum propositum eius, qui operatur omnia [j]secundum consilium voluntatis suae, 12 ut simus [l]in laudem gloriae eius nos, qui ante speravimus in Christo, 13 in quo et vos, cum audissetis [r]verbum veritatis, evangelium salutis vestrae, [s]in quo et credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, 14 qui est [t]pignus hereditatis nostrae, [m]in redemptionem [u]adquisitionis, [l]in laudem gloriae ipsius.

15 Propterea et ego [v]audiens fidem vestram, quae est in Domino Iesu, et dilectionem in omnes sanctos 16 [x]non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis; 17 ut [y]Deus, Domini nostri Iesu Christi, Pater gloriae [z]det vobis spiritum sapientiae et revelationis in agnitione eius; 18 [a]illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quae sit [b]spes vocationis eius et quae divitiae gloriae hereditatis eius in sanctis, 19 et quae sit supereminens magnitudo virtutis eius in nos qui credimus, [c]secundum operationem potentiae virtutis eius, 20 quam operatus est in Christo [d]suscitans illum a mortuis et [e]constituens ad dexteram suam in caelestibus, 21 [f]supra omnem [g]principatum et potestatem et virtutem et dominationem et [h]omne nomen, quod nominatur non solum in hoc saeculo sed etiam in futuro. 22 Et '[i]omnia subiecit sub pedibus eius' et ipsum dedit [j]caput supra omnem ecclesiam, 23 [l]quae est corpus ipsius et [m]plenitudo eius, [n]qui omnia in omnibus adimpletur.

2 Et vos, [a]cum essetis mortui delictis et peccatis vestris, 2 [b]in quibus aliquando ambulastis secundum saeculum mundi huius, secundum [c]principem potestatis aëris huius, spiritus qui nunc operatur in [d]filios diffidentiae; 3 in quibus et nos omnes aliquando conversati sumus in [e]desideriis carnis nostrae facientes voluntatem carnis et cogitationum, et [f]eramus natura filii irae sicut et ceteri; 4 Deus au-

a v. 1 Cor 1, 1.
b cf. 1 Cor 1, 2.
1-14] LL. in fr. 4 hebd. 3 p.
c Rm 1, 7. [*Epiph.*
d 2 Cor 1, 3; 1 Pt 1, 3.
e vr. 20; cp. 2, 6; 3, 10; 6, 12.
f Jo 13, 18; Jc 2, 5. — cf. cp. 2, 10; 2 Th 2, 13.
3-9] L. in fs. ss. Rdmpt.
ex 3-19] 1 L. in fs. ss. Cord. J.
g Jo 17, 24; 2 Tm 4, 9; 1 Pt 1, 20.
h cf. cp. 5, 27; 1 Th 4, 7; Tt 2, 12.
i vr. 11; Rm 8, 29, 30. [32.
j vr. 9. — cf. Pro 16, 4; Lc 12,
5-8] Tr. et R. in fss. pretiosiss. Sang., 5 Vuln. et Cord. J.
l vr. 12, 14. — cf. Ph 1, 11.
*7] * Catech. R. I 1, 11.*
m vr. 14; Col 1, 14; Tt 2, 14.
n vr. 18; cp. 3, 16; Col 1, 27. — v. Rm 2, 4.
*9] * Catech. R. II 1, 2.*
o Rm 3, 25. — cf. vr. 11; Rm
p v. Mt 1, 15. [8, 28.
q Col 1, 20. — cf. cp. 3, 6.
r 2 Cor 6, 7; Col 1, 5; 2 Tm 2, 15. — cf. Ac 13, 26; 17, 7.
s cp. 4, 30; Ap 7, 3-8. — cf. Jo
*13] * Catech. R. I 9, 8.* [3, 33.
t 2 Cor 1, 22.
u v. 1 Pt 2, 9. [8.
v Col 1, 4; Phl 5. — v. Rm 1,
x Col 1, 9; 2 Tm 1, 3; Phl 4.
17, 18] R. (v. vr. 6, 7) in fs. s. Cor. J.
y cf. Mt 27, 46; 1 Cor 3, 23. —
z cf. Col 1, 9. [v. Rm 15, 6.
a cf. Heb 6, 4; 10, 32. — cf. [Ac 26, 18.
b cp. 4, 4.
c cp. 3, 7; Ph 3, 21; Col 1, 29;
d v. Ac 2, 24. [2, 12.
*20-22] * Catech. R. I 7, 3. — cf. I 19, 11, 25.*
e cp. 2, 6; Mr 16, 19; Rm 8, 34; Col 3, 1. — cf. vr. 3.
f Jo 3, 31; Rm 9, 5; Col 2, 10.
g 1 Cor 15, 24. [11, 4.
h cp. 3, 15; Ps 2, 9. — cf. Heb
i Ps 8, 8. — v. Cor 15, 26.
j cp. 5, 23; Col 1, 18. — cf. Col 2, 19.
l cf. cp. 5, 30; 1 Cor 12, 27.
m cp. 3, 19; Jo 1, 16. [3, 11.
n cp. 4, 10. — cf. Jr 23, 24; Col

a vr. 5; Rm 5, 6, 8, 10; Col 1, 21; 2, 13.

b Col 3, 7. — cf. Rm 11, 30; 1 Cor 6, 10, 11. *c* cp. 6, 12; Jo 12, 31. *d* cp. 5, 6. — cf. 1 Pt 1, 14. *e* Gal 5, 16. *3] * Catech. R. II 2, 5.* *f* cf. Rm 5, 12; 2 Pt 2, 14.

1. Dei beneficia Ephesiis collata (1, 1-3, 21) *enarrans, gratiam e capite Ecclesiae manantem et qua omnes salvantur extollit (2, 1-10), ac, divina vocatione illustrata (11-22), Deum precatur, ut semper eadem Ephesii*

tem [g]qui dives est in misericordia propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos 5 et, [a]cum essemus mortui peccatis, [h]convivificavit nos in Christo, cuius gratia estis salvati, 6 et conresuscitavit et [i]consedere fecit in caelestibus in Christo Iesu; 7 ut ostenderet in saeculis supervenientibus [y]abundantes divitias gratiae suae in [l]bonitate super nos in Christo Iesu. 8 [i]Gratia enim estis salvati per fidem, et hoc [m]non ex vobis: Dei enim donum est; 9 [n]non ex operibus, ut [o]ne quis glorietur. 10 [p]Ipsius enim sumus factura, [q]creati in Christo Iesu in operibus bonis, [r]quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus.

11 Propter quod memores estote, quod aliquando vos gentes in carne, qui dicimini praeputium ab ea quae dicitur [s]circumcisio in carne manu facta; 12 quia [t]eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conversatione Israël et hospites testamentorum, promissionis spem non habentes et sine Deo in hoc mundo. 13 Nunc autem in Christo Iesu vos, [v]qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. 14[x] Ipse enim est pax nostra, [v]qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriae solvens, [z]inimicitias in carne sua, 15 legem mandatorum [a]decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum [b]novum hominem faciens pacem, 16 et [g]reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem interficiens inimicitias in semetipso. 17 Et veniens [c]evangelizavit pacem vobis, qui [v]longe fuistis, et pacem iis qui [d]prope; 18 quoniam [e]per ipsum habemus accessum ambo [f]in uno Spiritu ad Patrem. 19 Ergo iam [g]non estis hospites et advenae, sed estis [h]cives sanctorm et [i]domestici Dei, 20 [j]superaedificati super fundamentum apostolorum et prophetarum, [l]ipso summo angulari lapide Christo Iesu; 21 [m]in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino; 22 in quo et vos [n]coaedificamini [o]in habitaculum Dei in Spiritu.

3 Huius rei gratia ego Paulus [a]vinctus Christi Iesu pro vobis gentibus, 2 si tamen audistis [b]dispensationem gratiae Dei, quae data est mihi in vobis; 3 quoniam [c]secundum revelationem notum mihi factum est sacramentum, [d]sicut supra scripsi in brevi; 4 [e]prout potestis legentes intelligere prudentiam meam [f]in mysterio Christi, 5 quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis apostolis eius et prophetis in Spiritu, 6 [g]gentes esse coheredes et concorporales et comparticipes promissionis eius in Christo Iesu per evangelium, 7 [h]cuius factus sum minister secundum donum gratiae Dei, quae data est mihi [i]secundum operationem [z]virtutis eius. 8 [l]Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia haec, [h]in gentibus evangelizare [m]investigabiles [n]divitias Christi 9 et illuminare omnes quae sit [b]dispensatio [o]sacramenti absconditi a saeculis in Deo, qui omnia creavit; 10 ut innotescat [p]principatibus et potestatibus [q]in caelestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei; 11 [r]secundum praefinitionem saeculorum quam fecit in Christo Iesu Domino nostro, 12 [s]in quo habemus fiduciam et [t]accessum in confidentia per fidem eius. 13 Propter quod peto ne deficiatis [a]in tribulationibus meis pro vobis, [u]quae est gloria vestra.

14 Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, 15 ex quo [v]omnis paternitas in caelis et in terra nominatur; 16 ut det vobis secundum [m]divitias gloriae suae [x]virtute corroborari per Spiritum eius in [v]interiorem hominem; 17 [z]Christum habitare per fidem in cordibus vestris; [a]in caritate radicati et fundati, 18 ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis [b]quae sit latitudo et longitudo et sublimitas et profundum; 19 scire etiam supereminentem scientiae caritatem Christi, ut [c]impleamini in omnem plenitudinem Dei.

20 [d]Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus aut intelligimus [s]secundum virtutem quae operatur in nobis, 21 [c]ipsi gloria in ecclesia et in Christo Iesu, in omnes generationes saeculi saeculorum. Amen.

4 Obsecro itaque vos ego [a]vinctus in Domino, ut [b]digne ambuletis vocatione qua vocati estis 2 [c]cum omni humilitate et mansuetu-

---

g vr. 7; Tt 3, 5. — cf. Rm 2, 4. — v. Jo 3, 16. [*4, 4, 5; 4*] *Ant. in Circ. Dñi. — v. Gal 4, 7*] *R. in fs. ss. Cord. J. ex 4-18*] *2 L. in fs. ss. Cord. J.*

h Col 2, 12, 13.

i vr. 8; Ac 15, 11; Tt 3, 7.

j v. cp. 1, 20.

l Tt 3, 4. [10; Heb 4, 6.

m cf. 2 Cor 3, 5. — v. Jo 4, 8, 9] * *Conc. Araus. II (an. 529) can. 5 et 25.* — * *Conc. Tr. s. VI cp. 8.*

n Rm 11, 6; 2 Tm 1, 9; Tt 3, 5.

o Jd 7, 2. — cf. 1 Cor 1, 29.

p Dt 32, 6, 15. — cf. Ac 17, *q* cf. cp. 4, 24. [28, 29.

r Col 1, 10; Tt 2, 14. [13.

s Rm 2, 26, 28. — cf. Col 2, 11.

t 1 Cor 12, 2. — cf. cp. 5, 8; Col 3, 7.

u 1 Th 4, 12. — v. cp. 1, 18.

v vr. 17; Is 57, 19; Ac 2, 39. — cf. Rm 3, 25; Col 1, 22. *13, 14] R. in fs. pretiosiss. Sang. et ss. 5 Vuln. DNJC.*

14] v. vr. 4, 7, 20.

x Ps 71, 7; Mic 5, 5. — cf. Col

y v. Gal 3, 28. [3, 15.

z Col 1, 21. 22. — cf. Rm 7, 4.

a Col 2, 14, 20. *b* v. Rm 6, 4.

c Is 52, 7; Lc 2, 14; Rm 5, 1: Col 1, 20. — v. Jo 14, 27.

d cf. Dt 4, 7; Ps 148, 14.

e cf. Jo 10, 7, 9; 14, 6. [6, 18.

f cp. 4, 4; Rm 8, 15. — cf. cp. *19-22] L. in fs. s. Thom. Ap.*

*19-20] * cf. Catech. R. I 7, 5. — Ant. ad recipiend. Pruel. vel Legatum. (P. R.). — Cp. in cm. Ap.*

g cf. vr. 12; Heb 11, 13; 13, 14.

h Ph 3, 20. — cf. Heb 12, 22, *i* v. Gal 6, 10. [23.

20] Ant. mai. in die 22 Dbr.

j Mt 16, 18; Ap 21, 14. — cf. Jr 12, 16. — v. 1 Cor 3, 9.

l 1 Cor 3, 11. — cf. Ps 117, 22; 1 Pt 2, 6. [13.

m cp. 4, 15, 16. — cf. Mt 15, *n* v. 1 Cor 3, 16, 17. [Cor 6, 16.

o 1 Pt 2, 5. — cf. cp. 3, 17; 2

a cp. 4, 1; Ph 1, 7. — cf. cp. 6, 20.

b cp. 1, 10; Col 1, 24, 25. — v. 1 Cor 9, 17. [25; 2 Cor 12, 1.

c cf. Ac 22, 17, 21; Rm 16, *d* cf. cp. 1, 9, 10.

e cf. 1 Cor 11, 6.

f Col 4, 3. [7; Gal 3, 29.

g Ac 15, 9. — v. cp. 2, 16; 5; *h* Ac 9, 15; Col 1, 23, 25.

i vr. 20; cp. 1, 19.

l 1 Cor 15, 9.

8] L. in fs. ss. Cord. J.

m cf. Jb 5, 9; Rm 11, 33.

n v. cp. 1, 18; Rm 2, 4.

o Col 1, 26.

p cp. 1, 21. — cf. cp. 6, 12.

q v. cp. 1, 3.

r v. cp. 1, 11. [11, 22; Ph 3, 9.

s Heb 4, 16; 10, 19. — cf. Mr *i* cp. 2, 18; 2 Cor 3, 4. *13-21] L. in D. 16 p. Pnt.*

u cf. 2 Cor 1, 6. *14-21] 3 L. in fs. ss. Cord. J.* *v* cf. cp. 1, 21. *16-19] R. in fs. ss. Cord. J.* *x* Cor 16, 13. — cf. cp. 6, 10; Ph 4, 13; Col 1, 11. *y* v. Rm 7, 22. *17] * cf. Catech. R. III 6, 12.* *z* Gal 2, 20. — v. Jo 17, 23. *a* Col 1, 23; 2, 7. — cf. Jo 14, 23. *b* cf. Jb 11, 8, 9; Rm 11, 33. *c* Col 2, 10. — cf. 1, 23; Jo 1, 16. *20] * Catech. R. IV 2, 5.* *d* Rm 16, 25; Ju 24. — cf. 2 Cor 9, 8. *e* v. Rm 11, 36.

a v. cp. 3, 1. *b* Col 1, 10; 2, 6; 1 Th 2, 12. — cf. Rm 8, 28; 1 Cor 7, 20; Ph 1, 27. *1-6] L. in D. 17 p. Pnt.* — * *Catech. R. I 10, 14 (3, 4); II 2, 25 (5).* *1-21] L. in Ms. ad toll.. sch.; LL. in oct. Asc. et in fr. 5 hebd. 3 p. Epiph.* (1-15). *c* cf. Ac 20, 19; Rm 12, 10 sqq.

digni inveniantur (3, 1-21).

2. Fideles ut in Christo vivant hortatur (4, 1-6, 9), *et prae primis unitatem internam Ecclesiae, quae diversitate membrorum non relaxatur (4, 1-16),*

dine, cum patientia supportantes invicem in caritate; 3 solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis: 4 [d]unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una [e]spe vocationis vestrae; 5 [f]unus Dominus, [g]una fides, unum baptisma; 6[h]unus Deus et [i]Pater omnium, qui est super omnes et per omnia et in omnibus nobis. 7 [j]Unicuique autem nostrum data est gratia [k]secundum mensuram donationis Christi. 8 Propter quod dicit:

' [m]Ascendens in altum captivam duxit captivitatem,
dedit dona hominibus '.

9[n]Quod autem ascendit quid est, nisi quia et descendit primum [o]in inferiores partes terrae? 10Qui descendit ipse est et [p]qui ascendit super omnes caelos, ut impleret omnia. 11Et [q]ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero [r]evangelistas, alios autem [s]pastores et doctores: 12[t]ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in [u]aedificationem corporis Christi, 13donec occurramus omnes in [g]unitatem fidei et agnitionis Filii Dei in virum perfectum in mensuram aetatis [x]plenitudinis Christi; 14ut iam non simus [y]parvuli fluctuantes et circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum, [z]in astutia ad circumventionem erroris; 15[a]veritatem autem facientes in caritate [b]crescamus in illo per omnia, qui est [c]caput Christus; 16 [d]ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem iuncturam subministrationis [k]secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri augmentum corporis facit [u]in aedificationem sui in caritate.

17 Hoc igitur dico et testificor in Domino, ut [e]iam non ambuletis, [f]sicut et gentes ambulant in vanitate sensus sui 18 [g]tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei [h]per ignorantiam, quae est in illis propter caecitatem cordis ipsorum; 19 [i]qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiae in operationem immunditiae omnis, in avaritiam. 20Vos autem non ita didicistis Christum, 21si tamen [j]illum audistis et in ipso edocti estis, sicut est veritas in Iesu, 22 [k]deponere vos secundum pristinam conversationem [m]veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. 23[n]Renovamini autem spiritu mentis vestrae 24 et induite [o]novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis.

25 Propter quod deponentes mendacium ' [p]loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo ', quoniam sumus [q]invicem membra. 26 ' [r]Irascimini et nolite peccare ', [s]sol non occidat super iracundiam vestram. 27 [t]Nolite locum dare diabolo. 28 [u]Qui furabatur iam non furetur, [v]magis autem laboret [w]operando manibus suis quod bonum est, [x]ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. 29 [y]Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat; sed, si [z]quis bonus ad aedificationem fidei, ut det gratiam audientibus. 30Et [a]nolite contristare Spiritum sanctum Dei, [b]in quo signati estis in diem redemptionis. 31 [c]Omnis amaritudo et ira et indignatio et clamor et blasphemia tollatur a vobis cum omni [d]malitia. 32 Estote autem invicem benigni, misericordes, [e]donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis.

5 [a]Estote ergo imitatores Dei, sicut filii carissimi 2 et [b]ambulate in dilectione, [c]sicut et Christus dilexit nos et [d]tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. 3 [e]Fornicatio autem et omnis immunditia aut avaritia [f]nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos; 4 aut turpitudo aut stultiloquium aut scurrilitas, [g]quae ad rem non pertinet; sed magis [h]gratiarum actio. 5 Hoc enim scitote intelligentes quod [i]omnis fornicator aut immundus aut avarus, [j]quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi et Dei. 6 [l]Nemo vos seducat inanibus verbis; propter haec enim venit ira Dei in [m]filios diffidentiae. 7 Nolite ergo effici participes eorum. 8 [n]Eratis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino: ut [p]filii lucis ambulate; 9 [q]fructus enim lucis est in omni bonitate et iustitia et veritate: 10 [r]probantes quid sit

---

d cp. 2, 16, 18. *e* cp. 1, 18.
4, 5] In R. cm. Mm. [8, 6.
f Zc 14, 9. — cf. 1 Cor 1, 13; *g* cf. vr. 13; Gal 3, 27, 28.
h Rm 3, 30; 1 Cor 8, 4, 6; Gal 3, 20; 1 Tm 1, 17; 2, 5. — v. Mr 12, 29. [*Simonis. et Ju. 6-13] L. in vg. Asc. et in fs. ss.*
i cf. Col 1, 16-19.
j cf. Mt 25, 15; 1 Cor 12, 11.
l cf. vr. 16. [— v. vr. 11.
m Ps 67, 19. — cf. vr. 10.
*8] * cf. Caelest. I adv. Semipel.*
n v. Jo 3, 13. [*cp. 12.*
o Ps 62, 10; Is 44, 23. [9, 24.
p v. Mr 16, 19; Heb 4, 14; 7, 29; *11, 12] * v. 1 Cor. 12, 28.* — * *Catech. R. II 7, 8.* [Cor 12, 28.
q cf. Ac 13, 1; Rm 12, 4-6; 1 *r* Ac 21, 8; 2 Tm 4, 5.
s cf. Jr 3, 15; Ac 20, 28.
t v. 2 Cor 13, 9.
u vr. 16, 29; 1 Cor 12, 27.
v 1 Cor 14, 20; Heb 5, 14.
x cp. 3, 19. — cf. cp. 1, 23.
y cf. Mt 11, 7; Heb 13, 9; Jc *z* cf. cp. 6, 11. [1, 6; Ju 12.

*15, 16] * cf. Catech. R. I 10, 15; II 5, 72.*
a cf. vr. 25. — v. 1 Jo 3, 18.
b cp. 2, 21; Col 1, 10; 2 Pt 3, *c* cp. 1, 22. [18.
d Col 2, 19.
e cf. vr. 1. [Col 2, 18.
f Rm 1, 21; 1 Th 4, 5. — cf. *g* cp. 2, 12; Rm 11, 10, 25. [3, 5.
h Ac 17, 30; 1 Pt 1 14. — cf. Mr *i* Rm 1, 24, 26, 28. — cf. 3 Rg *j* cp. 1, 13. — cf. Col 2, 7. [21, 25. 22-32] Col 3, 8-10.
l Heb 12, 1; Jc 1, 21; 1 Pt 2, 1, — cf. Rm 6, 6.
n Rm 6, 4; 2 Cor 5, 17.
23-28] L. in D. 19 p. Pnt. — * *Catech. R. II 2, 42 (24); III 9, 13 (25); II 5 78; III 4, 20; 8, 18, 23.*
o Gal 6, 15. — cf. Jo 1, 13; 3, 3; Col 3, 12. [*cum (P. R.). 24] in ord. ad faciend. cleri-*
p Zc 8, 16; 1 Pt 2, 1 sq.
q Rm 12, 5. *r* Ps 4, 5.
s cf. Dt 24, 15.
t Jc 4, 7. — cf. Rm 12, 19.
u cf. Lc 3, 14; 19, 8.
v cf. Ac 20, 35.
w 1 Th 4, 11; 2 Th 3, 8, 11, 12, — cf. Tt 3, 8, 14.
x cf. Lc 3, 11. *y* cp. 5, 3, 4.
z cf. Ac 13, 15; Col 4, 6.

*30] * Catech. R. II 3, 4.*
a cf. Is 63, 10; Ac 7, 51; 1 Th *b* cp. 1, 13. [5, 19.
c Col 3, 19. — cf. Rm 12, 9
d 1 Pt 2, 1. [sqq.
e Col 3, 13; 1 Pt 3, 8. — cf. 2 Cor 2, 7, 10; 1 Jo 4, 11. — v. Mt 6, 14.

1-9] L. et Cpp. in D. 3 Odg. * *Catech. R. I 5, 15; IV 9, 18 (1); III 7, 4 (3); IV 11, 10 (5).*
1-14] LL. in fr. 6 hebd. 5 p. Epiph.
a cf. Lc 6, 36; Jo 13, 15; Jc 3, 17.
b Jo 13, 34. — Rm 14, 15; Col 3, 14. *c* Rm 5, 8; Tt 3, 5. — cf. Jo 3, 16. *d* v. Ps 39, 7. *e* 1 Cor 6, 18. — cf. vr. 5; Col 3, 5-8. *f* cf. vr. 12; cp. 4, 29. *g* cf. Rm 1, 28; Phl 8. *h* vr. 20; Col 3, 17. — cf. Ps 33, 2. *i* 1 Cor 6, 9, 10. — cf. Heb 13, 4; Ap 21, 8. *j* Col 3, 5. — cf. Jb 31, 25; Eccli 31, 8. *l* Col 2, 4, 8. — v. Mt 24, 4. *m* cp. 2, 2. — cf. 1 Pt 1, 14. *8-11] * cf. Catech. R. III 4, 15.* *n* cf. cp. 2, 11-13; 1 Pt 2, 9. *o* Mt 5, 14; Ph 2, 15. *p* Lc 16, 8; 1 Th 5, 5. — cf. Is 2, 5; Jo 12, 35, 36. *q* cf. Gal 5, 22. *r* vr. 17; Rm 2, 2; 1 Th 4, 3.

quaeque in eo consistit ut quisque agat vitam immaculatam et exercitatione virtutum claram (17-6, 9), commendat. Concludit autem omnes exhortans, ut fortiter in Dño pugnent (10-20) eisque benedicit (21-24).

beneplacitum Deo; 11 et [s]nolite communicare [t]operibus infructuosis tenebrarum, magis autem [u]redarguite. 12 Quae enim in occulto fiunt ab ipsis [v]turpe est et dicere. 13 [v]Omnia autem quae [u]arguuntur a lumine manifestantur, omne enim quod manifestatur lumen est. 14 Propter quod dicit: ' [x]Surge, qui dormis, et [y]exsurge a mortuis et illuminabit te Christus '.

15 [z]Videte itaque, fratres, quomodo caute ambuletis: non quasi insipientes, 16 sed ut sapientes; [z]redimentes tempus, quoniam [a]dies mali sunt. 17 Propterea nolite fieri imprudentes, sed [r]intelligentes quae sit voluntas Dei. 18 Et [b]nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto 19 [c]loquentes vobismetipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino, 20 [h]gratias agentes semper pro omnibus [d]in nomine Domini nostri Iesu Christi Deo et Patri, 21 [e]subiecti invicem in timore Christi.

22 [f]Mulieres viris suis subditae sint sicut Domino; 23 quoniam [g]vir caput est mulieris, sicut [h]Christus caput est ecclesiae, [i]ipse salvator corporis eius. 24 Sed sicut ecclesia subiecta est Christo, ita et mulieres viris suis [j]in omnibus. 25 [k]Viri, diligite uxores vestras, [m]sicut et Christus dilexit ecclesiam et seipsum tradidit pro ea, 26 [n]ut illam sanctificaret mundans lavacro aquae in [o]verbo vitae, 27 [p]ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi; sed ut sit sancta et immaculata. 28 Ita et viri debent diligere uxores suas [q]ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit seipsum diligit. 29 Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus ecclesiam: 30 quia [r]membra sumus corporis eius, de carne eius et de ossibus eius. 31 ' [s]Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una '. 32 Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico, in Christo et in ecclesia. 33 Veruntamen et vos singuli unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat; [t]uxor autem timeat virum suum.

6 [a]Filii, oboedite parentibus vestris in Domino: hoc enim iustum est. 2 ' [b]Honora patrem tuum et matrem tuam (quod est mandatum primum in promissione), 3 ut bene sit tibi et sis longaevus super terram '. 4 Et vos, patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros, sed [c]educate illos in disciplina et correptione Domini.

5 [d]Servi, oboedite dominis carnalibus cum timore et tremore, [e]in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: 6 [f]non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi facientes voluntatem Dei ex animo, 7 cum bona voluntate servientes, sicut Domino et non hominibus, 8 scientes quoniam [g]unusquisque, quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, [h]sive servus sive liber. 9 Et vos, domini, eadem facite illis [i]remittentes minas, [j]scientes quia et illorum et vester Dominus est in caelis et personarum acceptio non est apud eum.

10 De cetero, fratres, [l]confortamini in Domino et in potentia virtutis eius. 11 [m]Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus [n]insidias diaboli. 12 Quoniam non est nobis [o]colluctatio adversus carnem et sanguinem, [p]sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in caelestibus. 13 Propterea [q]accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in [r]die malo et in omnibus perfecti stare. 14 [s]State ergo succincti lumbos vestros in veritate et [t]induti loricam iustitiae 15 et calceati pedes in [u]praeparatione evangelii pacis; 16 in omnibus sumentes [v]scutum fidei, in quo possitis omnia [x]tela nequissimi ignea exstinguere. 17 Et [t]galeam salutis adsumite et [y]gladium spiritus, quod est verbum Dei; 18 [z]per omnem orationem et obsecrationem orantes omni tempore [a]in spiritu et in ipso [z]vigilantes in omni instantia et [b]obsecratione pro omnibus sanctis 19 et [c]pro me, ut detur mihi [d]sermo in apertione oris mei cum fiducia notum facere mysterium evangelii, 20 [e]pro quo legatione fungor in catena; ita ut in ipso audeam [f]prout oportet me loqui.

21 Ut autem et vos sciatis quae circa me sunt, quid agam, omnia

s cf. Ecli 13, 19-22; 2 Cor 6, 14. *t* Rm 13, 12. — cf. Jb 24, 13. *u* 1 Tm 5, 20. — cf. Gal 6, 1. *v* Jo 3, 20, 21. [— v. Rm 13, 11. *x* cf. Is 51, 17; 60, 1; Ml 4, 2, *y* Is 26, 19. [Ecli 4, 20. *z* Col 4, 5. — cf. Pro 15, 21; *15-21*] *L. in D. 20 p. Pnt.* — * *Catech. R. IV 12, 11 (17); III 7, 10 (18).* — * *cf. IV 8, 8 (19, 20).* [13.

a cp. 6, 13; Ec 12, 1; Am 5, *b* 1 Cor 5, 11. — cf. Pro 20, 4; 23, 20, 31, 32. *c* Ac 16, 25; 1 Cor 14, 26; Col 3, 16; Jc 5, 13. *d* Heb 13, 15. — cf. Jo 14, 13. *e* cf. Ph 2, 3. 22-6, 9] Col 3, 18-41. *22-33*] *L. in Ms. pro Sponsis.* * *Catech. R. II 8, 1, 25 (22); I 10, 4; 8, 17, 24, 25; II 1, 15, 27; 2, 21; IV, 10, 4 (25); II 2, 5, 7, 17, 50 (26); 8, 16; IV 9, 17 (28-30); II 1, 21 (31, 32).* *f* 1 Pt 3, 1. — cf. cp. 6, 5. *g* 1 Cor 11, 3. *h* cp. 1, 22, 23; Col 1, 18. *i* cf. 1 Cor 6, 13. *j* cf. Tt 2, 9. [*Matr. 25, 32*] * *Conc. Trid. s. 24 de* *l* vr. 28, 33. — cf. 1 Pt 3, 7. *m* vr. 2. [Ap 7, 14. *n* 1 Cor 6, 11; Tt 3, 5. — cf. *o* Jo 6, 69; Heb 6, 5. — cf. Jo 15, 3. *p* 2 Cor 11, 2; Col 1, 22; Ju 24. — cf. Cn 4, 7; 5, 2. *27*] * *Gelasii decr. (an. 494) de can. Script. a* cf. Gn 2, 23, 24. *r* 1 Cor 6, 15. — cf. Ac 9, 4. *s* Gn 2, 24. — v. Mt 19, 5. *32*] * *Eugenii IV decr. pro Armenis.* — *v. vr. 25.* *t* 1 Pt 3, 2, 6.

1-13] *LL. in sb. a, D. 4 p. Epiph.* — * *Catech. R. III 5, 10, 18 (1, 3); II 8, 13 (4); III 5, 4 (5).* *a* Pro 1, 8; 6, 20; 23, 22. *b* v. Ex 20, 12. *c* Gn 18, 16; Dt 4, 9; 6, 7; 11, 19; Ps 77, 4; Pro 19, 10; 22, 6; 29, 17; Ecli 7, 23. — cf. 2 Tm 3, 15. *d* Tt 2, 9, 10; 1 Pt 2, 18. — cf. *e* cf. 2 Cor 11, 3. [cp. 5, 22. *f* Gal 1, 10; 1 Th 2, 4. *g* v. Ps 61, 13. *h* Gal 3, 28; Col 3, 11. *i* Lv 25, 43. — cf. Ecli 4, 35. *j* Col 4, 1. — cf. 2 Par 19, 7. *10-17*] *L. in D. 21 p. Pnt.* * *Catech. R. II 1, 31 (11).* — * *cf. IV 11, 4; 14, 7; 15, 4, 5, (12).* *l* 1 Cor 16, 13; 2 Tm 2, 1. — cf. Rm 4, 20; 1 Jo 2, 14. *m* vr. 14; Rm 13, 12. — cf. 2 Cor 10, 4. *n* cf. cp. 4, 14. [*Semipel. cp. 9. 12*] * *cf. Caelest. I epist. adv.* *o* 1 Cor 9, 25. *p* cp. 2, 2; Col 1, 13; 1 Pt 5, 8, 9. — cf. Jo 14, 30. *q* cf. Sap. 5, 18-21; 1 Pt 4, 1. *r* cp. 5, 16. *s* 1 Pt 1, 13; Lc 12, 35. — cf. 3 Rg 20, 11; Is 11, 5. *t* Jb 29, 14; Is 59, 17; 1 Th 5, 8. *u* Is 52, 7; Rm 10, 15. — cf. Ex 12, 11. *v* cf. 1 Jo 5, 4, 5. *x* cf. Ps 119, 4. 18-22] Col 4, 2-8. *y* Heb 4, 12. — cf. Is 49, 2; Os 6, 5; 2 Cor 6, 7. *z* Mt 26, 41; 1 Th 5, 17. *a* Rm 8, 26; Ju 20. *b* 1 Tm 2, 1. *c* 1 Th 5, 25; 2 Th 3, 1. *d* cf. Is 50, 4. *e* v. 2 Cor 5, 20. *f* Col 4, 4.

1. De sui sociorumque rebus Philippenses certiores facit (1, 1-2, 30). *Exordio praemisso (1-11), laetus nuntiat vincula sua evangelio profuisse (12-18) et per se Christum semper glorificatum iri (19-26); eos vero hortatur, exemplo*

vobis nota faciet [g]Tychicus carissimus frater et fidelis minister in Domino; 22 quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quae circa nos sunt, et consoletur corda vestra.

23 [h]Pax fratribus et [i]caritas cum fide a Deo Patre et Domino Iesu Christo. 24 [j]Gratia cum omnibus qui diligunt Dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione. Amen.

g Ac 20, 4; 2 Tm 4, 12; Tt 3, 12.
h Gal 6, 16; 2 Th 3, 16; 1 Pt 5, 14.
i cf. Gal 5, 6; 1 Th 5, 8.
j 1 Pt 5, 14. — cf. 1 Cor 16. 22.

EPISTULA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD PHILIPPENSES

PAULUS et Timotheus servi Iesu Christi omnibus sanctis in Christo Iesu qui sunt Philippis cum [b]episcopis et [c]diaconibus. 2 [d]Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Iesu Christo.

3 [e]Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, 4 semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens 5 [f]super communicatione vestra in evangelio Christi a prima die usque nunc; 6 confidens hoc ipsum, quia [g]qui coepit in vobis [h]opus bonum [g]perficiet [i]usque in diem Christi Iesu; 7 sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus vobis, eo quod habeam vos in corde et [j]in vinculis meis et [k]in defensione et confirmatione evangelii, [l]socios gaudii mei omnes vos esse. 8 Testis enim mihi est Deus, [m]quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi. 9 Et hoc oro, ut [n]caritas vestra magis ac magis abundet in [o]scientia et in omni sensu, 10 ut [p]probetis potiora, ut sitis sinceri et sine offensa [i]in diem Christi, 11 [q]repleti fructu iustitiae [r]per Iesum Christum in gloriam et laudem Dei.

12 Scire autem vos volo, fratres, quia quae circa me sunt magis ad [s]profectum venerunt evangelii; 13 ita ut [t]vincula mea manifesta fierent in Christo in omni praetorio et in ceteris omnibus; 14 et plures e fratribus in Domino confidentes vinculis meis abundantius auderent sine timore [u]verbum Dei loqui.

15 Quidam [v]quidem et propter invidiam et contentionem, quidam autem et propter bonam voluntatem Christum praedicant, 16 quidam ex caritate scientes [x]quoniam in defensionem evangelii positus sum, 17 [v]quidam autem [y]ex contentione Christum adnuntiant non sincere existimantes pressuram se suscitare vinculis meis. 18 Quid enim? Dum omni modo, sive per occasionem sive per veritatem, Christus adnuntietur: et in hoc gaudeo, sed et gaudebo. 19 Scio enim quia hoc mihi proveniet ad salutem [z]per vestram orationem et subministrationem [a]spiritus Iesu Christi, 20 secundum exspectationem et spem meam, [b]quia in nullo confundar; sed in omni fiducia, sicut semper, et nunc [c]magnificabitur Christus in corpore meo [d]sive per vitam sive per mortem. 21 Mihi enim [e]vivere Christus est et mori lucrum. 22 Quod si vivere in carne hic mihi fructus operis est, et quid eligam ignoro. 23 Coartor autem e duobus: [f]desiderium habens dissolvi et esse cum Christo multo magis melius, 24 [g]permanere autem in

1-18] LL. in D. 4 p. Epiph.
a 2 Cor 1, 1; Col 1, 1, 2.
b v. Ac 20, 28.
c 1 Tm 3, 8, 12.
d Rm 1, 7; 1 Cor 1, 3 etc.
e Rm 1, 8, 9; Eph 1, 16; 2 Tm 1, 3; Phl 4.
f cf. cp. 2, 12; Ac 16, 12-40.
5-11] L. in D. 22 p. Pnt.
g cf. Ps 79, 15, 16; 1 Th 5, 24.
h cf. 1 Th 1, 3.
i 1 Cor 1, 8; 1 Th 5, 23.
*6] * Conc. Araus. II can. 5 et 25; * Conc. Tr. s. VI cp. 13.*
j Ac 28, 30, 31. — cf. Col 4, 18; 2 Tm 2, 9; Ph 10, 13.
k vr. 16. [— v. Eph 3, 1.
l cl. cp. 4, 14. [ria.
8-10] Gr. in fs. s. A. M. Zacha-
m cf. cp. 4, 1; Rm 1, 11; 15,
n 1 Th 3, 12; 2 Th 1, 3. [23.
o Col 1, 9; 3, 10; Phl 6.
p Rm 2, 18; 12, 2; 1 Th 3, 13.
q cf. Jo 15, 8; Eph 5, 9; Col
11] V. All. ut s. [1, 6, 10.
r cf. Jo 15, 4, 5.
s vr. 25; 1 Tm 4, 15. — cf. 2 Tm 2, 9.
t cf. cp. 4, 22; Eph 3, 1.
u cf. Ac 4, 31.
v cf. 2 Cor 11, 13.

x cf. Ac 9, 15; 1 Cor 9, 17.
y cp. 2, 3. — v. Jc 3, 14.

z cf. 2 Cor 1, 11; Gal 3, 5.
a v. Ac 10, 7; Rm 8, 9; Gal 4, 6.
b Ps 118, 116; Rm 5, 5; 1 Pt
c cf. 1 Cor 6, 20. [4, 16.
d Rm 14, 8.
21] Ant. in fss. s. Pauli Ap. — v. 2 Cor 10, 17, 18; Gal 6,
e cf. Gal 2, 20. [14.
*23] * cf. Catech. R. III 5, 18.*
f 2 Cor 5, 18; 2 Tm 4, 6-8.
g cf. Rm 9, 3; 1 Jo 3, 16.

Christi sese umiliantis proposito, ut bene vivant et quasi luminaria in tenebris luceant (19-2, 18). Praeterea postquam nonnulla de sociis suis, quos commendat, addidit (19-30) eosdem humaniter monet.

h cf. cp 2, 24. *i* cf. Ac 20, 25. *j* cp. 2, 17. — cf. Rm 15, 13. *l* Eph 4, 1; Col 1, 10; 1 Th 2, 12. — cf. cp. 3, 20. *m* cf. cp 2, 2; 1 Cor 1, 10. *n* cf. Lc 2, 34; 1 Cor 1, 23, 24. *29] * Conc. Araus, 2 can. 25.* *o* cf. Mt 5, 12. *p* cf. Ac 14, 22. *q* Col 1, 29; 1 Tm 6, 12; 2 Tm 4, 7. — cf. Heb 10, 32. *r* Ac 16, 19-40; 1 Th 2, 2.

a cf. vr. 17; cp. 1, 25; Rm 15, *b* 2 Cor 13, 14. [30; 2 Th 2, 16. *c* Lc 1, 78; Col 3, 12. *d* Jo 3, 29; 15, 11. *e* v. Rm 12, 16. *f* cf. cp. 1, 17; Jc 3, 14. *g* Gal 5, 26. *h* cf. Mt 20, 26; 23, 11. [15, 2. *i* 1 Cor 10, 24, 33. — cf. Rm *5-11] L. et Cpp. in D. Palm. — L. et 2 L. in fs. invent. s. Cruc. etc.* *j* cf. Rm 8, 5; Col 3, 2. *l* Jo 1, 1, 2; 2 Cor 4, 4. — cf. Gn 1, 27; 3, 5. [14, 26. *m* Jo 5, 18; 10, 33. — cf. Jo *6-8] R. et Cp. (7) in fs. s. Famil. J. M. J.* [3; Heb 2, 14. *n* 2 Cor 8, 9; 13, 4. — cf. Is 53, *o* Rm 8, 3; Gal 4, 4. — v. Jo 1, 14. *p* Heb 12, 2. — cf. Jo 10, 18; 14, 31; Heb 5, 8. *8-11] L. in Ms. de Cruce. — * Catech. R. I 3, 11; 6, 12;* *q* Heb 12, 2. *[IV 12, 12.* *r* Is 53, 12; Jo 10, 17; Heb 2, 9. *s* Eph 1, 21; Heb 1, 4. — cf. Ac 5, 41. *8, 9] Int. (Ps 88) etc. in fs. s. Sindonis, in Ms. de Pass. et triduo s.* *9-11] v. Sap. 5, 17. — Invit. et Int. (Ps 8) in fs. ss. Nom. J., Int. in fs. s. Ignatii de L. (Ps 5, 12, 13) et in fr. 4 mai. hebd. (Ps 101).* *t* Jo 5, 23. — cf. Is 45, 24; Rm 14, 11. — v. Ap 5, 13. *u* 1 Cor 8, 6; 12, 3. — v. Jo 13, 13. *[13. 12, 13] * Conc. Trid. s. VI cp.* *v cp.* 1, 5; 4, 15. — cf. 2 Cor 10, 5. *x* 1 Pt 1, 17. — cf. Ps 2, 11. *y* Jo 15, 5; 1 Cor 12, 6; 15, 10; 2 Cor 3, 5. — cf. Pro 16, 9; Heb 13, 21. *13] * cf. Caelest. I adv. Semipel. cp. 12, et * Conc. Araus.* *z* 1 Pt 4, 9. *[II can. 4.*

a cp. 1, 10. — cf. cp. 3, 6; Lc 1, 6; Ju 24. [Dt 32, 5. *b* cf. Mt 10, 16; Ac 2, 40. — v. *c* Mt 5, 14, 16; Eph 5, 8; Tt 2, 10. *d* Ac 5, 20. — cf. 1 Th 2, 19. *e* Gal 2, 2; 1 Th 3, 5. — cf. Is *f* cf. Rm 15, 16; 2 Tm 4, 6. [49, 4. *g* cf. 1 Cor 4, 17; 1 Th 3, 2. *h* cf. Ps 54, 14; 1 Cor 16, 10. *i* 2 Tm 3, 2. — cf. 1 Cor 10, 24; 13, 5. *j* 1 Cor 4, 17; 1 Tm 1, 2; 2 *l* cf. 2 Tm 3, 10. [Tm 1, 2. *m* cf. cp. 1, 25; Phl 22. *n* cp. 4, 18. — cf. Phl 2.

carne necessarium propter vos. 25 Et [h]hoc confidens [i]scio quia manebo et permanebo omnibus vobis ad [s]profectum vestrum et [j]gaudium fidei, 26 ut gratulatio vestra abundet in Christo Iesu in me, per meum adventum iterum ad vos. 27 Tantum [l]digne evangelio Christi conversamini, ut, sive cum venero et videro vos sive absens, audiam de vobis quia statis [m]in uno spiritu unanimes collaborantes fidei evangelii; 28 et in nullo terreamini ab adversariis, [n]quae illis est causa perditionis, vobis autem salutis, et hoc a Deo: 29 quia vobis [o]donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam [p]pro illo patiamini 30 idem [q]certamen habentes, quale et [r]vidistis in me et nunc audistis de me.

2 [a]Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solacium caritatis, [b]si qua societas spiritus, [c]si qua viscera miserationis, 2 [d]implete gaudium meum, ut [e]idem sapiatis eandem caritatem habentes, unanimes, idipsum sentientes; 3 nihil per [f]contentionem neque per [g]inanem gloriam, sed [h]in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes, 4 [i]non quae sua sunt singuli considerantes, sed ea quae aliorum. 5 [j]Hoc enim sentite in vobis, quod et in Christo Iesu, 6 [l]qui, cum in forma Dei esset, [m]non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, 7 sed [n]semetipsum exinanivit formam servi accipiens, [o]in similitudinem hominum factus et habitu inventus ut homo. 8 [p]Humiliavit semetipsum factus oboediens usque ad mortem, [q]mortem autem crucis. 9 [r]Propter quod et Deus exaltavit illum et donavit illi [s]nomen, quod est super omne nomen, 10 ut [t]in nomine Iesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium et infernorum, 11 et omnis lingua confiteatur quia [u]Dominus Iesu Christus in gloria est Dei Patris.

12 Itaque, carissimi mei, [v]sicut semper oboedistis, non ut in praesentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, [x]cum metu et tremore vestram salutem operamini. 13 [y]Deus est enim qui operatur in vobis et velle et perficere pro bona voluntate. 14 [z]Omnia autem facite sine murmurationibus et haesitationibus, 15 [a]ut sitis sine querela et simplices filii Dei, sine reprehensione [b]in medio nationis pravae et perversae, [c]inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, 16 [d]verbum vitae continentes ad gloriam meam in die Christi, quia [e]non in vacuum cucurri neque in vacuum laboravi. 17 Sed, [f]etsi immolor supra sacrificium et obsequium fidei vestrae, gaudeo et congratulor omnibus vobis. 18 Idipsum autem et vos gaudete et congratulamini mihi.

19 Spero autem in Domino Iesu [g]Timotheum me cito mittere ad vos, ut et ego bono animo sim, cognitis quae circa vos sunt. 20 Neminem enim habeo tam [h]unanimem, qui sincera adfectione pro vobis sollicitus sit. 21 [i]Omnes enim quae sua sunt quaerunt non quae sunt Iesu Christi. 22 Experimentum autem eius cognoscite, quia, [j]sicut patri filius, [l]mecum servivit in evangelio. 23 Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox ut videro quae circa me sunt. 24 [m]Confido autem in Domino, quoniam et ipse veniam ad vos cito.

25 Necessarium autem existimavi [n]Epaphroditum fratrem et cooperatorem et commilitonem meum, vestrum autem apostolum, et ministrum necessitatis meae mittere ad vos; 26 quoniam quidem omnes vos desiderabat et maestus erat propterea quod audieratis illum infirmatum. 27 Nam et infirmatus est usque ad mortem, sed Deus misertus est eius; non solum autem eius, verum etiam et mei, ne tristitiam super tristitiam haberem. 28 Festinantius ergo misi illum, ut, viso eo, iterum gaudeatis, et ego sine tristitia sim. 29 [o]Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino et [p]eiusmodi cum honore habetote; 30 quoniam [q]propter opus Christi usque ad mortem accessit tradens animam suam, [r]ut impleret id quod ex vobis deerat erga meum obsequium.

3 De cetero, fratres mei, [a]gaudete in Domino. [b]Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium. 2 Videte [c]canes, videte [d]malos operarios, videte concisionem. 3 [e]Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo et [f]gloriamur in Christo Iesu et non in carne fiduciam habentes; 4 [g]quanquam ego

o cf. Rm 16, 2. *p* 1 Cor 16, 18; 1 Th 5, 12, 13; 1 Tm 5, 17. *q* cf. Ac 20, 24. *r* cf. cp. 4, 11. — v. 1 Cor 16, 17. *a* cp. 2, 18; 4, 4; 1 Th 5, 16. *b* cf. 2 Pt 1, 12. *c* Mt 7, 6; Ap 22, 15. — cf. Gal 5, 15. *d* cf. 2 Cor 11, 13. *e* Rm 2, 29. — cf. Rm 14, 18. *f* Rm 15, 17. — cf. Gal 6, 14. *g* 2 Cor 11, 18.

2. Ut a Iudaizantibus caveant et in virtutibus se exerceant (3, 1-4-23) *suamque spem in Christo extollit (1-14), ac fideles cohortatur, ut idem quod ipse sentientes ad caelestia contendant (15-4, 1). Sequuntur singularia quae-*

habeam confidentiam et in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis: 5[h]circumcisus octavo die, [i]ex genere Israël, de tribu Beniamin, Hebraeus ex Hebraeis, secundum legem [j]pharisaeus, 6[k]secundum aemulationem persequens ecclesiam Dei, [m]secundum iustitiam, quae in lege est, conversatus [n]sine querela. 7Sed [o]quae mihi fuerunt lucra, haec arbitratus sum propter Christum detrimenta. 8Veruntamen [p]existimo omnia detrimentum esse propter [q]eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei, propter quem [p]omnia detrimentum feci et arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam 9 et inveniar in illo non habens meam [m]iustitiam, quae ex lege est; sed illam, [r]quae ex fide est Christi Iesu, quae ex Deo est iustitia in fide; 10 [s]ad cognoscendum illum et virtutem resurrectionis eius et [t]societatem passionum illius configuratus morti eius, 11 [u]si quo modo occurram ad resurrectionem quae est ex mortuis. 12 Non [v]quod iam acceperim aut [x]iam perfectus sim; sequor autem, si [v]quomodo comprehendam in quo et comprehensus sum a Christo Iesu. 13 Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem: [y]quae quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero quae sunt priora extendens meipsum 14 [z]ad destinatum persequor, ad bravium [a]supernae vocationis Dei in Christo Iesu. 15 [b]Quicumque ergo perfecti sumus hoc sentiamus, et si quid [c]aliter sapitis, et hoc vobis Deus revelabit; 16 veruntamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus et [d]in eadem permaneamus regula.

17 [e]Imitatores mei estote, fratres, et observate eos qui ita ambulant, [f]sicut habetis formam nostram. 18 [g]Multi enim ambulant, quos saepe dicebam vobis, nunc autem et [h]flens dico, inimicos crucis Christi, 19 [i]quorum finis interitus, [j]quorum deus venter est, et gloria in confusione ipsorum, [l]qui terrena sapiunt. 20 [m]Nostra autem conversatio in caelis est, [w]unde etiam salvatorem exspectamus Dominum nostrum Iesum Christum, 21 qui reformabit [o]corpus humilitatis nostrae [p]configuratum corpori claritatis suae, [q]secundum operationem, qua etiam possit [r]subicere sibi omnia.

4 Itaque, fratres mei carissimi et desideratissimi, [a]gaudium meum et corona mea, sic [b]state in Domino, carissimi.

2 Evodiam rogo et Syntychen deprecor [c]idipsum sapere in Domino. 3 Etiam rogo et te, germane compar, adiuva illas, quae mecum laboraverunt in evangelio, cum Clemente et ceteris adiutoribus meis, [d]quorum nomina sunt in libro vitae.

4 [e]Gaudete in Domino semper. Iterum dico: Gaudete. 5 [f]Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: [g]Dominus prope est. 6 [h]Nihil solliciti sitis; sed in omni oratione et obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestrae innotescant apud Deum, 7 et [i]pax Dei, [j]quae exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras in Christo Iesu.

8 De cetero, fratres, quaecumque sunt vera, quaecumque pudica, quaecumque iusta, quaecumque sancta, quaecumque amabilia, quaecumque bonae famae, si qua virtus, si qua laus disciplinae, haec cogitate. 9 Quae et didicistis et [k]accepistis et audistis et [l]vidistis in me, haec agite, et [m]Deus pacis erit vobiscum.

10 Gavisus sum autem in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando [n]refloruistis pro me sentire, sicut et sentiebatis, occupati autem eratis. 11 Non quasi [o]propter penuriam dico; ego enim didici in quibus sum [p]sufficiens esse. 12 Scio et humiliari, scio et abundare: ubique et in omnibus institutus sum et satiari et [q]esurire et abundare et [o]penuriam pati: 13 omnia possum in eo [r]qui me confortat. 14Veruntamen bene fecistis [s]communicantes tribulationi meae. 15Scitis autem et vos, Philippenses, quod [t]in principio evangelii, quando profectus sum a Macedonia, [u]nulla mihi ecclesia communicavit in ratione dati et accepti, nisi vos soli; 16 quia et Thessalonicam semel et bis in usum mihi misistis. 17 Non quia [u]quaero datum, sed [v]requiro fructum abundantem in ratione vestra. 18 Habeo autem omnia et abundo, repletus sum, [x]acceptis ab Epaphrodito quae misistis, [y]odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem Deo. 19 [z]Deus

t cp. 1, 5. *u* cf. 1 Cor 9, 11. *v* cf. Rm 1, 13; Tt 3, 14. *x* cp. 2, 25. 5, 2. — cf. Heb 13, 16. *z* 2 Cor 9, 8.

h cf. Gn 17, 12; Lc 1, 59; 2, 21. *i* Ac 22, 3; 2 Cor 11, 22. — cf. *j* Ac 23, 6; 26, 5. [Rm 11, 1. *l* Ac 22, 3, 4; Gal 1, 13, 14. *m* vr. 9. — cf. Mt 5, 20; Jo 16, 2. — v. Ac 21, 20. *n* cp. 2, 15. — cf. Mt 19, 20. *7-12] L. in cm. Cf.* [Heb 11, 26. *o* cf. Mt 13, 44, 46; Lc 14, 33; *7] Cm. in Is. B. Jo. Leonardi. 8] Ant. in Is. s. Josephi a Cup. et V. All. in Is. s. Justini M. * Catech. R. IV 11, 15.* *p* Lc 9, 25. [Cor 5, 15. *q* cf. Ps 18, 11; Sap 7, 7-9; 2 *r* Rm 9, 30; 1 Cor 1, 30. — cf. *s* cf. Eph 4, 13. [Rm 6, 3-5. *t* Rm 8, 17; 2 Cor 1, 7. — cf. *u* Ac 26, 6-8. [Mt 20, 23. *v* cf. 1 Tm 6, 12, 19. *x* Heb 12, 23. — cf. Heb 5, 9. *y* cf. Ps 44, 10; Lc 9, 62; Heb *14] * Catech. R. II 2, 49.* [6, 1. *z* cf. 1 Cor 9, 24, 25. — v. 2 Tm 4, 8. [Col 3, 1. *a* Heb 3, 1; Pt 5, 10. — cf. *b* 1 Cor 2, 6. — cf. Mt 5, 48. *c* cf. Gal 5, 10. *d* Gal 6, 16. *17-4, 3] L. in D. 23 p. Pnt. et in Is. s. Clem. Pp. M.* *e* 1 Cor 4, 16; 11, 1; 1 Th 1, 6. — cf. cp. 4, 9. *17] Cm. in Is. s. A. M. Zachar.* *f* 1 Pt 5, 3. [13; Gal 6, 12. *g* cf. 1 Cor 1, 23; 2 Cor 11, *h* cf. Ac 20, 31; Heb 13, 17. *i* 2 Cor, 11, 15. — cf. 2 Th 1, *j* v. Rm 16, 18. [9; 2 Pt 2, 1, 3. *l* Rm 8, 5; Col 3, 2. — cf. Mt *m* Eph 2, 19. [16, 23. *20, 21] * Catech. R. I 6, 13; 12, 13. — R. in D. 1 Adv.* — *n* Ac 1, 11. [*Cp. in Transfig.* *o* 1 Cor 1, 7. *p* cf. 1 Cor 15, 43-53; Col 3, 4. — v. Mt 17, 2. *q* v. Eph 1, 19. *r* 1 Cor 15, 28.

a 2 Cor 1, 14; 1 Th 2, 19, 20. — cf. Pro 10, 1; 15, 20. *b* cf. 1 Cor 16, 13. *1-10] LL. in fr. 2 hebd. 4 p. Epiph.* — ** cf. Catech. R. IV 1, 2 (6); II 2, 58; 3, 26. (7).* *c* cp. 2, 2; 2 Cor 13, 11. *d* cf. Ex 32, 32; Ps 68, 29; Lc 10, 20. [*D. 3 Adv. 4-7] L., Cpp. et Int. (Ps 84) in* *e* cp. 3, 1; 2 Cor 13, 11. *f* cf. 2 Cor 10, 1. *5] Invit. in Dd. 3 et 4 Adv.* *g* Jc 5, 8; Ap 3, 20. — cf. 1 Cor 16, 22 . *h* Mt 6, 25-34. — cf. Ps 36, 5; Pro 16, 3; 1 Pt 5, 7. *i* cf. vr. 9; Is 26, 3; Col 3, 15. — v. Jo 14, 27. *j* cf. Eph 3, 19. *k* 1 Th 4, 1. *l* cf. cp. 3, 17. *m* Rm 15, 33, 16, 20; 1 Cor 14, 33; 1 Th 5, 23. — cf. vr. 17. *n* cf. 2 Cor 11, 9. *o* 2 Cor 11, 9. *p* 1 Tm 6, 6, 8. — cf. 2 Cor 6, 10; Heb 13, 5. *q* 1 Cor 4, 11; 2 Cor 11, 27. *r* cf. 2 Cor 12, 9; Eph 3, 16; 1 Tm 4, 17. *s* cf. cp. 1, 7; Ap 1, 9. *y* Gn 8, 21; Ez 20, 41; Eph

a vr. Rm 2, 4.
b Gal 1, 4, 5.

b cf. Gal 1, 2.
d 2 Cor 13, 13.
e cf. Rm 16, 11.
f v. Rm 16, 20.

dam, epilogus et salutationes (2-23).

1. *Post prologum (1-12) et postquam Iesu Christi redemptoris dignitatem, ipsiusque relationem ad Patrem, ad creaturas, ad Ecclesiam illus-*

autem meus impleat omne desiderium vestrum [a]secundum divitias suas in gloria, in Christo Iesu. 20 [b]Deo autem et Patri nostro gloria in saecula saeculorum. Amen.

21 Salutate omnem sanctum in Christo Iesu. 22 [c]Salutant vos qui mecum sunt fratres. [d]Salutant vos omnes sancti, maxime autem [e]qui de Caesaris domo sunt.

23 [f]Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

EPISTULA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD COLOSSENSES

1-12] LL. in fr. 3 hebd. 4 p. E-
a v. 1 Eph 1, 1. [*piph.*
b v. 1 Th 3, 2.
c Rm 1, 7; Eph 1, 2. [1, 2, 3.
d Eph 1, 15, 16; Phl 4, 5; 1 Th
e vr. 23; 2 Tm 4, 8; 1 Pt 1, 4.
f Eph 1, 13.
g vr. 23; Rm 19, 18; 1 Tm 3, 16. — cf. Mt 28, 19.
h Jo 15, 5, 16; Mt 13, 23. — cf.
i cf. Eph 4, 21. [Ph 1, 11.
j v. Ac 11, 23.
l cp. 4, 12; Phl 23.
m cf. Rm 15, 30.
9-14] L. in D. 24 p. Pnt.
n Eph 1, 15-17; Ph 1, 9. — cf. Eph 1, 8 sqq.
o v. cp. 2, 2. — cf. 1 Par 22, 12.
p Eph 2, 10, 4, 1; Ph 1; 27. — cf. Ps 1, 1, 3.
q cf. 2 Cor 5, 9; 1 Th 4, 1.
r cf. Eph 3, 16-19; 4, 2.
12-20] L. in fs. DNJC. regis.
s cp. 3, 15; Eph 5, 20. [20, 32.
t Sap 5, 5; Ac 26, 18. — cf. Ac
*13] * Conc. Trid. s. XXII cp. 1.*
*— * cf. Caelest. I adv. Semipel. cp. 11.—*Catech. R. I 12. 4; III 2, 1; IV 5, 3; 12, 22.*
u cp. 2, 13-15; 1 Th 1, 10.
v Lc 22, 53. — cf. Eph 2, 2;
x Eph 1, 7. [6, 12.
y 2 Cor 4, 4; Heb 1, 3. — cf. Jo 12, 45; 14, 9.
z Rm 8, 29; Heb 1, 6; Ap 3, 14.
a Jo 1, 3, 10; 1 Cor 8, 6; Heb 1, 2.
b vr. 15, Pro 8, 25-27; Jo 1, 1; 8, 58. — v. Ap 1, 8.
c cf. Ecli 43, 28; Heb 1, 3.
*18-20] * Catech. I 6, 9; IV 9, 15. — R. in fs. 5 Vuln. Dñi N.*
d Eph 1, 22; 4, 15; 5, 23. — cf. vr. 24. [1, 5.
e Ac 26, 23; 1 Cor 15, 20; Ap
f cp. 2, 9. — v. Jo 1, 16.
19, 20] v. Eph 2, 13, 14.
g 2 Cor 5, 18; Eph 1, 10; 2, 13 sqq. *h* cp. 2, 13; Eph 2, 1, 12; 4, 18. *i* cf. Jo 7, 7; Tt 1, 16. *j* Eph 2, 11, 14, 16; 5, 27. *k* Eph 1, 4; Ju 24.

travit (13-20), Colossenses monet ne a pseudoapostolis seducantur, sed in ea, quam acceperint, fide ambulent, Christo adhaereant (21-2, 15) et ab antiquis Iudaeorum ritibus et neotericis doctrinis abstineant (16-23).

ipso; 23 [l]si tamen permanetis in fide [m]fundati et stabiles et immobiles a spe evangelii, quod audistis, [n]quod praedicatum est in universa creatura, quae sub caelo est, [o]cuius factus sum ego Paulus minister.

24[p]Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis et [q]adimpleo ea quae desunt passionum Christi in carne mea pro [r]corpore eius, quod est ecclesia, 25[o]cuius factus sum ego minister secundum dispensationem Dei, quae data est mihi in vos, [s]ut impleam verbum Dei: 26[t]mysterium, quod absconditum fuit a saeculis et generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis eius, 27 [u]quibus voluit Deus notas facere [v]divitias gloriae sacramenti huius in gentibus, quod est Christus, in vobis spes gloriae; 28quem nos adnuntiamus corripientes omnem hominem et docentes omnem hominem in omni sapientia, ut [k]exhibeamus omnem hominem [a]perfectum in Christo Iesu, 29 in quo et [y]laboro, [z]certando secundum operationem eius, quam operatur in me in virtute.

2 Volo enim vos scire qualem sollicitudinem habeam pro vobis et pro iis qui sunt Laodiciae et quicumque [a]non viderunt faciem meam in carne, 2 ut [b]consolentur corda ipsorum, [c]instructi in caritate et in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii Dei Patris et Iesu, 3 [d]in quo sunt omnes [e]thesauri sapientiae et scientiae abscónditi. 4 Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate sermonum. 5 Nam, [f]etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum gaudens et videns [g]ordinem vestrum et [h]firmamentum eius, quae in Christo est, fidei vestrae.

6 [i]Sicut ergo accepistis Iesum Christum Dominum, in ipso ambulate 7 [j]radicati et [l]superaedificati in ipso et confirmati fide, sicut et didicistis abundantes in illo in gratiarum actione.

8[m]Videte ne quis vos decipiat per [n]philosophiam et inanem fallaciam [o]secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi et non secundum Christum; 9quia [p]in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, 10et [q]estis in illo repleti, [r]qui est caput omnis principatus et potestatis; 11 [s]in quo et circumcisi estis circumcisione non manu facta in exspoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi; 12 [t]consepulti ei in baptismo, in quo et resurrexistis per fidem operationis Dei, [u]qui suscitavit illum a mortuis. 13 Et vos, [v]cum mortui essetis in delictis et praeputio carnis vestrae, convivificavit cum illo [x]donans vobis omnia delicta, 14 [y]delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio adfigens illud cruci 15 et [a]exspolians principatus et potestates traduxit confidenter, palam [b]triumphans illos in semetipso.

16 [c]Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu aut [d]in parte diei festi aut neomeniae aut sabbatorum, 17 [e]quae sunt umbra futurorum, [f]corpus autem Christi. 18 Nemo vos seducat volens in humilitate et religione angelorum, [g]quae non vidit, [h]ambulans, frustra inflatus sensu carnis suae 19 et [i]non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus et coniunctiones subministratum et constructum [j]crescit in augmentum Dei. 20 Si ergo [g]mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, [l]quid adhuc tanquam viventes in mundo decernitis? 21 [m]Ne tetigeritis neque gustaveritis neque contrectaveritis; 22 [n]quae sunt omnia in interitum ipso usu ' [o]secundum praecepta et doctrinas hominum ', 23 quae sunt rationem quidem habentia sapientiae [p]in superstitione et humilitate, et non ad parcendum corpori, [q]non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

3 Igitur, [a]si consurrexistis cum Christo, [b]quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: 2 [c]quae sursum sunt sapite non quae super terram. 3 [d]Mortui enim estis, et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo. 4 Cum Christus apparuerit, [d]vita vestra, tunc et [e]vos apparebitis cum ipso in gloria.

5 [f]Mortificate ergo membra vestra quae sunt super terram: [g]fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam et avaritiam, quae est simulacrorum servitus, 6 propter quae [h]venit ira Dei super filios incredulitatis, 7 [i]in quibus et vos ambulastis aliquando,

*1, 2] * Catech. R. I 6, 15; 14, 9, 20. — Cm. in fr. 3 p. Psch.*
3] Ant. in fs. s. Joseph a Cup. V. All. in fss. s. Famil. J. M. J. et s. Clarae a Cr.
e cf. 1 Jo 2, 28; 3, 2. *f* Rm 6, 6; Gal 5, 24. *g* v. Eph 5, 3-6. *h* v. Mt 3, 7. *i* v. Eph 2, 2, 11.

l cf. Jo 15, 4.
m cp. 2, 7; Eph 3, 17.
n Mr 16, 15. — cf. vr. 6.
o Eph 3, 2, 7. — v. 2 Cor 3, 6.
p vr. 11; 2 Cor 7, 4.
q 1 Th 3, 10. — cf. Eph 4, 12.
r Rm 12, 4; 1 Cor 12, 12.
*25, 26] * Pii IX epist. 11 Dec. 1862. * cf. Catech. R. IV, 12, 18. — Of. in fs. b. Jo. Leo-*
s Rm 15, 19, [*nardi.*
t Rm 16, 25, 26; Eph 3, 9. —
u cf. cp. 2, 2. [cf. Mt 13, 11.
v cf. Eph 1, 18; 3, 16.
x Eph 4, 13.
y 1 Tm 4, 10. — cf. 1 Cor 15,
z Ph 1, 30. [10.

a Eph 1, 19; 3, 7, 20.
b Ac 20, 38.
c cp. 4, 8; Eph 6, 22.
d Eph 3, 16-19. — cf. cp. 1, 27.
e cf. 1 Cor 1, 24, 30; 2, 6, 7. — cf. Is 45, 3; Eph 1, 8; 3, 19.
f Rm 16, 18. — cf. Eph 5, 6; 2 Pt 2, 3.
g 1 Cor 5, 3. — cf. 1 Tm 2, 17.
h 1 Cor 14, 40. *i* 1 Pt 5, 9.
j Eph 4, 17, 21. *k* Eph 3, 17.
l Ac 20, 32; Eph 2, 20, 22.
*8] * Conc. Vat. s. III cp. 4.*
m Eph 5, 6; 2 Th 2, 3; 1 Jo 3, 7. — v. vr. 18.
n cf. 1 Tm 6, 20.
o vr. 20; Gal 4, 3.
9-15] L. 3 in fs. invent. s. Cr.
p cp. 1, 19; Jo 1, 14, 16.
9] in R. ss. Lanceae et Clav.
q Eph 3, 19. [*DNJC.*
r v. Eph 1, 21, 22. [Ph 3, 3.
s Rm 2, 29; 1 Pt 3, 21. — cf.
t Rm 6, 4, 5. — cf. cp. 3, 1.
u v. Ac 2, 24.
*13-15] * Catech. R. 5, 14; 6, 6.*
v Rm 11, 15; Eph 2, 1, 5; Ap 3, 1. — cf. Lc 15, 24, 32.
x cp. 3, 13; Eph 4, 32. — cf. Lc 7, 47-48.
y Ac 3, 19. — cf. Eph 2, 14,
z 1 Pt 2, 24. [15.

14] Ant. ut s. vr. 9.
a cf. Is 53, 12; Mr 3, 27; Jo 12, 31; Eph 4, 8.
b Rm 14, 9, Eph 2, 16.
*16, 17] * cf. Catech. R. III 4, 5.*
c Rm 14, 1-12. Gal 3, 10. — v. Lv 11, 2.
d cf. Lv 23, 2; Nm 28, 11.
e Heb 8, 5; 10, 1. — cf. 1 Cor 10, 6, 11.
f cf. Rm 12, 4; 1 Cor 12, 12.
g cf. Ez 13, 7; 1 Tm 1, 7.
h Eph 4, 17. — cf. Rm 8, 7.
i 1 Jo 2, 22; 4, 3; 2 Jo 7, — cf. cp. 1, 18.
j cp. 1, 10. — cf. Eph 4, 15;
k v. Rm 6, 2. [2 Pt 3, 18.
l cf. Gal 4, 9.
m cf. Ac 10, 15; 1 Tm 4, 3.
n 1 Cor 6, 13.
o Is 29, 13; Mt 15, 9. — cf.
p cf. vr. 18. [Tt 1, 14.
q cf. Rm 13, 14; 1 Tm 4, 8.
a cp. 2, 12, 20. [Ph 3, 14.
b Mt 6, 33. — cf. Rm 6, 2; Tt 1, 14.
1-17] L. in sb. s. (1-4); LL. in D. in Albis.
c Rm 8, 5. — cf. Mt 16, 23; Ph 3, 19.
d Jo 11, 25; Gal 2, 19; Ph 1, 21.

2. Ut novam vivendi rationem ducant hortatur (3, 1-17) et, post tradita quaedam monita specialia, orationibus fidelium se commendat (13-4, 9) et salutationibus ac benedictione apostolica epistulam concludit (10-18)

8-10] Eph 4, 22-32; 5, 3, 4.

o] * *Catech. R. II 2, 42.*
j Rm 6, 4-6. — cf. cp. 2, 11; Jo 3, 3; Rm 12, 2.
l cf. Rm 8, 29.
m Rm 10, 12; 1 Cor 12, 13; Gal 3, 28.
n cf. 2 Mc 4, 47.
12-17] * *Catech. R. III 6, 2 (12) L. in D. 5 p. Epiph.*
12-4, 2] *LL. in fr. 4 hebd. 4 p. Epiph. et in fs. 5 Eccles. V. M. J.* [1 Jo 3, 17.
o Lc 1, 78; Ph 2, 1; Phl 12; *p* v. Eph 4, 2, 32.
q Mr 11, 25.
r Rm 13, 10; Eph 4, 3. — cf. Jo 17, 23.
s Ph 4, 7. — v. Jo 14, 27.
t Eph 4, 4. — cf. 1 Cor 10, 17; 12, 13, 27.
u vr. 17; cp. 1, [illegible]
v cf. Jo 15, 3. *x* v. Eph 5, 19.
17] *Cp. in fs. ss. Nom. J.*
y vr. 23; 1 Cor 10, 31.
18] *cf. Catech. R. II 8, 1, 26.*
18-4, 1] Eph 5, 22-6, 9. — cf. 1 Pt 3, 1-7. *z* 1 Cor 7, 24.
a cf. Eph 4, 31. [11.
20, 21] * *Catech. R. III 2, 10,*
b cf. Gal 1, 10; 1 Th 2, 4.
c cf. 1 Cor 7, 22.
d v. Rm 2, 11.

a Lv 25, 39-42.

2-4] Eph 6, 18-32.
b Rm 12, 12; 1 Th 5, 17.
c cp. 2, 7.
3] * *Catech. R. IV 5, 2.*
d Ac 14, 26; 1 Cor 2, 12. — cf. 2 Th 3, 1; Ap 3, 8.
e vr. 18. — v. Ph 1, 7.
f 1 Th 4, 11.
g cf. Eccli 6, 5; Eph 4, 19.
h 1 Pt 3, 15.

i Eph 6, 21.

j cp. 2, 2.
k Phl 10, 16.

l Ac 19, 29; 20, 4; 27, 2; Phl 24. — cf. Rm 16, 7.
m Ac 12, 12; 15, 37, 39.
n cf. 2 Tm 4, 11.
o cf. Ac 1, 23; 18, 7.
p v. Ac 11, 2.
q cf. Phl 7.
r cp. 1, 7; Phl 23.

s 2 Tm 4, 11. — v. Ac 16, 10; 28, 14.
t 2 Tm 4, 10; Phl 24.
u cf. Rm 16, 5.
v cf. 1 Th 5, 27.
x Phl 2.
y cf. 1 Tm 4, 14; 2 Tm 1, 6.
17] *in ordinat. Subdiac. (P. R.).*
z v. 1 Cor 16, 21; 2 Th 3, 17.
a 1 Tm 6, 21; 2 Tm 4, 22. — cf. Tt 3, 15; Heb 13, 25.

cum viveretis in illis; 8 nunc autem deponite et vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. 9 Nolite mentiri invicem, *i*exspoliantes vos veterem hominem cum actibus suis 10 et *j*induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem *l*secundum imaginem eius qui creavit illum; 11 *m*ubi non est gentilis et Iudaeus, circumcisio et praeputium, barbarus et *n*Scytha, servus et liber, sed omnia et in omnibus Christus.

12 *o*Induite vos ergo, sicut electi Dei, sancti et dilecti, *o*viscera misericordiae, *p*benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, 13 supportantes invicem et donantes vobismetipsis, *q*si quis adversus aliquem habet querelam: sicut et Dominus donavit vobis, ita et vos. 14 *r*Super omnia autem haec caritatem habete, quod est vinculum perfectionis, 15 et *s*pax Christi exsultet in cordibus vestris, *t*in qua et vocati estis in uno corpore, et *u*grati estote. 16 *v*Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia docentes et *x*commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vsetris Deo. 17 Omne *v*quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi *v*gratias agentes Deo et Patri per ipsum.

18 Mulieres, subditae estote viris, *z*sicut oportet, in Domino. 19 *a*Viri, diligite uxores vestras et nolite amari esse ad illas. 20 Filii, oboedite parentibus per omnia; hoc enim placitum est in Domino. 21 Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant. 22 Servi, oboedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum. 23 Quodcumque facitis ex animo operamini *b*sicut Domino et non hominibus; 24 scientes quod a Domino accipietis retributionem hereditatis. *c*Domino Christo servite. 25 Qui enim iniuriam facit recipiet id quod inique gessit, et *d*non

4 est personarum acceptio apud Deum. 1 *a*Domini, quod iustum est et aequum servis praestate scientes quod et vos Dominum habetis in caelo.

2 *b*Orationi instate vigilantes in ea in *c*gratiarum actione, 3 orantes simul et pro nobis, ut Deus *d*aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi, propter quod etiam *e*vinctus sum, 4 ut manifestem illud ita ut oportet me loqui. 5 *f*In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt tempus redimentes. 6 *g*Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis *h*quomodo oporteat vos unicuique respondere.

7 Quae circa me sunt omnia vobis nota faciet *i*Tychicus carissimus frater et fidelis minister et conservus in Domino, 8 quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat quae circa vos sunt et *j*consoletur corda vestra 9 cum *k*Onesimo carissimo et fideli fratre, qui ex vobis est. Omnia quae hic aguntur nota facient vobis.

10 Salutat vos *l*Aristarchus concaptivus meus et *m*Marcus consobrinus Barnabae, de quo accepistis mandata: *n*si venerit ad vos, excipite illum, 11 et Iesus, qui dicitur *o*Iustus: *p*qui sunt ex circumcisione; hi soli sunt adiutores mei in regno Dei, *q*qui mihi fuerunt solacio. 12 Salutat vos *r*Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi Iesu, semper sollicitus pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti et pleni in omni voluntate Dei. 13 Testimonium enim illi perhibeo quod habet multum laborem pro vobis et pro iis qui sunt Laodiciae et qui Hierapoli. 14 Salutat vos *s*Lucas, medicus carissimus et *t*Demas. 15 Salutate fratres qui sunt Laodiciae et Nympham et *u*quae in domo eius est ecclesiam. 16 Et, cum lecta fuerit apud vos epistula haec, facite *v*ut et in Laodicensium ecclesia legatur; et eam, quae Laodicensium est, vos legatis. 17 Et dicite *x*Archippo: *y*Vide ministerium quod accepisti in Domino, ut illud impleas.

18 *z*Salutatio mea manu Pauli. Memores *c*estote vinculorum meorum. *a*Gratia vobiscum. Amen.

EPISTULA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD THESSALONICENSES
PRIMA

PAULUS et [a]Silvanus et Timotheus ecclesiae [b]Thessalonicensium in Deo Patre et Domino Iesu Christo.
2 [c]Gratia vobis et pax.

[d]Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis [e]memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione, 3 [f]memores operis fidei vestrae et laboris et caritatis et sustinentiae spei Domini nostri Iesu Christi ante Deum et Patrem nostrum, 4 [g]scientes, fratres dilecti a Deo, electionem vestram: 5 quia [h]evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed et in virtute et Spiritu sancto et in plenitudine multa, sicut [i]scitis quales fuerimus in vobis propter vos. 6 Et [j]vos imitatores nostri facti estis et Domini [k]excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti; 7 ita ut facti sitis [m]forma omnibus credentibus in Macedonia et in Achaia. 8 A vobis enim [n]diffamatus est sermo Domini, non solum in Macedonia et in Achaia, sed et [o]in omni loco: fides vestra, quae est ad Deum, profecta est, ita ut non sit nobis necesse quidquam loqui; 9 ipsi enim de nobis adnuntiant qualem [p]introitum habuerimus ad vos et quomodo [q]conversi estis ad Deum a simulacris, servire Deo vivo et vero, 10 et [r]exspectare Filium eius de caelis, quem suscitavit ex mortuis: Iesum, [s]qui eripuit nos ab ira ventura.

2 Nam [a]ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quia [b]non inanis fuit; 2 sed [c]ante passi et contumeliis adfecti, sicut scitis, in Philippis fiduciam habuimus in Deo nostro, loqui ad vos evangelium Dei in multa sollicitudine. 3 [d]Exhortatio enim nostra non de errore neque de immunditia neque in dolo; 4 sed, [e]sicut probati sumus a Deo ut crederetur nobis evangelium, ita loquimur; [f]non quasi hominibus placentes, sed Deo qui [g]probat corda nostra. 5 Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis neque in occasione avaritiae, [h]Deus testis est, 6 6 [i]nec quaerentes ab hominibus gloriam neque a vobis neque ab aliis. 7 [l]Cum possemus vobis oneri esse ut Christi apostoli, sed [m]facti sumus parvuli in medio vestrum, [n]tanquam si nutrix foveat filios suos. 8 Ita desiderantes vos cupide volebamus tradere vobis non solum evangelium Dei, [o]sed etiam animas nostras, quoniam carissimi nobis facti estis. 9 Memores enim estis, fratres, [p]laboris nostri et fatigationis: [q]nocte ac die operantes ne quem vestrum gravaremus, praedicavimus in vobis evangelium Dei. 10 Vos testes estis et [i]Deus, [r]quam sancte et iuste et sine querela vobis, qui credidistis, fuimus; 11 sicut scitis, qualiter unumquemque vestrum, [s]sicut pater filios suos, 12 deprecantes vos et consolantes [t]testificati sumus ut ambularetis digne Deo, [u]qui vocavit vos in suum regnum et gloriam.

a Ac 15, 22; 2 Cor 1, 19; 2 Th 1, 1; 1 Pt 5, 12.
b v. Ac 17, 1.
1-2, 6] LL. in fr. 5 hebd. 4 p. Epiph.
c cf. Gn 43, 23; Mt 10, 12, 13. — v. Rm 1, 7.
d 1 Cor 1, 4; 2 Cor 4, 3.
2-10] L. in D. 6 p. Epiph.
e 1 Mc 12, 11; Rm 1, 9; Phl 4.
f 2 Th 1, 3, 4, 11.
g 2 Th 2, 13; 2 Pt 1, 10.
h 1 Cor 2, 4. — cf. 2 Th 2, 14.
i cf. cp. 2, 10; Ac 20, 18.
j 1 Cor 4, 16; 2 Th 3, 7, 9. — cf. Ac 17, 5-10.
l cf. 2 Cor 8, 2.
m cf. 2 Th 3, 9; 1 Pt 5 3.
n cf. Rm 10, 18; 2 Th 3, 1.
o cf. Rm 1, 8; 16, 19; Col 1, 6, 23.
p cp. 2, 1; Ac 13, 24.
q Ac 14, 15. — cf. 1 Cor 12, 2.
r 1 Cor 1, 7; Tt 2, 13. — cf. 2 Th 1, 7, 10.
s Mt 3, 7; Rm 5, 9. — cf. cp. 2, 16.

a cp. 1, 5, 9. — cf. 2 Th 3. 7.
b cf. Ac 17, 2-4.
c v. Ac 16, 22-40.
2-9] L. in fss. s. August. Cant. et s. Jo Franc. Reg.
d cf. 2 Cor 2, 17; 1 Tm 1, 11. [22.
e Gal 2, 7.
f Gal 1, 10; Eph 6, 6; Col 3,
g Jr 9, 20. — v. Rm 8, 27.
h Ac 20, 23. — cf. Mr 12, 40; 2 Pt 2, 2, 3.
i vr. 10. — v. Rm 1, 9.
j cf. Jo 5, 41; 2 Cor 4, 5.
l 1 Cor 9, 14, 15; 2 Th 3, 9. — cf. Ac 20, 23-25; Phl 8, 9.
m Mt 18, 23; 1 Cor 14, 20.
n cf. vr. 11; Is 49, 23; 60, 16.
o cf. Rm 9, 3; 2 Cor 12, 15.
*9] * Catech. R. III 8, 19.*
p Ac 20, 34; 2 Th 3, 8. — cf. Ph 4, 16. *q* Ac 20, 31.
r cf. Tt 2, 12.
s 1 Cor 4, 14. — cf. vr. 7.
t Eph 4, 1, 17; Ph 1, 27; 2 Th 1, 5.
u cp. 5, 24; 1 Pt 5, 10. — v. Rm 8, 28.

1. Exordio praemisso (1-10), narrat qualem se exhibuerit, cum apud eos esset (2, 1-12), et quales, se praesente, fuerint Thessalonicenses (13-16), qualis ipse fuerit erga eos absens, et qualiter, se absente, illi se praebuerint

13-16] L. in fs. s. Cyriaci, Largi et Sm.
v cp. 1, 2, 3. [10, 20.
x cf. Gal 1, 11; 4, 14. — v. Mt
y cf. Ps 32, 4; Is 55, 11; Mr
z cf. cp. 1, 6. [4, 27.
a cp. 3, 4; Ac 17, 5; 2 Th 1, 4, 5. — cf. Heb 10, 33, 34.
b cf. Ac 13, 45, 10; 14, 2 etc. — v. 2 Cor 11, 24-26.
c cf. Mt 21, 33-39; Ac 2, 23.
d Ac 14, 18; 17, 5, 13; 18, 12.
e Mt 23, 32. — cf. Gn 15, 16.
f cf. cp. 1, 10.
g 1 Cor 5, 3; Col 2, 5.
h-cp. 3, 10. — cf. Ac 20, 38.
i Rm 15, 22. — cf. Rm 1, 13.
j v. Ph 4, 1.
k cp. 3, 13; 4, 15; 5, 23; Mt 24, 3; 1 Cor 15, 23; 2 Th 2, 1, 8; Jc 5, 7, 8; 2 Pt 1, 16; 3, 4, 2; 1 Jo 2, 28.

a Ac 17, 15, 16. [Heb 13, 23.
b cf. 1 Cor 4, 17; Ph 2, 19;
c Ac 9, 16; 14, 21 etc.
d v. cp. 2, 14. *e* vr. 4.
f cf. 1 Cor 7, 5; 2 Cor 11, 3.
g Mt 4, 3 *h* v. Ph 2, 16.
i Ac 18, 5. — cf. 2 Cor 7, 9, 9.
j cf. 1 Cor 11, 2. [1, 10.
l cp. 2, 17; Ph 1, 8. — cf. Rm
m 2 Cor 1, 4. — cf. 2 Th 1, 4.
n v. 1 Cor 16, 13.
o cf. cp. 1, 2. *p* 2 Tm 1, 3.
q Tt 1, 5. — cf. 1 Cor 1, 7; 2 Cor 13, 9; Col 1, 24.
r v. Gal 1, 4. *s* 2 Th 3, 5.
t cp. 4, 1, 10; Ph 1, 9; 2 Th
u 2 Th 2, 16; Jc 5, 8. [1, 3.
v cp. 2, 10. [Zc 14, 5.
x 2 Th 1, 7, 10; Ju 14. — cf.

a Ph 4, 9; Col 2, 6. — cf. 2 Th 3, 6.
1-12] L. et Cpp. in D. 2 Qdg. (1-7). — LL. in fr. 6 hebd. 4 p. Epiph. [3, 10.
b Eph 4, 1; Col 1, 10. — cf. cp. 3-5] ** Catech. R. III 7, 4, 7.*
c Rm 6, 19, 22; 2 Th 4, 12, 13; 1 Pt 1, 2. [19.
d cf. Tb 4, 13. — v. 1 Cor 6, (4)] *Ant. in fs. s. Mariae de Socos V.*
e 1 Pt 3, 7. — cf. 2 Cor 4, 7.
f cf. Rm 1, 24-26.
g Ps 78, 6; Jr 10, 25. — cf. Gal 4, 8; Eph 4, 17.
h cf. 1 Cor 7, 8. *i* v. Ps 93, 23.
j cf. cp. 2, 13. — v. Lc 10, 16.
k Ez 36, 27; 1 Jo 3, 24.
l Rm 12, 10; Heb 13, 1; 2 Pt 1, 7.
m cf. Jr 31, 33, 34; 1 Jo 2, 27.
n Jo 13, 34; 15, 12.
o cp. 1, 7. [8, 18. 11] *cf. Catech. R. III 4, 20;*
p cf. Pro 20, 3. — v. 2 Th 3, 11, 12.
q Eph 4, 28; 2 Th 3, 10. — cf. Ac 20, 34. [Cor 5, 12.
r Col 4, 5. — cf. Mr 4, 11; 1
*12-18] * Catech. R. I 12, 3, 6, 14 (13-16). — L. in die deposit. Dj.*
t 1 Cor 15, 6, 18, 20. — cf. Jo 11, 11. [Mr 5, 39.
u cf. Dt 14, 1; 2 Rg 12, 20-23;
v Eph 2, 12; — cf. 1 Cor 15, 32. (14)] *V. in R. in fs. 7 dol. BMV.*
x cf. Rm 14, 9; 2 Cor 4, 14.

13 Ideo et *v*nos gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam, cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud *x*non ut verbum hominum; sed, sicut est vere, verbum Dei, *v*qui operatur in vobis qui credidistis. 14 Vos enim *z*imitatores facti estis, fratres, ecclesiarum Dei, quae sunt in Iudaea in Christo Iesu: quia *a*eadem passi estis et vos a contribulibus vestris, *b*sicut et ipsi a Iudaeis, 15 *c*qui et Dominum occiderunt Iesum et prophetas et *b*nos persecuti sunt, et Deo non placent et omnibus hominibus adversantur 16 *d*prohibentes nos gentibus loqui ut salvae fiant, ut *e*impleant peccata sua semper; *f*pervenit enim ira Dei super illos usque in finem.

17 *g*Nos autem, fratres, desolati a vobis ad tempus horae, adspectu non corde, abundantius festinamus *h*faciem vestram videre cum multo desiderio; 18 quoniam voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus et semel et iterum; sed *i*impedivit nos Satanas. 19 Quae est enim nostra spes aut gaudium aut corona gloriae? *j*Nonne vos ante Dominum nostrum Iesum Christum estis in *k*adventu eius? 20 *j*Vos enim estis gloria nostra et gaudium.

3 Propter quod non sustinentes amplius *c*placuit nobis remanere Athenis solis, 2 et *b*misimus Timotheum fratrem nostrum et ministrum Dei in evangelio Christi ad confirmandos vos et exhortandos pro fide vestra, 3 ut nemo moveatur in tribulationibus istis; ipsi enim scitis quod *c*in hoc positi sumus. 4 Nam, et cum apud vos essemus, praedicebamus vobis passuros nos tribulationes, *d*sicut et factum est et scitis. 5 Propterea et *e*go amplius non sustinens *b*misi ad cognoscendam fidem vestram, *f*ne forte tentaverit vos is *g*qui tentat, et *h*inanis fiat labor noster. 6 Nunc autem, *i*veniente Timotheo ad nos a vobis et adnuntiante nobis fidem et caritatem vestram et *j*quia memoriam nostri habetis bonam semper desiderantes nos videre, *i*sicut et nos quoque vos; 7 ideo *m*consolati sumus, fratres, in vobis in omni necessitate et tribulatione nostra per fidem vestram; 8 quoniam nunc vivimus, si vos *n*statis in Domino. 9 *o*Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum 10 *p*nocte ac die abundantius orantes, *l*ut videamus faciem vestram et *q*compleamus ea quae desunt fidei vestrae?

11 Ipse autem *r*Deus et Pater noster et Dominus noster Iesus Christus *s*dirigat viam nostram ad vos. 12 *t*Vos autem Dominus multiplicet et abundare faciat caritatem vestram in invicem et in omnes, quemadmodum et nos in vobis; 13 ad *u*confirmanda corda vestra *v*sine querela in sanctitate ante *r*Deum et Patrem nostrum, in *x*adventu Domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis eius. Amen.

4 De cetero ergo, fratres, rogamus vos et obsecramus in Domino Iesu, ut, *a*quemadmodum accepistis a nobis *b*quomodo oporteat vos ambulare et placere Deo, sic et ambuletis, ut abunditis magis. 2 Scitis enim quae praecepta dederim vobis per Dominum Iesum. 3 *c*Haec est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra; *d*ut abstineatis vos a fornicatione, 4 ut *c*sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione et honore, 5 *e*non in passione desiderii, sicut et *e*gentes, quae ignorant Deum, 6 et *f*ne quis supergrediatur neque circumveniat in negotio fratrem suum, quoniam *g*vindex est Dominus de his omnibus, sicut praediximus vobis et testificati sumus. 7 *c*Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. 8 Itaque *h*qui haec spernit non hominem spernit, sed Deum, *i*qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis.

9 De *j*caritate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis; ipsi enim vos *l*a Deo didicistis *m*ut diligatis invicem. 10 Etenim *n*illud facitis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus autem vos, fratres, ut *o*abundetis magis 11 et operam detis *p*ut quieti sitis et ut vestrum negotium agatis et *q*operemini manibus vestris, sicut praecepimus vobis, 12 et ut *r*honeste ambuletis ad eos qui foris sunt et *s*nullius aliquid desideretis.

13 Nolumus autem vos ignorare, fratres, de *t*dormientibus, *u*ut non constristemini sicut et ceteri *v*qui spem non habent. 14 *w*Si enim

(3, 1-13). Additisque monitis de castitate, caritate et mutua aedificatione (4, 1-2), eos anxios de mortuis suis alterum Christi adventum docet, vigilantiam et oboedientiam inculcat et concludit (13-5, 28).

credimus quod Iesus mortuus est et resurrexit, ita et Deus eos [t]qui dormierunt per Iesum adducet cum eo. 15 Hoc enim vobis dicimus in [v]verbo Domini, quia [z]nos qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini non praeveniemus eos [t]qui dormierunt. 16 Quoniam ipse Dominus in iussu et in voce archangeli et [a]in tuba Dei [b]descendet de caelo, et [c]mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. 17 Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, [d]simul [e]rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aëra et sic [f]semper cum Domino erimus. 18 Itaque consolamini invicem in verbis istis.

5 De [a]temporibus autem et momentis, fratres, non indigetis ut scribamus vobis; 2 ipsi enim diligenter scitis quia [b]dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. 3 [c]Cum enim dixerint: Pax et securitas, tunc [d]repentinus eis superveniet interitus, [e]sicut dolor in utero habenti, et non effugient. 4 [f]Vos autem, fratres, non estis in tenebris, ut vos dies illa tanquam fur comprehendat; 5 [g]omnes enim vos filii lucis estis et filii diei: non sumus noctis neque tenebrarum. 6 Igitur [h]non dormiamus sicut et ceteri, sed [i]vigilemus et sobrii simus. 7 Qui enim dormiunt [j]nocte dormiunt, et [l]qui ebrii sunt nocte ebrii sunt. 8 Nos autem, qui diei sumus, sobrii sumus [m]induti loricam fidei et caritatis et galeam spem salutis; 9 quoniam [n]non posuit nos Deus in iram, sed [o]in adquisitionem salutis per Dominum nostrum Iesum Christum: 10 [p]qui mortuus est pro nobis, ut, sive vigilemus sive dormiamus, simul cum illo vivamus. 11 Propter quod consolamini invicem et [q]aedificate alterutrum, sicut et facitis.

12 Rogamus autem vos, fratres, ut [r]noveritis eos qui laborant inter vos et praesunt vobis in Domino et monent vos, 13 ut habeatis in illos abundantius in caritate propter opus illorum; [s]pacem habete cum eis. 14 Rogamus autem vos, fratres, [t]corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. 15 Videte [u]ne quis malum pro malo alicui reddat, sed semper [v]quod bonum est sectamini in invicem et in omnes. 16 [x]Semper gaudete. 17 [y]Sine intermissione orate. 18 [z]In omnibus gratias agite: haec est enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis. 19 [a]Spiritum nolite exstinguere; 20 [b]prophetias nolite spernere; 21 [c]omnia autem probate, quod bonum est tenete; 22 [d]ab omni specie mala abstinete vos.

23 Ipse autem [e]Deus pacis sanctificet vos per omnia, [f]ut integer spiritus vester et anima et corpus sine querela in adventu Domini nostri Iesu Christi servetur. 24 [g]Fidelis est qui vocavit vos, qui etiam faciet.

25 Fratres, orate pro nobis.

26 [h]Salutate fratres omnes in osculo sancto.

27 Adiuro vos per Dominum ut [i]legatur epistula haec omnibus sanctis fratribus.

28 [j]Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum. Amen.

y cf. 1 Cor 7, 10, 25.
z cf. 1 Cor 15, 51.
a Mt 24, 31; 1 Cor 15, 52.
b 2 Th 1, 7.
c 1 Cor 15, 23.
d cf. Jo 12, 26; 17, 24.
e cf. Dn 7, 13; Ac 1, 9; 8, 39; 2 Cor 12, 2.
f 2 Cor 5, 8. — cf. Jo 12, 26.
a Dn 2, 21; Mt 24, 36.
*2] * Catech. R. I 8, 2.*
b Mt 24, 42-44; 2 Pt 3, 10; Ap 3, 3. — cf. 2 Th 2, 2.
c cf. Jr 6, 14; Mt 24, 38, 39; Lc 12, 16-20.
d Lc 21, 34. — cf. Ecli 5, 9; 2
e v. Is 13, 8. [Th 1, 9.
f Jo 12, 35.
*5] * Catech. R. IV 9, 18.*
g Eph 5, 8; Ph 2, 15. — cf. Lc 15, 8.
h Rm 13, 11-13. — cf. Eph 5,
i 1 Pt 5, 8. [14.
j cf. Jo 9, 4.
l cl. Ac 2, 15; 2 Pt 2, 13.
m Sap 5, 19; Is 59, 17, 18;
n cp. 1, 10. [Eph 6, 14-17.
o 2 Th 2, 13, 14; Heb 10, 39.
p 2 Cor 5, 15. — cf. Rm 6, 11; 14, 8, 9; 2 Tm 2, 11.
q cf. cp. 1, 7. [Heb 13, 7.
r 1 Cor 16, 18; 2 Tm 5, 17;
s Mr 9, 49; Rm 12, 18; 14, 19.
t 2 Th 3, 6, 11, 15.
14-23] L. in sb. QT. Qdg.
u Pro 20, 22; Rm 12, 17; 1 Pt 3, 9.
v cf. Rm 12, 9; Gal 6, 10.
x Ph 4, 4.
y Lc 18, 1; Rm 12, 2 etc.
z Eph 5, 20; Col 4, 2.
*18, 17] R. in fs. Orat. DNJC. in monte Oliv. — * Catech. R. IV 8, 6 (17).*
a cf. Mt 12, 20; 1 Cor 14, 39
b 1 Cor 14, 1. [etc.
c 1 Jo 4, 1. — cf. Jb 34, 4.
d cf. 2 Mc 6, 21 sqq. [13, 20.
e Rm 15, 53; 2 Th 3; 16; Heb
f Tt 2, 12, 13; 2 Pt 3, 14.
g 1 Cor 1, 9; 2 Th 3, 3. — cf. Ph 1, 6.
*25] * Catech. R. IV 5, 2.*
h Rm 16, 16.
i cf. Col 4, 16.
j v. Rm 16, 20.

EPISTULA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD THESSALONICENSES
SECUNDA

1-3] 1 Th 1, 1-3.
1-2, 5] *LL. in sb. a. D. 5 p. Epiph.*

a cp. 2, 13. — v. Eph 5, 20.

b 1 Th 2, 19. — cf. 2 Cor 7, 14.
4-8] * *Catech. R. I 12, 5.*
c cf. 1 Th 1, 8.
d 1 Th 2, 14. — cf. 2 Tm 3, 12.
e Lc 21, 36. — cf. Mt 22, 8; Ac 5, 41; 14, 21.
f Rm 12, 19. — cf. Ex 23, 22; Ap 18, 6, 7.
g cf. Ap 6, 11. — v. 1 Th 4, 16.
7, 8] * *Conc. Valent. (an. 855) can. 2.*
h Mt 25, 31; Col 3, 4; 1 Th 3, 13.
i Is 66, 15, 16. — cf. Ps 78, 6; Jr 10, 25; Rm 2, 8; 1 Th [4, 5.
j Mt 25, 41.
l cf. Is 2, 10, 19, 21.
m Ps 88, 8; Is 49, 3; Jo 17, 10.
n cf. 1 Th 2, 1, 13; 1 Tm 3, 16.
o Col 1, 9.
p 1 Th 1, 3.
q cf. Is 66, 5; Ac 13, 48.

1-8] *L. in sb. QT. Adv.*
a cf. 1 Th 4, 16. 17.
b vr. 15. — cf. Mt 24, 6; 1 Jo [4, 1.
c cf. vr. 15.
d cf. 1 Jo 2, 18.
e Eph 5, 6; 1 Jo 3, 7.
f 1 Tm 4, 1.
3] * *Catech. R. I 8, 7.*
g vr. 8; 1 Jo 2, 18.
h cf. Jo 17, 12.
i Dn 11, 36, 37.
j cf. Is 14, 14; Ez 28, 2.
l cf. Ap 17, 5, 7.
m cf. Dn 7, 10, 11.
n Is 11, 4. — cf. Jb 4, 9; Ap 2, 16; 19, 15, 20.
o cf. Ap 13, 11-14. — v. Mt 24, 24.
p 1 Cor 1, 18; 2 Cor 2, 15; 4, 3.
q cf. 3 Rg 22, 22; Ez 14, 19; Ap 17, 17.
r cf. 1 Th 2, 3; 1 Tm 4, 4. — v. Rm 1, 25.
s Rm 2, 8.
t v. Rm 1, 32.

PAULUS et Silvanus et Timotheus ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre nostro et Domino Iesu Christo. 2 Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Iesu Christo.

3 [a]Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra et abundat caritas uniuscuiusque vestrum in invicem; 4 ita ut [b]et nos ipsi in vobis gloriemur [c]in ecclesiis Dei pro patientia vestra et fide et [d]in omnibus persecutionibus vestris et tribulationibus, quas sustinetis, 5 in exemplum iusti iudicii Dei, [e]ut digni habeamini in regno Dei, pro quo et patimini; 6 si tamen [f]iustum est apud Deum retribuere tribulationem iis qui vos tribulant; 7 et vobis, qui tribulamini, [g]requiem nobiscum [h]in revelatione Domini Iesu de caelo cum angelis virtutis eius 8 [i]in flamma ignis dantis, vindictam iis qui non noverunt Deum et qui non oboediunt evangelio Domini nostri Iesu Christi; 9 [j]qui poenas dabunt in interitu aeternas [l]a facie Domini et a gloria virtutis eius, 10 [h]cum venerit [m]glorificari in sanctis suis et admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt; [n]quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo. 11 In quo etiam [o]oramus semper pro vobis, ut [e]dignetur vos vocatione sua Deus noster et impleat omnem voluntatem bonitatis et opus fidei in virtute, 12 ut [q]clarificetur nomen Domini nostri Iesu Christi in vobis, et vos in illo secundum gratiam Dei nostri et Domini Iesu Christi.

2 Rogamus autem vos, fratres, per adventum Domini nostri Iesu Christi et [a]nostrae congregationis in ipsum, 2 ut [b]non cito moveamini a vestro sensu neque terreamini neque per spiritum [c]neque per sermonem neque per epistulam tanquam per nos missam, [d]quasi instet dies Domini. 3 Ne quis vos seducat ullo modo, quoniam, nisi venerit [f]discessio primum, et [g]revelatus fuerit homo peccati, [h]filius perditionis, 4 [i]qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus aut quod colitur, ita ut in templo Dei [j]sedeat ostendens se tanquam sit Deus. 5 Non retinetis quod, cum adhuc essem apud vos, haec dicebam vobis? 6 Et nunc quid detineat scitis, ut revelet[ur] in suo tempore. 7 Nam [l]mysterium iam operatur iniquitatis; tantum ut qui tenet nunc teneat donec de medio fiat. 8 Et [g]tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus [m]interficiet [n]spiritu oris sui et destruet illustratione adventus sui eum, 9 [o]cuius est adventus secundum operationem Satanae in omni virtute et signis et prodigiis mendacibus 10 et in omni seductione iniquitatis iis [p]qui pereunt; eo quod caritatem veritatis non receperunt ut salvi fierent. Ideo 11 [q]mittet illis Deus operationem erroris, ut credant [r]mendacio; 11 ut iudicentur omnes [s]qui non crediderunt veritati, sed [t]consenserunt iniquitati.

Exordio praemisso (1, 1-12), quid de tempore secundi Christi adventu sentiendum sit Thessalonicenses docet (2, 1-16), eosque hortatur ut sedulo orent, a falsis fratribus caveant et in virtute proficiant (3, 1-18).

12 [t]Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis, fratres dilecti a Deo, [u]quod elegerit vos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus et in fide veritatis; 13 in qua et vocavit vos per [v]evangelium nostrum in adquisitionem gloriae Domini nostri Iesu Christi. 14 Itaque, fratres, [x]state et [y]tenete traditiones quas didicistis sive [c]per sermonem sive per epistulam nostram. 15 Ipse autem Dominus noster Iesus Christus et Deus et Pater noster, [z]qui dilexit nos et [a]dedit consolationem aeternam et spem bonam in gratia, 16 [b]exhortetur corda vestra et confirmet in omni opere et sermone bono.

3 De cetero, fratres, [a]orate pro nobis ut sermo Dei currat et clarificetur, sicut et apud vos, 2 et [b]ut liberemur ab importunis et malis hominibus; non enim omnium est fides. 3 [c]Fidelis autem Deus est, qui confirmabit vos et [d]custodiet a malo. 4 [e]Confidimus autem de vobis in Domino, quoniam quae praecipimus et facitis et facietis. 5 Dominus autem dirigat corda vestra in caritate Dei et patientia Christi.

6 [f]Denuntiamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate et non secundum [g]traditionem, quam acceperunt a nobis. 7 Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat [h]imitari nos, quoniam non inquieti fuimus inter vos 8 [i]neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore et in fatigatione nocte et die operantes, ne quem vestrum gravaremus. 9 [j]Non quasi non habuerimus potestatem, sed ut [k]nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. 10 Nam, et, cum essemus apud vos, hoc [l]denuntiabamus vobis; quoniam, si quis non vult operari, nec manducet. 11 Audivimus enim inter vos quosdam [g]ambulare inquiete nihil operantes, sed [m]curiose agentes. 12 Iis autem, qui eiusmodi sunt, denuntiamus et obsecramus in Domino Iesu Christo, ut cum silentio operantes suum panem manducent. 13 Vos autem, fratres, [n]nolite deficere benefacientes. 14 Quod si quis non oboedit verbo nostro per epistulam, hunc notate et [f]ne commisceamini cum illo, ut confundatur, 15 [o]et nolite quasi inimicum existimare, sed [p]corripite ut fratrem.

16 [q]Ipse autem Dominus pacis [r]det vobis pacem sempiternam in omni loco. [q]Dominus sit cum omnibus vobis.

17 [s]Salutatio mea manu Pauli: quod est signum in omni epistula: ita scribo.

18 [t]Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

12] cf. Catech. R. I 9, 4.
u cp. 1, 3; 1 Th 1, 2-4.

v 1 Th 4, 7.
w 1 Th 1, 5.
x v. 1 Cor 16, 13.
y cp. 3, 6; 1 Cor 11, 2.
z Jo 3, 16; 1 Jo 4, 10; Ap 1, 5.
a 1 Pt 1, 3.
b 1 Pt 5, 10. — cf. 1 Th 3, 2, 3.
a Mt 9, 38; 1 Th 5, 25. — cf. 1 Th 1, 8.
b Rm 15, 31.
c v. 1 Cor 1, 8, 9.
d Jo 17, 15. — cf. Mt 13, 19.
e cf. 2 Cor 2, 3; 1 Th 4, 16.
5] L. br. in D. ad prm.

f vr. 14; 1 Cor 5, 4; 2 Jo 10. — cf. Mt 18, 17; 2 Tm 3, 5.
g cp. 2, 14.
h 1 Th 1, 6. — cf. vr. 11; 1 Th 5, 14.
*7, 8] * cf. Catech. R. III 8, 18, 19.*
i v. 1 Th 2, 9.
j 1 Cor 9, 4; 1 Th 2, 7.
k 1 Th 1, 7; 1 Pt 5, 3. — cf. vr. 7.
l 1 Th 3, 4; 4, 11. — cf. Gn 3, 19.
m 1 Tm 5, 13; 1 Pt 4, 15.

n Gal 6, 9, 10. — cf. 1 Cor 15, 58.
o Lc 19, 17; Mt 18, 15.
p 1 Th 5, 12, 14. — cf. Tt 3, 10.
q Rm 15, 33; Eph 6, 23; 1 Th 5, 23.
r Nm 6, 26; Jo 14, 27.
s 1 Cor 16, 21. — cf. cp. 2, 2.
t v. Rm 16, 20.

EPISTULA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD TIMOTHEUM PRIMA

I AD TIMOTHEUM
1, 1 — 2, 6

PAULUS apostolus Iesu Christi [a]secundum imperium Dei [b]salvatoris nostri et Christi Iesu [c]spei nostrae 2 [d]Timotheo dilecto filio in fide. [e]Gratia, misericordia et pax a Deo Patre et Christo Iesu Domino nostro.

3 Sicut rogavi te [f]ut remaneres Ephesi, [g]cum irem in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam, [h]ne aliter docerent 4 neque [i]intenderent fabulis et genealogiis interminatis, [j]quae quaestiones praestant, magis quam aedificationem Dei, quae est in fide. 5 [l]Finis autem praecepti est caritas de corde puro et conscientia bona et fide non ficta; 6 [m]a quibus quidam aberrantes conversi sunt in vaniloquium 7 [n]volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quae loquuntur neque de quibus adfirmant. 8 Scimus autem quia [o]bona est lex, si quis ea legitime utatur: 9 sciens hoc, quia [p]lex iusto non est posita, sed iniustis et non subditis, impiis et peccatoribus, sceleratis et contaminatis, parricidis et matricidis, homicidis, 10 fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus et periuris, et [q]si quid aliud sanae doctrinae adversatur, 11 [r]quae est secundum evangelium gloriae beati Dei, [t]quod creditum est mihi.

12 Gratias ago ei, [t]qui me confortavit, Christo Iesu Domino nostro, quia [u]fidelem me existimavit ponens in ministerio, 13 [v]qui prius blasphemus fui et persecutor et contumeliosus; sed [x]misericordiam Dei consecutus sum, [y]quia ignorans feci in incredulitate. 14 [z]Superabundavit autem gratia Domini nostri cum fide et dilectione, quae est in Christo Iesu. 15 [a]Fidelis sermo et omni acceptione dignus, quod [b]Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, [c]quorum primus ego sum. 16 Sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam ad informationem eorum qui crediturí sunt illi in vitam aeternam. 17 [d]Regi autem saeculorum [e]immortali, [f]invisibili, [g]soli Deo, honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

18 [h]Hoc praeceptum commendo tibi, fili Timothee, [i]secundum praecedentes in te prophetias, ut [j]milites in illis bonam militiam 19 [k]habens fidem et bonam conscientiam, [l]quam quidam repellentes circa fidem naufragaverunt; 20 ex quibus est [m]Hymenaeus et [n]Alexander, [o]quos tradidi Satanae, ut discant non blasphemare.

2 Obsecro igitur primum omnium [a]fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: 2 [b]pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate; 3 [c]hoc enim bonum est et acceptum coram [d]salvatore nostro Deo, 4 [e]qui omnes homines vult salvos fieri et [f]ad agnitionem veritatis venire. 5 [g]Unus enim Deus, unus et [h]mediator Dei et hominum homo Christus Iesus, 6 [i]qui dedit

---

a Tt 1, 3. — cf. 1 Cor 9, 16, 17.
b cp. 2, 3; Ps 105, 21; Ju 25.
1-16] *LL. in D. 3 p. Epiph.*
c Col 1, 27.
d 2 Tm 1, 2. — cf. Tt 1, 4. —
e 2 Jo 3; Ju 2. [v. Ac 16, 1.
f cf. Tt 1, 5. g Ac 20, 1.
h cp. 6, 3. — cf. Gal 1, 6, 7.
i cp. 4, 7; 2 Tm 4, 4; 2 Pt 1,
j cf. cp. 6, 4; Tt 3, 9. [16.
l Rm 13, 8, 10; Gal 5, 6.
m cf. cp. 6, 20, 21; 2 Tm 2, 18; Tt 1, 10.
n cf. cp. 6, 4; Col 2, 18.
o Rm 7, 12, 16. p Gal 5, 23.
q cp. 6, 3. — cf. Tt 1, 9, 13; 2, 1, 2.
r Gal 3, 14. — cf. 2 Cor 4, 4; Gal 6, 16. [Tt 1, 3.
s Ac 9, 15; Gal 1, 13-16; 2, 7;
t Ac 9, 22; Ph 4, 13; 2 Tm 4, 17.
u cf. 1 Cor 4, 2; 2 Cor 3, 6.
v Ac 26, 9, 11. — cf. Mt 12, 32.
x 1 Cor 7, 25; 2 Cor 4, 1.
y cf. Lc 23, 34; Ac 3, 17.
z Rm 5, 20.

a cp. 4, 9. — cf. Ap 22, 6.
b Lc 15, 4 sqq.; 19, 10; Jo 3,
c cf. 1 Cor 15, 9. [17.
d Ap 15, 3. — cf Ps (10), 16.
e cp. 6, 16. [*ad prm.*
17] * *Catech. R. III 2, 6.* — *Cp.*
f Jo 1, 18; Col 1, 15; Heb 11, 27; 1 Jo 4, 12.
g Rm 16, 27; Ju 25.
h cf. 2 Tm 2, 2.
i cp. 4, 14
j 2 Cor 10, 4; 2 Tm 2, 3, 4. — cf. cp. 6, 12; 1 Cor 9, 7; Ju 3.
k cp. 3, 9. — cf. Ac 23, 1.
l cf. cp. 6, 9.
20] * *cf. Catech. R. I 10, 9.*
m 2 Tm 2, 17.
n Ac 19, 23; 2 Tm 4, 14.
o cf. 1 Cor 5, 5.

1-7] *L. in Ms. pro Propag. Fidei.* — * *Catech. R. IV 3, 1; 5, 1, 2; III 5, 15 (1, 2); IV*
a Ph 4, 6, 7. [*12, 18 (4).*
b 1 Es 6, 10; Bar 1, 11. — cf.
c cp. 5, 4. [1 Mc 7, 33.
d cp. 1, 1; 4, 10; Tt 1, 3.
e Ez 18, 23, 32; Tt 2, 11; 2 Pt 3, 9.
f cf. 2 Tm 2, 25; 3, 7; Tt 1, 1; Heb 10, 26.
5] * *cf. Conc. Trid. s. XXV decr. de invoc. SS.* — * *Catech. R. III 2, 14; IV 7, 4.*
Rm 3, 30. h Heb 12, 24. i Rm 4, 25; Gal 1, 4; 2, 20; Th 2, 14. — v. Mt 20, 28. g cp. 1, 17; Mr 12, 29;

Postquam praecepta de genuina praedicatione Timotheo in memoriam revocavit (1, 1-20), ei monita tradit de publicis precationibus faciendis (2, 1-15), de ministris in Ecclesia instituendis (3, 1-13), de haereticis

redemptionem semetipsum pro omnibus [j]testimonium [l]temporibus suis; 7 [m]in quo positus sum ego praedicator et apostolus (veritatem dico, non mentior), [n]doctor gentium in fide et veritate.

8 Volo ergo viros orare [o]in omni loco [p]levantes puras manus sine ira et disceptatione. 9 Similiter et [q]mulieres in habitu ornato cum verecundia et sobrietate ornantes se, et non in tortis crinibus aut auro, margaritis vel veste pretiosa, 10 sed, quod decet mulieres, [r]promittentes pietatem per opera bona. 11 [s]Mulier in silentio discat cum omni subiectione. 12 [t]Docere autem mulieri non permitto neque dominari in virum, sed esse in silentio. 13 [u]Adam enim primus formatus est, deinde Heva; 14 et Adam non est seductus, [v]mulier autem seducta in praevaricatione fuit. 15 [w]Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit [y]in fide et dilectione et sanctificatione cum sobrietate.

3 [a]Fidelis sermo: si quis [b]episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. 2 Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, [c]unius uxoris virum, [d]sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, [e]hospitalem, [f]doctorem, 3 non vinolentum, non percussorem, sed [g]modestum, [h]non litigiosum, [h]non cupidum, sed 4 suae domui bene praepositum, [i]filios habentem subditos cum omni castitate. 5 Si quis autem domui suae praeesse nescit, quomodo ecclesiae Dei diligentiam habebit? 6 Non neophytum, ne in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli. 7 Oportet autem illum et [j]testimonium habere bonum ab iis [l]qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat et in [m]laqueum diaboli. 8 [n]Diaconos similiter pudicos, non bilingues, [d]non multo vino deditos, [h]non turpe lucrum sectantes, 9 [o]habentes mysterium fidei in conscientia pura. 10 Et [p]hi autem probentur primum et sic ministrent nullum crimen habentes. 11 [q]Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, [r]fideles in omnibus. 12 Diaconi sint [c]unius uxoris viri, [t]qui filiis suis bene praesint et suis domibus. 13 [s]Qui enim bene ministraverint, gradum bonum sibi adquirent et multam fiduciam in fide quae est in Christo Iesu.

14 Haec tibi scribo sperans me ad te venire cito; 15 si autem tardavero, ut scias quomodo oporteat te [t]in domo Dei conversari, quae est ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis. 16 Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, [u]quod manifestatum est in [v]carne, iustificatum est in spiritu, [w]apparuit angelis, [x]praedicatum est gentibus, [y]creditum est in mundo, [z]adsumptum est in gloria.

4 [a]Spiritus autem manifeste dicit quia in novissimis temporibus [b]discedent quidam a fide [c]attendentes spiritibus erroris et doctrinis daemoniorum, 2 [d]in hypocrisi loquentium mendacium et cauteriatam habentium suam conscientiam, 3 [e]prohibentium nubere, [f]abstinere a cibis, [g]quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, et iis qui cognoverunt veritatem; 4 quia [h]omnis creatura Dei bona est, et nihil [i]reiciendum quod cum gratiarum actione percipitur; 5 [j]sanctificatur enim per verbum Dei et orationem.

6 [l]Haec proponens fratribus bonus eris minister Christi Iesu, enutritus verbis fidei et bonae doctrinae [m]quam adsecutus es. 7 [n]Ineptas autem et aniles fabulas devita, [o]exerce autem teipsum ad pietatem. 8 Nam [p]corporalis exercitatio ad modicum utilis est; [q]pietas autem ad omnia utilis est, [r]promissionem habens vitae quae nunc est et futurae. 9 Fidelis sermo, et omni acceptione dignus. 10 [s]In hoc enim laboramus et maledicimur, quia speramus in Deum vivum, [t]qui est salvator omnium hominum, maxime fidelium. 11 [u]Praecipe haec et doce. 12 [v]Nemo adulescentiam tuam contemnat; sed [w]exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in caritate, in fide, in castitate. 13 Dum venio, attende lectioni, exhortationi et doctrinae. 14 [y]Noli negligere gratiam quae in te est, quae data est tibi [z]per prophetiam [a]cum impositione manuum presbyterii. 15 Haec meditare, in his esto, ut [b]profectus tuus manifestus sit omnibus. 16 [c]Attende tibi et doctrinae, insta in illis; hoc enim faciens [d]et teipsum salvum facies et eos qui te audiunt.

*14] * Catech. R. II 1, 21; 7, 34. — 1 Tm 4, 14. — 2 Tm 1, 6. — y* 1 Th 5, 19. — *z* cp. 1, 18. — *a* Ac 6, 6; 13, 3. — *c* cf. Ac 20, 28. — *d* Ez 33, 9. — *16] v. vr. 12.*

j 1 Cor 1, 6. [4, 4. — *l* cp. 6, 15; Tt 1, 3. — cf. Gal — *m* cp. 1, 11; 2 Tm 1, 11. — *n* Ac 9, 15; Gal 2, 8. — *8] * Catech. R. IV 1, 2; 7, 2. — o* cf. Jo 4, 21. [Is 1, 15. — *p* Ps 62, 5. — cf. Eccli 28, 1-5; — *q* 1 Pt 3, 3-5. — cf. Is 3, 18-23. — *9] * Catech. R. III 7, 11. — r* cp. 5, 10. — cf. Ac 9, 36. — *s* 1 Cor 14, 34, 35. — *t* cf. Tt 2, 5. [11, 8, 9. — *u* Gn 1, 27; 2, 8, 18, 22; 1 Cor — *v* Gn 3, 6, 13. — *15] * Catech. R. II 8, 23. — x* cp. 5, 14. — cf. Gal 4, 4. — *y* cf. cp. 1, 14. — *a* v. cp. 1, 15. — *b* cf. Ac 20, 28; Ph 1, 1; Tt 1, 7.

*1-4, 1] L. in fr. 2 hebd. 5 p. Epiph. [tech. R. II 7, 31. — 1-7] 1 L. in cm. CP. — * Ca-* 2-4] Tt 1, 6-9. — *c* cf. vr. 12; cp. 5, 9. — *d* vr. 11; Tt 2, 2, 3. — *e* cf. Rm 12, 13; Heb 13, 2; — *f* 2 Tm 2, 24. [1 Pt 4, 9. — *g* Tt 3, 2. — *h* cf. cp. 3, 8; 6, 5, 10; Heb — *i* 1 Rg 2, 12. [13, 5; 1 Pt 5, 2. — *j* cp. 5, 10. — cf. 2 Cor 8, 21. — *7, 8] * Conc. Trid. s. XXIII cp. 14 de Ref. — * Catech. R. II — l* v. Mr 4, 11. [7, 21, 4. — *m* cp. 6, 9; 2 Tm 2, 26. — *n* Ac 6, 3; Ph 1, 1. — *o* cp. 1, 19. — cf. vr. 16. — *p* cf. cp. 5, 22. — *q* Tt 2, 3. — *r* cf. Tt 2, 10. — *s* cf. Mt 25, 21, 23; Lc 19, 17. — *t* cf. Eph 2, 19-22; 2 Tm 2, 20; Heb 3, 6 etc. — *15] * Conc. Trid. s. XIII cp. 1. — * Catech. R. I 10, 5. — u* Jo 1, 14; 1 Pt 1, 20; 1 Jo 1, 2; 3, 5, 8. — *16] * Catech. R. II 1, 2. — v* Rm 1, 3; 8, 3; Col 1, 22. — *w* Lc 2, 13; 24, 4 etc. — *x* Gal 2, 2. — *y* 2 Th 1, 10. — *z* Mr 16, 19; Ac 1, 2.

a Jo 14, 17. — cf. Ac 20, 23; 21, 4. [Ju 18. — *b* 2 Th 2, 3. — cf. 2 Pt 3, 3; — *c* 1 Jo 4, 6. — cf. Ap 16, 14. — *d* Rm 1, 25; 2 Pt 2, 1. — *e* cf. cp. 5, 14; Heb 13, 4. — *f* v. Col 2, 16. — *g* Gn 1, 29; 9, 3. — cf. Rm 14, 6; 1 Cor 10, 30, 31. — *h* Gn 1, 31; Eccli 39, 21. — *i* v. Ac 10, 15. — *j* cf. Tb 8, 4-10. — *l* cf. 2 Tm 3, 14, 15. — *m* 2 Tm 3, 10. — *n* 2 Tm 2, 16, 23; Tt 3, 9. — cf. cp. 1, 4; 6, 10. — *o* Heb 5, 14. — *p* cf. Col 2, 23. — *q* cf. cp. 6, 6. — *r* Ps 36, 4, 9, 11; 83, 11; 111, 2; 144, 18; Pro 19, 23; 22, 4; Mt 6, 33; Mr 10, 30; 1 Pt — *s* cf. 2 Cor 4, 8-10, [3 9. — *t* cp. 2, 4; Sap 16, 7; Jo 3, 17; 4, 42; 12, 47; 1 Jo 4, 14. — *u* cp. 5, 7; 6, 2. [22; Tt 2, 15. — *v* 1 Cor 16, 11. — cf. 2 Tm 2, *12] Gr. in fs. s. Jc de M. — x* cp. 5, 22; Tt 2, 7; 1 Pt 5, 3. — 13, 3. — cf. 2 Tm 1, 6. — *b* Rm

vitandis (14-4, 16), de ratione erga senes (5, 1, 2), viduas (3-16), presbyteros (17-25) et servos agendi (6, 1-2), epistulae finem imponit, traditis discipulo nonnullis singularibus praeceptis (3-21).

5 [a]Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem; [b]iuvenes ut fratres, 2 anus ut matres, iuvenculas ut sorores in omni castitate. 3 Viduas honora, [c]quae vere viduae sunt. 4 Si qua autem vidua filios aut nepotes habet, discat primum domum suam regere et [d]mutuam vicem reddere parentibus; [e]hoc enim acceptum est coram Deo. 5 Quae autem vere vidua est et desolata [f]speret in Deum et instet obsecrationibus et orationibus nocte ac die; 6 nam [g]quae in deliciis est [h]vivens mortua est. 7 Et [i]hoc praecipe, ut irreprehensibiles sint. 8 [j]Si quis autem suorum, et [l]maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit et est infideli deterior. 9 Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quae fuerit [m]unius viri uxor, 10 in operibus bonis testimonium habens: si filios educavit, [m]si hospitio recepit, [n]si sanctorum pedes lavit, si [o]tribulationem patientibus subministravit, si [p]omne opus bonum subsecuta est. 11 Adulescentiores autem viduas devita; cum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere volunt: 12 habentes damnationem, quia [q]primam fidem irritam fecerunt. 13 [r]Simul autem et otiosae discunt circuire domos; non solum otiosae, sed et verbosae et curiosae, loquentes quae non oportet. 14 [s]Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, [t]nullam occasionem dare adversario maledicti gratia. 15 [u]Iam enim quaedam conversae sunt retro Satanam. 16 [v]Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, et non gravetur ecclesia, ut iis quae vere viduae sunt sufficiat.

17 Qui [x]bene praesunt presbyteri duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina. 18 Dicit enim Scriptura: '[v]Non alligabis os bovi trituranti', et: '[z]Dignus est operarius mercede sua'. 19 Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub [a]duobus aut tribus testibus. 20 [b]Peccantes coram omnibus argue, [c]ut et ceteri timorem habeant. 21 Testor coram Deo et Christo Iesu et electis angelis, ut haec custodias sine praeiudicio [d]nihil faciens in alteram partem declinando. 12 [e]Manus cito nemini imposueris [f]neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum custodi. 23 Noli adhuc aquam bibere, sed [g]modico vino utere [h]propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates. 24 Quorundam hominum peccata manifesta sunt praecedentia ad iudicium, quosdam autem et subsequuntur. 25 [i]Similiter et facta bona manifesta sunt, et [j]quae aliter se habent abscondi non possunt.

6 [a]Quicumque sunt sub iugo servi dominos suos omni honore dignos arbitrentur, [b]ne nomen Domini et doctrina blasphemetur. 2Qui autem fideles habent dominos non contemnant quia [c]fratres sunt; sed magis serviant, quia fideles sunt et dilecti, qui beneficii participes sunt. [d]Haec doce et exhortare.

3 [e]Si quis aliter docet et non adquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi et [f]ei, quae secundum pietatem est, doctrinae, 4 [g]superbus est, nihil sciens, sed languens circa [h]quaestiones et pugnas verborum; ex quibus oriuntur invidiae, contentiones, blasphemiae, suspiciones malae, 5 conflictationes hominum [i]mente corruptorum et qui veritate privati sunt, [j]existimantium quaestum esse pietatem. 6 [l]Est autem quaestus magnus pietas cum sufficientia. 7 [m]Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid possumus. 8 [n]Habentes autem alimenta et quibus tegamur his contenti simus. 9 Nam [o]qui volunt divites fieri incidunt in tentationem et in [p]laqueum diaboli et desideria multa inutilia et nociva, [q]quae mergunt homines in interitum et perditionem. 10 [r]Radix enim omnium malorum est cupiditas, [q]quam quidam appetentes erraverunt a fide et inseruerunt se doloribus multis.

11 Tu autem, [s]o homo Dei, [t]haec fuge; sectare vero iustitiam, pietatem, fidem, caritatem, patientiam, mansuetudinem. 22 [u]Certa bonum certamen fidei, [v]apprehende vitam aeternam, [x]in qua vocatus es et confessus bonam confessionem coram multis testibus. 13 Praecipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, et Christo Iesu, [y]qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem, 14 ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile usque in adventum Domini nostri Iesu Christi, 15 quem [z]suis temporibus ostendet. [a]bea-

---

a Lv 16, 32; Ecli 8, 7. — cf. *b* Tt 2, 6. [Sap 2, 10.
c cf. vr. 5, 16.
*3-16] L. in cm. Viduarum — * cf. Catech. R. IV 1, 2 (5).*
d cf. Mt 15, 4-6; Eph 6, 1, 2. — cf. Gn 45, 9-11.
e cp. 2, 3.
f Jr 49, 11; Lc 18, 7.
g Jc 5, 5. — cf. Ez 16, 49.
h Ap 3, 1. *i* cp. 4, 11; 6, 2.
j 2 Tm 3, 5; Tt 1, 16; 2 Pt 2, 1; Ap 3, 8. — cf. vr. 4; Ap *l* v. Gal 6, 10. [2, 13.
m cf. cp. 3, 2.
n Lc 7, 44; Jo 13, 14. — cf. *o* cf. Rm 16, 1. [Gn 18, 4.
p cf. cp. 6, 18; Ac 9, 36.
q cf. Ap 2, 4.
r 2 Th 3, 11; 1 Pt 4, 14; 3 Jo *14] * Catech. R. II 8, 25.* [10.
s 1 Cor 7, 9. — cf. cp. 4, 3.
t cf. cp. 6, 1; Tt 2, 5, 8.
u cf. cp. 1, 20. *v* cf. Jo 1, 27.

*17] * Catech. R. III 5, 13.*
x Rm 12, 8; 1 Th 5, 12.
y Dt 25, 4. — v. 1 Cor 9, 9.
z Lc 10, 7. — cf. Lv 19, 13; Dt 24, 15; Mt 10, 10.

a v. Mt 18, 16. [*de Ref. 20] * Conc. Trid. s. XXIV cp. 8*
b Gal 2, 14; Tt 1, 13; 2, 15. —
c cf. Dt 13, 11. [cf. Mt 18, 15.
d cf. Ex 23, 6; 2 Cor 5, 16.
e cf. cp. 3, 10. — v. Ac 6, 6.
f cf. 2 Jo 11; Ap 18, 4.
g cf. cp. 3, 8.
h cf. Jd 9, 13; Ps 103, 15.
i cf. Pro 10, 9; Mt 10, 26.
j Pro 10, 9.

a Eph 6, 5; Tt 2, 9, 10; 1 Pt 2, 18.
b Tt 2, 5. — cf. Is 52, 5; Rm
c v. Phl 16. [2, 24.
d cp. 4, 11, 13; 5, 7.
e Gal 1, 8, 9. — cf. cp. 1, 3, 10;
f Tt 1, 1. [2 Tm 1, 13.
g cp. 1, 7; 1 Cor 8, 2.
h cp. 1 ,4; 2 Tm 2, 14, 23; Tt 3, 9. — cf. Ac 18, 15; Eph
i 2 Tm 3, 8. [4, 31.
j cf. Tt 1, 11; 2 Pt 2, 3.
l cp. 4, 8. — cf. Tb 4, 23; Ph 4, 11; Heb 13, 5.
6-12] L. in fss. s. Alexii et s. Ben. Jos. Labre. [14.
m Jb 1, 21; Ps 48, 18; Ec 5,
n Gn 28, 20; Pro 30, 8; Ecli 29, 28, 29.
*8-10] * Catech. R. III 8, 10; 10, 1; IV 13, 10, 13.*
o vr. 17-19; Pro 15, 27; 23, 4; 28, 20, 22; Ecli 11, 10. — v. Mt 6, 19; 13, 22.
p cf cp. 3, 7. [Eph 5, 5.
q cf. Mt 26, 16, 47; 27, 3-5;
r cf. Ex 23, 8; Dt 16, 19.
s 2 Tm 3, 17. — cf. Dt 33, 1.
t 2 Tm 2, 22. — cf. Pro 15, 9.
11-16] L. in fs. s. Timothei E. M.
u Ecli 4, 33; Lc 13, 24; 1 Cor 9, 25. — cf. cp. 1, 18.
v cf. Mt 11, 12; Ph 3, 12.
x 1 Pt 5, 10. — cf. 2 Cor 9, 13.
y Mt 27, 11; Jo 18, 36, 37.
z v. cp. 2, 6.
a cp. 1, 11.

Post inscriptionem et gratiarum actionem (1, 1-15) Timotheum ut fideliter Magistro adhaereat strenue evangelium praedicet (6-18), utque crescat in gratia exorat (2, 1-13). Praeterea ut a litigando cum

tus et solus potens, [b]Rex regum et Dominus dominantium, 16 [c]qui solus habet immortalitatem et [d]lucem inhabitat inaccessibilem, [e]quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest; cui honor et imperium sempiternum. Amen.

17 [f]Divitibus huius saeculi praecipe non [g]sublime sapere neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, [h]qui praestat nobis omnia abunde ad fruendum: 18 bene agere, [i]divites fieri in bonis operibus, [j]facile tribuere, communicare, 19 [l]thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut [v]apprehendant veram vitam.

20 O Timothee, [m]depositum custodi, [n]devitans profanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis scientiae, 21 quam quidam promittentes [o]circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

b Dt 10, 17; Ps 135, 3; Ap 17, 14.
c cp. 1, 17.
d Ps 103, 2. — cf. Jo 1, 18; Col 1, 15.
e Ex 33, 20; Jo 4, 12.
*17-19] * Catech. R. IV 13, 15, 23.*
f Ps 61, 11; Lc 12, 15, 20; Jc 4, 13.
g Rm 11, 20; 12, 3, 16.
h Ac 14, 16.
i cf. Lc 12, 21; Tt 3, 8, 14.
j cf. Ecli 4, 36; Ac 20, 36.
l Mt 6, 19, 20.
20] v. 1 Es 7, 10.
m 2 Tm 1, 12, 14.
n 2 Tm 2, 16. — cf. Col 2, 8.
o cp. 1, 6; 2 Tm 2, 18.
p v. Col 4, 18.

EPISTULA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD TIMOTHEUM SECUNDA

PAULUS apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei [b]secundum promissionem vitae, quae est in Christo Iesu, 2 Timotheo carissimo filio. Gratia, misericordia, pax a Deo Patre et Christo Iesu Domino nostro.

3 [c]Gratias ago Deo, [d]cui servio a progenitoribus in conscientia pura, [e]quod sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis nocte ac die 4 [f]desiderans te videre, memor lacrimarum tuarum, ut gaudio implear 5 recordationem accipiens eius fidei, quae est in te [g]non ficta, quae et habitavit primum in avia tua Loide et [h]matre tua Eunice, certus sum autem quod et in te.

6 Propter quam causam admoneo te [i]ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum. 7 Non enim dedit nobis Deus [j]spiritum timoris, sed virtutis et dilectionis et sobrietatis. 8 [l]Noli itaque erubescere [m]testimonium Domini nostri [n]neque me vinctum eius; sed [o]collabora evangelio secundum virtutem Dei, 9 [p]qui nos liberavit et vocavit vocatione sua sancta [q]non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum et gratiam quae data est nobis in Christo Iesu [r]ante tempora saecularia. 10 [s]Manifestata est autem nunc per illuminationem salvatoris nostri Iesu Christi, [t]qui destruxit quidem mortem, [u]illuminavit autem vitam et incorruptionem per evangelium: 11 [v]in quo positus sum ego praedicator et apostolus et magister gentium. 12 [x]Ob quam causam etiam haec patior, sed non [y]confundor. Scio enim [z]cui credidi et certus sum quia potens est [z]depositum meum servare in illum diem. 13 [a]Formam habe [b]sanorum verborum, quae a me audisti, in fide et in dilectione in Christo Iesu. 14 Bonum [a]depositum custodi per Spiritum sanctum, [c]qui habitat in nobis.

15 Scis hoc, quod aversi sunt a me [d]omnes qui in Asia sunt, ex quibus est Phigellus et Hermogenes. 16 [e]Det misericordiam Domi-

a v. 1 Tm 1, 1, 2.
b Tt 1, 2; Heb 9, 15.
1-13] LL. in fr. 3 hebd. 5 p. Epiph.
c v. Rm 1, 8
d Ac 23, 1; 24, 16; Ph 3, 5, 6.
e cf. Rm 1, 9; Phl 4 etc.
f cf. cp. 4, 8, 21.
g 1 Tm 1, 5.
h Ac 16, 1. — cf. cp. 3, 14, 15.
i 1 Tm 4, 14. — cf. 1 Th 5, 19.
*6] * Conc. Trid. s. XXIII cp. 3. * Catech. R. II 1, 21; 7, 1, 24.*
j Rm 8, 15. — cf. Jo 14, 27; Ap 21, 8.
l cf. vr. 12, 16; Mt 10, 33; Rm 1, 16.
m v. 1 Cor 1, 6.
n vr. 16; Eph 3, 1 etc.
o cp. 2, 3, 9; 4, 5.
9, 10] R. in Transf. Dñi.
p Gal 4, 21; Tt 3, 5. — cf. Rm 8, 28; Heb 3, 1.
q v. Rm 3, 28.
r Tt 1, 2. — cf. Rm 16, 25; 1 Cor 2, 7.
10] R. in fs. 5 Vuln. DNJC.
s Rm 16, 26.
t 1 Cor 15, 54, 55; Heb 2, 14.
u cf. Jb 33, 30; Ps 55, 13.
v 1 Tm 2, 7. — cf. Ac 9, 15; 22, 21.
*12] Int. (Ps 138), Ant etc. in jss. s. Pauli Ap. — * cf. Catech. R. II 6, 14.*
x cp. 2, 9.
y cf. Ps (10), 14.
z 1 Tm 6, 20.
a Rm 2, 20; 6, 17. — cf. cp. 3, 14; Tt 1, 9.
b 1 Tm 1, 10; 6, 3; Tt 2, 1.
c v. Rm 8, 9.
d cf. Ac 19, 10.
e cf. Mt 5, 7; Ju 2.

haereticis abstineat atque eos omnino devitet (14-3, 17), ut munere suo bene fungatur (4, 1-8), et, ut ad se cito veniat, enixe hortatur eumque de rebus suis certiorem facit (9-18). Additis salutationibus, benedi-

nus [f]Onesiphori domui, quia saepe me [g]refrigeravit et [h]catenam meam non erubuit; 17 sed, cum Romam venisset, sollicite me quaesivit et invenit. 18 [e]Det illi Dominus invenire misericordiam a Domino in illa die; et quanta Ephesi [i]ministravit mihi tu melius nosti.

2 Tu ergo, fili mi, [a]confortare in gratia, quae est in Christo Iesu, 2 et [b]quae audisti a me per multos testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere. 3 [c]Labora sicut bonus miles Christi Iesu. 4 Nemo militans Deo [d]implicat se negotiis saecularibus, ut ei placeat cui se probavit. 5 Nam et [e]qui certat in agone non coronatur nisi legitime certaverit. 6 [f]Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere. 7 Intellige quae dico; [g]dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.

8 Memor esto [h]Dominum Iesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine David [i]secundum evangelium meum, 9 [j]in quo laboro usque ad vincula quasi male operans; sed [l]verbum Dei non est alligatum. 10 Ideo [m]omnia sustineo propter electos, ut et ipsi salutem consequantur, quae est in Christo Iesu, cum gloria caelesti. 11 Fidelis sermo; nam, [n]si commortui sumus, et convivemus; 12 [o]si sustinebimus, et conregnabimus; [p]si negaverimus, et ille negabit nos; 13 [q]si non credimus, ille fidelis permanet: [r]negare seipsum non potest.

14 Haec commone testificans coram Domino. [s]Noli contendere verbis; ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium. 15 Sollicite cura teipsum probabilem exhibere Deo operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis. 16 [t]Profana autem et vaniloquia devita, multum enim proficiunt ad impietatem, 17 et sermo eorum ut cancer serpit: ex quibus est [u]Hymenaeus et Philetus, 18 [v]qui a veritate exciderunt dicentes [x]resurrectionem esse iam factam et subverterunt quorundam fidem. 19 Sed firmum fundamentum Dei stat habens [y]signaculum hoc: '[z]Cognovit Dominus qui sunt eius' et 'discedat [a]ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini'. 20 [b]In magna autem domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia, et [c]quaedam quidem in honorem, quaedam autem in contumeliam. 21 [d]Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem, sanctificatum et utile Domino, [e]ad omne opus bonum paratum. 22 [f]Iuvenilia autem desideria fuge; [g]sectare vero iustitiam, fidem, spem, caritatem et pacem cum iis qui invocant Dominum de [h]corde puro. 23 [i]Stultas autem et sine disciplina quaestiones devita sciens quia generant lites. 24 Servum autem Domini non oportet litigare, sed [j]mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, 25 [l]cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati, [m]nequando Deus det illis paenitentiam ad cognoscendam veritatem, 26 et resipiscant a [n]diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.

3 Hoc autem scito, [a]quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa: 2 [b]erunt homines [c]seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non oboedientes, ingrati, scelesti, 3 sine adfectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, 4 proditores, protervi, tumidi et [d]voluptatum amatores magis quam Dei, 5 [e]habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et hos devita; 6 ex his enim sunt [f]qui penetrant domos et captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quae ducuntur variis desideriis, 7 semper discentes et [g]nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. 8 [h]Quemadmodum autem Iannes et Mambres restiterunt Moysi, ita et hi resistunt veritati; [i]homines corrupti mente, reprobi circa fidem; 9 sed ultra non proficient, [j]insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, [l]sicut et illorum fuit. 10 [m]Tu autem adsecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, 11 persecutiones, passiones, qualia mihi facta sunt [n]Antiochiae, [o]Iconii et [p]Lystris, quales persecutiones sustinui, et [q]ex omnibus eripuit me Dominus. 12 Et [r]omnes qui [s]pie volunt vivere in Christo Iesu persecutionem patientur. 13 [t]Mali autem homines et seductores proficient in peius errantes et in errorem mittentes. 14 [u]Tu vero permane in iis quae didicisti

---

f cp. 4, 19. [13, 3.
g Ph 7, 20. — cf. Heb 10, 34;
h vr. 8. *i* Heb 6, 10.

a v. Eph 6, 10.
b cp. 1, 13, 14. — cf. Tt 1, 5.
c cp. 1, 8; 4, 5. — cf. 1 Tm, 1,
d 2 Pt 2, 20. [18.
5] * *Catech. R. IV 15, 14.*
e cp. 4, 8. — cf. 1 Cor 9, 25.
f 1 Cor 9, 7, 10. — cf. Heb 6, 7.
g cf. Col 1, 27; 1 Jo 2, 20, 21,
8] * *Catech. R. I 6, 7.* [27.
h v. Rm 1, 3, 4; 1 Cor 15, 4, 20, etc.
8-10, 3, 10-12] *L. in cm. M. et in fs. s. Ignatii Cf.*
i v. Rm 2, 16.
j Eph 3, 1; Ph 2, 17.
6] *v. Lc 3, 19, 20.*
l Ph 1, 12-14.
m Col 1, 24. — cf. 1 Cor 13, 7.
11, 12] * *Catech. R. II 5, 68.*
n 1 Th 5, 10. — cf. Rm 6, 8; v. 2 Cor 4, 11.
o Rm 8, 17; 2 Th 1, 4, 5; Ap
p Mt 10, 33. [20, 4.
q v. Rm 3, 3. [18.
r Nm 23, 19; Tt 1, 2; Heb 6.
s vr. 23; 1 Tm 4, 7; 6, 4; 1 Tm 3, 9.
15-4, 5] *LL. et L. (3, 14-4, 5) in fs. s. Irenaei E. M.*
t 1 Tm 6, 20. — cf. vr. 14.
u 1 Tm 1, 20.
17, 18] * *Catech. R. I 12, 12.*
v 1 Tm 1, 6; 6, 21.
x cf. 1 Cor 15, 12.
y cf. Ez 9, 4; Jo 6, 27.
19, 20] * *cf. Catech. R. I 10, 7.*
z Nm 16, 5. — cf. Nh 1, 7; Jo 10, 14, 27.

a Nm 16, 26. — cf. Is 26, 13.
b cf. 1 Cor 3, 12.
c Sap. 15, 7; Rm 9, 21.
d cf. Pro 25, 4; Is 52, 11.
e cp. 3, 17; Tt 3, 1. — 1 Tm
f cf. 1 Tm 4, 12. [5, 10.
g 1 Tm 6, 11. — cf. cp. 1, 5.
h Mt 5, 8; 1 Tm 1, 5; 1 Pt 1, 22.
i 1 Tm 3, 3. — cf. Mt 12, 18, 19,
24, 25] *Cm. in fs. s. Jo. B. de R.*
j cf. 1 Tm 6, 11; 1 Pt 3, 6.
l cp. 4, 2; Gal 6, 1. — cf. 1 Tm 5, 20; Tt 1, 13; 2, 5.
m cf. Pro 22, 15.
n 1 Tm 3, 7; 6, 9.

a 1 Tm 4, 1. — cf. Mt 24, 9-12.
1-13] *LL. in fr. 4 hebd. 5 p. Epiph.* *b* cf. Rm 1, 29-32.
c cf. Ph 2, 21. *d* Ph 3, 18, 19.
e Mt 7, 15, 21; 23, 14; Rm 2, 20; Tt 1, 16. — cf. 1 Tm 6, 5.
f cf. Mt 23, 14; Tt 1, 11.
g cf. cp. 2, 25.
h Ex 7, 11-13. — cf. Ac 13, 8.
i 1 Tm 6, 5; Tt 1, 16.
j cf. Lc 6, 11.
l Ex 7, 12; 8, 18; 9, 11. — cf.
m cf. Ph 2, 20. [Sap. 17, 7.
n Ac 13, 14, 45, 50.
o Ac 14, 1, 2, 5. *p* Ac 14, 6, 19.
q cp. 4, 17, 18 — cf. Ps 33, 20; 2 Cor 1, 10.
r Ac 14, 21; 2 Cor 12, 10; 2 Th 1, 4. — v. Mt 16, 24.
s Tt 2, 12.
12] * *Catech. R. IV 16, 12.*
t cf. 1 Tm 4, 1; Ap 22, 11.
u cp. 1, 13; 1 Tm 4, 6, 15.

ctione apostolica epistulam claudit (19-22).
Titum admonet quibusnam rebus eum incumbere oporteat (1, 1-16) et in primis ei praecipit ut omnes doctrinam sanam singulos doceat

et credita sunt tibi sciens a quo didiceris, 15 et quia [v]ab infantia [z]sacras litteras nosti, [v]quae te possunt instruere ad salutem, per fidem quae est in Christo Iesu. 16 [z]Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, 17 ut [a]perfectus sit [b]homo Dei ad omne opus bonum instructus.

4 [a]Testificor coram Deo et Iesu Christo, qui iudicaturus est vivos et mortuos, per adventum ipsius et regnum eius; 2 [b]praedica verbum, insta opportune, importune, argue, obsecra, [c]increpa in omni patientia et doctrina. 3 [d]Erit enim tempus, cum [e]sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus, 4 et [f]a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur; 5 tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac [g]evangelistae, [h]ministerium tuum imple, sobrius esto. 6 [i]Ego enim iam delibor et [j]tempus resolutionis meae instat. 7 [k]Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. 8 In reliquo [l]reposita est mihi [m]corona iustitiae, quam [n]reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex; non solum autem mihi, sed et iis qui diligunt adventum eius.

[o]Festina ad me venire cito. 9 [p]Demas enim [q]me reliquit [r]diligens hoc saeculum et abiit Thessalonicam; 10 Crescens in Galatiam, [s]Titus in Dalmatiam. 11 [p]Lucas est mecum solus. [t]Marcum adsume et adduc tecum; est enim mihi in ministerium. 12 [u]Tychicum autem misi Ephesum. 13 Paenulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens adfer tecum et libros, maxime autem membranas. 14 [v]Alexander aerarius multa mala mihi ostendit; [n]reddet illi Dominus secundum opera eius; 15 quem tu et devita, valde enim restitit verbis nostris. 16 In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed [q]omnes me dereliquerunt: [x]non illis imputetur. 17 [y]Dominus autem mihi adstitit et confortavit me, ut per me praedicatio impleatur, et audiant omnes gentes; et [z]liberatus sum de ore leonis. 18 [a]Liberavit me Dominus ab omni opere malo et salvum faciet in regnum suum caeleste, [b]cui gloria in saecula saeculorum. Amen.

19 Saluta [c]Priscam et Aquilam et [d]Onesiphori domum. 20 [e]Erastus remansit Corinthi. [f]Trophimum autem reliqui infirmum Mileti. 21 Festina ante hiemem venire. Salutant te Eubulus et Pudens et Linus et Claudia et fratres omnes.

22 [g]Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.

v v. cp. 1, 5. — cf. Ac 16, 1, 2.
x 1 Mc 12, 9; 2 Mc 8, 23.
y Ps 118, 99; Jo 5, 39.
z Rm 15, 4; 2 Pt 1, 20, 21.

a cp. 2, 21. — cf. Lc 6, 40.
b 1 Tm 6, 11.

a Ac 10, 42. — cf. Rm 14, 9, 10; 1 Th 4, 15, 16; 1 Pt 4, 5.
1-8] L. in cm. Doct. et in fs. s. Silvestri P. et Cf.
b cf. Ac 20, 20, 31.
*2] * Conc. Trid. s. XIII decr.*
c cp. 2, 25. [*de Ref.*
d cf. cp. 3, 1.
e cp. 1, 13; 1 Tm 1, 10; 6, 3; Tt 1, 9, 13; 2, 1, 2.
f cf. 1 Tm 4, 1.
g Eph 4, 11. — cf. Ac 21, 8.
h cf. Col 4, 17. *i* Ph 2, 17.
j Ph 1, 23. — cf. 1 Pt 1, 23.
h Ac 20, 24; 1 Tm 6, 12. [5.
l Ph 3, 14; Col 1, 5. — cf. cp. 2, 7, 8] ** Catech. R. II 2, 48. — cf. I 13, 12. — Cp. Antt. et RR. in fss. s. Pauli Ap. — Cm. in fs. s. Justini M.*
m Jc 1, 12; 1 Pt 5, 4; Ap 2, 10.
n Mt 16, 27.
o vr. 21; cp. 1, 4.
p Col 4, 14; Phl 24.
q cf. vr. 16
r 1 Jo 2, 15. — cf. Mt 13, 13,
s cf. Tt 3, 12. [22.
t v. Ac 12, 12. [7; Tt 3, 12.
u Ac 20, 4; Eph 6, 21; Col 4,
v Ac 19, 23; 1 Tm 1, 20.
x cf. Mt 5, 44; Ac 7, 60.
y Ac 23, 11; 27, 23, 24. — cf. Mt 10, 19. [Est 14, 13.
z cp. 3, 11. — cf. Ps 21, 22;
a cf. Ps 120, 7; 2 Th 3, 3.
b v. Rm 11, 36.
c Ac 18, 2; Rm 16, 3.
d cp. 1, 16.
e Ac 19, 22; Rm 16, 23.
f Ac 20, 4; 21, 20.
g cf. Gal 6, 18; Col 4, 1; Phl 25.

EPISTULA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD TITUM

PAULUS [a]servus Dei, apostolus autem Iesu Christi secundum fidem [b]electorum Dei et [c]agnitionem veritatis, quae secundum pietatem est, 2 [d]in spem vitae aeternae, [e]quam promisit [v]qui non mentitur Deus ante tempora saecularia, 3 [g]manifestavit autem temporibus suis verbum suum in praedicatione, [h]quae credita est mihi secundum praeceptum salvatoris nostri Dei, 4 [i]Tito dilecto filio [j]secundum communem fidem. Gratia et pax a Deo Patre et Christo Iesu salvatore nostro.

a cf. Rm 1, 1; Ph 1, 1.
1-15 LL. in fr. 5 hebd. 5 p. Epiph. [Lc 18, 7.
b Rm 8, 33; Col 3, 12. — v.
c 1 Tm 2, 4. — cf. 1 Tm 6, 3.
d cp. 2, 13; 3, 7. — cf. Heb 9,
e cf. 2 Tm 1, 9. [15.
f Heb 6, 18. — cf. 1 Tm 2, 13.
g Rm 16, 25, 26; Col 1, 26.
h v. 1 Tm 1, 11.
i 2 Cor 2, 13; Gal 2, 1, 2.
j 2 Pt 1, 1. — cf. Ju 3.
l v. 1 Tm 1, 2.

senibus et ut mulieribus, adulescentibus, servis, subditis monita cuicumque convenientia tradat eosque in spem vitae aeternae erigat (2, 1-13, 11), Discipulum denique ad se Nicopolin invitat et salutationibus

m cf. 1 Tm 1, 3.
*5] * Catech. R. II 5, 54; 7, 31.*
n cf. Ac 14, 23; 2 Tm 2, 2.
6-9] 1 Tm 3, 2-4.
o cf. 1 Rg 2, 12; 22, 24.
7-11] 2 L. in cm. Cf. Pont.
p 1 Cor 4, 1, 2; 1 Pt 4, 10.
q 1 Tm 3, 8; 6, 5; 1 Pt 5, 2. — cf. Jo 10, 12.
r cf. 2 Tm 1, 13; 2, 15.
s cp. 2, 1; 1 Tm 1, 10.
t 1 Tm 1, 6. *u* v. Ac 11, 2.
v 2 Tm 4, 2. *w* cf. 2 Tm 3, 6.
x cf. Ac 17, 29; 1 Cor 15, 33.
y cp. 2, 15; 1 Tm 5, 20. — cf. Pro 13, 24; 29, 15; Eccli 30, 1.
z cp. 2, 2. — cf. 2 Cor 13, 10.
a v. 1 Tm 1, 4.
b Mt 15, 9; Col 2, 22. — cf. Ac 4, 19. [v. Ac 10, 15.
c cf. Lc 11, 41; 1 Tm 4, 3. —
d cf. Rm 14, 23. o
*16] * cf. Catech. R. IV 11, 18.*
e 2 Tm 3, 5, 8. — cf. 1 Jo 2, 4.

a cp. 1, 9.
1-8] 3 L. ut s. cp. 1, 7-11.
b v. cp. 1, 13.
c cf. 1 Tm 2, 9; 3, 10.
d cf. 1 Tm 2, 12.
e cf. 1 Tm 5, 8.
f Eph 5, 22. *g* v. 1 Tm 6, 1.
h cf. 1 Tm 4, 12; 1 Pt 5, 3.
i 1 Tm 5, 14; 1 Pt 2, 12; 3, 16. — cf. Jb 1, 6-11.
j Eph 6, 5; 1 Tm 6, 1; 1 Pt 2, *l* cf. 1 Tm 3, 11. [18.
m Mt 6, 16; Ph 2, 15.
n cp. 3, 4.
11-15] L. in Ms. 1 in Nativ.Dñi, — L. et Cp. (11, 12) in Circumc.
o Mt 10, 38, 39; 16, 24. — cf. 1 Pt 4, 2; 1 Jo 2, 16.
*12,13] * Catech. R. I 13, 3; II 6, 14; III 1, 2; 8, 25. — v. Ph 3, 20, 21. — Ant. in D.*
p cf. Eph 1, 4. *[3 Adv.*
q 1 Cor 1, 7; 2 Pt 3, 12.
r Rm 4, 25; Gal 1, 4; 2, 20; 1 Tm 2, 6.
s Ps 129, 8. — v. 1 Pt 1, 18.
t Ez 37, 23; Ap 1, 5. — v. cp. 3, 5. [13.
u cp. 3, 8; Eph 2, 10; 1 Pt 3, *15-3, 11] LL. in fr. 6 hebd. 5 p.*
v cp. 1, 13; 1 Tm 5, 20. *[Epiph.*
x cf. 1 Tm 4, 12.

a Rm 13, 1; 1 Pt 2, 13.
b 2 Tm 2, 21.
c Eph 4, 31, 32. *d* 1 Cor 6, 11.
e cf. Rm 6, 16; 2 Pt 2, 19. —
f v. cp. 2, 11. [v. Jo 3, 34.
4-7] L. in Ms. 2 in Nativ. Dñi et in eiusd. oct.
*5] * Catech. R. IV 9, 10.*
g Rm 3, 20; Gal 2, 16.
h Eph 2, 8, 9. [1, 5.
i Eph 5, 26. — v. Jo 3, 5; Ap
j Ac 2, 33; 10, 45; Rm 5, 5. — cf. Jl 2, 28.
l cp. 2, 11, 12; Rm 3, 24.
m Rm 8, 17. — cf. Heb 1, 14;
n v. 1 Tm 1, 15. [Jc 2, 5.
o vr. 14; cp. 2, 14.
p 1 Tm 4, 7; 2 Tm 2, 16, 23.
q 2 Tm 2, 14. [— cf. 1 Tm 1, 4.
r Mt 18, 15-17; 2 Jo 10. — cf. 2 Tm 2, 25, 26.
s Mr 16, 16; Jo 3, 10. — cf. 1
t v. 2 Tm 4, 12. [Jo 5, 10.
u cf. 2 Tm 4, 10.

5 [m]Huius rei gratia reliqui te Cretae, ut ea quae desunt corrigas et [n]constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi, **6** si quis sine crimine est, unius uxoris vir, [o]filios habens fideles, non in accusatione luxuriae aut non subditos. **7** Oportet enim episcopum sine crimine esse [p]sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, [q]non turpis lucri cupidum; **8** sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem, **9** [r]amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in [s]doctrina sana et eos qui contradicunt arguere.

10 Sunt enim multi etiam inoboedientes, [t]vaniloqui et seductores, maxime [u]qui de circumcisione sunt; **11** [v]quos oportet redargui, [w]qui universas domos subvertunt docentes quae non oportet [q]turpis lucri gratia. **12** [x]Dixit quidam ex illis proprius ipsorum propheta: 'Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventres pigri'. **13** Testimonium hoc verum est. Quam ob causam [v]increpa illos dure, [z]ut sani sint in fide, **14** [a]non intendentes iudaicis fabulis et [b]mandatis hominum aversantium se a veritate. **15** [c]Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum, sed [d]inquinatae sunt eorum et mens et conscientia. **16** [e]Confitentur se nosse Deum, factis autem negant, cum sint abominati et [f]incredibiles et ad omne opus bonum reprobi.

2 Tu autem loquere quae decent [a]sanam doctrinam: **2** senes ut sobrii sint, pudici, prudentes, [b]sani in fide, in dilectione, in patientia; **3** [c]anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino servientes, [d]bene docentes; **4** ut prudentiam doceant adulescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant; **5** prudentes, castas, sobrias, [e]domus curam habentes, benignas, [f]subditas viris suis, [g]ut non blasphemetur verbum Dei. **6** Iuvenes similiter hortare ut sobrii sint. **7** [h]In omnibus teipsum praebe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, **8** verbum sanum, irreprehensibile, [i]ut is qui ex adverso est vereatur nihil habens malum dicere de nobis. **9** [j]Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, **10** non fraudantes, [l]sed in omnibus fidem bonam ostendentes, [m]ut doctrinam salvatoris nostri Dei ornent in omnibus. **11** [n]Apparuit enim gratia Dei salvatoris nostri omnibus hominibus **12** erudiens nos, ut [o]abnegantes impietatem et saecularia desideria [p]sobrie et iuste et pie vivamus in hoc saeculo **13** [q]exspectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei et salvatoris nostri Iesu Christi, **14** [r]qui dedit semetipsum pro nobis, [s]ut nos redimeret ab omni iniquitate et [t]mundaret sibi populum acceptabilem, [u]sectatorem bonorum operum.

15 Haec loquere et exhortare et [v]argue cum omni imperio. [x]Nemo te contemnat.

3 [a]Admone, illos principibus et potestatibus subditos esse, dicto oboedire, [b]ad omne opus bonum paratos esse, **2** [c]neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. **3** [d]Eramus enim aliquando et nos insipientes, increduli, errantes, [e]servientes desideriis et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. **4** [f]Cum autem benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei, **5** [g]non ex operibus iustitiae, quae fecimus nos, sed [h]secundum suam misericordiam salvos nos fecit per [i]lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti, **6** [j]quem effudit in nos abunde per Iesum Christum salvatorem nostrum; **7** ut [l]iustificati gratia ipsius [m]heredes simus secundum spem vitae aeternae. **8** [n]Fidelis sermo est, et de his volo te confirmare, [o]ut curent bonis operibus praeesse qui credunt Deo. Haec sunt bona et utilia hominibus. **9** [p]Stultas autem quaestiones et genealogias et contentiones et pugnas legis devita; [q]sunt enim inutiles et vanae. **10** [r]Haereticum hominem post unam et secundam correptionem devita **11** sciens quia subversus est qui eiusmodi est et delinquit, [s]cum sit proprio iudicio condemnatus.

12 Cum misero ad te Artemam aut [t]Tychicum, festina ad me venire [u]Nicopolim; ibi enim s[t]atui hiemare. **13** Zenam legisperitum

et benedictione epistulam concludit (12-15).
Post inscriptionem et gratiarum actionem (1-7) Philemonem hortatur et suadere vult ut servum Onesimum in gratiam recipiat (8-21).

et [v]Apollo sollicite praemitte, ut nihil illis desit. 14 Discant autem et nostri [o]bonis operibus praeesse ad usus necessarios, ut non sint [x]infructuosi.
15 Salutant te qui mecum sunt omnes. Saluta eos [y]qui nos amant in fide. [z]Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

v v. Ac 18, 24; 1 Cor 3, 5, 6.

x 2 Pt 1, 8. — cf. Mt 7, 19; Ph 1, 11; 4, 17; Col 1, 10.
y Gal 6, 10.
z 2 Tm 4, 22.

EPISTULA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD PHILEMONEM

PAULUS, [a]vinctus Christi Iesu et [b]Timotheus frater Philemoni dilecto et adiutori nostro 2 et Appiae sorori carissimae et [c]Archippo commilitoni nostro et [d]ecclesiae, quae in domo tua est. 3 [e]Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Iesu Christo.
4 Gratias ago Deo meo semper memoriam tui faciens in orationibus meis, 5 [f]audiens caritatem tuam et [g]fidem, quam habes in Domino Iesu et in omnes sanctos; 6 ut communicatio fidei tuae [h]evidens fiat in [i]agnitione omnis operis boni, quod est in vobis in Christo Iesu. 7 [j]Gaudium enim magnum habui et consolationem in caritate tua, quia [l]viscera sanctorum requieverunt per te, frater.
8 Propter quod [m]multam fiduciam habens in Christo Iesu imperandi tibi, [n]quod ad rem pertinet, 9 propter caritatem magis obsecro, cum sis talis ut Paulus senex, nunc autem et [a]vinctus Iesu Christi: 10 obsecro te pro [o]meo filio, [p]quem genui in vinculis, [q]Onesimo; 11 qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem et mihi et tibi utilis: 12 quem remisi tibi. Tu autem illum ut mea viscera suscipe; 13 quem ego volueram mecum detinere, ut [r]pro te mihi ministraret [a]in vinculis evangelii; 14 sine consilio autem tuo nihil volui facere, uti ne velut [s]ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. 15 [t]Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut aeternum illum reciperes; 16 [u]iam non ut servum, sed pro servo [v]carissimum fratrem, maxime mihi, quanto autem magis tibi, [x]et in carne et in Domino. 17 Si ergo habes me [y]socium, suscipe illum sicut me; 18 si autem aliquid nocuit tibi aut debet, hoc mihi imputa. 19 [z]Ego Paulus scripsi mea manu, ego reddam; ut non dicam tibi quod et teipsum mihi debes. 20 Ita, frater, ego te fruar in Domino: [l]refice viscera mea in Domino. 21 [a]Confidens in oboedientia tua scripsi tibi sciens quoniam et super id quod dico facies. 22 Simul autem et [b]para mihi hospitium; nam spero [c]per orationes vestras donari me vobis.
23 Salutat te [d]Epaphras concaptivus meus in Christo Iesu, 24 [e]Marcus, [e]Aristarchus, [f]Demas et [f]Lucas adiutores mei.
25 [g]Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

a vr. 9. — Eph 3, 1; Ph 1, 7.
b 1 Th 3, 2.
1-19] *L. in sb. a. D. 6 p. Epiph.*
1] * *Catech. R. I 10, 10.*
c Col 4, 17. — cf. Ph 2, 25.
d cf. Rm 16, 5; Col 4, 15.
e v. Rm 1, 7-9.

f cf. Col 1, 4.
g Eph 1, 15.
h v. Mt 5, 16.
i Ph 1, 9; Col 1, 9.
j cf. 2 Cor 7, 4, 13; Col 4, 11.
l cf. vr. 20; Rm 15, 32; 2 Cor 7, 13; 2 Tm 1, 16.
m Eph 6, 20.
n cf. Eph 5, 4.
o v. 3 Jo 4.
p 1 Cor 4, 15. — cf. Gal 4, 19.
q Col 4, 9.

r cf. 1 Cor 16, 17.

s cf. 2 Cor 9, 7; 1 Pt 5, 2.
t cf. Gn 45, 5, 8; 50, 20.
u v. 1 Cor 7, 22.
v Lc 22, 32; Jo 21, 23; Col 4, 9; 1 Tm 6, 2.
x Col 3, 22, 23. — cf. Eph 6, 5.
y cf. 2 Cor 8, 23.
z 1 Cor 16, 21; Gal 6, 11; 2 Th 3, 17.

a v. 2 Cor 2, 3.
b cf. Ph 1, 25; 2, 24.
c Rm 15, 30; 2 Cor 1, 11. — cf. Heb 13, 18, 19.
d Col 1, 7; 4, 12.
e Col 4, 10.
f Col 4, 14; 2 Tm 4, 10, 11.
g Gal 6, 18. — v. Rm 16, 20.

EPISTULA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD HEBRAEOS

1, 2] * *Pii IX epist. 11 Dec. 1862; * Conc. Vat. s. III cp. 2 — * Catech. R. IV 9, 15. — V. All. in Circ. Dñi.*
1-14] *LL. in D. 6 p. Epiph.; L. in Ms. 3 et Cpp. in Nat. Dñi.*
a cf. Nm 12, 6, 8; Jl 2, 28, 20.
b 2 Pt 1, 21.
c cf. Ac 2, 17; 1 Pt 1, 20.
d Jo 1, 17; 15, 15.
e Ps 2, 8; Mt 21, 38. — cf. Mt 28, 18 [Jo 1, 3.
f 1 Cor 8, 6; Col 1, 16. — v.
g Col 1, 15. — v. Sap. 7, 26.
3] *Ant. in Transf. Dñi.*
h cf. Jo 12, 45; 14, 9. — v. 2 Cor 4, 4.
i cf. cp. 11, 3; Col 1, 7.
j v. cp. 9, 14.
l cp. 10, 12; 12, 2; Mr 16, 19;
m Eph 1, 21; Ph 2, 9. [Col 3, 1.
n Ps 2, 7. — v. cp. 5, 5; Ac 13, 33. [28.
o 2 Rg 7, 14. — cf. Ps 88, 27,
6] * *Conc. Trid. s. XIII cp. 5.*
7] *V. All. in fs. s. Mich. arch.*
p v. Rm 8, 29. [*chang.*
q Ps 96, 7.
r Ps 103, 4.
s Ps 44, 7, 8. — v. Lc 1, 32, 33.
t cf. Is 61, 1-3.

u Ps 101, 26, 28.
v cf. cp. 13, 8.
13] * *Catech. R. I 7, 3.*
x Ps 109, 1. — cf. cp. 10, 13; Mt 22, 44.
14] * *Catech. R. III 2, 21; IV 9, 4. — Ant. in fs. ss. Ang. c. etc.*
y cf. Gn 19, 16; 28, 12; 32, 1, 2; Jd 6, 11; 13, 3; Ps 33, 8; 90, 11; 102, 20, 21; Dn 3, 28; 6, 22; 10, 11; Mt 18, 10; Ac 13, 7 etc.
z Rm 8, 17; Tt 3, 7; Jc 2, 5. — v. Mt 25, 34.
a cf. Ecli 21, 17.
b v. Ac 7, 53.
c cf. cp. 10, 28; Nm 15, 30, 31
d cf. cp. 10, 29; 12, 25. [etc.
e cf. Mt 22, 5, 7.
f cf. Mr 16, 20; Ac 2, 22; 5, 32.
g cf. 1 Cor 12, 4-11.
h cf. Eph 1, 5.
i cp. 6, 5.
j Ps 8, 5-7.

MULTIFARIAM [a]multisque modis olim Deus [b]loquens patribus in prophetis, 2 [c]novissime diebus istis [d]locutus est nobis in Filio, [e]quem constituit heredem universorum, [f]per quem fecit et saecula: 3 [g]qui, cum sit splendor gloriae et [h]figura substantiae eius [i]portansque omnia verbo virtutis suae, [j]purgationem peccatorum faciens, [l]sedet ad dexteram maiestatis in excelsis; 4 tanto melior angelis effectus, quanto [m]differentius prae illis nomen hereditavit. 5 Cui enim dixit aliquando angelorum:

' [n]Filius meus es tu, ego hodie genui te?

Et rursum:

' [o]Ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium'?

6 Et, cum iterum introducit [p]primogenitum in orbem terrae, dicit:

' [q]Et adorent eum omnes angeli Dei'.

7 Et ad angelos quidem dicit:

' [r]Qui facit angelos suos spiritus,
et ministros suos flammam ignis';

8 ad Filium autem:

' [s]Thronus tuus, Deus, in saeculum saeculi,
virga aequitatis virga regni tui.
9 Dilexisti iustitiam et odisti iniquitatem;
[t]propterea unxit te Deus, Deus tuus,
oleo exsultationis prae participibus tuis'.

10 et:

' [u]Tu in principio, Domine, terram fundasti,
et opera manuum tuarum sunt caeli:
11 ipsi peribunt, [v]tu autem permanebis;
et omnes ut vestimentum veterascent,
12 et velut amictum mutabis eos, et mutabuntur;
tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient'.

13 Ad quem autem angelorum dixit aliquando:

[x]Sede a dextris meis,
quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum'?

14 Nonne omnes sunt administratorii spiritus, [y]in ministerium missi propter eos qui hereditatem capient salutis?

2 Propterea abundantius oportet observare nos ea quae audivimus, [a]ne forte pereffluamus. 2 Si enim, [b]qui per angelos dictus est, sermo factus est firmus, et [c]omnis praevaricatio et inoboedientia accepit iustam mercedis retributionem; 3 [d]quomodo nos effugiemus, si tantam [e]neglexerimus salutem, quae, cum initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt [f]in nos confirmata est, 4 [f]contestante Deo signis et portentis et [g]variis virtutibus et [h]Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem?

5 Non enim angelis subiecit Deus [i]orbem terrae futurum, de quo loquimur. 6 Testatus est autem in quodam loco quis dicens:

' [j]Quid est homo, quod memor es eius?
aut filius hominis, quoniam visitas eum?

1. Novi Testamenti prae vetere excellentiam demonstrat (1, 1-10, 18) *comparatis inter se utriusque Testamenti* a) *ministris, qui fuerunt angeli in vetere, in novo Filius Dei (1, 1-2, 18);* b) *mediatoribus, Moyse nempe et Christo*

7 [l]Minuisti eum paulo minus ab angelis,
gloria et honore coronasti eum
et constituisti eum super opera manuum tuarum:
8 omnia subiecisti sub pedibus eius'.
[m]In eo enim quod omnia ei subiecit, nihil dimisit non subiectum ei; nunc autem necdum videmus omnia subiecta ei. 9 Eum autem, [l]qui modico quam angeli minoratus est, videmus Iesum [n]propter passionem mortis [o]gloria et honore coronatum, ut gratia Dei [p]pro omnibus [q]gustaret mortem. 10 [r]Decebat enim eum, propter quem omnia et per quem omnia, [s]qui multos filios in gloriam adduxerat, [t]auctorem salutis eorum [r]per passionem consummare. 11 [u]Qui enim sanctificat et qui sanctificantur ex uno omnes. Propter quam causam [v]non confunditur [x]fratres eos vocare dicens:
12 '[y]Nuntiabo nomen tuum fratribus meis:
in medio ecclesiae laudabo te',
13 et iterum: '[z]Ego ero fidens in eum', et iterum: '[a]Ecce ego et pueri mei, quos dedit mihi Deus'. 14 Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et [b]ipse similiter participavit eisdem, ut [c]per mortem destrueret eum [d]qui habebat mortis imperium, id est diabolum; 15 et liberaret eos qui [e]timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti. 16 Nusquam enim angelos apprehendit, sed [f]semen Abrahae apprehendit. 17 Unde debuit per omnia [g]fratribus similari, [h]ut misericors fieret et fidelis pontifex [i]ad Deum, ut repropitiaret delicta populi. 18 In eo enim, in quo passus est ipse et [j]tentatus, potens est et eis qui tentantur auxiliari.

3 Unde, fratres sancti, [a]vocationis caelestis participes, considerate [b]apostolum et pontificem confessionis nostrae Iesum, 2 'qui fidelis est ei qui fecit illum, [c]sicut et Moyses, in omni domo eius'. 3 [d]Amplioris enim gloriae iste prae Moyse dignus est habitus, quanto ampliorem honorem habet domus qui fabricavit illam. 4 Omnis namque domus fabricatur ab aliquo; [e]qui autem omnia creavit Deus est. 5 Et [c]Moyses quidem 'fidelis erat in tota domo eius' tanquam [f]famulus, [g]in testimonium eorum quae dicenda erant; 6 Christus vero tanquam [h]filius in domo sua: [i]quae domus sumus nos, [j]si fiduciam et gloriam spei usque ad finem firmam retineamus. 7 Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus:
'[l]Hodie, si vocem eius audieritis,
8 nolite [m]obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione
secundum diem tentationis in deserto,
9 ubi tentaverunt me patres vestri,
probaverunt et viderunt opera mea 10 [n]quadraginta annis;
propter quod infensus fui generationi huic,
et dixi: Semper errant corde,
ipsi autem non cognoverunt vias meas;
11 [o]sicut iuravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam'.
12 Videte, fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis [p]discedendi a [q]Deo vivo; 13 sed [r]adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis [s]fallacia peccati. 14 [t]Participes enim Christi effecti sumus, [t]si tamen initium substantiae eius usque ad finem firmum retineamus. 15 Dum dicitur:
'Nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa exacerba-
[tione,
[l]hodie si vocem eius audieritis',
16 [u]quidam enim audientes exacerbaverunt, sed non [v]universi qui profecti sunt ex Aegypto per Moysen. 17 Quibus autem 'infensus est quadraginta annis'? Nonne illis qui peccaverunt, [x]quorum cadavera prostrata sunt in deserto? 18 Quibus autem iuravit [y]non introire in requiem ipsius, nisi illis qui increduli fuerunt? 19 Et videmus quia [z]non potuerunt introire propter incredulitatem.

4 Timeamus ergo ne forte, relicta pollicitatione introëundi in requiem eius, existimetur [a]aliquis ex vobis deesse. 2 Etenim et nobis nuntiatum est quemadmodum et illis; sed non profuit illis [b]sermo auditus non admixtus fidei ex iis quae audierunt. 3 [c]Ingrediemur enim in requiem qui credidimus quemadmodum dixit:

l cf. Lc 20, 36.
m cf. 1 Cor 15, 26, 27.
n Ph 2, 7-9. — v. Jo 10, 17.
o Ps 8, 6; Ac 3, 13; 1 Pt 1, 21. — v. Ac 2, 33.
9, 10] R. in fs. 5 Vuln. DNJC.
p Rm 5, 18; 2 Cor 5, 15; 1 Tm 2, 6. — cf. Jo 12, 32.
q Mt 16, 28; Jo 8, 52.
r cf. Lc 24, 26. *s* Rm 11, 36.
t Rm 8, 30. — cf. Mt 26, 28.
u cp. 12, 2; Ac 3, 15.
v cf. Mt 25, 40; Jo 17, 19.
w cf. Mr 8, 38. [15, 14.
x Mt 28, 10; Mr 3, 34, 35; Jo
*11] * Catech. R. I 2, 9; IV 9,*
y Ps 21, 23. [*14.*
z Ps 17, 3; Is 8, 17; 12, 2.

a Is 8, 18. — cf. Jo 17, 2.
14, 15, 17] R. in fs. 5 Vuln.
b v. Jo 1, 14. [*DNJC*
*14] * Catech. R. I 5, 6.*
c cf. Jo 12, 32, 33. — v. 1 Cor 15, 54-56; Col 1, 15; 2 Tm 1, 10.
d 1 Jo 3, 8. — cf. Jo 16, 11.
e cf. Rm 8, 15.
*16] * Catech. R. I 4, 11.*
f Is 41, 8, 9. *g* Ph 2, 7.
h cp. 4, 15, 16. — cf. cp. 5, 2.
i cp. 5, 1; Rm 15, 17. [7, 8.
*17] * Catech. R. IV 7, 4; II 5,*
68. — R. in fs. ss. Famil. J. M. J. — v. Lv 21, 10.
j cp. 4, 15. — cf. Lc 22, 28.

a Eph 4, 1; Ph 3, 14; 2 Tm 1,
b cf. Jo 20, 21; Rm 15, 8 [9.
*1] * Conc. Ephes. (an. 431) can.*
10.
1-16] LL. in fr. 2 hebd. 6 p. Epiph.
c Nm 12, 7; Ecli 45, 4. [*Epiph.*
3] v. 2 Cor 3, 7.
d cf. Mt 12, 41, 42.
e Eph 2, 10; 3, 9.
f Ex 14, 31; Dt 34, 5; Js 1, 2; 8, 31; Ps 104, 26; Sap 10, 16;
g Dt 18, 15, 18, 19. [Ap 15, 3.
h v. cp. 1, 2.
i 1 Cor 3, 16; 6, 19; 2 Cor 6, 16; Eph 2, 21; 1 Tm 3, 15; 1 Pt 2, 5.
j Mt 10, 22; 24, 13; Jc 5, 11; Ap 2, 10. — cf. vr. 14; cp. 6, 11. [4, 7.
l Ps 94, 8-11. — v. vr. 15; cp.
m cf. Ac 5, 33; 7, 54.
n v. Ac 7, 36.
o cp. 4, 3, 5. — v. Nm 14, 22-30.
p Lc 8, 13; 1 Tm 4, 1.
q v. Mt 16, 16.
r cf. cp. 10, 24, 25.
s cf. Is 44, 20; Mt 13, 22; Rm
t 1 Cor 1, 9. [7, 11.

u Nm 14, 2 sq.; Dt 1, 34, 35.
v cf. Nm 14, 24, 30; Dt 1, 36, 38.
x Nm 14, 29. — v. Ju 5.
y Dt 1, 34, 35. — cf. cp. 4, 2.
z cp. 4, 6; Ps 77, 22; 105, 24.

1-12] LL. in fr. 3 hebd. 6 p. Epiph.
a cp. 12, 15.
b 1 Th 2, 13.
c Ps 94, 11. — v. cp. 3, 11.

(3, 1-6), in quem, ut in beatam requiem ingrediamur, necesse est credere (7-4, 13); denique c) *pontificibus. Quam comparationem paulo amplius explicans, Christum dicit sacerdotem esse secundum ordinem Mel-*

' Sicut iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam ':
et quidem operibus ab [d]institutione mundi perfectis; [4] dixit enim in quodam loco de die septima sic: ' [e]Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis '. [5] Et in isto rursum: ' [e]Si introibunt in requiem meam '. [6] Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, et ii, quibus prioribus adnuntiatum est, [f]non introierunt propter incredulitatem: [7] iterum terminat diem quendam, hodie, in David dicendo post tantum temporis, sicut supra dictum est:

' [g]Hodie, si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra '.

[8] Nam, [h]si eis Iesus requiem praestitisset, nunquam de alia loqueretur posthac die. [9] Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei. [10] Qui enim ingressus est in requiem eius, etiam ipse [i]requievit ab operibus suis, sicut a suis Deus. [11] Festinemus ergo ingredi in illam requiem, ut [j]ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. [12] [k]Vivus est enim sermo Dei et efficax et [m]penetrabilior omni gladio ancipiti et pertingens usque ad divisionem animae ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et [n]discretor cogitationum et intentionum cordis. [13] Et [o]non est ulla creatura invisibilis in conspectu eius; omnia autem [p]nuda et aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo.

[14] Habentes ergo [q]pontificem magnum, [r]qui penetravit caelos, Iesum Filium Dei, [s]teneamus confessionem. [15] Non enim habemus pontificem, [t]qui non possit compati infirmitatibus nostris, [q]tentatum autem per omnia pro similitudine [u]absque peccato. [16] [v]Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiae, ut misericordiam consequamur et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

5 Omnis namque pontifex ex hominibus adsumptus [a]pro hominibus constituitur in iis quae sunt [b]ad Deum, [a]ut offerat dona et sacrificia pro peccatis; [2] [c]qui condolere possit iis qui ignorant et errant, quoniam et [d]ipse circumdatus est infirmitate; [3] et propterea debet, [e]quemadmodum pro populo, ita etiam et pro semetipso offerre pro peccatis. [4] [f]Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo [g]tanquam Aaron. [5] Sic et Christus [h]non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret; sed qui locutus est ad eum:

' [i]Filius meus es tu, ego hodie genui te ';

[6] quemadmodum et in alio loco dicit:

' [j]Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.

[7] [l]Qui in diebus carnis suae preces supplicationesque ad eum, [m]qui possit illum salvum facere a morte, [n]cum clamore valido et lacrimis offerens [o]exauditus est pro sua reverentia. [8] Et quidem, [p]cum esset Filius Dei, [q]didicit ex iis quae passus est oboedientiam, [9] et [r]consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae, [10] appellatus a Deo pontifex [j]iuxta ordinem Melchisedech.

[11] De quo nobis grandis sermo et [s]ininterpretabilis ad dicendum, quoniam [t]imbecilles facti estis ad audiendum. [12] Etenim, cum deberetis magistri esse propter tempus, rursum indigetis, ut vos doceamini quae sint [u]elementa exordii sermonum Dei, et [v]facti estis quibus lacte opus sit non solido cibo. [13] Omnis enim qui lactis est particeps expers est sermonis iustitiae, [w]parvulus enim est. [14] [v]Perfectorum autem est solidus cibus, eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus [z]ad discretionem boni ac mali.

6 Quapropter [a]intermittentes [b]inchoationis Christi sermonem ad perfectiora feramur, non rursum iacentes fundamentum [c]paenitentiae [d]ab operibus mortuis et [e]fidei ad Deum, [2] [e]baptismatum doctrinae, [f]impositionis quoque manuum ac [g]resurrectionis mortuorum et iudicii aeterni. [3] Et hoc faciemus, [h]si quidem permiserit Deus. [4] [i]Impossibile est enim eos, qui semel sunt [j]illuminati, gustaverunt etiam [l]donum caeleste et [m]participes facti sunt Spiritus sancti, [5] [n]gustaverunt etiam nihilominus bonum Dei verbum virtutesque [o]saeculi venturi [6] et [p]prolapsi sunt, rursus renovari ad paenitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis Filium Dei et ostentui habentes. [7] [q]Terra enim saepe venientem super se bibens imbrem et generans herbam opportunam illis a quibus colitur, accipit benedictionem a Deo; [8] [r]pro-

d Mt 25, 34; Lc 11, 50.
e Gn 2, 2. — cf. Ex 20, 11; 31, *f* v. cp. 3, 19. [17.
g Ps 94, 8. — v. cp. 3, 7, 8.
h Ac 7, 45. *i* cf. Ap 14, 13.
*11] * Catech. R. III 4, 16.*
11-5, 10] LL. in Parasc.
j cf. cp. 3, 12.
12, 13] Sap 7, 22-24.
l cf. Sap 18, 15, 16; Jr 23, 29; 1 Th 2, 13. [Pro 5, 4.
m Is 49, 2; Eph 6, 17. — cf.
n cf. 1 Cor 14, 24, 25.
*13] * Conc. Vat. s. III cp. 1. — * Catech. R. I 2, 6; III 3, 16; IV 15, 8.*
o 2 Par 16, 9; Jb 34, 21; Ps 32, 13-15; Pro 15, 3; Ecli 15, 20.
p Jb 26, 6. — cf. Ps 138, 5-12.
q cp. 2, 17, 18. – cf. cp. 10, 21.
r cp. 9, 24; Mr 16, 19; Eph 4, *s* cp. 10, 23. [10.
*15] * Catech. R. IV 15, 14.*
t cf. cp. 5, 2; Is 53, 3.
u 1 Pt 2, 22; 1 Jo 3, 5. — cf. cp. 7, 26; Jo 8, 46; 14, 30.
*16-5, 7] L. in Ms. pro elig. summ. Pont. — * cf. Catech. R. IV 1, 2 (16).* [cp. 7, 19, 25.
v cp. 10, 19; Eph 3, 12. — cf.
*1-6] L. in cm. CP. et M. et in anniv. cons. Ep. (1-4) * Catech. R. II 7, 3, 5 (4, 3).*
a cp. 8, 3, 4; 9, 9; 10, 11; 11, *b* cp. 2, 17. [4.
c cp. 2, 18; 4, 15.
d cf. cp. 7, 28. [7; 16, 6, 17.
e cp. 7, 27; 9, 7; Lv 4, 3; 9, *f* Nm 16, 5-40; 18, 7; 2 Par *g* Ex 28, 1; 1 Par 23, 13. [26, 18.
h Jo 8, 54; Rm 15, 3.
5-10] 3 L. et L. in fs. Orat. DNJC. in monte Oliv.
i Ps 2, 7. — v. cp. 1, 5.
j Ps 109, 4. — v. cp. 6, 20; 7, *l* Mt 26, 39, 44. [17, 21.
m cf. Jo 12, 27. [50.
n Ps 21, 2, 3. — cf. Mt 27, 46, *7] * Catech. R. IV 17, 6.*
o Ps 21, 25. *p* v. cp. 1, 2.
*8, 10] v. cp. 2, 17. — * Conc. Trid. s. VI cp. 11. — * cf. Catech. R. II 7, 8 (10).*
q Ph 2, 8. — v. Jo 14, 31.
r v. cp. 2, 10. *s* cf. 2 Pt 3, 16.
t Is 6, 10. — cf. Mt 13, 15; Mr *u* cp. 6, 1. [4, 33; Jo 16, 12.
x 1 Cor 3, 1. — cf. 1 Pt 2, 2.
y 1 Cor 14, 20; Eph 4, 13. — cf. cp. 6, 1.
z Gn 3, 22, 3 Rg 3, 9; Is 7, 15.
a cf. Ph 3, 12-14. *b* cp. 5, 12.
1-10] LL. in fr. 4 hebd. 6 p.
c Ac 20, 21. [*Epiph.*
d cp. 9, 14. — cf. Ap. 3, 1, 2.
e Ac 19, 4, 5. — cf. cp. 9, 10.
f Ac 8, 17; 19, 6.
g Ac 17, 31, 32.
h v. 1 Cor 16, 7. [cf. Mt 12, 32.
i cp. 10, 26, 27; 2 Pt 2, 21. —
j cp. 10, 32; Eph 1, 18.
l Jo 4, 10; Eph 2, 8.
m cp. 2, 4, 5.
n Ps 33, 9; 1 Pt 2, 3.
o Mr 10, 30; Eph 1, 21. [*2, 2.*
*6] * cf. Catech. R. I c. 11; III*
p cf. cp. 10, 29. *q* Ps 64, 10.
r Is 5, 1-7; Lc 13, 6, 9. — cf. Dt 29, 22-28; Jr 44, 22, 23.

ferens autem spinas ac tribulos reproba est et maledicto proxima; [s]cuius consummatio in combustionem.

9 Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora et viciniora saluti, tametsi ita loquimur. 10 [t]Non enim iniustus Deus, ut obliviscatur operis vestri et dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui [u]ministrastis sanctis et ministratis. 11 Cupimus autem unumquemque vestrum eandem ostentare sollicitudinem ad expletionem [v]spei usque in finem; 12 ut non segnes efficiamini, verum imitatores eorum qui fide et [v]patientia hereditabunt promissiones.

13 Abrahae namque promittens Deus, quoniam neminem habuit per quem iuraret maiorem, [z]iuravit per semetipsum 14 dicens: '[a]Nisi benedicens benedicam te et multiplicans multiplicabo te'. 15 Et sic [v]longanimiter ferens adeptus est repromissionem. 16 Homines enim per maiorem sui iurant, et [b]omnis controversiae eorum finis ad confirmationem est iuramentum. 17 In quo abundantius volens Deus ostendere [c]pollicitationis heredibus [d]immobilitatem consilii sui, interposuit iusiurandum, 18 ut per duas res immobiles, quibus [e]impossibile est mentiri Deum, fortissimum solacium habeamus qui confugimus ad tenendam [f]propositam spem; 19 quam sicut ancoram habemus animae tutam ac firmam et incedentem usque [g]ad interiora velaminis, 20 [h]ubi praecursor pro nobis introivit Iesus secundum ordinem Melchisedech [i]pontifex factus in aeternum.

7 Hic enim [a]Melchisedech rex [b]Salem sacerdos Dei summi, qui obviavit Abrahae regresso a caede regum et benedixit ei, 2 cui et decimas omnium divisit Abraham: primum quidem qui interpretatur rex iustitiae, deinde autem et rex Salem, quod est rex pacis: 3 sine patre, sine matre, [c]sine genealogia, neque initium dierum neque finem vitae habens, adsimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.

4 Intuemini autem quantus sit hic, cui et decimas dedit de praecipuis Abraham [d]patriarcha. 5 Et quidem de filiis Levi sacerdotum, accipientes [e]mandatum habent decimas sumere a populo secundum legem, id est a fratribus suis, quanquam et ipsi exierint de lumbis Abrahae. 6 [c]Cuius autem generatio non adnumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham et hunc, [f]qui habebat repromissiones, benedixit. 7 Sine ulla autem contradictione, quod minus est a meliore benedicitur. 8 Et hic quidem decimas morientes homines accipiunt; ibi autem [g]contestatur quia [h]vivit. 9 Et, ut ita dictum sit, per Abraham et Levi, qui decimas accepit, decimatus est; 10 adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech.

11 [i]Si ergo consummatio per sacerdotium leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit), quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem et non secundum ordinem Aaron dici? 12 Translato enim sacerdotio, necesse est ut et legis translatio fiat. 13 In quo enim haec dicuntur de alia tribu est, de qua nullus altari praesto fuit. 14 Manifestum est enim, quod [j]ex Iuda ortus sit Dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est. 15 Et amplius adhuc manifestum est, si secundum similitudinem Melchisedech exsurgat alius sacerdos, 16 qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum virtutem vitae insolubilis. 17 [g]Contestatur enim, quoniam

'[l]tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech'.

18 Reprobatio quidem fit praecedentis mandati [m]propter infirmitatem eius et inutilitatem; 19 [n]nihil enim ad perfectum adduxit lex; introductio vero [o]melioris spei, per quam [p]proximamus ad Deum. 20 Et quantum est non sine iureiurando; alii quidem sine iureiurando sacerdotes facti sunt, 21 hic autem cum iureiurando per eum qui dixit ad illum:

'Iuravit Dominus et non paenitebit eum:
Tu es sacerdos in aeternum';

22 in tantum [q]melioris testamenti sponsor factus est Iesu. 23 Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere; 24 hic autem, eo quod [r]maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium; 25 unde et salvare in perpetuum

s cf. Ml 4, 1.

*10] * Conc. Trid. s. VI cp. 16. — * Catech. R. IV 9, 15.*
t Pro 19, 17; Mt 10, 42; 25, 35, 40. — cf. Ac 10, 4, 1 Th 1, 3.
u Rm 15, 31; 2 Tm 8, 4; 8, 1, 12; 2 Tm 1, 18; Ap 2, 9.
v Rm 5, 2-5.
x cp. 13, 7. — cf. cp. 10, 36.
y vf. 15. — cf. cp. 7, 6; Rm
z Gn 22, 16. [4, 13.
a Gn 22, 17.
*16] * cf. Catech. R. III 3, 17.*
b cf. Ex 22, 11.
c cp. 11, 9; Jc 2, 5.
d cf. Ps 109, 4; Pro 19, 21. — cf. Nm 23, 19; Eph 1, 11.
e cf. 2 Tm 2, 13; Tt 1, 2. — v. Nm 23, 19. *l* cp. 12, 12.
g cp. 9, 7; Lv 16, 15.
h cp. 4, 14; 8, 1; 9, 24.
20] R. in fr. 5 p. D. 5 Adv. — v. cp. 7, 4.
i cp. 3, 1; 5, 6, 10; 7, 17, 21.

a Gn 14, 18-20.
b Gn 33, 18; (Ps 75, 3); Jo 3, 23 (?).
1-12] LL. in fr. 5 hebd. 6 p. Epiph.
2-4] v. cp. 6, 20. — R. in D. 4 Adv.
c cf. vr. 6.

d cf. Ac 2, 29; 7, 8, 9.
e Nm 18, 21, 26; 2 Par 31, 4, 5.

f v. Rm 4, 13.

g vr. 17. — cf. cp. 5, 6; 6, 20.
h cf. Lc 24, 5; Jo 6, 57; Ap 1. 17, 18.

i vr. 18, 19; cp. 8, 7. — cf. Gal 2, 21.

j Is 11, 1; Mic 5, 2; Mt 1, 3; Lc 3, 33; Ap 5, 5.

l Ps 109, 4. — v. vr. 21; cp. 5, 6; 6, 20.
m vr. 28; Rm 8, 3; Gal 4, 9. — cf. cp. 5, 2.
n cp. 9, 9; 10, 1. — cf. Ac 13, [39.
o cp. 6, 18.
p cf. vr. 25; Lv 10, 3. — v. cp. 4, 16.

q cp. 8, 6.
23-27] L. in cm. CP.
r vr. 21, 28.

personas, quae utroque junctae sunt (4-28), tabernaculum utriusque sacerdotii (8, 1-5), foedera (6-13) necnon munera quae in Christo perfectissima sunt. Suo enim sacrificio semel oblato conscientias nostras

s Jo 14, 6.
t cp. 9, 24. — cf. 1 Jo 2, 1. — v. Rm 8, 34.
u Ps 15, 10; Ac 3, 14. — v.
v. v. cp. 4, 15. [Mr 1, 24.
x cf. cp. 8, 1. — v. cp. 4, 14.
y v. cp. 5, 3.
z cp. 9, 12; 10, 10. — cf. cp. 9, 28.

a cp. 2, 10; 5, 9.

a v. Mr 16, 19.
b cp. 1, 3; 10, 12; 12, **2**.
c cp. 9, 11.
d cf. cp. 9, 1, 11. — v. Ex 33, 7.
e v. cp. 5, 1.
f cf. cp. 9, 12-14; 10, 9-12; Eph
g cp. 9, 23. [5, 2,
h cp. 10, 1; Col 2, 17.
i Ex 25, 40.
j cp. 1, 4; 2 Cor 3, 6-11.
k cp. 7, 22.
l cp. 9, 15; 12, 24; 1 Tm 2, 5. — cf. Gal 3, 19.
m v. cp. 7, 11.
n Jr 31, 29-34.

o cf. cp. 10, 16, 17; Rm 11, 27.
p cf. 2 Cor 3, 3.
q 1 Jo 2, 27.
r Is 54, 13; Jo 6, 45.
s 2 Cor 5, 17.
a Ex 25, 8.
b cf. vr. 11; cp. 8, 2.
c Ex 26, 1. — cf. Ex 25, 31-39; 26, 35; 40, 4.
2-12] L. in sb. QT. Spbr.
d Ex 25, 23-39; 2 Par 13, 11.
e cf. Ez 44, 13; 45, 3.
f Ex 26, 31-33; 40, 3, 21.
g Lc 16, 12, 13.
h Ex 25, 10, 18; 40, 3, 20, 21:
i Ex 16, 33, 34. [3 Rg 8, 1-7.
j Nm 17, 10. [9, 21.
l Ex 25, 16; 40, 20; 3 Rg 8,
m Ex 37, 6-9; Lv 16, 2.
n cf. vr. 3. *o* cf. vr. 4.
p cp. 9, 25; Lv 16, 15, 34. — cf. cp. 10, 3; Ex 30, 10.
q v. cp. 5, 3.
r cp. 10, 19, 20. — cf. Jo 14, 6.
s cp. 7, 19; 10, 1.
t cf. Lv 11, 2 sqq.
u cp. 6, 2; Mr 7, 4. — v. Lv
v cp. 10, 1. [11, 25.
x vr. 24; cp. 8, 2. — cf. Mr 14, 58.
11-22] L. (11-15) 1 et 2 L. et Cpp. in fs. pretiosiss. Sang.; LL. in sb. s.; L. et Cpp. in D. Pass. — ℣ Catech. R. II 1, 20; III 2, 14 (12-14).
y cp. 10, 4. — cf. Ac 20, 28.
z vr. 24. — cf. cp. 7, 27; 10, 10; 1 Pt 3, 18.
a cf. 1 Cor 6, 20.
b Lv 16, 14-16.
c Nm 19, 9, 17, 18.
d 1 Pt 1, 18, 19; 1 Jo 1, 7; Ap 7, 14. — cf. Tt 2, 14.
e cp. 7, 27; 8, 3.
f cf. cp. 1, 3; 10, 22; 1 Cor 6, 11. — cf. Ap. 7, 14.
g cp. 6, 1. — cf. Rm 6, 13; 1
h cp. 8, 6; 12, 24. [Pt 4, 2.
i Rm 3, 24, 25; 5, 6; Ap 5, 9.

potest *p*accedentes *s*per semetipsum ad Deum semper vivens *t*ad interpellandum pro nobis.

26 Talis enim decebat ut nobis esset pontifex, *u*sanctus, innocens, impollutus, *v*segregatus a peccatoribus et *x*excelsior caelis factus; **27** qui non habet necessitatem cotidie, quemadmodum sacerdotes, *y*prius pro suis delictis hostias offerre deinde pro populi; hoc enim fecit *z*semel seipsum offerendo. **28** Lex enim homines constituit sacerdotes *m*infirmitatem habentes; sermo autem iurisiurandi, qui post legem est, Filium *a*in aeternum perfectum.

8 Capitulum autem super ea quae dicuntur: Talem habemus pontificem, qui *a*consedit in dextera sedis magnitudinis in caelis, **2** sanctorum minister et *b*tabernaculi veri, quod fixit Dominus et non *c*homo. **3** *d*Omnis enim pontifex ad offerendum munera et hostias constituitur; unde necesse est et *e*hunc habere aliquid quod offerat. **4** Si ergo esset super terram nec esset sacerdos, cum essent qui offerrent secundum legem munera, **5** qui *f*exemplari et *g*umbrae deserviunt caelestium, sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum, ' *h*Vide, inquit, omnia facito secundum exemplar quod tibi ostensum est in monte '. **6** Nunc autem *i*melius sortitus est ministerium, quanto et *j*melioris testamenti *l*mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est. **7** *m*Nam si illud prius culpa vacasset, non utique secundi locus inquireretur. **8** Vituperans enim eos dicit: ' *n*Ecce dies venient, dicit Dominus, et consummabo super domum Israël et super domum Iuda testamentum novum, **9** non secundum testamentum, quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum ut educerem illos de terra Aegypti; quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, et ego neglexi eos, dicit Dominus; **10** quia *o*hoc est testamentum, quod disponam domui Israël post dies illos, dicit Dominus, dando leges meas in mentem eorum et *p*in corde eorum superscribam eas et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum, **11** et *q*non docebit unusquisque proximum suum et unusquisque fratrem suum dicens: Cognosce Dominum; quoniam *r*omnes scient me a minore usque ad maiorem eorum; **12** quia propitius ero iniquitatibus eorum et *o*peccatorum eorum iam non memorabor '. **13** Dicendo autem novum veteravit prius. Quod autem *s*antiquatur et senescit prope interitum est.

9 Habuit quidem et prius iustificationes culturae et *a*sanctum *b*saeculare. **2** *c*Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra et *d*mensa et propositio panum, quae dicitur *e*sancta. **3** Post *f*velamentum autem secundum tabernaculum, quod dicitur sancta sanctorum, **4** *g*aureum habens turibulum et *h*arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua *i*urna aurea habens manna et *j*virga Aaron quae fronduerat et *l*tabulae testamenti, **5***h*superque eam erant cherubim gloriae obumbrantia *m*propitiatorium; de quibus non est modo dicendum per singula. **6** His vero ita compositis, in *n*priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes; **7** in *o*secundo autem *p*semel in anno *p*solus pontifex non sine sanguine, *q*quem offert pro sua et populi ignorantia; **8** hoc significante Spiritu sancto, *r*nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum. **9** Quae parabola est temporis instantis, iuxta quam munera et hostiae offeruntur, *s*quae non possunt iuxta conscientiam perfectum facere servientem solummodo *t*in cibis et in potibus **10** et variis *u*baptismatibus et iustitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis.

11 Christus autem adsistens pontifex *v*futurorum bonorum per amplius et perfectius *x*tabernaculum non manufactum, id est non huius creationis, **12** neque per *y*sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem *z*introivit semel in sancta, *a*aeterna redemptione inventa. **13** *b*Si enim sanguis hircorum et taurorum, et *c*cinis vitulae adspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, **14** quanto magis *d*sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum *e*semetipsum obtulit immaculatum Deo, *f*emundabit conscientiam nostram ab *g*operibus mortuis ad serviendum Deo viventi? **15** Et ideo *h*novi testamenti mediator est; *i*ut, morte intercedente, in redemptionem earum prae-

varicationum, quae erant sub priori testamento, [j]repromissionem accipiant [l]qui vocati sunt aeternae hereditatis. 16 Ubi enim [m]testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. 17 Testamentum enim in mortuis confirmatum est; alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est. 18 Unde [n]nec primum quidem sine sanguine dedicatum est. 19 Lecto enim omni mandato legis a Moyse universo populo, accipiens [v]sanguinem vitulorum et hircorum [o]cum aqua et lana coccinea et hyssopo, ipsum quoque librum et omnem populum adspersit 20 dicens: '[n]Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus'. 21 Etiam [p]tabernaculum et omnia vasa ministerii sanguine similiter adspersit; 22 et omnia paene in sanguine secundum legem mundantur, et [q]sine sanguinis effusione non fit remissio.

23 Necesse est ergo [r]exemplaria quidem caelestium his mundari, ipsa autem caelestia melioribus hostiis quam istis. 24 Non enim in [x]manufacta sancta Iesus introivit exemplaria verorum, sed in ipsum caelum, [s]ut appareat nunc vultui Dei pro nobis; 25 neque ut saepe offerat semetipsum, quemadmodum [t]pontifex intrat in [u]sancta per singulos annos in sanguine alieno; 26alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem, semel in consummatione saeculorum, ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit. 27Et, quemadmodum [v]statutum est hominibus semel mori, [z]post hoc autem iudicium; 28sic et Christus [a]semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secundo sine peccato apparebit [b]exspectantibus se in salutem.

10 [a]Umbram enim habens lex [b]futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, [c]nunquam potest accedentes perfectos facere; 2 alioquin cessassent offerri, ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati cultores semel mundati; 3 sed [d]in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. 4 [e]Impossibile enim est sanguine taurorum et hircorum auferri peccata. 5 Ideo ingrediens mundum dicit:

'[f]Hostiam et oblationem noluisti,
corpus autem aptasti mihi;
6 holocautomata pro peccato non tibi placuerunt,
7 tunc dixi: Ecce venio:
in capite libri scriptum est de me
ut faciam, Deus, voluntatem tuam'.

8 Superius dicens quia '[g]hostias et oblationes et holocautomata pro peccato noluisti', nec placita sunt tibi quae secundum legem offeruntur, 9 tunc dixi: [h]Ecce venio ut faciam, Deus voluntatem tuam'; aufert primum, ut sequens statuat. 10 In qua voluntate [i]sanctificati sumus [j]per oblationem corporis Iesu Christi semel. 11 Et omnis quidem sacerdos praesto est cotidie ministrans et [m]easdem saepe offerens hostias, [n]quae nunquam possunt auferre peccata; 12 hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum [o]sedet in dextera Dei, 13 de cetero exspectans '[p]donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius'. 14 [q]Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos. 15 Contestatur autem nos et Spiritus sanctus; postquam enim dixit: 16 '[r]Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus; dando leges meas in cordibus eorum et in mentibus eorum superscribam eas; 17 et peccatorum et iniquitatum eorum iam non recordabor amplius'. 18 Ubi autem horum remissio, iam non est oblatio pro peccato.

19 [s]Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu [t]sanctorum in sanguine Christi, 20 [t]quam initiavit nobis viam novam et viventem per [u]velamen, id est carnem suam, 21 et [v]sacerdotem magnum super domum Dei; 22 accedamus cum vero corde in plenitudine fidei [x]adspersi corda a conscientia mala et [y]abluti corpus aqua munda; 23 [z]teneamus spei nostrae confessionem indeclinabilem ([a]fidelis enim est qui repromisit) 24 et [b]consideremus invicem in provocationem caritatis et bonorum operum, 25 [c]non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes et [d]tanto magis quanto videritis appropinquantem diem.

j cf. cp. 10, 36; Ex 32, 13.
l cf. cp. 3, 1. — v. Rm 8, 28.
17] * *cf. Catech. R. II. 4, 23.*
m cf. Gal 3, 15.

n Ex 24, 6-8. — cf. Mt 26, 28.

o cf. Lv 14, 4, 7; Nm 19, 6, 17.

p [illegible] v 8, 15, 19; 16, 14, 16; 2 Par 29, 22.
q Lv 17, 11. *r* cp. 8, 5.
s cp. 7, 25; 1 Jo 2, 1. — v. Rm 8, 34.
t v. vr. 7. *u* v. vr. 12. [— v. cp. 10, 14.
v cf. 1 Cor 10, 11; Gal 4, 4.
x 1 Jo 3, 5. — cf. Dn 9, 24.
27] * *cf. Catech. R. I 8, 3; II*
y Gn 3, 19; Ec 12, 7. *[6, 1.*
z v. Mt 16, 27.
28] * *Conc. Valent. (855) can. 4.* — * *Conc. Trid. s. XXII cp. 2.* — * *cf. Catech. R. II 4, 24.* — *Cm. in fs. pretiosiss. Sang.*
a Is 53, 12; 1 Pt 2, 24; 3, 18.
b Ac 1, 11.
c Tt 2, 13. — cf. Is 25, 9.

a cp. 8, 5; Col 2, 17.
b cp. 9, 11.
c cp. 7, 19; 9, 9.
d cp. 9, 7; Lv 16, 21.
e vr. 11. — cf. Is 1, 11-15; Mic 6, 6-8.

f cf. cp. 1, 6. — v. Ps 39. 7-9.

g vr. 5.

h vr. 7.
i cp. 2, 11; 13, 12.
j cp. 7, 27; 9, 12.
l cf. Nm 28, 3-8.
m v. cp. 5, 2.
n vr. 1, 4. — cf. cp. 9, 9.
o cp. 1, 3; 8, 1. — v. Mr 16, 19.
p cp. 1, 13; 1 Cor 15, 25-28. — cf. Mt 22, 24.
14] * *Conc. Trid. s. XXII cp. 1.*
q cf. cp. 9, 26.
r Jr 31, 33, 34. — v. cp. 8, 10, 12.
19-24] *3 L. ut s. cp. 9, 11.* — * *Catech. R. I 5, 14 (19).*
s v. cp. 4, 16.
t cp. 9, 3.
u cp. 9, 8. — cf. Jo 10, 9; 14, 6.
v Zc 6, 11-13. — cf. cp. 4, 14.
x cf. 2 Cor 7, 1; 1 Pt 1, 2. — v. cp. 9, 14.
y cf. Ez 36, 25, 27; 1 Cor 6, 11; Eph 5, 26; Tt 3, 5. — v. Jo 3, 5.
22, 26, 28] * *Conc. Valent. (an.*
z cp. 4, 14. *[855) can. 5.*
a cp. 11, 11 — v. 1 Cor 1, 9.
b cf. cp. 3, 13.
c cf. Ac 2, 42.
d Rm 13, 11-13; Jc 5, 8.

sistant (19-25), eo instantius monet, quo adversus incredulos severiori iudicio animadvertendum erit (26-31), reservato perseverantibus praemium aeternum (32-39). Id vero inculcat ex veteri Testamento exem-

e cp. 6, 4-6; 1 Jo 5, 16. — cf. *f* 2 Pt 2, 20, 21. [Nm 15, 30. *g* cp. 2, 3; 12, 25. *h* Ps 78, 5; Is 26, 11; Sph 1, *i* v. 2 Th 1, 8. [18; 3. 8. *j* Mr 7, 9. — v. Dt 17, 2-6. *l* Dt 19, 15. — cf. Mt 18, 16; *m* cf. Mt 12, 32. [2 Cor 13, 1. *n* cf. cp. 6, 6. *o* cp. 13, 20; Zc 9, 11. *p* cp. 9, 13, 14. *q* cf. Mr 3, 29; Eph 4, 30. *r* Dt 32. 35. 36. — v. Ps 134, 14. *s* Ecli 2, 22. — cf. 2 Rg 24, 14; Dn 13, 23; Lc 12, 4, 5.

*32-38] L. in cm. Mm. — * Catech. R. II 2, 4 (32).*

t cp. 6, 4. *u* cf. Ph 1, 30. *v* cf. 1 Cor 4, 9. [1, 16. *x* cp. 13, 3; Mt 25, 36; 2 Tm *y* cf. Mt 5, 12; Mr 10, 29, 30. *z* 1 Pt 1, 4.

*35] * Conc. Trid. s. VI cp. 16.*

a cf. Lc 21, 19. [Lc 12, 53. *b* Gn 15, 11; Sap 5, 16. — cf. *c* cp. 12, 1-7; Ecli 2, 21; Lc 21, 19; Rm 2, 7; 12, 12. *d* cp. 2, 2; 11, 26. *e* Lc 10, 25-27; Jc 1, 12; 2, 5. — cf. cp. 11, 39. *f* Hab 2, 3, 4. [*fr. 5 subsq.*

37] R. in D. 3 Adv. et Ant. in

g Rm 1, 17; Gal 3, 11. *h* cf. Ac 20, 20.

*1] * Conc. Vat. s. III cp. 3.*

1-10] LL. in fr. 6 hebd. 6 p. Epiph.

a Rm 8, 24; 2 Cor 4, 18; 5, 7; *b* cf. Mt 15, 2. [1 Pt 1, 8. *c* cp. 1, 2; Gn 1, 3. *d* 2 Mc 7, 28. — cf. Rm 4, 17. *e* Gn 4, 4-8. — cf. Prv 15, 8. *f* cp. 12, 24; Gn 4, 10. *g* Gn 5, 22-24; Ecli 44, 16; 49, 16. — cf. Sap. 4, 10, 11. *h* Ps 88, 49; Lc 2, 26; Jo 8, 51.

*6] Conc. Trid. s. V cp. 6 et s. VI cp. 8. — * Catech. R. I*

i cf. Sap. 1, 2. [*1, 6; II 5, 8.*

j 1 Par 28, 9; Jr 29, 12-14. — cf. Jo 4, 24. *l* Gn 6, 13-22; Ecli 44, 17; Lc 17, 26, 27; 1 Pt 3, 20. *m* Rm 4, 13. — cf. Gn 6, 9; Ez 14, 14, 20. *n* Gn 12, 1-4; Ac 7, 2-4. — cf. *o* Gn 12, 7. [Ecli 44, 20-24. *p* Ac 7, 5. *q* cf. Gn 12, 8; 13, 3; 18, 1, 9; 35, 27. [1 Sap 21, 14. *r* cp. 12, 22; 13, 14. — cf. Ps 35, 27. [86, 1; Ap 21, 14. *s* Ap 21, 2, 10. *t* Gn 17, 19; 18, 11-14; 21, 2. *u* cp. 10, 23. *v* Rm 4, 19. [15, 5. *x* Gn 22, 17; 32, 12. — v. Gn 13] ** Catech. R. I 7, 5; IV 11, 4.*

y cf. Mt 13, 17; 1 Pt 1, 10-12. *z* vr. 39. *a* cf. vr. 27; Jo 8, 56. *b* Gn 23, 4; 47, 9. — cf. cp. 13, 14; 1 Par 29, 15; Ps 38, 13; Eph 2, 19. *c* cf. Gn 24, 6-8; 28, 2 sqq. *d* Mr 8, 38; 1 Jo 2, 28. *e* Gn 26, 24; 28, 13; Ex 3, 6; 4, 5. — cf. Mt 22, 32. *f* vr. 10; Mt 25, 34; Jo 14, 2; 1 Cor 2, 9. *g* Gn 22, 1-10; Ecli 44, 20; Jc 2, 21. *h* Gn 21, 12. — cf. Rm 9, 7. *i* Rm 4, 17-21. — cf. vr. 12. *j* Gn 27, 27-29, 39, 40. *l* Gn 48. 16-20. *m* cf. Gn 47, 31. *n* Gn 50. 24. — cf. Ex 13, 19. *o* Ex 2, 2, 3; Ac 7, 20. *p* cf. Ex 1, 16, 22.

26 [e]Voluntarie enim peccantibus nobis [f]post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, **27** [g]terribilis autem quaedam exspectatio iudicii et [h]ignis aemulatio, quae [i]consumptura est adversarios. **28** [j]Irritam quis faciens legem Moysi sine ulla miseratione [l]duobus vel tribus testibus moritur: **29** [m]quanto magis putatis deteriora mereri supplicia [n]qui Filium Dei conculcaverit et [o]sanguinem testamenti pollutum duxerit, [p]in quo sanctificatus est, et [q]spiritui gratiae contumeliam fecerit? **30** Scimus enim qui dixit: '[r]Mihi vindicta et ego retribuam'; et iterum: '[r]Quia iudicabit Dominus populum suum'. **31** [s]Horrendum est incidere in manus Dei viventis.

32 Rememoramini autem pristinos dies, in quibus [t]illuminati [u]magnum certamen sustinuistis passionum; **33**et in altero quidem opprobriis et tribulationibus [v]spectaculum facti, in altero autem socii taliter conversantium effecti. **34** Nam et [x]vinctis compassi estis et [y]rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis cognoscentes vos habere [z]meliorem et manentem substantiam. **35**[a]Nolite itaque amittere confidentiam vestram, [b]quae magnam habet [c]remunerationem. **36**[d]Patientia enim vobis necessaria est, ut [e]voluntatem Dei facientes reportetis promissionem. **37** '[f]Adhuc enim modicum aliquantulum qui venturus est veniet et non tardabit. **38** [g]Iustus autem meus ex fide vivit; quod [h]si subtraxerit se, non placebit animae meae'. **39** Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in adquisitionem animae.

11 Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum [a]non apparentium. **2**In hac enim testimonium consecuti sunt [b]senes. **3**Fide intelligimus [c]aptata esse saecula verbo Dei, ut [d]ex invisibilibus visibilia fierent. **4**Fide [e]plurimam hostiam Abel quam Cain obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse iustus, testimonium perhibente muneribus eius Deo, et per illam [f]defunctus adhuc loquitur. **5**Fide [g]Henoch translatus est, ne [h]videret mortem, et non inveniebatur, quia transtulit illum Deus; ante translationem enim testimonium habuit [g]placuisse Deo. **6** [i]Sine fide autem impossibile est placere Deo; [j]credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, et inquirentibus se [j]remunerator sit. **7** Fide [l]Noë, responso accepto de iis [a]quae adhuc non videbantur, metuens [m]aptavit arcam in salutem domus suae, per quam [m]damnavit mundum; et iustitiae, [a]quae per fidem est, heres est institutus. **8** Fide qui vocatur [n]Abraham oboedivit in locum exire [o]quem accepturus erat in hereditatem, et exiit nesciens quo iret; **9** fide demoratus est in [p]terra repromissionis tanquam in aliena, [q]in casulis habitando cum Isaac et Iacob coheredibus repromissionis eiusdem. **10** Exspectabat enim [r]fundamenta habentem civitatem, [s]cuius artifex et conditor Deus. **11** Fide et ipsa [t]Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit etiam praeter tempus aetatis, quoniam [u]fidelem credidit esse eum qui repromiserat; **12** propter quod et ab uno orti sunt et, hoc [v]emortuo, [x]tanquam sidera caeli in multitudinem, et sicut harena quae est ad oram maris innumerabilis.

13 [y]Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, [z]non acceptis repromissionibus, sed a longe eas adspicientes et salutantes et [b]confidentes quia peregrini et hospites sunt super terram. **14** Qui enim haec dicunt significant se patriam inquirere. **15** Et, si quidem ipsius meminissent de qua exierunt, [c]habebant utique tempus revertendi. **16** Nunc autem meliorem appetunt, id est caelestem. Ideo [d]non confunditur Deus vocari Deus eorum; [j]paravit enim illis civitatem.

17 Fide [f]obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, et unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones, **18** ad quem dictum est: '[h]Quia in Isaac vocabitur tibi semen'; **19** [f]arbitrans quia et a mortuis suscitare potens est Deus, unde eum et in parabolam accepit. **30** Fide et de futuris [j]benedixit Isaac, Iacob et Esau. **21** Fide [l]Iacob moriens singulos filiorum Ioseph benedixit et [m]adoravit fastigium virgae eius. **22** Fide [n]Ioseph moriens de profectione filiorum Israël memoratus est et de ossibus suis mandavit. **23** Fide [c]Moyses natus occultatus est mensibus tribus a parentibus suis, eo quod vidissent elegantem infantem et non timuerunt [p]regis edictum. **24** Fide Mov-

plis allatis eorum qui in fide perseverantes et multa operati sunt et magna pertulerunt, etsi plenam salutem non essent proxime adsecuturi (1-40). Haec omnia igitur et Christi exempla prae oculis habens

ses grandis factus [q]negavit se esse filium filiae Pharaonis 25 [r]magis eligens adfligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem; 26 [s]maiores divitias aestimans thesauro Aegyptiorum [t]improperium Christi; adspiciebat enim in [u]remunerationem. 27 Fide [v]reliquit Aegyptum [x]non veritus animositatem regis; [y]invisibilem enim tanquam videns sustinuit. 28 Fide [z]celebravit Pascha et sanguinis effusionem, ne qui vastabat primitiva tangeret eos. 29 Fide [a]transierunt mare Rubrum tanquam per aridam terram: quod experti Aegyptii devorati sunt. 30 Fide [b]muri Iericho corruerunt circuitu dierum septem. 31 Fide [c]Rahab meretrix non periit cum incredulis excipiens [d]exploratores cum pace. 32 Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de [e]Gedeon, [f]Barac, [g]Samson, [h]Iephte, [i]David, [j]Samuel et prophetis; 33 qui per fidem vicerunt regna, [k]operati sunt iustitiam, [l]adepti sunt repromissiones, [m]obturaverunt ora leonum, 34 [n]exstinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, [o]fortes facti sunt in bello, [o]castra verterunt exterorum, 35 [p]acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. [q]Alii autem distenti sunt non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem. 36 [r]Alii vero ludibria et [s]verbera experti, insuper et [s]vincula et carceres: 37 [t]lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, [u]in occisione gladii mortui sunt, circuierunt in melotis in [v]pellibus caprinis, egentes, angustiati, adflicti, 38 quibus dignus non erat mundus: [x]in solitudinibus errantes, in montibus et speluncis et in cavernis terrae. 39 Et hi omnes [y]testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem; 40 Deo pro nobis melius aliquid providente, [z]ut non sine nobis consummarentur.

12 Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testium, [a]deponentes omne pondus, et circumstans nos peccatum [b]per patientiam [c]curramus ad propositum nobis certamen 2 adspicientes in [d]auctorem fidei et consummatorem Iesum, [e]qui, proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta, atque [f]in dextera sedis Dei sedet. 3 [g]Recogitate enim eum qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis vestris [h]deficientes. 4 [i]Nondum enim usque ad sanguinem restitistis adversus peccatum repugnantes, 5 et obliti estis consolationis quae vobis tanquam filiis loquitur dicens:

> [j]Fili mi, noli negligere disciplinam Domini,
> neque fatigeris dum ab eo argueris.
> 6 [k]Quem enim diligit Dominus castigat,
> flagellat autem omnem filium quem recipit'.

7 In disciplina perseverate. [m]Tanquam filiis vobis offert se Deus. Quis enim filius, quem non corripit pater? 8 Quod si extra disciplinam estis, [n]cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri et non filii estis. 9 Deinde patres quidem carnis nostrae eruditores habuimus et reverebamur eos; non multo magis obtemperabimus [o]Patri spirituum et [p]vivemus? 10 Et illi quidem in tempore paucorum dierum secundum voluntatem suam erudiebant nos; hic autem ad id quod utile est [q]in recipiendo sanctificationem eius. 11 Omnis autem disciplina [r]in praesenti quidem videtur non esse gaudii, sed maeroris; postea autem [s]fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiae. 12 Propter quod [t]remissas manus et soluta genua erigite 13 et [u]gressus rectos facite pedibus vestris, ut non claudicans quis erret, [v]magis autem sanetur.

14 [x]Pacem sequimini cum omnibus et [v]sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum: 15 contemplantes ne quis [z]desit gratiae Dei, ne qua [a]radix amaritudinis sursum germinans impediat, et per illam inquinentur multi; 16 ne quis [b]fornicator aut profanus ut Esau, [c]qui propter unam escam vendidit primitiva sua. 17 Scitote enim quoniam et [d]postea cupiens hereditare benedictionem reprobatus est; non enim invenit paenitentiae locum, quanquam cum lacrimis inquisisset eam

18 Non enim accessistis ad [e]tractabilem montem et accensibilem ignem et turbinem et caliginem et procellam 19 et [f]tubae sonum et vocem verborum, quam qui audierunt [g]excusaverunt se, ne eis fieret verbum; 20 non enim portabant quod dicebatur: ' [h]Et, si bestia teti-

q cf. Ex, 2, 11.
r cf. Ps 83, 11; 1 Jo 2, 17.
s cf. Lc 22, 28; 1 Pt 4, 14.
t cp. 13, 13. — cf. Ps 68, 10.
u cp. 2, 2; 10, 35.
v Ex 2, 15. *x* Ex 10, 28, 29.
y vr. 1, 7. — cf. 1 Tm 1, 17.
28] v. Ex 24, 8.
z Ex 12, 21-30. *a* Ex 14, 21-30.
b Js 6, 20; 2 Mc 12, 15.
c Js 6, 25; Jc 2, 25.
d Js 2, 1, 8-13. *e* Jd 6, 11 sqq.
f Jd 4, 6 sqq. *g* Jd 13, 24 sqq.
h Jd 11, 1 sqq.
i 1 Rg 16, 1, 13 sqq.
j 1 Rg 1, 20 sqq.; 12, 4.
33-39] L. in cm. Mm. (33).
*33] * cf. Catech. R. IV 15, 17. in R. cm. Ap.* [6, 15.
l cf. 2 Rg 7, 11, 12. — cf. cp.
m Jd 14, 6; 1 Rg 17, 35; Dn
n Dn 3, 24, 94. [6, 22; 14, 30.
o Jd 7, 21; 1 Rg 17, 51; 2 Rg 12, 29; 1 Mc 5, 1-7 sqq.
p cf. 3 Rg 17, 23; 4 Rg 4, 36;
q 2 Mc 6, 18-7, 42. [Lc 7, 15.
r cf. 4 Rg 3, 23; 2 Es 4, 1.
s Gn 39, 20; Jr 20, 2; 37, 15.
t 3 Rg 21, 13; 2 Par 24, 21.
u cf. 3 Rg 19, 30; Jr 26, 23; Mt 14, 10.
v cf. 4 Rg 1, 8; Mt 3, 4.
x cf. 1 Rg 22, 1 sqq.; 3 Rg 18, 4; 19, 9; 1 Mc 2, 28, 29; 2 Mc 5, 27; 6, 11.
y vr. 2, 13. — cf. 1 Pt 1, 12.
z cf. Ap 6, 11.

a cf. Eph 4, 22.
b cp. 10, 36.
c 1 Cor 9, 24; Ph 3, 12. — cf.
d cf. cp. 2, 10. [Rm 6, 4.
3] v. Gal 2, 19, 20.
e Lc 24, 26; Ph 2, 8. — cf. Is
f v. cp. 3, 1. [53, 11.
*3] * Catech. R. II 5, 11; IV*
g cf. Mt 10, 24. [15, 15.
h Gal 6, 9, — cf. Lc 13, 24.
i cf. cp. 11, 35 sqq.
4] v. cp. 13, 12, 13.
*5-9] * Catech. R. IV 9, 13.*
j Pro 3, 11, 12. — cf. Jb 5, 17.
l Th 12, 13; Jdt 8, 27; Sap. 3, 5; Eccli 2, 1; Ap 3, 19.
m Dt 8, 5; 2 Rg 7, 14. — cf. Pro 13, 24; 19, 18; 23, 13;
n cf. 1 Pt 5, 9. [Sap. 11, 11.
o Nm 16, 22; 27, 16; Ec 12, 7; Zc 12, 1. — cf. Jb 12, 10;
p cf. Is 38, 16. [Js 57, 16.
q cf. Lv 11, 44; 2 Pt 1, 4.
r Sap 3, 5. — cf. 1, Pt 1, 6.
s Jc 3, 18.
t Is 35, 3. — cf. Jb 4, 3, 4.
u Pro 4, 26, 27.
v Jc 5, 16. — cf. Gal 6, 1.
x Rm 12, 18; 14, 19.
y Mt 5, 8; 1 Th 4, 7. — cf. Eph 5, 5; Ap 21, 27; 22, 4.
z cp. 4, 1. — cf. 2 Cor 6, 1.

a cf. Dt 29, 18; 32, 32; Ac 8,
b cp. 13, 4. [23.
c Gn 25, 33.
d Gn 27, 34, 36, 38.
e Ex 19, 18; 20, 18; Dt 4, 11; 5, 22. — cf. 2 Cor 3, 9.
f Ex 19, 16, 19.
g Ex 20, 19; Dt 5, 5; 18, 16.
h Ex 19, 12, 13.

sua quisque certamina sustineat et in fide proficiat (12. 1-13) atque in concordia animorum, sanctitate (14-29) et caritate excellat (13, 1-6). Tandem reverentiam erga praepositos fidei commendans concludit (7-25).

i Ex 19, 16; Dt 9, 19.
22, 24] Ant. in fs. pretiosiss. Sang. — * *Catech. R. III*
j Ap 14, 1. [*6, 25.*
l cp. 11, 10; 13, 14. — v. Gal 4, 26.
m Dn 7, 40; Ju 14. — cf. Ap 5, 11; 7, 15-17. [Ex 4, 12.
n 1 Cor 15, 23; Jc 1, 18. — cf.
o Ph 4, 3. — v. Lc 10, 20.
p Gn 18, 25; Ps 57, 12 etc.
q Dn 3, 86. *r* cp. 8, 6; 9, 15.
s v. cp. 10, 22.
t cf. cp. 11, 4; Gn 4, 10.
u cp. 2, 2, 3; 10, 28, 29.
v Ex 19, 18.
x Ag 2, 7. — cf. Ag 2, 21.
y cf. Ps 101, 27, 28; Mt 24,
z Dn 2, 44. [35; 2 Pt 3, 10-13.
a Dt 4, 24. — v. 2 Th 1, 8.

a Rm 12, 10; 1 Tm 4, 9; 2 Pt 1, 7.
1-12] LL. in sb. hebd. 6 p. Epiph.
b Rm 12, 13; 1 Pt 4, 9. — v. Mt 26, 35.
c Gn 18, 3; 19, 2, 3.
d cp. 10, 34. — v. Mt 25, 36.
*4] * Catech. R. II 8, 17.*
e 1 Cor 7, 38. — cf. 1 Tm 4, 3.
f 1 Cor 6, 9; Eph 5, 5.
g Lc 12, 15; 1 Th 4, 6. — cf. 1 Tm 6, 6-11.
h Mt 6, 19. — cf. Ph 4, 11.
i Js 1, 5. — v. Dt 31, 6.
j Ps 117, 6.
k vr. 17, 24; 1 Th 5, 12.
7-17] L. et Cpp. in cm. CP. et in comm. ss. summ. Pont. — * *Catech. R. I 10, 21 (15); III 5, 14 (17).*
l cf. cp. 6, 12. [4, 8.
m cp. 1, 12; Jo 8, 58; Ap 1, *8] V. All. in fs. s. Clarae a Cr.*
n Eph 4, 14; Ju 12.
o Rm 14, 17; Col 2, 16.
p cf. Nm 11, 33; 1 Cor 10, 6.
q cf. 1 Cor 9, 13; 10, 18.
r v. Ex 29, 14.
s Lv 16, 27; Nm 19, 3, 5.
t cp. 9, 12.
u v. Mt 27, 32; Jo 19, 17, 20. — cf. Mt 21, 39; Ac 7, 58.
12,13] R. in fs. pretiosiss. Sang.
v cp. 11, 26; 1 Pt 4, 14.
x cf. cp. 11, 10, 16; 12, 28; Mic 2, 10. — v. Eph 2, 19.
14, 15] Of. in fs. s. Ben. I. La-
y Eph 5, 20. [*bre.*
z Lv 7, 12; 2 Par 29, 31; 33. 16; Ps 49, 14; 115, 17.

a Is 57, 19; Os 14, 2. — cf. Ps
b Rm 12, 13. [118, 108].
c Mic 6, 7, 8; Ph 4, 18.
d Ez 3, 17, 18; 34, 10. — cf. Ac 20, 24, 31.
f 1 Th 5, 25; 2 Th 3, 1.
g Ac 23, 1; 24, 16; 2 Tm 1, 3.
h cf. Phl 22. *i* Rm 15, 33.
j v. Ac 2, 24. [v. Jo 10, 11.
l Is 63, 11; 1 Pt 2, 25; 5, 4. —
m cp. 10, 29; Zc 9, 11. — cf. Is 54, 10.
11, 36. *q* cf. 1, Pt 5, 12.
n 2 Th 2, 17; 1 Pt 5, 10.
r 1 Th 3, 2.
o cp. 10, 36. — cf. Ph 2, 13.
s 2 Tm 4, 9.
p v. Rm
t Col 4, 18.

gerit montem, lapidabitur'. 21 Et [i]ita terribile erat quod videbatur. Moyses dixit: 'Exterritus sum et tremebundus'. 22 Sed accessistis [j]ad Sion montem et [l]civitatem Dei viventis, [l]Ierusalem caelestem et [m]multorum milium angelorum frequentiam 23 et [n]ecclesiam primitivorum, [o]qui conscripti sunt in caelis, et [p]iudicem omnium Deum et [q]spiritus iustorum perfectorum 24 et testamenti novi [r]mediatorem Iesum et [s]sanguinis adspersionem [t]melius loquentem quam Abel. 25 Videte ne recusetis loquentem. [u]Si enim illi non effugerunt recusantes eum qui super terram loquebatur, [v]multo magis nos, qui de caelis loquentem nobis avertimus. 26 Cuius vox movit terram tunc, nunc autem repromittit dicens: '[x]Adhuc semel et ego movebo non solum terram, sed et caelum'. 27 Quod autem adhuc semel dicit, declarat [y]mobilium translationem, tanquam factorum, ut maneant ea quae sunt immobilia. 28 Itaque [z]regnum immobile suscipientes habemus gratiam, per quam serviamus placentes Deo cum metu et reverentia. 29 Etenim '[a]Deus noster ignis consumens est'.

13 [a]Caritas fraternitatis maneat in vobis, 2 et [b]hospitalitatem nolite oblivisci; per hanc enim [c]latuerunt quidam, angelis hospitio receptis. 3 [d]Mementote vinctorum tanquam simul vincti, et laborantium tanquam et ipsi in corpore morantes. 4 [e]Honorabile conubium in omnibus et torus immaculatus; [f]fornicatores enim et adulteros iudicabit Deus. 5 [g]Sint mores sine avaritia, [h]contenti praesentibus; ipse enim dixit: '[i]Non te deseram neque derelinquam'. 6 Ita ut confidenter dicamus: '[j]Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo'.

7 Mementote [k]praepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis [l]imitamini fidem. 8 [m]Iesus Christus heri et hodie, ipse et in saecula. 9 [n]Doctrinis variis et peregrinis nolite abduci; optimum est enim gratia stabilire cor [o]non escis, [p]quae non profuerunt ambulantibus in eis. 10 Habemus altare, [q]de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deserviunt. 11 [r]Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificem, horum corpora cremantur [s]extra castra. 12 Propter quae et Iesus, [t]ut sanctificaret per suum sanguinem populum, [u]extra portam passus est. 13 Exeamus igitur ad eum extra castra [v]improperium eius portantes. 14 [x]Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus. 15 [y]Per ipsum ergo offeramus [z]hostiam laudis semper Deo, id est [a]fructum labiorum confitentium nomini eius. 16 [b]Beneficentiae autem et communionis nolite oblivisci; [c]talibus enim hostiis promeretur Deus. 17 Oboedite [d]praepositis vestris et subiacete eis, [e]ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant et non gementes; hoc enim non expedit vobis.

18 [f]Orate pro nobis; confidimus enim quia [g]bonam conscientiam habemus in omnibus bene volentes conversari. 19 [h]Amplius autem deprecor vos haec facere, quo celerius restituar vobis.

20 [i]Deus autem pacis, [j]qui eduxit de mortuis [l]pastorem magnum ovium [m]in sanguine testamenti aeterni, Dominum nostrum Iesum Christum, 21 [n]aptet vos in omni bono, ut faciatis eius voluntatem, faciens in vobis quod placeat coram se per Iesum Christum, [p]cui est gloria in saecula saeculorum. Amen.

22 Rogo autem vos, fratres, ut sufferatis verbum solacii; etenim [q]perpaucis scripsi vobis. 23 Cognoscite [r]fratrem nostrum Timotheum dimissum; cum quo, [s]si celerius venerit, videbo vos.

24 Salutate omnes [d]praepositos vestros et omnes sanctos. Salutant vos de Italia fratres.

25 [t]Gratia cum omnibus vobis. Amen.

EPISTULA CATHOLICA
BEATI IACOBI APOSTOLI

EPISTULA
B. IACOBI APOSTOLI
1, 1-27

IACOBUS, [a]Dei et Domini nostri Iesu Christi servus, [b]duodecim tribubus, quae sunt in [c]dispersione, salutem.

2 Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis, 3 scientes quod probatio fidei vestrae patientiam operatur. 4 Patientia autem opus perfectum habet, ut sitis [d]perfecti et integri in nullo deficientes.

5 [e]Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, [f]qui dat omnibus adfluenter [g]et non improperat, et dabitur ei. 6 [h]Postulet autem in fide nihil haesitans; [i]qui enim haesitat similis est fluctui maris, qui a vento movetur et circumfertur. 7 Non ergo aestimet homo ille quod accipiat aliquid a Domino. 8 [j]Vir duplex animo [l]inconstans est in omnibus viis suis.

9 [m]Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua; 10 [n]dives autem in humilitate sua, quoniam [o]sicut flos faeni transibit. 11 [p]Exortus est enim sol cum ardore et arefecit faenum, et flos eius decidit, et decor vultus eius deperiit; ita et [q]dives in itineribus suis marcescet.

12 [r]Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, [s]accipiet coronam vitae, [t]quam repromisit Deus diligentibus se. 13 [u]Nemo, cum tentatur, dicat quoniam a Deo tentatur; [v]Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat. 14 [x]Unusquisque vero tentatur a [y]concupiscentia sua abstractus et illectus. 15 Deinde concupiscentia, cum conceperit, parit [z]peccatum; peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem. 16 [a]Nolite itaque errare, fratres mei dilectissimi. 17 [b]Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descendens [c]a Patre luminum, [d]apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio. 18 [e]Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, [f]ut simus initium aliquod creaturae eius.

19 [a]Scitis, fratres mei dilectissimi. [g]Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum et tardus ad iram; 20 [i]ira enim viri iustitiam Dei non operatur. 21 Propter quod [j]abicientes omnem immunditiam et abundantiam malitiae in mansuetudine suscipite [l]insitum verbum, [m]quod potest salvare animas vestras. 22 [n]Estote autem factores verbi et non auditores tantum fallentes vosmetipsos. 23 Quia, si quis auditor est verbi et non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suae in speculo: 24 consideravit enim se et abiit et statim oblitus est qualis fuerit. 25 Qui autem perspexerit in [o]legem perfectam libertatis et permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis, [p]hic beatus in facto suo erit. 26 Si quis autem putat se religiosum esse [q]non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio. 27 Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem haec est: [r]visitare [s]pupillos et viduas in tribulatione eorum et [t]immaculatum se custodire ab hoc saeculo.

a Ac 12, 17. — cf. Rm 1, 1; 2 Pt 1, 1; Ju 1.
b Lc 22, 30; Ac 26, 7.
1-16] LL. in D. 4 p. Psch. et in fs. Phil. et Jc. App.
c 1 Pt 1, 1. — cf. Ac 2, 9-11.
2-4] Rm 5, 3-5. — cf. 1 Pt 1, 6, 7.
*2-11] L. in cm. M. — * Catech. R. I 2, 3; III 2, 27; IV 7, 3 (0).*
d 1 Th 5, 23. — v. Mt 5, 48.
e 1 Rg 3, 9-12; Pro 2, 3-6; Sap 8, 21-9, 18. — cf. Tb 4, 20.
f Ps 103, 27; 144, 16.
g v. Ecli 41, 28.
h cf. Mt 21, 21; Rm 4, 20.
i cf. Mt 11, 7; 14, 31; Eph 4, 14. — cf. Is 57, 20.
j cp. 4, 8; Ecli 1, 36.
l cf. 2 Pt 2, 14; 3, 16. [1, 27.
m cf. Ps 73, 21; Lc 1, 52; 1 Cor
n Jr 9, 23. — cf. Ecli 9, 22; 10, 25; 14, 13-18.
o cf. Jb 14, 2; 1 Pt 1, 24.
p Mt 13, 6. *q* cf. Lc 8, 14.
*12-18] L. et Cpp. in cm. M. — * Catech. R. IV 15, 11 (13); III 10, 11, 22 (14, 15); IV 10, 7. — cf. III 2, 4 (17). (1), 12] * cf. Conc. Tr. s. VI cp. 14. — * Catech. R. IV 15, 14. — V. All. in cm. C.*
r cp. 5, 11; Ecli 31, 10; 1 Pt 3, 14. — v. Mt 5, 10.
s 2 Tm 4, 8; 1 Pt 5, 4; Ap 2, 10. — cf. 1 Cor 9, 25.
t cp. 2, 5. [12.
u Ecli 15, 11, 12. — cf. Gn 3,
v Ecli 15, 21. — cf. Gn 22, 1;
x Rm 7, 7, 8. [Dt 13, 3.
y cf. Jb 15, 35; Ps 7, 15; Is 59,
z Rm 5, 12; 6, 23. [4.
a 1 Cor 6, 9; Gal 6, 7. — cf. vr. 19. [*can. 25. 17] * Conc. Araus. II (an. 529)*
b Jo 3, 27; 1 Cor 4, 7.
c 1 Jo 1, 5. [*p. Psch. 17-21] L. et Cp. (17) in D. 4 17-27] LL. in fr. 2 hebd. 4 p.*
d Ps 101, 28; Ml 3, 6. [*oct. Psch.*
e Jo 1, 13; 1 Pt 1, 23; 1 Jo 3, 9.
f Ap 14, 4. — cf. Rm 8, 23.
g Pro 29, 20; Ec 5, 1; Ecli 4, 34. [Ecli 1, 30.
h Pro 10, 19; 17, 27. — cf.
i Ecli 27, 33. — cf. Ecli 28, 3.
j Col 3, 8; 1 Pt 2, 1.
l cf. Mr 4, 14. *m* 1 Cor 15, 2; Eph 1, 13. *22-27] L. et Cpp. (26, 27) in D. 5 p. Psch.* *n* Mt 7, 21, 24-27; 21, 28-31. — cf Rm 2, 13. *o* cp. 2, 12. — cf. Rm 6, 18; Gal 2, 4; 4, 31; 5, 30. — v. Jo 8, 32. *p* Ps 1, 1, 2; Lc 11, 28. *q* cp. 3, 2, 3; Ps 33, 14; Pro 13, 3; 21, 23; Ecli 22, 33. *26] Tr. in fs. s. Jo. Nepom. 27] * Catech. R. III 4, 25. — Cm. in fs. s. Hier. Aem. et Of. in fs. s. Jo. B. de R.* *r* Ecli 7, 39; Mt 25, 36. *s* cf. Jb 29, 16; 31, 17, 18; Ecli 4, 10; Is 1, 17, 23; 2 Mc 8, 28, 30. *t* 2 Pt 3, 14. — cf. 2 Tm 5, 22; 1 Jo 5, 18.

Post inscriptionem et exhortationem ad tribulationes perferendas (1, 1-18), fideles monet ut non tantum auditores sed factores sint verbi Dei (19, 2, 13); nam fides sine operibus mortua est (14-26). Se-

2 Fratres mei, nolite [a]in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi [b]gloriae. 2Etenim, si introierit in conventum vestrum vir, aureum anulum habens, in veste candida, introierit autem et pauper in sordido habitu, 3 et intendatis in eum qui indutus est veste praeclara et dixeritis ei: Tu sede hic bene; pauperi autem dicatis: [c]Tu sta illic aut sede sub scabello pedum meorum; 4 nonne iudicatis apud vosmetipsos et [d]facti estis iudices cogitationum iniquarum? 5 Audite, fratres mei dilectissimi: nonne Deus [e]elegit pauperes in hoc mundo [f]divites in fide et [g]heredes regni, [h]quod repromisit Deus diligentibus se? 6 Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne [i]divites per potentiam opprimunt vos et [j]ipsi trahunt vos ad iudicia? 7 Nonne ipsi [k]blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos? 8 Si tamen [m]legem perficitis regalem secundum Scripturas: '[n]Diliges proximum tuum sicut teipsum', bene facitis; 9 si autem [o]personas accipitis, peccatum operamini redarguti a lege quasi transgressores. 10 [o]Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. 11 Qui enim dixit: '[p]Non moechaberis', dixit et: '[q]Non occides'. Quod si non moechaberis, occides autem, factus es transgressor legis. 12 Sic loquimini et sic facite sicut per [q]legem libertatis incipientes iudicari. 13 [r]Iudicium enim sine misericordia illi qui non fecit misericordiam; superexaltat autem misericordia iudicium.

14 [s]Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides salvare eum? 15 [t]Si autem frater et soror nudi sint et indigeant victu cotidiano, 16 [u]dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini et saturamini; non dederitis autem eis quae necessaria sunt corpori, quid proderit? 17 [v]Sic et fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. 18 Sed dicet quis: [x]Tu fidem, habes, et ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam [v]sine operibus, et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. 19 Tu credis quoniam unus est Deus: bene facis; et [v]daemones credunt et contremiscunt. 20 Vis autem scire, o homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est? 21 [q]Abraham, pater noster, nonne ex operibus iustificatus est offerens Isaac filium suum super altare? 22 Vides quoniam [b]fides cooperabatur operibus illius, et [c]ex operibus fides consummata est? 23 Et suppleta est Scriptura dicens: '[d]Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad iustitiam', et '[e]amicus Dei appellatus est'. 24 Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, et non ex fide tantum? 25 Similiter et [f]Rahab meretrix, nonne ex operibus iustificata est [g]suscipiens nuntios et alia via eiciens? 26 Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est.

3 [a]Nolite plures magistri fieri, fratres mei, scientes quoniam maius iudicium sumitis. 2 [b]In multis enim offendimus omnes. [c]Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir: [c]potest etiam freno circumducere totum corpus. 3 [f]Si autem equis frena in ora mittimus ad consentiendum nobis, et omne corpus illorum circumferimus; 4 [e]ecce et naves, cum magnae sint et a ventis validis minentur, circumferuntur a modico gubernaculo ubi impetus dirigentis voluerit; 5 ita et lingua modicum quidem membrum est, et [g]magna exaltat. Ecce quantus ignis quam magnam silvam incendit! 6 Et [h]lingua ignis est, universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, [i]quae maculat totum corpus et inflammat rotam nativitatis nostrae, inflammata a [j]gehenna. 7 Omnis enim natura bestiarum et volucrum et serpentium et ceterorum domantur et domita sunt a natura humana; 8 linguam autem nullus hominum domare potest, inquietum malum, [l]plena veneno mortifero. 9 In ipsa benedicimus Deum et Patrem et in ipsa maledicimus homines, [m]qui ad similitudinem Dei facti sunt: 10 ex ipso ore procedit benedictio et maledictio. Non oportet, fratres mei, haec ita fieri. 11 Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem et amaram aquam? 12 [n]Nunquid potest, fratres mei, ficus uvas facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa dulcem potest facere aquam.

13 Quis sapiens et disciplinatus inter vos? [o]Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiae. 14 Quod

a vr. 9; Dt 1, 17; Pro 24, 23 etc.; Col 3, 25. — cf. Ac 10, 34.
1-13] LL. in fr. 3 hebd. 4 p. oct. Psch.
b 1 Cor 2, 8. — cf. Ac 7, 2.

c cf. Pro 18, 23.

d cf. Jo 7, 24.

*5] * cf. Catech. R. I 7, 5.*
e Jo 15, 16, 19; 1 Cor 1, 27, 28. — cf. Jb 34, 19.
f Lc 12, 21; 1 Cor 8, 9; Ap 2, 9.
g Rm 8, 17; Tt 3, 7.
h v. cp. 1, 12.
i cf. Sap 2, 10.
j cf. Ac 8, 3; 16, 19; 17, 6; 18, 12. — cf. cp. 5, 6.
l cf. Ac 18, 6; 26, 11; 1 Tm 1, *m* v Mt 22, 36, 38. [13.
n Lv 19, 18. — v. Mt 19, 19.
*10] * Conc. Later. II (an. 1139) can. 22. — * Catech. R. II 5,*
o cf. Mt 5, 19; Gal 3, 10. [31.
p Ex 20, 14, 13.
*12-17] L. in fs. s. Jo. Cantii. — * cf. Catech. R. III 8, 32.*
q v. cp. 1, 25.
r Jb 22, 6-11; Pro 21, 13; Ecli 28, 5. — cf. Tb 4, 7; Mt 5, 7; 7, 2.
*14-26] LL. in fr. 4 hebd. 4 p. oct. Psch. — * Catech. R. I 10, 27 (14. 15).*
s cf. cp. 1, 22; Gal 5, 6.
t cf. Jb 31, 19, 20; Mt 25, 35, 36. — v. Lc 3, 11.
u 1 Jo 3, 17, 18.
v cf. Mt 7, 21; Gal 5, 6.
x cf. Rm 3, 28; 4, 6; Heb 11, 33.
y Mt 7, 16, 17.
z Mr 1, 24, 34; 5, 7; Ap 19, 15.
*20] * cf. Catech. R. IV 3, 5.*
a Gn 22, 9, 12, 16-18.
b Heb 11, 17.
c v. 1 Th 1, 3.
23] R. in fr. 2 p. D. Qng.
d Gn 15, 6. — v. 1 Mc 2, 52; Rm 4, 6; Gal 3, 6. [Sap 7, 27.
e 2 Par 20, 7; Is 41, 8. — cf.
*24] * Conc. Trid. s. V cp. 10.*
f Heb 11, 31.
g Js 2, 1-22; 6, 23.

a Mt 23, 8. — cf. Rm 2, 19, 20; 1 Tm 1, 7. [*oct. Psch.*
1-10] LL. in fr. 5 hebd. 4 p.
b cf. 3 Rg 8, 46; Rm 3, 23.
c cf. Mt 5, 22; 12, 37. — cf. Ecli 19, 16.
d cf. Ecli 14, 1; Mt 5, 48.
*2] v. cp. 1, 26. — * cf. Conc. Milev. II can. 7. — * Catech.*
e cf. cp. 1, 26. [*R. III 9, 1.*
f cf. Ps 31, 9.
g cf. Ps 11, 4, 5; 72, 8, 9.
h Ps 119, 2-4; Pro 16, 27. — cf. Ecli 28, 13-15.
i cf. Mt 12, 34; 15, 18, 19.
j Mt 5, 22; 18, 9; Mr 9, 42.
1, 8] v. vr. 2.
Ps 139, 4. — cf. Ecli 28, 21, 22.
*9-11] * Catech. R. III 9, 20.*
m v. Gn 1, 26, 27.

n Mt 7, 16-18; Lc 6, 44.

o 1 Pt 2, 12. — cf. cp.2,18.

si [p]zelum amarum habetis, et contentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari et mendaces esse adversus veritatem. 15 Non est enim ista sapientia [q]desursum descendens, sed terrena, [r]animalis, [s]diabolica. 16 Ubi enim [p]zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum. 17 [t]Quae autem desursum est sapientia [u]primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia et fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione. 18 [v]Fructus autem iustitiae [x]in pace seminatur facientibus pacem.

4 Unde bella et lites in vobis? Nonne hinc, ex concupiscentiis vestris, [a]quae militant in membris vestris? 2 Concupiscitis et non habetis, occiditis et zelatis et non potestis adipisci, litigatis et belligeratis et non habetis, propter quod non postulatis. 3 [b]Petitis et non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis. 4 [c]Adulteri, nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei? [d]Quicumque ergo voluerit amicus esse saeculi huius inimicus Dei constituitur. 5 An putatis quia inaniter Scriptura dicat: '[e]Ad invidiam concupiscit spiritus' [e]qui habitat in vobis? 6 [f]Maiorem autem dat gratiam; propter quod dicit: '[g]Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam'. 7 [h]Subditi ergo estote Deo; [i]resistite autem diabolo, et fugiet a vobis; 8 [j]appropinquate Deo, et appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores; et purificate corda, [k]duplices animo. 9 [l]Miseri estote et lugete et plorate; [m]risus vester in luctum convertatur, et gaudium in maerorem. 10 [h]Humiliamini in conspectu Domini, et exaltabit vos.

11 [n]Nolite detrahere alterutrum, fratres. Qui detrahit fratri, aut [o]qui iudicat fratrem suum, detrahit legi et iudicat legem. Si autem iudicas legem, non es factor legis, sed iudex. 12 [p]Unus est legislator et iudex, [q]qui potest perdere et liberare. 13 [o]Tu autem quis es, qui iudicas proximum?

Ecce nunc qui dicitis: [r]Hodie aut crastino ibimus in illam civitatem et faciemus ibi quidem annum et mercabimur et lucrum faciemus: 14 [s]qui ignoratis quid erit in crastino. 15 Quae est enim vita vestra? [t]Vapor est ad modicum parens et deinceps exterminabitur; pro eo ut dicatis: [u]Si Dominus voluerit, et: Si vixerimus, faciemus hoc aut illud. 16 Nunc autem exsultatis in superbiis vestris. [v]Omnis exsultatio talis maligna est. 17 [x]Scienti igitur bonum facere et non facienti, peccatum est illi.

5 [a]Agite, nunc, divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quae advenient vobis. 2 [b]Divitiae vestrae putrefactae sunt et [b]vestimenta vestra a tineis comesta sunt. 3 Aurum et argentum vestrum aeruginavit, et aerugo eorum [c]in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras sicut ignis. [d]Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus. 4 Ecce [e]merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quae fraudata est a vobis clamat, et [f]clamor eorum in aures [g]Domini sabaoth introivit. 5 [h]Epulati estis super terram et in luxuriis enutristis corda vestra [i]in die occisionis. 6 [j]Addixistis et occidistis iustum, et non restitit vobis.

7 [l]Patientes igitur estote, fratres, usque ad adventum Domini. Ecce agricola exspectat pretiosum fructum terrae, patienter ferens, donec accipiat [m]temporaneum et serotinum. 8 Patientes igitur estote et vos et [n]confirmate corda vestra, quoniam adventus Domini [o]appropinquavit. 9 [p]Nolite ingemiscere, fratres, in alterutrum, ut non iudicemini. [q]Ecce iudex ante ianuam adsistit. 10 [r]Exemplum accipite, fratres, exitus mali, laboris et patientiae prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini. 11 Ecce [s]beatificamus eos qui sustinuerunt: [t]sufferentiam Iob audistis et finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est et miserator.

12 Ante omnia autem, fratres mei, [u]nolite iurare neque per caelum neque per terram neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo vester: est, est; non, non; ut non sub iudicio decidatis.

13 Tristatur aliquis vestrum? oret. Aequo animo est? [u]psallat. 14 Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiae, et [x]orent

---

p vr. 16; Ac 5, 17; Rm 2, 8; 2 Cor 12, 20; Gal 5, 20; Ph 1, 17; 2, 3. — cf. Rm 13, 13. *q* cf. cp. 1, 17. *r* Ju 19. — cf. 1 Cor 2, 14. *s* cf. 3 Rg 22, 22; 2 Th 2, 9, 10; 1 Tm 4, 2; Ap 2, 24. *t* cf. vr. 15. — v. 1 Cor 2, 6, 7. *u* cf. 1 Cor 13, 4-7. *v* Pro 11, 18; Is 32, 17; Os 10, 12; Am 6, 12; Ph 1, 11. *x* Mt 5, 9.

*1-15] LL. in fr. 6 hebd. 4 p. oct. Psch. — * Catech. R. IV 12, 19 (1); 8, 1 (3); 7, 2 (6); III 9, 8 (11).*

a Rm 7, 23; 1 Pt 2, 11. *b* cf. 1 Jo 5, 14. [72, 27. *c* Is 54, 5; Jr 2, 2. — cf. Ps *d* Mt 6, 24; Lc 6, 26; Jo 15, 17, 17, 14; 1 Jo 2, 15. - cf. Jo 7, 7. *4] * cf. Catech. R. IV 7, 2.* *e* 1 Cor 6, 19; 2 Cor 6, 16. *f* Is 54, 7, 8. — v. Mt 13, 12; Jo 15, 2. *g* Pro 3, 34; 1 Pt 5, 5. — cf. vr. 10; Jb 22, 29; Ps 137, 6; Ecli 10, 7; Is 57, 15; Mt 23, 12; Lc 1, 52; 2 Cor 7, 6. *6] * Catech. R. I 2, 13; IV 15,* *h* 1 Pt 5, 6. [14. *i* 1 Pt 5, 8, 9. — cf. Eph 4, 27; 6, 11. *j* 2 Par 15, 2; Lm 3, 57; Zc 1, 3; Ml 3, 7. — cf. Lc 15, 20. *k* cp. 1, 8. [12, 13. *l* Mt 5, 5. — cf. Jl 1, 13; 2, *m* Lc 6, 25. — cf. Pro 14, 13; Is 65, 14. *n* 2 Cor 12, 20; 1 Pt 2, 1. — cf. cp. 5, 9. *o* Rm 2, 1; 14, 4. *p* Is 33, 22. — cf. cp. 5, 9. *q* cf. Mt 10, 28. *r* Pro 27, 1; Lc 12, 18-20. *s* Mt 6, 34. [2, 3, 4; 5, 9-13. *t* Ps 101, 4. — cf. Jb 7, 7; Sap *u* v. Ac 18, 21. *v* cf. 1 Cor 5, 6. *x* cf. cp. 1, 22; Jo 15, 22; 2 Pt 2, 21. — v. Lc 12, 47-48.

*1-16] LL. in sb. a. D. 5 p. Psch. — * Catech. R. III 8, 10 (1, 4).*

a Am 6, 1; Lc 6, 24. — cf. Pro 11, 28; 1 Tm 6, 9. *b* Jb 13, 28; Is 50, 9; Mt 6, 19, 20. — cf. Jdt 16, 21. *c* v. Mt 8, 4. *d* Lc 12, 21; Rm 2, 5. — cf. Tb 4, 10. *e* Lv 19, 13; Dt 24, 14, 15; Tb 4, 15; Jb 24, 10; Ml 3, 5. *f* Dt 15, 9. *g* Jr 11, 20; Rm 9, 29. [2, 13. *h* cf. Jb 21, 13; Lc 16, 19; 2 Pt *i* cf. Is 34, 2; Jr 12, 3. [3, 14. *j* cf. cp. 4, 2; Sap 2, 10-20; Ac *7-18] L. in fs. s. Isid. agr.* *l* Lc 8, 15. — v. Ecli 6, 18-20. *m* Dt 11, 14; Jr 5, 24. *n* 1 Th 3, 13. [12; Ph 5, 5. *o* 1 Pt 4, 7. — cf. Rm 13, 11, *p* cf. Mt 5, 25. *q* 1 Pt 4, 5; Ap 22, 12. — cf. Mt 24, 33; Ap. 3, 20.

r Th 2, 12-15. — cf. Mt 5, 12; Heb 11, 32-38. *s* cp. 1, 12; Dn 12, 12; Mt 5, 10. *t* Jb 1, 21, 22; 42, 10, 12. *u* Ex 20, 7; Ecli 13, 9. — v. Mt 5, 34-37. *v* Eph 5, 19; Col 3, 16. *13-16] L. in Ms. pro infirmis. — * Catech. R. IV 13, 9 (13). 14-15] * Decr. Innoc. I de Extr. Unct. etc. — * Eugen. IV decr. pro Armenis; * Conc. Trid. s. XIV de Extr. Unct. cp. 1-3; can. 1, 3, 4. — * cf. prop. 48 decr. « Lamentabili » damn. — * Catech. R. II 1, 21; 6, 3, 4, 6, 8. x* cf. Mr 6, 13; 16, 18; Lc 10, 34.

EPISTULA
B. IACOBI APOSTOLI
5, 15-20

de non iurando, de aegrotis visitandis et de oratione (13-5, 20)
Post exordium (1 Pt 1, 1-12) fideles hortatur ut in vita formata iuxta Christi exempla, cuius sanguine redempti sunt (13-21) fulgeat caritas fra-

super eum ungentes eum oleo in nomine Domini, 15 et [y]oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et, [z]si in peccatis sit, remittentur ei. 16 [a]Confitemini ergo alterutrum peccata vestra et orate pro invicem, ut salvemini; [b]multum enim valet deprecatio iusti adsidua. 17 Elias homo erat [c]similis nobis, passibilis et [d]oratione oravit, ut non plueret super terram; et non pluit annos tres et menses sex. 18 Et [e]rursum oravit, et caelum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum.

19 Fratres mei, [f]si quis ex vobis erraverit a veritate, et [g]converterit quis eum, 20 scire debet quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, [h]salvabit animam eius a morte et [i]operiet multitudinem peccatorum.

y cf. Ac 9, 40; 28, 8. — v. 1 Cor
z f. Is 33, 24; Mt 9, 2. [12, 9.
a Pro 28, 13; Ec.i 4, 31; 1 Jo 1, 9. — cf. Ac 19, 18.
16-20] L. in Litaniis mai. et min. et 2 L. in fs. Orat. D. N. in monte Oliv.
b cf. Gn 18, 23-32; 20, 17; Nm 11, 2; 3 Rg 13, 6; 17, 22; 4 Rg 4, 33; 19, 15-20; 20, 2-5; Jb 42, 8; Pro 15, 29; 2 Mc 3, 31-33.
c cf. Ac 10, 26; 14, 15.
d 3 Rg 17, 1; 18, 1; Eccli 48, 3; Lc 4, 25.
e 3 Rg 18, 42, 45. *f* cf. Mt 18, 15; Gal 6, 1. *g* cf. Dn 12, 3; Ml 2, 6. *h* cf. Ez 3, 19, 21; Rm 11, 14.
i 1 Pt 4, 8. — cf. 2 Es 4, 5; Pro 10, 12.

BEATI PETRI APOSTOLI
EPISTULA PRIMA

EPISTULA I
B. PETRI APOSTOLI
1, 1-17

PETRUS apostolus Iesu Christi electis advenis [a]dispersionis Ponti, Galatiae, Cappadociae, Asiae et Bithyniae 2 secundum [b]praescientiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in oboedientiam et [c]adspersionem sanguinis Iesu Christi. [d]Gratia vobis et pax multiplicetur.

3 [e]Benedictus Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, qui [f]secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam [g]per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, 4 [h]in hereditatem [i]incorruptibilem et incontaminatam et [j]immarcescibilem, conservatam in caelis in vobis, 5 qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, [l]paratam revelari in tempore novissimo. 6 [m]In quo exsultabitis, modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus; 7 ut [n]probatio vestrae fidei multo pretiosior auro, quod per ignem probatur, [o]inveniatur in laudem et gloriam et honorem [p]in revelatione Iesu Christi: 8 [q]quem, cum non videritis, diligitis; in quem nunc quoque non videntes creditis; credentes autem exsultabitis laetitia inenarrabili et glorificata 9 reportantes [r]finem fidei vestrae salutem animarum. 10 [s]De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt prophetae, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt 11 scrutantes in [t]quod vel quale tempus significaret in eis [u]Spiritus Christi [v]praenuntians eas quae in Christo sunt passiones et posteriores glorias; 12 [x]quibus revelatum est quia non sibimetipsis, vobis autem ministrabant ea quae nunc nuntiata sunt vobis per eos qui evangelizaverunt vobis, [y]Spiritu sancto misso de caelo, [z]in quem desiderant angeli prospicere.

13 Propter quod [a]succincti lumbos mentis vestrae, [b]sobrii, perfecte sperate in eam quae offertur vobis gratiam [c]in revelationem Iesu Christi; 14 quasi filii oboedientiae non configurati prioribus [d]ignorantiae vestrae desideriis, 15 sed, [e]secundum eum, qui vocavit vos, sanctum et ipsi in omni conversatione sancti sitis, 16 quoniam scriptum est: '[f]Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum'. 17 Et [g]si

1-12] L. (1-7) et LL. in fs. cathedr. s. Pt. etc. et in D. 5
a 2 Pt 1, 1; Jc 1, 1. [*p. Psch.*
b Ac 2, 23. — cf. vr. 20; Rm 8, 29; 11, 2. [12. 24.
c cf. Ex 24, 8; Heb 9, 18 sqq.; *d* 2 Pt 1, 2. — cf. Dn 3, 98; Ju 2.
*3-7] L. in cm. Mm. T. P. — * Catech. R. I 6, 12; II, 2, 21.*
e 2 Cor 1, 3; Eph 1, 3.
f Tt 3, 5. — cf. vr. 23.
g cp. 3, 21. — cf. 1 Cor 15, 20.
h v. Rm 8, 17.
i cp. 5, 4; Mt 6, 20; 1 Cor 9, *j* cf. Sap 6, 13. [25; 2 Tm 4, 8.
l cf. Rm 8, 18.
m cf. 2 Cor 4, 17; Heb 12, 11; Jc 1, 2. [48, 10; Ap 3, 10.
n Jc 1, 3. — cf. Jb 23, 10; Is
o Rm 2, 7, 10; 1 Cor 4, 5. — cf. 1 Cor 3, 12-15.
p vr. 13; cp. 4, 13; Lc 17, 30.
q cf. Jo 20, 29; 2 Cor 5, 7; *r* Rm 6, 22. [Heb 11, 27.
s cf. Mt 13, 17; Heb 11, 13, 39, *t* cf. Dn 9, 24-26. [40.
u Ac 16, 7; Rm 8, 9; Gal 4, 6; Ph 1, 19; 2 Pt 1, 2.
v v. Lc 24, 26; Ac 3, 18.
x Dn 12, 4, 9, 13.
y Ac 2, 2-4.
z cf. Is 6, 2; Mt 18, 10.
a Lc 12, 35; Eph 6, 14.
b cp. 4, 7; 5, 8; 1 Th 5, 6, 8, *c* cp. 4, 2, 3; Rm 12, 2; Tt
d Ac 17, 30. [3, 3.
e 1 Jo 3, 3. — cf. 2 Cor 7, 1; 1 Th 4, 7.
f Lv 11, 44; 19, 2; 20, 7. [18.
g Ml 1, 6; Mt 23, 9; 2 Cor 6,

terna (22-2, 1), lacte doctrinae imbuantur et Christo superaedificati populum Dei constituant (2-10). Singulos deinde monet quomodo cum ethnicis, inter quos degunt, se habeant (11-13), subditis et servis oboedien-

patrem invocatis eum, qui [h]sine acceptione personarum [i]iudicat secundum uniuscuiusque opus, [j]in timore incolatus vestri tempore conversamini 18 scientes [l]quod non corruptibilibus auro vel argento [m]redempti estis de [n]vana vestra conversatione paternae traditionis, 19 sed [o]pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi et incontaminati, 20 [p]praecogniti quidem ante mundi constitutionem, [q]manifestati autem novissimis temporibus propter vos, 21 [r]qui per ipsum fideles estis in Deo, [s]qui suscitavit eum a mortuis et [t]dedit ei gloriam, ut fides vestra et spes esset in Deo; 22 animas vestras castificantes in oboedientia caritatis, in [u]fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attentius; 23 [v]renati non ex [x]semine corruptibili, sed incorruptibili per [y]verbum Dei vivi et permanentis in aeternum. 24 Quia ' [z]omnis caro ut faenum, et omnis gloria eius tanquam flos faeni: exaruit faenum, et flos eius decidit; 25 verbum autem Domini manet in aeternum '. Hoc est autem verbum quod evangelizatum est in vos.

2 [a]Deponentes igitur omnem malitiam et omnem dolum et simulationes et invidias et omnes detractiones, 2 [b]sicut modo geniti infantes, rationabile sine dolo lac concupiscite, ut in eo [c]crescatis in salutem, 3 si tamen gustastis ' [d]quoniam dulcis est Dominus '. 4 Ad quem accedentes [e]lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum et honorificatum, 5 et [f]ipsi tanquam lapides vivi superaedificamini, [g]domus spiritualis, sacerdotium sanctum, [h]offerre spirituales hostias, [i]acceptabiles Deo per Iesum Christum. 6 Propter quod continet Scriptura: ' [j]Ecce pono in Sion lapidem summum, angularem, electum, pretiosum; et qui crediderit in eum non confundetur '. 7 [l]Vobis igitur honor credentibus, non credentibus autem,

' [m]lapis, quem reprobaverunt aedificantes:
hic factus est in caput anguli '

8 et ' [n]lapis offensionis et petra scandali ', his qui offendunt verbo nec credunt [o]in quo et positi sunt. 9 Vos autem [p]genus electum, [q]regale sacerdotium, gens sancta, [r]populus adquisitionis, ut virtutes adnuntietis eius, qui [s]de tenebris vos vocavit [t]in admirabile lumen suum: 10 [u]qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei; qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.

11 Carissimi, obsecro vos [v]tanquam advenas et peregrinos [x]abstinere vos a carnalibus desideriis, [y]quae militant adversus animam; 12 [z]conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo quod detractant de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum [a]in die visitationis.

13 [b]Subiecti igitur estote omni humanae creaturae propter Deum: sive regi quasi praecellenti, 14 sive ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum; 15 quia sic est voluntas Dei, [c]ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam; 16 [d]quasi liberi et non quasi velamen habentes malitiae libertatem, sed sicut servi Dei. 17 [e]Omnes honorate, [f]fraternitatem diligite, [e]Deum timete, regem honorificate.

18 [g]Servi, subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis. 19 [h]Haec est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniuste. 20 Quae enim est gloria, si peccantes et colaphizati suffertis? Sed, si bene facientes patienter sustinetis, haec est gratia apud Deum. 21 [i]In hoc enim vocati estis; quia et Christus passus est pro nobis [j]vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. 22 [l]Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius; 23 [m]qui, cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur, tradebat autem iudicanti se iniuste; 24 [n]qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut [o]peccatis mortui iustitiae vivamus; ' [p]cuius livore sanati estis '; 25 [q]eratis enim sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad [r]pastorem et episcopum animarum vestrarum.

*p. Psch. et in fs. ss. Lanc. et Clav. — * Catech. R. III 16, 25 (22).*

h Dt 10, 17; Ac 10, 34; Rm 2, *i* v. Mt 16, 27. [11. *17-19] R. in fs. pretiosiss. Sang. * Catech. R. I 5, 15; II, 16*
j cp. 3, 16; 2 Cor 7, 1; Ph 2, *(18).* [12.
l Is 52, 2; Mt 20, 28; 1 Cor 6, 20; Tt 2, 14.
m Ac 20, 28. — cf. 1 Cor 7,
n v. Eph 4, 22. [23.
o cf. Jo 1, 29; Heb 9, 14.
p cf. Rm 16, 26; Eph 3, 11;
q v. Rm 16, 26. [Ap 13, 8.
r Jo 12, 44.
s cf. Rm 10, 9. — v. Ac 2, 24.
t Ac 3, 13; Heb 2, 9. — cf. Jo 7, 39. [Jo 13, 34; 15, 12.
u Rm 12, 9; Heb 13, 1. — v. *23] * Catech. R. IV 9, 10.*
v vr. 3, — cf. Jo 3, 3; Jc 1, 18.
x Jo 1, 13. [Mt 24, 35.
y Heb 4, 12. — cf. Ps 118, 89;
z Is 40, 6-8. — v. Jc 1, 10, 11.

*1-10] L. in sb. in Albis. — * Catech. R. II 7, 23 (5).*
a Eph 4. 31; Col 3, 8; Jc 1, 21.
b 1 Cor 3, 2; Heb 5, 12, 13. — cf. Mt 18, 3.
*2] Int (Ps 80) in D. in Albis. — * Catech. R. II 1, 31; 2, 26.*
c 2 Pt 3, 18. — cf. Lc 2, 40,
d v. Ps 33, 9; Heb 6, 5. [52.
e vr. 6, 7. [3, 9.
f Eph 2, 20-22. — cf. 1 Cor
g Heb 3, 4, 6. [Heb 13, 15.
h Is 61, 6. — cf. Rm 12, 1;
i Rm 15, 16; Ph 4, 18.
j Is 28, 16. — v. Rm 9, 33.
l Mt 16, 16; 2 Cor 2, 16.
m Ps 117, 22. [9, 33.
n Is 8, 14. — v. Mt 21, 44 Rm
o cf. Rm 9, 22; Ju 4.
p Dt 10, 15; Is 43, 21. [5, 10.
q Ex 19, 6; Dt 7, 6; Ap 1, 6;
r Ex 19, 5; Ml 3, 17; Tt 2, 14.
*9] * Catech. R. I 10, 15; II 7, 14. — Cm. in fr. 2 p. Pasch.*
s Eph 5, 8. — cf. Is 42, 18;
t Ps 35, 10. [Ac 26, 18.
u Os 1, 6, 9, 10; 2, 23; Rm 9, 25, 6; 10, 19.
v Lv 25, 23; Ps 38, 13; Heb 11, 13. — cf. Gn 47, 9.
x Rm 13, 14; Gal 5, 24.
*11-19] L. et Cpp. in D. 3 p. Psch. — * cf. Catech. R. I 13, 3 (11); IV 10, 9 (12): III 5, 15 (13).*
y Jc 4, 1. — Gal 5 17.
z cp. 3, 16. — cf. Mt 5, 16; 2 Cor 9, 13; Gal 1, 24; Phl 6; Heb 13, 18.
a Is 10, 3; Lc 19, 44.
b Rm 13, 1-7; Tt 3, 1. [2, 2.
c cp. 3, 16; Tt 2, 8. — cf. 2 Pt
d Jc 8, 32; Rm 6, 22; Gal 5, 13; Jc 1, 25. [21; Rm 13, 7.
e Pro 24, 21; Ec 8, 2; Mt 22,
f Rm 12, 10; Heb 13, 1.
g Eph 6, 5; Col 3, 22; 1 Tm 6, 1; Tt 2, 9. [— cf. 1 Cor 6, 7.
h cp. 3, 14, 17; 4, 14; Mt 5, 10.
i Mt 16, 24; Ac 14, 22; 1 Th 3, 3; 1 Tm 3, 12. [5; 1 Jo 2, 6.
j Mt 11, 29; Jo 13, 15; Ph 2, *21-23] V. All. in fs. s. Pauli a Cr. (21). — R. in fs. ss. Sindonis D. N. — Cpp. in D. 2*
l Is 53, 9; Lc 23, 4, 41; Jo 8, 46; Heb 4, 15; 1 Jo 3. 5. — cf. 2 Cor 5, 21.
m Is 53, 7; Jo 8, 48, 49. — cf. cp. 3, 9.
n Is 53. 4, 11. — cf. Ac 8, 28-35.
o Rm 6, 11; 7, 4, 6; Col 2, 20; 3, 3.
p Is 53, 5.
q Ps 118, 176; Ez 34, 6; 6; Mt 10, 6.
r cp. 5, 4; Heb 13, 20. — v. Jo 10, 4.

tia (14-25), mutua officia coniugibus (3, 1-7), omnibus dilectionem inculcans (8-12). Tertio beatos vocat qui innocentes persecutionem patiuntur (13, 2) et Dei iudicium attendentes sibi maledicentes non curant; siqui-

1] * *Catech. R. II 8, 1, 26, 27.*
a Eph 5, 22; Tt 2, 5.
b 1 Cor 7, 13, 14, 16.
c Tt 2, 5.
3] * *Catech. R. III 7, 11.*
d 1 Tm 2, 9. — cf. Is 3, 18-23.
e Rm 2, 29. — cf. Ps 44, 14; Rm 7, 22; 2 Cor 4, 16; Eph 3, 16.

f Gn 18, 12. g cf. Pro 3, 25.
h Eph 5, 25; Col 3, 19 — cf.
i cf. 1 Th 4, 4. [1 Cor 7, 5.
7] * *cf. Catech. R. IV 1, 2.*
j Rm 12, 16. — cf. Jo 17, 21;
l Heb 13, 1. [Ac 4, 32.
m Eph 4, 2, 32.
*8-15] L. in D. 5 j. Pnt. — * Catech. R. III 9, 21 (9) I.*
n cp. 2, 21, 23. — cf. Mt 5, 44; Lc 6, 28. — v. Rm 12, 14, 17.
o Ap. 2, 7. — v. Mt 25, 34.
p Ps 33, 13-17.

q Ecli 33, 1; Rm 8, 31. — cf. Pro 16, 6, 7, 17; Ecli 7, 1.
r cp. 2, 19, 20; 4, 14, 16.
s Is 8, 12, 13. — cf. vr 6. —
t Jo 14, 1, 27. [v. Mt 10, 28.
u cf. Is 29, 23; Mt 6, 9.
v Col 4, 6. x cf. 2 Tm 2, 25.
y v. cp. 2, 12.
z cp. 2, 15; Tt 2, 8.

a cp. 2, 20. — cf. cp. 4, 15, 16.
*18-21] L. in fr. 6 p. Psch. — Cp. ad nn. in T. P. (18). — * Catech. I 11, 10 (18); II 2, 9 (21).*
b Heb 9, 26, 28. — cf. cp. 2, 21; — v. Rm 4, 25; 2, 1, 2.
c 2 Cor 13, 4. — cf. cp. 4, 1;
d cp. 4, 6. [Col 1, 22.
e cp. 4, 6. — cf. Is 42, 7; 45, 9; 61, 1.
f Gn 6, 3, 6, 13, 14. — cf. Lc 17, 26; Heb 11, 7; 2 Pt 2, 5.
g Gn 7, 1, 7, 23; 8, 18; 2 Pt 2, 5. [22.
h Rm 6, 3-6; Tt 3, 5; Heb 10,
i Ac 2, 33, 34; 7, 55, 56; Rm 8, 34; Eph 1, 20; Col 3, 1; Heb 1, 3.
j 1 Cor 15, 24; Eph 1, 21; Ph [2, 10.
a Ph 2, 5.
1] Tr. in fs s. Pauli a Cruce. 1-17] LL. in fr. 3 Rogat.
b Rm 6, 2, 7, 13; Gal 5, 24; Col 3, 3, 5. [cf. Tt 2, 12.
c Rm 14, 7, 8; 2 Cor 5, 15. —
d cf. Gal 2, 20. [9; Ac 17, 30.
e cp. 1, 14. — cf. Ez 44, 6; 45,
f Eph 2, 2, 3; 4, 17-19; 1 Th 4, 5; Tt 3, 3. — cf. Rm 13, 13.
g cf. cp. 2, 12; 3, 16.
h Mt 12, 36; 2 Cor 5, 10.
i cf. Jc 5, 9. — v. Ac 10, 42.
j cp. 3, 19.
l Jc 5, 8; 1 Jo 2, 18.
7-11] L. et Cpp. (7-9) in D.
m Mr 13, 33. [*inf. oct. Asc.*
n Pro 10, 12; Jc 5, 20. — cf. 1 Cor 13, 5, 6.
o Rm 12, 13; 13, 2; Ph 2, 14. — cf. 1 Tm 3, 2. [12.
p Rm 12, 6, 7. — cf. 2 Cor 8,
q Lc 12, 42; 1 Cor 4, 1, 2; Tt
r 1 Cor 10, 31. [1, 7.

3 Similiter et [a]mulieres subditae sint viris suis, ut, [b]etsi qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant; 2 considerantes in timore [c]castam conversationem vestram. 3 Quarum [d]non sit extrinsecus capillatura aut circumdatio auri aut indumenti vestimentorum cultus; 4 sed [e]qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. 5 Sic enim aliquando et sanctae mulieres sperantes in Deo ornabant se subiectae propriis viris, 6 sicut Sara oboediebat Abrahae [f]dominum eum vocans; cuius estis filiae benefacientes et [g]non pertimentes ullam perturbationem.

7 [h]Viri similiter cohabitantes secundum scientiam quasi infirmiori [i]vasculo muliebri impertientes honorem, tanquam et coheredibus gratiae vitae, ut non impediantur orationes vestrae.

8 In fine autem [j]omnes unanimes, compatientes, [l]fraternitatis amatores, [m]misericordes, modesti, humiles; 9 [n]non reddentes malum pro malo nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes, quia in hoc vocati estis, [o]ut benedictionem hereditate possideatis.

10 ' [p]Qui enim vult vitam diligere
et dies videre bonos
coërceat linguam suam a malo,
et labia eius ne loquantur dolum;
11 declinet a malo et faciat bonum,
inquirat pacem et sequatur eam;
12 quia oculi Domini super iustos,
et aures eius in preces eorum;
vultus autem Domini super facientes mala '.

13 Et [q]quis est qui vobis noceat, si boni aemulatores fueritis? 14 Sed, [r]etsi quid patimini propter iustitiam, beati. ' [s]Timorem autem eorum ne timueritis et [t]non conturbemini '. 15 [u]Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, [v]parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quae in vobis est, spe; 16 sed [x]cum modestia et timore [y]conscientiam habentes bonam, ut in eo quod detrahunt vobis [z]confundantur qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem. 17 [a]Melius est enim benefacientes, si voluntas Dei velit, pati, quam malefacientes. 18 Quia et [b]Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo, [c]mortificatus quidem carne, vivificatus autem [d]spiritu; 19 in quo et [e]his, qui in carcere erant, spiritibus veniens praedicavit, 20 qui increduli fuerant aliquando, [f]quando exspectabant Dei patientiam in diebus Noë, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est [g]octo animae salvae factae sunt per aquam. 21 Quod et vos nunc similis formae [h]salvos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi, 22 [i]qui est in dextera Dei deglutiens mortem, ut vitae aeternae heredes efficeremur, profectus in caelum, subiectis sibi angelis et potestatibus et virtutibus.

4 Christo igitur passo in carne, [a]et vos eadem cogitatione armamini; quia [b]qui passus est in carne desiit a peccatis; 2 [c]ut iam non desideriis hominum, [d]sed voluntati Dei quod reliquum est in carne vivat temporis. 3 [e]Sufficit enim praeteritum tempus [f]ad voluntatem gentium consummandam his qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentiis, commisationibus, potationibus et illicitis idolorum cultibus; 4 in quo admirantur, non concurrentibus vobis in eandem luxuriae confusionem, [g]blasphemantes; 5 [h]qui reddent rationem ei qui paratus est [i]iudicare vivos et mortuos. 6 Propter hoc enim et [j]mortuis evangelizatum est, ut iudicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu.

7 [l]Omnium autem finis appropinquavit. [m]Estote itaque prudentes et vigilate in orationibus. 8 Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis caritatem continuam habentes, quia ' [n]caritas operit multitudinem peccatorum '. 9 [o]Hospitales invicem sine murmuratione; 10 [p]unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, [q]sicut boni dispensatores multiformis gratiae Dei. 11 [r]Si quis loquitur quasi sermones Dei; si quis ministrat, tanquam ex virtute quam

dem passionum Christi participes effecti ab eo praemium recipient (3-19). Tandem, presbyteris aliisque admonitis, epistolam claudit (5, 1-13). Post inscriptionem, quot a Christo dona receperint et quid ei repen-

administrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum, [s]cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

12 Carissimi, nolite peregrinari [t]in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat; 13 sed [u]communicantes Christi passionibus gaudete, ut et [v]in revelatione gloriae eius gaudeatis exsultantes. 14 [x]Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis; quoniam quod est honoris, gloriae et virtutis Dei, et [y]qui est eius Spiritus super vos requiescit. 15 [z]Nemo autem vestrum patiatur ut homicida aut fur aut maledicus aut [a]alienorum appetitor. 16 [z]Si autem ut [b]christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine. 17 Quoniam tempus est, ut [c]incipiat iudicium a domo Dei. [d]Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui [e]non credunt Dei evangelio? 18 Et, [f]si iustus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt? 19 Itaque et hi qui patiuntur secundum voluntatem Dei fideli Creatori [g]commendent animas suas in benefactis.

5 Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro [a]consenior et [b]testis Christi passionum, qui et eius, quae in futuro revelanda est, gloriae communicator: 2 [c]pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes [d]non coacte, sed spontanee secundum Deum, [e]neque turpis lucri gratia, sed voluntarie; 3 neque ut [f]dominantes in cleris, sed [g]forma facti gregis ex animo. 4 Et, cum apparuerit [h]princeps pastorum, percipietis [i]immarcescibilem [j]gloriae coronam. 5 Similiter, adulescentes, subditi estote senioribus. [l]Omnes autem invicem humilitatem insinuate, quia ' [m]Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam '. 6 [n]Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis, 7 [o]omnem sollicitudinem vestram proicientes in eum, quoniam [p]ipsi cura est de vobis. 8 [q]Sobrii estote et [r]vigilate, quia [s]adversarius vester diabolus [t]tanquam leo rugiens [u]circuit quaerens quem devoret, 9 [v]cui resistite [x]fortes in fide scientes [y]eandem passionem ei, quae in mundo est, vestrae fraternitati fieri. 10 Deus autem omnis gratiae, [z]qui vocavit nos in aeternam suam gloriam in Christo Iesu, [a]modicum passos ipse perficiet, [b]confirmabit solidabitque. 11 [c]Ipsi gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

12 [d]Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, [e]breviter scripsi obsecrans et contestans hanc esse [f]veram gratiam Dei, in qua statis.

13 Salutat vos ecclesia, quae est in [g]Babylone coëlecta, et [h]Marcus filius meus. 14 [i]Salutate invicem in osculo sancto.

[j]Gratia vobis omnibus qui estis in Christo Iesu. Amen.

v Eph 6, 11-13; Jc 4, 7. — cf. 2 Tm 4, 17. *x* cf. Col 2, 5. *y* cp. 4, 12. — cf 1 Th 3, 3; 2 Tm 3, 12. *z* 1 Cor 1, 9; 1 Tm 6, 12. *a* cp. 1, 6; 2 Cor 4, 17. *b* 2 Th 2, 17. *c* v. cp. 4, 11. *d* Ac 15, 22; 2 Cor 1, 19; 1 Th 1, 1; 2 Th 1, 1. *e* cf. Heb 13, 22. *f* v. Ac 11, 23. *g* Ap 14, 8. *h* v. Ac 12, 12. *i* v. Rm 16, 16; 1 Cor 16, 20. *j* Eph 6, 24.

s cp. 5, 11; Rm 11, 16; Ju 25. *11] * Catech. R. IV 17, 6.*
t cf. cp. 1, 6, 7.
u Ac 5, 41; Rm 8, 17; Ph 3, 10,
v cp. 1, 5-7; 5, 1; Ju 24. [11. *13-19] cm. L. in M. — Cm. in Js. s. Pauli a Cr. (13). — Gr. in Js. s. Bonifac. Ep. M. (13, 14).*
x Mt 5, 11. — cf. Ps 83, 11;
y cf. Is 11, 2. [Heb 11, 26.
z cp. 2, 19, 20; 3, 14, 17.
a 1 Th 4, 12. — cf. Ex 20, 17.
b v. Ac 11, 26; 26, 28.
c Ez 9, 6; Am 3, 2.
d Rm 2, 9. — cf. Lc 23, 31.
e cf. 2 Th 1, 8.
f Pro 11, 31; Jr 25, 29.
g Ps 30, 6; Lc 23, 46. — cf. 2 Tm 1, 12.
1-11] L. in Js. s. Apollin. E. M.
a cf. 2 Jo 1; 3 Jo 1.
b v. Lc 24, 46, 48.
*2, 3] * Conc. Trid. s. XXIII cp. 1 de Ref. — * Catech. R. II 7, 26.*
c Jo 21, 15, 16, 17. — cf. Ac 20,
d cf. Phl 14. [28; Ju 12.
e 1 Tm 3, 8; Tt 1, 7. — cf. Jo 10, 12, 13; Ac 20, 28.
f Ez 34, 4; Mt 20, 25, 26. — v. 2 Cor 1, 23. [4, 12; Tt 2, 7.
g Ph 3, 17; 2 Th 3, 9; 1 Tm
h v. cp. 2, 25. *i* v. cp. 1, 4.
*4] R. in Js. ss. spineae Cor. — Inv. in comm. ss. summ. Pont. — * Catech. R. IV 15, 14.*
j 1 Cor 9, 25. — v. Jc 1, 12.
l cf. Lc 22, 25, 26.
m v. Jc 4, 6. *n* Jc 4, 7, 10.
6-11] L. in D. 3 p. Pnt.
o cf. Ps 36, 5; 54, 23. — v. Mt
p Ps 39, 18; Sap 11, 27. [6, 25.
q v. cp. 1, 13. *r* Mt 24, 42.
*8-9] * Catech. R. IV 15, 6. — L. br. ad cmpl.*
s Eph 4, 27; 6, 11; Ap 12, 9, 12.
t cf. Ps 21, 22.
u Jb 1, 7; 2, 2.

a Ac 15, 14.
1-15] LL. in fr. 6 infr. oct. Asc.
b Rm 1, 12; 2 Cor 4, 13; Eph
c Rm 3, 21-26. [4, 5; Tt 1, 4.
d 1 Pt 1, 2; Ju 2.
e vr. 3, 8; cp. 2, 20. — cf. Jo 17, 3.
f cf. 1 Th 2, 12; 2 Th 2, 14; 2 Tm 1, 9; 1 Pt 5, 10.
*4] * Catech. R. I 13, 9.*
g cf. 2 Cor 3, 18; 1 Jo 3, 2.
h cp. 2, 18, 20.

BEATI PETRI APOSTOLI
EPISTULA SECUNDA

SIMON Petrus, servus et apostolus Iesu Christi, iis qui [b]coaequalem nobiscum sortiti sunt fidem [c]in iustitia Dei nostri et salvatoris Iesu Christi. 2 [d]Gratia vobis et pax adimpleatur [e]in cognitione Dei et Christi Iesu Domini nostri, 3 quomodo omnia nobis divinae virtutis suae, quae ad vitam et pietatem donata sunt per [e]cognitionem eius; [f]qui vocavit nos propria gloria et virtute, 4 per quem maxima et pretiosa nobis promissa donavit, ut per haec efficiamini [g]divinae consortes naturae [h]fugientes eius, quae in mundo est, con-

dere debeant docet (1, 1-15), atque hortatur ut fidei tantis argumentis comprobatae adhaereant (16-21), ut ab haereticis, de quorum pravis moribus Deus cito vindictam sumet (2, 1-11), diligenter abstineant (12-22),

cupiscentiae corruptionem. 5 [t]Vos autem curam omnem subinferentes [u]ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem [v]scientiam, 6 in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem [w]patientiam, in patientia autem pietatem, 7 in pietate autem [x]amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis [y]caritatem. 8 Haec enim, si vobiscum adsint et superent, non vacuos nec [z]sine fructu vos constituent [a]in Domini nostri Iesu Christi cognitione; 9 cui enim non praesto sunt haec, [b]caecus est et [c]manu tentans, oblivionem accipiens [d]purgationis veterum suorum delictorum. 10 Quapropter, fratres, [e]magis satagite, ut per bona opera certam [f]vestram vocationem et [g]electionem faciatis; haec enim facientes non peccabitis aliquando; 11 [h]sic enim abunde ministrabitur vobis introitus in aeternum regnum Domini nostri et salvatoris Iesu Christi.

12 Propter quod incipiam vos [i]semper commonere de his, et quidem scientes et [k]confirmatos vos in praesenti veritate. 13 Iustum autem arbitror, quandiu sum in hoc [l]tabernaculo, [m]suscitare vos in commonitione; 14 [n]certus quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod et [o]Dominus noster Iesus Christus significavit mihi. 15 Dabo autem operam et frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis. 16 Non enim [p]doctas fabulas secuti notam fecimus vobis Domini nostri Iesu Christi virtutem et praesentiam, sed [q]speculatores facti illius magnitudinis. 17 [r]Accipiens enim a Deo Patre honorem et gloriam, voce delapsa ad eum huiuscemodi a magnifica gloria: ' [s]Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui; ipsum audite '. 18 Et hanc vocem nos audivimus de caelo allatam, cum essemus cum ipso in [t]monte sancto. 19 Et [u]habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes [v]quasi lucernae lucenti in caliginoso loco, donec [w]dies elucescat, et [x]lucifer oriatur in cordibus vestris, 20 hoc primum intelligentes quod omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fit. 21 [y]Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia; sed [z]Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.

2 Fuerunt vero et [a]pseudoprophetae in populo, sicut et [b]in vobis erunt magistri mendaces, qui [c]introducent sectas perditionis et eum, [d]qui emit eos, Dominum negant superducentes sibi celerem perditionem. 2 Et multi sequentur eorum luxurias, [e]per quos via veritatis blasphemabitur, 3 et [f]in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur: [g]quibus iudicium iam olim non cessat, et perditio eorum non dormitat. 4 Si enim Deus [h]angelis [i]peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos [j]in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reservari: 5 et originali mundo non pepercit, sed octavum [k]Noë iustitiae praeconem custodivit [l]diluvium mundo impiorum inducens; 6 et [m]civitates Sodomorum et Gomorrhaeorum in cinerem redigens eversione damnavit, [n]exemplum eorum qui impie acturi sunt ponens, 7 [o]iustum Lot oppressum a nefandorum iniuria ac luxuriosa conversatione eripuit (8 adspectu enim et auditu iustus erat habitans apud eos, qui de die in diem [p]animam iustam iniquis operibus cruciabant); 9 [q]novit Dominus pios de tentatione eripere, [r]iniquos vero in diem iudicii reservare cruciandos; 10 magis autem eos, qui post carnem [s]in concupiscentia immunditiae ambulant [t]dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes; 11 [u]ubi angeli, fortitudine et virtute cum sint maiores, non portant adversum se exsecrabile iudicium. 12 [v]Hi vero, velut irrationabilia pecora naturaliter in captionem et in perniciem, in his quae ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt, 13 [w]percipientes mercedem iniustitiae, [x]voluptatem existimantes diei delicias, [y]coinquinationes, et maculae deliciis adfluentes, [z]in conviviis suis luxuriantes vobiscum, 14 [a]oculos habentes plenos adulterii et incessabilis delicti, pellicientes animas instabiles, cor [b]exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii: 15 [c]derelinquentes rectam viam erraverunt [d]secuti viam Balaam ex Bosor, qui [e]mercedem iniquitatis amavit, 16 correptionem vero habuit suae vesaniae: [f]subiugale mutum animal hominis voce loquens prohibuit prophetae insipientiam. 17 Hi sunt [g]fontes sine aqua et nebulae

i cf. cp. 3, 18; Ph 4, 8.
j cf. Heb 11, 6. *k* 1 Pt 3, 7.
m Heb 10, 36; Jc 1, 3.
n Gal 6, 10; Heb 13, 1.
o 1 Cor 13, 1-13; 1 Jo 4, 16.
p cf. Jo 15, 2; Tt 3, 14.
q Jb 5, 14; 12, 25. — cf. 1 Jo 2,
r cf. Ac 9, 14; 13, 11. [9-11.
s 1 Jo 1, 7; Ap 7, 14.
t cp. 3, 17. — cf. Ph 2, 12; Heb 3, 14.
*16] * Conc. Trid. s. VI cp. 11. 10-21] LL. et L. (16-21) in Transu* 1 Pt 5, 10. [*fig. Dñi.*
v 1 Th 1, 4. — cf. 1 Pt 2, 9.
x Col 1, 13. — cf. Ac 14, 22.
y Ju 5. — cf. Rm 15, 14. 15; *z* 2 Jo 2. [Ph 3, 1; 1 Jo 2, 21.
a 2 Cor 5, 1, 4. — cf. 1 Pt 2,
b cp. 3, 1. [11.
c cf. Dt 31, 14; 2 Tm 4, 6.
d Jo 21, 18, 19.
*15] * Catech. R. IV 14, 16.*
*16] * Conc. Trid. s. XIV de Ref. prooem.*
e cf. 1 Cor 1, 17; 2, 1, 4; 2 Cor 2, 17; 4, 2. — v. 1 Tm 1, 4.
f Lc 9, 29, 32; Jo 1, 14.
g v. Jo 8, 54.
h Mt 17, 5; Lc 9, 35.
i cf. Ex 3, 5; Js 5, 15.
*10] * Conc. Vat. s. III cp. 3.*
j cf. Rm 16, 26; 3 Pt 1, 10.
l Ps 118, 105; Jo 5, 35.
m Ml 4, 2; Lc 1, 78, 79; 2 Cor
n Ap 2, 28; 22, 16. [4, 6.
*21] * Catech. R. I 9, 4.*
o 2 Tm 3, 16.
p 1 Pt 1, 11. — cf. 2 Rg 23, 2; Lc 1, 70; Ac 1, 16; 3, 18.

a Dt 13, 1-5; Mt 7, 15; 24, 11; 1 Jo 4, 1. [Tm 4, 1.
b Ac 20, 30; 2 Cor 11, 13; 1
c Ju 4. — cf. Gal 5, 20.
d Ac 20, 28; 1 Cor 6, 20; 7, 23; Gal 3, 13; 4, 5; Eph 1, 7; Heb 10, 29; 1 Pt 1, 18; Ap 5, 9.
e Rm 2, 24. — cf. 1 Pt 2, 15.
f cf. cp. 1, 16; Rm 16, 18; 1 Tm 6, 5; Tt 1, 11.
g cf. Dt 32, 35; Ph 3, 19; Ju 4, *4] * Catech. R. I 2, 17.* [15.
h Jb 4, 18; Ju 6. — cf. Mt 25,
i cf. Jo 8, 44; 1 Jo 3, 8. [41.
j cf. Lc 8, 31; Ap 20, 2, 3, 10.
l Lc 17, 26; 1 Pt 3, 20.
m cp. 3, 6; Gn 7, 17-20; Jb 22, 16; Eccli 16, 8.
n Gn 19, 25; Ju 7.
o cf. Nm 26, 16; Ju 15.
p Gn 19, 16; Sap 10, 6; 19, 16. *7, 8] v. Eccli 11, 1.*
q Ps 118, 136, 158; Ez 9, 4.
r Eccli 36, 1; 1 Cor 10, 13. — cf. Dn 3, 17.
s Mt 25, 41, 46.
t cp. 3, 3; Ju 16, 18.
u Ju 8. *v* Ju 9.
x Ju 10. — cf. Jr 12, 3.
y vr. 15.
z cf. Sap 2, 5-8; Is 22, 13; 1 Cor 15, 32.

a Ju 12. — cf. Rm 13, 13.
b cf. 1 Cor 11, 21.
c cf. Mt 5, 28. *d* vr. 3.
e cf. Ez 14, 11; Ac 13, 10.
f Nm 22, 5, 7; 2 Es 13, 2; Ju 11; Ap 2, 14.
g Nm 22, 21, 23, 28.
h Ju 12, 13. — cf. Jr 2, 13.

utque ad futuram totius mundi renovationem et adventum Dñi se disponant et praeparent (3, 1-14). Laudatis deinde Pauli apostoli epistolis, ea quae scripsit resumit et inculcat (15-18).

turbinibus exagitatae, quibus caligo tenebrarum reservatur. 18 [i]Superba enim vanitatis loquentes pelliciunt in desideriis carnis luxuriae eos qui paululum [j]effugiunt, qui in errore conversantur 19 [l]libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sint corruptionis: [m]a quo enim quis superatus est, huius et servus est. 20 Si enim [n]refugientes coinquinationes mundi [o]in cognitione Domini nostri et salvatoris Iesu Christi, his rursus implicati superantur, [p]facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. 21 [q]Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiae, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, [r]sancto mandato. 22 Contigit enim eis illud veri proverbii: '[r]Canis reversus ad suum vomitum'; et: Sus lota in volutabro luti.

3 Hanc ecce vobis, carissimi, secundam scribo epistulam, in quibus vestram [a]excito in commonitione sinceram mentem; 2 [b]ut memores sitis eorum, [c]quae praedixi, verborum a sanctis prophetis, et apostolorum vestrorum, praeceptorum Domini et Salvatoris. 3 Hoc primum scientes quod venient [d]in novissimis diebus in deceptione illusores [e]iuxta proprias concupiscentias ambulantes, 4 [f]dicentes: Ubi est promissio aut [g]adventus eius? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturae. 5 Latet enim eos hoc volentes, quod [h]caeli erant prius et [i]terra de aqua et per aquam consistens Dei verbo; 6 per quae ille tunc [j]mundus aqua inundatus periit. 7 [h]Caeli autem, qui nunc sunt, et terra eodem verbo repositi sunt, igni reservati [h]in diem iudicii et [l]perditionis impiorum hominum.

8 Unum vero hoc non lateat vos, carissimi, quia [m]unus dies apud Dominum sicut mille anni, et mille anni sicut dies unus. 9 [n]Non tardat Dominus promissionem suam, [o]sicut quidam existimant; sed [p]patienter agit propter vos [q]nolens aliquos perire, sed omnes ad paenitentiam reverti. 10 [r]Adveniet autem dies Domini ut fur, in quo [s]caeli magno impetu transient, [t]elementa vero calore solventur, terra autem et quae in ipsa sunt opera exurentur. 11 Cum igitur haec omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus et pietatibus, 12 [u]exspectantes et properantes in adventum diei Domini, per quem caeli ardentes solventur, et [v]elementa ignis ardore tabescent? 13 [x]Novos vero caelos et novam terram secundum promissa ipsius exspectamus, [y]in quibus iustitia habitat. 14 [z]Propter quod, carissimi, haec exspectantes satagite immaculati et inviolati ei inveniri in pace. 15 Et [a]Domini nostri longanimitatem salutem arbitremini; sicut et carissimus frater noster Paulus [b]secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, 16 sicut et in omnibus epistulis [c]loquens in eis de his; [d]in quibus sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, [e]sicut et ceteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem. 17 Vos igitur, fratres, [f]praescientes custodite, ne insipientium errore traducti excidatis a propria firmitate. 18 [g]Crescite vero in gratia et in cognitione Domini nostri et salvatoris Iesu Christi. [h]Ipsi gloria et nunc et in diem aeternitatis. Amen.

i Ju 16.

j vr. 20; cp. 1, 4.
l Gal 5, 33. — v. Jc 1, 25.
m Rm 6, 16; Tt 3, 3. — v. Jo 8, 34.
*19] * Conc. Araus. II (an. 529).*
n v. cp. 1, 2. [*can. 1.*
o Mt 12, 45. — cf. Ecli 34, 31.
*21] * Catech. R. IV 15, 1.*
p cf. Ez 18, 24; Lc 12, 47; Heb 6, 4-6; 10, 26, 27; Jc 4, 17.
q Rm 7, 12. [31.
r Pro 26, 11. — cf. Ecli 34, 30,

1-18 LL. in sb. inf. oct. Asc.
a cp. 1, 12, 13.
b Ju 17. [3, 21.
c cp. 1, 20. — cf. Lc 1, 70; Ac

d 1 Tm 4, 1; 1 Jo 2, 18; Ju 18.
e cp. 2, 10. [22, 27; Ml 2, 17.
f Is 5, 19; Jr 17, 15; Ez 12,
g v. 1 Th 2, 19.

h Gn 1, 6, 9; Ps 32, 6.
i Ps 23, 1, 2. — cf. Heb 11, 3.
j cp. 2, 5. — v. Gn 7, 11, 21.
k cf. vr. 10, 12, 13.
l cf. 2 Th 1, 7, 8.

m Ps 89, 4. — cf. Ecli 18, 8, 9.
n Ecli 35, 22; Hab 2, 3; Lc 18, 7, 8; Heb 10, 37.
o cf. Ec 8, 11; 2 Mc 6, 13.
p Sap 11, 24; 12, 2, 10. [4-6.
q Ez 18, 23, 32; 33, 11; 1 Tm 2,
r Mt 24, 43; 1 Th 5, 2; Ap 3, 3.
s cf. Ap 6, 14; 20, 11; 21, 1, — v. Mt 24, 35.
t Is 34, 4. — cf. Is 24, 19; Mic 1, 4; Nh 1, 5.
u cf. 1 Pt 1, 14, 15.
v cf. Mt 24, 50; Lc 12, 36; 1 Cor 1, 7; 1 Th 1, 10; Tt 2, 13; Ju 21.
x Is 65, 17; 66, 22; Ap 21, 1.
y Is 60, 21; Ap 21, 27.
z 1 Cor 15, 58; Ph 1, 10; 1 Th 3, 13; 5, 23.

a cf. vr. 9.
b 1 Cor 3, 10. — v. Heb 10, 37.
*16] * Catech. R. III 3, 27.*
c cf. Rm 8, 19; 1 Cor 15, 24;
d cf. Heb 5, 11. [1 Th 4, 15.
e cf. Is 28, 13.
f cf. Mt 24, 25; Jo 13, 19.
g Eph 4, 15; Col 1, 10; 2, 19; 1 Pt 2, 2.
h Rm 11, 36. — cf. vr. 8.

BEATI IOANNIS APOSTOLI
EPISTULA PRIMA

EPISTULA I
B. IOANNIS APOSTOLI
1, 1 — 2, 19

Quod [a]fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et [b]manus nostrae contrectaverunt de verbo vitae; 2 et [c]vita [d]manifestata est, et vidimus et [e]testamur et adnuntiamus vobis vitam aeternam, [f]quae erat apud Patrem et [d]apparuit nobis; 3 [g]quod vidimus et audivimus adnuntiamus vobis, ut et vos societatem habeatis nobiscum, et [g]societas nostra sit cum Patre et cum Filio eius Iesu Christo. 4 Et haec scribimus vobis ut gaudeatis, et [h]gaudium vestrum sit plenum.

5 Et [i]haec est adnuntiatio, quam audivimus ab eo et adnuntiamus vobis, quoniam [j]Deus lux est, et tenebrae in eo non sunt ullae. 6 [k]Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, [l]mentimur et veritatem non facimus; 7 [m]si autem in luce ambulamus, [n]sicut et ipse est in luce, societatem habemus ad invicem, et [o]sanguis Iesu Christi Filii eius, emundat nos ab omni peccato. 8 [p]Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et [m]veritas in nobis non est. 9 [q]Si confiteamur peccata nostra, [r]fidelis est et iustus, ut remittat nobis peccata nostra et emundet nos ab omni iniquitate. 10 [p]Si dixerimus quoniam non peccavimus, [s]mendacem facimus eum, et [t]verbum eius non est in nobis.

2 Filioli mei, haec scribo vobis ut non peccetis; sed et si quis peccaverit, [a]advocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum, 2 et ipse est [b]propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam [c]pro totius mundi.

3 Et in hoc scimus [d]quoniam cognovimus eum, si mandata eius observemus. 4 Qui dicit se nosse eum et mandata eius non custodit [e]mendax est, et in hoc veritas non est. 5 [f]Qui autem servat verbum eius, vere in hoc caritas Dei perfecta est, et [g]in hoc scimus quoniam in ipso sumus. 6 Qui dicit se in ipso manere debet [h]sicut ille ambulavit et ipse ambulare.

7 Carissimi, [i]non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio: mandatum vetus est verbum quod audistis. 8 Iterum [j]mandatum novum scribo vobis, quod verum est et in ipso et in vobis, quia [l]tenebrae transierunt, et [m]verum lumen iam lucet. 9 [n]Qui dicit se in luce esse, et fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc. 10 Qui diligit fratrem suum in lumine manet, et [o]scandalum in eo non est. 11 Qui autem odit fratrem suum in tenebris ambulat et nescit quo eat, quia tenebrae obcaecaverunt oculos eius.

12 Scribo vobis, filioli, quoniam [p]remittuntur vobis peccata propter nomen eius. 13 Scribo vobis, patres, quoniam cognovistis [q]eum qui ab initio est. Scribo vobis, adulescentes, quoniam [r]vicistis [s]malignum. 14 Scribo vobis, infantes, quoniam [t]cognovistis Patrem. Scribo vobis, iuvenes, quoniam [u]fortes estis, et [v]verbum Dei manet in vobis, et [r]vicistis [s]malignum. 15 [w]Nolite diligere mundum neque ea quae in mundo sunt. [v]Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo; 16 quoniam omne quod est in mundo [z]concupiscentia carnis est et [a]concupiscentia oculorum et [b]superbia vitae; quae non est ex Patre, sed ex mundo est. 17 Et mundus transit et concupiscentia eius; qui autem facit voluntatem Dei manet in aeternum.

18 Filioli, [d]novissima hora est, et sicut audistis quia [e]antichristus venit et nunc [f]antichristi multi facti sunt; [g]unde scimus quia novissima hora est. 19 [h]Ex nobis prodierunt, sed non erant ex no-

a Jo 1, 1, 14; 19, 35; Ac 4, 20; 2 Pt 1, 16. — cf. cp. 4, 14. *b* Lc 24, 39; Jo 20, 27. *1-2, 6] LL. in D. inf. oct. Asc. et in fs. s. Jo. Ap. et Evang.* *c* Jo 1, 4; 11, 25; 14, 6. *d* cp. 3, 5, 8; Rm 16, 26; 1 Tm 3, 16. *e* v. Jo 15, 27. *f* Jo 1, 1. — cf. Jo 17, 5. *3] * Catech. R. I 10, 23.* *g* Jo 17, 21; 1 Cor 1, 9. — cf. Col 1, 13. *h* Jo 15, 11; 2 Jo 12. [cp. 2, 24. *i* cp. 3, 11. *j* Jc 1, 17. — cf. Lc 22, 53; 1 Jo 1, 5. *k* cp. 2, 11; Jo 12, 35; 2 Cor 6, 14. *l* cp. 2, 4; Jo 3, 21, — cf. vr. 8. *m* Eph 5, 8. — cf. Is 2, 5. *n* cf. Ps 103, 2; 1 Tm 6, 16. *o* Eph 1, 7; Heb 9, 14; Ap 1, 5. *7] V. in fs. pretiosis. Sang. Dñi N.* *p* Jb 15, 14; Pro 20, 9; Jr 2, 35. — cf. Jo 8, 46; Jc 3, 2. *8] * cf. Conc. Milev. II can. 6. — * Catech. R. IV 14, 5.* *9] * Catech. R. II 5, 18.* *q* Ps 31, 5; Pro 28, 13. — cf. 1 Jo 1, 9. *r* cf. Is 1, 18. [1 Cor 11, 31. *s* cf. Rm 3, 10, 18. *t* Jo 5, 38; 8, 37. [7, 25. *a* Rm 8, 34; 1 Tm 2, 5; Heb 7, 25. *1-2] * Catech R. I 7, 6; II 2, 5, 18, 63; IV 7, 3; 14, 13.* *b* cp. 4, 10; Rm 3, 25; Heb 2, 17. — v. Lc 18, 13. *c* cf. cp. 4, 14; Jo 1, 29; 4, 14. *d* cf. cp. 5, 7; Jo 14, 15; 15, 10. *e* cp. 1, 8; Jo 8, 44. *f* cp. 5, 3; Jo 14, 23. [16, 17. *g* cp. 3, 24; 4, 13; 5, 2; Jo 14, 20. *h* 1 Pt 2, 21. — cf. Mt 11, 29. *i* 2 Jo 5. — cf. vr. 24; cp. 3, 11. *j* v. Jo 13, 34. [11. *l* Rm 13, 12; Eph 5, 8; 1 Th 5, 4, 5. *m* cf. Jo 1, 9; 8, 12 etc. *n* cp. 4, 20. — cf. cp. 3, 14, 15; Pro 4, 19. [12, 40. *o* Ps 118, 165. — cf. Jo 11, 10; 11] * Catech. R. III 6, 24.* *p* Lc 24, 47; Ac 10, 43; 13, 38. *q* cf. cp. 1, 1. *r* cf. cp. 5, 4, 5. *s* cp. 3, 12; Jo 17, 15. — v. Mt 5, 37. *t* cf. Jo 14, 7. [13, 19. *14] * Catech. R. IV 15, 17.* *u* Eph 6, 10. *v* Jo 15, 7. *15-17] * cf. Catech. R. I 13, 5; II 5, 74. — Tr. in fs. s. Ben. J. Labre.* *w* Rm 12, 2; 2 Tm 4, 10. — cf. Jc 4, 4. [Gal 6, 14. *16] * Catech. R. III 10, 10, 22.* *z* Rm 13, 14; Eph 2, 3; 1 Pt 4, 2; 2 Pt 2, 18. *a* Ec 4, 8; 5, 11. *b* Sap 5, 8; 2 Mc 9, 8; 15, 6. *c* v. 1 Cor 7, 31. *d* cf. 2 Tm 3, 1; Jc 5, 3; Ju 18. *e* vr. 22; cp. 4, 3; 2 Jo 7. — cf. Mt 24, 5, 11, 24. *f* cf. cp. 4, 1. *g* 2 Th 2, 3, 4; 1 Tm 4, 1. *h* Dt 13, 13; 1 Mc 5, 62; Ac 20, 30.

Qui a Deo sunt, ut cum Deo ambulent, hortatur (1 Io 1, 1 — 23), atque ut in iis, quae, Spiritu sancto docente, didicerant, permaneant (24-29). Eos praeterea monet ut, prout veros filios Dei decet, peccata fugiant

bis; nam, [i]si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum; sed [j]ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis. 20 Sed [l]vos unctionem habetis a Sancto et [m]nostis omnia. 21 Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam, et quoniam omne mendacium ex veritate non est. 22 Quis est mendax, nisi is qui [m]negat quoniam Iesus est Christus? Hic est [n]antichristus, qui negat Patrem et Filium. 23 [o]Omnis qui negat Filium nec Patrem habet; qui confitetur Filium et Patrem habet. 24 [p]Vos, quod audistis ab initio in vobis permaneat. Si in vobis permanserit quod audistis ab initio, et [q]vos in Filio et Patre manebitis. 25 Et haec est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, [r]vitam aeternam. 26 Haec scripsi vobis de his [s]qui seducunt vos. 27 Et [l]vos, unctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et [t]non necesse habetis ut aliquis doceat vos; sed sicut unctio eius docet vos de omnibus; et [t]verum est, et non est mendacium, et, sicut docuit vos, manete in eo. 28 Et nunc, filioli, [u]manete in eo, ut, [v]cum apparuerit, habeamus fiduciam et [w]non confundamur ab eo in [u]adventu eius. 29 [x]Si scitis quoniam iustus est, scitote quoniam et omnis qui facit iustitiam ex ipso natus est.

3 Videte [a]qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus. Propter hoc [b]mundus non novit nos, quia non novit eum. 2 Carissimi, [c]nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam, [d]cum apparuerit, [e]similes ei erimus; quoniam [f]videbimus eum sicuti est. 3 [g]Et omnis qui habet hanc spem in eo sanctificat se, sicut et ille sanctus est. 4 Omnis qui facit peccatum et iniquitatem facit: et peccatum est iniquitas. 5 Et scitis quia [i]ille apparuit ut peccata nostra tolleret, et [j]peccatum in eo non est. 6 [l]Omnis qui in eo manet non peccat, et [m]omnis qui peccat non vidit eum nec cognovit eum. 7 Filioli, [n]nemo vos seducat. [o]Qui facit iustitiam iustus est, sicut et ille iustus est. 8 [p]Qui facit peccatum, ex diabolo est, quoniam ab initio diabolus peccat. [i]In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. 9 [l]Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, et non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. 10 In hoc manifesti sunt filii Dei et [p]filii diaboli. [o]Omnis qui non est iustus non est ex Deo, et qui non diligit fratrem suum; 11 quoniam [r]haec est adnuntiatio, quam audistis ab initio, ut diligatis alterutrum. 12 Non [s]sicut Cain, qui ex [t]maligno erat et occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant, fratris autem eius iusta.

13 Nolite mirari, fratres, [u]si odit vos mundus. 14 Nos scimus quoniam [v]translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit manet in morte. 15 [x]Omnis qui odit fratrem suum homicida est, et scitis quoniam [y]omnis homicida non habet vitam aeternam in semetipso manentem. 16 [z]In hoc cognovimus caritatem Dei: quoniam [a]ille animam suam pro nobis posuit, et nos debemus pro fratribus animas ponere. 17 [b]Qui habuerit substantiam huius mundi et viderit fratrem suum necessitatem habere et [c]clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo? 18 [d]Filioli mei, non diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate. 19 In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus, et in conspectu eius suadebimus corda nostra. 20 Quoniam, si reprehenderit nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro et novit omnia. 21 Carissimi, [e]si cor nostrum non reprehenderit nos, [f]fiduciam habemus ad Deum; 22 et [g]quidquid petierimus accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus et [h]ea quae sunt placita coram eo facimus. 23 Et hoc est mandatum eius, [i]ut credamus in nomine Filii eius Iesu Christi et [r]diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. 24 Et [j]qui servat mandata eius in illo manet, et ipse in eo; et [l]in hoc scimus quoniam manet in nobis de Spiritu quem dedit nobis.

4 Carissimi, [a]nolite omni spiritui credere, sed [b]probate spiritus si ex Deo sint; quoniam multi [c]pseudoprophetae [d]exierunt in mundum. 2 In hoc cognoscitur spiritus Dei: [c]omnis spiritus qui confitetur [d]Iesum Christum [f]in carne venisse ex Deo est, 3 et omnis spiritus [g]qui solvit Iesum ex Deo non est; et hic est antichristus, [h]de quo audistis quoniam venit et nunc iam in mundo est.

i cf. Jo 17, 12.
j cf. 1 Cor 11, 19. [1, 22.
l vr. 27. — cf. Lc 4, 18; 2 Cor
m vr. 27. — cf. Is 54, 13; Jo 14, 26; 1 Cor 2, 15.

n cp. 4, 3; 2 Jo 7.
o cp. 4, 15; 5, 1; 2 Jo 9. — cf.
p cp. 13, 11; 2 Jo 6. [Jo 5, 23.
q cf. Jo 14, 23. — v. cp. 1, 3.
r Jo 10, 28; 17, 2. — v. Mt 25,
s cp. 3, 7; 2 Jo 7. [46.
t Jr 31, 34; Heb 8, 11.
u Jo 14, 17. [Th 2, 19.
v cp. 3, 2. — cf. Col 3, 4; 1
w cf. Mt 10, 32, 33; Mr 8, 38.
x cp. 3, 7, 9. — cf. cp. 4, 7; 2 Jo 11.

a Jo 1, 12; Rm 9, 8.
*1-18] LL. in fr. 2 inf. oct. Asc. 1, 2] R. in Transf. Dni. — * Catech. R. I 13, 7; IV 9, 11.*
b Jo 16, 3; 17, 25. — cf. Jo 1, 10.
c Rm 8, 15; Gal 3, 26; Eph
d cp. 2, 28; Col 3, 4. [1, 5.
e Rm 8, 29; Ph 3, 21; 2 Pt 1, 4.
f Jo 17, 24; 2 Cor 3, 18; Ap
g 2 Cor 7, 1; 1 Pt 2, 11. [22, 4.
h cf. cp. 5, 17; Rm 4, 15.
i vr. 8; Jo 1, 29; Heb 9, 26. — cf. Is 53, 11, 12.
j 1 Pt 2, 22. — cf. Jo 8, 46.
l cf. vr. 9; cp. 5, 18.
m 3 Jo 11.
n cp. 2, 26. [33.
o cp. 2, 29. — cf. Mt 7, 16; 12,
p vr. 10; Jo 8, 44; Ac 13, 10.
q Heb 2, 14. — cf. Gn 3, 15; Lc 10, 18; Jo 12, 31; Col 2, 15.
*10-17] L. in fs. s. Polic. E. M. * cf. Catech. R. III 6, 24 (10), 16 (15); I 10, 27 (17).*
r vr. 23; Jo 13, 34; 15, 12, 17.
s Gn 4, 8; Heb 11, 4; Ju 11.
t cp. 2, 13, 14; 5, 18.
13-18] L. et Opp. in D. etc. inf. oct. Corp. Ch. et in fs. s. Ca-
u Jo 15, 18; 17, 14. [*mil. de L.*
v Jo 5, 24.
x Mt 5, 22. — cf. Jo 8, 44.
y Gal 5, 21; Ap 21, 8.
z cf. cp. 4, 9, 10; Jo 3, 16; Rm 5, 8; 8, 32.

16] R. in fs. ss. Cord. J.
a Jo 10, 11; 15, 13.
b Jc 2, 15, 16. — cf. Lc 3, 11.
c Dt 15, 7.
d cf. Mt 21, 24-27; Jc 1, 22.
e cf. 1 Cor 4, 4.
f cp. 5, 14. — cf. Jb 11, 15; 22, 26; Rm 14, 22.
*22] * Catech. R. IV 1, 2.*
g cp. 5, 14, 15. — v. Mt 7, 7.
h cf. Jo 8, 29.
i Jo 6, 29; Heb 11, 6.
j vr. 9.
l cp. 4, 13; Rm 8, 9. — cf. 1 Cor 12, 13.

a Jr 29, 8. [2, 2.
b cf. 1 Cor 12, 10; 14, 29; Ap
1-21] LL. in fr. 3 inf. oct. Asc.
c Mt 7, 15; 2 Pt 2, 1.
d 2 Jo 7.
e cf. 1 Cor 12, 3.
f Rm 1, 3; 8, 3; Col 1, 22; 1 Tm 3, 10. — cf. 2 Jo 7.
g (cp. 2, 22; 2 Jo 7).
h cp. 2, 18. — cf. 2 Th 2, 3-7.

(3, 1-12), caritatem fraternam colant (13-22), et non omni spiritui credant (23-4, 6). Tandem, commendata etiam atque etiam caritate Dei et proximi, quae intime inter se cohaerent, salutat (7-5, 21).

i cf. cp. 2, 13.
j Rm 8, 31. — cf. 4 Rg 6, 17.
l cf. Jo 15, 19. [1 Cor 14, 37.
m cf. Jo 8, 47; 10, 16; 18, 37:
n cp. 3, 24. — cf. vr. 1.
o cp. 3, 11. *p* cf. cp. 2, 29.
q vr. 16; 2 Cor 13, 11. — cf. cp. 1, 5; Jo 4, 24.
8-21] *L. in D. 1 p. Pnt.* — * *cf. Conc. Milev. II can. 4 (8).* — * *Catech. R. I 3, 1 (15); 5, 1 (20).* [16, 17.
r vr. 14; Jo 3, 16. — cf. cp. 3,
s Rm 5, 8, 10; 11, 35.
t cp. 2, 2.
u cf. cp. 2, 6; 3, 16; Mt 18, 33.
v vr. 20; Jo 1, 18; 1 Tm 6, 16;
x cp. 3, 24. [1 Pt 1, 8.

y cp. 1, 1, 2. [cp. 2, 2.
z Jo 4, 42; 1 Tm 4, 10. — cf.
a cp. 5, 5; Mt 10, 32. — cf. Rm 10, 9.
b Jo 6, 69.
16] *Cp. in Dd. ad trt.*
c cf. cp. 2, 5.
d cp. 2, 28; 3, 21.
e cf. cp. 3, 1.
f cf. Jo 3, 18; Rm 8, 15.

g cp. 2, 4; 3, 17.
h cp. 2, 9, 11.
i Jo 13, 34; 15, 17. — cf. Gal 6, 2.

a Jo 8, 42; 16, 27.
b cp. 2, 5; 3, 24; 4, 13.
3] * *Catech. R. III 1, 7.* — * *cf. Conc. Tr. s. VI, can. 18.*
c Jo 14, 15, 10; 2 Jo 6.
d Mt 11, 30. — cf. Dt 30, 11.
4-10] *L. et Cpp. in D. in Albis.*
e cp. 3, 9; 4, 4. — cf. Jo 16, 33.
f cf. 1 Cor 15, 57; Eph 6, 16.
1-8] *Cp. etc. in fs. ss. Lanc. et*
g cp. 4, 15. [*Clav.*
h Jo 19, 34. — cf. vr. 8.
6-8] *R. in fs. pretiosiss. Sang.* — *v. Zc 13, 1.* [Cor 12, 3.
i Jo 15, 26; Ac 5, 32. — cf. 1
j cf. Dt 17, 6; 19, 15; Jo 15, 26.
7] *v. Is 6 3,*
7, 8] * *cf. Conc. Lat. IV defin. c. ab Ioach.* — * *Catech. R. I 2, 10; 9, 4; II 2, 7.*
l cf. Jo 5, 32, 36.
8, 9] *Ant. et V. All. ut s. vr.*
m Jo 8, 17, 18. [*6, 8.*
n v. Mt 3, 17. [12, 17, 19, 10.
o cf. Rm 8, 16; Gal 4, 9; Ap
p cp. 1, 10. — cf. Jo 3, 33.
q cf. Jo 5, 38.
r cp. 2, 25. — cf. cp. 4, 9; Jo 17, 3.
s cf. Jo 3, 36; 15, 4.
t cf. Jo 20, 31.
u Jo 1, 12; 3, 18.
v cp. 2, 28; 3, 21; 4, 17.
x cp. 3, 22. — cf. Pro 10, 24; Mt 7, 7.
16] * *Catech. R. IV 5, 5.*
y cf. Jb 42, 8; Jc 5, 15.
z cf. Mt 12, 31, 32; Heb 6.
a cf. Jr 7, 16. [4-6; 10, 26.
b cf. cp. 3, 4.
c cp. 3, 6, 9.
d v. Jo 17, 12.
e cp. 2, 13, 14; 3, 12. — v. Mt 13, 19.
f cf. Lc 4, 6; Gal 1, 4.

4 Vos ex Deo estis, filioli, et [i]vicistis eum; quoniam [j]maior est qui in vobis est, quam qui in mundo. **5** [l]Ipsi de mundo sunt; ideo de mundo loquuntur, et mundus eos audit; **6** nos ex Deo sumus. [m]Qui novit Deum audit nos; qui non est ex Deo non audit nos: in hoc cognoscimus [n]spiritum veritatis et spiritum erroris.

7 Carisimi, [o]diligamus nos invicem, quia caritas ex Deo est; et [p]omnis qui diligit ex Deo natus est et cognoscit Deum. **8** Qui non diligit non novit Deum, quoniam [q]Deus caritas est. **9** [r]In hoc apparuit caritas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. **10** In hoc est caritas, [s]non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos et misit Filium suum [t]propitationem pro peccatis nostris. **11** Carissimi, [u]si sic Deus dilexit nos, et nos debemus alterutrum diligere. **12** [v]Deum nemo vidit unquam. [x]Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, et caritas eius in nobis perfecta est. **13** [x]In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, et ipse in nobis, quoniam de Spiritu suo dedit nobis. **14** Et [y]nos vidimus et testificamur, quoniam [r]Pater misit Filium suum [z]salvatorem mundi. **15** [a]Quisquis confessus fuerit quoniam Iesus est Filius Dei, Deus in eo manet, et ipse in Deo. **16** Et [b]nos cognovimus et credidimus caritati quam habet Deus in nobis. [q]Deus caritas est, et [c]qui manet in caritate in Deo manet, et Deus in eo. **17** In hoc perfecta est caritas Dei nobiscum, [d]ut fiduciam habeamus in die iudicii; quia, [e]sicut ille est, et nos sumus in hoc mundo. **18** Timor non est in caritate; sed [f]perfecta caritas foras mittit timorem, quoniam timor poenam habet; qui autem timet non est [c]perfectus in caritate. **19** [s]Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos. **20** [g]Si quis dixerit: Quoniam diligo Deum et [h]fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem vîdet, Deum [v]quem non videt, quomodo potest diligere? **21** Et hoc mandatum [i]habemus a Deo, ut qui diligit Deum diligat et fratrem suum.

5 [a]Omnis qui credit quoniam Iesus est Christus ex Deo natus est; et omnis, qui diligit eum qui genuit, diligit et eum qui natus est ex eo. **2** [b]In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, cum Deum diligamus et mandata eius faciamus. **3** [c]Haec est enim caritas Dei, ut mandata eius custodiamus; et [d]mandata eius gravia non sunt. **4** Quoniam [e]omne quod natum est ex Deo vincit mundum, et [f]haec est victoria, quae vincit mundum, fides nostra. **5** Quis est qui vincit mundum, nisi [g]qui credit quoniam Iesus est Filius Dei? **6** Hic est [h]qui venit per aquam et sanguinem, Iesus Christus; non in aqua solum, sed in aqua et sanguine. Et [i]Spiritus est qui testificatur quoniam Christus est veritas. **7** Quoniam [j]tres sunt qui testimonium dant in caelo: Pater, Verbum et Spiritus sanctus, et hi tres unum sunt. **8** Et [l]tres sunt qui testimonium dant in terra: spiritus et aqua et sanguis, et hi tres unum sunt. **9** [m]Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est; quoniam hoc est testimonium Dei, quod maius est, quoniam [n]testificatus est de Filio suo. **10** Qui credit in Filium Dei [o]habet testimonium Dei in se. Qui non credit Filio, [p]mendacem facit eum, [q]quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo. **11** Et hoc est testimonium, quoniam [r]vitam aeternam dedit nobis Deus; et haec vita in Filio eius est. **12** [s]Qui habet Filium habet vitam; qui non habet Filium vitam non habet.

13 [t]Haec scribo vobis, ut sciatis quoniam vitam habetis aeternam, [u]qui creditis in nomine Filii Dei. **14** Et haec est [v]fiducia, quam habemus ad eum, quia [x]quodcumque petierimus, secundum voluntatem eius audit nos. **15** Et scimus quia [x]audit nos quidquid petierimus; scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo. **16** Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem petat, et [y]dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est [z]peccatum ad mortem: [a]non pro illo dico ut roget quis. **17** [b]Omnis iniquitas peccatum est, et est peccatum ad mortem.

18 Scimus quia [c]omnis qui natus est ex Deo non peccat; sed [d]generatio Dei conservat eum, et [e]malignus non tangit eum. **19** Scimus quoniam ex Deo sumus, et [f]mundus totus in [e]maligno positus est.

Fideles hortatur ut ab haereticis abstineant et in virtute proficiant. Gaio de bona eius conversatione gratulatur (3 Io 1-8), Diotrephem reprehendit, et Demetrium commendat (9-14).

20 Et scimus quoniam Filius Dei venit et [g]dedit nobis sensum, [h]ut cognoscamus verum Deum et simus in vero Filio eius. Hic est verus Deus et [h]vita eterna.
21 Filioli, [i]custodite vos a simulacris. Amen.

[g] cf. Lc 24, 45.
[h] Jo 17, 3.
[i] 1 Cor 10, 7, 14.

BEATI IOANNIS APOSTOLI
EPISTULA SECUNDA

[a]ENIOR Electae dominae et natis eius, [b]quos ego diligo in veritate, et non ego solus, sed et omnes qui [c]cognoverunt veritatem, 2 [d]propter veritatem quae permanet in nobis et nobiscum erit in aeternum. 3 [e]Sit vobiscum gratia, misericordia, pax a Deo Patre et a Christo Iesu Filio Patris in veritate et caritate.
4 [f]Gavisus sum valde, quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus a Patre. 5 Et nunc rogo te, domina, [g]non tanquam mandatum novum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, ut diligamus alterutrum. 6 Et [h]haec est caritas, ut ambulemus secundum mandata eius. Hoc est enim mandatum, [i]ut quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis. 7 Quoniam [j]multi seductores exierunt in mundum, [l]qui non confitentur Iesum Christum venisse in carnem: [l]hic est seductor et antichristus. 8 Videte vosmetipsos, ne [m]perdatis quae operati estis, sed ut [n]mercedem plenam accipiatis. 9 [o]Omnis qui recedit et non permanet in doctrina Christi Deum non habet; [p]qui permanet in doctrina hic et Patrem et Filium habet. 10 [q]Si quis venit ad vos et hanc doctrinam non adfert, [r]nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis. 11 Qui enim dicit illi ave communicat operibus eius malignis.
12 [s]Plura habens vobis scribere nolui per chartam et atramentum; spero enim me futurum apud vos et os ad os loqui, ut [t]gaudium vestrum plenum sit. 13 Salutant te filii sororis tuae Electae.

[a] 3 Jo 1, — cf. 1 Pt 5, 1.
[b] 1 Jo 3, 18.
1-13] LL. in fr. 4 inf. oct. Asc.
[c] Jo 8, 32. — cf. 1 Tm 2, 4; Heb 10, 26.
[d] Jo 1, 17; 14, 6. — v. Gal 2, 5.
[e] 1 Tm 1, 2; 2 Tm 1, 2. — cf. Ju 2,
[f] 3 Jo 3, 4.
[g] 1 Jo 2, 7; 3, 11. — cf. Jo 13, 34; 15, 12.
[h] 1 Jo 2, 5; 5, 3. — v. Jo 14, 15.
[i] 1 Jo 2, 24.
[j] cf. 1 Jo 2, 18, 26.
[l] 1 Jo 2, 22; 4, 2, 3.
[m] cf. 1 Cor 9, 27; Gal 3, 4; Heb [10, 35.
[n] v. 1 Cor 3, 8.
[o] cf. 1 Jo 2, 23.
[p] v. Jo 8, 31.
[q] cf. Rm 16, 17; Gal 8, 9; 2 Th 3, 6, 14; Tt 3, 10.
[r] cf. 1 Tm 5, 22; Ap 18, 4.
[s] 3 Jo 13, 14.
[t] Jo 15, 11; 17, 13; 1 Jo 1, 4.

BEATI IOANNIS APOSTOLI
EPISTULA TERTIA

[a]ENIOR Gaio carissimo, quem ego diligo in veritate.
2 Carissime, de omnibus orationem facio prospere te ingredi et valere, sicut prospere agit anima tua. 3 [c]Gavisus sum valde, venientibus fratribus et testimonium perhibentibus veritati tuae, sicut tu in veritate ambulas. 4 Maiorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam [d]filios meos in veritate ambulare.
5 Carissime, fideliter facis quidquid operaris [e]in fratres et hoc [f]in peregrinos, 6 qui testimonium reddiderunt caritati tuae in conspectu

[a] 2 Jo 1. — cf. 1 Jo 3, 18.
[b] cf. Ac 19, 29; 20, 4; Rm 16, 23; 1 Cor 1, 14.
1-14] LL. in fr. 6 p. oct. Asc.
[c] 2 Jo 4.
[d] cf. 1 Cor 4, 14, 15; Gal 4, 19 etc.
[e] cf. Gal 6, 10; Heb 13, 1.
[f] v. Mt 25, 35.

EPISTULA III
B. IOANNIS APOSTOLI
7-14

Post exordium (1-4) adversus haereticos et pseudoprophetas invehitur, ab eorum doctrinis fideles absterret (5-16) eosdemque monet ut bene agant (17-23).

g cf. Col 1, 10.
h cf. Ac 5, 41.
i 1 Cor 9, 18; 2 Cor 11, 7; 1 Th 2, 9.
j cf. Mt 10, 41.
l cf. 1 Jo 2, 10.
m cf. 1 Tm 5, 13.
n cf. Ps 33, 15; 36, 27; Is 1, 16, 17.
o 1 Jo 2, 29. — cf. 1 Jo 3, 6.
p cf. 1 Tm 3, 7.
q Jo 19, 35; 21, 24.
r 2 Jo 12.
s cf. Jo 10, 3.

ecclesiae; quos benefaciens [g]deduces digne Deo. 7 [h]Pro nomine enim eius profecti sunt nihil accipientes a gentibus. 8 Nos ergo [j]debemus suscipere huiusmodi, ut cooperatores simus veritatis.

9 Scripsissem forsitan ecclesiae; sed is [l]qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos. 10 Propter hoc, si venero, commonebo eius opera quae facit [m]verbis malignis garriens in nos; et, quasi non ei ista sufficiant, neque ipse suscipit fratres et eos qui suscipiunt prohibet et de ecclesia eicit. 11 Carissime, [n]noli imitari malum, sed quod bonum est. [o]Qui bene facit ex Deo est; qui male facit non vidit Deum. 12 [p]Demetrio testimonium redditur ab omnibus et ab ipsa veritate; sed et nos testimonium perhibemus, et nosti quoniam [q]testimonium nostrum verum est.

13 [r]Multa habui tibi scribere, sed nolui per atramentum et calamum scribere tibi. 14 Spero autem protinus te videre et os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos [s]nominatim.

BEATI IUDAE APOSTOLI
EPISTULA CATHOLICA

EPISTULA
B. IUDAE APOSTOLI
1-16

1-13] *LL. in vg. Pnt. et in fs. ss. Ap. Sim. et Iudae.*
a Lc 6, 16; Jo 14, 22.
b Jo 17, 11, 15; 1 Th 5, 23.
c cf. 2 Jo 3.
d cf. Tt 1, 4.
e 1 Tm 6, 12; 2 Tm 4, 7. — cf. Lc 13, 24.
f Gal 2, 4; 2 Pt 2, 1.
g Tt 1, 16; 2 Pt 2, 1; 1 Jo 2, 22.
h 2 Pt 1, 12; 3, 17.
i Nm 14, 36, 37; Eccli 16, 7, 11.
j Mt 25, 41; 2 Pt 2, 4; Ap 12, 7. — cf. Ap 20, 2.
k v. Ac 17, 31.
l 2 Th 1, 9. — v. Mt 25, 41.
m Gn 17, 21; Dt 29, 23; Os 11, 8.
n cf. 2 Pt 2, 10.
o v. 2 Pt 2, 6.
p Dn 10, 13, 21; 12, 1; Ap 12, 7.
q cf. Dt 34, 6.
r Zc 3, 2. — v. Mt 8, 26; 17, 17.
s 2 Pt 2, 12.
t Gn 4, 5-8. — cf. 2 Pt 2, 15.
u Nm 16, 1-3, 31-35.
v 2 Pt 2, 13.
x Ez 34, 2, 8, 10.
y Pro 25, 14; 2 Pt 2, 17. — cf.
z Mt 15, 13. [Heb 13, 9.
a Is 57, 20. — cf. 2 Cor 4, 2; Ph 3, 19.
b cf. Is 14, 12.
c Gn 5, 18; Eccli 44, 16.
d cf. Dt 33, 2; Zc 14, 5.
e cf. 2 Pt 2, 5, 6.
f cf. 1 Rg 2, 3; Ps 30, 18; Ml 3, 13.
g 1 Cor 10, 10; 2 Pt 2, 18.
h 2 Pt 2, 10.
i Pro 28, 21; Jc 2, 1, 9.

[7]IUDAS Iesu Christi servus, frater autem Iacobi, his qui sunt in Deo Patre dilectis et [b]Christo Iesu conservatis et vocatis. 2 [c]Misericordia vobis et pax et caritas adimpleatur.

3 Carissimi, omnem sollicitudinem faciens scribendi vobis de [d]communi vestra salute, necesse habui scribere vobis deprecans [e]supercertari semel traditae sanctis fidei. 4 [f]Subintroierunt enim quidam nomines, qui olim praescripti sunt in hoc iudicium, impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, [g]et solum Dominatorem et Dominum nostrum Iesum Christum negantes.

5 [h]Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, [i]quoniam Iesus populum de terra Aegypti salvans, secundo eos qui non crediderunt perdidit; 6 [j]angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in [k]iudicium magni diei [l]vinculis aeternis sub caligine reservavit. 7 Sicut [m]Sodoma et Gomorrha et finitimae civitates simili modo exfornicatae et [n]abeuntes post carnem alteram [o]factae sunt exemplum ignis aeterni poenam sustinentes; 8 similiter et hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant. 9 Cum [p]Michaël archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiae, sed dixit: '[r]Imperet tibi Dominus'. 10 [s]Hi autem quaecumque quidem ignorant blasphemant, quaecumque autem naturaliter tanquam muta animalia norunt, in his corrumpuntur. 11 Vae illis, quia [t]in via Cain abierunt et errore Balaam mercede effusi sunt et [u]in contradictione Core perierunt! 12 [v]Hi sunt in epulis suis maculae, convivantes sine timore, [x]semetipsos pascentes: [y]nubes sine aqua quae a ventis circumferuntur, [z]arbores autumnales, infructuosae, bis mortuae, eradicatae, 13 [a]fluctus feri maris despumantes suas confusiones, [b]sidera errantia, [c]quibus procella tenebrarum servata est in aeternum. 14 Prophetavit autem et de his septimus ab Adam Enoch dicens: '[d]Ecce venit Dominus in sanctis milibus suis 15 [e]facere iudicium contra omnes et arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum quibus impie egerunt, et de omnibus [f]duris quae locuti sunt contra Deum peccatores impii. 16 [g]Hi sunt murmuratores querulosi, [h]secundum desideria sua ambulantes, et os eorum loquitur superba, [i]mirantes personas quaestus causa.

1. Exordium (1, 1-3, 22). *Titulo praemisso (1-3), octo sequuntur veluti epistulae quae, Deo iubente, ab apostolo scriptae sunt et quarum prior septem ecclesiis Asiae simul sumptis (4-20), ceterae vero singulis*

17 [j]Vos autem, carissimi, memores estote verborum quae praedicta sunt ab apostolis Domini nostri Iesu Christi, 18 qui dicebant vobis quoniam [l]in novissimo tempore venient illusores [h]secundum desideria sua ambulantes in impietatibus. 19 Hi sunt qui segregant semetipsos, [m]animales, spiritum non habentes.

20 Vos autem, carissimi, [n]superaedificantes vosmetipsos sanctissimae vestrae fidei, [o]in Spiritu sancto orantes, 21 vosmetipsos in dilectione Dei servate [p]exspectantes misericordiam Domini nostri Iesu Christi in vitam aeternam. 22 Et [q]nos quidem arguite iudicatos; 23 [r]illos vero salvate de igne rapientes, [s]aliis autem miseremini in timore, odientes et eam, quae carnalis est, [t]maculatam tunicam.

24 [u]Ei autem qui potens est vos conservare sine peccato et [v]constituere ante conspectum gloriae suae immaculatos in exaltatione in adventu Domini nostri Iesu Christi, 25 [x]soli Deo salvatori nostro, per Iesum Christum Dominum nostrum, gloria et magnificentia, imperium et potestas ante omne saeculum, et nunc et in omnia saecula saeculorum. Amen.

j 2 Pt 3, 2.

l 1 Tm 4, 1; 2 Pt 3, 3.

m cf. 1 Cor 2, 14. — cf. Rm 8, 9; Ph 3, 3.
n v. Col 2, 7.
o Eph 6, 18. — cf. Rm 8, 26.
p Tt 2, 13; 2 Pt 3, 12.
q cf. 2 Tm 4, 16; 5, 20; 2 Tm 4, 11; Zc 3, 2. [5, 2.
s cf. Rm 11, 14.
t Zc 3, 4; Ap 3, 4.
u Rm 16, 25; Eph 3, 20.
v Col 1, 22.
x Jo 5, 44; 1 Tm 1, 17,; 2, 3; 2 Pt 3, 18.

APOCALYPSIS[a]
BEATI IOANNIS APOSTOLI

APOCALYPSIS Iesu Christi, quam dedit illi Deus [b]palam facere servis suis 'quae oportet fieri cito', et significavit mittens per angelum suum servo suo Ioanni, 2 [c]qui testimonium perhibuit verbo Dei, et testimonium Iesu Christi, [d]quaecumque vidit. 3 [e]Beatus qui legit et audit verba prophetiae huius et servat ea quae in ea scripta sunt: [f]tempus enim prope est.

4 Ioannes septem ecclesiis quae sunt in [g]Asia. Gratia vobis et pax ab eo, [h]qui est et qui erat et qui venturus est, et [i]a septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt, 5 et a Iesu Christo, [j]qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum et [k]princeps regum terrae, qui dilexit nos et [l]lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo 6 et [n]fecit nos regnum et sacerdotes Deo et Patri suo: [o]ipsi gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen. 7 [p]Ecce venit cum nubibus et [q]videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt; et plangent se super eum omnes tribus terrae. Etiam. Amen.

8 [r]Ego sum alpha et omega, principium et finis, dicit Dominus Deus, [h]qui est et qui erat et qui venturus est Omnipotens.

9 Ego Ioannes frater vester et [s]particeps in tribulatione et regno et patientia in Christo Iesu, fui in insula quae appellatur Patmos, [t]propter verbum Dei et testimonium Iesu. 10 [u]Fui in spiritu [v]in dominica die et audivi post me vocem magnam [x]tanquam tubae 11 dicentis: Quod vides scribe in libro et mitte septem ecclesiis, quae sunt in Asia: [y]Epheso et [z]Smyrnae et [a]Pergamo et [b]Thyatirae et [c]Sardis et [d]Philadelphiae et [e]Laodiciae. 12 Et conversus sum, ut viderem vocem quae loquebatur mecum; et conversus vidi septem candelabra aurea 13 et in medio [f]septem candelabrorum aureorum [g]similem Filio hominis, [h]vestitum podere et praecinctum ad mamillas zona aurea; 14 [i]caput autem eius et capilli erant candidi tanquam lana alba et tanquam nix, et [j]oculi eius tanquam flamma ignis; 15 et [l]pedes eius similes aurichalco, sicut in camino ardenti, et [m]vox illius tanquam vox aquarum multarum, 16 et [n]habebat in dextera

a (Dn 2, 28, 29). — cf. Jo 17, 7, 8.
b cp. 22, 6. — cf. Mt 24, 6.
1-19] LL. in D, 3 p. Psch. — L. et Cp. in Iss. s. Michaëlis arch. (1-5).
c Jo 19, 35. — cf. cp. 6, 9.
d vr. 11, 19.
e cp. 22, 7. — cf. Lc 11, 28.
f cp. 22, 10. cf. 1 Jo 2, 18.
g vr. 11; cp. 6, 9; 1 Cor 16, 19.
h vr. 8; cp. 4, 8; Heb 13, 8. — cf. Ex 3, 14. [4, 10.
i cp. 3, 1; 4, 5; 5, 6. — cf. Zc 5, 6] ** Catech. R. I 5, 12; II 7, 23. — V. et RR. br. in fs. pretiosiss. Sang. — v. 1 Jo 3, 16.*
j cp. 3, 14; Col 1, 18. — cf. Ps 88, 28; Jo 18, 37. [28.
l cf. cp. 17, 14; 19, 16; Ps 88, 28.
m cp. 7, 14; Heb 9, 14; 1 Jo 1, 7.
n cp. 5, 10; 20, 6; Ex 19, 6; 1 Pt 4, 11. [1 Pt 2, 9.
o 1 Pt 4, 11.
p Dn 7, 13; Mt 16, 27.
q Zc 12, 10, 12; Jo 19, 37. — cf. Mt 24, 30.
r cp. 21, 6; 22, 13. — cf. Is 41, 4.
s cf. Ph 4, 14; 2 Tm 2, 11.
t v. Lc 21, 17.
*10] * Catech. R. III 4, 7.*
u cp. 4, 2; 2 Cor 12, 2.
v Ac 20, 7; 1 Cor 16, 2.
x cp. 4, 1.
y cp. 2, 1-7; Ac 18, 19 etc.
z cp. 2, 8-11. *a* cp. 2, 12-17.
b cp. 2, 18-29; Ac 16, 14.
c cp. 3, 1-6. *d* cp. 3, 7-13.
e cp. 3, 14-22; Col 4, 16.
f vr. 20; cp. 2, 1. — cf. cp. 11,
g Dn 7, 13; 10, 16; Jo 5, 27. [4.
h cp. 15, 6; Dn 10, 5. *i* Dn 7, 9.
j cp. 2, 18; 19, 12. — cf. Dn
l Ez 1, 7. — cf. Dn 10, 6. [10, 6.
m cp. 14, 2; 19, 6; Is 28, 2; Ez 1, 24; 43, 2. *n* vr. 20; cp. 2, 1; 3, 1.

inscribuntur ecclesiis, Ephesinae nempe (2, 1-7), Smyrnensi (8-11) et Pergamenae (12-17); Thyatirensi (18-29), Sardensi (3, 1-6), Philadelphiensi (7-11) et Laodicenae (12-22).

o cp. 19, 15. — cf. cp. 2, 12, 16; Sap 18, 15, 16; Eph 6, 17; Heb 4, 12.
p cf. Mt 17, 2.
q Is 6, 5; Dn 8, 17, 18. — cf. Lc 5, 8; 24, 37.
r cp. 1, 5, 8; 2, 8; 22, 13; Is 41, 4; 44, 6.
s Rm 6, 8, 9; 14, 9.
t cf. cp. 9, 1; 20, 1; Sap 16,13.
18] Ant. in fs. ss. Lanc. et Cla-
u cf. vr. 11. [*vor.*
v cf. Mt 5, 14. 15.

a v. cp. 1, 11.
1-17] LL. in fr. 2 hebd. 3 p. oct. Psch.
b cp. 1, 13, 16, 20.
c vr. 19; cp. 3, 1, 8, 15.
d cf. 1 Jo 4, 1.
e v. 2 Cor 11, 13.
f cf. Jo 15, 21.
g cf. Jc 2, 2; Heb 12, 3, 5.
h cf. Lc 15, 17; Heb 10, 32.
*5] * Conc. Trid. s. VI cp. 14. — * Catech. R. II 1, 22.*
i cp. 3, 3, 19. — cf. Mt 21, 41, 43; 25, 28.
j vr. 15. — cf. Ac 6, 5 (?).
k vr. 11, 17, 29 etc. — v. Mt 11, 15.
l vr. 11, 17, 26; cp. 3, 5 etc.
7] v. cp. 3, 12.
m Gn 2, 9; 3, 22.
n v. cp. 1, 17, 18.
o cf. 2 Cor 6, 10; 1 Tm 6, 18; Heb 10, 34; Jc 2, 5.
p cp. 3, 9, 10. — cf. vr. 2.
q cf. Gn 24, 55; Dn 1, 12, 14.
r cf. Mt 10, 22; Heb 3, 6; Jc 1, 12.
10c] v. Ag 2, 24.
*11] * Catech. R. IV 15, 20.*
s cp. 20, 6, 14; 21, 8.
t vr. 16; cp. 1, 16.
u cf. 1 Tm 5, 8.
v cf. cp. 1, 5; 11, 3; (17, 6); Ac 22, 20.
x cf. 2 Pt 2, 15.
y Nm 25, 1; 31, 16; 1 Cor 7, 8.

z cf. cp. 22, 7.

a v. 2 Th 2, 8.
*17] * Catech. R. IV 13, 16. — Ant. in fs. Corp. Ch.*
b cf. Jo 6, 49-51.
c cp. 3, 12; Is 62, 2; 65, 15.
d cp. 19, 12, — cf. cp. 14, 3.
e cp. 1, 11.
f cp. 1, 14, 15.
g vr. 2.
h cf. 3 Rg 16, 31; 21, 25; 4 Rg
i cf. vr.14. [9, 7.

j cf. cp. 9, 20, 21; 16, 9, 11. — v. Rm 2, 4.

l Ps 7, 10; 25, 2; Jr 20, 12. — v. Rm 8, 27.
m cp. 22, 12; Mt 16, 27. — cf.
n cf. 1 Cor 2, 10. [cp. 20, 12.
o cf. Ac 15, 28.
p cp. 3, 11.
q v. vr. 7.
r v. Heb 3, 6.
s Ps 2, 8, 9. — cf. cp. 3, 21; 20, 4. 5; 19, 15.
t cf. 2 Pt 1, 19. — v. cp. 22, 16.
u v. vr. 7.

sua stellas septem, et [o]de ore eius gladius utraque parte acutus exibat, et [p]facies eius sicut sol lucet in virtute sua. 17 Et, cum vidissem eum, cecidi ad pedes eius tanquam mortuus, et [q]posuit dexteram suam super me dicens: Noli timere; [r]ego sum primus et novissimus: 18 et [s]vivus et fui mortuus, et ecce sum vivens in saecula saeculorum et [t]habeo claves mortis et inferni. 19 [u]Scribe ergo quae vidisti et quae sunt et quae oportet fieri post haec, 20 sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, et [v]septem candelabra aurea: septem stellae angeli sunt septem ecclesiarum, et candelabra septem septem ecclesiae sunt.

2 Angelo [a]Ephesi ecclesiae scribe: Haec dicit [b]qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum: 2 [c]Scio opera tua et laborem et patientiam tuam et quia non potes sustinere malos: et [d]tentasti eos, [e]qui se dicunt apostolos esse et non sunt, et invenisti eos mendaces; 3 et patientiam habes et [f]sustinuisti propter nomen meum et non defecisti. 4 Sed habeo adversum te, [g]quod caritatem tuam primam reliquisti. 5 [h]Memor esto itaque unde excideris et [i]age paenitentiam et [c]prima opera fac. [j]Sin autem, venio tibi et movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi paenitentiam egeris. 6 Sed hoc habes, quia odisti facta [j]Nicolaitarum, quae et ego odi. 7 [k]Qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat ecclesiis: [l]Vincenti dabo edere de [m]ligno vitae, quod est in paradiso Dei mei.

8 Et angelo Smyrnae ecclesiae scribe: Haec dicit [n]primus et novissimus, qui fuit mortuus et vivit: 9 Scio tribulationem tuam et [o]paupertatem tuam sed dives es et blasphemaris ab his [p]qui se dicunt Iudaeos esse et non sunt, sed sunt synagoga Satanae. 10 Nihil horum timeas quae passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini; et habebitis tribulationem [q]diebus decem. [r]Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitae. 11 [k]Qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat ecclesiis: [l]Qui vicerit non laedetur a [s]morte secunda.

12 Et angelo [a]Pergami ecclesiae scribe: Haec dicit qui habet [t]rhomphaeam utraque parte acutam: 13 Scio ubi habitas, ubi sedes est Satanae, et tenes nomen meum et non [u]negasti fidem meam; et in diebus illis Antipas [v]testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi Satanas habitat. 14 Sed habeo adversus te pauca, quia habes illic [x]tenentes doctrinam Balaam, [y]qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israël, edere et fornicari; 15 ita habes et tu tenentes doctrinam [j]Nicolaitarum. 16 Similiter [i]paenitentiam age; si quo minus, [z]veniam tibi cito et [a]pugnabo cum illis in gladio oris mei. 17 [k]Qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat ecclesiis: [t]Vincenti dabo [b]manna absconditum et dabo illi calculum candidum et in calculo [c]nomen novum scriptum, [d]quod nemo scit, nisi qui accipit.

18 Et angelo [e]Thyatirae ecclesiae scribe: Haec dicit Filius Dei, [f]qui habet oculos tanquam flammam ignis et pedes eius similes aurichalco: 19 [g]Novi opera tua et fidem et caritatem tuam et ministerium et patientiam tuam et opera tua novissima plura prioribus. 20 Sed habeo adversus te pauca, quia permittis mulierem [h]Iezabel, quae se dicit propheten, docere et seducere servos meos, [i]fornicari et manducare de idolothytis. 21 Et dedi illi tempus, ut paenitentiam ageret, et [j]non vult paenitere a fornicatione sua. 22 Ecce mittam eam in lectum, et qui moechantur cum ea in tribulatione maxima erunt, nisi paenitentiam ab operibus suis egerint. 23 Et filios eius interficiam in morte, et scient omnes ecclesiae quia [k]ego sum scrutans renes et corda: et [l]dabo unicuique vestrum secundum opera sua. Vobis autem dico 24 et ceteris qui Thyatirae estis: Quicumque non habent doctrinam hanc, et qui non cognoverunt [m]altitudines Satanae, quemadmodum dicunt, [n]non mittam super vos aliud pondus. 25 Tamen [o]id quod habetis tenete, donec veniam. 26 Et [p]qui vicerit et [q]custodierit usque in finem opera mea, [r]dabo illi potestatem super gentes, 27 et ' [s]reget eas in virga ferrea, et tanquam vas figuli confringentur ', 28 sicut et ego accepi a Patre meo, et dabo illi [t]stellam matutinam. 29 [u]Qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat ecclesiis.

2. Visio, seu revelatio (4, 1-22, 21). *Raptus in caelum propheta videt thronum Dei et viginti quattuor seniores et quattuor animalia stare ante thronum (4, 1-11); sedentem vero supra thronum habere librum septem*

3 Et angelo ecclesiae [a]Sardis scribe: Haec dicit [b]qui habet septem spiritus Dei et septem stellas: Scio opera tua, quia [c]nomen habes quod vivas et mortuus es. **2** [d]Esto vigilans et confirma cetera quae moritura erant; non enim invenio opera tua plena coram Deo meo. **3** [e]In mente ergo habe qualiter acceperis et audieris, et serva et paenitentiam age. [d]Si ergo non vigilaveris, veniam ad te tanquam fur, et nescies qua hora veniam ad te. **4** Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non [f]inquinaverunt vestimenta sua et [g]ambulabunt mecum in albis, quia [h]digni sunt. **5** [i]Qui vicerit sic vestietur vestimentis albis, et non [j]delebo nomen eius de libro vitae et [k]confitebor nomen eius coram Patre meo et coram angelis eius. **6** [i]Qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat ecclesiis.

7 Et angelo [a]Philadelphiae ecclesiae scribe: Haec dicit [m]sanctus et [n]verus, qui habet clavem David, qui aperit, et nemo claudit; claudit, et nemo aperit: **8** Scio opera tua. Ecce dedi coram te [o]ostium apertum, quod nemo potest claudere; quia modicam habes virtutem et servasti verbum meum et non negasti nomen meum. **9** Ecce dabo [p]de synagoga Satanae, qui dicunt se Iudaeos esse et non sunt, sed mentiuntur; ecce [q]faciam illos ut veniant et adorent ante pedes tuos et scient quia ego dilexi te. **10** Quoniam [r]servasti verbum patientiae meae, et ego servabo te ab hora tentationis, quae ventura est in orbem universum tentare habitantes in terra. **11** [s]Ecce venio cito: [t]tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. **12** [i]Qui vicerit, faciam illum [u]columnam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius; et scribam super eum nomen Dei mei et nomen [v]civitatis Dei mei, novae Ierusalem, quae descendit de caelo a Deo meo et nomen meum novum. **13** [i]Qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat ecclesiis.

14 Et angelo [w]Laodiciae ecclesiae scribe: Haec dicit [x]amen, testis fidelis et verus, qui est [y]principium creaturae Dei: **15** Scio opera tua, quia neque frigidus es neque calidus: [z]utinam frigidus esses aut calidus! **16** Sed, quia tepidus es et nec frigidus nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo; **17** [a]quia dicis: Quod dives sum et locupletatus et nullius egeo, et nescis quia [b]tu es miser et miserabilis et pauper et caecus et nudus. **18** Suadeo tibi [c]emere a me aurum ignitum probatum, ut locuples fias, et vestimentis albis induaris, et [d]non appareat confusio nuditatis tuae, et collyrio inunge oculos tuos ut videas. **19** Ego [e]quos amo arguo et castigo. Aemulare ergo et paenitentiam age. **20** [f]Ecce sto ad ostium et pulso: [g]si quis audierit vocem meam et aperuerit mihi ianuam, [h]intrabo ad illum et cenabo cum illo, et ipse mecum. **21** [i]Qui vicerit, [j]dabo ei sedere mecum in throno meo; sicut et [l]ego vici et sedi cum Patre meo in throno eius. **22** [m]Qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat ecclesiis.

4 Post haec vidi, et ecce ostium apertum in caelo et vox prima, quam audivi, [a]tanquam tubae loquentis mecum, dicens: [b]Ascende huc, et ostendam tibi [c]quae oportet fieri post haec. **2** Et statim fui [d]in spiritu; et ecce [e]sedes posita erat in caelo, et supra sedem sedens. **3** Et qui sedebat, similis erat adspectui lapidis [f]iaspidis et sardinis; et [g]iris erat in circuitu sedis similis visioni smaragdinae. **4** Et in circuitu sedis sedilia [h]vigintiquattuor, et super thronos vigintiquattuor seniores sedentes, [i]circumamicti vestimentis albis, et in capitibus eorum [j]coronae aureae; **5** et [l]de throno procedebant fulgura et voces et tonitrua; et [m]septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei. **6** Et in conspectu sedis [o]tanquam mare vitreum simile crystallo; et in medio sedis et in circuitu sedis [p]quattuor animalia plena oculis ante et retro. **7** Et [q]animal primum simile leoni, et secundum animal simile vitulo, et tertium animal habens faciem quasi leonis, et quartum animal simile aquilae volanti. **8** Et quattuor animalia singula eorum [r]habebant alas senas et in circuitu et intus plena sunt oculis et [s]requiem non habebant die ac nocte dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, [t]qui erat et qui est et qui venturus est. **9** Et, cum darent illa animalia gloriam et honorem et benedictionem sedenti super thronum, [u]viventi in saecula saeculorum, **10** [v]procidebant viginti quattuor seniores

a cp. 1, 11. *b* cp. 1, 4, 16.
c 1 Tm 5, 6. — cf. Eph 2, 1, 5; Col 2, 13.
d cp. 16, 15; Mt 24, 42, 43; 1 Th 5, 2; 2 Pt 3, 10. — cf. [cp. 2, 5.
e cf. 2 Tm 1, 13.
f Ju 23.
4] R. in fs. ss. Innoc.
g vr. 18. — cf. cp. 4, 4; Ec 9, 8.
h cp. 16, 6. — cf. Mt 22, 8.
*5] * Catech. R. IV 15, 20.*
i cp. 2, 7.
j cf. cp. 20, 12; Ex 32, 32; Ps 68, 29; Ph 4, 3.
k Mt 10, 32; 1 Tm 5, 21.
l cp. 6, 10; 19, 11; Lc 1, 35; 1 Jo 5, 20.
7] Ant. mai. in die 20 Dbr.
m cf. cp. 1, 18; Lc 1, 32.
n Jb 12, 14; Is 22, 22. — cf. Mt 16, 19.
o cf. Ac 14, 27; 1 Cor 16, 9; [Col 4, 3.
p cp. 2, 9.
q cf. Is 45, 14; 49, 23; 60, 14.
r cp. 1, 9; Jo 17, 6; 2 Pt 2, 9.
s cp. 22, 7, 12, 20. — cf. cp. 1, 3; 2, 5.
t cp. 2, 10, 25.
u Jr 1, 18. — cf. 3 Rg 7, 21; Gal 2, 9.
*12] R. in fs. s. Jo. Ap. — * Catech. R. I 13, 4.*
v cf. cp. 21, 2, 10; Gal 4, 26; Heb 12, 22. — cf. Ez 48, 35.
w cp. 1, 11; Col 4, 16.
x cf. Is 65, 16; 2 Cor 1, 20.
y Col 1, 15, 18. — cf. cp. 1, 8, 17; 21, 6; 22, 13; Pro 8, 22.
z cf. 2 Pt 2, 21.

a Os 12, 8. — cf. Zc 11, 5; Lc 18, 11, 12; 1 Cor 4, 8.
b cf. 2 Pt 1, 9; 1 Jo 2, 9, 11.
c cf. Is 55, 1; Pro 8, 19; Mt 13, 44, 46.
d cf. Ez 16, 8; 2 Cor 5, 3.
e Pro 3, 12; Heb 12, 6.
f cf Cn 5, 2; Mt 24, 33; Jc [5, 9.
g Lc 12, 36.
h Jo 14, 23.
*21] Cm. in fs. s. Bonif. Ep. M. — * Catech. R. IV 9, 13.*
i vr. 5.
j cp. 20, 4.
l cp. 5, 5; 6, 2; 17, 14; Jo 16, [33.
m vr. 6.

a cp. 1, 10. — cf. Ex 19, 19, [20.
b cp. 11, 12.
1-11] LL. in fr. 3 hbd. 3 p. Psch. et in oct. s. Jo. Evang.
c cp. 1, 19; 22, 6; Dn 2, 29.
d cp. 1, 10.
2-8] 1 L. in fs. omn. SS.
e Ps 10, 5; 102, 19; Is 6, 1; [66, 1.
f cp. 21, 11.
g Ez 1, 28. — cf. cp. 10, 1; [Gn 9, 13-17.
h cp. 11, 16.
i v. cp. 3, 4.
j vr. 10. — v. Jc 1, 12.
l cp. 8, 5; 11, 19; 16, 18. —
m cf. Zc 4, 2. [cf. Ex 19, 16.
n cp. 1, 4. [21; Ps 76, 20.
o cp. 15, 2. — cf. cp. 21, 18.
p Ez 1, 5, 18; 10, 12.
q cf. Ez 1, 10; 10, 14.
r Is 6, 2, 3. *s* cp. 14, 11.
*8] * Catech. R. I 2, 11.*
t cp. 1, 4. — v. Ex 3, 14.
u cp. 1, 18; 5, 13; 15, 7; Dn 4, 31; 12, 7.
v cp. 5, 8, 14; 7, 11; 11, 16; *10] R. in fs. ss. Innoc.* [19, 4.

sigillis signatum, quem nemo praeter Agnum aperire potuit (5, 1-14). Breviter iis narratis quae facta sunt cum Agnus sex priora sigilla aperuerit (6, 1-17), et quando servi Dei signo divino decorati aeternae

ante sedentem in throno et adorabant viventem in saecula saeculorum et mittebant [j]coronas suas ante thronum dicentes: 11[x]Dignus es, Domine Deus noster, accipere gloriam et honorem et virtutem; quia [v]tu creasti omnia, et [z]propter voluntatem tuam erant et creata sunt.

5 Et vidi in dextera sedentis supra thronum [a]librum scriptum intus et foris, [b]signatum sigillis septem. 2 Et [c]vidi angelum fortem praedicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum et solvere signacula eius? 3 Et nemo poterat neque in caelo neque in terra neque subtus terram aperire librum neque respicere illum. 4 Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum nec videre eum. 5 Et unus de senioribus dixit mihi: Ne fleveris: ecce vicit [d]leo de tribu Iuda, [e]radix David, aperire librum et solvere septem signacula eius. 6 Et vidi, et ecce in medio throni et quattuor animalium et in medio seniorum [f]agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem et [g]oculos septem, [h]qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram. 7 Et venit et accepit de dextera sedentis in throno librum. 8 Et, cum aperuisset librum, quattuor animalia et [i]vigintiquattuor seniores ceciderunt coram Agno [j]habentes singuli citharas et [l]phialas aureas plenas odoramentorum, [m]quae sunt orationes sanctorum; 9 et [n]cantabant canticum novum dicentes: Dignus es, Domine, accipere librum et aperire signacula eius, quoniam [o]occisus es et [p]redemisti nos Deo in sanguine tuo [p]ex omni tribu et lingua et populo et natione, 10 et [q]fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes, et regnabimus super terram. 11 Et vidi et audivi vocem angelorum multorum [q]in circuitu throni et animalium et seniorum; et erat numerus eorum [r]milia milium 12 dicentium voce magna: [s]Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem et divinitatem et sapientiam et fortitudinem et honorem et gloriam et benedictionem. 13 Et [t]omnem creaturam, quae in caelo est et super terram et sub terra, et quae sunt in mari, et quae in eo, omnes audivi dicentes: Sedenti in throno et Agno [t]benedictio et honor et gloria et potestas in saecula saeculorum. 14 Et quattuor animalia dicebant: [u]Amen. Et [i]vigintiquattuor seniores ceciderunt in facies suas et adoraverunt viventem in saecula saeculorum.

6 Et vidi quod aperuisset Agnus unum de [a]septem sigillis; et audivi [b]unum de quattuor animalibus dicens [c]tanquam vocem tonitrui: [d]Veni et vide. 2 Et vidi: et ecce [e]equus albus, et [f]qui sedebat super illum habebat arcum, et [g]data est ei corona, et exivit vincens ut vinceret.

3 Et, cum aperuisset sigillum secundum, audivi [b]secundum animal dicens: Veni et vide. 4 Et exivit alius equus rufus: et qui sedebat super illum, datum est ei ut [h]sumeret pacem de terra, et ut invicem se interficiant, et datus est ei gladius magnus.

5 Et, cum aperuisset sigillum tertium, audivi [b]tertium animal dicens: Veni et vide. Et ecce equus niger, et qui sedebat super illum habebat stateram in manu sua. 6 Et audivi tanquam vocem in medio quattuor animalium dicentium: [i]Bilibris tritici [j]denario, et tres bilibres hordei denario; et vinum et oleum [l]ne laeseris.

7 Et, cum aperuisset sigillum quartum, audivi vocem [b]quarti animalis dicentis: Veni et vide. 8 Et ecce [f]equus pallidus, et qui sedebat super eum: nomen illi mors, et infernus sequebatur eum; et data est illi potestas super quattuor partes terrae [m]interficere gladio, fame et morte et bestiis terrae.

9 Et, cum aperuisset sigillum quintum, vidi subtus [n]altare [o]animas interfectorum propter verbum Dei et propter testimonium quod habebant; 10 et clamabant voce magna dicentes: [p]Usquequo, Domine, sanctus et verus [q]non iudicas et non vindicas sanguinem nostrum de iis qui habitant in terra? 11 Et datae sunt illi singulae [r]stolae albae, et dictum est illis ut [s]requiescerent adhuc tempus modicum, [t]donec compleantur conservi eorum et fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut et illi.

12 Et vidi, cum aperuisset sigillum sextum, et ecce [u]terraemotus magnus factus est, et [v]sol factus est niger tanquam saccus cilicinus, et luna tota facta est sicut sanguis, 13 et [w]stellae de caelo cecide-

x cp. 5, 12.
11] Cp. in fs. ss. Rdmpt.
y cp. 10, 6; 14, 7.
z Ps 32, 9-11. — cf. Eph 1,11.
a Ez 2, 9, 10.
b Is 29, 11. — cf. Dn 12, 4.
1-14] LL. in fr. 4 hebd. 3 p. oct. Psch. — 2 et 3 L. ut s. cp. 4, 2.
c cf. cp. 10, 1; 18, 21.

d Gn 49, 9. — cf. cp. 3, 32.
e cp. 22, 16. — cf. Is 11, 1, 10; Rm 15, 12.
*5] * Catech. R. IV 15, 17. — R. in fr. 4 p. Psch. — in Antt. et R. in fss. s. Cruc. et in exorcismis.*
6-14] L. in vg. SS. omn. (9-10).
f vr. 9, 12; cp. 13, 8; Is 53, 7; Jo 1, 29, 36; 1 Pt 1, 19.
g Zc 3, 9; 4, 10.
h v. cp. 1, 4.
i v. cp. 4, 10.
j cp. 14, 2; 15, 2.
l cp. 15, 7. [Lc 1, 10.
m cp. 8, 3, 4. — cf. Ps 140, 2;
n cp. 14, 3. — cf. Ps 32, 3.
*6] * Catech. R. I 10, 16. — V. All. in fs. pretiosiss. Sang. — Cp. ut s. cp. 4, 11.*
9. 10] Int. (Ps 88) R., V. ut s. et in D. 3 p. Psch.
o Ps 129, 8. — cf. cp. 1, 5, 6.
p cp. 7, 9. — v. Dn 3, 4 etc.
q cp. 4, 4. 6.
11] Cp. in fss. ss. Ang.
r Dn 7, 10. — cf. Heb 12, 22.
12] v. vr. 5. — Int. (Ps 71) in fs. DNJC. regis.
s cp. 4, 11. — cf. Ph 2, 9, 10.
t Ps 144, 21; 150, 6.
u 1 Tm 1, 17.
v cp. 7, 12; 19, 4.
14] v. cp. 4, 10.

a cp. 5, 1, 5-7.
b cf. cp. 4, 7.
c cp. 14, 2; 19, 6.
d cp. 22, 20.
*2] Cp. in fs. ss. spineae Coron. — * v. cp. 5, 5.*
e cf. Zc 6, 1-3.
f Hab 3, 9; Zc 9, 13, 14.
g cp. 14, 14. — cf. Zc 6, 11.
h cf. Mt 10, 34; 24, 6, 7.

i cf. Ez 4, 10, 11; 5, 10, 16.
j v. Mt 18, 28.
l cp. 9, 4.

m cf. Ez 5, 17; 14, 21; 33, 27.

n cp. 8, 3; 9, 3; 14, 18.
o cp. 20, 4. — cf. cp. 1, 9.
9] v. cp. 7, 13, 14.
9-11] plura in fs. ss. Innoc. — Ant. in consecr. eccl. (P. R.).
p Ps 78, 10; Zc 1, 12, 13.
q cf. Lc 18, 7, 8.
r cp. 3, 4; 7, 9.
s cp. 14, 13. — cf. Dn 12, 13.
t Heb 11, 40. — cf. Gn 15, 10.
u cp. 11, 13; 16, 18. — cf. Heb 12, 26.
v cf. cp 8, 12; Is 50, 3.
x cf. cp. 8, 10; 9, 2; Mt 24, 29.

runt super terram, [v]sicut ficus emittit grossos suos cum [a] vento magno movetur, 14 et [z]caelum recessit [v]sicut liber involutus, et [a]omnis mons et insulae de locis suis motae sunt, 15 et reges terrae et principes et tribuni et divites et fortes et omnis servus et liber [b]absconderunt se in speluncis et in petris montium, 16 et [c]dicunt montibus et petris: 'Cadite, super nos' et abscondite nos a facie [d]sedentis super thronum et ab ira Agni; 17 quoniam [e]venit dies magnus irae ipsorum, et [f]quis poterit stare?

7 Post haec vidi quattuor angelos stantes super quattuor angulos terrae [a]tenentes quattuor ventos terrae, [b]ne flarent super terram neque super mare neque in ullam arborem. 2 Et vidi alterum angelum ascendentem [c]ab ortu solis, habentem [d]signum Dei vivi; et clamavit voce magna quattuor angelis, quibus datum est nocere terrae et mari 3 dicens: [e]Nolite nocere terrae et mari neque arboribus, quoadusque [f]signemus servos Dei nostri [g]in frontibus eorum. 4 Et [h]audivi numerum signatorum centum quadragintaquattuor milia signati ex omni tribu filiorum Israël. 5 Ex tribu Iuda duodecim milia signati, ex tribu Ruben duodecim milia signati, ex tribu Gad duodecim milia signati, 6 ex tribu Aser duodecim milia signati, ex tribu Nephthali duodecim milia signati, ex tribu Manasse duodecim milia signati, 7 ex tribu Simeon duodecim milia signati, ex tribu Levi duodecim milia signati, ex tribu Issachar duodecim milia signati, 8 ex tribu Zabulon duodecim milia signati, ex tribu Ioseph duodecim milia signati, ex tribu Beniamin duodecim milia signati. 9 Post haec vidi [i]turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus et tribubus et populis et linguis stantes ante thronum et in conspectu Agni, [j]amicti stolis albis et [l]palmae in manibus eorum, 10 et clamabant voce magna dicentes: [m]Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, et Agno. 11 Et omnes angeli stabant in circuitu throni et seniorum et [n]quattuor animalium et [o]ceciderunt in conspectu throni in facies suas et adoraverunt Deum 12 [p]dicentes: Amen. Benedictio et claritas et sapientia et gratiarum actio, honor et virtus et fortitudo Deo nostro in saecula saeculorum. Amen. 13 Et respondit unus de senioribus et dixit mihi: [q]Hi, qui [j]amicti sunt stolis albis, qui sunt et unde venerunt? 14 Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt qui venerunt de [r]tribulatione magna et [s]laverunt stolas suas et dealbaverunt eas in sanguine Agni. 15 Ideo sunt ante thronum Dei et [t]serviunt ei die ac nocte in templo eius, et qui sedet in throno [u]habitabit super illos. 16 [v]Non esurient neque sitient amplius, nec [w]cadet super illos sol, neque ullus aestus, 17 quoniam Agnus, qui in medio throni est, [v]reget illos et deducet, eos ad [z]vitae fontes aquarum, et [a]absterget Deus omnem lacrimam ab oculis eorum.

8 Et, cum aperuisset sigillum septimum, [a]factum est silentium in caelo quasi media hora. 2 Et vidi [b]septem angelos stantes in conspectu Dei, et datae sunt illis septem tubae. 3 Et alius angelus venit et stetit ante altare habens turibulum aureum, et data sunt illi incensa multa, [c]ut daret de [d]orationibus sanctorum omnium super [e]altare aureum, quod est ante thronum Dei. 4 Et [c]ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu angeli coram Deo. 5 Et accepit angelus turibulum et [f]implevit illud de igne altaris et misit in terram; et [g]facta sunt tonitrua et voces et fulgura et terraemotus magnus.

6 Et septem angeli, qui habebant septem tubas, praeparaverunt se ut tuba canerent.

7 Et primus angelus tuba cecinit, et [h]facta est grando et ignis, mixta in sanguine, et missum est in terram; et [i]tertia pars terrae combusta est, et tertia pars [j]arborum concremata est, et omne faenum viride combustum est.

8 Et secundus angelus tuba cecinit, et tanquam [l]mons magnus igne ardens missus est in mare, et [m]facta est tertia pars maris sanguis, 9 et mortua est tertia pars creaturae eorum, quae habebant animas in mari, et tertia pars navium interiit.

10 Et tertius angelus tuba cecinit, et [n]cecidit de caelo stella

y Is 34, 4.
z cf. cp. 20, 11; 21, 1.
a cp. 16, 20. — cf. Is 54, 10; Jr 4, 24; Ez 38, 20; Nh 1, 5.
b Is 2, 19, 21.
c Os 10, 8; Lc 23, 30.
d cp. 4, 2. [14.
e Jr 30, 7; Jl 2, 11, 31; Sph 1, 14; Es 9, 15; Ps 129, 3; Ml 3, 2.

a cf. Jr 49, 36; Dn 7, 2; Zc 6, 5.
b vr. 3.
2-12] L. et Cpp. in fs. SS. omn.
c cp. 16, 12. [(9, 11).
d cf. cp. 9, 4.
e cp. 6, 6; 9, 4.
f Ez 9, 4. — cf. Jo 3, 33; Eph 1, 13.
g cp. 14, 1; 22, 4.
h cp. 9, 16.

i cf. Rm 11, 25. — v. cp. 5, 9.
*9] v. vr. 17. — cf. * Catech. R. I 13, 12.*
j vr. 14. — v. cp. 3, 4.
l cf. Lv 23, 40; 2 Mc 10, 7; Jo 12, 13.
10] Ant. in Circumc. Dñi.
m cp. 12, 10; 19, 1. — v. Ps 3, [9.
n cp. 4, 6. *o* cp. 4, 10.
12] Cp. ad ll. in Dd. per ann.
p cp. 5, 14; 19, 4. — cf. 1 Par 29, 10, 11.
q cf. Ez 37, 3. [29, 10, 11.
13-17] L. in cm. Mm. (14).
13, 14] R. et Ant. in fs. ss. Innoc. — Antt. in fs. pretiosiss. Sang. [29.
r Dn 12, 1. — cf. Mt 24, 21, 22.
s cp. 1, 5; 22, 14. — cf. Is 1, 18; Dn 12, 10; Zc 3, 3-5; Heb 9, 14; 1 Jo 1, 7.
14] v. cp. 14, 3, 4.
*15] * Catech. R. I 13, 5. — Ant. in fs. pretiosiss. Sang.*
t cp. 22, 3. [4, 5, 6.
u cp. 21, 3; Jo 1, 14. — cf. Is 49, 10. *x* Ps 120, 6.
v Is 49, 10.
16] v. cp. 21, 4.
y Ps 22, 1, 2. — cf. Ez 34, 23; Mt 2, 6; Jo 10, 11.
(17)] R. in sb. in Albis et in cm. Ap. T. P. [Jo 4, 14.
z cp. 22, 1. — cf. Ps 35, 9, 10;
a Is 25, 8. — cf. Mt 5, 5. — v. cp. 21, 24.

a Hab 2, 20; Zc 2, 13.
b Tb 12, 15. — cf. Est 1, 4; Mt 18, 10; Lc 1, 19.
*3, 4] * Catech. R. IV 6, 4. — Ant. R. etc. in fss. ss. Ang. et in cons. eccl. (P.R).*
c cf. Ps 140, 2; Ac 10, 4.
d cp. 5, 8.
e cp. 9, 13. — cf. Ez 30, 1-6.
f Lv 16, 12; Nm 16, 46.
g cp. 4, 5. — cf. Ps 17, 8, 9.
h Ex 9, 23, 24; Ez 38, 22; Jl 2, 30.
i vr. 8-12; cp. 9, 15, 18; 12, 4. — cf. Zc 13, 8-9.
j cp. 9, 4; Is 2, 13.
l Jr 51 25. — cf. Ps 45, 3; Mt 17, 19; 1 Cor 13, 2.
m cp. 11, 6; 16, 3. — cf. Ez 7, 17, 19.
n cp. 9, 1. — cf. Is 14, 12.

et stellarum demolitur (8, 1-13); ad quintae tubae vero clangorem puteus abyssi aperitur (9, 1-12) et ad sextae sonum tertia hominum pars ab angelis destruitur (13-21). Demum postquam Ioannes librum sibi

magna ardens tanquam facula et cecidit in tertiam partem fluminum et in [o]fontes aquarum. 11 Et nomen stellae dicitur [p]absinthium; et facta est tertia pars aquarum in absinthium, et multi hominum mortui sunt de aquis, [q]quia amarae factae sunt.

12 Et quartus angelus tuba cecinit, et percussa est tertia pars [r]solis et tertia pars lunae et tertia pars stellarum, ita ut obscuraretur tertia pars eorum, et diei non luceret pars tertia et noctis similiter. 13 Et vidi et audivi vocem unius aquilae volantis per medium caeli, dicentis voce magna: [s]Vae, vae, vae habitantibus in terra de ceteris vocibus trium angelorum, qui erant tuba canituri!

9 Et quintus angelus tuba cecinit; et [a]vidi stellam de caelo cecidisse in terram, et data est ei [b]clavis putei abyssi. 2 Et aperuit puteum abyssi, et [c]ascendit fumus putei sicut fumus fornacis magnae; et [d]obscuratus est sol et aër de fumo putei; 3 et de fumo putei exierunt [e]locustae in terram, et data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terrae; 4 et praeceptum est illis [f]ne laederent [g]faenum terrae neque omnem arborem, nisi tantum homines, [h]qui non habent [i]signum Dei in frontibus suis; 5 et datum est illis ne occiderent eos, sed ut cruciarent mensibus quinque; et cruciatus eorum ut cruciatus scorpii, cum percutit hominem. 6 Et in diebus illis [l]quaerent homines mortem et non invenient eam et desiderabunt mori, et fugiet mors ab eis. 7 Et [m]similitudines locustarum similes equis paratis in proelium; et super capita earum tanquam coronae similes auro, et [n]facies earum tanquam facies hominum. 8 Et habebant capillos sicut capillos mulierum, et [o]dentes leonum erant; 9 et habebant loricas sicut loricas ferreas, et vox alarum earum [p]sicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum, 10 et habebant caudas similes scorpionum, et aculei erant in caudis earum, et potestas earum nocere hominibus mensibus quinque, 11 et habebant super se [q]regem, angelum abyssi, cui nomen hebraice [r]abaddon, graece autem apollyon, latine habens nomen exterminans.

12 [s]Vae unum abiit, et ecce veniunt adhuc duo vae post haec.

13 Et sextus angelus tuba cecinit; et [t]audivi vocem unam ex [u]quattuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei, 14 dicentem sexto angelo qui habebat tubam: [v]Solve quattuor angelos qui alligati sunt in [x]flumine magno Euphrate.

15 Et soluti sunt quattuor angeli, qui parati erant in horam et diem et mensem et annum, [y]ut occiderent tertiam partem hominum. 16 Et numerus [z]equestris exercitus [a]vicies milies dena milia, [b]et audivi numerum eorum. 17 Et ita vidi equos in visione; et qui sedebant super eos habebant loricas igneas et hyacinthinas et sulphureas, et [c]capita equorum erant tanquam capita leonum, et de ore eorum procedit ignis et fumus et sulphur. 18 Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum, de igne et de fumo et sulphure, quae procedebant de ore ipsorum. 19 Potestas enim equorum in ore eorum est et in caudis eorum; nam caudae eorum similes serpentibus habentes capita, et in his nocent. 20 Et ceteri homines, qui non sunt occisi in his plagis [d]neque paenitentiam egerunt de [e]operibus manuum suarum, ut non adorarent [f]daemonia et [g]simulacra aurea et argentea et aerea et lapidea et lignea, [g]quae neque videre possunt neque audire neque ambulare, 21 et [d]non egerunt paenitentiam ab [h]homicidiis suis neque a veneficiis suis neque a fornicatione sua neque a furtis suis.

10 Et vidi alium angelum fortem descendentem de caelo, amictum nube, et [a]iris in capite eius, et [b]facies eius erat ut sol, et [c]pedes eius tanquam columnae ignis; 2 et [d]habebat in manu sua libellum apertum, et posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram, 3 et clamavit voce magna, quemadmodum cum leo rugit; et, cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas; 4 et, cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram, et audivi vocem de caelo dicentem mihi: [f]Signa quae locuta sunt septem tonitrua, et noli ea scribere. 5 Et angelus, quem vidi stantem super mare et super terram [g]levavit manum suam ad caelum 6 et iuravit per [h]viventem in saecula saeculorum,

o cp. 14, 7; 16, 4.
p Jr 9, 15; 13, 19. — cf. Dt 29, 18.
q cf. Ex 15, 23; 4 Rg 2, 19.

r cf. Ex 10, 21-23; Is 23, 10; 30, 26.

s cf. cp. 9, 12; [t], 14.

a cp. 8, 10. — cf. cp. 12, 9; Is 14, 12; Lc 10, 18.
b cp. 20, 1.
c cf. Gn 19, 28; Is 34, 10.
d cf. Jl 2, 10.
e Ex 10, 4; Jl 2, 25.
*3] * Greg. XIV encycl. 15 Aug. 1835.*
f cp. 6, 6; 7, 3.
g cf. cp. 8, 7.
h cf. Ez 9, 5. 6.
i cp. 7, 2, 3.
j vr. 10.
*6] * Catech. R. I 12, 12.*
l Jb 3, 21; 7, 15, 16; Jr 8, 3.
m Jl 2, 4, 5. — cf. Nh 3, 17.

n cf. Dn 7, 8.
o Jl 1, 6.

p Jl 2, 5. — cf. Jb 39, 21-25; Jr 8, 6.

q cf. Jb 18, 14; Pro 30, 27; Eph 2, 2.
r (v. Jb 26, 6).

s cf. cp. 8, 13; 11, 14.

t cp. 16, 7.

u Ex 30, 3.

v cf. cp. 7, 1-3.
x cp. 16, 12. — v. Gn 15, 18.

y v. cp. 8, 7.
z cf. Ez 38, 4.

a cf. Ps 67, 18; Dn 7, 10.

b cp. 7, 4.

c cf. 1 Par 12, 8; Is 5, 29.

d v. cp. 2, 21.
e Dt 31, 29; Sap 14, 8; Jr 1, 16; 25, 14.
f v. 1 Cor 10, 20.
g Ps 113, 4-7 (bis); Sap 13, 10-19; Dn 5, 23.
h cp. 21, 8; 22, 15; Gal 5, 20.

a Ez 1, 28.
b cp. 1, 16; Mt 17, 2.
c cp. 1, 15.
d vr. 8-10.
e Jl 3, 16; Am 1, 2. — cf. Jr 25, 30; Os 11, 10.

f Dn 8, 26; 12, 4, 9. — cf. cp. 22, 10.
g cf. Gn 14, 22; Dn 12, 7.
*6] * Catech. R. III 3, 15.*
h cp. 4, 9, 11.

qui creavit caelum et ea quae in eo sunt, et terram et ea quae in ea sunt, et mare et ea quae in eo sunt, [i]quia tempus non erit amplius; 7 sed [j]in diebus vocis septimi angeli, cum coeperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, [k]sicut evangelizavit per servos suos prophetas. 8 Et audivi vocem de caelo iterum loquentem mecum et dicentem: Vade et accipe librum apertum de manu angeli stantis super mare et super terram. 9 Et abii ad angelum dicens ei ut daret mihi librum, et dixit mihi: [m]Accipe librum et devora illum, et faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tanquam mel. 10 Et accepi librum de manu angeli et devoravi illum; et erat in ore meo tanquam mel dulce; et, cum devorassem eum, amaricatus est venter meus. 11 Et dixit mihi: [n]Oportet te iterum prophetare gentibus et populis et linguis et regibus multis.

11 Et [a]datus est mihi calamus similis virgae, et dictum est mihi: Surge et metire templum Dei et altare et adorantes in eo. 2 [b]Atrium autem, quod est foris templum, eice foras et ne metiaris illud; [c]quoniam datum est gentibus, et civitatem sanctam calcabunt [d]mensibus quadraginta duobus. 3 Et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt [d]diebus mille ducentis sexaginta [e]amicti saccis. 4 Hi sunt [f]duae olivae et duo candelabra in conspectu Domini terrae stantes. 5 Et, [g]si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum et [h]devorabit inimicos eorum; et, si quis voluerit eos laedere, sic oportet eum occidi. 6 [i]Hi habent potestatem claudendi caelum, ne pluat diebus prophetiae ipsorum; et potestatem habent super aquas [j]convertendi eas in sanguinem et [k]percutere terram omni plaga quotiescumque voluerint. 7 Et, cum finierint testimonium suum, [l]bestia, quae ascendit de abysso, [m]faciet adversum eos bellum et vincet illos et occidet eos. 8 Et [n]corpora eorum iacebunt in plateis [o]civitatis magnae, quae vocatur spiritualiter [p]Sodoma et [q]Aegyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est. 9 Et videbunt de tribubus et populis et linguis et gentibus corpora eorum per tres dies et dimidium, et corpora eorum non sinent poni in monumentis. 10 Et [r]inhabitantes terram gaudebunt super illos et iucundabuntur et [s]munera mittent invicem; quoniam hi duo prophetae [t]cruciaverunt eos qui habitabant super terram. 11 Et post dies tres et dimidium [u]spiritus vitae a Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, et timor magnus cecidit super eos qui viderunt eos. 12 Et audierunt vocem magnam de caelo dicentem eis: [v]Ascendite huc. Et [x]ascenderunt in caelum in nube, et viderunt illos inimici eorum. 13 Et in illa hora [y]factus est terraemotus magnus, et decima pars civitatis cecidit, et occisa sunt in terraemotu nomina hominum septem milia; et reliqui in timorem sunt missi et [z]dederunt gloriam Deo caeli.

14 [a]Vae secundum abiit, et ecce vae tertium veniet cito.

15 Et [b]septimus angelus tuba cecinit; et [c]factae sunt voces magnae in caelo dicentes: [d]Factum est regnum huius mundi Domini nostri et Christi eius, et regnabit in saecula saeculorum. Amen. 16 Et [e]vigintiquattuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas et adoraverunt Deum dicentes: 17 Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, [f]qui es et qui eras et qui venturus es; quia accepisti virtutem tuam magnam et [g]regnasti. 18 Et [i]iratae sunt gentes, et advenit ira tua et [j]tempus mortuorum iudicari et reddere mercedem servis tuis prophetis et sanctis et timentibus nomen tuum, pusillis et magnis, et exterminandi eos [l]qui corruperunt terram.

19 Et [m]apertum est templum Dei in caelo, et visa est [n]arca testamenti eius in templo eius, et facta sunt fulgura et voces et terraemotus et [o]grando magna.

12 Et [a]signum magnum apparuit in caelo; [b]mulier amicta sole, et luna sub pedibus eius, et in capite eius corona stellarum duodecim. 2 Et in utero habens [c]clamabat parturiens et cruciabatur ut pariat. 3 Et [a]visum est aliud signum in caelo: et [d]ecce draco magnus rufus habens capita septem et cornua decem, et in capitibus eius [e]diademata septem; 4 et cauda eius [f]trahebat tertiam partem stellarum caeli et misit eas in terram; et draco stetit ante mulierem,

i cf. cp. 12, 12; 16, 17; 21, 6. — cf. Dn 12, 7.
j cp. 11, 15.
l cf. Dn 9, 10; Am 3, 7.

m Ez 2, 8; 3, 1-3. — cf. Jr 15, 16.

n cf. Jr 1, 10.

a cp. 21, 15, 16; Ez 40, 3; Zc 2, 1.
b Ez 40, 17, 20.

c cf. Ps 78, 1; Lc 21, 24.
d cp. 12, 6; 13, 5.
e cf. Is 20, 2.
f Zc 4, 3, 11, 14. — cf. Ps 51, 10; Jr 11, 16.
4, 6] Ant. et V. in fs. ss. Jo. et Pauli Mm.
g cf. 4 Rg 1, 10, 12; Jr 5, 14; Lc 9, 54.
h cf. Nm 16, 29, 35.
i cf. 3 Rg 17, 1; Ecli 48, 3; Lc 4, 25; Jc 5, 17.
j cf. Ez 7, 19.
k cf. Ex 7-10; 1 Rg 4, 8.
l cp. 17, 8. — cf. cp. 13, 1.
m Dn 7, 21.
n cf. Ps 78, 2, 3; Is 14, 19; Jr 22, 19.
o cf. cp. 16, 19; 17, 18; 18, 20.
p cf. Is 1, 10; 3, 9.
q Ez 23, 3, 8, 19, 27.
r cf. Jo 16, 20.
s cf. 2 Es 8, 10, 12; Est 9, 19, 22.
t cf. 3 Rg 18, 17; Sap 2, 12.
u Gn 2, 7. — cf. Ex 37, 5, 9, 10, 14.
v cp. 4, 1.
x cf. cp. 12, 5; 4 Rg 2, 11.
y cp. 6, 12.
z cp. 14, 7; 19, 7. — cf. Js 7, 19; Jo 9, 24.

a cf. cp. 8, 13.
b cp. 10, 7.
c cp. 19, 1, 6. — cf. Is 27, 13.
d Dn 2, 44; 7, 27; Lc 1, 33.
15] v. cp. 14, 2.
e cp. 4, 4, 10.
f cp. 1, 4, 8; 4, 8; 16, 5.
g cp. 19, 6.
i Ps 2, 1, 5.
j cf. Dn 12, 1, 2; Mt 25, 31, 46; 2 Th 1 6, 7.
l cf. Gn 6, 11; Ps 13, 1.
m cp. 15, 5. *[MBV. Imm. 19-12, 1 et 10] L. in fs. appar.*
n cf. 3 Rg 8, 6; Heb 9, 4.
o cp. 16, 21.

a cp. 15, 1.
b cf. Ps 10. 3, 1; Cn 6. 9.
ex 1-18] LL. in fs. de BMV. a s. numis.
1] Cp., R. et Antt. in fs. Imm. Conc. et ss. Ros. BMV.
c cf. Mic 4, 10.
d cp. 13, 1; Dn 7, 7. — cf. cp. 17, 9, 12.
e cf. cp. 19, 12.
f cp. 8, 7. — cf. Dn 8, 10.

salutant (15-19), mulier paritura et natus eius, qui statim in caelum subtrahitur, et ei qui supersunt de huius semine a draconis insidiis defenduntur (12, 1-8), dum bestia et draco ab hominibus, quos alia

quae erat paritura, ut, cum peperisset, [g]filium eius devoraret. 5 Et peperit filium masculum, [h]qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea; et [i]raptus est filius eius ad Deum et ad thronum eius; 6 et mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum a Deo, ut ibi pascant eam [j]diebus mille ducentis sexaginta.

7 Et factum est proelium magnum in caelo: [l]Michaël et angeli eius proeliabantur cum dracone, et [m]draco pugnabat et angeli eius; 8 et non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in caelo. 9 Et [n]proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, [o]qui vocatur Diabolus et Satanas, qui seducit universum orbem, et [p]proiectus est in terram, et angeli eius cum illo missi sunt. 10 Et audivi vocem magnam in caelo dicentem: Nunc [q]facta est salus et virtus et regnum Dei nostri et potestas Christi eius, quia proiectus est [r]accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte; 11 et [s]ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni et propter verbum testimonii sui; et [t]non dilexerunt animas suas usque ad mortem. 12 Propterea [u]laetamini, caeli et qui habitatis in eis. [v]Vae terrae et mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quod [x]modicum tempus habet.

13 Et postquam vidit draco quod proiectus esset in terram, persecutus est [y]mulierem quae peperit masculum; et 14 [z]datae sunt mulieri alae duae aquilae magnae, ut volaret [a]in desertum, in locum suum, ubi alitur [b]per tempus et tempora et dimidium temporis a facie serpentis. 15 Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam [c]tanquam flumen, ut eam faceret trahi a flumine. 16 Et adiuvit terra mulierem et aperuit terra os suum et absorbuit flumen, quod misit draco de ore suo. 17 Et [d]iratus est draco in mulierem et abiit facere proelium cum reliquis de semine eius, [e]qui custodiunt mandata Dei et habent [f]testimonium Iesu Christi. 18 Et stetit supra harenam maris.

13 Et vidi de mari [a]bestiam ascendentem, [b]habentem capita septem et cornua decem, et super cornua eius decem diademata, et super capita eius [c]nomina blasphemiae. 2 Et [d]bestia, quam vidi, similis erat pardo; et pedes eius sicut pedes ursi, et os eius sicut os leonis. Et [e]dedit illi draco virtutem suam et potestatem magnam. 3 Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem, et plaga mortis eius curata est. Et [f]admirata est universa terra post bestiam. 4 Et [g]adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestiae, et adoraverunt bestiam dicentes: [h]Quis similis bestiae? et quis poterit pugnare cum ea? 5 Et datum est ei [i]os loquens magna et blasphemias, et data est ei potestas facere [j]menses quadragintaduos. 6 Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen eius et tabernaculum eius et eos qui in caelo habitant. 7 [k]Et est datum illi bellum facere cum sanctis et vincere eos, et data est illi potestas in omnem tribum et populum et linguam et gentem, 8 et [g]adoraverunt eam omnes qui inhabitant terram, [m]quorum non sunt scripta nomina in libro vitae [n]Agni, qui occisus est ab origine mundi. 9 [o]Si quis habet aurem audiat. 10 [p]Qui in captivitatem duxerit in captivitatem vadet; [q]qui in gladio occiderit oportet eum gladio occidi. [r]Hic est patientia et fides sanctorum.

11 Et [s]vidi aliam bestiam ascendentem de terra, et habebat cornua duo similia agni et loquebatur sicut draco. 12 Et potestatem prioris bestiae omnem faciebat in conspectu eius; et facit terram et habitantes in ea, adorare bestiam primam, [t]cuius curata est plaga mortis. 13 Et [u]fecit signa magna, ut etiam [v]ignem faceret de caelo descendere in terram in conspectu hominum. 14 Et [x]seduxit habitantes in terra propter signa, quae data sunt illi facere in conspectu bestiae, dicens habitantibus in terra ut faciant imaginem bestiae, quae habet plagam gladii et vixit. 15 Et datum est illi ut daret spiritum imagini bestiae et ut loquatur imago bestiae, et faciat ut [y]quicumque non adoraverint imaginem bestiae occidantur. 16 Et faciet omnes, pusillos et magnos et divites et pauperes et liberos et servos, habere [z]characterem in dextera manu sua aut in frontibus suis; 17 et ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habet characterem aut nomen bestiae aut numerum nominis eius. 18 [a]Hic sa-

g cf. vr. 17; Gn 3, 15; Mt 2, 16.
h Ps 2, 9. — v. cp. 2, 27.
i cf. vr. 14; cp. 11, 5; 2 Cor 12, 2.
j cf. cp. 11, 2; 13, 5.
(7, 8)] *Cp., R. et Ant. in fs. s. Mich. arch.*
l Dn 10, 13; Ju 9.
m v. Mt 25, 41.
n Lc 10, 18; Jo 12, 31. — cf. Gn 3, 1, 14.
o cp. 20, 2, 3.
p cf. cp. 9, 1; Is 14, 12.
q cf. cp. 11, 15; 19, 1.
10, 11] * *Catech. R. IV 15, 19. — Ant. in fs. ss. Rdmp. — v. cp. 14, 2.*
r Jb 1, 9; 2, 5; Zc 3, 1. — cf. 2 Mc 4, 5; Jo 5, 45; Ac 23, 19.
s cp. 7, 14; 15, 2; Jo 16, 33. — Rm 16, 20.
t Lc 14, 26; 12, 25; Jo 12, 25; Ac 20, 24. — cf. 2 Mc 15, 18.
u Ps 95, 11; Is 44, 23; 49, 13. — cf. cp. 18, 20.
v cp. 8, 13. — cf. vr. 9.
x cf. cp. 10, 6; Mt 8, 29; 1 Jo 2, 18.
y cf. vr. 5.
z cf. Ps 54, 7.
a vr. 6.
b Dn 7, 25; 12, 7. — cf. vr. 6; cp. 11, 2.
c cf. Is 59, 19.
d cf. cp. 11, 7; 13, 7. — v. Gn 3, 15.
e cp. 14, 12. — v. 1 Jo 2, 3.
f cp. 1, 2; 6, 9; 19, 10.
a Dn 7, 3.
b cp. 12, 3. — cf. cp. 17, 12.
c cp. 17, 3.
d cf. Dn 7, 4-7.
e vr. 4. — cf. Mt 4, 9.
f cf. cp. 17, 8.
g vr. 8. — cf. 2 Th 2, 4.
h cf. Ex 15, 11.
i Dn 7, 8, 11, 20; 11, 36.
j cp. 12, 6, 14. — cf. cp. 11, 2.
6] * *Pii IX encycl. 9 Nbr. 1846.*
k cp. 11, 7; 12, 17; Dn 7, 21.
m cp. 17, 8. — cf. cp. 3, 5; 20, 12; Dn 12, 1; Lc 10, 20.
n cp. 5, 6. — cf. Ac 2, 23; 1 Pt 1, 19, 20.
o v. cp. 2, 7.
p Is 33, 1; Jr 15, 2; 43, 11; Zc 11, 9.
q Gn 9, 6; Mt 26, 52.
r cp. 14, 12.
s cf. vr. 1, 14; 16, 13.
t cf. vr. 3.
u cf. cp. 16, 14; 19, 20; Mt 24, 24; 2 Th 2, 9-11.
v cf. cp. 20, 9; 3 Rg 18, 38; 4 Rg 1, 10, 12; Lc 9, 54.
x cf. cp. 12, 9; 19, 20.
y cf. Dn 3, 5, 6.
z cp. 16, 2. — cf. cp. 7, 3; Gal 6, 17.
a cf. cp. 17, 9.

bestia seduxit, adorantur (13, 1-18). Interea Agnus stat in Sion (14, 1-5), angeli interitum eorum, qui signo bestiae signantur, nuntiant (6-13), et, Filio hominis iubente (14-20), cum septem angeli phialas quasdam,

pientia est. Qui habet intellectum computet numerum bestiae; numerus enim hominis est, et numerus eius sescenti sexagintasex.

14 Et vidi, et [a]ecce Agnus stabat supra [b]montem Sion, et cum eo [c]centum quadragintaquattuor milia [d]habentes nomen eius et nomen Patris eius scriptum in frontibus suis. 2 Et [e]audivi vocem de caelo tanquam vocem aquarum multarum et tanquam vocem tonitrui magni; et vocem, quam audivi, sicut [f]citharoedorum citharizantium in citharis suis. 3 Et [g]cantabant quasi canticum novum ante sedem, et ante quattuor animalia et seniores; et nemo poterat dicere canticum, nisi illa [c]centum quadragintaquattuor milia, qui empti sunt de terra. 4 Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, [h]virgines enim sunt: [i]hi sequuntur Agnum quocumque ierit. [j]Hi empti sunt ex hominibus, [k]primitiae Deo et Agno, 5 et [l]in ore eorum non est inventum mendacium; [m]sine macula enim sunt ante thronum Dei.

6 Et vidi alterum [n]angelum volantem per medium caeli, habentem evangelium aeternum, ut [o]evangelizaret sedentibus super terram et super omnem gentem et tribum et linguam et populum; 7 dicens magna voce: [p]Timete Dominum et date illi honorem, quia venit hora iudicii eius; et adorate eum [q]qui fecit caelum et terram, mare et fontes aquarum. 8 Et alius angelus secutus est dicens: [r]Cecidit, cecidit Babylon illa magna, quae a vino irae fornicationis suae potavit omnes gentes. 9 Et tertius angelus secutus est illos dicens voce magna: [s]Si quis adoraverit bestiam et imaginem eius et acceperit characterem in fronte sua aut in manu sua, 10 et [t]hic bibet de vino irae Dei, [u]quod mixtum est mero in calice irae ipsius, et [v]cruciabitur igne et sulphure in conspectu angelorum sanctorum et ante conspectum Agni; 11 et [w]fumus tormentorum eorum ascendet in saecula saeculorum, [x]nec habent requiem die ac nocte qui adoraverunt bestiam et imaginem eius, et si quis acceperit characterem nominis eius. 12 [y]Hic patientia sanctorum est, [z]qui custodiunt mandata Dei et fidem Iesu.

13 Et audivi vocem de caelo dicentem mihi: Scribe: [a]Beati mortui qui in Domino moriuntur. Amodo iam dicit Spiritus ut [b]requiescant a laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos.

14 Et vidi et ecce nubem candidam et [c]super nubem sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo coronam auream et in manu sua falcem acutam. 15 Et alius angelus [d]exivit de templo clamans voce magna ad sedentem super nubem: [e]Mitte falcem tuam et mete, quia venit hora ut metatur, [f]quoniam aruit messis terrae. 16 Et misit qui sedebat super nubem falcem suam in terram, et demessa est terra. 17 Et alius angelus exivit de templo, quod est in caelo, habens et ipse falcem acutam. 18 Et alius angelus exivit de altari, [g]qui habebat potestatem supra ignem; et clamavit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam dicens: Mitte falcem tuam acutam et vindemia botros vineae terrae, quoniam maturae sunt uvae eius. 19 Et misit angelus falcem suam acutam in terram et vindemiavit vineam terrae et misit in [h]lacum irae Dei magnum; 20 et [i]calcatus est lacus [j]extra civitatem, et exivit sanguis de lacu usque ad frenos equorum per stadia mille sescenta.

15 Et [a]vidi aliud signum in caelo magnum et mirabile: [b]angelos septem habentes plagas septem novissimas, quoniam in illis consummata est ira Dei. 2 Et vidi [c]tanquam mare vitreum mixtum igne; et eos, [d]qui vicerunt [e]bestiam et imaginem eius et numerum nominis eius, stantes super mare vitreum, [f]habentes citharas Dei 3 et cantantes [g]canticum Moysi servi Dei et [h]canticum Agni dicentes: 'Magna et mirabilia sunt opera tua', Domine Deus omnipotens: [j]iustae et verae sunt viae tuae, Rex saeculorum. 4 [m]Quis non timebit te, Domine, et magnificabit nomen tuum? quia solus pius es, quoniam [n]omnes gentes venient et adorabunt in conspectu tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt.

5 Et post haec vidi, et ecce apertum est [o]templum tabernaculi testimonii in caelo, 6 et exierunt septem angeli habentes septem plagas de templo, [p]vestiti lino mundo et candido et [q]praecincti circa pectora zonis aureis. 7 Et unum de [r]quattuor animalibus dedit septem

b cf. 3 Rg 10, 14; 1 Es 2, 13.

1-5] L. et Cpp. in fs. ss. Innoc. [cent.
a cp. 5, 6.
b Ps 2, 6; Heb 12, 22.
c cp. 7, 4-8.
d cf. cp. 7, 3.
2] R. in D. 3 p. Psch.
2-5] RR. et in fs ss. Innoc.
e cp. 1, 15; 19, 6; Ez 1, 24;
f cf. cp. 5, 8; 15, 2. [43, 2.
g cp. 5, 9; Ps 32, 3.
4] Ant. in fss. SS. omn., Triumphi s. Cr. et s. Mariae de
h cf. 1 Cor 7, 34. [*Socos.*
i cp. 3, 4; 7, 17.
j cp. 5, 9.
k Jc 1, 18.
l Sph 3, 13. — cf. Jo 1, 47.
m v. Ju 24.
(6-7)] in R. ss. Jo. et Pauli Mm. et in cm. Ap.
n cf. cp. 8, 13.
o v. Mt 24, 14.
p cp. 15, 4.
7, 6] R. in D. 3 p. Psch.
q Ps 145, 6.
r cp. 18, 2, 3; Is 21, 9; Jr 51, 7, 8.
s cp. 13, 14-16.
t cp. 16, 19. — cf. Jb 21, 20.
u Ps 74, 9. — cf. cp. 18, 6.
v cp. 20, 10. — cf. Gn 19, 24, 28.
w Is 34, 10. — cf. cp. 18, 18;
x cf. cp. 4, 8. [19, 3.
y cp.. 13, 10.
z cp. 12, 17.

13] L. in Mss. cot. et V. in off. Df.— Catech. R. II 6, 16.*
a cp. 20, 6. — cf. Ec 7, 2; 1 Cor 15, 54-58.
b 2 Th 1, 7; Heb 4, 9, 10.
(14)] R. in D. 3 Adv.
c Dn 7, 13. — v. cp. 1, 13; Mt 24, 30.
d cf. cp. 15, 5, 6; 16, 17.
e vr. 18; Jl 3, 13; Mr 4, 29. — cf. Mt 13, 29.
f Jr 31, 33.

g cf. cp. 16, 8.

h cf. (cp. 19, 15); Ps 27, 1.
i cf. Is 63, 3; Lm 1, 15.
j cf. Heb 13, 12.

1-16, 6] LL. in fr. 5 hebd. 3 p.
a cf. cp. 12, 1, 3. [*Psch.*
b cp. 16, 1; 17, 1; 21, 9.
c cp. 4, 6.
d cp. 12, 11.
e cp. 13, 17.
f cp. 5, 8; 14, 2.
g Ex 15, 1; Dt 31, 30.
h cp. 5, 9, 12.
i Ps 65, 3; 138, 14.
j cp. 16, 7; Dt 32, 4; Ps 118, 137.
l 1 Tm 1, 17. — cf. Ps (10), 16; Jr 10, 7.
m cp. 14, 7; Ml 1, 11; 2, 2.
n Ps 64, 3; 85, 9.
o cp. 11, 19.
p cf. cp. 19, 8.
q cp. 1, 13.
r cp. 4, 6.

quas manibus habebant (15, 1-8), ex ordine effuderint, in terra, in mari, in fluminibus, in sole, in sede bestiae et in Euphrate, plagae exoriuntur (16, 1-21). Porro unus ex septem angelis iniquitates Ba-

s cf. cp. 5, 8.
t cf. Ex 40, 34; 3 Rg 8, 10, 11; Is 6, 4.

a v. cp. 15, 1.
b Ps 78, 6; Jr 10, 25; Sph 3, 8. — cf. Ecli 36, 2.
c cp. 15, 7.
d vr. 11; Ex 9, 9-11; Dt 28, 35.
e cp. 13, 16.
f cp. 8, 8, 9. — cf. Ex 7, 20; Sap 11, 7.

g cp. 8, 10. [19, 2.
h Ps 118, 137. — v. cp. 15, 3; *i* cp. 1, 4, 8; 4, 8; 11, 17.
j cp. 18, 24. — cf. Is 49, 26.
l Sap 16, 9.
m cp. 6, 9.

n vr. 11, 21.
o cf. Dn 5, 22, 23. — v. cp. 9, 21; 11, 13.
p cp. 13, 2.
q cp. 8, 12; 9, 2; Ex 10, 21; Sap. 17, 20.
r cp. 11, 13.
s cp. 9, 14.
t Is 11, 15; 44, 27; Jr 50, 38; *u* cf. Is 41, 2, 25. [51, 32, 36.
v cp. 12, 3, 9.
x cp. 13, 1; 20, 9.
y cp. 19, 20; 20, 10.
z cp. 18, 2.

a cf. Ex 8, 6.
b cf. 1 Tm 4, 1.
c cf. cp. 13, 13, 14; 19, 20; *d* v. cp. 6, 17. [Mt 24, 24.
e v. cp. 3, 2, 3. — cf. Mt 24, *f* Lc 12, 37. [42; 1 Th 5, 2.
g cf. cp. 3, 17, 18.
h cp. 19, 19.
i Zc 12, 11. — cf. Jd 5, 19; 2 Par 35, 22-24.
j cf. cp. 11, 15; 21, 6.
l cp. 8, 5; 11, 19.
m cp. 6, 12; 11, 13.
n cf. Dn 12, 1; Jl 2, 2; Mt 24, *o* cf. cp. 11, 13. [21.
p cp. 14, 8.
q cp. 18, 5. — cf. Ps 73, 18; *r* cp. 14, 10. [102, 14.
s cp. 6, 14; 20, 11.
t cp. 11, 19. — cf. Ex 9, 23, *u* vr. 9, 11. [25; Js 10, 11.

a cp. 15, 1, 7.
b cp. 19, 2; Nh 3, 4.
c vr. 15; Jr 51, 13.
d cp. 18, 3, 9. — cf. Ez 16, 23 sqq. [74, 9.
e Jr 51, 7. — cf. cp. 14, 8; Ps *f* cf. cp. 12, 14; 21, 10.
g cp. 13, 1.
h vr. 7, 9, 12.
i vr. 18. — cf. cp. 18, 12, 16.
j Jr 51, 7. — cf. cp. 18, 6.

l vr. 7; 2 Th 2, 7.
m v. cp. 11, 8; 14, 8.
n cf. cp. 18, 9; 19, 2.
o cf. cp. 18, 24.
p cf. cp. 6, 9, 10; 12, 11.
q v. vr. 3.
r vr. 11.
s cp. 11, 7. — cf. cp. 13, 1.
t vr. 11; cp. 13, 10.

angelis septem [s]phialas aureas plenas iracundiae Dei viventis in saecula saeculorum. 8 Et [t]impletum est templum fumo a maiestate Dei et de virtute eius; et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagae septem angelorum.

16 Et audivi vocem magnam de templo dicentem [a]septem angelis: Ite et [b]effundite [c]septem phialas irae Dei in terram. 2 Et abiit primus et effudit phialam suam in terram, et factum est [d]vulnus saevum et pessimum in homines, qui habebant [e]characterem bestiae, et in eos qui adoraverunt imaginem eius.

3 Et secundus angelus effudit phialam suam in mare, et [f]factus est sanguis tanquam mortui, et omnis anima vivens mortua est in mari.

4 Et tertius effudit phialam suam super flumina et super fontes aquarum, et factus est sanguis. 5 Et audivi angelum aquarum dicentem: [g]Iustus es, Domine, [h]qui es et qui eras; sanctus, qui haec iudicasti: 6 [i]quia sanguinem sanctorum et prophetarum effuderunt, et [j]sanguinem eis dedisti bibere; [l]digni enim sunt. 7 Et audivi alterum ab [m]altari dicentem: Etiam, Domine Deus omnipotens, vera et iusta iudicia tua.

8 Et quartus angelus effudit phialam suam in solem, et datum est illi aestu adfligere homines et igni; 9 et aestuaverunt homines aestu magno et [n]blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, [o]neque egerunt paenitentiam ut darent illi gloriam.

10 Et quintus angelus effudit phialam suam super [p]sedem bestiae, et [q]factum est regnum eius tenebrosum, et commanducaverunt linguas suas prae dolore 11 et blasphemaverunt [r]Deum caeli prae doloribus et vulneribus suis et non egerunt paenitentiam ex operibus suis.

12 Et sextus angelus effudit phialam suam in [s]flumen illud magnum Euphraten et [t]siccavit aquam eius, ut [u]praepararetur via regibus ab ortu solis. 13 Et vidi de ore [v]draconis et de ore [z]bestiae et de ore [y]pseudoprophetae [z]spiritus tres immundos in modum [a]ranarum. 14 Sunt enim [b]spiritus daemoniorum [c]facientes signa et procedunt ad reges totius terrae congregare illos in proelium ad [d]diem magnum omnipotentis Dei. 15 [e]Ecce venio sicut fur. [f]Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua, [g]ne nudus ambulet, et videant turpitudinem eius. 16 Et [h]congregabit illos in locum, qui vocatur hebraice [i]Armagedon.

17 Et septimus angelus effudit phialam suam in aërem, et [j]exivit vox magna de templo a throno dicens: Factum est. 18 Et [l]facta sunt fulgura et voces et tonitrua et [m]terraemotus factus est magnus, [n]qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram, talis terraemotus sic magnus. 19 Et [o]facta est civitas magna in tres partes et civitates gentium ceciderunt, et [p]Babylon magna [q]venit in memoriam ante Deum, [r]dare illi calicem vini indignationis irae eius. 20 Et [s]omnis insula fugit, et montes non sunt inventi. 21 Et [t]grando magna sicut talentum descendit de caelo in homines; et [u]blasphemaverunt Deum homines propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer.

17 Et venit unus de septem angelis, [a]qui habebant septem phialas et locutus est mecum dicens: Veni ostendam tibi damnationem [b]meretricis magnae, [c]quae sedet super aquas multas, 2 [d]cum qua fornicati sunt reges terrae, et [e]inebriati sunt qui inhabitant terram de vino prostitutionis eius. 3 Et [f]abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam [g]nominibus blasphemiae, [h]habentem capita septem et cornua decem. 4 Et [i]mulier erat circumdata purpura et coccino et inaurata auro et lapide pretioso et margaritis, habens [j]poculum aureum in manu sua plenum abominatione et immunditia fornicationis eius; 5 et in fronte eius nomen scriptum [l]mysterium, [m]Babylon magna, [n]mater fornicationum et abominationum terrae. 6 Et vidi [o]mulierem ebriam de sanguine [p]martyrum Iesu; et miratus sum, cum vidissem illam, admiratione magna. 7 Et dixit mihi angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris et [q]bestiae, quae portat eam, quae habet capita septem et cornua decem. 8 Bestia, quam vidisti, [r]fuit et non est, et [s]ascensura est de abysso et [t]in in-

teritum ibit; et mirabuntur inhabitantes terram, [u]quorum non sunt scripta nomina in libro vitae a constitutione mundi, videntes bestiam quae erat et non est. 9 Et [v]hic est sensus, qui habet sapientiam: Septem capita septem montes sunt, super quos mulier sedet, et reges septem sunt. 10 Quinque ceciderunt, unus est, et alius nondum venit; et, cum venerit, oportet illum breve tempus manere. 11 Et bestia, quae erat et non est, et ipsa octava est et de septem est et in interitum vadit. 12 Et [x]decem cornua, quae vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt; sed potestatem tanquam reges [y]una hora accipient post bestiam. 13 Hi unum consilium habent, et virtutem et potestatem suam bestiae tradent. 14 [z]Hi cum Agno pugnabunt, et [a]Agnus vincet illos, quoniam [b]Dominus dominorum est et Rex regum; et [c]qui cum illo sunt vocati, electi et fideles. 15 Et dixit mihi: [d]Aquae, quas vidisti, ubi meretrix sedet, populi sunt et gentes et linguae, 16 et [x]decem cornua, quae vidisti in bestia, [e]hi odient fornicariam et [f]desolatam facient illam et [g]nudam et [h]carnes eius manducabunt et [i]ipsam igni concremabunt. 17 [j]Deus enim dedit in corda eorum ut faciant quod placitum est illi, ut dent regnum suum bestiae, donec consummentur verba Dei. 18 Et mulier, quam vidisti, est [l]civitas magna, quae habet regnum super reges terrae.

18 Et post haec vidi [a]alium angelum descendentem de caelo, habentem potestatem magnam; et [b]terra illuminata est a gloria eius. 2 Et exclamavit in fortitudine dicens: [c]Cecidit, cecidit Babylon magna et facta est [d]habitatio daemoniorum et custodia omnis spiritus immundi et custodia [e]omnis volucris immundae et odibilis; 3 quia [f]de vino irae fornicationis eius biberunt omnes gentes, et [g]reges terrae cum illa fornicati sunt, et [h]mercatores terrae de virtute deliciarum eius divites facti sunt.

4 Et audivi aliam vocem de caelo dicentem: [i]Exite de illa, populus meus, ut ne participes sitis delictorum eius et de plagis eius non accipiatis. 5 Quoniam [j]pervenerunt peccata eius usque ad caelum, et [l]recordatus est Dominus iniquitatum eius. 6 [m]Reddite illi, sicut et ipsa reddidit vobis, et [n]duplicate duplicia secundum opera eius; [o]in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum. 7 [p]Quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum. Quia in corde suo dicit: [q]Sedeo regina et vidua non sum et luctum non videbo; 8 ideo [r]in una die venient plagae eius, mors et luctus et fames; et [s]igne comburetur, quia fortis est Deus, qui iudicabit illam. 9 Et [t]flebunt et plangent se super illam [g]reges terrae, qui cum illa fornicati sunt et in deliciis vixerunt, [u]cum viderint fumum incendii eius: 10 [v]longe stantes propter timorem tormentorum eius dicentes: Vae, vae [w]civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis, quoniam [r]una hora venit iudicium tuum! 11 Et [h]negotiatores terrae flebunt et lugebunt super illam, quoniam merces eorum nemo emet amplius; 12 merces auri et argenti et lapidis pretiosi et margaritae et byssi et purpurae et serici et cocci et omne lignum [x]thyinum et omnia vasa eboris et omnia vasa de lapide pretioso et aeramento et ferro et marmore 13 et cinnamomum et odoramentorum et unguenti et turis et vini et olei et similae et tritici et iumentorum et ovium et equorum et raedarum et mancipiorum et animarum hominum. 14 Et poma desiderii animae tuae discesserunt a te, et omnia pinguia et praeclara perierunt a te, et amplius illam iam non invenient. 15 [h]Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab ea [v]longe stabunt propter timorem tormentorum eius flentes ac lugentes 16 et dicentes: Vae, vae civitas illa magna, [y]quae amicta erat bysso et purpura et cocco et deaurata erat auro et lapide pretioso et margaritis; 17 quoniam [r]una [z]hora destitutae sunt tantae divitiae! Et [a]omnis gubernator et omnis qui in lacum navigat et nautae et qui in mari operantur longe steterunt, 18 et clamaverunt [u]videntes locum incendii eius dicentes: [b]Quae similis civitati huic magnae? 19 Et [c]miserunt pulverem super capita sua et clamaverunt flentes et lugentes, dicentes: Vae, vae civitas illa magna, [h]in qua divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari, de pretiis eius; quoniam

u cp. 13, 8.

v cf. cp. 13, 18.

x vr. 16; Dn 7, 24. — cf. cp. 13, 1; Zc 1, 18, 21.
y cf. cp. 18, 10, 17, 19.
z cf. cp. 16, 14.
a v. cp. 3, 21.
b cp. 19, 16; Dt 10, 17; Ps 135, 3; Dn 2, 47; 11, 36; 1 Tm 6, 15. — cf. cp. 1, 5; Mt 28, 18.
c cp. 14, 4; Lc 18, 7; Rm 1, 6 etc. — cf. Jr 50, 44-46.
14] * *Catech. R. IV 15, 19.*
15] * *Conc. Trid. s. XXII cp. 7.*
d vr. 1. — cf. Is 8, 7.
e cf. Jr 50, 41, 42.
f cp. 18, 17-19.
g cf. Ez 16, 37-44.
h cf. cp. 19, 18. [Lv 21, 9.
i cp. 18, 8; Dn 7, 11. — cf.
j cf. 2 Cor 8, 16; 2 Th 2, 11.
l cp. 16, 19; 18, 10, 15, 19. — cf. cp. 11, 8.

a cf. cp. 10, 1, 7.
b Ez 43, 2.
c v. cp. 14, 8.
d Is 13, 21; 34, 14; Jr 50, 39; 51, 37; Bar 4, 35. — cf. Tb 8, 3; Sph 2, 14, 15; Mt 12, 43.
e Is 34, 11. — cf. Dt 14, 12.
f cp. 14, 8.
g vr. 9; cp. 17, 2.
h vr. 11, 15. — cf. Ez 27, 33.
i Is 48, 20; Jr 50, 8; 51, 6, 45; Zc 2, 7. — cf. Gn 19, 14; 2 Cor 6, 17.
j Jr 51, 9. — cf. Gn 18, 20, 21; 1 Es 9, 6; Jn 1, 2.
l cp. 16, 19.
m Ps 136, 8; Jr 50, 15, 29.
n Jr 16, 18; 17, 18.
o cp. 17, 4. — cf. cp. 14, 10; 16, 19.
p cf. Ez 28, 2-8; Lc 16, 25.
q Is 47, 7, 8; Sph 2, 15.
r Is 47, 9. — cf. vr. 10.
s cp. 17, 16.
t cf. Jr 50, 46.
u vr. 18; cp. 19, 3.
v vr. 15, 17.
w v. cp. 14, 8.
11-19] Ez 27, 12-36.

x 3 Rg 10, 11.

y cp. 17, 4. — cf. vr. 12.

z cf. cp. 17, 16.
a cf. Is 23, 14.

b cf. cp. 13, 4; Ez 27, 32.
c cf. Jdt 9, 1 etc.; Jb 2, 12.

d Dt 32, 43; Jr 51, 48. — cf. *e* Lc 11, 49, 50. [cp. 12, 12. *f* cp. 19, 2. *g* cf. Jr 51, 63, 64.

h Is 14, 11; 24, 8; Jr 7, 34; Ez 26, 13; Am 8, 10.

i Jr 25, 10. — cf. Ec 12, 4. *j* Jr 7, 34; 16, 9 etc. *l* Is 23, 8. — cf. vr. 3, 11, 15. *m* Nh 3, 4. — cf. cp. 17, 2. *n* cp. 16, 6; 17, 6. — cf. Mt *o* cf. Jr 51, 49. [23, 35, 36.

1-9] *L. in cm. Mm.*
1-16] *LL. in fr. 6 hebd. 3 p. oct.*
1] *v. cp. 12, (7, 8).* [*Psch.*
a cp. 11, 15.
b vr. 3, 4, 6; Ps 104, 1 etc.
c cf. cp. 15, 3; 16, 7.
d cp. 15, 3; 16, 7.
e cp. 17, 1, 2. [cp. 6, 10.
f Dt 32, 43; 4 Rg 9, 7. — cf. *g* cp. 18, 9, 18. — v. cp. 14, 11.
h cp. 4, 4, 6, 10; 5, 14.
i Ps 21, 24; 113, 13.
5] *v. cp. 14, 7, 6.*
j cp. 14, 2; Ez 43, 2.

l cp. 11, 15, 17; Ps 96, 1; Sap 3, 8.
7] * *cf. Catech. R. II 8, 15.*
m cf. Mt 22, 2; Lc 12, 36; Jo 2, 1; Eph 5, 22-32.
n cp. 21, 2, 9. — cf. Os 2, 19, 20.
o cf. Ps 44, 14-16; Ez 16, 10.
p cf. Ps 131, 9; Is 61, 10.
q cf. Lc 14, 15.
r cf. cp. 21, 5; 22, 6.
10] * *cf. Catech. R. III 2, 8.*
s cp. 22, 8, 9. — cf. Ac 10, 25, 26.
t cp. 1, 2; 6, 9; 12, 17.
u Ez 1, 1; Jo 1, 51; Ac 7, 56.
v cp. 6, 2; Zc 6, 3.
x cp. 3, 7, 14. — cf. Is 11, 4.
y cp. 1, 14; Dn 10, 6.
z cf. cp. 12, 3; 13, 1.
a cp. 2, 17. — cf. vr. 16; Pro *b* Is 63, 2, 3. [30, 4.
13] *Ant. in fs. pretiosiss. Sang.*
c Jo 1, 1. [*DNJC.*
14, 16] *v. cp. 14, 14.*
d cf. cp. 7, 9.
e vr. 21; Heb 4, 12. — cf. Is 11, 4; 2 Th 2, 8.
f Ps 2, 9. — v. cp. 2, 27; 12, 5.
g cp. 14, 20; Is 63, 3.
h v. cp. 17, 14.
i vr. 21. — cf. cp. 18, 2.
j Jr 12, 9; Ez 39, 17-20.
l cf. Is 34, 6; Jr 46, 10.
m cp. 6, 15.
n cp. 11, 7; 13, 1.
o cp. 16, 16; 17, 14.
p cp. 16, 13; 20, 10.
q cp. 13, 11-17.
r cp. 20, 10, 14, 15. — cf. 2 Th 1, 8, 9.
s cp. 20, 9, 15.

a cp. 10, 1.
b cp. 9, 1. — cf. cp. 1, 18.
c cp. 12, 3, 9. — cf. Gn 3, 1; Jb 1, 6; Zc 3, 1.
d cf. Tb 8, 3; 2 Pt 2, 4; Ju 6.
e cf. Dn 6, 17; 14, 10.
f vr. 7, 9.

(21-24) et gaudium de eo in caelo factum proclamat (19, 1-10). His additur descriptio pugnae cum dracone eiusque exercitu (11-18), qua factum est, ut devicta bestia in abyssum detrudatur (19-21); indeque mille

[r]una hora desolata est! 20 [d]Exsulta super eam, caelum et sancti [e]apostoli et prophetae, quoniam [f]iudicabit Deus iudicium vestrum de illa.

21 Et [g]sustulit unus angelus fortis lapidem quasi molarem magnum et misit in mare dicens: Hoc impetu mittetur [x]Babylon civitas illa magna, et ultra iam non invenietur. 22 Et [h]vox citharoedorum et musicorum et tibia canentium et tuba non audietur in te amplius, et omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius, et [i]vox molae non audietur in te amplius, 23 et [j]vox sponsi et sponsae non audietur adhuc in te; quia [l]mercatores tui erant principes terrae, quia [m]in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes. 24 Et [n]in ea sanguis prophetarum et sanctorum inventus est, et [o]omnium qui interfecti sunt in terra.

19 Post haec audivi [a]quasi vocem turbarum multarum in caelo dicentium: [b]Alleluia: [c]salus et gloria et virtus Deo nostro est: 2 quia [d]vera et iusta iudicia sunt eius, qui iudicavit de [e]meretrice magna, quae corrupit terram in prostitutione sua, et [f]vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus eius. 3 Et iterum dixerunt: Alleluia. Et [g]fumus eius ascendit in saecula saeculorum. 4 Et ceciderunt [h]seniores vigintiquattuor et quattuor animalia et adoraverunt Deum sedentem super thronum dicentes: Amen, alleluia. 5 Et vox de throno exivit dicens: [i]Laudem dicite Deo nostro omnes servi eius, et qui timetis eum pusilli et magni. 6 Et [j]audivi quasi vocem turbae magnae et sicut vocem aquarum multarum et sicut vocem tonitruorum magnorum dicentium: Alleluia; quoniam [l]regnavit Dominus Deus noster omnipotens. 7 Gaudeamus et exsultemus et demus gloriam ei, quia [m]venerunt nuptiae Agni, et [n]uxor eius praeparavit se. 8 Et [o]datum est illi ut cooperiat se byssino splendenti et candido; byssinum enim [p]iustificationes sunt sanctorum. 9 Et dixit mihi: Scribe: [q]Beati qui ad cenam nuptiarum Agni vocati sunt. Et dixit mihi: [r]Haec verba Dei vera sunt. 10 Et [s]cecidi ante pedes eius, ut adorarem eum. Et dicit mihi: Vide ne feceris; conservus tuus sum et fratrum tuorum habentium [t]testimonium Iesu. Deum adora; testimonium enim Iesu est spiritus prophetiae.

11 Et vidi [u]caelum apertum; et ecce [v]equus albus, et qui sedebat super eum vocabatur [x]**fidelis et verax**, et cum iustitia iudicat et pugnat. 12 [y]Oculi autem eius sicut flamma ignis, et [z]in capite eius diademata multa, [a]habens nomen scriptum quod nemo novit nisi ipse. 13 Et [b]vestitus erat veste adspersa sanguine et vocatur nomen eius [c]**Verbum Dei**. 14 Et [d]exercitus qui sunt in caelo sequebantur eum in equis albis vestiti byssino albo et mundo. 15 Et [e]de ore eius procedit gladius ex utraque parte acutus, ut in ipso percutiat gentes; et [f]ipse reget eas in virga ferrea, et [g]ipse calcat torcular vini furoris irae Dei omnipotentis. 16 Et habet in vestimento et in femore suo scriptum: [h]Rex regum et Dominus dominantium. 17 Et vidi unum angelum stantem in sole, et clamavit voce magna dicens [i]omnibus avibus quae volabant per medium caeli: [j]Venite et congregamini ad cenam Dei, 18 [l]ut manducetis carnes [m]regum et carnes tribunorum fortium et carnes equorum et sedentium in ipsis et carnes omnium liberorum et servorum et pusillorum et magnorum.

19 Et vidi [n]bestiam et reges terrae et exercitus eorum [o]congregatos ad faciendum proelium cum illo, qui sedebat in equo, et cum exercitu eius. 20 Et apprehensa est bestia et cum ea [p]pseudopropheta, [q]qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiae et qui adoraverunt imaginem eius. [r]Vivi missi sunt hi duo in [s]stagnum ignis ardentis sulphure, 21 et ceteri occisi sunt in gladio [x]sedentis super equum, [e]qui procedit de ore ipsius, et [t]omnes aves saturatae sunt carnibus eorum.

20 Et [a]vidi angelum descendentem de caelo, [b]habentem clavem abyssi et catenam magnam in manu sua. 2 Et apprehendit [c]draconem, serpentem antiquum, qui est Diabolus et Satanas, et [d]ligavit eum per annos mille; 3 et misit eum in abyssum et clausit et [e]signavit super illum ut non [f]seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni; et post haec oportet illum solvi modico tempore.

post annis detracta, post iterum mille annos elapsos, quot nempe sancti ad vitam revocati regnant (20, 1-6) cum diabolo et adseclis eius in stagnum ignis proicetur (6-15). Contra, factis caelo novo et terra no-

4 Et [g]vidi sedes, et sederunt super eas, et [h]iudicium datum est illis; et [l]animas decollatorum propter testimonium Iesu et propter verbum Dei, et [j]qui non adoraverunt bestiam neque imaginem eius, nec acceperunt characterem eius in frontibus suis aut in manibus suis et [l]vixerunt et [m]regnaverunt cum Christo mille annis. 5 Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Haec est resurrectio prima. 6 [n]Beatus et sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his [o]secunda mors non habet potestatem, sed erunt [p]sacerdotes Dei et Christi et regnabunt cum illo mille annis.

7 Et, cum consummati fuerint mille anni, [q]solvetur Satanas de carcere suo et exibit et seducet gentes quae sunt super quattuor angulos terrae, [r]Gog et Magog; et congregabit eos in proelium, quorum numerus est sicut harena maris. 8 Et [s]ascenderunt super latitudinem terrae, et [t]circuierunt castra sanctorum et civitatem dilectam. 9 Et [u]descendit ignis a Deo de caelo et devoravit eos, et diabolus, qui seducebat eos, [v]missus est in stagnum ignis et sulphuris, [w]ubi et bestia 10 et pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in saecula saeculorum.

11 Et [y]vidi thronum magnum candidum et sedentem super eum, [z]a cuius conspectu fugit terra et caelum, et [a]locus non est inventus eis. 12 Et vidi mortuos magnos et pusillos stantes in conspectu throni; et [b]libri aperti sunt, et alius liber apertus est, qui est [c]vitae; et [d]iudicati sunt [e]mortui ex his, quae scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. 13 Et dedit mare mortuos qui in eo erant, et [f]mors et infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant, et [d]iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum. 14 Et infernus et mors [g]missi sunt in stagnum ignis. Haec est [o]mors secunda. 15 Et qui non inventus est in [c]libro vitae scriptus [h]missus est in stagnum ignis.

21 Et vidi [a]caelum novum et terram novam. [h]Primum enim caelum et prima terra abiit, et mare iam non est. 2 Et ego Ioannes vidi [c]sanctam civitatem, Ierusalem novam, [d]descendentem de caelo a Deo, [e]paratam sicut sponsam ornatam viro suo. 3 Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce [f]tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis; et ipsi populus eius erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus; 4 [g]et absterget Deus omnem lacrimam ab oculis eorum, et [h]mors ultra non erit, [i]neque luctus neque clamor neque dolor erit ultra, quia prima abierunt. 5 Et dixit [j]qui sedebat in throno: [l]Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia [m]haec verba fidelissima sunt et vera. 6 Et dixit mihi: [n]Factum est. [o]Ego sum alpha et omega, initium et finis. [p]Ego sitienti dabo de fonte aquae vitae gratis. 7 [q]Qui vicerit possidebit haec, et [r]ero illi Deus, et ille erit mihi filius. 8 [s]Timidis autem et incredulis et exsecratis et homicidis et fornicatoribus et veneficis et idololatris et omnibus mendacibus, [t]pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure; quod est mors secunda.

9 Et venit unus de septem angelis habentibus phialas plenas septem plagis novissimis et locutus est mecum dicens: Veni et ostendam tibi [u]sponsam uxorem Agni. 10 Et [v]sustulit me in spiritu in montem magnum et altum et ostendit mihi [c]civitatem sanctam Ierusalem, descendentem de caelo a Deo, 11 [d]habentem claritatem Dei, et [g]lumen eius [z]simile lapidi pretioso, tanquam lapidi iaspidis, sicut crystallum. 12 Et habebat murum magnum et altum habentem [a]portas duodecim et in portis angelos duodecim et nomina inscripta, quae sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israël. 13 Ab oriente portae tres et ab aquilone portae tres et ab austro portae tres et ab occasu portae tres. 14 Et murus civitatis habens [b]fundamenta duodecim, et [c]in ipsis duodecim nomina duodecim apostolorum Agni. 15 Et [d]qui loquebatur mecum habebat mensuram harundineam auream, ut metiretur civitatem et portas eius et murum. 16 Et civitas [e]in quadro posita est, et longitudo eius tanta est quanta et latitudo; et mensus est civitatem de harundine aurea per stadia duodecim milia, et longitudo et altitudo et latitudo eius aequalia sunt. 17 Et mensus est murum eius centum quadraginta quat-

g Dn 7, 9; Mt 19, 28; Lc 22,
h Dn 7, 22; 1 Cor 6, 2, 3. [30.
i cp. 6, 9.
j cf. cp. 13, 12, 14-16.
l cf. Jo 14, 19; 1 Cor 15, 23; 1 Th 4, 16; 2 Tm 2, 11.
m vr. 6; cp. 22, 5; Dn 7, 18; Mt 20, 21, 27. — cf. 2 Tm
n cf. cp. 14, 13. [2, 12.
o vr. 14; cp. 2, 11; 21, 8.
p v. cp. 1, 6. *q* cf. vr. 2.
r Ez 38, 2, 7-9; 39, 1 sqq.
s cf. Is 8, 8; Hab 1, 6.
t Ez 38, 16. — cf. Ps 131, 13; Eccli 36, 15.
u cf. cp. 13, 13. *v* v. cp. 19, 20.
x cp. 19, 20. — cf. cp. 14, 10;
y cp. 4, 2. [16, 13.
z cf. cp. 6, 14; Ps 101, 27.
a cp. 12, 8; Dn 2, 35.
b Dn 7, 10. [cf. Dn 12, 1.
c cp. 3, 5; 13, 8; Ph 4, 3. —
d Heb 9, 27. — cf. cp. 2, 23; 22, 12. — v. Mt 16, 27.
e Rm 14, 10; 2 Cor 5, 10. — v. cp. 11, 18.
f cp. 6, 8. [Cor 15, 26.
g cf. cp. 21, 4; Lc 20, 36; 1
h Mt 13, 42, 50; 25, 41.

a Is 65, 17; 66, 22; 2 Pt 3, 13.
b cp. 20, 11.
*2-5] L. et Opp. in ded. eccl. — * Catech. R. II 13, 4, (2), 5 (5).*
2] Int. in fr. 3 p. D. 3 p. Psch. — Int. (44) in fs. Appar. BMV. Imm. — v. vr. 9, 10.
2, 3] v. Sap. 8, 1. — R. in consecr. eccl. (P. R.).
c cp. 11, 2; 22, 19; Is 52, 1. —
d Heb 11, 10. [v. cp. 3, 12.
e Is 61, 10.
3] Ant. in transl. alm. Domus l.
f Lv. 26, 11; Ez 37, 27. — cf. 2 Cor 6, 16.
4] Ant. et R. in cm. Mm.
g cp. 7, 17. — cf. Mt 5, 5; 2 Cor 1, 7; 7, 10.
h cf. cp. 20, 14; 1 Cor 15, 26.
i Is 35, 10; 51, 11; 65, 19.
j v. cp. 20, 11. [vr. 1.
l Is 43, 19; 2 Cor 5, 17. — cf.
m cp. 22, 6. — cf. 1 Tm 1, 15.
n v. cp. 10, 6.
o cp. 1, 8; 22, 13.
p cp. 22, 17. — v. Is 55, 1; Jo 4, 10; 7, 37.
*7] * Catech. R. IV 15, 20.*
q v. cp. 2, 7.
r 2 Rg 7, 14, 24.
s cf. cp. 22, 15; 1 Cor 6, 9, 10; Gal 5, 19-21; Eph 5, 5; 1 Tm 1, 9; Heb 12, 14.
t cp. 19, 20. — cf. Lc 12, 46.
u cp. 2, 11; 20, 6, 14. [*Salv. 9-18] LL. in ded. archibas, ss.*
v cf. cp. 19, 7; Mt 25, 1.
10] R. in D. 3 p. Psch., Cp. in Transfig. Dni.
w cf. cp. 17, 3; Ez 40, 2.
x vr. 23. — cf. cp. 22, 5; Ps 35, 10; 83, 12; Ez 43, 2, 4.
y cf. Mt 5, 14; Ph 2, 15.
z cf. cp. 4, 3, 6.

a Ez 48, 31-34. [11.
b Heb 11, 10. — cf. 1 Cor 3,
c Eph 2, 20. — cf. Mt 16, 18.
d Ez 40, 3-5; Zc 2, 1. — cf. cp. 11, 1.
e Ez 43, 16; 48, 16, 17.

va, sancta Ierusalem descendens de caelo prophetae ostenditur atque ab angelo describitur (21, 1-22, 5). Demum qui in eam ingressuri sint, quique inde abiciendi notantur (6-21).

tuor cubitorum, [f]mensura [g]hominis, quae est [g]angeli. 18 Et [h]erat structura muri eius ex lapide iaspide; ipsa vero civitas aurum mundum simile vitro mundo. 19 Et [i]fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum iaspis, secundum sapphirus, tertium chalcedonius, quartum smaragdus, 20 quintum sardonyx, sextum sardium, septimum chrysolithus, octavum beryllus, nonum topazius, decimum chrysoprasus, undecimum hyacinthus, duodecimum amethystus. 21 Et [h]duodecim portae duodecim margaritae sunt per singulas, et singulae portae erant ex singulis margaritis, et [j]platea civitatis aurum mundum, tanquam vitrum perlucidum. 22 Et [l]templum non vidi in ea: Dominus enim Deus omnipotens templum illius est et Agnus. 23 Et [m]civitas non eget sole neque luna, ut luceant in ea; nam claritas Dei illuminavit eam, et lucerna eius est Agnus. 24 Et [n]ambulabunt gentes in lumine eius, et [o]reges terrae adferent gloriam suam et honorem in illam. 25 Et [p]portae eius non claudentur per diem, [q]nox enim non erit illic. 26 Et [o]adferent gloriam et honorem gentium in illam. 27 [r]Non intrabit in eam aliquod coinquinatum aut abominationem faciens [s]et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitae Agni.

22 Et ostendit mihi [a]fluvium [b]aquae vitae splendidum tanquam crystallum, procedentem de sede Dei et Agni. 2 In medio [c]plateae eius [d]et ex utraque parte fluminis [e]lignum vitae adferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, et folia ligni ad sanitatem gentium. 3 Et [f]omne maledictum non erit amplius; sed sedes Dei et Agni in illa erunt, et [g]servi eius servient illi. 4 Et [h]videbunt faciem eius et [i]nomen eius in frontibus eorum. 5 Et [j]nox ultra non erit, et non egebunt lumine lucernae, [l]neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, et [m]regnabunt in saecula saeculorum.

6 Et dixit mihi: [n]Haec verba fidelissima sunt et vera, et Dominus Deus [o]spirituum prophetarum [p]misit angelum suum ostendere servis suis quae oportet fieri cito. 7 Et [q]ecce venio velociter. [r]Beatus qui custodit verba prophetiae libri huius. 8 Et ego Ioannes qui audivi et vidi haec.

Et, postquam audissem et vidissem, [s]cecidi ut adorarem ante pedes angeli, qui mihi haec ostendebat. 9 Et dixit mihi: [s]Vide ne feceris; conservus enim tuus sum et fratrum tuorum prophetarum et eorum [r]qui servant verba prophetiae libri huius: Deum adora. 10 Et dicit mihi: [t]Ne signaveris verba prophetiae libri huius; tempus enim prope est. 11 [u]Qui nocet noceat adhuc, et qui in sordibus est sordescat adhuc, et [v]qui iustus est iustificetur adhuc, et sanctus sanctificetur adhuc. 12 [q]Ecce venio cito, et '[x]merces mea mecum est', [y]reddere unicuique secundum opera sua. 13 [z]Ego sum alpha et omega, primus et novissimus, principium et finis. 14 Beati qui [a]lavant stolas suas in sanguine Agni, ut sit potestas eorum in [c]ligno vitae, et [b]per portas intrent in civitatem. 15 [c]Foris [d]canes et venefici et impudici et homicidae et idolis servientes et omnis qui amat et facit mendacium.

16 [e]Ego Iesus misi angelum meum testificari vobis haec in ecclesiis. [f]Ego sum radix et genus David, stella splendida et matutina.

17 Et spiritus et [g]sponsa dicunt: Veni. Et qui audit dicat: Veni. Et [h]qui sitit veniat. Et qui vult accipiat [h]aquam vitae gratis.

18 Contestor enim omni audienti verba prophetiae libri huius: [i]Si quis apposuerit ad haec, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto; 19 et, si quis diminuerit de verbis libri prophetiae huius [j]auferet Deus partem eius de libro vitae et [l]de civitate sancta et de his quae scripta sunt in libro isto.

20 Dicit qui testimonium perhibet istorum: [m]Etiam venio cito. Amen. [n]Veni, Domine Iesu. 21 Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

f cf. Dt 3, 11.
g vr. 9.
18-27] *LL. in ded. basil. ss.*
18-19] *v. vr. 2.* [*Pt. et P.*
h Th 13, 21, 22.
19, 21] *v. Tb 13, 21, 22.*
i cf. Is 54, 11, 12.

j cp. 22, 2. — cf. Tb 13, 22.
l cf. Jo 4, 23.

m cp. 22, 5; Is 60, 19, 20. — cf. vr. 25.
n Is 60, 3, 5.
o vr. 26; Is 60, 5.
p Is 45, 1; 60, 11. [Zc 14, 7.
q cp. 22, 5; Is 60, 20. — cf.
r cf. cp. 22, 15; Is 35, 8; 52, 1; Ez 44, 9; Jl 3, 17; Zc 14, 21.
s cp. 3, 5. — cf. Is 60, 21.
1-21] *LL. in sb. a. D. 4 p. Psch.*
a Ez 47, 1; Z 14, 8. — cf. Ps
b v. cp. 21, 6. [45, 5.
1] *R. in fr. 2 p. D. 3 p. Pasch.* — *Ant. in fs. s. Joseph a Cup.*
c cp. 21, 21.
d Ez 47, 12.
e vr. 14, 19; cp. 2, 7; Gn 2, 9.
f Zc 14, 11. — cf. Gn 3, 17.
g cp. 7, 15.
h Mt 5, 8; 1 Cor 13, 13; 1 Jo
i cf. cp. 3, 12; 14, 1. [3, 2.
j cp. 21, 25.
l cp. 21, 23. — cf. Ps 35, 10.
m Dn 7, 18, 27. — cf. cp. 20, 4.
n cp. 21, 5.
o 1 Cor 14, 32.
p cp. 1, 1.
q vr. 12, 20; cp. 3, 12.
r cp. 1, 3.
s cp. 19, 10. — cf. Mt 4, 10; Ac 10, 26.
9, 8] *v. vr. 1.*
t cf. cp. 10, 4.
u cf. Ez 3, 27; Dn 12, 10.
11] ** Conc. Trid. s. VI cp. 10.*
v cf. Sap 6, 11.
12] *Ant. in Dd. Adv.*
x Is 40, 10; 62, 11; Sap 5, 16.
y cp. 2, 23. — v. Mt 16, 27.
z cp. 1, 8, 17; 21, 6.
14] *Ant. in fs pretiosiss. Sang.*
a v. cp. 7, 14.
b cp. 21, 27; Ps 117, 20.
c cf. cp. 21, 8; Mt 8, 12; Gal 5, 19-21.
d cf. Mt 7, 6; Ph 3, 2.
e cp. 1, 1.
f cp. 5, 5; Nm 24, 17; Is 11, 1; 60, 3.
g cp. 21, 2, 9.
h v. cp. 21, 6.
i Dt 4, 2; 12, 32. — cf. Pro 30, 6; Gal 1, 8.
j cp. 3, 5; 13, 8; Ex 32, 33; Ps 69, 28.
l v. cp. 21, 2.
m cf. 2 Tm 4, 8. (— v. 1 Cor 16, 22).
n Rm 16, 24; 2 Th 3, 18; Tt 3, 15.

Oratio Manassae, necnon libri duo, qui sub libri tertii et quarti Esdrae nomine circumferuntur, hoc in loco, extra scilicet seriem canonicorum librorum, quos sancta Tridentina Synodus suscepit, et pro canonicis suscipiendos decrevit, sepositi sunt, ne prorsus interirent, quippe qui a nonnullis sanctis Patribus interdum citantur, et in aliquibus Bibliis latinis tam manu scriptis quam impressis reperiuntur.

ORATIO [a]MANASSAE REGIS IUDA

CUM CAPTUS TENERETUR IN BABYLONE

ORATIO MANASSAE

Domine omnipotens, Deus patrum nostrorum, Abraham et Isaac et Iacob et seminis eorum iusti, qui fecisti caelum et terram cum omni ornatu eorum, qui ligasti mare verbo praecepti tui, qui conclusisti abyssum et signasti eam terribili et laudabili nomine tuo, quem omnia pavent et tremunt a vultu virtutis tuae, quia importabilis est magnificentia gloriae tuae, et insustentabilis ira comminationis tuae super peccatores; immensa vero et investigabilis misericordia promissionis tuae, quoniam tu es Dominus altissimus, benignus, longanimis et multum misericors et [b]paenitens super malitias hominum. Tu, Domine, secundum multitudinem bonitatis tuae [c]promisisti paenitentiam et remissionem iis qui peccaverunt tibi, et multitudine miserationum tuarum decrevisti paenitentiam peccatoribus in salutem. Tu igitur, Domine, Deus iustorum non posuisti paenitentiam iustis Abraham et Isaac et Iacob, iis qui tibi non peccaverunt; sed posuisti paenitentiam propter me peccatorem, quoniam * peccavi: [d]super numerum harenae maris multiplicatae sunt iniquitates meae, Domine, multiplicatae sunt iniquitates meae et [e]non sum dignus intueri et adspicere altitudinem caeli, prae multitudine iniquitatum mearum. Incurvatus sum multo vinculo ferreo, ut non possim attollere caput meum, et non est respiratio mihi, quia excitavi iracundiam tuam et [f]malum coram te feci; non feci voluntatem tuam et mandata tua non custodivi, [g]statui abominationes et multiplicavi offensiones. Et nunc [h]flecto genu cordis mei, precans a te bonitatem. Peccavi, Domine, peccavi et [i]iniquitates meas agnosco; quare peto rogans te, remitte mihi. Domine, remitte mihi, et ** ne simul perdas me cum iniquitatibus meis neque in aeternum iratus reserves mala mihi neque damnes me in infima terrae loca, quia tu es Deus, Deus, inquam, paenitentium et in me ostendes omnem bonitatem tuam, quia indignum salvabis me secundum magnam misericordiam tuam, et laudabo te semper omnibus diebus vitae meae; quoniam te laudat omnis virtus caelorum, et tibi est gloria in saecula saeculorum. Amen.

a 2 Par 33, 10-13.

b Ps 105, 45; Jr 26, 3, 13, 19.
c Is 1, 16-18; 55, 7; Jr 18, 8; Ez 18, 21, 27.

* *R. in fr. 4 p. D. Trin. et in D. 3 p. Pnt.*
d cf. Ps 39, 13; 1 Es 9, 6.
e cf. Lc 7, 6, 7; 15, 19.

f Ps 50, 6. — cf. Lc 15, 18, 21.
g v. 2 Par 33, 2-7.
h cf. Eph 3, 14.
i Ps 50. 5.
** *R. in fr. 4 p. D. 2 p. Epiph.*

LIBER TERTIUS ESDRAE

LIBER TERTIUS ESDRAE
1, 1-6

1. - Et [a]fecit Iosias pascha in Ierosolymis Domino et immolavit phase quartadecima luna primi mensis [2] statuens sacerdotes per [b]vices dierum stolis amictos in templo Domini. [3] Et dixit levitis [c]sacris servis Israël, ut sanctificarent se Domino in positione sanctae arcae Domini, in domo, [d]quam aedificavit Salomon filius David rex. [4] [e]Non erit vobis tollere super umeros eam. Et nunc deservite Domino vestro, et curam agite gentis illius Israël ex parte secundum pagos et tribus vestras, [5] [f]secundum scripturam David regis Israël et secundum magnificentiam Salomonis filii eius, omnes in templo et [g]secundum particulam principatus paternam vestram, eorum qui stant in conspectu fratrum filiorum Israël. [6] Immolate pascha

1-22] 2 Par 35, 1-19.
a 4 Rg 23, 21.
b 2 Par 31, 2. — cf. Lc 1, 5, 8.
c cf. cp. 8, 5.
d 2 Par 3, 1, 2; Ac 7, 47. — v. 3 Rg 6, 1 sqq.
e 2 Par 35, 3.
f cp. 5. 6o. — 1 Par 23, 1 sqq.
g cp. 5, 4.

immolatisque victimis (I, 1-24), in proelio contra regem Aegypti apud Mageddo gravi vulnere saucius moritur et sepultus est (25-32). Ei in regnum succedunt Iechonia in Aegyptum abductus, et deinde Ioacim, Ioachim et Sedecia (34-48),

h v. Ex 12, 1-20.

et sacrificia parate fratribus vestris et facite [h]secundum praeceptum Domini, quod datum est Moysi.

[7] Et donavit Iosias in plebem, quae inventa est, ovium, agnorum et haedorum et caprarum triginta milia, vitulos tria milia: [8] haec de regalibus data sunt secundum promissionem populo; et sacerdotibus in pascha oves numero duo milia ac vituli centum. [9] Et Iechonias et Semeias et Nathanaël fratres et Hasabias et Oziel et Coraba in phase oves quinque milia, vitulos quingentos. [10] Et haec cum fierent eleganter, steterunt sacerdotes et levitae habentes azyma per tribus. [11] Et secundum partes principatus patrum in conspectu populi offerebant Domino secundum ea quae in libro Moysi scripta sunt; [12] et [t]assaverunt phase igni, prout oportebat, et hostias coxerunt in emolis et ollis cum benevolentia [13] et attulerunt omnibus qui erant ex plebe et post haec paraverunt sibi et sacerdotibus; [14] sacerdotes enim offerebant adipes, usque dum finita esset hora; et levitae paraverunt sibi et fratribus suis filiis Aaron; [15] et sacri cantores [j]filii Asaph erant per ordinem secundum praeceptum David et Asaph et [k]Zacharias et [k]Ieddimus, qui erat a rege; [16] et [l]ostiarii per singulas ianuas, ita ut non praevaricaretur unusquisque suam; fratres enim illorum paraverunt illis. [17] Et consummata sunt quae pertinebant ad sacrificium Domini. [18] In illa die egerunt phase et offerebant hostias super Domini sacrificium, [m]secundum praeceptum regis Iosiae. [19] Et egerunt filii Israël, qui inventi sunt in tempore illo, phase et diem festum azymorum per dies septem. [20] Et [n]non est celebratum phase tale in Israël a temporibus Samuelis prophetae; [21] et omnes reges Israël non celebraverunt tale pascha, quale egit Iosias et sacerdotes et levitae et Iudaei et omnis Israël, qui inventi sunt in commoratione Ierosolymis. [22] [o]Octavo decimo anno, regnante Iosia, celebratum est phase.

[23] [p]Et directa sunt opera Iosiae in conspectu Domini sui in corde pleno metuentis; [24] et [q]quae circa illum quidem conscripta sunt in pristinis temporibus, de eis qui peccaverunt quique irreligiosi fuerunt in Dominum prae omni gente et qui non quaesierunt verba Domini super Israël.

[25] Et post omnem actum hunc Iosiae, ascendit [r]Pharao rex Aegypti veniens in Carchamis ab itinere super Euphratem, et exiit obviam illi Iosias. [26] Et misit rex Aegypti ad Iosiam dicens: Quid mihi et tibi est, rex Iudae? [27] Non sum missus a Domino ut pugnem contra te; super Euphratem enim bellum meum est: festinans descende. [28] Et non est reversus Iosias super currum, sed expugnans eum conabatur, non attendens verbum prophetae ex ore Domini; [29] sed constituit ad eum bellum in campo Mageddo. Et descenderunt principes ad regem Iosiam, [30] Et dixit rex pueris suis: Amovete me a proelio, infirmatus sum enim valde. Et statim amoverunt eum pueri ipsius de acie. [31] Et ascendit super currum secundarium suum et perveniens Ierosolymam vita functus est et sepultus est in paterno sepulcro. [32] Et in tota Iudaea lugebant Iosiam; et qui praesidebant cum uxoribus lamentabant eum usque in hunc diem. Et datum est hoc fieri semper in omne genus Israël.

[33] Haec autem praescripta sunt in libro historiarum regum Iudae, et singula gesta actus Iosiae et eius gloria et intellectus eius in lege Domini: quaeque gesta sunt ab eo, et quae non scripta sunt in libro regum Israël et Iudae.

[34] Et adsumentes qui erant ex gente Iechoniam filium Iosiae constituerunt regem pro Iosia patre suo, cum esset annorum triginta trium. [35] Et regnavit super Israël mensibus tribus. Et amovit eum rex Aegypti, ne regnaret in Ierosolymis. [36] Et multavit gentem argenti talenta centum et auri talentum unum. [37] Et constituit rex Aegypti Ioacim fratrem ipsius regem Iudae et Ierusalem [38] et alligavit magistratus Ioacim et Zaracelem fratrem suum et apprehendens reduxit in Aegyptum.

[39] Annorum erat Ioacim vigintiquinque, cum regnare coepisset in terra Iuda et Ierusalem; et fecit malum in cospectu Domini. [40] Post hunc autem ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis et alligans eum in aereo vinculo perduxit in Babyloniam, [41] et sacra vasa Domini accepit Nabuchodonosor et tulit et consecravit [s]in templo suo in Babylonia. [42] Nam de immunditia illius et irreligiositate scriptum est in libro temporum regum.

[43] Et regnavit Ioachin filius eius pro eo. Cum autem constitutus esset rex, erat annorum [t]decem et octo; [44] regnavit autem menses tres et dies decem in Ierusalem et fecit malum in conspectu Domini.

[45] Et post annum mittens Nabuchodonosor transmigravit eum in Babyloniam simul cum sacris vasis Domini. [46] Et constituit Sedeciam regem Iuda et Ierusalem, [u]cum esset annorum viginti unius; regnavit autem annis undecim [47] et

i Ex 12, 8, 9; Dt 16, 7.

j 1 Par 6, 39.
k cf. 2 Par 35, 15.
l v. 1 Par 26, 1-19.

m 4 Rg 23, 21.

n 4 Rg 23, 22; 2 Par 35, 18.

o 4 Rg 23, 23; 2 Par 35, 19.

p 4 Rg 23, 24, 25.
q 4 Rg 23, 26, 27.

25-33] 2 Par 35, 20-27.
r cf. 2 Rg 23, 29, 30.

34-38] 4 Rg 23, 30-35; 2 Par 36, 1-4.

39-43] 4 Rg 29, 23, 36-24, 6; 2 Par 36, 5-8.

s cp. 2, 10; Dn 1, 2. — cf. vr. 54.

43-58] 2 Par 36, 9-21. — cf. 4 Rg 24, 8-25, 21.
t 4 Rg 24, 8. — cf. 2 Par 36, 9.

u Jr 52, 1, 2.

fecit malum in conspectu Domini et non est veritus [v]a verbis quae dicta sunt ab Ieremia propheta ex ore Domini [48] et adiuratus a rege Nabuchodonosor periurans discessit et, indurata cervice sua et corde suo, transgressus est legitima Domini Dei Israël.

[49] Et duces populi Domini multa inique gesserunt et impie egerunt super omnes immunditias gentium, et polluerunt templum Domini, quod sanctum erat in Ierosolymis. [50] Et misit Deus patrum ipsorum per angelum suum revocare eos, propter quod parceret illis et tabernaculo suo; [51] ipsi vero subsannabant in angelis suis et qua die locutus est Dominus erant illudentes prophetis eius.

[52] Qui usque ad iracundiam concitatus est super gentem suam propter irreligiositatem suam et praecepit ascendere reges Chaldaeorum. [53] Hi occiderunt iuvenes eorum in gladio in circuitu sancti templi eorum, et non pepercerunt iuveni et seni et virgini et adulescenti; [54] sed omnes traditi sunt in manus ipsorum, et [x]omnia sacra vasa Domini et regales apothecas resumentes tulerunt in Babyloniam [55] et [y]incenderunt domum Domini et [z]demolierunt muros Ierusalem et turres eius incenderunt igne [56] et consummaverunt omnia honorifica eius et ad nihilum redegerunt et reliquos a gladio duxerunt in Babylonem. [57] Et erant servi illius usque dum regnarent Persae, in repletione [a]verbi Domini in ore Ieremiae, [58] quousque benigne [b]ageret terra sabbata sua, omni tempore desertionis suae sabbatizavit in applicatione annorum [c]septuaginta septem.

2. - [1] Regnante Cyro rege Persarum, in consummatione verbi Domini in ore Ieremiae [2] suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, et praedicavit in toto regno suo simul per scripturam [3] dicens: Haec dicit Cyrus rex Persarum: Me constituit regem orbi terrarum Dominus Israël, Dominus excelsus, [4] et significavit mihi aedificare domum sibi in Ierusalem, quae est in Iudaea. [5] Si quis est ex genere vestro, Dominus ipsius ascendat cum eo in Ierusalem. [6] Quotquot ergo circa loca habitant adiuvent eos, qui sunt in loco ipso, in auro et argento, [7] in dationibus cum equis et iumentis cumque aliis, quae secundum vota apponuntur in aedem Domini, quae est in Ierusalem.

[8] Et stantes principes tribuum, pagorum et Iudaeae ex tribu Beniamin et sacerdotes et levitae, quos excitavit Dominus ascendere et aedificare domum Domini, quae est in Ierusalem, et qui erant in circuitu eorum [9] adiuverunt in omni auro et argento eius et iumentis et votis compluribus multi quorum sensus excitatus est. [10] Et Cyrus rex protulit vasa sacra Domini, [a]quae transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis ex Ierusalem et consecravit ea idolo suo, [11] et proferens ea Cyrus rex Persarum tradidit Mithridato, qui erat super thesauros ipsius; [12] per hunc autem tradita sunt [b]Salmanasaro praesidi Iudaeae. [13] Horum autem hic numerus: libatoria argentea duo milia quadringenta, athiscae argenteae triginta, phialae aureae triginta, item argenteae [c]duo milia quadringentae et alia vasa mille. [14] Omnia autem vasa aurea et argentea quinque milia [d]octingenta sexaginta. [15] Et enumerata sunt Salmanasaro simul cum his qui ex captivitate Babyloniae venerant in Ierosolymam.

[16] In Artaxerxis autem regis Persarum temporibus, scripserunt ei de his qui habitabant in Iudaea et Ierusalem, [e]Balsamus et Mithridatus et [e]Sabellius et Rathimus, Balthemus, Samelius scriba et reliqui habitantes in Samaria et ceteris locis, subiectam epistulam regi Artaxerxi: [17] Domine, pueri tui Rathimus ab accidentibus et Sabellius scriba et reliqui curiae tuae iudices in [f]Coelesyria et Phoenice. [18] Et nunc notum sit domino regi, quoniam Iudaei, qui ascenderunt a vobis ad nos venientes in Ierusalem, civitatem refugam et pessimam, aedificant furnos eius et statuunt muros et templum suscitant. [19] Quod si civitas ista et muri consummati fuerint, non tantum tributa non sustinebunt pendere, sed etiam regibus resistent. [20] Et quia id agitur circa templum, recte haberi arbitrati sumus non despicere hoc ipsum, [21] sed notum facere domino regi, ut si videbitur, rex, quaeratur in libris patrum tuorum, [22] et invenies in admonitionibus scripta de his, et scies quoniam civitas ista fuit refuga et reges et civitates concutiens, [23] et Iudaei refugae et proelia committentes in ea ab aeterno, ob quam causam civitas ista deserta est. [24] Nunc ergo notum facimus, domine rex, quoniam, si civitas haec aedificata fuerit et huius muri erecti fuerint, descensus tibi non erit in Coelesyriam et Phoenicen.

[25] Tunc scripsit rex Rathimo, qui scribebat accidentia, et Balthemo et Sabellio scribae et ceteris constitutis et habitantibus in Syria et Phoenice ea quae subiecta sunt: [26] Legi epistulam quam misistis mihi; praecepi ergo inquiri, et inventum est, quoniam civitas illa est ab aevo regibus resistens, [27] et homines refugae et proelia in ea efficientes, et reges fortissimi erant in Ierusalem dominantes et tri-

v Jr 37, 2.

x cf. vr. 41.
y cp. 6, 16. — cf. cp. 4, 45.
z 4 Rg 25, 10; 2 Es 1, 3; 2, 13.

a Jr 25, 11; 29, 10.
b cf. Lv 26, 34, 35.
c cf. Jr 25, 11, 12; 29, 10; Dn 9, 2.

1-15] v. 1 Es 1, 1-11. — cf. 2 Par 36, 22, 23.

a cp. 1, 41, 54; Dn 1, 2. — cf. cp. 4, 44.

b cf. cp. 6, 18, 20; 1 Es 1, 8.

c cf. 1 Es 1, 9.
d cf. 1 Es 1, 11.

16-30] v. 1 Es 4, 7-24.
e cf. 1 Es 4, 7, 9.

f vr. 24, 27; cp. 4, 48; 6, 29; 7, 1; 8, 68; 2 Mc 3, 5. etc.

(16-31) resumitur tempore Darii regis hisce in adiunctis: erant Dario custodes corporis tres pueri, inter quos agitata est quaestio quid in mundo praecellat (3, 1-12), num vinum (13-24), num rex (4, 1-12), num mulieres

buta exigente a Coelesyria et Phoenice. [28] Nunc ergo praecepi prohibere homines illos aedificare civitatem et prohibere ne quid ultra haec fiant, [29] sed nec procedant in plurimum ex quo sunt malitiae, ita ut regibus molestia importetur.

[30] Tunc, recitatis his quae a rege Artaxerxe scripta fuerant, Rathimus et Sabellius scriba et qui cum his constituti erant iungentes festinanter venerunt in Ierusalem cum equitatu et turba et agmine [31] coeperuntque aedificantes prohibere. Et vacabant ab aedificatione templi in Ierusalem usque [g]secundo anno regni Darii regis Persarum.

g cp. 5, 6.

3. - [1] Rex Darius fecit cenam magnam omnibus vernaculis suis et [a]omnibus magistratibus Mediae et Persidis [2] et omnibus purpuratis et praetoribus et consulibus et praefectis sub illo, [b]ad India usque Aethiopiam, centum vigintiseptem provinciis. [3] Et, [c]cum manducassent et bibissent et satiati reverterentur, tunc Darius rex ascendit in cubiculum suum et dormivit et expergefactus est.

a vr. 14.

b v. Est 1, 1.
c cf. Jdt 13, 1.

[4] Tunc illi tres iuvenes corporis custodes, qui custodiebant corpus regis, dixerunt alter alteri: [5] Dicamus unusquisque nostrum sermonem qui praecellat, et cuiuscumque apparuerit sermo sapientior alterius, dabit illi rex Darius dona magna, [6] [d]purpura cooperiri et [e]in auro bibere et [f]super aurum dormire et currum aureo freno et cidarim byssinam et [g]torquem circa collum, [7] et secundo loco sedebit a Dario propter sapientiam suam et [h]cognatus Darii vocabitur. [8] Tunc scribentes singuli suum verbum signaverunt et posuerunt subtus cervical Darii regis [9] et dixerunt: Cum surrexerit rex, dabimus illi scripta nostra, et quodcumque iudicaverit rex e tribus et magistratus Persidis, quoniam verbum eius sapientius est, ipsi dabitur victoria, sicut scriptum est.

d Dn 5, 29; 1 Mc 10, 20.
e Est 1, 7; 1 Mc 11, 58.
f Est 1, 6.
g Gn 41, 42; Dn 5, 7.
h cp. 4, 42; 1 Mc 10, 89.

[10] Unus scripsit: Forte est vinum; [11] alius scripsit: Fortior est rex; [12] tertius scripsit: Fortiores sunt mulieres, super omnia autem vincit veritas.

[13] Et cum surrexisset rex, acceperunt scripta sua et dederunt illi, et legit. [14] Et mittens vocavit omnes [i]magistratus Persarum et Medos et purpuratos et praetores et praefectos, [15] et sederunt in concilio, et lecta sunt scripta coram ipsis, [16] et dixit: Vocate adulescentes, et ipsi indicabunt verba sua. Et vocati sunt et introierunt. [17] Et dixit illis: Indicate nobis de his quae scripta sunt.

i vr. 2.

Et coepit prior, qui dixerat de fortitudine vini, [18] et dixit: Viri, quam praevaleat vinum omnibus hominibus qui bibunt illud! [j]Seducit mentem, [19] itemque regis et orphani facit mentem vanam, item servi ac liberi, pauperis ac divitis [20] [k]et omnem mentem convertit in securitatem et iucunditatem et non meminit omnem tristitiam et debitum [21] et omnia praecordia facit honesta et non meminit regem nec magistratum et omnia per talenta loqui facit. [22] Et [m]non meminerunt, cum biberunt, amicitiam nec fraternitatem; sed non multum post sumunt gladios [23] et, cum a vino merserint et surrexerint, [n]non meminerunt quae gesserunt. [24] O viri, num praecellit vinum? Quis sic cogitat facere? Et tacuit hoc dicto.

j cf. Pro 20, 1; 31, 4, 5; Is 28, 7; Os 4, 11. — v. Pro 23, 29-33.
k Ps 104, 15; Pro 3, 6, 7; Ec 10, 16.
m cf. Ecli 31, 30, 31.

n Pro 23, 35.

4. - [1] Et inchoavit sequens dicere, qui dixit de fortitudine regis: [2] O viri, num praecellunt homines, qui terram et mare obtinent et omnia quae in eis sunt? [3] Rex autem super omnia praecellit et dominatur eorum, et omne quodcumque dixerit illi faciunt. [4] Et, si miserit illos ad bellatores, vadunt et demoliuntur montes et muros et turres. [5] Iugulantur et iugulant et regis verba non praetereunt; nam, si vicerint, adferunt regi omnia quaecumque praedati fuerint. [6] [a]Similiter et alii omnes, et quotquot non militant nec pugnant, sed colunt terram; rursum, cum fuerint metentes, adferunt tributa regi; [7] et [b]ipse unus solus si dixerit: Occidite, occidunt; dixerit: Remittite, remittunt; [8] dixerit: Percutite, percutiunt; dixerit: Exterminate, exterminant; dixerit: Aedificate, aedificant; [9] dixerit: Excidite, excidunt; dixerit: Plantate, plantant; [10] et omnis plebs et virtutes eum obaudiunt, et super hoc ipse recumbit et bibit et dormit. [11] Hi autem custodiunt in circuitu eum, et non possunt ire singuli et facere opera sua, sed in dicto obaudientes sunt ei. [12] Viri, quomodo non praecellit rex qui sic diffamatur? Et tacuit.

a cf. 1 Rg 8, 12, 14.
b cf. Dn 5, 19; Mt 8, 9 etc.

[13] Tertius, qui dixerat de mulieribus et veritate, hic est [c]Zorobabel, coepit loqui: [14] Viri, non magnus rex et multi homines nec vinum praecellit. Qui est ergo qui dominatur eorum? [15] Nonne mulieres genuerunt regem et omnem populum, qui dominatur mari et terrae, [16] et ex illis nati sunt, et ipsae educaverunt eos, qui plantaverunt vineas, ex quibus vinum fit? [17] Et [d]ipsae faciunt stolas omnium hominum et ipsae faciunt gloriam hominibus, et non possunt homines separari a mulieribus. [18] Si congregaverint aurum et argentum et omnem rem speciosam et viderint mulierem unam bono habitu et bona specie, [19] omnia haec relinquentes [e]in eam intendunt et aperto ore conspiciunt et [f]eam alliciunt magis

c cp. 5, 5. — cf. 1 Es 3, 2.

d Pro 31, 13, 19.

e cf. vr. 31.
f cf. Ecli 36, 22.

quam aurum et argentum et omnem rem pretiosam. [20] [g]Homo patrem suum relinquit qui enutriit illum, et suam regionem et ad mulierem se coniungit, [21] et cum muliere remittit animam et neque patrem meminit neque matrem neque regionem. [22] Et hinc oportet vos scire quoniam mulieres dominantur vestri. Nonne doletis? [23] Et accipit homo gladium suum et vadit in viam facere furta et homicidia et mare navigare et flumina [24] et [h]leonem videt et [i]in tenebris ingreditur et, cum furtum fecerit et fraudes et rapinas, amabili suae adfert. [25] Et [j]iterum diligit homo uxorem suam magis quam patrem aut matrem. [26] Et multi [k]dementes facti sunt propter uxores suas et [l]servi facti sunt propter illas, [27] et [m]multi perierunt et iugulati sunt et [n]peccaverunt propter mulieres. [28] Et nunc credite mihi, quia magnus est rex in potestate sua, quoniam omnes regiones verentur tangere eum; [29] videbam tamen Apemen filiam Bezacis mirifici concubinam regis [o]sedentem iuxta regem ad dexteram [30] et auferentem diadema de capite eius et imponentem sibi et palmis caedebat regem de sinistra manu. [31] Et [p]super haec aperto ore intuebatur eam et, si arriserit ei, ridet; nam, si indignata ei fuerit, blanditur, donec reconcilietur in gratiam. [32] O viri, cur non sunt fortiores mulieres? Magna est terra, et excelsum est caelum: quis ista agit?

[33] Et tunc rex et purpurati intuebantur in alterutrum. Et inchoavit loqui de veritate: [34] O viri, nonne fortes sunt mulieres? Magna est terra, et excelsum est caelum, et [q]velox cursus solis convertit in gyro caelum in locum suum in una die. [35] Nonne [r]magnificus est qui haec facit, et veritas magna et fortior prae omnibus? [36] Omnis terra veritatem invocat, caelum etiam ipsam benedicit, et omnia opera moventur et tremunt eam, et non est cum ea quidquam iniquum. [37] Vinum iniquum, iniquus rex, iniquae mulieres, [t]iniqui omnes filii hominum, et iniqua illorum omnium opera, et [u]non est in ipsis veritas, et in sua iniquitate peribunt, [38] et [v]veritas manet et invalescit in aeternum et vivit et obtinet in saecula saeculorum. [39] [w]Nec est apud eam accipere personas neque differentias; sed quae iusta sunt facit omnibus, iniustis ac malignis, et omnes benignantur in operibus eius. [40] Et non est in iudicio eius iniquum, sed [x]fortitudo et regnum et potestas et maiestas omnium aevorum. Benedictus [y]Deus veritatis. [41] Et desiit loquendo. Et omnes populi clamaverunt et dixerunt: Magna est veritas et praevalet.

[42] Tunc rex ait illi: Pete, si quid vis amplius, quam [z]quae scripta sunt, et dabo tibi secundum quod inventus es sapientior proximis et [a]proximus mihi sedebis et cognatus meus vocaberis. [43] Tunc ait regi: Memor esto voti tui, quod vovisti, aedificare Ierusalem, in die qua regnum accepisti, [44] et omnia vasa quae accepta sunt ex Ierusalem remittere, [b]quae separavit Cyrus, quando mactavit Babyloniam et voluit remittere ea tibi. [45] Et tu vovisti aedificare templum, quod incenderunt [c]Idumaei, [d]quando exterminata est Iudaea a Chaldaeis. [46] Et nunc hoc est quod postulo, domine, et quod peto; hoc est, maiestas, quod a te postulo, ut facias votum quod vovisti [e]Regi caeli ex ore tuo.

[47] Tunc surgens Darius rex osculatus est illum et scripsit epistulas ad omnes dispensatores et praefectos et purpuratos, ut deducerent eum et eos qui cum illo erant ascendentes aedificare Ierusalem. [48] Et omnibus praefectis, qui erant in Syria et Phoenice et [f]Libano, scripsit epistulas, ut traherent [g]ligna cedrina a Libano in Ierusalem, ut aedificarent cum eis civitatem. [49] Et scripsit omnibus Iudaeis, qui ascendebant a regno in Iudaeam pro libertate, omnem potentem et magistratum et praefectum non supervenire ad ianuas ipsorum. [50] Et omnem regionem, quam obtinuerant, immunem esse eis, et [h]Idumaei relinquant castella, quae obtinent, Iudaeorum; [51] et in structuram templi dare per singulos annos talenta viginti, usque dum peraedificaretur; [52] et super sacrarium holocautomata ustulare [i]cotidie, sicut habent praeceptum, alia talenta decem offerre per singulos annos. [53] Et omnibus, qui procedunt a Babylonia condere civitatem, ut esset libertas tam ipsis quam filiis eorum, et omnibus sacerdotibus qui praecedunt. [54] Scripsit autem et quantitatem et sacram stolam iussit dari, in qua deservirent, [55] et levitis scripsit dare praecepta usque in diem qua consummabitur domus et Ierusalem exstruetur, [56] et omnibus custodientibus civitatem scripsit dari eis sortes et stipendia; [57] et dimisit omnia vasa quaecumque [j]separaverat Cyrus a Babylonia, et omnia, quaecumque dixit Cyrus, et ipse praecepit fieri et mitti Ierusalem.

[58] Et, cum processisset ille [k]adulescens, elevans faciem [l]in Ierusalem benedixit [m]Regem caeli [59] et dixit: Abs te est [n]victoria, et abs te est [o]sapientia et claritas, et ego servus tuus sum. [60] Benedictus es [p]qui dedisti mihi sapientiam, et tibi confitebor, Domine Deus patrum nostrorum. [61] Et accepit epistulas, et profectus

g v. Gn 2, 24.

h cf. Pro 22, 13; 26, 13.
i v. Jb 24, 13-17.
j cf. Jd 16, 4 sqq.
k cf. Gn 29, 20.
l cf. 2 Es 2, 6; Ps 44, 10.
m cf. Pro 2, 18; 5, 5; 7, 26, 27; Ecli 9, 9.
n cf. 2 Rg 11, 4, 16; 3 Rg 11, 4.
o cf. 2 Es 2, 6; Ps 44, 10.

p cf. vr. 19.

q cf. Ps 18, 6, 7.
r cf. Sap 13, 4, 5; Rm 1, 20.
s cf. Jo 14, 6.

t Ps 13, 1; Rm 3, 10. — 4 Esd 3, 20-22; 8, 35.
u cf. Jo 8, 44; 1 Jo 2, 4.
v Ps 116, 2.
w v. Dt 10, 17.

x cf. 1 Par 29, 11.
y Ps 30, 6. — cf. Dt 32, 4; Jr 10, 10.

z cf. cp. 3, 5-7.
a cp. 3, 7.

b vr. 57; cp. 1, 41; 2, 10; 6, 18, 19.
c Ps 136, 7. — cf. vr. 50; Ez 25, 12; 35, 5; Am 1, 11. — v. Ab 10-15.
d 4 Rg 25, 9 etc.
e vr. 58; Dn 4, 34. — cf. Tb 7, 20; Dn 5, 23.

f Ju 1, 7.
g cp. 5, 55; 1 Es 3, 7. — v. Jd 9, 15.

h cf. vr. 45; Ez 36, 5; Ab 13.

i cf. cp. 5, 51.

j v. vr. 44.
k cf. cp. 3, 4.
l cf. 3 Rg 8, 48; Dn 6, 10.
m v. vr. 46.
n Pro 21, 31. — cf. 2 Mc 13, 15.
o Pro 2, 6; Ecli 1, 1. — cf. Jc 1, 5.
p cf. Sap 7, 15. — v. 3 Rg 3, 12.

captivorum turmas cum ducibus (5, 1–23), cum sacerdotibus (24–25), cum levitis (26, 27), cum cantoribus (28, 29) cum servis templi et pueris Salomonis (30–35), quorum summa fuit quadragintaduo milia trecenti quadraginta (36–46).

est in Babyloniam. Et venit et nuntiavit fratribus suis omnibus qui fuerunt in Babylonia, [62] et benedixerunt Deum patrum suorum, quoniam dedit illis remissionem et refrigerium, [63] ut ascenderent et aedificarent Ierusalem et templum, ubi [q]nominatum est nomen eius in ipso, et exsultaverunt cum [r]musicis et laetitia diebus septem.

q 3 Rg 8, 43.
r cp. 5, 2, 50.

5. - [1] Post haec autem electi sunt, ut ascenderent principes pagorum per domos et tribus suas et uxores illorum et filii et filiae eorum et servi et ancillae ipsorum et pecora eorum. [2] Et Darius rex misit una cum eis equites mille, donec deducerent eos in Ierusalem cum pace et cum musicis et cum tympanis et tibiis. [3] Et omnes fratres erant ludentes, et fecit eos ascendere simul cum eis. [4] Et haec sunt nomina virorum, qui ascenderunt per pagos suos in tribus et [e]in partem principatus ipsorum. [5] [b]Sacerdotes filii Phinees filii Aaron [c]Iesus filius Iosedec, [d]Ioacim filius [e]Zorobabel filii Salathiel de domo David ex progenie Phares de tribu Iuda, [6] [f]qui locutus est sub Dario rege Persarum sermones mirificos [g]in secundo anno regni ipsius, mense nisan primo.

a cp. 1, 5, 11.
b cf. 2 Es 12, 1.
c vr. 48, 58. — v. 1 Es 3, 2.
d cf. 2 Es 12, 10.
e vr. 48.
f cp. 4, 13.
g cp. 2, 30.

[7] Sunt autem hi qui ascenderunt ex Iudaea de captivitate transmigrationis, quos transmigravit Nabuchodonosor rex Babyloniae in Babylonem, et reversus est in Ierusalem. [8] Et requisivit partem Iudaeae unusquisque in civitatem suam, qui venerunt cum Zorobabel et Iesu, Nehemias, Areores, Elimeo, Emmanio, Mardocheo, Beelsuro, Mechpsatochor, Olioro, Emonia unus de principibus eorum. [9] Et numerus a gentilibus eorum ex praepositis eorum, filii Phares duo milia centum septuagintaduo, [10] filii Ares tria milia centum quinquagintaseptem, [11] filii Phoemo centum quadragintaduo, in filiis Iesu et Ioabes mille trecenti duo; [12] filii Demu duo milia quadringenti septuaginta, filii Choraba ducentiquinque, filii Banica centum sexagintaocto, [13] filii Bebech quadringentitres, filii Archad quadringenti vigintiseptem, [14] filii Cham trigintaseptem, filii Zoroar duo milia sexagintaseptem, filii Adin quadringenti sexagintaunus, [15] filii Aderectis centumocto, filii Ciaso et Zelas centumseptem, filii Azoroc quadringenti trigintanovem. [16] filii Iedarbone centum trigintaduo, filii Ananiae centum triginta, filii Asoni nonaginta, [17] filii Marsar quadringenti vigintiduo, filii Zabarus nonagintaquinque, filii Sepolemon centum vigintitres, [18] filii Nepopas quinquagintaquinque, filii Nechanatus centum quinquagintaocto, filii Cebethamus centum trigintaduo, [19] filii Crearpatros, qui Enocadies et Modiae quadringenti vigintitres, qui ex Gramas et Gabea centum vigintiunus, [20] qui ex Besselon et Ceagge sexagintaquinque, qui ex Bastaro centum vigintiduo, [21] qui ex Bechenobes quinquagintaquinque, filii Liptis centum quinquagintaquinque, filii Labonni trecenti quinquagintaseptem, filii Sichem trecenti septuaginta, filii Suadon et Cliomus trecenti septuagintaocto, [23] filii Ericus duo milia centum quadragintaquinque, filii Anaas trecenti septuaginta.

Sacerdotes: [24] filii Ieddus filii Euther filii Eliasib trecenti septuagintaduo, filii Emerus ducenti quinquagintaduo, [25] filii Phasurii trecenti quinquagintaseptem, filii Caree ducenti vigintiseptem.

[26] Levitae: filii Iesu in Caduhel et Bamis et Serebias et Edias septuagintaquattuor.

Omnis numerus a duodecimo anno triginta milia quadringenti sexagintaduo; [27] filii et filiae et uxores omnis computatio quadraginta milia ducenti quadragintaduo.

[28] Filii sacerdotum, qui psallebant in templo, filii Asaph centum vigintiocto; [29] ostiarii vero, filii Esmenni filii Aser filii Amon filii Accuba, Topa, filii Tobi, omnes centum trigintanovem.

[30] Sacerdotes servientes in templo: filii Sel, filii Gaspha, filii Tobloch, filii Cariae, filii Su, filii Hellu, filii Labana, filii Armacha, filii Accub, filii Utha. filii Cetha, filii Aggab, filii Obai, filii Anani, filii Canna, filii Geddu, [31] filii An, filii Radin, filii Desanon, filii Nachoba, filii Caseba, filii Gaze, filii Ozui, filii Sinone, filii Attre, filii Hasten, filii Asiana, filii Manei, filii Nasissim, filii Accusu, filii Agista, filii Azui, filii Favon, filii Phasalon, [32] filii Meedda, filii Phusa, filii Caree, filii Barcus, filii Saree, filii Coësi, filii Nasith, filii Agisti, filii Pedon.

[33] Salomon filii eius, filii Asophot, filii Phasida, filii Celi, filii Dedon, filii Gaddahel, filii Sephegi, [34] filii Aggia, filii Sachareth, filii Sabathen, filii Caroneth, filii Malsith, filii Amae, filii Sasus, filii Addus, filii Suba, filii Eura, filii Rahotis, filii Phasphat, filii Malmon: [35] [h]omnes sacro servientes et [i]pueri Salomonis quadringenti octogintaduo

[36] Hi sunt filii qui ascenderunt a Thelmela, Thelharsa: principes eorum Carmellam et Careth: [37] et non poterant edicere civitates suas et progenies suas,

h cp. 1, 3.
i cf. 3 Rg 9, 21, 22.

Itaque instante mense septimo construitur in primis altare holocaustorum, deinde sacrificia et festa celebrantur (47-53), postea iaciuntur templi fundamenta (54-66): aedificatio tamen opera Samaritanorum iterum intermit-

quemadmodum sint ex Israël: filii Dalari, filii Thubal, filii Nechodaici [38] ex sacerdotibus, qui fungebantur sacerdotio; et non sunt inventi filii Obia, filii Achisos, filii Addin, qui accepit uxorem ex filiabus Phargeleu, [39] et vocati sunt nomine eius, et horum quaesita est generis scriptura in paedatura, et non est inventa, et prohibiti sunt sacerdotio fungi. [40] Et dixit illis Nehemias et [j]Astnaras: Ne participentur sancta, donec exsurgat pontifex doctus in [k]ostensionem et veritatem.

[41] Omnis autem Israël erat, exceptis servis et ancillis, quadragintaduo milia trecenti quadraginta; [42] servi horum et ancillae septem milia trecenti triginta-septem; cantores et cantatrices ducenti sexagintaquinque; [43] cameli, quadringenti trigintaquinque; equi septem milia trigintasex; muli ducenta milia quadragintaquinque; subiugalia quinque milia vigintiquinque.

[44] Et de praepositis ipsis per pagos, dum venirent in templum Dei, quod erat in Ierusalem innovare et suscitare templum in loco suo secundum suam virtutem [45] et dare in templum thesaurum operum sacrum auri mnas duodecim milia et mnas argenti quinque milia et stolas sacerdotales centum. [46] Et [m]habitaverunt sacerdotes et levitae et qui exierant de plebe in Ierusalem et in regione et sacri cantores et ostiarii et omnis Israël in regionibus suis.

[47] Instante autem [n]septimo mense, cumque essent filii Israël unusquisque in suis rebus, convenerunt unanimes in [o]atrium, quod erat ante ianuam orientalem. [48] Et stantes Iesus filius Iosedec et fratres eius sacerdotes et [p]Zorobabel filius Salathiel et huius fratres paraverunt altare, [49] ut offerrent super illud holocautomata, secundum quae in Libro Moysi hominis Dei scripta sunt. [50] Et convenerunt ibi ex aliis nationibus terrae et erexerunt sacrarium in loco suo omnes gentes terrae et [q]offerebant hostias et holocautomata Domino matutina. [51] Et egerunt scenopegiam, et diem sollemnem, [r]sicut praeceptum est in lege, et sacrificia cotidie, sicut oportebat; [52] et post haec oblationes institutas et hostias sabbatorum et neomeniarum et dierum sollemnium omnium sanctificatorum. [53] Et quotquot vovebant Domino a neomenia septimi mensis coeperunt hostias offerre Deo; et templum Domini nondum erat aedificatum.

[54] Et dederunt pecuniam lapidariis et fabris et potum et pabula cum gaudio, [55] et dederunt carra Sidoniis et Tyriis, ut [s]transveherent illis [t]de Libano [u]trabes cedrinas et facerent rates in [v]Ioppe portu, secundum decretum, quod scriptum erat eis a Cyro rege Persarum.

[56] Et [w]in secundo anno venientes in templum Dei in Ierusalem, mense secundo, inchoavit Zorobabel filius Salathiel et [x]Iosue filius Iosedec et fratres ipsorum et sacerdotes et levitae et omnes, qui venerant de captivitate in Ierusalem, [57] et fundaverunt templum Dei novilunio secundi mensis secundi anni, cum venissent in Iudaeam et Ierusalem. [58] Et statuerunt levitas a viginti annis super opera Domini, et stetit Iesus et filius eius et fratres omnes levitae conspirantes et exsecutores legis facientes opera in domo Domini. [59] Et steterunt sacerdotes habentes stolas cum tubis et levitae filii Asaph habentes cymbala, [60] collaudantes Dominum et benedicentes secundum David regem Israël, [61] et cantabant canticum Domino, quoniam dulcedo eius et honor in saecula super omnem Israël. [62] Et omnis populus tuba cecinerunt et proclamaverunt voce magna collaudantes Dominum in suscitatione domus Domini. [63] Et venerunt ex sacerdotibus et levitis et praesidentibus secundum pagos senioribus, qui viderant pristinam domum; [64] et ad huius aedificationem cum clamore et planctu magno et multi cum tubis et gaudio magno, [65] in tantum ut populus non audiret tubas propter planctum populi. Turba enim erat tubis canens magnifice, ita ut longe audiretur.

[66] Et audierunt inimici tribus Iudae et Beniamin et venerunt scire quae esset vox tubarum [67] et cognoverunt quoniam qui erant ex captivitate aedificant templum Domino Deo Israël. [68] Et accedentes ad Zorobabel et Iesum praepositos pagorum dixerunt eis: Aedificabimus una vobiscum. [69] Similiter enim audivimus Dominum vestrum et ipsi pariter incedimus a diebus [z]Asbazareth regis Assyriorum, qui transmigravit nos huc. [70] Et dixit illis Zorobabel et Iesus et principes pagorum Israël: [71] Non est nobis et vobis aedificare domum Dei nostri; nos enim soli aedificabimus Domino Deo Israël, secundum ea quae praecepit nobis Cyrus rex Persarum. [72] Gentes autem terrae incumbentes his qui sunt in Iudaea et levantes opus aedificationis et insidias et populos adducentes prohibebant eos aedificare [73] et adgressuras exercentes impedierunt, ne consummaretur aedificium omni tempore vitae Cyri regis et protraxerunt structuram per biennium usque ad Darii regnum.

j cf. cp. 9, 49; 1 Es 2, 63; 2 Es 8, 9.
40] Of. in Ms pro elig. summo Pont.
l v. Ex 28, 30.

m cp. 9, 37.

47-55] 1 Es 3, 1-7.
n cp. 9, 37; 2 Es 8, 1.
o cp. 9, 6, 38, 41. — cf. 2 Es 8, 1, 3.
p v. vr. 5.

q cf. cp. 4, 52.
r v. Lv 23, 33-36.

s 2 Par 2, 16.
t cp. 4, 48; Jdt 1, 7.
u v. cp. 4, 48.
v v. Js 19, 46; Jn 1, 3.
x 1 Es 3, 8.
y v. vr. 5.

58-62] 1 Es 3, 8-11.

63-65] 1 Es 3, 12, 13.

66-73] 1 Es 4, 1-5.

z cf. 1 Es 4, 2.

titur (67–73), donec a subregulo Syriae et Phoenicis datis ad regem (6, 1-22) et acceptis litteris, non solum facultas aedificandi, sed tanta emolumenta obtinent (33–34), tantaque alacritate operati sunt, ut anno sexto Darii templum con-

1-22] 1 Es 5, 1-17.
a 1 Es 4, 24.

b cf. 1 Es 5, 3.
c cf. cp. 2, 17.

d cp. 8, 10; Est 16, 1; 2 Mc 11, 34; Ac 15, 23; 23, 26. — cf. 1 Es 5, 7.

e cf. Heb 3, 16.

f v. cp. 1, 55.
g v. cp. 2, 1.
h v. cp. 2, 10.

i v. cp. 4, 44.
j cf. cp. 2, 12.

23-34] v. Es 6, 1-12.
l 1 Es 6, 2; Tb 5, 8; Jdt 1, 1; 2 Mc 9, 3.

m Ex 29, 42; 30, 8; Nm 16, 46; 28, 6.

n cf. vr. 29; cp. 7, 1.

o v. cp. 2, 17; 7, 1.

p cf. Mr 5, 7.

q cf. Est 7, 9.

1-15] 1 Es 6, 13-22.

6. - [1] In [a]secundo autem anno regni Darii prophetavit Aggaeus et Zacharias filius Addin prophetae apud Iudaeam et Ierusalem in nomine Dei Israël super eos. [2] Tunc stans Zorobabel filius Salathiel et Iesus filius Iosedec inchoaverunt aedificare domum Domini, quae est in Ierusalem, [3] cum adessent eis prophetae Domini et adiuvarent eos. [b]In ipso tempore venit ad illos Sisennes subregulus [c]Syriae et Phoenicis et Satrabuzanes et sodales eius [4] et dixerunt eis: Quo praecipiente vobis domum hanc aedificatis et tectum istud et alia omnia perficitis? et qui sunt structores qui haec aedificant? [5] Et habuerunt gratiam, [c]visitatione facta, super eos, qui erant ex captivitate a Domino seniores Iudaeorum. [6] Et non sunt impediti aedificare, donec significaretur Dario de omnibus istis et responsum acciperetur.

[7] Exemplum epistulae, quam miserunt Dario: Sisennes subregulus Syriae et Phoenicis et Satrabuzanes et sodales eius in Syria et Phoenice praesides regi Dario [d]salutem. [8] Omnia nota sint domino regi, quod, cum venissemus in regionem Iudaeae et introissemus in Ierusalem, invenimus aedificantes domum Dei magnam [9] et templum ex lapidibus politis et magnis et pretiosis materiis in parietibus [10] et opera illa instanter fieri et suffragare et prosperare in manibus eorum et in omni gloria quam diligentissime perfici. [11] Tunc interrogavimus seniores dicentes: Quo permittente vobis aedificatis domum istam et opera haec fundatis? [12] Ideo autem interrogavimus eos, ut notum faceremus tibi homines et praepositos, et nominum scripturam praepositorum postulavimus illos; [13] et illi responderunt nobis dicentes: Nos sumus servi Domini, qui fecit caelum et terram, [14] et aedificabatur haec domus ante annos istos multos a rege Israël magno et fortissimo et consummata est; [15] et, quoniam patres nostri [e]exacerbantes erant et peccaverunt in Deum Israël, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babyloniae regis Chaldaeorum, [16] et [f]domum istam demolientes incenderunt et populum captivum duxerunt in Babylonem. [17] [g]In primo anno, regnante Cyro rege Babyloniae, scripsit Cyrus rex domum hanc aedificare [18] [h]et illa sacra vasa aurea et argentea, quae extulerat Nabuchodonosor de domo quae est in Ierusalem et consecraverat ea in suo templo, [i]rursus protulit ea Cyrus rex de templo, quod erat in Babylonia, et tradita sunt Zorobabel et [j]Salmanasaro subregulo, [19] et praeceptum est eis ut offerrent haec vasa et réponerent in templo quod erat in Ierusalem et ipsum templum Dei aedificare in loco suo. [20] Tunc Salmanasarus subiecit fundamenta domus Domini, quae est in Ierusalem, et exinde usque nunc aedificatur et non accepit consummationem. [31] Nunc ergo, si iudicatur a te, o rex, perquiratur in regalibus bibliothecis Cyri regis, quae sunt in Babylonia, [22] et, si inventum fuerit consilio Cyri regis coeptam esse structuram domus Domini, quae est in Ierusalem, et iudicatur a domino rege nostro, scribat de his nobis.

[23] Tunc Darius rex praecepit inquiri in bibliothecis, ed inventus est in [l]Ecbathanis oppido, quod est in Media regione, locus unus in quo scripta erant ista: [24] Anno primo, regnante Cyro, rex Cyrus praecepit domum Domini, quae est in Ierusalem, aedificare, ubi incendebant [m]igni adsiduo, [25] cuius altitudo sit cubitorum decem, et latitudo cubitorum sexaginta, quadratum lapidibus politis tribus, et meniano ligneo eiusdem regionis et meniano uno novo, et impendia dari de domo Cyri regis, [26] et sacra vasa domus Domini, tam aurea quam argentea, quae extulit Nabuchodonosor, in domum Domini, quae est in Ierusalem, ubi erant posita, ut ponantur illic. [27] Et praecepit curam agere Sisennem subregulum [n]Syriae et Phoenicis et Satrabuzanem et sodales eius et qui ordinati erant in Syria et Phoenice praesides, ut abstinerent se ab eodem loco. [28] Et ego quoque praecepi in totum aedificare, et prospexi, ut adiuvent eos, qui sunt ex captivitate Iudaeorum, donec consummetur templum aedis Domini. [29] et a vexatione tributorum [o]Coelesyriae et Phoenicis, diligenter quantitatem dari his hominibus ad sacrificium Domini, Zorobabel praefecto, ad taur s et arietes et agnos; [30] similiter autem et frumentum et sal et vinum et oleum instanter per singulos annos, prout sacerdotes, qui sunt in Ierusalem, dictaverunt consumi cotidie, sine ulla dilatione, [31] ut offerantur libationes [p]summo Deo pro rege et pueris eius, et orent pro ipsorum vita, [32] et denuntietur, ut quicumque transgressi fuerint aliquid ex his quae scripta sunt, aut spreverint, [q]accipiatur lignum de suis propriis, et suspendantur, et bona ipsorum regi adscribantur. [33] Propterea et Dominus, cuius nomen invocatum est ibi, exterminet omnem regem et gentem, qui manum suam extenderit prohibere aut male tractare domum Domini illam, quae est in Ierusalem. [34] Ego Darius rex decrevi quam diligentissime secundum haec fieri.

7. - [1] Tunc Sisennes subregulus Coelesyriae et Phoenicis et Satrabuzanes et sodales obsecuti his, quae a Dario rege erant decreta, [2] insistebant sacrosanctis

operibus diligentissime cooperantes cum senioribus Iudaeorum principibus Syriae, [3] et prosperata sunt sacrosancta opera, prophetantibus Aggaeo et Zacharia prophetis. [4] Et consummaverunt omnia per praeceptum Domini Dei Israël et ex consilio Cyri et Darii et Artaxerxis regis Persarum. [5] Et consummata est domus nostra usque ad [a]tertiam et vicesimam diem mensis adar, sexto anno Darii regis.

a cf. 1 Es 6, 15.

[6] Et fecerunt filii Israël et sacerdotes et levitae et ceteri qui erant ex captivitate, qui appositi sunt secundum ea quae scripta sunt in libro Moysi. [7] Et obtulerunt in dedicationem templi Domini tauros centum, arietes ducentos, agnos quadringentos [8] et haedos pro peccatis universi Israël duodecim, secundum numerum tribuum Israël. [9] Et steterunt sacerdotes et levitae amicti stolis per tribus super omnia opera Domini [b]Dei Israël, secundum librum Moysi, et ostiarii per singulas ianuas.

b vr. 15; cp. 8, 66; 9, 39. — cf. Is 29, 23; Lc 1, 68.

[10] Et egerunt filii Israël cum his, qui erant ex captivitate, illud phase quartadecima luna mensis primi, quando sanctificati sunt sacerdotes et levitae. [11] Omnes filii captivitatis non sunt simul sanctificati, quia levitae omnes simul sanctificati sunt. [12] Et immolaverunt phase universi filii captivitatis et fratribus suis sacerdotibus et sibimetipsis. [13] Et manducaverunt filii Israël, qui erant ex captivitate, omne qui remanserant ab omnibus exsecrationibus gentium terrae quaerentes Dominum, [14] et celebraverunt diem festum azymorum, [c]septem diebus epulantes in conspectu Domini, [15] quoniam convertit consilium regis Assyriorum in eos, confortare manus eorum ad opera Domini Dei Israël.

c 1 Es 6, 22.

8. - [1] Et post hunc, regnante Artaxerxe Persarum rege, accessit Esdras filius Azariae filii Helciae filii Solome [2] filii Sadoc filii Achitob filii Azahel filii Bocci filii Abisue filii Phinees filii Eleazari filii Aaron primi sacerdotis: [3] hic Esdras ascendit de Babylonia, cum esset scriba et ingeniosus in lege Moysi, quae data est a Domino Deo Israël, docere et facere. [4] Et dedit ei rex gloriam quod invenisset gratiam in omni dignitate et desiderio in conspectu eius. [5] Et ascenderunt simul cum ipso ex filiis Israël et sacerdotibus et levitis et sacris cantoribus templi et ostiariis et [a]servis templi in Ierusalem. [6] Anno septimo, regnante Artaxerxe, in quinto mense (hic annus septimus est regni), exeuntes de Babylonia novilunio quinti mensis [7] venerunt Ierosolymam iuxta praeceptum illius, secundum [b]prosperitatem itineris a Domino ipsorum datam eis.

1-27] 1 Es 7, 1-28.
1-2] 2 Par 6, 4-14. — 4 Esd 1, 1-3.

a vr. 22, 50; cp. 1, 3; 5, 35.

b vr. 51. — cf. Ecli 10, 5.

[8] In his enim Esdras magnam disciplinam obtinebat, ne praetermitteret quidquam eorum, quae essent ex lege Domini et praeceptis, et docendo universum Israël omnem iustitiam et iudicium. [9] Accedentes autem qui scribebant scripta Artaxerxis regis tradiderunt scriptum quod obvenerat ab Artaxerxe rege ad Esdram sacerdotem et [c]lectorem legis Domini, cuius exemplum subiectum est: [10] Rex Artaxerxes Esdrae sacerdoti et lectori legis Domini salutem. [11] Humanior ego iudicans in beneficiis praecepi eis qui desiderant ex gente Iudaeorum sua sponte et ex sacerdotibus et levitis, qui sunt in regno meo, comitari tecum in Ierusalem. [12] Si qui ergo cupiunt ire tecum, conveniant et proficiscantur, sicut placuit mihi et [c]septem amicis meis consiliariis, [13] ut visitent ea quae aguntur secundum Iudaeam et Ierusalem observantes, sicut habes in lege Domini, [14] et ferant munera Domino Deo Israël, quae vovi ego et amici, Ierusalem, et omne aurum et argentum, quod inventum fuerit in regione Babyloniae, Domino in Ierusalem cum illo. [15] Quod est donatum pro ipsa gente in templum Domini eorum, quod est in Ierusalem, ut colligatur hoc aurum et argentum ad tauros et arietes et agnos et haedos et quae his congruentia, [16] ut offerant hostias Domino super altare Domini ipsorum, quod est in Ierusalem. [17] Et omnia quaecumque volueris cum fratribus tuis facere auro et argento perfice pro voluntate tua secundum praeceptum Domini Dei tui; [18] et sacrosancta vasa, quae data sunt tibi ad opera domus Domini Dei tui, quae est in Ierusalem, [19] et cetera quaecumque tibi subvenerint ad opera templi Dei tui, dabis de regali gazophylacio; [20] cum volueris cum fratribus tuis facere auro et argento, perfice secundum voluntatem Domini. [21] Et ego quidem rex Artaxerxes praecepi custodibus thesaurorum [f]Syriae et Phoenicis, ut quaecumque scripserit Esdras sacerdos et lector legis Domini diligenter detur ei usque ad argenti talenta centum, similiter et auri, [22] et usque ad frumenti modios centum et [g]vini amphoras centum et alia quaecumque abundant sine taxatione. [23] Omnia secundum legem Dei fiant Deo altissimo, ne forte exsurgat ira in regno regis et filii et filiorum eius. [24] Vobis autem dicitur, ut omnibus sacerdotibus et levitis et sacris cantoribus et [h]servis templi et scribis templi huius, [25] nullum tributum neque ulla alia indictio irrogetur, nec habeat quisquam potestatem obicere eis quidquam. [26] Tu autem, Esdra, secundum sapientiam Dei constitue iudices et arbitros in tota Syria et Phoenice et omnes, qui legem Dei tui non noverunt,

c cp. 9, 39. 42, 49.

d v. cp. 6, 7.

e cf. Est 1, 14.

f cf. cp. 2, 17.

g cf. Jo 2, 6.

h vr. 5, 50.

et amplissimam auctoritatem (16–27). Tot auctus subsidiis, Deo gratias agit (28–30), reduces congregat ad fluvium Thia (31–50), ad iter se praeparat et thesaurorum electis custodibus (51–61) Ierusalem feliciter pervenit sacrificia

doce; [27] ut quotquot transgressi fuerint legem diligenter plectantur sive morte sive cruciatu sive etiam pecuniae multatione vel abductione.

28-67] 1 Es 8, 1-36.

[28] Et dixit Esdras scriba: Benedictus Deus patrum nostrorum, qui dedit hanc voluntatem in cor regis clarificare, domum suam, quae est in Ierusalem, [29] et me honorificavit in conspectu regis et consiliariorum et amicorum et purpuratorum eius. [30] Et ego constans animo factus sum secundum opitulationem Domini Dei mei et congregavi ex Israël viros, ut simul ascenderent mecum. [31] Et hi sunt praepositi secundum suas patrias et principatus portionales, eorum qui mecum ascenderunt de Babylonia in regno Artaxerxis. [32] Et ex filiis Phares Gersomus, ex filiis Siemarith Amenus, filiorum David Acchus filius Sceciliae; [33] ex filiis Phares Zacharias, et cum eo reversi sunt viri centum quinquaginta; [34] ex filiis ductoris Moabilionis Zaraei, et cum ipso viri ducenti quinquaginta; [35] ex filiis Zachues Iechonias Zecholei, et cum ipso viri ducenti quinquaginta; [36] ex filii Sala Maasias Gotholiae, et cum ipso viri septuaginta; [37] ex filiis Saphatiae Zarias Micheli, et cum ipso viri octoginta; [38] ex filiis Iob Abdias Ieheli, et cum ipso viri ducenti duodecim; [39] ex filiis Baniae Salimoth filius Iosaphiae, et cum ipso viri centum sexaginta; [40] ex filiis Beer Zacharias Bebei, et cum ipso viri ducenti-octo; [41] ex filiis Ezead Ioannes Eccetan, et cum ipso viri centum decem. [42] Ex filiis Adonicam ipsis postremis, et haec sunt nomina eorum: Eliphalam filius Gebel et Semeias, et cum ipso viri septuaginta.

i vr. 62. — cf. 1 Es 8, 15, 21, 31.

[43] Et congregavit eos ad fluvium, qui dicitur [i]Thia, et metati fuimus illic triduo , et recognovi eos [44] et ex filiis sacerdotum et levitarum non inveni illic. [45] Et misi ad Eleazarum et Eccelon et Masman et Maloban et Enaathan et Samea et Ioribum, Nathan, Eruagam, Zachariam et Mosalamum, ipsos ductores et peritos. [46] Et dixi eis ut venirent ad Loddeum, qui erat apud locum gazophylacii. [47] Et mandavi eis ut dicerent Loddeo et fratribus eius et illis qui erant in gazophylacio, ut mitterent nobis eos qui sacerdotio fungerentur in domo Domini Dei nostri. [48] Et adduxerunt nobis secundum manum validam Domini Dei nostri viros peritos: ex filiis Moholi filii Levi filii Israël Sebebian et filios et fratres, qui erant decem et octo, [49] Asbiam et Amin ex filiis filiorum Chananaei, et filii eorum viri viginti; [50] et ex his qui templo serviebant, quos dedit David, et ipsi principes ad operationem levitis [j]templo servientium ducenti viginti. Omnia nomina significata sunt in scripturis.

j vr. 5, 24.

l cf. vr. 7.

[51] Et vovi illic ieiunium iuvenibus in conspectu Dei, ut quaererem ab eo [l]bonum iter nobis et qui nobiscum erant et filiis et pecoribus propter insidias. [52] Erubui enim petere a rege pedites et equites in comitatu tutelae gratia contra adversarios nostros. [53] Diximus enim regi, quoniam virtus Domini erit cum eis, qui inquirunt eum in omni adfectu. [54] Et iterum deprecati sumus Dominum Deum nostrum secundum haec: quem et propitium habuimus et compotes facti sumus Deo nostro.

m vr. 57, 63.

[55] Et separavi ex plebis praepositis et sacerdotibus templi viros duodecim et Sedebiam et Asannam et cum eis ex fratribus eorum viros decem [56] et [m]appendi eis aurum et argentum et vasa sacerdotalia domus Dei nostri, quae donaverat rex et consiliarii eius et principes et omnis Israël. [57] Et, cum appendissem, tradidi argenti talenta centum quinquaginta et vasa argentea talentorum centum et

n cf. 1 Es 8, 27.

auri talenta centum [58] et vasorum aureorum septies [n]viginti et vasa aerea de bono aeramento splendentia duodecim, auri speciem reddentia, [59] et dixi eis: Et vos sancti estis Domino, et vasa sunt sancta, et aurum et argentum votum est Domino Deo patrum nostrorum. [60] Vigilate et custodite, donec tradatis ex plebis praepositis et sacerdotibus et levitis et principibus civitatum Israël in Ierusalem, in pastophorio domus Dei nostri.

[61] Et hi, qui susceperunt sacerdotes et levitae aurum et argentum et vasa, intulerunt in Ierusalem in templum Domini.

o v. vr. 43.

[62] Et promovimus a fluvio [o]Thia die duodecima mensis primi, usquequo introivimus in Ierusalem.

[63] Et, cum factus fuisset tertius dies, quarta autem die ponderatum aurum et argentum traditum est in domo Domini Dei nostri Marimoth filio Iori sacerdoti, [64] et cum ipso erat Eleazar filius Phinees, et erant cum ipsis Iosadus filius Iesu et Medias et Banni filius levitae: ad numerum et ad pondus universa, [65] et scriptum est pondus ipsorum eadem hora.

p cp. 7, 9; 9, 39.
q cf. 1 Es 8, 35.

[66] Qui autem venerunt ex captivitate obtulerunt sacrificium Domino [p]Deo Israël tauros duodecim pro omni Israël, arietes octogintasex, [67] agnos [q]septuagintaduos, hircos pro peccato duodecim et pro salute vaccas duodecim, omnia

Deo oblaturus (62-68). Comperte autem plures ex reducibus transgredientes legem Moysi uxores duxisse alienigenas (69-73) eos deplorat (74-91) et, convocatis omnibus, decretam electionem non legittimarum mulierum (92-97)

in sacrificium Domini. [68] Et relegerunt praecepta regis regalibus dispensatoribus et subregulis [r]Coelesyriae et Phoenicis, et honorificaverunt gentem et templum Domini.

[69] Et, consummatis his, accesserunt ad me praepositi dicentes: Non segregaverunt genus Israël et principes et sacerdotes et levitae [70] et alienigenae gentes et nationes terrae immunditias suas a Chananaeis et Hethaeis et Pherezaeis et Iebusaeis et Moabitis et Aegyptiis et [a]Idumaeis; coniuncti enim sunt filiabus eorum et ipsi et filii eorum, et mixtum est semen sanctum alienigenis gentibus terrae. Et participes erant praepositi et magistratus iniquitatis eius ab initio ipsius regni. [72] Et mox ut audivi ista, conscidi vestimenta et sacram tunicam et lacerans capillos capitis et barbam sedi dolens et maestus, [73] et convenerunt quotquot tunc movebantur in verbo Domini Dei Israël ad me lugentem super iniquitatem istam, et sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum. [74] Et consurgens a ieiunio conscissa habens vestimenta et sacram tunicam, ingeniculans et extendens manus ad Dominum [75] dicebam: Domine, confusus sum et reveritus sum ante faciem tuam; [76] peccata enim nostra multiplicata sunt super capita nostra, et iniquitates nostrae exaltatae sunt usque ad caelum; [77] quoniam a temporibus patrum nostrorum sumus in magno peccato usque ad diem hunc. [78] Et propter peccata nostra et patrum nostrorum sumus traditi cum fratribus nostris et cum sacerdotibus nostris regibus terrae in gladium et captivitatem et depraedationem cum confusione usque in hodiernum diem. [79] Et nunc quantum est hoc quod contigit nobis misericordia abs te, Domine Deus, et relinque nobis [b]radicem et nomen in locum sanctificationis tuae, [80] detegere luminare nostrum in domo Domini Dei nostri, dare nobis [c]cibum in omni tempore servitutis nostrae. [81] Et, cum serviremus, non fuimus derelicti a Domino Deo nostro; sed constituit nos in gratia ponens nobis reges Persarum dare cibum [82] et clarificare templum Domini Dei nostri et aedificare deserta Sion, dare nobis stabilitatem in Iudaea et Ierusalem. [83] Et nunc quid dicimus, Domine, habentes haec? Transgressi enim sumus praecepta tua, quae dedisti in manus puerorum tuorum prophetarum [84] dicens: Quoniam terra, in quam introistis possidere hereditatem eius, terra polluta est coinquinationibus alienigenarum terrae, et immunditiae illorum repleverunt eam totam immunditia sua; [85] et nunc filias vestras non coniungetis filiis eorum et filias eorum non accipietis filiis vestris [86] et non inquiretis pacem habere cum illis omni tempore, ut invalescentes manducetis optima terrae et hereditatem distribuatis filiis vestris usque in aevum. [87] Et quae contingunt nobis, omnia fiunt propter opera nostra maligna et magna peccata nostra. [88] Et dedisti nobis talem radicem, et rursum reversi sumus transgredi legitima tua, ut commisceremur immunditiae alienigenarum gentium terrae huius. [89] Nonne irasceris nobis perdere nos, quoadusque non [d]relinquatur [e]radix et nomen nostrum? [90] Domine Deus Israël, verax es; derelicta est enim radix usque in hodiernum diem. [91] Ecce, nunc sumus in conspectu tuo in iniquitatibus nostris. Non est enim adhuc stare ante te in his.

[92] Et, cum adorando confiteretur Esdras flens humi prostratus ante templum, congregati sunt ante eum ex Ierusalem turma magna valde, viri et mulieres et iuvenes et iuvenculae; fletus enim erat magnus in ipsa multitudine. [93] Et, cum clamasset Iechonias Ieheli ex filiis Israël, dixit Esdrae: Nos in Dominum peccavimus, quod collocavimus nobis in matrimonium mulieres alienigenas ex gentibus terrae, [94] et nunc es super omnem Israël. In his ergo sit iusiurandum a Domino, expellere omnes uxores nostras, quae ex alienigenis sunt, cum filiis earum. [95] Sicut tibi decretum est a maioribus secundum legem Domini exsurgens explica; [96] ad te enim spectat negotium, et nos tecum sumus: viriliter fac. [97] Et exsurgens Esdras adiuravit principes sacerdotum et levitas et omnem Israël facere secundum haec; et iuraverunt.

9. - [1] Et exsurgens Esdras ab ante atrium templi abiit in pastophorium Ionathae filii Nasabi, [2] et hospitatus illic non gustavit panem nec aquam bibit super iniquitatem multitudinis. [3] Et facta est praedicatio in omni Iudaea et in Ierusalem omnibus qui erant ex captivitate in Ierusalem congregati, [4] ut quicumque non occurrerit biduo vel triduo diei secundum iudicium adsidentium seniorum, tollerentur facultates suae, et ipse alienus iudicaretur a multitudine captivitatis.

[5] Et congregati sunt omnes qui erant ex tribu Iuda et Beniamin in tribus diebus in Ierusalem; hic mensis est nonus, dies mensis vicesimus. [6] Et sedit omnis multitudo in [a]area templi trementes propter hiemen praesentem. [7] Et exsurgens Esdras dixit illis: Vos inique fecistis collocantes vobis in matrimonium

r v. cp. 2, 17.

69-91] 1 Es 9, 1-15.

a cf. 1 Es 9, 1.

b cf. Is 37, 31.
c cf. 1 Es 9, 8.

d cf. Ml 4, 1.
e v. vr. 79.

92-97] 1 Es 10, 1-5.

1-4] 1 Es 10, 6-8.

a vr. 38, 41- cf. cp. 5, 47.

exequitur (9, 1-16) obsequentibus toto corde qui vel ex sacerdotibus, vel ex levitis (18-25) vel ex reliquo Israël deliquerant (26-36). Tandem, legitur ab Esdra coram universo populo lex Moysi (37-56).

uxores alienigenas, ut adderetis ad peccata Israël. [8] Et nunc [b]date confessionem et magnificentiam Domino Deo patrum nostrorum [9] et perficite voluntatem ipsius et discedite a gentibus terrae et ab uxoribus alienigenis. [10] Et clamavit omnis multitudo et dixerunt voce magna: Sicut dixisti, faciemus. [11] Sed, quoniam multitudo magna est, et tempus hibernum, et non possumus insubsidiati stare, et hoc opus non est nobis unius diei neque bidui, multum enim in his peccavimus; [12] stent praepositi multitudinis et omnes qui nobiscum inhabitant et quotquot habent uxores apud se alienigenas, [13] et adsistant, accepto tempore ex omni loco, presbyteri et iudices, usquequo solvant iram Domini negotii huius. [14] Ionathas autem filius Ezeli et Ozias Thecam susceperunt secundum haec, et Bosoramus et Levis et Sabbathaeus simul cooperati sunt cum illis. [15] Et steterunt secundum haec omnia universi qui erant ex captivitate.

[16] Et elegit sibi viros Esdras sacerdos principes magnos de patribus eorum secundum nomina, et consederunt [c]novilunio mensis decimi examinare negotium istud. [17] Et determinatum est de viris qui habebant uxores alienigenas usque ad neomeniam primi mensis. [18] Et inventi sunt ex sacerdotibus permixti, qui habebant alienigenas uxores: [19] ex filiis [d]Iesu filii Iosedec et fratribus eius Maseas et Eliozerus et Ioribus et Ioadeus, [20] et iniecerunt manus, ut expellerent uxores suas et ad litandum in exorationem arietem pro ignorantia sua; [21] et ex filiis Semmeri Maseas et Esses et Ieelech Azarias; [22] et ex filiis Fosere Limosias, Hismaënis et Nathanee, Iussio, Reddus et Thalsas; [23] et ex levitis Iorabdus et Semeis et Colnis et Calitas et Facteas et Colvas et Elionas; [24] et ex sacris cantoribus Eliasib, Zaccarus; [25] et ex ostiariis Salumus et Tolbanes; [26] et ex Israël, ex filiis Foro Ozi et Remias et Geddias et Melchias et Michelus, Eleazarus et Iammebias et Bannas; [27] et ex filiis Iolaman Chamas et Zacharias et Iezrelus et Ioddius et Erimoth et Helias; [28] et ex filiis Zathoim Eliadas et Liasumus, Zochias et Larimoth et Zabdis et Thebedias; [29] et ex filiis Zebes Ioannes et Amanias et Zabdias et Emeus; [30] et ex filiis Banni Olamus et Maluchus et Ieddeus et Iasub et Azabus et Ierimoth; [31] et ex filiis Addin Naathus et Moosias et Caleus et Raanas, Maaseas, Mathathias et Beseel et Bonnus et Manasses; [32] et ex filiis Nuae Noneas et Aseas et Melchias et Sameas et Simon, Beniamin et Malchus et Marras; [33] et ex filiis Asom Carianeus Mathathias et Bannus et Eliphalach et Manasses et Semei; [34] et ex filiis Banni Ieremias et Moadias et Abramus et Iohel et Baneas et Pelias et Ionas et Marimoth et Eliasib et Mathaneus et Eliasis et Orizas et Dielus et Semedius et Zambris et Iosephus; [35] et ex filiis Nobei Idelus et Mathathias et Sabadus et Zecheda, Sedmi et Iessei, Baneas. [36] Omnes isti coniuxerunt sibi uxores alienigenas et dimiserunt eas cum filiis. [37] Et [e]inhabitaverunt sacerdotes et levitae et qui erant ex Israël in Ierusalem et in tota una regione [f]novilunio mensis septimi, et erant filii Israël in commorationibus suis.

[38] Et congregata est omnis multitudo simul in [g]aream, quae est ab oriente portae sacrae, [39] et dixerunt Esdrae pontifici et lectori ut adferret legem Moysi, quae tradita est a Domino [i]Deo Israël. [40] Et attulit Esdras [j]pontifex legem omni multitudini eorum, a viro usque ad mulierem, et omnibus sacerdotibus, audire legem novilunio mensis septimi. [41] Et legebat in area, quae est ante sacram portam templi a prima luce usque ad vesperam coram viris et mulieribus. Et dederunt omnes sensum ad legem. [42] Et stetit Esdras sacerdos et lector legis super ligneum tribunal, quod fabricatum erat. [43] Et steterunt ad eum Mathathias et Samus, Ananias, Azarias, Urias, Ezechias et Balsamus ad dexteram; [44] et ad sinistram Faldeus, Misaël, Malachias, Abusthas, Sabus, Nabadias et Zacharias. [45] Et adsumpsit Esdras librum coram omni multitudine, praesidebat enim in gloria in conspectu omnium. [46] Et, cum absolvisset legem, omnes erecti steterunt; et benedixit Esdras Dominum Deum altissimum, [l]Deum Sabaoth omnipotentem. [47] Et respondit omnis populus: Amen. Et, elevatis sursum manibus, procidentes in terram adoraverunt Dominum. [48] Iesus et Banaeus et Sarebias et Iaddimus et Accubus et Sabbathaeus et Calithes et Azarias et Ioradus et Ananias et Philias levitae, [49] qui docebant legem Domini et in multitudine legebant legem Domini, et praeferebant singuli eos qui [m]intelligebant lectionem. [50] Et dixit [n]Atharathes Esdrae [o]pontifici et lectori et levitis qui docebant multitudinem, [51] dicens: Dies hic sanctus est Domino. Et omnes flebant, cum audissent legem. [52] Et dixit Esdras: Digressi ergo manducate pinguissima quaeque et bibite dulcissima quaeque et mittite munera [p]his qui non habent. [53] Sanctus enim est hic dies Domini, et nolite maesti esse. Dominus enim clarificabit vos. [54] Et

b v. Is 7, 19.

c vr. 37, 40. — cf. 1 Es 10, 17.

d v.cp. 5 5.

e cp. 5, 46; 2 Es 7, 73.
f v. vr. 16.

38-56] 2 Es 8, 1-12.
g vr. 6; cp. 5, 47. — cf. 2 Es 8, 1, 3.
h vr. 42, 49; cp. 8, 9.
i cp. 7, 9; 8, 66.
j vr. 50.

l 2 Rg 5, 10; Am 4, 13.

m cf. vr. 55.
n v. cp. 5, 40.
o vr. 40.

p 1 Cor 11, 22.

Prooemium (1, 1-2, 48). *Esdra (1, 1–3) exprobrata populi pervicacia qui tot cumulatus bonis (4–23) Deo semper refragatus est, denuntiatis etiam malis, quae obventura sunt, nempe reiectione Israël et eius dispersione inter gentes (24–2, 9),*

levitae denuntiabant in publico omnibus dicentes: Dies hic sanctus est, nolite maesti esse. [55] Et abierunt omnes manducare et bibere et epulari et dare munera his qui non habebant, ut epularentur. Magnifice enim sunt exaltati verbis quibus [q]edocti sunt. [56] Et congregati sunt universi in Ierusalem celebrare laetitiam secundum testamentum Domini Dei Israël.

q cf. vr. 49.

LIBER QUARTUS ESDRAE

1. - [1] Liber Esdrae prophetae secundus filii Sarei filii Azarei filii Helciae filii Sadaniae filii Sadoch filii Achitob [2] filii Achiae filii Phinees filii Heli filii Ameriae filii Asiel filii Marimoth filii Arna filii Oziae filii Borith filii Abisei filii Phinees filii Eleazar [3] filii Aaron ex tribu Levi, qui fuit captivus in regione Medorum, in regno Artaxerxis regis Persarum.

1-3] 1 Par 6, 4-14; 1 Es 7, 1-5; 3 Esd 8, 1-2.

[4] Et factum est verbum Domini ad me dicens: [5] Vade et [a]nuntia populo meo facinora ipsorum et filiis eorum iniquitates, quas in me admiserunt, ut nuntient filiis filiorum; [6] quia peccata parentum ipsorum in illis creverunt; obliti enim mei [b]sacrificaverunt diis alienis. [7] Nonne [c]ego eduxi eos de terra Aegypti, de domo servitutis? Ipsi autem irritaverunt me et consilia mea spreverunt; [8] tu autem [d]excute comam capitis tui et proice omnia mala super illos, quoniam non oboedierunt legi meae; [e]populus autem est indisciplinatus. [9] [f]Usquequo eos sustinebo, quibus tanta beneficia contuli? [10] [g]Reges multos propter eos subverti, [h]Pharaonem cum pueris suis et omnem exercitum eius percussi; [11] [i]omnes gentes a facie eorum perdidi et in oriente provinciarum duarum populos [j]Tyri et [l]Sidonis dissipavi, et omnes adversarios eorum interfeci. [12] Tu vero loquere ad eos dicens: Haec dicit Dominus: [13] Nempe ego vos per [m]mare transmeavi, et plateas vobis initio munitas exhibui, ducem vobis dedi [n]Moysen et [o]Aaron sacerdotem, [14] [p]lucem vobis per columnam ignis praestiti et magna mirabilia feci in vobis; [q]vos mei obliti estis, dicit Dominus.

a Is 58, 1.
b Jr 5, 19; 7, 9. 18; Os 3, 1.
c Mic 6, 4. — v. Ex 20, 2.
d cf. 1 Es 9, 3.
e Ez 2, 3, 5, 7.
f cf. Mt 17, 17.
g Ps 134, 10; 135, 17, 18.
h v. Ex 14, 27, 28.
i v. Js 12, 1-23.
j v. Ez 26, 1; 28, 19.
l v. Ez 28, 21-24.
m v. Ex 14, 21, 22.
n Ex 3, 10.
o Ex 4, 14.
p v. Ex 13, 21.
q cf. Jr 2, 32.

[15] Haec dicit Dominus omnipotens: [r]Coturnix vobis in signo fuit, [s]castra vobis ad tutelam dedi, et illic [t]murmurastis [16] et non triumphastis in nomine meo de perditione inimicorum vestrorum, sed adhuc nunc usque murmurastis. [17] Ubi sunt beneficia quae praestiti vobis? Nonne in deserto, cum esuriretis, proclamastis ad me [18] dicentes: [u]Ut quid nos in desertum istud adduxisti interficere nos? [v]melius nobis fuerat servire Aegyptiis, quam mori in deserto hoc. [19] Ego dolui gemitus vestros et [x]dedi vobis manna in escam, [y]panem angelorum manducastis. [20] Nonne, cum sitiretis, [z]petram excidi, et fluxerunt aquae in saturitate? Propter aestus [a]foliis arborum vos texi. [21] Divisi vobis terras pingues, [b]Chananaeos et Pherezaeos et [c]Philisthaeos a facie vestra proieci; [d]quid faciam vobis adhuc? dicit Dominus. [22] Haec dicit Dominus omnipotens: In deserto, cum essetis in [e]flumine amorrhaeo sitientes et blasphemantes nomen meum, [23] non ignem vobis pro blasphemiis dedi, sed [f]mittens lignum in aquam dulce feci flumen.

r cf. Ex 16, 13.
s cf. Nm 10, 35. 36; Dt 1, 32, 33.
t cf. 1 Cor 10, 10. — v. Nm 14, 2.
u Nm 14, 3.
v Ex 14, 12.
x Ex 16, 14, 15.
y Ps 77, 25; Sap 16, 20. — cf. Tb 12, 19; Ps 104, 40; Jo 6, 31.
z v. Ex 17, 6.
a cf. Bar 5, 8.
b cf. Gn 13, 7; Jd 1, 4, 5.
c v. Ez 25, 15-17.
d Js 5, 4.
e (Ex 15, 23).
f Ex 15, 25; Ecli 38, 5.

[24] Quid tibi faciam, Iacob? [g]Noluisti oboedire, Iuda. [h]Transferam me ad alias gentes et dabo eis nomen meum, ut custodiant legitima mea: [25] quoniam me dereliquistis, et ego vos derelinquam. Petentibus vobis a me misericordiam non miserebor; [26] [i]quando invocabitis me, ego non exaudiam vos; maculastis enim manus vestras sanguine, et [l]pedes vestri impigri sunt ad committenda homicidia. [27] Non quasi me dereliquistis, sed vos ipsos, dicit Dominus.

g Ps 80, 9-11.
h cf. Mt 21, 43; Ac 13, 46.
i 2 Par 15, 2; 24, 20.
j Pro 1, 28; Is 1, 15; Mic 3, 4.
l cf. Pro 1, 16; Rm 3, 15.

[28] Haec dicit Dominus omnipotens: Nonne ego vos rogavi, ut pater filios et ut mater filias et ut [m]nutrix parvulos suos, [29] ut [n]essetis mihi in populum, et ego vobis in Deum, et vos mihi in filios, et ego vobis in patrem? [30] Ita [o]vos collegi, ut gallina pullos suos sub alas suas. Modo autem quid faciam vobis? Proiciam vos a facie mea. [31] [p]Oblationem cum mihi attuleritis, avertam faciem meam a vobis. Dies enim festos vestros et neomenias et circumcisiones repudiavi. [32] [q]Ego misi pueros meos prophetas ad vos, quos acceptos interfecistis et laniastis corpora eorum, quorum sanguinem exquiram, dicit Dominus.

m cf. Is 49, 23; 1 Th 2, 7.
n cf. Jr 24, 7.
o Mt 23, 37; Lc 13, 34.
p Is 1, 13. 14.
q cf. cp. 2, 1; 7, 60; Ac 7, 52. — v. 2 Par 36, 15, 16.
r Mt 23, 35, 36; Lc 11, 50, 51.

iubente Deo, promittit tandem aliquando paratum Israëli regnum (10-19), regnum iustitiae et bonitatis (20-23), regnum laetitiae et pacis (24-32), ad quod gentes undequaque adfluent (33-41) et in quo Filius Dei coronabitur (42-48).

s Mt 23, 38; Lc 13, 35.
t Jb 21, 18; Ps 1, 4 etc.
u cp. 2, 6. — cf. Dt 28, 18.
v Is 52, 15; 55, 5; Rm 15, 21.

x cf. Jo 20, 29; 1 Pt 1, 8.
y cf. Bar 4, 36, 37.
z cf. Mt 8, 11.

a cf. Ml 1, 1.
a v. cp. 1, 7.
b cf. cp. 1, 32.
c cf. Bar 4, 8, 12.
d Bar 4, 12, 19. — cf. Is 47, 8, 9.
e cf. Bar 4, 11.
f Bar 4, 17.
g Bar 4, 21.

h cf. Jdt 9, 3.
i cp. 1, 34.
j v. Lv 26, 33.

l v. Gn 19, 24.

m cf. Lc 16, 9.
n cp. 8, 52; Ap 2, 7; 22, 2, 14.

o cf. Mt 24, 22.
p Mt 25, 34.
q Mr 13, 37.
r v. Dt 4, 26.
s vr. 2, 30.
t cf. Is 60, 8.
u vr. 25.
v v. Dt 7, 6.
x cf. vr. 31; Is 26, 19; Ez 37, 12, 13.
y cf. Mt 16, 14.
z cf. Ap 22, 2.

a v. Ex 22, 22.
b cf. Is 58, 7; Mt 25, 36.

c cf. Tb 1, 20; Eccli 38, 16.
d Mt 19, 28.
e cf. Is 30, 15.
f cf. Jo 16, 20, 22.
g cf. Is 49, 2; 51, 16; Sap 5, 17.
h vr. 2, 15, 17.
i cf. vr. 16.
j v. Ex 2, 1.
34.35] Int. (Ps 64). Gr. et Cm. in Mss. Df. — V. in Exsequiis Df.
l Jo 10, 11; 1 Pt 2, 25.
m Mt 11, 29.
n Heb 10, 27.
o cf. Heb 1, 2.
35] Anti. R. et V. in cm., Ap. et Mm. T. P.
p v. cp. 13, 56.
q cf. Is 60, 19, 20; Ap 21, 23; 22, 5.
36.37] Int. (Ps 77) in fr. 3 p. Pnt.
r cf. 1 Cor 7, 31. — v. 1 Par 29, 15.
s 1 Th 2, 12.
t cf. Ap 7, 4.
u cp. 6, 5.
v Ap 19, 9. — cf. Mt 22, 2.

[33] Haec dicit Dominus omnipotens: [s]Domus vestra deserta est; proiciam vos [t]sicut ventus stipulam, [34] et [u]filii procreationem non facient, quoniam mandatum meum neglexerunt, et quod malum est coram me fecerunt. [35] Tradam domos vestras populo venienti, [v]qui me non audientes credunt, quibus signa non ostendi, facient quae praecepi; [36] prophetas non viderunt et memorabuntur iniquitatum eorum. [37] Testor populi venientis gratiam, cuius parvuli exsultant cum laetitia [x]me non videntes oculis carnalibus, sed spiritu credentes quae dixi. [38] Et nunc, frater, adspice quae gloria et [y]vide populum venientem ad oriente; [39] quibus dabo ducatum [z]Abraham, Isaac et Iacob et Osee et Amos et Michaeae et Ioël et Abdiae et Ionae [40] et Nahum et Habacuc, Sophoniae, Aggaei, Zachariae et Malachiae, [a]qui et angelus Domini vocatus est.

2. - [1] Haec dicit Dominus: Ego [a]eduxi populum istum de servitute, quibus mandata dedi per pueros meos prophetas, [b]quos audire noluerunt, sed irrita fecerunt mea consilia. [2] [c]Mater quae eos generavit, dicit illis: [d]Ite, filii, quia ego vidua sum et derelicta, [3] [e]educavi vos cum laetitia et amisi vos cum luctu et tristitia, quoniam peccastis coram Domino Deo vestro et quod malum est coram eo fecistis; [4] modo autem [f]quid faciam vobis? [d]Ego vidua sum et derelicta: [g]ite, filii, et petite a Domino misericordiam. [5] Ego autem te, pater, testem invoco super matrem filiorum, qui noluerunt testamentum meum servare, [6] ut des eis confusionem et [h]matrem eorum in direptionem, [i]ne generatio eorum fiat. [7] [j]Dispergantur in gentes nomina eorum, deleantur a terra; quoniam spreverunt sacramentum meum. [8] Vae tibi, Assur, qui abscondis iniquos penes te; gens mala, memorare [l]quid fecerim Sodomae et Gomorrhae, [9] quorum terra iacet in piceis glebis et adgeribus cinerum; sic dabo eos qui me non audierunt, dicit Dominus omnipotens.

[10] Haec dicit Dominus ad Esdram: Nuntia populo meo, quoniam dabo eis regnum Ierusalem, quod daturus eram Israël, [11] et sumam mihi gloriam illorum et dabo eis [m]tabernacula aeterna, quae praeparaveram illis. [12] Lignum vitae erit illis in odore unguenti, et non laborabunt neque fatigabuntur, [13] Ite et accipietis; [o]rogate vobis dies paucos, ut immorentur. [p]Iam paratum est vobis regnum: [q]vigilate. [14] [r]Testare caelum et terram; contrivi enim malum et creavi bonum, quia vivo ego, dicit Dominus:

[15] [s]Mater, amplectere filios tuos, educas illos cum laetitia, [t]sicut columba [u]confirma pedes eorum, [v]quoniam te elegi, dicit Dominus, [16] et [z]resuscitabo mortuos de locis suis et de monumentis educam illos, quoniam cognovi nomen meum in Israël. [17] Noli timere, mater filiorum, quoniam te elegi, dicit Dominus. [18] Mittam tibi adiutorium pueros meos Isaiam et [y]Ieremiam, ad quorum consilium sanctificavi et paravi tibi [z]arbores duodecim gravatas variis fructibus: [19] et totidem fontes fluentes lac et mel et montes immensos septem habentes rosam et lilium, in quibus gaudio implebo filios tuos. [20] [a]Viduam iustifica, pupillo iudica, egenti da, orphanum tuere, [b]nudum vesti, [21] confractum et debilem cura, claudum irridere noli, tutare mancum et caecum ad visionem claritatis meae admitte, [22] senem et iuvenem intra muros tuos serva; [23] [c]mortuos, ubi inveneris, signans commenda sepulcro, et [d]dabo tibi primam sessionem in resurrectione mea.

[24] [e]Pausa et quiesce, populus meus, quia veniet requies tua. [25] Nutrix bona, nutri filios tuos, [u]confirma pedes eorum; [26] servos, quos tibi dedi, nemo ex eis interiet, eos ego enim requiram de numero tuo. [27] Noli fatigari. Cum enim venerit dies pressurae et angustiae, [f]alii plorabunt et tristes erunt, tu autem hilaris et copiosa eris. [28] Zelabunt gentes et nil adversus te poterunt, dicit Dominus. [29] [g]Manus meae tegent te, ne filii tui gehennam videant. [30] Iucundare, [h]mater, cum filiis tuis, quia ego te eripiam, dicit Dominus. [31] [i]Filios tuos dormientes memorare, quoniam ego eos educam de lateribus terrae et misericordiam cum illis faciam, quoniam misericors sum, dicit Dominus omnipotens. [32] Amplectere natos tuos usque dum venio et praestem illis misericordiam, quoniam exuberant fontes mei, et gratia mea non deficiet.

[33] Ego Esdras praeceptum accepi a Domino [j]in monte Horeb, ut irem ad Israël; ad quos cum venirem, reprobaverunt me et respuerunt mandatum Domini; [34] ideoque vobis dico, gentes quae auditis et intelligitis: Exspectate [l]pastorem vestrum, [m]requiem aeternitatis dabit vobis, [n]quoniam in proximo est ille, [o]qui in fine saeculi adveniet. [35] Parati estote ad [p]praemia regni, quia [q]lux perpetua lucebit vobis per aeternitatem temporis. [36] Fugite [r]umbram saeculi huius; accipite iucunditatem [q]gloriae vestrae. Ego testor palam salvatorem meum. [37] Commendatum donum accipite et iucundamini gratias agentes ei [s]qui vos ad caelestia regna vocavit. [38] Surgite et state et videte [t]numerum [u]signatorum [v]in convivio

Domini; [39] qui se de umbra saeculi transtulerunt, [x]splendidas tunicas a Domino acceperunt. [40] Recipe, Sion, numerum tuum et conclude candidatos tuos qui legem Domini compleverunt. [41] [y]Filiorum tuorum, quos optabas, plenus est numerus. Roga imperium Domini, ut sanctificetur populus tuus qui vocatus est ab initio.

[42] Ego Esdras vidi in [z]monte Sion [a]turbam magnam, quam numerare non potui, et omnes canticis collaudabant Dominum. [43] Et in medio eorum erat iuvenis statura celsus, eminentior omnibus illis et singulis eorum capitibus [b]imponebat coronas et magis exaltabatur; ego autem miraculo tenebar. [44] Tunc interrogavi angelum et dixi: [c]Qui sunt hi, Domine? [45] Qui respondens dixit mihi: Hi sunt qui [d]mortalem tunicam deposuerunt et immortalem sumpserunt et confessi sunt nomen Dei; modo coronantur et accipiunt palmas. [46] Et dixi angelo: Ille iuvenis quis est, qui eis coronas imponit et palmas in manus tradit? [47] Et respondens dixit mihi: Ipse est Filius Dei, [e]quem in saeculo confessi sunt; ego autem magnificare eos coepi, qui fortiter pro nomine Domini steterunt. [48] Tunc dixi mihi angelus: Vade, adnuntia populo meo qualia et quanta mirabilia Domini Dei vidisti.

3. - [1] [a]Anno tricesimo [b]ruinae civitatis eram in Babylone et [c]conturbatus sum super cubiculo meo recumbens, et cogitationes meae ascendebant super cor meum, [2] quoniam vidi desertionem Sion et [d]abundantiam eorum qui habitabant in Babylone, [3] et ventilatus est spiritus meus valde, et coepi loqui ad Altissimum verba timorata [4] et dixi: [e]O dominator Domine, tu vidisti ab initio, quando plantasti terram, et hoc solus, et [f]imperasti populo [5] et [g]dedisti Adam corpus mortuum; sed et ipsum figmentum manuum tuarum erat, et [h]insufflasti in eum spiritum vitae, et factus est vivens coram te, [6] et [i]induxisti eum in paradiso, quem plantaverat dextera tua, antequam terra adventaret, [7] et huic [j]mandasti diligere viam tuam, et [k]praeterivit eam, et [l]statim instituisti in eo mortem et in nationibus eius, et natae sunt gentes et tribus et populi et cognationes, quarum non est numerus. [8] Et [m]ambulavit unaquaeque gens in voluntate sua, et mira agebant coram te et spernebant praecepta tua. [9] [o]Iterum autem in tempore induxisti diluvium super inhabitantes saeculum et perdidisti eos. [10] Et factum est in unoquoque eorum sicut Adae mori, sic his diluvium. [11] Dereliquisti autem unum ex his [p]Noë cum domo sua, et ex eo iusti omnes. [12] Et factum est, cum coepissent multiplicari qui habitabant super terram, et multiplicaverunt filios et populos et gentes multas, et coeperunt iterato impietatem facere plus quam priores. [13] Et factum est, cum iniquitatem facerent coram te, [q]elegisti tibi virum ex his, [r]cui nomen erat Abraham. [14] Et dilexisti eum et demonstrasti ei soli voluntatem tuam [15] et [s]disposuisti ei testamentum aeternum et dixisti ei ut non unquam derelinqueres semen eius. Et [t]dedisti ei Isaac et Isaac dedisti Iacob et Esau [16] et [u]segregasti tibi Iacob, Esau autem separasti. Et factus est Iacob in multitudine magna. [17] Et factum est, cum educeres semen eius ex Aegypto, [v]adduxisti super montem Sina [18] et [w]inclinasti caelos et [x]statuisti terram et commovisti orbem et [y]tremere fecisti abyssos et conturbasti saeculum, [19] et [z]transiit gloria tua portas quattuor, ignis et terraemotus et spiritus et gelu, ut dares semini Iacob legem et generationi Israël diligentiam. [20] Et [a]non abstulisti ab eis cor malignum, ut faceret lex tua in eis fructum. [21] [b]Cor enim malignum baiulans primus Adam transgressus et victus est, sed [c]et omnes qui de eo nati sunt. [22] Et facta est permanens infirmitas, et [d]lex cum corde populi, cum malignitate radicis; et discessit quod bonum est, et mansit malignum. [23] Et transierunt tempora, et finiti sunt anni; et [e]suscitasti tibi servum nomine David [24] et [f]dixisti ei aedificare civitatem [g]nominis tui et offerre tibi in eadem tus et oblationes. [25] Et factum est hoc annis multis, et deliquerunt qui habitabant civitatem [26] in omnibus facientes sicut fecit Adam et omnes generationes eius; utebantur enim et ipsi corde maligno. [27] Et tradidisti civitatem tuam in manibus inimicorum tuorum. [28] [h]Nunquid meliora faciunt qui habitant Babylonem? Et propter hoc dominabitur Sion? [29] Factum est, cum venissem huc et vidissem impietates, quarum non est numerus, et delinquentes multos vidit anima mea hoc [i]tricesimo anno, et excessit cor meum; [30] [j]quoniam vidi quomodo sustines eos peccantes, et pepercisti impie agentibus et perdidisti populum tuum et conservasti inimicos tuos et [k]non significasti. [31] Nihil memini quomodo debeat derelinqui via haec. [l]Nunquid meliora facit Babylon quam Sion? [32] aut alia gens cognovit te praeter Israël? aut quae tribus crediderunt testamentis tuis, sicut Iacob? [33] Quarum merces non comparuit neque labor fructificavit. Pertransiens enim pertransivi in gentibus et vidi abundantes eos et non memorantes mandatorum tuorum. [34] Nunc ergo [m]pondera in

x Is 61, 10; Ap 3, 4; 7, 13, 14.

y cf. cp. 4, 36; Ap 6, 11.

z cf. Ap 14, 1.
a cf. Ap 7, 9.

b cf. Ap 2, 10; 4, 4.
c cf. Ap 7, 13, 14.
45] *Ant. in cm. Mm. — in R. in cm. Ap. et in cm. et in comm. omn. Rom. Pont.*
d cf. 1 Cor 15, 53, 54; 2 Cor 5, 4.
e Mt 10, 32; Lc 12, 8; Ap 3, 5.

a vr. 29.
b v. 4 Rg 25, 8-11.
c Dn 4, 5.
d vv. 33.

e v. cp. 4, 38.
f cf. cp. 6, 53, 54.
g cp. 7, 46.
h v. Gn 2, 7.
i Gn 2, 8.
j Gn 2, 17.
k cf. cp. 7, 11.
l cf. cp. 7, 11.
m Gn 3, 19.

n cf. Gn 6, 11, 12.
o Gn 7, 10.

p Gn 8, 1; 1 Pt 3, 10; 2 Pt 2, 5.

q Gn 12, 1.
r cf. Gn 17, 5.

s Gn 17, 7.
t Gn 21, 2.
u Gn 25, 25, 26.
v Ml 1, 2; Rm 9, 13.
x Ex 19, 1; Dt 4, 10.
y 2 Rg 22, 10.
z Ex 19, 18. — cf. cp. 6, 16.

a Ps 76, 17.
b cf. Ex 19, 16, 18. — v. Ps 17, 8-16.
c cf. cp. 4, 30, 31; Rm 5, 18.
d cp. 4, 30; 7, 48.
e v. Rm 7, 7-13.

f 1 Rg 16, 13.
g cf. 2 Rg 7, 5, 12, 13.
h Jr 25, 29.

i vr. 31.

j vr. 1.
l cf. Jr 12, 1; 3, 15.
m cf. Jr 23, 18.

n cf. Jb 31, 6; Dn 5, 27.

(28–36) eique angelus Uriel reponit et plurimis similitudinibus ostendit inscrutabiles esse vias Dñi (4, 1–21) atque ei pressius sciscitanti quaedam refert circa caducitatem huius seculi (22–27) additque finem mundi et rerum omnium visi-

statera nostras iniquitates et eorum qui habitant in saeculo, et non invenietur nomen tuum, nisi in Israël. [35] Aut quando non peccaverunt in conspectu tuo qui habitant terram? aut quae gens sic observavit mandata tua? [36] Hos quidem per nomina invenies servasse mandata tua, [o]gentes autem non invenies.

4. - [1] Et respondit ad me angelus, qui missus est ad me, cui nomen [a]Uriel. [2] Et dixit mihi: [b]Excedens excessit cor tuum in saeculo hoc et comprehendere cogitans viam Altissimi. [3] Et dixi: Ita, Domine meus. Et respondit mihi et dixit: Tres vias missus sum ostendere tibi et [c]tres similitudines proponere coram te. [4] De quibus mihi si renuntiaveris unam ex his, et ego tibi demonstrabo viam, quam desideras videre, et docebo te unde sit cor malignum. [5] Et dixi: Loquere, Domine meus. Et dixit ad me: Vade, pondera mihi ignis pondus aut [d]mensura mihi flatum venti aut revoca mihi diem quae praeteriit. [6] Et respondi et dixi: Quis natorum poterit facere, ut me interroges de his? [7] Et dixit ad me: Si essem interrogans te dicens: Quantae [e]habitationes sunt in corde maris, aut quantae venae sunt in principio abyssi aut quantae venae sunt super firmamentum aut qui sunt exitus [f]paradisi, [8] diceres mihi fortassis: [g]In abyssum non descendi neque in infernum adhuc neque in caelum unquam ascendi. [9] [h]Nunc autem non interrogavi te, nisi de igne et vento et die per quem transisti et a quibus separari non potes; et non respondisti mihi de eis. [10] Et dixit mihi: Tu quae tua sunt tecum coadulescentia non potes cognoscere, [11] et quomodo poterit [i]vas tuum [j]capere Altissimi viam et iam exterius corrupto saeculo intelligere corruptionem evidentem in facie mea?

[12] Et dixi illi: [k]Melius erat nos non esse quam adhuc viventes vivere in impietatibus et pati et non intelligere de qua re.

[13] Et respondit ad me et dixit: Proficiscens profectus sum ad silvam lignorum campi, et cogitaverunt cogitationem [14] et dixerunt: Venite et eamus et faciamus ad mare bellum, ut recedat coram nobis, et faciamus nobis alias silvas. [15] Et similiter fluctus maris et ipsi cogitaverunt cogitationem et dixerunt: Venite ascendentes, debellemus silvas campi, ut et ibi consummemus nobismetipsis aliam regionem. [16] Et factus est cogitatus silvae in vanum, [m]venit enim ignis et consumpsit eam; [17] similiter et cogitatus fluctuum maris, [n]stetit enim harena et prohibuit eos. [18] Si enim esses iudex horum, quem inciperes iustificare aut quem condemnare?

[19] Et respondi et dixi: Utique vanam cogitationem cogitaverunt, terra enim data est silvae, et [o]mari locus portare fluctus suos.

[20] Et respondit ad me et dixit: Bene tu iudicasti, et quare non iudicasti tibimetipsi? [21] Quemadmodum enim terra silvae data est et mare fluctibus suis, [p]sic qui super terram inhabitant quae sunt super terram intelligere solummodo possunt, et qui super caelos quae super altitudinem caelorum.

[22] Et respondi et dixi: Deprecor te, Domine, ut mihi detur sensus intelligendi; [23] non enim volui interrogare de superioribus tuis, sed de his quae pertranseunt per nos cotidie; [q]propter quid Israël datus in opprobrium gentibus? quem dilexisti populum [r]datus est tribubus impiis, et lex patrum nostrorum in interitum deducta est, et dispositiones scriptae nusquam sunt. [24] Et pertransivimus de saeculo [s]ut locustae, et [t]vita nostra stupor et pavor, et nec digni sumus misericordiam consequi. [25] Sed [u]quid faciet nomini suo, [v]quod invocatum est super nos? et de his interrogavi.

[26] Et respondit ad me et dixit: Si fueris plurimum scrutatus, frequenter miraberis; [x]quoniam festinans festinat saeculum pertransire, [27] et non capit portare quae in futuris temporibus iustis repromissa sunt; quoniam [y]plenum iniustitia est saeculum hoc et infirmitatibus. [28] De quibus autem interrogas dicam; seminatum enim est malum, et necdum venit destructio ipsius. [29] Si ergo non inversum fuerit quod seminatum est et discesserit locus ubi seminatum est malum, non veniet ubi seminatum est bonum. [30] [z]Quoniam gramen seminis mali seminatum est in corde Adam ab initio, et quantum impietatis generavit usque nunc, et generat [a]usque cum veniat area? [31] Aestima autem apud te gramen mali seminis, quantum fructum impietatis generavit; [32] quando secatae fuerint spicae, quarum non est numerus, quam magnam aream incipient facere?

[33] Et respondi et dixi: [b]Quomodo et quando haec? Quare [c]modici et mali anni nostri?

[34] Et respondit ad me et dixit mihi: [d]Non festines tu super Altissimum. Tu enim festinas inaniter esse super ipsum; nam excessus tuus multus. [35] [e]Nonne de his interrogaverunt animae iustorum in [f]promptuariis suis dicentes: Usquequo spero sic? et quando veniet fructus areae mercedis nostrae? [36] Et respondit ad

o cf. Ac 10, 35.
a cp. 5, 20; 10, 28.
b cf. vr. 10, 11; cp. 5, 34; 7, 19; 12, 4.
c cf. vr. 5.
d cf. Pro 30, 4.
e cf. Jb 38, 16.
f cp. 6, 2; 7, 53; 8, 52.
g cf. Dt 30, 12, 13; Ps 138, 8; Rm 10, 6, 7.
h cf. Ec 11, 5; Sap 9, 16.
i cf. 2 Cor 4, 7; 1 Th 4, 4.
j vr. 2.
l cp. 7, 46, 47.
m cf. Jd 9, 15.
n Jr 5, 22. — cf. Jb 38, 11; Ps 103, 9.
o cf. Gn 1, 9.
p cf. Is 55, 8, 9; Jo 3, 31; 1 Cor 2, 14.
q Tb 3, 4; Ps 43, 13, 14; 78, 4; Bar 2, 4; 3, 8. — cf. Jl 2, 17.
r Dn 3, 32. — cf. cp. 5, 29; 6, 57.
s Is 40, 22. — cf. Ps 108, 23.
t Jc 4, 14, 15.
u Js 7, 9.
v v. Nm 6, 27.
x cp. 6, 20; 1 Cor 7, 31; 1 Jo 2, 17. — cf. cp. 14, 10, 11.
y Gal 1, 4; Jo 5, 19.
z cf. cp. 3, 20-22; 7, 48.
a cf. Mt 3, 12; 13, 30, 39; Ap 14, 15.
b Ap 6, 10.
c cp. 7, 12. — cf. Gn 47, 9.
d cp. 5, 44; 6, 34. — cf. Heb 10, 37; 2 Pt 3, 9.
e Ap 6, 9.
f vr. 41; cp. 7, 32.

Ieremiel archangelus et dixit: [g]Quando impletus fuerit numerus seminum in vobis, [h]quoniam in statera ponderavit saeculum, [37] [i]et mensura mensuravit tempora et numero numeravit tempora et non commovit nec excitavit, usquedum impleatur praedicta mensura.

[38] Et respondi et dixi: [j]O dominator Domine, sed et nos omnes pleni sumus impietate; [39] et [l]ne forte propter nos non impleantur iustorum areae propter peccata inhabitantium super terram.

[40] Et respondit ad me et dixit: Vade et interroga praegnantem, si, quando impleverit novem menses suos, adhuc poterit matrix eius retinere partum in semetipsa. [41] Et dixi: Non potest, Domine. Et dixit ad me: In inferno [r]promptuaria animarum matrici adsimilata sunt. [42] Quemadmodum enim illa festinat quae parit effugere necessitatem partus, sic et haec festinat reddere ea quae commendata sunt. [43] Ab initio tibi demonstrabitur de his quae concupiscis videre.

[44] Et respondi et dixi: [m]Si inveni gratiam ante oculos tuos et, si possibile est, et, si idoneus sum, [45] demonstra mihi, [n]si plus quam praeteritum sit habet venire aut plura pertransierunt supra quam futurum est. [46] Quid pertransivit scio, quid autem futurum sit ignoro.

[47] Et dixit ad me: Sta super dexteram partem, et demonstrabo tibi interpretationem similitudinis.

[48] Et steti et vidi, et ecce fornax ardens transiit coram me; et factum est, cum transiret flamma, vidi, et ecce superavit fumus. [49] Post haec transiit coram me nubes plena aquae et immisit pluviam impetu multam, et, cum transisset impetus pluviae, superaverunt in ea guttae. [50] Et dixit ad me: Cogita tibi: sicut crescit pluvia amplius quam guttae, et ignis quam fumus, sic superat undavit quae transivit mensura. Superaxerunt autem guttae et fumus.

[51] Et oravi et dixi: Putas vivo usque in diebus illis? vel quid erit in diebus illis? [52] Respondit ad me et dixit: [o]De signis, de quibus me interrogas, ex parte possum tibi dicere; de vita autem tua non sum missus dicere tibi, sed nescio.

5. - [1] De signis autem: ecce [a]dies venient, in quibus apprehendentur qui inhabitant terram in censu multo, et [c]abscondetur veritatis via, et [d]sterilis erit a fide regio, [2] et [e]multiplicabitur iniustitia super hanc quam ipse tu vides et super quam audisti olim; [3]et erit imposito vestigio quam nunc vides regnare regionem, et videbunt eam desertam. [4] Si autem tibi dederit Altissimus vivere, videbis post tertiam tubam, et relucescet subito sol noctu, et luna ter in die, [5] et de ligno sanguis stillabit, et [f]lapis dabit vocem suam, et populi commovebuntur, [6] et regnabit quem non sperant qui inhabitant super terram, et volatilia commigrationem facient, [7] et mare Sodomiticum pisces reiciet et dabit vocem noctu, quam non noverant multi, omnes autem audient vocem eius, [8] et chaos fiet per loca multa, et ignis frequenter remittetur, et bestiae agrestes transmigrabunt, et mulieres menstruatae parient monstra, [9] et [g]in dulcibus aquis salsae invenientur, et [h]amici omnes semetipsos expugnabunt, et [i]abscondetur tunc sensus, et intellectus separabitur in promptuariis suum, [10] et quaeretur a multis et non invenietur, et multiplicabitur iniustitia et incontinentia super terram. [11] Et interrogabit regio proximam suam et dicet: Nunquid per te pertransiit iustitia iustum faciens? Et hoc negabit. [12] Et erit in illo tempore, et sperabunt homines et non impetrabunt, laborabunt et non dirigentur viae eorum. [13] [j]Haec signa dicere tibi permissum est mihi; et si oraveris iterum et ploraveris, sicut et nunc, et [l]ieiunaveris septem diebus, audies iterato horum maiora.

[14] Et evigilavi, et corpus meum horruit valde, et anima mea laboravit [m]ut deficeret. [15] Et tenuit me qui venit angelus, qui loquebatur in me, et [n]confortavit me et statuit me super pedes. [16] Et factum est in nocte secunda, et venit ad me Salathiel dux populi et dixit mihi: Ubi eras? et [o]quare vultus tuus tristis? [17] An nescis, quoniam tibi creditus est Israël in regione transmigrationis eorum? [18]Exsurge ergo et gusta panem et non derelinquas nos, [p]sicut pastor gregem suum in manibus luporum malignorum. [19] Et dixi ei: Vade a me et non appropies ad me. Et audivit, ut dixi, et recessit a me. [20] Et ego ieiunavi diebus septem ululans et plorans, sicut mihi mandavit [q]Uriel angelus.

[21] Et factum est post dies septem, et iterum [r]cogitationes cordis mei molestae erant mihi valde, [22] et [s]resumpsit anima mea spiritum intellectus; et iterum coepi loqui coram Altissimo sermones. [23] Et dixi: [t]Dominator Domine, ex omni silva terrae et omnibus arboribus eius elegisti [u]vineam unicam, [24] et ex omni terra orbis elegisti tibi foveam unam, et ex omnibus floribus orbis elegisti tibi [v]lilium unum, [25] et ex omnibus abyssis maris replesti tibi [x]rivum unum, et ex omnibus aedificatis civitatibus [y]sanctificasti tibimetipsi Sion, [26] et ex omnibus

g cf. cp. 2, 41; Ap 6, 11.
h cf. Is 40, 12.
i cf. Sap 11, 21.

j cp. 3, 4; 5, 23, 38; 6, 11; 7, 17; 12, 7; 13, 51.
l cf. Ac 3, 19-21.

m cp. 5, 56; 6, 11; 8, 42; 12, 7; 14, 22.
n cf. vr. 50; cp. 14, 11, 12.

o cp. 5, 13; 6, 12; 7, 26. — cf. 8, 63.
a cf. cp. 6, 24; Lc 21, 26.
c cp. 14, 17.
d cf. Lc 18, 8.
e vr. 10; Mt 24, 12.

f cf Hab 2, 11; Lc 19, 40.

g cf. Jc 3, 11, 12.
h cp. 6, 24. — cf. Mt 10, 21; Mr 13, 12.
i cf. Pro 22, 3.

j vr. 1.
l vr. 20; cp. 6, 31, 35.

m cf. vr. 22; cp. 12, 5.
n cp. 10, 30. — cf. Dn 10, 10, 11.
o 2 Es 2, 2.

p cf. Mt 10, 16; Jo 10, 12.

q cp. 4, 1; 10, 28.

r cp. 6, 36, 37; 7, 15; 9, 27.
s cf. vr. 14.
t v. cp. 4, 38.
u Ps 79, 9. — cf. cp. 9, 21; Is 5, 1, 7.
v Os 14, 6. — cf. Cn 2, 1, 2.
x cf. Ps 45, 5.
y v. Dt 12, 11.

Visio II (5, 21-6, 34). Ad Esdram valde sollicitum de sorte populi Dei (5, 21-30) mittitur angelus qui, revocatis inscrutabilibus iudiciis Dei (31-55), enarrat cum signa quae praecurrerunt huic saeculo (6, 1-10), tum signa separationis tempo-

creatis volatilibus nominasti tibi columbam unam, et ex omnibus plasmatis pecoribus providisti tibi [z]ovem unam, [27] et ex omnibus multiplicatis populis adquisivisti tibi [a]populum unum, et ab omnibus probatam legem donasti huic quem desiderasti populo. [28] Et nunc, Domine, [b]ut quid tradidisti unum pluribus? Et praeparasti super unam radicem alias et [c]disperdidisti unicum tuum in multis, [29] et conculcaverunt eum qui contradicebant sponsionibus tuis quique tuis testamentis non credebant. [30] Et si odiens odisti populum tuum, [d]tuis manibus debet castigari.

[31] Et factum est, cum locutus essem sermones, et missus est [e]angelus ad me, qui ante venerat ad me praeterita nocte, [32] et dixit mihi: Audi me, et instruam te, et intende mihi, et adiciam coram te. [33] Et dixi: Loquere, Domine meus. Et dixit ad me: Valde tu in excessu mentis factus es pro Israël, an [f]plus dilexisti eum, quam qui eum fecit? [34] Et dixi ad eum: Non, Domine, sed dolens locutus sum. Torquent enim me renes mei per omnem horam, quaerentem [g]apprehendere semitam Altissimi, et investigare partem iudicii eius. [35] Et dixit ad me: Non potes. Et dixi: Quare, Domine? ad quid nascebar? aut [h]quare non fiebat matrix matris meae mihi sepulcrum, ut non viderem laborem Iacob et defatigationem generis Israël? [36] Et dixit ad me: [i]Numera mihi quae necdum venerant et collige mihi dispersas guttas et revirida mihi aridos flores [37] et aperi mihi clausa [j]promptuaria, et produc mihi inclusos in eis flatus; demonstra mihi vocis imaginem, et tunc ostendam tibi laborem quem rogas videre. [38] Et dixi: [l]Dominator Domine, quis enim est qui potest haec scire, nisi qui cum hominibus habitationem non habet? [39] [m]Ego autem insipiens; et quomodo potero dicere de his quibus me interrogasti?

[40] Et dixit ad me: Quomodo non potes facere unum de his quae dicta sunt, sic non poteris invenire iudicium meum aut in fine caritatem, quam populo promisi. [41] Et dixi: Sed ecce, Domine, tu prope es his qui in finem sunt; et quid facient qui ante me fuerunt aut nos aut hi qui post nos? [42] Et dixit ad me: Coronae adsimilabo iudicium meum. [n]Sicut non novissimorum tarditas, sic nec priorum velocitas. [43] Et respondi et dixi: Nec poteras facere eos qui facti sunt et qui sunt et qui futuri sunt in unum, ut celerius iudicium tuum ostendas? [44] Et respondit ad me et dixit: [o]Non potest festinare creatura super creatorem, nec sustinere saeculum eos qui in eo creandi sunt in unum. [45] Et dixi: Quomodo dixisti servo tuo, quoniam vivificans vivificasti a te creatam creaturam in unum et sustinebat creatura: Poterit et nunc portare praesentes in unum. [46] Et dixit ad me: Interroga matricem mulieris et dices ad eam: Et, si paris, quare per tempus? Roga ergo eam, ut det decem in unum. [47] Et dixi: Non utique poterit; sed secundum tempus. [48] Et dixit ad me: Et ego dedi [p]matricem terrae his qui seminati sunt super eam per tempus. [49] [q]Quemadmodum enim infans non parit ea quae senum sunt, sic ego disposui a me creatum saeculum.

[50] Et interrogavi et dixi: Cum iam dederis mihi viam, loquar coram te; nam mater nostra, [r]de qua dixisti mihi: Adhuc iuvenis est, iam senectuti appropinquat. [51] Et respondit ad me, et dixit: Interroga eam quae parit, et dicet tibi. [52] Dices enim ei: Quare quos peperisti, nunc non sunt similes his qui ante te, sed minores statura? [53] Et dicet tibi et ipsa: Alii sunt qui in iuventute virtutis nati sunt, et alii qui sub tempore senectutis deficiente matrice sunt nati. [54] Considera ergo et tu quoniam [s]minori statura estis prae his qui ante vos; [55] et qui post vos, minori quam vos, quasi iam senescentes creaturae et fortitudinem iuventutis praetereuntes. Et dixit: Rogo, Domine, [t]si inveni gratiam ante oculos tuos, demonstra servo tuo, per quem [u]visites creaturam tuam.

6. - [1] Et dixit ad me: [a]Initio terreni orbis, et antequam starent exitus saeculi, et antequam spirarent conventiones ventorum, [2] et antequam sonarent voces tonitruum, et antequam splenderent nitores corruscationum, et antequam confirmarentur fundamenta [b]paradisi, [3] et antequam viderentur [c]decori flores, et antequam colligerentur [d]innumerabiles militiae angelorum, [4] et antequam extollerentur altitudines aëris, et antequam nominarentur mensurae [e]firmamentorum, et antequam aestuarent camini in Sion, [5] et antequam investigarentur praesentes anni, et antequam abalienarentur eorum qui nunc peccant adinventiones, et [f]consignati essent qui fidem [g]thesaurizaverunt, [6] tunc cogitavi, et facta sunt per me solum, et non per alium, et finis per me et non per alium.

[7] Et respondi et dixi. Quae erit separatio temporum? aut quando prioris finis et sequentis initium?

[8] Et dixit ad me: Ab Abraham usque ad Isaac, quando nati sunt ad eo Iacob et Esau, [h]manus Iacob tenebat ab initio calcaneum Esau; [9] finis enim huius

z cf. Ps 73, 1; 78, 13; 79, 1.
a v. Dt 7, 8.
b cf. cp. 4, 23; 6, 57.
c Lv 26, 33.
d cf. 2 Rg 24, 14; Ecli 2, 22; Heb 10, 31.
e cp. 4, 1.
f cf. cp. 8, 47.
g cf. cp. 4, 2; 12, 4.
h Jb 3, 11; Jr 20, 17.
i cf. Ecli 1, 2.
j cp. 4, 35.
l v. cp. 4, 38.
m cf. Jr 1, 6.
n cf. Mt 19, 30; 1 Th 4, 14.
o cf. cp. 4, 34; 6, 34.
p v. cp. 10, 9-14.
q cf. Gn 18, 12, 13; Lc 1, 18.
r cf. vr. 48; Ecli 40, 1.
s cf. Gn 6, 4; Nm 13, 33.
t v. cp. 4, 44.
u cp. 6, 18; 9, 2.
a cf. Pro 8, 22-25. — v. Gn 1, 1.
b v. cp. 4, 7.
c cf. vr. 44.
d cf. Heb 12, 22.
e vr. 41. — v. Gn 1, 6, 7.
f cp. 2, 38.
g cf. Mt 6, 20.
h Gn 25, 26; Os 12, 3.

rum, quando scilicet erit prioris finis et sequentis initium (11-34).

Visio III (6, 35-9, 26). *Esdras iterum lamentatus sortem Israël a gentibus oppressi (35-59) divinitus per angelum recreatur et edocetur post vitam praesen-*

saeculi Esau, et principium sequentis Iacob. [10] Hominis manus inter calcaneum et manum. Aliud noli quaerere, Esdra.

[11] Et respondi et dixi: O [i]dominator Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, [12] oro ut, demonstres servo tuo finem signorum tuorum, [j]quorum partem mihi demonstrasti nocte praecedenti.

[13] Et respondit et dixit ad me: [l]Surge super pedes tuos et audi [m]vocem plenissimam sonitus, [14] et erit sicut commotio, nec commovebitur locus, in quo stes super eum. [15] Ideo, cum loquitur, tu non expaveas, quoniam de fine verbum et fundamentum terrae intelligitur, [16] quoniam de ipsis sermo tremiscit et commovetur; scit enim quoniam finem eorum oportet commutari.

[17] Et factum est, cum audissem, [n]surrexi super pedes meos et audivi; et ecce vox loquens, et sonus eius [o]sicut sonus aquarum multarum, [18] et dixit: Ecce dies veniunt, et erit quando appropinquare incipiam, [p]ut visitem habitantes in terra; [19] et quando inquirere incipiam ab eis qui iniuste nocuerunt iniustitia sua, et quando [q]suppleta fuerit humilitas Sion. [20] Et, cum supersignabitur [r]saeculum quod incipiet pertransire, haec signa faciam: [s]Libri aperientur ante faciem firmamenti, et omnes videbunt simul, [21] et anniculi infantes loquentur vocibus suis, et praegnantes immaturos parient infantes trium et quattuor mensium, et vivent et suscitabuntur. [22] Et subito apparebunt seminata loca non seminata, et plena promptuaria subito invenientur vacua, [23] et [t]tuba canet cum sono quam cum omnes audierint, subito expavescent. [24] Et erit in illo tempore. [u]debellabunt amici amicos ut inimici, et [v]expavescet terra cum his, et venae fontium stabunt, et non decurrent in horis tribus; [25] et erit, [w]omnis qui derelictus fuerit ex omnibus istis quibus praedixi tibi, ipse salvabitur, et [x]videbit salutare meum et finem saeculi vestri. [26] Et videbunt qui recepti sunt homines, [z]qui mortem non gustaverunt a nativitate sua, et [a]mutabitur cor inhabitantium et convertetur in sensum alium. [27] Delebitur enim malum, et exstinguetur dolus; [28] florebit autem fides, et vincetur corruptela, et [b]ostendetur veritas quae sine fructu fuit diebus tantis.

[29] Et factum est, cum loqueretur mihi, et ecce paulatim intuebar super eum ante quem stabam, [30] et dixit ad me haec: Veni tibi ostendere tempus venturae noctis. [31] Si ergo iterum rogaveris et [c]iterum ieiunaveris septem diebus, iterum tibi [d]renuntiabo horum maiora per diem quam audivi, [32] Audita est enim vox tua apud Altissimum. Vidit enim Fortis directionem tuam et providit pudicitiam, quam a iuventute tua habuisti; [33] et propter hoc misit me [e]demonstrare tibi haec omnia et dicere tibi: Confide et noli timere, [34] et [f]noli festinare cum prioribus temporibus cogitare vana, et non properes a novissimis temporibus.

[35] Et factum est post haec et [g]flevi iterum et similiter [c]ieiunavi septem diebus, ut suppleam tres hebdomadas, quae dictae sunt mihi. [36] Et factum est in octava nocte, et [h]cor meum turbabatur iterato in me, et coepi loqui coram Altissimo; [37] inflammabatur enim spiritus meus valde, et anima mea anxiabatur. [38] Et dixi: O Domine, loquens locutus es ab initio creaturae in primo die dicens: [i]Fiat caelum et terra; et [j]tuum verbum opus perfectum. [39] Et erat tunc [l]spiritus, et tenebrae circumferebantur et [m]silentium; sonus vocis hominis nondum erat abs te. [40] [n]Tunc dixisti de [o]thesauris tuis proferri lumen luminosum, quo appareret opus tuum. [41] Et die secundo creasti spiritum [p]firmamenti et imperasti ei, ut divideret et divisionem faceret inter aquas, ut pars quaedam sursum recederet, pars vero deorsum maneret. [42] Et tertia die imperasti aquis congregari in septima parte terrae; [q]sex vero partes siccasti et conservasti, ut ex his sint coram te ministrantia seminata a Deo et culta. [43] [r]Verbum enim tuum processit, et opus statim fiebat. [44] [s]Processit enim subito fructus multitudinis immensus, et concupiscentiae gustus multiformes, et [t]flores colore immutabili, et odores odoramenti investigabilis, et die tertia haec facta sunt. [45] [v]Quarta autem die imperasti fieri solis splendorem, lunae lumen, stellarum dispositionem, [46] et imperasti eis, ut deservirent futuro plasmato homini. [47] [x]Quinto autem die dixisti septimae parti, ubi erat aqua congregata, ut procrearet animalia et volatilia et pisces, et ita fiebat. [48] Aqua muta et sine anima, quae Dei nutu iubebantur, animalia faciebat, ut ex hoc mirabilia tua nationes enarrent. [49] Et tunc conservasti duas animas: nomen uni vocasti [y]Henoch et nomen secundae vocasti [z]Leviathan. [50] Et separasti ea ab alterutro; non enim poterat [a]septima pars, ubi erat aqua congregata, capere ea. [51] Et dedisti Henoch unam partem, quae siccata est tertio die, ut habitet in ea, ubi sunt montes mille. [52] Leviathan autem dedisti septimam partem humidam et servasti eam, ut fiat in devorationem quibus vis et quando vis. [53] [b]Sexto autem die imperasti terrae ut crearet coram te iumenta et bestias et reptilia. [54] Et [c]super his Adam, quem constituisti ducem super

i v. cp. 4, 38.
j v. cp. 5, 1-13.

l cf. cp. 10, 33; Ez 2, 1, 2; Dn 8, 18; 10, 11.
m vr. 17. — cf. Dn 10, 6.

n cp. 14, 2. — cf. vr. 13.
o Ez 1, 24; 43, 2; Ap 1, 15; 14, 2; 19, 6.
p cp. 5, 56; 9, 2.

q cf. Is 4, 2.
r v. cp. 4, 26.
s Dn 7, 10; Ap 20, 12.

t Zc 9, 14; Mt 24, 31; 1 Cor 15, 52; 1 Th 4, 16. — cf. Am 3, 6.
u v. cp. 5, 9.
v cf. Mt 24, 30; Lc 21, 26.
x Mt 10, 22. — cf. 7, 27.
y cp. 9, 8.
z Mt 16, 28. — cf. Jo 8, 52; Heb 2, 9.

a cf. Ml 4, 5, 6.
b cf. cp. 7, 34.

c cp. 5, 13, 20.
d cf. cp. 13, 56.

e cf. Dn 9, 23.
f cf. cp. 4, 34; 5, 44.

g cp. 5, 20.

h cp. 5, 21; 7, 15; 9, 27.

i v. Gn 1, 1.
j cf. Ecli 42, 15.
l Gn 1, 2.
m cf. cp. 7, 30.
n Gn 1, 3.
o Jb 38, 22; Ps 134, 7.
p vr. 4; Gn 1, 6.

q cf. vr. 51. — v. Gn 1, 9.
r cf. vr. 50, 51.
s cf. vr. 38.
t Gn 1, 11.
u cf. vr. 3.
v v. Gn 1, 14-16.

x Gn 1, 20.

y (Jb 40, 10).
z Jb 40, 20.
a vr. 42.

b Gn 1, 24.
c Gn 1, 26, 28; Ps 8, 7; Sap 9, 2.

tem angustam et tristem iustos transituros ad spatiosam et beatam (7, 1-25) statim ac, Messia adventante, mortui resurgent et eo sistent iudicio qui erit finis temporis huius (26-35) et in quo nulli iam intercessori locus erit (36-45). Re-

omnibus factis quae fecisti, et ex eo educimur nos omnes, quemque elegisti populum.

55 Haec autem omnia dixi coram te, Domine, quia [d]propter nos creasti saeculum. 56 Residuas autem gentes ab Adam natas dixisti [e]eas nil esse, et quoniam salivae adsimilitae sunt, et quasi [f]stillicidium de vase similasti abundantiam eorum. 57 Et nunc, Domine, ecce istae gentes, quae [e]in nihilum deputatae sunt, coeperunt [g]dominari nostri et devorare. 58 Nos autem, populus tuus, [h]quem vocasti primogenitum, unigenitum, aemulatorem tuum, traditi sumus in manibus eorum; 59 et si [d]propter nos creatum est saeculum, quare non hereditatem possidemus cum saeculo? [i]Usquequo haec?

7. - 1 Et factum est, cum finissem loqui verba haec, missus est ad me [a]angelus, qui missus fuerat ad me primis noctibus, 2 et dixit ad me: Surge, Esdra, et audi sermones quos veni loqui ad te. 3 Et dixi: Loquere, Deus meus. Et dixit ad me: Mare positum est in spatioso loco, ut esset altum et immensum. 4 Erit autem ei introitus [b]in angusto loco positus, ut esset similis fluminibus. 5 Quis enim volens voluerit ingredi mare et videre eum vel dominari eius? si non transierit angustum, in latitudinem quomodo venire poterit? 6 Item aliud: Civitas est aedificata et posita in loco campestri, est autem plena omnium bonorum: 7 introitus eius [b]angustus et in praecipiti positus, ut [c]esset a destris quidem ignis, a sinistris aqua alta; 8 semita autem est una sola inter eos posita, hoc est inter ignem et aquam, ut non capiat semita, nisi solummodo vestigium hominis. 9 Si autem dabitur civitas homini in hereditatem, si nunquam antepositum periculum pertransierit, quomodo accipiet hereditatem suam? 10 Et dixi: Sic, Domine. Et dixit ad me: Sic est et Israël pars. 11 [d]Propter eos enim feci saeculum, et [c]quando transgressus est Adam constitutiones meas, iudicatum est quod factum est. 12 Et facti sunt [f]introitus huius saeculi angusti et dolentes et laboriosi; [g]pauci autem et mali et periculorum pleni et labore magnopere fulti; 13 nam maiores saeculi introitus spatiosi et securi et facientes hereditatis fructum. 14 Si ergo ingredientes non fuerunt ingressi qui vivunt angusta et vana haec, non poterunt recipere quae sunt reposita. 15 [h]Nunc ergo, quare tu conturbaris, cum sis corruptibilis? et quid moveris tu, cum sis mortalis? 16 Et quare non accepisti in corde tuo quod est futurum, sed quod in praesenti?

17 Respondi et dixi: [i]Dominator Domine, ecce disposuisti [j]lege tua, quoniam iusti hereditabunt haec, impii autem peribunt. 18 [k]Iusti autem ferent angusta sperantes spatiosa; qui enim impie gesserunt et angusta passi sunt et spatiosa non videbunt. 19 Et dixit ad me: [m]Non est iudex super Deum neque intelligens super Altissimum; 20 pereunt enim multi praesentes, quia negligitur quae anteposita est Dei lex. 21 Mandans enim mandavit Deus venientibus, quando venerunt, [n]quid facientes viverent et quid observantes non punirentur. 22 Hi autem non sunt persuasi et contradixerunt ei et [o]constituerunt sibi cogitamen vanitatis 23 et proposuerunt sibi circumventiones delictorum et [p]superdixerunt Altissimo non esse, et vias eius non cognoverunt 24 et [q]legem eius spreverunt et sponsiones eius abnegaverunt et in legitimis eius fidem non habuerunt et opera eius non perfecerunt. 25 Propter hoc, Esdra, [r]vacua vacuis et plena plenis.

26 Ecce tempus veniet, et erit [s]quando venient signa quae praedixi tibi, et apparebit [t]sponsa et apparescens ostendetur quae nunc subducitur terra, 27 et [u]omnis qui liberatus est de praedictis malis ipse videbit mirabilia mea. 28 Revelabitur enim [v]filius meus Iesus cum his qui cum eo sunt, et iucundabuntur qui relicti sunt in annis quadringentis. 29 Et erit [x]post annos hos, et morietur filius meus Christus, et omnes qui spiramentum habent homines, 30 et convertetur saeculum [y]in antiquum silentium diebus septem, sicut in prioribus iudiciis, ita ut nemo derelinquatur; 31 et erit, post dies septem, et excitabitur quod nondum vigilat saeculum, et morietur corruptum, 32 et [z]terra reddet quae in ea dormiunt, et pulvis qui in eo silentio habitant, et promptuaria reddent quae eis commendatae sunt animae. 33 et [a]revelabitur Altissimus super sedem iudicii, et pertransibunt miseriae, et longanimitas congregabitur; 34 iudicium autem solum remanebit, [b]veritas stabit, et fides convalescet, 35 et [c]opus subsequetur, et [d]merces ostendetur, et [e]iustitiae vigilabunt, et iniustitiae non dominabuntur.

36 Et dixi: Primus [f]Abraham propter Sodomitas oravit; et [g]Moyses pro patribus qui in deserto peccaverunt; 37 et [h]qui post eum pro Israël in diebus Achaz; et [i]Samuelis, 38 et [j]David pro confractione; et [k]Salomon pro eis qui venerunt in sanctificationem; 39 et [m]Elias pro his qui pluviam acceperunt, et [n]pro mortuo ut viveret; 40 et [o]Ezechias pro populo in diebus Sennacherib; et multi pro multis. 41 Si ergo modo, quando corruptibile increvit, et iniustitia multiplicata est,

d cp. 7, 11; 8, 44; 9, 13.
e Is 40, 17; 41, 12; Dn 4, 32.
f Sap 11, 23; Is 40, 15.

g Est 14, 11. — cf. cp. 4, 23; 5, 28.
h Ex 4, 22; Ecli 36, 14. — cf. Jr 31, 9; Os 11, 1.
i Ps 74, 10.
a cp. 4, 1; 5, 31.

b cf. Mt 7, 14; Lc 13, 24.

c cf. cp. 8, 8.

d v. cp. 6, 55.
e vr. 48. — cf. cp. 3, 7.
f cf. Jb 5, 7; 14, 1.
g cf. cp. 4, 33; Gn 47, 9.

h cf. cp. 5, 21; 6, 36, 37.

i v. cp. 4, 38.
j Dt 4, 1; 6, 24; 8, 1.
k cf. Rm 8, 18, 24; 2 Cor 4, 17, 18.
m cf. cp. 4, 34; 5, 44.

n Dt 30, 15. — cf. Ac 10, 35; Rm 2, 14, 15.
o 4 Rg 17, 15; Rm 1, 21.
p Ps (10), 5; 13, 1. — v. cp. 8, 58.
q Nm 15, 31.
r cf. Mt 13, 12; Mr 4, 25.

s v. cp. 4, 52.
t cf. Ap 21, 2.
u cf. cp. 6, 25.

v cp. 13, 32, 37, 52.
x cf. Dn 9, 26.

y cf. cp. 6, 39.
z Is 26, 19; Ez 37, 12; Dn 12, 2; Jo 5, 28, 29; Ap 20, 13.

a Dn 7, 9, 10; Mt 15, 21.
b cf. cp. 6, 28.
c Ap 14, 13.
d Ap 22, 12. — cf. Mt 16, 27.
e cf. Ec 12, 14.
f v. Gn 18, 23-32.
g v. Ex 32, 11-13.
h Js 7, 6-9.
i (1 Rg 7, 9; 12, 23; 15, 11).
j 2 Rg 24, 17.
k v. 3 Rg 8, 23-53; 2 Par 6, 14-42.
m 3 Rg 18, 42; Jc 5, 18.
n 3 Rg 17, 21.
o v. 4 Rg 10, 15-19 etc.

et oraverunt iusti pro impiis, quare et nunc sic non erit? [42] Et respondit ad me et dixit: Praesens saeculum non est finis, gloria in eo frequens manet, propter hoc oraverunt pro invalidis. [43] Dies enim iudicii erit finis temporis huius, et initium temporis [p]futurae immortalitatis, [q]in quo transivit corruptela, [44] soluta est intemperantia, [r]abscissa est incredulitas, crevit autem iustitia, orta est veritas: [45] tunc enim nemo poterit salvare eum qui periit [s]neque demergere qui vicit.

Et respondi [46] et dixi: Hic est sermo meus primus et novissimus, quoniam [t]melius erat non dare terram Adam vel, cum iam dedisset, coërcere eum ut non peccaret. [47] Quid enim prodest hominibus in praesenti vivere in tristitia et mortuos sperare punitionem? [48] O tu, quid fecisti, Adam? [u]Si enim tu peccasti, non est factus solius tuus casus, sed et noster qui ex te advenimus. [49] Quid enim prodest nobis, si promissum est nobis immortale tempus, nos autem [v]mortalia opera egimus? [50] Et quoniam praedicta est nobis perennis spes, nos vero pessimi vani facti sumus; [51] et quoniam reposita sunt nobis habitacula sanitatis et securitas, nos vero male conversati sumus; [52] et quoniam reposita est gloria Altissimi protegere eos qui tarde conversati sunt, nos autem pessimis viis ambulavimus; [53] et quoniam ostendetur [x]paradisus, cuius fructus incorruptus perseverat, in quo [y]est securitas et medela; [54] nos vero non ingrediemur, in ingratis enim locis conversati sumus; [55] et quoniam super stellas fulgebunt facies eorum, qui abstinentiam habuerunt, [z]nostrae autem facies super tenebras nigrae. [56] Non enim cogitavimus viventes quando iniquitatem faciebamus, quod incipiemus post mortem pati.

[57] Et respondit et dixit: Hoc est cogitamentum [a]certaminis, quod certabit qui super terram natus est homo, [58] ut, si victus fuerit, patiatur quod dixisti; si autem vicerit, recipiet quod dico; [59] quoniam haec est vita, quam Moyses dixit cum viveret ad populum dicens: [b]Elige tibi vitam, ut vivas. [60] Non crediderunt autem ei, [c]sed nec post eum prophetis; sed nec mihi qui locutus sum ad eos. [61] Quoniam non esset tristitia in perditionem eorum, sicut [d]futurum est gaudium super eos, quibus persuasa est salus.

[62] Et respondi et dixi: Scio, Domine, quoniam vocatus est Altissimus misericors, in eo quod misereatur his qui nondum in saeculo advenerunt, [63] et quod miseretur illis qui conversionem faciunt in lege eius, [64] et [e]longanimis est, quoniam longanimitatem praestat his qui peccaverunt, quasi suis operibus; [65] et munificus est, quoniam quidem donare vult pro exigentiis; [66] et multae misericordiae, quoniam multiplicat magis misericordias his qui praesentes sunt, et qui praeterierunt, et qui futuri sunt. [67] Si enim non multiplicaverit misericordias suas, [f]non vivificabitur saeculum cum his qui inhereditabunt in eo. [68] Et donat, quoniam, [g]si non donaverit de bonitate sua ut alleventur hi qui iniquitatem fecerunt, de suis iniquitatibus non poterit decies millesima pars vivificari hominum. [69] Et iudex, si non ignoverit his qui curati sunt verbo eius et [h]deleverit multitudinem contentionum, non fortassis derelinquerentur in innumerabili multitudine nisi pauci valde.

8. - [1] Et respondit ad me et dixit: Hoc saeculum fecit Altissimus propter multos, [a]futurum autem propter paucos. [2] Dicam autem coram te similitudinem, Esdra. Quomodo autem interrogabis terram, et dicet tibi, quoniam [b]dabit terram multam magis unde fiat fictile, parvum autem pulverem unde aurum fit; sic et actus praesentis saeculi. [3] [a]Multi quidem creati sunt, pauci autem salvabuntur.

[4] Et respondi et dixi: Absorbe ergo, anima, sensum et devora quod sapit. [5] Convenisti enim obaudire et prophetare volens. Nec enim tibi datum est spatium, nisi solummodo vivere. [6] O Domine, si non permittes servo tuo, ut oremus coram te, et des nobis [c]semen cordi et sensui culturam, unde fructus fiat, unde vivere possit omnis corruptus, qui portabit locum hominis? [7] Solus enim es, et [d]una plasmatio nos sumus manuum tuarum, sicut locutus es; [8] et [e]quomodo nunc in matrice plasmatum est corpus, et praestas membra, conservatur [f]in igne et aqua tua creatio, et novem mensibus patitur tua plasmatio tuam creaturam quae in ea creata est; [9] ipsum autem quod servat, et quod servatur, utraque servabuntur; servataque quandoque iterum reddit matrix, quae in ea creverunt; [10] imperasti enim ex ipsis membris, hoc est mamillis, praebere lac fructui mamillarum, [11] ut nutriatur id quod plasmatum est usque in tempus aliquod, et postea disponas eum tuae misericordiae. [12] Enutristi eum tua iustitia et erudisti eum in lege tua et corripuisti eum tuo intellectu [13] et mortificabis eum ut tuam creaturam et [g]vivificabis eum ut opus tuum. [14] [h]Si ergo perdideris eum qui tantis laboribus plasmatus est, [i]tuo iussu facile est ordinari, ut et id quod fiebat servaretur. [15] Et nunc, Domine, dicam: De omni homine tu magis scis: de

p cf. 1 Cor 15, 53, 54.
q cp. 6, 27, 28.
r cf. vr. 34.
s vr. 58. — cf. Ap 2, 7, 11, 17, 26; 3, 5, 12, 21; 21, 7.
t cp. 4, 12. — cf. cp. 3, 5.

u vr. 11; cp. 3, 21; 4, 30; Rm 5, 18.
v cp. 8, 31. — cf. Rm 6, 23.

x Ap 2, 7. — v. cp. 4, 7.
y Ap 22, 2.
z Lm 4, 8. — cf. Jl 2, 6; Nm 2, 10.

a cp. 16, 41; Jb 7, 1. — cf. 1 Tm 1, 18; 6, 12; 2 Tm 2, 3, 4; 4, 7. — v. Eph 6, 10-17.
b Dt 30, 19.
c cp. 1, 32, — cf. Lc 16, 31.
d cf. Lc 15, 7, 10.

e Rm 2, 4. — cf. Sap 11, 24, 26.

f Lm 3, 22.
g Ps 129, 3; 142, 2.
h Ps 50, 1, 9; Is 43, 25; 44, 22; Ac 3, 19.

a cf. vr. 3; cp. 9, 15; Mt 7, 14; 22, 14; Lc 13, 24; 1 Cor 3, 22.
b cp. 10, 9.

c cf. cp. 9, 31; Mt 13, 23.

d Is 45, 9; 64, 8.
e v. Ps 138, 13-16.
f cf. cp. 7, 7.

g Rm 8, 11.
h cf. Jb 10, 8.
i cf. Ps 88, 48.

saeculum propter paucos tantum creatum esse (8, 1-3). Exoranti autem Esdrae pro se, pro omnibus (4-14) et praesertim pro populo sancto (15-36) Deus praedicta confirmat, docens peccatores poenas meruisse (37-62), certis signis

populo autem tuo, ob quem doleo,[16] et de hereditate tua, propter quam lugeo, et propter Israël, propter quem tristis sum, et de Iacob, propter quem doleo; [17] ideo incipiam orare coram te pro me et pro eis, quoniam video lapsus nostros qui inhabitamus terram; [18] sed [j]audivi celeritatem iudicis qui futurus est; [19] ideo audi vocem meam et intellige sermonem meum, et loquar coram te.

[20] Initium verborum Esdrae priusquam adsumeretur. Et dixi: Domine, [k]qui inhabitas saeculum, cuius oculi elevati in superna et aëre, [21] et cuius thronus inaestimabilis, et gloria incomprehensibilis, cui adstat exercitus angelorum cum tremore, [22] quorum servatio [m]in vento et igni convertitur, cuius verbum verum et dicta perseverantia, [23] cuius iussio fortis et dispositio terribilis, cuius [n]aspectus arefacit abyssos, et [o]indignatio tabescere facit montes, et veritas testificatur, [24] exaudi orationem servi tui et auribus percipe precationem figmenti tui. [25] Dum enim vivo, loquar et, dum sapio, respondebo: [26] nec recipias populi tui delicta, sed qui tibi in veritate serviunt; [27] nec [p]intendas impia gentium studia, sed qui tua testimonia cum doloribus custodierunt; [28] nec cogites qui in conspectu tuo false conversati sunt, sed memorare qui ex voluntate tua timorem cognoverunt; [29] neque volueris perdere [q]qui pecudum mores habuerunt, sed respicias eos qui legem tuam splendide docuerunt; [30] nec indigneris eis qui bestiis peiores iudicati sunt, sed diligas eos qui semper in tua iustitia confidunt et gloria. [31] Quoniam nos et patres nostri talibus morbis languemus; [r]tu autem propter nos peccatores misericors vocaberis. [32] Si enim desideraveris ut nostri miserearis, tunc misericors vocaberis, nobis autem non habentibus opera iustitiae; [33] iusti enim, [s]quibus sunt opera multa reposita, ex propriis operibus recipient mercedem. [34] Quid est enim homo, ut ei indigneris, aut genus corruptibile, ut ita amarus sis de ipso? [35] [t]In veritate enim nemo de genitis est, qui non impie gessit, et de confitentibus qui non deliquit. [36] In hoc enim adnuntiabitur iustitia tua et bonitas tua, Domine, cum misertus fueris eis qui non habent substantiam bonorum operum.

[37] Et respondit ad me et dixit: Recte locutus es aliqua, et iuxta sermones tuos sic et fiet. [38] Quoniam non vere cogitabo super plasma eorum qui peccaverunt ante mortem, ante iudicium, ante perditionem; [39] sed iucundabor super iustorum figmentum et memorabor [u]peregrinationis quoque et salvationis et mercedis receptionis. [40] Quomodo ergo locutus sum, sic et est: [41] sicut enim agricola serit super terram semina multa et plantationes multitudinis plantat, sed non in tempore omnia quae seminata sunt salvantur, sed nec omnia quae plantata sunt radicabunt, sic et qui in saeculo seminati sunt [v]non omnes salvabuntur.

[42] Et respondi et dixi: [w]Si inveni gratiam, loquar. [43] Quomodo semen agricolae, si non ascenderit aut non acceperit pluviam tuam in tempore aut si corruptum fuerit multitudine pluviae, [44] sic perit; et similiter homo qui manibus tuis plasmatus est, et [y]tu ei imago nominatus; quoniam similatus es ei, [z]propter quem omnia plasmasti et similasti semini agricolae. [45] Non irascaris super nos, sed [a]parce populo tuo et miserere hereditati tuae; tu autem creaturae tuae misereris.

[46] Et respondit ad me et dixit: Quae sunt praesentia praesentibus, et quae futura futuris. [47] [b]Multum enim tibi restat, ut possis diligere meam creaturam super me; tibi autem frequenter et ipsi proximavi, iniustis autem nunquam. [48] Sed et in hoc mirabilis es coram Altissimo. [49] [c]Quoniam humiliasti te sicut decet te, et non iudicasti te, ut inter iustos plurimum glorificeris. [50] Propter quod miseriae multae et miserabiles efficientur eis qui habitant saeculum in novissimis; quia in multa superbia ambulaverunt.

[51] Tu autem pro te intellige, et [c]de similibus tuis inquire gloriam. [52] Vobis enim apertus est [d]paradisus, plantata est [e]arbor vitae, praeparatum est [f]futurum tempus, praeparata est abundantia, [g]aedificata est civitas, probata est [h]requies, perfecta est bonitas et [i]perfecta sapientia. [53] Radix mali signata est a vobis, infirmitas et tinea a vobis absconsa est, et [k]in infernum fugit corruptio in oblivione. [54] [l]Transierunt dolores, et ostensus est in fine thesaurus immortalitatis. [55] Noli ergo adicere inquirendo de multitudine eorum qui pereunt. [56] [l]Nam et ipsi accipientes libertatem spreverunt Altissimum et legem eius contempserunt et vias eius dereliquerunt, [57] adhuc autem iustos eius conculcaverunt [58] et [m]dixerunt in corde suo non esse Deum, et quidem scientes quoniam moriuntur. [59] Sicut enim vos suscipient quae praedicta sunt, [n]sic eos sitis et cruciatus, quae praeparata sunt; [o]non enim voluit hominem perditionem. [60] Sed et ipsi qui creati sunt coinquinaverunt nomen eius, qui fecit eos, et [p]ingrati fuerunt ei qui praeparavit eis vitam. [61] Quapropter [q]iudicium meum modo appropinquat. [62] Quae non omnibus demonstravi, nisi tibi, et tibi [r]similibus paucis.

j cf. vr. 61; Ml 3, 5; Jc 5, 9; Ap 22, 12.
l cf. 1 Pt 1, 23.
m Ps 103, 4; Heb 1, 7.
n Ps 73, 15; Nh 1, 4. — cf. 2 Rg 22, 16.
o Nh 1, 5. — cf. Ps 103, 32.
p v. Gn 18, 23-25.
q Ba 4, 21.
r cf. Tt 2, 5.
s eo. 9, 7; 13, 23. — cf. Lc 5, 32.
t eo. 4, 38; 2 Par 6, 36; Ps 13, 2, 3.
u 1 Pt 2, 11. — v. Gn 47, 9.
v cf. vr 1.
w v. eo. 4, 44.
y v. Gn 1, 26, 27.
z v. eo. 6, 55.
a Est 13, 15; Jl 2, 17.
b cf. eo. 8, 33.
c vr. 62.
d v. eo. 4, 7.
e v. eo. 2, 12.
f cf. 1 Cor 3, 2. — v. vr. 1.
g cf. eo. 10, 27; 13, 36; Heb 11, 16; Ap 21, 2, 10, 14; 22, 14.
h Ap 14, 13.
i Ap 20, 14.
j Ap 21, 4.
k eo. 9, 11.
l v. eo. 7, 23.
m v. eo. 7, 23.
n cf. Lc 16, 24.
o cf. Sap 1, 13, 14; Ez 18, 23.
p Rm 1, 21; 2 Tm 3, 2.
q Ml 3, 5; Jc 5, 9; Ap 22, 12.
r vr. 51; cp. 14, 9.

Et respondi et dixi: [63] Ecce [s]nunc, Domine, demonstrasti mihi multitudinem signorum, quae incipies facere in novissimis; sed non demonstrasti mihi quo tempore.

9. - [1] Et respondit ad me et dixit: Metiens metire tempus in semetipso; et erit, cum videris, quando transierit pars quaedam signorum quae praedicta sunt, [2] [a]tunc intelliges, quoniam ipsum est tempus, in quo incipiet Altissimus [b]visitare saeculum, quod ab eo factum est. [3] Et quando videbitur in saeculo [c]motio locorum et populorum turbatio, [4] tunc intelliges quoniam de his erat Altissimus locutus a diebus qui fuerunt ante te ab initio. [5] Sicut enim omne quod factum est in saeculo initium habet pariter et consummationem, et consummatio est manifesta; [6] sic et Altissimi tempora initia habent manifesta in prodigiis et virtutibus et consummationes in actu et in signis.

[7] Et erit, omnis qui salvus factus fuerit, et [d]qui poterit effugere per opera sua [e]et per fidem in qua credidistis, [8] relinquetur de praedictis periculis, et [f]videbit salutare meum in terra mea, et [g]in finibus meis, quoniam sanctificavi me a saeculo. [9] Et [h]tunc miserebuntur qui nunc abusi sunt vias meas; et [i]in tormentis commorabuntur hi qui eas proiecerunt in contemptu. [10] Qui enim non cognoverunt me viventes beneficia consecuti, [11] et [j]qui fastidierunt legem meam, cum adhuc erant habentes libertatem [12] et, cum adhuc esset eis apertus paenitentiae locus, non intellexerunt, sed spreverunt, hos oportet post mortem in cruciamento cognoscere. [13] Tu ergo noli adhuc curiosus esse quomodo impii cruciabuntur, sed inquire quomodo iusti salvabuntur et quorum saeculum, et [l]propter quos saeculum et quando.

[14] Et respondi et dixi: [15] Olim locutus sum et nunc dico et postea dicam [m]quoniam plures sunt qui pereunt, quam qui salvabuntur, [16] sicut multiplicatur fluctus super guttam.

Et respondit ad me et dixit: [17] Qualis ager talia et semina, et quales flores tales et tincturae, et qualis operator talis et creatio, et qualis agricola talis cultura; quoniam tempus erat saeculi. [18] Et nunc, cum essem parans eis, his qui nunc sunt, antequam fieret saeculum in quo habitarent; et nemo mihi contradixit. [19] Tunc enim quisque, et nunc creatur in mundo hoc parato et messe indeficienti, et lege [n]investigabili corrupti sunt mores eorum. [20] Et [o]consideravi saeculum, et ecce erat periculum propter cogitationes quae in eo advenerunt. [21] Et vidi et peperci ei valde; et servavi mihi acinum de botro et [p]plantationem de tribu multa. [22] Pereat ergo multitudo, quae sine causa nata est, et servetur acinus meus et plantatio mea, quia cum multo labore perfeci. [23] Tu autem, si adhuc intromittas [q]septem dies alios, sed non ieiunabis in eis. [24] [r]Ibis in campum florum, ubi domus non est aedificata, et [q]manducabis solummodo de floribus campi et carnem non gustabis et vinum non bibes, sed solummodo flores: [25] deprecare Altissimum sine intermissione, et veniam et loquar tecum.

[26] Et profectus sum, sicut dixit mihi, in campum qui vocatur Ardath et sedi ibi in floribus et de herbis agri manducavi, et facta est esca earum mihi in saturitatem.

[27] Et factum est post dies septem, et ego discumbebam supra faenum, et [s]cor meum iterum turbabatur sicut ante. [28] Et [t]apertum est os meum, et inchoavi dicere coram Altissimo et dixi: [29] O Domine, [u]te nobis ostendens ostensus es patribus nostris in deserto [v]quod non calcatur et infructuoso, quando erant exeuntes de Aegypto, et dicens dixisti: [30] Tu, Israël, audi me; et, semen Iacob, intende sermonibus meis. [31] Ecce enim ego [x]semino in vobis legem meam, et faciet in vobis fructum, et glorificabimini in eo per saeculum; [32] [y]nam patres nostri [z]accipientes legem non servaverunt et legitima mea non custodierunt, et factus est fructus legis non parens; nec enim poterat quoniam tuus erat. [33] Nam qui acceperunt perierunt non custodientes quod in eis seminatum fuerat. [34] Et ecce consuetudo est, ut, cum acceperit terra semen vel navem mare vel vas aliquod escam vel potum, cum fuerit exterminatum id in quo seminatum est vel in quod missum est, [35] simul id quod seminatum vel missum est vel quae suscepta sunt exterminantur et suscepta jam non manent apud nos; sed nobis sic non factum est. [36] Nos quidem qui legem accepimus peccantes perivimus, et cor nostrum quod suscepit eam; [37] nam lex [a]non periit, sed permansit in suo labore.

[38] Et, cum loquerer haec in corde meo, respexi oculis meis et vidi [b]mulierem in dextera parte; et ecce haec lugebat valde, et [c]vestimenta eius discissa, et cinis super caput eius. [39] Et [d]dimisi cogitatus in quibus eram cogitans, et conversus sum ad eam et dixi ei: [40] Ut quid fles? et quid doles animo? Et dixit a me: [41] Dimitte me, domine meus, ut defleam me et adiciam dolorem, quoniam valde

s cp. 4, 52; 5, 1.

a cf. Mt 24, 32. 33.
b cp. 5, 56; 6, 18.
c Mt 24, 7.

d cp. 8, 33; 13, 23.
e cf. Rm 3, 28.
f cp. 6, 25.
g cp. 12, 34; 13, 48.
h Sap 5, 2.
i cf. Lc 16, 25.
j cp. 8, 56.

l cf. 1 Cor 3, 22.

m v. cp. 8, 1.

n Rm 11, 33.
o cf. Gn 6, 12.
p cf. cp. 5, 23.

q cf. cp. 6, 35; 12, 39, 51.
r cf. cp. 10, 32.

s cf. cp. 5, 21; 6, 36, 37.
t cp. 14, 41.
u Ex 19, 9; 24, 10.
v Jr 2, 6.

x v. cp. 8, 6.
y Ac 7, 53.
z cp. 14, 30.

a Js 40, 8; Mt 5, 18; Lc 16, 17.
b cf. cp. 10, 41, 44.
c 1 Rg 4, 12; Est 4, 1; 14, 2 etc.
d cf. cp. 10, 5.

lugens et plorans mortem filii sui unigeniti et, quia se consolari non valet, moritura (38-10, 4); propheta eam increpat atque, dum ei mala Sion meditanda proponit (5-24), transfiguratam observat in civitatem (25-28) eamque Uriel an-

amaro sum animo et humiliata sum valde. 42 Et dixi ei: Quid passa es?dic mihi. Et dixit ad me: 43 Sterilis fui ego, famula tua, et non peperi habens maritum [e]annis triginta. 44 Ego enim per singulas horas et per singulos dies et annos hos triginta [f]deprecor Altissimum nocte ac die. 45 Et factum est, post triginta annos exaudivit me Deus ancillam tuam et [g]vidit humilitatem meam et attendit tribulationi meae et dedit mihi filium, et iucundata sum super eum valde ego, et vir meus, et [h]omnes cives mei, et honorificabamus valde Fortem. 46 Et nutrivi eum labore multo. 47 Et factum est, cum crevisset et venisset accipere uxorem, [i]feci diem epuli.

10. - 1 Et factum est. cum introisset filius meus in thalamo suo, cecidit et mortuus est. 2 Et evertimus omnes lumina, et [a]surrexerunt omnes cives mei ad consolandum me, et quievi usque in alium diem usque nocte. 3 Et factum est, cum omnes quievissent ut me consolarentur ut quiescerem et surrexi nocte et fugi et veni sicut vides in hoc campo; 4 et cogito iam non reverti in civitatem sed hic consistere et neque manducare neque [b]bibere, sed sine intermissione lugere et ieiunare usque dum moriar.

5 Et [b]dereliqui sermones in quibus eram et respondi cum [c]iracundia ad eam et dixi: 6 Stulta super omnes mulieres, non vides luctum nostrum et quae nobis contingunt? 7 Quoniam Sion [c]mater nostra omni tristitia contristatur et humilitate humiliata est et luget validissime. 8 Et nunc, quoniam omnes lugemus et tristes sumus, quoniam contristati sumus, tu autem contristaris in uno filio; 9 [d]interroga enim terram, et dicet tibi, quoniam haec est quae debeat lugere casum tantorum super eam germinantium. 10 Et [e]ex ipsa ab initio omnes nati et alii venient, et ecce [f]paene omnes in perditionem ambulant, et exterminium fit multitudo eorum. 11 Et quis ergo debet lugere magis, nisi haec quae tam magnam multitudinem perdidit, quam tu, quae pro uno doles? Si autem dicis mihi: 12 Quoniam non est planctus meus similis terrae, quoniam fructum ventris mei perdidi, quem [g]cum maeroribus peperi et cum doloribus genui; 13 terra autem secundum viam terrae, abiitque in ea multitudo praesens, quomodo evenit, et ego tibi dico: 14 Sicut tu cum labore peperisti, sic et terra dat fructum suum homini ab initio ei qui fecit eam 15 Nunc ergo retine apud temetipsam dolorem tuum et fortiter fer qui tibi contigerunt casus. 16 Si enim [h]iustificaveris terminum Dei et consilium suum recipies in tempore et in talibus collaudaberis; 17 ingredere ergo in civitatem ad virum tuum. Et dixit ad me: 18 Non faciam neque ingrediar civitatem, sed hic moriar.

19 Et apposui adhuc loqui ad eam et dixi: 20 Noli facere hunc sermonem, sed consenti persuadenti. Quot enim casus Sion? Consolare propter dolorem Ierusalem. 21 Vides enim quoniam [i]sanctificatio nostra deserta effecta est, et altare nostrum demolitum est, et templum nostrum destructum est, 22 et [j]psalterium nostrum humiliatum est, et hymnus conticuit, et exsultatio nostra dissoluta est, et [l]lumen candelabri nostri exstinctum est, et arca testamenti nostri direpta est, et sancta nostra contaminata sunt, et nomen quod invocatum est super nos plene profanatum est, et liberi nostri contumeliam passi sunt, et sacerdotes nostri succensi sunt, et levitae nostri in captivitatem abierunt, et [m]virgines nostrae coinquinatae sunt, et mulieres nostrae vim passae sunt, et iusti nostri rapti sunt, et parvuli perditi sunt, et iuvenes nostri servierunt, et fortes nostri invalidi facti sunt, 23 et, quod omnium maius, [n] signaculum Sion, quoniam resignata est de gloria sua, nam [o]et tradita est in manibus eorum qui nos oderunt. 24 Tu ergo excute tuam tristitiam multam, et depone abs te multitudinem dolorum, ut tibi repropitietur Fortis et requiem faciet tibi Altissimus, requietionem laborum.

25 Et factum est, cum loquebar ad eam, facies eius fulgebat subito et species, coruscus fiebat visus eius, ut essem pavens valde ad eam et cogitarem quid esset hoc. 26 Et ecce subito emisit sonitum vocis magnum timore plenum, ut commoveretur terra a mulieris sono. Et vidi, 27 et ecce amplius mulier non comparebat mihi, sed [p]civitas aedificabatur et locus demontrabatur de fundamentis magnis, et timui et clamavi voce magna et dixi: 28 Ubi est [q]Uriel angelus qui a principio venit ad me? quoniam ipse me fecit venire in multitudine in excessu mentis huius, et factus est finis meus in corruptionem, et oratio mea in improperium.

29 Et, [r]cum essem loquens ego haec, ecce venit ad me et vidit me. 30 [s]Et ecce eram positus ut mortuus, et intellectus meus alienatus erat, et [t]tenuit dexteram meam et confortavit me et statuit me super pedes meos et dixit mihi: 31 Quid tibi est? et quare conturbatus est intellectus tuus, et sensus cordis tui, et quare conturbaris? et dixi: 32 Quoniam dereliquisti me, et ego quidem feci secundum sermones tuos [u]et exivi in campum, et ecce vidi et video quod non possunt enar-

e cp. 10, 45.
f cf. 1 Rg 1, 10, 11.
g cf. Lc 1, 48.

h cf. Lc 1, 58.
i Tb 8, 22; 11, 21; Mt 22, 2.

a cf. Jb 2, 11; Jo 11, 19.

b cf. cp. 9, 39.

c cf. Gal 4 ,26.

d cp. 8, 2. — cf. cp. 5, 48, 49.

e v. Sap 7, 1.
f cf. cp. 9, 15.

g Gn 3, 16. — cf. Jo 16, 21.

h cf. 1 Rg 3, 18; Is 39, 8.

i 2 Par 36, 19; Lm 2, 7. — cf. cp. 12, 48.
j cf. Is 24, 8.
l cf. 1 Mc 1, 23.

m Lm 5, 13.

n cf. Jr 22, 24; Ag 2, 24.
o cf. 2 Es 9, 27; Ps 43, 12; 105, 41.

p vr. 42; Ap 21, 10, 14.
q cp. 4, 1; 5, 20.

r cf. Dn 9, 20, 21.
s Ap 1, 17.
t cp. 5, 15. — cf. Dn 8, 17, 18.

u cf. cp. 9, 24.

rare. Et dixit ad me: [33] [v]Sta ut vir, et commonebo te. Et dixi: [34] Loquere, Domine meus, tu in me; noli me derelinquere, ut non frustra moriar, [35] quoniam vidi quae non sciebam et audio quae non scio. [36] Aut [x]nunquid sensus meus fallitur, et anima mea somniat? [37] Nunc ergo deprecor te, ut demonstres servo tuo de excessu hoc.

Et respondit ad me et dixit: [38] Audi me, et doceam te et dicam tibi de quibus times; [y]quoniam Altissimus revelavit tibi mysteria multa. [39] [z]Vidit rectam viam tuam, quoniam sine intermissione contristabaris pro populo tuo et valde lugebas propter Sion. [40] Hic ergo intellectus visionis, quae tibi apparuit ante paululum: [41] [a]quam vidisti lugentem, inchoasti consolari eam; [42] nunc autem iam speciem mulieris non vides, sed [b]apparuit tibi civitas aedificari. [43] Et, quoniam enarrabat tibi de casu filii sui, haec absolutio est: [44] haec mulier, quam vidisti, haec est Sion, et, quoniam dixit tibi, quam et nunc conspicies ut [b]civitatem aedificatam; [45] et quoniam [c]dixit tibi, quia sterilis fuit triginta annis, propter quod erant anni scilicet triginta, quando non erat in ea adhuc oblatio oblata. [46] Et factum est, post annos triginta aedificavit Salomon civitatem, et [d]obtulit oblationes; tunc fuit quando peperit sterilis filium; [47] et quod tibi dixit quoniam nutrivit eum cum labore hoc erat habitatio in Ierusalem; [48] et quoniam dixit tibi: [e]Quod filius meus veniens in suo thalamo mortuus esset et contigisset ei casus, hoc erat quae facta est ruina Ierusalem. [49] Et ecce vidisti similitudinem eius; et, quoniam filium lugeret, inchoasti consolari eam; et de his quae contigerunt haec erant tibi aperienda. [50] Et nunc videt Altissimus quoniam ex animo contristatus es, et quoniam ex toto corde pateris pro ea, [f]ostendit tibi claritatem gloriae eius et pulchritudinem decoris eius. [51] Propterea enim dixi tibi, [g]ut maneres in campo, ubi domus non est aedificata. [52] Sciebam enim ego, quoniam Altissimus incipiebat tibi ostendere haec; [53] propterea dixi tibi, ut venires in agrum ubi non est fundamentum aedificii. [54] Nec enim poterat opus aedificii hominis sustineri in loco ubi incipiebatur Altissimi civitas ostendi. [55] Tu ergo noli timere, neque expavescat cor tuum; sed ingredere et [h]vide splendorem et magnitudinem aedificii, quantum capax est tibi visus oculorum videre; [56] et post haec audies quantum capit auditus aurium tuarum audire, [57] [i]Tu enim beatus es prae multis et vocatus es apud Altissimum sicut et pauci. [58] Nocte autem, quae in crastinum futura est, manebis hic; [59] et ostendet tibi Altissimus eas visiones supremorum, quae faciet Altissimus his qui habitant super terram a novissimis diebus. [60] Et dormivi illam noctem et aliam, sicut dixerat mihi.

11. - [1] Et vidi somnium, et ecce [a]ascendebat de mari [b]aquila, cui erant [c]duodecim alae pennarum et capita tria. [2] Et vidi, et ecce expandebat alas suas in omnem terram, et [d]omnes venti caeli insufflabant in eam et colligebantur. [3] Et vidi, et de pennis eius nascebantur [e]contrariae pennae et ipsae fiebant in pennaculis minutis et modicis; [4] [f]nam capita eius erant quiescentia, et dimidium caput erat maius aliorum capitum, sed ipsa quiescebat cum eis. [5] Et vidi, et ecce aquila volavit in pennis suis et regnavit super terram et super eos qui habitant in ea. [6] Et vidi quoniam subiecta erant ei omnia sub caelo, et nemo illi contradicebat, neque unus de creatura quae est super terram. [7] Et vidi, et ecce surrexit aquila super ungues suos et misit vocem pennis suis dicens: [8] Nolite omnes simul vigilare, dormite unusquisque in loco suo et per tempus vigilate. [9] Capita autem in novissimo serventur. [10] Et vidi, et ecce [g]vox non exibat de capitibus eius, sed de medietate corporis eius. [11] Et numeravi [e]contrarias pennas eius, et ecce ipsae erant octo. [12] Et vidi, et ecce [h] a dextera parte surrexit una penna et regnavit super omnem terram. [13] Et factum est, cum regnaret, venit ei finis, et non apparuit locus eius, et sequens exsurrexit et regnabat; ipsa multum tenuit tempus. [14] E factum est, cum regnaret, et veniebat finis eius, ut non appareret sicut prior; [15] et ecce vox emissa est illis dicens: [16] Audi, tu quae tanto tempore tenuisti terram: Haec adnuntio tibi antequam incipias non apparere. [17] Nemo post te tenebit tempus tuum, sed nec dimidium eius. [18] Et levavit se tertia et tenuit principatum sicut et priores, et non apparuit et ipsa. [19] Et sic contingebat omnibus aliis singulatim principatum gerere, et iterum nusquam comparere. [20] Et vidi, et ecce in tempore sequentes pennae erigebantur [h]a dextera parte, ut tenerent et ipsae principatum; et ex his erant quae tenebant, sed tamen statim non comparebant. [21] Nam et aliquae ex eis erigebantur, sed non tenebant principatum. [22] Et vidi post haec, ecce non comparuerunt [i]duodecim pennae et duo [j]pennacula, [23] et nihil supererat in corpore aquilae, nisi duo capita quiescentia et sex pennacula, [24] et vidi, et ecce sex pennaculis divisae sunt duae, et manserunt sub capite quod est ad dexteram partem; nam [l]quattuor manserunt in loco suo. [25] Et vidi,

v v. cp. 6, 13.

x cf. Ecli 34, 2.

y cf. cp. 12, 36.
z cp. 6, 32.

a cp. 9, 38.

b vr. 27.
c cp. 9, 43.

d 3 Rg 8, 62; 2 Par 7, 4.

e vr. 1.

f cf. Is 54, 11, 12.
g cf. vr. 32; cp. 9, 24.

h cf. Ps 47, 12, 13.

i cf. cp. 12, 7.

a cf. Dn 7, 3; Ap 13, 1.
b cf. Dt 28, 49; Ez 17, 3; Dn 7, 4.
c cp. 12, 16. — cf. vr. 22.
d cf. Dn 7, 2.
e vr. 11.
f vr. 29; cp. 12, 22.

g cp. 12, 17.

h vr. 20.

i vr. 1,
j vr. 3, 11.

l cp. 12, 2.

quae omnia sive singula, sive copulata regna in mundo exurgentia et transeuntia significant (11, 1-35) eaqae universa leo de silva (36-12, 9), sive (prout constat ex interpretatione in libro scribenda et docenda sapientibus de populo)

et ecce subalares cogitabant se erigere et tenere principatus: [26] Et vidi, et ecce una erecta est, sed statim non comparuit, [27] et secundae velocius quam priores non comparuerunt. [28] Et vidi, et ecce duae, quae superaverunt, apud semetipsas cogitabant et ipsae regnare; [29] et in eo cum cogitarent, ecce [m]unum quiescentium capitum, quod erat medium, evigilabat, hoc enim erat duorum capitum maius. [30] Et vidi quoniam completa sunt duo capita secum. [31] Et ecce conversum est caput cum his qui cum eo erant et comedit duas subalares quae cogitabant regnare. [32] Hoc autem caput perconterruit omnem terram et dominabatur in ea his [n]qui habitant terram cum labore multo; et potentatum tenuit orbis terrarum super omnes alas quae fuerunt. [33] [o]Et vidi post haec, et ecce [l]medium caput subito non comparuit, et hoc sicut alae. [34] Superaverunt autem duo capita, quae et ipsa similiter [p]regnaverunt super terram et super eos qui habitant in ea. [35] Et vidi, et ecce [q]devoravit caput a dextera parte illud quod a laeva.

[36] Et audivi vocem dicentem mihi: Conspice contra te et considera quod vides. [37] Et vidi, et ecce sicut [r]leo concitatus de silva rugiens, et vidi quoniam emittebat vocem hominis ad aquilam. Et dixit dicens: [38] Audi tu, et loquar ad te, et dicet Altissimus tibi: [39] Nonne tu es qui superasti de [s]quattuor animalibus, quae feceram regnare in saeculo meo, et ut per eos veniret finis temporum eorum? [40] Et [t]quartus veniens devicit omnia animalia quae transierunt, et potentatu tenuit saeculum cum tremore multo et omnem orbem [u]cum labore pessimo, et inhabitavit tot temporibus orbem terrarum cum dolo. [41] Et iudicasti terram non cum veritate. [42] Tribulasti enim mansuetos et laesisti quiescentes et dilexisti mendaces et destruxisti habitationes eorum qui fructificabant et humiliasti muros eorum qui te non nocuerunt, [43] et ascendit contumelia tua usque ad Altissimum et superbia tua ad Fortem. [44] Et respexit Altissimus superba tempora, et ecce finita sunt, et scelera eius completa sunt. [45] Propterea non appareas tu, aquila, et alae tuae orribiles, et pennacula tua pessima, et capita tua maligna, et ungues tui pessimi, et omne corpus tuum vanum, [46] [v]uti refrigeretur omnis terra et revertatur liberata de tua vi et speret iudicium et misericordiam eius qui fecit eam.

12. - [1] Et factum est dum loqueretur leo verba haec ad aquilam, et vidi, [2] et ecce [a]quod superaverat caput, et non comparuerunt quattuor alae illae, quae ad eum transierunt, et erectae sunt ut regnarent, et erat [b]regnum earum exile et tumultu plenum. [3] Et vidi, et ecce ipsa non apparebant, et omne corpus aquilae incendebatur, et expavescebat terra valde, et ego a tumultu et excessu mentis et a magno timore vigilavi et dixi spiritui meo: [4] Ecce tu praestitisti mihi hoc in eo quod [c]scrutaris vias Altissimi. [5] Ecce adhuc fatigatus sum animo et spiritu meo invalidus sum valde, et nec modica est in me virtus a multo timore, quam expavi nocte hac. [6] Nunc ergo orabo Altissimum, ut me confortet usque in finem. [7] Et dixi: [d]Dominator Domine, [e]si inveni gratiam ante oculos tuos, et [f]si iustificatus sum apud te prae multis, et si certe ascendit deprecatio mea ante faciem tuam, [8] conforta me et ostende servo tuo mihi interpretationem et distinctionem visus horribilis huius, ut plenissime consoleris animam meam. [9] Dignum enim me habuisti ostendere mihi temporum novissima.

Et dixit ad me: [10] Haec est interpretatio visionis huius: [11] [g]aquilam quam vidisti ascendentem de mari hoc est regnum quod visum est in visione [h]Danieli fratri tuo; [12] sed non est illi interpretatum, quoniam ego nunc tibi interpretor. [13] Ecce dies veniunt, et exsurget regnum super terram, et erit timor acrior omnium regnorum quae fuerunt ante eum. [14] Regnabunt autem in ea reges duodecim, unus post unum; [15] nam secundus incipiet regnare et [i]ipse tenebit amplius tempus prae duodecim. [16] Haec est interpretatio [j]duodecim alarum quas vidisti. [17] Et, quam audisti vocem [l]quae locuta est non de capitibus eius exeuntem, sed de medio corporis eius. [18] haec est interpretatio, quoniam post tempus regni illius nascentur contentiones non modicae, et periclitabitur ut cadat, et non cadet tunc, sed iterum constituetur in suum initium. [19] Et, quoniam vidisti [m]subalares octo cohaerentes alis eius, [20] haec est interpretatio: exsurgent in ipso octo reges, quorum erunt tempora levia et anni citati, et [n]duo quidem ex ipsis perient. [21] Appropinquante autem tempore medio, quattuor servabuntur in tempore, cum incipiet appropinquare tempus eius ut finiatur; [o]duo vero in fine servabuntur. [22] Et, quoniam vidisti [p]tria capita quiescentia, [23] haec est interpretatio: [q]in novissimis eius suscitabit Altissimus tria regna et revocabit in ea multa, et dominabuntur terram, [24] et qui habitant in ea cum [r]labore multo super omnes qui fuerunt ante hos, propter hoc ipsi vocati sunt capita aquilae. [25] Isti enim erunt qui recapitulabunt impietates eius et qui perficient novissima eius. [26] Et, quoniam vidisti [s]caput maius non apparens, haec est interpretatio eius, quoniam unus ex eis

m vr. 4; cp. 12, 22.

n cp. 12, 24.
o cp. 12, 26.

p cf. cp. 12, 22.
p cf. cp. 12, 27, 28.

r cp. 12, 31. — cf. Ap 5, 5.

s Dn 7, 3.

t Dn 7, 7, 19, 23. — cf. cp. 12, 11.
u vr. 32; cp. 12, 24.

v cf. Is 28, 12.

a cp. 11, 35.
b vr. 30.

c cf. cp. 4, 2; 5, 34.

d v. cp. 4, 38.
e v. cp. 4, 44.
f cf. cp. 10, 57.

g cp. 11, 1.
h Dn 7, 7.

i cf. cp. 11, 17.
j cp. 11, 1.
l cp. 11, 10.

m cf. cp. 11, 3, 11.

n cf. cp. 11, 22.

o cf. cp. 11, 24.
p cp. 11, 1, 4.
q cf. cp. 8, 50.
r cp. 11, 32, 40.

s cf. cp. 11, 33.

super lectum suum morietur, et tamen cum tormentis.[27] Nam duo qui perseverarent, gladius eos comedet. [28] [t]Unius enim gladius comedet qui cum eo; sed tamen hic gladio in novissimis cadet. [29] Et, quoniam vidisti [u]duas subalares traicientes super caput quod est in dextera parte, [30] haec est interpretatio: hi sunt quos conservavit Altissimus in finem suum, hoc est [v]regnum exile et turbationis plenum. [31] [w]Sicut vidisti et leonem, quem vidisti de silva evigilantem et rugientem et loquentem ad aquilam et arguentem eam et iniustitias ipsius, per omnes sermones eius sicut audisti, [32] hic est ventus quem servavit Altissimus in finem ad eos et impietates ipsorum; et [x]arguet illos et incutiet coram ipsis discerptiones eorum. [33] Statuet enim eos in iudicio vivos, et erit, cum arguerit eos, tunc corripiet eos. [34] Nam residuum populum meum liberabit cum miseria, qui salvati sunt [y]super fines meos, et iucundabit eos quoadusque veniet finis, dies iudicii, [z]de quo locutus sum tibi ad initio.

[35] Hoc somnium quod vidisti, et hae interpretationes. [36] Tu ergo solus dignus fuisti scire Altissimi secretum hoc. [37] [a]Scribe ergo omnia ista in libro quae vidisti et pone ea in loco abscondito [38] et [b]docebis ea sapientes de populo tuo, quorum corda scis posse capere et servare secreta haec. [39] Tu autem adhuc sustine hic alios [c]dies septem, ut tibi ostendatur quidquid visum fuerit Altissimo ostendere tibi. [40] Et profectus est a me.

[d]Et factum est, cum audisset omnis populus quoniam pertransierunt septem dies, et ego non fuissem reversus in civitatem, et congregavit se omnis a minimo usque ad maximum et venit ad me et dixerunt mihi dicentes: [41] Quid peccavimus tibi et quid iniuste egimus in te, quoniam derelinquens nos sedisti in loco hoc? [42] Tu enim nobis superes solus ex omnibus populis sicut [e]botrus de vinea et sicut [f]lucerna in loco obscuro et sicut [g]portus et navis salvata a tempestate; [43] aut non sufficiunt nobis mala quae contingunt? [44] Si ergo tu nos dereliqueris, [h]quanto nobis erat melius si essemus succensi et nos cum [i]incendio Sion? [45] [j]Nec enim nos sumus meliores eorum qui ibi mortui sunt. Et ploraverunt voce magna. Et respondi ad eos et dixi: [46] Confide, Israel, et noli tristari tu, domus Iacob. [47] Est enim memoria vestri coram Altissimo, et Fortis non est oblitus vestri in tentatione. [48] Ego enim non dereliqui vos neque excessi a vobis; sed veni in hunc locum ut deprecarer pro [l]desolatione Sion, ut quaererem misericordiam pro [m]humilitate sanctificationis vestrae. [49] Et nunc ite unusquisque vestrum in domum suam, et ego veniam ad vos post dies istos. [50] Et profectus est populus sicut dixi ei in civitatem; [51] ego autem sedi in campo septem diebus, [n]sicut mihi mandavit et [o]manducabam de floribus agri: de herbis facta est esca mihi in diebus illis.

13. - [1] Et factum est[a]post dies septem, et somniavi somnium in nocte, [2] et [b]ecce de mari ventus exsurgebat, ut conturbaret omnes fluctus eius. [3] Et vidi et ecce convalescebat ille homo [c]cum milibus caeli; et, [d]ubi vultum suum vertebat ut consideraret, tremebant omnia quae sub eo videbantur. [4] Et ubicumque exibat vox de ore eius, ardescebant omnes qui audiebant voces eius, sicut quiescit terra, quando senserit ignem. [5] [e]Et vidi post haec, et ecce congregabatur multitudo hominum, quorum non erat numerus de quattuor ventis caeli, ut debellarent hominem qui ascenderat de mari. [6] Et vidi, et ecce sibimetipsi sculpserat [f]montem magnum et volavit super eum; [7] ego autem quaesivi videre regionem vel locum, unde sculptus esset mons, et non potui. [8] Et post haec vidi, et ecce omnes qui congregati sunt ad eum, ut expugnarent eum, timebant valde, tamen audebant pugnare. [9] Et ecce, ut vidit impetum multitudinis venientis, non levavit manum suam neque frameam tenebat neque aliquod vas bellicosum, nisi solummodo ut vidi, [10] [g]quoniam emisit de ore suo sicut flatum ignis et de labiis eius spiritus flammae et de lingua eius emittebat scintillas et tempestates, et commixta sunt omnia simul, hic flatus ignis et spiritus flammae et multitudo tempestatis,, [11] et concidit super multitudinem in impetu, quae praeparata erat pugnare, et succendit omnes, ut subito nihil videretur de innumerabili multitudine, nisi solummodo [h]pulvis et fumi odor; et vidi et extimui. [12] Et post haec vidi ipsum hominem descendentem de monte et vocantem ad se [i]multitudinem aliam pacificam, [13] et accedebat ad eum vultus hominum multorum, quorundam gaudentium, quorundam tristantium, aliqui vero alligati, aliqui [j]adducentes ex eis qui offerebantur. Et aegrotavi a multitudine pavoris et expergefactus sum et dixi: [14] Tu ab initio demonstrasti servo tuo mirabilia haec et [l]dignum me habuisti ut susciperes deprecationem meam; [15] et nunc demonstra mihi adhuc interpretationem somnii huius. [16] Sicut enim existimo in sensu meo, [m]vae qui derelicti fuerunt in diebus illis! [17] Qui enim non sunt derelicti tristes erant. [18] Intelligo nunc quae sunt reposita in novissimis diebus et occurrent eis, sed et his qui derelicti sunt;

t cf. cp. 11, 35.
u cf. vr. 21; cp. 11, 24.

v vr. 2.
w v. cp. 11, 37-46.

x cp. 13, 37.

y cp. 9, 8; 13, 48.
z cf. cp. 7, 33.

a cf. Ap 1, 19.
b cf. cp. 14, 26.

c vr. 51; cp. 9, 23.

d cf. cp. 5, 16-19.

e Is 24, 13; Mic 7, 1.
f 2 Pt 1, 19.
g cf. Ps 106, 30.
h cf. Ex 14, 12.
i cf. 2 Es 1, 3; 2, 3, 13, 17.
j cf. 3 Rg 19, 4; 1 Mc 13, 5.

l cp. 3, 2.
m v. cp. 10, 21.

n vr. 39.
o cp. 9, 24.

a cp. 12, 39, 51.
b cf. Dn 7, 2.
c (Dn 7, 13).
d cf. Ap 20, 11.

e vr. 34. — cf. Ap 20, 8, 9.

f vr. 35, 36.

g Is 11, 4; 2 Th 2, 8; Ap 11, 5.

h Ez 28, 18.
i vr. 39.

j cf. Is 66, 20.

l cf. cp. 12, 9.

m vr. 22.

comperit eum esse Filium Dei (14-32), qui gentes inimicas perdet et populum electum congregabit tempore suo (33-58).

Visio VII (14, 1-50). *Esdra iubetur domum suam disponere (14, 1-17) et libros sa-*

[19] propter hoc venerunt enim in pericula magna et necessitates multas, sicut ostendunt somnia haec. [20] Attamen facilius est periclitantem venire in hunc, quam [n]pertransire, sicut nubem a saeculo, et nunc videre quae contingunt in novissimo.

Et respondit ad me et dixit: [21] Et visionis interpretationem dicam tibi, et de quibus locutus es adaperiam tibi. [22] [o]Quoniam de his dixisti qui derelicti sunt haec est interpretatio: [23] qui aufert periculum illo tempore [p]hic se custodivit, qui in periculo inciderunt hi sunt [q]qui habent opera et [r]fidem ad Fortissimum. [24] Scito ergo quoniam magis beatificati sunt qui derelicti, super eos qui mortui sunt. [25] Hae interpretationes visionis, quia [s]vidisti virum ascendentem de corde maris, [26] ipse est quem conservat Altissimus multis temporibus, qui [t]per semetipsum liberavit creaturam suam; et ipse disponet, qui derelicti sunt; [27] et, [u]quoniam vidisti de ore eius exire ut spiritum et ignem et tempestatem, [28] et quoniam non tenebat frameam neque vas bellicosum; corrupit enim impetus eius multitudinem, quae venerat expugnare eum; haec est interpretatio: [29] ecce dies veniunt, quando incipiet Altissimus [v]liberare eos qui super terram sunt [30] et [w]veniet in excessu mentis super eos qui inhabitant terram. [31] Et [x]alii alios cogitabunt debellare, civitas civitatem et locus locum et gens adversus gentem et regnum adversus regnum. [32] Et erit, cum fient haec et contingent signa [z]quae ante ostendi tibi, et [a]tunc revelabitur Filius meus, quem vidisti, ut virum ascendentem. [33] Et erit, quando audierint omnes gentes vocem eius, et derelinquet unusquisque in regione sua bellum suum, quod habent ad alterutrum; [34] et [b]colligetur in unum multitudo innumerabilis, sicut volentes venire et expugnare eum. [35] [c]Ipse autem stabit super cacumen montis Sion. [36] [d]Sion autem veniet et ostendetur omnibus parata et aedificata, sicut vidisti [e]montem sculpi [f]sine manibus. [37] Ipse autem [g]Filius meus [h]arguet quae adinvenerunt gentes, impietates eorum has quae [i]tempestati appropinquaverunt propter mala cogitamenta eorum et cruciamenta quibus incipient cruciari; [38] quae adsimilatae sunt flammae, et perdet eos sine labore per legem quae igni adsimilata est. [39] Et quoniam vidisti eum colligentem ad se [j]aliam multitudinem pacificam, [40] hae sunt decem tribus, quae captivae factae sunt de terra sua in diebus Oseae regis, [k]quem captivum duxit Salmanasar rex Assyriorum et transtulit eos trans flumen, et translati sunt in terram aliam; [41] ipsi autem sibi dederunt consilium hoc, ut derelinquerent multitudinem gentium et proficiscerentur in ulteriorem regionem, ubi nunquam inhabitavit genus humanum, [42] vel ubi observare legitima sua, quae non fuerant servantes in regione sua. [43] Per introitus autem angustos fluminis [m]Euphraten introierunt. [44] Fecit enim eis tunc Altissimus signa et [n]statuit venas fluminis usquequo transirent, [45] per eam enim regionem erat via multa itineris, anni unius et dimidii; nam regio illa vocatur Arsareth. [46] Tunc inhabitaverunt ibi usque in novissimo tempore, et nunc iterum, cum coeperint venire, [47] iterum Altissimus [o]statuet venas fluminis, ut possint transire; propter haec vidisti multitudinem cum pace. [48] Sed et qui derelicti sunt de populo tuo, hi sunt qui inveniuntur [p]intra terminum meum. [49] Factum erit ergo, quando incipiet perdere multitudinem earum, quae collectae sunt gentes, proteget eos qui superaverunt populum. [50] Et tunc ostendet eis multa plurima portenta.

[51] Et dixi ego: [q]Dominator Domine, hoc mihi ostende, propter quod vidi [r]virum ascendentem de corde maris. Et dixit mihi: [52] Sicut non potes haec vel scrutari, vel scire quae sunt in profundo maris, sic non poterit quisque super terram videre [s]Filium meum vel eos qui cum eo sunt, nisi in [t]tempore diei. [53] Haec est interpretatio somnii quod vidisti et propter quod illuminatus es hic solus; [54] dereliquisti enim tuam et circa meam vacasti legem et quaesisti. [55] Vitam enim tuam disposuisti in sapientia et [u]sensum tuum vocasti matrem, [56] et propter hoc ostendi tibi merces apud Altissimum. Erit enim post alios tres dies ad te alia loquar et exponam tibi gravia et mirabilia. [57] Et profectus sum et transii in campum multum glorificans et laudans Altissimum de mirabilibus quae per tempus faciebat, [58] et [v]quoniam gubernat ipsum, et quae sunt in temporibus illata. Et sedi ibi tribus diebus.

14. - [1] Et factum est [a]tertio die, et ego sedebam sub quercu, [2] et ecce vox exivit contra me de rubo et dixit: Esdra, Esdra. Et dixi: Ecce ego, Domine, et [b]surrexi super pedes meos.

Et dixit ad me: [3]Revelans revelatus sum [c]super rubum et locutus sum Moysi quando populus meus serviebat in Aegypto. [4] Et misi eum et eduxi populum meum de Aegypto et adduxi eum super montem Sina et [d]detinebam eum apud me diebus multis. [5] Et enarravi ei mirabilia multa et ostendi ei temporum secreta et finem et praecepi ei dicens: [6] Haec in palam facies verba, et haec abscondes. [7] Et nunc tibi dico: [8] Signa quae demonstravi et somnia quae vidisti, et interpre-

n cf. Jb 7, 9.

o vr. 16, 19.
p cf. Ap 3, 10.
q v. cp. 8, 33.
r cf. cp. 9, 7; Rm 3, 28.
s vr. 2, 3, 5, 51.

t cf. 1 Pt 2, 24.
u vr. 9, 10.

v cf. Lc 21, 28.
x cf. Lc 21, 26.
y cf. Is 19, 2; Mt 24, 7 etc.
z v. cp. 5, 4-9; 6, 18-28.
a vr. 3, 5.

b vr. 5; Ap 19, 19; 20, 8.
c Ps 2, 6; Ap 14, 1.
d v. cp. 8, 52.
e vr. 6, 7.
f cf. Dn 2, 34.
g vr. 32; cp. 7, 28.
h cp. 12, 32.
i vr. 10, 11.

j vr. 12.
l cf. 4 Rg 17, 6.

m cf. Ap 16, 12.
n cf. Js 3, 15, 16.

o cf. Is 11, 15, 16.

p cp. 9, 8; 12, 34.

q v. cp. 4, 38.
r vr. 2, 3, 5, 25.
s vr. 32, 37.
t cf. Lc 17, 22, 24.

u Ecli 15, 2. — cf. Pro 7, 4.

v cf. Ac 1, 7.

a cf. cp. 13, 56.

b v. cp. 6, 17.
c v. Ex 3, 2-8.

d Ex 24 18.

tationes quas tu vidisti in corde tuo repone ea; [9] tu enim recipieris ab omnibus, converteris residuus cum consilio meo et cum [e]similibus tuis, usquequo finiantur tempora; [10] quoniam [f]saeculum perdidit iuventutem suam, et tempora appropinquant senescere. [11] Duodecim enim partibus divisum est saeculum, et transierunt eius decima et dimidium decimae partis. [12] Supersunt autem eius post medium decimae partis. [13] Nunc ergo [g]dispone domum tuam et corripe populum tuum et consolare humiles eorum et renuntia iam corruptelae [14] et dimitte abs te mortales cogitationes et [h]proice abs te pondera humana et exsue te iam infirmam naturam et repone in unam partem molestissima tibi cogitamenta et festina transmigrare a temporibus his; [15] quae enim vidisti nunc contigisse mala, iterum horum deteriora facient; [16] quantum enim invalidum fiet saeculum a senectute, [i]tantum multiplicabuntur super inhabitantes mala. [17] [j]Prolongavit enim se magis veritas et appropinquavit mendacium. Iam enim festinat venire [k]quam vidisti visionem.

[18] Et respondi et dixi coram te, Domine: [19] Ecce enim ego abibo, [m]sicut praecepisti mihi, et corripiam praesentem populum. Qui autem iterum nati fuerint, quis commonebit? [20] Positum est ergo saeculum in tenebris et qui habitant in eo sine lumine. [21] [n]Quoniam lex tua incensa est, propter quod nemo scit quae a te facta sunt, vel quae incipient opera. [22] [o]Si enim inveni in te gratiam, [p]immitte in me Spiritum sanctum, et scribam omne quod factum est in saeculo ab initio, quae erant in lege tua scripta ut possint homines invenire semitam, et qui voluerint vivere in novissimis vivant.

[23] Et respondit ad me et dixit: Vadens congrega populum et dices ad eos, [q]ut non quaerant te diebus quadraginta. [24] Tu autem praepara tibi buxos multos et accipe tecum Saream, Dabriam, Salemiam, Echanum et Asiel, quinque hos qui [r]parati sunt ad scribendum velociter, [25] et venias huc, et ego accendam in corde tuo [s]lucernam intellectus, quae non exstinguetur quoadusque finientur quae incipies scribere. [26] Et tunc perfectis quaedam palam facies, [t]quaedam sapientibus absconse trades, in crastinum enim hac hora incipies scribere.

[27] Et profectus sum, sicut mihi praecepit, et congregavi omnem populum et dixi: [28] [u]Audi, Israël, verba haec: [29] [v]peregrinati sunt patres nostri ab initio in Aegypto et liberati sunt inde [30] et [x]acceperunt legem vitae, quam non custodierunt, quam et vos post eos transgressi estis; [31] et data est vobis terra in sortem; et terra Sion et patres vestri et vos iniquitatem fecistis et non servastis vias, quas praecepit vobis Altissimus; [32] et, [y]iustus iudex cum sit, abstulit a vobis in tempore quod donaverat. [33] Et nunc vos hic estis, et fratres vestri introrsum vestrum sunt. [34] Si ergo imperaveritis sensui vestro et erudieritis cor vestrum, vivi conservati eritis et post mortem misericordiam consequemini. [35] [z]Iudicium enim post mortem veniet, [a]quando iterum reviviscemus, et [b]tunc iustorum nomina parebunt, et [c]impiorum facta ostendentur. [36] Ad me igitur nemo accedat nunc neque requirat me usque [d]dies quadraginta. [37] Et [e]accepi quinque viros, sicut mandavit mihi, et profecti sumus in campum et mansimus ibi, [38] et factus sum in crastinum, et ecce vox vocavit me dicens: Esdra, [f]aperi os tuum et bibe quo te potavero. [39] Et aperui os meum, et ecce calix plenus porrigebatur mihi: hoc erat plenum sicut aqua, color autem eius ut ignis similis. [40] Et accepi et bibi, et in eo, cum bibissem, cor meum cruciabatur intellectu, et in pectus meum increscebat sapientia. Nam spiritus meus conservabatur memoria, [41] et [g]apertum est os meum et non est clausum amplius. [42] Altissimus dedit intellectum quinque viris, et scripserunt quae dicebantur excessiones noctis, quas non sciebant. [43] Nocte autem manducabant panem; ego autem per diem loquebar et per noctem non tacebam. [44] Scripti sunt autem per [d]quadraginta dies libri ducenti quattuor. [45] Et factum est, cum complevissent quadraginta dies, locutus est Altissimus dicens: Priora quae scripsisti in palam pone, et legant digni et indigni; [46] novissimos autem septuaginta conservabis, ut tradas eos sapientibus de populo tuo. [47] In his enim est vena intellectus et [h]sapientiae fons [i]et scientiae flumen. Et feci sic.

15. - [1] Ecce loquere in aures plebis meae sermones prophetiae, [a]quos immisero in os tuum, dicit Dominus, [2] et fac ut [b]in charta scribantur quoniam [c]fideles et veri sunt. [3] Ne timeas a cogitationibus adversum te, nec turbent te incredulitates dicentium; [d]quoniam omnis incredulus in incredulitate sua morietur.

[5] Ecce ego induco, dicit Dominus, super orbem terrarum mala, [e]gladium et famem et mortem et interitum. [6] Propter quod superpolluit iniquitas omnem terram et [f]adimpleta sunt opera nociva illorum. [7] Propterea dicit Dominus: [8] Iam non silebo de impietatibus eorum quae irreligiose agunt, nec sustinebo

e cp. 8, 51, 62.
f cf. cp. 4, 26; 6, 20; Ps 101, 27.

g cf. 4 Rg 20, 1.

h Heb 12, 1. — cf. 2 Cor 5, 4.

i cf. Mt 24, 8.
j cp. 5, 1.
l cp. 11, 1 sqq.
m cf. vr. 13.

n cf. cp. 10, 22.
o v. cp. 4, 44.
p cf. aSp 9, 17; 2 Pt 1, 21.

q vr. 36, 44, 45. — cf. Ex 24, 18.
r v. 1 Es 7, 6.
s Ps 118, 105; Pro 6, 23; 20, 27. — cf. Sap 5, 6; 7, 10.
t cf. cp. 12, 38.

u cf. Dt 5, 1; 6, 4; 9, 1; 20, 3.
v Ex 22, 21. — cf. Gn 47, 4.
x cp. 9, 32; Ac 7, 53.

y Ps 7, 12; 2 Mc 12, 5, 41. — cf. Dn 9, 14.
z Heb 9, 27.
a cf. Sap 5, 16.
b Dn 12, 1, 2.
c Ec 12, 14; Ecli 11, 28. — cf. 1 Cor 4, 5.
d vr. 23.
e vr. 24.
f cf. Ez 3, 1, 2.

g cp. 9, 28. — cf. Ez 24, 27.

h Bar 3, 12. — cf. Jo 4, 10, 14.
i cf. Ecli 24, 35, 36.

a v. Nm 23, 5.
b 2 Jo 12.
c Ap 22, 6.
d cf. Ez 3, 19.
e cf. Ez 14, 21.

f cf. Gn 15, 16; Mt 23, 32; 1 Th 2, 16.

Additamenta (15, 1-16, 78). *Propheta excitatur loqui in aures plebis et in charta conscribere sermones contra gentes quae irreligiose agunt et quae aversatae sunt Israël, nempe contra Aegyptum (15, 1-19), contra Libanum et Syriam*

in his quae inique exercent: ecce [g]sanguis innoxius et iustus clamat ad me, et animae iustorum clamant perseveranter. [9] Vindicans vindicabo illos, dicit Dominus, et accipiam omnem sanguinem innoxium ex illis ad me. [10] Ecce [h]populus meus quasi grex ad occisionem ducitur, iam non patiar illum [i]habitare in terra Aegypti; [11] sed [j]educam eum in manu potenti et bracchio excelso et percutiam plaga sicut prius et corrumpam omnem terram eius. [12] Lugebit [l]Aegyptus, et fundamenta eius plaga verberata et castigatione quas inducet ei Deus; [13] lugebunt ultores operantes terram, quoniam deficient semina eorum ab uredine et grandine et [m]a sidere terribili. [14] [n]Vae saeculo et qui habitant in eo! [15] quia appropinquavit gladius et contritio eorum, et [o]exsurget gens contra gentem ad pugnam, et rhomphaea in manibus eorum; [16] erit enim inconstabilitio hominibus, et alii aliis invalescentes non curabunt regem suum, et principes viae gestorum suorum in potentia sua; [17] concupiscet enim homo in civitatem ire et non poterit. [18] Propter superbiam enim eorum civitates turbabuntur, domus exterentur, homines metuent. [19] [p]Non miserebitur homo proximum suum ad irritum faciendum domos eorum in gladium, ad diripiendas substantias eorum propter famem panis et tribulationem multam.

[20] Ecce ego convoco, dicit Deus, omnes reges terrae ad me verendum, qui sunt ab oriente et ab austro et ab euro et a Libano, [q]ad convertendos in se et reddere quae dederunt illis. [21] Sicut faciunt usque hodie electis meis, sic faciam, et [r]reddam in sinu eorum. Haec dicit Dominus Deus: [22] Non parcet dextera mea super peccatores, [s]nec cessabit rhomphaea super effundentes sanguinem innoxium super terram. [23] [t]Exiit ignis ab ira eius et devoravit fundamenta terrae et peccatores quasi stramen incensum. [24] Vae eis qui peccant et non observant mandata mea, dicit Dominus! [25] Non parcam illis. Discedite, filii, a potestate. Nolite contaminare sanctificationem meam; [26] quoniam novit Dominus omnes qui delinquunt in illum, propterea tradidit eos in mortem et in occisionem. [27] Iam enim venerunt super orbem terrarum mala, et manebitis in illis; non enim liberabit vos Deus, propter quod peccastis in eum.

[28] Ecce visio orribilis, et facies illius ab oriente. [29] Et exient nationes [u]draconum Arabum in curribus multis, et sicut flatus eorum numerus feretur super terram, ut iam timeant et trepident omnes qui illos audient. [30] Carmonii insanientes in ira et exient [v]ut apri de silva et advenient in virtute magna et constabunt in pugnam cum illis et vastabunt portionem terrae Assyriorum. [31] Et post haec supervalescent dracones nativitatis suae memores et convertent se conspirantes in virtute magna ad persequendos eos. [32] Isti turbabuntur et silebunt in virtute illorum et convertent pedes suos in fugam; [33] et a territorio Assyriorum subsessor obsidebit eos et consumet unum ex illis, et erit timor et tremor in exercitu illorum, et [x]contentio in rege ipsorum. [34] Ecce [y]nubes ab oriente et septentrione usque ad meridianum, et facies earum horrida valde, plena irae et procellae; [35] et collident se invicem, et collident [z]sidus copiosum super terram et sidus illorum, et [a]erit sanguis a gladio usque ad ventrem, [36] et fimus hominis usque ad substramen cameli, et erit timor et tremor multus super terram, [37] et horrebunt qui videbunt iram illam, et tremor apprehendet illos. Et post haec movebunt [b]nimbi copiosi [38] a meridiano et septentrione, et portio alia ab occidente; [39] et superinvalescent venti ab oriente et recludent eam et nubem, quam suscitavi in ira, et [z]sidus ad faciendam exterritationem ad orientalem ventum et occidentem violabitur; [40] et exaltabuntur [y]nubes magnae et validae plenae irae, et [z]sidus, ut exterreant omnem terram et inhabitantes eam et infundent super omnem locum altum et eminentem sidus terribile, [41] ignem et grandinem et rhomphaeas volantes et aquas multas, ut etiam impleantur omnes campi et omnes rivi plenitudine aquarum multarum. [42] Et demolientur civitates et muros et montes et colles et ligna silvarum, et faenum pratorum et frumenta eorum. [43] Et [c]transibunt constantes usque ad Babylonem et [d]exterent eam; [44] convenient ad ipsam et circuibunt eam et effundet sidus et omnem iram super eam, et [e]subibit pulvis et fumus usque in caelum, et [f]omnes in circuitu lugebunt eam; [45] et qui sub ea remanserint, servient his qui exterruerunt.

[46] Et tu [g]Asia, concors in spem Babylonis et gloria personae eius, [47] vae tibi, misera, propter quod adsimilasti ei et [h]ornasti filias tuas in fornicatione, ad placendum et gloriandum in amatoribus tuis, qui tecum cupierunt semper fornicari. [48] Odibilem imitata es in omnibus operibus eius et in adinventionibus eius; propterea dicit Deus: [49] Immittam tibi mala, [i]viduitatem, paupertatem et famem et gladium et pestem ad devastandas domos tuas a violatione et morte et gloria virtutis suae. [50] [j]Sicut flos siccabitur, cum exsurget ardor qui

[g] Ap 6, 10. — cf. Gn 4, 10.
[h] Is 53, 7.
[i] cf. 4 Rg 25, 26.
[j] v. Dt 4, 34.
[l] cp. 16, 1. — v. Is 19, 1-15; Ez 32, 2-16.
[m] vr. 35, 40. — cf. Ap 8, 10; 9, 1.
[n] Ap 8, 13; 12, 12.
[o] v. qp. 13, 31.
[p] cf. Dt 28, 54, 55.
[q] cf. Zc 14, 13.
[r] Ps 78, 12.
[s] cf. vr. 8.
[t] cp. 16, 9. — v. Dt 32, 22.
[u] cf. Is 30, 6.
[v] Ps 79, 14.
[x] vr. 16.
[y] vr. 40.
[z] vr. 13.
[a] cf. Ap 14, 20.
[b] cf. Dn 7, 2.
[c] cf. Ap 18, 2.
[d] vr. 60.
[e] cf. Ap 19, 3.
[f] Ap 18, 9.
[g] cp. 16, 1. — cf. 1 Mc 8, 6.
[h] cf. Ez 16, 23; Ap 17, 2.
[i] cf. Ap 18, 7, 8.
[j] cf. Jb 14, 2; Jc 1, 9, 10.

emissus est super te, [51] infirmaberis ut paupercula plagata et castigata a mulieribus, ut non possint te suscipere potentes et amatores. [52] Nunquid ego sic [l]elabor te, dicit Dominus, [53] nisi occidisses electos meos in omni tempore exaltans percussionem manuum et dicens super mortem eorum, [m]cum inebriata esses: [54] [n]Exorna speciem vultus tui? [55] [o]Merces fornicationis tuae in sinu tuo, propter hoc reddi-
tionem accipies. [56] Sicut facies electis meis, dicit Dominus, sic faciet tibi Deus et tradet te in malum. [57] Et nati tui fame interient, et tu rhomphaea cades, et civitates tuae conterentur, et omnes tui in campo gladio cadent. [58] Et qui sunt in montibus fame peribunt et [p]manducabunt carnes suas et sanguinem bibent a fame panis et siti aquae. [59] Infelix per maria venies et rursum accipies mala. [60] Et in transitu allident [q]civitatem occisam et exterent aliquam portionem terrae tuae et partem gloriae tuae exterminabunt, rursum revertentes ad Babylonem [r]subversam. [61] Et demolita eris illis [s]pro stipula, et ipsi erunt tibi ignis; [62] et devorabunt te et civitates tuas, terram tuam et montes tuos; omnes silvas tuas et lignum fructiferum igni comburent. [63] Filios tuos captivos ducent et censum tuum in praedam habebunt et gloriam faci-i tuae exterminabunt.

16. - [1] Vae tibi, Babylon et [a]Asia; vae tibi, [b]Aegypte et Syria! [2] [c]Praecingite vos saccis et [d]ciliciis et plangite filios vestros et dolete, quoniam appropinquavit contritio vestra. [3] Immissus est vobis gladius, et quis est qui avertat illum? [4] [e]Immissus est in vobis ignis, et quis est qui exstinguat illum? [5] Immissa sunt vobis mala, et quis est qui repellat ea? [6] Nunquid repellet aliquis [f]leonem esurientem in silva, aut [g]exstinguet ignem in stipula, mox quando coeperit ardere? [7] Nunquid [h]repellet aliquis sagittam a sagittario forti missam? [8] Dominus fortis immittit mala, et quis est qui repellat ea? [9] [i]Exiit ignis ex iracundia eius, et quis est qui exstinguat eum? [10] [j]Coruscabit, et quis non timebit? Tonabit, et quis non pavebit? [11] Dominus comminabitur, et quis non funditus conteretur a facie ipsius? [12] Terra tremuit et fundamenta eius, mare fluctuat de profundo, et fluctus eius disturbabuntur, et [m]pisces eius [n]a facie Domini et a gloria virtutis eius; [13] quoniam fortis dextera eius quae arcum tendit, sagittae eius [o]acutae quae ab ipso mittuntur [p]non deficient, cum coeperint mitti in fines terrae. [14] Ecce mittuntur mala et non revertentur, donec veniant super terram; [15] ignis succenditur et non exstinguetur, donec consumat fundamenta terrae. [16] Quemadmodum non redit sagitta missa a valido sagittario, sic non revertentur mala quae missa fuerint in terram. [17] Vae mihi, vae mihi! quis me liberabit in illis diebus?

[18] [q]Initium dolorum et multi gemitus, initium famis et multi interitus, initium bellorum et formidabunt potestates, initium malorum et trepidabunt omnes. [19] In his quid faciam, cum venerint mala? [20] Ecce fames et plaga et [r]tribulatio et angustia, [s]missa sunt flagella in emendatione, [21] et in his omnibus se non convertent ab iniquitatibus suis neque flagellorum memores erunt semper. [22] Ecce erit annonae vilitas super terram, [t]sic ut putent sibi esse directam pacem, et tunc germinabunt mala super terram, gladius, fames et magna confusio. [23] A fame enim plurimi qui inhabitant terram interient, et gladius perdet ceteros qui superaverint a fame, [24] et mortui [u]sicut stercora proicientur, et non erit qui consoletur eos. Derelinquetur enim terra deserta, et civitates eius deicientur. [25] Non derelinquetur qui colat terram et qui seminet eam. [26] Ligna dabunt fructus, et quis vindemiabit illa? [27] Uva matura fiet, et [v]quis calcabit illam? erit enim locis magna desertio; [28] cupiet enim homo hominem videre vel vocem eius audire. [29] [x]Relinquentur enim de civitate decem et duo de agro, qui absconderint se in densis nemoribus et [y]scissuris petrarum. [30] [z]Quemadmodum derelinquuntur in oliveto et singulis arboribus tres aut quattuor olivae, [31] aut sicut in vinea vindemiata racemi relinquuntur ab his qui diligenter vineam scrutantur; [32] sic relinquentur in diebus illis tres aut quattuor ab scrutantibus domos eorum in rhomphaea. [33] Et relinquetur terra deserta, et agri eius inveterabunt, et viae eius et omnes semitae eius germinabunt spinas, eo quod non transient homines per eam. [34] [a]Lugebunt virgines non habentes sponsos, lugebunt mulieres non habentes viros, lugebunt filiae earum non habentes adiutorium; [35] sponsi earum in bello consumentur, et viri earum in fame exterentur. [36] Audite vero ista et cognoscite ea, servi Domini. [37] Ecce verbum Domini excipe illud· ne diis credatis, de quibus dicit Dominus. [38] Ecce appropinquant mala et non tardant. [39] [b]Quemadmodum praegnans, cum parit in nono mense filium suum, appropinquante hora partus eius, ante horas duas vel tres dolores circumeunt ventrem eius et, prodeunte infante de ventre, non tardabunt uno puncto; [40] sic non morabuntur mala ad prodeundum super terram, et saeculum gemet, et

l cf. Nh 1, 2.

m Ap 17, 6.
n cf. cp. 16, 51; Jr 4, 30.
o cf. Mic 1, 7.

p cf. Is 9, 20; 49, 26. — v. Dt 28, 53-57.
g cf. Ap 18, 7.

r vr. 43.
s cf. cp. 16, 6; Is 47, 14.

a cp. 15, 46.
b v. cp. 15, 12.
c v. 2 Rg 3, 31.
d cf. Ap 6, 12.
e vr. 9, 15.

f cf. Is 31, 4; Jr 5, 6.
g cf. cp. 15, 61.
h cf. Zc 9, 14.
i cp. 15, 23.
j v. 2 Rg 22, 14, 15.

l v. 2 Rg 22, 8.
m Ez 38, 20.
n cf. Is 2, 10, 19, 21.
o Ps 44, 6.
p cf. Sap 5, 21, 22.

q Mt 24, 8.

r Rm 2, 9; 8, 35.
s cf. Jdt 8, 27; Hab 1, 12; 2 Mc 6, 12.
t cf. 1 Th 5, 3.

u v. 4 Rg 9, 37.

v Is 16, 10.

x cf. Am 5, 3.
y Is 2, 21.
z cf. Is 17, 6; 24, 13; Ab 5.

a cf. Ps 77, 63; Jr 7, 34; Ap 18, 23.

b Is 13, 8; Jr 50, 43. — cf. Jr 6, 24; Jo 16, 21; 1 Th 5, 3.

quod terra eorum in desertum redigenda erit (16, 1-51). Interea populus Dei videbit ubicumque, ablata tolli iniquitatem regnare iustitiam; adventante autem iudicio unicuique reddi iuxta opera sua (52-78).

dolores circumtenebunt illud. [41] Audite verbum, plebs mea; parate vos in [c]pugnam et in malis sic estote quasi advenae terrae. [42] Qui vendit quasi qui fugiat, et qui emit quasi qui perditurus, [43] [d]qui mercatur quasi qui fructum non capiat, et qui aedificat quasi non habitaturus, [44] qui seminat quasi qui non metet, sic et qui vineam putat quasi non vindemiaturus, [45] qui nubunt sic quasi filios non facturi, et qui non nubunt sic quasi vidui; [46] propter quod qui laborant sine causa laborant; [47] [e]fructus enim illorum alienigenae metent et substantiam illorum rapient et domos evertent et filios eorum captivabunt, quia in captivitate et fame generant natos suos. [48] Et qui negotiantur in rapina, quantum diu exornant civitates et domos suas, et possessiones et personas suas; [49] tanto magis adzelabor eos super peccata sua, dicit Dominus. [50] Quomodo zelatur fornicaria mulier rem idoneam et bonam valde, [51] sic zelabitur iustitia iniquitatem, cum [f]exornat se et accusat eam in facie, cum venerit qui defendat exquirentem omne peccatum super terra. [52] Propterea nolite similari ei nec operibus eius; [53] quoniam [g]adhuc pusillum et tolletur iniquitas a terra et iustitia regnabit in vos. [54] [h]Non dicat peccator se non peccasse, quoniam [i]carbones ignis comburet super caput eius, qui dicit: Non peccavi coram Domino Deo et gloria ipsius. [55] Ecce Dominus cognoscet omnia opera hominum et adinventiones illorum et [j]cogitationes illorum et [k]corda illorum. [56] [m]Dixit enim: Fiat terra et facta est, fiat caelum et factum est, [57] et in verbo illius stellae fundatae sunt et [n]novit numerum stellarum; [58] qui scrutatur abyssum et thesauros illarum, [o]qui mensus est mare et conceptum eius; [59] qui [p]conclusit mare in medio aquarum et [q]suspendit terram super aquas verbo suo; [60] [r]qui extendit caelum quasi cameram, super aquas fundavit eum; [61] [s]qui posuit in deserto fontes aquarum et super verticem montium lacus ad emittendum flumina ab eminenti petra, ut potaret terram; [62] [t]qui finxit hominem et posuit cor suum in medio corporis et misit ei spiritum, vitam et intellectum [63] et spiramen Dei omnipotentis, qui fecit omnia et scrutinat omnia absconsa in absconsis terrae. [64] Hic novit adinventionem vestram, et [l]quae cogitatis in cordibus vestris [u]peccantes et volentes occultare peccata vestra. [65] Propter quod Dominus scrutinando scrutinavit omnia opera vestra et traducet vos omnes, [66] et vos confusi eritis, cum [v]processerint peccata vestra coram hominibus; et [x]iniquitates erunt, quae accusatores stabunt in die illo. [67] Quid facietis? aut quomodo abscondetis peccata vestra [y]coram Deo et angelis eius. [68] Ecce iudex Deus; timete eum, desinite a peccatis vestris et obliviscamini iniquitates vestras iam agere eas in sempiterno, et Deus [z]educet vos et liberabit de omni tribulatione.

[69] Ecce enim incenditur ardor super vos turbae copiosae, et rapient quosdam ex vobis et [a]cibabunt idolis occisos; [70] et qui consenserint eis erunt illis in derisum et in improperium et in conculcationem. [71] Erit enim locis locus, et in vicinas civitates exsurrectio multa super timentes Dominum. [72] Erunt quasi insani nemini parcentes ad diripiendum et devastandum adhuc timentes Dominum; [73] quia devastabunt et diripient substantias et de domibus suis eos eicient. [74] Tunc parebit probatio electorum meorum, [b]ut aurum quod probatur ab igne. [75] Audite, dilecti mei, dicit Dominus, ecce adsunt [z]dies tribulationis et de his liberabo vos. [76] Ne timeatis nec haesitetis, quoniam [c]Deus dux vester est. [77] Et qui servat mandata et praecepta mea, dicit Dominus Deus, [d]ne praeponderent vos peccata vestra, ne superelevent se iniquitates vestrae. [78] Vae qui constringuntur a peccatis suis et obteguntur ab iniquitatibus suis, [e]quemadmodum ager constringitur a silva, et spinis tegitur semita eius, per quam non transit homo, et excluditur et [f]mittitur ad devorationem ignis.

FINIS.

c v. cp. 7, 57.
42-44] 1 Cor 7, 29-31.
d Ez 27, 9.

e cf. Dt 28, 30; Am 5, 11.

f cf. cp. 15, 54.

53] *Ant. et V. in vg. Nat. Dñi. — v. Ex 19, (10, 11).*
g Heb 10, 37.
h Jr 2, 35. — cf. Pro 30, 20; 1 Jo 1, 8.
i Rm 12, 20. — cf. Ps 139, 11; Pro 25, 22.
j Ps 93, 11. — v. Ps 138, 1-3.
l v. 1 Rg 16, 7.
m Ps 148, 5. — v. Gn 1, 1.
n Ps 146, 4.
o Is 40, 12.
p Jb 38, 8; Ps 103, 9.
q v. Ps 23, 2.
r v. Jb 9, 8.
s Ps 106, 35.
t v. Gn 2, 7.

u cf. Pro 28, 13.

v cf. 1 Cor 4, 5.
x cf. Jr 2, 19.
y Mt 25, 31; Lc 12, 8, 9; Ap 3, 5.

z vr. 74.

a (2 Mc 6, 7. — cf. Ac 15, 29; 1 Cor 8, 10; 10, 20; Ap 2, 14, 20).

b Pro 17, 3; Sap 3, 6; Ecli 2, 5; 1 Pt 1, 7.

c Ps 47, 15.

d Ps 37, 5.

e cf. Os 9, 6.
f cf. Heb 6, 8.

SERIES
BIBLIORUM SACRORUM
QUAE IN HOC PRIMO TOMO CONTINENTUR

Pentateuchus

Genesis . . . . . pag. 1
Exodus . . . . . » 43
Leviticus . . . . . » 78
Numeri . . . . . » 102
Deuteronomium . . . . . » 137

Libri Historici V. T.

Iosue . . . . . pag. 170
Iudices . . . . . » 192
Ruth . . . . . » 213
I Regum . . . . . » 216
II Regum . . . . . » 246
III Regum . . . . . » 271
IV Regum . . . . . » 300
I Paralipomenon . . . . . » 327
II Paralipomenon . . . . . » 352
I Esdrae . . . . . » 383
II Esdrae . . . . . » 392
Tobia . . . . . » 405
Iudith . . . . . » 414
Esther . . . . . » 426

Libri Didactici V. T.

Iob . . . . . pag. 437
Psalmi . . . . . » 470
Proverbia . . . . . » 556
Ecclesiastes . . . . . » 585
Canticum Canticorum . . . . . » 595
Sapientia . . . . . » 600
Ecclesiasticus . . . . . » 618

SERIES
BIBLIORUM SACRORUM
QUAE IN ALTERO TOMO CONTINENTUR

VETERIS TESTAMENTI

Libri prophetici

Isaias . . . . . pag. 675
Ieremias . . . . . » 718
Lamentationes, id est Threni » 767
Baruch . . . . . » 774
Ezechiel . . . . . » 780
Daniel . . . . . » 824
Osee . . . . . » 843
Ioël . . . . . » 849
Amos . . . . . » 851
Abdias . . . . . pag. 856
Ionas . . . . . » 857
Michaea . . . . . » 859
Nahum . . . . . » 863
Habacuc . . . . . » 865
Sophonias . . . . . » 867
Aggaeus . . . . . » 869
Zacharias . . . . . » 871
Malachias . . . . . » 878

Libri historici novissimi

I Machabaeorum. . . . . pag. 881
II Machabaeorum . . . . . pag. 908

NOVI TESTAMENTI

Libri legales

Evangelium
secundum Matthaeum . . . pag. 929
secundum Marcum . . . . » 957
secundum Lucam . . . . . pag. 975
secundum Ioannem . . . . » 1005

Liber historicus

Actus Apostolorum . . . . . pag. 1028

Libri didactici

Beati Pauli apostoli epistula
ad Romanos . . . . . pag. 1058
I ad Corinthios . . . . . » 1070
II ad Corinthios . . . . . » 1081
ad Galatas . . . . . » 1089
ad Ephesios . . . . . » 1093
ad Philippenses . . . . . » 1097
ad Colossenses. . . . . » 1100
I ad Thessalonicenses . . pag. 1103
II ad Thessalonicenses . . » 1106
I ad Timotheum . . . . . » 1108
II ad Timotheum . . . . . » 1111
ad Titum . . . . . » 1113
ad Philemonem . . . . . » 1115
ad Hebraeos . . . . . » 1116
Beati Iacobi apostoli epistula catholica . . . . . pag. 1125
I Beati Petri apostoli epistula . . . . . » 1128
II Beati Petri apostoli epistula . . . . . » 1131
I Beati Ioannis apostoli epistula . . . . . » 1134
II Beati Ioannis apostoli epistula . . . . . » 1137
III Beati Ioannis apostoli epistula . . . . . » 1137
Beati Iudae apostoli epistula catholica . . . . . » 1138

Liber propheticus

Apocalypsis beati Ioannis apostoli. . . . . pag. 1139

Libri extra seriem canonicorum librorum, vulgo dicti apocryphi

Oratio Manassae regis Iuda . . . . . pag. 1153
Liber Esdrae tertius . . . . . » 1153
Liber Esdrae quartus . . . . . » 1165